Digitized by Google

BIBLIOTECA NAZ.
Vittorio Emanuele III
XLIX
H
50
NAPOLI

Digitized by Google

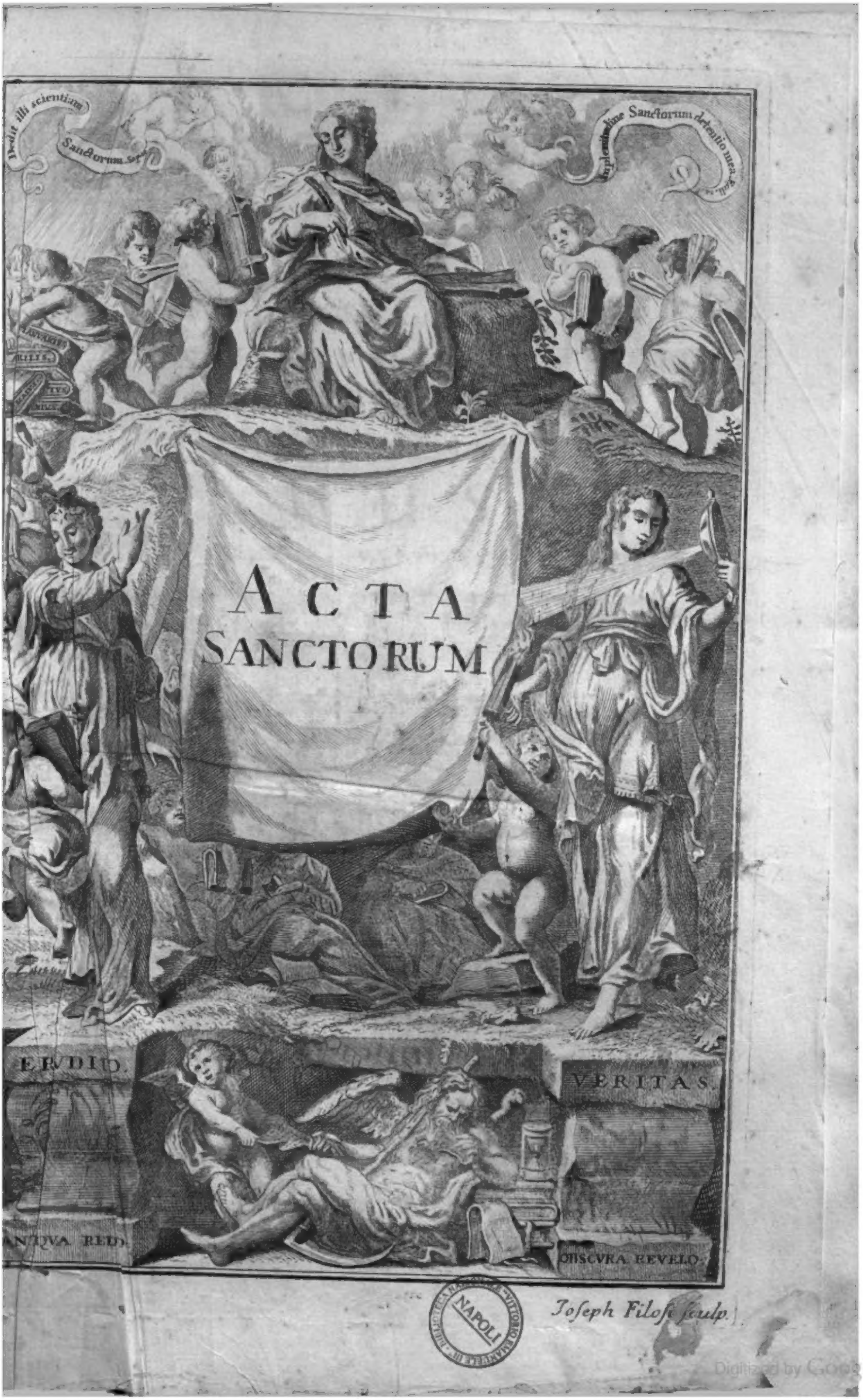
Dedit illi scientiam Sanctorum Sapp.
Explicatio sermonum tuorum illuminat.
ACTA
SANCTORUM
ERUDIO.
VERITAS.
ANTIQVA RED.
OBSCVRA REVELO.
Joseph Filosa sculp.
NAPOLI

Digitized by Google

ACTA SANCTORUM MAJI

COLLECTA, DIGESTA, ILLUSTRATA

A GODEFRIDO HENSCHENIO ET DANIELE PAPEBROCHIO

E SOCIETATE JESU,

TOMUS I,

QUO PRIORES V DIES ET VITA S. PII V. CONTINENTUR.

Præmittuntur Ephemerides Græcorum & Moſcorum, horum figuratæ, iſtorum Metricæ Latine redditæ, & variis obſervationibus explicatæ. Subjunguntur Acta Græca ad eoſdem dies Pertinentia.

BIBLIOTECA NAZIONALE DI NAPOLI

NAPOLI

VENETIIS, MDCCXXXVII.

Apud { Jo: Baptistam Albrizzi Hieron. Fil. et Sebastianum Coleti.

CUM VENETI SENATUS PRIVILEGIO.

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

FERDINANDVS DEI GRATIA EPISCOPVS
PADERBORNENSIS ET MONASTERIENSIS.
Burggrauius Strombergensis, S.R.Imp. Princeps Comes Byrmontanus, Dominus in Borcklohe et Lib. Baro de Furstenberg.

BIBLIOTECA NAZIONALE VITTORIO EMANUELE III
NAPOLI

Digitized by Google

REVERENDISSIMO ET CELSISSIMO PRINCIPI

FERDINANDO

EPISCOPO PADERBORNENSI ET MONASTERIENSI,

BURGGRAVIO STROMBERGENSI,

S. R. I. PRINCIPI,

COMITI PYRMONTANO, DOMINO IN BORCKELOH

LIBERO BARONI DE FURSTENBERG &c.

MÆCENATI SUO,

Idibus Novembris anni MDCLXXIX Monasterii solemniter excipiendo,

Godefridus Henschenius & Daniel Papebrochius S. J.

Longa ac felicia tempora.

POst Acta Sanctorum Aprilis CELSITUDINI TUÆ ante hos quatuor annos oblata, & (quod dignationis summæ fuit) accepta etiam probataque; tantus ad obligationes priores nostras, tunc in fronte Tomi secundi expressas, accessit cumulus; ut Majo, ad publicam lucem properanti, alium Patronum nuncupare nec velimus, nec possimus. Etenim quod antea gratitudinis esse videbatur officium, cœpit esse justitiæ; postquam illo Antverpiensibus ferali Autumno superioris anni, qui vel ex sola Professorum Domo sustulit animas quatuordecim intra hebdomades quatuor, & ad unum omnes morbis diuturnis implicuit, plus quam paterne fuisti solicitus de nobis: quorum alterum intellexeras, malo inter ægrorum ministeria hausto, urgeri ad exitum præmaturum de medio vitæ atque operis cursu; alterum noveras, in gravi annorum prope octoginta ætate, orbitatis dolores haud diu laturum. Parum siquidem ratus, id agere precibus ad Deum Cœlitesque fundendis, ut productior utrique vita concederetur; nisi etiam curares, ut ne ea, simili occasione ac modo, posset iterum periclitari; non credidisti infra CELSITUDINEM TUAM fore, per litteras queri de nostra Societate, quasi de publico bono non satis meritura bene, nisi nos, cœptis circa Acta Sanctorum studiis unice jussos incumbere subumbra Musæi litterarii, procul haberet ab arena & sole communi ceteros: quemadmodum continuo decretum est; non consilium, sed imperium æstimantibus Superioribus nostris id, quod tanta Prudentia, ex tam sublimi Fastigio, suggerebat. Nempe quanto cum discrimine, tali in tempore, foris occupetur Caritas religiosa, post alios plures docuerat noster Daniel Cardonus; qui totum sese effundens in solatium auxiliumque civium, passim ægrotantium, aut morientium, maximas nostras omniumque operis nostri amantium spes de se conceptas fefellerat, fato heu! nimium properato, & TUÆ etiam CELSITUDINI lamentato, subtractus e vivis, prius quam alicui parti Anni sacri præfigendo nomen suum, posset publicam famam mereri, nedum succedere nobis, ad reliquos Menses elucubrandos lampada tradituris. TUUM igitur nunc est, PRINCEPS CELSISSIME, quod securius vivimus, TUUM quod scribimus expeditius: alterius proinde quam TUUM dici non debebit, quidquid sumus deinceps in lucem daturi, viventes extra periculum, scribentes citra impedimentum, Auctore & suasore TE. Quid? quod in hujus Maji limine compareat Moscorum seu Ruthenorum Ephemeris figurata, a munifica TUA liberalitate accipiens, quod patrii squaloris hirsutam inamœnitatem exuta, sese ipsa miretur elegantiori cælo ex ligneis ad æneas tabulas traductam, formasque nec omnino nativas, nec a nativis alienas indutam. Fuerat quidem propositum nobis, sub aspectum CELSITUDINIS TUÆ non prius venire, quam totus hic Mensis esset absolutus a prælo, in tomos omnino sex grandes partitus; licet prævideremus id fieri non posse, nisi anno quarto post eum, qui huic de-

cimo ſeptimo ſæculo æræ Chriſtianæ futurus erat octogeſimus. Sed conſilium iſtud mutare ſuaſit felicitas, TUA dicam, an noſtra? imo non tantum TUA & noſtra, ſed publica: quæ TE, Paderbornenſibus inſulis ab annis octodecim clarum, deinde Monaſterienſi Epiſcopo BERNARDO ΤΩι ΜΑΚΑΡΙΤΗι adlectum Coadjutorem, nunc etiam Succeſſorem fecit in Cathedra S. Ludgeri, exultante VVeſtphalia, plaudente Germania, Europa tota gratulante. Etenim in tam feſtiva lætitia, quæ ſolemnem TUUM ad Monaſterienſes ingreſſum Idibus Novembris erat conſecratura, aut non apparere nos, tot titulis TUOS; aut comparere aſymbolos, nefas cum eſſet; & maturitatem, non quidem plenam, juſtam tamen videretur aſſecutum opus, in tres tomos productum; non potuit noſtra CELSITUDINI TUÆ iterum ſe probandi cupido cohiberi, quin feſtinanter officioſa, præcerperet ſua adhuc in arbore pendentium fructuum partem hancce dimidiam, TUO illi capaciſſimo ſinui inferendam, quo litterarios ſuos proventus comportare geſtiunt, quicumque Eruditionem TUAM, & ſingularem pro ea in aliis promovenda munificentiam noverunt. Quid autem fructus dico? Flores dare Majus ſolet. Florum vero ea conditio eſt, ut quotquot ex uno naſcuntur culmo, non ſimul omnes pandendi adoleſcant, ſed ſecundi primis, ſecundis tertii ſuccedentes, cultorem ſuum dominumque oblectent. Sive tamen flores, ſive fructus dicantur hæc Acta Sanctorum Maji; flores, propter multiplicem ſuam varietatem, fructus propter copioſam utilitatem; patere, CELSISSIME PRINCEPS, ut TUO, inſcripta nomine ea accipiat orbis Chriſtianus, nunc dimidia, poſtmodum integra; qualia vel numquam erat habiturus a nobis vivis, vel multo ſerius habiturus, niſi TUA apud Deum accepta precatio, apud homines auctoritas gravis interceſſiſſent. Cum vero nominabimus FERDINANDUM FURSTENBERGIUM, nihil ultra Lector expectet a nobis, quam plenum reverentiæ profundæ ſilentium, hac præſertim ſolemni die, PRINCEPS CELSISSIME, qua ad Exceptionis TUÆ feſtiviſſima hilaria, omni elegantiarum leporumque genere exornanda, & ad laudes TUAS pro viribus celebrandas, Artes univerſæ ſic Monaſterium concurrerunt; ut his cunctorum aures, oculos, animoſque tenentibus, & exquiſitiſſima titulis ac meritis TUIS encomia certatim producentibus, nullus relinquatur locus tenuitati noſtræ, tanto minus ad ejuſmodi argumentum factæ, quanto diutius verſatæ in tractanda ſimplici ſine cultu antiquitate. Finem itaque præfandi facimus; & geminati deinceps Pontificii ac Principatus munus, SUAVITER, ut hactenus, ET FORTITER geſturæ CELSITUDINI TUÆ, diuturnitatem auguramur proſperandi uſque & uſque Regiminis, ex ipſa idem optantium multitudine. Nam, ut apte non minus quam eleganter cecinit Bernhardus tuus Rottendorphius, memor annorum triginta trium, quibus feliciſſimæ memoriæ THEODORUS FURSTENBERGIUS Paderbornenſem Epiſcopatum tenuit:

Si TIBI Fata pares tribuant virtutibus annos,
Ceu dedit imperio par Deus ingenium;
Non tamen æquabunt populorum vota, precantum
Ut ſuperes PATRUI tempora læta TUI.

Digitized by Google

SUAVITER ET FORTITER,

Symbolum Celsissimi ac Reverendissimi Principis

FERDINANDI

Paderbornensis ac Monasterienſis Episcopi,

nobile Gentis Furstenbergicæ Stemma

Virtute ac Doctrina illustrius facientis,

propemptico carmine explicatum

auspicatissimo mense Novembri,

SOLEMNIA VESTPHALIA GRATULANTE IDIBUS

QUisquis parentum gloria superbire,
Veteresque ceras atrium per excelsum
Gaudet repostas exhibere majorum,
Aliena jactans; videat HUNC, suæ stirpis
Grande decus, illustrisque columen illustre
Domus, retro actis sæculis perennantis.
FURSTBERGIUS hic est, Nobilis, Pius, Doctus;
FURSTBERGIUS, Princeps, Episcopus, Vates.
Quod plurimorum gloria ac decus summum est,
Stirps nobilis & antiquus ordo majorum,
Vix numerat ILLE inter sua. Ingeni clarus
Doctrina fœtus, non avorum egens laude,
Laus ipsa avorum; nobilesque virtutes,
Animo profectæ, quidquid & mare & tellus
Divite recondit abditum sinu parvi
Faciente; supra Nobiles Virum tollunt,
Hominesque supra; Heroibusque, quos finxit
Antiquitas sibi fabulosa, Martive,
Apollinive, vel Jovi parem reddunt,
Mendacio excepto. Urbium, MIMIGRODA,
Formosa princeps, nobilis, pia, & docta;
Pietatis alma mater; alma Musarum
Phœbique nutrix jam tui; virorumque,
Probata quorum dextera non semel bello,
Ingens palæstra; tolle, tolle formosum
Caput: intuere Principem propinquantem
Ad te, expetitum, laurea coronatum
Comam, decorum pectus aureæ insigni
Crucis, tenentem dextera pedum, læva
Glaudium manu, & (quod maximum reor donum)
Similem tibi ipsi, Nobilem, Pium, Doctum.
Nunc, quanta fueris, ille te repræsentat,
A te repræsentatus olim, amatusque,
Et concupitus. En venit, venit tandem.
Quodcumque doctum, aut nobile, aut pium est, tecum
Occurrat uni & Nobili, & Pio, & Docto:
Qui SUAVITATE SUAVITER PIA cives
Et FORTITUDINE FORTITER tuos DOCTA
Per arduam Virtutis atque Doctrinæ
Ducet volentes semitam, reducetque
Fors inde si quis degener deerrarit.
Fons Paderanus testis, inclitorumque
Neuhusa sedes Principum, & superbarum
Domino sub illo quidquid urbium est circum.
Non invidebit ulla vel suum Gallo
Clarum triumphis Principem, aut suum Hispano
Opibus potentem, aut Angliæ suum Regem,
Non ipsi avorum gloriam Leopoldum
Suum Viennæ, vel Pragæ suum: quid? quod
Nec invidebit tibi tuum Caput, Roma,

Digitized by Google

Licet ſacrato vertice orbi adorandum.
Beata ter quaterque ſub ſuo eſt, docta,
Pia, nobiliſque, Principe. Hoc ſat, hoc plus eſt,
Quam quælibet, vel maxima ambiens, auſit
Sperare. Padera, ſi redux tenet terras
Pax læta, pace SUAVITER, ſub Hoc, gaudet;
Si Mars ferox, defenſa FORTITER, tuta eſt.
Virtus ubique SUAVITER per Hunc regnat,
Vitiis ubique FORTITER per Hunc pulſis.
Sic SUAVITER, ſic FORTITER juventutem,
Sic SUAVITER, ſic FORTITER ſeneſtutem
Pietate, Virtutiſque, Litterarumque
Exultat inſtructam artibus ſub hoc quidquid
Aut civitatum Principe, aut colonorum eſt.
Hic te tuoſque tantus, o MIMIGRODA,
(Occurre gaudens) advenit beaturus.

Conradus Janningi S. J.

PROTESTATIO AUCTORUM AD LECTOREM.

QUod ante quatuor prægreſſos Menſes ſumus identidem proteſtati, nos in hoc de Actis Sanctorum argumento ſervatas velle URBANI VIII Pontificis Maximi Conſtitutiones; neque noſtris aliorumve huc referendis Commentariis aliud velle momentum ineſſe, quam eſt hiſtoriæ ab hominibus errori obnoxiis ſcriptæ; idem denuo proteſtamur. Obteſtamur etiam eos, qui meliora aut veriora ſe habere putaverint, ea ut dignentur communicare, cupientibus diſcere, & corrigi paratis atque corrigere quidquid emendationis egere cognoverimus; idque vel opportuna aliqua in progreſſu Operis occaſione, ut jam ſæpe fecimus, vel ea deficiente in faciendo poſtmodum totius Operis Supplemento. Deprecamur autem, ne mox ac reperiet aliquis diverſum quidpiam a ſenſu, in ſua Natione, Provincia aut Religione recepto, id ſibi prius ſtatuat eſſe improbandum, quam ſepoſito affectuum præjudicio rem totam expenderit; vel, ſi id eſt difficile, eruditorum paſſim alibi virorum liberiores de propoſita controverſia ſententias exquiſierit. In primis vero obſecramus, ne nos, quibus unice propoſita eſt major Dei gloria, per cultum Sanctorum in certiori veritate fundatum, apocryphis qua fieri poterit ſecluſis; in hiſce diſcernendis notandiſque agi quis credat alieniori a ſe ſuiſque rebus animo. Si cui tamen ſecus videbitur, eoque juſtum arbitretur expoſtulationibus, etiam typo vulgandis, contra nos agere; non ſimul id efficere velit, ut vel non liceat vel non expediat ad objecta reſpondere. Quamvis nec putemus obligatos nos ſemper, ad reſponſum, eo quo voluerint modo ac tempore ſic expoſtulantibus dandum, quando ſatisfactionem expoſtulando prætenſam ipſi ſibi liberaliter præripiunt: & apud animos ſic comparatos, ut factione magis quam ratione moveantur, cauſam dicere, nihil aliud foret quam offenſas augere, fortaſſis in totius noſtræ Societatis injuriam & publica ſimplicium mentium ſcandala erupturas.

Digitized by Google

EPHEMERIDES
GRÆCORUM ET MOSCORUM.
HORUM FIGURATÆ, ISTORUM METRICÆ,

Latine redditæ & obſervationibus variis illuſtratæ.

PRÆFATIO COLLECTORIS D. P.

Uſus antiquus Faſtorum

FAſtorum libri appellantur, *inquit Feſtus*, in quibus totius anni fit deſcriptio. *Tales ſub eodem nomine verſibus ſuis illuſtravit Ovidius, Feſta & Ludos Romani populi, ortus item atque occaſus ſiderum notantes, nec non illuſtriora quædam geſta, quæ publica auctoritate judicata erant merito memoriam quotannis populo renovandam. Eorum ſic appellandorum principium fuiſſe a tabulis quibuſdam*, Faſtos dies *&* nefaſtos *notantibus, nemo tam parum Romanæ antiquitatis peritus eſt ut neſciat; neque velim dubitare, quin ejuſmodi tabulis, idem* Faſtorum *nomen remanſerit, quamdiu ſub Romanis Conſulibus Imperatoribuſq; gentilibus reſpublica ſtetit. Aliud certe nomen nullum, quod iis ſolis proprium fuerit, apud antiquiorum temporum ſcriptores invenio. Nam* Polemei Laterculus, *cujus ſpecimen, id eſt Prolegomena quædam, dedimus in Præfatione Generali ad vitas Sanctorum Cap. 4 §. 3, anno primum* 448 *conſcriptus fuit: quo tempore* Laterculi *etiam dicebantur Magiſtratuum vel civilium vel militarium catalogi, imo & Nomenclatura ſingularum Legionum ac Tribuum, quas poſteriora tempora* Album *aut* Matriculam *nuncupaverunt: ſed &* Laterculum Theophilus Alexandriæ Epiſcopus, *teſte Sigeberto, appellavit Cyclum de obſervatione Paſchæ per centum annos digeſtum. Longe antiquior eſt* Kalendariorum *appellatio, & aurea etiam ſecula nota: ſed ea, uti nomen habent a* Kalendis, *quibus uſura reddebant & reddebantur; ita ad rem funebrem ſolummodo pertinuiſſe probari poteſt ex antiquis qui eorum meminerunt auctoribus.*

2 *Ceterum uti* Faſtorum *nomen a vulvilleio, quem diximus, ſignificationis ad longe ampliorem notionem frequentior uſus tranſtulit,*

Quem penes arbitrium eſt & jus & norma loquendi;

& Kalendarium

ſic Kalendarii *vocem, a libris expoſita creditaque pecunia (quantumcumque grandibus & centum etiam, ut* Martialis *loquitur,* paginis Kalendarum) *idem uſus tranſtulit ad aliam illam multo artiorem, qua primitus* Faſtos *dictos putamus; non quidem ut faſtos nefaſtoſque dies juri dicundo notarent (horum enim diſtinctio, Gentilibus obſervata, ſub Chriſtianis Imperatoribus exoleviſſe) ſed ut deſcriptis columnatim Kalendarum, Nonarum, atque Iduum notis cum litteris Dominicalibus, totius anni feſta in iis adnotarentur. His autem & antiquis Faſtis, una in tabula expreſſis, iſtud commune manſit, quod ſicut in antiquis dies faſti rubro, nefaſti nigro deſcribebantur colore; ſic in Kalendariis majora minoraque feſta, ſimili colorum varietate diſtinguerentur, more hodiedum obſervato: unde etiam ab Ovidio* Picti faſti *dicuntur. Teſtatur id tituli vetuſtiſſimi atque Auguſtæo ævo poſiti marmoris, hodiedum in Capitolio Romano viſendi, cui totus faſtorum nefaſtorumque ordo & ratio inſcripta cernitur: legitur enim in titulo quidam* Libertorum Comes *ipſum* expoliendum & pingendum *curaſſe.*

3 *Sicut autem iſtud ſculptum fuit in Marmore, palmos Romanos duodecim lato, alto decem; ita nequaquam abſurdum fuerit credere, etiam in membranis cubitalibus aut bicubitalibus, ad uſum privatorum, ſimiles faſtos deſcriptos depictoſque: idemque æſtimare etiam de Kalendariis Chriſtianorum licebit, eumdem etiam hodiernum uſum obtineat. Uſum porro eumdem ad Græcos una cum Imperio tranſviſſe cur dubitem, licet nullodum id teſte vel exemplo habeam comprobatum? Nam quod ad colorum diverſitatem attinet, de ea conſtat ex ipſorum omniumque Orientalium Ritualibus libris, impreſſis ac manuſcriptis, quibuſcum Rubrica reperiuntur diſtincti. Quod vero ſpectat formam unius chartæ membranæve expanſæ, ſufficiens ea eſt illi* Græcorum Kalendario *excipiendo, quod una cum aliis Orientalium Kalendariis exhibuit Pariſiis an.* 1592. G. Genebrard, *ante Pſalterii Davidici vulgatam editionem.* Kalendarium *autem vocavit ipſe notiori nobis voce, quod Græci* Menæum *aut* Menologium *appellant. Hoc tamen nomine non ſolum intelligunt idem Græci brevem aliquam Sanctorum toto anno quotidie recurrentium nomenclaturam, qualis in noſtris ſpectatur* Kalendariis: *ſed etiam, idque potiſſimum, explicatiorem quamdam unius pluriumve per dies ſingulos recolendorum notitiam, quo ad vitæ aut paſſionis modum, tempus & locum, qualem continent, quæ etiam vocantur, & paſſim a nobis laudantur* Synaxaria; *iis ſimilia Martyrologiis, quæ apud Latinos exorſi ſunt ſcribere Beda & Florus, quaque deinde abſolverunt Rabanus, Uſuardus, Ado, Notkerus, ſtrictioris laxioriſve epitomes formam obſervantes.*

translatus ad normam Eccleſiaſticam.

eidem apud Græcos ſub nomine Menæorum

duplici forma;

4 *Hebebamus ergo duplex genus* Menæorum *ſeu* Menologiorum, *a menſibus in quos annus dividitur, dictorum: breviſſimum unum, quod totum poſſit membrana una expanſa objici oculis; plenius alterum, quod debeat integrum volumen implere. Sed præter hac, aliud tertium deprehendi in ipſo majorum* Menæorum *corpore latitare, præſus ei* Martyrologio *ſimile, quod ante octingentos annos Wandelbertus Prumienſis monachus verſibus hexametris deſcripſit; quodque Joannes Molanus ante Uſuardi Martyrologium verſiculatim diſtractum exhibuit, iterumque collectum recudit Acherius tom. 5. Spicilegiorum ſuorum. Reperi enim in prædictis* Menais *de ſingulorum dierum Sancto uno præcipuo, ante ejus elogium, hexametrum unum; primumque inventi hujus mei ſpecimen, collectis totius* Martii *verſiculis, ante Græca Acta ejuſdem menſis exhibuit, rurſumque inter Acta menſis Aprilis, ſub appellatione* Ephemeridum Metricarum, *haud omnino (ut mihi videbatur) inepta & necdum in Sacris occupata; Latinis vero auribus non diſplicitura, quibus eadem ex aurei ſeculi Poetis Propertio, Ovidio, Martiale innotuiſſet. Facto autem iſtic initio, cum placuiſſet, ſemel ſub unum aſpectum dare totius Græcanici Anni ſacri curſum, hexametris illis comprehenſum, potius quam eum ſic menſtruatim diſtrahere ſub eadem* Ephemeridum *appellatione id faciendum cenſui: ſub eademque comprehendere etiam volui quartum quoddam* Menæorum *ſeu* Menologiorum *genus, in quo iidem fere totius anni Sancti, per duodecim tabulas diſtributi, exprimuntur effigiati; atque* Ephemeridas Fi-

Hæc ſub nomine Ephemeridis metricæ Martii.

& quarti figurarum addimus.

Digitized by Google

guratas, ſumpto ex re nomine, nuncupare; ficti iſtas, ex propria ſibi ſtyli ratione, vocavi Metricas. Equidem fateor ignorare me utrum hoc tempore talium uſus ſit in Gracia: fuiſſe, certum habeo: accepi enim eas ex Moſcovia; quo a Gracis invectas dubitabit nemo, qui gentem novit, eorum, a quibus fidem Chriſtianam primum accepit, ita aſſuevit, literas, & imagines, ut nihil in iis novum adjecerit, niſi pauciſſimas aliquot ſuæ nationis Sanctas, & barbariem informium lineamentorum in ſcriptura æque ac pictura. Quomodo autem tabularum iſtarum prototypa ad meas manus pervenerint, accipe.

Ad has ſollatandas

5 *Anni* 1671 *Autumnus Amſtelodamum me abſtulerat, invitatum illuc a* CL. V. *Ioanne Blavio, ad Aprilis noſtri impreſſionem offerente celeberrimos ſuos atque elegantiſſimos typos: quibus quo minus etiam prodierit, jam captus imprimi, fecit luctuoſiſſimum ac damnoſiſſimum incendium, circa finem Februarii ſequentis abſumens novam illius & undequaque inſtructiſſimam Typographiam. Illic agenti longe a domeſtica bibliotheca, ſæpe autem neceſſe habenti ad auctores in Opere noſtro allegatos allegandoſque recurrere, nihil accidit commodius quam familiaritas cum duobus Fratribus Laurentio & Petro vander Hem, utroque Iuriſconſulto utroque Philobiblo, ſi quis uſpiam. Laurentio hoc erat particulare, quod non ſolum optimos cuperet habere libros, ſed etiam in ſpeciem ornatiſſimos, nulli eam in rem ſumptui parcens. Affectum autem eius, & oculos undique ſpectatum advenientium virorum illuſtrium imprimis detinebat Geographicum opus, quod a Ioanne Blavio in volumina undecim ſub nomine Atlantis diſtributum, ipſe jam tum deduxerat in volumina triginta, collectis & conquiſitis undique rariſſimis tabulis. Multas (præſertim novum orbem ſpectantes) redemerat ab auctoris ſeu oculatis auctoribus, manu exaratas pictaſque; ceteras omnes, quas ari impreſſas vel Blavius dederat, vel ipſe acquiſierat undequaque, curaverat elegantiſſima miniatura auroque exornandas, hominem habens uni iſti operi multis annis vacaturum. Proprio etiam marte manuque addiderat eruditas commentationes iis, quibus deerant impreſſæ: in eamque præſantiam opus adduxerat, ut magni nominis Princeps pro eo, ſi venale fuiſſet, duo ſexterum Romanorum millia offerri juſſerit. Sed vir & a fortuna opulentus, & a cæterarum omnium rerum, quibus alii animum relaxare conſueverunt, uſu abſtinens; negavit quantovis oblato pretio inducendum ſe, ut pecuniarum unquam egens, unica hac eaque honeſtiſſima recreatione & tot annorum fructu privari ſe ſineret. Quin potius multa parabat nova, in quibus Sicilia erat (quam unica hactenus tabula expreſſam habemus) medium forte volumen impletura: Bavaria item in viginti tabulas elegantiſſime delineatas diſtincta; atque Moſcovia, tam aliis rebus multis ornata, tam duodecim illis quas ſupra indicavimus tabulis.*

Ingenia apud Laurentium vander Hem Amſtelod.

6 *Hæ poſtremæ ut ſimul in unum volumen conjungerentur, faciebat defectus explicationis neceſſarius; ad quam cum me velut divinitus oblatum crederet, orabat obteſtabaturque, hanc ſibi ut conferrem operam, curaturo, ut interpretatio a me danda, regalis forma typis quam magnificentiſſime impreſſa, auro deinde ſuper purpureum fundum induſto ſplendens, tota aurea videretur; ſicuti in dedicatoriis quibuſdam foliis jam factum oſtendebat, ad exemplum aureorum iſtorum codicum, quos Conſtantinopolitanorum quorundam Imperatorum curioſa circa literas ſalertia advenit. Equidem negare nihil poteram viro, non ſolum ad me, ſed etiam de omnibus per Hollandicam miſſionem Societatis noſtræ Patribus optime merito: ſed nec difficile erat ſcienti Græcas medii quoque ævi literas, nomine ſupra cujuſque Sancti caput appoſita legere; quippe ſolis terminationibus barbara, & deſcripta literis, prima quidem fronte ignotis, ſed quod pleraſque origine Græcis, atque a notis paſſim characteribus non multo magis diverſis quam Germanica littera differant a Belgicis. Cæpi ergo ibidem Amſtelodami admovere manum operi, quod noſtra quoque Sanctorum Acta non rare juvare poſſet: ſed ſuperinducta miniatura & inauratis (prout non certa aliqua ratio, ſed ſua lubentia inexperto ad talia pictori ſuggeſſerat) multa alteraverat in veſtium paramentorumque characteriſtica quadam diverſitate, per quam a Clericis & Monachis Laici, iſti ab Epiſcopis, Epiſcopi a Patriarchis ſeu Metropolitis diſtinguendi erant, aliique nonnulli Sanctorum Ordines ſecernendi ab invicem. Ipſi quoque nominibus aliquando irrepſiſſe vitia deprehendi, quæ haud poſſent per meram conjecturam corrigi abſq; erroris periculo. Ad hæc ſimplex illa Sanctorum nomenclatura, non ſatis digna futura erat aut tam pretioſa ſpecioſaque expreſſione, qualem ille promittebat, aut nomine meo, quod ipſi præfigere idem volebat. Quid quod in noſtris Ianuario, Februario, Martio atque Aprili, magnum inveniens præſidium ad illuſtrius aliquid utiliſque commentandum; judicabam ad ceteros menſes non poſſe me pari paſſu progredi, niſi poſitus in Muſeo noſtro, & in conſpectu habens reliquum pro cæteris octo menſibus apparatum.*

poſt nova ſumpta cœpta ex Moſcovia

7. *Inducias itaque poſtulavi & obtinui ab humaniſſimo viro, donec ego quidem rediiſſem Antverpiam, ipſe vero ex Moſcovia impetraſſet puras & nullis coloribus obſcuratas tabulas: quarum alterum citius quam optaveram contigit, ea qua me Amſtelodami tenebat ſpe in cineres una cum præliis Blavianis collapſa; alterum longioris moræ fuit, dum ſcilicet iret in Ruſſiam extraordinarius Status federatorum Legatus indeque rediret. Quod tamen non obſtitit, quominus, poſt Aprilem Antverpiæ editum, circa Paſcha anni* 1675, *promiſſo operi manus admoverem, juxta Nomenclaturam quam mihi Amſtelodami deſcripſeram. Succeſſit autem conatus iſte primus tam feliciter, ut allata poſt biennium circiter tabula, non multum eſſe mutandum probarint in iis quæ jam pridem divinando definieram: & totum quem promiſeram Commentariolum, prius abſolvi, quam menſe Iunio anni prædicti inciderem in morbum iſtum graviſſimum, qui bis ad portas mortis adductum me arcuit a ſtudiis per ſemeſtre integrum. His periculis defuncto, & negotiis quæ morbi tempore accumulata fuerant expedito licuit promiſſum amico munus repræſentare: qui eo vehementer delectatus iterum iterumque ſcripſit Meſenam, nec acquievit prius quam impetravit tabulas, ad extremam operi manum imponendam requiſitas.*

ejuſque vulgata explicata,

8 *Duplicis ea ſunt generis: alia inter ſe per lineas conglutinata, longum conſtituunt volumen; & coloribus quatuor, purpureo, rubro, flavo ac viridi tota, non dico pinguntur illuminanturque, ſed maculantur & obſcurantur; taleſque vulgo venales proſtant, & tales etiam fuerant illa quarum deformem ruſticitatem videram Amſtelodami elegantiori miniatura obtectam: alia, pura ac ſimplices, vix poſt longam indaginem inventa ac demum in Belgium allata ſunt. Celatura omnium, in ligno facta, tam eſt inſulſa, ſive lineamentorum ductus ſive figurarum ſingularum poſituram ſpectes, ut quidquid in eo genere inſulſum patet toto Belgio inveniri, cum iſtis tabulis collatum, elegans valde videri debeat. Placuit ergo novas tabulas condere, quibus in eas transferendis non prorſus inutiliter pretium aliquod impenderetur; nihil autem deperiret de ſubſtantia argumenti totius; veſtium ſcilicet (quarum differentiam facile erat ſubrudi illo ductu digneſcere) formas eaſdem accipiendo, partim ex elegantius expreſſis Diptychis Tripſychiſque de quibus infra in Appendice, partim ex ſimilium figurarum Græcanicarum ex explis atque ectypis variis, quarum nonnulla apud nos copia eſt: ſic tamen ut menſura tabularum, originaliter altior quam lata, & quinquefariam diviſa, facta ſit pro majori commodo noſtro, latior quam alta; & quinque in ſingulis Sanctorum ſeriei, ad quatuor ordines reformata.*

reprofunt tamen ad luſa,

9 *Tum operis totius ſpecimen, uno alterove menſe ſic ſculptum, per Hiſpaniam, Italiam, Galliam, Germaniamque & Belgium judicio eruditorum ſubjectum fuit; & illis quidem ubique probatum eſt ac dignum viſum quod publico ſpe-*

famam Ceſſ. Pedebora ac Monaſter. Epiſc.

ſpectandum exhiberetur: Celſiſſimo autem Macenati noſtro ſic arriſit, ut quod ex parte noſtra requirebatur pecunia, abunde largitus ſit eadem liberalitate totius novæ delineationis ſculpturæque impenſas præſtiturus, ſi minus generoſum Typographum habuiſſemus, quam eſt Michael Cnobbarus, cujus unius ut gratis ſic & ſumptibus Opus noſtrum exeuditur. Incredibile porro dictu eſt quantopere conſilii hujus noſtri primas auctor V.C.L. Laurentius vander Hem, viſis tam latis principiis exultaverit: ſed haud longa hac ei lætitia fuit. Cito enim fatalis ille Antverpienſibus Autumnus etiam mihi incubuit, tantumque non e vivis abſtulit, ac totis quatuor menſibus habuit infirmum Lovanii: & ipſe interim, pertinaci quoque correptus febre, Amſtelodami pientiſſime obiit in feſto S. Thomæ Apoſtoli, ad extremum uſque ſpiritũ magis de vita ac valetudine mea quam ſua ſolicitus mi cunctis ſe viſentibus cum multa tenerrimi affectus ſignificatione teſtabatur. Proinde neminigrave videri debet, ſi ejus erga me caritati hac ſaltem grata commemorationis viciſſitudo nunc referatur. Inter iſtas varierum ſucceſſuum viciſſitudines conceptam natamque incubrationem in fronte hujus Maji Lectori exhibeo, cujus majori commodo ut ſerviam, a Januario, more Romano, exordior annum: quem alias Græci, & horum exemplo Ruthæni, a menſe Septembri auſpicantur. Addidi non ſolum obſervationculas aliquas nominibus ſingulis; ſed etiam quas & quorum Sanctorum Græcas Vitas ſeu Paſſiones deſideremus, quas habeamus. Hoc quidem, ut quivis hujus noſtræ curioſiſſimæ ætatis, qui utiliſſimam publico operam præſtant protrahendo in lucem quacumque anecdota veteris ac medii ævi monumenta, laborum ac ſumptuum faciant compendium, relinquendo nobis Sanctorum Acta, digniora in hoc ſuo proprio Opere proditura: iſtud, ut eorum laudabile ſtudium, qui in talibus conquirendis ſubmittendiſque adjuvare nos cupiant, ſcopum habeat certiorem, quo diligentiæ ſuæ intendat aciem.

cum obſervationibus opportunis.

10 *Nunc quoniam ſuperius dictum eſt figuratam iſtam Moſcorum Ephemeridem Sanctos quidem pleroſque habere a Græcis, a quibus ſatis certo nobis conſtat neminem fere coli, qui cum honorem non acceperit a priſca & adhuc in fide integra apud illos Eccleſia; paucos tamen iſdem admixtos, nationi iſti patriæ propriæque, quid de iis ſentiendum putem breviter aperiendum videtur. R.P. Antonius Poſſevinus, Apoſtolicis ſuis itineribus, laboribus commentationibuſque optime meritus de Eccleſia, idemque Legationibus, anno 1581 & 11, Gregorii Papæ XIII nomine, ad Joannem Baſilii Magnum Muſcovia Ducem abiit, clariſſimus; in primo ſuo de rebus Moſcoviticis ad Religionem ſpectantibus Commentario, ſcribit, quod* Moſci ante quingentos annos, Duce Volodomiro, Chriſtianam fidem a ſchiſmaticis hæreticis acceperunt: eaque imbuti, ac proinde maximo beneficio ſe devinctos putantes, facile crediderunt quidquid de Latinis Græci, Romanæ gloriæ atque pietatis æmuli, obloquebantur: in hac vero opinione alti & a teneris educati, chronicaque corrupta legentes, nec habentes, qui iſtas ex eorum animis calumnias ſerio poſſent abſtergere, a Catholicis valde abhorruerunt. *Deinde, inter difficultates Catholicæ Religionis in Moſcovia promovendæ, hanc penultimo loco ponit idem Poſſevinus*: quod Moſci corpora quorumdam, qui ſchiſmatici fuerunt, integra ſe habere gloriantur; per quos miracula frequenter edi, cæcis viſum reſtitui, ægrotos ſanari, conſtanter affirmant: ut plurimi periculi res eſſe videatur, ſi quis illorum corporum præceptam elevet animis ſanctitatem, aut quaſi dubius quærat, num ii vere Sancti Martyreſve fuerint. Inter alios autem numerantur Cleba & Boris, Petrus Metropolita, & Alexius; quorum corpora extare ajunt Moſcuæ. *Eadem qua Poſſevinus perſuaſione imbuti Ruthenii in Lithuania Catholici, cum proprierum typorum defectu iiſdem quibus ſchiſmatici utuntur Synaxariis, verentur memoriam eorum facere, quos non inveniunt Græcorum Kalendariis adnotatos; ne forte in aliquos non Sanctos, ſed ſchiſmaticos impingant; ut ad me perſcribendum curavit R. Adm. P. Obilewicz, Ordinis S. Baſilii Provincialis, Romanus Theologus; cum eum ego rogandum curaſſem, ut ex Synaxario Ruthæno, quo ſuus ibi Ordo utitur, Latine vertenda curaret elogia Sanctorum, in Ruſſia additorum antiquis e Græcia acceptis. Reſponſum autem iſtud mihi miſit per R. P. Albertum Kojalowicz, qui meum ipſi expoſuerat deſiderium, obſtrictam mihi ea opera, quam ſibi contuleram in hic edenda Hiſtoria Lithuaniæ. Utrumq; autem hic debui nominare; quia Alberti hujus Miſcellaneis, ad Statum eccleſiaſticum in eadem Lithuania pertinentibus, nonnihil adjutum me fateor ad ſequentia commentanda; nonnihil etiam prædicti Provincialis Baſiliani reſponſis.*

Sed bi forte non Sancti, ſed ſchiſmatici impingant,

Sanctos quidem propriis Ruthenis,

qui fidem Chriſti acceperunt a Græcis,

ut vulgo creditur Schiſmatici.

11 *Ceterum cum ipſius & Poſſevini pace dixerim, quod hujus opinio, & illorum metus procedant ex opinione pro majori ſaltem parte erronea, de fide ad Ruſſos a ſchiſmaticis, & quidem hæreticis inducta. Quod hoc aliquando factum in alterius ullius nationis converſione ſit, numquam credidi: ſoli enim Catholicæ Eccleſiæ convenit, ut ad Gentium converſionem ſit vere effectu Apoſtolica. Proinde nec de Moſcis facile inducar ut credam, converſos a ſchiſmaticis, quantecumque præjudicio talis opinio fulciatur. De Gothis, qui Ariana perfidia imbuti erant, quando Italiam, Hiſpaniam, Africam & partem Galliæ occupaverunt, demonſtravi ad diem 23 Aprilis, ante Acta S. Sabæ Gothi, toto fere quarto ſeculo apud eos inſigniter floruiſſe Chriſtianam Religionem, abſque ulla Arianiſmi contagione, licet ſub Regibus uſque ad annum circiter 570 paganis; donec eorum alter Fritigernes, adverſus rivalem regni Athanaricum Valentis Ariani auxilium demereri ſibi conatus eſt, fidem ejus ſeu verius perfidiam amplectendo. Ad Ruſſos quod attinet (quorum pars una Moſcoviam conſtituit, altera Poloniæ Regi nunc paret una cum Lithuanis) oſtendit Magiſter meus Godefridus Henſchenius, fidem Chriſtianam primum apud ipſos prædicatam aut ſaltem ſtabilitam eſſe circa annum 990, a* Michaele *quodem, qui miſſus illuc a Nicolao Chryſoberga, Patriarcha Conſtantinopolitano, vere orthodoxo, & unionis cum prima Sede retinendæ ſtudioſiſſimo, Wlodomirum baptizavit, eique in matrimonium conjunxit Annam, Baſilii & Conſtantini orthodoxorum Imperatorum ſororem; ex qua natus Laroſlaus, imperii ac fidei heres factus eſt, non tamen abſque fratrum & coheredum cade atque injuria; & genuit Annam, Henrico I Gallia Regi deſponſam anno 1051; quæ deinde eo mortuo vidua, ſecundis nuptiis juncta fuit Rodulpho II Crepiaci atque Valeſii Comiti, teſtibus Sammarthanis in Hiſtoria Genealogica; tandemque hoc etiam mortuo in patriam rediit, utique optime Catholica, & fundata apud Silvanectum S. Vincentii eccleſia memorabilis. Quod autem fides Chriſtiana apud Ruſſos tunc revera initium habuerit, confirmatur ex Hiſtoria Saracenica auctore Elmacino, ſub finem ſeculi 12 ſic ſcribente, ad annum Arabum 377, qui fuit Chriſti 987.* Cum Orientis Duci Bardæ Phocæ, Imperium ſibi arroganti, feliciter negotia ſuccederent; timere ſibi vehementer ab eo cœpit Imperator Baſilius, quem & pecunia jam deficiebat; unde coactus fuit mittere ad Regem Ruſſorum, qui inimici ejus erant, auxilium ab eo imploraus. Is autem id ei promiſit, petita ab eo affinitate. Duxitque Rex Ruſſorum ſororem Baſilii, Imperatoris Romanorum, poſtquam hic ab eo obtinuit, ut religionem Chriſtianam amplecteretur. Miſitq; ad eum Baſilius Epiſcopos, qui religione Chriſtiana imbuerent, tum ipſum tum omnem populum ejus. Atque ante illud tempus nulla eis fuerat religio, nec profeſſi erant quidquam. Sunt autem populus magnus, & ab illo ad hoc uſque omnes ſunt Chriſtiani. *Prædictus autem* Michael *totius Ruſſiæ Metropolita in Sede Kijovienſi ordinatus, nonum vel decimum in eadem Sede ſuc-*

ceſſorem habuit S. Alexium, *circa annum* 1330: *contra quem miſſus quidem in Ruſſiam eſt a Patriarcha Conſtantinopolitano Schiſmatico Dionyſius Graecus; ſed intra annos non multos captus conjectuſque incarcerem non potuit plene ſtabilire ſchiſma, quod invexerat. Idem deinde facere conatus Isaciey, homo ſimiliter Graecus, parem ſucceſſum habuit, a Synodo Novogrodenſi depoſitus anno* 1415, *quando in locum ejus ſubſtitutus eſt Gregorius Bulgarus, qui Concilio Conſtantienſi interfuit, ſicuti ejus ſucceſſor Iſidorus Florentino. Quamvis autem contra hunc Schiſmatici prevaluerint per novam Synodum, dicit tamen Albertus praelaudatus ſucceſſores ejuſdem fuiſſe Catholicos uſque ad annum* 1510: *quando excitum pene ſchiſma reſuſcitavit Jonas Moſcus, tantumque non ſtabilivit; quemadmodum probari poteſt ex epiſtola cujuſdam Joannis Metropolitae, ad Romanae Sedis Epiſcopum, apud Herberſtenium. Rurſum tamen ſub finem ſeculi* 16 *Hypatium & Joſephum bene Catholicos Metropolitas Ruſſia habuit, multum ea cauſa a Schiſmaticis paſſos: ſed forte eodem tempore in Regia urbe Moſcua ſedebant iiſdem oppoſiti alii. Ut ut eſt, ſatis clare conſequi ex dictis videtur, quod extra ſchiſmatis haereſeoſque ſuſpicionem haberi poſſint, quos gens illa primis quatuor a ſua converſione ſeculis habuit Sanctos, maxime quando eorum ſanctitas divinis miraculis fuiſſe probata, non ſolum creditur, ſed etiam probatur multitudine & antiquitate templorum, ſub alicujus nomine erectorum; uti probatur de iis, quos ſupra allegatus Poſſevinus, ex principio tam evidenter erroneo, a vero ac Sanctorum numero credidit removendos.*

12 *Verum*, inquies, *ut bene Catholici fuerint Graeci ſub Imperatoribus Baſilio & Conſtantino; non tamen in unione Romana tenuere conſtantiam, ſed identidem relapſi ſunt in ſuum ſchiſma varioſque errores: Metropolitis autem Moſcorum in ſuo perpetuo fuit, uſque ad medietatem ſeculi* 16, *confirmationem ſuam a Patriarcha Conſtantinopolitano expetere. Sit ita ſane: ſed an continuo & toties ſchiſmatici Moſci, mox & quoties Graeci a Romana unione reſiluerunt? Non exiſtimo. Sequeretur enim toties iterum fuiſſe Catholicos, quoties ad eandem iſti reſiluerunt: de Graecis autem dixit Poſſevinus, quod omnino* quaterdecies publica confeſſione ſe nobis adjunxerint: *idque fere de ſeptem ultimis ſeculis intelligi debet. Univerſim ergo de Moſcis videtur dici poſſe, & quidem jure multo majori, quod de Caſſinatibus pronuntiavit Baronius ad annum* 1136, *cum narraſſet miraculum apertarum ſponte ad eorum preces januarum eccleſiae, tum cum ipſi Anacleto II Antipapa contra Innocentium II adhaerebant.* Non ſimul, *inquit*, ac Abbas vel Epiſcopus aliquis ſchiſmaticus eſt, neceſſe eſt omnes ſibi ſubditos pariter eſſe ſchiſmaticos: ſed illos tantum, qui certo ſciunt ſuum errare Praeſulem. Ceteros autem dico non peccare, qui perſuaſibilibus rationibus putant ipſum recta incedere via, & ſe verum ſequi Paſtorem; nec tanta ineſt ipſis doctrina, vel adeo explorata rerum geſtarum cognitio: hoſque ſua ipſorum bona conſcientia reddit crimine liberos. Sicut & tunc eveniſſe putamus, nimirum quod, etſi Abbas & ex Praefectis aliquis apud Deum & ejus Eccleſiam rei fuerint; ſimpliciores tamen his ſubditi, bona fide & conſcientia pura cuncta gerentes, divinis tantum rebus vacantes, omnis curioſitatis expertes, nullo modo (ut Canones docent) rei fuerint tanti criminis. *Si enim hoc valet in tam conjunctis quam ſunt cum ſuo Abbate monachi; quanto id magis valere debuit in Moſcis, qui lingua moribuſque diverſiſſimi a Graecis, plerumque nec ſciebant, conjuncti an ſejuncti eſſent Latini & Graeci inter ſe; ſolum autem conſiderabant ſuam ab initio ſuſceptam fidei erga Conſtantinopolitanum Patriarcham ſubjectionem?*

13 *Quid quod Ruſſorum Reges, intelligentes ſe ſuoſque, propter illam qualem qualem cum Graecis conjunctionem idoneorum doctorum defectu, exterrare in aliquibus, idemidem ad Romanam Sedem ſe converterint pro remedio. Sic anno* 1227, *uti apud Odericum Raynaldum legitur, Gregorius nonus, Univerſis Regibus Ruſſiae ſcribens*, Gaudemus in Domino, *inquit*, quod nuntii veſtri, ad venerabilem Fratrem noſtrum Mutinenſem Epiſcopum Legatum a Latere noſtro tranſmiſſi, eum humiliter rogaverunt, ut partes veſtras perſonaliter viſitaret: quia cupientes ſana doctrina ſalubriter inſtrui, parati eſtis omnes errores penitus abnegare, quos propter defectum praedicatorum, ſicuti dicitur, incurriſtis. *Sic anno* 1246 *Innocentius IV gratulatur Ruſſis, quod* nuper, gratia faciente divina, illuminata fuerint corda *eorum*, ut recognoſcentes Romanam Eccleſiam, matrem aliarum omnium & magiſtram, ac ſummum Pontificem ſucceſſorem Petri . . . . . ad devotionem & obedientiam Apoſtolicae Sedis redire affectarent: *quibus propterea Archiepiſcopum Pruſſiae atque Eſtoniae deſtinabat, ut* commiſſo ſibi illis in partibus plenae Legationis officio *fungeretur. Jam vero ad Florentinum Concilium, ſub Eugenio Papa IV, venit uti jam diximus*, Iſidorus, Metropolita Kiovienſis totiuſque Ruſſiae, *nec tantum decretis ejus circa fidem ſubſcripſit anno* 1439, *ſed ut Graeci quoque idem facerent inſigniter juvit: quare, ut majori cum dignitate rediret ad ſuos, Legatus ipſius Pontificis a Latere, Cardinalitia fuit dignitate ornatus. Licet autem ſui non receperint eum, ſed coacta ſchiſmaticorum Synodo damnarint carcerique incluſerint unione repudiata (fortaſſis quia Conſtantinopolim duntaxat miſſus a ſuo Principe, auctoritate propria ſe contulerat Florentiam, ut* locum tenens Apoſtolicae Sedis ſanctiſſimi Patriarchae Antiochenſ, Domini Dorotheï) *non tamen prorſus in vanum laboravit. Nam praeterea unus inter Ruthenos Polonis ſubjectos factus, ea videtur etiam apud Moſcos ſemina reliquiſſe, ex quibus deinde ſecutum eſt, quod anno* 1472 (*ſicut ex MS. Archivi Vaticani accepit praelaudatus Raynaldus*) Joannes Baſilii, decreta ad Sixtum amplißima legatione, ſignificavit, ſe Florentini Concilii ſancita admiſiſſe, atque a Conſtantinopolitano petere jura deſiiſſe, ex quo barbarico Turcorum jugo ille preſſus eſſet: Pontificem etiam ut Chriſti Vicarium veneratus, ut mitteretur Legatus, qui in Moſcovia corruptelas, ſi quae irrepſiſſent, tolleret, flagitavit, &c. *Neſcio autem an ab hac legatione diverſa ea credi debeat, cujus meminit Alberti Kojalowicz ad annum* 1476, *ut communibus Ruſſorum ac Lithuanorum comitiis circa idem tempus decreta, per Miſatelem Kiovienſium Pontificem.*

14 *Anno quoque* 1519 Baſilius (*non is qui antea cum Sixto egerat, prout hallucinando credidit Raynaldus: hic enim* Joannes *dicebatur*) Baſilius, *inquam*, Joannis *praenominati ex Sophia vel Zoe Thomae Paleologi filia genitus*, Gabriel *ante Imperium dictus*, de redintegranda cum Romana Eccleſia Moſcoviticae compunctione pia agitavit conſilia; de quibus monitus ſummus Pontifex *Leo X.* Gardienſem Epiſcopum ad eum legavit, *quemadmodum ex libro* 3 *Breviarii rerum ſub illo Pontificatu geſtarum ſcribit Raynaldus: qui deinde anno* 1525 *inſinuat, quod priori anno iidem* Baſilius *a Clemente VII*, de Ruthenica Eccleſia Romanae conjungenda ac Graecanico ſchiſmate damnando poſtulatus, bene ad id animatum ſe oſtendit; *quare jam dictus Pontifex ipſo anno* 1525 *in Moſcoviam* legavit Franciſcum Epiſcopum Scarenſem Interuntium, ut de modo ac ratione conjungendarum eccleſiarum conveniret. *Non cum* Joanne Baſilio (*uti hic iterum hallucinatur Raynaldus*) *ſed cum* Baſilio Joannis *filio, qui uſque ad annum* 1532 *ſuperſtes, ſucceſſorem habuit* Joannem Baſilidis, *puerum quadrimum. Hujus porro patruus ac tutor Georgius nihil prius videtur habuiſſe, quam ut nepoti ſuo Romanum Pontificem conciliaret: id enim colligitur ex Gabbutio in Vita S. Pii V, ad finem hujus primi tomi impreſſa, num.* 256, *ubi dicitur Pio Papae injecta*

quia poſtea unionem cum Romanis identidem profeſſa eſt,

per Epiſcopum

& Duces ſuos.

A *injecta mens Legationem ad Moſcos deſtinandi*, quod olim ad Romanos Pontifices anteceſſores ſuos, Clementem ſeptimum, Paulum, & Iulium, utrumque ejus nominis tertium, a Moſcorum Principibus legati miſſi foiſſent, qui certa munera, Regia videlicet inſignia, ab Apoſtolica Sede poſtularent, & ut Sacerdotes aliique pii viri civilium artium opifices in Moſcoviam mitterentur: *quod aliud profecto non erat quam ſuprematum Eccleſia Romanæ agnoſcere, cujus Antiſtes præ ceteris omnibus jus haberet etiam Reges appellandi. Sedit Paulus ab anno* 1534 *uſque ad* 1549, *cui anno proximo ſuffectus Julius annis quatuor Pontificatum tenuit. In conſimo autem utriuſque Pontificatus nata eſt concertatio de titulo* Czaris, *inter Moſcos & Polonos, quæ ſecunda iſti ſub Julio legationi occaſionem attuliſſe videtur.*

Iſti etiam Czaris titulum a Papa poſtulant,

15 *Concertationem ipſam pluribus deſcribit Albertus Kojalovicz ad annum* 1548 *& ſequentes; ubi ſic loquitur:* Slavonica ea vox non ſignificat Cæſarem aut Imperatorem (quemadmodum exterorum aliqui, ignoratione idiomatis adulationi mixta lapſi, vocitare ſolent Magnum Ducem Moſcoviæ) ſed Regem: Legati tamen Regii, quod homo arrogans privata auctoritate inſolentem titulum invaſiſſet, Rege ſuo inſcio, recuſabant conſtanter eum fœderis tabulis inſerere. *Prudenter an ſecus diſceptatum eſt anno* 1550 *in Senatu Lithuaniæ, pleriſque affirmantibus* obſecundandum ambitioni *faſtuoſi juvenis, annum tunc* 22 *agentis, & ſubafto Caſanenſi regno tumidi*, ne materia belli nova præberetur, negando id, quod nullo damno concedi poſſet: ſolus prope Mareſcalcus obſtitit. Si enim qua facilitate nuper Baſilio titulum Magni-Domini totius Ruſſiæ permiſerant, eadem nunc Ioanni (*Ivanum vocat ipſe*) conſentirent ut ſe Czarem Moſcoviæ ſcriberet; Moſcum procul dubio ſemper alios ſuper alios titulos ſibi arrogaturum, quibus falſæ invadendarum Lituaniæ provinciarum prætenſiones ad poſterorum memoriam tranſmitterentur . . . . . *Additum poſtea ab aliis eſt*, Cæſaris ac Czaris vocabula, ut litterarum ſimilitudine ſibi eſſe propinqua, ita ſignificationis ſenſu longe diverſa. Cæſaris titulum a Principibus variis honoris cauſa ſoli Romano Imperatori tribui, veluti primo inter Chriſtianos Principi; eum ab Ivano non appeti, ipſos Moſcos fateri: Czaris vero appellationem profiteri ſolos ſectæ Mahometanæ Principes: Lithuanos contra dignitatem Chriſtiani nominis facturos, ſi communes cum barbaris honores ei tribuant. *Econtra Moſci indignari ac fremere, Domino ſuo negari* Czaris *titulum*, quem *ejus* patri Clemens Papa ac Maximilianus in ſuis litteris attribuere non neglexerunt. *Lithuani nihilominus perſiterunt dicendo*, quod Czaris titulum conferre neque eſſet ipſius Ivani ſibi arrogantis, neque unius alterius ve Principis aſſentantis, neque arbitrii Regii: indigere omnino eam rem concordi omnium Principum conſenſu.

ſed oppoſitionibus ſe Polonis

16 *Ita continuatum inter nationes eſt bellum uſque ad annum* 1572 *& Sigiſmundi Auguſti mortem: quando Ioannes, litigioſe forſan abſtinens titulo*, ſe Autocratora ſeu Monarcham univerſæ Ruſſiæ appellare cœpit; Lithuani vero, ne durante interregno novis turbis materiam præberent contradicendo, faſtu ac falſitate tumentem titulum ad tempus diſſimulare maluerunt: *quandonam vero etiam* Czaris *titulum ei cefſerint, finiente hic ſuam hiſtoriam Alberto, definire nequeo. Certum eſt Romanum Imperatorem etiam nunc eo titulo dignari Magnum Moſcovie Ducem, potius quam* Autocratora *appellet (quod ipſiſſima nominis apud Græcos uſitati notione* Imperatorem *ſignificat) ſicuti ante Ioannem ſe appellavit ejus pater Baſilius, cujus ad Clementem Epiſtola apud Iovium ex eoque apud Raynaldum ſic inſcribitur*, Clementi Papæ, Paſtori ac Doctori Romanæ Eccleſiæ, Magnus Dominus Baſilius, Imperator ac Dominator totius

non Imperatorem; ſed parem Romano nec ſocium Cæſare.

Ruſſiæ, nec non Magnus Dux Volodomeriæ, Moſcoviæ, Novogrodiæ . . . . Dominator & Magnus Princeps Novogrodiæ inferioris . . . . *quos etiam titulos primum ſibi uſurpaſſe Baſilis iſtius patrem Ioannem Baſilidem ſcribit Herbeſtenius in Genealogia Ducum Moſcoviæ, anno* 1572 *ex ipſorum Annalibus excerpta, dicens, quod hic Ruthenicis rebus in magnam claritatem elatis*, titulum Magni Ducis Wlodomiriæ, Moſcoviæ & Novogardiæ ſibi uſurpare, ſeque Monarcham (ceu Czarum) totius Ruſſiæ appellare cœpit. *Imo idem auctor ex iiſdem Annalibus aſſerit, quod Imperator Baſilius, Monomachus cognomento, Wladomiro primi Wlodomiri nepoti miſſis pro pace obtinenda legatis, cum alia munera regia obtulit, tum* Czaris *titulo eum donavit. Atque hinc quidem ſatis refellantur Lithuani, dum titulos illos primum ſeculo* 16 *cœptos uſurpari dixerunt: non tamen ſatis decetur, quod eo Clemens Pontifex approbarit: quandoquidem Gregorius XIII, quantumcumque ſtudioſus demerendi Ioannis, eumque ad Romanam unionem adducendi, litteris ſuis apud Poſſevinum anno* 1581 *non aliter inſcribi paſſerit, ex ipſiſſimet Poſſevini inſtructione, quam* Joanni Baſilii, Domino Ruſſiæ, Magno Duci Moſcoviæ, Novogardiæ, Smolenſciæ, Vlodimiriæ, Domino Caſimi & Aſtracani, multarumque provinciarum Principi magno & deſideratiſſimo. *Cum enim non legamus, eum, qui pro* Czaris *titulo ſic certaverat contra Lithuanos, dein juria queſtum cum Poſſevino Legato; probabile ſit deſiſſe illum pro ipſo obtinendo dimicare. Sed neque antea Paulum aut Julium, neque Pium V, immediatum deceſſorem Gregorii, quidquam in hac re indulſiſſe, pendente illius ſuper eo titulo controverſia cum Lithuanis atque Polonis, ſatis ex eodem in jam dicta occaſione Ioannis apud Poſſevinum ſilentio videtur apparere.*

Eorumdem nupera Romam Legatio,

17 *Atque hæc tam prolixe deducere placuit: ad leniendam invidiam, quæ ſub nupero Clementis X Pontificatu Romanæ Curiæ Palatinos haud modica affluxit, dolentibus optimis quibuſque Cardinalium, quod* Czaris *titulo conſtantius quam par iis videbatur negato, ſuccifa fuerit ſpes ingentis fructus, quam faciebat legatio honeſtiſſima, anno* 1673 *miſſa ab* Alexio Michaelide. *Legationis caput Paulus Meneſes nuncupabatur, vir apprime Catholicus, gente Scotus, ſed pridem in Moſcovia habitans, domo autem nobilis, utpote frater Baronis de Pitſodelo. Sed cum hic attuliſſet litteras*, Clementi X *non aliter quam* Romanæ Eccleſiæ Directori *inſcriptas, & ea tituli tenuitas merito diſpliciſſet; non potuerunt ii quos id ſpectabat unquam adduci, ut in reſponſi epigraphe aliam quam* Viri nobilis *appellationem redderent, aut ſaltem* Czaris *titulum adjungerent, ſine quo negabat Orator poſſe ubi ſe deferri reſponſum, niſi ſuum caput certo perdere ipſique Catholicæ religioni periculum & damnum grande vellet creare; cui alioqui ſi morte ſua poſſet prodeſſe, non dubitaret vitam impendere. Sed quidquid ille obteſtaretur atque rogaret, docens eam vocem non ſignificare gentibus iſtis aliud quam Regem, idque ex Evangeliorum verſione vulgata, ubi locus ille*, Non habemus Regem niſi Cæſarem, *per* Czar & Koſar *explicatur: Palatini tamen non deſierunt, prætexere injuriam Romano Imperatori faciendam: qui ubi rem intellexit, miratus eſt Romanis potiorem eſſe dignitatis ſuæ curam quam ſibi, qui Moſco titulum eum dare conſueſſet.*

poſt diuſſa prætudicia quæ nobi, creavat hæreſis Lutheranæ.

18 *Iam quod attinet ad Moſcorum erga Romanam nunciam animum; fuerant quidem illi ſub Ioanne Baſilide alieniſſimi a Latinis, ſed alienationis tam grandis potiſſimum fundamentum erat, quod non aliter fere Latinos noſſent quam Lutheranos hæreticos, ipſorum judicio vix Chriſtianos: nec alia ipſi Ioanni cauſa fuit invadendi occupandique Livoniam, quam quod Rex Polonia & Imperator Carolus V impunita dimitteret eorum horrenda ſcelera ac ſacrilegia, qui deſolabant monaſteria, ſpoliabant templa, Ruthenorum eccleſias varie polluebant, blaſphema multa in re-*

Egiorum invehentes; qua omnia illi vertebant in contemptum Romanæ fidei; in qua septuaginta fides essent, interim dum ipsi tenerent unicam, a S. Andrea Apostolo, ut jactant, primo sibi traditam, deinde sub Vlodomero latius propagatam. In hac ne quid per novitates induitas alteretur, eorum Popi seu Parochi omni Catecheseos publicisque ad populum sermonis usu abstinent, & sola Evangelia, sanctorum Patrum homilias, & Divorum vitas Dominicis ac festis diebus prælegunt: unde intelligimus, quam nihil vulgus sciat de schismate, deque articulis in fide controversis, per acceptam a majoribus traditionem domi potius privatim, quam publice in ecclesia discens sola illa, atque utinam integra! fidei capita, quæ sunt ad salutem necessaria, cum crebro Crucis formanda, & aquæ ac aliorum rerum benedictarum usu, nec non eximio cultu Sanctorum atque Imaginum sacrarum, & rigida jejuniorum plurium observatione: quæ omnia cum Lutherani in magno haberent contemptu, mirum non est quod eos Mosci toto animo aversabantur. At postquam Religio in Polonia Lithuaniaque refloruit, & frequentes e Scotia Catholici, fidei causa voluntarii a patria sua exules multitudine maxima in Moscoviam migrarant, alios paulatim de Latini ritus professoribus sensus induit gens illa. Sane cum Casimiro Regnum abdicante, de successore ei dando disceptaretur, & primogenitum suum designatumque heredem sperares Magnus Dux Alexius prædictus posse ad coronam recipi, propter commoditatem quam utriusque gentis sub uno Rege conjunctio polliceri videbatur ad retundendos unanimiter Turcarum conatus (quod sperari non debebat nisi Latinorum non solum unionem profiteretur Princeps, sed etiam ad eorum ritus transiret) coacta super his Episcoporum Ruthenorum Synodus unanimi consensu declaravit, utrumque citra scrupulum fieri a Principe posse.

sem negot facile redargui a gen tib

19 *Quid autem aliud judicassent homines pii magis quam eruditi? cum hinc intelligerent varietatem ritus non scindere, sed pungere Ecclesiam; utpote cum ipsis Apostolis ceptam; inde vero, sublatis, qua Lutheranorum abominationes nobis creaverant, præjudiciis, parerent nullam aut vix ullam esse sibi nobisque in fidei professione differentiam; eo duntaxat excepto, quod Nicæna formulæ addamus verbum* Filioque; *ipsi vero id non parem faciendum; non jam quia mordicus sustinent a solo Patre Spiritum sanctum procedere (cum eorum Clerus, Regularis æque ac Secularis, omni Theologico studio careat domi, foris autem discere non permittatur) sed quia veteris suæ fidei retinentissimi, omnem in ea alterationem, etiam explicationis causa factam, reformidant; quod genti simplici non magno sane vitio verti debet. Istam porro istius, quam dixi, Synodi definitionem non est quidem secuta, quam sperabant Mosci, Polonorum assensio, siquidem ad eamdem coronam prehsantibus etiam Lotharingo & Enguiano Ducibus, quorum hunc Rex Christianissimus, istam Imperator commendabant; potentes nimium corrivales justam formidinem incusserunt Polonis, ne pro nuno quem eligerent Rege duos æque metuendos inimicos excitarent, mirabilique suffragiorum & animorum concordia, præter omnium expectationem Rex proclamatus est ex ipsa Polonica Nobilitate, die 19. Junii, anno 1669. Princeps Mi-*

ignorantia potius qui pertinacia,

chael Wisnowitzky, inusitato jam pridem exemplo. Præterea tamen non est extinctum in Moscis desiderium conciliandi Pontificis; sed anno, ut dixi, 1673. missa est Romam prænemorata Legatio: quam optato carere successu, propter causas de quibus meum non est judicare, ideo forsan permisit Deus, ut is honor Innocentio XI. servaretur, nunc Romanæ Ecclesiæ Pontifici Maximo. Idem enim ille, qui nuper tam pronus erat ad meliora, nunc paternum adeptus Imperium feliciter regnat, & instantissime agit pro fœdere adversus communem hostem Christianorum inundo cum Polonis & Cæsare. Bellum certe futurum vix ambigitur, cujus occasione certum est multum posse promoveri causam Religionis, modo erudienda gentis, schismaticorum dixi potius ignorantiæ quam tenentis, ratio commode ineatur, qualem in suo Tractatu ad Gregorium XIII. Possevinus præscripsit; optime animadvertens, fieri non posse, ut sola Synodorum convocatione, & unius hominis atque epistolæ missione (quemadmodum hactenus factum fere est) obtineatur solida Ecclesiarum unio, præsertim lingua ac ritibus diversarum; sed opus esse variis illis modis, qui Christi Legatorum atque Apostolorum propriis semper fuere, & quos prælaudatus Gregorius XIII. exinde cæpit tam utiliter quam successu patuit adhibere; erectis, non Romæ solum, sed etiam alibi per provincias variarum gentium seminariis, & prædicatoribus fidei quaquaversum directis, ex nostra Societate aliisque Ordinibus religiosis.

20 *Interim ut eo, unde digressa est, revertatur oratio, & remorum maneat impedimentum, quod alias ferme insuperabile imaginabatur sibi Possevinus, ex parte eorum quos gentes Ruthenica colunt Sanctorum, quosque veteribus Græcis permixtos habent hæ figurata Ephemerides;* *cujus loco Sanctii,*
videtur (salva semper majoris certiorisque auctoritatis reverentia, & posito semel principio nostro, de fide orthodoxa ab orthodoxis Græcis apud Russos constituta) videatur, inquam, dubitari non debere, quin vere Sancti Orthodoxique & extra schismatis culpam positi possint haberi iis omnes, quos nunc Moscovia, quantumvis schismatica, colit ut Sanctos. Numquam enim hanc de iis opinionem gens tota assumpturæ erat, nisi excellens quædam ac singularis virtutum Christianarum claritas, certis indubitatisque miraculis nixa atque post mortem probata eamdem induxisset. Si enim credimus (ut credere possumus, fortassis & debemus, nisi integræ maximæque nationi eam negamus fidem, quam petamus in re simili dandam nostræ) si, inquam, credimus frequentissima esse & vera miracula, quæ ad Deiparæ, Sanctique Nicolai & aliorum quorumdam nobis quoque notorum Patronorum religiosam invocationem patrantur (utpote non aliud quam orthodoxum Cœlitum cultum affirmantia, neque ad stabiliendum schisma ullatenus trahenda) cur ea quæ apud Indigetum sepulcra fieri dicuntur, habebimus erroris impostura ve suspecta, *non videntur debere rejici.*
quamdiu nulla affertur in contrarium ratio, quæ ejusmodi credulitatem evertat, nisi sola præsumptæ schismatis, ne ita loquar, originalis, erroneæ videmus principio nixa? Cur in eo, de cujus contrario nobis non constat, ponemus simplici populo scandalum, & optatæ unionis impedimentum fere insuperabile, abrogari jubendo partem traditæ a majoribus religionis?

JANUA-

Digitized by Google

JANUARIUS.

GRÆCORUM METRICUS.

A' Kalendæ

Ἰανουαρίου πρώτῃ ἡμέρᾳ ἁγίᾳ ΒΑΣΙΛΕΙΩ.
Ipſis occumbis Jani, Basilii, Kalendis.

Magis ſolenniter celitur a Latinis die ſua Ordinationis ad Epiſcopatum Cæſarienſem in Cappadocia 14. Junii. De eo multa habentur Latine & Græce.

B' 4. Non.

Θυμὸν ἀνοιγνύει ΣΙΛΒΕΣΤΡΟΣ ἁγίῳ υἱῷ.
Spiritus effatur Silvestri mane ſecundæ.

Latini feſtum ejus agunt 31. Decembris. Acta non ſolum Latine antiquitus habentur, ſed & Græco-Latina Combefiſius edidit.

Γ' 3. Non.

Ἐκ μιᾶσδε ΜΑΛΑΧΙΟΝ ἀνίστησι τρίφθογγος.
Tertia lux animam Malachiæ ex corpore tollit.

Hunc Prophetam nos recolimus 14.

Τμηθὶς ἀμφὶ τρίῃ τῇδε ΓΟΡΔΙΟΣ εἰς κονίσιν.
Gordius in cinerem cadit hac quoque luce necatus.

Centurio hic fuit & Martyr Cæſarea in prædicta Cappadocia, inſcriptus etiam hodierno Romano Martyrologio. Extat de eo S. Baſilii oratio, præterea nihil.

Pro duobus ſequentibus diebus deſunt in Menais, utique non raro circa varias partes defectuoſis, hexametra ſingula, quæ nolo per conjecturam ſupplere; felicior forſan aliquis ea ex aliis Mſs. eruet, ſicuti nos ex Chiffletiana Mſ. Synaxario ſupplevimus defectus varios diſticherum, quæ ſolent elogiis ſingulis præmitti. Interim, ſignatis initio punctis, notabo titulum, quo cujuſque diei, hexametro deſtituti, Officium hic & alibi præſignatur,

Δ' . . . . . Προσίρησι τῆς Θεοῦ, ἐξ ἧς συναξις τῆς ἁγίας ἑβδομήκοντα Ἀποστόλων, ἐξ οὗ ἁγίου Πατρὸς ἡμῶν ΘΕΟΚΤΙΣΤΟΥ.

3. Non. . . . . Profeſtum Luminum, & feſtivitas ſanctorum ſeptuaginta Apoſtolorum; nec non S. P. N. Theoctisti.

Græci (qui Baptiſmum appellant φωτισμὸν, Illuminationem) die Epiphaniæ ſolennes baptiſmos facturi, qualem in Latina Eccleſia ante Paſcha & Pentecoſten ſolebant fieri, tres eis dies profeſtos præmittunt, quorum hic ſecundus eſt. De Lxx. *Diſcipulis Chriſti, quomodo vocentur Apoſtoli, infra dicetur.* S. Theoctiſtus *nodum his nomen habet; cum illa honorifica appellatione* Sancti Patris noſtri; *alias in toto Officio verbum de eo nullum. Quis ſit, an* Siculus Hegumenus in Cucumo *monaſterio, an Magni Euthymii ſocius in Palæſtina, non divinamus.*

Ε' . . . . . Προσίρησι τῆς Θεοῦ ἐξ ἧς ἁγίων Μαρτύρων ΘΕΟΤΙΕΜΠΤΟΥ ἐξ ΘΕΟΝΑ ἐξ ἑτέρων ΣΥΝΚΛΗΤΙΚΗΣ.

Nonis. . . . . Profeſtum Luminum & Sanctorum Martyrum Theopemti atq; Theonæ nec non B. Synclet icæ.

Priores duo die 3. adſcripti ſunt hodierno Romano, ambo ſub Dioclesiano paſſi in Cilicia; quorum utinam extarent Acta! Tertia ſacrarum Virginum Auctiſſima Alexandriæ, dicto Martyrologio adſcripta eſt hoc die. Vitam, ſeu potius ſpiritualium exhortationum ſyllogen, dedimus, jamq; etiam Græcam edidit ex duplici Mſ. Joannes Bapt. Cotelerius, tom. 1. Monumentorum Eccleſiæ Græcæ, in Annotationibus ad eamdem dubium relinquens, utrum ſit vere S. Athanaſii, cujus nomen aliqui Codices præferunt. Ego in hujus Actis 3. Maji aſſendo auctorem, ſive is Athanaſius ſen Polycarpus ſen alia quacumque nomine dictus ſit, multo juniorem eſſe, totoque ſcribendi modo diverſiſſimum ab eo quem tunc colimus. Nota porro quod Ὅσιος & Ὁσία *fere dicatur de Monachis & Sanctimonialibus;* Ἱερὸς *de Presbyteris & Epiſcopis,* Ἅγιος *univerſim de cujuſvis conditionis ac ſexus Sanctis.*

Βαπτίζει ἐν τούτῳ ΧΡΙΣΤΟΝ Πρόδρομος καὶ ἕκτῃ. 3. id.
Prodromus in ſexta baptizat flumine Christum.

Theophaniorum feſtum Græci appellant, quod hac die concurſu magno, peregrinorum præſertim, Græca Liturgia ſolannes ritus ſpectare cupientium, vidimus celebrari Romæ, in noſtro Græcorum Collegio, anno 1661. quando (ut ſub aſpectum unum proponatur totus Sacrorum ordo) ante ſacrificium fit Benedictio aquæ, quæ pridie ſub Veſperis fieri aliàs debuerat ante cœnulam, & hanc ſolitæ jejunierem, nempe in qua, non quidem lacticinia aut piſces, ſed buccellæ panis cum melle adeſum, & vini aliquid ad potum permiſſum jejuniorum monaſticorum Canones. Ritus autem benedicendæ aquæ ſimilis eſt noſtræ fontis Baptiſmalis benedictioni, in eo quod, ut Officians apud nos benedicto fonti immergit Paſchalem cereum in Vigilia Paſchatis; ſic Græcus Sacerdos in hac Vigilia immergat aquæ Crucem ab altari ſumptam, atque ad medium templum ubi prolata vas aquæ benedicendæ delatum: cujus deinde aquæ aſperſione omnes præſentes ſanctificat, uti Rubrica in Menais loquuntur.

Latini feſtivitatem hodiernam Græca quoque vocabulo nominant Epiphaniam, *id eſt* Oſtenſionem *ſeu* Manifeſtationem *Domini. Hanc autem ſimul triplicem venerantur, qua ſolliceti ipſius divinitas manifeſtata eſt Magis in Bethleem, Joanni ad Jordanem, Diſcipulis in Cana Galilææ: ſed* quid potiſſimum hoc die factum ſit, *inquit S. Maximus*, noverit ipſe qui fecit. * *Manet interim quod diei 6 Januarii apud Latinos trium Magorum cultui ſit dedicata, de iiſque agi potuerit ac pene debuerit initio noſtri Operis. Quin igitur id factum? inquies. Noluit Bollandus noſter, in plurium controverſiarum pelagus præcipitare navim, vixdum e portu ſalutem, earum adhuc inexpertus ipſe; rerumque diſquiſitionis prolixioris diſcrimen prudenter rejecit ad 23. Julii quo* Trium (*ut vulgo vocantur*) Regum Translatio, *Mediolano Coloniam facta ſeculo 12. ſolennissime recolitur. Decennio poſt editum Januarium amicus ejus Hermannus Crombachius amplum de illis volumen edidit cum titulo Hiſtoriæ; ſed licet diligentiæ nulli pepercerit auctor, in ea tamen hiſtoriæ parte, quæ Evangelicum textum excedit, ad ſuos fontes reducenda, nihil reperit ſolidæ antiquitatis. Nam Dextri Chronicon, novitium ſeculi hujus figmentum eſſe, ſatis ſuperque nunc conſtat: & Bedæ operibus adjuncta Collectanea, Bellarmino Judice, nihil fere habent, quod ſit ingenio Bedæ dignum: nec alius nitus ſcriptor vel Græcus vel Latinus profertur per tot ſecula, uſque ad Friderici Barbaroſſæ tempora, qui nomina nunc vulgata uſurparit, nedum ea decuerit, quæ poſtea cœperunt narrari de Magorum poſt Chriſti mortem baptiſmo per Apoſtolum Thomam, ordinatione Epiſcopali, & prædicatione per ipſos populis Evangelii, ac morte denique pro Chriſti nomine illata a barbaris.*

* Hic expunctæ ſunt 14 lineæ, ita jubente Appendice tom. 7. Maii pag. 959. col. 1.

Digitized by Google

rit. Superest igitur adhuc integer Labor, in ea diſquiſitione ponendus; ſi tamen opera pretium ſit in tam obſirmato ſeculo antiquitatis ſilentio poſteriorum temporum divinationes hallucinationeſque ſectari atque colligere, & Joannis Hildeſienſis fabuloſam (ut ipſe agnoſcit Crombachius) de hoc argumento farraginem ventilare. Nobis certe, cum ad Julium pervenerimus, ſatis erit prædicta Translationis fidem indubitatam reddere, Colonienſiumque in illis corporibus honorandis religionem tueri, tot illuſtribus monumentis miraculiſque divinitus & humanitus confirmatam.

Ζ'. 9. Id. Μνήμη ἁγιωμάτων ΠΡΟΔΡΟΜΟΥ λέγει αἰδοίοις. Septima Baptiſtæ memores jubet eſſe colendi.

Notandus hic Græcorum ritus, quo poſt ſingula majora Chriſti Domini aut Deiparæ feſta, ſubjungunt memoriam eorum Sanctorum, qui propius ad myſterium concurrerunt. Ita poſt feſtum Hypapantes ſecunda Februarii, ſequitur memoria Juſti ſenis Simeonis, qui ſuis ulnis Chriſtum excepit: & ſic de cæteris. Hic vero 7. diei Januarii eo etiam ſolennior erat Conſtantinopolitanis, quod pariter recolerentur memoria manus in urbem Regiam translatæ ſub Imperatoribus Conſtantino & Romano Porphyrogenitis, id eſt ſeculo x. Dicitur autem Antiochenus quidam Diaconus, Job nomine, eam attuliſſe ab Antiochia, quo eam olim ex urbe Schalle, in qua ſepultus Joannes fuit, Lucas Evangeliſta detulerat. Notabilis quoque eſt ejus imago ad hunc diem, in Menæis excuſis deſignata cum magnis ad humeros alis, propter titulum Angeli *eidem ex Scripturis aptatum.*

Η'. 8. Id. ΔΟΜΝΙΚΑΝ ὀγδόην πότμου λάβε νὺξ ἐμέρσεν. Domnicam octava mortis nox abſtulit atra.

Abbatiſſa fuit Conſtantinopoli, & habemus jam Vitam, Græce ac Latine dandam in ſupplemento Januarii, ad quod etiam optaremus Acta Græca SS. Juliani & Baſiliſſæ, pro diei ſequenti, qualia vidiſſe ſe Allatius ait; eo quod, cum auctorem præſentem ac videntem præferant, conſicta tamen ea eſſe nunc arbitremur, ob cauſas facile a poſteris veſtigia noſtra preſſuris agnoſcendas: quamvis ea in principio Operis non latuerint, minus adhuc expertos ad talia fecerunda.

Θ'. 7. Id. Ἀμφ' εἰκάδι, ΠΟΛΥΕΥΚΤΕ, σοὶ μέγα δόξαν ἕπεσθαι ἔοικε. Grande tibi, Polyeucte, decus dat ſectio nona.

Martyr Melitinæ in Armenia ſub Decio: apud Latinos memoratur 13. Februarii. Acta Græca triplicia habemus.

Ι'. 6. Id. ΓΡΗΓΟΡΙΟΝ δεκάτην δεινὰν αἶσα ἀμφεκάλυψεν. Gregorium decima mortis ſors ultima obumbrat.

Nyſſenus hic eſt, qui a Latinis 9. Martii colitur, ubi de libris ejus contra Eunomium, aliter quam hactenus editi ſunt ordinandis, demonſtrative diſſerui.

ΙΑ'. 5. Id. Ἐν δεκάτῃ ἐλυσε βίοτον λίνα ΚΟΙΝΟΒΙΑΡΧΗΣ. Undecima vitam dimiſit Coenobiarcha.

Videlicet Theodosius *in Paleſtina: cujus Vitam ab auctore coævo, non tamen a Cyrillo diſcipulo eſſe ſcriptam, certo jam nobis conſtat, ex chronologica Synopſi ipſiuſmet Cyrilli de vita ſui Magiſtri ejuſque ſcriptoribus: quam Synopſim nunc habemus, aque ac alteram ab eodem Cyrillo laudatam S. Theodoſii Vitam, auctore Theodoro Epiſcopo Petrarum, utramque dandam ad ſupplementum Januarii. Ipſe autem Sanctus adſcriptus eſt hodierno Romano.*

ΙΒ'. 4. Id. Τῇ δωδεκάτῃ ΤΑΤΙΑΝΗΣ δυσχέα κάρηνα. Luce duodena Tatianæ colla reſciſſa.

Quæ hujus Acta habentur apud Græcos, eadem a Latinis ſeguntur ſub nomine S. Martinæ, & ſic ea dedimus 1. Januarii, quo die hæc antiquitus celebratur, nunc translata ad diem 30. pro commoditate majoris ac liberioris cultus. Acta iſta, per licentiam plus quam poeticam adornata, ſi nunc a nobis examinari & edi deberent, ſeverioris notæ caſtigarentur.

ΕΡΜΥΛΟΝ ὃν' ΕΤΑΡΟΝ δεκάτῃ τριτάτῃ τεθνᾶσιν. Hermylus & Socius poſt hanc merguntur in Iſtro. 13. Idibus

Socius Stratonicus *eſt, Martyrii locus Myſia: ambo Romano hodierno ſunt inſcripti ex Actis a Lipomano primum editis, quæ habemus etiam Græce danda in ſupplemento.*

ΑΒΒΑΔΑΣ ἀμφὶ τετάρτῃ ἠδὲ δεκάτῃ κοιναὶ χαλκὸν. Abbates quarta & decima dant colla ſecuri. 12. K Feb.

In Sinai *ſcilicet, primum* Sabbas, Eſaias, *& ſocii 36. ſub Diocletiano a Saracenis occiſi; deinde ab iiſdem aliiſve barbaris alii ibidem & in* Raithu. *Primorum meminit, & ſecundorum Acta, quæ Græce habemus, pathetice deſcripſit Nilus Monachus, cujus filius Theodulus Martyrum unus fuit. Eorundem quoque hiſtoriam Ammonium ſimiliter & monachum & oculatum teſtem contexuiſſe, aſſerit Allatius in Diatriba de Simeonum ſcriptis, ſæpius hic allegandis: hanc autem hiſtoriam vehementer optamus habere, aut ſcire unde ſit petenda. Simul omnes, non ſine confuſione aliqua, inſcripti ſunt hodierno Romano.*

Βλάσῳ Θηβαίῳ πέμπτῃ κοιναὶ ΠΑΥΛΟΣ ἀμείψαν. Thebæus Paulus decima quintaque coruſcat. ΙΕ'. 18. Kal.

Latini hunc colunt die x. & ſuas de eo Lectiones Romana Eccleſia ſic ordinat: Paulus Eremitarum Auctor & Magiſter; *& tamen nunquam ille ſe obſtrinxit votis quæ Religioſum (ut nunc loquimur) facerent, nullos diſcipulos conſtituta ab ſe regula informatos dimiſit: ſed (ut ſcitur ex Actis) fororii injuriæ & perſecutionis metu, nullo hominum conſcio, extra eorum conſpectum receſſit, atque ad interiorem eremum paulatim progreſſus uſque ad mortem delituit, uni S. Antonio ſemel conſpectus dum viveret. Quid ergo moleſti nobis ſunt aliqui, objiciendo Patres alioſve ſcriptores, qui* Eliam Prophetam & Joannem Baptiſtam, *ut monaſtica Profeſſionis* Duces, Principes, Auctores, Magiſtros *laudant? quaſi hæc eis competere non poſſint abſque religioſorum nuncupatione votorum, neque ſolum vita ſolitaria qualiſcumque ab iis ſumptum exemplum ſufficiat ad ejuſmodi encomia.*

Πέμπτῃ ἐ δεκάτῃ κελεύθου μετόπιθε ΙΩΑΝΝΗΝ. Tugurio ſeſe Joannes clauſit eadem,

Hujus pervetuſta memoria extat Romæ in inſula Tiberina, quin & corpus ibidem haberi creditur. Hinc vulgari errori (cum quo etiam Baronius hodierno Romano ipſum inſcripſit) data occaſio, ejus hiſtoriam, primo Græce deſcriptam, quam ſuo etiam tempore daturi Græcam ſumus, veteri Romæ adſcribendi; cum ex ipſamet evidentiſſime liqueat, eam novæ Romæ, id eſt Conſtantinopoli totam deberi, ubi natus fuit, & aliquamdiu Monachum inter Acœmetas profeſſus; denique a longinqua peregrinatione redux, paternæ domus angulum ignotus incoluit. Unde fit ut nec minimum quidem veſtigium Joannis *iſtius in ullis antiquis Latinæ eccleſiæ Martyrologiis inveniatur: & veroſimile ſit eodem tempore, quo Veſontionem in Burgundiam Caput, Romam quoque allatum fuiſſe corpus, id eſt poſt captam anno 1204. a Latinis Conſtantinopolim. Idem qui* Kalybita, *ab eo quod habitavit in tuguriolo, etiam ὁ διὰ Χριστὸν Πτωχός,* Propter Chriſtum pauper *cognominatur.*

ΣΕΙ-

Ις'. ΣΕΙΡΗΝ φροσκυνῶ ΠΕΤΡΟΥ δεκάτῃ ἐπὶ ἓκτῃ.
17. Kal. Ad decimam ſextam venerabor VINCULA PETRI.

Eudocia, Theodoſii Junioris uxor, ſeculo Chriſtiana ara quinto, ex accepta Hieroſolymis Catena *partem Conſtantinopolim detulit, partem Romam ad filiam Eudoxiam miſit: quarum hac ſimili quoque feſto Kalendis Auguſti celebrando occaſionem dedit, cum applicata alteri catena, qua idem Apoſtolus Roma fuerat in carcere Mamertino conſtrictus, ipſi mirabiliter inhæſiſſet: iſta vero hodie ſolenniter monſtrabatur Conſtantinopoli.*

ΙΖ'. Ἑβδομάτῃ δεκάτῃ ΑΝΤΩΝΙΟΝ εἶδεν ἄστρα.
16. Kal. Septena decimaque ANTONIUS aſtra petivit.

Hujus ubique notiſſimi Vitam, a S. Athanaſio ſcriptam ſic illuſtravit Henſchenius, adeoque ſolide auctori ſuo vindicavit adverſus cavillos heterodoxorum; ut vir eruditiſſimus inter eos Gerardus Voſſius, convictum ſe ingenue faſſus, nunquam amplius haſitaveris in eo ſub nomine S. Athanaſii alleganda.

ΙΗ'. Τέρχυσιν ὀγδοάτῃ δεκάτῃ τίκτει ΑΘΑΝΑΣΙΟΝ.
15. Kal. Mortuo ATHANASIO decima atq; octava parentat.

Vitam ejus ex propriis fere ſcriptis collectam daturi, præmittimus ordinem ſcriptorum ejus apologeticorum, ſatis diverſum a vulgato: & in fine quærimus diem veram mortis: neque enim quia in hiſce verſibus plerumque mors indicatur, ea ſemper in talem diem revera incidiſſe credi debet, quod ſemel proderit hic nataſſe. Celebratur ergo hodie tranſlatio quædam ei & S. Cyrillo, atque Patriarchæ Alexandrino, communis, communi etiam apud Græcos feſto: Latini ſeorſim ſingulos, Athanaſium 2. *Maii*, Cyrillum 28. *Januarii* venerantur.

ΙΘ'. Τῷ μεγάλῳ λάχος εἰσῆλθε δεκάτῃ MAKAPIOY.
14. Kal. MACARIUS nona decima capit aula beata.

Ex duobus hujus nominis inter Ægypti monachos celeberrimis, alter Ægyptius cognominatur, Alexandrinus *alter ſive* Romanus, *& utriuſque commemoratio ita hodie jungitur a Græcis, ut (niſi quod diſtincta ſint utriuſque elogia) totius Officii curſus procedat in ſingulari, tamquam de unico. Latini* Romanum 11. *hujus, Ægyptium* 15. *colunt.*

Κ'. Λάξι ἅγιος ΕΥΘΥΜΙΟΣ τῇ δεκάτῃ ἐκλείπει βίῳ.
13 Kal. Vigeſima EUTHYMIUS vitam terraſque reliquit.

Abbas hic prope Jeruſalem vixit: ejuſque meliora, quam qua hactenus extant, Acta Græca, ut vere a Cyrillo deſcripta ſunt, ſervamus pro Supplemento. Inſertus eſt autem hodierno Romano.

Præter hunc recolitur a Græcis memoria S. P. N. Euthymii Junioris 4. *Januarii*; & 2. ac 18. *Aprilis* memoria S. P. N. Euthymii Thaumaturgi: *accedit ex Allatio (qui Encomium auctore Gregorio Cypriæ Patriarcha Conſtantinopolitano vidit)* S. Euthymius Epiſcopus Madytarum: *qua omnino an tres diverſos ſpectent, non definimus, ſed expectamus ut alicunde accipiamus ipſum iſtud encomium, lucem haud dubie aliquam allaturum, ſimul cum diei natalitia, qua poſtremo nominatus obiit celebrque.*

ΚΑ'. Εἰκάδι ἓ πρώτῳ πότμῳ MAXIMOY ἴσω ἐκλυζεο.
21. Kal. Vigeſima & prima oculos tibi, MAXIME, clauſit.

Nihil nos in Januario noſtro de hoc inſigni ſub Heraclio contra Monothelitas Confeſſore, utpote nullo adhuc ejus Acta nacti, ideoque expectantes 13. *Auguſti, quando celebrat a Græcis Tranſlatio ejus. Nunc illa habemus ex Mſ. Ducis Subaudia, nec illa tantum; ſed etiam omnia ejus opera in lucem duobus tomis edidit amicus noſter Franciſcus Combefiſius, 2. Kal. Aprilis anno 79. Pariſiis pientiſſime ut-*

facilius. Addi iſtis poterit, ſi aliquando integra inveniatur, Vita alia brevior, cujus contextum variis corraſorum foliorum hiatibus interruptum, qualem habere potuimus, tranſcripſimus Mediolani ex quodam Ruteniſi in Calabria monaſterii Codice, ante annos quadringentos exarato: ſic autem ea incipit. Καὶ τοῦτ' οὖν ἔστιν ἐκ τῶν τοῦ φιλοκάλου μεμιμῆσθαι ἐγκλείσματα, μὴ τὸ Ὁμολογητὴν ἢ πολλοὶ εἰώθασιν Μάξιμον ἢ κλητὸν προτιθέναι τοῦτο μέσον, ἢ καὶ τὸ μεγάλου τούτου ἐκτεμεῖν καὶ τῷ πίνακι αὐτὸ ἐπιγράψαι;

Εἰκάδι δευτερίᾳ ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΣ βρόχου ἔτλη. ΚΒ'.
Paſſus ANASTASIUS laqueum eſt deinde luce ſecunda. 11 Kal.

Natione Perſa, *martyrium fecit in Paleſtina ſub Choſroe anno 628. Acta ejus in Concilio II. Nicæno recitata & laudata dedimus ex originali Latina, Græca pro Supplemento ſervamus; atque utinam interim accipiamus integra ejus miracula, ab auctore, anonymo quidem, ſed æquali conſcripta, quæ nobis ſuiſmet cum principiis miraculi* 17 De muliere, *ſeu potius puella* energumena, *cujus liberationem Aſcalone impetravit mater, ad collum ejus alligans particulam ex nervo ſacræ manus, & corpus angens alio per ejuſdem taſſum facto.*

Εἰκάδι δευτερίδων τρίτῃ, ΑΓΑΘΑΝΓΕΛΕ, ΚΛΗ- ΚΓ'.
ΜΗΣ.
Vicena caditis ternaque, AGATHANGELE, CLEMENS. 10. Kal.

Epiſcopus Ancyræ in Galatia Clemens, *cum tribus Diaconis* Agathangelo, Cheilophoto ac Charitone & pluribus pueris, *Sub Diocletiano & Maximiano Martyrium ſubiit, cujus duplicia Acta Latina dedimus, Græca reſervamus.* Clementem & Agathangelum *Romano hodierno Baronius quoque adſcripſit.*

Οὐράτῃ ἐς ξυτὸν ΞΕΝΗ εἰκάδι δηὖτε πείρῳ. ΚΔ'.
Vicena quarta ceu XENA celſa petivit. 9. Kal.

In Urbe Roma, non illa veteri, ſed (ut ego quidem exiſtimo) nova nobiliter nata, & in ſeculo dicta Euſebia; primo navi Alexandriam, inde que agneſci metuens Adyaſſam in Caria petiit, mutatoque nomine ignota obiit, ſeculo Chriſti v. *Vitam auctore æquali Anonymo dedimus, textum Græcum daturi in Supplemento.*

Εἰκάδι ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ θεόφρων ἱκνεῖται τέρμῳ. ΚΕ'.
GREGORIUS, divina loquens, eſt deinde ſecutus. 8. Kal.

Cognomento Theologus, *& a patria* Nazianzenus, *colitur a Latinis 9. Maji, quando Vitam ex ejus operibus atque aliunde collectam a Card. Baronio ex ejus Mſſ. damus, oſtendimus autem eundem atque ac ſecum* Baſilium, *multo quam paſſim creditur citius natum, adeoque & ſenierem obiiſſe. Conſtantinopoli colebatur tamquam illius urbis Archiepiſcopus, ſicuti revera fuit: ſed ipſe pacis communis cauſa cedere maluit, & Nazianzum reverſus ad ſuum ſubarbanum, carmen de vita ſua compoſuit, quod Latina proſa redditum exhibemus.*

Παισὶν ἅμ' ἧδ' ἀλόχῳ ΞΕΝΟΦΩΝ δεύτερα εἰκάδι ἵκῃ. Κς'.
Cum Pueris XENOPHON poſt illum Uxorq; obierunt. 7. Kal.

Uxor, Maria, *filii*, Arcadius & Joannes *nuncupabantur; Conſtantinopolitani omnes, & monaſticam vitam Hieroſolymis amplexi, tandemque in mutuam agnitionem adducti. Acta Latina dedimus Ottoboni Zylio noſtro interprete: Græce eadem in Supplemento dabuntur.*

Ἄυτως ἑβδομάτῳ κέαται ἕλικας εἰκάδι ΧΡΥΣΟΥΝ. ΚΖ'.
AURILOQUI corpus vigeſima ſeptima reddit, 6. Kal.

Et hic dies datus Conſtantinopolim corporis (nam in exilio Sanctus obierat) non ſolum Græcis venerabilior, ſed ſolus a Latinis celebrari ſolitus: adeoque nunc erant nobis danda illius

Google

Mater Acta. Sed rem ea valde prolixa essent, & longe supra opinionem excrevissent sub ipsis manibus Januarii moles, consilii summa in diem mortis, qui 14. est Septembris, differre omnia. Neque consilii pœnitet, quia interim prodierunt studio Emerici Bigotii V. C. L. qualia ab eruditis universis jam pridem expectabantur: & Godefridus Hermant veram vitæ temporisque ipsius historiam eodem successu, quo SS. Athanasii, Gregorii, Basilii atque Ambrosii res gestas illustravit; lingua quidem Gallica, sed annotatis accurate ad marginem locis unde deprompta singula, & observationibus opportunissimis ad calcem librorum adjectis: quibus utrisque libenter me adjutum fatear in Actis SS. Athanasii atque Gregorii Nazianzeni.

KH' 9. kalend. Εἰκὰς ἑβδόμη τῶν ΕΦΡΑΙΜ δυμὸν ἀνήρπαν.
Spiritus hinc EPHREM octava est sublatus ad astra.

Colitur a Latinis 1. Februarii: neutro tamen die mortuus, sed æstate vel Autumno. De eo post Gerardum Vossium, per quam accuratum operum ejus interpretem & scholiasten, prolixe in nostro Februario agitur: ubi hoc solum addi deberet, Virum SS. Abrahami & Mariæ neptis ejus alterius esse Ephræmi, non Edessæni, sed Græci in minori Asia, forsan Cariæ Episcopi, seculis aliquot junioris.

KΘ' 4. Kal. Ἔστιν ΙΓΝΑΤΙΟΙΟ ἑνατοστὸν εἰκὰς τύχον.
IGNATII exuvias vigesima nona revexit.

Roma scilicet, ubi sub Trajano fuerat a leonibus laceratus, Antiochiam, ubi Episcopus fuerat: a Latinis post reliquias Romam relatas colitur 1. Februarii, ubi de eo egimus, Græca in Supplementum operis asservantes; & epistolas, sub ejus nomine editas, in tres classes distinximus, ita ut alias certo ipsius esse, de aliis minus certo ostendamus constare, quasdam verosimilius fuisse suppositas.

Α' 3. kal. Λάμπει εἰλ τριπλοῦ χρυσοστεφάνῳ ἀγλαΐ.
Sole nitet triplici mensis trigesima Jani.

Festivitate scilicet tribus præcipuis Ecclesiæ Græcæ Doctoribus communi, Basilio Magno, Gregorio Theologo seu Nazianzeno, & Joanni Chrysostomo: in quod festum variorum illustria encomia Græca reperiuntur, quæ in unum corpus si quis omnes colligeret Græco-Latinum, justum & elegans Opus foret: multo autem grandius evaderet illud, quo quis omnium Sanctorum encomia ab Actis eorum diversis & ab oratoribus illustribus Græcis scripta per ordinem anni digesta evulgaret: quod tamen aliis cogimur faciendum relinquere, iis quæ immediate ad historiam spectant agre sufficientes.

ΙΠΠΟΛΥΤΟΝ τῶν τριακοστὴ ἑκτάτη ἔβαψε.
HIPPOLYTUMQUE eadem sub ponti gurgite mersit.

In operibus ipsi attributis & in elogiis Menæorum passim appellatur Papa Romanus, *& sub* Claudio Imperatore *passus dicitur. Fuit is, ut summum*, Episcopus Portus Romani. *Sub Claudio persecutio Christianorum nulla fuit, cum primus omnium sit Neronis; Baronius ergo substituit* Alexandrum, *ad cujus tempora ipse perduxit scriptum aliquod de Canone Paschali, qui Canon etiam cum ejus sculpta effigie repertus in marmore est. Deinde non in mari, sed in fovea, quæ adhuc monstratur, passum esse habet traditio Portuensium. Hæc ergo omnia examinanda & illustranda erunt 22. Augusti, quo colitur* Hippolytus *hic a Latinis: nam* Hippolytus *quem iidem Latinorum fasti hoc die ponunt, Antiochena Ecclesia Presbyter solum fuit, idemque Novatiano schismati aliquando implicitus. Habemus sinceriora* S. Aurea, *pariter passa, Acta, in quibus res tota adscribitur tempori* Alexandri Imperatoris, *ipso anno 222. die 10. Martii regnare exorsi, quo pradictus* Hippoliti Canon *terminatur*: & Portuensis *pro eodem tempore* Episcopus, *illic appellatur* Cyriacus; Hippolytus *vero appellatur* Arabum Metropolitanus. *Idem secutus est Gelasius, Papa, multo majoris, ut vetustatis, sic auctoritatis, quam Nicephorus & Callistus & Joannes Zonaras, qui* Hippolytum Episcopum Portuensem *credidisse inveniuntur. An autem inter Romanorum Pontificum Vicarios, de quibus sæpius ad tria prima sæcula in nostro Conatu Chronico-historico, locus esse possit alicui* Hippolyto, *qui Martyrium fecerit sub Claudio II. Imperatore & Dionysio Papa, unde Græcis occasio sit data ipsum quoque nominandi* Papam Romanum, *& Hippolyti scriptoris Chronologiam turbandi, haud facile definiverim.*

. . . Τῶν ἁγίων ἕ ἀνάργύρων θαυμαδργῶν ΚΥΡΟΥ ΚΑΙ ΙΩΑΝΝΟΥ. ΔΑ'
. . . Sanctorum & sine mercede miracula curationis patrantium CYRI & JOANNIS. 2. kal.

Hic miles, ipse medicus & monachus, ambo Martyres in Ægypto sub Diocletiano, etiam Latinis ob Reliquias olim Romam translatas notissimi. Encomium utriusque scripsit S. Sophronius; neque id tantum, sed impetrata per eosdem sanitate etiam miracula, tam prolixe, ut quæ de iis nos dedimus, epitome solum sint: integrum ergo Opus Græco-Latine dandum servamus pro Supplemento.

AD FIGURATAS EPHEMERIDAS

PRÆFATIO.

QUia multi ex his figuratis in Ephemeride metrica nomen habent, de quibus jam supra dicta sufficiunt: ut hinc eo recurrat lector, addito ad nomina ✠ significabo; aliis qui nihilominus colentur a Græcis, addetur † cum congrua aliqua declaratione. Hic vero quædam mihi præmonendus est lector.

1 *Tam scrupulose observant Moschi nomina addenda Sanctorum imaginibus, ubicumque & qualitercumque expressis, ut contrarium nunc plerorumque Latinorum usum necesse habueris Possevinus excusare, sic scribens illorum Magno Duci.* Quod autem Rutheni tui mirantur, nos piis imaginibus nomina eorum Sanctorum, quos repræsentant, non semper, ut ipsi faciunt, adscribere; scito, si nominum illorum adscriptio ideo est necessaria, ut ex ea sancti illi viri agnoscantur; jam eam haud necessariam esse iis qui ipsos noscunt. Catholicis autem primo aspectu innotescere Christum crucifixum, beatissimam Virginem, & pleraſque alias Sanctorum imagines quis dubitet? Præterea si nominis adscriptio necessaria sit, quid illa faciet idiotis, legere nescientibus, quales plerique omnes sunt Rutheni, cum potius ipsemet imagines, loco litterarum & scripti, idiotis adhibeantur? Quod si dixeris (ut mihi tui dixere) in ipsa nominis adscriptione virtutem aliquam consistere; tu sapiens es, qui intelligas, in notis ejusmodi nullam, sed in sensu ac fide, sitam esse vim atque virtutem. Attamen non improbamus eorum consuetudinem, qui pietate, non superstitione adducti nomen imaginibus adscribunt; ut alii (cum quod ignorant intelligant) ea etiam ratione pias a profanis imaginibus dignoscant: quod sane crebro Latini quoq; Catholici faciunt. *Mallemus Possevinus, cui pro Moschis responderi nihilominus posset, pietatem eorum in hac parte, & scandalum quod ex nominum amissione accipiunt, procedere ex constantissima*

eorum

Тропарь и кондак, глас 1

Тропарь и кондак, глас 2

Тропарь и кондак, глас 3

Тропарь и кондак, глас 4

Тропарь и кондак, глас 5

Тропарь и кондак, глас 6

Тропарь и кондак, глас 7

Тропарь и кондак, глас 8

Тропарь и кондак, глас 9

Тропарь и кондак, глас 10

Тропарь и кондак, глас 11

Тропарь и кондак, глас 12

Тропарь и кондак, глас 13

Тропарь и кондак, глас 14

Тропарь и кондак, глас 15

Тропарь и кондак, глас 16

Тропарь и кондак, глас 17

Тропарь и кондак, глас 18

Тропарь и кондак, глас 19

Тропарь и кондак, глас 20

Тропарь и кондак, глас 21

Тропарь и кондак, глас 22

Тропарь и кондак, глас 23

Тропарь и кондак, глас 24

Тропарь и кондак, глас 25

Тропарь и кондак, глас 26

Тропарь и кондак, глас 27

Тропарь и кондак, глас 28

Тропарь и кондак, глас 29

Тропарь и кондак, глас 30

Тропарь и кондак, глас 31

eorum quæ in principio ſemel acceperunt rituum obſervantia, quæ eis addi vel detrahi nihil patiuntur: fuiſſe autem antiquiſſimum iſtum non ſolum Orientalium ſed etiam Occidentalium Eccleſiarum conſuetudinem, probare poterunt quotquot ſunt Romæ operis antiquioris muſiva ac tabulæ. Reſponſum dari poſſet quærenti cauſam, ob quam iidem Ruthæni improbent ſculptas, quamvis Sanctorum, imagines, nec eas in eccleſiis ſuis toleront: quia ſcilicet eas in eccleſiis ponere non acceperint a Græcis, alioquin ſtatuas nequaquam averſatis, uti apparet ex illa celeberrima ſanctæ Salvatoris imagine, Conſtantinopoli erecta ſupra portam ut vocabatur auream, de qua nobis agendum erit in Actis S. Theodoſiæ dandis 29. Maji.

12 *Laudat Moſcos Poſſevinus quia* pias imagines decentiſſime pingunt, nudas in iis corporis partes omnino exhorrentes (*niſi quatenus eas præciſa neceſſitas myſterii vel hiſtoriæ repræſentandæ exigit*) uti in his tabulis videre eſt. *Quare cum adducebantur a Poſſevino ex Moſcovia ad Pontificem Legati*, eos maxime offendebat, cum vel in hoſpitiis ſigna turpitudinum cernerent, vel imagines, etiam pias, ad laſciviam depictas; nudas vero ſtatuas & cætera diabolica figmenta in aliquorum domibus & hortis. *Qua pictorum ſculptorumque noſtratium licentia, majora quotidie incrementa capiens, ſeverioremi profecto ſacri ac civilis Magiſtratus cenſuram meretur, quamcumque cum artis procacis damno id fieret: nec enim minus iſtiuſmodi pictura ac ſtatuæ nocent quam libri parum caſti, & utriſque æqualiter flamma debentur, ſi non illis magis, quæ etiam idiotis offendiculum objiciunt. Proinde optabile omnino videtur, ut* Innocentii XI. *caſtiſſimus zelus, quo Roma invigilat ad verecundiæ & honeſtatis muliebris cuſtodiam, ſeveriſſime prohibens omne veſtium genus, colli & collo ſubjectarum partium ac brachiorum nuditates non obtegentium, ad publica iſtæ ſtatuarum ac picturarum ſcandala amolienda, aliquando etiam ſe convertat.*

111 *Quæ hic in principio cujuſque tabulæ ad nomen ſingularum menſium apponuntur verba, non explicabuntur hac vice, idonei interpretis defectu: quem ne valde anxie requirendum putarem fecit anno 1679. oblata commoditas, per ſplendidam illam, quæ Vienna comparuit, Legationem Moſcorum; quorum interpres unus, cum quatuor poſtremarum menſium ſculptas hic tabulas explicandas ſuſcepiſſet, in duabus earum, Septembris ſcilicet atque Octobris, primam lineam ſic legit, ut* September *quidem diceret,* Septies ſi cadat juſtus, ſurgit: Prov. 24. October *vero,* Fame mentis marceſcentes pane verborum ſuorum, unum credere Dominum panem vitæ noſtræ indixit. *Frigida profecto ſententia: quibus ceteras ſimiles eſſe cum poſſemus præſumere, non erat cur explicationis cauſa e longinquo petenda (redierunt enim in Moſcoviam Legati) properantia prælo ſiſteremus. Oro tamen mixtos Lithuanis Ruthenos, eos maxime, qui Vilna vivunt S. Baſilii inſtitutum profeſſi, ut illum qualemcumque defectum ſupplere velint: ſed multo inſtantius eos rogo, ut quæcumq; alia vel ſcriptura vel explicationis noſtræ errata, benigne correcta ad me remittant, ſaltem ad inſtructionem poſterorum. Addant etiam Signorum Zodiaci hic deficientia nomina, quia in ectypis noſtris omnino nequeunt diſcerni characteres, quibus ea ſcribere debuiſſem, præterquam in pancis: quod ſi eadem ſigna non ſunt ad normam Moſcoviticorum exemplarium repræſentata, excuſare quæſo placeat pictorem, cui in hac parte (uti & in locuis pleriſque hiſtorialibus) indulgeri debuit, ne ſeſe omnino adſtringeret inſulſiſſimæ quam præ oculis habuit coordinationi figurarum atque inventis omnino lineamentis. Hæc præfatus aggredior ſingulas tabulas, & ſingularum in unaquaque locuturum epigraphas, quatenus poſſum explicare; conferendo eas nonnunquam cum* Kalendario Ruthenorum; *quod Poſſevinus in ſuo Apparatu ad verbum* RUTHENI *legendum propoſuit, non ſatis peritum ubique interpretem vel lectorem naſtus: nonnunquam tamen aliquid ſuggerens, quo mendoſa tabularum ſcriptura corrigatur.*

AUCT. D. P.

JANUARIUS.

MOSCORUM FIGURATUS.

I **CIRCUMCISIO D. N. JESU CHRISTI †**
BASILIUS CAPPADOCIÆ ✠ Epiſcopus.

Quoniam omnes non ſolum Patriarchæ, Metropolitæ & Archiepiſcopi, ſed etiam Epiſcopi in hiſce tabulis exprimuntur pallio ati, abuſus hujus initium meretur hic ex Luitprando notari. Is in legatione ad Nicephorum Phocam ſic loquitur: Vidimus Conſtantinopolitanum Epiſcopum Pallio non uti, niſi ſancti Patris noſtri, *id eſt Papæ Romani*, permiſſu. Verum cum impiiſſimus Albericus, quem non ſtillatim cupiditas, ſed velut torrens impleverat, Romanam civitatem ſibi uſurparet; Dominumque Apoſtolicum *Joannem XI.* quaſi ſervum proprium in conclavi teneret, *anno* 934. Romanus Imperator filium Theophylactum Eunuchum, Patriarcham conſtituit. Cumque eum Alberici cupiditas non lateret, miſſis eo muneribus ſatis magnis effecit, ut ex Papæ nomine Theophylacto Patriarchæ litteræ mitterentur, quarum auctoritate tum ipſe tum ſucceſſores, abſq; Paparum permiſſu, Palliis uterentur. Ex quo turpi commercio vituperandus mos inolevit, ut non ſolum Patriarchæ, ſed etiam Epiſcopi totius Græciæ Palliis utantur.

II *SILVERTER* ✠ Romanus Papa.

Scribitur hic Selibeſtros, *ſed hæc aliaque ſimilia depravatæ ſcriptionis mendæ, genti Græcam linguam multoq; magis Latinam ignoranti ignoſcenda, non eſt animus detinceps annotare in hac explicatione. ſi cui curioſius talia ſcrutari placet, tabulas ipſas inſpiciat, conferatque cum gemina ipſorum nominum ſcriptione hic exprimenda. Notanda hic potius eſt Patriarchalis & Epiſcopalis habitus differentia, & conferenda eſſet cum accuratiſſimis earumdem veſtium delineationibus apud Goarum in Euchologio poſt pag. 135. niſi etiam in Appendice his Ephemeridibus addenda ejuſmodi tabella inveniretur, inter Epiſcopos S. Nicolaum & Baſilium, medium exhibens Patriarcham S. Jo. Chryſoſtomum.*

MALACHIAS ✠ GORDIUS ✠. III

SYNAXIS SS. APOSTOLORUM LXX† IV

Latini Diſcipulos *vocant, eſtque communiter colunt* 15. *Julii. Catalogi apud hos & apud Græcos varii extant, additis cujuſq; Epiſcopatu: ſed omnes pſeudepigrapbi cenſentur ab eruditis. Certe nomina eorum multa conflata fuiſſe aſſumpta ex Paulinis epiſtolis, ad numerum verorum quæ ignorantur nominum implendum. Poſſevinus* Concilium Theonciſtæ *ponit, quod alteri explicandum relinquo.*

THEOPEMPTUS ✠ THEONAS ✠ SINCLETICA ✠ V

BAPTISMUS D. N. JESU CHRISTI ✠ VI

Hujus & prima dici epigraphas & ſimiles alias accipere me oportet ex Poſſevino, donec eas aliquis verbatim explicet.

ser, nam nomen Jesu Christi *in tabula reperitur quidem, sed intra picturam; non vero in titulo. Hoc autem die, sicut scribit Possevinus,* benedicit Metropolita flumini Moscuę, alii vero Sacerdotes aliis fluminibus. Tum in eo multi mares feminæque trina mersione toti immerguntur: equi item & imagines quasi baptizantur, ac propterea id Chresczenie eorum lingua, id est Baptizatio, dicitur. Qui mos sive ritus, licet non præceptus sit omnibus, plures tamen cum ex religione sic servant, ut ægroti quoque, qui sibi ea ratione putant ad valetudinem consulere, summo in gelu effossa glacie, per foramen in aquam demissi, eximantur.

XII *SYNAXIS ..... JOANNIS PRODROMI.* ✠

XIII *DOMNICA* ✠ *Possevino* Domna.
GEORGIUS † *cognomento* Chozebites

Cum titulo S. P. nostri *officium habet in Menæis, epitomen vitæ nullam, præter morem. Vitam ipsam ab Antonio discipulo scriptam eandem nacti sumus, dandam in hujus Operis Supplemento. Interim ex hac discimus natum in Cypro, monasterio Choziba prope Hierusalem esse traditum a fratre monacho in lavra Calamonis, ac floruisse eo tempore, quo Saraceni Duce Humar sanctam civitatem occuparunt, id est anno 636. Ea vita decubit multa circa statum monasteriorum Terræ Sanctæ & quorundam etiam monachorum Martyria; sed de Carmelo omnino nihil; nedum de septem millibus cœnobiorum, quæ usque ad ann. 740. & ultra adhuc steterint, quando ea dicitur vastavisse alius Humar. Quod hic observasse suo tempore proderit, & confirmat dicta a nobis in parte 2. Propylæi Antiquarii ante tomum 2. Aprilis, ubi examinatur pretensa antiquitas fundationis Florentinæ.*

XIV *POLYEUCTUS* ✠ Martyr.

XV *GREGORIUS* ✠ Episcopus Nyssenus:
DOMITIANUS † Episcopus

Melitinæ in Armenia: cujus Vitam ex Theophylacto Simocatta dedimus, an alia seorsim scripta sit ignoramus.

XI *THEODOSIUS* ✠ Cœnobiarcha.
MARCIANUS similiter monachus.

Licet nullum talis nominis hac die in fastis Græcis invenimus, æstimo tamen Palæstinum quoque ipsum esse, in magistri sui Theodosii Vita laudatissimum, cujus diem proprium non invenientes Græci aliqui, & nihilominus dignum memoria censentes, hoc retulerint. Si tamen indigenam Sanctum hujus nominis in Moscovia ostenderit quispiam, libenter ei hunc locum cedam. Interim notanda hic occurrit ratio quædam Moscis propria in supputandis numeris a 10. ad 20. Neque enim more Græco scribunt ιε', ις' &c. sed πε' βι' ut videantur in hoc præsimi sequi modum loquendi, quo eosdem numeros Latini & Teutones efferunt, præponendo decadi minorem numerum undecim, duodecim *&c. elf, twalf, dertien &c. usque ad* ἐικοσι viginti: *exinde enim minor numerus postponitur, ut & scribitur.*

XII *TATIANA* ✠ Virgo Martyr.
PETRUS † Abeselamites.

Martyr Eleutheropoli in Palæstina, colitur a Latinis cum cognomento Balsami seu Abalsami 3. Januarii. Acta ejus aliqua Latine reddidit Anastasius Bibliothecarius: optaremus Græca inveniri, quia videntur omnino ex Proconsularibus Actis sumpta atque adeo fidelissima esse.

XIII *HERMILUS* ✠ Martyr.

Nescio unde Hermogenes *Possevino positus sit.*

COMMEMORATIO MULTORUM SANCTORUM PATRUM IN SINAI ET RAITHU. †

In iis quæ Nilus scripsit Actis nominantur Theodulus, Paulus, Joannes, Proclus, Hypatius, Isaac, Macarius, Marcus, Benjamin, Elias. *Sed non videmus quomodo ad hos pertineat hæc imago, quatuor monachos una in tumba collocatos repræsentans; maxime cum litteras ad latus ac subtus ductas considero, in quibus hæc mihi videor legere,* Pambon, Hipabe, Berbinda, Hieroschemon, μόναχοι πρῶτοι .... ἱερολυμῖται, *quod interpretor* Monachi primi .... Hierosolymitani: *forte sub Chosroe occisi; de quibus tamen alibi nihil legi.*

SABAS † .... *RAITHU* †.... XIV

Constat temporibus Diocletiani Sabam & Eliam *atque aliis simul* 38. *Monachos occisos esse a Saracenis, ut alibi jam dictum: sed horum numerus non potest exprimi per* Ο *quod esset* 70. *Interpres autem Belga, qui has tabulas ut melius potuit explicavit, post* Raithu *punctum* cum centum Martyribus, *quod debuit ex litteris pro quibus .... signamus struxisse: videtur hic autem esse confusio aliqua.*

M. AGNE.

Sine hac Romana Martyr Agnes, *quam Latini* 21. *Januarii, Græci autem* 5. *Junii colunt, an indigena aliqua* Mater Agne, *nequeo definire. Crux, quam manu tenet imago, ejus plerumque Martyribus addatur, additur nomen etiam multis aliis, ut inde certi nihil haberi possit.*

PAULUS ✠ primus Eremita. XV
JOANNES ✠ Calybita.

..... *APOSTOLI PETRI.* ✠ XVI

Imago ipsa loquitur quid sibi velint Moscovitica verba desuper notata: interpres Belga ea sic expressit, Liberatio ex carcere per Angelum: *sed vereor ne per conjecturam, ideoque malæ signare. . . . Duo armati milites ante carcerem jacebant extensi mortui, significabantque* duos quaterniones militum *quibus custodiendum Petrum Heroden* commiserat: *situm eorum mutavit pictor noster, uti & circa S. Petrum nonnihil, qui videbatur non ex porta, vel ostio, sed ex ore furni educi.*

ANTONIUS ✠ Pater monachorum. XVII

Nota Crucem capitio impressam, & recordare S. Pachomii, de quo Palladius: Fecit autem eis, *monach. scilicet Tabennesiotis a se institutis,* cucullas ... quibus jussit imponi figuram Crucis purpureæ: *quod hodieque a Moscis religiose servari, probant eorum Hagiopycha, coloribus expressa, sic ut capitia nigra, Cruces nunc in medio, nunc utroque in latere rubræ sint. Non ita sculptor barbarus, sed monachis quandoque alba caparia reliquit (fortassis non sine causa nobis ignota) sapius etiam Cruces neglexit: noster exemplum sequi jussus est, neque causa uniformitatis, incertum an necessaria, quidquam mutare.*

ATHANASIUS ✠ *CYRILLUS* † Episcopi, XVIII

MACARIUS ROMANUS. ✠ XIX
MACARIUS ÆGYPTIUS †

Non Episcopus, *sicut mendosa inscriptio habet, ipsa vestis errorem arguente. Cur autem* Romanus *totus hic nudus & villosus instar canis? Diversum ab utroque illo signa hæc indicant, eum scilicet cujus Vita (si tamen vere sint aliquis) extat apud Rosweidum cum epitheto* Servi Dei, qui inventus est juxta Paradisum, auctoribus Theophylo, Sergio & Hygino, *ubi cap.* 15. *dicitur quod* capilli capitis instar *lacus* candidissimi totum viri corpus operiebant: *Colunt enim Græci* 13. *Octobris, quando poterit*

Vita

Digitized by Google

Vita ipſae; etiam Roſweido ſuſpecta, ſeverius (ut meretur) examinari, tuta veriſimiliter inter fabulas referenda; quo & D. Hieronymus, alterus de Vita Pauli, retulit hominem in ſubterraneo ſpecu, crinitum calcaneo tenus, *quem jactabant nonnulli primum monachum fuiſſe*, multa, quæ perſequi otioſum eſt, incredibilia fingentes: *nec alia forſan aut de alio, quam quæ in iſta Vita leguntur: nam S. Onuphrii, ejus qui 12. Junii colitur, ſimilis nuditas, plus auctoritatis & veriſimilitudinis habet.*

xx EUTHYMIUS ✠ Abbas.

xxi MAXIMUS ✠ Monachus.

xxii TIMOTHEUS † Apoſtolus.

Pauli Diſcipulus, binis illinc ad ſe epiſtolis notiſſimus, Epheſi Epiſcopus, cölitur a Latinis 24. hujus.

xxiii CLEMENS ✠ Epiſcopus Ancyranus.

xxiv Pr. M. PABELUS † XENIA. ✠

De hac, quæ Peſſevino corrupte Euxemia, *jam ſupra actum: prior eſt* Presbyter Martyr Babylas, *cujus longum in Menais extat encomium, ut Antiocheni monachi & Presbyteri, qui in Sicilium cum duobus diſcipulis perſecutionem fugiendo profecti, ibi martyrium cum iiſdem complevit. Confuſum hunc aut fictum ex famoſiſſimo Epiſcopo Antiocheno Babyla, qui hoc die colitur a Latinis, cenſet Baronius: Bollandus putavit poſſe diſtingui.*

xxv GREGORIUS ✠ Nazianzenus.

PROFETA ISAJAS. †

Addantur Menæa, hujus ſancti Propheta Synaxim agi juxta eccleſiam S. Laurentii, ſcilicet Conſtantinopoli.

MARIA, ARCADIUS, JOANNES, XENOPHON. ✠ xxvi

Peſſevino perperam Sozon *dictus & ſcriptus.*

RELATIO CORPORIS S. JOANNIS CHRYS. ✠ xxvii

Imperator qui hic exprimitur, in porta civitatis ſacrum corpus excipiens, eſt Junior Theodoſius, *cujus anno 31. res alia, an. Chriſti 438. Conſtantinopolitanum Epiſcopatum tenente S. Proclo, qui hic etiam exprimitur.*

EPHREMUS. ✠ xxviii

Peſſevinus Euchremium *corrupte appellat, & diei præcedenti adſcribit, in eo qui ſubſequitur Sancto ſimiliter anticipando, die uno aberrans.*

IGNATIUS ✠ Antiochenus Epiſcopus. xxix

HIPPOLYTUS. ✠ xxx

Hic vides Hippolytum *in habitu Patriarchali exprimi, ex eo ſcilicet vulgi Græci errore, quo* Romanus Epiſcopus *appellatur.*

BASILIUS, GREGORIUS, JOANNES CHRIS. ✠

CYRUS, EUDOXIA, ATHANASIA, THEODOSIA, THEOCTISTE, JOANNES. ✠ xxxi

Inter Sanctos Cyrum *&* Joannem *medius* Athanaſia *cum tribus filiabus, cum iiſdem ab illis ad mortem pro Chriſto ferendam fuit animata.*

FEBRUARIUS.

GRÆCORUM METRICUS.

A', Kalend. Ἐν Φεβρουαρίοις ΤΡΥΦΩΝ ἀφῃρέθη διὰ σπάθης κάρη.
Prima Februarii caput abſtulit enſe TRYPHONIS.

Hic ſub Decio Martyr Lampſaci colitur a Latinis 10. *Novembris. Multa habemus de eo Græce ac Latine: necdum tamen videmus encomium a Theodoro Laſcari Duce compoſitum, cujus meminit Allatius in Diatriba de Simeonum ſcriptis.*

IV Non. B'. Δέξεται ἐν ναῷ τὸν ΧΡΙΣΤΟΝ Συμεὼν παρὰ τῷ.
In templo Symeon CHRISTUM accipit ecce ſecunda.

Antiquiſſimam feſti hujus in Eccleſia tam Orientali quam Occidentali venerationem inſigni commentario vindicavit Henſchenius noſter, addita S. Sophronii in eam orationi, qua lucem extemis non viderat: Græcum eam facile dabit aliquis, priusquam ad hujus menſis Supplementum edendum deveniatur.

III. Non. Γ', Τῇ τρισσῇ δεσμῶν βίου λύει ΣΥΜΕΩΝΗΣ.
Tertia corporeis vinclis SYMEONA reſolvit.

Jactam hunc Senem colunt Latini 8. Octobris.

II Non. Δ'. Ἐν δ' ΙΣΙΔΩΡΟΝ ἔθεσαν τυμβῳ σώματα λυγρῷ.
In tumulo quarta componeris, o ISIDORE.

Presbyter monachus & ſcriptor inſignis, Peluſiota *cognominatus, etiam hodierno Romano inſcriptus eſt: cujus utinam Vita aliqua extaret.*

Πέμπτῃ ἐν φυλακῇ ΑΓΑΘΗ δεῖα δέμας κείρει.
Ast AGATHE moritur formoſa in carcere quinta. Nonis.

Hujus celeberrimæ per omnes Eccleſias Martyris ſub Decio utinam tam antiqua & ſincera extarent Acta, quam opus foret ad ſedandas contentiones, quæ inter Catanenſes atque Panormitanos tanto animorum ardore, incenſiſſimarum eſtu fervent, circa communis Patronæ patriam, ne difficile ſit, non dico definire quidpiam (quod alias forſitan haud difficile foret) ſed vel mediam tenere viam, quin vel nimi quærantur non plenam ſibi adjudicari victoriam, vel alii doleant adverſæ parti conceſſum quidpiam. Perſtrepunt etiam nunc in auribus meis Sicalorum, etiam Religioſorum, cum eſſem in Italia importunæ vociferationes, quarum unis nihil ſatis, aliis nimis erat ſcriptum a Bollando, licet in nulla fere Operis ſui parte majori circumſpectione (quam ſemper maximam adferebat ad ſcribendum) atque in iſta controverſia uſo. Interrogatus aliquando a me Ferdinandus Ughellus, Italia ſacra auctor, an de Epiſcopatibus Sicilia, Sardinia, Corſica non eſſet eadem ratione editurus unum aut plures tomos; reſpondit, paratam quidem eſſe ſibi materiam, ſed Inſulanos de Primatu aliſque rebus, tam immoderatis diſcrepante affectibus, ne decreverit ſenectutem ſuam in tantas tempeſtates non immittere, quantas ſuo ea labore concitandas prævidebat.

... Τῷοἱῳ Πατρὶ τιμῶν ΒΟΤΚΟΛΟΥ Ἐπισκόπῳ σπένδει. ϛ'.
... S. P. N. BUCOLI Epiſcopi Smyrnæ. VIII Id.

Vita (quod dolendum) nulla habetur, ſed Canon duntaxat de eo acroſtichus, opus S. Joſephi Hymnographi.

Digitized by Google

Ζ' ΠΑΡΘΕΝΙΟΣ παῖδα δὸς λαχεῖν μικρὸν ἐξύπνου δορός.
7. Id. Septima PARTHENIO longum dat morte ſopotem,

Epiſcopus hic fuit Cyziceni, cujus Vitam ſcripſit Criſpinus diſcipulus, quam Latinam dedimus, Græcam quoque ſuo tempore dabimus.

Η' Ὀβριμοῦχος δεῖπνον ΘΕΟΔΩΡΩ, ἀυχένα κλίνας.
6. Id. Scinditur octava THEODORO nobile collum.

Per Ducis titulum diſtinguitur hic ab infra nominando Tirone. Illum Heraclea ſub Licinio paſſum, & corpore Venetias tranſlato unum Occidenti noſtro, antiquiores Græci, & Latini etiam nunc, colunt die precedenti. Acta dedimus famulo ejus Augare adſcripta; ſed ut talia non magis nunc credimus recipienda, quam quæ S. Georgio ſimiliter ſub nomine Paſcratis famuli ſunt afficta. Quin & certatem ucriuſque cum dracone, utrobique æqualiter fabuloſum credimus, & ſeculo 11 prima cœptum credi, occaſione imaginum, generoſos illos milites Chriſti repræſentantium cum draconeſub pedibus (ſicuti ſeipſum quoque in ſuo Palatio pingi permiſit Conſtantinus magnus) ad exprimendum quomodo damonum ſive idololatriam expugnarint. Videndus de his dies 23 Aprilis noſtri. Quæ in ipſius Theodori qualibuſcunque Actis laudatur Euſebia, ipſa forſitan eſt, cujus cum agnomine ἡ εὐχαίτις & tanto Ὁσιομάρτυρι, ſcripſiſſe encomium Ioannem Eucharpatarum Metropolitam teſtatur Allatius. Hæc vero idcirco hic notamus, ut iſtud encomium, ubicunque eſt, communicetur nobiſcum, plus lucis de ea deque cultus die allaturum. Fortaſſis etiam lucem mereatur encomium quod ipſi Theodoro Ioannem eundem ſcripſiſſe, dicit etiam Allatius. Videre certe ad ipſum cupiam facit, quia in titulo eſt ὁ καὶ περίπλους τοῦ ἁγίου μάρτυρος ὁσίου τοῦ Πέζου, id eſt Peditis, cujus epitheti ratio hactenus me latet.

Θ'. Φασγάνῳ ἀμφ' εὐδὴν, NIKHΦΟΡΕ, δειροτομεῖται.
5. Id. Finditur enſe tibi cervix, NICEPHORE, ponè.

Paſſus eſt Antiochiæ in Syria ſub Valeriano, & hodierno Romano etiam inſcribitur. Acta, præter ante vulgata, dedimus auctore Ioanne Sardium Epiſcopo; Græcum etiam textum parati dare.

Ι' Τῷ δεκάτῳ ΧΑΡΑΛΑΜΠΟΝ ἔσφαγμένον αὐχένιον.
4. Id. Lictori jugulum præbet decima CHARALAMPUS.

Hic vero Antiochiæ in Piſidia martyrium Sacerdos tulit ſub Severo. Ejus & ſociorum Acta primi in lucem extulimus e Mſ. Græco, aliquando cum aliis vulgando.

ΙΑ' Ἐνδεκάτῳ ΒΛΑΣΙΟΣ πίπτει κεχλάσας χαλκὸς ἀκμῇ,
3. Id. Undecima BLASIUS ſubmiſit colla ſecuri.

Epiſcopus hic & Martyr Sebaſtæ in Armenia, miraculis in Occidente non minus quam in Oriente clariſſimus, a Latinis colitur 3. hujus. Extat Romæ in Bibliotheca Vallicellana Mſs. Græcis aliquod ejus encomium per Theodorum Epiſcopum Cyzici, necdum nobis deſcriptum.

ΙΒ' Δωδεκάτῳ ΜΕΛΕΤΙΟΣ ἴδυ χθόνα πολυβοτείρην.
2. Id. MELETIUS ſubiit duodena luce ſepulcrum.

Inſcribitur etiam hodierno Romano. Antiochiæ in Syria Epiſcopus fuit, & Conſtantinopoli obiit tempore Concilii iſtic celebrati ſub Theodoſio. Encomium ſcripſit S. Joannes Chryſoſtomus, Vita Acta nos damus: ſed ex variis collecta.

Ἐν τριακοστῷ δεκάτῳ ἔτει ἐξιὼν MAPTINIANOΣ, ΙΓ'
Tertia poſt decimam diſſolvit MARTINIANUS. Idib.

Eremita Paleſtinus, cujus nobiles de carnis tentationibus victorias auctor coævus deſcripſit, aliquando a nobis etiam Græce dandas.

Λαμπὸς βίου δεκάτῳ ΑΥΞΕΝΤΙΟΣ μίτῳ τριπλῷ. ΙΑ'
Et Vitam, AUXENTI, decima quartaque relinquis. 16 kal.

Hodierno quoque Martyrologio acceſſit hic Archimandrita in Bithynia, & Vitam dedimus (quam Græcam habemus) ſcriptam a Synchrono. Proxeræ legimus apud Allatium quod S. P. N. Auxentii vitam quoque ſcripſit Pſellus: hujus an alterius neſcimus divinare, & ideo ipſam valde cupimus videre.

Πέμπτῳ ΟΝΗΣΙΜΟΣ σχίζεται δρυΐνων δεκάτῳ τε. ΙΕ'
Ad decimam quintam ſtringunt tibi, ONESIME, 15. kal.
crura.

Fuit hic S. Pauli diſcipulus, ex epiſtola ad Philemonem notiſſimus, & die ſequenti colitur a Latinis, tamquam Roma lapidatus: quæ ejus habentur Acta apud Lipomanum & Surium, excepto initio, haud dubie ad alium pertinent Puteolis cruciſragio multatum: & ſic, duobus in unum conflatis, compoſita Acta Græci hic & alibi ſuni ſecuti. Eadem videntur innotuiſſe Siculo illi, qui prolixas de St. Abphio, Cyrino ac Philadelpho fabulas conſarcinavit, attractis undequaq; in ſuum argumentum Sanctis aliis, inter quos etiam Oneſimus Puteolanus *eſt, cui ad 31. memorando rutius applicabuntur (principio ſolo dempto) Acta illa relata a Lipomano & Surio, modo eorum Græcum contextum nobis aliquis ſubminiſtret, necdum ubi exiſtat ſcientibus.*

Ἕκτῃ δεκάτῳ ξίφει σφάζει ΠΑΜΦΙΛΟΝ ἀκμή. Ις'
PAMPHILUS ad decimam ſextam conſcinditur enſe. 14. Kal.

Presbyter Cæſareæ in Paleſtina, Martyr ſub Maximino: apud Latinos 1. Junii. Quod ejus Vitam tribus elegantiſſimis libris ſcripſerit Euſebius contubernalis auctor eſt Hieronymus, in Apologia adverſus Ruffinum, ad Pammachium & Marcellinum directa. Hi libri utinam extarent alicubi! Nunc ſatis nobis eſſe debebit ex ejuſdem Euſebii Hiſtoria Eccleſiaſtica epitomen aliquam Paſſionis deſumptam dare.

Ἑβδόμῃ δεκάτῃ πυρὶ ΤΗΡΩΝΑ φλέγουσιν. ΙΖ'
Septima poſt decimam TIRONEM tradidit igni. 13. Kal.

Amaſea in Ponto paſſus ſub Galerio, colitur a Latinis 9. Novembris. Corpus Brandufii eſſe creditur, caput Cajetæ. Acta Latine exſtant; habemus & Græce; nec non quædam ejus miracula, tum ſeorſim ſtrictius deſcripta, tum fuſius deducta in oratione Chryſippi Presbyteri. Extat de eodem Sermo S. Gregorii Nyſſeni: vidimus etiam laudationem ejuſdem ſcriptam a Niceta Paphlagone in Vallicellana Romæ, non tamen curavimus deſcribendam, ut nec alteram Nectarii Archidiaconi Conſtantinopolitani, jam Latine editam a Lipomano & Surio, Græce autem inventam Taurini in Bibliotheca Ducis Sabaudiæ, quæ aliaque Mſs. Græca nuper conſerunt flammas, quibus Galleræ, ut vocant, pars deflagravit poſt noſtrum inde reditum.

Ὀγδοάτῳ δεκάτῳ τε ΛΕΩΝ ἀφίξεται θυρέτρου. ΙΗ'
Octava decimaque LEONIS ſpiritus exiit. 12. kal.

Eſt hic Romanus Pontifex, hujus nominis 1., quem Latini 11. Aprilis colunt. Vitam dedimus, qualem Petrus Caniſius com-

compoſuit & una cum operibus juvenis edidit. Amplius aliquid egregia viri Sanctitas & inſignia de univerſa Eccleſia merita poſtulabant. Defectum hunc noſtrum ſupplebit inſignis Diſſertatio de Vita & rebus geſtis ejus, ſervato annorum ordine, tum hac, tum ſcripta ejuſdem ſingula recenſens, ipſe quo noſter Aprilis prodiit anno 1675. primum data in lucem Pariſiis ab eruditiſſimo viro Paſchale Queſnel, una cum ipſius Sancti Pontificis operibus in tomo Appendicum *ad ipſum ſane miliſſimarum. Certe ſi eam citius habuiſſemus, non dubitaviſſemus totam illam, quantumvis prolixam, pradicto Aprili noſtro inſerere, potius quam altum agere, novum commentarium noſtro marte texendo, qualem de S. Gregorio Magno Paulus Diaconus conſcripſit, Baronius de S. Gregorio Nazianzeno, nos poſt Harmantium de S. Athanaſio. Quod autem ne hoc quidem factum a nobis ſit, alia quadam impedimenta fecerunt, quorum nunc eo minus paenitet, quo perfectius modo confectum eſſe hoc ipſum videmus, quod nec tentare impari longe adrem tantam faculate voluiſſemus. Viderint poſteri, Aprilem iterato recognituri, quid e ſuo publicoque commodo, pro majori S. Leonis gloria, praſtare tunc poſſint, illo Queſnellii labore monitos, & de ſua ſi quid poſthac valeant adhuc reperire in Annotatis addentes, uti feci ad pradictam Nazianzeni Vitam.*

ιθ' 18 Kal. . . . Τῶ ἁγίῳ Ἀποστόλῳ ΑΡΧΙΠΠΟΥ . . .
. . . S. ARCHIPPI Apoſtoli . . . . .

Colitur a Latinis 20. *Martii, a S. Paulo in Epiſt. ad Philemonem* Commilitonis *appellatione dignatus, cui Canonem S. Joſeph Hymnographus pangit, ſuo more acroſtichum.*

κ' K Kal. . . . Τῶ ἐν Ἁγίοις Πατρὶ ἡμῶν ΛΕΟΝΤΟΣ Ἐπισκόπου Κατανίας.
. . . S. P. N. LEONIS Epiſcopi Catanenſis.

Cum titulo Thaumaturgi *etiam Romano hodierno adſcribitur: cujus Vitam a coevo ſcriptam dedimus ex Graco, & hoc ſervamus ad Supplementum.*

κα' 17 Kal. Εἰκάδι τῇ ΤΙΜΟΘΕΟΝ φωτὶ χθὲ αἷμα κάλυψε τάφου.
TIMOTHEUM condit vigeſima prima ſepulcro.

Cultus hujus ſancti Anachoreta, a ſua exercitationis loco cognominati ὡς ἐν συμβόλῳ, perquam celebris Conſtantinopoli, facile agnoſcitur ex Officio diei, ipſius ſolius nomen praferentis: eoque dolentius ferimus deſiderari Vitam. Interim ex Ode IV. *ſtrophem* II. *conſiderare placeat, qua dicitur,* Imaginem ſuſcepit pro nobis a Chriſto carnis affectuoſe adorans, o divina Sapiens, ſuſtinuiſti verbera eorum qui ipſam execrabantur, o Timothee: *hinc enim intelligitur, ſub Iconomachis floruiſſe.*

κβ' 16 Kal. . . . Ἡ εὕρεσις τῶν λειψάνων τῶν ἁγίων Μαρτύρων ἐν τῇ Εὐγενίῳ.
. . . Inventio Reliquiarum Sanctorum Martyrum in Eugenianis.

Sanctorum ſcilicet cognatorum S. Pauli Andronici & Juniæ, *qui coluntur a Græcis* 17. Maji: *ad quem diem agemus de jam dicta eorum inventione, ſecuto 7. ſub Thoma Patriarcha.*

κγ' 15 Kal. Εἰκάδι τρίτῃ σὺν τρισὶ ΠΟΛΥΚΑΡΠΟΝ ἔκαυσεν.
Et POLYCARPUM dat vigeſima tertia flammis.

Epiſcopus & Martyr Smyrnenſis colitur apud Latinos 26. *Januarii, ubi Acta ex Graco dedimus, ipſum contextum Gracum daturi in Supplemento.*

κδ' 14 Kal. Εἰκάδι τῇ ΠΡΟΔΡΟΜΟΙΟ φωτὸς κάρη ἁμοῦ τοπάρθη.
BAPTISTÆ caput hic vigeſima quarta revelat.

Caput hoc a duobus monachis in domo Herodis jam olim inventum Hieroſolymis, allatumque Edeſſam, denique in vaſe quodam figlino defoſſum, repertum dicebatur ſub Epiſcopo Uranio & Valentiniano Juniore: atque de hac inventione aperte agunt Menæa. *Latini poſt Uſuardum longe poſteriorem aliquam inventionem hic notant, qua facta ſit tempore* Marciani Principis, quando idem Præcurſor duobus monachis primum, ubi illud celatum jaceret, revelavit: *in quibus verbis perperam indicatum tempus* Marciani *obſervans Baronius, hodierno Romano Martyrologio inſcripſit* primam Inventionem Jeroſolymis *factam. Erunt hæc nobis operoſius tractanda in Auguſto ad diem Decollationis. Nunc ſolum addo, diſputari inter Francos utrum Angeliaci an Ambianis verum Præcurſoris caput ſervetur. Rem totam erudito Commentario, Gallice quidem ſcripto, ſed Gracis Latiniſque monumentis locupletato, tractavit in favorem Ambianenſium Carolus du Freſne, Dominus du Cange, amantiſſimus noſtri, cujus aliorumque eruditorum apud Gallos virorum ſuaſionibus inducti Majum hunc bifariam diviſimus, atque hos tres tomos præmittimus aliis, poſt annos paucos (ſi Deus dederit) ſecuturis.*

κε' 7 Kal. Εἰκάδι ἐκ πρώτης ΤΑΡΑΣΙΟΣ ἔτλατο πίστεως.
Quinta vicenaque TARASIUS occupat aſtra.

Patriarcha hic Conſtantinopolitanus etiam hodierno Romano inſcribitur. Vitam auctore Ignatio Epiſcopo Nicæno dedimus; ſed originalem Gracum contextum non potuimus hactenus invenire. Latet ea fortaſſis adhuc cum aliis nonnullis inter Mſs. bibliotheca Vaticana. Quamvis enim omnem illius ſcrutanda facultatem dediſſet Alexander VII. quadam tamen, quod dolemus, fuere prætermittenda, tum quod oculis noſtris ſubtracti fuerint codices aliquot ab eo, a quo id minime decuiſſet fieri: tum quod pecunia in ſumptus non plane neceſſarios deficerent. Qua hic notata volui, ne arguamur negligentia, ſi quando fortaſſis continget aliqua ibi inveniri, necdum nobis viſa aut deſcripta.

κς' 6 Kal. ΠΟΡΦΥΡΙΟΥ πίπτει χθὲς ἑκτῇ εἰκάδι ἔκτῃ.
PORPHYRII condit vigeſima ſexta cadaver.

Gaza in Paleſtina Epiſcopus, etiam hodierno Romano acceſſit. Scripſit Vitam Marcus Diaconus & diſcipulus ejus, quam ſimiliter optamus Gracam nanciſci.

κζ' 5 Kal. Εἰκάδι ἑβδόμῃ ΠΡΟΚΟΠΙΩι θέμα φωτὸς δῶκε.
PROCOPIO requiem vigeſima ſeptima donat.

Etiam hic Romano hodierno per Baronium adjunctus eſt, cognomento Decapolita, *Confeſſor Conſtantinopoli; cujus aliquam Vitam, qua exciderit & merito deſideretur, aliquando extitiſſe mihi perſuadeo.*

Βασιλεῦσι ΓΕΛΑΣΙΟ, ἓξ ἑβδόμῃ εἰκάδι τριάδος.
GELASIUMQUE eadem baptiſmo & ſanguine tinxit.

Res hæc clarius ponitur ad nomen ipſum in titulo, ubi additur, qui baptiſmum juſſus irridere a Præſide, reipſa baptizatus eſt & capite plexus. *Elogium (quod mireris) nullum additur, ſolum brevis notitia loci ac temporis eruitur ex Chronico, quod perperam aliis Siculum, aliis Alexandrinum dicitur, cum vere ſit Conſtantinopolitanum, ſicut docui in tractatu Præliminari ad* 3. *Tom. Martii. Interim non poſſumus dubitare, quin is qui ita præter ordinem nomen habet in hiſce Ephemeridibus, valde ſolennem cultum habuerit Conſtantinopoli vel in ejus vicinia: unde ſuſpicio naſcitur corpus ex Heliopoli Phœnicis illuc allatum, cum aliqua notitia Paſſionis, circa idem fere tempus quo ſcriptum eſt Chronicon; quandonam vero hoc? Sciemus ſi quando prodeat integrum, quod nunc habetur ſine ſine mutilum, nec ultra Imperium Heraclii ejuſque annum* 19. *Chriſti* 629. *Quid ni tamen ex antiquiorum omnium de Gelaſio iſto ſilentio conjectura fiat, & tranſlationem corporis*

poris satis recentem fuisse, & Chronicon compilatum etiam recentius, puta seculo IX. aut X?

KH Εἰκάδι τρίτῃ αὐγούστου κοιμᾶται ΙΠΠΟΤΕΡΙΟΝ.

XI Kal. PROTERIUM calamis vicena octava necavit.

FEBRUARIUS

MOSCORUM FIGURATUS.

I TRYPHON ✠ Martyr.

II DELATIO JESU CHRISTI IN TEMPLUM ✠

III SYMEON ✠ Justus.

IV ISIDORUS ✠ Peluſiota. NICOLAUS † Monachus.

Archimandrita Studitarum hic fuit Conſtantinopoli, ubi ſcripſit Vitam ſocii ſui S. Theodori Studitæ: ipſius vero vitam, ab alio Studita ſcriptam, dedimus ex Græco, quod in Supplementum ſervamus.

V AGATHA ✠ Virgo Martyr.

Pro hac Poſſevino abſurdo interprete obtruſum eſt nomen S. Mart. Agapii.

VI BUCOLUS † Epiſcopus Smyrnenſis.

Minus recte hic Beeylus, *& Poſſevino nihilo melius* Ucolius, *atque inverſo dierum ordine ſequenti* Parthenio *poſtpoſitus.*

VII PARTHENIUS ✠ Epiſcopus Lampſaci.

VIII ZACHARIAS † Propheta. *Colitur a Latinis* VI *Septembris.*

THEODORUS STRATILATES ✠ *ſive* Dux.

IX NICEPHORUS ✠ Martyr.
MARCIANUS † Epiſcopus Syracuſanus.

Colitur a Latinis 14. *Junii, a Græcis multis* 31. *Octobris; paſſim tamen etiam hoc die, verum a multis ſub nomine* Marcelli Epiſcopi Siciliæ. *Acta Græca prolixiſſima reperimus in Vaticano, eademque ex Sicilia accepimus Latine reddita; ſed ejuſdem prorſus farina, cujus & alia quædam iſtic licentius fabricata: quare neque digna judicavimus, quibus Græce tranſcribendis ſumptus fieret.*

X CHARALAMPIUS ✠ Presb. Martyr.
PROCHORUS Monachus.

In Pieczarenſi ad Kioviam monaſterio, teſte R. P. Obilewicz. Vitam & ſanctitatis inſignia optamus ut aliquis ſubminiſtret.

XI BLASIUS ✠ Epiſcopus Martyr.
DEMETRIUS Monachus.

Hegumenum in Pryluka *fuiſſe idem Obilewicz, nos docuit, & quod paſſim appellatur* Volohodenſis Thaumaturgus, *quo minus de ejus ſanctitate dubitamus, & optamus certius informari de miraculis ejus ac vita ejus.*

XII MELETIUS ✠ Epiſcopus Antiochenus. *Poſſevino non bene* Mart. Melentius.
THEODORA ..... †

Licet deſit qui epitheta adjuncta nobis interpretetur, vix tamen dubitamus quin ipſa ſit Imperatrix, Theophili Iconomachi uxor, Orthodoxiæ reſtauratrix, de qua egimus præcedenti die, quando paſſim in Menæis commemoratur.

OBITUS ALEXII METROPOLITÆ MOSCOVITARUM SANCTI.

Ita ad verbum interpres Belga: cultum ejus & ſanctitatem probavimus: plenius autem vitæ Acta, ſicubi extant, optamus: libenter etiam intelligemus, quis hic ad pedes feretri aſſiſtens Sanctus, quis ad caput Princeps admirabundus, exprimatur.

ANTONIUS † Patriarcha Conſtantinopolit.

Cognomento Cauleas, *tempore Leonis Philoſophi ſeculo* IX. *Vitam ejus (præter encomium, auctore Nicephoro Philoſopho jam editum) habemus etiam per alium Nicephorum, cognomento Gregoram deſcriptam, quam Græco-Latinam dabimus, una cum prioris Vita contexta Græce, in Supplemento.*

MARTINIANUS ✠ Eremita. XIII
SYMEON Monachus Serbus.

Ita R. P. Obilwicz: plura ſcire cuperemus. Eſt autem Servia regio trans Danubium Bulgaria propinqua, forſitan & eadem Slavonica lingua cum Moſcis, alioquin ſatis remotis, usus.

AUXENTIUS ✠ Archimandrita. *Poſſevino non bene* Evagrius. XIV

CYRILLUS Epiſcopus.

Moravorum ac Bulgarorum Apoſtolus, antea Conſtantinus *dictus; cognomento* Philoſophus, *de quo æque ac fratre ejus S. Methodio egimus die* 9. *Martii, quando utrique communi feſto a Moravis colitur.* Cyrillum autem hoc die obiiſſe credimus, vel tali die corpus ejus Romæ mortui revectum eſſe in Moraviam, & fraterno corpori conjunctum fuiſſe; ſed miramur quomodo Rutheni Cyrilli cultum exceperint, ſine ulla memoria Methodii, ſaltem in hiſce tabulis. Utriuſque inſigne opus eſt novi ac veteris Teſtamenti aliorumque librorum plurium in Slavonicam linguam (quæ eadem Ruthenorum eſt) facta converſio. Ea hodieque in uſu eſt, qualem anno 1581. impreſſam Oſtrovia, quæ Volinia caput eſt, poſſidet Plantiniana Typographia dignissimus hæres Balthaſar Moretus Balthaſaris filius, inter variora domeſtica ſua Bibliotheca cimelia, ubi invenitur addita Græco-Slavonice præfatiuncula & epilogus quibus & Auctor impreſſionis & Typographus ſuas ad Deum ſupplicationes concludunt: Auctor quidem in principio libri his verbis, Et ego Conſtantinus nomine, in ſacro autem baptiſmate Baſilius nuncupatus, gratia Salvatoris noſtri Dux Oſtrovix, Vaivoda Kiovix, Præſes Volindiæ, in Chriſto electis & dilectis Fratribus meis, non ſolum ſecundum carnem, ſed & in Spiritu ſancto, omnibus quotquot inveniuntur Slavonica utentes lingua, orthodoxe nobiſcum communicantibus ſecundum Apoſtolicæ & Catholicæ Eccleſiæ normam, peramanter ſignifico, quod per Dei benedictionem, miſericordiam ac pietatem dignus ſim habitus initium facere ac finem videre præſentis operis, & vobis omnibus ſpectandum exhibere novum ac vetus Teſtamentum, impreſſum in hac noſtra divi-

Digitized by Google

М. КО

ФСЕГОРАЗУМЕВЛЕЛИПОСЛѢНИЛЄСТЬ·

а· Трифо[н] | в· Викѵлъ | з· Парѳенъ и Захаріа | ѳеодо[р] | стра[т]

1 | 5 | 7 | 8

ѳ· Нікифо[р] | в· Василєкѣ | і· Мироп[о]литкѣ | і[а]к· мокчтво | р· Ан[о]нии

9

ѵ· Матѳ[ѣ] | і[а]· Мазѵмъѣ | архипп· к· Лєвз· ка· Тимоѳєп·

13 | 19 | 20 | 21

кв· Ѡбр[а]ѣ | і[а]· кз· Прокопи· кн· Василиі | Несторъ· ко· Касіанъ рн

27 | 28 | 29

Digitized by Google

divinitus cuſtodita & Principali Volindix civitate anno creationis mundi VII. ∞ LXXXIX. Nativitatis vero Chriſti 1581. menſe Auguſti 12. *Typographus autem ad calcem libri*. Hanc Biblia divinitus accepta & animas dirigentia, novi & veteris Teſtamenti, impreſſa ſunt per me peccatorem maximum Joannem filium Theodori ex magna Ruſſia, in divinitus cuſtodita civitate Oſtrobia anno &c. *Qua Biblia diligenter inſpiciens, & litteras cum forma capitalium ſeu quadratarum apud Graecos litterarum conferens, omnino credas, quod initio dixi, litteras Slavonicas, quando eas S. Cyrillus adinvenit, uſu potius quam forma novas fuiſſe, ſi paucas excipias, quas ad Graecarum ſimilitudinem difficulter retraxeris, quaſque in Graecis Ephemeridum harum nominibus non reperio; ideoque puto excogitatas, quod Slavonica lingua ſonos nonnullos habeat peregrinos a Graeca, quibus exprimendis cudenda nova littera fuerint.*

EULOGIUS Monachus,

XV *Indigenarum aliquis mihi eſſe videtur, & dignus de quo plura ſcire velimus; nam Patriarcha Alexandrinus hujus nominis, quem Menaea ad diem praecedentem commemorant, agre huc trahi poteſt, veſtitus forma repugnante, niſi aliud argumentum accedat,*

XVI ONESIMUS ✠ S. Pauli diſcipulus.

Melius hic mihi videtur pingi abſque habitu Epiſcopali: Epiſcopum enim fuiſſe haud ſatis nobis probatum quo de eo habemus.

PAMPHILUS ✠ Presbyter.

Notabis hic Θ ſcriptum pro Φ, quia Moſcis utraque littera idem ſonat, noſtroque F reſpondet, uti iterum monebimus in Appendice de Tripſychis, in quorum etiam uno Θλάρ ſcribitur loco Φλάρ,

FLAVIANUS † Anachoreta.

Tempus ac locum ubi vixerit non indicant Menaea, quae eum inſigni elogio laudant, adeo ne vitam ſcriptam fuiſſe facilius optari poſſit quam credi. Corpus ferte Conſtantinopolim advectum celebritatem cultus attulit, ob quam ita ſpecialiter hic poni ſit meritus.

XVII THEODORUS TYRO ✠ Martyr.

LEONTIUS, *alt* Leo I. Papa. ✠ XVIII
MAXIMUS † Martyr

cum ſociis Theodoto, Heſychio & Aſclepiodota *iterum a Graecis memorantur in Septembri, & ad diem 15. ejuſdem menſis in hodierno Romano, quando eorum Acta Graeca Latina dedimus.*

ARCHIPPUS ✠ Apoſtolus, XIX

LEO ✠ Epiſcopus. XX

TIMOTHEUS ✠ Anachoreta. XXI

INVENTIO RELIQUIARUM IN ÆDIBUS EUGENII ✠ XXII

Sanctorum ſtilices Andronici & Juniæ. *Poſſevini interpres neſcio unde formarit nomen* S. Ugoiſantii, *& Belga noſter* S. Euphemiæ.

POLYCARPUS ✠ Epiſc. Martyr. XXIII

MEMORIA CAPITIS S. JOANNIS PRODROMI. ✠ XXIV
Ita noſter Belga.

TARASIUS ✠ Patriarcha Conſtantinopol. XXV

PORPHYRIUS ✠ Epiſcopus Gazæ. XXVI

PROCOPIUS ✠ Decapolita, XXVII

BASILIUS † Diſcipulus Procopii. XXVIII
NESTOR † Epiſcopus Martyr

Pergae in Pamphilia, colitur a Latinis 26. quando Acta ejus ex antiquis Latinis Mſs. dedimus. Graeca & fideliora haberi dicit Baronius: ſed ea nobis hactenus invenire non contigit,

CASSIANUS † Auctor Collationum. XXIX

Solum colitur a Graecis quarta quaque anno, quem Biſextilem vocamus. Maſſilia in Galliis, ubi obiit, quotannis celebratur ejus feſtum 23. Julii. Vitam nemo antiquorum ſcripſiſſe videtur: an recentior aliquis quidpiam tentarit hoc ſeculo, neſcio. Gueſnayus noſter in ſuis Provincia Maſſilienſis Annalibus obiter dumtaxat de eo agit, ut ab eo notam Semipelagianiſmi removeat.

MARTIUS

GRÆCORUM METRICUS

A' Kalend. Μάρτιε μηνὸς ΕΥΔΟΚΙΑ ξίφει ἔπλε.
EUDOCIÆ prima Martis caput abſtulit enſis.

Inſcripta eſt etiam Romano Martyrologio: nos Acta Latino-Graeca ex veruſtiſſimo Mſ. dedimus; nec tamen multum iis nunc fidimus, planeque putamus multis eventibus ad miraculum exaggeratis aliiſque circumſtantiis, Trajani Imperatoris, ſub quo paſſa eſſet, aetati neſquaquam convenientibus aulla; imo veremur, donec certior alicunde confirmatio accedat, ne tota hiſtoria ſit conficta.

Β' VI Non. Δεκάτῃ ἐβδομάσιν ΘΕΟΔΟΤΟΣ εἰς ὕψος ἔβην.
THEODOTUS cælos aſcendit luce ſecunda.

Epiſcopus in Cypro fuit, & Martyr ſub Licinio, cujus Acta minime extent & inveniantur! Quaedam Menaea habent ipſum 6. Maji, & ſic inſcribitur hodierno Romano, atque Operis hujus Tomo 2. Colitur etiam 17. & 19. Januarii.

Ἐν ξύλῳ ΕΥΤΡΟΠΙΟΣ τριτάτῃ τεύξῃ φραγεὶς ἐχθρὸν.
In ligno EUTROPIUM confixum tertia vidit. Γ' V Non.

Cum ſociis Clemonico & Baſiliſco *in Ponto ſub Maximiano paſſus hic eſt, ſimulque omnes referuntur in hodierno Romano: nos ſolum* Baſiliſci *Acta auctore Euſignio Latine dedimus, quae malluimus Graece ſcripta inveniſſe.*

Τῇ δὲ τριάτῃ ΓΕΡΑΣΙΜΟΣ βίοιο λέλοιπε. Δ' IV Non.
GERASIMUS quarta, vita migravit ab iſta.

Hinc Anachoreta ad Jordanem miniſtravit leo, qui ejus viſitandi nominis ad S. Hieronymum (Itali S. Girolamum*) tranſiit: Baronius ad diem ſequentem retulit, eoque obiiſſe oſtendit in notis ad Romanum Martyrologium.*

ΠΑΤΑΟΝ ΙΟΤΔΙΑΝΗΝ εν τριάτῃ ἐκτανεν ἄορ·

Digitized by Google

Quarta necat gladio PAULUM sociamque SOROREM.

Sunt Martyres Ptolemaidæ in Phœnicia passi, extantque iterum Acta ex Græco Latine reddita pro 17. Augusti, quando iterum recolumur in Menais & inscribuntur Romano hodierno; quod sequimur circa hujusmodi dierum delectum.

Ε' Ὀξυνίκης ΚΩΝΩΝ ἥλασε πάχει τοῦ τύμπτῳ.
III Nonas CONONEM clavus quinta confixit acutus.

Hujus Bidana in Isauria passi Acta, nescio quomodo prætermissa, danda erunt in Supplemento Latino-Græco.

ς' Τεσσαράκοντα κάρηνα δυοῖν ἄμα ἴκτιν ἔτεμνεν.
VI Nonas QUADRAGINTA DUUM cervices sexta resecuit.

Fuerunt hi copiarum Ducis sub Imperatore Theophilo, capti a Saracenis in excidio Amorii. Acta Græco-Latine dedimus. Inscribuntur etiam hodierno Romano.

Ζ' ΕΦΡΑΙΜ ἑβδόμῳ ξίφει ἔτεμνεν Ἀρχιερεύς.
Nonis Ensem post sextam suscepit Episcopus EPHREM.

Hic, cum sociis Episcopis pariter & Martyribus, inscriptus est hodierno Romano, absque sufficienti notitia loci. Hinc nonnullis idonei visi sunt quos Hispania & Ordini Carmelitico adscriberent. Ostendimus nos ex originariis Græcorum fontibus, prædicavisse eos & passos in Chersoneso Taurica, non Hispanica, quæ gratis fingitur.

Η' Ἡμέρᾳ ὀγδόῃ ΘΕΟΦΥΛΑΚΤΟΣ Θεὸν ἔτυχε.
VIII Id. Octava ad Dominum pervenit THEOPHYLACTUS.

Fuit Metropolita Nicomediensis, gloria Confessionis clara: cujus Vitam aliquam extitisse vix dubito, & opto nancisci.

Θ' Ἅμα τοῖσιν ἑξήκοντα σὺν ἀνδρῶν ΤΕΣΣΑΡΑΚΟΝΤΑ,
VII Id. Cum QUATER DENUM contrivit nona VIRORUM.

Sunt hi 40. Martyres Sebastæni in Armenia, primum nocte tota in gelido lacu cruciati, defecisse uno; in cujus locum custos successit, quadragesimam coronam occupaturus. Colunter etiam apud Latinos; sed ad diem sequentem ex Mandato Innocentii X. translati; propter S. Franciscani Romanam.

Ι' Ἀμφὶ δεκάτῃ ΚΟΔΡΑΤΟΝ ξίφει ἔτεμνεν ἑκατόνταρχος.
VI Id. QUADRATUM gladius decima sub luce peremit.

Corinthi scilicet, ubi passus: Acta ex Græco & cum Græco dedimus. Invenitur etiam hodierno Romano adscriptus.

ΙΑ' Ἐνδεκάτῃ σὺν ἄρᾳ τὸν ΣΩΦΡΟΝΙΟΝ τύμβῳ ἔθηκεν.
V Id. SOPHRONIUM tumulo dedit undecimus sapientem.

Hic Hierosolymitanus Patriarcha inscriptus est etiam jam dicto Romano. Acta ejus collegimus tomo 2. Martii: optavimus nihilominus habere ejus encomium, quod a Joanne Zonara compositum vidit & laudat Allatius. Illi Joannes Moschus dedicavit Pratum spirituale, unde fallum ut errore lapsi quidam, ipsum ejus auctorem putarint. Scripsit autem ex voto miracula St. Cyri & Joannis, ut supra dictum.

ΙΒ' Δωδεκάτῃ φθινύθουσαν ἔκειρε βίου ΘΕΟΦΑΝΗΣ.
IV Id. THEOPHANEM exemit miseræ duodecima vitæ.

Presbyter Hegumenus hodierno Romano additus, scripsit Chronographiam, continuando opus Georgii Syncelli, ab Diocletiano ad Michaelem & Theophylactum ejus filium Imperatores, sive ad annum vulgaris Æræ 813. Ad hujus operis illustrationem ordinata a nobis est una Exegesis Præliminaris ante Tom. 3. Martii, dudum nostra notatis & errata corrigens. Alia ejus gemina ex Græcis dedimus.

Χαὶ τριτάτῃ δεκάτῃ ΝΙΚΗΦΟΡΟΝ ἔκτα ἐτύχθη.
III Id. Tertius a decimo NICEPHORON inhulit Urni.

Scilicet Constantinopolitana, cujus fuerat Patriarcha, fidei causa in exilio mortuus, atque hodierno etiam Romano inscriptus. Vitam ab Ignatio Diacono & discipulo ejus scriptam primi edidimus ex Græco.

Hac occasione miserat nobis R. P. Franciscus Combefis Vitam ejusdem S. Nicephori, Mileti Episcopi, in hebdomada sancta mortui ignoto anno & die, ut Synaxis Sancti a nobis in Martio jungerentur. Sed quoniam nihil aliud de cultu addebatur: & is aliquando vixerat in Latro monte, cum nonnulla notitia Pauli, ibidem Eremita, cujus Vita danda erit 15. Decembris, ad hunc diem malumus ipsum differre pro posteris, interim fortasse plus lucis accepturis.

Κάλῃ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΙΟ κάρηι δεκάτῳ ἐπέκοψε.
II Id. Quartus ALEXANDRO & decimus caput abstulit ense.

Ne libera detur exterminandi facultas inter multos hujus nominis Martyres, additur in Typico Ἐν Πιέρᾳ (perperam in Menais Πιέδῃ) quæ est urbs Macedoniæ. Tam celebris autem cultus Martyrem nescio quomodo prætermiserimus in Martio nostro, ubi tamen ex Latinis Martyrologiis hac & præcedenti die, sed cum sociis utrobique diversis, habemus aliquem Thessalonicæ *(quæ etiam Macedoniæ urbs est) & quidem semel cum titulo Palatini. Desectum hunc suppleant posteri nostri, consulantque Galesinium & notas Mss. Ruderi: gratulabitur autem sibi, si interim ejus aliqua Acta invenient, nobis nondum reperta.*

Πέμπτῃ ἐκκαιδεκάτῃ τμηθὲν ΑΓΑΠΙΟΣ, ἑταῖροι.
Idibus Est decima quinta AGAPIUS dissectus, amici.

Cæsaræ in Palæstina cum Publio & aliis sociis passus, colitur a Latinis 24. hujus, natalitia ex Eusebio sumpsa; nec enim propria Acta videntur extitisse.

Δεκάτῃ ἐπικλασίοις ἴδιος ἔκτα ΠΑΠΠΑ δένδρῳ.
XVII Kal. Sexta sequens decimam de vinxit in arbore, PAPPA.

Larandæ in Lycaonia passus etiam Romano hodierno inscribitur: non inventis unde, qua forte nec existerunt unquam, propriis Actis, diei hujus Officium seu hymnos exhibui Latine legendos.

Ἑβδόμῃ ἐκκαίδεκάτῃ, ΑΛΕΞΙΕ, τύμβον ἐπέστας.
XVI Kal. Septimus a decimo tumulum sibi posuit, ALEXI.

Cognominatur a Græcis Vir Dei Ἄνθρωπος τοῦ Θεοῦ, & sic etiam notatur in Diptycha Constantinopolitano, de quo infra. Fuit Emeseni Senatoris filius, sub stabli paterni domus ignotus hospes, verum calcis vive & proprio charactere agnitus post mortem ejus Patriarcha & Imperatore, in templo S. Petri fuit honorificentissime sepultus; quæ omnia Romæ acta passim creduntur. Sed multis de causis cogor opinari, idem hunc quod S. Joanni Calybitæ accidisse, & pro nova veterem Romam accipi. Hoc autem eo promtius fuit, quod corpus aut ejus pars notabilis ibi nunc habeatur, una cum parte scalarum sub quibus vixit, in ecclesia SS. Alexii & Bonifatii; in qua ecclesia Latini simul & Græci monachi vivunt, suoque ritu faciebant sacra, quando illuc advenit S. Adalbertus Episcopus & Martyr Pragensis, a quo utriusque Sancti commemoria miraculis habemus descripta. Suspicor ergo, ecclesiam, quæ primum solius S. Bonifatii fuerat, sub utriusque nomine dici cœpisse, post quam Græci monachi advecti Con-

Digitized by Google

ſtantinopoli cum prædictis S. Alexii Reliquiis illic receptæ ſunt. Hæc eruditis viris volui conſideranda proponere, priusquam aliquid de iis ſtatuam, quod erit faciendum ad 17. Julii, quando Roma S. Alexius colitur. Non alia tamen habentur Acta quam a Græcis accepta: quibus etiam & peregrinationis Alexianæ ratio, & plurima circumſtantia alia favere videntur.

IH'. 15. kal.
Ὀγδοάτῃ ἕνδεκα δεύτερον μέλπε ΚΥΡΙΛΛΟΝ.
Octava decima mors abſtulit atra CYRILLUM.

Epiſcopus hic Hieroſolymitanus etiam hodierno Romano inſcribitur; ejus ſemper recta fides ac libri defenduntur a nobis Tomo 2. Martii. Acta nulla habentur.

IΘ'. 14. Kal.
Κάτθανε ΣΤΖΤΓΙΗΝ δεκάτῃ ἐνάτῃ ΟΜΟΛΕΚΤΡΟΝ.
CONTUGIUM CONCORS decima nona ſubhumatur.

Conjuges hi Chryſanthus & Daria ſunt, qui coluntur a Latinis 25. Octobris: Acta eorum Græce ac Latine habemus.

K'. 13 Kal.
Ἐνθάδε τριηκοστὴ δεκάτη βάλεν ΕΠΤΑ ΓΥΝΑΙΚΑΣ.
MATRONAS SEPTEM injecit vigeſima flammis.

Amiſi ad Pontum Euxinum ha paſſæ, Alexandra, Claudia, Euphraſia, Matrona, Juliana, Euphemia, Theodoſia, quibus nominibus etiam inſcribuntur hodierno Romano. Credibile eſt aliquando extitiſſe earum Acta.

KA'. 12. Kal.
Εἰκάδι πρώτῃ δράμε ΚΥΡΙΛΛΟΣ χειρὶ θεσίῃ.
Ad Dominum transfert vigeſima prima CYRILLUM.

Epiſcopus Catanenſis hic fuit, ut putatur primus, Beryllus verſori nomine dictus, & ſic hodierno Romano inſcriptus.

KB'. 11 Kal.
Εἰκάδι δευτέρᾳ ἐκτελὰς ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ ἐτύφθη.
Bis undena ecubus BASILIUM pungit acutis.

Sub Juliano Presbyter & Martyr Ancyræ in Galatia hic fuit, cujus Acta ex Græco & Græce dedimus.

KΓ'. 10. Kal.
Εἰκάδι ἕκτῃ πρὸ NIKΩN ξίφει κράδην δίκεν.
NICONEM gladio vigeſima tertia plectit.

Hujus & ſociorum monachorum 199. prope Tarſomenitanam urbem martyrium unicum nobis certius conſtaret, quam ex Actis, quæ dedimus ſub nomine Charemoni eorum famuli atque diſcipuli. Severiori enim cenſura eguiſſe ea judicamus; & ipſis, quod omnes circumſtantias tam fabulosis, nolumus credere monachatus initia Diocletiani ætate repudiare. Inſcribuntur etiam iidem hodierno Romano.

KΔ'. 9. Kal.
Κρύψεν ὑπὸ χθόνα εἰκάδ' ΙΑΚΩΒΟΝ γε πάτρῃ.
JACOBUM tumulo vigeſima quarta recondit.

Epiſcopus ſub Economachis hic fuit, ſincerum cujus Eccleſiæ. Acta non extant, ſed laus in epiſtolis S. Theodori Studitæ, ex quo aliiſque de eodem egimus 11. hujus, quando & Typico & Menæis juſto cum elogio aſſcribitur.

KE'. 8. Kal.
Γάβρῳ ΜΑΡΙΗ ἔφατ' Ἄγγελος εἰκάδι πέμπτῃ.
Nuncia verba tulit vigeſima quinta MARIÆ.

D. N. Jeſum Chriſtum eodem ipſo die quo homo factus eſt, etiam eſſe paſſum, ex totius antiquitatis conſenſu probavimus Tomo 3. Martii. Incarnationem autem factam eſſe anno ſexto ante aram vulgarem, ſic ut vere mortuus ſit Chriſtus Coſſ. duobus Geminis anno vulgaris æræ 29. ætatis ſuæ 33. expleto, ex ſimili quatuor primorum ſeculorum conſenſu demonſtratur in Diatriba præliminari ad Tomum 1. Aprilis.

Εἰκάδι ἕκτῃ ὕμνει ΓΑΒΡΙΗΛ κείνῃ ἴαχε ἐγκέφ.
Vicena ſexta GABRIELIS perſonat hymnus.

Ex more ſcilicet jam ſupra indicato, ut quid myſterium præcedentis diei proxime attigerit. De variis ejus hoc ipſo menſe apud Latinos cultu, multa collegimus.

Εἰκάδι ἑβδόμῃ ἴδιον ΜΑΤΡΩΝΑ ἐν δεσμοῖς: KZ'.
MATRONAM in vinclis vigeſima ſeptima mactat. 6. Kal.

Theſſalonicenſis hæc Martyr a Latinis colitur 15. hujus. Acta olim extitiſſe credimus, & ut adhuc ſuperſint optamus.

Ὀγδοάτῃ ΙΛΑΡΙΩΝΑ κιχήσατο εἰκάδι πότμῳ. KH'
Bis decima quarta mors HILARIONA prehendit. 4 Calend.

Fuit hic Hegumenus monaſterii Pelicetes, Confeſſor ſub Iconomachis: credibile eſt Vitam prolixe ſcriptam extitiſſe.

Ἐνάτῃδε εἰδόμῃ ΒΑΡΑΧΗΣΙΟΝ δεκάτῃ σίνατο. KΘ'
BARCHESUM pice lux vigeſima nona perurit. 4. Kal.

Una cum Jona fratre martyrium in Perſide tulit hic Sanctus, quod Eſaias Regius egregie deſcripſit, & Latine ex Græco vertendum curavit Lipomanus, Venetæ Bibliothecæ codicibus Mſſ. uſus. Vtinam nobis quoque in ea civitate obtingeret, qui pretio rationabili transcriberet pauca quædam Sanctorum Acta, nondum alibi Græce reperta: nam qui an. 1660 nobis operam ſuam prolixe obtulit, ſed deinde turpiter decepit, Bibliothecæ cuſtos, homo Græcus, aliquamdiu fecit nequid inde poſtremus obtinere, quantacumque interceſſione adhibita: deinde cum prona jam ſperabamus omnia, eorum ad quos id æquum conſenſu impetrato, nihil fieri potuit, per Græcorum, qui manus mercenarias commodare rogabantur, ſordidam avaritiam. Nunc bibliothecæ cuſtodiam intelligo commiſſam eſſe erudito cuidam nobili Veneto ſimulque humaniſſimo D. Gradenico, de quo ſperamus quod; quem rogamus, modum inveniat nos juvandi iis quæ nobis hactenus defuiſſe intelligat.

Χαίρει ΙΩΑΝΝΗΣ τριηκοστῇ ἕνδεκάτῃ. A'
Gaudet JOANNES decima ter undecima. 3. kal.

Et hic Monachus Sinaita, Climaci cognomine dictus de ſua κλίμακι, id eſt Scala, per ipſum ad Monachorum inſtitutionem deſcripta. Vitam dedimus a Daniele Monacho Raithuno exaratam.

Πρὸς ΑΚΑΚΙΟΥ δεκὰς τρὶς καὶ τριηκοστὴ. ΚΑ'
Morte ſub Acacii trigeſima prima ſacratur. 2. kal.

Fuit Epiſcopus Confeſſor Melitinæ in Armenia, etiam Latinis antiquitus notus, apud quos aliqua ejus Acta extabant: ſed putamus magis integra & pleniora apud Græcos extitiſſe; quæ utinam etiam nunc ſuperſint.

MAR-

MARTIUS.

MOSCORUM FIGURATUS.

I EUDOCIA ✚ Martyr.

II THEODOTUS ✚ Episcopus Martyr.

III EUTROPIUS ✚ CLEONICUS ✚ BASILISCUS ✚ Martyres.

IV GERASIMUS ✚ Monachus.

V CONON ✚ Martyr.

VI SYNAXIS MM. IN AMORIO XLII. ✚

VII BASILIUS ✚ EPRHEM ✚ CAPITON ✚ Episcopi Martyres.

VIII THEOPHYLACTUS ✚ Episcopus. *Posseuino non bene* Theophanes.

IX SYNAXIS MARTYRUM XL. SEBASTENORUM. ✚

Sculptor Moscus eo modo hic expresserat aquas gelidi lacus, ut alimantium undiq; flammarum globi viderentur repræsentare voluisse; quatuor autem coronas obtulerat suo loco notare: quid porro significet vox KAINANOΣ, *supra balneum in ripa positum scripta, explices aliquis lingua peritus.*

X CONDRATUS ✚ Martyr.

Scribendum erat Codratus, *&* Latine Quadratus, *Posseuino ineptissime* Conradus.

XI SOPHRONIUS ✚ Episcopus Hierosolym.

XII THEOPHANES ✚ Presbyter Hegumenus.

GREGORIUS † Magnus, Papa Romanus.

Vitam quatuor libris scripsit Joannes Diaconus: aliam breviorem & antiquiorem dedimus ex Mss. æstimatur maximi a Græcis propter libros Dialogorum, *unde & Διάλογος apud eos cognominatur (quos ipsis ex Latino vertit Zacharias Papa) & propter librum* Curæ Pastoralis, *ab Anastasio Episcopo Antiocheno Græce redditum.*

XIII RELATIO RELIQUIARUM S. P. N. NICEPHORI ✚

Facta post mortem impii Theophili, sub ejus filio Michaele Balbo, *& Constantinopolitano Patriarcha* S. Methodio, *qui ambo in hac tabula exprimuntur, una cum Diacono thurificante. Notatum id velim ab hujus sæculi novatoribus, nescio quo animi præsumptione persuasis, sese divinitus illuminatos, ad correctionem plurimorum, quos sibi in Ecclesiam obrepsisse imaginantur abusuum, tum circa Sacramentorum administrationem & alia multa, tum circa religiosum Sanctorum cultum. Nam cum superiori æstate in nobili quodam Brabantiæ oppido antiquas altarium tabulas contemplarer, videremque in eo quod S. Catharinæ sacrum erat sic repræsentatum Divæ martyrium, ut summo in aere anima ad cælum a duobus Angelis super expansum linteum efferri videretur; adstanti mihi Paracho dixi, in nostro ad secundum tomum Aprilis Propylæo pag. 37. repræsentari tumulum Venerabilis Yolandæ, ante annos ferme quadringentos sic sculptum, ut ejus anima similiter ab Angelis sublata noterur; cum hoc solum discrimine, quod mei Angeli thuribulo singuli essent instructi, ad expressius demonstrandum ipsius animæ sanctitatem. Tum Parochus, homo alias minime malus aut indoctus, neque earum quas Romani Pontifices damnavere sententiarum defensor pervicax, sed qui non potuerat in ea unde prodierat schola non hausisse aliquid Jansenianæ caliginis & præpostere ad reformandam Ecclesiam zeli; Parochus, inquam,* Non probo, *ait:* Notum est eum quod nato inter homines Christo Magi thus obtulerunt, ad ejus divinitatem demonstrandum; & ejus incensum soli Deo competere, ac propterea cum primum hanc Curam adiens, super illo altari juxta Sanctæ statuam in vertice locatam, inveniſſem Angelos duos parvulos, sic, ut dicis, thurificantes, eosdem removeri jussi; clam tamen & noctu. *Non erat etiam instruendi hujus hominis, cum ipse venissem ab eo instruendus circa quasdam eo in templo antiquitates. Alio itaque flexi sermonem, cæteroquin amice cum interrogaturus simulque dedocturus errorem suum (quod per interpositam postea personam feci) an eadem ex causa mutaverit in Rituali suo seu Pastorali præscripto Missarum solemnium ac funerum ritus, quibus jubetur & feretrum incensare accepto de manibus ministri thuribulo, & Evangeliorum librum, atque ad omnem fere cujuscumque rei* benedictionem *solemnem, puta* Cinerum, Palmarum *&c. adhibere* incensum: *idque non alia ex causa & primo aspectu etiam rudibus obvia, quam ut intelligatur corpus defuncti Christiani, Evangeliorum liber, aliaque similia (quanto autem magis ipse Sancti?) particulari quadam ad Deum relatione, aut esse aut reddi venerabilia, & ad cultum religionis (quatenus denique ad Deum terminatur) accommoda. Si ille aut similis alius adhuc dubitat, legat in Rubricis Generalibus ad Missale Romanum, quintam de Introitu, ubi dicitur.* Si in altari fuerint sive imagines Sanctorum, incensata Cruce & facta ei reverentia, Sacerdos, antequam discedat a medio altaris, primum incensat eas quæ a dextris sunt, bis ducens thuribulum; & iterum, facta similiter Cruci reverentia, incensat bis alias quæ sunt a sinistris.

BENEDICTUS † Pater Monachorum XIV

Occidentalium videlicet, propter Regulam ab eo scriptam, quam denique omnia fere antiqua apud nos monasteria susceperunt cum habitu nigro, sicuti S. Basilii Regulam omnes Orientales atque etiam Moschi nunc profitentur, sub habitu etiam nigro: unde fit ut Benedictinos a Basilianis multi non distinguant, ac nominatim ii qui de Moscovia scripserunt: in Italia vero eadem nunc omnino est utriusq; habitus forma. Latini Sanctum ipsum colunt 21. *hujus, ubi verum annum mortis cenati sumus definire, non item terminare controversiam de possessione sacri corporis, agitatam inter Italos & Francos.*

AGAPIUS ✚ Martyr. BECYLUS XV

Eodem nobili ac militari habitu indutus, an pro socio Agapi Publio, *nomine perperam scripto, hic ponitur? Ita videtur.*

SABINUS † Martyr XVI

Nequaquam, ut putamus, distinguendus ab eo, quem etiam 13. *hujus colunt Græci, atque post eos ex hodierno Romano Latini.* Abibum *vocant alii. Acta an seorsim scripta sint, & ubi requirenda, hactenus ignoramus.*

ALE-

Τόπ. ἰτεῦ ρκγ' ΧΧ

Ομοσπονδία Εκκλησιών Ελλάδος

Digitized by Google

XVII ALEXIUS ✠ Vir Dei.

XVIII CYRILLUS ✠ Episcopus Hierosolym.

XIX CHRYSANTHUS; DARIA ✠ Conjuges, MM.

XX PATRES ..... SABÆ † Martyres.

In Menais *hoc titulo indicatur festum* Sanctorum Abbatum ab Abaris (*imo Arabibus*) interfectorum in monasterio S. Sabæ Sanctificati: *ubi Possevini interpres ipsius S. Sabæ festum perperam notavit, qui etiam hic videtur primus pingi, Regulam suam manu tenens. Acta ex Graeco eruimus, ab eo qui interfuit scripta.*

PHOTINA, IOSES † Martyres.

Hanc esse Samaritanam Evangelicam, cum filio Josè *seu* Josepho, *fabulantur Graeci, multa de utroque narrantes vix digna relatu. Hodierno Romano inscribuntur ambo: confusio forsitan ex eo nata sit, quod genere vel secta* Samaritani *ambo fuerint.*

CYRILLUS Martyr.

Quomodo huc spectet, aut quis sit, non possumus divinare. Habitus nihil barbarum indicat. Quid si corpus alicujus, nunc ignoti, ex Graecia in Moscoviam translatum, occasionem dederit hac die indicandi festi?

XXI IACOBUS ✠ Episcopus.

Idem, ut credo, quem alias Graeci colunt 24, nisi inter indigenas Moscoviæ Episcopos Sanctos inveniatur alius, ad quem hic dies & honor magis proprie spectet.

XXII BASILIUS ✠ Presbyter Martyr.

In tabulis male exprimitur instar Episcopi Palliatus, forsitan ex errore nominis ei cum Basilio Episcopo Cæsareensi *communis.*

XXIII NICON ✠ cum DUCENTIS DISCIPULIS.

Ita Belga noster hæc verba legit: cujus explicationem probat littera Σ, denarium numerum significans: quod vero Niconi a tergo est ædificium magnum, non Tauromeninum urbem, in cujus vicinia vixisse creditur, sed veteris balnei ruinas, quas putatur incolnisse, adducere in memoriam debet.

XXIV ARTEMIUS † Episcopus

Seleuciæ in Pisidia, *Græcis ferme* Artemon *scribitur: cujus unicum haberentur Acta. Colitur etiam ab iisdem* Artemon *alius* Presbyter Laodicenus *sub Diocletiano, de quo quia iterum refertur 8 Octobris & tunc Romano hodierno inscribitur agere distulimus quamvis ibi breve, hic longissimum ejus elogium habeant Menæa, præter quod alia pleniora Acta nunquam forte extiterunt.*

ZACHARIAS † Reclusus.

Talem certe invenimus in Mss. Menæis Taurini expressum quamvis rei hic videatur habitus Episcopalis appingi: verosimile est, eum qui hic tam solenniter pingitur, ex Vita quæ aliquando extiterit notum Græcis fuisse.

ISACIUS Diaconus.

Talem quippe exprimit habitus: quis aut cujus ignotum nobis atque ac R. P. Obile Wicz.: qui tamen suspicatur hunc & alios nonnullos Sanctos, quos in Rubenico suo Kalendario non reperit ad notatos hic dies, ad alios fortassis dies posse reperiri in Moscovitico, quod vix opinamur. cum id quod pro manibus habemus certo Moscoviticum sit.

XXV ANNUNTIATIO MARIÆ. ✠

Ita interpres Belga, rem (ut mihi videtur) non verbo exprimens.

SYNAXIS ARCHISTRATEGI GABRIELIS. ✠ XXVI

Hoc Archistrategi *cognomentum* Gabrieli *æque ac* Michaeli *tribuitur a Græcis, a quibus vix unquam unus sine altero pingitur, quod hic etiam observatur, Crux tamen datur Gabrieli, ut præcipuo Verbi incarnati & crucifigendi ministro, inter utrumque vere repræsentatur imago pueri Jesu supra Cherubim, sicut etiam infra 8 Novembris, quo crediderim significari id, quod Theologi nostri passim docent, Angelos in principio suæ creationis jussos subjicere se se Verbo incarnando, quod Lucifer cum suis facere detrectans cito exciderit. Fit iterum de Gabriele 13 Iulii.*

MATRONA ✠ Martyr Thessalonicæ. XXVII

Latinis 15 Martii. Acta alium extitisse est verosimile, & optandum ut nunc inveniantur.

PHILETUS † Senator, Martyr.

In Illyrico sub Hadriano, cujus Acta non habentur. etiam hodierno Romano accessit.

STEPHANUS † Monachus Thaumaturgus. XXVIII

Variant in die Menæa: nos de ipso egimus 26, sed Vitam requirimus.

HILARION ✠ Hegumenus monasterii Pelicetes.

Menæa Juniorem *appellant, scilicet respectu ejus qui vixit in Cypro seculo 4: hic autem sub Iconomachis fidem confessus, totum hujus diei Officium implet: quæ celebritas tanta persuadet, Vitam satis prolixe scriptam fuisse.*

MARCUS † Arethusiorum Episcopus. XXIX

Cujus veram sanctitatem, quam Baronius in dubium vocabat, vindicavimus.

CYRILLUS † Marci Diaconus. *Simul passus & Romano hodierno inscriptus.*

IOANNES .... IN SINAI .... ✠ XXX

Synaum monasterium a tergo habens, monachis prædicat ex eo quem Κλίμακα *inscripsit libro, Totam epigraphen verbotenus explicet peritior alius: tacet enim hic Belga noster. Existimo verba reliqua spectare ad* Crucifixum, *qui exprimitur in extremo loculi hujus amplioris angulo; sed cur id fiat nescio, an forte ex sententia alicujus, qui tali die passum Christum credidit?*

HIPATIUS Episcopus. † XXX

Ita interpres Belga expresse ultimum verbum reddit. Sed cujus Sedis Episcopus? Imago Deipara, quam manu tenet, expresse videtur significare, eum pro defensione imaginum insigniter decertasse sub Iconomachis. Atqui hoc non convenit S. Hypatio Gangrarum *Episcopo & Martyri, qui hodie prædicatissimum elogium cum totius divi Officio in Menæis habet, iterumque elogium 14 aut 15 Novembris, quando insertus est hodierno Romano, & Acta ejus ex Græco dabimus: hic enim* Hypatius *Concilio I Niceno interfuit. Dubitationem auget, quod* Typicon, *in quo totius Officii divini ordo per anni decursum notatur* (Cartabellam *hodie appellamus, quam & Diptycham medio ævo dictam invenio*) *notet festum* Ὁσίου Πατρὸς ἡμῶν & Θαυμ. τοῦ Τεκτονᾶ Ἐπισκόπου Ἀγκύρας S. P. N. & Thaumatrgi Hypatii Episcopi Ancyræ: *cum* Gangrensis *semper nominetur cum titulo τοῦ ἁγίου Ἱερομάρτυρος. Hinc datur occasio conjectandi fuisse alium* Hypatium, *seculo 8*

vel

Digitized by Google

vel 9, cujus quia non extabant Acta, facta fit ista in Menais confusio, ut Officium, quod pro Novembri seniarique Hypatio compositum fuerat, ad hunc diem transferretur. Invenitur autem in Menæis ad 20 Septembris Hypatius Confessor pro Imaginibus, idemque Episcopus sub Metropolita Ephesino; & ad hunc forte imago hæc spectat.

APRILIS

GRÆCORUM METRICUS.

A'. Kalen.

Πρώτῳ Ἀφρικὰλ MAPIH, δυσὶν ἔχθ' ἑρμα.
Prima Aprilis obit MARIA, gloria eremi.

Colitur a Latinis die sequenti: ubi attendi ejus obitum pertinere ad tempus Theodosii Junioris secundo 5, non vero spectare ad seculum 7 & ætatem Justini senioris: historia vero scriptorem Sophronium, male confundi cum eo qui fuit Patriarcha Hierosolymitanus, & Canonem de Santa illa canendum composuit.

B'. 4 Non.

Δεκάτῳ TITOIO ψυχὴν ἄνω νέσε ἔαρ.
TITI animam sursum Superi vexere secunda.

Hegumenus in Gracia, & Thaumaturgi cognomen meritus, cujus hodie cum extet tam solenne Officium, etiam Vitam olim extitisse crediderim.

Γ'. 3 Non.

NIKHTAN κελεύει τρίτην ἐνὶ δῶμα θοῦναι.
Tertia NICETAM jubet aulam intrare Tonantis.

Mediciensis in Bithynia Hegumenus, etiam hodierno Romano est inscriptus. Vitam, auctore Theostericto discipulo, ex Græco dedimus.

Δ'. 4 Non.

ΑΓΑΘΟΠΟΥΣ ΘΕΟΔΟΤΑΣ τε σὺν δυσὶ τετάρτῳ.
Mergitur AGATHOPUS quarta simul & THEODULUS.

Hic Lector, iste Diaconus Thessalonica, Martyres sub Diocletiano: quorum Acta Græco Latina dedimus.

E'. Nonis.

Πέμπτῳ ΚΛΑΥΔΙΟΥ κεφαλὴν τμῆσε χεὶρ φονεύσασα.
Cruda manus quinta CLAUDI caput case rescidit.

Idem cum iisdem sex sociis Diodoro, Victore, Victorino, Papia, Nicephoro, & Serapione *memoratur etiam 31 Januarii Martyr sub Decio, sed absque solenni, ut hodie, Officio: Latini vero ipsum & socios colunt 25 Februarii, sed* Claudianum *appellant. Ibi de iis agimus.*

Ϛ'. 8 Id.

Ψυχὴν ΕΥΤΥΧΙΟΥ πύλαι γε πάλιν ἄγετε ἕκτῳ.
Fert animam EUTYCHII cælorum janua sexta.

Patriarcha Constantinopolitanus hic fuit; cujus Vitam Græco-Latinam dedimus, scriptam ab Eustatio Presbytero ejus domestico.

Z'. 7 Id.

Ζωὴν δ' ἐν θανάτῳ ΓΕΩΡΓΙΟΣ ἑβδόμῳ εὑρεν.
Septena vitam invenies pro morte, GEORGI.

Solitarius hic vixit in monte Malan in Lucania: cujus nullam Vitam invenire miramur.

H'. 6 Id.

Ἤρωιδιὸν ὀγδοάτῳ γῆς ΗΡΩΔΙΩΝ εἶλον ἄστρ.
Octava HERODION carum cor intulit astris.

Nominatur inter 70 discipulos ut Patrarum Episcopus, atque etiam hodierno Romano inscribitur.

Θ'. 5 Id.

Φάσγανον ἀμφ' ἑνάτῳ ΕΥΨΥΧΙΟΥ ἔκτεμε λαιμόν.
EUPSYCHII nona secuit pia guttura ferrum.

Martyr Cæsarea in Cappadocia sub Juliano, etiam hodierno Romano additur. Latent Acta, quæ videntur sat fuse descripta fuisse:

Φασγανῷ δεκάτῳ ὁ ΤΕΡΕΝΤΙΟΣ ἔκρυψε τέρμα. Γ'.
Per gladium decima finem sortitur, TERENTI. 4 Id.

Passus hic est in Africa sub Decio cum pluribus sociis. Acta dedimus ex Lipomano: contextum Græcum, unde Latine reddita sunt, Venetiis invenimus, sed frustra pertimus eum nobis describi: quod adhuc ibi aut alibi fieri optem.

Χάλκεον εἰς δεκάτῳ βληθεὶς ταύρῳ ΑΝΤΙΠΑ ἔπεφνεν. IA'.
Undecima injectus tauro ardes, ANTIPA, aheno. 3 Id.

Pergami in Asia Martyr, sicut ex Apocalypsi constat, non item quod fuerit illius urbis Episcopus, uti passim dicitur.

Δωδεκάτῳ, ΒΑΣΙΛΕΙΕ, κρυπτὸν δύσεαι τυμβόν. IB'.
Mortuus in tumulum BASILIUS obit duodena. 2 Id.

Parii in Mysia Episcopus, Confessor sub Iconomachis: cujus utinam Vita extaret!

Ἀμφὶ τρίτην δεκάτην δυσὶ ΜΑΡΤΙΝΟΣ πόρε κόσμῳ. IΓ'.
MARTINUS terna decima trans æquor obivit. Idib.

Papa Romanus & Martyr in Chersonensi exilio mortuus, colitur a Latinis 12 Novembris. In cujus aliorumque plurimorum Pontificum chronologia ordinanda aliter quam factum a Cardinali Baronio, non tam certa quam nos documenta nacti aut secuti, haud inutilem operam posuisse me reor: quam licet ad mensem Junium differendam aliquoties dixerim in hisce primis Tomis Maii, nunc decrevimus ante postremos hujus ipsius Maii tomos ponendam, quo citius ea frui atur lector studiosus ecclesiastica historiæ, cujus basis est chronotaxis Pontificia.

. . . Τῶν ἁγίων Ἀποστόλων ἑπτὰ ΑΡΙΣΤΑΡΧΟΥ, ΠΟΥΔΗΣ & ΤΡΟΦΙΜΟΥ. IΔ'.
. . . Sanctorum Apostolorum ex 70 ARISTARCHI, PUDIS, & TROPHIMI. 17 Kal.

Coluntur a Latinis seorsim singuli Aristarchus 4 *Augusti*, Pudes 19 *Maii*, Trophimus 29 *Decembris.*

Κράτιστος ὁ ΚΡΗΣΚΗΣ πίμπτῳ δεκάτῳ τυφὶ λαύρῳ. IE'.
Et quinta decima, CRESCENS, extingueris igne. 17 Kal.

Martyr Myræ in Lycia: cujus Acta desiderantur.

ΧΙΟΝΙΑΝ ΑΓΑΠΗΝ ἕκτῳ δεκάτῳ κατέκαυσεν. IS'.
Exurunt AGAPEN sexta decima atque CHIONIAM. 16 Kal.

Coluntur, cum sua sorore Irene, 3 hujus apud Latinos, apud quos solos attendimus genuina Acta Martyrii invenire, comprehensa in Actis S. Anastasiæ; Græca vero, contra quam existimavit Baronius, prorsus depravata esse, Passi sunt autem Thessalonicæ sub Diocletiano.

Ἑβδόμῳ δεκάτῳ ΣΥΜΕΩΝ τε κυνηγέα τεμάχει. IZ'.
Septena decima SYMEON dat colla securi. 16 Kal.

Epifco-

Episcopus Seleucia & Ctesiphontis in Persida, ac Martyr insignis cum variis sociis, cölitur a Latinis 21. hujus. Acta hactenus ex solo Sozomeno habentur.

ΙΗ'. 14. Kal.
Ὀγδοκαίῳ ἑνικάτῳ τοπαρὶ ΣΑΒΒΑΝ κοῖλον ὕδωρ.
Octava decima Sabbam hausit fluminis unda.

Gothus Martyr, obiit 12. hujus, quando Acta damus, secuti Romanum hodiernum. In Menais perperam hic additur τῷ Στρατηλάτῃ, Ducis, quod vel ex subjuncto elogio patet.

ΙΘ'. 13 Kal.
Ἀμφ' εἰκάτῳ ἑνικάτῳ ΘΕΟΔΩΡΩι σαυρὸς αἰχμᾷ.
Crux decima nona certamen fit Theodori.

Ejus aliorumque simul passorum Martyrium dilatum a nobis est ad 20. Septembris, quia ex Menologio in hodiernum Romanum illuc eos transtulit Baronius: Utinam eorum interim Acta reperiantur! sin minus, sufficiet amplum ex Menais compendium, unde intelligitur Perga in Pamphylia res acta esse sub Imperatore Antonino.

Κ'. 12. Kal.
Εἰκάδι σὺν, ΘΕΟΔΩΡΕ, λίπ' ὀστέα δυμὸν ἀγλύσῃς.
Mens tua vicena, Theodore, est carne soluta.

Cognomento Trichinas, a cilicii asperitate: floruit in eremo Thraciæ prope Constantinopolim. Dolemus nulla ejus Acta inveniri: nam & hodierno Romano adscriptus est.

ΚΑ'. 11 Kal.
Τῷ ΙΑΝΝΟΤΑΡΙΟΙΟ κάρη πάρεστ' εἰκάδι πρώτῃ.
Vicena prima caput amittis, Januari.

Episcopus Martyr sub Diocletiano, Neapolitanorum nunc Patronus præcipuus, ubi festum (uti & in reliqua Ecclesia Latina) agitur 19. Septembris: quando in conspectum sacri Capitis expositus in phiala fungnis, liquescere solet, sicut & aliis occasionibus, qualis ea fuit, qua anno 1661. similis gratia nobis quoque facta est, ut plenius narravi in Vita S. Joannis Bollandi ante Tomum 1. Martii n. 92.

ΚΒ'. 10 Kal.
Εἰκάδι δευτέρῃ ΣΥΚΕΩΤΗΝ δύμβῳ ἐκρυφε.
Syceoten abdit vicena secunda sepulcro.

Theodorus hic est, ex Episcopo Anastasiopolitano plurium cœnobiorum Archimandrita, nuper Romano Martyrologio insertus: cujus extat Vita prolixa & pulcherrima, ab Electo Sancti discipulo, aliis Georgio, accurate conscripta: quam si potuissemus Græcam Venetiis adipisci, nova versione dignam judicabamus. Nunc ea cura posteris nostris relinquitur: juvabit interim ipsum Græcum contextum accipere.

ΚΓ'. 9 Kal.
Ἥρι ΓΕΩΡΓΙΩι δεκάτῳ τρίτῳ αὐχένα χαλκὸς.
Vicena terna scinduntur colla Georgi.

Passim Megalomartyr dictus, primus (quantum existimo) excepit impetum persecutionis decimæ, ejusdemque omnium crudelissimæ sub Diocletiano & Maximiano, laceratis eorum circa Pascha edictis primis. Cœli copit statim a Constantini Magni victoria de Licinio, erectis ecclesiis sub ejus nomine, translatisque reliquiis; habitus semper Orientalis Imperii defensor, & Christianorum contra Saracenos exercituum ductor. Explicui hæc omnia prolixe in Aprili, ubi etiam causam reddidi draconis passim ad pedes ejus pingi solisti, quam jubet hic confirmare exemplo Majoriani Imperatoris, ab anno 457. usque ad 61. cum Leone regnantis, qui sumpto sibi a Constantino Magno sit status exemplo, imaginem suam ita in nummis sculpi permisit, ut aversa facies repræsentaret Imperatorem, crucem quam dextera tenet potentem, victoria quam sustinet sinistra gloriosam, pede autem dextero caput nefandi proculcaret Draconis: ipsum nummum hic datum effigiatum, si non sufficeret eum passim extare apud nummaria antiquitatis tractatores, & omnibus obvium esse apud Baronium ad annum 325. num. 206.

Εἰκάδι τριτάτῃ ΣΑΒΑΝ πνοιαῖς ῥοῷ αἵματι πνίγει. ΚΔ'. 8. Kal.
Suffocatque Sabam vigesima quarta fluento.

Hic quoque Martyr Gothus fuit, sed mihi non Doctor, Roma (ut creditur) passus quidem, non tamen Romana Ecclesia fastis ante Baronium notus: idque haud sine confusione aliqua, quoad mortis genus, cum alio Sabba superius ad 18. relato.

Εἰκάδι πέμπτῳ ΜΑΡΚΟΝ ἐνὶ χθονὶ δέρτερον ἄλκαρ. ΚΕ'. 7. Kal
Per terram Marcum quinta & vigesima raptat.

Evangelistam hunc credimus verosimiliter Latine scripsisse, & corporis Venetias allati historiam explicamus.

Εἰκάδι ἑκτῇ ΒΑΣΙΛΕΤΣ ξίφει ἀυχένα πρώϊος. Κς'. 6. Kal.
Vicena sexta ferunt Basilea secuti.

Amasea in Ponto Episcopus, Martyr sub Licinio, ob S. Glaphyram libidini ejus subtractam. Acta Græco-Latina dedimus.

Δίλῳ ἐβδομάτῳ ΣΥΜΕΩΝ πάγῃ εἰκάδι μάκρῃ. ΚΖ'. 5 kalend.
Bis decima in ligneo Symeonem & septima fixit.

Episcopus Hierosolymitanus hic fuit, Christi consanguineus, sub Trajano crucifixus: cujus memoriam Latini recolunt 18. Februarii.

Εἰκάδι ὀγδοάτῃ σὺν λάβεν MEMNONA γαῖα σὺν αὐτῷ. ΚΗ' 4. Kal.
Vicena octava mors aufert Memnona nobis.

Hegumenus hic & a miraculorum gratia Thaumaturgus cognominatus, ubi, vel quando vixerit ignoramus: eoque magis dolemus excidisse Acta, quo celebriorem fuisse vel hinc patet, quod solus fuerit hujus Ephemeridis inscriptus.

Εἰκάδι τριτάτῃ σὺν εἰάτῳ ΙΑΣΟΝ αἰτιβάτεω γαίας. ΚΘ' 3. kal.
Vicena nona terras dimisit Jason.

Discipulus S. Pauli colitur a Latinis 12. Julii.

Κτάνε μάχαιρα φόνῳ ΙΑΚΩΒΟΝ εἰ τριακάτῃ. Α' 2. kal.
Jacobum gladio trigesima mactat iniquo.

Ipsum martis genus satis indicat hic intelligi filium Zebedæi, Fratrem Joannis, qui etiam in plerisque Menais notatur, licet quædam exempla nunc repetant Fratrem Domini: colitur autem a Latinis 25. Julii.

APRI-

APRILIS.

MOSCORUM FIGURATUS.

I PRESB. ZOSIMAS † MERETRIX MARIA ✠....

Quadripartita totius hiſtoria explicatio ſatis indicat, quam feſtiva apud Græcos fuerit, & ſit apud Moſcos etiam hodie, commemoratio utriuſque: ubi primo quidem loculo exprimitur Zoſimas Mariam *invenientis & cum ea loquens, cujus nomini præfixum* ΠΡ *poni videtur pro Græco* Πόρνη Meretrix, *& ſic forte illas explico: quid autem ſibi velint ultima verba, poſita ſupra ſecundum loculum (ubi exhibetur* Maria, *admirante* Zoſima, *inter preces ſurſum rapta) non divino: verba inſcripta tertio & quarto loculo interpres Belga ſic reddidit,* Zoſimes Mariæ ſacram Cœnam miniſtrat, *&* Miniſterio leonis ſepelitur Maria.

II TITUS ✠ Abbas Thaumatorgus.

Non debuit in habitu Epiſcopali palliatus exprimi: ſed forte per imperitiam acceptus hic eſt pro S. Pauli diſcipulo, quem 25. *Auguſti habent hæ ipſa tabulæ.*

III NICETAS ✠ Abbas Medicienſis.

IV JOSEPH † Hymnographus monachus.

Vitam, quam nuſquam reperimus ſcripſit breviter diſcipulus ejus Theophanes: pro qua dedimus eamdem die præcedenti, quo Paſſim a Græcis refertur fuſius deductam a Joanne Diacono eccleſiæ S. Sophiæ. Poſſevinus hic habet. Ven. Iſidorum; *ſed quis hic? Colitur quidem etiam hoc die* S. Iſidorus Hiſpalenſis Epiſcopus, *ſed quem Græcis atque per hos Ruthenis innotuiſſe, haud facile crediderim.*

GREGORIUS, *imo* GEORGIUS. ✠

Nam Gregorius *hac die uſquam ullus comparet,* Georgius *vero in monte Malæo celeberrimum cultum habet in Typico & Menæis, in Ephemeride autem metrica die* 7. *Sane nihil facilius quam* Georgii & Gregorii *nomina inter ſe commutantur. Vitam nullam invenimus, ſed elogium ex Canone ipſo conferimus, in cujus titulo etiam appellatur* ſanctus Pater noſter; *nec tamen hic ut monachus exprimitur, ſed ſimpliciter in habitu talari.*

V THEODULUS ET AGATHOPUS ✠ Martyres.

Primus Poſſevino non recte S. Mart. Theodotus.

VI EUTYCHIUS ✠ Patriarcha Conſtantinop. *Eidem Poſſevino perperam* Euchemius,

VII GEORGIUS ✠ Epiſc. Mitilenæ.

Ita recte nomen expreſſit Poſſevinus, quod hic perperam ſcribitur Seregius. *Vitam nullam invenimus, ſed mentionem perquam honorificam in Vita ſucceſſoris* Georgii Junioris, *Græco-Latine danda in Supplemento.*

VIII HERODION ✠ novarum Patrarum Epiſc.

Hodierno Romano inſcriptus, creditus annis ex 72. *Diſcipulis. Poſſevino* Radion *non bene dictus. Cum hoc pariter, ut* Apoſtoli, *coluntur a Græcis.*

AGABUS † RUFUS † Apoſtoli.

Utrique exprimitur ut Epiſcopus, ſicuti paſſim ceteri Apoſtolorum diſcipuli, in ſacris libris nominati. Hoc certum eſt, Agabum *ut Prophetam laudari & a Latinis coli* 13. *Februarii:* Rufum *vero,* Thebarum in Græcia Epiſcopum *creditum, nominari in epiſtola ad Romanos, & a Latinis iiſdem commemorari* 21. *Novembris.*

IX EUPSYCHIUS ✠ Mart. *Poſſevino non bene* Sutiphius.

X TERENTIUS ✠ Martyr.

XI ANTIPAS ✠ Martyr.

XII BASILIUS ✠ Epiſcopus.
ANTHUSA † Sanctimonialis.

Filia Conſtantini Copronymi, a pluribus & antiquioribus differtur uſque ad 27. *hujus, quando de ea egimus: quidam etiam ipſam referunt ad* 27. *Julii, quando & Romano hodierno inſcribitur.*

XIII ARTEMON † Epiſcopus Martyr.

Hodie in Typico cum titulo Hieromartyris *ſolus notatur. eſt ergo Epiſcopus Seleucia, diſcipulus Pauli: de quo ex Menæis egimus ad* 24. *Martii.*

XIV MARTINUS ✠ Papa Romanus. *Non* Marcianus, *ut perperam dictatum eſt Poſſevino.*

ANTONIUS, JOANNES, EUSTACHIUS.

Ducis Lithuaniæ cubicularii, martyrio affecti Vilnæ poſt annum 1328. *de quibus plura vide in Kojalowicz. & in Actis noſtris.*

XV ARISTARCHUS, ✠ PUDENS, ✠ TROPHIMUS. ✠

XVI AGAPIA, ✠ IRENE, ✠ CHIONIA. ✠ *Sorores Martyres Theſſalonicæ.*

XVII SYMEON ✠ Epiſcopus Martyr. *Male hic pingitur ut Abbas vel monachus.*

XVIII JOANNES † Diſcipulus S. Gregorii Decapolitæ, *non debuerat ut Epiſcopus exprimi.*

SABAS ✠ Gothus Martyr.

ATHANASIA † Vidua Sanctimonialis

In Ægina inſula. Hæc quia in Actis apud Lipomanum mortua dicitur 14. *Auguſti, ibi quoque repoſita eſt in hodierno Romano: idem dies confirmatur ex Græco quod habemus. Scripturam, quam manu præfert, legat qui poteſt.*

XIX JOANNES † Palæolaurita monachus.

Cur ei Poſſevinus hic addat nomen Eutychii *non divinamus, nec Vitam ſeorſim ſcriptam invenimus.*

XX THEODORUS, *Poſſevino* THEODOSIUS.

Neutrius nominis Epiſcopus invenitur hoc die: quare non invenio quid de illo ſtatuam. Eſt alias in Menæis S. Theodorus Martyr Pergæ in Pamphilia *cum longo elogio, in quo dicitur ſub Antonino Imperatore & Præſide Theodoto paſſus.*

J A-

Digitized by Google

Мѣсѧцъ Ноемврїй. ѕ. Днїй. ЗАЧАЛО ЄГ.

а. Прп. Зосїма. Прма. Пр. Зосїми. Пол. ѕ. Єѵтѵхїѧ. Ѕ. Єѵтѵхїй.

Ѳ. Нрѡ. Ѕ. Ѧгавъ. Рѵфъ. ѳ. Єѵнїкїѧ. Ѕѵстаѳїй.

Єѵ. Аристáрхъ. Пѵд. Трофímъ. Sї. Грїй. Ѳеол. Ѕ. Анастасїи.

Кѵ. Ѳеодѡ. Кѵ. Єѵгенїка. Сáвва. Кѵ. Сїи. Л. Іаковъ.

VITTORIO EMANUELE III

Digitized by Google

XXI JANUARIUS ✠ Episcopus Martyr.
THEODORUS † Trichinas.

In tabula transpositus ordo figurarum, juxta ordinem nominum esset corrigendus.

ANASTASIUS † Sinaita monachus

Ab alio ejusdem nominis ac temporis Antiocheno Patriarcha, cum quo in hodierno Romano confunditur, bene distinguendus, uti & diversissima utriusque scripta; quibus aptandum esset utriusque Vitam diversam addi posse. Hic certe vel solus habitus diversum arguit.

XXII THEODORUS ✠ Syceota.

XXIII Georgius ✠ Megalomartyr.

XXIV SABAS ✠ Dux Martyr.

XXV MARCUS ✠ Evangelista.

XXVI BASILIUS ✠ Episcopus Martyr.
STEPHANUS Episcopus Permiensis.

Ita R. P. Obikowicz, de quo Herberstenius in Itinerario a Moscua usque ad Obim fluvium, post descriptionem Permiensis Provinciæ, dicit, quod genti proprium idioma habenti, etiam characteres proprios invenit Stephanus Episcopus, qui eos in fide Christi vacillantes confirmarat: nam antea in fide adhuc infantes, Episcopum quemdam idem attentantem excoriaverant, dignum profecto, cujus etiam nomen inter Sanctos relatum esse credatur, & hic alicubi locum habere inter eos, quorum nobis adhuc notitia deest, licet inveniatur locus. De ipso certe Stephano idem Herberstenius asserit, quod Demetrio Joannis filio imperante apud Ruthenos, *circa ann.* 1450. in numerum Divorum relatus est.

SYMEON ✠ Episcopus Hierosolymitanus. XXVII

JASON ✠ SOSIPATER. † XXVIII

SYNAXIS MARTYRUM IX. CYSICI. † XXIX

Horum nomina in Menæis sunt Theognides, Rufus, Antipater, Theostychus *sive* Eutyches, Artemas, Magnus, Theodotus, Thaumasius, Philemon. *Cur eorum medius hic ut Episcopus repræsentetur non capimus, cujus magis vellemus Acta inveniri.*

JACOBUS ✠ Apostolus, frater Joannis. XXX

MAJUS.

GRÆCORUM METRICUS.

Ἡ πρώτη τοῦ Μαΐου λέγεται ἀνάγνωσις ΙΕΡΕΜΙΑΝ.
Prima dies Maii saxis necat HIEREMIAM.

A' Kalend. *Olim etiam antiquitus apud Latinos hoc die: dicitur autem quod ejus in Taphnes apud Ægyptios sepulti ossa Alexandriam transferri fecerit ejus conditor Magnus Alexander. Hoc autem prudentius credi poterit, quam crederentur cetera, quæ circa Christum ex virgine nasciturum, Lignumque a cunctis gentibus adorandum, dicitur idem Propheta Ægyptiis Gentilibus prænuntiasse multo clarius, quam unquam Judæis prophetata fuerunt. Tolerabiliora tamen ea omnia sunt, quæ ad hunc diem ex Menæis recitantur, a nobis autem, prætermissa fuerunt ut apocrypha; quam sit fabula illa quæ in iisdem Menæis per integras undecim columnas extenditur, dum capta per Nabuchodonosorem Hierosolyma Babylonem migrasse Jeremias dicitur, ibique vixisse, quoad expletis annis Babylonicæ captivitatis septuaginta, accepit ex Judæa epistolam ab Abimelech Æthiope, per totum istud tempus divinitus consopito sub sixu, & Baruch a mortuis resuscitato, ex Angelica jussione scriptam & collo aquilæ eam delaturæ alligatam: ea autem accepta nostra eduxisse populum ex Assyria, reduxisseque in Judæam; ubi oblato sacrificio coram altari expirarit, ac tertio post die resuscitatus, quia de Messia nascituro ex Virgine manifestius vaticinabatur, lapidare eum volentis populi furorem eluserit, tantisper subsistens prope lapidea statua, donec prophetiam suam complesset; deinde mortem libens exceperit, ab iisdem Baruch & Abimelech prope Jerusalem tumulatus, una cum lapide illo qui conversus in statuam humana voce locutus fuerat. Hæc tamen in epitomen contracta placuit hic proponere, ut ipsa absurditate sua omnem quamvis præoccupatam intellectum avertant a Thalmudicis circa vitas obitusque Prophetarum figmentis, etsi non semper æque absurdis, ad Historiam sacram locupletandam recipiendis; atque ita minus laborandum nobis fit, circa Eliam prophetam, cujus hactenus nihil detractum voluimus; nolumus ta-*

men ex iis quæ simili fide narrantur de ipso vel nascente, vel inter mortales agente, aut in paradisum translato, & denique sub finem mundi comparituro, ad aliquid credendum affirmandumque compelli, quod in Scripturis sacris non invenimus expressum. Eodem fine etiam ad 17. Decembris notavimus insulsissimam fabellam, de S. Daniele & sociis ex simili fonte sumptam.

Δεύτερη ἡμέρα ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ διανύεται. B'
Corpus ATHANASII est illatum luce secunda. 6. Non.

Alexandria scilicet Constantinopolim: quomodo autem hinc Venetias sit translatum, exceptum, & miraculis glorificatum, declarant Acta ex monasterio S. Crucis in Judaica, transcripta post Vitam, copiose ex operibus ipsiusmet collecta. In Appendice etiam ad tomum 1. habetur Dissertatiuncula Paschasii Quesnel de ætate atque auctore Symboli Athanasiani, Quicumque vult.

σὺν τῷ ΤΙΜΟΘΕΟΣ τετάρτην ἡμέρᾳ ἅμα ΜΑΥΡΑ. Γ'
TIMOTHEUM MAURAMQUE croci lux tertia fixit. 5. Non.

Conjuges Martyres in Thebaide sub Diocletiano. Acta Græco-Latina damus.

Ἀμφὶ πέμπτην ΠΕΛΑΓΙΗ καίεται βοὶ χαλκῷ. Δ'
Sub quartam in tauro PELAGIA flagrat æneo. 4. Non.

Virgo Martyr Tarsi in Cilicia sub Diocletiano: etiam hodierno Romano inscribitur. Acta Græco-Latine exhibemus.

ΕἸΡΗΝΗ πρωΐζουσα αἰγμαῖς ξίφεσι πίπτει. E'
Secta caput quinta IRENE patitur moriturque. 3. Non.

Celeberrima Constantinopoli, quæ corpori advectum Ephesio, ubi sub Numeriano passa dicitur. Acta, in quibus Licinii Imperatoris filia fuisse dicitur, etsi Græca habuerimus, non tamen judicavimus inserenda huic Operi, adeo fabu-

fabulosa videretur esse: quod nostris quotidie aliis etiam quibusdam insignibus & in Occidente non minus quam Oriente cultissimis Virginibus ac Martyribus contigit: puta Barbara, Margaritæ seu Marinæ, & Catharinæ.

Ἔτους ΙΩΒ΄ κυκλούμενα δυοῖν τέλη ἐμφανίσασα.
ϛ΄. Jam finem sextæ vitæ invenit annonæ.
II. Non.

Colitur a Latinis 2 hujus: Corpus, una cum ipsamet utriusque Tobiæ & Saræ, Romæ Vicinum creditur fuisse allatum; ante hos autem sexaginta annos furto sublatum. Optamus intelligere ubi nunc sit, atque veniam iterum Tibimi?

Ζ΄ . . . Μνήμη Φ . . . ΣΤΑΤΙΟΥ, Ε τ ἁγ. ΜΜ. ΑΚΑΚΙΟΥ
Ε ΚΟΔΡΑΤΟΥ.
Nonis. . . . . Memoria . . . . Crucis & SS. MM. Acacii & Codrati.

Prolixior titulus in Menæis sic habet: Memoria in cælo apparentis signi venerandæ Crucis, hora tertia diei, sub Constantio Imperatore, filio Magni Constantini, & Cyrillo Archiepiscopo Hierosolymorum. *Ad hujus autem Vitam* 18. *Martii, ex propria ipsius epistola, apparitio tota proponitur.*

S. Acacii Martyris Byzantini, *sub Maximiano, Acta damus Græco-Latina: sed die sequenti, quando colitur a Latinis sub nomine* Agathii.

S. Codrati Martyris Nicomediensis, *sub Decio & Valeriano passi, nomen hodierno Romano inscribitur, sed more Latino* Quadratus *ponitur: nobis potius visum est, cum Synaxariis duobus Mss. antiquioribus, ipsum referre ad diem 9. Acta nulla haberi dolemus.*

Η΄ . Ὀγδοάτῃ σκιάνου ῥοδίστρῳ ΒΡΟΝΤΟΓΟΝΟΙΟ.
viii Id. Rore Tonitrugani festa est octava salubri.

Scilicet S. Joannis Evangelistæ, *quem* Boamarges, *est* Filium Tonitrui *Christus appellavit, ex cujus sepulcro Ephesi manna scaturit. Colitur ipse a Latinis die 27 Decembris.*

Θ΄ ΗΣΑΙΑΣ δ' ὁράων μίκων' εἰδὼς χερσὶ φόβοιο.
7. Id. Esaias nona capitur, cui nota tortura.

Colitur apud Latinos 6 Julii.

ΧΡΙΣΤΟΦΩΡΟΝ δ' εἰδὼς σύγχρῳ ἕκτατι χαλκός.
Christophorum nona mactavit absenca vellis.

Celeberrimus hic Martyr colitur a Latinis 25. Julii: cujus quam facile est probare cultum & gigantea imaginis mysteria explicare; tam difficile erit ex fabulosa ejus Legenda aliquid certa veritatis elicere.

Ι΄ Τῷ δεκάτῳ ΣΙΜΩΝΑ τεύξουσιν Ἀπόστολον ἐχθροί.
6. Id. Simeonem decima Christi crucifigitis hostes.

Cognomento Zelotes, *colitur apud Latinos* 28. *Octobris.*

ΙΑ΄ ΜΩΚΙΟΣ εἰδὼς κεφαλὴν τμηθὴν ἀχαθόφρων.
5. Id. Mocius undecima sapiens dat colla securi.

Presbyter Martyr Byzantii sub Diocletiano, Latinis eum 13. *hujus referentibus* Mucius. *Nos de eo agimus hodie, & Acta quædam ex Latinis Mss. damus, Græca nulla invenire dolemus.*

ΙΒ΄ Τῷ δυο δεκάτῳ ΕΠΙΦΑΝΙΟΝ ὁ μοῖρα δολοῖ.
4. Id. Statæ lex mortis duodena Epiphanion aufert.

Episcopus hic Constantiæ in Cypro scriptis claruit, ex quibus aliisque certiorem Vitæ historiam texui, quam quæ antea Opera passim extat fabulosissime consarcinata, sub nomine ut videtur non tam Joannis & Polybii.

Τῇ δεκάτῳ τείχῳ εἰς ἄμαχον ΓΑΤΚΑΙΡΙΗΝ;
Quis decima mœnus, Gaterria, te superavit? II΄
3. Id.

Heraclea in Thracia celeberrima Virgo & Martyr, inscripta etiam Romano hodierno. Acta Græco-Latina damus.

Τῇ δωδεκάτῳ δεκάδι ΣΕΙΔΩΡΟΣ γελάσθω. IA΄
Venit Isidorus decima quartaque colendus. 2. Id.

Dux militum & Martyr sub Decio, Acta Græco-Latina damus die sequenti, licet hodierno Romano inscriptus sit 5. Februarii.

Πέμπτῃ δεκάδι ΠΑΧΩΜΙΟΝ εἶδεν ἄναρ. IE΄
Ad quintam decimam Pachomius hinc revo- Idib.
catur.

Primus auctor vitæ cœnobiticæ, accepta ad id ab Angelo Regula, colitur a Latinis die præcedenti. Ejus & discipuli Theodori prolixissima Acta, a supparas ævi monacho scripta, damus Græco-Latina, nec non epistolam Ammonis Episcopi ad Theophilum Alexandrinum de iisdem. Corpus ad Portum-Veneris in Liguriam translatum dicitur, sed translationis ejusmodi documenta necdum potuimus comperare.

Τῇ δ' ἐξ δεκάδι ΘΕΟΔΩΡΟΣ ἀρίστευσε γαίαν. Iϛ΄
Tellurem decima sexta, Theodore, reliquis. 17 Kal.

Hunc S. Pachomii discipulum colunt Latini 28. *Decembris: nobis consultius visum de ipso ac magistro simul agere.*

Ἑβδομάτῃ δεκάδι δὲν ΙΟΥΝΙΗ, ΑΝΔΡΟΝΙΚΟΣ σὺν. IZ΄
Junia, post illam conjungitur Andronico. 16 Kal.

S. *Paulus* Cognatos & Conceptivos *suos appellat.*

. . . Τῶν ἁγίων Μαρτύρων ΠΕΤΡΟΥ, ΔΙΟΝΤΣΙΟΥ, IH΄
ΑΝΔΡΕΟΥ, ΠΑΥΛΟΥ, ΧΡΙΣΤΙΝΗΣ, ΗΡΑΚΛΕΙΟΥ, ΠΑΥΛΙΝΟΥ & ΒΕΝΕΔΙΜΟΥ.
. . . Sanctorum Martyrum, Petri, Dionysii, 14. Kal.
Andreæ, Pauli, Christinæ, Heraclii, Paulini & Benedimi.

Agimus nos de his 15. *Maji, quandoquidem tres posse fuerit quidem Athenis esse passos, priores Lampsaci in Hellesponto.*

Ἕκτῃ δεκάδι μὲν ΠΑΤΡΙΚΙΟΝ ξίφος ἔκρυψε. IΘ΄.
Patricium gladius decima nonaque premit. 13. Kal.

Episcopus Prusæ in Bithynia fuit. Acta Græco-Latina hic damus, licet alias etiam memoretur 28. *hujus, & sic in hodiernum Romanum transierit.*

Εἰκοστῇ ΘΑΛΙΑΔΑΙΟΣ εἶδε κεφαλὴν ἀνάνδρου. K΄.
Vicena, Thalilæe, tuum caput abluit ensis. 12. Kal.

Martyr Edessæ in Syria, etiam hodierno Romano inscripti. Acta Græco-Latina dabimus.

. . . . . μήνεσι δεκάδι . . . μοίρᾳ ΜΗΤΕΡΙ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ. KA΄.
Mors Constantinum, post hunc rapit atque Pa- 11 Kal.
rentem.

Nos

МЯЙ Д҃ ГУБЪ ЄНЬ

МРТИ ЗЛОСТЯЖ

а҃ Иереми҃а в҃ Аѳанасі҃а г҃ Тимоѳе҃а Ма

1 2 3

Царо Кр҃тїанѹ Констан҃тїн Цр҃ї

ѳ҃ Ѳеѻдо҃ра Арсе҃нїа, Хрі

8 9

ѳ҃ Ѳеѻдо҃ра Ѳеѻдо҃ра

10

і҃ Анѳро҃нїк Ѳеѻдо҃ра Ѳі Патрі

17 18 19

Ѳеѻдо҃ра Ѳеѻдо҃ра

кд҃ Сумеѻ҃нъ Нікита кє҃ Третіѳ

24 25

Ѳеѻдо҃ра Ѳеѻдо҃ра

Ѳеѻдо҃ра Ѳеѻдо҃ра

30 31

ГТ.

Nos hac die de filia Imperatore egimus: mater Helena *fuum ſeorſim cultum apud Latinos habet* 18 *Auguſti, & corpus ejus adhuc Romæ haberi creditur in tumba porphyretica ad Aram cœli: contra Gallia ipſum habere prætendit in monaſterio Altovillarienſi.*

KΒ' 12 Kal. Εἰκάδι δευτέρᾳ ΒΑΣΙΛΙΣΚΟΝ φάος σφαγέντος ἔλυσε.
Pectora lux jugulum Sancti ſecuit BASILISCI.

Fuit hic Comanæ in Ponto celeberrimus Martyr ſub Maximiano: cujus Acta Euſignium antiquum, teſtem oculatum præferentia dedimus 3. *Martii, quando cum ſociis* Eutropio & Cleonico *ſolennis colitur, & optamus Græca eadem habuiſſe.*

ΚΓ' 10 Kal. Εἰκάδι τρίτῃ ΜΙΧΑΗΛ νέος ἐξέπεσε δώμων.
Vicena tertia rapiunt Superi MICHAELEM.

Epiſcopus fuit Synadarum in Phrygia, Confeſſor ſub Iconomachis, etiam hodierno Romano inſcriptus: Acta non extant, fortaſſe nec extiterunt unquam.

ΚΔ' 9 Kal. Εἰκάδι τετάρτῃ ὄρεος ΣΥΜΕΩΝ ἔμιβε.
Vicena quarta SYMEON de monte migravit.

Stylites *etiam hic fuit, vulgo* Junior *& de monte mirabili cognominatus: cujus Vitam ex Græco dabimus, prolixe deſcriptam a Nicephoro Magiſtro Antiochia. Habemus etiam æque prolixam Vitam matris ejus* Marthæ: *ſed quia hæc ſolennius colitur* 5 *Julii, ipſam in illum diem differimus.*

ΚΕ' 8 Kal. Εἰκάδι πέμπτῃ ΠΡΟΔΡΟΜΟΙΟ ΚΑΡΗΝ ἔφερε τιμητόν.
BAPTISTÆ VULTUM vigeſima quinta revelat.

Tertia hæc eſt inventio, facta Comanæ in Cappadocia, unde ipſum dicitur allatum Conſtantinopolim ſub Theodora Auguſta & Michaele ejus filio. Non eſt autem modica difficultas circa duplicis inventionis hiſtorias tales, ut vix poſſibile ſit utramque conciliare; quemadmodum apparet ex Commentario Domini du Cange, utraque Acta referentis & examinantis, de quo mentionem ſupra feci 24 *Februarii.*

Εἰκάδι ἕκτῃ ΚΑΡΠΟΣ πέτεται ἐκ βιότου.
Vicena ſexta volat hinc ad ſidera CARPUS. Kε' 7 Kal.

Creditur fuiſſe unus ex 72; *judicavimus autem diſtinguendum ab eo, qui* 13 *Aprilis in hodiernum Romanum tranſiit, ex Menæis aſſumptus.*

Εἰκάδι ἑβδόμῃ ΕΛΛΑΔΙΟΝ ἔκτανε πυγμή. KZ' 6 Kal.
HELLADIUM pugnis vigeſima ſeptima mactat.

Epiſcopus Martyr, hodierno Romano ad diem ſequentem inſertus eſt. Acta non videntur extitiſſe: quandoquidem ipſum Eccleſiæ, cui præfuit, nomen ignoretur. Unde ergo celebritas ei hæc? Suſpicor a corpore Conſtantinopolim ante tempus immemorabile tranſlato, cum iſta de mortis genere traditione.

. . . Τῇ ἁγίᾳ Μάρτυρι ΕΥΤΥΧΟΥΣ, τῇ ἐν Μελιτίνῃ. KH'
. . . Sancti Martyris EUTYCHETIS in Melitina. 5 Kal.

De hoc utinam plura extarent monumenta, quam Canon in quo dici videtur Apoſtolorum fuiſſe diſcipulus: alibi additur titulus Epiſcopi Melitinæ.

Εἰκάδι δ' εἰάτῃ ΘΕΟΔΟΣΙΗΝ νόστῳ ἔμιβε. Kθ' 4 Kal.
Vicena nona merſa eſt THEODOSIA ponto.

Eſt Cæſarea paſſa, de qua egimus 2 *Aprilis, ubi ejuſdem miracula, Venetiis ad ipſius invocationem patrata, dedimus ex Mſs.*

Θεῖον ΙΣΑΑΚΙΟΝ μόρῳ ἄλλῃ εἴλε τριακοστῇ. A' 3 Kal.
Ultima divino ISACIO trigeſima lux eſt.

Sanctus hic monachus, Valentii Ariano in faciem reſiſtens, exitium ei ſuum prædixit. Acta Græco-Latina dabimus ex Mſ. Vaticano: alia item ex Lipomano, ſed quorum contextum Græcum ex Mſ. Veneto adhuc deſideramus.

ΕΡΜΕΙΑΝ τριακοστὴ ἄορ κατὰ τοῦ εἶλε φώτα. AA' 2 Kal.
Suſtulit HERMIAM gladio trigeſima prima.

Miles hic & Martyr Romano etiam Martyrologio inſcribitur: ejus Acta ſuo loco damus.

MAJUS

MOSCORUM FIGURATUS.

1 HIEREMIAS ✠ Prophetæ.

II ATHANASIUS ✠ Patriarcha Alexandrinus.

III TIMOTHEUS, MAURA ✠ Conjuges Martyres.
OBITUS S.P. THEODOSII IN PETSERRA.

Ita ad verbum noſter Belga. R. P. ObileWicz interrogatus, reſpondit eſſe Theodoſium Kiovienſem, *cujus virulentas contra Latinam fidem blaſphemias coram* Izaslao Ruſſiæ Principe *penes ſe habeat in MS. Codice, quo uſus olim Dux Oſtrogius ſchiſmaticus. Difficile mihi eſt divinare, quem ille* Izaslaum *intelligat: nam in Epitome Genealogica Ducum Moſcovia tres omnino* Iſoslavos *invenio, quorum primus fuerit filius Wlodomiri, ſub quo fides Chriſtiana recepta apud Moſcos; ſecundus ejuſdem Wlodomiri ex primogenito Jaroslavo nepos item ſecundo genitus, ac denique prædicti Jaroslavi ex primogenito ſuo Wlodomiro nepos rurſus ſecundo genitus, omnes Principes Ruſſiæ, Dux nemo, quorum ultimus vixerit circa annum* 1150. *Interim difficulter inducor ut credam ejuſmodi hominem, qualem indicat ObileWicz, tam ſolennem cultum potuiſſe apud Moſcos obtinere; & donec melius res examinata fuerit, opinabor potius diverſum eſſe ſcriptorem iſtius libri, a Sancto tam magnifice hic expreſſo. Qui feretro adſtat in habitu Metropolitico, veluti prætendens vaſculum Olei ſacri, unde accipit Chriſma adſiſtens Hegumenus, ſumi poteſt pro totius Ruſſiæ Metropolita Kiovienſi Epiſcopo; qui autem monaſterium præterlabitur fluvius, ſiquidem id ipſum circa Kioviam eſt, erit Boryſthenes. Plura a Ruthenis ipſis doceri petimus.*

PELAGIA ✠ Virgo Martyr. IV

IRENE ✠ Virgo Martyr. V

JOB ✠ Patiens.
ANDRONICUS, ATHANASIA † Conjuges. VI

Coluntur ſolennius a Græcis 9 *Octobris, quando etiam Romano hodierno inſcribuntur & a nobis dabuntur Acta*

Digitized by Google

Græca, ſub nomine Abbatis Danielis reperta, quæ ſine auctoris nomine extant apud Lipomanum & Surium: nec non prolixius eorundem encomium Græco-Latinum.

VII MEMORIA CRUCIS APPARENTIS TEMPORE CONSTANTII IMP. †

Tabella noſtra nil tale repræſentat, quale tunc in Golgotha accidit: ſed aliam prorſus apparitionem fallax Magno Conſtantino, cum addito ἐν τούτῳ νίκα. In hoc vince: ubi in receſſu notatur Chriſtus Imperatori dormienti apparens: qui idem Imperator exhibetur ſuper oblato ſibi viſo conſultans, ac denique hoſtem in fluminis tranſitu fundens, quæ victoria de Maxentio ad Tiberim & Pontem Milvium, in conſpectu urbis Romæ, repræſentatur. Quin etiam prototypon Moſcoviticum, eumdem Imperatorem (neſcio quo conſilio) bis cum pari pancorum equitum comitatu pingit, licet eis fluvium non niſi unica hoſtilis turba ſpectetur, effuſo curſu fugam præcipitans. Poſſevinus hic ponit nomen S. Mart. Acacii, qui hodie etiam in Menæis notatur.

VIII JOANNES ✠ Evangeliſta.
ARSENIUS † Magnus

Honorii & Arcadii præceptor atque inde monachus, in Vitis Patrum notiſſimus, cujus tamen propria quædam Acta Græce antiquitus collecta habemus. Colitur a Latin. 19 Julii.

IX ISAIAS ✠ Propheta.
CHRISTOPHORUS ✠ Martyr.
NICOLAUS Epiſcopus

An Conſtantinopolitanus relatus a multis 15 aut 16 hujus? an potius indigenarum quiſpiam? Examinent Rutheni, nequeducant, ſi poſſunt.

X SIMON ZELOTES ✠ Apoſtolus.

XI MOCIUS ✠ Presbyter Conſtantinopolit.

Poſſevino notatur pro hoc die Converſio Conſtantinopolis. *Neſcio quid interpres ejus legerit vel legere ſe paterit in Kalendario Ruthenico, quod Latine reddidit: Græcos ſcio ſolennissimo hodie feſto celebrare* Natalem *ſua a Deo cuſtoditæ atque urbium Reginæ civitatis, peculiariter commendatæ Dominæ noſtræ ſanctiſſimæ Deiparæ, atque ab eadem perpetuo conſervatæ. Canon autem S. Mocii ſic ordinatur, ut, quemadmodum ante ſimilares de illo Versiculos tres, unus præmittitur de Urbis dedicatione, ſic & initio cujuſque odes quatuor ſtrophas continente, prima ſit de Urbe: ultima de Deipara: quibus hoc diſtichon interluditur.*

Γενέθλιον σὸν δὴ με τιμᾶν ἱμείρων,
Ἔαρσι, Πόλις, τυχόντα τῆς γενεθλίου.
Tuum decet me colere natalem, Urbs ſacra,
Nativitatis in re ſortitum diem.

XII EPIPHANIUS ✠ Epiſc. in Cypro.
GERMANUS † Patriarcha Conſtantinopol.

Inſeritur hodierno Romano. Vita aliquando ſcripta nec mentionem quidem invenimus uſpiam; reperimus autem Vitam alterius S. Germani Hegumeni monaſterii Coſinitres, ſed ſine mutilam; unde nec divinare quidem valentes ad quem diem eſſet is referendus, iſtius primi ac poſterioris Germani Actis a nobis exceptis, ſubjunximus etiam iſtam Vitam, ulterioris inſtructionis petendæ cauſa.

XIII GLYCERIA ✠ Virgo Martyr.

XIV ISIDORUS ✠ Dux & Martyr.
ISIDORUS propter Chriſtum ſtultus.

Ita hunc Sanctum a gentilibus ſuis Moſcovitis ſolitum appellari, indicat Obile Wicz: de Vita & cultu plura circumferem.

XV PACHOMIUS ✠ Auctor Cœnobitarum.
ISAIAS Epiſc. Roſtovienſis.

Teſte Obile Wicz, de quo plura docari peto, æque ac de S. Joanne Roſtovienſi, quem poſt famoſos Sanctos antiquos Martyres, in Nobilis Ruthenis habitu expreſſum, habet Triptychon iſtius gentis, de quo infra.

XVI THEODORUS ✠ S. Pachomii diſcipulus.

XVII ANDRONICUS ✠ Cognatus S. Pauli Apoſt.

XVIII THEODOTUS ✠ Epiſcopus Martyr.

Hunc, non ut Epiſcopum, ſed ut militum Ducem hic expreſſerat ſculptor Moſcus, quod curavimus corrigendum in tabula noſtra. Alia damus auctore Nilo, teſte oculato.

XIX PATRICIUS ✠ Epiſcopus Martyr.

XX THALILÆUS ✠ Martyr.
INVENTIO RELIQUIARUM ALEXII METROPOLITÆ KIOVIENSIS.

Natalis ejuſdem eſt 12 Februarii, ubi pluribus de eo: hic noto ſolenne Moſcis hoc feſtum videri, quod eum ample ornatur tabella: proinde operæ pretium foret plura de iſto Inventione diſcere, nec non quis ille Sanctus Epiſcopus ad loculi caput, quis item Dux circa pedes admirabundus.

XXI CONSTANTINUS, HELENA ✠ Imperatores.

XXII BASILISCUS ✠ Martyr. *Poſſevino minus recte* Baſilides.

XXIII MICHAEL ✠ Epiſcopus.
INVENTIO RELIQUIARUM LEONTII EPISCOPI ROSTOVIENSIS.

Invenimus hunc Sanctum primo fere loco unius ex Triptychis Ruthenicis; unde, & ex præſentis imaginis amplitudine, accendimur majori deſiderio plura ſciendi, tam de vita quam de ipſa corporis elevatione, ac præſenti uſque hodie cultu, nec non aſſiſtentium hinc Ducis inde ſancti Epiſcopi nomine.

XXIV SIMEON, ✠ NICETAS, Stylitæ.

Deprehendimus: an alter ſit hujus ſocius aut diſcipulus fuerit fortaſſis ex Vita apparebit, cum ea reddita Latine fuerit: nec enim modo vocat prolixiſſimam hiſtoriam hac de cauſa pervolvere. Si uſpiam ejus nomen ibi appareat, dabitur locus ſuſpicandi eſſe aliquem Indigenarum. Nam & ad Ruthenos tranſiſſe Stylitarum inſtitutum atque etiamnum apud eos vigere, conſtat ex Rerum Moſcoviticarum Commentario Sigiſmundi liberi Baronis in Herberſtein &c. de mandato Ferdinandi Principis & Infantis Hiſpaniarum, Auguſtæ degentis, ſub annum 1526 conſcripto: ubi ſub titulo Religio, *dicitur quod* ſunt plures qui ex monaſteriis in eremum ſe conferunt, ibique rugiola faciunt, quæ aut ſoli aut cum ſociis incolunt: victum ex terra & arboribus quærunt, nimirum radices & fructus. Hi autem STOLPNIKI appellantur: STOLP etenim Columna dicitur: domunculas autem anguſtas & in altum erectas columnis ſuſtinent. *Vide quæ multa de hujuſmodi columnis dicuntur a nobis 5 Januarii ad Vitam S. Simeonis, primi Stylitarum apud Antiochiam. Hievero ex eodem Herberſteinio diſce, monachos Ruthenos, nullum eremitam ex eis profectos,* habere ſeveriſſimas leges ac regulas, nec audere uti ullo genere ſolatii: adeo ut ſeveriſſime puniatur,

apud

apud quem cithara inventa fuerit aut aliud muſices inſtrumentum. *Quid quod inter illos vigeat Apoſtolicus ad gentilium converſionem zelus, quo carent Schiſmatici Graci? ſic enim de iis idem Herberſtenius*: Monachi Eremitæ bonam jam olim idololatratum partem, diu multumque apud illos verbum Dei ſeminantes, ad fidem Chriſti pertraxerunt. Proficiſcuntur etiamnum ad varias regiones, Septentrionem verſus & Orientem ſitas, quo non niſi maximis laboribus, fame, aç vitæ periculo perveniunt, neque inde aliquid commodi ſperant aut petunt, quin hoc unicum ſpectant, ut rem gratam Deo facere & animas multorum devio errore abductas (morte aliquando doctrinam Chriſti confirmantes) in viam rectam revocare ac eos Chriſto lucrifacere queant. *Similia de eorumdem ſevera diſciplina ſolidaque virtute, lege ſis in relatione* Joannis Fabri *ſcripta anno* 1525. *Neque hac credo ſuſpecta habuiſſet Poſſevinus, niſi occupatus fuiſſet præjudicio, quo exiſtimabat a ſchiſmaticis converſos fuiſſe Moſcos, & hactenus nunquam ſuiſſe Catholicos. Seclusa ergo ab ejus gentis monachis & eremitis ſchiſmatis, ſaltem ad peccatum imputabilis, labe, quid prohibet quo minus inter eos credatur, & jam olim fuiſſe multa, & hodiedum ſupereſſe aliqua vera ſanctitas, aris & templis ac publico populorum cultu digna, diviniſq; etiam miraculis teſtata?*

xxv MEMORIA TERTIÆ INVENTIONIS CAPITIS JOANNIS PRODROMI. ✠

Tabella hæc, uti fere eſt eadem cum illa quæ ponitur 25. *Febr. ita potius eamdem inventionem juxta Edeſſam, quam ultimam videtur repræſentare, una cum Marcello monaſterii Præpoſito & Monacho ejus Iſacio, per quos ea facta eſt.*

CARPUS ✠ Epiſcopus, xxvi

THERAPON † Epiſcopus & Martyr, xxvii

Videntur aliqua ejus Acta extitiſſe Sardibus, ubi Eccleſiam rexit: nulla tamen adhuc invenimus: reperimus autem miracula cujuſdam Therapontis Martyris in Cypro, *qui* 14. *Maji colitur: ſed quæ de ea plura optari poſſent adhuc deſideramus.*

NICETAS † Epiſcopus Chalcedonis. xxviii.

Deeſt in Menais, ſed in Typico adſcribitur ei hujus diei Officium, unde intelligitur non admodum eſſe antiquum, eoque magis deſideratur Vita, ſi qua unquam eſt ſcripta.

IGNATIUS Epiſcopus.

Nullus nobis hoc die notus apud Græcos, qui id nominis ferat, neque inter Indigenas reperit quemquam R. P. Obiegwicz. quem ſuggereret. Diſcrimen nationis indicaret nudum vel rectum caput, ſi in tanta prototypi rudiſate diſcerni quidquam ejuſmodi poſſet, quemadmodum diſcernitur in accuratius pictis Triptychis, ubi videbis velato capite expreſſos Antiſtites Ruthenos.

THEODOSIA ✠ Virgo Martyr, xxix

ISACIUS ✠ Monachus. xxx

HERMIAS ✠ Martyr. xxxi

Poſſevino hic notatur nomen S. Apoſtoli Hieremiæ, *& vero* Jeremiæ *nomen potius quam* Hermiæ *prototypon noſtrum exprimit.*

JUNIUS.

GRÆCORUM METRICUS.

A' Kalend. Πρὸ Ἰουλίου ἰλαθοείζω ΙΟΣΤΙΝΟΝ.
Justinum helleboro Junî occidere Kalendæ.

Colitur Juſtinus Philoſophus *in Latinis Martyrologiis* 13. *Aprilis, etſi quo die obierit ignoretur: unde data occaſio ipſum ejuſque acta confundendi cum alio* Juſtino, *cujus cum factis Roma paſſi memoria hoc die a Græcis inſtauratur, Officio & Canone propriis.*

B'. VI. Non. Δεκάτῃ ΝΙΚΗΦΟΡΟΣ εἰς Ἔδεμ ἔρνεα φυτεύει.
Sortem dein reperit Nicephorus in Paradiſo.

Patriarcha Conſtantinopolitanus hic fuit, & potiſſimum colitur 13. *Martii, quo die corpus in exilio mortui relatum in urbem eſt.*

Γ'. III. Non. Τῇ δὲ πρίν ΛΟΥΚΙΛΛΙΑΝΟΣ σταυρῷ κρεμάσθη.
In cruce ſuſpendit lux tertia Lucillianum.

Relatus eſt in hodiernum Romanum cum quatuor pueris, ſimul paſſis Byzantii, ipſe Presbyter. Encomium ejus aliquod ſcripſit Photius Scevophylax SS. Apoſtolorum & Logotheta, quod vidit Allatius, & nobis adhuc deeſſe querimur.

Δ'. II. Non. ΜΗΤΡΟΦΑΝΗΣ δὲ τετάρτῃ ὑπὸ χθόνα βυσσοπόρον.
Metrophanes quarta ſub terram conditur almam.

Etiam hic Romano hodierno inſcribitur, Conſtantinopolitanus Epiſcopus; cujus & ſucceſſoris S. Alexandri Acta habentur permixta Actis Conſtantini Magni, dandis 21. *Maii, niſi jam pridem apud Lipomanum & apud Surium*

10. *Julii extaret eorumdem compendium, ſub hoc titulo,* Oratio hiſtorica de iis quæ Nicææ geſta ſunt a Synodo propter Arii depoſitionem. *Hujus autem Orationis exigua fides vel inde apparet, quod cum conſtet ante Synodum obiiſſe Metrophanem, ad hunc tamen viſendum adducat Conſtantinopolim Epiſcopos a Synodo illa revertentes. Sane perquam imperite tota videtur conſuta ex Socrate aliiſque, & interpolata fabulis quibuſdam pulgari traditione adjectis.*

Πέμπτῃ ΔΩΡΟΘΕΟΙΟ δέκας σπαράσσεται δαμαίοδε. E
Dorothei quinta ſubiguntur membra flagellis. Nonis.

Decebimus ſuo tempore hunc Epiſcopum Tyri ab Antiocheno Presbytero diſtinguendum eſſe, nec non ab auctore pueriliis rhapſodiæ de Vitis Prophetarum & Diſcipulorum Domini. Fuit & alius Dorotheus Junior in Chiliocomo, *cujus Vitam, Allatio teſte, ſcripſit* Joannes Metropolita Enchaitarum. *Nos nec diem quidem ſcimus, eoque magis ipſam cupimus nanciſci. Nec vero mirum ſi nullis Græcorum Faſtis hunc adſcriptum adhuc invenimus, quando nec celebris quidem* Abbatis Dorothei, *cujus præclaræ Inſtitutiones Corderius noſter reddidit Latine; nec ſanctiſſimi diſcipuli ejus* Doſithei *nomina in iiſdem faſtis inventa ſunt hactenus.*

Ἕκτῃ δ' ἐν Ὀλυμπίοις ΙΛΑΡΙΩΝΟΣ χέρας ἀγνὰς ἐπὶ ἕκτῃ. ς'.
Cor mundum ſexta petit Hilarionis Olym- VIII. Id.
pum.

In monaſteriis Dalmatarum Confeſſor ſub Iconomachis, Junior dictus cum reſpectu ad Magnum Hilarionem. Vita hactenus nulla nobis reperta eſt.

Ζ' 7. Id. Ἑβδόμῃ ΘΕΟΔΟΤΟΣ τὸν τραῦλον ἀνέκοψεν. THEODOTO jugulum ſecuit lux ſeptima Sancto.

De hoc agimus 18. Maji, quando Acta damus.

Η' 6. Id. Ὀκταὶς ὀγδοάτῃ ΘΕΟΔΩΡΟΥ σῶμα κομίζει. Lux octava ſacrum ferat huc corpus THEODORI.

Hic eſt Megalomartyr: cujus deinde corpus Conſtantinopoli Venetiis translatum eſt. Colitur primarie 8. Februarii.

Θ'. 5. Id. . . . Τὸ τοῦ Ἁγίου Πατρὸς ἡμῶν ΚΥΡΙΛΛΟΥ Πάπα Ἀλεξανδρείας. . . . S. P. N. CYRILLI Papæ Alexandrini.

Habentur ejus Opera ſeptem tomis diſtincta: Vitam, quod mireris, ſcribere nemo curavit. Dicitur autem Papa, *titulo Alexandrinis Patriarchis ſaltem poſterioram ſeculorum cum Romanis Pontificibus communi, cujus uſus initium Eutychius, & ipſe Alexandrinus Patriarcha ſeculo x. refert ad tempora Heraclæ, poſt S. Marcum duodecimi, ſeptimi vero ante S. Athanaſium. De quo quidquid ſit, conſtat paſſim Epiſcopos alios in Occidente æque ac Oriente Papas eſſe appellatos per ſecula aliquot, donec ad Romanum & Alexandrinum Patriarchas vox ea fuit paulatim reſtricta.*

Γ 4. Id. . . . . Τὼ ἁγίων Μαρτύρων ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ & ΑΝΤΩΝΙΝΑΣ. . . . . SS. Martyrum ALEXANDRI & ANTONINÆ.

Celebrem hoc die cultum Conſtantinopoli habent, propter translatas illuc earum Reliquias: in Actis vero, quæ damus etiam Græca, dicuntur paſſi v. Nonas Maji, & ideo ad diem talis menſis tertium inſcripti ſunt hodierno Romano, quod ſequimur.

ΙΑ' 3. Id. Ἑνδεκάτην σοφίσασα σταυροῦν ΒΑΡΘΟΛΟΜΑΙΟΝ. Undecima ſapiens crucifigere BARTHOLOMÆI.

Colitur Apoſtolus Roma, quo corpus allatum ad inſulam Tiberinam 25. Auguſti, alibi per Occidentales Latinorum Eccleſias 24. ejuſdem. Ad quam diem agemus de prima corporis ex Oriente translatione in urbem Beneventanam, & tractabimus etiam quæſtionem diſputantium an ipſe ſit Nathanael *in Evangelio nominatus, a patre vero cognominatus* Bar, *id eſt*, Filius Ptolomæi. *Videri interim poteſt Gavantus in Appendice ad Ritus Miſſalis Romani.*

ΙΒ' 2. Id. Δωδεκάτην ἀχίνακα ΟΝΟΥΦΡΙΟΝ ἐκ βίου ἆραι. Bis ſexta inveſtem dat ONUPHRION hinc remigrare.

Hujus in Ægypto Anachoreta Acta jam olim Latine reddita habentur: nomen autem in hodierno Romano. Acta illa ſcripſit Paphnutius, a quo in extrema interiori inventus hic Sanctus fuit: quæ & Græce proferemus.

ΙΓ' Idib. Τῇ δὲ τρίτῃ δεκάτην λαιμὸν τμήδην ΑΚΥΛΙΝΑ. Tertia poſt decimam jugulum ſcindit AQUILINÆ.

Martyr hæc ſub Diocletiano Bibli in Paleſtina eſt paſſa. Acta habet apud Lipomanum & Surium. Nos etiam Græca dabimus.

ΙΔ' 18. Kal. Πέμπτῃ ΕΛΙΣΣΑΙΟΣ δεκάδα λάχεν εἰς τετράγωνον. Condit ELISÆUM decima atq; quaterna ſepulcro.

Propheta hic magnus, Elia diſcipulus etiam antiquitus a Latinis celebratur hoc die. De corpore Alexandriam translato agit Theophanes ad annum Leonis Imp. VII.

Πέμπτῃ ἐκ βίου πομπὴν ΑΜΩΣ δεκάτῃ πεντέτῳ. Ex vita migravit AMOS quinta decimaque. IE' 17 Kal.

Colunt cum Latini 31. Martii.

Ἑκτῇ δεκάτῃ κατέλαχε γαῖα ΤΥΧΩΝΑ. Sub decimam ſextam ſuſcepit terra TYCHONEM. Iς' 16 kal.

Amathuntis in Cypro Epiſcopus, etiam Romano hodierno inſcriptus, ſed cujus nullibidem extat Vita.

Ἑβδόμῃ δεκάτῃ ἴδε τρὶς αἴρας ὀδύνας. Poſt decimam ternas conſpexit ſeptima luctas. IZ' 15. kal.

MANUEL, SABEL, ISMAEL *Perſæ, ſub Juliano Apoſtata, paſſi Chalcedone, inſcribuntur etiam Romano hodierno. Acta Latina extant, Græca dabimus.*

Ὀγδοάτῃ δεκάτῃ πλήγαισι ΛΕΟΝΤΙΟΣ ἔκειτο. Succumbit plagis decima octavaque, LEONTI. IH' 14. Kal.

Martyr Tripoli in Phœnicia, cujus Acta Græce habentur deſcripta per Cyrum Commentarienſem, id eſt, Carceris cuſtodem; & nomen in hodierno Romano.

Ἔνατος ἐκ δεκάτῃ δρύσκοις βαλέεσσιν ΙΟΥΔΑΣ. Mors decima nona jaculis infertur JUDÆ. IΘ'. 13. Kal.

Colitur a Latinis cum ſuo Cognomine Simone 28. Octobris.

Εἰκάδι Ἀρχιδίῳ ΜΕΘΟΔΙΟΣ αὐχένα τμήδει. METHODIO collum decima bis luce ſecatur. K'. 12. kal.

Epiſcopus Patrarum hic fuit, ſcriptis clarus. Vita ejus deſideratur.

αἰκάδι ΙΟΥΛΙΑΝΟΣ βύθου λάβε πόντιον ἰκάδι τρίτῃ: Vicena ac prima, mare, ſuſcipe JULIANUM. KA'. 11 Kal.

Cilix Martyr, idem qui a Græcis etiam colitur 16. Martii, & ſic invenitur in hodierno Romano: ſed Acta Paſſionis requirimus.

Εἰκάδι δεκάτῃ χειρὶ δεξιὰν ΕΥΣΕΒΙΟΙΟ. Et caput EUSEBII fregit vicena ſecunda. KB'. 10. Kal.

Epiſcopus Samoſatenus, etiam in hodierno Romano notus, de cujus Actis deficientibus eadem nobis, quæ de aliis pluribus, querela.

Εἰκάδι δευτέρᾳ τρισσὴν βαίτην ΑΓΡΙΠΠΙΝΑ. Vicena & terna percuſſa obit AGRIPPINA. KG'. 9. Kal.

Martyr Romana, etiam in hodierno Romano. Acta in Sicilia, quo translatum corpus, colitur 24. Maji.

ΠΡΟΔΡΟΜΟΝ ἀμφὶ τριηκοστῇ εἰκάδι γείνατο μήτηρ. Natalis PRODROMO vigeſima quarta quæ lux eſt.

Huic feſto miramur a Græcis ſequenti die non ſubjungi, præmere feſtivitatem aliarum, memoriam Sa. Zachariæ & Eliſabeth, parentum Baptiſtæ. Utramque Latini colunt v. Novembris: Græci ſolum patrem, idque 5. Septembris.

KΔ'. 8. Kal.

Δεῖκε ΦΕΒΡΩΝΙΑ εἴκοσα εἰκάδι πέμπτῃ. Vicena quinta tendit FEBRONIA collum. KE'. 7. Kal.

Martyr in Syria, Romano hodierno etiam inſcripta, cujus Acta antiquitus habentur Latine, qualia deſcripſit ſocia Thomais, & nos Græce habemus, nec non alia quæ ſub nomine Metaphraſtis Latine edidit Lipomanus. Sunt & alia Latina apud Mombritium, quæ Græca ſe uſuiſſe ſcribit Allatius pag. 120. nobis nondum ea ſic videre contigit.

Εἰκά-

Digitized by Google

МНОГА ѲГОНЯЕТЪ ТВИДШИЕ ИЯ КНЯЗИ

Эей S. Мартинъ Ларионъ Висаріонъ Ѳеодотъ и Ѳеодосъ

6 7 8

и Жулина Зіфинтій и Епіскопъ Меѳодій Патр Еламонъ и Тухонъ

13 14 15 16

и Ариніна Христиніанъ и Рожество Іоанна Предтечина Захи

17

и Верховинныхъ Петръ Павелъ Соборъ Сыныхъ Главный Ангелъ

Κϛ'. Εἰκάδι ἐξυπνήσαντι τῷλαι ΔΑΒΙΔ βίῳ ἔκυρε,
6. Kal. Vicena ſexta DAVID vitæ oſtia tranſit.

Fuit hic Theſſalonicenſis Anachoreta, tugurium habens in plantariis amygdalinis. Optandum eſt ut Vita extet.

ΚΖ'. Ξενοδόχῳ δ' ἐνὶ εἰκάδι ἑβδομάτῃ ἔδετο ΣΑΜΨΩΝ.
5. kalend. Xenodochum SAMPSON vigeſima ſeptima tollit.

Floruit Conſtantinopoli, tempore S. Menæ Patriarchæ & Juſtiniani Imperatoris: & Acta Latine extant, Græca habemus.

ΚΗ'. Εἰκάδι ὀγδοάτῃ ΚΥΡΟΣ φάνη δ' ΟΜΟΑΘΛΟΣ.
4. Kal. Vicena octava CYRUS Sociuſque coruſcant.

Scilicet Joannes: *utriuſque autem corpora, ſub Arcadio Imperatore & Theophilo Patriarcha Alexandrino reperta, huic ſecundo feſta dederunt occaſionem: nam primum ut diximus, celebratur 31. Januarii.*

ΚΘ'. Τῇ ἐνάτῃ σταυρῷ ΠΕΤΡΟΣ ἀνῄδη, ξιφεῖ ΠΑΥΛΟΣ,
3. kal. Vicena nona PETRUS in cruce, PAULUS ab enſe.

Paſſos eſſe Sanctos Apoſtolos Romæ Coſſ. Nerva & Veſtino, *Neronis anno 11. vulgaris æræ 65. poſt verum Chriſti Natalem 70. demonſtravit Henſchenius fuſius in Exercitatione 4. ad Veteres Catalogos antiquiorum Pontificum: plenam totius vitæ eorum chronotaxin daturus ad hunc diem.*

Α'. ΔΩΔΕΚΑ ἑνιαύσιαι ΜΥΣΤΑΣ τριακόσι ἄγουσι.
2. kal. BISSENOS feſte celebrat trigeſima MYSTAS,

Videlicet, Apoſtolos; *idque ex prætitulo Græcorum ritu, majores quæque ſolennitates veluti geminare conſueverunt, cultu perſonarum propius ad ipſas ſpectantium, ſicuti ad* Ss. Petrum & Paulum, *veluti ad ſuos Principes, pertinere videntur* Apoſtoli ceteri. *Eſt autem dignum obſervatu, quod Græci in ſua Paracletica habeant octo Canones de Apoſtolis, ſecundum ſuos octo Eccleſiaſticos tonos, qui Canones in orbem recurrunt cantandi ſingulis Feriis quintis poſt Pſalmos Matutinos, una cum Canonibus* de S. Nicolao; *ſicuti Dominica alii de* Trinitate & Deipara, *Feria 2.* Compunctorius *unus, alter de* Incorporeis, *id eſt Angelis; Feria 3.* Compunctorius *unus, alter de* Prodromo Joanne; *Feria 4. de* Cruce & Deipara; *Feria 6. iterum de* Cruce & Deipara; *Sabbato denique de* Sanctis & pro Defunctis *canantur. Eſt autem* Paracletica (*ut hoc quoque obiter dicam*) *liber integer inter Græcorum Rituales, continens quotidiani Officii partem eam, quæ brevibus noctis ad Veſperas ac Laudes Commemorationibus reſpondet, per ſeptem dies hebdomadis diviſam, idque octies ſecundum octotonos modulationis Eccleſiaſticæ, ut tonorum & Canonum ſingulis tonis aptatorum diverſitas averteret faſtidium, quod ejuſdem toni hymnique repetitio ſingulis Feriis faciendo cauſaret. Quo in genere copioſiſſimi Græci ſunt & in partibus aliis quoque divini Officii, quod inſuper prolixiſſimum habent: unde fit ut multis & magnis opus habeant volaminibus ad complendum totum illius curſum, numeris omnibus abſolutum; qualia Venetiis impreſſa habentur ſub finem ſeculi præcedentis, ſana omnia, ſi Triodium excipias (Latini* proprium de tempore *dicerent) cui multum ſchiſmatici fermenti admixtum eſſe a Nicephoro Callixto Xantopulo, qui ipſum ordinavit, merito queritur Allatius, doletque ipſum ſic inquinatum permitti Græcis unitis legendum, non ſine frequenti eorundem ſcandalo.*

JUNIUS

MOSCORUM FIGURATUS.

I JUSTINUS ✠ Martyr.
DIONYSIUS Monachus.

Quis aut cujas incompertum mihi eſt: propendeo igitur ut aliquem Indigenarum eſſe credam, & certius aliquid a Ruthenis ipſis doceri cupio.

II NICEPHORUS ✠ Patriarcha Conſtantinopol.
JOANNES Martyr, *ut videtur,*

Æque ac prior Dionyſius ignotus mihi: & tamen veſtitus forma non præfert Indigenam, ſed ex veteribus & apud Græcos editis aliquem.

III LUCILLIANUS ✠ Presbyter.
PAULA ✠ Virgo.

His junguntur quatuor pueri, in martyrii ſocii, Claudius, Hypatius, Paulus, Dionyſius, *pariter in tabella expreſſi.*

IV METROPHANES ✠ Epiſcopus Conſtantinop.

V DOROTHEUS ✠ Epiſcopus Martyr.

VI MARTIANUS † Martyr in Ægypto,

Refertur in Menais præcedenti die, nec ejus brevis Acta Græca habemus.

HILARION ✠ Junior Confeſſor.

BESARION † Thaumaturgus.

Ita hoc die appellat eum Typicon Græcorum, interim de eo nihil hodie in Menais; ſed 20. Febr. & 17. Junii nec non 29. Novem. qua omnia loca an de uno eodemque ſint, poterimus menſe Junio quærere, & ſupplere defectum, qui Febr. obrepſit, ubi de Ægyptio hujus nominis Anachoreta, prolixe in Menais laudato, nec inter prætermiſſos quidem facta eſt mentio. Poſſevino Vicarius *male hic obtruſus eſt.*

THEODOTUS ✠ Martyr. VII

THEODORUS ✠ Megalomartyr. VIII

CYRILLUS ALEX. ✠ Patriarcha. IX
CYRILLUS Monachus.

Quis vel cujas ignoro: indigenam ſuſpicor & opto doceri,

ANTONINA, ALEXANDER ✠ Martyres

Ad ſequentem diem relati in Menæa; hic errore ſcalptoris, credo, ponuntur, non vellis tabellas partiti.

TIMOTHEUS † Epiſcopus Martyr. X

Priſæ in Bithynia ſub Juliano, cujus animam Acta extarent,

BARTHOLOMÆUS, ✠ BARNABAS † Apoſtoli. XI

Quorum poſterior etiam hodie a Latinis colitur: cur autem, præter morem aliorum Apoſtolorum cum Pallio Epiſcopali pingantur, non divino. Quod hic Poſſevinus habet S. Mart. Volphranii nomen, neſcio unde vel quo errore obrepſerit.

ONU-

Digitized by Google

xii ONUPHRIUS ✣ Anachoreta.

Non valde abludit hic expreſſa imago ab ejus Vita inter Vitas Patrum, ubi dicitur Tanta *ejus fuiſſe* capillorum prolixitas, ut corpus illius ipſorum diffuſione tegeretur; *quodque* pro veſtimento foliis herbiſque utebatur, quibus ſubteriora renum tantummodo cingebat.

PETRUS † Athonites Anachoreta.

Talis in Typico Græcorum indicatur hodie ſimul cum Onuphrio, & ſimiliter unum oſtendit Encomium, quod nobis ex Græco-Latinum fecit Franciſcus Combefiſius; cujus utinam ſanctior auctor eſſet quam fuit Gregorius Palamas Archiepiſcopus Theſſalonicenſis! Utinam ſupereſſet etiam Vita illa antiqua & ſuccincta, quam ex majorum traditione ſcriptam exornavit ſtylo diffuſiore Gregorius! Cæterum nihil habet hæc laudatio quod carpas, proinde opto ut etiam Græcus contextus mihi mittatur, vel ut Combefiſii ſocius & ſucceſſor dignißimus R. P. Jacobus Quetif, hanc gratiam præcuppet prius ipſam vulgando. Dolendum interim quod quo tempore vixerit nullo deprehendi indicio poſſit, nec exprimatur Romani Pontificis nomen a quo monaſticum ſuſcepiſſe habitum Petrus *dicitur, & Roma in Aſiam navigans tranſita Creta ceſſus ſubſiſtere ad montem Athos, ſanctum vulgo cognominatum. Sunt ibi adhuc plurima monaſteria, & in eorum aliquo forſitan adhuc corpus religioſe habetur, electo ad cultum propter vitæ ſimilitudinem diti* S. Onuphrii. *Quoniam autem ex monachis, ad ſex fere millia eo in monte degentibus, accipiuntur fere omnes pro toto Patriarchatu Conſtantinopolitano Epiſcopi, conſequens videtur quod ibidem adhuc ſuperſit aliquis litterarum cultus: & fortaſſis etiam reperiri poſſent plurium Sanctorum præſixiora Acta, quæ ſolum epitomata, aut etiam nominum tenus duntaxat indicata, habentur in Menæis ac Synaxariis, quorum vellem aliquis nobis copiam faceret, aditum illuc & deſcribendi facultatem nactus.*

xiii AQUILINA ✣ Virgo Martyr.
TRIPHYLLIUS † Epiſcopus.

Leucoſiæ in Cypro, etiam hodierno Romano additur; Vita deſideratur, ſi fuit ſcripta.

xiv ELISÆUS ✣ Propheta.
METHODIUS PATRIARCHA † Conſtantinopol.

Meritiſſime inferitur hodierno Romano, ut qui cum S. Theodora Imperatrice, mortuo Theophilo Iconomacho ejus viro, orthodoxiam inſtauravit. Vitam ejus aliquam Græcam habemus.

xv AMOS ✣ Propheta.

xvi TYCHON. ✣ Epiſcopus in Cypro.

xvii MANUEL, SABEL, ISMAEL ✣ Martyres.

LEONTIUS ✣ Martyr. xviii

JUDAS ✣ Apoſtolus, xix

Cui cur hic Epiſcopale Pallium addatur, & quid ſibi velit additum cognomentum Gambratii, *conjectura nulla aſſequor.*

METHODIUS ✣ Epiſcopus Martyr. xx

Pro hoc Poſtquinus, haud dubium quin vitioſe, nomen habet S. Mart. Maphædii: *quia ſcilicet φ pro θ, ut pronuntiant ita etiam ſæpe ſcribunt Moſci.*

JULIANUS ✣ Martyr, xxi

EUSEBIUS ✣ Epiſcopus Martyr. xxii

AGRIPPINA ✣ Martyr. xxiii
ARISTICLIANUS † Presbyter.

In Menæis Ariſtocles. *cum* Demetrio Diacono & Athanaſio Lectore, *ſolo nomine tenus nobis notus, plus aliquid optantibus.*

NATIVITAS,...JOANNIS....✣ xxiv

ELISABETH, ZACHARIAS parentes.

Spectabilis in hac tabula eſt modus collocandi puerperam, velut totam faſciis involutam: ad cujus illuſtrationem aliquid fortaſſe conferet amicus noſter Caſparus Bartholinus, Thomæ filius, qui Romæ anno 1677. typis Maſcardi, vulgavit expoſitionem veteris in puerperio ritus, ex arca ſepulchrali antiqua deſumpti; quando in lucem dabit de eodem argumento quod promiſit integrum opus, ex omni antiquitate concinnatum, figuris ornatum, nummis, ſtatuis, inſcriptionibus illuſtre, ad compenſandam jacturam ſimilis operis, quod multorum annorum labore pater ſuus compoſuerat, & pene ad complementum adduxerat, cum illud totuſque ad ipſum apparatus ac reliqua bibliotheca infelici, quod luget, incendio deflagravit.

FEBRONIA ✣ Virgo Martyr. xxv

DAVID Anachoreta, xxvi

SAMPSON ✣ Presbyter, xxvii

CYRUS, JOANNES ✣ Martyres. xxviii

. . . . . PETRI, PAULI. ✣ xxix

. . . . . XII. APOSTOLORUM. ✣ xxx

Nota autem adeo familiare Græcis eſſe Chriſtum medium collocare inter Deiparam & Joannem, ſcilicet Præcurſorem, ut ne hic quidem id prætermiſiſſe voluerint harum tabularum auctores. Exempla dabunt inferius ponenda Tripycha.

JULIUS
GRÆCORUM METRICUS.

Kal. Julii. Τῶν ἁγίων ἐνδόξων ἀναργύρων καὶ θαυματουργῶν ΚΟΣΜΑ ΚΑΙ ΔΑΜΙΑΝΟΥ ἐν Ῥώμῃ μαρτυρησάντων.

. . . . Sanctorum & prodigioſorum ac gratuitorum medicorum Cosmæ & Damiani, Romæ martyrium paſſorum.

Romano Martyrologio & antiquis Latinorum faſtis ignotum hoc Sanctorum par eſſe, mirum profecto videri poſſit, cum & Muſiva Roma de iis ſuperſint in templis, & diſſertiſſima horum ſub Carino atque aliorum alibi ſub Diocletiano paſſorum Acta. Quin & tertium par Anargyrorum ſic appellatorum, qui Martyres non fuerint, invenitur: de quibus omnibus inſignem librum ſcripſit Simon Wagenereckius noſter; eumque auctum, mortuo abſolvit & vulgavit Viennæ anno 1660. Reinoldus Debmus, etiam noſter.

H ea-

Digitized by Google

B' .... Ἡ κατάθεσις τῆς σεμνῆς ἐσθῆτος τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου ἐν Βλαχέρναις.
VI Non. .... Depoſitio venerandæ veſtis ſanctiſſimæ Deiparæ in Blachernis.

Præter eu, quæ hæc de re Latine extant apud Lipomanum, quæ nos quoque Græce habemus, invenimus etiam Florentiæ in Bibliotheca Laurentiana orationem Theodori Magnæ eccleſiæ Presbyteri, quæ incipit, Θεῖά σου ἡ μεγάλη μυστήρια: *quam tamen deſcribendam necdum curavimus, quia necdum conſtitutum habemus de particularibus iſtiuſmodi Deiparæ feſtis ex profeſſo agere, eo quod alterius Operis potius id eſſe videatur.*

Γ' Ἐκ τρισσῶν ΤΑΚΙΝΘΟΝ κτείνει λιμὸς τριετίδων.
V Non. Poſt plagas, HYACINTHE, famem tibi tertia mittit.

Cæſaræ in Cappadocia Martyr ſub Trajano, cujus Cubicularius erat. Acta utinam haberentur, ſicuti pro 17. hujus habentur Acta alterius Hyacinthi, *Martyris Amaſtreni, auctore Niceta Paphlagone, edita & illuſtrata a Combefiſio.*

Δ' . . . Τὸν ἐν Ἁγίοις Πατρὸς ἡμῶν ΑΝΔΡΕΟΥ τὸν Ἱεροσολυμίτην, Ἀρχιεπίσκοπον Κρήτης.
IV Non. .... S. P. N. ANDREAM Hieroſolymitani Archiepiſcopi Cretes,

Ejus Opera collegit & edidit præclarus Combefiſius: Vita, ſi qua fuit ſcripta, latet adhuc.

E' Πέμπτῳ δ' ΑΘΑΝΑΣΙΟΝ ἄγουσι θεῖοι ἄγγελοι θεσμοῦ.
III Non. Angeli ATHANASIUM ducunt ad ſidera quinta.

In Menæis præter Canones, quibus Magno Antonio comparatur, ut Sanctorum monachorum Duci, ipſi eorumdem agmen claudenti additur honorificum cognomentum Deiferi Patris, *& a loco dicitur ὁ ἐν τῷ Ἄθῳ, & in prolixo ejuſdem elogio indicatur ὁ ἐν διδυμοκάρῃ βίβλῳ locupleſ libet de eodem conſcriptus, qui utinam aliquando emergat in lucem! Sed nec tam multum quidem ſcimus de altero S. Athanaſio,* ἐν τῷ Δενδρῳ, *id eſt in arbore, cognominato, quem tamen poſt alios illuſtres Sanctos invenimus in Diptycho Conſtantinopolitano, nomen vero nullis hactenus feſtis adſcriptum.*

ς' Βῆ γοῦν ΣΙΣΩΗΣ ἐμφανὲς ἐκ χθονὸς ἔκφυγ.
II Non. In cælum SISOES ſexta ex tellure migravit.

Addunt Menæa cognomentum Magni, *fuit certe Magno Antonio Synchronus, & in eodem cum ipſo monte habitavit; cujus plurima dicta & facta ex Vitis Patrum poterunt colligi, niſi hic ab illo diverſus eſſe deprehendatur: quod accuratiori diſcuſſioni reſervo.*

Z' Ἑβδομάτῳ ΘΩΜΑΝ δαίτῃ μέλαι ἐμφορεῖται δηλ.
Nonis. Morte nigra THOMAM prudentem ſeptima tollit.

Ὁσία τῷ Μαλεᾷ Laconiæ monte cognominata; de cujus tamen Vita vix aliquid videtur ſcriptum fuiſſe, adeo jejunum eſt ipſius in Menæis elogium.

H' Ὀγδοάτῳ ΠΡΟΚΟΠΙΟΥ ἀρεῖται κράτα κἄρων.
VIII Id. PROCOPIO octava caput aufertur generoſo.

Martyr celebris in Paleſtina, etiam Latinis antiquitus notus: de quo multa habemus: necdum tamen reperimus ea ipſa Acta, quæ laudat Allatius in Diatriba de Simeonum ſcriptis, vetus allegata in Synodo Nicæna II.

Θ' ΠΑΓΚΡΑΤΙΟΣ δ' εἰάθη εἰς Παγκρατίου δόμ' ἀνύτας.
VII Id. PANCRATIUS nona volat ad Sedem Omnipotentis.

Taurominitanus in Sicilia Epiſcopus, colitur a Latinis III. *Aprilis, quando encomium ejus dedimus, a Gregorio monacho Pagurienſi compoſitum. Acta ſcripſerat Evagrius diſcipulus, Theophani viſa: ſed pro his a poſteris ſubſtituta ſunt alia, valde prolixa ac fabuloſa, & hæc Græce extant in Vaticana: ſed pridem ab aliis prædamnata pigmt tranſcribenda curare. Mirum eſt Canonem de eo nullum invenire in Menæis. Nos unum dedimus ex Cajetano, compoſitum a S. Joſepho Hymnographo, quem vellemus etiam Græcum habere.*

Κτάνευ δίφρου δεκάτῃ τοὺς ΝΙΚΟΠΟΛΙΤΑΣ. I'
Flamma necat decima generoſos NICOPOLITAS. VI Id.

Intelligitur Nicopolis Armeniæ, *cujus Primores* Leontius, Mauricius, Daniel, Antonius *ſub Licinio paſſi ſunt. Acta necdum alibi novimus.*

Θέσπιδος εἰδυίαν ὅρον ἐμπεδοῖ ΕΥΦΗΜΙΑ. IA'
Doctrinam undecimam divinam EUPHEMIA firmat. V Id.

Fidei ſcilicet definitionem, in Chalcedonenſi Synodo conſcriptam, contra Diſcorum & Eutychetem, ſub Marciano & Pulcheria; eam approbando, per miraculum cujus hodie celebratur commemoratio. Ipſum alioqui feſtum ejus agitur 16. Septembris: quando iterum de ea.

Δωδεκάτῃ βέλεσι δαὶ ΠΡΟΚΛΟΝ, ξίφει ΙΛΑΡΙΟΝ τε. IB'
Tela PROCLUM, HILARIUM gladius tollunt duodena. IV Id.

Martyres ſub Trajano etiam hodierno Romano inſcribuntur, ſed poſterior Hilarion *dicitur, Acta deſiderantur.*

.... Ἡ σύναξις τοῦ Ἀρχαγγέλου ΓΑΒΡΙΗΛ, ἔτι μνήμη τοῦ ὁσίου Πατρὸς ἡμῶν ΣΤΕΦΑΝΟΥ τοῦ σαβαΐτου. IΓ'
. . . Synaxis Archangeli GABRIELIS & memoria S. P. N. STEPHANI Sabaitæ. III Id.

De utroque nihil habent Menæa præter Canones: nos ipſius Stephani *Acta Græca prolixiſſima nacti, dolemus ea eſſe acephala, & libenter intelligemus alibi eſſe exemplum unde noſter defectus ſuppleri poſſit: libenter etiam diſcemus cauſam iſtius ſecundæ Angelicæ Synaxeos.*

ΑΚΤΑΑΝ δεκάτῃ γε σὺν Πατρὶ τυμβῷ ἔκρυψεν. IA'
Oſſa AQUILÆ tumulo decima quartaque locantur. II Id.

Ex diſcipulis Apoſtolorum hic eſt, quem Latini colunt VIII *hujus.*

Πέμπτῳ ΙΟΤΑΙΤΤΑΝ δεκάτῃ σὺν μήτερι, ΤΙΑ δ' ἑξῆς. IB'
Et NATUM & MATREM quinta decimaque necarunt. Idibus

Scilicet Quiricum *tribunali allifum, &* Julittam *gladio demique cæſam, ſub Diocletiano Tarſi in Cilicia: de quibus Græce ac Latine multa habemus, non tamen qua de iis ſcripſiſſe Theodorum Epiſcopum aſſerit Allatius.*

Ὀξὺν ΑΘΗΝΟΓΗΝΗΝ ξίφει ἔπεμψεν ἑξ δεκάτῃ τε. Ie'
Enſis ATHENOGENEM decima ſextaque peremit. XVII Kal.

Epiſcopus Sebaſtenus fuit, Martyr ſub Diocletiano: cujus Acta etiam Græce habemus. Inſcriptus eſt cum diſcipulis ſuis decem hodierno Romano.

Ἑβδομάτῃ δεκάτῃ ΜΑΡΙΝΑ δειροτμήθη. IZ'
Septima poſt decimam Sanctæ ferit ſagrâ MARINÆ XVI Kal.

Hæc eſt Martyr Antiochena in Piſidia, Latinis dicta Margarita, *& a pluriſque earum cultæ 13. Junii, nunc autem ex uſu Romano ad 20. ejuſdem ſolita celebrari: de qua ne multa habeamus, necdum tamen quod Allatius indicat encomium ejus, auctore Theodoro Metochita, magno Logothera.*

Ὀγδοάτῃ δεκάτῃ φλογὶ ΑΙΜΥΛΙΑΝΟΣ ἐβλήθη IO'
Octava decima datur ÆMYLIANUS in ignem. XV Kal.

Doroſtori in Myſia Martyr ſub Juliano, Paſſionis perperam Annulenus, *etiam Latinis olim notus, cujus acta aliqua Græca habemus.*

Τῇ

IΘ' xiv Kal.

Τῇ δ' εἰκάδι ἐνάτῃ ΜΑΚΡΙΝΑΝ νοεῖς εἴθερα δῦναι.
Ad nonam decimam MACRINA hinc fertur ad aſtra.

Soror hæc fuit SS. Baſilii Magni & Gregorii Nyſſeni: quorum hic ejus præclaras laudes fuſe deſcripſit, ob quas etiam Romano hodierno addita reperitur.

K' xvii Kal.

Εἰκάδι ΗΛΙΑΣ βίοιο τ' Ὀλυμπον δὲ πέδησεν.
Quadrijugo ELIAS vicena hinc tollitur axe.

Raptus Eliani feſtum hoc tuti Orienti ab antiquis temporibus eſt notiſſimum ac celeberrimum, Latinis tamen ante Romani Martyrologii recognitionem a Baronio curatam ignotum. Atque hinc factum puto, ut noſtrorum Patrum Carmelitarum Ordo, diem illum ignoraret, & tamen Prophetam ipſum veluti inſtituti auctorem volens colere (nam ex ipſius revelatione primus Prior Bertholdus ſuos decem ſocios adunavit in Carmelo ad fontem Eliæ dictum) elegerit diem 17. Junii, incertum qua ex cauſa: quem & tenuit uſque ad Martyrologii innovationem prædictam. Græci ſolito prolixius Officium pro hoc feſto habent in ſuis Menais, *& (quod alias rarum) geminam Canonem, acroſtichicum utramque. Primus auctorem præfert* Joannem Archiepiſcopum, *Wagnereckius noſter* Chryſoſtomum *eſſe ſuſpicatur, quod hic ad abolendas profanas ex ore vulgi cantiones, ſacras aliquas compoſuerit: ſed Acroſtichicarum litterarum ratio ab auctore ſervata, prohibet ne credatur eſſe ſeculo 9. antiquior. Quid ergo ſi auctor* Metropolita Euchaitarum *fuerit? pluribus encomiis in feſta Sanctorum ſcriptis notus, & veroſimiliter non multo ſenior juniorve quam ſit ſecundi Canonis auctor* Joſeph, *ſcilicet Hymnographus, 111. Aprilis apud nos commemoratus & mortuus anno 883. Seſqui ſeculo ferme ſenior eſt* S. Germanus *Conſtantinopolitanus, & tantumdem forſitan junior* Arſenius *monachus, quorum ſunt Verſiculi ἰδιόμελοι προσόμοιοι aliæque ejuſdem Officii partes. Porro in illis omnibus tam Canonibus quam Verſiculis videbis quidem ſingula ſancti Prophetæ encomia factaque illuſtria, quæ liber 3. Regum complectitur, pluries inculcata, nec non eximias ejus virtutes, puta caſtitatem, zelum, fortitudinem, vitam denique Angelicam potius quam humanam; videbis etiam a Joſepho ne illa quidem prodigia omitti, quæ de infante referuntur ad auctoris libri, S. Epiphanio temere ſuppoſiti; ſed de monachatu ab Elia inſtituto propagatoque, deque diſcipulis ad vitam regularem vel eremiticam inſtitutis, verbum nullum, neque omnino quidpiam quod faveat zeloſis iſtis Eliani monachatus aſſertoribus. Id tamen hoc loco imprimis expectandum erat, præſertim a Joſepho & Arſenio Monachis, non omiſſurit identidem appellare* Sanctum Patrem noſtrum, *ſi, qua primi mediique ævi ſcriptores plurima dixere de Eliana anachoreſi, vitæque ſublimitate & exemplo Monachis poſt ſe extituris relicto, credidiſſent eo ſenſu accipienda, quo illi noſtri Sanctum Prophetam faciunt monaſtica vitæ auctorem inſtitutoremque. Hoc tamen non obſtat quo minus Ordo Carmelitarum, optimo etiam veroque ſenſu,* Eliam *vocet* Patrem, *æque ac* Mariam Matrem.

KA' xii Kal.

Εἰκάδι ἕκτῃ ΣΥΜΕΩΝ θάνατον συνεκίρνατο.
Vicenæ SYMEON prudens primaque quievit.

Cognomento Salus, *id eſt* Stultus *dictus, cujus Vitam, per 63. capita prolixe deductam a Leontio, Neapolis Cypri Epiſcopo, gaudemus nos habere. Inſeritur etiam hodierno Romano, ſed (neſcio per quem errorem) ipſis hujus menſis Kalendis, quaſi tunc eum habeat Græcorum Menologium, illud ſcilicet quod Sirletus collegit; cum in eo quod excuſum extat, non niſi hoc die habeatur. Liceat hic addere; quod in Græco Mazariniana Bibliotheca codice invenerimus Vitam cujuſdam alterius* Simeonis Junioris, *Hegumeni in monaſterio* S. Mamantis in Xeracerio, *cum miraculis octodecim, & opuſculis ejuſdem moralibus, idque pro 26. hujus menſis: quam tamen non curavimus deſcribendam, eo quod alibunde ignotus nobis eſſet, & prius optabamus de orthodoxa ejus fide certificari a Combefiſio, poſtquam is dicta opuſcula examinaſſet. Poſtquam autem Pariſiis diſceſſeramus, & acceperamus ipſius Combefiſii opera Leonis Allatii Diatribam de Simeonum ſcriptis; invenimus pag. 148. ex Orat. 13. ipſiſmet Xerocerceuſis Symeonis, veroſimiliter reddi, vixiſſe eum anno Chriſti 1092. quando omnis fere Græcia Catholicam Latinorum communionem abjecerat, & naſcebatur inter Monachos nova de Thaboritico lumine hæreſis, cujus propugnator præcipuus* Gregorius Palamas, Symeonis *iſtius auctoritate plurimum uſus fuit, quemadmodum explicat idem Allatius pag. 173. & ſequentibus; ac demum pag. 177. ex traditis ſcriptis probat Omphalopſycharum & Maſſilianorum dogma, ipſo* Symeone *auctore, inter Heſychaſtas conceptum & propagatum fuiſſe.*

ΔάκρυΣι ΜΑΡΙΗΝ μύσεν ἑκκαίδεκα ΜΑΓΔΑΛΗΝΗΝ: KB' xi Kal.
MAGDALIN occuluit lux bis undena ſepulcro.

Etiam a Latinis antiquitus q ulta hoc die, ſed a pleriſque eorum tanquam eadem cum Maria Sorore Marthæ & Lazari, *& cum* Muliere *illa* peccatrice, *cujus ad pedes Domini lacrymantis Evangelica hiſtoria meminit. Atque hæc ſententia auctoritate S. Gregorii & plurium poſt eum ſcriptorum fulcitur. Econtra Græci* Magdalenam, *mulierem Galilæam Chriſtum olim ſecutam, in comitatu Joannis Evangeliſtæ Epheſi moratam mortuamque exiſtimant, unde corpus hoc die tranſlatum Conſtantinopolim ſit.* Mariam *vero* Marthæ ac Lazari ſororem *putant vixiſſe ſemper & obiiſſe in ſuo prope Hieroſolymam caſtello; ubi 18. Martii pedes Domini unxerit prius quam venderetur a Juda, ideoque hanc ei diem ſacram faciunt: memoriam vero* Mulieris peccatricis *quæ idem officium Chriſto impendit in domo Simonis leproſi, iidem Græci recolunt 21. Martii, de cujus ſepulcro nulla uſpiam mentio. Quare tota controverſia, quæ inter Vezeliacenſes atque Maſſilienſes in Gallia agitatur, Anonymam iſtam non attingit; ſolumque ſpectat priores duas; ſi duæ fuerunt, quod ſane facilem litis deciſionem redderet. Erunt igitur hæc examinanda accuratius tempore ſuo, cum aliis eodem ſpectantibus quæſtionibus.*

Εἰκάδι τριτάτῃ δαὶς ΦΩΚΑΣ πεφιλήτρῃ. KΓ'
Flammis occidit vigeſima tertia PHOCAM. x Kal.

Synopes in Ponto Epiſcopus, ſub Trajano paſſus, corpore Viennam Galliæ tranſlato, colitur a Latinis 14. hujus. Acta vetera Latina habentur, Græca non item.

Πλαγὶς XΡΙΣΤΙΝΑ βλαῦ' εἰκάδι τετάρτῃ. KΔ'
CHRISTINAM oppreſſit ſcutis vigeſima quarta. IX Kal.

Hæc Megalomartyr, *quam nota Græcis ac Latinis eſt, tam obſcura ſunt ejus Acta apud utroſque, nec levi examine ac cenſura egent, ut plurium Sanctarum hujus generis.*

Κυσὶν μητρῶν σωτῆρι εἰκάδι πέμπτῃ. KE'
Matribus eſt gravidis vigeſima quinta ſaluti. VIII Kal.

Propter feſtivitatem ſcilicet S. ANNÆ, *Chriſti avia, quæ Conſtantinopoli in Deutero colebatur, Latinis eamdem antiquitus die ſequenti calendis. Scripſit de ea exegeticon haud ineruditum Jacobus Polius Minorita, occaſione Capitis quod Marcoduri Juliæ oppido colitur; ac de genere quidem S. Annæ ſubſcribit Græcis, facientibus eam filiam Mathan Sacerdotis & Mariæ. Quidquid ſit de nominibus, placet Auguſtini & plurium Patrum ſententia, Regii ac Sacerdotalis ſtirpis concurſum in Deipara agnoſcentium, adeoque*

S. An-

by Google

ІѠ҃ЛЬ. ЛѢЖИИ ЛѢ҃ВПУ҃ [illegible]

А҃·КѠ҃ЗМ҃А·ДАМІА҃·В҃·ПОЛОХЕ҃НІЕРИ҃ЄВСѢ҃ [illegible] МЕ҃·ДІ·ЕѲ҃ФИМІ·

ВНИ҃КЛ҃·ІЛДРІН· ГІСТЄ҃ФДІ·ГДВРИЛ҃· ЄФЄОКІ҃Ѡ҃РХВДУ҃ [illegible]

А҃·СЄ҃·ХДІКАОСКІ҃ѢѠ҃ВУ҃Ы [illegible] ВСѢ҃ [illegible] К҃Ѡ҃К҃А҃ [illegible]

КѢ҃МРІИ КГ҃ТРОѲУМ·КД҃·ХГ҃ІСТІНА ВОРИСТ [illegible] ІѠ҃ННЗ·АД҃·ЄСАРКІ·

S. Annam Leuitica tribui adscribentium: quod etiam alibi jam insinuavi, de Ss. Joseph & Joachimo agens. Neque me movet liber de ortu Virginis, Cyrillo Episcopo Alexandrino imputatus a Trithemio, ex quo sumpsit Scolanus & Emerentiana de tribu Juda Annam Ismeriamque genuerint, hanc Predromi, illam Christi avium. Quamcumque enim magni faciant librum, qui nuspiam nunc extat, quidam scriptores Carmelitani, parum meliori antiquitatis nullare opus esse, quam sit Trithemius, ad prudentes credendum, in totius vetustatis silentio, talia a S. Cyrillo fuisse enarrata. Nec dubito, quin si liber extaret, haud minus facile foret ostendere, Opus esse scriptoris nec Graci nec antiqui; quam id ostendatur de similis farinæ libro, sub nomine Joannis Patriarchæ Hierosolymitani ab iisdem scriptoribus Carmelitanis laudato. Non possum igitur Neapolitanos quosdam amicos probare, qui pro studio erga cultum S. Annæ nimirum indiscreto, etiam conentur inducere in populo cultum aliquem annuum S. Emerentianæ, omnibus Græcorum ac Latinorum sacris fastis ignotæ. Scribit autem mihi Claudius Castellanus Cantuicus Parisiensis, quod cum ante hos annos non multos, puta circa 1680. in S. Medardi ecclesia Lutetiæ, Concionator quidam in festo S. Annæ sermonem instituisset de prædictis Emerentiana Ismeriaque, plerique diterum subito quodam fremitu sedati sint, scandalizari se ejusmodi novitate: quodque fuerit ipsi cathedra interdicenda, nisi promisisset deinceps ab ejusmodi nugis ad concionem proferendis abstinere.

Κϛ'. 7. Kal. Τῇ ΠΑΡΑΣΚΕΥΗΝ ἱερατικὴν ἐπὶ ξιφικῷ ἔκρανε. Ense PARASCEVEN vigesima sexta trucidat.

Colitur eadem in utraque Sicilia sub nomine Venerę ac Venerandæ (*nam* Feria 6. *ac Græcis* Paraſceve, *sic Latinis* dies Veneris *nuncupatur*) *sed quæ de ejus Vita Græce Latineque habentur prorsus sunt fabulosa, sic ut difficillimum futurum sit, aliquid solidæ verosimilitudinis ex tanta caligine prudenter ratiocinando elicere.*

ΚΖ'. 6. Kal. Φάσγανον ἑβδόμῃ ἱερῷ ἐπὶ μηνὶ ΠΑΝΤΑΛΕΗΜΩΝ. PANTALEONA dedit vigesima septima mensi.

De hac sancta Martyre, sub priori nomine Græcis, sub altero Latinis antiquissimis notissime, multa habemus utraque lingua, necdum tamen ea Acta, quæ ut genuinum Metaphrastæ opus, laudat Allatius.

Εἰκάδι ὀγδόῃ ΜΥΣΤΩΝ συμπλοκὴ ΤΕΤΡΑΣ. Vicena octava QUATUOR concurrit MYSTÆ. ΚΗ' Kalend.

Cum titulo Apostolorum nominantur hi, PROCHORUS, NICANOR, TIMON, PARMENAS. *Sunt autem ex Sanctis septem primis Diaconis, præter S. Stephanum & Philippum nominati in Actis Apostolorum, quos Latini aliis dictis colunt:* Prochorum 9. *Aprilis*, Nicanorem 10. *Januarii*, Timonem 19. *Aprilis*, Parmenam *in fastis nostris non invenio; in mensis vero* Nicolaum, *studio fortasse præteritum, quod Nicolaitarum hæresim ab eo adinventam putaverint veteres: hoc tamen refugit animus credere absque certiori probatione.*

Εἰκάδι ἐμῷ τῷδε ΚΑΛΙΝΙΚΟΝ φλὶξ κατέδαψε. Vicena nona flamma exussit CALINICUM. Κϑ' 6. Kal.

Gangræ in Paphlagonia passus, Romano hodierno adscriptus invenitur. Acta ejus Græca habemus.

...Τῶν ἁγίων Ἀποστόλων ΣΤΑΧΥΟΣ, ΑΠΕΛΛΟΥ, ΚΡΗΣΚΕΝΤΟΣ, ΕΠΑΙΝΕΤΟΥ, καὶ ΑΝΔΡΟΝΙΚΟΥ. ...Sanctorum Apostolorum STACHYS, APELLI, CRESCENTIS, EPÆNETI & ANDRONICI. Α' 5. Kal.

Ex his colitur a Latinis Silas 13. *Julii, ceteri ab iis ignorantur.*

Δίχνυται ΕΥΔΟΚΙΜΟΝ τριάκοντι καὶ πρώτῃ ἐν τριακάδι· Tradidit EUDOCIMUM trigesima prima sepulcro. ΛΑ' 2. Kal.

Dacter militum sub Theophilo, virtutibus in vita, miraculis post mortem clarus; cujus aliquam credo antiquæ Vitæ, unde sumpta sit epitome in Menæis.

JULIUS
MOSCORUM FIGURATUS.

I COSMAS, DAMIANUS ✠ Martyres.

II MEMORIA VESTIS DEIPARÆ IN BLACHERNIS. ✠

Exprimitur hic S. Germanus Patriarcha Constantinopolitanus, & Leo Imperator; sub quibus peracta est ejusmodi depositio.

III HYACINTHUS ✠ Martyr. *Possevino non recte Acanthius.*

IV ANDREAS ✠ Cretensis Episcopus.

V ATHANASIUS ✠ Monachus.
MARTHA † Vidua.

Mater S. Simeonis in Monte-mirabili dicta in Menæis; habemus prolixum ejus Vitæ Græcum, ejus ac filii supra positi ad 24. Aprilis.

VI SISOES ✠ Anachoreta.

VII THOMAS ✠ Anachoreta.
ACACIUS † ἐν ᾧ χειμῶνι, Infrute.

Ita Typicum Græcorum, Thomæque ipsorum ætatis Sanctorum Patrum nostrorum titulo appellat: quæ satis singularem aliquem cultum ejus denotat, neque absque causa hic pilleum militare inhabitque penè Regio, aut fabrum Senatorio

vio vel Patricio: neque tamen causa reddi facile potest quamdiu nulla prodit Vita aut vitæ epitome. Interim diversus plane ab hoc videtur Acacius *alius, cujus nobis ignotus, tanquam Monachus eunuchus, sculptus in diptycho Constantinopolitano ut minus Herois, filius Petri cognominatus.*

PROCOPIUS ✠ Megalomartyr. VIII

PANCRATIUS ✠ Episcopus. IX

ANTONIUS PEZERSKIE Monachus. X

Indigena quin sit & quidem magni nominis, haud passim dubitare, invenio enim eum expressum una cum S. Theodosio ejus Presbytero monacho, juxta imaginem quandam Deiparæ, cum simili versu in manibus, ubi clare ipso in principio exprimitur nomen MAPIH, *addito ad caput ex more nomine Prædi.* Antonii, *& cognomine cervalibus scripto* Pérski: *habitu autem monastico est, & caput ei Sancti diadematum, cui alias insolitus cupiti crucis infigitur & bipartito per humeros pendet a pectore & tergo: stola quoque Sacerdotalis sub pallio monachico infignitur cervicali, quæ insperata decussatim complicatur. Ex toto autem imaginis forma datur intelligi, ipsum Antonium, una cum prædicto Theodosio, auctorem esse Sacrorum hymnorum in Deiparæ laudem canendorum a Moscis, a quibus de utriusque Vita, scriptis, miraculis*

plenius

Digitized by Google

plenius doceri petimus, diem item quo referendus sit ipse S. Theodosius.

XI XLV. MARTYRES † Nicopolitani.

XII EUPHEMIA ✠ Virgo martyr.

PROCLUS, HILARIUS ✠ martyres.
MICHAEL MALINUS † monachus.

Ex solo Græcorum Typico nobis hactenus innotuerat, ubi nominatur ὁ ἐν τῷ Μιχαὴλ τοῦ Μαλέου, *an a monte* Maleo *quem incoluerit aut aliunde, quis dicet, dum Vita latet? Interim opinari possumus, nec ex antiquioribus eum esse, qui alibi nusquam nominatur; nec inter sui avi Sanctos ignobilem, qui tam distincte notatur in Typico, non nisi pauciss. Sanctos, quorum quotidie cultus principalis sit, adnotante.*

XIII STEPHANUS ✠ monachus Sabaita.
GABRIEL ✠ Archangelus

XIV AQUILA ✠ Apostolus.

XV JULITTA, QUIRICUS ✠ Martyres.
BLADIMERUS, *alias* ULODOMIRUS.

Primus Ruthenica gentis Christianus Princeps, circa annum 990. Historiam Vitæ & sanctitatis monumenta cuperem ex antiquioribus Ruthenorum Mss. discere, nec non præsentem corporis vel sepulchri venerationem accepturus.

XVI ATHENOGENES SEBASTENUS. ✠

Solis initialibus litteris nomen hoc expressum videtur: quæ sequuntur sex Synodorum pictura, facile intelliguntur ex Typico cujus caput 59. sic habet. Sciendum est quod 16. mensis Julii celebramus memoriam Ss. Patrum, Chalcedone in quarta Synodo congregatorum 630. & in prima Nicæa, Deiferorum Patrum 318. & in secunda in regnatrice civitate, 150. & in tertia Ephesi, 200. & in quinta, 160. & in sexta, 170. *Interpres Belga, qui primus hasce tabulas explicavit* D. *Laurentio vander Hem, sic epigraphas loculorum singulorum exposuit, ut primo nomen Imperatoris, deinde loci, tum anni ab Incarnatione secundum Alexandrinam aram sumpti numerum, ac denique numerum Patrum in quoque Synodo congregatorum exprimat. Quam id ad verbum fecerit nescio, numeros non omnes quos exprimit invenio, ipsaque Imperatorum nomina obscurissime scripta. Nolo igitur immorari epigraphis: sed iis, qualia reperio in prototypo, hoc in ea translatis, singularum tabellarum historiam paucis explano. Est ergo*

I. SYNODUS NICENA, sub Constantino Magno celebrata anno Æræ vulgaris 325. in qua constituta fuit Verbi, ut Patri Consubstantialis, divinitas. Ea de causa hic exprimitur velati triumphabundus Christus, idque contra Arium, cujus supplicium, viscera sua per secessum emittentis, hic etiam repræsentatur.

II. CONSTANTINOPOLITANA, sub Theodosio Magno anno 381. in qua damnata hæresis Macedoniana, adversus Spiritus sancti divinitatem, & symbolum Nicæna fidei confirmatum est.

III. EPHESINA, sub Theodosio juniore anno 431. adversus Nestorii Episcopi Constantinopolitani (cujus depositio & degradatio hic apte exprimitur) nefandam hæresim, qua matri Christi titulus Deiparæ *negabatur.*

IV. CHALCEDONENSIS, in templo & ad sepulcrum S. Euphemiæ Martyris, adversus Eutychetem Archimandritam & Dioscorum Patriarcham Alexandrinum, duplicem in Christo naturam negantes, anno 451. sub Martiano Pulcheriæ Augustæ marito.

V. CONSTANTINOPOLITANA II. sub Justiniano Imperatore, anno 553. de tribus Capitulis atque adversus Originistas.

VI. CONSTANTINOPOLITANA III. sub Constantino Pogonato, anno 680. contra Monothelitas.

Hæ sex œcumenicæ Synodi passim cernebantur depictæ in templis; atque ab Iconoclastis abrasæ, studiosius deinceps restauratæ fuerunt, primum sub Constantino atque Irene, deinde sub Theodora ejusque filio Michaele; earumque memoria ut quotannis singulari festo inauguretur, est constitutum.

MARIA ✠ Virgo Martyr. XVII

ÆMILIANUS ✠ Martyr. XVIII

Nescitur in epigraphe addantur litteræ, quibus videtur appellari Presbyter.

PAMBO NITRIENSIS †.

Videtur esse Ægyptius ille, in Vitis Patrum nominatissimus, & S. Arsenio familiaris: interim (quod mireris) nullis hactenus Græcorum fastis inscriptum nomen ejus invenimus, nisi uni Synaxario Chiffletiano.

MACRINA ✠ Virgo Sacra. XIX
DIUS † Thaumaturgus.

In urbe Constantinopolitana celeberrimum fuit hujus nominis cœnobium; cujus an conditor hic fuerit, nescio, quamdiu Acta nulla scripta inveniuntur.

ELIAS PROPHETA. ✠ XX

EZECHIEL † Propheta. XXI

In nonnullis Mss. hodie & in Menæis excusis ad 23. refertur, colitur a Latinis 13. Aprilis.

JOANNES † Socius sequentis.
SIMEON ✠ Salus. *Referuntur ambo etiam in Romano hodierno.*

MARIA ✠ Magdalena. XXII

Græcis Μυροφόρος καὶ ἰσαπόστολος, Unguentifera *ad sepulcrum & Apostolis æquanda, quibus ipsam Christi resurrectionem missa fuit nuntiatura.*

TROPHIMUS † Martyr. XXIII

Cum Theophilo & sociis sub Diocletiano, etiam Romano hodierno inscripsit: Acta non reperiuntur.

CHRISTINA ✠ Virgo Martyr. XXIV
BORYSSUS, GLEBUS, Principes Martyres.

Filii Vlodomiri, Christianis nominibus Romanus & David, *hoc die videntur a fratre Jaroslao, post vilium fratricidam Suatopolcum, contumulati Wissegrodi; cum alias* Boryssus *14. Julii,* Glebus *5. Septembris sit obtruncatus. Habemus historiam breviter conscriptam & cultibam ex monumentis Ruthenicis, una cum aliis similium quorumdam Actis approbatam a Vilnensis Archiepiscopi Suffraganeo Georgio Episcopo Metonensi & Præposito Grodnensi, anno 1621. Plura de miraculis si quis suggerat, bene de ipsis Sanctis merebitur, de quorum magno cultu testem etiam habemus Possevinum.*

ANNA ✠ Mater Deiparæ. XXV
OLYMPIAS † Virgo sacra.

Præmersit duobus sponsis, S. Joanni Chrysostomo devota:

EU-

Digitized by Google

xxvi EUPRAXIA † Virgo ſacra.

Multis Euphraſia *etiam dicta, cujus Acta Græco-Latina dedimus* 13. *Martii, quando colitur a Latinis.*

HERMOLAUS † Presbyter martyr.

Hodierno Romano ad ſequentem diem cum ſuo in fide diſcipulo adſcriptus.

xxvii PANTELEEMON ✠ martyr.

PROCHORUS ✠ Apoſtolus. xxviii

CALLINICUS ✠ martyr. *Poſſevino perperam* Callimachus *dictus.* xxix

SILAS, SILVANUS ✠ Apoſtoli. xxx

JOANNES † miles martyr: *Sub Juliano, cujus Acta deſiderantur.*

EUDOCIMUS ✠ Tribunus Martyr. xxxi

AUGUSTUS

GRÆCORUM METRICUS.

A'. Kalend. Καίσαρι ἐπὶ πρώτῃ ΣΟΛΟΜΩΝΗΝ ἑπτανύμφην Τίκτ'. Cum Septem Natis combuſſit prima Salomen.

Sunt hi ſeptem Machabæi, *quorum matri id nominis fuiſſe volunt, etiam antiquitus hoc die culti.*

Eodem die myſteriutn hoc recolit Romana Eccleſia: meminit me tamen Claudius Caſtellanus, in pleriſque Eccleſiis Occidentis ejuſmodi feſtum agi ſolitum fuiſſe 27. *Julii, quod in iſtum diem pluribus exemplis veterum Breviariorum fulciendum, hic juverit adnexuiſſe.*

Ε'. 4. Non. Δεκάτῃ νέκυσι ΣΤΕΦΑΝΟΝ γίνετ' αἰωνομίδι. Transfertur Stephanus defunctus luce ſecunda.

Hieroſolymis videlicet Conſtantinopoli. Hiſtoriam ab oculato teſte deſcriptam Græce vidit & laudat Allatius in Diatriba de Simeonum ſcriptis, ubi etiam indicat Nicetæ Rhetoris & Michaelis Pſelli de eodem argumento orationes: qua omnia nobis deſunt. Latini ſequenti die primam corporis inventionem recolunt, quam habemus, deſcriptam a Luciano Presbytero, uti & varias relationes Latinas de corpore aut partibus ejus Romam, Venetias & alio translatis.

Ζ'. 7. Id. Σὺν δυσὶ γενέθλῃσι Μυσὶν ΔΟΜΕΤΙΟΣ ἐλάσσει. Septima cum geminis Myſiis Domitius affert.

Cum duobus ſcilicet diſcipulis ſuis, in Paleſtina monachus fuit & ſub Juliano paſſus, ſicut habetur ex epitome Allatium, qua plenius deducta invenire malluimus, interim hodierno Romano illius nomen adſcriptum eſt.

Γ'. 3. Non. ΔΑΜΑΤΟΣ, ΙΣΑΚΙΟΣ τριτάτῃ δυσὶ βλέπουσι ΦΑΥΣΤΟΣ. Tertia Dalmatio, Fausto Isacioque ſuperſtes eſt.

Præſidet monaſterii Dalmatarum Conſtantinopoli ſucceſſive fuerant Iſacius, *cujus Vitam damus* 30. *Maii, quando potiſſimum colitur*, Dalmatius, *cujus Acta habemus cum epiſtolis, ab hoc ad ſynodum Epheſinam & ab ea ad illum datis: hujus autem filius fuit* Fauſtus, *cujus Acta non videntur ſeorſim conſcripta fuiſſe.*

Η'. 6. Id. Ὀγδάτῃ ΑΙΜΙΛΙΑΝΟΝ ὀστέα δέξατ' ἄρουρα. Octava tellus oſſa excipit Æmiliani.

Epiſcopus Cyzici ad Propontidem fuit, cujus Acta deſideramus, nomen hodierno Romano reperimus inſcriptum.

Δ'. 2. Non. Τῇδε πεμπάτῃ τετραίγυιοι ξυνδύουσι ΕΠΤΑ. Evigilant quarta Septem, pariterque quieſcunt.

Et hoc die & 22. Octob. feſtive coluntur a Græcis ſeptem pueri in Epheſo, *quos Latini* Dormientes *appellant & colunt* 27. *in nominibus aliquantum variantes a Græcis. Exiſtimat Baronius, quoniam quæ de iis circumfertur hiſtoria multimodis fabuloſa ac falſa eſſe oſtenditur, non aliud ipſam habere fundamentum, quam quod ſub Decio concluſi in ſpeluncam, & ſub Theodoſio Juniore corporibus adhuc incorruptis, tanquam ſi dormirent, reperti ſint. Hic addiderim quod etiam Turonenſes in Gallia* 4. *Novem. colant* Septem Dormientes, *fratres carne & ſpiritu: qui a S. Martino ad habitum monaſticum ſuſcepti, atque ejus deinde mortui crebra apparitione dignati, ſimul omnes pariter poſt ſacram communionem, de manibus Aichardi Abbatis ſuſceptam, obdormierint in Domino: & habetur epiſtola de iiſdem perquam fabuloſa, Sanctoque Gregorio Turonenſi imperite adſcripta, velut ab hoc ad B. Sulpitium Epiſcopum Bituricenſem data.*

Θ'. 5. Id. Ἡδὺ μέσῳ εἰλάσῃ ξύλῳ ἰυδὲ ΜΑΤΘΙΑΣ. Mathias nona ligno ſuſpenditur alto.

Colitur a Latinis 24. *Februar. ubi de corporis translatione Trevires, cruentoque Martyrio ab aliis aſſerto, ab aliis negato: quam opinionis diverſitatem etiam apud Græcos invenimus, quod puerit in Supplemento notari.*

Ε'. Nonis. Πίμπτῃ ΕΥΣΙΓΝΙΟΙΟ κάρη κονίσσεται μίγδα. Miſcetur caput Eusigni cum pulvere quinta.

Martyr hic Antiochia fuit ſub Juliano: cujus jam Acta Græca habemus.

ΙΑ'. 5. Id. Πλήγῃ ὑδρεχάρῃ ξίφει ΕΥΠΛΟΣ κοπίσσεται. Undecima gladio findenti ſubditur Euplus.

Martyr Siculus ſub Diocletiano, Latinis Euplius, *ſed die ſequenti. Acta antiquiora ſinceriorague & ex Proconſularibus immediatius excepta Latine (nec enim alia lingua uſus in Sicilia Magiſtratus Romanos facile crediderim) in variis Codicibus manuſcripta & a Ruinart Mombritio excuſa habemus; eademque contracturæ nomine edidit Baronius in Annalibus. Neque his pratulerim epitomen eorum Græcam, inter Monumenta Eccleſiæ Græcæ produſtam a Joanne Baptiſta Cotelerio. Interim ei libenter aſſentior quod & Baronius ſenſit, longe inferioris notæ eſſe, quæ ex verſione Herveti habentur apud Lipomanum & Surium, quæque nova ac meliori verſione donavit ipſe, utpote licentius interpolata: potuit tamen ſcire* Metaphraſtæ *non eſſe, vel ſtylo indice, maxime cum Acta Sanctorum Auguſti non attigerit Metaphraſtes; neque debuit vocaſſe* Bollandiana, *quando Bollandus nulla adhuc ratione ea fecit ſua, fortaſſe nec facturus erat, ſi aſque eo ſuum opus producere potuiſſet.*

ς'. 3. Id. Μόρφῳ πάλαι ποιᾷ χρὶ ἐκτὰ ΧΡΙΣΤΟΣ ἐμείψατο. Humanam faciem Christus ſexta variavit.

ΙΒ'. . . . Τῶν ἁγίων Μαρτύρων ΦΩΤΙΟΥ Ε ΑΝΙΚΗΤΟΥ.
2. Id. . . . Sanctorum martyrum PHOTII & ANICETI.

Passi sunt Nicomedia sub Diocletiano, uti fusè Menæa. Alia pleniora nos habemus, inscribuntur Romano hodierno, sed prior PHOTINUS *appellatur.*

ΙΓ'. ΜΑΞΙΜΟΥ ἀμφὶ τριάκοντ' ἐνάτῃ τομὰς μετάδυνε.
Idib. Tertia post decimam te nobis, MAXIME, transfert.

Vide quæ plura de eo, ipso illius Natali, diximus 21. *Januarii.*

ΙΔ'. ΜΙΧΑΙΑΣ δεκάτῃ ξύλῳ ἕρδει δὲ συμφορῶν.
19. Kal. MICHÆAS decima ligno quercaque pependit.

Colitur hic Propheta apud Latinos 15. *Januarii.*

ΙΕ'. Τὴν ἀεὶ ΘΕΟΜΗΤΩΡ κεφαλὴν δεκάτῃ δαίει πέμπτῃ.
18. Kal. Mortua non moritur decima quintaque Maria.

Græci Κοίμησιν Dormitionem, *vel* Μετάστασιν, Translationem; *Latini* Assumptionem *appellant. Verba Usuardi hoc die recitari solita (quibus similia habet Ado, nihil alter altero sciens, atque adeo ex antiquiori fonte utrimque accepta) ante hos decem annos Parisiis magna animorum contentione exagitata fuere, aliis abolenda, aliis retinenda censentibus. Extant editi utrimque anno* 1670. *libelli, ad quos curiosum & pium lectorem remitto. Verba hæc sunt:* Dormitio sanctæ Dei genitricis Mariæ, cujus sacratissimum corpus etsi non invenitur super terram, tamen pia mater Ecclesia ejus venerabilem memoriam sic festive agit, ut pro conditione carnis eam migrasse non dubitet. Quo autem illud venerabile Spiritus sancti templum nutu & consilio divino occultatum sit, plus elegit sobrietas Ecclesiæ cum pietate nescire, quam aliquid frivolum vel apocryphum inde tenendo docere.

Ις'. Ἕκτῃ Ε δεκάτῃ τέμνει σφαγὴν ΔΙΟΜΗΔΟΥΣ.
17. Kal. Scinditur ad decimam sextam corpus DIOMEDIS.

Martyrium passus Nicæa sub Diocletiano, adscriptus est hodierno Romano. Nos Acta Græca habemus.

ΙΖ'. Ἑβδόμῃ δεκάτῃ ΜΥΡΩΝΑ πέμπει ξίφει ἐξύ.
16. Kal. Ense MYRONA ferit decimæ quæ septima lux est.

Episcopus Martyr in Cypro, cujus similiter Acta habemus, nomen vero in hodierno Romano.

ΙΗ'. ΦΛΩΡΩι σὺν ὀγδόῃ δεκάτῃ φρίσσει δαΐδι ΛΑΤΡΟΣ.
15. Kal. Cum LAURO FLORUS decima octavaque necatur.

Statuarii hi fuerunt & Martyres in Illyrico sub Licinio. Habemus quadruplicia eorum Acta Græca, & nomina in hodierno Romano legimus.

ΙΘ'. Ἕκτα Ε δεκάτῃ πέμπει ΑΝΔΡΕΟΥ αὐχένα λαμπρόν.
14. Kal. Cervicem ANDREÆ decima nonaque rescindunt.

Latinis quoque festis antiquitus notatus fuit hic Tribunus Militum & Martyr sub Diocletiano, cum sociis Militibus 2593. *Acta autem Græca habemus.*

Κ'. Βῇ δ' ὁρίαν μέλανος ΣΑΜΟΥΗΛ αὐλὶς ὁδεύει.
13. Kal. Vicena hinc abiit SAMUEL, cui nota futura.

Corpus ejus jam olim Constantinopolim translatum, antiquis quoque Latinis ipsum hoc die colendi occasionem dedit.

Εἰκὰς πρώτῃ ΘΑΔΔΑΙΟΣ βιότοιο ἀνέστη. ΚΑ'.
Vicena prima THADDÆUS ad astra volavit. 12. Kal.

Quem Matthæus & Marcus Thaddæum, *Lucas in Evangelio & Acta Apostolorum vocat* Judam Jacobi: *colitur autem a Latinis* 28. *Octobris.*

ΒΑΣΣΑΝ σὺν τρισὶν τέμνει ξίφει αὐλὶς αὐτή.
BASSAM cum natis gladius consumpsit eadem.

Hujus filii tres fuerunt: Martyrium autem Edessæ quidem inchoatum, non tamen in Syria consummatum est (sicuti obrepsit Baronio Romanum hodiernum augenti) sed in Macedonia: hæc enim decem aperte Græca Acta, quæ habemus.

Ἕκτῃ δεκάτῃ ξίφει αὐλὶς ΑΓΑΘΩΝΙΚΟΝ. ΚΒ'.
Bis undena dies gladio necat AGATHONICUM. 11. Kal.

Martyr fuit Nicomediæ sub Maximiano, & nomen inscriptum habet in Romano hodierno: nos vero Acta Græca habemus.

Εἰκὰς τρισσὴ τέμνει ΛΥΠΟΝ ῥομφαίῃ ἄκμων. ΚΓ'.
Ense LUPUM sexo vigesima tertia mactat. 10. Kal.

Menæis & Romano hodierno Λύπῳ, Luppus, *Martyr & Episcopus Sirmii in Pannonia fuit: Acta necdum apparuerunt.*

Εἰκὰς, ΕΥΤΥΧΕ, ἀμφιπαλύξει λίθῳ σε τομεῖσι. ΚΔ,
EUTYCHE, te saxo condit vigesima quarta. 9. Kal.

Alia Eutychius *Martyr, discipulus S. Joannis Evangelistæ, qui Tomis in Scythia fidem prædicavit, & hodierno Romano inscribitur.*

Τῷ τίκτει αὐλὶς αἰμάτῳ, ΒΑΡΘΟΛΟΜΑΙΕ, ἰῷ ῥοῷ. ΚΕ'.
BARTHOLOMÆI aperit vigesima quinta cadaver. 8. Kal.

Fusè hic narrant Menæa, quomodo corpus sacrum advectum Liparam, diuque ibidem cultum, tandem occupantibus insulam Saracenis Amalphim in Italiam sit translatum. Hinc factum est Latini, maxime post translationem corporis ejusdem Romam, ipsum hoc vel sequenti die potius colant quam 11. *Junii, ubi alia vide notata a nobis, nec hic reperenda,*

Οὐράνιον δίπτυδον λάχεις αὐλὶς ΤΙΤ' εἰλαπίνῳ. ΚΣ'.
Cœli dat campos TITO vigesima quinta. 7. Kal.

Colitur a Latinis 4. *Jann. Apostoli Pauli discipulus, Gortynæ in Creta Episcopus.*

Χεῖρας ΑΔΡΙΑΝΟΣ ἑρμῖνι τάδε αὐλὶς ἔχῃ. Κε'.
Cum manibusque pedes ADRIANO proxima scindit. 7. Kal.

Inscribitur etiam hodierno Romano, Martyrium sub Licinio Nicomediæ passus. Præter Latina, quæ de eo multa habemus, sunt adhuc quædam Græca in Vaticano, necdum nobis descripta.

Ποίμενα τὶς μίγνυ ἑβδόμῃ αὐλὶς ἔχει ΠΟΙΜΗΝΑ. ΚΖ'.
POEMENA Præmarchæ vigesima septima figit. 6. Kal.

Plurima de hoc sancto in Thebaïde Anachoreta legentur in Vitis Patrum, quorum merito & Græcorum exemplo etiam

Digitized by Google

XXXIX

ab hujusmodi fige-
en plurimam con-
quibus alii forsan
nde acceptæ sunt,

exorj. A'
a nostris. xii Kal.

alonicæ obiit, ubi
n esse persuadet
tia, brevi elogio

OT τεμαχοσ. AA'
ZONAM. II Kal.

Chalcopratiis sub
Sacra Zona illuc
sacra Veste ejus-
ii hic indicatum.
peratore, cujus
restituit, super
æ S. Gennadii,

VIII

IX

X

XI

Anicetus, *mi* XII

XIII

XIV

& Κυριακων &
iis sanctissimæ
negat enim Pas-
nulla certe ha-
o infra.) Ad-
Assumptionem
alii vero Sacer-
in die Epipha-
tum hoc practi-
gas non permi-
incommode uti

XV

legere epigra-
thurificantem
stis fidelibus,
culpas, cum
ali Ecclesia re-
ris instaari.

NON MA- XVI

m & nomen
latur imago,
servæ

Digitized by Google

IB'. . . . Τῶν ἁγίων Μαρ
2. Id. . . . Sanctorum Ma

Passi sunt Nicomedi
Alia pleniora nos hab
sed prior PROTINUS.

IΓ'. ΜΑΞΙΜΟΥ ἀρχι
Idib. Tertia post decim

Vide qua plura de
Januarii.

IΔ'. ΜΙΧΑΙΑΣ Ἰουδ
19. Kal. MICHEAS decim

Colitur hic Propheta

IE'. Τῇ αὐτῇ ΘΕΟΜΗ
18. Kal. Mortua non mor

Græci Κοίμησιν Do
tum; *Latini* Assu
hoc die recitari solita
altera sciens, atque
pta) ante hos decem
tentione exagitata f
sentibus. Extant edu
curiosum & pium lec
mitio sanctæ Dei ge
corpus etsi non inve
ter Ecclesia ejus ver
ut pro conditione c
autem illud venera
consilio divino occu
clesiæ cum pietate
apocryphum inde t

IS'. Ἐπὶ δὲ δευτέρᾳ τ
17. Kal. Scinditur ad dec

Martyrium passus
hodierno Romano.

IZ'. Ἐβδομάτῃ δευτέ
16. Kal. Ense MYRONA

Episcopus Martyr i
nomen vero in hodi

IH'. ΦΑΩΡΩ ἀμ' ὁ
15. Kal. Cum LAURO F

Statuarii hi fuerun
Habemus quadrup
hodierno Romano l

IΘ'. Ἐπὶ δὲ δευτέρᾳ
14. Kal. Cervicem AND

Latinis quoque fest
situm & Martyr
2593. Alia ancu

K'. Βῇ δ' ὁμοῦ μ
13. Kal. Vicena hinc ab

Corpus ejus jam
riquis quoque L
dedit.

Digitized by Google

etiam inſcriptus eſt Romano hodierno. Alia ſeorſim Græca collecta habemus.

ΘΕΗ Θεόλογος ἐνδῦ: ΜΩΣΗΝ αἰγιόχου Αἰθιοπίδα.
VI Kal. Æthiopem ſepelit vicena octava MOYSEM.

Hic quoque, ex Iatrone monachus, nomen in hodierno Romano habet; & Græca quædam Alia, ſed parva, habemus.

ΚΘ' Εἰκάδι ἀμφ' εἴκαδι ΠΡΟΔΡΟΜΟΥ αὐχένα ἐγχέλυσε ξίφος.
IV Kal. Cervicem PRODROMI vigeſima octava evellit.

De communi hoc Græcis Latiniſque feſto multa in notis ad Martyrologium Romanum Baronius; ubi & de Capite Romam allato pluribus agit: quæ expendantur in alibi laudato tractatu Cangii, fatagentis pro eo quod Ambiani eſſe creditur Capite. Cineres combuſtorum a Juliano Apoſtata oſſium ſacrarum Gemma eſſe creduntur. Leo Allatius allegat hiſtoriam feſti hujus, cujus hic ſit finis. Hæc omnia ſcripſi ego Eurippus Joannis diſcipulus, ſecundus ex ejus diſcipulis, diligenter, ut omnes Fratres in Chriſto celebrent ejus memoriam, & mortem Chriſti amantis Joannis Baptiſtæ & Præcurſoris, menſis Auguſti 29. *Optaremus omnino hanc invenire, non quod credamus aliquid ad veræ hiſtoriæ veritatem conferri poſſe ab hujuſmodi figmentis, ſed quod ad veri falſique diſcrimen plurimum conferat, ipſa penitius haberi perſpecta, ex quibus alii forſan hauſere aliqua, quamdiu latet origo unde accepta ſunt, difficulter dijudicanda.*

ΦΑΝΤΙΝΟΣ βίβῳ αἰχμάζων τὸ τριακοστὸν. Λ'
PHANTINUM ex oculis movit trigeſima noſtris. IIII Kal.

Cum titulo Thaumaturgi celebris Theſſalonicæ obiit, ubi plenioremvitam cum miraculis ſcriptam eſſe perſuadet adeo diſtincta locorum & perſonarum notitia, brevi elogio in Menæis comprehenſa.

Ἔργα τίθησι ΖΩΝΗΝ φαίδιμον ΠΑΝΑΓΝΟΥ τριακοστῇ. ΑΑ'
Virgineam condit prima & trigeſima ZONAM. III Kal.

Repoſitio ea facta eſt Conſtantinopoli in Chalcopratiis ſub Juſtiniano Imperatore. Fuerat autem ipſa Sacra Zona illuc allata Hieroſolymis ſub Arcadio, una cum ſacra Veſte ejuſdem Deiparæ, de qua ſit feſtum, 11. Julii hic indicatum. Hæc autem Repoſitio facta eſt ſub Leone Imperatore, cujus uxorem (Verinam ut exiſtimo) ſanitati reſtituit, ſuper eam explicata per manus Patriarchæ, puta S. Gennadii,

AUGUSTUS

MOSCORUM FIGURATUS.

I MEMORIA CRUCIS CHRISTI.

Ita interpres Belga: feſtum haud dubie Moſcovitis præprimum, cujus originem & hiſtoriam ſi quis ex eorum monumentis explicuerit, cito intelligemus qui Sancti Epiſcopi, qui Reges aut Principes in hac tabella exprimantur: quis etiam ſit rivus ille dimanans a petra, & quid ſibi velit cadaver parvuli, cujus velut in eo morſi ſuſcitatio videtur ſtabiliter poſtulari.

ELEAZARUS, SOLOMONIA cum VIII. Machabæis.

Quid ſibi velit additum ad latus Octoichi *explicet alius.*

II STEPHANUS ✚ Protomartyr.

III ISACIUS, DALMATUS, FAUSTUS ✚ Hegumeni.

IV EUDOCIA † Martyr in Perſide.

Reliquiæ ejus allatæ Conſtantinopolim ſunt, unde nata & in ſervitutem abducta fuerat. Hiſtoriam plenioremſi reperiri contingat, felicitatis id magnæ erit.

SEPTEM PUERI IN EPHESO. ✚

V EUSIGNIUS ✚ Martyr.

Poſſevino dictatum hic erat nomen Mart. Erenei, *qui dubitat an fuerit ſcribendum* Irenæi, *neutrum placet.*

VI TRANSFIGURATIO CHRISTI. ✚

Ita interpres Belga, idque & dies ipſa & tabella loquitur, epigraphen verbatim expreſſam non puto. Proph. Moiſis & Proph. Eliæ *nomina diſtincte lege, cum initialibus literis nominum, ſub capite ſingulorum Apoſtolorum.*

VII DOMETIUS ✚ Monachus Martyr. Alii Diomedes, *ut Poſſevino ſuggeſtum.*

ÆMILIANUS ✚ Epiſcopus Cyzici. VIII

MATHIAS ✚ Apoſtolus. IX

LAURENTIUS ✚ Martyr. X

EUPLUS ✚ Martyr. XI

PHOTIUS, NICETAS, *Potius* Aniceras, *ut Græci ſcribunt.* XII

MAXIMUS ✚ Monachus. XIII

MICHEAS ✚ Propheta. XIV

Græci hoc die primo loco agunt Προεόρτια ✚ Κοιμήσεως ἁγιωτάτης Θεοτόκου Profeſtum Dormitionis ſanctiſſimæ Deiparæ; *idem an Moſci faciant dubito, negat enim Poſſevinus eos* Pervigilia, *ut nos, habere (nulla certe habent quæ jejunio colant, præter unum de quo infra.) Addit autem quod* ante beatiſſimæ Virginis Aſſumptionem fluvio Moſcuæ Metropolita benedicit, alii vero Sacerdotes fluminibus aliis, *ſicuti 6. Januarii in die Epiphaniæ, ſive ut aquis ſic benedictis ablutus feſtum hoc præcipuum ſanctius agat; ſive ut quos hiemale frigus non permiſit gelidas aquas ſubire, eo ritu poſſint ſine incommodo ut per æſtivos æstores.*

ASSUMPTIO B. MARIÆ. XV

Ita Poſſevinus & interpres Belga: mallem legere epigraphen verbotenus expoſitam; interim funis thurificantem Petrum hic vide, & ringere, quiſquis defunctis fidelibus, imo certe Sanctis thuris honorem adhibitum culpas, cum hujus ritus uſum antiquitus etiam in Orientali Eccleſia receptum, indeque ad Moſcos traductum cogeris intueri.

MEMORIA IMAGINIS CHRISTI NON MANUFACTÆ. † XVI

Ita interpres Belgicus. Poſſevino dictatum eſt nomen Beatæ Veronicæ. *Sed quæ ea nomine appellatur imago,*

Digitized by Google

ſervatorque Roma, ut impreſſa ſudario, ab ſancta ejuſdem nominis muliere (de qua nos multis 4. Februarii) Chriſto crucem portanti oblato, diverſa eſt. Hic de ea agitur, quam, ſuaviter expreſſam e facie, Augaro Edeſſæ Regi, ipſum ad ſe invitanti, miſiſſe Chriſtus creditur. Quomodo ea Conſtantinopolim translata ſit, habemus a Baſilio Imperatore deſcriptum: ipſa nunc creditur extra muros Genuenſes ſervari, in eccleſia quæ olim Armenorum monachorum fuit, ad ejus cuſtodiam addictorum. De ἀχειροποιήτοις vero iſtiuſmodi imaginibus inſignem tractatum ſcripſit noſter Greizerus.

DIOMEDES ✣ Martyr.

XVII MYRON ✣ Epiſcopus Martyr.

XVIII FLORUS, LAURUS ✣ Martyres.

Poſſevino hic obtruſum eſt nomen monſtroſum Throlachoni.

XIX ANDREAS ✣ Martyr.

XX SAMUEL ✣ Propheta.

XXI THADDÆUS ✣ Apoſtolus.
BASSA ✣ Martyr.

XXII AGATHONICUS ✣ Martyr.

XXIII LUPUS ✣ Epiſcopus Martyr.

XXIV EUTYCHIUS ✣ Epiſcopus Martyr.

XXV TRANSLATIO S. BARTHOLOMÆI. ✣

Poſſevino S. Apoſtoli Volphromi: *quæ eſt peregrina valde lectio, forſan in aliqua Ruthenica lingua propriisate fundata: cur autem Epiſcopi duo, Diaconus unus, feretrum portantes, hic diademati pingantur, non divino.*

TITUS ✣ Pauli diſcipulus.

XXVI ADRIANUS ✣ NATALIA † Martyres.

Poſterior hæc Latinis falſo adſcripta invenitur 1. *Decembris.*

EXCEPTIO ICONIS B. V. MARIÆ.

Apparet ex habitu Græcos eſſe Epiſcopos qui eam adferunt, & quidem diademati velut Sanctis; Ruthenos vero eſſe qui eamdem cum ſuo Metropolita excipiunt: reliquam feſti originem & imaginis prodita hiſtoriam libenter diſcam a Ruthenis.

POEMEN ✣ Anachoreta. XXVII

MOYSES ✣ Monachus. XXVIII

DECOLLATIO JOANNIS PRODROMI. ✣ XXIX

Notat Herberſteinius, huic feſto ſingulare eſſe apud Moſcos, ut ejus Vigilia cum jejunio peragatur: qui honor nulli alteri Sanctorum habetur.

ALEXANDER, JOANNES, PAULUS. † XXX

Simul Officium hoc die in Menais habent, tamquam Patriarchæ Conſtantinopolitani, *ob aliquam ut credo communem tribus translationem. Eſt autem* Alexander, *qui ſub Conſtantino Arium confecit precando, & colitur* 18. *hujus menſis: Acta autem habet cum Actis deceſſoris ſui* S. Metrophanis, *& ipſius* S. Conſtantini Imperatoris *permixta: ſed qualia jam notavi* 4. *Junii.* Joannes *vel eſt* Cappadox, *& colitur ſeorſim* 18. *hujus cum prædicto Alexandro; vel* Jejunator, *& colitur* 2. *Septembris.* Paulus, *agnomento* Junior, *colitur* 7. *Junii, quando dabimus gemina ejus ut Confeſſoris ac pene Martyris Acta ex Græcis: decebimus autem verosimiliter ipſum eſſe, qui poſt translatum Venetias corpus, ibidem colitur* 8. *Julii, tamquam* Martyr *non* Epiſcopus.

FELIX Martyr.

Hoc ut ſummum indicat habitus: quis aut cujas non eſt facile divinare; nam Menæa nullum hoc die nominant: aliquis hodie a Latinis colitur S. Felix, *ſed* Presbyter, *vir Oſienſis, occiſus cum* S. Adaucto.

COLLOCATIO ZONÆ P. V. MARIÆ. ✣ XXXI

SEPTEMBER

GRÆCORUM METRICUS:

A Kalend. Ὑψιβάτης ΣΥΜΕΩΝ Σεπτεμβρίου ἤνυσε μῆνα.
Sublimis Symeon prima hinc Septembris abivit.

Auctor hic & exemplum Stylitarum, colitur a Latinis 5. *Januarii, quando ejus Acta Latine dedimus, Græcum textum daturi in ſupplemento. Primæ æquæ antiquiſſimæ auctorem præferunt* Antonium *diſcipulum; poſteriora alia Metaphraſten, qui hinc exorſus (utpote ab initio anni Græcanici) Sanctorum Vitas proprio elegantiorique ædornare Stylo, aut potius de novo capit componere,* Μεταφράζειν *appellans, unde ei, qui dignitate* Magnus Logothéta *erat, factum inter Scriptores cognomen* Metaphraſtæ. *Proprium nomen* Symeon *fuit, & encomium ejus Michael Pſellus contexuit, quod etiam inter Sanctorum Vitas pro* 19. *Novembris reperitur. De auctore iſto optime meritus Leo Allatius, in* Diatriba de Symeonum ſcriptis, *primo indiculum texit earum Vitarum, quæ inter Metaphraſtæ Opera ab ipſomet vel aliis tranſcripta reperiuntur, invariato auctoris cui intitulantur ſtylo. Deinde colligitur plurium aliarum Syllabus, quarum licet auctor ignotus ſit, auctorem tamen non eſſe Metaphraſten ipſo ſtylo indicio poteſcit. Tertio denique enumerat ultra centum Vitas, quas Metaphraſtæ eſſe certo audet pronuntiare: has autem fere omnes ad Septembrem, Octobrem, Novembrem, Decembrem pertinent, ſolum ſeptem ad Januarium, vix duas aut tres ad Februarium Martiumque. Unde intelligi datur, quam parum congruæ Vitarum Græcarum partium anni ſeriem digeſtarum curſui adſcribatur Metaphraſti: cui tamen debetur laus incepti operis.*

Δάπεδον χολάδες MAMANTOΣ χυθὲν τερμίνῳ. B'
Fuſcina Mamantis diſperdidit exta ſecunda. IV Non.

Teſte Oriente celeberrimus Martyr Cæſaræ in Cappadocia, colitur a Latinis 17. *Auguſti: habemus antiquiſſima ejus Acta tam Græce quam Latine.*

ΑΝΘΙΜΟΝ ἐν τερμίνῳ ἀνέκτυπε ξίφει ὀξεῖ. Γ'
Anthimus occubuit gladio ſub tertiam acuto. III Non.

Epiſcopus Nicomediæ, ſub Diocletiano paſſus, colitur a Latinis XXVI. *Aprilis: ubi Acta Græce ac Latine dedimus.*

ΠΑΙΔΑΣ

Digitized by

Δ' 3 Non. ΠΑΙΔΑΣ ΕΒΑΒΥΛΑΝ τέτρας ξίφος ἔκτεμε τριστόμους. Quarta cum BABYLA PUEROS tres ſuſtulit enſis.

Archiepiſcopus Antiochenus ſub Decio, colitur a Latinis 24. Januarii, quando dedimus Acta, tum ex veteribus Mſt. Latinis, tum ex Græco Metaphraſtis: pra omnibus tamen optaremus habere ſcripta Leontii, Presbyteri ac deinde Epiſcopi Antiocheni (licet hic fuerit Arianus) qualia indicantur ab auctore Chronici, quod Radero noſtro placuit edere ſub nomine Alexandrini, cum revera Conſtantinopolitanum ſit, ut jam ſupra monuimus.

Ε' Nonis. Πέμπτῳ ΖΑΧΑΡΙΑΝ δεκάδος φθάσας παρὰ νηῷ. Poſt quartam in templo ZACHARIAS ſternitur ipſo.

S. Joannis Præcurſoris atque Baptiſtæ patrem Zachariam, *virum Eliſabeth, ut Prophetam, ut Sacerdotem, ut Martyrem, totius diei Officio colunt hic Græci: deque eo Canon auctorem profert S. Theophanem, ſub hac acroſtichide.*

Τὸν Προδρόμου πάτερα χρεὼ σοφὸν Ἀρχιερῆα. Archiſacerdotem celebro Prodomique parentem.

Martyrii cauſa in elogio additur, quod filium occultaverit dum occiderentur infantes, quodque Deiparam venientem ad templum voluerit manere in loco Virginibus deputato. Utrumque ex apocryphorum ſomniis hauſtum merito quis dixerit cum Hieronymo. Minus abſonum, imo veroſimile videri poteſt, ipſum eo tempore, quo ex prophetiis ſciri videbatur naſci debuiſſe Meſſiam, pro hac veritate animoſius contra negantes defenſa, fuiſſe occiſum inter templum & altare, atque ita verba Chriſti, omnem ſanguinem juſtum ab Abel ad Zachariam venturum ſuper Judæos comminantis, nullam obſcuriori explicationis violentiam paterentur; ſignificarent enim ſanguinem ab initio mundi uſque ad tempus Meſſiæ injuſte effuſum; neque offendiculum objiceretur vel ex parte patris, vel ex parte temporis; cum nihil prohibeat etiam Joannis genitorem filium fuiſſe alicujus Barachiæ. Ceterum non definimus quidquam: pleniuſque tractari ea quæſtio poterit die 5. Novembris, quando Zacharias, pater Joannis apud Latinos colitur.

Ϛ' 8 Id. Ῥεῦ ΜΙΧΑΗΛ πομπαῖσι χεύσας τὸν ἀγῶ ἕκτῳ. Torrentis MICHAEL infudit fluminа ſexta.

De hoc inſigni & celeberrimo apud Laodiceam miraculo duplicia Acta Græca in codicibus Vaticanis invenimus: neutra tamen adhuc habemus tranſcripta: interim legimus quæ ſunt apud Lipomanum, ubi non recte provenisse dies.

Ζ' 7 Id. Ἑβδομάτῳ δαΐζει ΣΩΖΟΝ, τυπτόμενον χόλε λαμπρῷ. Sozonem occidit flagris lux ſeptima cæſum.

Pompejopoli in Cilicia ſub Maximiano, etiam hodierno Romano adſcribitur. Acta Græca duplicia habemus.

Η' 6 Id. Ἐξάγεται φῶς τῷ ΘΕΟΜΗΤΟΡΑ αὖθις ΑΝΝΑ. CHRISTIPARAM luci bis quarta proculit ANNA.

Titulus hodierna diei in Menais eſt Natalis ſanctiſſimæ Dominæ noſtræ Deiparæ: auctores vero Officii totius nominantur Sergius & Stephanus Hagiopolita, Germanus Patriarcha, Domini Andreas & Joannes; plures autem in Mſs. extant Græca orationes auctorum perquam celebrium, ac nominatim Leonis Auguſti, quæ una cum aliis nonnullis Græco-Latine edita eſt in Auctario Bibliothecæ Græcorum Patrum a Franciſco Combefiſio.

Θ' 5 Id. Ἧς' εὑρὼν ΤΟΚΕΩΝ ΘΕΟΜΗΤΟΡΟΣ ἔρρε σωίζειν. Invenias nona GENITORUM feſta MARIÆ.

Scilicet Joachim & Annæ, qui a Latinis ſeorſim coluntur, hæc 26. Julii, ipſe 20. Martii.

Τριακοστῷ δεκάτῳ ΔΩΡΑΝΤΜΟΙ ἐκτανύει ΤΡΕΙΣ. Tres decima occumbunt quibus ultima ſyllaba DORA. Ι' 4 Id.

Scilicet MENODORA, METRODORA, NYMPHODORA, *Sorores Martyres ſub Maximiano in Bithynia: quarum & Acta habemus Græca, & in Romano hodierno expreſſa nomina.*

Ἑνδεκάτῳ πέμπων ΘΕΟΔΩΡΗ ὕπνον ἰαίνει. Dormit extremum undecima THEODORA ſoporem. ΙΑ' 3 Id.

Alexandrina pœnitens ſub habitu monachico, etiam hodierno Romano adſcripta. Acta Græca habemus.

ΑΥΤΟΝΟΜΟΣ ϟ λίθοις δύο ξ δεκάτῳ κατακλίεται. AUTONOMUS ſaxis duodena luce necatur. ΙΒ' 2 Id.

Sub Diocletiano Epiſcopus & Martyr in Bithynia, cujus Acta habemus Græca, & nomen ex hodierno Romano recitamus.

. . . Μνήμη θεηγορίων & ἀγίας τοῦ Χριστοῦ & Θεοῦ ἡμῶν Ἀναστάσεως, & προσύρσεως & ὑψώσεως τοῦ τιμίου & ζωοποιοῦ Σταυροῦ, & τοῦ ἁγίου Μάρτυρος ΚΟΡΝΗΛΙΟΥ τοῦ ἑκατοντάρχου. ΙΓ'

. . . . Memoria enconiorum ſanctæ Chriſti ac Dei noſtri Reſurrectionis, & Profectum Exaltationis venerandæ ac vivificæ crucis, & ſancti Martyris CORNELII Centurionis. Idibus

Poſtremo nominatus colitur a Latinis 11. Februarii, ubi Acta ex Mſs. Græco dedimus. Dedicatio autem templi ſancti Sepulchri (ſic enim magis appellant Latini) facta eſt ſub Imperatore Conſtantino & Epiſcopo Hieroſolymitano Macario, cui totius fabricæ cura fuerat a Cæſare demandata.

Τλῶδι δεκάτῳ ΣΤΑΥΡΟΥ ξύλον ἔδυ σωτῆρος. Tollitur ad decimam quartam venerabile LIGNUM. ΙΔ' 18 Kal.

Ρ' 18 Kal. Πέμπτῳ ξ δεκάτῳ βλίθει καμάτῳ ΝΙΚΗΤΑΣ. NICETAS decima quintaque immittitur igni. ΙΕ' 17 Kal.

Martyr Gothus ſub Athanarico circa Danubium, cujus Acta Græca habemus, nomen autem hodierno Romano addidit Card. Baronius.

Τῷ ἑξ & δεκάτῳ ΕΥΦΗΜΙΑΝ πάντες ἅρπαγα. EUPHEMIE decima & ſexta mordetur ab urſa. ΙϚ' 16 Kal.

Martyr Chalcedone, antiquis fabis Latinis æque ac Græcis nota, cujus præclara Acta & editis habemus meliora habemus. Allatius ait vidiſſe ſe orationem Conſtantini Epiſcopi Tii in Inventionem ſacrarum ejus Reliquiarum, quam nobis non repertam, inveniri optamus.

Ἑβδομάτῳ δεκάτῳ ΑΓΑΠΗΝ πέμπει ΕΛΠΙΔΑ, ΠΙΣΤΙΝ. ELPIDA, PISTIM, AGAPEN decimam poſt tertia mactat. ΙΖ' 15 Kal.

Coluntur a Latinis 1. Auguſti, Latinis nominibus FIDES, SPES, CARITAS. *Sorores Martyres Romanæ: quarum non ſolum Latina Acta, ſed & Græca triplicia partim habemus, partim vidimus Venetiis ac Mediolani, quæ nondum nobis tranſcripta ſunt: habemus autem Græce, quæ Latine reddenda Lipomanus curavit.*

Ὀγδοάτῳ δεκάτῳ θοὸς ΕΥΜΕΝΙΟΣ μεγαλήτωρ. Occidit EUMENIUS decima octava generoſus, ΙΗ' 14 Kal.

Digitized by Google

Epiſcopus Martyr Gortynæ in Creta, inſcriptus hodierno Romano, cujus etiam Acta haberemus.

cruenta morte, poſtquam cruciatus ſuperaſſet, quo elogio carmen.

ΙΘ΄ 13 Kal. Ἐτύμῃ δ' ἰκάδι ΤΡΟΦΙΜΟΝ σὺν ἑνδεκάτῃ καὶ δεκάτῃ κατέπεφνον ἑταίροις.
Cum Socio Trophimus nona decimaque necatur,

Εἰκάδι δ' ΕΥΦΡΟΣΥΝΗ ἐξ ἀνέμων ἔβαλε πρὸς πέμπτην ἐπὶ δεκάδα ψυχήν.
Attulit Euphrosynæ mortem vigeſima quinta. ΚΕ΄ 7 Kal.

Scilicet cum Sabatio & Dorymedonte, *Synnada in Phrygia ſub Probo. Acta Græca habemus; nomina in hodierno Romano legimus.*

Alexandrina hæc Virgo, filia Paphnutii, in Ægypto aliquo monaſterio ſub virili habitu latuit: nominatur autem in antiquioribus Martyrologiis Latinis 3. Januarii; in aliis multis minus antiquis 11. Februarii, quando elegimus ejus Acta (quæ Græce etiam habemus) dare, propterea quod eam tunc ſolennis colat totus Ordo Carmelitanus, etſi non inveniremus, quare, pro tam multis longeque illuſtrioribus Orientalis monacheſmi Sanctis, hanc Ordo ille colendam ſibi aſſumpſerit. Nunc invenio apud noſtrum Albertum Kojalovicz S. Euphroſynam Virginem, Ducis Polociæ filiam, quæ monialis facta, extructo in ſuburbiis S. Salvatoris monaſterio, mortua eſt Hieroſolymis 23. Maii circa annum 1173. in monaſterio Deiparæ, vulgo Ruſſo, ſepulta. Hinc occurrit ſuſpicari, quod Rutheni aliqui ex eo monaſterio monachi, urbe ſancta a Saracenis, una cum Latinis Chriſtianis omnibus emigrantes, ſecum in urbem Acconenſem, quæ deinde Patriarchæ Sedes fuit, iſtius ſuæ Sanctæ conterraneæ corpus vel reliquias ejus notabiles; quæ deinde beneficio B. Alberti Legislatoris Carmelitarum, vel ſucceſſoris ejus alicujus, in eorum poteſtatem tranſierint, occaſionemque dederint ipſam confundendi cum antiqua Euphroſyna, colendique eo die quo inſcripta hæc erat Breviario Gallicano, ad eccleſia ſancti Sepulchri uſum traducto, atque inde a Carmelitis aſſumpto.

Κ΄ 21 Kal. Εἰκάδι ΕΥΣΤΑΘΙΟΣ γενεὴ ἅμα καὶ βοῒ καίεται.
Vicena Eustathius domus & tota in bene flagrat.

Uxor ſcilicet & filii duo, idque Roma. Sunt & Latinis & Græcis celeberrimi ex Actis utraque lingua ſcriptis; quibus an non aliquid Poetica inventionis permiſtum ſit, erit ſuo tempore diſcutiendum. Legatur interim noſtri Athanaſii Kircheri hiſtoria Euſtachio-Mariana, qua admiranda D. Euſtachii ſociorumque Vita ex variis auctoribus collecta; locus, in quo eadem in Monte-Vulturello Chriſtus inter cornua cervi apparuit, noviter detectus; eccleſia quoque B. M. V. quam eodem in loco a Conſtantino Magno conditam, S. Silveſter Papa I. ſolenni ritu conſecraſſe traditur, ſummo ſtudio inquiſita, deſcripta, nec non variis antiquitatum monumentis illuſtrata, e denſis quibus hucuſque delituerunt tenebris, in publicæ lucis bonum educuntur 1665.

Εἰκάδι ἕκτῃ ΙΩΝΑΝ γαῖα κέκευθεν.
Prima & vicena tumulo occultatur Jonas,

Hic Prophetæ Romano etiam hodierno inſcribitur,

ΚΑ΄ 20 Kal. Εἰκάδι ἑβδόμῃ ΚΟΔΡΑΤΟΣ τῷ αὐτῷ ἔρνος ἄθλων,
Certando invenit palmam CODRATUS eadem,

Epiſcopus Athenienſis, Quadratum Latini ſcriberent, qui cum hoc nomine colunt 26. Maii: quando & nos de eo,

Πρὸς γῆθεν μήνικα BRONTHΣ-ΠΑΙΣ εἰκάδι ἕκτῳ.
Sexta Tonitrugenam & vigeſima mittit ad aſtra, ΚϚ΄ 6 Kal.

Scilicet S. Joannem Theologum *ſive* Evangeliſtam, *cui & Jacobo fratri Chriſtus impoſuit nomen* Boanerges. *Latinis colunt tranſitumejus 27. Decembris.*

ΚΒ΄ 9 Kal. . . . Τῇ ἁγίᾳ Ἱερομάρτυρι ΦΩΚΑ.
. . . . Sancti Hieromartyris Phocæ.

Εἰκάδι ἑβδόμῃ φάεσφορον ΕΠΙΧΑΡΙΣ ἔπτυσε. ΚΖ΄ 5 Kal.
Epicharin gladio vigeſima ſeptima tollit,

Idem de quo jam actum ad 23. Julii, hic ſolum addo recentiora quædam Græca apud nos eſſe, in quibus ei & datur titulus Thaumaturgi.

Dicitur Roma paſſa ſub Diocletiano, interim nulla ejus Acta Latina vel Græca habemus.

ΚΓ΄ 12 Kal. Εἰκάδι τρίτῃ γαστὴρ κλίβει ΠΡΟΔΡΟΜΟΝ ἔσω,
Prodromon includit vigeſima tertia in alvum;

Εἰκάδι ὀγδόῃ ΧΑΡΙΤΩΝ σοὶ γράμμα Χριστέ. ΚΗ΄ 6 Kal.
Vicena octava Chariton tibi, Chriſte, ſacratur.

In titulo feſti ſcribitur Συλλήψις Conceptio; *non quod ipſa proponatur ut ſancta in ſe, & cultu religioſo digna, ſicuti ex pio communique Eccleſiæ ſenſu proponitur* Immaculata Virginis Deiparæ Conceptio; *ſed propter myſteria ipſius diei, qua vere ſanctæ nativitati Joannis, cum munere Præcurſoris eidem divinitus conceſſo, indicata eſt Zachariæ patri ejus ab Angelo: quod & ipſa imagine expreſſum voluerunt Græci, a quibus hoc feſtum longe aliter pingere didicerunt Moſci, quam pingant feſtum Conceptionis Mariana.*

Celeberrimi in eremo Hieroſolymitana monaſterii conditor, cujus Vita cum in Lipomano & Surio extet (habemus autem eam etiam Græce) mirabor in Romani Martyrologii ampliſicatione fuiſſe a Card. Baronio prætermiſſum Charitonem, præ cæteris minoris longe notæ Orientalibus. Sed cum Acta illa inſpexi propius, vidi tantam in iis perſonarum ac temporum confuſionem, ut vix potuerim dubitare quin de induſtria eum prætermiſerit Baronius, eo quod ad Annalium ſuorum tomum tertium progreſſus, clare cognoſceret, quam parum ſolide fundamento nixus de Sancto illo egerit in ſecundo tomo, quaſi ſub Aureliano Imperatore fidem confeſſus anno 275. diu ante ejuſdem ſeculi finem habuiſſet ædificatam Lauram & monachos in ea collectos, mortuus circa an. 304. Invenit enim Baronius, quod Sanctus iſte gloriaretur coram Præſide ſe eſſe diſcipulum Theclæ & Pauli, *& deinde vidit nominari* Macarium *Hieroſolymorum Epiſcopum, qui dedicavit eccleſiam a Charitone conſtructam, quod fieri non potuit ante ejuſmodi facultatem Chriſtianis a Conſtantino factam, certe non prius quam* Macarius *ordinaretur Epiſcopus, quod primum factum eſt circa ann. 316. cum jam in Paleſtina floreret*

Ἡμέρᾳ δ' ἀμφὶ τετάρτῃ πέμψις ἐξ ἴδιων ΘΕΚΛΑ.
Vicena quarta indulta eſt dimiſſio Theclæ.

Megalo-Martyra & Apoſtolis æqualem *appellant Græci: Latini eam antiquitus colunt die præcedenti. Acta ejus Baſilius Seleucienſis Epiſcopus, & poſt hunc Simeon Metaphrastes, utraque (quamvis priora ſint uno, quem ſuppleri vellemus, loco mutila) edidit Græco-Latine Petrus Pantinus Decanus Bruxellenſis. Reliquiæ corporis Mediolani eſſe creduntur in eccleſia Cathedrali. Obiit autem in-*

Hila-

Digitized by

Digitized by Google

ВОСТЯЄТЪ ПРИТЧЯ: КД

Якѡ гдⷭ Михаилъ Зⷨ Сѡнтъ Євкинѳ ПРожЄво ПрЄтыа Буя.

Рцѣ АнЂзиніе Чтнаго. Кѵрїла: ЄТ Фнѳа. МНикита.

Рцѣ Михаилъ Фѳдо. КЗ Кодратъ КВ Ѵкѵа ОМ Фка Исвтѣ Іѡна.

Іѡне Сваго. КЗ Іѡа Бгоⷭ КЗ Калистра КП Харїтѡна КѲ Кѵріак. Пригорїн.

BIBLIOTECA NAZIONALE NAPOLI

Hilarion, monachorum in eadem, Hieronymo teste, omnium primus. Fatetur Metaphrastes vitæ auctor, nihil eorum quæ narrat, scriptum invenisse se, sed solum per traditionem accepisse, seque eo nomine excusari petit. Quis autem ignorat, quam facile personas ac tempora confundat traditio? Exemplum habemus in eo, qui Baronium & alios sæpe torsit & hic Metaphrastem decepit, Aureliano, accepto pro hujus nominis Imperatore, loco ejus qui Princeps seu Comes utriusque Militiæ sub Trajano præfuit Isauriæ, cujus caput Iconium, patria Charitonis & Theclæ. Et sic Martyr Chariton, *passus ante annum Christi 116, ac forsitan die 3 Septembris, in vivæ calcis fornace consumptus, confusus fuerit cum alio multo juniore, non Isauro sed Palæstinio: qui potuerit juvenis sub Licinio fidem esse confessus, ac deinde circa annum Christi 330, sumpto ab Hilarione vitæ monasticæ exemplo, Lauras constituendarum fecisse initium. Ecce quam modica in historiis tractandis discretio adhibita, vanum esse ostendat constans eorum, qui undequaque colligunt palea, ad monastici Status originem in Palæstina altius quam par est fundandam; seque existimant, contra expressissimam S. Hieronymi sententiam irrefragabile testimonium reperisse.*

Σκυθιβίῳ δ' ἐπὶ τῇ μιᾷ καὶ εἰκοστῇ ὁ ΚΥΡΙΑΚΟΣ. ΚΟ'.
CYRIACUM fecit vigesima nona fieri. 3 Kal.

Fuit S. Euthymii discipulus, & in prædicto S. Charitonis monasterio Hegumenus, hodierno Romano inscriptus QUIRIACUS, *quod eodem redit: Habemus geminam ejus Vitam Græcam, quarum alteram compositi Metaphrastes, & in utraq; dicuntur scyllæ cochlearibus ejus cibus fuisse.*

Ἀρμενίων μεγάλῃ δεκάτῃ ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ τελειοῦται. Λ'
GREGORIUM Armeniæ tollit trigesima magnæ. 2 Kal.

Floruit tempore Constantini Magni, regionis illius Apostolus, meritoque adscriptus est hodierno Romano; sed quæ a Metaphraste conscripta apud Lipomanum extat prolixa ejus vita, contracta ex alia longe prolixiori quam sub nomine Agathangeli veluti coævi habemus Græcam, vereor ne multis fabulosis additamentis prodigiosius amplificata sit quam verisimiliter putetur.

SEPTEMBER

MOSCORUM FIGURATUS

1 SYMEON ✠ Stylites.

Primus hic ut Græcorum sic & Moscorum mensis est, in cujus tabula prima ac secunda linea, litteris ΓΡ, τωνρ significatur, per OM *vero &* M. Ὀσιομάρτυς *Martyr designatur: quorum deinceps cum ratio non habeatur, neque ego ejus rationem habere volui.*

11 MAMAS ✠ Martyr.
IOANNES † Patriarcha Constantinopolitanus.

Potnica, *id est* Nardus Jejunator *cognominatus, vixit sub Justino, Tiberio & Mauritio Imperatoribus! Vita utinam aliqua extaret.*

III ANTHIMUS ✠ Episcopus Martyr.
THEOCTISTUS † Monachus

Socius S. Euthymii, de quo ad hujus Vitam multa diximus 20 Januarii, illius vero seorsim scriptam Vitam extare nullam scimus.

IV BABYLAS ✠ Episcopus Martyr, *cum tribus pueris: Possevino perperam* Bobilus.

V MOYSES ✠ Propheta. *Etiam a Latinis antiquitus hoc die colitur.*

VI ZACHARIAS ✠ Pater S. Ioan. Bapt.

SYNAXIS ARCHANGELI MICHAELIS. ✠

Qui hic ante ecclesiam diadematus assistit velut Sanctus, est Presbyter Archippus, *cui ea revelatio facta est, cujus etiam Vita ipsi narrationi miscetur, & nomen cum titulo Sancti præfigitur eidem narrationi in quodam Bibliotheca Ambrosiana Manuscripto.*

VII SOSON ✠ Martyr.
EUDOCIMUS, *an* EUDOXIUS? Martyr.

Priori nomine nullus hoc mense usquam, posteriori reperitur unus, & quidem die præcedenti in Menæis cum sociis Zenone & Romulo, quorum Acta Græce habemus; nomina autem Romano hodierno inscripta sunt die 5.

NATIVITAS VIRG. MARIÆ. ✠ VIII

IOACHIM & ANNA ✠ Parentes Deiparæ. IX
SEVERIANUS † Martyr.

Sebastæ in Armenia sub Lycinio: nomen reperies in hodierno Romano, Acta Græca nos habemus, nova forsan Latinitate donanda.

MENODORA, METRODORA, NYMPHODORA ✠ Sorores Martyres. X

Possevinus, nescio qua contractione, scribit nomen Mart. Ruidonæ.

THEODORA ✠ Pœnitens Alexandrina. XI

Nomini ejus ΓΡ *perperam præfigitur loco* MP; *id est* ναιρ, *loco* μιαρ.

AUTONOMUS ✠ Episcopus, *Possevino minus recte* Autonechus. XII

CORNELIUS ✠ Centurio. *Creditur postea factus Episcopus in pace obiisse.* XIII

EXALTATIO SANCTÆ CRUCIS. XIV

PHILOTHEUS ARCHIEPISCOPUS. XV

Quod hic additur Nidagrada; *personamque nutricem facere deberet, magis confundit, persuadet tamen indigenam esse: licet enim Græci etiam habeant colantque hoc die* Philotheum *quendam miraculis clarum, cujus Vitam invenire multum optaremus; colunt eum tamen cum titulo* Presbyteri: *hic vero* Archiepiscopum *cum epigraphe addita, cum vestis ipsa loquitur. Habuit quidem etiam Constantinopolis Philotheum Patriarcham qui anno 1367 ad Catholicam unionem propensum se ostendit & Orationes plures de Sanctis laudantur ab Allatio, sed neque prædicta unio plenum successum habuit neq; solum schismaticus sed etiam hæreticus* Philotheus *iste fuit, qui teste eodem Allatio Diss. 2 de libris Eccles. Græcorum pag. 115 Palamæarum sectator partium, multis contra Latinos invectus est; multum etiam laboravit pro Palama; illiusque hæresi, a plerisque Græcis oppugnatas, damnatis defendit scriptis & operibus; tandemque ipsum Palamam inter Sanctos retulit,*

Digitized by Google

xulit; & Officium in ejus laudem compoſuit; nec unquam ſcitur ab errore illo reſipuiſſe. *Hunc ergo ſi a Græcis Moſchi acceperunt honorandum ut Sanctum, decepti ſunt ut in aliis circa fidem multis. Interim quærendum reſtat non fuerit &c. fuerit Kijovienſium Metropolitarum Sanctorum unus, cujus corpus, in loco* Nidzgrad *dicto quieſcat, de quo plura conveniat ex Ruthenis diſcere, una cum ætate qua floruit. Non enim audeo* Novogrodum *ſuggerere, urbem in Ducis Moſcovia ditione opulentam, amplam & Epiſcopalem.*

NICETAS ✠ Martyr Gothus.

XVI EUPHEMIA ✠ Virgo Martyr.

XVII FIDES, SPES, CARITAS, ET MATER SOPHIA ✠

Inintelligibile eſt, quod Poſſevinus hic habet, nomen S. Mart. Verſolinæ.

XVIII EUMENIUS ✠ Epiſcopus Martyr.

XIX TROPHIMUS, SABATIUS, DORYMEDON ✠ Martyres.

Et hic Trochipeum *ſibi finxit Poſſevini interpres.*

THEODORUS Monachus.

Ignotus mihi: ſuſpicor autem vel indigenam eſſe, vel ad gentis converſionem alunde advectum: quid enim aliud perſuadere poſſint Reguli duo, veluti diſcipuli, ac forſan ut Martyres, ante eum conſtituti? quorum etiam indicari videntur nomina NYAD & IEGO.

XX EUSTATHIUS, TATIANA ✠ Conjuges Martyres,

Veriori nomine ſcriberetur Trajanæ: *filiorum autem hic adjunctorum nomina fuiſſe dicuntur,* Agapius & Theopiſtus.

MICHAEL PRINCEPS Zernichoyienſis.
THEODORUS ejus famulus.

Horum ſub Batyro Ruſſiæ tyranno martyrium, habemus ex antiquis Gentis monumentis deſcriptum, & a Vilnenſi Archiepiſcopi Suffraganeo approbatum, ſed breviſatis epitome. Prolixiorem hiſtoriam qui ſuggeſſerit, bene de patriis Sanctis merebitur.

CODRATUS ✠ Apoſtolus.

XXI *An* Condratum *pronuntiens Moſci neſcio, hic certe expreſſum videtur N& interpres Belga etiam ſic legit: Poſſevino ineptius obtrusum fuit nomen* Apoſt. Conradi.

IONAS ✠ Propheta.

XXIII *Fortaſſis ad diem ſuperiorem more Græcorum referendus, incuria ſculptoris hic ponitur.*

PHOCAS ✠ Epiſcopus Martyr.
IONAS PRESBYTER † Monachus

Inter Sabaitas, vixit, pater SS. Theodori & Theophanis Confeſſorum qui coluntur 27 Decembris: ipſe autem a Menais refertur die præcedenti, nec vitam habet ab Actis filiorum diſtinctam quæ habemus Græce.

In tripycho Moſcovitico, infra propemodo poſt 66 Petrum & Alexium Metropolitas *Kiovienſes, proponitur quidam* S. Ionas *eodem in habitu, ut videatur ſucceſſorum eſſe aliquis, ſed quo die colendus, quibus miraculis clarus, non latet.*

CONCEPTIO IOANNIS PRODROMI. ✠

XXII THECLA ✠ Virgo Martyr.
XXIV

Poſſevinus hæc omiſſa ceteros ex ordine ſequentes uno die anticipat: atq; ita in fine domũ deſitnus Sancto, notat, Deeſt.

XXV EUPHROSINA ✠ Virgo ſacra.

OBITUS SERGII RADOZNIESKAGO.

Ita ſitteratim legendum cognomen docet interpres Belga. Habemus inter alias hanc ſpectantes Vitas, a Vilnenſi Suffraganeo approbatas, Vitam hujus S. Sergii Abbatis: *qui Roſtovia natus, cum parentibus* Radoznam *migravit (unde cognomen ei manſiſſe apparet) ibidemque extruxit cœnobium ſanctiſſimæ Trinitatis: quod ab urbe Moſcua diſtare* 60 P.M. *ſcribit Poſſevinus, omniumque totius* Moſcovia *celeberrimum opulentiſſimumque ac numeroſiſſimum eſſe hodieque auctores docent, ad ducentos trecentoſque monachos in eo commorari aſſerentes, ipſos Magno Duce quotannis ad viſendum incorruptum Sergii corpus egrediente. Vitam (quam habemus a coævo, ex ore teſtium oculatorum imprimis diſcipuli, ſcriptam) mortem ejus conſignat anno* 6 ∞ 800, 25 *Septembris: annus autem iſte (ſecundum Allatianam tabulam, Diſſertationi ejus de Dominicis & hebdomadibus Græcorum recentiorum præfixam, ex uſu inter commercia & congreſſus familiares communi) eſt Æræ Chriſtiana vulgaris annus* 1292. *Hinc apparet vel Poſſevinum vel interpretes ejus inſigniter erraviſſe, quando ſub annum* 1582 *ſcripturo de cultu hujus S. Sergii, ſuggeſſerunt eum* unde viginti annis ab inde mortuum *fuiſſe, pro annis ducentis nonaginta. Quo errore correcto, extra ſuſpicionem ſchiſmatis, juxta conſtitutum a nobis principium, manet fama tanti uſque in hodiernum diem Thaumaturgi & integro etiamnum corpore ſpectabilis. Quare vehementer optamus miraculorum ejus ſeriem & prolixiorem Vitæ hiſtoriam, ſi qua extat, nancisci.*

IOANNES BOGOSLOB, *id eſt*, Theologus. ✠ XXVI

Ita enim Joannem Evangeliſtam *paſſim appellant* Græci.

CALISTRATUS † Martyr. XXVII

Baronius, Acta apud Lipomanum, quæ nos Græca habemus, ſecutus, ad ſequentem diem ipſum inſeruit Romano hodierno.

CHARITON ✠ Monachus, XXVIII

CYRIACUS ✠ Monachus. XXIX

GREGORIUS ✠ Armenorum Apoſtolus. XXX

Hic menſis uti primus Moſcis eſt æque ac Græcis, ſic habebat in fine quartæ quinæque lineæ (nam prototypa noſtra quinque habent Sanctorum ordines, quos ad quatuor redegimus) habebat inquam, in fine duarum ultimarum linearum notatum Annum & Indictionem, qua tabulæ ſculptæ vulgataque ſunt. Ita ſcilicet ut ſupra quartæ ſeriei ultimum, poſt verba quibus conceptio Ioannis Prodromi *indicatur, inveniantur hæ litteræ ζ ρ λ ς' quibus notatur annus, Mundi juxta Allatium* 7 ∞ 136, *Æræ noſtræ vulgaris* 1628: *ſupra ultimum autem loculum quintæ ſeriei, qui in prototypo eſt duplo amplior, poſt nomen* Gregorii *legebatur* INΔIT. ßi, *id eſt*, 12: *quæ non uſquequaque concordant: nam dicto anno tam Mundi quam Chriſti, ſecundum Allatium noſtrumque uſum, ſolum fuiſſet numeranda* Indictio 11. *Oportet ergo exiguam aliquam inter hodiernos Græcos Moſcoſque differentiam agnoſcere, quoad combinationem Annorum* Mundi *& Indictionis, qua non mereatur nos hic morari. Ad ejuſdem* S. Gregorii, *Septembrem claudentis, pedem ſiniſtrũ ſcriptæ erant litteræ* Θ.M. *quas defectu loci noſtro in eſtypo permiſimus omitti. An iis ſignificetur* Menſis nonus anni Græci ac Moſcovitici, *qui nobis* Majus *diceretur; an nomen ſculptoris vel propola, per litteras initiales notetur; an aliud denique, non divino. Solum hic excuſo & finio menſem, quod figuras in Eſtypo, quamvis rudi oblongas ac teretes delineator noſter craſſiculas omnes ac puſillas fecerit in hoc primo ſui operis tentamento: quod deinde monitus, curavit emendare in aliis, ſeque magis conformare prototypo.*

OCTO-

Digitized by Google

OCTOBER

GRÆCORUM METRICUS

Α' Kal. Λέγετο ΑΝΑΝΙΑΣ Ὀκτωβρίοις αἵματι κηρῷ.
ANANIAM Octobris tinxere cruore Kalendæ.

S. Pauli Apostoli Baptizator, colitur a Latinis 25 Januarii. Allatius dicit quod Passionem ejus scripsit Barsaphta quidam, ac juxta Martyris cadaver reposuit, quam cuperemus invenire: inventam tamen haud facile credemus auctoris cœvi opus esse.

Β' 6 Non. Τρίβε δ' ἔλασσον σοὶ ΙΟΥΣΤΙΝΗΣ ΚΥΠΡΙΑΝΟΣ.
Jungere JUSTINÆ gladio, CYPRIANE, secunda.

Hic Magus, *illa* Virgo *fuit, Antiochiæ in Syria sub Decio. Utrumque Damasci pro fide Christi tortum ac capite plectum, cum jam* Cyprianus *esset* Episcopus Carthaginensis, *tradunt Græci in Menæis, & consonat Gregorii Nazianzeni de his Sanctis oratio. Ingens sane error, in sola fundatur homonymia: nam* S. Cyprianus Carthaginensis Episcopus *tempore Decii, Afer fuit, colitur que a Latinis, ignotus Græcorum fastis, 14 Septembris. Antiochenus vero Magus cum Justina dici ab iisdem Latinis passus sub Diocletiano, 16 jam diu mensis, secundum meliora & antiquiora Acta; quæ Latina habemus, & in Vaticano Græca reperimus, sed necdum curavimus transcribenda.*

Γ' 5 Non. Ἄμοι τρίτην κεφαλὴν φυλάσσε, ΔΙΟΝΤΣΙΕ, φέρε.
Tertia ferre caput manibus tibi dat, DIONYSI.

In hoc versu clare expressum vides Dionysium Parisiensem, secundum id quod vulgo de eo fertur; neque dubitare sinit epitome Actorum, qualia Metaphrastes compilavit, persuasus Areopagitam Dionysium *eumdem esse, qui fuit Parisiensium Apostolus, & a Latinis cum Rustico atque Eleutherio colitur 9 hujus. Res ea admodum controversa est, neque hic volumus in partem alterutram præjudicare quidpiam, cum tot utrimque scripti libelli melius possint lectorem instruere de totius status quæstionis, suo tempore opportunius dijudicanda. Nihilo levior controversia est de libris* Dionysii Areopagitæ *nomen præferentibus, hujusne revera, an alterius sint. Pro Affirmativa nuperrime scripsit Petrus Franciscus Chiffletius noster: pro negativa habeo epistolam eruditissimi viri Paschasii Quesnel, ejus qui Athanasianum Symbolum, Quicumque vult, Vigilii Tapsensis Opus esse indicavit. In hac epistola, perstrictis summatim argumentis triginta quinque Joannis Marini, in Opere de sacris Ordinationibus, & aliis alterius eruditi viri quindecim additis, atque eorum aliquibus curiosius excussis, eo deducit conclusionem; ut non solum credat se pro demonstrato habere Areopagiticorum auctorem, post exortas Nestorii & Eutychetis hæreses scripsisse sæculo 6, sed etiam probabiliter colligi a se putet, quod ex Judæis progenitus, natione Ægyptius, professione Monachus, disciplina Platonicus fuerit, teutoque contra Nestorianos zelo actus, ut plusquam par sit in contrariam Eutychianorum vel Semieutychianorum declinaverit sententiam; phrases eis familiares usurpans, quas tamen Catholice interpretari quis possit, fortassis & debeat. Chiffletio vero, contra Marini argumenta velut præcipuam arcem occupanti, quod auctor, si vere Areopagita non fuit, sed ejus solum personam sibi sumpsit, haberi deberet reus simulationis sacrilegæ, suum Vigilium Tapsensem revocat in memoriam, ante annos sedecim ab eo vulgatum, in quem, Athanasii aliorumque Sanctorum Patrum nomina personasque assumentem, eadem caderet accusatio, si legitima foret. Hæc summa bene longæ epistolæ, brevi forsitan lucem visura.*

Πέτραν σῶμα κάλυψε τετάρτῃ ΙΕΡΟΘΕΟΝ; Δ'
Abdidit HIEROTHEUM qualem lux quarta sepulcro? 4 Non.

Proponitur hic tamquam Episcopus Athenarum, & præfecti Dionysii magister: sed neminem ipso Dionysio priorem fuisse Athenis Episcopum facile potest demonstrari; & filiolum aliquibus sapiunt omnia quæ de illo referuntur, scriptorum quoque illius fragmenta, in Areopagiticis prodita, ac ejusdem plane cum his styli sic & auctoris esse videntur: qui forte nonnihil peccat contra decorem ejus quam alloquitur personæ, quando primario S. Pauli discipulo scribit, quod Hierothei *Theologica elementa a* Timotheo *intelligi non potuerint, hancque ob causam ab eodem fuit remissa, quod est ponderosum ex triginta quinque Marini argumentum. Interim ipse* Hierotheus *Græcorum exemplo est hodierno Romano adscriptus. Hispani quidam fabulatores sub Dextri nomine, eumdem in Hispaniam prætextum asseverarunt titulo primi Episcopi Segobiensis; cum injuria S. Fructuosi, veteris ac certi istius urbis Patroni. Quam hujus iniuriam eruditissimo Commentario ameliorat amicus noster Agropolitanus tunc Marchio, nunc etiam Marchio de Mondexar & Comes de Tendilla atque utroque titulo Magnatum Hispaniæ, prærogativa spectabilis: ameditus est autem eam eruditissimo Commentario, primum edito sub titulo Discursus historici, deinde fusius tomis duobus (quorum tamen alter necdum prodiit) sub appellatione Dissertationum ecclesiasticarum, pro honore antiquorum Tutelarium contra fictiones modernas.*

Πίμπτῃ βλῆτο λίθοις ἐξ δυμὸν ἄφεκε MAMEAXΘΗ. Ε'
Obruitur saxis quinta, expiratque MAMELCHITHES. 1 Non.

Martyr in Persida populari gentilium furore lapidata hæc est, cujus minam Acta invenirentur. Inscribitur ea Romano Martyrologio 17. hujus mensis.

Δὶς τρὶς δ' ἐπλήγη ΘΩΜΑΣ μακροῖσιν ἐν ἴχνῃ. ς'
Bis terna longis THOMAS configitur hastis. 3 Non.

Apostolus hic colitur a Latinis 21 Decembris: quo die agendum erit de ejus corpore, quod pridem credebatur ex India Edessam translatum; superiori autem sæculo dicitur repertum in primo suo sepulcro, Meliapore, ad oram Sinus Gangetici, ubi hodieque ostenditur lapis, super quem mactatus fertur; aliisque, ad quem cum mare pervenisset, adventuros e longinqua gentis externa homines prædixit Sanctus, qui eamdem quam ibi prædicaverat fidem annuntiarent iis populis: quod per S. Franciscum Xaverium & socios feliciter adimpletum fuit.

ΣΕΡΓΙΟΝ ἑβδόμῃ ἔλεφ' ἴκτυπε τοῦτο δ' BAPXON. Ζ'
SERGION ense, flagris BACCHUM lux septima mactat. Nonis.

Martyres hi Augustæ Euphratesiæ toto orbe celeberrimi, & antiquissimam Latinorum fastis adscripti fuerant. Acta Græca habemus, sed expulsa a Metaphraste, ut fortassis sinceriora sint vetera Latina.

Octava effugit pelagus PELAGIA vitæ. Η'
Ὀγδοάτῃ ὑπάλυξε βίᾳ πόλεμον ΠΕΛΑΓΙΑ. 8 Id.

Hi-

Hierosolymis pœnitens etiam hodierno Romano inscribitur. Inter Vitas Patrum Vita extat quam scripsit Iacobus Diaconus; quamque etiam a Metaphraste exornatam habemus Græce.

Θ', 9 Id. Ἀμφ' ἐξάδι ΙΑΚΩΒΟΣ ἐπὶ σταυρῷ πολίτης,
In crucis ad nonam, IACOBE, extendere ligno.

Est hic Alphæi filius, & Latinis nunc colitur 1 Maji, propter confusionem cum Iacobo fratre Domini, alias autem ut ab eo distinctum iidem colebant 22 Iunii.

Ι', 5 Id. Ἑσπέρᾳ δεκάτῃ ΕΥΛΑΜΠΙΟΣ, ἔνθα καὶ ΑΔΕΛΦΗ.
Commoritur decima dilecto EULAMPIA fratri,

Nicomediæ sub Maximiano passi, hodierno quoque Romano adscripti sunt. Habemus Græce Acta per Metaphrastem, ut exigant Latine edita apud Lipomanum & Surium.

ΙΑ'. 4 Id. ΕΝΝΑΙΣ ἑνδεκάτῃ ΦΙΛΟΝΙΛΛΗι συνάπτει κλεινή.
ZENAIS undecima PHILONILLÆ junctæ celebri est

Dicuntur ex Tarso Ciliciæ Pauli Apostoli discipula, Demetriade in Thessalia virtutibus & miraculis claruisse. Habemus Acta Græca solius Zenaidis, in quibus nihil de Paulo aut Philonilla, multoque junior illa esse videtur.

ΙΒ'. 4 Id. Τριὰς δευτεραίᾳ ΠΡΟΒΟΣ, ΑΝΔΡΟΝΙΚΟΣ ΤΑΡΑΧΟΣ θ.
Bis sena occidit PROBUS, TARACHUS, ANDRONICUS.

Martyres sub Diocletiano Tarsi in Cilicia, etiam Latinis fastis antiquitus inscripti; sed die præcedenti, quando Acta, etiam Græce, dabimus.

ΙΓ'. 3 Id. ΚΑΡΠΟΝ σὺν ΠΑΡΤΑΩι δεκάτῃ τρίτῃ ἐκδυσι χαλκῆς.
Tertia post decimam CARPUM PAPYLUMQUE occavit.

Martyres habentur, prior etiam Episcopus Thiatyra: celebranturque apud Latinos 13 Aprilis, quando eorum Acta Græce ac Latine dedimus.

ΙΔ'. 2 Id. Σὺν τρισὶ NAZAPIOΣ τριάδι δεκάτῃ τε καὶ τετάρτῃ.
NAZARIUS decima & quarta tribus additur enſe.

Sunt hi tres; Celsus puer, qui cum Nazario colitur a Latinis 28 Iulii, alii duo Gervasius & Protasius, fratres ac Martyres Mediolani, qui ab iisdem Latinis celebrantur 19 Iunii. Pro utroque die utrumque Acta Latina diversa habemus: hic autem conjunguntur nomina, quia de omnibus historiam unam constavit Metaphrastes, cujus Græcum contextum etiam habemus.

. . . Τὸ ἑαυτῶν Πατρὸς ἡμῶν ΚΩΣΜΑ Ποιητοῦ.
... S. P. N. COSMÆ Poetæ (*jubentelligo*) memoriæ,

Diei hujus titulum in Menais hic clandit. Melodum *cognominat Allatius, ejusque Vitam a se visam laudat: quam quia nondum invenimus hactenus, ideo nomen illius hic præter morem indicare volui. Est autem ipse secundum Allatium Episcopus Majumæ, S. Ioannis Damasceni condiscipulus, & in rebus quæ locupletandisque libris sacrorum cantuum, partem fortassis haud modicam juxta illum fortitus?*

ΙΕ'. Idib. Ἀμφ' ΛΟΥΚΙΑΝΟΣ δεκάτῃ πέμπτῃ ἐλιὸς πίπτων.
Esurie moritur decima quinta LUCIANUS.

Presbyter Antiochenus & Martyr sub Maximiano, colitur a Latinis 7 Ianuarii, quando Acta illustravimus, Græcum textum daturi in Supplemento.

Ἀμφ' ἐξάδι ΛΟΓΓΙΝΟΝ δορὶ κατέτρεχε. Ις'. 17 Kal.
LONGINUS sexta decima prosternitur ense.

Centurio hic est, Dominum sub cruce confessus. Egimus de eo 15 Martii & Acta Græca ac Latina dedimus, necesse habentes eum distinguere a Milite: Dominici lateris confixore, quem a γόγχη hasta etiam Longinum *appellandum antiquissimi tenuerunt, festumque ejus toti die agentes.*

Ἑβδομάτῃ δεκάτῃ νέκυν ΩΣΗΕ περιέζευ. ΙΖ'. 16 Kal.
Septima post decimam OSEE circumvehit ossa.

Videtur aliqua translatio indicari, de qua notitia quærenda nobis superest.

Ὀγδόᾳ δεκάτῃ πέρατα βίου ἔμμορε ΛΟΥΚΑΣ. ΙΗ'. 15 Kal.
Octava decima vitæ finem accipe, LUCA.

Evangelista hic, antiquitus etiam a Latinis toti solitus hoc die, Medicus *fuisse scitur ex Paulo:* Pictorem *quoque eum facit pia fidelium credulitas, imitata varias Christi ac Deiparæ imagines, quæ Romæ & alibi veneratione habent, velut ab illius manu essent. Fuerit operæ pretium legere, quæ in hanc rem scripsit Abbas Paulus de Angelis in descriptione Basilicæ Mariæ Majoris de urbe lib. 12 cap. 2 & 3, egent tamen illa examine aliquo, quod non est hujus loci.*

Ἔνατα ἐξάδι μέρος ἀμφικάλυψεν ΙΩΝΑ. ΙΘ'. 14 Kal.
Mors decima nona IONAM sustulit orbi.

Commemoratur apud Latinos 13 Julii, Prophetæ inter duodecim minores secundus.

Εἰκάδι ΑΡΤΕΜΙΟΣ πυκινόφρων ἀυχένα τμήδη. Κ'. 13 Kal.
Prudenti ARTEMIO secuit vigesima collum.

Dux Martyr sub Juliano, etiam hodierno Romano inscribitur: Acta Græce habemus, qualia Latine jam extant: sed non habemus ea quæ ex Philologia aliisque collegisse Ioannem monachum indicat Allatius.

Τεσσαρικαὶ ΙΑΡΙΩΝ κεμέσσατο εἰκάδι πρώτῃ. ΚΑ'. 12 Kal.
Vicena prima HILARION suprema recepit.

Monachus hic in Palæstina vixit, ejusque mirabilem Vitam scripsit S. Hieronymus, unde etiam Latinis hoc ipso die natalissimus colitur. Alia quæ apud Lipomanum & Surium extant ex Græco Acta, jam Græca habemus, non item illa quæ indicat Allatius pag. 124.

Εἰκάδι δευτέρῃ ΑΒΕΡΚΙΟΣ ἐκ χθονὸς γαίης· ΚΒ'. 11 Kal.
Bis undena dies ABERCIUM inseruit astris,

Inseritur etiam Romano hodierno, ut Episcopus Hierapolitanus in Phrygia, & Martyr sub Marco Antonio. Acta Græca habemus.

Ἔσθλὸν ΑΔΕΛΦΟΘΕΟΝ τριτάτῃ ξὺν εἰκάδι πάλλων. ΚΓ'. 10 Kal.
Optimum ADELPHOTHEUM vigesima tertia mactat.

Jacobus scilicet Episcopus Hierosolymorum: quem inter Apostolos supernumerarium qui sunt Paulus & Barnabas, & omnino diversum esse a Jacobo Alphæi, uno ex duodecim, ostendimus 1 Maji: quod & ante nos fecit Franciscus Maria Florentinius Lucensis, in Exercitatione 2 ad indiculum Apostolorum, ante vetus Romanum Martyrologium eruditissime illustratum.

APE-

Digitized by Google

Digitized by Google

Д҃Є ДРОВВЬРТІЯ ХЛѢБА ЖИВТАНЯШЕГОНАКАЗА

И. Ѕ҃ѲѠМИ З҃ СЕРГІЙ ВАКХ҃ Ѳ҃ И ПЕЛАГІА Ѳ҃ ІАКОВ҃ АНРѠНІКТ Є҃ ГЛАПІН ЄѲЛАМПІ

ПЇ҃ ПАРАСКЄВІА ДІ МАРІЙ ПРОТАСІ КЕЛЄСІ СВАЛ҃Ш ЄІ ЛУКІАН ЄѲѰ҃МІНІ

ІЛАРІОВЄ ІЛАРІѠНЄП КѢ АВЄРКІЙ ІѠА С СЄМЬѲТРО Н В Є ФГ ЄСПАШІ КГ ІАКОВ҃

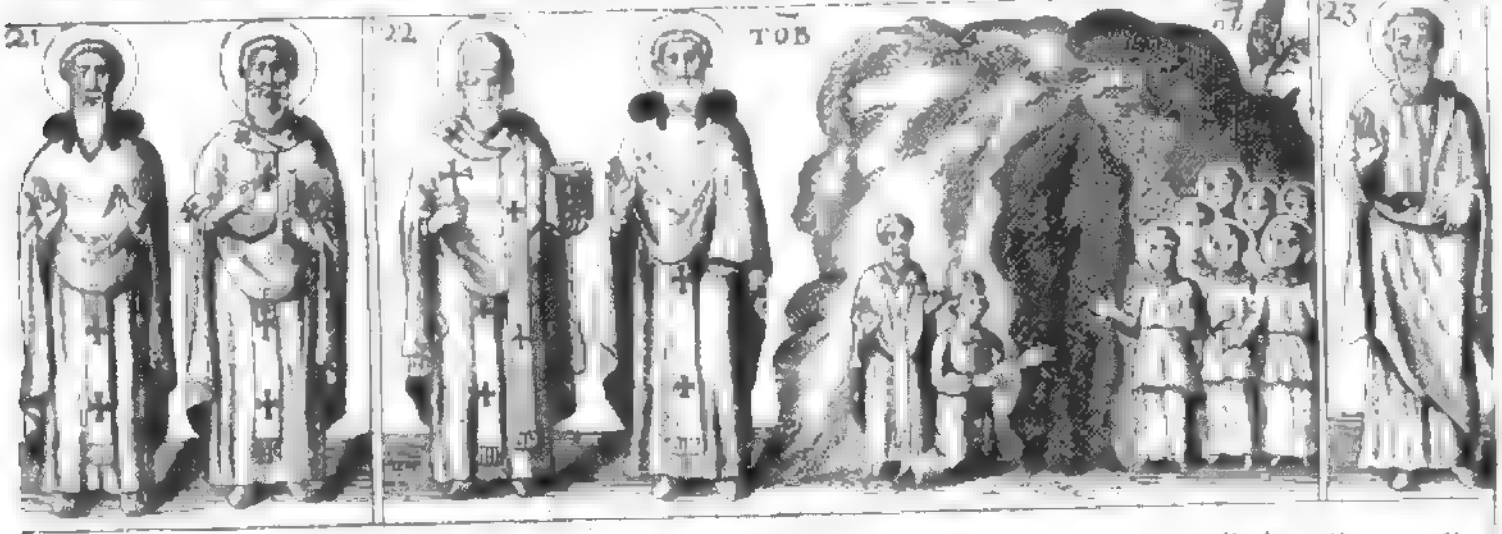

А ПАРАКОВІА КѢ АНАТАСІА АВРАМІ ЗИНОВІ ЗИНОВІА ЄПІМАХ҃ СТАХІЙ АНІМ҃ПІЙ

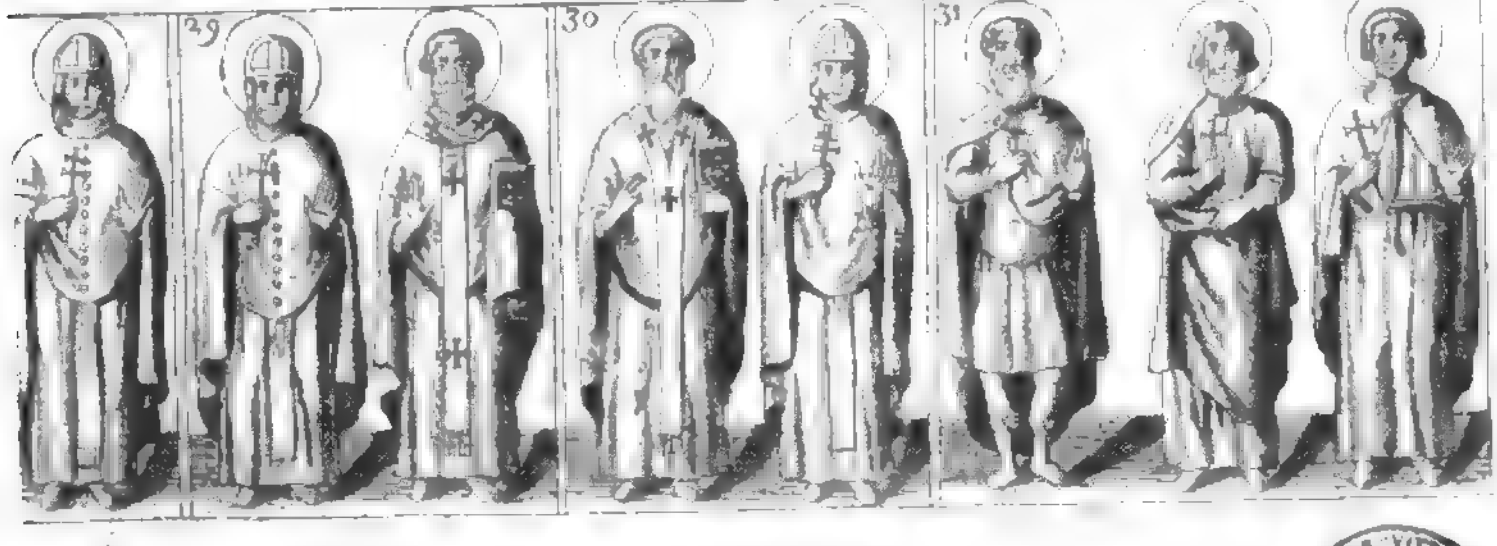

NAPOLI

Digitized by

ΚΔ'. ΑΡΕΘΑΣ σὺν γυναικὶ τοῦ ἁγίου πρεσβυτοῦ τελειοῦται.
9. Kal. Cum notis ARETHAM quarta & vigesima cædit.

Martyr hic sub Dumaan tyranno Judæo, inscriptus est etiam hodierno Romano. Præter Acta quæ ex Græco-Latine extant apud Lipomanum & Surium, habemus alia Græca, & forsan meliora; nec non Latinam paraphrasim, scriptam a S. Athanasio Juniore, Neapolitano in Italia Episcopo.

ΚΕ'. Πέμπτῃ ΜΑΡΚΙΑΝΟΝ σὺν ἄλλοις ΜΑΡΤΥΡΙΟΝ τὸν
8. Kal. MARTYRIUM & Socium vigesima quinta recidit.

Sub Constantio Ariano passi sunt hi Constantinopoli, Marcianus Lector, *at* Martyrius Subdiaconus *Acta expulvit Metaphrastes, qualia Latine extant apud Lipomanum & Surium, nec vero etiam Græce habemus.*

ΚΣ'. Εἰκοστῇ μιᾷ ΔΗΜΗΤΡΙΟΝ ἔκτῃ αἰῶλος.
7 Kal. Vicena & sexta DEMETRIUM hasta peremit.

Megalomartyr sub Maximiano Thessalonica, colitur apud Latinos 8. hujus. Multa sunt quæ de eo habemus Latine ac Græce. Parisiis tamen in Mazariniana bibliotheca adhuc plura notavimus Græca, per Joannem Episcopum Thessalonicensem & Demetrium Chrysoleram composita, quæ necdum penitus transcripta habere: vidimus etiam varia ejus encomia, sed nondum illud quod Allatius laudat a Nicolao Cabasila factum.

ΚΖ'. Εἰκάδι ΑΜΦΙΠΟΛΙΟΝ σὺν ἑβδόμῃ καὶ ΚΤΡΙΑΝ.
6 kal. Cum DOMINA FAMULAM vigesima septima plectit.

Πέμπτῃ καὶ τεσσαρακοστῇ ΕΠΙΜΑΧΟΥ ἀγχόνῃ κέρσεν. ΑΑ'
Epimachi collum trigesima prima recidit. 5. kal.

Martyr Pelusii in Ægypto, cujus habemus Græce scripta Acta, sicut habemus Latine solum exeme-

Nempe Capitolinam & Eroteidem, *Martyres sub Diocletiano in Cappadocia. Acta minam invenirentur!*

Δεκάτῃ ὀγδόῃ γε ΤΕΡΕΝΤΙΟΣ εἰκάδι τριάδα. ΚΗ'.
Vicena octava dat colla TERENTIUS ensi. 3. kal.

Cum sociis in Africa sub Decio passus, colitur a Latinis 10 *Aprilis: quando cupiebamus Acta etiam Græca dare; sed ex Codice Mſ. Veneto Bibliotheca, in quo ipsa invenieramus, numquam potui obtinere, quantumcumque institerim.*

Τῇ ΑΝΑΣΤΑΣΙΗ εἰνάτῃ ξὺν ἑβδόμῃ εἰκάδι ἕξ. ΚΘ'.
Cædit ANASTASIAM vigesima nona securi. 4. Kal.

Publii Romani nobilissimi uxor, sub Diocletiano Martyrium passa, colitur a Latinis 25. *Decembris, cujus etiam die* 22. *iteram Græci* Anastasiam *colunt, non satis scio an ut diversam: Metaphrastes certe duas facit in eis quæ collegit Actis: sed Latina potiora nobis sunt, ex quibus non facile duas eliciemus.*

Τριάδα ΖΗΝΟΒΙΗ ξὺ ΑΔΕΛΦΙΟΣ σὺ τριακοστῇ. Α'
ZENOBIA cæsa jungit trigesima FRATREM, 3. Kal.

Zenobium *dictum, atque Episcopum in Cilicia, ubi ambo passi sunt sub Diocletiano, ambo etiam Romano hodierno inscripti. Acta Græce habemus.*

Πρώτῃ σὺ τριακοστῇ ΕΠΙΜΑΧΟΥ ἀυχένα κέρσεν. ΑΑ'
EPIMACHI collum trigesima prima recidit. 2. kal.

Martyr Pelusii in Ægypto, cujus habemus Græce scripta Acta, sicut habemus Latine solum exeme-

OCTOBER

MOSCORUM, FIGURATUS.

I POKROD VIRGINIS MARIÆ

Sive Protectio a saxea pluvia. *Ita interpres Belga: cui potius quam interpreti Possevini, jam sæpius erraſſe deprehenso, & hic* Coronationem B. Virginis *dictam, credere velim. Restat ut originem & historiam festi, Moscis ut appareat proprii, aliquis distinctius nobis explicet.*

ANANIAS ✣ Apostolus.

II CYPRIANUS, JUSTINA ✣ Martyres.

III DIONYSIUS ✣ Episcopus Martyr.

IV HIEROTHEUS ✣ Episcopus. *Possevino perperam* Erophius.

V CHARITINA † Virgo Martyr.

Sub Diocletiano passa, etiam hodierno Romano inscribitur: & Acta, quæ Latine extant, Græce quoque habemus.

VI THOMAS ✣ Apostolus.

VII SERGIUS, BACCHUS ✣ Martyres.

VIII PELAGIA ✣ Pœnitens.

IX JACOBUS ✣ Alphæi, Apostolus.
ANDRONICUS † Monachus

Idem qui supra 6. Maji cum Athanasia *conjunge: erraverat sculptor Moscus & Jacobo monasticum, Andronico Apostolicum habitum dederat, quod jussus corrige pictor noster, idem vestit genus utrique dedit, neque id jam vacat mutare, utpote serius animadversum.*

EULAMPIUS, EULAMPIA ✣ Martyres. *Possevino non bene* Eulatipius. X

PHILIPPUS † unus ex 7. Diaconis. XI

Baptizavit Eunuchum Candacis Reginæ Æthiopum & colitur a Latinis 6. Junii. Interim vide quæ de quatuor filiabus ejus distinguendis a tribus Philippi Apostoli, unius e duodecim, diximus 1. Maii.

THEOPHANES † Confessor.

Frater S. Theodori Grapti, *id est litteris frontibus inustis notati sub Iconomachis. Habentur indistincta eorum Acta, quæ etiam Græce dabimus* 27. *Decembris, quando simul commemorantur a Græcis, & hodierno Romano simul inscripti reperiuntur. Ceterum melius fuisset hic* Theophanes, *quamvis monachus etiam fuerit, expressus in habitu Episcopali, utpote Metropolita Nicænus. Idem etiam* Poeta *seu* Hymnographus *fuit, quod testari poterit nomen, pluribus Canonibus ejus præfixum in Menais.*

MEMORIA S. SYNODI VII. IN NICÆA †

Celebrata est hæc sub Constantino & Irene, *anno* 787. *ad abolendam hæresim Iconomachorum, & abrogationem pseudosynodi Copronymianæ. Memoria ista agitur solemnissime Dominica post* 11. *Octobris (nisi etiam hæc Dominica sit) proxime sequente. Exhibetur autem hic* imago Christi ad Abgarum *missa, utpote quæ prima in testimonium irrefragabile adducta est ad stabiliendum sacrarum imaginum cultum. Cur autem nullius deinceps Synodi me-*

Digitized by Google

memoria fiat à Græcis ex Poſſevino noſtro diſce, ad Magnum Moſcovia Ducem, in eamdem deceptionem protractum, ſic ſcribente. Cum Græci viderent ſine uno Paſtore viſibili.... ſeſe nulla umquam poſſe legitima Concilia cogere.... Romanæ autem Eccleſiæ cernerent auctoritatem ſuam in cogendis ac confirmandis Conciliis generalibus integram reſtare ..., propterea mendacio uſi veritatem tegere voluerunt; quaſi ſeptima Synodus aliorum Conciliorum deinceps cogendorum ſuſtulerit aut tollere potuerit facultatem. Ubinam Chriſtus hoc dixit? Ecquis alligavit verbum Dei? Quis Spiritum ſanctum obmuteſcere fecit, quin emergentibus erroribus & hæreſibus, Eccleſiæ, uſque ad extremum mundi diem, Chriſtianæ concordiæ conſuleret, ac per Concilia generalia generalibus morbis remedium adhiberet? *Ita ille.*

XII PROBUS, TARACHUS, ANDRONICUS ✠ Martyres.

Poſſevini Interpres mirabili contractione Protonarchi *nomen, unicum pro tribus Martyribus hic dixit.*

XIII CARPUS, PAPYLUS ✠ Martyres. *Poſſevino* Pabilix *nomen ſuus Interpres obtruſit.*

PARASCEVIA † Virgo Martyr.

Hæc eſt illa quam Græci 26. Julii colunt, quamque Latino nomine Veneram *appellari ſuperius dixi: addo hic, reſpondere nomini utrique vulgare apud Ruſſos nomen* PIATANKA, *id eſt*, ſexta poſt Dominicam, *videlicet* Feria: *ſic enim Rutheni Ferias hebdomada numerant ac nominant. Hæc autem die videtur celebrari tranſlatio corporis* Jaſſum, *urbem in finibus Walachiæ verſus Moldaviam, ubi inſigne monaſterium Baſilianorum conſtructum fuit, a quibus ipſum ſacrum corpus etiam nunc ſervatur, & hac die ſolenni populorum ipſarumque Walachiæ Principum acceſſu colitur. Ibi illud ſe vidiſſe, ſpecioſiſſimis indutum veſtibus & adhuc integrum, anno 1644. quando pro Rege Poloniæ legatus ibat ad Magnum Cham Tartarorum, aſſeruit nobis Joannes Znini nunc Sacerdos, & procul a patria vitam tantum non ſolitariam in hac noſtra Antverpienſis urbis frequentia degens. Noveram, iſtic aut eſſe aut fuiſſe aliquam noſtræ Societatis reſidentiam: itaque in ſpem adductus plura diſcendi de hiſtoria vitæ, paſſionis, tranſlationis atque miraculorum, quæ iſtic frequentia fieri dicebantur, ſcripſi in Lithuaniam, indeque a R. P. Adamo Warelkowicz, in eadem miſſione aliquot annis verſato, reſponſum accepi; vera eſſe quæ jam dixi omnia; Conſtantinopoli advectam credi; ſervari in tumba panno rubro obductâ, corpus procerum (cujus facies colore fuſca, collumque & pedes ac manus videantur) pretioſis indumentis more gentis indutum, annuliſque pretioſis & margaritis ac vario opere phrygionico ornatum: miracula multa jactari, nulla in particulari referri: feſtum agi menſe Octobri (dici non meminerat) & tunc lingua Græca Vitam legi. De Vita interrogatus, qui cum ſuo Principe & Proceribus Walachis feſtivitati interfuerat, D. Joannes Bapt. Antonius Tinonesi, Medicus Venetus, vir prudens ac bene Catholicus, dixit multa ſe audiviſſe ibi talia quæ Sanctorum geſta & vitam dedecerent, multa etiam inconvenientia & abſurda animadvertiſſe: nullos denique e noſtris ibi amplius eſſe, propterea quod locus pene deſolatus per peſtilentiam, Turcico inſuper jugo prematur: quæ ſit ut minor ſpes ſit inde accipiendi Vitæ iſtius qualiſcumque exemplar, uti optabam. Optabam id autem, uti cetera ejus generis alia, ad certius de re tota judicandum, deque iis quæ Græce ac Latine ſcripta habere nos dixi fabuloſitatis multa plena: quare etiam nunc pergo iſta Walachorum ſcripta optare. Ceterum quia rurſum infra die 28. recurrit* Paraſcevix *figura ac nomen, dubium manet utrum tali die, an hac 13. colatur Jaſſenſium Patrona jam dicta.*

NAZARIUS, GERVASIUS, PROTASIUS, CELSUS ✠ XIV

Male procul dubio Celſus, *qui puer fuit, exprimitur a Moſcis in hac tabula in habitu Senatorio, ut vir bene barbatus: ſculptor noſter prototypon ſuum ſecutus eſt, ut juſſus fuit. Quid ſibi apud Poſſevinum hic velit nomen S. Mart. Oſatii, non capio.*

SANCTUS NICOLAUS Monachus

Ita pro voce Sbiatopſa *aut ſimili, quod ſuperne legitur, Belga noſter legit vocem* Sanctus: *an recte, judicabunt Rutheni, quorum proprius omnino mihi videtur hic eſſe, ac proinde ab iis expectanda notitia, qua porro deſideratur.*

LUCIANUS ✠ Presbyter Martyr. *Poſſevino male ſcriptus* Lucrinus. XV

EUTHYMIUS Monachus

Quis aut cujas, incompertum mihi eſſe fateor, & aliunde doceri peto: Menæa hic recitant hiſtoriam anonymi monachi ex Sceti, qui ſub excommunicatione exiſtens propter apoſtaſiam a monachatu, Martyr obierat Alexandriæ, ac poſtea ſub altari poſitus ut talis, conſpectus eſt cum Neophytis exire tempore Sacrificii, uſque dum ab eo vinculo ſolveretur per ipſum a cujus obedientia receſſerat: quod an huc referri poſſit, conſiderent alii.

LONGINUS ✠ Martyr. XVI

OSEAS ✠ Propheta. *Non Joſias, uti apud Poſſevinum legitur.* XVII

ANDREAS † Monachus

Sub Copronymo fuſte raptatus, amputatoque pede mortuus & ſepultus in Criſi juxta C P. unde cognomentum ei manſit. Alia ejus Græca habentur ſcripta a Simeone Metaphraſte, & apud Lipomanum ac Surium Latine legenda, unde etiam in hodiernum Romanum tranſiit.

LUCAS ✠ Evangeliſta. XVIII

VARUS † Martyr. XIX

Sub Diocletiano, cum ſeptem ſociis monachis, in Ægypto paſſus, hodierno Romano adſcribitur. Alia quæ Græca habemus Metaphraſtes adornavit.

JOEL ✠ Propheta.

SADOTH † Martyr Epiſcopus

Cum ſociis 128. Martyrium ſub Sapore pertulit, & a Latinis colitur 20. Februarii, ubi Acta ex Græco Mſ. dedimus: poteriſtet ei ſupra planetam ſeu caſulam Sacerdotalem Pallium Epiſcopale hic dari, ut Epiſcopis aliis, ſi ita in prototypo fuiſſet inventum.

ARTEMIUS ✠ martyr. XX
CLEOPATRA Sanctimonialis.

Suum ante ſe filiolum nobiliter veſtitum hic habet: ſed quæ ſit & cujas necdum comperi, ac ne aliquam quidem ejus nominis Sanctam in hactenus viſis Græcorum faſtis. Quid autem ſi Martyrium fecerit cum prole ſub Batyro Ruſſiæ tyranno, & indigena ſit?

HILARION ✠ monachus. XXI
HILARION Epiſcopus Mohilenſis.

Ita nos docuit R. P. Obilewicz, & in Moſcovia eum eſſe Epiſcopatum ſcripſit: reſtat ut ejus ætatem, vitæque hiſtoriam

ДЕКЕМВРІЙ. ІІІ о. Д.

а наумъ в҃ аваκумъ г҃ софіи Мина а҃ Даніи в҃ Спиридѡ

г҃ Евстратіи авдеѕіи Ѕинк҃ъ Нин Прор҃ъ Рождествохвыѧ ѡцъ

и҃ Евплій Мі҃ хаі҃ ѳі҃ Вифаніи мч҃ей Тимовріѫ кв Ѕутвина

кв Рождествѡ Хво. Ёф кѕ. лъ Лукіа Ѕпкъ ла Мелаі

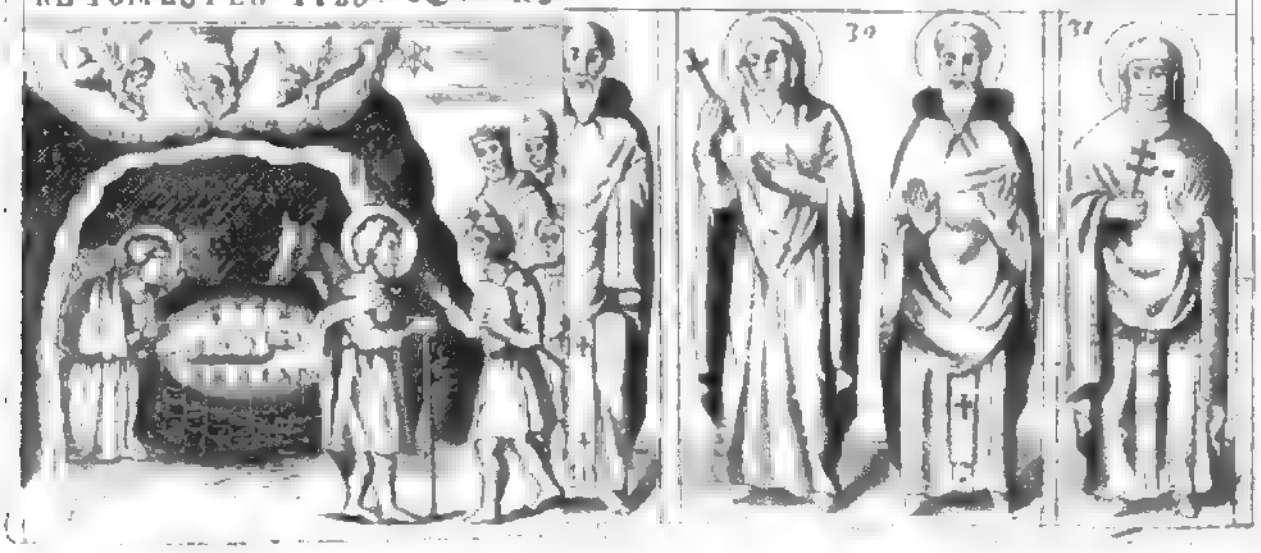

ВЕЛИКОЛУКСКАЯ ГОРОДСКАЯ ПУБЛИЧНАЯ БИБЛИОТЕКА

riam nos doceat aliquis. Turquet etiam me, quod Mohilenſis Epiſcopatus in Ruſſia veſtigium hactenus nullum invenimus, nec urbem, cujus nomen huc accedat.

XXII ABERCIUS ✣ Epiſcopus Martyr. *Poſſevino ſatis inepte*, Arechmus.

JOANNES Monachus.

Si non eſt aliquis Indigenarum (quod veroſimilius conſco) fortaſſis eſt Chozebita, *quem Graci commemorant ad* 28. *hujus. Vitam ejus propriam, ſi qua ſcripta extat optamus nancifci, felicitate ſimili qua invenimus Vitam* S. Georgii Chozebitæ *dandam* 8. *Jan. in Supplemento, quando etiam aliqua ipſius* S. Joannis *notitia ex ipſa forſan eruetur.*

RESUSCITATIO VII. PUERORUM IN EPHESO DORMIENTIUM CCCLXXII. ANNIS.

Ita Belgicus interpres, & hunc annorum numerum exprimunt littere ψοβ': conſonant autem huic numero Acta, eoque ipſo quam ſint fabuloſa deprehenditur. Decius enim, ſub quo inclauſi fuerunt, anno vulgaris Æræ 249. *regnare cepit; & Theodoſius junior, ſub quo dicuntur evigilaſſe, ultra annum* 450. *non pervenit. Imperatori in hac tabella Epheſinus Epiſcopus adſtat*, Maro *vel* Marinus *nuncupatus. Magis inter ſe diſcrepant nomina Sanctorum, in Græcis Latiniſque Mſſ. relata: cur autem bis commemorentur a Græcis, hac ſcilicet die & ſupra* 4. *Auguſti, me latet; æque ac ratio ob quam Latini diem* 27. *Julii iis ſacrum habent.*

XXIII JACOBUS ✣ Frater Domini.

XXIV ARETHAS ✣ Martyr.
ATHANASIUS Metropolita.

Hic ſaltem veſtis indicat; ſed inter Kijovienſes, quos Kojalovicz nominat, nullus ſic dictus invenitur: difficile eſt autem inter Patriarchas, alios ejus nominis quam Alexandrinos invenire: quorum primus ac celeberrimus cur hic dicatur poni, nulla apparet ratio.

XXV MARCIANUS, MARTYRIUS ✣ Martyres.
ABRAHAMUS Monachus.

Dum quis aut cujas ſit ignoratur, poterit uſque ad diſtinctiorem notitiam inter Indigenas collocari, & interim illa alunde ſubmittenda ſperari.

XXVI DEMETRIUS ✣ Megalomartyr.

XXVII NESTOR † Megalomartyr.

Demetrii ſocius, nec alunde forſitan quam ex hujus Actis notus: propria ſaltem Acta, quæ invenerint, nulla habent.

TERENTIUS, NEONILLA † Conjuges Martyres. XXVIII

Eſt ergo a Terentio Africano Epiſcopo, quem hac die Græci primo loco colunt cum ſociis, ut vidimus in Metrico; eſt inquam ab eo diverſus, qui in Menais poſt ipſum memoratur Neonilla maritus, & ſeptem Martyrum ex ea pater: cujus Acta ſi extitiſſent, extitiſſet etiam loci ac temporis notitia certior in epitome brevi quam Menæa continent.

PARASCAVIA.

Sitne diverſa ab Jaſſenſium Patrona, hic ad diem 13. *laudata; &, ſi diverſa, utro die potius attribuenda ſit famoſior, non ſcio. Kojalovicz inter Lithuaniæ Patronas nominat* S. Praxedem *vulgo* Poroskawiam, *Græce* Paraſeven, *Polocenſium Ducis filiam, quæ fundato juxta Polociam S. Salvatoris monaſterio Romam profecta, poſt ſeptem peregrinationis ſacræ annos ibidem* 12. *Novemb. obiit an.* 1239. *& a Gregorio X. poſt rigidam miraculorum examen anno* 1273. *Sanctorum Catalogo eſt adſcripta. Cum ergo ſub eodem Metropolita alim Lithuani ac Ruſſi fuerint, quid prohibet opinari Lithuanam hanc, corpore in patriam relato, obtinuiſſe cultum alterutro dierum, quem* Jaſſenſis Paraſcevia *vacuum relinquet. Interim optandum eſt ut plena vitæ & examinis pro canonizatione inſtituti Acta aliunde ad nos perveniant.*

ANASTASIA ✣ Martyr Romana. XXIX
ABRAHAMIUS † Eremita.

Cum Maria nepte *hoc die relatus a Græcis eſt: Latini colunt illos* 16. *Martii, quando Acta Græco-Latine dedimus, alia ab iis quæ concinnavit Metaphraſtes, quæque etiam Græce dari merentur in Supplemento. Oſtendimus enim ex his, eos non in Syria tempore S. Ephrem Diaconi Edeſſeni vixiſſe, ſed dein poſtea prope Helleſpontum, Vitamque ab Ephremo aliquo, non Syro, ſed Græce ſcriptam fuiſſe. Error autem ſculptoris Moſci fuit, quod huic Anachoretæ circumpoſuerit Pallium Epiſcopale.*

ZENOBIUS, ZENOBIA ✣ Martyres. XXX

Poſſevino per interpretis inſcitiam obtruſum hic eſt nomen S. Mart. Zenonis.

EPIMACHUS ✣ Martyr. XXXI
STACHYS, AMPLIAS † Apoſtoli.

Prior Poſſevino perperam Euſtachius; *poſterior nihilo melius in tabula noſtra* Ammuſplias *ſcribitur. Stachys quoque Byzantii primus fidem prædicaſſe, & Sedem Epiſcopalem ibidem collocaſſe creditur, eoque nomine inſeritur hodierno Romano.*

NOVEMBER

GRÆCORUM METRICUS.

A', Kalend. Πάσιν ἐπέτρεψε φῶτα Νεμέσεια ἐκπέμψαι ἐκ γῆς.
Excedunt prima Medicorum lumina terris.

COSMAS ET DAMIANUS *videlicet, non Roma paſſi ſub Carino ad* 1. *Junii, aut Ægea in Arabia ſub Diocletiano, quos Graci colunt* 17. *&* 28. *Octobris: ſed Confeſſores in Aſia, filii Theodoreti, quorum ab illo jam dicto gemino Martyrum pari diverſa Acta Græco-Latine edita, ſicut diximus, extant.*

Δέσποιν ΑΦΘΟΝΙΩι ξὺν πίσυρσι τοῖρ, ἀνρ ἀδλοφ. Β'.
Quatuor APHTHONIO junctos negat ignis & enſis. 4. Non.

Sunt hi Acindynus, Pegaſius, Elpidephorus & Anempodiſtus *in Perſide effecti martyrio: quorum Acta Græce habemus, & extant Latine reddita, unde etiam inveniuntur nomina in hodierno Romano.*

Τὶλιον ΑΚΕΥΙΜΑΝ τριπίφ, λέοντι δ' Σαπρίαις. Γ'.
Tertia fert uni plagas, & ſaxa duobus. 3. Non.

Digitized by Google

Acepſimas & Socii Joſeph & Aithalas, *Martyres in Perſide fuerunt ſub Sapore: quos Latini commemorant* 22. *Aprilis, quando Acta Græca Latine dedimus, ni ea exornavit Metaphrastes. Alia & forſan antiquiora reperimus gemina, in Bibliothecis Venetæ ac Vaticanæ, quæ nunc vellemus non neglexiſſe, & commendamus requirenda poſteris, Supplementum iſtius menſis facturis.*

Δ'. Τῇδε σοι ἔγγε πούρῳ, ΙΩΑΝΝΙΚΙΕ, χθεσσι.
2. Non. Quarta tibi tumulum struxit, Joanicis, dignum.

Abbas hic fuit in Bithynia celeberrimus, cujus habemus Acta Græca, non ſolum ſua Latine extant apud Lipomanum & Surium, ſed & alia gemina, auctoribus Petro & Saba monachis. Inſcriptus eſt ille Sanctus Romano hodierno.

Ε' Τμῇδε ΕΠΙΣΤΗΜΗ γε ΓΑΛΑΚΤΙΩΝ τ' ἐξ αἵματος.
Nonis. Mortua Episteme eſt cum Galactione quinta.

Hos quoque Romanum hodiernum a Græcis accepit, Conjuges Martyres Emeſa ſub Decio. Acta Græca habemus ea quæ apud jam dictos Biographos extant Latina: ſed requiſimus quæ ab eorum famulo Eutolmio ſcripta vidit & laudavit Allatius: quæ vis metuamus, ne, ut in aliis ſimilibus, ſuppoſititius auctor iſte ſit.

ϛ'. Οὐτασε δμωὸς ΠΑΥΛΟΥ θεὸν ἀγχεσταὶ ἴκτῳ.
8. Id. Sexta gulam Paulo Chriſti pro nomine clauſit.

Epiſcopus hic, Conſtantinopoli ſub Conſtantio Ariano Martyr, arumnis carceris maceratus, denique ſtrangulatus fuit. Acta ejus Græca habemus, & dabimus quando a Latinis colitur 7. Junii.

Ζ' Οὐ δ' ἐλάθ' ἑβδομάτῳ ΙΕΡΩΝ ξίφει ἀυχένα τμηθείς.
7. Id. Septima non potuit cæſum occultare Hieronem.

Cum Sociis Melitinæ in Armenia paſſus, Acta Latine edita jam habet, quæ nos Græca dabimus, interimque optamus deſcribi quæ ab his diverſa alibi extant.

Η' Ὀγδοάτῃ Οὐρανίοιο κυδαίνει πάγματα Ἄρχων.
6. Id. Militiæ Princeps octavam cœlitus ornat.

Titulus feſti in Menais hic eſt, Synaxis Archiſtrategi Michaelis & reliquorum Sanctorum incorporeorum ac cœleſtium Ordinum. *Inſuper ferias quavis* 11 *Græci, inter ordinarias, de quibus ultima Julii egimus, Commemorationes, cum Catanyctico ſeu Contritionali Canone jungunt Canonem de Incorporeis: utrumque a S. Joſepho Hymnographo acroſtichis ſeptiſariam variatum, pro totidem tonorum diverſitate.*

Θ'. Τῇ δ' ἐλάτῳ τύμβοιο ΜΑΤΡΩΝΑΝ δέξατο χώρη.
5. Id. Matronæque locum patefecit nona ſepulchri.

Hæc inter monachos primum, ut eunuchus vixit; deinde monaſterio Virginum Conſtantinopoli præfecta, ea claruit ſanctitate, quam narrant Acta, quæ Latine extant, & a nobis etiam Græce habentur: alia, neſcio ab ejuſdem, invenimus Venetiis, ſed necdum potuimus deſcripta habere: ut nec invenire quidem Martyrium S. Matronæ, Tyanis paſſæ, ab eoque vidit & interſus ſcriptum, ut affirmat Allatius; quin neque nomen hujus adhuc in Synaxariis aliis reperimus, eoque magis optamus deſiderata conſequi beneficio diligentiæ alienæ: ſicuti beneficio prælaudati Allatii accepimus probam Vitam tertiæ ejusdem Matronæ ex Chio, ipſius Allatii patria, in qua quin nullum obitus cultuſve diem notatum reperimus, oportebit eam hic collocare, niſi interim aliquis Chius melius nos informet.

Ἀγείρῃ ὁμοδίῃ δεκάτῳ ἴσατο γε ΟΡΕΣΤΗΣ. Ι'.
Effero equo decima religatur ſanctus Orestes. 4. Id.

Martyr etiam hic Tyanis in Cappadocia fuit ſub Diocletiano: & forſitan conjuncta ſunt ipſius & Matronæ jam dicta Acta: nulla certe ſub ejus nomine vel obiter indicata alicubi legimus.

ΜΗΝΑΣ εὐδαίνῳ ξίφεϊ ἴτλη γυθόωνι κάρ. ΙΑ'
Undecima gladium Menas fert pectore læto. 3. Id.

Martyr hic in Phrygia invenitur hodierno Romano adſcriptus: Acta Græca & varias variorum de ipſo habemus orationes: nec non miracula ſcripta a Theophilo Epiſcopo Alexandrino.

Ὤχετο ἐκ νεάτου δύο ἐξ δεκάτῳ ΕΛΕΗΤΗΣ. ΙΒ'
Exit e vivis, duodena luce Eleemon. 2. Id.

Apud Latinos 23. *Jan. colitur hic* S. Joannes Eleemoſynarius, *Epiſcopus Alexandrinus, quando dedimus Vitam, a Leontio Epiſcopo Neapolis Cypriæ accurate deſcriptam, quam & Græce ſervamus dandam in Supplemento.*

Ἀμφὶ τρίῃ δεκάτῃ σίγησε ΧΡΥΣΕΑ ΧΕΙΛΗ. ΙΓ'
Tertia poſt decimam compeſcuit Aurealabra. Idibus

Videlicet S. Joannis Chryſoſtomi, *Epiſcopi Conſtantinopolitani, qui licet* 14. *Septembris obierit, celebritas tamen tanti Natalis differetur in hunc diem, ne ſanctæ Crucis potior feſtivitas impediatur. Vide quæ de Actis diximus in die Translationis* 27. *Januarii.*

Ἥρῃ κεκλιμένῃ δεκάτῃ ΦΙΛΙΠΠΕ πούρῳ. ΙΔ'
In caput decimam quartam appendere Philippe. 18. Kal.

Apoſtolus hic a Latinis colitur 1. *Maii, ubi de filiabus ejus & reliquis ſcitu digna lector inveniet: quid autem ſit ſuſpendi κεκλιμένῃς quæremus ad* 30. *diem hujus menſis, ubi idem de S. Andrea dicitur.*

Πῦρ πέμψῳ δεκάτῳ ABIBON πίσεϊ χάλκεος ΕΤΑΙΡΟΣ. ΙΕ'
Igna Abybum, gladio decima auferet quarta Sodalis. 17. Kal.

Scilicet Gurian & Samonath, *Martyres Edeſſæ ſub Diocletiano, etiam inſcripti hodierno Romano. Acta Latine extant cum encomio, quod Arethæ Archiepiſcopum Cæſarienſem præfert, & necdum Græce potuimus invenire, ſicut pridem invenimus Acta.*

Ἀκάμαντο ΜΑΤΘΑΙΟΝ πῦρ δεκάτῳ κεκινεϊκῳ. Ις'
Matthæus ſtrenuus ſexta dena arſit in igne. 16. Kal.

Apoſtolus hic & Evangeliſta colitur a Latinis 21. *Septembr.*

Ἑβδομάτῳ δεκάτῳ τε μέγας δυσὶ ΘΑΥΜΑΤΟΤΡΓΟΣ. ΙΖ'
Poſt decimam magnum dat ſeptima Thaumaturgum. 15. Kal.

Gregorius *hic eſt*, *Neocæſarienſis in Cappadocia Epiſcopus: cujus habemus Vitam, a S. Gregorio Nyſſeno ſcriptam: encomium a Michaele Syncello compoſitum, quod Allatius vidit, necdum reperimus.*

Ὀγδοάτῳ δεκάτῳ ΠΛΑΤΩΝΑ δορ κεκλιτορι. ΙΗ'
Octava decima Platonem interficit enſis. 14. Kal.

Martyr Ancyræ in Galatia, colitur a Latinis 22. *Julii, quando dabimus etiam Græca Acta, quæ Latina ſolum habentur hactenus.*

Ἔντεα δεκάτῳ βίον ΑΤΔΙΟΤ ἐξενίπασεν. ΙΘ'.
Ardias vitam decima nonaque reliquit. 13. Kal.

Etiam hodierno Romano additur hic Propheta, ab antiquis Latinis prætermiſſus.

Exuſi

Κ'. Εἰκάδι ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ κεκλήκατο εἰς οὐλον οὐρόν.
12. Kal. GREGORIUM ad latum invitat vigeſima cœlum.

Decapolita *hic eſt, etiam hodierno Romano additus, cujus Vitam & miracula Græce habemus. Utinam etiam haberemus pro hoc ipſo die* Martyrium Ss. Anatolii, Euſtachii & Theopiſti *fratrum in Galatia, quod ſe vidiſſe ſcribit Allatius.*

ΚΑ'. Βῆ ἱερὸν ΜΑΡΙΗ πρεσβυτέρῃ παρ' εἰκάδι πρώτῃ.
11. Kal. Ad templum inducit vigeſima prima MARIAM.

Feſtivitas hæc, quam noſtra Societas hoc ſeculo plurimum excitavit per Belgium, apud Latinos non admodum antiqua eſt, ſed primum in Europa fuit recepta & Avenione celebrata anno 1372. quemadmodum conſtat ex monumentis repertis inter Scripta Philippi Mazarii Cancellarii Cypri. Monumenta autem illa, una cum altera Vita S. Petri Thomaſii Carmelita per Carmeſſonium ſcripta, anno 1666. liberaliter donavimus RR. PP. Carmelitis, eadem typis vulgare cupientibus, uti etiam factum eſt. Atque utinam multo plura & illuſtriora monumenta ſuppeterent, quibus ſacer ille Ordo ornari poſſit & locupletari. Ab hac certe ſtudio non deterrebit imperitus quorumdam zelus, quo me ſibi, ut hoſtem Ordinis implacabilem, depingunt, eo quod inelucta-biliter ab ipſiſmet adjuratus meam de ſuis originibus opinionem edicere, invitiſſimus id fecerim, efficacius multo quam facere me poſſe credebant. Sed de hoc ſatis dictum inveniet Lector in Commentario prævio ad Vitam B. Aloyſii Rabatà Carmelitæ Siculi 11. Maii. Ad præſentem feſtivitatem facit, quod oblata in templo Hieroſolymitano Virgo, paſſim dicatur credaturque, prima inter mortales ſuam virginitatem ſub obligatione voti conſecraviſſe Deo. Hoc autem putamus multo glorioſius ita ſimpliciter dici, quam ſi ſub reſtrictione, neſcio qua, jam olim prophetico ſpiritu præcognita, aſſeratur, multis ante quam naſceretur ſeculis, cauſa exemplaris fuiſſe caſtitatis ſic Deo offerendæ. Nam, etiam hoc poſito, verum maneret, quod ipſa vovenda continentia non imaginarium quoddam, ſed verum & efficaciter movens exemplum acceperit ab Eliani inſtituti (quod fuiſſe præſumitur) ſectatoribus, quibuſcum & ipſa & parentes ejus atque avi fuerint in Carmelo familiares. Quod non diſſimulanter docent pictura, tum alibi tum in Florentini monaſterii clauſtro a nobis conſpecta, de quibus picturis, cum fierent, a Magno Hetruriæ Duce Ferdinando interrogatus loci Prior, an earum exempla alia vetuſtiora haberet, reſpondiſſe dicitur; Hæc, quæ tunc fiebant, poſt centum annos antiquas fore. Quomodo reſponſio ea ſatisfecerit Duci, viderit is, qui dedit: videris etiam an picturarum illarum & ſimilium auctor obſervaverit Bullam Urbani VIII. an. 1642. ſeveriſſime cavens, ne quis.... imagines D. N. Jeſu Chriſti & Deiparæ Virginis Mariæ, Apoſtolorum, aliorumque Sanctorum & Sanctarum ſculpere aut pingere præſumat vel faciat, alio in habitu & forma, quam in Catholica & Apoſtolica Eccleſia ab antiquo tempore conſuevit, nec etiam cum habitu particulari alicujus Ordinis regularis. Virginitatis perpetuæ, non dico votum, ſed vel propoſitum ſimplex quod attinet, quodque fuit uſque adeo contrarium ſummis in Lege antiqua per filiorum propagationem ſperando bono; ejus, ut Judaiſmo ignoti, Chriſtianiſmo frequentiſſimi magiſtram libenter faciam Virginem Mariam, & in hoc putabo me ſequi Joannem Chryſoſtomum, qui Homil. 79. in Matthæum, ad feſtum S. Cæciliæ in Breviario Romano tranſcriptæ, docet ex eo debere æſtimari, quam natura ſublimis res virginitas ſit, quod in veteri Teſtamento a priſcis illis ſanctiſque viris culta non fuit. Eandemque cæleſtem plane rem eſſe affirmaturus Ambroſius l. 1. de Virginibus, in eodem Breviario ad Officium Commune de iiſdem relatus, Quis, inquit, neget hanc vitam fluxiſſe de cœlo, quam non facile invenimus in terris, niſi poſtquam Deus in hanc terreni corporis membra deſcendit. Obiicienſque ſibi Eliam, *nullius corporei cœtus cupiditatibus permixtum, ut hanc ſine ſequela fuiſſe oſtendat, reponit præmia ſingularia & amice reddita, qui* ideo curru raptus ad cœlum, *ideo* cum Domino apparet in gloria, *ideo* Dominici venturus eſt præcurſor adventus.

Δευτερῇ εἰκάδι ΚΙΚΙΛΙΑΝ σὺν ἀμφὶ λέκτρῳ. ΚΒ'.
CICILIAM necat in balneo vicena ſecunda. 10. Kal.

Antiquiſſima & ſinceriſſima habentur hujus ſanctæ Virginis Acta, quorum notitia videtur admodum ſero perlata ad Græcos, per auctorem multo juniorem Metaphraſte: unde etiam nec in Moſcovitica tabula hæc Sancta reperitur: quod indicio nobis eſt Metricam hanc Ephemeridem trium aut quatuor ſeculorum ætatem vix ſuperare.

Εἰκάδι τῇ τριτάτῃ δεύτερόν λίθῳ ΑΜΦΙΛΟΧΙΟΝ. ΚΓ'.
Bis dena ac terna mors AMPHILOCHION aufert. 9. Kal.

Epiſcopus Iconii, etiam hodierno Romano adſcriptus, cujus Acta auctore Metaphraſte habemus: antiquiora tum ipſius tum aliorum omnium, ab eodem Metaphraſte exornatorum, mallemus invenire: placet enim nobis ſimplex prototypum, pro cujuſcumque ellypi, fallaci ſapius, elegantia.

Εἰκάδι ΓΡΗΓΟΡΙΟΝ δυσέτου νέφει ἅλιος κεύθει. ΚΔ'.
GREGORIUM involvit quarta & vigeſima morte. 8. Kal.

Eſt hic Agrigentinus Epiſcopus, cujus Acta, a Metaphraſte conſcripta, cum nobis haud parum fabuloſa viderentur; multo magis talia credi coperunt, poſtquam ad eorum fontem pervenimus: alia ſcilicet longe prolixiſſima, nomen præferentia Leontii Sabaitarum Hegumeni, tamquam plurium rerum oculati teſtis. Tanti refert etiam fabulas ſuas in origine deſcriptas habere, ad veri falſique diſcrimen faciendum. Menæa, quamvis hexametrum illud habeant, ipſum tamen cum Canone & Elogio eodem quo Amphilochium die referunt, & ſic etiam Moſcorum tabula uno utrumque die jungunt.

Πέμπτῃ δορ κατέσφαγεν εἰκάδι ῥόδοπα κόρην. ΚΕ'.
Facundam cædit vigeſima quinta puellam. 7. Kal.

HECATERINAM *Græci*, *Latini* CATHARINAM *appellant. Acta apud utroſque quantum habent admirabilitatis, tanto etiam plus difficultatis patiuntur ad obtinendam fidem. Nihilo levior objicitur moleſtia circa ſacri corporis ad montem Sinai translationem: indubitabilem illam quidem, quoad ſubſtantiam; ſed, quoad auctores ejus ac tempus, perquam obſcuram. Hoc certum; nullam eſſe Sanctam, cujus fama cultuſque primis poſt perſecutiones ſeculis ignotior, celebrior autem ætatibus poſterioribus fuerit, non ſolum in Orientali, ſed etiam Occidentali Eccleſia. In noſtro certe Belgio, ut de aliis taceam regionibus, haud facile reperias ullam urbem, ac ne oppidum quidem vel municipium, ubi hæc Sancta non habeat vel altare vel templum: quod factum eſſe non potuit, niſi propter illuſtria & frequentia ac nova paſſim miracula, ad ejus invocationem patrata, quorum habemus varia ſpecimina Mſſ. & imprimis Germanicam relationem perquam authenticam, de Reliquiis & cultu in Greverodenſi Canonicarum Regularium diœceſis Colonienſis monaſterio, unde non ſine miraculis aliquid communicatum fuit civitati Bruxellenſi. Plura & pluribus ex locis colligenda ſperamus, prius quam ad hunc menſem Opus noſtrum pervenerit, eaque tam certa atque teſtata, ut obmuteſcere faciant objurgantium hæreticorum ora. Quid enim ſi nomen ejus & ſepulcrum ſeculis aliquot primis a martyrio occultum habere voluit Deus, ſicut S. Roſalia corpus in Sicilia: an non potuit illius, poſt modum ne*

Digitized by Google

voluit revocari, veritatem reddere populis Christianis per indubitabilia miracula certam? Non ita modica fidei sumus: nec tamen etiam tam credula, ut religioni nobis ducamus dubitare de Actis acceptis per Græcos, quorum minus discreto facilitas varia de Sanctis commenta suscepit Latinisque communicavit severioris examinis egentia. Expulit ea Metaphrastes: auctorem primum, sub alieno tamen nomine latentem, videtur invenisse Allatius, quando Græca reperit hæc fine terminata, Hæc ego Athanasius scriba, famulus Dominæ meæ Æcaterinæ composui commentaria ipsius, in omni sapientia. Utinam hæc nobis inveniat aliquis! Interim præsumere possumus, eadem fere auctorem prodire cum titulo famuli & scriba ipsius Sanctæ, qua similem titulum assumpserunt auctores Passionum, quas habemus de S. Georgio ac Theodoro: de quibus fortasse præstare nihil scripsum fuisse, quam scriptum fuisse sine solido veterum auctorum fundamento.

Κς'. Εἰκάδι τῇ πρὸ ἕνὸς ΑΔΗΙΕ βέτι αἴχμ.
6. Kal. ALYPIUM absolvit hasta vigesima sexta.

Monachi hujus Stylitæ, sub Heraclio Imperatore Thessalonicæ, Vitam, hactenus ineditam, habemus. Utinam sic etiam haberemus Allatium, quem hoc quoque die colunt Græci, S. Nicona Armeni, cognomento Metanoeite, id est, Pœnitentiam agite! Alia, inquam, laudata Baronio, visa Allatio. Frustra ea Roma quæsivimus in Sfortiana, ubi fuisse dicebantur, Bibliotheca.

Κζ'. Εἰκάδι ΠΕΡΣΗΣ ἑβδομάτῳ σφυγὴν ἐκτελοῦσι.
5. Kal. Membratim PERSAM vigesima septima scindit.

Videlicet Jacobum, Intercisum dictum a martyrii genere, quod sub Isdigerde toleravit, hodierno Romano inscriptus. Græca ejus Acta duplicia habemus: propter quæ adhuc alia in Vaticano reperimus, solis verbis modice diversa: quin etiam quarta nobis indicat Allatius pag. 121. quæ non credimus multo plus discrepare.

Κη'. Εἰκάδι ἐνάτῃ τοῦ ΝΕΟΥ ΣΤΕΦΑΝΟΥ κράνη ἔρριψαν.
4. Kal. Excussit STEPHANO vicem octava cerebrum.

Constantinopoli sub Copronyme id factum: prater Acta exornata a Metaphraste, quorum merito locum accepit in hodierno Romano, habemus antiquiora ac profecto & meliora alia.

· ΠΑΡΑΜΟΝΟΝ δ' εἶδεν κάτω ἐνάδι ἔγχει μάχαι. Κθ'.
PARAMONUM tradit vigesima nona necandum. 3. Kal.

Martyr sub Decio, & Romano hodierno inscriptus hic est: nos Acta habemus.

Σαμῦρ κακκεφαλῆι τριακοστῇ ΑΝΔΡΕΑΣ ἄλαι. Α'.
Ter decima ANDREAS Crucis ardet scandere lignum. 2. Kal.

De forma crucifixionis ejus librum parare cœperat Joannes Jacobus Chiffletius, Archiater Regius, libris editis & eruditione clarus: sed mori se videns, multa in hanc rem collecta nobis in amicitia pignus donavit, ex picturis sculpturisque antiquis omnia; sicuti & alia nonnulla sedulitatis ad omne argumentum antiquarium se extendentis emolumenta. Edidit de eodem S. Apostolo librum integrum Andreas Saussayus, jam senior, adeoque & judicio maturiori longe quam quo Gallicanum Martyrologium, idemidem nobis improbandum, junior congessit. Quid autem sibi velit in hexametro hujus dicti ὁ Κακκεφαλῆς, quod jam ad 14. hujus mensis, ubi de S. Philippo Apostolo, verti, in caput? An capite in terram verso, sicuti de S. Petro legitur, suspensum etiam Andream credidit Poeta? Si credidit, haud facile imperabit aliorum assensum, qui Acta a Presbyteris Achaja conscripta, ut ipso ejus initio dicitur, pro legitimis recipiunt. Non enim cum tali crucifixionis modo stare potest biduana prædicatio ad populum circumstantem, qualis ibi describitur. Ipsa vox ex duabus contracta haud dubie est, dicturque κακκεφαλῆς pro κατὰ κεφαλῆς, sicut κατωτάτιον pro κατὰ πόδιον apud Homerum Il. z, secundum explicationem Eustathii & apud Hesiodum ἴσχειν ἐ ἡμερὸν ἀ' καὶ δύναμιν, pro κατὰ δύναμιν. Si præpositio κατὰ æque cum genitivo atque cum accusativo posset verti secundum, posset etiam Sancti caput non physicum sed morale intelligi, Christum scilicet, secundum cujus exemplum crucis supplicium sustinuerunt Philippus & Andreas. Notandum est denique cognomentum Protocleti, id est, primo vocati: quo passim a Græcis indigitatur hic Apostolus, cujus etiam prolixum in Menæis Τρίῳδιον suo tempore non erit negligendum: sed neque encomium quod habemus ab Arsenio Episcopo Corcyræ scriptum.

NOVEMBER

MOSCORUM FIGURATUS.

I COSMAS, DAMIANUS ✣ Medici Confessores.

II ACYNDUNUS, PEGASIUS ✣ & socii Martyres.

III ACEPSIMAS ✣ Martyr. *Possevino* Acceximus *nomine corrupto.*

IV JOANICIUS ✣ Monachus. *Possevino perperam* S. Mart. Omicius.

V GALACTION, EPISTIME ✣ Conjuges Martyres. *Et hic ignotum* S. Mart. Julacii *nomen obtrusum est Possevino.*

VI PAULUS ✣ Episcopus Constantinopol.
OBITUS BARLAAMI NOVOGRODENSIS.

Ita interpres Belga & consentit Obitekovicz. Est autem Novogrodum ex potentioribus & opulentioribus Moscoviticæ monarchiæ urbibus, unde & sibi titulum unum ex primariis Dux ipse sumit. Multa de ejus urbis fortuna historici, sed nihil de Barlaamo, de quo propterea institutionem plenioremcupidissime expeto. Possevinus S.P. Vorlamam *scripsit.*

HIERON ✣ martyr. VII
LAZARUS † in monte Galiso.

Hujus Anachoretæ vitam & miracula, scripta per Gregorium Patriarcham, vidisse se ait Allatius: nos ea necdum reperimus, nec ubi sint quærenda divinamus; gratias proinde multas debebimus ei, qui ipsa communicaverit, vel saltem indicaverit.

SYNAXIS ARCHISTRATEGI MICHAELIS ✣ VIII

ONESIPHORUS † discipulus Pauli, IX

Colophoniis (ut volunt) Episcopus datus, cultus a Latinis, cum servo suo Porphyrio, *Martyrii socio, 6. Septembris: Possevino non recte* Amfiphorius.

MATRONA ✣ Sanctimonialis.

FRA-

НЕБЕСНЫЯ ВОИНОВИСПОСЕЛЮЧИ БОЖИЯ,

л. Козма. Дамиан. в. Акин[ди] [ро]дікаго З. Ієронъ Лазарь

1

2

7

Ѳеодоръ Ѳеод. мч. Ирїй гі. Ѳеод. зла

й. Собо. Архистратиг

8

12

13

лв. ка. Введеніе Вурко Прмчь Б ча

Фїлиппъ Григорій єі Бурві

14

15

21

кв Филимо. кі. Амфїлохи

24

25

з Ирінархо. Парамо. Акакій. л. Андрей.

29

30

BIBLIOTECA NAZIONALE NAPOLI

Digitized by

X ERASTUS, OLYMPION, RHODION, QUARTUS,

Omnes discipuli Apostolorum, dicti etiam Apostoli. *Ex his colitur a Latinis* Erastus *ut Philippensis Episcopus* 26. *Julii*; Quartus 3. *Novembris*: *pro* Rhodione *Possevino dictatum est nomen* Radioni.

XI MENAS ✠ Martyr. *Possevino ehrepsit nomen* Minsuiti.

VICTOR, STEPHANIA, *id est*, CORONA. †

Par Martyrum, sub Antonino celebrium, hisce nominibus Latini celebrant 14. *Maii; ubi docemus, plura hujusmodi paria necessario admittenda videri, locis ac temporibus variis.*

VINCENTIUS † Diaconus Martyr.

Valentiæ in Hispania passus sub Diocletiano martyrium, ubique gentium celeberrimum; cujus historiam dedimus 22. *Januarii, quando colitur a Latinis.*

THODORUS † Studita.

Celeberrimi apud Constantinopolim cœnobii Hegumenus, scriptor & Confessor sub iconomachis illustris; quem in Romani Martyrologii recognitione nequaquam credo prætermittendum a Baronio fuisse, si tunc nota habuisset ejus Opera & Epistolas, quibus deinde a Sirmondo nostro, tunc Romæ Theologicis studiis operam dante, Latine sibi ex parte redditis, usque adeo ornavit Annalium suorum tomum 9. *Defectum supplevit Urbanus VIII. & Sanctum, de tota Ecclesia optime meritum, jussit inscribi Martyrologio. Vitam habemus Græce scriptam a Michaele monacho: aliam sub ejusdem auctoris nomine indicat Allatius; quam si haberemus, discernere forte possemus, utra vere Michaelis sit. Habemus præterea encyclicam de Sancti morte epistolam: nihil autem in commune bonum magis de eo desideratur, quam operum atque epistolarum ejus omnium editio, cui rei ut intelligo Parisiis nunc pergnam serio incumbit aliquis ex nostra Societate.*

XII JOANNES ELEEMON. PATR. ✠ Alexandrinus.
NILUS † Monachus.

Tempore Mauritii Imperatoris. Scripsit Ascetica, quæ habemus Græco-Latine edita a Joanne Francisco Suaresio Episcopo Vasionensi: alias quasdam ejus lucubrationes, eodem modo in lucem dandas, ibidem habet R. P. Petrus Possinus, nostris laboris adjutor indefessus. Nili autem nomen etiam hodierno Romano est additum.

XIII JOANNES CHRYSOSTOMUS. ✠

XIV PHILIPPUS ✠ Apostolus.
GREGORIUS Episcopus.

Omnino ignotus nobis est, Indigenarum forsitan aliquis, de quo plura docere nos deberent Ruteni: interim preces, cum bona ipsorum venia, subjiciemus

JOSAPHAT Episcopus Polocensis Martyr.

Occisus a schismaticis anno 1620. *& post accuratum causæ examen Beatis Martyribus adscriptus ab Urbano VIII. Vitam illius hoc die dabimus, nec non Processus ac documenta alia, quæ Secretarius sacræ Congregationis Rituum nobis dignabitur communicare; sicuti facturum se nobis gratiose obtulit Illustriss. Bernardinus Casalius, illud nunc officium gerens, sed prius forsitan quam promissa valeat expedire ad Purpuram Cardinalitiam, ad quam communi Romanorum voto pridem designatur, evehendus, sub hoc felici Innocentii* 11. *sola promovendorum merita æstimantis, Pontificatu.*

GURIAS, SAMONAS, ABIBUS DIACONUS ✠ Martyres. XV

Possevino obtrusum hic monstrosum nomen S. Mart. Utinisati.

EUPATIUS Episcopus. XVI

Æque ignotus nobis ac precedens Gregorius: *de quo vel ideo magis doceri cupimus, quod non ut hic secundo post Apostolum Philippum loco, sed primo ante Matthæum inveniatur positus.*

MATTHÆUS ✠ Apostolus Evangelista.

GREGORIUS ✠ Thaumaturgus. XVII

Possevino perperam oblatus cum titulo Sancti Martyris.

PLATON ✠ Martyr. XVIII
ROMANUS † Martyr.

Antiochiæ in Pisidia, cum Barulo *puero, sub Galerio etiam hodierno Romano adscriptus, de quo extant duæ S. Joannis Chrysostomi orationes.*

ABDIAS ✠ Propheta. XIX
BARLAAM † Martyr.

Laudatur a S. Basilio, & inscribitur Romano hodierno: laudasse eumdem dicitur & S. Joannes Chrysostomus, sed ejusmodi Oratio non invenitur.

GREGORIUS ✠ Decapolita Monachus. XX
PROCLUS † Patriarcha Constantinop. *Extant ejus Opera Græco-Latine edita: utinam etiam Vita!*

INTRODUCTIO IN TEMPLUM VIRG. MARIÆ. ✠ XXI

PHILEMON † Apostolus. *Etiam Romano hodierno inscribitur.* XXII

AMPHILOCHIUS ✠ Episcopus. XXIII
GREGORIUS ✠ Episcopus.

ECATERINA ✠ Virgo Martyr. XXIV

Die sequenti apud Græcos & Latinos. Apparet autem errore quopiam factum esse, ut locum & diem hæc Sancta mutaret, cum Sanctis Clemente & Petro, *qui ad hunc* 24. *spectant, hic vero perperam adscribuntur diei* 24. *Ceterum non est hic error solius sculptoris: idem enim in Kalendario Possevini invenitur. Antequam porro hujus S. Ecaterinæ cultus invalesceret apud Græcos, primus in Officio divino locus erat ei, qui nunc secundum habet, S. Mercurio, cujus Vita a Metaphraste exornata habemus, & his vetustiora Latina cum laudatione Nicephori Gregoræ. Habemus autem etiam Ruteni suum* Mercurium, *apud Smolenskum, qui quantam intulerit Tartaris stragem anno* 1236. *apparitione Deiparæ ad hoc excitatus, narrat Kojalovicz; sed oblitus diem quo colatur notare. Erit interim aliquis forsan qui eum nos doceat, ut proprio suo loco detur a nobis historia de imagine Miraculosa Korsunensi B. Virginis Mariæ, cui ipsius Mercurii innexa gesta sunt, haud usquequaque (ut verum fatear) a fabulositatis specie remota.*

XXV CLEMENS † Papa Martyr.

Quomodo ejus corpus a St. Cyrillo & Methodio, Slavorum Apostolis, inventum sit in Chersoneso, ubi exilium & martyrium tulerat, indeque allatum Roma, dictum est ad horum diem 9. Martii. Quomodo vero ejusdem corporis pars notabilis delata paulo post sit ad monasterium, sub ejus nomine in Piscaria insula, per Ludovicum Pium Imperatorem ædificatum, disci poterit ex historia loci, edita post tomum 6. Italia sacra Ughelli. Quomodo denique idem Sanctus vere fuerit secundus Petri successor post Linum, & tamen usque ad Trajani tempora vixerit, sed deposito prudem Romano Pontificatu, jam dumtaxat Apostolicus Episcopus, vide sis explicatum ante tomum 1 nostri Aprilis. Simul omnia accuratius examinari & confirmari poterunt ad diem 23. Novembris, quando S. Clemens a Latinis colitur. Interim optamus ut ejus miracula, ab Ephremio Chersonis Episcopo scripta, quorum nunc solum habemus partem, inveniantur integra.

PETRUS † Episcopus Martyr,

Imo Martyrum figillum *dictus Græcis, quia ubinam Alexandriæ, sicut prædixerat, sanguinem fudit auctoritate publica. Acta ejus aliqua Græco-Latine Combefisius edidit, Latina antiquiora habentur, neutra sincera satis, uti apparebit cum ea examinabuntur die sequenti, quando a Latinis colitur. Interim vide quæ de anno mortis diximus 2. Maii in Vita S. Athanasii c. 2. & ex duabus circa annum mortis sententiis propositis, elige quamlubet: mihi absque præjudiciis rem consideranti, posterior magis expedita facilisque videtur: utpote nullam vim inferens Eusebiana chronologia & finita cum Petri morte persecutioni.*

XXVI ALYPIUS ✠ Stylita;

Possevino Olympius: *nec mirum nam etiam in nostra tabula invenitur superposita ceteris littera* M, *in nomine hujus Sancti omnino redundans: antiqua ergo error est.*

GEORGIUS † Megalomartyr.

Idem qui 24. Aprilis, sed hoc die peculiarem cultum Constantinopoli habens, propter Encænia seu dedicationem templi in Cyparisso.

JACOBUS ✠ Intercisus, Martyr. XXVII
PALLADIUS Monachus.

Quis aut cujas nescio: nam hic suspicari cum, qui Græcis ad 28. Januarii notus est, fundamenta caveret: ergo Indigenam potius spinabor, & ab indigenis expellabo dicerit.

STEPHANUS ✠ Monachus Martyr. XXVIII
IRENARCHUS † Martyr.

Sub Diocletiano passus est in Armenia. Habemus quidem ejus Acta Græca.

PARAMONUS ✠ Martyr. XXIX
ACACIUS † Presbyter,

Socius Martyrii Paramoni, cumque eo hodierno Romano adscriptus, non debuerat ut monachus exprimi; sicet ita habeat prototypon Moscoviticum.

ANDREAS ✠ Apostolus. XXX

Hunc primum Moscis prædicasse gloriatur coram Possevino Dux eorum Joannes Basilides, cujus parum Romani fecit gentem suam, ut qua nihilo serius quam ipsi fidem exceperit. Sigismundus vero Herberstenius; Rutheni, *inquit*, in Annalibus suis aperte gloriantur, ante Wlodimerum & Olham, *ejus aviam, qua anno mundi 6463. Christi 955. dicitur baptismi causa Constantinopolim profecta, eum ibi cum Helena nomine suscepisse, nec tamen potuisse filium Svatoslaum ad fidem quoque Christianam inducere*: gloriantur, *inquam, ante illas*, terram Russiæ esse baptizatam ab Andrea Christi Apostolo, quem ex Græcia ad ostia Borysthenis venisse ipsi affirmant, & adverso flumine ad montes, ubi nunc Kiovia est, navigasse, atque ibi omnem terram benedixisse & baptizasse, Crucem suam illic collocasse, prædixisseque magnam ibi gratiam multasque ecclesias Christianorum futuras. Post inde usque ad fontes Borysthenis venisse in Wolock lacum magnum, & per fluvium Lowath descendisse in Ilmer lacum, unde per fluvium Wolchouw, qui ex eodem lacu fluit Novogardiam, inde fluvio eodem in Ladoga lacum & Heva fluvium, atque in mare usque, quod ipsi Warerzkoje appellant, nos Germanicum, inter Winlandiam & Livoniam, Romam navigando perveniisse.

DECEMBER

GRÆCORUM METRICUS.

A'. Kalend. Πρῶτ' ἐκ βίοιο Δεκέμβρι ἄχετο NAOTM.
Ex vita Naum pellit lux prima Decembris.

Prophetam hunc etiam hodierni Romani tabula receperunt.

B'. 4. Non. Δευτεῖος ABAKOTN ἀνέβαινεν εἰς Θεοῦ ἄγυ.
Divina ascendit Abacuc ad templa secunda.

Colitur a Latinis 14. Januarii.

Γ'. 3. Non. Φαίδιμ@ ἐν τριτάτῳ ΣΟΦΟΝΙΑΣ ἔπνευ' ἀφῆκεν.
Cœlo animam clari Sophoniæ tertia misit.

Hunc quoque recentius adscriptum Martyrologio invenimus.

Δ'. 2. Non. ΒΑΡΒΑΡΑ ἀμφὶ, πατρὸς χερσὶ τομ@ ἔσφαξε.
Ense feri patris jugulatur Barbara quarta.

Sancta hæc Martyr, quam apud Græcos Latinosque avi sequioris est celebris, tam fuit ignota antiquioribus, atque ac S. Catharina; qui cum hoc etiam commune habet, quod Acta valde incerta sint fidei: sed minime incerta obscuraque sunt miracula, in favorem moribundorum ad ejus invocationem patrata. Corpus venerari se credunt Veneti, in templo olim Crucigerorum, nunc Societatis nostræ, ubi ipsum in proprio sacello super aram spectavimus, per crystallinam arcam, compage integra pretiose indutum an. 1660. Interim aliud corpus ex cœmeterio Calixti Roma translatum Placentiam, ad monasterium S. Xisti, legimus; & translatio ea adscribitur Carolo Magno, qui dictum monasterium proferre sua Ameberga fundaverit; supponuntque Christiani, expeditione militari in Ægyptum Orientemque dicta, expugnasse Nicomediam, indeque illud Romam attulisse. Quæ omnia sic temere videntur confarcinata, postquam anno 1377. recognitum est sacrum depositum fere integrum, excepto capite quod Roma servatum sit, cum aliis nonnullis ejusdem Reliquiis. Sed ubi Constantinopoli primum inclarnit hæc Sancta, postquam delatum eo fuit corpus, quod Veneti nunc habent: sic horum pacier esse videtur causa. Encomium Græce scriptum a Georgio Grammatico laudat Allatius, quod nondum vidimus.

Hiero-

Ε Θεοτόκε σὺν τοῖς ΣΑΒΒΑΣ τρίλυτα ἔστε εἰς χθόνα.
Nonis. Quinta SABAM celsi perduxit ad atria cœli.

Etiam ab Romana Ecclesia jam olim inter divina cultus fuit insignis hic in Palæstina monachorum ductor: quorum Roma antiquitus monasterium Græci ritus fuit: nunc, redibus Germanico Collegio applicatis, ecclesia perseverat. Vitam scripsit Cyrillus, idem qui vitam S. Euthymii: ejus genuinam phrasim, jam olim Latine redditam, in Basilicæ codice Leodiensi acceperamus: restat ut Græcus ejus contextus inveniatur: nam quæ habetur apud Lipomanum & Surium Latina, ejusque etiam apud nos Græca; aque ac alia, in Vaticana & Florentina bibliothecis reperta, hoc principio, Εὐλογητὸς ὁ Θεὸς ut sensu forte conveniant, verbis diversa sunt; incertum quo auctore mutatis vel interpolatis, nec enim in aliquota Metaphrasten agnoscit Allatius.

ς' Ἐκτῳ ΝΙΚΟΛΕΩ γ' ἱερὰν βίοτοιο τελευτὴν,
6. Id. NICLAS fato clarescit sexta supremo.

De hoc sancto Myrensium Episcopo, etiam per Occidentem nostrum celeberrimo, post corpus Barium in Apuliam translatum, plurima Græce ac Latine habemus, quæ longum sit enumerare. Prodigiosi autem liquoris, ex ossibus scaturitis miraculum etiam alibi ostenditur. Nam Warmatia, in sacrario ecclesiæ Cathedralis, vidimus an. 1660. phialam, ejusmodi liquore plenam cum articulo digiti; ex quo ille sic dicebatur emanare, ut quantum eximeretur, tantum succresceret. Olim autem, antequam Magistratum hoc invaderent hæretici, cum liberior & ferventior pietas civium pluries ex eo poscerent aliquid, ipsumque copiosius & liberalius distribueretur, etiam supersluere solitum salutarem illum liquorem, dicunt.

Ζ' Ἑβδομάτῳ' ΑΜΒΡΟΣΙΟΣ τοῦτ' ἄμβροτον ἔλυσεν ὕδωρ.
7. Id. Ad cœlum AMBROSIUM conscendere septima vidit.

Vitam ejus Metaphrastes Græcam fecit, Allatio judice, qualem nos habemus: ejus autem apud Græcos colendi æque ac S. Gregorii Papæ, occasionem primam esse reor, vel ipsas eorum vitas, vel illustriora quædam Opera, ex Latina in linguam ipsorum conversa. Neutram Sancti Hieronymo & Augustino obsigis; ideoque neuter horum fastis Ecclesiæ Orientalis adscriptus est. Cæterum anniversarius hic dies est Ordinationis Episcopalis, non mortis Ambrosiana. Hic siquidem aut Paschali festivitate aut Quadragesimali jejunio solitus occupari, adeo paulatim obscuratus fuit, ut Eruditis viris magnum disputationis argumentum præbuerit, aliis aliter sentientibus de ipso die, deque anno quo mors illa contigit. Quæstionem definivisse videmur post Diatribam Præliminarem ad tom. 1. Aprilis, ac demonstravisse, quod sanctus Doctor obierit an. vulgaris Æræ 398. 17. Aprilis, quinque mensibus post mortem S. Martini Turonensis.

Η' Ὀγδάτῳ ΠΑΤΑΠΙΗ χλόεν πίδον ἀμφιτεθραι.
8. Id. PATAPIS octava viridantia circuit arva.

Floruit in Constantinopoli Solitarius, inscriptus etiam Romano hodierno. Vitam S. Andreæ Cretensis composuit, ejusque illustre compendium fecit Metaphrastes, quod apud Lipomanum & Surium Latine extat, Græce variis in Codicibus vidimus, necdum curavimus excipiendum.

Θ'. Τῇ δ' ἐνάτῳ ΜΑΡΙΗΝ δεκάτην τέκνωσεν ΑΝΝΑ,
9. Id. Deiparam nona pia concipit ANNA MARIAM.

Immaculatam fuisse hanc Conceptionem ab originalis humani generis labe, Catholicorum plerorumque adeo certa nunc tenet fides, gravissimis Pontificum Summorum decretis corroborata, ut ad pia circa hoc sententia defensio-

nem, etiam votosolenni se obstrinxerint plerique in Europa Academiæ, & ad extremam ejus definitionem a Sede Apostolica petendam religiose conspirarint omnes fere Principes Christiani, peculiari autem studio fervoreque Austriaci. Latini festum hoc agunt die præcedenti.

Εἰκὰς δ' ἐνάτῳ ΜΗΝΑΣ ἔξοχα δόξαν ἔθηκεν. Ι'.
Famosus decima MENAS dat colla securi. 4. Id.

Martyr Alexandriæ hic fuit sub Maximiano, cum sociis Hermogene & Engrapho, cum quibus etiam inscribitur hodierno Romano: Acta Græca duplicia habemus, non item encomium quod Theophanii Cæsariensis Episcopi nomen apud Allatium præfert,

Ἑνδεκάτῳ ΔΑΝΙΗΛ τυλαβέμεν ὤρατο τέρμα. ΙΑ'
Undecimus, DANIEL, finem sortitur, Stylita. 3. Id.

Habemus Acta Græca, quæ Metaphrastes scripsit, & Latina edidit Lipomanus. Novum additum est hodierno Romano.

Ἀμφὶ δυωδεκάτῃ ΣΠΥΡΙΔΩΝ βίοτον λίπε τόνδε. ΙΒ'
Bissena SPYRIDON vitam hanc terrasque reliquit. 2. Id.

Colitur a Latinis antiquitus 14. hujus, Episcopus in Cypro: habemus duplicem ejus Vitam Græcam, requirimus tamen adhuc unam, istis fortassi præferendam, quam vidit laudatque Allatius, ut a Theodoro Episcopo Paphi scriptam.

Τέτρατα σὺν ΕΥΣΤΡΑΤΙῼ δεκάτην τρίτ' ἐλυτρεύσατο δῶρα, ΙΓ'
EUSTRATIUM & socios decimam post tertia mactat. Idibus

Socii fuerunt Auxentius, Mardarius, Orestes, *omnes Martyres in Armenia sub Diocletiano: referunturque etiam in hodierno Romano. Habemus Acta Græca, prout ea expolivit Metaphrastes, quæ apud Lipomanum & Surium legantur Latina.*

Πρέσβυ ἀλέξας ΘΥΡΣΕ δόλιος διὰ χειρὸς ἑταίρου. ΙΔ'
Quarta post decimam fuge ferram & occide, THYRSE. 18. Kal.

Colitur a Latinis cum sociis Leucio & Callinico 18. Januarii, *ubi eorum Acta ex Latinis quoque Mss. dedimus: omissis aliis, quæ Metaphrastes compilavit, Philemonis & sociorum Acta admiscens, qualia fere data sunt, ubi de Philemone egimus, 8. Martii. Habemus nihilominus ipsius Metaphrastes compilationem Græcam.*

Θάνε ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΝ δεκάτῳ τέρσῃ ῥίψαντα πέμπτῳ. ΙΕ'
Ensis ELEUTHERIUM decima quartaque necavit. 17. Kal.

Illyricis Episcopus datus, & Roma cum Anthia matre passus, commemoratur a Latinis 18. Aprilis, quando Historiam Passionis ejus multimodis fabulosam esse ostendimus: cultum apud Æcanenses & Reatinos probavimus. Nostram de Actis illis judicium extensum per literas approbavit Joannes Ludovicus Schonlebius, Carniolæ inferioris Archidiaconus, patriarum antiquitatum studiosissimus, ut patet magnam his tenebris affundi lucem posse, si Episcopus Illyrici a Romano Martyre distinguatur, cum quo male fuerit a Metaphraste confusus: Metaphrastis enim esse, quæ Græca habentur, constat Allatius.

Ἕκτῃ δ' ἐνάτῳ ΑΓΓΑΙΟΝ γαῖα κατοίχεται. Ις'
Agæum tellus sexta decimaque recepit. 16. Kal

Colitur hic Propheta apud Latinos 4. Julii.

Ἑβδομάτῳ δεκάτῳ ΔΑΝΙΗΛ τέμον, ὃς βλάπτε μέλαν. ΙΖ'
Septima post decimam DANIELI colla rescindit. 15. Kal.

Juxta fabulam ſcilicet relatum in Menais, qua fingunter Tres pueri & denique ipſe Daniel, *poſt mortem Nabuchodonoſoris ac Regum ſucceſſorum ejus, a Rege quodam Antico ſucceſſive decollati multa capita exceſſe; cumque ea eſſent corporibus ſuis reſtituta per miraculum, omnes ab Angelo ſepultos eſſe in monte Gebal: ubi quadringenteſimo poſt Chriſti reſurrectionem anno etiam ipſi reſurrexerint, ac rurſus obdormierint. Omnia autem hæc conficta videntur occaſione pariter inventorum corporum: quæ de re plenius agemus 22. Julii, quando antiquitus a Latinis colitur Propheta Daniel, Sociorum nomina ab iiſdem Latinis hoc menſe Decembri, ſed die præcedenti commemorantur.*

ΙΗ'. Ὀγδοάτῃ δεκάτῃ ΣΕΒΑΣΤΙΑΝΟΣ ῥοπαλίσθη.
15. Kal. Cæditur octava decimaque SEBASTIANUS.

Notiſſimus ſub Diocletiano Martyr, Defenſoris eccleſia titulo honoratus a S. Cajo Papa, colitur a Latinis 20. Januarii, quando ejus Acta illuſtravimus, variarumque reliquiarum ejuſdem tranſlationes & miracula.

ΙΘ'. Ἔννατῃ δεκάτῃ ΒΟΝΙΦΑΤΙΟΣ ἀυχένα τιμᾷδι.
14. Kal. Collum offert nona & decima BONIFACIUS enſi.

Colitur a Latinis 14. Maii, quando ejus Acta illuſtrata damus.

Κ'. Εἰκάδι ΙΓΝΑΤΙΟΣ δαὶς γραμματέως λιόντων.
12. Kal. Dentibus IGNATIUM laniat vicena leonum.

Vide quæ dicta de eo 29. Jan. & Acta apud nos 1. Febr.

ΚΑ'. Ἑκαστοκαιδεκάτῃ φονίῳ ΙΟΥΛΙΑΝΗΝ ἱματιεῖ.
11. Kal. Dat JULIANAM vigeſimæ primæ necandam.

Martyr Nicomediæ ſub Maximiano colitur a Latinis 16. Februarii, quando corpus Cumas in Italiam tranſlatum fuit. Extant ejus Paſſiones quædam Græcæ in Mſſ. Vaticanis, necdum a nobis tranſcribi curatæ. Colunt hoc die Græci etiam S. Paulum in Latro, cujus præclaram Vitam habemus, ſed deeſt nobis encomium ejuſdem cum enarratione miraculorum, ab Allatio viſa laudataque quod hic velut judicare.

ΚΒ'. Καὶ δευτέρᾳ ΑΝΑΣΤΑΣΙΗ τινὶ δι' ἄτης ἐκάδι λωίῳ.
10. Kal. Plectit ANASTASIAM vicena ſecunda per ignem.

Vide quæ diximus 29. Octobris, hic autem nota peculiari ipſi cognomen ἡ φαρμακολυτρίας, id eſt Solutricis veneficiorum, *ſub quo ei hoc proprium feſtum, ſed commune cum S. Chryſogono; ut non aliam quam Romanam, Publii conjugem, ſcias poſſe intelligi.*

ΚΓ'. Εἰκάδι τριτάτῃ ΔΕΚΑ οἱ ΚΡΗΤΗ αἶμον αἴρει.
9. Kal. Enſe DECEM CRETAS vigeſima tertia mactat.

Nominantur hi in Menais atque ex his in Romano hodierno, Theodulus, Saturninus, Eupocus, Gelaſius, Eunicianus, Zeticus, Cleomenus, Agathopus, Baſilides, Euariſtus, *Martyres ſub Decio. Acta apud Lipomanum & Surium extant e Græco Metaphraſtis, antiquiora nec dum vidimus, nec facile viſuros nos ſperamus, ni nec plura alia, quæ poſtquam ab illo ſic expolita fuerunt, deſierunt in Græcorum eccleſiis primigenia ſua phraſi uſurpari.*

ΚΔ'. Τετάρτῃ ΕΥΓΕΝΙΗ ξίφει ἐκάδι τριτῇ τιτύσκει.
8. Kal. EUGENIAM gladio vigeſima quarta trucidat.

Hanc Romanam Illuſtriſſimam Martyrem Latini celebrant die ſequenti. Acta quoque ejus Latina habentur antiquitus, Græce deinde exornata a Metaphraſte. Eorumdem epitomen Jambico carmine expreſſam circiter ad ſexaginta verſus extenuant Menæa, exemplo vix alias in ipſis viſendo.

Παρθενίκα ΜΑΡΙΗ Θεοτοκίδι γάϊον τίμπτῃ. ΚΕ'.
Vicena quinta ſit mater virgo MARIA. 7. Kal.

Huic myſterio jungunt Græci Adorationem Magorum, *& utrumque in ſuis Ritualibus libris ſic partiuntur, ut nocturno Officio præmittant imaginem recens nati infantuli, pannis involuti, jacentiſque intra ſtabulum in præſepi cum reliquis ſacræ noctis iſtius actis: diurno autem Officio præfigunt imaginem ejuſdem velut pueri amiculi, atque in materno ſinu jam veſtiti, Magos excipientis in domo: unde aliquando nobis perſuaſimus, credidiſſe Græcos, utrumque myſterium eodem die 25. Decembris, ſed non eodem anno geſtum. Poſtquam vero edocti ſumus, eoſdem Græcos primitus ſolitos* Chriſti Nativitatem *atque ac* Baptiſmum *celebrare 6. Januarii, agnovimus, ideo tantum ab iis* Nativitati *jungi* Adorationem Magorum, *quia eodem in oppido Bethleem res utraque acta, eodem quoque die commodius recolebatur ab excurrentibus eo Hieroſolymitis, poſtquam cœperunt, docente Julio Papa,* Nativitatem *diſtinctim a* Baptiſmo *celebrare; & liberum habere diurnum Officium, quod antea impediebatur excurſione longiori ad Jordanem: uti docebo in Paralipomenis ad Apparatum Chronologicum Epiſt. Conſultatoria 2.*

. . . Σύναξις τῆς ὑπαπαντῆς ΘΕΟΤΟΚΟΥ τῆς ἁγίας ΙΩΣΗΦ Κγ'. τοῦ μνηστῆρος.
. . . Feſtum ſanctiſſimæ DEIPARÆ & S. JOSEPH 7. Kal. Sponſi.

Rurſus autem Dominica infra Octavam Nativitatis, aguntGraci Memoriam Sanctorum & juſtorum Joſeph Sponſi David Regis, & Jacobi Fratris-Domini. *Hujus feſtum proprium agitur 23. Octobris ab iiſdem Græcis, a Latinis autem nunc colitur 1. Maii, ut alibi dictum.* Davidis Regis *alia nulla apud Græcos commemoratio fit, diſtincta a commemoratione omnium progenitorum Chriſti, quam faciunt 19. hujus. Martyrologi Latini Uſuardus & Ado, neſcio quem antiquiorem ſecuti, & alii poſt eos, nomen adſcribunt 29. hujus. De* Joſepho *quid dicam? Cenatus ſum equidem 19. Martii quando colitur a Latinis, feſto non valde antiquo, favere Petro de Natalibus, præſumenti ex Euſebii Cæſarienſis exemplaribus ſumptum illud videri in antiquis quæ allegat Kalendariis; ſed vereor ne quæ in Hieronymiano Martyrologio legebantur verba, in Antiochia Joſeph, Martyrem aliquem Antiochenum ſignificent, juxta ordinarium illius Martyrologii ſtylum: quod deinde, omiſſo nomine* Antiochiæ, *applicaverint alii* Joſepho Sponſo, *ideoque mallem inter Sanctos ipſius diei Martyres, ſaltem ſub dubio, actum fuiſſet a nobis de* Joſepho Antiocheno. *Curioſa ſunt interim, ne vulgo obvia, multiſque eruditis viris hodie probantur, quæ ex noſtri Petri Peſſimi Dialectica de ipſius ſanctiſſimi Joſephi Genealogia deduximus; eam talem offendentes, ut Lucas quidem parentes ſecundum carnem enumeret, Matthæus vero ſecundum legem; fuerintque* Joſephus & Joachim *germani fratres ſecundum carnem ex patre* Heli; Joſeph *vero ſecundum legem ſubſtituatur ultimo in linea ſua* Jacobo, *velut ex eo genitus ſicuti Ezechias Rex ex Achaz, Zalathiel ex Jechonia dicuntur geniti, cum ſolum fuerint filii legales. Atque ita probatur, quod Evangeliſtæ utroque modo exhibituri genealogiam Chriſti, eam formaverint aptiſſime, aſcendendo per* Joſeph *potius quam per* Joachim.

Εἰκάδι

ΚΖ'. Ἐν τούτῃ καὶ τὸν ΣΤΕΦΑΝΟΝ μάρτυρα βδόμῃ δέκει.
6. Kal. Sazziferum STEPHANUM vigesima septima tollit.

Latini festum hoc agunt die praecedenti, & hodie colunt S. Joannem Evangelistam: de quo Graci 8. Maii, tamquam mortuo tali die.

ΚΗ' Ἀνέρας ὀγδοήκοντα καὶ δισχιλίους πυρί.
6. kalend. Bis decies dat mille viros lux proxima flammis,

Nicephorus Callistus lib. 7. cap. 6. ter ferme fuisse ait promiscui sexus, aetatis & conditionis homines, qui ad celebrandum Dominicum natalem congressi in templum, simul cum eo flammis succenso, pro fide occubuerint Nicomediae sub Maximiano. Baronius Graecorum exemplo sacris fastis eos adscripturus in hodierno Romano, malunt id facere die praecedenti, & immodicum esse videns numerum (quis enim credere possit Christianos eo tempore habuisse ecclesias tam capaces) satis habuit multa millia *scribere. Metaphrastes in Actis SS. Indes & Domna inducit Archidiaconum congregatos hortantem ad Martyrium; qui ipsos,* multitudine pene innumerabiles, *comparavit tribus Pueris Babylonica fornacis: & his actis titulus est,* Μαρτύριον τ' Ἁγίων διακοσίων. *Utinam originalia, & Metaphraste antiquiora extarent Acta! Silentium enim Eusebii, haud facile omissuri martyrium, ceteris omnibus quae ab eo commendantur longe memorabilius, vereri me cogit, ne ipsa sint ex eorum numero, quae fabulosis plane circumstantiis exaggerata invenit Metaphrastes, suaque eloquentia sic expolivit, ut prima fronte non appareant manifeste falsa, Magno certe examine adhuc egent Acta illa.*

ΚΘ' ΝΗΠΙΑ ἀμφ' ἑκατὸν σὺν ἐνάτῃ σφαγιάζουσι.
4. Kal. Lactentes PUEROS nona & vigesima mactat,

Eorum numerus, *inquiunt Graci in titulo, fuit* millia quatuordecim. *Non existimo tantum fuisse, cum Bethleem oppidum parvum fuerit, non nisi 7. P. M. Hierosolymis diffans, & fines ejus, in quibus omnibus occisi pueri, non admodum magni possint concipi. Itaque ad ceteras Graecorum fabulas istum quoque numerum adjicias licet. Latini antiquitus eadem hanc recolunt die praecedenti,* * *ut utrinsque Ecclesiae circa hoc consensus verosimile nobis faciat, proximis a Natali dominico diebus, licet non eodem anno, rem gestam esse. Atque huc etiam facit, quod Graci, sicut jam diximus, eodem die quo Christi nativitatem etiam Magorum adorationem colunt; ut videantur credidisse, quod* Magi (*quibus primum apparuerat stella, quando nuntiante Angelo* Verbum caro factum est) *vigesimo primo inde mense venerint Hierosolymam 23. vel 24. Decembris, ipsoque natalis Dominici anniversario die stella intraverint, non jam in fabulam, sed in domum; in qua, non recens natus infans, sed puer erat cum Maria matre ejus; ubi hospitati nocte illa, juxta acceptum in somnis responsum, sequenti die per aliam viam reverterint in regionem suam. Horum abitum sequenti mox nocte secutus sit Joseph in Aegyptum fugiens, cum puero & matre ejus, opportunoque peregrinationis subsidio quod Magi attulerant; Herodes vero, videns se delusum, statim in iram consiliumque crudelissimum proruperit; neque enim plus biduo opus fuit, ut homo suspicax & explorans omnia, delusum se videret. Eadem autem fieri jussit secundum tempus stellae apparentis, quod exquisierat a Magis, scilicet a bimatu & infra, quia scilicet ab initio stellae apparentis usque ad hanc diem soli tres menses ad biennium deerant. Quid autem tam diu moratum sit Magos varii varie conjectant. Suspicor ego primis novem mensibus sic apparuisse stellam, ut fixarum instar nullum proprium motum haberet, deinde planetae similem, ita paulatim promovisse, suo quotidiano cursu versus Judaeam deflectendo, ut illuc videretur monstrare viam spatio plurium mensium; ubi cum sternum figi videretur, tum primum ad iter se Magi accinxerint, Judaeam ingressi stellam amplius non viderint, nisi postquam Hierosolymis egressi sunt circa vesperam Bethleemum versus, tum vero iterum apparuerit stella, & quidem jam non in coelo, sed in aere, donec veniens staret supra ubi erat puer. Certe neque praeceps furor Herodis patitur, ut longo tempore ab adventu Magorum dilatum eadem credamus; neque dies huic assignata convenit, ut facta sit nisi anno a nativitate Domini ante. Et sic optime conveniunt omnia, & saltem annicules fuerit puer, cum jussus est in Aegyptum deferri: ubi etiam annum egerit usque ad 7. Januarii, quando repatriatio ejus recolitur, mortuo interim circa Pascha Herode, & suffecto eidem Archelao. Haec sane non otiose notavit Evangelista Matthaeus; quin potius significans, quod etiam Archelaum formidans Joseph timuit ire in Judaeam, indicat nobis illic iturum fuisse potius quam in Galilaeam, nisi metus ille prohibuisset. Cur autem Bethleemi potius quam Nazarethi habitare maluissent Christi parentes, non alia facile causa poterit assignari, quam quod nato Bethleemi Christo ibique a Pastoribus adorato ac manifestato, inter cives, omnia jam prolixe afferentes, habitare elegerint, atque apud eos domicilium fixerint, quasi non amplius Nazarethum rediturl: ex quo satis probatur annua festum apud Bethleemitas commoratio, quam inter nativitatem Christi fugamque posuimus. Tempora porro singula, in quae digerenda est Vita Christi, vide per Consules deducta probataque ante Tom. I. Aprilis, in Exercitationibus praeviis ad veteres Catalogos Pontificum Romanorum.*

Πλάρων ΑΝΤΕΙΗΣ τριακοστῇ ἑβδόμῃ ξύλῳ.
3. kal. ANTEIS latus hastili trigesima punxit.

Martyr Thessalonica sub Maximiano, adscribitur Romano hodierno. Graeca Acta duplicia vidimus, necdum nobis transcripta, Encomium a Philotheo Patriarcha CP. elaboratum, quod indicat Allatius, nusquam adhuc reperimus.

Πρώρᾳ τριακοστῇ ἀνῄρει βίου ΜΕΛΑΝΗ.
2. kal. MELANIAM e vivis trigesima prima levavit.

Junior haec est, cujus Vitam habemus Graece expolitam a Metaphraste, a Lipomano Latine editam: praehac tamen mallemus invenire aliam, quam prolixe laudat Allatius, ut a domestico Presbytero scriptam hoc principio. Εὐλογητὸς ὁ Θεός. *Dicitur autem Junior respectu aviae suae, quae & ipsa admirabilis sanctimonia mulier fuit, quamque sic laudat S. Augustinus, ut dubitandum vix sit, quin ante mortem resipuerit ab erroribus, in quos ipsam Rufinus Origenista pertraxerat. Ita tamen ut non videatur uspiam adnumerata Sanctis, nisi forte est ea, cujus nudum nomen cum disticho, ut in pace mortua, reperitur ad diem 8. Junii, in Synaxario Ms. Chisletiano.*

DE-

* Dele cetera: *quia haec eadem fusius distinctiusque deduximus in Apparatu previo ad Conatum Chronico-historicum de Romanis Pontificibus pag. 25. & nihilominus, in Paralipomenis ad eumdem Apparatum alteram damus Confutatoriam, mutata opinione verosimilius nunc esse aestimantes, quod Stella coperit apparere Magis, cum Zacharias thus adolenti apparuit Angelus, ortum nuntians Praecursoris; &, quod secunda ab hinc anno ad finem vergente, nato jam ab octo vel novem mensibus Christo, venerint in Bethleem Magi; atque adeo Infantum eadem, intra dies paucos secutam, ad mensem Julium vel Augustum pertinere. Ex Append.* Tom. VII. Maji pag. 510. col. 1.

Digitized by Google

DECEMBER
MOSCORUM FIGURATUS.

I NAUM ✠ Propheta.

II ABACUM ✠ Propheta.

III SOPHONIAS ✠ Propheta.

IV BARBARA ✠ Virgo Martyr.
JOANNES DAMASCENUS. †

Colitur a Latinis 6. Maji, ubi vitam damus ex Arabicis ſchedis Latine redditam a Joanne Patriarcha Hieroſolymitano duobus forte ſeculis poſt ejus mortem: addimus in Appendice ad tomum 2. etiam encomium Græco-Latinum a Conſtantino Acropolita compoſitum.

V SABAS ✠ abbas in Paleſtina.

VI NICOLAUS ✠ Epiſcopus Myrenſis.

Quam ſingulari cultu Sanctum hunc venerentur Ruteni, non ſolum legimus apud Poſſevinum & alios, ſed etiam in eorum diptychis triptychiſque videmus, in quibus omnibus invenitur S. Nicolaus, *ac ferme primo & potiori inter Sanctos ejus Ordinis loco. Sed & hoc a Græcis didiciſſe eos probare poteſt pictura Græcanica ex Pariſienſi S. Genovefæ gazophylacio inferius exhibenda.* Eum, *inquit Poſſevinus*, non ſolum depictum, verum etiam pœne totum deſculptum (*res alioqui rara apud Moſcos, a Græcis formandi juſto alieniores*) vidimus apud Novogardiam magnam. Vocant autem S. Nicolaum Czudothworetz, quaſi Θαυματιργον. *Itaque* de plurimis ejus Miraculis, *inquit Sigiſmundus Herberſtenius*, quotidie prædicant: quorum unicum, quod non ante multos annos contigit (*ſcribebat autem Sigiſmundus circa annum* 1549.) placuit hic adjungere. Michael quidam Kyſalitzki, vir magnus ac ſtrenuus, in quodam conflictu Tartarico, quemdam magni nominis Tartarum fugientem eſt perſecutus: quem cum citato equi curſu aſſequi non poſſet, Nicolae, inquit, perduc me ad hunc canem. Tartarus hæc audiens, territus exclamat: Nicolae, ſi hic tuo auxilio me aſſequetur, nullum miraculum facies: ſi vero me, alienum a tua fide, ab illius perſecutione incolumem ſervaveris, tum magnum erit nomen tuum. Ajunt, Michaelis equum reſtitiſſe, Tartarum, qui elapſum: Tartarum quoque deinceps Nicolao, ob incolumitatem ſuam, in ſingulos vitæ ſuæ annos, certas menſuras mellis obtuliſſe; totidemque menſuras miſiſſe Michaeli pariter, in memoriam liberationis ſuæ, adjecta etiam honoraria veſte ex pellibus Madauricis.

VII AMBROSIUS ✠ Epiſcopus Mediolan.

VIII PATAPIUS ✠ Recluſus CP.

IX CONCEPTIO S. ANNÆ. ✠

Non erit fortaſſis ætioſum obſervare, diverſitatem phraſis, quæ utuntur Græci, & poſt eos Moſci, agentes de Joanne & Maria, *ſiquidem* 23. *Septembris illius* Σύλληψιν, *id eſt* Conceptionem, *celebraturi, non dicunt* Conceptionem S. Eliſabeth, *ſed* Joannis: *hic vero non* Mariæ, *ſed* Annæ. *Quaſi voluerint inſinuare, hanc quidem in ipſo ſui principio, ſeu in ipſo generationis actu, quatenus ad eum* Anna *virile ſemen excipiendo cooperata eſt, ſanctam fuiſſe; illam vero nullam in ſe habuiſſe ſanctitatem, ſed ab eo qui poſt modum eſſet ſanctificandus in utero, veluti per denominationem extrinſecam meruiſſe, ut ejus memoria in eccleſiis recoleretur. Et hanc utriuſque feſti diverſitatem ipſa iconum diverſitas exprimit, dum hic ipſe conjugalis congreſſus, quatenus honeſte poterat, exprimitur, prout etiam in Menæis excuſis videre eſt; iſtic ſola apparitio Angeli, ſtantis ad dextrum cornu altaris, & Zachariam edocentis qualis ex eo filius naſciturus eſſet. Venerationem autem hujus tam amabilis myſterii, minime vulgarem apud Moſcos probare poteſt, etiam triptychon minus, quod infra exhibemus, cujus unam faciem ipſum ſolum occupat, quaſi pro omnibus Deipare feſtis genii iſti carum.*

MENAS ✠ martyr. *Poſſevino aut rectius, Minus.* X

DANIEL ✠ Stylita. XI

S. Martyris titulo minus recte ornatus apud Poſſevinum.

SPYRIDON ✠ Epiſcopus in Cypro. XII

EUSTRATIUS, AUXENTIUS, EUGENIUS, MARDARIUS, ORESTES ✠ martyres. XIII

THYRSUS, LEUCIUS ✠ martyres. XIV

Poſſevinus perperam Furſum *ſcripſit: quia non intellexit ♦ & ſ apud Moſcos confundi.*

ELEUTHERIUS ✠ Epiſcopus martyr. XV

Alii Eliſcherius, *ſicut Poſſevino ſuus interpres legit.*

STEPHANUS Epiſcopus Surozenſis.

Ita nos docuit R. P. Obilewicz., qui utinam plura nos de eo docuiſſet, ſimulque indicaſſet quid ſibi velit adjectum epithetum Nedparotecz. *Hic nunc beneficium ab aliis patriarum rerum peritis præſtolamur.*

AGGÆUS ✠ Propheta. XVI

DANIEL ✠ Propheta, XVII
ANANIAS, AZARIAS, MISAEL †
ET ALII PATRES ANTE NATUM CHRISTUM †

Ita noſter interpres Belgicus: & recte. Colunt enim Moſci commune omnium Proparentum Chriſti & Juſtorum aliorum veteris teſtamenti feſtum ea Dominica, qua proxime præcedit Vigiliam Nativitatis; quæ ſi ipſamet in Dominicam cadit, tunc feſtum hoc agitur 17. *Decembris, id eſt Dominica præcedente. Menæa excuſa hujus Dominicæ Officium habent poſt* 19. *Decembris, & in Rubricis notant, quomodo faciendum ſit, ſi Dominica Sanctorum Patrum incidat in* 24. *menſis ſeu Vigiliam ipſam Nativitatis. Quod, poſt communicatum Moſcis ſacrorum Ordinem, innovatum eſſe apud Græcos arbitramur. Ceterum turpiter erravit ſculptor barbarus, dum Patres iſtos habitu Patriarchali & Epiſcopali induit. Menæa præter Canones & Sticharia, de ſingulis nominatim diſtichon unum recitant, incipientes ab* Adam & Eva *& deſinentes in* Suſanna; *ita ut ſint centum & ſedecim diſticha.*

SE-

XVIII. SEBASTIANUS ✠ Martyr.
MICHAEL † Syncellus

Hierosolymitani scilicet Patriarcha, Confessor Constantinopoli sub Iconomachis, cujus Acta habemus scripta per Nicephorum Gregoram.

XIX BONIFACIUS ✠ Martyr. *Possevino* Vinfantus, *cui hic jungitur*

AGLAIS Matrona Romana,

Domina ejus: quæ licet sui quondam amasii corpus excipiens, pœnitentem ad sepulcrum vitam egerit, nullis tamen, quod sciam, Græcorum Fastis inter Sanctos descripta invenitur: sed apud Latinos aliquot Martyrologos vocatur Sancta, *& corpus ejus cum corporibus SS. Bonifacii & Alexii honoratur, sicuti ad 14. diem post Acta S. Bonifacii dicemus.*

TIMOLAUS Martyr.

Verosimiliter is quem Menæa hodie Timotheum *appellant, in Mauritania passum.*

XX IGNATIUS ✠ Episcopus Martyr.
PHILOGONIUS † Episcopus Antiochenus,

S. Chrysostomo laudatus, aliam ejus notitiam antiquiorem hactenus non reperimus: est autem etiam Romano hodierno adscriptus.

XXI JULIANA ✠ Virgo Martyr. *Possevino perperam* Ulnea.

OBITUS PETRI METROPOLITÆ

S. Alexii *in Kijovienſi cathedra deceſſoris, de cujus vita aliis plura ſcire cuperemus. Ad veram ejus Sanctitatem & præcipuum apud Moſcos cultum probandum faciet Triptychon de quo infra. Hic autem ille eſt* Metropolita Petrus, *qui circa annum Chriſti* 1300. *teſte Herberſtenio, Duci Moſcorum Joanni Danielis filio ſuaſit transferre Moſcuam Imperii Sedem, exemplum ſecutis poſteris. Ipſe enim* Petrus amore Alexii cujuſdam, qui ibi ſepultus claruiſſe miraculis dicitur, eo loci Sedem ſibi prius elegerat; eoque mortuo (*ſcilicet Petro*) atque ibidem ſepulto, cum ad ejus tumulum miracula pariter fierent; locus ipſe religionis ac ſanctitatis quadam opinione adeo celeberis factus eſt, ut poſteri Principes omnes Joannis ſucceſſores ibi Imperii ſui Sedem habendam eſſe duxerint. *Non idem fecerunt Metropolitæ ſucceſſores Petri, nam primum eorum S. Alexium Kijovia reſediſſe ibiq; requieſcere ſcitur. Reſidem illi nunc quidem Moſcua, ſed a quo tempore uſquam reperi adnotatum. Conjectura tamen haud inveroſimilis videri poteſt, quod id factum ſit poſtquam a Scythis ſive Coſaccis occupata excidioque Kijovia fuit. Sed neque hoc excidium uſquam notatur: ſolum ex Herberſtenio ſcitur, non urbem ſed urbis ruinas exiſtiſſe cum ille ſcriberet poſt medium ſeculum* 16. *ut intra illud tempus & annos priores* 50. *vel* 60. *res ita videatur. Ceterum* Alexius *ille* Moſcuenſis Sanctus, *Ephemeridibus biſce, quod mireris uſquam adſcriptus invenitur, plura proinde docęri etiam de eo poſſunt.*

ANASTASIA ✠ Martyr. Romana. XXII
CHRYSOGONUS † Martyr.

Unicum Anaſtaſiæ præſidium ſolatium & auxilium, ab ipſa viciſſim inſigniter adjutus, ac tandem capite plexus Aquileja. Colitur a Latinis 24. *Novembris.*

SYNAXIS X. MARTYRUM IN CRETA. ✠ XXIII

EUGENIA ✠ Virgo Martyr. XXIV

NATIVITAS CHRISTI. ✠ XXV

Vides hic una in tabella Nativitatis myſteria cum Magorum adoratione conjungi, tanquam ad unum eundemque diem pertineant utraque, ſaltem in opinione Græcorum, a quibus ſua Moſci acceperunt.

SYNAXIS VIRGINIS MARIÆ. ✠ XXVI

Morem Græcum ſubjungendi feſtis præcipuorum myſteriorum Synaxim propriam ejus perſonæ, quæ primum in myſterio quolibet partum geſſit, jam ſæpe notavimus: an autem hac imago ultra aliquid ſignificet quod Moſcis proprium ſit, ab ipſiſmet diſcere operæ eſset.

STEPHANUS ✠ Protomartyr. XXVII
THEODORUS † Confeſſor.

Una cum fratre Theophane, *ab inuſtis fronti litteris* Græcus *cognominatus. Utriuſque nomen hodierno Romano inſcriptum eſt, utriuſque communia Acta a Metaphraſte exornata extant apud nos Mſt. Græce, Latine impreſſa apud Lipomanum & Surium.*

VIGINTI MILLIA SANCTORUM NICOMEDIÆ COMBUSTORUM. ✠ XXVIII

Qui hic admirandus aſſiſtit ſanctus Epiſcopus, Anthimus *nominatur in Actis.*

QUATUORDECIM MILLIA PUERORUM. ✠ XXIX
MARCELLUS † Acœmetarum Præſes.

Vitam ſcripſit Metaphraſtes, quam habemus, extatq; Latine ut ſupra alia: nomen quoque in hodierno Romano.

ANISIA ✠ Martyr Theſſalonicæ.
ZOTICUS † Presbyter CP. XXX

Dictus Orphanotrophus, *in Menæis & conſequenter etiam in hodierno Romano relatus ad ſequentem diem. Vitam ab aliquo ſcriptam eſſe necdum comperimus.*

MELANIA ✠ Junior dicta. XXXI

Nota, *quod in Præfatione n.* 5. *ſenioris* Domini vander Hem *nomen indicetur* Petrus, *cum ſuerit* Henricus, *uti poſt impreſſionem aliquouſque jam progreſſam monui. Hæc ergo vel mea vel aliena memoriæ erratum excuſa & corrige: ſic etiam in Vita P. Bollandi num.* 119. Ambroſius Chimentellus *appellatur, qui fuit* Valerius; *& num.* 147 Franciſcus Dinghens, *qui fuit* Gaſpar: *quod hoc occaſione corrigendum ſuggero.*

APPEN-

Digitized by Google

APPENDIX

De Hagioptychis Græcorum atque Moſcorum.

De antiquis Diptychis multa.

GAbriele Cardinali Paleotto hortante curioſum de Diptychis commentariolum inſcripſit vulgavitque Tarracone anno 1587 eruditiſſimus vir Ioannes Baptiſta Cardona, Epiſcopus Dertoſanus. Diptychon quoque Leodienſe, ex Conſulari factum Epiſcopale, ante hos viginti annos elucidavit Alexander Wilhemius noſter, & duabus ſucceſſive Appendicibus auxit, multa non paſſim obvia in eandem rem docuit. Sed omnium in hoc argumento verſatorum conatus ſucceſſu felicissimo ſuperavit amicus noſter Carolus du Freſne, Dominus du Cange, in ſuo infinita propemodum diligentia eruditioniſque Gloſſario, quo media infimaque Latinitatis ſcripturet nuper ſic illuſtravit, ut Græcis quoque earumdem ætatum libris haud modicum lumînis intulerit: breviſſime enim ſimul & clariſſime ſacrorum profanorumque Diptychorum uſum omnem explicavit; hactenus tamen ut vocis illius ſignificatum ſolis iis tabellis dederit, quæ erant ad uſum ſcriptionis comparatæ. Ecce autem e Moſcovia adſunt tabellæ ſacræ, non vivorum defunctorumve nominibus inſcriptæ, ſed imaginibus Sanctorum pro uniuſcujuſque devotione diſtinctæ, eæque plicatiles, quas pro numero partium licebit etiam Diptycha, vel Triptycha appellare; donec alunde doceamur, quæ ſit earum nuncupatio propria apud Græcos, quorum exemplo ipſas facere Moſcos credo. Interim ut commune omnibus nomen facerem, propinſque earum uſum ac formam explicarem, novam iis appellationem condidi in titulo, & Hagioptycha ſcripſi.

Hagioptycha dicuntur duplicia & triplicia.

partim Græce

2 Neque vero ex nihilo eſt, quod Græcorum exemplo plicatiles ejuſmodi tabellas fieri a Moſcis credam. Inter alia enim quæ nobis humaniſſimi eruditiſſimique Senis Ioannis Iacobi Chiffletii Archiatri Regii liberalitas ad ſui memoriam donavit Bruxellis, paulo ante mortem, tabella Græcanica duplicis effypon fuit, accuratiſſime delineatum ex prototypo, quod compoſitum erat ex teſſellis ſaſpidis viridis, eleganter celati, quas teſſellas compaginabant lineæ, forſan aureæ vel argenteæ, in quadrum ductæ, ad hanc quam videſ formam. Hæ tabellæ ſi non ſunt inter ſe connexæ, invicem tamen ſic ſunt æquales, ut mutuo componi complicarique poſſint ſi connectantur, quemadmodum connexæ ſunt Ruthenicæ quas habemus Diptycha Triptychaque. Habemus autem hæc olim Bollando noſtro miſſa ab inſigni illo veroque ætatis noſtræ Horatio, Matthiæ Caſimiro Sarbievio: qui pro carmine poematibus ſuis Plantiniana elegantia impreſſione magnifice aptime de ſe merito amicegratiam aliquam relaturus, varia Ruthenica pietatis cimelia miſit in Belgium; interque ea etiam iſtas, quas dixi, tabellas. Perpetuum autem amicitiæ jucundiſſimæ monumentum extare voluit in auctiori operum ſuorum editione, libro 3 Lyricorum Ode 29 ad Amicos Belgas, ubi Poetico raptus noſtro vates ex Lithuania in Belgium, mox ubi niſus ſibi eſt videre Antverpiam, illum ut ſibi ante omnes obviam ſic alloquitur.

partim ex Sarbievio.

At tu, meorum prime Sodalium
Bollande, ſalve! Non tibi frigido
Infundor amplexu: veremda
Colla tero. Juvat uſque ſacro
Hærere vultu: ſidereum juvat
Multoque fœtum numine cernere
Pectus, redundantemque pleno
Ore Deum.

3 Sunt autem tabellæ omnes lignea. gypſo primum, deinde coloribus, ac denique gummea quadam litura ad ſplendorem durabilitatemque inducta; incluſa compagini æneæ, duobus deſuper annulis inſtructa, ut complicatæ ad collum geſtari, explicatæ vero etiam ex pariete poſſint ſuſpendi. Ejuſmodi pyxidularum (formam enim pyxidis referunt dum clauſæ manent) uſum hunc eſſe ajunt, ut orationem loco quocumque facturi, ubi ſacrarum imaginum copia non adeſt, etiam in itineribus, ad manus habeant illa quaſi portatilia altariola. Nam ut teſtatur Herberſtenius, nullus Monachorum nec Sacerdotum Horas Canonicas, ut vocant, orat niſi habeat imaginem præſentem: quam etiam nemo niſi magna veneratione attingit: qui autem eam in publicum profert, manu in altum tollit: quam omnes prætereuntes aperto capite Cruce ſe ſignando plurimum venerantur. Sunt que in hoc genere tam religioſi Moſci, ut in loco ubi ſunt Sanctorum imagines, niſi bene occluſa obtectæque fuerint, conjugali commercio uti non audeant: ex eademque reverentia erga res ſacras affectu, maritus ad uxorem acceſſurus Crucem a collo deponit. Videor autem audiviſſe, alicubi apud Ruthenos uſu eſſe receptum, ut cum ſeſe mutuo domi viſitant, ſuos quiſque Patronos ibi depictos promat, inſimulque ſupra menſam reverenter locatis prius deferant religioſæ ſalutationis officium, quam ipſum inter ſe alternatim exequantur. Ut ut eſt, non ſunt tales tabellæ ad hunc uſum neceſſariæ Moſcis, qui, ſicut Herberſtenius ait, in ſingulis ædibus & habitationibus habent imagines Sanctorum loco honorificentiore: & cum alius alium accedit, ingreſſus habitaculum continuo caput aperit, atque ubi imago ſit circumſpicit: qua viſa ter ſe Crucis ſigno munit, caputque inclinans, inquit, Domine miſerere: deinde ſalutat hoſpitem his verbis, Deus det ſanitatem. Sed haſce domeſticas imagines grandiores eſſe puto, & cubitum ut minimum unam æquare: talemque ipſi habemus Deipara iconem, filium ulnis tenentis, ipſiuſque mutuo amplexu collum innexa: cum noſtræ, de quibus hic mihi ſermo, tabellæ non excedant menſuram in effypo expreſſam: placuit enim ad diſtinctiorem notitiam ſingula ari inciſa exhibere ſpectanda.

formam ſuam.

effypum hic ornatum.

4 Videſ ergo hic primo Chiffletianum Diptychon, quod ille credebat Conſtantinopoli allatum, ſervatis menſuris omnibus; eo ſolum excepto, quod ubi in originali ſolum ſunt quatuor ſeries Sanctorum, ſingulæ in quinque cellulas diſtinctæ; hic, pro conformatione aptiori totius laminæ, digeſtæ cernuntur ſeries quinque, ſic ut in unaquaque ſolum quatuor cellulæ numerentur: qui autem reliquus erat quintus inveniatur relatus ad ultimum quaternarium; non voluntate noſtra, qui juſſeramus ut quintus in prototypo inchoaret in effypo ſecundum quaternarium, & ſic deinceps; ſed errore ſculptoris, qui montem noſtrum (ſatis ut patebamus explicatum) non intellexit: quod tamen non tanti faciendum credimus, ut propterea debeat opus jam factum aboleri, ac novum curari faciendum. Singulorum itaque genuinas imagines habere te ſcias, verum ordinem diſce ex ſequenti enumeratione. Sequuntur Triptychi, omnium quæ habemus copioſiſſimi minutieique elegantia elaborati, tabella duntaxat; reliquum enim ornatum capere non poterat anguſtia ſpatii in ære vacui: nec vero neceſſarium videbatur, quando Triptychon minuſculum aliud hic jungere placuit, in quo tota incapſationis (ut ſic loquar) forma, eadem prorſus quæ eſt in priori, ſed rudior aliquanto, videri poteſt. Quemadmodum vero duabus ſpinulis inter ſe nectuntur Triptycherum tabellæ, ſic unica ſufficit nectendis Diptychis, quæ habemus paulo grandiora, & unde acceptas tabellas duas infra exhibemus. Hi autem jam partim æri inciſi, partim in charta delineati, una cum grandioribus Ephemeridum figuratarum tabulis duodecim, allatum eſt Antver-

Tomo Maij

DIPTYCHON CONSTANTINOPOLITANVM

TRIPTYCHA MOSCORVM .

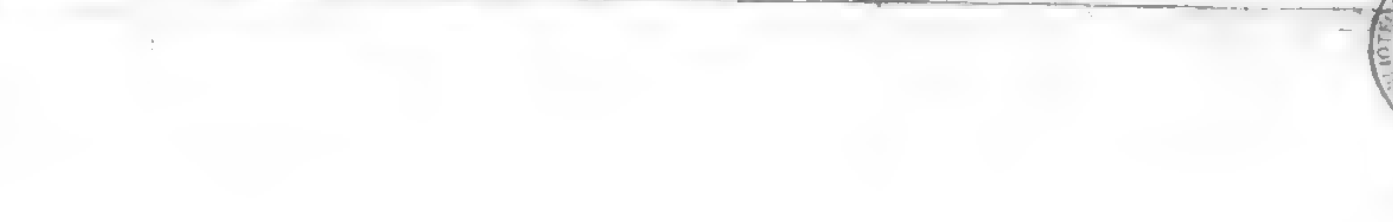

BIBLIOTECA NAZIONALE VITTORIO EMANUELE NAPOLI

Digitized by Google

Acepſimas & Socii Joſeph & Aithalas, *Martyres in Perſide fuerant ſub Sapore: quos Latini commemorant* 22. *Aprilis, quando Acta Græco-Latine dedimus, ut ea exornavit Metaphraſtes. Alia & forſan antiquiora reperimus gemina, in Bibliothecis Veneta ac Vaticana, quæ nunc vellemus non neglexiſſe, & commendamus requirenda poſteris, Supplementum iſtius menſis futuris.*

Δ'. Σὴμά σοι ἔγγε τυμβῳ, ΙΩΑΝΝΙΚΙΕ, χάραν.
2. Non. Quarta tibi tumulum ſtruxit, JOANICIS, dignum.

Abbas hic fuit in Bithynia celeberrimus, cujus habemus Acta Græca, non ſolum hæc Latine extant apud Lipomanum & Surium, ſed & alia gemina, auctoribus Petro & Saba monachis. Inſcriptus eſt ille Sanctus Romano hodierno.

Ε Τριὰς ΕΠΙΣΤΗΜΗ γε ΓΑΛΑΚΤΙΩΝ τ' ἐλθὼν τύμβῳ.
Nonis. Mortua EPISTEME eſt cum GALACTIONE quinta.

Hos quoque Romanum hodiernum a Græcis accepit, Conjuges Martyres Emeſæ ſub Decio. Acta Græca habemus ea quæ apud jam dictos Biographos extant Latina: ſed requirimus quæ ab eorum famulo Entolmio ſcripta vidit & laudavit Allatius: quamvis metuamus, ne, ut in aliis ſimilibus, ſuppoſititius auctor iſte ſit.

ϛ'. Οὗτος ὁμολογῶ ΠΑΥΛΟΣ Θεὸν ἀγχόνῃ ἔκτῳ.
8. Id. Sextus gulam PAULO Chriſti pro nomine clauſit.

Epiſcopus hic, Conſtantinopoli ſub Conſtantio Ariano Martyr, arumnis carceris maceratus, denique ſtrangulatus fuit. Acta ejus Græca habemus, & dabimus quando a Latinis colitur 7. *Junii.*

Ζ' Οὐ δ' ἑβδόμῳ ΙΕΡΩΝ ξίφει ἀυχένα τμηθείς.
7. Id. Septima non potuit cæſum occultare HIERONEM.

Cum Sociis Meliténe in Armenia paſſus, Acta Latine edita jam habet, quæ nos Græca dabimus, interimque optamus deſcribi quæ ab his diverſa alibi extant.

Η' Ὀγδοάτῃ Οὐρανίου κοσμεῖ σύγκλητος Ἄρχων.
6. Id. Militiæ Princeps octavam cœlitus ornat.

Titulus feſti in Menæis hic eſt, Synaxis Archiſtrategi Michaelis & reliquorum Sanctorum incorporeorum ac cœleſtium Ordinum. *Inſuper feria quavis* 11 *Græci, inter ordinarias, de quibus ultima Julii egimus, Commemorationes, cum Catanyctico ſeu Contrivionali Cantu jungunt Canonem de Incorporeis: utrumque a S. Joſepho Hymnographo acroſtichis ſeptiſariam variatum, pro totidem tonorum diverſitate.*

Θ'. Τῇ δ' ἐλθὼν τύμβοισι ΜΑΤΡΩΝΑΝ δέξατο χάρη.
9. Id. MATRONEMQUE locum parefecit nona ſepulchri.

Hæc inter monachas primum, ut eunuchus vixit; deinde monaſteria Virginum Conſtantinopoli præfecta, ea claruit ſanctitate, quam narrant Acta, quæ Latine extant, & a nobis etiam Græce habentur: alia, neſcio ab ejuſdem, invenimus Venetiis, ſed necdum potuimus deſcripta habere: ut nec invenire quidem Martyrium S. Matronæ, Tyanis paſſæ, ab eoque vidit & interfuit ſcriptum, ut affirmat Allatius; quin neque nomen hujus adhuc in Synaxariis aliis reperimus, eoque magis optamus deſiderata conſequi beneficio diligentiæ alienæ: ſicuti beneficio prælaudati Allatii accepimus prolixam Vitam tertiæ abeuntis Matronæ ex Chio, ipſius Allatii patriâ, in qua quia nullum obitus cultuſve diem notatum reperimus, oportebit eam hic collocare, niſi interim aliquis Chius melius nos informet.

Ἔκτῃ δεκάτῃ βίον ΑΤΔΙΟΤ ἐξενίπωσεν.
Abdias vitam decima nonaque reliquit.

Etiam hodierno Romano additur hic Propheta, ab antiquis Latinis præteritus.

Ἑπτὰ δεκάτῃ ξίφει δεκάτῃ τ' ἐπὶ τύμβῳ ΕΛΕΗΤΗΣ.
Exuit e vivis, duodena luce ELEEMON.

Apud Latinos 23. *Jan. colitur hic* S. Joannes Eleemoſynarius, *Epiſcopus Alexandrinus, quando dedimus Vitam, a Leontio Epiſcopo Neapolis Cypriæ accuratæ deſcriptam, quam & Græce ſervamus dandam in Supplemento.*

Ἀμφὶ τρίτῃ δεκάτῃ σίγησε ΧΡΥΣΕΑ ΧΕΙΛΗ.
Tertia poſt decimam compeſcuit AUREALABRA.

Videlicet S. Joannis Chryſoſtomi, *Epiſcopi Conſtantinopolitani, qui licet* 14. *Septembris obierit, celebritas tamen tanti Natalis differetur in hunc diem, ne ſanctæ Crucis potior feſtivitas impediatur. Vide quæ de Actis diximus in die Tranſlationis* 27. *Januarii.*

Ἥρθητ κεκλιμένῃ δεκάτῃ ΦΙΛΙΠΠΕ τυμβῳ.
In caput decimam quartam appendere PHILIPPE.

Apoſtolus hic a Latinis colitur 1. *Maii, ubi de filiabus ejus & reliquiis ſcitu digna lector inveniet: quid autem ſit ſuſpendi κεκλιμένῃ quæremus ad* 30. *diem hujus menſis, ubi idem de S. Andrea dicitur.*

Πῦρ τύμπτῳ δεκάτῃ' ABIBON πίσυρι χάλκῳ ΕΤΑΙΡΟΣ.
Igna ABYRUM, gladio decima aufert quarta SODALES.

Scilicet Gutiam & Samonam, *Martyres Edeſſæ ſub Diocletiano, etiam inſcriptos hodierno Romano. Acta Latine extant cum encomio, quod Arethæ Archiepiſcopum Cæſarienſem præfert, & necdum Græce potuimus invenire, ſicut pridem invenimus Acta.*

Ἀκάμας ΜΑΤΘΑΙΟΝ πῦρ δεκάτῃ κατέκηε ἔκτῳ.
MATTHÆUS ſtrenuus ſexta dena arſit in igne.

Apoſtolus hic & Evangeliſta colitur a Latinis 21. *Septembr.*

Ἑβδόμῃ δεκάτῃ τε μέγας δαὶς ΘΑΤΜΑΤΟΤΡΓΟΣ.
Poſt decimam magnum dat ſeptima THAUMATURGUM.

Gregorius *hic eſt, Neocæſarienſis in Cappadocia Epiſcopus: cujus habemus Vitam, a S. Gregorio Nyſſeno ſcriptam: encomium a Michaele Syncello compoſitum, quod Allatius vidit, necdum reperimus.*

Ὀγδοάτῃ δεκάτῃ ΠΛΑΤΩΝΑ ἔκτα κατέκτανε.
Octava decima PLATONEM interficit enſis.

Martyr Ancyræ in Galatia, colitur a Latinis 22. *Julii, quando dabimus etiam Græca Acta, quæ Latina ſolum habentur hactenus.*

Ἐννάτῃ δεκάτῃ βίον ΑΤΔΙΟΤ ἐξενίπωσεν.
ABDIAS vitam decima nonaque reliquit.

Etiam hodierno Romano additur hic Propheta, ab antiquis Latinis præteritus.

Εἰκάδι

Κ'. Εἰκάδι ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ τελλόμενος εἰς ὄλυμπον ἐρύει.
12. Kal. GREGORIUM ad latum invitat vigeſima cœlum.

Decapolita *hic eſt, etiam hodierno Romano additus, cujus Vitam & miracula Grace habemus. Utinam etiam haberemus pro hoc ipſo die* Martyrium Ss. Anatolii, Euſtachii & Theopiſti *fratrum in Galatia, quod ſe vidiſſe ſcribit Allatius.*

ΚΑ'. Βῆ ἱερὸν ΜΑΡΙΗ σμικρὸν παρ' εἰκάδι τρίτῃ.
11. Kal. Ad templum inducit vigeſima prima MARIAM.

Feſtivitas hæc, quam noſtra Societas hoc ſeculo plurimum excitavit per Belgium, apud Latinos non admodum antiqua eſt, ſed primum in Europa fuit recepta & Avenione celebrata anno 1372. *quemadmodum conſtat ex monumentis repertis inter Scripta Philippi Mazarii Cancellarii Cypri. Monumenta autem illa, una cum altera Vita S. Petri Thomaſii Carmelita per Carmeſſanium ſcripta, anno* 1666. *liberaliter donavimus RR. PP. Carmelitis, eadem typis vulgare cupientibus, uti etiam factum eſt. Atque utinam multo plura & illuſtriora monumenta ſuppeterent, quibus ſacer ille Ordo ornari poſſit & locupletari! Ab hoc certe ſtudio non deterrebit importunus quorundam zelus, quo me ſibi, ut hoſtem Ordinis implacabilem, depingunt, eo quod ineluctabiliter ab ipſiſmet adjuratus meam de ſuis originibus opinionem edicere, invitiſſimus id fecerim, efficacius multo quam facere me poſſe credebant. Sed de hoc ſatis dictum inveniet Lector in Commentario previo ad Vitam B. Aloyſii Rabatà Carmelita Siculi* 11. *Maii. Ad præſentem feſtivitatem facit, quod oblata in templo Hieroſolymitano Virgo, paſſim dicatur creditaturque, prima inter mortales ſuam virginitatem ſub obligatione voti conſecraviſſe Deo. Hoc autem putamus multo glorioſius ita ſimpliciter dici, quam ſi ſub reſtrictione, neſcio qua, jam olim prophetico ſpiritu præcognita, aſſeratur, multis ante quam naſceretur ſeculis, cauſa exemplaris fuiſſe caſtitatis ſic Deo offerendæ. Nam, etiam hoc poſito, verum maneret, quod ipſa vovendæ continentiæ non imaginarium quoddam, ſed verum & efficaciter movens exemplum acceperit ab Eliani inſtituti (quod fuiſſe præſumitur) ſectatoribus, quibuſcum & ipſa & parentes ejus atque avi fuerint in Carmelo familiares. Quod non diſſimulanter decent picturæ, tum alibi tum in Florentini monaſterii clauſtro a nobis conſpectæ, de quibus pictoris, cum fierent, a Magno Hetruriæ Duce Ferdinando interrogatus loci Prior, an earum exempla alia vetuſtiora haberet, reſpondiſſe dicitur; Hæc, quæ tunc fiebant, poſt centum annos antiquas fore. Quomodo reſponſio ea ſatisfecerit Duci, viderit is, qui dedit: viderit etiam an picturarum iſtarum & ſimilium auctor obſervaverit Bullam Urbani VIII. an.* 1642. *ſeveriſſime cavens, ne quis.... imagines D. N. Jeſu Chriſti & Deiparæ Virginis Mariæ, Apoſtolorum, aliorumque Sanctorum & Sanctarum ſculpere aut pingere præſumat vel faciat, alio in habitu & forma, quam in Catholica & Apoſtolica Eccleſia ab antiquo tempore conſuevit, nec etiam cum habitu particulari alicujus Ordinis regularis. Virginitatis perpetuæ, non dico votum, ſed vel propoſitum ſimplex quod attinet, quodque fuit uſque adeo contrarium ſummo in Lege antiqua per filiorum propagationem ſperando bono; ejus, ut Judaiſmo ignoti, Chriſtianiſmo frequentiſſimi magiſtram libenter faciam Virginem Mariam, & in hoc patebo me ſequi S. Joannem Chryſoſtomum, qui Homil.* 79. *in Matthæum, ad feſtum S. Cæciliæ in Breviario Romano tranſcripta, decet ex eo debere æſtimari, quam natura ſublimis res virginitas ſit, quod* in veteri Teſtamento a priſcis illis ſanctiſque viris culta non fuit. *Eamdemque cœleſtem planè rem eſſe affirmaturus Ambroſius l.* 1. *de Virginibus, in eodem Breviario ad Officium Commune de iiſdem relatus,* Quis, *inquit,* neget hanc vitam fluxiſſe de cœlo, quam non facile invenimus in terris, niſi poſtquam Deus in hæc terreni corporis membra deſcendit. *Obiiciensque ſibi* Eliam, nullius corporei coitus cupiditatibus permixtum, *ut hunc ſine ſequela fuiſſe oſtendat, reponit præmia ſingularia & unice reddita, qui* ideo curru raptus ad cœlum, ideo cum Domino apparet in gloria, ideo Dominici venturus eſt præcurſor adventus.

Δυοκαιεικάδι ΚΙΚΙΛΙΑΝ σμικρὸν ἀμφὶ λέκτρον. ΚΒ'.
CICILIAM necat in balneo vicena ſecunda. 10. Kal.

Antiquiſſima & ſinceriſſima habentur hujus ſanctæ Virginis Acta, quorum notitia videtur admodum ſero perlata ad Græcos, per auctorem multo juniorem Metaphraſte: unde etiam nec in Moſcovitica tabula hæc Sancta reperitur: quod indicio nobis eſt Metricam hanc Ephemeridem trium aut quatuor ſeculorum ætatem vix ſuperare.

Εἰκάδι τῇ τριτάτῃ δεύτερον λέβητι ΑΜΦΙΛΟΧΙΟΝ. ΚΓ'.
Bis dena ac terna mors AMPHILOCHION aufert. 9. Kal.

Epiſcopus Iconii, etiam hodierno Romano adſcriptus, cujus Acta auctore Metaphraſte habemus: antiquiora tum ipſius tum aliorum omnium, ab eodem Metaphraſte exornatorum, mallemus invenire: placet enim nobis ſimplex prototypon, pro cujuſcunque ectypi, fallaciſpinis, elegantia.

Εἰκάδι ΓΡΗΓΟΡΙΟΝ δευτέρου τέρμα κιχάνει. ΚΔ'.
GREGORIUM involvit quarta & vigeſima morte. 8. Kal.

Eſt hic Agrigentinus Epiſcopus, cujus Acta, a Metaphraſte conſcripta, cum nobis haud parum fabuloſa viderentur; multo magis talia credi coperunt, poſtquam ad eorum fontem pervenimus: alia ſcilicet longe prolixiſſima, nomen præferentia Leontii Sabaitarum Hegumeni, tanquam plurium rerum oculati teſtis. Tanti refert etiam fabulas ſuas in origine deſcriptas habere, ad veri falſique diſcrimen faciendum. Menæa, quamvis hexametrum iſtud habeant, ipſum tamen cum Canone & Elogio eodem quo Amphilochium die referunt, & ſic etiam Moſcorum tabula uno utrumque die jungunt.

Πέμπτῳ δορ κασιγνήτοις εἰκάδι μήτορα κόρῃσι. ΚΕ'.
Facundam cædit vigeſima quinta puellam. 7. Kal.

HECATERINAM *Græci, Latini* CATHARINAM *appellant. Acta apud utroſque quantum habent admirabilitatis, tanto etiam plus difficultatis patiuntur ad obtinendam fidem. Nihilo levior objicitur moleſtia circa ſacri corporis ad montem Sinai tranſlationem: indubitabilem illam quidem, quoad ſubſtantiam; ſed, quoad auctores ejus ac tempus, perquam obſcuram. Hoc certum; nullam eſſe Sanctam, cujus fama cultuſque primis poſt perſecutiones ſeculis ignotior, celebrior autem ætatibus poſterioribus fuerit, non ſolum in Orientali, ſed etiam Occidentali Eccleſia. In noſtro certe Belgio, ut de aliis taceam regionibus, haud facile reperias ullam urbem, ac ne oppidum quidem vel municipium, ubi hæc Sancta non habeat vel altare vel templum: quod factum eſſe non potuit, niſi propter illuſtria & frequentia ac nova paſſim miracula, ad ejus invocationem patrata, quorum habemus varia ſpecimina Mſſ. & imprimis Germanicam relationem perquam authenticam, de Reliquiis & cultu in Greverodenſi Canonicarum Regularium diœceſis Colonienſis monaſterio, unde non ſine miraculis aliquid communicatum fuit civitati Bruxellenſi. Plura & pluribus ex locis colligenda ſperamus, priuſquam ad hunc menſem Opus noſtrum pervenerit, eaque tam certa atque teſtata, ut obmuteſcere faciant objurgationes hæreticorum ora. Quid enim ſi nomen ejus & ſepulcrum ſeculis aliquot primis a martyrio occultum habere voluit Deus, ſicut S. Roſalia corpus in Sicilia: an non poteſt illius, poſt modum ut*

coluit revelari, veritatem reddere populis Christianis per indubitabilia miracula certam? Non ita modica fidei semina: nos tamen etiam eam credula, ne religioni nobis ducamus dubitare de Actis acceptis per Græcos, quorum minus discreta facilitas varia de Sanctis commenta suscepit Latinisque communicavit severioris examinis egentia. Expolivit ea Metaphrastes: auctorem primum, sub alieno tamen nomine latentem, videtur invenisse Allatius, quando Græca reperit hoc fine terminata, Hæc ego Athanasius scriba, famulus Dominæ meæ Æcaterinæ composui commentaria ipsius, in omni sapientia. Utinam hæc nobis inveniat aliquis! Interim præsumere possumus, eadem fide auctorem prodire cum titulo famuli & scribæ ipsius Sanctæ, qua similem titulum assumpserunt auctores Passionum, quas habemus de S. Georgio ac Theodoro: de quibus ferrassi præstare nihil scriptum fuisse, quam scriptum fuisse sine solido veterum auctorum fundamento.

Κς'. Εἰκὰς ἕκτη ἄλλων ΑΛΛΗΣ βίβλοι εἴκοσι.
6. Kal. ALYPIUM absolvit tuctu vigesima sexta.

Monachi hujus Scriptis, sub Heraclio Imperatore Florentio, Vitam, hallucinatione illam, habemus. Utinam sic etiam haberemus Acta ejus, quem hoc quoque die colunt Græci, S. Niconis Armeni, cognomento Metanoite, id est, Pœnitentiam agite! Acta, inquam, laudato Baronio, visa Allatio. Frustra ea Roma quæsivimus in Sfortiana, ubi fuisse dicebantur, Bibliotheca.

ΚΖ'. Εἰκὰς ἑβδόμη ΠΕΡΣΗΣ ἑβδομάτῃ σφάγη ἐκμελισθείς.
5. Kal. Membratim PERSAM vigesima septima scindit.

Videlicet Jacobum, Intercisum dictum a martyrii genere, quod sub Isdigerde toleravit, hodierno Romano inscriptus. Græca ejus Acta duplicia habemus: propter quæ adhuc alia in Vaticana reperimus, solis verbis modice diversa: quin etiam quarta nobis indicat Allatius pag. 121. quæ non credimus multo plus discrepare.

ΚΗ'. Εἰκὰς ὀγδόη ΝΕΟΥ ΣΤΕΦΑΝΟΥ κρᾶσιν ἔρριψαν.
4. Kal. Excussit STEPHANO vicena octava cerebrum.

Constantinopoli sub Copronyme id factum: prater Acta exornata a Metaphraste, quorum merito locum accepit in hodierno Romano, habemus antiquiora ac proinde & meliora alia.

· ΠΑΡΑΜΟΝΗΝ δ' ἄδουσιν ἐννάτῃ δεκάδι ἴσχειν μέλπειν. Κθ'.
PARAMONUM tradit vigesima nona necandum. 3. Kal.

Martyr sub Decio, & Romano hodierno inscriptus hic est; nos Acta habemus.

Σπάρον κακκεφαλῆς τρισκαιδέκατος ΑΝΔΡΕΑΣ ἄλλυ. Α'.
Ter decima ANDREAS Crucis ardet scandere lignum. 2. Kal.

De forma crucifixionis ejus librum parare caperat Jeannes Jacobus Chiffletius, Abrincis Regius, libris editis & eruditione clarus: sed mori se videns, multa in hanc rem collecta nobis in amicitiæ pignus donavit, ex picturis sculpturisque antiquis omnia; ficus & alia nonnulla sedulitatis ad omne argumentum antiquarium se extendentis emolumenta. Edidit de eodem S. Apostolo librum integrum Andreas Saussayus, jam senior, adeoque & judicio maturiori longe quam quo Gallicanum Martyrologium, idemidem nobis improbandum, junior congessit. Quid autem sibi vult in hexametro hujus diei ὁ Κακκεφαλῆς, quod jam ad 14. hujus mensis, ubi de S. Philippo Apostolo, verti, in caput? An capite in terram verso, sicuti de S. Petro legitur, suspensum etiam Andream credidit Poeta? Si credidit, haud facile impetrabit aliorum assensum, qui Acta a Presbyteris Achaja conscripta, ut ipse ea initio dicitur, pro legitimis recipiunt. Non enim cum tali crucifixionis modo stare potest biduana prædicatio ad populum circumstantem, qualis ibi describitur. Ipsa vox ex duobus contracta haud dubie est, dicunturque κακκεφαλῆς pro ἐπὶ κεφαλὴν, sicut κεκριδίον pro ἐπὶ κεφαλὴν apud Homerum Il. ζ, secundum explicationem Eustathii & apud Hesiodum ἐγγὺς ἐὼν ἀπὸ κεφαλῆς ἀνδρὸς ἐπιόντος, pro ἐπὶ κεφαλὴν. Si præpositio ἐπὶ æque cum genitivo atque cum accusativo posset verti secundum, posset etiam Sancti caput non physicum sed morale intelligi, Christus scilicet, secundum cujus exemplum crucis supplicium sustinuerunt Philippus & Andreas. Notandum est denique cognomentum Protocleti, id est, primo vocati: quo passim a Græcis indigitatur hic Apostolus, cujus etiam prolixum in Menæis Τριῴου suo tempore non erit negligendum: sed neque encomium quod habemus ab Arsenio Episcopo Corcyrensi conscriptum.

NOVEMBER

MOSCORUM FIGURATUS.

I. COSMAS, DAMIANUS ✣ Medici Confessores.

II. ACYNDUNUS, PEGASIUS ✣ & socii Martyres.

III. ACEPSIMAS ✣ Martyr. *Possevino* Acceximus *nomine corrupto.*

IV. JOANICIUS ✣ Monachus. *Possevino perperam* S. Mart. Onicius.

V. GALACTION, EPISTIME ✣ Conjuges Martyres. *Et hic ignotum* S. Mart. Julacii *nomen obtrusum est Possevino.*

VI. PAULUS ✣ Episcopus Constantinopol.
OBITUS BARLAAMI NOVOGRODENSIS.

Ita interpres Belga & consentit Obilevicz. Est autem Novogrodum ex posterioribus & vetustioribus Moscovitica monarchiæ urbibus, unde & sibi titulum suum ex primariis Dux ipse sumit. Multa de ejus urbis fortuna hilarici, sed nihil de Barlaamo, de quo properata institutionem plurimum cupidissime expeto. Possevinus S.P. Vorlamam *scripsit.*

VII. HIERON ✣ martyr.
LAZARUS † in monte Galisio.

Hujus Anachoretæ vitam & miracula, scripta per Gregorium Patriarcham, vidisse se ait Allatius: nos ea necdum reperimus, nec ubi sint quærenda divinamus; gratias proinde multas debebimus ei, qui ipsa communicaverit, vel salutem indicaverit.

VIII. SYNAXIS ARCHISTRATEGI MICHAELIS ✣

IX. ONESIPHORUS † discipulus Pauli,

Colophonii (ut volunt) Episcopus datus, colitur a Latinis, cum sorore sua Porphyria, *Martyrii socio, 6. Septembris: Possevino non recte* Amisiphorius.

MATRONA ✣ Sanctimonialis.

FRA-

Digitized by Google

Ѡ НЕБЕСНЫЙ ЧИНОНАЧАЛЬСТВУЮЩИ БОЖИЯ

1. Кѡзма Дамианъ 2. Акиндинъ 3. Іеропъ Лазарь

4. Ѳеодоръ 5. Іѡа. мит. Ниль 6. Іѡа. зла

7. Архистратиг 8. Ѳеодоръ 9. Іѡа. мит. Ниль 10. Іѡа. зла

11. Лука Введенис 12. Курко мтръ 13. Ѳла

14. Филиппъ 15. Григорий 16. Еѵрои

17. Архистратиг 18. Кѡ. Парамѡ. 19. Акакий 20. Андрей

21. Кѡ. Филимѡ 22. Амфилохий

BIBLIOTECA NAZIONALE

X ERASTUS, OLYMPION, RHODION, QUARTUS,

Omnes discipuli Apostolorum, dicti etiam Apostoli. *Ex his colitur a Latinis* Erastus *ut Philippensis Episcopus* 26. *Julii*; Quartus 3. *Novembris*: *pro* Rhodione *Possevino dictatum est nomen* Radioni.

XI MENAS ✠ Martyr. *Possevino obrepsit nomen* Minsuiti.

VICTOR, STEPHANIA, *id est*, CORONA. †

Par Martyrum, sub Antonino celebrium, hisce nominibus Latini celebrant 14. *Maii; ubi docemus, plura hujusmodi paria necessario admittenda videri, locis ac temporibus variis.*

VINCENTIUS † Diaconus Martyr.

Valentia in Hispania passus sub Diocletiano martyrium, ubique gentium celeberrimum; cujus historiam dedimus 22. *Januarii, quando colitur a Latinis.*

THODORUS † Studita.

Celeberrimi apud Constantinopolim cœnobii Hegumenus, scriptor & Confessor sub iconomachis illustris; quem in Romani Martyrologii recognitione nequaquam credo prætermittendum a Baronio fuisse, si tunc una habuisset ejus Opera & Epistolas, quibus deinde a Sirmondo nostro, tunc Romæ Theologicis studiis operam dante, Latine sibi ex parte redditis, usque adeo ornavit Annalium suorum tomum 9. *Defectum supplevit Urbanus VIII. & Sanctum, de tota Ecclesia optime meritum, jussit inscribi Martyrologio. Vitam habemus Græce scriptam a Michaele monacho: aliam sub ejusdem auctoris nomine indicat Allatius; quam si haberemus, discernere forte possemus, utra vere Michaelis sit. Habemus præterea encyclicam de Sancti morte epistolam: nihil autem in commune bonum magis de eo desideratur, quam operum atque epistolarum ejus omnium editio, cui rei ut intelligo Parisiis nunc perquam serio incumbit aliquis ex nostra Societate.*

XII JOANNES ELEEMON. PATR. ✠ Alexandrinus.
NILUS † Monachus.

Tempore Mauritii Imperatoris. Scripsit Ascetica, quæ habemus Græco-Latina edita a Joanne Francisco Suaresio Episcopo Vasionensi: alias quasdam ejus lucubrationes, eodem modo in lucem dandas, ibidem habet R. P. Petrus Possinus, nostris laboris adjutor indefessus. Nili autem nomen etiam hodierno Romano est additum.

XIII JOANNES CHRYSOSTOMUS. ✠

XIV PHILIPPUS ✠ Apostolus.
GREGORIUS Episcopus.

Omnino ignotus nobis est, Indigenarum forsitan aliquis, de quo plura docere nos deberent Ruteni: interim pro eo, cum bona ipsorum venia, subsistimatur

JOSAPHAT Episcopus Polocensis Martyr.

Occisus a schismaticis anno 1620. *& post accuratum causæ examen Beatis Martyribus adscriptus ab Urbano VIII. Vitam illius hoc die dabimus, nec non Processus ac documenta alia, quæ Secretarius sacræ Congregationis Rituum nobis dignabitur communicare; sicuti facturum se nobis gratiose obtulit Illustriss. Bernardinus Casalius, illud nunc officium gerens, sed prius forsitan quam promissa valeat expedire ad Purpuram Cardinalitiam, ad quam communi Romanorum voto pridem designatur, evehendus, sub hoc felici Innocentii* 21. *sola promovendorum merita æstimantis, Pontificatu.*

GURIAS, SAMONAS, ABIBUS DIACONUS ✠ Martyres. XV

Possevino obtrusum hic monstrosum nomen S. Mart. Utinisati.

EUPATIUS Episcopus. XVI

Æque ignotus nobis ac præcedens Gregorius: *de quo vel ideo magis doceri cupimus, quod non ut hic secundo post Apostolum Philippum loco, sed primo ante Matthæum inveniatur positus.*

MATTHÆUS ✠ Apostolus Evangelista.

GREGORIUS ✠ Thaumaturgus. XVII

Possevino perperam oblatus cum titulo Sancti Martyris.

PLATON ✠ Martyr. XVIII
ROMANUS † Martyr.

Antiochiæ in Pisidia, cum Barulo *puero, sub Galerio etiam hodierno Romano adscriptus, de quo extant duæ S. Joannis Chrysostomi orationes.*

ABDIAS ✠ Propheta. XIX
BARLAAM † Martyr.

Laudatur a S. Basilio, & inscribitur Romano hodierno: laudasse eumdem dicitur & S. Joannes Chrysostomus, sed ejusmodi Oratio non invenitur.

GREGORIUS ✠ Decapolita Monachus. XX
PROCLUS † Patriarcha Constantinop. *Extant ejus Opera Græco-Latine edita: utinam etiam Vitæ!*

INTRODUCTIO IN TEMPLUM VIRG. MARIÆ. ✠ XXI

PHILEMON † Apostolus. *Etiam Romano hodierno inscribitur.* XXII

AMPHILOCHIUS ✠ Episcopus. XXIII
GREGORIUS ✠ Episcopus.

ECATERINA ✠ Virgo Martyr. XXIV

Die sequenti apud Græcos & Latinos. Apparet autem errore quopiam factum esse, ut locum & diem hæc Sancta mutaret, cum Sanctis Clemente & Petro, *quibus hunc* 24. *spectant, hic vero perperam adscribuntur diei* 24. *Ceterum non est hic error solius sculptoris: idem enim in Kalendario Possevini invenitur. Antequam porro hujus S. Ecaterinæ cultus invalesceret apud Græcos, primus in Officio divino locus erat ei, qui nunc secundum habet, S. Mercurio, cujus Vita a Metaphraste exornata habemus, & his vernantibus Latina cum laudatione Nicephori Gregoræ. Habemus autem etiam Ruthenum* Mercurium, *apud Smolenskum, qui quantam intulerit Tartaris stragem anno* 1236. *apparitione Deiparæ ad hoc excitatus, narrat Kojalovicz.; sed oblitus diem quo colatur notare. Erit interim aliquis forsan qui cum nos doceat, ut proprio suo loco detur a nobis historia de imagine Miraculosa Korsunensi B. Virginis Mariæ, cui ipsius Mercurii innexa gesta sunt, haud usquequaque (ut verum fatear) a fabulositatis specie remota.*

XXV CLEMENS † Papa Martyr.

Quomodo ejus corpus a Sti. Cyrillo & Methodio, Slavorum Apostolis, inventum sit in Chersoneso, ubi exilium & martyrium tulerat, indeque allatum Roma, dictum est ad horam diem 9. Martii. Quomodo vero ejusdem corporis pars notabilis delata paulo post sit ad monasterium, sub ejus nomine in Piscaria insulæ, per Ludovicum Pium Imperatorem ædificatum, disci poterit ex historia loci, edita post tomum 6. Italiæ sacræ Ughelli. Quomodo denique idem Sanctus vere fuerit secundus Petri successor post Linum, & tamen usque ad Trajani tempora vixerit, sed depositus prideni Romano Pontificatu, jam dumtaxat Apostolicus Episcopus, vide sis explicatum ante tamum 1 nostri Aprilis. Simul omnia accuratius examinari & confirmari poterunt ad diem 23. Novembris, quando S. Clemens a Latinis colitur. Interim optamus ut ejus miracula, ab Ephremio Chersonis Episcopo scripta, quorum nunc solum habemus partem, inveniantur integra.

PETRUS † Episcopus Martyr,

Imo Martyrum sigillum *dictus Græcis, quia ubinam Alexandriæ, sicut prædixerat, sanguinem fudit auctoritate publica. Acta ejus aliqua Græco-Latina Combefisius edidit, Latina antiquiora habentur, neutra sincera satis, uti apparebit cum ea examinabuntur die sequenti, quando a Latinis colitur. Interim vide qua de anno mortis diximus 2. Maii in Vita S. Athanasii c. 2. & ex duabus circa annum mortis sententiis propositis, elige quam libet: mihi absque prajudiciis rem consideranti, posterior magis expedita facilisque videtur: utpote nullam vim inferens Eusebiana chronologia & finita cum Petri morte persecutione.*

XXVI ALYPIUS ✠ Stylita;

Possevino Olympius: *nec mirum nam etiam in vestra tabula invenitur superposita ceteris littera* M, *in nomine hujus Sancti omino redundans: antiquus ergo error est.*

GEORGIUS † Megalomartyr.

Idem qui 23. Aprilis, sed hoc die peculiarem cultum Constantinopoli habens, propter Encænia seu dedicationem templi in Cypariſſo.

JACOBUS ✠ Intercisus, Martyr. XXVII
PALLADIUS Monachus.

Quis aut cujas nescio: nam hic suspicari cum, qui Græcis ad 28. Januarii notus est, fundamenta caverat: ergo indigenam potius opinabor, & ab indigenis expellendo docebi.

STEPHANUS ✠ Monachus Martyr. XXVIII
IRENARCHUS † Martyr.

Sub Diocletiano passus ut in Armenia. Habemus quædam ejus Acta Græca.

PARAMONUS ✠ Martyr. XXIX
ACACIUS † Presbyter,

Socius Martyrii Paramoni, cumque eo hodierno Romano adscriptus, non debuerat uti monachus exprimi; sicut ita habent prototypa Moscoviticum.

ANDREAS ✠ Apostolus. XXX

Hunc primum Moscis prædicasse gloriantur coram Possevino Duce eorum Joannes Basilides, eoque parem Romani sacræ gentem suam, ut qua nihilo serius quam ipsi fidem exceperit. Sigismundus vero Herberstenius; Rutheni, *inquit*, in Annalibus suis aperte gloriantur, ante Wlodimerum & Olham, *ejus aviam, qua anno mundi 6463. Christi 955. dicitur baptismi causa Constantinopolim profecta, cum ibi cum Helena nomine suscepisse, nec tamen potuisse filium Swatoslaum ad fidem quoque Christianam inducere*: gloriantur, *inquam, ante illas*, terram Russiæ esse baptizatam ab Andrea Christi Apostolo, quem ex Græcia ad ostia Borysthenis venisse ipsi affirmant, & adverso flumine ad montes, ubi nunc Kiovia est, navigasse, atque ibi omnem terram benedixisse & baptizasse, Crucem suam illic collocasse, prædixisseque magnam ibi gratiam multasque ecclesias Christianorum futuras. Post inde usque ad fontes Borysthenis venisse in Woloek lacum magnum, & per fluvium Lowath descendisse in Ilmer lacum, unde per fluvium Wolchoow, qui ex eodem lacu fluit Novogardiam, inde fluvio eodem in Ladoga lacum & Heva fluvium, atque in mare usque, quod ipsi Warerzkoje appellant, non Germanicum, inter Winlandiam & Livoniam, Romam navigando perveniſſe.

DECEMBER

GRÆCORUM METRICUS.

A'. Kalend. Πρῶτ' ἐκ βίοιο Δεκέμβριν ὄχετο ΝΑΟΤΜ.
Ex vita Naum pellit lux prima Decembris.

Prophetam hunc etiam hodierni Romani tabula receperunt.

B'. 4. Non. Δευτέρῃ ΑΒΑΚΟΤΝ ἀνίδρυεν εἰς Θεοῦ ἄγη.
Divina ascendit Abacuc ad templa secunda.

Colitur a Latinis 14. Januarii.

Γ'. 3. Non. Φαίδιμος ἐν τριτάτῃ ΣΟΦΟΝΙΑΣ ἔπορ ἀφῆκεν.
Cœlo animam clari Sophoniæ tertia misit.

Hunc quoque recentius adscriptum Martyrologio invenimus.

Δ'. 2. Non. ΒΑΡΒΑΡΑ ἀμφὶ σιδήρῳ χειρὶ τυπεῖσ' ἐτμήθη.
Ense feri patris jugulatur Barbara quarta.

Sancta hæc Martyr, quam apud Græcos Latinosque ævi sequioris est celebris, tam fuit ignota antiquioribus, ut ac S. Catharina; qui cum hoc etiam commune habet, quod Acta valde incerta sint fidei: sed minime incerta obscuraque sunt miracula, in favorem moribundorum ad ejus invocationem patrata. Corpus venerari se credunt Veneti, in templo olim Crucigerorum, nunc Societatis nostræ, ubi ipsum in proprio sacello super aram spectavimus, per crystallinam arcam, compage integra pretiose indutum an. 1660. Interim aliud corpus ex cœmeterio Calixti Roma translatum Placentiam, ad monasterium S. Xisti, legimus; & translatio ea adscribitur Carolo Magno, qui dictum monasterium profecto sua Ameberga fundaverit; supponuntque Christiani, expeditione militari in Ægyptum Orientemque facta, expugnasse Nicomediam, indeque illud Romam attulisse. Quæ omnia sic temere videntur confarcinata, postquam anno 1377. recognitum est sacrum depositum fere integrum, excepto capite quod Roma servatum sit, cum aliis nonnullis ejusdem Reliquis. Sed nisi Constantinopoli primum inclarnit hæc Sancta, postquam delatum eo fuit corpus, quod Veneti nunc habent: sic horum potior esse videtur causa. Encomium Græce scriptum a Georgio Grammatico laudat Allatius, quod necdum vidimus.

Hieni-

Ε' Θεοτίσου πίπτουσι ΣΑΒΒΑΣ πρίν ἢ τετ' εἰς ἔτος ἐλθεῖν.
Nonis. Quinta Sabam celsi perduxit ad atria coeli.

Etiam ab Romana Eccleſia jam olim inter divina cultus fuit inſignis hic in Paleſtina monachorum doctor: quorum Roma antiquitus monaſterium Graci ritus fuit: nunc, redditibus Germanico Collegio applicatis, eccleſia perſeverat. Vitam ſcripſit Cyrillus, idem qui vitam S. Euthymii: ejus genuinam phraſim, jam olim Latine redditam, in Baſilica codice Leodienſi acceperamus: reſtat ut Gracus ejus contextus inveniatur: nam qua habetur apud Lipomanum & Surium Latina, eſſque etiam apud nos Graca; aque ac alia, in Vaticana & Florentina bibliothecis reperta, hoc principio, Εὐλογητὸς ὁ Θεὸς ut ſenſu forte conveniant, verbis diverſa ſunt; incertum quo auctore mutatis vel interpolatis, nec enim in aliquot a Metaphraſten agnoſcit Allatius.

ϛ'. Ἕκτῳ ΝΙΚΟΛΕΩ γ' ἰφάτη βιότοιο τελευτή.
6. Id. Nicolai fato clareſcit ſexta ſupremo.

De hoc ſancto Myrenſium Epiſcopo, etiam per Occidentem noſtrum celeberrime, poſt corpus Barium in Apuliam tranſlatum, plurima Graca ac Latina habemus, qua longum ſit enumerare. Prodigioſi autem liquoris, ex oſſibus ſcaturitis miraculum etiam alibi oſtenditur. Nam Vormatia, in ſacrario eccleſia Cathedralis, vidimus an. 1660. phialam, ejuſmodi liquore plenam cum articulo digiti; ex quo ille ſic dicebatur emanare, ut quantum eximeretur, tantum ſuccreſceret. Olim autem, antequam Magiſtratum loci invaderent hæretici, cum liberior & ferventior pietas civium pluries ex eo poſceret aliquid, ipſumque copioſius & liberalius diſtribuebatur, etiam ſupereffluere ſolitum ſalutarem illum liquorem, dicunt.

Ζ' Ἑβδομάτῳ ΑΜΒΡΟΣΙΟΣ νοεῖ ἄμβροτον ἔνδυτον ἵππου.
7. Id. Ad cœlum Ambrosium conſcendere ſeptima vidit.

Vitam ejus Metaphraſtes Gracam fecit, Allatio judice, qualem nos habemus: ejus autem apud Graces colendi æque ac S. Gregorii Papa, occaſionem primam eſſe reor, vel ipſas eorum vitas, vel illuſtriora quadam Opera, ex Latina in linguam ipſorum converſa. Neutrum Sancti Hieronymo & Auguſtino obrigis; ideoque neuter horum faſtis Eccleſiæ Orientalis adſcriptus eſt. Ceterum anniverſarius hic dies eſt Ordinationis Epiſcopalis, non mortis Ambroſiana. Hic ſiquidem aut Paſchali feſtivitate aut Quadrageſimali jejunio ſolitus occupari, adeo paulatim obſcuratus fuit, ut Eruditis viris magnum diſputationis argumentum præbuerit, aliis aliter ſentientibus de ipſo die, deque anno quo mors illa contigit. Quæſtionem definiviſſe videmur poſt Diatribam Præliminarem ad 10. 1. Aprilis, ac demonſtraviſſe, quod ſanctus Doctor obierit an. vulgaris Æræ 398. 17. Aprilis, quinque menſibus poſt mortem S. Martini Turonenſis.

Η' Ὀγδάτῳ ΠΑΤΑΠΙΕ χλόην ἐλδὼν ἀμφινεμοίατο.
8. Id. Patapie octava viridantis circuis arva.

Floruit is Conſtantinopoli Solitarius, inſcriptus etiam Romano hodierno. Vitam S. Andreas Cretenſis compoſuit, ejuſque illuſtre compendium fecit Metaphraſtes, quod apud Lipomanum & Surium Latine extat, Grace variis in Codicibus vidimus, necdum curavimus excipiendum.

Θ'. Τῇ δ' ἐνάτῃ ΜΑΡΙΗΝ θεομήτορα κύησεν ΑΝΝΑ,
9. Id. Deiparam nona pia concipit Anna Mariam.

Immaculatam fuiſſe hanc Conceptionem ab originalis humani generis labe, Catholicorum plerorumque adeo certa nunc tenet fides, graviſſimis Pontificum Summorum decretis corroborata, ut ad pia circa hoc ſententia defenſio-

nem, etiam votoſolenni ſe obſtrinxerint pleraque in Europa Academia, & ad extremam ejus definitionem a Sede Apoſtolica petendam religioſe conſpiraverint omnes fere Principes Chriſtiani, peculiari autem ſtudio ferveregue Auſtriaci. Latini feſtum hoc agunt die præcedenti.

Εἰκάδι δ' ἐκάτῃ ΜΗΝΑΣ ξίφει κόχλην δόρυξεν. Γ'.
Famoſus decima Menas dat colla ſecuri. 4. Id.

Martyr Alexandria hic fuit ſub Maximiano, cum ſociis Hermogene & Eugrapho, cum quibus etiam inſcribitur hodierno Romano: Acta Graca duplicia habemus, non item encomium quod Theophanii Cæſarienſis Epiſcopi nomen apud Allatium præfert,

Ἑνδεκάτῃ ΔΑΝΙΗΛ τυλοβάμων οὖρατο κλῆρα. ΙΑ'
Undecima, Daniel, finem ſortitur, Stylita. 3. Id.

Habemus Acta Graca, qua Metaphraſtes ſcripſit, & Latina edidit Lipomanus. Novum additum eſt hodierno Romano.

Ἀμφὶ δυωδεκάτῃ ΣΠΥΡΙΔΩΝ βίοτον λίπε τόνδε. ΙΒ'
Biſſena Spyridon vitam hanc terraſque reliquit. 2. Id.

Colitur a Latinis antiquitus 14. hujus, Epiſcopus in Cypro: habemus duplicem ejus Vitam Gracam, requirimus tamen adhuc unam, iſtis fortaſſi præferendam, quam vidit laudatque Allatius, ut a Theodoro Epiſcopo Paphi ſcriptam.

Τέσσερα καὶ ΕΥΣΤΡΑΤΙΟν δεκάτῃ τρίτῃ ἐκτανεν ἦμαρ, ΙΓ'
Eustratium & ſocios decimam poſt tertia mactat. Idibus

Socii fuerunt Auxentius, Mardarius, Oreſtes, *omnes Martyres in Armenia ſub Dioclesiano: referuntarque etiam in hodierno Romano. Habemus Acta Graca, prout ea expolivit Metaphraſtes, qua apud Lipomanum & Surium leguntur Latina.*

Πρίστιν ἀνδέξαι ΘΥΡΣΕ δώτις δεκάτῃ γε σιδήρῳ. ΙΔ'
Quarta poſt decimam fuge ferram & occide, Thyrse. 18. Kal.

Colitur a Latinis cum ſociis Leucio & Callinico 18. *Januarii, ubi eorum Acta ex Latinis quoque Mſſ. dedimus: omiſſis aliis, qua Metaphraſtes compilavit, Philemonis & ſociorum Acta admiſcent, qualia fere data ſunt, ubi de Philemone egimus, 8. Martii. Habemus nihilominus ipſius Metaphraſtes compilationem Gracam.*

Θῆον ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΝ δεκάτῃ τέρνα φάσγανα πέμπει. ΙΕ'
Enſis Eleutherium decima quarteque necavit. 17. Kal.

Illyricis Epiſcopus datus, & Roma cum Antbia matre paſſus, commemoratur a Latinis 18. Aprilis, quando Hiſtoriam Paſſionis ejus multimodis fabuloſam eſſe oſtendimus: cultum apud Æcanenſes & Reatinos probavimus. Noſtrum de Actis illis judicium extenuatum per literas approbavit Joannes Ludovicus Schonlebius, Carniola inferioris Archidiaconus, patriarum antiquitatum ſtudioſiſſimus, ut patet magnam his tenebris affundi lucem poſſe, ſi Epiſcopus Illyrici a Romano Martyre diſtinguatur, cum quo male fuerit a Metaphraſte confuſus: Metaphraſis enim eſſe, qua Grasa habentur, cenſet Allatius.

Ἕκτῃ καὶ δεκάτῃ ΑΓΓΑΙΟΝ γαῖα ἐπιδέχεν. Ις'
Aggæum tellus ſexta decimaque recepit. 16. Kal

Colitur hic Propheta apud Latinos 4. Julii.

Ἑβδομάτῃ δεκάτῃ ΔΑΝΙΗΛ κῆμον, ὃν βλίψε μέλος. ΙΖ'
Septima poſt decimam Danieli colla reſcindit. 15. Kal.

Digitized by Google

Juxta fabulam ſcilicet relatum in Menais, qua fingunt Tres pueri *& denique ipſe* Daniel, *poſt mortem Nabuchodonoſoris ac Regum ſucceſſorum ejus, a Rege quodam Attico ſucceſſive decollati matua capita exceperiſſe; cumque ea eſſent corporibus ſuis reſtituta per miraculum, omnes ab Angelo ſepultos eſſe in monte Gebal: ubi quadringenteſimo poſt Chriſti reſurrectionem anno etiam ipſi reſurrexerint, ac rurſus obdormierint. Omnia autem hæc conficta videntur occaſione pariter inventorum corporum: qua de re pluribus agemus 11. Julii, quando antiquitus a Latinis colitur Propheta Daniel, Sociorum nomina ab iiſdem Latinis hoc menſe Decembri, ſed die præcedenti commemorantur.*

ΙΗ' Ὀγδοίῳ δεκάτῳ ΣΕΒΑΣΤΙΑΝΟΣ *μαρτυρεῖται.*
15. Kal. Creditur octava decimaque SEBASTIANUS.

Notiſſimus ſub Diocletiano Martyr, Defenſoris eccleſiæ titulo honoratus a S. Cajo Papa, colitur a Latinis 20. Januarii, quando ejus Acta illuſtravimus, variarumque reliquiarum ejuſdem tranſlationes & miracula.

ΙΘ' Ἕνατῃ δεκάτῳ ΒΟΝΙΦΑΤΙΟΣ *δυσὶ κεφαλὰς σφάζει.*
14. Kal. Collum offert nona & decima BONIFACIUS enſi.

Colitur a Latinis 14. Maii, quando ejus Acta illuſtrata damus.

Κ'. Εἰκάδι ΙΓΝΑΤΙΟΣ *θηρὶ γομφολάβοις λούεται.*
12. Kal. Dentibus IGNATIUM laniat vicena leonum.

Vide quæ dicta de eo 29. Jann. & Acta apud nos 1. Febr.

ΚΑ'. Ἑνδεκάτῃ καὶ εἰκάδι ΙΟΥΛΙΑΝΗΝ *ῥομφαίᾳ δαμάζει:*
11. Kal. Dat JULIANAM vigeſima prima necandam.

Martyr Nicomediæ ſub Maximiano colitur a Latinis 16. Februarii, quando corpus Cumas in Italiam tranſlatum fuit. Extant ejus Paſſiones quædam Græcæ in Mſſ. Vaticanis, necdum a nobis tranſcribi curatæ. Colunt hoc die Græci etiam S. Paulum in Latro, *cujus præclaram Vitam habemus, ſed deeſt nobis encomium ejuſdem cum enarratione miraculorum, ab Allatio viſa laudatæque quod hic volui indicare.*

ΚΒ'. Καὶ δωδεκάτῃ ΑΝΑΣΤΑΣΙΗ *πυρὶ δαμεῖσα εἰκάδι λαμπρᾷ.*
10. Kal. Plectit ANASTASIAM vicena ſecunda per ignem.

Vide quæ diximus 29. Octobris, hic autem nota peculiare ipſi cognomen ὁ φαρμακολυτρίας, id eſt Solutricis veneficiorum, *ſub quo ei hoc proprium feſtum, ſed commune cum* S. Chryſogono; *ut non aliam quam Romanam, Publii conjugem, ſcias poſſe intelligi.*

ΚΓ'. Εἰκάδι ἕκτῃ καὶ ΔΕΚΑ *σὺν* ΚΡΗΤΗ *αἴσιον αἷμα χέει.*
9. Kal. Enſe DECEM CRETAS vigeſima tertia mactat.

Nominantur hi in Menais atque ex his in Romano hodierno, Theodulus, Saturninus, Euporus, Gelaſius, Eunicianus, Zeticus, Cleomenus, Agathopus, Baſilides, Enariſtus, *Martyres ſub Decio. Acta apud Lipomanum & Surium extant e Græco Metaphraſis, antiquiora necdum vidimus, nec facile viſuros nos ſperamus, ut nec plura alia, quæ poſtquam ab illo ſic expolita fuerunt, deſierunt in Græcorum eccleſiis primigenia ſua phraſi uſurpari.*

ΚΔ'. Τέτλαδι ΕΥΓΕΝΙΗ ξιφεῖ εἰκάδι τρισὶ σὺν φονίῳ.
8. Kal. EUGENIAM gladio vigeſima quarta trucidat.

Hanc Romanam Illuſtriſſimam Martyrem Latini celebrant die ſequenti. Acta quoque ejus Latina habentur antiquitus, Græce deinde exornata a Metaphraſte. Eorumdem epitomen Jambico carmine expreſſam circiter ad ſexaginta verſus extenuant Menæa, exemplo vix alias in ipſis offendo.

Παρθενίκη MARIH Θεὸν εἰκάδι γάμου τέμνῳ. ΚΕ'.
Vicena quinta ſit mater virgo MARIA. 7. Kal.

Huic myſterio jungunt Græci Adorationem Magorum, *& utrumque in ſuis Ritualibus libris ſic partiuntur, ut nocturno Officio præmittant imaginem recens nati infantuli, pannis involuti, jacentiſque intra ſtabulum in præſepi cum reliquis ſacræ noctis iſtius actis: diurno autem Officio præfigunt imaginem ejuſdem velut pueri annicuſi, atque in materno ſinu jam veſtiti, Magos excipientis in domo: unde aliquando nobis perſuaſimus, credidiſſe Græcos, utrumque myſterium eodem die 25. Decembris, ſed non eodem anno geſtum. Poſtquam vero edocti ſumus, eoſdem Græcos primitus ſolitos* Chriſti Nativitatem *atque ac* Baptiſmum *celebrare 6 Januarii, agnovimus, ideo tantum ab iis* Nativitati *jungi* Adorationem Magorum, *quia eodem in oppido Bethlem res utraque acta, eodem quoque die commodius recolebatur ab excurrentibus eo Hieroſolymitis, poſtquam cæperunt, decente Julio Papa,* Nativitatem *diſtinctim a* Baptiſmo *celebrare; & liberum habere diurnum Officium, quod antea impediebatur excurſione longiori ad Jordanem: uti docebo in Paralipomenis ad Apparatum Chronologicum Epiſt. Conſultatoria 2.*

. . . Σύναξις τῆς ὑπεραγίας ΘΕΟΤΟΚΟΥ καὶ τοῦ ἁγίου ΙΩΣΗΦ Κ'.
τοῦ μνηστῆρος.
. . . Feſtum ſanctiſſimæ DEIPARÆ & S. JOSEPH 7. Kal. Sponſi.

Martyr Nicomediæ ſub Maximiano colitur a Latinis 16. Februarii, quando corpus Cumas in Italiam tranſlatum fuit. Extant ejus Paſſiones quædam Græcæ in Mſſ. Vaticanis, necdum a nobis tranſcribi curatæ. Colunt hoc die Græci etiam S. Paulum in Latro, *cujus præclaram Vitam habemus, ſed deeſt nobis encomium ejuſdem cum enarratione miraculorum, ab Allatio viſa laudatæque quod hic volui indicare.*

Rurſus autem Dominica infra Octavam Nativitatis, agunt Græci Memoriam Sanctorum & juſtorum Joſeph Sponſi, David Regis, & Jacobi Fratris-Domini. *Hujus feſtum proprium agitur 23. Octobris ab iiſdem Græcis, a Latinis autem nunc colitur 1. Maii, ut alibi dictum.* Davidis Regis *alia nulla apud Græcos commemoratio ſit, diſtincta a commemoratione omnium progenitorum Chriſti, quam faciunt 19. hujus. Martyrologi Latini Uſuardus & Ado, neſcio quem antiquiorem ſecuti, & alii poſt eos, nomen adſcribunt 29. hujus. De* Joſepho *quid dicam? Conatus ſum equidem 19. Martii quando colitur a Latinis, feſto non valde antiquo, favere Petro de Natalibus, præſumenti ex Euſebii Cæſarienſis exemplaribus ſumptum illud videri in antiquis quæ allegat Kalendariis; ſed vereor ne quæ in Hieronymiano Martyrologio legebantur verba, in Antiochia Joſeph, Martyrem aliquem Antiochenum ſignificent, juxta ordinarium iſtius Martyrologii ſtylum: quod deinde, omiſſo nomine* Antiochiæ, *applicaverint alii* Joſepho Sponſo, *ideoque malitem inter Sanctos iſtius diei Martyres, ſaltem ſub dubio, actum fuiſſet a nobis de* Joſepho Antiocheno. *Curioſa ſunt interim, ne vulgo obvia, multiſque eruditis viris hodie probantur, quæ ex noſtri Petri Poſſini Dialectico de ipſius ſanctiſſimi Joſephi Genealogia deduximus; eam talem oſtendentes, ut Lucas quidem parentes ſecundum carnem enumeret, Matthæus vero ſecundum legem; fuerintque* Joſephus & Joachim *germani fratres ſecundum carnem ex patre* Heli; Joſeph *vero ſecundum legem ſubſtituatur ultimo in linea ſua* Jacobo, *velut ex eo genitus ſicuti Exechias Rex ex Achaz, Zalathiel ex Jechonia dicuntur geniti, cum ſolum fuerint filii legales. Atque ita probatur, quod Evangeliſta utroque modo exhibiturigenealogiam Chriſti, eam formaverint aptiſſime, adſcendendo per* Joſeph *potius quam per* Joachim.

Εἰκάδι

KZ'. Ἐν Ῥώμῃ καὶ τοῦ ΣΤΕΦΑΝΟΥ μάρτυρος ἄθλον.
6. Kal. Sanctiferum STEPHANUM vigesima septima tollit.

Latini festum hoc agunt die præcedenti, & hodie colunt S. Joannem Evangelistam: de quo Græci 8. Maii, tanquam mortuo tali die.

KH' Ἀνέρας ὀγδοήκοντα κτείνεν αἰκὶς δορυσσήτωρ.
4. kalend. Bis decies dat mille viros Jux proxima flammis,

Nicephorus Callistus lib. 7. cap. 6. tot fermè fuisse ait promiscui sexus, ætatis & conditionis homines, qui ad celebrandum Dominicum natalem congressi in templum, simul cum eo flammis succensi, pro fide occubuerint Nicomediæ sub Maximiano. Baronius Græcorum exemplo sacris fastis eos adscripturus in hodierno Romano, maluit id facere die præcedenti, & immodicum esse videns numerum (quis enim credere possit Christianos ea tempore habuisse ecclesias tam capaces) satis habuit multa millia *scribere. Metaphrastes in Actis SS. Indes & Domnæ inducit Archidiaconum, congregatos hortantem ad Martyrium; qui ipsos,* multitudine pœne innumerabiles, *comparavit tribus Pueris Babylonicæ fornacis: & his actis titulus est,* Μαρτύριον τῶν Ἁγίων Τεσσαράκοντα. *Utinam originalia, & Metaphraste antiquiora extarent Acta! Silentium enim Eusebii, haud facile omissuri martyrium, ceteris omnibus quæ ab eo commendantur longe memorabilius, vereri me cogit, ne ipsa sint ex eorum numero, quæ fabulosis plana circumstantiis exaggerata invenit Metaphrastes, suaque eloquentia sic expolivit, ut primâ fronte non appareant manifestè falsa, Magno certe examine adhuc egent Acta ista.*

KΘ' ΝΗΠΙΑ ἀμφ' ἑβδόμῃ καὶ εἰκοστῇ σφάζουσι.
4. Kal. Lactentes PUEROS nona & vigesima mactat.

Eorum numerus, *inquiunt Græci in titulo, fuit* millia quatuordecim. *Non existimo tantum fuisse, cum Bethleem oppidum parvum fuerit, non nisi 7. P. M. Hierosolymis distans, & fines ejus, in quibus omnibus occisi pueri, non admodum magni possint concipi. Itaque ad ceteras Græcorum fabulas istum quoque numerum adjicias licet. Latini antiquiùs eadem hanc recolunt die præcedenti,* ut utriusque Ecclesiæ circa hoc consensus verosimile nobis faciat, proximis à Natali dominico diebus, licet non eodem anno, rem gestam esse. Atque hoc etiam fecit, quod Græci, sicut jam diximus, eodem die quo Christi nativitatem etiam Magorum adorationem colunt; ut videantur credidisse, quod Magi (quibus primum apparuerat stella, quando nuntiante Angelo* Verbum caro factum est) *vigesimo primo ubinde mense venerint Hierosolymam 23. vel 24. Decembris, ipsoque natalis Dominici anniversario ductu stellæ intraverint, non jam in stabulum, sed in domum; in qua, non recens natus infans, sed puer erat cum Maria matre ejus; ubi hospitati nocte illa, juxta acceptum in somnis responsum, sequenti die per aliam viam reverterint in regionem suam. Horum abitum sequenti mox nocte secutus sit Joseph in Ægyptum fugiens, cum puero & matre ejus, opportunoque peregrinationis subsidio quod Magi attulerant: Herodes verò, videns se delusum, statim in iram conciliumque cruentum proruperit; neque enim plus biduo opus fuit, ut homo suspicax & explorans omnia, delusum se videret. Eadem autem fieri jussit secundum tempus stellæ apparentis, quod exquisierat a Magis, scilicet a bimatu & infra, quia scilicet ab initio stellæ apparentis usque ad hanc diem soli tres menses ad biennium deerant. Quid autem tam diu moratum sit Magos varii varie conjecturant. Suspicor ego primùs novem mensibus sic apparuisse stellam, ut fixarum instar nullum proprium motum haberet, deinde planetæ similem, ita passim promeviisse, suoquotidiano cursu versus Judæam declinando, ut illuc videretur monstrare viam spatio plurium mensium; ubi cum sternum figi videretur, tum primùm ad iter se Magi accinxerint, Judæam ingressi stellam amplius non viderint, nisi postquam Hierosolymis egressi sunt circa vesperam Bethleemum versus, tum verò iterum apparuerit stella, & quidem jam non in cœlo, sed in aere, donec veniens staret supra ubi erat puer. Certè neque præceps furor Herodis patitur, ut longo tempore ab adventu Magorum dilatam eadem credamus; neque dies huic assignata concedit, ut facta sit nisi anno a nativitate Domini ante. Et sic optimè conveniunt omnia, & saltem anniculus fuerit puer, cum jussus est in Ægyptum deferri: ubi etiam annum egerit usque ad 7. Januarii, quando repatriatio ejus recolitur, mortuo interim circa Pascha Herode, & successo eidem Archelao. Hoc sanè non otiosè notavit Evangelista Matthæus; quin potius significans, quod etiam Archelaum formidans Joseph timuit ire in Judæam, indicat nobis illic iturum fuisse potius quam in Galilæam, nisi metus ille prohibuisset. Cur autem Bethleemi potius quam Nazarethi habitare maluissent Christi parentes, non alia facilè causa poterit assignari, quam quod nato Bethleemi Christo ibique a Pastoribus adorato ac manifestato, inter cives, omnia jam prolixè afferentes, habitare elegerint, atque apud eos domicilium fixerint, quasi non amplius Nazarethum rediturì: ex quo satis probatur annua saltem apud Bethleemitas commoratio, quam inter nativitatem Christi fugamque posuimus. Tempora porrò singula, in quæ digerenda est Vita Christi, vide per Consules deducta probataque ante Tom. 1. Aprilis, in Exercitationibus prævijs ad veteres Catalogos Pontificum Romanorum.*

Παλδρὶ ΑΝΤΣΙΗΣ τριακοστῇ ἴγχι ὀϊστὸν ἔπηξε. Λ'
ANYSIM latus hastili trigesima punxit. 3. kal.

Martyr Thessalonicæ sub Maximiano, adscribitur Romano hodierno. Græca Acta duplicia vidimus, necdum nobis transcripta, Encomium a Philotheo Patriarcha CP. elaboratum, quod indicat Allatius, nusquam adhuc reperimus.

Πρώρῃ τε τριακοστῇ ἀνῃρέθιον MEΛΑΝΗ. ΛΑ'
MELANIAM e vivis trigesima prima levavit. 2. kal.

Junior hæc est, cujus Vitam habemus Græcè expolitam a Metaphraste, a Lipomano Latinè editam: præ hac tamen nullemus invenire aliam, quam prolixè laudat Allatius, ut a domestico Presbytero scriptam hoc principio. Εὐλογεῖν ὁ θεός. *Dicitur autem Junior respectu aviæ suæ, quæ & ipsa admirabilis sanctimoniæ mulier fuit, quamque sic laudat S. Augustinus, ut dubitandum vix sit, quin ante mortem respuerit ab erroribus, in quos ipsam Rufinus Origenista pertraxerat. Ita tamen ut non videatur uspiam adnumerata Sanctis, nisi forte est ea, cujus nudum nomen cum disticho, ut in pace mortua, reperitur ad diem 8. Junii, in Synaxario Ms. Chiffletiano,*

DE-

* Dele cetera; *quia hæc eadem fusius distinctiusque deduximus in Apparatu prævio ad Conatum Chronico-historicum de Romanis Pontificibus pag. 25. & nihilominus, in Paralipomenis ad eumdem Apparatum alteram damus Consultatoriam, mutata opinione verosimiliùs nunc esse æstimantes, quod Stella cœperit apparere Magis, cum Zachariæ thus adoleni apparuit Angelus, ortum nuntians Præcursoris; &, quod secunda ab hinc anno ad finem vergente, nato jam ab octo vel novem mensibus Christo, venerint in Bethleem Magi; atque adeo Infantum eadem, intra dies paucos secutam, ad mensem Julium vel Augustum pertinere. Ex Append.* Tom. VII. Maji pag. 510. col. 1.

gitized by Google

DECEMBER
MOSCORUM FIGURATUS.

I NAUM ✣ Propheta.

II ABACUM ✣ Propheta.

III SOPHONIAS ✣ Propheta.

IV BARBARA ✣ Virgo Martyr.
JOANNES DAMASCENUS. †

Colitur a Latinis 6. Maji, ubi vitam damus ex Arabicis ſchedis Latine redditam a Joanne Patriarcha Hieroſolymitano duobus fere ſeculis poſt ejus mortem: addimus in Appendice ad tomum 2. etiam encomium Græco-Latinum a Conſtantino Acropolita compoſitum.

V SABAS ✣ Abbas in Paleſtina.

VI NICOLAUS ✣ Epiſcopus Myrenſis.

Quam ſingulari cultu Sanctum hunc venerentur Ruteni, non ſolum legimus apud Poſſevinum & alios, ſed etiam in eorum dipty chis triptychiſque videmus, in quibus omnibus invenitur S. Nicolaus, *ac ferme primo & potiori inter Sanctos ejus Ordinis loco. Sed & hoc a Græcis didiciſſe eos probare poteſt pictura Græcanica ex Pariſienſi S. Genovefæ gazophylacio inferius exhibenda.* Eum, *inquit Poſſevinus*, non ſolum depictum, verum etiam pœne totum deſculptum (*res alioqui rara apud Moſcos, a Latinis formandis juſto alieniores*) vidimus apud Novogardiam magnam. Vocant autem S. Nicolaum Czudothworetz, quaſi Θαυματουργον. *Itaque* de plurimis ejus Miraculis, *inquit Sigiſmundus Herberſtenius*, quotidie prædicant: quorum unicum, quod non ante multos annos contigit (*ſcribebat autem Sigiſmundus circa annum* 1549.) placuit hic adjungere. Michael quidam Kyſalitzki, vir magnus ac ſtrenuus, in quodem conflictu Tartarico, quemdam magni nominis Tartarum fugientem eſt perſecutus: quem cum citato equi curſu aſſequi non poſſet, Nicolae, inquit, perduc me ad hunc canem. Tartarus hæc audiens, territus exclamat: Nicolae, ſi hic tuo auxilio me aſſequetur, nullum miraculum facies: ſi vero me, alienum a tua fide, ab illius perſecutione incolumem ſervaveris, tum magnum erit nomen tuum. Ajunt, Michaelis equum reſtitiſſe, Tartarum, quo elapſum: Tartarum quoque deinceps Nicolao, ob incolumitatem ſuam, in ſingulos vitæ ſuæ annos, certas menſuras mellis obtuliſſe; totidemque menſuras miſiſſe Michaeli pariter, in memoriam liberationis ſuæ, adjecta etiam honoraria veſte ex pellibus Madauricis.

VII AMBROSIUS ✣ Epiſcopus Mediolan.

VIII PATAPIUS ✣ Recluſus CP.

IX CONCEPTIO S. ANNÆ. ✣

Non erit fortaſſis otioſum obſervare, diverſitatem phraſis, quæ utuntur Græci, & poſt eos Moſci, agentes de Joanne & Maria, *ſiquidem 23. Septembris illius* Σύλληψιν, *id eſt* Conceptionem, *celebraturi, non dicunt* Conceptionem S. Eliſabeth, *ſed* Joannis: *hic vero non* Mariæ, *ſed* Annæ. *Quaſi voluerint inſinuare, hanc quidem in ipſo ſuæ principio, ſeu in ipſa generationis actu, quatenus ad eum* Annæ *virile ſemen excipiendo cooperata eſt, ſanctam fuiſſe; illam vero nullam in ſe habuiſſe ſanctitatem, ſed ab eo qui poſtmodum eſſet ſanctificandus in utero, veluti per denominationem extrinſecam meruiſſe, ut ejus memoria in eccleſiis recoleretur. Et hanc utriuſque feſti diverſitatem ipſa iconum diverſitas exprimit, dum hic ipſe conjugalis congreſſus, quatenus honeſte poterat, exprimitur, prout etiam in Menais excuſis videre eſt; illic ſola apparitio Angeli, ſtantis ad dextrum eorum altaris, & Zachariam edocentis qualis ex eo filius naſciturus eſſet. Venerationem autem hujus tam amabilis myſterii, minime vulgarem apud Moſcos probare poteſt, etiam triptychon minus, quod infra exhibemus, cujus unam faciem ipſum ſolum occupat, quaſi pro omnibus Deipara feſtis gentis illi ſacrum,*

MENAS ✣ martyr. *Poſſevino non recte, minus.* X

DANIEL ✣ Stylita. XI

6. Martyris *titulo minus recte ornatus apud Poſſevinum,*

SPYRIDON ✣ Epiſcopus in Cypro. XII

EUSTRATIUS, AUXENTIUS, EUGENIUS, MARDARIUS, ORESTES ✣ martyres. XIII

THYRSUS, LEUCIUS ✣ martyres. XIV

Poſſevinus perperam Furſum *ſcripſit; quia non intellexit* φ *& θ apud Moſcos confundi.*

ELEUTHERIUS ✣ Epiſcopus martyr. XV

Non Eliſcherius, *ſicut Poſſevino ſuus interpres legit.*

STEPHANUS Epiſcopus Surozenſis,

Ita nos docuit R. P. Obilewicz, qui utinam plura nos de eo docuiſſet, ſimulque indicaſſet quid ſibi velit adjectum epitheton Nedparotecz. *Hoc nunc beneficium ab aliis patriarum rerum peritis præſtolamur.*

AGGÆUS ✣ Propheta, XVI

DANIEL ✣ Propheta, XVII
ANANIAS, AZARIAS, MISAEL †
ET ALII PATRES ANTE NATUM CHRISTUM †

Ita noſter interpres Belgicus: & recte. Colunt enim Moſci commune omnium Progenitorum Chriſti & Juſtorum aliorum veteris teſtamenti feſtum ea Dominica, quæ proxime præcedit Vigiliam Nativitatis; quæ ſi ipſamet in Dominicam cadit, tunc feſtum hoc agitur 17. Decembris, id eſt Dominica præcedente. Menæa excuſa hujus Dominicæ Officium habent poſt 19. Decembris, & in Rubricis notant, quomodo faciendum ſit, ſi Dominica Sanctorum Patrum incidat in 24. menſis ſeu Vigiliam ipſam Nativitatis. Quod, poſt communicatum Moſcis ſacrorum Ordinem, innovatum eſſe apud Græcos arbitramur. Ceterum turpiter erravit ſculptor barbarus, dum Patres iſtos habitu Patriarchali & Epiſcopali induit. Menæa præter Canones & Sticheria, de ſingulis nominatim diſtichon unum recitant, incipientes ab Adam & Eva *& deſinentes in* Suſanna; *ita ut ſint centum & ſedecim diſticha.*

XVIII. SEBASTIANUS ✠ Martyr.
MICHAEL † Syncellus

Hierosolymitani scilicet Patriarcha, Confessor Constantinopoli sub Iconomachis, cujus Acta habemus scripta per Nicephorum Gregoram.

XIX BONIFACIUS ✠ Martyr. *Possevino* Vinfantus, *cui hic jungitur*

AGLAIS Matrona Romana,

Domina ejus: quæ licet sui quondam amasii corpus excipiens, pœnitentem ad sepulcrum vitam egerit, nullis tamen, quod sciam, Græcorum Fastis inter Sanctas descripta invenitur: sed apud Latinos aliquot Martyrologos vocatur Sancta, & corpus ejus cum corporibus SS. Bonifacii & Alexii honoratur, sicuti ad 14. diem post Acta S. Bonifacii dicemus.

TIMOLAUS Martyr.

Verosimiliter is quem Menæa hodie Timotheum *appellant, in Mauritania passum.*

XX IGNATIUS ✠ Episcopus Martyr.
PHILOGONIUS † Episcopus Antiochenus,

S. Chrysostomo laudatus, aliam ejus notitiam antiquiorem hactenus non reperimus: ob autem etiam Romano hodierno adscriptus.

XXI JULIANA ✠ Virgo Martyr. *Possevino perperam* Ulnea.

OBITUS PETRI METROPOLITÆ

S. Alexii *in Kijoviensi cathedra decessoris, de cujus vita alibi plura scire cupieremus. Ad veram ejus Sanctitatem & præcipuum apud Moscos cultum probandum faciet Tripychon de quo infra. Hic autem ille est* Metropolita Petrus, *qui circa annum Christi* 1300. *tenente Herbersteinio, Duci Moscorum Joanni Danielis filio suasit transferre Moscuam Imperii Sedem, exemplum secutis posteris. Ipse enim* Petrus amore Alexii cujusdam, qui ibi sepultus claruisse miraculis dicitur, eo loci Sedem sibi prius elegerat; eoque mortuo (*scilicet Petro*) atque ibidem sepulto, cum ad ejus tumulum miracula pariter fierent; locus ipse religionis ac sanctitatis quadam opinione adeo celebris factus est, ut posteri Principes omnes Joannis successores ibi Imperii sui Sedem habendam esse duxerint. *Non idem fecerunt Metropolitæ successores Petri, nam primum eorum S. Alexium Kijovia recedisse ibique requiescere scitur. Residens illi nunc quidem Moscuæ, sed a quo tempore nusquam reperi adnotatum. Conjectura tamen haud inverosimilis videri potest, quod id factum sit postquam a Scythis sive Cosaccis occupata excisaque Kijovia fuit. Sed neque hoc excidium usquam notatur: solum ex Herbersteinio scitur, non urbem sed urbis ruinas extitisse cum ille scriberet post medium sæculum* 16. *ut intra illud tempus & annos priores* 50. *vel* 60. *res acta videatur. Cæterum* Alexius *ille* Moscuensis Sanctus, *Ephemeridibus hisce, quod mireris usquam adscriptus invenitur, plura proinde doceri etiam de eo possit.*

ANASTASIA ✠ Martyr. Romana.
CHRYSOGONUS † Martyr. XXII

Unicum Anastasiæ prædictæ solatium & auxilium, ab ipsa vicissim infigniter adjutus, ac tandem capite plexus Aquilejæ. Colitur a Latinis 24. *Novembris.*

SYNAXIS X. MARTYRUM IN CRETA. ✠ XXIII

EUGENIA ✠ Virgo Martyr. XXIV

NATIVITAS CHRISTI. ✠ XXV

Vides hic una in tabella Nativitatis mysteria cum Magorum adoratione conjungi, tanquam ad unum eundemque diem pertineant utraque, saltem in opinione Græcorum, a quibus sua Moschi acceperunt.

SYNAXIS VIRGINIS MARIÆ. ✠ XXVI

Merum Græcum subjungendi fuit præcipuorum mysteriorum Synaxim propriam ejus personæ, quæ primam in mysterio quolibet partem gessit, jam sæpe notavimus: an autem hæc imago ultra aliquid significet quod Moschis proprium sit, ab ipsismet discere oportebit.

STEPHANUS ✠ Protomartyr.
THEODORUS † Confessor. XXVII

Una cum fratre Theophane, *ab insultis frustra litteris* Graptus *cognominatus. Utriusque nomen hodierno Romano inscriptum est, utriusque commune Acta a Metaphraste exornata extant apud nos Mss. Græce, Latine impressa apud Lipomanum & Surium.*

VIGINTI MILLIA SANCTORUM NICOMEDIÆ COMBUSTORUM. ✠ XXVIII

Qui hic admirabundus assistit sanctus Episcopus, Anthimus *nominatur in Actis.*

QUATUORDECIM MILLIA PUERORUM. ✠
MARCELLUS † Acœmetarum Præses. XXIX

Vitam scripsit Metaphrastes, *quam habemus, extatque; Latina ut supra alia: nomen quoque in hodierno Romano.*

ANISIA ✠ Martyr Thessalonicæ.
ZOTICUS † Presbyter CP. XXX

Dictus Orphanotrophus, *in Menæis & consequenter etiam in hodierno Romano relatus ad sequentem diem. Vitam ab aliquo scriptam ejus necdum comperimus.*

MELANIA ✠ Junior dicta. XXXI

NOTA, *quod in Præfatione n.* 5. *senioris* Domini vander Hem *nomen indicetur* Petrus, *cum fuerit* Henricus, *uti post impressionem aliquousque jam progressam moneor. Hoc ergo vel mea vel aliena memoriæ erratum excusa & corrige: sic etiam in Vita P. Bollandi num.* 119. Ambrosius Chimentellus *appellatur, qui fuit* Valerius; *& num.* 147 Franciscus Dinghens, *qui fuit* Gaspar: *quod hac occasione corrigendum suggero.*

APPEN-

Digitized by Google

APPENDIX

De Hagioptychis Græcorum atque Moſcorum.

De antiquis Diptychis variis variis, 1

Gabriele Cardinali Palcotto hortante curioſum de Diptychis *commentariolum inſcripſit vulgavitque Tarracone anno* 1587 *eruditiſſimus vir Ioannes Baptiſta Cardona, Epiſcopus Dertoſanus.* Diptychon *quoque* Leodienſe, *ex* Conſulari factum Epiſcopale, *ante hos viginti annos elucidavit Alexander Wilhemius noſter, & duabus ſucceſſive Appendicibus augens, multa non paſſim obvia in eamdem rem decuit. Sed omnium in hoc argumento verſatorum conatus ſucceſſu feliciſſimo ſuperavit amicus noſter Carolus du Freſne, Dominus du Cange, in ſuo infinita propemodum diligentia eruditioniſque Gloſſario, quo media infimaque Latinitatis ſcriptores nuper ſic illuſtravit, ut Græcis quoque earumdem ætatum libris haud modicum lumini intulerit: breviſſime enim ſimul & clariſſime ſacrorum profanorumque Diptychorum uſum omnem explicavit; hactenus tamen ut vocis illius ſignificatum ſolis iis tabellis dederit, quæ erant ad uſum ſcriptionis comparatæ. Ecce autem e*

nec Hagioptycha duplicia] & triplicia

Moſcovia adſunt tabellæ ſacræ, non vivorum defunctorumve nominibus inſcriptæ, ſed imaginibus Sanctorum pro uniuſcujuſque devotione diſtinctæ, eæque plicatiles, quas pro numero partium licebit etiam Diptycha, *vel* Triptycha *appellare; donec aliunde doceamur, qua ſit earum nuncupatio propria apud Græcos, quorum exemplo ipſas facere Moſcos credo. Interim ut commune omnibus nomen facerem, propinſque earum uſum ac formam explicarem, novam iis appellationem condidi in titulo, & Hagioptycha ſcripſi.*

partim Græcis

2 *Neque vero ex nihilo eſt, quod Græcorum exemplo plicatiles ejuſmodi tabellas fieri a Moſcis credam. Inter alia enim quæ nobis humaniſſimi eruditiſſimique Senis Ioannis Iacobi Chiffletii Archiatri Regii liberalitas ad ſui memoriam donavit Bruxellis, paulo ante mortem, tabella Græcanica duplicis ectypon fuit, accuratiſſime delineatum ex prototypo, quod compoſitum erat ex teſſellis jaſpidis viridis, elegantur celatis, quas teſſellas compaginabant lineæ, forſan aureæ vel argenteæ, in quadrum ductæ, ad hanc quam vides formam. Hæ tabellæ ſi non ſunt inter ſe connexæ, invicem tamen ſic ſunt æquales, ut mutuo componi complicarique poſſint ſi connectantur, quemadmodum connexæ ſunt Ruthenicæ quas habemus Diptycha Triptychaque. Habemus autem hæc olim Bollando noſtro miſſa ab inſigni illo veroque ætatis noſtræ Horatio, Attilio Caſtemiro Sarbievio: qui procuratæ poematibus ſuis Plantiniana elegantia impreſſione magnifice optime de ſe merito amico gratiam aliquam relaturus, varia Ruthenicæ pietatis cimelia miſit in Belgium; interque ea etiam iſtas, quas dixi, tabellas. Perpetuum autem amicitiæ jucundiſſimæ monumentum extare voluit in auctiori operum ſuorum editione, libro 3 Lyricorum Ode 29 ad Amicos Belgas, ubi Poetico raptus noſtro vates ex Lithuania in Belgium, mox ubi niſus ſibi eſt videre Antverpiam, illum ut ſibi ante omnes obviam ſic allegitur.*

C

At [redacted], meorum prime Sodalium
Bollande, ſalve! Non tibi frigido
Infundor amplexu: verenda
Colla tero. Juvat uſque ſacro
Hærere vultu: fidercum juvat
Multoque fœtum numine cernere
Pectus, redundantemque pleno
Ore Deum.

partim ſculptæ

3 *Sunt autem tabellæ omnes lignea. Ectypo primum, deinde coloribus, ac denique gummea quadam litura ad ſplendorem durabilitatemque inducta; inclaſa compagini axea, duobus deſuper annulis inſtructa, ut complicata ad collum geſtari, explicata vero etiam ex pariete poſſint ſuſpendi. Ejuſmodi pyxidularum (formam enim pyxidis referunt dum clauſa manent) uſum hunc eſſe ajunt, ut orationem loco quocumque facturi, ubi ſacrarum imaginum copia non adeſt, etiam in itineribus, ad manus habeant iſta quaſi portatilia altariola. Nam ut teſtatur Herberſtenius, nullus Monachorum nec Sacerdotum Horas Canonicas, ut vocant, orat niſi habeat imaginem præſentem: quam etiam nemo niſi magna veneratione attingit: qui autem eam in publicum profert, manu in altum tollit: quam omnes prætereuntes aperto capite Cruce ſe ſignando plurimum venerantur. Sunt-que in hoc genere tam religioſi Moſci, ut in loco ubi ſunt Sanctorum imagines, niſi bene occluſa obtectaque fuerint, conjugali commercio uti non audeant: ex eodemque reverentia erga res ſacras affectu, maritus ad uxorem acceſſurus Crucem a collo deponit. Videor autem audiviſſe, alicubi apud Ruthenos uſu eſſe receptum, ut cum ſeſe mutuo domi viſitant, ſuos quiſque Patronos ſibi depictos promat, inſimulque ſupra menſam reverenter locatis prius deferant religioſa ſalutationis officium, quam ipſum inter ſe alternatim exequantur. Ut ut eſt, non ſunt tales tabellæ ad hunc uſum neceſſariæ Moſcis, qui, ſicut* Herberſtenius *ait, in ſingulis ædibus & habitationibus habent imagines Sanctorum loco honorificentiore: & cum alius alium accedit, ingreſſus habitaculum continuo caput aperit, atque ubi imago ſit circumſpicit: qua viſa ter ſe Crucis figno munit, caputque inclinans, inquit, Domine miſerere: deinde ſalutat hoſpitem his verbis, Deus det ſanitatem. Sed baſce domeſticas imagines grandiores eſſe puto, & cubitum ut minimum unam æquare: talemque ipſi habemus Deiparæ iconem, filium ulnis tenentis, ipſiuſque mutuo amplexu collum innexa: cum noſtræ, de quibus hic mihi ſermo, tabellæ non excedant menſuram in ectypo expreſſam: placuit enim ad diſtinctiorem notitiam ſingula æri inciſa exhibere ſpectanda.*

Dorum foramen,

& uſus,

ectypum hic curatum.

4 *Vides ergo hic primo Chiffletianum Diptychon, quod ille credebat Conſtantinopoli allatum, ſervatis menſuris omnibus; eo ſolum excepto, quod ubi in originali ſolum ſunt quatuor ſeries Sanctorum, ſingula in quinque cellulas diſtincta; hic, pro conformatione aptiori totius laminæ, digeſta cernantur ſeries quinque, ſic ut in unaquaque ſolum quatuor cellulæ numerentur: qui autem reliquus erat quintus inveniatur relatus ad ultimum quaternarium; non voluntate noſtra, qui juſſeramus ut quintus in prototypo inchoaret in ectypo ſecundum quaternarium, & ſic deinceps; ſed errore ſculptoris, qui mentem noſtram (ſatis ut putabamus explicatam) non intellexit: quod tamen non tanti faciendum credimus, ut propterea debeat opus jam factum aboleri, ac novum curari faciendum. Singularum itaque genuinas imagines habere te ſcias, verum ordinem diſce ex ſequenti enumeratione. Sequuntur Triptychi, omnium quæ habemus copioſiſſimi minutiorique elegantia elaborati, tabella duntaxat; reliquum enim ornatum capere non poterat anguſtia ſpatii in ære vacui: nec vero neceſſarium videbatur, quando Triptychon minuſculum aliud hic jungere placuit, in quo tota incapſationis (ut ſic loquar) forma, eadem prorſus quæ eſt in priori, ſed rudior aliquanto, videri poteſt. Quemadmodum vero duabus ſpinulis inter ſe nectuntur Triptycharum tabellæ, ſic unica ſufficit nectendis Diptychis, quæ habemus paulo grandiora, & unde acceptas tabellas duas infra exhibemus. Hi autem jam partim æri inciſi, partim in charta delineati, una cum grandioribus Ephemeridum figuratarum tabulis duodecim, allatum eſt Antver-*

Tomo May

DIPTYCHON CONSTANTINOPOLITANVM

TRIPTYCHA MOSCORVM .

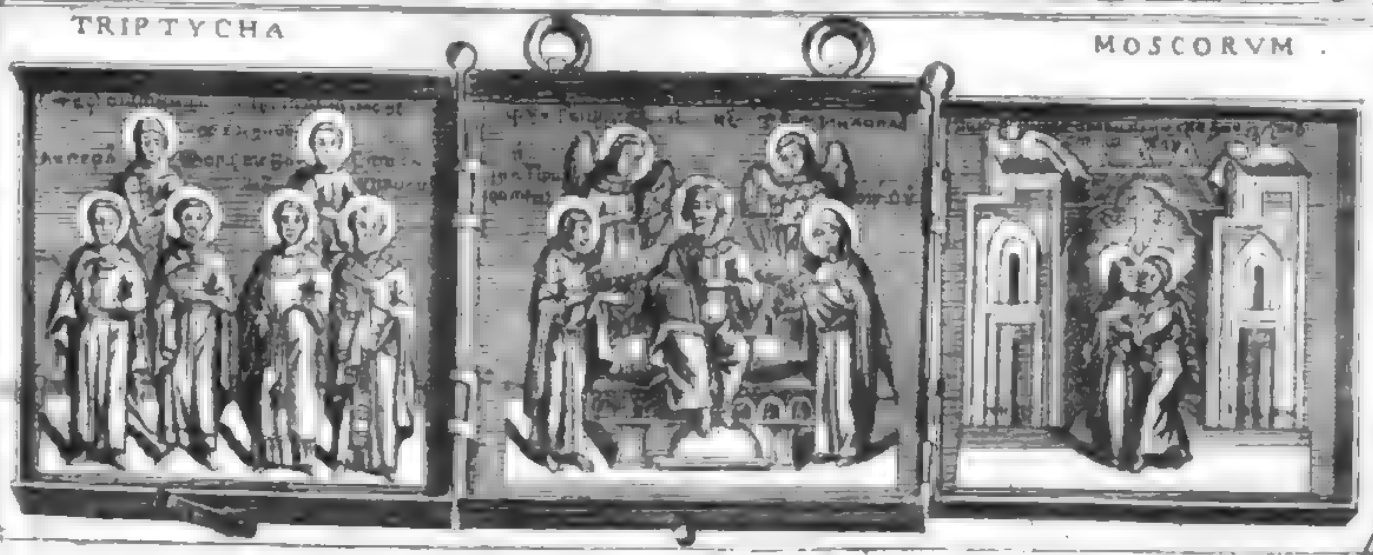

BIBLIOTECA NAZIONALE VITTORIO EM. NAPOLI

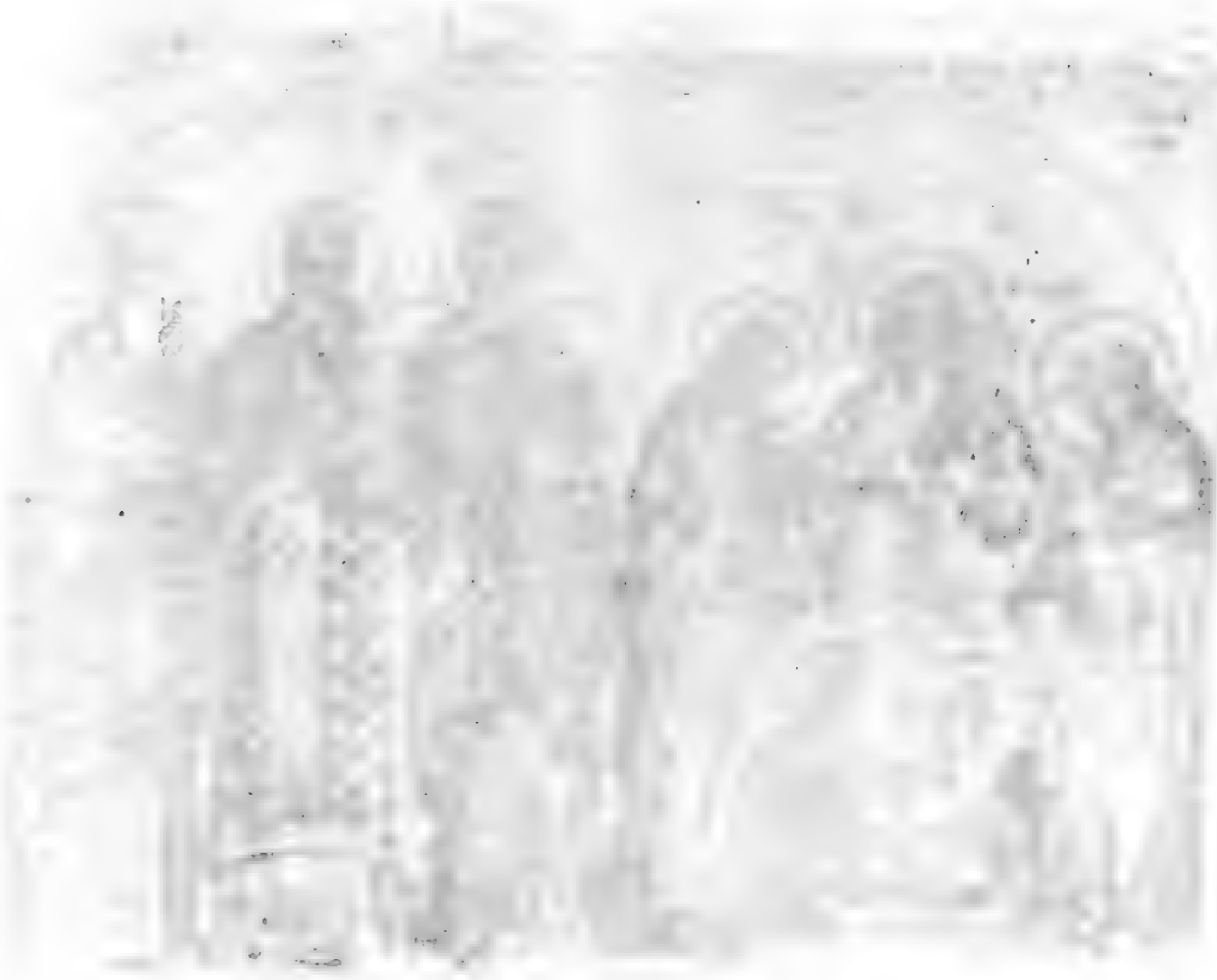

Digitized by Google

Ex gazophylacio Canonicorum Regul: S. Genovefæ Parisius.

Tomo 1
May

Pag
1.XI

IESVS. CHRISTVS.
MATER DEI. S. IOANNES PRÆCVRSOR

S. IOANNES CHRYSOSTOMVS.
S NICOLAVS. S. BASILIVS.

S. STEPHANVS PROTOMART.
S. THECLA PROTOM. S. HÆCATERINA.

SANCTA BARBARA.
S. PARASCEVE. S. MARINA

NAPOLI

Digitized by Google

A *utriam ſupralaudatum Gloſſarium Cangianum, in fine tomi tertii adjunctam habent diſſertationem de Imperatorum Conſtantinopolitanorum numiſmatibus: ad quam illuſtrandam varias Græcanica pictura tabellas collegit auctor expreſſaſque repræſentavit, imprimis quadripartitam unam & huic noſtræ lucubratiunculæ aptiſſimam. Ergo licet hæc apud eum videri poſſit, malui tamen hic inferendam aptare, ſed ſpatio tertia parte contractiori, ut cellas quatuor capiat una lamina.*

& ſingularum tabellarum explicatio *§ Porro Chiffletiana tabella primus ordo continet Martyres antiquos quinque, ſecundus totidem Epiſcopos, alii duo monaſticarum inſtitutionum Auctores præcipuos decem. In altera tabella non facile diſcernere poſſis ordinem, quem auctor tenuerit: nam penultimus ordo totus fere ex antiquis Martyribus conſtat, antecedentibus & conſequentibus monachis aliquot celebrioribus. Omnium nomina, ſicut expreſſa vides, Græcis mediæ ævi litteris jaſpidi inciſa ſunt: proinde ſuffuries ea hic latine reddere: addito quo quiſque Sanctus colitur die, ac brevi tum opus videbitur annotatiuncula.*

B

TABELLA I.

S. Euſtathius — 20. Septembris.

Ita Græcis ſcribitur, qui Latinis Euſtachius *eſt, celeberrimus Trajani Imperatoris Dux atque gener, poſtea cum uxore & filiis Martyr Romæ; neſcio an diverſus ab eo, qui eam Polycarpo & Evangelo colitur Conſtantinopoli in Sibonia* — 7. Julii.

6 Præter antiquos iſtos, invenio apud Theophanem, ad annum ultimum Leonis Iſaurici, quod ipſo mortis ejus anno, Iſam Princeps Arabum captivos Chriſtianos, per ſingulas ditionis ſuæ urbes ad unum interfecit: inter quos B. Euſtathius, Marini ſpectabilis Patritii filius, multa paſſus tormenta, nec ſinceram ſuam fidem ob id ejurans, in Charan celebri Meſopotamiæ urbe, verus atque illuſtris Martyr illuxit: ubi venerandæ ejus Reliquiæ, gratia Dei opitulante, omnis generis præbent medelam. Sed & multi alii per martyrium effuſo ſanguine conſummati ſunt. *Non eſt autem valde abſimile vero, quod hic huc primo notetur, quia Conſtantinopolitanus fuerit, & has tabellas ſculpendas curaverit aliquis de eadem Marini Patricii familia: optandumque foret ut pleniora Acta & dies mortis cultuſque extaret.*

C

S. Euſtratius — 13. Decembris.
S. Procopius — 8. Julii.
S. Artemius — 20. Octobris.
S. Menas — 11. Novembris.
S. Petrus Alexandrinus — 24. Novembris.
S. Gregorius Magnæ Armeniæ — 30. Septembris
S. Gregorius Conſtantinop. — 25. Januarii.

Scilicet apud Græcos, quorum ordinem hic ſequimur, juxta præcedentes Ephemeridas: quod ſemel ſufficiat indicaſſe, alioqui notandus nunc fuiſſet 5. Maji: *eſt enim is qui cognomento notiori paſſim* Nazianzenus *dicitur, vel* Theologus.

S. Spyridion — 12. Decembris.

In omnibus ejus imaginibus peculiare hoc capitis tegmen, quod velati ex palmarum foliis contextum apparet, eidem tribuitur, & ita etiam in Menais exprimitur: videtur autem hic etiam ſacra myſteria tenere manibus: quale quid alibi necdum vidi.

S. Dionyſius Areopagita — 3. Octobris.
S. Antonius — 17. Januarii.

Videor mihi humero ejus dextero affutum cernere ſignum T. *Rotulus in ejus aliorumque ſequentium manibus involutus vel explicatus Inſtitutiones monaſticas ſive Regulas deſcriptas notare cenſendus eſt. Cucullus Ægyptii aut Syriaci ritus monachum notat, ceteri nudo vertice picti ritus Græci linguæque fatrum, ſi excipiatur mox ſequens*

S. Paulus Thebæus — 15. Januarii

D *Sed hic in ſua palmea tunica exprimendus fuerat: nec tamen credere poſſum, alium ab eo Paulum intelligi, puta diſcipulum Antonii cognomento* Simplicem. *Hic enim in nullis Græcorum faſtis nomen habet. Vide ergo an placeat conjectura, credique poſſit erraſſe in nomine tranſcribendo ſculptorem, & Paulum legiſſe notaſſeque, ubi legendus notandusque (ſed nomine per compendium aliquod mutilato contractove)* Pachomius Thebæus 15. Maji.

S. Euthymius — 20. Januarii

Ut quid duplici inſtruitur rotulo? Credo, quia non ſolum Cœnobitis, ſed etiam Lauritis ſeſe impendit.

S. Sabas — 5. Novembris
S. Arſenius — 8. Maji

Latine tamen hodierno Romano inſcribitur hic ad diem 19 *Julii, quando dabimus ejus Acta, quæ habemus Græca triplicia: prima ut apud Lipomanum & Surium Latina extant, alia ex Mſt. Vaticanis deſcripta, tertia denique S. Theodorum ſtuditam auctorem præferentia, ſed quæ dolemus ſine mutila dumtaxat eſſe a nobis reperta.*

S. Theodoſius Cœnobiarcha — 11. Januarii
S. Hilarion — 21. Octobris
S. Joannicius — 4. Novembris
S. Joannes Climacus — 30. Martii
S. Ephrem Syrus — 28. Januarii

E

TABELLA II.

S. Alypius *Stylita* — 25. Novembris
S. Onuphrius — 12. Junii
S. Daniel *Stylita* — 11. Novembris
S. Macarius Ægyptius — 19. Januarii

Video eum hic palmea tunica, & quidem corpori arctius adſtricta indutum, quod uſquam legi. An forte hic lapis erat deſignatus tabellæ primæ, ut proximum a S. Antonio locum teneret, & nomine Pauli *inſigniretur; cui ſubſitutus per errorem ſit lapis, Macarium in habitu monaſtico exprimens, ejuſque nomini inſcribendus?*

S. Simeon — 1. Septembris
S. Joannes Calybites — 15. Januarii

Librum hic Evangeliorum manu tenet, cujus indicio ſe manifeſtavit matri: Crucem autem dextra, quia voluntarius ſine ſanguine Martyr pro Dei amore. Alias tamen in Ephemeridibus videas multos non Martyres Crucem prætendere.

S. Alexius Homo Dei — 27. Martii

Et hic rotulum tenet ſive epiſtolam, ſui a morte indicem.

S. Joannes Damaſcenus — 4. Novembris.

F *Perſico Capitis tegumento & hic, & in Menais, & alibi ſpectabilis.*

S. Coſmas — 14. Octobris

Fuiſſe tum S. Joannis ſocium, in ſacris hymnis componendis reſtaurandiſque, vel ex hac conjunctione verosimilius redditur.

S. Theodorus Studites — 11. Novembris

Notabilis enim vero ac ſingularis habitus, quem neſcio an debeam præſumere aliis quoq; Conſtantinopolitanorum monaſteriorum ſtegumenis fuiſſe communem: iterumque hæreo, cujuſnam materiæ globulos circum oras veſtis duſtos eſſe cenſeam: nam gemmas credere in habitu monachali, quamvis ornatiori, quæ ratio patitur? Adde quod hujuſmodi ornatus etiam in Italia notus fuerit, unde ab annis circiter octingentis hujuſmodi picturam Caſini formatam exhibet Angelus de Nuce in ſuis ſuper Caſinenſe chronicon Commentariis, quam etiam hic Lectori meo exhibeo.

Digitized by Google

A

B *Videsveluti gemmatas veſtes hinc S. Benedicti, ſedentis in habitu Diaconali, & Regulam porrigentis; inde Joannis Abbatis adſtantis, eamque excipientis: gemmatum quoque utrique circa caput ornatum, cum hac diverſitate, quod S. Benedicto, ut æternitatem felicem adepto, caput ambiat circulus, æternitatis ſymbolum: Joanni vero, ut adhuc viventi, quadratum quid poſt caput ſit, quo creditur firmitas fidei, velut quadro lapide immobiliter nixa, repræſentari. Hanc diverſitatem aliis quoque exemplis firmabimus in Chronologica ſerie Romanorum Pontificum, danda non ante Junium, ſicut in hujus Maji locis variis jam indicatum, ſed ante tres poſtremos tomos Maji. Interim fortaſſis plus aliquid lucis affulgebit ad definiendum diſtinctius, quid ſibi velint illa quaſi ſerta ſeu linea globulorum, non ſolum in veſtibus, ſed etiam in ſella: in hac tamen ſculpturam arbitrariam facile poſſumus nobis imaginari, æque ac veras gemmas in veſtibus & circum caput Cæſarearum perſonarum, in numis earum vel pilleatis, qualis inter Cangianas tabellas quinta, ſexta ac ſeptima gemmatos inſigniter Imperatores atque Imperatrices, nec non eorum liberos exhibent, ſpecie viſu dignissima.*

S. Coſmas) (1 Julii, *vel*
S. Damianus) (1 Novembris.

C *Utrique ut Medico, ſpatula dexteram, ſiniſtram implet volumen cataplaſmaticum.*

2. Pantaleemon 17. Julii

Hic etiam Medicus cum ſpatula, videtur in manu ſiniſtra habere pyxidem pharmacalem, quomodo & Sanctos duos Anargyros jam nominatos, tum in Ephemeridibus figuratis, tum in Triptycho mox explicando videre eſt.

S. Hermolaus 26. Julii
S. Triphon 1. Februarii

Siquidem ſuppetere libet penultimum hunc ſecunda tabella ordinem totum eſſe antiquorum Martyrum, talis enim hoc nomine Lampſaci paſſus colitur. Veſtis forma aliquid haud facile obvium, quod conſideres, habet: magis autem illinus dextera inſertum, cujus rationem ab alio ſagaciori libenter diſcam.

4. Stephanus Junior 28. Novemb.
5. Andreas Criſcos. 17. Octobris
6. Athanaſius in arbore

Dedimus 26. Junii ſimilem huic Davidem, cujus ſaltem diem invenisbamus notatum, hujus vero etiam diem requirimus, nedum Vita Acta.

7. Euphroſynus 11. Septembris

Admirabilis plane eſt Hiſtoria, qua nobis de hoc Sancto ſui monaſterii cœnobiarcha refertur in Menais, nec tamen fidem ſuperat, eo quod ſimilia legamus etiam in aliis indubitabilibus Sanctorum Vitis, puta SS. Franciſca Romana atque Lidwina Schiedamenſi, circa earum raptus in Paradiſum. Sed deſiderandum, quod ea hiſtoria habeatur, abſque ulla temporis vel loci nota, neque unde accepta ſit adhuc ſciatur, nec denique quid ipſi Sancto, poſtquam manifeſtatus profugit, acciderit. D

8. Acacius *ſive* Daccius filius Petus

Utrevis nomine (incertum enim eſt quomodo legi debeat: & poſtremum, licet barbarum, ex litteris hic expreſſis immediatius colligitur) utrevis, inquam, nomine ignotiſſimus nobis hic Sanctus eſt, æque ac pater ſen potius mater ſua Petro, unde ei cognomen quo diſtinguatur ab aliis, quales in Menais occurrunt unus S P.N. Acacius Junior 28. Auguſti, *gladio caſus, verisimiliter ſub Iconomachis; alius* 7. Julii *in Typico &* 26. Novemb. *in Menais* S.P. N. Acacius ὁ ἐν Μελιτηνῇ; *aut denique* 21. Julii, *aliis* 29. *Novemb.* S. Martyr Acacius ὁ ἐν Παπύλῳ, *ſeu verius* Ἐρμυλλῳ, *quæ melius intelligentur de antiquo aliquo* Martyre, *cujus ibi reliquiæ ſint, & quales diebus variis apud Græcos ſe offerunt; quam de poſterioris ævi monacho, qualis hic exprimitur. Interim inſtructionis & diſquiſitionis ulterioris gratia hæc volui digerere, ſi forte quorundam ex illis Vita alicubi inveniatur: niſi enim in Menais extaret elegium* E *Acacii* τοῦ ὁσίου τοῦ Καλύβου, *qui dicitur vixiſſe in uno monaſteriorum Aſiæ, ſolo nomine omnes noti eſſent.*

7 *A Græcis ad Moſcos tranſeo, eorumque hic expreſſum Triptychum geminum. Media utrobique tabella, Chriſtum veluti judicem pro tribunali ſedentem repræſentat: quod etiam Romanis adeo uſitatum fuit, ut ab ejuſmodi operibus muſivo figuratis, baſilicarum abſides ſuprema hodie quoque corrupto vocabulo appellentur* Tribunæ. *Hic vero tamquam patrocinantes clientibus ſuis,* Mater Dei & Joannes Prodromus *perorare videntur: & ſic etiam depictos variis occaſionibus vidi; habeo autem etiam in diptycho meo de quo infra, & habent S. Genovefæ Canonici in ſua quadripartita tabula. A tergo Chriſti poſt thronum aſſiſtunt etiam* Archangelus Michael & Archangelus Gabriel. *De reliquis potiorit ac primi Triptychi Sanctis, quos gemino ordine ſic aſſiſtere vides, ut ſimul omnes faciebus ad thronum converſis ſuas videantur preces conjungere, paucis accipe ſingulorum nomina, Latinis deſcripta litteris. Prius tamen monendus es, Lector,* Triptycha *hæc per ſculptoris errorem, non niſi opere perfecto, nec propterea abolendo agnitum, alio prorſus ſitu comparere in imagine quam compareant in prototypo, ita ut quacumque ad ſiniſtram vides, concipere debeas ſtare ad dexteram. Itaque etiam eam,* F *quæ in prototypo dextera eſt,* Tabellam dexteram *nominabis;* Siniſtram *quæ ſiniſtra eſſe debebat.*

TRIPTYCHI MAJORIS

TABELLA MEDIA.

Leontius Roſtovienſis	23. Maji.
Tychon *Ep. in Cypro*	16. Junii.
M. Chr. Georgius	23. Aprilis.
M. Chr. Demetrius.	26. Octobris.
M. Chr. Boris M. Chr. Glebus	24. Julii.

TABELLA DEXTERA.

S. Nicolaus *Epiſc. Myrenſis*	6. Decembris.
Stephanus *Protomart.*	27. Decemb.
Petrus *Metropol. Kijovien.*	21. Novemb.
Alexius Metropol. *Kijovien.*	12. Februar.
Jonas *Metropolita Kijovienſis*	

Poſt Iſidorum, qui Concilio Florentino interfuit an. 1439 *tertius* Jonas Hleſius *Catholicus fuiſſe perhibetur, ſed ab hoc quarto alius,* Jonas, *ſub annum* 1520. *ſchiſma primo extinctum coxit. Priorem ergo hic intelligo, ſed ita ut*

de

A *de vita ejus atque miraculis cupiam edoceri. Nota interim primum hunc esse inter suos qui mitram in capite ferat.*

Cosmas & Damianus 1. Julii *vel* 1. Novembris.
Florus & Laurus 18. Augusti.

Hi Martyres in Illyrico passi, tamquam Ruthenis vicinieres, singulari apud eos in veneratione sunt: inscribendo autem nomine Flori notam 8 *usurpari pro* Φ *quod in Ephemeridibus sapissime etiam accidit. Nam sicuti Herberstenii ad Lectorem Prafatio continet,* Th *fere per* Ph *proferre solens Moschi, &* Theodorum *ipsi* Feodorum *appellant.*

Joannes Rostovienſis.

Nusquam in Ephemeridibus nominatus, ipso suo habitu Ruthenum nobilem se esse demonstrat; quibus in vita meritis, post mortem miraculis inclaruerit, & quo anni die colendus veniat, hactenus habeo incompertum. Discere etiam velim in quem usum serviant dextera manui ac brachio addita instrumenta.

TABELLA SINISTRA.

Basilius *Magnus*, Gregorius *Theologus*, Joannes *Chrysostomus, communi simul festo celebrantur a Ruthenis atque ac Græcis* 30. Januarii.

B B. Zosimas) *Indigenam esse utrumque Sanctum absque* B. Sabatius) *dubio censeo, ubi prafixas nominibus litteras* ПР. *&c.* Presbyterum *significare credo: qui tamen hac misit latinis descripta litteris,* B *posuit, quo notatur* Beatus. *Idem vero addit, hunc esse* habitum Sacerdotalem ad altare: *est autem superioris vestis color rubeus, inferioris flavus, capucii & pendentis a pectore stola niger, sed cruciula super utrumque rubra: quid autem sibi velint decussata infra medium corpus linea nigra, nondum assequor: alibi video ejusmodi lineas non excedere stolam cui intexta sunt. Magnam autem utriusque veneration em in sua gente probat mihi Diptychon quoddam, apud nos existens, cujus una tabella Christi thronum habet cum Deipara & Joanne; altera tres solum Sanctos, scilicet* S. Nicolaum *& hos duos Sanctos. Ipsam tabellam totam exhibeo tum quia necdum omnes litteras assequor, ut eas periciori cupiam explicandas proponam, tum quia volo exhibere, ornatum aurearum lamellarum; quibus vacuum a figurarum pictura tabella fundum quandoque implent talium artifices. Simul etiam hic vides cujusque Sancti nomen, argenteis lamellis seorsim inscriptum,*

C

Similis forma est Diptychon quod habemus alterum, cujus tabellam unam implet imago Deipara filium ante se habentis qualem hic exprimimus, alteram S. Nicolaus *&* S. Basilius Archiepiscopus Cæsarienſis, *nominibus sic exposite in una oblonga argentea lamella affixis. In hoc Diptycho notabilis est etiam forma diadematis, supra capita Sanctorum ex are ducti, prominentisque e fundo tabella, & encausto variegati, quale diadema etiam videmus in quadam cubitali Deipara icone, simili modo picta & ornata, sed filium collo sua stringentem gestantis in ulnis.*

C

Redeo ad sinistram nostri Tripychi, ubi in ordine inferiori primum se offert,

Proph. Elias 20. Julii

8 *Hujus cultum specialem apud* Moscos *probare videtur* Divi Elix monasterium *haud procul a* Wolga *fluvio inter* Twer *&* Cerodin *milliaribus* 25. *ab urbe* Moscua, *cujus in suo ad hanc urbem itinerario meminit* Herberstenius.

B. Sergius 20. Julii.
M. Chr. Piatenica, *id est*, Parasceve 13. Octobris.
M. Chr. Æcaterina 25. Novembris
M. Chr. Barbara 4. Decembris.

TRIPTYCHON MINUS.

Non multa explicatione eget hoc triptychon. Media tabella argumentum ex præmissis jam notum est, notum est etiam mysterium Immaculatæ Conceptionis, *quod hic in ala dextera exprimitur, adscriptis nominibus* Joachim & Annæ. *Restat sola ala sinistra, ubi duplici termino stant depicti,* Apostolus Timotheus, Episcopus Nicolaus, Archidiaconus Stephanus: *&* Chr. M. Piatenka, Florus, Laurus.

E

9 *Quod attinet ad tabulam quadripartitam, supra fol.* 61. *etiam expressam, aliud in ea nihil occurrit notandum, quam Diaconalis S. Stephani stola, ex humero pendens, perquam angusta, & tertio intextum habens vocem* ΑΓΙΟΣ, *quod in Menais ad* 27. *Decembris notari poterit. Easdem stolas simili modo apud Moscos inscribi facile credideriem, licet Ephemeridum sculptor, propter angustiam spatii, nihil tale potuerit notare, ideoque moluerit Cruces fingere.*

10 *Quoniam vero gentis Moscovitica religio erga Sanctos satis ex hactenus deductis patescit, non erit huic loco inconveniens subnectere, qua ratione Dux Moscovia ad quadam singularioris devotionis loca annuas suas peregrinationes instituat, ex relatione anno precedenti* 1679. 15. *Septembris scripta, per domesticum quendam Legatorum Cæsareorum, ad spectandum pompam in electum ad id secus viam suggestum invitatorum. Praposita peregrinationis terminus erat* Trowitzy. *Locus Moscua dissitus* 30. *circiter*

Digitized by Google

A *citer* P. M. *verſus Septentrionem*. Præmiſſa fuerat turba famulorum, ad mundandas qua tranſeundum erat vias: hanc ſtato die ſubſecuta ordine pompa eſt, adeo numeroſa adeoque magnifica, ut ſpecioſiſſimus triumphus duci videretur. Initium faciebat cohors Prætorianorum, qui ipſi, non minus quam equi eorum, tàm ſuperbe induebantur ac ſplendide, ut id concipere aliquis vix animo poſſit. Sequebantur ducti ad manus equi ex pretioſioribus centum: omnibus ſellæ ephippiaque auro picta, omnibus circuli circum tibias anteriores aurei, omnibus e dextro ſellæ latere appenſus grandior enſis in vagina argentea, quam totam pallidulo virore Callaides diſtinxerant, Turkoſii vulgo appellati, omnibus denique ad latera famuli, qui ſingulos utrimque ducebant habenis ex ſerico laboratis. Tum comparebat Rheda Czari, vacua illa quidem & nihil præter ipſius panopliam continens, late ſpectabilem; undique tamen elegantiſſime ſculpta atque inaurata, quam equi ſex candidi protrahebant, ornati capita excelſis pretioſarum plumarum faſcibus. Claudebat agmen Czarus ipſe, cinctus præcipuis Imperii ſui Proceribus, generoſoque equo ſuperbe invectus: quorum tantus erat apparatus veſtium gemmatarum, imprimis mitrarum capita tegentium; ut qui Romanis ſæpe pompis adfuerant, fatérentur eas nec e longinquo quidem poſſe cum Moſcovitica illa comparari.

B 11 *Hactenus illa relatio, primam Septembris hebdomadam indicans, qua egreſſus hic ſpectatus a Cæſareis Legatis ſit. Cum ergo oppidum* Trowitz *dictum, ſecundum chorographicam in Atlante Blaviano tabulam, diſtet Moſcua horarum duntaxat octo vel decem itinere Boream verſus, & peregrinatio illa dicatur ſuſcepta prima hebdomade Septembris, quando Feſtum Nativitatis B. Mariæ cadebat in feriam iſtius hebdomadis 6. præſumi poteſt, quod eo loci ſit celebris aliqua Deipara imago, ad quam venerandam undique convenians peregrini, eo ſucceſſu, ut ipſos quoque Magnos Duces ad ſe quotannis trahat; ſicuti de Cellenſi Thaumaturga in Styria quotannis audimus Auguſtiſſimum Imperatorem illuc proficiſci ſolitum. Veroſimile eſt autem non ſtatim reverti Moſcuam Czarum, ſed captam ſemel peregrinationem proſequi flexo in Occidentem itinere, verſus monaſterium Sanctiſſimæ Trinitatis, duplo quam ſit Trowitz remotius Moſcua*, ad diem anniverſarium S. Sergii 25. *ejuſdem menſis* Septembris celebrandum, *ut loquitur Poſſevinus; quicum ex arce Staroviæ Pleſcoviam verſus diſceſſiſſet* 18. Kal. Octobris, triduo poſt, *id eſt die* 15. *Septembris, ex eadem arce, prædictam ob cauſam, illuc etiam* Princeps excurrit, *inde in* Slobodam Alexandri *oppidum (illud credo quod Paulo Oderborniis, propinquum Moſcuæ ſtatuit, & ſpecioſam magnorum Ducum habitationem appellat)* mox ad ſuam Regiam (Moſcuam intelligo) profecturus.

C

INDICULUS

Sanctorum Ruthenis propriorum.

Poſtquam explicandæ figuratas Moſcorum Ephemerides, ſatis ſuperque jam demonſtratum habemus, pleroſque quos natio illa ut Sanctos colit, a Græcis acceptos fuiſſe; breviter colligemus indiculum eorum, qui ipſis proprii ſunt; ut talium paucitate conſiderata, manifeſtum fiat, non niſi rara toſtatiſſimaque virtutis perſonis eum honorem fuiſſe tributum. Sunt ergo ſuis diebus aliqui noti nobis, aliqui ſub dubio tantum ſitne Ruthenus an non, & his præfigimus *

* Marcianus *Monachus*	11 Ianuarii.
* M. Agne, *Mater an Martyr?*	16 Ianuarii.
Prochorus *Monachus*	10 Februarii.
Demetrius *Monachus*	11 Februarii.
Alexius *Metropol.*	12 Februarii & 20 Maji. D
Symeon *Monachus*	13 Februarii.
Cyrillus *Ep. Moravorum Apoſtolus*	14 Februarii.
* Eulogius *Monachus*	14 Februarii.
* Cyrillus *Martyr*	20 Martii.
* Iacobus *Epiſcopus*	21 Martii.
* Iſacius *Diaconus*	24 Martii.
Antonius, Ioannes, Euſtachius, *MM.*	14 Aprilis.
* Theodorus *Epiſcopus*	20 Aprilis.
Stephanus *Ep. Permienſis*	26 Aprilis.
Theodoſius in Petſerra	3 Maji.
* Nicolaus *Epiſcopus*	9 Maji.
Iſidorus *propter Chriſtum ſtultus*	14 Maji.
Iſaias *Epiſc. Roſtovienſis*	15 Maji.
Leontius *Ep. Roſtovienſis*	23 Maji.
* Nicetas *Stylita*	24 Maji.
* Ignatius *Epiſcopus*	28 Maji,
* Dionyſius *Monachus*	1 Iunii,
* Ioannes *Martyr*	2 Iunii.
* Cyrillus *Monachus*	9 Iunii.
Antonius Pezerskie *Monachus*	10 Iulii.
Wlodomirus *Dux primus Chriſtianus*	15 Iulii.
Borys & Glebus *Principes*	24 Iulii.
* Felix *Martyr*	30 Iulii. E
* Philotheus *Archiepiſcopus*	15. Septemb.
Theodorus *Monachus*	19. Septemb.
Michael *Zernichovienſis* M.	20. Septembris.
Theodorus *ejus famulus*	20. Septembris
Sergius *Radoznenſis Abbas*	25. Septembris
Nicolaus Sbiatopza *Monachus*	14. Octobris
* Euthymius *Monachus*	15. Octobris.
Cleopatra *Sanctimonialis*	20. Octobris.
Hilarion *Epiſcopus Mebienſis*	21. Octob.
* Joannes *Monachus*.	22. Octob.
Athanaſius *Metropolita*	24. Octobris.
Abrahamus *Monachus*	25. Octobris
* Paraſcavia *Virgo*	28. Octobris
Barlaam *Ep. Novograden.*	6. Novemb.
* Gregorius *Epiſcopus*	14. Novembris.
* Eupatius *Epiſcopus*	16. Novembris.
* Palladius *Monachus*	27. Novembris.
Stephanus *Ep. Surozenſis*	15. Decembris.
Petrus *Metropolita*	21. Decembris.

Atque hi ſunt, quorum annuus cultus ad certos dies determinatus, nobis innotuit ex Ephemeridibus noſtris: ex occaſione autem innotuerunt ſequentes, quibus vellem ſuam quoque determinare diem, ideoque hic collectos propono.

Anonymus *Epiſc. excoriatus a Permienſibus paganis cujus ſit mentio ubi de* S. Stephano *Ep.* 26. Aprilis.

S. Euphroſyna filia Ducis Polociæ, *mortua Hieroſolymis* 23. *Maji, indicatur ubi de S. Euphroſyna in Ephemeride Græca* 25. Septembris.

S. Theodoſius *Presbyter* Monachus, *cujus mentio ad feſtum Pokrod* 1. Octobris & 10. Julii, *ubi de S. Antonio.*

S. Praxedis *ſeu* Paraſcavia, *filia Ducis Polociæ, Roma mortua & canonizata* 12. Novembris, *indicatur occaſione S. Paraſcaviæ* 28. Octobris.

S. Mercurius *Martyr Smolenſki, de quo noſtra ad* 24. Novembris, *ubi de S. Mercurio Martyre antiquo.*

S. Alexius *Moſcuæ ſepultus: cujus mentio ubi de S. Petro Metropolita* 21. Decembris.

Jonas *Metropolita in dextra tabella Triptychi.*

Joannes Roſtovienſis *nobilis Ruthenus, ibidem.*

Sabbatius) *in ſiniſtra tabella triptychi, itemque in di-*Zoſimas) *ptycho.*

DIVIS

DIVIS SOSPITATORIBUS
EPIMETRON.

Nefas ſit manum tollere ab Ephemeridibus, complexis præcipuos totius anni Sanctos, quos Eccleſia Græca colendos ſuſcepit, atque ex ſe propagata Ruthenica tradidit; & non meminiſſe beneficiorum, per eoſdem Sanctos acceptorum eo quadriennio, quo inter manus fuit incubratio, ipſorum honori deſtinata. Equidem, ut præfari cœperam, poſt abſolutam Aprilis menſis editionem, cum anno MDCLXXVI, *inter primas curarum ſumpſiſſem Moſcoviticarum tabularum explicationem; per Junium ac Julium menſes tam gravi correptus morbo fui, ut bis de vita mea actum crederem medici, niſi ſcriptori ſuo longiorem vitam a Deo impetrarent Cælites. Horum certe interceſſioni diſcuſſum periculum retulerunt amici; inter quos Jacobus Wallius noſter, meæ me erga eos obligationis admonuis, hanc Oden pangens.*

DIvinum beatos credimus ordines
Regnare cælo, vocaque ſupplicum
Audire, damnatoſque votis
A medio revocare leto.
Quis eſſe curæ te neget his, Pater?
Io! ſuperſtes vivis, & igneus
Venaſque & arentes medullas
Letifero populatus æſtu
Conſedit ardor: vivis, & alterum
Inire pergis, quod Lacheſis tibi
Invidit, ævum: penſa reſtant
Longa, novo peragenda fuſo.
At nil medentum contulit huc manus,
Nihil Machaon auxiliantibus
Hic egit herbis: ſpes ſaluſque
Una fuit memoraſſe faſtis
Toto clara Divum nomina, non prius
Fama per orbem dicta, tot ſenes,
Viroſque, ſtipatiſque lætas
Virginibus puerisque matres.
Per te colentur, dum poſitis honor
Feretur aris. Hos tuus hic labor,
Atque omnis æternabit ætas
Emerito celebres triumpho.
Hi quidquid iræ ſævæ minantium
Sanxere regum, & terrificum fuit
Spectaſſe lictori, tulerunt
Impavidi indocileſque flecti,
Seu ſciſſa multo vulnera vulnere,
Sive alte adactas viſceribus ſudes,
Rogoſque, candenteſve lamnas,
Cauſa dabat pietaſque vires.
Illis ſacrorum cultus, & inſulæ
Fecere nomen, prædaque Tartaro
Abacta, victuræque chartæ,
Digna lini monumenta cedro.
Nec in remotis inclita rupibus
Celata virtus. Hic Cilicum hiſpidis
Inhorruerunt trita ſetis
Corpora: ſæpe oculos madentes
Cæloque fixos vidit & Heſperus,
Et vidit idem Lucifer: hic prior,
Magnoque major cenſa regno
Pauperies, tolerata parvo.
Sunt quas rubenti Virginitas roſa
Pudorque vinxit, queis pretium fuit
Mori, verecundumque corpus
Idaliis prohibere flammis.
Nec ſi qua triſtes in vidua domo
Eluxit annos, hic viduum fuit
Cubile famæ. Non vocatus
Rurſus Hymen; meliore tæda
Præluxit æther: pulchra pericula,
Gemmas & aurum, diripuit ſibi:
Narratur & noctem precantis
Sæpe torus maduiſſe fletu.
Quid his vetuſtas proferat ultima
Par aut ſecundum? Sed ſine te foret,
Pereſa deformi jacerent
Acta ſitu levibuſque blattis.
Quæ, quotque per te poſteritas ſequi
Exempla diſcet! Quæ memoras, leget:
Et lecta verſantem pudebit
Non eadem ſimilare factis.
Ne viſa quiſquam Miltiadis mihi
Trophæa jactet. Scilicet unius
Rupere ſomnos, cum juventam
Indecorem ſterileſque laudum
Damnaret artes, armaque poſceret,
Queis clade Perſas attereret nova,
Novumque jam victor ſuperbis
Indueret ſpoliis trophæum.
Majora præſtas: otia pluribus
Ignava faſti diſcutient tui,
Mentemque conſpectæ perurent
Acrius Indigetum coronæ.
Tum ſi quis Auſtros corporibus graves,
Horamque colpet peſtiferi Canis,
Aut prenſus Ægæo tumultu
Navita fleet pavitans, manuſque
Cælo trementes porrigat, Africis
Victus procellis; protinus audiet
Cælum vocantes, & laborum
Grande feres pretium tuorum.
Ubique dives muneribus tholus,
Sculptiſque in auro caſibus aureus,
Ubique ſervatas loquentur
Exuviæ tabulæque vitas.
Probare, quantum concilliet tibi
Hæc cura Divos, non poteras valens,
Æger probaſti. Dura morbi,
Dura ſitis mala, dura lecti
Tuliſſe tanti eſt: victu inopes dies
Somnoque noctes, oraque torrida,
Senſimque vicina labantem
Morte animam meminiſſe dulce eſt.
Utcumque templis munera ſoſpites
Votiva ſolvant, tu tua ſcriniis
Excuſa priſcis Acta ſacro
Rige tholo, Superiſque vitam
Redde obligatam: dum veniat manus
Suprema cœpto, tantaque res ſuos
Digeſta per menſes legatur,
Expleat & numerum December.

Ne ego humanæ conditionis non ſatis memor fuerem, ſi vaſtiſſimi Operis, plurium vires laſſantis & laſſaturi, metam ultimam ſcribendo vivendoque attingere me poſſe ſperem. Quam a deceſſoribus accepi lampada, neque ſegniter aliquo tenus prætuli, eam aliis tradam, ac ſupplicibus votis expoſcã in cœtũ recipi faciet atem, quibus nunc devotũ ſtudium & vitam habeo occupatam. Hoc animo ad Aª a Maji prælo aptanda me contuli: & quoniam ſedulitas P. Hanſchenii, etiam in grandi ſua ætate, quæ nunc annum octogeſimum numerat, operoſiſſima, magnam operis partem confecerat, interim dum abſolvendo, limando, & imprimendo Aprili intendebam ego; intra tempus non legnum uſque eo promotares eſt, ut antequam annus MDCLXXVII *initium caperet, potuerit menſis Maji impreſſio inchoari, modicis progreſſura paſſibus, dum alii aliique tomi paulatim abſolverentur. Ita ut ageremus, ſuadebat incenſum amicorum ſtudium, pergere porro jubentium. Sed nullius efficacius apud nos vel conſilium vel imperium fuit, quam Celſiſſimi ac Reverendiſſimi Principis*

A FERDINANDI *Furſtenbergii, tunc Paderbornenſis, nunc etiam Monaſterienſis Epiſcopi. Hic, ipſe quo iſtac moliebar, anno* MDCLXXVI *ſingulari* D. Luciæ *beneficio ſervatus a morte, quam proximam intendebant dyſenteria & hæmorrhoidum acutiſſimi dolores; vitam, tot populis tantiſq; rebus adhuc neceſſariam, non eſt dedignatus eo quoq; ſibi relictam credere, ut hoc de Actis Sanctorum Opus munifica ſua liberalitate fulciret. Quare non publica modo Weſtphaliæ vota, pro Paſtore ſuo cariſſimo; ſed etiam privata noſtra, pro Mæcenate liberaliſſimo, valuiſſe gaviſus ſum tanto impenſius, quanto gravius me afflixerat fama, qua de acerbo illius obitu vulgata fuerat creditaque. Accedebat autem ad lætitiæ cumulum, quod capitis tam cari ſalutem, non alius quiſpiam, ſed ipſemet nuntiaret literis propria manu ſcriptis, jubens gratias reddere Servatrici Divæ, Virgini & Martyri Syracuſanæ, a qua ſoſpitatem impetraverat voto, quod ſibi reddito hujuſcemodi verſibus illigare placuerat.*

O! quid, torminibus præſens medicina levandis,
Ferre laboranti, Virgo, moraris opem?
Tu mortalis adhuc, ægræ ſolatia matri
Diceris in tanto, Diva, tuliſſe malo.
Addita nunc cælo, potes omnia: pelle dolores,
B Qui miſeris urunt viſcera noſtra modis.
Quem non ulla queunt medicamina ſiſtere fluxum
Sanguinis, ah! votis ſiſte vocata meis.
Quodque Agathæ potuere preces, ſit fas mihi per te
Carmine votivo dicere, poſſe tuas.
Concordes animæ, quas nunc par junxit Olympi
Gloria, par olim virginitatis amor:
Eſte mihi faciles, & pro me jungite vota:
In manibus veſtris vita ſalusque mea eſt.
Proſit, opemque ferat, ſiquid tamen illa merentur,
Muneribus me vos demeruiſſe meis.
* *Sc. illam D. Agathæ Vot. & Mart. ad incolarum utili. eorum amplificandam, in Sid deſſe anno 1661. ſtruitam.* Altera nunc a me * poſitas ſibi conſpicit aras:
Altera, ſi valeam, munera vota feret.
Solviſti meritas dotali munere grates:
Dos mihi, ne munus deſpice, carmen erit.
Carmine fit vivax meritum: neque neſciet ætas
Poſtera, quod vivam, munus id eſſe tuum.
Vota etiam, pro me ſalvo tibi debita, reddet
Unanimis Vatum, qua valet arte, chorus.
Quam mihi præſtiteris teſtabitur ara ſalutem,
Et ſuſpenſa tuo ſacra tabella tholo.
Inſcribam, QUA TE, VIRGO, TRIBUENTE REVIXI,
LUX MIHI NATALIS SEMPER HABENDA LOCO.

Equidem, a Poeticis ſtudiis jam pridem abduCtum animum habebam tunc cum hæc acciperem, vel maxime occupatum aliis & toto cælo diverſiſſimis curis, inter veteres membranas, tineiſque ac blattis ſubductas Sanctorum vitas. Ut tamen ſuaviſſima mihi epiſtola oſculum impreſſi venerabundus, reſuſcitari ſenſi ſopitos amœnioris ſpiritus igniculos; urgeriq; me, ut etiam ipſe pangerem aliquid, ad gratitudinem tam bene merita Sancta teſtandam. Itaque epigramma ſcripſi, quod is cujus amori & honori factum erat, cum luce publica non indignum judicavit, rurſum hic velut, ſacratieri loco anathema fige.

C

DIva potens, morbos ſemper miſerata fluentes,
Sanguine jam venas deſtituente ſuas:
Accipe ſervato meritas pro Principe grates,
Illimes Paderæ cui famulantur aquæ.
Ille ſacri fidus Cuſtos & Paſtor ovilis,
Ille decus patriæ diliciumque ſuæ
FERNANDUS, quam pene fuit! Jam fama, fuiſſe
Dixerat: & paſſim credita fama fuit.
Triſtia defuncto jam pangebamus amici
Carmina, in exequias ultima dona pias.
Vivere cum ſeſe ſcribit mœrentibus ipſe:
Vivere ſed ſcribit munere, Diva, tuo.
Stringere quem nullæ potuere Machaonis artes,
Strinxerunt fluxum vota petentis opem. D
O bene, quod lucis teneas a nomine nomen,
Lux oculis per quam redditur illa meis.
Nunc elegos; dum magna ſuo ſequar ordine cœpta,
A tibi devoto pectore plura feres.
Venerit extremis tandem manus ultima faſtis,
ipſe tua plenus laude December erit.
Sive tuo referam quæſitas ſanguine palmas,
Sive (quod o!) numquam non ero, Virgo, tuus.

Nempe (ſicuti jam antea dixi) ſpes nulla mihi eſt attingendi Decembrem, ad cujus XIII *diem Sanctæ ipſius Virginis Acta pertinent: ſed deſiderium illius tranſeundi, ubi Sanctorum magnalia, non ut nunc maligna ſub luce ſcripterum veterum formidoloſo examine indaganda per partes; ſed ſimul omnia in divinæ cognitionis ſpeculo manifeſta efferentur, citra confuſionem beatis oculis contemplanda. Quid ergo? Paſteros, ea in parte laboraturos, commonitos volui, ut S. Luciæ clariſſimis maximiſque miraculis annumerare meminerint ſanitatem redditam Principi, de hoc Opere noſtro ſua beneficentia optime merito. Addant* P. Godefridum Henſchenium, *grate ac pie commemorare ſolitum, vitam ſe debere matris de ſe gravida & dyſenterica voto,* S. Luciæ *nuncupato; adeoque patrocinio ejus prius ſe ſervatum fuiſſe quam natum.*

Hæc porro una cum ipſius Principis Celſiſſimi *votivis Epigrammatis aliis, Wallikque noſtri inſigni poemate, Famam accuſantis quod optimum quemque acerbiſſimo nuntio in ſummum dolorem temere conjeciſſet, miſi in lucem ſingulari opuſculo: atque ita ad proſequendam Maji editionem me retuli, multo certiori jam ſpe ejus cito abſolvendi, quod totus proceſſurus eſſet ſub auſpiciis* Celſiſſimi Ferdinandi Furſtenbergii. *Sed o incertas providentias noſtras! Annus qui ſequebatur* MDCLXXVIII, *ab ætate in autumnum declinans, tam gravem Antverpienſi civitati aeris intulit corruptionem; ut vulgatis per omnes vicos ac familias brevi tempore morbis peſſimis, vix ullæ eſſent ſine funere ædes, nulla ſine infirmo uno aut pluribus. Inter quæ dimiſſis ſtudiis noſtris diuque verſantem me, idem qui Sociorum plures morbus corripuit: neque juvit infectum patrii ſoli aerem cum puriori cælo commutaſſe, quin mali jam penitus concepti vis etiam Lovanii proſequeretur quod cœperat operari, neque ad extrema urgeret. Ergo nec Majum quidem ſpes erat a me poſſe abſolvi: ſolicitudinem vero etiam graviorem injecerat funus immaturum* P. Danielis Cardoni, *qui ſi viveret poterat cœpta proſequi. Placuit tamen Superis etiam hac vice mihi vitam ſervare, ſub patrocinio S. Franciſci Xaverii, ferventibus Lovanienſium ac Mechlinienſium votis in mei auxilium advocati. Sic diſcuſſum tunc quidem periculum eſt. Herebat nihilominus in viſceribus pertinax ac violenta febris, nullique cedebat induſtriæ medicorum; nihil latius ſperare jubentium, quam curationem lentam, & vires benigniori aeris beneficio reſtaurandas poſt hiemem, quæ tota reſtabat, tranſactam. Hoc metuens, atque intelligens quam incommoda ea mora foret prælis, jam pridem Acta Sanctorum Maji repoſcentibus, proprio ipſe voto ſtatui invocare Sanctum, qui mihi tam propitius fuerat alieno. Sed ea fuit vel tenuitas fidei, vel verecundia petendi per miraculum ſanitatem, ut ultra facultatem ſacrificandi feſto ipſius Sancti die (qui ſolis novem diebus aberat) voti ſumma ſe non extenderit. Ille autem plus quam rogabatur præſtitit: & pulſa intra quatriduum febre, eas emaciato ac languido corpori vires feſtinanter reſtituit; quæ ſufficerent ut & diem tertium Decembris & omnes poſt ſecuto, ab aurora in meridiem, poſſem implere quotidiano Sacrificio, Horario penſo, colloquio familiari, ſcriptione utili, aliiſque nonnullis levioribus curis. Has inter etiam carmen fluxit, tedia nocturna, quandoque propter febriculam inſomnium, fallenti poetico iſto uſu, donec adeſſet hora, matutino Sacrificio,*

unde

Digitized by Google

unde mihi dicto incboare mos tunc erat, deſinata. Quod ægri capitis ſomnium potius, quam experrecti ingenii fœtum, oculis vix erubuiſſem hic ſubjicere, Lector, niſi vel inde excitandum te ſperaſſem ad agendas mecum Divis ſoſpitatoribus gratias, magno in primis Thaumaturgo Indiarum & Japoniæ Apoſtolo. Proinde Euchariſticon *accipe, quod ejus altari affigendum ſic ſcripſi.*

FRanciſci exuviæ, Goa quas opulenta decenter
  Compoſitas, largo thuris honore colit;
Vos ego, vos (toto vivam licet orbe remotus)
  Supplicibus veneror ſtratus humi genibus.
Non tamen hinc optem, per mille pericula vitæ,
  Trans maria ut portet me peregrina ratis:
Sufficit exilis pars corporis, ut ſtat in aris
  Sive Malina tuis, ſive Lovaina tuis.
Nam media cum vix rapto de morte, valendi
  Non niſi longinquam ſpem medicina daret;
Iſtic pro me alii, pro me hic præſentior ipſe
  Xaverio vovi ter tria ſacra meo:
Poſt totidemque dies, totidemque ex ordine noctes,
  Sic valui feſto, magne Patrone, tuo;
Nullus ut inde dies ierit, quin myſtica ad aram
  Hoſtia ſit verbis rite ſacrata meis.
Interea quæ, parva licet, lentiſſima febris
  Viſa eſt dimidios velle tenere dies,
Luce redux media, media ſe nocte recondens,
  Et dubios inter ſpemque metumque teneus,
Verſa novam in formam, binis lætitare diebus
  Incipit, & quarto bella movere palam.
Quid facerem? Nova jam noto fero vota Patrono;
  Sitque precor longi terminus iſte mali.
Nec mora. Devectus Peruanis pulvis ab otis;
  Diluitur vino, fortis libere, tuo.
Illa quidem pugnat, tamquam quæ vincere poſſet
  Pulveremque hoſtem, Xaveriique manum:
Sed primo nimium certamine laſſa, ſecundum
  Non tulit; & ceſſit, cedere juſſa, loco.
Scilicet unius ſpatio qui ſubvenit horæ
  Sæpius, in ſubitum promptior auxilium;
Is, modicæ fidei, qualem me comperit, ægros
  Sic juvat, ut vires temperet ipſe ſuas.
Ergo aliis velox, mihi lentus, amandus utriſque,
  Et meritus laudis carmen utrimque paris,
Vivat, jo! & cunctis pro me qui vota tulerunt:
  Perpetuo lætos donet habere dies.

Hæc cum vel dictavi primum, vel poſtea dedi imprimenda, uti nihil minus cogitabam, quam gratia, a Sancto (ut mihi pie perſuadebam) acceptam, miraculo adſcribere; ſic minime ſuſpicabar futurum aliquem, qui ſequius id acciperet, neque de Tridentinorum decretorum tranſgreſſione accuſaret, tamquam privata auctoritate deſinentem, id quod Ordinariorum judicio ſubjectum Eccleſiæ voluit. Atque utinam mea unius infectatione contentus, non etiam in Sanctum Sanctique cultorem eximium Principem, virulentum calamum infixiſſet effrons Camus! Nunc quis ego ſum, qui mihi factam injuriam querar? Satis illi, quicumque fuit is, ejuſque faviloribus pœnæ eſt, quod me, quem optabant audire mortuum, vivere intelligant, ad veritatem hiſtoriæ ſacræ a fabulis ſecernendam optime animatum, nulliſque vel minis vel probris a cœpto opere deducendum, quamdiu Deo viſum fuerit vitam, ex eo periculo ſervatam, mihi prorogare.

INDEX
NOMINUM HIS EPHEMERIDIBUS CONTENTORUM.

Nota I. *Sola nomina, in tabulis Moſcorum figuratis expreſſa, ſcribi litteris Romanis: ſcripta vulgaribus vel in Ephemeride Græca vel alicubi in explicatione referri.* II. *Adjecta poſt menſem litteras* Gr. *Græcorum,* Mo. *Moſcorum Ephemerides,* A *Appendicem indicare. Ubi nulla littera additur, ſignatur utraque Ephemeris.*

A

ABacuc Propheta 2 Decembris.
Abdias Propheta 19 Novembris.
Abibus cum ſociis M. Edeſſæ 15 Novembris.
Abibus, aliis, *Sabinus M.* 26 Martii. *Mo.*
Abercius Ep. M. in Phrygia 22 Octobris.
Abrahamus monachus 25 Octobris *Mo. & A.*
Abrahamius Anachoreta 29. Octobris *Mo.*
Acacius Presbyt. M. in Armen. 29 Novembris *Mo.*
Acacius Ep. Melitinæ 31 Martii *Gr.*
Acacius M. in Armenia 7. Maji.
Acacius τῇ τάξει Περσίδι 7 Julii *Mo. & A.*
Acacius *ἐν Κλίμασι* 7 Julii *Mo. & A.*
Acepſimas cum ſociis M. in Perſide 3 Novembris.
Acindynus cum Pegaſio M. 2 Novembris.
Adrianus cum Natalia M. 26 Auguſti.
Æmilianus Ep. Cyzici 8 Auguſti.
Æmilianus M. in Myſia. 18 Julii.
Agabus Apoſtolus 8 Aprilis. *Mo.*
Agape, ideſt, Caritas cum ſororibus M. 17 Sept.
Agape cum ſororibus Theſſalonicæ 16 April.
Agapius & Theopiſtus cum Parentibus 20 Sept.
Agapius cum ſociis M. 15 Martii.
Agathangelus Diac. M. 23 Januar. *Gr.*
Agatha V. M. Catanæ 5 Februarii.
Agathonicus M. Romæ 22 Auguſti.
Agathopus cum Theodulo M. 5 Apr. *Mo.* 4 *Gr.*
Aggæus Propheta 16 Decemb.
Aglaja matrona Romana 19 Decemb. *Mo.*
Agrippina M. Romæ 23 Junii.

Alexander Epiſc. CP. 30 Auguſti. *Mo.*
Alexander ὁ ἐν Πισίδῃ M. 14 Martii *Gr.*
Alexander cum Antonina M. 9. Julii. *Mo.* 10. *Gr.*
Alexander cum Sociabus 20 Martii *Gr.*
Alexius homo Dei 17 Martii & *A.*
Alexius Metropol. Kijovien. 12 Febr. *Mo. & A.*
Ejus Inventio 20 Maji. *Mo. & A.*
Alypius Stylita 26 Novembris & *A.*
Ambroſius Ep. Mediolan. 7 Novembris.
Amos Propheta 15 Junii.
Amphilochius Ep. Iconii 23 Novembris.
Amplias Apoſtolus 31 Octob. *Mo.*
Ananias inſtructor S. Pauli 1 Octobris
Ananias, Azarias, Miſael 17 Decembris *Mo*
Anaſtaſia M. Romana 29 Octob. 22. Decemb
Anaſtaſius Perſa. 22 Januar. *Gr.*
Anaſtaſius monachus Sinaita 21 April. *Mo*
Anatolius M. cum fratribus in Galatia 20 Nov. *Gr.*
Andreas Apoſtolus 30 Novemb.
Andreas Cretenſis Epiſc. 4 Julii.
Andreas Tribunus M. 19 Auguſti.
Andreas in Criſi M. 17 Octob. *Mo. & A.*
Andronicus cum Junia Apoſtoli 17 Maji.
Inventio Reliquiarum 22 Febr.
Andronicus cum Proto & Taracho M. 12 Octob.
Andronicus cum Athanaſia 6 Maji & 9 Octob. *Mo.*
Andronicus Apoſtolus 30 Julii *Gr.*
Anna Mater Deiparæ 25 Julii & 9 Sept.
Aniceetus M. cum Photio 12 Auguſti.
Anthimus Ep. Nicomediæ M. 3 Septemb.

Digitized by Google

Anthusa filia Copronymi 25 April. Me.
Antipas M. Pergami 11 Aprilis.
Antonina cum Alexandro M. 9 Junii Me. 10 Gr.
Antonius Magnus Abbas 17 Januar. & A.
Antonius Caulea Pact. CP. 12 Februar. Me.
Antonius Peterskie monachus 10 Julii. Me. & A.
Antonius cum sociis M. Lithuanus 14 Apr. Me. & A.
Anysia M. Theſſalonicæ 30 Decemb.
Apoſtoli XII 30 Junii.
Apoſtoli LXXII ſeu Diſcipuli 4 Januarii.
Aquila Apoſtolus 14 Julii.
Aquilina V. M. in Paleſtina 13 Junii.
Arcadius cum Xenophonte &c. 26 Januarii.
Archippus Apoſtolus 19 Febr. 22 Novemb.
Ariſtarchus Apoſtolus 15 Aprilis Me. 14 Gr.
Ariſticlianus ſive Ariſtocles 23 Junii. Me.
Aretas M. in Syria 24 Octobris.
Artemius Dux M. 20 Octobris & A.
Artemius ſeu Artemon 24 Martii Me.
Artemon Epiſcopus 13 April.
Arſenius monachus 8 Maji Me. & A.
Athanaſia cum Andronico 6 Maji 9 Octob. Me.
Athanaſia cum filiabus M. 31 Januarii Me.
Athanaſia Vidua 18 April. Me.
Athanaſius Ep. Alexand. 18 Jan. 2 Maji.
Athanaſius Epiſcopus 24 Octob. Me. & A.
Athanaſius Anachoreta in monte Atho 5 Julii.
Athanaſius ὁ ἐν Σινᾷ 5 Julii Gr. & A.
Athenogenes Sebaſten. Ep. M. 16 Julii.
Autonomus Ep. M. in Bithynia 12 Septemb.
Auxentius Archimandrita 14 Februar.
Auxentius cum ſociis M. in Armenia 13 Decemb.

B.

Babylas Presb. M. 24 Januar. Me.
Babylas Ep. Antioch. M. 4 Septemb.
Bacchus cum Sergio M. 7 Octob.
Barbara V. M. 4 Decemb. & A.
Barchiſus M. in Perſide 29 Martii Gr.
Barlaam monachus 6 Novemb. Me. & A.
Barlaam Martyr 19 Novemb.
Barnabas Apoſtolus 11 Junii Me.
Bartholomæus Apoſtolus 11 Junii.
Inventio ejus 25 Auguſti
Barulas puer 28 Novemb. Me.
Baſileus Ep. M. in Ponto 26 April.
Baſiliſcus M. in Ponto cum ſociis 3 Mart. 22 Maji.
Baſilius Ep. Cæſareæ in Cappad. 1 Januar, & A.
Idem cum Nazianzeno & Chryſoſt. 30 Jan. & A.
Baſilius Ep. Cherſonis cum ſociis 7 Mart.
Baſilius Presb. M. Ancyræ 22 Mart.
Baſilius Decapolita 28 Februar. Me.
Baſilius Epiſc. 12 April.
Baſla M. in Macedonia 21 Auguſti,
Becylus 15 Mart. Me.
Benedictus Abbas 14 Mart. Me.
Beryllus ſeu Cyrillus Ep. 21 Mart. Gr.
Beſarion Thaumaturgus 6 Junii Me.
Blaſius Ep. M. in Armenia 11 Februar.
Bonifacius M. Romanus 19 Decemb.
Boryſſius ſeu Romanus cum Glebo 24 Julii & A.
Bucolus Ep. Smyrnæ 6 Februar.

C.

Cæcilia Virg. Mart. 22 Novembr. Gr.
Callinicus M. in Paphlagonia 29 Julii.
Callinicus cum Sociis M. in Armenia 13 Decemb.
Calliſtratus M. Romæ 17 Septemb. Me.
Capito Ep. Cherſonis cum ſociis 7 Martii
Capitolina cum famula M. 27 Octob. Gr.
Carpus Apoſtolus 26 Maii.
Carpus cum Papylo M. 13 Octob.
Caſſianus auctor Collationum 29 Februar. Me.
Catharina V. M. Alexandrina 24 Nov. Me. 25 Gr.
Celſus puer cum Nazario M. 14 Octob.
Charalampius Presb. M. Antioch. 10 Febr.
Charitas cum Sororibus 17 Septemb.
Cherubina M. 5 Octob. Me.
Chariton Diac. M. 23 Januar. Gr.
Chariton Ab. in Paleſtina. 28 Septemb.
Chionia cum ſororibus Theſſalon. 16 April.
Chriſtophorus M. 9. Maji.
Chriſtophorus Diac. M. 23 Januar. Gr.
Chriſtina V. M. 24 Julii.
Chryſanthus cum Daria M. 19 Mart.
Chryſogonus M. Aquilejæ 22 Decemb. Me.
Claudius cum Lucilliano &c. 3 Junii Me.
Claudius cum Diodoro &c. M. 24. April. Gr.
Clemens Papa M. 25 Novemb. Me.
Clemens Ep. M. Ancyræ 23 Januar.
Cleonicus cum ſociis M. in Ponto 3 Mart.
Cleopatra.. M. cum filia aut alumna 20 Oct. Me. & A.
Codratus Apoſtolus Ep. Athenienſis 21 Sept.
Codratus M. Corynthi 10 Mart.
Codratus M. Nicomediæ 7. Maji Gr.
Conon M. in Iſauria 5. Martii.
Conſtantinus Magnus cum Helena 21. Maji.
Conſtantinus Philoſophus 24 Februar. Me.
Cornelius Centurio 13 Septemb.
Corona cum Victore M. 11 Novembr. Me.
Coſmas cum Damiano M. Romæ 1 Julii & A.
Coſma cum Damiano Confeſſor 1 Novemb. & A.
Coſmas Poeta Majumæ Ep. 14 Octob. Gr. & A.
Coſmas Melodus 14 Octob. Gr.
Creſcens M. in Lycia 15 April. Gr.
Creſcens Apoſtolus 30 Julii Gr.
Crucis apparitio ſupra Calvariam 7 Maji.
Feſtum Conſtantinopoli 1 Auguſti Me.
Exaltatio 14 Septemb.
Cyprianus cum Juſtina M. 2 Octob.
Cyriacus Ab. in Paleſtina 29 Septemb.
Cyrillus Ep. Alexandr. 28 Jan. 9 Junii.
Cyrillus Ep. Hieroſolymit. 18 Mart.
Cyrillus Diaconus Arethuſ. M. 29 Martii Me.
Cyrillus Slavorum Apoſtolus 14 Febr. Me. & A.
Cyrillus M. 20 Mart. Me. & A.
Cyrillus Monachus 9 Junii Me. & A.
Cyrillus ſeu Beryllus Ep. 21 Mart. Gr.
Cyrus cum Joanne M. 31 Jan. 28 Junii.

D.

Dalmarius Præſes Dalmatarum 3 Auguſt.
Damianus cum Coſma M. Romæ 1 Julii & A.
Damianus cum Coſma Confeſſ. 1 Nov. & A.
Daniel Prophetæ 17 Decemb.
Daniel Stylita 11 Decemb. & A.
Daria cum Chryſantho M. 19 Martii.
David ſeu Glebus cum Romano 24 Julii Me.
David Theſſalonicenſis 26 Junii.
David Rex 26 Decemb. Gr.
Demetrius Ab. Thaumaturgus 11 Febr. Me. & A.
Demetrius M. Theſſalonicæ 26 Octob. & A.
Diomedes M. Nicææ 16 Auguſti.
Dionyſius Areopagita 3 Octob. & A.
Dionyſius Monachus 1 Junii Me. & A.
Dionyſius cum Lucilliano &c. M. 3 Junii Me.
Dius Thaumaturgus 19 Julii Me.
Dometius M. Perſa 7 Auguſti.
Domnica Abbatiſſa CP. 8 Januar.
Domitianus Ep. Melitinæ 10 Januar. Me.
Dormientes ſeptem 4 Aug. 22 Octob. Me.
Dorotheus Ep. Tyri Mart. 5 Junii.
Dorotheus Presb. Antioch. M. 5 Junii Gr.
Dorotheus in Cilicomo 5 Junii Gr.
Dorotheus Abbas ſcriptor 5 Junii Gr.

Dory-

Digitized by Google

Dorymedon cum ſociis M. 19 Septemb.
Doſitheus diſcip. Dorothei 5 Junii *Gr.*

E.

ECaterina V. M. Alex. 24 Nov. *Mo* 25 *Gr. & A.*
Eleutherius Ep. Illyrici 15 Decemb.
Eleazarus Machabæus 1 Auguſti *Mo.*
Eliæ Prophetæ raptus 20 Julii *& A.*
Eliſabeth mater S. Joan. Bapt. 24 Junii 5 Sept.
Eliſæus Propheta. 14 Junii
Elpis ideſt Spes cum ſororibus M. 17 Sept.
Epicharis Mart. 27 Septemb. *Gr.*
Epenetus Apoſtolus 30 Julii *Gr.*
Ephrem Ep. in Cherſone cum ſociis 7 Martii.
Ephrem Syrus 28 Januar. *& A*
Epimachus Mart. 31 Octob.
Epiphanius Ep. in Cypro 12 Maji.
Epiſteme cum Galactione M. 5 Novemb.
Eraſtus Apoſtolus 10 Novemb. *Mo.*
Erotis cum Domina ſua M. 27 Octob. *Gr.*
Eudocimus 7 Septemb. *Mo. & A.*
Eudocimus Dux M. 31 Julii.
Eudocia M. in Syria 1 Mart.
Eudocia M. in Perſide 4 Auguſti *Mo.*
Eudoxia cum Matre & ſororibus M. 31 Januar. *Mo.*
Eugenia M. Romana 24 Decemb.
Eugenius cum ſociis M. in Armenia 13 Dec.
Eulampius & Eulampia MM. 10 Octob.
Eulogius Monachus 4 Februar. *Mo. & A.*
Eumenius Ep. in Creta 18 Septemb.
Eupathius Epiſcopus 15 Novemb. *Mo. & A.*
Euphemia M. Chalcedone 11 Julii 16 Sept.
Euphroſyna Lithuana Hieroſolymis 25 Sept. *& A.*
Euphroſyna filia Paphnutii 25 Sept.
Euphroſynus monachus *A.*
Euplius M. Siculus 11 Auguſti.
Eupraxia ſeu Euphraſia V. 25 Julii *Mo.*
Eupſychius M. in Cappadocia 9 April.
Euſebia M. in Enchaitis 8 Februar. *Gr.*
Euſebius Ep. Samoſathenus 22 Junii.
Euſignius M. Antiochiæ 5 Auguſti.
Euſtachius cum ſociis M. Lithuanus 14 April. *Mo.*
Euſtachius cum fratribus in Galatia M. 20 Nov. *Gr.*
Euſtachius M. cum uxore & filiis 20 Sept. *& A.*
Euſtratius cum ſociis M. in Armenia 13 Dec. *& A.*
Euthymius Ab. in Paleſtina 20 Januar *& A.*
Euthymius Junior. 20 Januar. *Gr.*
Euthymius Thaumaturgus 20 Januar. *Gr.*
Euthymius Ep. Madytarum 20 Januar *Gr.*
Euthymius Monachus 15 Octob. *Mo.*
Eutropius cum ſociis M. in Ponto 3 Martii.
Eutychius M. Tomis 24 Auguſti.
Eutychius Patriarcha CP. 6 April.
Ezechiel Propheta 21 Julii *Mo.*

F.

FAuſtus Præſes Dalmatarum 3 Auguſti.
Febronia V. M. in Syria 25 Junii
Felix M. Epiſcopus 31 Auguſti *Mo.*
Fides cum Sororibus 17 Sept.
Flavianus Anachoreta 16 Febru. *Mo.*
Florus M. cum Lauro 18 Auguſti *& A.*

G.

GAbriel Archangelus 26 Mart.
Encænia ejuſdem CP. 13 Julii.
Galaction cum Epiſteme M. 5 Nov.
Gelaſius M. 27 Februar. *Gr.*
Georgius Ep. Mitilenæ 7 April.
Georgius Megalo Martyr 23 Apr. 26 Nov. *Mo. & A.*
Georgius Chozebites in Paleſt. 8 Jan. *Mo.*
Georgius in Maleo Anachor. 4 April. *Mo.*
Geraſimus Anachor. ad Jordanem 4 Mar.
Germanus Patriarcha CP. 12 Maji *Mo.*
Germanus Ab. in Macedonia 12 Maji *Mo.*
Gervaſius cum Prothaſio M. 14 Octob.
Glebus ſeu David cum Boryſſo 24 Julii *& A.*
Glyceria M. in Thracia 13 Maji
Gordius M. in Cappadocia 3 Januar.
Gregorius Magnus Papa 12 Martii *Mo.*
Gregorius Nazianzenus 25 Januar. *& A.*
Cum Baſilio & Chryſoſtomo 30 Januar. *& A.*
Gregorius Ep. Nyſſenus 10 Januar.
Gregorius Thaumaturgus Ep. 17 Novemb.
Gregorius Magnæ Armeniæ Ep. 30 Sept. *& A.*
Gregorius Ep. Agrigentinus 23 Nov. *Mo.* 24 *Gr.*
Gregorius Epiſcopus 14 Nov. *Mo. & A.*
Gregorius Decapolita Conf. 20 Novemb.
Gurias cum ſociis M. Edeſſæ 15 Nov.

H.

HElena Imper. cum Conſtantino 21 Maji.
Halladius Mart. 27 Maji *Gr.*
Hermias Martyr 31 Maji.
Hermolaus Presbyter M. Nicom. 26 Julii *Mo. & A.*
Hermylus cum Stratonico 13 Januar.
Herodion Apoſtolus 8 Apr.
Hieron ſive Hierax Armen. M. 27 Nov.
Hierotheus Areopagitæ Magiſter 4 Octob.
Hilarion Ep. Moſcus 21 Octob. *Mo & A.*
Hilarion Ab. in Paleſtina 21 Octob.
Hilarion Junior monachus 6 Junii.
Hilarion Ab. Peliceres 28 Martii.
Hilarius ſive Hilarion cum Procla M. 12 Julii
Hippolytus M. Portuenſis 30 Januar.
Hyacinthus M. Amaſtrenus 3 Julii *Gr.*
Hyacinthus M. in Cappadocia 3 Julii
Hypatius M. in Paphlagonia 31 Marti *Mo.*
Hypathius cum Lucilliano &c. 3 Junii *Mo.*

I.

JAcobus Apoſtolus frater Joannis 30 April.
Jacobus frater Domini 30 Apr. 23 Oct. 26 Dec.
Jacobus Alphæi ſive Minor 8 Octob.
Jacobus Epiſcopus Confeſſor 21 Martii *Mo. & A.*
Jacobus interciſus M. in Perſide 27 Nov.
Januarius Epiſc. Martyr 21 April.
Jaſon Apoſtolus 28 April. *Mo.* 29. *Gr.*
Jeremias Propheta 1 Maji.
Jeſu Chriſti Annuntiatio & Incarnatio 25 Martii.
Nativas ejuſdem 25 Decemb.
Circumciſio 1 Januarii.
Hypapante 2 Februar.
Baptiſmus 6 Januarii.
Transfiguratio 6 Auguſti.
Imago Edeſſena 16 Auguſti *Mo.*
Ignatius Ep. Antioch. M. 20 Decemb.
Relatio Antiochiam 20 Januarii.
Ignatius Epiſcopus 28 Maji *Mo. & A.*
Innocentes ſub Herode 29 Dec.
Joachim Pater Deiparæ 9 Sept.
Joannes Baptiſtæ Conceptio 23 Sep.
Nativitas ejuſdem 24 Junii.
Decollatio 29 Aug.
Inventio capitis prima 25 Maji.
Inventio ejuſdem tertia 24 Febr.
Commemoratio CP. 7 Januar.
Joannis Evangeliſtæ obitus 8 Maji.
Feſtum ejuſdem 26 Sept.
Joannes Chryſoſtomus CP. 13 Nov.
Relatio corporis 27 Januar.
Idem

Idem cum Basilio & Nazianzeno 30 Jan. & A.
Joannes Eleemosynarius Ep. Alex. 12 Nov.
Joannes Episcopus CP. 30 Augusti Mo.
Joannes Jejunator CP. Patr. 2 Septemb. Mo.
Joannes Damascenus 4 Decc. Mo. & A.
Joannes Climacus 30 Martii & A.
Joannes cum Xenophonte &c. 26 Januarii
Joannes Calybita 15 Januar. & A.
Joannes Palæolaurita 19 April. Mo.
Joannes Discip. Gregorii Decapol. 18 April. Mo.
Joannes M. 2 Junii Mo. & A.
Joannes cum Cyro M. 31 Jan. 28 Junii
Joannes cum Maria & Xenophonte 26 Januar.
Joannes M. sub Juliano 30 Julii. Mo.
Joannes Monachus 22 Octob. Mo. & A.
Joannes socius Simeonis Sali 21 Julii Mo.
Joannes cum sociis M. Lithuanus 14 Apr. Mo. & A.
Joannes Rostovienſis 15 Maji. Mo. & A.
Joannicius monachus 4 Novemb. & A.
Job patiens 6 Maji.
Joel Propheta 19 Octob.
Jonas Propheta 21 Sept. Mo. 12 Gr.
Jonas Metropol. 21 Septem. Mo. & A.
Jonas Sabaita Presb. 22 Sept.
Josaphat Archiep. Poloc. M. 12 Novem. Mo. & A.
Joseph cum Deipara 26 Decemb. Gr.
Joseph Hymnographus 4 April. Mo.
Joses seu Joseph M. 20. Martii Mo.
Irenarchus M. Armenus 28 Nov. Mo.
Irene Martyr 5 Maji.
Irene cum sororibus M. Thessalon. 16 April.
Isacius Diaconus 24 Martii Mo. & A.
Isacius Præses Dalmatarum 30 Maji 3 Aug.
Isacius monachus 30 Maji.
Isaias Propheta 15 Jan. Mo. 9 Maji. & A.
Isaias Ep. Rostovienſ. 15 Maji. Mo. & A.
Isidorus Hispalen. Epiſc. 4 April. Mo.
Isidorus Peluſiota 4 Februar.
Isidorus Dux M. 14 Maji.
Isidorus Salus 14 Maji. Mo. & A.
Ismael M. cum sociis 17 Junii.
Judas Apostolus 19 Junii.
Juliana Martyr 21 Decemb.
Julianus Ciliæ M. 21 Junii.
Julianus & Basiliſſa MM. 7 Januar. Gr.
Julitta cum Quirico M. 15 Julii.
Junia cum Andronico Apost. 12 Feb. 17 Maji
Justina cum Cypriano M. 2 Octob.
Justinus Philosophus M. 1 Junii.
Justinus M. Romæ 1 Junii. Gr.

L.

Laurentius M. Romæ 10 Augusti.
Laurus M. cum Floro 18 Aug.
Lazarus Anachoreta 7 Novemb. Mo.
Leo Papa 18 Februar.
Leo Ep. Catanensis 20 Februar.
Leontius Ep. Rostovien. 23 Maji. Mo & A.
Leontius M. in Phœnicia 18 Junii.
Leontius 18 Februar. Mo.
Lucius M. cum Thyrso 14 Decemb.
Longinus Centurio 16 Octob.
Lucas Evangelista 18 Octob.
Lucianus Presb. M. 15 Octob.
Lucillianus cum 4 pueris M 3 Julii.
Lupus Ep. M. Sirmii. 23 Aug.

M.

Macarii duo Roman. & Ægyptius 19 Jan. & A.
Machabæi septem fratres 1 Aug.
Macrina soror S. Basilii 19 Julii.
Malachias Propheta 5 Januar.
Mamas martyr 2 Septemb.
Mamelchæ mart. 5 Octob. Gr.
Manuel M. cum sociis 17 Junii.
Marcellus Acœmeta 19 Decemb. Mo.
Marcellus Ep. Sicilie 9 Nov. Mo.
Marcianus Ep. Syracusanus 9 Febr. Mo.
Marcianus & Martyrius MM. 25 Octob.
Marcianus M. in Ægypto 6 Junii Mo.
Marcianus monachus in Palæst. 11. Jan. Mo.
Marcus Evangelista 25 April.
Marcus Ep. Arethusiorum 29 Mart. Mo.
Mardarius cum sociis M. Armenus 13 Decemb.
Maria Deipara 26 Decemb.
Ejusdem Conceptio, dicta S. Annæ 9 Nov. A.
Nativitas 8 Septemb.
Introductio in templum 21 Nov.
Annuntiatio 25 Martii.
Puerperium 26 Dec.
Purificatio 2 Februar.
Obdormitio 15 Augusti.
Coronatio, Moscis Pokrof. 1 Octob. Mo. & A.
Mariæ Vestis in Blachernis 2 Julii
Depositio zonæ CP. 31 Aug.
Imago 26 Augusti. Mo.
Maria Magdalena 22 Julii.
Maria Ægyptiaca Pœnitens 2 April.
Maria cum Xenophonte & filiis 26 Januar.
Marina seu Margareta V. M. 17 Julii.
Martha mater Simeonis Stylitæ senioris 5 Julii. Mo.
Martina V. M. Romana 12 Januar. Gr.
Martinianus Eremita 23 Februar.
Martinus Papa 14 April. Mo 13 Gr.
Martyres XL Sebasteni 9. Martii.
Martyres XLII in Amorio capti 6 Martii.
Martyres XLV Nicopolitani in Armenia 10 Julii.
Martyres Nicomediæ 20000 28 Decemb.
Martyres IX in Cyzico 29 April. Mo.
Martyres X in Creta 23 Dec.
Martyres monasterii S. Sabæ 20 Mart. Mo.
Mathias Apostolus 9 Augusti.
Matrona in Chio 9 Novemb. Gr.
Matrona Monacha CP. 9 Novem. Gr.
Matrona M. Thessalonicæ 27 Martii.
Matthæus Apost. Evangelista 9 Aug. 16 Novemb.
Maura cum Timotheo M. 3 Maji.
Maximus monachus Confessor 21 Jan. 13 Augusti.
Maximus M. cum sociis 18 Februar. Mo.
Melania Junior 31 Decemb.
Meletius Ep. Antiochiæ 12 Februarii.
Menas M. in Phrygia 11 Decemb. & A.
Menas M. Alexandriæ cum sociis 10 Dec.
Menodora & sorores M. in Bithynia 10 Septemb.
Mercurius M. in Ponto 24 Nov. Mo.
Mercurius M. apud Smolenſkum 24 Nov. Mo. & A.
Methodius Patriarcha CP. 14 Junii. Mo.
Methodius Episc. Patrarum 20 Junii.
Methodius Apostolus Moraviæ 14 Febr. Mo.
Metrodora & sorores MM. 10. Septemb.
Metrophanes Episc. CP. 4 Junii.
Michael Archangelus 8 Novem.
Ejus miraculum in Chonis 6 Septemb.
Michael Ep. Synnadarum 23 Maji
Michael Syncellus Patr. CP. 18 Dec. Mo.
Michael Dux martyr 20 Septemb. Mo & A.
Michael Malinus 12 Julii. Mo.
Micheas Propheta 14. Augusti.
Mocius M. Byzantii 11 Maji.
Moyseus Propheta 4 Septem. Mo.
Moyses monachus 28 Augusti.
Myron Episc. in Cypro 17 Augusti.

N. Natalia

N

NAtalia cum Adriano M. 26 Auguſti.
Naum Propheta 1 Novemb.
Nazarius cum ſociis M. Mediolani 14 Octob.
Neſtor Ep. Perge in Pamphilia 28 Februar. *Me.*
Neſtor M. Theſſalonicæ 27 Octob. *Me.*
Nicanor Apoſt. cum Sociis 28 Julii *Gr.*
Nicephorus Patriarcha CP. 2 Julii.
Ejuſdem relatio 13 Martii.
Nicephorus in Latro monte 13 Martii *Gr.*
Nicephorus M. Antiochiæ 9 Februar.
Nicetas Ep. Chalcedonis 28 Maji.
Nicetas Ab. in Bithynia 3 April.
Nicetas Stylita 24 Maji *Me. & A.*
Nicetas M. in Gothia 15 Septemb.
Nicolaus Ep. Myrenſis 6 Decemb.
Nicolaus Epicopus 9 Maji *Me. & A.*
Nicolaus Studita 4 Februar. *Me. & A.*
Nicolaus Zbiatoſa 14 Octob. *Me. & A.*
Nicon M. cum ſociis 23 Martii.
Nicon Metanoëtes dictus 26 Novemb. *Gr.*
Nitus monachus 12 Novemb. *Me.*
Nymphodora & ſorores MM. 10 Septem.

O.

OReſtes cum ſociis M. in Armenia. 13 Decemb.
Oreſtes M. Thyana 10 Novemb. *Gr.*
Olympias Virgo 25 Julii *Me.*
Olympius Apoſtolus 10 Novem. *Me.*
Oneſimus diſcipulus Pauli 15 Februar.
Oneſiphorus diſcipulus Pauli 9 Novem. *Me.*
Onuphrius Anachoreta 12 Junii *& A.*
Oſeas Propheta 17 Octob.

P

PAchomius Abbas 15 Maji.
Palladius monachus 27 Novem. *Me. & A.*
Pambo Abs in Ægypto 18 Julii. *Me*
Pamphilus Preſb. M. in Paleſt. 16 Febr.
Pancratius M. in Sicilia 9 Julii.
Pantelcemon ſeu Pantaleon M. 27 Julii *& A.*
Pappas Mart. 16 Martii *Gr.*
Papylus cum Carpo M. 13 Octob.
Paramonus M. 29 Novem.
Paraſcevia V. M. 26. Julii *Gr.* 13 & 28 Oct. *Me. & A.*
Parmenas Apoſt. cum Sociis 28 Julii *Gr.*
Parthenius Ep. Lampſaci 7 Februar.
Patapius Solitarius CP. 8 Novemb.
Patres in Thebaide aut Raithu 13 Januar. *Me.*
Patres ſancti ante Chriſtum 17 Decem. *Me.*
Patricius Ep. Proſæ. 19 Maji.
Paula cum Lucilliano &c. M. 3 Junii *Me.*
Paulus Apoſtolus 29 Junii
Paulus Patriarcha CP. 6 Novemb.
Paulus Junior Patriarcha CP. 30 Auguſti *Me.*
Paulus cum Sorore Mart. 4 Mart. *Gr.*
Paulus primus Eremita 15 Januar.
Paulus Thebæus ſive Simplex *A.*
Paulus in Latro Anachoreta 13 Mart. 21 Novemb. *Gr.*
Paulus cum Lucilliano &c. 3 Junii *Me.*
Pegaſius cum Acindyno 2 Novem.
Pelagia Pœnitens Hieroſolymis 7 Octob.
Pelagia M. in Cilicia 4 Maji.
Petrus Apoſtolus 29 Junii.
Ejuſdem catena 16 Januar.
Petrus Abeſelamites M. 12 Januar. *Me.*
Petrus Dionyſius, Andreas &c. MM. 18 Maji *Gr.*
Petrus Epiſc. Alexandrinus M. 25 Novem. *Me. & A.*
Petrus in Monte Atho 12 Junii *Me.*
Petrus Metropolita Kijovienſis 21 Decem. *& A.*
Phantinus Thaumaturgus 30 Auguſt. *Gr.*
Philemon Apoſtolus 22 Novem. *Me.*
Philetus Senator M. 27. Matr. *Me.*
Philippus Apoſtolus 14 Novem. *& A.*
Philippus Diaconus ex ſeptem 11 Octob. *Me.*
Philogonius Ep. Antioch. 20 Decem. *Me.*
Philotheus Archiepiſcopus 15 Septem. *Me. & A.*
Philotheus Presbyter 15 Septem *Me.*
Phocas Ep. M. in Ponto 22 Septem.
Photina Samaritana 20 Mart. *Me.*
Photius M. cum Aniceto 12 Auguſti.
Piatenka ſeu Paraſcevia 13 Octob. 26 Nov. *& A.*
Piſtis ſive Fides cum ſororibus M. 17 Septem.
Plato M. Ancyræ 18 Novemb.
Pœmon Anachoreta in Thebaide 27 Auguſt.
Polycarpus Epiſc. Smyrnæ 23 Februar.
Polyeuctus M. in Armenia 9 Januar.
Porphyrius Epiſc. Gazæ 26 Februar.
Probus cum Taracho & Andronico 12 Octob.
Prochorus monachus 10 Februar. *Me. & A.*
Prochorus Apoſtolus 28 Julii.
Proclus Patriarcha CP. 20 Novem. *Me.*
Proclus cum Hilarione M. 12 Julii.
Procopius Decapolita 27 Februar.
Procopius M. in Palæſtina 8 Julii *& A.*
Protaſius cum Gervaſio M. 14 Octob.
Proterius Epiſc. M. 28 Februar. *Gr.*
Publius cum Sociis M. 15 Mart.
Pudes Apoſtolus 15 April. *Me.* 14 *Gr.*

Q

QUadratus *M. Nicomed.* 7 Maji *Gr.*
Quartus Apoſtolus 10 Novemb. *Me.*
Quiricus M. cum Julitta 15 Julii.

R

RHodion Apoſtolus 10 Novem. *Me.*
Romanus M. Antiochiæ 18 Novem. *Me.*
Romanus ſeu Boryſſus cum Davide 24 Jul. *Me. & A.*
Rufus Apoſtolus 8 April. *Me.*

S

SAbas Gothus M. Romæ 24 April.
Sabas M. in Gothia 18 April.
Sabas & ſocii MM. in Sinai 14 Januar.
Sabas Ab. in Palæſtina 5 Novem. *& A.*
Sabatius Presbyter 1 April. *Me. & A.*
Sabatius cum ſociis M. in Phrygia 19 Septemb.
Sabel M. cum ſociis 17 Junii.
Sabinus M. in Ægypto 16 Martii *Me.*
Sadoch M. in Perſide 19 Octob. *Me.*
Salomona cum VII Machabæis 1 Auguſti.
Samonas cum ſociis M. Edeſſæ 15 Novem.
Sampſon Xenodochus 27 Junii.
Samuel Propheta 20 Auguſti.
Sebaſtianus M. Romæ 18 Decem.
Sergius monachus 25 Septem. *Me.*
Sergius Presbyter 1 Aprilis *& A.*
Sergius cum Baccho M. 7 Octob.
Severianus M. Sebaſtæ 9 Septem. *Me.*
Silas Apoſtolus 30 Julii.
Silvanus Apoſtolus 30 Julii.
Silveſter Papa 2 Januar.
Simeon Ep. Hieroſolymitanus 27 April.
Simeon Stylita ſenior 1 Septem. *& A.*
Simeon in monte mirabili 24 Maji
Simeon Salus 21 Julii.

Simeon

Simeon Juſtus 3 Februar.
Simeon Epiſcopus M. 17 April. & A.
Simeon monachus 13 Februar. Mo. & A.
Simon Apoſtolus 10 Maji.
Simon cum Juda Apoſtolus 19 Junii Gr.
Siſoes Anachoreta 6 Julii.
Sophia mater Fidei, Spei & Caritatis 17 Sept.
Sophonias Propheta 3 Novemb.
Sophronius Patriarcha Hieroſol. 11 Martii.
Soſipater Apoſtolus 28 April. Mo.
Sozon M. Pompejopoli in Cilicia 7 Septemb.
Spes cum ſororibus 17 Septemb.
Spiridion Epiſc. in Cypro 12 Decemb. & A.
Stachys Apoſtolus 31 Octob. Mo.
Stephanus Protomartyr 27 Decem. & A.
Ejuſdem translatio 2 Auguſti.
Sptephanus Epiſc. 26 Aprilis Mo. & A.
Stephanus Epiſc. Moſcus 15 Decem. Mo. & A.
Stephanus Thaumaturgus 28 Martii Mo.
Stephanus Sabaita 13 Julii.
Stephanus monachus M. CP. 28 Novem. & A.
Strategicus M. 13 Januar Gr.
Syncletica V. Alexandrina 5 Januar.
Synodus VII Nicæa an. 787 11 Octob. Mo.

T

Tarachus cum Probo & Andronico 12 Octob.
Tarasius Patriarcha CP. 25 Februar.
Tatiana V. M. 12 Januar.
Tatiana ſeu Trajana cum ſuis M. 20 Septem.
Terentius cum Neonilla M. 28 Octob. Mo.
Terentius cum ſociis M. in Africa 10 Apr. 28 Oct.
Thadæus Apoſtolus 21 Auguſti.
Thalalæus M. Edeſſæ 20 Maji.
Thecla V. M. 24 Septem.
Theoctiſte cum matre & ſororibus M. 31 Jan. Mo.
Theoctiſtus 4 Januar. Gr.
Theoctiſtus Ab. ſocius S. Euthymii 3 Septem. Mo.
Theodora Imperatrix 11 Februar. Mo.
Theodora Alexandrina pœnitens 11 Septemb.
Theodorus ſeu Theodoſius 20 April. Mo.
Theodorus Studita 11 Novem. Mo. & A.
Theodorus Trichinas 21 April. Mo. 20 Gr.
Theodorus Syceota 22 April.
Theodorus Graptus Conf. 11 Oct. 27 Decemb. Mo.
Theodorus Diſcipulus Pachomii 16 Maji.
Theodorus Dux Megalo martyr 8 Febr. 8 Jun.
Theodorus Tiro M. 17 Februar.
Theodorus M. famulus Mich. Ducis 20 Sept. Mo. & A.
Theodorus M. in Pamphilia 10 April. Mo.
Theodorus monachus 19 Septem. Mo. & A.
Theodoſia M. CP. 29 Maji.
Theodoſia cum matre & ſororibus M. 31 Jan. Mo.
Theodoſius Metropol. Kilovien. 3 Maji Mo. & A.
Theodoſius Cœnobiarcha in Palæſt. 11 Jan. & A.
Theodoſius Presbyter 10 Julii Mo.
Theodotus Ep. Ancyranus 18 Maji Mo. 7 Junii.
Theodotus Ep. in Cypro M. 2 Mart.
Theodulus cum Agathopo M. 5 April. Mo. 4 Gr.
Theodulus M. 14 Januar. Gr.
Theonas & Theopemptus MM. 5 Januar.
Theophanes Graptus Conf. 11 Oct. & 27 Dec. Mo.
Theophanes Auctor Chronographiæ 12 Mart.
Theophylactus Metrop. Nicomed. 8 Mart.
Theopiſtus & Agapius cum Parent. MM. 20 Sept.
Theopiſtus cum fratribus in Galatia M. 20 Novem. Gr.
Therapon Epiſc. Sardium 26 Maji Mo.
Therapon M. in Cypro 26 Maji Mo.
Thomas Apoſtolus 6 Octob.
Thomas in Maleo monte Anachor. 7 Julii.
Thyrſus M. cum Leucio 14 Decemb.
Timolaus M. 19 Decemb. Mo.
Timon Apoſtolus cum Sociis 28 Julii Gr.
Timotheus diſcip. Pauli 22 Januar. Mo. & A.
Timotheus Epiſc. Pruſæ M. 10 Junii Mo.
Timotheus Anachoreta 21 Februar.
Timotheus cum Maura M. 3 Maji.
Titus Apoſtolus 25 Auguſti.
Titus Abbas 2 April.
Trajana M. cum marito & filiis 20 Septem.
Triphyllius Ep. in Cypro 13 Junii Mo.
Trophimus Apoſtolus 15 April. Mo. 14 Gr.
Trophimus cum ſociis M. in Phrygia 19 Septemb.
Trophimus M. cum Theophilo 23 Julii Mo.
Tryphon M. Lampſaci 1 Februar. & A.
Tychon Epiſc. in Cypro 16 Junii & A.

V

Varus M. in Ægypto 19 Octob. Mo.
Victor cum Corona M. 11 Novemb. Mo.
Vincentius Diacon. M. 11 Novemb. Mo.
Vlodomirus Princeps Ruſſiæ 15 Julii Mo. & A.

X

Xene V. in Caria 24 Ianuar.
Xenophon cum Maria & filiis 26 Januar.

Z

Zacharias Propheta 8 Februar. Mo.
Zacharias Pater Io. Baptiſtæ 24 Junii 5 Sept.
Zacharias Papa 24 Martii Mo.
Zenobius Ep. & Zenobia MM. 30 April.
Zoſimas curator Mariæ Ægypt. 1 April. Mo.
Zoſimas Presbyter 1 April. Mo. & A.
Zoticus Preſbyter M. CP. 30 Decem. Mo.

FINIS.

Digitized by Google

INDEX SANCTORUM

AD TOMUM PRIMUM MAJI.

A

1 ACheolus Mart. Ambiani in Gallia. Eccleſia & Abbatia illi dicata. Corpus a S. Salvio conditum. Reliquiæ in S. Quintini, & Abbavillæ 44. & 760

1 Acius Martyr Ambiani in Gallia. Cultus ſacer. Corpus a S. Saturo conditum. Reliquiæ in S. Quintini, & Abbavillæ 44

3 Æmilia Biccheria, Ord. S. Dominici Vercellis in Pedemontio. COMM. PR. De cultu, translationibus, vita ſcripta, & anno mortis. 805 VITA per ſor. Annam Mechtildem Fuazzam Italice edita an. 1652. *cap.* 1 Futuræ ſanctitatis ante ac poſt nativitatem præſagia, propoſitum Religionis ineundæ oppugnatum a domeſticis, probatum a patre. 806 *cap.* 2 ingreſſus in Monaſterium ab ea conſtructum, Prioriſſę officium optimo cum exemplo & fructu exercitum. 807 808 *cap.* 3 Caritas erga ægras, Zelus diſciplinæ, praxis colloquiorum ſpiritualium, & orationum efficacia. 809 *cap.* 4 Favores Beatæ divinitus facti, pia mors, monaſterii corporiſque translatio, & hanc comitata miracula. 811 *cap.* 5 Gratiæ ſcriptæ a R. M. Sor. Ludovica. 813 *cap.* 6 Gratiæ ſcriptæ ab ipſamet Sor. Anna Mechtilde. 814 *cap.* Aliæ ſimiles impetratæ a variis. 815. *cap.* 8 Reliqua beneficia, ejus invocationi adſcripta. 816

1 Africanus Ep. juxta Vabrum in Gallia Narbonenſi. 761 Acta *ex variis Collecta c.* 1 Oppidum & Eccleſia Collegiata S. Africani 64. *c.* 2 Corpus & Reliquiæ S. Africani 65 *c.* 3 Ætas & Epiſcopatus 67. Cultus & miracula 68

1 Agapitus Mart. Interamnæ in Umbria *ex Mart.* 45

1 Aldebrandus Epiſcopus. Foro-Sempronienſis in Umbria. Tempus Sedis. An Portuenſis Canonicus? Corpus cum Cathedrali translatum 158. Vita *ex MSS. edita ab Ughello.* Præpoſitura Arimlnenſis. Epiſcopatus. Miracula 159

3 Alexander I Pontifex Mart. Romæ. § 1 Acta ſinceriſſima. Cultus ſacer cum variis elogiis 367. § 2 Tempus Sedis *ex Catalogis & Vitis Pontificum.* Dignitas Comitum utriuſque militiæ 369. & 799. § 3 Reliquiæ in variis eccleſiis 370 Acta martyrii. *Ex variis & optima nota Codicibus MS. c.* 1 A S. Alexandro converſus S. Hermes cum aliis. Hujus cum Quirino Tribuno diſſertatio de fide 371. *c.* 2 S. Alexander e carcere ductus ad S. Hermetem & reductus. Hujus filius a morte reſuſcitatus & nutrix cæca illuminata 372 *c.* 2 SS. Quirinus & Balbina filia & alii captivi a S. Alexandro baptizati. Martyrium SS. Quirini, Hermetis & aliorum 373. *c.* 4 Varia tormenta inflicta SS. Alexandro, Eventio & Theodulo. Horum martyrium & ſepultura 347

3 Alexander Converſus Ord. Ciſtercienſis Fuſniaci. Acta *ex Cantipratano.* Cultus. Stirps regia 434

3 Alexander Vinciolus Ord. Minorum Epiſcopus Nuceriæ in Umbria, *ex Wadingo, Jacobillo & aliis* 818 Bulla Joannis Papæ XXII de Epiſcopatu 818

3 Alexander Martyr Conſtantinopolim translatus & cultus 379. Acta martyrii *ex Græco.* Veſte commutata liberata ab eo e lupanari S. Antonina. Varia illata tormenta 381. Acta Græca *ex MS.* 744

1 Alexander Martyr in Africa *ex Martyrol.* 45

1 Amator Epiſc. Autiſiodorenſis in Gallia. Cultus, baſilica, Acta ſcripta. Tempus vitæ & mortis 50. Vita auctore Stephano Africano Presbytero, *ex pluribus MSS. c.* 1 Ortus, ſtudia, ſponſa obtruſa & relicta. Aſſumptio in Clerum. 52. *c.* 2 ſanati energumenus & paralytica. Dæmones depulſi 53. *c.* 3 Epiſcopatus aditus, infamia diſſipata. Eccleſia nova comparata. Mortuus ſuſcitatus: incendium extinctum 55. *c.* 4. S. Germanus poſtea ſucceſſor inſtruitur. Iter Auguſtodunum. Cæcus & 3 leproſi ſanati, pecunia recepta a ſore 57. *cap.* 5 Germanus petitur ſucceſſor. Morbus, obitus, ſepultura S. Amatoris. Utriuſque encomium 58

2 Ambroſius Martyr in Catalonia, in monaſterio Rycollenſi *ex Domenecco* 185

1 Andeolus Subdiaconus Mart. in Territorio Galliæ Vivarienſi 35. Vita *ex variis MSS. & editione Boſqueti* 35. *c.* 1 Iter ex revelatione Smyrna in Gallias 36. *c.* 2 Fides Chriſti annuntiata. Comprehenſi. Vulnera tolerata. Plagæ ſanatæ 37. *c.* 3 Martyrium toleratum. Corpus a ſubmerſione liberatum & ſepultum 38, 756

4 Antonia Martyr Nicomediæ *ex Martirologiis* 460
An aliis Antonina Nicææ 460 b caput S. Antoniæ Pragæ 460 d perperam fingitur eſſe Antima Maximilla 460 a

3 Antonina Martyr Conſtantinopolim translata. Patria vicus Crodamnorum 379 Acta martyrii *ex MS. Græco.* E lupanari liberata, veſtem cum S. Alexandro commutata. Ultroneus acceſſus ad Præſidem. Varia illata tormenta 381. Acta Græca 744

2 Antonius, ſive Antoninus, Archiep iſcopus Florentinus Ordinis Prædicatorum. Epiſtola dedicatoria Antonio Magliabechio facta 310 *Commentarius prævius.* Varii vitæ & rerum geſtarum ſcriptores 311 & 793 Vita auctore Franciſco Caſtilionenſi Sancti domeſtico *ex MSS. & Leandro Alberti* 313. Prologus 313. *cap.* 1 Acta vitæ uſque ad Archiepiſcopatum ſuſceptum 314. *c.* 2. Eximiæ virtutes in adminiſtratione Archiepiſcopali 317. *c.* 3 Acta in Epiſcopatu & legationes 319. *c.* 4. Aliæ virtutes: libri conſcripti 321. *c.* 5 Pia mors. Exequiæ. Miracula 323. Epilogus 325. Additiones Leonardi de Serubertis Ordinis Prædicatorum, intra annum x ab obitu ſcriptæ, *ex MS. Florentino S. Marci.* Prologus 326. *c.* 1 Virginitas illibata, ſancta converſatio, aliæque virtutes S. Antonii 327. *c.* 2 Tentationes per merita ejus diſpulſæ: morientis gloria revelata 329. *c.* 3. Varia beneficia ejus invocatione impetrata 330. *c.* 4 Sterilis fecundata, varii infirmi ſanati 332. *Appendix.* Varia beneficia præſtita 334. Analecta *ex ſummario Proceſſuum impreſſo. cap.* 1 Fama ſanctitatis, extaſes & revelationes divinæ 335. *c.* 2 Zelus religionis & juſtitiæ ac publici boni in S. Antonio jam Epiſcopo 338. *c.* 3 Caritas & liberalitas erga pauperes miraculis illuſtrata 340. *c.* 4 Quædam viventis miracula & laus morientis 341. *c.* 5 Miracula ad cadaver & ſepulcrum

crum patrata *c.* 6 Naufragio, lapſu p, aralyſi, phthiſi periclitantes voto facto a præſenti morte liberati 345. *c.* 7 Varii morbi voto facto curati 347. *c.* 8 Miracula ad contactum facta. Cereorum anathematum multitudo 348. Gloria poſthuma § 1 Proceſſus ad Canonizationem prævii ſub Leone X 351. § 11 Canonizatio ab Adriano VI celebrata, promulgata a Clemente VII 353. § 111 Officium proprium de S. Antonino 354. § 1v Præparatio ad Translationem corporis in novum Salviatorum ſacellum faciendam 355. § v Translationis 1x Maji peractæ ordo & majeſtas 356. Relatio *e antiqua editione* 793 Alia relatio 795, 796, 797. Vita ab Euphroſyno Latine Italice ſcripta, genuina ex mortui vultu effigies 792

4 Antonius Abbas primus monaſterii S. Juliani Turonibus. *ex Martyrologiis, Simone Martin, & monumentis inde acceptis* 498

4 Antoninus Mart. *ex Martyrologiis* 461

4 Antonius Mart. Scythopoli *ex Synaxario & Menais MSS.* 459

4 Aphrodiſius Mart. Scythopoli *ex Synaxario & Menais MSS.* 459

1 Apollonius Mart. An Interamnæ? *ex Martyrol.* 45

3 Arabonus Martyr *ex Martyrol. Hieronymiano* 382

1 Arigius ſive Aredius Ep. Vapincenſis in Gallia. Tempus vitæ & Sedis. Laudatus a S. Gregorio Magno: ejus patientia in adverſis, zelus contra ſimoniacos, caritas erga monachos in Angliam miſſos: conceditur uſus Dalmaticarum 107. Vita auctore coævo, *ex MS. Sirmondi eruta* 109 & *ſeq.*

1 Aſaphus Ep. in Wallia Boreali. Cultus, tempus vitæ. Lectiones *ex Breviario Aberdonenſi* 82

2 Athanaſius Epiſcopus Alexandrinus. Vita *ex ipſius & aliorum veterum ſcriptis*. Prologus noſter 186. *c.* 1 Pueritia, collato ſodalibus per ludum baptiſmo memorabilis 188. *c.* 2 Studia & prima cum Ario certamina Alexandriæ atque Nicææ in Concilio 189 & 777 *c.* 3 Concors electio ad Epiſcoparum & in eo virtutes 191. *c.* 4 Arianorum cum Meletianis conſpiratio contra Athanaſium. Iſchyræ calumnia & retractatio 193. *c.* 5 Calumnia de Arſenio Epiſcopo occiſo, & judicium hac de cauſa Tyri conſtitutum 194. *c.* 6 Publica refutatio calumniarum, Athanaſio coram judicibus objectarum 199. *c.* 7 Reſumitur calumnia de calice apud Iſchyram fracto, eiq; probandæ delegantur in Mareoten adverſariorum ſuſpectiſſimi 198. *c.* 8 Legatorum inſolentia apud Mareoticos & Alexandrinos. Athanaſii diſceſſus a Tyro ad Imperatorem 199. *c.* 9 Arianis in Synodo Hieroſolymitana receptis damnatur abſens Athanaſius 201. *c.* 10 Exul in Galliis Athanaſius quædam Latine ſcribit 202 & 777. *Appendix.* Symbolum vulgo S. Athanaſii cum indicio ætatis & auctoris 777. Auctor videtur Vigilius Ep. Tapſenſis 783. *c.* 11 Mors Arii, Reditus Athanaſii ab exilio 204 *c.* 12 Nova Euſebianorum molimina tum apud Conſtantium Imp. tum Romæ pud Julium Papam, quem Athanaſius ipſe adit 205. *c.* 13 Conciliabuli Antiocheni acta adverſus Athanaſium. Gregorii Alexandrini violentus in ejus eccleſiam ingreſſus 207. *c.* 14 Alia Gregorii intruſi contra Orthodoxos facinora 209. *c.* 15 Julio Pontifice & Conſtante Imper. adnitentibus, cogitur Synodus Sardicenſis: a qua ſe ſubducunt Euſebiani 211. *c.* 16 Sardicenſium Patrum pro Athanaſio reſcripta. Euſebianorum violenta conſilia Conſtantio data: cui demum eorum pateſcunt calumniæ 213. *c.* 17 Multis Conſtantii litteris ad reditum animatus Athanaſius, iter Alexandriam verſus capeſſit 784. & 215. *c.* 18 Glorioſus Athanaſii reditus ad ſuam Eccleſiam eumq; ſecuti multiplices fructus 217 & 784 *c.* 19 Urſacii & Valentis pœnitentia. Novi motus propter Marcellum Ancyranum. Syllogus ab Athanaſio compilatus 219. *c.* 20 Mors Conſtantis & Julii: ſecutæ machinationes adverſariorum apud Liberium & Conſtantium 221. *c.* 21 Mediolanenſe Concilium & perſecutio orthodoxorum, Athanaſii damnationi ſubſcribere recuſantium. Liberii & Oſii vexatio 223. *c.* 22 Syriani contra Athanaſium nocturna irruptio. Heraclii edicta proponentis impietas & crudelitas 225. *c.* 23 Georgii Cappadocis crudelia initia, Conſtantii litteris approbata ex odio Athanaſii 228. *c.* 24 Athanaſii receſſus ad eremi monaſteria, ejuſq; latebræ per ſexennium 229 & 779 *c.* 25 Lucubrationes tempore ſexennalis receſſus editæ 231. *c.* 26 Alia in ſolitudine ſcripta 232. *c.* 27 Mors Conſtantii & Georgii. Regreſſus S. Athanaſii in Eccleſiam 234. *c.* 28 Alexandrina Synodus: cura Antiochenis impenſa 235. *c.* 29 Acceptis S. Joannis Baptiſtæ Reliquiis exilio damnatur Athanaſius, & uſq; ad mortem Juliani Alexandriæ latet 237. *c.* 30 Joviani Imperium. Athanaſii reſtitutio. Arianorum vani conatus 239 & 779. 362. *c.* 31 Valentis Ariani Imp. conatus contra Athanaſium irriti: hujus cum S. Baſilio amicitia 241 *c.* 32 Athanaſii poſtremæ lucubrationes contra hæreticos. Vita S. Antonii ſcripta: an etiam S. Syncleticæ? 243. *c.* 33 Mors, ſepultura, tranſlatio corporis, ſucceſſor Petrus 246. *c.* 34 Annus & dies mortis atq; cultus. Vitæ ſcriptores poſteriores 248. *c.* 35 De corpore S. Athanaſii Conſtantinopoli Venetias translato & ejus ibidem cultu 250. *c.* 36 Quomodo Conſtantinopoli deportatum ſit corpus Venetias *ex MS. Italico* interprete Aloyſio Carnolio S. J. 252. *c.* 37 Veritas ſancti Corporis a Patriarcha examinata & probata. Translatio ſolennis ad eccleſiam ſanctæ Crucis 254. *c.* 38 Miracula præcipue poſt translationem corporis 256. *c.* 39 De cultu ſacri capitis in Hiſpania & Gallia. 258. Appendix de ſymbolo *Quicunque* 718

1 Audardus Archiepiſcopus Narbonenſis a pag. 141 *vide* Theodardus.

3 Anfridus ſive Anfridus Ep. Ultrajectinus. Varii ejus Comitatus, Monaſteria fundata. Cultus ſacer 429. Vitæ pars *ex MS.* 431

2 Avia V. M. in Gallia, diverſa a S. Aurea neque e Societate Urſulanarum. 772

3 Avitus Diaconus Autiſſiodori. *ex Martyrol.* 424

B.

1 BAtas Perſa Martyr in Meſopotamia. Elogia martyrii *Menol. Baſilii Imper. & MSS. Menais 46. Græca* 739

2 Bellicus Martyr *ex Martyrologiis.* 179

4 Bellicus Mart. in Africa *ex Martyrol.* 460

4 Benedictus Ep. Æſernienſis in Italia. Elogia *ex variis* 495

1 Bertha Martyr Abbatiſſa Avennaci in diœceſi Remenſi. Varia Acta. Reſponſoria metrica cum ſynopſi vitæ. Cultus ut Martyris 112 Acta *ex veteri Officio Avennacenſi* 113. Relatio corporum SS. Gumberti & Berthæ conjugum 116

1 Blandinus in territorio Meldenſi *ex Martyrol. & Breviario Meldenſi.* Eccleſia & parochia illi dicata. 49 Corpus in Prioratu Cellenſi. 760

1 Briocus Epiſcopus in Britannia Armorica. Cultus. Tempus vitæ. Sedes Epiſcopalis. Translatio corporis 91. Vita *ex Officio proprio Eccleſiæ S. Birici* 92. Hiſtoria Translationis 94

C.

C.

2 CÆlestinus Mart. Alexandriæ *ex Martyrol.* Etiam assertus Hispanus, & Romæ passus: *an recte?* 181
2 Cælestinus Martyr *ex Martyrologiis*. Alicujus Cælestini Reliquiæ Bononiæ. Alterius Calepii in diœcesi Bergomensi 179
4 Cælestinus Mart. in Africa *ex Martyrol.* 460
4 Catharina sanctimonialis Ord. Cisterciensis Parci in Brabantia 532. Vita *ex MS. & ex Camipratano & Cæsario* 532
2 Cetinus Martyr *ex Martyrologiis* 719
1 Columba Martyr Turagii in Lusitania *ex Legendario antiquo, Vasconcellio, Cardoso & aliis* 44
1 Comminius sive Comitius Martyr Catanæ in Sicilia. Nomen *ex Martyrologiis*. Acta *in Legendario MS. Lucensi fabulosa* 40
2 Conradus Martyr, fundator Montis-Angelorum Ordinis S. Benedicti apud Subsilvanos in Helvetia 309. Vita *ex Germanico Henrici Murcteri* 309
4 Coreodemus Diac. Antissiodori *ex Martyrologiis in Vita S. Peregrini & S. Mamertini* 453
4 Crescentius Presb. Patavii. COMM. §. 1 de veneratione publica & a tempore immemorabili impensa, Vitæ compendio, & cultus die. 847. §. 2 Translatio corporis a Parochiali S. Lucæ ad Monachas SS. Cæciliæ & Agathæ. 849. §. 3 de statu præsenti reliquiarum, & cultu earum ad examen revocato. 850
3 Crucis inventio. Officium sub Gregorio V. compositum. 798
2 Cyriacus Martyr cum parentibus & fratre Attaliæ in Pamphylia. *Elogium ex Synaxario* 177. Passio *ex MS. Vaticano Græco* 178. Vita Græca *ex MSS.* 739. De cultu & reliquiis. 836. Monachi Antissiodorensis judicium de Crucis inventione & fabulose adscripta. 836

D.

3 DIodorus Martyr, lapidibus obrutus Aphrodisiæ in Caria *ex Menais* 382

E.

2 ELena Virgo Martyr in Gallia, sub Rictiovaro Inventio corporis *ex Chronicis Centulensibus* 181
1 Eleutherius Mart. in Africa *ex Martyrologiis* 45
3 Eventius Presbyter, Martyr cum S. Alexandro Papa Romæ, *ex hujus Actis sinceriſſimis*. Cultus sacer 367 c f 368 Reliquiæ in variis Ecclesiis 370. Pia exercitia 353 c d. Constantia in fide. Tormenta, martyrium 374 c f 375 a
2 Evermarus in agro Tungrensi occisus. Acta duplicia *ex MSS.* Cultus. Elogia *ex Molano & MS. Florario* 120 & 770 f. Acta Vitæ & martyrii *ex MS. Ultrajectino* 221. Historia tripartita *ex MS. Rubeavallis. Pars* I Vita & passio 122. *c.* 1. Ortus, tentationes superatæ, desiderium martyrii. Peregrinatio Compostellam 122. *c.* 2 Illustria sanctitate & miraculis loca in Belgio visitata. Hlacconis tyranni feri mores 123. *c.* 3 Cædes ejus & sociorum. Martyrium illi adscribitur 125. *Pars* II Inventio & Translatio 1, 126. *cap.* 1 Triplex Angelica præmonitio. Inventio corporis 127. *c.* 2 Translatio corporis. Pœna dentem furato inflicta & remissa 129. *Pars* III Translatio 2 & miracula 130. *c.* 1 Miracula ad antiquum sepulcrum. Ecclesia erecta. Contracti & cæci sanati 121. *c.* 2 Corpus translatum. Ecclesia nova constructa, & post paralyticum sanatum dedicata 132. *cap.* 3 Fures injuriosi puniuntur. Corpus circumlatum. Pluvia obtenta: alia miracula 134. *cap.* 4 morbi insanabiles sanati. Dies natalitius divinitus indicatur 137
1 Euphemius Martyr. An Interamnæ? *Ex Martyrologiis* 45
1 Euphrosynus Episc. Panzani in Hetruria. Cultus, Reliquiæ, stola: *Ex Diœceſi & Ferrario* 139
2 Eupolites Martyr Melitenæ in Armenia. *Ex Martyrologiis* 180
3 Eusebius Presb. Antissiodori *Ex Martyrol.* 423

F.

2 FElix Diaconus Martyr Hispali in Hispania. *Ex Breviario Gothico* 185
2 Felix Martyr. *Ex Martyrologiis* 179
4 Felix Mart. in Africa. *Ex Martyrologiis* 460
2 Flamina Virgo Martyr Davaisci in Arvernia sub Diocletiano. Translatio ex Occitania. Ambræ primus sepulcri locus. Miracula 181
2 Florentius Confessor ex Corsica Tarvisium advectus 270. Vita auctore Titiano Episcopo Tarvisino: *Ex MS. Regiæ Suecia* 271
1 Florianus Martyr, Laureaci in Norico Ripensi 461. Acta martyrii *ex MSS.* 462. Alia ex MS. Carthusiano 463 corpus in Poloniam translatum 466. De Translatione alicujus S. Horiani & cultu in Polonia, deque inventione aliorum ejusdem nominis Vicentiæ & Æsii. 836. De alio, una cum corpus S. Victorini, Monasterium Westphaliæ translato 837
4 Florianus Mart. in Africa. *Ex Martyrologiis* 460
1 Florina Virgo, Martyr in Arvernia. Memoria a Jacobo Branche Gallica collecta, hic Latine data 47. Caput Viverii 760
3 Fortunatus Martyr in Africa. *Ex Martyrol.* 383
3 Fortunatus alius Mart. in Africa. *Ex Martyrol.* *ibid.*
3 Fortunio Mart. in Africa. *Ex Martyrol.* *ibid.*

G.

1 GAgas sive Gajus Martyr in Africa. *Ex Martyrologiis* 45
4 Gajanus Mart. *Ex Menais Græcis.* Cultus CP. 471
4 Gajus Mart. *Ex Menais Græcis.* Cultus CP. 475
3 Genius Confessor Lector in Vasconia Aquitanica 583. Vita auctore antiquo. *Ex Collectione Bernardi Guidonis* 384
1 Geraldus Ordinis Canonicorum Regularium Ansedę in Lusitania. Caput miraculis clarum, sepulcrum in monte cum ficu miraculosa 771
2 Germanus Episcopus Martyr apud Ambianos in Gallia. Commentarius R. P. Joannis Bollandi 259. Vita *ex variis MSS.* 261. *cap.* 1 Ætas, baptismus 261. *c.* 2 Religiosa adolescentia 263. *c.* 3 Sacerdotium, prædicatio in Gallia 264. *c.* 4 Varia miracula Episcopatus 265. *c.* 5 Gesta Romæ, in Hispania, in patria 266. *c.* 6 Miracula in mari & Normannia 267. *c.* 7 Martyrium 266. Historia Translationum auctore Joanne Cauchio. 269. Corporis Feram delati, & 4. ossium Ambianum translatorum historia 785
2 Germanus Martyr. *Ex Martyrologiis* 179
2 Germanus Martyr Alexandriæ. *Ex Martyrol.* 181
4 Godehardus Episc. Hildesheimensis in Saxonia inferiore 501. Vita auctore Wolfhero discipulo *Ex MSS.* 502. *c.* 1 Ortus, studia, vita Clericalis, dein monastica 503. *c.* 2 Vita in cœnobiis Altahensi, Hersfeldensi & aliis. Vita ejus privata, & sub eo Guntheri eremitæ 505. *c.* 3 Episcopatus

Digitized by Google

patus Hildesheimensis diu recusatus, dein admissus. Controversiæ de præeminentia in monasterio Gandersheimensi 507. c. 4 Illustres in Episcopatu virtutes. Basilica constructa & ædificata. Jurisdictio circa Gandersheim defensa 510. c. 5 Miracula. Obitus Tadilonis & suus prædictus 512. c. 6 Morbus, obitus, sepultura 515. c. 7 Miracula post mortem edita 517. *Appendix* De miraculis in vita patratis, & in Actis prioribus non indicatis. 519 Historia Canonizationis & miraculorum. c. 1 Canonizatio ab Innocentio 2 facta. Corpus elevatum 521. c. 2 Cæci, muti, claudi aliique sanati. Submersi, suspensi, captivi liberati 523. c. 3 Mortui suscitati, cæci illuminati, naufragi aliique adjuti. 526. *Appendix* 529 *App.* de cultu Genuæ & Cracoviæ 843. Item Mediolani. VITA collata cum MSS. 2 Variæ lectiones 843

4 Gregorius Ordinis Eremitarum S. Augustini Veroculi 535. Epitome Vitæ *ex MS. Notariali* 535. Appendix *Ex Italiæ Cæsaris Ranuccii* 537. Syntagma Gratiarum *Ex instrumentis Notarialibus* c. 1 Gratiæ ab anno 1641 factæ 537. c. 2 Gratiæ anno 1650 mense Julio descriptæ 539. c. 3 Gratiæ mense Augusti testatæ 542. c. 4 Gratiæ mense Decembris declaratæ 544. c. 5 Gratiæ mense Octobris descriptæ 546

H.

4 HElena Virgo Tracis, ubi Corpus & altare cum Capellania propria, sed Acta fabulosa 530. Miracula *ex Gallia N. de Guerrei* 845. *Appendix* de S. Heleno Anachoreta: hujus aliqua gesta 531

1 Heleotherus Martyr in Africa *Ex Martyroll.* 45

2 Helpidius Martyr Melitenæ in Armenia. *Ex Martyrologiis* 180

4 Heraclius Mart. Fulginii. *Ex Jacobillo & Ughello* Ecclesia erecta 452

2 Hermogenes Martyr Melitenæ in Armenia *Ex Martyrologiis* 180

3 Hermogenes Martyr in Asia de antiquis. *Ex Martyrologiis* 366

2 Hesperus Martyr cum uxore & 2 filiis Attaliæ in Pamphylia. Elogium *ex Synaxario* 177 Passio *ex MS. Vaticano Græco* 178. Vita Græca 739

1 Hypolestus Presbyter, Martyr Artipaldæ in regno Neapolitano 41. Acta Martyrii *ex vetusto MS. cœnobii Montis-Virginis* 42. Acta Translationis *ex MS. Abellinensi* 43. De Translatione & miraculis, *ex Hist. Ital.* 757. Gratiæ receptæ per liquorem a Sanctis emanantem, ex Instrum. publicis 758

I.

1 IAcobus Apostolus, filius Alphæi, Martyr Ostraciæ. § 1 Natalis, electio, labores, martyrium, cultus sacer 18 ... § 4 Rationes collatæ ob quas diversus statuitur a Jacobo fratre Domini, & Episcopo primo Hierosolymitano 24, & 755. § 5 Reliquiæ variis in locis asservatæ 29 756. § 6 Reliquiæ capitis Antverpiæ in Ecclesia Societatis Jesu 29. Cultus Funchali in insula Materia & insula Capitis viridis 755. Acta martyrii & miraculorum *excepta ex encomio Nicetæ Paphlagonis* 30

1 Jacobus frater Domini primus Episcopus Hierosolymis 18 ... § 2 Genus, ordinatio, vita sancte peracta. Epistola Canonica 20. § 3 Martyrium, tempus Sedis, cultus sacer 22 756. § 4 Rationes collatæ ob quas diversus statuitur a S. Jacobo Apostolo ex duodenario numero, filio Alphæi 24. § 5 Reliquiæ variis in locis servatæ 27 Vita auctore Simeone Metaphraste *cum MS. Græco collata* 31. c. 1. Patria, epistola scripta & elucidata. Aliæ virtutes 31. c. 2 Synodus Hierosolymis habita. Æstimatio singularis apud Apostolos & Judæos. Martyrium 33 & 735 b Acta Græca *ex MS.* 735

4 Jacobus Diaconus Mart. Bergomi, *ex Breviario, Epitaphio & aliis.* 472. De Translatione *ex Bonalio* 839

1 Jeremias Propheta in Ægypto occisus. Actorum epitome, Cultus apud Orientales, Græcos, Latinos. Celebritas in loco nativitatis, in spelunca & fovea. Epitaphium 1

3 Inventio sanctæ Crucis per SS. Helenam & Macarium Hierosolymis c. 2 Helena loca sacra adit, inventaq; Cruce exornat ædificiis 361. c. 2 Fabulosa inventæ Crucis Acta: alia quædam de eodem argumento scripta 362. c. 3 Quibus diebus Crux Hierosolymis ostendatur: festum Inventionis apud Latinos quando cœptum? Oratio Alexandri monachi de Cruce qualis? 364

4 Joanna Recluta Kipatorii in diœcesi Trecensi. Corpus translatum. Campanæ quotannis pulsantur 534

1 Isicius in Novempopulania *ex Martyrologiis* 47

1 Isidora apud Græcos *ex MSS. Menais.* An hæc in Vitis Patrum laudata, quæ apud Tabennesiotas stultam se simulans in magna austeritate vixit?

4 Judas Quiriacus Ep. Mart. Hierosolymis. *cap.* 1 Cultus in Ecclesia olim & nunc varius 439. c. 2 Reliquiæ S. Cyriaci Anconæ, ubi Patronus colitur 440, 834. c. 3. Veteres de Episcopatu, ætate & martyrio opiniones 441. c. 4 Verisimilior de Episcopatu, ætate & martyrio conjectura 443. Acta apocrypha *ex MSS. et Membritio. Pars* 1 in qua fingitur Crucem Domini indicasse, & Episcopus Hierosolymis a S. Eusebio Papa ordinatus 445. *Pars* 2 in qua fingitur pallus sub Juliano apostata 442

1 Justinus seu Justus in Novem populania. *Ex variis MSS. Martyrologiis.* Vita fabulosa *rejicitur* 47

4 Justus Mart. Fulginii. *Ex Jacobillo et Ughello.* Ecclesia erecta 453, 834

1 Juvenalis Ep. Narniensis in Umbria. Ut Confessor in pace quievit, ab aliis Martyr habitus 386. Vita *ex pluribus MSS.* Acta in Episcopatu Miracula in Vita & post obitum 387. Epitaphium 389. Sequentia 390. Corpus ab Adalberto Marchione Tusciæ vi ablatum 391. Lucæ depositum 392. deinde Romam translatum 392 f, inde Lucam relatum 393 a. Homilia in dedicatione ecclesiæ *ex MS. Narniensi* 393. Bullæ Indulgentiarum anno 1287 & 1323 concessarum 393. Excerpta ex statutis Narniensibus sub Gregorio XI factis 396. Elevatio ultima *Ex instrumentis Pauli Bucciarelli Ep. Narnien. c.* 1 Inventio corporis intra arcam lapideam, anno 1646 facta 398. c. 2. Translatio in novam lipsanothecam 399. c. 3 Translatio in alium locum. Expositio arcæ lapideæ & miraculum effigiei in ea apparentis 401. *cap.* 4 Translatio ad majus altare anno 1649 facta 403. c. 5 Descriptio veteris sacelli & novæ Confessionis 405

K.

1 KEllacus Epiſcopus in Hibernia. Regia propago. Tempus vitæ, locus Sedis & mortis 101: Vita *ex MS. Hibernico Latine verſa* 104 *& ſeqq.*

L.

4 LAdislaus Gielnovius Ord. Minorum de Obſervantia Warſaviæ in Polonia 560. Vita auctores Vincentio Moravvski Ord. Minorum Polono 561. *Lib.* 1 Res geſtæ: virtutes. *c.* 1 Nativitas, pueritia, inſtitutio 526. *c.* 2 Ordinis Minorum de Obſervantia adventus in Poloniam 563. *c.* 3 Ordo Cracoviam introductus, Warſaviam deducta colonia 565. *c.* 4 B. Ladislai receptio in Conventu Varſavienſi: futura ſanctitatis indicia 566. *c.* 5 Sacerdotium. Variæ Præfecturæ adminiſtratæ. Conſtitutiones conditæ 567. *c.* 6 Miſſi Fratres in Lithuaniam 569. *c.* 7. Humilitas profunda & caſtitas Angelica 571. *c.* 8 Paupertatis & obedientiæ ſtudium 572. *c.* 9. Zelus in quærenda ſalute proximi 574. *c.* 10 In extremis Poloniæ periculis hoſtes profligati 575. *Lib.* 2 Labores ultimi. Extaſes. Obitus. Corporis elevatio. *Cap.* 1 Devotio ſingularis, potiſſimum in Corona Deiparæ Virginis recitanda 578. *c.* 2 Locus, apparitione S. Mariæ & miraculis clarus, datus Fratribus Minoribus 579. *c.* 3 Labores religioſi. Ordinis bonum nomen propugnatum 581. *c.* 4 Prædicationes & extaſes 583. *c.* 5 Extaſis in concione de paſſione Chriſti, ægritudo, obitus 585. *c.* 6 Senſus ſanctitatis a morte relictus 587. *cap.* 7 Sepultura & decreta corporis elevatio 588. *c.* 8 Solennis elevatio 589. *c.* 9. Teſtimonia Sixti v, Cardinalium & Archiepiſcoporum Gneſnenſium 591. *c.* 10 Teſtimonia Canonicorum & Senatorum Warſavienſium Gelnovienſium & aliorum 592. *Lib* 3 Miracula octoginta, per capita novem deducta *a p.* 594 *ad pag.* 612. *c.* 10 Concluſio operis 613. Oratio ad B. Ladislaum 614. *Appendix* Miraculum authenticum anni 1663.

4 Leontius Mart. Scythopoli *ex Synaxario & Menais MSS.* 459

4 Lupinus. Carcaſſone corpus, cultus feria 2 Rogationum. 532. Cur a ſolis Canonicis geſtetur ejus feretrum? 847

3 Lupus Martyr Melitenæ in Armenia *ex Martyrologiis* 180

M.

4 MAcarius Epiſc. & forte Lugduni Convenarum, mortuus Ligeni ad Garumnam, nunc oppidum eſt S. Macarii. Cultus in urbe & diœceſi Burdegalenſi *ex Breviario & monumentis tranſmiſſis* 492

4 Macarius Mart. *Ex Menais Græcis.* Cultus Conſtantinopoli 471

4 Macrobius Mart. Scythopoli *ex Synaxario & Menais MSS.* 459

2 Mafalda Regina, Sancii Luſitaniæ Regis filia, Ordinis Ciſtercienſis Aroquæ 787. Vita *ex Vaſconcello, Henriquez & Cardoſo* 788

1 Magnus in Novempopulania *ex Martyrologiis* 47

4 Marcellianus Martyr *ex Martyrol. Caſinenſi* 641

4 Marcius Mart. *ex Menais Græcis* Cultus CP. 471

1 Marculphus Abbas in Conſtantienſi Galliæ diœceſi. Acta duplicia. Corpus, confraternitas, ſeſta Corboniaci. Eccleſia & Reliquiæ Melduni & Trecis. Tempus vitæ, Sacerdotii & mortis 70. Vita 1 *ex MSS.* 71. *Cap.* 1 Ortus, Sacerdotium, acceſſus ad Childebertum Regem, Miracula 71. *c.* 2 Monaſteria Nantum & alia conſtructa. Vita in inſulis peracta. Dæmon abactus. Saxones interempti 72. *c.* 3 Miracula. Alter acceſſus ad Regem. Obitus 74. Alia Vita *ex MSS. c.* 1 Ortus, ſtudia, Sacerdotium, conciones 75. *c.* 2 Acceſſus ad Regem Childebertum. Nantum monaſterium conſtructum. Energumeni liberati 76. *c.* 3 Vita ſolitaria in inſulis peracta. Dæmon abactus. Prædones puniti. Monaſteria conſtructa 77. *c.* 4 Miracula. Alter acceſſus ad Regem. Felix obitus. Tranſlatio corporis 78. Tranſlatio Corporis & fundatio monaſterii Corbiniacenſis 79. Tranſlatio Reliquiæ ad Abbatiam S. Salvatoris 80. *App.* an ejus reliquiæ Meduntæ? 761. Corbiniaci patrata MIRACULA circa 1073. *Auct. coævo.* 762. Alia Peronæ in Picardia an 1101. *Auct. coævo cap.* 1. Circumvectio ſacri corporis per Campaniam & Tardanenſem agrum, atque exceptio Peronæ. 763. *c.* 2 Miracula ſubſiſtente hic corpore facta. 766. *cap.* 3. Alia, & reditus Corbiniacum 767

3 Marianus Martyr in Africa *ex Martyrol.* 383

4 Martialis ſeu Marcianus Martyr in Africa *ex Martyrol.* 460

1 Martyr ſoror S. Columbæ Tugurii in Luſitania *ex Legendario antiquo, Vaſconcelo, Cardoſo & aliis* 44

4 Martyres diſcipuli S. Olbiani Ep. Ancorum in Aſia *ex Menol. Baſilii Imp.* 458 f

4 Martyres XL Laureaci in Norico Ripenſi 462

4 Martyres LX Scythopoli. *ex Synaxario & Menæis MSS.* 459

4 Martyres XXXIX aut XL cum S. Silvano Ep. Gazenſi *ex Euſebio, Martyrol. Latinis & Græcis* 468

3 Maura uxor Timothei Martyr cum ipſo in Thebaide, Conſtantinopoli colitur 375. Acta martyrii *ex MS. Græco cap.* 1 Ad martyrium animata 376. *cap.* 2 Conſtantia in tormentis admiranda 377. *c.* 3 Pia in cruce mors cum marito 378. Acta Græca *ex MS. Vaticano* 471

1 Maurus Libycus, Martyr Romanus, Gallipoli depoſitus. Eccleſia & Abbatia S. Mauri. Vita *ex MS. Græco* ab Alexandro VII Papa ſubmiſſa 40

4 Maurus Mart. Fulginii *ex Jacobolico & Ughello.* Eccleſia erecta 452 834

4 Meldas Martyr Scythopoli *ex Synaxario & Menais MSS.* 459

4 Michael Gedrocius Ordinis Canonicorum Regularium S. Mariæ de Metro Cracoviæ 551. Vita a Joanne Trzuana ſcripta & ſtylo poſtea cultiori edita 553. *c.* 1 Ortus, pia educatio, virtutes in ſeculari & monaſtica vita exercitæ 554. *c.* 2 Viventis & mortui miracula: pius obitus 556. *Appendix* Poſteriora miracula 558. Inſtrumentum Inventionis & Tranſlationis 558

5 Michael Giſlerius: *vide* Pius V

4 Miconius Martyr *ex Martyrologiis* 461

3 Milites triginta Martyres Lactoræ in Vaſconia Aquitanica 383. Vita *ex collectione Bernardi Guidonis.* Converſio, baptiſmus, martyrum 385

1 Milites XXXIII aut IV Martyres Interamnæ *ex Martyrologiis* 45

4 Mittunus Presbyter Martyr in Africa *ex Martyrologiis* 470

4 Monica vidua, mater S. Auguſtini 474. Vita ex libris Confeſſionum S. Auguſtini a Waltero Canonico Regulari collecta *ex MS.* 474. *c.* 1 Pia educatio, conjugium, viduitas, ſollicitudo pro filio Auguſtino

guſtino 473. *c.* 2 Diſceſſus S. Auguſtini in Italiam, & ad S. Ambroſium: ſecuta Monicæ, hujus gaudia in ejus convertione 476. *cap.* 3 Ultimum utriuſque colloquium. Morbus & obitus S. Monicæ: preces & ſacrificia mortuæ, ut petierat, impenſa 478. Epiſtola ſub nomine S. Auguſtini, ad ſororem ſcribentis, edita, de vita & virtutibus *S.* Monicæ *ex MSS.* 480. Hiſtoria Translationis Reliquiarum Aroaſiam Auctore Waltero dicto *ex MSS.* 481. *c.* 1 Occaſio profectionis ad Alexandrum 111. Iter arduum uſque Piſam ac Walteri & Abbatis ſocii captivitas 382 *c.* 2 Acceſſus ad Pontificem, & inde ad Oſtia Tiberina. Notitia accepta corporis S. Monicæ 484. *c.* 3. Reliquiæ S. Monicæ ablatæ & poſt varia pericula matis uſque Genuam delatæ 485. *c.* 4 Reliquiæ Aroaſiam delatæ, miraculiſque & viſibus cæleſtibus probatæ 487. Translatio alia Romam ſub Martino Papa facta 488

Miraculum Ravennæ factum 841. De Vita Hiſp. edita a Franc. Ribera. 840. Sapientia ejus inter filii diſputationes probata 840

N.

4 NEophytus Martyr *ex Menæis Græcis*. Cultus Conſtantinopoli 471

2 Neopolus Martyr Alexandriæ in carcere *ex Martyrologiis* 180

4 Neſtorius Martyr *ex Martyrologiis* 441

O.

4 OLbianus Epiſc. Aneorum in Aſia Martyr *ex Menologio Baſilii Imperat. Synaxario & aliis Menæis* 458. Acta Græca 753

1 Orientius Epiſcopus Auſciorum in Novem-populania. Cultus Auſci & Toloſæ. Acta varia: aliqua fabuloſa omittuntur 60. Vita *ex MSS. & editione Labbeana* 61. Alia Vita *ex MS. Toloſano & Breviario Albigenſi.* 61. an Oſcæ in Hiſpania aliquis? 761

P.

1 S. PAnaceæ V. M. Agamii in diœceſi Novarienſi. Acta *dantur ex Carolo a Baſilica Petri pag.* 165 & 770.

4 Paulinus Diaconus Martyr Coloniam translatus *ex Martyrologiis & monumentis Colonienſibus hic diſcuſſis* 499

4 Paulinus Ep. Senogalliæ in Italia *ex Ferrario & Brautio* 499

1 Pelagia Virgo Martyr Tarſi in Cilicia 453. Acta ſuſpecta *ex Græco* collata cum editione Lipomani *& alio MS.* 454. Acta Græca *ex MSS.* 747. Proprium de ea *ex Menæis Gracis* 751

1 Peleſtus Martyr Interamnæ in Umbria *ex Martyrologiis* 45

1 Peregrinus Confeſſor in Nucerina Umbriæ diœceſi. Vita *ex Jacobillo*. A peregrinatione Romana revertens frigore mortuus, Eccleſia illi conſtructa. 157

1 Philippus Apoſtolus, Martyr Hierapoli in Phrygia. § 1 Acta varia & cultus ſacer apud Latinos, Græcos & Orientales 7. § 2 Tres filiæ S. Philippi. Tempus vitæ & mortis 9. § 3 Sacræ Reliquiæ in variis Eccleſiis 11 & 755. Vita *ex plurimis MSS. Latinis & Breviariis Romanis* 11. Alia Acta *ex MSS. Græcis a Metaphraſte excerpta, de novo translata* 12. Miracula S. Philippi *ex Magnis Græcorum Menæis* 14. Translatio brachii Hieroſolymis Florentia *ex MS. Eccleſiæ Cathedralis Florentinæ* 15. Acta Græca *ex MSS. Vaticanis & Venetis* 733

3 Philippus Presbyter Cellæ in Palatinatu Rheni. Cellæ ſitus, memoria in Faſtis 423, 799. Vita auctore coævo *ex MSS.* Ortus, peregrinationes. Miracula 429. *Appendix* de Eccleſia & fraternitate 799. Indulgentiæ datæ 799

4 Philippus Aquilanus Ord. Obſervantiæ S. Franciſci 548. Vitæ Epitome *ex Italico B. Bernardini* 549. Miracula *ex MS. Notariali Italico* 551

1 Phocas in Novem-populania *ex Martyrol.* 47

3 Petrus Thaumaturgus Ep. Argivorum in Peloponneſo. Res geſtæ & miracula *ex MS. Synaxario & MSS. Menæis* 428. MS. Græcum 746

4 Petrus Mart. in Africa *ex Martyrol.* 460

5 Pius V Summus Pontifex 617. Vita auctore Joanne Antonio Gabutio. Epiſtola dedicatoria facta Paulo V 617. Præfatio 618. Lib. 1. Res geſtæ uſque ad Pontificatum & in eo circa Urbem & ditiones ſubjectas. *c.* 1 Ortus & monaſtica diſciplina 619. *c.* 2 Munus Inquiſitoris, etiam generalis, impoſitum 621. *c.* 3. Dignitas Epiſcopalis & Cardinalitia & ſummi Inquiſitoris collata. Libertas in ſententia dicenda 623. *c.* 4 Summa Pontificis collata dignitas 627 *c.* 5. Res geſtæ Pontificatus initio. Eccleſiaſtica diſciplina reſtituta 629. *c.* 6 Tridentinum Concilium inductum, ac primo circa res Eccleſiaſticas 632. *c.* 7 Edicta de Regularibus, Eccleſiæ juribus, & aliis rebus 633. Lib. II *c.* 1 Pro fidei Catholicæ in Germania reſtitutione & conſervatione varia præſcripta 635. *c.* 2. Suppetiæ contra Turcas datæ: ſuccurſum inſulæ Melitæ & Pannoniæ. 637. *c.* 3 Curata diſciplina Eccleſiaſtica in Gallia reſtitui, & hæreſis ſubrui 639. *c.* 4 Avenionenſis ditio contra hæreſes protecta & Gallia adjuta 641. *c.* 5. Horrenda hæreticorum ſcelera in Gallia, ad ea comprimenda auxilia præſtita 644. *c.* 6 Auxilia Italiæ præſtita. Victoriæ de Hugonotis obtentæ 646. *c.* 7 Contra hæreſes in Belgio monita & auxilia data 648. Lib. III *c.* 1 Res eccleſiaſtica in regno Neapolitano reſtituta. Bulla cœnæ Domini ubiq; promulgata 651. *c.* 2 Varia in Hiſpania & Indiis conſtituta 753. *c.* 3 Acta contra Auguſtanam confeſſionem, pro jure Eccleſiæ Tridentinæ, & pro fide Catholica in Scotia 655. *c.* 4 Acta pro conſervanda fide Catholica in Anglia. Anathema in Eliſabetham Reginam 658. *c.* 5 Fides Catholica in Polonia & Pruſſia ſtabilita. Alibi hæreſis infirmata & Clerus teſormatus 660. *c.* 6 Eccleſiæ Mediolanenſis jura protecta. Ordo Humiliatorum deletus. Duci Florentiæ honores aucti 663. Lib. IV *c.* 1 Cyprus a Turcis cepta occupari: Pii I cura, ut ſuppetias a Regibus Hiſpaniæ & Luſitaniæ acquirat 666. *c.* 2 Chriſtiana claſſis conjuncta: fœdus tractatum 668. *c.* 3 Joannes Auſtriacus electus Dux totius exercitus. Fœderis conditiones: pecuniæ ſubſidia comparata 670. *c.* 4 Legatio Cardinalis Alexandrini ad Philippum Regem Catholicum 672 *c.* 5 Legatio ejuſdem ad Reges Luſitaniæ & Galliæ 674. *c.* 6 Legationes ad Cæſarem, Regem Poloniæ & Principes Italiæ pro ſuppetiis 677. Lib. V. *c.* 1 Clades hoc bello Turcis illata. Chriſtiana claſſis Meſſanam conveniens 680. *c.* 2 Poſt longam diſceptationem pugna decreta, inſtructa acies. *c.* 3 Navale prælium & victoria de Turcis reportata 648 *c.* 4 Victoria divinitus Pio V indicata, qua gratulatione celebrata 688. *c.* 5 Morbus & pius obitus 691. *c.* 6 Sepultura & translatio. *Appendix* Ordo translationis *Ex Annalibus poſthumis Bzovii* 694 Lib. VI. *c.* 1 Pietas & religio. Converſio Judæorum & hæreticorum 696. *c.* 2 Beneficentia in egenos: magnificentia in extruendis ædificiis 699. *c.* 3 Liberalitas erga bene de ſe meritos: lenitas & clementia erga omnes 701. *c.* 4 Conſtantia juſtitiæ ſervandæ, etiam in honoribus deferendis 704. *c.* 5 Fortitudo, prudentia, modeſtia animi,

mi, caſtimonia, frugalitas 606. c. 6 Moderatus erga propinquos & domeſticos affectus. 709. c. 7 Sanctitas vitæ etiam miraculis confirmata 711. ANACTA Ex Relatione Auditorum Rotæ facta Urbano VIII Papæ anno 1629, 714. NOTULA miraculorum poſt mortem *ex Proceſſibus* 717. Carmen in ſtatuam & tumulum 719. De Vita edita a Hieronymo Catena 847
4 Porphyrius Presb. Martyr Camerini *ex Jacobillo & Ughello* 451
2 Privata Martyr *ex Martyrologiis* 719
1 Proculus Martyr Interamnæ in Umbria *ex Martyrologiis* 45

Q.

1 QUintianus Martyr in Africa *ex Martyrologiis* 45
1 Quinctinus ſeu Quintianus Martyr in Oriente *ex Martyrologiis* 45
4 Quiriacus Ep. Mart. Hieroſolymis *vide* Judas-Quiriacus

R.

2 RAchilde Virgo incluſa apud S. Gallum in Helvetia, diſcipula S. Wiboradæ, *ex Eggehardo juniore* 283. Ægra ſæpius a S. Wiborada ſanata & incluſa *ex Hepidanno* 302. Corpus divina revelatione translatum 308
3 Rhodopianus Diaconus Mart. lapidibus obrutus Aphrodiſiæ in Caria *ex Menæis* 381
4 Romanus Martyr in Africa *ex Martyrologiis* 460
3 Rufina Martyr in Africa *ex Martyrologiis* 383

S.

2 SAbas Epiſcopus Daphnuſienſis in Archipelago *ex MS. Synaxario CP.* 282
1 Sabas Martyr apud Græcos a ficu ſuſpenſus *ex MSS. Menæis* 46
1 Saturnina ſeu Saturninus Mart. Emeritæ in Hiſpania *ex Martyrologiis* 46
3 Saturninus Martyr in Africa *ex Martyrologiis* 383
1 Saturninus Martyr in Africa *ex Martyrologiis* 45
2 Saturninus Martyr Alexandriæ in carcere *ex Martyrologiis* 180
4 Secundianus Martyr *ex Martyrologio Caſinenſi* 461
2 Secundus Epiſcopus Abulæ. Cultus. Translatio 169. Hiſtoria inventionis & translationis *ex Hiſpanico Antonii de Cianca cap.* 1 Inventio corporis in templo S. Luciæ anno MDXIX 170. *c.* 2 Miracula ab anno 1543 ad 1550 proceſſu publico examinata & probata 171. *c.* 3 Tentata fruſtra Translatione ornatur ſepulcrum & ſtatua erigitur 172. *c.* 4 Reſumitur & abſolvitur Translationis deſideratæ negotium 173. *c.* 5 Corporis inſpectio & translatio ſolenniſſima, Os unum Philippo II datum 147, *c.* 6 Oſſis unius translatio ad Eſcuriale. Officii proprii approbatio & promulgatio 176
2 Sicharius Martyr Brantolmæ in Petrogorico. Corpus infantile a Judæis occiſi pueri, non ab Herode. 184
1 Sigiſmundus Rex Burgundionum, Sedes horum & primi Reges. Agaunenſe monaſterium fundatum ſeu reſtauratum, Regula præſcripta. Epaonenſe Concilium celebratum. Miracula. Eccleſia. Translatio corporis Agaunum 83. Vitæ compendium auctore S. Gregorio Turon. 85. Alia Vita *ex VII MSS.* 86 Translatio corporis controverſa inter Pragenſes & Imolenſes 88 & *tribus ſeqq.* Reliquiæ Vicentiæ 769
4 Silvanus Ep, Gazenſis Mart. Ex *Euſebio, Menol. Baſilii Imperatoris, Martyrol. Latinis & Græcis* 468 An ortu Luſitanus 839
1 Simplicius Martyr in Catalania, in monaſterio Ripollenſi *ex Domenecco* 185
2 Sponſaria Virgo Martyr in Gallia ſub Rictiovaro. Inventio corporis *ex Chronicis Centulenſibus* 181
3 Stanislaus Polonus Canonicus Regularis Lateranenſis Caſimiriæ ad Cracoviam 820. Vita auctore Martino Baronio, recognita a Friderico Szembek 820. Miracula CLXXIII primo anno poſt obitum patrata: *ex MSS. ipſius monaſterii* 822. *Appendices duæ* 832. Lectiones variæ ad miracula. *Appendix* III. ex MS. Latino & Polonico impreſſo 833. Hymnus & Orationes 834
4 Syneſius Mart. depoſitus Lucæ in Hetruria, ejuſque elevatio & variæ translationes *ex monumentis Lucenſibus* 469

T.

1 THeodardus Archiepiſcopus Narbonenſis. Cultus. Tempus Sedis. Vita in aliquibus & quare ſuſpecta 141. Vita *ex MS. Toloſano & Carello* c. 1 Ortus, ſtudia: cauſa Judæorum expoſita 142 *c.* 2 Diſputatio cum Judæis ſuſpectæ fidei 144. *c.* 3 Ordinatio in Archidiaconum, Sacerdotem & Archiepiſcopum Narbonenſem 147. *c.* 4 Inter Romanum. Eccleſia Narbonenſis reſtaurata. Egenis & captivis ſubventum. Selva Pſeudo-Epiſcopus oppugnatus 149. *c.* 5 Synodi provincialis Acta apocrypha 152, *c.* 6 Triennalis febris: iter in patriam. Obitus, ſepultura 155
1 Theodulphus Abbas S. Theoderici in Or Remorum monte. Acta duplicia: antiquiora dantur, Tempus Vitæ. Corpus in monaſterio proprio, & poſt translationes Remos & Pariſios, ad illud relatum 94. Vita *ex MS.* 86. *c.* 1 Pror pars vitæ. Miracula ante dignitatem ereptam patrata 86. *c.* 2 Miracula ab eo Abbate facta: pius exceſſus e vita 98
1 Theodulphus Presb. Treviris ad Moſellam. Inventio corporis & translatio *ex Cantipratano* 99 Creditus filius Regis 160 Cultus ſacræ Manus Antexerpiæ 100. Hiſtoria miraculorum *ex MS.* 101
2 Theodulus Mart. cum parentibus & fratre Attaliæ in Pamphylia. Elogium *ex Synaxario* 177. Paſſio *ex MS. Vaticano Græco* 178. Vita Græca 739
3 Theodulus Presb. Mart. cum S. Alexandro Papa Romæ: *ex hujus Actis ſinceriſſimis*. Cultus ſacer 367 e f 368 b. Reliquiæ in variis Eccleſiis 370. Pia exercitia 375 c d Conſtantia In fide. Tormenta, martyrium 374 e f 375 a
3 Timotheus Lector Mart. in Thebaide, Conſtantinopoli colitur 375. Acta martyrii *ex MS. Græco c.* 1 & 2 Tormenta tolerata 376 *c.* 3 Cum uxore crucifigitur 378 Acta Græca *ex MS.* 741
4 Titianus Ep. Laudenſis in Italia *ex Ferrario, Boſſio, Ughello* 498

V.

2 VAlentinus Epiſcopus Genuenſis *ex Officiis propriis & Ughello* 273 *Append. Comm.* Pr. de ejus etate & vita. 773. Sermo in feſto ex MS. § 1. Encomium Vitæ 774. § 2. Inventio, Eleva-

Elevatio. Miracula. 775. § 3. Exhortatio ad ejus cultum 776
4 Valerianus Martyr Forolivii ab Arianis occisus 496. Acta martyrii *ex Oratione MS.* 496
4 Valerianus Mart. Scythopoli *ex Synaxario & Menais MSS.* 452
4 Venerius Episcopus Mediolanensis. Cultus, amicitia cum SS. Anastasio Papa, Ambrosio, Hieronymo, Chrysostomo & aliis 424
3 Ventura Ordinis Crucigerorum Hispelli in Umbria Acta *ex Jacobillo discussa* 432
2 Vindemialis Confessor ex Corsica Tarvisium advectus 170 Vita auctore Titiano Episcopo Tarvisino *ex MS. Regina Suecię* 278
2 Vindemialis Episcopus Martyr in Africa *ex Greg. Turonensi & aliis* 270
3 Viola Virgo Martyr Veronæ *ex Martyrol.* 383
1 Vivaldus eremita 3 Ordinis S. Francisci Montaione in Hetruria. Patronus loci. Tempus mortis. Vita ubi inventa 160. Vita auctore Dionysio Polinari de Florentia *ex MS. Italico*. Solitarius in cava castanea degit, miraculis 161. *Appendix* de Ecclesia & Conventu B. Vivaldi 163. De vitę Auctore Anonymo, ejus ætate 770
1 Ultanus Abbas Fossis & Peronæ. Elogia *ex MS. item ex Beda, ex Actis S. Fursæi, S. Foillani & S. Gertrudis*. Corpus Fossis 118
2 Urbanus Martyr *ex Martyrologiis* 179
4 Urbanus Mart. in Africa *ex Martyrologiis* 460
3 Ursius in agro Vicentino. Cultus, adjuncta de S. Juliano Hospitatore 426 Vita *suspecta edita ab Antonio Verlo Vicentino* 427

W.

2 WAldebertus Abbas Luxoviensis in Comitatu Burgundiæ 551. Cultus: tempus vitæ. Acta scripta. Diversi ab hoc Walbertus Comes Arquensis & alius Ep. Meldensis 274. § 2 Analecta ex variis diversorum Sanctorum Actis descripta 275. Vita auctore Adsone Abbate Luxoviensi *ex MS. & Aliis Benedictinis* 277. *c.* 1 de vita & obitu. Miracula viventis 278. *c.* 2 Abbates a temporibus Ludovici Pii. Reliquiæ S. Waldeberti ad varia loca delatæ. Miracula patrata 279. Non videtur fuisse Episcopus 787.
1 Wiborada V. M. in Helvetia 283. *App.* Sangallenses Reclusæ aliæ. Variantes ex Codice Augustano lectiones Vitæ 787.

Z.

3 ZAcharias Ordinis Minorum in Lusitania *ex Francisco Macedo, Waddingo, Tossignacensi, Cardoso* 802.

Digitized by Google

INDEX CHRONOLOGICUS.

Ante Chriſtum Jeremias Propheta lapidibus obrutus apud Taphnas in Ægypto 7

SÆCULUM I.

Anno 29 S. Jacobus frater Domini ab Apoſtolis ordinatus, 27 Decembris Epiſcopus Hieroſolymitanus 21 a
Anno 33 S. Paulus Hieroſolymis agit cum SS. Petro & Jacobo fratre Domini 21 f
Anno 47 Synodus Hieroſolymis habita ab Apoſtolis 222
Anno 60 S. Jacobus frater Domini Epiſcopus Hieroſolymitanus obit Martyr 25 Martii 23 e f
Circa ſec. 1 S. Jacobus Apoſtolus Martyr Hierapoli in Phrygia 7, 10 e
Sec. 1 S. Secundus Epiſcopus Abulæ in Hiſpania 169
S. Hermogenes Martyr in Aſia 366

SÆCULUM II.

Anno 117 S. Alexander I Papa SS. Eventius & Theodulus Presb. Martyres Romæ 3 Maji 367 369 c
Trajanus Imp. 10 Auguſti in Cilicia e vita diſceſſit 369 c
Sub Hadriano Heſperus & Zoe conjuges, Cyriacus & Theodulus filii Martyres Attaliæ 177
Circa 133 S. Judas Quiriacus Epiſc. Hieroſolymorum paſſus 439 444 c

SÆCULUM III.

Anno 207 S. Andeolus Subdiaconus Martyr in territorio Vivarienſi 35
Sub Decio S. Porphyrius Presb. Martyr Camerini traditur obiiſſe 451
SS. Heraclius, Juſtus, Maurus Martyres Fulginii 452
Circa 270 S. Cominius ſeu Comitius Martyr Catanæ in Sicilia 40
S. Corcodemus Diaconus Antiſſiodori 453
Sub Numeriano S. Maurus Libycus Mart. Romæ 40
Circa 286 SS. Timotheus Lector & Maura uxor Martyres in Thebaide 375

SÆCULUM IV.

Sub Diocletiano S. Florianus Princeps Officii & ſocii Martyres Laureaci 461
S. Pelagia Virgo Martyr Tarſi coronata 455
SS. Elenara & Sponſaria Mart. in Gallia.
S. Flaminia Virgo Mart. in Arvernia 181
S. Olbianus Epiſc. Ancorum & diſcipuli Mart. 458
Anno 303 Petrus Ep. Alexandrinus Martyr obit 189 a
S. Hypoliſtus Martyr Atripaldæ in regno Neapolitano 41
S. Columba ejuſque ſoror Martyres Turagli in Luſitania 44
Anno 311 S. Silvanus Epiſc. Gazenſis & alii 39 aut 40 martyrio coronantur 468
Anno 313 SS. Alexander & Antonina Martyres Conſtantinopolim translati 379 380 a
Anno 320 S. Athanaſius Diac. ſubſcribit damnationi Arii in Concil. Alexandrino 190 b c
Anno 325 Nicænum Concil. in cauſa Arii 190 f 191
Anno 325 Obit S. Valentinus Ep. Genuen. 775
Anno 326 Inventio ſanctæ Crucis per SS. Helenam & Macarium Epiſc. Hieroſolymis 361
S. Athanaſius ordinatus Epiſcopus Alexand. 191 b c
Anno 335 Concilium Tyri coactum in cauſa S. Athanaſii 196 a b
Dedicatio Eccleſiæ Hieroſolymitanæ 196 b c 201 b
Anno 336 S. Athanaſius exul commoratur Treviris 201 f
Anno 341 Alexandriæ, Eccleſiæ contaminatæ, Virgines & monachi abducti 208 f 209
Anno 347 Concilium Sardicenſe in cauſa S. Athanaſii habitum 212 e
Anno 356 S. Athanaſius effugit manus armatas & 6 annis in eremo latet 226 d 230 a
Anno 357 S. Athanaſius ſcribit apologiam ad Conſtantium Imp. 236 f
Anno 360 Sophiſmatis hæreticorum reſpondet S. Athanaſius 233 c
Anno 361 Conſtantio Imp. mortuo & Juliano imperante revertitur Alexandriam S. Athanaſius 233 235 e
Anno 366 S. Juvenalis Epiſc. Narnienſis obit 386
Anno 371 S. Athanaſius Ep. deceſſit 186 248 b
Anno 380 S. Jacobus Diaconus Martyr Bergomi in Italia 472
Anno 388 S. Amator conſecratur Epiſcopus Antiſſiodorenſis 51 e
S. Monica vidua, mater S. Auguſtini 473
S. Genius Confeſſor & triginta milites Martyres Lactorę in Vaſconia Aquitanica 383
S. Africanus hoc aut 6 ſęculo floruit Epiſcopus 64, 67 e 68 c.

SÆCULUM V.

Anno 408 S. Venerius creatur Epiſc. Mediolanenſis 494 b
Anno 409 S. Venerius Epiſc. Mediolanenſis moritur 494
Anno 418 S. Amator Epiſcopus Antiſſiodorenſis obit 1 Maji feria 4 50, 51 d 59 c
Anno 444 Gelaſius Papa reprobat ſcripta de Inventione ſanctæ Crucis 362 f
Anno 477 S. Titianus Ep Laudenſis traditur obiiſſe 498
S. Orientius Epiſc. Auſciorum in Novempopulania 60 c
S. Germanus Scotus Ep. Martyr apud Ambianos 259
S. Benedictus Ep. Æſernienſis videtur floruiſſe 494
S. Valerianus Mart. Forolivii ab Arianis occiſus 495 circa 500 Vigilius Ep. Tapſenſis in Africa videtur ſcripſiſſe Symbolum ſub nomine S. Athanaſii 579 b

SÆ-

SÆCULUM VI.

Anno 515 Agaunum monaſterium a S. Sigiſmundo fundatum aut inſtauratum 83 f
Anno 524 S. Sigiſmundus Rex Burgundionum occiditur 83
Anno 558 S. Caſſius Ep. Narnienſis ad Dominum migrat 405 f
Circa 558 S. Marculphus Ab. obit 70, 71 b
Circa 568 S. Aregius creatus Epiſcopus Vapincenſis 180 a
Sec. 5 aut 6 S. Briocus Epiſc. in Britannia Armorica 92
Sua finem ſec. 6 S. Theodulphus Abbas in Hor Remorum monte 94
Circa 600 S. Kellacus Epiſc. in Hibernia obiit 104

SÆCULUM VII.

S. Aſaphus Epiſcopus in Wallia Boreali 82
Oeſt an. 601 S. Aredius ſive Aregius Epiſc. Vapincenſis obiit 107
Anno 625 S. Waldebertus Ab. Luxovii moritur 274
Anno 663 S. Waldebertus Abbas Luxovi moritur 274
Circa 680 S. Ultanus Abbas Foſſis, moritur 118
Sub finem ſeculi 6 S. Bertha Martyr Abbatiſſa Avennaci, obiit 112

SÆCULUM VIII.

Circa 701 S. Evermarus in agro Tungrenſi occiditur 120
S. Philippus Presb. Cellæ in Palatinatu Rheni 423

SÆCULUM IX.

Anno 814 Nicephorus Confeſſor Hegumenus Mediciensis in Bithynia obit 500
Anno 818 Obit Ven. Joſue Abbas S. Vincentii ad Vulturum 835
Circa 850 Corpus S. Germani Ep. M. defertur Ribomontem 269 c d
Anno 862 Abbatia Vabrenſis in Gallia inſtituta 64 b
Anno 882 Corpus S. Theodulphi Ab. Remis deponitur 95 b
Anno 885 S. Theodardus conſecratur Archiep. Narbonenſis 148 e
Circa 893 S. Theodardus Archiep. Narbonenſis deceſſit 142

SÆCULUM X.

Anno 920 B. Rachilda includitur ad S. Gallum 283 & 303 f
Anno 925 S. Wiborada Virgo incluſa apud S. Gallum Martyr obit 282 c 306 a
Anno 946 B. Rachilda incluſa moritur 283 e
Anno 960 S. Godehardus naſcitur in Bavaria ſuperiore 501 b 505 b
Circa 968 S. Evermari corpus inventum elevatur apud Tungros 129 130 e
Anno 976 Corpus S. Theodulphi Ab. refertur ad monaſterium S. Theodorici 95 d
Anno 990 S. Godehardus fit monachus Benedictinus in monaſterio Altahenſi 501 c
Anno 996 S. Godehardus creatur Abbas Altahenſis *ibid.* c
Sec. 10 S. Petrus Thaumaturgus, Epiſc. Argivorum in Peloponneſo 426

SÆCULUM XI.

Anno 1005 S. Godehardus fit Abbas Hersfeldenſis 501 c
Anno 1008 B. Auſridus Ep. Ultrajectinus obit 428
Anno 1022 S. Godehardus ordinatur Epiſcopus Hildesheimenſis Dominica 1 Adventus 501 e
Anno 1024 Francofurti Synodus habita coram Conrado Imp. Epiſcopis & Abbatibus hic indicatis 511 e f 512 a
Anno 1038 S. Godehardus Epiſc. Hildesheimenſis moritur poſtridie Aſcenſionis die 5 Maji 501 e
Anno 1047 S. VViborada Virgo Mart. a Clemente II Sanctis adſcribitur 283 a
1075 *circ.* Corbiniaci miracula multa patrantur ope S. Marculfi 762
Anno 1097 Corpora SS. Elenæ & Sponſariæ Virg. Mart. inveniuntur Centulæ 181 b
Sec. 11 Corpus S. Syneſii Mart. depoſitum Lucæ 470 b
1100 *circ.* S. Creſcentius Presb. obit Patavii 848

SÆCULUM XII.

Anno 1101 Peronæ miraculis claret S. Marculfus 764
1114 Reges Francorum curandi ſtrumas privilegium exercent 762
Anno 1124 Corpus S. Syneſii Mart. elevatur Lucæ 470 c d
Anno 1125 B. Conradus fundator Montis Angelorum in Helvetia 309
Anno 1131 Innocentius II Papa degit Leodii, dein Remis, ubi Sanctis aſcribit S. Godehardum 29 Octobris 512 f 513 a b
Anno 1132 Corpus S. Godehardi elevatum transfertur 4 Maji 523 c d e
Anno 1160 S. Brioci corpus Andegavi ſolenniter transfertur 92 e
Anno 1162 Corpus S. Monicæ defertur Aroaſiam 20 Aprilis 487 d
Anno 1183 Corpus S. Floriani Roma translatum Cracoviam in Polonia 467 e
Anno 1196 Prima oſtenſio Tunicæ Domini Treviris facta eſt Kalendis Maji 2 b
Sec. 12 S. Peregrinus in diœceſi Nucerina moritur 17
S. Aldebrandus Ep. Foro-Sempronii floret 158
B. Geraldus Ordinis Canonicorum Regularium 771

SÆCULUM XIII.

Anno 1204 Brachium S. Philippi Apoſt. Hieroſolymis Florentiam defertur 17 f
Anno 1210 S. Brioci variæ Reliquiæ Andegavo Briocum deferuntur 94
Anni 1225 B. Gregorius dein Ordinis Eremitarum S. Auguſtini naſcitur 536 a
Anno 1227 Ruit eccleſia S. Petri Trecis illæſo corpore S. Helenæ V. 844
Anno 1240 B. Gregorius cum matre Anna ſuſcipit habitum Eremit. S. Auguſtini 536 b
Corpus S. Theodulphi Presb. invenitur Treviris 100 a
S. Valentini Ep. Genuen. pars corporis transfertur ad ædem Cathedralem 274 a & 773
Anno 1246 Corpus B. Joannæ Recluſæ Ripatorium transfertur 534
Anno 1252 B. Maſalda Regina Ordinis Ciſterc. moritur 787
Anno 1462 B. Michael Gedrocius ingreditur Ordinem Regularem S. Mariæ de Metro 552 c
Anno 1267 Altare S. Valeriani Mart. conſecratur Forolivii 496 c

Anno

Anno 1183 Indulgentiæ Eccleſiæ Narnienſi ab Archiepiſcopis 3 & Epiſc. 12 conceſſæ 394 d e
Anno 1187 S. Juvenalis Conf. Foſſani in Patronum erat aſſumptus 414 e f
Anno 1289 Nicolaus Papa IV concedit Indulgentias Eccleſiæ Narnienſi 394 f 395 a
Anno 1290 Corpus S. Jacobi Diaconi Mart. elevatum Bergomi 472 f & 839
Sec. 13 B. Alexander Converſus Ordinis Ciſtercienſis 459
B. Zacharias Ordinis Minorum in Luſitania 802
Ven. Catharina ſanctimonialis Ordinis Ciſtercienſis Parci in Brabantia 533
Circa 1300 B. Vivaldus Eremita 3 Ordinis S. Franciſci moritur 160 f

SÆCULUM XIV.

Anno 1314 Caput argenteum S. Juvenali Conf. donatum a Philippo Principe Achaiæ 418 a b
Anno 1317 Epiſcopatus Vabrenſis in Gallia inſtitutus 64 b
Anno 1323 Joannes Papa dat Indulgentias Eccleſiæ Narnienſi 395 a b
Anno 1333 Corpus S. Tſteodulphi Presb. defertur Treviris ad ſacellum S. Gregorii 101 b
Anno 1338 B. Alexander Vinciolus Ord. Minorum ordinatur Epiſcopus Nuceriæ 818
Anno 1343 B. Gregorius Ord. Eremitarum S. Auguſtini Veruculi vita fungitur 535
B. Angeli de Gualdo corpus transfertur 228 e
Anno 1357 Innocentius VI Papa Beatis adſcribit Gregorium Auguſtinianum 538 e
Anno 1360 Transfertur Vercellas corpus B. Æmiliæ 805
Anno 1363 B. Alexander Vinciolus Epiſcopus Nuceriæ moritur 818
Anno 1365 Carolus IV. Imp. Agauno Pragam tranſtulit corpus S. Sigiſmundi Regis 88 f 89 b
Anno 1377 Reliquiæ S. Cyriaci traduntur Anconæ ad novam Cathedralem translatæ 440 d
Anno 1383 B. Panacæa Virgo Agamii in Novarienſi diœceſi obit 164
Anno 1384 Scribuntur miracula S. Marculfi, Corbiniaci facta 762
Anno 1392 Transfertur Cathedra Epiſcopalis Foro-Sempronienſis cum corpore S. Adelbrandi Epiſcopi 159 a b

SÆCULUM XV.

Anno 1430 S. Monica traditur translata ab Oſtia Romam 489 e f
Anno 1440 B. Ladislaus Gielnovius naſcitur 560 c 562
B. Michael Gedrocius in Polonia naſcitur 552 c
Anno 1444 Collegium Canonicorum conſtitutum ad Corpus S. Africani 65 a
Circa 1477 Corpus S. Africani poſt altare majus poſitum 64 f
Anno 1456 B. Philippus Aquilanus Ord. S. Franciſci de Obſervantia obit 548
Anno 1459 S. Antoninus ex Ordine Prædicatorum Archiep. Florentinus moritur 311
Anno 1462 B. Ladislaus Gielnovius vitam monaſticam S. Franciſci profitetur 560 c 567 b
Anno 1464 In Crucigerorum unam religionem coadunantur plurium Hoſpitalium Fratres 433 e
Anno 1480 S. Monicæ Translatio in novam Eccleſiam Romæ 491 e
Anno 1485 B. Michael Gedrocius Canonicus Regularis S. Mariæ de Metro obit Cracoviæ 552
Anno 1487 B. Ladislaus Gielnovius eligitur Vicarius Provincialis 568 a
Anno 1489 B. Stanislaus Polonus Canonicus Regularius Caſimiriæ moritur 820
Anno 1494 B. Ladislai Gielnovii Conſtitutiones approbantur 569 b c d
Anno 1499 B. Vivaldi conventus ab Obſervantibus Franciſcanis erigitur 163 e f

SÆCULUM XVI.

Anno 1504 B. Pius V naſcitur 17 Januarii 619 f
Anno 1505 B. Ladislaus Gielnovius Ordinis Minorum de Obſervantia moritur 560
Anno 1516 Proceſſus informativus de S. Antonino Florentiæ confectus mittitur Romam 352 c
Anno 1513 Corpus S. Syneſii Mart. transfertur Lucæ ad eadem Cathedralem 470 c
Anno 1514 Moritur B. Æmilia Biccheria Vercellis 805
Anno 1519 Tres Cardinales referunt in Conſiſtorio de Proceſſu informativo S. Antonini 342 f
S. Secundi Epiſcopi corpus invenitur Abulæ in templo S. Luciæ 170
Anno 1521 Pro decernenda Canonizatione S. Antonini Conſiſtorium indicitur, ſed non habetur ob morbum & dein mortem Leonis X 342
Anno 1522 Adrianus VI Sanctis adſcribit Antoninum 31 Maji 354 b
Anno 1523 Clemens VII edit Bullam Canonizationis S. Antonini 355 f
Anno 1526 S. Germani Ep. Mart. eccleſia & altare dedicatur Ambiani 260 d
Anno 1528 B. Pius V ordinatur Sacerdos 620 b
Anno 1555 B. Pius V creatur Epiſcopus Nepeſinus & Sutrinus 623 f 624 a
Anno 1557 B. Pius V creatur Cardinalis & Summus Inquiſitor 624 b c
Anno 1561 Corpora S. Jacobi & aliorum Bergomi transferuntur 472 f
Anno 1563 Tridentinum Concilium concluſum 625 e
Erigitur ſtatua S. Secundi Abulæ 173 a
Anno 1564 De S. Secundi miraculis proceſſus Abulæ inſtituitur 171 c d
Anno 1566 Pius V eligitur Summus Pontifex 4 Januarii 628 d, coronatur 17 Januarii 629 d
Anno 1568 Crucigerorum Ordinem reformat Pius V 433 e
Anno 1569 S. Carolus Borromæus ictu ſclopi illæſus 663 e
Anno 1570 Ordo Humiliatorum a Pio V extinctus 664 b c
Anno 1571 Navale prælium 7 Octobris & victoria apud Echinadas inſulas obtenta de Turcis ſub Joanne Auſtriaco 684 & *ſeqq.*
Anno 1572 B. Pius V Pontifex moritur 616, 691, ætatis 68 anno 692 d
Anno 1572 Corpus B. Michaelis Gedrocii transfertur Cracoviæ 552 f
Anno 1577 Gregorius XIII facit altare S. Juvenalis privilegiatum 395 e f
Anno 1583 Corpus S. Juvenalis Conf. Foſſani viſitatum 409 f
Anno 1586 Erecta confraternitas S. Annæ Warſaviæ 591 d e
1586 Bonamici oſſa inventa & translata 754
Anno 1588 Corpus B. Pii V transfertur ad S. Mariam Majorem, & in ſacello ad Præſepe conditur 693 e f 694 f

Anno

Anno 1689 Corpus S. Antonini ſolenni pompa tranſfertur 355 f 794 795
Anno 1591 Eccleſia Collegiata Foſſani in Pedemontio in Cathedralem erigitur 406 f
Anno 1594 Corpus S. Secundi tranſfertur Abulæ ad ædem Cathedralem 173 *& ſeqq.* Os aliquod ad Eſcuriale defertur 176
Anno 1598 Irruptiones Turcarum & Tartarorum plures in Poloniam 576

SÆCULUM XVII

Anno 1603 Canonici Varſavienſes teſtantur ſanctitatem B. Ladislai Gielnovii publico ſcripto 592, 593
Anno 1604 Tranſfertur Paravili corpus S. Creſcentii Presb. 849.
Anno 1608 Miracula ab hoc anno ad ſepulcrum B. Ladislai Gielnovii uſque ad annum 1619 patrata 597 *& ſeqq.*
Anno 1611 B. Zachariæ Ord. Minorum in Luſitania corpus tranſfertur 883 a
Anno 1616 Corpus B. Maſaldæ Reginæ repertum incorruptum 790 f
Anno 1616 Reliquiæ S. Philippi Apoſtoli ex Cypro allatæ Neapolim 755
Anno 1620 Corpus S. Juvenalis Conf. Foſſani e capſa extractum inſpectum 409
Anno 1621 Corpus idem in capellam reſtauratam infertur 411
Anno 1624 Corpus B. Michaelis Gedrocii elevatur 559 560.
Anno 1629 S. Hypoliſti corpus invenitur Abellini 43 c
Relatio Auditorum Rotæ facta Urbano VIII de ſanctitate Pii V 714
Anno 1633 S. Hypoliſti caput & 12 corpora Sanctorum inveniuntur Abellini 43 de f
B. Ladislai Gielnovii Vita ſcripta a Vincentio Moraczſki 561
Anno 1640 Corpus S. Titiani Ep. Landenſis inventum tranſfertur 498 e
Anno 1642 Gratia miraculorum facta invocato B. Gregorio Auguſtiniano 537 c
Anno 1642 Corpus S. Juvenalis Epiſc. in crypta lapidea Narniæ reperitur 398 403 f
Anno 1644 Corpora S. Syneſii Mart. & BB. Romæi & Avertani e Cathedrali Lucenſi referuntur ad eccleſiam S. Petri 471 a d b e
Anno 1647 Atripaldæ recognoſcuntur, & tranſferuntur oſſa SS. Hypoliſti 757
Anno 1649 Corpus S. Juvenalis Ep. ad Majus altare Narniæ tranſfertur 403
Anno 1650 Reliquiæ S. Germani Ep. M. cum arca in hoſtili irruptione mire ſervantur 269 e
Gratiæ plurimæ miraculorum factæ interceſſione B. Gregorii Auguſtiniani 539
Anno 1650 S. Germani Ep. M. corpus Ribodimonte Feram defertur 785
Anno 1659 S. Germani Ep. M. Reliquia delata Ambianum 785
Anno 1660 Reliquiæ aliquæ S. Germani Ep. M. deferuntur Ambianum 269 f
Anno 1663 Deiparæ Virginis patrocinio, per B. Ladislaum Gielnovium implorato, ſurdus ſanatur 615
Anno 1672 B. Ladislai Gielnovii corpus elevatur V Varſaviæ 560 f 589, 590
Anno 1676 Reliquiæ SS. Gregorii Magni, Luciæ Virg. & Mart. & Marculphi depoſitæ in eccleſia Antverpienſi S. Salvatoris 81

FINIS.

Digitized by Google

ACTA SANCTORUM
MAJI.
TOMUS PRIMUS.

ACTA *Sanctorum Maji complectitur pars hæc operis quinta. Menſem eum vulgo Floridum dicunt, quia florum proventu abundat præ aliis; ſed ſi fructuum cælis illatorum potior habenda eſt ratio, quam florum ornantium terras, Frugiferum jure meliori dixeris. Etenim collecta hic monumenta de Sanctis, numero & magnitudine plura, quam antehac uno in menſe prodierint, aut poſthac proditura videantur, pluribus digeſta tomis, ut horreis fruges, in ſpiritualem animorum eſcam proponuntur, ad publicam utilitatem. Quod ſi menſium eorum aliquis, qui hactenus minorem de ſe ſpem faciunt, hoc ipſo Majo evadat locupletior; illorum id diligentiæ libenter referemus acceptum, qui uberiorem materiam, velut ſementem, in ſpem meſſis ampliori, nobis committere dignati fuerint; aut ſuis ſaltem adjuverint precibus ad majora, quam poſſe nos putemus, præſtanda. Interim optamus, ut memoria RR. PP. Heriberti Roſweidi atque Joannis Bollandi numquam excidat lectorum animis. Licet enim eorum nomina non præferant horum librorum tituli, eo quod morte præripti, aut nullam aut exiguam partem habere potuerint in Commentariis Obſervationibuſque, quæ ſunt velut anima quædam præſentis operis ac forma præcipua: agnoſcimus tamen, ſemperque agnoſcemus, non modicam a priore præparatam fuiſſe materiam, etiam huic menſi; a poſteriore autem nonnihil perfectum & huc relatum, quod meruerit ipſi ut auctori adſcribi, prout ſuo loco apparebit.*

PRIMA DIES MAJI.

SANCTI QUI KALENDIS MAJI COLUNTUR.

S. Anctus Jeremias Propheta, in Ægypto occiſus.

S. PHILIPPUS Apoſtolus, Mart. Hierapoli in Phrygia.

S. JACOBUS Apoſtolus, filius Alphæi, Martyr Oſtraciæ.

S. JACOBUS Frater Domini, primus Epiſcopus & Martyr Hieroſolymis.

S. Andeolus Subdiaconus, Martyr, in territorio Galliæ Vivarienſi.

S. Cominius Martyr, Catanæ in Sicilia.

S. Maurus Libycus, Martyr Romanus, Gallipoli depoſitus.

S. Hypoliſtus Martyr, Atripaldæ in regno Neapolitano.

SS. Columba ejuſque Soror, Martyres Tugurii in Luſitania.

S. Acius,) Martyres Ambiani in Gallia.
S. Acheolus,)

S. Quintianus)
S. Eleutherius,)
ſive Heliotherus,) Martyres in
S. Gagus,) Africa.

S. Alexander,)
S. Saturninus,)
S. Apollonius,) Martyres.
S. Euphemius,)

S. Proculus,)
S. Peleſtus,) Martyres Interamnæ
S. Agapitus,) in Umbria.
SS. Milites)
XXXIII aut XXXIV.)

S. Quintinus ſeu Quintianus, Martyr in Oriente.

S. Saturnina ſeu Saturninus, Martyr Emeritæ in Hiſpania.

S. Sabas Martyr, apud Græcos.

S. Batas Perſa, Martyr in Meſopotamia.

S. Florina Virgo, Martyr in Arvernia.

S. Juſtinus ſeu)
Juſtus,)
S. Magnus,) In Novempopula-
S. Iſicius,) nia.
S. Phocas,)

S. Blandinus, in territorio Galliarum Meldenſi.

S. Iſidora apud Græcos.

Digitized by Google

S. Amator, Episcopus Autissiodorensis in Gallia.
S. Orientius, Episcopus Ansciorum in Novempopulonia.
S. Africanus Episcopus, juxta Vabrum in Gallia Narbonensi.
S. Marculphus Abbas, in Constantiensi Galliæ Diœcesi.
S. Asaphus Episcopus, in Wallia Boreali.
S. Sigisinundus Martyr, Rex Burgundionum.
S. Briocus Episcopus, in Britannia Armorica.
S. Theodulphus, Abbas S. Theoderici, in Or Remorum monte.
S. Theodulphus Presbyter Trevirisad Mosellam.
S. Kellacus Episcopus, in Hibernia.
S. Arigius sive Aredius, Episcopus Vapincensis, in Gallia.
S. Berta Martyr, Abbatissa Avennaci, in diœcesi Romensi.
S. Ultanus Abbas, Fossis & Peronæ.
S. Evermarus, in agro Tungrensi occisus.
S. Euphrosynus Episcopus, Panzani in Hetruria.
S. Theodardus, sive Audardus, Archiepiscopus Narbonensis in Gallia.
S. Peregrinus, in diœcesi Umbriæ Nucerina.
S. Aldebrandus, Episcopus Forosempronensis in Italia.
B. Vivaldus, tertii Ordinis S. Francisci, Montajonæ in Hetruria.
B. Panaceæa Virgo, Agamii in diœcesi Italiæ Novariensi.
Ven. Geraldus Canonicus Regul. Ansedæ in Lusitania.

PRÆTERMISSI ET IN ALIOS DIES REJECTI.

B. Dom. Garciæ Martinez Ord. Melitensis in antiquo monasterio Lessensi Portuensis diœcesis Translatio, *facta hoc die anno* 1598, *refertur a Georgio Cardoso in Hagiologio; qui de eodem longe prolixius agit: quod posteri nostri in supplemento facere poterunt, eo quo mortuus est die.* 1 Januarii.

Sanctus Pater Macarius Presbyter *memoratur in Kalendario Ægyptiaco seu Coptitarum Christiano, a Seldeno de Synedriis veterum Hebræorum lib.* 3 *cap.* 15 *adjuncto. Videtur is esse* Abbas *seu Pater &* Presbyter Macarius, *in Vitis Patrum laudatus, cujus Acta dedimus* 11 Januarii.

S. Severinus, Episcopus Septempedanus, *hoc die consecratus traditur in Actis, quæ dedimus* VIII Januarii.

Dedicatio Ecclesiæ Trevirensis, & depositio Tunicæ Domini in altari S. Petri, *facta est hoc die, & recolitur quotannis. Habemus quemdam sermonem MS. in hac solemnitate recitari solitum, sed quem non judicamus huic operi inserendum. Ejusdem* Tunicæ *post inventionem* prima hoc die publica ostensio facta est anno 1196. *Consulendi Christophori Brouveri Annales Trevirenses, & auctores ibidem citati. De ea nonnulla dicta sunt ad Vitam S. Agricii Episcopi Trevirensis cap.* 4. *die* XIII Januarii.

B. Odoricus Martyr, Ordinis Minorum, *indicatur in scriptis Additionibus Carthusiæ Bruxellensis ad Grevenum. Vitam ejus dedimus* XIV Januarii.

S. Joannæ, Ordinis Camaldulensis, Translatio Balneæ *indicatur a Viene. De ea egimus* XVI Januarii.

S. Bassus Martyr, *indicatur in MSS. Menais Taurinensibus Ducis Sabaudiæ. Videtur esse, qui cum aliis relatus est* XX Januarii.

Consecratio ecclesiæ Blandinensis, a S. Amando facta hoc die, *uti diximus ad hujus Vitam* VI Februarii.

S. Sabinus Episcopus & Romulus Diaconus, Atripaldæ in Italia, *occasione* S. Hypolisti Presbyteri & Martyris, *qui hodie ibidem colitur referuntur cum illo in Catalogo Sanctorum Italiæ a Ferrario. Nos illorum Acta elucidavimus ad* IX Februarii.

S. Soteris, Virginis & Martyris Romanæ, aliquæ reliquiæ adservantur in Monasterio sanctimonialium S. Mariæ Silvæ-Sezanæ apud Tricassinos: *ejusque festum celebratur hoc die, teste Nicolao Des-Guerrois in Historia Trecensi fol.* 56. *Acta* S. Soteris *illustravimus* 1 Februarii.

S. Guilielmi eremitæ solennitas celebratur in Strabulo Rodis, *uti diximus ad ejus Vitam* X Februarii.

Waldegundis Virgo *inserta est sub finem Martyrologii Pragensis MS. nobis hactenus incognita. Est nomen* S. Baldegundis Abbatissæ (*si forsan esset eadem*) *in variis Martyrologiis, sed absque ullis Actis, relatum* X Februarii.

S. Walburgis, Virginis & Abbatissæ, elevatio & translatio corporis Eystadium *celebratur magna veneratione in pluribus ecclesiis, & refertur in pluribus Martyrologiis manu exaratis & excusis, uti late diximus ad diem ejus natalem* XXV Februarii.

Comitissa Valentinensis *vidua, a B. Coleta admissa ad religionem, sancte traditur obiisse in illius Vita a Sorore Perinna scripta; sed dies obitus non exprimitur. Ab Arturo du Monstier, in Martyrol. Francisc. & Gynæco Sacro, refertur ad hunc diem. Qua in dicta Vita habentur dedimus pag.* 611 *num.* 54 VI Martii.

S. Francisci de Paula, Ordinis Minimorum Fundatoris, Canonizatio *refertur a Balinghemio. Vitam illustravimus* II Aprilis.

Nicolaus de Pepulis) *Ordinis S. Francisci*, Beati
Guido de Bononia) *censentur Bononiæ, ubi eorum corpora asservantur in ecclesia Sanctimonialium S. Bernardini. Arturus a Monasterio, in suo Martyrologio Franciscano*, Nicolaum *hoc die mortuum ait, eumque illuminasse ac mortuum suscitasse:* Guidonem *prætermittit. Alii Masinus in sua Bononia perlustrata, utrumque ait* 23 *Aprilis mortuum; & huic magis credimus quam Arturo, jā sæpius deprehenso mortuales dies pro sua commoditate definire: expectabimus ergo num quid inde de Vita, miraculis*

Digitized by

culis, cultu utriuſque adſeratur, alluri de ipſis plenius in Supplemento XXIII Aprilis.

B. Philippus ſeu Philippinus, Ordinis Minorum, Columbarii defunctus, *indicatur in Martyrologio Franciſcano Arturi, Et Hagiologio Luſitano Cardoſi, tamquam in vicina Luſitania Caſtella natus. Verum* in Monte-Ilcino, *quo corpus tranſlatum eſt, colitur die, quando ejus res geſtas dedimus,* XXV Aprilis.

S. Gualfardus Confeſſor, *in aliquibus Veronenſibus Kalendariis vetuſtis notatur hoc die: nunc fere feſtum ſit proprio ejus die, quando vitam dedimus,* XXX Aprilis.

S. Peregrini Ordinis Servorum B. Mariæ, *memoria faciendæ præſcribitur in hodierno Romano Martyrologio, ſecundum noviſſimam ejus recognitionem additionemque anni 1674. Itaque ſi aliquando primum operis hujus ſemeſtre recudatur, ſecundum præſcriptum appendicum & ſupplementi poſt junium faciendi, etiam illius acta transferenda huc erunt a die, ubi ipſa dedimus & quando antea a ſuo Ordine colebatur.* XXX Aprilis.

Initium prædicationis Domini noſtri Jeſu Chriſti *memoratur ad hunc primum Maji primo loco in apographis Martyrologii Hieronymiani, Corbejenſi Pariſiis excuſo, Lucenſi & Blumiano: item in MSS. Tamlactenſi, Barberino, Auguſtano, aliiſque monaſterii S. Cyriaci, & Reginæ Sveciæ; quibus adſtipulantur Notkerus & Wandelbertus. Curioſe hanc quæſtionem deduxit Florentinius in ſuis Notis ad Martyrologium S. Hieronymi, ad quæ lectorem remittimus.*

Mariamne & Philippa, ſanctæ Virgines & filiæ S. Philippi Apoſtoli, Hierapoli mortuæ, *referuntur a Franciſco Laberio in Menologio Virginum. De his infra in Actis S. Philippi §. 2.*

Martyres plurimi, Cantuariæ paſſi, *recolentur a Ghinio in Natalibus Sanctorum Canonicorum, qui multa de iis examinat. Coli jubentur hoc die Officio ſemiduplici a Canonicis Regularibus S. Auguſtini, in Officiis propriis Romæ anno 1613 excuſis. Sed omittuntur in eorumdem editionibus poſterioribus, per Gabrielem Penottum Ordinis hiſtoriographum curatis & illuſtratis: ſilent etiam Martyrologia Anglicana.*

Arthuagus Gothus, Abbas Prior monaſterii Siſlæ Toletanæ, mortuus 1 Maji anno 592, *cum titulo* Sancti *indicatur ab Herrera in Alphabeto Auguſtiniano pag. 3 ſed nititur hic auctoritatibus Juliani Petri, Entrandi ſeu Luitprandi, & Maximi; quæ apud eruditos Hiſpanos vacillant, tamquam nuper confilia.*

Viennæ dedicatio ſolennis baſilicæ Salvatoris, ſub nomine & invocatione S. Petri omniumque Apoſtolorum, in qua pro innumerorum Chriſti Martyrum & Confeſſorum ibi quieſcentium, locus ipſe ſanctitate & veneratione plurimum commendatur. *Ita Martyrologium Viennenſis Eccleſiæ, ſtudio Joannis le Lievre reſtauratum, & aliud antiquius a Petro Franciſco Chiffletio acceptum.*

Iſaacus, *in Kalendario Ægyptiaco ſeu Coptico edito a Seldeno, indicatur ante* S. Macarium, *de quo ſupra egimus; & S. Jeremiam, quem infra primo loco damus: ſed cum plures ſint Sancti* Iſaaci, *ex nudo nomine difficile eſt ſtatuere, quis ille fuerit: maxime cum fieri poſſit ut ibi ponatur aliquis, ab omnibus aliunde notis diverſus.*

Apollinaris, Abbatis VIII Divionenſis ad S. Benignum, depoſitio Kalendis Maji celebratur. *Ita Sammarthani in Catalogo hujus Abbatis, non præpoſito titulo* Sancti, *quæ tum honorat ad* XXII *Martii Ferrarius in Catalogo generali, citato* Kalendario Eccleſiæ Divionenſis. *Nos varia Kalendaria ibidem deſcripſimus, ſed abſque mentione hujus Abbatis.*

S. Amator Epiſcopus *memoratur ad hunc diem in Breviario Trecenſi, & creditur ab aliquibus hujus urbis Epiſcopus: quod non ſatis conſtat, ut infra dicetur ad Vitam* S. Amatoris *Epiſcopi Autiſſiodorenſis*

B. Martinus, Confeſſor Tolentini, *memoratur in ſcriptis Additionibus Carthuſia Bruxellenſis ad Grevenum: ſed is hactenus nobis ignotus eſt.*

Reliquiæ Capitis ſancti eſt in magna veneratione Anſedæ, in diœceſi Portuenſi in Luſitania. *Ita pluribus Georgius Cardoſus in Hagiologio Luſitanie: addens per traditionem haberi, quod ipſum ſit caput cujuſdam* D. Giraldi *Canonici Regularis, cum magna ſanctitate mortui in propinquo ejus Ordinis monaſterio.*

Magnus, Norvvegiæ Rex, *ut* Sanctus *refertur in Martyrologio Richardi Wiſfordi, Londini anno 1506 excuſo. Omittitur a Joanne Veſtevio in Vita Aquilonia, & a Miſſali Aquilonari ante ducentos circiter fere annos excuſo: neque alibi de ejus cultu aliquid reperimus.*

Banbanus Epiſcopus *refertur in MS. Tamlactenſi. Colganus, in Notis ad Vitam S. Patricii tripartitam ſive ſeptimam num. 67, plures* Sanctos *nomine* Bambani *indicat, & inter illos aſſerit* Banbanum Presbyterum coli primo Maji. *Agit de eodem* VI *Februarii ad Vitam S. Melis annotatione 8. Quare certiora de eo expectamus.*

Dichullus de Cluain-Brain *proponitur in eodem MS. Tamlactenſi. De eo ex Annalibus Cluanenſibus, Ultonienſibus & Senatenſibus tradit Colganus* XVI *Januarii, ad tertiam Vitam S. Furſæi num. 6 hæc legi:* Anno DCC. Dichullus Abbas de Cluain-Eojas obiit. *Idem ad 6 Vitam S. Patricii, auctore Jocelino num. 148, ait,* S. Dichullum coli 1 Maji in eccleſia de Cluain-Braoin, quæ eſt prope Eccleſiam Luthenſem in Ultonia, & forte eadem cum ea quam Vita tripartita vocat Ernationſem, cum dicatur eſſe in eadem regione Auſtralis Ultoniæ, in qua ſunt Luthenſis & Ernatienſis Eccleſiæ. *De aliquo Dichullo agitur in Vita S. Patricii a nobis edita num. 122, qua ibidem legi poſſunt. Si Annales pracitati aliquando in lucem prodeant de eorum fide poterit certius judicari.*

Aidgenus Fovarienſis *indicatur in MS. Tamlactenſi. De monaſterio* Fovaria *ſeu* Fourrio *in Media provincia egimus* XX *Januarii, ad Vitam S. Fechini ibidem* VII *Seculo Abbatis. Colganus, in Appendice ad Vitam dicti Fechini cap. 3, enumerat Præſules dicti monaſterii, inter quos* S. Aidganius, Epiſcopus Fovarenſis & Abbas ibidem, obiit anno DCCLXVI. *Nec plura de eo ejuſque cultu reperimus.*

Nicodimus, Germanus, Petrus, Renovatus, Joannes, Frigia, Zefanus, *forte* Stephanus, *indicantur in MS. Tamlactenſi apud Hibernos, de quibus præter nuda nomina nihil ſcimus. Forſan erit qui plus luminis affundet.* Frigia *forſan pro regione ſumpta, ob S. Philippum Apoſtolum, Hierapoli in Phrygia coronatum.*

Colmanus, id eſt, Gobnenus; & Oſſenus, filius Moelſneachte; Monchenus & Romanus *indicantur in MS. Tamlactenſi: de quibus nihil alibi legimus. Colganus, in Indice Sanctorum ad Triadem Thaumaturgam, indicat Sanctos dictos Colmanos viginti octo ad Acta Sanctorum Hibernia, quinquaginta. Referuntur utrobique etiam varii* Oſſeni, *unde difficile eſt aliquid de hiſce ſtatuere. Ita etiam* Manchani, Mancheni *aut* Manchini *viginti numerantur, & ſex* Ronani. *Cum ergo hic nuda ponantur nomina; non poſſumus aliud facere quam ea ſimpliciter lectori indicare.*

Bernardus, e monacho Clara-vallenſi, titulo SS. Coſmæ & Damiani Diaconus Cardinalis, *refertur ab Henriquez & Buceline, cum titulo* Beati, *omittitur a Chalmoto & aliis.*

B. Blaſius, ec. Vide Append. fol. 754. col. 1.

Bonamicus ec. Vide Append. p. 754. col. 1.

Lupus, Marochiorum Epiſcopus, Ordinis Minorum, Cæſaraugustæ in Hiſpania mortuus, *neſcitur quo die.* Cum relicto conventu priore Minores ad novum cœnobium migrarent; corpora Lupi & Bernardi a Viridante ſolenniter tranſlata ſunt, & a Deo miraculis compro-

comprobata. *Hæc tranſlatio facta eſt 1 Maji anno 1289. ac propterea in Martyrologio Franciſcano Arturi ad hunc diē refertur* Lupus, *cum titulo* Beati: *at* Bernardus a Viridante, xi Junii *relatus, dicitur ab eodem Arturo* Aſſiſii ſepultus: & res confuſione plena *indicatur. Waddingus, anno 1278 num. 37, ubi de tranſlatione agit,* Beatos *appellat. Haroldus num.* 11 beatos Fratres *vocat.*

Martha Virgo, in Ariaco monaſterio diœceſis Lingonenſis mortua, *cum titulo* Sanctæ *memoratur ab Arturo præcitato in Gynæceo ſacro. Fuit hæc deſponſata S. Amatori, poſtea Epiſcopo Autiſſiodorenſi, cujus Vita infra datur, in qua de ea agitur num. 3 & 4: & de ejus pio obitu & ſepultura, a S. Amatore curata, num.* 15.

Jacobus Schuermans, ab hæreticis in Belgio an. 1579 occiſus; & Fellineus, cum ſocio ab hæreticis in Hibernia interemptus, *indicantur cum titulo* Beati *in Martyrol. Franciſcano Arturi.*

Elizabeth, ec. Vide Append. pag. 754. col. 2.

S. Sabas, Epiſcopus Daphnuſiæ, *celebratur in Menæis Mediolanenſibus & Taurinenſibus. De eo agimus* 11 Maji.

Walbertus Abbas, diſcipulus S. Columbani, *inſcriptus eſt Florario Sanctorum. Vitam ejus damus* 11 Maji.

Mafalda Regina, monialis in Arouca, *indicatur in Kalendario Ciſtercienſi, Divione anno 1617 excuſo. Vitam dabimus in anniverſario Depoſitionis,* 11 Maji.

S. Judas ſeu Quiriacus Martyr, Epiſcopus Hieroſolymis, *hoc die martyrio functus, eſt inſcriptus variis Martyrologiis, eſt colitur* 1v Maji.

S. Titianus, Epiſcopus Laudenſis, hoc die mortuus traditur: *ſed, ob feſtum Apoſtolorum, ejus ſolennitas tranſfertur in diem* 1v Maji.

S. Macarius Epiſcopus, *Ligeno Burdegalam tranſlatus, ubi in eccleſia S. Andreæ Metropolitana pari cum ipſo Apoſtolo honore colitur, hodie refertur a Sanſſajo: & ſeculo 13 adhuc diem hunc occupabat ſimul cum SS. Apoſtolis Philippo & Jacobo: deinde convenientius judicatū eſt, proprie de eo ſolo agi, quod & nos faciemus,* 1v Maji.

SS. Calepodius, Palmatius & ſocii, Martyres Romani, *memorantur in MS. Strozziano: item a Grevено & Caniſio: ab aliis cum Martyrol. Romano* x Maji.

S. Torquatus & ſocii, miſſi a SS. Petro & Paulo in Hiſpaniam, *celebrantur in Miſſali & Breviario Mozarabes dicto, & antiquo Breviario Burgenſi; item* S. Torquatus *ſolus in Hagiologio Luſitano Georgii Cardoſo. Conſule quæ de iis dicimus* xv Maji.

S. Reſtitutæ, Virginis & Martyris Soranæ, ſolennitas celebratur Sueſſione in Arvenſi Eccleſia, ob corpus eo translatum, *aſſeſtante Sanſſajo in Martyrol. Gallicano. Dies illius natalis eſt* xxvii Maji.

S. Alexander *inſcriptus eſt MS. Kalendario Lugdunenſi. Duo hujus nominis Mart. ſunt, in Antonini perſecutione Lugduni paſſi. Horum alter colitur* xxiv *Aprilis*; *ſed quia Acta martyrii ſunt juncta cū Actis S. Epipodii, ea damus* xxii *Aprilis: alter, cū S. Photino, colitur* 11 Junii.

S. Philippus, ex ſeptē Diaconis, *indicatur in MS. Græco Taurinenſi: in Martyrologio Romano proponitur* vi Ju.

S. Benignus Diaconus *refertur a Ferrario, forte quia corpus ejus, non multo ante occiſi, Mevaniam tranſlatum eſt hodie a fidelibus, ut ſcribit Jacobillus in Sanctis Umbriæ. Colitur tamen, cum S. Vincentio Epiſcopo Mevanienſi fratre ſuo, Lucæ & Mevaniæ* vi Junii.

Mathildis, Regina Angliæ, pietate, humilitate & caritate in pauperes celebris, *ut* Beata *memoratur ab Edmundo Maihew in Addendis ad Trophæa Anglicana. Silent alii de cultu. Fuit filia S. Margaretæ Reginæ Scotiæ: ad cujus Vitam de ea erit agendum* x Junii.

B. Guidonis, Presbyteri Cortonenſis, *Ordinis Minorum S. Franciſci, inventio capitis, miraculoſo lucis indicio ex puteo extracti, facto publico hoc die celebrata fuit. Verum cum feſtum diem, ex conceſſione Gregorii* xiii, *celebrant Cortonenſes in tota diœceſi, quando de illo agendum erit* xii Junii.

Ven. Jacobus de Vaticano, *ex Canonico Regulari primum Epiſcopus Acconenſis, tum Tuſculanus & S. R. E. Cardinalis, cum titulo* Beati *hoc die ponitur a Raiſſio in Auctario ad Natales Sanctorum Belgii. Quæcumque de eo fere dici poſſunt, petenda ſunt ex libro 3 de Vita B. Mariæ Oigniacenſis, ad duos priores a Jacobo compoſitos per Cantipratanum adjecto, dando ad illius Natalem* xxiii Junii.

Iſajas Propheta, ſub Manaſſe Rege interfectus, *refertur in MS. Florario. Ab aliis Latinis, cum Martyrologio Romano* vi Julii.

S. Amalbergæ Virginis tranſlatio corporis, in Blandinio monaſterio, *memoratur a Malano, Caniſio, Sanſſajo, Vvione, Menardo & aliis. Dies natalis eſt* x Julii.

Zoerardus, dictus Andreas, & Benedictus, Eremitæ in Hungaria, *memorantur a Malano, Caniſio, Vvione, Menardo & aliis. Eorum etiam Acta ad hunc diem edidit Surius. Verum* xvi *Julii colunt eos Poloni, & ſequenti Hungari, cum quibus referemus Acta* xvii Julii.

S. Liborii, Epiſcopi Cenomanenſis, reliquiæ hoc die avectæ, & xxviii hujus menſis Paderbornam allatæ; *uti docuit noſter Bollandus, tractatu peculiari de iſto Sancto, & plenius dicetur die natali* xxiii Julii.

S. Mauri Epiſcopi,) Martyrum, Vigiliis in Apulia inven-
S. Pantaleemonis,) tio *celebratur hoc die in Officiis propriis.*
S. Sergii,) *At dies natalis eſt* xxvii Julii.

S. Philoſophi Martyris Alexandrini *elogium hoc die habet Synaxarium Chiffletianum: ipſe eſt, quem ſine nomine laudat Hieronymus in Vita Pauli, a nobis ad* x *Januarii data num. 6, quod molli in cultura religatus provocanti ad libidinem meritriculæ præmorſam dentibus linguam in vultum expueris. Nomen a facto ſumptum arbitramur, quia proprium ignorabatur: quomodo eumdem alii* Nicetam *ſeu* Victorem *appellavere. Agunt de eo Martyrologia* xxviii Julii.

SS. Orientius & Patientia Martyres, Oſcæ in Hiſpania, *referuntur in Martyrologio hodierno Romano, cum hac Baronii annotatione:* In Flore Sanctorum Hiſpaniæ, ex veteribus monumentis Eccleſiæ Oſcenſis, legunt hi parentes fuiſſe S. Laurentii Martyris. *Sed non habentur Martyres, quales tamen fecit, qui Chronicon ſub nomine Fl. Dextri nuper conflavit. Cum plures hic ſint difficultates enodanda, commodius id fiet ad Vitam S. Laurentii* x Auguſti.

S. Arnulphi, Epiſcopi Sueſſionenſis, tranſlatio corporis, Aldenburgum oppidum Flandriæ, *celebratur in MSS. Centulenſi & Florario Sanctorum: item apud Vvionem, Dorganium, Menardum, Buctlinum. Dies ejus natalis eſt* xv Auguſti.

S. Grata, vidua Bergomenſis, aliquibus Virgo dicta, licet maritum habuerit, *refertur a Bellino, Maurolyco, Malano, Galeſinio & in Martyrologio Romano. At colitur, ut vidua, in Eccleſia Bergomenſi* xxv Auguſti.

B. Jacobus Tiſernas, Laicus Ordinis Minorum, ſculpendi peritia inſignis, virtute & miraculis clarus, Tiferni ſub majori ara conditus: cujus corpus ſolitum fuiſſe oſtendi hiſce Kalendis Maji *ſcribit Angelus Conſi de Sanctis & Beatis Tifernenſibus. Verum Arturus du Monſtier in Martyrol. Franciſcano, & Jacobillus de Sanctis Umbriæ, referunt natalem* xvii Septemb.

S. Januarii Epiſcopi Tranſlatio Neapoli *indicatur in Catalogo generali Ferrarii. Dies ejus natalis celebratur* xix Septembris.

S. Matthæi Apoſtoli natalis *memoratur in quatuor apographis Martyrologii Hieronymiani item MSS. Richenaugienſi, Auguſtano & Labbeano, ſed omiſſo nomine* natalis. *Colitur* xxi Septembris.

S. Benignus,) Presbyteri) *occaſione S. Andeoli ſocii,*
S. Andochius,)) *qui hoc die colitur, refe-*
S. Thyrſus Diaconus,) *runtur a Maurolyco, Grevено, Caniſio, Ferrario; at ſeorſim colentur,* S. Benignus 1 Novembris.

SS. An-

55. Andochius & Thyrſus xxiv Septembris.
B. Vitalis,)
B. Gaufridi,) Abbatum,) Saviniacenſium, elevatio corporum,
B. Guillelmi,)) facta ab Epiſcopis Cenomanenſi,
B. Petri,) Monachorum,)
B. Haymonis,)
Abrincenſi, & Redonenſi, *memoratur a Menardo, ab Henriquez inter Omiſſa & a Sanſſajo. Ex his* B. Vitalis *Acta dedimus* vii Januarii.
Guilielmus, *cui potuerit* Gaufridus *adjungi, refertur ab Henriquez.* xx Octobris.
Petrus, *cujus Acta MSS. habemus, ab eodem memoratur* xxiv Decembris.
Haymo, *ut diximus inter Praetermiſſos* 30 *Aprilis, indicatur in Kalendario Divione excuſo* xxvi Septembris.
Baruch Propheta, *occaſione S. Jeremiæ, qui hoc die colitur, ſubjungitur a Petro de Natalibus, & refertur a Wiſſordo in Martyrologio Anglice olim edito. Verum is a Græcis in Menais celebratur* xxviii Septembris.
S. Placidi & Sociorum exceptio reliquiarum, in monaſterio S. Benedicti de Padolyrone, *indicatur a Wione. Colunter hi Martyres* v Octobris.
S. Gereonis Martyris Colonienſis & Sociorum memoria celebratur in Conventu S. Hieronymi Vallis-belle-factæ, territorii Penichii in Luſitania, ob ſacrum caput & alios pretioſas reliquias ibidem aſſervatas, *de quarum tranſlatione agit Cardoſo hoc die in Hagiologio Luſitano. Colunter hi ſancti Martyres* x Octobris.
S. Joannis Boni, Ordinis Eremitarum S. Auguſtini, Translatio Mantuæ, *inſcripta eſt Auctario Greveni ad Uſuardum, & Martyrologio Germanico Caniſii. Dies ejus natalis cenſetur* xxiii aut xxiv Octobris.
S. Eliſabethæ viduæ elevatio capitis, facta anno 1236, *traditur in MS. Florario. Dies ejus natalis eſt* xix Novembris.
S. Clementis, Mediomatricæ urbis Epiſcopi, Translatio, anno 1090 facta, *memoratur in Kalendario Eccleſiæ Luxovienſis, ab aliis die ſequenti: at dies ejus natalis colitur* xxiii Novembris.
B. Galganus eremita, in Italia, *memoratur in ſcriptis Auditionibus Carthuſiæ Bruxellenſis ad Grevenium, in Martyrol. Romano* iii Decembris.
S. Tebredia Abbatiſſa *indicatur in Kalendario MS. Ordinis Benedictini. Eadem, in ſolo indice Bucelini reperta, indicatur eâdi* xi Decembris.
Sapientia, ſanctimonialis monaſterii de Remeja Ordinis Ciſtercienſis in Belgio, divino alloquio & cæleſtibus viſitationibus aſſuefacta. *Ita Chryſoſtomus Henriquez in Kalendario Sanctarum ac Beatarum Ordinis ante Lilia Ciſtercii, & iterum in Menologio, ac* Beatam *appellat. Sanctam vocat Chamelot: Sanſſajus Piis annumerat: Manrique ad an.* 1218 *num.* 8, *ab omni titulo abſtinet. Quædam referuntur, in Vita B. Idæ de Nivellis legi poterunt, quando de ea agemus,* xi Decembris.
S. Corentini, Epiſcopi Coriſopitenſis in Britannia Armorica, Translatio *celebratur hoc die in Eccleſia Coriſopitenſi; de Apoſtolis vero proxima die non impedita. At per dioeceſim fit de S. Corentino proxima die non impedita. Memoratur etiam hoc die in MS. Barberiniano, Carmelitano Colonia aſſervato; nec non apud Bellinum Pariſiis auctum, Grevenum, Molanum, Caniſium Sanſſajum & alios. Dies natalis eſt* xii Decembris.
Mochœmius de Tyrdaglaſſ *memoratur inter Sanctos Hiberniæ primo loco in MS. Tamlachtenſi: & dicitur a Colgano is eſſe, qui in Vita S. Fintani, a nobis edita ad diem* xvii *Februarii num.* 3, *dicitur* B. Mocumim, qui eſt cum S. Columba Magiſtro ſuo in civitate Tyrdaglaſſ, in terra Momoniæ, juxta flumen Sionna. *Quæ fere eadem narrantur in Vita S. Columbæ filii Crimthandi, danda* xiii Decembris.
SS. Willibaldus, Epiſcopus Eyſtadienſis & Wunibaldus Abbas ejus frater (*occaſione S. Walburgis ſororis, quæ ob reliquias Eyſtadium tranſlatas, in multis Eccleſiis habet ſolennem venerationem, ut jam ſupra diximus*) *in variis Martyrologiis referuntur. Ex his*
S. Willibaldus *colitur* vii Julii.
& S. Wunibaldus xviii Decembris.
S. Simpertus Epiſcopus Auguſtanus, *neſcio qua de cauſa hiſce Kalendis adſcribatur a Mabillone ſæc.* 4. *Benedict. par.* 2. *Colitur ipſe, quando de eo agendum nobis erit* xiii Octobris.

DE S. JEREMIA PROPHETA
IN ÆGYPTO OCCISO.

1 MAJI. *Alterum epiſcopus.*

Incipimus hunc menſem Majum a ſummis ſanctiſſimiſque viris, Jeremia *antiquæ legis,* Philippo *& Jacobo ex duodenario numero Apoſtolis, & altero* Jacobo Fratre Domini, *Epiſcopo primo Hieroſolimitano, novi Teſtamenti Principibus: & ſubſequuntur, quaſi meſſe per orbem univerſum accreſcente, quam plurimi Sancti. Proinde, ne moles hujus operis in immenſum excreſcat, qua de S. Jeremia præclariſſima ſcribuntur, ea poterunt legi apud quamplurimos ejus prophetiæ Interpretes. Fuit autem* Jeremias, *ut paucis ejus geſta complectamur, fuit, inquam, Sacerdos, Doctor, Propheta & Apoſtolus; jam inde ab utero matris, ut plurimi cenſent, ſanctificatus, & ad id munus conſecratus. Decimo quinto circiter vitæ anno, teſte S. Hieronymo, prophetare cœpit, immediate a Deo miſſus ad prædicandum Judæis cæteriſque nationibus adventum Regis Nabuchodonoſoris, excidium Hieroſolymitanæ urbis, & vicinarum provinciarum ac regnorum exterminium. Inter comminationes, increpationes ac lamenta, miſcet hinc inde læta promiſſa de reducendis ex Chaldæa Judæis, de redimendo per Chriſtum mundo, de Gentibus in Eccleſiam reducendis, de multiplici gratia & felicitate novi Teſtamenti. Verum, pro omni labore ſuo, nihil ab ingratis civibus ſuis retulit, præter probra, vincula, carcerem & mortem, lapidibus obrutus: Quo nomine ut Martyr celebratur a Tertulliano, Epiphanio, Hieronymo, Iſidoro, aliiſque.*

2 *Sacra ejus memoria ad haſce Kalendas Maji recolitur apud Orientales, Græcos, Latinos. Nam quod habemus Martyrologium Arabico-Ægyptiacum, a Gratia Simonio Maronita pro nobis Latine redditum, iſta habet:* Primo die Maji memoria Jeremiæ Prophetæ ſanctificati. *In Typico S. Sabæ Abbatis, quod Syriacum haberi poteſt, indicatur* Jeremias Propheta. *Græci in urbe Conſtantinopolitana hoc die ſolenne feſtum S. Jeremiæ celebrant* in venerabili Apoſtolico ſancti & Principis Apoſtoli Petri, quod ſitum eſt prope ſanctiſſimam & magnam eccleſiam. *Uti indicatur in MS. Synaxario Græco Collegii Claromontani Societatis Jeſu Pariſiis & in Menais excuſis, ubi & laus ejuſdem Prophetæ hymnis, odis & canticis promulgatur. Nobis ſufficiat elogium, quod in pervetuſto Menologio juſſu Baſilii Porphyrogeniti Imperatoris Conſtantinopolitani ſæculo Chriſti decimo conſcripto profertur, & eſt Latine redditum hujuſmodi.* cultus apud Græcos, & Græcos, in Menologio Basilii Imp.

3 Jeremias, electus Dei Propheta, fuit ex Judæa regione; & multa quidem vaticinatus eſt, præſertim vero Hieroſolymæ expugnationem. Quapropter Arcam legis accepit, & ſacra omnia quæ inerant, & in petroſa cavea abſcondit, illos qui tunc aderant ita allocutus: Migravit Dominus ex Sina in cœlum, ac rurſus veniet in Sina cum poteſtate: ſignumque erit vobis adventus ipſius, quando gentes omnes lignum adoraverint. Quæ cum dixiſſet, illico ſuper eam caveam, in qua Arcam abſconderat, nubes apparuit, locum illum per diem integrum obumbrans. Plures deinde ærumnas a Judæis ſuſtulit, quod eorum ſcelera redarguiſſet. Cum vero

Digitized by Google

A vero poſtea in Ægyptum abiiſſet, prædixit futurum, ut omnia eorum ſimulacra concuterentur & conciderent, propter Salvatorem puerum ex Virgine in ſtabulo naſciturum. Ac demum cum Taphnis Ægypti urbe degeret, lapidibus a populo obrutus, e vita deceſſit, prope domum Pharaonis ſepultus. *Hæc in dicto Menologio.*

AUCT. G. H.

4 *Eadem fere omnia recenſentur in Chronico Alexandrino, uti illud Raderus appellat, & plura de ſepultura, miraculis ac tranſlatione Reliquiarum addantur, his verbis:* Jeremias Anathotites, apud Taphnas Ægypti lapidibus a populo obrutus, occubuit. Jacet in eo loco, ubi Pharao habitarat. Ægyptii enim magna illum veneratione proſecuti ſunt, quod ab eo magnis eſſent beneficiis cumulati, dum eis bene precatus, monſtra, quæ crocodilos Græci, Ægyptii menephoth appellitant, ab eis avertit. Porro quicumque etiam hodie, Chriſtum profeſſi, in eo loco precantur, & de loco illo pulverem colliguut, morſos ab illis homines curant, multique crocodilos ex aquis illis fugant. Accepimus nos ab Antigoni & Ptolomæi poſteris, viris magno natu, Alexandrum Macedonum Regem, cum Vatis ſepulcrum viſeret, & ea quæ de ſe prædixerat cognoviſſet, ejus cineres Alexandriam deportaſſe, illiſque illuſtre monumentum undequaque ornatum excitaſſe: unde factum ut aſpides inde arcerentur, uti & ex flumine. *Hæc in dicto Chronico. Joannes Moſchus in Prato ſpirituali lib.* 10 *de Vitis Patrum cap.* 77 *hæc interſerit:* Tunc ajo, *inquit*, Domino meo Sophronio: Eamus ad Tetrapylum, & illic maneamus. Eſt autem locus ille Alexandrinis venerabilis: dicunt enim Jeremiæ Prophetæ oſſa ex Ægypto ſumpta, ab Alexandro conditore urbis illic fuiſſe repoſita.

Chronico Alexandrino.

& Prato Joannis Moſchi.

5 *Non una ejuſdem Prophetæ memoria adhuc ſupereſt in Terra ſancta, & a Peregrinis religioſe viſitur. Nam primo inter Rama & Jeruſalem, decem circiter milliaribus ab urbe, occurrit in amœniſſima valle amplum templum (Quareſmius lib.* 4 *cap.* 7 *& nuper inde advectus Fr. Antonius Gonzales lib.* 2 *cap.* 6 *referunt) adhuc fere integrum, ſed tecto & ornamentis ſpoliatum; juxtaque Conventus olim Franciſcani parietinæ ac rudera, ſub titulo S. Jeremiæ, quem iſtic natum credunt incolæ.** *Neque valde obſtat quod vocetur*, Anathotites, Anathot *autem non fuerit hoc loco, citra, ſed tertio ſupra urbem ſanctam milliario, ſecundum Hieronymum: nec enim aſpiam dicitur Jeremias in Scriptura ſacra* Anathotites *vel* natus ex Anathot, *ſed ſolum dicitur fuiſſe* de Sacerdotibus qui fuerunt in Anathot; *vel, ut Chaldæus habet, qui ſuſcepit* hæreditatem ſuam in Anathot, *quia ſcilicet ibi prædium emptum habuerit: quo non obſtante alibi & natus fuiſſe potuit & habitaſſe. Altera ejuſdem Prophetæ memoria eſt ad muros urbis ſanctæ, extra portam Damaſcenam. Specus ſcilicet quam Jeremiæ vocant, quod in ea credatur flevisſe deſtructionem imminentem Hieroſolymis & Threnos dictaſſe. Eſt autem* antrum, *uti ait Quareſmius*, quadratæ formæ, amplum ac ſpatioſum, unica columna ejuſdem rupis ſuffultum, triginta circiter paſſus per quadrum continens: ſupra quod, *inquit Gonzales*, ad decem aut duodecim pedum altitudinem monſtratur locus inſtar lecti, qui Prophetæ pro cubili fuerit.

Celebritas in loco qui putatur nativitatis fuiſſe.

* *Vide Append. pag.* 754. *col.* 2.

Intra locum ſpelunca

6 *Haud procul vero eſt alius locus, inſtar cavea ſive ciſterna, uliginoſus & cœnoſus; qui putatur fuiſſe in quem conjectus eſt Sanctus. Quod ne contrarium Scripturæ videatur, obſervat Quareſmius quatuor omnino vicibus concluſum fuiſſe Prophetam: ac primo cap.* 16 *v.* 2 *quando* Phaſſur miſit eum in nervum, quod erat in porta Beniamin ſuperiori, in domo Domini, *intra civitatem in ejus meridionali plaga, pſeudoprophetis & templi miniſtris cum quid deliquiſſent deſtinatum. Secundo cum obſideretur Jeruſalem, quando* erat clauſus in atrio carceris qui erat in domo Regis Juda *Cap.* 32 *v.* 2. *Tertio cap.* 37 *v.* 14 irati Principes contra Jeremiam, cæſum miſerunt in carcerem qui erat in domo Jonathan Scribæ ..., in domum laci & in ergaſtulum. *Eſt hic etiam locus intra civitatem domui regiæ vicinus, ut inde clam accerſiri facile & adduci ad Regem potuerit. Quarto denique cap.* 38 *v.* 6. Tulerunt Jeremiam & projecerunt eum in lacum Melchiæ filii Amelech qui erat in veſtibulo carceris ... in lacum in quo non erat aqua, ſed lutum. *De hoc autem loco nihil additur quod diſſuadeat fuiſſe in parte Aquilonari, aut etiam extra muros civitatis: cum intra & extra potuerint eſſe carceres varii; & hoc loco ultimus iſte fuiſſe, in cujus lacum (nam tales foſſæ etiam in pleriſque carceribus hodie habentur profacinoroſiſſimis reis) per funem tunc quidem fuerit dimiſſus Sanctus, poſtea vero ad memoriam Prophetæ paratus ingreſſus ſit per portam & ſcalas, quarum hodie viſuntur reliquiæ. Huc refer varia Scripturæ loca, ſimilem carceris modum apud Judæos uſitatum indicantia. Pſalmo* 87 *v.* 7 Poſuerunt me in lacu inferiori, in tenebroſis & in umbra mortis. *Pſalmo* 39 *v.* 3 Eduxit me de lacu miſeriæ & de luto fæcis. *Zacharia* 9 *v.* 11 Emiſiſti vinctos tuos de lacu in quo non eſt aqua. *Utrum autem de poſtremo an de alio aliquo intra urbem loco intelligendum quod ait Nicephorus lib.* 8 *cap.* 9 *de Helena Conſtantini matre*, quæ in fovea Jeremiæ mirifica conſtruxit opera, *difficulter definieris.*

B

C

D

& vicina fovea ſeu lacus in quem fuit poſt carcerem ter mutatum demiſſus.

E

7 *Latini etiam hiſce Kalendis Maji celebrant* natalem S. Jeremiæ Prophetæ *in antiquioribus Martyrologiis, ſæpius a nobis allegari ſolitis, Caſinenſi, Barberino, Altempſiano, S. Cyriaci, Regina Suecia, aliiſque, tam quæ ediderunt Beda, Rabanus, Ado, Notkerus, Vandelbertus. At majus hoc elogium habet Uſuardus:* Kalendis Maji. In Ægypto Jeremiæ Prophetæ, qui a populo lapidibus obrutus apud Taphnas occubuit: *additurque in hodierno Martyrologio Romano*, ibique ſepultus eſt: ad cujus ſepulcrum fideles (ut refert S. Epiphanius) ſupplicare conſueverunt, indeque ſumpto pulvere aſpidum morſibus medentur. *Citatur in Notis a Baronio liber, qui vulgo tribuitur S. Epiphanio de Vitis Prophetarum? in hoc autem fere eadem continentur de S. Jeremia, quæ maluimus dare ex Menologio Græco Baſilii Imperatoris & Chronico Alexandrino. Colitur quoque prima die non impedita, in Eccleſia Patriarchali & diœceſi Venetiarum,* S. Jeremias Propheta Martyr *ritu ſemiduplici. Hinc aliqua* Reliquiæ *Pragam allatæ notantur in Diario Metropolitanæ eccleſiæ, tamquam repoſitæ* intra cryſtallum ejuſdem theculæ argenteæ inauratæ, *in qua continentur Reliquiæ S. Jacobi Apoſtoli.*

Cultus apud Latinos

8 *Placet addere Epitaphium a Saliano noſtro concinnatum.* Claudit hoc mauſolæum, Viator, non lipſana, ſed balſamum Lilio virginitatis odoratum: non oſſa arentia, ſed theriacam venenis, ſed amuletum fugandis ſerpentibus, lacertis, aſpidibus, crocodiliſque ſalutare. Hanc illi vim dedit, qui dudum contra cacodæmones, tartareos ſerpentes & eorum cultum, illiſque addictas Iſraelitarum fæces Vatem invictum reddidit. Dederat quippe eum a puero in civitatem munitam, & in columnam ferream, & in murum æreum ſuper omnem terram, adverſus Reges & Principes & Sacerdotes & populum terræ. Nil mirum autem potentem fuiſſe Jeremiam adverſus aſpidem & baſiliſcum, & conculcaſſe leonem & draconem; qui ex ipſo ſanctificatus utero, nihil illis in ſe juris in animo, nihil in corpore inquinatum toto vitæ decurſu admiſit: illi tota vita ſimillimus, qui mortalem neminem, aut etiam immortalium neminem, habuit parem. Pro quo & in cujus typum calumniis appetitus, irriſionibus vexatus, circumventus inſidiis, jugum ſubiit & catenas; alapas item & flagella, tenebras & cœnoſum barathrum expertus eſt: & poſt deploratam multis aſſiduiſque lacrymis civitatem ac rempublicam Judæorum, gemina clade pereuntem; ſaxorum denique grandine ab impia fugitivorum turba obrutus, in Sancti Abrahæ ceterorumque Patriarcharum ſinum evolavit Maji primo, menſe a deſcenſu in Ægyptum ſeptimo. Prophetici muneris

F

Epitaphium ex Saliano.

anno

A anno XLII, ætatis fere LV. *Philippus Labbe in Epitome Chronologica Hiſtoria ſacræ & profanæ par. 2, collocat necem S. Jeremiæ ad annum Mundi ter milleſimum quadringenteſimum quadrageſimum ſeptimum, Roma condita centeſimum quadrageſimum ſeptimum, ante Æram Chriſti vulgarem ſexcenteſimum ſeptimum.*

Tempus cædis

9 *Concludat rem totam viſio nocturna, Juda Machabæo facta, qui eam libro ſecundo Machabæorum capite* XV *deſcribens, dixit*, apparuiſſe *cum Onia* & alium virum ætate & gloria mirabilem & magni decoris habitudine circa illum. Reſpondentem vero Oniam dixiſſe: Hic eſt fratrum amator & populi Iſrael: hic eſt qui multum orat pro populo & univerſa ſancta civitate, Jeremias Propheta Dei. Extendiſſe autem Jeremiam dexteram, & dediſſe Judæ gladium aureum dicentem, Accipe ſanctum gladium, munus a Deo, in quo dejicies adverſarios populi mei Iſrael. D

Teſtatio S. Jeremiæ.

DE S. PHILIPPO APOSTOLO

MARTYRE HIERAPOLI IN PHRYGIA

COMMENTARIUS PRÆVIUS.

G. H.

§ 1. Aſia varia, & cultus ſacer apud Latinos, Græcos, & alios Orientales.

SUB DOMITIANO IMPERAT.

Celebris eſt ad Kalendas Maji memoria S. Philippi Apoſtoli *in antiquiſſimis Faſtis Latinis. Perveteſtum Martyrologii Hieronymiani apographum, a mille prope annis exaratum, quo ab initio operis ut noſtro uſi ſumus, quodque Epternacenſibus ut ſuum exigentibus reddidimus, habet præfixum Indiculum de feſtis Apoſtolorum diebus, &* B *referenda ad Kalendas Maji iſta ſuggerit:* Natalis S. Philippi Apoſtoli, in civitate Hierapoli provinciæ Aſiæ. *Verum in contextu Martyrologii ad Kalendas Maji hæc ſolum leguntur:* Natalis ſanctorum Apoſtolorum Philippi & Jacobi. *In apographo Corbejenſi Pariſiis excuſo ejuſdem Martyrologii Hieronymiani ita habetur:* In Aſia Hierapoli SS. Philippi Apoſtoli & Jacobi. *De S. Jacobo, qui non ſpectat ad Hierapolim, mox ſeorſim agemus. Similia de utroque habentur in antiquioribus Faſtis MSS. quos non eſt opera pretium indicare. Venerabilis Beda in genuino ſuo Martyrologio, quod ante tenuem ſecundum Allorum Martii ex octo antiquis codicibus edidimus, iſta ſcribit:* In Hierapoli Philippi Apoſtoli, & Jacobi Apoſtoli Fratris Domini. *Addit Florus:* Quorum primus in Aſia in civitate Hierapoli provinciæ Phrygiæ paſſus eſt, ibique cum filiabus ſuis requieſcit. *Rabanus, ætate proximus, ſic ſcribit:* In Hierapoli Philippi Apoſtoli, qui Ebionitarum hæreſim extinxit, & quievit in pace. *Vſuardus ſcripto mandavit hæc verba:* Natale Apoſtolorum Philippi & Jacobi, ex quibus Philippus poſtquam Scythiam ad fidem Chriſti convertiſſet, apud Hierapolim, Aſiæ civitatem, glorioſo fine quievit.

Cultus S. Philippi apud Latinos 1 Maji

in Faſtis S. Hieronymi,

Beda,

Florus,

Rabanus,

Vſuardus,

Adonis, C 2 *Ado Archiepiſcopus Viennenſis, in libello de feſtivitatibus Sanctorum Apoſtolorum, hoc elogium edidit:* Natalis beatorum Apoſtolorum Philippi & Jacobi: ex quibus Philippus, cum pene Scythiam convertiſſet, Diaconibus, Presbyteris & Epiſcopis ibi conſtitutis, reverſus eſt ad Aſiam, ubi continua prædicatione per aliquot annos inſiſtens, multitudinem populorum Chriſto, laboribus piis ſemper inſerviens, lucratus eſt: quique apud Hierapolim Aſiæ civitatem dormivit cum patribus ſuis, beato fine ſepultus. *Hæc Ado: quibus addit Notkerus*, Extincta hæreſi Ebionitarum, qui Chriſtum Jeſum ante Incarnationis tempus fuiſſe negabant. *In hodierno Martyrologio Romano adduntur nonnulla de ejus martyrio his verbis:* Natalis beatorum Apoſtolorum Philippi & Jacobi, ex quibus Philippus, poſtquam omnem fere Scythiam ad fidem Chriſti convertiſſet, apud Hierapolim Aſiæ civitatem, cruci affixus & lapidibus obrutus, glorioſo fine quievit. *Hæc ibi, quibus ſimilia in ſuo Martyrologio tradit Galeſinius. At Maurolycus aliquanto plura interſerens*, Natale, *inquit*, beatorum Apoſtolorum Philippi & Jacobi, ex quibus Philippus, poſtquam Scythiam ad fidem Chriſti convertit, ubi dejecto Martis ſimulacro erexerat Crucem, & venenoſum draconem exterminarat; apud Hierapolim civitatem Aſiæ glorioſo fine quievit: ſive ab Ebionitis cruci affixus & lapidatus occubuit: juxta quem duæ filiæ ejus Virgines tumulatæ ſunt: tertia Epheſi jacet. *Hæc Maurolycus: præter quæ Conſtantinus Felicius nonnulla miſcet ex Actis Græcis, de quibus mox agemus.*

Notkeri,

in Martyrol. Romano,

Galeſinii, Maurolyci,

Fabricii.

3 *Vocatio Philippi ad Apoſtolatum nonnullis etiam Faſtis ad* XXVIII *Februarii aſcribitur: ſed iſta ex* I *die Maji latius deducenda fuere, ut via ſterneretur ad acta Latina, primo loco danda, in quibus omnia continentur, quæ in citatis Martyrologiis attinguntur. Eadem Acta habemus in tribus illuſtribus codicibus noſtris, quorum aliquis ante octingentos annos videtur exaratus. Præterea accepimus eadem deſcripta ex vetuſtis codicibus Trevirenſi S. Martini, duplici Audomarenſi Eccleſiæ Cathedralis, Ultrajectino Eccleſiæ S. Salvatoris, Romano Cardinalis Baronii. Invenimus ipſa etiam in tribus Reginæ Sueciæ ſignatis numero 81, 482 & 1604, Pariſienſi Cardinalis Mazarini, Duacenſi monaſterii Aquicinctini, Bodecenſi in VVeſtphalia, & in Codice MS. Hoſpitalis S. Nicolai prope Cuſam: neque ab hic diverſa ſunt, quæ habuit Author hiſtoriæ de Tranſlatione brachii S. Philippi Florentiam, infra danda. Legendaria ſi libuiſſet excutere, plura poſſemus indicare exempla. Sed in primis memorabilis eſt nobis eadem Acta continens Codex perveteſtus, quadratis litterarum ductibus & diſcrimine diphthongorum atque vocalium accurate ſervato exaratus, qui olim pertinuit ad monaſterium SS. Petri & Pauli in VVeiſſenburg diœceſis Spirenſis, nunc eſt Ampliſſimi Baronis Blumii, ſæpius a nobis memorati, ob vetuſtum Martyrologii Hieronymiani apographum, quod ipſe ex eodem monaſterio acceptum pro ſua humanitate communicavit. Ex hoc veteſto codice Acta virtutum & Paſſionum Sanctorum Chriſti Apoſtolorum, Reinoldus Dehnius, Societatis noſtræ vir eruditus,* F *deſcripta nobis tranſmiſit.* E

Fabricii.

Acta dantur ex variis MSS. Latinis.

4 *Præfigitur huic Codici* epiſtola Melitonis, *aliis* Melliti, Epiſcopi Laodicenſis, ad univerſos Epiſcopos & Eccleſias Catholicorum, de quodam Leucio, qui quorumdam Actus Apoſtolorum ſcripſerat. *Notat hunc Melito* falſitatis titulo, *periſſimum quia* dixit, eos docuiſſe duo principia boni & mali, & bona a bono & mala a malo ſubſtitiſſe Principe. *Eadem epiſtola præfigitur ante Acta S. Joannis Evangeliſtæ apud Florentinium ad Martyrologium Hieronymianum. Mentio prædicti* Leucii, *aliis* Leontii, *videtur fieri in Tractatu de Fide ſive de Unitate Trinitatis contra Manichæos, qui tomo 6 Operum S. Auguſtini continetur: verum non habetur in Retractationibus ejus, neque in Indiculo Poſſidii; aſſeritque Philippus Labbe de Scriptoribus Eccleſiaſticis*, eviciſſe Sirmondum in Hiſtoria Prædeſtinatiana ex fide MSS. codicum, præcipue Corbejenſis, *quod ſit* Evodii Epiſcopi Uzalenſis, *in Proconſulari provincia Africa, ad quem extant variæ S. Auguſtini epiſtolæ: ut vel tunc ante indicatus* Melito *ſive* Mellitus *Epiſcopus vixiſſe videatur.*

ex MS. libro de Vitis Apoſtolorum, forte Melitonis Epiſcopi.

5 *Sunt hæc Apoſtolorum acta poſtmodum varie aucta, & ſub nomine Abdiæ, Babyloniæ Epiſcopi ab Apoſtolis ordinati,*

AUCTORE G. H.

nari, ſæpius recenſa; quaſi ea ex Hebraica in Græcam linguam tranſtuliſſet diſcipulus Abdiæ Eutropius, & hinc in Latinam vertiſſe ſe dicat Julius Africanus, qui tertio ſeculo floruit ſub Imperatoribus Heliogabalo & Alexandro Mammææ filio. Baronius in Notis ad hunc diem, Licet, *inquit,* apocrypha cenſeantur hæc ſub nomine Abdiæ, vera tamen nonnulla ibi eſſe mihi facile perſuadeo: *maxime quando aliunde ea Acta, (ut hic de S. Philippo) ſatis probantur. Extant eadem excuſa anno* MDXXXI, *inter Rhapſodias Anonymi Philalethi Euſebiani, in Vitas, miracula, paſſioneſque Apoſtolorum, a Frederico Nauſea collectas: & in pleriſque horum non legitur quod Philippus* cruci affixus & lapidibus obrutus fuerit. *Verum inſerta ſunt illa verba apud Jeninum Mombritium, in Legendario ante ducentos annos excuſo: item in Breviario Romano anni* 1522 *atque eo quod juſſu Pauli Papæ* III *a Cardinale Quignonio ordinatum & Pii* V *juſſu poſtea editum hactenus aſſervatur, licet in hiſce Acta integra non dentur, ut in antiquiori Breviario. Prior pars Actorum integra habetur in Breviario anni* 1479, 1490 *& ſequentium: in eaque parte* B *continentur illa, quæ inde Maurolycus ſupra tradidit de* venenoſo dracone exterminato, *aut forſan diabolo ſub tetri monſtri figura. Similia habent Petrus de Natalibus lib.* 4. *Catalogi cap.* 107, *Philippus Ferrarius de Sanctis Italiæ, & plures alii.*

eadem edita a Nauſea, & Mombritio

in Breviario Romano, &c.

6 *Actis Latinis ſubjungimus Acta ex Græco translata: quæ nobis valde antiqua videntur, & a Symeone Metaphraſte inter Vitas Sanctorum potius tranſcripta quam de novo compoſita: cui vel ideo magis adſcribuntur, quia primus & antiquus auctor non eſt ſuo nomine notus. Extant ea, interprete Gentiano Herveto, tomo quinto Vitarum Sanctorum Patrum ab Aloyſio Lipomano vulgatarum: & ad has Kalendas Maji a Laurentio Surio translata ſunt, unde cum Græco collata & notis noſtris illuſtrata damus; Ipſum autem Græcum in MSS. Vaticanis Venetiſque invenimus. Vixit eodem cum Metaphraſte ſæculo Nicetas Paphlago, qui & David, Rhetor diſſertiſſimus ac vir ſapientiſſimus: cujus orationes plures tranſtulit Franciſcus Combefis, & in ſua Bibliotheca Patrum concionatoria edidit. Earum duæ referuntur ad haſce Kalendas Maji, altera de S. Jacobo Alphæi e duodenario Apoſtolorum numero, quæ infra editur; altera de S. Philippo Apoſtolo, quam vel ideo omiſimus, quia ſolum eſt metaphraſis jam dictorum Actorum, & ſatis habemus aliqua exinde in Annotatis obſervare.*

Acta alia ex vetuſtis MSS. Græcis,

a Niceta Paphlagone ex omiſſione detecta

7 *Dicunt porro Acta hæc Græca, Sacrum S. Philippi corpus depoſitum eſſe die* XIV *Novembris, quo ejus feſtum apud Græcos & alios Orientales ſolenni veneratione peragitur. In Menologio, Baſilii Porphyrogeniti auctoritate ante ſeptem ſecula edito, ad dictum* XIV *Novembris hoc elogium habetur* Philippus, ex duodecim Apoſtolis unus, Bethſaidæ Galilææ natus, poſt Jeſu Chriſti Aſcenſionem, miraculorum frequentia inſignis, Trajano Imperatore profectus eſt Hierapolim, cum ſeptem filiabus & Mariamne Sorore ſua, & Bartholomæo Apoſtolo; ubi Jeſu Chriſti verbum nuſquam non diſſeminando, deducebat ab idolorum vanitate multitudinem Gentilium, qui eodem in loco, ſimul cum Nicanora uxore Proconſulis, hominis inter ſuos primarii, ſerpentem dignabantur cultu & honore divino. Quare cum Proconſulis juſſu Bartholomæus & Philippus ſublimibus e muro pedibus penderent; orante Philippo Gentiles omnes cum Proconſule, cum vipera, cum ſacerdotibus ejus, repentino terrarum hiatu hauſti ſunt. Verum omnes ſingulari Dei beneficio, præter Proconſulem cædis Sanctorum auctorem & viperam, emerſere in apertum aerem: ſolutoque Bartholomæo, Philippus eo cruciatu conſumptus eſt. *Hæc ibi.*

Cultus apud Græcos 14 Novembris

C

Ex Menologio Baſilii Imp.

8 *In perveteri Græco Synaxario Eccleſiæ Conſtantinopolitanæ, quod ſpectat ad collegium Claromontanum Societatis Jeſu Pariſiis, epitome vitæ extat ad dictum* XIV *Novembris.* Memoria ſancti & inclyti glorioſique Apoſtoli Philippi, ex choro duodecim Apoſtolorum. Hic erat ex Bethſaida urbe, concivis Andreæ & Petri: qui multus erat in evolvendis libris Prophetarum, & Virgo permanſiſſe tota ſua vita traditur. Hunc Chriſtus poſt baptiſma ſuum in Galilæa repertum, ut ſe ſequeretur adhortatus eſt. Ille poſtea cum incidiſſet in Nathanaelem, Invenimus, inquit, Jeſum, filium Joſeph a Nazareth; aliaque multa ſcire volentibus de illo traduntur in divinis Scripturis. Hic poſt Aſcenſionem Domini ſortitus Aſiaticam terram, ſub Trajano Imperatore Hierapolim (quæ tunc Ophioryme, quaſi Serpentinus impetus dicebatur) acceſſit cum Mariamne ſorore ſua, & Bartholomæo Apoſtolo. Docebat autem Evangelium Chriſti, perſuadens infidelibus ut ab errore idolorum diſcederent: viperam namque inſtar Dei habebant. Multi autem fidem Chriſti ſuſcipiebant, inter quos erat Nicanora uxor Proconſulis, qui eos magna ignominia proſequebatur, volens plurimum ulciſci. Quare captum, calceneis pedum perforatis, mandavit inverſo capite de ligno ſuſpendi, una cum Apoſtolo Bartholomæo, cui idem ſupplicium inflictum. Cum Philippus ita ſuſpenſus preces funderet, ſubito terra aperta abſorpſit omnes infideles Hierapoli exiſtentes, una cum Proconſule & vipera, hujuſque Sacerdotibus. Verum miſerante Chriſto omnes, excepto Proconſule & vipera, liberati ſunt, & mox Bartholomæum diſſolverunt. Philippus autem eorum repreſſit conatum, atque ita in ligno vitam finivit. Hujus corpus cum Bartholomæus & Mariamne ſepulturæ tradidiſſent, in Lycaoniam diſceſſerunt. Feſtiva S. Philippi ſolennitas celebratur in ſacra Apoſtolorum æde, in Miltiadis regione: *Hæc ibi. Forſan illud Apoſtolorum templum fuit, quod Conſtantinopoli a S. Helena ejuſque filio Conſtantino Magno extructum fuiſſe, forma oblonga & tecto ligneo opertum, tradit Georgius Codinus de Originibus Conſtantinopolitanis pag.* 38. *De tempore martyrii infra agemus.*

D

MS. Synaxarium CP.

E

9 *In Menæis excuſis & manuſcriptis illuſtre S. Philippi elogium eſt, in quo* perpetua ejus virginitas *laudatur, diciturque,* cum Apoſtolo Bartholomæo & Sorore Mariamne, Myſiæ & Lydiæ civitates prædicando Evangelium obiiſſe, & multa pericula & afflictiones ab infidelibus pertuliſſe; flagellis & virgis cæſus, carceribus incluſus, lapidibus appetitus, *etiam* cum S. Joanne Evangeliſta, qui id temporis Chriſtum in Aſia prædicabat, egiſſe. *Ibidem* Nicanor *appellatur ipſe* Proconſul, cujus uxor Chriſti fidem amplexa erat, *& additur mentio de* Stachy, cujus domus a Proconſule & populo incenſa erat: *dici, turque idem* Stachys Epiſcopus Byzantinus creatus. *Colitur hic* XXXI *Octobris, quando illa poterunt diſcuti: interim note, eadem haberi in Vitis Sanctorum a Maximo Cyberorum Epiſcopo collectis, & in Anthologio Græco auctoritate Clementis Papæ* VIII *per Arcudium ordinato. Notatur etiam S. Philippi Apoſtoli memoria ad dictum* XIV *Novembris in Menologio Græco, Kalendario Græcorum apud Genebrardum, figurato Meſſorum Kalendario apud V. C. L. Laurentium Vander Hem Amſteledami, Kalendario Ruthenico apud Poſſevinum; MS. Martyrologio Arabo-Ægyptio in Latinum per Græciam Simonium Latine pro nobis translato, & alio MS. Cophtorum per Athanaſium Kircherum nobis tranſmiſſo; item in ſecundo Kalendario Arabico apud Joannem Seldenum cum libro de Synedriis veterum Hebræorum excuſo; in cujus Kalendario refertur, ſed forſan amanuenſium errore, pridie ſive* XIV *Novembris. Præterea in Arabo-Ægyptiaco Simonii alter dies feſtus ejus aſſignatur* XXVI *Maji, & apppellatur* Certamen S. Philippi Apoſtoli.

Menæis Græcis aliiſque paſſim.

Item apud Arabes, Ægyptios, Ruthenos.

10 *Alia Acta Græca deſcripſimus Romæ ex codice Vaticano, ſignato* 808, *ſed imperfecta; quæ non eſt opera pretium edere: ſolum note quod hic dicatur inter miracula,*

Acta Græca alia omiſſa.

præfatus

A *præfatus* Stachys *a cæcitate liberatus, quam tulerat annis quadraginta: leopardus etiam & hœdus caprarum humana voce locuti. Minus edenda hoc loco videntur miracula, quæ sub nomine* Philippi Apostoli *habentur in Græcorum Menais, indeque apud Maximum Cyzicenum. Decipit enim* Apostoli *nomen, etiam Apostolorum discipulis commune, & (si finem excipias, in quo continentur aliqua Hierapoli gesta) omnia spectant ad Philippum, ejusdem primis Diacenis unum, de quo infra, uti ad* VI *Junii apparebit. Idem intelligo de* Actis Philippi Apostoli *in MS. Græco Vaticano reperiendis, velut continentibus gesta* Athenis in Græcia, *cum* Adenæ in Arabia *potius conveniant.*

§ 11. Tres filiæ S. Philippi. Tempus vitæ & martyrii.

Num S. Philippus cœlebs vixerit?

11 NOnnulla *in variis jam indicatis S. Philippi obscura occurrunt, sibique invicem opposita quodammodo & contradictoria; Ac primo circa vitam ante Apostolatum institutam occurrit dubium, num cœlebs vixerit, an vero matrimonio illigatus filias genuerit. Cœlibatus*
B *ejus indicatur in MS. Synaxario Græco Claromontano & in Menais Græcis, in quibus eadem verba hæc leguntur:* Παρθένος διὰ βίου καὶ ἀγαμίαν ἐγνωρίσθη. Virginem tota vita fuisse pro certo habetur. *At contra in Menologio Basilii Imperatoris dicitur habuisse* filias septem, *quæ aliis* tres *sunt: & ita habent Acta Latina ex tot pervetustis codicibus MSS. & Breviariis Romanis num.* 4. Erant autem ibi, *Hierapoli*, duæ filiæ ejus sanctissimæ Virgines, per

An potius filios genuerit?

quas Deus multitudinem Virginum locratus est. *Et relata sepultura S. Philippi, additur:* Et post aliquantos annos duæ sacratæ filiæ ejus dextra lævaque sepultæ sunt. *Etiam Florus supra dicit* Hierapoli quiescere cum filiabus suis. *His plane consona scripsit* Polycrates, antiquus Ephesinorum Ecclesiæ Episcopus, *qui in epistola ab Eusebio lib.* 3. *Histor. Eccles. cap.* 31 *relata*, ad Victorem Romanæ Urbis Episcopum (*præfuit hic*

De filiabus agunt Polycrates apud Eusebium

ab anno CLXXXVI *usque ad annum* CXCVIII) Joannis simul ac Philippi Apostoli ejusdemque filiarum mentionem facit his verbis: Nam & in Asia, inquit, magna quædam lumina extincta sunt, quæ suscitabuntur in novissimo die adventus Domini, tunc cum de cælo veniet cum gloria, & universos Sanctos requiret: Philippum intelligo, qui fuit unus ex duodecim Apostolis, mortuusque est Hierapoli cum binis filiabus, quæ in virginitate consenuerunt. Altera quoque ejus filia, quæ spiritualem quamdam vitam duxit, Ephesi sepulta est. Sed & Joannes.... in urbe Ephesо conditus jacet. Et hæc quidem de illorum obitu.

12 *Ita dicto loco Eusebius, qui iterum lib.* 5. *cap.* 24 *dicta Polycratis epistola ad Victorem mentionem facit, in qua dicitur:* Philippus unus ex duodecim Apostolis mortuus Hierapoli & duæ ejus filiæ, quæ Virgines consenuerunt, alia quoque ejusdem, quæ Spiritu sancto afflata vixit & Ephesi requiescit, *ubi Græca in omnibus codicibus excusis & manuscriptis habent.* Φίλιππος τὸν τῶν δώδεκα Ἀποστόλων, *sed Christophorsonus non est boni interpretis officio functus, dum pro Philippo ex duodenario numero Apostolo,* Philippum unum ex septem Diaconis *substituit, & in aliquem errorem abduxit Baronium, ut patet ex Annalibus ad*

Ruffinus

annum 58 *num.* 114. *Verum Ruffinus lib.* 3 *Histor. Eccl. cap.* 31 *Eusebii lectionem confirmat, ubi Polycratis verba profert hac phrasi:* Dico autem de Philippo, inquit, qui fuit unus ex Apostolis, qui dormivit apud Hierapolim. Sed & duæ ejus filiæ ibi Virgines consenuere: & alia ejus filia, Spiritu sancto repleta, permansit apud Ephesum. *Ita ibi ex editione a Joanne Scheffio anno* MDCCCLXXIX *adornata, in posterioribus vero editionibus eadem leguntur.* AUCTORE G. H. *Præterea Nicephorus Callistus lib.* 4 *Hist. Eccl. cap.* 36 *eandem Polycratis epistolam transcribit, in qua ista leguntur:* Philippus ex duodecim Apostolis unus, qui Hierapoli obdormivit, duæque filiæ ejus ad decrepitam usque ætatem Virgines: & alia præterea filia ejus, in Spiritu sancto cursu vitæ absoluto, Ephesi quievit. *S. Hieronymus de Scriptoribus Ecclesiasticis cap.* 45 *de Polycrate agens, & partem ejus epistolæ proferens, hæc ita est interpretatus:* Philippum loquor de duodecim Apostolis, qui dormivit Hierapoli; & duas filias ejus, quæ Virgines senuerunt; & aliam ejus filiam, quæ Spiritu sancto plena, in Epheso quievit. *Atque hæc dicta sufficiant de vero sensu Polycratis, Episcopi sæculo secundo Ephesini, in epistola ad S. Victorem Pontificem; cui qua de Paschate observato in Asia scribit non potuisset probare, si a veritate aliena esse constitisset quæ dicit de Philippi filiabus, & porro ab aliis confirmantur.*

Nicephorus

& S. Hieronymus

13 *Postquam Hierapolis erat a S. Philippo Apostolo fidei Christianæ initiis erudita, fuit etiam collustrata a S. Papia suo Episcopo, cujus Acta dedimus* XXII *Februarii. Hujus scripta commemorans Eusebius lib.* 3 *cap.* 39, *inter alia sic scribit:* Philippum quidem Apostolum una cum filiabus Hierapoli degere solitum jam supra demonstratum est: *quæ ipsius Eusebii sententia ita Græce profertur:* Τὸ μὲν οὖν κατὰ τὸν Φίλιππον καὶ τὰς Ἀγάμους αὐτοῦ θυγατέρας διηγήματα διὰ τῆς πρόσθεν δεδήλωται. *Hac sententia firmata, ista addit Eusebius:* Nunc vero, quemadmodum Papias (qui eisdem temporibus, *id est cum Apostolorum discipulis, aut forte cum S. Joanne Evangelista* vixit) mirabilem quamdam narrationem a Philippi filiabus accepisse se referat, exponamus. Scribit is mortuum sub eo esse revocatum ad vitam. *Videtur hic resuscitatus Hierapoli a S. Philippo, esse* Theophilus, *de quo inter miracula ex Menais infra agitur. Sed hoc spectat, quod secundum Eusebium egerit S. Papias cum hisce filiabus, & ipse forsan eas a dextra lævaque S. Philippi sepelierit, ut impossibile videatur ipsum circa earum patrem falli potuisse. Nicephorus etiam lib.* 3 *cap.* 20 *jam relata ita exponit:* Quandoquidem Papias admiranda quædam in libris suis refert, a decessoribus suis per manus sibi tradita; agedum de iis pauca dicamus. Statim enim Philippum (eum qui Hierapoli fuit, & filias Prophetissas, ut ante dictum est, habuit) unum ex duodecim Apostolis, non ex septem illis Diaconis, F quos in Actis recenset Lucas, fuisse memorat: & se cum filiabus ejus collocutum esse ait, ex quibus intellexerit ea ætate mortuum quemdam resurrexisse. *Hæc ibi Nicephorus, qui supra* filias *non appellarat* Prophetissas, *ut verbum istud hic aut ab ipso minus consideratæ appositum, aut ab aliis intrusum possit videri.*

S. Papias novit filias adhuc superstites ab Eusebio,

& Nicephorus

14 *Testimonia duorum tam antiquorum Episcoporum, Hierapolitani Papiæ, qui ipsas Philippi filias novisse dicitur, & Ephesini Polycratis, omnino persuadent virginitatem, ipsi Apostolo adscriptam in Menais & Synaxario Græco, ad ipsum a filiabus suis, quæ Virgines consenuerunt, perperam translatam fuisse. Addi etiam posset Clemens, Presbyter Alexandrinus, cujus testimonio etiam utitur Eusebius lib.* 3 *cap.* 30, *ex libro* 3 *Stromatum.* Clemens, *inquit*, enumerat Apostolos, qui uxores habuerant, propter aliquos qui nuptias damnabant. An forte, inquit, Apostolos improbabant: Petrus enim & Philippus liberos ex legitimis nuptiis procrearunt. Philippus etiam filias nuptiis collocavit. *Verum quia Clemens non æstimatur adeo accuratus scriptor, & ideo ejus opera a Gelasio Papa aliqua censura notata sunt, de nuptiis filiarum, quarum alii non meminerunt, illi soli non acquiescimus. Idem Eusebius lib.* 3 *cap.* 31 *quartum re-*

Confugerunt S. Philippum etiam asserunt Clemens Alexandrinus

Digitized by Google

AUCTORE G. H.

A *ſtimonium habet Proculi apud Cajum, quem lib.* 2 *cap.* 25 *appellat* virum Catholicum, qui Zephyrini Epiſcopi Romanæ urbis temporibus (*ergo circa annum ducenteſimum*) floruit, & Dialogum adverſus Proculum ſectæ Cataphrygarum patronum ſcripſit: *in quo Dialogo Proculus iſta dixit*: Quatuor poſthæc Philippi filiæ Prophetides fuerunt Hierapoli, Aſiæ civitate, ubi etiam earum & patris Philippi ſepulcrum viſitur. *Verum duas ſolum filias Hierapoli conſenuiſſe, & apud patrem ſepultas fuiſſe, & tertiam Epheſi quieviſſe, ſupra eſt dictum.*

& Proculus in Dialogo Cajo.

15 *Videtur igitur Proculus filias Philippi Apoſtoli a filiabus Philippi Diaconi non ſatis diſtinxiſſe: de quibus Lucas in Actis Apoſtolorum capite* XXI *iſta refert*: Nos, *inquit*, navigatione expleta, a Tyro deſcendimus Ptolemaidam, & ſalutatis fratribus manſimus die una apud illos. Alia autem die profecti venimus Cæſaream. Et intrantes domum Philippi Evangeliſtæ, qui erat unus de ſeptem, manſimus apud eum. Huic autem erant quatuor filiæ Virgines prophetantes. *Hæc ibi. Prophetare autem in illa primitiva Eccleſia erat, non, futura prædicere, ſed revelatam doctrinam alios docere, & in audientium*

a filiis Philippi Diaconi.

B *præſentia de divinis myſteriis loqui: atque ita poteſt utriuſque Philippi filiabus intelligi communem fuiſſe prophetiæ gratiam: quia* per S. Philippi Apoſtoli filias Deus multitudinem Virginum lucratus *dicitur in Actis antiquis. S. Hieronymus in Vita S. Paulæ viduæ, a nobis ad diem* XXVI *Januarii illuſtrata, num.* 8. *deſcribens loca Paleſtinæ maritima per illam viſitata, dicit quod ſic* mirata ruinas Dor, urbis quondam potentiſſimæ, & verſa vice Stratonis turrim, ab Herode Rege Judææ in honorem Cæſaris Auguſti Cæſaream nuncupatam: in qua Cornelii domum Chriſti vidit eccleſiam, & Philippi ædiculas, & cubicula quatuor Virginum Prophetarum.

Cæſaree in Paleſtina domicilium auctæ.

16 *Sicut ergo Philippus Apoſtolus a Diacono Philippo diverſus eſt, ita videntur tres prioris Philippi filiæ diſtinguendæ a quatuor filiabus Philippi Diaconi; cum hæ quieverint Cæſaræ in Paleſtina, iſtarum duæ Hierapoli in Phrygia, ac tertia in urbe Aſiæ Epheſina. In Menologio Græcorum Baſilii Imperatoris refertur* Hermione, filia Philippi Apoſtoli, ſub Hadriano Imperatore capite amputato Martyr occiſa, die IV Septembris; *ejuſque* Soror *appellatur* Eutyche: *quod ſuo tempore latius examinabitur, &, ſi hic erratum, emendabitur. Franciſcus Laberius in Menologio Virginum duas Philippi Apoſtoli filias, Hierapoli*

Diverſæ a tribus filiabus Philippi Apoſtoli.

C *mortuas,* Mariamnam & Philippam *appellat, earumque memoriam hoc die refert. Verum videntur hæc nomina in ſilentio antiquorum excogitata per occaſionem Philippi patris & Mariammes amitæ, cujus Acta dedimus* XVII *Februarii. Porro de Philippo Diacono agitur. Eſt hic cum S. Stephano inter Diaconos aſſumptus, & Simonem Magum Chriſtiana fidei præceptis informatum baptizavit, imo & Æthiopem Eunuchum Candacis Reginæ baptiſmo donavit: uti præclare explicat S. Iſidorus Peluſiota lib.* 1 *epiſtola* 447 *& tribus ſequentibus. Inſcriptus eſt autem Philippus Diaconus Martyrologio Romano ad diem* VI *Junii, & Faſtis Græcorum ad* XI *Octobris.*

17 *Quod ad Apoſtolatum Philippi attinet,* Scythiam *Provinciam attribuunt ei Latina Acta; Græca,* Aſiam: *utraque conciliaveris, ſi* Scythiam *intelligas* Aſiaticam, *in quam trans Ciliciam & Cappadociam penetrarit; ita ut prædicationem exordiens a Colchide, adjectas Meotica paludi & Tanai fluvio gentes luſtraverit, tum hoc trajecto Scythas adierit Europæ, cum autem ſic annis circiter viginti laboraſſet, ut habent Latina; per Boſphorum Thracium redierit in Aſiam proprie dictam ſeu Minorem, in eaque Atyſitis ac Lydiis prædicaverit, uti Græca quædam ajunt; ac denique venerit* Hierapolim *in Phrygia, ad meandrum fluvium, vicinas habentem alias eodem tractu celebres urbes Laodiceam & Antiochiam, ubi ea geſſiſſe potuit, quæ ex Menæis infra referemus; cumque eccleſiam Hierapolitanam ordinaſſet, etiam iſtic excepiſſe Mariamnem ſororem, una cum tribus neptibus Philippi filiabus Joannem Evangeliſtam ſecutam, & prædicantis per eas regiones fratris cupidine allectam, ut Hierapolim ad illum accederet, tum in Lycaoniam uſque circumtulerit Evangelii facem, ac denique regreſſus Hierapolim ad compeſcendam, quæ iſtic invaleſcere cœperat, Ebionitarum hæreſim, ibidem glorioſam martyrii palmam tandem fuerit conſecutus, tumulatuſque: quando etiam illuc venerint ab Epheſo ea filiabus ejus prædictis duæ, apud patrem poſtea tumulatæ.*

Fidem prædicat Philippus in Scythia.

18. *De tempore obitus ſive martyrii variant auctores Baronius ad annum Chriſti* LIV, *& Claudii Imperatoris* XII *iſta num.* 3. *ſcribit:* Hoc eodem anno, Olympiade CCVII, anno quarto, inquit Euſebius in Chronico: Philippus Apoſtolus Chriſti, apud Hierapolim Aſiæ civitatem, dum Evangelium populo annuntiaret, cruci affixus, lapidibus opprimitur. *Hæc ibi. Habemus nos duo magna antiquitatis Chronica Euſebii in pergameno, quorum unum ante annos mille conſtat eſſe conſcriptum; tertium item in charta diligenter exaratum, abſque ulla mentione S. Philippi.* E *Deſunt eadem apud Scaligerum in Chronico tam Græco quam Latino, & apud Mirenum in eodem Chronico cum variis antiquis codicibus collato. Arnaldus quoque Pontacus Epiſcopus Vazatenſis edidit Chronicon collatum cum octo & Viginti MSS. codicibus, & alio charactere citata verba interſerens addit, in Notis,* deeſſe illa in octodecim MSS, *quæ exprimit*: unde, *inquit*, valde eſt probabile fuiſſe adjecta, cum apud Hippolytum de ſeptuaginta dicatur paſſus ſub Domitiano, & apud Metaphraſten anno ætatis LXXXVII.

Paſſus eſt non ſub Claudio Imperat.

19 *Altera ergo ſententia eſt S. Hippolyti Martyris de* XII *Apoſtolis & aliis diſcipulis: ubi ita ſcribit:* Φίλιππος δὲ ἐν Φρυγίᾳ κηρύξας, ἐν Ἱεραπόλει ἀνεσταυρώθη καὶ ἐτάφη ἐκεῖ. Ἐβασίλευσε δὲ Δομετιανὸς ἔτη ιε'. Philippus cum in Phrygia prædicaſſet, Hierapoli capite inverſo crucifixus eſt ſub Domitiano, & ibidem ſepultus. *Regnavit Domitianus ab anno* LXXXI *uſque* XCVI. *At S. Hippolytus floruit ſub Alexandro Imperatore circa annum* CCXX *& ſequentes, inſcriptus tabulis ſacris ad diem* XXII *Auguſti. Dicatur ergo natus Philippus Apoſtolus circa initium Æræ vulgaris, & martyrio coronatus circa annum ejuſdem Æræ ſuæque ætatis* LXXXVII, *ita ſalva manebunt omnia, & ſolum corrigendum erit MS. Synaxarium Græcum, in quo loco* F Domitiani *ſcriptum perperam videtur* ſub Trajano, *ad cujus tempora aut etiam diutius vixerunt ejus filiæ.*

Jam ſub Domitiano.

20 *Neſcimus an operæ pretium ſit indicare commenta aliquot hodiernorum Hiſpanorum, fabulantium Eccleſias Hiſpaniæ celebre feſtum agere S. Philippi, propter favorem, quem eo mediante Hiſpani apud Hieroſolymam experti ſunt: quia credi volunt Hiſpanos fuiſſe Gentiles illos, qui memorantur in Evangelio S. Joannis cap.* XII, *ubi iſta leguntur:* Erant autem quidam Gentiles, ex his qui aſcenderant ut adorarent in die feſto. Hi ergo acceſſerunt ad Philippum, & rogaverunt eum dicentes: Domine, volumus Jeſum videre. Venit Philippus & dicit Andreæ. Andreas rurſus & Philippus dixerunt Jeſu. Jeſus autem reſpondit dicens: Venit hora ut clarificetur filius hominis &c. *Quod autem Gentiles hi fuerint Hiſpani, probari certo putant ex Pſeudo-Dextri Chronico nuper excogitato: pro cujus inutili defenſione Franciſcus Bivarius, Rodericus Caro, Tamajus Salazar & ſimiles multum boni temporis, ſtudii, & olei nequidquam conſumpſerunt, neque adhuc conſumere ceſſant eorundem ſequaces, poſt tot tamque evidentes*

An Philippus Hiſpanis Jeſum quæſierit?

a nobis

A *a nobis aliisque sapientionibus in ipsamet Hispania prolatas convitiones, medum persuasi de istarum quisquiliarum futilitate.*

§ III. Sacræ Reliquiæ S. Philippi in variis Ecclesiis asservatæ.

21 *Sanctum Philippi corpus Hierapoli, ubi passus est, positum fuisse, eique postea adjuncta corpora duarum filiarum, habent Acta Latina. Imo illius corpus a S. Bartholomæo Apostolo & sorore sua Mariamne sepultura ibidem traditum fuisse, habent Acta Græca, & alia in MS. Synaxario & Menæis elegia. Videtur autem ejus Sepultura ibidem in honore fuisse, non solum cum Polycrates aut S. Hippolytus viverent, sed etiam tempore S. Joannis Chrysostomi, sub cujus Patriarchatu erat Hierapolis. Hic enim, ad sepulcrum ejus alludens in Homilia de duodecim Apostolis, ait:* Philippus Hierapolim conservat miraculis. *Postmodum videtur corpus ejus inde ablatum, & detentis aliquibus reliquiis Constantinopoli, ut mox constabit, transmissum Romam, idque forsan cum corpore S. Jacobi Alphæi, ex duodenario numero Apostoli. Fuerunt enim hæc duorum Apostolorum corpora simul deposita in Ecclesia Apostolorum, nunc Patrum Conventualium S. Francisci; ubi etiamnum asservantur in altari majore inclusa; & in arcula seu tabernaculo, ut vocant, sepositæ*

B *sunt S. Philippi aliqua ossa, potissimum pes cum carne, quem Christus in cœna novissima ante passionem suam lavit, tersit, & osculatus est. Reliqua infra ad Acta S. Jacobi § v. relata. Lector inveniet, ibi necessario dicenda, neque hic repetenda. Ast brachii Constantinopoli in Palæstinam, & hinc Florentiam anno* MCCIV *translati historiam infra dedimus, ab auctore, qui istis temporibus vivebat, descriptam.*

22 *Adfuit eodem tempore Constantinopoli Garnerus Episcopus Trecensis, cum Balduinus Comes Flandriæ in Orientis Imperatorem assumeretur, ibidem mortuus anno* MCCV. *Hujus beneficio ad Ecclesiam Trecensem traditur a Camuzato, in Promptuario Tricassino fol.* 116, *delatus* vertex seu corona capitis S. Philippi Apostoli, argentex thecæ, auri bracteis exterius inductæ, imagunculis sigillariis subtiliore artificio elaboratis insignitæ, inclusus. *Adest in eadem Theca dens S. Petri Apostoli, donum Henrici Comitis Campaniæ: & versus in circuitu theca incisi id ipsum testantur.*

Si mihi pro pretio rubet aurum, gemma diescit;
Intus quod capio, pretii commercia nescit.
Petre, tuo denti, capitique, Philippe, dicatum
Vas ego; dens summa, caput ima parte locatum.
C Hunc Romæ captum, Comes, huc, Henrice, tulisti;
Hoc Græcis raptum, Præsul Garnere, dedisti.

23 *Sanssajus in Martyrologio Gallicano ad hasce Kalendas Maji ista scribit:* Tolosæ veneratio corporum beatissimorum Apostolorum Philippi ac Jacobi, in basilica S. Saturnini quotescentium. *Philippi caput a corpore divulsum, hinc Lutetiam Parisiorum translatum fuit ad summum beatissimæ Virginis templum, ubi religiose asservatur, procedendumque hodie exhibetur in liptanotheca argentea auro illita. At in aurea pridem id obtulit votivo munere Joannes Dux Bituricensis, Prorex Volcarum seu Landgothiæ. Hæc ibi. Vasconcellus in descriptione Lusitaniæ fol.* 555, *ista tradit:* Oppidum Mons-major appellatum Divi Philippi Apostoli cranium habet, quod D. Fernandus Martinius Mascareñas, cum a Sebastiano Lusitaniæ Rege ad Synodum Tridentinam legaretur, habita Pontificis Summi bona licentia, secum importavit, & in templo Divi Francisci collocavit. *Hæc ibi. Sed an reliquia sacra cujusdam Philippi Sancti, continuo æstimari potuerint esse S. Philippi Apostoli, merito dubitamus: plures enim Sanctos Philippos novimus in Oriente, in primis Diaconum.*

24 *Carolus* IV, *Romanorum Imperator Augustus &*

Bohemiæ Rex, in diversis mundi partibus varias Sanctorum Reliquias magnis obtinuit precibus, easque preclare ornatas donavit Ecclesiæ Pragensi, & ad dicti Imperatoris instantiam constituit Papa Innocentius VI *festum Allationis Reliquiarum in diœcesi Pragensi solenniter celebrari die secunda Januarii, uti diximus in Addendis ad tomum primum Januarii pag.* 1084. *Inter has Reliquias dicitur esse* brachium S. Philippi Apostoli, auro & argento ornatum, *uti memoratur in MS. Martyrologio Pragensi ad hasce Kalendas Maji. In Diario Reliquiarum dicitur*, caput & brachium allata ex Italia anno MCCCLV: & dein frustula ossium allata de Treveri anno præcedenti. Caput vero in argento deaurato *reperit anno* MDXV *Joannes Stradomirius, Decanus Carlsteinensis, Carlsteinensium reliquiarum Inventarium texens jussu Wenceslai Regis: quod Phosphoro Pragensi pag.* 421 *inseruit Metropolitanæ Ecclesiæ Decanus Joannes Pessina, idem qui Diarii auctor: rursumque hujus Capitis meminit pag.* 462. *Deinde vero &c.* Vide Append. pag. 755. col. 1.

Interim Bucelinus, in Sanctuario Benedictino post Menologium, ad Kalendas Maji dicit quod S. Philippi Apostoli caput religiosissime asservatur in cœnobio Andecensi, cum brachio ejusdem, & duabus magnis partibus brachii alterius; cum digitis item, nec non aliis quatuor insignibus de reliquo corpore portionibus. *Est Andecense monasterium ex celebrioribus Bavariæ unum, ab ingenti sacrarum Reliquiarum copia nomen Sancti-montis adeptum, de quibus ejusque fundatione singularem librum prodiisse typis scribit idem Bucelinus parte* 2 *Germaniæ sacræ: quem librum nanciscî operæ erimus. De jam dictis autem tum ibi tum alibi S. Philippi reliquiis sintne Apostoli ex duodecim unius, an alterius, non definimus; solum ad ulteriorem inquisitionem, vel ad notitiam ambigui inter plures juris ista indicamus. Eodem fine additum volumus, quod anno* MCXLVIII *dedicatum est templum Trevirense monasterii S. Matthiæ Apostoli ab Eugenio Papa* III *ibi præsente Idibus Januarii, & consecratum est majus altare in honorem S. Joannis Evangelistæ & S. Eucharii, Apostolorum Philippi & Jacobi & Stephani Protomartyris, quorum etiam reliquiæ ibi continentur: uti legitur* XXIV *Februarii in tractatu de Reliquiis S. Matthiæ Apostoli cap.* IV. *Apud Schockmannum pag.* 56 *dicitur de* Philippi Apostoli thesauro ultra medietatem conservari. *Gelenius in Fastis Agrippinensibus celebrat festum S. Philippi ob varias particulas Reliquiarum, quæ in decem aut pluribus Ecclesiis notantur asservari, quod idem alibi de Ecclesiis variis dici observamus.* 26. *Hæc locis &c.* Vide Append. pag. 755. col. 1.

VITA

Ex pluribus vetustis MSS. Latinis, & Breviariis Romanis.

1 CUm *a* in ipsis initiis absque ullo obstaculo Evangelii sermo usquequaque percurreret, factum est ut repente, quasi cælitus lumen ostensum, radius quidam solis erumpens totum orbem claritate superni luminis illuminaret, ut complerentur illa prophetiæ quæ dixerat: In omnem terram exivit sonus eorum, Evangelistarum dumtaxat & Apostolorum, & in fines orbis terræ verba eorum. Ex tunc per omnes civitates ac vicos immensæ multitudines, velut messium tempore frumenta ad areas, ita ad Ecclesias populi congregabantur; & quicumque illic, a parentibus traditi cibi [esu damnati,] morbidæ superstitionis vinculis tenebantur; per doctrinam Christi simulque per virtutum miracula quæ fieri videbant, recepta Dei veri notitia, tamquam a tyrannicis dominiis liberati, ad unum verum Deum & Dominum Creatorem, a vetustis pœnitentes erroribus, fideliter cum confessione veniebant.

ex MSS.

b 1 b Cum igitur Sancti Apoſtoli Domini & Salvatoris noſtri ceteriſque Diſcipuli ad prædicandum verbum Dei per ſingulas quaſcumque orbis terræ c dividerentur provincias; Philippus Apoſtolus Domini Jeſu Chriſti, poſt Aſcenſionem Salvatoris, per annos viginti inſtanter prædicavit Gentibus per d Scythiam Evangelium. Ubi cum tentus eſſet a Gentibus, & ductus ad ſtatuam Martis compelleretur ad ſacrificandum; exiit e de ſub baſe, in qua ſtatua Martis ſtabat, draco ingens, & percuſſit filium Pontificis, qui miniſtrabat ignem ſacrificii. Percuſſit etiam duos Tribunos, qui præerant provinciæ: quorum officiales tenebant in vinculis S. Philippum Apoſtolum. De flatu autem draconis omnes morbidi redditi, vehementer ægrotare cœperunt. Tunc S. Philippus dixit omnibus: Audite conſilium meum, & recuperabitis ſanitatem; ſed & iſti qui ſunt mortui ſuſcitabuntur: draco quoque, qui vobis eſt noxius, in Dei mei nomine fugabitur. Dicunt ei omnes: Dic nobis, quid faciemus. Dixit eis Philippus Apoſtolus: Dejicite hunc Martem, & confringite, & in ejus locum, in quo fixus ſtat Crucem Domini noſtri Jeſu Chriſti figite, & hunc adorate. Tunc illi qui cruciabantur, cœperunt clamare: Recuperetur in nobis virtus, & dejiciemus Martem. Facto itaque ſilentio Apoſtolus dixit: Præcipio tibi, draco, in nomine Domini noſtri Jeſu Chriſti, exi de loco iſto, & vadens morare in loco deſerto, ubi non eſt acceſſus hominum, & nulla utilitas humanis uſibus miniſtratur, ita ut vadens nemini noceas. Tunc draco iſte ſævissimus exiens, cœpit ire feſtinus, & ultra nuſquam comparuit. Philippus autem filium Pontificis, qui miniſtrabat ignem ſacrificii, & duos Tribunos qui mortui fuerant ſuſcitavit: omnemque turbam, quæ morbata fuerat a dracontis flatu, ſanitati reſtituit. f

S. Philippus prædicat in Scythia,

draconem evanuiſſe exterminat,

3 mortuos reſuſcitat:

3 Unde factum eſt ut univerſi Philippum Apoſtolum, quem perſequebantur, pœnitentiam agentes, Deum hunc æſtimantes, adorarent. Ipſe autem per g annum unum jugiter docebat eos, g quomodo mundo periclitanti adventus Domini ſubveniſſet, quomodo natus ex Virgine, quomodo paſſus, quomodo ſepultus die tertia reſurrexiſſet: quomodo poſt reſurrectionem eadem quæ ante paſſionem ſuam docuerat, iterraſſet: quomodo videntibus Apoſtolis aſcendiſſet in cælos: quomodo miſiſſet Spiritum ſanctum, quem promiſit, qui veniens ſuper Apoſtolos duodecim, omnium linguas & ſermocinationes mentibus Apoſtolorum ſuorum inſeruit: Ex quorum, inquit, ipſe numero hunc miſſus, ſcire vos feci, idola iſta vana eſſe, & cultoribus ſuis inimica. Hæc & his ſimilia docente Philippo Apoſtolo, crediderunt ei multa millia hominum, & baptizata ſunt.

enituit myſteria ſidei.

& multa millia baptizata.

h 4 Ordinatis autem Clericis, h Epiſcopis, Presbyteris & Diaconibus, atque Eccleſiis multis inſtructis, S. Philippus per revelationem ad Aſiam reverſus, in civitatem Hierapolim, illic hæreſiam malignam i k Ebionitarum extinxit, k qui docebant, quod non vere natus ex Maria Virgine Dei filius carnem aſſumpſiſſet. Erant autem ibi l duæ filiæ ejus Sanctiſſimæ Virgines, per quas Deus multitudinem Virginum lucratus eſt. Beatiſſimus autem Philippus, ante ſeptem dies migrationis ſuæ, vocavit ad ſe omnes Presbyteros & Diacones, ſed & vicinarum urbium Epiſcopos, & dixit eis: Hos ſeptem dies mihi Dominus in iſta vita conceſſit. Memores eſtote Domini noſtri Jeſu Chriſti, & ſtate viriliter: Dominus autem complebit promiſſum ſuum, & corroborabit Eccleſiam ſuam. Hæc & his ſimilia prædicans Apoſtolus Domini, annorum octoginta ſeptem, m tentus ab infidelibus, crucifixus, lapidatuſque perrexit ad Dominum: & in eadem civitate poſitum eſt ſanctum corpus ejus. Et poſt aliquantos annos duæ ſacratæ Virgines filiæ ejus dextra lævaque ſepultæ ſunt. Ubi præſtantur beneficia Dei, orante Apoſtolo Philippo, n omnibus qui credunt regnum Patris, & Filii, & Spiritus ſancti, in ſæcula ſæculorum. Amen.

affugat Hæreſim:

i k

l

m crucifixus moritur

n

ANNOTATA.

a *Hic Prologus erat in ſolo MS. Legendario Cardinalis Baronii*

b *Hunc incipiunt Acta in antiquis Breviariis Eccleſiæ Romanæ, omiſſa particula* igitur.

c *MS. Baronii*, dirimerentur.

d *Antiqua Breviaria*, Syriam. *Sed alia MSS.* Scythiam; *& corrupte* Sychiam, Setchiam, Setthiam. *In hodierno Breviario* Scythiam.

e *Aliqua MSS.* de ſub vaſe, *&* de ſubtus ara.

f *hic finiunt aliqua antiqua Breviaria Romana, & incipiunt Acta S. Jacobi Apoſtoli. In Breviario anni* 1522 *fere reliqua habentur, contracta autem ut MS. Breviario.*

g *In dicto Breviario anni* 1522 *ſequentia deſunt uſque ad verba*, crediderunt multa millia hominum & baptizati ſunt.

h *Aliqua MSS.* Sed & levato eis Epiſcopo. *Antiquiſſima MSS. cum Breviario conſentiunt.*

i Ebion *poſt excidium Hieroſolymæ ſuam hæreſim ſparſit. Conſule Baronium ad an.* 74.

k *Aliqua MSS.* Qui dicebant non verum hominem natum ex Virgine Dei filium aſſumpſiſſe.

l *De his Virginibus ſupra actum eſt.*

m *Hæc verba*, tentus ab infidelibus, crucifixus, lapidatuſque, *ſunt in MS. Breviario prædicto anni* 1522. *deſunt vero in MSS. pleriſque. In Breviario, juſſu Pii V edito, dicitur* pro Chriſti nomine cruci affixus, lapidibuſque obrutus Kalendis Maji: *quod factum fuiſſe* ab Ebionitis, *legitur in Breviario, juſſu Pauli III anno* 1535 *per Cardinalem Quignonium ordinato. Mombritius ita habet*: Infideles ipſum tenuerunt, & cruci inſtar Magiſtri ejus, quem prædicabat, affixerunt.

n *In citato Breviario anni* 1522 *ita concluditur*, omnibus credentibus in Patrem & Filium & Spiritum ſanctum Amen. *In aliquibus MSS. eſt paraphraſis longior trium Perſonarum divinarum.*

ALIA ACTA

Ex MSS. Græcis a Metaphraſte excepta. *Interprete D. P.*

Cum incarnatum Dei Verbum

1 DEus Dei Verbum, ſemper coexiſtens Patri & nullo tempore circumſcriptus, propter naturæ noſtræ lapſum voluit nobis aſſimilari & tempori ſubjici: itaque & Virginis ventre concluſus eſt, & ſui communione deificavit quod aſſumpſerat. Quoniam vero hic ejus in carne adventus ſalutem erat operaturus omnibus, oportuit etiam ut haberet divinæ iſtius & ineffabilis diſpenſationis ſpectatores atque participes myſteriorum, per quos ſupernam vocationem generi noſtro copioſe miniſtraret. Poſtquam igitur omnem Jordani finitimam regionem pervaſiſſet Joannis prædicatio, & gratia ſpiritus operante multi per illum baptizarentur (quando etiam Chriſtus meus baptiſmum ſuſcepit) ipſum incomprehenſibile Dei Verbum urbanam frequentiam dimittens (eatenus enim videbatur Hieroſolymis habitaſſe) venit in Galilæam, in qua etiam tum commorabatur admirabilis Philippus.

venit in Galilæam.

ubi Philippus erat ſacris litteris ſtudens.

2 Erat hic ex Bethſaida, civitate Andreæ & Petri, tunc vero in Galilæa præſens: qui ſtatim ab incunte ætate a parentibus traditus liberalibus diſciplinis, cum eſſet bonæ indolis, & ad quamvis laudabilem ſcientiam aptæ, ſtatim Moſaicos libros percurrit, & quæcumque de Chriſto erant prædicta imbibit, quomodo

Digitized by Google

A quomodo scilicet venturus esset diebus novissimis, & salutem omnibus impertiturus: nec enim iis qui juventutem docebant, fas erat doctrinam aliam discipulis tradere, nisi prius Moysen edidicissent.

3 Veniens igitur in Galilæam Jesus, & magnum hunc Philippum reperiens, sequi se jubet. Hic vero ut vocantem audiit, statim venit in memoriam eorum quæ a puero perceperat collegeratque de Christo ipsumque esse cognovit, quem libri Mosaici venturum demonstrabant. Exinde vocanti se magistro adhæsit, & paulatim proficiens in virtute, discipulorum præcipuis fuit adnumeratus. Quod autem adeptus erat bonum etiam aliis communicare voluit; illudque haud abscondens, primo cui occurrit Nathanaeli (erat hic ei amicus & familiaris a longo tempore) præsentiam venientis, non ut futuram, sed ut jam existentem annuntiavit, dicens, Non jam amplius in spe consistit Israelis salus: sed quem propheticæ linguæ in spiritu prædixerunt Salvatorem, extremo in tempore suscitandum, ipse nunc adest. Hunc ergo cum invenerimus Jesum a Nazareth, neque possimus esse increduli excellentiæ miraculorum ejus, aliis omnibus longum valere jussis, conversationem illius suscipiamus.

B 4 His dictis post se Nathanaelem trahens, licet ægre persuasum, & num ex Nazareth boni aliquid esse posset percunctantem, a cura Israelis abducit, Christoque obsecuturum stitit, atque hoc primum sinceræ suæ mentis argumentum præbuit. Nathanael vero integra cum fide assistens, liberrime exclamavit, Rabbi, tu es Rex Israel. Quem ut sensit Christus ex animi incommutabilis sententia sic loqui, manifestae ei quod magnorum conscius esset futurus secretorum & regni Dei speculator. Quid enim ait? Amen, inquit, dico vobis, videbitis cælum apertum, & Angelos Dei ascendentes & descendentes super filium hominis. Ex illo ergo tempore sanctissimus Philippus, sacris mysteriis autem accommodans, toto in illis erat animo, nullique alteri curæ eum advertens, lumine divinioris cognitionis in mente purgabatur; ac primam exuens ignorantiam, renovabatur quoad hominem interiorem. Progrediente vero ætate perfectiorem erga Christum caritatem assumens, ejus vicissim æqualem erga se recipiebat amorem, ut tamquam filius reputaretur, & loco heredis esset, atque in adventu Spiritus sancti Princeps super omnem terram constitueretur.

5 Cum autem instaret tempus salutiferæ passionis,
C qua passibili naturæ comparanda impassibilitas erat, aderat ipse continue Christo. Contigit vero tunc Gentilium legatos aliquos mitti Hierosolymam ad diei festi spectaculum: qui animo stupefacti, propter mira sibi de Christo nuntiata (magna enim quædam tunc de eo & fidem omnem excedentia dicebantur, quia Lazarum suscitarat a mortuis, & omnis turba eum laudibus extollebat, & millena alia operabatur miracula) cupiebant in ipsius venire alloquium. Huic porro tam honestæ obsequentes cupidini, Jesum meum sequuntur; & accedentes ad Philippum, causam sui adventus exponunt: Philippus vero nuntiavit primum vocato Andreæ, & simul ambo indicarunt Jesu: qui ipsis passionem suam & secuturam gloriam explicuit dicens, Nisi granum frumenti cadens in terram mortuum fuerit, solum manet; si autem mortuum fuerit, multum fructum affert.

6 Et hæc quidem ipsis tunc dixit Christus: cum vero passus & suscitatus a morte, seipsum pluries manifestaret discipulis, eosque faceret spectatores rerum humanum captum excedentium; etiam hic magnus Philippus, tamquam socius & particeps ineffabilium mysteriorum, aderat iis quæ fiebant, eorumque unus censebatur. Quando autem Dominus & Salvator noster Jesus Christus omnem suscepte pro nobis in carne dispensationis ordinem impleverat, & cælestibus terrena mirabiliter univerat, atque in cælum susceptus cum gloria ad dexteram Patris consederat, Spiritum quoque consolatorem, prout pollicitus fuerat, in specie linguarum igncarum miserat iis quos haouerat vitæ mortalis socios & conscios secretorum; eodem Spiritu etiam plenus Philippus, accinxit sese ad Evangelicum cursum.

7 Tum vero quibusdam ex iis Orientales partes, aliis Occiduas aggredientibus, nonnullis etiam Borealia & Australia climata pervadentibus, & prædicationem sibi demandatam implentibus, admirabilis hic Apostolus, fortitus *a* Asiam ipsamque circumiens, *b* & omnes in ea urbes oppidaque pervadens, innumerabilem multitudinem adduxit ad pietatem; quos universos lumine regenerationis consignans, cælesti adduxit Patri. Quin & infirmitatibus morbisque afflictos, & a damone male infestos, solo verbo sanctæque manus impositione curabat; ipsos quidem adversarios invisibiliter pellens, visibiliter autem salvans eos qui vexabantur, dum eos prædicationis magnificentia & operatione miraculorum stupenda, velut retiis quibusdam, ad veritatis agnitionem brevi tempore adduxit. Sacerdotes *c* vero & altaria per omnia ibidem loca ordinans & construens, pro
E cruentis victimis docuit incruentam offerre hostiam, & Evangelii normam etiam in istis observare; atque ita maximum credentium per se numerum adduxit Christo. Cum denique in eo res esset statu, ut omnes quidem deberent transire ad fidem, ipse vero transire ad Dominum, tale quid ei circa finem *d* contigit.

8 Civitas quædam Phygiæ illustris, quæ sancta *e* nominatur, & incolarum frequentia præcellit ceteras, atque aliarum mater dicitur, sanctissimum Philippum, post innumeros pro fide labores, excepit. Cum autem huc venisset Apostolus ut etiam in ea prædicaret Evangelium, eamque vidisset simulacris & inter pestifera venenata *f* viperæ cuidam monstrosæ cultum deferre; divino succensus est zelo: & orationibus assiduis enixius incumbens, Christique nomen invocans, letiferam illam belluam, quæ multis fuerat mortis causa, necidedit.

9 Postquam vero adversus belluam istam crudelem tam bene ei cessisset Domini appellatio, cunctis exinde suadere cœpit, ut in cælis vivere Deum crederent; neque serpentibus per terram animantibus adhærerent: quando revera Deus est, qui semper existens Deus perfectus & incomprehensibilis, post-
F quam visibilem hunc mundum & invisibilem produxisset, etiam hominem formavit ad imaginem magnificentiæ suæ; eumque voluntatis suæ libero ornans arbitrio, paradisi bonis perfrui voluit, solum jubens ut a scientiæ ligno abstineret. Mandata vero prætergressum suaque privatum gratia cum despicere nollet, primum quidem per Legem atque Prophetas eum eruditi, deinde & consubstantiale sibi Verbum ex intemerata Virgine nasci voluit, itaque in humana apparens similitudine, nostrisque communicans passionibus impassibilis ipse, ac die tertia resurgens a mortuis, amanter se nobis manifestavit, atque ad cælos abiit unde descenderat: ipsum vero rursus venturum credimus, ut figmentum suum resuscitet, & reddat unicuique secundum opera sua: idipsum quoque scietis etiam vos, divino regenerationis lumine dignati; purgabitur enim mens vestra ab omni passione turpi, ejusque donis implebimini ad satietatem, si tamen eorum satietas esse possit, & bonorum promissorum hereditatem obtinebitis.

10 Hæc & his plura divinitus Apostolus differebat publice ac privatim. Si quos vero præ ceteris videbat suscipere verbum fidei, eos admovebat rege-

nera-

Jam ad fi dem erat;

Hic Nathanaelis indicat inventum Messiam;

Gentiles videre Christum cupiunt.

adesse flagitant.

post mortem vero ejus;

II EX MS. GRÆCO.

& assumptum, accepto Spiritu sancto.

fortitus Asiam.

a b

multis ad fidem additis

c

venit Hierapolim.

d

e

f

& ibi fidem prædicat.

EX MS. GRÆCO.

nerationis lumini *g*, & in ordinem recipiebat Sacerdotalem, faciebatque animata Christi templa. Ita feliciter progredientem veritatem inimicus ejus videns, cohibere se non potuit quin ei insidiaretur atque offendiculum objiceret. Eis itaque qui tunc in civitate primas tenebant sese insinuans, ipsorumque indignationem velut ignem accendens, primum comprehendi ab eis Philippum fecit, multitudinem in eum subito commovens, tum ei quidquid potuit molestum atque exitiale intulit. Nam qui eum comprehenderant duro incluserunt carceri, duriusque ceciderunt ac flagellarunt; deinde funibus per talos *b* trajectis suspenderunt in altum.

g *Pro quacumque insperditione e talis.*

b *crucifigitur etiam Bartholomæus.*

11 Et hoc quidem significare poterat statum animi, rectam ad superna viam tenentis: non ita tamen eum dimisit Dominus; sed quoniam tunc temporis divinus Apostolus Bartholomæus etiam Hierapoli erat, una cum ipso Evangelium annuntians, passionis eum consortem esse voluit, ut fuerat prædicationis. Illo ergo, ut diximus suspenso e talis cruci addicitur *i* Bartholomæus. Soror etiam *k* Mariamne, corpore & animo virgo, neque magis natura fratri conjuncta quam animo, aderat patienti Philippo, cum quoque patiebatur ac sustinebat cruciatum.

i *k*

B Dum autem hæc fierent contigit res omnino nova: concussa enim terra & tremorem insolitum patiente, cunctorum animis incubuit formido, qui oblectationis causa ad spectaculum convenerant. Subvertitur funditus locus omnis, atque in profundum in conspicuum dehiscit: simul autem absorbebatur populus, eratque in periculo miserrimæ perditionis.

facto deinde terræmotu

12 Cum igitur omnes obstupescerent, neque consilium ullum utile expedirent; tandem, licet sero, agnoverunt vindictam se sustinere supplicii & injuriæ Philippo illatæ, eumque circumstantes suum appellabant salvatorem, atque rogabant dexteram eis suam porrigeret, neque despiceret animas ipsius solius causa periclitantes. Narratur autem quod cum ita insisterent precibus, multaque miserationi commovendæ idonea dicerent, neque ab orando cessarent; misertus eorum quæ fiebant Jesus, benignam ipsis aurem commodarit, subitoque apparuerit: quodque apparitione illa statim cessarit periculum, solumque catenus tremulum constiterit firmum, & iis qui mortem expectabant miserabilem divinior quædam apparuerit virtus, scalarum vice serviens, C & facilem sursum præbens ascensum. Atque ea res infidelibus facta via fidei ad salutem, magnum quidem esse monstravit Philippum, majorem vero cum quem ipse prædicaverat Dominum.

degenerantur crudelitati ejus & convertuntur.

13 Qui autem salvati erant festinabant quidem Discipulos eximere e vinculis, eosque e ligno quantocius deponere: sed cum Bartholomæum solvissent, prohibuit Philippus ne idem sibi facerent, sciebat enim sese jamjam emigraturum ad illum quem desiderabat: ideoque e ligno pendens, die tota loquebatur cum civibus de salute ipsorum, confirmansque eorum animos exhortando & preces pro iis fundens, sancte inter sancta excessit eloquia; atque ad Dominum quem amaverat transiit, animam suam in manus illius commendans.

Inter exhortationes & preces emoritur.

14 Venerandum porro illius corpus a Bartholomæo & Mariamne, cum ea splendide persolvissent quæ fieri in sepulturis consueverunt, depositum est cum hymnis atque obsequiis sacris in loco sancto ac decenti, decima quarta die Novembris. Bartholomæus autem & Mariamne, modico ibidem commorati tempore, cum iterum venerando illi corpori hymnorum atque exequiarum justa splendidius persolvissent, & præsentes amplius confirmassent in fide, ad propria reversi sunt, prædicando ubique Evangelium Christi: quia ipsi convenit omnis gloria, honor & adoratio, nunc & semper in sæcula sæculorum. Amen. D

sepelitur 14 Novembris.

ANNOTATA.

a *In aliquo MS. Græco, præter Asiam, indicatur* Lydia, *in Menæis Græcis* Mysia & Lydia, *sed hæ provinciæ sunt in ipsa Asia minore.*

b *Nicetas hæc ita exponit:* Asiæ plagas perlustrans, ac cunctis provinciis & urbibus vitæ doctrinam annuntians, eosque qui ad vitam erant ordinati, verę per hæc viæ reconcilians, captos omnes a diabolo, innumerisque erroribus ac seductionibus perditos, sapientię divinę sermonibus ac exhortationibus captivans, ac regenerationis aqua emundans, gratiæque spiritu illuminans atque consummans, in eum modum Patri qui in cęlis est filios aficiebat. Cunctos vero, qui variis languoribus ac morbis tenebantur, aut obtenti a dæmone erant, aut quovis alio sinistro casu afflictabantur, solo sermone ac sacrę contactu manus sanabat.

c *Idem Nicetas:* Sacerdotes & Præsules fidelibus præfecit, altaria per loca Domino præfixit, ac sacram sanctorum Sacramentorum tradidit formulam.

d *Cum per viginti annos in Scythia laboraſſet, ut Acta Latina habent.* E

e *Idem Nicetas:* Hierapolis urbs Phrygiæ magna atque illustris, opum abundantia, gloriæque fastigio superba, civium robore ac multitudine nulli forte tunc magnarum per Orientem metropoleon primas concedens.

f *Iterum Nicetas ait*, Hierapolim portentosæ cuidam infandæque viperę tamquam Deo addictam, eamque hostiis non absque dementia placare.

g *In Menæis Græcis dicitur* conversa Nicanoris Proconsulis uxor, & Stachys domus a Proconsule & populo incensa. *In aliis Græcis MSS. dicitur* Stachys valda dives & urbis primatius, qui fuerat annis 40 cæcus, & a S. Philippo illuminatus. *An idem* Stachys *factus fuerit postea Episcopus Byzantinus, ut Menæa addunt, examinabitur ad* 31 *Octobris, quo colitur.*

h *Citatus Nicetas*, Funiculis e calcaneis vinctum, in sublimi verso in terram capite suspendunt.

i *Eadem de* S. Bartholomæo *habet Nicetas; & in Vita* S. Bartholomæi *Josephus, forsan Hymnographus, illustranda ad* 24 *Augusti.*

k *Colitur* S. Mariamne, *Nicetæ* Maria, 17 *Februarii, ad quem diem ejus Acta e variis collecta dedimus.* F

MIRACULA S. PHILIPPI.

Ex Magnis Græcorum Menæis.

1 *Quamvis prolixa illa miraculorum* S. *Philippi narratio, quæ in Græcorum Menæis ad* XIV *Novembris subjungitur ejus elogio, tota fere, judicio nostro, pertinet ad Philippum Diaconum, uti supra insinuavimus: ea tamen quæ proprie Hierapoli contigisse dicuntur, videntur ad hunc e duodecim Apostolis unum spectare: fidei quidem ipsa non maxima, utpote accepta ab eis qui duos Philippos in unum conflarint; non tamen prorsus rejicienda, cum ex antiqua Hierapolitana Ecclesia traditione aut etiam vetustioribus scriptis haberi potuerint: imo quod hic potissimum continetur miraculum suscitati mortui, ipsum esse videtur quod supra diximus ex Eusebio narratum Papiæ Episcopo a filiabus Philippi. Sunt autem hæc.*

2 Cum Apostolus Philippus Hierapolim veniſſet, monuit eos qui ipsum sequebantur, ne tentationibus succumberent. Deinde incolæ decreverunt ipsum per dolum, ut præstigiatorem, de medio tollere, eo prætextu, ne & ipsorum uxores fascinaret, quemadmodum aliorum multas deceperat. E civibus tamen

Hierapolitani in sacrificium eum conspirant.

Digitized by Google

A tamen quidam, Heros nomine, ceteris conditione honoratior, voluit Apoſtolum a lapidatione eximere. Itaque idoneam perſuaſioni orationem ad ſuos habens, ita diſſeruit: Accipite conſilium, inquit, cives mei, quod neque nobis neque hoſpiti noceat. Si videtur vobis probemus ejus doctrinam, utrum ad ſalutem animæ profutura ſit. Cumque Heroi viro illuſtri nemo auderet refragari, ipſe primus omnium pedes Apoſtoli complexus, invitavit Sanctum domum ſuam. Quam cum ambo ingreſſi eſſent; Marcella uxor Herois, irata viro ſuo, quærebat occaſionem ejiciendi domo hoſpitem, negavitque dotem, niſi Philippum eliminaret.

Heros ut ipſum audiant ſuadet ſuos; domo exigit.

& uxore placata,

3 Philippus, poſtquam animadvertit Herodem in ancipiti verſantem, hortatus eſt illum, ut in fide permaneret. Ipſe vero poſitis genibus deprecari Deum cœpit: & illam quæ paullo ante ferociebat, viro tractabilem & manſuetam exhibuit. Quæ allocuta virum, O dulciſſime vir, inquit, Unde admirandus hic vir eſt? quam dulcis ejus eſt ſermo, & quam grata morum converſatio? Et Heros: Magni, inquit, Dei præco eſt iſte, conjux mea, & ſempiterni regni procurator: quare ſi placet, ſine ulla dubitatione ad colendum hujus Deum accedamus. Simulque ambo ad pedes Apoſtoli provoluti, cum tota domo, ex aqua & Spiritu ſancto regenerati ſunt.

baptizatur cum familia ſua.

B 4 Eo ex tempore multi ex vicinia ad Dominum traducti ſunt. Sed malitiæ repertor, quando ſe victum & ſuos, atque ab Apoſtolo captos vidit; excitavit quoſdam qui Herois ædes incendio popularentur. Quod cum Apoſtolus in ſpiritu cognoviſſet, intrepide ab illo exiit. Quem inhumaniter comprehenſum ad tribunal Senatus pertrahunt. Cui minaciter Ariſtarchus, idemque Exarchus conſilii Præſes, Scio, inquit, te magicis artibus imbutum; quare niſi eas abdices, ego acerba te lapidatione in mortem dabo: quæ vero ad crucifixum tuum Deum pertinent, opportuno tempore diſquiremus. Tunc apprehenſa Apoſtoli coma ipſum per lutum impulit. Beatus autem Philippus, Ariſtarchi importunum facinus volens emendare, fortaſſe propter alios qui aderant, ut intelligerent ipſum eſſe potentis Dei famulum; audientibus cunctis hunc in modum exclamavit: Domine, qui corda noſtra ſingillatim efformaſti, & quocumque vis affectus eorum impellis; verba cordis mei, omnis iræ expertia, facto ipſo comple, ut omnes inde emendentur; & protenſa ſuper comam capitis, quod tu conſervaſti, manus debilitetur. Dixerat, cum ſecuta eſt illi importuno membrorum diſtortio; manus C autem ſubito exaruit, oculus præterea excæcatus eſt, ambæque aures obſurduerunt. Hoc miraculo Senatus collectus obſtupuit, rogaruntque Philippum, ut peccanti ignoſceret. Quibus Apoſtolus; Membrorum depravationes humana ope curari non poſſunt: qui enim hæc corrigat, unus eſt, qui ex pulvere in principio formavit hominem; ad quem niſi accedatis etiam ipſi, ille diſtortus Ariſtarchus ſanitatem non recuperabit.

Quare in judicium vocatus Apoſtolus,

Ariſtarchum Præſidem, infortunatum agentem,

puerili impetrat ad exemplum aliorum.

5 Inter hæc funus efferebatur ad ſepulchrum; & Senatores qui cum Ariſtarcho erant, retento feretro, per ludibrium dixerunt Apoſtolo: Si hunc in vitam revocas, omnes cum Ariſtarcho Deum tuum adorabimus. Tunc Sanctus, ſublatis in cælum oculis, aliquandiu comprecatur: dein jacentem in ſandapila placida voce allocutus, Theophile, inquit. Et ſtatim mortuus reſedit, oculoſque aperuit. Cui Apoſtolus iterum; Chriſtus, inquit, jubet: ſurge, & liber abi. Ille, cum e funebri lectica deſcendiſſet, ad pedes Apoſtoli illico procubuit: &, Gratias, inquit, tibi Sancte Dei, quod me ex triſtibus inferorum faucibus hac hora eripueris: a duobus enim atris & monſtroſis & crudelibus cyclopibus rapiebar violente: quod ſi paullum moratus mihi non adfuiſſes in tempore, in tetrum & exitialem tartarum fuiſſem abreptus. EX MENÆISGR.

& hominum Chriſti ſervorum qui ſepeliendi efferebatur reſuſcitat.

6 Tunc inexpectatum hoc prodigium omnes in ſtuporem dedit, &, Quomodo, inquiebant, hunc, quem numquam noverat, nominatim compellando excitavit? Revera quem hic fortem dicit, & prædicat, & Deum annuntiat, potens & verax eſt: & nos ſine ulla dubitatione ad hunc currimus & credimus. Tunc Apoſtolus manu ſilentium, compreſſo tumultu, indicens; imperat Heroi, Super Ariſtarcho, inquit, manu tua ſignum Crucis exprime, & in nomine ſanctiſſimæ Trinitatis membra illius, ex ipſius ſimplicitate læſa, corrige. Quod cum feciſſet Heros, Ariſtarchum articulis reſtauratis integrum effecit. Super quo miraculo omnes ad pedes Apoſtoli acciderunt, in quibus & Præfectus fuit, a mortuis ſuſcitati pater, qui Princeps Senatus erat, una cum uxore ſua: qui acceſſit ad Apoſtolum, & avide catecheſeos inſtitutionem excepit, & in argumentum conſtantis fidei, duodecim Deos aureos quos colebat, præcepit Apoſtolo tradi, ut illos in uſum pauperum erogaret. Quin & reliqua omnia ſua bona ita bene diſpenſavit, ut ab recta fide ſuſcepta numquam avelli poſſe videretur. *ipſum quoque Ariſtarchum ſalvet jubent ab hinc,* *omniſque convertit,*

& ordinato eccleſia D 7 Apoſtolus autem, cum omnes illic ad orthodoxam fidem adjunctos in commodum ordinem redegiſſet; Herodem illis Epiſcopum præfecit; ex ipſis vero Presbyteros & Diaconos adjunxit: curavit etiam templa excitari, eademque fundari. Deinde omnibus in fide rite inſtitutis, pacem illis impertiens, Deumque pro illis deprecatus, in Phrigiam, Lycaoniam & Aſiam profectus, illic prædicavit, & Chriſtum annuntiavit, cui gloria in ſecula. Amen. *Herodem Epiſcopum ordinat,*

TRANSLATIO BRACHII

Hieroſolymis Florentiam.

Ex MS. Eccleſiæ Cathedralis Florentinæ.

Inter 12 Apoſtolos a Chriſto electus.

1 POſtquam Dei & hominum mediator ſe noſtræ carnis mortalitatem induit, & Deitatem ſuam pro redemptione humani generis humanavit; veritas de terra orta eſt, & juſtitia de cælo proſpexit. Unde qui veritatis & juſtitiæ filii eſſe cupiunt, apertas inveniunt januas Paradiſi, quæ ante gratiam etiam bene operantibus clauſæ manebant. Veritatis namque filii & principales coheredes fuerunt Apoſtoli: qui propter infuſionem ſancti Spiritus orbem terrarum undique peragrantes, Incarnationis myſterium, paſſionem & reſurrectionem filii Dei excelſi populis infidelibus & colentibus idola nuntiarunt, incredulorum corda verbis, operibus & miraculis convertentes: & ita ſuperne civitatis Jeruſalem cives, & domeſtici Dei, portabant pacem, illuminabant patrias, & repulſa incredulitatis caligine veræ fidei lumina credentibus conferebant. Iſti ſunt duodecim Apoſtoli, qui miſſi dicuntur, quorum ſonus in omnem terram exivit & in fines orbis terræ verba eorum, & quibus ex ore Altiſſimi collata fuit ligandi & ſolvendi poteſtas: hi ſunt duodecim candelabra, igne ſancti Spiritus radiantia; duodecim columnæ aulæ cæleſtis, quibus fides Catholica ſuſtentatur; & duodecim portæ, per quas ingredimur ad regna cælorum. De quorum numero fuit B. Philippus Apoſtolus: de cujus brachii translatione [ſcribere aggredior], de licentia & mandato Joannis *a* Epiſcopi Florentini, qui propter ſapientiam & diſcretionem omnimodam quaſi aureum candelabrum in domo Domini relucet, ſicut a Domino Venerabili Rainero, Priore Eccleſiæ ſanctæ Reſurrectionis Hieruſalem, qui de Florentina diœceſi E

a fuit S. Philippus, cujus brachii Florentiam tranſlati hiſtoria hæc dicitur.

A dioecesi fuerat ortus, & Canellanus jam fuerat in Ecclesia de *b* Palvento, audivi, cujus assertioni testimonium veritas perhibet: quoniam ipse sanctissimum Apostoli brachium transtulit prout in subsequentibus enarrabo.

EX MS. FLORENT.

b

2 Eo siquidem tempore, quo *c* Emmanuel, gloriosissimus omnium imperator quos post adventum Christi terra sustinuit, in urbe Constantinopolitana permittente Domino imperabat, quidam Clericus, nomine Monachus, de civitate Florentia oriundus, sacrosanctum Sepulcrum Domini visitavit: qui licet vocaliter Monachus diceretur, propter morum honestatem & laudabilem conversationem realiter monachus cernebatur. Hic nempe a primo juventutis flore fuit liberalibus artibus eruditus, & postmodum in sacræ Scripturæ mysterio, Jure Canonico & Physicali scientia præpollebat. Quare Patriarcha *d* Hierosolymitanus illum in suum elegit Cancellarium, ut ejus providentia Sedes Patriarchalis honestius regeretur. Procedente vero tempore Cæsariensis Ecclesia, quæ secunda est a Hierosolymitana, orbata Pastore vacabat. Tunc universi Suffraganei & Capitulum, invocata sancti Spiritus gratia, prædictum Cancellarium in Archiepiscopum elegerunt: qui postea tam Archiepiscopatum quam Cancellarii officium feliciter gubernavit.

c Monachus Florentinus,

Cancellarius Hierosolymitanus.

d

B

Archiepiscopus Cæsariensis.

3 Non post multum vero temporis venit *e* Saladinus, tamquam alter Nabuchodonosor, de Babylonia: cui tradidit Dominus terram promissionis propter peccata cohabitantium. Qui capto regno misit manum ad omnia desiderabilia Christianorum, & posuit iterum terram Jerusalem in pomorum custodiam, occidit infinitos, & projecit corpora interfectorum in escas volatibus cæli, & carnes populorum bestiis terræ; effundi sanguinem fecit ipsorum tamquam aquam in circuitu Jerusalem, & non erat qui sepeliret. Illi vero qui non perierunt gladio, ducti sunt in captivitatem: & super flumina Babylonis sedent & plangunt, tenentes in manibus carmen damnandorum: quoniam illi qui eos captivos duxerunt, super ipsos in verba cantionum prorumpunt, nec audent cantare canticum Domini inter barbaras nationes. Subjugato quippe toto Hierosolymitano regno præter Tyrum, prænominatus Archiepiscopus, tamquam exul & patrimonio ecclesiastico spoliatus ad propria rediit, & Florentiæ fuit quasi per biennium commoratus. Sed postquam audivit quod Christiani civitatem *f* Accon recuperaverant, habuit propositum revertendi. Transfretavit domum, & rediit Accon: ubi post parvum suæ moræ spatium ab Archiepiscopis, Episcopis & Capitulo, ex permissione Regis, fuit in Patriarcham *g* electus.

e

C

f

dein Patriarcha Hierosolymitanus,

g

4 Hic siquidem sciebat quod prænominatus Imperator Emmanuel largitus fuerat sancti Apostoli Philippi brachium nepti suæ Curiæ *h* Mariæ, tempore quo eam tradidit Regi *i* Almarico in uxorem. Unde tam ipsam quam filiam ejusdem Curiæ Mariæ Reginam Isabellam, uxorem Ermerici *k* Regis, qui de Cypro in Accon venerat ad regnandum, fuit taliter allocutus: Filiæ Jerusalem, regali diademate coronatæ, vobis terrenus Imperator, ex amore præcipuo & gratia spirituali, dotes contulit spirituales, Apostoli scilicet Philippi brachium: quod etsi vobis liceat, non tamen expedit custodire: quia cælum cæli Domino, terram autem dedit filiis hominum. Legitur enim quod Josias, ex eo quod divina tractare præsumpsit, insanabili fuit plaga percussus: ergo si viris & terrenis Principibus contradicitur sacra tractare, multo fortius mulieribus propter sexum fragilem inhibetur: unde quæ sunt Dei Deo reddere non tardetis, resignando in qualicumque ministerio suo Apostoli Philippi brachium, quod ex Imperiali largitione in regali Palatio retinuistis. Tunc illæ de excessu veniam implorantes, ei sanctum Brachium contulerunt: quod ipse cum summa reverentia reposuit in locum Sanctum.

h

i

k

nepti Emmanuelis Imperatoris

ab hac acceperat brachium S. Philippi donavit:

D

5 Postmodum piæ memoriæ Petrus *l* Florentinus Episcopus, hoc a quibusdam intelligens, eidem Patriarchæ litteras direxit, suppliciter supplicando, ut Ecclesiam Florentinam dotare Apostoli Philippi brachio dignaretur. Ipse autem petitionibus Episcopi statim annuere voluit, nisi quod ad quorumdam dissuasionem hoc facere differebat. Denique cum ibi videret diem mortis supervenientе funere imminere, Rainerio, quem in Prologo nominavi, qui tunc erat Decanus Joppensis in virtute sancti Spiritus & obedientiæ veræ præcepit, ut beati Apostoli Philippi brachium, juxta suum votum, Florentiam destinaret, & in famoso Joannis Baptistæ templo faceret magnifice collocari. Postmodum autem reverendæ memoriæ Patriarcha, Domino vocante, *m* debitum humanitatis exsolvit; & ex hac vita fluxibili & fugitiva ad immortalitatis transivit patriam, coronam gloriæ immarcessibilis recepturus. Tumulato quidem corpore tanti Patris, Venerabilis Cardinalis *n* Sotfredus, qui tunc in ultramarinis partibus legationis officio fungebatur, fuit in Patriarcham electus: sed ille postea electioni renuntiavit. Verum universi ad quos spectabat electio, de consensu Regis elegerunt Episcopum *o* Vercellensem, ad quem reducendum jam dictus Prior fuit Legatus principaliter constitutus.

l

illud cum perfisset Venetiis Florentinus Episcopus,

a morte de Patriarcha recommittitur Rainerio.

m

E

n

o

6 Ille nempe, ultimæ testatoris voluntati satisfacere cupiens, sancti Apostoli Philippi brachium secum deferre volebat. Tunc Rex & Capitulum suo proposito cœperunt penitus contraire, dicentes, quod tanti Apostoli membra in alienam regionem non permitterent transportari. Sed Magister Gualterottus *p*, olim Canonicus Florentinus & in Florentino Episcopatu de nobili prosapia ortus, vir summæ probitatis & discretionis, qui tunc temporis iverat cum Cardinali & fuerat in Acconensem Episcopum electus, ubi hodie honore Pontificali refulget, jam dicto Priori sancti Sepulcri opem in omnibus contulit socialem: unde ambo pariter & Regis animum & fervens Capituli propositum taliter mitigarunt, quod eidem Priori transferendi S. Philippi brachium concesserunt plenariam potestatem. Profecto idem Episcopus, ante suam promotionem & postea, plurimum laboravit, quod Florentina ecclesia tanti Apostoli meritis dotaretur.

frustra aliquamdiu obsistente Rege & Capitulo,

p

F

7 Prior autem, habito S. Philippi brachio, ipsum cum summa reverentia locavit in navi, & cœpit cum navigantibus navigare. Ceterum quot pericula sustinuerit navigando, longum esset per singula enarrare: sed ab omnibus periculis meruit per beati Apostoli Philippi merita liberari. Quid plura? Venit demum Florentiam, secum deferens brachium reverendum; & in introitu civitatis occurrerunt ei Joannes quondam Ecclesiæ S. Fridiani Lucensis Prior, tunc Florentinus Electus cum toto Clero, & illustris Comes *q* Rodulfus eo tempore Florentinorum Potestas, cum multitudine virorum ac mulierum clamantium & dicentium, Benedictus Dominus Deus noster, qui civitatem nostram voluit Apostoli Philippi meritis decorare. Occurrebant etiam juvenes & virgines, senes cum junioribus, votivas & celebres laudes Altissimo referentes, qui civitatem Florentinam fecit tanti Patroni meritis reflorere. Electus namque, venerabile Brachium in ulnas recipiens, ipsum, ab ingressu civitatis usque ad templum Baptistæ Joannis ac Præcursoris Domini, cum summa devotione reduxit, & ibi ingenti celebritate locavit: unde gaudet Ecclesia, exultat Clerus, monachorum ordo lætatur,

transfertur navi.

q

& solemni apparatu Florentiæ excipitur & deponitur in ecclesia S. Joannis Baptistæ

A lætatur, Deo dicatæ Virgines ante Sponsi cælestis præsentiam gratulantur, tripudiat militia, cunctus populus jucundatur, & ex ore infantium & lactentium laus perficitur, quod Philippus Apostolus advenit, cujus præsentia & patrocinio civitas redditur gloriosa.

7 8 Profecto cælicum donum r quadruplex, electio, confirmatio Joanni tunc Florentino pariter provenerunt. Unde, tamquam alter Simeon, potest in Domino congaudere; quia, sicut ille Christum portavit in templo; ita iste partem corporis illius, cui Dominus ipse revelavit mysterium Trinitatis, portare in ulnas meruit, & collocare in templo Baptistæ Joannis, cujus nominis, non æquivocatio, sed paritas, gratiæ denotat incrementum. Insuper ad maximæ auctoritatis favorem, dum sæpe dictus sancti Sepulchri Prior Vercellis cum Patriarcha electo rediret, Florentinam ingressus est civitatem, ubi Electus ipse B. Apostoli Philippi brachium sibi rogavit ostendi: qui confestim flexis genibus ipsum deosculans adoravit: nam hæc est miraculosa successio; quæ dum per hereditaria spiritualis juris itinera graditur, mirabilem inducit adventum, & Successorem novum facit Antecessori vota firmare.

r & B. Alberto Patriarcha Hierosolymitano ordinatur.

Deprauitatem felicitatis Florentinorum

9 Sed o Florentia, quibus tuæ fortunæ munera laudibus efferam, quibusve præconiis extollam ignoro: B quia tollit facultatem sermonis materia singularis. Ecce brachium cælestis civis, de Imperio ad Regnum, & de Regno ad te devenit: unde merito Florentia diceris, quia sicut lilium reflorescis, & ex hoc es facta florida, & ex membris Apostoli tamquam margaritis ornata. Prius enim ædificare meruisti de lapidibus pretiosis Præcursoris Domini famosum & celebre templum: ad cujus honorem tam gloriose factum non reperitur in orbe, unde habebas illum spiritualem Patronum, de quo Dominus ait, Inter natos mulierum non surrexit major Joanne Baptista: nunc autem unus de duodecim, Philippus videlicet Apostolus, manere in eodem tabernaculo prælegit, ut duplici Patrono & patrocinio sustenteris. Hic est Philippus Apostolus, qui tamquam præsentium dispositor & futurorum præsagus, ad confutandum hæreticorum omnium pravitatem Christum interrogavit, ne de Trinitatis unitate in aliquorum mentibus dubietas remaneret; Inquit enim, Domine, ostende nobis Patrem & sufficit nobis: & ne crederetur quod ipse in aliquo dubitaret, dixit, Ostende nobis, non, Mihi, quia sciebat aliquos in Trinitatis articulis dubitare. Solet enim contingere, quod qui in mensa divitis resederit satiatus, non pro se, sed pro famelicis qui circamstant, C sibi panem quandoque postulat elargiri, ut omnes & singuli satientur. Filialis fuit interrogatio & fiducialis, cum dixit: Ostende nobis Patrem & sufficit nobis; id est sufficientiam de Trinitate habemus, nec in aliquo ulterius dubitamus. Et Dominus ei benigne respondet & quæstioni satisfacit, ei quærenti connumerando quos juxta interrogationem ejus noverat dubitare, cum dixit, Tanto tempore vobiscum sum & non cognovistis me. Et conversus ad interrogantem, quæstionem solvit dicens; Philippe, qui videt me, videt & Patrem meum. Qualiter autem vocatus fuerit a Domino in Apostolum, Joannes Evangelista refert, & quomodo postea Nathanael duxerit ad Jesum: dicitur & in eodem Evangelio quomodo Jesus tentavit illum, cum veniisset ad eum turba maxima, nec haberet quod manducarent: sed tentatio divinæ majestatis, virtutis est incrementum & collatio gratiæ plenioris, sicut in Abraham possumus evidentius intueri. Hic est Philippus Apostolus, qui Scythiam in sortem prædicationis recepit, & in nomine Domini præcepit draconi ut ad loca solitaria fugeret, ne suo flatu mortifero ulterius perderet homines: nam & tres mortuos legitur suscitasse, ac alia fecisse miracula, quæ in ipsius D passione, sed nimia brevitate, sunt scripta.

S. Philippi fides.

Joan. 14. 8

& prædicatio in Scythia & mirac. ejus.

EX MS. FLORENT

10 Nunc vero primum miraculum, quod per beati Apostoli Philippi merita fuit in ipso civitatis introitu perpetratum, deduco in medium; ut orthodoxæ fidei sectatores in Domino collætentur, & damnabiles hæreticorum catervæ pavescant. Bellundus aurifex, Florentinus civis, ex quadam febrili distemperantia non per pauci temporis spatium syncopen, id est defectum cordis patiebatur, a qua infirmitate medicorum non poterat suffragio liberari: nam diuturnus morbus radices propaginat, & ægritudo annos a se longi temporis præscriptione tuetur. Affligebatur enim quandocumque proclinius jacebat, ac si laboraret morbo caduco. Ille autem videns in Electi ulnis brachium Apostoli consistere, ipsius clementiam lacrymabiliter imploravit, ut vetustum morbum spirituali antidoto removeret. Ab ea siquidem hora, sicut ipso referente audivi, nullam ex predicta ægritudine passus est læsionem.

Pellitur diuturnus morbus cor affligens

puella in fluvium lapsa.

11 Aquarum inundatione fluvius, qui dicitur Arnus, dum præter solitum excrevisset, puella quædam, nomine Rosa, filia cujusdam Florentini civis, qui appellatur Deodatus, quodam casu in ipsum corruit. Et dum sine spe liberationis, videntibus plurimis, inter horribiles aquarum decursus volubiliter traheretur; mater, pro inenarrabili dolore filiæ medullitus ingemiscens, almifico Apostolo Philippo devotissime supplicavit, ut sibi periclitantem filiam restituere dignaretur. Tunc puella super aqua miraculose comparuit, E & de civitate usque ad locum, quem vulgus Fontanellas appellat, qui potest esse quasi spatium trium stadiorum, devenit: ubi patri & matri, per Apostoli Philippi merita, est incolumis restituta. Fuit autem ibi non parvus virorum ac mulierum occursus, qui visu miraculo glorificaverunt Patrem Domini nostri Jesu Christi, qui talia miracula, per beatissimi Apostoli Philippi merita, operatur.

& puer ad lata labitur.

visus cuidam restituitur.

12 Homo quidam, nomine Pichius, jam ætate senili gravatus, dum ligna scinderet cum securi, quædam ligni particula oculum repercussit; unde per annum & dimidium stetit ipsius oculi lumine destitutus: neque sibi profuerat tentasse aliquas medicinas: Quare B. Philippi Apostoli patrocinium exoravit, & confestim visum recepit optatum. Videat ergo Florentia, quomodo per Apostoli Philippi merita reflorescit: illum Patronum summopere veneretur, per quem a Christi fidelibus assidue veneratur, cujus patrocinio & præsentia decorata consistit, & coronam recepit de lapide pretioso.

13 Translatum est autem B. Philippi Apostoli brachium anno Dominicæ Incarnationis MCCIV, VI Nonas Martii, Pontificatus Innocenti Papæ *f* anno VIII, nullo existente Imperatore, quia pro adipiscendo Imperio inter Philippum & Othonem orta prius *t* erat contentio dignitatis. Eodem etiam tempore *u* tradidit Dominus excellentissimam Urbem Constantinopolitanam in manibus Latinorum.

f Translatum est brachium anno 1204.

t u

ANNOTATA.

a Joannes *Episcopus vixit usque ad annum* 1230.

b Pulventum *videtur contractum, & a Geographis dici* Bon-convento.

c Emmanuel *seu* Manuel Comnenus, *Joanni Comneno patri suo successit anno* 1143: *ac moriens in habitu monachi anno* 1180, *habuit successorem filium Alexium Comnenum.*

d Heraclius *Patriarcha, creatus anno* 1180.

e Saladinus *Rex Ægypti anno* 1183 *intercepit Aleppum, & paulatim plures urbes ac tandem an.* 1187 *Hierosolymam.*

f Accon *antiquis* Ptolomais, *recepta est a Christianis anno* 1191.

A AUCT. G. H.

e *Anno* 1194, *in locum Mubaelis Decani Parisiensis, & facti Archiepiscopi Senonensis, creatus Patriarcha* Monachus.

h Curia *Grace* κυρια, Domina.

i Amalricus, *frater Baldvini* III, *filius Fulconis, ex Comitibus Andegavensibus Rex coronatus anno* 1163, *rursumque cum Maria conjuge inunctus anno* 1167.

k Ermericus *Lusignanus, aliis fere* Almaricus, *frater Guidonis primi Regis Cypri ex ista familia, cui successit anno* 1193, *& anno* 1201 *duxit Accone* Isabellam *uxorem, & coronatur Rex Hierosolymitanus, ut pluribus explicatur lib.* 2 *Historiæ Regum Lusignanorum, ab Henrico Giblero edita Bononiæ* 1647.

l Petrus *rexit Ecclesiam Florentinam ab anno* 1189 *usque ad annum* 1203. Hujus temporibus, *inquit Ughellus*, brachium S. Philippi Apostoli delatum est cum pluribus aliis reliquiis, quæ in Cathedrali Ecclesia honorifice asservantur, *verum id falsum post ejus obitum fuisse infra dicitur.*

m *Mortuus est Patriarcha* Monachus *anno* 1203.

n Soffredus, *in MS.* Offeretus, *creatus Cardinalis an.* 1182, *mortuus an.* 1211.

o *Hic est* B. Albertus, *qui ex Episcopo Vercellensi creatus Patriarcha Hierosolymitanus in urbe Accone residit. Acta ejus late examinata dedimus* 8 *Aprilis.*

p Gualterum *Accoensem Episcopum simpliciter vocat* B *Ughellus in Epp. Vercell. col.* 1099 *ubi ejus & Alberti jam dicti sigillum penes se esse ait, subjectum instrumento anni* 1212 : *fortasse ob staturæ proceritatem augmentativo nomine dictus vulgo* Gualterottus.

q *Joannes Villanus, Chron. Florent. lib.* 5 *cap.* 31 *narrat,* D *quomodo Florentina civitas, quæ antea a Consulibus indigenis per populum lectis Romano more regebatur, domestico regimini, multis incommodis obnoxio prætulerat externum, caperitque ex aliqua vicina civitate quotannis nobilem aliquem accersere, cum titulo* Potestatis, *Latine* Prætorem *sive* Urbis Præfectum *diceremus, qui cum assessoribus suis causas capitales & civiles dijudicaret; exindeque cæpisse tempora Florentiæ, non per* Consules, *sed per* Potestates *notari: primum autem tunc lectum fuisse anno* 1207 Gualterotum de Mediolano. *Sed ex hoc scripto apparet primum revera fuisse* Rudolfum *anno* 1203 *ultimos autem Consules fuisse, quos Villanus pro anno* 1203 *nominat Capite præcedenti.*

r *Dubites an legi non debeat* duplex. *Sed neque sic est integer sensus: forte sic legendum,* Profecto cælicum donum, cum quo duplex bonum, electio & confirmatio.

t *Fuit Innocentius* 3 *Electus Papa an.* 1198 *mense Januario, adeo ut annus ejus* 8 *cum anno* 1205 *inceperit: quia tamen Florentini incipiebant civiles annos cum sequenti Paschate, hinc adhuc notatur annus* 1204.

t *Anno* 1198 *mense Martio electi per Schisma fuerunt Philippus Suevia Dux frater defuncti Henrici* VI, *& Ottho filius Henrici Ducis Saxoniæ.*

u *Scilicet in Paschate, inchoante annum* 1204, *prout hic anni numerantur. Villanus præcitatus lib.* 5 *cap.* 27 *rem gestam scribit an.* 1200., *ex quo apparet eum non esse valde accuratum circa hæc tempora, ut mirum non sit si erraverit in notando initio Potestatum.*

DE S. JACOBO POSTOLO

FILIO ALPHÆI, MARTYRE OSTRACINÆ.

ET S. JACOBO FRATRE DOMINI

PRIMO EPISCOPO ET MARTYRE HIEROSOLYMIS.

COMMENTARIUS PRÆVIUS.

G. H.

§ 1. S. Jacobi Alphæi, natalis, electio, labores, martyrium, cultus sacer.

SEC. 1

Inter duodecim Apostolos duo nomine Jacobi designantur: Eos describit S. Matthæus, unus ex illis, Ca-

C *pite* x *Evangelii sui his verbis*: Duodecim autem Apostolorum nomina sunt hæc: Primus Simeon, qui dicitur Petrus & Andreas frater ejus, Jacobus Zebedæi & Joannes frater ejus, Philippus & Bartholomæus, Thomas & Matthæus publicanus, Jacobus Alphæi & Thaddæus, Simon Chananæus & Judas qui & tradidit eum. *At Marcus Evangelista Capite* III *eos hoc ordine enumerat*: Fecit Jesus ut essent duodecim cum illo; & ut mitteret eos prædicare: & dedit illis potestatem curandi infirmitates & ejiciendi dæmonia. Et imposuit Simoni nomen Petri: & Jacobum Zebedæi, & Joannem fratrem Jacobi, & imposuit eis nomina Boanerges, quod est filii tonitrui: & Andream, & Philippum, & Bartholomæum, & Matthæum, & Thomam, & Jacobum Alphæi, & Thaddæum, & Simonem Cananæum, & Judam Iscariotem, qui & tradidit illum. *Lucas Evangelista nomina & electionem Capite* VI *ita proponit*: Cum dies factus esset, vocavit discipulos suos, & elegit duodecim ex ipsis, quos & Apostolos vocavit, Simonem, quem cognominavit Petrum, & Andream fratrem ejus, Jacobum & Joannem, Philippum & Bartholomæum, Matthæum & Thomam, Jacobum Alphæi & Simonem qui vocatur Zelotes, & Judam Jacobi, & Judam Iscariotem qui fuit proditor. *Quo ultimo misere extincto, reliqui Illorum primo, post Ascensionem Christi, dicuntur* reversi Hierosolymam: & cum introissent in cœnaculum, ascenderunt ubi manebant Petrus & Joannes, Jacobus & Andreas, Philippus & F Thomas, Bartholomæus & Matthæus, Jacobus Alphæi, & Simon Zelotes, & Judas Jacobi. Hi omnes erant perseverantes unanimiter in oratione, cum mulieribus & Maria matre ejus & fratribus ejus. *En numerus Apostolorum cum suis nominibus quater indicatus: inter quos prior* Jacobus, *apud Matthæum & Marcum,* Zebedæi *cognominatur*: *at posterior* Jacobus, *ad majorem dicti inflationem,* Alphæi *cognomine ubique indicatur. Prior Jacobus suum cognomen a patre suo traxit, ut patet ex Matthæi Cap.* IV, *ubi* Jesus, *post vocatos Petrum & Andreã,* procedens inde vidit alios fratres, Jacobum Zebedæi & & Joannem fratrem ejus in navi, cum Zebedæo patre eorum, reficientes retia sua, & vocavit eos. Illi autem, relictis retibus & patre, secuti sunt eum. *Quæ apud Marcum Capite primo eodem modo indicantur, &* Jacobus Zebedæi *appellatur, &* pater Zebedæus; *alibi etiam* Jacobus & Joannes filii Zebedæi *passim vocantur. Hunc* Jacobum, fratrem Joannis, gladio occidit Herodes *Agrippa, ut traditur Illorum Cap.* XII. *Annum tum fuisse Æræ vulgaris circiter quadragesimum tertium suo alibi ostendimus. Reliqua de dicto S. Jacobo Zebedæi, dicenda erunt die* XXV *Julii, quo colitur,*

Inter XII Apostolos memorantur duo Jacobi Zebedæi, & Jacobus Alphæi apud Matthæum.

Marcum.

Lucam.

& in Actis Apostolorum.

Jacobus Zebedæi a patre Zebedæo dictus.

ab Herode Agrippa gladio occisus.

a *De*

A 2 *De* Jacobo Alphæi, *inter duodecim Apoſtolos æque relato, hic agimus: cui ſub iſto nomine eadem fere obtigit, cum ſanctis Apoſtolis Bartholomæo, Simoni Cananæo ſeu Zelote, & forſan aliis, ut videlicet eorum mentio non fiat in ſacris Literis, niſi quatuor ſupra allegatis locis. Dicitur autem* Jacobus Alphæi, *id eſt, ut omnes admittunt*, Alphæi filius; *ſicut alter* Jacobus Zebedæi, *quia* Zebedæi filius. *Apud Marcum Evangeliſtam Capite ſecundo*, Jeſus, *poſt paralyticum ſanatum*, cum præteriret, vidit Leviſilium Alphæi ſedentem ad telonium: *ubi alii habent*, vidit Levi filium Alphæi, qui ſedebat in domo vectigalis. *Apud Matthæum Capite* IX, vidit hominem ſedentem in telonio, Matthæum nomine: *qui alio nomine* Levi *dictus*, filius Alphæi *erat*. Alphæus *ergo nominabatur tam pater* S. Matthæi Apoſtoli, *cognomento* Levi, *quam pater hujus* S. Jacobi. *Quid ergo, an idem* Alphæus *utriuſque Apoſtoli pater cenſendus? An* SS. Matthæus & Jacobus *fratres, ambo Capharnaï habitarint, ambo publicani fuerint? Theodoretus Epiſcopus Cyri eidem patriæ utrumque adſcribit, illud Pſalmi* LXVII, Principes Juda Duces eorum, principes Zabulon, & principes Nephthalim *ita exponens*: Ex his namque tribubus ceteri Apoſtoli originem duxerunt.

Alphæi filii Jacobus & Matthæus

B Et illi quidem, qui vocabantur fratres Domini, ex tribu Judæ plane genus traxerunt: Petrus autem & Andreas, & Jacobus, & Joannes, & Philippus ex vico Bethſaida fuerunt. Matthæus & Jacobus dicti ſunt habitaſſe Capharnaum. Simon Zelotes, Cananæus appellatus eſt. Omnia autem hæc loca Galilææ ſunt. Zabulon autem & Nephthalim ibi ſuam habuerunt ſortem. *Hæc Theodoretus, in cujus relatione* Jacob & Joannes filii Zebedæi *tribuuntur vico Bethſaida*, Matthæus & Jacobus *ut* filii Alphæi, *Capharnaum dicuntur habitaſſe: Fratres autem Domini, inter quos eſt* Jacobus, *de quo infra agemus, ex tribu Juda genus traxiſſent: S. Joannes Chryſoſtomus homilia* 33. *in Caput* 9. *Matthæi, cum ordinem Apoſtolorum ex Evangelio ſupra a nobis relatum conciliaſſet, dein addidiſſet*: Animadvertamus, quo & quos miſit. Iſtos, inquit Evangeliſta, duodecim miſit Jeſus. Quos iſtos dicit? Piſcatores ſcilicet & publicanos. Quatuor enim erant piſcatores, *Petrus, Andreas, Jacobus & Joannes*: duo publicani Matthæus & Jacobus: unus etiam proditor. *Hæc S. Chryſoſtomus, Jacobum una cum Matthæo ſtatuens publicanum, eo quod eſſet Matthæi publicani frater, ab eadem cum illo Alphæo patre pregnatus; uti Theodoretus eumdem Jacobum Capharnaï adſcribit, quod Jeſus ibidem Matthæum fratrem ejus ex telonio vocaſſet.*

ambo a Theodoreto Capharnaï adſcripti.

ab S. Chryſoſtomo publicani dicti.

C 3 *Conformis eſt S. Chryſoſtomo & Theodoreto omnis Eccleſia Orientalis, teneruntque hos duos Apoſtolos, Matthæum & Jacobum, fuiſſe fratres, Alphæi filios: ex quibus S. Matthæus apud ipſos ſolenni cultu celebratur* XVI *Novembris, & S. Jacobus Alphæi die* IX *Octobris. Omittimus quæ ad S. Matthæum ſpectant elogia recenſere: cum eadem circa proſapiam ſatis indicentur in elogiis S. Jacobi Apoſtoli, unde etiam colligimus, in quibus regionibus Chriſtum hic prædicaverit. In antiquo Menologio, quod juſſu Baſilii Porphyrogeniti Imperatoris ſæculo Chriſti decimo vulgatum fuit, ad diem* IX *Octobris, ſub hoc titulo*, Certamen S. Jacobi Alphæi Apoſtoli, *iſta leguntur:* Jacobus Chriſti Apoſtolus, filius Alphæi, & Matthæi publicani & Evangeliſtæ frater, Chriſti converſationem & ea quæ ad æternum illius regnum ſpectant, omnibus promiſcue Judæis & Græcis, palam prædicabat: magnamque hominum turbam in nomine Patris & Filii & Spiritus ſancti baptizabat. Quod Judæi indigne ferentes, ejus interficiendi conſilium cepere. Quare in unum locum cocti, comprehenſum & varie crudeliterque cruciatum, demum ſcipionibus cæſum interemere: cum interim Sanctus ad extremum & laudes Domino noſtro Jeſu Chriſto tribueret, & gratias ſancto ejus nomini ageret, quod illius ope exceptum fortiter diabolum ejusque voluntatis miniſtros viciſſet: & reddita illi inter hæc verba anima, ſepultus eſt. *Hæc ex dicto Baſilii Menologio. In perveteri Synaxario Græco Eccleſiæ Conſtantinopolitanæ, quod ſpectat ad Collegium Claromontanum Societatis Jeſu Pariſiis, hoc elogium profertur*: Certamen ſancti Apoſtoli Jacobi Alphæi. Erat hic frater Matthæi publicani & Evangeliſtæ. Hic divino zelo inflammatus, egreſſus ad prædicandum Evangelium, omnia idolorum fana igne ſuccendit, morbos curavit, dæmones ex hominibus ejecit, & alia infinita miracula patravit. Qua de cauſa multitudo paganorum ipſum appellavit divinum germen. Itaque percurrens orbem, ut verus Chriſti amator ejuſque paſſionis ac mortis æmulator, indociles Judæorum populos arguebat: a quibus varias inſidias paſſus, tandem captus, & in cruce ſuffixus, ſuum Deo ſpiritum reddidit. *Hæc ibi, quibus ſimilia ſed omiſſa Judæorum mentione contracta, habentur in Græcorum magnis Menæis excuſis & in antiquis MSS. codicibus bibliotheca Ambroſiana apud Mediolanenſes, ſignatis N* 103 *&* 176, *T* 364 *&* V 393, *item in MS. Florentino monaſterii S. Marci, Taurinenſi Ducis Sabaudiæ & aliis; nec non in hoc ipſo Maximi Cythererum Epiſcopi, atque in Anthologio novo Antonii Arcudii, auctoritate Clementis Papæ* VIII *typis Vaticanis excuſo. Habentur etiam in dictis Menæis plurimæ Odæ, quibus explicantur ejus apoſtolicæ virtutes & labores. In aliquo Mediolanenſi codice refertur S. Jacobus Alphæi Apoſtolus ad diem* IX *Novembris.*

& alii MSS. & editi Menæi.

E

4 *Floruit ſæculo Chriſti nono Nicetas David Paphlago, Photii adverſarius, cujus meminerunt Georgius Cedrenus & Joannes Curopalates, uterque initio operis. Hic plures illuſtres Vitas Sanctorum conſcripſit, e quibus Raderus noſter edidit Vitam S. Ignatii Patriarchæ Conſtantinopolitani.* Ejuſdem laudatio ſanctiſſimi ac celebratiſſimi Apoſtoli Jacobi Alphæi, *ex bibliotheca Cardinalis Mazarini eruta, & Latine reddita a Franciſco Combefis, extat in hujus Bibliotheca Patrum concionatoria ad has Kalendas Maji: unde præcipuam partem acceptam infra ſubjungimus, cum multum conferat ad totius rei propoſitam controverſiam. Nicephorus Calliſtus lib.* 2 *Hiſt. Eccl. cap.* 40. *ex dicto Niceta contraxit laborum ejus compendium hujuſmodi verbis*: Porro Jacobus etiam Alphæi filius, & ipſe ex duodecim illis unus, juxta ejus qui eum regebat Spiritus ſancti voluntatem & ductum, ab Apoſtolorum corpore ſejunctus, Gazæ primum, deinde Eleutheropoli, & in vicinis ibi eorumdem populorum civitatibus verſans, maxima quæque miracula edit; & cæleſtibus Spiritus ſancti ſermonibus, ab eo pacata quadam & inermi vi ad Gentes delatis, teſtimonium regni Chriſti maxima incrementa capit. Poſthæc ad Ægyptios extremamque eorum regionem perveniens, & Chriſtum Servatorem & Deum eſſe annuntians, ad urbem tandem, cui Oſtracinæ nomen eſt, adit. Atque ibi, cum ſatis longo tempore vixiſſet, periculiſque & certaminibus plurimis conflictatus eſſet, tandem ad confirmandam eorum quos docuerat ſalutem, cruci ipſe quoque a quibuſdam, qui verbo fidei adverſabantur, affigitur: ut & in ipſo non ita multum imitatio mortis Magiſtri ſui abeſſet. *Hæc Nicephorus. Eſt Oſtracina urbs Epiſcopalis, ſub Patriarcha Alexandrino, & metropoli Auguſtamnicæ primæ Peluſio, ſita ad mare, in confinio Ægypti, Arabiæ, & Paleſtinæ. In hac nec procul ab Oſtracina ſunt Gaza & Eleutheropolis, urbes Epiſcopales etiam ipſæ, ſub Patriarcha Hieroſolymitano, & metropoli Paleſtinæ primæ Cæſarea.*

Vitæ ejus enumeratæ a Nicetæ ſcriptore.

Compendium illius per Nicephorum.

F

5 *Occidentalis Eccleſiæ Latinorum Martyrologia peculiarem venerationem tribuunt huic Apoſtolo ad diem* XXII *Junii: ac primo antiqua Martyrologii Hieronymiani apographa tria, ſcilicet Epternacenſe ante mille circiter annos ex antiquiori apud Anglos exarato trãſcriptum, Corbejenſe in Gallia ſcriptum & Pariſiis excuſum, atque Lucenſe in Italia a Florentinio illuſtratum: hæc, inquam, tria ſic habent:*

Celebratur apud Latinos 22 *Junii*

AUCTORE. G. H.

In Perſida natalis S. Jacobi Alphæi Apoſtoli. *Eadem leguntur in vetuſtis MSS. Martyrologiis Aquiſgranenſi Eccleſiæ majoris, Trevirenſi monaſterii S. Maximini, Conſtantienſi in Suevia monaſterii Richenagienſis ſive Augiæ divitis, & alio Corbejenſi in Gallia ante annos octingentos ſcripto. In M. S. Romano Ducis Altempſii, loco* Perſidæ, *ſcribitur in* Gallia, *reliqua conſentiunt. Aſt omni deſignatione loci omiſſa, celebratur ad eumdem* XXII *Junii memoria* S. Jacobi Alphæi Apoſtoli, *in Martirologio B. Rabani Mauri Archiepiſcopi Moguntini, item in MSS. Auguſtano monaſterii S. Udalrici, Pariſienſi Labbæi, Lucenſi bibliotheca Canonicorum, Neapolitano ſub nomine Vſuardi, & alio monaſterii S. Cyriaci a Cardinale Baronio plurimum æſtimato, & ad Martyrologii Romani innovationem ſæpius adhibito atque citato: item in Martyrologio Bellini de Padua ſecundum morem curiæ Romanæ, ſed plurimum aucto, & Pariſiis anno* MDXXI *excuſo. Denique* natalis S. Jacobi Apoſtoli, *ad eumdem diem* XXII *Junii, notatur in illuſtri MS. Martyrologio Cardinalis Barberini, & alio Sereniſſimæ Chriſtinæ Reginæ Suecia num.* 130 *ſignato, item in MS. Kalendario adjuncto ſub finem Martyrologii Hieronymiani in autographo Epternacenſi. Quia autem ſupra* Perſidæ *adſcribitur hic* Jacobus, *credi poteſt etiam illam regionem luce Evangelica illuſtraſſe; ſed poſtmodum* Oſtracinam *reverſus, ibidem martyrii coronam obtinuiſſe. Quod in alio* B *MS.* Galliæ *tribuatur, factum credimus ob reverentiam ibidem corpori ejus tranſlato exhibitam: de quare in additionibus Carthuſianorum Bruxellenſium ad Grevenum iſta leguntur, ad dictum diem* XXII *Junii:* Eodem die tranſlatio B. Jacobi Minoris in civitate Toloſana, per Carolum Imperatorem. *De Tranſlatione corporis infra agemus. Solenniſſimus cultus, cum feſto publico ſanctorum Apoſtolorum* Philippi & Jacobi, *peragitur hiſce Kalendis Maji; quemadmodum* SS. Petri & Pauli XXIX *Junii, &* SS. Simonis & Judæ Thadæi XXVIII *Octobris; & ſic iſta paria Apoſtolorum conjunctim in Litaniis Eccleſiaſticis invocantur, ut nullus alius inter ſingula paria collocetur. Fuiſſe autem hoc feſtum* SS. Philippi & Jacobi Alphæi *in primitiva Eccleſia habitum, infra ex S. Gregorio Magno & antiquis Martyrologiis & Miſſalibus accuratius oſtendetur: ubi etiam explicabitur, qua occaſione ipſum a* S. Jacobo Alphæi *ad* S. Jacobum Fratrem Domini *fit tranſlatum.*

apud Syros, Ægyptios, Maronitas.

6 *Cum Latinis & Græcis conveniunt Ægyptii, Arabes, Syri, Maronitæ & alii regionum Orientalium populi. Athanaſius Kircherus, noſtris ſtudiis addictiſſimus, deſcripſit nobis partem Martirologii Coptici, in quo ad diem* X *menſis Mechir, id eſt* IV *noſtri Februarii, iſta leguntur: S.* Jacobus Apoſtolus, filius Alphæi, hodie patitur. *Ad eumdem diem in primo Kalendario Ægyptiaco, per Joannem Seldenum in libro de Synedriis veterum Hebræorum excuſo, refertur* martyrium Jacobi, *& die* XI *Februarii* feſtum Jacobi Apoſtoli. *In ſecundo Kalendario idem* Jacobus Apoſtolus *memoratur ad diem* XVIII *menſis Anſchir, quem exponit eſſe* XI *Februarii. Eodem Athanaſio Kirchero procurante, aliquod antiquum Martyrologium Arabo-Ægyptium ex lingua Arabica in Latinam tranſtulit Gratia Simonius, collegii Maronitarum Romæ alumnus: in quo ad diem* IX *Octobris, quem huic Jacobo ſacrum a Græcis habitum ſupra diximus, celebratur* certamen S. Jacobi Apoſtoli minoris: *qui in Kalendario Syro-Chaldaico Romæ anno* MDCXXIV *excuſo refertur ad eumdem* IX *Octobris, & dicitur* Jacobus Apoſtolus ex duodecim. *In Kalendario tam Syrorum quam Græcorum, a Gembrardo ante Pſalterium excuſo, appellatur* Jacobus Alphæi Apoſtolus: *neque cum præcipuis feſtis emineret, rubro minio dicta verba exprimuntur, & dein* Jacobus frater Domini, *de quo mox agemus, ad diem* XXIII *Octobris communi nigra tinctura exauditur. In Kalendario Ruthenorum apud Antonium Poſſevinum in Apparatu ſacro, etiam ad* IX *Octobris celebratur feſtum* Sancti Jacobi Apoſtoli, *abſque dubio* Alphæi, *ut iterum ad diem* XXIII *Octobris, quando alias celebratur feſtum S. Jacobi fratris Domini & Epiſcopi Hieroſolymitani. Utriuſque Jacobi mentio fit ad dictos dies in MS. Kalendario Moſcovitico, quod Amſtelodami apud V. C. L. Laurentium Vander Hem aſſervatur.* D

In 28 Illyricis Martyrologiis.

9 & 23 Februarii.

C

Octobris.

etiam apud Moſcovitas.

§ II. S. Jacobi fratris Domini genus, ordinatio; vita ſancte peracta, Epiſtola Canonica.

7 EGimus hactenus de duobus Jacobis Apoſtolis inter duodecim, ſcilicet de Jacobo filio Zebedæi & fratre S. Joannis Apoſtoli & Evangeliſtæ; & potiſſimum de S. Jacobo filio Alphæi, & fratre S. Matthæi etiam Apoſtoli & Evangeliſtæ. *Hic jam quæremus in Acta & martyrium* S. Jacobi fratris Domini, *ac dein controverſiam clarius proponemus; num ſcilicet hic merito a variis ſtatuatur unus idemque cum Apoſtolo filio Alphæi. Prima hujus & aliorum fratrum Domini mentio fit apud Matthæum capite* XIII, *ubi cum Chriſtus expoſuiſſet parabolas ſeminis, zizaniorum, ſinapis, fermenti, theſauri, margaritæ, & ſagenæ,* veniens in patriam ſuam, docebat eos in ſynagogis eorum, ita ut mirarentur & dicerent: Unde huic ſapientia hæc & virtutes? Nonne hic eſt fabri filius? Nonne mater ejus dicitur Maria? & fratres ejus Jacobus & Joſeph & Simon & Judas, & ſorores ejus, nonne omnes apud nos ſunt? *Ultima verba Græce ita ſonant:* E *Καὶ αἱ ἀδελφαὶ αὐτοῦ ὧδε πρὸς ἡμᾶς εἰσι; quæ ita tranſferri poſſent. Et* nonne omnes ſorores ejus apud nos ſunt? *Marcus cap.* VI *jam dicta ita exponit:* Nonne hic eſt faber filius Mariæ, frater Jacobi & Joſeph & Judæ & Simonis? Nonne & ſorores ejus hic nobiſcum ſunt? *Tertius locus de fratribus hiſce, ſed nullius nomine expreſſo, eſt apud Joannem capite* VII, *ubi iſta leguntur:* Poſthæc ambulabat Jeſus in Galilæam, non enim volebat in Judæam ambulare, quia quærebant eum Judæi interficere. Erat autem in proximo dies feſtus Judæorum Scenopegia. Dixerunt autem ad eum fratres ejus: Tranſi hic & vade in Judæam, ut & diſcipuli tui videant opera tua quæ facis. Nemo quippe in occulto quid facit, & quærit ipſe in palam eſſe: ſi hæc facis, manifeſta teipſum mundo. Neque enim fratres ejus credebant in eum. Dicit ergo eis Jeſus: Tempus meum nondum advenit, tempus autem veſtrum ſemper eſt paratum. Non poteſt mundus odiſſe vos, me autem odit: quia ego teſtimonium perhibeo de illo, quo opera ejus mala ſunt. Vos aſcendite ad diem feſtum hunc, ego autem non adſcendo ad diem feſtum iſtum: quia meum tempus nondum impletum eſt. Hæc cum dixiſſet, ipſe manſit in Galilæa. Ut autem aſcenderunt fratres ejus, F tunc & ipſe aſcendit ad diem feſtum, non manifeſte, ſed quaſi in occulto. *Hæc ibi. Imo cum Chriſtus mutum & cæcum antea a dæmonio liberaſſet & ſanaſſet, & Phariſæorum calumnias confutaſſet, ac ſignum requirentes arguiſſet;* adhuc eo loquente ad turbas, *inquit Matthæus capite* XII, ecce mater ejus & fratres ſtabant foris, quærentes loqui ei. Dixit autem ei quidam: Ecce mater tua & fratres tui foris ſtant, quærentes te. At ipſe reſpondens dicenti ſibi ait: Quæ eſt mater mea, & qui ſunt fratres mei? Et extendens manus in diſcipulos ſuo dixit: Ecce mater mea & fratres mei. Quicumque enim fecerit voluntatem patris mei, qui in cælis eſt, ipſe meus frater & ſoror & mater eſt. *Hæc ibi, quæ aliquantum contractiora leguntur apud Marcum capite* III, *& Lucam capite* VIII. *Apud Joannem, poſt celebratas nuptias in Cana Galilææ capite ſecundo,* deſcendit Capharnaum ipſe, & mater ejus, & fratres ejus, & diſcipuli ejus; & ibi manſerunt non multis diebus. *Prætera apud Marcum, poſt electos duodecim Apoſtolos capite* IV, convenit iterum turba, ita ut non poſſent neque panem manducare. Et cum audiſſent ſui, exierunt tenere eum, dicebant enim:

S. Jacobi Fratris Domini & aliorum fratrum mentio

apud Matthæum,

Marcum

Græcorum nominibus apud Joannem,

& alios Evangeliſtas.

Quo-

A Quoniam in furorem verſus eſt, *ſcilicet fervorem ejus in prædicando interpretati furorem & mentis exceſſum.*

8 *Atque hæc ſunt quæ legnntur de fratribus Domini. partim nominatim, partim communiter deſignatis. Primus eorum eſt Jacobus, de quo hic agimus, ſecundus Joſeph, Græce Ἰωσῆς & Ἰωσῆ ſæpius ſcriptus, & horum duorum mater creditur nominari* Maria *apud Matthæum capite* XXVII, *ubi a morte Chriſti in monte Calvariæ* erant mulieres multæ a longe, quæ ſecutæ erant Jeſum a Galilæa, miniſtrantes ei: inter quas erat Maria Magdalene; & Maria, Jacobi & Joſeph mater; & mater filiorum Zebedæi. *At Marcus cap.* VI *ita illas deſcribit:* Erant autem & mulieres de longe aſpicientes, inter quas erat Maria Magdalene; & Maria Jacobi minoris (*Græce* τοῦ μικροῦ parvi) & Joſeph mater; & Salome, & cum eſſet in Galilæa, ſequebantur eum & miniſtrabant ei: & aliæ multæ quæ ſimul cum eo aſcenderant Jeroſolymam. *At S. Joannes capite* XIX *aliquot ſolum mulierum meminit his verbis:* Stabant juxta crucem Jeſu mater ejus; & ſoror matris ejus, Maria Cleophæ, *Græce* Μαρία ἡ τοῦ Κλωπᾶ; & Maria Magdalene. *Nominatur autem*, Maria ſoror matris Jeſu, ἡ τοῦ Κλωπᾶ, Cleophæ uxor *in textu Scripturæ, qui eſt in Commentariis Euthymii & Theophylacti;*

B *eademque* Maria, Jacobi & Joſeph mater, *a Matthæo & Luca appellata; & ſic dicti* Jacobus & Joſeph *habiti eſſent* conſobrini Chriſti Salvatoris noſtri, *& habiti* fratres Domini; *& mater eorum a filiis accepiſſet cognomen: quo apud Marcum capite* XV, Maria Magdalene & Maria Joſeph aſpiciebant ubi poneretur, *ſcilicet Jeſus in Sepulcro: & capite* XVI Maria Magdalene, & Maria Jacobi, & Salome emerunt aromata, ut venientes ungerent Jeſum. *Apud Lucam vero capite* XXIV erant Maria Magdalene, & Joanna, & Maria Jacobi, & ceteræ quæ cum eis erant. *Ubi*, Maria *tam apud Marcum quam Lucam, in textu Syriaco dicitur* Maria mater Joſeph, *& Maria mater Jacobi; imo etiam in textu Perſico & Æthiopico legitur*, Maria mater Joſe, Maria quæ mater erat Joſephi. *Quis autem hic* Joſeph? * *Actorum* I *invenitur* Joſeph qui vocabatur Barſabas, qui cognominatus eſt Juſtus, *propoſitus cum Matthia ad ſuſcipiendum Apoſtolatum, de quo prævaricatus fuerat Judas. Hunc ſi quis ut eodem cum Jacobo* Juſti *cognomine appellatum, ſic & eadem* Maria *matre natum voluerit opinari*, Saba *patre* (*hoc enim* Barſabæ *nomen indicat*) *& hæc conjectura vera fuerit; inventus eſſet alius Frater Domini: de quo agendum nobis erit cum Latinorum Martyrologiis* XX *Julii.*

C 9 *Et hæc hactenus ex Evangeliis deducta ſunt, quibus nonnulla ex actis Apoſtolorum adjungimus; ubi capite primo, cum Apoſtoli poſt Aſcenſionem Chriſti, reverſi Hieroſolymam, in cœnaculum aſcendiſſent, ut ſupra diximus*, erant perſeverantes unanimiter in oratione cum mulieribus & Maria matre ejus, & fratribus ejus ... & cum complerentur dies Pentecoſtes, erant omnes pariter in eodem loco ... & repleti ſunt omnes Spiritu ſancto, & cœperunt loqui variis linguis, prout Spiritus ſanctus dabat eloqui illis, *uti hæc latius Capite ſecundo enarrantur. Adorat ergo* Jacobus, *primarius* Frater Domini *habitus. Sed qua ratione* Frater? *Ea, quæ ſoror Deiparæ* Maria Cleophæ. *Hæc autem quomodo? An quia maritus ejus* Cleophas, *qui Euſebio lib.* 3 *cap.* 31 *dicitur* Θείου τοῦ Κυρίου, patruus *vel* avunculus Domini *fuerit; id eſt Joſephi frater, quemadmodum credidit Hegeſippus apud Euſebium lib.* 3 *cap.* 11 *ſub finem? Non exiſtimo: quia tunc* Maria, Jacobi *mater, Cleophæ uxor, juxta modum loquendi iſtius ævi, potius* cognata, *id eſt*, fratris uxor *diceretur, quam* Soror *Deiparæ. An quia ipſamet Maria, Cleopha nupta, nata fuerit ex fratre aut ſorore S. Anna, avunculo aut amita Deiparæ? atque ita ſicut matres inter ſe vocabantur Sorores, ſic etiam fratres dicebantur filii? Id mihi videtur congruentius, ſuam tamen cuique libera n opinionem relinquendo. Nam ita Davidicæ ſtirpis ſucceſſio, (cujus primus ac præcipuus ramus, a Salomone ductus, in Jechonia Rege defecerat) continuata per Nathanitas, rurſumq; extincta quoad poſteros Zorobabelis ex primogenito Abiud, cum morte Jacobi avi legalis Chriſti Domini, etiam quoad alterum ramum, apud Lucam a Reza ad Heli ductum, credi poſſet ſic tota terminata in Chriſto; ut Judæis, per aliam quamvis familiam aſcenſuris ad Davidem, non fuerit facile expedire certi quidpiam. Quamvis igitur Hegeſippus apud Joſephum lib.* 3 *cap.* 15 *Nepotes S. Judæ Apoſtoli, ejus qui ſe Fratrem Jacobi ſcribit & æque atque hic dicebatur Frater Domini, aſſerat ad Domitianum delatos quod eſſent ex Davide, idque eſſe confeſſos, nec dubium eſſe debeat quin id intelligendum ſit de eorum ſtirpe paterna: malim tamen credere, tam ipſos quam Jacobum ſuam cum Chriſto conſanguinitatem habere a matribus, quæ cum Deipara conjunctiſſima fuerint, quam a patribus. Conſanguinitatem autem matrum cum Deipara poteſſiſſe ex parte S. Annæ, qua fuerit Levitica ſtirpis, atque ita Sacerdotalis ſanctimoniæ dignitatem cum Regii ſtemmatis prærogativa conjunctam in filia Mariæ, transfuderit in natum ex ea Jeſum.*

10 *Atque hæc eo dicta ſint potius ut, appareant, non tam quid haberi certius poſſit, quam quid non poſſit niſi per conjecturam aſſeri. Manet interim Jacobo certus & indubitatus titulus, undecumque promanans, ut dicatur* ὁ Ἀδελφὸς τοῦ Κυρίου *vel* Ἀδελφόθεος: *indeque proſtiuit ut Hieroſolymitana Sedes, in quam primo poſt aſcenſionem Domini anno ab Apoſtolis eſt ordinatus Epiſcopus, dicatur* Thronus Theadelphicus, *a Dei fratre; ſicut Romana* Sedes *dicitur* Apoſtolica, *a Principe Apoſtolorum Petro. Etenim* Eccleſiæ Hieroſolymorum primus Epiſcopus ab Apoſtolis ordinatur Jacobus frater Domini; *uti ſcribit in Euſebii Chronico S. Hieronymus, qui in libro de Scriptoribus Eccleſiaſticis, cum de ſolo Petro egiſſet, cap.* 2 *iſta habet:* Jacobus, qui appellatur frater Domini, cognomento Juſtus; filius, ut nonnulli exiſtimant, Joſephi ex alia uxore; ut autem mihi videtur, Mariæ ſororis Matris Domini, cujus Joannes in libro ſuo meminit; poſt paſſionem Domini ſtatim ab Apoſtolis Hieroſolymorum Epiſcopus ordinatus. *Erat autem dicta Maria, ſoror habita Deiparæ Virginis, uxor Cleopha, ac mater Jacobi & Joſephi, ut ſupra deduximus. S. Hegeſippus, qui Apoſtolorum temporibus vicinus fuit, & VII Aprilis ſacrum cultum in Eccleſia obtinet, in libro quinto ſuorum Commentariorum, teſte Euſebio lib.* 2 *Hiſt. Eccleſ. cap.* 23 *accuratiſſime ſcripſit de S. Jacobo his verbis:* Suſcipit ab Apoſtolis Eccleſiam Hieroſolymitanam Jacobus frater Domini, uſque ab ipſis Domini temporibus Juſti nomine paſſim appellatus, quoniam multi nominabantur Jacobi. *Dein Sancta ejus*

F *vita, a juventute acta, ita deſcribitur.*

11 Hic autem ab utero matris ſuæ ſanctus fuit. Vinum & ſiceram non bibit, nec animatum comedit, nec novacula caput totondit, nec oleo eſt unctus, nec balneo eſt uſus. Huic ſoli in Sancta licebat introire: nec enim laneo utebatur indumento, ſed ſindone. Et ſolus ingrediebatur in templum; & genibus humi flexis pro peccatis populi veniam eflagitabat, ita ut illi continua geniculatio, in Dei adoratione & pro populo deprecatione, callum genibus cameli inſtar obduxerit. Propter ſuam porro præcellentem juſtitiam Saddik & Oz-liam appellitabatur, quod Latine præſidium populi & juſtitiam denotat, quemadmodum de illo Prophetæ ſignificant. *Hæc ibi, ex interpretatione Petri Halloix ad Vitam S. Hegeſippi, cum ſatis longa apologia contra quaſdam Joſephi Scaligeri ineptias, quæ ibi videri poſſunt.*

12 *Erat S. Jacobus, Juſtus & Frater Domini, Epiſcopus Hieroſolymitanus ab Apoſtolis ordinatus, cum S. Paulus ad Chriſtum converteretur*: poſt annos tres, *ut inquit in epiſtola ad Galatas*, venit Hieroſolymam videre Petrum,

AUCTORE G. H.

aut patruus a matre hoc loco dicatur Jacobus ut dicatur frater Domini

Maria eorum mater,

an Cleophæ pater?

& Joſeph Barſabas frater uterinus?

* *Vide Append. pag. 733. col. 1.*

in quam primus ipſe eſt ordinatus Epiſcopus,

Joan. 19, 25

quid ab utero matris ſuæ ſanctus,

vinum & ſiceram non bibit,

vitulo ita magno eſt inuſtus,

an a patre

videtur a S. Paulo,

Gal. 1, 18

AUCTORE G. H.

trum, & manſit apud eum diebus quindecim: alium autem Apoſtolorum vidit neminem, niſi Jacobum fratrem Domini. *Annus is erat a morte Chriſti quartus, qua autem vulgaris (cui annos quinque præponendos jam alibi demonſtravimus) annus* XXXIII. Deinde poſt annos quatuordecim iterum aſcendit Hieroſolymam ... & contulit Evangelium cum iis qui videbantur aliquid eſſe. *Annus is erat ex uſu vulgi jam dicendus* XLVII, *a vero autem Chriſti natali numerandus LI, quando Synodus Hieroſolymitana fuit habita, in Actis Apoſtolorum capite* XV *deſcripta, in qua S. Jacobus ita locutus eſt*: Viri fratres, audite me. Simon narravit, quemadmodum primum Deus viſitaverit ſumere ex Gentibus populum nomini ſuo. Et huic concordant verba Prophetarum ſicut ſcriptum eſt, Poſt hæc revertar, & reædificabo tabernaculum David quod decidit, & diruta ejus reædificabo, & erigam illud, ut requirant ceteri hominum Dominum, & omnes gentes ſuper quas invocatum eſt nomen meum, dicit Dominus faciens hæc. Notum a ſæculo eſt Domino opus ſuum. Propter quod ego judico, non inquietari eos qui ex Gentibus convertuntur ad Deum; ſed ſcribere ad eos, ut abſtineant ſe a contaminationibus ſimulacrorum, & fornicatione, & ſuffocatis, & ſanguine. Moyſes enim a temporibus antiquis habet in ſingulis civitatibus qui eum prædicent in ſynagogis, ubi per omne ſabbatum legitur. *Hæc S. Jacobus, cujus conſilium placuit: & ex ejus ſententia epiſtola confecta & miſſa eſt. Tunc, inquit Paulus, in citata ad Galatas epiſtola*, cum cognoviſſet gratiam quæ data eſt mihi, Jacobus & Cephas & Joannes, qui videbantur columnæ eſſe, dextras dederunt mihi & Barnabæ ſocietatis. *Eodem modo S. Petrus, cum ab Herode in carcerem intruſus, & Angelico eductus eſſet auxilio; & ad ſuos veniſſet, dixit*: Nuntiate hæc Jacobo & fratribus. *Ita omnis illorum ſolicitudo ac pia erga S. Jacobum reverentia erat.*

Gal. 1. 19

In Synodo Hieroſolymitana Jacobus primum locum tenuit

B

Gal. 2. 9. magni eſtimatur a SS. Paulo & Petro. Act. 12. 17

13 *S. Hieronymus, in citato ejus elogio de Scriptoribus Eccleſiaſticis, ita addit*: Evangelium quoque, quod appellatur ſecundum Hebræos, & a me nuper in Græcum Latinumque ſermonem translatum eſt, quo & Origines ſæpe utitur, poſt reſurrectionem Salvatoris refert: Dominus autem cum dediſſet ſindonem ſervo Sacerdotis, ivit ad Jacobum & apparuit ei. Juraverat enim Jacobus non ſe comeſturum panem ab illa hora, qua biberat calicem Domini, donec videret eum reſurgentem a mortuis. Rurſuſque poſt paululum, Afferte, ait Dominus, menſam & panem. Statimque additur: Tulit panem & benedixit ac fregit, & poſt dedit Jacobo Juſto, & dixit ei: Frater mi, comede panem tuum, quia reſurrexit Filius hominis a dormientibus. *Hæc S. Hieronymus. De hac apparitione Chriſti (de cujus veritate merito plurimi dubitant)*

dicitur uſque ad apparitionem Chriſti fuiſſe

C

poſſent forſan accipi quæ Apoſtolus Paulus in prima ad Corinthios epiſtola de variis Chriſti apparitionibus recenſet capite XV *his verbis*: Reſurrexit tertia die ſecundum Scripturas, & quia viſus eſt Cephæ, & poſt hoc undecim; deinde viſus eſt pluſquam quingentis fratribus ſimul, ex quibus multi manent uſque adhuc quidam autem dormierunt. Deinde viſus eſt Jacobo, deinde Apoſtolis omnibus. Noviſſime autem omnium, tamquam abortivo, *viſus eſt & mihi. Hæc ibi. Porro Doctorum & interpretum communis ſententia eſt, hic intelligi* Jacobum fratrem Domini, primum Hieroſolymorum Epiſcopum, *cujus magna erat, etiam apud Judæos auctoritas, ut vel ideo apparitionem illi factã cenſuerit Paulus indicandam: ſed quia ibi nuntiatur poſteã quæ facta eſt plus quam quingentis fratribus, utique in monte Galilææ illis poſt reſurrectionem diebus, ideo dixi merito dubitari ſaltem de circumſtantia temporis & jejunii, uſque ad apparitionem iſtam prorſus, expreſſa apud Hieronymum. Idem* Jacobus, *ſcripſit* epiſtolam Catholicam *eãque inſcripſit* duodecim tribubus quæ ſunt in diſperſione, *ſui ipſius calamo dictus* Servus Dei & Domini noſtri Jeſu Chriſti. *Qui auctorem faceret alium quam Jacobum minorem Hieroſolymorum Epiſcopum, nemo veterum aut recentium fuit, quod ſciam: ſolum apud Gonzalvum Davila in Theſauro Eccleſiaſt. Marcienſis Epiſcopatus, invenio ſub nomine Liciniani Carthaginenſis Epiſcopi ad Gregorium Magnum conſilium epiſtolam, qua, veluti res toti Hiſpania compertiſſima, affirmatur*, ſcriptam a Sancto Apoſtolo mox ubi ex Hiſpania reverſus eſt Hieroſolymam: *atque adeo a Jacobo majore filio Zebedæi, qui creditur in Hiſpaniam excurriſſe. Sed nihil moramur commenta iſtiuſmodi: potius noto quod ex ipſa Canonica plura inferantur Actis hujus* S. Jacobi Minoris, *quæ damus cum MS. Græco collata, quaque genuinum Simeonis Metaphraſtis fœtum eſſe agnoſcit Leo Allatius, in ſua de Simeonum ſcriptis diatriba pag.* 128. *Edidit illa Latine tranſlata Aloyſius Lipomanus, tomo 6 Vitarum ſanctorum priſcorum Patrum, & retulit ad* XXIII *Octobris, quo Græci (ut infra dicetur) ſolenni cultu ipſum venerantur. At Surius tranſtulit ad haſce Kalendas Maji, quas nunc ejus honori conſecratas habet Eccleſia Latina. Titulus horum Actorum eſt hujuſmodi*: Τὰ μετὰ τὸν ἅγιον Ἰάκωβον, τὸν Ἀδελφόθεον καὶ Ἀπόστολον. Commentarius de S. Jacobo Apoſtolo & fratre Domini.

D

a Metaphraſte in Vitas ejus laudatum.

§ III. Martyrium S. Jacobi Fratris-Domini, tempus Sedis, cultus ſacer.

14 PRædicto circa *S. Jacobum Fratrem Domini Commentario, inſerumur multa ex S. Hegeſippo, maxime quæ ad obitum ejus ſpectant, quæ maluimus ipſius auctoris jam dicti verbis referre, cum aliqua Judæorum de Jeſu Chriſto diſceptatione, ex qua fuit aſſumpta occaſio martyrii: & ſunt ejuſmodi*. Quidam igitur e ſeptem hæreſeon populi Judaici ſectatoribus ex eo ſciſcitabantur, Quodnam eſſet oſtium Jeſu? Ille autem reſpondebat eſſe Salvatorem. Horum ergo nonnulli crediderunt Jeſum eſſe Chriſtum. Hæreſes porro, de quibus ante ſcripſi, non credebant neque reſurrectionem, neque eum qui venit reddituum unicuique ſecundum opera ſua: quotquot autem crediderunt, Jacobi opera crediderunt. Cum igitur plerique etiam ex Principibus crederent; multus concitatus eſt Judæorum & Scribarum & Phariſæorum, dicentium perparum abeſſe quin omnis populus Jeſum credat eſſe Chriſtum. Itaque Jacobum convenientes dicebant: Rogamus te, inhibe populum: ſiquidem ad Jeſum, quaſi is vere eſſet Chriſtus, aberravit. Rogamus te, ut omnibus qui ad diem Paſchæ convenerunt, de Jeſu perſuadeas: nam tibi omnes fidem habemus. Nos enim proteſtamur & omnis populus nobiſcum una, te juſtum eſſe nec perſonam accipere. Perſuade igitur multitudini de Jeſu, ut ne erret; quandoquidem omnis populus & univerſi credimus tibi. Siſte proinde te ſupra templi pinnaculum, ut ex alto ſis conſpicuus, & exaudiri poſſint a toto populo verba tua: nam propter Paſcha tribus omnes una cum Gentilibus convenere.

Plurimi Judæorum convertit.

E

refertur ut ad populum contra Jeſum loquatur.

F

15 Statuerunt ergo nominati Scribæ & Phariſæi Jacobum ſuper templi pinnaculum, atque ad eum clamaverunt & dixerunt: Juſte, cui omnes credere debemus: quandoquidem populus hic errat, Jeſum qui fuit crucifixus ſequens; annuntia nobis, quod eſt oſtium Jeſu, qui crucifixus fuit? Et reſpondit voce magna: Quid me interrogatis de Jeſu filio hominis? Ipſe enim ſedet in cælo a dextris magnæ Virtutis, & venturus eſt in nubibus cæli. Multis porro id perſuaſum habentibus, & Deum propter Jacobi teſtimonium glorificantibus & dicentibus, Oſanna filio David; rurſum ex adverſo iidem Scribæ & Phariſæi inter ſeſe dicebant: Male fecimus, qui tale Jeſu teſtimonium tribuerimus: verum aſcendamus, & illum præcipitemus, ut homines perterrefacti fidem illi non habeant. Tum exclamaverunt dicentes: Heu, heu, etiam Juſtus erravit. Et Scripturam illam impleverunt in Iſaia deſcriptam: Tollamus juſtum, quoniam

e pinnaculo templi profitetur fidem Chriſti

Epiſtolam Canonicam ſcripſit

Iſa. 3. 10 hæta yo

A quoniam inutilis est nobis. Igitur fructus manuum suarum comedent. Ascenderunt igitur & dejecerunt Justum, & dixerunt invicem: Lapidemus Jacobum Justum: & inceperunt eum lapidare: præcipitatus enim non perierat, sed conversus & geniculatus dicebat: Precor te, Domine Deus noster, dimitte illis, non enim sciunt quid faciunt. Sic ergo lapidibus cum impeteretur, unus Sacerdotum ex filiis Rechab, filii eorum Rechabitarum qui Jeremiæ testimonio commendantur, acclamavit dicens: Cessate, quid facitis? Justus pro vobis precatur. Et quidam ex illis arte fullo, arreptum lignum, quo vestes premebat, in caput Justi impegit: atque ita martyrium obiit. Quem & eodem loco sepeliverunt, manetque etiamnum ejus columna prope templum. Testis hic verus tam Judæis quam Gentilibus fuit, Jesum esse Christum. Statim exinde Vespasianus Judæam cingit, & Judæos in servitutem redigit.

dejectus lapidatur,

Jer. 15, 5

& fullo fullonis occiditur.

16 *Hæc S. Hegesippus, cujus verba, ut supra insinuavi,* B *noster Petrus Halloix satis defendit a cavillationibus Scaligeri; & quod in iis videri potest obscurum sic explicat, ut iis immorandum nobis non putemus. Quia tamen intelligo imperitum Eusebii interpretem Gallicum, sumpta a Scaligero audacia, vehementer se jactare in* pinnaculo templi, *super quod nec aves quidem consistere testimonio Josephi potuerint; & quo ridiculum erat adduci Jacobum, pro altitudine loci vix videndum a populo, nedum audiendum; lubet quærere ex homine illo, an etiam pro deridiculo habeat Evangelistam Lucam, cap. VI dicentem, quod diabolus Christum statuit* super pinnam templi, *dicens* mitte te deorsum? *Græce* ἐπὶ τὸ πτερύγιον τοῦ ἱεροῦ, *qua etiam voce Hegesippus utitur. An non & hic & ibi commode intelligitur xystus, seu deambulatio spatiosa, in extima templi parte platea ad templum ducenti imminens, unde & populum alloqui facile fuerit, & non facile citra vitæ periculum desilire:* pinna *seu* pinnaculum *dictus, quia pinnali peribolo præmunitus ad avertendum inambulantium aut ex eo despicientium lapsum? Quid quod vox* Πτερύγιον *alam potius procurrentis ex latere ædificii, quam supremum culmen aptum sit ex sua origine & prima notione significare?*

quod hic pinnaculum intelligendum?

17 *Sed hæc omittens, noto quod, eadem qua Hegesippus, de Jacobi Justi martyrio tradat Clemens Alexandrinus, & hunc allegans Eusebius lib. 2 cap. 1 & cap. 23, quo loco ista addit:* Porro Jacobus ob singularem justitiam adeo celebris apud omnes & admirabilis fuit, ut Judæorum prudentissimi hanc fuisse causam existimaverint secutæ mox obsidionis Hierosolymorum: quam quidem non ob aliud sibi contigisse, quam propter scelus in Jacobum admis- C sum, ipse etiam Josephus scripto restari minime dubitavit cum ait: Hæc omnia contigerunt Judæis propter Jacobum Justum fratrem Jesu, qui dicitur Christus: qui cum esset omnium consensu justissimus, nihilominus a Judæis necatus fuerat. Idem in vicesimo Antiquitatum libro mortem illius commemorat his verbis: Comperta morte Festi, Cæsar Albinum Procuratorem in Judæam mittit. Interea Ananus junior, quem Pontificatum accepisse jam diximus, vir audax in primis ac temerarius, & qui sectam Sedducæorum sequebatur (quos quidem præ ceteris Judæis in judiciis exercendis immites esse supra retulimus) opportunum sibi tempus adesse ratus; eo quod Festus quidem obiisset, Albinus vero adhuc iter faceret; concilium Judicum cogit, inductoque in judicium Jacobo fratre Jesu, ejus qui dicitur Christus, & cum eo quibusdam aliis, crimen illis violatæ legis impegit; statimque lapidandos tradidit. Sed quicumque inter cives modestissimi legisque observandæ studiosissimi habebantur, graviter id factum tulere. Itaque clam legatos ad Regem mittunt, hortantes, ut Ananum per literas monere vellet, ne deinceps talia gereret: neque enim prius illud recte atque ex jure ab eo factum fuisse. Quin etiam nonnulli eorum Albino, ab urbe Alexandria iter facienti, occurrerunt; eumque monuerunt, non licuisse Anano, absque ipsius consensu, concilium Judicum convocare. Quibus auditis, Albinus literas plenas furoris & iracundiæ ad Ananum scribit, minatus se de illo pœnas sumpturum. Proinde Rex Agrippa, adempto ei Pontificatu, quem per tres menses gesserat, Jesum, Damnæi filium, Pontificem constituit. Et hæc sunt *inquit Eusebius*, quæ de Jacobo narrantur: *neque pugnant cum antedictis ex Hegesippo, sed solum supplent quod ibi omissum fuerat narrando, quomodo addictus in judicium sit, prius quam adduceretur in pinnaculum, si forte adhuc ex voto Judæorum responderet de Christo, metu mortis sibi jam decreta.*

ob hanc unam credita Hierosolymæ excidia.

& Ananus Pontifex exilo mulctatur.

apud Regem Agrippam accusatus,

18 *Tempus martyrii assignat in Eusebii Chronico Hieronymus* annum Imperii Neronis septimum: *& idem Hieronymus de Scriptoribus Ecclesiasticis ita sunum de eo elogium concludit:* Triginta annos Hierosolymis rexit Ecclesiam, id est usque ad septimum Neronis annum. *Annus is erat Æræ Christianæ sexagesimus, & a Chronologis statuitur septimus Neronis, absolvendo primum annum, licet non integro regnarit, cum anno Christi* LIV. *Hac autem ratione Hierosolymitanam ecclesiam rexit Jacobus annis triginta & mensibus fere tribus, ordinatus scilicet* XXVII *Decembris post Ascensionem Domini, Consulibus adhuc duobus Geminis Æra vulgaris an.* XXIX, *& occisus in Paschate anni* LX *ejusdem Æræ. Solennis memoria ordinationis S. Jacobi in antiquis Ecclesiasticis Fastis celebratur ad diem* VI *Kalendas Januarii sive* XXVII *Decembris, de qua in quatuor pervetustis Martyrologii Hieronymiani apographis ista leguntur:* Ordinatio S Jacobi Apostoli fratris Domini, qui ab Apostolis primus ex Judæis Hierosolymis est Episcopus ordinatus. *In apographis Lucensi & Blumiano additur:* & in medio Pascha martyrio coronatus. *In MS. Corbejensi Parisiis excuso additur,* & tempore Paschali martyrio coronatus: *pro quo in codice vetustissimo Epternacensi legitur,* & in medio Paschæ martyrio coronatus Hierosolymis, cujus passio VIII Kalendas Aprilis. *Similia, aut integra aut abbreviata, habentur in aliis melioris notæ MSS. Martyrologiis, scilicet Romanis ecclesiæ Vaticanæ S. Petri, tum Bibliothecarum Cardinalis Barberini, & Ducis Altempsi, & eo quod olim monasterii S. Ciriaci; Constantiensi monasterii Richenaugiensis, Trevirensi S. Maximini, Tornacensi S. Martini, Latiensi, Corbejensi & aliis. Item apud Rabanum atque Adonem in variis MSS. & in Appendice, apud auctorem Bedæ supposititii aliosque recentiores. Verum, quod dictus* XXVII *Decembris sit sacer S. Joanni Apostolo & Evangelistæ, & sequens Sanctis Innocentibus pueris pro Christo cæsis, solennis venerandis dicta ordinationis S. Jacobi Apostoli translata est ad diem* XXIX *Decembris in ecclesia Mediolanensi, ad normam & institutionem S. Ambrosii Episcopi: atque ita præscribitur in Missalibus ejusdem Ecclesiæ, anno* 1522 *& anno* 1560 *excusis; & in Breviariis quæ anno* 1539, *& aliis quæ jussu S. Caroli Borromæi anno* 1582 *impressa sunt.*

APCTORE Ge. H.

Pontificatu privatur.

Præfuit annos triginta & Romanorum a Junonio anno incipientium.

E

occisus anno 60.

Colitur die ordinationis 27 Decembris.

19 *At memoria passionis S. Jacobi supra insinuata, adjuncta est, ad diem* XXV *Martii, illustri recordationi passionis Christi Redemptoris nostri, & quidem in apographo Martyrologii Hieronymiani Epternacensi his verbis:* VIII Kalendas Aprilis, Hierosolymis Dominus crucifixus est; Passio Jacobi Justi fratris Domini. *Quæ aliquanto latius in apographis Lucensi & Corbejensi exponuntur his verbis:* In Hierosolyma Dominus noster Jesus Christus crucifixus est, & passio S. Jacobi Apostoli, qui & Frater Domini, sicut in Actis Apostolorum continetur. *Eadem de S. Apostolo in Martyrologiis Rabani & Notkeri ita indicantur:* Et passio S. Jacobi Fratris Domini, qui in Paschæ solennitate Judæis Christum testificans, de templi est culmine præcipitatus, ac fullonis veste percussus. *Ejusdem S. Jacobi fratris Domini ad dictum* XXV *Martii celebratur memoria in pervetustis MSS. Constan-*

F

& 25 Martii cum Christo ipso die passo.

tiensi

A tienſi Angie-divitis, Auguſtano S. Udalrici, Trevirenſi S. Maximini, Colonienſi S. Mariæ ad Gradus, Leodienſi S. Lamberti, Cenomanenſi S. Richarii & aliis. Iterum ad diem XV Martii nomen S. Jacobi Apoſtoli Fratris Domini legitur in prædictis apographis Martyrologii Hieronymiani, & alio MS. monaſterii S. Cyriaci, ſed fere immiſtum Martyribus Carthaginenſibus, uti ad dictum diem diximus. At præcipua ſolennitas ſanctorum Apoſtolorum Philippi & Jacobi notatur ad haſce Kalendas Maji, etiam relata in prædictis apographis Martyrologii Hieronymiani, & aliis MSS. Sed nullo addito indicio quo ſignificetur, de quali Jacobo iſta ſint intelligenda, quod infra diſcutiemus. In MSS. Caſinenſi & Altempſiano appellatur expreſſe frater Domini. Idem legitur in genuino Bedæ Martyrologio, ad quod a Floro plurima ex Actis adduntur: aliqua autem in MS. codice monaſterii S. Cyriaci brevius ſic leguntur: Hieroſolymæ paſſio S. Jacobi filii Mariæ, quæ fuit ſoror Mariæ matris Domini, unde & frater Domini dictus eſt. Eadem etiam apud Adonem habentur. Verum is in prævio libello de feſtivitatibus Apoſtolorum longius encomium habet, ex SS. Hegeſippo & Hieronymo ſupra relatis deſcriptum: quod dein in ſuum Martyrologium tranſtulit Notkerus. Pauciora leguntur apud Rabanum & Uſuardum. In hodierno Martyrologio Romano dicitur Jacobus frater Domini & primus Hieroſolymorum Epiſcopus, qui e pinna templi præcipitatus, B confractis cruribus, ac fullonis fuſte in cerebro percuſſus interiit, ibique non longe a templo ſepultus eſt.

20 Græci ſolenni veneratione celebrant feſtum S. Jacobi, Fratris Domini, die XXIII Octobris, & in perveteri Menologio quod auctoritate Baſilii Porphyrogeniti Imperatoris ſeculo X eſt vulgatum, ſub hoc titulo, Certamen ſancti Hiero-martyris & Apoſtoli Jacobi fratris Chriſti, iſta traduntur: Jacobus ſanctus, primus Hieroſolymorum Epiſcopus ab ipſo Chriſto renuntiatus, & primus ab eodem edoctus, divini ſacrificii rationem compoſuit: quam latius fuſam poſtea Baſilius Magnus, & poſt hunc Chryſoſtomus, hominum infirmitati conſulentes, compendiariam reddidere. Jacobus autem, cum non contemnendam Judæorum quam Græcorum manu ſecum ad Chriſti cultum traheret, præſenti Judæos iracundia exardeſcentes in ſe adeo concitavit, ut coacti in unum e templi faſtigio deturbatum necaverint. Hæc ibi, ex tranſlatione Petri Arcudii, & editione Ferdinandi Ughelli ad totum ſextum Italiæ ſacræ. Eſt autem hoc elogium longe concinnius, quam quod in eodem Baſilii Imperatoris Menologio haberur XXX die Aprilis, ipſo die quo alii Græcorum libri habent Jacobum fratrem Joannis, utpote quod errore non uno inquinatum oſtendimus ad finem tomi I jam dicti Aprilis, ubi ipſum menſem Græce totum dedimus. C

21 Eadem leguntur in Menæis excuſis, & in antiquis MSS. codicibus quatuor bibliothecæ Ambroſianæ apud Mediolanenſes, ſupra allegatis: item in MS. Florentino conventus S. Marci, Pariſienſi Cardinalis Mazarini & aliis: denique in libro ipſius Maximi Cytherorum Epiſcopi, & Anthologio noto Antonii Arcudii auctoritate Clementis Papæ VIII typis Vaticanis excuſo. Cetera in hiſce iſta addunter: Quod autem ſit dictus frater Domini, ſive ἀνεψιὸς, ex traditione ita acceptum eſt. Joſepho, ſponſo Beatæ Virginis, agros ſuos ſeu terram filiis, quos ex priore conjuge ſuſceperat, partiente, volenteque filio Virginis & Deo ſuam portionem aſſignare, ſed aliis non admittentibus illum in ſortem hereditatis; Jacobus in partem ſuam illum adlegit: eamque ob cauſam non ſolum vocatus eſt frater Domini, ſed etiam Juſtus. Hæc ibi. Verum cum ſacris Evangeliis & S. Hieronymo aſſerimus eum filium fuiſſe Mariæ, Sororis Matris Domini appellatæ. S. Epiphanius contra hæreſin 78, Jacobus, ait, frater Domini appellatur, propter morum ſimilitudinem non ſecundum naturam, ſed per gratiam, Græce διὰ τὸ ἐπιτήδευσιν, pro quo alii Ὁμότροφον legentes, coeducationem ſive communem educationem verterunt. D

22 In perveteri Synaxario Græco Eccleſiæ Conſtantinopolitanæ, quod ſpectat ad collegium Claromontanum Societatis Jeſu Pariſiis, multo plura de martyrio S. Jacobi leguntur, ex S. Hegeſippo tranſcripta, & ſub finem iſta addunter: Solennitas hujus Sancti celebratur in templo ipſi dicato, quod ſitum eſt in vicinia templi Sacratiſſimæ Deiparæ in Chalcopratiis. De utroque agitur apud Georgium Codinum in Originibus Conſtantinopolitanis p. 56. Templum, inquit, ſacri conditorii in Chalcopratiis Juſtinus & Sophia ædificaverunt ... Ibi depoſita eſt veneranda zona & veſtis ſanctæ Deiparæ ... Prope ſupradictum templum idem Imperator eccleſiam S. Jacobi extruxit, ubi fuit in conditoriis aſſervantur reliquiæ ſanctorum Innocentium, & Simeonis Theodochi, & Prophetæ Zachariæ, & Jacobi τοῦ Ἀδελφοθέου Fratris Domini. Ceterum in dextra parte ſacri conditorii poſita ſunt corpora ſanctarum mulierum, quæ unguenta ad Chriſti ſepulcrum tulerunt; in ſiniſtra vero coma B. Joannis Præcurſoris. Inter dictas mulieres fuit Maria, Jacobi mater. At horum templorum conditores fuerunt Juſtinus junior, Juſtiniani Imperatoris ex ſorore Vigilantia nepos, coronatus XIV Novembris Indictione XIV anni DLXV, ejuſque uxor Sophia, cui ille cum Auguſta dignitate coronam impoſuit, uti apud Theophanem legitur. E

23 In veteri Martyrologio Arabo-Ægyptio, quod nobis ex lingua Arabica in Latinam tranſtulit Gratia Simonius Maronita, celebratur, ad ante dictum XXIII Octobris certamen ſancti Apoſtoli Jacobi fratris Domini, & additur hæc oratio: Accepiſti Evangelium ut diſcipulus Domini o Juſte, & eras ut teſtis irrefragabilis. Te decet laus ut fratrem Domini, & præcelſum caput Sacerdotum. Deprecare Dominum Chriſtum, ut liberare dignetur animas noſtras. Similes preces & oda quam plurimæ recitantur in Menæis Græcorum excuſis. In Kalendario Syro-Chaldaico, Romæ anno 1624 excuſo, ad dictum XXIII Octobris memoratur S. Jacobus frater Domini. Additur in Kalendario Syrorum apud Genebrardum, Hieroſolymorum Epiſcopus. In Kalendario ſecundo Ægyptiaco, per Joannem Seldenum in libro de Synedriis veterum Hebræorum excuſo, refertur ad eumdem XXIII Octobris Jacobus frater Domini; & ad XXVI Decembris, Jacobus Epiſcopus Hieroſolymorum; & in utroque Kalendario, ad dictum II, Octobris, Jacobus filius Cleopæ: qua arbitramur de uno eodemque Jacobo ſumenda. In Kalendario Ruthenico apud Poſſevinum, & in MS. Muſcoviticæ etiam ad XXIII Octobris celebrari memoriam S. Jacobi Apoſtoli, ſupra diximus. Adde ec. Vide Append. p. 755. col. 2. F

§ IV Rationes collatæ, ob quas diverſi ſtatuuntur, S. Jacobus Alphæi, ex duodenario numero Apoſtolus: & S. Jacobus, Epiſcopus primus Hieroſolymitanus, & Frater Domini dictus.

24 Aggreſſuri indicatâ ſupra controverſiam, num prædictus Jacobus Alphæi a Chriſto inter duodecim Apoſtolos electus, & relatus dein Jacobus frater Domini, Epiſcopus Hieroſolymorum, debeant aut ſaltem poſſint pro uno eodemque viro cenſeri; nolumus nobis objici, quod communiorem nunc opinionem ſecuti, ad diem XVIII Februarii, quo colitur S. Simeon dicti Jacobi Succeſſor, Commentarium de eodem ſimus per hæc verba auſpicati: Secundus Hieroſolymorum Epiſcopus poſt S. Jacobum Apoſtolum, Alphæi filium, vulgo Minorem dictum, S. Simeon fuit, multis Simon etiam appellatus. Non enim omni loco qualibet controverſia tractanda ſum, imo nec difficultates occurrant, niſi accuratius & ex profeſſo argumentum aliquod tractandum ſuſcipiatur, adhibito ad ſingula maturi judicii examine: quod ad haſce Kalendas Maji nunc primum

AUCT. G. H.

Item ex Menæis.

ſed poſtremum ex Menæis.

Cultus ſanctorum 23 Octobris apud Græcos.

Templum illius Conſtantinopolis

& ejus ibidem reliquiæ.

Cultus apud Ægyptios, Syros,

Moſcovitas.

Diverſas ex dove ſuadent

A *primùm debuimus facere, quo S. Jacobi festum solenni cultu peragitur.*

25 *Alia damus duplicia, alia a Niceta Paphlagone, alia a Simeone Metaphraste scripta, sed inter se plane diversa: priora sunt de* S. Jacobo Alphæi, *quem antiquior asserit alium esse a* Jacobo Zebedæi *& etiam ab altero* Jacobo fratre Domini. *Metaphrastes e contra hujus* Jacobi Fratris Domini *Acta illustrat, nulla* Jacobi Alphæi *facta mentione: & S. Hegesippus de eodem agens monet lectorem, ipsum fuisse ab aliis distinctum, cognomine* Justum, quoniam multi Jacobi appellabantur. *Apparet autem maxima inter utrumque distantia, ab ipso vitæ utriusq; exordio usq; ad martyrii diversum genus. Est namq; prior* Jacobus *natus patre* Alphæo *ac frater S. Matthæi Apostoli, & cum eo dicitur habitasse Capharnaum (quæ urbs in finibus Zabulon & Nephthalim est) imo & telonium administrasse. Ast eos qui vocabantur Fratres Domini ex tribu Judæ genus traxisse omnino censuit Theodoretus, & saltem de uno eorum Judæ clarum est Hegesippo præcitato. De patre autem Jacobi Minoris idem Theodoretus ita scribit in epistolam S. Pauli ad Galatas*: Jacobus vocabatur frater Domini, sed non erat natura: sed nec fuit Josephi filius, ut quidâ existimarunt, ex priore matrimonio natus; sed erat Cleophæ filius, Domini autem consobrinus, habuit matrem Matris Domini

B sororem. *Chrysostomus etiam in caput 2 epistolæ ad Galatas,* Jacobum fratrem Domini *bis appellat* Jacobum Cleophæ, *addens* hoc cognomen indicasse Evangelistam, *scilicet dum dicantur* stetisse juxta crucem Jesu mater ejus, & Soror matris ejus Maria Cleophæ, *quæ ab aliis Evangelistis* Maria Jacobi mater *appellatur. De qua pluribus actum est ad diem* IX *Aprilis. Scio esse* &c. Vid. Append. pag. 755. col. 2.

26 *Deinde S. Jacobus Alphæi cum reliquis Apostolis, in novissima ante passionem cœna, Sacerdos a Christo consecratus est; & in ejus aliorumque Apostolorum locum successisse Episcopos declarat Tridentinum sessione 23 cap. 4. At testis S. Hieronymo de Scriptoribus Ecclesiasticis*, Jacobus, qui frater Domini appellatur, post passionem Domini ab Apostolis ordinatus est Hierosolymorum Episcopus. *Hujus ordinationis diem* XXVII *Decembris celebratum in antiquioribus Fastis Ecclesiasticis supra indicavimus. Meminerunt ejusdem passim alii Scriptores. Eusebius lib. 2 cap. 1, Evodius antiquus auctor apud Nicephorum lib. 2 cap. 3, Venerabilis Beda de sex ætatibus ad annum Tiberii* XVIII, *Anastasius, aut alius sub eo nomine, in Notis ad actionem primam Synodi* VIII *Oecumenicæ Constantinopoli contra Photium habitæ; & alii. Præfuit ergo huic Ecclesiæ* S. Jacobus frater Domini *usque ad annum sexagesimum, annis omnino triginta & tribus circiter mensibus, ac tandem e*

C *pinnaculo templi in solennitate Paschali dejectus, lapidatus & fuste fullonis percussus occubuit gloriosus Christi Martyr. At* S. Jacobus Alphæi *in divisione Apostolorum, dimissus ad* longa itinera, *ut infra apud Nicetam legitur*, dubios casus & pericula, multiplices Gentilium insultus & grassationes *perpessus est, maximè* Eleutheropoli, Gazæ, Tyri, atque in vicinis alienigenarum oppidis atque urbibus, ubi Christum prædicavit: *imo in Persiam usque progressus, & tandem* Ostracinæ *in crucem actus, gloriosus Christi Martyr in cœlos evolavit. Denique utrobique a morte celeberrimum cultum ubiq; terrarum obtinuit, &* Jacobus Alphæi *apud Latinos ad diem* XXII *Junii; apud Græcos, Syros, Ægyptios ad* IX *Octobris, & aliquot dies Februarii. At* Jacobus Episcopus Hierosolymitanus *apud Latinos* XV *& XXV Martii; & ob memoriam ordinationis ab Apostolis factæ die* XXVII *& XXIX Decembris; apud Græcos vero, Egyptios, Syros & alios Orientales* XXIII *Octobris colitur memoria martyrii illius: uti supra deduximus ex antiquis omnium Ecclesiarum fastis sacris.*

27 *Num prædictus* Jacobus Alphæi *possit censeri olim obtinuisse venerationem ipsis Kalendis Maji, hic quæritur. Antiquiora Martyrologia Latina solum proponunt memoriam* S. Jacobi Apostoli, *una cum cultu* S. Philippi Apostoli, *ut videatur totum intelligi de duobus Apostolis, a Chri-*

AUCTORE G.H.

sto inter duodecim assumptis. Sunt autem quatuor apographa Martyrologii Hieronymiani, item MSS. Casinense, Richenoviense in Suevia, Rhinoviense in Helvetia, Trevirense S. Maximini, Augustanum S. Udalrici & alia, in quorum præcipuis Fastis Jacobus, *expresse titulo* Frater Domini, *relatus est* XV *&* XXV *Martii. Sed pro hisce Fastis videtur pondus Majus conferre S. Gregorius Magnus in libro Sacramentorum, cujus exemplar antiquissimum extat in monasterio Corbejensi, quod Parisios delatum conspeximus in bibliotheca monasterii S. Germani, unde dictum librum Sacramentorum edidit Hugo Menardus & Notis illustravit. In hoc ad Kalendas Maji celebratur natalis sanctorum Apostolorum Philippi & Jacobi, & in Præfatione Missæ sic legitur:* Qui Ecclesiam tuam in Apostolica soliditate firmasti: de quorum consortio sunt Beati Philippus & Jacobus, quorum Passionis hodie festa veneramur, poscentes, ut sicut eorum doctrinis instruimur, ita exemplis muniamur & precibus adjuvemur. Per Christum Dominum nostrum. *Hæc ibi; quæ potius Apostolo Jacobo, in collegium duodecim Apostolorum adscito, videntur applicanda. Reliqua Missalia quarumcumq; Ecclesiarum, etiam Mozarabicum Ecclesiæ Toletanæ, Ambrosianum Ecclesiæ Mediolanensis & reliqua, una cum Missali Romano, ita de SS. Philippo & Jacobi Apostolis agunt, ut nihil obesse videatur, quo minus quæ ibi dicuntur omnia possint S. Jacobo Alphæi applicari. Verumposteriores Martyrologi respexerunt ad illustre elogium, a S. Hieronymo in libro de Scriptoribus Ecclesiasticis concinnatum de S. Jacobo fratre Domini & Episcopo Hierosolymorum, quod magna ex parte in Breviariis relatum est,* E *& ex eodem encomio in Martyrologiis sunt transcripta.*

28 *S. Hieronymus dictum* Jacobum fratrem Domini *non appellat* Apostolum: de quo *tamen, inquit,* & Apostolus Paulus scribit ad Galatas: Alium autem Apostolorum vidi neminem, nisi Jacobum fratrem Domini. *Baronius ad an. 44 n. 37 arbitratur*, plus satis *ex hoc loco* monstrari Jacobum fratrem Domini unum ex duodecim fuisse. *Verum non ita censuerunt olim S. Chrysostomus & Theodoretus, qui in suis ad dictum S. Pauli locum,* Jacobum fratrem Domini, *non* Jacobum Alphæi, *sed* Jacobum Cleophæ, & Jacobum Cleophæ filium *appellant.* Verum *addit Chrysostomus,* quoniam Paulus existimabat titulos Apostolorum esse proprios honoris, veluti seipsum honorans, ita & illum veneratur. *Sane ipse S. Paulus, quamvis non fuerit ex duodenario Apostolorum numero, seipsum tamen* Apostoli *titulo honorat, dum ita Epistolas suas auspicatur*: Paulus Apostolus Jesu Christi; Paulus, vocatus Apostolus; Paulus servus Dei, Apostolus Jesu Christi: Paulus Apostolus, non ab hominibus, neque per hominé sed per Jesum Christum. *Eusebius Paulus seipsum, teste Chrysostomo, Apostoli titulo honorat, ita & Jacobum fratrem Domini, quâvis & hic ex duodenario Apostolorum numero non fuerit. Verum ipse Jacobus valde modeste Epistolã suam Canonicã auspicatur his verbis:* Jacobus, Dei & Domini nostri Jesu Christi servus, F duodecim tribubus, quæ sunt in dispersione, salutem.

29 *Aliud a Baronio loco citato proponitur argumentũ, quo* omnem *asserit* dubitationis tollendum scrupulum. Nam, *inquit*, S. Hieronymus in Isaiam, cum illorum recitat sententiam, qui quatuordecim numerabant Apostolos, & post duodenarium numerum Jacobum fratrem Domini & Paulum addebant, agens contra Helvidium, duos tantum Jacobos, alterum Zebedæi, Alphæi alterum, eosdemque Majorem & Minorem dictos, aliisque differentiis inter se distinctos, affirmat & probat. *Hæc ibi. Verũ distinguenda sunt tẽpora, quibus ista scripsit S. Hieronymus. Profitetur ipsemet in Proœmio libri decimi in Isaiam ad Eustochium Virginem, se scribere ætate & corporis imbecillitate confectum: & dein,* finitis in Isaiam decem & octo explanationum voluminibus, aggressus est Ezechielem Prophetam, *uti in Proœmio ad eundem Eustochium præfatur; ac postea in Ezechielis Prophetæ Commentariis asserit, se* Romæ adversus Helvidium, illius temporis hæreticum, in adolescentia non grandi, librum scripsisse; *proinde videtur*

diversa singulorum Acta.

parentes, patria, fratres.

prior est a Christo consecratus.

alter ab Apostolis.

martyrium utriusque genus & loca diversa.

Cultus sæpe diversis diebus.

Ad Kalendas Maji videtur primo tributus Jacobo Alphæi.

Hic honoris causa a S. Paulo titulo Apostoli insignitur.

S. Hieronymus, qui adolescentior duodecim Apostolis accensuerat Jacobum fratrem Domini.

VICTORE G.H.

non exigere libro illi ſummam fidem in ſingulis adhibendã. Reſpiciandum ergo ad illa, quæ matura & ſenili ætate conſcripſit in caput XVII *Iſaiæ, ubi poſt illa verba verſu* VII, In die illa inclinabitur homo ad factorem ſuum, & oculi ejus ad ſanctum Iſrael reſpicient, *addit*, Duas olivas & tres & quatuor & quinque &, *de quibus ante allũ erat*, quatuordecim Apoſtolos interpretantur, id eſt duodecim, qui electi ſunt, & tertium decimam Jacobum, qui appellatur Frater Domini, Paulum quoque Apoſtolum vas electionis. *Hæc ibi. Quos vero antiquos interpretes ſibi hujus ſententiæ auctores Hieronymus præfixerit, in Proœmio generali nominat, e Latinis* Victorinum, *e Græcis* Origenem, Euſebium, Didymum & Apollinarium: *de quorum operibus agit in libro de Scriptoribus Eccleſiaſticis.*

Eum in matura ætate ab illis ſeiunctũ.

29 *ipſe etiam Hieronymus cum* Mariam Cleophæ *dixiſſet uxorem* Alphæi, *eandem magno cum candore dicta ſua in dubium revocat his verbis.* Verum in hac parte contentioſum funem non traho. Alia fuerit Maria Cleophæa, alia Maria Jacobi & Joſetis, dummodo conſtet non eamdem Mariam Jacobi & Joſetis eſſe quam matrem Domini: *quod pleno ore unanimes omnes veri Catholici faciunt. Demum S. Hieronymus exponens epiſtolam S. Pauli ad Galatas, ad illa verba,* Alium

cognitum corrigens & pertractans prius aſſertum.

B Apoſtolorum vidi neminem niſi Jacobum fratrem Domini, *iſta ſcribit*: Memini me dum Romæ eſſem, impulſu fratrum librum de S. Mariæ virginitate edidiſſe perpetua: in quo mihi neceſſe fuit de his, qui fratres Domini dicti ſunt, diutius diſputare. Unde qualiacumque ſunt illa quæ ſcripſimus, contenti eſſe debemus. Nunc hoc ſufficiat, ut propter egregios mores & incomparabilem fidem ſapientiamque non modicam Frater dictus ſit Domini, & quod primus ei Eccleſiæ præfuerit, quę prima in Chriſtum credens ex Judæis fuerat congregata. *Hæc ibi S. Hieronymus, qui in libro tertio Commentariorum ad Paulum & Euſtochium, aſſerit*, propter oculorum & totius corpuſculi infirmitatem *ſe iſta manu aliena ſcribere, & ſternit viam ad ea quæ poſt obitum Paula ad Euſtochium ſcripſit in Iſaiam ſupra relata, ne opponerentur citatis ex tractatu contra Helvidium nec quo illud adhuc placet opponere dictum ejus:* Quod autem exceptis duodecim quidam vocentur Apoſtoli, illud in cauſa eſt, omnes qui viderant eum & eum poſtea prædicabant, fuiſſe Apoſtolos appellatos: *inter quos precipuus fuit* Jacobus frater Domini.

Jacobus frater Domini, propterea ſic dictus quia unus erat ex XII Apoſtolis,

30 *Quod præterea aſſumebatur de duobus Jacobis, ſcilicet alterum* Jacobum *Zebedæi*, Majorem; *alterum* Jacobum *Alphæi*, Minorem *appellari; non ita, conſideratis verbis Evangeliſtæ, eſt accipiendum. Nam Marci* XV, erant, *Chriſto in cruce mortuo*, mulieres de longe aſpicientes, inter quas erat Maria Magdalene; & Maria, Jacobi minoris & Joſeph

C mater; & Salome, *quæ Græce ita efferuntur*: Μαρία ἡ τοῦ Ἰακώβου τοῦ μικροῦ μήτηρ, *quaſi diceretur*, Maria quæ erat mater Jacobi cognomine Parvi: *& hic eſt Jacobus frater Domini, de quo hunc Marci locum ita explanat Gregorius Nyſſenus, Hieronymo aliquanto ſenior, oratione* 2 *in Chriſti Reſurrectionem verſus finem*: Marcus autem Jacobi Parvi & Joſe matrem eam vocavit: quoniam alter erat Jacobus Alphæi, Magnus idcirco, quia duodecim Apoſtolis connumeratus erat. Nam Parvus non erat de numero eorum. *Quæ ultima ſic Græce ſcripſit*: Ὁ γὰρ μικρὸς ἐν τοῖς ἀνυμνουμένοις, *ſcilicet τῶν Ἀποστόλων τῶν δώδεκα. Hic erat* Jacobus *iſte*, Parvus *dictus, quia non erat inter duodecim Apoſtolos: at* Magnus *dictus* Jacobus Alphæi (*quidni &* Jacobus Zebedæi?) *quia erant in numero Apoſtolorum duodenario. Quæ inter* &c. Vide Append. pag. 756. col. 1.

a quorum numero ſecluditur etiam a Cyrillo Hieroſolymitano

31 *Eodem cum Gregorio Nyſſeno tempore vixit S. Cyrillus, Epiſcopus Hieroſolymitanus: qui Catechęſi* 14 *late de Chriſti Reſurrectione diſſerit, & explicans locum epiſtolæ primæ S. Pauli ad Corinthios, & in ea verſum* 20 *capitis* 15, *hæc ſua verba interponit*: Nunc vero, Chriſtus reſurrexit a mortuis, primitiæ dormientium, & apparuit Cephæ, poſtea duodecim Apoſtolis: ſi enim uni teſti non credis, habes duodecim teſtes: deinde apparuit plus quam quingentis fratribus ſimul. Si illis duodecim non credant, quingentos teſtes recipiant. Poſtea viſus eſt a Jacobo D fratre, primo hujus paroeciæ Epiſcopo. Talis igitur Epiſcopi, qui ipſe coram vidit reſurrexiſſe Jeſum, tu cum ſis diſcipulus, ne diffidas. Sed dices quod Jacobus frater ad gratiam teſtatus eſt, Viſus eſt poſtea & Paulo inimico: quale autem ſit hoſtis teſtimonium ſcitis. *Hæc ille, Jacobum fratrem Domini cum Paulo omnino a duodecim Apoſtolis ſegregans & diſtinguens.*

32 *Idem jam ante ex Pauli teſtimonio feceraf Euſebius* Euſebio *lib.* 1 *cap.* 12, *inter alia hæc aſſereus.* Inde Chriſtum Jacobo apparuiſſe teſtatur. Unus hic ex ſeptuaginta diſcipulorum numero, ac præterea ex fratribus Domini fuiſſe perhibetur. *Præterea Euſebius lib.* 2 *cap.* 9 *explicat* martyrium Jacobi Apoſtoli, *ſcilicet Zebedæi; at cap.* 23 *hunc ritualem profert*: Quomodo Jacobus, qui frater Domini dictus eſt, martyrium ſubiit, *& nuſquam* Apoſtolum *appellat, ſed ei Epiſcopalem Hieroſolymorum Sedem ab Apoſtolis traditam dicit. Ex iis autem, qui perhibent S. Jacobum aſſumptum ex numero ſeptuaginta diſcipulorum, fuit* adſcriptus *Dorotheus Tyrius Presbyter & Martyr, aut quiſquis ſub* ad diſcipulos *ejus nomine ſynopſim de Septuaginta diſcipulis edidit, in qua primo loco iſta leguntur*: Jacobus frater Domini ſecundum carnem, qui & Juſtus vocatur & primus Hieroſolymorum Epiſcopus conſtitutus eſt, lapidibus ibi a Judæis obrutus occubuit, atque in templo prope altare ſepultus E eſt. *Græci in Menologio Baſilii Imperatoris atque in Menæis variis: deſumptoque ex his Menologio Sirleti, nec non in Anthologio novo Clementis Papæ* VIII *auctoritate edito, ad* XIV *&* XV *Aprilis ſummis laudibus dictam Synopſin extollunt, in quam tamen aliqua corruptele irrepſiſſe ſubinde obſervamus. In Vita S. Euthymii, Magni Hegumeni in eremo ſanctæ civitatis, a nobis illuſtrata ad diem* XX *Januarii cap.* 16 Jacobus Epiſcopus Hieroſolymorum *recitur* clarus in choro diſcipulorum, *cujus ſucceſſoribus adnumerandi prædicuntur Martyres & Elias. Non eſt quidem hæc Vita, uti tunc putabamus, illa quam diſcipulus & ſocius Cyrillus ſcripſit, de Martyrio & ãlia prædictum aſſerens*, quod S. Jacobi Apoſtoli thronum eſſent ſuſcepturi; *auctorem tamen habet Metaphraſten, qui ſtylum Cyrilli ſolum mutavit, & qua ratione* Apoſtolus *vocetur Jacobus Hieroſolymitanus, illa mutatione phraſis ſignificatum voluit.*

33 *Michael Glycas Siculus, tertia Annalium parte, vitam & martyrium S. Jacobi fratris Domini enarras, eumque a numero duodecim Apoſtolorum ſecludit.* Quamquam, *inquit*, diſcipulos illos duodecim Dominus primos elegit, quamquam honore majore dignatus eſt, quamquam ſe promiſerit illos ſupra duodecim ſedes collocaturum, ut duodecim tribus Iſraeliticas judicent ... futurum tamen F erat ut quidam exemplo Pauli & Jacobi hujus, Domini fratris, certaminibus ſuis peractis, ejus participes honoris fierent, qui diſcipulis illis duodecim eſt promiſſus. Hoc enim & Chryſoſtomus pronuntiavit. *Hæc Glycas, auctoritate ſultus auctoritate S. Chryſoſtomi. Mirum eſt neminem prorſus a nobis lectum & hactenus productum, qui allegarit Recognitiones & Conſtitutiones Clementis Papæ, & tamen Baronium ita fidenter aſſerere, ex iſtis libris apocryphis* hanc ſententiam nimis imprudenter arreptam, & inconſultiſſime propagatam *eſſe. Nos aliquando Baronium ſecuti, unum eumdemque Jacobum eſſe diximus, filium Alphæi & fratrem Domini: nunc autem argumentis utrimque expenſis arbitramur neceſſario ſeparandos. Manet ergo, quem ſumme ſuſpicimus, cum omni reverentia amicus, ſed magis amica veritas: quam ſi hic aſſecuti non ſumus, libenter revertemur ad priorem Baronii & tunc noſtram ſententiam.*

ab Apoſtolis ſeclusus a Glyca

auctoritate S. Chryſoſtomi.

34 *Epiphanius lib.* 3 *cap.* 79 *adverſus Collyridianos, enumerat duodecim Apoſtolos, & in illis Jacobum Alphæi: verbiſque clariſſimis excludens Paulum, Barnabam, & Jacobum fratrem Domini*, Petrus, *inquit*, & Andreas, Jacobus & Joannes, Philippus & Bartholomęus, Thomas, Matthęus, & Jacobus Alphęi, & Judas Jacobi, & Simon Cananæus, & Mathias qui in complementum

A

mentum duodecim electus est. Hi omnes electi sunt Apostoli, ac sacram Evangelii functionem per orbem administrarunt, una cum Paulo & Barnaba ac ceteris; iidemque mysteriorum auctores fuerant, una cum Jacobo fratre Domini ac primo Hierosolymorum Episcopo. *Hæc ille, quibus efficaciter probat Apostolos duodecim cum Paulo & Barnaba destinatos ad Sacram functionem prædicandi, & cum Jacobo fratre Domini habuisse Pontificiam potestatem administrandi Sacramenta ac sacros ritus ordinandi. Fecit hoc in primis* Jacobus frater Domini, *qui auctor divinæ Liturgiæ composuit preces, quarum usus fuit in sacrificio Missæ. Extat ea Missa tomo 2 Auctarii Græco Latini, cura Frontonis Ducæi anno* MDCXXIV *vulgati sub hoc titulo,* Ἡ θεία λειτουργία τοῦ ἁγίου Ἀποστόλου Ἰακώβου τοῦ ἀδελφοθέου. Sancti Jacobi Apostoli & fratris Domini divina Missa. *Hanc Græci supra relati a Basilio Magno & Chrysostomo abbreviatam tradunt: alii a posterioribus credunt ita locupletatam, ut non sit facile dijudicare, quæ pars ejus Liturgiæ S. Jacobum habuerit auctorem. De eadem, post alios plurimos, videri possunt Bellarminus & Labbæus de Scriptoribus Ecclesiasticis.*

a Petro Antiochiæ cum Paulo & Barnaba

ab eo Liturgia scripta,

& in Liturgia Ecclesiæ Hierosolymitanæ

35 *Egimus supra de cultu utriusque Jacobi apud Syros, Arabes, Ægyptios, & Coptes: placet ex Missa Æthiopum addere partem orationis, qua pro absolutione celebrantium petitur, ut ministrantes absolvantur,* per os duodecim Apostolorum, & Sancti Jacobi Hierosolymitani, & Sancti Pauli, & omnium septuaginta duorum discipulorum. *Etenim etsi dictus Jacobus & Paulus sint extra numerum Apostolorum duodenarium, ipsis tamen Apostolis æquales habiti sunt & Ecclesiæ columnæ. Placet etiam audire verba S. Hesychii Presbyteri Hierosolymitani* (*de quo egimus* XXVIII *Maji*) *relata a Photio codice* 275. Quomodo prædicabo Christi servum & fratrem, novæ Jerusalem militiæ Principem, Sacerdotum Ducem, Apostolorum Præsulem, in capitibus verticem, in sideribus claritate vincentem *&c. Denique habemus Acta S. Jacobi Fratris Domini in quamplurimis codicibus MSS. sed eos me enumerare quidem iuber, quia omnia desumpta sunt ex Hegesippo, prout Ruffinus lib.* 2. *Historiæ Ecclesiasticæ ea ex Eusebio descripserat: procedunt autem omnia absque mentione* Alphæi patris, *aut electionis in numerum duodecim Apostolorum.*

B

& a S. Hesychio laudatur.

§ V. Reliquiæ utriusque S. Jacobi variis in locis asservatæ.

S. Jacobus frater Domini sepultus Hierosolymis.

36 *Distinximus ab invicem* S. Jacobum, Alphæi filium, *ex duodenario numero Apostolum, Ostracina ex crucem fixum, ac martyrio coronatum;* & S. Jacobum Cleophæ ac Mariæ filium, *honoris causa cum SS. Paulo & Barnaba Apostolum habitum,* & Fratrem Domini *appellatum, Episcopum primum Hierosolymitanum, qui ibidem e pinnaculo templi dejectus, lapidibus obrutus, & ligno fullonis occisus, Martyr Christi glorioso obiit. Inquisituri modo ubi illorum adserventur sacra Reliquiæ, de* S. Jacobo Fratre Domini *inchoamus. Hegesippus supra relatus asserit,* in loco martyrii sepultum, ibidemque erectam columnam suo adhuc tempore mansisse. *Metaphrastes etiam tradit,* prope templum Domini sepultum. *In Martyrologio Romano dicitur,* non longe a templo sepultus. *S. Gregorius Turonensis lib.* 1. *Miraculorum cap.* 27 *tradit,* sepultum in monte Oliveti, in memoria, quam ipse sibi prius fabricaverat, & in qua Zachariam ac Simeonem sepelierat, *sive prius ex priori loco sepultura transtulerat jam pridem ante mortuos, quod idem de S. Jacobo videtur dicendum. Solennitas autem* translationis Corporum S. Jacobi fratris Domini & SS. Simeonis & Zachariæ *inscripta est ad Kalendas Decembris Martyrologio MS. Arabo-Ægyptio, a Gratia Simonio Maronita Latine translato. Inter* Σύμμικτα *Leonis Allatii a Bartholdo Nihusio edita, extat* Notitia *de locis Hierosolymitanis auctore anonymo, qui ait* non multum a Valle-Josaphat distare monasterium S. Jacobi Adelphothei, ab Armenis habitatum. *De S. Theotonio Canonico Regulari, in Actis ad* XVIII *Februarii illustratis,*

eum SS. Simeone & Zacharia.

ejus ibi monasterium,

Maji Tomus I.

dicitur parte 14 *num.* 1, *quod dum peregrinaretur per Terram sanctam, tunc a Latinis occupatam, ex monte Sion per viam sacram, qua Dei Genitricis corpus Apostoli detulere, intravit ecclesiam B. Petri de gallicantu, & ad sepulcrum Jacobi fratris Domini, descenditque in vallem Josaphat, oravit ad sepulcrum beatæ Virginis Mariæ, de quo ascendens transivit ad oratorium Gethsemani.*

AUCTORE G. H.

& sepultum.

37 *Quam diu ibidem tria corpora SS. Jacobi, Zacharie & Simeonis permanserint, non constat. Delata post modum fuisse Constantinopolim, & in templo, ad honorem S. Jacobi fratris Domini a Justino juniore Imperatore ejusque uxore Sophia constructo, deposita, supra retulimus; ubi* Simeon Theodochus, *qui Christum in ulnis tulerat, colitur die vii Octobris,* & Zacharias, *qui hic* Propheta *vocatur, videtur esse pater S. Joannis Baptistæ, cujus etiam ibidem asservatur; nam ipse* Zacharias *ad diem* v *Novembris quo colitur, etiam* Sacerdos & Propheta *compellatur. Fuerunt ad idem templum translata corpora SS. Mariæ Cleophæ, matris dicti S. Jacobi; & Salomæ, matris SS. Apostolorum Jacobi & Joannis Evangelistæ, uti diximus ad istius Vitam* IX *Aprilis. Porro quemadmodum ablato corpore S. Jacobi sepulcrum tamen ejus in honore est habitum; ita &* Cathedra illius, *uti ait Eusebius lib.* 7 *cap.* 19, ad sua tempora conservata fuit, quam fratres illius Ecclesiæ, jam inde a majoribus, magno prosequuntur honore; satis perspicue declarantes, qualiter tum antiquiores, tum sui temporis Christiani viros sanctos, ob ipsorum erga Deum amorem, debito semper honore venerati sunt, & adhuc venerantur.

Corpora SS. Jacobi, Zachariæ & Simeonis CP.

Cathedra Hierosolymitana.

38 *Maurus Castella Ferrer, in Historia S. Jacobi Hispaniarum Patroni pag.* 229, *allegata veteri Historia Compostellana MS. narrat, quod* tempore Alphonsi Imperatoris, ab Hierosolymis in Hispanias allatum est caput S. Jacobi: quod illud, post ejus veritatem cælesti revelatione comprobatam, collocatum in Carreonensi S. Zoyli ecclesia, Regina Urraca Alphonsi mater impetravit mittendum Compostellam; eamque translationem magna cum pompa curavit Didacus Gelmirez, *primus Archiepiscopus Compostellanus, ab anno* MCXX *usque ad* LIII *ejusdem sæculi.* Ipsum *porro* Archiepiscopus Berengarius, *qui Sedem illam ab anno* MCCCXVIII *ad* XXV *sæculi tenuit,* argenteo capiti curavit includendum, & multis gemmis ac lapidibus pretiosis ornandum, quo decentius ad devotionem peregrinorum augendam monstrari posset, *sicuti scribit Gonsalvus Davila in suo Theatro ecclesiastico. Hoc ne putaretur esse magni Hispaniarum Patroni* (*cujus caput una cum corpore pridem illuc advectum credebatur ab ipsiusmet discipulis*) *dicebatur quidem esse S. Jacobi minoris, sed numquam ita clare id probatum est, quam anno* MDL, *prout ex Mauro præcitato Latinis verbis refert Tamayus in Martyrologio.* Nam cum D. Joannes a S. Æmiliano, Tudensis Episcopus, forte devotionis intuitu Apostolicam ecclesiam tunc visitaret; & minister ad hoc deputatus in ecclesia sacras reliquias Episcopo demonstaret, & virgula Caput S. Jacobi Minoris ostenderet; Antistes de ejus veritate tenaciter dubitavit; dicens quod si illud fuisset S. Jacobis Minoris caput, necessario signum ictus fustis fullonis in cerebro deberet habere. Tunc minister cistam ex altari descendens, ab eaque caput extrahens, Episcopo dubitanti cerebrum totum contusum & quassatum ictu fustis indigitavit. Qua evidentia Præsul compunctus, effusis lacrymis veniam supplex deprecabatur. *Ob hæc Ecclesia Compostellana proprii prærogativa Officii etiam hunc S. Jacobum prosequitur, cujus Lectionem & Hymnos videre licet apud eundem Tamajum: estque hic longe justior ejus sic venerandi titulus, quam quem inter Pseudo-Juliani Adversaria nuperi fabulatores excogitarunt, quasi Hispaniarum ecclesiam, tanquam in Occidente primogenitam, ex commissione S. Petri & commendatione Beatæ Virginis specialius curavisset.*

caput Compostellæ in Gallecia

Minoris Jacobi esse probatum,

39 *Obiit Regina Urraca, secundum Marianam, anno* MCXXVI; *cujus filius Alphonsus, ex avito testamento Galeciæ*

AUCTORE G. H.

dixe, ante matris quidem mortem a Statibus assumptus est in Regnum Castellæ, titulum tamen Imperatoris *Hispaniæ usurpabat, non ipse, sed vitricus Alfonsus, Rex Aragoniæ, exemplo Alfonsi soceri, ex cujus testamento Castellæ regnum se tenere ajebat, donec suffultum sibi privignum vidit & doluit. Cum igitur dicitur Alfonsi Imperatoris temporibus advectum in Hispaniam caput S. Jacobi minoris, existimo Verace parem potius aut maritum quam filium intelligi; sub filio tamen adhuc puero, jam Galeciæ Rege, in gratiâ instructoris regni Compostellani Archiepiscopi, translationem a dicto Benedictinorum cœnobio esse factam ad regiam urbem. Venerat autem ante finem seculi præcedentis Hierosolyma in manus Christianorum Principum; per quos, undequaque auxilia demereri ad bellum sacrum desiderantes, facile concedi potuit ut in Hispaniam ferretur sacra ista Reliquia, quæ sola ex Fratre Domini Hierosolymis remanserat, post corpus Justino juniore translatum Constantinopolim ad ecclesiam propriam, sicut supra dictum est.*

40 *Honoratus Bouche, in Vindiciis fidei & pietatis Provinciæ, Aquis Sextiis anno 1645 & 1663 excusis, conatur probare, cum Maria Magdalena, Martha, Lazaro aliis etiam in Provinciam appulisse S. Mariam Jacobi & Salomam cum Sara pedissequa, & attulisse caput S. Jacobi Episcopi Hierosolymitani, illudque in Ecclesia S. Mariæ de mari in* Camaria *vulgo* Camargo *deposuisse, ibidemque dictas matronas sanctè obiisse. Idem Honoratus, lib. 9. Historiæ Provinciæ fol. 452 asserit, anno* MCCCCXLVIII *factam dicta in ecclesia inquisitionem sacrorum Reliquiarum, & inventum fuisse* caput grande, & creditum esse S. Jacobi Minoris, *item sacra corpora SS. Mariæ Jacobi, Salomes, & Saræ pedissequæ, uti illa latius deduximus* IX *Aprilis ad Acta S. Mariæ Cleophæ, matris S. Jacobi fratris Domini: ad quæ lectorem remittimus. At* XX *Martii, inter Acta SS. Gratiani Diaconi & Marcelli Subdiaconi Foro-Livii in Italia, dedimus inscriptionem in templo S. Stephani nunc S. Mercurialis appensam; in qua dicitur ibidem esse* mandibula B. Jacobi fratris Domini, cum quadam parte capitis Hieremiæ Prophetæ, quas de partibus Orientis secum detulit S. Mercurialis Episcopus. *Hujus Vitâ illustravimus ad diem* XXX *Aprilis, in qua dicitur dictas Reliquias Hierosolyma attulisse. Bronverus &c. vide Append. p. 756 col. 1 Habet etiâ civitas Anconitana in Piceno instrumentum, Constantinopoli legitimè scriptum anno* MCCCLXXX *die* IV *Martii, quo Paulus Palæologus, Patriarcha ibidem, Anconitanis magistratibus, in patriam suam asportandum donat* Caput S. Jacobi Minoris, fratris Domini & primi Patriarchæ Hierosolymitani, *quod una cum Clavo Dominicæ crucifixionis instrumento, brachio S. Antonii Magni, ac pede dextro S. Annæ matris, per alterum simile instrumentum* XIII *Aprilis donatis, Anconæ servatur: sed melius fortasse crederetur esse pars de capite S. Jacobi Alphæi, unius e duodecim, uti mox dicemus de iis partibus, quas hic Antuerpiæ non habemus.*

41 Brachium *quoque* S. Jacobi primi Hierosolymorum Episcopi *esse Gemblaci in Brabantia, scribit Raissius in Hierogazophylacio Belgico. Sed uti ibi per confusionem additur cognomen* Alphæi, *quod jam ostendimus non convenire Hierosolymorum Episcopo: ita verosimile est etiam ubi aut hujus aut illius Reliquiæ esse dicuntur, pari modo sæpe esse erratum, nec operæ pretium est hac de causa ecclesiarum omnium particularium fastos excutere. Interim per homonymiam trium ejusdem Apostolica dignitatis Sanctorum datur occasio nonnullas difficultates expediendi, dum absque præjudicio Hispanicæ gentis, totum* Jacobum Zebedæi *filium sibi vindicantis, ea reliquia, quæ commode dici nequunt esse* Fratris Domini, *filii Cleophæ, alias* Minoris, *credentur esse* Jacobi Alphæi, *qui propterea quod fuerit inter duodecim, possit respectu prioris dici* Major. *Itaque hujus forsitan sunt Reliquiæ, requiescentes in Monte Grigiano, ad sex millaria extra Veronam urbem, inventa anno* MCCCXCV, *& miraculis mox plurimis illustrata, ubi ecclesia amplissima ad honorem S. Jacobi constructa fuit, & a Communitate Veronensi anno* MCCCCXLV *dotata. Quæ pluribus describuntur ab Augustino Valerio Episcopo Veronensi in libro cui titulus, Antiqua monumenta Sanctorum Episcoporum Veronensium & aliorum Sanctorum, quorum corpora ibidem habentur.*

42 *Ejusdem* S. Jacobi Alphæi & Philippi Apostolorum *corpora, nescio quando aut quomodo conjuncta, habebantur Romæ sæculo Christi sexto, incertum unde vel per quem allata. Solum scimus quod tunc in eorum honorem basilica Romæ extrui cœpta sit a Pelagio I Papa, cui anno* DLIX *substituus Joannes Papa* III, *tandem perfecit, & nomine* Apostolorum Philippi & Jacobi *dedicavit; uti scribit Anastasius Bibliothecarius in Vita utriusque Papæ. Deinde S. Gregorius Magnus in hac basilica beatorum Apostolorum habuit concionem ad populum Dominica secunda post Trinitatem; est que homilia* XXXVI *super Evangelium De cœna magna & invitatis se excusantibus. Octavius Pancirolus, in Thesauro abscondito Urbis Romæ regione 3 ecclesias, arbitratur ad Kalendas Maji celebrari festum translationis corporum SS. Philippi & Jacobi ad hanc ecclesiam, quod dies eorum cultui assignetur, uti supra ad Acta S. Philippi & hic de S. Jacobo assignavimus. Asserunt præterea idem Pancirolus & Lucas Wadingus in Annalibus Minorum, ad annum* 1463 *num.* 121, *in quibusdam martyrologiis MSS. in dicta basilica Romana SS. Philippi & Jacobi adnotari celebritatem omnium Apostolorum. Certe Micrologus, qui traditur* XI *sæculo vixisse, cap.* 55. *ait,* in Martyrologiis sive in Sacramentariis inveniri festivitatem SS. Jacobi & Philippi & omnium Apostolorum.

43 *Porro sive hac sive quacumque alia de causa, basilica dicta SS. Philippi & Jacobi, cœpta est dici* basilica Apostolorum, *uti etiamnum appellatur; atque ita hanc olim vocavit S. Hadrianus Papa primus in sua epistola ad Carolum Magnum de sacris imaginibus, ubi ista habet:* Pelagius Papa atque successor ejus Joannes miræ magnitudinis Ecclesiam Apostolorum ædificantes, historias diversas tam in musivo quam in variis coloribus cum sacris pingentes imaginibus, & a tunc usque hactenus a nobis venerantur. Templum, *ut ferunt loci citato Wadingus*, erat magnificum & frequens Canonicorum collegium: iis vero ad parvum numerum redactis & redditibus imminutis, Ecclesiâ contulit Pius secundus Patribus Conventualibus Ordinis S. Francisci... Martinus V insignem Columnensium domum adjuverat. Sixtus IV tribunam sive absidam, Julius II nepos porticum extruxit. Sixtus V emptam Columnensis palatii partem monasterio adjecit, nobile ibidem Collegium S. Bonaventuræ instituit, & redditus auxit. *In hac ergo Apostolorum basilica asservantur in altari majori corpora sanctorum Philippi & Jacobi Alphæi, & seorsim est dicti Jacobi brachium arcula inclusum, atque in die festo ejus & octavis hujus ecclesiæ exponi solitum.*

44 * *Saussajus in Martyrologio Gallico ad hasce Kalendas Maji ista habet.* Tolosæ veneratio sanctissimorum corporum beatissimorum Apostolorum Philippi & Jacobi, in basilica S. Saturnini quiescentium... Porro S. Jacobi brachium unum longum in majori templo ante septingentos annos repositum, ibidem ea qua decet veneratione colitur. *De his certius judicium ferri posset, si qua habentur apud Tolosates reliquiæ exprimerentur distinctius, quam sub generali & nimis ample patenti appellatione* corporum: *cum qua distinctiori explicatione, optaremus etiam nancisci historiam translationis, aut aliquam auctoris temporisve notitiam. Hanc tamen debere operæ finis a nobis requiri, aut ex illo aut ex aliis mox nominandis locis, non existimamus; cum ab ipsis quorum interest, ejusmodi documenta, quæ ad summam rei non valde faciunt, possimus ultro mittenda sperare pro futuro operis, satis ubique innotescentis, supplemento. Abbatia Centulensis S. Richarii in ecclesia S. Mariæ habet duo altaria, SS. Philippo & Jacobo Apostolis dicata; & in singulis sunt inclusæ aliquæ horum reliquiæ. De iis agitur* XVIII *Februarii in Vita S. Angelberti Abbatis num.* 14.

§ VI. Re-

Vide App. p. 716 col. 1.

Ubi Alphæus fuerit?

An etiam in oppido Trinquetaille capud?

Mandibula Foro-Livii.

Brachium Gembla-ci.

Reliquiæ S. Jacobi Alphæi prioris.

Vid. App. p. 716. col. 2. in Reliquiis Tolosæ & apud Lingones.

Centula nunc Abbatia.

§ VI. Reliquiæ capitis S. Jacobi Apostoli Antverpiæ apud Patres Societatis Jesu.

AUCTORE G.H.

Tres capitis illius partes in eleganti theca sunt compositæ.

45 *INter illustres multas Sanctorum reliquias, quibus ornatur hujus nostræ Antverpiensis Professorum Domus ecclesia, dignum est talibus thesauris guzophylacium, sunt tres mirabiles partes capitis, quæ ab iis, qui duos solum Jacobos novêrunt, S. Jacobi minoris esse creduntur: sunt autem Jacobi Alpæi multo verisimilius, & includuntur eleganti grandique ex ebore theca, in eaque trans specularia vitrea conspicienda offeruntur: sic ut ipsa theca, pedes fere quatuor alta, serviat pro base, proportionata ex eadem materia Crucis, de vivifico Domini ligno portiunculam continentis. In ea sic dispositæ reliquiæ cernuntur, ut inferiorem tupuciorem locum occupet fragmentum ejus quod dixi capitis, grande atque palmare, pars minimum quarta totius cranii, superiorem vero implet pars dimidia unius ex inferioribus mandibulis, cui tres molares integerrimi adhuc inhærent. Tertia particula minus spectabilis est, ideoque reservata ad instruendam aliam thecam, in qua plures diversorum Apostolorum Reliquiæ conjunctim honorantur. Unde autem & quomodo venerabilia pignora Antverpiam delata sint, non potest cognosci certius, quam ex publico instrumento, quod penes nos exstat originale, confectum auctoritate Francisci Reinfardi Gennepæi, Notarii curiæ Archiepiscopalis Arensbergensis, sub diœcesi Coloniensi, & est tale.*

publico instrumento probantur.

46 In nomine Domini, Amen. Tenore præsentis publici Instrumenti, cunctis hoc visuris, lecturis seu legi audituris pateat evidenter & sit notum, quod sub anno a nativitate ejusdem Domini nostri Jesu Christi millesimo sexcentesimo, Indictione VII, die quidem Mercurii, XXVIII mensis Martii, hora IX vel circiter post meridiem, Pontificatus autem sanctissimi in Christo Patris & Domini, D. Pauli divina providencia Papæ ejus nominis V anno II, in mei Notarii publici infrascripti & testium fide dignorum ad hoc specialiter vocatorum & rogatorum præsentia, præsentes & personaliter constituti, nobiles & validi viri, Gasparus & Cristophorus de Lohn fratres, Procuratores nobilis quoque & præstantissimi viri D. Augustini de Trivios, Serenissimæ Regiæ Majestatis Hispaniarum ac Archiducis Austriæ Alberti in Belgio Officiarii, ad infrascripta (ut asserebant) constituti ex una; nec non Venerabilis ac Eruditus Dominus Henricus Nieschandt, modernus Pastor sive Rector parochialis ecclesiæ Buderich, præfecturæ seu districtus Werlensis, ex altera partibus.

C

47 Quibus sic coram me constitutis, iidem Fratres de Lohn, Procuratores quo prius nomine, viva voce exposuerunt, ad memorati Domini sui Principalis noticiam antehac devenisse, qualiter caput B. Jacobi Minoris Apostoli, quod fuerat in cœnobio Monialium in Stormele longo tempore cum legitima veneratione asservatum; per quondam D. Joannem Schmalbein, ejusdem ecclesiæ Parochialis in Buderich ultimum Rectorem in Domino defunctum, ad modo dictam ecclesiam, de licentia ac permissione dictarum Monialium (præter adhuc aliud caput, quod S. Luciæ Virgini ac Martyri attributum fuit) ante annos aliquot delatum, ibidemque hactenus custoditum, & pro tali veneratum fuisse & esse, ac custodiri & venerari ad præsent; prout hoc ipsum scripto, manu propria dicti quondam Pastoris ad memoratum suum Dominum principalem exarato, constare, aliasque Dominum Pastorem moderatum non latere posse asserebant.

ex Stormele in Buderich translatæ:

rum illi ordinis non fuisse,

48 Cum autem idem suus principalis, propter frequentes invasiones & depræda tiones militum Belgicorum, Catholicæ & avitæ religionis hostium, hisce in partibus huc usque continuatas, debitæ venerationi Reliquiarum hujusmodi plus æquo derogatum esse non dubitet; idcirco aliisque de causis gravibus animum suum moventibus, communicationem earumdem jam pridem sibi fieri postularit: priusquam vero obtinere potuerit, dictus Dominus Pastor diem obierit supremum. Hinc se, nomine procuratorio prætacto in præmissum finem ablegatos, obnixe petere, quatenus idem Dominus Pastor modernus in petitam Reliquiarum communicationem consentire non gravetur; se ad condecentem remunerationem, in ecclesiæ suæ decorem & ornamentum, vicissim offerentes.

ex dispositione Patris defuncti

49 Ad quam quidem petitionem & instantiam, modo præmisso factam, prætactus D. Henricus Nieschundt, Pastor uti præmittitur præsens, sese respondendo resolvit, non tantum ex scripto sui prædecessoris manu sibi satis nota exarato, sibique nupere ostenso, sed etiam alias sufficienter & abunde sibi manifestum evasisse, prætactas Reliquias, quæ S. Jacobo Apostolo attribuuntur, ex donatione Virginum Sanctimonialium in Stormele prædecessori suo proximo facta, ad prædictam suam ecclesiam in Buderich ante aliquot annos translata, ibidemque pro talibus pridem habitas ac veneratas fuisse; sed propter tumultus bellicos, & hostiles invasiones aliquot annis continuatas, & nondum, pro dolor! cessantes, cultum earumdem debitum omissum fuisse & esse prohibitum, prout se ingenue fateri dicebat. Quatenus itaque procuratores & ablegati prædicti venerationem, prætactis Reliquiis debitam, in locis ad quæ deferendæ erunt impendi debere spondeant & polliceantur, sese earumdem communicationem non detrectare: prout etiam incontinenti easdem, in eventum talem & non aliter, ipsis, libera donatione mediante, obtulit & præsentavit.

ab eius successore

datâ Coloniæ die 12 Aprilis curiæ Bruxellensis.

50 Qui quidem ablegati & procuratores prædicti Reliquias, sibi sic oblatas & præsentatas, debita cum reverentia acceptarunt, ad Principalem suum honorifice (uti decet) referendas, inque debita habendas veneratione, prout se facturos & procuraturos solenni stipulatione, ad manus memorati Domini Pastoris meaque Notarii, facta promiserunt & addixerunt, ac promittunt & addicunt præsentis instrumenti serie. Actum in ædibus Hansonis Teckhausen: præsentibus ibidem providis & discretis Ogero Brandes & Wilhelmo Schoeten telonario Werlensi; testibus fide dignis. *Accredit attestatio Patris de suprascriptis signata* XXVIII *Martii anno* MDCVII: *qua etiam agit gratias pro triginta Philippicis, ad subsidium ecclesiæ inopis suisque ornamentis spoliatæ donatis, aliisque decem in compensationem sumptuum hac occasione facturum adjectis.*

F

quæ ad Rhenum hæresi grassabatur

51 *Est* Stormele, *unde accepta primum Reliquiæ sunt, inferioris diœcesis Coloniensis trans Rhenum vicus inter Novesium & Meursiam, quorum oppidorum ultimum cum ad Auriacum Principem pertineret, primumque Hispanicis teneretur præsidiis; apparet Sanctimoniales Virgines, tanquam inter hostium & incolarum positas, necesse habuisse præsidium in munitioribus locis quærere. Qua in re fortassis experta auxilium Pastoris Budericensis, hunc ei beneficii vicem reddiderint. Sed apud eum magno in honore esse Reliquias non poterant. Quamvis enim Buderica munitum sit ad Rhenum oppidum e regione VVesaliæ, quæ ipsa munitissima loci natura est: utrique tamen locus, grassante inter cives hæresi Calviniana, plurimum ab avita religione defecerat; periculum autem erat ne confœderati contra Deum ac Regem Status, ipsa illa loca juris sui facerent, prætexta tuitionis propriæ; sicut postea facilum est, cum Religionis Catholicæ iis in partibus detrimento maximo.*

AUCTORE G. H. *Cretanuire ad Episcopo Antuerpiensi.*

51 *Caput quod S. Lucia ferebatur esse, tunc quidem Buderice apud Pasterem remansit, quo autem pervenerit postea incompertum est nobis. S. Jacobi Reliquiæ, cum prænotato instrumento, exhibitæ sunt Joanni del Rio, Ecclesiæ Cathedralis Antverpiensis Decano, qui se, tamquam Reverendissimi Episcopi Antuerpiensis Vicarium, vidisse & legisse testatus est anno* MDCXIII, *mensis Junii die* XV. *Cui attestationi ipsisq; instrumentis originalibus innixus, anno* MDCXXV, *Joannes Malderus hujus urbis Episcopus, præditas Reliquias retulit in catalogum ceterarum omnium hujus domus, a se die* XXX *Octobris recognitarum & approbatarum, rogatu R. P. Joannis de Tollenaere tunc Præpositi. Cujus autem beneficio ad nos tam sacra gaza pervenerit, in silentio domesticorum omnium monumentorum nequit explicari.*

ACTA MARTYRII ET MIRACULORUM

S. Jacobi Alphæi Apostoli

Excerpta ex encomio Niceræ Paphlagonis

Latine edito a Francisco Combefis.

Tomo VI. *Bibliothecæ Patrum concionatoria.*

1 HEri nuperque Apostolorum beatissimus *a* Thomas suarum passionum, laborum, cruciatuum, migrationis memoriam prætendens, magnifice excepti, jucundissimo nos epulo ac delectatione adimpleus spiritali. Nunc vero alia actio est, ac convivium aliud mysticum: alius denique nobis auspex atque inceptor indictus est sacræ solennitatis, qui ab illius splendore magnificentiaque nihil deficiat... Vultis etiam ejus nomen audire, qui hujusce diei præbet solennia? At quis nescit Jacobum hodie sacræ solennitatis ac Sanctorum lætitiæ auspicem esse? Jacobum, non qui Zebedæi nuncupatur, neque illum Josephi, ut & Dei frater appellatus sit; sed qui *b* Alphæi in sacris Evangeliis celebratur. Hic nos hodie ad ipsius memoriam hospites colligens, crebrosque in Magistri gratiam susceptos labores, desudata sacra certamina, crucem denique illius causa qui cruci affixus est fortiter toleratam apponens, splendidissimum animis convivium ac lautissimum instruit: nec in terra tantum constitutos homines ad suum illud festum ac gaudium invitat, quin & longe potius universos choros Sanctorum; nec vero illorum tantum, sed & sacrarum & intelligentium mentium mundo superiores ordines ac principatus; quin ipsum quoque universorum Dominum, cui eximie placent ea quæ peraguntur, pariter adducit cogitque. Sic Apostolica nihil illustrius perfectione, nullumque honesti lumen sic cælos simul terramque recreat, ac unius e duodenario sacrorum Dei filiorum choro, memoriæ cultusque celebritas.... Qui tanta confertum suavitate pietatis fructum multiplicavit, ut sublimissimo præstantissimoque Apostolorum duodeno numero accenseri debuerit.

Solennitas S. Jacobi

non Zebedæi aut fratris Domini, sed Alphæi.

b

cum Apostolis.

C

2 Hic igitur magnus Jacobus ac admirandus, doctrinæ filius, id est vitæ (hoc enim Alphæi nomen significat) cum legis prius litteris institutus, inque umbris atque figuris, ut par erat eum qui vere Israelita futurus esset, prædoctus fuisset ac rudimento imbutus; ut solummodo spiritus vitæ Legislatorem vidit, ubi tantum cælestem vocationem ac cælestis Magistri vocem audire promeruit; mente fideque veritatem in eo spiritaliter enitentem persentiscit... Hanc igitur spiritus legem divinus Jacobus ex ipsa Veritate cum audisset, non auditu offensus, non corde gravatus est, non mandati sublimitate animo hærente perculsus; quin innato desiderio in eum prævolans, qui ea quæ salutis essent præcipiebat, a cunctis statim quæ in censu ac numerato erant, abscedit: a necessariis, parentibus, fratribus, cognatis, amicis, quotquot corpore contingebant, abscedit: ipsa denique propria anima abnegata, omnique humili voluntate abdicata, unicum Jesum spirabat, uni Jesu vivebat, in unum Christum suspensus, mente in Christum intentus, totus in Cristum conversus erat. Illius totus, non sui ipse erat: ipsum Deum Dominum, Magistrum, Regem, Pastorem, Patrem, Salvatorem, Præceptorem habebat. Suæ credebat animæ lucem ac vitam, sanctificationem ac redemptionem, salutem ac justificationem, ipsum potestatem ac caput habebat: undeetiam in eo jugiter ipsius oculis erant, mentis enim speculo indesinenter illum contuebantur.... *omnibus dimissis*

D

eximi mirecultis:

3 Verum præ argumenti tanta dignitate se ipsa contrahit oratio... Abyssum enim miraculorum, divinamque perspicacissimi Jacobi sapientiam, cælestis doctrinæ ac Theologiæ profunda quis investigabit. Quis dæmonum emundationem ac expulsionem; humanorum affectuum atque morborum curationem, ac amotionem; mortuorum suscitationem, claudorum firmatas bases ac gressus, cæcis redditum visum, corporis labes omnes Jesu nomine curatas, quis possit conscribere? Quis longa itinera, dubios casus, pericula, multiplices *c* Gentilium insultus ac grassationes; quanta vir ter beatissimus Eleutheropoli ab impietatis patronis sustinuit; quanta Gazæ Tyriique ac vicinis alienigenarum oppidis atque urbibus ubi is Christum prædicavit? Quis eorum multitudinem, qui per eum Christo adducti sunt, ac aqua & Spiritu emundati atque illuminati, qui denique per Episcopos ac Sacerdotes ab eo constitutas in Ecclesias Deo sanctissimo coaluere? Quis hæc atque his sequentia veræ scientiæ (id est pietati) verba atque opera sermo queat dilucidare?

multa patitur.

c

Eleutheropoli.

E

Gazæ & Tyri:

plurimos convertit:

4 Verum his quidem illi dimissis, qui cuncta operatur atque novit, tuam illam, ter beatissime, crucem unicam celebro. Hanc enim pulcherrimam longe productis laboribus tuis ac certaminibus coronidem imposuisti. Crucem celebro, in qua pretiosis sacrisque extensis manibus, Deum tuum ac Dominum clarificasti. Cruecm celebro ac laudo, quod tibi fixa scala sit, e terra in cælum recta tramittens... Etenim Ægyptum cum perrupisset, habitansque in tabernaculis Cedar longo tempore apud Ægyptios, verus ipse Israelita, atque apud gentem tenebris obsitam, ipse illuminatus incola fuisset; omnesque quos dignos repererat, filios lucis ac diei fecisset; sic tandem pro omnibus crucem conscendit, in una quidem Ægypti urbe (Ostracinam vocant) agnus jugulatus, cunctis vero urbibus & provinciis passionibus suis ac cruciamentis Christum propitians. Nec tamquam grave aliquid pateretur, aut velut animo discruciaretur, in crucis ac supplicii ministros indignabatur; quin potius tamquam beneficium munusque ex eis acciperet, ita alloquebatur blandeque arridebat, rogans ut saluti prospicerent, hortans ut ab Ægyptiaco errore ac superstitione emergerent, monens ut cæli ac terræ Dominum agnoscerent... Ejuscemo di sermonibus, o homo Jesu admirande, præclare philosophans, inque longas horas astantes e cruce confirmans... tandemque ab humano cessans colloquio ac tecum in silentio Domino confitens, perquam placide ac suaviter resolutus, gloriose e corpore emigrasti; inque locum tabernaculi admirabilis, usque ad domum Dei commigrasti; atque in voce exultationis soni epulantium, ad eum qui te eximia quadam ratione assumeret, inenarrabili ac glorificato cum gaudio ad Christum introisti... crucis supplicio similis Salvatori effectus: unde etiam majorem fiduciam atque favorem adeptus, ad Regem Deumque in Ecclesiæ gratiam intercedere sufficis. *d* Potes, benignissime præstantissimeque ac magnifice fili Dei, nostræ etiam tenuitatis meminisse; atque Domino supplicem rogationem offerre: ut nos quoque,

in cruce suspensus Christum.

assumens in fide confirmans majorem.

Intercessio ejus implorat.

d

A quoque, ex Dominica voluntate inſtitutis, digne rationibus vitæ, efficiamur veſtræ participes gloriæ, ac cæleſtibus Dei bonis vobiſcum perfrui mereamur, in Chriſto Jeſu Domino noſtro.

ANNOTATA.

a *Colitur* S. Thomas *Apoſtolus a Græcis* VI *Octobris*, *ut dein* IX S. Jacobus Alphæi, *quo die videtur laudatus recitari.*

b *Meminerit lector nihil ingeri de familia Cleophæ & Mariæ: non enim appellari fratrem Domini aut conſobrinum, ſed ab eo diſtingui.*

c *Nihil de Judæorum inſidiis aut Epiſcopatu Hieroſolymitano, qui alteri Jacobo relinquitur. Verum videtur tunc etiam Perſiam acceſſiſſe, ut ſupra ex antiquis Martyrologiis deduximus.*

d *Non gratulatur Conſtantinopoli, quod ejus reliquias poſſideat, aut templum ejus bonori conſtruxerit, ut ſupra de S. Jacobo fratre Domini diximus.*

VITA

S. JACOBI FRATRIS DOMINI

Epiſcopi primi Hieroſolymitani,

Auctore Simeone Metaphraſte.

PROLOGUS.

Utilis & jucunda memoria Sanctorum.

1 NIhil eſt viro bono & virtutis amatori æque jucundum, & quod nulla minus ſatietate offendatur, atque juſti memoria, & maxime, ſi paſſus ſit propter Chriſtum. Ea enim illum magis excitat ad lætitiam, quam aurum pecuniæ amatores, & quæcumque ſunt viſu delectabilia novarum rerum cupidos. Adde quod ipſa juſti memoria non ſolum eſt jucunda, ſed etiam valde utilis; cum aliquem zeli & æmulationis ſtimulum immittat animis, & ad ſimilia

Quinter hos S. Jacobi.

aggredienda excitet. Agedum ergo nos quoque magnum Jacobum in medium adducentes (qui vere eſt Juſtus & nominatur, & ut Chriſti frater vocaretur eximie eſt aſſecutus) communem ex rebus illius utilitatem capiamus & voluptatem. Nam licet multi alii, qui in Eccleſiaſtica ſcribenda hiſtoria ſtudium poſuerunt, de hoc Juſto narraverint, & ante omnes Hegeſippus & Clemens: quorum ille quidem in quinto ſuo libro, hic autem in ſexta earum, quæ vocantur hypotypoſes, nonnulla ex iis, quæ ab ipſo geſta ſunt, aſſumentes, poſteris tradiderint: nemo tamen ſe extendit ad omnia, neque contendit de eo
C dicere ſingulatim. Cauſa autem eſt, quod non fuit eorum inſtitutum de ipſo ſcribere; ſed erat quidem eis aliud propoſitum argumentum: in parte autem, cum ita accidiſſet, illius meminerunt.

CAPUT I.

Patria, epiſtola ſcripta & elucidata. Alia virtutes.

2 IAcobo ergo divino patria fuit Judæa, pater *a* Joſeph, qui propter inſignem virtutem & morum bonitatem, fuit ſponſus Virginis, quæ Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum peperit. Erant autem ejus actiones nomini convenientes: ajunt enim eum fuiſſe vocatum *b* Obliam, quod quidem vult ſignificare Juſtum. Oculus ejus lenis & placidus, & vere dignus qui conſequeretur a Deo miſericordiam; aures divinis verbis omnino apertæ: os, in quo, tamquam aliquæ deliciæ, lex erat perpetuo: manus, quæ ſemper movebantur ad benefaciendum: venter, qui omnino ſuis reſiſtebat appetitionibus: nam ab animatis & vino tota vita uſque adeo abſtinuit, ut aquam quidem exiſtimaret potum ſuaviſſimum, quemadmodum & alimentum panem, lacrymarum guttas abundanter miſcens cum potione. Norunt obdurata Juſti genua, & eorum velut emortua caro animi promptitudinem. Pannus erat ei gratum indumentum, & ſindon, quando erat ad ſacra aſcenſurus. Inter noctem & diem nullum erat ei diſcrimen: ſed noctu quoque lucis exercebat opera; & dies, vitæ tranquillitate & turbarum vacuitate, imitabatur plane noctis ſilentium. Suis erat jucundus, alienis venerandus: tantam enim laudem virtutis, non ſolum apud amicos, ſed etiam apud e pietatis ignaros fuit aſſecutus, ut nonnulli quoque eorum ejus conſcripſerint martyrium, & dixerint, non eos ſolum luiſſe pœnas, qui Juſtum interemerunt; ſed civitatem quoque magnam accepiſſe calamitatem, in qua execrandum illud contigit facinus. Ei quod dico, fert teſtimonium Joſephus, in vigeſimo libro antiquitatum id referens.

Patria Joſephi.

inſignis morum,

abſtinentia,

e

a Joſepho Judæo laudatus,

3 Quomodo autem & alia, quæ ad Juſtum pertinent, vobis virtutis amantibus pro dignitate recenſebimus? Poſtquam Dominus carnem noſtram aſſumere dignatus ſuit, *d* magnus hic Jacobus tenuit clavum Eccleſiæ Hieroſolymitanæ. Cum autem duo ſint, quæ hominem ducunt ad perfectionem, contemplatio, inquam, & actio, ex quibus vim accipiunt virtutes; examinandum eſt, quam hic eſſet in utroque eximius. Sed quoniam maxime per contemplationem ad Deum eſt aſcenſus, quoad ejus fieri poteſt, prius narremus de illius contemplatione, deinde etiam ejus actionem ponderemus pro viribus. Exiſtimo enim oportere Epiſcopi oculum ante alia delectari vi contemplandi, etiamſi actionem quidam putarunt eſſe aſcenſum ad contemplationem. Concedatur ergo, quod contemplatio præcedat actionem, quandoquidem juſti actioni conjunctum eſt etiam martyrium.

d delectatur contemplatione;

E

4 Quomodo Epiſcopus gregem cum ſcientia paſcere debeat, is aperte poteſt intelligere, qui Catholicam ejus legit Epiſtolam. Et primum quidem id, quod eſt in inſcriptione egregium, non eſt prætermittendum: protinus enim, &, ut dicitur, a carceribus, ſignificatur Sancti modeſtia. Sic autem habet: Jacobus Dei & Domini Jeſu Chriſti ſervus, duodecim tribubus, quæ ſunt in diſperſione, ſalutem. Nam cum ei liceret ſeipſum vocare Apoſtolum, aut Epiſcopum, aut quod majus eſt, Fratrem Domini, quibus nominibus ipſum quoque Paulus ſignificavit ſcribens ad Galatas; videtur delectari humilioribus, ſe eſſe ſervum Chriſti Dei ſignificat tribubus Iſraelis, vel maxime proprium magiſtri inſigne habens moderationem, & ea ſibi magis placens, quam Epiſcopatus atque Fraternitatis dignitate.

ejus modeſtia in inſcriptione Epiſtolæ.

Gal. 1.

F

5 Sed age, nonnulla, quæ leguntur in Epiſtola, quantum conceditur, perſequamur, per quæ erit manifeſta illius mentis puritas, & accurata doctrina. Nam cum fuiſſet in principio Epiſtolæ, & contemplante animi oculo conſideraſſet, ut eſt conſequens, quod quiſquis ad Deum accedit, incidit in tentationes: (Boni enim principium & radix, eſt Deus: bonum autem, eſt virtus: Via autem, quæ fert ad virtutem, eſt aſpera & difficilis, & multa habet adverſa: & ideo evenit omnino, ut qui ad Deum accedunt, in res incidant inæquales) exhortatur Sanctos ad invictam patientiam & numquam cedentem, bonos imitans puerorum præceptores, & qui convenienter legibus decertationis ſciunt decertare. Dicit enim: Omne gaudium exiſtimate, fratres mei, quando in tentationes varias incideritis, ſcientes quod probatio fidei veſtræ patientiam operatur: *e* [Patientia autem perfectum opus habeat, ut in nullo deficiatis. Si cui autem veſtrum deeſt ſapientia, petat a Deo, qui dat omnibus abſolute, & non exprobrat. Conſidera autem,

Ex ſimplicitate doctrinæ,

quæ invitat patientiam in tentationibus.

e

Jac. 1.

AUCT. METAPHR. autem, cum quanta hortatur ſapientia. Non enim ſolummodo ſuſtinere, ſed etiam gaudere ingruentibus jubet tentationibus: nec ſolum gaudere, ſed id etiam omne gaudium ducere. Neque vero dicit quaſlibet tentationes: ſed, Quando in varias incideritis tentationes. Cauſa autem eſt: Scientes, inquit, quod probatio fidei veſtræ patientiam operatur.] Deinde ſubjungit, in fide debere eſſe firmitatem, & conſtantiam, & nullam dubitationem, dicens: Vir animo duplex, eſt inabilis in omnibus viis ſuis.

In divitiis & paupertate

6 Quod autem poſtea dicit, quantam cum venuſtate habet etiam profunditatem? Glorietur enim, inquit, humilis quidem in ſua altitudine: dives autem in ſua humilitate. Nam cum divitiæ quidem alliciant ad ſuperbiam, paupertas autem ad humilitatem & animi dejectionem; ille contra jubet facere, divitem quidem ſuam conſtituere altitudinem in modeſtis actionibus; pauperem vero hoc ipſum exiſtimare dignitatem non contemnenda, ſi magno & excelſo animo ferat paupertatem. Ita paupertatem & divitias, quæ ſunt ſæpe multis materia ad peccandum, materiam efficit ad Dei cultum. Deinde rurſus cum ſciret, cujus gloriæ, & quam multorum bonorum ſint tentationes conciliatrices iis, qui ſe fortiter gerunt, repetens dicit: Beatus homo qui ſuſtinet
B tentationem: quoniam cum fuerit probatus, accipiet coronam vitæ: beatitudine & ſpe coronarum efficiens, ut ſint viris bonis acceptæ tentationes, & eas propemodum tamquam lucrum exiſtiment, & cum voluptate excipiant.

Non Deo adſcribendam tentationem

7 Neque multorum morbum, qui ſuas defendentes cupiditates, peccatum dicunt eſſe a natura, & neque verentur exiſtimare Deum eſſe cauſam malorum, reliquit incuratum: ſed tamquam medicus præſtantiſſimus auxiliis utens præſervantibus, huic morbo reſiſtit, dicens: Nemo qui tentatur, dicat: A Deo tentor. Deus enim non *ſ* tentatur a malis; ipſe autem tentat neminem: unuſquiſque vero tentatur a propria concupiſcentia attractus & inescatus. Deinde
Sed propria concupiſcentia allicitur ad peccatum. concupiſcentia cum concepit, parit peccatum: peccatum autem perfectum, parit mortem. Sic vir juſtus juſte judicavit inter homines & Deum: illi quidem ſuo teſtimonio tribuens, quod non eſſet auctor malorum, & linguis loquacibus perſuadens, ut tacerent; efficiens autem, ut homines ſuam agnoſcerent imbecillitatem & ſua peccata; & ut ſibi, & non Deo, aſcriberent delicta, quæ ex mala conſuetudine proveniunt & ſocordia; & ſic diſcerent ſe humiliter gerere, & petere veniam.

C 8 Præterea videbis Juſtum ſapienter perimentem arrogantiam & ſuperbiam, quæ ſequitur bonum recte geſtum, & perſuadentem Deo potius quam ſibiipſis aſcribere, quod fuerit recte factum. Ne erretis igitur, inquit, fratres mei dilecti: Omne donum bonum, & omne datum perfectum, deſuper deſcendit a patre luminum, apud quem non eſt viciſſitudo, nec mutationis obumbratio: volens enim genuit nos verbo veritatis, ut ſimus nos primitiæ quædam ejus creaturarum. Hæc & eximaniunt arrogantiam, & oſtendunt Deum eſſe datorem bonorum, & eſſe immutabilem, nec in eum cadere alterationem: quodque is eſt eximius, ſi conferatur cum rebus creatis, & maximam videtur gerere curam hominis.

Docet mores interrogationibus,

9 Poſt hæc accedit ad admonitiones, quæ ad mores magis pertinent: Sit, dicens, omnis homo velox ad audiendum, tardus ad loquendum, & tardus ad iram. Si enim velox ſermo eſt cavendus, quanto magis adhibenda eſt cautio, ne cito iraſcaris? Vide autem, quomodo figuram veri exprimit Chriſtiani. Religio pura & immaculata patri & Deo hæc eſt: Viſitare orphano & viduas in afflictione eorum, immaculatum ſeipſum conſervare a mundo. Ex æquo jubet
Jac. 1. & a mundo recedere, & ad propinquum accedere: D tunc enim vere ac ſincere fratrum miſerebimur, quando nos ſeparabimus ab affectione in mundum. Dicendo autem, Ne in perſonarum acceptionibus habeatis, fratres, fidem Domini noſtri Jeſu Chriſti *vitium in Deum irrogationem* gloriæ: tollit id quod ſit ad oſtentationem, docens ne vivamus ut placeamus hominibus, neque quæramus gloriam ex hominibus, humilia & abjecta cogitantes: ſed Deum ſolum amemus, & ejus quod ſit habeamus ipſum laudatorem, & remunerationem ab eo expectemus. Dicendo vero eum legem implere regiam, qui diligit proximum ſicut ſeipſum, excitat ad fratrum dilectionem, ex ejus qui legem tulerat dignitate, ſciens hujus præcepti magnitudinem & pulchritudinem: & quod plane legis adimpletio, eſt dilectio in proximum; & hoc ipſum eſt ſumma bonorum.

Dilectionem proximorum.

10 Quomodo autem movet ad miſericordiam? terrens immiſericordi & inevitabili, quod illic eſt, judicio? Judicium, inquit, ſine miſericordia ei, qui non fecit miſericordiam: per hoc concedens, ut miſericordia glorietur plus quam judicium, quatenus illi dat victoriam. Quin etiam ita dicit fidem opus habere actione, ſicut corpus eget ſpiritu: abſque ea autem eſſe mortuam & inutilem, ut non confidamus E in eo ſolum quod credamus, & inaniter gloriemur. Hoc autem probat ſtatim, Abraham & Raab adducens in teſtimonium: illum quidem, qui cum fide Iſaac quoque obtulit: hanc autem quæ ſpeculatores per aliam viam tranſmiſit. Et quid opus eſt, ut ſingula enumerem? Vix ullam prætermiſit ex virtutibus *Jac. 2. præſertim legis linguæ* moralibus, ad quam non incitaveris virum pium ac religioſum, cum multa probabilitate, gratia, ac jucunditate. Is linguæ legem dedit, ut qui & in tempore tacendum, & in tempore dicendum accurate doceret. Is paterne docet ſequi quidem veritatem, a falſo autem abſtinere. Porro autem linguam quoque majedicam & calumniatricem plurimum accuſat. Et de
Jac. 4. & 5 propinquo clanculum detrahere, aut etiam eum judicare, ab animis hominum procul propulſat.

Divitiarum & paupertatis.

11 Tuum opus eſt, o Juſte, divites quoque rurſus & pauperes admonere: illos quidem, ne confidant in divitiis: hos autem, ut mala ferant patienter, ut qui ſint tolerantiæ accepturi mercedem, quæ non poteſt auferri: & illis quidem infidelitatis argumentum divitias objicere, ut qui in eis confidant, & non in Dei ſinu, qui numquam exhauritur: his autem, tamquam prophetam annuntiare, quod pro foribus ſtat is qui judicat. Illud autem, non perjurium ſolum, ſed vel ipſum omnino juſjurandum declinari F debere, cujuſnam alterius, quam linguæ juſtæ fuerit admonitio, dicentis: Ante omnia, fratres mei, nolite *Verum juſjurandum.* omnino jurare, neque per cælum, neque per terram, neque ullum aliud juramentum: ſit autem veſtrum, Certe certe, &, Non non, ne ſub judicio decidatis. Eos, qui ſunt ſereno & tranquillo animo, docet, ut ſe muniant oratione: eos, qui ægrotant, ut oleo utantur cum oratione Sacerdotis ad unctionem, & id habeant pro morbi medicina, utpote quod oratio, cui opera ferunt auxilium, maxima poſſit efficere. Quid opus eſt omnia perſequi, quæ hæc continet Epiſtola, cum eam poſſit qui velit legere, & illinc haurire tamquam ex fonte, & guſtando factis probare, & ita fide dignus eſſe teſtis eorum, quæ pulchre dicuntur a Jacobo?

ANNOTATA.

a *Hanc aliquorum Græcorum ſententiam ſupra rejecimus, oſtendimuſque fuiſſe filium Cleophæ, qui ſecundum aliquos erat dicti S. Joſephi frater, vel ſaltem maritus Mariæ, nata ex amita vel matertera Deiparæ, ideoque dicta* Soror Mariæ.

b Obliam

A b Oblias *etiam legitur apud Euſebium, unde hic locus acceptus, & ex hoc apud Ruffinum atque Nicephorum: verum male hic ponitur* Oblias, *quaſi ſignificet* Juſtum, *cum Euſebius ſic habeat* ἐκαλεῖτο Δίκαιος ἐξ ὧν βλέπει ὁ εἷς ἕκαστος τοῦτον τῷ λαῷ καὶ δηλοῦται. *quod commodum ſenſum habet, cum revera* Ophlias, *juxta Henricum Valeſium Hebraice dicatur* arx populi. *Nicolaus tamen Fullerus lib.* 3 *Miſcellan. ſacrum mallet ſic legi;* ἐκαλεῖτο Σαδδὶκ ὁ Ὠφλίας, ὅ ἐστι δίκαιος καὶ περοχὴ τῷ λαῷ: nominabatur Saddic & Osliam quod eſt juſtus & munitio populi.

e Judæos *ſcilicet*, *Chriſtianorum myſteriorum expertes.*

d *Græce ad verbum*, Adhuc quidem Dominus particeps nobis factus eſt myſterii ſecundum carnem, & magnus hic Jacobus tenebat clavum: *quæ melius clariori paraphraſi explicare.*

e *Quæ hic ſequuntur, uncis incluſa, deſunt in noſtro MS. Græco.*

f *Clarius hoc ex Græco quam quod Latine verſio habet:* Deus enim tentator malorum eſt.

CAPUT II.

Synodus Hieroſolymis habita. Æſtimatio ſingularis apud Apoſtolos & Judæos. Martyrium.

Act. 15

In Concilio Hierosolymitano præclare differit.

12 POrro autem hinc quoque ſciri poteſt, quanta eſſet ejus auctoritatis & dicendi facultas. Fuit aliquando quæſtio Antiochiæ, an oporteret eos, qui ex gentibus ad verbum veritatis accedebant, more Moſaico deinceps circumcidere. Fratres ergo, qui erant Antiochiæ, Apoſtolis commorantibus Hieroſolymis permiſerunt judicium, Paulo & Barnaba uſi miniſtris ad proponendum id de quo quærebatur. Cum vero quæ Hieroſolymis erat Eccleſia ad hoc eſſet congregata, & Petrus primus Apoſtolorum præeſſet fidei, & jaceret ſemina pietatis: Viri fratres, inquit Jacobus, Simon expoſuit, quomodo primum Deus viſitavit ſumere ex gentibus populum nomine ſuo; & ei conſentiunt Prophetæ. Deinde cum ſubjunxiſſet verba unius Prophetæ, de iis quæ quærebantur hanc tulit ſententiam: Judico ego, dicens, non eſſe moleſtia afficiendos eos, qui ex gentibus ad
C Deum convertuntur: ſed ſcribendum ad eos, ut ſe abſtineant a contaminationibus ſimulacrorum, fornicatione, & ſanguine, & ſuffocato. Sic dixit, & quod dixerat, deductum eſt ad effectum: & quod a Jacobo fuerat decretum, ſcriptum eſt ab Apoſtolis, & Eccleſiæ pro forma fuit traditum. Tanta apud Apoſtolos fuit ejus reverentia.

Gal. 1

eſt autem a S. Paulo.

13 Sed licet etiam audire, quidnam Paulus de eo ſcribat ad Galatas: Aſcendi, inquit, Hieroſolymam ad videndum Petrum. Alium autem Apoſtolum non vidi, niſi Jacobum fratrem Domini; utpote quod res eſſet magna, & digna quæ mandaretur memoriæ, videre Jacobum. Qualibus autem monitionibus ad Paulum uſus ſit Jacobus, aperte ſciet, qui legerit Actus Apoſtolorum. Cum nos enim (inquit Lucas)

Act. 21

veniſſemus Hieroſolymam, exceperunt nos omnes fratres. Sequenti autem die ingreſſus eſt Paulus nobiſcum ad Jacobum, & omnes acceſſerunt presbyteri: quos cum ſalutaſſet, expoſuit ſingulatim unum quodque eorum, quæ Deus fecit gentibus per miniſterium ſuum. Illi autem cum audiſſent, glorificaverunt Deum, dicentes Paulo: Vides, frater, quam multa millia ſunt inter Judæos eorum qui crediderunt, & ſunt omnes legis æmulatores: de te autem audierunt, quod tu doces a Moſe defectionem Judæos omnes, qui ſunt in gentibus. Sed fac hoc, quod tibi dicimus: ſunt nobis viri quatuor, votum habentes ſuper ſe: his aſſumptis, ſanctificate cum illis, & impende in illis, ut radant capita: & cognoſcent omnes, quod quæ de te audierunt, nihil ſunt. Oportet autem omnino exiſtimare hæc verba eſſe Jacobi, ut qui eſſet princeps illius Eccleſiæ: propterea enim hoc egregie a Luca eſt additum: Paulus nobiſcum ingreſſus eſt ad Jacobum. Tantum inter Apoſtolos tribuebatur Jacobo, & adeo erat clarus, & habebatur in tanto honore, partim quidem hoc habens ex virtute, partim autem hoc nactus ex eo, quod eſſet Frater Domini.

AUCTORE METAPHR.

& S. Judæ ſe fratrem ejus ſcribente.

14 Judas autem, qui Catholicarum ſeptimam ſcripſit Epiſtolam, quanam ex re ſeipſum ſignificat, & quomodo facit inſcriptionem? Judas Jeſu Chriſti ſervus, frater autem Jacobi, iis qui ſunt dilecti in Deo patre. Non ex imperatoriis & inanibus dignitatibus ſibi tantum claritatis tribuunt, qui ſunt in mundo ſplendidi, quantum ille ſciebat gloriari ex eo, quod eſſet & diceretur *a* Jacobi. Si autem eſt Judæ gloria, dici fratrem Jacobi: quanto eſt ipſi Jacobo major, quod Chriſti frater nominetur? Ipſe enim ſolus aſſecutus fuit hæc privilegia, & di- E
gnus eſt habitus, qui ſolus *b* vocaretur frater Domini. *b*

Primus Epiſcopus Hieroſolymis in Sancta ingreditur.

15 Hic ergo magnus & divinus Jacobus erat ſanctus (ut ſacra dicunt eloquia) ex utero matris ſuæ. Quamobrem ſtatim poſt Deum, primum Pontificem, accipit clavum Eccleſiæ Hieroſolymitanæ, & ſolus in Sancta *c* ſanctorum perpetuo ingreditur. Non enim ſemel, ſicut iis, qui legi & umbræ cæleſtium ſerviebant, concedebatur ingreſſus: ſed ſic ingrediebatur, ut qui ſolus poſſet ingredi propter puritatem. Ingrediens autem, ſe inclinabat in genua: & populo conciliabat remiſſionem peccatorum, melius quam Moſes: adeo ut inſtar camelorum ei genua obdureſcerent, eo quod ea flecteret aſſidue: ſic enim nobis Deus, qui homo factus eſt, orandum tradit. Propter inſignem autem juſtitiam vocabatur, Juſtus *d* Oblias, quod lingua noſtra ſi- *d*
gnificat comprehenſionem populi & juſtitiam.

16 Ceterum, quomodo *e* Prophetæ prius ſignifi- *e*
caverunt, quidam ex ſeptem hæreſibus, quorum dux erat *f* Ananus, *g* (Erat autem Ananus tunc ſacerdos, quando Paulus appellato Cæſare, Romam a Feſto vinctus, miſſus eſt ad Neronem) cum eſſent fruſtrati ſpe inſidiarum, F
quas ſtruxerant adverſus Paulum, convertuntur contra Jacobum fratrem Domini. Hæc autem in illum facere auſi ſunt. Cum Juſtum intercepiſſent medium, petebant ab eo negationem fidei in Chriſtum coram toto populo, & ex ipſo ſunt ſiſcitati: Dic nobis, O Juſte, dicentes, quodnam eſt *h* oſtium. Ille vero verbum eorum confirmans, & qualis dicebatur Juſtus volens videri, juſtam ſimiliter vocem emiſit. Hic eſt, inquiens, filius Dei Jeſus Chriſtus. Atque non- *fidem Chriſti profitetur.*
nulli quidem credebant iis, quæ dicebantur a Jacobo: alii autem minime credebant, & convenienter non rectæ traditioni & errori. Quædam enim hæreſes apud Judæos (ut divina dicunt eloquia) neque tenebant reſurrectionem, neque credebant Deum venturum, ut redderet unicuique ſecundum opera ſua. Atque multi quidem propter Jacobum relati ſunt in numerum credentium: magna autem murmuratio exorta eſt inter principes Judæorum, utpote quod dicerent Phariſæi & Scribæ in periculum venire univerſum populum, expectantem Jeſum Chriſtum.

f g

Act. 23

intercepeus a Judæis.

h

Digitized by Google

AUCTORE METAPHR.

17 Cum ergo acceſſiſſent ad Jacobum: Te valde rogamus, o Juſte, dicebant, cohibe populum: in errorem enim inductus eſt de Jeſu, quod ipſe ſit Chriſtus: & fac, ut iis, qui die Paſchæ convenerint, de Jeſu perſuadeas, ne de ipſo fallantur. Tibi enim nos credimus, & tibi ferimus teſtimonium, & univerſus populus, quod ſis juſtus, & perſonam non accipias: hoc autem teſtimonium, quod eſſet juſtus, & perſonam non acciperet, ideo illi tribuebant, ut ex hoc Juſti nomine eum ad ſe allicerent, & perſuaderent, ut illorum perſonas acciperet, corruptus aſſentatione. Aſcendens ergo inquiunt, ſta ſupra templi pinnaculum, ut cernaris a toto populo, & verba tua audiantur: nam propter Paſcha convenerunt omnes tribus cum *i* gentibus. Statuerunt ergo Scribæ & Phariſæi Jacobum ſupra templi pinnaculum, & alta voce dixerunt: Juſte, debemus omnes tibi credere. Quoniam igitur populus errat poſt Jeſum, quem omnes ſcimus paſſum eſſe mortem ſub Pontio Pilato, nobis enuntia, quid tibi videatur de Jeſu.

Supra pinnaculum templi conſtitutus.

i

18 Cum ergo tempus vocaret, ut vir fortis reſiſteret mendacio, non eſt cunctatus, neque metu prodidit veritatem: ſed & animo & lingua liberrimus, & magnam protinus vocem emittens: Quid me rogatis, inquit, de Jeſu? Ipſe ſedet in cælo ad dexteram virtutis patris ſui, venturus poſthac in nubibus cæli, ut judicet orbem terræ in juſtitia. Cum multi autem fuiſſent perſuaſi ab hoc Jacobi teſtimonio, clamarentque & dicerent, Oſanna filio David: Scribas & Phariſæos ſubiit magna ejus, quod factum fuerat, pœnitentia, & inter ſe dicebant, Male fecimus, qui tale teſtimonium Jeſu præbuerimus. Agedum ergo Jacobum dejiciamus, ut populus metu retardatus non credat Jeſu. Cum ſic diziſſent, magna voce clamarunt: O o, Juſtus quoque erravit.

clamat Jeſum ſedere ad dexteram Patris

B

dejectus matio.

19 Cum ergo aſcendiſſent in templi pinnaculum, eum ſtatim dejiciunt. Et ne ſic quidem deſiſtentes ab inſania, dicebant: Juſtum obruamus lapidibus. Et cœperunt in eum jaculari lapides, quoniam dejectus non erat mortuus. Sed converſus, (O ſanctam animam) figit humi genua dicens: Domine Deus pater, dimitte eis, neſciunt enim quid faciunt; eamdem vocem, quam Stephanus, divinus quoque emittens Jacobus. Cum ſic ergo eum appeterent lapidibus, unus ex ſacerdotibus, qui erant filii Recham, filii Rechabim, de quibus fert teſtimonium Jeremias *k* propheta, clamavit, dicens: Ceſſate: quid facitis? Juſtus pro nobis precatur. Quidam autem ex eis, accepto fuſte ex officina fullonis, quo comprimebat veſtes, valide infligit ejus capiti: & ſic Juſtus tradidit animam. Quem acceperunt & ſepelierunt

lapidatur, k ejicitur.

C

prope templum Dei.

20 Quicumque autem erant, in civitate moderati & probi, & videbantur leges accurate ſervare, hoc tulerunt graviter, & clam mittunt ad Agrippam, (erat enim is ſucceſſor tetrachiæ Herodis) rogantes, ut ſcriberet ad Ananum, ne talia auderet. Neque enim recte feciſſe dicebant, quod fecerat magno Jacobo. Quidam autem ex eis Albino quoque procedentes obviam, venienti Alexandria (ipſum enim poſt Feſtum elegit Cæſar procuratorem Judææ) eum docent, non licere Anano abſque ejus ſententia ſedere in concilio. Albinus igitur, credens iis qui dixerant, iratus ſcribit ad Ananum, minans eum daturum pœnas admiſſi facinoris. Rex vero Agrippa, Anano depoſito a Sacerdotio, cum ſuiſſet Pontifex non plures quam tres menſes, alterum ejus loco conſtituit. Mala autem extrema invaſerunt Judæos poſt mortem Jacobi: horum teſtis eſt Joſephus Judæus, qui nihil celavit veritatis.

Ananus Pontifex deponitur.

21 Hæc ita evenerunt, Sanctus additus eſt Sanctis, Martyr Martyribus, Juſtis qui Juſtus erat & nominabatur, quippe primus inter Epiſcopos fuit martyrica corona redimitus. Nam inter Diaconos quidem præceſſit Stephanus, inter Apoſtolos Zebedæi Jacobus: nunc autem Pontifex Chriſtum primum Pontificem eſt ſecutus: Martyr eum, qui pro univerſo mundo proprium præbuit ſanguinem. Quam multarum divinarum dignitatum quam multæ tibi debitæ ſunt coronæ, Diſcipulo, Pontifici, Juſto, Dei fratri, Martyri? qui quidquid boni dixerit quiſpiam, habet ex abundantia: ad gloriam Patris, Filii & Spiritus ſancti, quæ eſt una & inſeparabilis divinitas, & quam decet omnis honor & magnificentia, nunc & ſemper, & in ſæcula ſæculorum, Amen.

S. Jacobus primus Pontifex Martyr.

ANNOTATA.

a *Cum* Jacobo *ex matre* Maria *ſolus frater* Joſeph *aſſignetur in Evangelio, dicendum erit Judam fuiſſe Jacobi fratrem, ex eodem quidem patre* Cleopha, *ſed ex altera matre.*

b *Interim Chriſtus Marci* 6 *vocatur a Nazarenis* frater Jacobi & Joſeph, & Judæ & Simonis. *Paulus etiam* 1. *Cor.* 9. n. 5 Fratres Domini *nominat*, Judam *vereſimiliter &* Simonem *intelligens, ex duodenario numero Apoſtolorum duos, ſed forte minus propinquos: ut* Jacobus *hic* (*nam de fratre* Joſepho, *qui potuit ante Chriſtum obiiſſe, nihil legitur*) *ſolus & autonomaſtice* Adelphothei *glorioſum cognomentum retinuerit. Seilicet* &c. Vide Append. pag. 756, col. 2.

E

c *Græce* οἱ τὰ Ἅγια ἁγίων, *Aſt Hegeſippus, ex quo ipſa deducta, ſolum habet:* Τότε μονὸς ἐξῆν εἰς τὰ ἅγια εἰσιέναι. *Erat* Sancta Sanctorum *locus, in quem ſemel in anno intrabat ſupremus Pontifex. At* Sancta *locus, in quem quotidie intrabant Sacerdotes. Et licet S. Jacobus non eſſet Sacerdos Judæorum, tamen illi ſanctitatis exiſtimatio tantam conciliarat auctoritatem, ut intranti in Sancta nullus reſiſteret.*

d *Commodius dixiſſet* Saddic & Oblias, *ut duplex interpretatio ſequens, duplici Hebræa voci reſponderet.*

e *Hegeſippus apud Euſebium, hæc verba eamdem periodo priori, de honorificis cognominatis Jacobo per Judæos additis, ait,* ὡς ἐν προφήτου δίκαιος τοῖς λαοῖς αὐτοῦ, ſicut Prophetæ de eo declarant: *nec facile eſt explicare quos iſtic Prophetas ſignificet: ſuſpicor applicata ei quædam loca, quæ aliis de Meſſia ſub nomine* Juſti *inveniuntur: ut cum dicitur Sapientiæ* 2. Opprimamus & circumveniamus Juſtum.

f *Joſephus lib.* 13. *cap.* 8 *trium dumtaxat hæreſeon meminit,* Phariſæa, Sadducæa, & Eſſena: *at ſeptem a ſe prius deſcriptas in Commentariis hic ait Hegeſippus, cui credimus, & Joſephum ſolum tres præcipuos nominaſſe.*

F

g *Hic Alterum* 23 & *deinceps vocatur* Ananias, Princeps Sacerdotum.

h Oſtium *pœni videtur pro* exitu *ſeu fine: intendebant enim, ut ſimpliciter reſpondendo quod obiiſſet in cruce, viderentur ejus divinitatem negare.*

i *Non ſolum quarumcumque tribuum Iſraelitas, ſed etiam gentiles ad diem feſtum undequaque ſolitos Hieroſolymam aſcendere, notum ex Evangelio eſt, quam ut contra Scaligerum probari debeat: cujus etiam ſcrupulo de gentibus templum non ingredientibus facile ſatisfacis ipſe locus, in eam partem proſpectum habens, ad quam gentilibus quoque fas fuerit accedere.*

k *Aſt* Rechabitæ, *de quibus Hieremiæ* 35, *ex Madianitis inter Judæos habitantibus erant, uti ex* 10 *Numerorum liquet; quomodo ergo ex iis Sacerdotes erant? Gloſſema igitur hoc de ſuo adjecerit vel Hegeſippus vel Euſebius, eo quod legeretur filius Rechab, adductus in hunc errorem: cum nomen hoc fere potuerit etiam ex Aaronis familia aliquis, ſicut ex Judæis multi geſſerunt nomen* Iſmaelis, *quos ridiculum foret* Iſmaelitas *dicere.*

D E

Digitized by Google

DE S. ANDEOLO SUBDIACONO

MARTYRE IN TERRITORIO GALLIÆ VIVARIENSI.

AN. CCXIX.

Acta ex MSS. & apud Bosquetum.

Acta vitæ & martyrii S. Andeoli damus ex antiquo Legendario nostro, quod aliquot tomis comprehensum nobis comparavimus, ac sæpius deinceps, quia ab hoc mense Majo usque ad finem anni plurimorum Sanctorum res gestas continet, lectori proponemus. Consentiunt hisce Actis ea, quæ Franciscus Bosquetus partem historiarum Ecclesiæ Gallicanæ edidit ap. 91. Capite primo contenta, leguntur plane eadem in actis SS. Andochii, Thyrsi, & Benigni, nobis Autissiodoro submissa a Petro le Venier Pœnitentiario Ecclesiæ Autissiodorensis. Eadem & contenta Capite secundo iterum descripsimus, sed eum aliqua hinc inde varietate, ex antiquo MS. Trevirensi monasterii S. Maximini: reliqua desunt: sed aderat Prologus, quem ex dicto codice solo damus. Similia Acta, sed plurimum contracta, submisit nobis Ludovicus Nicque Cælestinus Suessionensis. Præterea, quæ jam dicto capite primo describuntur, indicantur etiam in variis Actis MSS. apud nos collectis, tum S. Irenæi Episcopi Lugdunensis, ad XXVIII Junii dandis; tum SS. Andochii & Thyrsi, ad XXIV Septembris illustrandis; tum denique S. Benigni, qui colitur Kalendis Novembris.

a quibus expungendum S. Polycarpi nomen.

2 Ad temporum rationem quod attinet, implicatam eam reddit S. Irenæus, post cujus Martyrium dicitur Andeolus cum sociis missus in Gallias a S. Polycarpo: quæ subsistere nequeunt: cum S. Polycarpus ad annum CLXX vivendo non pervenerit, & S. Irenæus solum passus sit III sæculo Christianæ Æræ jam inchoato. Hanc difficultatem si removeas, in reliquis stare posse S. Andeoli Acta censet præclarissimus Bosquetus. Removebis autem, si credere velis, pro aliquo Smyrnensi Episcopo, cujus nomen excidérat e memoria, usurpatum temere nomen S. Polycarpi, eo in Gallia notius quod ejus discipulus fuerit S. Irenæus. Expunge igitur Polycarpi nomen, & Smyrnensis Urbis Episcopum indefinite substitue: tum cum bona lectoris fide præmuniti gratia, tempora adventus in Gallias Andeoli & pro Christo patientis sic ordinata propono. Anno Severi Imperatoris X, Christi CCII S. Irenæus apparuerit Episcopo Smyrnensi, cujus nomen latet, eumque monuerit ut in Gallias mitteret S. Andeolum, quod eodem ipso anno consigerit, aut aliquanto post. Hic ab sociis sejunctus ad sinistram ripam Rhodani, ut mox dicemus, aliquot annis Christi Evangelium annuntiavit, & plurimos convertit. Dein anno Christi CCVII Severus Imperator illac transiit, & S. Andeolum, in fide Christiana constantem, martyrio coronavit: cujus ossa tempore Lotharii Imperatoris ipso revelante fuisse reperta, traditur ab Andrea du Chesne tomo 2 Scriptorum Historiæ Francorum pag. 402.

ut conciliatur tempora.

Memoriale antiquis fidei.

3 Hujus martyrii passim meminerunt Martyrologi Latini, excerpto ex Actis ejus elogio: quod apud Adonem tale est: In Galliis territorio Vivariensi, in loco qui vocatus est antiquitus Gentibus, S. Andeoli Subdiaconi, quem misit ab Oriente S. Polycarpus (immo hujus successor) cum beato Benigno & Andochio Presbyteris & Thyrso Diacono, ad prædicandum verbum Dei in Galliam. Cujus prædicatione Cæsar Severus comperta, spinosis fustibus crudelissime flagellatum in carcerem trudi præcepit: & alia die productum, cum videret superari non posse, jussit ad similitudinem gladii, de ligno durissimo ensem fieri & in crucis modum caput ejus scindi. Quod cum factum fuisset, elisso in terram cerebro, gloriosa morte translatus est. Eadem, sed magis contracta, habentur apud Usuardum, Notkerum, Bellinum, & alios recentiores, cum hodierno Martyrologio Romano. Omitto nominare Hispanicum Martyrologium Tamaji de Salazar, qui S. Andeoli in Hispaniam pertrahendi auctorem habuit Pseudodexterum: hic vero non aliud fundamentum, quam quod Petrus de Natalibus, post eumque Maurolycus, pro Vivariensi Gallię territorio expresserint Nivariense, per errorem typographis aut librariis condonandum: quod satis ei fuit ut cogitaret de Nivaria Carpetanorum, ipsa forsan quę hodie Nieva dicitur, Comitatus indidem appellati caput, Ortelio Nipharia.

Burgum S. Andeolis

4 Joannes Columbi libro de Rebus gestis Episcoporum Vivariensium pag. 8 asserit, locum, qui dicebatur quondam Gentibus, nunc ab illustrissimo Martyre appellari Burgum S. Andeoli: & in ipso visi carcerem subterraneum, qui clausum habuit in vinculis, neque infrequentibus clarere miraculis. Idem Auctor &c. *Vide Append. pag. 756. col. 2.* Ceterum probare non possum nominis rationem, in Actis num. 18 propositam, quasi a Severi sarcasmate impio, accepissent illud Christiani. Forte Gentii bustum *antiquitus appellatus locus, laudandi in nomine* occasionem dedit vulgo, ex cujus traditione crediderim conscripta Acta, post decursum plurium sæculorum, non absque rhetorico aut potius juvenili ornatu sermonum invicem habitorum, non a coævo auctore composita. Licet enim n. 14 legam, Hæc ergo quæ in crypta gesta sunt, dum ibi ac-

Actorum fides non omnino maxima.

E

tineretur S. Andeolus, custodum relatione cognovimus: non persuademur tamen ea sic cognita esse immediate. Nam ipsamet hæc crypta, sub templo Martis extructa, antiquitatem non maximam sapit: quia Christianorum, & quidem jam pacate agentium fuit, non Gentilium, ædificandis templis cryptas substruere: & in fine Capitis 1 allegantur gesta Passionis SS. Benigni, Andochii, Thyrsi, tanquam pridem scripta, quę tamen non videntur esse vetustissima, ut quę simili laborent vitio, nominati perperam S. Polycarpi; & concluduntur Acta cum attestatione miraculorum usque hodie perseverantium; & stylus totus conformis Prologo, posteriora sapit sęcula: Prologus autem ita operose amolitur lectoris fastidium & fabulositatis suspicionem, ut vel solus sufficiat ad elevandam majoris antiquitatis fidem.

Martyrium sociorum.

5. S. Andeoli socii, videlicet Benignus, Andochius & Thyrsus, *in Actis antiquis a nobis Romæ in bibliotheca Patrum Congregationis Oratorii descriptis, dicuntur martyrio coronati, cum* defuncto Severo Imperatore successisset Aurelianus, iniquior sicut imperio, ita & malitia. *In Chronico Divionensi apud Ismaelem Bullialdum, in Diatriba de S. Benigno pag. 17. habes, quod* Imperator Aurelius, qui & Aurelianus vulgo dicebatur, ingressus castrum Divionem, S. Benignum vinctum & cæsum jussit præsentari. *Qui ergo in Romano MS.* Aurelianus F *appellatur, est* M. Aurelius Antoninus, *Severi successor, ab usitato ei vestitus genere cognominatus* Caracalla; *quem aliquando* Gallias petiisse *testatur in ejus gestis Ælius Spartianus. Caracalla occiso successit* Macrinus, *eoque non die post a sublato,* M. Aurelius Antoninus Heliogabalus, *sub quo in dicto Chronico dicitur* S. Benignus *occisus. Qua ad hujus & aliorum diem natalem erunt accuratius discutienda. De* 5. *Andeolo &c.* Vide Append. pag. 756. col. 2.

VITA

Ex variis MSS. collatis cum editione Bosquetii.

PROLOGUS.

1 SAnctorum Martyrum gesta per ordinem exequi, atque triumphos veraci quidem sed pau-

EX MSS. ET BOSQUET.

pere referare ſermone, non tam ſcriptori laborioſum, quam legentibus veremur eſſe lacinioſum: Et cum Martyribus dolor vel labor non fuerit ſupplicia ſuſtinendo; timemus, ne forte legentibus, idipſum generet faſtidium recenſendo. Hæc ideirco præmiſimus, quia Beati Andeoli Martyris paſſionem, qui ob gloriam cæleſtis regni & nomen Domini noſtri Jeſu Chriſti, animam ſuam ad mortem, & corpus ſuum non dubitavit ad ſupplicium tradere, per ordinem ſcribere, atque ad poſteros fideli relatione tranſmittere, Domino juvante, curavimus: non ſolum ſimplici relatione pandentes, quod vel in ipſo intrepide uſque ad mortem perſiſtente, ac Dominum confitente, dictum geſtumque cognovimus; ſed & patriam ejus ſimul & cauſam deſerendi patriam, ſimiliter, ut comperimus, annectentes. Non ergo fabuloſum narrare nos aliquis credat, ſi geſta Paſſionis ejus, ut diximus, ſicuti jam a nobis comperta ſunt, proferimus.

CAPUT I.

E revelatione iter Smyrna in Galliat.

a b

c d

Smyrnenſis Epiſc. a Sancto per viſum monitus

2 IGitur poſteaquam glorioſus Irenæus Epiſcopus, fideliſſimum pro Chriſto martyrium conſummans, *a* migravit ad cœlum; *b* medio noctis fere tempore, *c* vultu terribili, umbra pacifica, & cum multitudine Martyrum, ad *d* Smyrnenſis urbis Epiſcopum, a quo doctus fuerat, veniens, ait ei: Agnoſce filium quem erudiſti, Pater: cognoſce, ſancte Sacerdos, Irenæum tibi fuiſſe miniſtrum. Ecce accepimus promiſſionem, quam nobis promiſit Rex cælorum & terræ factor: nihil nobis de promiſſione ſua fraudavit Redemptor noſter. Nunc ergo, Pater, audi verba filii tui, & tranſmitte duos Sacerdotes, id eſt, *e* Benignum & Andochium, & Thyrſum Levitam, Galliarum urbibus prædicare, quos noſti virtutibus & ſapientia plenos; quoniam oportet eos illic per martyrii gloriam inſtigante *f* diabolo triumphare. Sed quia in illis regionibus paucitas Chriſtianorum eſt, præcipe ut baptiſmatis gratiam populis præbeant. Notum enim tibi ſit, ſanctiſſime Pater, quia gens illa inſpirante Domino copioſe deſiderat ad viam veritatis venire, ac deſerere idola, & ſervire Chriſto. Et cum hæc ſancto ſuo ſermone locutus fuiſſet, rediens ad Martyres diſceſſit ab eo. Mane autem facto, *g* Epiſcopus ſuos alloquitur Fratres, referens eis quæ viderat, & ut felix iter aggrediantur, hortatur ſimul & monet. Tunc ſancti Sacerdotes Benignus & Andochius, una cum Thyrſo Diacono, hæc audientes, gaudio magno repleti ſunt; & præceptum Chriſti tam magnum cum omni alacritate ſuſcipientes, ire quo jubebantur diſponunt fiducialiter.

e de mittendis in Gallias SS. Benigno Andochio & Thyrſo

f

g

C

eos admonitos deducit

3 Adveniente vero nocte, vigiliis & hymnis Domino vacantes, & pro tanta viſione gratias agentes, facta luce valedicentes ſanctis Fratribus, iter arripere parant. Sanctus autem Epiſcopus cum lacrymis & gaudio deducens eos uſque ad portum, ubi naviculam aſcenſuri erant, cum ipſis deſcendit; & valedicens eis ait illis: Angelus Domini comitetur vobiſcum, Spiritus ſanctus ſit in viſceribus veſtris. Magna vos in cælis gloria expectat, o piiſſimi Fratres: vos ergo verbum Domini gentibus prædicate, adventum Chriſti omnibus annuntiate. Videte itaque ne in aliquo vereamini: multos enim habetis adjutores atque interceſſores, qui pro vobis Dominum interpellare non ceſſant. Et hæc dicens, dansque eis pacem, reverſus eſt. Illi vero aſcendentes naviculam, divino favente auxilio, in Corſicam ſunt delati: ſtatimque tantæ tempeſtatis affuerunt procellæ ut omnes nautæ dicerent, ſe non ſolum viſu, ſed nec auditu tales potuiſſe comperire. Tunc ſancta inter eos erat iſta collocutio: Forſitan non omnia, quæ ad divinum pertinent miniſterium exhibemus, aut in his locis nos vult divina clementia prædicare: ſed quantum congnoſcimus, omnes qui in his locis verſantur Chriſtiani *b* manifeſtiſſimi ſunt. Tunc S. Thyrſus taliter ſuos collegas alloquitur, dicens: Sanctiſſimi viri, vacemus hac nocte orationi, & ſtudeamus pſalmodiæ: forſitan Dominus Jeſus Chriſtus revelare dignabitur ſervis ſuis, qua ex cauſa tempeſtas inſidiatur nobis, & videtur eſſe contraria; feceruntque ita, & illucеſcente die paululum declinaverunt capita ſua ſomno.

qui tempeſtate tanta in Corſica ſubſiſtere

D

b

4 Tunc S. Benigno beatiſſimus Irenæus apparuit dicens ei: Cariſſime frater, in patria ad quam dirigimini paucitas videtur eſſe Epiſcoporum, nec facile invenieris qui vobis ad divinum miniſterium debeant ordinare ſolatium: proinde dignum eſt ut vobiſcum ducatis omne officium, ut non una aut duæ civitates de veſtris corporibus exornentur, ſed multa loca de veſtra præſentia poſſint illuminari. *i* Suſtinete ergo hic, donec Frater noſter Andeolus Subdiaconus veſtro ſubjungatur itineri. Surgens autem a ſomno beatiſſimus Benignus retulit ſociis; illi vero Dominum glorificantes atque gaudentes tribus ſuſtinuerunt diebus. Tertia vero nocte veniens ad Epiſcopum Beatiſſimus Irenæus, eo ſchemate ſicut & antea, dixit ad eum: Pater ſancte, adhuc nobis videtur ut dirigas Andeolum Subdiaconum poſt fratres noſtros, ut in unum junctis & ſimul pergentes, Evangeliſtarum in eis videatur impleri numerus. Mane autem facto Epiſcopus quæ viderat S. Andeolo narravit. Ille vero hæc audiens, exultans & gaudens dixit ad Epiſcopum: Pater bone, ne tardaveris implere Domini juſſionem, ſed quæ tibi præcepta ſunt, ut bonus paſtor fiducialiter accelera adimplere; ut cum ante Chriſti tribunal veneris, non ſolum de tuis meritis, ſed & de noſtris laboribus glorieris. Hæc autem B. Andeolo dicente, utrique deſcenderunt ad portum, ubi eidem navicula divinitus parabatur.

diſcunt expeſtandum S. Andeolum.

i

E

Hæc etiam miſſa.

5 Tunc talibus eum allocutus eſt verbis, dicens: Dulciſſime Frater, ubicumque ieritis verbum Dei intrepide & inceſſabiliter prædicate, adventum Chriſti omnibus annuntiate. O quam ſpecioſi pedes evangelizantium pacem, evangelizantium regnum Dei! Videte ergo ne vos longi itineris frangat auſteritas, ne regionum longinquitate turbemini, aut parentum deſideriis coaceſcat cor veſtrum. Non vos ullæ minæ, non iniquiſſimi Cæſaris conturbet impietas: ſit in cordibus veſtris B. Pauli Apoſtoli ſermo, quia non ſunt condignæ paſſiones hujus temporis ad futuram gloriam quæ revelabitur nobis, & valedicens cum lacrymis dixit eis: Paradiſi gloria perfruamini, & ante tribunal Chriſti reportantes fructum laboris veſtri vos ipſe excipiat, & in illa felicium juſtorumque regione aſſocіet athletis ſuis, ubi lux permanet, & vita regnat. Et aſcendens B. Andeolus in naviculam, tertia die feliciter ſanctorum Martyrum affuit præſentiæ; qui pariter gaudentes, ac Domino vota ſolventes, aſcendunt navim, properare cupientes ad Galliam, ubi fuerant deſtinati. Gratia autem Domini favente celeriter eos ad Maſſiliam unda maris advexit. Egreſſi vero ad terram, habito conſilio, ad Lugdunenſem properant urbem. Cumque veniſſent reperiunt S. *k* Zachariam Presbyterum, qui ob perſecutionis procellam latenter in crypta inter Martyrum ſepulcra latitabat: cum quo verbum Domini meditantes, atque in Spiritu ſancto gaudentes, Dominum pariter precabantur, ut eorum dirigeret greſſus.

F

præveſtigium adjungitur

appellant.

k

gitized by Google

& ſeparantur.

6 Et dum ibidem morarentur, Angelo Domini advenient*e*, viſum eſt ſanctis Fratribus ut B. Andeolum ad *I* Carpentoratenſem urbem prædicationis gratia deſtinarent. Tunc valedicentes ſibi ac flentes oraverunt ſic: Reſpice, Domine Jeſu Chriſte, ſervos tuos in hoc loco nunc peregrinos; & præſta, ut quos nunc facit abſentia corporalis eſſe diviſos, in conſpectu majeſtatis tuæ reportantes fructus juſtitiæ
A facias adunatos. Tunc beatiſſimi Sacerdotes Benignus & Andochius, una cum Thyrſo Diacono, ad Auguſtodunenſem urbem properant feſtinanter. Quæ autem miro modo de ipſis acta fuerint, geſta Paſſionis eorum manifeſte declarant.

ANNOTATA.

a *Migravit die* 28. *Junii anno* 101.

b *In MS. Vita S. Irenæi, a nobis in Archimonaſterio Ciſtercienſi deſcripta; & in MS. Vita SS. Andochii, Benigni & Thyrſi, Romæ in Vallicelliana reperta, interponitur* ſeptimo *die poſt obitum.*

c *MS. S. Maximini* vultu lætiſſimo, *in alio MS.* ore pacifico.

d *Hic expunximus nomen S. Polycarpi, uti temere uſurpatum vel intruſum: huic autem forſitan aptata ſunt reliqua, quibus Epiſcopum, ut ſumum olim Magiſtrum, alloquitur Irenæus: niſi hunc dixeris mortuo Polycarpo perſeveraſſe ſub diſciplina ſucceſſoris, quem proinde pari jure potuerit appellare magiſtrum.*

e *Celebrantur* S. Benignus 1 *Novembris*; SS. Andochius & Thyrſus 24 *Septembris.*

f *MS. S. Maximini*, de diabolo triumphare.

g *Iterum hic & deinceps loco*, S. Polycarpus, *ponitur ſimpliciter*, Epiſcopus.

h *Fidem in* Corſica *a S. Paulo Apoſtolo prædicatam aſſerit Primus Cabilonen. Epiſcopus in Topographia SS. Martyrum: eſtque ipſorum Inſulanorum traditio.*

i *In MS. S. Max. iſta addantur:* quia dies erit, ut ſepulcra veſtra valde honorentur in terris, & animæ veſtræ ſepultum quam ſol fulgere videantur in cælis.

k Zachatias, *comes S. Irenæi, cum ſepelivit: ac dein factus eſt Epiſcopus Lugdunenſis; & teſte Adone in Chronico, præfuit tempore Paracodis Epiſcopi Viennenſis.*

l Carpentoracte *urbs Epiſcopalis & caput Comitatus Venuxini, in ditione Pontificia Provincia inferta.*

CAPUT II.

Fides Chriſti annuntiata. Comprehenſio. Ulnera tolerata. Plagæ ſanatæ.

Perſuadet Chriſtum valedicenti:

7 SAnctus vero Andeolus ad urbem Carpentoracenſem feſtinans, & per aggerem publicum iter a-
C gens, uſque ad Rhodanum fluvium pervenit: ibique inventis negotiatoribus, cum ipſis navali evectione uſque ad locum, qui *a* Bergojate vocatur, deſcendit; ibidemque ſubſtitit; quia diei noctis ſuccedebat initium, mane volens carpere viam, per quam ad locum ubi deſtinatus fuerat poſſet accedere. Interim nocte illa non ceſſavit hoſpites ſuos verbo veritatis imbuere, & adventum Domini inceſſanter prædicare. Mane autem facto non ſolum incolæ loci illius, ſed etiam vicini, fama Sancti hujus cito currente, cognoſcentes quæ ab eo ſalubriter dicebantur, ad audiendum Dei hominem avide concurrebant; ac verbum veritatis ab eodem cum omni exultatione ſuſcipientes, Domino quem cognoſcere merebantur, vota vovebant.

b Seperunt inimici Imperatur Severus

8 Dum hæc itaque agerentur, iniquiſſimus Cæſar *b* Severus ad urbem Valentiam properans, vidit in eodem loco ad audiendum Dei hominem turbas hominum convenire; & interrogans quam ob cauſam ibidem tam devote utriuſque ſexus concurreret multitudo, cognovit B. Andeolum Dominum Jeſum Chriſtum, Dei Patris filium, voce publica, & adventum ejus in quo judicaturus eſt vivos & mortuos, omnibus annuntiare. Sed invidus diabolus, tam præclaram Chriſti lucernam extinguere conatus eſt. Denique Severus, ſtatim hoc verbo audito, ira cum dæmonio repletus, accerſitum eum ad ſe adduci præcepit; atque ipſe, cum omni multitudine quæ ſecum erat, ad Sanctum Dei interficiendum feſtinus advenit; & deſcendens de curru ſuo, apprehendit lapidem manu ſua; tantaque eum invaſit furoris inſania, ut ante ullam interrogationem Dei hominem in capite crudeliter feriret. Quo facto ſtatim manus illius arefacta eſt. Tunc nequiſſimus Cæſar, cum iracundia & furore, dolore conſtrictus, dixit ad eum: Dic mihi ſeductor, unde es? aut quod tibi eſt nomen? vel quare decipis homines bene viventes? & neſcio ad quam perfidam ſectam vis declinare? Cumque B. Andeolus teneret ſilentium; converſus ille ad ſuos, dixit eis: Credite mihi quia magus eſt iſte: nam ex quo de lapide eum attigi, brachium meum torqueri non ceſſat.

ex MSS. ET BOSQUET.

Iſte lapidat ferit, & punitur.

S. Andeolus Chriſti fidem pro poſſe profitetur.

9 Et aſpiciens ad Sanctum Dei, dixit ad ipſum. Dic nobis, maledicte, unde es? vel quæ te cauſa huc venire fecit? S. Andeolus cum omni patientia ac ſimplicitate reſpondit: De partibus Orientis ab Epiſcopo Smyrnenſi in iſtam provinciam cum Dominis & Patribus meis miſſus ſum, ut verbum Dei gentibus prædicemus, & adventum Jeſu Chriſti Dei ac Domini noſtri ignorantibus annuntiemus; & recedentes miſeri homines ab idolis manufactis, ac deferentes inſanam cultu-
B ram, & imagines quas diabolus ad perditionem animarum adorari perſuadet, illum cognoſcant eſſe Deum qui in cælis eſt, qui nobis omnibus ſpiritum vivendi & animam contulit. Nomen vero meum ſi ſcire vis, Andeolus vocor. Tunc Severus admirans ſuper ingentem patientiam ejus, dixit ad eum: Ergo propter hoc tantum in iſtam provinciam veniſti, ut diis noſtris contumeliam faceres, & ſequentes te ad tormenta patienda tibi aſſociares? Certe in regionibus iſtis, vana neſcio quæ & ſuperflua prædicando, vitam male finies. Sed audi

non movetur promiſſis aut minis.

conſilium meum, dimitte hanc ſectam, nuper a Chriſto neſcio quo adinventam, qui iſta prædicando crucifixus aſſeritur: tu vero ſi vis, primus poteris eſſe in palatio meo, & locupletem te ac ſplendidum, ſi mihi conſenſeris, faciam. Ceterum ſi in his quæ agis permanere volueris, diverſis tormentis faciam te ultimum vitæ tuæ finire diem.

c

10 Et converſus iniquiſſimus Judex, interim dixit ei: Dic mihi per Deum quem colis, ſi eſt tibi *c* acqueſtus auri & argenti dum iſta prædicas? S. Andeolus reſpondit: Divitiæ noſtræ non in auro atque argento, ſed in Chriſti gratia aut ejus regno conſiſtunt. Tunc Severus, quaſi blando ſermone dixit ei: Crede mihi, quia
F ſi volueris ad deos noſtros converti, & cum humilitate ipſis ſacrificium offerre, ditiorem te & honoratiorem ceteris adſtantibus faciam. Nam dii noſtri miſericordes ſunt: cum enim vident contemptores ſuos ad ſe cum humilitate reverti, ſtatim omnes culpas & exceſſus remittunt. S. Andeolus reſpondit: Ego in iſta provincia non aurum & argentum, ſed animas hominum acquirere veni, quia rationabilius eſt illum coli qui cælos & terram, mare & omnia quæ in eis ſunt, fecit, quam idola muta & ſurda, quæ tu colendo projiciendus es in ignem inextinguibilem, qui paratus eſt diabolo, & vobis qui conſentitis ei. Infeliciſſime hominum, ſi tu colendo res vanas animam tuam occidiſti, vel hunc ſimplicem populum non ſubvertas, ſed permitte eum ad viam veritatis venire. Si velles miſer cognoſcere Creatorem tuum, divitias iſtas, quas per tempus habes, in æternum poteras poſſidere. Sic enim promiſit Dominus & Salvator noſter, quia quæ homo dereliquerit in hoc ſæculo, & ſecutus eum fuerit, cum vita æterna centuplum accipiet in futuro de theſauris ejus. Intellige, infelix, quia hæc quæ colis opera manuum hominum ſunt, tua autem ordinatione ad ſubverſionem hominum facta: melius vero faceres ſi omnium elementorum

divitias offendit eſſe tuas:

facto-

PX MSS. ET BOS. QUET.

factorem cognoſcens, ad lumen de tenebris pervenires, & non tot milla hominum tecum deduceres in perditionem: nam & divitiæ tuæ, quas mihi promittis, tecum erunt inter tenebras exteriores, ubi erit fletus & ſtridor dentium.

In trochleis extenſus, fuſtibus cæditur a.

11 Tunc iratus Severus juſſit eum inverſis manibus ad trochleas extendi, ita ut brachia illius arrecta viderentur; atque ſpinoſis vectibus eum crudeliter cædi præcepit, ſic vero ut quinquagintæ fuſtes ad inſtar brachiorum a tergo illius frangerentur. Ille autem extenſus dum caderetur, non ceſſabat Domino gratias agere, dicens: Gloria & laus tibi Domine Jeſu Chriſte, quia jam initia paſſionis in me miſero & indigno dignaris oſtendere. Præſta Rex gloriæ, ut in his perſeverans cum victrici corona ante Majeſtatem tuam merear pervenire; S. Polycarpe, magiſter meus & amice Chriſti, gemma ſplendida, laus & corona mea, ora pro me ſervo tuo, ut tolerantia roboratus, cum venerim ante tribunal Chriſti, de tua doctrina & mea in Chriſto victoria, habeas cum gaudio mecum triumphare. Cum autem omnes illi fuſtes a tergo ipſius fuiſſent confracti, d Severus dixit miniſtris ſuis, Solvite eum, & quærite locum tenebroſum & ſqualliduin, ubi nullum lumen appareat, ibique eum recludite diligenter, ne forte aliqui de aſtantibus colloquantur cum eo, & perſuadeat aliquos ad ſuam vanam perfidiam declinare.

d

B

carcer ſubterraneus f

12 Tunc unus de militibus, Cerecius nomine, dixit ad Cæſarem: Domine, eſt in alia ripa fluvii cœptum fieri templum invictiſſimi Martis, ſub ipſo eſt crypta conſtructa, in qua ſi jubet Magnitudo tua, tutiſſime poterit iſte recludi. Severus dixit: Optimam rem dixiſti. Convenit enim utilitati noſtræ ut non in tanta conſtipatione populi maneat, ne verbis ſuis, ad ſuperſtitioſam fectam, quam prædicat, aliquos ingenio ſuo perſuadeat; ſed & nos, dum inimicum noſtrorum deorum ipſis vinctum præſentare videmur, gratiam eorum maximam poſſumus promereri. Jubente ergo Severo ductus eſt homo Dei, & in crypta dæmonibus dedita impie truſus. Vigilantibus vero ante cryptam cuſtodibus, medio fere noctis tempore viderunt lumen immenſum deintus, & multitudinem Sanctorum cum beato Martyre colloquentem apertiſſime audierunt. Hortabantur autem eum dicentes ei: Dulciſſime frater, forti animo eſto, ne timeas: craſtina enim die accipies coronam martyrii. Suſcipiet vero ille te, pro cujus nomine glorioſum certamen intrepide ſuſcepiſti. Securus ergo eſto de promiſſione Domini, quia te ſtatuet ante conſpectum ſuum, & fulgebis in regno ejus ut ſol, & poſſidebis habitaculum perenne, divitiaſque quas nec oculus vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis aſcenderunt. Recordate ergo Domini noſtri mandata, quia multa nos pati propter nomen ſuum promiſit: ſed qui perſeveraverit uſque in finem, hic ſalvus erit.

e Sanctis aſſpernatibus terrentur.

C

Sanctus

13 Orantibus vero eis ac diſcedere cupientibus, valedicentes dixerunt ad Martyrem Chriſti: Ita, frater, cœptum curſum percurre, ut te Chriſtus cum gloria martyrii & triumphali corona intra portas paradiſi excipiat, & ad portum perducat, ubi naufragium nullum timetur, & ubi periclitationis nullus accedit caſus. Sanctus vero Andeolus perfuſus lacrymis, precabatur eos dicens: Suſtinete obſecro adhuc, ſanctiſſimi viri, quia ex quo ad me loqui cepiſtis, & vulnera carnis meæ ſanata ſunt, & conſolationis maximus datus eſt locus. Orate itaque, Domini mei, ut robur mentis mihi accreſcat, ut ſubſequentibus exemplum dignæ relinquatur provocationis; & gentibus, ſi in me tolerantiam viderint, credendi aperietur aditus. Et his dictis, hymnum Domino modulata ſuavitate canentes, diſceſſerunt ab eo. Hæc ergo quæ incrypta geſta ſunt, cuſtodum relatione cognovimus.

D

ANNOTATA.

a Bergojate, Bergoate *ſeu* Barbogate, *videtur e regione* Burgi S. Andeoli, *ad ſiniſtram ripam Rhodani, in Delphinatu hodierno fuiſſe ubi mappa notant* la Berrenia.

b *Circa an.* 207, *cum per Gallias diſſideret in Britannia: quæ porro hic ſequuntur de facto in Sanctum lapide & jacentis brachio arefacto, ea narrantur modo ut ſuſpecta merito haberi poſſint.*

c *MS. S. Maximini*, acquiſitio.

d *In MSS. Andaunenſi & S. Maxim. hæc inſeruntur:* Cæſar præcepit miniſtris ſuis, ut decem ſubulas calidas in corpore infigerent. Cumque hoc factum fuiſſet, ipſe ſanctus Martyr illæſus permanſit, laudans & glorificans Deum, qui eum cuſtodivit a pœna. Tunc impiiſſimus Cæſar, non ferens injuriam, juſsit afferri rotam & alligari Sanctum, & ſub rota incendi flammam ſubter eum, & oleum deſuper fundi præcepit, ut celerius conſummaretur. Sanctus vero Andeolus alligatus eſt in rota: & cum ſolveretur rota, conquaſſavit totum corpus ejus. B. Andeolus aſpiciens in cælum, dixit: Benedico, te Domine Deus meus, qui in cælis es: gratias ago Patri meo: Jeſu Chriſte, ne me derelinquas in hoc certamine: ſed extende manum. *Hæc in duobus MSS. & deſunt in aliis MSS. neque eorum mentio fit in Martyrologiis. Reliqua porro deerant in MS. S. Maximini.*

E

CAPUT III.

Martyrium toleratum. Corpus a ſubmerſione liberatum & ſepultum.

E Sanctum e carcere

14 Mane autem facto producitur ſanctus Martyr a cuſtodibus foras; & dum mora fieret Rhodanum fluvium tranſeundi, ſtans beatus Martyr ſuper ripam fluminis, oculis elevatis ad cælum & mente in conſpectu Domini conſternatus, oravit ad Dominum, ſic dicens: Domine Jeſu Chriſte, quia te toto corde confiteor, & a te auxilium contra inimicum veritatis expeto, in iſta hac die ſuſcipe ſpiritum meum, & in iſta fluvii ripa jube requieſcere corpuſculum meum. Tunc cuſtodes comprehendentes eum, ad iniquiſſimum Severum in alia ripa fluminis, ad vicum prædictum Bergojate, ubi pro hac ſolummodo cauſa ſubſtiterat, perduxerunt. At vero militibus Sanctum Dei foris tenentibus, ingreſſi ſeniores eorum ad tyrannum, retulerunt ei omnia quæ viderant, & qualiter cum beato Martyre multitudinem Sanctorum viderint colloquentem. Tunc Severus ait ad ſuos: Accelerate quantocius; & abſque mora interficiatur ſeductor iſte. Nam ſi audita fuerint quæ vidiſtis, vel quæ audiſſe vos dicitis, ſeditio fiet in populo, & deſpicientur Dii noſtri, & pro nihilo in poſtmodum habenda eſt traditio noſtra.

F

Iſſitur Severo,

15 Procedens vero Severus ad campum non longe a ripa fluminis, juſſit Sanctum Dei Andeolum ſibi offerri. Ille autem oratione ad Deum præmiſſa, diruptoque ſunc, de quo poſt tergum manus ejus tenebantur ligatæ, elevans dextram manum ſuam, ſignaculo Crucis frontem & pectus munivit. Et cum ante Tyrannum cum omni fiducia adſtitiſſet, ſtupefactus Severus in aſpectu ejus, intuens ſimul & admirans dixit circumſtantibus ſibi; Conſiderate maleficum iſtum, & videte qua alacritate corporis & lætitia mentis, noſtræ aſſiſtit præſentiæ. Nobis quippe videtur, quod hoc uſque ad epulas & convivia deliciis affluentia conſederit. Ecce enim, ut intelligi datur, verbera noſtra ipſi omnino non nocuerunt: ſed fortiorem, ut videmus, in omnibus reddiderunt.

Sed

Digitized by Google

A Sed & ut veritatem me comperiſſe cognoſcatis, aſpicite, & videte quam lęto nos conſiderat vultu. Per invictiſſimos deos noſtros, & noſtram juro potentiam, quia maleficus iſte eſt. Sed & quod ſentio dico vobis, quia ſi eum celerius interfici non fecerimus, vereor ne non ſolum nobis, ſed etiam patriæ noſtræ aliquod malum immittat.

16 Tali vero tyrannus repletus furore dixit ad B. Andeolum: Dic nobis maledicte, an tantum ad irritandam deorum noſtrorum potentiam, vel ad contemptum cenſuræ noſtræ in iſtam provinciam adveniſti? Sanctus Andeolus reſpondit: Ego jam dixi tibi, quia miſſus ſum cum patribus meis a Smyrnenſi Epiſcopo in iſtam provinciam, ut verbum Domini noſtri Jeſu Chriſti gentibus & cunctis ignorantibus prędicemus: de quibus ignorantibus etiam tu, infelix, prior eſſe cognoſceris. Severus vero hoc audito ſermone dixit ad eum; Per magnum Deum Martem, & per victorias ejus juro, quia amplius nec mihi, nec gentibus prædicabis. *a* Tunc juſſit ad ſimilitudinem gladii de ligno duriſſimo enſem fieri, & in Crucis modum caput ejus crudeliter ſcindi. Miniſtri vero tam impiam juſſionem explentes, ita caput ejus in crucis modum contriverunt, ut eliſo in terram cerebro, vivens in Chriſto, vitæ fecerit finem: ſicque B conſummans in Domino, ac glorioſum intrepidus complens Martyrium, laudans & benedicens atque glorificans Deum, cum gaudio emiſit animam.

17 Exanimato vero jam corpore, ac inhumato ad omnium ſpectationem jacente, juſſit impiiſſimus Severus catenam in lapide complumbari; ibique beatiſſimi Martyris pedes, jam paſſione impleta, conſtringi; & in Rhodanum fluvium, ne a quocumque Chriſtianorum digne ſepeliretur, ſuæ ſevitiæ ſatisfaciens, præcipitari: & aſtans ſuper ripam fluminis, cum corpus ſanctum ipſo præſente eſſet jactum in flumine, quaſi jam victor interfecto inſultans, dixit: Vade nunc, ſicut te facere promittebas, & prædica gentibus. Ex ipſo enim ſermone maxime ad iracundiam impiiſſimus Cæſar contra Dei Sanctum excitatus fuerat, quia dixiſſet ei, Gentibus prædicare veni. Peracto vero jam ſcelere, & progrediente a vico ipſo Cæſare, occurrentes ei Senatores plurimi interrogabant eum, dicentes: Quid factum eſt de homine illo qui legem novam annuntiare venerat? ipſe vero quaſi irridens, elatione & ſuperbia tumens dixit eis, Gentibus eum prædicare direximus. Ex hoc dicto appellatum eſt, nomen loci illius, ubi corpus beati Martyris ſepultum eſt, Gentibus. *b* Cum autem corpus Sanctum cum lapide in flumine fuiſſet projectum, C ita per fluenta fluvii, ipſius gubernante dextra Majeſtatis, in ulteriore ripa recte tranſiit, ut omnes cum crederent non ob hoc ut lateret in aqua demerſum, ſed ad locum ipſum a Domino fuiſſe tranſmiſſum. Unda vero famulante perductum eſt corpus ipſum atque delatum in aridam, quaſi dextris *c* decem & octo ad ripam ipſius Rhodani fluminis fuiſſet projectum. Quinta igitur jam advenerat dies, quo ubi nutu Dei jactatum ab aqua fuerat Sanctum corpus inſepultum, jacebat.

18 Cumque hoc factum incolæ loci illius cognoviſſent, venientes ad locum mirabantur valde, in hoc maxime ſtupentes, quod neque fera aliqua, neque avis ulla corpus ipſum audebat contingere. Et cum ad hujus facti ſpectaculum multitudo hominum conveniſſet; contigit matronam quamdam, nomine Tulliam, per *d* agrum publicum eodem prætervire die ad agrum ſuum, ubi tunc temporis villam cœperat ædibus exornare. Hæc viſendi gratia properam, ad iſtum pervenit locum: & videns multitudinem hominum circa corpus ſtantem, ſtare juſſit carpentum quo vehebatur, & ait famulis ſuis: Ite quantocius, & videte quam ob cauſam ad hunc locum multitudo iſta convenit hominum: ſed & de aſtantibus illic ad me adducite, ut ipſis referentibus veritatem cognoſcere poſſim. Tunc venerunt ad illam de multitudine illa, ut popoſcerat, viri duo. Quos cum illa, ob quam cauſam ibidem conveniſſent, interrogaret; illi dixerunt: Peregrinus homo hic jacet, interfectus a Severo, in *e* interiore Rhodani ripa, jactatus autem ipſo jubente in aquam lapide ad pedes ligato; ſed mox catenæ diſruptæ ſunt, & corpus unda referente in iſtam jactatum eſt ripam. Nunc vero admiramur valde, quod jacens corpus neque feræ neque aves omnino contingant: ſed & paſtoribus referentibus, miracula alia in iſto loco quamplurimis demonſtrantur. Audiuntur ecce a multis nocte ſuper eum voces cantantium, cerea quoque ardentia cum magna claritate quamplures ſe ſæpius viditſe affirmant. Et hoc nobis inter cetera maximum videtur eſſe miraculum, cum in hoc loco rapidiſſimi fluvii prægrandia ſaxa aqua videantur devolvi, taliter recte corpus ejus fuiſſe delatum. Nunc vero omnes verentur *f* perſecutionem publicam, vel certe impiiſſimum Cæſarem, & nullus eſt qui ei qualemcumque ſepulturam audeat dare.

19 Tunc matrona illa, evidentius quæ acta fuerant cognoſcere cupiens, dixit illis: Rogo vos, filioli, veracius mihi ut cognoviſtis dicite: ſcire enim, ut E cernitis, cupio pro qua culpa homo iſte interfectus aſſeritur. Reſpondentes duo viri illi dixerunt ei: Cognoſce, Domina, nos tibi veritatem narrare; Chriſtum Deum eſſe dicebat, & legem novam quam Chriſtiani habere dicuntur, in patria iſta docere volebat: ideo zelo ductus Severus, hæc audire non ferens, interfecit eum. Hæc illa audiens apud ſemetipſam retinuit, & nulli ſuorum quid animo cogitaret aperiens, ad agrum ſuum quo tendebat velociter acceſſit, quia ager ipſe in vicino ſitus eſſe videbatur. Ipſa vero nocte rediens cum fidelibus ſuis, & quos probatos in fide Chriſti habebat, corpus ſanctum in ipſo digniſſime ſepelivit, ubi ſe multis & non paucis vicibus virtutibus plurimis Sanctus ipſe publicavit: in quo loco tantam gratiam Dominus obtentu Martyris ſui uſque hodie tribuere dignatur, ut quicumque ibidem triſtis advenerit, poſtulata percipiens, cum gaudio revertatur. Martyrizatus eſt autem Sanctus Dei Andeolus, pro nomine Domini noſtri Jeſu Chriſti, Kalendas Maji; & VI Nonas Maji per beatiſſimam Tulliam ibidem, in loco qui vocatur Gentibus, ſepultus, præſtante Deo & Salvatore noſtro Jeſu Chriſto, cui eſt cum Patre & Spiritu ſancto, honor, virtus, laus, imperium in ſæcula ſæculorum. Amen.

F

ANNOTATA.

a *In MS. Andeinuſi ipſa interponuntur*: Sanctus vero Andeolus oravit ad Deum dicens: Domine Jeſu Chriſte, qui nobiſcum es, & non deſeris timentes te, oſtende tua mirabilia, & jube hodie accipi ſpiritum meum. Et ſtatim vidit S. Andeolus venientem ſupra ſe gloriam Chriſti, & coronam ſuper caput ſuum, & ſtolam purpuream, & ante ipſum Archangelum cum ſuavitate odoramentorum & incenſorum cum hymnis. Tunc beatiſſimus Andeolus, ingemiſcens & reſpiciens ad cœlum, oravit & dixit: Fili Dei inviſibilis & immaculate, qui deſcendiſti de excelſis cœlorum, cum multa gloria & virtute & exercitu Angelorum, & donaſti mihi gloriam immortalem redemptionis, ſuſcipe in hac hora ſpiritum meum. Tunc impiiſſimus Cæſar juſſit &c.

b *In eodem MS. additur*: Et adhuſit hoc nomen loco illi ab eo die & deinceps: *de hac autem etymi ratione jam diximus parum verſimilem videri.*

c *Fatear me non capere vim hujus tam inuſitatæ locutionis: quid ſi extra aquam ſpatio* 18 *palmorum ejectum in eorum corpus inteligatur?*

d *Mallem*

EX MSS. ET BOSQUET.

e *inquiſitæ miracula.*

ſepelitur.

Corpus lapidi annexum flumini injicitur

Et abſidem Chriſtianorum dicam.

In aridam deferunt:

d a Tullia matrona

d *Mallem legere* aggerem publicum, *ut supra initio quod* citerior: *atque in altera ripa fuerat* excelsus *Sanctus.*
cap. 2.
e *Forte legendum* ulteriori ripa; *nam* interior *idem esset*
f *Idem MS.* Verentur publicum edictum ab impiissimo Cæsare prolatum, & nullus &c.

D.P.

DE S. COMINIO SIVE COMITIO

MARTYRE CATANÆ IN SICILIA.

CIRCA A. CCLXX

Nomen in Martyrologiis

OCtavius Cajetanus, *in suis tomis de Sanctis Sicilia, deplorat sapius funestas Siciliæ clades, a Saracenis aliisque barbaris illatas, per quas plurima monumenta & varia Sanctorum memoria perierunt, magnaque tenebræ rebus sacris sunt effusæ; confidens alicunde lumen aliquod suboriturum, quod nos subinde conamur accendere. Hoc faciet, quod Florentiæ ex MS. Mediceo bibliothecæ Martyrologio, & alio Caroli Strozzi Senatoris, atque ex tertio ibidem per Franciscum de Bonaccursiis Presbyterum anno* MCCCCLXXXVI *edito, erimus memoriam* S. Cominii, *de quo ad hasce Kalendas Majas ista leguntur:* Apud civitatem Catanensium provinciæ Siciliæ, passio S. Cominii Martyris sub Claudio Imperatore.

ex quibus tamen vix tantum antiquas conficere quis possit.

2 *Descripsimus nos ex MS. ecclesiæ Cathedralis S.*
B *Martini in civitate Lucana Passionem* S. Comitii Martyris, *hoc principio:* In diebus illis, in Catinensium civi-
Acta in Legendario Lucensi MS. tate, Provincia (*correctius legerunt alii*, Provinciæ Siciliæ) in loco qui dicitur inter Primum, sub Claudio Imperatore orta est persecutio Christianorum. *Finiuntur eadem Acta his verbis*, Celebratur autem natalis ejus pridie Kalendarum Majarum. *Hæc tam exigua dictionis & unius litteruli differentia non persuadet diversos esse, hunc, cujus ista habentur Acta; & eum, cujus mentionem faciunt prædicta Martyrologia, quorum auctores verosimiliter habuerunt pro oculis MSS. alia, in quibus legebatur, non* pridie, *sed* ipso die Kalendarum Majarum. *Itaque trium librorum Florentinorum auctoritatem præponentes uni Lucensi MS.* (*in quo, forsitan propter Kalendas Apostolorum cultu impeditas, Legenda ista ad præcedentem diem retracta fuit*) *& in medio relinquentes* Cominius, *an* Comitius *legi debeat, ipsa Acta damus hoc loco, nisi ea prorsus indigna nostro opere judicavissemus ad* XXX *Aprilis: utpote sic scripta, quasi ipse Imperator Claudius, in Sicilia præsens, hominem barbarum,*
sed falsiloquum, *qualis fuisse Sanctus dicitur, oblato filia Claudia matrimonio voluisset a Christi fide avertere, in eaque constanter multiplici tormento tentasset pervertere.*

C 3 *Consideratione interim digna putamus Acta ista, non quia veram continent passionis historiam; sed quia, ut mul-*
ta ejusmodi alia, certam quodammodo faciunt veritatem Martyrii, ab ejusmodi nominis Martyre pro Christo obiti, ac vulgo per traditionem crediti, post plura autem sæcula infeliciter descripti. Hoc autem factum non fuisset, nisi Reliquiæ corporis olim in Sicilia publicum habuissent honorem, vel postea salem, ad aliquam Etrusci literis civitatem delatæ, ibidem suam venerationem obtinuissent: tali enim occasione deprehendimus sæpe medio ævo conscriptas Legendas, ab hominibus piis magis quam doctis, nequaquam absurdum arbitrantibus, exigua historia semina per traditionem accepta extendere in formam narrationis amplioris, qualem suo quisque animo ex alibi lectis concipiebat.

4 *Gallieno Imperatori a militibus interfecto successum Flavium Claudium, ad annum* CCLXIX *narrat Baronius,* E *eumque ostendit fuisse Christianis infensissimum: proinde fieri facillime potuit, ut etiam in Sicilia, sub ejus nomine, Præsidum aliquis renovaverit persecutionem, ab Imperatore Valeriano, Gallieni quondam Collega, captam, & cum ejus morte non penitus extinctam. In Actis autem SS. Alphii, Philadelphi & Cyrini, Martyrum Leontinorum sub Valeriano, x Maji examinandis, habemus* S. Donatum *quemdam, ex Judæo Samuele Christianum, qui postea Presbyter ordinatus, rei Christianæ operam haud contemnendam navarit. Cum igitur Leontinis proximi Catanenses sint, potuit ad Donatum illum catechesees & baptismi causa venisse* Cominius *sive* Comitius, *& ab eodem fuisse sepultus, postquam erat* decollatus, in loco qui dicitur Primum, juxta Pontem lapideum.

nec non ex gestis Donati Presbyteri quorum hæc primaria & sepelivit

5 *Ceterum illius loci situm Catanensibus indagandum relinquens, hoc solum dico, solitum Præsidem & Judicem Imperatorum Catanæ residere, qui inde ad vicina loca excurreret & Christianos plecteret; idque cognosci ex cade Sanctorum* LXXV *Martyrum Mendensium ab Apophrasio Judice, qui Catanæ commorabatur, morti additorum, & sectis ferro cervicibus coronatorum temporibus Diocletiani, qui quatuordecim post obitum Claudii Imperatoris elapsis annis regnare cœpit. Acta horum Martyrum habet dictus Cajetanus tomo* I *pag.* 113, *dies autem illorum martyrio sacer est* XIII *Septembris.*

ac Sede Præsidali Catanæ confirmata.

F

G.H.

DE SANCTO MAURO LIBYCO

MARTYRE ROMANO, GALLIPOLI DEPOSITO.

SUB NUMERIANO

Ecclesia & Abbatia S. Mauri.

GAllipolis, *seu* Callipolis, *urbs Italiæ Episcopalis in territorio Hydruntino, ad Mare Ionium, exiguo isthmo continenti adnexa, & scopulis magna ex parte vallata, atque expugnatu difficilis, ecclesiam habet* S. Mauro Martyri *sacram, in cujus territorio versus* Neritum, *vulgo* Nardum, *est* ecclesia & Abbatia consistorialis S. Mauro dicata; *ubi Abbas habet usum mitræ & baculi cum jure conferendi Minores Ordines. Vicinus huic monasterio est mons altissimus, cum crypta ibidem ad mille passus extensa, in qua diversis temporibus aliqui vitam eremiticam duxerunt. Ibidem colitur* S. Maurus Martyr *primo die Maji, cum magno accursu undique advenientium, uti didicimus ex litteris Cosmi Archipresbyteri Galateni, missis anno* MDCXLIV *Monasterium Westphaliæ, ad Illustrissimum & Reverendissimum Fabium Chisium, tunc Episcopum Neritonensem & Nuntium Apostolicum ad tractum Rheni, Legatumque pro*

Vitam Græce translatam.

pace Monasteriensi, dein Pontificem Romanum, Alexandrum VII *vocatum, qui dictas litteras, una cum* Vita S. Mauri *adjuncta nobis transmisit. Est hæc desumpta ex* Menologio Græco antiquissimo, in membranis scripto, & per Martinum Vincenti, Archipresbyterum terræ Calatenæ, linguæ Græcæ peritissimum, anno MDCIII in Latinum versa. *Hanc ergo Vitam, ex ipsa charta nobis ab Alexandro* VII *donata, excudimus, & est hujusmodi.*

cultus 8 *Maji*

2 Fuit Maurus nobilissimis ac Christianis ortus parentibus in Lybia: sub Imperio Numeriani floruit, & a tenera ætate in sacris literis enutritus atque edoctus fuit. Adhuc autem adolescens ambos amisit parentes: qui pauperibus erogare paternas atque maternas facultates, longinquas perquirere regiones instituit. Romamque ad Principes Apostolorum profectus, a Celerino Duce detentus, atque compulsus ad sacrificandum, perseveranter in fide Christi permansit.

e Lybia Romam profectus,

martyrio coronatur.

Propterea

Digitized by Google

A propterea martyrium ſuſcepit, atque inſepultus diu permanſit. Socii vero ejus, qui ex Libya eum ſecuti fuerant, Chriſti fideles, furati ſunt ſancti Martyris corpus. Videntesque ventos proſperos eorum navigationi, condentes illud in arca, acceptoque navigio, in Tiberim prius, deinde ad mare devecti; Libyam, eorum atque ipſius patriam, verſus navigare cœperunt. Quod cum perlatum eſſet ad Celerinum, biremem munitam ad illos inſequendos enavigare præcepit, ut eorum temeritatem (quando ejus auctoritatem contempſerant) acriter puniret. At poſt longam inſecutionem, in locum Italiæ, quem Longobardi coluerant, & præcipue in locum, qui dicitur Ortholithon, quod Latine ſonat Rectum-ſaxum, parvum navigium cum Martyris reliquiis & ejus ſociis prius, ac deinde biremis vento & undis delati fuerunt: Libyes autem, qui prius terram attigerant, habita parva temporis opportunitate, ſuſcipientes arcam, in qua Martyris condebantur reliquiæ, per ardua montis vel ſerræ (loci more loquendo) fugientes, ad quoddam autrum deveniunt, ubi ſe & arcam cum beati Martyris reliquiis (ut eis injunctum erat) comburere tentaverunt. Sed contra exuvias ſervi Dei, vim ſuam oblitus eſt ignis: nihil enim nocuit ſancto corpori. Peractis his rebus, miniſtri diaboli ad ſuum ducem & principem Romam redire ſtatuerunt atque cœperunt: & cum devenissent ad inſulam civitatis Callipolitanæ (prope quam Civitatem hæc geſta ſunt) in mari cum tota bireme ſubmerſi ſunt, non ſecus ac Pharao, quando populum Iſraelis in mare Rubrum inſequebatur, ſubmerſus eſt. Nobiles ergo cives Callipolitani, cognita rei veritate, ibidem templum condiderunt ad Sancti martyris Mauri honorem, ac Summi Dei laudem: ibique ejus corpus ſervatur, ac ſociorum duorum, qui pro ejus reliquiis ibidem mortui fuerunt, & Kalendis Maji ejus feſtum celebratur, ſicut Græca ſeu Orientalis Eccleſia celebrare conſuevit ac ſolet. AUCTORE G. H.

corpus fratris perſequentibus ſuffiſit.

Callipolim delatum eſt

3 *Hucuſque Acta, quæ nobis dubium relinquunt, proprium ne Martyri nomen fuerit* Mauri, *an ab Gallipolitanis ipſum ignorantibus, ex communi gentis nomine, aptatum: mentio autem Longobardorum iiſdem inſerta, per inſignem parathoniſmum (quia pluribus poſt Numerianum ſæculis eorum nomen in Italia primum audiri cœpit) manifeſte docet ipſa eſſe compoſita medio plane ævo. Græca ſi nanciſcamur in fine addentur. Interim nota, quod altiſſimum illud ſaxum ſeu mons Ortholithon nominatus mari immineat, ſitque terminus diœceſeon Neritonenſis & Gallipolenſis. At Numerianus Imperator patri ſuo Caro cum fratre Carino ſucceſſit anno* CCLXXXIII, *anno ſequenti occiſus habuit ſucceſſorem Diocletianum. Viguit olim in Eccleſia Gallipolitana uſus lingua Græca, ac poſtmodum diu in more habuit, nunc originis gentiſque Græcanica, nunc Latina per vices Epiſcopum creare. Ejus Epiſcopos enumerat Ughellus tomo 9 Italiæ ſacræ.* B

Uſus linguæ Græcæ Gallipoli.

C

D

E

DE SS. MAR.^BUS HYPOLISTO PRESBYTERO, CRESCENTIO, ET SOCIIS DECEM, MARTYRIBUS ATRIPALDÆ IN REGNO NEAPOLITANO.

G. H.

AN. COCIII.

Abellinum urbis, & Avellia ſeu Velia dicta.

ABellinum *urbs eſt Epiſcopalis, olim Hirpinorum, nunc Principatus ulteriaris (ut ea provincia in regno Neapolitano appellatur) ad Sabatum flumen, apud Montis-Virginis radices poſita; abeſt autem a Benevento Metropoli ad* XVI *M.P. a Neapoli* XXX. *Initium & nomen hujus urbis credunt aliqui ab* Velix, Vellix, *ſive* Avellix *urbis finitimæ ruinis deſumptum. Habemus litteras a Canonicis Atripaldenſibus ad nos miſſas ac ſingulorum nominibus ſubſignatas, in quibus aſſerunt, dicta urbis prope Atripaldam ſpectari etiamnum antiqua veſtigia, integri capacia milliarii. Hanc* urbem ingreſſum S. Hypoliſtum *de quo hic agimus*, convertiſſe octo hominum millia, *quos Abellinum hodiernum, licet non ita pridem amplificari cœptum, capere nequiverit. Præterea in hodierno Abellino non eſſe* montem Capitolinum, *ex quo* S. Hypoliſtum præcipitatum *Acta indicant; eſſe vero juxta Atripaldam, inter ruinas dictæ* Velix, *vulgo nunc* Toppolo *dictum, & Sabato anni imminentem, qua magis conveniunt Actis. Verum quia* S. Hypoliſtus *ſub Diocletiano eſt martyrio affectus, & memoria Abellini extat multo antiquior, Abellinum Ptolemæo, & Plinio lib.* 3. *cap.* 11 Abellinates Hirpinorum *oppidani, & Frontino de Coloniis* Abellinum, ducta colonia lege Sempronia; *arbitramur nomen* Velix, Vellix, *ſive* Avellix *potius datum ipſis ruinis, per aliquem contemptum, proprium que & integrum nomen ejus olim fuiſſe* Abellinum *remanſiſſeque penes urbem e ruinis extructam.*

In hujus diœceſi Atripaldæ.

2 *Abellinenſes Epiſcopi vix ulli ante ſæculum duodecimum numerantur. Aliquis ſub Symmacho Papa refertur* Timotheus *nomine; alter, ſed non indicato nomine, in Chronico Fulconis Beneventani; ac tertius* Joannes, *ad annum* MCXXIV *relatus, cum ſuis ſucceſſoribus apud Ughellum tomo* 8 *Italia Sacra, qui inter alia præmonet iſta:* Diœceſis Abellina, ſatis ampla, continet oppida decem & novem: inter quæ Atripalda, frequentia hominum & Sanctorum Martyrum cœmeterio illuſtris. Hic ſub Confeſſione ſeu Crypta ſupra mille & trecentos annos corpora Sanctorum Hypoliſti ſeu Hippolyti ac Sociorum, tum & Sabini Epiſcopi & Confeſſoris, ac Romuli Levitæ jacuerunt occulta: ſuperioribus vero annis reperta, decentiorem in locum translata ſunt. Eorum inventionis atque translationis hiſtoriam narrat doctus Bollandus tomo 2 Februarii die XIV. *Imo die* IX, *ubi agitur de SS. Sabino & Romulo, unde quæ ad S. Hypoliſtum ſpectant infra repetemus.*

ubi S. Hypoliſti corpus

3 *Colunt* S. Hypoliſtum *Atripaldenſes ut præcipuum Patronum, atque cum iis Eccleſia Abellinenſis, ad haſce Kalendas Maji: quo die in pervetuſto MS. Martyrologio Romano Ducis Altempſii iſta leguntur*, S. Hypoliſti Martyris. *In MS. Vaticano ita:* In civitate Avellina S. Ypoliſti Martyris, *neglecta aſpiratione. Ferrarius in Catalogo generali haſce Kalendas ita auſpicatur:* Apud Abellinum S. Hippolyti Presbyteri & Martyris ſub Diocletiano. *In Breviario Ordinis Montis-Virginis, a S. Guilielmo (de quo agendum* XXV *Junii) fundati, anno* MDLV *Venetiis excuſo, celebratur feſtum* S. Hypoliſti pridie Kalendas Maji, *quod hic dies ſolemnitate SS. Philippi & Jacobi impediatur. Iterum Ferrarius in dicto Catalogo generali eumdem refert ad diem* XI *Februarii his verbis:* Apud Abellinum in Samnio S. Hippolyti Presbyteri & Martyris, *& in notis obſervat etiam* Hippolyſtrum *appellari, itaque ſcriptum reperitur ſemper in Actis quæ dabimus. Joannes Vincentius Ciarlantus, in memoria hiſtorica Samnii lib.* 3 *cap.* 5, *arbitratur ob corporis aliquam inventionem aut tranſlationem referri ad dictum* XI *Februarii. David Romanus, in Indice Divorum regni Neapolitani, conjungit cum SS. Atripaldenſibus Sabino & Romulo, & apponit diem* XVII *Februarii: ſed hi ſeorſim, ut dictum eſt, referuntur* XIV *Februarii. Denique* S. Hippoliti imago in muſivo S. Priſci Capuæ *viſitur, quam hujus* Hypoliſti *eſſe arbitratur Michael Monachus in Sanctuario Capuano pag.* 570.

huius cultus ſacer 4 Maji.

10 Aprilis,

11 Februarii, & 13

4 *Acta duplicia S. Hypoliſti extant in archivio citati monaſterii Montis-Virginis, in charta pergamena & characlere Longobardico exarata: qua inde fideliter extracta, & manu Caroli Antonii Taſcenne Notarii publici ſignata, & a Joanne Jacobo Jordano a Caſtello Abbate Generali Congregationis Montis-Virginis approbata, habuit*

Acta in MS. triplicia

d *Mallem legere* aggerem publicum, *uti supra dixit quod* citerior: *atque in altera ripa fuerat occisus Senator.*
cap. 2.
e *Forte legendum* ulteriori ripa; *nam* interior *idem esset*
f *Idem MS.* Verentur publicum edictum ab impiissimo Cæsare prolatum, & nullus &c.

D. P.

DE S. COMINIO SIVE COMITIO

MARTYRE CATANÆ IN SICILIA.

CIRCA A. CCLXX

Numerus Martyrologiis

OCtavius Cajetanus, *in suis tomis de Sanctis Siciliæ, deplorat sapius funestas Siciliæ clades, a Saracenis aliisque barbaris illatas, per quas plurima monumenta & varia Sanctorum memoria perierunt, magnaque tenebra rebus sacris sunt effusæ; confidens alimnde lumen aliquod suboriturum, quod nos subinde conamur accendere. Hoc faciet, quod Florentiæ ex MS. Mediceæ bibliotheca Martyrologio, & alio Caroli Strozzi Senatoris, atque ex tertio ibidem per Franciscum de Bonaccursiis Presbyterum anno* MCCCCLXXXVI *edito, eruimus memoriam* S. Cominii, *de quo ad hasce Kalendas Majas ista leguntur:* Apud civitatem Catanensium provinciæ Siciliæ, passio S. Cominii Martyris sub Claudio Imperatore.

2 *Descripsimus nos ex MS. ecclesiæ Cathedralis S.*
B *Martini in civitate Lucana Passionem* S. Comitii Martyris, *hoc principio:* In diebus illis, in Catinensium civi-
Acta in Lucensi, pro dele Lucensi MS. tate, Provincia (*correctius legerunt alii*, Provinciæ Siciliæ) in loco qui dicitur inter Primum, sub Claudio Imperatore orta est persecutio Christianorum. *Finiuntur eadem Acta his verbis*, Celebratur autem natalis ejus pridie Kalendarum Majarum. *Hæc tam exigua diei unius & unius litterulæ differentia non persuadet diversos esse, hunc, cujus ista habentur Acta; & eum, cujus mentionem faciunt predicta Martyrologia, quorum auctores verosimiliter habuerunt pre oculis MSS. alia, in quibus legebatur*, non pridie, *sed* ipso die Kalendarum Majarum. *Itaque trium librorum Florentinorum auctoritatem preponentes uni Lucensi MS.* (*in quo, forsitan propter Kalendas Apostolorum cultu impeditas, Legenda ista ad precedentem diem retracta fuit*) *& in medio relinquentes* Cominius, *an* Comitius *legi debeat, ipsa Acta damus hoc loco, nisi ea prorsus indigna nostro opere judicavissemus ad* XXX *Aprilis: utpote sic scripta, quasi ipse Imperator Claudius, in Sicilia præsens, hominem barbarum,*
sed falsolus *qualis fuisse Sanctus dicitur, oblato filia Claudia matrimonio voluisset a Christi fide avertere, in eaque constanter multiplici tormento tentasset pervertere.*

C 3 *Consideratione interim digna putamus Acta ista, non quia veram continent passionis historiam; sed quia, ut multa ejusmodi alia, certam quodammodo faciunt veritatem Martyrii, ab ejusmodi nominis Martyre pro Christo obiti, ac vulgo per traditionem crediti, post plura autem sæcula infeliciter descripti. Hoc autem factum non fuisset, nisi Reliquiæ corporis alicui in Sicilia publicum habuissent honorem, vel postea saltem, ad aliquam Hetruscæ litteræ civitatem delatæ, ibidem suam venerationem obtinuissent: tali enim occasione deprehendimus sæpe medio ævo conscriptas Legendas,* *ex quibus tamen multa antiquitatis monumenta confici possunt,* *ab hominibus piis magis quam doctis; nequaquam absurdum arbitrantibus, exigua historiæ semina per traditionem accepta extendere in formam narrationis amplioris, qualem suo quisque animo ex alibi lectis concipiebat.*

4 *Gallieno Imperatori a militibus interfecto suffectum Flavium Claudium, ad annum* CCLXIX *narrat Baronius,* E *eumque ostendit fuisse Christianis infensissimum: proinde fieri facillime potuit, ut etiam in Sicilia, sub ejus nomine, Præfectorum aliquis resuscitarit persecutionem, ab Imperatore Valeriano, Gallieni quondam Collega, captam, & cum ejus morte non penitus extinctam. In Actis autem SS. Alphii, Philadelphi & Cyrini, Martyrum Leontinorum sub Valeriano, x Maji examinandis, habemus* S. Donatum *quemdam, ex Judæo Samuele Christianum, qui postea* *nec non ex ætate Donati Presbyteri qui eum baptizavit & sepelivit* *Presbyter ordinatus, rei Christianæ operam haud contemnendam navaris. Cum igitur Leontinis proximi Catanenses sint, potuit ad Donatum illum catecheseos & baptismi causa venisse* Cominius *sive* Comitius, *& ab eodem fuisse sepultus, postquam erat* decollatus, in loco qui dicitur Primum, juxta Pontem lapideum.

5 *Ceterum illius loci situm Catanensibus indagandum* *ac Sede Præsidiali Catanæ constituta.* *relinquens, hoc solum dico, solitum Præsidem & Judicem Imperatorum Catanæ residere, qui inde ad vicina* F *loca excurreret & Christianos plecteret; idque cognosci ex cæde Sanctorum* LXXV *Martyrum Mendensium ab Apophasio Judice, qui Catanæ commorabatur, morti additorum, & sectis ferro cervicibus coronatorum temporibus Diocletiani, qui quatuordecim post obitum Claudii Imperatoris elapsis annis regnare cœpit. Acta horum Martyrum habet dictus Cajetanus tomo* I *pag.* 103, *dies autem illorum martyrio sacer est* XIII *Septembris.*

G. H.

DE SANCTO MAURO LIBYCO

MARTYRE ROMANO, GALLIPOLI DEPOSITO.

SUB NUMERIANO *Ecclesia & Abbatia S. Mauri.*

GAllipolis, *seu* Callipolis, *urbs Italiæ Episcopalis in territorio Hydruntino, ad Mare Ionium, exigno Isthmo continenti adnexa, & scopulis magna ex parte vallata, atque expugnatu difficilis, ecclesiam habet* S. Mauro Martyri *sacram, in cujus territorio versus* Neritum, *vulgo* Nardum, *est* ecclesia & Abbatia consistorialis S. Mauro dicata; *ubi Abbas habet usum mitræ & baculi cum jure conferendi Minores Ordines. Vicinus huic monasterio est mons altissimus, cum crypta ibidem ad mille passus extensa, in qua diversis temporibus aliqui vitam eremiticam duxerunt. Ibidem colitur* S. Maurus Martyr *primo die Maji, cum magno accursu undique advenientium, uti didicimus ex litteris Cosmi Archipresbyteri Galateni, missis anno* MDCXLIV *Monasterium Westphaliæ, ad Illustrissimum & Reverendissimum Fabium Chisium, tunc Episcopum Neritonensem & Nuntium Apostolicum ad tractum Rheni, Legatumq; pro*
cultus 2 Maji

Vitam Græce translatam.

pace Monasteriensi, dein Pontificem Romanum, Alexandrum VII *vocatum, qui dictas litteras, una cum* Vita S. Mauri *adjuncta nobis transmisit. Est hæc desumpta ex* Menologio Græco antiquissimo, in membranis scripto, & per Martinum Vincenti, Archipresbyterum terræ Calatenæ, linguæ Græcæ peritissimum, anno MDCLII in Latinum versa. *Hanc ergo Vitam, ex ipsa charta nobis ab Alexandro* VII *donata, excudimus, & est hujusmodi.*

1 Fuit Maurus nobilissimis ac Christianis ortus *e Lybia Romam profectus.* parentibus in Lybia: sub Imperio Numeriani floruit, & a tenera ætate in sacris literis enutritus atque edoctus fuit. Adhuc autem adolescens ambos amisit parentes: qui pauperibus erogare paternas atque maternas facultates, longinquas perquirere regiones instituit. Romamque ad Principes Apostolorum profectus, a Celerino Duce detentus, atque compulsus ad *martyrio coronatur.* sacrificandum, perseveranter in fide Christi permansit.

Propterea

Digitized by Google

A propterea martyrium ſuſcepit, atque inſepultus diu permanſit. Socii vero ejus, qui ex Libya eum ſecuti fuerant, Chriſti fideles, furati ſunt ſancti Martyris corpus. Videnteſque ventos proſperos eorum navigationi, condentes illud in arca, acceptoque navigio, in Tiberim prius, deinde ad mare devecti; Libyam, eorum atque ipſius patriam, verſus navigare cœperunt. Quod cum perlatum eſſet ad Celerinum, biremem munitam ad illos inſequendos enavigare præcepit, ut eorum temeritatem (quando ejus auctoritatem contempſerant) acriter puniret. At poſt longam inſecutionem, in locum Italiæ, quem Longobardi coluerant, & præcipue in locum, qui dicitur Ortholithon, quod Latine ſonat Rectum-ſaxum, parvum navigium cum Martyris reliquiis & ejus ſociis prius, ac deinde biremis vento & undis delati fuerunt: Libyes autem, qui prius terram attigerant, habita parva temporis opportunitate, ſuſcipientes arcam, in qua Martyris condebantur reliquiæ, per arduа montis vel ſerræ (loci more loquendo) fugientes, ad quoddam antrum deveniunt, ubi ſe & arcam cum beati Martyris reliquiis (ut eis injunctum erat) comburere tentaverunt. Sed contra exuvias ſervi Dei, vim ſuam oblitus eſt ignis: nihil enim nocuit ſancto corpori. Peractis his rebus, miniſtri diaboli ad ſuum ducem & principem Romam redire ſtatuerunt atque cœperunt: & cum deveniſſent ad inſulam civitatis Callipolitanæ (prope quam Civitatem hæc geſta ſunt) in mari cum tota biteme ſubmerſi ſunt, non ſecus ac Pharao, quando populum Iſraëlis in mare Rubrum inſequebatur, ſubmerſus eſt. Nobiles ergo cives Callipolitani, cognita rei veritate, ibidem templum condiderunt ad Sancti martyris Mauri honorem, ac Summi Dei laudem: ibique ejus corpus ſervatur, ac ſociorum duorum, qui pro ejus reliquiis ibidem mortui fuerunt, & Kalendis Maji ejus feſtum celebratur, ſicut Græca ſeu Orientalis Eccleſia celebrare conſuevit ac ſolet.

AUCTORE G. H.

corpus fraſſa perſeverantibus Anſibus.

3 *Hucuſque Acta, quæ nobis dubium relinquunt, proprium ne Martyri nomen fuerit* Mauri, *an ab Gallipolitanis ipſum ignorantibus, ex communi gentis nomine, aptatum: mentio autem Longobardorum iiſdem inſerta, per inſignem parachroniſmum (quia pluribus poſt Numerianum ſæculis eorum nomen in Italia primum audiri cœpit) manifeſte docet ipſa eſſe compoſita medio plane ævo. Græca ſi nanciſcamur in fine addentur. Interim nota, quod altiſſimum illud ſaxum ſeu mons Ortholithon nominatus mari immineat, ſitque terminus diœceſeon Neritonenſis & Gallipolenſis. At Numerianus Imperator patri ſuo Caro cum fratre Carino ſucceſſit anno* CCLXXXIII, *anno ſequenti occiſus habuit ſucceſſorem Diocletianum. Viguit olim in Eccleſia Gallipolitana uſus linguæ Græcæ, ac poſt modum diu in more habuit, nunc originis gentiſque Græcanica, nunc Latina per vices Epiſcopum creare. Ejus Epiſcopos enumerat Ughellus tomo 9 Italiæ ſacræ.*

Uſus linguæ Græcæ Gallipoli.

B *Callipolim delatum eſt*

C

E

DE SS. MAR.^BUS HYPOLISTO PRESBYTERO, CRESCENTIO, ET SOCIIS DECEM, MARTYRIBUS ATRIPALDÆ IN REGNO NEAPOLITANO.

G. H.

AN. CCCLII.

Abellinum urbs, & Avellia ſeu Velia dicta.

ABellinum *urbs eſt Epiſcopalis, olim Hirpinorum, nunc Principatus ulteriori* (*ut ea provincia in regno Neapolitano appellatur*) *ad Sabatum flumen, apud Montis-Virginis radices poſita; abeſt autem a Benevento Metropoli ad* XVI *M. P. a Neapoli* XXX. *Initium & nomen hujus urbis credunt aliqui ab* Velia, Vellia, *ſive* Avellia *urbis finitima ruinis aſſumpſerunt. Habemus litteras a Canonicis Atripaldenſibus ad nos miſſas ac ſingulorum nominibus ſubſignatas, in quibus aſſerunt, dicta urbis prope Atripaldam ſpectari etiamnum antiqua veſtigia, integri capacia milliarii. Hanc* urbem ingreſſum S. Hypoliſtum *de quo hic agimus*, convertiſſe octo hominum millia, *quos Abellinum hodiernum, licet non ita pridem amplificari cœptum, capere nequiverit. Præterea in hodierno Abellino non eſſe* montem Capitolinum, *ex quo* S. Hypoliſtum præcipitatum *Acta indicant; eſſe vero juxta Atripaldam, inter ruinas dictæ* Velia, *vulgo nunc* Toppolo *dictum, & Sabato anni imminentem, qua magis conveniunt Actis. Verum quia* S. Hypoliſtus *ſub Diocletiano eſt martyrio affectus, & memoria Abellini extat multo antiquior,* Abellinum *Ptolemæo, & Plinio lib.* 3. *cap.* 11 Abellinates Hirpinorum *oppidani, & Frontino de Coloniis* Abellinum, ducta colonia lege Sempronia; *arbitramur nomen* Velia, Vellia, *ſive* Avellia *potius datum ipſis ruinis, per aliquem contemptum, proprium que & integrum nomen ejus olim fuiſſe* Abellinum *remanſiſſeque penes urbem e ruinis extructam.*

In hujus diœceſi Atripalda.

2 *Abellinenſes Epiſcopi vix ulli ante ſæculum duodecimum numerantur. Aliquis ſub Symmacho Papa refertur* Timotheus *nomine; alter, ſed non indicato nomine, in Chronico Fulconis Beneventani; ac tertius* Joannes, *ad annum* MCXXIV *relatus, cum ſuis ſucceſſoribus apud Ughellum tomo* 8 *Italiæ Sacræ, qui inter alia præmonet iſta:* Diœceſis Abellina, ſatis ampla, continet oppida decem & novem: inter quæ Atripalda, frequentia hominum & Sanctorum Martyrum cœmeterio illuſtris. Hic ſub Confeſſione ſeu Crypta ſupra mille & trecentos annos corpora Sanctorum Hypoliſti ſeu Hippolyti ac Sociorum, tum & Sabini Epiſcopi & Confeſſoris, ac Romuli Levitæ jacuerunt occulta: ſuperioribus vero annis reperta, decentiorem in locum translata ſunt. Eorum inventionis atque translationis hiſtoriam narrat doctus Bollandus tomo 2 Februarii die XIV. *Imo die* IX, *ubi agitur de SS. Sabino & Romulo, unde quæ ad S. Hypoliſtum ſpectant infra repetemus.*

abiis Hypoliſti corpus

3 *Colunt* S. Hypoliſtum *Atripaldenſes ut præcipuum Patronum, atque cum iis Eccleſia Abellinenſis, ad haſce Kalendas Maji: quo die in pervetuſto MS. Martyrologio Romano Ducis Altempſii iſta leguntur*, S. Hypoliſti Martyris. *In MS. Vaticano ita:* In civitate Avellina S. Ypoliſti Martyris, *neglecta aſpiratione. Ferrarius in Catalogo generali haſce Kalendas ita auſpicatur:* Apud Abellinum S. Hippolyti Presbyteri & Martyris ſub Diocletiano. *In Breviario Ordinis Montis-Virginis, a S. Guilielmo* (*de quo agendum* XXV *Junii*) *fundati, anno* MDLV *Venetiis excuſo, celebratur feſtum* S. Hypoliſti pridie Kalendas Maji, *quod hic dies ſolemnitate SS. Philippi & Jacobi impediatur. Iterum Ferrarius in dicto Catalogo generali eumdem refert ad diem* XI *Februarii his verbis:* Apud Abellinum in Samnio S. Hippolyti Presbyteri & Martyris, *& in notis obſervat etiam* Hippolyſtrum *appellari, ita que ſcriptum reperitur ſemper in Actis quæ dabimus. Joannes Vincentius Ciarlantus, in memoria hiſtorica Samnii lib.* 3 *cap.* 5, *arbitratur ob corporis aliquam inventionem aut tranſlationem referri ad dictum* XI *Februarii. David Romanus, in Indice Divorum regni Neapolitani, conjungit cum SS. Atripaldenſibus Sabino & Romulo, & apponit diem* XVII *Februarii: ſed hi ſeorſim, ut dictum eſt, referuntur* XIV *Februarii. Denique* S. Hippoliti imago in muſivo S. Priſci Capuæ *viſitur, quam hujus* Hypoliſti *eſſe arbitratur Michael Monachus in Sanctuario Capuano pag.* 570.

hujus cultus facer 2 Maji.

10 Aprilis, F

11 Februarii, & 18

4 *Acta duplicia S. Hypoliſti extant in archivio citati monaſterii Montis-Virginis, in charta pergamena & characlere Longobardico exarata: quæ inde fideliter extracta, & manu Caroli Antonii Taſcenna Notarii publici ſignata, & a Joanne Jacobo Jordano a Caſtello Abbate Generali Congregationis Montis-Virginis approbata, habuit*

Acta in MS. ſyriplula

AUCTORE G. H. *Ista prima hic dantur.*

Hyacinthus Rugerius de Atripalda Ordinis Prædicatorum, Sacræ Theologiæ in regali Conventu S. Ludovici Aversæ Professor: a quo eadem aliquot notationibus illustrata accepit Silvester Aiossa, & Capuæ ad nos transmisit. Nostra admodum antiqua sunt: antiquiora tamen ea quæ damus, & forsitan ante sæculum x *scripta. Alia, in substantia eadem, verbis ditiora (ut forte pro Lectionibus totius Octavæ ad Matutinum usui essent) non habentur integra, sed solum primæ tres Lectiones: proinde non est visum operæ pretium ipse dare. Sed nec tertia quædam, Romæ inventa & ex Vaticano Codice* 5334 *transcripta, visa sunt efferenda in lucem (quamvis secundorum Actorum defectum supplere potuissent, utpote sub eadem fere verborum serie ex ipsis accepta) eo quod in re nihil diversum contineant a primis: scripta cum jam Mons-Virginis religione nova insignis haberetur, ut colligitur exinde quod distantiam loci ab ipso monte explicent in principio. Ordiuntur autem hæc ab insigni parachronismo, quo adventum S. Hypolisti in Italiam sic notant:* Regnantibus Diocletiano & Maximiano Imperatoribus, Decio & Grato Consulibus, anno salutis ducentesimo septuagesimo septimo. *Exorsus est Diocletianus Imperator totis* XXXIV *annis post Consulatum* B Grati & Decii, *qui annum vulgaris Æræ* CCL *signat. Maximianum autem allegit Imperii sui consortem, anno decimo sexto ejusdem Æræ* CCLXXXII, *regni autem proprii* III: *quod satis est indicasse, ut appareat, quam male in allegato Actorum ultimorum principio cohæreant singula.*

Italice exstat Compendia Indicamus.

§ *Vitam Italice scriptam capitibus quinque deduxit Paulus Regius Episcopus Equensis parte prima de Sanctis regni Neapolitani a pag.* 555 *ad pag.* 574. *Compendium extat in Breviario dicti monasterii Montis-Virginis, scripto in pergameno anno* MCCCCLII, *quod itidem inde accepimus aliud habet Ferrarius in Catalogo Sanctorum Italiæ ad diem* XI *Februarii,*

ACTA MARTYRII

Ex vetusto MS. cœnobii Montis Virginis.

1 HYpolistus Sacerdos ex Antiochia, divino nutu *a* Avellinum Samnitorum urbem venit: ubi mirifice Evangelium prædicavit. Cum sacrificium, quod uni Deo debetur, fieri dæmonum simulacris ferre non posset; magnam gentium multitudinem, Dianæ templo immolantem, ab illa impietate removere conatus, eos ad Christianam religionem est cohortatus. Ejus sanctitatem miraculis notam Deus fieri voluit: dæmones enim effugavit, cæcorum oculos aperuit, varios morbos & insanabiles curavit, solo invocato Jesu Christi nomine. Quibus sane miraculis *b* hominum millia fere octo fidem Christi susceperunt. Itaque ab eisdem Dianæ templum solatum, una cum ejus simulacro fracto, Christo erectum est. Quo audito innumera populorum multitudo ad eum audiendum confluxerunt; qui auditis ejus verbis ad Christianam religionem converti sunt. Postea precibus exoratus, Samnium (quod Beneventum dicitur Samnitorum caput) abiit, ubi & verbis & exemplo Christi fideles ad martyrii palmam adhortatus est; qui præcepta divinæ legis optime eruditi, uni Deo cæli & terræ reddebant honores.

a

Octo millia prædicatione & miraculis ad fidem convertit;

C

b

2 Avellinum reversus, ædiculam prope Jovis templum sibi extruxit, ubi assidue prædicabat, die noctuque orationibus intentus. Cum autem in Jovis statua dæmon se responsa daturum negaret, dum ibidem Jesu Christi servus moraretur; conquisitus inventus est Hypolistus, & alapis percussus, ad senatores Firminum, Fortunatum & Faustinum rapitur; eique proposita capitali pœna, idolo nisi sacrificaret, libere negavit se dæmonibus cum honorem velle tribuere qui Deo cæli debetur. Quibus verbis commoti Jovis Pontifices, cum sputis & virgis cæsum

Inter fragmenta reliquiæ ejus.

nonnullis vulneribus plagaverunt: Qui postea vinctis post terga manibus, & ad *c* montem Capitolinum perductus, in foro dejicitur. Ibi ejus fidei constantia varie tentata est. Cumque idololatræ ipsum orantem circumdarent, Angelus Domini luce clarissima circumfusus apparuit, confortans eum; qui postea evanuit. Quod magicis artibus Pontifices templi tribuentes, invidia moti suaserunt turbis, ut Hypolistum tamquam magum e medio tollerent. Interea Pontifex quidam ex illis, Basillus nomine, dissolutis ejus manibus, thuribulum ei porrexit, ut Jovis simulacro thus adhiberet. At ipse, dejecto thuribulo ac spreta illorum prava impietate, eos graviter increpavit. D

c

3 Hinc accenduntur iracundia gentes, & ab eis sputis, luto, variisque contumeliis afficitur, ac fustibus inhumane percutitur. Qui dum eos hortabatur ut Christo servirent, templum fulgure e cælo tactum concidit, ac Jovis statua confringitur, & multi eorum opprimuntur. Quo facto majori ira succensi, eum acriter lapidaverunt: postea ligatis pedibus ad flumen Sabatum usque crudeliter per vallem raptari fecerunt: qui toto corpore lacerato, sacroque capite abscisso, migravit ad Dominum. Sanguis ejus, qui oram fluminis tinxit, aquam eo in loco salutiferam & pisces *d* mansuetos reddidit. Passus est post Christum natum circa annum *e* trecentesimum tertium, Kalendis Maji, Diocletiano & Maximiano Imperatoribus, Marcellino summo Pontifice.

Idolatrarum templo divinitus collapso

E

mortis dolitur: d e

4 Quod ubi perpetratum est, Senatores edixerunt ne quis Martyris Corpus, canibus & feris devorandum relictum, humaret. Sed Deus, qui custodit ossa Sanctorum suorum, duarum mulierum animos disposuit, ut corpus ejus a quo baptizatæ erant sepelirent. Quæ nocte intempesta, spreto Senatorum edicto, dilaceratum corpus undique collegere; & illud sindone involutum, eo in loco per spatium mille passuum, ubi nunc Altripalda nobile oppidum condita est, in foveam, quam ligonibus effecerant, sepelierunt. Avellinum postea reversæ, id nonnullis Christianis prodiderunt: qui eo se contulere ut Martyris corpus asportarent: verum per subitum terræ motum & intrinsecum timorem non licuit. Quam ob rem ibi templum post persecutionem Diocletiani Imperatoris condiderunt, & corpus secreto Oratorio infra templi pavimentum in marmorea *f* urna locaverunt: quæ circa tres dies ejus *f* festivitatis Manna *g* exsudat, quod innumeris confert salutem fidelibus. *g*

corpus feris objectum, sed a fidelibus humatum.

manna fudit

5 *h* In quo oratorio sive facello, in progressu postea temporis, corpora Sanctorum Sabini Episcopi & Confessoris, & Romuli ejus Leviæ sepulta sunt. Anno Domini MDCIV Templum vetustum, sancto Hypolisto *i* dicatum, sumptibus totius communitatis *i* Atripaldæ funditus instauratum, & magnificentissime constructum est. *h*

ANNOTATA.

a *Rogerius mallet* Avellinum *seu* Vellinum *legi, de qua supra actum.*

b *Hæc octo millia potuerunt esse etiam ex vicinis locis, & paulatim conversa.*

c *Asserit Rogerius se anno* 1644 *observasse fragmenta quædam, velut ingentia saxa templi Jovis, in dicto colle seu monte Capitolino, ideo sic dicto.*

d *Alia* 3 *his verbis rem explicant.* In loco etiam fluminis Sabati, ubi ejus aquas decollati Martyris sanguis intinxit, aquatilia, alias fugacissima, mansueta esse testantur, & aquam in loco ipso gurgitis jucundiorem & salubriorem esse utentibus asserunt.

Digitized by Google

A runt. *De præterito tempore nil dubitans Rogerius, de præſenti nihil audet aſſerere, addit tamen.* Franciſcus Paſcha, Civis meus, retulit mihi, piſcatores aliquos id fuiſſe teſtatos, nimirum, in aliis ejuſdem fluvii partibus aliquando piſces, vulgo Truttas nuncupatos, non potuiſſe capere: in ea tamen fluvii parte cepiſſe. At certe, non magni momenti res iſta mihi videtur: conſideratione tamen dignum cenſeo, quod, ſaltem circa martyrii tempora, anniversaria nocte feſtivitatis ejuſdem Sancti (ut ſcripſerunt quidam, referuntque alii) lumina quædam, velut faces accenſæ, intus aquam prædicti fluvii cernebantur; in illa nimirum parte, in quam projectum fuit caput ſancti Martyris. Aliquid huic ſimile ſcribit Ferdinandus del Caſtillo, 1 parte Hiſtoriarum S. Dominici lib. 1 cap. 63

c *Annum* 303 *correxi, quo Marcellinus adhuc Summus Pontifex erat: nunc autem erat annus* 306. *& jam ante ſe Imperio abdicarant dicti Imperatores.*

f *Rogerius mallet legi*, in lateritio tumulo ſeu cementario, *quod in ſimili ſit corpus inventum: ſed potuit aliquando mutatum fuiſſe: & marmorum meminerunt Acta* 3.

g *Idem hunc ſudorem attribuit corporibus SS. Sabini &* B *Romuli. Sed cum aliis etiam Ciarlantus ſupra indicatus de corpore S. Hypoliſti illud ſcribit. Acta* 3 *ſatis ambigue loquuntur*, In ſequenti tempore fabricavere baſilicam; & adytum ſecretius ibidem efficientes, abſidam prope altare Martyris conſtruxerunt, & aliorum Sanctorum ex utroque latere compoſuere ſarcophaga. Ex illis autem marmoreis abſidæ cruſtatis, in teſto & poſt feſtum illius, dein toto ipſo triduo ac quibuſdam etiam aliis ſolennibus anni temporibus, guttatim aqua delabitur: qua epotata, languentes ex fide priſtinam incolumitatem adipiſcuntur. *Quomodo autem SS. Sabini & Romuli corpora liquorem emanent, vide accurate deſcriptum* 9 *Februarii fol.* 335 *num.* 27 *&* 28.

h *Reliqua nuper videntur adjecta, cum deſcriberentur hæc, quæ Bollandus noſter in Februario num.* 8. *&* 9. *a Regio ſumpta exiſtimans, totam vitam eo recentiorem eſſe credidit, quod in ſolam fortaſſis Appendiculam quadrat.*

i *Ita hic ſemper ſcriptum fuerat, ex uſu veroſimiliter medii ævi, quando hæc Acta compoſita exiſtimo; hoc enim ſuadet cura notandi num.* 3. *non tantum annum Chriſtianæ Æræ, ſed etiam Romani Pontificis tunc ſedentis nomen.*

Quibus inventis ultra tunc procedere cives noluerunt: ſed, eorum Præſule Illuſtriſſimo conſulente ac decernente, amplificare ſtatuerunt cryptam, duas alias illi quas nuncupant alas. Septemtrionem verſus, addendo, præter eam quæ pietate ac impenſis Principis Camilli verſus Meridiem prius addita fuerat. EX MSS.

2 Anno MDCXXXIII, quintadecima die menſis Martii, predictis additis aliis, ipſo Illuſtriſſimo Juſtiniano, ſuoque Generali Vicario Joanne Baptiſta Gripho (præſente in primis Illuſtriſſimo Archiepiſcopo Tarentino D. Thoma Caracciolo, Præſule tunc Cyrenenſi) ad corpus S. Hypoliſti, quod in loco, ſecundum antiquam firmamque traditionem prius indicato ſeu digitis oſtenſo, ad ingreſſum ſanctæ cryptæ dextera ex parte ingredientibus occurrente, inventum fuerat, unacum aliis illis juxta ipſius loculum corporibus Martyrum, quæ cum S. Hypoliſti corpore E videbantur eſſe numero quinque, effodere facientibus, alia octo Sanctorum corpora inventa fuerunt. Caputque S. Hypoliſti, quo ſuum corpus a quibuſdam carere credebatur, ob quoſdam referentes illud abſciſſum tempore ſui martyrii dejectum fuiſſe in flumen Sabati, nimia repertum fuit creta gypſoque involutum: nec multo poſt ſubtus illud, gypſo pariter & argilla prorſus involuta pars ea funis, ſacroſancto cruore conſperſi, qua e colle Capitolino ad flumen uſque præfatum, ferocis ad caudam tauri, Sanctum Dei virum ferociores raptaverant infideles. Modoque pars illa funis in ampulla cryſtallina, e cryſtallo nimirum vulgo nuncupata di Recca, per Illuſtriſſimum Dominum Thomam Caracciolum Tarenti Archiepiſcopum (ſicut & eodem tempore annulus aureus, in uno ex duobus Martyrum puerorum tumulo repertus) magna cum devotione ſervatur: & pro aſſervando in ea capite ſancti Martyris, ut interim theca fieret argentea, concluſum fuit atque ſtatutum.

ACTA TRANSLATIONIS

Ex MSS. Abellinenſi.

C 1 ANno MDCXXIX, in generali viſitatione Illuſtriſſimi Domini Bartholomæi Juſtiniani, Epiſcopi Avellinatis & Frequentenſis, ob firmam civium traditionem ſculptamque in tumulo S. Romuli inſcriptionem, qua dicitur ANTE SPECUM MARTYRUM, ſupplicantibus Magnificis de Regimine ac Reverendo Canonicorum Collegio, licentiam conceſſit idem Illuſtriſſimus Juſtinianus in prædicta crypta effodiendi, ut ipſa Martyrum corpora inveniri poſſent; ipſoquemet Illuſtriſſimo præſente, aliiſque ſelectis ad hoc perſonis, inventum fuit ex muſivo pavimentum, quod initio memorabatur; & ſuper eo parvula quædam, quatuor ad palmos elevata muris, hinc inde teſtudo, ſepulcraque; & in ſepulcris Martyrum corpora: quæ tunc non apparebant niſi numero quinque, a dextris ejuſdem pavimenti compoſita.

3 Anno ſalutis MDCXXXIV, die prima menſis Maji, ad primum ingreſſum quem fecit poſſeſſionis ad oppidum Illuſtriſſimus & Excellentiſſimus Princeps Franciſcus Marinus Caracciolus, Atripaldenſium Dux; Illuſtriſſimus & Reverendiſſimus Epiſcopus Cyrenes D. Thomas Caracciolus, Archiepiſcopus nunc Tarentinus, Atripaldam venit; ac voluntate & expreſſo conſenſu Illuſtriſſimi & Reverendiſſimi D. Bartholomæi Juſtiniani, cum Sacrum feciſſet, caput ſancti Martyris Hypoliſti rite & ſolenniter in argentea theca repoſuit; illudque aſportari proceſſionaliter per oppidum juſit, quod & fuit executioni mandatum. *eiuſdem exaltatio.* F

5 Corpus autem glorioſi Martyris, & alia duodecim corpora Sanctorum, juxta ipſius loculum reperta, Septemtrionem verſus ad ultimæ alæ caput aſportata fuerunt; & ligneis in capſulis, loco depoſiti, collocata ſuper altare: in quo adeſt nunc icona Sancti ipſius Hypoliſti ac ſociorum, donec Deo dante decentioribus valeant monumentis aſſervari.

6 *Hactenus Acta* &c. Vide Append. pag. 756. col. 2.

Digitized by Google

G.H.

DE SS. COLUMBA EJUSQUE SORORE

MARTYRIBUS TURAGII IN LUSITANIA.

AN. ccclI

EBora diſtat leucæ ſpatio templum Deiparæ, Turagium vocant: non longe videntur veteres parietinæ & aquæductus, quo in loco fama, eſt, multos pro Chriſti fide ſanguinem fudiſſe: quos inter Epiſcopus cum duabus ſororibus animam feliciter egerunt; quarum una Columba nuncupata. Ubi vero alia cruore terram imbuit fons ſtatim proſiliit, a noſtratibus Fons ſanctus appellatus: quamobrem multi adverſa valetudine tentati in illo abluuntur. *Ita Antonius Vaſconcellius in Deſcriptione regni Luſitaniæ num.* 14, *& ex eo Ludovicus dos Anios in Horto Luſitanico cap.* 17, *& Tamajus Salazar ad diem* XX *Auguſti, ad Acta S. Columbæ Virginis & Martyris Conimbricenſis. Diem venerationis* S. Columbæ ejuſque Sororis vulgo Anominatæ, quaſi Anonymæ dictæ, *aſſignat Georgius Cardoſus in Hagiologio Luſitano hunc primum Maji*: *ac* fratrem Epiſcopum *appellat* Jordanum *aſſeritque eum coli ſolitum die* VI *Auguſti*, *&* tempus martyrii *addit fuiſſe* annum CCCIII imperante Diocletiano.

B

2 *Extat, eodem Georgio Cardoſo atteſtante, Lectionarium antiquum apud Antonium Mendez, Priorem Eccleſiæ Turagienſis, in quo iſta verba de ipſis leguntur*: Per prædicationem Vincentii, in triduo comprehenſionis ipſius, multas animas Deum acquiſiviſſe, Quare videtur certum multos alios tunc temporis ſub Daciano Eboræ martyrium paſſos fuiſſe, inter quos Columba & Epiſcopus ejus frater &c. præcipue ubi dicebatur Cavea martyrum. *Hinc ergo petenda ratio temporis, ſuperius indicata: quæ ſi vera eſt, vehementer ſuſpectum mihi redditur* Jordani *nomen, ne gratis co fingatur appellatus S. Columba frater Epiſcopus. Hoc enim nullum unquam vocitatum invenio, niſi qui Teutonica gentis ac linguæ eſſet: ipſum certe aut ab origine Teutonicum eſt, aut ex nomine Latino* Gordiani *per Teutonicam contractionem formatum. Tale autem non penetraſſet in Luſitaniam niſi ſæculis aliquot poſt extinctam gentilitatem. Quod Luſitanis proponimus excutiendum, ut aliquid certi ad diem* VI *Auguſti proferri poſſit. Demum addit Cardoſo brevem Relationem martyrii horum impreſſam eſſe Ulyſſipone, anno* MDCXLIV, *quam non vidimus. Ante relatus* S. Vincentius Martyr Eborenſis *colitur* XXVII *Octobris*.

E

G.H.

DE SS. ACIO ET ACHEOLO

MARTYRIBUS AMBIANI IN GALLIA.

1 MAII

AMbianum, *urbs Galliæ Belgicæ antiquæ, Epiſcopalis, & hodierna Picardiæ ad Somonam fluvium caput, Sanctos hoſce Martyres colit: quorum memoria inſcripta fuit antiquo Martyrologii Hieronymiani apographo Corbejenſi, Pariſiis excuſo, his verbis*: Ambianis civitate natalis SS. Agii & Acioli Martyrum. *Ex antiquo Martyrologio Eccleſiæ Cathedralis Ambianenſis hæc ita ſolebant annuntiari*. Ambianis civitate depoſitio ſanctorum Martyrum Acii & Acheoli. *Quæ etiam ſimili modo referuntur in aliis Martyrologiis MSS. & excuſis. Sanſſajus in Martyrologio Gallicano, hoc eos elogio exornat*: Ambianis beatorum Martyrum Acii & Acioli, qui poſt nobile fidei certamen, ibi multarum opitulationum gloria coruſcant.

Cultus ſacer. 2 Beati

C

2 *Habemus antiqua Breviaria Eccleſiæ Ambianenſis, anno* MDL *&* MDLIV *excuſa: in quibus Kalendis Maji Officium totum ſit de Sanctis Apoſtolis Philippo & Jacobo, poſtridie autem Kalendarum earumdem celebratur* Commemoratio Achii & Acheoli Martyrum, ſub ritu Semiduplici cum novem Lectionibus: *in quibus explicatur hæc ſententia*, Si Deus pro nobis quis contra nos; *quaſi hæc unica vox Martyrum fuiſſe*, inter falſa opprobria & crimina objecta, inter ferrea vincula & carceres, inter ungulas & dilacerationes membrorum: *& pro dicti confirmatione adfertur illud Apoſtoli:* quia Deus proprio filio ſuo non pepercit, ſed pro nobis omnibus tradidit illum, *Hæc ibi. Feſtum illud modo tranſlatum eſſe ad diem* IV *Maji cognovimus ex Schedis D. Mauritii du Pres, Ordinis Præmonſtratenſis, inde tranſmiſſis*.

1 Maii

& 4 Maii.

3 *Dedimus Vitam S. Salvii Epiſcopi Ambianenſis, ad diem* XI *Januarii: ubi numero* XI *iſta leguntur*: ed & Sanctos Dei Firminum Epiſcopum & Confeſſorem, Aceum quoque & Aceolum Martyres Chriſti, in crypta orientali reverenter condidit, & decenter exornavit. *Floruit S. Salvius ſub initium ſæculi ſeptimi: Firminus colitur Kalendis Septembris, ab eoque dicitur extructum olim fuiſſe templum Deiparæ Virginis extra urbem, ad quod poſtmodum* corpus S. Acheoli ex eccleſia S. Petri translatum, *tot miraculis claruiſſe fertur, ut templum ſit S. Acheoli*

Corpus a S. Salvio conditum

templum S. Acheoli

de inceps appellatum. Rorico Epiſcopus Ambianenſis Canonicos Regulares S. Auguſtini anno MLXXXV *ibi conſtituit. Charta &c* Vide Append. pag. 760. col. 1. *Succeſſor Roriconis Gervinus, confirmavit omnia, quæ iſte in gratiam S. Acheoli conceſſerat, & ſuperaddidit prebendam Eccleſiæ Cathedralis B. Mariæ, ita tamen ut tenerentur Clerici S. Acheoli & ipſe Prior, pro vicibus ſuis, hebdomadam implere in Eccleſia Beatæ Virginis*.

cum Abbatia

4 *Conſuli circa hæc poſſunt Sammarthani in Gallia Chriſtiana, tam in Epiſcopis Ambianenſibus, quam in Abbatia S. Acheoli, ubi exemplar conſtitutionis Epiſcopi Roriconis, e veteri tabulario deſumptum, extat: excuſum etiam a Luca d'Acherio tomo* 2 *Spicilegii veterum Scriptorum pag.* 601. *Primus Abbas hujus cœnobii fuit* Deodatus, *ut conſtat ex charta Theodorici Epiſcopi Ambianenſis, qui dictum Prioratum anno* MCXLV *in Abbatiam erexit. Reliqua Acta horum Martyrum intercidiſſe indicavit nobis memoratus ante Mauritius du Pres*. Adventus reliquiarum SS. Acii & Acioli, in baſilica S. Quintini die XIX Maji, *memoratur in MS. Martyrologio Lateranſi. Aliquas earum reliquias aſſervari in eccleſia Carthuſianorum Abbavillæ tradit Ignatius Joſephus de Jeſu Maria lib.* 1 *Hiſtoria Eccleſiaſtica Abbavillana cap.* 54.

Reliquiæ in S. Quintini,

& Abbavillæ.

5 *Andreas Sanſſajus, præter ſupra relata, iterum in Supplemento illa tradit*: Carpentoractæ natalis ſanctorum Martyrum Acii & Acioli quorum venerandæ exuviæ ad Ambianos translatæ, inſigne templum & cœnobium, quod ad muros pene civitatis viſitur, ſub eorum nuncupatione excitarunt. *Hæc ibi. Verum multum timemus, ne nomen* Carpentoractæ *fuerit in aliquo MS. perperam huc tranſlatum ex Actis S. Andeoli, quæ ſupra dedimus, idque Sanſſajus abſque ullo examine huc tranſtulerit. Eſt* Carpentoractæ *urbs Epiſcopalis & caput Venuxini Comitatus, in ditione Pontificia ſub Metropoli Avenionenſi, ab Ambianis magna parte regni Franciæ diſſita: eoque minus verosimile redditur, quod ſine antiqui alicujus ſcriptoris teſtimonio primus aſſeruiſſe Sanſſajus invenitur*.

An Carpentoractæ aliqua ſacra.

D E

Digitized by Google

DE SANCTIS MARTYRIBUS AFRIS

QUINTIANO, ELEUTHERIO, SIVE HELEOTHERO, GAGO, ALEXANDRO, ET SATURNINO. G.H.

1 MAII *Apographum Martyrologii Hieronymiani Epternacense, quod ab initio Januarii tamquam noſtrum produximus, poſt relatos Apoſtolos Philippum & Jacobum, mox hanc claſſem Martyrum his verbis ſubjungit:* In Africa Quintiani, Eleutheri, Gagi, Alexandri, Saturnini. *Antiquum MS. monaſterii Richenaugienſis ſive Augiæ-divitis prope Conſtantiam in Suevia, duos ex eis ita adducit:* In Africa Quintiani, Eleutherii. *In MS. Helvetico Rhinovienſi ſolum lego,* In Africa Quinti, *pro* Quintiani. *In apographis Martyrologii Hieronymiani Lucenſi, Cerbejenſi & Blumiano, prædicti omnes, omiſſo loco, Apoſtolis Philippo & Jacobo quodammodo adjunguntur, & ſic exprimuntur:* Quintiani, Heleotheri, Gagi, *ſive* Gaji, Alexandri, Saturnini. *Origo erroris, quod palæſtra martyrii* Africa *omittatur, videtur attribuenda culpæ amanuenſium, per quam* Hierapolis, *ubi S. Philippus paſſus eſt, non Africæ, uti debebat, ſed Africæ fuerit adſcripta. In Auctario Greveni ad Uſuardum referitur die* XV *Maji* S. Quintianus, *quem hunc eſſe arbitramur. In MS. Hibernico monaſterii Tamlactenſis memorantur,* Quintianus, Eleutherius, Alexander, Saturninus & Gajus, *cum magno conſenſu aliorum apographorum.* Gagi *nomen idem eſſe quod* Caji *plurimis exemplis monſtrari poſſet, niſi ea toto hoc opere paſſim obvia eſſent.* Eleutherium *vel* Eleutherum *proprie ſcribendum, qui ſuperflua aſpiratione & diphthongo magis barbara in pluribus MSS. vocatur* Heleotherus *dubitabit neme, qui Græcæ vocis, libertatem denotantis, uſum noverit. De loco, tempore, & martyrii genere nihil definire poſſumus vel per conjecturam proponere, in ſilentio & defectu ſcriptorum antiquorum.*

DE SANCTIS MARTYRIBUS

APOLLONIO ET EUPHEMIO. G.H.

2 MAII *Relatis Martyribus Afris ſubjungitur in quatuor apographis Martyrologii Hieronymiani hoc par Martyrum, nullo appoſito loco, his verbis:* Et alibi Apollonii, Euphemii, *ſive* Eufemi. *Hactenus plures dati ſunt* Apollonii Martyres, *at nullus* Euphemius, *quantum recordamur. Sunt aliquot in ſexu femineo* Euphemiæ *ut liſtur ex Indicibus Martyrologiorum poteſt indagare & ſcire.* Apollonius *memoratur in MS. Tamlactenſi. Quid ſi* Euphemius *huic junctus* Euphebius *ſit, ſive* Ephebus, *& ambo una cum Proculo relati* XV *Februarii, tamquam Interramnæ paſſi, hic rurſum referantur occaſione Martyrum Interamnenſium jam jam referendorum?*

DE SS. PROCULO, PELESTO, AGAPITO, ET MILITIBUS TRIGINTA ET TRIBUS SEU QUATUOR, G.H.

MARTYRIBUS INTERAMNÆ IN UMBRIA.

2 MAII *Interamna, Umbriæ urbs antiqua & Epiſcopalis, plures habet Sanctos, pro fide Chriſti Martyres effectos: inter quos jam inſinuavimus ad diem* XV *Februarii a nobis commemoratos* SS. Proculum, Ephebum & Apollonium: *Præter hos majorem Martyrum Interamnenſium numerum, eadem aut alio duce Proculo, exhibet apographum Martyrologii Hieronymiani Cerbejenſe Pariſiis excuſum, ſub hac verborum forma:* Interramna milliario ſexageſimo quarto Proculi, Peleſti, Agapiti & militum triginta trium. *Quæ eadem ſunt in apographis Lucenſi & Blumiano, ſed* millia *ſeu* milliaria *notantur* LXIII. *In apographo Epternacenſi, vitio amanuenſium, ita corrupte legitur:* Et Interamnæ militum XXIII *(lege* milliario LXIII) Proculi, Feliſti, Agapiti & militum XXXIV. *Qui aliis anteſignanus indicatur* Proculus, Agapitus *& Feleſtinus memorantur cum* militibus XXVI *in MS. Hibernico Tamlactenſi, item abſque militibus indicatur* Proculus *in MS. Martyrologio Eccleſiæ Aquiſgranenſi & Auctario Greveni ad Uſuardum; ſed adjuncto alio ſocio his verbis:* Item Sanctorum Ammonis Martyris & Proculi. *Prior eorum forſan eſt* Ammon monachus, *qui cum aliis hoc die refertur a Sanſſajo & Menardo in Martyrologio Gallicano & Benedictino.*

DE S. QUINTINO SEU QUINTIANO G.H.

MARTYRE IN ORIENTE.

1 MAII *Apographa quatuor Martyrologii Hieronymiani, ſupra a nobis memorata, celebrant hunc ſanctum Martyrem, ſed more ſolito his paucis verbis:* In Oriente Quintini: *ſed in Epternacenſi regrapho ſcribitur* Quintiani. In MS. Richenovienſi *legitur* In Oriente, *ſed omiſſo* Quintino, *additur* Matthæi Apoſtoli. *De hoc inter Prætermiſſos egimus. In monaſterio Tamlactenſi refertur* Quintinianus cum aliis XXIII. *Quos ſocios omittimus indicare in titulo, non ſatis auſi fidere unico iſti MS.*

Digitized by Google

G.H.

DE S. SATURNINA SEU SATURNINO,

MARTYRE EMERITÆ IN HISPANIA.

1 MAII EMerita, *urbium Hiſpanicarum olim clariſſima & amplißima, ſubminiſtrat nobis ad hunc diem ſacram venerationem alicujus Calitis, ſed qualem dixeris, virum num feminam, non ſatis conſtat. Antiquiſſimum apographum Martyrologii Hieronymiani, quod ad Epternacenſes ſpectat, iſta habet:* Emerita civitate natalis Saturninæ. *Conſentit MS. Blumianum. At contra duo alia ejuſdem Martyrologii apographa, Lucenſe ſcilicet & Corbejenſe Pariſiis excuſum, ita habent:* Emeritæ natalis S. Saturnini. *Silent Hiſpani cum Tamajo Salazar: quod horum antiquorum Martyrologiorum non habuerint notitiam.*

G.H

DE SANCTO SABA,

MARTYRE APUD GRÆCOS.

1 MAII ANtiqua *MSS. Menæa, quæ Divione apud Petrum Franciſcum Societatis Jeſu aſſervari reperimus anno* MDCLXII, *referunt hiſce kalendis Maji* S. Sabam, in fico digitis ſuis appenſum, & ſic glorioſa vita functum, & *addunt hoc diſtichon.*

Ἤνεγκε καιρὸν πρόϊμον ὀπὸς
Κλάδος σὺν χειρὸς δεσμὸν ἐκπρεπῆ Σάβα.

Attulit fructum præmaturæ ficus.
Ramus, ſuſpenſum e digitis vinctis Saban.

DE SANCTO BATA PERSA,

MARTYRE IN MESOPOTAMIA.

1 MAII CErtamen ſancti & Sacri Martyris Batæ Perſæ *indicatur ad hunc primum diem primum Maji a Græcis, in Menais excuſis & apud Maximum Epiſcopum Cytherum, his nudis & jam propoſitis verbis. At quale illud certamen fuerit, in Menologio Baſilii Imperatoris ſic exponitur.* Fuit Sanctus Martyr Batas ex regione Perſidos oriundus, ac fidem Chriſti a parentibus edoctus. Cum vero trigeſimum ætatis ſuæ annum ageret, relictis patre, matre, uxore, liberis, & omnibus quibus affluebat divitiis, peregre profectus, monaſticæ ſe ſubjecit diſciplinæ: atque in rerum divinarum ſtudio & converſatione verſatus, Martyr pro Chriſti fide occumbere exoptabat. Exorta igitur adverſus Chriſtianos perſecutione, cum reliqui qui cum ipſo erant monachi ex monaſterio aufugiſſent; ipſe ſolus in eo permanſit. Ubi deprehenſus ad Præſidem Niſibis abducitur, & ab illo jubetur Chriſtum abnegare, ſolemque atque ignem adorare. Non aſſenſit: ſed ſumma animi fiducia Chriſtum eſt profeſſus. Quocirca cum a decem ſatellitibus ambæ ejus manus fuiſſent extenſæ, ex nimia violentia humeri ejus ſunt diſrupti. Deinde cum partes genitales funibus eſſent arcte conſtrictæ, per terram raptatus eſt ac virgis percuſſus. Demum in omnibus plane corporis membris cruciatus, gladio cæſus occubuit. *Hucuſque Menologium Baſilii Imperatoris: quibus ſimilia habet antiquum Synaxarium Græcum Collegii Claromontani Societatis Jeſu Pariſiis, in quo abſque mentione* ignis, jubetur adorare ſolem: *& in extenſione manuum, dicuntur non ſolum* humeri diſrupti, *ſed etiam* reliqua corporis harmonia: *demum dicitur*, capite enſis ictu amputato, e vita deceſſiſſe. *Aliquod etiam elogium reperimus in MSS. Menais Cardinalis Maxarimi.*

Etatum ex Menologio Baſilii Imp.

Mſ. Synaxario

2 *In ſupracitatis MSS. Menais apud Petrum Franciſcum Chifletium, eadem aliquanto latius explicantur, quæ ideo placet addere, & ſunt hujuſmodi.* Memoria ſancti Martyris Batæ Perſæ. Erat hic ex Perſide, a parentibus fidem Chriſti edoctus. Cum annos ætatis circiter triginta nactus eſſet, audivit Chriſtum in Evangelio dicentem: Qui non reliquerit patrem & matrem, aut uxorem, aut liberos, aut fratres, aut poſſeſſiones, non poteſt meus eſſe diſcipulus. Et repletus Spiritu ſancto, ac divino deſiderio totus exardeſcens, reliquit omnia: ac vitam monaſticam amplexus, auſteram & laborioſam vitam duxit: & omnes monachos in jejuniis & vigiliis ſuperavit: & nulla moderatione adhibita ſenſuum appetitum domuit: ſed omnem cuſtodiam ſui adhibens, deſiderabat vitam martyrio finire. Perſecutione ergo contra Chriſtianos mota, & omnibus qui cum ipſo degebant monachis ſecundum mandatum, quod vetat ſeipſum exponere periculo, recedentibus, ipſe ſolus permanſit, exoptans martyrio deſiderium ſuum explere. Ibi ergo comprehenſus, cum jam annum in monaſtica exercitatione trigeſimum ageret, ductus eſt ad Iaſdich fratrem Barſabanæ, tunc Præſidem Tzebii. Iuſſus vero adorare ſolem, non obedivit: ſed magna conſtantia ſe Chriſtianum eſſe pronuntiavit. Quocirca manus ejus ambæ a decem militibus tanta cum violentia fuerunt extentæ, ut humeri ejus diſrumperentur: dein fuſtibus percutitur, atque in pudendis partibus funi devinctus a viginti militibus humi jacens pertrahitur. Cumque adhuc in Chriſti fide profitenda perſeveraret, ſupinus collocatur, & ſuper ventrem magnam lapidum congerim ſuſtinere cogitur. Denique cum præcordia ejus & alia infra mamillas corporis membra eſſent gladio diſciſſa, capite amputato Martyr occubuit. *Hæc ibi. Eſt nota* Niſibus *urbs Meſopotamiæ, nec dubitamus, quin ibidem* Tzibinm *fuerit, niſi hoc per errorem irrepſit pro* Niſibi. *At quo tempore ibidem vixerint* Barſabanas *&* Iaſdich *necdum potuimus ſcire. Factum id poſtquam Iovianus Imperator pace cum Perſis inita, illis Niſibin an.* CCCLXIV *conceſſit. Elogio in eiſdē MSS. hoc diſtichon præmittitur*

Lect. 1 Mss.

Mss. Menol.

Καὶ τῆς Βατᾶ τιμᾶται κλῆρος ἔνθεος,
Βατᾶ προσῆκτο ἱερὸς τὰ χωρία.
Etiam reſciſſus gladio caput Batæ,
Ad alta cæli commode acceſſit loca.

Sed luſus eſt in voce Batæ (*qua* pervium *&* acceſſibilem *ſignificat*) *ad nomen proprium Martyris collata: qui luſus Latine exprimi non potuit.*

DE

DE SANCTA FLORINA

D. P.

VIRGINE MARTYRE IN ARVERNIA.

Memorie a Jacobo Branche collecte,

ARmandus Gerard, *Sarlatenſis Canonicus, vir perquam eruditus ſacreque hiſtoriæ ſtudioſiſſimus, & jam inde a quo nos anno* MDCLXII *Pariſiis vidit, juvando quod molimur operi impenſe deditus; inter alia ſubſidia, idcirco ſubmiſſa, curavit etiam ut haberemus Vitas Sanctorum & Sanctarum Arvernia & Velauni, Gallice collectas atque in tres libros diviſas a D. Jacobo Branche, Magno-Priore Conventus Dominæ noſtræ de Pebrac Ordinis S. Auguſtini, ac Podii impreſſas anno* 1652. *Hic magna cum diligentia deductum reperimus quidquid de* S. Florina *ſciri nunc aut ſperari poteſt, ſatisque eſt ad probandum ejus antiquum atque præſentem cultum, quamvis nulli hactenus Martyrologio aut Kalendario nomen inſcriptum potuerimus reperire. Nam* S. Florina, *cujus Sanctajus meminit in Gallicano ad* XXII *Octobris, tamquam a Ludovico Epiſcopo Lingonas una cum* S. Valeria *tranſlata, ſub finem ſeculi* XIV *aut initio ſequentis, e collegio fuit Urſulanarum. De Arverna vero Sancta ita ſcribit Branche, ex Gallico fideliter Latine redditus.*

B 2 Nihil de hac Sancta ſcriptum reperio, præter Orationem Officii in Breviario eccleſiæ S. Juliani Brioudenſis, quæ Virginem ac Martyrem colit. Vidi autem

de ejus offatio

oſſa ejus in eccleſia Mazorienſi ſub diœceſi Claromontana, unius leucæ ſpatio ultra Ardes, intra capſam querneam valde antiquam & firmiter clauſam, longam pedes duos, altam unum, varieque pictam animalibus ac ſilvis. Ad probandam illius ſanctitatem oſtendunt inco-

ex puteque a

læ prædium in appendiciis Mazoriæ fundi, cui nomen Urſati, inter ſeptentrionem & Eurum, deſertis Arabiæ haud abſimilis, ubi inter alia videtur rupes, alta virgas quadraginta aut quinquaginta, ad cujus pedem Couſa rivulus fluit. In extima valle conſpiciuntur rudera veteris eccleſiæ, quæ, ſicut & ipſa vallecula tota, nomen S. Florinæ tenent: in quibus varia quoque monumenta ſepulcralia numerantur, opere antiquo laborata.

annua proceſſione ferri ſolito

Creditur autem eccleſia illa circumjectis vicis parochialis fuiſſe; eodemque ſingulis annis, prima die Maji, ipſius Sanctæ reliquiæ deferuntur pompa proceſſionali; eo quod ipſæ ſolitæ fuerint ultro in priſtinum locum reverti; cum translata in Mozariam parochia, ipſæ quoq; eo eſſent translatæ: idq; duraſſe dicitur, donec meliori conſilio decerneretur pompa iſta annua, qua

C Sancta loco ſibi dilecto ſiſteretur. Experientia vero

ad locum ubi olim eccleſiam habuit

compertum eſt, quod ſi ad egreſſum procedentium fidelium cœlum forte aut nubilum pluviumve, aut grandine fœtum fuerit, flante ſubito Horea totum ſereneretur, ut appareat gratum Deo eſſe obſequium quod ejus famulæ exhibetur.

3 Prædicti accolæ credunt antiqua traditione, cujus initium ignoratur, quod Sancta hæc fuerit indidem oriunda: neque tantum cauſa fidei, ſed etiam pudicitiæ, perſecutionem paſſa ab infidelibus, caſtitatis æque ac religionis Chriſtianæ oſoribus: e quorum manibus elapſa fugere ſolebat ab Eſtourgouxienſi vico (patria verosimiliter ſua) ad hanc valleculam, ipſius nomine dictam hodie, per ſentes ac rupes pene invias. Accidiſſe autem ſemel ajunt, ut cum jam pene manibus inſequentium teneretur, ex unius rupis, ad quadraginta vel quinquaginta virgas elatæ, præcipitio ſaltum per aerem faciens, ibidem impreſſum reliquerit ſiniſtri ſui pedis veſtigium; ſeque trans Couſam ſiterit, ſupra rupem alteram in ſilva poſitam, eique pedis ſui dexteri veſtigium impreſſerit; prout utrobique etiam nunc cernitur, & gemina cruce defixa notatur.

Idem de ut ſupra geminato rupis impreſſo.

4 De modo ac tempore martyrii nihil habet viventium memoria: crediderim poſt Diocletiani perſecutionem, quando Alemanni & Hungari Gallias vaſtavere, atque in primis Arvernenſem Provinciam, floruiſſe Sanctam. Quidquid autem hic notavi accepi, ipſo in loco exiſtens, a Domino Vicario Ardenſi, qui me videre fecit Reliquias & imaginem S. Florinæ, cum prædicta valle ac rupibus ad eamdem ſpectantibus; itemque a Domino Parocho Ardenſi, qui præſens adfuit quando Reverendiſſimus Claromontanus Reliquias Sanctæ viſitavit; nec non a Presbytero illius nepote, qui ſingula ut iſtic inventa ſunt ad memoriam meam ſcripto excepit.

E *Tempus vitæ incertum.*

5 *Hallenus Branche, qui ſi ipſam quoque orationem, in Breviario San-Julianenſi repertam, curaſſet nobis deſcriptam exhibere; non video quid ad diligentiam ab eo collatam addi ultra potuiſſet, niſi punctum unum ex Onomaſtico Sancto Peyronei, ſcilicet quod* S. Florina habet Eccleſiam & Monaſterium Ordinis Fontis-Ebraldi in Arvernia inferiori, quod ab ejus nomine vocatur Sainte Florine. *Ad tempus quod attinet, vanum videtur divinare: cum etiam quinto ſeculo multi in Galliis pagani ſuperfuerint; & ſi pudicitiæ cauſa mortem fortaſſis appetiit Sancta, potuerit ei corona martyrii etiam ſerius obtigiſſe.* Florinæ *nomen Romanum eſt, diminutivum a* Flora, *ut ante occupatas a Barbaris Gallias vixiſſe illa ibidem potuerit, parentibus Romana lege ac lingua viventibus & utentibus nata: potuerit etiam poſtea floruiſſe, in pace eccleſiarum, etiam poſt Imperii mutationem: nec enim hanc continuo ſecuta eſt lingua ac morum mutatio, præſertim in* F *provinciis a Belgio noſtro, unde Franci in Gallias fecere tranſitum, remotioribus. P. Joannes &c.* Vide Append. pag. 760 col. 2.

æque ac ætatis & cauſa martyrii.

DE SS. IUSTINO, SEU IUSTO,

D. P.

MAGNO, ISICIO, PHOCO,

IN NOVEMPOPULANIA.

1 MAJI

BIgorra *regio* (*cujus populi* Bigerri, Bigernones & Bigerriones *ab antiquis appellabantur*) *adjacet Pyrenæis montibus, in Novempopulania, ad Aturum fluvium, Comitatus titulo honorata. In ea fuit &* Bigorra *civitas, urbs olim Epiſcopalis ſub metropoli Auſcienſi: cujus mentio fit in antiquis Conciliis unde & notitia Epiſcoporum quorumdam antiquiorum habetur. Ex his* Aper Epiſcopus Bigorritanæ civitatis *memoratur in Agathenſi Concilio pro quo ſubſcripſit ab eo miſſus* Ingenuus *Presbyter an* DVI. *At Concilio Aurelianenſi* IV *interfuit* Julianus Epiſcopus civitatis Bigerricæ, *circa annum* DXL. *Dein ſub Gunthramno Rege Concilio Matiſconenſi* II *ſubſcripſit* Amelius, Epiſcopus Eccleſiæ Bigorritanæ. *Ante hos vero Epiſcopos unus* Antomarius *nominatur a Sammarthanis in Epiſcopis Tarbenſibus: nam civitas* Tarba *habetur modo Bigerrorum caput & Sedes Epiſcopalis. Arnaldus Oihenartus, in Notitia utriuſque Vaſconiæ lib. 3. cap. 2. poſt memoratum* Antomarium *interponit* Fauſtum &

Bigorra urbs Epiſcopalis,

Lice-

Digitized by Google

AUCTORE D. P.

Licerium Fausti discipulum.

1 *Verum & Justinum, aliquibus* Justum *suggerunt antiqua Martyrologii Hieronymiani apographa: ex his Corbejense Parisiis excusum cum cum tribus Sociis ita indicat:* Bigorra civitate depositio S. Justini Episcopi, Magni, Ilici, Phoci. *Epternacense ista solum habet:* Becora civitate S. Justini. *At MS. Blumianum*, Begorra civitate depositio S. Justi Episcopi. *Eadem sunt in codice Lucensi, sed* civitas Becora *scribitur. In alio perveteri Corbejensi necdum excusso sic habetur:* Begorra civitate depositio S. Justi Episcopi, Magni. *In Appendice Adonis, apud Mosandrum & Rosweidum, hac memoria proponitur:* Item depositio S. Justini Begorra civitate. *Idem, citato Adone, indicatur etiam a Ferrario. In ipsa diœcesi Tarbensi, versus Septemtrionem, visitur in mappis Geographicis* parœcia S. Justini, *probabilius ab hoc Sancto denominata. de quo videtur locutus S. Gregorius Turonensis lib. de Gloria Confessorum cap. 49 his verbis:* Infra terminum Ecorritanæ urbis, in vico Sexciacensi, S. Justinus Presbyter quiescit: *at Martyrologia* Episcopum *faciunt. Et hac de* S. Justino *ejusque Sociis hactenus reperimus in antiquis monumentis adservata.*

memoria horum Sanctorum non apud veteres

3 *Antonius Dadinus Altaserra* Rerum *Aquitanicarum lib. 4 cap. 11, agens de* S. *Claro, Episcopo & Martyre in eadem Novempopulania apud Lactoram, ex aliqua ejus Vita MS. (quam pro 1 Junii optamus nancisci) ait* B *cum ab Anacleto Papa ordinatum Episcopum, ad Evangelii prædicationem missum* cum sociis Justino, Severo, Geruntio, Polycarpo, Jona, Babilia: *dubitat autem an hic sit* Justinus, *de quo supra egimus. Dubitationem augere posset S. Eulalia parochialis ecclesia Burdegalæ, ubi legitur vetus inscriptio, ab Hieronymo Lopez in Metropolitana sue Burdegalensis descriptione, his verbis relata:* Carolus Magnus hanc capellam fundavit, & retro altare septem corpora sancta imposuit, qui pro fide Christi martyrio coronati sunt, quorum nomina sunt, Clarus, Justinus, Gerontius, Severus, Polycarpus, Joannes & Babilius: *addit autem ipse Hieronymus, quod* eadem omnia singulis annis, Dominica prima post festum S. Clari, in processione solenni circumferuntur. *Verum existimo ipsos Burdegalenses facile mihi assensuros, corpora hic dici pro parte aliqua notabili singulorum; neque tot aliis ecclesiis, ea apud se servari asserentibus probantibusque, controversiam super ipsorum veritate moturos; quod iterum dicendum erit vi hujus, ubi agetur de S. Gerontio. Quantum vero attinet ad S. Justinum & socios ei adnumeratos, venerint ne ii simul omnes cum S. Claro in Galliam, & quo tempore, incertum mihi esse fateor; ipsum tamen Justinum non libenter in duas personas distraxerim, nulla certa causa apparente. Quin nec ab hoc diversum esse crediderim eum cui* C *invenitur afficta fabulosissima Vita, & ex Sanctorali Bernardi Guidonis impresso apud Philippum Labbe tom. 2 Nova bibliotb. pag. 579, sub hoc titulo,* Vita S. Justini Confessoris, cujus corpus in partibus Vasconiæ, in vico qui vocatur Partiniacus. *Quamvis enim addatur,* cujus translatio celebratur pridie nonas Maji; *omnino tamen existimo quod pro die Translationis seu Inventionis supposuerit Bernardus diem transitus; cum neutrum determinaret qualiscumque Vita; sed solum in fine jubeatur ipsa* ostendi & legi pridie Nonas Maji, ad confortationem omnium fidelium.

an is cujus Vita edita pro 4 Maji?

4 *Etenim* Partiniacensis, *non vicus est, sed regiuncula, Comitili insignis titulo,* vulgo Perdiac (*diversa longe a* Partiniaco *vulgo* Parteney *in Comitatu Pictavensi*) *pars olim occidua Comitatus Astaracensis, a quo per Arnaldum Comitem ingratiam minoris filii Bernardi rescissa, nomen* D *a partitione videtur obtinuisse. Hac autem regiuncula, ad extremum versus Bigorram & Tarbam angulum, continet vicum S. Justini, Sexciacensem Turonensi dictum; ubi crediderim medio aliquo sæculo, occasione inventi elevatique corporis, restauratum fuisse novo fervore Sancti illius cultum. Cumque quam verum antiquitus ejus nomen, tam ignota haberentur vitæ Acta, fuit qui, sive ex male consutis narratiunculis, sive ex ingenio suo, compilavit Legendam* pridie Nonas Maji, *in anniversario restaurati cultus die recitandam, cujus supra meminimus & hic satis est synopsim exhiberi, ut citra operosam discussionem fabulosa esse intelligatur.*

quando videtur post pia sæcula corpus inventum,

& Vita fabulosa scripta, cujus hic satis est videri brevem

5 *In hac ergo dicitur Justinus, in civitate Nicomedia in Oriente, in lauta & opulenta fortuna natus, ex parentibus gentilibus, Christum septennis agnovisse; cumque octennis esset, temporibus Trajani Imperatoris, vocatus ex præscripto ad cultum Diane, non modo eum abnuisse, sed alios etiam ab eo revocans, jejuniis sese macerare cepisse; atque parentes suos, cum esset annorum duodecim, una cum turba multa conversos prædicationibus suis, baptizandos duxisse ad S. Athanasium Episcopum: anno vero ætatis decimo quinto vale dicentem suis, die quarto jejunum venisse ad Tribunum Claudium; a quo exclusus diverteris ad servum ejus Frontonium; quem una cum uxore, miraculose multiplicatis modiis farina & vino, in fide eruditum, aliis deinde miraculis etiam Claudium ad eandem peraduxerit: unde digrediens cum venisset in partibus occidentalibus Gallia, ibidem sumpto baculo cœpisse in cujusdam fluminis percutiendo* E *stitisse, donec ipse & qui sequebantur transirent: eoque & aliis plurimis miraculis Philosophum Tribunum aliosque plurimos induxisse ad fidem Christianam ampletendam: veniens denique ad locum sui tumuli ibi plantaverit baculum, qui die vicesima ejusdem talis permanserit usque in diem resurrectionis eorum justorum, invisibilis tamen & intractabilis pseudoprophetis & pseudoapostolis illuc forte accessuris, sicut Virga Moysi quæ manet in monte Sina: promissum autem esse loco, in quo S. Justini corpus quiescit, ut nulla ibi aura mala, nulla grando, nulla persecutio, nullus impetus hostis aut famis aut sitis inquietudinem faciant.*

6 *Sanssajus in Supplemento Martyrologii Gallicani cum ad hunc 1 Maji ita scripsisset;* In castro Bigorræ, quod & Tarbas, ad Atyrum fluvium in Novempopulania, depositio S. Justi Confessoris, talentorum gratiæ multiplicatione glorioso; *rursus ad diem IV, velut de altero, meminit* S. Justini Natalis, apud Vicum Partiniacum in Vasconiæ finibus; qui a primis Evangelii prædicatoribus Christo per semen gratiæ regeneratus, concepto ingenti fidei disseminandæ ardore, pro Domini Servatoris gloria multa fecit & passus est; demumque sub Trajano confessionem suam nobiliter con- F *summavit. Quæ omnia nituntur notitia ex prædicto Sanctorali accepta, & melius dixerim ex pessimo Legenda ipsa; præstat enim communi sanctis quibusvis Confessoribus cultu S. Justinum prosequi, quam incerta & fabulosa commenta sectari. Interim expectabimus ut ex ipso loco, per Auscitani nostri Collegii Patres ad quos litteras misimus, responsum detur de præsenti corporis Sancti statu atque cultu, & recentioris memoria fideique miraculis, si qua scripto consignata habentur: addet autem ad cumulum beneficii, si quis de cultu SS. Magni, Isicii, & Phoci, quos Corbejense MS. socios S. Justino assignat; in eadem regione conetur indagare an uspiam superstes aliquis.*

Digitized by Google

DE SANCTO BLANDINO

IN TERRITORIO GALLIARUM MELDENSI.

G.H.

ANdreas Sauſſajus, in Supplemento Martyrologii Gallicani, cum de S. Juſto ſive Juſtino Bigorritano egiſſet, iſta ſubjungit: In territorio Meldenſi S. Blandini, itidem Confeſſoris, qui in eccleſia ſui nominis, ſita in pago etiam ab ejus tutela nuncupato, requieſcit, colituruque frequenti fidelium concurſu. *In regiſtro beneficiorum diœceſis Meldenſis indicatur* Capella S. Blandini *in Decanatu Creſſiacenſi; & ab aliis dicitur, ab oppido Creſſiaco pagus* S. Blandini *abeſſe ſeptem leucis Gallicis: alii eumdem ponunt inter Creſſiacum & Faræ-monaſterium. Ejus antiquior memoria eſt in MS. Carmelitano Colonia adſervato, ex Trecenſis Eccleſia uſu olim deſcripto: item in MS. Florario & Martyrologio Colonia & Lubeca anno* 1490 *excuſo: apud Grevenum etiam, Caniſium, & Ferrarium his ubique verbis:* In pago, *ſeu* territorio Meldenſi S. Blandini Confeſſoris. *In Breviario Meldenſi anno* MDCXL *excuſo præſcribitur* Commemoratio S. Blandini Confeſſoris *ad diem ſequentem* 11 *Maji, & omnia de Communi Confeſſoris non Pontificis recitantur. Hactenus de hoc Sancto nihil aliud potuimus ſcire: neque Magnus Vicarius Meldenſis eccleſiæ Dominus C. Paſtel, poſt diligentem inquiſitionem in ipſo loco factam ad noſtrorum Pariſienſium inſtantiam quidquam reperit, quo Sanctus hic notior reddi poſſet. Sed D. Claudius* &c. Vide Append. pag. 760. col. 2.

DE SANCTA ISIDORA

APUD GRÆCOS.

D. P.

B *ANtiqua MSS. Divionenſia Menæa, quæ in collegio Societatis Jeſu apud Petrum Franciſcum Chifletium reperimus, nobis dederunt notitiam hujus* Sanctæ Iſidoræ, *quæ vitam in pace finivit, & additur hoc diſtichon.*

Εἰς γῆς ἀνέστη πρὶς Μελισσῶτιν τέλος
Μέλισσα χριστοῦ πρέσβυς Ἰσιδώρα

Cœli alveare terris relictis petit,
Velut apis operum ſanctiorum, Iſidora.

Ab hoc in Vitis Patrum laudata?

2 *Raderus noſter parte* 1 *Viridarii Sanctorum cap.* 3, *ex Vitis Patrum, recitans hiſtoriam Anonymæ cujuſdam, propter Deum ſtultæ apud Tabenneſiotas, cujus eximiam ſanctitatem ſibi divinitus revelatam Sanctus Pityrus demonſtravit Sanctimonialibus Virginibus, ipſam contemptui habere & venare ſolitis; aſſerit ſe in MS. Græco bibliotheca Auguſtanæ reperiſſe, quod illa nuncupata fuerit* Iſidora. *Id ſi plura olim exemplaria habuerunt, veriſimiliter conjectabimus Menæorum collectores aliquos hunc elegiſſe diem, quo annua memoraretur, cum proprium Natalem ignorarent. Hac enim ratione plerique eorum, quorum memoriam faciunt vitæ Patrum, propter eminentis ſanctimoniæ meritum, invenerunt locum in Menæis ac Synaxariis, ut ſaltem diſtichon uno laudaretur: quamvis alias de die, loco, ac modo mortis nihil conſtaret. Raderum ſecuti ſunt Labierius, Nierembergius, Lancicius, Scriptores noſtræ Societatis: quibus antiquiores teſtes alios mallemus poſſe producere. Anonyma autem iſtius hiſtoriam referens Palladius, Helenopolitanus Epiſcopus, lib.* 8 *cap.* 42, *eam ſic concludit:* Paucis autem poſt diebus, cum ab omnibus valde honoraretur & obſervaretur, non ferens Beata gloriam qua afficiebatur, clam exiit e monaſterio: & quonam iverit, aut quem locum ſubiverit, aut ubi obierit, nemo cognovit in hodiernum diem.

C

3 *Nullus porro eſt qui non videat, ſimilitudinem ſubvolantis ad cæleſtia alvearia apis, cum collecto operum bonorum melle, præcedenti expreſſam diſticho, cum hoc illius Sanctæ exitu vehementer congruere. Itaque non gravabor in fide Raderi, & ejus quem ipſe citat MS. Codicis, ex Anonymo Græco, quem Latinum fecit Pelagius S. R. E. Diaconus, eamdem hiſtoriam plenius & ab origine deſcriptam huic loco inſerere, qua in libello* 18 *n.* 19 *talis eſt, inter Vitas Patrum a Roſveido vulgatas & illuſtratas lib.* 5. Narravit S. baſilius Epiſcopus, dicens: Fuit in quodam Monaſterio fœminarum Virgo quædam, quæ ſtultam eſſe ac dæmonem ſe habere ſimulabat: quæ uſque adeo talis ab omnibus per errorem habebatur, ut nec cibum quidem cum ea caperent. Talem ſiquidem elegerat vitam ut a coquina numquam recedens, totius il-

quæ apud Tabenneſiotas ſe ſtultam ſe ſimulans,

lic miniſterii impleret officium: & erat ſecundum proverbium univerſæ domus ſpongia, impletum a ſe rebus probans, quod ſanctis libris ſcriptum legimus: Si quis ex vobis putat ſe eſſe ſapientem in hoc mundo, ſit ſtultus ut ſapiens fiat. E 1 Cor. 3.

4 Hæc igitur pannis involutum habens caput, ita quoque in omnibus ſerviebat: ceteræ autem Virgines tonſæ cucullis cooperiuntur. Nulla aliquando potuit hanc de quadringentis Virginibus videre manducantem: numquam per omne ævum ſuum ſedit ad menſam: a nulla vel modicam partem panis accepit, ſed micas tantum detergens ipſarum menſarum & abluens ollas, his ſolis alimoniis contenta vivebat. Nulli unquam fecit injuriam: nulla ipſius murmur audivit: nulli aut parum aut ſatis locuta eſt unquam. Et ecce, cum ab omnibus æderetur, in omnium odio viveret, maledicta omnium ſuſtineret, ſancto Pyoterio, cui hoc vocabulum erat, probatiſſimo viro ſemperque in deſertis viventi, adſtitit Angelus Domini quadam die, ſedenti in loco Porphyrite, affatuſque eſt his verbis: Vade ad Tabenneſiotarum monaſterium feminarum, & una ex ipſis illic invenies habentem in capite coronam; ipſamque cognoſce te eſſe meliorem: quæ dum contra populum ſola diebus ac noctibus pugnat, cor ejus numquam a Deo receſſit: tu autem in uno loco reſidens, neque quoquam aliquando progrediens, per omnes urbes animo & cogitatione vagaris. F

Orbi magna auſteritate & contemptu omnium vivens,

S. Pyterio ſanctior eſſe

5 Statimque ad dictum monaſterium venit, & Magiſtros Fratrum rogavit ut introducerent eum ad habitaculum feminarum. Quem mox illi, ut virum, non ſolum vita glorioſum, verum etiam & provectioris ætatis, cum fiducia grandi introduci fecerunt. Ingreſſus autem omnes Sorores deſideravit inſpicere: inter quas ſolam illam, propter quam venerat, non videbat. Ait autem ad poſtremum, Omnes mihi adducite, deeſſe mihi videtur aliqua. Dicunt ei: Unam ſtultam habemus intrinſecus in coquina: ſic enim eas quæ a dæmone vexantur appellant. At ille: Exhibite mihi ipſam quoque, ut eam videam. Quo audito ſupra memoratam vocare cœperunt. Quæ cum nollet audire, ſentiens (ut credo) aliquid, aut fortaſſis hoc ipſum divina revelatione cognoſcens, dicunt ei; S. Pyoterius te videre deſiderat: erat enim vir famæ ac nominis grandis.

ipſo rum omnibus Sororibus præſtans.

6 Cumque ad eum fuiſſet exhibita, vidiſſetque panno frontem ipſius involutam, projecit ſe ad pedes ipſius dicens, Benedic me: quod rurſus ad illius pedes tunc & ipſa fecit ac dixit, Tu me benedic, Domine,

& aceteris talpam ejusſcentibus bonora-ta.

Digitized by Google

EX VITIS PATRUM. Omnes Sorores obſtupuerunt, ſimul dicentes, Noli, Abba, talem injuriam ſuſtinere, fatua eſt enim quam cernis. Et ſanctus Pyoterius ipſis omnibus ait: Vos eſtis fatuæ, nam hæc & veſtra & mea eſt Amma (ſic enim vocant illic matres ſpirituales) & deprecor Deum ut dignus ipſa in die judicii merear inveniri. Quo audito omnes ad pedes ipſius ſimul procidérunt, ſingulæ varia peccata ei propria confitentes. Alia enim abluens ſordes catini ſuper ipſam ſe effudiſſe dicebat: alia vero colaphis eam ſæpe a ſe verberatam memorabat: alia nares ipſius ſinapi impletas a ſe eſſe deflebat: ceteræ quoque diverſas referebant ſe ei injurias irrogaſſe. Pro quibus omnibus Sanctus ille fuſis Deo precibus, egreſſus eſt.

Jam ſeſe ſubducit.

7 Poſt paucos autem dies, non ferens illa tantam ſui gloriam, tantoque ſe nolens Sororum honore cumulari, gravarique ſe credens excuſationibus ſingularum, egreſſa eſt de monaſterio illo occulte: & D quo ierit, in quem ſe immiſerit locum, vel quo fine defecerit, ad nullius potuit notitiam pervenire. *Quis tamen finem illi, licet ſoli Deo notum, dubitet fuiſſe ſanctiſſimum: Eſt autem* Tabenna, *Nili inſula ad extremam Thebaidem, juxtà Syenen.* Porphyrites *autem locus ab Euſebio lib. 8. cap. 18. dicitur eſſe in eadem Thebaidæ: & ex Palladii cap. 77 intelligitur omnino inhabitabilis fuiſſe, in quo vix herbas ſilveſtres ad victum invenire ſolitus ſit Abbas Poſidonius. Quod vero attinet ad* coronam, *quam pro indicio latentis Sanctæ dicitur accepiſſe Pyoterius; hanc Palladius* διάδημα *appellat, Gentianus Hervetus* redimiculum *vertit, & bene: nec enim videtur hic intelligi debere ſignum aliquod divinitus oſtenſum Pyoterio, ceteris inconſpicium; ſed ipſe illi vilis pannus, circum caput contortus, quo ſatis diſtinguebatur a cæteris, ex uſu monaſterii cucullatis.*

G. H.

DE SANCTO AMATORE

EPISCOPO AUTISSIODORENSI IN GALLIA.

AN. CCCC. XVIII B

Plurimi Sancti Autiſſiodorenſes ſuam hoc menſe habent veneratiónem: inter quos ſunt ſex priores Epiſcopi, ſcilicet S. Peregrinus *primus referendus ad diem* XVI, S. Marcellianus II *ad diem* XIII, S. Valerius III & S. Valerianus IV, *ambo ad diem* VI, S. Eladius *ſive* Helladius V *ad diem* VIII, *ac dein* S. Amator VI, *de quo ad haſce Kalendas Maji nobis jam eſt agendum. Celebris eſt hujus Sancti memoria in omnibus pene Sacris Faſtis Latinis, quorum primum locum obtinent antiqua Martyrologii Hieronymiani apographa, ex quibus Epternacenſe, ante nongentos aut plures annos exaratum, iſta adjuncta habet:* Autiſſiodoro civitate Amatoris Epiſcopi. *Quæ in Lucenſi & Blumiano latius hoc modo explicantur:* In Gallia civitate Autiſſiodoro depoſitio S. Amatoris Epiſcopi. *Titulus* Confeſſoris *additur ab Uſuardo, Bellino, & aliis, cum hodierno Martyrologio Romano. Alii, & maxime recentiores, ex ejus Actis addunt majora elogia, uti & Petrus de Natalibus lib. 4 cap. 113. Sed præ hiſce Faſtis antiquum venerationis Eccleſiaſtica teſtimonium exhibet Baſilica, Autiſſiodori ad ejus honorem & cultum erecta. Extat hiſtoria Epiſcoporum Autiſſiodorenſium, a Philippo Labbe ex antiquis MSS. tomis & tomo primo Nova bibliotheca ejus edita, in qua ad Acta S. Annarii (qui Eccleſiæ Autiſſiodori præfuit Epiſcopus circa annum* DLXXX) *indicantur Litaniæ ab eo conſtitutæ, per duodecim menſium capita celebrandæ, hoc ordine:* Kalendis Januarii Baſilica Domini Germani, Kalendis Februarii Baſilica Domini Amatoris, Kalendis Martii monaſterium Domini Mariani, *& ſic conſequenter. Idem S. Annarius conſtituit, a quibus Vigiliæ in Baſilica S. Stephani cum Abbatibus celebrentur ſingulis diebus, hoc modo:* Dominica nocte Baſilica Domini Germani & monaſterium Decimiacenſe. Secunda feria Baſilica Domini Amatoris & monaſterium Fontanenſe &c. *In antiquis Breviariis Autiſſiodorenſis Eccleſiæ præſcribitur Officium de SS. Philippo & Jacobo Apoſtolis, cum commemoratione* S. Amatoris *in Veſperis & Laudibus: eaq; memoria continuatur per totam Octavam.*

Cultus facer ex antiquis Faſtis.

Baſilica Autiſſiodori conſtructa.

2 *Vitam S. Amatoris conſcripſit Stephanus, Africanus Presbyter, rogatu memorati S. Annarii, cujus eſt hæc ad illum epiſtola.* Dilectiſſimo atque amantiſſimo & interno mihi vinculo caritatis connexo Stephano Presbytero, Annarius gratia Dei Epiſcopus, in Domino æternam ſalutem. Tuæ nobis doctrinæ mulcis jam experimentis comprobata prudentia, compulit nos, quamdam tuis humeris imperioſam ſuperponere ſarcinulam; ſed eam quæ tibi non ſit oneris, ſed honoris; nec quæ deorſum iniquo pondere premat, ſed quæ potius cælum uſque ſuſtollat. Cognitum tibi eſt, cariſſime frater, & quæ ſit humanarum mentium diverſitas, & quemadmodum in ſtudia E contraria non ſolum inane vulgus, verum etiam univerſa ſcindatur nobilitas: & quidam quidem proſaico oblectantur ſtylo, quidam autem numeris ſe rhythmiſve ac cantibus verſuum delectari fatentur. Ergo, ut omnium votis occurrerem, & nullus ſuo deſiderio fraudaretur, placuit mihi, ut Vitas beatiſſimorum Confeſſorum quaſdam pede libero deſcriberes, quaſdam vero lege metrica impeditas digereres: ob quam rem obſecro unitam mihi tuæ dilectionis amicitiam, ut beatiſſimi Germani Epiſcopi Vitam in verſuum qualitatem commutare non deſiſtas: Sancti vero Amatoris proſaica modulatione deſcribas; ut ſectatores Apoſtolicæ prædicationis effecti, omnibus omnia efficiamur, & nulli quidquam debeamus, niſi ut invicem diligamus. Individuam mihi caritatem veſtram Divina cuſtodiat pietas, venerabilis frater. *Hactenus S. Annarius; cui præfatus Presbyter hujuſmodi reſponſum dedit.*

Vitam ejus petente S. Annario Ep.

3 Domino beatiſſimo & Apoſtolicis inſulis decorato Patri ſpirituali, Annario Epiſcopo, Stephanus, omnium ſervorum Chriſti famulus. Decurſis *addicto ſe ſervorum Stephanus Presbyter.* F litteris Apoſtolatus veſtri, quod ſancti deſiderii ardor ſumma alacritate prætendit, luce clarius approbavi. Eſt ergo devotionis veſtræ propoſitum, virorum opinatiſſimorum Germani & Amatoris floridæ vitæ nobiles actus deſcribi: ſed ad eos lepidiſſimi callis veſtri dirigatur intentio, qui poſſunt virtutum lumina æquiparis afflatibus inſpicere. Verum eo (cujus iners ingenium gemino rigore torpeſcit; & lingua balbutiens, ſaucium inter rancidulos curſus ſqualido ſitis impedita rigore, non loquitur, ſed potius ſtridet) quomodo potero divinitus inſpirata virorum ſanctiſſimorum munera polito expedire ſermone, qui nec privata poſſum humano caſu congeſta negotia explicare? Ridiculo, ni fallor, ac inexplicabili ludibrio ſemet impendit, quiſquis ultra virium ſuarum poſſibilitatem onus aſſumit. Nonne ferarum ſectatores, ſi minus captioſa induſtria formaverit, audax temeritas peſſumdabit? Numquam tiro victoriæ monumenta parma, quæ eſt picta, geſtavit, ſi eum docta veterani exempli manus non inſtruxit. Numquam etiam aeris ſibi conceſſum patulum iter ales tutius reſecavit, cui prævia dux penniger mater non fuerit. Jacebit profecto fluctuum eliſione truncatus, quiſquis ſuæ procacitatis riſus auctoramento, indocilem ratis dexteram ingerit clavo.

Digitized by Google

A clavo. Sic unuſquiſque in diverſum imperitiæ hamo inſcinditur, ſi doctorum favoribus minime adjuvetur. Ego, beatiſſime vir, quæſo, ut illa mihi culmen apicis tui imponat, quæ facile me poſſe perficere non dubitat; ſi tamen & in hoc opere, quidquid illepide aut infacete ruſtica garrulitas digeſſerit, æquanimiter feras, aggrediar; & faciam quæ paterna infert ac jubet auctoritas. Vale in longum tempus, Domine Papa. *Hac Stephanus.*

hæc dantur ex MSS.

4 *Comparavimus nobis Legendarium pluribus tomis in pergameno conſcriptum: ſed, quod hactenus indoluimus, deſunt Acta Sanctorum ad quatuor priores menſes ſpectantia: nunc vero uſui nobis eſſe incipiunt, dum exhibent Acta Sanctorum ad Majum & ſequentes ſeptem menſes pertinentia ex quibus, & duobus aliis codicibus noſtris ſatis antiquis, item alio monaſterii S. Mariæ Bonifontis, Vitam S. Amatoris damus: quam eamdē reperimus in MS. membrano Sereniſſimæ Chriſtinæ Suetiæ Reginæ numero* 81 *ſignato, item in MS. Nicolai Belfortii, qua cū noſtris MSS. conferre non videbatur operæ pretium, cum paſſim occurrere eamdem cognoviſſemus ex Catalogo Codicis MS. & plurium aliorum. Petrus le Venier Pœnitentiarius Eccleſiæ Autiſſiodorenſis (cujus humanitatem & eruditionem ipſi Autiſſiodori an.* MDCLXII *experti ſumus, & illuſtrem ejus*

B *bibliothecam ſumus admirati) habet eamdem Vitam in tres partes diſtributam, cujus prior capitis primo concluditur, duas ſequentes partes, in duo capita ſingulas dividimus. Cenſet vir iſte ſummi judicii, ſcriptam eam eſſe a ſupra memorato Stephano Africano Presbytero: & huic ſententiæ libenter ſubſcribimus. Auctor porro videtur, ex ſubminiſtrata Actorum materia, accurate ſelegiſſe ea quæ reperit magis authentica. Ita quæ numero* 18, 22, 24, 25, *& 27 referuntur, deſumpſit ex Vita S. Germani ſucceſſoris, ſervatis verbis Conſtantii Presb. dictæ Vitæ auctoris, quam hic integro ſæculo citius, id eſt circa annum* CCCCLXXX, *conſcripſerat.*

Extant varia ejus compendia.

5 *Variæ ejuſdem Vitæ extant compendia, in quorum aliquo, id quod Hiſtoriæ Epiſcoporum Autiſſiodorenſium inſeritur, cum hæc poſt miraculorum narrationem clauſula,* Ut liber de Vita illius editus manifeſte declarat. *Quæ ibidem de tempore Sedis adjunguntur, mox examinabimus. Aliud compendium habemus ex MS. Ultrajectino S. Salvatoris, cui non abſimile extat Coloniæ apud Patres Carthuſianos; ex quo partem priorem, & quidem ſtylo mutato, edidit Laurentius Surius; pro reliquis lectorem amandat ad Vitam S. Germani. Tertium cenſeri poſſet, quod monachus Altiſſiodorenſis profert in ſua Chronologia, Pariſiis anno* MDCIX *excuſa folio* 55 *&* 60; *quod deſcripſit Bellovacenſis lib.* 20 *cap.* 13. *Quartum compendium ipſi Autiſſiodori deſcripſimus ex MS. perantiquo Carnotenſi, quod plurimum laudabat, qui nobis communicavit Georgius Viola, monachus Autiſſiodori ad S. Germanum, vir*

C *in antiquitate hiſtorica eruditus: quod quia illuſtre eſt Sancti encomium, & aliqua alibi non indicata continet, inſtar elogii proponimus, hujuſmodi verbis.*

aliquod Vitæ elogium.

6 S. Amator, Autiſſiodorenſis Epiſcopus, in juvenili ætate litteris optime eruditus, coactus eſt a parentibus virginem quamdam deſponſare. Sed cum tempus copulationis urgeret, ſe mutuo exhortantes, votum virginitatis fecerunt. Et ecce Angelus adfuit, qui duas eis coronas attulit, propoſitum laudans, & ad perſeverandum exhortans. Porro puella Virginum cœtui ſe tradidit, Amator vero in Clericatu tanto præconio canduit, ut poſt exceſſum S. Elladii mereretur in Pontificatu conſtitui. Factus ergo Pontifex multis effulſit miraculis; cæcos illuminans, paralyticos curans, mortuos etiam ad vitam reducens. Cum autem multos ſubjeciſſet jugo fidei, tum exhibitione miraculorum, tum ex inſtantia prædicandi; videns parvam adhuc ibi eſſe baſilicam, nec poſſe capere Chriſtianorum multitudinem tam ingentem; petiit a quodam Autiſſiodorenſi cive, Ruptilio nomine, ut ſibi concederet domicilium, quod intra clauſtrum urbis habebat amplum & excelſum: & ſtatim abnegavit. Sed non multo poſt graviſſime infirmatus, Sancto annuit quod rogarat. Tunc vir Dei eamdem domum Baſilicam conſecravit, in qua poſtea S. Germanum tonſoravit. Hæc eſt hactenus baſilica, in honorem Proto-martyris Stephani Chriſtianis populis frequentata, quam D. Willelmus, ejuſdem civitatis, poſtea Pariſienſis, Epiſcopus, deſtruens, eccleſiam mirabili opere fabricare incepit anno Domini MCCXV. Amator denique febre correptus, cum ſibi imminere obitum præſenſiſſet, Clerum & populum convocans, thronum Pontificalem aſcendit: & inter manus obſequentium Clericorum emiſit ſpiritum: quem quidem beatum ſpiritum viderunt multi in ſpecie columbæ ab Angelis in cælum deferri.

AUCTORE G. H.

7 *Ad ordinandā vitæ a S. Amatore ductæ chronotaxim, circa mortem ejus unicus character temporis offertur in Actis infra n.* 31; *ubi dicitur defunctus* Kalendis Maji feria quarta. *Ergo non anno* CCCCXXI, *ut Monachus Altiſſiodorenſis & alii poſt eum ſcripſerunt: cum enim Kalendæ Maji inciderunt in diem Dominicam, littera Dominicali* B. *Non etiam incidit obitus in annum præcedentem,* XX *iſtius ſæculi; quem Sammarthani ſub dubio indicarunt cum anno* CCCCXVIII; *quem, cum Philippo Labbe & aliis, neceſſario aſſignandum morti S. Amatoris arbitramur. Tunc enim cyclo Solis* VII, *littera Dominicali* F, Kalendæ Maji *convenerunt in requiſitam* feriam quartam, *qua cyclo Lunæ* I *incidit poſt tertiam Dominicam Paſchæ, tunc* VII *Aprilis celebrati: adeo ut S. Amator potuerit commode poſt feſta Paſchalia iter aſſumpſiſſe in urbem Æduorum, atq; reverſus fuiſſe ad propriam Sedem, uti in Actis explicatur. In hiſtoria Epiſcoporum Autiſſiodorenſium anni Sedis tribuuntur* triginta, *cū* menſe uno & diebus V: *proinde conſecratus fuiſſet circa Solennitatem Annuntiationis Deiparæ Virginis & Chriſti incarnati, an.* CCCLXXXVIII. *Et hactenus quidem ſatis apte omnia: ſed merito diſplicet in dicta hiſtoria, quod dicatur S. Amator fuiſſe* temporibus Conſtantii, & Juliani Apoſtatæ, atque Joviniani Imperatorum, ſub Pontificibus Romanis Felice, Damaſo, Siricio atque Anaſtaſio. *Nam primo, ita vixit ſub Conſtantio, Juliano, & Joviano ſeu Joviniano Amator, ut etiam Valentiniani Valentiſq; fratrum & Gratiani tranſcenderit Imperium, ac demum Valentiniano juniore & Theodoſio magno imperantibus creatus Epiſcopus ſit, mortuus ſub Honorio Theodoſii filio. Deinde, ultra prænominatos Pontifices (a quorum numero non erat excludendus Liberius, Felice* II *mortuo aut abdicante, rurſum verus Pontifex) vixit S. Amator, etiam ſub Pontificatu Innocentii. Hæc autē ideo explicanda fuere, ut cōſtaret ab hiſtoria prædicta auctore erratum in aliorum Epiſcoporum Autiſſiodorenſium geſtis ſimili modo anticipādis. De prima S. Amatoris ætate, certius videmur aliquid ſtatuere poſſe ex tēpore nuptiarum ejus: nā ut eis aſſiſteret dicitur n.* 4 *evocatus S. Valerianus ſub finē Vitæ ſuæ, & mox S. Elladius ſucceſſor eumdem conſecraviſſe Levitā, n.* 7. *Ex dictis autē ad Vitā S. Valeriani, hujus morti, et ordinationi S. Elladii aſſignādus eſt an.* CCCLXIV; *proinde videtur S. Amator ante* CCCXLIV *natus fuiſſe, & mortuus ante annum ætatis ſeptuageſimū.*

Mortuus eſt 1. Maji feria 4.

anno 418

E

consecratus anno 388.

ad quæ plura deſignata, circa an. 363.

F

natus ante 344.

8 *Miranda ſunt, quæ Romæ deſcripſimus ex Legendario MS. Cardinalis Barberini, & alio MS. in quo hic titulus præfigebatur*: Incipiunt miracula SS. Quirici & Julittæ, quæ Teterius Sophiſta eorum ſervus edidit, de corporibus eorum a S. Amatore Antiochiæ repertis: *poſt quem titulum iſta ſcribuntur.* Quoniam SS. Quirici & Julittę matris ejus veneranda paſſio, diverſo quidem relatu, ſed vero & pari martyrio, conſtat eſſe nota populo Chriſtiano, de inſuperabili miraculorum ſuorum profunditate, quibus in ſæculo diſponente Deo claruerunt, veluti quemdam rivulum deducens, pauca libare curavi, & ad honorem Eccleſiæ ſacris paginis indere ſtudui. Annorum igitur multorum excurſo tempore, poſt perceptam martyrii coronam, ſanctus Amator Autiſſiodorenſis Epiſcopus, clariſſimo viro Savino comite, fines Antiochiæ peragrans, ſacratiſſima corpora illorum Chriſti gratia reperit: quæ cum

dicitur Antiochiam profectus

corpora SS. Quirici & Julittæ detexiſſe.

AUCTORE G. H.

A cum magno cultu, rediens, in partes galliæ attulit, ac Autricæ urbi delata, ſolo tantum pueri brachio Sancti Savini precibus conceſſo, in domo qua iſdem Præſul meritorum gloria pollens a fidelibus veneratur, iterum honorifice tumulavit. Hoc enim incomparabile theſaurum a Deo civitas illa, multorum ſanctorum titulis exornata, ſibi dari ideo promeruit, ut & ſalus corporum & animarum inde populo ſuo perveniat: * & Dei ordinatio, qua idem Martyr Neverſium pater futurus erat, ea interim ſervatrice, quandoque lætius aſſidua ſuis fidelibus fieret. Amen. *Eadem uſque ad ſignum * leguntur apud Mombritium tomo 2 in Vita S. Quirici & Julitta ſub finem, & citantur a Baronio in Notis ad haſce Kalendas Maji. Forſan erit qui majorem lucem affundat, ut ad Acta dictorum proximo menſe Junio explorationis aliquid dari poſſit. De S. Patricio, Hibernorum Apoſtolo, circa annum* CCCCXIV *a S. Amatore Autiſſiodori excepto, egimus ad hujus Vitam* § VIII. *De ejuſdem apparitione facta S. Mamertino, poſtea Abbati Autiſſiodorenſi, conſule Vitam illius Sancti* XX *Aprilis. De brachio S. Germani & dente S. Amatoris, tempore Caroli Magni delatis ad monaſterium de Cuſano in diœceſi Catalonia Helenenſi, egimus* V *Januarii in Actis S. Flamidiani Martyris, a Vincentio Domenecco collectis.*

9 *Magna fuit in ſacris officiis communicatio Eccleſiarum Trecenſis & Autiſſiodorenſis; hinc S. Helena Virgo, cujus corpus aſſervatur Trecis in Eccleſia Cathedrali, etiam in diœceſi Autiſſiodorenſi ſolebat ſub ritu duplici coli, uti infra ad illius feſtum* IV *Maji indicatur: viciſſim autem in Eccleſia Trecenſi fiebat hoc die commemoratio S. Amatoris Epiſcopi, ſicut in Autiſſiodorenſi. Ex quo ſolum factum eſt ut habeatur* S. Amator Epiſcopus Trecenſis, *& quidem primus, quemadmodum videre eſt apud Camuzatum in Promptuario ſacrarum antiquitatum diœceſis Tricaſſinæ fol.* 152, *Nicolaum Des Guerrois de Sanctis Trecenſibus ad an.* 314, *Sanmarthanos, & alios in Gallia Chriſtiana.*

Cultus ejus in Eccleſia Trecenſi.

V I T A

Auctore Stephano Africano Presbytero,

ex pluribus codicibus MSS.

C A P U T I.

Ortus, ſtudia, ſponſa obtruſa, & relicta. Aſſumptio in Clerum.

C 1 AMator, vir ſummæ caſtitatis ſplendore perſpicuus, & ſui qualitate vocabuli Deo placitus atque dilectus; parentibus nobiliſſimis natus, & in cunis ſegmentatis educatus eſt atque nutritus. Ejus autem pater Proclidius civis Autiſſiodorenſis, mater vero Uſiciola eſt nuncupata; quæ non diſſimili genere de numero Procerum eſt Æduenſium procreata. Horum profecto ſupellex ac patrimoniorum poſſeſſio inæſtimabilis fuit. Tanta igitur locupletatio agrorum ejus bonis parentum acceſſerat, ut præ latitudine eorum & regionum diverſitate in quibus ſiti fuerant, quantitatem ignorarent. His ergo nulla alia proles fuit, quæ tantæ facultatis poſſeſſione frueretur, niſi prædictus Amator, vir Dei prudentia ab ipſis cunabulis præventus atque repletus. Hunc igitur tenere diligentes, & cum ſumma ſolicitudinis diligentia educantes, litteris non ſolum communibus verum etiam liberalibus tradiderunt. Cujus ingenium quoniam Deo fuerat dedicatum, ita intra breve tempus omnium artium doctrinam & diſciplinarum ſubtilitatem eſt conſecutum, ut poeticarum adinventionum ſchemata, oratorum enthymemata, juriſperitorum nodos atque ænigmata, Philoſophorum quoque ſyllogiſticas quæſtiones facili diſputatione penitus enarraret.

Nobilium ac divitum parentum

unicus filius,

inſtruitur liberalibus diſciplinis,

D

2 Erat autem eodem tempore *a* Valerianus, vir moribus probatiſſimus, præfatæ civitatis Antiſtes. Igitur ſæpiſſime antefatum juvenem percunctatus, admirabatur in eo non ſolum bonum naturæ, verum etiam tantæ capacitatis prudentiæque ſolertiam. Cumque per dies ſingulos ejus diſciplinæ proceſſus adſpiceret; cœpit intra ſui receſſus pectoris ruminare ac dicere: Quid putas erit hic juvenis, cui tanta ineſt prudentiæ claritas atque ſimplicitas? Credo equidem, nec vana eſt fides credentis, quod vas eſt prædeſtinatum electionis, & templum puriſſimum majeſtatis. Hujus itaque frequentiſſime ſæpe dicti juvenis larga manſuetudine vir venerabilis inſtitutor, Dei ſibi omnipotentis prece auxilium impetrans, aggreditur juvenem & ſalutaribus monitis adhortatur, ut Dei præceptis religionique Catholicæ magis ſuæ mentis intentionem, quam vanis ſuperſtitionibus, applicaret. Qui ita primordia ſanctarum ſuaſionum ejus fertili corde ſuſcepit, tamquam ſi in his fuiſſet a principio eruditus. Ex hoc jam præfatus Epiſcopus non deſtitit divinarum Scripturarum eum confirmare teſtimoniis, & Domini conſolidare præceptis. Hæc autem omnia clam parentibus agebantur.

a S. Valeriano Epiſcopo diligitur.

ad omnes virtutes hortatur.

4

3 Cumque adoleſceret, & ad eam ætatis poſſibilitatem perveniret, ut matrimonio copularetur; ajunt ad eum parentes ejus. Cognitum eſt tibi, fili, quod præter te aliam ſobolem non habemus, per quam generis noſtri germina propagentur. Idcirco, dilectiſſime, libentius parentum ſuaſioni attende, & conſenſum devotioni noſtræ atque ardori citius præbe; ut ſimilis cui a nobis in conjugium puella deſponcatur, quo poſſis & mundi oblectationibus frui, & tuæ propaginis per ſolennia nuptiarum progeniem renovare. Amator vero vir ſolertiſſimus, cujus animus cælum jam tendebatur; declivior præceptis Dominicis, ſibi a beatiſſimo Valeriano frequentius inculcatis, habebatur; quam in mundanis ſuaſionibus, quæ ei a parentibus moleſtiſſime ingerebantur. Videntes autem parentes ejus, acclivem eſſe eum & pronum in ſacratiſſimi Valeriani prædicationibus, cogitaverunt ei deſponſare puellam, honeſtiſſimo ſemine procreatam, & natalibus parem; ut per ejus conjunctionem mentem Deo deditam ad ſæcularia declinarent. Deſponſata eſt autem ei virguncula, Martha nomine, ex oppido Lingonicæ civitatis, celeberrimis atque famoſiſſimis parentibus edita. Cum autem definitus nuptiarum dies ſecundum pactorum qualitatem inter ſe habitorum adventaret, invitantur de more cunctorum nobilium familiæ, exornanturædes, thalamus intra ædium ſplendidiſſima ſpatia rite conſtruitur. Cujus pars auro plumata nitet: alia vero cocco, ac ſerico non ſemel tincto, eboreque lucido coruſcat. Strat in foribus non ſegnis achates: jaſpis lumen obumbrat: onyx proſtratus calcatur, cunctarumque divitiarum illic copia reponitur, quibus natura ſpeciatim nomen impoſuit. Deinde virgo ornatricum certatim manibus comitur, quæ turrita corona frontem comprimunt, & laxos amictus balthei gemmis aſtringunt, nudatos etiam lacertos ſuppara præcingunt anguſta, & luteola flammea ſplendidiſſimos vultus obnubunt, ſicut ritus ac mos elegantiſſimorum fuerat Romanorum. Tunc reverentiſſimus juvenis thalamo adeſſe parentum auctoritate jubetur.

E

a parentibus ad matrimonium deſtinatur,

oblata Martha ſponſa.

F

quæ ſplendide addatur

4 Invitatur de more religioſorum, ad introitum thalami, illico Valerianus Epiſcopus, ut conjunctionis eorum auſpicium Dominicis invocationibus confirmaret. Qui dum appropians libellum ſacrarum precum dextera arriperet, divino jam inſtinctu atque providentia perennis naturæ humanæ opificis; pro ſocietatis coadunatione atque bono conjugali effun-

S. Valerianus ſuper eos recitat pro nuptialibus, preces ordinationis Leviticæ.

dere

Digitized by Google

A dere preces cum vellet, ſacro eos Levitarum dedicavit officio. Sed nullus aſtantium, quæ ab Epiſcopo geſta fuerant, niſi tantum hi qui benedictionibus fruebantur, cognoſcere potuerunt. Sed cum jam adveſperaſceret, & copulationis tempus urgeret; dum ſtrata fulcris mira pictura variatis ornantur, dum pro nuptiis unici filii ſui parentes oppido lætantur, talibus aggreditur vir Deo plenus ſibi divinitus aſſociatam Virginem verbis: Dic quæſo, immortali ſponſo dodita æque inclyta virgo; dic quæſo, Dei omnipotentis filia, putaſne intellexiſti, quæ per ora ſunt in nos effuſæ preces Epiſcopi? Cui reſpondens virgo ait: Intellexi, dilectiſſime, & nimio ſum proſtrata terrore formidinis. Cui rurſus adoleſcens: Ne quæſo paveas, nec te tui corporis rigor exagitet. Et hoc enim non eſt imperitiæ deputandum, ſed Dei potius potentiæ adſcribendum, quæ per os antedicti Pontificis ſuam in nobis pietatem exercuit. Propterea obſecro, ut ſi voluntati tuæ inſidet, hoc munus conſervare illæſum, nobis miſericordia Dei prærogatum & datum, meæ notitiæ pandas. Cui ſacratiſſima virgo reſpondit: Jam enim, dilectiſſime frater, ex uno dependemus arbitrio, & ideo quæ tibi Deo favente ſunt placita libenter amplector. Ex eadem ſcilicet hora non jam conjugali ſe oblectatione fovebant, ſed divinis potius alteruter eorum teſtimoniis fruebatur, ut ſacrarum Scripturarum, non conjugii amatores aſpiceres. O ineffabilis & inviſibilis Dei largitas, quæ non ſolum nomina horum Sanctorum, b ſed cum nominibus etiam *b* coæquat merita. Incorrupta ſoror Lazari Martha, Domino diſcumbenti æquanimiter miniſtravit: hæc Martha, in cælo ſummo Regi regnanti mentis corporiſque puritatem exhibuit. Illa ſibi tantum ſimplicem pudoris coronam promeruit: hæc dum ſibi aſſociatum juvenem caſtitatis proventu exornat, congeminatam ſibi victoriæ pro munere palmam nobilitat.

qua animad verſo teſtatur inter ſe de virginitate ſervanda,

5 Illis ergo alternatim ſe præceptis Dominicis foventibus, atque exemplis ſuæ radices dilatantibus perſeverantiæ; inuſitatus odor, in medio eorum fragravit, non vulgaris, ſed ſecreti luminis a Mediatore delatus. Cujus virgo repentinam admirata ſuavitatem, conſociatum ſibi juvenem talibus percunctatur ſermonibus; Narra obſecro, juvenis, cujus tanta ſuavitas ſit odoris. Nonne omnium florum ſuavitatem hiems procelloſi rigoris aduſſit? Et unde nunc tanta inſpirationis bonitas, in alieni temporis metas proſilivit? Ad hæc juvenis, Jam, inquit, ſæpe tuis, virgo, mentiC bus inculcavi, quæ ſit divinæ potentiæ poſſibilitas. Hic profecto odor, qui eſt in naribus noſtris, non temporalium pratorum metis concluditur, ſed æternæ Eccleſiæ campis vernantibus propagatur. Propterea oportet nos corporum noſtrorum mentiumque inviolatam integritatem modis omnibus cuſtodire, quibus ſe divina Majeſtas in odoribus præbet, & caſtitatis amator per ſuæ creaturæ ſuavitatem apparet. Thorus igitur conjugalis, ſtrati tantum communis conſortium exiſtat, non in mundanis illecebris. Ego etenim *c* puellarum conſortium ab infantia mea vitavi, & execratus ſum mundi blandimenta, quibus aſſolet caſtitatis exorbitare pudicitia. Et ut nunc tuo affectui, virgo caſtiſſimis ornamentis prædita, præbuiſſem aſſenſum, non voluntas mea, ſed parentum perſuaſit frequens impulſio: quorum nefas putavi juſſa contemnere, ſperans me perpetui patris, dum mortalibus obedio, imperium poſſidere. Iſti ſoli indefinenter grates exſolvo, qui talem te mihi conjugem præbuit, de qua non terrenis actibus, ſed cæleſtibus complacerem. Et his dictis poſt longæ confabulationis eloquia utroſque ſopor oppreſſit.

Et effuſa cœlitus fragrantia la ſi oppido firmantur,

6 Intempeſta autem nocte expergefactus vir Deo dilectus Amator, aſpicit haud procul a ſe Angelum conſiſtentem, duplex ſertum geſtantem in manibus, D qui ultro his compellat juvenem: Suſcipite, juvenes, munus vobis Domini pietate conceſſum, & veſtrum in omnibus incontaminatæ mentis cuſtodite propoſitum. Has voces ex ore Angeli prolatas pervigil juvenis audiebat, & ſuis ſpeculabatur ora eloquentis obtutibus: ſed illa quaſi per ſomnium geri, quæ vere dicta fuerant, exiſtimabat. Erant namque ibidem pediſſequæ duæ, excubantes in obſequium Dominorum: quæ cernentes ea quæ gerebantur, proſtratæ ſunt terribili viſione. Altero autem die diluculo conſurgentes, propter oſtenſum ſibi miraculum poſcebant ſe ancillas Dei fieri.

AUCTOR. STEPH. AFRICANO EX MSS. *Itemque viſione Angeli duplex ſertum offerentis.*

7 Peractis vero diebus celeberrimis nuptiarum, alacres atque concordes ad *d* S. Eladium Epiſcopum, qui beatiſſimo Valeriano ſucceſſerat, greſſus Amator & Martha tendunt: & procidentes coram eo votorumque ſuorum deſideria depalantes, ille Clericum ſe fieri depoſcebat, illa religioſarum numero ſociari magis ac magis poſtulabat. Tunc Antiſtes, conſiderans atque contemplans Dei eos amore fervere, & propter ejus dilectionem velle ſecularem habitum commutare; utriſque impiger paruit, illum crinibus exonerans, illam caſtimonialium religionis cœtui devotiſſime jungens ac ſocians. Perfecto itaque in eis ſanctificationis officio, ſic eos *e* limpidiſſimis Pontifex exhortatur eloquiis. Gratias ago omnipotenti Deo, qui vos ſibi immaculatos atque incontaminatos elegit. Nam vere, filii, ſatis fuit in veſtra conjunctione proſtratus Epiſcopus mœroribus, quando pro conjunctionis veſtræ congruis precibus, ordinationis ac ſanctificationis Levitarum preces effudit. Sed quoniam illa præfigurate, propter hanc confirmationem, voluntate fortuita geſta ſunt; deberis, ſacratiſſimi juvenes, cognoſcere cui vos ſervitio mancipaſtis, & quem profeſſionis cultum hodie recepiſtis. Omnis enim qui Deo militat, debet ſe ab omnibus abſtinere; & ei tantummodo operibus complacere, cui ſe devovit, ac tradidit. Omnia quæ ſupervenerint æquanimiter ſuſtinere. Nulla vos tribulatio a caritate Chriſti ſeparet, nulla lucra ſæcularia longanimitatis veſtræ hilaritatem obfuſcent: ſic denique bonæ retributionis mercedem conſequi poteritis, & hæreditatis juſtorum eſſe participes. Hoc dicens, Dei excitatus ardore, Amatorem ſanctiſſimum levitico gradui admovit, & ſacri miniſterii ſublimavit officiis. Reverteruntur igitur ambo in diverſorio gratulantes, & omnipotentis Dei ſibi conceſſa miracula hymniferis vocibus collaudantes. F

d Deinde a S. Eladio Epiſcopo

Martha faultimoriatis Amator Clericus ordinatur,

E

e

ANNOTATA.

a *Colitur* S. Valerianus 6 *Maji*.
b *MS. Bonifontis*, largitur.
c *Unum MS. noſtrum*, puellæ.
d S. Eladius, *alias* Helladius *colitur* 8 *Maji*.
e *MS. Bonifontis*, lepidiſſimus.

CAPUT II a

a

Sanat energumenum & paralyticum. Damones depulſi.

8 NOn poſt multum tempus conſecrationis ejus, erat quidam, *b* Eraclius nomine, ex civitate *c* Æduenſi, excellentiſſimo germine progenitus. Cui uxor erat, nomine Palladia, moribus ac genere viro æquiparans, nec non & opibus copioſis opulentior. Hæc a cultoris dæmoniorum abſcedens, veræ ſe religionis fidei tradiderat atque dogmatibus; & regenerationis lavacrum, viro ſuo in priſtinis erroribus commorante, adepta fuerat. Libuit autem eam, poſt con-

b

c

Palladia Chriſtiana,

AUCTOR. STEPH. AFRICANO EX MSS.

A consummationem sacri baptismatis, in Autissiodorensium civitatem pergere, in cujus vicinitate patrimonium possidebat. Posita autem ea in suburbio, Paschalis dies advenit. Ipso autem die Dominicæ resurrectionis, utpote neophyta, ad sanctam Ecclesiam lampificis ornamentis obsita processit: ita enim diverso splendore gemmarum præfata Palladia perlucebat, ut nitorem solis obnubilaret, & lucem diei pretiosis ornamentis absconderet. Perfecto itaque sacrificio, dum Eucharistiæ libamina Sanguinis quoque Dominici haustu confirmare voluisset, accessit ad beatissimum Amatorem, tunc Diaconum, qui sacratissimum Calicem in vitam æternam populis porrigebat. Quam Ille pomposis cernens cultibus exornatam, ita aggressus est: De hoc calice sanguinis Domini nostri Jesu Christi non gustabis, nisi a te onus ornamenti projeceris: scelus enim hac nocte pollutionis exercuisti, & oportet lugubri cultu indui, & profluvio lacrymarum nocturnum facinus abluere, & sic in sacratissimis epulis applicare. Non ita te pollicita es victuram, quando cum Deo pactum fecisti, renuntians diabolo & angelis ejus, atque illecebris & incentivis quibus ille crassatur.

9 Hæc illa audiens, quoniam palam omnibus fuerat B increpata; & quæ putabat absconsa, vulgata fuerant in populo & revelata, exarsit: & a crimine audaciam sumens, tamquam leæna gemitibus frendens, de ecclesia est egressa. Cum autem appropinquaret ad locum in quo illustris vir ejus consistorium habebat, cœpit singultibus ei suggerere, & suam lacrymis pulchritudinem defœdare, ut viri sui ipso quodammodo luctu ad iracundiam animum provocaret. Suggestionis ergo suæ tale principium fecit: Conjunx tua, siquidem tua sum, nescio a quo pseudodiacono, coram tota Ecclesiæ multitudine, lacerata sum. Ego enim, ut tuis conspectibus complacerem, & solito cultior cunctis festivitatem frequentantibus apparerem, quidquid vestimenti superbissimi habui induta sum libens, ac etiam aureis ornamentis, lapillorumve monilibus memet decenter exornavi atque curavi: ob quam rem graviter vulnerata sum, ac labefacta contumeliis. Susceptæ namque Eucharistiæ, cum vellem sanctificati Calicis latices delibare, me bajulus Calicis exacerbans repulit, minatus quod nisi vestimenta simul cum ornamentis deposuissem, & pœnitentiam admissi nocturni suppliciter peregissem, nullatenus communicarem. Tu ergo, vere dilectissime, ne moreris ulcisci, quam te superstite tamquam viduam lacerari prospicis atque contemni. C Cui maritus: Desinant paulisper, conjunx dulcissima, in pace lacrymæ tuæ, me nunc in sacrilegi cruore ultorem videbis.

10 Ex hoc jam cœpit, utpote Paganus, rimare causas, & apta insidiis loca requirere, quo possit facilius læsam conjugem vindicare. Hoc autem agebat per dies singulos, abjectis omnibus causis ac negotiis utilitatis eorum. Sed ne suæ cogitationis malæ potiretur effectu, illico ille doli machinator nequissimo arripitur spiritu; illa vero lethifero morbo, qui membrorum compagem dissolvisset. Erant autem ambo jacentes sine ullius remedii aut consolationis adjutorio, quoniam Deus omnipotens per eos voluit in sæpedicto Amatore suam demonstrare virtutem, & ostendere quantum fuerit ei carissimus & fidelissimus famulus. Cumque in his languoribus versarentur atque suspiriis; paululum palpebris eorum somnus obreptit: & ecce vox Domini Salvatoris in aures eorum insonuit his verbis, dicens: Adhuc in malitiis vestris versamini, & nefariis consiliis obcæcati atque hebetes facti, vestri estis immemores? Recordamini, quibus vos flagitiis afflixistis, vel quæ causa malitiæ super vos repente obvenit. Si vultis tandem aliquando hujus languoris vinculo, quo astringimini, D ambo absolvi; revertimini ad cor vestrum, & scrutamini illud, quod in necem complaciti famuli mei Amatoris indecenter armaveritis; & cognoscetis, quoniam hæc malitia vos circumsepsit. Si enim non fueritis contrito corde ad eum conversi, ut pro vobis, e orationem effundat; scitote vos in vestris e iniquitatibus atque in deteriori languore pariter consummari.

11 His illi auditis, maturius consurgentes rogabant, ut ad Dei hominem pervenirent. Et quoniam ita fuerant diutinæ ægritudinis laqueis impediti, ut pedibus suis niti non possent, vectantur vehiculis; pergunt suppliciter tristes, & pugnis pectora contundentes. Verum ubi se recognoscunt jam propius esse Amatori viro sanctissimo; desilientes de tergo vehentium jumentorum, solo tenus prosternuntur, concordi voce clamantes atque dicentes: Miserere nostri, amice Dei: absolve nefandis vinculis colligatos tuis æquissimis meritis. Jam luce clarius tuæ virtutis fulgent insignia, & fidei firmitas latius propagatur. Fatemur nos, vir beatissime, velle propter redargutionem iniquitatis nostræ innocentem morti contradere, peccatum peccato adjicientes: Ne, quæsumus, malum malis retribuas: satis sit ultio quæ nos merito tui invasit. En, quæcumque habemus tuæ sanctitatis palmis offerimus, E in quibuscumque volueris usus prærogare; tantum pristinæ nos tuis Deo placitis precibus sanitati restitue, & robur corporis animæque concede. Ad quos reverendissimus Amator sic exorsus est: Si credideritis in toto corde vestro, quæcumque petieritis concedentur vobis. Ubi enim sinceræ fidei splendor irradiat, ibi curationum integritas quoque conregnat.

12 Tunc illi iterum cum ejulatu nimio, paululum faciem lacrymis irrigatam ad famulum Dei erigentes, dixerunt: Scis jam, Domine, qualis vel quanta sit fides ac credulitas in cordibus nostris: neque enim tibi occulta sunt, quæ a nobis miseris peraguntur. O investigabiles viæ Domini! o admiranda potentia! quæ ita humanæ præsumptionis temeritatem redarguit, ut acquirat non perdat, ut salvet potius quam occidat. Vere in his evidentissime exorbitantibus claruit, quæ clamat & dicit: Occidam, & vivere faciam; percutiam, & ego sanabo. Promerentur illico sanitatem, ab eo cui injuste manus injicere conabantur: & provolvuntur ante pedes illius cum luctu prostrati, de cujus exitio pertinacissime cogitabant. Convocato itaque Presbytero, Sanctus Amator maritum quoque sæpe dictæ mulieris baptizavit. Quos F *f* aliquotiens ita admonebat dicens: Cavete ne ultra voluntates vestras in die festivissimo faciatis, ne deterius vobis contingat. Tunc demum accepto oleo benedixit, & invocato nomine Domini corpora eorum perunxit: Et continuo ab illo spiritus nequitiæ est fugatus, & eam morbus contagii derelinquens, utrique sunt sanati. Hoc primum miraculum palam est Deus operatus per servum suum: qui occulte semper agit per singulos, & collaudatur jugiter, & benedicitur per universos.

13 Post hæc, non post multi temporis curricula, *g* Auxentius, orthodoxæ fidei inimicus, cœpit S. Martinum insequi, & multas ei ingerere molestias, ita ut eum ad capitale inquireret periculum. Tunc ille, quoniam divina præcepta non ignorabat, quibus concessum est propter exardescentem persecutionis rabiem de civitate in civitatem transire; de loco in quo fuerat, ad insulam quæ *h* Gallinaria nuncupatur commigravit: in qua Beelzebub princeps dæmoniorum, exclusis habitatoribus, cum militibus suis conregnabat. Sed statim ut vir Dei pedem illuc attulit, præsentiam ejus sufferre non valens, locum a

pos-

A poſſeſſum deſeruit. Egreſſus eſt igitur, a præfati viri præſentia ſecluſus, cum ululatibus nimiis atque fragoribus; & ad locum ſe cum univerſis comitibus
Et in Altri. conſidentes, ſuis, qui appellatus eſt Altricus, recepit: ibique non longe viarum in præcipiti caute conſidentes, cœperunt per momenta gradientes invaſione quadam ac feroci terrore graviter detorquere, maxi-
Pſal. 90.6 me autem meridianis horis, ut impleretur quod ſcriptum eſt; a ruina & dæmonio meridiano. Sic faciebant non per breve tempus, ita ut omnium pene hominum pectora opinionis pravæ terror invaderet, & illius viæ rectioris iter ſortiter evitarent. Hoc S. Amator comperiens, quadam die illius viæ iter arripuit. Quo viſo frequens populus civitatis glomeratim ſe portis proripiebat, ſignum Domini noſtri Jeſu Chriſti fronti infigens, per quod beatiſſimus triumphabat Amator. Nec non etiam hi qui ante dictorum ſpirituum tentationibus agebantur, certatim accurrebant; potentiæ Dei, quæ per famulum ſuum Amatorem operabatur, non diffidentes.

S. Amator adoratur,

14 Tunc dæmones, voce magna clamantes, dicebant: Cur nos & hic, famule Dei Amator, perſequeris? cur nos non licet in quolibet loco quie-
B ſcere? Hic nos Martinus de domiciliis noſtris pepulit, & a noſtris liminibus effugavit: nunc etiam Amator a peregrinis nuper locis poſſeſſis excludit. Ad quos B. Amator: Cedite huic loco, & loca a vobis temeranter arrepta relinquite. Non enim ſinemini Chriſti poſſeſſionem, unde jam per lavacrum regenerationis expulſi eſtis, iterum poſſidere. Vere fidelis Dominus in verbis ſuis, qui ita ſe exemplum omnibus præbuit, ut quod ipſe habebat per naturam, accommodaret ſubjectis per gratiam: meruit enim Amator per fidem, quæ in eo regnabat, audere quæ Chriſtus operatus eſt poteſtate. Nam ipſi, prius vociferantes ac confitentes Dominum eſſe totius creaturæ, dæmones conclamabant; Quid nobis & tibi eſt, Jeſu Nazarene? veniſti ante tempus perdere nos. Increpans autem eos B. Amator dixit: Maturate fugam, & obſeſſa a vobis corpora illæſa abſcedentes relinquite. Non ego vobis impero, ſed Jeſus Chriſtus, qui ſævienti pelago imperavit, & elatio fluctuum in ſemetipſam reſedit; qui prigis nubibus imperat, & præcipiti lapſu in terram deſluunt. Quo nomine illi audito conterriti & ſoluti formidine, humilitate proſtrati, non ſine lacrymoſis clamoribus, locum in quo eſſe comperant reliquerunt: & exeuntes de loco, in quo
C corporeis imaginibus populo deterrebant, tamquam fumus in aere defluxerunt. Tunc populus lacrymoſo gaudio exhilaratus, Domino, quantum poſſibilitatis habebat, grates exſolvit, dicens: Gratias agimus tibi, Domine Jeſu Chriſte, quia omnibus in curationum munere præſtitiſti: & perſonarum acceptio penes te nullo modo poteſt reperiri.

Invitatur Chriſti

Luc. 4. 34

effugatur.

ANNOTATA.

a *In MS. codice D. Petri le Venier hic incipit ſecunda pars ſub hac titulo*: Incipiunt miracula.

b *MS. noſtrum unum* Erachius.

c Civitas Æduorum *eſt* Auguſtodunum, *vulgo* Autun, *urbs proxima Epiſcopalis verſus Meridiem, de qua infra 7 Maji agimus ad Vitam S. Placidi ſeu Placiti Presbyteri, & hactenus ſæpius egimus*

d *MS. Bonifontis*, incrementis.

e *Idem*, preces.

f *Idem*, alloquens. *Ex hac autem admonitione apparet, pollutionem eam, ob quam redarguta Palladia fuerat, venialem dumtaxat fuiſſe, ex ſacri diei neglectu in uſu conjugii alias licito, ſicuti ipſa quoque ornatus vanitas ſolum erat delictum veniale.*

g Auxentius Arianus, *expulſo e Sede Mediolanenſi S. Dionyſio Epiſcopo, ut in hujus Vita 25. Maji dicetur, a Conſtantio Imperatore Ariano ſubſtitutus*, S. Martinum *qui* Mediolani ſibi monaſterium ſtatuit, graviſſime infectatus eſt, *uti in hujus Vita ſcribit Severus Sulpitius cap. 4.*

AUCTORE STEPHANO AFRICANO EX MSS.

h Gallinaria *Liguriæ parva inſula, jam verius ſcopulus cum turri prope Albinganunum urbem, unde vulgo* Iloletta d'Albenga *appellatur.*

i Altricus *ſive* Autricus mons, *vicinus urbi Autiſſiodorenſi, quæ etiam* Autricum *ab aliquibus dicitur: ac forte ab ipſo nomen accepit, ut* Autiſſiodorum *quaſi* Autricidorum *dicatur, nomine compoſito ex* dor, *torrentem ſeu rivum ſignificante apud veteres Gallos.*

CAPUT III.

Epiſcopatus aditus: infamia diſſipata. Eccleſia nova comparata. Mortuus ſuſcitatus: incendium extinctum.

Epiſcopus conſecratur

15 Hîs ergo peractis miraculis, breviſque temporis curriculis tranſeuntibus, Elladius vir Apoſtolicus corpus terræ, animam cælo tranſmiſit. Tunc exorta eſt felix ſeditio populorum, concordi voce clamantium, Paſtorem baſilicæ Amatorem ſuccedere, & Elladii ſpiritalem hæreditatem ſuſcipere. Quorum voces dignis ſunt Dei ordinationibus confirmatæ, & eorum deſideria B. Amatori deditas inania non fuerunt, ſed ſtatim in Epiſcopatus eſt honorem *d* promotus. *d*

16 Poſt tres autem annos Pontificatus ejus, adverſarius ſpiritus, qui bonis ſemper invidet, & evictantibus calliditates ejus letales laqueos tendit, *b* in *b* Litini Archidiaconi ejuſdem reverentiſſimi Amatoris pectus illapſus, cœpit eum aculeis ſuis ſtimulare, ut adverſus eum aliqua deteſtabilia machinaretur. Tunc ille, aggregans ſecum nonnullos e Clericis, & ex laicorum numero quoſdam temerarios, cœpit ſemina odii in populis jactitare, adverſus Dei Pontificem novæ adinventionis lubricamenta malitiæ, ita ut hæc eorum inſania ſuaſiſſet, conjugii maculam atque adulterii notam caſto infigere. Dicebant enim: Sacerdotibus ſancitum eſt ut in Clericatu virginibus ſocientur; poſtquam vero adepti fuerunt honoris præmium, non eis licet ulterius uxoribus jungi: hic autem noſter Epiſcopus, non ſolum particeps menſæ, verum etiam lecti, quod nefas eſt, invenitur. His ergo in univerſa plebe rumoribus mortiferæ cogitationis virus evomentes, dicebant: Exite & ſeparamini ab eo, & ne ultra participes ſitis *e* communicationi ejus: quam enim nobis purgationis noſtræ veniam promereri poteſt, qui quotidie in luxuria volvitur, & voluptatibus ſuis ſatisfacere palam omnibus pervidetur? Sed quoniam legale decretum ſancitur, ut nullus audeat ſuum accuſare Epiſcopum; venite, & ſagaci vigilantia eum circumſeptis copiis circumdemus: & qui ſe putat ignorari, ipſo quodammodo experimento, dum a nobis in præterito vomitu deprehenditur, cognoſcatur.

ab Archidiacono & aliis diffamatur ut reus luxuriæ

qui eum noctu obſervare præſumunt.

17 Hæc ſecum tali aſſertione ſolertes rimantes, nocte quadam deſenſi tenebris, clam lectulum ejus obſederunt. Quidam autem eorum fores obſervantes, copioſiſſimo numero convenerant. Sed Chriſtus, qui ſæpe in ſuis fidelibus operatur, & diligentibus ſe regni ſui hereditatem promiſit, ut ſervorum ſuorum ſibi quidem cognitam, populis vero latentem caſtitatem omnibus demonſtraret, illis clam inſidiantibus & lectuli lateribus adhærentibus; ecce tunc, in ſpecie agni, donum Divinitatis, ad evacuandam ma-

divinitus caſtigantur

Digitized by Google

AUCTORE STEPHANO AFRICANO EX MSS.

machinationem ſuperborum, in medio famulorum ſuorum irrepſit; in tantum ſui fulgoris coruſcans miraculo, ut etiam hi qui inſidiabantur, licet indigni, luminis inſoliti ſplendorem hauirent. Illico igitur Archidiaconus, auctor peſſimæ machinationis atque inventor nubiloſæ cogitationis, oculos ob fulgorem amiſit: ceteri vero conſentanei ejus a tentatore ſpiritu arripiuntur: ac vehiculo nefario coarctari, torqueri, atque elidi pro ſuis pravis cogitationibus cœperunt. Quod cognoſcens vir ſanctiſſimus Amator, duplici modo lacrymabiles gemitus Deo profudit, qui eum & mala ſuſpicantibus mundum oſtendit, & eos per ejus interceſſionem ab his quibus occupati fuerant tentationibus, liberavit.

ad multitudinem ad Chriſtum converſorum.

18 Ipſo etiam tempore, quo hæc contigerant, adhuc ſimul erat eccleſia ad portam quæ Balnearis a priſcis auctoribus nuncupatur. Erat autem proſpectus *d* ejuſdem Eccleſiæ contra alveum fluminis *d* Ycaunenſis. Propterea enim amplæ ædificationis eccleſia non fuerat, quia adhuc novitas erat Chriſtianorum, ab idolis ad Deum convertentium; quæ per prædicationem ſæpedicti beatiſſimi Amatoris ita cœpit pullulare, & germen fructificare caritatis, Chriſtianoſque palmites propagare, ut præ multitudine eos intra anguſtias brevitatis non caperet eccleſia. Tunc igitur temporis fuit

B nobiliſſimus quidam, nomine Ruptilius, civis Autiſſiodorenſis civitatis, qui habebat amplum atque excelſum domicilium, paterno ſibi teſtamento dimiſſum; intra cujus clauſtra erat latior locus, amœnitate quadam divali circumſeptus. Cui Ruptilio, dum quadam die beatiſſimus Amator ad eum veniſſet, ita locutus eſt: Novimus te, Deo auctore, ſancti lavacri laticibus regeneratum fuiſſe; & debes ei, qui de erroribus te eripuit, & ſuæ veritati aſcivit, in omnibus obedire. Noſti, clariſſime vir, quod domus Dei parva ſit, & non ſufficiat populo Chriſtiano; propterea, quoniam non eſt juſtum, ut arbitror, famulum melius Deo habitaculum poſſidere, converſorium facito decenter, ut hæc ædes Chriſto Domino in Eccleſiam conſecretur, quo poſſis retributionem benevolentiæ Dei & largiſſimæ mercedis conſequi bonitatem. Ille vero aſpere ſanctam admonitionem ſuſcipiens, denegavit ſe poſſe hoc opus adimplere, propterea quod illuſtrium parentum ſuorum auctoritate ei fuerat legitime in hereditatem dimiſſa. Et his dictis, Sacerdotis ſuaviſſima verba decaſſans,

C reſpondit: Abſit ut hæc domus, quæ parentes & me ab infantia enutrivit, & maximæ generoſitatis ſplendore cunctis præpollens apparuit, alterius in ſe dominium ſuſcipiat, & priſtinæ dignitatis honorem amittat.

19 Tunc dignus Deo Amator ab eo regreſſus, ſpirituales indixit excubias; & ſolo proſtratus, deprecabatur Dominum dicens: Oſtende, Domine Deus, quoniam

ad preces converſum. omnium es Creator ac Dominus; & hic, qui mihi famulo tuo pro tuo nomine poſtulanti parere neglexit, ſignis & prodigiis tuis compulſus, ultro ſe polliceatur tuæ ſatisfactioni ſpatioſa ædium loca daturum, quas dudum me rogante dare noluit atque deſpexit. Dominus autem, qui fidelium ſuorum preces ſemper exaudit, famuli ſui

deinde vere converſum ad Deum. non eſt paſſus diu petitionem differri: ſed ſtatim denegantem redarguit, & inobedientem per doloris correptionem ad obedientiæ plenitudinem revocavit. Cœpit ergo ille corporis ſui languore torqueri, & indefinenter doloribus affligi. Sed cum, inter tormenta corporea, ſomni oppreſſio quædam *e* ſurrepſiſſet; audit ſalu-

e taria Domini minantis eloquia, dicentia ſibi, Niſi protinus famuli mei Amatoris monitis acquieſcas, detecſ riosibus te *f* faciam affligi tormentis. Surge citius, & approperans Amatoris dilecti mei affatibus pare & ne ulterius differas præfati domicilii tui loca in aulam mihi ſanctificationis offerre. Quo audito, cucurrit, licet morbo impediente, ad habitaculum beatiſſimi Sacerdotis: & eminus ſe ſolo proſternens, cum lacrymis has voces D emiſit: Accipe, Deo placite, quæ dudum poposceras: & ora, ut languoribus, quibus mea eſt caro gravata, celerius caream; inſuper & hanc, qua Chriſti regia conſtruatur, paratus ſum conferre pecuniam; tantum convaleam. Tunc ſæpiſſime denominatus Chriſti diſcipulus, Crucis ſigniculo frontem ejus attitulans, ſalutis integritatem roganti reſtituit.

domum aliter ædificandam.

Crucis ſigno ſanat.

20 Sed quoniam pars illius ædis ſemiruta pendebat, voluit cariſſimus Deo Amator prius fabricam ſolidari, & ſic devotionis ſuæ votum, imo Dei voluntatem, in eadem implere. Cum ergo operarios aggregaſſet, ut diruta partis facerent fundamina; in ipſa exhauſtione fundamenti antiqui, reperit non parvam ſummam ſolidorum: quam diligenter ac cautius ligans, eidem viro Ruptilio per portiores, ſuam eſſe aſſerens, direxit, eo quod in loco habitationis ejus reperta fuerat. Cui portitores: Hæc dicit noſter Antiſtes: Hi theſauri in illa ſunt parte ædium inventi, quam Chriſto libentiſſime deputaſti: propterea, quoniam juſte congruit, ut quæ in tuis propriis reperta ſunt habeas, ſume. Quibus ille: Reportate, quæſo, pondus auri quod mihi apportaſtis, & Pontificis manibus tradite. Hoc enim non meriti mei gratia, ſed ipſius eſt largitatis conſecutum abundantia; ideoque quidquid ei libuerit peragere, peragat de propriis lucris: hoc tantum veſtram deprecor bonitatem, ut meam ei ſuggeſtionem propriam deferatis, ut inter ſplendidiſſimarum precum ejus lamina, ſui ſit Ruptilii memor. Suſcepit ergo regredientes comites cum pecuniis S. Amator, & quædam earum in curas pauperum, quædam vero in inchoati ædificii perfectionem prærogavit; quod effectum, ſecundum voti ſui initiamenta, Chriſto Domino conſecravit.

Fermiam in fundamento reperta in ædis Ruptilii.

remiſſum in pauperes eccleſiæ variationem impenſis.

21 Hæc eſt haſtenus *g* Eccleſia a Chriſtianis populis confrequentata. O indeficiens ſancti Spiritus donum, quod largitate Dominica Apoſtolis rite collatum, numquam diſparilitate credentium aut poſteritate corda diſſociat! Apoſtoli, gentibus prædicando, infidelitate repulſa, ad verum Dei cultum accedere facilius ſuaſerunt: Amator autem ſuperſtitionis aras ſubvertens, convertentibus ſe ad cæremonias Chriſtianas, tabernaculum teſtimonii, in loco quondam idololatriis polluto, puriſſimum parat. Concurrunt undique Proceres, & quicumque honorabiliores fuerant ad dedicationem *h* Eccleſiæ: & Deo gratias peragunt, qui per fideliſſimum ſibi famulum Amatorem, novi quodammodo habitaculi receptaculum acquiſivit. Admirantur omnes in Dei famulo virtutes operationum vere fidei, gratulantur ob ejus ſanctiſſima merita, uberiore Dei gratia ſibi conceſſa. Perfecta ergo Eccleſia non plures poſt dies peractos, ſacrata Deo puella Martha, ſe-

g

in qua dedicata

h

F

Martham ſanat, ſuſcitat.

bribus admovetur, in agro cui nomen erat Arriacho, parentum ſuorum quondam ſubjacens dominio: ibique non diu ægrotans, puriſſimum ſpiritum caſta virgo Domino tradidit coronandum. *i* Cujus corpus reverentiſſimus Amator, multis ſecum comitantibus populis, diligentiſſime inſtitis redimitum collegit, & juxta Altricum in conſpectu civitatis tumulavit.

i

funerum oſtentum & fama ſuſcitandum.

22 Poſtera autem die ibat beatiſſimus Amator, frequenti cultu ac more ſolito, loca Sanctorum circuens: & ecce infans, acerba morte ablatus, fit ei obvius, annorum fere octo; cum quo erat multitudo hominum plangentium, & amaris ſua pectora contuſionibus tundentium. Quorum non ferens ejulatus, juſſit ſtare corpus; & ſe in orationem inclinans, has preces in aures Domini dirigebat: Domine, qui es vita vivorum & reſurrectio mortuorum, qui ducis ad portas inferni & reducis, qui Lazarum

qua-

A quatriduana corruptione jam fœtidum ad ſuperos regredi præcepiſti, fac etiam nunc ſolita mirabilia in hoc infantis cadavere, & lugentibus eum tamquam mortuum, vivum parentibus & incolumem reſtitue. Vix orationis ſuæ devotionem ſuppleverat, & mortuus illico ſuſcitatur, vigorem membra recipiunt ſenſuum, officium tamquam numquam amiſſum corpori reddunt: loquitur qui fuerat mortuus, & ab omnibus reſuſcitatori Chriſto gratiæ peraguntur: dilatatur fides Chriſtiana, ac tanti miraculi velocitas atque viri Dei impetratio late latius divulgatur. Accurrit catervatim turba languentium, & ante veſtibulum Antiſtitis proſternuntur. Redditur omnibus ſanitatis integritas, infirmitas procul fugatur, reficiuntur vires, color verus ſpeciebus, ut ante fuerat, reſtituitur.

prælibatus resuscitatur.

23 His rite tranſactis, quadam nocte, caſu neſcio quo, univerſa civitas flammis repente ſævientibus circumdatur, ita ut nulla eſſet deinceps habitatoribus ſpes evadendi periculum. Inter ſubitos tamen clamores casus, Amatoris Dei famuli recordantur, accurrunt præcipites, ſolotenus coram eo cuncti pariter proſternuntur, vociferantes ac dicentes: Succurre, famule Dei, periclitantibus: ſer opem deſperantibus. In te omnis hujus civitatis inclinata ſalus B recumbit: te ſibi illapſæ ruinæ firmiſſimum obicem aſcire contendunt. Hæc audiens famulus Dei, injecit ſemetipſum, ſatis cum periculo, in medio flammæ ardentis, ubi poterat æſtuanti fomite animæ vivacis flatum amittere, niſi cito Dei fuiſſet conſolatus inviſibili majeſtate. Statim igitur ut ille Dei cultor inſperate ſe rapaci incendio tradidit, nubes parva in imbrem defluxit, quæ & voracitatem ignis extingueret, & ſervi Dei auctoramentum ad plebis ſalutem coram omnibus confirmaret.

flit incendium urbis.

ANNOTATA.

a *Circa annum* 388.
b *MS. noſtrum unum* Licini.
c *Idem*, communioni.
d *Idem*, aſpectus.
e *Boniſontis*, ſurrexiſſet.
f *Idem*, affici cognoſcit.
g *Eſt eccleſia S. Stephano dicata, quam Guilielmus* II *hujus Sedis Epiſcopus anno* 1215 *deſtruens, mirabili opere fabricare incepit, ut ſupra relatum.*
C h *Eſſe dedicatam* v Nonas Octobris *indicatur in Hiſtoria Epiſcoporum Autiſſiodorenſium.*
i Marta *cum titulo* Sanctæ *inſcripta eſt hoc die Gynæceo Sacro Arturi du Monſtier, quod apud alios auctores non legimus, niſi quod eam referat Sauſſajus in Martyrologio Gallicano* 22 *Maji, & etiam* Sanctam *compellet.*

CAPUT IV.

S. Germanus, poſtea ſucceſſor, inſtruitur. Iter Auguſtodunum. Cæcus & tres leproſi ſanati. Pecunia recepta a ſure.

S. Germanum additus comes.

a 24 EO autem tempore quo hæc geſta ſunt, a Germanus quidam nomine, nobili germine procreatus, territorium Autiſſiodorenſe viſitatione propria gubernabat: cui mos erat tiruncularum potius induſtriis indulgere, quam Chriſtianæ religioni operam dare. Is ergo aſſiduo venatui invigilans, ferarum copiam inſidiis atque artis ſtrenuitate frequentiſſime capiebat. Erat autem arbor pyrus in urbe media, amœnitate gratiſſima, ad cujus ramuſculos ferarum ab eo deprehenſarum capita pro admiratione venationis nimiæ dependebant. Quem celebris vir ejuſdem civitatis Amator Epiſcopus, his frequens compellabat eloquiis: Deſine, quæſo, vir bonorum ſplendidiſſime, hæc jocularia, quæ Chriſtianis offenſa, Paganis vero imitanda ſunt, exercere. Hoc opus idololatricæ culturæ eſt, non Chriſtianæ elegantiſſimæ diſciplinæ. Et licet hoc vir Deo dignus indeſinenter perageret, ille tamen nullo modo admonenti ſe acquieſcere voluit aut obedire. Vir autem Domini iterum atque iterum eum hortabatur, ut non ſolum a conſuetudine male arrepta diſcederet, verum & ipſam arborem, ne Chriſtianis offendiculum eſſet, radicitus extirparet. Sed ille nullatenus aurem placidam applicare voluit admonenti. In hujus ergo perſuaſionis tempore, quadam die præfatus Germanus ex urbe in prædia ſui juris receſſit. Tunc B. Amator, opportunitatem opperiens, ſacrilegam arborem cum radicibus abſcidit; & ne aliqua ejus incredulis eſſet memoria, igni concremandam illico deputavit; oſcilla vero, quæ tamquam trophei cujuſdam certaminis umbram dependentia oſtentabant, longius a civitatis terminis projici præcepit. Protinus autem [aliquis] greſſus ſuos autes ſæpedicti Germani retorquens, dictis animum incendit; atque iram ſuis ſuaſionibus exaggerans, ferocem effecit: ita ut oblitus ſanctæ religionis, cujus fuerat ritu atque munere conſecratus, mortem viro beatiſſimo minitaret: & ne ei aliquo modo quorumdam Chriſtianorum conventus furenti reſiſteret, turbam ſecum agreſtem coadunans civitati improviſus advenit.

ejus incredulis esset memoria, igni concremandam illico deputavit; oscilla vero, quæ tamquam trophei cujusdam certaminis umbram dependentia ostentabant, longius a civitatis terminis projici præcepit.

AUCTORE STEPHAN. AFRICANO EX MSS.

frustra admonetur ut capita ferarum fronti arboris affixa

eam exscindit, nihil illius iram metuens.

E

b 25 Hæc omia dum a quibuſdam cognita Amatori ſanctiſſimo panderentur, ait: Ego b dignum me eſſe judico teſtem fieri ſuſo ſanguine Salvatori: hoc eſt quod Græci appellant Martyrem. Divina ergo revelatione ſuæ deceſſionis tempus agnoſcens, & Germanum ſibi futurum ſucceſſorem prævidens, Æduam profectus eſt, ubi Julius reipublicæ rector ac gubernator Galliæ præſidebat. Pergens igitur illo, ad locum adventavit, cui nomen erat Gubilium. Ecce autem ruricolæ, nutu divino, aſpicientes eum venientem, cœperunt ſpinas & tribulos, alii manibus, alii ferramentis, quo iter perageret, amputare: & cum eis eſſet ignotus, pulchritudine vultus & capſellari honore quo Reliquias incluſas pendulas collo geſtabat, cognoverunt Dei eſſe famulum ac cultorem. Accedentes autem cominus his vocibus clamare cœperunt: Proficiſcere, benedicte Domini, & F ad nos uſque ne differas appropiare: cognoſcimus enim, tam ex ſpecie quam ex habitu, quoniam tu Dei Pontifex es atque Sacerdos: proterea, ſi non ſumus immeriti, de poculis noſtris ſorbillum, & de ferculis ſume licet ruſticis delibamentum. Ille autem, gaudens quod etiam in conſortibus ferarum fidei Catholicæ ſumma regnaret, & ſanctus Dei timor ineſſet, non abnuit petitionem eorum; ſed ſummotenus libans calicis guſtum atque pulmenti, benedixit ac ſanctificavit, atque eis ad bibendum comedendumque porrexit, quorum ſuſceptione Chriſti ſunt protinus largitate repleti. Quibus inſuper ait: Deſcendat in vos benedictio Patriarchæ Jacob, & repleamini rore cæli & pinguedine terræ, & ſit vobis abundantia frumenti, vini, & olei.

& Augustodunum abiit.

in via ruri sticano revelatus defuncti

26 Poſt hæc eventu quodam, ad revelanda Illumen evidentius famuli Dei divinorum donorum inſignia, cuidam ex eadem multitudine ruſticorum contagia cæcitatis acciderunt. Is vero qui percuſſus cæcitate fuerat, ad reverentiſſimi Amatoris cum lacrymabili gemitu plantas proſtratus, rogabat, ut amiſſam viſionem facinoribus propriis, ſancti viri interceſſio revocaret. Tunc B. Amator, more

cæcum illuminat:

Digitized by Google

AUCTORE STEPHANO AFRICANO EX MSS.

A solito, curvis genibus, unici medici, omnium medicorum magistri, deprecatus est Majestatem. Consurgens ab oratione, orbem lumine defraudatum signaculo Christi ambivit; cum cujus ambitione digitorum, & dolor recessit, & lux propriam sedem revisit. Quo viso phalanx universa agrestium, ad B. Amatoris pedes cucurrit, præconia voce confitens cum Dei amatorem esse, ac dicens: Vere tu Dei excelsi es vir strenuissime atque sanitatum operator, & ipso jubente hodie tugurii nostri & mentis ac corporis salva es ingressus es. Amator vero, Dei cultor, gratias invisibili Creatori lætus exsolvens, illis relictis, viam quam cœperat ita perrexit.

27 Illo autem proficiscente, Suffronius quidam, a generoso sanguine creatus ex oppido c Alisensi, mœrore confectus curisque acrioribus sauciatus, iter carpebat: qui elevatis oculis prospexit Amatorem sanctissimum recto tramite gradientem; & equo dissiliens citius, licet tristis ac lacrymans, Pontificis est amplexatus vestigia. Cui Pontifex: Cur tristis est insolito facies tua, & genæ tuæ lacrymarum rivulis irriguntur? Cui Suffronius: Furtum, vir beatissime, B violentiamque perculi sic atrocem, ut argenti mei totius quantitatis vascula amiserim. Sed, o bene! Quia beatitudinem tuam mihi Deus in lugubri itinere concessit, jam credo me tuis orationibus, quæ amisi, sine labe aliqua rursus recipere. Cui Amator sanctissimus: Deus secundum fidem tuam operetur, & non te sinat diu lamentationibus affici. Verum quia ita nobis Dei providentia concessum est, ut mutuis nos aspectibus speculemur: comitare nobiscum paululum, & postea regredieris. Pergentibus autem illis pariter transmeari sunt spatium pene trium millium passuum; & ecce accurrit visibus eorum noctivagus fur, adhuc furti sui sarcinulam vehens humeris, humillimo vultu. Quem aspiciens atque cognoscens Suffronius, hilari vultu, pectore securo, celsiori voce intonuit dicens: Speciale mihi hodie Dominus solatii gaudium præbuit, ut ■, beatissime Amator, inter angustias meas inveniissem: en prospicio mei metalli, quam dudum amisi, splendidissimam quantitatem, quam mihi exaudibilis oratio tua restituit, & sanctitas conservavit. Hæc audiens beatissimus Amator ita exorsus est: Ecce jam quæ amiseras recepisti, damnum rerum tuarum vel jacturam nullam es perpessus, filiole: ob quam rem obsecro te ut hi nullius deinceps culpæ tenentur C obnoxii, qui sunt reperti factis propriis criminosi; d sed pergentes simul ad beatissimorum Martyrum d Andochii & Thyrsi tabernaculum properate, ibique eos sacramentorum vinculis irretire non differas, ut se polliceantur ulterius facinus hoc non attentare: sed hoc adimplere clam curabis, propter avarorum judicum rapacitatem atque calumnias. Clare intuere, quia claret suis fructibus arbor, cælestis agricolæ, culturis spiritalibus instituta, quæ & tempore suo largitatis suæ copia inopiam amissæ facultatis implebit, solicitosque indebitis pomis exonerans securos satiari efficiet. His ergo & talibus beneficiis lugentem exhilarans, reos damnationis culpa absolvens, pernix ad urbem Augustudunensium venit.

28 e Tunc f Simplicius Episcopus, vir summæ simplicitatis atque caritatis, rumore adventus ejus præventus, ei cum omni ordine Clericali, nec non & cum Julio tunc Præfecto, officii sui turmis stipato, ire obvius non neglexit. Quem rite salutatum atque debitæ venerationis assentatione g purius honoratum, ad Æduam civitatem perduxerunt. Peracto autem caliginosæ noctis tempore, famuli Dei surgentes, ad h Symphoriani Martyris D diversorium properant. Eo namque tempore nondum latis ædificiis ambiebatur, sed parvissimæ cellulæ angustiis obseratum erat spatium, illic duæ olivæ & duo candelabra, luminosis lychnis præceptorum Domini perlucentia, pariter ingrediuntur: alternatim se orationibus prævenient: votorum obsequia Martyris dignitati persolvunt. Licet enim jam diu cellam S. Symphoriani dedicatæ, præfata cella fuisset in honore Martyris constructa, non tamen fuerat canonico more Pontificis invocationibus dedicata. Tunc ante dictus Dei Sacerdos Simplicius B. Amatori postulatione incumbit, ut per ejus precum puritatem Symphoriani Martyris Deo consecraretur habitaculum. Perficiente ergo Domino per suum famulum, quæ fidelissimo Athletæ Symphoriano promiserat; protinus, præeunte ac subsequente turba populorum Deum collaudantium, in urbem regressi sunt. Et ecce subito, in ipsa brevitate itineris, tres leprosi, mundationis sui corporis integritatem cupientes, sese conspectui eorum præsentaverunt; poscentes ut solitam precum tres leprosi sanati. salubritatem eis impenderent. Antistes vero ex fluento Jordanis latices sumit, qui Reticio i quondam i Episcopo jubente, ad Æduam civitatem allati fuerant. Ex his in ora leprosorum irrorans, insuper E oleo benedictionis omne corpus eorum Crucis facto signaculo illinivit; & statim omnis morbus obsessos penitus dereliquit, ita ut sic pristino colori cutis superficies redderetur, tamquam si namquam fuisset lepraticæ inquinationis deteriorata languore. Proclamant omnes Deo gratias, & Symphoriano Martyri atque Amatori consona voce gratiæ peraguntur, & sanitatis redditæ opitulatio utriusque populorum præconiis deputatur.

ANNOTATA.

a *Hic est* S. Germanus, *ejus in Episcopatu successor, ex cujus Vita* 31 *Julii danda sequentia, hoc numero relata, ad verbum sunt descripta, ut supra indicavimus.*

b *Vita S. Germani*, indignum.

c Alisa, *vulgo* Alize, *vel potius* Alise (*sic enim nunc pronunciari me monet Claudius Castellanus, licet prius habeat topographica Atlantis Blaviani tabula*) *etiamnum oppidum est inter Autissiodorum & Divionem, sed hinc propinquior.*

d SS. Andochius & Thyrsus *Martyres coluntur Augustoduni* 24 *Septembris: de quibus hoc die egimus in Vita* S. Andeoli *eorum socii.*

e *Iterum ex Vita S. Germani desumpta sunt, hoc numero relata.*

f *Colitur* S. Simplicius 25 *Junii*,

g *Excusum in Vita S. Germani*, prius, *in MSS. etiam* F *purius.*

h S. Symphorianus *Martyr Augustoduni colitur* 22 *Augusti.*

i *In MSS. est* reticulo: *sed intelligendus omnino est* S. Reticius *Epist. Æduensis, qui colitur* 19 *Julii & Concilio Arelatensi interfuit anno* 314: *de ejus autem in Palæstinam suscepta peregrinatione conjectura haud absurda formari posset, ex hujus loci austeritate.*

CAPUT V.

S. Germanus potitus successor. Morbus, obitus, sepultura S. Amatoris. Utriusque encomium.

29 a EX hinc postera die S. Amator ad prætorium a Julii se velle ingredi asserit. Cujus adventum Julius cognoscens, citius in occursum ejus profectus est, & quemadmodum decebat fidelissimum Dei cultorem obsequiis intra tectum inducit; A Julio Gubernatore Gallie. more Christianissimi filii, ingressus ipsius benedictionem

Digitized by Google

A ctionem ſe poſtulat ſuppliciter promereri. Suppleta ergo oratione, ſic Sacerdos reverentiſſimus Præfectum alloquitur: Finem meum, Domino mihi innoteſcente, cognovi: quia non eſt alter qui regimen ſanctæ Eccleſiæ ſuſcipiat, niſi illuſtriſſimus Germanus, ſicut mihi Dominus meus revelare dignatus eſt, poſco Celſitudinem tuam, ut licentiam tribuas mihi roganti, eumdem Germanum tonſurare. Cui Præfectus: Licet neceſſarius ſit atque utilis reipublicæ noſtræ, tamen quia Deus ſibi illum elegit, ſicut tua Beatitudo atteſtatur, contra Dei præceptum venire non poſſum. Tunc voti compos, cum lętitia ſuę eſt iterum redditus civitati. In quam cum veniſſet, præcepit univerſum populum in atrium domus ejus adeſſe. Qui cum veniſſet, his eum concionatus eſt affatibus: Animo attentiores eſtote, filii dulciſſimi; eſt enim operæ pretium veſtris ſenſibus allegare, quæ mer mentis receſſus parturiunt. Deo revelatore diem tranſitus mei de ſæculo evidentiſſime ſcio atque cognovi. Propterea hortor unanimitatem veſtram, ut diligentius perſcrutantes ex cœtu veſtro virum firmiſſimum eligatis, qui ſpeculator ſit domui Dei. Illi autem hoc audientes conticuerunt, & nullus eorum ei verbum reſpondit.

S. Germanum ſucceſſorem ſibi petit.

Et ſuum præmium obitum

B 30 Tunc ille videns quod omnes ſilerent, iter direxit ad ſanctam Eccleſiam: in cujus comitatu omnis congeries profecta eſt populorum. Subeunte autem illo Eccleſiam, cum & populus ingredi voluiſſet, ita eum allocutus eſt dicens: Exonerate filii cariſſimi jaculis manus, & arma ex humeris veſtris rejicite, & ſic Domum Dei ingredimini, quoniam hæc domus eſt orationis, non martis ſtatio prælliantis. Illi vero hæc audientes, dicto citius, quidquid chalybis geſtabant, forinſecus poſuerunt. Tunc B. Amator, videns Germanum nihil oneris truculenti portantem, præcepit oſtiariis ut fores Eccleſiæ clauſtris arctarent: ipſe vero glomerata ſecum turba Clericorum atque nobilium, injiciens manus, Germanum apprehendit; & invocato nomine Domini cęſariem ejus capiti detrahens, habitu religionis rejectis ſæcularibus ornamentis cum promotionis honore induit, talibus exhortans verbis atque confirmans: Satagere te oportet, venerabilis frater, qualiter incontaminatum atque immaculatum cuſtodias honorem tibi commiſſum: quia me decedente tibi omnipotens Deus paſtorale commiſit officium. Deinde vero incipit jam beatiſſimus Amator obitus ſui incitamentis urgeri: & licet eſſet ægritudine faucius, numquam tamen omittebat prædicatione populum

Germanum miſtale expellantem attender in clericum,

C confirmare ac dicere: Filioli, nunc Dominus Deus meus, a quo huc uſque fueram peregrinus, animam meam ſuſcipiet: obſecro ut unanimes atque concordes, fratrem meum Germanum loci mei faciatis adipiſci officium. Cui omnis turba conſentiens, ad confirmationem perſuaſionis ejus, reſpondit, Amen, non tamen ſine lacrymis neque ſine dolore. Omnis namque ætas atque ordo vel ſexus lamentationibus afficiebatur, quia talem amittebat Paſtorem: erat tamen eis inter hæc ſolatii genus, quod non diſſimilem forent recepturi Pontificem.

Se ſanctus eligendum poſt ſe Epiſcopum.

Maji feria, conſolatus populum

31 Igitur Kalendarum Majarum quarta feria, acrius cœpit urgeri, & corporis ſolutione fatigari. Sed nec ſic quievit etiam inter dolores a ſalutari prędicatione; ſed omnibus ſalubrem admonitionem inculcans, ita loquebatur: Prohibete lamenta ſonare, vetate populos flere. Ibi profecto luctivagæ voces emittendæ ſunt, ubi meliori deterior fuerit ſucceſſurus: hic vero incaſſum lacrymas funditis, ubi optimis meliora ſuccedunt: iſtius namque vobis prædeſtinati Pontificis, non ſolum vita proderit, verum etiam mors. Hoc dicens præcepit ſe ad ſanctam Eccleſiam provehi, ut ibi ſpiritum Datori redderet; ubi die ac nocte ei conſueverat profiteri. Progreditur cum eo dextera lævaque frequens multitudo, præcedit Clericorum chorus, matronarum caterva ſubſequitur. At ille ubi Eccleſiam eſt ingreſſus, Pontificalem thronum aſcendens, fere diei hora tertia emiſit ſpiritum. Cui continuo chorus Sanctorum, quod eſt ad dicendum mirabile, ſucceſſit, & ſpiritum ejus cum hymnis & laudibus in ſpecie columbæ vehebat ad cælum. Hoc a multis cernentibus & narrantibus eſt confirmatum, & maxime ab ♭ Helena ſacratiſſima puella, quæ eodem tempore cunctis virtutibus ac miraculis præcellebat. ♭

AUCTORE STEPHANO AFRICANO EX MSS.

Ad corporis delationem aperto carcere

32 Bajulabant igitur corpus ipſius, ut eum juxta tumulum reverentiſſimæ memoriæ Marthæ deponerent. Erat autem in itinere, per quod corpus fuerat tranſiturum, teterrimus carcer, ubi vincti non pauci pro ſuo admiſſo ſcelere tenebantur. Ante quod ergaſtulum cum feretrum, in quo corpus bajulabatur, veniret, illico arctamenta clauſtrorum franguntur, catenæ a corporibus obnoxiorum diſſiliunt, & vinculorum omnium genera relaxantur. Tunc hi qui carceris pedoribus ac vinculis coercebantur, prodeuntes, feretro ſe quo corpus vehebatur ſubjiciunt. Ex ea ſcilicet hora nullus eſt jam auſus cuſtodum vel Judicum reis manus injicere; ſed libertatem, quam vivi E corporis ſui facinore amiſerant, Amatoris viri ſanctiſſimi defuncto corpore receperunt. Facta eſt autem exultatio magna in populis, viventiſque dudum geſta miracula, corporis mortui tranſitu multimoda laude firmantur. Creſcunt deducentium corpus gaudia, dilatatur vox pſallentium. c Exinde ad locum, c qui appellatur Altricus, ad ſepulturam deducitur. Unde dum redeunt, ecce proſpiciunt quemdam hominem paralyticum, qui jam triginta fere annis ipſo morbo detinebatur, cervicibus hominum bajulari: erat autem ex territorio Biturico, quem ſanctiſſimi Amatoris opinio de locis propriis vehi, ac peregrinari compulerat. Accedunt hi propius qui portabant; viri Dei ſoſpitatem inquirunt; cognoſcunt ipſius ſuiſſe, quam catervatim ex urbe proficiſci viderunt, pompam funeris deducendam. Tunc languidus exorat, ut vel illis aquis paululum frueretur, quibus lavatum fuerat Amatoris beatiſſimi corpus. Hæc comperiens reverentiſſimus Germanus, tunc Presbyter, admirans fidem illorum, juſſit ex eadem aqua paralytici membra perfundi. Mox autem ut de loti corporis lympha ægroti eſt membris allatum, protinus languor omnis diſceſſit; & membrorum compages, morbida reſolutione illico carens, ſuis eſt conſolidata medullis, atque nervis vigentibus reparata. F

capitoi libertatem restituit;

paralyticus 30 annis fanatur,

33 O vere digna ac præclara civitas quæ ſuis eſt fecunditatibus mundo prælata! Omnes pene civitates patronatus jura accipiunt, tu largiris: illæ alieno reguntur ac ſtabiliuntur auxilio, tu non ſolum tuæ firmitati geminum proculiſti munimen, verum etiam mundo. Amator Auſtralibus d ſanitatum ſemina ſubminiſtrat, Germanus Occidentalibus ſoſpitatis ſemper largitur auxilium. Hinc tibi urbs, tantorum Martyrum genitrix, incolumitatis copia, inde fructuum opulentia miniſtratur. Non imparem te Romulęæ aſseram civitati: ſiquidem ibi Petri & Pauli Apoſtolorum beneficio triumphat populus, hic Amatoris Germanique auxiliis gubernatur: ibi amicorum Chriſti notitia prædicat, hic fidelium ſervulorum. Inſiſte ergo frequens ſacratiſſimis tumulis, & officium grata mente exſolve, quæ meruiſti tantis ac talibus titulis exornari. Illic die noctuque ſinceri cordis excubias celebra, ubi multifariæ ſanitatum formæ evidentius declarantur: quarum impoſſibile eſt vocabula ſpeciatim retexere, quia facilius eſt immenſi maris fluctus vel littoris

Laudatur urbs Auſtrafiodorenſis.

d

grandes dantem Sanctorum patrocinia comparanda Romæ.

In eccleſia moritur beatus.

A arenas nominatim deprehendere, quam mirabilium profectus Amatoris Germanive mortali lingua percurrere. Hæc autem per eos & in eis operatur individua Trinitas, cui eſt honor & gloria in ſæcula ſæculorum. Amen.

ANNOTATA.

a *Relata num.* 24 *&* 25 *ſunt deſumpta ex Vita S. Germani.*

b S. Helena Virgo *colitur* 22 *Maji, inſcripta paſſim omnibus uſque antiquiſſimis faſtis.* D

c *Iterum ex Vita S. Germani ſunt hauſta, quæ ad finem hujus numeri* 32 *referuntur. In Vita metrica ejuſdem S. Germani Ericus lib.* 1 *ita celebrat S. Amatorem.*

Urbis amor noſtræ, lacrique refector ovilis
Preſul erat, merito cognomine mactus Amator,
Doctor magnificus, meritorum luce coruſcus,
Signorum titulis longe lateque celebris.

d *Ita ſignificatur ad Auſtralem urbis partem Germanum, ad Occidentalem haberi & coli S. Amatorem.*

DE SANCTO ORIENTIO

EPISCOPO AUSCIORUM IN NOVEMPOPULANIA.

G.H.

1 MAII

Auſci urbs Novempopulaniæ.

AUguſta Auſciorum, Auſcium *aliis*, Auſcii *&* urbs Auſcienſis, Auxis *etiam*, Auxium, *&* urbs Auxitana *dicta, vulgo* Auch *vel* Aux, *eſt metropolis Armeniaci Comitatus, ad Ægircium fluvium, ſex leucis diſtans ab Eluſa olim metropoli Novempopulaniæ, ſub qua in veteribus Notitiis undecim collocantur civitates, inter quas, ſubinde ultimo, ſubinde proxima loco, conſtituitur* B civitas Auſciorum. *Ultimus Eccleſiæ Eluſanæ Epiſcopus cenſetur* Sennocus, *qui teſte Fredegario cap.* 54, *anno* XLIII *Chlotharii* II, *Chriſti* DCXXVI, *cum Palladio patre ſuo, quod rebellionis alicujus Vaſconum fuiſſent conſcii, in exilium retruſus eſt. Ab eo tempore dignitas metropolitana ad urbem Auſciorum tranſlata eſt, & hactenus ſub ſe continet decem Epiſcopatus Suffraganeos. Hujus urbis Patronus tutelaris eſt* S. Orientius Epiſcopus, *vulgo* Sant-Orens: *cui in urbe eſt dicatum locupletiſſimum cœnobium Ordinis Cluniacenſis: in quo ſacrum ejus corpus cum debita veneratione aſſervatur.*

S. Orientius Epiſcopus colitur Auſcis & Tolofæ

2 MAII.

2 *Celebris etiam ejuſdem* S. Orientii *cultus fuit apud Toloſanos, erecta ad ejus memoriam in ipſa urbe capella ſive oratorio, vel potius eccleſia, (juſta enim magnitudinis eſſe iſtatur, qui anno* MDCLXIX *ipſam ingreſſus eſt Claudius Caſtellanus) quæ poſt modum tradita fuit monachis Crucigeris, cum hi ex ſuburbio, propter bellum Anglicum deſtructo, in urbem migrarent: ut autem antiquæ ejus veneratio magis ſtabiliretur, aliqua ejus Reliquiæ Auſcio delatæ ſunt Toloſam, &* XII *Julii anni* MCCCLIV *oblata Religioſis ſanctæ Crucis, atque in eccleſia S. Orientii depoſita. Hinc* S. Orientius *uti Auſcienſi urbi tribuitur, ita & adſcribitur Toloſanæ. In pervetuſto Martyrologii Hieronymiani apographo Epternacenſi, ante nongentos & plures annos exarato, ad Kalendas Maji iſta leguntur:* Auſi civitate in Gallia S. Orientis Epiſcopi. *At tria alia ejuſdem Martyrologii exemplaria, ſcilicet Corbejenſe Pariſiis excuſum, Lucenſe &* C *MS. Blumianum, adſcribunt* urbi Toloſæ: *quæ ſequuntur MSS. Richenovienſe, ſive Augiæ divitis, Romanum Cardinalis Barberini, ac Trevirenſe S. Maximini, cum Appendice Adonis. Uſuardus hoc eum elogio celebrat:* Apud civitatem Auſcium S. Orientii Epiſcopi, qui virtutibus ornatus ſancto fine quieviſſe ſcribitur. *Sequuntur Bellinus, Grevennus, Mauroleyus, Molanus, Galeſinius, Caniſius, aliique cum hodierno Martyrologio Romano, & variis MSS. Antiquum Cadurcenſe Breviarium* XV *Maji præſcribit cultum* Orientii Confeſſoris Pontificis. *Ejuſdem memoria celebratur ad diem* XIV *Maji in MS. Florario & in Auctario Greveni, abſque mentione ullius loci. Atque hæc de antiquo cultu* S. Orientii, *ejuſque Epiſcopatu* Auſcitano, *indubitata ſunt. Utinam tam certa de ejus progenie, vitæ tempore, aliiſque ejus rebus geſtis poſſemus proferre, idque abſque ullius nationis præjudicio. Uni veritati nos ſtudere profitemur.*

4 & 24 Maji.

3 *Acta S. Orientii triplicia habemus, ſed non æque ſincera omnia. Antiquiora & meliora primo loco damus, uti ea ex inſigni MS. Paſſionali in monaſterio Bodecenſi apud Weſtphalos nobis deſcripſit Joannes Gamanſius; & Toloſa inter collectanea Bernardi Guidonis Epiſcopi Lodevenſis apud Patres Prædicatores reperit Petrus Poſſinus; unde eadem etiam habuit Guilielmus Catellus, & pro aliis laudat lib.* 3 *Hiſtoriæ Occitaniæ in Theoderico Rege pag.* 461. *Contulimus autem ipſa cum eorumdem contractiori aliquantum editione Philippi Labbe, tomo* 2 *Bibliothecæ ſuæ novæ, profitentis ita accepiſſe ex Collectaneis Illuſtriſſimi & Reverendiſſimi D. Franciſci Boſqueti, Epiſcopi Monſpelienſis. Ex his Actis tempus, quo S. Orientius floruit, referendum eſſet ad ſeculum Chriſti quintum, cum Toloſæ reſideret Theodericus Rex Gothorum, & dominaretur late per Aquitaniam & Novempopulaniam, eiq; Regi ſubeſſet S. Orientius: ab illoque mitteretur ad Duces Romanos Aetium & Littorium, ut num.* 2 *indicatur. Conſentiunt autem circa hos Duces reliqui auctores, in primis Idacius in Chronico ad annum* XII *Theodoſii Junioris iſta de Aetio habet:* Burgundiones, qui rebellaverant a Romanis, Duce Aetio debellantur. *Deinde, quod potiſſimum huc ſpectat, anno* XV *ejuſdem Theodoſii iſta tradit:* Bello Gothico, ſub Theoderico Rege apud Toloſam, Littorius Dux Romanus inconſultius cum auxiliari Hunorum manu irruens, cæſis his parte plurima, ipſe vulneratus a Gothis capitur, & poſt paucos dies occiditur. *Caſſiodorus in Chronico,* Theodoſio XVII & Feſto Conſulibus, *id eſt anno* CCCCXXIX, *ita ſcribit:* His Conſulibus bellum adverſus Gothos Hunnis auxiliaribus geritur, & Littorius Dux Romanus ab eis capitur. *Quæ eadem latius deſcribit ad dictum annum Proſper in Chronico: & aſſentitur Iſidorus Hiſpalenſis in Hiſtoria Gothorum his verbis:* Littorius, dæmonum ſignis aruſpicumque reſponſis deceptus, bellum cum Gothis imprudenter iniit, amiſſoque Romano exercitu, miſerabiliter ſuperatus interiit.

Acta hujus Orientii ex libris ſuis.

4 *Præclariſſime rem totam depingit Salvianus lib.* 7 *de Providentia Dei.* Cum Gothi, *inquit*, metuerent, nos præſumpſimus: nos in viribus ſpem ponere, illi in Deo: cum pax ab illis poſtularetur, a nobis negaretur: illi Epiſcopos mitterent, nos repelleremus: illi etiam in alienis Sacerdotibus Deum honorarent, nos etiam in noſtris contemneremus: ita illis data eſt in ſummo timore palma, nobis in ſumma clatione confuſio; illis exaltatio data eſt pro humilitate, nobis pro elatione dejectio. Namque agnovit hoc ille Dux noſtræ partis, qui eamdem urbem hoſtium, quam eodem die victorem ſe intraturum eſſe præſumpſit, captivus intravit: qui prædatoris habuit fiduciam, præda factus eſt: triumphum præſumens, triumphus fuit, circumdatus, arreptus, alligatus, retorta brachia tergo geſſit: manus, quas bellicoſas putabat, vinctas inſpexit: puerorum ac mulierum ſpectaculum fuit: illudentes ſibi barbaros vidit: irriſorium ſexus promiſcui ſuſtinuit: & qui maximum habuit ſupercilium fortis viri, mortem ſubiit ignavi. *Hæc aliaque Salvianus de Littorio, ſed tacito ejus nomine. Per Epiſcopos autem miſſos ad illum, poſſet S. Orientius intelligi, ſi hæc cum relatis infra de hac legatione conferantur. Hinc porro exorta dici poteſt S. Orientii veneratio apud antiquos Toloſanos, ut, quaſi eſſet tutelaris ejus urbis Patronus, ita fuerit antiquis Faſtis Eccleſiaſticis inſcriptus, & propria eccleſia honoratus.*

Paulo antequam horum Ducum ab illis cum 439 *caperetur.*

5 *Alia Acta damus ſecundo loco, aſſervata Toloſæ in eccleſia*

A *eccleſia S. Orientii, quæ nobis indidem etiam tranſmiſit ſupra memoratus Poſſinus. Contulimus ea cum aliis, quæ in octo lectiones diſtincta reperiuntur in Breviario Eccleſiæ & diœceſis Albigenſis, in Aquitania prima ſub Metropolitana Bituricenſi, ut vel inde conſtet quam late ſit venerationis diſperſa dicti S. Orientii. Horum Actorum prior pars ex antiquo Breviario Ordinis Cluniacenſis extat etiam apud Gononum lib. 4. de Viris Patrum Occidentis pag. 244. In iiſdem, quæ ad obſidionem & liberationem urbis Toloſanæ ſpectant, paucis narrantur, & ineptis additionibus augentur, ut ea vel ideo in Notata rejiciamus, æque ac alia nonnulla quæ ad obitum ejus ſpectant. Sauſſajus eorumdem Actorum compendium edidit, omiſſis fere, quæ omittenda duximus. Reliqua ut probabilia relinquimus. Alia denique Acta Pariſiis accepimus ex collectaneis Patrum Pullienſiũ, quæ dicuntur* compilata ab anno MDCIX, poſt translationem quarumdam Reliquiarum ejuſdem Oſcam, de mandato Chriſtianiſſimi Regis Franciæ Henrici IV & aſſenſu ſummi Pontificis Pauli V. *Hic ſub initium multa congeruntur de parentela S. Orientii: quibus poſtea reliqua ex ſecundis Actis adaptantur; ſed abſque ulla prorſus congruentia. Adornatur etiam legatio ad Actium ſive Agentium & Litorium, quam factam conſtat ex ſupra allatis anno* CCCCXXXII, *& tamen mortuus dicitur Sanctus anno* CCCLXXXIV, *ac frater S. Laurentii Martyris, eodem cum ipſo partu editi: ad quorum parentes* Orientium & Patientiam Sixtus Papa, ob perſecutionem fugiens in Hiſpaniam, divertiſſet; eccleſiamque ad honorem S. Laurentii, quem martyrio decorandum ſciebat, conſecraſſet; & ſic, poſt ſibi aſſumptum S. Laurentium ſocium, ſeceſſiſſet Sixtus ad alias partes Hiſpaniarum. *Quæ plane nobis abſona videntur: cum vix integros tres annos Sixtus Eccleſiæ præfuerit, neque iſtius itineris alibi notitia habeatur. Quid quod martyrium S. Laurentii ad annum* CCLVIII *ſpectet? Atqui erat is ætatis maturæ cum pateretur: quam grandævus ergo fuiſſet frater Orientius quando ivit legatus ad Ducem Romanum an.* CCCCXXIX *natus annos plures quam ducentos; aut, ſi Legationem iſtam rejicias, ut minimum centum quinquaginta.*

alia Acta ex MSS. dantur.

Acta omittuntur ut fabulosa.

B

C

6 *De hac fraternitate poterit exactius agi* X *Auguſti ad Vitam S. Laurentii, ſi ad eam ſolide probandam antiqua monumenta ſuppetant. Aliqua allegat Tamajus-Salazar ad diem* XV *Martii, in quibus aſſeritur ab eo* primus Flavius Dexter, ſecundus Julianus Petri, *& his alii ſubjunguntur cum Breviario Oſcenſi, cujus nos auctoritatem multo potiorem illis duceremus, ſi exſimilibus fabuloſis auctoribus deprompta non fuerint ipſa illa lectiones. Philippus Labbe, poſt Vitam* S. *Orientii ſupra indicatam, edidit* ejuſdem Orientii breve elogium, *ſed ut præfatur,* fabulis refertum, *in quo ſimilia de parentela ejus referuntur. Idem Tamajus celebrat die* XXVI *Septembris* translationem aliquot ſacrorum pignorum S. Orientii, ex urbe Auxenſi in Gallia, Oſcam in Celtiberia Hiſpaniæ Tarraconenſis, ſolenni pompa & celebri plauſu peractam; *& dein Tranſlationis Acta profert, quæ apud eum videri poſſunt, qua eum etiam* SS. Orientii & Patientiæ conjugum filium, & fratrem gemellum B. Laurentii Archilevitæ, *fuiſſe habent. Verear &c.* Vide Append. pag. 761 col. 1.

dicatur verius probandum vere fuiſſe fratrem S. Laurentii.

7 *Meminit monaſterii* S. Orientio *dicati apud Auſcios Sauſſajus in Supplemento Martyrologii Gallicani ad Kalendas Iulii, in elogio* S. Clari Epiſcopi & Martyris, *ubi ait, hujus* Sacras exuvias in illo honorifice conſervari.

Monaſterium S. Orientii.

VITA

Ex MSS. Bodecenſi & Toloſano,

collatis cum editione Philippi Labbe.

BEatiſſimi Orientii Sacerdotis ſacratiſſimos actus vel pro parte differere, non peritiæ profluitate, ſed tantæ materiæ admiratione, compellor: ut quod loqui neſciam, tacere non poſſim. Igitur beatiſſimus Orientius, mundanæ lubricitatis ſqualore depoſito, ſe totum caſta mente Divinæ Majeſtati devovit & tradidit; & altioribus honoribus adeptis, Pontificalis Auxio civitate Cathedræ dignitatem aſcendit. Eccleſiaſticis nãque dogmatibus apprime eruditus, commiſſum ſibi populum ſacro ſermone correxit, Paganorumque perverſitatem deſtruxit: & ita pleniſſime doctus, tanta doctrina eos erudivit, ut ſpreta idolorum vilitate auctorem ſuum cognoſcerent; & ad legem ejus, baptiſmatis gratiam accipiendo, pertingerent. Sic enim Paſtor egregius de diabolicis faucibus populum periturum revocavit, ut illos quos vulneratos gladio Invidi draconis acceperat, divinæ doctrinæ medicaminibus ſanatos, Deo, cui jam pene perierant, reddidiſſet.

Ex Mss.

Auſcitanus Epiſcopus.

Paganos convertit.

2 Ergo cum in ejus pectore fides devota ſerveret, & talia geſſiſſet ut virtus ejus oſtenderetur in plebe; Narvejam petiit montem, attolentem verticem immenſa proceritate conſpicuum, qui ex fano a Paganis quondam dæmonibus conſecrato hoc nomen accepit, ubi etiam infeſtationem dæmonum nullum iter pervium habere licebat, cujus montis ſecundiſſimas radices incolæ Auxii non poterant laborare. Illuc B. Orientius pergit, præeunte Crucis vexillo, ſanum ingreditur, & hoſpitibus incolis vi facta prorſus dæmones effugantur: & quod fuerat ante immundis ſpiritibus valde refertum, fit ſanctis orationibus Deo pacificatum. Nullus exinde civium ſolitas infandorum ſpirituum inſidias expaveſcit, nullus quolibet ritu deinceps contaminatur a peſſimis. Denique S. Orientius totum locum ſua oratione ſoſtravit, ut omnem metum in ſecuritatem convverteret, & a nefandis ſpiritibus virtutibus ſuis evacuaret: ut etiam multi ejulatus eorum audiſſent, quod eis pro S. Orientio conſiſtere in ſolito domicilio non liceret. Hac ſcilicet virtute comperta, cunctus populus Deo gratias egit, quod talem Paſtorem eis Dominus donare dignatus eſt, qui ipſo ab infeſtatione diabolica liberaret. aQuo in loco perſonans pſalmis, pernoctans vigiliis, orationibuſque perſeverans, largis eleemoſynis ſuperne bonitatis gratiam cumulavit.

Narvejam montem infeſtatione dæmonum liberat.

E

a Regi Gothorum in vitam.

b

F

Et cum præſtante Domino vitam longam in ſæculo produceret, accidit ut ab Imperatore Aetius Patricius, & Littorius, ad debellandum Gothorum Regem *b*, cum exercitu mitterentur. Quorum adventu Rex ipſe territus, cum armis reſiſtere non poſſet, maxime quod apud Dominum omnes ejus ante confidentia, propter fiduciam Arianorum vilueraţ; ita coactus, a Sancto Dei ſervo Orientio popoſcit præſidium, & legationem ejus proponere deſtinavit, ut ejus auxilio terribilem impetum tantæ virtutis mitigaret. Quam ſupplicationem B. Orientius libenti animo amplectens, non pro hæreſeon erroris ſqualore contempſit, ſed ut ejus tribulationibus ſubveniret, famulus Dei protinus iter arripuit: occurrit Aetio ſimulque Littorio. Quo viſo, Aetius de equo deſiliens, prudentia ſuadente, cum omni veneratione humiliatus ei occurrit, & ut pro eo orare dignaretur ſpecialiter ſupplicavit: quod in poſterum quantum ei fides præſtiterit, facti fama percurrit. Littorius vero ei occurrere dedignatur, & legationem ſancti hominis hujuſmodi deſpiciens, nihil de pace reſpondit: ſed in urbem Toloſam, exitium daturus, ſe introire promittit. Tunc orante S. Orientio Epiſcopo, Littorius, tranſmiſſa cælitus plaga, in tantum nebulæ obſcuritate vallatur, ut profuturi ſibi conſilii utilitate deceptus, portis civitatis improbe periturus accederet: captuſque a Toloſanis, qui B. Orientii patrocinia poſtulaverant, pœnas ſanguine perſolviſſet: nam & Actium Patricium, qui orationem pro ſalute popoſce-

ad Duces Romanos accedit.

ad Aetio benigne.

a Littorio malevole excipitur.

EX MSS. poposcerat, illæsum cum omni exercitu sanctus Pontifex liberavit: qui interventu tanti Pontificis ad propria remeavit. Sicque factum est, ut beato viro, quem antea contempserat hæreticorum turba *c* Getarum, Deo gratias referens, occurreret, quod per ejus famulum ab extremo vitæ tempore, quo periturі erant, nunc fuerant liberati.

sed hostes copias liberat Toloſam: *c*

promovet fidem:

4 Beatus iste & Deo dignus Pontifex Orientius, non solum in prædicatione, nec non & patriæ liberatione necessarius multum fuit, sed etiam multorum hominum obsessa a dæmonibus corpora liberavit: ille providit reditum pauperibus & peregrinis: ille tribulantium animos in securitatem transtulit: ille perituros a morte redemit: ille vinctos & carceratos redemit. Ejus temporibus, eo laborante pax & securitas, pro qua multum laboravit, in orbem terræ introivit: profecit Christianitas, annullata est hæreticorum fatuitas: auctoritates quæ cavendæ, & quæ observandæ sint, testimonio divinæ lectionis Apostolicus præco non siluit. Nam dum non possumus tam multa profari, vel aliqua ex parte quæ agnoscimus relegenda perscripsimus.

5 Quidam igitur vir nobilissimus genere, ex Hispaniis, prædives facultatibus, invidiam pessimi accusatoris, incurrit: apud quem Regis animus ita est aggravatus, ut eo jure ad occidendum exhiberetur. Ad sancti itaque Orientii patrocinia transmissi sunt fideles, qui eum, ut pro ejus vitæ spatio interveniret, deprecati sunt. Tunc congratulabundus Sanctus ad Regem venit, & ab ipso ad convivium est invitatus. Et cum initio regalis prandii, more solito barbarorum, mensa magnis fuisset carnium ferculis onerata; Rex ille humili prece popposcit, ut S. Orientius, quod pro parsimoniæ consuetudine non faceret, pro caritate carnalem ederet refectionem. Quod si faceret, quæcumque vellet a Rege obtineret. Tunc ipse, ut Regalibus animis satisfaceret, suo tactu sanctificavit epulas, & laudavit: & hinc fidem popposcit a Rege, ut quæcumque vellet apud Regis animum obtineret. Contaminatis igitur carnibus insolitus *d* cibus supermiscetur. Quo viso, ne hoc quod a Rege petebat impetrare potuisset, turba circumstantium potentum ei comminari cœpit. Sed tamen B. Orientius pollicitum a Rege præmium postulavit: qui non auri argentique talenta, non prædiorum culmina, non agrorum spatia quæsivit: sed vitam ejus Hispaniensis sibi præstari popposcit, ante cujus faciem mors terribilis exitum vitæ prolato jam gladio minabatur. Cujus supplicationi Rex contraire non valens, concessit ea quæ petiit.

Hispanum tribulatum mortis accusatione ac ejusdem

admittens epulas Regias liberat

6 Intelligite quanta ille potuit pro abstinentia obtinere, qui suis in cibis civibus salus & externis vita fuisse probatur. Nam quantas, nobis *e* videntibus, post vitæ tempore vivens virtutes fecerit operatus, turba Auxitanorum civium non ignorat, de quibus vel unum ad præsens enarrare curabimus. Quidam peregrinus, arescentibus nervis vim debilitatis incurrens, & contractis genibus manibusque constrictis longa pœna langueſcens, ad solemnitatem B. Orientii Episcopi, virtutem cælestis medici dum requireret, invenit: ibique fideli oratione supplicare non cessat. Procedit virtus de tumulo, & in tantum sanitas redditur arefacto, ut redivivo infuso sanguine, vitali calore membra sanitatis gratia replerentur. Sic ergo præmortuæ manus in usum pristinum revocantur: quarum digiti ita fuerant ante constricti, ut etiam eorum vestigia, palmis infixa debilibus, putrida apparerent.

e a morte elevatus mirandis

constructo sanctuario ac

7 Det ipse S. Orientius mihi veniam, qui ab æthereа sede, virtutem, quam a Deo accipit, hominibus ostendit: quia si non potui expedire quæ volui, vel aliorum ad hoc animos invitavi; ut ex abundanti cordis sanctum Pontificem ipsi adornent, quod ego summo ore vix potui delibare. Nunc restat, ut qui S. Orientio gratiam suæ pietatis præstare dignatus est, nobis ejus orationibus veniam pro sua majestate non deneget: cui est honor & gloria in sæculorum sæcula. Amen. *benevolum a scriptore.*

ANNOTATA.

a *MS. Bodecense:* Ex illo vero tempore persistens in eodem fano Antistes Domini Orientius, psalmis & orationibus indesinenter vacabat, & de die in diem proficiens, in augumento spiritualium donorum supernæ bonitatis gratiam pleniter indeptus est.

b *Hic est* Theodericus *senior, qui ab anno* 429 *usque ad annum* 451, *quo periit in campo Catalaunico in pugna contra Attilam Regem Hunnorum, imperavit: quem oppugnaturus Litorius in urbe Tolosana, captus est & occisus anno* 439, *a cujus cade Aetius cum illo pacem iniit.*

c *Medii ævi ea imperitia fuit, ut* Getæ, *Sarmatiæ populi antiqui, cum* Gothis, *ad Danubium postea advenis indeq. in Romanum Imperium effusis, iidem esse crederentur.*

d Insolitus, *quia Episcopali benedictione consecratus.*

e *Hic loquendi modus arguit satis magnam horum Actorum vetustatem, & auctorem multo antiquiorem quam sit Bernardus Guidonis, qui obiit an.* 1331. *Nam* 12 *aut* 13 *sæculi scriptor aliquis, qui multa suo tempore miracula fieri vidisset per S. Orientium, non fuisset suo referendo contentus: idque fecisset in forma magis & authentica.*

VITA II

Ex MS. Tolosano & Breviario Albigensi.

1 EXultemus omnes in Domino, Fratres carissimi, & lætemur in solennitate beatissimi Confessoris Christi Orientii Archipræsulis: siquidem sanctissimi Patris egregii, Prælati benignissimi, Pastorisque soliciti, prædicatione facundissimi, ædificatione & allis quibuslibet virtutibus decorati, & Patroni nostri piissimi. Eidem ergo laudes & gratias copiosas cum summa lætitia referentes, ejus vitam, conversationem, merita & miracula devotissime recitemus: ut ejus meritis & precibus delictorum nostrorum veniam & gaudia consequi mereamur æterna. *Prologus*

2 Beatus Orientius ex partibus Occidentis *a*, Urgellensis Ducis, qui tunc temporis officio Proconsulis fungebatur, filius fuit, habens fratrem priorem se, qui post patrem in hereditate successit. Ipse vero parentum diligentia educatus, studiis liberalibus traditur, ac orationi & lectioni vacans, non mediocriter eruditus effulsit. Qui tandem, defunctis parentibus & fratre, regimen Ducatus est adeptus. Animadvertens autem se non posse simul Deo & mammonæ deservire, vitam solitariam decrevit assumere: omnia sua dispersit deditque pauperibus, & sua mancipia manumisit. Fuit vero ita divina gratia plenus, ut suis orationibus obtineret optata: & ab eo multa miracula fierent. Unde ad famam virtutis ejus quamplurimi confluebant, percipere cupientes ab eo beneficia sanitatum. Sed ne illum favor popularis extolleret, dimissa patria loca secreta petit: ad quæ Spiritus Dei cum duxit, sub specie visibilis brachii & manus, ipsum benedicentis, & ad *b* Bigorram in Vasconia, ad vallem quæ dicitur *c* Levitania, dirigentis. *a Orientalis.* *facit ita parsimoniæ* *b c* *familia ejus.*

3 Veniens ergo ad dictum locum, vitæ solitariæ congruum: ibi in devexo montis latere oratorium statuit. Molendinum etiam in rivulo *d* Isaurio, qui præ foribus oratorii præterfluit, dissimili aliorum qualitate nihilominus construere studuit (de quo dicitur quod multo tempore durans, inconsumptum omnino *d* *construit oratorium & molendinum.* *miraculis claruit.*

Digitized by Google

A omnino permanſit) certis temporibus ſe retinens & erumpens: bladum appoſitum opportunis temporibus reſtituens in farinam. In hoc loco dum maneret vir Dei Orientius, quadam die vidit ad ſe venientem multitudinem populorum: quod moleſte ferens, fugam arripuit; & rupi *e* veſtigium imprimens, divino nutu deſcendit, ubi chaos hians in ea permaximum apparuit, ut ad eum nullus haberetur acceſſus. Ubi per multos dies perſiſtens orationi, jejuniis & vigiliis, ſecum manens Deo devote vacavit. Omni namque die ſemel dicebat Pſalterium, manens in aqua frigida uſque ad umbilicum: & de labore ſuo panem manducans, & olera: aquam ſolum ad potum habebat: ſibi nuda terra pro lecto erat: noctes atque dies ducebat inſomnes, pallio & tunica ſola contentus, atque catena pro cingulo utens.

e Aqua ſupra nudus.

4 Eo tempore *f* S. Urſiano, Auxitanæ Urbis Archiepiſcopo, viam univerſæ carnis ingreſſo, populus Paſtoris deſolatus ſolatio, indicto ſibi triduano jejunio, apud Deum inſtitit, ut ſibi de Paſtore idoneo provideret. Sicque in oratione perſeverantibus vox audita eſt, ut B. Orientium eligerent in Paſtorem. Electione itaque celebrata B. Orientium adeunt, ipſumque laborantem invenerunt, & in ſuum B Paſtorem humiliter ſalutaverunt, & negotium pro quo venerant indicarunt. Ad quæ vir Dei attonitus fugam paravit; ſed detentus fuit ab his qui venerant. Tunc humiliter preces ad Deum fudit, & ſi eſſet ſua voluntas, revelationem ab ipſo ſibi fieri poſtulavit. Qui cum virgam quam manu geſtabat fixiſſet in terram, ſubito virga illa fronduit & floruit, & genuinos ramos expandit, & in arborem magnam excrevit. Quo viſo miraculo vir Dei, cognovit ſe ad hoc a Domino vocatum; moxque divinæ voluntati ſe ſubdidit, & curam gregis illius humiliter reluctans ſuſcepit.

f S. Urſianus Ep. Auxitanus moritur.

electionem de ſe factam admittit miraculo ſuo dilatus:

5 Quo cum accederet, undique ad eum Clerus & populus concurrens, & qui indigebant ſanitatum beneficia, omnes cum maximo gaudio eum ſuſceperunt, gratias & laudes reddeuntes Domino. Suſcepto itaque curæ paſtoralis officio, Vaſcones tunc idololatras ad fidem convertit; & de quodam monte juxta Auxium, qui Narucia dicebatur, ad ſeptentrionem verſus urbem omnem idolorum ſpurcitiam extirpavit; & dæmones inde, varias hominum ſpecies deferentes, ſua virtute fugavit. Mons ille nunc habet eccleſiam in honorem Beatorum Cirici *g* & Julitæ conſecratam. Quamdam etiam cujuſdam Galliæ *h* Principis filiam, Corneliam nomine, vexatam a dæmone liberavit. Recepit autem in donum a dicto C Principe quatuor evangelia valde pulchra, & altare portatile, jaſpide argento incluſo cum Reliquiis ibi reconditis: quæ uſque hodie in ſua eccleſia reſervantur.

g h

ethnicos convertit:

mulierem a Dæmone liberat:

6 Cumque ad ejus ex Gallia regreſſum omnis populus confluereret, iterum deſertum locum, ut Deo liberius vacaret, repetiit: & ad locum ſolitum remeans, vigiliis, jejuniis & orationibus inſtans, iterum ab Auxitanis requiritur, ut ad Sedem ſuam redeat. Ipſe vero Auxitanos duriſſime objurgavit, reditum omnino abnuens: ſed revelatione divina ſibi facta compulſus, eorum precibus annuit: & ad eccleſiam ſuam rediens, ipſam ſuis doctrinis, exemplis, meritis, ac orationibus fecundavit .... *i* Beatus itaque Orientius gregis Dominici Paſtor, totius ſanctitatis amator, Angelicam vitam gerens in terris, ſpeculum bonorum operum factus, mundo virtutibus & miraculis renitens, efficaciſſime claruit.

e deſerto ad Epiſcopatum redducitur:

7 Denique cum beati viri ad Dominum tranſitus immineret, corpore ſeneſcente, ſpiritu roboratus; & ſacri Domini Corporis communione devote percepta, vidit Dominum Jeſum Chriſtum cum multitudine Angelorum atque Sanctorum ad regna cæleſtia ſe vocantem. Quod etiam duobus Fratribus ſimul aſtantibus oſtenſum fuit: & cum hoc odor ſuaviſſimus locum implevit. Ex quo vir Dei beatiſſimus lætus effectus, a Domino impetravit, in manu ejus ſuum reponi ſpiritum, & a ſibi devotis malignum fugari ſpiritum, & locum ſui ſepulcri ab adverſariis perpetuo eſſe tutum. Statimque duobus Fratribus ſibi aſtantibus divina vox audita eſt, dicens: Quod poſtulaſti adimplebo, & ſi quis nomen tuum digne invocaverit, a cujuſdamque infirmitatis vel anguſtiæ, ſive periculi aut tribulationis moleſtia, liberabitur, & bonis temporalibus non fraudabitur.

EX MS.

moriturum a Christo visitatur

8 Migravit autem beatiſſimus Pontifex Orientius anno pontificatus ſui quadrageſimo primo *k* ..... ſepultuſque eſt apud Auxium in monaſterio B. Joannis Baptiſtæ, cum aliis ſanctis prædeceſſoribus ſuis, *l* videlicet Paterno, Servando, Optato, & Pompodiano, prima die menſis Maji. Nam poſt ejus felicem de hoc mundo exitum virtutibus & miraculis innumeris claruit. In loco autem in quo beatiſſimum ejus corpus requieſcit, tanta & talia ipſius meritis & interceſſione uſque in præſentem diem fiunt miracula, quod nullus ibidem devote ſuum patrocinium eſflagitans unquam paſſus eſt repulſam. Ibi namque a dæmonibus obſeſſi liberantur; & epileptico morbo ac aliis variis languoribus laborantes perfecte curantur: ab ejus tumulo ſacratiſſimo redeuntes multoties jocundantur, ad laudem & gloriam Domini noſtri Jeſu Chriſti, qui eſt Deus ſuper omnia benedictus, in ſæcula ſæculorum. Amen.

k sepelitur cum prædeceſſoribus a Maji 1

claret miraculis.

ANNOTATA.

a *Quid ſi pro* Occidentis *legamus* Occitanis? *Occitania certe proxima eſt Catalaunia, in qua eſt* Urgella *urbs Epiſcopalis, cujus Ducatus patri S. Orientii tribuitur in Actis Toloſanis, Breviario Albigenſi & apud Gononum. At Sanſajus hæc ita in ſuo elogio habet:* Qui Otchæ in Hiſpania natus, Proconſulis filius. *Eſt* Oſca, *vulgo* Gueſca, *urbs Epiſcopalis Aragoniæ, patria S. Laurentii Martyris habita, & hic in locum Urgellæ ſubſtituta ab iis, qui fratrem S. Laurentii dicunt S. Orientium. Imperite autem pro iſto tempore nuncupatur Urgellenſis Ducatus, & quidem velut hereditarius.*

b Bigorra *regio Vaſconiæ ad Pyrenæos montes, cujus urbs præcipua & Epiſcopalis eſt* Tarba.

c Levitania vallis, *vulgo* Lavedan *ad duo milliaria porrigitur.*

d *Gononus & Breviar.* in aqua, quæ vocatur Yſauria.

e *Breviarium.* veſtigium imprimens duos hiatus aperuit, ut nullus ad eum haberetur acceſſus.

f *Idem.* Juliano. *Verum* Urſiano *ſ[illegible]ſſiſſe ſcribunt Sanſajus, Chenu, Robertus, Sanmarthani.* F

g *Jam vidimus ante Acta S. Amatoris Ep. Antiſſiodorenſis num. 8 horum Sanctorum corpora ab eo Antiochia in Galliam delata credi: ex quibus partem forſitan Auſcenſes obtinuerint.*

h *Ip Actis tertii dicitur,* Cornelia filia unica Regis Franciæ, *quod inter alia ſupra indicata merita reputari poteſt, cum Francorum Regum nomen tunc nondum in Gallia notum fuerit.*

i *Quæ hic interponebantur, reſtituta in priori Vita habentur, & a nobis explanata ſunt. Hoc loco ita corrupte referuntur in Breviario Albigenſi:* Poſt aliquod etiam tempus Imperator Maximianus duos Principes contra Olimbium, Regem Tololæ, miſit, ſcilicet Agentium & Litorium, quibus ad liberationem Toloſanæ civitatis occurrens B. Orientius, cum uno eorum, ſcilicet Agentio, pacem obtinuit: Litorius autem in malitia perſeverans, aciem contra civitatem diſpoſuit: ſed precibus viri ſancti a Toloſanis ſuperatus occubuit. Et ipſe Rex Olimbius cum populo ſuo, cum eſſet in Ariana perfidia, ad fidem Catholicam ſunt converſi. *Hæc ibi. In MS.*

Tolo-

Digitized by Google

A *Toloſano Imperator appellatur* Maximus, *ſed nullus tunc Aetio ſive Agetio & Litorio vixit* Imperator Maximianus, *aut* Maximus, *niſi* maximus *adjective ſumatur, & intelligatur* Valentinianus *tertius tunc Imperator Occidentis. Nullus etiam Rex Gothorum fuit* Olimbius *vel* Olimbrius *appellatus, ſed fuit* Theodericus. *Nam qui poſtea fuit* Olybrius *Imperator Romanorum, hunc non ſpectat. Neque Rex Gothorum fuit tunc ab hæreſi Ariana ad fidem Catholicam converſus, ſed potuit Catholicis magis faviſſe.*

k *Addebatur in dicto Breviario*: Anno a Paſſione Domini 353, imperante Theodoſio primo anno 16 Imperii ejus, ac ſedente Felice Papa. *Quæ in MS. Toloſano ita* D *legunntur*: Anno Domini 294, imperante Theodoſio primo anno 6 Imperii ejus, & ſedente Siricio anno 8 Pontificatus ſui. *Sanſajus ſolum aſſumpſit* annum nonum Siricii Papæ. *In MS. Fuldenſi notatur* annus Domini 384, & decimus Imperii Theodoſii primi, & nonus Siricii Papæ. *Vixiſſe eum anno 439 ex bello & obitu Litorii conflat; non item quamdiu poſtea ſuperfuerit.*

l *Hi quatuor a Sanſajo in Indice topographico ut Sancti, qui hoc primo Maji ſuum cultum habeant, referuntur.*

D. P.

DE S. AFRICANO EPISCOPO

JUXTA VABRUM IN GALLIA NARBONENSI.

CAPUT I.

Oppidum & Eccleſia Collegiata S. Africani.

SEC. IV AUT. VI

B *Raimundus Comes & Marchio Toloſanus hujus nominis primus, anno Caroli Calvi* XXIII, *Chriſti* DCCCLXII, villam, cujus vocabulum eſt Vaber, in pago Ruthenico, in Vicaria quæ dicitur Curienſe, *tradidit Adalgiſo Abbati ſuiſque monachis, barbarorum incurſione expulſis e monaſterio, nomine* Palmatus, *quod habuerant in Petracorio pago*, ad monaſterium conſtruendum in honorem S. Salvatoris, & S. Mariæ Dei genitricis, ſive S. Dionyſii præcellentiſſimi Martyris, ſecundum Regulam S. Benedicti. *Hujus fundationis diploma, cum Privilegio Regis Caroli, ſub ſuam protectionem locum ipſum recipientis anno regni* XXIV, *videre licet apud Guilielmum Catel lib.* 1 *cap.* 10 *Hiſtoriæ Comitum Toloſanorum. Floruit exinde pradicta Abbatia uſque adeo, ut Paſchalis* II *Papa, anno* MCXVI *ipſam Pontificiis privilegiis communire dignatus ſit, fortaſſis & exemerit Ruthenenſis Epiſcopi poteſtati. Certe Joannes* XXII, *cum cenſuiſſet Ruthenenſem diœceſim in duos Episcopatus dividendam, anno* MCCCXVII, *Sedem ibi conſtituit Epiſcopalem; Petro, qui Abbas fuerat, in Epiſcopum ordinato.*

Tolosa villa, in qua an. 861 Abbatia,

an. 1317 Episcopatus erectus.

2 *Ex hoc tempore caput circum jacentium oppidorum cepit eſſe* Vaber, *cum ea villa antea ſubjiceretur* Vicariæ Curienſi. *Hanc autem Vicariam conſtitutam fuiſſe in oppido quod nunc dicitur* S. Africani, *probant multa antiquorum judiciorum monumenta, ibidem adhuc aſſervata: ampliaque & magnifica domus rudera, quæ* Curix *nomen habens ipſi Vicariæ nomen olim dedit. Manſit igitur loco honor, ut novus Vabrenſis Epiſcopatus ſuum iſtic ſemper haberet Officialem, habeturque ſententia in ipſius oppidi favorem lata, qua declaratur quod Vabrenſis Epiſcopus te-*

olim Vicaria Curienſis ſuberat.

C

neatur ibidem conferre ſacros Ordines, Chriſma conficere, Confirmationem impartiri, Synodos celebrare.

In qua S. Africani corpus.

3 *Initia & origo loci incerta, antiquitas magna eſſe, haud immerito præſumitur. De nomine hodierno teneri poteſt, necdum illud in uſu fuiſſe quando Vabrenſe monaſterium fundabatur; quamvis jam tum notus fuerit S. Africani cultus, corpore invento in æde S. Saturnini, tunc temporis aut ſola aut primaria, quam ipſe Sanctus credebatur conſecraſſe. Etenim invenitur inſtrumentum vetus cum hac in fine clauſula:* Actum fuit ſub dio Jovis, in menſe Auguſti, Albiæ civitate, in eccleſia S. Africani, in præſentia Raymundi Comitis, anno primo regnante Ludovico Rege, poſt obitum Caroli Imperatoris, *id eſt, anno Chriſti* DCCCLXXVIII: *quo perſuademur, jam tum ab uno alterove ſæculo celebrem fuiſſe in iis partibus* S. Africanum.

ante ipſam tempus etiam Abbatia eccleſiam habuit.

4 *Crevit tamen celebritas illa, poſtquam ei in ipſa Vicaria Curienſi ſub proprio nomine nova conſecrata eſt eccleſia, quod fuiſſe credimus ante annum* MCCXIV; *quando, ut in quodam vetuſtiſſimo inſtrumento legitur,* ſic tractatus & accordum, cum quodam aurifabro iſtius urbis, de quadam reparatione capſæ eximii Doctoris & ſanctiſſimi Confeſſoris S. Africani; & promittuntur pro pretio viginti tria ſcuta in Saluts, Taſtarts, & Beſonds ſolvenda. *Fuit ſaltem eccleſia nova fundata ante annum* MCCLXI; *de hac enim, tam diverſa a priori S. Saturnini, mentio fit in quadam charta iſto anno ſcripta, cujus auctor ſic loquitur:* Recognoſco me habere quaſdam domos a Baylo eccleſiæ S. Africani, quæ confrontantur, *id eſt contiguæ ſunt*, cum eccleſia S. Saturnini. *Horum & aliorum omnium infra citandorum inſtrumentorum notitia ſtudioſe ſed ordine nullo collecta per D. Dutaur, loci ipſius Præpoſitum anno* MDCXXVI, *communicata nobis eſt a noſtro Petro Franciſco Chifletio, cum quaſi accepiſſemus integra ipſorum exgrapha, longe certius poſtemus definire, an oppidum ipſum jam tum habuerit nomen* S. Africani. *Eodem facerent inſtrumenta, in quibus nominatur* Porta S. Rochi in S. Africano, *aut* Domus infirmorum S. Lazari villæ S. Africani, *aut* Hoſpitale nuncupatum S. Jacobi in dicta villa, *ſiquidem ea facta ſint ante annos prænotatos, de quo nihil indicatur in ſynopſi ſubmiſſa.*

& novum in ipſo loco ante ann. 1265.

E

5 *Sufficiunt illa interim ad comprobandam loci celebritatem: quæ ſæculo* XIV *fuit vehementer auctа, quando* Raymundus Vabrenſis Epiſcopus ſecundus, conſtituit ut Presbyteri, de dicta villa oriundi & ibidem reſidentes, uſque ad numerum quadragenarium, unum corpus fierent & dicerentur, *quod circa annum* MCCCXL *accidit. Cum vero Joannes Petri indidem oriundus & Vicarius ibidem, ac caput dictorum Presbyterorum, aſſumptus eſt in novum Vabrenſem Epiſcopum anno* MCCCCXXI, *prima ei cura fuit*

F

ubi circa an. 1340 Clarus 40 Presbyt.

pronam in lapſum S. Africani eccleſiam renovare a fundamentis; in quam pro parte majori abſolutam, ipſius Sancti corpus tranſtulit, & poſt altare majus circa annum MCCCCXXVII *collocavit. Habetur enim inſtrumentum anni* MCCCCXXX, *in quo* agitur de reparatione ſacriſtiæ principalis eccleſiæ S. Africani, in qua tenentur jocalia, pretioſa paramenta, capſa & reliquiæ S. Africani: & promittuntur magiſtro operis ſeu lapicidæ loci de Bruſca quadraginta mutones auri. *Nec multo poſt Eugenius Papa* IV, *cum eſſet Florentiæ, anno Pontificatus ſui* X, *Chriſti* MCCCCXL XII *Kalendas Februarii, dicit inter alia*, quod dicta villa aliis locis omnibus in diœceſi Vabrenſi exiſtentibus notabilior & ditior exiſtit, ac in ea tam Regia Curia quam etiam officium Curiæ Epiſcopalis Vabrenſis tenentur; nec non alias in eccleſia ipſa S. Africani (quæ inter ceteras illarum partium parochialis eccleſia famoſa & inſignis reputatur) corpus dicti S. Africani (ob cujus merita Altiſſimus plura & manifeſta

Ita eadem circa an. 1427 reſtaurata

poſitum Sancti corpus poſt altare majus.

A manifeſta in eiſdem partibus miracula operatus fuit & quotidie operatur) honorifice conſervatur; ac propterea & ex aliis pluribus rationalibus cauſis Chorus & Univerſitas prædicta provide conſideratur.

6 *Idem deinde rogatus pro fundando ibidem Canonicorum collegio, anno* MCCCCXLIV, IV *Kalendas. Aprilis, Pontificatus ſui anno* XIV, mandavit Abbati S. Tiberii Agathenſis diœceſis, ut eccleſiam S. Africani, quæ parochialis erat, auctoritate ſua in collegiatam erigat, & collegialibus inſignibus decoret; ac in ea, quadragenario Presbyterorum numero per ipſum Abbatem ſuppreſſo, unam Præpoſituram conſtituat, unamque Sacriſtiam loco perpetuæ Vicariæ, & viginti duo loca Presbyteralia quæ Canonicatus vocamus. *Huic commiſſioni ſatisfacturus prædictus Abbas, cui nomen Ioannes, primo proceſſum legitimum formari ſibique exhiberi petiit, circa cultum S. Africani in prædicta eccleſia: quem per omnia veriti conformem eſſe ſciens, ipſe, qui ex dicto loco oriundus ſcire optime poterat, tamquam teſtis a longo tempore oculatus, potiſſimum moveri ſe profeſſus eſt, præſentia & miraculis S. Africani, ad fundationem dictam proſequendam: quod & fecit. Vabrenſi autem Epiſcopo prænominato (qui eam Sedem ſecundum Sanmarthanos uſque ad annum* MCCCCLII *tenuit) in mandatis reliquit, ut novo Canonicorum collegio Inſtituta ſcriberet, prout ſe facere præfatur* ad laudem & honorem beatiſſimi Africani Epiſcopi & Confeſſoris, in cujus nomine prædicta eccleſia titulatur, & in qua corpus ipſius requieſcit. *Inter alia vero inditum eſt, ut Canonici Præpoſitum eligturi ſub hac forma jurarent*; Juramus & promittimus omnipotenti Deo, & B. Mariæ ſemper Virgini, ac B. Africano, ſub honore cujus præſens eccleſia eſt dedicata, in qua ipſius corpus requieſcit, eum eligere & nominare &c.

7 *Inſtituto Canonicorum collegio reſtabat fabricanda eccleſia pars anterior, quæ* cœpta eſt ædificari anno MCCCCXLVIII, ad hoc venditis redditibus confratriæ Procerum laicorum S. Africani, nobili viro Berengario Blanchi, Condomino de Vaulcauſino, per conſules patronos & gubernatores dictorum reddituum, conſenſu habito D. Joannis Epiſcopi Vabrenſis, pretio ducentorum mutonum auri, & dictum pretium recepit Pontius Gaſparus lapicida & magiſter ædificii novi operis. *Tanto autem fervore rem urgebat Epiſcopus, ut vix abeſſe ſuſtineret a loco; jugiterque commorans in ſua Epiſcopali ibidem domo, vulgo* Baſchalaria, *a Vabrenſibus ſuis, haud ſatis æquanimiter id ferentibus, vocaretur* Epiſcopus S. Africani. *Porro ut opus abſolveretur* anno MCCCCLV, Pontificatus Calixti Papæ III anno primo regnante Carolo Francorum Rege, & Bernardo Epiſcopo Vabrienſi præſidente; idem nobilis Berengarius Blanchi omnes prædictos reditus vendidit diſcreto viro Magiſtro Bernardo de Bagiis, notario S. Africani, pretio centum & trium ſcutorum auri cugni Franciæ; quod pretium converſum fuit in ædificium novi operis prædictæ eccleſiæ. *Denique anno* MCCCCLXXXIX *condita inſtrumenta fidem faciunt, actum eſſe de conſtruendis* Stallis *ſeu ſedilibus in choro S. Africani, & Branchadis ſeu ſerculis deportanda in proceſſionibus capſa ſervituris. Hic notatu digna ſunt moneta in Gallia Narbonenſi, uſitata genera. Num. 4. enim leguntur* Saluts *a* Salutienſi *ditione dicti*; Taſtarts, *a* Taſta *urbe Vaſconia vulgo* Dax, *&* Beſons, *id eſt* Gemelli, *ſic nuncupati a geminis faciebus eidem impreſſis; uti apud nos dicuntur* Beſoirs (*a* beſer, *oſculari*) *aurei quibus Alberti & Iſabella Principũ vultus, veluti oſculaturi repræſentantur. Hoc autem n. 7 nominantur* Mutons, *id eſt* Oves, *uti a* Pecude *impreſſa Latine dicta* Pecunia *creditur. Quibus aliiſq; omnibus ſignandis ſervit* Cugnus, *Gallice* Coign, *hic autem ſumitur pro* Moneta.

AUCTORE D. P.

CAPUT II.

De Corpore & reliquiis S. Africani.

8 *Diu antequam prædicta eccleſia in Collegiatam erigeretur, celebrabatur in ea feſtum inventionis & revelationis S. Africani die* XV *Ianuarii, Tranſlationis* VIII *Februarii, Natalis* I *die Maji. De hoc agendum, infra cap. 4. ubi magis ex profeſſo agendum de Cultu ipſius Sancti. Tranſlationem crediderim potius primam dici, qua ex veteri S. Saturnini ade, in qua ſepultum jacuerat corpus, in novam S. Africani delatum eſt, din ante ſæculum* XIII *quam poſteriorem factam ſub Epiſcopo Ioanne in eccleſiam a fundamentis reparatam. Inventionem arbitramur ante ſæculum* IX *contigiſſe: eique adfuiſſe Epiſcopum Albienſem haud vana ex conjectura ſuſpicaberis, quandoquidem ea eccleſia inſignem aliquam ſacri iſtius theſauri partem, una cum fragmento veteris tumbæ ſeu ſepulcri ex eo conſervarit tempore; ipſique Sancto erectam habuerit parochialem eccleſiam. Adfuit fortaſſis & Nemanſenſis Epiſcopus (nam & in hujus diœceſi S. Africani villa & eccleſia eſt) & ex Caſtrenſi nunc Epiſcopatu, tunc loco ſatis celebri, quidam, per quos in ipſorum territorio ſimilis eſt excitata erga Sanctum religio: ubique autem a vulgo nominatur* S. Afrigne; *ut aliquando mihi in mentem venerit ſuſpicari, utrum primo nomine non fuerit appellatus* Afranius, *potius quam* Africanus. *Sed hoc retinendum eſt, quandoquidem hoc ſolum inveniatur in iis de quibus hactenus egimus monumentis.*

9 *Tam religioſi cultus obſervantiam crebra meruerunt miracula: de quibus deque reliquis antiqui cultus argumentis juvabit legere proceſſum ad hoc formatum, ut Collegii Canonici dignitas loco tam digno impetraretur. Proceſſus illius tenor hic eſt.* Dominus Michael Gariberni, procurator & ſyndicus Univerſitatis ſeu Chori Presbyterorum S. Africani, propoſuit & expoſuit Reverendo in Chriſto Patri Joanni Abbati monaſterii S. Tiberii, Ordinis S. Benedicti Agathenſis diœceſis, quod in eccleſia S. Africani, quæ ſemper inſignor habita fuit in tota diœceſi, eſtque in medio illius ſita, requieſcit corpus, & ſunt reliquiæ ipſius glorioſiſſimi Patroni noſtri, qui ..... zelans cultum & augmentum fidei Catholicæ ac ſalutem animarum Ruthenenſem adivit populum, ubique prædicans & hæreſes extirpans: & in fine, curſum ſuſcepti miniſterii impleturus, ad hanc noſtram urbem venit, Spiritu ſancto monente: ubi diu vixit innocenter, in ſanctitate & aſperitate vitæ perſeverans; & in dicta eccleſia corpus ſuum tumulatum fuit: in cujus tranſitu & ſepultura omnipotens Deus quam plurima operatus eſt miracula, & ex poſt operabatur, quotidie ad ſe recurrentes adjuvans. Aſſerit autem prædictus teſtis, quod ob ipſius merita, quamdiu vixit & poſt ejus obitum, numquam fulmen nec grando ceciderunt in tota parochia. Quæ omnia Raymundus Epiſcopus Vabrenſis conſiderans, & quod multa bona darentur; conſtituit quod Presbyteri, de dicta villa oriundi & ibidem reſidentes, uſque ed numerum quadragenarium, unum corpus fierent & dicerentur.

10 *Sedit Raymundus iſte, poſt Petrum primum Vabrenſem Epiſcopum, ab anno* MCCCXXIX *uſque ad* MCCCXLVII, *ſecundum Claudium Robertum & Sammarthanos: adeo ut uno tantum ſæculo fundatio Chori præceſſerit fundationem Capituli. Audiamus porro teſtes alios.* Guillermus de Alcapis, Conſul prædictæ urbis, teſtatur, quod corpus S. Africani retro altare majus, in loco eminenti requie-

Ad corpus S. milli vulgo S. Afrigue ante ſec. 9. inventa.

aſſerunt teſtes juramenti plures.

multa facta miracula,

item eius meritis villam immanſuro numero a fulminibus grandinis,

ſepulcrum elevatum & caput aureo loculum ſervatum.

Digitized by Google

AUCTORE D. P.

A scit ; & caput ejus in argento est, & ad preces prædicti Africani fiunt multa miracula. Petrus Arnaldi, frater Germanus supradicti Abbatis & Consul supradictæ villæ, interrogatus pro verificatione contentorum in litteris Apostolicis commissionis prædictæ & articulis instructionalibus præinsertis (*unde intelligas non haberi hic processum totum, sed solum precipuas quasdam attestationes*) eadem exponit, testatur & asserit, cum D. Petro Pomarede, Consule, & Guillermo Linseci, Notario, habitatore & Consule dictæ villæ.

11 D. Guillermus de Serres, Prior de Targiis, Cancellarius Domini Vabrensis & Curiæ Officialatus, in S. Africano residens, dixit, quod bene scit & vidit pluries multa miracula ad preces S. Africani fuisse facta, & fiunt quotidie : & vidit multoties illos qui a periculis & infirmitatibus liberati precibus S. Africani fuerunt, adultos & parvulos, masculos & feminas venientes, portantes sudaria, incortitia & ceram, & alios munera reddentes & solventes vota quæ ipsi emiserunt : & dum veniebant, reddebantur per Vicarium Petrum de Magringo & alios Ecclesiasticos, cum solenni pulsatione campanarum, laudes Deo & B. Africano de miraculis & gratia impetrata. Dicit etiam verum esse, & hoc refert publica & antiquissima fama, numquam cecidisse fulmen & grandinem in villa & tota parochia S. Africani ; & hoc illius precibus. Et quod dicta ecclesia est de novo constructa, licet a parte pedis non sit completa. Est in illa retro altare majus corpus S. Africani, in loco satis alto : & vidit illud, quando fuit ecclesia reædificata, transferri per D. Joannem Episcopum Vabrensem ; & altare majus solenniter consecrari. Et est caput dicti Sancti in argento, quod peregrinis & devotis, ac cunctis in diebus solennibus, ostenditur. D. Anthonius Blanchi Presbyter, Vicarius perpetuus de Bornaco, Bacalaurius in legibus, Procurator generalis D. Vabrensis Episcopi, in S. Africano residens, & in curiis officialatus Vabrensis & temporali Regi & Condominorum dictæ villæ Advocatus, eadem testatur & asserit.

12 D. Guichardus de Rupeforti, Vicarius perpetuus S. Africani, Locumtenus D. Officialis Vabrensis, dixit Corpus S. Africani & reliquias esse in dicta ecclesia & multa miracula fieri, & pro illis laudes & gratias referri solenniter, per Clerum & populum cum pulsatione campanarum & orationibus. Et est ipsa ecclesia noviter ædificata, & vidit ipse corpus S. Africani transferri de ecclesia veteri ad novam, retro altare majus in loco patenti, per D. Joannem Vabrensem Episcopum, & postea dictum altare majus per ipsum D. Vabrensem Episcopum solenniter consecrari : & est caput dicti S. Africani in argento, & ostenditur peregrinis & devotis & aliis generaliter in festis solennibus. Dixit etiam quod ipse, ut Vicarius d. Ecclesiæ, recepit sudaria, imagines cereas, incortitia & alia vota, quæ illi, qui ab infirmitatibus sanati & periculis liberati precibus d. glorioli Confessoris fuerunt, solvebant & afferebant : & scit pro vero quod numquam fulmen cecidit in parochia sua & S. Africani. Nobilis Joannes Blanchi, Dominus castri de Monte-cauro & Burgensis d. Villæ, dixit se vidisse reædificationem ecclesiæ S. Africani, quæ vetustate consumpta erat, viditque transferri corpus S. Africani per D. Joannem Episcopum Vabrensem & altare consecrari solenniter, vidit multa miracula fieri & multos solventes vota & ferentes munera, liberatos a periculis & infirmitatibus suis. Magister Joannes Arnaldus Notarius, consiliarius ac habitator d. Villæ, idem prorsus asserit.

13 *Hactenus illius processus abbreviator : qui addit multos testes alios asseruisse, S. Africanum valde jenem ibic diem ultimum clausisse : ac denique quod* ipse Commissarius testatur se oriundum esse urbis S. Africani, & se tamquam testem oculatum a longo tempore scire supradicta omnia, & alia luce clariora : & sic se paratum esse procedere ad executionem suæ commissionis : & quod potissimum miracula, corpus, & reliquiæ S. Africani ipsum moverunt ad fundationem ecclesiæ nostræ antea sæcularis in collegiatam.

14 Anno *deinde* MCCCCLXXI quidam sacrilegi exspoliaverunt furtive totam ecclesiam villæ S. Africani de omnibus jocalibus illius pretiosis, usque ad damnum inæstimabile : qui sacrilegi, Deo permittente & B. Africano, fuerunt capti, incarcerati, judicati ad mortem, & suspensi in patibulis d. villæ S. Africani : & hoc, *inquit Collector noticiarum nobis communicatarum*, legi in quodam veteri libro iisdem verbis. *Tum idem Collector verbis suis subdit*, intellexi ex veteranis rem eam cum miraculo conjunctam fuisse : eo quod miseri illi patrato sacrilegio, neque fugere neque abscondere se potuerint, sed in loco hæserint tamquam immobiles. *Inter jocalia autem prædicta haud dubie fuit* brachium argenteum, ponderis quatuor marcharum, *quod anno* MCCCCLXI ecclesiæ collegiatæ S. Africani dat per testamentum Petrus Fabri Sacrista, ad reponendum ossa sacri corporis S. Africani. *Ipsum deinde decenter collocandis, & in processionibus magnificentius circumferendis, fabricata est postea* argentea capsa grandis, valdeque speciosa, & gemmis ac lapidibus pretiosis ornata. *Talem enim fuisse, inquit prælaudatus Collector*, a multis personalem habentibus cognitionem didici.

15 *Vivebant ergo cum hæc colligerentur anno* MDCXXVI *adhuc multi ex illis qui dictam arcam viderant, antequam sacra omnia vastantibus per Galliam Hugonottis in prædam cederet, in prima eorum per Languedociam grassatione circa annum* MDLXII. *Vivebant etiam adhuc* multi, *sed* valde senes, *qui Collectori* asseruerunt, quod cum essent juniores pueri, sæpius transierint sub sepulchro lapideo grandi, quod post altare stabat elevatum supra quatuor columellas, intra quod dicebatur firmiter esse corpus S. Africani. *Proinde in prædicta argentea arca, ut jam insinuavi, dici potest fuisse os aliquod ; hoc autem ut conspici possit*, in media fronte ipsius capsæ patebat feneslella, pellucido obducta vitro, sicut *eidem Collectori* affirmabat se recordari senior ipsius ecclesiæ Cantor.

16 *In illa porro ecclesia desolatione, quam incendii Trojani nomine appellat Collector, non tantum direpta lipsanotheca argentea, sed ipsum quoque sepulcrum sacrum dissipatum fuit* : corpus *vero* sacrum injectum est puteo qui appellatur S. Joannis, prope sacellum seu oratorium S. Africani, extra & prope majorem portam ecclesiæ : utiex auditu, & veneranda canicie habeo, *inquit Collector. Huic damno utcumque consultum voluit providentia divina, sapienter ordinaverat, ut* anno MDXII die XIX Julii, D. Joannes Michaelis, Legum Doctor & ecclesiæ Mirapicensis Præpositus, de consensu & libera voluntate Consulum urbis S. Africani aliorumque honorabilium civium, in publico instrumento desuper confecto nominatim expressorum, partem ex brachio S. Africani cum scypho argenteo donaret fundato a se Conventui Religiosorum Sanctissimæ Trinitatis Tolosæ, ea conditione, ut ipsius Sancti festum, quotannis 1 die Maji recurrens, quam solennissime ibidem celebraretur.

17 *Itaque* Canonici S. Africani, videntes se privatos eo thesauro, cujus partem aliis tam liberaliter communicaverant, prædictis Religiosis supplicaverunt per

Digitized by Google

per dicti fundatoris heredem Mag. Abrahamum Guillermum de Pendaria, Canonicum & Syndicum ipſius Capituli, intemque per omnium ac ſingulorum ſubſcriptionem, aliorum etiam fidelium Catholicorum Africanenſium ſubſcriptionibus roboratam; & tandem impetraverunt, ut Prior & Religioſi Conventus prædicti ipſi Mag. Abrahamo, ad eaſdem ſacras reliquias cum hymnis & canticis adducto, permitterent accipere inde partem fere tertiam, quam II Auguſti anni MDCV attulit ad oppidum S. Africani, & coram teſtibus ad id vocatis tradidit reverenter in manus D. Mag. Guillielmi du Bent, ſacræ Theologiæ Doctoris & præpoſiti eccleſiæ collegiatæ S. Africani, intra ſericum involucrum & capſulam ſpecioſam ad id Toloſæ comparatam. Hanc vero ipſe Præpoſitus paulo poſt tradidit Sacriſtano S. Africani Mag. Joanni Galtier, ut eamdem conſervaret cum reliquiis ſanctiſſimi Patroni Albia receptis: pront hæc omnia conſtant ex inſtrumento Gallice confecto die XIII Auguſti ſub nomine Henrici per Dei gratiam Regis Franciæ & Navarræ.

ipſi Africanenſibus redditur particula an. 1605.

Item paulo ante alia reddita eruntab Albienſibus:

18 *Quod autem ad reliquias eodem anno Albia allatas attinet, de his quoque extat inſtrumentum Gallice ſcriptum XXVI Aprilis anni* MDCV, *ſub nomine* Petri de Monret, Presbyteri & Præpoſiti eccleſiæ Collegialis S. Salvii Albienſis, Protonotarii Apoſtolici, Conſiliarii & Eleemoſynarii ordinarii Reginæ, fidem facientis, quod ex mandato Reverendiſſimi D. Alphonſi del Bene, Epiſcopi Albienſis, viſitaverit Reliquias eccleſiæ Parochialis S. Africani, a ſua præpoſitura dependentis, in præſentia R.P. Dominici Bruni Prædicatoris ex Ordine S. Dominici, Mag. Joannis Crayere Prioris d. Eccleſiæ, Joannis Valeux pro anno illo Conſulis Parochiæ ejuſdem, Jacobi Gorſſe Syndici, & Antonii Maignon Marguellarii, aliarumque honorabilium perſonarum: quodque inventis inter eas duobus oſſibus de corpore S. Africani, cum particula monumenti, ex utroque oſſe ipſoque ſaxo acceperit portiunculas, & tradiderit prædicto P. Bruno offerendas Reverendiſſimo D. Franciſco de la Valete Cornuſon, Archiepiſcopo Vabrenſi, ut eas ipſe reponeret in eccleſia S. Africani Ruthenorum, ad augmentum devotionis piorum fidelium in iſta diœceſi. *Has vero a ſe* receptas, traditaſque Mag. Joanni Galtier, Licentiato & Sacriſtano S. Africani, cum omni reverentia aſſervandas, *ſimili Gallico inſtrumento teſtatus eſt ipſe Reverendiſſimus Vabrenſis die XXV Maji.* Ego autem, *inquit horum omnium Collector Præpoſitus*, ipſas omnes aliaſque complures Reliquias accepi, & reposui intra argenteam lipſanothecam.

quæ ſimul arcteto hic includuntur.

CAPUT III.

De ætate & Epiſcopatu S. Africani.

19 *Peprium de S. Africano Officium, quod in veteribus membranis Manuſcriptum & Lugdunenſibus typis anno* MDXLII *excuſum habetur, ſæculo duntaxat* XIV *compoſitum, uti plenius infra dicetur, continet de Vita Sancti Lectiones novem, quibus dicitur* Africanus, *ortus alto ſanguine Burgundiæ Ducum, & S. Patienti Lugdunenſi Epiſcopo traditus ad nutriendum, ejuſdem eccleſiæ Primatum obtinuiſſe; ac deinde Romam profectus, cum paucis e Gallia Præſulibus, in fide orthodoxa conſtantibus, in Capitolio coram Senatu, magnam partem hæretico, diſputaſſe contra Arianos, ſacrilege aſſerentes Dei filium aſſumpſiſſe phantaſticum corpus, dolentibus ad eorum blaſphemam audaciam Catholicis Pontificibus, in quibus bonæ Memoriæ Cæſarienſis Euſebius, nec non ſanctæ recordationis Pictavenſis tunc urbis Antiſtes Hilarius affuiſſe dicitur. Tum vero, cum modis omnibus tentata Africani conſtantia non flecteretur, injurioſe expulſum a concilio & carceri includi juſ-*

Hiſtoria vitæ ad modum ſeræ compoſita pro lectionibus.

ADCTORE P.D.

ſum, poſtridie iterum præſentatum Senatui; increpitumque & ſciſſis veſtibus publice cæſum, exilioque addictum, junxiſſe ſe S. Hilario ad propria revertenti; & apud hunc aliquamdiu moratum, ejuſdem conſilio Ruthenenſem populum, in ſua feritate durantem, verbo Dei excolendum aſſumpſiſſe: & perſpecto tandem habili loco, prope fluminis alveum, qui ab incolis regionis illius Sorgia dicitur, in honorem S. Saturnini eccleſiam conſecraviſſe; ibique tantis coruſcaviſſe miraculis, quod gens regionis illius incredula ad fidem convolaret, & ſub ſignis Chriſti Deo devote militaret; ac finitis tandem præſentis vitæ laboribus & ærumnis, quieviſſe ipſis Kalendis Maji.

cum magna temperatio & rerum confuſione.

20 *Hæc ſumma & ipſa pene verba dictarum Lectionum, in quibus S. Patientis, anno* CCCCLXX *florentis ſucceſſor & diſcipulus, componitur cum ætate S. Hilarii, ante annos centum vita functi; interim natus dicitur ex Burgundiæ Ducibus, non niſi poſt plura ſæcula nominari cœpit; deinde Arianæ hæreſi affingitur dogma, ab ejus placitis remotiſſimum, cum hæc in vera Chriſti humanitate aſſerenda excederet potius quam deficeret: & qua de hæretico Imperatore Conſtantio uſcumque dici potuiſſent, adſcribuntur Romano Senatui; cujus in tota Arianorum hiſtoria nulla uſpiam mentio apud antiquos ſcriptores invenitur. Deinde Hilarius fingitur Roma adfuiſſe, & pro Vercellenſi Euſebio ſancto (qui tamen nec ipſe Roma adfuit) ſupponitur Euſebius Cæſarienſis, annis fere quindecim prius mortuus quam S. Hilarius Epiſcopus fieret. Adeo ut in his omnibus nihil ſit, in quo tuto pedem figere poſſimus, niſi ſola tempora SS. Hilarii & Patientis, ſub disjunctione accepta; ſic ut ſi S. Hilario coævum faciat S. Africanum, nihil habuerit cum Patiente Epiſcopo Lugdunenſi Burgundiſque commune; ſi ex his natum, ſub illoque educatum fuiſſe credas; intelligatur Hilarius pridem mortuus Pictavis excepiſſe Sanctum, ſicut Athanaſium Alexandria profugum dicatur Roma excepiſſe S. Petrus.*

Juxta hanc, pro una ex duabus parte creditam.

21 *Primum admittens, non Romam ad Liberium, non Mediolanum ad Conſtantium, deduceretur e Gallia Sanctum, ſed ut ſummum Biterras cum Hilario, ibidem ſalutione Saturnini Arelatenſis Epiſcopi depoſito ejectoque in exilium anno* CCCLVI; *vel potius unum fuiſſe crederem ex innominatis aliquibus, quos triennio ante conſtat Arelate mulctatos male, & una cum Trevirenſi Paulino ſuis ejectos Sedibus. Nam Romam ad Liberium nulli ſciuntur advenisſe ex Gallia: qui vero Mediolani vim paſſi ſunt, pauci ad extremum conſtantes, noti habentur nominatim. Quamvis autem nemo ſciatur Biterris, præter Hilarium, depoſitus e Sede ſua fuiſſe; veriſimile eſt tamen aliquos in eo fuiſſe numero, qui pro recta fide & Hilarii innocentia intercedentis, odium incurrerint Arianorum, etiam uſq; ad exilium eis poſtea per calumnias accerſendum, in quibus fuerit S. Africanus; & ad Hilarium, Sedi ſuæ redditum anno* CCCLX, *diverterit anno* CCCLXII, *cum Julianus Imperator exulibus Epiſcopis reditum indulſiſſet: cauſa autem non ſtatim repetendi propriam ſedem eadem ipſi extiteris, quæ S. Dionyſio Mediolanenſi, S. Athanaſio Alexandrino, aliiſque nonnullis, in quorum locum ordinati Pſeudo-Epiſcopi Arriani adhuc vivebant.*

vel viciſſet cum S. Hilario ſec. 4.

22 *His ſic poſitis per conjecturam, reſtaret ut divinaremus, cujus loci Epiſcopus Africanus fuerit.* Lugdunenſem *aſſerunt omnia quæ de ipſo habentur monumenta, vel in membranis ſcripta, vel ſuperiis intexta, vel aliter expreſſa. Sed, ut dixi, poſteriora omnia quam ut certam fidem faciant nobis poſſint. Præterea triplex eſt* Lugdunum *in Gallia. De eo quod* Clavatum *dicitur, vulgo* Laon, *non poteſt eſſe hoc loco quæſtio; quoniam Epiſcopatus ibidem conſtituendi auctorem primum ſatis conſtat fuiſſe S. Remiginm, diu utique poſt hæc tempora: ipſum deinde longius ab Occitania diſtat, quam ut ejus hic liceat meminiſſe. At in vicina Aquitania habemus* Lugdunum Convenarum, *ſub montibus Pirenais, vulgo* Cominges,

Lugduni Convenarum Epiſcopi.

AUCTORE D.P.

urbs antiquitus Episcopalis, etsi fere lateant Antistitum nomina paucis demptis, quæ Conciliis reperiuntur subscripta. Pictavis autem redeunti Africano pronum fuit ad Ruthenos instruendos, non procul a via positos & Pictavensi diœcesi confines, declinare: quod non ita apte conciperetur de Lugduno *Secusianorum, vulgo* Lyons, *hujus nominis præcipua hodieque nominatissima urbe ad Araris & Rhodani confluentes; quia ad hanc Pictavis citius venire potuisset Africanus, quam Ruthenorum urbem attingere. Præterea Lugdunensium Præsulum diptycha inter Vasium anno* CCCXIV *Concilio Arelatensi præsentem, & Justum anno* CCCLXXIV *Concilio Valentino subscriptum, interpositos habent Maximum, Tetradium, atque Verissimum: qui facile potuerunt implere, cum prænominatis duobus, totum intermedium temporis spatium, annorũ circiter sexaginta.*

vel fuisset discipulus S. Patientis.

23 *Atque hæc ex suppositio quod S. Hilarii Pictavensis coetum velimus credere Africanum fuisse. At si dimisso Hilario, tamquã occasione urbis Pictavensis ad quam confugerit Africanus, vel ejus propter quã pulsus est hæreseos Ariana, perperam in hanc historiam attracte, malimus respicere ad Burgundionum & S. Patientis tẽpora; cujus extrema memoria invenitur ad annũ* CCCCLXXV; *erant quidem Burgundi tunc adhuc fere Ariani, non ita tamen universim omnes, quin etiam primores aliqui Catholicã professionẽ; in primis Chilperici duo, Gunderici Regis frater ac filius; quorum ille Genabe sedem Regni habens*

ex Burgundionibus natus,

SS. Romano ac Lupicino monachis alimenta de Regio fisco constituit; junior filiarum alteram Deo consecratam, alteram habuit Christianissimam Crothildem, postea Chlodovei Franci uxorem. Rex autem Gundebaudus, etsi ad extremum permanserit in hæresi Ariana, filium tamen S. Sigismundum ab ea non prohibuit, ipseque haud levem de se spem faciebat S. Avito Viennensi Episcopo: ut ex hac parte nihil obsit, quo minus ex aliquo Principe Christiano inter Burgundos natus Africanus, S. Patienti tradi potuerit ecclesiasticis imbuendus disciplinis, nisi solum nomen nihil Burgundicum sapiens. Sed nec ex Chronologia objici potest aliquid, quominus hic ipsi Patienti successerit, nec enim usque ad annum CCCCXC *vixit Patiens (uti censuit Baronius) nec S. Rustici ad annum* CCCCXCIV *primum nominati in historia, adeo anticipanda initia sunt, quin inter utrumque potuerit sedisse, non solum S. Lupicinus, sed etiam alius aliquis, puta hic Africanus, si nulla ejus extarent apud Lugdunenses memoria. Verum non apparet cur hic solus debuerit in oblivionem venire, multo minus quæ eum causa potuerit ab Episcopatu exterrem facere, sub eo quem dixi Gundebaudo Rege, cui pra aliis poterat esse gratiosus ob sanguinis Burgundici communionem. Ergo alii alibi quærendi sunt Ariani, a quibus fuerit sua Sede expulsus Africanus, aut saltem multa passus fidei causa.*

C 24 *Hi vero in Occitania, saltem sub Pirenæis montibus, invenientur, Visigothi videlicet, ipso quidem quo S. Patiens vivebat tempore tota pene Occitania pulsi a Rege Francorum*

& e Visigothis Arianis Cantonas infestantibus pulsus forsan &c.

Chlodoveo, in extremis tamen finibus haud dubie hærentes; sub quibus commorantes Christiani liberius poterant ex amico Visigothis Burgundionum Imperio, quam ex Francorum Provinciis Episcopos petere & accipere: atque ita Lugduno Convenarum obtigerit Africanus fortassis inter Suavem & Præsidium, quorum primus anno DVI *Concilio Agathensi, alter* II *Aurelianensi circa annum* DXXV *interfuit; vel inter Amelium & Rufinum, quorum hic anno* DLXXXV *Matisconensi Concilio, iste circa annum* DXLIX *Aurelianensi* V *subscripsit. Ast ubi Burgundionum regnum totum etiam ad Francos venit, cum essent continua inter hos & Visigothos certamina, multa pati necesse fuit, tam Convenarum urbem quam ejus Episcopum. Hunc autem nihil vetat deducere Pictaves ad S. Hilarium, pridem quidem mortuum, sed nominis celebritate viventem: quomodo de S. Patricio explicuimus, quod dicatur Turonas ad S. Martinum profectus, & apud eum, id est apud ejus ecclesiam aliquandiu commoratus: deinde in Ruthenorum agro extirpandis idololatriæ atque Arianismi reliquiis operam dedisse* D *aliquam, dum sua Lugdunensi apud Convenas ecclesia pacatiora sperat expetit atque tempora; & ibidem obiisse, congruumque sanctitati sua cultum meruisse a posteris.*

CAPUT IV

De cultu & miraculis S. Africani.

25 KAlendis Maji SS. Andeoli & Africani Martyrum *memoriam, Kalendario cuidam inscriptam legisse se quidem asserit Colletlor præcitatus, & huic titulo conformem videri imaginem tituli præfixi libello, sub annum* MDCLIII *impresso Lugduni & continenti officium proprium S. Africani; ubi hic Sanctus genuflexus repræsentatur, ad excipiendum gladium lictoris a tergo stantis & caput rescissuri. Sed obstat quod in toto Officio nullum inveniatur indicium Martyrii, quin potius ubique usurpetur nomen Confessoris: ut credi possit imago illa casu adhibita, cum alia aptior apud typographum non haberetur. Colitur autem Sanctus ut Confessor, in ipso quidem Africanensi oppido, sicut dictum, ter in anno, & pro festis singulis propria habentur Missa: Albia vero & Tolosa bis, in Majo & Februario. In Nemausensi quoque & Castrensi diœcesi; forsitan & Rutena & Lugduni cultus similis viguit: nam in illis ecclesiis habet: in Rutenensi autem MS. Legendario antiquo, eadem legenda invenitur qua in Officio; & Lugduni putatur aliquod ejus sacellum seu altare ab eo vocitari sub nomine* San-Fric: *Ferrarius autem in Catalogo generali ad 1 Maji citat ejusdem ecclesiæ Lugdunensis tabulas, ex Campejo forsitan aut Demochare sumptas, quibus inscriptus reperiatur, eo quod dicatur Episcopus Lugdunensis fuisse: & cum hoc titulo ac longo elogio refertur etiam ipso hoc die in Martyrologio Gallicano Sanssaji, atque Indiculo Sanctorum Lugdunensium Theophili Raynaudi.*

Habetur de eo Officium totum proprium sub titulo Confessoris.

& cultus locis variis.

E

26 *Idem officium, quod pro Africanensibus proprium impressum diximus, etiam Albia in usu est: ac præter multos hymnos rythmice compositos, continet Responsoria item & Antiphonas rythmo concepras, una cum brevibus Actis vitæ in Lectiones novem distinctis, quarum ultima sic incipit.* Hujus Sancti viri pauca, quæ breviter tango a quodam valde venerabili viro didici & meminisse gaudeo: nam liber de vita & virtutibus sancti viri plene editus, cum tota Lugdunensi ecclesia pluribusque insignibus a gentibus igni traditus fuit. *Quisquis auctor fuit, non videtur ante sæculum* XIV *& Chori Africanensis institutionem vixisse: quod autem de libro cum Lugdunensi ecclesia exusto ait, per conjecturam dictum existimaverim potius, quam quod illius aliquando visi certum indicium hic scriptor habuerit. Itaque nec dolere quidem prudenter possumus quod non servatus sit liber, qui verosimiliter nullus unquam fuit.*

ipsum post an. 1400 videtur compositum ex sola traditione.

27 *Melius fundatus est dolor Collectoris notitiarum, de amissione alterius libri sic scribentis,* Diligentissima custodia, in capsa communi, Capituli servabatur liber, in quo permulta miracula S. Africani descripta erant. Periit, pro dolor! sacer liber, cum ceteris insignibus ecclesiæ nostræ non paucis. *Et hic liber idem videtur, de quo alibi idem Collector, postquam egisset de quodam instrumento anni* MCCXIV, *ita subdit:* Ibidem (*videlicet in dicto instrumento*) fit mentio de quodam magno libro, in quo descripta erant S. Africani miracula plurima; *verosimiliter ea quæ vel post corporis sacri inventionem primam, vel post ejusdem ex S. Saturnini ede in propriam ecclesiam translationem facta sunt, diu ante institutionem Capituli: quibus haud dubie major danda fuisset fides quam mereantur lectiones prænemorata.*

liber miraculorum antiquior periit.

F

28 *Quidni tamen ex iisdem suscipiamus miracula ea pauca, quæ eo vivente peracta, sanctimonia famam ipsi apud Ruthenos conciliasse dicuntur: solent enim ejusmodi fideliori memoria tradi, quam vita historia. Sic ergo habent:* Quodam tempore, dum in prædicta *S. Saturnini quam ex structurat vel saltem consecrarat*, ecclesia, sacra Missarum solennia celebraret Africanus, dum Dominici corporis Eucharistiam perciperet, igneus circulus super caput

In vita dicitur circulo igneo illum fuisse.

A caput ipſius, in modum coronæ, effulſit; quod non omnes, ſed qui digni fuerunt, viderunt.

Mudavit ſibi manus contrahas fanuiſſe.

29 Quadam vero die, cum de pauperrimis facultatibus ſuis pauperibus ſubveniret; quidam joculari rei & petulantiæ deditus, alteram manum, curvam ſimulans, ut a S. Africano quaſi neſcio eleemoſynam acciperet, pauperibus admixtus extendit: cumque recederet & irridens abiret, divina ultione percuſſus utraque manu dirigui. Reverſus autem vir ille ad ſervum Dei, quid ſibi contigerat indicavit. Vir autem ſanctiſſimus converſus ad Dominum dixit: Gratias tibi ago, Domine Jeſu Chriſte Deus æterne, qui ſervorum tuorum humilitatem intueris, & ſperantibus in te ſemper auxiliaris. Reſpice nunc etiam Domine de ſede majeſtatis tuæ, ſuper hominem iſtum, erroris ſpiritu deceptum, ut de tuo beneficio lætus, diaboli laqueos evaſiſſe gratuletur. Finita autem oratione, atque Crucis ſignaculo, rediit humiliatus & ſanus ad propria, qui ſuperbus advenerat.

manſuetum liberaſſe a morte.

30 Hiemis rurſus in tempore, inundatione aquarum facta, cum prædictus fluvius (*Sorgia*) alte intumeſceret, homo quidam navim aſcendens tranſmeare voluit: cumque necdum gurgitem ſuperaſſet, jam aquarum cumulus cum turbine veniens navem ſubvertit: & cum horæ unius
B ſpatio ſub aquis homo manſiſſet, corde cœpit invocare S. Africanum, cujus meritum mediis ſenſit in aquis. Ad ripam tandem perveniens ad eccleſiam confugit, & homini Dei gratias reddidit. Quid ultra? Talia ac tanta per eum effulſere miracula, quod gens regionis illius incredula ad fidem convolaret, & ſub ſignis Chriſti Deo devote militaret.

eadem fere recitantur in Reſponſoriis,

31 *Hæc eadem miracula antiquiſſimis tapetiis intexta cerni, teſtatur Collector noſter, ſibique obtigiſſe aliquando patinam æneam vetuſti operis, in qua eadem ſimiliter conſpiciebantur expreſſa. Reſponſoria quoque rythmo concepta, & quidquid in proſa regitur ſic exprimentia, ut dubites ex ipſiſne lectiones, an ipſa ex lectionibus accepta ſint, eadem miracula ſic proponunt.*

Resp. VI Quadam die vir pius, dum Miſſam cantaret
Corpuſque ſacerrimum Chriſti reciperet,
Super caput circulus igneus apparet*,
Cujus tota radio eccleſia claret. Allel.

Vers. Ad ſimilitudinem coronæ inſignis
Africani viſus eſt ſuper caput ignis*.
Cujus tota. Gloria Patri.* cujus tota &c.

Resp. VII Quidam homo petulans Sanctum Africanum
Tentavit decipere, incurvando manum,
Egenum ſe ſimulans & non bene ſanum:
C Dei tamen famulum non luſit in vanum*.
Ambas manus curvas videt
Dei Sanctum dum irridet. Allel.

Vers. Audi novum audi mirum,
Dum implorat Sanctum virum
Reſtauratur ſanitati precibus viri beati*.
Ambas manus &c.

cum meritum mediis aquis ſenſerit.

Resp. VIII Ad ejus tumbam viri fluunt bene multi,
Ubi ſiunt liberi dementes & ſtulti;
Ægrique dum viſitant tumulum ſepulti,
Redeunt incolumes, ſoſpitate fulti.*
Tuis ergo famulis, o benigne Rector,
Sis pater propitius & pius protector. Allel.

cum meritum mediis aquis ſenſerit.

Vers. Veneremur Deum verum,
Juſtum ſanctum & ſincerum,
Qui Paſtorem nobis dedit,
Quo gens unum Deum credit*.
Tuis ergo. Gloria Patri.* Tuis ergo.

32 *De hoc ultimo Reſponſorio notat Collector, ipſum, quoties aliquis nuntiatur infirmari, ſolitum cantari ſub Elevatione ſacræ Hoſtiæ tempore Miſſæ a Canonicis; & frequentia conſequi curationum exoptatarum beneficia. Sicut autem Reſponſoria omnia unum quaſi continuum inter ſe nexum habent: ſic etiam habent non ſolum hymni ad Veſperas, Matutinum & Laudes: ſed etiam Antiphonæ ad Pſalmos matutinales: adeo ut collecta in unum, hymnum ipſa quoq. conſtituant ſine hoc modo.* AUCTORE D. P.

* Africanus vir beatus, Deo plenus fuit natus
De clara progenie. Allel.
Antiphona ſummo-riam vitæ continet ad 1.
Juxta mundi dignitatem, patrem habuit primatem
Unum de Burgundia. Allel.
Quamquam eſſet vir illuſtris ortus alto ſanguine,
Fulſit tamen mens ſublimis litterarum lumine. All. *ad 2.*
*In ætate juvenili, Numinis præſidio,
Præcellenti & ſublimi floruit ingenio. All.
Datus fuit ad docendum & ad mores corrigendum
Lugdunenſi Præſuli. Allel.
Ægris fuit hic ſolamen, & Sophiæ moderamen,
Lucernaque populi. Allel.
*Africani per doctrinam fidem volat ad divinam *ad 3 Nocturnum.*
Ruthenenſis populus. Allel.
Se divinis dedit totum Africanus, Sacerdotum
Et pudoris floſculus. Allel.
Hic ærumnas, hic labores ſæpe tulit, ſed errores
Hæreſeon abſtulit. Allel.
*Lugdunenſe civitate Africanus dignitate *ad Laudes & horas.*
Archipræſul claruit &c. E

33 *Omitto cæteras ad* Laudes, *per* Horas, *ad* Benedictus *&* Magnificat: *ſolum addo eadem omnia recitari in aliis duobus Sanctiſeſtis, omiſſo* Alleluja *& mutatis duntaxat Antiphonis ad* Magnificat *&* Benedictus: *ita ut* in feſto Inventionis, XV *Januarii*, *ad* Magnificat *ſic canatur.*

Gemma valde pretioſa inventa recolitur, *Eadem recitantur in feſtis Inventionis & Translationis.*
Margarita ſpecioſa revelata colitur.

Oratio

Omnipotens ſempiterne Deus, qui ſacra B. Africani Confeſſoris tui atque Pontificis membra, fidelibus tuis hodierna die revelare voluiſti; velis nos interceſſionis ejus auxilio, ab inſtantibus tribulationibus liberari, & futuris conſolationibus ſatiari. Per Dominum. *Eadem oratio recitatur* in feſto translationis & relevationis, *die* VIII *Februarii*, *mutato verbo* revelare *in* relevare; *ſed pro hoc feſto propria habentur Antiphonæ, quæ in primis & ſecundis Veſperis ad* Magnificat *ſunt hujuſmodi:*

1 Sacra pignora transferri Altiſſimo placuit,
Et nunc laudibus efferri ſolenniter voluit.
2 Hinc tranferri, relevari pondere quo premimur,
Optamus; & elevati, cælo frui nitimur.

34 *Præter antiquos iſtos Rythmos, quibus conſtabat Officium, habebat Collector alios novem ſub initium præſentis ſæculi conſcriptos, ex voto pii cujuſdam ac docti viri; qui cum rogatus eſſet novos hymnos componere ad laudem S. Africani, neque ſatis prompte annuiſſet; ipſa nocte moleſta quadam indiſpoſitione correptum ſe ſenſit, & ſua lentitudinis eam eſſe pœnam cælitus immiſſam interpretatus, vovit, ſi ante craſtinum ea ſe liberatum inveniret, continuo facere quod erat rogatus; ſequæ mox voti rerum miratus, fidem opere ipſo explevit. Verum Hymnos iſtos communicare non curavit Collector, quod intelligeret ſolum vetera requiri; & Proſam antiquam ſive Sequentiam poſt Graduale olim cantari ſolitam ante Evangelium deſcripſit.* F *Allii hymni ex voto compoſiti.*

35 *Hæc, licet hiſtoriam æque implicatam continent quæ ipſum, de quo hactenus egimus, Officium, videtur non indigna hac tranſferri.* *Proſa ad libitum antiqua.*

Amiranda, ſed favoris digna, dies oritur;
Celebranda cunctis horis vita Sancti panditur
Africani Confeſſoris, cujus feſtum colitur.

Romæ jacens in erroris cultu plebs erigitur,
Verbo tanti Protectoris hæreſis depellitur,
Alti dono Creatoris Antiſtes efficitur.

Orto claro Burgundenſis mira laude floruit,
Quem doctrina Lugdunenſis ſic Præſulis imbuit,
Ut Eccleſiæ fulgentis Primatum tenuerit.

Digitized by Google

AUCTORE D. P.

Dux electus Ruthenenſis, locum hunc obtinuit;
Orans, laudibus immenſis laureari meruit;
Cernentibus non offenſis, Angelus apparuit.
Sed Deus, fidem infundens Africano; fœdera
Arianorum ſubvertens, horum fugat ſcelera;
Unde victoriam extollens, erexit ad ſidera.
Quidam fiſte curvans manum pia petit munera:
Punitur, & Africanum voce petit libera:
Quem reddens omnino ſanum, erexit ad proſpera.
A Gaude Sion Africani prædita præſidio:
Laudes profer jucundanti in cæli palatio,
Ejuſque dulciſonanti exulta præconio.
Gaude plebs univerſalis, funde preces hodie;
Hunc collauda mente pari Rectorem Eccleſiæ,
Qui meruit coronari fulgoribus gloriæ.

36 *Atque hæc forſitan omnia in Africanenſi aliiſque ecclesiis prænemoratis, jam quadamtenus correcta recitantur; habemus enim inter collectanea, unde hunc commentarium excepimus, & Lectiones & Hymnos quadamtenus correctas, manu & cura ipſiuſmet D. Præpoſiti Duaar, agnoſcentis præcipuos aliquos hiſtoriæ eatenus aſſervatæ errores. Malui tamen ipſa ut antiquitus recitabantur proponere; lectoris arbitrio relinquens, ut diſpiciat quæ potiſſimum verba, & quem in ſenſum commutanda cenſeat; quamdiu nobis non liquet Patientiſne an Hilarii mentionē excludere oporteat, dum ſimul utramque retineri veritas certioris hiſtoriæ non patitur, & eorum inter illos temporis intervallum unum eumdemque hominem complecti nequit: ventura ætas forſitan majus lumen his tenebris adferet. Poſt hæc omnia &c.* Vide Append. pag. 761. col. 1. D

Et hæc omnia ægre correctionis aliqua.

DE S. MARCULPHO ABBATE

G. H.

IN CONSTANTIENSI GALLIÆ DIOECESI.

CIRCA AN. DLVIII.

Acta S. Marculpi *duplicia habemus: priora deſcripſimus ex antiquo codice MS. Sereniſſimæ Chriſtinæ Reginæ Sueciæ, ſignato numero* 141, *& alio codice noſtro, in quo mutila ſunt: alia habemus ex vetuſtiſſimo codice Domini Prendhommi nobis communicato, illa ipſa ſcilicet, quæ ante Normannorum incurſus ſæculo* IX *ſcripta ſtylo mutato edidit Laurentius Surius, & ſtylo genuino reſtituta ex codicibus MSS. extant ſæculo primo Actorum Sanctorum Ordinis S. Benedicti. In prioribus Actis non fit mentio corporis, a S. Audoeno tranſlati ſæculo ſeptimo ad finem vergente, quemadmodum fit in Actis ſecundis, hoc ſolum ſupra prima addentibus, cetera nitidiori dumtaxat ſtylo exprimentibus: unde conſequens eſſe videtur prima illa eſſe ſcripta ante S. Audoeni Pontificatum, id eſt ante annum* DCXL, *intra primum a S. Marculphi obitu ſæculum. Neque eſt cur ſcrupulum cuiquam moveat* Neuſtriæ & Neuſtricæ regionis, *in qua Sanctus floruiſſe dicitur, appellatio; quaſi in earum accepta ſenſu, qui Gallorum partem*, Normanniæ *nomine poſtea appellatam, quadam antiquitatis affectatione proprie appellandam Neuſtriam putarent. Nam ſexto ſæculo appellabatur* Neuſtria, quidquid a Pariſiis & Aurelianis interjacet inter Ligerim & Sequanam, *uti in Chronico Turonenſi ſcribit Horomannus, & nos ad S. Sigebertum* 1 *Febr. num.* 16. *In ea tamen regione, quæ nunc proprie* Normannia *dicitur, & Bajocaſſina urbe natus Marculphus, Ordines Sacros cum Sacerdotio ſuſcepit ab Epiſcopo Conſtantienſi, & in hujus urbis territorio* Nanetum *monaſterium conſtruxit, in eoque vita mortali exutus habuit ſuam ſepulturam: atque hactenus ſolemni officio colitur in tota diœceſi cum lectionibus propriis in ſecundo Nocturno recitari ſolitis; ſed quæ, prout habentur in Breviario anno* MDCX *excuſo, non ſatis fideliter videntur ex Actis contracta.*

B *Acta duplicia ex MSS.*

C *Compendium in Breviario Conſtantienſi.*

2 *Corpus alium tranſlatum in agrum Picardiæ ſuperioris Laudunenſem, & in oppidi Corbiniacenſis eccleſia depoſitum: ad quod honorandum Chriſtianiſſimi Reges Francorum, ſtatim atque Remis inuncti ſunt, profiſciſci ſolent, itinere horarum quinque, quibus diſtat locus, tantumde fere Lauduno etiam diſcimus. Dicuntur enim hujus meritis accepiſſe beneficium divinum ſuæ arcendæ ſanandi ſtrumas. Erecta ibidem creditur a S. Ludovico Rege confraternitas, in qua ipſe primus inſcriptus ejuſdem hactenus habetur Protector. Eſt illuc concurſus peregrinorum maximus, invocaturque S. Marculphus potiſſimum ab iis, qui ſtrumarum incommodo laborant. Ad illius Confraternitatis ſimilitudinem erecta fuere alia pluribus locis, ac nuperrime anno* MDCLXVII *Bruxellis una in æde S. Mariæ de Sabulone, cum capella & altari propriis, ubi & aqua ſub S. Marculphi invocatione inunctis ejus reliquiis benedicitur. Triplex autem Remis ejuſdem Sancti feſtum celebratur; primum & præcipuum hiſce Kalendis Maji, quando & Indulgentia plenaria a Summis Pontificibus conceſſa ſunt: alterum obſervatur die* VII *Julii, ac tertium* 11 *Octobris, prout indicatur in libello parvo Officii de S. Marculpho, Remis anno* MDCXXVIII *excuſo. Ibidem excuſa eſt Gallice his ultimis annis collectio inſignium miraculorum per S. Marculphum hoc poſtiſſimum ſæculo patratorum, quam ante ipſa unde deſumpta eſt inſtrumenta de ſingulis authentica communicari nobis petii, Latine reddendam, & vel hic poſt Visam ſi mature advenerit, vel in Appendice referendam.*

Confraternitas.

Reliquiæ Remis.

3 *Memoria ejuſdem ad haſce Kalendas Maji inſcripta eſt variis faſtis, atque in primis antiquo Martyrologii Hieronymiani apographo Lucenſi his verbis:* In Gallia, Nanto monaſterio, tranſitus S. Marculfi. *Habemus etiam illuſtre apographum Uſuardi, quod præ cæteris magis ſincerum, minuſque interpolatum arbitramur, in quo ſic legitur:* In pago Laudunenſi S. Marculfi Confeſſoris. *Hinc colligimus ante iſta tempora Reliquias Sacras Corbiniacum fuiſſe tranſlatas. Eadem habentur apud Grevenum, Molanum, Canifium, & in MS. Florario. Longo encomio exornatur ipſe Sanctus in Martyrologio Gallicano Sanſſaji, tum ex ipſis Actis, tum ex curatione ſtrumarum Regibus Chriſtianiſſimis conceſſa, & cultu in agro Remenſi. Quibus iſta addantur, alibi non lecta:* Hujus beati viri pretioſa pignora, ob Normannicos incurſus, interiorem in Galliam, cum Domardi Socii ſacris oſſibus, translata, Meduntæ repoſita ſunt, conſtructa in honorem tanti Cælitis baſilica, quæ nunc uſque ejus patrocinio & venerandis lipſanis eſt inſignis. *Hæc ibi. Eſt autem* Medunta, *vulgo* Mante, *in provincia Inſula Francia ad Sequanam fluvium,* XII *leucis infra Lutetiam verſus Rotomagum, in ditione Vexini Francici. Idem Sanſſajus ſcribit ad diem ſecundum Maji,* Remis in cœnobio S. Remigii fieri officium depoſitionis S. Marculphi Abbatis, *uti etiam in diœceſi Conſtantienſi. Vincentius Bellovacenſis lib.* 22. *Speculi hiſtorialis cap.* 12. *meminit Marculphi,* ſed Abbatem Bajocaſſinenſem *facit: ſecutus Vincentium Trithemius lib.* 3. *de Viris illuſtribus ordinis S. Benedicti cap.* 54, *addit, ejus feſtum celebrari ſeptimo Kalendas Maji, ad quem diem dein retulerunt Vvion, Dorganius, Menardus, & cum iis Ferrarius, qui iterum eumdem refert ad diem* XXVIII *Aprilis, &* Mantuentiæ in Normannia *tribuit, forſan* Manto *pro* Nanto *legit, ſed nunc* Medunta in Vexino Francico *debuiſſet ſcribere. Aliquas ejuſdem S. Marculphi reliquias aſſervari Trecis in Eccleſia S. Stephani, ejuſque feſtum ibidem celebrari ipſis Kalendis Maji, tradit Nicolaus Des-Guerrois de Sanctis Trecenſibus.*

Memoria in faſtis faſtis.

reliquiæ cum reliquiis Medunta.

E

cultus merito dirutus.

Reliquiæ Trecis

4 *Inter characteres temporis, quibus definiri Sancti hujus ætas poteſt, eminet regimen Childeberti Regis Francorum & Ultrogodis Reginæ. Eſt hic Childebertus* I, *qui patre Chlodoveo* I *die* XXVII *Novembris anni* DIX *mortuo ſaltus eſt Pariſiorum Rex, vita functus* X *Kalendas Januari anni*

Tempus vitæ

DLVIII.

EX MSS.

A DLVIII. *Sub hujus regimine* præclaris enituit moribus & actibus, & commorabatur S. Marculphus, *uti ejus Acta habent, jam pridem ante natus, circa annum forsan* CCCCXC, *& sic anno* DXX, *cum esset* triginta annorum, Clericalem habitum accepisset a Constantiensi Episcopo Possessore *seu* Professore, *atque post alios Ordines* Sacer-
Surius. dos & Concionator *fuisset institutus. Omnis hujus Episcopi notitia hausta est ex hisce Actis, & statuitur successor Leontiani, qui Concilio Aurelianensi* I *sub Chlodoveo* I *interfuit. Ipsi autem Possessori successor assignatur* S. Lauto, *qui S. Marculphum agrum invisit, & mortuum sepelivit. Interfuit is Conciliis Aurelianensibus secundo, tertio, quarto & quinto, fuitque Episcopus saltem ab anno* DXXXI *usque ad annum* DXLVII. *Imo quia S. Gildardus Episcopus a multis creditur e vita decessisse anno* DXIX, *ante illud tempus fuisset S. Lauto Episcopus, utpote ab illo consecratus. Porro cum* S. Marculphus *jam Sacerdos, aliquamdiu in diœcesi Constantiensi fuisset concionatus, & fama virtutum & miraculorum esset celebris, Childebertum Regem adiit, ac Nantum impetravit, cœnobiumque construxit. Quid autem si adhuc vivente Possessore Episcopo hæc dicâtur contigisse, circa annum* DXXVII *Ita cum magna veri similitudine poterimus alios ut minimum triginta annos, ei-*
& mortis. B *dem postea inter suos labores atque constructiones monasteriorum actos, concedere, ut circa annum saltem quingentesimum quinquagesimum octavum Regem Childebertum ac Reginam Ultrogothem pro secunda vice Compendii adierit, ab iisque confirmationum donationum sibi factarum impetraverit, & paulo post obierit, cum adhuc in vivis esset S. Lauto. Si quis certiores vitæ characteres reperit, libenter eosdem sequemur. Fuisse in illis Gallicarum partibus multa monasteria, etiam cum S. Marculphus nasceretur, liquet ex Actis S. Martini Episcopi Turonensis, in cujus exequiis adfuerunt plusquam mille monachi: quanam ex iis & quando præcise S. Benedicti Regulam susceperint, nobis incompertum est: neque id ad S. Marculphum putamus magnopere attinere.*

5 *Eodem &c.* Vide Append. pag. 761. col. 1.

VITA I

Ex MS. Regiæ Suecia & alio nostro.

PROLOGUS.

1 SAnctorum vitam, eorumque constantiam in bonorum actuum proposito digne perseverantem, summæ venerationis affectu, humanis auribus commendare debemus: nihil enim in hujus mortalitatis curriculo dignius agitur, quam si elinguitas nostræ loquacitatis in Dei laudibus jugiter *a* moderetur. Laus, inquam,
C *a* Dei excellentissime canitur, si prudentia Sanctorum, quam ipso largiente acceperunt, auribus fidelium impendantur. Hinc ergo timor inanis propellitur, inde caritas perfectæ dilectionis solidius corroboratur; cum audimus fidem illorum firmissimæ petræ radicitus ita insitam, ut nec perturbationis procella possit agitari, nec prosperitatis fortuna quidquam extolli. Plures quoque ex eorum numero, propter fidem Domini nostri Jesu Christi & spem regni æterni, diversis pœnarum suppliciis affecti, vitam maluere pacisci, nonnulli etiam variis tormentorum generibus eamdem ponere quæsierunt, licet provocantes gladium non invenirent martyrium. Crescente vero utrorumque caterva, Sancta cœpit stabiliri Ecclesia, fulgurans coruscis lampadibus, fuscata olim sedulis persecutionum turbinibus. Desierat quidem atrox tyrannorum ferocitas sævire adversus Christianos, ubi comperit illorum fidem magis augeri, cum immensis pœnarum cru-
D *b* ciarentur tormentis.*b*

ANNOTATA.

a Ita MSS. malleni tamen legere, moduletur.

b Videntur aliqua deesse, ut appluentur dicta hisce Actis. Additur interim in nostro MS. illud solenne. Explicit Prologus.

CAPUT I.

Ortus, Sacerdotium, accessus ad Childebertum Regem. Miracula.

Ortus Regio, cognomen.

1 BEatissimus igitur Marculphus, regnante jam Childeberto Christianissimo Rege, in partibus Neustriæ illis temporibus commorabatur. Hic oppido oriundus Bajocassinæ urbis, ideo ex nobilium genere progeniem traxit, ut Christi fidelis dispensator effici mereretur. Cujus puericiæ ætas tantæ asseritur fuisse simplicitatis, ut vix ludifico, more parvulorum, vacaret officio; sed licet tenellimus corpore, modum tamen perfectorum retineret in mente. Ubi ergo robur virilis animi metas excessit teneræ juventutis, roboratioris fidei fultus soliditate, totis se viribus servituti expendit divinæ. Agebat enim maximam curam peregrinorum & pauperum, præbens illis necessaria, juxta modum suæ possibilitatis; congratulansque eis, ut fratribus, affectu miræ dilectionis. Parcebat cibi potusque voluptati, semper insistens orationum vigiliis. Erat namque mente clarus, ut ostendebat foris claritudo vultus; dulcis affabilitate, mitissimus conversatione. Vitabat jactantiam gloriæ fallacis, spernebat honores pompaticæ potestatis. Talibus quoque ornamentorum coruscans generibus, utpote auro diversis gemmarum ordinibus insignitum, postpositis rebus suæ portionis, cœpit meditari habitum peregrinationis.

Beneficit peregrinis & pauperibus.

vestitibus ornatus

3 Eo namque tempore Sanctus *a* Possessor, summæ religiositatis vir, Constantinæ Urbis præsidebat Ecclesiæ: quem S. Marculphus aggrediens, cum omni caritatis hilaritate ab ipso susceptus est, a quo etiam ad publicandam fidem Dominicæ Incarnationis, sublimatus est gradibus Ecclesiasticæ dignitatis. Quibus ita gestis, dum aliquamdiu ibidem moraretur, tantam ei gratiam pietas Divina concessit, ut ab omnibus velut Pater, digna reverentiæ exhibitione, recoli mereretur. Gaudebat enim universa plebs virum esse tantæ mansuetudinis, quem omnium donis virtutum perspiciebat exuberantissimum. Dictus vero Marculphus inde proficiscens, circum vicinas provincias peregrinavit, prædicando omnibus veram remissionem percipere peccatorum, credentibus Patrem ingenitum, Filium unigenitum, Spiritum quoque ex utroque procedentem, & terno Personarum numero unius Dei fore potentiam: hanc etiam fidem denuntiabat stabiliendam per bonorum operum exhibitionem. Talibus equidem prædicationum dogmatibus perseverans, maximam populorum catervam in fide solidavit Catholica. Amplexabatur ab omnibus verbum sacræ prædicationis, quia subsequebantur miracula innumeris flagrantia signis. Reddebat enim lumen non videntibus, vocem non loquentibus, auditum surdis restituens, gressus claudorum reformans, paralyticos autem, & quos morborum diversitas fecerat imbecilles, reparavit antiqua sanitate potitos: multarum itaque virtutum præclara magnaliis, divulgabatur ejus sacratissima fama per omnes Occidentalium nationes.

a Constantiensis Episcopi institutur encomium.

miracula patrat.

4 Quadam igitur nocte, cum beatissima membra diuturnis macerata vigiliis exiguæ quietis sopore reficeret, apparuit illi Angelus Domini, his eum alloquens verbis: Non te frangat, o Christicola, labor cœptæ afflictionis, quia maxima tibi præparantur dona condignæ remunerationis. Surge nunc quantocius, & perge ad Regem

Chil-

Digitized by Google

EX MSS. Childebertum; qui ſemper divino cultui deditus, famulorum Dei præſentia admodum delectatur: Eſt autem quidam locus ſuæ ſubjectus ditioni, quem religioſo habitu monachorum Chriſtus ſibi imperat conſecrari: ego comitabor tecum, & bene vias tuas diſponam. Sanctus ergo Marculphus, expergefactus Angelica viſione, iter ſibi cælitus deſignatum concito greſſu carpere diſpoſuit: delegit etiam ſecum in comitatu duos venerabiles viros, Carilulphum & Domardum, & ſic de more aſellum conſcendens cœpit proficiſci. Obviabat ei turba utriuſque ſexus non modica, quia videbant ab eo multa ſuper his fieri ſigna, qui ſua deſtituti virtute, diverſis morborum generibus paſſim afficiebantur.

Angeli monita.

aſſumpsit Carilphum & Domardum aſellum.

5 Quadam denique die cum Rex Childebertus, maxima Palatinorum frequentia de more ſtipatus, divinis Miſſarum aſtaret officiis: veniens B. Marculphus cum duobus ſupradictis proceribus, in quodam ejuſdem eccleſiæ angulo precibus ſe, ut ſolitus erat, proſtravit divinis. Aderant autem ibi quidam homines, diuturnis immundorum ſpirituum vexationi-
B bus ita fatigati, ut non ſolum aliis juxta morem energumenorum qualicumque modo vim niterentur inferre, verum etiam proprios artus diris dentium morſibus atrociter dilaniarent. Cumque ſanctum Dei virum ibidem adeſſe ſentirent, exclamaverunt dæmonia magnis vocibus iterum iterumque, atque dixerunt: Quid nobis, & tibi homo Dei? Numquid parum tibi videtur nos expuliſſe tuis ex finibus, ubi tam magna multitudo populorum noſtro ſubjiciebatur numini, niſi etiam huc perſequereris. His itaque vocibus obſcœnis univerſa plebs admodum ſtupefacta, cœperunt ſciſcitari, Quis eſſet, quem hominem Dei dæmones appellarent. Inquirentes quoque diligentius, repererunt B. Marculphum, adhuc ut comperat in oratione proſtratum: neque enim volebat Omnipotens tantam lucernam latere ſub modio, ſed ut ſuperponeretur candelabro, miniſtrans lumen his qui domum ingrediebantur.

Illustrat Childebertum.

Energumenis ecclesiam dæmonium manifestatur.

6 Sanctus vero Marculphus ſurgens ab oratione, cum ſumma reverentia populi, ad præſentiam deducitur Regiæ poteſtatis. Intuens autem venerabilis Rex ſanctum Dei virum, immenſo gaudio totis repletus viſceribus, dixit ad eum: Appropinqua, Domine mi, multum quippe gratulamur in adventu tuo: erat enim a longo tempore cupiens videre eum,
C quia audiebat miracula, quæ fiebant ſuper his, qui pluribus languoribus ægrotabant. Beatus quoque Marculphus, clementiam Regis divinitus erga ſe intelligens eſſe benevolam, ita eidem reſpondit: Pax tecum, Rex, & juſtitia & veritas tibi cælitus miniſtrentur. Signo denique pacis ab utriſque peracto, dixit Rex ad illum: Unde te habemus, vir beatiſſime? & quæ cauſa tam deſiderabilem theſaurum noſtras advexit in partes? S. Marculphus reſpondit: Neuſtrica regione, non ſemel admonitus Angelica viſione, ad veſtram huc præſentiam acceſſi. Eſt ſi-
b quidem locus, qui Nantus b nuncupatur, ſitus in littore Oceani maris, non valde procul ab urbe quæ appellatur Conſtantina; quem Dominus noſter Jeſus Chriſtus, ad gloriam nominis ſui, devoto monachorum cœnobio præcipit inſigniri. Hac de cauſa ab ipſo Domino ſæpiſſime monitus, noſtrum ad vos, ut jam dixi, acceleravimus iter.

Rex benevolus excipit.

Nantum per revelationem condendo petit.

7 His auditis devotiſſimus Rex immenſo perfuſus gaudio, quia talem Dominus dignaretur ad ſe mittere Patronum, dixit ad S. Marculphum: Totis niſibus paratus ſum adimplere quæcumque mihi Dominus per te famulum ſuum voluit manifeſtare. Verumtamen valeat, oro mea apud te deprecatio, ut iſti homines, qui jam diu ferisnexibus ſatanæ tenentur D obvoluti, tuis ſanctiſſimis precibus adjuti antiqua valeant perfrui ſanitate. Beatiſſimus vero Marculphus magnis vocibus ſe ad hoc proclamabat indignum. Attamen ad memoriam verba Dominica reducens, qui promiſit credentes in ſe ſpiritus immundos ab humanis corporibus poſſe fugare; extento corpore cum lacrymis ſe ad orationem proſtravit. Dum ergo ſanctiſſimi viri ob nimiam [moram] in longum protenderetur oratio; ecce ſubito dæmonum, ab obſeſſis corporibus exeuntium, indicia hujuſcemodi ſignis manifeſta. Nam tanta confecerant eos afflictione, quos precibus B. Marculphi relinquebant inviti, ut nullus circumſtantium exiſtimaret in eis halitum remanere, præſertim cum per nares & aures illorum ſanguinis rivuli crepuiſſe viderentur. Tunc vir Dei ſurrexit ab oratione, & quos univerſa pleos mortuos fore putabat, ſigno Crucis ſuper ipſos impoſito priſtinæ reddidit ſanitati. Hoc itaque omnes ſtupefacti miraculo, magnificabant Deum, qui tantam gratiam homini conceſſit humano.

diu vexatos

proſtratus in precibus energumenos liberat.

8 Venerabilis igitur Rex, auditis jam toc miraculorum ſignis, nec non etiam comperiens tunc viſu E quod ante didicerat auditu; omnipotenti Deo gratiarum retulit actiones, qui nequaquam differt ſemper miſereri generis humani. Supplex quoque & humilis deprecabatur ſanctum Dei virum, ut ea quæ poſtulaverat, inſuper & ampliora, libenti animo ſuſcipere dignaretur. Ergo quia locus jam nuncupatus fiſcus habebatur regalis; juſſit inde fieri præceptum, ne unquam ab aliquo contumaci hoc poſſet violari donum. Tunc Beatiſſimus vir Dei Marculphus orationi procumbens, toto præcordiorum conamine cœpit benedicere Dominum; quo miſericorditer diſponente, compos voti eſſe promeruit. Sic denique valedicens Regi, Principibus, & reliquæ Palatinorum plebi, gaudens & exultans iter, quo ante venerat, verſis greſſibus cœpit proficiſci. Miſit etiam Rex ſecum quemdam nobilem virum, nomine c Leunutium, qui incolis illic indicaret, quod San- e
ctus poſtulaverat a Rege, eſſe completum.

litteras donationis accipit.

ANNOTATA.

a *MS. Regina Sueria* Profeſſor, *at MS. noſtrum, uti & alia MSS. in ſecunda Vita & Breviario Conſtantienſi*, Poſſeſſor. *Sauſſajus in Catalogo Sanctorum, quorum Natalem ignoravit, rejecit eum in* 21 *Septembris, ut eum S. Leutone ſucceſſore poſſit conjungi.*

b Nantus *vulgo* Nanteuil, *pluribus locis commune nomen a Britannica voce* Nant, *rivum ſignificante. Conſtantiam autem urbem præterfluit auncis, duabus infra eum leucis oceanum influens ad cujus oſtium, an vero circum alius ejuſdem diœceſis rivum hic locus ſit docebunt incolæ, nec enim in topographicis tabulis exprimitur.* F

* *Vide Append. pag. 762. col. 2.*

c Leunutius, *in alia Vita* Leontius *&* Leontinus.

CAPUT II.

Monaſteria, Nantum & alia conſtructa. Vita in inſulis peracta. Daemon abactus. Saxones interempti.

9 CUm ergo rediret ad locum, miſerante gratia divina ſuis precibus taliter ſibi donatum; ecce obviam veniebat ei maxima turba virorum atque mulierum: qui tantum Patronum, tot miraculorum ſignis coruſcantem, ſuos audierant terminos penetrantem. Deferebant ſecum infirmos propriis morborum pluralitate privatos officiis, quibus per orationem ſanctiſſimi viri optata ſanitas ſtatim reddebatur.

a Nantenſibus benevole excipitur.

gitized by Google

A tur. Crescebat quotidiè numerus fidelium, quia augmentabantur diversarum dona virtutum. Beatus itaque Marculphus, perveniens ad locum, quem Dominus monachica religione monuit redimiri; primo oratorium, pro virium qualitate, ibidem construere fecit. Eligens deinde bonæ famæ viros, quorum probitas ab omnibus referebatur, constituit illos ejusdem loci monachos, pro pace Regis ac stabilitate sanctæ Ecclesiæ misericordiam Domini assidue implorantes.

monasterium construit.

10 His ita ordinate dispositis, solitariam malens aliquamdiu ducere vitam, navigavit ad unam insularum, quæ rustica lingua Duç-liniones appellantur; ibique remotus ab aspectu humano, in parva cellula, quam suis ipse construxerat manibus, sub miro abstinentiç modo precibus insistebat divinis. Duobus namque aut tribus diebus continuatim absq; ullius cibi edulio peractis; cum jam acerrima fames plus æquo humanos affligeret artus, tunc modico hordeacei panis cum paucitate olerum famelice utebatur; ne penitus totum corpus, sua destitutum natura, propria hujuscemodi sponte videretur appetere mortem. Vigiliarum nec æstimo necesse describere quantitatem, quia quem tam assidua afflixerat macies jejuniorum, rarenter credo potuisse opprimi torpore dormitationum. Lectus ejus nec etiam quidquam molliditatis habebat, sed tantum nuda jacens in humo, durum cervi-

Ibi insula situs describit.

In magna abstinentia ciborum

Ibi somni.

B cal silicis, capiti supponebatur ipsius, talibusque vigiliarum atque jejuniorum vir Dei Marculphus abstinentiis maceratus, mundo quidem juxta Apostolum mortuus, Deo vivebat.

Gal. 2. 19.

11 Quadam itaque die sanctç Quadragesimæ cum prç foribus suç cellulç fuisset egressus; ecce illi hostis antiquus, semper humano generi infestus, sub specie mulieris, quasi naufragium perpessç maritimum, tremula voce dixit ad sanctum Dei virum: Transmarinis, Domine mi, navigio adveniebamus de partibus, & jam terras antennis carpere læti videbamur.

demonium in femineâ specie transformatum

Cum subito eripiunt nubes cælumque diemque
Nostris ex oculis, ponto nox incubat atra;
Intonuere poli, & crebris micat ignibus æther;
Hinc totum mare venti erunt a sedibus imis
Et vastos volvebant ad littora fluctus.

Ex hac quippe tempestate nemo nostrorum evadere potuit, prçter me solum, quç puppim confractç amplexa navis, huc illucque devecta per undas, hodie primum terris adhæsi. Quamobrem deprecor te, vir Dei, ut magna pietas tua me concedere dignetur paulisper requiescere sub tugurio tuo, quia oppido fatigata frigore, vix super pedes

monachum se petiit.

C consistere valeo. Sanctus siquidem Marculphus non ignorans versutias diaboli; quibus semper humanum genus conatur irretire; ingressus cubile suum detulit crustulam panis, & sic cum benedictione porrexit illi dicens: In nomine Domini Jesu Christi hunc suscipe panem, & si tentator accessisti, a nobis recede. Tunc ille serpens venenosus, commenta fraudis suç comperiens fore nudata, cum magno ejulatu se saltu præcipitavit in mare, per quod antea se mentiebatur remigasse. Beatus vero Marculphus fixis in terram genibus, vocem revolvit ad laudem Omnipotentis, qui semper timentes se non desinit & hic custodire a malis, & in futurum munerari inenarrabilibus bonis: Unde ait Propheta: Timenti Deum non deficiet omne bonum.

12 Appropinquante autem solennitate Paschali, iterum navim conscendens, reversus est ad monasterium invisere Fratres, quia nefas esse putabat, ut in hac die dierum potissima ab eorum segregatus haberetur consortio. Audientes itaq; Fratres hujus sancti cœnobii suum ad se reverti Patronum, venerunt ei obviam cum cereis & choro psallentium, & sic admodum lxti in monasterium canentes deduxerunt. Narravit deinde illis, quç sibi eodem tempore acciderant, quas illi satan insidiarum machinationes molitus est inferre, & quomodo prçveniente gratia

reversus ad monasterium,

Divina victor superstitit omnium quçcumq; intulit inimicus. Igitur divulgata circumquaque hujusmodi fama, quia, B. Marculphus tantis floreret meritorum miraculis, properabant ad eum de externis & diversis regionibus religiosi monachi, cupientes ipsius exemplis instrui, & sancti dogmatis mellitua commonitione erudiri. At ille, velut pius Pater, cum gaudio suscipiens eos, hortabatur unumquemq; ipsorum, ut in ea vocatione, qua vocatus quisq; erat, juxta Apostoli prçceptum, fidei operibus Deo placere studeret. Docebat, hujus sæculi mordaces postponere curas, quç semper assuescunt corrodere mentes humanas; atque ita fit, ut dum animus per diversa corporalium contemplando partitur, in singulis spiritualiß minimus inveniatur. Asserebat etiam non illos hic habere manentem civitatem, sed debere eos exquirere futurã. Maximis siquidem ac diversis insistens documentis, pandensque semitam quæ ducit ad portam futurç civitatis, compescuit quosdam illorũ ab ambitione glorię fallacis.

EX MSS.

multique adveniunt monachi ad eum

Eph. 4. 1.

13 Dum ergo aliquos dies peregisset in monasterio; convocatis ad se Fratribus, indicavit se Britanniam velle proficisci. Cumq; illi lamentarentur, flentes absentiam tanti Pastoris, lacrymabili voce dixit ad eos: Nolite Fratres, nolite, quçso, super me contristari; quia vita comite non diu differam reverti ad vos. Oportet enim me per alia loca evangelizare verbum Dei, quia ideo missus sum.

cum Romardo abit in insulam Britanniæ.

E Tunc quidam Sacerdos, nomine Romardus, vir religiosissimus, deprecabatur B. Marculpum, quatenus sui sanctissimi itineris comes fieri mereretur. At ille, nolens inferre molestiam ipsius devotæ petitioni, ascivit eum solummodo secum in comitatu. Pergentes itaque in regionem Britannorum, venerunt ad insulam quæ ab incolis loci illius Agna vocitatur; ibique aliquantulum moram facientes repererunt quemdam Fratrem, nomine Eletum, jam prolixo dierum curriculo solitariam vitam ducentem. Tunc hi tres sanctissimi viri, conferentes vicissim quibus & quot modis maligni spiritus moliti sunt impedire propositum suæ religionis, & qualiter auxiliante gratia Divina semper ille coluber tortuosus triumphatus abscessit; dantes inde gratiarum actiones Domino Jesu Christo, congratulabatur unusquisque fratri suo: erant enim unanimitatis vinculo constricti, nihil aliud agentes præter abstinentiam, & orationum assiduitatem.

F

Eletum eremitam reperit.

ejus cohabitat.

14 Videns igitur hostis callidus, ab initio semper bonorum operationi contrarius, hanc insulam his tribus luminaribus undiq; coruscantem; non immemor millenarum artium nocendi, suscitavit contra eam prædones, ferme tria milia Saxonicç gentis: erant enim in eadem insula coloni numero non multi, sedes diversis opibus & luxu pecorum non modice referti. Mane autem novo surgentibus illis, ut unusquisque propria negotia juxta morem patriæ exercendo properaret; ecce multitudo maxima Saxonum jam littora prendere festinabant. At illi primo terrore perculsi, utpote de tanta inimicorum caterva, cucurrerunt ad cellulam, ubi S. Marculphus orabat cum supradictis duobus; atq; adhærentes pedibus ejus dixerunt, Adjuva nos, sanctissime vir Dei, quia in manibus inimicorum nunc positi sumus, deest enim locus fugiendi, nec est nobiscum virtus illis resistendi. Quomodo nos præpauci numero, viriq; bellis insueti, contra hunc populum valebimus dimicare? Tunc B. Marculphus suspiciens in cælum, dixit ad eos: Filioli, nolite terreri ab hac multitudine: viriliter ergo agite, & confortetur cor vestrum: Dominus enim pugnabit pro vobis. Facto siquidem signo sanctæ Crucis super eos, præcepit illis dicens: Ne timeatis millia populi circumdantis vos, quia Dominus percutiet adversantes vobis, & super vos benedictio ipsius erit. Ite multocius absq; cunctatione contra inimicos vestros, quia nequaquam difficile est Domino salutem tribuere etiam in paucis.

F ibi ab hostibus contra Saxones prædones invitatus

eisdem animatis ad pugnam,

15 His denique hortamentis roborati, ponentesq; in Domino Deo spem suam, pertenerunt obviam inimicis,

victoriam imperat,

quia nusquam parebat facultas divertendi. Tunc sanctus vir Dei Marculphus toto corpore cum lacrymis ad EX MS. orationem prostratus implorabat divinam opem in hoc illis discrimine cælitus advenire. Fertur enim, etiamque a multis asseritur, non plus triginta incolarum temporibus illis in hac insula demorari. Prospicientes igitur adversarii tot viros, quasi tantæ multitudini resistere præparatos; cum magno clamore de navibus prosiliere, existimantes se uno spiculorum jactu omnes depopulari posse. Cumque pars aliqua jam siccam teneret arenam, reliqua multitudine adhuc navibus præsidente; ecce subito maxima vis ventorum arreptas classes cum magno impetu revexit in altum, ibique invicem crebris ictibus ob turbinem ventorum minutim dissolutas, cum omni supellectili in profundum demersit. Videntes itaque habitatores illius insulæ precibus B. Marculphi pro se Dominum decertare; cohortantes alterutrum, direxerunt aciem contra reliquos, percusseruntque eos usque ad internecionem: atque ita factum est, ut ex hac multitudine, Domino pro illis dimicante, nullus evadere valeret. Reversi quoque ad cellulam, ubi vir Dei extento corpore adhuc humi jacebat; cœperunt magnis vocibus benedicere Deum, qui non deseruit sperantes in se, & qui meritis B. Marculphi eos ab hostium multitudine voluit liberare.

16 Audientes quoque Britannorum populi magnalia, B quæ per sanctum virum quotidie operabantur, conveniebant ad eum non modica turba illorum. Pervenit etiam hoc verbum ad aures Childeberti devotissimi Regis; unde totis visceribus exultans ait: Quis Deus magnus sicut Deus noster? ipse est Deus qui facit mirabilia. Tunc B. Marculphus quoddam oratorium in eadem insula construxit, ubi monachos omni vita probatos, ad serviendum Deo devotissime collocavit. Eo quidem tempore multa monasteria in honorem Domini nostri Jesu Christi ab ipso leguntur fundata.

ANNOTATA.

a Dux-Liniones, *sequens Vita* Induolinionis: *aliis* Duc Liviones, Duolimonis & Dinolitionis. *In tabulis Galliæ nonnulla parva sed anonyma, insula, Conflantiensi litterâ appositâ visunt ur.*

b *In sequenti Vita* Heliberius *dicitur, ubi plura annotamus, de eo & loco.*

CAPUT III.

Miracula. Alter accessus ad Regem. Pius obitus.

17 PEractis ergo in supradicta insula plurimis diebus, cum jam pene tota Britannia ejus sanctissimis documentis in cultu divino, quasi a quodam recenti Apostolo denuo fuisset reformata, ad pristinum monasterium visitare Fratres, ex se ipso solicitos, regressus est. Cumq; esset in itinere, occurrit illi quidam vir nobilis, nomine Genardus, deferens filium suum, morsibus rabidi canis atrociter ita dilaceratum, ut spiritus quo adhuc tenerrima membra vix vegetabantur, crudelior videretur morte futura. Ut autem appropiavit mœstus pater beatissimo Marculpho, procidens ad pedes ejus, cum lacrymis ajebat; Miserere, sancte vir Dei, patri infelici, quia jam sævissima mors hunc filium meum mihi miserrimo auferre comparat. Sed si tu super eum saltem digitum tuum porrigere digneris, confido illum propriam sanitatem per hoc posse recuperare. Tunc B. Marculphus ad cælum oculis cum gemitu elevatis, imposuit manum super vulnera ejus, & confestim restitutus est puer antiquæ saluti: neque enim morbus illic permanere potuit; ubi talis medicus manum immisit.

18 Crescente igitur monachorum turba, quos per diversa loca Dei famulus in sancta religione congregaverat, necesse duxit & modum stipendii victualis ad numerum coaugmentare. Hoc juste cura negotii sedulis cordibus illius perforabatur aculeis; quia plus æquo penuriam imminente itinerum religionis minui formidabat. Accersitis itaque sociis, cum quibus sanctissimus vir assuetus erat D comitari, profectus est ad Childebertum gloriosissimum Regem, qui eo tempore Rempublicam in partibus agebat Gallicanis. Cumq; veniret super fluvium qui Iera appellatur, volens ibidem sopore aliquantulum reficere membra, ob longitudinem itineris nimium fatigata, audivit strepitum Regis venatorum, qui quemdam persequebantur leporem cum magno concrepitu buccinarum. Tali susurro jam dudum B. Marculphus accommodaverat aures; & ecce imbellis lepus, oblitus tot salutis viarum, urgente multitudine canum, cum appropinquaret Dei famulo, crebris saltibus cursum accelerans, abscondit se sub cappa ipsius. Canes vero totum circumquaq; locum magnis replentes latratibus, procul omnes steterunt.

19 Tunc unus juvenis, immoderate agitatus illimulis furiarum, hac contumaci voce comminatus est Dei servum: Clerice, nisi nunc ocius venationem dimiseris, quam nobis furari voluisti, jam meus in te funeste desæviet gladius. Venerabilis vero Marculphus, utpote vir miræ mansuetudinis, nolens ergo se fratrem suum scandalizare, subiata sursum cappa, præcepit bestiolæ suum repetere callem. Lepus deinde ad memoriam reducens, quæ sibi via alia vice vitam servavit, per medios canes fugam arripuit. Quos tanto pondere illico beati viri defixit oratio, ut nullus eorum pedem pedi præferre valeret. Ille etiam, qui Dei famulo nullius reverentiæ præbuit modum, cum equum suum vivaciter vellet ascendere, tanto impetu in altiora sellulæ impegit, ut intima pars testiculorum, scissis vesicæ corticibus, foris penderet: sicque confectus cecidit de equo, ut velut mortuus esse videbatur. Reliqui vero sociorum, cernentes quæ fiebant, projecerunt se de equis, & tenentes pedes S. Marculphi dixerunt, Ignosce nobis, famule Dei, quia quidquid sceleris commisimus in te, quis esses ignorantibus accidit de te; sed & huic miserere juveni, quem pallidæ mortis imago jam pertrahere festinat sævi Acherontis ad undam. Sic vir Dei precibus illorum misericordia motus, jussit virilia, quæ extra folliculum pelliculæ naturalis foras defluxerant, in propriis naturæ recondere locis. Nec mora, & ecce qui comes mortis lamentabatur a reliquis, professus est se recepisse robur pristinæ virtutis.

20 Nuntiatum est itaque Regi a dicentibus qualia a sancto viro perpetrata sunt. Venerabilis quidem Rex, relatione miraculorum intelligens esse Beatissimum Marculphum, maximo tripudio tota mente exhilaratus, perrexit mox in occursum illius. Cum ergo appropinquaret ad eum, postposito fastu pompæ secularis, descendit de equo, prout citius potuit, & sic pronis F cervicibus pervenit ad famulum Dei. Lacrymantibus illis, & mutuo ruentibus in osculum pacis, cœpit Rex dicere ad eum: Quæ causa, Domine mi, tuos sanctissimos gressus nostris nunc obtutibus retulit? Dei quippe providentia nolens privare gentem Francorum tanto lumine, te servum suum ad nos voluit remeare. Cui B. Marculphus, Est mihi, inquit, quædam petitiuncula ad te, o devotissime Rex, quæ me tam longum iter modo repetere compulit. Nam religiosus grex Monachorum, quos in locis mihi divinitus designatis in honorem Domini nostri Jesu Christi te auxiliante constitui, quotidie prioris numeri quantitatem majori proportionalitate paulatim excedit. Unde, bone Rex, necessarium duxi te convenire, quatenus tuis solatiis prout cumque possint subniti, ne nimia ingruente penuriarum molestia, ad nihilum videatur redigi devotio tantæ religionis: Tunc Rex ad Beatissimum virum: Properemus, inquit, domum, tandemque satisfaciemus tuæ sacratissimæ petitioni. Peragente ergo Dei famulo aliquantulum temporis ibidem cum Rege, imperavit Rex, ut si quæ villæ quondam fuerant appendices ad loca, quo Sanctus Marculphus ecclesias

fidelium

A fidelium inſtituerat, cum omni integritate in uſibus monachorum, illic Deo militantium cederent.

vivens in omni ſanctitate vitam peregit.

21 His itaque peractis, benedixit Regi & reliquæ Palatinorum plebi; ſicque inde, gaudens & exultans, regreſſus eſt ad monaſterium ſuum. Ibi namque vigiliis deditus, orationibus ſedulus, abſtinentiis maceratus, eleemoſynarum largitate præclarus, non exigens omnino quæ ſua ſunt, ſed quæ Domini Jeſu Chriſti, cunctos Galliarum Neuſtriæque populos, ſuo ſanctiſſimo irradiabat exemplo. Sæpiſſime quin etiam exquiſivit pro nomine Domini ſacratiſſimam animam ictu trucidantis gladii, aut diverſis tormentorum generibus, ſibi reſecari; ſed jam quieſcebat ferocitas tyrannorum, devicta omnimodis perſeverantia Chriſtianorum. Porro, etſi non acie mucronis, ut vir ſanctus optabat, fuerat iteremptus; tamen juxta Pauli vocem ſe ipſum denegans martyrizabatur qui dicebat, Vivo autem jam non ego, vivit vero in me Chriſtus. Ei nempe veraciter vivebat, qui illius amore, non ſolum extrinſecus accidentia pro nihilo computabat, verum etiam ſecundum Evangelii præceptum animam ſuam odio habebat. Enimvero bene animam ſuam odiſſe narratur, quia ejus carnalibus deſideriis non adquieſcebat, ejus appetitum frangebat, B ejuſque voluptatibus reluctabatur. Quid ergo? ſi homini humano fas eſt omnia impertiri genera virtutum, hunc profiteamur omnibus redimitum.

Gal. 2. 20.

Joan. 12, 25

agit ſuas ultima infirmitas domoris animum.

22 Appropinquante autem die quo corpus ſuum, prolixis jam languoribus adtenuatum, viam univerſæ carnis ingredi ſentiebat; convenerunt ad eum Fratres de diverſis locorum ſitibus, qui ſuum audierant ægrotare Patronum: quibus ut ſolitus erat oſculatis, exhortabatur eos uti bonus Pater, ne cederent inſidiis diabolicæ fraudis, quas ille ab initio ſemper conjicit adverſus famulos Dei; Nec enim, inquit adverſarius veſter dormitat, ſed velut leo rugiens undique inveſtigat, quem vorare poſſit. Cui oportet vos fortiter reſiſtere per fidem, ne triumphatos retrudat in tenebras quaſi captivos. Eſtis namque vos illi lucis ac diei, & non noctis neque tenebrarum. Quamobrem nolite ſoporari ſicut quidam, ſed vigilantes ſobrii eſtote. Illi tantummodo adhærete totis viribus, qui vos de tenebris aſcivit in admirabile lumen ſuum. Ego quidem jam reddere compellor hoc corpuſculum telluri, quod ex eadem ſumpſi, revocante Domino Deo noſtro ſpiritum meum, quia ipſe poſuit eum.

pio meritus

23 Cumque hæc lamentabili voce protuliſſet, ad cælum oculis cum manibus elevatis, reddidit ſacratiſſimam C animam Angelorum choris, qui eam collocaverunt in ſedibus Hieruſalem ſuperæ civitatis. Beatiſſimus itaque Lauto Epiſcopus, qui his diebus illo advenerat, accerſitis ſuæ parochiæ Presbyteris, & omnibus Clericis reliqui ordinis, cum omni reverentia repoſuit corpus ſanctiſſimi viri juxta Cariulphum collegam ſuum; qui jam utebatur quiete dulciſſimæ pacis, expectans adventum noſtri Redemptoris. Explevit ergo ſacratiſſimus Confeſſor Dei curſum feliciſſimi agonis, primo die Kalendarum Maji, referens manipulos ſuos cum exultatione ad Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum, qui ab initio, nunc & ſemper regnat, cum Patre & ſpiritu Sancto unus Deus, per infinita ſæcula ſæculorum. Amen.

1 Maji.

ALIA VITA

Ex vetuſtis MSS. codicibus.

CAPUT I.

Ortus, ſtudia, Sacerdotium, conciones.

1 EO tempore igitur, quo glorioſus & Deo amabilis Rex Childebertus Francorum ſceptra ſtrenue honeſteque regebat, beatiſſimus Marculfus, magnus

& præclarus, enituit moribus & actibus. Qui cum ex D nobiliſſimis ditiſſimiſque atque Chriſtianiſſimis Bajocaſſinis civibus exortus eſſet, ab ipſis puerilibus annis, toto niſu totoque deſiderio ad ſupernam cœpit anhelare patriam. Præferebatur in annis puerilis levitas, ſed vigebat in moribus ſenilis maturitas: nam ludicris omnibus, quibus ea ætas maxime occupari delectat, abjectis; ea quæ divinæ religionis erant, & avida aure percipere, & tenaci memoriæ commendare, & curioſa proſecutione perficere ſatagebat. Devitabat denique bonæ indolis puer, coætaneorum ſuorum vaniloquia laſcivaque conventicula, & ſeniorum ſemper intereſſe conventibus atque colloquiis expetebat, imitans jam ſine lectionum demonſtratione illud Moyſi præcipientis, Interroga patres tuos & annuntiabunt tibi, majores tuos & dicent tibi: dicebatque cum Pſalmiſta: Declinate a me maligni, & ſcrutabor mandata Dei mei. Hujuscemodi igitur cum ſeſe velut præludiis futuræ Chriſti militiæ exercitaret; a ſuis pædagogis pia proviſione (nam jam dudum ejus uterq; parens morte obierat) divinarum inſtruendus traditus eſt ſtudiis litterarum. Decebat utique ut quem taliter divina ſibi vendicabat gratia, non mundanis ſed divinis manciparetur negotiis. Sed cujus conſcientiam dator ſcientiæ Spiritus ſanctus a totius malevolentiæ ſordibus emundaverat, ei in diſcedo nulla potuit adeſſe tædioſa dilatio: nam infra brevis temporis intervallū, omnibus adeo divinis inſtructus eſt litteris, ut nulli ſuorum ſodalium reperiretur ſecundus.

Nobili Bajocaſſinæ Proſapia ortus.

pie educatus.

litteris navat operam.

E

2 Poſtquam autem annos pubertatis attingens in robur virile evaſit, velut miles bene uſque a primis annis in Chriſti tirocinio exercitatus, cœpit viriliter atque inſatigabiliter ad ſuperną vocationis contendere bravium; præterita cum Apoſtolo obliviſcens, & ſeſe in futura extendens; vacans orationibus, inſiſtens lectionibus, carnem vigiliis macerans, & jejuniis attenuans, omnibus humilitatem atque obedientiam præbens. Largus in eleemoſynis, profuſus in miſericordiis, ſuſtentabat inopes propriis ſumptibus, pupillorum & viduarum ſubveniebat neceſſitatibus. Corrigebat denique vias ſuas in cuſtodiendis mandatis Domini: ſuas quippe corrigebat, & Domini ſequebatur. Talibus igitur moribus & officiis Chriſto dilectus, & hominibus gratus reverenduſq; habebatur: gaudebat quippe atque lætabatur tali concive omnis Bajocaſſina plebs, confidens tutius ſuæ reipublicæ ſtatum per eum firmum ſtabilemque futurum. Nam beatiſſimus vir omnes crebris incitabat adhortationibus; ut, quę fundamentum bonorum eſt omnium, fidem firmiter tenerent Catholicam, ſpemque ſuam in Domino & non in hominibus conſtituerent; dilectionem integram colerent, ut Dominum ſuper omnia & proximos tamquam ſeipſos diligerent, & ut quotidianis virtutum profectibus, ad promerandam ſuperne civitatis beatitudinem, properarent.

ſuaviter omnibus virtutum genere clarus, Phil. 3, 13

F

aliis exemplo ſalutis docet.

3 Denique cum rebus temporalibus hereditaria ſucceſſione prædictus vir Domini affluaret, cumque ſoli Deo ſervire cuperet, in eis & procurandis & diſponendis diu occupari nullatenus voluit: ſed illius Evangelici dicti non ſurdus auditor, quoniam qui non renuntiat omnibus quæ poſſidet, non poteſt Chriſti eſſe diſcipulus; illius etiam Apoſtoli, ut nemo Deo militans ſecularibus ſe implicet negotiis; relicta domo rebuſque patris, nudus ex mundi naufragio evadens, optatam arripuit peregrinationem; factus pauper, ut Chriſtum pro nobis pauperem factum ſequeretur. Et quoniam jam dudum famam ſanctitatis beati Poſſeſſoris Conſtantiæ Civitatis Epiſcopi acceperat; eum recto tramite expetiit, cupiens ipſius doctrinis & exemplis inſtrui. A quo benigne ſuſceptus, apud eum per non modicum tempus manſit, atque ab eo conſuratur cum eſſet annorum triginta. Clericalem habitum recepit.

relictis omnibus, Luc. 14, 33

adit Epiſcopum Conſtantiæ,

A Postmodum vero per reliquos Ecclesiasticos Ordines digna promotione sublimatus, tandem Presbyteratus gradum conscendit. Cœpit denique, jubente prædicto Pontifice, pagum Constantinum peragrans, indesinenter admonere populum, ut quod semel sacro fonte professi essent, & moribus tenerent & operibus exercerent, viasque recte vivendi semper sequerentur, vanamque gloriam mundi parvipenderent, & ad cœlestem tota intentione tenderent. His igitur cœlestium factorum insignibus illustratus, ab omnibus quasi pater colebatur, summaque laude efferebatur, atque suæ sanctæ exhortationis dictis cuncti æquali devotione parebant. Erat namque vir sanctus, profundus ingenio, disertus eloquio, prudens in consilio, maturus in facto, virtutum cultor, vitiorum extirpator. Sed hujusmodi decorem animi forma etiam non obfuscabat corporis. Licet enim statura pusillus esset, aspectu tamen erat decorus, membrorumque eleganti coaptatione compositus.

EX MSS.

ab eoque Sanctus & Confessor appellatur.

CAPUT II.

B *Accessus ad Regem Childebertum: Nantum monasterium construitum. Energumeni liberati.*

4 QUadam vero nocte, dum post longam in orationibus Deique laudibus lucubrationem, membris fatigatis modicam indulgeret quietem, adest ei supernus nuntius, habitu fulgidus & aspectu jucundus: qui eum excitans, his verbis alloquitur: Pax tibi, beatissime Marculfe. Omnipotenti Regi tua sunt grata opera, grata utique ipsi per omnia tua est militia: sciasque te in hoc præcipue illius gratiam promeruisse, quoniam non modo circa tuam, verum etiam circa tuorum salutem proximorum solicite invigilas. Et quoniam per te plurescas faucibus divelli dæmonum, sibique Christus vendicari disposuit; festinus Childebertum Regem adeas, atque ab eo tibi dari postules locum quemdam in hoc pago Constantino, cui Nantus est vocabulum, cum omnibus rebus ad eumdem locum pertinentibus; in quo & monasterium construas, & aliquos Fratres, qui sub tuo regimine Deo devote serviant, constituas. Cum autem cor Regis in manu illius sit, cujus ista est jussio; nullo modo te fore impetraturum, quod poscere moneris, diffidas. His dictis protinus disparuit.

Jubetur ab Angelo pro monasterio construendo

Rursus adiret

C 5 Mane igitur facto, asello cui sedere infuerat ascenso, assumptisque secum Fratribus Carilefo & Domardo, iter imperatum arripuit. Cumque præfatus Rex cum sua Regina, Ultrogode nomine, & cum multa suorum Procerum turba, quadam festa die divini celebrationem Officii in ecclesia devote præstolaretur; B. Marculfus supervenit: intransque ecclesiam, non se continuo regalibus præsentavit obtutibus; sed cui omnis subtus erat mundana levitas, & in quo humilis manebat gravitas, in quamdam abditissimam partem divertit, ubi ab omni tumultu semotus Christo secretas posset preces fundere: implens illud Evangelii, Cum oraveris intra in cubiculum, & clauso ostio ora Patrem tuum. Nolebat enim vir sanctus hypocritarum sectari jactantiam, qui in synagogis locisque publicis, ut ab hominibus viderentur, stantes orabant; de quibus Dominus, Amen, inquit, dico vobis, receperunt mercedem suam. Sed quoniam lucerna Christi non poterat latere sub modio; quem custos virtutum celare satagebat humilitas, demonum superata detegebat superbia. Mox enim ut vir Dei ecclesiam introiit, per quosdam, qui forte illuc adducti fuerant, obsessos utriusque sexus homines, magnis lacrymisque cœperunt vocibus dæmonia clamare: Parce nobis, parce, Christi serve Marculfe: graviter enim cruciat nos tua præsentia. Sed si ab his nos sedibus per te divina expuleris potentia, ne nos trudas in abyssum, tua impetret sanctitas.

cum Carilepho & Domardo ad eum profectus.

Quæ mens sit ejus in ecclesia.

Matth. 6. 6

Matth. 6. 16

a dæmonibus prodit.

6. Super hoc autem Rex omnesque sui vehementer attoniti, quis esset qui hoc nomine vocaretur, cui sic acclamarent dæmoniaci, diligenter jubet inquiri. Invenitur tandem, moneturque ut ad Regem festinus accederet. Quo accedente, Rex eum officiosissime salutans, Bene, inquit, venias, benedicte Domini: per te enim certum est nostram pusillanimitatem a piissimo factore omnium Christo visitari. Quem contra beatissimus Marculfus resalutans, Pax tibi ait, & misericordia ab ipso Domino Jesu Christo, Virorum illustrissime, de cœlis præbeatur: qui licet & dignitate præcellas & in solio regalis majestatis resideas, tamen te unum esse mortalium considerans, non superbia tumidus subjectos despicis, sed humilitate tranquillus, utpote eis natura similis, coæquaris; bene utique memor illius dicti Sapientis; Principem populi te constituerunt, noli extolli, sed esto in eis unus ex eis. Denique justitia insignis nec pietate segnis, eisdem tibi subditis, & cum justitia parcis, & cum pietate, si deliquerunt, corrigis. His igitur & ceterarum virtutum exhibitionibus Deo vivis, & ejus Sanctis per omnia places.

a Rege laudatur ac exaltatur.

ejus virtutes extollit Eccli. 32. 1

D

E

7 Rex autem tanto laudum præconio non ad elationem, sed potius ad humilitatem permotus; cœpit blando sciscitari alloquio, quibus ab oris vir sanctus advenisset. Respondens autem beatissimus Marculfus, Urbis, inquit, Bajocassinæ indigena sum, parentibus non infimis progenitus. Jussione vero Domini admonitus, ab eisdem occiduis partibus, tuam amplitudinem tuamque magnificentiam expero, quatenus fiscum in pago Constantino, qui Nantus dicitur, cum omnibus reditibus suis, non mihi, sed Christo (quo donante multa temporaliter possides, & plura æternaliter possidenda expectas) solenni donatione concedas. Est enim vere scias Dei omnipotentis voluntas & jussio, ut præfatus locus, non ulterius humano, sed divino mancipetur dominio; scilicet ut ibi cœnobium construatur, & Fratres qui districtioris vitæ tramitem tenent, pro tua totiusque Reipublicæ salute, Christo sedulo oraturi in eodem cœnobio constituantur. Qua petitione vehementer Rex hilaratus, Gratias, inquit, misericordissimo Factori meo refero, qui per te dilectum suum mihi suorum infimo suæ voluntatis deliberationem detegere condignatus est. Sua nempe terra & plenitudo ejus, orbis terrarum & universi qui habitant in eo. Fiat ex omnibus, quæ mihi misericorditer præstitit, ejus voluntas & jussio: sed omnes in commune, vir venerande, deposcimus tuam sanctitatem, ut his miseris tua subveniat pietas, quos nequam spirituum male torquet impietas.

Nantum pro condendo cœnobio petit.

& impetrat.

F

8 Vir autem Domini ad hoc nullo modo idoneum, imo se indignum obtestans, tandem multorum victus precibus, curvatis ad terram genibus ac manibus in cœlum protensis & oculis, invocat Christum hujusmodi vocibus: Domine Jesu Christe, Rex Regum potentissime, cujus imperio omnis subjacet creatura, qui es vita & salus & pietas, & gratuita gratia homo fieri dignatus es, ut nos a dæmonum ditione redimeres, quique discipulis tuis eorumque successoribus potestatem dedisti supra serpentes & scorpiones & omnem virtutem inimici: his famulis tuis opem tuæ pietatis impende, quatenus a quibus crudeliter vexantur, fugatis dæmonibus, eorum, qui creator & redemptor es solus, possessor existas; & ipsi pristinæ sanitati redditi, debitas tibi laudes persolvant & gratias. Hac igitur vir oratione completa,

Regi regitur.

gratiam fert.

spiritus

emittere sanguinis fluvium.

Aſpiritus immundi certa relinquentes veſtigia, in fugam verſi ſunt. Nam per eorum quos injuſte pervaſerant nares & ora, ipſis fugientibus, ſanguis uberrimus prorupit.

Tantus & tantum miraculum ſcripſit.

9 Tantum igitur taleque miraculum, Rex & ceteri qui aderant admirantes, immenſas omnipotenti Deo gratias retulerunt. Accerſito denique ſcriptore, jubet ſcribi ſuper donum, quod vir ſanctus petierat, Regale teſtamentum. Quo rata aſtipulatione munito, tradidit idem Rex omnibus ſuffraganeis prædictum fiſcum, cum omnibus ad eum pertinentibus reditibus, Deo & ſancto viro ſuiſque poſteris, perenniter habendum & poſſidendum. Imperat etiam ut quidquid deinceps vellet ab eo, ſine ulla impetrandi hæſitatione, expeteret. His igitur ita geſtis, vir Domini in patriam redeundi poſtulabat licentiam: ſed Rex diutiſſime in ejus primum colloquio poſtremumque oſculo demoratur; ſeque cum uxore & filiis illius orationibus commendans, atque obnixe ut eum ſæpius reviſeret flagitans, tandem eum dimittit. Delegavit autem ei quemdam ſuorum, Leontium nomine, qui terras prædicti fiſci certiſſima finium deſignatione determinaret.

monaſterium conſtruit.

B 10 Reverſus igitur locum excolere aggreditur. Conſtruxit autem monaſterium aptum regulari inſtitutioni & congruum. Rebus denique intus & extra prudenti diſpenſatione apparatis atque diſpoſitis, non paucos, cum quibus vitam monaſticum duceret, ſibi Fratres adſcivit. Quos aſſidue, non ſolum piæ exhortationis incitamentis, verum etiam divinæ proſecutionis exemplis monebat, ut ſemper ardua & ſanctiora ſectarentur; quatenus de virtute in virtutem progredientes, Regem Regum in Sion contemplari mererentur. Monebat quippe, ut integra inter eos unanimitas maneret; quatenus ad formam primitivæ Eccleſiæ cor unum eis eſſet & anima una, nec ſibi quidquam proprium quiſquam præter peccatum venditaret; ſed eſſent omnia communia: otioſitatem denique velut virus fugerent vipereum; ſed certatim aut laboribus manuum, aut lectioni ſeu orationi incumberent. Inculcabat etenim eis, validius nihil otioſitate monachili officere perfectioni.

monachos inſtruit.

CAPUT III.

Vita ſolitaria in inſulis præfata. Dæmon ebullus. Prædones puniti. Monaſteria conſtructa.

In Quadrageſima in inſulam ſe-cedit.

C 11 RUrſus & illud eſt operæ pretium lectioni inſerere, qualiter vir ſanctus antiqui Dei hoſtis prævenerit inſidias. Aliquando namque Quadrageſimæ obſervationis diebus imminentibus, cum beatiſſimus Confeſſor quotidianis provectibus ſemper ad altiora conſcendere, atque in dies, per carnalium affectionum ſalubrem decoctionem, velut aurum in fornace, mundior atque expurgatior fieri ſatageret; inſulam quamdam, cui vocabulum eſt Indueliniensis, incomitatus expetiit; quatenus ibi, per illud ſacrum tempus quadragenarium, corpus rigidius ſolito macerare; & quod ab hominum remotior eſſet conventibus, eo ad vigilias, orationes, jejuniaque exercenda aptior atque expeditior exiſteret.

dæmonem in feminam transformatum

12 Sed quadam die dum ante aditum caſulæ, quam pro tempore ſibi paraverat, hora ferme ſexta reſidens, divinæ lectioni incumberet, ecce malignus ſpiritus, infatigabilis humani generis adverſator, ſperans eum peſtifera fallere muſcipula, transformatus in feminam, adeſt ante eum: clamitanſque ſeſe naufragam eſſe, atque illuc caſu ejectam, prece lugubri ſupplicabat, ut eam tecto tegeret & cibo recrearet. Vir autem Domini, ut erat ad omnia providus atque circumſpectus, diabolicæ fraudis confeſtim deprehendens præſtigia; librum, quem tenebat, depoſuit; intranſque cellulam, panem accepit, Crucique ſuper eum ſignū depingens; *Si non phantaſma*, iniquit, *ſed vera es, ſicut* EX MSS. *Crucis ſignaculo ſibi munit.* profiteris, femina, ſume panem, quem porrigo Crucis munitum ſignaculo. Sed cujus perpetuus eſt inimicus, ejus nomen nequaquam ſuſtinere prævalens, illico tamquam fumus evanuit, atque ex alta rupe ſeſe in mare cum horrifico præcipitavi fremitu. Præcipitium namque ſemper ſibi debitum jure ſecutus eſt, qui quondam ob ſuam ſuperbiam de cæleſti culmine dejectus, tantam ſanctæ Eccleſiæ nitebatur columnam ſubvertere. Quod enim in noſtro capite Chriſto, ſervile ſcilicet in eum bellum movens, prius explere nequiverat; hoc aſſidua graſſatione in ſuis membris attentare non deſinit.

a Marculfus

13 Sed iſte vir ſanctus his *a* defenſaculis circumſeptus exiterat, quibus hoſtis hujuſmodi, Domino atteſtante, facile repellitur: jejuniis quippe & orationibus ceteriſque Chriſtianæ militiæ exercitiis indefeſſus inſiſtebat. Nullis etenim aliis cibis præter panem hordeaceum crudaſque veſcebatur herbas: tunica denique, qua utebatur, ſaccus erat cilicinus: veſtes autem aliæ, vervecinæ pelles. Somnum vero, ad quem ſolummodo laſſitudo cogebat, paululum ſuper nudam humum jacens, capitique lapidem ſupponens, carpebat. Taliter igitur Chriſti miles agonizans, omnes a ſe hoſtiles procul amovebat inſeſtationes. Paſchali denique appropinquante ſolennitate, reviſere Fratres deliberans, monaſterium repetiit: eiſque quod ſibi contigerat expedito, omnes immenſo repleti ſunt gaudio, cum pro ipſius nimium deſiderato reditu, tum quia ſalvum & incolumen ſibi divina reddidiſſet defenſio.

veſtitus pelle hirci donec ſe crudi lorica

E *humi dormit.*

in Paſcha ad ſuos redit.

14 Fama autem beati viri longe lateque diſpergebatur, atque ad eum plurimi ex locis circumjacentibus concurrebant. Multi vero illius ſancta converſatione & doctrina accenſi, bona mundi penitus abdicantes, quæque habere poterant ei afferebant, & ut ſubeſſe ejus regimini poſſent humiliter depoſcebant. Vir autem Domini libenter eorum annuens devotioni, tamquam fidelis Chriſti œconomus, quæ ſibi offerebantur, partim in recreationem inopum, partim in redemptionem captivorum, partim etiam in cœnobiorum diſtribuebat conſtructionem. Nam plura præter primum fundans, rebus eorum, qui ad ejus confugiebant magiſterium, ditavit cœnobia.

oblata munera pie expendit

& plura condit, cœnobia

F *cum Romarido diſcedit in inſulam Britanniæ,* *b*

15 Venerabilis denique Sacerdos Domini Romaridus, curis omnibus mundani negotii renuntians, ad eum convolavit. Cum quo B. Marculfus, poſt non multum temporis ſpatium, aliquamdiu vitam eremiticam diſponens agere; Britanniæ regioni quamdam adjacentem inſulam, quæ *b* Agnus vocabatur, adiit. Incolebatur autem eadem inſula pauciſſimis colonis: in qua etiam religioſiſſimus vir, *c* Heliberctus nomine, nimiæ rigore abſtinentiæ ſeſe macerans morabatur: cujus regurium vir Domini Marculfus cum beato Romaridо intrans, diu cum eo, aſperam cordis contritionem exercendo, vitæ ſpeculativæ inhæſerunt. Sed quantum qualeque in eadem inſula Chriſtus, per ſancti viri merita, patravit miraculum, non eſt ſilentio ſuperſedendum.

c Ubi cum Heliberto eremita degit

converſationis pirata.

16 Aliquando namque piratæ plurimi, ad tria fere millia, ex inhauſtis ſcaturitionibus gentis Saxonicæ prorumpentes, aſcenſis navibus curſumque velocem remis & velis accelerantibus, ad prædictam inſulam deprædandam atque depopulandam tendere cœperunt. Quod inſulani, qui non plures quam triginta perhibentur fuiſſe, de longe deprehendentes; ſubito metu perculſi, quid agerent quodve confugium peterent, utpote mari circumſepti, omnino neſcientes; tandem ſalubri reperto conſilio, pariter ad B. Marculfi cucurrerunt præſidium: atque ejus genibus obvoluti,

inſulanos ſanctus opem implorantes

EX MSS. obvoluti, ut eis ſubveniret implorant clamoribus. animat ad ſpem. Quibus vir ſanctus, Filii, inquit, forti animo eſtote: potens eſt Deus vos ab iſtorum manibus eripere. Quapropter ſi meis vultis acquieſcere monitis, arma conſtanter capeſſite, & animis intrepidis hoſtibus ad reſiſtendum occurrite. Spondeo enim vobis de ipſis adfuturam victoriam: nam pro vobis ipſe pugnabit, qui quondam Pharaonem ejuſque exercitum magnifica contrivit potentia. His igitur incitamentis animati, audacter corripiunt gladios, atque non ſua ſed in Dei confiſi gratia dextræ, virique ſanctiſſimi precibus, fortiter pugnaturi piratis occurrunt. Fit utrimque congreſſus acerrimus: ſed per Dei virtutem & beati viri obtentum, omnibus inſulanis illæſis, barbarorum paucis ferro necatis, plurimiſque marinis abſorptis gurgitibus, nullus ſuperfuit qui reliquorum caſum ſuam reportaret in patriam. Audiens autem ejuſdem inſulæ Dominus, tot millia hoſtium ita magnifice per B. Marculfi ſuffragium conſumpta; Hildem emolumentum reddit. immenſas Deo gratias rependit, atque ejuſdem ſancti viri ditioni eamdem dimidiam inſulam devota traditione mancipavit. Conſtruxit etiam beatiſſimus Sacerdos ibi monaſterium, in quo aliquos, qui Chriſto B conſtanter famularentur, conſtituit.

ANNOTATA.

a *Acherius* propugnaculis.

b *MS. Prendbomme*, Agnus *ſupra in alia Vita etiam* Agna *appellatur. Si detur conjectura locus eſt hac inſula Arne, inter Garnſejam & Sarſejam inſulas ubi dicitur Franciſcanis Fratribus ſedes fuiſſe. Eſt Græcis ἀρὴν, ἀρὴς* agnus *aut* agna, *ut videatur aliquis philologus ita vocem illam interpretatus. Conſule Spedum & Cambdenum, potiſſimum in explicatione, cum in mappis non* Arne, *ſed* Harme *legatur.*

c Heliberius, *ſupra* Eletus, *videtur* S. Helerius *eſſe, de quo egimus in Diatriba de Epiſcopatu Trajectenſi lib. 2. cap. 1, latius acturi 16. Julii. Habemus ejus Acta, ſed non accurata. Dicitur venuſſe* ad S. Marculphum Abbatem Nanti, *& vixiſſe ſub Childeberto juniore, quod Vincentius Bellovacenſis & Trithemius etiam de S. Marculpho dixerunt. Dein* cum Gomardo monacho vixiſſe in inſula Gerſich. *Quando Gomardus ſtic monaſterio conſtructo præfuerit cum dicto* Heliberto *ſive* Helerio, *& ibidem a Saxonibus poſtea reverſis (qui Wandali appellantur) fuerit occiſus, & inſula a Garnſeja ruina, ſub qua erat, dicta fuerit* Gerſich. *Hæc nunc curioſo lectori propoſuimus, libenter ulterius edocendi.*

CAPUT IV.

Miracula. Alter acceſſus ad Regem. Felix obitus. & Tranſlatio corporis.

17 Elapſo denique pauco tempore, cum ædificium quod primum conſtruxerat, reviſere properaret; pater quidam, Genaſius nomine, filium ſuum, rabidi a lupi morſibus miſerabiliter laceratum; Puerum lupi morſibus laceratum ſanat. atque jam morti contiguum; ei obtulit, magnis poſtulans clamoribus, quatenus ne moreretur puer ſuis vir Deo amabilis precibus obtineret. Sed qui pietatis viſceribus totus in Chriſto affluebat, quique ad ſubveniendum proximorum miſeriis ſemper erat promptiſſimus, protinus Dominum oraturus in terram proſternitur. Sed quanto terræ pronior, tanto cælo vicinior: mox ut ſurrexit de pulvere, puer ab omni ſanatus eſt vulnere. Magna circumſtantibus oberitur lætitia: patri pro reſtituto filio, reliquis autem pro inſperato miraculo.

18 Cum autem jam non longe ſuæ diſſolutionis terminum, ſancto revelante Spiritu, prænoſceret adſuturum; Regem Childebertum, priuſquam de hac vita migraret, adire decrevit; quatenus prædiorum donationes (quas cœnobiis quæ ipſe conſtruxerat D multi fideles viri ſuarum pro ſalute animæ um fecerant) ut abſque ulla poſterorum calumnia, inconvulſæ & incontaminatæ perpetualiter permanerent, Regali ad Regem iterum diverſ. ſtipularentur auctoritate. Igitur apparato commeatu iter cepit. Quas vero Chriſtus Dominus per eum virtutes obiter fecerit, non eſt reticere commodum. Nam priuſquam b Compendium caſtrum, quo b tunc Rex morabatur, perveniret; ſuper fluvium qui Iſera dicitur veniens, ut paululum a fatigatione recrearetur itineris, in pratum quoddam divertit. Ecce autem venatores Regis leporem canibus immiſſis inſequebantur. Lepus autem per apertam camporum leporem ad. fugiens planitiem, jam jamque capiendus, mortem imminentem crebris flexibus differebat. Cumque hinc & inde campis patentibus nullum evadendo proſpiceret effugium, velut juſſus divinitus ſub Dei hominis confugit amictu. Unus vero miniſtrorum, venatorem virus rutenum dimittit. mente ſuperbus & ore immoderatus, ad eum accedens; Qua temeritate, inquit, Clerice, venationem Regis invadere præſumſiſti? Redde eam, alioquin mox mox gladio interibis. Vir autem Domini, non periculum declinandi cauſa, ſed ut illius qui homines E ſalvat & jumenta pateſceret magnificentia, beſtiolam dimiſit. Canes vero, qui ad eam capiendam parati circumſtabant, ita affixi rigidique effecti ſunt, ac ſi eis nulla eſſet vitalis mobilitas. Is autem qui virum Injurium ſibi, laſſum ſanat. Domini irreverenter & contumelioſe adorſus fuerat, ex equo, quem calcaribus utrimque fodiens, ut fugientem conſequeretur, inſtigabat, corruens, eſt adeo ad terram alliſus, ut venter ejus diſciſſus ſuis vacuaretur inteſtinis. Quo facto ſocii ejus ſtupefacti, ſcientesque ob ſancto viro illatam injuriam id illi contigiſſe miſero; pedibus ejuſdem beati viri advoluti, ut jam morituro parceret, implorabant. Sed qui ad miſerandum potius quam ad ulciſcendum paratus erat, ubi ſemivivus jacebat protinus advenit; manibuſque propriis extra prominentia contrectans, ſuo loco recondidit. Ubi vero diutiſſime incubuit orationi, ſeſe de terra erexit: ſignoque ſuper eum facto, qui pene exanimis videbatur, ita incolumis effectus eſt, ac ſi nihil perpeſſus eſſet mali.

19 Rex autem venatu rediens, poſtquam quod factum fuerat audivit; vehementer, cum beatiſſimi Marculfi adventu, tum pro eo quod Deus per eum patraverat miraculo, gaviſus, feſtinus ad eum tendere cœpit. Ut autem primum de longe eum proſpicere potuit, mox de equo deſiliens, pedes maxima cum reverentia ad eum acceſſit; atque ut eum vir F a Rege honorifice excipitur. ſanctus benediceret, ſupplex flagitabat. Benedicat, inquit, tibi Dominus ex Sion, & videas bona Hieruſalem omnibus diebus vitæ tuæ, ſintque omnes tui benedicti a Domino qui fecit cælum & terram. Mutuis denique ſeſe complexibus diu deoſculati, poſtquam Regi cauſam ſui itineris intimavit, caſtrum pariter intraverunt prædictum. Interea ſole ruente nox venit. Poſtera vero die Rex teſtamentum de his omnibus, pro quibus vir Domini petierat, prædiorum donationibus, fieri juſſit; atque illud, præſentibus Regina Ultrogode ceteriſque ſuis Optimatibus, omnibuſque atteſtantibus, ſuæ auctoritatis annulo ſubſignavit. Præterea Rex atque Regina plurimis eum donantes exeniis, ſupplices exoraverunt, quatenus Chriſtum pro eorum dignaretur interpellare ſalute. Quo facto beatiſſimus Marculfus domum reverſus eſt.

20 Sed quoniam jam dies inſtabat, qua Chriſtus ſudores illius reſpiciens, de hac corruptionis imbecillitate ad perennis incorruptionis ſanitatem migrare eum diſpoſuerat: modica tactus moleſtia, gaudens & exultans ſuæ vocationis præſtolabatur horam. Ingens ſui luctus.

A Invaleſcente denique languore vicinum ſui exitus terminum præfiguante, fratres undique, multaque populorum ex vicinis locis turba, inter quos etiam venerabilis urbis Conſtantiæ Præſul *c* Lauto, viſitandi ſtudio ad eum accurrit. Paſtor autem bonus blande gregem ſuum conſolans, utque ſancti propoſiti normam nullo modo deſereret admonens & exhortans, ſummo Chriſto Paſtori ſupplicabat, ut quos ſacratiſſimi ſui Sanguinis effuſione redemerat, eos jugi ſuæ protectionis munimine circumdaret. Tandemque oculis & manibus cælo intentis, Domine, inquit, Jeſu Chriſte, Patris æterni Fili unigenite, miſerere mihi ſeni jam fatiſcenti: & ſi jam ſatis eſt tuæ pietati, quod hucuſque tuæ militiæ caſtris interfui; merear deinceps, diu optata libertate donatus, civium ſupernorum admiſceri conſortio. His dictis ſpiritum, choris Angelicis ſociandum, exhalavit. Dolent omnes, turbantur univerſi: fit luctus omnium qui ederant intolerabilis, de abſentia tanti viri. Vir autem Domini Kalendas Majas hominem exuens, ſepultus eſt in monaſterio quod prius conſtruxerat, in loco qui dicitur Nautus: cum eo etiam duo Fratres, qui eodem tempore obierant, Cariulfus & Domardus, ſepulti ſunt in Chriſto.

B 21 Poſt non modicum denique temporis interſtitium, venerandus Rotomagenſis Eccleſiæ Pontifex *d* Audoenus, cum diœceſim ſuam cura paſtorali circuiret, devenit in pagum Conſtantinum. Expetitus autem eſt ab Ermino loci ſæpedicti Abbate, ut eumdem locum viſeret; & corpus beati viri de loco in quo jacebat alium in locum, quem ipſe paraverat, transferret. Cujus petitioni prædictus Præſul libenter annuens, locum adiit, & ad quod venerat aggrediturnegotium. Sublato autem de tumulo viri ſanctiſſimi corpore, licet conſumptis carnibus ſola cutis adhuc virtute Dei incorrupta hæreret oſſibus, tamen ita vividus ejus apparuit vultus, ac ſi vivifico foveretur ſpiritu. Quod miraculum ut multis fieret notum, detectus manſit per triduum. Beatiſſimus vero Audoenus præfatum Abbatem poposcit, ut de ſancti viri corpore, tam pro ſui laboris compenſatione, quam pro ſanctitatis devotione, concederet aliquid. Cui rei ille libentiſſime conſenſit. Cum autem apud ſe caput tractaret auferre; chartula hujuſmodi verbis exarata manu ejus cælitus miſſa inſedit: Ceterorum membrorum beatiſſimi Marculfi ſumito, caput autem ejus nullatenus tangere præſumas. Præſul igitur ſanctiſſimus, hujuſmodi divino interdicto a propoſito revocatus, in loculo, qui paratus aderat, ſumma cum veC neratione beatiſſimi Confeſſoris reliquias condidit. Quo in loco crebro patrata, virum ſanctum non eſſe mortuum, ſed vere vivere, teſtantur miracula. Nam ibi per beatiſſimi Marculfi merita, & viſum cæcitas, & auditum ſurditas, greſſumque recepit debilitas, omniſque a quibuſcumque languentibus procul eſt fugata infirmitas, præſtante Domino noſtro Jeſu Chriſto, cui eſt honor & gloria, cum Patre & Spiritu ſancto, in ſæculorum ſæcula. Amen.

Ipſa vita ſolita ſic habet.

Corpus ejus S. Audoeni ut transferri debeat.

caput ejus auferre prohibetur.

ANNOTATA.

a *Supra dicitur* morſus rabidi canis: *& nomen viri* Genardus *ſcribitur.*

b Compendium *caſtrum videtur Childebertus occupaſſe anno* 557, *cum Chlotharius Rex Sueſſionum, ad quem pertinebat detineretur bello Saxonico. Conſule Gregorium Turonenſem lib.* 4 *cap.* 17.

c *Acberio dicitur*, Migno, *in noſtris MSS. ac priori Vita, & apud Surium, eſt* Lauto, *de qua ſupra egimus.*

d *Colitur* S. Audoenus 24 *Auguſti.*

TRANSLATIO CORPORIS AUCTORE D.P.

& fundatio Monaſterii Corbiniacenſis.

1 *Metropolis Remenſis hiſtoriam diligentiſſime colligens D. Guilielmus Marlot, S. Nicaſii Remenſis magnus Prior, & Finienſis cella prope Inſulas Adminiſtrator, primum ejus tomum in jam dicta Inſula apud Flandros civitate vulgavit anno* 1666, *& lib.* 4 *cap.* 7 *agere incipit* de villa Corbiniaco, & Prioratu ibidem a *Carolo Simplici* Rege fundato occaſione Reliquiarum B. Marculfi: *ibidemque profert fundationis chartam, ex ipſius loci tabulario depromptam, qua ſeriem rei in titulo appoſita clare explicans, meretur tota hunc tranſcribi: eſt autem hujuſmodi.*

Carolus Simplex Rex Franciæ

2 In nomine ſanctæ & individuæ Trinitatis. Carolus, divina providentia Rex. Si ſervis Dei ac locis divino cultui mancipatis opem impendimus, id nobis profuturum omnino confidimus. Quocirca omnibus innoteſcat, quoniam ob nimiam atque diutinam Paganorum infeſtationem, quæ peccatis exigentibus per univerſam debacchando vagatur Eccleſiam, ſanctiſſimum vereque beatiſſimum Marculphum, proprio loco eadem peſte cum Clericis profugis pulſum, pro Dei amore ſuſcepimus, atque in E fiſco noſtro Corbiniaco, prout tempus dictavit, repoſuimus. Et quoniam incertum manebat, utrum divina diſpoſitio tantum pignus nobiſcum manere, an iterum vellet ad proprium deportari monaſterium; a noſtris tam Epiſcopis quam laicis fidelibus reſponſa accepimus, ne ſine proprii licentia Epiſcopi pretioſum corpus detineretur. Salubri itaque uſi conſilio, & licentiam ab Epiſcopo Erlebodo retinendi nobiſcum, eo quod maneret regreſſus difficilis, impetravimus; & epiſtolam, ab eodem Præſule & ab Archiepiſcopo Guidone ac reliquis ſubſcriptam Coepiſcopis, de eadem re ſuſcepimus.

corpus Sancti Marculphi nonnullorum miraculorum, Corbiniaci exigit.

ejuſque reliquiarum petendi a reparato E. T. frequi facultate.

3 Hac igitur de re, divino inſpirati amore, noſtrorumque prædeceſſorum, non ſolum in humanis, ſed etiam in divinis, imitatores eſſe cupientes; ob animæ noſtræ remedium, in jam dicto fiſco Corbiniaco, in honore B. Petri Apoſtolorum Principis (eo quod in Baſilica, quæ eſt ipſius nomini dedicata, jam dictum corpus pretioſum foret locatum) monaſterium diſpoſuimus facere, & de rebus propriis dotare, Clericoſque ſeu miniſtros, ad laudes omnipotenti Deo perſolvendas, quique pro ſtatu Eccleſiæ noſtraque incolumitate totiuſque regni ſtabilitate inceſſanter exorent, inſtituere curavimus: & ut hoc ibidem famulantibus Deo delectabilius implere delectet, con- F cedimus B. Petro Apoſtolo & S. Marculpho Confeſſori manſos duos in eadem villa in Comitatu Laudunenſi, ad luminaria ejuſdem loci; & in uſus & ſtipendia Fratrum inibi ſervientium manſos quatuor in eadem villa, in Craonna manſum unum & dimidium, in Albiniaco dimidium &c.

monaſterium condit & dotat

✠ ſignum Caroli glorioſiſſimi Regis.

Ernuſtus Notarius, ad vicem Noskerici Epiſcopi, recognovit & ſignavit. Datum VIII Kalend. Martii, Indictione VIII, anno XIV regnante Domino Carolo glorioſiſſimo Rege, redintegrante IX Actum Corbiniaco Palatio, in Dei nomine feliciter. Amen. Amen.

4 *Annus hic notatur Chriſtiana Æra* DCCCCV, *& indicta redintegratio initium habet ab anno* DCCCXCVI II, *cum Odo Rex, qui abdicato Carolo decem annis regnaſſet, diem ſuum obiiſſet, regnumque Carolus reſumpſiſſet.* Erleboldus, *a quo petita Corporis apud Corbiniacum retinendi licentia, Epiſcopus* Bajocenſis *fuiſſe debuit: ponendus inter* Erkambertum, *cujus ultima notitia invenitur in ſubſcriptionibus Pontigonenſis Comitii anno* DCCCLXXVI; *&* Heinricum, *cujus nulla reperitur memoria ante annum* DCCCCXVII; *adeoque* *anno 905*

Digitized by Google

AUCTORE P.D.

adeoque ex hoc Corbiniacensi diplomate suppleri poterit hiatus, qui in Catalogo Bajocensium Episcoporum apud Sammarthanos occurrit. Qui autem hic Guido dicitur Rotomagensis Archiepiscopus, Witoisidem Sammarthanis scribitur, & ultimum subscripsisse invenitur Concilio Troslejano, sub annum DCCCIX *celebrato.* Noskericus, *cujus ut Cancellarii vice firmatur diploma, cujus loci fuerit Episcopus hactenus non potui invenire. Mabilio* &c. Vide Append. pag. 761. col. 2.

Neque non cum ipso Corbiniaco Reginæ Frederunnæ dotem ass. pot.

5 *Idem porro Rex, sequenti anno conjugem duxurus Frederunnam, Bononis Episcopi Catalaunensis sororem, inter fiscos* possidendos & pro libitu disponendos, *quos eidem doris nomine attribuit, per chartam, apud Marlotum legendam,* in Attiniaco Palatio III Kalend. Maji, Indict. X, Regnante Carolo ... XV, redintegrante X; *primo loco ponitur* Corbiniacum in comitatu Laudunensi, cum ecclesia quæ est in S. Petri Apostoli honore dicata, ubi Confessori Christi Marculfi corpus quiescit. *Porro priusquam decimus a datalitia pagina signatione effluxeret annus, vitæ*

Et ex hujus dotis nomine legato

suæ finem attigisse se Frederunna vidit; deque animæ suæ salute solicita, S. Remigii cœnobitis (nam qui S. Marculphi corpus attulerant Corbiniacum vel morte extincti, vel rebus pacatis reverfuerant ad propria) ipsam villam, cum cella seu monasterio S. Marculphi, tradidit; utque traditionis auctor fieret Rex maritus, eum rogavit: quod XVI
B Kalendas Martii Indict. V, *id est anno Christi* DCCCCXVII, *post uxoris mortem Rex fecit in ipsa* monasterio S. Remigii, *ita exordiens:*

Quo pacto mortuæ S. Remigii cœnobitæ dotem

6 Notum esse volumus omnibus, præsentibus scilicet & futuris, quia Frederunna, quondam Regina conjux mea carissima, pro Dei omnipotentis amore Sacrique Remigii Francorum Apostoli veneratione, ante cujus sacratissimum pignus benedictione olei & consecratione in Reginam fuit delibuta, dedit monachis eo loci strenue militantibus, ad mensam illorum pro animæ suæ remedio, quidquid visa fuit habere in suæ ditionis dominio, quoad vita ejus artus rexerit, ex dote scilicet nostri Regalis connubii, hoc est Corbiniacum in comitatu Laudunensi; excepta cellula, quæ est in B. Petri Principis Apostolorum honore dicata, ubi etiam corpus Confessoris Christi Marculfi quiescit; quamque præfati cœnobitæ mihi in vita mea sub censu decem solidorum singulis annis solvendorum generaliter concesserunt ... petens nostram obnixe munificentiam, ut sæpe factis monachis secundum morem legalem traderem ac præceptum nostræ auctoritatis eis facerem, quo securus per successus temporum, absque ullius refragatione imo inquietudine, tenere valerent ... Cujus spontaneæ petitioni, ut par erat, benigne per omnia favemes, prout petivit & anima ejus desideravit, Domino largiente, in omnibus executi sumus.... *Eamdem* &c. vide Append. pag. 762. col. 1.

Sibi servare sub annua pensione.

C

7 *Suspicatur Marlotus* cellulam, & quidem sacram, nomine dotis Reginæ præpotenti assignatam, quia frequentior indies peregrinorum turba Corbiniacum advolabat; quorum eleemosynis B. Marculfi sensim ditatam ecclesiam uxori suæ donando, rebus suis consultum existimarit Carolus, & tantumdem ærario suo reservari, quod alias doris nomine detrahendum fuisset. *Idem credo suspicaturum fuisse Marlotum, si ex eo quæsisset aliquis, cur ex toto Corbiniaco, solam illam Cellam servare sibi, sub annua licet pensione monachis præstanda, Rex voluerit: nam idem consequitur ex generali thesi, qua ponit, quod eatunc* erant tempora, quibus nec ipsimet Reges parcerent altaribus, quorum reditus, ut & sublatas sacrilega manu fidelium oblationes, in proprios usus convertebant: quod & fecisse Carolum suspicandi locus est, *inquit*. percrebuerat enim miraculorum fama quæ Corbeniaci fiebant.

Nunc ex oblatis ad illi pandas oblationes fidelium.

8 *Ego de Simplici quidem, sed pio tamen ac bono Carolo, aliisque ejusmodi Regalibus dispositionibus humanius censeo: idque ipsum non repugnantibus tabulis puto posse sustineri; ut scilicet in Cellam S. Marculfi, ejusque proprias possessiones, seu scilicet mansos in villa Corbiniaco & alia alibi, non plus juris dederit Frederunna & hæc Sancti-Remigianis a se attributum voluerit, quam quod ille sibi Fundatoris titulo retentum antea, postea patuit Reginæ cessisse; jus nempe Patronatus; per quod ipsi competebat confirmare electionem Prioris, aut etiam hunc designare, aliaque hujusmodi, nihil temporalis rei locis sacris detrahentia, sed solum servantia honorem Patronis competentem. Itaque dotales, quas dixi, tabulæ intelligendæ sunt cum respectu ad jus, quod in singulas Corbiniaci partes Res obtinebat, sive tanquam Dominus, ut erat plerorumque fundorum; sive tanquam Patronus, ut erat Cellæ S. Marculfi, & non aliter.*

Sed ad jus Patronatus quod solum antea Reginæ competerat, restringenda.

9 *Cur vero jus illud Patronatus, quod jam semel abdicarat & in Reginam transtulerat, hæc vero monachis Sancti-Remigianis legarat, voluerit ad se retrahere Carolus, causa esse debuit, non avaritia, sed pius affectus erga locum a se fundatum. In quo tamen ne injurius monachis esset, non aliter quam sub censu eisdem pendendo voluit jus istud usurpare, ut ea ratione penes ipsos manere censeretur jus supremum, quod a Frederunna acceperant. Quid autem, si ob eamdem Regis erga S. Marculfum pietatem, ipsi ejusque posteris concessum divinitus fuerit curandarum strumarum privilegium; & quidem cœlesti aliqua ac sensibili stipulatione, ut sic loquar, previa? Numquid eo posito non magna causa fuisset Regi, ne eum locum penitus abdicatum vellet, unde tam singularis eidem obvenisset prærogativa? Scio esse qui a Chlodovæo I ejus potestatis initium faciant: sed quam nulla vetustatis suffragatione id nitiatur, tam facile rejici potest gratuita conjectura: nostræ autem tanto videbitur verosimilior, quanto difficilius ostendi poterit arrogasse sibi eam potestatem Reges, ante Corbiniaci fundationem.*

Ex pio affectu erga S. Marculphum.

A quo acceperit strumas curandi privilegium.

E

10 *Sane quod non aliunde quam a S. Marculfo eam se habere illi putent, vel ex hoc probari potest, quod sicut Marlotus ait*, statim post inaugurationem Remis celebratam, illuc a multis retro temporibus peregrinari solent, ubi novenam per se vel per unum ex Eleemosynariis perficiunt, cultumque suum erga prædictum Confessorem testantur quibusdam donariis & immunitatibus, ecclesiæ ac civibus loci impertitis, cujus rei libellus extat editus ab Ascета Remigiano. *Hujusmodi etiam sunt ii qui adhuc loco isti deserviunt, interque eos* unus sacrorum pignorum Custos seu Thesaurarius, ad peregrinorum oblationes excipiendas, qui ex variis mundi partibus frequentes in prædictum locum advolant, sanitatem a scrofulis per B. Marculfi meritum recepturi. *Ut autem nunc ex oblationibus nihil ab ecclesia in regium derivatur erarium; ita multo minus verisimile est id factum fuisse in ipso primo novæ pietatis ardore sub fundatore Carolo.*

Quod videantur potuisse Reges sibi in ea coronati sumi aquæfonte.

F

11 *Istius porro* &c. Vide Append. pag. 762. col. 1.

TRANSLATIO RELIQUIÆ Antverpiam ad Abbatiam S. Salvatoris.

Ad Reliquias ann. 1071 translatas.

12 DE *S. Maria Ægyptiaca agentes die* II *Aprilis, occasionem habuimus explicandi, quomodo tam illius quam aliorum* XXXV *Sanctorum insignes Reliquiæ pridem in Prioratu, nunc Abbatia S. Salvatoris Ordinis Cisterciensis adservatæ, postquam hanc ex Lusitania allatæ fuerant, insigni cum pompa circumlatæ per Antverpiensem urbem, atque ad publicam venerationem expositæ sint die* VII *Augusti anni* MDCLXXII, *cura & studio Amplissimi Domini Francisci Dierickx, Abbatis ibidem tertii. Harum autem cultus Reliquiarum quo firmaretur solidius, instituta in eadem ecclesia Confraternitas est, & Apostolicæ Sedis auctoritate annuarumque Indulgentiarum privilegiis, ad singulorum Sanctorum festos dies obtinendarum, ornata: qua præditta translationis memoriam quotannis renovat Dominica prima Augusti, eâque solennitatem effidue tota producit.*

13 *Id dum etiam agendam sic esset anno* MDCLXXVI, *fecit præditus Amplissimus Dominus, ut novo addito ad*

sacrum

y Google

anno 1676 additamenta nova SS. Marculphi Gregorii & Luciæ

A *ſacrum iſtum theſaurum acceſſus inſignium trium Reliquiarum de corporibus SS. Gregorii Magni, Marculphi Confeſſoris, & Luciæ Virginis Martyriſq; nova etiam acceſſio fieret ad publicam Confratrum totiuſq; civitatis pietatem, fabricata elegantiſſima & pragrandi arca ex ebeno, argenteis bracteis figuriſque ornata, in qua illa per lucidiſſimã cryſtallum ſpectanda proponerentur. Itaque prima feſtivitatis ſolennitas per alteram continuatam hebdomadem geminata fuit, poſtquam matura curatum erat, ut ipſa Reliquia per Illuſtriſſimum ac Reverendiſſimum Epiſcopum noſtrum Fr. Ambroſium Capello, ex ſacrorum Canonum præſcripto recognita, probarentur die* XV *Junii, qui actus optimo ac religioſiſſimo ſeni, & annum ætatis* LXXX *agenti, ultimus pene in hoc genere fuit: ſiquidem non ultra diem* IV *Octobris ſupervixit, proſequentibus placidiſſimum ejus exitum votis pauperum, quos vivus largiſſimis eleemoſynis ſuſtentarat, & moriens hæredes teſtamento fecerat. Tenor Bullæ hic eſt:*

approbatio ejus Epiſcopi Antverpienſ.

1 3 Fr. Ambroſius Capello, Dei & Apoſtolicę Sedis gratia Epiſcopus Antverpienſis, omnibus has viſuris ſalutem in Domino. Quoniam electorum triumphantis Eccleſiæ civium relicta in terris corpora aliaſq; exuvias, Eccleſiæ militantis eſſe ornamenta, urbium contra hoſtes viſibiles & inviſibiles præſidia, publicæ pietatis incitamenta, & recta ratione & innumeris experimentis omniumq; ſeculorum uſu comprobatum eſt: non poſſumus non eos peculiari benevolentia & caritate complecti, qui ſacros hu-
B juſmodi theſauros pie aſſervant, publicæ venerationi legitime exponunt, ac quæ eorum cultui indies amplificando conducunt ſingulari pietatis zelo proſequuntur & curant. Cum igitur tam ex parte adm. Rev. D. Franciſci Dierickx Ordinis Ciſtercienſis Monaſterii S. Salvatoris in hac civitate Abbatis, ejuſq; venerabilis Conventus, quam ex parte viri prænobilis ac Domini Joannis Baptiſtæ van Horenbeke, Equitis Toparchæ de Alſingen & Receptoris generalis dominiorum Regiorum in Ducatu Brabantiæ, nec non Confraternitatis XXXVI Sanctorum in præfati monaſterii eccleſia per nos inſtitutæ protectoris eximii, nobis eſſet expoſitum, quod perillustris ac Rev. D. Petrus de Walenburg Myſienſis Epiſcopus, Sereniſſ. ac Rev. Principis Maximiliani Bavariæ Ducis, Archiepiſcopi Colonienſis, ac Principis Leodienſis & Electoris Suffraganeus, ac in Pontificalibus vices gerens &c. præfato D. Abbati ac devotis ibidem Religioſis, eorumq; S. Salvatoris eccleſiæ, gratioſe in perpetuum donarit os unicũ rotundum, intus concavum, & foris Epiſcopali ſuo
C ſigillo munitum, S. Gregorii magni Papæ; item partem oſſis & aliam partem minoris coſtæ S. Marculfi Abbatis; item partem nobilem ex mento S. Luciæ Virginis & Martyris Syracuſanæ, in quo ante fuerunt conſpicui quinq; vel ſex dentes ejuſdem Sanctæ, omnes partes notabiles, a variis olim S.R.E. Præſulibus recognitas & approbatas, cujus approbationis ac donationis originale inſtrumentum, debite (uti infra) ſigillarum ac ſubſcriptum, de verbo ad verbum ſonat, ut hic inſerimus.

ſumptum donatio a Suffraganeo Colonienſi,

1 4 Petrus de Walenburg, Dei & Apoſtolicæ Sedis gratia Myſiæ Epiſcopus, Sereniſſ. D. mei Maximiliani Bavariæ Ducis, Archiepiſcopi Colonienſis ac Principis Leodienſis, & Electoris Suffraganeus adm. Rev. ac Ampliſſ. Domino D. Franciſco Dierickx, monaſterii S. Salvatoris Ordinis Ciſtercienſis Abbati, ejuſq; devotis Religioſis in Civitate ac Diœceſi Antverpienſi, ſalutem in Domino. Veſtra in nos merita, vitæ probitas, antiqua in Chriſto familiaritas, imo vel maxime ſtudiorum & orthodoxæ religionis zelus & induſtria, quibus nuper contra hetherodoxos, ſanctorum lipſanorum fidem & antiquam omnium ſeculorum veneratione felici calamo demonſtraſti, nos impulerant, ut Te ſpeciali favore & amore proſequi ſemper conati ſimus. Quandoquidem autem jam a multo tempore apud nos digniſſime remanſerint quędam veræ & genuinæ Reliquiæ oſſium S. Gregorii Magni Pontificis Maximi, ſecundum quantitatem & ſitum in margine depictum, cujus feſtum colitur in Eccleſia IV nonas ſive XII die Martii, item S. Marculfi Abbatis Nantuenſis Ordinis S. Benedicti in Gallia, cujus præcipuum feſtum annuatim colitur ipſis Kalendis Maji, prima vero translatio a S. Audoeno Rothomagenſi Præſule facta, ibidem colitur Dominica ſecunda Novembris, quamvis in Februario fatis acciderit miraculoſa: tertio cum per obitum prædilecti noſtri germani fratris Epiſcopi Adrianopolitani, ad nos devolutæ fuerint binæ partes oſſium S. Luciæ virginis & Martyris Syracuſanæ, cujus feſtum annue colitur in Eccleſia die XIII Decembris, primam & nobiliorem ex mento in quo conſpicui fuerunt quinq; vel ſex dentes, deſumpſimus, altera ex minori tibia apud nos etiamnum exiſtente. Nos igitur meritorum veſtrorum præmiſſorum intuitu, os unicum rotundum, intus concavum & foris Epiſcopali noſtro ſigillo munitum, prædicti S. Gregorii Magni Papæ; item partem oſſis & aliam partem minoris coſtæ prædicti S. Marculfi Abbatis, utramque Epiſcopali noſtro ſigillo munitam; item primam & nobiliorem partem menti, in quo fuere quinque vel ſex dentes, ut ſupra deſcripſimus, noſtro ſigillo
E roboratam prædictæ S. Luciæ virginis & Martyris, Tibi, vir Ampliſſime, ſecundum ſitum & quantitatem in margine harum delineatam ſive depictam, & eccleſiæ S. Salvatoris in perpetuum donamus; ut illæ, inter alia ſacrarum Reliquiarum pignora, pro publica fidelium veneratione & fiduciali Sanctorum invocatione apud vos locum inveniant.

declaratio modo accepta fuit partes SS. Gregorii

1 5 Quoniam igitur prædictæ S. Gregorii vere Magni reliquiæ, a Paulo V Pontifice Maximo anno MDCVI Romæ deſumptæ ac reſervatæ fuerint, ex Sacra Baſilica Vaticana, quæ Eccleſia S. Petri appellatur, quas pro veris & genuinis idem digniſſimus Pontifex donavit Eminentiſſimo Domino Franciſco Titulo S. Caliſti Presbytero Cardinali Rupifucaldio, Epiſcopo Claromontano &c. anno MDCX; eademque ſacra Reliquiarum pars deſignata, tamquam ſufficienter recognita & approbata, poſtmodum devenerit in manus cujuſdam ex Illuſtriſſima familia Chiſiana; ſic certificamus, eam felicitatem nobis obtigiſſe quod Illuſtriſs. D. Fabius Chiſius, in qualitate Epiſcopi Neritonenſis ac Sedis Apoſtolicæ Legati a latere, & ad Tractum Rheni Nuntii, eadem nobis ut talem donarit anno MDCLII. Inſuper certificamus Germanum fratrem noſtrum, D. Adrianum de Walenburg, Epiſcopum Adrianopolitanum piæ memoriæ, prædictas binas partes oſſium
F S. Luciæ Virginis & Martyris præfatæ, anno MDCLIII & Lucie, recognitas & approbatas recepiſſe, ac munifico dono habuiſſe, e ſacratis manibus ejuſdem Illuſtriſſimi Domini Fabii Chiſii Epiſcopi Neritonenſis ut ſupra: qui in verbo ſuæ eminentis dignitatis proteſtabatur, ſeſe illas pro veris & genuinis dono habuiſſe a binis Illuſtribus Reipublicæ ac Status Venetorum Proceribus, dignitate ac omni fide conſpicuis; uti & nos declaramus eaſdem uſque modo apud nos inviolatas remanſiſſe.

tempus S. Marculphi.

1 6 De præfatis vero S. Marculfi Abbatis Reliquiis declaramus valde antiqua & continua traditione conſtare, S. Audoenum Rothomagenſem Antiſtitem eas anno Chriſti DCLXXVII Coloniam tranſportaſſe, dum inter Auſtraſios & Francos altercantes & bellantes pacis concordiam firmaret. Unde & jure merito, ex valde antiquo & omni fide digno teſtimonio Domini Hildeboldi, ſacri Palatii & Caroli Magni Regis Archi-ſacellani, dato circa annum DCCC, conſtare declaramus, predictas S. Marculfi ſacras Reliquias eſſe ſeparatas de iiſdem veris & genuinis ejuſdem Sancti oſſibus, quæ præcedentibus ſæculis primum Corbiniaci, dein Meduntæ ac Trecis in Eccleſia S. Stephani per partes translatæ,

octo. B D. P. lisdem locis publicæ Christi fidelium veneration exponuntur, ac innumeris mirandis signis (vel maxime in Gallia) clarent. Datum Coloniæ in Domo nostra Episcopali, die XXII Augusti, anno incarnati Verbi supra millesimum sexcentesimo septuagesimo quinto, sub manus propriæ & Secretarii nostri signatura ordinaria, & minoris sigilli impressione, ac ejusdem quo donatæ & approbatæ supra Reliquiæ signatæ sunt. In quorum præmissorum fidem &c. Signatum erat P. De Walenburg, Episcopus Mysiæ. Parum infra, De mandato Rev. Domini mei, Joannes Cornelius Huberti Secretarius: & erat sigillatum sigillo minori ejusdem Rev. D. Episcopi: in margine autem erant depictæ dictæ sanctæ Reliquæ, secundum formam & quantitatem, ut a nobis occlusæ, recognitæ, & sigillatæ sunt, & etiam nunc manent.

Primæ editionis Martyrologium de eorum concordiæ in ipsorum Festis variantibus.

17 Nos igitur ex luculento hoc, omnique fide digno Mysiensis Episcopi testimonio, ac originali donationis approbationisque instrumento, antiquissimam & in Ecclesia consuetam prædictarum sacrarum Reliquiarum per multa incarnati Verbi sæcula traditionem, per viros supranominatos, in supremo quoque ecclesiastico statu ac dignitatis gradu constitutos, factam considerantes; deinde tam eminentium in Christo Sanctorum, suprema apud Deum merita devoto animo recolentes; simul serio perpendimus, quod illi qui sanctis & electis Dei in militanti Ecclesia deferuntur honores, per piam ac fiducialem Sanctorum invocationem, ad Dei omnipotentis gloriam & Ecclesiæ redundant utilitatem & spiritualem invocantium fructum. Ea propter prædictas SS. Gregorii Papæ, Marculfi Abbatis, ac S. Luciæ Virginis & Martyris sacras respective reliquias (ut in instrumento hisce inserto per partes designantur) debito examine prævio de novo recognoscentes, harum serie pro veris ac genuinis approbamus, & ut taliter recognitas & approbatas declaramus. Dein, ut fidelium devotio erga dictos Sanctos, ad supremi Numinis gloriam intentius augeatur, omnibus Christi fidelibus, prædictam S. Salvatoris ecclesiam in annuo cujuslibet trium Sanctorum festo visitantibus &c. XL dierum indulgentiam, secundum formam matris nostræ Ecclesiæ consuetam, in Domino conferimus. Insuper & fidem facimus, suprascriptas in instrumento inserto sacras Reliquiarum partes conspicuas, minori nostro sigillo intus munitas esse per nos, repositas & clausas in tribus distinctis capsulis, nostro Episcopali sigillo etiam expresse munitis, ut inviolata earumdem fides semper in Ecclesia permaneat. In quorum omnium fidem ac robur hasce manu propria & majori nostro sigillo ac Secretarii signatura muniri jussimus, Antverpiæ in platio nostro Episcopali, die XV Junii, anno millesimo sexcentesimo septuagesimo sexto. sign. Ambrosius Ep. Antverpiensis. Parum infra, De mandato Reverendiss. Domini mei præfati. P. de Bisthoven Secretarius. E

Hactenus Approbationis instrumentum, de mandato Amplissimi Abbatis prefati descriptum: qui merito nobiscum optaret expressum videre ipsum Hildeboldi Colonien sis præcitatæ testimonium, propter venerabilem ejus antiquitatē.

DE SANCTO ASAPHO

EPISCOPO IN WALLIA BOREALI.

G. H.

INITIO SÆC. VI

FLintensis provincia *Wallię Borealis, adjacet mari Hibernico & æstuario Deva fluvii, in ea, ad confluentiam Elwy & Cluida fluviorum, est Sedes Episcopalis, Britannis* Llan-Elwy *a fluvio, Anglis aliisque urbs* S. Asaphi *dicta, ob nominis vetustatem celebris. Hunc* S. Kentigernus, Episcopus Glascuensis (*cujus Acta illustravimus ad diem* XIII *Januarii*) e Scotia profugus venit, & ædificato apud Elgu cœnobio, Sedem Episcopalem constituit. Congregati sunt in illo monasterio novies centum & sexaginta quinque Fratres, sub regulari disciplina in magna abstinentia Deo servientes .... Erat inter illos quidam, nomine Asaph, genere & specie clarus, ab ipso pubertatis flore virtutibus & miraculis fulgens, qui vitam Magistri in omni sanctitate & abstinentia jugiter sequi satagebat. Et cum S. Kentigernus more solito Psalterium nudus persolvisset in aquis, nimio frigoris rigore correptus, jussit puero Asaph ignem, quo calefieri posset, sibi afferre. Qui festinans ad clibanum, & non habens in quo prunas deferret, vivos carbones in gremio suscepit; nulloque adustionis signo in veste apparente, coram Sancto projecit. Quem vir Dei in posterum carum habens, curam monasterii illi delegavit, & in Episcopatu successorem instituit. *Hactenus ex capite quinto Vitæ S. Kentigerni, qui traditur capite sequenti in Scotiam revocatus, quando* admonitione Angelica Sanctum Asaph successorem suum constituit. *Et hæc sunt quæ de S. Asapho sciri possunt.*

S. Kentigerni discipulus.

& successor.

C

2 *Michael Alfordus, in Annalibus Ecclesiæ Anglo-Saxonicæ, S. Asaphi exordia collocat ad annum* DXLIII, *Episcopum consecratum arbitratur anno* DLX, *& mortuum anno* DXCVI; *sed nuda nixus auctoritate Martyrologii Anglicani, a Joanne Wilsono hoc sæculo collecti. Adamus Kingh, anno* MCVIII *Asaphum obiisse tradit. Dempsterus in Historia Scotorum pag.* 22 *Baronio imputat, quod censuerit anno* DCXV *obiisse; sed hoc in eo non invenimus. Quamvis autem non admodum placeat superius allegata S. Kentigerni Vita, quod tamen pro ea sequamur nihil vel antiquius vel certius supperit. Cum igitur, juxta hanc & mox referendas Breviarii Aberdonensis Lectiones, Roma rediens Sanctus ab alloquio S. Gregorii Papæ, adeoque post annum* DXC, *priusquam reverteretur in Cambriā ad suum Episcopatum, instituerit cœnobi prædicti Abbatem ac Wallię Borealis Episcopum Sanctum Asaph; neque ulla appareat ratio, cur is qui in Elgiensi monasterio, circa annum* DXL *ædificato, puer educatus fuit, non potuerit prorogasse vitam multis post S. Gregorii Pontificatum annis; consultius videmur facturi, si nullo præcise anno determinato, Sanctum Asaphum adscribamus Christiane æræ sæculo* VII.

Annis initio sæc.

F

3 *Ejus memoriam hoc die propriis suis additionibus ad Usuardum inscripsit Joannes Molanus his verbis*: In Scotia Asaphi Episcopi, de cujus nomine nunc vocatur Episcopatus Sancti Asaph. *In prima editione anni* 1568 *nihil de eo dixerat: sunt autem ea verba editionis secundæ an.* 1583 *curatæ. Hanc editionem non vidit Baronius, Romanum tamen Martyrologium recognoscens, de S. Asapho & S. Walpurga in Anglicana ecclesia simul agi, percepisse asserit in annotationibus; itaque legēdum præscripsit ad hunc Maji*: In Anglia SS. Asaphi Episcopi & Walpurgæ Virginis. *De* S. Walburge *egimus* XXV *Febr. deque ejus translatione* 1 *Maji facta ac Martyrologiis inscripta; sed quod nullum uspiam simultanei istius cultus in Anglia potuerimus vestigium reperire, etiā nunc fatemur. Non improbamus interim, quod Martyrologii Romani auctoritatē secuti scriptores alii*

nomen inscriptum Martyrologio.

Vetus-

A *resentiores, hinc diti Asaphum adscripserint; quia illi non tantum adstipulantur quas dixi additiones Molani ad Usuardum; sed & Breviarium Aberdonense anno* 1509 *excusum, dum Vitam in Lectiones tres distributam sub hac rubrica proponit;* Differatur semper usque post festum Inventionis sanctæ Crucis, nisi in ecclesia illi dedicata: *hoc ipso satis innuens, in hac Sanctum coli proprio suo natali die. Lectiones Breviarii istius ha sunt.*

Lectiones Brev. Aberdonens.

4 Kentigerno Antistite reverendissimo, a sanctissimo Gregorio Papa apud Romam, omnium civitatum facile [principem] urbem, rite & legitime consecrato, Scotiam revertente, colendissimus pariterque reverendus Asaph nomine, a teneris educatus cunabalis, Christum & ejusdem sanctos viros clarissimos insectare & super omnia amplectere conabatur; ad præceptorem tamen suum præstantissimum & Deo carissimum Kentigernum, Glascuensem Episcopum prænotatum, in doctrina, regula vivendi, & moribus præ ceteris insequendum animum accommodavit. Is quippe vir Asaph ab juvenili sua ætate Deo consecratus, suæ puritiæ & mentis integritate, parentes, patrimonialia, & reliqua sua quæcunque bona relinquens, pauperibus, viduis, debilibus, cæcis & claudis eadem sua bona largiflue, pie, benigneque ministrando con-

In quibus miraculum ignis, seu illæsa vestis.

B donavit. Sed nocte quadam, dum alta vehementer instarent frigora, & de cælo aereo nimia cogelatio his inferioribus satis acriter incubuisset; Reverendissimi Kentigerni præceptoris sui admonitu, & jussu paterno tamquam in filium, Beatus Asaph ad cujusdam rusticuli domunculam, ignem deportandi causa, mittitur, ut inde Magistrum suum Kentigernum, & ejusdem servulos qui secum fuerant, calefaceret. Postulante autem eo ignem, hic rusticus, indomitus satis & imprudens, Beato Asaph dixit: Nisi in chlamydis tuæ pannulo ignem tuo Magistro deportaveris, parum aut nihil inde reportabis. Divus autem Asaph respondit: In meo pallio & chlamyde ignem Domino auxiliante accipiam, ut ad B. Kentigernum præceptorem meum citius revertar, qui me hactenus expectat algidus. At rusticus mox carbonum ardentium multitudinem in sinum Beati Asaph cum impetu quodam acriter intulit; quos Divo Kentigerno attulit, cui B. Kentigernus dixit: fili mi, carbones quos in pallio defers in pavimento projicie. Ubi postquam in pallio combustionis signum apparuit nullum; videns B. Kentigernus dicti viri sanctitatem, & gratia Dei summa inditum, Cleroque & omni populo acceptabilem, ad Episcopatus culmen Spiritus sancti gratia pro meritis promoveri fecit divinitus: & monasterium, quod ipse idem Kentigernus longe antea in Wallia regebat, Beato Asaph mandavit: in quo omni clementia & vitæ sanctitate, clarisque aliis per eumdem ostensis miraculis, dies suos traduxit extremos, & ibidem sepultus est. Aver. G. H.

5 *Camerarius scribit*, Sanctum Asaph cum S. Kentigerno e Scotia in Walliam venisse, *quod alibi non legitur: Dempsterus loco præcitato tribuit eidem libros aliquos conscriptos, scilicet* Ordinationes Ecclesiæ suæ & Vitam S. Kentigerni Magistri. *Quam nos ex Capgravio edidimus, attribuunt Alfordus & alii Joanni Tinemuthensi, qui sæculo* XIV *floruit. Dempsterum autem, fingendis librorum argumentis assueto, nihil credere possumus, donec gravior auctor proferatur, qui eos sibi visos lectosq; affirmet. Itaque hic manum de tabula tollimus.*

quidam ei affin.

I

DE SANCTO SIGISMUNDO

G. H.

REGE BURGUNDIONUM.

A. DXXIV

Sedes antiquæ Burgundionum,

C*Ajus Plinius lib. 4 Historiæ naturalis cap. 14 describens* Germaniam, *ejusque incolarum* quinque genera *assignans, eorum primos nominat* Vindilos, *sive, ut alii legunt*, Vandalos; quorum, *inquit* pars Burgundiones, Varini, Carini, Guttones. *Horum* Burgundionum *sedes dicitur fuisse circa majorem Poloniam ac Sedem Archiepiscopalem Gnesnam. Eorundem versus Rhenum migrationem indicat S. Hieronymus in Chronico his verbis*: Anno Valentiniani IX, Burgundionũ octoginta ferme millia, quod nomquam antea, ad Rhenum descenderunt. *Meminerunt illorum etiam Ammianus Marcellinus lib. 28 & Cassiodorus lib. 12 Historiæ tripartitæ. At secundum Prosperi Aquitani Chronicon, Lucio Consule an.* CCCCXIII, Burgundiones parte Galliæ propinquã Rheno obtinuerunt: & pau-

C *latim plures provincias occuparunt. Rex illorum* Gundicarius *appellatur in eodem Chronico, ad Consulatum Theodosii* XV *& Valentiani* IV *qui est annus Christi* CCCCXXXV. *Chilpericum eorundem Regẽ Genevæ habitavisse circa an.* CCCCLXIII, *ostendimus ad Vitam S. Romani Abbatis Jurensis* XXVIII *Februarii, & Fratris ejus S. Lupicini* XXI *Martii. Chilperici frater fuisse traditur Gundericus, pater Gundebadi & trium fratrum. Fratribus occisis Gundebadus solus regnavit, Arii Photinique hæresi infectus, in eaque mortuus, reliquis filiis S. Sigismundo, de quo hic agimus, & Godemaro Sigismundi successore.*

Primi eorum Reges in Gallia parte,

2 *Dedimus* V *Februarii Vitam S. Aviti Episcopi Viennensis, & quæ* III *indicavimus familiarẽ ejus cum Rege Gundobado congressum, atque labores in hoc ad fidem orthodoxã adducendo impensos. Ille Avitus quod non potuit perficere in patre Gundobado, cum optimo successu peregit in S. Sigismundo filio: nam teste Agobardo, libro adversus legem Gundobadi,* ipso Gundobado in sua perfidia perdito, successorem ejus Sigismundum Regem ad fidem Catholicã convertit: in cujus conversione recitavit Homiliam in populo, sensu suavitate plenissimam & verborum composi-

ex his colligimus S. Sigismundum fidem Catholicam amplexum,

tione dulcissimam. *S. Sigismundum autem, patre adhuc diu superstite. Catholicam fidem amplexum fuisse, colligimus ex variis S. Aviti epistolis, quarum quæ* XXIX *inter editas numeratur, ipsius etiam zelum in coercendis hæreticis & præservandis ab eorum fraude noviter conversis subditis indicat; ipsi* Domino Sigismundo *scripta hoc initio.* Omni quidem vitæ meæ tempore debitorem me asserendi famulatus agnosco: sed impensius festivitate præsenti, quæ sollicitudinem vestram non minus explorandis hæreticorum conatibus, quam nostræ partis occupat cultibus celebrandis. Siquidem per annuum quoddam contagium congregatis adversis, attento vobis labore curandum est, ne alienæ calliditatis fraude pullulet, quod in Dei nomine jam vestra victoria celebrabili virtute succedit. *Sigismundi exemplum secuti sunt liberi, filius Sigiricus, & filia Theoderico Regi Francorum Austrasiorum post modum nupta: de quibus agit titulus* VIII *inter Homilias Aviti perditas*; Homilia dicta in conversione Domini Segi-

F

cum liberis,

rici, postridie quam soror ipsius ex Ariana hæresi est recepta.

3 *Conversi ad fidẽ orthodoxã Sigismundi præclarissimã & memoria dignissimum opus fuit id, cujus in Chronico meminit Marius Aventicensis Episcopus, ita scribens*, Florentio & Anthemio Consulibus (*annum hi signant Christianæ Æræ* DXV) monasterium Acaunum a Rege Sigismundo constructum est. *Aliis magis placet ipsum a Sigismundo innovatum dicere, eoque spectat titulus homiliæ* VII *S. Aviti, dictæ* in Basilica Sanctorum Agaunensium, in innovatione monasterii ipsius vel passione Martyrum, *Sanctî scilicet Mauritii & Sociorum e Legione Thebea, quorum Acta a S. Eucherio Lugdunensi Episcopo scripta illustranda nobis veniunt die* XXII *Septembris. Interim ex iisdem hic notamus, quod* Acaunus sexaginta ferme millibus passuum a Genavensi urbe abest. *Porro ad diem* XI *Februarii de eodem monasterio egimus, propter S. Severinum, ibidem Abbatem,*

fundat vel restaurat monasterium Agaunense,

Digitized by Google

Petro. B D. P. lisdem locis publicæ Christi fidelium veneration exponuntur, ac innumeris mirandis signis (vel maxime in Gallia) clarent. Datum Coloniæ in Domo nostra Episcopali, die XXII Augusti, anno incarnati Verbi supra millesimum sexcentesimo septuagesimo quinto, sub manus propriæ & Secretarii nostri signatura ordinaria, & minoris sigilli impressione, ac ejusdem quo donatæ & approbatæ supra Reliquiæ signatæ sunt. In quorum præmissorum fidem &c. Signatum erat P. De Walenburg, Episcopus Mysiæ. Parum infra, De mandato Rev. Domini mei, Joannes Cornelius Huberti Secretarius: & erat sigillatum sigillo minori ejusdem Rev. D. Episcopi: in margine autem erant depictæ dictæ sanctæ Reliquæ, secundum formam & quantitatem, ut a nobis occlusæ, recognitæ, & sigillatæ sunt, & etiam nunc manent.

Primo etiam fordelgenius eò d.erum comedatur in ipsorum Festis ea visitatio.

17 Nos igitur ex luculento hoc, omnique fide digno Mysiensis Episcopi testimonio, ac originali donationis approbationisque instrumento, antiquissimam & in Ecclesia consuetam prædictarum sacrarum Reliquiarum per multa incarnati Verbi sæcula traditionem, per viros supranominatos, in supremo quoque ecclesiastico statu ac dignitatis gradu constitutos, factam considerantes; deinde tam eminentium in Christo Sanctorum, suprema apud Deum merita devoto animo recolentes; simul serio perpendimus, quod illi qui sanctis & electis Dei in militanti Ecclesia deferuntur honores, per piam ac fiducialem Sanctorum invocationem, ad Dei omnipotentis gloriam & Ecclesiæ redundant utilitatem & spiritualem invocantium fructum. Ea propter prædictas SS. Gre. D gorii Papæ, Marculfi Abbatis, ac S. Luciæ Virginis & Martyris sacras respective reliquias (ut in instrumento hisce inserto per partes designantur) debito examine prævio de novo recognoscentes, harum serie pro veris ac genuinis approbamus, & ut taliter recognitas & approbatas declaramus. Dein, ut fidelium devotio erga dictos Sanctos, ad supremi Numinis gloriam intentius augeatur, omnibus Christi fidelibus, prædictam S. Salvatoris ecclesiam in annuo cujuslibet trium Sanctorum festo visitantibus &c. XL dierum indulgentiam, secundum formam matris nostræ Ecclesiæ consuetam, in Domino conferimus. Insuper & fidem facimus, suprascriptas in instrumento inserto sacras Reliquiarum partes conspicuas, minori nostro sigillo intus munitas esse per nos, repositas & clausas in tribus distinctis capsulis, nostro Episcopali sigillo etiam expresse munitis, ut inviolata earumdem fides semper in Ecclesia permaneat. In quorum omnium fidem ac robur hasce manu propria & majori nostro sigillo ac Secretarii signatura muniri jussimus, Antverpiæ in platio nostro Episcopali, die XV Junii, anno millesimo sexcentesimo septuagesimo sexto. sign. Ambrosius Ep. Antverpiensis. Parum infra, De mandato Reverendiss. Domini mei præfati. P. de Bisthoven Secretarius.

Hactenus Approbationis instrumentum, de mandato Amplissimi Abbatis prafati descriptum: qui merito nobiscum optaret expressum videre ipsum Hildeboldi Colonien sis praciatũ testimonium, propter venerabilem ejus antiquitatẽ.

DE SANCTO ASAPHO

EPISCOPO IN WALLIA BOREALI.

G.H.

INITIO ÆC. VI

FLintensis provincia *Wallię Borealis, adjacet mari Hibernico & æstuario Deve fluvii, in ea, ad confluentiam Elwy & Clwida fluviorum, est Sedes Episcopalis, Britannis* Llan-Elwy *a fluvio, Anglis aliisque urbs* S. Asaphi *dicta, ob nominis vetustatem celebris. Hanc* S. Kentigernus, Episcopus Glascuensis (*cujus Acta illustravimus ad diem* XIII *Januarii*) e Scotia profugus venit, & ædificato apud Elgu cœnobio, Sedem Episcopalem constituit. Congregati sunt in illo monasterio novies centum & sexaginta quinque Fratres, sub regulari disciplina in C magna abstinentia Deo servientes .... Erat inter illos quidam, nomine Asaph, genere & specie clarus, ab ipso pubertatis flore virtutibus & miraculis fulgens, qui vitam Magistri in omni sanctitate & abstinentia jugiter sequi satagebat. Et cum S. Kentigernus more solito Psalterium nudus persolvisset in aquis, nimio frigoris rigore correptus, jussit puero Asaph ignem, quo calefieri posset, sibi afferre. Qui festinans ad clibanum, & non habens in quo prunas deferret, vivos carbones in gremio

S. Kentigerni discipulus.

& successor, suscepit; nulloque adustionis signo in veste apparente, coram Sancto projecit. Quem vir Dei in posterum carum habens, curam monasterii illi delegavit, & in Episcopatu successorem instituit. *Hactenus ex capite quinto Vitæ S. Kentigerni, qui traditur capite sequenti in Scotiam revocatus, quando* admonitione Angelica Sanctum Asaph successorem suum constituit. *Et hæc sunt quæ de S. Asapho sciri possunt.*

Annalis historici auctor.

2 *Michael Alfordus, in Annalibus Ecclesiæ Anglo-Saxonicæ, S. Asaphi exordia collocat ad annum* DXLIII, *Episcopum consecratum arbitratur anno* DLX, *& mortuum anno* DXCV; *sed nuda nixus auctoritate Martyrologii Anglicani, a Joanne Wilsono hoc sæculo collecti. Adamus Kingh, anno* DCVIII *Asaphum obiisse tradit. Dempsterus in Historia Scotorum pag.* 22 *Baronio imputat, quod censuerit anno* DCXV *obiisse; sed hoc in eo non invenimus. Quamvis autem non admodum placeat superius allegata S. Kentigerni Vita, quod tamen pro ea sequamur nihil vel antiquius vel certius supperit. Cum igitur, juxta hanc & mox referendas Breviarii Aberdonensis Lectiones, Roma rediens Sanctus ab alloquio S. Gregorii Papæ, adeoque post annum* DXC, *priusquam reverteretur in Cambriã ad suum Episcopatum, instituerit cœnobi prædicti Abbatem ac Wallia Borealis Episcopum Sanctum Asaph; neque ulla appareat ratio, cur is qui in Elgiensi monasterio, circa annum* DXL *edificato, puer educatus fuit, non potuerit prorogasse vitam multis post S. Gregorii Pontificatum annis; consultius videntur facturi, si nullo praecise anno determinato, Sanctum Asaphum adscribamus Christiane æræ sæculo* VII.

3 *Ejus memoriam hoc die propriis suis additionibus ad Usuardum inscripsit Joannes Molanus his verbis:* In Scotia Asaphi Episcopi, de cujus nomine nunc vocatur Episcopatus Sancti Asaph. *In prima editione anni* 1568 *nihil de eo dixerat: sunt autem ea verba editionis secundæ an.* 1583 *curata. Hanc editionem non vidit Baronius, Romanum tamen Martyrologium recognoscens, de S. Asapho & S. Walpurga* in Anglicana ecclesia simul agi, *percepisse asserit in annotationibus: itaque legẽdum præscripsit ad hunc 1 Maji:* In Anglia SS. Asaphi Episcopi & Walpurgæ Virginis. *De S. Walburge egimus* XXV *Febr. deque ejus translatione 1 Maji facta ac Martyrologiis inscripta; sed quod nullum uspiam simulanei istius cultus in Anglia potuerimus vestigium reperire, etiã nunc fatemur. Non improbamus interim, quod Martyrologii Romani auctoritatẽ secuti scripserint alii*

nomen inscriptum Martyrologio.

ween-

A recentioribus, huic dicti Asaphum adscripserint; quia illi non tantum adstipulantur quas dixi additiones Molani ad Usuardum; sed & Breviarium Aberdonense anno 1509 excusum, dum Vitam in Lectiones tres distributam sub hac rubrica proponit; Differatur semper usque post festum Inventionis sanctæ Crucis, nisi in ecclesia illi dedicata: *hoc ipso satis innuens, in hac Sanctum coli proprio suo natali die. Lectiones Breviarii istius ha sunt.*

Lectiones Brev. Aberdonens.

4 Kentigerno Antistite reverendissimo, a sanctissimo Gregorio Papa apud Romam, omnium civitatum facile [principem] urbem, rite & legitime consecrato, Scotiam revertente, colendissimus pariterque reverendus Asaph nomine, a teneris educatus cunabulis, Christum & ejusdem sanctos viros clarissimos insectare & super omnia amplectere conabatur; ad præceptorem tamen suum præstantissimum & Deo carissimum Kentigernum, Glascuensem Episcopum prænotatum, in doctrina, regula vivendi, & moribus præ ceteris insequendum animum accommodavit. Is quippe vir Asaph ab juvenili sua ætate Deo consecratus, suæ puritiæ & mentis integritate, parentes, patrimonialia, & reliqua sua quæcunque bona relinquens, pauperibus, viduis, debilibus, cæcis & claudis eadem sua bona largitus, pie, benigneque ministrando condonavit. Sed nocte quadam, dum alta vehementer instarent frigora, & de cælo aereo nimia cogelatio his inferioribus satis acriter incubuisset; Reverendissimi Kentigerni præceptoris sui admonitu, & jussu paterno tamquam in filium, Beatus Asaph ad cujusdam rustículi domunculam, ignem deportandi causa, mittitur, ut inde Magistrum suum Kentigernum, & ejusdem servulos qui secum fuerant, calefaceret. Postulante autem eo ignem, hic rusticus, indomitus satis & imprudens, Beato Asaph dixit: Nisi in chlamydis tuæ pannulo ignem tuo Magistro deportaveris, parum aut nihil inde reportabis. Divus autem Asaph respondit: In meo pallio & chlamyde ignem Domino auxiliante accipiam, ut ad B. Kentigernum præceptorem meum citius revertar, qui me hactenus expectat algidus. At rusticus mox carbonum ardentium multitudinem in sinum Beati Asaph cum impetu quodam acriter intulit; quos Divo Kentigerno attulit, cui B. Kentigernus dixit: fili mi, carbones quos in pallio defers in pavimento projicie. Ubi postquam in pallio combustionis signum apparuit nullum; videns B. Kentigernus dicti viri sanctitatem, & gratia Dei summa inditum, Cleroque & omni populo acceptabilem, ad Episcopatus culmen Spiritus sancti gratia pro meritis promoveri fecit divinitus: & monasterium, quod ipse idem Kentigernus longe antea in Wallia regebat, Beato Asaph mandavit: in quo omni clementia & vitæ sanctitate, clarisque aliis per eumdem ostensis miraculis, dies suos traduxit extremos, & ibidem sepultus est.

In quibus miraculorum laudis, seu ultro gestis.

AUCT. G. H.

B

5 *Camerarius scribit*, Sanctum Asaph cum S. Kentigerno e Scotia in Walliam venisse, *quod alibi non legitur. Dempsterus loco præcitato tribuit eidem libros aliquos conscriptos, scilicet* Ordinationes Ecclesiæ suæ & Vitam S. Kentigerni Magistri. *Quam nos ex Capgravio edidimus, attribuunt Alfordus & alii Joanni Tinnemuthensi, qui sæculo* XIV *floruit. Dempstero autem, fingendis librorum argumentis assueto, nihil credere possumus; donec gravior auctor proferatur, qui eos sibi visos lectosq; affirmet. Itaque hic manum de tabula tollimus.*

quidam in Asaphe.

E

DE SANCTO SIGISMUNDO

G. H.

REGE BURGUNDIONUM.

A. DXXIV

Sedes antiquæ Burgundionum,

CAjus Plinius *lib. 4 Historiæ naturalis cap. 14 describens* Germaniam, *ejusque incolarum* quinque genera *assignans, eorum primos nominat* Vindilos, *sive, ut alii legunt*, Vandalos; quorum, *inquit* pars Burgundiones, Varini, Carini, Guttones. *Horum* Burgundionum *sedes dicitur fuisse circa majorem Polaniam ac Sedem Archiepiscopalem Gnesnam. Eorumdem versus Rhenum migrationem indicat S. Hieronymus in Chronico his verbis*: Anno Valentiniani IX, Burgundionũ octoginta ferme millia, quod numquam antea, ad Rhenum descenderunt. *Meminerunt illorum etiam Ammianus Marcellinus lib. 28 & Cassiodorus lib. 12 Historiæ tripartitæ. At secundum Prosperi Aquitani Chronicon, Lucio Consule an.* CCCCXIII, Burgundiones partẽ Galliæ propinquã Rheno obtinuerunt: *& paulatim plures provincias occuparunt. Rex illorum* Gundicarius *appellatur in eodem Chronico, ad Consulatum Theodosii* XV *& Valentiani* IV *qui est annus Christi* CCCCXXXV. *Chilpericum eorumdem Regẽ Genevæ habitavisse circa an.* CCCCLXIII, *attendimus ad Vitam S. Romani Abbatis Jurensis* XXVIII *Februarii, & Fratris ejus S. Lupicini* XXI *Martii. Chilperici frater statuitur* [redacted]*undericus, pater Gundebadi & trium fratrum. Fratribus occisis Gundebadus solus regnavit, Arii Photinique hæresi infectus, in eaque mortuus, reliquit filiis S. Sigismundo, de quo hic agimus, & Godemaro Sigismundi successore.*

Primi eorum Reges in Gallia parte,

C

2 *Dedimus* V *Februarii Vitam S. Aviti Episcopi Viennensis, & quæ indicavimus familiarẽ ejus cum Rege Gundobado congressum, atque labores in hoc ad fidem orthodoxã adducendo impensos. Ille Avitus quod non potuit perficere in patre Gundobado, cum optimo successu peregit in S. Sigismundo filio: nam teste Agobardo, libro adversus legem Gundobadi,* ipso Gundobado in sua perfidia perdito, successorem ejus Sigismundum Regem ad fidem Catholicã convertit: in cujus conversione recitavit Homiliam in populo, sensu suo suavitate plenissimam & verborum compositione dulcissimam. *S. Sigismundum autem, patre adhuc diu superstite. Catholicam fidem amplexum fuisse, colligimus ex variis S. Aviti epistolis, quarum quæ* XXIX *inter editas numeratur, ipsius etiam zelum in coercendis hæreticis & præservandis ab eorum fraude noviter conversis subditis indicat, ipsi* Domino Sigismundo *scripta hoc initio.* Omni quidem vitæ meæ tempore debitorem me asserendi famulatus agnosco: sed impensius festivitate præsenti, quæ solicitudinem vestram non minus explorandis hæreticorum conatibus, quam nostræ partis occupat cultibus celebrandis. Siquidem per annuum quoddam contagium congregatis adversis, attento vobis labore curandum est, ne alienæ callidicatis fraude pullulet, quod in Dei nomine jam vestra victoria celebrabili virtute succedit. *Sigismundi exemplum secuti sunt liberi, filius Sigiricus, & filia Theoderico Regi Francorum Austrasiorum post modum nupta: de quibus agit titulus* VIII *inter Homilias Aviti perditas;* Homilia dicta in conversione Domini Segerici, postridie quam soror ipsius ex Ariana hæresi est recepta.

ex his colligimus S. Sigismundum fidem Catholicam amplexum,

F

cum liberis,

3 *Conversi ad fidẽ orthodoxã Sigismundi præclarissimã & memoria dignissimum opus fuit id, cujus in Chronico meminit Marius Aventicensis Episcopus, ita scribens,* Florentio & Anthemio Consulibus (*annum hi signant Christiana Æra* DXV) monasterium Acaunoa Rege Sigismundo constructum est. *Aliis magis placet ipsum a Sigismundo innovatum dicere, eoque spectat titulus homiliæ* VII *S. Aviti, dictæ* in Basilica Sanctorum Agaunensium, in innovatione monasterii ipsius vel passione Martyrum, *Sancti scilicet Mauritii & Sociorum e Legione Thebæa, quorum Acta a S. Eucherio Lugdunensi Episcopo scripta illustranda nobis venient die* XXII *Septembris. Interim ex iisdem hic notamus, quod* Acaunus sexaginta ferme millibus passuum a Genavensi urbe abest. *Porro ad diem* XI *Februarii de eodem monasterio egimus, propter S. Severinum, ibidem Abbatem,*

fundat vel restaurat monasterium Agaunense,

AUCT. G. II. *A ſua verius Paſſorum vel Reliorum incolarum promiſcui ſexus ordiniſque: unde hic repetere placet qua num. 5 ſumpſeramus ex hiſtoria Abbatum Agaunenſium, ab S. Achini tertii Abbatis diſcipulo conſcripta:* Cum Sigiſmundus Gundebadi Regis filius, jam honore Patriciatus accinctus, Arianæ pravitatis abjeciſſet perfidiam, fidem Catholici dogmatis conſecutus, animum ſuum erga religionis ſtudia intentiſſime commendabat. Eo tempore Maximus, Genavenſis urbis Antiſtes, omni ſanctitate & puritate conſpicuus, cunctæque induſtriæ ſtrenuitate egregius, apud quem prædicatio divini ſermonis vehementer pollebat, ad hanc devotionem Sigiſmundi præcordia incitavit, ut de loco illo, quem pretioſa morte Thebæi Martyres & effuſione ſanguinis inclyti felicibus maculis roſea varietate ornaverant, promiſcui vulgi commixa habitatio tolleretur; & illi, cui ſplendor vitæ per paſſionis atrocitatem fuerat acquiſitus, nitor habitantium remearet; excluſiſque actionibus tenebrarum, dies perpetuus haberetur: ita fore ut iiſdem patrocinantibus & regno & regni integritate tutiſſime potiretur ... Igitur habito conſilio, quod univerſitati Dei inſtinctu complacuit, viſum eſt, ut omnes mulieres de loco eodem tollerentur, & remotis familiis ſæcularibus, B Dei inibi, hoc eſt monachorum familia locaretur, qui die noctuque cæleſtia imitantes, cantionibus divinis inſiſterent pertractandis.

obit. cultus Maximi Genavenſis Epiſcopi

4 *Regula, propriæ præſcriptæ Agaunenſibus, dicitur* regula monaſterii Tarnatenſis, *nuper edita a Luca Holſtenio, parte 2 Codicis regularum: quam etiam inſervit Annalibus Eccleſiaſticis Francorum Carolus le Cointe ad an. 536 num. 100 & ſequentibus, oſtenditque eam admodum conformem eſſe Regulis SS. Pachomii, Auguſtini, & Cæſarii. Joſias Simlerus lib. 1 deſcriptionis Valeſiæ aſſerit*, Sigiſmundum Regem Burgundiorum in Agauno, in honorem Martyrum ibidem cæſorum cœnobium celebre conſtruxiſſe; & oppidum Tarnadæ, juxta poſitum, mœnibus ampliatis cœnobio conjunxiſſe, atque ab eo tempore nomen Tarnadæ obſoleviſſe, & nunc vulgo S. Mauritium appellari: *plura de hac re diximus ad Vitam S. Severini. Dictam autem regulam cœnobii Tarnatenſis ſive Agaunenſis tempore S. Sigiſmundi ſcriptam fuiſſe colligimus ex Vita S. Eugendi Abbatis, a nobis ad Kalendas Januarias edita, quam ejus diſcipulus ſcripſit, eamque ita concludit:* Inſtituta quoque, quæ de formatione monaſterii noſtri Agaunenſis, ſancto Marino Presbytero, inſulæ Lirinenſis Abbate compellente, digeſſimus, deſideria veſtra tam C pro inſtitutionis inſignibus, quam pro jubentis auctoritate, Chriſto opitulante, luculenter explebunt. *Fuit* S. Eugendus in religione diſcipulus S. Romani, *ante annum* CCCCLX *mortui, & ipſe* ultra ſexagenariam ætatem ſex fere menſibus *vixit. Quid ſi moriente Romano S. Eugendus fuerit annorum viginti? ſequeretur quod annum Chriſti quingenteſimum ſolum vivendo attigiſſet: ut diſcipulus ejus videri poſſet circa ipſiuſmet Agaunenſis monaſterii fundationem iſta ſcripſiſſe: qui dum* monaſterium Agaunenſe, Noſtrum *appellat; & inſtituta* juſſu Marini Abbatis Lirinenſis digeſſit; *indicat magnam fuiſſe rerum communicationem inter tria iſta monaſteria, Lirinenſe ſcilicet & Jurenſe S. Romani atq; hoc de quo agimus Agaunenſe. Aſſerit porro idem Vita S. Eugendi ſcriptor, a ſuis* lectitari & perfici inſtituta S. Baſilii Antiſtitis, Patrum Lirinenſium, S. Pachomii, & recentioris Caſſiani, *circa annum* CCCCXLVIII *vita funkis.*

Præſcriptum Agaunenſibus Regulam

5 *Illuſtravimus ad diem* XXVIII *Martii Acta S. Gunthramni Regis Burgundionum e familia Francorum Merovingica, eaque collegimus ex Hiſtoria Eccleſiaſtica Gregorii Turonenſis, adjicientes Appendicem ex Chronico Fredegarii, in cujus capite primo iſta legunter:* Anno XXIV regni ſui (*is eſt Chriſti* DLXXXIV) divino amore eccleſiam B. Marcelli ... mirifice & ſolerter ædificari juſſit, ibique congregatis monachis monaſterium condidit, ipſamque Eccleſiam rebus pluribus ditavit. Synodum xx D Epiſcoporum fieri præcepit, & adinſtar inſtitutionis monaſterii Sanctorum Agaunenſium (quod temporibus Sigiſmundi Regis ab Avito & ceteris Epiſcopis, ipſo Principe jubente, fuerat confirmatum) hujus Synodi conjunctione monaſterii S. Marcelli Gunthramnus inſtitutionem firmandam curavit. *Dagobertus primus Rex Francorum, teſte eodem Fredegario cap. 79, cum eccleſiam & monaſterium S. Dionyſii prope Pariſius condidiſſet,* Pſallentium ibidem adinſtar monaſterii Sanctorum Agaunenſium inſtituere juſſerat, ſed facilitas Abbatis Aigulfi eamdem inſtitutionem noſcitur refragaſſe. *Infra in Actis Gregorius Turonenſis aſſerit* S. Sigiſmundum *poſt occiſum Sigericum filium*, inſtituiſſe apud Agaunenſes pſallentium aſſiduum, *ſive ut in libro de Gloria Martyrum ait*, inſtituiſſe pſallentium quotidianum, *in Vita altera* choros pſallentium: *prout regula nuna indicatur de Horis Canonicis die noctuque recitandis, inter quas præſcribuntur opera aſſumenda. Qua fuerit dicti Pſallentii peculiaris gratia, ob quam ipſum ab aliis eximeretur, non ſatis convenit inter auctores. Aliqui vocant* aſſiduum, *quod, aliis mutuo ſuccedentibus, die noctuque continuaretur, uti fiebat apud Acœmetas monachos Orientales, fundatos a S. Alexandro, ad cujus Acta* XV *Januarii hæc explicantur* E *§ 2. Alii ſolum peculiarem pſallendi formam intelligunt, certis horis diei & noctis præſcriptam.*

S. Gunthramnus ex Fr. monaſterio S. Marcelli aſſumit.

6 *Dum hiſce rebus intendit* S. Sigiſmundus, *pater ejus* Rex Gundobadus obiit, *& ipſe* Sigiſmundus Rex levatus eſt in locum ejus, *obtinuitque totum regnum Burgundionum*, Petro Conſule, *id eſt anno Chriſti* DXVI, *uti tradit ſupra memoratus Marius. Anno autem mox ſequenti*, Agapito Conſule, *celebratum eſt Concilium Epaonenſe, in loco ſuper Rhodanum Jenna nunc dicto, uti latius expoſuimus ad Vitam S. Aviti Epiſcopi Viennenſis, ſub cujus & Vincentioli Epiſcopi Lugdunenſis directione id peractum eſt. Quam latum fuerit tunc regnum ejus apparet ex dicti Concilii ſubſcriptionibus apud Sirmundum & alios, ubi enumerantur Sedes Epiſcopales ſeptem & viginti intra fines ditionum Burgundicarum, ſcilicet Tharantaſienſis & Octodorenſis, in Alpibus Græiis; Ebredunenſis, in Alpibus maritimis; Viennenſis, Gratianopolitana, Valentina & Genavenſis, in provincia Viennenſi prima. Cabellionenſis, Avenionenſis, Vaſenſis, Carpentoractenſis, Arauſicana, Dienſis, Tricaſtina & Vivarienſis, in provincia Viennenſi ſecunda; Sequaſteronenſis, Apenſis & Vapincenſis, in provincia Narbonenſi ſecunda; Lugdunenſis, Matiſconenſis, Lingonenſis & Cabilonenſis, in provincia Lugdunenſi prima; Nivernenſis, in provincia Senonenſi ſeu Lugdunenſi quarta; Veſontionenſis, Aventicenſis, Vindonenſis & Bellicenſis, in provincia Maxima Sequanorum ſive Lugdunenſi quinta. Qua in memorato Epaonenſi Concilio & alio Lugdunenſi forſan eodem anno habito, de morum diſciplina & regulis Eccleſiaſticis, præclare ab Epiſcopis conſtituta ſunt, ibidem videri poſſunt.*

patre mortuo.

celebratio permixtis emolim.

Epiſcopatum regni Epaonenſis.

& Lugdunenſe

7 *Sequentibus annis, cum omnia feliciter & proſpere ſuccederent, & inducta eſſet in thorum ejus ſecunda uxor; ex novercalibus inſidiis* filius Sigericus, ejus juſſu injuſte occiſus eſt, Symmacho & Boethio Conſulibus, *id eſt anno* DXXII; *& ſecutum eſt bellum Francicum, in quo anno ſequente*, Conſule Maximo, S. Sigiſmundus Francis a ſuis Burgundionibus traditus eſt, & in Franciam in habitu monachali perductus, ibique cum uxore & filiis in puteum projectus, *ut apud Marium legimus. Ea cades ſpectat ad baſes Kalendas Maji, anni ſequentis* DXXIV, *quo* frater ejus Godemarus Rex Burgundionum ordinatus *traditur in ejuſdem Marii Chronico.*

poſt filium occiſum.

& ipſe a ſuis traditus occiditur.

8 *Hallenus indicata confirmamus infra in aliquibus ejus Actis, deſumpta ex Hiſtoria Francorum Gregorii Turonenſis lib. 3 cap. 5 & 6, quibus ſubjungimus alia Acta, deſcripta ex pluribus vetuſtis codicibus, ſcilicet Trevirenſibus S. Maximini & S. Maximini, Fridlarienſi eccleſiæ S. Petri, Ebergenſi*

Vita ejus aucta ex Greg. Turonenſi.

A *sbergensi Societatis Jesu, Corsendoncano prope Turnhoutum Canonicorum Regularium, item ex alio codice in Gallia adservato, praterea ex Legenda Sanctorum Patronorum Bohemia, anno* MDXI *Cracovia excusa, & ex antiquo Breviario Pragensi. Habemus etiam aliquod eorumdem compendium ex MS. Pragensi. Alia hac suam apud Adonem Episcopum Lugdunensem auctoritatem repererunt: qui inde aliqua decerpsit. Reliqua in Notis observamus; omittimus autem rythmum, ex Missali Cracoviensi nobis submissum.*

alia ex variis MSS.

9 *Antiquissimum venerationis Ecclesiastica vestigium apparet ex praelaudato Gregorio Turonensi, qui libro* I *de Gloria Martyrum cap.* 75 *ista habet*: Sæpe Dominus arrogantiam contumacis mentis virga correctionis enervat, ut eamdem cultus sui generatio restituat, sicut quondam de Sigismundo Rege manifesta fides gestum profert. Hic etenim, post interemptum per iniquum consilium conjugis filium, compunctus corde Agaunum dirigit, ibique prostratus coram sepulcris beatissimorum Martyrum Legionis felicis, pœnitentiam egit, deprecans ut quæcumque deliquerat, in hoc ei sæculo ultio divina retribueret; ut scilicet habeatur in judicio absolutus, si ei mala quæ gesserat, priusquam de mundo decedat, repensentur. Ibique & psallentium quotidianum instituit, locumque tam in territoriis, quam

Missa in ejus honore celebrata.

B in reliquis rebus affluentissime ditavit. Postea vero captus ab Chlodomere Rege cum filiis, interfectusque ejus jussu, ad eumdem locum delatus, sepulturæ mandatus est; quem in consortio Sanctorum adscitum, ipsa res quæ geritur manifestat. Nam si qui nunc frigoritici in ejus honore Missas devote celebrent, ejusque pro requie Deo offerant oblationem, statim compressis tremoribus, restinctis febribus, sanitati pristinæ restaurantur. *Eadem habet Aimoinus lib.* 2 *cap.* 4 *& Aimoinum secutus Sigebertus in Chronico ad annum* DXV.

miracula.

10 *Locus in quo patrata cædes, teste eodem Gregorio Turonensi*, Columna *dicebatur*, Aurelianensis urbis vicus: *quis autem hic sit, minime ambiguum esse asserit Carolus Sanssajus lib.* 3 *Annalium Ecclesiæ Aurelianensis: nam* adhuc puteum remansisse, in quem S. Sigismundus cum filiis & uxore est projectus; & febricitantes, ad eum puteum accedentes, sumpta aqua convalescere (quod ipse febricitans anno MDCXI expertus est) effeque ibi capellam nomine Columellam, parochiam in

ecclesia.

confinio, unam vocatam Columieram, & alteram cui nomen S. Petri de vico Columbæ (quod est loco Columnæ, usu mutata littera, cum adhuc vulgari lingua fabri lignarii Columnas vocent Columbas) hocque loco ædificatam esse ecclesiam, quæ S. Sigismundi vocatur cum Prioratu Ordinis S. Benedicti,

C cujus collatio pertinet ad Abbatem Miciacensem: Memoriam item S. Sigismundi agi in Capella, quæ Campus Roseus dicitur, ubi primum captivus adductus est. *Ita Carolus Sanssajus.*

memoria in fastis sacris

11 *At celeberrimus cultus permansit apud Agaunenses, indicaturque in quatuor antiquis Martyrologii Hieronymiani apographis: quibus ista verba fuerunt adjuncta*: Agauno passio S. Sigismundi Regis, *quæ passim in antiquioribus fastis MSS & apud Rabanum, Usuardum & alios leguntur. Ado Lugdunensis hoc eum elogio ornat*: Item civitate Sedunensi, loco Agauno, passio Sigismundi Regis filii Gundebaldi Regis Burgundionum: qui cum se cerneret non posse Francis resistere, solus fugiens, coma deposita habitum religionis suscepit; & jejuniis, vigiliis ac orationibus die noctuque vacans, captus a Francis est cum uxore ac filiis, in puteumque demersus occubuit. Post vero Abbati cuidam revelatus, & ab eo reverenter sepultus, etiam miraculis claruit. *Nonnulla ex Gregorio Turonensi Notkerus addit.*

Translatio corporis Agaunum.

12 *Notabilius est quod suggerunt Acta*: *quod licet* Sancta corpora per triennium in limosi gurgitis aqua illæsa jacuisse, *usque dum scilicet ab Agaunensi Abbate, Regis Theodeberti permissu, inde extraherentur*, ad Sanctorum Thebæorum limina deferenda & dignissimæ sepulturæ tradenda. *Diem hujus Translationis cum Acta non exprimant, nescio an satis secure credi possit fuisse* XXIX *Aprilis, quando ea notatur in nostro Florario MS. Quamdiu porro ibi sic corpora sepulta latuerint aut quonam anno fuerint elevata de terra, nusquam reperio indicatum. Elevata fuisse vix potest dubitari: nec melior ulla conjectura occurrit, quam ut id factum fuerit ipso eodem* VI *sæculo, cum scilicet miracula crebrescentia admonuerint, ampliorem honorem sacris pignoribus esse deferendum.*

D AUCT. G. H.

VITÆ COMPENDIUM

Auctore S. Gregorio Episcopo Turonensi

lib. 3 *Historiæ Francorum cap.* 5 *&* 6.

1 MOrtuo *a* Gundobado, regnum ejus Sigismundus filius ejus obtinuit, monasteriumque Agaunense solerti cura cum domibus basilicisque ædificavit. Qui perdita priori conjuge, filia *b* Theodorici Regis Italici, de qua filium habebat, nomine Sigericum; aliam duxit uxorem, quæ valde contra filium ejus, sicut novercarum mos est, malignari ac scandalizare cœpit. Unde factum est, ut una solennitatum die, cum puer super ea vestimenta matris agnosceret, commotus felle diceret ad eam: Non enim eras digna, ut hæc indumenta tua terga contingerent, quæ Dominæ tuæ, id est, matris meæ fuisse noscuntur. At illa furore succensa, instigat verbis dolosis virum suum, dicens: Hic iniquus regnum tuum possidere desiderat, teque interfecto id usque in Italiam dilatare disponit: scilicet ut regnum quod avus ejus Theodoricus Italiæ *c* tenuit, & iste possideat. Scit enim, quod te vivente non potest adimplere; & nisi tu cadas, ille non surgat. His & hujuscemodi ille incitatus verbis, uxoris iniquæ consilio utens, iniquus extitit parricida. Nam sopitum vino dormire post meridiem filium jubet: cui dormienti lorum *d* sub collo ejus positum, ac sub mento ligatum, trahentibus ad se invicem duobus pueris, suffocatus est. Quo facto, pater sero jam pœnitens, super cadaver exanime ruens, flere cœpit amarissime. Ad quem senex quidam sic dixisse fertur: Te, inquit, plange amodo, qui per consilium nequam factus es parricida sævissimus. Nam hunc, qui innocens jugulatus est, necessarium non est plangi. Nihilominus ille ad sanctos Agaunenses abiens, per multos dies in fletu & jejuniis durans, veniam precabatur: psallentium ibi *e* assiduum instituens, Lugduno regressus est, ultione divina e vestigio eum prosequente. Hujus *f* filiam Rex Theodoricus accepit.

a *Agaunensi monasterium condit.*

b

filium Sigericum ab hujus uxore privignis infestas odit.

c

d

qui perimitur.

e

f

2 Crotildis *g* vero Regina Clodomerem & *h* reliquos filios suos alloquitur, dicens: Non me pœniteat, carissimi, vos dulciter enutrisse. Indignamini quæso injuriam meam, & patris matrisque meæ mortem sagaci studio vindicate. Hæc illi audientes, Burgundias petunt, *i* & contra Sigismundum & fratrem ejus Godomarum dirigunt: devictoque exercitu eorum, Godomarus terga vertit: *k* Sigismundus vero, dum ad saltus Agaunos fugere nititur, a Clodomere captus, cum uxore & filiis captivus abducitur, atque intra terminum Aurelianensis urbis in *l* custodia positus detinetur. Discedentibus his Regibus, *m* Godomarus resumptis viribus Burgundiones collegit, regnumque recepit. Contra quem Clodomeris iterum disponens, Sigismundum interficere destinat: cui a B. *n* Avito Abbate decimo Miciacensi, magno tunc temporis Sacerdote, dictum est: Si, inquit, respiciens Deum emendaveris consilium tuum, ut hos homines interfici non patiaris; erit

g *h*

i

k

l *a Francis captus carceri inclusus.*

m

n

Deus

A Deus tecum, & proficiscens victoriam obtinebis. EX MSS. Si vero eos occideris, tu ipse in manu inimicorum tradieus, simili sorte peribis: fietque tibi & uxori & filiis tuis, quod feceris Sigismundo & conjugi ac liberis ejus. Sed ille auscultare despiciens consilium ejus, ait: Stultum enim consilium esse puto, ut inimicis domi relictis, contra reliquos eam; eisque a tergo, hoc a fronte surgente, inter duos hostium cuneos ruam. Satius enim & facilius victoria perabitur, si unus ab alio separetur: quo interfecto, facile & alius morti poterit destinari. Statimque interfecto Sigismundo cum uxore & filiis, apud o Columnam, Aurelianensis urbis vicum, in puteum jactari præcipiens, Burgundias petiit, vocans in p suppetias Theodoricum regem. Ille autem q injuriam soceri sui vindicare volens, ire promisit. Cumque pariter apud Virosontiam r, locum urbis Viennensis conjuncti fuissent, cum Godomaro confligunt. Cumque Godomarus cum exercitu terga vertisset, & Clodomeris insequeretur, ac de suis non modico spatio elongatus esset, assimulantes illi signum ejus, dant ad eum voces, dicentes: Huc huc convertere: tui enim sumus. At ille credens, abiit, irruitque in medium inimicorum. Cujus amputatum caput & conto B affixum elevant in sublime. Quod Franci cernentes, atque cognoscentes Clodomerem interfectum, reparatis viribus Godomarum fugant, Burgundiones opprimunt, patriamque in suum redigunt potestatem. f Godomarus iterum regnum recepit. f

occiditur cum uxore & filiis.

o

p

q

r

ANNOTATA.

a *Mortuus est* Gundebadus *anno* 516, *quo vivo cœptum construi monasterium Agaunense, ut supra dictum.*

b Theodericus Rex Gothorum *ingressus est Italiam*, Probino & Eutebio Coss. *anno* 489, *& occidit Regem* Albino & Eutebio Coss. *anno* 493. *Ita Marius. Ejus filia & conjux S. Sigismundi ab aliquibus appellatur* Amalberga.

c *Imo adhuc tenebat, mortuus Olybrio Consule, Indictione* 4. *Ita idem Marius.*

d Symmaco & Boethio Coss. *anno* 522, *quod autem hic* lorum *dicitur, id in vetustissimo Tridentensi MS. cum quo Gregorii historiam collatam habemus, vocatur* orarium.

e *Idem Gregorius lib. de Gloria Martyrum*, psallentium quotidianum *appellat: de quo supra egimus.*

f *Hic est* Theodericus, *filius Clodovæi primi, Rex Francorum Austrasiorum, ut postea fuerunt dicti. Ast ejus uxor* C *ab aliquibus* Esleura, *filia Sigismundi ex priore conjuge. Consule Sammarthanos.*

g *Hæc est* S. Crotildis *seu* Clotildis, *uxor Clodovæi* 1, *Regis Francorum, filia Chilperici Burgundionum Regis, qui a fratre suo Gundebado, patre S. Sigismundi, fuerat cum uxore & duobus filiis occisus. Colitur S. Crotildis* 3 *Junii.*

h *Ii sunt* Childebertus *Rex Parisiensis &* Chlotharius *Suessionensis. Nam Theodericus habuit aliam matrem, & gener erat S. Sigismundi, ut jam dictum, & infra ipse Sigismundus vocatur ejus socer.*

i *Evocatos etiam Gothos, sed studio venisse tardius, probat Procopius lib.* 1 *de Bello Gothorum cap.* 12 *&* 13, *imo tunc occuparunt Gothi varias civitates, quarum Episcopi subscripserunt in Concilio Arelatensi* 4, *anno* 524 *habito.*

k *Anno* 523, Maximo Consule, Indictione 1, Sigismundus Rex Burgundionum a Burgundionibus Francis traditus est, & in Francia habitu monachali perductus. *Ita Marius.*

l *Ibi* Capellam ad honorem S. Sigismundi erectam fuisse, quæ Campus Roseus dicitur, *vulgo* Camp-Rosier, *supra diximus.*

m *Anno sequente* 524, *id refertur a Mario.*

n *Hic est* S. Avitus Abbas *Miciacensis, errore Annanense* Nutiacensis *dictus. Est autem monasterium, S. Maximus in agro suburbano, vulgo* S. Mesmin de Micy près d' Orleans. *Colitur* S. Maximinus *Miciacensis* 15 *Decembris, &* S. Avitus 17 *Junii.*

o Columna, *perperam impressum* Colonnia, *versus Comitatum Dunensem, prope oppidum Pattanum, & parochiam* Columeli. *De cultu S. Sigismundi ibidem supra actum.*

p *Aliis* solatium.

q Injuria *facta, quod a Burgundionibus fuerit traditus Francis.*

r *Duabus leucis Vienna distitum, vulgo* la plaine de Veseronce.

f *Demum tamen anno* 532 *Godomaro fugato, Franci Burgundiam obtinuerunt, ac deinceps retinuerunt.*

ALIA VITA

Ex VETUSTIS *codicibus MSS. & antiquis editionibus.*

1 TEmpore a Tiberii senioris Augusti (qui sicut reliquas regiones, ita Gallias regebat) egressa est quædam gens de insula quam mare Oceanum cingit, cui vocabulum est b Scandania, qui ex vocabulo quoque regionis Scandinii nuncupati sunt. Cumque alia regna vel regiones cum mulieribus & filiis suis penetrassent, & Rhenum fluvium usque pervenissent, ibi jussione Imperatoris Tiberii burgos ultra flumen Rhenum, per multorum spatia annorum custodire coacti sunt. Unde & c Burgundiones nuncupati sunt, & usque hodie Burgundiones vocantur. Qui tempore d Valentiniani Augusti egressi de ipsis burgis, Gallias petierunt, & more barbarico terras & populos Imperialibus ditionibus subjugatos invaserunt: atque ex suo genere levato Rege, nomine e Gondiocho, Romanos Galliarum habitatores, quos ab ipsorum conspectibus fuga non celavit, gladiorum manus interfecit: pauciſque relictis & suis ditionibus subjugatis, ipsi sub eorum dominatione positi sunt.

a

b *Burgundiones in Gallias profecti.*

c

d

e *imperat Gundebadus anno S. Sigismundi.*

2 Defuncto autem Gondiocho, ipsius filii Gundebadus, & Gondegisilus regno suscepto, Galliarum phalanges terrasque inter se diviserunt: ita ut Gondebadus duas portiones suis ditionibus vendicaret: tertia Godegisilus esset contentus. Unde inter ipsos magnum jurgium est exortum, adeo ut ab invicem & a fraterna caritate discederent. In ipsis temporibus cum Sicambrorum gens, illicita convalescens manu, multas regiones & gentes finitimas cum suis Regibus propriis, & subditas sibi ditiones prostrasset, atque devastasset: inter alia occidentis regna, Galliarum quoque fines invadendos audacter, f licet inviti, petierunt. Quibus adjunctus Gondegisilus frater Gondebadi Regis, præliandi voto, cum Germanorum solatio, contra eumdem fratrem, natu & potestate majorem g, arma arripuit. Quo fraudulenta belli factione fugato, regnum Galliarum paucis diebus sibi subjugasse visus est.

cis fuvium Gundebadus potens.

F

f *& a fratribus per Francos adjuti pulsus*

g

3 Non post multum vero temporis resumptis viribus, Gondebadus Viennam obsedit: dejectisque portis ejusdem civitatis, cum multo exercitu captum fratrem suum Gondegisilum cum uxore sua igne concremavit. Alium quoque fratrem Chilpertum interfecit, uxorem ejus ligato ad collum lapide in aquam immersit, duos filios eorum gladio trucidavit; duas nihilominus filias exilio condemnavit. Quarum senior, h Sedeolenica nomine, mutata veste se Deo vovit: junior autem, quæ Crotildis vocabatur, i postea Clodovæo Regi Francorum nuptiali more desponsata nupsit, eumdemque barbarum ad fidem Christi per doctrinam S. Remigii Pontificis convertit. Præterea predictus Rex Gondebadus, Francos fratris sui auxiliarios, in præfata urbe in quadam turre

recuperat regnum.

h

i

fratrisque uxorem cum auxiliaribus & liberis

turre congregatos ferro trucidavit, pluresque Burgundionum morte condemnavit, nihil postea jam dicto Regi Clodovæo reddere disponens: sicque omne regnum, quod perdiderat, sibi vendicavit.

k. Sigismundus fidem Catholicam amplexatur.

4 Nati sunt autem ei duo filii, Sigismundus & Gundemarus: & quamvis ipse Gundebadus rex, omnisque gens Burgundionum tunc temporis *k* Gotticæ legis viderentur esse cultores, filiis suis Christianæ & Catholicæ religionis cultui *l* deservire permisit. Qua lege percepta, illustris atque venerabilis Sigismundus puer, cum jam ad perfectam veniisset ætatem, tanta devotio circa ecclesias vel limina Sanctorum ipsum accendit, ut die noctuque in vigiliis, jejuniis & orationibus incessanter persisteret. Defuncto autem genitore suo Rege *m* Gundebado, licet incredula circa fidem Christi, omnis gens Burgundionum, una cum paucis Romanis (qui cum ipsis in Galliis, eorum moribus laniati, divertebant contempti) excellentissimum virum Sigismundum sibi Regem elegerunt. Qui accepto Principatu super Galliarum incolas, qualem se circa cultum divinum vel suis Optimatibus præbuerit, seu quæ illi in jejuniis, abstinentia, & eleemosynis liberalitas, in judicii severitate discretio fuerit, lectio subsequens edocebit.

l.

m. De patre mortuo in Regem adjumptus.

5 Itaque cum in talibus semper ipsius animus incessanter videretur esse intentus; sic de patriæ exercitusque sui salute videbatur esse solicitus, ut tamen velut apis prudentissima, aditum illum, per quem ad cælestia regna posset pervenire, requireret. Hæc vir Deo plenus in corde suo die noctuque pertractans, & non ab alio nisi a Domino nostro Jesu Christo, qui dixit, Qui receperit Prophetam in nomine Prophetæ, mercedem Prophetæ accipiet, præmium boni operis recipere cupiens; ita semetipsum circa Martyrum limina impendere conatus est, ut mercedem Martyrum accipere mereretur. Interea sortitus conjugio filiam Theodorici Regis Italiæ, ex qua genuit filium nomine Sigericum; hac mortua duxit aliam uxorem: cujus nequissimis deceptus consiliis, prioris uxoris filium *n* interfici jussit.

n. Alterum filium occisum.

Mat. 10. 41.

o. Agit pœnitentiam.

6 Postea corde compunctus, cum multa Sanctorum loca perlustrasset, pervenit in eum locum, qui Agaunum vocatur, ubi S. Mauritius cum suis sociis commilitonibus, pro amore Domini nostri Jesu Christi martyrii palmam accipere meruit: & tam itinere quam jejuniis fessus, meditabatur qualiter pretiosis Sanctis deservire deberet, ut eorum agminibus sociari potuisset. Tunc, non aliter nisi nutu Dei, ut credimus, Angelo muntiante ipsi revelatum fuit, ut ad instar cælestis militiæ psallentium choros institueret. Quo divinitus accepto consilio, sanctos atque Apostolicos viros consuluit, utrum salubriter cogitaret an non? Qua interrogatione inter se ventilata, sancti Antistites, licet *o* inusitatum opus, tamen Domino annuente unanimiter corroboraverunt.

C. Atque instituit chorus psallentium.

o.

7. Quod sanctum opus, servituris videlicet Dei, cum fuisset perfecte institutum, & confirmatum pari consensu omnium; quid adhuc superesset ei, qualiter cælestis patriæ regnum perciperet, devote exorabat, ut ei divina pietas ostenderet. Sed quia Dominus noster Jesus Christus laboris ipsius remunerationem diutius non patiebatur differri, ad palmam martyrii cum eatenus dignatus est vocare, ut Sanctorum Thebæorum Martyrum collegio, quorum se officio in Dei laudibus sociaverat devotione, paradisi quoque sociaretur amœnitate. Verum ne prolixior narratio lenti fastidium generet, ad beatissimam passionem, quamvis imperito sermone, veniamus.

Feredii in monasterium.

8. Igitur cum Franci plurima fere regna devastarent Galliarum, gentesque & urbes vehementer depopularentur, multitudo maxima Burgundionum se Francis sociavit. Tunc Sigismundus, videns se hinc inde coangustari, *p* Versallis montem expetit: ibique ad instar Eliæ Thesbitæ, quatenus crudelissimæ gentis barbarorum ferocitatem evaderet, singulariter habitare elegit: quia sibi imminebat discrimen vitæ, juxta illud quod egregius prædicator, de suis tribulationibus scribens, ait: Periculа in falsis fratribus. Tunc diversimode Burgundiones, necessitate magis quam voluntate, Francis ex integro se dederunt; promittentes quod sanctum virum Sigismundum, Principem suum, perquirerent diligenter, & eis vinctum traderent.

p.

2 Cor. 11.

habitum sumit.

9 Hac promissione audita sanctus vir Sigismundus, comperta eorum nequitia, cervicem capitis suis totondit, & se a Laicali vestitu in Religionis habitum mutavit. Qui dum in supradicto loco jejuniis & vigiliis maceratus quiesceret, ibidem pauci ex Burgundionibus ad ipsum convenientes, quasi causa amoris, ad sepulcra Sanctorum *q* perducere promiserunt. Cumque ad clausuras ipsius Agaunensis monasterii pervenissent agmina Burgundionum una cum Francis, ad instar Judæ traditoris, Burgundiones in eum manus *r* injecerunt; & vinctum catenis tradiderunt Francis eorumque Regi Clodomero: qui postea, divina exigente ultione, pro eadem re a Burgundionibus in prælio est interemptus. Tunc Franci, pertimescentes ne manus eorum effugeret, usque ad locum deputatum, sub alta custodia una cum conjuge & filius *s* Gystaldo; & Gundebaldo, vinctos ad locum, cui *t* Belsa vocabulum est, perduxerunt. Ibique puteum ab antiquis [effossum] invenientes, ut vesania crudelitatis suæ satiarentur, capitali sententia adjudicatum, jussu fratris Regis *u* Glodomeri, capite deorsum dimerso, cum conjuge & filiis in puteum jactaverunt.

q. & a sale prædictus asportat.

r.

E.

s. & in puteum projiciuntur cum uxore & filiis.

t.

u.

10. Ubi per triennium sancta corpora, in limosi gurgitis aqua illæsa jacuerunt: In quo nocturnis temporibus a sanctis viris divinitus lampas accensa, per totum illud triennii spatium, per quod ibi sancta corpora jacuerunt, visa est. Transacto autem triennio, sanctus ac venerabilis monasterii Sanctorum Agaunensium *x* Abbas, per Angelum admonitus in visu est, ut sacra corpora, sicut animæ eorum in cælestibus beatæ Legioni merentur conjugi, ita etiam eodem loco sepulturæ sociarentur. Vir vero Dei venerandus Abbas supradictus, angustia plenus, qualiter Dominicam jussionem impleret, nesciebat. Tunc ad Ansemundum Burgundionem, qui usque in diem passionis sanctis viris fidem firmissimam visus est conservasse, missos suos direxit, ut ad glorioſum Principem, Theodebertum Regem Francorum suam petitionem pariter & suggestionem deportaret, quatenus sancta Martyrum corpora ad Sanctorum limina Thebæorum deferri permitteret. Quam petitionem piissimus Princeps indulsit.

x. divina admonitione sacra corpora deferuntur Agaunum.

y.

z. sanantur febri laborantes.

11 Tunc cum magna admirationis veneratione, sancta eorum corpora de puteo extrahentes, cum psallentium choris Agaunensi monasterio, in ecclesia quæ est in honore S. Joannis Apostoli & Evangelistæ dedicata, dignissimæ sepulturæ tradiderunt. In quo loco tantas assidue virtutes Domini misericordiam cum fide precantibus præstare dignatur, ut si quis quaterno typo, id est morbo febrium *z* invasus, fideliter Sanctorum cineribus fuerit advolutus, statim integra sanitate recepta incolumis revertatur, Nihilo minus & reliquæ infirmitates, quæ genus hominum invadere solent,

solent, creberrime per Dei misericordiam, intercedentibus sanctis Martyribus effugantur, & infirmi ad pristinam sanitatem reducunt: adjuvante Deo & Domino nostro Jesu Christo, cui est honor, & gloria, & potestas, per omnia sæcula sæculorum Amen.

ANNOTATA.

a *Isidorus lib. 9. cap. 2. etiam credidit*, Burgundiones a Tiberio Cæsare per castrorum limites positos.

b Scandinavia *alias* & Scandia, *proprie censetur pars Daniæ regni Septentrionalis ultra Balticum mare. De Sede prima & vera Burgundionum, ex Plinio supra dictum.*

c Burgundici *nominis ratio potius ex antiquo Slavico seu Vindo idiomate est sumenda. Luitprandus lib. 3. cap.* 12 *asserit, etiam* Burgundiones domorum congregationem, quæ muro non clauditur, Burgos vulgo vocare, & *consentiunt Orosius lib. 7 cap. 22 & Isidorus supra.*

d *Ammianus Marcellinus lib.* 28 *scribit, Burgundiones a Valentiniano evocatos, prope Alemannos sedem fixisse, scilicet in hodierna Hassia. At* Lucio Comite, *anno* 413. *teste Cassiodoro in Chronico*, Burgundiones partem Galliæ Rheno conjunctam possederunt: *Marius addit* Joanne & Varana Consulibus *anno* 456 Burgundiones partem Galliæ, *interioris scilicet*, occupavisse, terrasque cum Gallicis Senatoribus divisisse.

e Gundiochus, *aliis* Gondiothus, Gundovicus & Gundericus, & *traditur regnasse ab anno* 452. *usque* 473.

f *Alia MSS.* licet invitati. Sicambrorum *autem gentem intellige* Francos, *sic dictos a terris quas in veterum Sicambrorum finibus tenuerunt, priusquam Mosam transire & in nostra Taxandria habitare a Romanis permitterentur. Idem infra vocantur* Germani, *quod lingua Teutonica Germanis communi uterentur, unde etiam Belgium nostrum* Germania inferior *appellatur.*

g *Illud bellum Marius describit, factum* Patricio & Hypatio Consulibus, *anno* 500.

h Mucutuna *dicitur Andreæ du Chesne lib. 1. Historiæ Burgundionum cap. 4. mutato forte cum veste nomine.*

i *Imo diu antea nupta fuit Chlodoveo, qui anno* 494. *invocato* Crothildis *uxoris Deo, vicit Alamannos.*

k *intelligit hæresin Arianam, Photinianam, & Bonosianam, qua erat ea gens infecta. Consule dicta ad Vitam S. Aviti* 5. *Februarii num.* 20.

l *Alia MSS.* cum filiis suis Christianos & religionis cultum Catholicæ visi sunt tradidisse.

m *Anno* 516.

n *Anno* 522.

o *Secundum hunc loquendi modum, omnino dicendum videtur, Psallentii a Sigismundo instituit rationem, ab eatenus nota diversam, & Angelica doxologia quam humana similiorem fuisse: quam similitudinem, & insitata rei novitatem præstare potest sola Officii numquam interrumpendi continuatio, tripartitum diviso monachorum cœtu, sicut de Acœmetis dictum, aliisque & aliis per vices succedentibus: Sed hoc non potuit nisi in numerosissimis Regiarum fundationum locis observari, qualia fuerunt SS. Marcelli & Dionysii monasteria, a Dagoberto & Guntramno erecta, sub eadem forma ut supra dictum. Idem ætate nostra S. Amandi Abbas Nicolaus du Bois facere cogitabat, ut* Laus perpetua *haberetur in suo, quod a fundamentis restauraret, monasterio. Sed res alias bene cogitatas impedierunt.*

p *Alias* Versalis: *vix dubito quin locus Lugdunensi Regiæ urbi propinquus fuerit. In proximo Dombensi Dominio est quidem locus* Versallia *dictus, & quatuor solum leucis distans: sed an eo loco mons sit nescio; si esset, in rem præsentem quadraret.*

q *Agaunum videlicet, tridui quadriduive itinere distans a Lugdunensi territorio & Dombensi Dominio.*

r *Ita Marius tradit anno* 523. a Burgundionibus traditur & in habitu monachali abductum.

s Gystaldus, *aliis* Sigladus, Gisgaldus, Giselades. *At* Gundebaldus, & Gundebadus *scribitur.*

t Belsa *seu* Besia *regio est in qua est Aurelianensis ditio.*

u *Jam diximus fratres eos fuisse Childebertum & Clotharium aque Reges. Gregorius ipsi Chlodomero factum tribuit.*

x S. Innemundum *dicunt Sanmarthani sub Sigismundo Rege præfuisse, & huic successisse* Ambrosium *istius nominis secundum. Nos neque nomen, neque Sancti titulum priB vis reperimus, neque annum quo secundus emersit.*

y Theodebertus, *filius Theoderici Regis Austrasiorum & nepos ex matre S. Sigismundi, forsan in Aurelianensi ditione post mortem Chlodomeris præfuit. De* Anisemundo, *autem Burgundione alibi nil comperimus: fuerit in aula Gundmari Regis potens.*

z *Glossema hoc, explicationis causa ab aliquo in margine additum, videtur* in *textum irrepsisse: neque enim simpliciter de febri, sed de quartana febri, videtur auctor voluisse intelligi.*

TRANSLATIO CORPORIS

controversia inter Pragenses & Imolenses.

1 *HAllenus satis certa, nec a quoquam in controversiam revocata, deduximus: de sacro capite Sancti Martyris facile etiam assentientur omnes, illud Praga in Bohemia haberi, Agaunoque allatum a Carolo* IV *Imperatore sub annum* MCCCLXVI. Sane anno Domini MCCCLXVIII die XVIII mensis Augu- E sti, honorabiles viri & Domini Wratigovius Decanus, Heinricus Thesauri, & Franciscus Decanus Omnium-Sanctorum, Canonici S. Ecclesiæ Pragensis, per Capitulum Ecclesiæ prædictæ, quoad actum infrascriptum, specialiter deputati, ad faciendum inventarium de Sanctorum Reliquiis, ornamentis, libris & aliis rebus ecclesiæ prædictæ, mandatum eis injunctum sunt fideliter executi, & sub Rubrica de Capitibus Sanctorum *num.* XXI *sic notarunt:* S. Sigismundi Martyris Regis Burgundiæ de puro auro, cum duabus coronis; quarum una est pretiosior, plena gemmis & perlis, quam pro capite hoc decorando donavit filia Imperatoris Marchionissa Brandeburgensis: altera est quoad pretium inferior, quæ diebus Dominicis ponitur supra caput S. Sigismundi. Est etiam una fibula deaurata pro pectore S. Sigismundi, ab eadem donata, habens 19 perlas, 3 sapphiros, 5 smaragdos, 7 palassios, 6 adamantes. *Hactenus inventarium, quod totum exhibet Thomas Joannes Pessina de Czechorod, Metropolitana D. Viti Ecclesia Decanus, nunc etiam Episcopus Samadriensis, in Hungaria, in Phosphoro septicorni, quem anno* 1673 *vulgavit de Majestate & gloria dicta ecclesia pag.* 467. *Neque de hujus capitis certitudine quisquam est qui contradicat Pragensibus. Pro reliqui corporis possessione Imolenses decertant; quos prius quam audiamus, producenda sunt ex parte Pragensium quæ pro illis faciunt.* *Caput SI Sigismundi Pragæ enumeratum extat.* *De corpore Pragam translato* F

2. *In Chronico MS. Benessii Krabicze de VVeitmille, Viri Illustris Familiæ, Canonici Pragensis & Archidiaconi Zatecensis, Scriptoris coævi, ista leguntur libro* 4., *ad annum* MCCCLXV. Eodem anno, coronatus est Dominus Imperator corona Regni Arelatensis, quod Romano subest Imperio, in civitate Arelatensi, cum maxima solennitate. Postquam igitur Imperator disposuisset cum Domino Papa negotia sua & Sacri Imperii, pro omni sua voluntate, recepta ab eo licentia, processit abinde cum omni jocunditate atque gaudio, & venit in Agaunum causa devotionis visitandi limina SS. Martyrum Thebæorum: ubi tunc temporis requiescebat pretiosissimus thesaurus, videlicet, Corpus S. Sigismundi Regis Burgundiæ: quod impetravit sibi dari, & attulit secum Pragam, & susceptum est processionaliter in ecclesia Pragensi in die B. Augustini. Quod quidem corpus S. Sigismundi magnis ibidem claruit miraculis, quæ fide dignorum sufficienti testimonio nobis relata, & coram nobis probata inferius describuntur. Et de his miraculis S. Sigismundi habetur specialis tractatus vel libellus in Sacristia *Scriptorum coævi Chronici*

Pragensi-

gitized by Google

A Pragenſi. *Ita ille qui tunc vivebat & hæc videbat, valde ſolicite notans quod Regnum illud Romano ſuberat Imperio. Verum, præterquam quod Arelatenſis civitas jam inde a tempore Friderici formam ac libertatem Reipublicæ ſibi arrogarat, uti nunc Imperii libera civitates; immediatum illius ac reliqua Provincia dominium Reginam Neapolitanam Joannam ſpectabat: quare cum hæc de iſto Caroli actu queſta eſſet, ipſe reddita facti ſui ratione, totum quod prætendebat jus ceſſit Ludovico Andegavenſi, fratri Caroli Regis Francia. Aſcenderat autem Arelate Avenionem Imperator, unde per Delphinatum & Sabaudiam iter habens verſus Helvetiam facile fuit in tranſitu Agaunum inſtrare.*

3 *Habemus antiqui Martyrologii Pragenſis apographum, ſcriptum circa annum* MCCCCLX, *ex antiquiori aliquo, annum quidem* MCCLIV *præferente, ſed novis identidem acceſſionibus auctо, pariſſimum occaſione Reliquiarum ſpectatiſſimarum complurium, quibus undique & ſtudioſiſſime conquiſitis eccleſiam S. Viti locupletavit prælaudatus Carolus. In hoc ſic auctо Martyrologio, iſta leguntur:* Civitate Sedunenſi natalis S. Sigiſmundi Regis, qui captus a Francis, cum uxore & filiis, in puteum demerſus occubuit. *Sequuntur deinde, quæ verbotenus inveniuntur excuſa per modum Rubricæ in Breviario Pragenſi Venetiis anno* 1517 *pag.* 361 *hoc tenore:* Cujus *ſcilicet Sigiſmundi*, corpus Carolus Rex de Avenione veniens in Octodorum, alias in Agaunum, in diœceſi Sedunenſi, magnis precibus & muneribus impetravit, & abinde ad Eccleſiam Pragenſem tranſtulit ſub anno Domini MCCCLXV. Qui quidem Sanctus Pragæ ſepultus maximis & inenarrabilibus claruit miraculis: ita ut ad ejus tumulum Pragam fierent concurſus de omnibus mundi partibus: & propter præclara & grandia miracula annotatus eſt cum aliis Patronis Eccleſiæ Pragenſis & regni Bohemiæ. Regina conjux Caroli Imperatoris prefati circumdedit caput auro puriſſimo & ornavit gemmis pretioſiſſimis. Hujus feſti ſit ſpecialis memoria in diœceſi Pragenſi, tam in Officio quam in celebratione, die ſequenti poſt Philippi & Jacobi. Quia cum per miraculorum magnitudinem ſit factus Patronus Bohemiæ, decens fuit ut ſpecialem pro ſe feſtivitatis habeat diem. *Hactenus Martyrologium ex eod; Breviarium Pragenſe, cujus Martyrologii originali primo appendix illa jam olim videtur adjecta, ſaltem ſub Imperio Sigiſmundi anteannum* MCCCCXVII, *quo graſſari in res ſacras incipientes Huſſitæ, augendi Sanctorum cultus ſuſtulerunt facultatem Imperatori Capituloq; Pragenſi, quibus, ut infra videbitur, cogitandum fuit potius, quomodo Sanctorum Reliquias in tutum ſubducerent.*

& Martyrologii auct. qui.

4 *Perſeverat hactenus ad diem* 11 *Maji cultus S. Sigiſmundi in Archidiœceſi Bohemica ſub ritu Duplicis ſecundæ claſſis, & recitantur tres Lectiones propriæ de Vita ipſius Sancti quarum ultima ita concluditur*: Sacri corporis reliquiæ, ad Agaunenſe templum delatæ, in eodem jacuere, donec a Carolo Quarto Cæſare Pragam advectæ, glorioſum ibidem tumulum invenere. *Joannes Dubravius Epiſcopus Olomucenſis libro* 22 *Hiſtoriæ Bohemicæ de hac tranſlatione iſta ſcribit:* Carolus poſtquam ex Italia rediit; & ex hoc itinere Agaunum divertens, ibi præter reliquias Divi Mauritii, corpus inſuper Sigiſmundi Burgundiæ Regis multis inclytum miraculis jacere cognovit; ibi inſtat oppidanos pro illo poſcere, tamquam populari ſuo, propter linguę Wandalicæ commercium: nec deſtitit incepto, quam illud impetrat, ſecumque Pragam cum maxima omnium veneratione apportat.

B Lectiones Breviarii Pragenſis

In Hiſtoria Dubravii

& Magnif.

5 *Wenceslaus Hageeius in Hiſtoria Bohemica ſub annum* MDXII *edita addit*, altare ad honorem S. Sigiſmundi ab eodem Carolo erectum fuiſſe, atque ipſum tam illud quam mauſoleum corporis ejus curaviſſe auro decenter exornari, & panno aureo contegi. *Prælaudatus Decanus, in eodem ſuo Phoſphoro texens Diarium reliquiarum in Pragenſi eccleſia aſſervatarum pag.* 180, *dicit quod ſanctum corpus* dictum in vigilia S. Wenceslai *id eſt*

AUCTORE G. H.

xxvii *Septembris*, devote & honorifice fuit in ſacello, in quo hodieque requieſcit, depoſitum, *neque per ipſum Imperatorem Carolum, de quo prælaudatus Hageeius ſic pergit loqui*: Cumque illi anno MCCCLXVIII naſceretur filius, *ob ſingularem erga S. Sigiſmundum affectum*, voluit eum in ſacro baptiſmate Sigiſmundum appellari, ac centum marcas argenti per Eccleſiarum Antiſtites in pauperes diſtribui, ut pro filii ſui ſanitate Deum deprecarentur. *Eſt hic Sigiſmundus poſtmodum etiam Imperator coronatus, qui idem fuit Rex Hungariæ, Bohemiæ, & etiam Rex Poloniæ diſignatus, ſed rejectus, imo & Marchio Brandeburgicus; qui dictum Marchionatum dedit Friderico Burggravio Norimbergenſi, in qua familia hactenus perſeverat. Simul cum hoc Imperatore Sigiſmundo (ſub quo cultum S. Sigiſmundi credimus vehementer auctum, aliiſque Bohemiæ Patronis æquiparatum) nomen iſtud celeberrimum manſit in omnibus vicinis regnis & provinciis: fuerunteque tres Reges Sigiſmundi in Polonia, & varii Duces ac præclari viri in dictis regionibus.*

ob nomen Sigiſmundi inditum Sigiſmundo Imperatori & Regibus

6 *Andreas Sanſajus, in Martirologio Gallicano de* S. Sigiſmundo *agens*, tandem, *inquit*, a Carolo IV Imperatore & Boemiæ Rege cum in Galliam venit, ſacratiſſimum ejus corpus pretioſo munere acceptum, inque Boemiam tranſvectum, Pragæ, in æde metropolitana ... eximia devotione & reverentia collocatum eſt. *Et hæc præcipua ſunt, quæ de corpore S. Sigiſmundi Pragam tranſlato reperimus. Addo ex litteris Thomæ a Czechorod Decani Pragenſis, ſcriptis* XXIV *Julii anni* MDCLXXIV. Corpus S. Sigiſmundi hodieque in Metropolitana Eccleſia, in ſacello honori ejuſdem Sancti dicato, in tumba marmorea ad primarium altare poſita eique contigua, ac ſuperne holoſerico rubro tecta, aliiſque ſericeis velis ornata, pie veneramur, ubi etiam lampas ardet perpetua. Caput Wenceslaus II Rex Bohemiæ dono dederat Sigiſmundo I Regi Poloniæ, fratri ſuo germano; quod modo ſervatur in Polonia, in urbe Poloyko, ſeu Ploſci (hæc ad dextram Viſtulæ ripam, inter Varſaviam & Turonium, ſita eſt) in Baſilica arcenſi, ſub titulo ejuſdem Sancti erecta, a Sigiſmundo III eidem Baſilicæ donatum, thecæ auri obryzi (ut ſcribit Starovolſcius ſcriptor Polonus, in Maſovia prope initium) incluſum, & plane regali munificentia, gemmis & lapidibus pretioſis exornatum. *Utinam nunc ſupereſſet ille miraculorum libellus, cujus meminit Beuſſius ſupracitatus: ſed, pro dolor! arſit cum incenſa ſacriſtia ac templo, vel inter manus hæreticorum periit: itaque optari facilius poteſt quam ſperari, ut ejus exemplar aliquod alibi extiterit, & in hunc uſque diem ſervatum veniat aliquando in lucem.*

E Caput in Polonia adſervatur

7 *Interim ex Georgii Crugerii noſtri inſigni opere de ſacris cineribus Regni Bohemiæ, & triumphis in eo Majalibus an.* 1669 *Litomiſſii vulgatis accipe, hæc pauca.* Inter cetera *S. Sigiſmundi in Bohemiam tranſlati miracula*, Sigiſmundi Hungariæ ac Bohemiæ Regis, tum etiam Romani cæſaris, ortus & nativitas computatur. Laborantis ad partum periculoſe Eliſabethæ Imperatricis capiti, Canonici Pragenſes venerandum S. Sigiſmundi caput appoſuerunt; & quia ex anguſtiis mortis ea cæremonia infantem regium expediverunt, ideo ipſi Carolus pater Martyris nomen in ſacro baptiſmate imponi mandavit. A filio poſt paulo ſoſpitator Burgundus convertit beneficium in patrem ipſum Cæſarem Carolo-ſteinæ (arx eſt, coronæ quondam & reliquorum cimeliorum Regni ſervatrix) ita lecto affixerat, quia afflixerat, morbus capitalis Carolum loci fundatorem, ut ex eo aſſurecturum deſperarent quantumvis peritiſſimi medici. Uxor Eliſabetha, experta proxime in filio ſuo Sigiſmundi Cælitis potentiam auſa fuit & in ſervando marito ejuſdem auxilium maximis donariis ſolicitare. Ut ergo præcipitantem in mortem ſiſteret divinitus, Carolo-ſteina Pragam uſque pedes Imperatrix Martyris ſepulcrum ſupplicabunda adiit, & ut obtineret ſanita-

F cum prius parturiret Imperatrix expediverint,

AUCT. G. H.

tem Cæſaris, Cæſarea omnino dona, duodecim aureas lances, cæleſti Adjutori præſentavit. Vix depoſuerat in ſacro tumulo dona ſoteria, ſuderatque cum lacrymis preces; cum Carolo eo ipſo momento redire vires, morbus cedere, ſanitas denique ex integro caput, cor, totum corpus occupare. Quapropter duodecim illæ aureæ lances liquefactæ, atque in coronam, quæ caput S. Sigiſmundi ornaret converſæ ſunt. Proſtiterunt deinceps ſacerrimæ Reliquiæ totius Regni venerationi, auro fulgidæ: & quas Reges Cæſareſque experti ſunt ſalutares, ab iiſdem centeni ſubditi, genus omne ſexuſve, depulſionem quorumvis morborum, poſtquam ſupplices expetiverant patrocinium, certis nimirum miraculis, impetraverunt. Propter hæc toc & tanta prodigia, feſtum Sigiſmundi Regis & Martyris ſolenniter in Pragenſi diœceſi celebratur. Ubi hæreſi poſtmodum regnante infrixit Bohemorum fides, Sigiſmundus, quia amplius ut per erat non colebatur, ſuam quoque ad neminem deinceps dexteram beneficus extendit.

tum alii plurimi ſe miraculorum reſpiſſe.

8 *His præmiſſis tranſeo ad alteram de corpore S. Sigiſmundi contendentium partem. Anno* MDCLX, *Romam petiturus, venimus Bononia Imolam ſeu Forum-Cornelii, ut antiqui appellabant. In ea urbe poſt alia templa luſtrata, etiam acceſſimus ad eccleſiam Patrum Olivetanorum, ubi affirmabatur nobis eſſe S. Sigiſmundi Regis Burgundionum ſacrum corpus, quod in ſacello ad chorum ſiniſtro, marmorea in tumba, ſuper altare elevatum, operculo ligneo elegantius celato atque inaurato tegebatur: & hoc ſuſtinebant ejuſdem operis Angeli, inauratis pradicti altaris gradibus inſiſtentes. Reducto autem velo, quod inter prædictos Angelos ſub hac lipſanotheca erat appenſum, legi poterat teſtimonium tranſlationis Imolam facta. Ejuſdem Divi brachium ad dexteram chori pilam adſervabatur in conditorio pereleganti, cui ex altero altaris medii latere imago Deipara Virginis miraculoſa reſpondebat.*

Imola in Italia etiam dicitur corpus eſſe,

9 *Ferdinandus Ughellus, tomo 1 Italia ſacra columna 687, in Litho Epiſcopo* XXXII *Imolenſi, iſta de S. Sigiſmundo habet.* Sedente eo Epiſcopo anno MCCCLXXV, Ubertus Abbas S. Mariæ in Regula, ordinis Benedictini, ſepulcrum reparavit, ubi Sigiſmundi Burgundionum Regis lipſana ſacra quieſcunt. Celebris eſt in facie ædis ſacello arca ex lapide non ignobili. Armatus Rex inſculpeus adſtat. Dextrum habet monachum genua flectentem cum Paſtorali, & codicem apertum manibus præferentem: ſiniſtra vero ſunt hæc verba:

cum hac inſcripſerunt

Sigiſmundus vocor, Rex Burgundionum
Chriſti Martyr noſcor ictibus eorum:
Devotis meis patientibus aufero febres,
De Auſonia Imolam me tranſtulit Abbas
Sepultus in terra. in hac me poſuit arca
Egregius Doctor Ubertus Novarienſis,
Cœnobii hujus Abbas, fundator, reparatorque
ſecundus. Anno MCCCLXXV.

Arca in capite & pedibus ſigna oſtentat, triplicem leonem, alterum alteri impoſitum, & diadema regium. In theca, qua brachium conſervatur S. Sigiſmundi, & ſolus digitus a brachio divulſus, ſcriptum legitur: Hic eſt brachium S. Sigiſmundi, MCCCLXXXII. Quo vero anno Imolam translatum fuerit corpus non inveni. Martyris diem celebrari ibidem VI Nonas Maji affirmat Secundus Lancelottus, libro 2 Hiſtoriæ Olivetanæ.

erat ibi feſtum 2 Maii.

10 *Hæc Ughellus, quorum aliqua exponit Petrus Laurentius Galeſius Olivetanus, in folio expanſo de Vita S. Sigiſmundi anno* MDCL *excuſo. Ac primo in inſcriptione non* Auſoniam, *ſicut Ughellus, ſed* Amſoniam *legit, aſſeritque eſſe civitatem Burgundiæ, apud Sonam fluvium, vulgo* Auxon *dictam: ſed hæc eſt* Auſſona *ad Arariim fluvium vulgo Saone, in confinio Comitatus Burgun-*

Auſſonam Burgundiæ civitatem eſſe dicit

dia, quatuor a Dola, quinque a Divione leucis diſſita. Sed quando, aut qua occaſione, aut num corpus S. Sigiſmundi ad illam delatum fuerit, nuſquam legimus. Deinde ſecundum Galaſſum Auſſona anno MCXLVI, Rodulphus Abbas, Ravennæ natus, qui poſtea fuit Epiſcopus Imolenſis, Eugenio Tertio Pontifici ſummo carus, Imolam detulit, & in Eccleſia ſua Abbatiali S. Mariæ in Regula collocavit, *Verum ſexennio ante, Bennoni anno* MCXL *vita functo ſucceſſiſſe Rodulphum Ravennatem in Epiſcopatu, ſcribit Ughellus, idem ſupra ait ſe de anno tranſlationis nihil invenisse.*

11 *Poſtmodum idem Galaſſus addit:* Anno MDCXXXII, *ex ligni ex aperta tumba*

feria ſexta majoris hebdomadæ, cum demolirentur ea, quæ in honorem & cuſtodiam ſanctiſſimi Corporis Domini noſtri feria quinta accommodata fuerant; & a trabe, quæ præceps & caſu ſepulcrum ſupradictum percuſſit, rima quædam ſatis æque patens contracta fuiſſet; ex ea nedum oſſa glorioſi Martyris, ſerico purpureo ſuperpoſita, immiſſo lumine, oculis patuerant; ſed inde etiam *ſuavis odor emanat:* odoris fragantia talis exivit, quam nardi, balſami & cujuslibet terrenæ ſuavitatis odorem longe ſuperaſſe & cæleſtem fuiſſe, teſtes quamplures examinati juramento depoſuerunt. Quorum etiam teſtimonio conſtat, oſſibus prædictis ſi brachii oſſa addideris, quæ in hac eadem ecclesia extra ſepulcrum argenteo vaſe clauduntur, *corpus ibi integrum* tot ea numero ac tanta eſſe, ut nihil fortaſſe deſit ex aliis, quæ integrum ſolent conſtituere corpus. Excipe tamen duo: Caput videlicet, quod anno MCCCLXV, ut referunt, a Carolo IV hujus nomine Imperatore *excepto capite & digito,* Pragam delatum, ibi nunc etiam ſumma Bohemorum veneratione colitur; & digitum, quem Smolenſchi (civitas eſt regni Poloniæ inter Lithuaniam & Moſcoviticum imperium) honorifice cuſtodiri ab ejuſdem civitatis Epiſcopo, dum anno MDCXVII Imola pertranſiret Romam, ad limina profecturus, audivimus. *Hæc Galaſſus. Verum Carolum Quartum Imperatorem dici integrum Corpus Aganni accepiſſe, & Pragam detuliſſe, ſupra oſtendimus.*

12 *Quid ergo in hac controverſia dicendum ſit, malumus ab aliis ulterius diſcuti & reſolvi. Hoc unum ſuggeri poſſet, elevatis de prima ſepultura apud Agaunenſes Sanctorum corporibus, atque per altaria diſtributis ac multa miracula facientibus, oſſa uxoris S. Sigiſmundi, in Burgundiam interiorem poſtea fuiſſe translata, poſtulante forſitan ſancto Rege Gunthramno; atque ea Auſtronenſi civitati obtigiſſe, ſed abſq; capite; unde poſtea eadem fuerint translata Imolam, creditaq; fuiſſe ipſius S. Sigiſmundi, dum ſcilicet diſtinctior memoria nominis minus noti ad nominis celebrioris fulgorem paulatim devaneſcit; & quia capite deficiente (quod Aganni manſit & cum corpore ſancti Regis dicitur Pragæ ſervari) deficiebat etiam argumentum diſcernendi ſexus. Cur autem id potius eſſe de corpore uxoris quam filii alterutrius ſuſpicamur? Quia ſcilicet brachium, quod Imolæ eſt, arguit corpus adulti plenæque ætatis; filii autem S. Sigiſmundi admodum pueri erant, annis aliquot poſt regni paterni initium ſive annum* DCXVI *nati, ſi eos ſecunda uxor peperit, ut eſt verosimile. Porro eadem virtus in ſanandis iis, qui febre ſunt correpti, calitus utrique corpori conceſſa fuit: hanc enim teſte Galaſſo, millies ac millies experti fuere Bohemi. Idem præſtat aqua Smolenſchi, quam Epiſcopus ipſe ſuper Digitum antedictum dederit fluere, & quam infirmis civibus ac Lithuanis quolibet anno diſtribuit. Imolenſes etiam pulverem, a Martyris ſepulcro ſubtiliter eraſum, aqua vel alio liquore miſcentes, potiunculam inde, implorantes ſalutem, devote ſumunt, & liberantur a malo, ſicuti quotidiano experimento vel miraculo declaratur. Hæc Galaſsus. Gloriosa S. Sigiſmundi memoria videtur obſcuſſe, ut jam inſinuavimus, veneration em uxoris, imo & filiorum interim omnes in Actis ſecundis appellantur* Martyres, *& Sancta* corū corpora *& in pervetuſto Martyrolog. Eccleſiæ SS. Timothei*

an corpus uxoris poſſet conſtare?

cujus digitus Smolenſi miraculis claret,

Vxor & filii etiam Martyres habentur.

A *mothei & Apollinaris de omnibus elogium tale ſolebat recitari*: Civitate Sedunenſi, loco Agauno, paſſio ſanctorum Martyrum Sigiſmundi Regis & uxoris ejus & duorum filiorum. *Hi infra in Actis* Giſtaldus *&* Gundebaldus *appellantur.*

rumex Conſtantia fuiſſe dicitur

13 *Uxoris nomen nullus antiquorum exprimit: Decanus Pragenſis in ſuo Phoſphoro pag. 499 enumerans reliquias*, quæ in ſacriſtia S. Michaelis ſervantur, pro faciliori ad eas acceſſu, dum ſolennioribus diebus, præſertim Patronorum, publice in ſummo altari aut alibi exponendæ ſunt; *nominat* caput S. Conſtantiæ, conthoralis S. Sigiſmundi Regis. *Sane quod pœnitentia inſigni, juxta mariti exemplum, & morte Chriſtiano animo obita, expiaverit crimen odii novercalis, meritoque etiam ipſa colatur ut Martyr, perſuadet indiſcriminata corruptio atque tranſlatio corporis, & communis oſſium aque ac aliorum elevatio: cui antiquum & omni exceptione majus teſtimonium habemus pag. 480 de anno* MCCCCXXI feria VI poſt feſtum

Hic caput Anſberti Prædic. SS. Tiburtii & Valeriani, *id eſt, die* XX *Aprilis cum littera Dominicalis eſſet* E, *adeoque feſtum ipſum die* XIV *recurrens caderet in Dominicam. Etenim tunc* Fr. Ulricus, Prior Provincialis monaſterii montis-Paracliti, alias in Ovvin, Pragenſis diœceſis, Ordinis Fr. Cæleſtinorum per Bohemiam, Nicolaus Supprior, & ceteri Fratres monaſterii antedicti, *per litteras ſuas in jam dicto Phoſphoro pag. 481. relatas, notum fecerunt*, quod ad monaB ſterium *iſtud* perſonaliter accedens honorabilis vir D. RaczKo de Byrzkovv, Archidiaconus Litomericzenſis ac Sacriſta in eccleſia Pragenſi, cum Reliquiis, quas propter tyrannidem wicleffiſtarum & Huſſitarum de eccleſia Pragenſi, de ſcitu & mandato & voluntate D. Sigiſmundi Imperatoris, & D. Decani ac nonnullorum DD. Canonicorum dictæ eccleſiæ Pragenſis abduci gnaviter ſub ſalvo conductu procuravit; eaſdem cauſæ rei ſervandæ in tribus ciſtulis clauſas, obſeratas, & ſigillo minori capituli Pragenſis ſigillatas depoſuit *diſtis Religioſis: inter nomina vero earum quæ deſcribi poterant, numeratur ab illis ibidem* caput Conthoralis S. Sigiſmundi, carens mandibula. *Denique pag. 524. in Appendice ad Diarium, ubi nominantur Reliquiæ Sanctorum, quorum dies feſtos in anno invenire auctor non potuit, ponitur* S. Gunebaldi Martyris pars inſignis, *eſſe de corpore unius filiorum S. Sigiſmundi haud temere ſuſpicaberis.*

14 *Tamajus Salazar Martyrologio ſuo Hiſpanico inſcripſit S. Sigiſmundum, ob triplicem Viccenſium in Catalania de eo traditionem ſive fidem. Prima dicitur eſſe, quod ipſe juvenis in vicinis montibus per biennium vitam eremiticam egerit: ſecunda eſt, quod duas imagines ſanctæ Crucis ibidem reliquerit, quarum alteram Narbonæ emiſſet, alteram ſuis manibus feciſſet: & hæ ſunt quarum inventionem deſcribis Domenecchus, eaſque in templo ad honorem S. Sigiſmundi conſtructo ait fuiſſe depoſitas. Tertia traditio ſtabilitur in Adverſarios Luitprandi, ubi n. 61 iſta legũntur:* Corpus S. Sigiſmundi Regis Burgundiorum & Martyris, ablatum ab urbe Seduno, ad tractum Barcinonenſem creditur delatum, & in monte Tesbiade depoſitum, quem montem Mauri voce decurtata vocant Monſeve. *Excipit Tamajus* caput Pragam a Carolo Imperatore delatum. *Verum integrum corpus Pragam tradi tranſlatum fuiſſe ſupra diximus. Potuerunt aliqua oſſa ſive S. Sigiſmundi ſive filiorũ aut etiam uxoris, ad locum præditum fuiſſe delata: atq. hac occaſione reliqua, nimia cum credulitate aut fingendi licentia, fuiſſe in vulgo recepta. Adverſaria ſub nomine Luitprandi hoc ſæculo fuiſſe protruſa, jam ſapius cum aliis viris eruditis oſtendimus: qui autem ea commentus eſt, videtur habuiſſe aliquid ex Actis, ubi n. 8. dicitur Sanctus* Montem periiſſe ad inſtar Eliæ Thesbitæ.

15 *Simili modo etiam alibi ſacra S. Sigiſmundi, aut uxoris, aut filiorum oſſa videntur in honore eſſe, velut ſi integrum corpus foret. Ita Paulus Morigius in Sanctuario Eccleſiæ & diœceſis Mediolanenſis, & Ughellus in Præfatione ad Archiepiſcopos Mediolanenſes, ſcribunt abſque ulteriore probatione, Mediolani in eccleſia Ambroſiana eſſe* corpus Sigiſmundi Regis & Martyris. *Probatio tamen &c.* Vide Appendi. pag. 769. col. 2. *Ita Guilielmus de la Croix, in Serie Epiſcoporum Cadurcenſium ait, tempore Stephani primi Epiſcopi, qui ſæculo* XI *exeunte floruit, ibi* condita corpora Sigiſmundi Regis geminorumque filiorum. *Præterea Chriſtophorus Hartmannus, in Annalibus Eremi Deiparæ Matris monaſterii in Helvetia, aſſerit ad annum* MCCCLIII Carolum IV Imperatorem dimidiatum S. Sigiſmundi Burgundiæ Regis caput obtuliſſe: *quod negare nolim revera factum fuiſſe, cum is e Gallia rediret in Bohemiam: neque enim novum eſt capita dici, quibus pars bona deſit; nihil autem nos cogit credere, ipſum quod Praga eſt plane integrum eſſe. Denique obſervo quod* duo Sigemundi *apud Hermannum Crombachium inter Urſulana Societatis Martyres pag. 653 numerantur, forſan a poſteris ita appellati, cum eorum nomina lateret. Potuit interim ejuſmodi nominis, a Sigiſmundi nomine vix abludentis, inſtitutio, occaſionem alicubi dediſſe, quo de eorum corporibus pervenerat aliquid, ut de S. Sigiſmundi Regis corpore id eſſe cenſeretur.*

AUCTORE G. H.

Venerat in Catalonia.

Cadurci

& in Helvetia.

DE SANCTO BRIOCO
EPISCOPO IN BRITANNIA ARMORICA.

G. H.

SÆCULO V VEL VI. BRiocum *ſive* urbs S. Brioci *in ea parte Britanniæ Armoricæ, qua vergit ad Oceanum Britannicum, inter* Maclovium *vulgo* S. Malo, *&* Trecorium *vulgo* Land-Triguier, *urbes ad Oceanum Epiſcopales ſitas, nomen debet* S. Brioco, *qui iſtic Epiſcopus in monaſterio a ſe condito vixit ac mortuus eſt: & ſolenni veneratione ut primus Briocenſis diœceſis Patronus colitur prima die menſis Maji: in qua totum Officium Eccleſiaſticum recitatur de S. Brioco, & per Octavam continuatur feſto SS. Philippi & Iacobi tranſlato in primam diem non impeditam feſto novem Lectionum. Eſt autem illud* Officium, Brioci anno MDCXXI excuſum, auctoritate Andreæ le Porc Epiſcopi Briocenſis; *qui* Lectiones proprias, *quas pro S. Brioci Vita damus, aſſerit* eaſdem in antiquiſſimis Breviariis haberi. Sed quoniam, *inquit*, non ea ſermonis erat puritas, quæ legentes non offenderet, recitantibuſque faſtidium non ingeneraret, quod erat inſolens & barbarum, germanæ Latinitati ſic reſtituere conati ſumus, ut & humilior non eſſet oratio, & ab Eccleſiæ lenitate non abeſſet. *Adjunxit hymnos, ſed ex ipſis Lectionibus delibatos, quos omittimus. Oratio autem propria talis eſt.* Beatiſſimi Confeſſoris tui atque Pon-

Cultus ac primi Patroni.

Vita ex Officio propria.

tificis Brioci, quæſumus Domine, precibus adjuvemur: in cujus meritis ſemper es glorioſus & vehementer glorificandus *Qua omnia &c.* Vide Append. pag. 769. col. 2. *Oratio.*

2 *Eadem Acta S. Brioci edidit Gallice Albertus le Grand, in tractatu de Vitis Sanctorum Britanniæ Armoricæ, additis hinc inde nonnullis: citat præterea Breviarium Leonenſis diœceſis in eadem Britannia Armorica, in qua aſſerit feſtum ejus celebrari* XXIX *Aprilis. Hinc forſan Sauſſajus tranſtulit ejus feſtum ad diem* XXX *Aprilis. Allegat idem Albertus Breviarium Coriſopitenſe; in quo tradit feſtum ejus celebrari die* II *Maji. Verum ad hanc diem primam Maji refertur ejus ſolemnitas in antiquis MSS. Caſinenſi S. Benedicti & Romano Ducis Altempſii, item apud Molanum & alios. At feſtum Tranſlationis Reliquiarum ad propriam Eccleſiam agitur* XVIII *Octobris, ex dicta die in alium non impeditum tranſlato Officio S. Lucæ Evangeliſtæ: cujus Tranſlationis hiſtoriam ex jam dicto Briocenſi Breviario ſubnectimus: juxta quod, tempus vitæ colligi deberet ex tempore Sedis & mortis S. Germani Epiſcopi Pariſienſis, a quo litterarum & virtutum ſtudiis eruditus dicitur, eidemq. a parentibus oblatus, necdum annum ætatis decimum agens: & poſtea ab eodem in Sa-*

Cultus ſp. 30 Aprilis

1 & 2 Maji

& 18 Octobris.

AUCTORE G.H.

cerdotem conſecratus, non diu ante eius obitum, qui contigit anno DLXXVI, ut dicetur ad hujus Vitam XXVIII. Majoribus admiſſis poſſet ſtatui, S. Briocum circa annum DL aut paulo ſerius natum eſſe: & quia attigit nonageſimum ætatis annum, mortuum eſſe circa annū DCXL aut etiam paulo ſerius.

tempus vitæ

3 Sanſſajus & alii nonnulli integro ſæculo ſeniorem faciunt S. Briocum, Anm pro S. Germano Pariſienſi ſubſtituunt Antiſſiodorenſem, qui colitur XV Iulii. Hinc ſuſpicamur in Actis antiquis, quæ maluiſſemus genuino ſtylo, quamuis barbaro, accepiſſe & dare ſimpliciter nominari Germanum Epiſcopum. Ipſa Claromonte in Arvernis apud Carmelitas Diſcalceatos invenienda, indicaverat nobis olim Ludovicus Iacob Carmelita, etiam libris editis notus Pariſiis. Dedit igitur operam ut ea inde nanciſceremur R. P. Ioſephus Ignatius a S. Antonio, Carmelita Diſcalceatus ex Toparchis de Robec: ſed reſponſum accepit, adeo antiquato & detrito charactere ſcripta eſſe, ut a nullo legi poſſint, niſi pauca hinc inde verba, unde ſenſus nullus haberi queat: impoſſibilem proinde deſcriptionem cenſeri. Interim veremur, ne pluribus poſt mortem Sancti ſæculis ſcripta, uti Armoricorum Sanctorum pleraque, multum habeant admixti ſurſuris, quod Officii auctor non ſecreverit, ſed annexerit. Etenim placere non poteſt, quod S. Briocus parentibus

non ſatis certum.

B idololatris natus dicatur, eoſque cum ſua Corriticiana gente deinde converriſſe ad fidem Chriſtianam. Britannia enim quæ quidem Romanis ſubdita redactaq; in Provinciam famoſo illo muro arcebatur a Pictis, erat tota Chriſtiana tempore S. Germani Antiſſiodorenſis, qui ad extirpandam Pelagianam hæreſim illuc miſſus cum S. Lupo Trecenſi, magnam ibidem reliquit ſui nominis æſtimationem, at vel hoc fundamento Sanſſajus aliique videantur inducti ad S. Briocum illius diſciplina adſcribendum. Tempore autem S. Germani Pariſienſis ingens quidem multitudo Saxonum ethnicorum effuſa in inſulam nova ibidem regna condiderat, quibus convertendis S. Auguſtinus & ſocii a S. Gregorio Papa miſſi utilem deinde impenderunt operam: ſed Britones, qualis Brioci ſaltem pater erat, perſiſtebant in avita fide, etſi eam fortaſſe aliqui inter barbaros remiſſius colerent.

uti nec Acta, quibus male dicitur e gentilibus natus esse ad fidem convertisse.

4 Quid igitur? Aliquam indaganda veritatis anſam præbere videtur gentis nomen, ex qua natus Briocus fuiſſe dicitur: quamvis ipſum quoque non abſque mendo ſit ſcriptum. Cereticam gentem in ea Britannia parte narunt omnes, qua Hibernia objecta fidem Chriſtianam ſemel acceptam ſemper retinuit, & Britonibus ceteris, Saxonum dominatu oppreſſis, perfugium præbuit: Coretanos etiam ſeu Coretavos fuiſſe ſcimus Britanniæ populos ſub Romanis, eamque tenuiſſe partem ubi deinde Merciorum fuit ampliſſimum regnum, ab oceano uſque ad Cereticos extenſum. Legimus deinde apud VVeſtmonaſterienſem, ad annum Chriſti DLXXXVI, quod Archipræſules Theonus Londonienſis & Thadiocus Eboracenſis, cum omnes eccleſias ſibi ſubditas ſolotenus deſtructas vidiſſent .... diffugerunt in Cambriam, cujus pars Ceretica erat: exemplum vero ſecutos ex Clero & populo multos, adeoque ex Coretanis ſeu Coritavis qui erant Thadioco ſubjecti, dubium nullum eſt. His autem poſitis habemus fundamentum duplicis de ætate & natalibus S. Brioci conjecturæ.

cum patrem ſaltem habuerit Britonem ex Cereticis vel Coretanis,

C

5 Prima eſt, ut S. Germano Antiſſiodorenſi in Britannia agenti & prædicanti, circa annum CCCCXXIX, fuerit a parentibus commendatus, ductuſque in Galliam, & uſque ad annum DXX vitam prorogarit: & tunc potius inter Coretanos quam Cereticos natum crederem Briocum fuiſſe; quia labores & famam S. Germani ad hos uſque pertigiſſe vix credo, cum nec Pelagiana hæreſios virus illuc penetrarit, utpote incultiores & ceteris Britonibus barbaros magis, licet Chriſtianos: quare nec de illis demandis ſolliciti poſt modum fuere Saxones. Altera conjectura eſt ut eunte ſexto ſæculo Briocus floruerit, aut ex Cereticis natus in Cambria, nunc VVallia, aut ex Coretanis ibidem exulantibus: veroſimilius tamen ex Coretanis ſi verum eſt quod Albertus le Grand, forte ex antiquis Actis, dicit, Eldrudam dictam S. Brioci matrem: hoc enim nomen Saxonicum eſt. Quidni enim Saxonica gentis mulier, & forſan adhuc ethnica, Carpo (ſic enim vocat Albertus) Britoni nupta, cum eodem Epiſcopum ſuum ſequente, migrarit ad Cambros, ibique filium Briocum pepererit. Tunc vero vixerit ille tempore S. Germani Pariſienſis: ſed quia hic nihil cum Britonibus ſcitur habuiſſe commune, potius quam illi credam commendatum fuiſſe S. Briocum, putabo in vicinam Hiberniam deportatū, communem tunc fere palæſtram litterarum tam Britonibus quam Gallis, poſtquam illuc fidem intulerat S. Patricius; ubi plures Germani ſeu potius Gormani floruerunt; quorum alicui puer datus in diſciplinam, & adultior in patriam ſuam reverſus, primum quidem inter conſanguineos utiliter laboraverit extructo ibidem cœnobio; deinde ad Armoricos trajecerit, quo tempore partem ibi aliquam Comes Rigual gubernabat; cujus atas ſi alioqui innoteſceret, certius aliquid de Brioco doceret.

vel in Hibernia ſecuti ſub aliquo S. Germano educatus, non Pariſio.

& adultior in patriam ſuam revers.

6 Ordini Benedictino ipſum Sanctum & condita ab eo monaſteria adſcribunt Arnoldus VVion, Dorganius, Menardus, Bucelinus in ſuis Martyrologiis, & Antonius Yepez in Chronico Benedictino ad annum 556. Verum Ioannes Mabillon, in Actis Sanctorum Ordinis S. Benedicti quos refert ad primum ſæculum Benedictinum, maluit eum inter Prætermiſſos collocare, quod, ut ante prænonuerat, monaſteria in Britannia Armorica, nondum paſſim Ordini eſſent ſubjecta. Ex dictis autem ſequeretur ipſo S. Benedicto, qui ſolum anno CCCCLXXX natus eſt, ſeniorem multo fuiſſe Brioco, ſi fuit Antiſſiodorenſis Germani diſcipulus: ſi autem in Hibernia poſuit vitæ religioſæ tirocinia, & in Ceretica monaſteria condidit; ejuſdem illa extiterint diſciplina, cujus alia ibidem a S. Davide Menevenſi extructa: idemque cenſendum de Aremoricis monaſteriis aliis, quotquot advecti e Cambria Britones ædificarunt.

an Ordinis Benedictini

E

7 Cenſent Saunarthani, circa annum DCCCXLV in dicto S. Brioci monaſterio conſtitutam fuiſſe Sedem perpetuā Epiſcopalem per Nomenojum, aliis Nemenojum Ducem beatum Britonum: cui anno DCCCLXII mortuo ſucceſſit filius ejus Herispoius, infra Hiſpodius dictus anno dein DCCCLXVI interfectus. Hujus tempore, ob infeſtationem Normannorum, corpus S. Brioci tranſlatum fuit ad monaſterium SS. Sergii & Bacchi, quod ſæculo Chriſti ſeptimo prope urbem Andegavenſem conſtructum etiamnum extat. In hoc monaſterio ſolennis aliqua poſt modum facta tranſlatio ita deſcribitur in charta ejuſdem monaſterii a Mabillone edita. Henricus Rex Anglorum, & Dux Normannorum & Aquitanorum, & Comes Andegavorum, omnibus ſanctæ Eccleſiæ Dei filiis ſalutem. Noverit univerſitas veſtra quod anno ab Incarnatione Domini MCLXVI & regni noſtri X, pridie Kalendas Auguſti, Luna XXX, die Dominica, me præſente tranſlatum eſt corpus S. Brioci Confeſſoris Epiſcopi in eccleſia B. Sergii, quæ eſt Andegavis, & honorifice repoſitum in eadem eccleſia, officium præbente Guillelmo Andegavenſium Epiſcopo, aſſiſtentibus Guillelmo ejuſdem Eccleſiæ Abbate, Guillelmo B. Albini, Hugone S. Nicolai, Guillelmo B. Mauri Abbatibus, cum multo Cleri populique tripudio, Guillelmus Omnium Sanctorum Abbas huic Tranſlationi interfuit, & Conanus Comes Britanniæ. Hæc ibi. De aliquibus S. Brioci reliquiis, anno MCCX ad propriam ejus Eccleſiam relatis, hiſtoria infra datur ex ſupra citato Officio S. Brioci.

Sedes Epiſcopalis Brioci ſtabilita.

Corpus ad Andegavum tranſlatum

Tranſlatio itidem facta an. 1360.

F

VITA

Ex Officio proprio Eccleſiæ S. Brioci.

1 BRiocus nobilis genere, ex gente a Corriticiana, non ſine alto Numinis conſilio, editus eſt. Ut enim futura viri ſanctitas ſigno portenderetur, apparet matri dormienti, nec minus erroris gentilitii quam noctis profundæ tenebris involutæ, e cæleſtibus ſpiritibus unus: qui eam de filio, quem Deo carum, divinis moneribus inſignem, Chriſtianæ religionis fautorem & propugnatorem paritura erat, admonet; eam amplius jubens a vana idolorum religione maritum ſuum decerrere. Obſtupeſcit mater: quæ ſibi ab Angelo credita commiſſaque fuerant ipſius beatiſſimi ſpiritus

a Pronunciatur ab Anglis parentibus

ritus jussu viro suo exponit. Qui nocte subinde tertia so-
per hæc convertit. lutus in somnum, Angelo sibi eadem prænuntiante fruitur, ab eo nonnihil infidelitatis insimulatus; quod suæ siquidem conjugi, quæ circa visionem non semel audierat narranti, fidem non habuisset. Recedente itaque Angelo & diluculo illucescente, amicis suis quæ viderat cuncta narravit. Statim igitur idola *b* quæ habebat universa comminuit, & pauperes dimidia bonorum suorum parte recreare cœpit.

b

2 Tempore a natura constituto mater sit puerpera. In-
puer exit ad vitam, fans cælesti monitu Briocus nominatur, qui cælestem & vere Angelicam vitam instituit. Mirum quam maturis moribus ætate nondum matura extiterit, quam senilem animum in juvenili corpore monstrarit. Nam neq; cum coævis ineptire, neq; nugas pueriles agere, sed ad meliora festinare cernebatur. Cum autem annos, quibus ad bonas artes puerilis ætas informatur, attigisset; mater ejus,
traditur erudiendus S. Germano Ep. Parisien. mandati quod prius ab Angelo acceperat memor, Briocum B. Germano Parisiensi Antistiti credere satagit eru-
C diendum: sed pater eum domi continere contendit: ne sacris initiaretur, quem fortunarum suarum heredem relinquere optabat. Interim Angelus, quod divinæ voluntati suam opponeret, parentem arguit: & ut Germano filii sui institutore utatur, præcipit.

B 3 Nulla mora, dantur puero comites, qui eum ad D. Episcopum deducant: cujus limina cum jam propius urgeret, adest Germanus qui Deo plenus, quis puer, quo ex
liberatur vinculo alba columba, sanguine & patria, quantum in orbe Christiano jubar, quam sublimis sacri Evangelii propalator foret, prædicit. Ecce autem dum Briocus sanctum Antistitem salutat, & ad ejus pedes demissius inclinatur, albæ cujusdam columbæ species advolare, & sacro Brioci vertici insidere visa est. Hospiti exinde recens accedenti congratulatus est sanctissimus Præsul, idem magister & hospes. Dici vero vix
imbuitur doctrina & virtute. potest quam brevi tempore bonas artes, laboris improbitate & bonitate ingenii, puer Briocus adeptus sit. Nec minus pietatis operibus quam optimis artibus invigilabat. Cum enim nondum decimum ætatis annum excederet, res suas, quantulæcumq; essent, vel ad vestes quibus corpus amiciebat, egenis distribuebat. In quibus illud celebre & ad memoriam insigne, quod cum die quadam vasculum hausturus aquam deferret, occurrerunt quidam
leprosis donat vasculum. leprosi, eleemosynam ab eo petentes: ille, intimo cordis dolore ex hominum miseria commotus, urnam (cum nihil aliud haberet in promptu) leprosis dedit. Agitur idcirco
aliud divinitus accipit. Briocus reus apud Germanum, tamquam rei suæ & monasterii temerarius profusor. Quid faciat pius adolescens
C in tam ancipiti rerum angustia? Procumbit ad altare, fundit preces & lacrymas, interim vasculum æneum miræ pulcritudinis videt divinitus allatum, quod magistro suo porrigit.

4 Acerrimos hominum hostes aptissimis armis juve-
dæmonis vis hostis elu-dit: nis & strenuus miles afflixit, carnem assiduis jejuniis, dæmonem crebris orationibus. Quapropter cum aliquando quemdam probum & egregium juvenem horribili idolo & spectro improbus spiritus terrefecisset, necnon invasisset; unus omnium Briocus fudit belluam & liberavit adolescentem. Eodem tempore quidam juvenis, cui spina pedi infixa miros cruciatus infligebat, præsentem Brioci opem efflagitavit, cui sanitatem brevi oratione & aquæ lustralis aspersione feliciter impetravit.
fovet pedem spina læsum.

5 Agebat annos obeundo Sacerdocio maturos, cum duo sacrorum ordinum candidati B. Germanum Antistitem conveniant, quorum explorato captu tertium cum
conferuntur Sacerdos ipsis ordinat Briocum. Affulget interea divinæ benevolentiæ non vulgare argumentum: nam dum inauguratur Sacerdos, & sacra Pontificis manus ordinandorum capitibus imponuntur, e summo templi tholo columna ignea
columna ignea appa-ret. Brioci cervici infixa visa est. Divinus ille Spiritus, qui hanc famuli sui ordinationem signo suo comprobat, simul intimo sapientiæ lumine & insuetato caritatis fervore pectus ejus cumulat. Quo fit ut post non multo monitus ab Angelo, iter in patriam, magistro valere jusso, cum uno comite meditatus sit, parentes alios; non paucos Gentilium errore captos ad fidem Christi conversurus. Jam ad littus maris accedebat, cum navem ibi adversa
prædicit malacian maris: tempestate per septem continuos dies remoratam, nautasque mœstos invenit, quos sic amice consolatus est: Consolite, amici, eras simul navigabimus, æquor, Deo dante, mitescet.

ex MSS.

6 Altera die Briocus navem conscendit, solvit portu
navigat in pas. sum: vento secundo & tranquillo mari: verum ecce delphines & ingentes belluæ navem circumstant, fluctus excitant, & exiliunt quasi nautas voraturi. Pallent omnes, unus omnium Briocus alios imperterritus confirmat, & precibus suis catervam immanem avertit. Fruuntur tandem optato littore, ex quo Briocus una cum comite lætus paternam domum pervenit. Tunc vero parentes ejus lautum
facit fe-mur fractum: & opiparum convivium celebrabant, quod singulis quibusque Januarii Kalendis consueverant instruere. Agebantur per multos dies ludi profani, personabant ædes canticis, ducebantur choreæ; in quibus dum insolentius quidam exultaret perstringit sibi femur, & luctuosis clamoribus vociferatur. Inde campus Brioco aperitur impios & nefarios ritus Paganorum objurgandi, & astantes omnes, ad fidem, reddita ex tempore viro sanitate, convertendi. Contigit eodem tempore ut puer quidam, canis rabidi morsu in furorem actus, linguam suam dilaniaret, cum alia sibi aliisq; nocendi præcepta esset occasio. Ad Briocum, cujus fama meritorum jam late per provinciã invalescebat, adducitur, quem digito in os ejus inserto sedat & sanat. His peractis, septiduanoq; indicto jejunio; parentes ceterique Corriticiani vetus gentilitium abdicare, fidem amplecti, & doctrina fidei præmissa baptismoque suscepto totos se Christo mancipare.

g

& morsum rabidi ca-nis

curat & malum.

7 Fide per universam provinciam propagata B. Briocus templa in honorem Dei & sanctorum locis opportu-
templa ædificat: nis curat ædificari: ipse vero templum in vasta quadam solitudine conficit, ubi cum plurimis Religiosis diu noctuq; Deo deservit. Hoc diabolus ægre ferens, modo terret operarios in fabricam templi incumbentes, eorumq; uni, dum ligna secat, pollicem præscindit, quem Briocus
pollicem amputatum restituit. virtute divina restituit: modo sanctum ipsum vultu horrendo verbisque & clamoribus importunis aggreditur, quem tamen despicit & a se suisque procul amandat. Urgebat aliquando fames universam provinciam: quapropter multi inedia compulsi confluunt in monasterium: quos Briocus humaniter excipit, reficitq; panibus, quot in Fratrum alimoniam residui sunt. Verum Deus hanc eleemosynam ubere annona & ad proximam fertilitatem sufficiente compensat.
in fame pabula mirus alitq; f

8 Nocte sacra Pentecostes, cum forte post expletum officium in choro lenis supor eum invasisset, admonitus fuit
Angeli mo-nitu in Ar-moricam di-rigitur. ab Angelo, ut minorem Britanniam peteret, novo pietatis & eruditionis suæ lumine eam conspersurus. Paruit Deo, & ductis secum centum sexaginta octo comitibus vela fecit: navis vero in medio cursu obsistente diabolo sistitur, cujus conatus Briocus frangit. Rapitur deinde navis celeri fuga & in littore Armorico conditur. Ut terram tenuerunt, *d* locum monasterio fortiuntur, quod brevi Fratrum piorumq; Armoricorum opera consurgit & perficitur. Interea pestis ingens Corriticiam universam labefactabat, cui fugandæ accitur Briocus, cujus adventu purgatur aer luesq; penitus extinguitur. Mox igitur ad Fratres suos reversus revisoq; monasterio, quo patriam repetens excesserat, ad fidem & pietatem disseminandam alio sedem mutat, & ad eam soli Armorici partem, quæ postea de ejus nomine Briocensis dicta est, cum octoginta quatuor viris appellit. Ibi Comitis *e* Rigualis liberalitate, primum oratorium in valle nemorosa juxta fontem amœnissimum, non procul a flumine quod in portum Cessonium influit, deinde monasterium in ædibus ipsius.

d monasterium condit.

pestem pellit:

e aliud mo-nasterium extruit.

Co-

AUCTORE G. H.

Comitis ab eodem ſibi tum ſanguinis tum redditæ ſanitatis gratia conceſſis ædificavit.

9 Floruit ibi Briocus Pontificali dignitate, floruit miraculis & inſigni pietate. Itaq; poſt nonageſimum ætatis ſuæ annum, videns ultimum ſibi vitæ diem inſtare, Fratres univerſos convocat, quos piis & ſapientibus verbis exhortatus eſt: tum indicto & ſervato ab omnibus ſex dierum jejunio, ſacris Eccleſiæ ſymbolis præmunitus, migravit ad Dominum. Non citius autem exceſſit ſpiritus, quam corpus exanime domum totam ſuaviſſimo odore, per id temporis quo inhumatum jacuit, complevit. Eo die Marcanus vir probus & religioſus ſe, Deo ita concedente, vidiſſe animam B. Brioci in cælum, quaſi columbam a quatuor Angelis, aquilarum ſpeciem referentibus evectam, teſtatus eſt. Eodem ipſo die Simanus, vir etiam religioſus & S. Brioci diſcipulus, tunc Corriticianus incola, ſe per ſomnium ſcalam ad cælum uſq; productam, atq; per eam magiſtrum ſuum, præeuntibus & ſequentibus Angelis, aſcendentem vidiſſe retulit. Quapropter cum hac viſione permotus in minorem Britanniam properaret, eique dæmon in puppi ſub media nocte dormienti ſpiritum præcludere vellet, ille nominato & invocato Brioco liberatus eſt. Multa ſunt & illuſtria miracula, quæ Deus ſervi ſui Brioci meritis, ſive quis nomen ejus B inclamaret, ſive ad ejus tumulum quis accederet, edidit. *f* Hinc eſt quod multus honos ejuſdem *f* corpori, in baſilica SS. Sergii & Bacchi prope Andegavum collocato, in hodiernum uſq; diem habitus ſit.

ob merita, fuis viſus ut cælum ferri.

claret miraculis.

ANNOTATA.

a Corriticiana gens, *male in Hibernia ab aliquibus locata, pro* Cereticis *vel* Coretanis *Britonibus accipienda eſt.*

b *Patrẽ aut gentẽ S. Brioci ſciſſ: idolis addictã non credimus.*

c *S. Germanus ſedit Pariſiis an.* 555 *aut ſequenti uſq. ad an.* 576, *quo mortuus; & colitur* 28 *Maji.*

d *Traditio eſt appuliſſe ad portum* Trecorium, *ubi dein urbs Epiſcopalis* Trecora *ſeu* Trecorium *conſtructa eſt.*

e *Le Grand ſcribit hunc Comitem* Rigualem *primo obſtitiſſe, verum morbo occupatum deſtitiſſe, & dein ſanatum præſtitiſſe favorem.*

f *Eo translatum inter annum* 862 *&* 866, *quo præerat Triſpodius Britanniæ, ut ſupra monuimus, & infra habetur.*

HISTORIA TRANSLATIONIS

Anno 1210. 1 ANno ſupra milleſimum ducenteſimo decimo, Philippo Gallorum Rege, & Petro in Epiſcopum Briocenſem cooptato, translatæ ſunt Reliquiæ Beati Brioci in Eccleſiam ſuam Briocenſem. Novum Antiſtitem novus ardor inceſſit, pium Parentem & Patronum ſuæ diœceſis religioſe colendi. Quapropter vocato Fratrum ſuorum C Collegio, uno eorum ore diſcit corpus ſanctiſſimi Præſulis in Eccleſia SS. Sergii & Bacchi, in ſuburbio Andegavenſi ſita, conſervari, nullumq; aliud B. Brioci monumentum ſibi relictum fuiſſe, præter cymbalum & infulam. Hoc audito pergit Rev. Pater Andegavum, aliquid de ſacris Reliquiis rogaturus. Sed ut in agendo prudentiſſimus erat, ne repulſam pateretur, prius Epiſcopum primoteſq; Cleri Andegavenſis ſupplex adit, ut Cœnobiarcham Cœnobiteſq; SS. Sergii & Bacchi convenirent; favorem & opem quibus quiſq; valebat adhibituri. Audiunt omnes: & venerabilem Epiſcopum in Cœnobium deducunt. Adveniente itaq; craſtino horaq; Capituli, ipſe tanto ſepore tantaq; urbanitate ſermonem de divina Scriptura inſtituit, ut ſi vel majorem monaſterii partem petiiſſet, volentes conceſſiſſent. D

Petrus Epiſc. Briocenſis

adit Epiſc. Andegavenſem

dein Abbatem & monachos SS. Sergii & Bacchi,

2 Finito ſermone, Abbati primiſq; monaſterii Patribus mentem ſuam aperit Epiſcopus: adjiciens inſuper quod ſi voto ſatisfeciſſent, Briocenſem Eccleſiam firmum deinceps perpetuumq; fœdus cum ipſo monaſterio percuſſuram, mutuas & auxiliares manus præbituram, & Abbatibus defunctis tamquam Epiſcopis ſuis juſta perſoluturam. Secedit interim Abbas, rationem cum Fratribus initurus: agebatur enim dubie, veritus primum ne iram B. Pontificis, corpus ejus integrum & tale tot ſeculis ſervatum iminuendo, in ſeipſum provocaret: deinde indignum eſtimabat tanti Præſulis voto non obſecundare. Re ſerio & mature cogitata, vox omnium fuit, Pontificis animo ſatisfaciendum: verum ne tumultus excitaretur in monaſterio, placuit rem ſecreto peragere. Dum itaq; finito Matutino Fratres dormitorium petunt, Abbas Patreſque rerum conſcii, albis amicti, capſulam argenteam, ſacrum pignus concludentem, e ſummo altari, præſente Epiſcopo, deponunt; qua aurificis ingenio & labore aperta, ſuaviſſimus odor aſtantes perfudit. Tunc apparuit beatiſſimi Pontificis corpus cervino corio incluſum, ex quo venerandus Abbas brachium alterum, duas coſtas, & cervicis nonnihil detraxit deditq; Epiſcopo Briocenſi. Reperta fuit etiam in eadem capſula tabula marmorea, in quam litteris aureis hæc inciſa fuerant: Hic jacet Corpus Beatiſſimi Confeſſoris Brioci Epiſcopi Britanniæ, quod detulit ad baſilicam iſtam, quæ tunc temporis erat capella ſua, Yliſpodius Rex Britannorum. E

reſerio pensitat & conſiderata,

eruptæ S. Brioci

accipit brachium, coſtas & cervicis

3 Epiſcopus Petrus pretioſum munus in loculo decenti reponit; ſacræq; ſarcinulæ ſtudioſus, ſuum pignus apud Theſaurarium Andegavenſem familiarem ſuum deponit. Mane autem facto, voti ſui compos effectus, audita Miſſarum ſolennitate patriam cogitat, & ſe ſancti depoſiti vigilantiſſimus cuſtos ad iter accingit. Per id igitur temporis Andegavenſis Antiſtes beatiſſimi Præſulis Reliquias uſq; ad portas urbis longo & eleganti totius Cleri ordine proſequitur. Cum autem de nocte Epiſcopus Petrus ſomnum caperet, aſtitit ei B. Briocus multa luce circumfuſus, Cura, inquit, cura Fili mi, ut membra mea cum honore in mea Eccleſia recipiantur. Monitis ſancti Præſulis bonus Præſul obtemperans, nuntios præmiſit qui Clerum cunctumq; populum Briocenſem paratos juberent, ut luce Divo Lucæ ſacra ſancti Patroni plebem ſuam viſitantis Reliquias honorifice exciperent. Parantur univerſi occurritq; numeroſa & læta multitudo; atq; inter alios Comes Alanus, qui cum ſacras Reliquias in Eccleſiam deferret, ac limen ejus pulſaret, ita exilire & moveri cœperunt intra loculum ſuum, ut certo conſtiterit, gratiſſimum eſſe beato Pontifici membra ſua eum in locum afferri, qué vivus plurimum dilexerat. F

cum ſolenni apparatu deferuntur,

quæ ad prioratum Sancti Briocii translatæ ſunt Gallicè

G. H.

DE S. THEODULPHO ABBATE S. THEODERICI IN ORREMORUM MONTE.

SUB FINEM SÆCULI VI.

ACta S. Theodulphi *duplicia habemus, alia ex codicibus MSS. monaſteriorum Boniſontis in diœceſi Remenſi, & Clarimariſci prope Audamaropolim, atque alio noſtro, usi & ex quodam MS. Regine Succiæ, ſignato n.* 1456, *quæ omnia contulimus cum editione Lucæ Acherii inter Acta Sanctorum Ordinis Benedictini ſæculo primo, & Hiſtoria Eccleſiæ Remenſis a Flodoardo conſcripta: nam ex hiſce Actis pleraq; inſerviit.* 1 *cap.* 25 *Alia habemus Acta ex MS aliquo noſtro & aliis MSS. Trevirenſis Carthuſiæ & Nicolai Belfortii. Fuerunt hæc prius multo copioſius conſcripta, ex iiſq; alia nitidius efformata, quæquia apud Lucam Acherium legi poſſunt omittimus, ut ante magno labore collata, & alia ut antiquiora ſolum damus, forſan adhuc ex aliis plenioribus Actis decerpta. In Mſ. Trevirenſi annectebantur iſta quæ infra damus de S. Theodulpho Trevirenſi, ab hoc Remenſi plane alio: cum eo tamen hic conjungendo, ut diverſitas illa clarius appareat.*

Acta duplicia habemus ex Mſs.

antiquiora damus.

2. *Floruit S. Theodulphus ſæculo ſexto, & nonagenarius e vivis exceſſit: in juventute Clericatui adſcriptus ſub Eccleſiaſtica profeſſione vixit, dein in monte Or, in monaſterio* S. Theoderici, *vulgo* S. Thiery, *prope urbem Remenſem monachus effectus eſt, ſed num a S. Theoderico ac ab ejus ſucceſſore admiſſus, dubitatur. Mortuus eſt enim S. Theodericus circa an.* DXXXII, *ad ſepulturam delatus a Rege Francorum Auſtraſiæ Theoderico ſub S. Romano Epiſc. Remenſi ſucceſſore S. Re-*

Tempus vitæ & obitus

S. Remigii: Sanctus vero Theodulphus, cum annis duobus supra viginti monachus terram colu isset, in Abbatem electus est, & in senectute magna sub finem dicti sæculi videtur vita functus, bisce Kalendis Maji: quo die memoria ejus inscripta est MSS. Martyrologiis, Remensi Ecclesiæ SS. Timothei & Apollinaris, Trevirensi S. Maximini, Leodiensibus S. Lamberti & S. Laurentii, Bruxellensi S. Gudilæ, his ubique verbis. Remis depositio S. Theodulphi Presbyteri, *quæ eadem leguntur apud* Grevenum *& Molanum in Additionibus ad Usuardum, item apud Galesinium, Canisium, Ferrarium, Vionem & alios. Menardus* Abbatem *appellat, uti etiam Sanssajus: qui deinde dicit, quod ob splendidiorem Apostolorum coronam, id est propter festum SS. Philippi & Jacobi hunc diem sibi vindicans*, transitus *S. Theodulphi Remis* colitur die sequenti, *quo die plures de S. Theodulpho Trevirensi agunt. De monachatu ejus legatur Carolus le Cointe ad annum* 833 *num.* 56. *Interim ipsius monasterii Prior infra citandus asserit, primum fuisse Adalberonem Archiepiscopum, qui istic Benedictinos collocarit, eque manifesti erroris putat convictum Trithemium. Fladoardi tempore, Clerici ibi, non monachi erant.*

3 *Primus quem legimus S. Theodulpho honoris aliquid detulisse, fuit* Sonatius *Episcopus Remensis, qui an.* DCXXXVII *obiit, & testamento suo (quod Fladoardus lib.* 2 *cap.* 5 *exponit) legavit* argentum, ad sepulcrum Domni Theodulphi fabricandum vel exornandum. *Corpus tamen primum sub Adalberone Archiepiscopo fuisse de terra elevatum, adeoque decennio post mortem Fladoardi, habent quadam monasterii MSS. narrantia S. Theodorici elevationem. De hac suo tempore videbimus: de Theodulpho mox contrarium ex ipso Fladoardo patebit: interim quod ad honores eidem in ipso monasterio delatos attinet, doceri de iis potest aliquid ex Actis S. Rigoberti Remensis Archiepiscopo, datis* IV *Februarii, ubi ejusdem translatio describitur, & aliquoties mentio fit S. Theodulphi. Cum enim dictum esset, quomodo anno* DCCCLXIV *ad monasterium Theodorici delatum sit corpus S. Rigoberti ab Archiepiscopo Hincmaro; dicuntur num.* 7. tres candelæ unius quantitatis accensæ sub nomine S. Theoderici, S. Rigoberti, & S. Theodulphi. *At Hincmari successor* Fulco, anno Sedis primo, *Christi* DCCCLXXXII, in ecclesia felicissimæ Mariæ Dei genitricis & perpetuæ Virginis, decenter almos collocavit duos Christi Confessores, Theodulfum & Basolum hinc & inde, medium autem B. Rigobertum, *ita ibidem dicitur num.* 11 *& eadem transcribens Fladoardus lib.* 2 *cap.* 15. *sub finem addit:* Ecclesia S. Dionysii extra murum civitatis, Canonicorum Remensium studio sumptibusque restructa, ibidem, cum B. Theodulfi pignoribus, honorifice venerantur illata, *scilicet S. Rigoberti & aliorum ossa: quod ab Heriveo Archiepiscopo factum tradit idem Fladoardus lib.* 4 *cap.* 13 *his verbis:* Remis ecclesiam in honore S. Dionysii constructam consecravit; ubi & membra Sanctorum, B. Rigoberti Episcopi & S. Theodulphi, servanda tradidit, *utique jam pridem elevata de terra, ut supra insinuavimus, in portatili arca collocata.*

4 *Sedit Heriveus ab anno* DCCCC, *usque ad* XXII *secuti sæculi* X, *cujus tempore* Hungari Gallias ingressi, cædibus, incendiis ac rapinis pene cuncta vastarunt, ipsumque monasterium S. Theoderici flammis exusserunt, *uti testatur Fladoardus lib.* 1 *cap.* 26, *in Chronico ad annum* DCCCCXIX. *Hac occasione est verosimile etiam ipsius S. Theoderici corpus illatum in urbem, & ad eamdem forte S. Dionysii ecclesiam, in quam Heriveus transtulerat SS. Rigobertum & Theodulphum. Interim Trevirense quoddam MS. omnia confundens, SS. Theoderici & Theodulphi corpora ipso eodem tempore dicit esse Trevioris translata; & his etiam paulo post eversis, latuisse, donec anno* MCXL *corpus S. Theoderici reperti proprio restitueretur loco ab Adalberone Archiepiscopo, anno autem* MCCXL *corpus S. Theodulphi inveniretur. Etenim uno eodemque tempore, ut ex Cantipratano constabit, inventum est Treviris ejusdem S. Theodulphi corpus & fratris ejus Theodorici, & utrumque Treviris manet: sed diversum ab iis corporibus quæ Remis in honore erant. Manifeste autem se prodit falsitas figmenti, quo hi Treviros dicuntur translati; dum constat Treviros prius ac sæpius ab Hungaris vexatos quam Remos; hos vero nec usquam ab iisdem fuisse; & nisi jam Remis fuisset corpus S. Theodulphi, ingruentibus hostibus eo ferendum fuisse; sicuti tunc factum de corporibus SS. Basoli & Remigii scribit Fladoardus lib.* 2 *cap.* 3. *& lib.* 4 *cap.* 21. *Simili figmento ex alio Trevirensi MS.* legitur apud Mediolanum (*imo* Mediolacum) sub quibusdam versibus, quod S. Liutwinus Præsul Trevirorum & Remensium, *idemque fundator Mediolacensis monasterii*, corpus S. Theodorici & S. Theodulphi in ecclesia S. Eucharii posuit: *obiit enim S. Liutwinus, juxta Brouverum, anno* DCCXVIII, *quando sepulcra quidam in honore erant, sed necdum forte elevata corpora.*

5 *Accedit quod, ut annotat Mabillon*, anno DCCCCLXXVI, Lothario Rege præsente translatio *ex urbe ad monasterium celebrata, solenni ritu quotannis* XV *Aprilis cum officio* proprio hactenus commemoratur. Deinde vero, ob pestem anno MC ingruentem, una cum S. Theoderici Abbatis corpore per vicos circumpositos delatæ sunt reliquiæ S. Theodulphi, ac postmodum anno MDCXXIX, Anna Austriaca felicis memoriæ, Regis Christianissimi Ludovici XIV matre præsentiam suam dignanter exhibente, theca argentea includuntur, excepo capite quod anno MDCLVII in argentea effigie compositum est. *Hæc Mabillon, quibus similia invenio in epistola quadam, anno* MDCLV *data a Theodoriciani monasterii Priore R. D. Joachimo le Comtadi, ad quemdam ex Ordine Prædicatorum virum eruditum, Treviris agentem: in qua addit, translationem novissimam factam esse ab Episcopo Catalaunensi, scilicet Henrico Clause, cum Remensis Archiepiscopus Gabriel a S. Maria, eo anno mortuus, aut in extremis ageret aut necdum successorem consecratum haberet; adfuisse autem Athanasium Mongin, Visitatorem Congregationis S. Mauri Franciæ Provinciam*; & inventum esse corpus S. Theodulphi integrum, ossaque omnia suis quæque locis decenter composita, excepta carne quæ incinerata est reperta. *Deinde MS. Legendarii parte* I *docet, quod* Abbas Ramboldus loculos duos novos, anno Christi millesimo centesimo, fieri fecit: in quibus eorumdem Sanctorum pignora sacra collocavit, *forte post pestem eorumdem circumlatione repressam, ex elemosynis vicatim collatis.*

6 *In altero deinde ejusdem sui Legendarii tomo reperisse ait idem Prior, quod*, cum in pago Catalauno ad Teslam, qui milliari uno distat a monasterio, lues inguinaria maximam hominum partem absumpsisset; illi qui restabant Abbatem tunc Radulfum supplices accesserunt, & rogarunt, quatenus Sanctorum Theodorici & Theodulphi localos processionaliter ad locum infectum & circumcirca perferri permitteret: quod cum factum fuisset, Sanctorum meritis & precibus omnis continuo morbus cessavit. Ex quo tempore in locis vicinis ad eosdem Sanctos populi devotio plurimum aucta fuit, ita ut pagi aliqui S. Theodulphum (Gallice Saint Thion) in patronum singularem sibi delegerint. Sciendum quoque, in monasterio nostro, ab antiquissimo tempore usque in præsens, singulis annis, Paschæ die altera, processionem valde solennem institui, in qua feretrum ejusdem S. Theodulphi pientissime circumfertur, ad eamque maximum semper concursum fieri omnis generis hominum. *Hactenus ille, sed Gallice scribens: qui si ipsa Latina Legendarum verba nobis exhibuisset, in iisque Ramberti Abbatis nomen cum anno* MC *conjectum; certius judicaremus errorem in Catalogo Abbatum apud Sammarthanos*, ubi Raimbaldus *an.* MLXX *rexisse, successisse an.* MLXXVIII *Rogerius, huic porro anno* MLXXXVIII *Radulphum dicitur, & usq; ad* MCXII *vixisse. Quod si annum ex sua conjectura adjecit Prior, minus eris existimare pestem anni* MC, *cujus meminit Ma-*

Mortis ejus memoria in fastis est.

Corpus in suo monasterio honoratur

altera mensis num. 864.

de Reliquis S. Mariæ Bis.

in S. Dionysii monasterio.

Treviris ipsum unum quam fuit.

sed rursus in monasterio an. 976 *& 1104.*

novo theca inclusum an. 1629.

quod sub Abbate Radulfo sex ab hinc annis inguinariam repressit.

A *Arabilon, ejus ipsum quæ a Priore vocatur inquinaria & novas sub Raimberto capsas annis pluribus citius fuisse confectas.*

VITA

Ex veteribus MSS. codicibus.

PROLOGUS.

Laudum sanctissimæ Trinitati

1 BEatæ, benedictæ, glorioſæque Trinitatis natura una eſt, ſed ſine diſcretione; opus trium Perſonarum unius, & unius trium: Eccleſia quippe Catholica Patrem confitetur eſſe Deum, factorem cæli & terræ, viſibilium & inviſibilium; & Filium 1Cor. 12.11 eſſe Deum, per quem omnia facta ſunt; Spiritum ſanctum quoque eſſe Deum, de quo Apoſtolus, Omnia, inquit, operatur unus atque idem Spiritus, dividens ſingulis prout vult. Et Pater in voce ſonuit, Filius in homine, Spiritus ſanctus in columba apparuit. Sed videſne quod natura unitatis communicat ſingulis indiſcrete omnia, & concordia trinitatis cooperatur in ſingulis propria? In officiis vero Ecclesiæ, Spiritus ſanctus gratias dividit, Filius miniſtrat, B Pater operatur: de quibus pauca dicenda ſunt ad evidentiam eorum quæ ſequuntur. Fides, ſpes, caritas, & ceteræ virtutes, gratiæ vocantur: quoniam fidelibus a Deo gratis dantur. Quarum quidem donum ſimplex eſt: quoniam non danti, ſed accipienti ſuffragatur. Effectus vero duplex; quoniam dum accipiens eas proximo miniſtrat, ejus ſalutem & augmentum ſuæ virtuti operatur. Earum dona perſonæ Spi- 1Cor. 12.8 ritus ſancti Apoſtolus apte attribuit, Diviſiones, inquiens, gratiarum ſunt, idem autem Spiritus: nam Spiritus ſanctus ſpiritalitas & ſanctitas Patris & Filii eſt, & creatrix gubernatrixque omnium Trinitas, hominem condens, ſpiritalitate, id eſt, rationabilitate; & ſanctitate, id eſt, ſimilitudine ſua eum 1Cor. 12.7 inſignivit. Ipſe quoque Apoſtolus gratiarum miniſtrationes perſonæ Filii convenienter annotavit: Diviſiones, inquiens, miniſtrationum ſunt, idem autem Dominus. Nam filius hominis homo factus, miniſter circumciſionis, nec miniſtrari ſibi, ſed miniſtrare voluit. Et quoniam natura eſt patris ut filiis 1Cor. 12.6 ſuis benevolentiam impendat; conſequenter idem Apoſtolus, perſonæ Patris operationes adſcribit; Diviſiones, C inquiens, operationum ſunt, idem vero Deus. Diſtribuit 1Cor. 12.28 ergo chariſmata Spiritus ſanctus, miniſtrat vero ea Filius per adjutores. E item. Pro Chriſto legatione fungimur. Operatur autem ea Pater in nobis filiis, dum ex donis ad merita, ex meritis autem ad beatitudinem nos perducit. Indiſcreta tamen operatio Perſonis eſt, quibus identitas eſſentiæ inviolabilis eſt.

ejus donis collaborant, qui erant Sanctorum educ.

2 Cum ergo chariſmata virtutum proximis noſtris, adjutores Dei & Vicarii Chriſti, doctrina & operatione miniſtramus; profecto, ut ex donis ad meritorum augmenta proveniant, eos animamus. Cum vero vitam illorum, qui ex meritis beatitudine donati ſunt, ad excitandam fidem eorum ſcribimus, & ſcribentes laude attollimus; proculdubio ſalutare poculum, quo ſpiritali deſiderio inebrientur, illorum ori apponimus. Hujus autem ebrietatis lætitia tunc maxime in eis convaleſcit & innovatur, cum revoluto temporum curriculo, annua vel feſta dies, qua beatitudinem adepti ſunt, celebratur. Fit enim frequens concurſus ex devotione fidelium, reſonant choris alternantibus pſalmi & laudes hymnorum, recitantur Spiritus ſancti gratiæ, id eſt, virtutes, quas gratis diſtribuit Sanctis, ex menſura ſibi placita & ex virtutibus, prout vult diſtributis, procedentia merita. Quibus omnibus hinc juſti proficiunt; hinc rei, nexi- D bus peccatorum gravati, interventu ipſorum precantur a delictis abſolvi; orant alii ut lanentur infirmi, genitorum vita continuetur, natorum ſoſpitas comitetur; temporum tranquillitas, pax diuturna rerumque neceſſariarum optata ſuccedat affluentia. Quoniam ergo ex charismatibus (ut dictum eſt) profluunt Sanctorum merita; ex meritis non modo beatitudo provenit, ſed & in vita eorum & in morte ſtupenda fiunt miracula. Quorum alia malinas *a* æquiparant immenſitate, ledones alia numeroſitate, alia rivulis conveniunt paucitate, quę ex ſcriptorum provenit negligentia vel raritate. Peritioribus ergo nautis alta relinquentes, rivulum ejus tranare cujus porticum incolimus, eodem mentium noſtrarum [imbecillitatem] ſuſtentante, id eſt, pauca geſta & miracula ſcribere ſatagemus: ut ad portum ejus, id eſt, beatitudinem, pervenire valeamus: cujus amatoribus ſtylus noſter, etſi incultus, importunus (ut reor) non erit, ſi modo vera narrare ſtuduerit. *b* E

b

ANNOTATA.

a *Ad Vitam S. Herueiandi* 25 *Martii num.* 14 *diximus ex Beda*, Omnes curſus maris in Ledones & Malinas, id eſt, minores & majores æſtus, dividi: *pleniorem rei explicationem ibi vide.*

b *Pleraque hujus Prologi in MS. Trevirenſi contracta, bona pars etiam omiſſa ſunt.*

CAPUT I.

Prior pars vitæ, miracula ante dignitatem acceptam patrata.

3 SIcut topographia docet, ſinus Aquitanicus a flumine Ligeri protenditur uſque ad Garumnam fluvium: ex quo ſinu, ſicuti a majoribus noſtris accepimus, ortus fuit vir Domini Theodulphus, ex orthodoxis orthodoxus. Qui ab ipſis cunabulis, ſecundum nomen ſuum *a*, Dei dulcedine perfuſus, & Dei dulcedini infuſus eſt: ut evidenter clareret quod non fortuito, ſed divinitus, hoc vocabulum ſortitus ſit. Effulſit proſapia ſua, velut radius ſolis ab excelſis montibus, aulicorum Optimatum generoſitate, Præſulum dignitate, monachorum religioſa humilitate: cujus proſapiæ alteram partem, ſcilicet aulicorum procerum pompam, ut Sanctus poſthabuit; alteram imitatus eſt & moribus excoluit. Nam inter ru- *pure litteris imbuitur* dimenta pueritiæ ſtupendus erat geminus vigor mentis ejus, quo præduce honeſtati majorum ſuorum jam unicbatur, & litterarum ſcientia coætaneos ſuos præibat; & notandus erat greſſus corporis, index religionis, qua velut ex lineari ſucceſſione ingrediebatur. *b* F

b

S. Theodulphi in Aquitania nobili proſapia ortus a

4 Adoleſcentiam ingreſſus, pudicitiæ labem velut ictum ſcorpionis abhorrebat: ad quam tamen occaſio non minima offerebatur, ex natalium hereditaria dignitate, quam ephebus prudens jam frequentare cogebatur. Super quibus multum diuque cum deliberaſſet; tandem coma capitis depoſita, pompæ natalitiæ abrenuntiavit; & paludamento Curiæ abjecto, diſcipulus effectus eſt Eccleſiaſticæ profeſſionis.

deinde in cœnobio Montis Or monachus

5 Poſtquam parentibus orbatus eſt, facultatibus ſuis Chriſtum veſtivit; & affines cognatoſque poſtponens, de patria ſua, ut Abraham, exivit. Erat ea tempeſtate montis Or eccleſia, velut arbuſcula recens, plantata & inſerta gnari cultoris induſtria. Nempe B. Remigius, ex demonſtratione Angelica, plantaverat; integerrimus vero nivei pudoris cuſtos Theodericus, collateralis & coadjutor, eodem jubente, inſeverat. Hanc vir iſte ſanctus, ceteris quas per-

Digitized by Google

A peragrarat aptiorem sibi judicans, e ingressus, humilitatis habitu recepto, studuit competens propositum assumere. Quoniam ergo extremæ dementiæ esse judicabat, monachum habitu, non actu, profiteri: voluit abjectissimæ servituti subjugari, rastro scilicet humum fodere, & vomere aratri terram proscindere. 2 Thess. 4. 10. Legerat siquidem Apostolum Thessalonicensibus intonantem, Qui non vult operari, nec manducet; Psal. 127, 2. nec minus illud Psalmistæ, Labores manuum tuarum manducabis. Hac intentione flagranti Theodulpho, commisit Pater cœnobii juvencos binos: cum quibus ipse agriculturæ insudavit bis undecim annos. Cujus duris laboribus, pro variis scilicet passionibus aeris & commotionibus temporum, studemus annectere quiddam, gestum divinitus & memoratu dignum. Placuit enim illi, cui nil impossibile est, isto annorum spatio, juvencos ejus nec ætati cessisse, nec lassitudine defecisse. Et quod non minus mireris, ipse cum duobus iis, infatigabilis cum infatigabilibus, opus rurale exercebat, quod alius quilibet cum quatuor vel sex sive octo perficere vix valebat. Denique adeo intentus erat labori, ut, cum paulum aratro indulgeret mora fugæ nescia, d rastro manuum insisteret. Quodque non minus est stupendum, cum diem totum intensus labori continuasset; & vespertinus ab agro rediret, psalmis & hymnis insistebat solicitudine non remissiori: adeo ut frequentur unam, frequentius duas insomnes noctes ultroneo labori adderet.

6 Interea mundus quidem, qui semper sinistrum arbitratur quicquid dextre accidit, ista hominis non sani capitis esse judicabat; cum his potius agricolis dominari ille ex progenitorum usu debuisset. Nonnulli tamen quibus mens sanior, quousque peccatoris non movebat manus nec pes superbiæ, ejus reverentiæ deferebant. Quorum diversorum judiciorum divinus tandem intuitus, quæ veriora essent, inopinato indicio comprobavit. Nam die quadam, cum ex agricolarum consuetudine a loro boves solvissent, ac tempus esset domum redeundi; inter cœnobium & villam Melsigiam, incubuit necessitas aratri corrigendi. Ob hoc, deposita quam collo ferebat sarcina ruralium utensilium, stimuloque spineo terræ infixo, qui annorum multorum intervallo exaruerat, prout oportuit, agricola sanctus aratri correctioni opportune incubuit. A qua surgens, domum expetivit, stimuli spinei forte, imo divinitus, immemor, quem solo infixerat. Mira res! Idem stimulus, sub eadem nocte, altis terræ visceribus radicem infigit, gemmis turget, foliis dilatatur. Volvuntur tempora, & eadem spina excrescit: redduntur anni, & robore suo invalescit, factumque circumquaque innotescit. Tabescit super hoc hostis antiquus invidia, qui sede sua Protoplastum privavit per vetitam arborem; & nunc viatorem quemlibet mittit, cujus securi succidit spinam comantem. Sed ut parens propter gestum amisit paradisum; sic ille cum ultimo securis ictu oculorum perdidit visum. Ecce lampas pridem contempta apud cogitationes divitum, candelabro imponitur: & qui laboris ejus utilitatem, ut locustæ Ægypti, corroserant; nunc rumore cordis submoto, virum Dei extollunt & humilitati ejus optant conformari.

7 Inter hæc, dum spina comans & annosa necdum ruisset succisa, laborum viri Dei annus vicesimus secundus volvebatur: cum ecce Montis Or Ecclesia suo Pastore viduatur. Is reverentissimo Patri Theoderico successerat, & ei de quo scribimus præceptor accesserat. Quo medius excedente, clerus, monachi, & plebs universa concurrunt, & quem spina dignum testabatur, loco regiminis inthronizant. Quasi enim tiro rudis recenter erueretur sæculo, priore ab mundo conversione arctiorem sumit, & jam prioribus laboribus ruris duriores claustri insuescit curas; omnibus prædicans præcepta salutis, convertensque eos qui deviaverant per anfractus lubricæ carnis, & revocans ac reducens ad viam pascuæ paradisi semper florentis. Erat namque quietis impatiens, & sicut ad opera manuum indefessus extiterat, ita se in divinis exercens, in nullis sibi parcebat. Nam in oratorio suo, mox ut horarum audiebatur signum, Fratribus exoccupatis occurrentibus, occurrebat una & laudes concelebrabat: sed ut duplex esset meritum, quasi nihil ante solvisset, eadem indefessus vota iterabat. Fabricaverat namque Ecclesiam e in honorem S. Hilarii Confessoris Christi: in qua duplicabat cursum officii sui & laboris. Quod si quis pertæsus laborum ejus, protulisset illud illius notissimi auctoris dictum,

Quod caret alterna requie durabile non est;

sibi parcentium ethnicorum remissioni consuluisse testabatur. Si vero illud alterius.

—— Nil sine magno
Vita labore dedit mortalibus ——

suæ intentioni competere dicebat.

8 Dum autem clam mundo cuncta ageret, non aliter quam ut soli Deo placeret intendens; Deo tamen non aliter placuit, nisi ut cultorem suum mundo palam faceret, antequam æterna ei tribueret. Eo enim curam Pastoralem sortito, & ideo ab agricultura cessante; villa Colobrosam incolentes, aratrum ejus sustulerunt, & in Ecclesia sua suspenderunt; & donec vorax flamma, impellente inimico, eamdem Ecclesiam concremavit, ibidem suspensum religionem eorum augmentavit. Nam quisquis dolorem dentium patiens ex eo assulam præscidisset, ac per eam de loco doloris sanguinis quantumlibet parum fluere fecisset, extemplo sanitatem consequebatur: quod beatissimi viri meritis fieri nulli dubium videbatur. Hæc autem beneficia, non modo audita, verum & a nostrum quamplurimis sunt visu approbata, & ab iis qui sanabantur promulgata. Ceterum Melsigienses combusti aratri irreparabile damnum primo visceraliter doluerunt; deinde loco ligni, invidia diaboli excisi, domum ædificant; & victoriosæ f Crucis signum in ea figunt & ei dedicant.

Membra sui capitis apodixim sic imitantur,
Excidio ligni dum per lignum medicantur.

ANNOTATA.

a *Sæculi sui flyum etymologia hæc sapit; quando in usu erat singulas syllabas propriis nominis captare, ad significationem fingendam quæ placuisset, uti hic fit, divisio sic nomine,* Theo-dul-fus. *Interum ipsum totum ac vere Theutonicum, ex* Theod *&* Hulf, *interpretatur* Auxilium populi, *seu* Populi auxiliator: *quod non vacat pluribus probare.*

b *In MS. Trevirensi ista similitudo interponitur*: Sicut plerumque nonnullos mortalium naturaliter pugiles videmus aut cursores, & antequam exteriori disciplina imbuantur caudicos vel cantores; ita iste prius quam plenæ formaretur ætatis robore, vel qua imbuebatur litterarum scientia, coætaneos suos præibat naturæ tuæ ingenti industria.

c *Idem MS.* Ingressus est, & regiæ sæcularis penitus oblitus, dignitatem natalis sui humilitate despexit, & ultimæ servitutis famulatui ibidem se subjugavit, rastro humum fodiens, & aratro arva scindens.

d *Apparet* rastrum *hic sumi pro ea aratri parte, qua manus prehensa arateri pro gubernaculo est*: Stivam *Varro & alii Latini scriptores vocant: idem vero* rastrum *proprie appellant dentatum ad glebas frangendas instrumentum, cujus usus est postquam est aratro proscissa humus.*

e *Extat etiamnum illa ecclesia, vici S. Theoderici parœcialis, S. Hilario sacra, inquit Mabillon.*

f Crucem *fuisse* lapideam *& adhuc conspici, asserit Mabillon: sed versus hi indicant fuisse* ligneam. *Forte, in loco excisæ arboris, de qua supra, erecta Crux lapidea perseverat: nam hæc intra ecclesiam, loco aratri, posita est, & pridem videtur perusta.*

A EX MSS.

CAPUT II.

Miracula a Sancto Abbate patrata: pius excessus e vita.

9 ANte fores basilicæ, quam idem Sanctus in honorem S. Hilarii fundaverat, puteus est montem incolentibus valde necessarius, cujus altitudinem pedum centum esse perhibent. a Animal grunniens dum discurrit juxta, in hunc ruit; illo nimirum agente, qui ruinæ princeps est. Conturbati montani accurant, Sanctum Dei cum suis accersunt, & quid facto opus sit discutiunt. Quid tamen agerent? semel illapsum adhuc transnans, aquarum violentia paulo post absorbendum, non erat facile revocari; & eo absorpto atque corrupto, fontem suum dolebant inquinari. Hac difficultate pius Pastor permotus, asylum petit, extra quod nemo securus est: asylum dicimus Dei auxilium, quo nos tutari debemus, quando deest hominum. Rex miranda! Extendit manus, oculos cælo inserit; volat justi oratio, ictu oculi ocior; valet oratio, omni gladio ancipiti penetrabilior. Nam citius dicto, aqua profundi excrescens, summas putei oras supergreditur; & animal illæsum ante pedes Sancti famulante unda reducitur. Monachi vero in stuporem versi, gratias egerunt Deo, qui tantam gratiam contulerat suo fidelissimo servo.

a *Porcum in puteum lapsum emergit.*

10 Quodam die, non longum a Monasterio iter agens, reperit agricolam, suum jus transcendentem, & publicum iter aratro proscindentem. Quare justitiæ cultor, quod erat veritatis reticere nolens, Injuste, inquit, o homo, quod juris tui non est, sed plurimorum, tuis usibus deputas. Dixit, & quo intenderat, gressum inflexit: sed obstinationem cupiditatis non emollivit verbo, assertor veritatis. Expletis pro quibus abierat, regreditur: & eadem via ingrediens, aratorem negligentem & inobedientem reperit. Surdum auditorem sanctus vir increpat: & propius astans, manuque sancta caput rustici attingens, per illud obtestatur, ne publicum iter arandi ulterius ei cupido subrepat. Manus vero ejus a capite viri semota, pars tacta instar lanæ candens apparuit, & tali canitie insignitus est quamdiu mediis interfuit. O virum plenum Deo: qui decalvare hominem noluit, sed signo facti hujus insignivit! ut appareret causa ejus inobedientiæ non modo illi, sed & successuræ ipsi familiæ. Nam eadem parte capitis qua canuit, successio ejus tota canere visa est, quamdiu ex ea quisquam superest, vel supersuit.

a *aratrum publicum movens sustrat.*

b *& nullus ejus capillus ejus albescit.*

c

11 Juvenis quidam, dum negotio suo intentus nemus pertransiret; ibi, ut assolet frequenter fieri, ramus arboris oculum ejus percussit. Nulla ex hinc dabatur requies misero super miserabilis punctionis dolore, nec spes erat de visus recuperatione: donec unum arbitratus est sibi fore remedium, si pro se oraturi hujus sanctissimi viri adiret cœnobium. Venientem ad se clementissimi cordis lenitate Pater excepit & consolatur: ac qualiter possent tortiones ejus annullari, torquendo seipsum meditatur. Ex divina ergo inspiratione, docet eum venerationi Sanctorum insistere, loculos eorum inquirere, & coram eis orationum libamina offerre, altaria deosculari, & cetera devotionis munera explere. Non segnis ille auditor, locullis Sanctorum & velaminibus altarium sanctum oculum involvebat, & Christi servus interim pro eo orationi insistebat. Ut autem faciem lacrymis perfusam levavit a pavimento; juvenis oculus curatus est momento eodem, fugato totius doloris impedimento. Qui ut dignum erat, Deo gratias in suo famulo referebat, & cum gaudio ad propria reversus est. D

altera ejus tortio sanatur.

12 Cœpit interea Sanctus idem prophetiæ spiritu insigniri; Super quo cum suis temporibus plurima dederit indicia, ex iis unum apponimus. Austrasiorum primores, negotiis regni exigentibus, Francorum Regi miserunt legationem; qua functus est quidam non extremus eorum, quem vocabant Offonem. Is ea tempestate confidebat in virtute sua, & in divitiis suis gloriabatur. Ingressus itaque cœnobium viri Dei, patrocinia Sanctorum, altaria singula circumiens, expetebat. Tunc vir sanctus labore vigiliisque confectum b corpus quantulacumque somni requie forte recreabat. Ille vero Austrasiorum causidicus bile conteritur, typoque superbiæ ignitus limat c circumstantes, indignans quasi Abbas præcurrere debuisset sibi occurrendo. Itaque amaro animo discedebat in Sanctum Dei, convitia evomens, & se illi facturum multa mala comminans, prout ira consulebat. Indigne abeunti cumulus igneus additur: puer enim occurrit, & intimat potentissimam equum ejus mortuum esse tam subito, ut nemo quivisset subvenire. Nuntiantur hæc Abbati: qui statim ad barbarum hominem properat accedere, & cum irato blanda quaque solito more profari, animos efferos mitigare, convenientia famulari. Ad orationem invitat, monet spem in Deo ponere, super equo non turbari, sed cum beato Job datorem omnium Deum laudando gaudere. Basilicam Christi Confessoris Hilarii subintrant simul (jam enim Sanctorum ceterorum pignora lustraverat) ac redeuntes medio itinere fixæ Cruci genua flectunt, & dant orationem. Cum ecce, Spiritu sancto suggerente, vultu converso ad barbarum necdum super damno suo fedatum, sic ait; Noli turbari; quoniam super equi tui, ante fores oratorii stantis, incolumitate debes potius gratulari. Sr, ut disposueras, furibundo animo discessisses; equi cadavere nobis invitis residuo, emolumentum nullum reliquisses.

b

c *Legatum ira commotum.*

Et equum ante mortuum viderat Sanctus filius.

14 Non adhibet dictis fidem Austrasius; præsertim cum toto corpore turgidum equum & mortuum viderit ipse idem, licet jam magnificare incipiat gratia comitis sui. Cum ecce nuntius occurrit, vix eloquens præ gaudio miraculi, & prophetiam unius probat, alterius fidem firmat. Sic legatus, Theutonici furoris exuta immanitate, animi corporisque gestu condigne humiliatus, Audieram, inquit, te præcipuum cultorem Christi ideoque veni ut cognoscerem, & orationibus tuis me commendarem: nunc autem oculis intueor, vix media ex parte facta tua mihi fuisse intimata. Cui beatus ille. Non ascribas, inquit, meæ pusillitati: sed age gratias divinæ largitati, & Sanctos venerare qui tibi possunt auxiliari. His & hujusmodi monitis instruxit hominem, & abire permisit benedictione confirmans, & perseverare in bonis exoptans. Liquet igitur hunc beatum virum prophetiæ spiritu claruisse, qui nullo adhuc sciente, equum vivere prænuntiavit. Liquet etiam quantæ pietatis fuerit, qui ne Austrasius ille inconsultus rediret, animal extinctum tacitis precibus absens vitæ reddiderit. Cum gaudio ille ad propria properavit, & monasterio viri Dei multa bona contulit. E

Blando alloquio mitigat.

F

febribus & aliis morbis medetur.

15 Nunc sufficiat nobis hæc dixisse, ultima de primis, minima de maximis, succincta de profusis. Nam præter hæc, o quot & quanti, febribus sive languoribus variis detenti, ejus interventu plenissimam receperunt sospitatem! Ille solus novit, qui præstat fidelibus suis ea juste petere, quæ ipse nullius indigens, vult eis pro indigentibus annuere. Huic igitur

Digitized by Google

A memorabili, viro, ætate jam nonagenario, pedetentim excreverat cum ætate claritudo eximia meritorum. Ut enim erat insignitus canitie, hilaris facie, jucundus aspectu; ita in corde gestabat simplicitatem columbæ, prudens in verbis, eloquio comptus, caritate diffusus, in eleemosynis largus, contemptor sæculi gloriosus, omni morum honestate redimitus. Inter ceteras quoque ejus virtutes illud summopere est laude dignum, quod nullo ignito jaculo hostis acrius infestantis, nullo febrium dolore, nulla corporis lassitudine, nullo rerum ingruentium casu conciderit, nulla animi molestia morus fuerit, neque vel modicum ab oratione vel meditatione spiritum relaxaverit.

multarum virtutum simul virtute clarus.

& indefessus in servitio Dei.

febri corripitur.

15 Cum autem placuisset Deo, jam senio detentum, ut diximus, pro laboribus suis remunerare; subito artuum & medullarum dolore, febriumque calore vehementer æstuare cœpit. Interea revelante spiritu totius sanctificationis & consolationis, meruit præscire diem suæ vocationis. Super quo vehementi gaudio animatus, ingreditur sanctuarium, conventu Fratrum solennia hymnorum matutinalium celebrante. Ubi
B corpus debilitatum terræ prostravit, preces intimas continuavit: animam, quam ex revelatione sanctorum Præsulum cognoverat maturius ergastulo carnis esse solvendam, benigne eisdem commendavit. Inde, aurora noctis tenebras fugante, cellam repetit, aliquot Fratribus cum comitantibus, & imbecilla membra non sine gemitu sustentatibus. Ipse autem duplici gaudio agebatur super duplici consolatione, altera scilicet revelationis, altera in revelato sibi transitu subventionis. Nam sacrosancta loca Sanctorum, quasi ultimum valefaciens visitaverat, quos affore præstituto exitui ad sui munimen impetraverat.

prostratus decumbit;

16 Cumque gaudii hujus affectio cordis ejus arcula volveretur, & volventi suæ resolutionis horæ jam immineret; Fratribus astantibus pacem imperans & offerens; oculo cum manibus ad cælum levavit; & sanctissimam animam, mundi naufragiis ereptam, Deo conditori lætus repræsentavit: & sic Paradisi amœnitas animam sociavit beatorum cœtui Spirituum. O vere terque quaterque beatus, qui in valle plorationis meruit præscire tempus, quo a morte mundanæ captivitatis transitum faceret ad vitam æternæ felicitatis! Felix & vere sapiens, qui seipsum cum suis terrenis contempsit; & quos ferret in gaudio præmiorum, in lacrymis laborum manipulos seminavit, fructuque centuplicato Dominica horrea cumulavit. Qui athleta Dei, cum ob hoc omne vitæ suæ spatium occupasset laboribus, Kalendis Maji oriente sole migravit ad Dominum, confectus senio & repletus odore bonorum operum.

ex Mss.

Latus manu sua

1 Maji.

17 Illius ergo officiosi sedulique agamus memoriam, ut nostris delictis apud Deum imploret veniam. Mediator enim Dei & hominum, qui nobis talem Patronum instituit, piis ejus precibus placandus est; ne gehennæ cruciandos tradat, quos sanguine suo redemit, & salubri fonte abluit: quin potius pellat pœnas, quas ex culpis contraximus; & gaudia restituat, quæ peccando amisimus: quod annuat ipse Dominus universorum, cui est honor & gloria in sæcula sæculorum. Amen.

Invocatur a scriptore.

ANNOTATA.

a *MS. Trevirense*, porcas.

b *Idem MS.* Cum vir beatus contemplationi vitæ inhæreret, & eidem non occurreret, *& reliqua hujus numeri valde succincte indicantur in eodem MS.*

c Limare, *est, limis sive obliquis oculis aspicere. Hinc* collimare.

DE S. THEODULPHO PRESBYTERO,
TREVIRIS AD MOSELLAM.

D. P.

SÆC. VIII

Corpus integrum a nobis in altari visum.

ANno MDCLXVIII *Treviros profecti, inter alia quæ ibidem lustravimus Sanctuaria, etiam ad Ecclesiam Fratrum Prædicatorum deducti, vidimus etiam in arca, specularibus vitris cum valva removebantur translucenti, supra altare quoddam elevata,*
C *hujus Sancti corpus; carne, exucca quidem, sed integra venerabile; cui, præter brachium unum & caput, nihil deerat. Brachium nostro Belgio communicatum dicebatur, caput ibidem haberi argentea inclusum herma: ita tamen ut cranii vertex, resciss & argento ornatus, usum præberet poculi, unde sumpta aqua, in nomine ipsius Sancti benedicta, febribus aliisque morbis frequenter medebatur. Addebant iidem Patres, secunda hujus mensis die, quoniam prima Apostolorum festa impediretur, eidem apud sese fuisse hunc Sanctum, usque dum oportuit eodem die colere S. Antoninum Episcopum, Officio per totum Ordinem recepto: tunc vero institisse Fratres & in Capitulo generali Romæ anno* MDCVII *etiam impetrasse, ut S. Theodulphi festum cum Officio prevenire, & XXVIII Aprilis possent celebrare. Officii autem lectiones ostendebant, quales infra describam, ea fere tantum parte probandas, qua desumpta ex Cantipratano est, vel miracula continet postmodum facta. Ipse autem Cantipratanus lib. 2 de Apibus cap. 53 num. 2 sic scribit.*

cujus hæc tantum verba describit vel præfatus fuit Cantipratanus.

2 Vidimus & corpus cujusdam Sancti, quod annis ferme sexcentis integraliter manserat incorruptum: qua autem occasione hoc viderim, breviter enarrabo. In urbe Germaniæ Treverensi, totius Europæ antiquissima civitate, structura quædam mirabilis erat, quæ Helenæ Constantini matris pa-

latium dicebatur. Hoc ne ab inimicis præoccuparetur in præjudicium civitatis, a civibus est destructum. In cujus latere, a parte Aquilonari, oratorium parvum inventum est, in quo altare ex alabastro candidissimum erat, & in latere dextero sepulcrum: hæc vero scriptura super sepulcrum in pariete legebatur: SANCTE THEODULPHE NOSTRI PETIMUS MISERERE. Ad sepulcrum igitur civibus pariter adunatis, vocati sunt Fratres Prædicatores, & ego casualiter superveni. Depositio autem lapide, corpus invenimus incorruptum; & apto schemate, ad cooperiendum naturæ secreta, manus super verenda demissas. De permissione vero civium, manum ejus dexteram, quam in sacrificio corporis Christi vivens extenderat, mox abscidi, & in Lovanium Fratribus Prædicatoribus dedi. Hujus reliquias capillorum & unguium, in antiquissimo monasterio jam dictæ civitatis, quod Horreum dicimus, cum superscriptione veteri & aliis Reliquiis Sanctorum inveni.

F *& translatum ab eadem Prædicatorum*

3 De hoc beatissimo viro & fratre ejus Theodorico, qui in alia parte structuræ prædictæ incineratus inventus est, fama antiquissima ferebatur, fuisse ambos filios sororis cujusdam Imperatoris Romanorum; quorum B. Theodulphus adhuc puer, jussu avunculi filiam Regis Britanniæ desponsaverat. Cumque adolescens factus, spe gratioris vitæ, sponsam nollet accipere in uxorem, sed virgo in perpetuum remanere; Cæsar indignatione permotus illum de patria expulit. Qui Treverim veniens & habitum monachalem suscipiens, quasi in arctissimo specu, in loco, quem diximus, se reclusit. Erat autem & lectus ejus lapideus & cum cervicali lapideo, juxta

eundi autem Neptem suam Imperatoris Romani.

Digitized by Google

AUCTORE D.P.

oratorium, quod prædixi. Hinc vero ſecutus creditur frater ejus, vitamque beatam in eodem loco duxiſſe. Decreto autem & conſilio civitatis, ſacrum corpus in eccleſiam Fratrum Prædicatorum translatum eſt, & retro altare digna veneratione locatum. Revolvi autem poſtea Chronicam temporum, & de his duobus Fratribus ſcriptum reperi, quod ſub Chlodovæo Rege Francorum hi viri beatiſſimi floruerunt. Credo autem, ſalvo meliori judicio, digne quidem B. Theodulphum, pro ſigno incorruptæ virginitatis in carne, incorruptionis gloriam etiam in corpore ſuſcepiſſe

qui imperias ſingens cum fratre Theodorico vixerit feliciter.

Brevis illius deſcriptio extat anno 940.

¶ Has ut puto antiquior certiorque notitia eſt, quæ de hoc ſancto haberi poteſt: ejus autem corpus inventum eſſe anno MCCXL. Idibus Martii *habetur in Trevirenſi Carthuſianorum MS. mox citando: ad quem annum, inventionis prædictæ Breuverus meminit. Erat tunc Treverorum Archiepiſcopus Theodericus* II, *& diœceſis, in metu, propter inquietum Valerami Lutzelburgii ingenium, Trevirenſibus numquam conſtanter pacati. Ceterum quia non niſi obſcura valde notitia habebatur hujus Sancti, manſit apud Prædicatores abſque honore per annos fere centum; quando alias a Treviris hiſtoria S. Theodulphi, ejus qui Remis* I *Maji obierat,*

Eſt hunc reperire vitæ S. Theodulphi Remen.

B. *creditæ eſt hujus eſſe ſanctit. ipſeque a Fratribus, inſiſtias ſibi ab negligentiam ſacri corporis pœnas agnoſcentibus, in majori honore capi haberi, miraculiſque clarefcere: qua mox ex prædicto Carthuſienſium MS. dabimus.*

¶ Quod autem Hiſtoria jam memorata Remenſis, non hujus Theodulphi fuerit, probat hoc, quod dixi, MS. ubi poſt ſupra relatam Vitam, narratur qua ratione Hungaris Gallias vaſtantibus ac Remorum urbi imminentibus, viro cuidã pio apparens S. Theodulphus, præceperit ſuum corpus inde auferre: quod ille, una cum S. Theoderici Abbatis corpore, deportarit Treviros; quibus non multo poſt etiam incenſis, ignota manſerint ſacra pignora donec anno MCXL. *invenirentur corpus S. Theoderici, & ab Adalberone Trevirorum Archiepiſcopo reſtitueretur ſuæ ſedi, anno autem ſequenti poſſet revelaretur corpus S. Theodulphi, ut dictum. Sed hæc omnia per conjecturam fingi, fundatam in falſa identitatis hypotheſi, perſuadet auctoritas Cantipratani, longe diverſa ex ſinteriori Trevirenſium traditione narrantis. Cui etiam circa tunc pariter inventos Theoderici cineres tanquam oculato teſti, fidem habentes, parum movemur ejuſdem MS. verbis aſſerentis anno* MCXL *inventum ab Adalberone Epiſcopo corpus S. Theoderici, & ſuo loco, id eſt monaſterio prope Remos, fuiſſe reſtitutum. Imo nec admittendum puto annus quod de Remenſi Theoderico ac Theodulpho ſcribit Breuverus, a Emmino Epiſcopo eorum corpora allata Treviros. Sed hoc iterum poterit examinari ad diem S. Theoderico Abbati natalitiam 1 Julii: nunc ſatis eſt utroſque, nominibus eoſdem, diverſos perſonis oſtendiſſe.*

Eadem etiam Theoderici cum fundendi.

C

¶ Idem Breuverus lib. 14 *num.* 167 *aſſerit, id, quod Palatium Ekkena appellat Cantipratanus, fuiſſe* quadripartitam veteris baſilicæ molem, quæ portam Albam aperiebat ex adverſum amphitheatri: *quod autem* in ejus boreali latere ſtabat oratorium, olim ab Arnoldo Præpoſito Majore, Egelberti & Brunonis temporibus, *id eſt intra annum* MLXXVII *&* MCXXIV, ſanctæ Crucis honori extructum fuiſſe. *Quo eodem tempore credere poſſumus, in utroque latere collocatas areas illas, in quibus Cantipratano præſente contigit S. Theodulphi corpus, & Theoderici cineres inveniri: & eadem occaſione fieri potuit, ut Hirrenſibus ſanctimonialibus obvenirent Reliquiæ capillorum & unguium, pro reverentia miraculoſa integritatis in dicta tranſlatione reſectarum.*

Excuſatum dedit longe alia ſententia de Trevirenſi.

Palatium Ekkena appellat Cantipratanus.

Quid ſit Theodulphus Attulphi Comitis Rom. & Gallæ Placidiæ filius fuerit?

¶ Quod ad ipſorum genus attinet, non uſque adeo mira nobis videntur, quæ habet de eo Cantipratanus. Scimus enim Gallam Placidiam, Honorii Imperatoris ſororem ac Valentiniani junioris poſtea Imperatoris matrem, ab Ataulpho Gothorum Rege, una cum urbe captam abductamque anno CCCCXI, *& pro uxore habitam fuiſſe, donec is anno* CCCCXIV *ab ipſiſmet Gothis Barcinone occideretur una cum ſex filiis.*

D **Quidni autem ex hoc matrimonio nati fuerint filii, quibus ob propter matris Cæſarea reverentiam tranquillamque ætatem pariter ſit ab iis, qui pacem cum Romanis ambiebant, nãdumque mox impetrarunt reſtitutionem fratri Imperatori ſororem ſuam. Certe* Theodophi *ac* Theoderici *nomina Gothica ſunt: & congruum fuit ut fratres ventrem ſequerentur, matrem filii: quorum tamen in Auguſta hiſtoria nulla fit mentio, quia nullam Romanæ Reipublicæ partem attigerunt, in primo adoleſcentiæ flore ſubmoti ab oculis; fortaſſis etiã, quod nati eſſent ex barbaro patre, captiva matre, hunc ipſo, injuria memori, cum jam eſſet Auguſta, parum amari, nec multum æſtimari in aula.*

* Vide App. p. 770. col. 2.

¶ Eodem anno, quo Romam cum ſorore amiſſam dolebat Honorius; exercitus ejus, in Britannia victor, eidem reſtituit poſſeſſionem inſulæ, in qua per annos aliquot Conſtantinus cum filio ſuo Conſtante, a ſeditioſo milite Imperator proclamatus, tyrannidem obtinuerat. Hujus filia aliqua, ad Cæſarum gynæceum adducta, potuit progreſſu temporis, ob commiſerationem fortunæ paternæ, Theodulpho puero, ſimilem in patre fortunam paſſo, deſponſari. Quid quod Britanniæ pars, quæ necdum a Romanis erat redacta in provinciam, ſuos adhuc haberet Reguli; cum quibus credibile eſt non ſemper bella, ſed aliquando fœdera fuiſſe, quæ potuerint firmari etiam obſidibus filiabus & affinitatibus contrahendis,

Eligor deſponſata Conſtantini Britanniæ tyranni?

E *ad quas idoneus erat præ aliis Theodulphus, barbaris aque ac pater adnumeratus. Qui ut ad Chlodovæi uſque tempora perveniſſet, non debuiſſet ſeptuagenario major fuiſſe. Verum exiſtimo Chronicas illas, quas conſulnis Cantipratanus, non admodum magnæ auctoritatis fuiſſe, fortaſſis nec de hoc Theodulpho intelligendas. Similiter* annos ferme ſexcentos, *quibus corpus a morte manſerit incorruptum, ex modeſti conjectatoris arbitrio potius definitos, quam alia certa chronologiæ: nam ab ætate Chlodovæi uſque ad ſæculum* XIII, *ſæcula fluxerant integra ſeptem. Totam autem &c.* Vide Append. pag. 770. col. 1.

unde dictus ſub Chlodovæo floruiſſe?

¶ Ut ut ſit, habetur & colitur Treviris S. Theodulphus aliquis, a Remenſi diverſus: cujus tamen, quia ignorabatur natalis dies ſumptus ab altero eſt dies primus Maji; & hoc impedito die II. *Itaque in MS. Florario Sanctorum, in quo primo die relatus fuerat Theodulphus Remenſis, cum memoria manus Lovanium tranſlata, propter errorem prænotatum; poſtridie, tanquam de altero, legitur,* Treviris S. Theodulphi Confeſſoris. *Molanus eum appellat* Presbyterum & Monachum: *& in habitu monaſtico nunc Treviris pingitur. Sed non arbitror id alio fundamento fieri, quã quo cum Remenſi eum confudit Trithemius lib.* 3 *de viris illuſtribus Ordinis S. Benedicti, & alii pridie Kalendas Martii, quando Treviris inventum corpus dicunt, relati inter Pretermiſſos ad iſtum diem. Martyrologium Colonia & Lubeca excuſum anno* 1490 *ſimili modo habet ſecundo Maji* Treviris natale S. Theodulphi Monachi & Confeſſoris, & *additur* Nepotis Caroli Magni Imperatoris: *quod videtur excogitatum, occaſione* Romani Imperatoris, *cujus meminit Cantipratanus; hunc enim apud Francos Teutonoſve, potius quam apud Latinos Græcoſve, quærendum eſſe, perſuadebat nominis barbari ratio: quare neque Grevenus neque Canifius eum titulum amittendum putarunt.*

primum feſtivitatis inſtitutum, 2 Maji

F

Manus Lovanii

10 *Raiſzius in Hierofylacio Belgico pag.* 192, *meminit manus adhuc apud Lovanienſes Prædicatores ſervatæ. Libuit ergo etiam nunc quærere, an ibi adhuc, & quo ſtatu eſſet: reſponſumque eſt, ab eo qui ſpectandum dedit P. Jacobo Mals Societatis noſtræ, in hæc verba:* Eſt illa inclusa argenteæ theæ per modum remonſtrantiæ, ut vocant: in cujus medio vitrum rotundum ipſam erectam & undique ſpectabilem exhibet; cum inſcriptione, rubricatis litteris vetuſtis exarata, S. THEODULPHI EPI. Eſt autem prorſus integra, ſed contractior & ſubnigra exuccaque: apparent tamen clariſſime & diſtinguuntur articuli & ungues omnes, ſed admodum teretes & delicati: rimis etiam nonnullis hiat cutis, non tamen tantis ut ullo modo forma manus obſcuretur.

& 30 Aprilis fuit error aliquis.

Asetur. Hujus tam notabilis reliquiæ causa festum agie Conventus annue cum Officio proprio novem lectionum: ast, quod mireris, tamquam de Confessore non Pontifice, cum inscriptio clare Episcopum notet. *Itaille, admirationem sum, ubi Cantipratanum legerit conversurus in temeritatem ejus, qui titulum* Episcopi *sine fundamento adjecit. Officium ex conventu Trevirensi accepimus: cujus duæ Lectiones pro die festo ad* XI *Maji, nunc* XXVIII *Aprilis, sunt de S. Theodulpho Abbate: tertia quoque de eodem incipit: sed mox transit ad inventionem ex Cantipratano: ex quo deinde, pro* XV *Martii festo Translationis, sub ritu item duplicis agendo, Lectio* IV, V *&* VI *integre sumuntur; alia autem tres, pro* III *Nocturno, ex sequenti Historia usque ad num. 4. Lovanii solus dies festus sive natalis recolitur, sed in* XXVIII *Aprilis translatus, ex communicatione privilegii Trevirensibus concessi, facta anno* MDCXL *a Magistro generali Ordinis Nicolao Rodulpho, ad intercessionem Provincialis Capituli apud Gandavenses celebrati.*

Officium pro Maii & 15 Martii.

HISTORIA MIRACULORUM

Ex MS. Carthusiæ Trevirensis.

B c TRanslato corpore B. Theodolphi ad ecclesiam Prædicatorum, & in capsella lignea collocato, nulla tunc miracula suæ sanctitati testimonium præbuisse [dicuntur]. Quapropter Fratres loci nullam reverentiam ei habuerunt, tum quod Legendam ipsius minime, tum quod festum ipsius in Martyrologiis Sanctorum non invenerunt. Propter quod multi ex eis populo pro deriso ostenderunt. Diversi tamen ex eis maximis plagis sunt percussi, quos ad præsens prætermitto: quidam autem ex eis, qui ejus Sacratissimum corpus retro *a* altare Sancti Joannis amovit, hydropicus ac phthisicus, nec non & morbo S. Antonii circa lumbos exustus, in brevi vita privatus est.

Aliqui ejus sepulturam spernunt.

a

An. 1223.

2 Anno vero Domini MCCXXXIII quidam Frater, missus de Virduno Treviris, quoddam Antiphonarium antiquissimum secum attulit, in quo historia S. Theodulphi continebatur. Quam quidem Fratres perscrutantes, & miracula ibidem scripta attendentes, & Divinam ultionem timentes, eum ad digniorem locum collocare disposuerunt. Consulto autem super his Priore domus, corpus sacrum ad capellam B. Gregorii ad tempus posuerunt; ut auxilium ibidem pro tumba præparanda a fidelibus in septimana pœnosa postularent. Cumque a peregrinis auxilium implorarent; & miracula ipsius, quæ ex historia *b* colligere poterant prædicarent; ac eum eumdem esse propalarent; cæpit continuo clarere miraculis gloriosis, quorum aliqua breviter pertranſibimus.

deferuntur ad capellam S. Gregorii.

C *b*

3 Quædam peregrina, habens maximam inflaturam in collo, quæ in tantum invaluit, ut duobus diebus vix spirare valeret; veniens ad capsam S. Theodulphi, in momento curata est. Quidam etiam multo tempore jacens paralyticus in *c* Braymbach. eidem Sancto voto facto sanatus est. Quemdam virum, insaniam patientem, ad pristinum sensum revocavit. Quamdam mulierem, capitis vertiginem patientem, voto emisso, vermis rubeus unius palmæ de cerebro per nares egrediens [dimisit, & ipsa] mirabiliter curata est. Quemdam hydropicum in Waltraco a portis mortis revocavit. Cuidam etiam mulieri, quatuordecim fistulas in collo & in pectore habenti, beneficium sanitatis præstitit. Multos insuper pueros squalentes ac sibi oblatos, incolumes parentibus reddidit. Quemdam puerum prope S. Paulinum *d*, monstruose contractum, a parentibus voto facto in momento consolidavit. Insuper & infinitos febricitantes curavit. Surdis multis auditum præbuit: aliis, quotidie devote ipsum implorantibus, auxilium præstare non defistit. Per omnia Benedictus Deus, qui sic sanctum suum mirificavit.

Curantur inflatura colli.

c

Curantur plures alii morbi.

d

EX MS.

4 Cum autem quotidie S. Theodulphus miraculis clareret, quidam Fratres, non ingrati beneficiis Sancti Dei, ad laudem ipsius ea, cum devotione, prædicare cœperunt. Quædam Begina hoc audiens, obstomachans ad consedentes dixit: Fratres nostri nesciunt modo alia prædicare, quam de sancto ipsorum. Vix verba finierat, & ecce mox invasit eam febris acutissima: in se autem reversa, ad eum quantocius adiit; & veniam postulans de commisso, incolumis ad propria remeavit. Quidam in Treviri vixit, porta S. Joannis, nomine Thylmannus de Welm: [hic] cum febribus continuis detineretur, una cum uxore sua & filia, audiens sanctum Dei clarere miraculis, vovit se eidem cum devotione. Mirandum spectaculum! Vir voto commisso, ipse cum uxore sua & filia incolumis effectus est. Quidam Sacerdos in *e* Confluentia, Wernerus nomine, cum quartana per sexaginta septimanas detineretur, audiens S. Theodolphum clarere miraculis, vovit se eumdem visitaturum: mox voto facto reliquit eum febris continue: qui statim ad Sanctum Dei properavit, & quæ sibi acciderant, ibidem revelavit.

aliqui pauci ejus sanantur?

cum aliis febricitantibus.

E

5 Non silentio prætereundum est, quod cum idem Sacerdos post hæc totaliter cæcus efficeretur, S. Theodulphum, ut prius, precibus adiit, & visum totaliter accepit: quod miraculum per se ipsum in Confluentia in publica prædicatione incolumis retulit. Quædam vetula nonagenaria, prope vicum S. Remigii, cum per triennium ex annositate visu carnisset, deducta in festo B. Theodolphi ad tumbam ipsius, continuo clare videre meruit: quod omnibus qui aderant innotuit. Quemdam etiam puerum cæcum in Waltraco, Jacobum nomine, cum a matre ad tumbam S. Theodulphi cum lacrymis oblatus fuisset, continuo illi visum restituit.

cæci illuminantur.

6 Quidam rusticus, volens depravare miracula S. Theodolphi, in furiam tantam raptus est, quod se ipsum manibus & dentibus dilaniasset, nisi a suis funibus vinctus fuisset. Cumque per triduum continue vexaretur, amici ipsius Sanctorum Dei precibus adierunt. Quo facto ad pristinum sensum rediit. Qui statim ad Sanctum Dei venies, & quæ sibi acciderant & cicatrices funium in manibus & pedibus ibidem ostendens, incolumis ad propria remeavit. Quidam etiam scholaris comatus, detrahens S. Theodolpho, cum de nocte se sopori lætus dedisset, apparuit ei per visum Sanctus Dei; & eum per capillos trahens, cum evigilasset, invenit se totaliter decalvatum. In se autem reversus, ad Sanctum Dei cum lacrymis cucurrit; & veniam postulans de commisso, accipiensque de aqua, in qua intinctæ fuerant Reliquiæ ipsius, & caput cum eadem abluens, statim ei recreverunt capili, ac si cum novacula rasus fuisset: quæ postea in publica prædicatione in area Fratrum omnibus ibidem existentibus propalavit.

aliqui ejus sanantur pluries.

F

alius calvitie.

7 Cum quidam Fratres essent Prædicaturi . . . super Suram in Steinheim prope Epternacum *f*, accidit ut quædam mulier, ad cujus domum declinaverant, haberet filium ethicum *g*, & totaliter ita consumptum, quod cutis super ossa obducta videretur, solo spiritu in pectore palpitante. Ea ad instinctum Fratrum Prædicatorum, in crastino summo mane, puerum humeris ad S. Theodolphum detulit, & eum super ipsius tumbam Sancti cum lacrymis posuit; quæ cum ibidem auxilium imploraſset, ac de aqua, in qua intinctæ fuerant Reliquiæ S. Theodolphi, ori ejus infudisset: puer statim ad se rediit, & eum incolumem cum gaudio ad propria reportavit. Quædam puella, nomine

f g

curantur variis modis.

tized by Google

EX MS. b

nomine Margareta, filia cujuſdam fullonis extra portam *b* Simeonis, cum haberet gingivam ſuperiorem fœtidam, & corruptam, ac vermibus putridis defluentem; cum a matre S. Theodulpho oblata fuiſſet, in momento cecidit ei ex ore ſuo illa corruptio, & gingiva cum dentibus miraculoſe apparuit, ſanitate integraliter percepta.

gingiva fœtida.

8 Cum lues inguinaria populum apud Welſpillige proſterneret, quædam mulier ibidem, Catharina nomine, habuit filium fere ad extrema deductum, qui etiam duobus diebus jacuerat tam debilis, quod non gutta aquæ per ejus guttur deſcendere poterat. Quæ audiens S. Theodulphum clarere miraculis, vovit ſe pro filio ipſius tumbam cum oblationibus viſitaturam, ſi filio ſuo adeſſe dignaretur. Vix verba finierat; ecce filius incolumis ſurrexit, & eadem die in admiratione omnium aratro laboravit. Quidam juvenis in Brupach prope Trevirem, cum quartana detineretur continue per triennium, nec ullorum medicorum auxilio poſſet relevari, audiens S. Thodulphum clarere miraculis, fecit ſe deduci ad tumbam ipſius: cumque ſe ſub tumba orationi dediſſet, & de aqua qua intinctæ fuerant Reliquiæ Sancti, cum devotione ſumpſiſſet: ſurrexit incolumis, ita ut nec veſtigia remanerent in eo priſtinæ infirmitatis.

filius infirmatur.

quartana triennalis.

B 9 Cum adhuc S. Theodulphus minime in reverentia haberetur, & corpus ſuum ſuper presbyterium ſtaret; quidam ruſticus trahens, & audiens ibidem ſtare corpus incorruptum, aſcendit ad capſam; & eam aperiens, Sanctum Dei cum pedibus extrahere ad ſpectandum nitebatur: ſtatimque incidit in tremorem omnium membrorum, ita ut manus ad ſe retrahere non valeret, ſed per brachia ſe ſuſtentans pendebat immobilis. Cumque diu cruciaretur, dixit: Si ſanctus Dei es quicumque, ignoſce quæſo quod ignoranter feci: & promitto tibi omni anno te viſitaturum. Cumque votum compleviſſet, reſtitutus eſt priſtinæ ſanitati. Quidam inſuper peregrinus, in ſeptimana pœnoſa aſtans ad tumbam S. Theodulphi, per cancelos manus intromiſit, tangens ſacrum corpus. Mox coram omnibus paralyſi percuſſus, permanſit immobiliter ſtans: qui votum in corde ſancto Dei fecit quod loqui nequierat, quod ſi dignaretur eum curare, quamdiu ſupereſſet, omni anno cum oblationibus eum viſitaret; cujus ſuſpiria Sanctus Dei de alto proſpexit, & cum ſanitati priſtinæ integraliter reſtituit.

Stultus irretitus ab irreverentiam pueri, aliis terretur.

alius paralyſi.

10. Cum quidam Fratres pariter conarent, & de miraculis S. Theodulphi ad invicem conferrent; unus ex iis cœpit ea annullare. Cumque poſt horam ſic ſediſſent, cœpit eidem lingua intumeſcere, ac puſtulis nigris C ſuperexcreſcere, ac loquelam totaliter amittere. Qui conſiderans quod, quia miraculis Sancti Dei detraxiſſet, loquela privatus eſſet; ad terram cecidit cum lacrymis, & veniam a S. Theodulpho implorans, ſtatim incolumis ſurrexit: qui in craſtino Miſſam in honore Sancti Dei celebravit, & poſtea in ſermone Fratrum quæ ſibi acciderant omnibus manifeſtavit. Multi inſuper qui miracula S. Theodulphi depravare præſumpſerunt, diverſimode periere. Nam alii ſqualentes effecti, alii febribus detenti, alii paralyſi diſſoluti, alii morbo caduco percuſſi, alii ſubitanea morte præventi, manifeſte perceperunt condigna quæ deliquerant loquendo perverſa.

alius lingua amiſſa.

alii alio morbo.

11 Multi etiam, qui corpus ſacrum in reverentia habuerunt, larga ab ipſo beneficia perceperunt. Inter alia compertum eſt, quod numquam aliquis illorum niſi devotiſſime ab hac luce ſubtractus ſit. Quidam autem Frater fuit antiquus & bonus, qui eum ſemper in reverentia habuit, ita ut numquam quamdiu poterat & intererat, ſacrum corpus illotis manibus tractari permiſit; & poſtea Fratres conſideraverunt, quando Legendam Sancti Dei perlegerunt, quod eadem die eademque hora, qua S. Theodulphus, lætus cœlum tranſiit, ſcilicet Kalendis Maji *i* idem Frater feliciter in Domino obdormivit. Quidam puer in *k* Stocheim, cum diris inteſtinorum cruciatibus multo tempore quateretur, ita ut omnes qui ſecum in domo erano ac vicinos per lamentabiles clamores quieſcere non ſineret; parentes ejus, audientes S. Theodulphum novitex clarere miraculis, ejus auxilium implorabant. Iiſdemque votum patrantibus, puer ſtatim incolumis eſt effectus. Cuidam etiam alii puero, Baldevvino nomine, in *l* Pelling eamdem infirmitatem patienti, beneficium ſanctitatis præſtitit.

D *i*

k

Curantur inteſtinorum cruciatus.

l

12 Quædam nobilis Domina in Comitatu Luxenburgenſi, dum quemdam partum ediditſet deformem & aſpectu hominis totaliter immunem, & anxia præ dolore, quid facere deberet ingnoraret; admonita eſt a quadam muliere ut auxilium S. Theodulphi imploraret, quod Deus multis miraculis illuſtraſſet: quod ſtatim facere non diſtulit. Quæ dum votum perfeciſſet, ad ſpectaculum omnium qui ibidem aderant in momento forma venuſtiſſimi pueri in eo apparuit: ita ut non veſtigium deformitatis priſtinæ in eo remanſerit. Hoc miraculum matertera pueri, monialis exiſtens in *m* Boferdia, duobus Fratribus Prædicatoribus cum gratiarum actione retulit. Quidam in Kurret, retro Sanctum Maximinum, cum haberet quamdam hereditatem pro annuali penſione a Dominis de Summo in Treviri, & cum illa hereditate privare eum niterentur; ad diem ſtatutum ipſe una cum uxore, cum omnes noti ejus a longe ſtarent, ad S. Theodulphum tamquam ad propitiatorium inclinata cervice properavit, ac ipſius cauſam devotiſſime eidem comendavit. Cumque ad Dominos cum tremore & timore amiſſionis hæreditatis perveniſſet, contra ſpem omnium quibus innotuit cauſa pacati recepti ſunt, ac hæreditate perpetuo ab iiſdem firmiter per litteras ſunt ſtabiliti.

deformitas faciei.

m

hereditas ſtabilitur.

E

n

13 Quidam juvenis juxta Berren-Kaſtel *o*, cum nimio dolore capitis cruciaretur, parentes ejus audientes Theodulphum clarere miraculis, miſerunt pro aqua, in qua intinctæ fuerant Reliquiæ ipſius. Cumque puer de ipſa aqua parum ſumpſiſſet; & capiti ſuo de ea aliquantulum infudiſſet; ſtatim exierunt per ejus aures tres vermes hirſuti, & ſic reſtitutus eſt integraliter priſtinæ ſanitati. Quidam alius puer in Witligh *p*, cum morbo cancri in facie torqueretur, ita ut pars naſi ac ſuperior pars labii corroſa appareret, & quaſi larvata facies videretur; Sacerdos loci, Nicolaus nomine, cum Treviris perveniſſet, compatiens puero, tulit ſecum de aqua, in qua intinctæ fuerant Reliquiæ S. Theodulphi, & faciem pueri cum eadem aqua devote abluit, Quo facto, ſtatim puer convaluit, ſanitate integraliter percepta.

o

Aqua reliquiis ſacratis reſtituit dolor capitis.

p

& nonnulla cætera.

14 Cum multi homines in Palatiolo *q* Moſellam navigio tranſirent, jam ad medium fluminis perveniſſent, quidam equus e navi exiens, præcipitem ſe dedit in fluvium, Cumque diu in aqua fuiſſet, & jam ſubmergi cœpiſſet; ei non ſuccurrere valentes, implorabant omnes divinum auxilium ac diverſorum Sanctorum. Cumque ſic minime profeciſſent; quidam Fratres Prædicatores, in navi exiſtentes, dixerunt ad illos: Invocate S. Theodulphum cum devotione. Qui cum altis vocibus hoc feciſſent, ſtatim equus de aqua exiluit, & ante eos ad littus incolumis pervenit. Cum quidam carnifex *r*, prope murum Judæorum, intolerabili dolore dentium torqueretur, & ex nimia paſſione inſanire videretur; uxor ejus ad S. Theodulphum properavit, & pro marito ſuo auxilium ab eo irremediabilibus lacrymis imploravit. Cumque Miſſam in honore ipſius celebrare feciſſet, & ad domum revertiſſet; invenit maritum ſuum incolumem omni dolore penitus ſedato.

q

equus a ſubmerſione liberatur.

r

Curantur dolor dentium.

Quædam

A Quædam mulier in Lyve, cum auditu per ſeptennium totaliter privata fuiſſet, audiens S. Theodulphum clarere miraculis, ab eo auxilium continue imploravit. Quo facto ſtatim per merita Sancti Dei audire integraliter promeruit.

15 Quidam Heymzo candelarius, commorans in Treveri in vico S. Theoderici *s*, habuit quemdam puerum, qui totaliter privatus fuit viſu ſuo, ita quod oculos ſuos aperire nullatenus potuit: ſuper quo ipſo, una cum uxore ſua matre pueri, multum dolentes, puerum cum magna devotione & multis lacrymis ex voto facto ad S. Theodulphum portaverunt; auxilium ab ipſo ſuppliciter poſtulantes, ut puero ſuo viſus meritis ſuæ ſanctitatis redderetur, & oculi ſibi clauſi aperirentur. Mox ut puer, coram pluribus fide dignis, tactus eſt de Reliquiis ipſius Sancti & locus de aqua ſancta, viſum clarum recepit, & oculi ſibi pulchre ſunt aperti ſine omni læſione & dolore.

16 Puer quidam, ad S. Paulinum extra muros Treverenſes, erat contractus in crure, ita ut inferior pars cruris reflexa fuerit ad ſuperiorem: Unde ex hoc maximum dolorem ſuſtinuit, nec uſquam ire potuit, cum tamen eſſet novem annorum, niſi portaretur: ſuper quod parentes ejus nimis contriſtati, B in vigilia Beatorum Petri & Pauli, voverunt puerum de mane ad S. Theodulphum deportare; & annuum cenſum promiſerunt ſibi dare, ſi puerum ſuum de illa pœna curare dignaretur. Mane igitur facto parum ante diem puer clamavit ad patrem, cum adhuc in lecto eſſet, dicens: Pater, ſurge, vadamus ad ſanctum, ad quem ſero me portare promiſiſti. Ad quem pater, Quomodo illuc ibis cum ambulare non poſſis? Cui puer reſpondit, Optime poſſum, quia ex toto curatus ſum, & bene poſſum ire. Surrexerunt pueri parentes, & ipſum uſque ad Sanctum, ex illa hora ex toto curatum, adduxerunt ipſo die Apoſtolorum Sanctorum.

17 Quædam devota Regina, nomine Aleydis Deyrac, mirabili plaga circa collum & pectus horribiliter gravabatur, ita ut [haberet] horrenda foramina videlicet XIIII, multum magna ac deformia nimis in exceſſu, exceptis aliis quam plurimis: de quorum dolore frequenter tam graviter fuit inflata, & de inflatura adeo punita, ut vix potuerit reſpirare. Quæ ſtetit complete tribus annis in hoc miſerabili ac horribili infirmitate, deſolata & incurata; cum tamen pro ſanitate recuperanda limina multorum Sanctorum longe & prope viſitaſſet, & ſemel iviſſet ad S. Quirinum, nec ſic gratiam ſanitatis obtinuiſſet; ut C vovit ſe S. Theodolpho, beneficium ſanitatis ſtatim fuit conſecuta. *Hactenus MS. abſque ulla mentione ereCti poſtea ſacelli & altaris, adeo ut appareat omnia & contigiſſe & ſcripta eſſe cum adhuc in S. Gregorii ſacello corpus ſtaret: quod utrum nunc mutato nomine S. Theodulphi dicatur, non vacavit quærere; nec puto ipſos Fratres dicere poſſe, quo praciſe tempore altare quod nunc cernitur conſtructum eſt. Nam ante annos circiter triginta quidam inter ipſos vir eruditus Lovanii, bene longum de ipſo Sancto conſcripſit commentarium, quo ejus hiſtoriam illuſtrare conatur ipſumque a Remenſi diverſum oſtendere, in quo non præterniſit notare quomodo videris ipſe anno* MDCXXXV, *in die Nativitatis B. Mariæ devotos peregrinos circumire altare & ſubtus arcam reverenter tranſire, & quidquid circa hoc argumentum aut per ſe indagando invenire, aut Trevirenſes interrogando diſcere potuit. Hunc commentarium nobiſcum benigne communicavit Fr. Franciſcus Joyeux, ex eoque libens fateor nonnulla me accepiſſe quæ Trevirenſem Theodulphum, plura quæ Remenſem ſpectabant, accepta a Theodericiani monaſterii Priore, ut ſupra dictum.* D ex MS.

ANNOTATA.

a *Cantipratanus altare, retro quod collocatum honorifice corpus fuerat, non nominavit; nomen hic habes, prout idem antea in parte hujus MS. a nobis omiſſa nominatum etiam legebatur: infra autem indicatur num. 9 corpus inde amotum fuiſſe, & in Presbyterio, id eſt ſacriſtia depoſitum.*

b *Erat quidem hiſtoria illa alterius S. Theodulphi, ut diximus; bona tamen fides, qua hujus eſſe credebatur, valuit ad excitandam populi devotionem: Deus autem, non erroneam illam credulitatem, ſed veram ejus cujus id corpus erat ſanctitatem, cenſendus eſt conſequentibus miraculis approbaſſe.*

c *In alio MS. lego* Brauvvbach: *ſed Tabulæ topographicæ nec hunc nec alia quædam loca exprimunt; neque auſim præſtare fidem rectæ ſcripta hic haberi nomina omnia: uti nec credibile loca ſingula in tabulis accurate expreſſa: puta,* VValtrac, VVelspillig, Brupach, Kurretz, *infra occurſura locorum, in Trevirenſi diœceſi verosimiliter requirendorum, appellationes.* E

d Eccleſia S. Paulini *ſuburbana, multorum Epiſcoporum & Sanctorum Trevirenſium ſepulcris ornata, nuper a Francis ſubverſa.*

e Confluentia, *a Rheni & Moſellæ confluxu nomen habens, in confiniis diœceſis Colonienſis.*

f Epternacum, *celeberrimum monaſterium, a S. Willibrordo extructum, 3 leucis ab urbe verſus Occidentem.*

g Ethnicus *loco* Hecticus, *paſſim impe ti uſurpant.*

h Simeon, *qui Treviris 1 Junii colitur, templum, ſui corporis depoſito ornatum, habet ad eam portam quæ Romanis* Porta nigra *ſeu* Porta Martis *nominabatur, inſigne priſcæ magnificentiæ monumentum.*

i *Scriptori perperam obrepſerat,* Martii: *Maji tamen diei 2, non hujus S. Theodulphi, ſed Remenſis natalis erat, cujus & Legenda.*

k Cocheim *oppidum, ad Occidentalem Moſellæ ripam, medio fere inter Treviros & Confluentiam itinere.*

l Pelling, *duabus Leucis ab urbe Meridiem verſus.*

m *Tribus ultra Epternacum leucis invenio notatum* Belfert, *ſed an ibi ſit aut aliquando fuerit hoc indicatum monaſterium & cujus Ordinis, necdum comperi.*

n *Quæ & unde familia* Dominorum de Summo *libenter a Trevirenſibus diſcam.*

o Bernkaſtel, *quaſi dicas* Bernonis Caſtrum, *inter Treviros & Cochemium prædictum una media, ad ripam Moſellæ orientalem.* F

p VVitlich, *ad Leſeram fluvium, a jam dicto Bernkaſtel trans Moſellam tribus circiter leucis diſtans, a Treviris quinque.*

q Palatiolum, *una infra Treviros leuca, ad ripam fluminis occidentalem: ubi monaſterium condidit Adela, S. Irmina ſoror, Dageberti 2 filia, uti alibi dictum.*

r Carnifex *pro* lanione *duri videtur: ubi autem ſit aut fuerit* Murus Judæorum, *intra vel extra urbem, aliis quærendum relinquo.*

ſ *Quis & ubi ſit* Vicus S. Thodorici *non requiro: ſed indico eum mihi potius appellatum videri a celebri ejus nomine Abbate Remenſi, quam ab hujus S. Theodulphi fratre: eoque confirmari poſſet ſententia, de illius corpore aliquando Treviros allato.*

DE

Digitized by Google

DE SANCTO KELLACO

EPISCOPO IN HIBERNIA.

G.H.

CIRCA ANNUM DC

JOannes Colganus in Actis Sanctorum Hiberniæ, ad diem tertium Februarii profert Vitam S. Colmani vulgo Macduach, & in Appendice cap. 2 colligit Sanctos ex familia S. Colmani sive domo Hy-Fiachiorum oriundos, & eorum dies natales ex Martyrologiis Tamlactensi, Dungallensi, Mariani Gormani, Cathaldi Maguir & S. Æingussii designat: ubi inter alios Sanctos hic Episcopus, de quo modo agimus, istis verbis profertur. S. Kellacus Episcopus, filius Eugenii Beli, filii Kellani, filii Alildi Molt, filii Davidis, filii Fiachrii &c. 1 Maji. Refertur in Martyrologio Tamlactensi Cellanus Hua-Fiachrach. Idem Colganus cap. 2 dicta Appendicis, explicat hanc generationem his verbis: Habuit prædictus Fiacrius duos filios, Davidem Hiberniæ, & Amalgadium Connaciæ Regem. David quippe ex Rege Connaciæ, Nello Magno, patruo suo, immediate succedens in monarchia, totam administravit Hiberniam annis viginti tribus, & post ipsum Alildus, similiter ex Rege Connaciæ Monarcha factus, annis viginti. Hæc Colganus: quæ cum exordio Vitæ S. Kellaci satis conveniunt.

Cultus 1. Maji.

ordo progenitorum.

B

2 At quo tempore floruerit S. Kellacus scitu potest ex obitu Eugenii patris, qui in pugna cum Ultonibus fancius non nisi aliquot diebus dicitur vixisse. Dicuntur in Vita bellici Ultonum Duces Fergusius & Domnaldus, ex Muchertaco Ercæ filio progeniti. Jacobus Usserius in Antiquitatibus Ecclesiarum Britannicarum pag. 947 ex Ultoniensibus Annalibus profert successionem regiam, ubi ad annum DLXV ista leguntur: Fergusius & Donaldus Murchiartachi filii, Ercæ nepotes, anno uno regnarunt. At quod antea annis citatum horum prælium cum Eugenio patre S. Kellaci contigerit, videtur posse colligi ex Vita S. Hierani Abbatis Cluanensis, ad IX Septembris elucidanda: sub qua Abbate, tempore dicti prælii & obitus Eugenii patris, degebat monachus S. Kellacus. Memoratus Usserius in Indice Chronologico asserit, Kieranum anno DXLVIII cœnobium Clonense sive Cluan-mac-nois in Midia proximo ante obitum suum anno constructe: & anno DXLIX annotat, Kieranum, annos tantum XXXIII natum, in Clonensi sua civitate obiisse.

Tempus mihi.

3 Verum occasione Vitæ S. Endei, Magistri S. Kierani, a nobis ad diem XXI Martii edita, observavimus quædam plenius examinanda die IX Septembris; scilicet ab aliis dici, Kieranum fuisse annorum ætatis viginti novem, cum dictum monasterium Cluanense fundaret, adeoque quatuor illud annis rexisset, si solum annos vixerit triginta tres, & non potius annos septuaginta tres, quod suo tempore definitur. Porro in Cluanensi S. Kierani monasterio Sacerdos S. Kellacus ordinatus est ac dein Episcopus Aladensis: quam ut Sedem Episcopalem in Connacia Boreali extrema regioni Tirawalgadia, trans Muadium fluvium, indicat Colganus 15 Febr. anno. 21 ad Vitam S. Ferannani vulgo Kill-Alaid. Sed dignitatem ei pridem sublatam existimo, cum in Catalogis Episcoparum nusquam comparet: ipse autem ait ibidem juxta Hibernica Martyrologia 1 Septembris cult S. Moredachum ut loci Episcopum, Monasterium Eiscreach, in quo S. Kellacus tumulatus est, & Sanctorum cultu honoratus dicitur, ubi sic inquirentes, didicimus ex Minoritis Hibernis, qui Lovanii degunt, esse in Comitatu Galviensi, qui totius Connaciæ veluti umbilicus est, super fluvium Succa. Hunc quidē fluvium non nominant Speed tabulæ, mei nec alios plurimos a se descriptos: ad unum tamen, qui ex parvo ibidem lacu prope Kilboran oriens in sinum Galviensem brevi cursu se exonerat, invenio notatum II, id est, Baroniam Creagh, ubi istud monasterium fuisse crediderim.

Locus Sedis

C

4 Dubitamus de tempore mortis seu martyrii S. Kellaci illati; quomodo scilicet connitente Guario filio Colmanni fuerit occisus. Nam si possit Colgano credi, in Notis ad Vitam priorem S. Fechini ab ipso ad diem XX Januarii editam num. 11, Guarius, filius Colmani, Rex Connaciæ, juxta Annales Hibernicos obiit anno DCLXII, uno nempe aut altero anno ante mortem S. Fechini: & ab eo singularem liberalitatem sæpius ita laudatur, ut proverbii modo dicatur aliquem ipso Guario esse liberaliorem, Quid ergo, an S. Kellaco danda tam longa vita, ut ultra annum sexcentesimum obierit; & dictus Guarius plane juvenis procurarit ejus necem, ac dein usque ad annum DCLXII vixerit? Difficile nobis semper fuit antiquitates Hibernicas ad solidam chronotaxim reducere, idque ob defectum authorum coævorum.

Mortis.

5 Vita S. Kellaci, quam hic damus, ab nobis submissa a R. P. Thoma Sirino, in Lovaniensi conventu provinciæ Hibernicæ Theologiæ Lectore jubilato, quam asservat ex MS. Codice Hibernico Dundolgrensi acceptam ac Latine versam. In hac qua dicuntur de cervis, ad subvectionem occisi corporis operam ultro offerentibus, nec confirmare nec omnino reprobare ab animus. Multa solemus legere aque aut magis peregrina in Hibernicorum Sanctorum Actis, majori plerumque admirationis captanda quam fidei obtinenda studio conscriptis. At que de Muredachi Regis facimora, ad ultionem occisorum a paludstri bellua sociorum, in lacum ingressi, ac demum cum ejusdem a se mactata capite regressi, indeque cognomen glorioſum ut Conghelt diceretur consequuti; cum sint accepta, non ex majorum de ipso Sancto traditionibus, sed ex poeticis gestorum regiorum commentis, neque ad rem nostram omnino faciant, putavimus posse prætermitti; ne Lectori, talia nauseaturo, gratis molestiam ingeramus, id referendo quod præteriri poterat salva integritate historiæ qualiscumque ad Sanctum pertinentis.

Vita MS. Hibernice versa.

E

Conghelt cognomen.

V I T A

Ex MS. Hibernico Latine versa.

1 EUgenius cognomento Bel, Kellaci filius, nepos autem Alilli Molt, qui annis viginti; pronepos vero Dathiæ sive Davidis, qui viginti tribus annis Hiberniæ monarchiam tenuerunt; ad Connaciæ solium erectus, ut erat vir strenuus, animosus, gloriæ cupidus, & rerum agendarum peritus, tuendo suo regno vigili cura, successu etiam felici, magnaque suorum lætitia incubuit; plurima, intra annos circiter triginta sex quibus supervixit, ex finitimis provinciis hostiliter incursantia agmina, nunca devastatione provide coercens, nunc glorioſiore victoria fundens, quandoque etiam in eorumdem fines prorumpens, & illata per eos dispendia paribus damnis spoliisque compensans. Dum sic secundante ejus molitiones, non fallaci fortuna, sed dispositione Divina, persisteret: coorta est inter ipsum, & posteros Comalli & Eugenii filiorum Nielli Magni, ceteroſque Ultoniæ proceres magna animorum divisio offensioque; eo demum progressa, ut hi, conscripto undique copioso exercitu, in Connaciam irrumperent, belli Ducibus Fergusio & Domnaldo ex Murchertaco Ercæ filio genitis. Quibus usque ad a Muadum fluvium omnia populando progressis, occurrit cum Connacensium copiis Eugenius, initoque paulo post acri utrimque conflictu, Eugenius tandem graviter fancius, suorum opera super militaribus pilis lanceisque, transversim in cratis formam dispositis, e prælii loco

Eugenio Bello Regi Connaciæ.

F

ex vulnere mortuus.

a

Google

A loco avectus, quorumdam ſententia ſolo triduo, aliorum ſeptiduo ſupervixit.

2 Interea temporis Connaciæ Optimatibus eum crebro viſentibus, ejuſque caſum, & quam inde ſecuturam extimeſcebant patriæ calamitatem impenſe lugentibus, cum propediem e vita abiturum advertèrent, multa ſecum & cum illo conſultatione tractabant, præſertim qui O-Fiachrianæ familiæ erant, quem ejus loco Regem ſubſtituerent. Ad quos ille: Magno in diſcrimine poſitam video rem veſtram: ſuperſunt quidem mihi duo filii, Kellacus & Muredacus; ille ætate provectior, ſed jam monachus eſt, & S. Kierani Cluanenſis alumnus: alter ob teneram ætatem regno capeſſendo immaturus, & in præſenti periculo inidoneus. Vos, ſi meo conſilio acquieſcitis, Kieranum adibitis, & impenſe rogabitis, ut in tanto rerum noſtrarum diſcrimine Kellacus bona ejus venia regnum capeſſat. Hæc cum ille ſuaſiſſet, & paulo poſt oppetiiſſet; delecti ex Optimatibus viri Cluaniam ſeu b Cluainmacnoſiam perrexerunt; ubi a Kierano perbenigne accepti, nec tamen ad votum exaudiri, binoctium in deputato iis hoſpitio tranſegerunt. Ultima autem nocte cum eos Kellacus invitiſſet, multis eum ſuaſionibus adorſi, ita demum flexerunt, ut cum iis poſtera die, non capta Præſulis venia, diſceſſerit. Kieranus eo alumni diſceſſu admodum offenſus, Malum, inquit, Kellacus elegit, ideoque maledictionem incurret, & tandem armorum cuſpide occumbet; optoque ut providentia Numinis ſic opportat, ſimilemque finem habeat quivis religioſæ diſciplinæ deſertor.

ſuccedit fratri Kellacus

cum monachis Cluanenſibus

b

3 Porro Kellacus, ita per ſuos abductus, Hi-Fiachriæ Rex inauguratur. Cumque id muneris aliquamdiu geſſiſſet, Hi-Fiachriorum Aidhunenſium Ducem, ab eo diſſidentem, ad concordiam flexurus permultis commitatus adivit; habitoque publico conventu invicem fœdus iceruut, Kellacus quidem candide, alter vero (ut eventus patefecit) ſimulate & ſubdole. Nam in ſuam munitionem introducto benevolentiæ & honoris ſpecie Kellaco, quotquot ſequacium ejus comprehendere poterat, interemit; ipſum vero Kellacum, cum ter novenis ſuorum, fuga latenter ſuſcepta, ferro necique ſubduxit. Sub hæc Kellacus, velut vexatione capaciór jam diſciplinæ; reducta in memoriam imprecatione adverſus ſe ſeveræ S. Kierani, vehementi pavore cohorruit; cœpitque ſuſceptæ dominationis celſitudinem faſtidire, averſari; & qua maturitate, quove modo deſerenda ſit ſecum volvere. Dein meliora conſilia, quæ ei clementiſſimus Salvator

ſed paulo poſtea decedit, in ſtuprum ſororis

C infudit, toto corde amplexus, retinacula cuncta ſimul abrupit, & in avium cujuſdam ſilvæ receſſum protinus ſe ſubduxit, ubi velut alter Petrus flevit amare, acerrima cordis contritione damnans, execrans, & in ſe ulciſcens, quod ſanctioris vitæ inſtitutum cauſa amicorum deſeruerit, tremendum Numen offenderit, & pavendam ſancti Præſulis Kierani maledictionem in ſe conciverit.

4 Qua in exercitatione anno integro ſancte exacto, cum ter novenis illis, quibuſcum corporalis vitæ diſcrimen nuper evaſerat, Cluaniam perrexit. Sed conſcientia prioris delicti & Kierani reverentia perculſus, nec auſus civitatem intrare, prope eam ſubſtitit; donec in eum incidere quidam ſui antea commonachi: qui officioſa ſalutatione & pacis oſculo acceptum, blanda caritate introduxerunt, & qua par erat cura miniſtrari fecerunt, adventu illius non detecto ſancto Abbati in diem poſteram. Quæ cum adolevit, qui in ſanctiſſimo illo monachorum cœtu eminebant, reverſum e regione diſſimilitudinis minorem filium, qui mortuus erat & revixit, perierat & inventus eſt, ſanctiſſimo Patri Kierano repræſentant; ſedula interceſſione rogantes, ut pœnitentem clementia dignetur & venia; idque ipſum Kellacus in terram provolutus impenſe obſecrat. Ad hæc benigniſſimus Præſul, lætior cum de alumni reditu quam ante de abitu temerario triſtior; eum placide accipiens, Utinam,

Cluanı ab Abbate recipitur,

filii, non te abberantem maledictione feriiſſem; ſed ea tametſi a me irrevocabilis, tuæ tamen apud Deum mercedi & gloriæ nihil detrahet; tantum in prima vocatione perſiſte & profice; impigre ferens onus leve & jugum ſuave Chriſti, cujus caritate nihil blandius, cujus famulatu nihil ſalubrius, nil in quantalibet Regum pompa aut voluptate glorioſius. MS. HIBERN.

5 Kellacus igitur Kierani tum prompta placatione, tum eloquio dulciore ſuper mel & favum, in pleniorem conſequendæ ſalutis fiduciam erectus, & ſuperinfuſa ſancti Spiritus gratia in propoſito bono corroboratus; ſecularium aſſeclarum agmine ad germanum Muredacum, tunc adoleſcentem, & apud nutricium ſuum Lugniæ *c* Ducem verſantem, remiſſo, juſſoque ei deinceps adhærere; interjunctam religioſæ vitæ telam novo ſpiritu, novo ardore reſumpſit, eoque ſucceſſu inſtitit promovere, ut multos eruditione, plurimos religioſa obſervantia & inſigni pietate anteiſſe compertus, omnibus eſſet amori ipſique in primis Kierano, cujus nutum ſequebatur in cunctis. Quare ad Sacerdotalem gradum promotus eſt, & paulo poſt, conſentientibus in eum Cleri ſuffragiis, conſecratus Aladenſis Eccleſiæ & diœceſis Epiſcopus. In eo dignitatis culmine poſitus, quamquam deſponſatæ ſibi Eccleſiæ ſolicitudinem ſedulus ageret, maximam tamen temporis partem in ſuo Cluanenſi cœnobio per intervalla tranſigebat: fructuoſas Marthæ curas, & jucundiora Mariæ otia, ſolerti diſcretione alternans: & utriuſque ſe alteris ſanctius obeundis adaptans. Temporales vero proventus pie impendebat, multa præbens ſolatia egenis & liberalium ſtudiorum ſectatoribus, qui crebri ad eum confluebant, excita fama ſanctimoniæ & liberalitatis ejus per Hiberniam diffuſa.

c

familiæ ejusdem.

D ordinatur Sacerdos dein Epiſcopus Aladenſis.

6 Quadam autem vice ſanctus Antiſtes, volens pro ſui muneris ratione diœceſim viſitare, Killmoram Muado fluvio vicinam, bona Clericorum turma ſociatus tendebat, iterque carpſit prope Durlus, ubi tunc contigit Guarium Colmani filium, cum ſuo filio Naro, & Nemedio Fercoghæ filio, magnaque amicorum caterva, moram trahere. Nemedius autem cum comperiſſet ſanctum Præſulem juxta locum tranſiſſe; Inofficioſe, inquit ad Guarium, minuſque amice Epiſcopus Kellacus, nos velut averſatus, præteriit. Non refert, inquit Guarius, eum præteriiſſe: nam mittam ego qui ipſum meo nomine invitent, ut huc ſuo nos alloquio dignatures adveniat. Miſſus illico unus earorum Guarii, cum ad Kellacum jam confecto itinere pauſantem perveniſſet. Ægre, inquit, habet Guarius, quod ipſo inacceſſo iter protuleris, ideoque rogat ut vel nunc ad eum venias. Ad hæc Epiſcopus: Quia jam ſabbatum inclinavit in veſperum, mihi fixum eſt non hinc digredi uſque ad exactam diem Dominicam, quæ omnibus eſt vacatione ſancta, nobis inſuper divinis officiis, ſacriſque Miſſarum ſolenniis celebranda: quibus Gaurius, quia vicinus eſt, intereſſe poterit, eaque occaſione quæ volet hic mecum tractare. Quod ſi emanſerit, ego eum feria ſecunda lubens adibo. Regreſſus nuntius, non quæ Præſul ſanctus prætexuit, ſed quæ mens prava livorque ſuggeſſit Guario renuntiat: Kellacum ſcilicet omnimode inficiatum venire, nec in eum eſſe benevolum. Tum Guarius, ira & indignatione percitus, Adito, inquit, eum rurſus, & edicito, niſi mox ex hiſce finibus moliatur diſceſſum, Eccleſiam, in qua verſatur, circa ipſum ſuoſque nocte iſta comburendam.

E

viſitat diœceſim ejus.

F

ad Guarium lucidarus non retractat.

7 Abit ille, nec mitius quidquam nuntiat Epiſcopo: qui nihilominus, invocato Dei adjutorio,

EX MS. HIBERN.

perstitit in loco usq; ad auroram diei lunæ, qua movit in villam de Loch-cou, ubi & sequentem noctem transegit. Inde porro ad stagnum vocabulo *d* Claon-loch progressus, dum sitam in eo lacu insulam Etgair (sic enim appellatur) meditabundus spectat, videt supra eam in aere magnam bonorum Angelorum frequentiam. Qua visione illectus, cum suis in insulam trajecit; factaque inquisitione sedula, cum comperisset, nec ullum ibi locum sacrum, nec ullius Sancti existisse unquam monumentum vel memoriam; arbitratus illa Cœlicum apparitione sese invitari ad illic solitariæ vitæ incumbendum, statuit non inde pedem referre. Quod consilium qui ex Ecclesiastico ordine eum comitabantur, primum derisere, deinde dissuadere frustra conati sunt.

d *ab eodem capite fuit in insula Etgair*

cum 4 suis Clericis

2 Revertuntur ergo illi, ut Sanctus mandarat, quisque ad suæ curæ Ecclesiam; solis cum Episcopo remanentibus quatuor junioribus Clericis, Moelcronio, Moeldalvano, Moelsenacho, & Mac-Deoradio, seu Deoradii filio, ipsius collactaneis. Traduxerunt itaq; in eo deserto totam quæ instabat Quadragesimam Divinis officiis aliisq; sacris exercitationibus intenti; ex iis latebris interim in omnes Hiberniæ fines micantius erumpente fa-
B ma Antistitis sancti, qui Pontificii culminis honorem eremi rigoribus postposuit.

Muredacus fratrem lo-strait, cum offensa Guarii

3 Ceterum S. Kellaci frater Muredacus crebro ipsum in ea eremo visebat, ejus se instructionibus & consiliis accommodans. Quod Guarius Colmani filius cum intellexisset, cœpit infensiori animo ferri in sanctum Præsulem; cujus instinctu & industria pertimescebat Muredacum, regiam prolem, & multa bonitate conspicuum, nisurum ad Connaciæ regnum capessendum. Poterat nihilominus vir princeps & ad pietatem pronus, flecti ad benevolentiam erga sanctissimum Præsulem concipiendam, nisi obstitissent consultores pessimi, Narus filius, & supramemoratus Nemedius; qui diu noctuq; falsas fictasque criminationes afferentes, apud eum instabant, ut Kellacum e medio tolleret. A quo tam atroci & sacrilego facinore cum Guarium abhorrere comperissent, inita inter se consultatione pessima de Kellaco venenata potione necando, id tandem impetraverunt, ut ad solenne convivium ejus gratia instruendum reconciliandus invitaretur.

cum socii Clerici convivio interesse.

4 Missi igitur nuntii Kellacum rogarunt die condicto adesse; quod cum ille renuisset, præexens se a-
C liam jam vivendi normam methodumque amplexum, quam non decebat mundana consolatione interrumpere; illi, prout in mandatis acceperunt, institere, ut saltem dignaretur jubere suos socios Clericos adesse, quorum Guarius & præsentia delectaretur, & discretioni referenda committeret quæ illi communicare volebat. Ad hæc sanctus Episcopus, Ego, inquit, eos adesse nec jubeo, nec inhibeo: faciant ipsi quod suggesserit Deus. Socii ergo permissi sua ipsorum discretione uti, cum nuntiis Durlasium ubi Guarius agebat profecti, magno honore magnaq; lætitia excipiuntur. Et post regias epulas in secretum triclinium deductis, circumq; Guarium a dextera levaq; locatis, ex præstantiori qui in arce erat potu abunde propinatur: protracto; aliquamdiu symposio, ventum est ad seductorios sermones & machinosa consilia, quibus improvidi de eremo hospites ad Kellacum extinguendum magna urgentur instantia, designato iis pactoque, si id faxint, operæ pre-
f tio, tota *f* Tir-Amalgadia, numerosis equorum, bovumque armentis, & sponsabus, quas ipsi ex omni puellarum numero deligerent, decoris.

& in errorem S. Kellaci inducti arcedant.

5 Istarum (heu!) rerum cupidine & spe excæcati miselli, oblitiq; qui nuper fuerint, suo consensu firmata pactione impia & multifarie sacrilega, secuti dormiunt; posteraque die sobrii & jejuni ratificant. Tum armis, facinori exequendo opportunis, sub Clericali veste muniti: eremum, non jam eremitæ, sed jurati la-
D trones & sacrilegi homicidæ repetunt; inventaque ad marginem stagni Claon-loch quam ibidem reliquerant navicula, ad insulam trajiciunt; ibique sanctum Antistitem, recitando tunc Psalterio intentum, conveniunt. Quibus ille, donec captas preces absolvit, nihil respondit. Postea vero eos contuitus, arbitratusque ex oculorum motibus vultuumq; mutatione, quod animis conceperant, Alium, inquit, ▪ juvenes, vultum hinc tulistis, alium affertis, qui vos prodit a me aversos, actosq; Guario mihi necem inferre. Respiscite filii, & quod amplexi estis consilium pessimum, vobisque ipsis damnosissimum, octus abjicite: sublimius præmium, quam quod Guarius promisit, mihi acquiescendo consecuturi. Ad hæc illi, conspirationem quidem falsi sunt, sed ab ea exequenda desistere renuerunt, id solum obtendentes, nullum ipsis, ▪ a compacto resiliant, inveniendum in Hibernia munimem contra vim & potentiam Guarii.

in Silvam abducitur.

6 Itaque in malo obdurati, sanctum Dei famulum pariter aggressi, ad oram insulæ trahunt, in continentem evehunt, indeq; ad interiora vicinæ silvæ interimendum abducunt: ipso interea eos a prosequenda malignitate dehortante, & promittente iis, modo desistant, securum vel Cluaniæ, vel, si malint, apud Hiberniæ Reges refugium. Qui demum videns se surdis & vecordibus cecinisse, rogat ut saltem a se perimendo in posteram diem abstineant. Quod ægre annuentes, illum no-
E *robori insudant.* cte ingruente in vasti roboris caudicem, ad cavæ similitudinem vacuatum, compingunt; ipsique ad ostium, ne quo ille eventu elabatur, advigilant. Sed cum nocte ad finem vergente gravis eos sopor oppressisset, Kellacum id advertentem, crebra pulsabat capessendæ fugæ cogitatio; quam excutiens, Quoddam, inquit ad seipsum credulitatis aut diffidentiæ genus reputo velle Dei judicium effugere, & conari declinare necem ab eo mihi, Sancto Patre Kierano vaticinante, destinatam; adeoq; præstat ut hic eam constans & tranquillus præstoler, quam (ut forte accideret) in fuga, cui diu continuandæ, defectis inedia & lassitudine viribus, par esse non possum, velut meticulosus occumbam. Mansit igitur in loco, sacris meditationibus ad crepusculum intentus. Tunc vero ne quem ei pavorem ingeret lux surgentis auroræ, ultra quam mortis inducias non obtinuit, caveam occlusit: sed mox ejus rei pœnitens, suamque pusillanimitatem reprehendens, aperuit.

confluentem in laude Dei exercendo

7 Brevi post, cum præmuntii lucescentis auroræ, silvarum volucres, canoros funderent sonos, Vir Dei, re-
F vocato in memoriam quod nocte antecedentis feriæ quartæ somniavit, se nimirum a quatuor molossis ferociter invasum, dire discerptum, raptumq; per filicetum, in saltuosam protrusse voraginem, unde non successit emergere; intelligens id non tam somnium, quam præsagium imminentis sibi lanienæ extitisse; cœpit & ipse modulabundus Creatorem in creaturis vernaculo sermone in hunc sensum laudare. Amem ardenter Factorem, tuique nobis Datorem, o cara mihi aurora candida, victoriosa, jucunda lucis filia, cognata solis amœni, qua voluminum paginæ reddantur legibiles, qua domorum fastigia, summaque montium juga, & læta ruris spatia fiunt aspectabilia. Dein vaticinatum cædis
crudeliter occidunt. suæ circumstantias, & inter has corpus & sanguinem suum a feris avibusque delibatum iri, e caudiceo ergastulo educunt sacrilegi grassatores, seriuntque sævissime, primus quidem Mac-Deoradius, ipsius sancti fratruelis, tum Moeldalvanus amitinus, inde Moelsenachus cujusdam viri justi filius, denique intimam ejus in se dilectionem liberalitatemque multifariam expertus Moeleronius. Enecto in hunc modum sanctissimo cognatoque Præsule, immanes & nefandi discipuli ad Guarium regressi, benigne hilariterque excepti sunt.

Ad

A 14 Ad corpus autem viri Sancti, quod inhumatum reliquere, ferarum volucrumque rapacium greges, prout ipſe futurum prædixit, convenerant: quorum quotquot ejus carnem aut ſanguinem delibarunt, illico virtute divina & meritis Sancti Præſulis interierunt. Ipſo autem die quo hæc truculenta tragœdia peracta erat, Princeps Muredacus, fratrem ſuum Kellacum, a quo velut patre, magiſtro, conſultore, & ſpirituali directore totus pendebat, pro more viſurus, in Conenſem inſulam trajecit: ubi cum, eo minime reperto, in memoriam revocaſſet, diſcipulos Kellaci nuper ante apud Guarium diverſatos fuiſſe; inde ſuſpicatus eſt, illum & Guarii ſuaſu, & illorum opera interemptum. Quare inſula confeſtim egreditur, movenſque cum ſuis, quæſitum per avia ſilvarum vallumque receſſus Pontificem ſanctum, iter carpſit inter duo ſtagna Loch-Con & Loch-Cuilinn.

15 Ita demum pervenit ad quercum, in cujus cavitate pernoctarat Kellacus: & dum undique circumſpiciunt, vident cominus ſanctiſſimi Præſulis exanime corpus, humi inhonore porrectum, ſuo inſperſum cruore, & hinc inde a feris avibuſq; modice demorſum comeſumque. Acerbum id, dirumque ſpectaculum ferit profunde corda eorum mœrore amariſſimo, luctumque excivit undantem, maxime Muredaco, qui vernacula nænia orbitatem & dolorem ſuum cum Kellaci laudibus tranſmiſit ad poſteros. Auxit porro mœrorem incommoditas ipſa non modo digno honore celebrandi funeris, verum etiam ex aviis ſaltibus evehendi ad ſacram ædem. Quo tamen modo potuere, Dunmoram, quæ nunc Turlach dicitur, ſepeliendum apportarunt. At loci incolis, Guarii metu perculſis, non ſinentibus iſtic ſepeliri, inde detulerunt ad Lis-callain. Verum qui ad Eccleſiam de Kill-callain habitabant, Guarium ſimiliter veriti, non permiſerunt apud ipſos ſacrum funus deponi. Quod ægre quidem accepit Muredacus, ſed Deo vindicandum remittens, aliorſum non procul abſceſſit. Cum ecce; ipſo ſuiſque ſpectantibus, igne ſuperne lapſo ea eccleſia conflagravit, numquam exinde reſtaurata.

16 Parvula inde mora ſecuta eſt, cum ecce alia nimis miranda res evenit. Ad globum enim illum nobilium virorum, qui precioſum beati Martyris funus laborioſe & incommode vehebant, duo cervi, nemine mortalium ducente vel agente, manſuete venerunt, B commodo loculo onerati; qui ad ſacrum uſque corpus penetrantes, ipſa ibidem mora & loculi in terram demiſſione, ſat indicarunt, ſe a Deo miſſos, ut illud ad congruum ſepulturæ locum deferrent. Quamobrem viri illi, magnopere exhilarati, miratique tantam Numinis curam circa famuli ſui pulverem, ſacrum pignus in capulo componunt, & cervis vehendum permittunt. Qui cum ad locum, Liſcreach dictum progreſſi fuiſſent, ad offenſi illic aſceterii oſtium ſubſiſtentes, ſacrum onus depoſuerunt; & templi campanæ, nullo trahente, inſonuere. Congregati igitur qui in eccleſia vel aſceterio erant, comperto cujus funus allatum & divinis prodigiis honoratum eſſet, prompta devotione cum pſalmodia & congruis ritibus honorifice tumularunt, ſanctorum Angelorum multitudine celebritatem ſua ipſorum præſentia non modicum augente.

17 Porro præmemorati cervi in eo loco manſere deinceps, & habitatoribus aratione, aliiſque laboribus, perinde ac domeſtica jumenta, de die ſerviebant; veſperi autem a jugo laxati, ſepulcrum Sanctiſſimi Antiſtitis adibant, & quaſi venerantium affectu lingua lambentes ad teneriorem ejus venerationem cultumque homines provocabant. Et hic fuit finis mortalis vitæ, ærumnarum, & martyrii S. Kellaci, quibus ad ſempiternam beatæ vitæ poſſeſſionem pervenit, gratia Dei & Salvatoris noſtri Jeſu Chriſti, cui cum Patre & Spiritu ſancto ſit honor & glotia, in ſæcula ſæculorum. Amen. E

ANNOTATA.

a Muadus, *alias* Moadius, *Speds* Moy, *in Comitatu Sligenſi, qui Connachia verſus Ultoniam ad mare Oceanum ultimus cenſetur.*

b Cluania *in Occidentalibus finibus Mediæ verſus Connachiam.*

c Lugnia. *Colganus* 20 *Januarii ad Vitam* 2 *S. Pechini, ait eſſe Connachiæ regionem ſatis notam Comitatus de Sligeach, in qua Sedes Epiſcopalis Achadenſis.*

d *Videntur hæc loca in dicto Sligenſi Comitatu haud longe a Muadio fluvio quærenda.*

e Durbuſſium, *arcem in Connachia eſſe notat in Indice Topogr. ad Acta Sanctorum Colganus, ſed numeris ita depravatis, ut locus ubi de ea agitur nequeat inveniri; qua typotetarum negligentia, utinam nec in noſtris aliquando obreperet.*

f Tir-Amalgadia, *extremus Connachiæ trans Muadium ad ejus ripam borealem regiuncula, uti apparet ex Vita S. Patricii Tripartita apud Colganum lib.* 2 *num.* 76. F

DE S. ARIGIO SIVE AREDIO

EPISCOPO VAPINCENSI IN GALLIA.

D. P.

POST ANNUM DCI

VApincum *ſive* Vapingum, *vulgo* Gap, *in Notitiis antiquis provinciarum* Civitas Vappincenſium, Vapenſium & Vapecenſium, *urbs Galliæ Narbonenſis in hodierno Delphinatu apud Alpes Cottias, Epiſcopalis ſub metropoli Aquenſi, ſolemniter veneratur hiſce Kalendis Maji, quibus obiit,* S. Arigium *ſive* Aredium *ſuum olim Epiſcopum: cujus ſacram memoriam ad hunc diem reperimus in quinq; diverſis MSS. Martyrologiis, Romano Ducis Altempſii, Gallicano monaſterii Cluniacenſis, Divionenſi Domini du Cheval, item MS. Adonis Reginæ Sueciæ, & alio monaſterii Aquicinctini: ejuſque commemoratio ſit in antiquo Breviario Eccleſiæ Forojulienſis in Provincia. Vitam illius edidit Philippus Labbe tomo* 1 *Novæ Bibliothecæ, quam olim deſcripſerat Jacobus Sirmundus ex codice Silviniacenſi, ſed pluribus mendis & barbariſmis inquinato. Ita tamen ut tranſcribentium ea potius incuria, quam auctoris videatur eſſe culpa: nam ſi lineas ac voces quaſdam, fede tranſpoſitas, ordini ſuo reddas, quem habere deberent, ut commodus ſenſus inveniretur; & paucula hinc inde per benevolam conjecturam emendes; non omnino invenuſte ſcripta apparebit, & auctori cuivis minime indigna. Quare cum ſatis ſit, invariatum quidem, ſed vix intelligibilem MS. Silviniacenſis contextum in jam dicta Labbæi Bibliotheca extare; credidimus haud ingratum lectori futurum, ſi idem ex noſtra conjectura hic proponeretur correctus. Interim optamus ut aliunde ſubmittantur nobis, ſi ſuperſunt uſpiam, exemplaria alia, aut confirmatura correctiones noſtras aut meliores ſuggeſtura. Auctorem recte cuivis dici demonſtrat § 4 Vitæ, ubi laudatur omnes nocturnarum orationum Probus Clericus,* qui tunc temporis, *cum Sanctus Epiſcopatum inierat,* Lectoris agebat officium; *cum autem Vita ſcriberetur, erat in ſacris* Sacerdos admiſſus myſteriis: *qui deinde etiam* ſtylo percurrente narravit viſionem, *ſibi a ſancto Epiſcopo narratam ſub exitum vitæ.*

2 *Ætatis qua vixit Arigius chronotaxim nullo certiori charactere fundare poſſumus, quam tempore Concilii Lugdunenſis anno* DLXVII *celebrati, quando* Sagittarius, *Vapin-*

MISTO-RE D.P.

Vapincenſi Epiſcopatu digne privatus, ipſius electioni locum fecit: ante quam teſtares decada *regimini* Eccleſiæ Morgecenſis *impendit, anno proinde* DLIII *ad eamdem promotus. Eſt hæc eccleſia in Arvernis, ad cognominem ſibi fluviolum,* Morges *vulgo dictum una cum oppido, quinque circiter lencis a* Claromonte; *cui tunc Epiſcopus præerat S. Gallus, D. Gregorii Turonenſis patruus, vel ſucceſſor Cautinus. Interim dubitare non poſſumus quin ad parochiam Claromontanæ diœceſeos regendam aſſumptus Aregius ſit ex Cleri Claromontani corpore, adeoque ſub ipſo S. Gallo (qui cum Epiſcopatum* XXVII *annis tenuit) fuerit ad ſacros Ordines promotus. Forteſſis etiam* B. Deſiderius, *qui puerum baptizavit & erudiendum ſuſcepit, non fuit* Epiſcopus Cabillonenſis (*nam utrum hoc nomine fuerit Cabillone aliquis vehementer eſt ambiguum, uti patet ex diſſis ad* XXX *Aprilis, ubi egimus de ipſo & S. Deſiderato ibidem Presbytero*) *ſed is quem* XI *Februarii ut ſanum colunt Claromontani, ſepultum in eccleſia S. Illidii, appellarique* S. Deſideratum, *affini utique & facile alternabili nomine cum* Deſiderio. *Hujus namque nullum certum invenitur tempus; poſſetque inter S. Quintianum, qui haud diu poſt annum* DXVI *Stadem Claromontanam tenuit & S. Gallum qui eam circa* DXXV *diutius aut ſuſcepit, medius fuiſſe iſte* Deſiderius *ſeu* Deſideratus. *Nec obeſt, quod bimulus* ante altare S. Vincentii Cabillonenſis urbis *oblatus fuerit Aregius a parentibus: Cabillone enim natus, potuit cum iiſdem in Arverniam migrantibus migraſſe etiam ipſe ibiq; baptizari; & migraſſe aliquando dicendus eſt, quem conſtat in Arvernis, fuiſſe promotum.*

Morgecenſis. Parochiam 14. annis adminiſtratam.

Poſt Morgecen. Paroch. 14. annis adminiſtratam.

3 *Subſcripſit ſub Guntramno Rege Conciliis Valentino* II *& Matiſconenſi* II, Aridius *ſive* Aredius Epiſcopus Eccleſiæ Vappicenſis. *De ejus itinere Romano & benevola amicitia cum S. Gregorio Magno agitur in Vita num.* 10. *Addimus hic epiſtolas ejuſdem S. Gregorii ad illum, quarum prima extat lib. 7 Regiſtri epiſt.* III *ſcripta Indictione* 2. *anno* DXCII, *& eſt hujuſmodi.* Gregorius Aregio Epiſcopo de Galliis. Fraternitatis veſtræ afflictio, quam de amiſſione veſtrorum vos hominum habuiſſe cognovimus, tantam nobis cauſam mœroris injecit, ut quia nos de duobus caritas unum fecit, cor noſtrum in veſtris ſpecialiter uri tribulationibus ſentiremus. Sed in hoc dolore multum me conſolata eſt ſanctitatis tuæ ad annum rèducta diſcretio, quam & patienter fere triſtitiam, & decet de morte ſpe vitæ alterius longam non habere mœſtitiam. Ne tamen aliqua adhuc tribulatio in veſtra mente remaneat, hortor quieſce dolere, deſine triſtis eſſe. Nam indecens eſt de illis tædio afflictionis addici, quos credendum eſt ad veram vitam moriendo perC veniſſe... Hac itaque, Frater cariſſime, ratione perſpecta, ſtudendum nobis eſt, ut, ſicut diximus, de mortuis non affligamur; ſed affectum viventibus impendamus, quibus & pietas ad utilitatem & fit ad fructum dilectio...

conſolatur de obitu fratrum.

4 Præterea communis filius Petrus Diaconus nobis innotuit, quod Fraternitas veſtra, tempore quo hic fuit, popoſcerit, ut ſibi & Archidiacono ſuo utendi Dalmaticis licentiam præberemus. Sed quia ita hominum ſuorum infirmitate compulſus feſtinanter abſceſſit, ut nec ipſum mœror incumbens diutius, ut dignum erat, & res deſiderata poſcebat, fineret immorare; & nos in multis implicitos Eccleſiaſticæ rationis conſideratio novum hoc inconſulte & ſubito non permitteret indulgere; idcirco poſtulatæ rei prolongatus effectus eſt. Nunc vero caritatis tuæ ſtudio revocantes ad animum, hujus auctoritatis noſtræ ſerie petita concedimus, atque te & Archidiaconum tuum Dalmaticarum uſu decorandos eſſe conſtituimus, eaſque Dalmaticas dilectiſſimo filio noſtro Cyriaco Abbate deferente tranſmiſimus. Præterea in ea Synodo, quam contra Simoniacam hæreſim per Fratrem & Coepiſcopum noſtrum Syagrium decrevimus congregari, Sanctitatem veſtram volumus intereſſe, atque eidem Fratri Pallium, quod tranſmiſimus tribuat: ſi prius ſe promiſerit illicita, quæ prohibuimus, per definitionem Synodicam a ſancta Eccleſia removere. De qua Synodo omnem nobis ſubtiliter ordinem tuam Fraternitatem volumus ſcripeis decurrentibus nuntiare, ut ipſe, cujus nobis ſanctitas valde experta eſt, nos reddas de omnibus certiores. *Hæc ibi. De Synodo indicta legi poſſunt, quæ habentur* XII *Martii lib.* 3. *Vitæ S. Gregorii num.* 2 *&* 3. *Quo die etiam dedimus Vitam S. Petri Diaconi; quem tamen exiſtimamus ab hic nominato & Vapincenſi Clerico diverſum fuiſſe. Archidiaconus Valatomius erat, ipſius deinde Sancti ſucceſſor juxta S. Gregorii præſcriptionem. At S. Syagrius Epiſcopus Auguſtodunenſis colitur* XXVII *Auguſti. Altera S. Gregorii ad S. Aregium epiſtola habetur lib.* 9 *ep.* 51, *ſcripta anno* DCI; *& eſt hujuſmodi.*

Dalmaticarum uſum petunt.

Iubet ut Synodus contra Simoniacos cogenda interſit.

5 Cum in fraterna dilectione unum cor, unus ſit animus; ſicut in alterius proſperis mens lætatur, ita in adverſis affligitur: quia in utroque participes eſſe lege caritatis adſtringimur. Atque ideo major nos de triſtitia veſtra mœror invaſerat, ne forteſſe prolixi luctus afflictio aſſiduo cor veſtrum dolore pulſaret, & vitam gemitibus oneraret. Sed ſuſceptis Caritatis veſtræ epiſtolis, optato ſumus gaudio conſolati: & omnipotenti Deo gratias egimus, quia & humanitatem veſtram incolumem, & animum ad conſolationem reduſſe cognovimus. Nec enim aliter de vobis ſucrat exiſtimandum, niſi quidquid adverſitatis eſſet, Sacerdotali ſine dubio patientia vinceretis. Qualiter præterea in abſcindenda Simoniaca hæreſi Fraternitatis veſtræ zelus olim exarſerit bene recolimus. Unde hortamur, ut operam ſtudioſius impendentes, diſtricta inter alia quæ ſcripſimus Concilii definitione damnentur: quatenus dum voluntatis noſtræ intentio ſollicitudinis veſtræ fuerit ope completa, & omnipotenti Deo oblationem gratiſſimam de vitiorum correptionibus offeratis, & ad aliorum ædificationem, qualiter in vobis Paſtoralis officii cura fulgeat, oſtendatis. Experientia autem vitæ veſtræ nos provocat, quam valde multis præminere cognovimus, ut de vobis hac in re grande ſolatium præſumamus. Et ideo fervorem veſtrum, ſicut Deo auctore cœpiſtis, explete, ut bona, quæ in vobis recta intentione cœpta ſunt, juvante Deo creatore omnium rectius impleantur.

laudat eius patientiam in adverſis.

zelum contra Simoniacos.

6 Præterea monachis, quos ad reverendiſſimum Fratrem & Coepiſcopum noſtrum Auguſtinum tranſmiſimus, caritatem ſuam Fraternitas veſtra, ut conſuevit, impendat: & ita eos, tam per ſe quam per alios quos potuerit, ad proficiſcendum ſolatiari ſtudeat, ut dum vobis providentibus nullas illic difficultates vel moras habuerint, & nos quod de vobis confidimus ſentiamus, & Deus vobis omnipotens pro converſione animarum, pro quibus tranſmiſſi ſunt, ſuam gratiam recompenſet. *Hæc ibi. Memoratus* Auguſtinus *eſt Cantuarienſis Epiſcopus, & colitur* XXVI *Maji. Inter monachos autem hic commendatos fuit S. Laurentius, dein Epiſcopus Cantuarienſis, cujus res geſtas & itinera dedimus die ſecunda Februarii. Eſt præterea epiſtola* 62 *ejuſdem libri noni, in qua ſplendor virtutum S. Arigii elucet, & eſt hujuſmodi.*

caritatem erga monachos in Angliam deſtinatos

indicat mutuam dilectionem.

7 In quanta apud nos memoria Fraternitatis veſtræ ſit caritas, cordis veſtri ſecreta requirite, & ex eo quem circa nos habetis amorem colligetis. Et quoniam ſincera in dilectione nec vires abſentia, nec locum habet oblivio; ita ſibi imaginata veſtræ Fraternitatis præſentia mens noſtra reficitur, ac ſi corporeis vos oculis coram nobis ſiſti cernamus: quia nec abeſſe credendas eſt, qui per dilectionis vinculum animis inhæret. Quia ergo tanta in vobis Sacerdotalis gravitatis ornamenta conſpeximus, ut de veſtro omnino

inſtituto

de Candidum Presb. ei commendat.

A instituto & moribus latemur, multa animis nostri de solicitudine vestra promittimus. Unde quia sic ea quæ Dei sunt agitis, sic in commissi vobis gregis custodia vigilatis, ut tamen ea quæ ex latere sunt prudenti moderamine dispenseris; latorem vobis præsentium Candidum Presbyterum communem filium commendamus, ut opem illi in quibus necesse fuerit pro utilitate pauperum impendatis. quatenus dum Fraternitatis vestræ fuerit, sicut confidimus, fultus auxilio, in ejus vos consolatione nos invenisse se sentiat. *Hæc S. Gregorius, quamdiu deinde post hunc annum* Dei *vixerit S. Arigius, non constat.*

V I T A

Auctore coævo, ex MS. Silviniacensi eruta a Jacobo Sirmondo S. J.

Nobiliter natus & pie educatus;

1 SAncti atque præcipui viri Arigii, Wapincensis urbis Antistitis, non phaleratis neque dialecticis, sed simplicibus tantum venerabilis vita narratur eloquiis. Ideo non vereor quod idioticus austeritatem auscultantibus ingerat sermo: quia si promptus attendit animus, illico sacer sociatur auditus. a Pater illius ex præclariori Francorum progenie o-
a riundus Aprocasius vocabatur, mater Sempronia: qui
B etiam filium primogenitum Arigium, cum esset biennium suæ nativitatis [egressus] Deo offerentes, an-
b te altare Cabillonensis urbis S. Vincentii b exhi-
c buerunt. B. Desiderius c Episcopus, prælibatum filium cum gaudio suscepit & baptizavit, quia præscivit sibi futurum omni obedientia reverentem filium, modestiæ & humilitatis intelligibilem, & omni sanc-

pell regimen eccles. Morgecensis,

titate pollentem. [Hic deinde ætate & scientia maturus] ad regimen ecclesiasticum, annuente Christo pervenit ad honorem d Ecclesiæ Morgecensis, ubi non modicus inhabitantium cernitur vicus: ibidem-
d que una tantum temporis e tessares decada peracta,

fit Episcopus Wapincensis.

omnium Wapincensium Clericorum ac monachorum virorumque sanctorum consensu, atque cum exul-
e tatione gaudii maxima, postulatum est promereri sibi a Domino, ut Arigius, vir Deo plenus, Eccle-
f siæ sanctæ Wapincensis urbis f concessam sibi teneret Sedem.

2 Interea detersa de corde caligine, ad cælos animum intente apposuit, cumque ob [fervorem] desi-
g derantis animi S. g Marcelli Martyris ecclesiam adi-

oratione claustra ecclesiæ aperit

re desiderium arripuisset; dum urbi Cabilonensi se
C beatissimus vir adjungeret, infestante inimico, Regina quædam valvas, liminibus Sancti appositas, Bru-
h nichildis h iniquæ, seris firmare præcepit. Sed Sanctus
h Dei signaculum Christi faciens, ejusque intercedentibus meritis sanctis, ubi Arigius venit, oratione defixa
i claustra patefacta sunt. Narrata virtute Regibus i, munera indesinenter ad Sanctum miserunt; quæ cum

numera respuit.

iste vidisset, chlamyde sua recepit projectisque in terra solidis, exhorruit cum detestatione dicens, Dona iniquorum reprobat Altissimus; & taliter divina inspiratione vir beatus repletus est, ut sicut Elisæus Prophetæ, contemnendo aurum & argentum, leprosos mundaret.

3 Cumque pensaret, ob conservandi gratiam Dominicum sibi fuisse commissum gregem; ita omnium curam suscepit animarum, ut solida conservaret, alli-

Magnam curam gerit fugiendæ Curiarum.

garet contrita, errantem reduceret, nullam penitus extra caulas erroneam omitteret ovem. Clericorum autem sic nitus est in omnibus, ut spiritalem assumeret curam, ut industriæ suæ affectum bonitate misceret. Sui quippe moris erat, neminem contemnere: & si quempiam ad erudiendam suscepisset indolem, primo quidem ob rudimenta infantiæ blando commendans intimabat magistro, ut teneram instruens foveret infantiam; & sic demum spiritualibus rastris ad excolendos animos suo præcipiebat reservari labori. Cumque eosdem intra suæ recepisset Ecclesiæ septa, ita pro ipsis in omnibus induit curam, ut sub ipsius ditione reverentissime commorantes, in legis Domini meditatione die ac noctis tempora non transirent, quatenus & personaret lectio cum instructione, & denuo cum exultatione Davidicam canerent modulationem.

Xll 28.

4 Quos intra conclavis sui claustra conservandos, oratione Domino facta, nocturnis horis relinquens; ipse B. Pontifex [adibat] castrum, quod Wapincensium est non procul ab urbe, cum uno tantum Clerico, nomine Probo, qui tunc temporis Lectoris agebat officium, & nunc in sacris Sacerdos admissus noscitur esse mysteriis: [nam] quia cum non invenerit reprobum, ideo in spiritualibus aptis detinebat probatum. Hunc in suo adsumens obsequio cum ardenti fidei devotione, nulla intermittens nocturna horarum spatia, arduum montis conscendens supercilium, ad S. Mammæ k Martyris properabat Eccle-
k
siam, in qua sacratissimi sepul / pessulum ex more re-
l
serare consueverant. Nam claves clam auferre facient, similes protinus præcepit fieri; sicque acto noctis
E
silentio, cum prædicto puerulo, qui suo vacabat obsequio, cauto ac pendulo, tamen fixo animo, in sancta sanctorum ingerens gressum, ab summæ noctis exordio orationem agens, cum gemitus modulatione, cum lacrymis in laudem Domini perseverat: sic cum hymnis, & laudibus, & canticis spiritualibus peracto officio, deinde Christo prævio ad subjectam monti repedat urbem.

nocte S. Mammæ ecclesiam petit

5 Sed dum templum B. Andreæ Apostoli, ardenti desiderio exercendo, prope oppidum ipsius civitatis fuisset ingressus, quod late Christianis concessum est, ibi incursum m meridianum reperit suæ iniquitatis fungentem officio. Hoc ipse Pontifex sub Angelica respiciens ex more visione, intulit, ut ubicumque in suo nomine quis hominum properaret totum iter ab eo postulans, eum in nullo noceret, & una cum satellitibus suis sibi cohærentibus ageret itineris curam. Et quia jam tempus aderat ut gallus cantaret, & Clerus [conveniret,] coercens ipsos quiete agebat. Nullus tamen hominum, a quibus vel de quibus venerat, præter Dominum scivit; & spectantibus Angelis, quid ageret penitus ignorabant. Elegit namque diversis atque exquisitis laboribus, in semetipso dicando martyrium, sanctum affligere corpus; tamen dum valuit ab isto exercitio non cessavit dirigere gressum, nec ante cujusquam patuit auribus, sed nec revelatum est oculis, nisi cum suspicientes ad ejus sanctam confessionem, quo sancta reserabat claustra cernerent n ferrum.

currere desinens

corpus affligit

m

F

n

6 Scientes ad memoriam & nescientes nunc ad scientiam revocabo operum Domini, qui virtutem suam in tribulatione fideli famulo nec horrendo negavit in gurgite o. Cumque solito beatissimus vir ad ulteriorem fluminis p Druentiæ ripam se vellet navali evectione transferri; fortuito insidiante diabolo, & agente fluminis cursu carbasa, inopinanter navicula rupi mediæ præcipiti incidit lapsu, volventibus undis protinus conterenda: ex cujus mortis imminenti periculo per Angelicam adprehensus vir Dei dexteram, cum Diacono suo, qui Januarius vocabatur nomine, inimico superponitur saxo. Ex tunc itaque ipsum habuit suæ salutis in omnibus defensorem, quem incurrere visus fuerat in gurgite sumensorem. Interea dum dextera lævaque gurgitum imminentes resonarent lymphæ, claræ noctis tempore, corde sancto & ore canebat, dicens: Expectans expectavi Dominum & respexit me, & statuit supra petram

o

p

e naufragio eripitur ab Angelo;

Psalm. xxxix.

MX Mt. tram pedes meos, & direxit ad progrediendum greſſus meos. Cum igitur turba ingens Clericorum famulorum ac civium ex utraque parte littorum imminentes adſtarent, & lugentes liberandi inſtantia perenni fatigarentur; propinquus inclaruit dies, præcedens inclaruit virtus Chriſti, adducens eum cum exultatione obtentæ gratiæ.

aprum mi-rum reddit. 7 Tria q item geſſit beatiſſimus vir magna miracula, quæ nec ſilenda putabo in ſecula. Cum immaniſſimus ac ferus ex opacis ſaltibus aper non procul fuiſſet ab urbe, cumque ſolitis venantium conſtipatus fuiſſet catervis, atq; vibrantes tenenteſque dexteris in perimenda beſtia tela dirigerent ferrata, & incaſſi omnium invenirentur intendentium ictus; tunc demum ſanctus Pontifex baculum, quem in manu alma gerebat, in ferino & in inſano poſuit ore: ſic illico naturali caruit virtute, optatamque qui aderant omnes ſimul venationis capiunt prædam. Et ſic factum eſt, ut omnium appareret obtutibus plus facere potuiſſe ſanctitatis audaciam, quam puerilis armatam temeritatis inſtantiam.

ſerpentem capit. 8 Dum cujuſdam Sabinæ illuſtris feminæ, eo quod in timore Domini ſacra & certe vera vidua eſſet, benedicendi gratia domum fuiſſet ingreſſus; progrediens inde venenoſus viantibus apparuit ſerpens. Cumque cæruleus ex triſulca ſibilum depromeret lingua, atque per flexuoſos ſe traheret globos, ut lerales infigeret morſus; & cum mortiferum omnes effugerent caſum, atque ſuſtibus ac ſaxis anguem obruere meditarentur; ſed nullus eorum ipſum interimere potuiſſet; tunc vir Dei, virtute animi magis quam corporis, maligni caput ſancto attrivit calcaneo: ſicque proſtratus nequiſſimus anguis, dein. ceps numquam valuit ex ore nefario mala exundare venena. Sed hæc omnia ad tuam referunt omnes, Chriſte, virtutem, qui conculcaſti leonem & draconem. Propterea benedicimus, laudamus, & ſuperexaltamus nomen tuum ſanctum in ſecula: quia confidimus in te, qui fideliſſimo tuo Arigio tanta dediſti virtutum inſignia, ut & ſerpentis inimica contereret membra, & Paſtorali baculo ſingularis feræ aperiret inſaniam.

aperuit dei di-cit, 9 Alterum vero miraculum vir Dei noſcitur intuliſſe. Exigenti enim jam tempore, dum marcida r fieret r præparata inciſioni herba, eo quod ſolis ardor aduſtus jam aduſſerat fœnum, miſit beatiſſimus Antiſtes operarios in prædia ſua. Et cum ad horam ſ ſextam veniſſet, unus ex operariis inerti animo, corde impedito ſ, dicendo ſe laſſum vix corpus pertrahere [vacabat ab opere]. Tunc demum athleta Dei ad C ipſum venit, & dum inveniſſet eum non lucrantem mercedes opera, ſed inique gerentem ex [dæmone] conſorte; maledixit ei in nomine Domini, ut probaretur oppreſſio inimici. Et dum ſe in terram volveret cum intentione iniqua, adveniens iniquiſſimus ſerpens, genua ejus rabiens incluſit; & dum avida fauce venenum ipſi evomuiſſet, cœpit clamare; Miſerere, piiſſime Paſtor, quia qui me ſuaſit tibi mentiri, ipſe me certiſſime decepit. Cumque concurſus populi ad ejus acclamationem factus fuiſſet, venit S. Arigius Epiſcopus. At illic ut vidit deceptionem inimici, & hominis illius ruinam, & jam corpus ejus exanime jacere; projecit ſe in terram, atque cum lacrymis oravit, dicens: Domine Deus omnipotens, qui feciſti hominem ex nihilo, & periit primus homo per aſtutiam ſerpentis, & reparaſti eum per unicum filium tuum Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum; tu repara hunc famulum a morte, quam ipſe diabolus per ſinum venenoſum in ejus membra tranſfudit, ut in nullo ei noceat. Et quia tu diziſti; Qui in me credunt, etſi mortiferum quid Marc. 16,18 biberint, non eis nocebit: ita iſti famulo tuo per preces ſervi tui reddere dignare priſtinam ſanitatem. D At ubi orationem compleſſet, ſignum Chriſti ſuper plagam manu ſua faciens, ita venenum evomuit corpus, ut nihil malum homo ille ſe inclamaret fuiſſe perpeſſum.

10 Quodam interea in s tempore, cum vir Deo plenus Romam ad Sanctorum Petri & Pauli Apoſtolorum limina, orationis cauſa, pro amore Dei in Chriſti nomine properaſſet; tanta eſt a beatiſſimo Gregorio Papa veneratione receptus, ut cum eſſet Eccleſiæ Romanæ tam meritis quam privilegiorum ſupereminens poteſtate, atque Sacerdotalium infularum ceteris Sacerdotibus honore præpollens; taliter beatiſſimum Arigium Epiſcopum cum caritatis ſubjectione atque ſummo venerationis portabat affectu, ut non ſolum honoribus, ſed & moribus, & ſcienta, ſanctitate, modeſtia, caſtitate ſibi cozquandum putaret. Se d nec unquam ſe a finibus Galliarum in illis partibus talem ſe proteſtabatur omnimodis Sacerdotem vidiſſe. Nam cum apud eum aliquantiſper, tam ex devotione orationis, quam pro inquirenda Gregorii Papæ ſermonum ſcientia ſingulari, ſpiritales innecteret moras; & jam valedicendi utriſq; inoptata adveniſſet dies; cum tanto ſe amore ac profluvio lacrymarum fletuumque ſibi ſummi Pontifices viſi ſunt ſancta oſcula tradidiſſe, ut adſtantes, libri Geneſeos E recordantes, [intereſſe ſe] obſequio Joſephi Patriar- Gen. 45. 4 chæ, cum lacrymis colla unici fratris oſculantis, putarent. Sed tunc, beatiſſimus Gregorius Papa ſanctum ac venerabilem Arigium Epiſcopum viſus eſt conſolari eloquiis fidei, cum non modica ſpe, quod Jeſus Chriſtus Dominus noſter, qui curam habet de omnibus, protinus eos in Paradiſiacam faceret adunari ſedem, laboris præmia centeno fœnore percepturos. Et ſic placido oculo ac ſereno animo ſuis omnibus tradens munera, oratione facta flentes ab invicem viſi ſunt diſceſſiſſe.

diſcedens quid ſibi ab ſucceſſurus ſuadeat. 11 Ergo & Beatiſſimo viro Valatonio, qui tunc temporis Archidiaconus ſub ſæpedicto Pontifice Wapincenſem regebat Eccleſiam, viſus eſt Dalmaticam cauſa muneris indulſiſſe. Et quia compererat, quod eſſet ſacris litteris decoratus, ideo maluit ut eſſet ſuis munificentiis ſancto velamine circumdatus: & quod ipſe in ſui Magiſtri ſuccederet Sede, u beatiſſimus u Gregorius Papa palam ſuis pronu ntiavit oraculis Qualis autem & quanta fuit ſancti viri perfectæ vitæ operatio, felix x commutatio fidelium oculis de- x claravit. F

tres leprosos poſt triduanum mundat. 12 Dum per quadragintaduanam obſervationem diebus ac noctibus perageret officia, ut macerato corpore præveniret ſanctæ Reſurrectionis diem celebrando ſuſcipere; advenere in trino numero elephantioſi: quos cum vidiſſet, in ſua cella adire præcepit; ibique, adpoſita pelvi, præcinctaque ſindone, pedes eorum levare cœpit; & lectulos, ubi membra putrida atque defeſſa requieſcerent, ſuis manibus adornavit. Illic tribus diebus detentus per noctis ſilentia pedes & capita eorum vel manus cum fletu & gemitu irrigabat, [donec illuxit] veniens ſanctus dies Cœnæ Domini. Tunc eum Dominus exaudire dignatus eſt, ut ſicut per Magiſtrum lotis pedibus diſcipuli paradiſi amœna introierunt, ſic feſſi properantem de ſeculo beatiſſimi Arigii laudarent virtutem, y & deterſa putredine carnis, vocis laudarent eum clamore, quia ſe cognoverunt per Sanctum Dei Arigium Confeſ- y ſore lepræ evaſiſſe ſupplicium, & poſtulantes viaticum [diſceſſerunt.]

Et chorus Angelorum intereſſe viſus 13 Sed dum in lectulo ſtratus ſui requieſceret, evigilans poſt quietem, chorum Angelicum modulatis vocibus ante altare B. Mariæ ſemper Virginis audivit: ſtratumque, omnibus ſuis obſequio z cubiculi z vacantibus, dereliquit; & curſu concito inter eoſdem introivit.

Digitized by Google

A introivit. Sed dum Probus Clericus, qui ſuo perpetim vacabat obſequio, evigilaſſet, & pergens ad cubiculum, eum illic non inveniret; ſtatim ad oſtium ſanctæ eccleſiæ properans, & eum cum Angelico choro intuens, metuit, & penitus non introivit. Cumque prædictus Pontifex ad cubiculum rediret, cum magna humilitate, Probus eum interrogavit qua ex cauſa greſſu intimo retrocedebat, dum inter eos pſalleret, & coram obſequia ex more reciprocando repetteret. Sed ipſe Pontifex hanc viſionem ei ſilere præcepit. Igitur ſic inchoavit, ut finiret: ſic finivit, ut quod quæſierat, perpetuo retineret. Nam cum jam ſuæ vocationis ultimum pertingeret tempus, *aa* & ſolitum Angelici panis ſumeret cibum, cum ex ſummo doloris impetu feſſa Sancti membra ſtratu jacerent, mens tamen amplius ex more erecta cæli Dominum intuebatur dicens: Jeſu bone, Salvator Domine, non tradas beſtiis animam confitentem tibi, neque eam derelinquas in inferno; quia in terrena teſtudine clauſa ſemper te deprecata eſt in cælis. Sic jugem per multorum dierum ſpatia, dum ſanctum ſpiritum cælo redderet, orationem cum gemitibus permiſcebat.

duodecim lu-
narium

aa

B 14 Sed neque hoc quidem, quod ex fideli debitore narrare neceſſe eſt, ſilendum omnino putabo. Cum vir Sanctus anhelum pectus paululum ſopori dediſſet, ante magni Regis tribunal ſe cum gaudio magno cernebat adſtare, & niveo peplo ſemetipſum, ipſo præcipiente Rege indutum, percepiſſe [conſidendi] poteſtatem. Et deinde Iſicium *bb*, quondam Gratianopolitanæ urbis Antiſtitem, intendit [eadem] ſemita, qua venerat, alacrem properare; ac pari modo a reſidente in ſplendoribus Rege miratur eſſe dictatum. Cumque vir Dei a blando evigilaſſet ſopore, Beatiſſimo viro Valatonio, tunc temporis Archidiacono, & Diconcio provectæ ætatis Presbytero, & Probo Diacono adſtante etiam ultimo, qui iſtam ſtylo percurrente in ſuo amore narravit viſionem, quam ſpiritualibus vidit oculis, certe audientium auribus indicavit, & ſic auſus eſt in veritate diviſe, quod omnes ſuæ Eccleſiæ filios Domino commendavit, omnibus benedixit, & abſolutione profuit cunctis.

Is extaſi ante tribunal Chriſti ſe-tus exiſtimat

bb

cc

15 Nudato corpore, ante altare S. Euſebii *cc* cum cinere & cilicio jacens, cum Viaticum Corporis & Sanguinis Chriſti de manu Iſicii Epiſcopi & Diconcii Presbyteri accepiſſet, ait: Gratias tibi ago, Domine Jeſu Chriſte, quia jam video tempus reſolucionis meæ. Et ſurſum erectis oculis expanſiſque manibus, ait: Nudus egreſſus ſum ex utero matris meæ, nudus revertar illuc. Obiit autem ipſo die Kalendarum Maji; & continuo advenit [urſus] *dd* de remotis montibus, ipſe, qui quando de Roma redibat vir ſanctus, concito ictu percuſſit & devoravit bovem [ſubjugatum plauſtro, in quo cum ſarcinulis erant Reliquiæ] ſanctorum Apoſtolorum Petri & Pauli, & multa patrocinia Sanctorum [quæ] ibi erant reperta, & denique caligæ B. Mariæ ſemper virginis. In Chriſti [autem] nomine vocavit Epiſcopus urſum: [qui] inclinato accurrit capite [&] jugo ligatus ad feretrum onera perduxit Wapinco, [&] vixit uſque ſenio. Ipſe autem obviavit corpori: [& ſingulis annis] ad ipſam ſanctam ſolennitatem veniebat, uſque dum annus vixit. Et multi gaudebant qui videbant eum, & victum præbebant ei. *ee* Amen.

ſumpto viatico

dd

accurrit ad exequias ejus.

ee

ANNOTATA.

a *Quas hic primo loco legis lineas, fœde tranſpoſitas invenimus, poſt alias plures ſequentes, uſque ad verba, ad integrandum ſenſum a nobis inſerta & [ ] incluſa. Locum autem principii invenies apud Labbe aptatum titulum, ſcriptoris multo recentioris,* In nomine Sanctæ & individuæ Trinitatis. Incipit Vita S. Arigii VVapincenſis Epiſcopi, qui oriundus &c. *Nos ſub levi correctione videmur omnia primigenio ſenſui & ordini reddidiſſe.*

b *Eſt jetiamnum eccleſia Cathedralis* S. Vincentio *ſacra Cabillone.*

c Deſiderius *hic, Cabillonenſis, an Claromontanus Epiſcopus intelligi debeat, jam ſupra quæſivimus: in impreſſis apud Labbe, dum ſic legitur,* ante altare S. Vincentii Cabillonenſis urbis B. Deſiderius Epiſcopus, *ambiguum manet, ad utrum referatur* 1) Cabillonenſis urbis.

d Morgecenſis eccleſia, *in tabulis* les Martres Morges, *in diœceſi Claromontana apud Arvernos.*

e Tetlares-decada, *intelligo ſpatium* 14 *annorum.*

f *Poſt annum* 576 *depoſito Sagittario.*

g *S. Marcellus Presb. & Mart. Cabillonenſis, colitur* 4 *Septembris.*

h Brunechildis, *uxor Sigeberti Regis Auſtraſiorum; quo moriente anno* 575 *venit illa in Galliam ad mariti defuncti fratres, inter quos S. Guntramnus Burgundionum Rex, & monaſterii S. Marcelli fundator: apud eos autem varia fortuna ac fama vixit reliquo hoc ſæculo.*

i Guntramnum *intelligo &* Chilpericum *Neuſtriis imperitantem: ut communis aliqua conſultatio eos cum Brunichilde ibi conjunctos tunc habuerit: quando Cabilonem venit S. Arigius, natalem ſuam urbem.*

k *Hic eſt celebris Martyr,* Mamas, *relatus ad* 17 *Auguſti.*

l *Impreſſum,* ſacratiſſima ſepta clavesque peſſulum, *quæ modica correctione & tranſpoſitione viſum eſt corrigere.*

m *Dæmonem intelligo: uti* Pſ. 90 *v.* 7, *protegendum ſe Propheta aut* ab incurſu & dæmonio meridiano.

n *Puto intelligi clavem oratorio appenſam, quam ſibi ad reſervandas noctu eccleſias fabricari fecerat, ut ſupra dicitur.*

o *Ita viſus eſt corrigi poſſe tranſpoſitis lineis perturbatus ſenſus verborum, levi duntaxat correctione egentium: quod iterum paulo poſt facere oportuit, ut videbis qui velet impreſſa apud Labbe legere.*

p *Impreſſum* Durantia: *tranſit haud procul Vapince.*

q *Interponitur,* inquit, *quaſi ex alicujus ore aut ſcripto hæc referrentur; quod hic & alibi adhuc ſemel iterumque mutavi in,* Itaque & Item, *vel plane omiſi.*

r *Labbe* floreret, præparatam — herbam — adduxerat.

ſ *Senſui explendo addita hic & alibi verba lector his* [ ] *dignoſcet.*

t *Circa annum* 598, *uti ex Epiſtola S. Gregorii ſupra relata conſtat.*

u *Sanmarthani non inveniunt quem ſubſtituant Arigio, niſi* Potentiſſimum, *qui Concilio Cabillonenſi anno* 650 *interfuit: ſed per hunc* Valatonium *opportune ſuppletur manifeſtus hiatus.*

x Commutationem *intelligo, qua pro Arigio ſubſtitutus eſt jam dictus Valatonius, ſua virtute monſtrans, quam efficax in eo fuerit ſancti deceſſoris exemplum.*

y *Omitto hæc verba intermedia, tamquam hic utroſque ſtrata,* Ita Domini miſericordia præſtare dignata eſt.

z *Id eſt,* dormientibus.

aa *Iterum omitto* in quo oblationis omitteret diem: *quia ſenſum non faciunt, & ſine his cetera recte cohærent.*

bb Iſicius, *aliis* Eſicius & Heſychius, *qui Epiſcopus Gratianopolitanus, ab anno circiter* 570, *pluribus Conciliis interfuit: videtur autem hac viſione indicatum, quod paulo poſt S. Arigium etiam ipſe ad eandem gloriam eſſet admittendus. Quare merito dubites, an inter hunc & Clarum, qui an.* 650 *Concilio Cabillonenſi interfuit, non debeant collocari aliqui ex illis, qui apud Sanmarthanos collocantur poſt Clarum ſine ulla nota temporis.*

cc S. Eulebium Vercellenſem *hic notari credideram, qui colitur* 1 *Auguſti.*

dd *Impreſſa* advenit vir ſanctus: *ſed de urſo hic agi oſtendunt cetera, & verba,* vir ſanctus, *alio ſpectare.*

ee *Non videtur hic plane finis fuiſſe.*

Digitized by Google

DE S. BERTHA MARTYRE

D. P.

ABBATISSA AVENNACI IN DIOECESI REMENSI.

SUB FINEM SECULI VII

GUmberti *ſanctiſſimi Martyris, apud* Avennacum *in Campania culti, memoriam illuſtrantes ad* XXIX *Aprilis, neceſſe habuimus præmittere Actis noſtrisque brevem, de ipſius ac Sanctæ uxoris ejus* Bertha *geſtis, ex Flodoardi Hiſtoria Remenſi acceptam; ſimulque indicavimus uſum eam antiquis S. Bertha Actis, uno poſt ejus mortem ſæculo ſcriptis, cum venerabile corpus inventum fuiſſet integrum atque incorruptum. Ea Acta, ut tunc erant, forteſſe etiam nunc extarent ſincera indivulſaque, niſi illa, cui poſt ſolennem Corporis revectionem Avennacum factam ſub Artoldo Remenſi Archiepiſcopo circa annum* DCCCCI, *commiſſum erat ordinare Officium eccleſiaſticum pro cunctis utriuſque Sancti feſtivitatibus, viſum fuiſſet amplificare Legendam amplificatione varia, eamque ſic auctam diſtrahere in plures partes.*

Epitome Actorum apud Flodoardum.

antiquior legenda interpolata

Ac primum quidem excerpens quæ ſolum fere Gumbertum ſpectabant, ea ſic extendit, ut pro die feſto habuerit Lectiones XII *de vita ejus Remis acta, & pro die Octava Lectiones* VIII *de ejuſdem peregrinatione & martyrio.*

B *Quæ nos in unum colligentes, uti tunc interpolationibus rejectis antiquæ ſimplicitati conabamur reddere; idem nunc quoque intendimus facere, tanto felicius, quanto potior ſemper Avenniacenſibus fuit ſua ſancta Fundatricis veneratio, numeroſiori prolixiorique feſtivitate teſtata.*

2 *Quin etiam communem utriuſque Legendam, ſcriptam olim fuiſſe ſub nomine ſolius S. Bertæ colligimus ex prologo, qui in principio Lectionum pro die feſto notatur iis verbis exceptas, ut appareat auctorem, ipſius damnatæ cauſa ſcriptionem aggreſſum, ex qua ſicut dictum eſt, amplificata poſtmodum, acceptæ ſunt, primum Lectiones* VIII *de vita Sanctæ Berthæ uſque ad monaſterii Avennacenſis extructionem, pro die Natali, hoc* 1 *Maji; deinde pro ſex diebus infra Octavam quotidie lectiones tres, quibus continetur vita ejus monaſtica, ac potiſſime miraculum dedutti Avennacum fontis. Sequebatur hiſtoria mortis per privignos illata, diſtributa in* VIII *lectiones pro die* VIII *& pro Dominica infra eandem. Sed hæ neſcio quomodo amiſſæ ſunt. Amiſſarum defectum ſupplevit poſteritas; pro Dominica quidem infra Octavam uſurpando eaſdem* VIII *Lectiones, quæ reſervatæ fuerant & etiam nunc recitantur pro* Commemoratione S. Berthæ, quæ fit XII Octobris: *pro ipſa autem die Octava, eaſdemque* dicuntur in feſto Translationis, quod celebratur ultima die Auguſti.

& per Lectiones plurium feſtorum diſtractæ ſit,

1 Maji

in Oct. & in Auguſt.

3 *Ita diſcimus ex rubrica, ante Officium Dominicæ & Tranſlationis prænotata præfixa in prima Avennacenſium*

C *Officiorum editione, facta anno* MDLVII, *curante Ludovica de Linange Abbatiſſa. Lectiones quidem hæ continent hiſtoriam delati Avennacum S. Gumberti & juxta uxoris corpus ſepulti, recentioribus quibuſdam ex Flodoardo additamentis auctam: dicitur tamen ſolius Berthæ Commemoratio, quod argumento nobis eſt, ejus ſolius annuum cultum tatenus fuiſſe apud Avenniacenſes: quas etiam credimus ſecundam illam feſtivitatem annuc agendam aſſumpſiſſe, quando corpus ejus ut dixi elevatum fuit, & quoniam integrum prorſus erat, ſeorſum ipſum a maritis oſſibus collocaſſe. Pro tertia vero quam diximus Tranſlationis feſtivitate compoſitæ ſunt* VIII *lectiones novæ ſub nova exordio; quod exordium incuria poſterorum a ſuo abſtraxit corpore, tamquam legendum ad calcem Lectionum pro die Commemorationis præſcriptarum.*

cum eſſet ſola poſt tranſlationem compoſitas

4 *Harum poſtremarum Lectionum auctorem libenter eum credam, qui antiquam Legendam interpolavit atque diſtraxit in duas; & utriuſque Sancti reliquum Officium compoſuit: proprias ſcilicet nec inelegantes Antiphonas, Reſponſoria, Orationes diverſas pro ſingulis Horis. Utriuſque Officii Reſponſoria, verſu Hexametro compoſita, forteſſis antiquiora ſunt, ideoque ea juvat hic in unum colligere, cum iis tota Actorum continuatur ſubſtantia.*

Sancta Dei Bertha, præduleis Franciæ alumna,
A ſummis Procerum generoſum protulit ortum,
Cum carnis genere mentis proba nobilitate.
Sponſa fuit ſponſo conjuncta beata beato,
Par inſigne animis Gumberto Bertha fidelis;
Prole tamen caſſa, latet an ſit & inviolata.
Deſolata viro migrante beata virago,
Cuncta fere ſpreto pede repulit infima ſæclo.
Permutans pullo rutilantia flammea velo.
Dum ſancta explorat quo diva habitacula condat,
Angelico viſu ſuper hac re certificatur,
Monſtraturque locus Vallis prius aurea dictus.
Omnibus extructis, dum Mater tractat herilis,
Quiſnam illuc Domini famulatu militet Ordo,
Virginibus ſepta viſa eſt ſibi virgo Maria,
Sic monſtrando locum monialibus inſtituendum.
Temporibus priſcis aqua deerat ſedibus iſtis;
Unde gravata Deum dum Sancta expoſceret almum,
Fons certuſque locus ſibi cælitus inſinuatur,
Qui Virtus dictus jacet ad tria millia paſſus. E
Illuc cum libra nummorum Sancta profecta,
Poſtquam pro pretio fuit illam ſolvere præſto,
Per-trahit-arva colum, ſic ducens ad ſua rivum,
Qui fluit uſque hodie ſervans cognomina Libræ.
Felix & Domino gratiſſima Bertha ſupremo,
Dum per multiplices mundo obluctata labores,
Teſtata eſt, Chriſti quantum victoria poſſit;
Tandem martyrium peragens petit alta polorum:
Quæ divina videns, & jam ſine tempore gaudens,
Chriſto, cui placuit, precibus nos jungere poſcit.
Chriſte, ſalus noſtra, tibi laus & gloria cuncta,
Qui nobis oriens lux atque redemptio vera,
Nos tantæ Matris donas prædivite gleba:
Cujus nos precibus pius abſtrahe mortis ab umbra.

5. *Hactenus antiqua proſa ſive ſequentia, continua ſenſu, ut appareat, compoſita, ſed ab auctore Officii in plures diſtracta partes, ut pro totius diei feſti Reſponſoriis omnibus ſufficeret. Nihilo minus antiquus eſſe videtur Hymnus de Sancta, proprius ad utraſque Veſperas & Matutinum, qui talis eſt:*

Decus futurum gloriæ, jubar micat eccleſiæ,
Claris orta natalibus & ſanctis Bertha teſtibus.
Conjuncta matrimonio Gumberti nunc clariſſimo,
Se non fœcundam partubus Deo ſacravit actibus;
Dehinc contemnens fœtida mortalis ævi gaudia, F
Pium convertit conjugem, ſectantem vitam cœlibem.
Fundans ſacrum cœnobium greges ditavit virginum,
Fit ipſa Mater omnibus, præſtque militantibus.
O Mater ſplendidiſſima, potens virtutum gratia;
Poſt carnis hujus exitum, concede vitæ præmium.

uti etiam hymnus.

Et hic quidem defectus prolis ſic indicatur, ut ipſa vita cœlibis ſeu continentis auctor fuiſſe viro ſuo ſimpliciter indicetur, ſed præcedens metrum, ſuſpicionem ingeret perfectioris caſtimoniæ, ubi dicitur:

Prole tamen caſſa, latet an ſit & inviolata.

Quidni autem virginem vixiſſe ſuſpicemur, quæ corporis per integrum ſæculum incorrupti privilegio, de ſolis fere virginibus legi ſolito, divinitus illuſtrata fuiſſe cognoſcitur? Certe intelligens ſponſum ſuum (cui non detrant filii, ex legitimo, ut credere malumus, conjugio antea nati) ſola conſanguineorum importunitate & divinæ vocis imperio cedentem, ſubiiſſe rurſus vinculum conjugale; facile eumdem potuit perpuliſſe, ut ſervandæ virginitatis gratiam ſibi indulgeret; ſicut eidem perſuaſit ut bonorum ſuorum hæredes, quatenus per jura licebat, ſpirituales malles filios quam carnales habere.

cum aliquibus locutionibus ſervata virginitatis.

6. *Quid-*

A 6 *Quidquid ſit de laureola virginitatis, palmam titulumque martyrii ipſi tribuunt quotquot de ea agunt, non ſolum Avenionenſes in omnibus ſuis de ea Officiis, ſed &* (*Ejuſdem ut Martyris cultus apud Remenſes*) *alii. Eccleſiæ Metropolitanæ Remenſi, quamvis Kalendas habeat ſanctorum Apoſtolorum Philippi & Jacobi cultu feſtivitati occupatas, tamen in primis Veſperis Landibuſque, juxta Breviarium anno* MDCXXX *excuſum, præſcribit* memoriam S. Berthæ Martyris, *cum Antiphona & Oratione* Deus qui inter cetera, ut in communi Virginum. *In pervetuſto eccleſiæ SS. Timothei & Apollinaris Martyrologio notatur* Kalendis Maji, in territorio Remenſi, loco qui vocatur Avenniacus, paſſio S. Berthæ uxoris S. Gumberti. *Sigebertus in chronico ad annum* DCLX, *ita ſcribit:* S. Bertha, Martyr & Abbatiſſa, ſanctitate floret in Francia. *Sequuntur Ferrarius & alii cum Sanſajo: qui ex prædictis Officiis eidem prolixius elogium texuit, non abſque errore, dum ipſam attribuit* Avenæ (*Errores Sanſaji*), cœnobio Cataulaunenſis diœceſis. *Vulgariter quidem monaſterii locus* Avenay *dicitur; ſed illud, ut ſimilia omnia Francicorum locorum nomina in* ay, *ex uſu Latine ſcribentium, juxta formam antiquam eorumdem nominum, terminandum Latine erat per* acum *aut* acus. *Abeſt autem locus haud multo longius Catalaunis quam Remis, ad hanc tamen non ad illam diœceſim pertinet, ut eſt notiſſimum.*

B 7 *Gabriel Bucelinus nihilo levius erravit, quando prolixius ejuſdem S. Bertha elogium finivit his verbis:* (*Ex Bucelino*) requieſcit autem juxta maritum olim ſuum, in monaſterio S. Petri Remenſis: *diverſiſſimum enim hoc cœnobium eſt, a Baldrico in ipſa urbe Remenſi extructum eodem ſæculo, de quo egimus* XXIV *Aprilis ad Vitam S. Bovæ, prima ibidem Abbatiſſa. Diverſiſſimum fuit etiam alterum, cujus nunc* (*ut in Breviario Remenſi legitur ad feſtum S. Gumberti*) *ſolum ſupereſt* aula, ſacellum & capella S. Patricii, *olim in porta Collaticia ſeu Baſilicari* in honore S. Petri *extructum a dicto Sancto*, quod Regale ſeu Fiſcale *vocabatur. Monaſterium vero Avenniacenſe, quamvis ipſum quoque S. Petro ſacrum eſſet, octo fere Leucis diſtat Remis, & proprio nomine* Vallis-aurea *dicitur. Trium iſtorum monaſteriorum diſcrimen potuerat diſcere Bucelinus ex ipſo quem citat Flodoardo, diverſis capitulis de unoquoque ſucceſſive locuto; ſi paulo majorem accurationem quam feſtinationem libris in publicam lucem producendis adhibuiſſet: quod ſane inviti reprehendimus: ſed oportet ſubinde hæc animadvertere, contra eos qui moleſte ferunt, quod non omnes continuo, quos tales ſcriptores admiſere, recipiamus in Ordinem Benedictinum.*

C 8 *Joannes Mabillon, in Actis Sanctorum ſui Ordinis, videtur eorum judicio circa S. Bertham diffiſus fuiſſe, quando ſæculo ſecundo omiſit ejus Acta referre, contentus eam retuliſſe ad indicem Prætermiſſorum: quod tamen ne ægrius ferrent ſui, præpoſuit * aſteriſcum, quo voluit indicatos* qui germani Benedictini eſſe videntur, *utique non tam ipſi quam aliis, quibus nolebat contraire. Dicitur quidem in* II *Lectione diei* III *quod S. Bertha conſtruxit ædificia officinarum*, ſicut S. Benedictus præcipit; *Sed quis ſecures nos reddit, non eſſe hoc interpolationis gloſſema, ejuſdem farinæ, cujus tot alia hic adnotanda? Multo efficacius iſtud probaret Altivillarienſis cœnobii a S. Nivardo inſtituti diſciplina, ſi ea probaretur Benedictina fuiſſe: vix enim dubitare poſſumus, quin in monaſteriis ædificandis Regulaque legenda, exemplum ſancti illius Antiſtitis ac fratris ſui ſecuti ſint pii conjuges Gumbertus & Bertha. Alioqui ſecundum Regulam S. Columbani inſtituta fuiſſe quædam vicina Remis monaſteria, dubitare vix ſinit Adso Dervenſis Abbas in Vita S. Baſoli, dum ait, quod is Verziacum adveniens, adjunxerit ſe numero duodenum Fratrum*, mores & actus B. Columbani imitantium, ſicut in antiquariis reperiſſe, *ſe ait: quod ſane non reperiſſet, niſi ſaltem in novo poſt S. Baſoli mortem cœnobio, ipſo de quo agimus ſæculo* DCC, *ejuſmodi inſtitutio obtinuiſſet; eſto id forte non fuerit trahendum ad tempus quo Baſolus appulit.* (*An fuerit ædificia Benedictini?*)

9 *Flodoardus cum lib.* 4 *cap.* 47 *multa de S. Bertha ex antiquiori ejus Vita, ut credimus, deduxiſſet, deque illius ac viri communibus apud Avenacum miraculis; tandem ſubjungit, velut ſuo tempore, id eſt ſæculo* X *geſtum.* (*Ex Flodoardo.*) Quædam præterea mulier, ab altari hujus monaſterii linteum nuper furata, ferre ſecum voluit; ſed egredi eccleſiam nullo modo potuit, donec ſuum confeſſa reatum, ſublatum reſtituit ſuo altari velum. *Idem pluribus verbis deduxit auctor officii proprii, noſtra inquiens ætate: & ſimiliter ex Flodoardo accepit finem præcitati capitis, ut impleret numerum Lectionum pro die Tranſlationis hoc modo:* Monaſterium vero, quod Sancta ipſa maximis ſumptibus inſtruxerat, & Abbatiam ejuſdem domus, Dominus Fulco Præſul ab Odone Rege concedi Remenſi eccleſiæ, per paginam præceptionis Regiæ, obtinuit; & pro confirmando eo eidem Eccleſiæ a Formoſo Papa privilegium Sedis Apoſtolicæ impetravit. *Intra annos videlicet* DCCCXCI *quo electus Formoſus, &* DCCCXCVIII *quo mortuus Odo, quāvis ipſe Fulco ab anno* DCCCLXXXVIII *uſque ad* DCCCC *Sedem ſuam tenuerit. Ultimam illam obſervationem omiſit Monachus San-Remigienſis, qui Sanctorum Gumberti & Berthæ Vitas, quales in eorum Officiis repererat, novo ſtylo expelivit forte poſt* XII *ſæculum: quam ejus ſcriptionem habemus, ſed ſtylo rurſus per Guilielmum Dujatium Canonicum Regularem S. Joannis Sueſſionenſis mutato: nec opera pretium fuit requirere Remis ſtyli primigenii exemplum, cum nihil ibi reperiatur notatu dignum, niſi quod ait, poſt Tranſlationem ſub Arnoldo factam*, utrique Martyri deinceps Officium particulare decretum inſtitutumque fuiſſe.

E

ACTA

Ex veteri Officio Avennacenſi.

AUCTORE D. P.

1 CUm ſanctorum præcedentium Patrum vita nobis ad memoriam reducitur, miramur quod [ſimiles] nunc temporibus noſtris inveniri minime queant. Sed divina clementia actum eſt, ut lumen juſtitiæ nobis oſtenderetur in arcta vita Beatorum, ne a veritatis tramite poſſimus pedem retrahere, velut neſcientes quid debeamus ſequi quidve vitare. Omnipotens namque Dominus, petens propter nos ima, non relinquens ſuperna, non ſolum virili ſexui contulit victoriam erga venenatæ fraudis nequitiam; ſed etiam in fragili ſexu muliebris conditionis magna præbuit exempla virtutis: ut ad ipſum ſemper mentis attollamus oculos omni cunctatione poſtpoſita, qui os mutorum aperit & linguas infantium facit diſertas, qui per ſenſatos modos humani colloquii, diſtinxit immenſos brutoſque rugitus aſinæ. Nec mirum ſi feminam fragilis materiei dedit in exemplum: qui veritatem ſuam etiam cum voluerit narrat per ora jumentorum. Ad conſortium namque coheredum Chriſti nos confugere oportet, velut ad tutiſſimi portus ſinum, ictus terreni æſtus tempeſtatemque vitando, ut Deum deorum mereamur videre in Sion; ubi ſanctiſſima Bertha, ob cujus memoriam recolendam hæc prælibavimus, potitur præmiis bonorum, aſcita conſortio ſanctorum ſpirituum. *a*

Vita Sanctorum in exemplum propoſita.

Laus & Sanctorum.

F

2 Hæc namque orta ſanguine nobilium parentum, ut decebat tantæ nobilitatis lineam, juncta eſt ſanctiſſimo ſicut legitur, & omni laude digno Gumberto in conjugium: non ardore nefandæ libidinis, ſed amore propagandæ poſteritatis. Dum vero ſimul juncti fruiti ſunt mundo, ſemper Deo placere ſtudebant, & de die in diem ad perfectionis culmen conſcendere feſtinabant. *b*

a

nupta S. Gumberto

b

3 Cum autem jam tempus immineret, ut, diſpenſante miſericordia ſummi Dei, ſeſe dividerent, quo quirent eſſe ex Dei cultoribus, quibus ipſe dicit, Vos qui reliquiſtis omnia & ſecuti eſtis me, centu-

mutuo conſenſu ſeparantur.

XX MII. plum accipietis & vitam æternam poſſidebitis; ..... c Domina & venerabilis Bertha ſpiritum ſanctæ paupertatis libentiſſime ferebat: & in hereditate magnæ dotis, quam jure maritali attigerat, ſicut prius pariter egerant in d porta Remenſium, aliud deſiderabat conſtruere monaſterium. Cumque diutina cogitatio hæc animo verſaretur, apparuit ei Angelus Domini, dubietatis jubens deponere obſtaculum, & mentis oculum ad Patrem omnium erigere, locumque ab ipſo præparatum deſignare e, menſuraſque monaſterii conſtruendi metiri. f ..... Cumque ancilla Dei hæc vidiſſet, quaſi in exceſſu mentis effecta, læta viſione deſiderii ſui, properat ad partes ſibi oſtenſas: & ſicut ſibi cælitus revelatum fuerat, ſic juſſit ſignari loca conſtruendorum fundamentorum. g

c

d *Et locum ſtruendi monaſterii divinitus edocta,*

e

f

g

4 Cum autem ancilla Chriſti cœpiſſet conſtruere monaſterium, ut ſibi a Domino fuerat imperatum, in vico qui vocatur Avennacus b, cœpit cogitare cujus ſexus cujuſve ordinis Deo militantes ibi adunaret. Dum hæc verſaret animo, tempore opacæ noctis, quando nimium laſſata membra daret modicæ quieti, aſtitit ei glorioſum diadema Virginum, ſcilicet beata Virgo Maria, confortans eam dicenſque, ut quod Summo polorum jubente inceperat, totis niſibus corporis uſque ad perfectionis culmen perduceret, & in eodem monaſterio puellarum cœtum congregaret. i

b *In eodem*

Deſignat juſſu puellas colligit.

B

i

5 Completo autem opere, quod Domino oſtendente amore ipſius accenſa, inceperat, multis donariis ditavit eumdem locum, magniſque appendicibus terminos ipſius dilatavit. k Ibi vero, ut ſibi revelatum fuerat a Domino, puellarum multitudinem undique aſcivit: l quas & fragiles corpore, & mente robuſtas, verbis & exemplis ad bene vivendum informabat, m Confortabat namque in Domino adoptivas filias, ſcutoque juſtitiæ eas munitas reddebat, docendo ut divitias caduci ſæculi reſpuerent, & nulla ejus adverſa formidarent. n

k

l

m

n

6 Omnia autem ædificia ſanctiſſima mater o, ſicut S. Benedictus præcipit, circa ædes Deo militantium conſtruxit, excepto molendino: quia illis adhuc temporibus indigentia maxima p aquæ habebatur. Cumque ancilla Chriſti per dies temporum * videret triſtari, ac nimium lamentari famulas Chriſti ob indigentiam liquentis elementi, cœpit & & ipſa compati doloribus earum. Repleta quoque ſancti Spiritus gratia, quadam nocte, dum omnes Sorores ſe ſopori dediſſent, ſancta Mater, longa ſuſpiria trahens ab intimis cordis, lento pede de eadem domo egreſſa eſt, ac oratorium pedetentim C intravit. Quæ proſternens ſtravit ſe terræ, effuſoque lacrymarum imbre, rogabat Dominum cæli terræque auctorem, ut qui olim per deſertum populo ſitis indigentia feſſo, largiri dignatus eſt pocula ex ſilice per manum Moyſi & Aaron, q miſertus largiretur ex terræ viſceribus ſibi liquentia aquæ. Dum completa oratione famula Chriſti exiret de oratorio, antequam perveniret ad limen oſtii, vox cælitus delapſa dixit ad eam: Dilecta Dei, depone anxietatem mœroris: quia quod fideliter quæſiſti, efficaciter conſecuta es. Cumque hæc audiſſet, terrore nimio repleta, viribus deſertis, devenit ad pavimentum ſoli, ſemiviva effecta; apparvit autem ei B. Petrus r dicens ei: Lucellente proxima die, vade ad locum, qui Domino jubente tibi monſtrabitur; & quidquid ipſo diſpenſante * contigerit, perage: ipſum vero ſcito ſemper eſſe tecum.

o *ad quæ pertinens,*

p

* *an temperum?*

multa ſuppliciter

C

q

conſortatur cœleſti,

r *S. Petri directione*

* *an contigerit?*

7 Domina vero Bertha, dum aurora emicans cœpiſſet reddere coſmo lucem, & illuminaſſet in umbra opacæ noctis ſedentes, properat ſola cum ſola puella ad locum ſibi a Domino demonſtratum. Quo cum perveniſſet, cœpit Deum omnipotentem invocare pre- D cibus lacrymiſque, ut eam dignaretur compotem voti ſui facere. Quæ dum laſtraret ſitus loci illius, pervenit ad quemdam hortum in quo erat fons miræ pulcritudinis. Quem ut vidit Deo devota femina, minime concupivit; [ſed] poſſeſſoribus ipſius prædii ſic locum eſt: f O fratres in Chriſto dilecti, hunc f fontem prædii veſtri vendite mihi: & accepta digna pecunia cedite noſtris uſibus. Cui ſic ajunt: En præſto ſumus, ſi tamen detur pretium a nobis taxatum. g Sancta autem videntibus qui aderant, libram unam denariorum poſuit ſuper lapidem qui erat ſuper os ejuſdem fontis: domini vero ac venditores receperunt æs. h Tunc ſancta mater Deo plena, colo, quam manu tenebat, cœpit terram fodere, & in modum ſulci rigam facere, orans ac dicens: Oſtende nobis *poſſe fieri* domine miſericordiam tuam & ſalutare tuum da nobis. Revertens namque ad monaſterium, colum eadem poſt ſe trahebat, tantaque abundantia aquæ eam ſequebatur, ut ad uſus omnes hominibus pertinentes, ſufficeret: ſicut uſque hodie apparet. x Nomen quoque ſancta mater fluviolo ipſi compoſuit, dicens: Libra vocaberis: quia una libra pro emptione tui data eſt. Tantam ergo gratiam illi conceſſerat Dominus, ut in terris poſita corpore, mentoque habitans in cælo, mirabilia ingentia faceret.

emptum ſuit

x

8 .... Privigni denique ipſius Dominæ Berthæ E *a Privignis occiſa,*
inſurgentes contra eam illam interemerunt ..... y Poſtquam S. Bertha de hac luce migravit ad Dominum ſæpe dicti privigni, filii videlicet Domini Gumberti, invaſi a dæmoniis * deſeciſſe referuntur, indignam vitam digna morte claudentes.

y

* *al. decoliſſe*

9 Tranſactis vero multorum annorum curriculis, quadam apparuit nocte per viſionem S. Bertha, cujus ſepultum erat corpus in monaſterio Avennacenſi, ipſi Muncia, quæ fuit conſentiens in ejus nece, dicens: quod ſi vellet remiſſionem tanti facinoris habere, tunc iret ad locum ubi Dominus Gumbertus jacebat, eumque inde referret, ac juxta corpus ſuum locaret. Quæ dum talia audiret, reſpondit: O Domina, quomodo ſcire potero, quod mihi ſit dimiſſum tam ingens peccatum? Ipſa denique dixit: Siquidem quando corpus ejus juxta meum fuerit poſitum, ſtatim exiet ſanguis a naribus & ab ore tuo. Ut iſta audivit ſurrexit mente libenti, ac juſſa ſanctæ Matris citius adimplens, corpus ſancti Patris Gumberti cum magno honore ad idem monaſterium detulit, & juxta ſæpedictam Dominam poſuit. Prædicta vero Muncia quærens an adhuc laxata eſſent delicta, S. Berthæ corpus levare ſtuduit: quod dum levaretur, ſtatim unda ſanguinis ab ejus cœpit ore & naribus fluere.

quædam corpus S. Gumberti ad ſuum tranſferri,

ſanguinem emittit.

10 Poſt rotationem vero centum annorum, dum F
mauſolæum ſanctiſſimi corporis Berthæ aperiretur, ita inventum eſt ſanum atque integrum, omneſque plagæ ejus recentes, ac ſi eadem die ultimum diem clauſiſſet. Cum vero corpus beati viri Gumberti poneretur juxta pignus almæ Berthæ, loca, quibus ſancta Dei mortis acceperat vulnera, ita cœperunt ſanguinem emittere, ac ſi eodem momento perforata eſſet cuſpide. Omnis namque multitudo, quæ aderat, cœpit laudare Deum, qui oſtendebat tam inauditam rem. z Multa quidem ſigna Dominus operari dignatus eſt ob merita SS. Gumberti & Berthæ, in loco ubi corpora eorum venerabiliter inhumantur: quæ per negligentiam deſidum non ſunt codicibus commendata. Sed Dominus, cui pura mente ſervierat, tranſvexit eos de morte ad vitam, de corruptione ad incorruptionem, de labore ad requiem, tribuens illis immarceſſibile munus cum ſupernorum civium agminibus, cui laus & imperium permanet in ſecula ſeculorum. Amen.

Ejus corpus poſt 100 annos inventum.

z

& claret miraculis.

ANNO.

Digitized by Google

A

ANNOTATA.

a *Non dubitamus quin hic sit sincerus atque antiquus prologus veteris Legendæ, ideoque credimus ipsam solius Bertiæ nomen prætulisse; licet initio plura haberentur de S. Gumberto, & ab ejus natalibus inchoaretur narratio, qualis data a nobis est 29 Aprilis.*

b *Hunc articulum putamus esse interpolatoris: qui postquam veteris Legendæ totum initium rejecerat ejusque pro officio S. Gumberti, necesse habuerit novum hoc exordium texere.*

c *Signavimus puncta: quia hæc loco exempla credimus, quæ de recessu Gumberti fundatoque per eum monasterio, alibi jam dedimus.*

d *De hoc monasterio Rhemis constructo vide Flodoardum lib. 4 cap. 46.*

e *Monachus San-Remigiensis ait, dixisse Angelum*, Vallis-aurea (quæ posthac Aveniacum vocabitur) divinæ providentiæ consilio prælecta, condendo cœnobio opportuna erit, *ita felices ei persuaserat auctor præsentis metri hoc versu*, Monstraturque locus, Vallis prius aurea dictus. *Nos* Aveniaci *nomen antiquius esse credimus, alterum ipsi monasterio dum conderetur indistum: unde etiam vulgo dicitur* Val d'or d'Avenay.

B f *Importunam huic loco digressionem intruserat Interpolator, quibus totam Lectionem 6 & bonam partem Lectionis 7 sic implevit*: Sanctissima vero Bertha supernis civibus interseri appetebat; & adhuc corpore in mundo posito, mente extra mundum ibat. Exercitatione namque sanctæ inquisitionis fatigata, meditatione cordis in Conditoris sui spe & contemplatione requiescebat; ærumnam exilii quam toleramus deplorabat, & ad patriam sublimem se amoris stimulis incessanter excitabat. Cum ergo dolens videret id esse æternum quod nos perdideramus; invenit salubre consilium, temporale hoc sæculum deserere, quod videbat ad nihilum devenire. Satagebat ergo inter Orientales magna effici (*debent hic intelligi* Austrasii, *non ab* Austro, *sed ab* Ost, *Oriens*, *nuncupati*, *respectu Occidentalium Francorum*) quando eis spiritibus qui orienti luci inhærent, pressa corruptionis carnalis nebula, discretionis suæ radiis, in quantum possibilitas suppetebat, sociabatur; ut jure posset dicere cum Paulo Apostolo, Nostra conversatio in cœlis est. Non quærebat inter actiones suas ima & fugitiva, quæ non prosunt: sed inter choros cœlestium civium proficere conabatur.

C g *Quæ sequitur Lectio* VIII, *tota ejusdem farinæ & calami est: ipsam hic exhibemus.* O quam fulgentem stellam Dominus propter exemplum multorum in cœlis posuit, scilicet B. Bertham, ut vestigia ipsius sequendo possimus ambulare iter nostræ noctis, inoffenso pede operis. Dignum quippe erat ut in tenera femina Dominus offenderet virilem animum, quæ erat futura mater & ductrix Deo servientium puellarum multarum. Holocausta sui cordis quotidie Domino offerebat, blanda persuasione infirmos refocillando, quatenus eorum mentes, & magna per contemplationem docens, pasceret: & parva per historiam tradens, quasi lacte nutriret. Simplex erat Deo devota femina in opere, recta in fide: simplex in bonis, quæ inferius peragebat; recta in summis, quæ in intimis sentiebat. *Et hactenus quidem Lectiones pro die festo: sequuntur terna pro singulis sex diebus infra Octavam.*

h *Apparet connexum satis esse sensum, quem nihil necesse erat interrumpere his verbis*: Sicut gesserat cum sæpedicto Domno suo Gumberto. De rebus quas habuerat partem maximam ad opus construendi monasterii dispensabat, aliamque partem pauperibus tri-

bucoat: magna quippe in terris agebat, & tamen D
apud semetipsam de magnis actibus fiduciam non habebat: exhortatione sua exemploque sancto auditorum mentes ad bene agendum instigabat, ne remisse in malum aliquod defluerent, nec lese per illicita spargerent, nec sparsim cordis oculos deprimerent; sed quasi ad unam intentionem colligerent, ut ad ipsum merererentur pervenire, qui est fundamentum salutis æternæ. Completo itaque opere, quod amica summi Dei inceperat ipso jubente ...

i *Esse vorsum interpolantis verba, importune adsita*: Obedientiæ namque virtutumque omnium amatrix erat, atque soli Deo placere gestiebat, ne occultis hostis jaculis subderetur. Recta quoque mente curas dispensationis ovilis æterni susceperat: quia non quod sibi solum, sed quod proximis debebat, attendebat; & non negligebat studia sancta, quæ sunt alimenta perpetim viventis animæ, per immoderationem alienæ solicitudinis; nec per vigilantiam suæ propriæ utilitatis, aliorum necessaria postponebat; sed omnibus omnia facta erat, ut omnes lucrifaceret.

k *Ab eadem manu iterum sunt hæc*: Nam idem cœ- E
nobium rebus magnarum opum adornavit; quarum pars (quamvis parva) usque hodie habetur in eodem loco.

l *Item hæc*: Quia dignum erat, ut exercitium dictæ pugnæ, quod sancta Mater adversus venenatæ fraudis nequitiam inceperat, per eumdem sexum perpetim in eodem loco haberetur. Ipsa vero Mater spiritualis extitit multarum filiarum beatarum.

m *Et iterum*: Callidi vero venenum hostis eas fugere docebat, dicens; quia adversarius humani generis, dum se repelli conspicit a cordibus bonorum bonarumve, rimas cordium diligentius exquirit, ostendendo illecebras blandientis sæculi; ut dum vi alicujus fallacis amoris cor pertoraverit, statim ictu pestiferi gladii munimina intimæ rectitudinis confringat. Flendo namque ajebat, quod amore præsentis sæculi a dilectione nostri auctoris receseramus; & perversa mens, dum dilectione se subdit creaturæ, disjuncta est a societate sui creatoris.

n *Denique hæc*: Ajebat enim: per culpam primi parentis discordes extitimus a Deo, dignum est ut ad pacem illius, dura & aspera tolerando, redeamus: ut dum unaquæque res bene condita nobis vertitur in dolorem, mens ad Auctoris pacem humiliter reformetur.

o *Sitne hoc ex veteri textu, an ab interpolatione novitia, non definio. Reg.* 66. de Ostiario Monasterii *sic habet*: Monasterium autem, si fieri potest, ita debet construi, ut omnia necessaria, id est, aqua, molendinum, hortus, pistrinum, vel artes diversæ, intra monasterium exerceantur. *Fator ingenue Rubricas Regularum percurrenti mihi nunquam venisse in mentem, ut de* Officinis *aut* molendino monasterii *quærens, quid S. Benedictus præscripserit, Regulam* de Ostiario *perlegerem, aut aliar nihil magis eo spectantes. Debuerat sane pro articulo omnino novo atque diverso a præcedenti, novus & propria Rubrica fuisse posita, sed hoc alii curent: ego quod tali occasione erravi, libenter retracto. Parum interim ad rem facere puto, utrum ex tali errore expuncta a me verba legantur vel non legantur in Actis tam parum sinceris, tamque licenter interpolatis.*

p Aveniaci *nomen, æque ac cetera in* acus*ant* acum, *ipso S. Bertha monasterio antiquius esse omnino persuasus; nihil etiam possum dubitare, quin fluvius cujus aquæ postremam nominis prædicti partem dederunt, iste fuerit ab omni hominum ante Berthan memoria. Topographica diœcesis Remensis tabula, descripta in Atlante Blaviano per Joannem Jubrianum Catalaunensem, atque adeo solis sex leucis ab Aveniaco natum, ita exprimit hunc fluvium, ut originem deberet duobus aut pluribus rivulis, decurrentibus partim a Borea, ubi* S. Basoli *est* monasterium; *partim ab Occidente, ubi locus* Saint-

Digitized by Google

A Ymoge *dictus notatur; qui una supra Avenacum leuca, tribus vero leucis infra monasterium S. Basoli concurrentes, communi deinceps alveo deferuntur versus Matronam, eoque absorbentur una infra Avenacum leuca. Hinc intelligas prænarratum miraculum nulla verosimili ratione sic posse accipi, quasi talem aquarum decursum ex fonte, prope S. Basoli monasterium sito, derivasset Sancta. Quid igitur? Infra prædictorum rivulorum confluentiam & in eadem occidua fluminis ripa, ad quam monasterium a S. Bertha ædificatum spectat, notatur vicus* Fontaine *dictus, utique a fonte istic emergente. Ex hoc fonte, ad quem egrediens suo monasterio Sancta venire potuit infra horæ spatium, suppetit miraculo deductam ad cœnobium aquam, qua satis esset usibus domesticis & molæ vertendæ, ac dein egressa monasterio illabatur in fluvium ipsum Avenacensem. Conjecturam hanc oculata incolarum fides subjiciens per eamque cupiens informari de veritate; refero interim a veteri contextu ea omnia, quibus factum est, ut de ipso fluvio intellecta narratio omnino fabulosa haberi debeat. Tali admonitione præmissa aggredior ipsum Lectionum Avenacensium contextum expurgare, ac primum deleo verba quibus indigentiam aquæ ultra monasterium extendere voluit interpolator, cum addidit*, Penuria vero lymphæ colonos ipsius vici nimium angebat.

B q *Delevi parenthesim, importune & satis insulse adjectam*, qui typum sanctæ Matris Ecclesiæ tenet.

r *Item hanc:* In cujus memoria omnia, quæ superius narravimus, construxerat.

s *Longa circumductione rem gestam extendens interpolator, dum reddere mirabilem magis voluit, pene incredibilem fecit hoc modo:* Utinam venali mercimonio fons iste mihi sororibusque nostri cœnobii concederetur! Quod cum audissent heredes ejusdem fontis, aviditate pecuniæ ducti, non putantes, quod impossibile videbatur corporeis oculis, possibile fore ancillæ Christi, sic inquiunt. O venerabilis Domina & omni laude digna, si extiterit, taxatione recta a nobis constituta, causa quæstus tanti firma ac rata, libenti animo cedemus, chartamque perpetim habendi faciemus. Hæc audiens Sancta Dei, En dixit progressu pedestri properemus ad Fratres nostri Ordinis, videlicet cœnobitas S. Basoli, ob cujus amorem Dominus in summo montis vertice aquam produxit ex silice. Ipse namque Pater extitit & Ductor multorum Deo militantium; ipse poterit impetrare precibus egregiis apud Patrem æterni filii, ut vobis solvam vinculum hujus desiderii. Locus vero, ubi oritur ipsius laticis emanatio, non longe distat a sancti Patris Basoli monasterio, tantum uno milliario. Quo dum pervenissent prostraverunt se pariter ad orationem, factaque oratione Rector ejusdem loci gratanter suscepit eam, mitique affatu studiis æternæ vitæ se pariter animabant. Inter pia eorum colloquia, Sancta Dei pervenit ad animæ suæ desiderium, quod ei narrare studuit, & qualiter ei B. Petrus apparuit; & quomodo jusserit ut veniret ad supradictum locum, & ibi Deo adjuvante compleretur ejus desiderium. Quod audiens prædicti monasterii Pater, blanda allocutione sic eam affatur: O Dominia & omni laude digna, dominante jussu Domini mutatur natura in adversos modos. Nam qui ex arente metallo, populo Hebræo moranti in deserto protulit undam laticis, poterit tibi ancillisque tuis, sub tua tuitione degentibus fluenta aquæ dare, ut possit finis esse necessitatis tantæ. Eamus nunc ad locum, a Domino tibi monstratum, & præstolemur ibi auxilium de cælo. Situs vero loci illius vocatur Virtus, quia, Domino operante in famula sua, ostenta est virtus tanta, cui modernis temporibus similis non est audita. Quo dum pervenissent cœperunt locum illum circuire, ubi sæpe dictus fons erat. Nec mora heredes ejusdem advenere, quibus venerabilis Domina ait: &c.

t *At rursum*: Aderant vero ibi cœnobitæ almi Basoli cum Patre eorum, vexilla sanctæ Crucis in manibus ferentes; & Domina Bertha cum congre- D
gatione sibi subdita, & magna populi multitudo utriusque sexus, undique tamquam ad spectaculum concurrentes. Sancta Mater, non amatrix pecuniæ aut caducæ pompæ, dixit: Quantum cupitis dabo, & orate Dominum omnium mecum ut impleatur meum desiderium.

u *Et iterum*, Tunc omnes qui aderant cum sancta Dei famula prostraverunt se solo, orantes ac dicentes, Impetu fluminis lætifica nos Domine. Ubi consummata oratione surrexerunt, sancta Mater &c.

x *Discipulis suis*, Marci XI, 23 *sicum arefactam mirantibus*, respondens Jesus, ait: Habete fidem. Amen dico vobis, quia quicumque dixerit huic monti tollere & mittere in mare; & non hæsitaverit in corde suo, sed crediderit quia quodcumque dixerit fiat, fiet ei. *Fides ergo, qua montes transferre, etiam fontes potuit, nec id in Sanctorum gestis* E
novum. Jus quoque ejusdem fontis, loco additum a possessoribus, serio emptum fuisse a sancta creditote est: sed eam rem actam tanto cum strepitu, per publicas tabulas, coram utriusque cœnobii conventu, & accolis undique ad spectaculum ascitis, nemo sibi prudenter persuaserit. Idque hic tanto credi debet minus, quod sola cum sola puella *ad locum divinitus ostensum abierit Sancta, utique ostentationis fugitans. Nostrum in hac re judicium confirmat Flodoardus*, duobus *solum* millibus, *id est non integra leuca, dicens locum abfuisse a monasterio. Verba ejus hæc sunt*: Dum inibi, *scilicet in monasterio a se constructo, S. Bertha* aquam non haberet, impetravit a possessoribus proximæ silvæ, argenti libra data, fontem quemdam duobus fere millibus a suo monasterio distantem: ex quo fonte mox rivus egressus secutus est eam ad cœnobium remeantem: qui adhuc largiter effluens, pro eo quod tantumdem fuerit emptus, Libra vocatur.

x *Clausula hæc sic fusius explicatur in tertia sexta diei Lectione*: scilicet cæcis reddendo visum, multis loquelam, surdis auditum, claudis gressum, aliaque insignia exercendo: quia erat luceruna ardens & lucens, in domo Domini sita, ut ab orbibus intrantium F
depelleret tenebras caliginum,

y *Sequebatur haud dubie, quomodo tum ipsos privignos tum facinoris complicem Munciam excitaverit factam contra Sanctam, & qua ratione sepultum sit corpus; quæ poterant ex MS. San-Remigiensi accipi, si primigenius illius textus ad manum fuisset: nunc satis nobis fuerunt verba Flodoardi. Videtur autem Muncia successisse in regimine monasterii: adeoque valde clam fuisse percussoribus, quorum forte proxima consanguinea erat, puta cognata germana ex parte matris ipsorum.*

z *Addit interpolator:* Mirum valde erat atque stupendum, quod corpus tot diebus exanime tam recens videretur & roseo cruore madefactum: præsertim cum morions corpus deferatur liquore sanguinis. Ipse vero cui inhæsit mente devota, ad demonstrandam magnitudinem gratiæ, quam habebat in cæli cacumine, voluit eam illæsam custodire, ut fieret exemplum generationi venturæ.

RELATIO CORPORUM

Remis Avenacum ex Officio.

11 OMnipotens Dominus, qui omnia disponit suo nutu, quique ad sibi serviendum sanxit multos egregios Patres, ut lumen sanctæ vitæ per eos ostenderet generationi venturæ: Dominum Gumbertum Dominamque Bertham in candelabro sanctæ Matris Ecclesiæ dignatus est erigere, ut intrantibus in eam ostenderent callem arctæ viæ. Nam qui digne servierit ipsi degens in hac convalle lacrymarum, exutus mortali tegmine inducitur veste justitiæ, *Sancti ad superis in sinulum virtutis evehi,*

Digitized by Google

A justitiæ, ac locabitur heres cælestis patriæ. Non potest mens carnali onere pressa, pensare talia, quibus fruuntur electi in æterna requie; dum vident ad eorum, extincta corpora divinitus crebra agi miracula.

mandat corpora sanctæ hospitæ tolleret

12 Longe vero post venerabilem finem Domini Gumberti, dum quadam nocte quidam Bernardus, sanctis actionibus operam dans, requiesceret in stratu suo, apparuit ei S. Gumbertus cum alma Bertha dicens, quod iret ad Archiepiscopum Artoldum, eique indicasset ut eorum corpora levaret a loco, in quo erant humata. Adjecerant ergo, quia qui coram summo Deo honore potirentur maximo, cum tali dedecore non deberent custodiri. Eorum autem sancta corpora jacebant tunc in S. Mariæ ecclesia, eorumque memoria minime celebrabatur veneratione digna, sed ipsorum sepulcra plena erant aqua.

apparendo simul ac bis

Quod dum vidisset, timore perterritus, cœpit cogitare quidnam deberet agere: an adhuc expectaret, si Dominus dignaretur secundo aut tertio demonstrare: aut statim ad jussum sanctissimi viri prædicto Præsuli indicasset? Cui talia meditanti, apparuit iterum B. Gumbertus, dicens, non bene feciB sse, quod celaverit visionem sibi divinitus ostensam. Qui mane consurgens cœpit ire ad locum ubi sciebat morari Pontificem Artoldum. Sed cum jam non longe esset ab eodem vico, cœpit intra se cogitare quid deberet facere, an viam cœptam peragere, aut præstolari ternam visionem.

ter tertio vidit cum lampant luce.

13 Accidit autem post revolutionem unius mensis, ut idem Bernardus, Deo plenus, sederet in basilica, ubi jacebant prædictorum Sanctorum pignora; & subito circumfulsit eum lux ingens, & in coruscatione tanti splendoris apparuerunt ei sæpedicti sancti; & quasi tristi vultu alloquuntur sic: Quare dubitasti perficere quod tibi imperatum est a nobis? Ex splendore vero coruscæ lucis, duroque affatu illorum semivivus est effectus; atque in tantam infirmitatem incidit, ut vix putaretur ex ea relevare. Qui extitit propalator coactæ hujus visionis sanctæ, prædicto Præsuli indicare curavit, quæ

transfertur eum ab Archiepiscopo,

ter Domino monstrante vidit. Dominus vero Archi-
C præsul Artoldus ad locum eumdem venit: & sancta eorum corpora a loco, in quo jacebant, levavit: & in monasterio B. Petri cum magno honore transtulit: ubi postea Domino in eis operante, multa miracula ostensa sunt, quæ commendata non sunt litteris negligentia dictantis.

demum sanatur.

14 Post illorum vero sanctam translationem quidam juvenis mente captus, nomine Almanus, ad tumbam eorum adductus est, a quodam Presbytero vocitato Amalberto: ibique orantibus Deo sacratis Virginibus, Decanissa ejusdem congregationis aquam super eumdem jecit: sicque immundus spiritus vas, quod iniqua dominatione invaserat, deseruit, & Dei famulum vexare destitit. Insidiator vero humani generis non cessans ovile Christi circumire, quærens quem devoret, semper servientibus summo Deo bellum ingerit; ut possit aliquem, a veritatis tramite EX MS. deviando, abducere. Quadam die igniser invidiæ oriri fecit tumultum, surgentibus globis flammarum, *incendium filiarum* in vico Avennacensium, ubi herilis celebratur memoria prædictorum Sanctorum. Nam maximam partem ejusdem vici victrix flamma consumpserat, rogi quoque immanitas lambebat jam monasterii ædes. Tunc ancillæ Christi inibi degentes, accepto corpore S. Berthæ, pergunt ei obviam: tantaque velocitate ignis fuga labens abcessit, ac si nihil ibi dominationis habuerit.

surgenum vis violenta adducitur,

15 Aliud quoque miraculum modernis temporibus operari dignatus est Dominus in eodem loco, quod præterire minime convenit. Quidam Sigebaldus nomine, de villa Turno, exigentibus culpis propriis, dæmone vexatus, a parentibus ad idem deducitur monasterium, pressus pondere catenarum: ut precibus Sanctorum ibi jacentium posset liberari infestatione dæmonum. Cum vero ad cœnobium perductus esset; dicebat dæmon clamans in misero, se non audere appropinquare ad sanctas ædes templi, in quo sciebat talem thesaurum esse absconditum, videlicet corpora sæpe dictorum Sanctorum. Sed emittens rugitus leonum, sibilos draconum, aliorumque monE strorum voces imitans, nil requiei capiebat per dies noctesque. Dum hæc agerentur, sancta Mater ejusdem congregationis Sororibus suis sic loquitur: Dilectæ meæ in Christo, compati oportet fratri nostro: recurramus ad medicum, omni petenti paratum præstare suffragium, & præveniamus faciem ejus in confessione: jejuniis corpora nostra lassemus, ut Factor omnium creaturarum misereatur creaturæ, ad imaginem & similitudinem suam creatæ. Jejuniis & orationibus ipsa die, secundum Abbatissæ suæ imperium, devote operam dantes: post Missam hora nona celebratam conveniunt in unum, jubent implere vas, quod usu rustico vocatur dolium, aqua, & super eam invocare nomen Domini sanctum. Quod & *impletur aqua benedicta* factum est secundum præceptum sanctarum Virginum: & miser ipse plenus dæmone missus est in fontem benedictæ aquæ. Cumque diu laborasset in ipsius emundatione, immundus spiritus, qui eum invaserat iniqua dominatione, discerpens eum semivivum dimisit. Post hæc ancillæ Dei ad mensam una cum Matre pergunt, & unaquæque portiunculam sui cibi per Decanissam suam miserunt ob amorem Dei F & S. Berthæ. Ipsa denique Decanissa tunc temporis magnis pollebat virtutibus: quæ dum pervenisset ad miserum, qui jacebat vinctis post tergum manibus, offam panis in os ejus misit, invocato nomine Domini, Sanctorumque Gumberti & Berthæ: & statim immundus spiritus, non habens vires amplius resistendi, per fluxus ventris exivit. Quo exeunte tantus fœtor remansit, ut vix ibi aliquis morari potuisset. ipse vero, assumpta sanitate integra, remeavit ad propria, laudans Deum, qui per servos suos operatur talia.

post preces & primia sanctimoniales,

illæsum.

Digitized by Google

G. H.

DE S. ULTANO ABBATE

FOSSIS ET PERONÆ.

CIRCA A. DCLXXX

Antiquissimum publicæ venerationis Ecclesiasticæ testimonium de S. Ultano *profertur in MS. Martyrologio, quod sub nomine Adonis sed a posteris auctum, extat in cœnobio Leodiensi S. Laurentii, & transcriptum legitur in MS. Florario Sanctorum, ubique cum hoc illustri elogio : quod loco Auctorum, qua seorsim de eo scripta non reperimus, lectori proponimus : & est ejusmodi ad hasce Kalendas Maji legi solitum :* Ipso die S. Ultani Confessoris, fratris Sanctorum Fursei & Foillani : qui post excessum fratris sui Fursei, cum Foillano, Sanctæ Gertrudis (cujus multa in Ecclesiis sanctitatis clarent monumenta) sancta adeptus est contubernia. Quorum sancta Virgo agnita sanctitate, per manus eorum obtulit Deo partem hereditatis suæ, scilicet villam vulgo Fossis dictam, quam ipsis tradidit in servorum Dei alimoniam ; ut in eo loco construerent monasterium, ad perpetuale
B peregrinorum hospitium : quatenus adventantes ex longinquis regionibus ibi competens sibi sumerent solatium. Qui ædificato monasterio atque servientium Deo adunata ibi collectione, S. Ultanus in eodem Rector resedit cœnobio ; Foillanus vero in sanctæ Virginis contubernio, suo se reddidit officio : cui cum aliquando incidisset cogitatio, ut S. Ultanum fratrem suum reviseret ; in medio itinere positus, a viris diabolicis interimitur. Quæ res cum nulli hominum innotuisset (omnes quippe comites ejus cum ipso interierant) hæc visio S. Ultano ostensa est. Visa est sibi adesse columba, niveo corpus colore dealbata, sed fluido roscoque sanguine alas perfusa, ac leni volatu scandens supera. Cumque intra se meditaretur quid portenderet hæc visio ; ipse & S. Gertrudis Angelica allocutione docentur, Foillanum martyrio transisse ad Dominum, corpusque ejus indicio columnæ, a loco quo jacebat corpus exanime ad cælum usque porrectæ, esse requirendum. Quod hoc signo inventum, in villa quæ ex situ loci Fossas nuncupatur defertur, & a S. Ultano in monasterio a se communiter ædificato sepelitur. [Unde S. Ultanus recedens, locum hunc S. Foillano reliquit, & ad Parronam transivit]. *Hæc ibi, quorum ultima verba uncis inclusa, erant antiqua manu substituta. Qui*
C *in dicto elogio referuntur Sancti fratres, suum habent in Ecclesia cultum. Fursæus die* XVI *Januari, cujus tunc Acta varia edidimus, & Foillanus* XXXI *Octobris, de quo habemus Acta ad dictum diem edenda. At S. Gertrudis Vitam edimus ad diem* XVII *Martii, e quibus omnibus elogium jam datum elucidamus.*

Cultus Maji.

elogium ex MS.

nobili genere in Hibernia natus,

2 *Inter Vitas S. Fursei scriptores est Venerabilis Beda, de eo elogium texens lib.* 3 *Historiæ gentis Anglorum cap.* 19, *asseritque eum* fuisse de nobilissimo genere Scotorum & de Hibernia superveniss in Anglorum provinciam, ibique prædicans verbum Dei monasterium nobile construxisse. Quibus rite gestis, cupiens se ab omnibus sæculi hujus & ipsius quoque monasterii negotiis alienare, reliquit monasterium & animarum curam fratri suo Fullano, & Presbyteris Gobbano & Dicullo : & ipse ab omnibus mundi rebus liber in anachoretica conversatione vitam finire disposuit. Habuit alterum fratrem, vocabulo Ultanum, qui de monasterii probatione diutina ad eremiticam vitam pervenerat. Hunc ergo solus petens, annum totum cum eo in continentia & orationibus, & in quotidianis manuum vixit laboribus. *Hæc Beda, secutus Anonymum Vitæ scriptorem, apud quem n.* 37. *ultima verba de S. Ultano ita proferuntur* : Habuit Fursæus alterum fratrem Ultanum anachoretam, diuturna monasterii probatione ad eremiticam vitam instructum, multis jam annis ab eodem electam. Relictis itaque omnibus curis & rebus, nudus ad fratrem sum Ultanum, qui jam theorica pascebatur vita, solus profectus est. Qui labori quotidiano & orationibus continuis deservientes, annum integrum ibidem philosophabantur. *In Historia* 2 *Miraculorum num.* 12 *dicitur* Fursæus Ultanum, alterum fratrem suum, cœnobitarum honestissima vita & religiosis moribus probatum, quod multoties ab eo petierat, permisisse ad eremum ire. *Hæc ibi.*

3 Fursæus *deinde, ut antiquus Vitæ scriptor n.* 38 *tradit,* ad Galliarum littora navigavit : ibique a Francorum Rege Chlodovæo & Patricio Erchenoaldo honorifice susceptus, monasterium in loco, quem nuncupant Latiniacum, construxit : *scilicet, ut in subjunctis Miraculis n.* 4. *dicitur,* cum omnia sua gubernacula *in Britannia* propriis suis germanis Foillano & Ultano ad custodiendum
E dereliquisset. *Tunc, ut num.* 15 *additur*, post spatium aliquot annorum contigit ei ut reverteretur in Saxoniam *Britannicam*, visitare proprios germanos suos, id est Foillanum & Ultanum, quos dimisit ad regendum suum monasterium : sed infirmitate correptus ad æterna migravit regna ; *solitus* suos germanos Foillanum & Ultanum pia solicitudine vocare ac cælestibus imbuere documentis, *uti in altera illius Vita num.* 22 *legitur. Et hæc de natali solo & rebus in Britannia gestis eruimus ex Beda & Actis S. Fursei.*

4 *Post modum* statu regni *apud Anglos* labefactato, *ut Auctor Vitæ S. Foillani habet*, Foillanus cogitatum suum in Domino jactat, & communicato consilio cum fratre suo Ultano, & eo assumpto in comitatum peregrinandi, relicta Anglia, primo expetivit Romam, ut Apostolicæ auctoritatis consilio directi, expeterent etiam Galliam, jam prædicatione fratris sui Fursei illustratam. Apostolicæ Sedi eo tempore præsidebat Martinus. Illi cor suum aperiens Foillanus, se totum cordi ejus infudit. Papa sentiens fervere Foillanum desiderio prædicationis, in Episcopum eum consecravit, & ei officium prædicandi injunxit. Roma egressi Foillanus & Ultanus Gallias adeunt, ut experant Latiniacum, ubi frater eorum Fursæus cœnobium fundaverat .... Inde Peronam, ubi fratrem
F suum sepultum esse audierant, non tam pede currunt, quam animo volant, ut fratris sui justa præsentialiter absolvant ... Erant multæ in femineo sexu nomen Domini benedicentes, inter quas lucebat sancta Virgo Gertrudis Nivellensis, velut inter stellas luna minores : Quæ comperiens Foillanum esse Episcopum, moribus sanctissimum, benigna cum familiaritate percoluit, præbens sibi suoque fratri Ultano quæcumque carnis necessitas exigebat. Porro ipsa quotidie a B. Foillano reficiebatur spiritualibus cibis : & tandem consulta matre Iduberga, B. Gertrudis tradidit S. Foillano de rebus proprietatis suæ locum, quem indigenæ Fossas vocant, jure perpetuo : ubi Sanctus construxit ecclesiam, & Fratrum per cellas habitationem distinxit : quorum curam fratri suo Ultano committens, ad B. Gertrudem reversus est. Accidit autem quadam die, ut ad germanum suum Ultanum properare volens gratia visitandi, cum tribus discipulis suis incideret in latrones ... ubi primum beati Præsulis caput amputarunt, & discipulos pariter illius in ore gladii percusserunt ... Interea

Virgo

Digitized by Google

A Virgo Gertrudis ſanctiſſima crebris ſolicitabatur inſomnis, quod Patroni ſui diuturniorem, quam putaverunt, patereturabſentiam: & miſſis equitibus ad B. Ultanum, qui Foſſenſi cœnobio præerat, ſciſcitabatur quare frater ſuus redire ad eam tardaret. Quibus ille reſpondit: Oranti mihi in eccleſia columba nivei candoris apparuit, plenis ſanguine alis. Quo ſigno arbitror fratrem meum per paſſionem migraſſe ad Dominum. Quod cum S. Gertrudi nuntiatum fuiſſet, indixit jejunium triduanum; quo expleto Angelus Domini ei apparens, ordinem locumque paſſionis lucide declaravit: viditque columnam igneam a loco, in quo corpus jacebat, pertingentem ad cælum. Et continuo convocato Clero & plebe fidelium ad locum perrexit, & corpora ſancti Præſulis diſcipulorumque ejus invenit. Deferunt Nivellam, ponunt in eccleſia, Miſſas celebrant cum devotione populorum. Dubitantibus illis utrum ibi an alibi debeant ſepelire, Abbas Ultanus adeſt, ſic eos aggrediens: Ex divino, ait, conſilio voluntas fuit Præſulis & ſixum propoſitum, ut poſt ejus obitum Fotlis eum colligat ſepultura: quem ſi quis alias intenderit & conenderit ſepelire, tam Dei quam Præſulis voluntati videbitur contraire. Conſentit Virgo, conſentit & B populi multitudo. Itaque corpus Martyris Foillani Foſſenſi cœnobio perlatum eſt, ibique ſepultum.

divinitus notat martyrium S. Foillani.

ejusque corpus Foſſis ſepelvendum.

5 *Hactenus excerpta ex Actis S. Foillani, quibus iſta ex Vita S. Gertrudis adjungimus: quæ ita ſe habent:* Cum appropinquaret dies aſſumptionis animæ illius, vocavit unum de Fratribus & præcepit ei dicens: Vade feſtinanter ad illum peregrinum, qui nomine vocatur Ultanus, qui eſt remotus in monaſterio, quod appellatur Foſſuenſe, & dic ad illum: Virgo Chriſti Gertrudis miſit me ad te, interrogare, quali die migratura ſit de hac luce, quia valde ſe timere dicit, ſimiliterque congaudet: & ille tibi dicturus eſt quid debeas renuntiare mihi. Vade, noli dubitare. Mox ille impleta juſſione, quod ei fuerat mandatum interrogavit. At ille ſervus Dei Ultanus ſine mora ei ipſi miſſo reſponſum dedit, & dixit: Hodie decimus *ſextus Kalendas Aprilis eſt dies. Craſtino autem die inter Miſſarum ſolemnia illa Dei ancilla & Chriſti Virgo Gertrudis de corpore eſt migratura. Et dic ei ut non timeat neque trepidet de obitu ſuo, ſed læta pergat: quia B. Patricius Epiſcopus, cum electis Angelis Dei & cum ingenti gloria, parati ſunt eam recipere. Vade & tu velociter. Interrogavit autem eam ille Frater qui fuerat tranſmiſſus, ſi hanc cauſam per revelationem divinam vidiſſet, ut ei per ordinem in-

S. Gertrudi ſua petenti

** imo decimus ſeptimus*

prædicta diem ſibi ſuam obitus

C dicaret. Et ille ſervus Dei Ultanus in reſponſo dixit: Vade Frater, feſtinans, & ſcias hoc quod die craſtina migratura ſit ad Dominum. Quid me plus interrogas? Qui reverſus nuntiavit famulæ Chriſti, quod fuerat dictum ad eam. At illa quaſi ex ſomno evigilans, hilarem præ gaudio reddidit vultum, gratias agens Deo, eo quod per ſuum ſervum ſuam ancillam dignatus ſit conſolari ... Craſtina autem die Dominica, hora quaſi ſexta juxta viri Dei verbum ſacratiſſimum Chriſti Corporis & Sanguinis viaticum accepit. Et quando Sacerdos Dominicam ſecretam ſententiam habuit finitam ... Deo deſideratum reddidit Spiritum. *Hæc ibi.*

6 *Martyra eſt S. Gertrudis ſicut in Exegeſi Dagobertina ejus vitæ primum Aprilis num.* 38 *oſtendimus, corrigendo quod nos ſtatueramus in Martio, anno* DCL. IX *die* XVII *Martii. Ea quæ poſt modum a S. Ultano peracta ſunt, indicantur in elogio ex MS. Leodienſi ſupra dato, in quo antiqua manu erant iſta addita.* S. Ultanus recedens *Foſſis*, locum hunc S. Foillano, *ibidem ſepulto ac miraculis claro*, reliquit & ad Peronam tranſivit. *Nam Acta S. Amati Archiepiſcopi Senonenſis, quæ ex variis MSS. data*

AUCTORE G. H.

Peronæ exercipit S. Amatum exulem.

erunt ad diem XIII *Septembris, id requirunt. In illis quippe dicitur* S. Amatus juſſus Theoderici Regis ad Peronam, quæ eſt urbs regia in pago Veromanduorum, uſque perductus: qui ibidem ſub honorinco Abbate Ultano perſtitit mancipatus: *ubi* S. Furſeus, in Hibernia ex regali proſapia oriundus, eſt tumulatus. Poſt cujus deceſſum duo germani ejus, S. Foillanus Epiſcopus & ante monſtratus Abbas Ultanus, fraterno ducti amore, imo divina ordinatione, ſubſequentes, Foillanus Foſſenſis cœnobii privilegio potitus, Ultanus quoque cura paternitatis de Peronenſi monaſterio implicatus, & moribus viguerunt, & actibus valuerunt. Enimvero Pontifex Amatus Sede Præſulari cum toco ſublimitatis decore depoſitus, & in eodem loco ſub cuſtodia poſitus... ad ſui juvamen ſacrum B. Ultani experiebatur ſolamen: cujus providentia decentiſſime in verbis gratiæ & ſubſidio alimoniæ proficiebat aſſidue. Permanſit itaque ſacer Præſul Amatus in hoc loco non parvo temporis ſpatio, & exulavit ſub Abbate ſæpe dicto, vere ſancto & per omnia Dei ſervo donec pro meritis meritam in aſtris percepturus coronam, Ultanus Pater ab Angelis veheretur ad ſidereampalmam. *Hæc ibi. Quo autem loco abieris incertum eſt.*

7 *Molanus in Natalibus Sanctorum Belgii aſſerit eum* E quieſcere prope Foſſas, quę ſunt oppidum Leodienſe, in eccleſia quam ad honorem B. Agathæ fundavit, & Natalem habere Kalendis Maji. Quem tamen Foſſenſe collegium, propter biſeſtum diem Apoſtolorum, transfert in tertium Nonas Maji. *Qua fere eadem ante in Indiculo Sanctorum Belgii idem Molanus ediderat. Mabillo ſæculo* 2 *Benedictino ſcribit* Peronenſes rejicere feſtum in ſextum Nonas Maji, una cum monachis Monti-Quintinenſibus, qui Ultanum Abbatem ſuum primum agnoſcunt. *Diſtat hoc monaſterium vix integro a Perona milliari: ſed hoc* antiquitus extructum fuiſſe, *ait Mabillon*, diligenti indigere inquiſitione: nihil enim de cœnobio Montis-S. Quintini apud ullum auctorem decimo ſæculo antiquiorem reperiri. ex quo juſtæ dubitationi locus relinquitur. *Sub nomine Doctorum Duacenſium, in editione Molani anni* MDCXVI *adduntur iſta:* An autem ibi, *Perona*, quam Foſſis celebriot ſit ejus memoria, & major Reliquiarum portio, ex utriuſque loci collatione foret cognoſcendum. *Hinc Auberlus Mireus qui in Faſtis Belgicis ad has Kalendas Maji ejus elogium habet, ſub finem adjungit*, ſacra ejus oſſa partim Peronæ, partim Foſſis a Canonicis adſervari. *Eadem ſed phraſi mutata, leguntur apud Sanſſajum in Martyrologio Gallicano. Verum dum aliquas ejus Reliquias eſſe Peronæ certius conſtet* F *quam ex ſola dubitatione Duacenſium, malumus Molano aſſentiri ſimpliciter dicenti*, eum quieſcere prope Foſſas.

quieſcit Foſſis.

an aliquæ Reliquiæ Peronæ?

8 *Joannes Trithemius, lib.* 3 *de Viris illuſtribus Ordinis S. Benedicti, hujus Sancti meminit ſub nomine Altani, & ea ſolum ſcivit, quæ ab eo in Anglia geſta ſupra indicavimus. Trithemium ſecuti Wion, Dorganius, Menardus, Bucelinus eumdem Ordini Benedictino adſcripſerunt. At Conſtantinus Ghinius ipſum celebrat in Natalibus Sanctorum Canonicorum. Joannes Deſmarus, in Vita S. Furſei a ſe Gallice edita, negat baſilicam Peronenſem aliquando monachis paruiſſe, ſed a principio Canonicos ei fuiſſe impoſitos aſſeris: contra quę inſurgit Mabillon. Sed eſto, & Foſſis & Perona fuerint monachi, non continuo ſequitur eos fuiſſe Ordinis Benedictini. Cur enim potius non credantur SS. Foillanus & Ultanus ſervaviſſe & aliis ſervandam tradidiſſe eamdem quam in Anglia tenuerant vivendi normam, aut quam S. Columbanus itidem Hibernus præſcripſerat regulam? Nihil lubet pronuntiare in ſilentio antiquorum: neque cupimus hodiernis Benedictinis contradicere: habeant ipſi ut ſuum S. Ultanum, ejus memoriam celebrent, & virtutes imitentur.*

An fuerit Ordinis Benedictini?

DE

DE SANCTO EVERMARO

IN AGRO TVNGRENSI OCCISO.

G. H.

CIRCA ANNUM DCC

INter illustres Belgii nostri bibliothecas, *in quibus plurima Sanctorum Acta ab interitu sunt conservata, conferi potest ea, quæ in Sonia prope Bruxellas silva, in cœnobio Canonicorum Regularium S. Augustini, Rubeavalle dicta, etiamnum extat. Vixit ibidem Supprior Joannes Gillemanus, qui teste Andrea Valerio in Bibliotheca Belgica, collegit & sua manu descripsit* Hagiologium Brabantinorum duobus tomis, Novale Sanctorum tomis item duobus, & Sanctilogium tomis quatuor, *ac tandem hisce laboribus immortuus est an.* MCCCCLXXVII. *Ex jam indicato tomo secundo Hagiologii Brabantinorum damus* Acta S. Evermari, *in tres partes distincta, quarum prior continet res ejus in vita gestas, & ut Auctor loquitur,* Pas-
B sionem Martyris, in partibus Hasbaniæ martyrizati. *Pars secunda explicat historiam inventi corporis circa annum* DCCCCLX, *sub Euracle Leodiensi Episcopo, seculis quatuor & dimidio post mortem ipsius Sancti; quando vel ab ipso* Ruzelino *Presbytero*, quem Dominus per Angelum suum de nomine & vita Martyris edocuit, cui seriem vitæ ejus cursumque martyrii retexuit, cui quo loco humatus jaceret ostendit, *uti dicitur initio partis* 2; *vel ab alio qui Ruzelini relationem fideliter exceperit*, Vita quamvis succincte scripta est, *cujus apud Episcopum Theodvvinum meminit Archidiaconus parte* 3. *num.* 14, *centum fere annis post Inventionem præditam.*

Acta ex MS. Rubea Vallis tripartita.

2 *Hanc igitur præoculis habuit auctor, & amplificatione verbosissima in eam dilatavit amplitudinem, quæ primas duas partes habemus: & quia ipsam nobis videmur in MS. Ultrajectino Ecclesiæ S. Salvatoris invenisse, ipsam præmittimus prolixiori historia: cujus pars tertia ibi intacta, exponit causam, ob quam ab ade S. Martini, in quam repertum corpus transtulerat Euraclus, ad veteris sepulcri locum, lignea instructum adicula, referendum ipsum censuerat Abbas Porzetensis, ville ut apparet Rutensis dominus. Narrat etiam quomodo ex accumulatis ob miracula oblationibus ibidem extructa ecclesia lapidea, ab Episcopo Theodvvino post annum* XL. *dedicata fuerit* XXV *Julii, ordinatumque ut is S. Evermaro, cujus Natalis ignorabatur, annue sacer haberetur. Invaluit tamen postea, abrogato præditta diei singulariori cultu, ut die* 1 *Maji celebretur hic Sanctus, post nocturnam quamdam visionem, quæ relatis miraculis subnectitur*, ex publico Rutensis villæ testimonio, *id est, ex nota incolarum traditione seu asseveratione; cui etsi fidem certam dari non petat auctor, petit tamen ne improbetur, quod eidem innixi Rutenses dictam jam diem festivam suo Patrono habeant, qui eumdem etiam omni Feria* VI *frequentare consueverunt, visitando sacellum quod ex splendida olim magnaque ecclesia nunc solum superest. sæpiusque honeste conservatur piorum peregrinorum eleemosynis.*

Antiquiora ex MS. Ultrajectino.

Cætus primum 1 Julii deinde 1 Maji.

C

3 *Scripta est autem prolixior historia sæculo ut minimum* XII: *nam Ægidius Aurea vallis monachus Ordinis Cisterciensis, qui historiam suam Leodiensem anno* MCCLI *finivit, multum eidem ex ipsa inservit primo in additionibus ad Anselmi Canonici Leodiensis historiam cap.* 48 *agens de Episcopo Eraclio, deinde in ea parte quæ propria tota est ipsius c.* 4, *uti videre est apud Joannem Chapeaville to.* 1 *&* 2. *Qui in Annotationibus ad priorem Ægidii locum, notat quod S. Evermarus* honoratus inter Martyres a Ruthensi ecclesia & a vicina Tungrensi, ad quam singulis annis sacrum corpus defertur: *idque in arca eleganti, quæ (sicut nobis scripsit anno* MDCLXXVI *D. Portugaels, Canonicus Rutensis nuper & Pastor) decenter ornata continet majorem sacrorum ossium partem; & crebris miraculis redditarum petentibus sanitatum illorum sanctitatem probare non desinit usque in præsentem diem, este quod-*

Acta quando scripta?

Corpus quotannis Tungros fertur.

ammodo oculata, præfato Canonico, quamvis eorum legitime mortalium nulla amplius cura habeatur, ut sit in iis quæ sua frequentia desierunt admirationi esse. Caput ab immemorabili tempore est in Abbatia Percetana prope Aquigrannum. Creditur id fuisse a reliquo corpore separatum in ipsa translatione prænemorata, & diu postea Rutis fuisse prius quam Percetum asserretur, occasione forsitan bellorum Leodiensi in agro fervientium; post quæ Abbati visum fuerit, remissa ad suum locum area, caput apud se retinere. Solebant olim in eadem Abbatia Rutas mitti religiosi, qui cantu & præsentia festum ejusque Octavam honestarent, uti ex partis 3 *num.* 20 *&* 36 *intelligitur.*

Caput Percetis humeri est.

4 *In antiquo Breviario Tungrensi, ad hasce Kalendas Maji, in Officio Ecclesiastico de SS. Philippo & Jacobo Apostolis, præscribitur* Collecta S. Evermari martyris. *Ast in Martyrologio hoc ejus elogium datur*: In territorio Tungrensi, villa, quæ Ruthus dicitur, S. Evermari Martyris, qui ab injustis innocenter occisus est. Hujus mors pretiosa crebris miraculis illustratur. *Hisce addit Molanus in Natalibus Sanctorum Belgii, hæc sequentia.* Fuit autem, ut in Ecclesiastico officio legitur, nobilis Frisio, qui succrescentibus cum ætate meritorum virtutibus ad sancta loca peregrinabatur. Cumque Trajectum iret ad S. Servatium, divertit in territorio Tungrensi apud Hacconem quemdam in silva Hariclopia cum septem suis comitibus. Qui ut erat tyrannus, beatum virum cum dictis comitibus interfecit. Honoratur vero inter Dei Martyres a Ruthensi ecclesia, & a vicina Tungrensi, ad quam singulis annis corpus ejus defertur. Ossa elevavit circa annum nongentesimum sexagesimum octavum Heraclius Episcopus Leodiensis: quam elevationem tot subsecuta sunt miracula, quod descripa integrum volumen conficerent. *Est autem, uti scribit citatus ante Ægidius monachus*, Villa quæ Rutis dicitur (*Gallice* Ruchon) non longe a dirutis urbis Tungrorum mœnibus, *scilicet antiquis cum urbs esset amplissima, quorum aliqua vestigia in ruderibus extant; nam quæ hoc sæculo fuere mœnia, & nuper ab amicis Gallis parum amice eversa sunt, una ut minimum leuca distant a loco, vulgariter dicto* Rutheim, de extirpata silva, *uti insinuatur initio partis* 2, nomen retinens. *Nam* Heim *domum*, Rote *seu* Rute *silvam notat*: Ruytem *vero Belgis, Germanis* Reuten *Kiliano teste, extirpare est atque evellere: unde plurima locorum in erutis silvis extructorum nomina passim occurrunt terminata in* Roy *seu* Rode, *quod ab ista radice deducitur, aut in* Ray *vel* Rade *pro dialectorum varietate.*

I

elogium apud Molanum

F

5 *Officio* Martyris *colitur S. Evermarus, ut solent omnes Sancti qui violenta morte interierunt, quod hoc toto opere sæpius diximus. Celebrantur una cum S. Evermaro socii ejus, qui numero septem fuerunt, in MS. Florario Sanctorum, ubi hoc profertur elogium*: Apud Harstalliam, in confinibus Brabantinæ & Lotharingiæ, passio sancti Evermari, sociorumque ejus. Hic tyrannice cum suis occisus, a venatore Pippini Ducis Brabantiæ repertus, partito in duas partes proprio clypeo venerabiliter in villa Ruthis prope Tungrim, pro loci & temporis opportunitate, sepelitur anno salutis septingentesimo. Quem postea Eraclius XVI Episcopus Leodiensis elevatum a terra honorifice transferet, admonitus per venerabilem Presbyterum Enselmum, qui tet super hoc per visum divinitus est instructus & mira odoris fragrantia de corpore Martyris processit, anno salutis nongentesimo septuagesimo.

Hæc

Apr. in MS. Florario.

A *Hæc ibi. Verum quia de corporibus & cultu Sociorum nihil vel Alla habent vel Rutenſium obſervatio, non audemus propter incertam Florarii auctoritatem eiſdem dare Sanctorum titulum. Alii S. Evermari elogia habent Bartholomæus Fiſen in Floribus Eccleſiæ Leodienſis, Auctarius Miræus in Faſtis Belgicis: meminerunt ejuſdem Sancti etiam Galeſinius, Camiſius, Ferrarius, Gelenius & alii. Quin etiam accepimus pleniorem hiſtoriam Gallice redditam impreſſamque Leodii anno* MDCLXX. *Joannes &c.* Vide Append. pag. 770 col. 1.

6 Ægidius Gonſalvus Davila, in Theatro Eccleſiarum utriuſque Caſtellæ, agens de Burgenſi Eccleſia pag. 36 ait, quod anno MDVI Burgos illatæ ſint Reliquiæ S. Everemarii & S. Gerſonis, quarum hujus Sancti ſint dubitare forſitan poſſet aliquis, eoque titulo feſtivam ibidem habendam hanc aut ſequentem diem contendere. Sed talia cogitantem facile reprimet memoria undecim capitum ex Societate urſulana, cum pluribus aliis oſſibus tunc pariter allatorum: quia veroſimilius eſt etiam illos ex eadem ſocietate haberi, nominibus ut alia plerique pro donantium vel accipientium arbitrio jam olim fabricatis: quibus Hermannus Crombachius ſummi certiſſime anxiſſet catalogum, operoſe collectum & propoſitum lib. 8 Urſula vindicata cap. 21, ſi Davila opus videre potuiſſet.

An reliquiæ Burgis in Hiſpania?

B ACTA VITÆ ET MARTYRII

Ex MS. Ultrajectino S. Salvatoris.

1 GErmaniæ monarchiam, a ſilva Carbonaria uſque Rhenum, & a Moſa uſque Moſellam, tenente mediano a Pippino, ex S. Begga Anſigiſi Ducis filio, B. Evermarum ex nobiliſſima radice edidit Freſia: quem ex genitricis utero conſecratum ſibi Omnipotens jam totum Sancti Spiritus gratia perfuderat. Succreſcentibus autem cum ætate meritorum virtutibus, in ſpeculum totius ſanctitatis effulſit. De cujus profectu invidens inimicus, multis cum teſtationibus ab intentione ſancta dejicere conabatur. Sed fortis Chriſti athleta claudebat aurem ſuam, ad nihilum deducendo inimicum. Cum vero Deo dante, tentationibus hujuſmodi ſopitis ſanctiſſimam duceret vitam, cœpit ad martyrium aſpirare, ſine quo metuebat ſe coram Deo imperfectum manere.

Nobilitas natus in Frisia,

Et ad magnam profectus ſanctitatem,

2 Statuit igitur pro Deo peregrinari, ut ſicuti ignotus martyrium aſſequi potuiſſet. Ingreditur itaque vir Dei viam quæ Galæciam tendit ad S. Jacobum. Ingreſſuſque eccleſiam S. Jacobi & expetitis ejus ſuffragiis, regreditur ad partes Galliæ inferiores, ubi Sancti recenter mundo ſubtracti refulgebant miraculis, Foillanus ſcilicet Martyr, Furceus & Ultanus fratres ejus, B. Remaclus Pontifex, Trudo venerabilis Confeſſor, & Virgo Dei Gertrudis. Quorum Sanctorum ſuffragia per ſingula eorum loca B. Evermarus devote requirens, cum apud Trajectum adire vellet S. Servatium, cum ſeptem comitibus venit ad primos aditus ſilvæ, quæ Rutis nominatur.

peregrinatus adit Sanctorum loca,

C

Et multa diverſera ad domum Hactonis

b

3 In qua cum nocte inſtante, ne ſe tenebris committens per ignotæ ſilvæ anfractus erraret, ad proximam villam quæ Herſtaplia dicebatur, divertit. Quam villam quidam tyranus nomine b Hacto fecerat ſuam, & in ea manebat. Qui publicus hoſtis, ferali temeritate & ſociorum conforderata immanitate, tranſeuntes per ſilvam & vias publicas ſpoliabat vel interficiebat. Qui etiam aliud ſibi juxta Moſam erexerat domicilium, cui Hactoletum a ſuo nomine nomen indiderat, quaſi Hactonis lectum, in quo tranſeuntes videret & audiret, & navigantem ſpoliaret. Vir itaque Dei Evermarus, ad domum præfati Hactonis divertens, ignorans cujus eſſet, deſit, declinavit. Quo abſente uxor ejus, timorata & peregrinorum neceſſitatibus accommodata, ſanctum virum Evermarum cum ſuis comitibus gratanter excepit, monuitque eos ante ſolis ortum viam arripere, ne in craſtinum ſuperveniens maritus ejus, cujus crudelitatem noverat, ſi eos inveniret, occideret. Sic illi, data fideli mulieri benedictione, mane ſunt egreſſi, & ſilvam quam reliquerant ſunt ingreſſi. MS.

ad ejus mœnia benigne excipitur;

4 Interea Hacto domum revertitur, & de hoſpitibus ſuis qui apud ſe pernoctaverant edocetur. At ille, pene exanimis factus, in hæc verba prorupit: Quo aufugerunt? Velociter, inquit, proſequamur eos, ne ſi manus meas effugerint, dicant occurrentibus, Hactonem quaſi inertem & dormientem ſe impune tranſiſſe. Poſt hæc cum ſuis ſilvam ingreditur, inſequens eos per invia & abrupta. Ex improviſo autem offertur illis locus, in quo illi decumbebant, ſupplentes ſomnum quem fuga ruperat matutina. Quos prior Hacto increpat, quod terram ſuo primatui ſubjectam præſumpſerunt ingredi: arguit etiam eos quod tributo, pro lege terræ ſibi debito, liberum iter non redemerint, ſed eo retento ut fures aufugerint: hoc autem reatu dicebat eos contra jus publicum obligatos, quo non poſſent abſolvi niſi ſanguinis eorum effuſione. Sic locutus, in B. Evermarum, eo quod honeſtiore & compoſitiore habitu corporis ceteris præſtare videbatur, inſilit; & telo confoſſum ſive gladio tranſverberatum proſternit.

mane diceſſum ut fecerunt illi,

occidit cum facilisſe-pram.

E

5 Ceteri comites ejus ferro plectuntur, ſed neſcio ſi pro merito ſuo, pro ſocietate tamen tanti viri & pro dignitate martyrii in quolibet diverſarum manſionum cœleſtium diverſorio ſpiritus eorum ſunt recepti. Itaque quod præcipuum fuerat, carnifices Sanctos expoliant. Quorum corpora inhumata manſerunt Angelicis tutata excubiis, quouſque præfatus Pippinus ad illos fines acceſſit: qui ingreditur Rutim ſilvam gratia venandi. De cujus convenatoribus pars quædam, dum luſtrat invia ſilvæ, incurrit loco quo Sancti jacebant. Quos dum cernunt exanimes ex vulneribus & ſanguine, miſericordia moti ſepeliunt: Beatum vero Evermarum, decore vultus & egregia compoſitione membrorum digniorem aliis creditum, peractis exequiis honeſte ſepelierunt, & partiti clypei c ſui medietate illi ſuppoſita, alteram mediçtatem corpori ſuperpoſuerunt.

inhumata corpora ſepeliunt ex mandato Pippini.

c

6 Tempore quo Leodienſis eccleſiæ præſidebat Euraclius Epiſcopus, erat in villa, quæ jam de extirpata ſilva nomen retinuerat Rutis, eccleſia S. Martini honore dedicata: In qua Presbyter, Ruzelinus nomine, vir magnæ ſanctitatis, deſerviebat. Hunc Dominus per Angelum ſuum de nomine & vita B. Evermari martyris edocuit; huic ſeriem vitæ ejus curſumque martyrii retexuit, & quo locorum jacebat humatus oſtendit; cui etiam præcepit in ſomnis, ut ad Epiſcopum Euraclium vadens, ex parte Dei ad id negotium evocaret, & adduceret ut ſanctum Martyrem Evermarum de ſinu terræ efferret, cujus ſpiritus ab hora martyrii cælum poſſidebat. Sacerdos autem hæſitans de viſione, illo anno mandatum Dei non explevit. Secundo anno, eadem nocte, ab eodem Angelo culpatur, quod mandato non paruerat: ſed Sacerdos, hac etiam vice inobediens perſeverans, tertio anno, nocte qua duæ viſiones præceſſerant, apparente Angelo correptus & flagellatus, tandem credidit viſioni: quam per ordinem recitans prædicto Epiſcopo, livores & plagas in teſtimonium oſtendebat. Cui Presbytero Epiſcopus commiſit ut S. Evermarum effoderet, & tunc Epiſcopus veniens cum a terra levaret. Quod & factum eſt. De corpore autem ſancti Martyris tantus odor ſuavitatis exibat, quod aſtantes ſibi viderentur paradiſum intraſſe. Levavit ergo ſanctum Martyrem Epiſcopus: eumque in eccleſia S. Martini cum magna gloria, congregato populo

Evermarum Euraclius Epiſcopus

F

poſt triennii revelationem elevatur

matris miraculis coruſcans

populo terræ; collocant, plebi & patriæ Patronum instituit. Tanta enim post sacri corporis elevationem subsecuta sunt miracula, quod scripta per se ingens volumen efficerent.

ANNOTATA.

a Pippinus, *pater Caroli Martelli, de quo infra ad Historiam tripartitam: quo etiam referimus cetera quæ essent ad hanc Vitam notanda.*

b Hacto, *in sequenti historia* Hacco.

c *Ipsius Evermari hunc fuisse clypeum, militari cultu militem præferentis, credibilius est: nam venatoribus eum fuisse ad manum non est verosimile.*

HISTORIA TRIPARTITA

Ex MS. Rubea-vallis prope Bruxellam.

PARS I.

Vita & passio S. Evermari.

PROLOGUS.

B

1 Sicut pluribus Sanctorum exemplis priora tempora instituta fuerunt & erudita, quæ per singulas ætates deducta in studiosis amatoribus suis profecerunt; in desidiosis vero & in otiosis contempta & vacarunt & delituerunt: sic inter studiosos & otiosos varie comportata, sed differenter suscepta fuerunt; quia studiosis grata, & otiosis invisa ad nos usque descenderunt: apud quos etiam cum a quibusdam deberent suscipi, repulsa ab illis fugiunt & discedunt; in quibusdam vero susceptа gratanter requiescunt. Quæ nobis sive scribendo sive loquendo proposita vel monstrata, non quærunt linguam nostram ad dicendas laudes suas: sed potius oculos nostros quibus videantur, & memoriam qua teneantur. Nec enim nostra intercessione indigent [Sancti] apud Deum, si quid de adimplenda eorum perfectione remansit: sed se incessanter recensendo memorari & imitando complecti volunt, ut suo conducta aspectibus Christi fideliter nos inducant. Omnium namque prædicatorum sermonem confirmant exempla Sanctorum: & ubi deficiunt, ubi non proficiunt sermonum verba exhortatoria; ad perorandum substituta, supplet & adjuvat bonorum historia. Unde ad audientium & legentium commodum scribimus vitam B. Evermari: quam audire salus est audientium, quam legere salutaris est doctrina legentium, & disciplina: C cujus miracula, etsi compendiosa narratione succincta sunt, tamen non inferius propter hoc æstimet quis meritum ejus; cum prædicat Dominus se dicturum his qui de virtutibus a se factis gloriaturi sunt, Discedite a me operarii iniquitatis, quia nescio vos unde sitis. Miraculorum vero virtus approbanda est, non copia verborum, non plausu manuum, non favorabili acclamatione populorum; sed sanctæ vitæ testimonio & Dei attestatione: qui sic ea communicat sancto homini, ut opus sanctum, quod sic per meritum boni hominis, procedere credatur ex virtute divina.

Exemplis Sanctorum utilis.

ad Christum adducunt.

Luc. 13. 27.

utilis S. E. vermari Vita & miracula.

D

CAPUT I.

Ortus, tentationes superatæ. Desiderium martyrii, peregrinatio Compostellam.

1 GErmanicæ partis monarchiam, a silva Carbonaria usque ad Rheni fluvium, & a Mosa usque ad Mosellam, tenente mediano a Pippino, a ex Begga Ansigisi Ducis filio, B. Evermarum ex nobilissima nobilium parentum radice ulterior edidit Frisia (quem ex genitricis utero consecratum sibi dextera Omnipotentis jam totum sancti Spiritus gratia perfuderat) & veluti fragrantis aromatis unctione delibutus, odorem sicut agri pleni, cui benedixit Dominus, cupit dulcissimo oris affatu aspirare; & ita maturum se exhibere, ut adhuc ætate primæva puerum, intellectum vero & sapientia crederes senem longævum. Et ut primitias ejus omni ætati ostendam spectabiles & præstantiores, ætas illius, coævis suis comparata, in eorum æqualitate non se continuit; sed senibus comparata, senilem gravitatem in bene vivendo mutuavit, & senilia verba in loquendo sapienter assumpsit. Enimvero ex vivaci ingenio, & ex sanis & ejus ætatem supergredientibus verbis & moribus, vel se Joannem ostendebat parentibus. Parentes vero suos, quasi cum Joannis parentibus, audiebat de se colludere; & hæc vicissim reciprocis vocibus ingeminare: Quis putas puer iste erit? etenim manus Domini erat cum illo.

Ortus in Frisia

in adolescentiam maturus.

E

2 Et cum jam Christi tirunculus in annis floreret adolescentiæ, vernante in eo fœcundissimo germine virtutum; antiquus hostis, sicut primo homini Paradisi amœnitatem, sic huic invidit fœcundi seminis viriditatem. Qui sicut consuevit hujusmodi ætatem validius oppugnare, virtutem animi ejus elidere nitebatur: sed divino præsidio victus recessit, & quasi nullus advenerit disparens exolevit. E diverso ille pro se vigilantior exurgit, certus hostem suum propediem acriorem ad concertandum sibi affuturum. Quo exhortante se cum Propheta, Super custodiam meam stabo, & figam gradum super munitionem meam, iterum revocata ira hostis eum aggreditur: nec sensim, nec alternatim suis eum imperit fraudibus; sed multiplex in dolore multiplicem in virtutibus perurget. Timebat enim, ne, si ei per intervalla incumbens vicissim tentando vexaret, per hæc spatia remissionis ille redintegraret sibi virtutem repugnandi, ideoque sine retractione totus in eum impegit. Sed athleta Dei illo perurgente inconcussus stetit, & forti animo perduravit: non enim hostilis terror eum exanimavit. Hinc hostis confusus ab eo resilit, & spiritus a mortali homine victus aufugit, & refuga & apostata Angelus ab apostolici hominis infectatione mœrens & gemebundus etiam hac altera vice cessavit.

a demone oppugnatur.

Isai. 21. 8.

sed victus profligat.

4 Ut autem celebrius fieret ejus præconium Dominicæ tentationis exemplo (quod externa pugna hosti superato fuerat exitiabile, Christo vero ex trina victoria fuerat triumphale) tertium Christi athletæ bellum indicit, tertium æque etiam sibimetipsi detrimentum conquirit: & dum laborat ut is quem expugnat labatur, ipse in foveam confusionis ab illo impulsus præcipitatur. Denique per adolescentulos & coævos claris natalibus gloriosos, militem Domini, emeritorum egregio generi parem, sed egregia fide superiorem, de attentando usu & exercicio venandi, equitandi & joculandi creberrime compellabat: illi namque indecens fore asserebant,

ad venationem, & equitandi exercitium invitatus.

elegan-

Digitized by Google

A elegantiam formæ ejus & profapiæ decus aboleri otio & defidia, & præclaram fpectabilis adolefcentiæ induftriam corpore & mollitie confopiri. Verum fortis Chrifti athleta non immemor fanctæ Sapientiæ fic præcipientis: Fili mi, fi te lactaverint peccatores
Prov. 1. 10 ne acquiefcas eis, prohibe pedem tuum a femitis eorum; claudebat aurem huic periculofæ exhortationi, nec inducebatur in rete captivante adeo fimplicem & fraudis fubrepentis improvidam animam: quorum errorem miferatus, deteftatus etiam nocivam eorum fuggeftionem, abhorruit illorum admifceri focietati, quos in hac parte non recognofcebat fodales; quamvis eos dilectione caros, & genere ac dignitate fibi congratularetur æquales. Intelligebat præterea in eis nocum fibi & frequenter expertam fuis hoftis aftutiam, qui pro fe offerebat ei & in
ut dæmoniacas tentationes repellat. feductionem fui perfonas, & venuftate confpicuas, & nobilitate famofas, & eloquentia facundas, & omni modo ad deceptionem ejus fibi configuratas & imaginatas. Itaque in nitente cute eorum, in albente cæfarie, & in perfuafis luftibus, & in exercitiis telorum miffilium intelligens, ut diximus, dæmoniacam tentationem; fano confilio & oratione ad Deum
B fufa, repulit eam a fe & exinanivit. Sic ergo tertio hoftilis recurfus conflictu fuperato, liber & triumphator emicuit: neque vero ulterius quifquam de his quæ mundana funt animi ejus qualitatem explo-
ravit; nec nequam fpiritus, fic efferatus & tam vehementer ut confueverat, ad ejus irruptionem machinamenta fuæ malignitatis admovit.

5 Igitur amotis omnibus impedimentis, tanta fecuritatis firmitate fubnixus erat, ut folidum greffum animi per juftitiæ tramitem diriget: fecuritas enim in illo conftanter ftabat, cautela vero in ipfo fedula excubabat. Cum ergo dediffet ei Dominus pacem per circuitum, & nulla fpiritualium hoftium incurfione turbaretur; poterat per hanc gratiam intelligere Dei gratiam fe habere, & hanc pacem effe fibi fpem cæleftium præmiorum & viam eundi ad Deum. Sed uberior fuperni remunerationis appetitus ferventius ejus defiderium accendebat: martyrii
afpirat ad laurum martyrii enim votiva fagacitate ad cæleftia afpirabat, per quod gaudium fuum implendum prævidebat: fine quo videlicet non confecuto coram Deo fe apparere imperfectum metuebat. Sciebat enim Chriftum mer-
C cedem cujufque electi proprio merito metiri; martyrii vero præmium fructu multiplici cumulari. Noverat & hoc commercium habere Chriftum cum Martyre, ut, pro fanguine martyrii fuo fanguini refufo, faciat eum fibi confedere, fibi conregnare, fua illuftrari gloria, Patri fuo illum adoptari filium cariffimum, fibi vero fratrem hereditarium. Sed tam laudabilem cupiditatem confequendi martyrii, tempus abnuebat, Chriftiana pax prohibebat: Chriftiana enim profeffio [mundum] ab idolatria correxerat & emundaverat: Ecclefia etiam fidelium loca fingula fanctificaverat. In aliud ergo negotium defiderium fuum transfert. Volebat fe Deo utcumque martyrem offerre: fed defperabat id poffe compleri, eo quod hac tempeftate in omnibus locis videbat Chriftum timeri, ipfum quoque in fuis membris venerari.

6 Statuit igitur pro Deo peregrinari, fperans in hac peregrinatione ignotam faciem fuam ignotibus gentibus fufpectam fieri, & primo cum injuria fortaffe ab eis longius arceri: quin etiamfi exiftimaretur
quæfturus martyrii aliquid fecus, ad explorandæ aliena veniffe, fperabat ad fe fpoliandum fub occafione ignotæ faciei ignotos provinciales fpe prædæ accendi, & poft prædam hoftili gladio in mortem fe paffe proftemi. Quod fi hoc modo contingeret eum occumbere, hoc martyrium crederet fe Deo dedicaffe: quod & peregrinatio rerum fuarum commendaret & mors illata ceteris Martyribus eum D
conjungeret & annumeraret. Ingreditur itaque vir Dei Rx MS. c
Evermarus viam, quæ Galliam extendens ad S. Jacobi Apoftoli patrocinium peregrinantes adducit. Hanc viam *ad S. Jacobum Compoftellanum proficifcitur.* omni impedimento liberam, & omni difficultate invenit expeditam, & nulla infidiantium prædonum confpiratione obfeffam. Hæc via tam fideli peregrino Evermaro plufquam volebat opportunior & abfolutior fuit. Hæc via etiam nolentem cum in omni profpero eventu fervavit, & ei invito ab omni impedimento & maxime a martyrii decertatione pepercit. Igitur ingreffus eccleffiam, & expetitis beati Apoftoli fuffragiis, fi quid pro peccatis fuis fupplicandum fuit, oravit Apoftolica interceffione expiari: martyrium quoque quandoque gratia Dei & obtentu illius fupplicavit fibi provideri: quod ei a peccatis, ut certiffime confidebat, per Apoftolum abfoluto, fieret totius beatitudinis fumma, & fanctorum Martyrum quafi contribulis gloria. Deinde multis precibus quæ-
& per Galliæ revertitur. fito fibi conviatore ipfo fancto Apoftolo, regreditur ad partes Galliæ, eodem duce quo venerat, videlicet Chrifto, iter fuum profperante: & defiderabat in redeundo fibi triumphalis palmæ gloriam obvenire, quam intelligebat in veniendo ei falubriter diftuliffe. Sed E
Chriftus votum ejus non fraudavit; quod ei paucis poft diebus fructuofum & voluntati ejus adæque contemperatum procuravit.

ANNOTATA.

a Pippinus *habuit avum maternum* B. Pippinum Landenfem, *cujus Acta dedimus* 21 *Februarii: & ipfe avus fuit* Pippini Brevis Regis Francorum: *hinc* Mediamis *appellatur. Præfuit Pippinus ab anno* 687 *ufque ad* 714. *Sed ante illa tempora videtur natus fuiffe Evermarus.*

b *MS.* terna nocturna *quod fenfum non facit.*

c *MS. Ultrajectinum*, Galaciam, *imo* Gallæciam: *per* Galliam *autem iter erat, & fic mox infra vifitata Compoftella* ad partes Galliæ *regredi dicitur:*

CAPUT II.

Illuftria fanctitate & miraculis loca in Belgio vifitat. Hacconis tyranni feri mores.

7 SUperato igitur multarum regionum valde pro- F
lixo interftitio, inferiores partes Galliæ attigit multum famofas & celebres; quæ auribus ejus inclamabant fonoras laudes, poftremo menti ejus gratiffimam delectationem infundebant. Effulgebant enim *in Belgia* in illis partibus luminaria fplendidius fideribus radiantia, quibus illuftrabantur omnes erroris tenebris depreffi, in quibus etiam virtus miraculorum & medicinalium potentia fignorum eminebat. Erant autem fancti viri, recenter a mundo abftracti & a Deo aflumpti: qui quafi adhuc in terra virtutibus & miraculis relicti, & ad gloriam & meritum fuum in cælum translati, reliquere mortuis corporibus fuis ut mirabilius viverent exanimata, quam vixerant cum ea fpiritus vivificaret & anima. a Foillanus ex *a memoratur S. Foillanus,* his unus, quem triumphalis claritudo martyrii infignitum attollebat, fuum b Foffenfe oppidum cum *b* finitima regione decorabat: Cujus laus & præconium, quafi vox tonitrui, omnium ora implebat & in omnium auribus perfonabat: ipfi autem fancto viro Evermaro præ ceteris admirabilis erat, quod per eam quam defiderabat fanguinis effufionem, in fanguine Agni ftolam fuam laviffet; & hoc exemplo ad ejufdem purificationis lavacrum hortaretur eum, ut ftolam fuam præpararet.

8 c Gertrudis Virgo clariffima, & nomine virgi- *c S. Gertrudem* nitatis & fama virtutis præpollens, illuftrabat eam,

A quam nativitatis & primitiis ſuis elegit villam Nivellam; quam etiam & ſe Virgine & multiplici Virginum ſucceſſione dum vixit communivit, & mortua Deo aſſignavit. Hanc villam tunc adveniente viro Dei Evermaro, meritis & miraculis inſigniebat, & non mediocribus virtutibus omnes confines & etiam remotas longe nationes accerſiebat ad admirandam ſuæ virgineæ propagationis fœcunditatem. Præterea
d d Furſeus, viſionibus ſuis magnificus, & repulſis objectionibus inimici victorioſus, cum fama nominis ſui & præconio virtutum in auribus S. Evermari venit: quem in admiratione ſuſceptum, quodammodo credebat eum, Sanctum videlicet Furſeum, paſſim diſcurrere, quem ſic auditoria omnia & confertiſſimos hominum conventus audiebat inceſſanter
e nominare: e Ultanum quoque fratrem ejus in eadem laude mirabatur eminere & tertio fratri S. Foilliano appropinquare: ſanctam quoque Gertrudem, eorum in his quæ Dei ſunt conſecretalem, ob meritum & dignitatem virginitatis in illorum ordine primam ſtationem tenere.

f 9 f Trudo quoque ille Hasbaniæ indigena, ille, inquam, Hasbaniæ & genere filius & virtutis defenB ſione Patronus, quaſi linguis & vocibus mirabilium operum, & quaſi fragrantia medicinalium curationum, omnem pene mundum advocabat: & poſt famam eum ubique prædicantem, experimentum ſui oſtendebat. Non erat regio, non erat natio nominis ejus ignara: non erat urbs aut villa, vicus aut oppidum, in quo claudus, per virtutem Trudonis exiliens, non ambularet; in quo cæcus, orbatus luminibus ad videndum, oculis lucem non videret; in quo febricitans, compreſſo tremore membrorum, non quieſceret; in quo ſenſu & amentia efferatus, ad naturalem & rationalem ſanamque ſui cognitionem, per Trudonem non rediret. Hic rumor S. Trudonis B. Evermarum animavit ad eum viſendum & certius cognoſcendum; ut fama cognitum ipſe a longe veniens humiliter ſalutaret, & cominus appropinquans devote & reverenter adoraret, & exquiſita converſationeet qualitate vitæ ejus, æmulatione illius laug dabili, in Chriſto ſe plenius informaret. g Remaclus etiam Ardennam ſuſceperat tuendam, & Stabulaus monaſterium corporali amplexu confovebat & meritis tuebatur: famam quoque virtutum ſuarum nomenque ubique terrarum tranſmittebat per omnes angulos terræ, & in ſuo mortuo corpore virtutibus ſe vivere comprobabat. Hoc ejus factum mirabile adduxit illo virum
C Dei Evermarum, ut admiraretur illum & veneraretur, & ex hoc impenſius Chriſtum glorificaret, qui ſic in ſervis ſuis operatur.

10 Poſtquam ergo vir Dei Evermarus his Sanctis, quos præmiſimus, viciſſim obſequium veneratiois impendit; decrevit Trajectum adire, accitus nomine & virtutibus h S. Servatii. Hic aliquando Tungris, dum haberet nomen urbis, Epiſcopatu poriebah tur, quando Hunnos ad ejus everſionem feſtinantes oratione facta retinuit. Quo poſtmodum decedente, ipſi effrenata rabie in ipſam urbem feraliter graſſati, nihil reliqui victis fecere. Sepulcrum ejus hoc evidens oſtendit miraculum, quod omni terra compluta & nive reſperſa, privata & ſpeciali reverentia ſervi ſui, Dominus illud nec nive operiri nec pluvia permittit infundi: cetera quæ ab eo vivo vel morteo mire patrata ſunt, non ſuſcepimus enarrare. Quæ tunc intimata beato viro Evermaro fuerunt ſtupori & veneratioui: qui eo volebat contendere, ut adorando & ſupplicando virtutem ejus experirentur, accepta remiſſione eorum peccatorum quæ plangeret nunc ſibi eſſe timori, & quæ timeret quandoque examinari. Sed obſtitit ei voluntas divina, demonſtrans ei non eſſe in homine viam ejus.

11 Progreſſus itaque cum ſeptem comitibus uſque D ad primos aditus ſilvæ, cui ab antiqua vetuſtate inditum fuerat nomen Rurtis, inſtantis noctis vicinia inhibetur, ut nec noctis tenebris ſeſe committat, nec nocivis vel perplexis ignotæ ſilvæ amfractibus ſe immergat: noctis enim cæcitate oculi excæcantur & ſilvæ confragoſis diſpendiis pedes vinciuntur. Erat in proximo villa, i Halſtaplia dicta, ſive ad communitionem ſilvæ cominus ſita, ſive ipſa villa ſuo uſui ſit, habens eamdem ſilvam vicinam, quam & pro dominio & opportuna ſibi manſione quidam Hacco fecerat ſuam. Hic perverſæ mentis homo, primum ſe in omne facinus præcipitem dederat, deinde omnibus perniciosus crudelitatem, cædem, omnem rapinam, incendia & cetera malignitatis facinora exercebat; nihil inexpertum relinquens, quod poſſet excogitari ad humanæ afflictionis tormentum. Hunc feralis temeritas & ſociorum confœderata unanimitas publicum hoſtem fecerat: hunc latronem improbum ſilva de proximo tranſeuntibus exponebat ad aviditatem ejus explendam, plus hominum ſpoliis quam venatoria præda exuberans. Præter illa ſpolia, quæ publica via & obſtruſa ſaltuoſis aſperitatibus loca comportabant ei; etiam fluvius Moſa magnis E impendiis avaritiam ejus implebat nec explebat. Advectos enim navigiis diripiebat: igne etiam abſumebat eos, quorum vitam ferro, manu, ſpoliis nequibat abrumpere.

12 Hac tyrannide ſic per ſe, per ſocios, per ignem, per aquam, in innocentes homines ſæviebat; qui abſque eo, quo diximus eum manere, loco, aliud ſibi juxta Moſam erexerat domicilium, cui Haccо Hacletum nomen indiderat: quod nomen a ſe auctore confictum, ſe etiam interpretante eſt expoſitum, ſcilicet quod Hacconis lectulus ibi ſit poſitus; in quo recubans & tranſeuntes videret, & remigantes audiret, ſicque patriæ noſtræ & vigilans & dormiens terrori omnibus eſſet. Hoc dominium, & hanc in parte regni a Principe Pipino acceperat providentiam, qua crudeliter abutens ſe tyrannum pro Domino, & pro proviſore prædonem exhibebat: cujus feritas eo intolerabilior erat, quo indifferenter & indiſcrete bonum malo in pœna ſociabat, juſtum cum impio, pauperem cum divite ejuſdem judicii examinatione involvebat. Quia enim Ducis Pipini late per regnum deducta ſolicitudo, hanc partem regni, ſub Haccone periclitantem, ab intuitu cuſtodiæ ſuæ excluſerat: ideo hic tyrannus præſumptione aſſumpta, dum credit ſe ſolum principari, in omniF bus ſe Principem crudelitatis oſtendit; & exiſtimans ſe natum in regno, putabat pro poteſtate regia dare ſe quibus vellet abundare, & quibus vellet egere; quibus vellet vivere, & quibus vellet interire.

13 Vir itaque Dei Evermarus, noctis inſtantia ab ingreſſu ſilvæ prohibitus, ad ſupradictam villam Harſtaphiam divertit: & non vilem caſam, non humile ſugurium ad hoſpitandum elegit; quaſi vilitate hoſpitioli excuſaretur, nihil honeſtum, nihil appetibile apud ſe poſſe ſuſpicari; ſed ad ditiorem domum divertit, muratis parietibus ſubnixam, & proceritate ſua teſtantem non niſi potentis alicujus eſſe municipium. Hæc erat domus Hacconis, qui tunc abſens forte in villa ſui nominis navalium mercium prædas agebat, vel in proxima villa tranſeuntes obſervabat, ſuſpicatus illos fugam differre in noctem, quos prævidebat apparere per diem. Uxor vero ejus timorata, & pauperum hoſpitum peregrinorumque neceſſitatibus compatiens, eos gratanter recepit; & Chriſti recordata, qui in hoſpite dixit ſe ſuſcipi, in Evermaro venerabatur Chriſtum, & ſe alteram Martham in miniſterii

ſedulitate

e Ultanum,

f f. Furſeum

g S. Remaclum.

h Servatii.

Ex MS.

venit ad Rurtis ſilvam.

i

ubi Haco crudeliter dominabatur.

ad hujus domum divertit.

hunc ab hoſpite ejus excipitur.

A sedulitate exhibebat. Intellexit autem in persona viri generosam illum fudisse genituram; nec de claritudine generis illum quidquam obscuraviſſe, quem & decora facies, & sermo modestus, & ordinatus incessus, & cetera corporis affectata honestas omnibus videntibus gratificabant.

14 Hæc viri Dei habitudo, bene composita bonæ matronæ dilectioni & veneration i fuit: sed maritum suum prævidit pro eis maligna æmulatione posse morderi, & intoleranda indignatione irritari, & irritatum non nisi spoliis eorum & morte placari. Idcirco sic eos adorsa est exhortari: Carissimi Deo, mihi etiam præcordiali effectu excolendi, auroræ ortum maturiore fuga prævenite: hic crastino rediturum Dominum meum præstolari, de vita est periclitari: quem effugientes & vos de morte, & illum eripite de scelere. Novi ego malitiam viri: cum vos auditurus est homines innocentes advenisse, reputabit vos super se quasi hostes irruisse; & auditis vos impune transisse, credet se pro impunitate vestra spiritum estuare. Quapropter properanter discedite, & pro caritate hospitii, qua debuistis a nobis etiam inviti retineri; suscipite patienter, quod pro caritate conservandæ vitæ vestræ B videmini a nobis salubriter repelli. Sic illi, data fideli mulieri benedictione, non expectato matutinæ lucis crepusculo, egressi hospitio, silvam, quam fero propter prolixa dispendia & propter vicinam noctem non attigerant, ingrediuntur. Aliquantulum itaque emensi iter saltuosum, juxta rivum I, grato & leni decursu defluentem, accumbunt; & tempestivum matutini temporis processum otio reparant, & quiete corporum solantur.

Et hortatur summo mane discedit.

ANNOTATA.

a S. Feillanus *occisus eo loco, ubi jam est Abbatia S. Feillani Ordinis Præmonstratensis, prope mœnia Rhodiensis oppidi in Hannonia; colitur* 31 *Octobris.*

b Fossa, *oppidum ditionis Leodiensis in vicinia Hannoniæ, ubi idem Sanctus dono S. Gertrudis construxit monasterium, quod nunc est Collegium Canonicorum.*

c *Vitam* S. Gertrudis *illustravimus ad* 17 *Martii*: *mortua est non anno* 664, *uti ad ejus Vitam notavimus; sed* 659, *uti declaravimus ante tomum* 3 *Aprilis num.* 38.

d *Acta* S. Furlei *varia dedimus* 16 *Januarii: mortuus est circa annum* 653.

e *De* S. Ultano *hisce Kalendis Maji jam egimus.*

f *Colitur* S. Trudo, 23 *Novembris, floruit circa annum* C 660 *& sequentes.*

g S. Remaclus *creatur Episcopus Trajectensis anno* 650, *quo Episcopatu relicto migrat Stabulaum & Malmundarium, ante a se extructa monasteria, anno* 660. *Qua latius in Diatriba de Episcopis Trajectensibus olim deduximus, & iterum ad incudem revocata exhibemus ante hujus mensis tomum* 2.

h S. Servatii *res gestas illustravimus* 13 *Maji.*

i *In nostro exemplo perperam* Halstallia, *Vita Gallica* Herstap, *Malano* Harschapia, *& infra* Hatstaphia *dicitur: cujus aut similis appellationis nullum ibi nunc vestigium superest.*

k Haccoletum *nullum nunc invenias ad Mosam; sed neque* Haccourt, *quod Vita habet Gallica, notant tabulæ.*

l Jekoram *vocant incolæ, qui deinde Tungros adiit.*

CAPUT III.

Cadit S. Evermari & sociorum. Martyrium illi adscribitur.

D EX MS.

15 INterea Hacco domum revertitur; & de hospitibus suis qui apud se pernoctaverant, & de benedictione data qua domum ejus sacraverant, edocetur. At ille pene exanimis factus & mentis hebetudine dementatus, tremens labiis, belluinam etiam rabiem vultu prætendens, in hæc verba prorupit: Quo aufugerunt? quo nostro hospitio elapsi evaserunt? Fuga nulla a nobis eos tam properanter abripiet, quin nos properantius illos insecuti fatigationem nostram illos vindicemus. Intelligent se nihil profeciſſe in fuga, cum eos paulo post tarditatis suæ arguet assecuta sententia. Itaque mecum milites ordinati, clientes vero undique sparsi, velocius prosequamur eos: & inventi nostrum judicium sustineant, qui secum meum contemptum portant, dicturi uti putant omnibus occurrentibus, si tamen manus meas aufugerint, Hacconem quasi inertem & dormientem se impune transisse. Hæc locutus, cum copiis militum & clientum pedestrium silvam ingre- E ditur, eo illos consedisse æstimans, & in occultis ejus recessibus delituisse, qui solummodo fugientibus necessitate vitæ conservandæ pervii sunt & accessibiles.

Ab Haccone insequuntur.

16 Insequentes ergo eos æque invia & pervia nullo discrimine metiuntur, difficultates omnes pertranseunt, non illæsi, sed tamen propter celeritatem viæ læsionis suæ erant ignari. [Ita discurrentibus] ex improviso offertur locus, in quo illi decubabant, reparantes quiete corpora defessa labore, & quasi meridiana pausatione supplentes somnum quem ruperant matutina fuga. Quos prior Hacco de contemptu suo increpat, quod suam terram, suo primatui subjectam & suo ærario confiscatam, præsumpserint ingredi: arguit etiam eos quod tributo, pro lege terræ sibi debito, liberum iter non redemerint, sed eo tetento ut fures aufugerint; & pro hoc facinore omnibus pœnis, & postremo ignominiosæ morti se addixerint. Hoc autem reatu dicebat eos contra jus publicum obligatos, quo non possent absolvi nisi sanguinis eorum expiatione & rerum suarum proscriptione: quarum rerum partem exigebat ipse pro tributo suo, alteram pro præsumptuoso eorum adventu, & pro pace & salutatione non oblata, & F pro non petita veniendi & redeundi jussione & licentia.

Invectus, objurgatur.

17 Sic locutus in B. Evermarum, eo quod honestiore & compositiore habitu corporis ceteris præstare videbatur, insilit, & telo confossum sive gladio transverberatum prosternit: qui ex hoc apud tyrannum despectior & damnabilior fuit, unde omnibus bonis acceptior & specialius placuit. Pro venustate enim corporis, quæ eum omnibus commendaverat, istius homicidæ judicio improbatus, ad mortem prior deligitur: quasi qui fœdior & inconcultior aliis, ejus fœdaret aspectus; & ideo citius morte absumptus, non esset dignus diutius apparere oculis illius. Sic sanctus vir falsis criminibus impetitus perimitur: quorum falsorum criminum, quantum ad immunitatem ejus pertinuit, istud venialius fuit, quod tributum non solvit, quia non portabat merces de quibus tributa pendantur. Aliud crimen fuit de contemptu ipsius Hacconis, quo videlicet querebatur ipse Hacco se ab illo despectum: in quo contra illum nihil offensionis contraxit, cum ipse vilibus etiam infimis personis soleret humiliari. Tertium crimen fuit de præsumptuoso ejus adventu in terram illius & fugaci

occiditur

ab omni culpa immunis.

A fugaci discessu; quo immunis fuit: cum publica via, sicut civibus, ita etiam libera & gratuita sit peregrinis. Ex Ms.

18 His, ut diximus, criminibus sanctus vir Evermarus falso culpatus, innocenter occubuit: magis vero credo eum occubuisse, sic disponente Deo, pro diuturno desiderio martyrii: cui desiderio subservivit conjectura & avara cupiditas sanguinarii prædonis. Ita sancta anima (non tunc exequente Deo voluntatem ejus in assequendo martyrio, cum ille temperius voluit, sed cum Deus ipse consultius ordinavit) præsentata Christo, sanctis Martyribus admiscetur; & omnibus bonis, quibus sancti Martyres cum Christo perfruuntur, etiam ipsa indifferenter participat. Ceteri comites ejus & ipsi ferro plectuntur: sed nescio si pro merito suo, pro societate tamen viri, & pro nomine & dignitate martyrii, in quolibet diversarum mansionum cælestium diversorio spiritus eorum sunt recepti. Martyribus adjungitur. cum Sanctis recipit.

19 Itaque quod supremum restabat occisis, quodque præcipua fuit materia occidendi illos, expoliantur: & quod Romanorum Principum decreta sanxerunt, ut occisi occisor spolia tolleret, hic transgressum est; cum omnis præda ad avarum & inexplebile solius Hacconis comportata sit ærarium. Infelix qui ad prædam & spolia tollenda usus est mortis mysterio, non advertens quod maximum peccatum mortis maximo peccato prædæ accumulatur; quem si perpetuo interire Deus prævidit, sola occisio Sanctorum ad meritum ejus sufficere poterat; si vero præda & spolia Sanctorum ad augmentum interitus ejus accesserint, ecquis mensuram damnationis ejus æstimabit? Corpora ergo Sanctorum intecta & inhumata remanserunt; nec enim humana nec communi miseratione occisores eorum in hanc modicam pietatem adducti sunt, ut vel foliis ea conspergerent, vel virgultis seu fruteris tecta, avibus & feris silvestribus occultarent; credo volentes ut illis absumptis sui sceleris nulla vestigia remanerent. Sed impietas eorum peracto scelere perdurat in sceleris voluntate, parata scelestius agere, parata etiam manus officiales præstare si res scelesta agenda ponatur eis in oculis & in facie. Ecquis ab hujusmodi impietate postulet obsequium humanitatis, quæ semper indefessa perseverans in crudelitate, nec immutari nec transferri novit in eam miserationem, cujus numquam accepit disciplinam? Corpora spolata. unde remanserint, avibus & feris expositi.

C 20 Corpora itaque eorum exposita, & humanam ut reor dedignantia custodiam, tutabantur Angelicis excubiis: quæ sic erant studiosæ & assiduæ, ut studium earum nullum susciperet tædium, nec assiduitas ullas variaret vices. Hæc custodia interim nec noctu nec interdiu a Sanctorum corporibus abstitit: donec Pipinus, quem principari in toto regno diximus, finem illos accessit. Ubi dum plurimis intendit, & plurima circuit; ingreditur silvam Ruttim venandi gratia, hoc delicioso exercitio allevans fastidia intolerandi laboris. De cujus, ut ita dicam, convenatoribus pars quædam, dum lustrat invia quæque, & solicita indagatione profundos silvæ recessus penetrat & explorat; incurrit loco illi, qui Sanctos Dei, initio quasi cubicularios suscepit, deinde super Martyres exultavit, nunc ut domesticos cohabitatores custodit. Quos dum cernunt exanimes ex vulneribus & sanguine, erat eis perspicuum ferro illos cecidisse: sed utrum pro criminibus suis in eis vindicatum esset, vel pro spoliis facilius tollendis prædones eos extinxerint, incertum fuit. Sed sive laudabiliter sive criminose oppetierunt; illi tamen venatores, non crimen in eis, sed miserationem pensantes, ceteros nudos terræ operiunt. a Duris Pipini militis spectantur.

21 Sanctum vero Evermarum, decore vultus & egregia compositione membrorum digniorem aliis creditum, accuratioribus exequiis prosequuntur. Denique unus illorum, ad miserandum promtior, egesta humo honestiori corpori honestiorem tumulum parat; & partiti clypei medietate illi suppositæ, alteram medietatem corpori superponit: & quodam modo quasdam supplicationes immurmurans, terra operuit. Credimus Deum servum suum etiam in hac parte dilexisse, quem his supremis obsequiis non privavit: cui loco sepulcri, pro vili & laicali persona, tumulum per timoratum hominem providet, qui eum sepelivit. Non judicavit Dominus illum apud se contemptibilem esse, cui postmodum locum ipsum in sanctificatum convertit atrium, & a nemorioso squallore commutavit in pulchram orationis domum. D honorifice tius autem corpus S. Evermari.

22 Sic S. Evermarus Martyr, emenso hujus mundi fastidioso excursu, integritatis perfectionem assecutus est; cujus mortalis homo, sicut perfecte vixit in Deo, sic nunc unus factus in illo, regnat & triumphat cum ipso: ceteris Sanctis ut socius admiscetur, ut comparibus coharet, ut Confessoribus consideat, ut consortibus communicat, ut concivibus cohabitat, ut convivantibus ipse conviva in uno convictu convescitur. Sed & cum sanctis Martyribus ipse E Martyr in sanguine Agni stolam suam lavat, cum Martyribus palmam victoriæ portat, diademate regni insignitur, gloria & honore coronatur, opere fortitudinis armatur, & omni perfectione & virtute sanctis Martyribus copulatur & counitur. Adjuvent ergo nos merita ejus, cum suffragiis septem sociorum illius: quorum ipse octavus octavam beatitudinem sibi sociisque dandam designat. Quæ beatitudo perfecta & ultima, & nullo fine terminanda octo beatitudinibus Evangelicis designatur. Quæ octava beatitudo, hac septima quæ nunc est ætate translata, in octava ætate subsequitur: & sic cum octava ætate ejusdem numeri beatitudo S. Evermaro sociisque ejus & omnibus sine fine extendetur, præstante eo qui nec initio inchoatur, nec fine concluditur, Domino nostro Jesu Christo, qui cum Patre & Spiritu sancto vivit & regnat Deus, per omnia sæcula sæculorum Amen. qui ut Martyr laudatur. & honoratur.

PARS II.

Inventio & Translatio I eamque secuta miracula. F

PROLOGUS.

1 BEatus Apostolus Paulus, in consideratione divinorum operum admiranda contemplatione suspensus, dicit: O altitudo divitiarum sapientiæ & scientiæ Dei! quam incomprehensibilia sunt judicia ejus, & investigabiles viæ ejus! Hac admiratione sua Apostolus, qua admiratur Deum, nos in admirationem suam adducit; quod ipse tam perspicax explorator mysteriorum Dei aliquando deficit, non penetrans & non intelligens quædam secreta Dei, quæ sua solummodo cognitioni reservat ipse Deus, & homini non innotescit. Si ergo plerisque arcanis Dei tantus Apostolus non appropinquat, & multa ei occultantur quæ apud se judicat Deus non oportere hominem scire; quid tantopere nitimur cognoscere, quod probitate vitæ non meremur? & quid adeo conamur scientia attingere, quod a magistro non discimus, postremo quod revelatione Dei non edocemur? Inquiri etenim posset, si valeret inquirendo Rom. 11. 33. Judicia Dei incomprehensibilia.

A rendo addiſci, quid cauſæ eſt, quod pene omnes Sancti, ſtatim poſt mortem tumulis ſuis incluſi, tam
quod Sancti a morte diu lateant.
diu ibidem occultantur; quaſi nulla bona habuerint, quorum gratia Deus tempeſtivius eos de tumulis educat, & eos omnibus populis in venerationem & omnibus peccatoribus in ſalutem exponat.

2 Si quid in eis emundandum fuit, lacrymæ eorum abluerunt, pœnitentia digna purgavit, emundata vita abolevit, & ad puriſſimum tranſitum puriſſimæ vitæ conſummatio adduxit. Quid ergo punit in eis tam diuturna clauſura ſepulcri? & cum in ſepulcro corpora diſſoluta diffluxerunt, quid eſt quod per tanta tempora eorum oſſa rabo & pulvere demoliuntur? & quod de judiciis Dei magis ſtupendum eſt, quid eſt quod Martyres, pœnis confecti, ſanguinis effuſione Deo conſignati, cum plagis, cum aduſtione, cum ſanguine tumulis ſuis includuntur, & per multa ſæcula tot ibidem teſtimonia veritatis celantur? Inde eſt quod Dei judicia admiranda ſunt, quæ Paulus Apoſtolus cum inveſtigabilibus viis
Cur inter hos S. Evermarus.
ejus incomprehenſibilia admirando appellat. Quapropter miramur Deum tam tarde voluntatem ſuam de revelatione fidelis ſui Martyris Evermari oſtendiſſe, quem tunc cum funereis terræ finibus fecit abſcondi. Si famam
B & nomen & virtutem ejus per terram, quaſi ad prædicandum, miſiſſet; potuiſſet multorum funereas & tumularas in peccatis reſuſcitaſſe animas: ſed illum aceterorum lege & ordine non diſcrevit, qui ſicut illos, ita etiam ipſum occulto judicio quamdiu voluit abſcondit, quando vero voluit hoc ordine manifeſtavit.

CAPUT I.

Triplex Angelica prænuntio. Inventio corporis.

a 3 TEmpore quo Leodienſi Eccleſiæ præſidebat a
b Euraclus Epiſcopus, ſicut in b fabricandis eccleſiis ita in Sanctorum cultu & propagatione devotus erat; in villa, quæ jam de extirpata ſilva nomen retinuerat Rutis, eccleſiam S. Martini honori & nomini dedicat. In hac quidam c Rozelinus Sacer-
c dotali officio deſerviens, probata vita totum in ſe Sacerdotem oſtendebat: in quo etiam ſi Diaconum quæ-
Rozelinus pro Sacerdote in Rutis
reres, devotum Evangeliſtam invenires: ſi ceteros Ordines, per ſingulos eum inoffenſe currere videres: ſi in die exercitium ejus explorares, prædictis officiis rite expletis clamantem in prædicatione audires; in nocte vero, quam mature relicto accubitu pervigili inſtantia pernoctare deprehenderes. Ad hoc
C accedebat quod corpus ſuum jugi inedia attenuabat; perſequens in ſe ingluviem, quam non patiebatur hoſtem; & gratuito ſe affligens pro peccato, quod non fecerat: ſed tamen ne ſubreperet, per hanc afflictionem præcavebat.

4 Hunc tantæ probitatis virum Dominus, cui ſuas viſiones revelaret, dignum judicavit. Hunc præ-
ab Angelo monetur ut queat eloqui corpus S. Evermari per Epiſcopum
ſagum futurorum inſtituit: hunc veridicum nuntium revelationis corporis S. Evermari Martyris elegit: hunc Dominus per Angelum ſuum de nomine & vita ipſius Martyris edocuit: huic ſeriem vitæ ejus curſumque martyrii retexuit: huic quo locorum humatus jaceret oſtendit. Quem Angelus domini dormientem verbis alloquens hac legatione & obedientia obſtrinxit, ut ad Epiſcopum Euraclum vadens, ex parte Dei ad id negotium revocaret & adduceret, ut S. Evermarum de ſinu terræ efferret; & cujus ſpiritum ab hora martyrii cælum poſſidebat, de ſepulcro quoque eum exponeret, & Eccleſiæ filium Matri Eccleſiæ redderet; de tenebris ad lucem filium lucis reduceret, & oculis hominum redderet. Decere hoc dignitatis privilegium ſuum Pontificale officium, ut cum pluribus Sanctorum miraculis, quæ
Ex vi.
in diverſis partibus habet ſæculum, per ipſum Epiſcopum a Deo proviſum addatur adhuc iſtius Sancti Martyris oraculum: præteriſſe diu multos anteceſſores ejus, quos non dignatus ſit hoc honore; reſervaſſe vero illi in laude & in honore, ut per eum in periculis habeat mundus S. Evermari præſidium.

5 Hanc viſionem Sacerdos experrectus ſecum retractans, variis ſomniis ſe illuſum credidit: reputans
cui terrore dudum ſubdiderat.
hanc naturam ineſſe quibuſdam ſoporatis mortalibus, ut ſpiritus eorum ab aereis ſpiritibus dum dormiunt fatigentur. Confabulantur enim eis, colludunt & blandiuntur, interdum colluctantur illis, aliquando collæcantur, aliquando gementibus congemiſcunt. Sic Sacerdos, eo quod a lege & amore Dei frigidum & diſſolutum putabat ſe gerere corpus & animum, idcirco in tempore quietis æſtimabat ſe phantaſticis ſeductionibus agitari, effigiatis imaginibus deterreri, captioſis retiaculis devinciri, & pluribus irriſionibus deludi. Propter hoc incredulus viſioni, quod viderat & audierat omnimodo non approbavit: & ideo Epiſcopo mandatum, ex parte Dei per Angelum directum, non annuntiavit. Timebat enim mendax in-
D veniri, ſi ſomnium ſuum appellaret viſionem. Præcavebat etiam ſibi hoc objici cum inſultatione, & his
E
verbis irrideri: Omnes viſiones ceſſaverunt, ex quo Prophetæ dormierunt. Ecce hic ſubito apparens quaſi unus ex videntibus revixit. Eamus, inquient, ad Videntem, & inſultantes adjicient, Numquid tu es Videns? Verebatur etiam ad irriſionem ejus adjungi, Angelos modo mortalibus per viſionem aut numquam aut rariſſime apparere; Chriſtum etiam modo non viſionibus loqui hominibus, ſed verbis & ſermonibus Evangelii. Nulli igitur quod dormiens audierat & viderat manifeſtabat: non conſiderans ſe in hoc ſancto Martyri plurimum gratiæ detrahere, & multum in hoc nobis obeſſe, quod eo tacente Angelicum mandatum, ſepulcrum ejus illum diutius retinuit, & terra eum nobis tardius expoſuit.

6 Primam itaque viſionem ſuppreſſit donec eadem ſequentis anni nocte Angelus dormienti appa-
altera nocte iterum cum nimis mouetur.
ruit. Primo igitur ſevera in illum correptione invehitur: mandatum ſuum non eſſe impletum conqueritur. Deinde ad perferendum Epiſcopo plenius replicat, & auribus ejus inſtanter inculcat. Præterea minatur verba, ſi detrectet implere quod præcipit; ſed ab illo ſponſione implendi præcepti data, Angelus ſuſpendit manum & pepercit. Hac etiam altera vice elapſus Sacerdos de manu adhuc ei parcentis Angeli,
F perſeverat in incredulitate viſionis: nihilque prima, nihil ſecunda apud illum viſio Angelica profecit. In
& nihilominus viſa temnens.
prima viſione Angelum blandiendo, illum alloquentem & ei mandata divina ad Epiſcopum dantem ſprevit, non obſervans quod ei injunxit. In ſecunda vero comminando præcipientem nihilominus contempſit; cum quod viderat & audierat dormiens, non niſi aut ſomnium putabat eſſe aut mendacium.

7 In tertii anni recurſu, eadem nocte, qua duæ viſiones præceſſerant, tertia viſio convenit Sacerdotem, non ſic blandiens ſicut ceteræ, ſed minax & vindicans in ipſum Sacerdotem, quod a prioribus viſionibus averteret auditum & intellectum, pro quibus reddiderit incredulitatem & contemptum. In qua apparuit eidem Angelus, aſperior vultu, verbis minacior, judicio ſeverior, manu deſtrictior, vindicta auſterior; affectanſque ſibi omnem ſimilitudinem irritatæ & perturbatæ poteſtatis, judicio examinavit contemptum ſui, manu flagellavit contemptorem, vindicta caſtigavit vel punivit, quod dixit viſionem hanc non veritatem eſſe, ſed mendacium vel ſomnium. Itaque judicio examinatus, manu
verbis minacior caſtigatus plagis & verberibus.
flagel-

EX MS. flagellatus; vindicta caſtigatus; judicio docetur veracem eſſe nuntium, quem vidit & audivit & ei non credidit; per manum ferientem intellexit, verax eſſe & evidens mandatum Angeli, quod contempſit; per vindictam vero didicit, quod non fallaciter ſomniat, qui ſub verberibus dolens & plorans ſuſpirat. Flagellis itaque & doloribus in diſciplinam veritatis & credulitatis adductus Sacerdos, evigilans & ſuſpirans, corpus plagis diſſectum proponit in teſtimonium, tribunalibus magnæ poteſtatis ſe adſtitiſſe, quamvis in cubili ſuo viſus fuerit corpore decubuiſſe.

8 Perſpicuum ergo erat indiciis laniati corporis, pœnis illum ſubjacuiſſe, & quietem lecticuli tranſiſſe in dolorem: quod erat ſtupendum ipſi Sacerdoti plagis detrito, quia ſuper ſtratum mollius corpus ſuum, quaſi virgis & fuſtibus contuſum, intumuerat & obdurucrat. Sed recordatus non phantaſticam ſe viſionem vidiſſe, tandem ſublata incredulitate, aſſerebat ſe flagellati corporis confeſſione ſub ſpirituali vindicis animadverſione corporaliter vapulaſſe. Victus ergo doloribus, & faciens fidem viſioni, atteſtantibus tunſionibus *d* corporis, venit ad Epiſcopum Euracium, & enarravit ei quid tertio viderit & audierit, & quanto tempore animus ejus in dubietate pependerit: pro qua dubietate, quaſi ſub lictore, parricidales pœnas; vel ſub grammatico, ſcholaria verbera ſuſtinuerit. Accipe, inquit, ſancte Pater, teſtes dictorum meorum, pœnas corporis mei: accipe vades legationis meæ, ſcapulas meas: qui ſi me legatum mendacem inveneris, eas verberibus ſubjice, ut ſicut præcedentibus, ita ſequentibus plagis liventes atque ſanguineas videas.

d Itaque accedit ad Epiſcopum

9 Cum his paucis verbis magnam ſeriem prolixæ viſionis abbreviaſſet, quaſi dolore nimio afflicti corporis interrumpente exilem vocem, conticuit. Cujus verbis & ſubita taciturnitate attonitus, & ejus doloribus compaſſus Epiſcopus. Quid eſt, inquit, quod narrationem tuam tam compendioſe ſuccinxiſti? quid in loquendo brevis, magna verbis paucis extenuaſti? Numquid ex debilitate membrorum afflictorum vix reſpiras, ut quaſi anhelus neceſſaria verba ſuccidas, ut ex locutionis tuæ primis exordiis intellexi materiam magnam locuturum? Non decet te loquentem dimidia verba proferre, nec nos audientes quaſi imperfecta ſuſurria auſcultare. Quapropter recipe animum, quem pro recentibus plagis ad nos veniendo pene efflaſti; & recolligc vires, quæ ex illo dolore effluxerunt & elanguerunt: & ſic integram locutionem proſequere.

Concitatus exilio,

10 Tunc Sacerdos, Felicia ſunt, inquit, tua tempora; quia dum juſtitia terris exceſſit, execrans conſortia corruptorum hominum, in te ſolo veſtigia ſua reliquit, & ſic te herede ſuperſtite penitus non diſparuit: cujus veſtigia relicta dum ſuſcepiſti & confoviſti, quaſi fœcunda mater totam juſtitiam terræ refudiſti; & ſub te, ſicut ſub fidiſſima nutrice, reſpiravit & adolevit. Inde eſt quod felicitas annitente juſtitia in terra tua radicavit, & erumpens quaſi in arborem excrevit, & ramis ſuis te obumbravit, ut dicas, Sub umbra ejus quam deſiderabam ſedi, & fructus ejus dulcis gutturi meo. Ad hanc gratiam magnæ felicitatis addit tibi Deus gratiam magnæ beatitudinis: quod ſicut per terram tibi in omni proſperitate proſpexit, ita de ſub terra ſalubrius & uberius aſpirabit tuæ ſaluti & Eccleſiæ tuæ profectui; [quia] duabus viſionibus admonuit, & tertia viſione cum graviſſimis verberibus inculcavit nuntiare tibi, ut in villa Ruttis quæratur & efferatur corpus cujuſdam ſancti hominis, cujus ne ſit anceps inquiſitio, nomen Evermari dèſignatur; & villa in qua ſitus eſt, Ruttis nuncupatur; & locus qui cum humatum tenet, Maritimus, ab aqua adaquandis gregibus collecta appellatur. Invenitur præterea indicium unum quod omnibus indiciis majus erit, ſcilicet ſuper ſepulcrum ejus arbuſculam accreviſſe, per quam cognoſcent quærentes, ſub ipſa corpus ejus certiſſime inveniendum. Cui mandato cælitus tranſmiſſo oportet te & ſtudium & operam maturitatemque impendere, ut ſtudio ad hanc rem ſoliciteris, opera accingaris, maturitate properanter exequaris.

viſionem explevit;

11 Hæc Sacerdotis proſecutio Epiſcopo fuit magnæ ſecuritatis & ſolicitudinis occaſio, quod tot indiciis veritatem ſubnixam non poſſe immutari ſecurus erat; ſolicitabatur vero quod jubebatur properanter ignota loca ſcrutari, cum Sanctum neſciret hominem quærere. Quod negotium Sacerdoti committit, ut qui hæc dictabat agenda, ipſe ſtudioſius proſequeretur; nullum minus in hac re errare ſperans, quam illum qui ſic noverat ordinare & alii facienda imponere. Commiſſa itaque illi inquiſitione loci & tumuli, ipſe Epiſcopus retinuit ſibi hoc extremum myſterium, ut ipſe de tumulo efferret ſanctum corpus, & transferret in locum, jam non appellandum ſepulcrum, ſed ſanctuarium. Gratulabatur itaque de promiſſa ſibi & ſuo tempori reſervata ſancti Martyris revelatione: lætabatur pro injuncta & tranſmiſſa ſibi a Deo hujus officii obedientia. Itaque conſiderata viſione, & conſiderato omni eventu viſionis; de Angelo ſcilicet, qui mandatum a Deo ad Sacerdotem attulit; & de Sacerdote, qui dubitans ſprevit, & poſtmodum flagellatus ſuſcepit; de nomine ſancti Martyris, de ſitu ſepulcri ejus; hæc & cetera credidit eſſe certiſſima ſigna veritatis. Tunc Sacerdoti præcepit ut ſe in hoc opere præveniret, & hoc opus prætentaret; locum quæreret, & ſecundum fidem viſionis omnia inveſtigaret; inventumque ſanctum Martyrem immotum cuſtodiret, & a contactu illius manus abſtineret; ſibi vero efferendum & exponendum ſervaret.

accepto mandato Epiſcopi.

12 Sacerdos ab Epiſcopo digreditur: rem, pro qua pene mortem inciderat, ſtudioſe proſequitur, ut juxta fidem viſionis, finis eam conſummet veritatis: locum inquirit, & arborem quæ ſancto ſepulcro dicebatur ſupercreviſſe ſtudioſe perſcrutabatur. Et cum plures arbores videret, ſciebat quod ſi circa ſingulas quod deſiderabat quæreret in pluribus manus ejus & inquiſitio erraret. Ductis itaque circumquaque oculis, arbuſcula una ejus oculis offertur proxima illi loco, quem ſupradiximus vocari Maritimum, quæ fortaſſis ex merito Martyris ſub terra jacentis ceteris viridior, foliis venuſtior, (ſi fructifera erat) fructu onuſtior, & ramis late diffuſis profuſior ſtabat. Sub hac arbore accinctus, & infirmitatis verberati corporis oblitus, fodere cœpit. Cumque egeſta humo non multa profunditate introrſus deſcenderet, apparuit media pars clypei ſuprajecta corpori ſancto: apparuit etiam quædam pars intecta corporis, de quo mira fragrantia erumpens Sacerdotem anhelantem perfudit. Lætatur Sacerdos, & quod plagatus dolebat, hoc odore refectus contemnebat; & diſcurrente odore ſancto per venas corporis ejus, languentia membra convaleſcebant.

quærit ſacrum corpus

13 Mandat Epiſcopo viſionem veram diviſſe, ſe verum nuntiaſſe, locum inventum, ſepulcrum arbuſcula prodente manifeſtatum. Hoc ſupereſt, inquit, ad ſanctum Martyrem oculis hominum demonſtrandum, ut venias, & illi ſummam manum imponas. Explevimus circa illum ea quæ ſunt quaſi ſervilia opera: ex more mancipiorum loca luſtrando, arbores ab arboribus diſcernendo, terram fodiendo & egerendo laborioſum finivimus famulatum: reſidua hujus operis pars honeſtior, id eſt eductio Martyris de ſepulcro, te requirit, te poſcit advenire, te poſtulat pro Pontificali dignitate ſanctificatas ſibi imponere

& invenerum indicat Epiſcopo.

itized by Google

A imponère manus té pro Deo præſidentem populo Chriſtiano te, inquam, ſolum decet contingere Sanctum & decet proclamare ; populum vero ſubclamare ſancto Martyri gloriam & laudem : te oportet hunc Sanctum populo proponere in laude & veneratione, ut eum ſicut interceſſorem invocet, & ſemper ſibi patrocinari efflagitet. Hunc Deus, jam ſanctis Martyribus admixtum, ſtatuit ut exoratus pro peccatoribus intercedat : vide ergo ne interceſſor ſileat, ſi te non præcipiente orator ſiluerit.

ANNOTATA.

a Euraclus, *aliis* Eraclius, *&* Everacus *ſedit ab anno* 959 *uſque ad annum* 970.

b *Conſtruxit eccleſiam S. Martini cum collegio Canonicorum, inchoavit eccleſias S. Pauli & S. Laurentii : & creditur fuiſſe auctor ſcholarum Leodienſium.*

c Ruzelinus, *Egidio Aurea vallis monacho*, Ruſcelmus *dicitur, ſupra in MS. Florario* Enſelmus.

d *Exemplum noſtrum* viſionibus.

e *Similis locus Antuerpiæ, olim extra, nunc media in urbe, vocatur* Meer, *id eſt*, mare ; *etiam poſtquam coercitis intra canalem fornice obductum aquis, conſtitus et ſaxis conſtratus ambulationi publicæ ſervit.*

B

CAPUT II.

Tranſlatio corporis. Pœna furato dentem inflicta, & remiſſa.

14 HOc mandato audito, Epiſcopus ſurgit cum Officialibus ſuis : illo accedit, procumbit, adorat, illacrymando ſupplicat, & populo quid amplius Sancto Martyri debeat, quid ab illo quærat, hoc ſuo exemplo demonſtrat. Hanc Epiſcopi devotionem æmulatus devotus populus, animatur etiam ad ſancti Martyris venerationem ſuaviſſimi odoris fragrantia quæ exurgebat de odorifera ſancti corporis tumba. Imponit Epiſcopus ſancto corpori manum : pars clypei, qua tempore humationis ejus venator miſeratus eum obtexerat, removetur, & tumulo extrahitur, cum altera ſubjecta corpori parte clypei ; & cum laudibus & gaudiis, cum fletibus & precibus indiſcrete permixtis, in eccleſiam S. Martini a defertur ; ibi ab Epiſcopo Patronus populo inſtituitur : ibi in laude eſſe & veneratione Pontificali edicto præcipitur : ibi ei in Eccleſiaſticis officiis deſerviri & decantari mandatur : ibi pro miraculis & virtutibus ejus expediendis populus invitari præcipitur ; non defuturum aſſerens, quin Deus, qui eum martyrio decoravit, debeat addere ad hanc gratiam merita virtutum.

Sanctum corpus levatum elevatur.

& transfertur ad eccleſiam S. Martini.

C

15 Epiſcopus ipſi Martyri ſe fideliter & ſuppliciter committit, ei ſupplicationem ſuam ad Deum injungit, quam ipſe per ſe incipiens ferre, plangebat ſe ſolum non poſſe perferre : commendat ei regendum Clerum ſuum, orat donari ejs doctrinam meritis & precibus ipſius Martyris, quam non ſuſcipiebant Sacerdotali locutione & prædicatione, neque librorum lectione vel mutua collocutione : orat interceſſione illius negligentias eorum dilui, quæ aut nimis erant veterina aut nulla poterant aboleri pœnitudine : ſupplicat & pro populo ſuo, cui ipſe ut Paſtor multo tempore providentiam adhibuit, ſed non profecit ; cui diſciplinam obtulit, ſed illo non ſuſcepit ; quia corruptus vitiis, non potuit providentia cohiberi nec diſciplina coerceri : his & omnibus qui peccatis & criminibus erant oppreſſi, Epiſcopus oratione ſua S. Evermarum interceſſorem & Patronum conducit : de ſe quoque orationem conclu-

Epiſcopus S. Evermarum invocat Patronum ſuum pro ſe & ſuis.

dit, ut huic ſancto miniſterio non ingratus, ſicut eum de terra eduxit corpore, ſic ſe de terra abſtrahat mente, & adjuvet eum hanc vitam finire, ſi non Martyrem, ſaltem humilem & juſtificatum peccatorem. Sic perorans Epiſcopus Leodium revertitur : gaudens linquit Hasbaniam fundatam genimine vivi germinis, & non tantum vivi, quantum triumphalis. Quis enim neſciat omnes Sanctos, mortuos corpore, meritis vivere ? & quis ignorat ſanctos Martyres, pro Chriſto ferro proſtratos, non tantum vivere, quantum triumphare. EX MS.

16 Lætatur Hasbania fœcundo proventu b meſſium, ſe filiis ſuis copioſe victualem panem dare : ſed felicius non dico gaudet, immo gloriabitur, ſe uberius fructificaſſe cum B. Evermarum, non genuinum filium, ſed Martyrem edidit adultum & maturum. Lætatur, inquam Hasbania, quod indigenis ſuis de ſinu terræ ſuæ panem ſalutis producit, cum ipſi indigenæ veraciter pane Hasbaniæ cibantur, quando miraculis, meritis, præſidio & interceſſione B. Evermari ſubſiſtunt. Præterea omnes Sancti panes ſpiritualiter appellantur, qui Chriſto pani cæleſti unici, in quantum cum illo unum ſunt, nomen panis ſortiuntur. Beata igitur Hasbania, quæ cum in filio ſuo Evermaro panem protulit, cum illo etiam Chriſtum, qui panis vivus eſt, generavit. Quid de Ruri dicam ? quæ ſecundum nomen ſuum, dum inter ceteras convicaneas & finitimas villas rutilat quaſi clariſſimum ſidus, omnia lucentibus ſignis inumbrat & obſcurat ? Cum olim fuerit hiſpida & parricidalis ſilva, nomen ſilvæ retinens, de matre ſerarum tranſivit in matrem hominum ; & pro merito Martyris Evermari, qui tunc in ſilva oppetiit, in nomen villæ tranſivit : quæ ex magnitudine ſua & habitantium dignitate etiam nomen civitatis obtinuiſſet, niſi ei hoc vetuſtas antiqua invidiſſet, propter reverentiam vicinæ Tungris : quæ jam nomen perdiderat urbis, ſed facile hoc nomen honoris invidentibus ſibi ignoſcit : quia conſecuta tantum Martyrem Evermarum nec villis nec oppidis cedit, ſed & ipſis civitatibus libera ſe fronte componit. b *Scribitur prædictum Hasbaniæ.*

& Ruri ſuo.

17 Ut autem tranſlati corporis S. Evermari reliquias perſtrigendo colligamus, duæ partes clypei, quarum una fuit ſuperpoſita, altera ſuppoſita ſancto Martyri, eidem eccleſiæ, in qua & ſanctus Martyr, illatæ ſunt : quæ ne vacarent & quaſi nihil ſignarent, ante ſanctuarium, quod ex ſuſcepto ſancto corpore ſanctius erat, ſuſpenſæ ſunt ; ubi oculis omnium expoſitæ, deſignant ſe ſancti Martyris linguam & teſtimonium eſſe ; & quia deſervierunt illi in ſepulcro, traxerunt pro mercede aliquid de virtute ejus : quæ viſæ ab ignotis quæruntur cur appendent, ſive ad laudem virtuti ſive ad opprobria habetudinis : & dato eis reſponſo, S. Evermaro eas pendere, quis ſit, quis fuerit, quantus deceſſerit innoteſcit. Cum vero quilibet gnarus rei intervenit, viſis partibus clypeorum, Evermari meminit ; & recolligens quantus fuerit in opere, fiducialius cum invocat ut pro ſe intercedat. *Clypei partes, inter quas corpus inventum.*

In eccleſia ſuſpenſa viſa ſunt.

18 Ut autem pauca ſupra repetam. Cum ſancti viri corpus eccleſiæ inferretur, quidam vir, Tegeno dictus, perverſi animi adjungit ſe portantibus corpus, ultro offerens ſe ad auxiliandum. Hic autem conceperat animo de hoc ſancto corpore poſſe ſibi grande quantum obvenire, ſi de eo aliquid potuiſſet ſubripere. Lucrum autem de venalitate hujuſmodi aut ignorabat eſſe peccatum, aut in Sanctos peccare credebat eſſe pronimum veniæ, quia jam non eſſent Sancti dicendi, ſi ſanctitatis ſuæ obliti nollent placari niſi vindicati. Hæc cogitans, quaſi *Furatus dentem de corpore ſancto.*

EX DIS. ad corrigendum aliquid in compositione corporis sancti, manum latenter injecit, & dentem a maxilla ejus evulsum subripuit, & in sinu suo abscondit: deinde a conferentissimo hominum conventu digreditur, & cum quibusdam comitibus furtivam mercem portans, C Hoyum c ire disposuit, ut ibidem proponeret pro una particula venalem totum sanctum Martyrem; infelix in hanc amentiam deductus, ut forense mercimonium crederet constare ex venditione Sanctorum. Aliquantisper confecto itinere, subita nebula totam aeris claritatem obnubit, & eos se conquentes & vicissim verba conferentes sic obtexit, ut cum sibi essent praesentes corpore & auditu, putarent se sibi esse absentes visione; sicut de Saulo & conviatoribus ejus dicitur, Audientes quidem vocem, neminem autem videntes. Socii quidem terrentur & admirantur tam subitum fuisse in claritate aerea diei occubitum; ille autem cujus reatum lux fugerat & dies abhorruerat, ariditate gutturis aestuabat: praeterea oculi ejus melius evolassent a sedibus suis, quam ipsius infeliciter immorati, incessanter rotali vertigine circumferrentur: facies cum capite tota invertitur, & tamen cum non nisi auctiorem partem cognosceret ejus contuitus, reducta ad humerum B posterioribus intendit.

19 Reatus ejus penes se absconsus, id est dens sancti Martyris furtive subreptus, in vindicta illius manifestatur. Conferunt invicem & conjectant quid portendat haec caligo tam subita, pro infusis tenebris inimica oculis eorum, patentem viam pedibus claudens, & exorbitantibus eis omne quod erat pervium in invium convertens. Ille pro manifesta vindicta, quae occultatam ejus nequitiam detegebat, quod ipsum ad detegendum cogebat, sociis dixit. Haec confusio turbati aeris me spectat; meo reatui obviat; jam mihi sententiam dictavit, quae me poenaliter ferit. Vos pro meo peccato sub hujus nebulae tenebris disparuistis, sed paulo plus discussa nebula videbitis in me poenam quae exigit denudari culpam meam. S. Evermarum, quem integrum restituit terra, uno maxillae diminuto dente: & cum eum Deus integrum remiserit Ecclesiae, nescio quem de tribus plus offenderim, utrum Deum qui eum remiserit, Ecclesiam quae illum recepit, an ipsum qui remissus & receptus integer non est inventus.

20 Haec enim culpa poena mea plectitur: hoc est scelus meum, quod pretio disposui transigendum, cum Sancti sola fide debeant emi, & gratuitae caritatis mercede aestimari. Cum voce adhuc & oratione sonem hominem, sine figura & habitu communi porco C humanam faciem: omnia mea inversa & monstruosa sunt, & portentuosa (credo) majorum tormentorum totius corporis mei praenuntia, si non fuerint sancti Martyris Evermari pietate & misericordia remediata. Revertar ad sanctum Martyrem, plangam peccatum meum in furto suo, monstrabo vindictam suam in afflictione mea: fortassis miserebitur mei, quia cum Deus Matth. 5, 7 omnes misericordes beatificavit dicens, Beati misericordes quoniam misericordiam consequentur; etiam ipsum S. Evermarum misericordem fore praevidit, & ipse misericordibus vivis pro minore misericordia non erit extremus. Quapropter fiducialiter ad ipsum redeo, ut reum suum videns poenitentem, excusset scelus crudelitatis; ostendens, reatus mei fuisse quod percussit, & misericordiae suae quod poenitenti indulgebit.

21 Sic locutus regreditur, & mox recedente caligine a sociis, prae deformitate abhorretur & aspernatur. Erat eis admirationi, pro plaga hactenus inexperta; erat dolori, pro comparatione humana; erat Num. 12, 11 pudori, pro casuali eventu socialis itineris; pro quo etiam, sicut Aaron pro sorore, ad Deum exclamaverunt: Obsecramus, Domine, ne fiat hic quasi D mortuus, & abortivum quod projicitur de ventre matris suae. Denique perveniunt ad sanctum Martyrem, quem in ultione sui peccatoris in itinere experti sunt fuisse sibi conviatorem. Ille terrae prosternitur, peccatum confitetur: ipsam rem, quae erat peccatum, de sinu exposuit; & per manus Sacerdotum loco suo restituit. Inde petit absolvi: poena qua punichatur, poscit relevari: Sancto servum se perpetuum devovet, si convalescat: de opere, de messe, de fructibus condignam spondet portionem, si actualibus ministeriis oculos, faciem, corpusque reformet.

22 Ut peroravit, secundum orationis votum secutum est salutis remedium: & multis gratiis conclamatis, post preces precibus submurmuratis, post laudes laudibus decantatis, multorum ora in laudem Dei & sancti Martyris laxavit, & in jubilum exultationis aperuit. Et sic sanctus Martyr hanc suam primam virtutem consummavit, ut sicut Dominicum, ita & istud miraculum laude populi commendaretur, quia omnis plebs, ut vidit, dedit laudi laudem Deo. Commendatus itaque sancto Martyri, de se servituti ejus addicto, & de rebus suis vectigali more illi compartitis, addidit adhuc beneficia, & scrinium ejus operuit aere, quod fabricatura & sculptura E omnibus fuit spectabile. Non contemnenda pauperis hominis oblatio, quam maluisset auro & argento fecisse, si saltem pro hac sua erga S. Evermarum devotione voluisset cum Deus auro & argento abundare: & quia regnum Dei tantum valet quantum habes; quantum habuit, tanto sanctum Martyrem nobiliter honoravit, & sibi regnum Dei pro tam divite voluntate comparavit.

ANNOTATA.

a *Hanc elevationem contigisse circa annum 968, annotant supra Molanus & Joannes Chapeaville ad gesta dicti Euracii sive Eraclii Episcopi: at 970 annus inducitur in MS. Florario.*

b *Frumenti siquidem feracissima est regio.*

c Hoyum, *rectius*, Hojum, *vel* Hogum, *vulgo* Huy, *oppidum ad Mosam 6 vel 7 leucis distans Tungris.*

PARS III.

Translatio II. & miracula eam praegressa ac secuta.

F

PROLOGUS.

1 GLoriosi triumphatores mundi sic hujus vitae tramitem percurrerunt, ut quod vixerunt, quod egerunt, & quod locuti sunt, fuerit vita & opus & doctrina eorum, qui sibi conviverunt. Cum autem & vita & actus & verba eorum scripta posteris legenda traduntur, in descriptione eorum legunt, quomodo vivant, quomodo operentur, quomodo praedicent, sive quomodo mutua collocutione de Sanctis verba conferendo colloquantur: & cum Sancti vivant cum Deo beatitudine & gloria, si rem conferantur vel scribendo vel legendo quae egerint, eis conferunt ad cumulanda praemia quae percepturi sunt. Sic autem quidam gaudentur in scribendis actibus eorum, quasi ignorantiam Dei necesse sit juvari, & tamquam non meminerit Deus quid & quantum Sancti promercantur, nisi scripto & locutione doceatur. Non exigunt ergo jam ut scribantur quae gesserunt, cum adhuc viventes [esset: quia] etsi multum

Digitized by Google

A ſtuduerant, ut coram Deo bene operarentur, majus tamen fuit eis ſtudium ne proderentur. Si autem eis defunctis, & a vana laude jam liberis & ſecuris, hi qui ſunt devoti in memoria & laude eorum, in quantum poſſunt comminiſci, vitam eorum dant lectioni; patiuntur ipſi Sancti eos ad hoc favori ſuo alludere, ut non ipſi in eadem lectione ſæpius nominati prædicentur, ſed ut illi ſe ſequentes ad ſimilia agenda provocentur. Inde eſt quod vitam & miracula B. Evermari ſcribimus: qui quidem, quantum ad laudem pertinet, mallet ignorari; quantum vero ad caritatem ſpectat, contendit ſe ut imitetur ſalubriter cognoſci. Hunc ergo gratia Dei de ſinu terræ eductum, ut declaret eum ſignis & virtutibus, non expedit occultari ſilentio; ſed & oportet quod cum eum & ceteros Sanctos a Deo confidimus electos, noſtra etiam atteſtatione oſtendamus præclaros. Ecquis malevolus conetur celare, quos de ſub terra [Deus] evocat, ſuper terram mirificat, in cælo coronat? Ceſſet invidia, quæ Evermarum putat minorari & obſcurari, ſubtractis litteris & ſuppreſſis apicibus. Certe ſuperabit invidiam gloria, cum miraculis & virtutibus, non ſolum nota, ſed etiam ignota perluſtrabit regna.

qui in vita optaverunt latere

B

CAPUT I.

Miracula ad antiquum ſepulcrum. Eccleſia erecta. Contracti & cæci ſanati.

Fama S. Evermari late diviſa.

2 POſtquam de ſepulcro, in quo poſt martyrium S. Evermarus humatus decubuit, Epiſcopo Euraclo devehente in eccleſiam S. Martini tranſivit; primum per totam Hasbaniam, quaſi tuba ſonora increpuit, deinde per totum a Lotharingiæ regnum quaſi tonitruum univerſale intonuit. Fama nominis ejus ubique terrarum diſcurrit: urbes, oppida, villas, vicoſque penetrat: nullum angulum terræ patitur eſſe, aut ignarum ſui aut ſe ignotum illi: ſuam Rutim in magna nititur promovere dignitate, dum occaſione ſui diverſas gentes deinceps ad ipſam Rutim adventantes, quodammodo videbitur facere ei appendicias & tributarias. Ibi qualibet debilitate diſſoluti veniunt; quovis vulnere faucii ibi medicinam, omnem vini ſuccum ſaporemque herbarum ſuperantem, inveniunt, cujus medicinæ fragrantia ſpirat odorem omni aromate ſalubriorem. Quiſquis auxilii medicinalis egat, Rutim accedat, ubi inveniet corpus beati viri Evermari omnibus medicis virtute ſpirituali & corporali medicinæ præſtare. Ibi non inanis advenit, qui cum fide venit, & dum percipit quod quærit, ex merito fidei ſuæ reparato corpore fidelior recedit. Ibi ad ſanctum Martyrem fit concurſus populi magnus; alii ad interceſſorem pro peccatis, alii ad medicum pro infirmitate, alii ut probent ſi hac tempeſtate poſſet aliquis ſanctificari; cum jam multo tempore defierit hæc virtus in terra apparere; per quam antiqui juſti, Martyris vel Confeſſoris nomina ſortiebantur.

adventum ægri & ſani.

& ſanentur.

3 Igitur is locus, qui eum ſervavit humatum; quamvis corpore ipſius vacuus remaniſſet, magnam tamen ex ipſo corpore retinens prærogativam, crebrioribus enitebat virtutibus. Illic vero ubi translatus eſt, in eccleſia videlicet B. Martini præſens corpore nihil volebat operari. Propter hoc homines illius villæ, devoti in obſequio ejus & in reverentia loci ipſius, quem ex patratis ibidem virtutibus intelligebant ab eo magis diligi, ligneam & breviſſimam ſuper ipſum locum eccleſiam erexerunt. Quæ ec-

poſtmodum loco prioris ſepulturæ, lignea edicula ibi erecta:

cleſia, pro removendis brutis animalibus, locum ipſum contaminantibus, oportune facta eſt; ut ab hac injuria & immunditia defenſus, venerabilius ab ipſis incolis & tranſeuntibus frequentaretur. EX MS.

4 Quadam igitur die quædam mulier, locum ſanctum neſciens non eſſe polluendum, ſed potius extollendum aut ſcienter contemnens; congregavit oves ſuas juxta ipſam eccleſiam, ut tonderet eas: & hoc ſtudioſe facturæ, ibidem loci amœnitate delectata conſedit. Quæ conventa a quodam ſuperveniente, cur contempto ſancto loco, Dominum quoque loci S. Evermarum contemneret; corripientem proterve deſpiciens, in proſequendo contumelioſo opere procaciter perſtitit. Dum igitur huic operi pertinaciter immoratur, & minus caveret ſibi; ecce forfices, quas in tondendis ovibus circumducebat, repente utriuſque partis acumine manui ejus infixæ, partem carnis ejus abruperunt. Quo dolore illa pene exanimata, ſero doluit, hominem ſe corripientem non audiſſe; & tarde intellexit, Deum Sanctorum injuriam a ſe vindicandam ſuſcipere, dicente ipſo Domino, Deus autem non faciet vindictam electorum ſuorum, clamantium ad ſe die ac nocte, & patientiam habebit in illis? dico vobis quod cito faciet vindictam illorum. Quam Deus non ſic vindicandam ſuſcepit, ut hunc cruciatum ejus ante mortem terminaret; ſed ut eum illa patiente temperaret, non autem penitus auferret. Nam manus ejus intumuit, & quoad vixit inceſſanti dolore contabuit, & ſic in dolore viventi, ut ita dicam, convixit & duravit; ut ipſa teſtem haberet manum ſuam tumidam, quia quod ſanctum Martyrem peccavit de tumido corde proceſſit. Denique flante vento vehementi, vellera ab ovibus detonſa, quia levia ſunt cedere ad flatum venti, ſubito evanuerunt: & ſic mulier quæ peccavit, infirmitate manus ſuæ paulatim in mortem defluxit; & res, hoc eſt vellus, quod fuit materia peccati, per aera diſperſum non comparuit. Sic Deus injuriam ſervi ſui ultus in vindicta unius vitam multorum ſervavit; dum in pœna iſtius didicerunt, ut temere non peccarent in ſanctum Martyrem, habentem Deum ultorem etiam in veniali culpa.

propter quam mulier tondens ovem.

& ſuperne vellitrum.

& ſuperbam proterve deſpiciens.

5 Sancti Martyris diximus in proterva muliere injuriam vindicatam; nunc ſubſequimur ejus virtutem in alterius mulieris curatione manifeſtatam. Hæc Aldeindes dicta, ipſius villæ Rutis erat indigena; quæ nervis emortuis, humore exhauſto, calore extincto, tota emarcuerat, & ſicut vulgo appellatur contracta per terram miſerrime rependo ibat. Hæc in Apoſtolorum Philippi & Jacobi vigilia cum pernoctantibus pernoctabat. Hanc autem noctem pervigilem non ſolum ſanctis Apoſtolis, ſed etiam S. Evermaro aſſignabant; & ſicut illis, id eſt, ſanctis Apoſtolis laudibus celebrem, ita iſti faciebant hilaritate ſolennem. Illa autem, jam parte noctis aliquando decurſa, dum forſitan plus ſibi, minus vero attenderet luſibus populi; repente diſtenſis nervis, ſucco & viriditate reſumpta, a tarditate reptandi ad mobilitatem uſumque gradiendi reſolidatur: & erecta, virtutem ſuam operatum in ſe S. Evermarum evidenter oſtendit: & hoc miraculum per ſe glorioſum, laude & clamore populi, in hymnis præconii Divini excrevit. C F

ſanatur contracta mulier ejus.

6. Aliud huic ſimile miraculum oſtenſum eſt in Lamburge muliere, quæ ejuſdem villæ Rutis municeps erat; non quidem eadem nocte, ſed ſicut divinæ placuit voluntati, per intervalla temporum famuli ſui Evermari merita publicando extendere. Hæc, ſicut & ſuperior, quam præſtrinximus, communi ambulandi uſu privata, alterius erectione aut

Digitized by Google

aut obæratam duobus Evangelicis minutis aut calice aquæ frigidę onuſtatam attulit manum. Non autem dicimus aliquam attuliſſe materialiter, ſeu neceſſarium fuiſſe ſancto operi calicem aquæ frigidæ: ſed, pro hac vili ſubſtantia, quamlibet rem minimam, attamen neceſſariam, ſi quis obtulit, non fuiſſe repudiatam. Qui fuit mediocris ſubſtantiæ, placuit ex bona voluntate, dum ex eo quod habuit quantam voluit portionem devovit, & ex ea nihil minuit: dives, qui ex multa ſubſtantia quod voluit dedit, & ex hac quam plura retinuit, non peccavit; dum ad ſanctum corpus vel ad ſepulcrum ejus fideliter cum promiſſa oblatione acceſſit.

Eccleſiam conſtruit:

13 His oblationibus prudenter collectis, & conſiderante Abbate ex his ſancto Martyri multum decoris poſſe aptari, conſtituit eccleſiam conſtrui, ut haberet ipſe Sanctus domus ſuæ proprietatem, quem hactenus coegerat paupertas ſua in domo aliena fuiſſe hoſpitem. Cœpit ergo eccleſia inchoari, & pro impenſis ſufficientibus opus in brevi tempore profecit; &, ut credimus, ipſo Sancto præſente & manus apponente, mature in altum ſurrexit: & paulo poſt conſummatum, quamvis nomen eccleſiæ falſo non uſurpaverat, tamen hoc nomen ſibi dedicari non niſi Epiſcopali benedictione expectabat. Sed in hoc

B Epiſcopus Theoduinus nolebat aſſentire; dicens, nihil religionis eſſe in parietibus dealbatis, nihil veneracionis in tectura, in laquearibus, in pavimentis, niſi hæc, ſicut cetera eccleſiaſtica Sanctorum reliquiis ſulciantur, & Sanctorum patrocinio ab urbanis & villaribus domibus differant. Præterea nihil eſſe veritatis in hoc homine: nomen ejus novum, vitam ignoram: illum fallentis populi ficta adinventione creatum, mentientis vulgi celebratum opinione, & ideo non eſſe conſilii fidem accommodare falſitati.

quem vocant Theoduinus Epiſcopus conſecrare,

14 Econtra Gosbertus Archidiaconus, hujus loci Chriſtianus *c* tutor & animarum ſpiritualis proviſor, affirmabat nihil falſitatis eſſe in homine: vero etiam nomine cenſeri: e vita, quamvis ſuccincte ſcripta, patere quis ſit, quid fuerit; agnoſci poſtmodo, martyrio ad Chriſtum tranſiſſe: in quo ſolo, ſi non in aliis atteſtationibus, poterat veritati concedi: ipſum vero Epiſcopum, refragrantem tam veris teſtimoniis & miraculis ejus, quaſi illius vocibus eum defendentibus, dicebat in Deum & in ipſum ſanctum hominem inconſiderate peccare. Sed Epiſcopus in rem nullo modo potuit induci, donec in die Nativitatis S. Mariæ, victus probabili experimento, veritati acquievit. *d* Prandente enim Epiſcopo Tungris,

c

fratres ab Archidiacono inſtruuntur:

d

C qui locus S. Mariæ dedicatus ipſum Epiſcopum ad prædictam Nativitatem ejus invitaverat, de Evermaro inter prandendum mentio incidit, & alii fidelitſimum fuiſſe certiſſimis indiciis dicebant approbari, alii ab illo populum phantaſticis ſeductionibus dementari affirmabant.

cum Tungris adeſſet

15 Accumbebat *e* tunc coram Epiſcopo quidam languidus, Adulphus nomine, a parte inferiori uſu membrorum per paralyſim deſtitutus; cui ex occaſione infirmitatis paratior erat cibus, & præ oculis ipſius Epiſcopi, obtentu & interventu ægritudinis, quaſi alter jacebat Lazarus. Cumque ſuggereretur Epiſcopo ut voluntatem ſuam voluntati Dei coaptaret, & domum Sancti domum orationis faceret; ille hac conditione conſenſum ſuum ſuſpendit, ut ſi in hoc ſuo paralytico ſe Sanctum, & ut dicebatur, ſe Martyrem eſſe Evermarus oſtenderet, protinus ejus domum in venerabile commutaret ſanctuarium. Præcederet teſtis ſanctitatis ejus infirmi hujus curatio, ſequeretur profecto teſtis credulitatis ſuæ domus illius benedictio. Mittitur protinus illuc infir-

e

cum videret paralyticum,

pro ſua Sanctitatem voluit hunc ſanari.

Illuc miſſus & quidem incredulus,

mus, & ipſe etiam virtutis illius incredulus, ſic conſiderans in infirmitate ſua ſe longo tempore inveteraſſe, ut diffideret (niſi per ſolum Deum) ſe poſſe convaleſcere. EX MS.

16 Aſſiliens ergo ſancto corpori, cœpit inſultando plus provocare indignationem, quam ſupplicando implorare ſibi miſericorditer ſuffragari. Evermare Evermare, inquit, diceris virtutibus pollere, diceris ſanctitatis nomen tibi arrogare, diceris tibi nomen meritumque Martyris aſſumpſiſſe: ſed præteriti ſęculi fuit hoc homines percepiſſe, moderni autem temporis non eſt ad hanc gratiam aliquando aſpirare: unde miramur ſi poſſit tibi hoc meritum attribui, ut Martyr ſanctus, patrator *f* virtutum credaris; & cur, cum ſis ignotus & regionis noſtræ inquilinus, *f* partem terræ noſtræ invaſeris. Ecce adſum contractus & paralyticus: expone quidquid habes virtutis, effunde quidquid noſti medicinæ, fac me experiri, utrum alios infirmos veraciter curaſti, an fallaciter decepiſti. Ecce, inquam, adſum, aut propere confirmare per me in uſurpata tibi virtute ſanctitatis & nomine Martyris, aut hac domo diſcede: cujus benedictionem poſtpoſuit Epiſcopus curationi meæ; ſic facta ab ipſo Epiſcopo conditione, ut ſanitas a te mihi reddita impetret benedictionem domus tuæ. Nunc ergo, ſi potens es in miraculis, apparebit: E nunc, ſi potens es aut nullus in virtute, in mea danda vel neganda ſalute luce clarius erit: nunc, ſi potens es in curandis infirmis, perſpicuum erit.

& irreverenter inſultans S. Evermaro,

17 Mox Sanctus, non impulſus, imo perſuaſus inſultatione ejus, oſtendit quid poſſit, non ſuper contumelioſum, ſed ſuper infirmum. Nam mox nervos ejus extendit, & compages genuum illius connexas diſcopulat: crura cum pedibus ſubrigit, & erectum hominem in proceram ſtaturam ſuſtollit. In extenſione nervorum ſtridor, ſtrepitus, fragorque inſonuit; ſanguis etiam abunde profluxit; per quæ omnia patuit infirmum redditum eſſe ſanitati. Inter hæc infirmus, incredulus & contumelioſus, hac ingrata & dolenda ſanatione (ut putabat) plus ſauciatus quam curatus, his querulis vocibus in S. Evermarum invehitur. Quid agis, Evermare, quid tantopere ſævis in me? Sanas me pariter & crucias. Obſecro te, nec ſanes, nec crucies. Oro, ceſſa ſanare pariter & cruciare. Quæſo, deſiſte curare pariter & torquere. Supplico, deſine vivificare pariter & occidere. Concedo tibi, Evermare, ſis ſanctus Martyr, miraculis polle. Quid in me probas virtutes tuas? Nolo beneficia tua, quæ mihi ſunt duriſſima tormenta. Heu mihi! ut quid me tibi curandum obtuli? Nec revera volui curari, ſed diffidens te mihi potuiſſe mederi, veni tibi inſultare, ut non ſanatus F redieus me omnibus in teſtimonium monſtrarem te vere fallacem & ſeductorem eſſe. Parce mihi, precor, ab hac ſanatione, per quam jam nec ſanus, nec infirmus, ſed pene appareo mortuus.

ſanatum ſe ſed cum tormento queritur

18 Hæc dicens, baculo pro ſcabellis ſubnixus pedetentim domo egreditur, & vectore aſinulo ſuo ad Epiſcopum revertitur, & ſe ab Evermaro non tantum ſanatum quantum excruciatum conqueritur. Et licet doleret & ingemiſceret; monſtravit tamen in ſe pariter cum dolore ſanationem rediſſe, prædicans in ſanatione ſua, Evermarum fuiſſe medicum potentem, in dolore vero, tortorem inclementem. Quo viſo Epiſcopus pœnituiſſe tam obſtinate contra virum ſanctum obſtirmaſſe, & ad ultimum in hunc offenſionis reatum decidiſſe, ut tenta verit eum propoſita conditione, quod ſanato infirmo ſua credulitas & Eccleſiæ ejus conſecratio conſequeretur. Quapropter valde compunctus, & in favorem ſancti Martyris affectuoſiſſime adductus, obtulit ſe in conſecratione Eccleſiæ ejus officialem miniſtrum, & opportunum

quo viſo Epiſcopus

Eccleſiam conſecrat ut fuit.

ed by Google

Ex Ms. tunum huic rei designavit diem VIII Kalendas Augusti, in quo ipsam ecclesiam consecravit, & ipsum sanctum Martyrem vicinis gentibus Patronum & intercessorem apud Deum delegavit, & cum ecclesia sua annuatim frequentabilem & festivum instituit, ut omnes advenientes a Deo per illum justificari, & in domo ejus benedicta mereantur æternaliter benedici. Amen.

ANNOTATA.

a Theoduinus *præfuit ab anno* 1048, *usque ad annum* 1075. *Hujus virtutes deprædicant Radevus tomo* 2 *Bavaria Sancta pag.* 210, *&* Fisen *in Floribus Ecclesiæ Leodiensis ad diem* 23 *Junii*, *&* potissimum *Ægidius Aureavallis monachus*, *tomo* 2 *de Gestis Pontificum Leodiensium*, *ubi cap.* 4 *hæc relata describit.*

b Porzetum, *alias* Borzetum, *&* Burtetum *cœnobium olim virorum*, *hodie Virginum Cisterciensium prope Aquisgranum in diœcesi Leodiensi. Fundator & primus Abbas Gregorius ut Sanctus habetur: de quo agendum erit* 4 *Novembris.*

c Christianus Tutor *hic videtur appellari*, *quamodo nunc* Decanus Christianitatis, *certum sub se habens Parochiarum ruralium districtum.*

d *Expungo hæc male cohærentia*, & primo meminimus
B B. Mariæ per quam sancto viro credentur,

e *Sequentia eisdem verbis a dicto Ægidio monacho narrantur.*

f *MS.* Pastor.

CAPUT III.

Varii fures in S. Evermarum injuriis puniuntur. Corpus circumlatum. Pluvia in magna siccitate obtinetur, alia miracula patrantur.

19 IN hac aliquando solennitate, quæ semper annua revolutione innovatur, convenit multus populus: inter quos affuit quidam, expers timoris & amoris Dei & sancti Martyris Evermari; immemor etiam salutis suæ, improvidus periculi sui. Hic absque dispendiis, quæ multa multis in hac populosa frequentia intulerat, præsumebat etiam de ornatu ecclesiæ sancti viri sibi multum furtim lucri obvenire, si oculos ejus, manus, & animum adjuvarent tempus, hora, & silentium; & si supperetet conatui ejus solitudo, & (quod præcipuum erat) custodum solicitudo labore fessa & ebrietate consopita. Itaque illis ad studia sua vacantibus, iste etiam studium suum
C otio torpescere non sivit: sed in ipsa ecclesia latebram quærens, ibidem delituit, donec nox adveniens custodes fessos & bene cibatos, vino etiam ante somnum soporatos, ad quietem vocavit. Cumque quievisset, ille de latebris prodiens, oculis & animo ferebatur ad sanctuarium, exerturus paulo post manus ad sacrilegium. Igitur ingrediens ostium Chori, hæsit: voluit progredi, non potuit: voluit retrocedere, non valuit: voluit exilire, moveri nequivit: attentavit ab utroque latere versari, in neutram partem potuit converti: voluit ad terram concidere, in statu suo retinetur. Sic fixus tota nocte perstitit: nec orans, quia amentia cordis ei tulerat rationem & memoriam orationis; nec furtum faciens, quia membra sic ligata non se membra furis, sed ostendebant membra esse nocturni oratoris.

Furatur ornatum ecclesiæ.

Ligatur de latebris luciferis.

Immobilis perstitit.

20 Evigilantes autem Fratres cum custodibus, ut matutinalibus hymnis prævenirent lucem diei, invenerunt istum, ingressui suo oppositum, quasi simulacrum. Admirati substiterunt, ignoram ignorantes personam: suspicantur unum esse de timoribus nocturnis, aut unam de phantasiis quibus solent homines terreri per somnium; unde ipsis pene exanimatis, intremuerunt pili carnis eorum, steterunt comæ, vox faucibus hæsit; manus, qua sibi invicem signabant, tremula & ut ita dicam enervata concidit. D Altera suspicio incidit, vigilem scilicet descendisse de cælo, & hac domo curæ suæ commissa, in custodia illius noctibus excubare. Tertia suspicio incidit, quę & probabilior ex parte fuit, ex populo scilicet qui pridie confluxit, hunc aut pro devotione in ecclesia remansisse, aut esse nocturnum furem, & ad faciendum furtum tenebras expectasse noctis; sed S. Evermarum obstitisse, ne id quod moliebatur potuisset attentare. Hinc illi resumpto spiritu animati, vident illum hærere, & quasi terræ radicatum immobilem stare, & tamquam phreneticum ceteris membris immotis caput circumrotare, & labiis invicem concurrentibus verba informata plus frangere quam sonare.

fatetur jam culpam.

21 Requiritur quis sit, quid velit, quid quasi radicatus terræ inhæreat, quid sic aditum objectu corporis sui obstruxerit, ut vel regredi vel progredi aut nolit aut non possit. Tunc ille peccatum suum confitetur, se furem esse, non oratorem; coram S. Evermaro se astare, non ut preces dicat aut lacrymas fundat, sed ab eo se ligatum teneri, quia eum expoliare tentavit. Sed si pius & misericors est, prius eum his compedibus expediat, & sic puniat: & non ideo a morte ei parcat, ut in hac colligatione relinquat, quod sibi omnibus mortibus gravius esse constat. Audivit Sanctus confessionem sui peccatoris, audivit petitionem pœnitentis, & hac compede eum absolvit: & ne moreretur audivit, & indemnatum abire permisit. Illi vero qui judicium Sancti de illo expectabant, ut viderunt eum ab illo absolutum, nullum super eo dederunt judicium; dum ille cui peccavit, pro pietate sua & a compedibus absolvit, & a morte eum liberavit. E

Sanctum invocat & liberatur.

22 Duæ mulieres veniebant aliquando ad S. Evermarum, accersitę creberrima nominis ejus mentione, portantes secum sarcinulam suam: in qua & victualia sua imposuerant, & quam Sancto delegerant votivam suæ paupertatis impensam. His in via conjunctus est quidam fraudulentus conviator, quas dum videret ex longo tractu itineris anhelas, & ex onustate commeatuum suorum defessas; obtulit se eis ultroneum subvectorem, ut ipso vicaria successione imbecilles mulierculas sublevante, illæ interim resumerent vires, quas crebro anhelitu videbantur efflare. Quem illæ ex occasione itineris credentes se habere sodalem, & ex mutua confabulatione veraciter fidelem, imponunt ei fiducialiter onera sua. Hinc grandi fasce levatæ præcedunt, tamquam leves, levius conficientes iter, & securæ de subsequente eas ut putabant fideli comite. Ille, quasi gravi retardatus pondere, fingebat se non posse assequi præcedentes: causabatur secum impediri se debilitate corporis, sub magno onere fatiscentis: queritur de difficultate itineris: suffurrat de veloci progressu sodalium suarum, quæ muliebri loquacitate potuissent & onus grave & viam difficilem tolerabiliorem fecisse.

Fingit se non posse adsequi præcedentes.

F *earumque sarcinas se velandas suscipere.*

23 Sic apud se murmurans, dum longum viæ intervallum illas prægressas suo aspectui eripuisset; relicta via qua potuisset iterum conjungi mulieribus præcedentibus; aliam viam ingreditur, qua abductus ab illis si regrederentur, non occurreret eis. Videbatur enim quia, si regredientes occurrerent ei, fraudem meditati furti in eo arguerent, & errorem viæ illius corrigerent; & sic super se sarcina sua transposita, voluntatem ejus fraudulentam exinanirent. Itaque mulieres Rutim pervenerunt, & divini præcepti memores, non apparebis, coram Deo tuo vacuus, subtraxerunt se ab accessu ecclesiæ, donec veniente earum comite securius accederent ad sanctum Martyrem:

a fuis quam fuerat.

Digitized by Google

A tyrem; volentes impensius gratificari ei pro oblatione & visitatione sua, & sic clementius ab eo in oratione exaudiri. Cumque ille diu expectatus non appareret, intellexerunt illum pro auferenda sarcina a longe restitisse, & fortassis voluntarie deviasse. Tunc ingressæ ecclesiam, S. Evermaro primum pro votiva oblatione, a doloso conviatore subtracta, querelam offerunt; prius plangunt fidem, quam fundant orationem; primum lacrymantur Sanctum in sua præda fuisse expoliatum: oportere ergo eum & se ipsum, quia vir virtutis est, & invalidas mulieres & pauperculas vindicare.

Sed invocato S. Evermaro, res recuperatur.

Exaudita orationis.

24 Sanctus igitur Evermarus supplices mulierculas exaudivit, & earum vindictam sibi ab ipsis injunctam pia compassione suscepit, & promptissime exercuit. Denique ille earum dolosus comes in hanc amentiam devenit, ut recta via relicta commutaret viam pro via, valles pro vallibus, montes pro montibus, vicos pro vicis; & omnia pervia & invia lustrans, per multa errando excurreret; & in eumdem gyrum revolutus frequenter, se in primo loco erroris sui inveniret. Sic itaque sensu captivus & mente alienatus, vel captivatus virtute sancti Martyris, ignarus & invitus
B appulsus est Rutim. Quem visum mulieres, ad circumstantes accusant cum de fraude fictæ societatis, quod dolose subtraxerit, quod deprædari eas voluerit, quod earum oblationem Sancto retardaverit, & quantum in illo fuit penitus abstulerit. Tunc ab omnibus illo exprobrato & de villa expulso, mulierculæ sarcinulam suam receperunt, & S. Evermaro suam votivam oblationem humiliter & reverenter persolverunt: gratias, quod in illa adversitate exauditæ sint ab illo, egerunt: pro peccatis suis oraverunt, quorum remissionem, ut credimus, per tantum intercessorem consecutæ, non sine laude & admiratione ejus, alacres domum reversæ sunt.

Lapides ad S. Trudonem advehuntur.

A 25 Dum S. Trudoni templum suum A ædificaretur, & ex multis partibus multa impendia huic operi mitterentur; ab illa parte quæ est inferior Ruti, plaustrum onustum lapidibus adducebatur. Cujus auriga, dum sic casus offerret ut per mediam Rutim ejus transitus panderetur, ante ecclesiam S. Evermari veniens, volentibus ductoribus substitit: donec ipsi ductores cibati & paululum spaciati, paulo post iter coeptum perficerent. Cumque ab astantibus vel a transeuntibus rogarentur, ut hos lapides ecclesiæ S. Evermari condonarent, qui pauper abundantia divitis Trudonis indigeret; recusarunt, & rogantes a se turbida repulsione abegerunt. S. Trudo, inquiunt, si
C abundat, opulenter & honeste abundantia sua decoretur: S. Evermarus, sua paupertate contentus, quæ alterius sunt non concupiscat; ut liber a concupiscentia, de paupertate sua ad abundantiam S. Trudonis ascendat: sua quisque habebit: diviti vel pauperi injustitiam fieri, constat injustitiæ & peccato assentiri: deducemus S. Trudoni, quod suum est; augeat Deus S. Evermaro, quod ei minus est; acceleret ei dare, quod daturus est. Hæc dicentes ad progrediendum boves stimulis agunt, sed non moventur; virgis feriunt, sed non proficiunt; crebris punctionibus cruentant, sed quasi simulacra fixa tenentur. Quod illi advertentes divinitus fieri, & S. Trudonem velle S. Evermaro ad parvæ caritatis largiri; lapides deponunt, S. Evermaro offerunt; & sic bobus ad ambulandum solutis, cum ipsis & vacuo plaustro revertuntur, & in utriusque laudo & S. Evermari virtutem, & S. Trudonis caritatem, & mutuam eorum dilectionem & concordiam, omnibus ubi occurrentibus narraverunt.

Lapides ad S. Trudonem advehuntur.

Bobus immobilibus fit, Sanctis.

26 Aliquando terra, omni humore exhausto, omnino exarescit, ita ut in pulvereas minutias cuncta dissiliret, & ad tenuem flatum venti subito excitata parum & clarum aerem obscenebraret. Herbam nullam, nullam frugem fructumque germinabat: quia constrictis nubibus siccitate, nec pluviis infundebatur, nec imbribus irrigabatur; ideoque, quasi effœta, & inculta, & otiosa vacabat. Hinc fames corpora humana usque ad ossa, pelle tantum contecta, depascebat; macies per singula membra discurrens, quidquid demoliri poterat, absumebat; exsanguis pallor albentem cutem decolorabat, omnemque hominem inedia occupaverat. Hic erat invocanda Dei misericordia: hic quærendum Sanctorum auxilium. Non erat afflictio jejunii vel abstinentiæ alicui a Sacerdote imponenda, quia hoc Sacerdotale edictum ipsa fames præveniens sibi vendicaverat, dum nullo excepto tempore omnes etiamsi nollent cogebantur quotidie jejunare. Adjungebantur jejuniis preces, precibus lacrymæ: præcinentibus succinebantur letaniæ, ab omnibus omnium vocibus simul concinebatur, Domine, Domine, miserere. Abjectis cultioribus indumentis, vestiebantur pœnitentialibus; projectis calceamentis, anxiabantur sub nudis plantis, frigore & punctionibus detritis. Noluit placari Deus hac supplicantium & afflictorum anxietate: quia placationem sui gratiæ S. Evermari reservabat; quem jam ceteris miraculis illustrem, hoc miraculo
E disponebat facere illustriorem.

Ex Ms.

In summa siccitate.

Pro variis precibus

27 Persistebat populus in prece, perstabat in supplicatione, pro compluenda ariditate terræ. Ut Deus populum suum ab instantis plagæ interitu liberaret, S. Servatius, finium suorum fidelissimus servator, exponitur: *b* Monulphus & Gundulphus efferuntur; S. Amor *c*, vicinorum suorum dulcissimus amator, in publicum deportatur, ut pro compassione & miseratione eorum æstuanti terræ Deus compateretur & misereretur. Hi procedunt, ut processione sua huic plagæ occurrerent; ne tantum feriret, quantum populi exigebat culpa; sed tantum parceret, quantum de Deo præsumebat eorum apud ipsum familiaris fiducia. Egressi vident solem terram omnem in virtute sui ardoris decoquere, nubes nullis stillicidiis aerem irrigare, ventum urentem omnia exsiccare, terram nihil germinare, nihilque vitale ex terra pullulare; nec herbam, nec fructum, nec arborem vivere: sed a cælo & a terra mortem in perniciem hominum emergere. Hos procedentes non vidit Deus, cum sint semper in visione Dei: hos orantes pro hac plaga non audivit Deus, cum sint semper in auditu Dei; nec concessit eis ut summa & perfectio virtutis hujus illis reputaretur; unde
F illis recedentibus, nihil ex ipsa virtute eorum laudi vel nomini impartivit.

Et corpora variorum Sanctorum in processione delata,

b

c

28 Non cessante plaga, quæsitum est quæ afflicto ad placandum, quis suffragator superesset ad intercedendum. Inventum est Rutenses fortassis non interfuisse afflictioni, & processioni, & eorum pauperem Sanctum, pro rudimentis & primitiis sic ignotum, cum aliis Sanctis non processisse: & quo discrimine concutiatur mundus, vel qua plaga feriatur, etiam nunc ignorare. Det, inquiunt, experimentum suum: necdum prodidit cujus meriti, vel cujus gratiæ sit apud Deum, cujusve virtutis vel claritudinis sit apud homines. Procedat, & huic plagæ se opponat, nec vereatur paupertatem, dum tantummodo ostendat divitem & potentem virtutem. Erit paupertas in laudem, de qua processerit virtus pugnans contra hanc pestilentiæ cladem; erit, inquam, paupertas in gloriam & veneration em, cum virtus ejus terræ furienti, ei non opulentam, saltem tenuem obtinuerit messem. Prodeunt igitur Rutenses cum suo Evermaro, monstrant ei periculum quo laborat terra, ostendunt ei quæ a sole ardente incendia, quam a siccis nubibus ariditatem, quam a vente urente patitur eversionem, paulo post (nisi ipse obsistat) supremum passura excidium. Concurrunt undique populi inspecturi

Laudem S. Evermari invocatur.

corpus circumfertur.

quid

Ex Ms. quid posset hic pauper & modicus Sanctus : expectant si ad hoc audeat eniti, ut cælum meritis contingat; si solem, etiam nolentem, ab hoc immoderato ardore cohibeat: si nubes humore perfundat, si venti ejus nutu ab ordine sua tepescant, si terra horum infestatione lassata, ejus virtute recreata quiescat.

29 Circumlustrat itaque S. Evermarus arva, villas, & oppida: cui Deus concessit, ut non esset otiosum quod processit, dum ad ejus aspectum solem ab ardore suo compressit, ventum urentem extinxit, nubes pluvialibus aquis quas terris distillarent, implevit. Vix processerat Sanctus, cum sol ejus abhorrens processum, sub umbra nubium subitum quæsivit perfugium; nubes a, quas, quas Deo illis propinante imbiberant, terris infundunt, & abunde eas compluunt. Quidquid etiam sibis fervor nimius torruerat, velociter torpescit: quidquid torrente vel urente vento arruerat, resumpto humore revirescit. Emollita lentescit, curvatur‡ circumflectitur terra, herbis reparescit, in arboribus frondescit & fructificat: seges etiam in visceribus terræ pullulat, erumpit, adolescit, flavescit, matureſcit, & falce demessa & in panem elaborata, esurientem populum satiat. Sic S. Evermarus, pauper & modicus, virtute divite, ab instantia mortis, quæ per famem corpus miserabiliter dissolvit, populum, jam desperantem vivere, liberavit. Sic ergo absque injuria Sanctorum, qui laboraverunt in hac plaga eliminanda & non valuerunt; sic inquam, huic soli hoc potuisse dedit Deus; ut ipsi Sancti, non discrepantes a voluntate Dei, servata cum Confratre suo caritate, hoc illum solum fecisse benignissime concederent. Sic ergo S. Evermarus, a Deo honoratus, a populo laudatus & glorificatus, domum suam reportatur, deinceps operibus ubique pervulgatus.

Ex Ms. Rotulo suæ.

Ex Ms. frugem dem tur.

30 Accidit aliquando in illis diebus, in quibus celebres & solennes letaniæ aguntur, efferri S. Evermarum, ut esset qui precederet populum in precibus ad Deum, & esset spes exaudiri preces sequentium, cum tantus intercessor precedens fecisset orandi initium. Cum precibus ergo Sancti suscepit & exaudivit Deus preces populi: quod ut perspicuum & evidens esset, in hoc sequenti miraculo ostendit. Cum enim sanctum corpus a duobus subveheretur portitoribus, in amœno loco fecit eos subsistere statio consueta *d*, vel pro relevanda corporum fatigatione, vel pro confirmando populo a Sacerdotibus suis in timore & amore Dei, in custodia sui, in continentia a peccatis, præterea pro insinuanda populo materia hujus afflictionis & processionis, & pro beatificando populo, qui hunc Martyrem tanquam sequeretur, in hac via pœnitentiæ prævium ducem. Interim quidam paralyticus, Petrus nomine, fide adductus, ivit sub lectica sancti Corporis, & suppositus illi: & quia cum fide venit, fidei mercedem consecutus est: nam mox omnis paralysis vinculis absolutus, incolumis exilivit; & gratias Deo egit, qui Sanctum suum, sicut in ceteris infirmis, ita & in se glorificavit. Sanctum etiam Martyrem voluntarie accitus, qui paulo ante prostratus repebas omnibus membris, laudavit & benedixit: & ejus in se factam virtutem omni populo & verbis annuntiavit, & testimonio sui sanati corporis ostendit: & omnes glorificaverunt Deum, qui dedit potestatem talem hominibus.

corpus S. Evermari delatum.

d

C

Sequitur paralyticus.

31 Inter hæc miracula, quæ operabatur S. Evermarus, videntibus quidem mira, sentientibus autem salutifera; egit unum, quod quid innuat pro sui caritate nescitur, quid portendat pro sui obscuritate ignoratur. Et quidem quod in hoc uno egit, operando ostendit, sed significatione abscondit. Unde & humana æstimatio, etsi super hoc multa opinatur, plena tamen fide, quid tenendum, quid credendum sit, non consequitur. Hinc sanctum Evermarum non ambigimus virum fuisse reverendæ plurimum dignitatis, qui in admiratione & investigatione hujus miraculi, quod recensendo subscripsimus, etiam quemlibet philosophum vel faciat hebescere, vel in studiosa hujus operis perscrutatione a sua philosophia cogit velut cæcutientem exorbitare. Aliquando, quod absque injuria ejus dixerim, pro pauperrate sua exivit mendicare, correcturus fortassis quod in ecclesia sua vel subvertens jactura ruperat, vel non plena integritas supplendum exposcebat. In omnibus civitatibus vel villis, ut bonus & a Deo missus peregrinus, excipitur; & quasi Dominicus salutatur hospes & adoratur. Nullam villam excipit a suo ingressu, nullam sui immeritam facit, & pro benignitate & humilitate sua omnes sibi æquiparat, seque omnibus contemperat; quia penuriam suam pensans, ad subsidium suum ante januas eorum, ut quilibet pauper, stipem mendicat.

Cum corpus per ossidet, & villas circumfertur.

32 Cum itaque cunctas villas, quas suo lustratu condignas haberi & cognosci voluit, ingressu suo approbasset; & oblationibus eorum, ut ita dicam, hostiales sibi ministras invenisset, & in suo egressu Deo commendatas, annuatim ecclesiæ suæ vectigales fecisset; appropinquans *e* Herstallis, suis portitoribus velut victis pondere suo, non autem fatigatione sua vel defectione virium suarum, depositus humi resedit, & quasi fessus vellet quiescendo indulgere sibi, terræ accubuit. Qui præcedebant, qui portabant, qui sequebantur, obstupefacti cum suo convitatore, Sancto scilicet Evermaro, accumbunt: & ex hac in hoc accubitu repausatione, illum ad progrediendum expectant validiorem exurgere. Exurgunt ipsi, conantur & ipsum elevare, sed non possunt: moliuntur annisu fortiore eum sustollere, sed frustrantur: eniuntur numerosiore manu subrigere, sed non proficiunt, & id creberrime anhelo spiritu attentantes deficiunt. De finitimis, inquiunt, villis, quas non spravisti, Herstallium est una, imo præcipua, quam olim regii conventus claritudo illustravit: unde & magnitudine est productior, & habitatoribus plenior, & substantia profusior, ex quibus omnibus erit tibi proventus largioris questus, & nobis ad manendum spatiosior hospitalis successus. Ingredere itaque, & non oblationes, sed magnas accipe impensas: læta sinum, & in eo quem hinc reportabis recondo thesaurum. Hæc dicentes apponunt manus, sed quasi *e* S. Luciam ibidem videres, ut montem paribus boum prævalentem, diceres eam in suo pondere leviorem esse materiem, quam Sanctum illum, quem sola ut putabatur aggravabat sui corporis lectica. Iterum attentant totis corporum viribus se sancto corpori impendentes, ut illud Herstallio inducerent, sed non valuerunt.

e

Informatur Herstallio nescio tempore.

33 Dicant nunc qui ænigmatum clausuras lucis scientiæ suæ penetrant, qui obscura comminiscuntur, quid obstitit ejus ingressui? cur quod de se aliis villis concessit, huic negavit? cur humanum vehiculum, quod in apportando non deficit, hic in elevando elanguit? cur ipsum corpus vectores suos huc usque nulla gravitate compressit, nunc vero ut grandis massa aut plumbea moles eorum brachiis nequeat attolli? Non est qui nobis insinuet filii ville Deum iratum Sanctus ille attendit, & imo cum irato Deo in executionem ejus & ipse exarsit? an ipse ab eo offensus in ordine circuitus sui cum non stipserit, nec se stipendiarium ejus esse præcitulaverit. Possemus de hac re multa opinari: sed quia sibi naturali cognatione proxima sunt opiniones & mendacia, quia

Informatur de causa.

cavemus

A cavemus In Sanctorum geſtis mentiri, nolumus in his quæ ignoramus aliquid opinari. Noverit Sanctus, quod offenſæ ſibi & iſti villæ interceſſerit; & ſi diſponit quandoque illi placari, precibus omnium Dei fidelium & præcipue ſuorum Rutenſium, placationem ſuam dignetur accelerare, & inter ceteras villas etiam Herſtellium vectigalem ſibi aſſumere: diſponentes deinde cum ſancto corpore alias tranſire, mox relevati gravi onere agiles veredarii ſe ſancto corpori ſuppoſuerunt, & circuitu feliciter exacto, tandem ſuæ Ruti S. Evermarum reddiderunt.

reponunt Rutini.

ANNOTATA.

a *Cœptum reſtaurari* templum S. Trudonis *a Theoderico Abbate circa annum* 1100, *& anno* 1102 *dedicata eſt crypta: deinde* 1117 *ſub Rodulfo Theoderici ſucceſſore, abſoluta eſt ædificatio, annis* 32 *poſt incendium, uti ipſemet ſcribit ad Epiſcopum Metenſem Stephanum lib.* 9 *Chronici in tomo* 7 *Spicilegii Acheriani.*

b SS. Monulphus & Gundulphus *cum S. Servatio Epiſcopi Trajectenſes coluntur* 16 *Julii.*

c S. Amor *Beliſiæ in Canonicarum collegio, vulgo* Munſter-Bilſen *quieſcit, & colitur* 8 *Octobris, diſtat a Tungris locus* 3 *leucis ad Boream.*

d *Hujuſmodi ſtationum in Rogationibus varias etiam nunc uſus ſupereſt, & alicubi in ſingulis non tantum canitur aliquod de Evangelio, ſed etiam breves exhortatiunculæ ad populum habentur.*

B

e Herſtalla *infra Leodium verſus, Trajectum ad lævam ripam Moſæ.*

f *Colitur* S. Lucia 13 *Decembris.*

CAPUT IV.

Morbi inſanabiles ſanati. Dies natalis divinitus indicatus.

34 IN eccleſia hujus villæ idem ſanctus reconditus verbis quidem tacet, ſed virtutibus loquitur: nec indigens præcone, ſuo ipſe officio fungitur: ubique fama, nomine & virtute diſcurrit: & ubi a Chriſto aperitur locus, ſuccedit & requieſcit. Ad villam quæ a Heeren dicitur, venit nomine & virtute, ubi puellam ſanavit, quæ jam pene morte abſumpta. Sancto eam ad vitam revocante, reſidiva adoleſcentiæ ſuæ adorſa eſt inchoare rudimenta. Hæc per novem menſes ceteris alimentis vix tenuiter attactis, pane veſci non poterat: cujus & odorem & ſaporem abhorrebat, & guſtum ejus maxime ut mortem timebat: cumq; in guſtu panis ceterorum ciborum natura poſuerit condimentum; hęc puella in eo venenatæ confectionis credebat ipſam naturam ſibi elaboraſſe mortiferum pulmentum. Non igitur ſuperat illi niſi interire: & ſi ſpes erat illi ab aliquo poſſe mederi (quia, ſicut legitur, in diebus illis non erat viſio manifeſta) ſervabatur hoc divinę miſericordię, ut eam per viſionem doceret, quomodo hanc a ſe infirmitatem propulſaret. Suggerente itaque in ſomnis clari vultus juvene, qui ex claritate ſpectabilis, & ex novitate timido ſexui erat terribilis, admonetur adire S. Evermarum, & ejus ad ſe ſanandam poſcere ſuffragium. Experrecta puella evigilavit, & ſtatim nomen Evermari inſonuit, quem jam ibi virtute adeſſe diximus. Dixit utrique parenti quid dormiens viderit, quid ſomnians audierit, quodque inter hæc læta in ſomniis non ſit ludificata, ſed qua fruebatur ſoſpitate ſalubriter ſit reparata.

C

In vico Heeren puella

Fastidio panis periclitatur, & deficere videtur.

2 Reg. 2. 21

In ſomnis admonita adire S. Evermarum,

mittitur.

35 Sanctum, inquit, Evermarum Rutiis eſſe quærendum admonita, jam quidquid de illo ſalubrius poteſt ſentiri, in me jam ſentio; virtutem ejus, quæ ſuas circa diverſas infirmitates differentias habet, in mea ſanitate experior: ſed non ideo minor eſt apud me, ſi non omnibus neceſſe fuit uti in me: quia quantum viciſſim in ſingulis tantum valet in omnibus infirmis. Gratias reddicura ad ejus eccleſiam acce-

EX MS.

dam, inde enim mittit virtutem ſuam, ubicumque vera fides experit ejus medelam: & ne ingratum eſſe videatur quod præſtat, illic merito laus refertur, unde beneficium egreditur. Ducitur itaq; illuc a parentibus in die, quæ ex conſecratione Eccleſiæ celebris, celebrior erat ex laude & præſentia ſancti Martyris, & ſolennis de frequentia populi in ea lætiſſime feriantis, feſtiva etiam futura de præſenti teſtimonio tam admirandę virtutis. Hic recitata ſerie, quam diu, & quam dire, quove infirmitatis genere puella elanguit; quomodo in viſione per Sanctum convaluerit; quam promptiſſime laudes Salvatori ſuo datura venerit; mox ut credimus, ſi quid explendæ ſanitati ejus augendum fuit, percepit. Præterea tam proliæ ægritudinis tempore deteſtatum & execratum panem, avidius ceteris conſuetis cibis, in indicium receptæ ſanitatis, inſpectante populo comedit; & omnem de ſe ſalvata populi ambiguitatem ſolvit.

accedit Rutilos.

narrat morbum & ſanitatem.

36 Clero denique & monachorum cœtu præcinente hymnum, qui ſanctæ Trinitati maxime nocturnis vigiliis conjubilatur; & populo ſuccłamante, campanis, quorum grandi tumultu creduntur aures Dei aperiri, concrepantibus, S. Evermarus conclamatur & concelebratur. Sed ipſe adſcribit Deo, quidquid laudabile ei tantis vocibus dependitur: ipſe attribuit Deo, quidquid ei imperanti ipſe cooperatur: poſtremo gratias agit, quod ſibi omnia in illo habenti cum ceteris Sanctis participium & conſortium dedit. Ut autem de puella laudem ſancti Martyris concludamus, omnibus videnda proponitur: quam macie & tenuitate exhauſtam cum conſiderant, & carne depaſta nihil reſiduum eſſe infirmitati; mirantur illam etiam compage membrorum ſuſtineri, cum pro debilitate vident eam vix oſſibus hærere. Non diffidunt S. Evermarum, ſicut in infirmitate, ita in debilitate ei poſſe opitulari, ut tollens infirmitatem tollat & debilitatem, & reddens ſanitatem reddat & fortitudinem..... *b* & tamen altera alteri ſubveniens majorem laudem & majus nomen conſequitur Salvatoris, quia noluit in ſua medela eſſe ſingularis, deinde puella votivo & annuali denario ſe Sancto Evermaro ſubarrhat & mancipat, & non ſine veneratione ipſius ſancti Martyris & admiratione ſui domum remeat; approbatura dum viveret atteſtatione ſuæ ſalutis, S. Evermarum inter Sanctos ſimilia facientes habere conſeſſum ejuſdem majeſtatis & æqualis ſublimitatis.

E

b

& venerantur illo die manu.

37 In ipſa villa Ruti, quam præſentia ſua facit illuſtrem, quamque inter convicanas villas facit eſſe primatem, oſtendit ſuæ dulciſſimæ compaſſionis probabilem evidentiam in ejuſdem ſęminei ſexus minori perſona, ſed non in ſimili ejuſmodi infirmitatis moleſtia. Puella quædam graviſſimo oculorum cruciatu affecta, etiam cæcitatem pœnalem exinde contraxerat, ut ex utroque præmoriebatur ægra, paulo poſt niſi oculorum cruciatui & cæcitati a S. Evermaro ſubventum eſſet, moritura etiam communi conditione. Ex ſedibus oculorum ejus, quos orbes nominamus, tumore horrendo turgentibus, & more criſpantis aquæ cum levibus remorum palmis feritur ebullientibus, oculi dolore nimio eliciti pene exiliebant; & quaſi execrantes naturale cubiculum, exterius erumpebant. Videbantur autem ſupergredi extantem eminentiam frontis: & cum adhuc in ſede ſua tenerentur, nihil luminis ab intus trahebant; quia interiore dolore extincti, exterius non apparebant niſi cujuſdam rotunditatis informis globi. Decurrebat profluus humor, infundens faciem ab oculorum dolore liberam: quem humorem qui videbant, quia intelligebant & approbabant eſſe ſaniem, in oculis ipſam ſaniem diſtillantibus teſtabantur coagulatã eſſe pituitam, nec humana arte medicandam, nec unctione qualibet eluendã.

F

Puella cæca, pro crudeli cruciatu oculorum brevi martyrium.

Digitized by Google

TEXTUS. 38 Post desperatum itaque humanum refugium, quærendum erat auxilium Divinum, quod diffidentibus de se ipsis hominibus est summum & præcellens, ad eliminandum omne incommodum. Et quis tanti duceret puellæ infantulæ personam & ætatem, ut primum ad ejus descenderet compassionem, & denique ascenderet pro ea in preces ad divinam majestatem? Non erat hominum, qui in hoc tam magnum orationis nuntium perferendum (magnum dico quantum ad Deum) posset vel mereretur induci, nisi S. Evermarus: qui jam de homine nihil habens, quia tamen aliquando homo fuit, libenter humanis condescendit; & quia Deus spiritus est, ipse spiritualis factus, pro hominibus se fideliter invocantibus apud ipsum intercedit. Ad ejus ergo ecclesiam puella adducitur: & primum questibus, denique parentum precibus pulsatus, & econtra a puellæ solo dolore invocatus, citius dolenti quam deprecantibus & conquerentibus inclinatur: utrisque tamen ad miserandum non induratur. Est autem aliquid quod in Sanctis non deprehenditur, & tamen in omnibus laudatur. Laudantur homines, quod precibus & lacrymis ad veniam adducuntur: laudantur vero Sancti, quod inspecto dolore cordis, dejectione corporis, non expectatis precibus subveniunt: ad utrumque tamen numquam inplacabiles esse arguuntur, sed quia pio Deo conjuncti sunt, inde trahunt ut omnes preces & satisfactiones pietate præveniant. Aliquando autem, ut Deo & sibi homines timoratos faciant, antequam eos exaudiant, eorum preces & lacrymas expectant.

ad ecclesiam S. Evermari Antis.

39 Portato igitur ad Deum, impositio sibi orationis nuntio (quod nec motu nec accessu corporis fecit, sed voluntarie: voluntati enim Dei voluntas ejus conjuncta, ibi quodcumque faciendum est sibi invenit & videt) puellam salubriter occulata fronte reformavit, cæcitate pulsa illuminavit, omnemque populum ad laudem Dei accendit, a quo accepit omne quod eis impendit & attendit. Sicque puella, dum convaluit, reddita est sibi: perdiderat enim se cæcitate absconsa; nec cuilibet rei accommoda, latebat gurgite infirmitatis absorpta: sed utramque, id est cæcitatem, & infirmitatem propulsante beato Martyre, & cæcitas expositam in lucem remisit, & infirmitatis gurges absorptam evomuit.

quidam de familiaribus sibi ipsum vidit.

40 De hoc Sancto mox quidquid dicendum fuit diximus, non quidquid scribendum fuit scripsimus; sed quantum voluit nos scire, quem omnia quæ fecit constat non ignorare. Decurrentes per illum usque huc venimus, recurrentes vero ad ipsum illuc usque [redeamus, quando] Martyr factus, non dicam occubuit, sed triumphavit. c Præterivimus quo die triumphans transierit: unde nobis valde timendum est, ne ipsa die laude ejus suppressa, perdat hoc quod est ei & ceteris Sanctis in Ecclesia celeberrimum, nominis Natalitium, quod etiam est eis nascentis gloriæ eorum incrementum & monimentum. Etenim Sancti, ex matre nati, & ex hoc Christo assignati, generalem sequuntur conditionem; carne vero soluti, felicius per mortem nascuntur, quia amplius in Christo victuri numquam moriuntur. Mors autem eorum Natalis appellata, magnæ novitatis & admirationis nomine censetur: & cum mors interpretata amaritudinem exprimat morientibus, Sanctis inchoata in cælis nativitate dulcescit. Demonstrandus itaque est a nobis terminus & dies transitus ejus, & deinde nos operis nostri cursum terminabimus: attestantes in calce ipsius operis, non tam nostri quam sui, quod morientem corpore natalitio animæ exordio Dominus illum clarificavit; & cum pro præterita vita, qua ei bene vivens placuit, in cælis beatificavit. Demonstrandum est, inquam, quomodo martyrii ejus dies, a tem-

Dies natalitius quoddam ejus ornamentum, dicitur.

pore passionis incognitus, specialem & singularem non habuit proprietatem, nec in eo ab hominibus conjubilatum est Angelis, quibus quia non comperta sed infusa est omnium notitia, notionem ipsius Deus illis conservavit, quam semper in se videndam illis monstravit, & ideo ipsis solis in laude sancti viri fuit specialis, & nulli hominum, reservante Deo sibi & Angelis hoc secretum, fuit consocialis.

Aurigæ 1 Maji

41 Aliquando quidam in Kalendis Maji cum onusto carro secus locum illum, quem superius Maritimum diximus appellatum, nocturnis horis veniebat; qui villæ Altheræ d incola, hoc spatium breve inter Rutim, & ipsam Altheram nullius terroris occursu ex consueto transitu obtideri comminiscens, constanter ad domum suam festinabat. Quo trasmisso, longius conspicatur multam cervorum frequentiam sibi invicem concurrere, & hoc innoxio concursu plus sibi colludere quam impetere; & plus joculariter se ipsos ad mutuum favorem acuere, quam animose vel ictibus vel morsibus collidere. Præterea, nulla lassitudine interrupto delitioso certaminis affluxu, continuabant quod dilectione prosequebantur; & servata invicem caritate resiliebant in se quasi læsi, & mox concurrebant sibi quasi efferati. In hoc conflictu videres lætam & spectabilem affectualis gratiæ soliditatem: & cum pro eo quod essent natura unius generis animalia, consequenter convenirent eis hæc ludicra, plus in eis poterat animadverti humana unanimitas, quam feralis genituræ propinquitas.

de mille d

vidit cervorum ludicram pugnam,

42 Obstupuit ille plaustralis conductor, & oblitus regimen boum, immemor etiam suorum quæ vehiculo impositа sequebantur victualium; cum stimulo pro defensione sui retento, retrorsum cedit: & non observato quolibet abrupto, per devia quæque nunc ruens nunc subsiliens, sola fortitudine & agilitate corporis ad fugiendum adjutus, sensu & ratione ad consulendum sibi erat omnimodo desertus: umbra quoque noctis supplebat si quid ad terrendum eum minus suppetebat, & tamen obviantibus tenebris committebat se, diffidens & confidens: diffidens quidem, quia cæcitate sua claudebant sibi viam fugiendi; confidens vero, quod a monstruosis, ut putabat, prodigiis tecta se caligine tegerent, & cæco velamine operirent. Quod erat ei solum refugium, stimulo se protegi, sperabat: & non videns quem punctione stimuli a se arceret, aerem undique verberabat; putans, quod licet primum cominus neminem feriret, quandoq; in percussione cujuslibet se insequentis phantasiæ stimulus ejus non erraret. Insequitur fugientem unus de cervis; & celerior illo qui quodammodo alatis vel pennatis pedibus evolavit, versatiles circumrotati stimuli vertigines evitans, ejus faciei pallore exangui & terrore turbatæ se ingessit.

& terribus precul fugit:

ab insequente cervo

43 Ille non jam sola formidine, sed etiam horrore percellitur, nec jam se apud se invenit, nec etiam ab extasi se raptum intelligit: & etiamsi cervi se dentibus corrodi contigisset (quod tamen, scilicet vorare hominem, cervorum non est) ad morsus ejus non ingemuisset. Cervo solummodo astante, & interdum illum capitis contactu compellante; ille paulatim spiritu & vigore resumpto sibi redditur: & necdum exempto pavore, mirabatur se invenisse eumdem, quem meminit, fuisse cum præ timore credidit, quod in tenebras nocturnales evanuerit: qui interim timorem non sensisset, si ad ferinos dentes ut esca mandenda venisset. Subsistit uterque, ad recedendum immotus: homo, quia in præsentia bestiæ nutabat, ut tremulus ad flatum venti calamus: bestia, donec ille respirans & ad audiendum attentus integer redderetur, intellectualis videlicet ad approbandum quod audiret, memorialis ad retinendum quod intelligeret, rationalis ad examinandum quod auditu & intellectu retinuisset.

restitui subsistere.

44 Tunc

A 44 Tunc cervus, divinitus infuso ſibi eloquio, (non enim a natura loquendi ignara habent hæc animalia aliquid in hac parte homini ſimile) expedite & plane locutus eſt ei: Non ſumus portenta, nec prodigialia monſtra, nec proceſſimus ad terrendum te, nec (cum ſimus agreſtes & ſint nobis paſcuales ſalcuum frutices & ſilvarum frondes) hominum carnibus veſcimur; imo, quia nobis ſunt formidini, eorum nos ſubducimus occurſui. Inſuper etiam, cum ſimus bruta, &, ut ita dicam, inofficialia animalia, hanc noctem a Deo nobis impoſitam ſuſcepimus pervigilem, & ſancto viro Evermaro excubialem; & ſicut vidiſti, ſed territus non pervidiſti, ſecundum diſciplinam qua a noſtra natura inſtituti ſumus, ipſi ſancto viro noſtro tali colludio adjocamur; & hoc in nocte, qua licentius & impunius de luſtris noſtris prodimus, ut nocturnis luſibus in ejus obſequiis noſtro modo vacemus, eo quod humanis conventibus per diem ſurmidoloſi non admiſcemur: & hoc, inquit, in hac nocte facimus, quæ in ſuo gallicinio vel antelucano vidit S. Evermarum ante craſtinum martyrii ſui diem, in hoc [loco] accubantem; & infra accubitum, cum ſole jam incaluerat B ſequens dies, ſuperveniente hoſte gladio percuſſum; & in cælis aſſumptam ejus animam exaltavit. Incognitum ergo uſque nunc martyrii ejus diem, craſtinum eſſe cognoſcitote: quod verum eſſe ex præludio noſtro ſignificamus, quem Rutenſis eccleſia deinceps in Kalendis Maji annuatim obſervet memorialem & feſtivum. Hæc locutus naturam ſuam recognovit & obmutuit, & ceteris pacifice colludentibus ſe reddidit: quorum colluſoria concertatio, uſque dum illuxit, lætiſſime deducta, recepta ab eo cui pernoctaverant gratia abſoluta, diſceſſit. Ille vero legationis hujus nuntius, bobus cum carro domum reductis, quod audierat & viderat Rutenſibus innotuit, & res hæc veritate ſubnixa tunc ex multorum credulitate concaluit: ſed paulatim neglecta pendens & vacans, quaſi dubia, ab omni memoria exolevit.

Intelligit ea noſtræ ludum infantiæ aptum adhibiti.

quod ea die S. Evermarus coronam ſit recepturus.

c 45 Qui volunt hæc pro c falſitate contemni, & mutum animal locutum fuiſſe non oportuiſſe confingi, ad fidem veritatis adducantur exemplis: quæ quia conſtat librorum ſanctorum teſtimonio confirmari, & temporis vetuſtate roborari, non poſſunt quaſi falſa reſelli, nec velut ambigua infirmari. Pari modo ea quæ diximus poſſunt illorum ſimilitudine defendi, id eſt & aſinæ Balaam, contra ſedentem ſe ſeſſorem ſuum interrogando & reſpondendo indignantis; & cameli, pro SS. Coſma *f* & Damiano loquentis; & Leonis, S. Mammetem *g* Martyrem plus humana ratione quam fortitudine ſua defendentis; C & multorum aliorum comparatione valent tueri & communiri. Quorum exemplorum patrocinio ſi non poteſt adjuvari hæc noſtra, quæ a nobis conficta dicetur fabula, non nobis imputetur, ſed publico Rutenſis villæ teſtimonio, a quo & materiam hujus rei accepimus; quæ etiam ſi eſſent falſa, pro ampliando nomine patrocinantis ſibi tanti Martyris, ex toto non eſſet condemnanda. Non condemnamus, inquit Hieronymus, errorem qui de nimia pietate deſcendit; ſic nec condemnari, imo bonum eſt amplecti, ſi quid non vere ſed dubie erratur de Sanctis, quod ſervata tamen fidei puritate proximum eſt vero; nec pro periculo rejiciendum, nec pro timore cujuslibet exinde ſubrepentis vitii ab auditu publico removendum. Contradixiſſe *b* igitur & pie ſenſiſſe de hoc ſancto Martyre, pro pietate amantium, ſecundum prædictum teſtem eſt ſufferendum: dum ipſa pietas excuſari poſſit, quod nec in ipſum ſanctum Martyrem inverecunda falſitate peccaverit; nec aſſumptum de ipſo hoc quod eſt ambiguum, dederit infirmis animis ad errandum ſuo exemplo patrocinii præſidium. Nulli igitur violenter ingerimus ad credendum quæ diximus: ſed ſi amat S. Evermarum, quoniam neceſſarium eſt; ſuo natalitio die, quod vulgi teſtimonio D ſumus proſecuti, prædictam diem, id eſt Kalendas Majas, prætitulet nobiſcum celebritate tanti martyrii: ſi vero his quæ dicta ſunt detractat conſentire, petimus ſervata dilectione ſancto Martyri, donec meliori teſtimonio concedat veritati, non detrahendo, ſed interim ſufferendo, patiatur nos inniti noſtræ opinioni.

Inſuper ea addit vetuſtati aptiora.

b

Teſtimoniis confirmati fidem

f g

ANNOTATA.

a Heeren *pagus, leuca unica ſeptemtrionem verſus diſtans.*

b *Videtur hic nobis aliquid excidiſſe, & ex eo quod ſupereſt poſſumus conjicere, in conferenda virium firmitate interveniſſe, præter S. Evermari patrocinium, alterius alicujus Sancti vel Sancti opitulationem.*

c *Expunxi hæc, quorum ſenſum aſſequi non potui*: Unum quod de illis comperimus reſiduum, quia ubi non vacat locus ad inſerendum, hic poſtponimus præpoſterum.

d Althera, *vulgo* Eltheren *trans Jeletam diſtat Rutis circiter ſeſqui leuca.*

e *MS.* ichcitate.

f *Referuntur tria paria* SS. Coſmæ & Damiani; *hic intelliguntur Confeſſores ex Aſia, quorum iſtud primum narratur de Camelo poſt mortem eorum ſancto & locuto miraculum. Coluntur hi a Græcis* 1 *Novembris. Nos de omnibus veroſimiliter agemus* 27 *Septembris, remque ad ejus examinabimus: ſunt enim qui etiam nunc putent, diſtinctionem iſtam mere imaginariam eſſe; ejuſque neceſſitatem apparentem diſcuti poſſe, conciliando Actis Concilii* VII. *cum S. Gregorio Turonenſi.*

g *Eſt hic* S. Mammes, *ſive* Mamans *Martyr Cappadox ſub Aureliano, & colitur* 17 *Auguſti.*

h *MS.* Contraxiſſe.

DE S. EUPHROSINO EPISCOPO

D. P.

PANZANI IN HETRURIA.

Elogium ex Ferrario.

Philippus Ferrarius in Generali Catalogo Sanctorum, qui non ſunt in Romano Martyrologio, ad hunc diem aſſerit Panzani in Hetruria S. Euphroſyni Epiſcopi *feſtum agi. Eſt autem* Panzanum, media inter Senas & Florentiam via, utrimque diſtans XVI m. p. muris vallatum olim oppidum, nunc iis temporum injuria diruti apertum, cujus in medio adhuc eminet turris, & juxta ejuſdem oppidi eccleſia, in regione ſaluberrima, feraciſſima & amœniſſima, ideoque muleis Florentinorum civium palatiis conita ut inde ad nos ſcriptum eſt: *Idem Ferrarius in Catalogo Sanctorum Italiæ, ex ejuſdem eccleſiæ monumentis, hoc proponit elogium.* Euphroſynus Epiſcopus Pamphiliæ (civitas ignoratur) Romam profectus, dum in patriam rediret, venit in Hetruriam: ubi cum inter Senas & Florentiam in Peſam amnem, aquarum exundatione intranſvadabilem, incidiſſet, illum ſigno Crucis munitus una cum ſociis trajeciſſe fertur. Conſiſtere coactus apud Panzanum caſtrum, ibi Chriſti Domini fidem prædicans, multos ægrotos divina virtute ſanavit. Cum vero diem mortis ſuæ præſciſſet, ac locum in quo humari vellet, deſignaſſet, ceſſit e vita: eccleſia ſuo nomine, quæ adhuc extat ibidem, ædificata.

a *Eadem iiſdem verbis, ſed Italice, ſcripſit Franciſcus Diacetus Epiſcopus Feſulanus, in cujus diœceſi Panzanum*

Digitized by Google

AUCT. D. P. *Franc. Dietum ſtrabo.*

eſt, in epiſtola nuncupatoria ad Magnum Hetruria Ducē Franciſcum, ante Vitas Sanctorum Epiſcoporum Feſulanorum editas anno 1578, id eſt, 35 annis citius quam ſuum Catalogum poſteriorem vulgaret Ferrarius, ut illum auctorem potius quam ipſa Panzanenſis eccleſia videatur habuiſſe pre oculis. Itaque ad litteratorum omnium commune in urbe Florentina refugium, virum undequaque litterariſſimum, D. Antonium Magliabechium, tumdemque hujus noſtri operis promovendi ſtudioſiſſimum, confugi, ut alias in ſimilibus ſoleo; rogavique per aliquem Paſſinianenſi monaſteriis, Panzano vicinioris, Religioſum amicum ex ipſo loco habere me faceret documenta de Vitis, miraculis, cultu.

Ignoramus ſcripta in loco edita.

3 *Ab illo demandatam ſibi quæſtionis habenda provinciam libenter ſuſcepit, & gnaviter executus eſt D. Angelicus Bigazzi, in dicto monaſterio Sacræ Theologiæ Lector ex Ordine Vallumbroſano: qui quod attinet ad documenta MSS. reſpondit in hanc ſententiam, poſtquam ipſe adiiſſet Panzanum, & per ſe omnia diligenter inſtraſſet, ac ſeniores inquilinos interrogaſſet.* Nullam potui videre memoriam: nulla enim extat inſcriptio, neque intra ambitum eccleſiæ neque extra, ſed neque apud incolas regionis: aſſerunt tamen quemdam ſupremum cuſtodem Xenodochii S. Mariæ novæ civitatis Florentinæ, Piſis natum, ubi & obiiſſe dicitur, ſubripuiſſe volumen manuſcriptum, in quo notabantur Acta B. Euphroſyni.

ablatus quod olim ibi erat volumen MS. B

4 *Nempe ſub dominio prædicti noſocomii eſt* eccleſia S. Euphroſyni, in qua ejus corpus requieſcere dicitur, in valle Panzanenſi occidentem verſus, in ripa fluminis Peſa, *uti in epiſtola ſua obſervat D. Angelicus. Verum requiſiti cuſtodes ipſius Noſocomii, an deſideratum volumen in ſuo haberent archivo, negarunt in eo reperiri: itaque ſupereſt ſolum ut Piſis ipſum requiratur inter poſteros & heredes raptoris, difficulter inveniendos, quando nec nomen quidem familiæ traditur: adeoque ſolum reſtat, ſperemus fore aliquando, ut, ſicubi adhuc ſervatur liber, poſſeſſor ejus conſcientia ductus deſinat eum occultare, & ecgraphum nobis mittendum curet, ſaltem Supplemento operis inferendum.*

feſtum 5 Domin. Maji & 3 Novembris.

5 *Interim ex prædicta D. Angelici epiſtola habemus, quod* bis per annum celebratur feſtis S. Euphroſyni, cum Miſſa ſolenni ſub ritu duplicis, videlicet 111 Novembris, quo die non eſt magna populi frequentia; & prima Dominica Maji, maximo cum concurſu. *Igitur hoc die potius quam priori (quem tamen utpote fixum, natalem, eſſe credideris) exiſtimo fieri annuam oblationem, in qua, ſicut eadem epiſtola docet,* Confraternitas Paſſianenſis offert cereæ libras 11 Confraternitas Panzanenſis libras IV, Confraternitas Terræ vulgo dictæ Græve libras IV, Populus Montis Radulfi libras IV, Populus eccleſiæ S. Martini libras IV, Populus Petrioli libras IV, Populus Montis Alcari (*is forte qui in tabulis* Monte Luco-Alenchi *ſcribitur*) offert pecuniam pro poſſibilitate, eccleſia vulgo le Stinche offert pariter pecuniam.

cum omnia vicinorum oblatorum.

C

6 Sub ara maxima ejuſdem eccleſiæ collocata viſitur ſtatua lignea pontificalibus induta, S. Euphroſynum repræſentans, juxta quam ſpectantur tres capſulæ, in quibus reconditæ ſunt multæ reliquiæ ejuſdem Sancti (ut creditur) per manus cujuſdam Epiſcopi Feſulani. *Hæſi aperirentur, reperietur in eis veroſimiliter ſcriptura aliqua, per quam alia fortaſſis multa, & tempus elevati aut tranſlati corporis diſceremus; aut ſaltem num revera ipſius Sancti reliquiæ iſtæ ſint, an aliorum. Nam &* aliæ multæ reliquiæ in eadem eccleſia honorifice conſervantur, *ut ſcribit idem qui ſupra, quarum ſpecificationem gaudebimus diſcere*; & ſenior quidam, qui habitat prope eccleſiam S. Euphroſyni, teſtatus eſt ſe vidiſſe excavari pavimentum unius ſacelli eccleſiæ ejuſdem Sancti juſſu cujuſdam Epiſcopi Feſulani, in quo credebatur requieſcere corpus S. Euphroſyni: at nihil inventum eſſe præter quædam fragmenta columnarum & capitella, quæ adhuc conſervantur: *adeo ut incertum, imo prorſus ignotum videatur, in qua parte eccleſiæ ipſum ſanctum corpus reconditum ſit, ſi non eſt in prædictis capſulis ſub altari:* circa quod multa & diverſa pendent anathemata partim in quibuſdam tabellis coloribus expreſſa, quibus indicantur variæ gratiæ receptæ a Deo meritis S. Euphroſyni, partim quibuſdam minuſculis ſimulacris ſigillariis: inſuper faſciculi plures candelarum, oblati a Chriſti fidelibus, in obſequium ipſius Sancti. D

tibia hæc aliæ humanæ ſe multæ.

7 Non multum ab Eccleſia diſtat ſilva, in qua ſcaturit fons perennis, quatuor columnis ornatus, ſuſtinentibus eudem fornicem: qui fons ſanctificatus creditur ab eodem Sancto, qui ad ipſum requievit ex eoque bibit: ideoque illuc concurritur a fidelibus etiam ad triginta millia paſſuum, ut aquam hauriant curandis febribus aliiſque morbis ſalutarem. Poſt dimidium milliare ab iſto fonte, in publica ſemita videntur duo lapides, quorum unus recepit imaginem ſeu formam pedis B. Euphroſyni, dum rediret a peregrinatione Romana: alius, poſitus contra primum, adhuc conſervat formam renum ejuſdem Beati, qui ex itinere fatigatus ſuper eum recubuit. In eccleſia S. Leolini viciniori *eccleſiæ S. Euphroſyni* reperitur & honoratur ejuſdem ſtola violacei coloris, in fundo auro variiſque coloribus contexta, quam propriis oculis vidi & manibus tetigi. De omnibus autem præmiſſis reddiderunt me certiorem quatuor teſtes illius regionis & Plebanus S. Leolini, quando ad illos perſonaliter acceſſi, & ad eccleſiam S. Euphroſyni, ut omni majori diligentia ſatisfacerem piiſſimæ voluntati tuæ ad gloriam Dei & S. Euphroſyni; etiam atque etiam rogans D. N. Jeſum Chriſtum, ut teipſum inter Divos adſcribat in cælis, pro quibus ſtrenuiſſime laboras in terris. Ex Monaſterio Paſſinianenſi, Kalendis Auguſti MDCLXXVI.

cum oſſiculo pedis ac renum in lapidibus.

E

ſtola ejus in eccleſia S. Leolini.

& haud procul fons.

8 *Hactenus D. Angelicus, a cujus religioſa ſedulitate etiam didici* S. Leolinum, *cujus prope Panzanum habetur eccleſia parochialis, coli ſolenniter* XXIV *Novembris, non tantum ibi, ſed etiam in altera ſuper publicam viam Romanam ſita juxta oppidum dictum la Caſtellina del Chianti, ibique in ara maxima decenter ſpectari depictam effigiem appenſis circum plurimis anathematis ob frequentiam miraculorum, præſertim circa energumenos & pueros ægros. Plura ſi quis de eo ſuggerat, referemus gratiam: nullum enim hujus nominis Sanctum, aut in Catalogo Sanctorum Italiæ, aut aliis infaſtis reperimus: ſolum indices topographicus atque alphabeticus, Catalogo per auctorem præfixi, nominant* S. Leolinum, Epiſcopum Patavinum, cujus corpus in ſacello proprio, dies ignoratur. *Ughellus in Epiſcopis Patavinis annis* XII *præfuiſſe poſt Suaderum, & anno* CCXL *obiiſſe ſcribit. Scardeonus omiſſo Suadero, ſubſtitutis eumdem S. Syro uſq; ad annum* CCXXXII; *neuter diem notat; ſolum indicat extare ei ſacellum ſacrum extra Pratum-vallis, ubi ſepultus eſt in area lapidea, & nunc vulgo Violinus appellatur: quin & S. Leolini ad Pratum vallis, inter quatuor ex multis reſidua Xenodochia, unum nominatur ab eodem Scardeone, lib. 2 antiquit. Patav. claſſe 5 circa finem, mox claſſe 6 in ordine Epiſcoporum ipſum duodecimum referente.* F

quis hic?

D E

Digitized by Google

DE S. THEODARDO SIVE AUDARDO,

ARCHIEPISCOPO NARBONENSI IN GALLIA.

G. H.

CIRCA A. CCCXCIII

Culrus ſeri.

DUa Galliarum Urbes celebri cultu venerantur S. Theodardum, *ſive* Autardum: Narbona, *quæ eum habuit Archiepiſcopum*; & Montalbanum, *qui locus antiquitus* Mons Aurcolus *nuncupabatur, ubi vetuſtiſſima Abbatia fuit ſub S. Martini nomine, a* S. Theodardi *partibus ut fertur conſtructa, uti infra in Vita nu.* 24 *ſcribitur. Hinc ager ſeceſſit, & a morte eſt ſepultus: unde & nomine mutato* Abbatia S. Theodardi *fuit appellata: ac dein in Epiſcopalem Sedem erecta a Joanne* XXII *Papa anno* MCCCXVII, *uti notum eſt ex Extravaganti Salvator, ubi emendatione egere lectionem vulgatam, & pro* Theodori *reſtituendum* Theodardi, *poſt Catellum nos nominandum norat Antonius Dadinus Altaſerra, verum Aquitanicarum lib.* 1 *cap.* 8. *Jacet vero hodie ſacrum* S. Theodardi *corpus in vico de* Ville-Brumie, *dioceſis Montalbanenſis; quo fuiſſe e civitate Montalbanenſi propter hæreticos deportatum, docuit nos Simon de Peyronet in notis ad Onomaſticum ſuum Sanctum Gallico-Latinum, Toloſæ excuſum, ubi etiâ teſtatur nomen ejus vulgo Saint Audard efferri. Ejus memoria eſt ad has Kalendas Maji inſcripta Martyrologio Gallicano Sanſſaji his verbis:* Apud Montem-Albanum S. Theodardi Epiſcopi Narbonenſis, cujus Vita fuit ſanctitatis exemplum, eloquentiæ ſtupor, & doctrinæ miraculum. *Ejuſdem meminit Ferrarius in Catalogo generali, citato Eccleſiæ Montiſalbanæ Breviario. Ordini Benedictino adſcribitur a Menardo & Bucelino, dicunturque in ſupra indicato cœnobio S. Martini Deo juvenis militaſſe, quod alibi non legimus. Eumdem ut Sanctum venerantur Joannes Chenu, Claudius Robertus & Sammarthani in Catalogo Archiepiſcoporum Narbonenſium. Guilielmus Crucius in Epiſcopis Cadurcenſibus pag.* 49 *& paſſim alii.*

2 *Vita aliqua, eaque ſatis longa S. Theodardi, edita eſt anno* MDCXXXIII *a Guilielmo Catello libro* V *Hiſtoriæ Languedociæ ſive Occitaniæ a pagina* 750, *quam aſſerit in antiquo chartulario Toloſano Eccleſiæ S. Stephani repertam: ſed ſubſinem imperfectam. At Petrus Poſſinus Societatis noſtræ vir eruditione & humanitate eminens, variiſque libris editis clarus, cum adhuc Toloſæ degeret, indicavit nobis anno* MDCXLIII *ſe reperiſſe* Vitam S. Theodardi Narbonenſis, illa quam Catellus edidit haud paulo auctiorem, *quam nobis petentibus curavit deſcribi, & anno ſequente tranſmiſit; veriſimiliter ex bibliotheca Patrum Prædicatorum, eoque tomo quem de Vitis Sanctorum, ceſte eodem Catello, olim, collegit Bernardus Guido, poſt modum Epiſcopus Lodonenſis, mortuus anno* MCCCXXXI: *nam ex eo ſumptam aſſerit Altaſerra ſupracitatus. Damus hanc Vitam, ſed noſtris animadverſionibus notatam, ex quibus lector addiſcet multa, ut præfatur auctor,* partim lectione, partim relatione fidelium *accepta, nec ſatis ſolido judicio fuiſſe diſcuſſa: qua interim nolumus prætermittere & contextum truncare, eo quod ex hac Vita a variis ſint varia excerpta editaque velut ſatis probata.*

3 *Quæ potiſſimum diſplicent, ideoque nonniſi ſub titulo ſuſpectæ fidei aut apocryphæ fictionis a nobis proponuntur, duo ſunt; non tam ex relatione piorum fidelium, quam ex lectione ſuppoſitiorum quorumdam ſcriptorum (uti opinor) hauſta. Prima eſt Judæorum cauſa, Toloſæ expoſita a S. Theodardo, ab eodemque in judicio ventilata, & in favorem Narbonenſis Archiepiſcopi deciſa; ad quam inſtruendam produxerit Sanctus num* 5 *duo regalia præcepta, Caroli, Magni videlicet ejuſque glorioſiſſimi filii Ludovici, qua non potuerunt non fuiſſe fictitia, ſi ex iis ſumpta eſt hiſtorica relatio de victo occiſoque per Abderamum Saracenum Waifario, & hoc per Carolum Magnum e Galliis pulſo. Suſpectus etiam eſt Comes* Richardus, *ad quem cauſam detulerit* Carlomannus, *perperam appellatus* Imperator, *quia nulla ejus inter Comites Toloſanos mentio. Contentio autem cum Judæis eo procedit modo iiſque argumentis, ut cavillatorem potius decere videantur, quam Chriſtianum diſputatorem. Veremur itaque ne tota de ſcelere & pœna Judæorum Toloſatium narratio, parum parum ſegmentum eſſe judicet lector, cujus judicio id totum committimus.*

4 *Altera, cenſuris gravioribus digna, pars continetur toto capite* 5, *referente Acta Synodi Nemauſenſis in villa Portu dicta, habita, (ut Sirmondus cenſet) an.* DCCCLXXXVI, *in cauſa Selvæ, Clerici Hiſpani qui Urgellitanam ſedem expulſo Ingoberto Epiſcopo invaſiſſe, Archiepiſcopi Tarraconenſis titulum uſurpaſſe, Gerundenſi Sedi contra ſervum Dei Epiſcopum induxiſſe Ermeninum culpatur, nixus potentia Sinnarii Comitis, & aſſenſu Fredoini Epiſcopi Barcinonenſis: contra quos S. Theodardus produxerit ſententiam Stephani Papa, velut latam in Concilio Trecenſi, celebrato ſeptem annis prius, quam Stephanus iniret Pontificatum. Interim ibi fingitur fuſe exponere Pontifex, quomodo a Narbonenſi eccleſia Tarraconenſis dependeat, uti & reliqua Hiſpanicæ, eidem ab Apoſtolo Paulo commendatæ, quando Sergium Paulum Narbonæ Epiſcopum primum conſtituit: quam Tarraconenſem eccleſiam, ſi aliquando a jugo Saracenico liberata reſtitueretur, Romani Pontifices ob dictam cauſam præceperint redire ad Narbonenſis ſubjectionem, nec niſi de Narbonenſis Archiepiſcopi, aut ejus quem hic ſibi ſubſtitueret, manibus Archiepiſcopum conſecratum habere,*

5 *Franciſcus Diagus in Hiſtoria Comitum Barcinonenſium lib.* 2 *cap.* 19 *exhibet Privilegium Joannis Papa, ad Borelli Comitis preces unientis titulum Archiepiſcopalem Eccleſiæ Tarraconenſis & jus in omnes Epiſcopos ſuffraganeos, Eccleſiæ Anſonenſi, in perſona ſui tunc Epiſcopi Othonis. Ea conſtitutio, nullius fraudis ſuſpicioni obnoxia, uti ex ſtylo & ceteris adjunctis apparet, quia ea mente tunc uſitato ſolo Indictionis charactere, notatur, qua tunc erat* XIV, *dubium quidem nobis relinquit, ſpectetne ipſa ad annum* DCCCLXXI *& Joannem* XIII *iſtius nominis; an vero ad Joannem* XV *& annum* LXXXVI *ſeculi* X; *nullam tamen faciens mentionem ſubjectionis erga Eccleſiam Narbonenſem, videtur præſenſum illius jus ſatis elidere, nec agnoſcere Privilegia Pontificia, ex quibus illud probaſſe Stephanus fingitur. Nihilo plus iſtius juris meminit Gelaſius* II, *a. Pontificatus ſui* 1, *qui fuit Chriſti* MCXVIII, *Tarraconenſi civitati jam recuperatæ conſtitutum Archiepiſcopum S. Oldegarium, ſua auctoritate confirmans & Pallio donans, uti videre licet in ejus Vita die* VI *Martii num.* 23, *ubi etiâ num.* 19 *dedimus Privilegium Raymundi Barchinonenſis & Hiſpaniarum Marchionis, ipſius civitatis Tarraconenſis dominium tradentis Eccleſiæ Tarraconenſi ejuſque Præſulibus, qui eamdem Eccleſiam ſub obedientia Sedis Apoſtolicæ rexerint, nulla habita ratione Narbonenſis, qui nec in tota hac Archiepiſcopatus reſtitutione auditus conſultuſve fuit.*

6 *Tamayus Salazar ad* III *Octobris, in Catalogo Epiſcoporum Urgellenſium, de Selva ſic loquitur, quaſi non Tarraconenſis, ſed Narbonenſis ipſius Archiepiſcopatus titulum ſibi irrogarit, expulſo S. Theodardo: quod potuit ex hac vita, levi nimis oculo lecta, accepiſſe: ait autem ejus memoriam uſque ad annum* DCCCC *& amplius extare, ſcilicet in Epiſcopio Urgellenſi. Certe vix citius Urgellenſem Epiſcopatum adiiſſe potuit proximus ejus ſucceſſor Radulphus. Hinc datur occaſio ſuſpicandi, quod cum anno* DCCCLXXIX *obiiſſet Biſſagus Urgellenſis Epiſcopus, ſciſſis Cleri ſtudiis, hinc Ingobertus electus fuerit, & inſtitutus a Sigebodo Archiepiſcopo Narbonenſi in defectu Tarraconenſis, qui nullus erat, tamquam a Primate provinciæ, ipſam Tarraconenſem Hiſpaniam complectentis: inde Hiſpanus*

Selva,

Toloſæ expoſita.

edita hic ex Catello & Pet. Toloſano.

Invenit diſplicentia relata ex fabulis.

Propter Stephani Papæ ſententiam fictitiam de eccleſia Tarraconenſi.

E

nec Joannis Papæ.

nec Gelaſius a dimovet.

F

Fictioni cauſam dediſſe videtur Urgellitanum ſchiſma.

in favorem Narbonenſis forte derivaſſem.

EX MS. ET CATELLO.

A *Selva, in poſſeſſionem inductus non a Comite Urgellenſi Sinuario (hic enim tunc forte necdum natus erat) ſed ab ejus patre Guifredo, hujus nominis primo, Comite Barcinonenſi: qui idem poteſtatis ſuæ excedens limites, abſque Apoſtolica Sedis conſenſu tranſtulerit in Selvam jus ac titulum Patriarchalem: unde is præſumpſerit ſe opponere ordinationi Servi Dei, per S. Theodardum factæ, & pro eo Gerundenſem Epiſcopum ordinare Armentarium. Hæc autem cauſa fuerit tandem in Provinciali Synodo agitata, atque in favorem Narbonenſis deciſa; atque hinc a fabulatore quodam arreptæ occaſio, extollendi jura Narbonenſis Eccleſiæ, per fictionem vetuſtioris ſententiæ, in hoc infelicem, quod tempus Concilii Trecenſis confuderit cum Pontificatu Stephani: cui fictioni ſuperaddiderit alius degradationem Selvæ, & reconciliationem Sinnarii Comitis: qua quam male cohæreant omnia in Annotatis ad Caput 5 licebit legere.*

Auctor ejus ætatis ſuſpectus.

Scripta falſitatis ſuſpecta.

7 *Compilationis hujus, adeo incongrue conſutæ auctor, Narbonenſis fuiſſe videtur, nec uſque ad* XIV *ſæculum differi poteſt. Etenim num.* 35 *narrans quomodo S. Theodardus, ad captivorum redemptionem & famis publicæ levamentum, etiam vaſa ſacra diſtraxerit; excipit* duas capſas reliquiis Sanctorum interius plenas, quas, *inquit*, noſtra ætas ſub pueritiæ ſuæ annis poſita vidit: *& num.* 54 *late deſcribit* monaſterium in Monte qui Aureolus nuncupatur, *nulla facta mentione nominis Montis-Albani & erecti anno* DCCCXVII *Epiſcopatus. Aliquod Allorum S. Theodardi compendium ex veteri MS. Jacobi Sirmundi tranſmiſit nobis Pariſiis Gabriel Coſſartius, ſed quod ex majoribus Actis excerptum eſt, nec ſatis dignum ut vel ſeorſim, aliis emiſſis, edatur; vel iisdem adjungatur.*

MS. Compendium poſſum.

8 *In dictis Actis* Theodardus *ſub initium appellatur, poſtea ſæpius* Audardus *ſcribitur. Conſecratus Archiepiſcopus anno* DCCCLXXXV *dicitur num.* 25, *& altare marmoreum a ſe erectum expleviſſe anno* DCCCXC, *Indictione* VIII, *ut num.* 30 *& 31 explicatur. Interim anno* DCCCLXXXVII *interfuit in eccleſia S. Mariæ, tranſlationi reliquiarum S. Antonini Martyris* XIII *Kalendas Julii. Uti latius indicant Sanmarthani in Archiepiſcopis Narbonenſibus. Ultimis tribus vitæ annis febri laboravit, quos numeramus ab anno* DCCCXC *uſque ad annum* DCCCXCIII, *quo arbitramur eum hiſce Kalendis Maji ex hac Vita deceſſiſſe. Nam ejus ſucceſſor* Arnuſtus *Concilio Magalonenſi præfuit Nonis Maji, anni ſequentis* DCCCXCIV. *Qui vero apud Catellum & Sanmarthanos interponitur* Aribertus, *cui Stephanus Papa miſit Bullam a Catello relatam, alius non eſt ab Arnuſto, nomine per amanuenſes corrupto; Stephanus autem hic, diverſus a ſupra nominato, qui ſedit ab anno* DCCCLXXXV *uſque ad* DCCCXC; *videlicet hujus nominis* VII, *ab aliis* VI *habitus; & ſedit ab anno* DCCCXCVI *uſque ad annum* DCCCC.

Tempus Sedis & mortis.

C

V I T A

Ex MS. Toloſano & Catello.

C A P U T I.

Ortus, ſtudia: cauſa Judæorum expoſita.

1 CUm igitur divina, ut credo, diſpoſitione agatur, ut beatiſſimi atque doctiſſimi, & plus quam dici queat ſanctiſſimi viri Theodardi, Confeſſoris Chriſti, & Eccleſiæ quondam Narbonenſis Archiepiſcopi, publico ſed fideli ſermone, & qui facile poſſit intelligi, fideliter referamus hiſtoriam; ſicut partim lectione, partim vero relatione fidelium didicimus; Nobiliſſimis, & inſigni generoſitate præclaris parentibus olim Deo largiente progenitus, Aquitaniæ Provinciæ, territorio quoque Toloſano extitit *a* oriundus. Hic namque poſt infantiæ tenellam & valde puerilem ætatem, literalis diſciplinæ ſtudiis ab utroque genitore quantocius traditur: quatenus Deo ac Domino impartiente, ipſo eodemque diſciplinatu ad omnipotentis Dei timorem pariter & amorem pleniter animari illum contingeret, atque in divina lege ſemper, ſicut ſcriptum eſt, meditari. Qui tranſactis pueritiæ, nec non adoleſcentiæ ſuæ annis, cum jam in virile robur naturali lege tranſiſſet, nihil, ut fertur, infame vel ſanctitati contrarium egit, aut unde ab aliis hominibus juſte redargui, vel in aliquo reprehendi deberet. Erat enim bonitate ac benignitate eleemoſynarumque largitate, continuis quoque jejuniis & obſecrationibus frequenter intentus; ingenio prudentiſſimus, eloquio nitido & omni ruſticitate purgato facundus, aſpectu *b* ſerenus, & totius corporis habitudine in tantum decorus ut ex ipſa congrua membrorum compoſitione, vultuſque alacritate, mentis illius benignitas ſatis poſſet agnoſci; quamvis iniquis ac penitus indiſciplinatis ſeverum ſe plerumque oſtenderet, & dignæ correctionis ſtimulo eos argueret. Cum ergo his hujuſmodi operibus adeo eſſet intentus, ut evidenter cunctis daretur intelligi, ipſum verum Dei eſſe famulum; & ea quæ agebat non humano favore aut gratia, ſed propter divini amoris ſtudium & ſanctæ religionis augmentum exercere curaret; tanto eſt in amore & veneratione fidelium, tam laicorum quam etiam Clericorum, habitus, ut omnes illum miro caritatis affectu diligerent, & obſequium veri cultus, & reverentiæ illi quotidie exhiberent.

Nobili proſapia ortus.

a

Studiis imbutus.

Pſal. 1, 2.

omni humanitate & virtute decoratus.

b

omnibus carus.

E

2 Interea cum hæc agerentur; neque enim erat qui de illo loqueretur verbum malignum; contigit (prout quorumdam teſtimonio actum fuiſſe perhibetur, & ejuſdem rei effectus hactenus manifeſte probat) magnum adhiberi Eccleſiæ Toloſanæ, & tam Epiſcopo ejuſdem civitatis, quam etiam omni Clero & populo ejus, atque exagitari violenter diſpendium. Denique eo tempore Judæi prædictæ civitatis adierunt *c* Karlomannum, Francorum Regem, filium Ludovici Imperatoris; & queſti ſunt injuriam ſibi fieri ab Epiſcopo jam dictæ civitatis, & ab omni Clero illius & populo, in colaphizando pariter & cædendo tet in anno unum ex Advocatis eorum, nec ferre poſſe eos diutius tam grave jugum impoſitum ſuæ cervici. Poſt hæc vero genu flexo & lacrymabili voce petierunt ab eo, ut ſua auctoritate illud fieri prohiberet, & a tam gravi pondere injuſtoque ſupplicio eos regali inſtitutione ſublevaret, ibidemque ſuccedentem per ſingulas generationes filiorum progeniem, qui in jam dicta urbe perpetua F inhabitatione manſuri erant: Quod ſi faceret, infinita illi & valde numeroſa auri & argenti pondera traderent.

c Judæi injuriam illatam conquerentes apud Carolumannum Regem.

3 Ad hæc vero venerabilis Rex, & Chriſtianæ fidei plenus, reſpondiſſe fertur. Juſtæ deliberationis propoſito & Imperialis auctoritatis præcepto, tali tamque gravi & penitus importabili onere ſemper eſtis repreſſi, ac judicio divino condemnati. Et in quantum ad præſens pertinet negotium, prædeceſſorum meorum decreta quomodo funditus eruam atque convellam, quæ ab ipſis ſtatuta ſunt; & impreſſionis eorum ſignaculo roborata? Abſit hoc, & numquam ulla ſtabilitate firmetur. Sed ne videar clementiam miſerationemque poſtponere, & a juſto aliquatenus declinare judicio, per quod ſedes Regum ac Principum jura ſtabiliuntur, & longa per tempora eorum tradita filiis ac nepotibus conſervantur, mittam hujus veſtræ querimoniæ cauſa legationem, ad noſtræ majeſtatis ac perpetuæ gloriæ fideliſſimum, atque induſtrium cultorem Aquitaniæque provinciæ *d* Ducem Ricardum, qui ſuo vos patrocinio contra veſtræ urbis Epiſcopum, contraque omnes adverſarios veſtros tandiu muniat, & ab illorum violentia ac depreſſione tueatur, donec certa exami-

Cur ab hac cauſa querela delata ad Concilium.

d

Digitized by Google

A examinatione approbet, utrum regali edicto ſtatutum ſit hoc & firmatum, unde magnopere meum expoſcitis lacrymabili petitione auxilium; an improbo auſu Epiſcoporum Clericorumque, ſive prædictæ urbis civium actum ſit, ut veſtræ cervici nam grave tamque importabile jugum inconſulto Rege imponeretur. At vero ne ſuper hoc veſtræ gravis querelæ clamore aliquid injuſte agatur,
e præcipiam memorato Ricardo Duci, ut coadunato Epiſcoporum e Septimaniæ Aquitaniæque Conventu in prædicta civitate Toloſa, præſidente eidem venerabili Concilio reverendiſſimo Archiepiſcopo Narf bonenſis Eccleſiæ f Sigebodo, in cujus diœceſi ſapedicta Toloſa ſita eſſe dignoſcitur, eorum juſto terminetur judicio, quid ſuper Judæorum querelis agendum ſit. Nolo enim quidquam temere judicare vel diffinire de Eccleſiaſticis cauſis. Vos autem abite quantocius, & veſtram repedate in urbem: ego enim mittam meum legatum præfato duci, ut dicta implere ſtudeat, & nihil ex his agere prætermittat. Quod factum eſt, & diligenter prout Rex mandaverat atque opportuno tempore adimpletum.

B 4 Cumque Concilium illud ſtrenue ageretur Toloſæ in atrio Pontificalis Eccleſiæ, eſſetque inibi grandis frequentia fidelium & Judæorum, & ex utraque parte, ipſa, propter quam illuc convenerant cauſa, ſagaci diſcuſſione, ventilaretur; dicentibus Judæis, injuſte ſibi fuiſſe olim ab Epiſcopis ejuſdem civitatis cædendi eos ac colaphizandi impoſitam ſarcinam; & e diverſo contradicentibus Chriſtianis non, ſed juſto eos judicio tali pœna eſſe damnatos. Cum neutra pars eorum adverſariis cederet, ſurrexit annuente præfatæ urbis Epiſcopo
g g Bernardo, jam dictus egregiæ indolis Theodardus, & manu ſilentium indicens ait: Si jubeat celſitudo Pontificalis gloriæ, & maxime Domini Sigebodi Archipræſulis, magnique præterea hujus patriæ ac provinciæ Ducis Ricardi, qui vicibus fungens Regalibus huic magno præeſt concilio, auctor pariter & diſpoſitor eorum, quæ a Rege fieri juſſa ſunt, & ab Epiſcopis diligenti curioſitate inveſtiganda ſuper Judæorum querelis, ſuperque civitatis hujus Epiſcopi illato intolerabili damno, veridica & omnis ambiguitatis vinculo reſoluta ſermocinatione eos injuſte cauſari, atque ſatis indebite injuriam contra Epiſcopum commoveri, in conſpectu veſtro convincam, & querimoniæ pertinaciam rationabili allegatione Deo auxiliante deſiſtere penitusque ceſſare jam faciam.

S. Theodardus petita facultate loquendi.

C 5 Quod cum omnibus qui aderant valde placuiſſet fidelibus, & dicerent ſinguli; Ita fiat, jubente Archiepiſcopo ac Duce, protulit coram univerſis idem beatus juvenis Theodardus duo regalia, ut fertur, præcepta, Caroli Magni videlicet, ejuſque glorioſiſſimi filii Ludovici, & certa ſignaculorum eorum impreſſione diligenter notata, in quibus ſcriptum erat: quod propterea ab eiſdem Imperatoribus tali pœna, talique ultione damnati fuerint, quod præ ceteris qui in toto orbe erant ii, qui eo tempore Toloſæ degebant Judæi, h Abderamam Saracenorum Regem non coacti, ſed ſponte adierint, & multis ſuaſionibus ad hoc illum animaverint, ut hoſtiliter cum univerſo ſuo exercitu veniens omnem Chriſtianorum multitudinem uſque ad internecionem deleret, eorumque regna ac regiones ita ſuo in perpetuum ſubjugaret dominio, ſicut jam ſubjugaverat omnem Hiſpaniam, Iberiamque, atque Heſperiam, & omnes confines earumdem regionum. Continebatur autem in eiſdem regalibus dictis, quod hujus rei cauſa venerit prædictus Saracenorum k Rex, & ceperit omnem terram, omneſque regiones a Pyrenæis montibus uſque Lugdunum, omnemque Chriſtianorum populum gladio trucidaverit, præter paucos qui vix potuerunt gladium ejus perſecutionemque evadere, fugiendo in exteras nationes. Principes autem & nobiles natu, omneſque bellatores qui contra illum arma tulerunt, atroci & penitus inhoneſta morte damnavit, quoſcumque eorum vivos capere potuit. Ea quippe tempeſtate Vaſconiæ Aquitaniæque Dux, & ſpecialiter Toloſanæ Urbis Præſes & Dominus / Waiferius jure prælii victus eſt ab eo, & occiſus cum omni exercitu ſuo, & non multo poſt jam dicta Civitas Toloſa obſeſſa eſt & capta, filii prædicti Principis interfecti ſunt cum ceteris qui in eadem urbe reperti ſunt, præter tantummodo Judæos, qui pactum pridem fecerant cum præfato Saracenorum Rege vivendi cauſa, ac libere commanendi una in jam ſæpedicta civitate Toloſa. Quod quoque fecerunt uſque ad regnum magni Regis Francorum Caroli, qui prædictum Abderamam tribus magnis prælis victum fugere compulit, cum paucis qui e prælio ſaucii remanſerint atque redire m in Hiſpaniam, unde ſuperbe egreſſus fuerat, fecit.

b alludit Abderamum Saracenorum Regem perſuaſiſſe Judæorum irruptiones in Gallias.

k Vita MS. Saxenus.

6 Poſt hæc igitur cum civitates, oppida, Caſtella præfatus Carolus cepiſſet, quæ prius a Saracenis invaſa fuerant; capta & in jus proprium retenta, interfectis habitatoribus eorum Saracenis, tradidit Chriſtianæ aut Catholicæ fidei cultoribus: qui dein de Toloſam adiens, comperto quod habitatores ejus Judæi fecerant in pepigendo fœdus cum Saracenis, & eamdem civitatem dum obſideretur tradendo; univerſos eos morte dignos eſſe adjudicavit. Sed cum omnes ipſi cum filiis ſuis & uxoribus, ſciſſis tunicis, & cinere capitibus aſperſis, obviam ei proceſſiſſent, miſerationem ac vitam ab eo poſtulantes, & clamoſis vocibus dicentes: Non nobis reddas ſecundum malitiam noſtram qua morte digni ſumus, ſed ſecundum benignitatem & miſericordiam tuam, quibus vivere adhuc credimus; Flexus ad miſericordiam Rex, ſolummodo eos qui auctores memoratæ pactionis exiterant morte damnavit, eos autem qui aſſenſum præbuerant, ſed non interfuerant prædictæ pactioni, ſub tali conditione ſupplicii vivere, atque in eadem civitate habitare permiſit, quatenus per unumquemque annum unus quilibet, tam ex ipſis quam ex ſucceſſoribus eorum, Judæus, in die Natalis Domini & paſſionis ejus & in die Aſſumptionis S. Mariæ, colaphizaretur ante fores illius eccleſiæ, ubi ejuſdem Epiſcopus civitatis juberet, uno, dumtaxat ictu virtuoſi hominis, oblato prius pro cenſu pondere trium librarum ceræ. Erat autem & hoc in eodem tomo ſubſcriptum: Ut hæc tam ſancta tamque juſta ſemperque memorialis conditio, imo regalis n conſtitutio, ſignata impreſſione regii ſigilli, & multorum præterea Epiſcoporum ſubſcriptione ſub anathematis vinculo tali inſtitutione firmata, ut nemo Regum vel Principum, aut cujuſcumque conditionis, ſexus, vel ætatis illud audeat vel præſumat diſſolvere, aut in aliquo quovis violare, quod quicumque ageret, noverit ſe æterna ultione damnandum & nullam habere partem in regno Chriſti & Dei.

Eo tempore hæc paſſus a Carolo Ni. filius ignominiæ & pœnæ notatus.

EX MS. ET CATELLO.

E

F

m

n

ANNOTATA.

a *Guilielmus Catel lib. 5. Hiſtoria Langedociæ, ſive Occitaniæ, natum arbitratur S. Theodardum in oppido olim* Monte Aureolo, *nunc* Montalbano *dicto, in confinio Caduræenſis & Toloſana diœceſis.*

Digitized by Google

n *Hic*

EX MS ET CATELLO.

c *Hic eſt* Carolomannus, filius Ludovici Balbi, non Imperatoris ſed Regis Francorum, *mortuus anno* 879. 10 *Aprilis, die Veneris Sancto: cui tunc ſucceſſit Carolomannus cum fratre Ludovico, quo anno* 882, *die* 4 *Auguſti mortuo regnavit ſolus, mortuus anno* 884 *die* 6 *Decembris: & hæc ſunt tempora, circa quæ hæc Judæorum, hiſtoria, ſi tamen ſatis authentica, contigiſſet.*

d *Fuerunt horum temporum Duces Aquitaniæ,* Gerardus, Baſo, Eudo *ſive* Odo, *poſtea Rex. Conſuli poteſt Hiſtoria Ducum Aquitaniæ Joannis Beſſin. Interim, quæri poteſt, an* Ricardus *loco* Girardi *hic ſubſtitutus ſit. Sed cum hic fuerit tempore Caroli Calvi, videtur potius alius eſſe, qui aut Aquitaniæ toti, aliquamdiu præfuit, aut ejus parti, ſi hanc hiſtoriam ſit fides adhibenda.*

e Septimania *dicitur Gregorio Turonenſi lib.* 8. *Hiſt. Franc. cap.* 28 *&* 30, *Provincia Galliarum, Hiſpaniæ proxima, ſcilicet Narbonenſis dicto.*

f Sigebodo *falſa donatio extat pridie Nonas Junii anno* 3 *Carolomanni, ergo anno* 881, *cui ſubſcripſit S. Theodardus anno* 885. *Conſule Sammarthanos.*

g Bernardi decretor Heliſagar *memoratur libro* 2 *tranſlationis S. Vincentii Martyris auctore Aimonio, num.* 9 *ad diem* 22 *Januarii, & dicitur vixiſſe circa annum* 863 *cui* Bernardus *ſucceſſit & habuit ſucceſſorem* Armaium, *qui floruit adhuc anno* 920, *memoratus in epiſtola Decretali Joannis Papæ* X.

h Abderam *ſive* Abderamam *aut* Abderrahamim *in Hiſpania regnaſſe ab anno* 718 *ad annum* 787, *probat Stephanus Garibajus lib.* 37. *Hiſtoriæ Hiſpaniarum cap.* 1.

B i *Tam* Iberia *quam* Heſperia *pro Hiſpania paſſim ſumitur. Horatius* Heſperiam ultimam Hiſpaniam *dixit etiam* Iberia *ab Ibero fluvio poteſt* Hiſpania Tarraconenſis *dici.*

k *Videtur auctor attribuere Carolo Magno, quæ ab avo ejus Carolo Martello fuerunt peracta. Nam teſte Eginhardo in Vita Caroli Magni ad diem* 28 *Januarii a nobis edita num.* 4. Carolus Martellus Saracenos, Galliam occupare tentantes, duobus magnis prælius, uno in Aquitania apud Pictavium civitatem, altero juxta Narbonam apud Pyrram fluvium ita devicit, ut in Hiſpaniam eos redire compelleret. *Contigere hæc prælia anno* 732 *&* 737. *cum Hiſcam Rex Saracenis præeſſet.*

l *Imo teſte eodem Eginhardo num.* 6. Pipinus, *pater Caroli Magni*, Rex conſtitutus contra Waifarium Ducem Aquitaniæ bellum a ſe conceptum per continuos IX annos geſſit, *ab anno* 760 *uſque ad ann.* 768: *quo Waifarius eſt occiſus a Pippino, non a Saracenis. Quo etiam anno mortuus eſt Pippinus.*

m *Non in Gallia ſed in Hiſpania aggreſſus eſt Saracenos Carolus Magnus; & eripuit illis Pampelonam, Oſcam, Cæſarauguſtam, Barcinonem, Gerundam.*

n *Utinam hujus conſtitutionis alii auctores meminiſſent.*

C CAPUT II.

Diſputatio cum Judæis ſuſpecta fidei.

7 CUmque a beato & a ſancto viro Theodardo hæc regalia præcepta perfecta fuiſſent in conſpectu totius Concilii, & cuncti qui aderant Judæi ſtupefacti fuiſſent, non habentes quid ad ea reſponderent; ſurrexit Dux memoratus, qui erat Advocatus ſupradicti Regis Karlomani, & dixit Archiepiſcopo & reliquis qui cum eo erant Epiſcopis: Ecce Domini Sacerdotes & Pontifices, Sanctorum Imperatorum ſtatuta, & quare id factum ſit unde Judæi coram Rege queſti ſunt & hactenus querentur, ex ipſa quæ modo recitata eſt lectione bene noſtis quid vobis inde videatur rectiſſimo diſcrete judicio. Ad hoc reſponderunt omnes pariter & dixerunt: Abſit hoc a nobis, ut contra hanc Imperialem rectamque ac juſtiſſimam ſanctionem aliquid opponamus contrarium: quis enim ita iniquus & omnipotentis Dei perpetuus inimicus, qui aliquid ex eis audeat temerare aut convellere? Quibus auditis, Judæi dixerunt non ſibi rectum factum eſſe judicium, nec omnino ſtare debere in perpetuum, quia ſi Patres eorum tantum incurrere delictum, filios quoque eorum immunes fieri ab eorum iniquitate conſtaret: juxta quod ſcriptum eſt; Filius non portabit iniquitatem Patris, &, Pater non portabit iniquitatem filii, ſed juſtitia juſti ſuper eum erit, & impietas impii erit ſuper eum. Alioqui frivolum & inſtabile omnino hoc decretum juſta examinatione probatur: præſertim cum Dominus in lege non tali judicio vel ſupplicio multandum prædixerit genus noſtrum cum cetera quæ ventura erant nobis mala figillatim expoſuerant per Moyſem famulum ſuum. D Ezech. 18. 20

8 Quibus auditis, egregius vir Theodardus reſpondiſſe fertur: Quia ſemel cœpi, loquar adhuc, & ſequenti ſermone redarguam, Judæos magnam facere injuriam Pontifici hujus civitatis, nec debere eos audiri ſuper hujus rei querimonia: ad hoc enim vacant ut importuna garrulitate debitum Deo honorem ſupplantare ac penitus conculcare poſſint: unde non dubium quin ea pœna damnandi ſint, qua eorum lex damnari eos rectiſſime præcipit, quia legis ſuæ teſtimonia in conſpectu totius Concilii proferunt. Cumque unus ex Advocatis Judæorum, neſcio quis, diceret ei, utinam hoc fieret & ſecundum noſtræ legis inſtituta judicaremur, & nihil mali præterquam lex jubet nobis irrogaretur; reſpondit B. Theodardus & dixit ei: Vultis ut juxta veſtræ legis præcepta judiceminî? Volumus, inquiunt, & nimis volumus, & ut fiat ſupplici obſecratione deprecamur; neque enim juſtum eſt juſtoque libramine ponderatum, ut innoxii filii noxa feriantur, vel lædantur paterna, prout paulo ſuperius protulimus, Filius non portabit iniquitatem Patris. Tale quid & in lege de eadem re ſcribitur, Non occidetur Pater pro filio, aut filius pro Patre; ſed unuſquiſque ſuo punietur reatu: alias ergo nulla rectitudine aut ſtabilitate veſtrum contra nos judicium dignum eſſe poterit; quia judicium Dei omnipotentis arbitrio humano veſtræque deliberationis cenſura omnino contemnitis, & quaſi nihil & vacuum æſtimatis quod ille ore proprio fieri mandavit. Quod cum ita ſit, noverit magnus Dux & univerſi qui cum eo ſunt Principes atque ſatellites iterum adire nos Regem, & deferre coram eo injuriam, quam irrogatis nobis contra præceptum illius: quoniam injuſto nos judicatis & condemnatis judicio; Judæi enim ſumus, non Chriſtiani, & nobis ac parentibus noſtris per ſeipſum Omnipotens Deus legem promulgavit fidelem, ſecundum quam volumus judicari, eo quod bona ſit & ſancta, & ſemper fideliter ab univerſa gente noſtra cuſtodienda. Nam quod bona & ſancta ſit lex noſtra, quidam ex veſtræ fidei cultoribus dixit: Lex quidem bona & ſancta, & mandatum juſtum & bonum. Et Pſalmiſta: Lex (inquit) Domini irreprehenſibilis: quod enim reprehendi non valet, non dubium quin bonum ſit. De vobis autem noſter ſanctus & fidelis Propheta ait: In Gentibus non eſt lex: ergo ſi lex in vobis non eſt, ſicut neque in ullis Gentibus quæ ſub cœlo ſunt præter Judæos, qui ſemper divinam legem obſervant, quomodo ſecundum veſtrum velle & non juxta divinæ legis auctoritatem injuſte nos judicatis? Cum ipſa lex adeo bona ſit, ut Chriſtus ipſe veſter de eadem dixerit, Non veni legem ſolvere, ſed adimplere.

Judæi ut Gentiles patrum delicta filii imputanda.

Et voluntatibus jeremiadæ legem ſuam judicavit, Deut. 24. 16.

Rom. 7. 12

Pſal. 18. 8

Matth. 5. 17

9 Cum ergo, ut fertur, longo verborum protractu Judæus, ut erat fandi peritus, hæc & hujuſmodi multa peroraſſet; ait ei B. Theodardus, divinis pariter atque liberalibus literarum ſtudiis apprime inſtructus: Importunitas Judaicæ perfidiæ, Deo pariter & hominibus ſemper rebellis, in tantam hodie per te prorupit inſolentiam, ut dicas Chriſtianos nullam habere legem, cum lex veſtra a vobis jure ablata

corredendam cenſet Theodardus.

ſit

A fit propter malitiam ſtudiorum veſtrorum, & nobis Chriſtianis plenius ac perfectius quam vobis vel parentibus veſtris tradita; juxta quod olim Dominus in Evangelio loquitur dicens; Auferetur a vobis regnum Dei, & dabitur genti facienti fructus ejus. Id-ipſum & legiſdator Moyſes & reliqui poſt eum Prophetæ Hagiographorumque ſcriptores, multis atque diverſis Scripturarum documentis, multo prius quam fierent divino ſpiritu protulerunt; unde ſi placet Archipræſuli, ceteriſque Coepiſcopis ejus, & inſuper Duci Principibuſque nec non ſatellitibus illius & univerſæ huic Synodali frequentiæ, omnis hæc Judaica plebs impetrare mereatur, quod b intente depoſcit, & dicit ſibi injuriam fieri ſi non ſecundum ſuam judicetur legem: ego enim, ſi Deo placet & vobis, allegator pariter atque ſequeſter veſter ero in his, & omnem moleſtiam omnemque injuriam diſceptandi veſtræ juſſionis licentia ſolus libentiſſime feram.

10 Quod cum placuiſſet omnibus Chriſtianæ partis fautoribus, effectque ſtatutum decreto majorum, præcipue Ducis, ut fieret; talibus eſt verbis Judæos adorſus B. Theodardus; Dicite, quæſo, Judæi ſemper Chriſtianæ fidei ad veſtrum noſſe poſſeque hoſtes atque perpetui adverſarii; utrum aut ſecundum illud judicium velitis judicari, quo lex veſtra unum quemque ſive juſtum ſive injuſtum, cum adhuc Patres veſtri inhabitarent repromiſſionis terram ſibi a Domino traditam, judicandos eſſe præcipiebat; an aliter poſtquam poſiti ſunt in terra hoſtili, in qua & vos adhuc moramini, viperina eorum ſoboles atque progenies? Qui dixerunt; Malumus quidem eo judicari judicio, quo Patres noſtri adhuc in ſua poſiti regione judicabantur, quam inimicorum judicio hactenus ſervi, & nulla libertate erecti, vel ad agendum quæ volumus dimiſſi. Et B. Theodardus: Sic, inquit, fiat ut magnopere poſcitis: Eligite ex vobis viros ſapientes & gnaros, qui juſte vos judicent, quoniam nemo alienigenarum debet vos judicare ſecundum legis veſtræ præceptum. Et Judæi ad hæc; Bonum eſt quod aſſeris, & recto decernis hodie ac proponis judicio. Ad quod & B. Thodardus: Si bonum eſt (inquit) quod dicitis, cur non illud implere ſtudetis; Feſtinate igitur ad id agendum, quoniam valde vexatur omne hoc magnum Concilium hujus rei cauſa, & diuturna laborioſitate defatigatum abſcedit, non valens tantæ dilationis moras æquanimiter tolerare; præſertim cum jam jamque dies tendat in veſperum, & lucis auctor proclivus præcepſque vergat admodum in occaſum.

11 Ad hæc Judæi reſpondiſſe dicuntur: Scimus quidem quoniam inclinata jam die valde adveſperaſcit; & ideo ſi cœperimus judicare, & certo diffinire judicio ſuper hoc quo cauſamur noſtræ depreſſionis negotio, illud quod nobis impenditis judicandum, non poterimus hodie ad perfectum uſque perducere finem; quoniam (ut prædictum eſt) feſtinat occumbere ſol, & lucis ſuæ radios a noſtri conſpectus intuitu celerrima velocitate ſubducere; & non eſt opportunum ut ſub hujus tam brevis diculæ parvitate diſcutiatur: neque enim tantum tamque nefarium valebimus, in diſceptando contra vos hoſtes, facile exolvere hoc judiciale diſcrimen. Quocirca ſi placet Duci ceteriſque Principibus, differatur hæc agendi prolixitas in craſtinum; deturque nobis locus intra noſtrę ambitum Synagogæ ad judicandum, quoniam intra veſtræ ſepta Eccleſiæ nec tractare, neque diſputare, neque etiam ullum habitationis locum habere debemus. Quamvis enim exules ſimus & peregrini, & a noſtræ terræ ſeu finibuſque procul poſiti tamen regali impertitione olim parentibus noſtris jure hereditario traditus eſt locus intra civitatis hujus mœnia, in quo hactenus conſtructa eſt noſtræ operationis ſynagoga; ubi & nos debita laudum atque orationum vota quotidie Deo perſolvimus, & immenſas illi gratias prout oportet ſemper cernuo reddimus cultu. His namque & hujuſmodi aſſertionibus diu peroratis, ceſſit eorum petitionibus Dux, atque etiam omnium, qui convenerant, hominum generalis caterva eorum dictionibus aſſenſum libentiſſime præbuit: unde factum eſt ut in craſtino juxta condictum non parva populorum utriuſque ſexus multitudo concurreret, ut qualiter eadem res, ejuſdemque rei eventus ſe haberet, noſſe pleniter cuperent. Judæi ergo in atrio ſuæ ſynagogæ paraverunt Duci, & qui cum eo Principibus ſedilia non pauca, diverſis ornamentorum regminibus adoperta; porro Epiſcopis, ac eorum diverſi ordinis Clero, nullum ſeſſionis ſiverunt ac decoraverunt in ſedendo eis locellum; licet Officiales eorum miniſtri Pontificalia ſecum conopæa tulerint, ſuiſque Coepiſcopis diſpoſite ad ſedendum, prout res ipſa jure poſcebat, opportunis ſtatuerint locis. At vero Judæi, in introitu portarum ſuarum, & juxta oſtia prædictæ ſynagogæ, ſuæ gentis Judicibus palliatas attulerunt cathedras, allatis ſingulis eorum, poſitiſque ſuper ſingula epiſtylia judicialibus libris, quibus, juxta quod in eis ſcriptum continebatur, credebant ſe iidem Judices cuncta decernere, ac ſuo judicio libere determinare.

12 Cumque jam ad ejuſdem rei agendum negotium tempus inſtaret; dixiſſe Epiſcopis qui aderant Dux ſæpe dictus Ricardus perhibetur: En, glorioſiſſimi Pontifices, opportunum jam imminet tempus agendi, propter quod huc omnes convenimus, diu a nobis protractum judiciale Judæorum examen. Nunc quoque cum res ipſa expoſcat, & tempus congruum exercendi illud inſtet, ne prolixius hujus civitatis Epiſcopi ac Judæorum cauſa qualibet differatur dilatione, obnixe precamur. Cui cum & Epiſcopi illico reſpondiſſent ut fieret; ex præcepto Epiſcoporum ſurrexiſſe continuo dicitur B. Theodardus, & ſtetiſſe omnium medius, atque ita Judæos allocutus fuiſſe. Video, inquam, video, o Judæi, Judices veſtros ex utraque portarum veſtrarum & in ipſis etiam portis conſtitutos; ſed non video reorum perſonas, qui judicandi ſunt a vobis, præter ſolummodo veſtræ gentis homines, unde expedit vobis, ut qui judicandi ſunt ab eis, præſententur a vobis una cum accuſatoribus eorum ac teſtibus, qui bene crimina noverint, unde a veſtris Judicibus merito ſublevandi ſunt vel condemnandi. Et Judei ad hoc reſpondentes dixerunt: Rei igitur, quos judicandos eſſe dicitis a Judicibus noſtris, vos eſtis, qui perſecutionem nobis injuſte irrogatis, & univerſi qui nostram gravi jugo ſervitutis jugiter deprimunt. Ad quod venerabilis Theodardus reſpondiſſe traditur: Quæ lex præcipit, quodve edictum, ut Judæi judicent Chriſtianos, & judiciali decreto ſibi ſubjiciant? niſi forte illud Pſalmiſtæ impleatur, quo dicitur, Quia gladii ancipites ferendi ſunt a vobis ad faciendam vindictam in Gentibus, & increpationes in populis, ad alligandos Reges eorum in compedibus, & nobiles eorum in manicis ferreis. Quod ſi ita eſt, judicate præſentem Ducem & omnes Principes ejus, & exercete in eis vindictam de malis, quibus injuſte vos depreſſerunt atque diverſis affecerunt ſuppliciis, ac deinde alligate Regem in compedibus & cunctos nobiles ipſius. Ps. 149. 6.

13 Quibus auditis reſponderunt Judæi: Vindicta, quæ exercenda eſt a nobis, non in uno tantum Rege vel Principe facienda eſt, ſed in totius mundi Regibus atque Principibus. Quod vero dicis, neminem Chriſtianorum a parentibus noſtris vel a gente noſtra fuiſſe judicatum, lege Evangelii libros, & invenies forſitan, quod non ſolum reliqui Chriſtiani, ſed

ERMS. ET CATEL. LO.

a ſic quidem ſe ait ipſimet ſibi judices offerre.

b mandat res ut unusquisque accuſatores addat.

c reſpondentibus reos eſſe Chriſtianos.

EX MS. ET CATELLO.

sed etiam vester Christus judicatus est & Discipuli ejus, & morte damnatus, ac durissima morte perempti, reliqui vero a finibus terræ nostræ expulsi sunt judicio parentum nostrorum ac principum. Quod cum audisset Dux & Principes ejus, dixerunt: Ore vestro locuti estis modo, unde digni estis incendio ac diversis tormentis. Sed ne videamur vobis injuriam inferre, vel contra Regis decretum aliquid contra vos injuste moliri, judicate quos voltis ac vestro judicio condemnate. Cumque in Episcopum illius civitatis, & universos Clericos ejus vellent retorquere judicium, & dicerent quoniam eadem pœna digni erant, qua & ipsi Judæos depressèrant; dixisse fertur B. Theodardus: Ubi hæc lex vestra præcipit ut talionem nobis inferatis pro suppliciis, quibus ut dicitis afflicti estis olim a nobis? Et Judæi: Numquid non lex nostra reos puniendos esse dicit eadem pœna, qua & ipsi alios afflixerunt, ut est illud; Oculum pro oculo, dentem pro dente & Lev. 24. 20 cetera, quæ sequuntur? alioquin non rectum poterit esse judicium, nisi talia recipiatis, qualia nobis & parentibus nostris injecistis.

14 Quibus & B. Theodardus ait: Scio, inquit, B & bene scio, quia hæc lex nonnisi vestræ gentis hominibus promulgata est: porro nulli gentili, nulli incircumciso, nulli a vestræ fidei religione alieno data est: Nam nostræ fidei homines, Christiani scilicet, non debent hac lege vestra ulla modo judicari, quoniam non sunt intra vestræ telluris regiones positi, neque more vestro cultelliari incisione truncati vel circumcisi, sicut neque jugum legis vestræ portare sunt assueti: maxime cum hesterno die, in conspectu Ducis, & omnium qui aderant Episcoporum ac totius Concilii, dixeritis, nullam nos habere legem, & hoc ipsum Prophetico testimonio affirmare conati fueritis, dicendo, In gentibus non est lex. Si ergo legem juxta vestrum testimonium non habemus, quomodo vestro legali judicio subjacebimus? & jugum, quod neque nos neque Patres vestri portare potuerunt, cervicibus nostris imponi patiemur? Gen. 6. 14. præsertim cum dicat Apostolus, Nolite jugum ducere cum infidelibus. Quod autem infideles sitis, & Deo omnipotenti *c* mentiti, legisque illus prævaricatores continui (unde & Mosaicis maledictionibus estis illaqueati, & omino irretiti) non solum Lex, & Prophetiæ Psalmorumque contextus, verum etiam ejusdem rei pœnalis evidenter pandit effectus. Nam C si hoc jugum, unde sedulo querimoniam Regi ac Duci clamosis vocibus insonatis, ad litteram velimus accipere, non tantum uno virtuosi hominis ictu, sed etiam pro unoquoque eorum septem vobis colaphi imprimentur; juxta quod in lege vestra scriptum est Lev. 26. 21 Domino dicente, Augebo pœnas vestras septuplum adversus incedens contra vos.

15 His & hujusmodi allegationibus a B. Theodardo peroratis, ait Dux (ut fertur) Judæis: Quid ad hæc vestra opponat controversia audiamus. Et Judæi, Hæc quidem, inquiunt, in terra nostra Dominus nobis juste pro peccatis nostris inferre minatus est: nunc autem, quia in terra hostili sumus, non debent nobis talia inferri supplicia vel tormenta. Ad hæc Dux iratus in Judæos potuisse dicitur; Miror admodum importunitatem Judaicæ perfidiæ; illi enim supplices, luctuosisque gemitibus precati sunt me, ut eo judicio judicarentur intra suæ synagogæ claustrum, quo secundum suæ decretum legis, quando in terra sua erant nondum exules judicabantur, quod non solum agere eis libenter concessi, sed etiam ipsos Judices ac Censores eorum unde querebantur constitui; qui cum putarent nostræ fidei homines suo sibi mancipare judicio, & viderent neminem debere ea censura judicari præter suæ gentis homines, quia juxta suæ legis præceptum Judæi in terra sua judicabantur; [non autem Christiani], eo quod nullo eis fidei pacto juncti sunt, & semper a jugo legis eorum atque a societate mutuæ dilectionis eorum extranei; causantur quia non datur eis facultas vindicandi in Episcopo civitatis istius & Clero ejus omnique populo, a quibus digno supplicio hactenus mulctati sunt. Qui cum non habeant justam allegationem, unde a se debitas colaphizandi excutiant pœnas, neque quid nostros accusando seque excusando eis objiciant; cum septuplum eis Judæis augenda sint diversa supplicia juxta legis eorum scripturas; mittam de ipsis, eorumque improba perfidia legationem ad Imperatori, & quid actum sit, qualiterve in judicando illos, & quæ a nostris objecta sint (neque enim illi innotescere prætermittam quod dixerint audientibus cunctis, Judices eos Christianorum jure fieri debere; qui eorum Christum & Dominum suo judiceverunt judicio atque condemnaverunt, utpote reum mortis crucis supplicio) ut quid super his agendum sit, suo determinet regali edicto.

16 Cumque jam ad hoc res instaret ut ex præcepto Ducis eadem scriberetur legatio, & nimio terrore perculsi Judæi exangues efficerentur; provoluti genibus pedibusque Episcoporum, ut eis misericorditer subvenirent, indulgentiam eis a Duce impetrando; moti tandem eorum fletibus adierunt cum petentes, ut sineret eos ipso eodemque mancipatos supplicio, quo ab Imperatoribus prius damnati fuerant, sub silentio ac tranquillitate vivere. Qui cum universi Ducem adiissent, ut misericordiam ab eo Judæis impetrarent, & ipse nollet eis assensum præbere; dixisse perhibetur ad eum B. Theodardus; In hoc, Domine & clementissime Dux, postulantibus Episcopis acquiescere debes, si aliqua ad gloriam Dei omnipotentis ex proposito tuo prædicto Judæorum adjiciantur supplicio. Erit enim memoriale, & cunctis Christicolis non parum acceptabile, ut is qui colaphizandus est Judæus, priusquam pugnizetur, coram omnibus circumstantibus sibi ter voce dicat excelsa: Bene quidem & satis juste decretum est, ut cervices Judæorum pugnis subjiciantur Christianorum, eo quod noluerint subjici Jesu Christo Nazareno, Deo Deorum ac Domino Dominorum. Quod si noluerit, referiatur septies, ut impleatur quod in lege eorum scriptum est, Augebo pœnas vestras septuplum adversus incedens contra vos: si enim hoc feceritis, erit vobis in memoriam æternam, & præmium æternæ salutis. Idipsum autem quo nulla delcatur oblivione, imprimatur schedulæ, ac deferatur Regi, & ex decreto ejus nihilominus membranæ tradatur, atque certissima impressione ipsius signetur sigillo. Quod cum placuisset Ducì & universo Concilio, missa sunt hæc litteris comprehensa ad Regem. Cumque & illi illud quod gestum erat de Judæis valde placuisset, scriptum est ex præcepto illius, ac diligenter signatum atque etiam remissum Duci, hujus rei gratia, ut Pontificalibus fiscis denuo contraditum, tute inibi conservaretur in testimonium perpetuum.

ANNOTATA.

a *MS.* Scholasticissimo.
b *Excusum*, injuste.
c *Idem*, inimici.
d *Imo Regi, quia dictus Carolomannus non fuit Imperator. Ceterum quod tota hæc disceptatio suspecta nobis fides sit in titulo voluimus indicatum: nam si prior pars capite præcedenti contra historiam peccat multa, hæc postea haud minus contra prudentiam peccare videtur, dum causam talibus proponit argumentis actam, tali modo peractam.*

CAP.

Digitized by Google

A

CAPUT III.

Ordinatio in Archidiaconum, Sacerdotem, & Archiepiscopum Narbonensem.

Narbonam tradellus.

17 INterea dum hæc agerentur, & soluto Concilio quisque rediret in sua; accidit ut prædictus Archiepiscopus repedaret Narbonam, ducens secum memoratum venerabilem juvenem Theodardum; quia erat, ut traditur, corde & corpore sanctus, litterisque divinis ac sæcularibus valde, ut supradictum est, instructus, eloquioque tam litterali quam etiam vulgari facundus. Postquam igitur venit vir venerabilis sæpedictus Theodardus Narbonam, una cum Segebodo Archimandrita prælibato; tantam ei Dominus contulit gratiam, ut a cunctis ejusdem civitatis habitatoribus speciali diligeretur amore, & continuo semper coleretur honore. Non multo post autem cum ab universis nimio diligeretur affectu, & ipse bonis operibus insudaret; contigit quemdam Archidiaconum prædicti Archipontificis ab hujus vitæ luce migrare, & fati munus Deo disponente persolvere. Quo defuncto ab omni Clero Ecclesiæ sanctorum Martyrum Justi & Pastoris, omnique populo jam dictæ civitatis
B Narbonæ, animato prius ad id agendum Archiepiscopo, experitur ad suscipiendam Diaconatus *a* ειχιν, qui catenus, ut fertur, Subdiaconatus tantum fungebatur officio. Accepta autem benedictione Diaconatus pariter & officio, in tantam bonitatis ac benignitatis prorupit exuberantiam, quatenus illum clementiæ ac continuæ pietatis thesaurum, quem diu in abditis præcordiorum suorum celaverat, ex proposito piæ devotionis omnibus propalaret,

a *creatur Archidiaconus;*

18 Ex eo itaque tempore quo Diaconatus ειχιν suscepit, acsi lumen a tenebris prolatum, candorem ingenitæ pietatis sparsim cunctis infudit. Qui pauper, quæ vidua, quive pupillus, aut quis advena, hospes vel peregrinus, infirmus quoquo aut imbecillis, sive in aliquo corporis membro læsus fuit, cui non ille, prout valebat, opem misericorditer exhiberet? & cui non ex substantiæ propriæ viribus necessaria subrogaret? Denique cum his & hujusmodi adeo semper esset bonis operibus deditus, ut merito
Job. 29,15 si vellet, acsi beatus Job, veraciter dicere posset; Oculus fui cæco, & pes claudo; foris non mansit peregrinus, & ostium meum viatori patuit; ad hoc (ut
C ita dicam) fidei & religionis augmentum excrevit, ut Deum omnipotentem in omnibus ac per omnia, & ultra omnia, intente amaret, & ejus præceptis indesinenter parere insisteret. Nam pernox in vigiliis atque orationibus omnes pene noctes ducebat insomnes, cum diebus quoque singulis horas, Canonica dispositione ad laudem Dei septemplici determinatione juxta horologicam designationem limitatas, ita solerter diligentissimus horoscopus observaret, quatenus nullis unquam necessitatibus cederet quin tempore opportuno Dominum genuflexo in Jesu Christi nomine exoraret, sive mansor,
Psal. 118. 164. Psal. 6,3. sive idem esset viator, implensillud Psalmistæ, Septies in die laudem dixi tibi; & iterum, Domine Deus salutis meæ in die clamavi & nocte coram te.

animat civitatem ergà Deum & proximum;

19 Quid multa? Cum Diaconatus officium religiosissime observaret, & injunctum sibi Evangelicum sacramentum exerceret; placuit iterum Clero simul ac populo, maxime autem Archiepiscopo, ut ad Sacerdotale proveheretur decus. At ille cum se indignum diceret, & nullateaus fieri posse, ut tam sanctum tamque mysticum officium, divinitus sanctis ac viris justissimis olim traditum, nisi invitus susciperet, totius populi & Cleri, maxime autem
b Archiepiscopi, compulsus *b* hortatu, Sacerdotale tandem adeptus est culmen. Dignitate igitur Sacerdotii accepta, qualis, quamque sanctus, & quam religiosus erga Dei cultum indesinenter extiterit, nullus mei oris sermo valet evolvere. Nempe cum longe lateque bonis admodum polleret operibus, & fama ejus in exteras procederet nationes; prædictus Dux, cujus supra mentionem fecimus, Ricardus, & egregiæ nobilitatis Hugo Abbas S. Saturnini Episcopi & Martyris, prior verbis, sequens vero litteris, precati sunt memoratum frequenter Sigebodum, ut si in aliqua diœcesi Septimaniæ contingeret vita defungi ex Episcopis sibi suffraganeis quemquam, loco illius substitueret virum eruditissimum S. Theodardum. Sed divina dispositione actum est ut nemo Episcoporum in prædicta Provincia ultimum exhalaret spiritum; donec divæ memoriæ frequenter prænotatus Sigebodus suum ei redderet, qui dederat, spiritum; & corpus illius juxta minacis condicti præceptum in caducam rediret materiem, unde fuerat sumptum.

EX MS. ET CATELLO.

& Episcopatu dignus æstimatus.

20 Quo quidem ab hac temporali vita subtracto & æternæ contradito, conveniunt Cathedrales prædictæ Sedis atque Ecclesiæ Episcopi, Gisloranus scilicet *c* Carcassonensis Ecclesiæ, & Agilbertus *d* Bitterensis, Narbonam: & universa pecularia defuncti Pontificis & Ecclesiæ jam dictæ, thesaurum scilicet ac libros, & diversa Ecclesiæ sæpedictæ ornamenta, diligenter exquisierunt; & facta conscriptione de omnibus eidem Ecclesiæ pertinentibus quas
E repererant rebus, rursum ea quibus prius credita fuerant commendare nihilominus sub cautione in conspectu Cleri & populi studuerunt. Post hæc autem, prout res ipsa necessario poscebat, superna aspirante clementia, auxiliante Deo & Domino nostro Jesu Christo, generaliter cuncta Narbonensis Ecclesia, Clerus videlicet & nobiliores Laici, mediocres quoque & vulgus, uno animo eodemque desiderio sibimet B. Theodardum Archisacerdotem profuturum eligunt Pontificem ac Pastorem. Cum igitur adhuc essent Narbonæ venerabiles prædicti Episcopi intra sanctorum Martyrum Justi & Pastoris ecclesiam, qui idcirco convenerant ut visitarent eumdem locum, eo quod ipsa ecclesia a suo nobilissimo viro, ut prædictum est, foret viduata; vocaverunt Clericos & cunctam plebem ipsius civitatis in jam prænotatam Sedem, ut si ibi inveniretur Christo præduce vir prudens & sanctus, qui tantum onus portare, tamque maximum populum regere ac gubernare valeret, edicerent; fulti dudum auctoritate regia, & scriptum in præsenti habentes super hoc præcelsi Abbatis Hugonis, nec non & Ricardi Marchionis, & Missum eorumdem Principum Agilbertum venerabilem Episcopum.

mortuo Archiepiscopo Narbonensi Theodardo.

21 Denique his rite ab Episcopis peroratis, adscendens gloriosissimus Episcopus Gisleranus in ambonem, populo universo urbis exposuit secundum auctoritatem Canonum, quoniam non licet ordinari Episcopum, nisi quem Clerus elegerit, & populus expetierit: unde & monuit eos in Deo & propter Deum, ut talis in ipsa Ecclesia reperiri posset persona, quæ secundum Deum & secundum sæculum digne illis Pastoralem valeret adhibere curam, ore proprio quisque illico personaret, capto simul suorum consulto. Tunc responderunt omnes Clerici, & Abbates, & populus universus ea quæ vera sciebant. Est quidam Archipresbyter noster, nomine Theodardus, plenus scientia, ornatissimus caritate, efficax oratione, nobilissimus progenie, & universa morum præclarus honestate: & quia est columna immobilis propter boni operis continuam instantiam, valet profecto hanc magnæ hujus Sedis Pontificalis Ecclesiam regere, nosque post Deum egregiè gubernare; quapropter ipsum eligamus hodie, & eum totis visceribus accla-

a Clero & populo eligitur ipse,

ordinatur & consecratur;

Ex Ms. ET CA-TELLO.

mamus, ut sit Pontifex noster, Pastor quoque & lampas istius Ecclesiæ, quem Sacerdotem bonis moribus plenum scimus, qui aliorum ferre valet potenter animositates, & prodesse atque præesse potest cunctis. Ipse namque rectus vita, qui exemplum bonum monstrabit omnibus sibi creditis ovibus, & quod verbis prædicaverit opere complebit.

22 Quibus auditis beatus Episcopus adjuravit eos omnes, ut si esset aliquis, qui contra hoc aliquid objicere vellet, surgeret & cum fiducia diceret. Ad hæc omnes respoderunt simul: Si est qui aliquid infausti de illo dicere præsumat procedat nunc, & in vestro conspectu mendax a nobis probabitur. Cumque nullus esset qui aliquid ad hæc objiceret; Episcopi Deo gratias egerunt, & omnis populus pariter gaudio repletus, laudes Domino reddidit; unde & prædicti ambo qui aderant Episcopi, ejusdem electionis schedulæ nomina sua litteris imprimere studuerunt ita: Gisleranus, Carcassonensis Ecclesiæ Episcopus, cum Clero & plebe mihi concessa, assensum præbeo huic sanctæ, & beatæ electioni. Nam & ego Agilbertus, Ecclesiæ Biterrensis Episcopus, cum Clero & populo mihi concesso, eidem electioni consentio. Post hos Archidiaconi quatuor, & Abbates quinque, & Sacer-
B dotes nonaginta quinque, qui ibi aderant, omnes propriis manibus nomina sua eidem tomo litteris impressere: Laicorum autem qui affuerunt numerus nescitur præ illorum multitudine. Quibus juxta præfatam rationem rite peractis, prædicti qui aderant Episcopi, Agilbertus scilicet atque Gisleranus, secundum Canonum institura (quæ jubens Metropolitanum Episcopum non debere ordinari nisi præsentia, vel consensu omnium Episcoporum ejusdem Provinciæ cui præponendus est, qui ejusdem regiminis ejusdem coramque nihilominus pastoratem susceperurus est) miserunt ad universos Coepiscopos & Consuffraganeos suos, ad jus prælibatæ Narbonensis Ecclesiæ specialiter pertinentes, ut omnes convenirent ad suum suæ sanctæ Metropolitanæ Ecclesiæ consecrandum, quem Clerus & populus elegerant, atque uno animo unoque consensu expetierant sibi profuturum Episcopum Theodardum.

23 Qui omnes, acceptis litteris legationum prædictarum, gaudio magno repleti, gratias Deo egerunt, quod talem, tantumque virum in Archipræsulatus dignitatem dispositione divina susceperi essent, quem nec peccati qualem, nec popularis objectionis, neque etiam profapiæ vel generositatis ulla fuscabat macula. Unde factum est ut omnes adire vellent
C hujus rei gratia prædictam Metropolim tempore sibi statuto: sed hanc eorum voluntatem non parum impedivit diversarum adversitatum ingens difficultas, & ideo non nisi tres tantummodo perrexerant in jam dictam Metropolim prædictæ consecrationis causa: quorum primus Gisleranus, secundus Agilbertus, tertius quoque Ausindus *f* Elnensis Episcopus fuit. Hi quoque alacri & promptissimo animo affuerunt: ceteri vero, quos certa eo properandi difficultas arcebat, suis singulis propria manu firmatis legationibus ipsum se velle habere Pastorem, ipsum Archipontificem, quem sciebant tanto officio dignum, & talibus negotiis specialiter aptum, quantocius eis, qui ad se miserant, hoc remittere studuerunt Episcopis.

24 Porro qui venire nequiverunt ad consecrandum jam sæpe memoratum Archiepiscopum Theodardum, septem fuisse leguntur; quorum nomina idcirco litteris annotare nostrum non piguit stylum, ne quis arbitretur Rectorum hæc me proprii protulisse cordis archivo, & aliqua veritate carentia hujus meæ descriptionis opusculo impudenter inseruisse. Nam primus eorum *g* Frodonius, Barcinonensis Episcopus, ob infestationem Saracenorum, qui hostiliter eo tempore contra indigenas terræ illius venire disponebant, adesse omisit. Secundus Maclarius, *h* Lutovensis, eo quod gravi valetudine tenebatur. Tertius namque *i* Nigobertus *k* Urgellitanus fuit: qui & ipse nihilominus causa infirmitatis corporeæ venire distulit. Quartus quoque *l* Theutarius *m* Gerundensis, nimia ægritudine occupatus, prædictæ consecrationi, sicut & ceteri consensit, sed venire ad eam non potuit. Denique eorum quintus Bernardus Tolosanus fuit, cujus longe superius mentio facta est: is enim idcirco venire prætermisit, quoniam extra Episcopatus sui fines longe positus erat. Sextus autem eorum qui defuerunt fuit Boso *n* Agathensis, qui propter nimiam *o* garsionum vexationem, qua jugiter prædicti Episcopatus territoria devastabantur, venire distulit. Nam septimus eorum Asahel *p* Uticensis defuisse scribitur, quia multa, & longa ægritudine occupabatur. Quo igitur tempore *q* .... & *r* Nemausensis Ecclesiæ ... suis viduatæ Episcopis erant, & nulla eorum legatio affuit, quoniam non prius adesse potuerunt, quam prædictus Theodardus ordinaretur imo consecraretur Episcopus.

25 Quid multa? Advenit dies statuti temporis, in quo sanctus ac beatissimus Theodardus consecrandus erat Dei dispositione Episcopus. Erat autem Dominica necnon Augusti, ut dicitur, *s* quinta decima dies, in qua semper annuatim celebritas Assumptionis gloriosissimæ Genitricis Dei & hominis unius Jesu Christi ab universo veneratur atque excolitur populo Christiano. Porro tunc a tempore Incarnationis Dominicæ octingenti octoginta quinque computabantur anni, Æra vero *t* nongentesima vicesima tertia, & indictio tertia: quo in anno Carlomannus, quem prædiximus Rex præsentis sæculi luce cassus, successorem Regni habuit *x* Odonem. Igitur qui convenerant Narbonam Episcopi Ausindus, Gisleranus, atque Agilbertus, peracta a se triduana frugalitate, una cum conjejunante sibi tunc futuro Episcopo, juxta morem pristinum ab Apostolis antiquitus traditum, comitante secum innumera Cleri & populi multitudine, S. Mariæ intraverunt ecclesiam, ubi sanctissimum corpus B. Pauli cognomine *y* Sergii, sanctorum Apostolorum Petri & Pauli olim discipuli, tumulatum hodie usque quiescit, ut propter quem illo convenerant, devotissime consecrarent atque ordinarent Episcopum. Quod utique sancte ac religiose perfecerunt, congaudentibus simul & congratulantibus qui aderant omnibus.

26 Ordinato si quidem beato & vere sanctissimo Antistite Theodardo, tota civitas laudifluis personabat vocibus, benedicens Dominum, qui talem, tamque benignum centulerat populo suo clementer Episcopum. Huic autem beato & juridico præconio subdebatur ab omnibus: Felix, inquam, dies hæc, & nimium felix, in qua tantus tamque religiosus vir Præsulatus arcem suscepit, & Pastoralis curæ Cathedram gloriose promeruit. Cum hæc & hujusmodi reliqua tota utriusque sexus prædictæ civitatis turba resultans creberrime insonaret, addebat dicens: Benedictus, inquam, benedictus semper Deus æternus, qui provida sui dispensatione & clementissima bonitate beatum hodie Theodardum Pastorem nobis atque Rectorem egregium tribuit, & lumen pacis atque benignitatis e tenebris cum illo produxit. Hæc quidem, & hujuscemodi cetera civibus cum magno favore personantibus, non parva Judæorum aderat caterva; quæ tam suo Hebraico, quam etiam nostro, haud dubium quin Latino eloquio, super Episcopi consecratione laudes Domino & gratias referebat. Unde factum est, ut eo consecrato, cum rediens portam civitatis ingrederetur, omnes uno agmine occurrerent

cum magno omnium gaudio & approbatione.

Invitantur ad consecrationem ejus Episcopi Suffraganei

a quorum tribus

cum confusione aliorum abstinentium.

consecratur Archiepiscopus.

s 15 Augusti anni 883.

t

u

x

y in ecclesia S. Mariæ.

cum gaudio omnium

etiam Judæorum

A erent illi, dicentes; Benedictus Dominus in æternum, fiat, fiat, qui te sibi fidelem famulum, & Ecclesiæ suæ Sacerdotem magnum constituit. Clerus quoque omnis diversi ordinis & ætatis, gaudens pariter & exultans altissime, hymnizabat, Te Deum
z laudamus, te Dominum confitemur: atque ista psallendo, sanctorum Martyrum z Justi & Pastoris postquam ingressi sunt ecclesiam, ipsum in Pontificali collocaverunt honorifice solio. Idem autem Missarum solennia sicut devoto mentis affectu, ita & festivo cultu ob imminens festivum tempus peregit, oblatis pro se proque sibi grege commisso, pro universa Christi Ecclesia salutaribus hostiis. His autem rite egregieque completis, benedixit populum, atque dimisit unumquemque gaudio magno repletum redire in sua, cum ipse non a suo recesserit proposito, quod semper solicite erga divinum exercuerat cultum.

Ad cultum in ecclesiam SS. Justi & Pastoris invitat eos.

17 Nempe a sui Episcopatus tempore; ac si novus, noviter in divinum famulatum adeo excrevit, ut non diebus neque noctibus ab exercitiis Christianæ religionis recederet, nec quidquam unde merito redargui posset, sive verbis, sive operibus ageret. Quocirca factum est ut eo diu multumque perseverante in diversis bonorum negotiis, Dominus ejus merita palam omnibus monstrare clementer decerneret. Fertur namque quod ejus imperio, in Jesu
B Christi nomine, dæmones ex obsessis corporibus frequenter expulsi sunt, phrenetici atque lunatici & qualibet insania detenti sanæ sunt menti restituti; hydropici autem, paralytici, & claudi, & diversis infirmitatibus occupati, saluti sunt pristinæ reddita: febricitantes quoque, benedictionis illius aqua potati sive aspersi, continuo sanabantur. Et quia miraculorum illius multimoda beneficia referre nequeo, sicut nec illa quibus semper creberrimus fuit, intentus orationi, continus jejunio, frequens vigiliis, assuetus eleemosynis, blandus atque modestus mœstorum consolationibus, severus quoque delinquentium correctionibus; ad ea quæ specialiter post Episcoparus sui benedictionem devote peregit, nostra quantocius redeat dictio.

Alacer mitescit.

ANNOTATA.

a *MS.* arcem.

B *Idem*, electione.

C c Abbatiam S. Saturnini *alibi extra urbem Tolosam fuisse constructam, quæ nunc in ipsa est, tradunt ex Fortunato Sammarthani, a quibus etiam aliquis* Hugo *Abbas nominatur, sed qui facile 12 vixit. Colitur* S. Saturninus 29 *Novembris.*

d Carcalo, Carcasio *aut* Carcassona, *Atace fluvio dividitur in 2 partes, 10 leucis Narbona dissita.*

e Biterra *seu* Biterræ, *urbi ad Orobum fluvium distat Narbona 3 aut 4 leucis.*

f Elna, Helna *aut* Elena, *urbs Episcopalis in Comitatu Ruscinonensi, unde postea Perpinianum Sedes translata est. Miramur porro hujus* Ausiodi Episcopi *nomen abesse apud Sammarthanos, reponendum inter Wadaldum & Stephanum.*

g Frodonius, *aliis melius* Frodoinus, *transtulit reliquias S. Eulaliæ Virginis & Martyris in urbem & ædem Cathedralem anno* 878, *uti late deduximus ad diem* 12 *Februarii pag.* 578.

h Lutona *aliis*, Luteva, *&* Lodeva, *distat Narbona* 14 *leucis ad Boream, seu* 40 *millibus passuum. De ea egimus* 13 *Februarii ad Vitam S. Fulcranni Episcopi Lodevensis.*

i Nigobertus, *in MS.* Ingobertus, *habetur Episcopus* 25 *apud Tamajum Salazar, ad diem* 3 *Octobris.*

k Urgella *urbs Catalaniæ prope Pyrenæos montes, de qua latius egimus* 28 *Maji ad Vitam S. Justi Episcopi Urgellitani.*

l Theuarius, *aliis* Theotarius, 17 *Episcopus sedit ab anno* 882 *ad* 890, *teste Tamajo Salazar in Catalogo Episcoporum Gerundensium ad diem* 3 *Septembris.* EX MS. ET CATALOGO.

m *De* Gerunda *urbe Catalaniæ, consule a nobis dicta ad Vitam S. Narcissi Episcopi Gerundensis, die* 18 *Martii.*

n Agatha *urbs Occitaniæ*, 7 *leucis dissita Narbona, ubi Boso habetur* 13 *Episcopus.*

o Garsiones, *e voce Gallica* garsons *adolescentes, sed sæpius pro petulantibus accipitur, uti etiam in Vita B. Caroli Boni* 2 *Martii pag.* 174 *lit.* D. *Neque hic erratum suspiceris, legendumque* Gascones, *ab his enim remotior erat Agatha, adeoque & tutior.*

p Ucetia, *vulgo* Uzes, *in Gallia Narbonensi, & dissita versus ortum* 24 *leucis a metropoli Narbona, cujus Episcopus Asabel numeratur* 16.

q Magalonensis *nomen videtur deesse; cujus Episcopus postea electus infra num.* 17. *refertur. Urbs ea distabat Narbona* 15 *leucis versus Ortum ad littus maritimum. Ejus Sedes est modo in urbe Mont-pessulana.*

r Nemausus *urbs antiqua Gallia Narbonensis: in qua natum fuisse S. Honestum Presbyterum & Martyrem diximus ad hujus Vitam* 16 *Februarii. De ea iterum agemus* 29 *Maji ad Vitam S. Bandelii, ibidem martyrio coronati.*

s *Erat per errorem* 18 *dies scripta, loco diei* 15, *quæ citato anno* 885, *cycle Solis* XXVI *littera Dominicali* C, *incidebat in Dominicam.*

t *Et hic per errorem erat exusta Æra* 913, *& in MS.* E *Æra* 924; *cum esset* 923.

u *Imo intra annum: nam* 6 *Decembris anni elapsi* 884 *decesserat: cui tum Carolus Crassus Imperator successit.*

x Odo *post mortem Caroli Crassi anno* 888, 12 *aut* 13 *Januarii defuncti, in Regem assumptus, anno sequenti est coronatus.*

y *De* S. Paulo *Narbonensi Episcopo infra latius agitur: ubi & nos aliqua annotamus.*

z SS. Justus & Pastor *Martyres Complutenses colnntur* 6 *Augusti.*

CAPUT IV.

Iter Romanum: Ecclesia Narbonensis restaurata. Egenis & captivis subvenium. Selva Pseudo-episcopus oppugnatus.

28 ADeptus igitur Pontificalis culminis dignitatem illico Romam ire, Dominumque Papam Stephanum adire studuit, ut Pallium pariter & privilegium ab eo acciperet, quatenus ejus Apostolica auctoritate & benedictione fultus, omnium suæ diœceseos maximus & vere præcipuus haberetur Epi- F scopus; a quo & demum universi Suffraganei ejus Episcopi, post suorum excessum decessorum mortalemve transitum, benedicerentur, imo in decus Pontificale consecrarentur, ac præterea Ecclesiastica negotia ejus dispositione atque imperio agerentur, & insuper privilegio Apostolicæ majestatis quæque erant propria & familiariter pertinentia ad suas jus Ecclesiæ salva persisterent, omni malignantium infestatione sublata. Hic namque postquam Romam feliciter abiit, Apostolorum auxilia supplex ac devotus expetiit; ac deinde modico temporis intervallo exacto, quem prædiximus Romanum Pontificem adiit, a quo glorioše susceptus, omnia quæ ab eo petiit libentissime impetravit; unde & litteras ab eo accepit, adversus quemdam Selvam editas, qui se clam furtimque Archiepiscopum fecerat, contra fas contraque omnia Canonum instituta: hic namque Vasconiam progressus a duobus tantum, non Episcopis, sed potius Antiscopis, pro benedictione maledictionem adeptus fuerat, & inde regressus Rigobertum gloriosum Urgellensem Episcopum, quem divæ memoriæ Sigebodus decessor B. Audardi canonice ordinaverat,

Romanum adit Pontificem.

& litteras contra Pseudo-Episcopum Selvam accipit.

Digitized by Google

EX MSS. CATEL. LO.

verat; audax temerario, a Sede simul & Pontificali ejecerat expulsumque Ecclesia.

29 Post hæc igitur Roma egressus B. Audardus Narbonam prospero repedavit itinere. Regressus namque, a concivibus suis & omni populo Narbonate honorifice susceptus est, mutua eos dilectione osculatus atque amplexatus; ac deinde de omnibus, quibus visum est illi, colloquio cum eis benigne habito, ire in pace dimisit: ipse autem ad Ecclesiastica secessit negotia. Nempe Ecclesiæ suæ parietes, qui plerisque in locis destructi pariter & discooperti erant, suo sumptu restituere magnopere studuit; quod quidem per quadriennium exercuit, & Deo favente illud pleniter ac perfecte complevit.

restaurat parietes ecclesiæ suæ.

30 Fecit autem idem beatus Pontifex Audardus eidem Ecclesiæ, ex magno & candidissimo marmore, aram miro sculpturæ opere cælatam; quinque nihilominus marmoreis stipitibus, quibus erant bases & epistylia marmorea, locis opportunis ac congruis fultam. Hanc utique aram, cum nonnullis suæ Diœcesis Episcopis, sicut devoto ac religioso, ita pariter celebri ac festivo cultu dicavit, in Dei omnipotentis honorem, sanctorumque illius nimiumque venerabilium Martyrum Justi ac Pastoris memoriam sempiternam; unde & ipsum altare congrua sublimitate extulit, atque ei prædictorum Martyrum sub sacro sanctæ consecrationis chrismalisque pinguedinis litura nomina imposuit; unde hodie usque id ipsum altare, sanctitate atque miraculis plenum, eisdem fungitur & vocatur nominibus. Quantæ autem sanctitatis & virtutis sit prædictum altare, adversæ valetudinis & languoris sæpe experiuntur infirmi; quoniam dum ægri & imbecilles eo conveniunt, sani prorsus atque incolumes ad propria redeunt. Ut ergo ne quis B. Audardum temere vel superstitiose egisse suspicetur, in unctione altaris prælibati præfatorumve nominum impositione, legat quidem quid Jacob Patriarcha, pergens Mesopotamiam Syriæ aut inde rediens, egerit. Nam primum proficiscens, lapidem quem supposuerat capiti suo, super quem & dormierat, erexit, & super eum oleum fudit: rediens vero alibi altare construxit, quod suo, id est Hebraico sermone Eleloyn Israel, quod est interpretatum Fortissimus Deus Israel [appellavit]: quamvis in quibusdam codicibus falso scriptum sit, quod invocaverit super illud fortissimum Deum Israel.

Et altare inunctum erigit in Bethele Patri.

Gen. 28, 18

Gen. 35, 20

31 Fecit etiam in circuitu altaris basim marmoream, & quibusdam præeminentibus cælaturis ornatam, atque Latinis characteribus hæc continentem.

Hujus cum summo templi Theodardus honore
Eximius præsul condecoravit opus:
Composuitq; solum hoc devotus, marmore claro
Erexit regias undique mirificas:
Atque ædem sacram, fuerat quæ perdita dudum
Propter barbariæ multimodam rabiem,
Restaurans, quinto nonas Octobris inunxit,
Hanc aram Domino jure dicando pio:
Mercendem qui reddat ei certamine tanto,
Justi & Pastoris egregiis precibus.

altare ac templum restaurat.

Fecit etiam & valde mirificum ex præclarissimo marmore editum, & sublimi fastigio alte porrectum solium, in quo & hæc scripta sunt:

Hoc solium Domnus Theodardus marmore fecit,
Egregius Præsul: surgunt hinc inde peralte,
Terni politis saxis ex ordine gradus.

Sedem sibi marmoream Episcopalem.

Idem autem gloriosissimus Pontifex, anno Verbi incarnati octingentesimo nonagesimo, Episcopatus quoque sui quinto, prædictum opus explevit, anno tertio Regis Odonis, indictione octava.

32 Expleto autem tanti decoris, laboriosissimo quidem, sed pulcherrimo opere, quod vix quinque per annos explevit; non tamen diabolicæ infestationis sedula vexatione caruit, dum non parvas adversantium sibi hostium insidias, & earumdem insidiarum diu protractas pertulit molestias; quas postmodum auxiliante Domino penitus depulit, atque versa vice eis qui sibi fortiter resistebant fortissime obsistens, easdem retorsit in eosdem: de quibus postmodum suis in locis plenius referre Domino favente optamus. Et quia nunc sanctitatis illius ac benignitatis, itemque patientiæ & humilitatis instantiam, & e diverso austeritatis, correptionis quoque ac terribilitatis asperitatem, Contraque omnes malevolos ac perversos imperterritam atque omnino inexpugnabilem obsistentiam prosequi ex toto non possumus, pauca exmultis, exigua ex pluribus ad memoriam reducamus. Erat enim verbo & opere adeo sanctus, quatenus ultra reliquorum hominum ceteros a cunctis decerneretur, corde & opere nitidus ac purissimus.

variis molestiis vexatur.

obtrectatibus munitus.

33 Plane cujus bonitatis ac benignitatis, pietatis quoque & miserationis fuerit, quamdiu superstes fuit in sæculo, post sui Episcopatus culmen adeptum, caterva languentium ac famelicorum, viduarum quoque & orphanorum jugis probabat quotidiana necessitas, in apparatu ciborum & tegmine vestium: quoniam omnibus suæ civitatis hominibus necessitatem patientibus viscera misericordiarum ejus vireſque semper patebant. Si quis autem perversus vel insolens aut tergiversator viduarum aut pupillorum res auferre, surripere, aut qualibet calliditate usurpare præsumebat; Judex vindexque illico severus & omnino infestus inde efficiebatur, cupiens intesinenter illud Dominicum per Psalmistam olim cantatum implere semper præceptum, Judicate egeno & pupillo, humilem & pauperem justificate: eripite pauperem, & egenum de manu peccatoris liberate. Quamvis enim omnibus, bonis & malis, justis pariter & injustis, fidelibus quoque & infidelibus, propriæ viscera misericordiæ non negaret, sed cunctis, prout illi possibile erat ex facultatibus suis multa beneficia clam publiceque quotidie indigentibus erogaret, (quoniam lumen splendidum in tenebris latere nequibat, juxta illud, Nemo accendit lucernam, & in abscondito ponit, neque sub medio sed super candelabrum, ut qui ingrediuntur lumen videant; & iterum; Sic luceat lux vestra coram hominibus, ut videant opera vestra bona, & glorificent Patrem vestrum qui in cælis est) tamen adhuc semper erat intentus, ut occulte atque latenter eleemosynarum stipendia, prout facultas id agendi ei tradebatur, egenis porrigeret, ut impleret illud Evangelicum. Attendite ne justitiam vestram faciatis coram hominibus.

miserans egenos & afflictos.

eorumque patrocinator.

Psal. 81, 3

Matth. 5, 15

Matth. 6, 1

34 Cum ergo his & talibus dio multumque coram Deo & hominibus polleret; ad comprobandam illius miserationum ac misericordiarum inflexibilem rectitudinem, accidit mole peccaminum, ut Saracenorum infestatione littus marinum, quod adjacet Tyrrheno mari, penes Narbonense territorium graviter infestaretur, & habitatores ejus eorum insidiis ac violentia caperentur; cum alii atque alii gladiis consoderentur, alii vero capti ligatis post tergum manibus in Hispaniam mitterentur; licet quidam eorum a propinquis suis, & quibusdam aliis misericordia motis hominibus sæpe redimerentur. Hac itaque tempestate sanctus & rectus vir Audardus in quantum ad humanam spectat proprie ac specialiter fragilitatem, eorum possibilitatis suæ hujus rei gratia aperuit proculitque thesaurum. Neque enim quidquam sibi ex propriis retinuit facultatibus, quin captivorum in redemptionem esuriemque pauperum misericorditer cuncta expenderet, ut captivos a Paganorum

Redimendis a Saracenorum furore paterfias.

famelicis quos alendis.

A ganorum nexibus ſolveret, egenos vero a mortis eſurie liberaret.

35 Interea vero dum hæc agerentur, & infeſtatio Paganorum magis magiſque quotidie graſſaretur, cum & triennis præterea fames totam opprimeret prædictam regionem; quid ageret ſanctus Pontifex Audardus; quid egregius Paſtor credito ſibi gregi utilitatis vel commodi impertiret, neſciebat. Tandem miſerante Domino, divinitus inſpiratum hoc eſt adeptus conſilium, ut pro ſalute ac redemptione Chriſtianorum facultates Eccleſiæ ſuæ venderet, tantum ut corpus Chriſti, quod eſt Eccleſia, pretioſo illius ſanguine redempta, a periculo mortis eriperet; atque ita Chriſto eos, Deo ac Domino, cujus, Apoſtolo teſte, erant corpus & membra de membris, fideliter conſervaret: quod utique ſolicite agere ſtuduit, unde multos eorum a diverſæ atrocitatis & mortis periculis liberavit. Nihil quoque ex domeſticis rebus Eccleſiæ ſuæ dimiſit quo non pro ſalute fidelium omnia fideliter expenderet, quo ſic ea in cæleſtes theſauros, acſi B. Sixtus ejuſque glorioſus Archilevita Laurentius, manibus pauperum aſportata tranſmitteret; ut ibi plenius ac tutius conſervata, in reſurrectione juſtorum, inveniret ſibi ea divinitus, pro magno æternæ retributionis munere,
B non ſimpla, duplave tantum aut tripla, ſed etiam centuplicata. Crucem autem, ad inſtar humanæ ſtaturæ protractam, auro argentoque adopertam, in qua particula Crucis Domini condita erat; duas vero capſas auro argentoque nihilominus obductas, ac quibuſdam celaturis depictas, & reliquiis Sanctorum interius plenas, quas noſtra ætas ſub pueritiæ ſuæ annis poſita vidit; & quædam alia ſcriniola, vaſculaque diverſæ quantitatis & qualitatis, quibus ſacroſancta pignora tegebantur, introrſus repoſita vendere noluit, ſed illæſa ac penitus inviolata theſauris Eccleſiæ ſuæ inſeruit.

Suos & ecclesiæ thesauros impendit

2 Cor. 12. 15

Salus ipsorum hoc est reservata.

36 Cum igitur inter preſſuras & proprii animi anguſtias, & fluctuantis hujus ſeculi procellas ac tempeſtates, quaſi marinis æſtibus huc illucque agitaretur, non valens portum ullatenus adire quietis, & adhuc veluti natans nequaquam pateretur mergi, ſperans ſe Chriſto juvante quandoque littus ad tranquillum venire; adhuc ei humani generis inimicus paravit exitiale diſpendium, quo belluali ingluvie abſorptum in ſuæ malitiæ ventrem dirigeret penitus conſumendum. Ille autem, acſi Jonas naufragus, de medio ventris ejus qui ſe quodammodo voraverat, Dominum ſedulo invocans, evomi tandem meruit; & non ſolum ſuæ ſed
C & aliorum remedia perpetuæ ſalutis promeruit. Itaque Domino juvante, eas quas numquam ſe evadere poſſe credebat, divino adjutus auxilio, malorum innumeras pleniter evaſit miſerias; & non tantum ſuo gregi ſubvenit, verum etiam, uti verus opilio, exteras a lue perpetuæ mortis eripuit frequentiſſime oves. Nam dum fames atroxque prædicta Paganorum incurſio Narbonenſem, ut prætulimus, opprimebat valde provinciam; Selva quidam, Clericus Hiſpanus longe ſuperius prænotatus, qui ſe Archiepiſcopum, ut dictum eſt, fecerat, ejecto de Epiſcopatu ejus ſancto & reverendiſſimo viro, litteris a primæva & moribus bene inſtituto Ingoberto, quem divæ memoriæ Sigebodus canonice ordinaverat; ad hoc præſumptionis provectus eſt, ut temerario auſu ſupra ordinatum a B. Theodardo in Gerundenſi Eccleſia opere ſimul & nomine Servum-Dei, alium præſumeret ordinare, contra fas contraque omnium ſcita majorum, inſanæ mentis Epiſcopum nomine Ermemirum, qua de re prædictus Servus-Dei B. Audardi ſupplex ac devotus expetiit quantocius præſidium.

Post alias difficultates superatas

Solum ex compl. ex in Pseudo epist. Gerund. de simoniacis

37 Ille vero ſuæ legationis litteris continuo ſatisfaciendo, non ſolum Ermemirum, verum etiam ordinatores ejus Selvam, & Frodonium *a* Barcinonenſem, atque Godmarum *b* Auſonenſem, vocavit, & tempus ei & locum quo pariter convenirent ſtatuit; quatenus eos a tam gravi præſumptione ſubmotos, ſinui matris Eccleſiæ redderet fovendos iterum & alendos. Illi autem contempta vocantis ſe, imo conteſtantis admonitione, non ſolum non venire, ſed etiam quę ſibi fuerant ab Archiepiſcopo imperata audire noluerunt: eos autem qui ad ſe hujus rei gratia miſſi fuerant, cum non exiguo a ſe expulſos dedecore, ad eum qui ſibi eos miſerat celeriter remiſ. runt. Quocirca motus vehementer contra eos B. Audardus, miſit ad univerſos ſuæ diœceſis Epiſcopos, ut omnes abſque ulla retardationis dilatione, tempore a ſe ſtatuto, quintodecimo videlicet Calendarum Decembrium convenientes, adeſſent pariter in villa quæ Portus dicitur, quæque ſita eſt inter medios Magalonenſium Nemauſenſiumque fines, diſceptaturi inibi atque diſpoſituri ſuper hujuſce tam infandæ rei negotio: ipſe autem cum paucis Provinciam concitus adiit, Archiepiſcoporum quoque & Epiſcoporum inibi degentium expetiturus auxilia ſupplex.

38 At illi, haud dubium quin *c* Roſtagnus Arelatenſis, & *d* Matfredus Aquenſis, atque etiam Ermaldus *e* Ebredunenſis, & cum eis Paulus *f* Aptenſis, *g* Berengarius quoque Maſſilienſis, & alii quidam Provinciales Epiſcopi, tempore ſibi illato prædictam prompto animo convenerunt in villam. Affuit etiam & vir venerabilis vitæ Audardus, habens ſecum Epiſcopos *h* Girbertum Nemauſenſem, Guilerannum Carcaſſonenſem, Elegium *i* Albienſem, Amelium Uzeticenſem, Abbonem Magalonenſem, Buſonem Agathenſem, Agilbertum Bitterrenſem, Riculfum Elnenſem, Godmarum Auſonenſem, Ingobertum Urgellenſem, Servum Dei Gerundenſem, Bernardum Toloſanum, & Macarium Luttovenſem. Horum omnium duo, Ingobertus & Servus-Dei, proclamationum ſuarum litteras attulerunt, atque obtulerunt ceteris Epiſcopis; & inſuper vivæ voçis colloquio ſuas ſibi injuſte irrogatas ab acephalis Antiſcopis, in conſpectu qui aderant omnium, expoſuerunt injurias. Conventus de hoc prædictus Godmarus, maxime autem quod Ermemirum ordinare cum præfato Selva & Frodonio præſumpſerat, cauſas illico ſuæ præſumptionis ac temeritatis, coram omnibus qui aderant, retulit, & quomodo a Comite *k* Sinuario compulſus id egerit. *l* Quocirca nudis pedibus ſoloque proſtratus, luctuoſis atque ſingultuoſis vocibus ſe peccaſſe, ſeque graviter erraſſe confeſſus eſt; unde & veniam vix ita promeruit, ut nullum deinceps cum ſupra memoratis Antiſcopis, nec ipſe nec quiſpiam ex domeſticis ejus, haberet conſortium; neque quodvis eis præſtaret obſequium vel famulatum, donec ſatisfacerent ſuper perpetrato ſcelere.

EX MS. ET CATELLO.

a b

ad causam dicendam citat.

c

d

e f g

h

inf. aff. regiam nostrum Sygnodo

h i

k l

inter quæ Godmarum Ausonensem pœnitentem fuscipit.

l

ANNOTATA.

a Frodoinus *Epiſcopus Barcinon. anno 878 S. Eulaliæ V. M. corpus extulit & Concilio Triciſſino interfuit, obiit autem circa an. 890: nam ex Diago colligitur quod ſucceſſor ejus Bernardus præſideret cum in Monteferrato monaſterium conderetur circa annum 894.*

b Auſa, *urbs Cataloniæ exciſa, Sede Epiſcopali Vicum translata.* Godmarus *ejus Epiſcopus, aliis* Gundemarus, *cui Odo Rex urbem dono dediſſe anno 888 dicitur, apud Tamajum Salazar refertur ad diem 30. Auguſti.*

c Reſtagnus *præfuit Eccleſiæ Arelatenſi ab anno 871 uſque ad 913.*

d Matfredus *cenſetur 13 Aquenſis Archiepiſcopus, ex hac Vita ſolum notus, cum* Ermaldo Ebredunenſi.

e Ebredunum, *urbs Archiepiſcopalis intra Alpes maritimas, de qua egimus 20 Aprilis, ad Vitam S. Marcellini primi Epiſcopi.*

f Apta

EX MS. ET CATELLO.

f Apta Julia, *urbs antiqua Provinciæ, sub Aquensi Metropoli.*

g Berengario *instante restituit Carolomannus Rex anno 883 villam Cilani, cujus diploma extat apud Sammarthanos.*

h Gibertus, *aliis* Gilbertus, *videtur a Joanne Papa 8 depositus an. 879. & postea restitutus vixit adhuc an. 890.*

i Albia *sive* Albiga *urbs Aquitaniæ primæ, de qua egimus 26 Januarii, ad Vitam S. Theodefridi Episcopi.*

k *Hactenus hoc capite relata, a Sirmondo in Conciliis Galliarum ad annum 886. edita sunt, sed sub finem contracta,*

l Sinuarius, *apud Catellum semel iterumque* Suarius, *non videntur hic alius posse concipi, quam quem Catellus apud Diagum* Suñer *vocant, Urgelitanum Comitem. Sed hic necdum natus erat: si quidem fuit ex quatuor filiis Guifredi I ultimus natu, adeoque genitus post Mironem, qui anno 894 venisse in lucem ex Diago colligitur. Ante hunc autem, qui ab aliis primus Urgelitanus Comes fuisse æstimatur, sunt quidem qui ponant Comitem* Ermengaudum: *sed alterius* Suarii *vel* Sinuarii *nulla habetur mentio.*

CAPUT V.

Synodi provincialis Acta apocrypha.

B 39 POst hoc igitur idem qui ceteros accersierat, glorioſus Archiantiſtes Audardus ſurrexit; & cauſas præſumptionis nefandorum Antiſcoporum cunctis qui aderant per ordinem recitavit: *a* quomodo prædictus Selva, vocatus ut ſatisfaceret ſuper quibus impetebatur, ante Regis Odonis præſentiam venire noluerit, quando apud Trecas poſito memorato Rege, prædictus Comes Sinuarius, a Pontifice Romano & aliis quinquaginta duobus Epiſcopis, excommunicatus eſt, eo quod *b* Igmari Laudunenſis Epiſcopi oculos eruerit: & quia tunc prædictus Archipræſul ſupramemorati Papæ & omnium qui aderant Epiſcoporum excommunicatione ſæpe dictum Selvam & Ermemirum *c* anathematizari decrevit; ſed precibus Epiſcoporum devictus eamdiu illud agere diſtulit, quoad uſque videret, ſi denuo vocatus ſatisfacere vellet eidem Archipontifici Theodardo. His namque ab Epiſcopo peroratis, ſubjunxit idem, quia poſtquam a Rege regreſſus venit Narbonam, habens ſecum litteras a prædicto Papa Romano fieri juſſas, & ejus ſubſcriptione & ceterorum qui aderant, duorum videlicet & quinquaginta Epiſcoporum, manibus propriis firmatas, eidem Selvæ miſerit: ſed ille elatione ſublatus pro nihilo habuit & deſpexit, in C qua legatione continebantur hæc.

Præſumptiones Selvæ Epiſcoporum expoſitæ

a

b

c

d 40 Stephanus *d* ſervus ſervorum Dei, Selvæ & Ermemiro & Frodonio Barcinonenſi. Noveris, inquam, noveris Selva frater (ſi dici fas eſt fraterno te debere vocari vocabulo) quod ex præcepto glorioſiſſimi & Catholici *e* Imperatoris Odonis nuper venerim *f* Trecas, conſilium inibi de multis ac diverſis celebraturus negotiis, cum reliquis Coepiſcopis & Conſacerdotibus Pontificalibus infulis inſignitis quinquaginta duobus, qui eidem nobiſcum interfuerunt Concilio. Nam cum de quibuſdam Eccleſiaſticis cauſis a nobis ſolicite tractaretur, riteque qualiter ſe habere deberent diſponeretur, inter cetera quę a nobis juſto decernebantur atque ſtatuebantur judicio, ventum eſt ad tuæ inſolentiſſimæ nimiſque præſumptuoſæ arrogantiæ indecentiſſimum dedecus, quo inflato elationis tuæ ſtomacho rebellare imo reſiſtere præſumpſiſti Dei omnipotentis perpetuæ diſpoſitioni, volens ipſius ſanctorumque Apoſtolorum ejus inſtituta, ſpecialiter vero B. Petri Apoſtoli, convellere ac penitus evacuare. Denique ut ejuſdem rei cauſam tibi exponam diligenter, ipſi olim a Domino Jeſu Chriſto univerſalis Eccleſia, non ſolum generaliter ut ceteris, ſed etiam ſpecialiter pręomnibus Coapoſtolis ejus, commiſſa & illius fidei credita D eſt, ſicut habes ſcriptum, Tu es Petrus, & ſuper hanc petram ædificabo Eccleſiam meam: & iterum cum interrogaretur ab eo poſt reſurrectionem ejus, an eum amaret, tertio conteſtatus eſt ab eodem Domino ut paſceret oves ejus: qua auctoritate idem ſultus & ſucceſſores illius poſt eum ſemper Eccleſiaſtica negotia diſponunt atque determinant.

Matt. 16, 18 *quo ille ſupremam ſuam potestatem alterius*, Joan. 21, 17

41 Tu autem adhuc perſeverans in malitia tua, plenus inſania, non ut ſapiens, ſed deſipientis more, exiſtimans Dei æternam conſtitutionem, qui, ut ſcriptum eſt, mutat tempora & ætates, transfert regna atque conſtituit, atque etiam priſcorum decreta convellere Patrum, dum Tarraconenſis Eccleſiæ Archipræſulatum in tuum jus Eccleſiæque tuæ furripere moliris, qui divina diſpoſitione in Narbonenſis Eccleſiæ tranſiit ditionem; non ſurreptione vel violentia qualibet, ſed voluntate & electione, abſque contradictione omnium ejuſdem terræ indigenarum, tam nobilium quam ignobilium, præcipue quoque Epiſcoporum ac Comitum, atque etiam Regum Francorum, ad quos celſitudo Principatus ejuſdem terræ ſpecialiter pertinet. Adeo enim & hac conditione jus Eccleſiæ Tarraconenſis in obſequium ditionis Narbonenſis Eccleſię tranſit, ut numquam a ſubjectione illius ullo pacto ullave ratione recedere queat, E etiam ſi Tarraconenſis provinciæ Metropolis atque Eccleſia in priſtinum reformetur ſtatum, eo quod Narbonenſis Eccleſia tutoris loco ſemper fuerit Eccleſiis prædictę diœceſeos, quæ vaſtationem Paganorum vix evadere potuerunt.

Dan. 2, 21 *& Salvianus originem ab temere uſurpatum Archiepiſcopi Tarraconenſis titulum*

declaratio Tarraconenſis eccleſiæ Narbonenſi ita ſubjectæ

42 Porro ſi jam dicta Metropolis adhuc in antiquum redeat ſtatum, & cunctæ ejuſdem diœceſis eccleſiæ, quæ prius illi paruerant, revertantur in mancipatum obſequelæ illius, juxta Catholicorum Patrum determinationem; ipſa tamen Metropolis ſecundum Romanæ Eccleſiæ Pontificum inſtituta, atque Apoſtolica privilegia, in hoc ſemper Narbonenſis Eccleſiæ ditioni ac perpetuo famulatui ſuccumbat, ut omnis qui Pontificatus illius arcem ſortitus erit electione totius ejuſdem Eccleſiæ Cleri & populi, non prius ulla ratione ordinetur vel conſecretur, donec prædictæ Narbonenſis Eccleſiæ Pontifex veniens conſecret eumdem qui electus fuerit in Archipræſulatus honorem. Quod ſi aliqua difficultate compulſus venire nequiverit, ad conſecrandum prælibatæ Metropoleos Epiſcopum; mittat vice ſua aliquem ex ſuffraganeis ſuis Epiſcopis, qui diligenter eamdem rem peragat, atque in ſolio Pontificali col- F locare & inthronizare ſolenniter ſatagat; unde & idem qui conſecratus fuerit munus debitæ obedientię Narbonenſi Eccleſiæ ſemper in omnibus cedat, tantum ut a Romano Pontifice Pallium cum privilegica auctoritate ſuſcipiat: ſemper enim Tarraconenſis Pontifex, Clerus quoque ac populus omnis, ſi res ipſa effectum capiat, reminiſci debebunt, quod illarum Parochiarum Eccleſiæ, quæ de poteſtate & jure Narbonenſis ditionis, ſub qua diutina educatione nutricis more aliæ fuerant, poſtquam in maternum tranſierunt ſinum, res eadem quandoque capiat illud agendi effectum, nutricatus ejuſdem gratia rependere laudiſluas gratiarum actiones debet; & inſuper educationis prædictæ cauſa, acſi mater mercedem impendere ſubjectionis, atque honoris. Quia ſi redeamus ad antiquas priſcarum inſtitutionum, a Primatribus ſanctæ Eccleſiæ, haud dubium quin Petro & Paulo, cauſas, divino nutu patratas; non ſolum Tarraconenſis Metropolis, verum & Hiſpania omnis, in quantum ad jus Eccleſiaſticum ſpectat, Narbonenſi ſemper debet prælationi ſubjici, ejuſque patrociniis ac ſi materno lacte ali.

ut ſi reſtituatur debeat abeo Archiepiſcopum accipere,

eligunt religiosi eccleſiæ diſpensatorem

43 Nam

Digitized by Google

A 43 Nam ſacræ fidei documenta primum ab eadem accepit, & fidei lumine illuſtrata, acſi de mortis perpetuæ ſomno excitata, in æternæ vitæ evigilavit ſplendorem; prout hactenus in B. Petri armario diligenter ſervantur repoſita, quemadmodum & illa quæ a diſcipulo Apoſtolorum Petri & Pauli, *g* Sergio nihilominus Paulo geſta fuiſſe leguntur, quæ ut videris, prorſus ignoras: nam ſi ea perfecte noſſes, æſtimo quod ad tam turgidę inflationis vecordiam animatus ſuſpirare numquam auderes. Nunc quoque quia te huc uſque latuerunt, a nobis tibi, licet brevi & compendioſo ſermone, veridico tamen, intimanda [cenſui] ut non deinceps talia agere præſumas. Ut ergo quomodo eadem res ſe habeat oſtendam evidenter, Rom. 15.28 cum beatus Apoſtolus & Doctor gentium Paulus, Roma egreſſus, in Hiſpaniam prædicationis cauſa proficiſceretur (juxta, quod idem in Epiſtola ſua prius Romanis qui crediderant ſignificaverat) aſſumptis ſecum *b* Trophimo Epheſino, necnon & prudentiſſimo Viro Sergio Paulo, quos idem antea lucratus fuerat *i* Chriſto, *i* Torquato quoque, Secundo, & Endelecio & quibuſdam aliis, cis Alpinam Galliam poſtquam devenit, Arelatem, quæ eſt Metropolis Provinciæ, B quantocius adiit. Cumque in eadem civitate aliquamdiu moraretur, prædicans & annuntians regnum Dei, & multi per ejus doctrinam converterentur ad Chriſtum; reliquit ibi, ad confirmandas eorum qui crediderant animas menteſque, Trophimum a Petro Apoſtolo prius ordinatum Epiſcopum; ipſe vero cum ceteris Narbonam uſque pergens progreſſus eſt: unde prædictum Torquatum, ſeſque alios illius comites & condiſcipulos, Galiciam ad prædicandum juxta Petri Apoſtoli præceptum illico deſtinavit. Ipſe vero poſtquam multos, non ſolum ex eadem urbe, ſed etiam ex nonnullis civitatibus undique ad eam confluentibus, una cum prædicto Sergio evangelizans, ſedulo edocuit & egregie convertit ad Chriſtum; cum jam fortes in fide ac penitus immobiles quos docuerat agnoviſſet, miſit ex eis quoſdam prædicare per diverſas Galliarum regiones Dominum Jeſum Chriſtum.

44 Poſt hæc autem profectus inde una cum Sergio Paulo, ad ulteriorem ambo uſque pervenerunt Hiſpaniam, evangelizantes per ſingulas urbes, ut prædiximus, futuram gloriam regni Dei. Peracto itaque prædicationis ſuæ non modico tempore, conteſtabantur eos qui crediderant, ut quam acceperant fidem fideliter conſervarent, & ceteris quibus nondum prædicata fuerat magnopere eam erogare ſtuderent. C Igitur poſt hæc Romam deliberavit reverti prædictus Apoſtolus, atque, in conſolationem confirmationemque credentium, ſocium eis & Coevangeliſtam ſuum Sergium Paulum miſſurum denuo repromiſit: quibus & præcepit dicens, ut illi in omnibus ac per omnia obſequium præberent, & monitis illius libentiſſime parerent. Cumque his ac talibus per ſingulas civitates Apoſtolus Fratres qui crediderant hortaretur, commendans eos Domino & valefaciens eis, Romam redire ſolicite ſatagebat. Qui rediens cum veniſſet iterum Narbonam, diſpoſitis omnibus quæ agi oportebat, reliquit ibi collegam ſuum nihilominus Paulum, præcipiens eis, ut quos jam Domino per fidei gratiam acſi parturientes genuerant in diverſis regionibus Hiſpaniæ, lacte eos conſolationis tamdiu nutrire ſtuderet, donec cibo ſolido perfectæ credulitatis veſci indubitanter cognoſceret; unde & totam regionem illam in Apoſtolatus ejus officium Domino cooperante ipſi commiſit. Galliarum autem populos idcirco prædicandos illi credidit, quoniam ad hoc ipſum agendum B. Petrus eum miſerat, & vice ſua hujus rei gratia Epiſcopum conſecraverat, atque etiam ſæpe dictam Narbonam inſignem Metropolim Galliarum ſpecialiter ad docendos evangelizandoſque tradiderat populos.

45 Namque poſt hæc cum conſummatis omnibus, quæ communi utriuſque egregii prædicatoris intentione agenda erant, a ſe mutuo dilectionis affectu receſſiſſent; alternis exhortationibus atque amplexibus Domino commendare ſe ſtuduerunt, atque ita ſibi valefacientes, poſt oſcula & fletus ab invicem diviſi, Apoſtolus Romam profectus eſt, Sergius Narbonæ reſedit; uterque vero officium prædicationis ſibi injunctum adeo ſtrenue exercuit, ut nullis terroribus & pœnis illud relinqueret, quoad uſque per *k* martyrium quiſque eorum ad ſe vocantem Chriſtum intrepidus accederet, ut talentum ſibi creditum quinquies duplicatum offerret, & ab eo centies multiplicatum pro perpetuæ mercedis recompenſatione perciperet. Si autem noſſe vis, quid poſt diſceſſum Apoſtoli Sergius Paulus commendato ſibi gregi, quem cum Apoſtolo Domino Chriſto acquiſierat, fecerit; notum ſit tibi & univerſis Hiſpaniarum utriuſque ſexus indigenis, quoniam tam per ſeipſum quam etiam per ſuos, quos in fide Chriſti jam nutriverat docueratque diſcipulos, omnes Hiſpaniarum regiones peragrando, earumque habitatores indeſinenter docendo, adeo quoſdam eorum in Chriſtianæ fidei culmen cultumque ſubvexit, quatenus nullius præterquam ſuæ indigerent, vel ipſi vel quidam ſucceſſorum eorum ſanæ doctrinæ. Lege igitur *l* B. Leandri, Iſidori quoque, necnon Braulionis, itemque Juliani, ac ceterorum ejuſdem Provinciæ Doctorum Catholicorum libros, & ſic forſitan me vera dicere comprobabis. Quod ſi nec ita factum ſatis tibi credideris, geſtorum illius volumina ab ejuſdem Pauli diſcipulis *m* tribus voluminibus comprehenſa diligentiſſima curioſitate recenſe; & tunc, niſi fallor, quæ prius penitus ignorabas, patule poſtmodum recognoſces ejuſdem rei effectum.

46 Quod ſi nec ita conſultum tibi prabere volueris, ſed ſemper obſtinatione perverſa Romanorum Pontificum cenſuram (quorum decreto, divina auctoritate firmato, omnis Chriſti Eccleſia toto perſiſtens orbe regitur ſemper atque diſponitur) plenus inſania contemptibilem duxeris, in tantum ut ab infana injuria, quam impudenti facie & immoderata rapacitate prædicto Archipræſuli Audardo irrogas, recedere nullatenus patiaris; notum ſit tibi & univerſis, qui aliquod ſuffragium adjutoriumve præbent tibi ſuper his quibus a nobis juſte impeteris, quod anathematis vinculis jugiter colligati eritis, atque inſolubiliter innodati. Quocirca ne injuriam tibi facere videamur, conſtituimus, ego & qui mecum ſunt quinquaginta duo Epiſcopi, terminum tibi ſatisfaciendi ei cui injuriam facis jugiter Narbonenſis Eccleſiæ Pontifici, uſque in feſtivitatem S. Michaelis Archangeli. Quod ſi uſque ad prædictam proximamq; memorati Archangeli ſolennitatem non ei ſatisfeceris, ita ut in ejus jus proprium Eccleſiæque ipſius, totum quod abſtuliſti ab ejuſdem Pontificis jure ac ditione, integerrime & ſine qualibet reſervatione vel redhibitione reſtituas; Dei omnipotentis auctoritate, ſanctorumque Apoſtolorum Petri & Pauli, nec non cunctorum Romanæ Eccleſiæ Pontificum, mea quoque & omnium qui huic Trecaſſinæ Synodo interſunt Epiſcoporum, excommunicando excommunicamus, & maledicendo maledicimus, ac perpetuo anathematis vinculo inſolubiliter, & te, & maledictum tuum Ermemirum, & Frodonium perjurum & Apoſtatam Antiſcopum, & omnes qui tibi quodlibet adjutorium contra tam injuſtam præſumptionem præbent [innodamus]; ut a ſtatuto vel præfinito a nobis tempore, ab omni cœtu Chriſtiano ſemper extorres habeamini atque exortes.

ut quæ ab eo fidem primum acceperint,

per miſſos ab Apoſtolo Paulo prædicatores,

& ejus diſcipulo Torquato, & quibuſdam aliis,

& Galliarum Metropolitam;

cui Apoſtolus Arelatem, Hiſpaniæ ſubjectam,

quod etiam Hiſpani Dominum agnoverint.

ideoque Paulum remittere Sergium & facit anathema.

miſſi intra certum tempus ſatisfecerint.

A fumi poſſe argumentum, ob enormia vocabula, quæ miſcentur.

h S. Trophimus *colitur* 29 *Decembris, quando poterit eadem controverſia diſcuti, num is fuerit Apoſtolorum diſcipulus, ille ſcilicet qui in Actis Apoſtolorum & in ſecunda epiſtola S. Pauli ad Timotheum memoratur; an alius ab eo, qui tertio etiam ſæculo fuerit Arelatenſis Epiſcopus.*

i Septemviri in Hiſpaniam miſſi bi fuerant: Torquatus, Cteſiphon, Secundus, Idaletius, Cæcilius, Heſychius & Euphraſius. *Ex his* S. Cæcilius Epiſcopus Eliberitanus *colitur* Kalendis Februarii, *ad cujus Acta horum miſſio late eſt explanata, uti etiam ad primum diem Martii, quo colitur* S. Heſychius, *& ad primum, & ultimum diem Aprilis, quo coluntur* S. Cteſiphon Epiſcopus Vergii & S. Indaletius Epiſcopus Urcitanus. *Iterum autem res eadem tractabitur* XV *Maji, quo bi ſeptem ſimul ſunt in ſcripti Martyrologio Romano, ſed abſque Trophimo & Paulo.*

k Imo S. Paulum *Epiſcopum Narbonenſem potius Confeſſorem obiiſſe probavimus* 22 *Martii ad ejus Vitam.*

l Dedimus Acta S. Leandri 13 *Martii*, S. Iſidori 4 *Aprilis*, & S. Braulionis *ſeu* Braulii 18 *Martii*: *at neque in horum Actis, neque etiam in ſcriptis, ſimile quid legitur, nec legeretur puto in* Juliani *Toletani Archiepiſcopi ſcriptis*
B *ſi extarent omnia: nam Pſeudo-Iſidorum Petri, licet etiam ipſe nil tale habeat, non allego.*

m Ad Vitam S. Pauli Narbonenſis *conſule quæ de his voluminibus diximus, quorum meminit Guillelmus Hiſardi in Vita hujus S. Pauli, ſcripta anno* 1364, *& forte ex hac vita, ſi hæc citius credatur exarata.*

n Sirmondus, omiſſis haſtenus hoc capite relatis, ex ſequentibus aliqua ſed valde ſtrictim edidit.

CAPUT VI.

Triennalis febris: iter in patriam. Obitus, ſepultura.

51 POſt hæc igitur cum divini diſpoſitione decreti præteritorum labores malorum, quibus ſedulo beatus Archiantiſtes, cujus ſæpe mentio facta eſt, haud dubium quin de quo a nobis præſens ſit, ſermo, S. Audardus ad illud uſque tempus vexabatur, finem accepiſſent; & idem prædictus Pontifex ad diu a ſe optatum perveniſſet quietis portum; non tamen ab induſtria, veræ fidei ac religionis ceſſare potuit: quia divini amoris igne accenſus, diebus ac noctibus divinis operam dabat Scripturis. Credebat enim quod per earumdem Scripturarum intelligentiam ad ſummæ
C dilectionis Chriſti culmen aſcendere poſſet, ejuſque deſideratiſſima viſione fine fine cum Sanctis omnibus benigniſſime perfrui. In hac namque inextinguibilis amoris divini incendii jugi perſeverantia, eodem beatiſſimo Pontifice Audardo diu multumque perdurante, quam creber in oratione, quamque continus in eleemoſynarum largitione, & quam benignus erga omnes fideles, quamque etiam miſericors ſuper miſeriis quorumlibet afflictorum extiterit, incredibile, ſi referantur per ſingula, ab his profecto judicabitur, qui non credunt omnia poſſibilia eſſe credentibus. Quocirca multa eorum quæ fecit, dum ſuperſtes hic fuit in ſæculo & vitæ hujus mortalis hauſit ſpiramen, prætermittentes, ad ea quæ circa ſui obitus limitem exercuit vertamus deſcriptionis noſtræ articulum.

52 Denique cum ſine intermiſſione bonis operibus eſſet intentus, rectoque juſtitiæ, benignitatis quoque, ac perpetuæ miſerationis tramite incedens, & neque ad dexteram neque ad ſiniſtram declinans, ad cæleſtia tenderet; unde & cunctorum judicio Sanctus & vere Sanctorum cœtibus dignus decernebatur; erga tamen ſummi Spectatoris oculos nondum ad perfectionis pervenerat & juſtitiæ faſtigium, atque ideo divinæ miſerationis gratia ad illius rectiſſimæ ac pe- EX MS. ET CATEL-
nitus inflexibilis fidei probationem, imo actionum bo- LO.
narum perfectam a Deo remunerationem, quadam febrium ægritudine triennio detentus eſt, ad ejus videlicet uſque obitus extremum diem: in quo ultimum valefaciens terreſtribus, cæleſtia penetravit ab imis, ſemper victurus ſemperque manſurus cum Chriſto. Ingraveſcente namque febrium prædictarum erga virum Dei languore, ipſe tanto amplius gratias Deo agebat, quanto magis continuæ infirmitatis moleſtia ſe vexari ſentiebat.

53 Longa igitur ægritudine quaſſatus, cum ſæpiſſime a medicis hortaretur, ut aliquod medicamenti fomentum pro futuræ ſanitatis propriæque ſalutis remedio ſineret ſibi adhiberi, noluit, ſed dixit: Domini voluntas fiat, cujus ſemper ſalus atque ægritudo, vita & mors famulantur deſerviuntque imperio *a*: ego naturale potius quam artificiale meæ opponam antidotum valetudini, ſi forte propitiante Deo taliter priſtinæ queam reſtitui incolumitati. Nam ubi natus, & unde huc Domino ducente profectus veni, maturius redire non abnuam, Toloſanum videlicet in territorium; ejuſque naturalibus veſcar quotidie cibis, nec non ſalutaribus utar, prout res ipſa neceſſario poſtulaverit, poculis; ejuſdemque telluris nimis delicioſa peragrando loca, quoddam ſalutis remedium, his quibus a primæva juventutis meæ exordio libenter ſum uſus, priſtinæ forſan ſaluti, Domino miſerante, parabo. Quibus ab Epiſcopo peroratis, accelerare ſuum ejuſdem rei gratia iter ſuis præcepit clientibus, & juxta quod ipſe prædixerat cuncta implere non diſtulit.

54 Non ceſſantibus autem, ſed magis ac magis quotidie exardeſcentibus præfatarum febrium ardoribus; intellexit proculdubio vir Dei Audardus, nonniſi divinum illud fore divinæ miſerationis fomentum ac ſuorum purgationem omnium delictorum; ut quem non eatenus ad perfectum uſque bona mundaverant opera, poſtmodum correctionis virga a Deo miſericorditer adhibita plenius emundaret. Poſtquam ergo prædictus vir Dei Theodardus manifeſte ac penitus indubitanter agnovit, vocari ſe divinitus ab hoc ſæculo; in ſuum quod quondam parentes ejus, in proprio, ut fertur, prædio ſub S. Martini, Turonenſis olim Epiſcopi, venerabili ſemper ac perpetua memoria conſtruxerant cœnobium, ſuum iter illico vertit, ut ibi proprium ab hac luce recedens redderet Domino ſpiritum. Eſt autem jam dictum monaſterium in Caturcenſi territorio, in Monte qui Aureolus nuncupatur; ad cujus montis radicem fluvius quidam decurrit, quem indigenæ regionis ipſius Teſconem *b* vocant. Hic ſuo decurſu confinia *c* Toloſani Caturcenſiſque ruris liquido dirimit patenter influxu, qui a prædicto monte recedens poſt modicum terræ ſpatium Tarno *d* immergitur flumini. *e*

55 Cum autem Sanctus Domini ſæpedictus Epiſcopus Audardus, in ſupra memoratum monaſterium deveniſſet, & ibi nimia vi febrium gravatus decumberet, & jam jamque ſui obitus diem non longe abeſſe mente proſpiceret; vocavit ad ſe ejuſdem cœnobii Abbatem, & qui ſub ejus cura degebant reliquos omnes Sacerdotes monaſtico utentes officio; & confeſſionis ſuæ profeſſionem eorum quæ patraverat delictorum (non eſt enim homo ſuper terram qui faciat bonum & non peccet) evidenter cum luctu & gemitu magnaque cordis contritione necnon ſuſpiriis capoſuit. Poſthæc autem oblatum ſibi Corporis & Sanguinis Dominici Sacramentum devotiſſimo atq; promptiſſimo mentis affectu ſuſcepit; his talibuſque Deum ſedulo precibus exorans: Summæ clementiæ ac perpetuæ bonitatis benignitatiſque immenſæ omnipotens Deus, qui cuncta quæ fiunt, cum penitus non

Lectione Sanctæ Scripturæ ſemper aſſiduus in omni genere virtutum.

ad patriam aurum redit Toloſam.

& inde ad monaſterium S. Martini in Caturcenſi agro.

orbatus ſui febri labo-rans

precatur coram ſe poſitis,

ſurre vivifico munitur,

gratias ad Deum fundit,

EXMI. ET CATEL. LO.

per genus ullum neque per ſpeciem eſſent, omnipotentiali verbi tui virtute potenter nimiſque ſapienter creaſti, & creata mirabiliter diſpoſuiſti, prout ejuſdem rei effectus, ea qua fit & conſiſtit qualitate, oſtendit & approbat: quique omnium quæ creaveras noviſſime ad tuæ imaginis atque ſimilitudinis ſpeciem (in quantum ad humanæ fragilitatem ſcientiæ de eadem re ſpectat ſcire) ex limo formaſti, quidquid tui afflatus ſpiramine vivificaſti: qua vivificatione jugiter perſeverante, nulla poteſt ratione omnis humani generis ſpiritus, naturali legitimaque procreatione habitus, mori; quamquam corpus uniuſcujuſque hominis tempore divinitus ſtatuto in ſuam redigatur originem, fiatque juxta Dominicam comminationem pulvis ac cinis, donec veniente Domino, in reformato ex pulvere atque ſuo ſpiritu reanimato corpore, novus homo reſurgat, rationem redditurus de his quæ geſſit. Adeſto huic famulo tuo, licet tui famulatus veneratione indigno, ſed tamen de tua miſeratione ac pietate non diffiſo; & meum jam in pace ſuſcipe, clementiſſime Pater, ſpiritum. Non ergo mihi tenebrarum occurrat princeps neque ullus malorum incurſus ſpirituum, ſed neque memineris delictorum meorum, quoniam non juſtificabitur in conB ſpectu tuo omnis vivens.

56 Propitiare quæſo mihi, & quidquid aliter quam debui egi, tuæ pietatis gratia benigne remitPſalm. 5 te: quia juxta quod de te ſcriptum eſt, ſuavis es & mitis & multæ miſericordiæ omnibus invocantibus te. Si enim obſervaveris iniquitates Domine, delicta quis ſuſtinebit? Ergo cum jam tempus miſerendi inſtet, Deus, ne elongeris a me, ſed in auxilium meum clementer reſpice. Confundantur & deficiant qui quæChriſtum loquitur runt animam meam ut auferant eam. Tu vero advocatus, Deus noſter pariter & homo, Domine Jeſu Chriſte, quem ſemper toto corde, tota mente, totis viribus amavi & amo ſemperque amabo, cujus deſiderio & amori nihil unquam præpoſui, qui pietate motus immenſa, de ſinu Patris adveniens, homo fieri voluiſti pro noſtræ redemptionis ſalute, ut ex utraque ſubſtantia verus & perfectus Deus unus eſſet Chriſtus; quique natus ex Virgine matre ſecundum Scripturarum prophetiam, pati, mori, ac ſepeliri, necnon reſurgere acceleraſti, ut nobis ſpem reſurgendi de morte, auctor æternæ vitæ donares: accipe me ab hoc ſæculo recedentem, & ad aliud quod nondum expertus ſum feſtine properantem, & C cœtui fidelium tuorum Pontificum feliciter aggrega: & cum ad judicandum veneris, cum eiſdem perfecte vivifica & reſuſcita, inter agmina eorumdem Præſulum benigniſſime colloca. His ab Epiſcopo rite perEt ſic moritur. oratis, cum omnes qui aderant inſonuiſſent, Amen; idem beatus Pontifex Audardus, oculis in cælum manibuſque intentis ultimum vale faciens mundo, Domino mox in pace devotiſſimum reddidit ſpiritum. Amen.

57 Illo autem jam a terreſtri corporeoque Domicilio ad cæleſtia benigne aſſumpto, & Jeſu Chriſti Domini glorioſiſſimo nimiſque viſu delectabili atque pulcherrimo conſpectui ab Angelis decenter oblato; & ultra quam ſermo noſter explicare verbis ſententiiſque exponere ſufficit, pro bene geſtis ab eodem ſancto Pontifice quondam operibus digna recompenſatione munerum cæleſtium abunde [per- f cepta]; f quid de ipſius ſancto ac venerabili corpore actum ſit, paucis referre, & quæ ſuis ſua pro-

D tractione nauſeam & moleſtiam non ingerant auditoribus, Domino favente tentabo. Nam fere omnes utriuſque ſexus regionis illius homines, audita obitus illius fama, ad ſacroſanctum ejus ſoma ſepeliendum feſtino properarunt diſcurſu; non credentes ſe prius ad prædicti Pontificis pervenire poſſe cadaver, quam in præparato illi a fidelibus viris conderetur ſepulcro. Sed quia Domini diſpoſitione evenit ut non antea ſepeliretur quam innumeroſa illo confluentium turba adeſſet; tanta veræ religionis veneratione venerabile corpus illud curatum eſt, ut priuſquam in ſarcophago poneretur, toto corpore, præter faciem ejus, involveretur purpureo ſericeoque nihilominus pallio, juxta Sedis Apoſtolicæ ſanctorum Epiſcoporum ſemper conſervanda præcepta.

58 Curato autem ſancto cadavere atque ad ſepeliendum expoſito, omnis quæ ad illius celebrandum exequias convenerat multitudo, tam laicorum quam etiam clericorum, luctuoſis pariter atque lingultuoſis gemitibus, hujuſcemodi voces dabat in cælum. O poſt Deum ac Dominum miſericors & pie orphaet lacrymatur: norum pater, viduarum juſtus judex & vindex, o miſerorum & pauperum adjutor, dolentium atque mœſtorum perpetuus conſolator. O malorum infeſtorumque hominum purgator atque propulſor, quis nos ab incurſu oppreſſioneque atque rapacitate vaE ſtantium & diripientium nos & omnia noſtra ſalvos faciet? heu! heu! quid adhuc nobis vivere? O glorioſe atque beate Pontificum Pontifex Audarde, exequias cujus hodie proſequimur dolentes ſimul atque lugentes. Inter has ergo & hujuſmodi luctuoſas populi ejuſdem ſermocinationes, Epiſcoporum quoque necnon reliquorum omnium qui aderant Sacerdotum deprecationes lacrymoſaſque ad Dominum pro eo poſt ulationes atque abſolutiones, & creberrimas ſepelitur juxta altare S. Martini. tumulo ejus benedictiones; ſanctum illud cadaver novo atque lapideo confeſtim traditur ſepulcro, ſito juxta S. Martini altare ad Orientalem partem, intra ejuſdem eccleſiæ ambitum. Sed longa poſt tempora eodem cum tumulo inde levatum alibique in eccleſia eadem tranſpoſitum & honorificentius quam transferetur ad honorificentiorem. prius humatum eſt: ubi hactenus requieſcit, reſurrectionis ſuæ promiſſum a Domino expectans effectum. Regnante pariter & regente univerſa quæ ſunt, fuerunt, eruntque ac jugiter diſponente Domino Jeſu Chriſto, cum Patre & Spirito ſancto, per omnia ſecula ſeculorum. Amen.

ANNOTATA.

F a *In MS. inferebatur longa relatio de felici & infelici æternitate, ſed non magni momenti, & idcirco forſan apud Catellum omiſſa; quam non judicamus operæ pretium reſtituere, potiſſimum cum in Appendice Novæ Bibliothecæ MS. Labbeanæ legi poſſit.*

b *Papirius Maſſonius lib. de fluminibus Galliæ* Teſcunum *vocat* cuiguum amnem.

c *Ea nempe, quibus trans* Averionem *excurrit diœceſis Caturcenſis.*

d *Et ipſe* Tarnus *haud multo poſt ad Moiſſiacum Garumnam ingreditur.*

e *Hic deſinit Vita apud Catellum, reliqua ex MS. dantur, & reperiuntur in Appendice Labbeana.*

f *Abundabant hic qua expunxi verba*: His namque ita ſe agentibus, & beatiſſimi Pontificis ſpiritu, & multo plenius atque perfectius quam dici & cogitari a mortalibus poſſit. *Imo ſimilia plura interſerebantur in Appendice Labbeana.*

D E

Digitized by Google

DE S. PEREGRINO CONFESSORE
INNUCERINA UMBRIÆ DIOECESI.

SÆC. XII. D. P.

PRater complures Sanctos, quos Chriſtiana parentum religio Peregrini *nomine inſignivit, ut ipſo ejus uſu admonerentur, ſe peregrinos ſuper terram debere ad patriam cæleſtem tendere; nonnulli etiam inveniuntur, quibus ad veneranda Sanctorum loca peregrinantibus cum inter labores itinerum mors obtigiſſet, & hanc ſecuta miracula notam hominibus feciſſent eorum Sanctitatem, non item proprium cujuſque nomen; placuit piis fidelibus, ut appellativo vocabulo tamquam proprio dicerentur* Sancti Peregrini. *Talis videtur fuiſſe, quem e Gracia Romam advectum, indeque in Siciliam, Calatabilletta oppidum Patronum colit* XXX *Januarii, ſicut ibidem diximus. Talis fortaſſe fuit etiam alius* S. Peregrinus, *quem Placentini in Italia venerantur* X *Februarii. Talem omnino fuiſſe conſtat Sanctum e Scotia advenam, qui inter Lucam Modenamque cæleſtes honores commeritus* I *Auguſti,* Alpi S. Peregrini *nomen fecit. Plures ſimiles colligere nihil attinet,* B *cum de eo qui ſeſe offert hodie* Caſtelli S. Peregrini *Patrono,* in Nucerina Umbriæ diœceſi, *certiſſime teneri videatur, iſto cum coli nomine propter appellationis propriæ ignorantiam.*

Ex nomine proprii ignominia fit appellativi.

2 *Vitam ejus, ſeu potius mortis cultuſque memoriam, Ludovicus Jacobillus proponit in Vitis Sanctorum ac Beatorum Umbriæ tomo* I, *citans in Margine* Lectionarium antiquum MS. in conventu S. Franciſci Gualdi pag. 79 *Hinc indicio monitus operam dedi, per noſtros in Collegio Peruſino Patres, ut ex oppido Gualdo peterentur ea quæ* S. Peregrinum *ſpectant. Illis vero multum ac ſæpe appellantibus illius conventus Guardianum, poſt longam procraſtinationem miſſa ſunt, non qua expectabantur Lectionarii antiqui verba Latina, ſed tranſcripta, quæ jam legebamus apud Jacobillum impreſſa; nullo addito verbo unde ſciremus, an ipſum, quod dixit, Legendarium, quodque a Jacobillo in aliis paſſim Sanctorum Vitis citatur & magno nobis ſæpe uſui eſſe poſſe, adhuc ſuperſit. Non vacat interim ſiſtere cauſa tantilla pralum, quare quod poſtumus damus hic ex predicto Jacobillo, inſuper allegante* Picturas antiquas & novas in caſtro S. Peregrini, tabellam in eccleſia S. Peregrini, Durantis Dorii Hiſtoriam Nucerinam MS. Celſum Placidum in Vitis Sanctorum Eccleſiæ Nucerinæ, *aliaque nonnulla monumenta, quorum originaria verba ſi adhuc nanciſcamur, in Appendice vel Supplemento dabimus: Jacobilli Synopſis hæc eſt.*

Vitam damus ex Jacobillo.

alia monumenta a allegantur:

C 3 Imperante Henrico, hujus nomini ſecundo, fideliſſimus quidam Chriſtianus, Peregrinus cognominatus, ex partibus Tranſalpinis deſiderio multa patiendi pro Chriſti amore & ſacra loca viſitandi ductus, Divinæque obſequens inſpirationi Romam venit: atque reipſa foret quod nomine exprimebat, totus veſte atque habitu corporis peregrinus, tam longum ac laborioſum iter pedibus peragebat nudis; intendebatque in exemplum Patriarchæ Abraham, patria & cognatione relicta in terram quam monſtraſſet Deus abeuntis. Poſtquam autem Baſilicam S. Petri aliaſque urbis eccleſias & Sanctorum corpora devote viſitaſſet, iter ſuum cæpit relegere, ſeminudus ac mendicato victitans, magna cum humilitate & modeſtia. Cum autem perveniſſet in convallem, ubi civitas Tadini quondam ſita fuit, inter Nuceriam atque Eugubium, viſitavit corpus S. Facundi, quondam Tadinenſis Epiſcopi, ejuſque Archidiaconi S. Juventini.

Apoſtolus Tranſalpinis Romam venientes.

4 Deinde in partem Contranenſem, ad radices collium montis Camera ſe tranſtulit, ubi burgum quoddam, Contro dictum, ex pluribus caſis ſic coaluerat, ut per unicam portam ad ipſas daretur ingreſſus. Hæc ſero veſpere claudenda erat, inquilinis omnibus domi receptis, præter unicum, Ono dictum, qui foris remanſerat; quando illuc advenit Sanctus, tempeſtate ventoſa & pluviam minante, rogans hominem, ut ſe pro Dei & Sanctorum amore pateretur in ipſius domo vel ſtabulo noctem & nocturni aeris declinare incommoda. Non movit ſe- *Et ab hoſpitio excluſus moritur frigore.* rum hominem miſeranda ſpecies pannoſi atque famelici & præ laſſitudine deficientis Peregrini: ſed verbis aſperis contumelioſiſque repellens ſupplicem, portam poſt ſe clauſit, illo foris relicto. Repulſam patienter tulit Sanctus, ſeque ante portam collocavit, oratione præmiſſa; veluti intelligeret, eam ſibi noctem fore poſtremam. Cumque humi ſtratus obdormiviſſet; ſubito tanta ſuper eum nivis ac grandinis procella incubuit, ut frigore ad priores ærumnas accedente conſtrictus, animam ibidem exhalarit.

Inde aque recedunt,

5 Secuta mox aeris ſerenitas magna, teporque vernus nives diſſolvens, fecit ut defluentibus in unum aquis natus ſubito torrens corpus involveret, devolvereteq; in ſubjectos burgo campos, ſimul cum herbis paleiſque ac luto: quibus illud contectum exeuntes ad opus ſequenti mane faciendum oppidani repererunt; & viſo ſcipione ejus, qui terræ fixus viruerat creſcebatque in arborem, mutatis repente animis, quodam ſeu humanitatis ſeu pietatis affectu cœperunt ipſum mudare & ſindone involutum impoſuere carro, ſurſum referendum ad burgum unde excluſus fuerat. His fama vulgatis per ea loca, ubi aliquam ſuę ſanctitatis æſtimationem tranſiens commoranſve reliquerat Peregrinus; magna populi multitudo confluxit ad ſacrum corpus devenerandum: & Clerici ac ſeculares quidam ad carrum applicantes aliud par boum, eo ſubvexerunt ubi mortuus erat, cum hymnis & canticis, ad laudem ejus, cujus judicia abyſſus multa, quique infinitis in cælo bonis remuneratur contemptum laboremque a ſuis famulis toleratos in terra.

corpus aqua abreptum ſanctitatem indicat ſcipio miraculoſe virens.

ad burgum revehitur,

6 In ipſo porro loco, qui duobus paſſuum millibus diſtabat a S. Facundini eccleſia, effoderunt humum; comparataque tumba marmorea, ſacrum corpus in ea ſepelierunt, ædificantes deſuper oratorium in ipſius S. Peregrini honorem. Progreſſu autem temporis vicus Contranenſis domibus & incolis auctus, factus eſt caſtellum, ſub ejuſdem Sancti nomine octoginta circiter familias numerans, animas quadringentas: quibus parochialis eſt eccleſia S. Peregrini, & hujus ibidem memoria quotannis feſtive celebratur primo die Maji. Neque unius tantum loci Patronus eſt S. Peregrinus, ſed etiam inter Protectores oppidi Gualdi, quod tribus circiter milliaribus diſtat ab eccleſia S. Peregrini; in qua honori ejus conſcriptum ſodalitium perſeverat cum ipſius cultu, propter miracula plurima in devectione ſancti corporis, ac poſtmodum, eo loci patrata per interceſſionem S. Peregrini.

ubi edifica tur eccleſia Patronus colitur.

7 *Hactenus Jacobillus, qui dum* Henrici II *Imperium notat, ſæculum* XI *Chriſtianæ Æræ indicat, & quidem uſque ad medietatem provectum: nam ſi ſecundum hujus nominis, non Imperatorem, ſed Regem (uti ſcriptores paſſim) intellectum voluiſſet, Sanctum ſcilicet Henricum, qui ab anno* MXIV *Imperium tenuit, non abſq; congruo ejus meritis titulo appellaſſet.* Tadinenſis *porro eccleſia, pro qua ſolicitus S. Gregorius Papa inſtituendam ibidem electionem Epiſcopi commendat Gaudioſo Epiſcopo Eugubino lib.* 7 *Epiſt.* 87 *&* 88 *S. Facundinum Epiſcopum ſuum colit* XXVIII *Auguſti, ad quem diem de illius urbis deſolatione & Sedis tranſlatione Nuceriam agemus: hic ſatis eſt monuiſſe, iſthic loci videri fuiſſe, ubi nunc S. Facundini eccleſiam adhuc ſuper eſſe indicat Jacobillus.*

haud procul a ruinis Tadinenſis civitatis.

DE

Digitized by Google

DE SANCTO ALDEBRANDO

EPISCOPO FORO-SEMPRONIENSI IN UMBRIA.

D.P.

SEC. II.

FOrum-Sempronii, *antiquum Romanorum municipium, ad Metaurum flumen via Flaminia, vulgo* Foſſombrone *dictum, ab Urbino, (cujus Ducatui ſubcenſetur) octo circiter P. M. diſtat, & jam inde a temporibus Symmachi Papæ, ſeculo ſexto ineunte, ſuos ſcitur habuiſſe Epiſcopos, quando* Feliciſſimus & Innocentius *Foro-Sempronienſes Antiſtites inveniuntur Romanis Synodis tribus interfuiſſe. Series exinde neque continua neque ſatis certa habetur. Adeo ut neque de S.* Aldebrando, *quem Eccleſia illa Patronum colit hiſce Kalendis Maji, tempus quo ſederit compertum habeatur. Joannes Baptiſta Landus, Foroſempronienſis Epiſcopus creatus anno* MDCXXXIII, *in Catalogo quem ſubmiſit Ferdinando Ughello, inferendum tomo 2 Italiæ ſacræ, ipſum & Richardum collocat ſeculo* XIII, *inter Monaldum & Gentilem: ſed per meram, ut apparet conjecturam, quamque haud difficile ſit adhibitis Chronologiæ calculis evertere.*

Quamvis Epiſcoporum hæc ſit ſeries,

B

1 *Extat Honorii Papæ* III *ad Monaldum diploma, ſervaturque autographum in archivio Eccleſiæ, datum* VIII *Pontificatus anno, qui fuit Chriſti* MCCXXIV. *Extat ad Gentilem Breve Alexandri* IV *datum anno ejus primo* II *Idus Martii, atque adeo anno Chriſti* MCCLV. *Quantum antea hic, quantum poſtea ille ſederit, neſcitur: multum tamen videtur ſi duodecim aut tredecim annos per conjecturam interponas: hos autem ut facile potuit impleviſſe Richardus,* quem plerique fatentur ex ordine S. Franciſci vitam inſtituiſſe: *ita nimis arctos eſſe Epiſcopatui S. Aldebrandi fateamur neceſſe eſt, ſi conſideremus quod in Aliis infra proferendis num. 4 dicitur,* quia, *antequam moreretur,* vixerat per ſpatium circiter centum annorum. *Apparet autem ex iiſdem florenti ætate electum fuiſſe, cum eſſet Præpoſitus Ariminenſis & populo publice prædicaret,* in platea ante eccleſiam, *tanta cum dicendi libertate, ut neceſſe habuerit furentis vulgi oculis manibuſque ſubducere ſe de pulpito ad campanile eccleſiæ: qua ſatis arguunt vigorem animi minime ſenilem, nedum ætatis decrepitæ.*

Probatur tamen Aldebrandum multo diſſervi ad ſeculum 13.

quando mori præoptaſſet dim fuiſſe Epiſcopus.

3 *Videamus igitur num lucem, quam Foro-ſempronienſes negant, invenire apud Ariminenſes poſſimus. Cæſar Clementini, auctor Hiſtoriæ Ariminenſis lib. 3, ita de eo ſcribit.* Anno milleſimo centeſimo decimo nono Aldobrandus,

C olim Canonicus & Præpoſitus electus, juxta morem Capituli Ariminenſis, & poſtea Epiſcopus Foro-Sempronienſis, die prima Maji tranſiens ad cæleſtem vitam, Beatis adſcriptus eſt. *Hæc ille ex ipſius forte Ariminenſis eccleſiæ aut urbis monumentis: cui tanto ſecurius poſſumus credere, quanto majorem hiatum in confinio ſeculi* XI *&* XII *oſtentamus Catalogus Foro-Sempronienſium, commodiorem præbet locum ipſius quantumlibet longinquo Epiſcopatui. Nam inter Fulcuinum, qui anno* MLXXVI *ad Synodum Salonienſem legatus, ibidem ex poteſtate ſibi per Pontificem facta Dalmatiæ Croatiæque Regem declaravit Demetrium, uti habet Baronius; & Gualfridum, cui Guaimerius Dux quatuor Caſtella donavit anno* MCXL, *facile invenies annos quadraginta, quos ita tribuas S. Aldebrando, ut electus anno circiter* MLXXX, *uſque ad* MCXIX *pervenerit: deinde vel Gualfridum ſucceſſorem acceperit, vel aliquem alium ante hunc, cujus nomen exciderit.*

nil potuit hæc tam futile ſecuſi 2 & 3.

Rubeus ex ſola conjectura,

4 *Sin autem ſuſpicari liceat, Cæſarem, in anno notando, ſecutum eſſe aliquanto ſeniorem Rubeum Hiſtoriæ Ravennatis auctorem, a quo poſtremas lineas videtur mutuatus, eumque in hoc ſolum correxiſſe, quod ibi ponat ejus mortem, ubi Rubeus videtur collocare electionem in Præpoſitum; atque adeo hunc annum eſſe incertum dicas, poterit Aldebrandum etiam ad quinquaginta & plures annos in Epiſcopatu retinere. Rubeum certe, ad faciendam tali anno mentionem electi Aldebrandi in Præpoſitum, aliud non movit, quam opportunitas loci, ubi deſcripſerat, quomodo Canonicorum Portuenſium ordinem Paſchalis* II *anno* MCXIV *confirmarit, & quatuor poſt annos præſcriptam iiſdem a Petro Ravennate Regulam: ſub qua cum nova inſtitutionis diſciplina efflorеſceret, factum ſit ut,* plurimi confluerent ad cœnobium Portuenſe, in diſciplinamque ſeſe ejus Canonicis traderent. *Hæc autem cum diniſſet, ipſo quo fundator Petrus mortuus eſt anno* MCXIX, *addit;* In iis fuiſſe Aldobrandus legitur, qui in oppido Sorbetulo e Bolio ſeu Galliata prope Cæſenam natus, & in Grammatica eruditus, in Portuenſe cœnobium, ut majores in litteris ac pietate progreſſus faceret, ſe contulit.

Portuenſibus Regularibus eum addens.

contra fidem Auctorum,

5 *At profecto nuſquam legitur in Aliis, in iis fuiſſe Aldebrandus, qui inſtitutam a Petro vitæ formam tenuerunt; neque cœnobii ulla uſpiam mentio, ſed ſolum nominatur,* E ſtudium in Canonica S. Mariæ in Portu, ubi tunc ſeptem liberales artes docebantur. *Hæc autem Canonica & ſtudium in eo eſſe potuerunt multo prioris temporis; ad eamque poſtea Petrus ille ex voto ædificaſſe monaſterium, in quo dilapſis forſan antiquis, novi Canonici, non ea quæ antea ſæculari forma, ſed regulariter viverent; cum jam Aldebrandus in ſuo Epiſcopatu Foroſempronienſi annum circiter nonageſimum ætatis ageret. Certe nulla eſt apparentia veri, quod Canonici Ariminenſes, quos nemo cum fundamento dixerit Regulares fuiſſe, ex Regularibus ſibi petere voluiſſent Præpoſitum: & ſi voluiſſe fingas, debuiſſent eum a Priore vel Abbate petere, non autem (ut Alia dicunt)* a Domino Doctore illius loci.

ipſis confeſſum dedit illum eligendi ut fuerat 10 Maji.

6 *Scio Canonicos Regulares Congregationis Lateranenſis ſuperiori ſeculo impetraviſſe, ut de eo tamquam ſuo, Officium poſſent facere die* X *Maji: quia cœnobium Portuenſe, anno* MCCCXX *pene deſolatum, tranſiit ad* Canonicos regulæ B. Auguſtini & Congregationis & Religionis monaſterii S. Mariæ de Friſionaria, *ut habet Bulla apud Pennottum parte* 3. *cap.* 16, *num.* 4, *cujus Congregationis appellatio tandem deſit in nomine ſplendidioris S. Joannis Lateranenſis. Nolo etiam controvertere quin jure optimo quoſcumque Regulares Canonicos, qui vixerunt in monaſteriis, ſuæ Congregationis poſtmodum unitis, inter ſuos numerent. Unum dico, petendi pro S. Aldebrando Officii nullum aliud fundamentum proferri, quam Rubei auctoritatem; qui poſt ordinatam a Petro Regulam, in monaſterium Portuenſe illum inducit. Hoc autem fundamentum nullum eſt: quia pugnat cum Aliis, de quibus ipſe Pennottus, Annotatione* XVI *in Officia propria ſui Ordinis, ait, quod iiſdem in Lectiones tres diſtributis utantur Foroſempronienſes,* idiomate quidem minus polito, ſed quod ſua barbarie multam vetuſtatem redolet: *ex quibus Aliis jam oſtendimus, inter Epiſcopos illius eccleſiæ nullum inveniri locum S. Aldebrando, ſi credatur prodiiſſe ex inſtitutione Petri Portuenſis, non niſi* XII *ſæculo inchoata, quia ſic non potuiſſet dimiſſime in Præpoſitura & Epiſcopatu vixiſſe, quod tamen exigunt Alia prædicta.*

F

idque ex vetuſta picturæ nihilo melius confirmandi.

7 *Inſtat nihilominus Pennottus in Annotatione prædicta,* & argumentum *proponit,* quod *ipſius judicio* omnem prorſus dubitationem eliminat: Extat, *inquiens,* hodieque in arce urbis Foroſempronienſis ſacellum vetuſtiſſimum, ex reliquis antiquæ eccleſiæ Foro-ſempronienſis ſervatum: in quo ſacello corpus ipſius B. Aldobrandi primitus fuit tumulatum. Extat ejuſdem Sancti vita, in parietibus ejuſdem ſacelli vetuſtiſſimis imaginibus depicta, cum miraculis per illum patratis. Omnes vero imagines

A gines illum cum habitu interiore albo, & cum bireto parvo & albo (qui erat antiquus habitus Canonicorum Portuensium) etiam in Episcopali dignitate constitutum, referunt, ut non sit amplius dubitandi locus, fuisse vere Canonicum Professum Monasterii Portuensis. *Ego vero ex ejusmodi picturis aliud non intelligo, quam exprimi Sanctum in eo habitu quo Arimini usus Præpositus, fortassis & Ravennæ Canonicus fuit: quem habitum etiam post Regulam a Petro præscriptam, ibidem servatum par est credere. Sed sicut vetustiores ante Petrum Canonicos non ideo dicam fuisse Regulares, quia succedentes Regulares, cum quem ipsi gestaverant, habitum retinuerunt; sic Aldebrandum non credam indicio talis habitus Regularibus certo vindicari, dum fortiores in contrarium rationes pugnant eaque ineluctabiles; nisi convellere quis velit Actorum fidem, sine quibus nullius fidei sunt posteriorum auctorum asserta.*

8 *Edidit ea Alta Ughellus tom. 2. Italiæ sacræ, & nos ipsa ex illo damus: simulque fatemur ecclesiam antiquam, cujus meminit Pennotus, ab ipsomet S. Aldebrando fuisse cœptam ædificari, ac postea ab Archipresbytero Thoma Accarigio consummatam: cujus Archipresbyteri atas, si aliunde demonstraretur, haud parum luminis fortasse afferre huic argumento possit. De hac ergo ab ipsis Foro Sempronienſibus expectabimus numquid docere nos possint, ex sui Capituli monumentis, aliquam istius Archipresbyteri mentionem facientibus. Interim dicit Ughellus col.* 910, *quod Foro Sempronienſes Canonici (qui præter Præpositum sunt undecim) illam* antiquam Cathedralem, temporibus Bonifacii IX, dum novæ civitati nova pararentur præsidia, demoliti sunt: ecclesiamque S. Maurentii, quæ in Vicis erat, erexerunt in Cathedralem: eidemque S. Benedicti monasterium, cum census qui Episcopali mensæ sufficeret, adjunxerunt anno MCCCXCII Idibus Januarii. *Qua occasione translatum fuit etiam S. Aldebrandi corpus; atque ex tunc vel saltem post dicta Maurentiana ecclesia restauratione, nescio quando factam, cœpta est dici Cathedralis Ecclesia SS. Maurentii & Aldebrandi: ejusque ambo communi jure censeri Patroni: in qua etiam celebratur festum translati S. Aldebrandi* XIII *Martii; Sancti autem Maurentii Martyris, cujus ibidem corpus habetur,* XXXI *Augusti, juxta Ferrarium in Catalogo.*

9 *Acta cum dicunt, ipsummet Aldebrandum Præpositum ideo prædicasse Arimini,* quod tunc non erant Ordines Mendicantes, *non tantum ipsum antea floruisse probant sed insuper demonstrant se ante sæculi* XIII *ini-*
C *tium scripta non fuisse. Sed quamdiu post annum* MCC *scripta sint, quis dixerit, nisi sciat, quo anno Fanenses occuparint Foro-Sempronienſem civitatem, indeque campanas abstulerint uti in fine num.* 7 *dicitur? Interea vix dubitem ante annum* MCCC *scripta esse omnia, quorum epitomen invenient apud Ferrarium in Catalogo Sanctorum Italiæ, post memoriam S. Aldebrandi, ut Patroni Foro-Sempronienſis, insertam Catalogo generali Sanctorum, qui in Romano Martyrologio non sunt.*

A C T A

Ex antiquis MSS. edita ab Ughello.

1 SAnctus Aldebrandus, natus in quodam castro, quod vocatur Sorbetulo de Boybo *a* seu de Galiata, de Romandiola prope Cæsenam; & instructus in grammaticalibus, perrexit ad Studium *b* in Canonicam S. Mariæ de Portu de Ravenna, de Provincia Romandiolæ, ubi tunc septem liberales artes docebantur. Et tunc Canonici Ariminenses, carentes Præposito ipsorum, fecerunt, sicut alia Capitula de dicta provincia Romandiolæ, cum carebant Prælatis: & sic iverunt ad Canonicam prædictam de Ravenna, & petierunt a Domino Doctore illius loci unum hominem, habilem & sufficientem pro eorum Præposito. Habito consilio & deliberatione, tribuerunt eis S. Aldebrandum, scientes ipsum esse sanctum & pium, & in sacra Theologia ac *c* in Decretalibus peritum sufficienter repertum; & cum devotione & reverentia susceperunt ipsum in eorum Præpositum. Et cum hoc esset, quod tunc non erant Ordines Mendicantium *d*, ideo ipse prædicabat populo suo Ariminensi. *c* *d*

2 Et semel prædicando in platea ante ecclesiam ipsius Canonicæ Ariminensis (quæ hodie Alogia vocatur) & præcipue de vico Patarariæ, & quod injuste & indebite detinebant portum *e* Ariminensem & partem de dicta platea, quæ bona erant dicti Ariminensis Capituli; insurrexerunt cum furore unanimiter, & voluerunt ipsum capere: ipse vero fugiens de *f* pergulo *g* recuperavit se in campanile dicti Capituli, in quo stetit per mediam diem. Et videns ipsum populum perseverantem volentem ipsum interficere, timendo mortem petiit recessum a civitate Ariminensi. Et exiens de civitate, invenit in strata ante monasterium *h* S. E Gaudentii nuntios destinatos ex parte Capituli *i* Foro-Sempronienſis & populi, & genuflexerunt & præsentaverunt sibi electionem Episcopatus Foro-Sempronienſis. Ipse vero gratias primitus detulit Deo, recepit & acceptavit dictam postulationem, cum intentu curare animas hujus populi, ut aie: Qui Episcopatum desiderat, bonum opus desiderat. *e* *f* *g* *h* *i*

3 Et confirmatus per Papam *k* disposuit se bonum operari: & tunc incepit ecclesiam magnam, quia antea parva erat, prope puteum ipsius ecclesiæ; quam ecclesiam magnam consummavit cum parte tecti; residuum vero cum muris consummavit Dominus Thomas Accarigii, Archipresbyter Foro-Sempronienſis Capituli *l*: & propter suam Sanctitatem præterea concessit Episcopatui Foro-Sempronienſi Massam Sorbetuli. Inter alia sic agebat: cubiculum in camera pulcrum habebat, & de nocte inter lecticam & parietem super scamno & palmitibus vestitus jacebat, Carnes non comedebat, vinum parum non gustabat, cilicium ferebat, ut plurimum jejunabat, & canipa *m* aperta pro pauperibus stabat, ad domos pauperum cibos mittebat: diebus festivis Foro-Sempronienſi populo prædicabat. Et semel prædicando erant multæ hirundines in ecclesia cantantes, ita ut prædicantem populus non audiebat: ipse F præcepit ut tacerent, & tacuerunt. Semel in die audientiam dabat, ita quod quilibet sua necessaria facta narrare poterat. Mansuetus homo fuit & gratiosus. *k* *l* *m*

4 Postea veniendo ad penuriam mortis, quia vixerat per spatium circa centum annorum, & quia nihil gustabat, perdix *n* quædam decocta in duobus paropsidibus fuit præsentata ad hoc ut de ipsa gustaret: ipse vero respexit eam, & memorando quod carnes comedere non consueverat, super eam manu sua fecit signum Crucis, & præcepit ut ad foreſtam *o* rediret; & statim revixit, & recessit viva, volando coram præsentibus & adstantibus. Et statim petiit de cerasis recentibus, & sibi eas præsentaverunt. In infirmitate suæ mortis & antea vivendo in sanctitate, ibant ad eum dæmoniaci, & vexati a spiritibus immundis: & ipse eos respiciebat, & cum risu signo Crucis signabat, propter quod Deus illæsos dimittebat. Multi de Ancona & ab illis locis, diversis infirmitatibus gravati, ad ipsum perrexerunt, & liberati recesserunt. *n* *o*

5 Demum reddendo animam Creatori, de nocte præcedente ante Kalendas Maji in hora matutinali, tres campanæ, quæ erant in campanili ecclesiæ Foro-Sempro-

a *b* *Studiis apud Ravennam pe-rall.;* *fr Præpositus Arimini;* *Ex FERD. UGHELLI.* *adi ob dicendi libertatem de vita periclitans,* *indeque causa petitur ad Episcopatum,* *1. Tim. 3.* *qua occasione ædificat Cathedralem.* *& ab ejus nomine dicta Cathedralis.* *auferre vivit,* *surreptum-mos liberat,* *mortuus illuminat varios miraculis.*

Translatum tum cum Cathedrali cœpta an. 1392.

Acta quando scripta.

Digitized by Google

Ex FERD. UGHELLO.

Semproniensis Episcopatus miraculose, nemine ipsas tangente a se ipsis pulsabant in cantu, secundum consuetudinem pro mortuis. Et de mane ipsum corpus fuit in ecclesia positum, & pluendo non plucbat super medietatem ecclesiæ, quæ medietas erat tunc discooperta & non consummata: & sic in Kalendis Maji fuit sepultus: ideo in tali die celebratur ipsius festum. Et sepulto corpore, Canonici ordinaverunt quod potus daretur multis, qui venerant de civitate Urbini, Callii, & ipsorum Comitatu, & de uno vase vini capacitate quatuor quartarum biberunt bene duo millia personæ. Et non deficiente vino dicti vasculi, quidam ex invidia [dixit]: o diabole! quid est hoc, quod vinum istud non diminuitur? Et tunc vinum in dicto vase incepit deficere.

Obitus ejus meritis adscribitur.

sepulcrum celebri luce pernotescit.

6 Transactis duobus annis Sacrista veniens ad pulsandum Matutinum, audivit in dicta ecclesia Angelicum cantum, propter quod timuit: sed pergens ad cameram Domini Archipresbyteri, ipsum vocavit, & [venit] ducens secum Canonicos: & stantes ante ostium ecclesiæ audiverunt divinum cantum, & magna luminaria viderunt in dicta ecclesia super sepulcrum in pede ecclesiæ dicti S. Aldebrandi, super quo sepulcro tectum ecclesiæ non erat consummatum. Et intrantes in ecclesiam neminem viderunt & ulterius audierunt; sed lumen magnum stabat super dictum sepulcrum, & cogitabant diem esse: & hora erat matutinalis. Et nemo ipsorum loquebatur, ita stabant stupefacti; & steterunt usque ad diem.

B

quidam de reliquiis auferentes divinitus plectuntur.

7 Postea cogitando super negotio miraculi, transtulerunt ipsum corpus Aldebrandi in altare capellæ, quæ erat prope capellam magnam. Et tunc Paganuccius Masculi recepit unum reliquium digiti sui: & morando in sua domo statim præsensit infirmitatem in corpore magnam. Cogitando de facto, reportavit digitum: & astando ante altare ipsius genu flexo, visibiliter recessit de sua manu dictum reliquium ad suum corporis locum. Et quidam de Eugubio de nocte ivit ad lampadem dicti altaris, & accepit oleum de ipsa: & [stetit] amittens lumen & sensum, nec poterat de dicta ecclesia exire. De mane Canonici posuerunt ipsum ante altare, & statim lumen oculorum recepit. Populus *p* Fanensis vicit civitatem Foro-Sempronien sem; & pro despectu asportaverunt duas campanas de ecclesia S. Aldebrandi; & positæ in campanili Fanensi non pulsabant. Videntes miraculum reportaverunt dictas campanas ad pristinum locum, & cum fuerunt in medio pontis *q* S. Cypriani, ipsæ campanæ quæ erant super currum, pulsare cœperunt.

p campanæ e templo ejus abitæ alibi sonare non debuere.

C

ANNOTATA.

D

a *Rubras* Sorbetulo e Bolio seu Galliata. *Nihil horum ostendunt tabulæ Romaniolæ, neque nomen aliud quod huc trahi possit, quam* Sorivolo 6. p. m. *a Cæsena in Austrum: ipsa autem* Cæsena *distat Ravenna itinere in Bertam directo* p. m. *circiter* 30.

b *Nihil tale post reformationem a Petro inductam anno* 1114 *istic fuisse scimus, nec* Studium *apte vocatur cœnobium Regularium.*

c *Vide ut perseverat auctor in conceptu Academiæ, nec ullam facias Regularis disciplinæ mentionem?*

d *Intelliguntur Minorita & Prædicatores, nam Eremitici duo Ordines Augustinianorum & Carmelitarum ipsis in jure prædicandi diu post æquiparari cœperunt: priores autem illi initium accepere sæculo* 13 *inchoato.*

e Veterem portum *nunc vocant, cujus olim magnificentissime structi e marmore, nunc unicum vestigium superest in antiqua turris parte, marmoribus ad construendam S. Francisci ædem a Sigismundo Malatesta translatis.*

f Pergolo *dicunt Itali theatrum sive suggestum e tabulis.*

g *Idem* Ricovero, *refugium seu receptum dicunt, & inde* ricoverare, *a Latino* recuperare, *quasi* se recipere.

h S. Gaudentii monasterium *Ordinis olim Benedictini, extra Portam Romanam, ab annis circiter quinquaginta transiit ad Bernardinos reformatos, colitur autem ipse Sanctus, primus urbis Patronus, 4 Octobris.*

E

i *Distat Arimino* Forum-Sempronii p. m. 30 *ut minimum.*

k *Vinam hunc nominasset auctor! Ex nostra conjectura fuisset is* Gregorius VII, *Pontificatu potitus ab an.* 1073 *ad* 1085.

l *Quædam verba, ineptissime transposita, mire conturbant sensum apud Ughellum, qua per conjecturam sic restituimus ordini: putamus autem donationem de* Matia *id est prædio* Sorbetuli, *pertinere ad ipsum S. Aldebrandum, cujus ea fuerit in agro Cæsenate paterna hæreditas, Invenitur tamen etiam* ecclesia S. Joannis de Sorbetulo Senogalliæ diœcesis, *cujus possessionem Alexander* IV *Gentili Episcopo confirmavit anno* 1255.

m *Suspicor legendum* campa *vel potius* campo aperto, *id est, palam & quasi plena acie pugnabat pro pauperibus.*

n *In Lectionibus Canonicorum Regularium vocatur* coturnix.

o Foresta, *prositus, Gallis Italisque usitatissima vox.*

p Fanum *civitas ad mare Adriaticum, inter Pisaurum & Senogalliam: distat Foro-Sempronii, mediterranea civitate, circiter* 20. p. m.

q Pontem S. Cypriani *existimo dici aliquem in medio itinere instratum uni vivulorum in Metaurum flumen ex parte occidua incurrentium.*

F

DE BEATO VIVALDO

EREMITA TERTII ORDINIS S. FRANCISCI MONTAJONE IN HETRURIA.

D. P.

POST AN. MCCC.

MOns-Ajone, *oppidum in Hetruria non ignobile, p. m. fere* XXX *Florentia distans ad Euronotum trans Elsam flumen, medium vero locum obtinens inter S. Miniatis castrum & oppidum S. Geminiani diœcesis Volaterrana; patrocinio gaudet* B. Vivaldi (Ubaldum *appellant nonnulli*) *sacrum ejus corpus sub majori ecclesia Parochialis ara venerans: & in distantia medii milliaris habens eremiterium ejus, quod tandem Fratribus Minoribus Observantibus cessit, una cum ipsius Beati Maxilla, prout infra plenius enarrabitur. Obitus ejus aut saltem depositio in primam hujus mensis diem incidit, eoque nomine Indulgentiam annorum sepem concessit Leo* X *visitantibus tali die sacella secundum mysteria Passionis ibidem dispositæ; & Arturus a Monasterio eumdem insertus ad hunc diem Martyrologio Franciscano his verbis:*

Loci Patronus,

colitur 6 Maii,

Montaoni in Hetruria B. Ubaldi, Tertiarii Confessoris, miræ pœnitentiæ & sanctitatis viri.

2 *Idem in Annotationibus ait, obiisse anno* MCCCI; *secutus haud dubie in hoc Waddingum, qui anno* MCCC (*quando* XIII *Decembris defunctus est B. Bartolus a S. Geminiano, cui in extremis ministravit Vivaldus antequam ad solitudinem se reciperet*) *hujus quoque memoriam faciens num.* 11, *ait* aliquot mensibus post Bartoli decessum *obiisse hunc ejus discipulum. Verum nusquam id legi existimo; multoque verosimilius esse credo, aliquantos annos fuisse Vivaldo tradutos in solitaria vita. Annum certe nulla exprimunt anteriorum scriptorum monumenta quæ viderim: & Silvanus Razzius, inter Sanctorum ac Beatorum Hetruscorū Vitas, eam referens, quam mox ex proprio fonte dabimus, signando, quem nusquā reperiebat, an. spatiū*

mortuus post annum 1300

vacuum

Digitized by Google

A *vacuum reliquit : cum quo etiam nos malumus incerta rei faseri ignorantiam. Prius autem quam ad Vitam a Raz. zio laudatam veniamus, proponenda sunt verba Mariani Florentini, qui Fasciculum Chronicarum Ordinis libris quinque produxit usque ad annum* MCCCCLXXXVI. *Hæc in fine libri 3 inveniuntur, addenda capiti 15, §. 27. continentia antiquiorem vitæ epitomen & benigne communicata a R. P. Francisco Haroldo, R. P. Luca Wadding hi in scribenda Ordinis historia dignissimo successore. sunt autem hæc.*

ANCTORE D. P. descripta ex Dionys. Polinari.

compendium vitæ ex Mariano

3. Post decessum Sanctissimi Bartholini, quidam suus discipulus & socius, de eadem terra nativus, nomine Vivaldus, qui exemplo suo & verbis mundo renuntiaverat, ac habitum tertii Ordinis Beati Francisci, sicut ipse, indutus erat; in Nemore-rotundo apud Camporenam locum sibi delegit, milliario octavo a terra Geminiani: ubi cellam sibi in castanei cavo constituit, ac reliquum suæ vitæ tempus pro Christi amore in arcta & austera vita, vigilando orandoque, usque ad extremum vitæ peregit. Qui demum ad sidera loca vocatus, pro suorum laborum recipienda mercede, prima Maji migravit ad Dominum.

B In cujus obitu campanæ Castri Montajoni per se ipsas, nullo mortalium trahente, pulsaverunt. Quapropter omnes non immerito stupefacti, venit quidam de eodem Castro referens, quomodo in venatione constitutus, canes latrantes castaneum Eremitæ circumdavere: ex quorum nimio latratu veniens ad locum, Fratrem Vivaldum genibus flexum in castaneo extinctum reperit. Quo dicto campanæ a pulsatione cessavere. Tunc omnis populus currens ad locum, illud cadaver accipientes, in ecclesia castri honorificæ tradiderunt sepulturæ. Ac in loco obitus sui ex devotione populorum evulso castanco, parvam ecclesiam in honore B. Mariæ constituere: ubi usque in hodiernum diem meritis B. Vivaldi Deus multis præstat beneficium sanitatis.

ipsa Pisis & Florentiæ quæsita,

4 *Profitetur idem Razzius, secutum se Vitam, quam reperit in MS. libro Reverendarum Sororum Monasterii S. Ursulæ Florentiæ; cujus auctor allegat Legendam ipsius Sancti, asservatam in conventu Patrum Carmelitarum Pisis, quam quidem ipse non viderit, sed ibi esse didicerit ex ore Fr. Andreæ de Florentia, viri centenario majoris ac caci, qui legisse se meminerat, & quantum ejus recordabatur narrabat. Hoc indicio habito, pro in-*

C *sito ad fontem primum pertingendi desiderio, recurri ad promptam mihi in talibus operam Illustriss. atque Eruditiss. viri Antonii Magliabechii; rogavique, primum ut Pisis quæri faceret prædictam Legendam (nam in Montajone quidem fuisse etiam, sed incendio periisse, legeram) deinde ut ex Monasterio S. Ursulæ curaret describendum id quod habuerat Razzius. Pisis aut inventum aut impetratum est nihil: si post hæc adferatur aliquid, id, ut debuerat, prima loco proponi, repræsentabitur saltem in Supplemento. Apud S. Ursulæ monachas, quæ sub regimine Patrum Minorum vivunt, quæsivit vir magnæ apud eas auctoritatis, pro singularis suæ virtutis merito, R. P. Seraphinus Tinghi, in Observantium Ordine Lector jubilatus.*

5 *Hic librum, qui apud eas non inveniebatur amplius, scrutatus ubique, tandem intellexit esse in parvo sui Ordinis conventu Iacherini (Cechrinum Gonzaga appellat in Prov. Tusciæ Con. 8.) prope Pistorium: unde exemplar mox impetravit, a fideli manu R. P. Francisci Mariæ Novelli de Castel-Franco, patruelis sui. Librum autem illum ipsum esse, qui Sororum S. Ursulæ fuerat, constabat ex syngrapha: inscriptus vero asseris est titulus,* Vitæ Sanctorum & Beatorum Franciscanorum, *quorum etiam nobis promittitur indiculus. Auctoris nomen eodem casu subductum est oculis, quo sublata prima aliquot libri folia; auctorem tamen putavi me pos-*

Maji Tomus I.

Servata prope Pistorium,

descriptum a Dionys. Polinari.

plurimorum librorum in Italicam traductor.

de auctore Chronicæ Prov. Tusciæ.

sibi.

se aliunde cognoscere Dionysium Polinari (sive Appollinari) de Florentia, qui superiori sæculo incunte floruit, & anno MDXXV *scribebat Chronicam Minorum observantium Provinciæ Tusciæ, asservatam Florentiæ in Monasterio Sanctorum omnium. Hic enim parte 2 fol. 178 describens Monasterium S. Ursulæ, & laudans vitam Sororis Benedictæ de Bettinis, de se ipsoque in hunc modum loquitur.*

6 Habuit pia hæc mulier desiderium maximum obtinendi libros, qui continerent res spectantes ad Ordinem, ea lingua quam ipsa posset intelligere: ideoque me qui hæc scribo induxit, ut e Latina in vulgarem converterem librum Conformitatis Mag. Bartholomæi Pisani, vitam quoque B. Mariæ Virginis ab eodem Bartholomæo conscriptam, item Landulfum de vita Christi tum necdum traductum aut vulgariter impressum. Hos igitur libros ei scripsi aliosque tam multos, ut licet vix sint scriptorum meorum pars centesima obstupescam ipsemet eos videns (quod cum omni veritate possum asseverare) neque capere potuerim, qua ratione scripserim omnes, quot in proprio servantur armario. *Hactenus de se Dionysius Italicis verbis, quæ si indicata fuissent Luce Waddingo, colligenti Scriptores Ordinis Minorum,* Dionysium de Polinari (*ut vocat ipse*) *quem simpliciter ait scripsisse* Chronica Provinciæ Tusciæ, *prolixius distinctiusque laudare potuisset: collectis præsertim aliis ex eadem Chronica locis, ubi de se ipso auctor loquitur: cui quoad scriptorum multitudinem attestans Seraphinus prælaudatus,* Vera, *inquit*, iste Pater narrat, quia ego omnes istos libros in folio manuscriptos vidi, occasione inquirendi Vitam S. Vivaldi. *Hæc vero licet inter eos haud amplius comparent descripta, tamen est ex libro, qui quo certius olim scitur inter istos fuisse, eo firmius credebam ab eodem esse auctore. Verum &c* Vide Append. pag. 770. col. 1.

VITA.

Auctore Anonymo Ord. Observ.

ex autographo ejus Italico, olim apud Sorores S. Ursulæ Florentiæ asservato, nunc apud Observantes Iacherini prope Pistorium.

F

1 FUit B. Vivaldus ex castello S. Geminiani, vir pius ac devotus & in veræ amicitiæ caritate conjunctus B. Bartolo, cujus se discipulum fecit & famulum, in sua illa horribili infirmitate. Hujus salutiferis exhortationibus persuasus Vivaldus, contempsit terrena omnia, & sumpto habitu tertii Ordinis, quem etiam ille gestabat, usque adeo sese conjunxit Deo, ut post felicem transitum sui magistri, valedicens patriæ ac parentelæ omni, locum sibi ad habitandum elegerit in quadam valle, in medio densi atque obscuri nemoris, juxta Camporensem, cui Silvæ-rotundæ *b* nomen est, octo circiter passuum millibus a S. Geminiano distanti: ubi, toto quo supervixit tempore, perseveravit propter amorem Jesu Christi in magna rerum omnium abstinentia, solummodo jejuniis, vigiliis & orationibus vacans, cellamque habens in cavitate vetustissimæ cujusdam castaneæ, quæ ægre capere genuflexum poterat.

B. Bartoli familiaris,

a

latitans in cava castaneæ vivit.

b

2 Cum autem advenit tempus, quo labores ejus remunerari voluit Deus æternus, assumpsit eum ad super-

Digitized by Google

A. DION. POLINARI EX MS.

supernos choros, die prima Maji: volensque ut mundo manifestaretur lucerna, quæ fuerat eatenus abdita sub castanea; & quem ad gloriam cælestem sublevarat, etiam ab hominibus coli cupiens in terra; ipsa hora, qua Sanctus creditur animam reddidisse Creatori, fecit per manus Angelorum pulsari campanas castelli, Montajone dicti. Ad hoc tam manifestum miraculum obstupuit populus universus: dubitantibusque quid eo indicatum vellet Deus, supervenit ejusdem oppidi incola unus, qui narravit, se ad venationem egresso, cucurrisse canes quos ducebat ad quamdam castaneam, continuoque latratu indicasse mirabile quidpiam ibi latere; ad cujus inspectionem accurrens, viderit intra eam genuflexum ac mortuum eremitam. Post hoc indicium cessavit prodigiosus campanarum sonus: & cuncti communiter egressi ad locum, acceperunt corpus sanctum, atque in sui oppidi ecclesiam attulerunt sepelieruntque; ubi etiamnum intra principem aram conservantur c ejus ossa. Fama vero sanctitatis novæ quaquaversum sparsa, & miraculorum accessu exaggerata, commovit populos ut devotionis causa ipsam Beati castaneam visum excurrerent. Et quia ibi orantibus multæ præstabantur gratiæ, ipsa quidem frustatim discissa paulatim evanuit; ejus vero loco erecta ædicula est Deiparæ sacra; ubi deinde Eremitæ tertii Ordinis usque ad nostram ætatem habitarunt.

Ob 2 Maji mortuus, pulsatis ex improviso campanis.

Indicio venatoris devotus ad ecclesiam.

ubi etiamnum quiescit.

B

Legenda ejus alias scripta barbare Pisis.

3 Hæc quæ scripsi, accepi omnia ex Fr. Andrea Florentino Ordinis Carmelitarum, vitæ laudabilis viro magnæque devotionis; qui præ longa annorum circiter centum ætate oculorum usum omnem amiserat, dicebatque sæpius se in sui Ordinis conventu Pisis legisse Legendam istius Beati, ex eaque didicisse, quam fuerit in vita sua mirabilis, & quantis post mortem miraculis splenduerit; sed ea dum taxat quæ narravi memoriter retinere. Conspicitur autem ejusdem beati viri imago, antiquitus depicta in habitu tertii Ordinis Franciscani, intra ecclesiam Carmelitarum Florentiæ: & Montajonenses asserunt etiam apud se extitisse prædictam Legendam, sed una cum multis Communitatis suæ scripturis conflagrasse. Potest autem inter argumenta sanctitatis referri etiam mirabilis ille modus, quo postea apud ejus eremitorium assurrexit fratrum Observantium conventus d & ecclesia in ipsius Beati honorem: qui semper paratus est succurrere omnibus suum auxilium invocantibus. Ego ex multis ejus miraculis duo solummodo referam, mihi certo cognita.

Et imago Florentiæ apud Carmelitas.

d

C

ab invitatis lavatur sanatus.

4 Cum in Joannem de Fulgineo, Pisanum civem, habitantem in oppido Cigoli insiliissent quidam ejus inimici, ipsumque multis affecissent plagis, unaque inter ceteras mortali in capite, quod usque ad cerebrum dissecuerant; ideoque post dies aliquot de vita ejus desperassent medici, ipsaque nocte crederetur expiraturus; uxor ejus, quæ Mona Tomasa nuncupabatur, grandi plena mœstitia, eo quod jam etiam loqui defierat, conjecit sese in genua ad latus lecti, & cum Deo queri dolenter cepit, quod permisisset a fratre suo carnali occidi primum cui juvencula nupserat maritum, secundum vero extingui in carcere, nunc autem hunc tertium morte tam miserabili perire. Hæc autem dicens & effusa in planctus, toto animi affectu convertit sese ad S. Franciscum & S. Vivaldum, orans ut marito suo vitam impetrarent a Deo. Res mira! ipso momento soporata mulier, ubi erat genuflexa, vidit in somno S. Franciscum stigmatizatum, & S. Vivaldum Eremitam fune præcinctum, eo modo quo Tertiarii solent: qui ambo genuflexi coram Jesu Christo, super thronum speciosissimum residente, & Angelorum catervis stipato, postulabant vitam præfati Joannis ad uxoris suæ dolentis instantiam. Qua facile impetrata, in pedes erexit se S. Vivaldus, cui ipsa affectuosius maritum commendarat; ad eamque accedens, videbatur ipsam expergefacere ac dicere, Sis læta, quia marito tuo obtinuimus vitam. Ad has voces experrecta illa tota hilaris, audivit mariti sui vocem vocantis eam: cui respondit, ut surgeret. Ille vero, Videor, inquit, mihi sanus esse, quia momento alleviatus omnino sum, nec ullum sentio dolorem vulnerum. Mane primo adveniunt medici, rati quod essent inventuri mortuum; & cum summa admiratione inspectis plagis, optime eas constitutas ac nitidas vident, cœptamque restitui carnem. Atque ita intra dies paucos valetudini plene restitutus, ab oppido Cigoli venit cum uxore ad S. Vivaldum, redditurus gratias pro beneficio: ubi ambo mihi de peccatis confessi, prior Mona Tomasa narravit visionem SS. Francisci & Vivaldi sibi oblatam: deinde ipse Joannes ejus maritus sanationem suam miraculosam affirmavit, exhibitione cicatricis in capite, & pilei a percutiente consciti.

Ob invocatio & apparitio sanatur.

Ob lavatur sanatus.

5 Sacerdos quidam Volaterranus, Gabriel e Narducci dictus, cum esset Cairi Babyloniæ Capellanus nationis Genuensis, & vehementer ibi ac generaliter pestilentia grassaretur multosque extingueret; ipse infirmatus, nec ullam humani auxilii spem habens, convertit se cum ardenti prece ad invocandam opem S. Vivaldi, votivique ad ejus eremitorium pro ecclesiæ ornatu mittere tapetes duos: & statim convalescere cœpit, atque intra paucos dies plenæ redditus sanitati, a Cairo usque ad dictum locum misit ipsos tapetes, cum aliis quibusdam rebus ad ornandam ecclesiam servituris, litterisque affirmantibus gratiam sibi factam. Atque hæc duo miracula acciderunt anno millesimo quingentesimo decimo quinto. Multa autem alia beneficia & gratias quotidie Sanctus ille præstat se devote invocantibus, ad laudem Dei & pauperculi Francisci. Amen.

e

E

alias eum valetudine pestis Cairi in Ægypto.

ANNOTATA.

a *Lepram fuisse testatur Vita Italice reddita, quam annis 20 toleravit, totum corpus exulcerantem, unde puris copia ingens cum vermibus scaturiebat: eam Vitam primus Latine scripsit Fr. Iunilla Augustinianus Ordinis Eremita, quam nanciscl vellemus pro 13 Decembris, quo colitur.*

F

b *Italice tam in MS. quam apud Razzium* Boscorondo. *Interim Gonzaga parte 2 in Provincia Tusciæ Conventu 35* Antrum rotundum *vertit, ut videatur*, Buco *Legisse; vel ex scripto ita esse interpretatus, eo quod in pariete ecclesiæ nominetur* Antrum S. Vivaldi, *uti infra dicetur.*

c *Hinc apparet, ea e tumulo, in quo primum sepultus Beatus fuit, solenniter elevata & translata fuisse: quando vel a quo, fortasse sciremus, si vetus Legenda inveniretur.*

d *Anno 1499 datus locus est: quomodo autem nova ecclesia & conventus assurrexerint fusius aliquantum describit auctor, ut apud Razzium videre est: sed malus eam narrationem dare infra ex Chronica MS. ubi longe distinctius explicatur.*

e *Rossius*, Nalducci.

A P.

Digitized by Google

APPENDIX.

De eccleſia & conventu B. Vivaldi.

6 *Dionyſius Polinari prælaudatus, in ſua Provincia Tuſcia Chronica MS. fol.* 328 *exponit ea quæ de fundatione dictorum eccleſiæ & conventus habet Fr. Marianus, qui* totus intentus colligendis, præſertim infra fines Italiæ, monumentis ſui Ordinis, hiſtoriam a Religionis exordiis ad ſua uſque tempora, rudi quidem ſtylo, ſed fida narratione deduxit *libris quinque, quibus titulus*, Faſciculus Chronicarum Ordinis Minorum, *& quorum autographum penes VVaddingum olim, nunc penes ſucceſſores ejus eſt. Supplens deinde idem Dionyſius ea quæ partim fundationem præceſſere & a Mariano notata non ſunt, partim ejus mortem ſunt ſubſecuta, hoc modo pergreditur.* Locus S. Vivaldi vocabatur olim S. Mariæ de Caporena (*alibi* Camporena *ſcriptum*) *dioceſis Volaterrana: & Fratres ſanctæ Crucis eumdem multis* annis tenuerunt, cum omnibus poſſeſſionibus ædificiisatque juribus ad eum pertinentibus, de quibus extat Bulla Urbani III (*adeoque ante annum* MCLXXXVII, *prius quam inſtitutus eſſet Ordo Minorum, ut hi Fratres ſanctæ Crucis intelligi debeant Confraternitas aliqua ſecularis ſub eo titulo Volaterræ inſtituta*) Ipſi autem prædictum locum cum bonis eo ſpectantibus dimiſerunt anno MCCLXXX Epiſcopo Volaterrano, (*Raynerius Ubertinus hic fuit*) tamquam bona Eccleſiæ: qui locum & bona elocavit cuidam Domino Chiuſa, Plebano Parochiæ Arvianenſis in perpetuum.

ex Dionyſii Polinari chronica habetur,

quod illi ara ecclesia fuerit S. Maria de Caporena.

B

7 *Hæc narratio, publicis ſubnixa inſtrumentis, quibus conformiter procedunt alia mox indicanda, ubi dicta eccleſia S. Maria vocatur eccleſia S. Vivaldi, de familiaritate ejus cum B. Bartolo, obitaque poſt eum morte,* (*uti narratur in vita*) *dubium reddere lectorem poſſent; niſi mentio fieret poſſeſſionum ac jurium, quæ ſatis indicant agi non de eccleſia, quæ poſt S. Vivaldi obitum, eo ubi caſtanea ipſius ſteterat loco, ædificata fuerit; ſed ipſa quæ pridem ibi erat, cum in ejus vicinia Vivaldus ſibi habitationem elegit, & quæ ſucceſſu temporum deſolata ac deſtructa ſolo nomine tenus ſuperfuerit, ratione fundorum ac jurium ab ea dependentium; anno autem* MCCCCXL *reſtaurata ſit, vel in priori ſuo loco vel potius ad amnem, quod exciſa caſtanea loco vicinum,*

C *pro ea retinuerat S. Vivaldi nomen, & primum forte eremitam ad illic habitandum ſua commoditate & antiqua celebritate invitarat, cui congruum videbatur oratoriolum extrui.*

cum aquarum ſuarum ſubitis turbinibuſque,

8 Anno enim MCCCXX Epiſcopus Volaterranus, *Raynerius de Belfortis*, eadem bona elocavit, exindeque ad annum uſque MCCCXL eadem ſibi vindicata poſſederunt ac diſtraxerunt Montajonenſes ac Florentini cives nonnulli, donec oratorium quod ſupererat anno MCCCL, cum ſuis qualibuſcumque jam juribus, elocavit cuidam Sanminiatenſi, cui nomen Tedaldus Civione in annos XXIX; quibus elapſis, Sanminiatenſes Florentinorum imperio ſubjecere ſeſe. Contra hos autem quia rebellaverat Tedaldus, qui adhuc poſſidebat eccleſiam S. Vivaldi cum ſuis juribus, Capitanei partis Guelfæ ea ſibi vindicarunt, & ſupra principalem eccleſiæ portam ſua poſuerunt inſignia, quæ ibi perſtiterunt uſque ad annum MD; quando incolæ Caſtelli Florentini ea ſuſtulerunt, ſuis in eorum locum poſitis: hæc vero anno XXVII poſt, dejecta a Guelfis ſunt, reſtituentibus ſua, uti adhuc videntur. Interim Syndicis Montajonenſibus Fundenſibuſque atteſtantibus judicatum ſuit anno MCCCLXXIX & LXXXIX, rurſumque MCCCCVI illius eccleſiæ bona ad jus Sanminiatenſium pertinere.

qua anno 1110 ab Epiſcopo Volaterrano elocata,

ad Guelfos tranſiere,

A. DIONYSII POLINARI Ex MS.

9 Porro anno MCCCCXL Montajonenſes reſtaurarunt eccleſiam S. Vivaldi; in eamque & bona illius jus ſibi prætendentes patronatus (quod tamen ſexto poſt anno a partis Guelfæ Capitaneis adjudicatum Sanminiatenſibus eſt) elocarunt ipſam cuidam eremitæ; cui etiam anno MCCCCLVIII tantum fundi circum eamdem eccleſiam aſſignarunt, quantum arcus jacere ſagittam poteſt. Nata deinde lis eſt ſuper iiſdem bonis inter Caſtelli Florentini & S. Miniatis communitates anno MCCCCLXVII, eorumque pars dimidia utrique parti adjudicata, quia neſciebantur eccleſiæ eſſe; pro qua ſtantibus Montajonenſibus ex prætenſo antehac jure, inter hos & Caſtelli Florentini incolas per compromiſſum deciſa lis eſt. Interim qui locum ex conceſſione Montajonenſium poſſidebat eremita, jam inde ab anno MCCCCXL, obligabatur ad annuum cenſum Epiſcopo Volaterrano ſolvendum: quod & fecit, uſque ad MCCCCLXXVII: exinde namque, Epiſcopales ejuſmodi cenſus uſurpantibus Communitatibus, iiſdem eremita coactus eſt ſolvere: in eoque ſtatu res permanſit, donec Montajonenſes anno MCCCCXCVIII decreverunt eccleſiam & eremitorium offerre Fratribus de obſervantia S. Franciſci.

reſtaurata deinde a Montajonenſibus an. 1440.

dicatur eremita hujus monaſterii.

10 *Id quomodo fuſum ſit, potius quam ex Italico Dionyſii Latine redderem, malebam primigenia Mariani ipſius phraſi, a VVaddingho ſucceſſore Haroldo petenda exhibere. Sed reſpondit Haroldus, eum qui apud ſe eſt Chronicarum faſciculum ultra annum* MCCCCLXXXVI *non extendi, proinde ex eo non eſſe ſperandam notitiam poſſeſſionis, anno duntaxat* MCCCCXCIX *adita; tranſcripſit tamen verba Mariani initio propoſita. Vel igitur aliud exemplar, ulterius productum, habuit Dionyſius; vel alterius manus Appendicem credidit Mariani eſſe: qua cum non inveniatur Latina, ipſam quoque hic ex Italico accipe, ut eam ſub Mariani nomine Dionyſius habet:*

11 Anno CCCCXCIX celebratum eſt Capitulum Provinciale in Podio Bonitii, per Fr. Bernardinum de Vecchio, Senenſem, Commiſſarium Provinciæ; ejuſque Vicarius iterum electus fuit Fr. Joannes Teutonicus: atque a Capitulo acceptatus locus quadrageſimus ſecundus, ſcilicet locus S. Vivaldi in Silva-rotunda, prope oppidum Montajonis. Cujus loci, immediate poſt finitum Capitulum, poſſeſſionem proceſſionaliter iniere Fratres in feſto SS. Philippi & Jacobi. Vertente anno, in eadem feſtivitate, Communitas Caſtelli-Florentini, in cujus territorio locus eſt, tres illuc viros miſit, qui vice Communitatis jus Patronatus in eumdem locum exhibentes, ſtipulati ſunt cum Fr. Cherubino Conzi Florentino, qui locum acceptarat; & per contractum legitimum eidem aſſignarunt ex ipſa ſilva tantum circumcirca ſpatium, quantum Fratribus ad neceſſariam lignationem abunde ſatis erat; ea lege, ut in agnitionem Patronatus, obligarentur Fratres exponere in eccleſia ſua imagines SS. Laurentii, Leonardi & Verdianæ, Patronorum ipſius Communitatis. Poſtea, ſimili die, Communitas Montajonenſis, cum ſolenni proceſſione illuc detulit aliquas Reliquias S. Vivaldi; promittendo ceteras omnes ſancti corporis partes tunc donandas, quando abſoluta eſſet loci fabrica.

& an. 1500 acceptatur ab Obſervantibus.

qui S. Vivaldi eremum adeo pii,

12 In hoc eremitorio diu habitavit in arcta pœnitentia vir quidam San-Geminianſis, Vivaldus nomine, diſcipulus & famulus B. Bartoli item San-Gemianenſis in ſua atroci infirmitate. Hic poſt mortem illius, dimiſſa patria, ſub habitu eodem & regula, id eſt Tertiariorum S. Franciſci,

Digitized by Google

A. DION. POLINARI EX MS.

quod reliquum vitæ fuit transegit in prædicta silva, ex amore Jesu Christi, cum gloria miraculorum. Fama porro sanctitatis tantæ per regionem illam vulgata, concurrentes undique populi semper in veneratione habuerunt ejus eremitorium, usque ad hæc nostra tempora illud devote ac frequenter visitantes. Hactenus autem in eo habitaverant Eremitæ tertii Ordinis: nunc vero curante Fr. Cherubino acceptatus est locus, & a fundamentis ædificatus, in honorem Assumptionis Dominæ nostræ & nostri benedicti Patris S. Francisci, non sine omnium admiratione, miraculo rem adscribentium, eo quod cuncta necessaria ibi deessent præter ligna: nec deerant impedimenta ex parte Vicarii tam Generalis quam Provincialis: deerantque & petræ & sabulum ædificio aptum.

ecclesiam & conventum a fundamentis ædificat.

mira fidelium alacritate adjuti.

13 Deo tamen sic volente, promota continuo fabrica est, atque intra tredecim annos finita, adjuvantibus libentissime Fratribus Florentinis, atque Florentia submittentibus quidquid poterant. Plurimum autem eodem contulit ipsorum devotio populorum: prædicante enim Fr. Cherubino in majoribus solennitatibus, credita sunt concurrisse ad tria
B hominum millia: qui omnes a majori ad minimum, finita prædicatione, comitabantur oratorem sacrum, ad fluvium qui Evola nuncupatur, uno milliari distitum; ubi unusquisque sumebat unam alteramve petram aut lignum, ferebatque ad locum, nec ipsis quidem nobilibus atque officialibus obsequium hoc suo gradu indignum æstimantibus. Accidit enim aliquando istic adesse Dominos Vicarios oppidorum Certaldi & S. Miniatis ad Tudescum, item Dominos Potestates oppidorum S. Geminiani, Castelli-Florentini, Pegguli & Palajæ, cum multis civibus ac frequenti turba; & simul omnes abire ad flumen quæsitum lapides. Unde nata ibidem consuetudo, ut quicumque ad locum accedit, nefas esse credat venire absque saxo istic offerendo; quod in hodiernum usque diem observatur. Post Fr. Cherubinum Sanctus Fr. Thomas de Florentia amavit hunc locum, multumque laboris ibidem exantlavit, & in silva ædificavit devotissimas capellas & oratoria, ad similitudinem sacrorum locorum sanctæ civitatis Hierusalem, ubi spectantur omnia mysteria Dominicæ Passionis.

C 14 Hactenus, *ut præfertur* Marianus, *absque ulla mentione earum contentionum, quæ antea circa locum & jura ejus fuerunt; quaque novos ejus incolas, etiam postquam ecclesiam novam conventumque suis manibus & laboribus ædificarunt, sicuti jam vidimus, diu exercuerunt. Prosequitur eas exponere Dionysius, apud quem primo* Clemens Papa VII, anno MDXXV per expressum Breve confirmavit Fratribus possessionem ecclesiæ prædictæ & jurium ejus, constituens suo loco procuratores ac defensores eorum Dominos Capitaneos partis Guelfæ: deinde Pontificatus ejus anno X Christi MDXXXIII die XXII Octobris, post multas lites & D controversias aut testimonia desuper audita, deputati ab eo Commissarii & Judices, D. Joannes Stati Protonotarius Apostolicus, & D. Philippus Manelli Canonicus & civis Florentinus, tulerunt sententiam determinatoriam omnium litium & controversiarum, quæ agitatæ fuerant inter Fratres & Communitatem Castelli-Florentini, hac ratione, ut Guardianus & Fratres Conventus S. Vivaldi habeant conventum & hortum, cum eo omni quod intra largiorem murum continetur, & extra eum circumcirca spatium trecentorum brachiorum mensuræ Florentinæ, citra tamen præjudicium tertii, qui forte posset potiora jura sua in eum locum probare: reliqua autem pars silvæ illius, salvo itidem jure tertii, maneat Communitati prædictæ; ita tamen ut licitum sit Guardiano & Fratribus S. Vivaldi, eorumque operis & famulis, ex quocumque loco fodere & exportare arenam & saxa, etiam ex parte reliqua silvæ dictæ Communitati assignata, nullius desuper requisito consensu, quantum iis opus erit ad fabricas majores vel minores, intra ecclesiam, conventum, hortum, & totum brachiorum trecentorum circulum, restaurandas vel de novo construendas. E Deinde autem anno MDXXXVII a parte Guelfa & Communitate dicta missus eodem est diribitor limitum, qui trecentorum brachiorum spatium metiretur atque signaret.

& controversiam cum Castelli Florentini per Commissarios dirimit.

fabrica ulterius continuata commodis.

15 In illo conventu S. Vivaldi habentur Indulgentiæ, concessæ a Leone Papa X, iis qui ad singulas capellas unum Pater-noster & Ave-Maria recitabant in Natali Domini ac sequenti biduo, itemque in Pentecoste & biduo item sequenti, die prima Maji Festo S. Vivaldi, die Veneris sancto, in Festo S. Francisci, & omnibus festivitatibus Divæ Virginis: quibus diebus singulis conceditur Indulgentia annorum septem. Ibidem habentur aliquæ, sed parvæ Reliquiæ. Præ quibus spectabilis est maxilla S. Vivaldi, cujus reliquum corpus Montajone remansit in Parochiali ecclesia, non servantibus Montajonensibus fidem Fratribus datam, de eo tradendo, mox atque absoluta loci fabrica esset: jam enim ab annis viginti & pluribus absoluta ea est, nec tamen habetur corpus, aut verosimiliter habebitur unquam. *Ita Dionysius, ipsis hisce verbis significans, scripsisse hæc se circa annum* MDXLV. *Addit deinde in ecclesia pariete hunc Italice scriptum titulum.* Anno MD, primo die Maji, consignatum fuit pauperibus Fratribus S. Francisci antrum sive spelunca vel F caverna S. Vivaldi: & per Dei auxilium, sudorem pauperum Fratrum, atque devotionem populorum, miraculose ex parvo eremitorio fabricatum est hoc tam devotum oratorium, ad laudandum Deum & orandum pro populis. Hæc fuit mutatio dexteræ excelsi & magni Dei, cui sit honor & gloria & B. Vivaldo. Amen.

Indulgentias addit Leo X.

Habetur illi maxilla S. Vivaldi.

qua eis confirmat Clemens VII.

consensu Fundatoris.

D. P.

DE B. PANACÆA VIRGINE

AGAMII IN DIOECESI ITALIÆ NOVARIENSI.

A. MCCC-LXXXIII.

Carolus a Basilica-Petri, vir eximia doctrina & virtute præditus, a Clemente VIII *adlectus est anno* MDXCIII *Episcopus Novariensis: qui optimi Pastoris perfunctus officio, decessit e vivis anno* MDCXV, *relictis eruditionis suæ præclaris monumentis, inter quæ sunt de Ecclesia Novariensi libri duo, primus de locis, alter de Episcopis. Ubi in primo pag. 99 describit* terminationem Romaniani, *asseritque* ad montes regionem esse, quæ a Romaniano appellatur; & secus eumdem collem esse Agamium, Sitianum, seu Sirtianum, & Romanianum ipsa in ripa Sesites; ubi in adversa, quæ Sabaudiæ Ducis est, ripa jam montes surgunt, & Romanianum in valle concludunt. In litteris Innocentii nominatur plebs Agamii cum suis pertinentiis, & eodem modo plebs Sitiani: utroque loco, utique antiquo, beneficia simplicia sunt & baptisterium separatum vetus; sed Agamii magis integrum atque aptum:

Situs Agamii, & Sitiani.

Digitized by Google

Aptum : Agamium vero multo major vicus. Hinc intelligimus, cum hiduo vici proximi sint, baptisteria & plebanam prærogativam interdum non necessitatis sed dignitatis causa datam. *Hæc de Agamio & Sitiano pagis, B. Panaceæ ortu & cultu celebribus. Mortua est ea anno* MCCCLXXXIII, *& colitur prima sexta feria mensis Maji, qua dicto anno incidit in hasce Kalendas Maji. Interim Ferrarius in Catalogo generali Sanctorum pro Feria sexta, assumpsit diem sextam Maji & sic habet:* Agamii in territorio Novariensi B. Panaceæ Virginis & Martyris. *Ferrarium sequitur Arturus du Monstier in Gynæceo sacro. Alia vitæ ejus, cultus & venerationis describit dictus Carolus Episcopus pag.* 101 *& sequentibus, quæ ex eo damus.*

Tempus cultus & veneratio.

2 Colitur in ecclesia Agamii corpus B. Panaceæ, in ejus nominis sacello, tumulo ferreis clathris munito & magna quidem & celebri nostrorum & exterorum veneratione. Hæc Virgo (ut olim Rochus Presbyter, Parochus Quaronæ, scripsisse dicitur, & a majoribus traditum est) Laurentii cujusdam Cilliæ filia fuisse dicitur ex valle Sesitana, qui in pago appellato Domus-Rafaniorum natus postea Quaronæ habitavit, ubi ex Maria Agamina uxore ducta Panaceam suscepit: cumque illa Agamii mortua esset, aliam duxit. Quæ durissime Panaceam tractabat, pecudes ac jumenta ei pascenda committens: ligna quoque colligenda domumque portanda, ac pensa quotidie illi mandabat, quæ conficere illa minime poterat; eo maxime quod orationi intenta, in ecclesia S. Joannis Baptistæ veteri, Quaronæ parochiali, in monte collocata, quo gregem solebat ducere, erat frequens, & Coronæ precationi assidue operam dabat.

Hæc parentibus valicinata nata

Coronationi addita

B

3 Noverca vero, severe pensum exigens, crudeliter verberabat, si quid minus effecisset. Puella divino Spiritu, qui ubi vult spirat, non humana aliqua disciplina documentove, instructa & confirmata, mira patientia omnia ferebat: prætereaque aliis Christianis virtutibus prædita, exquisitam quamdam modestiam in moribus & in omni actione præferebat, tum vero eximiam in omnes caritatem. Nam cum omnium rerum summa egestate laboraret, vixque a noverca acciperet panem qui vitæ sufficeret, egentibus tamen curabat aliquid semper impertiri. Noverca vero eo magis indignari ac furere videbatur, quo majori patientia ac virtute privignam proficere videbat, ut ipsa etiam recte & sancte facta castigaret; & ut ab oratione averteret, impie coronas eriperet perderetque.

a noverca ejus patientiam exercente

C

Impulsa coronam occidit

4 Dominus autem, pro immensa benignitate sua, talis virtutis ac pietatis premium nolens differre, eo procedere mulieris iram furoremque permisit, ut innocentem piamque puellam, quæ jam quindecim erat annorum, occideret; ideoque ob eximium ipsius orationis studium. Quadam enim die vesperi, cum domum redeundum esset jumenta cœpit illa quidem eo agere; sed fascem lignorum sublaturæ, ad lapidem, ubi orare solebat, accedens, orationis amore capta, ita sustinuit, ut jumenta ad stabula sine custode pervenirent. Qua de re irata noverca, ad pascua veniens, orantem Virginem rudi ac montana colo ita percussit, capitique fusos ita infixit, ut interficeret: qua de re solet ea cum ipsis fusis infixis pingi, sæpe etiam cum noverca percutiente.

D

AUCT. D. P.

5 Reandita Laurentius pater, qui sæpius uxorem frustra corripuerat, accurrens, fascem dicitur ardentem reperisse, neque extinguere ignem corpusve movere ulla ratione potuisse. Re pervulgata plurimi eo convenere: tantaque fuit virtutis hujus Virginis & eventus rei approbatio, non solum multitudinis, sed etiam primariorum virorum, atque adeo (ut narratur) ipsius Cleri Novariensis, ut, tamquam cælestis ac æternæ vitæ compos ac beata, coli & prædicari coperit. Nam & miracula quædam de ejus corpore, Agamium per id tempus translato, narrant; & oratoria ejus nomine fabricata sunt: unum in eo ipso monte ubi percussa est, cujus altare supra ipsum lapidem collocatum ajunt in quo illa orabat: alterum in valle apud Sesitem fluvium, in quo annus notatus est MCCCCIX, cum ea anno MCCCLXXXIII ex hac vita decessisset.

corpus incorruptum illustratur

conduntur oratoria

6 Dies certus obitus non exprimitur: sed feria sexta, quæ primo occurit mense Majo, coli solet festa hujus & aliorum populorum ac plurimorum hominum veneratione, sive ex libera pietate, sive ex voto. Qua feria mirum est quanta hominum multitudo, etiam ex diœcesi Vercellensi, convenire Agamium soleat; precibusque, oblationibus & sanctis Sacrificiis Deo offerendis Virginis memoriam colere. Populus Quaronæ eo die processionem cum Parocho suo decem milliarium via ad hanc ecclesiam habet, cereumque offert, conferente unoquoque patrefamilias ad id certam pecuniam: quod idem alios populos fecisse ac facere debere ferunt. In ea ecclesia non capella solum, sed etiam beneficium, ad Missas celebrandas, institutum est: ac in aliis ecclesiis passim per hanc diœcesin ejus imagines & altaria visuntur. Solet invocari comitialis morbi causa, multique prædicant impetratam invocata Panacea, sanitatem, quod quidem est salutari nomini consentaneum.

annua veneratio : feria sexta Maji

reliqua cultus publici argumenta.

7 Hujus veteris cultus nihil nobis immutandum visum est: totum enim credimus divina voluntate tributum a fidelibus eximiæ virtuti beatitudinique hujus felicis puellæ. *Hactenus Carolus, cui ex sui Episcopalis gradus officio incumbebat examinare singula & qua fide niterentur æstimare, adeo ut ejus judicio standum omnino sit. Si Rochi Presbyteri scripta adhuc supersunt (Italica an Latina nihil interest) petimus ea nobiscum communicari, usui futura pro Supplamento: nam ejus rei causa morari prælum, aut multas hinc illuc litteras scribi in eventum incertum non putavimus operæ pretium.* * *Unum ado quod qua hic semper* Quarona (*nec dubito quin velle*) *invenitur scripta, ipsa videatur, quam Topographica tabula nominant* Paronam, *Lomellinæ vallis & Ticinensis diœcesis pagum, inter Terdoppium & Albonetum fluvios, tantumdem Novaria distans ex una, quantum Agamium distat ex parte altera, id est quinque* p. m. *utrimque.*

& approbatio.

* Vide Append. pag. 770. col. 2. Quæsitum ubi,

DE VENERABILI GERALDO

&c. Vide Append. pag. 771.

Digitized by Google

SECUNDA DIES MAJI

SANCTI QUI VI NONAS MAJI COLUNTUR.

SAnctus Secundus Epiſcopus, Abulæ in Hiſpania.
S. Heſperus) conjuges
S. Zoe)
S. Cyriacus) filii) Martyres, Attaliæ
S. Theodulus)) in Pamphilia.
S. Germanus,)
S. Cæleſtinus,)
S. Felix,)
S. Cerinus,) Martyres.
S. Urbanus,)
S. Bellicus,)
S. Privata,)
S. Saturninus,) Martyres Alexandriæ.
S. Neopolus,)
S. Helpidius,)
S. Hermogenes,) Martyres, Melitenæ
S. Eupolites,) in Armenia.
S. Lupus,)
S. Germanus,) Martyres Alexandriæ.
S. Cæleſtinus,)
S. Santina,)
S. Elenara,) Virgines & Marty-
S. Sponſaria,) res in Gallia.
S. Flamina, Virgo & Martyr Davajaci in Arvernia.
S. Avia Virgo Martyr circa Pariſios in Gallia.
S. Sicharius Martyr, Brantolmæ in Petragorico.
S. Felix Diaconus, Martyr Hiſpali in Hiſpania.
S. Simplicius,) Martyres in Catalania.
S. Ambroſius,)
S. Valentinus Epiſcopus Genuæ in Liguria.
S. ATHANASIUS, Epiſcopus Alexandrinus.
S. Germanus, Epiſcopus Martyr, apud Ambianos in Gallia.
S. Florentius,) Epiſcopi Confeſſores, ex
S. Vindemialis,) Corſica Tarviſium advecti.
S. Vindemialis Epiſcopus, Martyr in Africa.
S. VValdebertus, Abbas Luxovienſis, in Burgundiæ Comitatu.
S. Sabas, Epiſcopus Daphnuſienſis in Archipelago.
S. VViborada Mart.) Virgines incluſæ
S. Rachilda,) apud S. Gallum, in Helvetia.
B. Conradus Martyr, Fundator Montis-Angelorum Ordinis S. Benedicti, in Helvetia.
B. Maſalda, Luſitaniæ Regis filia, Ordinis Ciſtercienſis Aroquæ.
S. Antoninus, Archiepiſcopus Florentinus, Ordinis Prædicatorum.

PRÆTERMISSI ET IN ALIOS DIES REJECTI.

S. Silveſtri monachi, ex Ordine S. Baſilii, *agitur hoc die ſolennis celebritas Trainæ in Sicilia; ut teſtantur hic Ferrarius, & Ollavius Cajetanus noſter: de eo agimus* 11 Januarii.

S. Macra, uti & aliæ Virgines ſacræ, in territorio Remenſi. *Ita MS. Martyrologium Vedaſtinum. Quænam ha ſint Virgines ſacræ, non comperi; de* S. Macra *agimus* VI Januarii.

S. Marius Confeſſor, *refertur in MS. Adonis Cardinalis Sforiæ, abſque ulteriori notitia. Forſan eſt* S. Marius, Abbas Bodanenſis, *cujus Vitam illuſtravimus* XXVII Januarii.

Geva, relicto matrimonio Sanctimonialis, *memoratur in quibuſdam ſcriptis VVeſtphalicis. Fuit hæc* amita S. Theadildæ, Virginis & Abbatiſſæ Freckenhorſti in Weſtphalia: *in cujus Vita & Commentario prævio, quæ haberi de ea poſſunt narrantur. Vide Appendicem ad* XXX Januarii.

S. Berlendis,) elevatio *memoratur in MS. Florario,*
S. Nonnæ,) *VVione, Menardo, Sauſſajo & aliis, ut*
S. Celſæ) *diximus ad Vitam illarum* III Feb.

S. Simeon, Epiſcopus & Martyr, qui conſanguineus fuit Chriſti Salvatoris, *memoratur in MS. Adonis Cardinalis Sforciæ. Eſt* II *Epiſcopus Hieroſolymitanus; cujus Vitam dedimus* XXVIII Februarii.

Sub invocatione S. Petri lacrymantis, Mariæ pœnitentis & Latronis confitentis *eſt per S. Adonem Archiepiſcopum Viennæ facta* dedicatio altaris & capellæ circa ambitum majoris Eccleſiæ, ubi interceſſione horum Sanctorum infinita quondam circa ægros operata fuere miracula: *Ita MS. Martyrologium Viennenſe. Colunter ex his* S. Petrus Apoſtolus XXIX Junii.

Maria pœnitens, *ſi intelligatur,* Ægyptiaca II Aprilis. *Si vero* Maria Magdalena XXI Julii.

Latro Chriſtum *in cruce confeſſus* XXV Martii.

S. Eutychii, Epiſcopi Conſtantinopolitani, translatio corporis Venetias, *indicatur a Ferrario. Vitam dedimus* VI Aprilis.

S. Aibertus, recluſus in monaſterio Criſpiniacenſi in Hannonia; ob facellum, in quo requieſcit, Kalendis Maji dedicatum, hoc die habet aliquam venerationem, *ac memoratur a Molano in Natalibus Belgii, VVione, Dorganio, Sauſſajo & aliis. Vitam dedimus die ejus natali* VII Aprilis.

B. Guarterus, Abbas Pontiſaræ, qui egregiis virtutibus Ordinem Ciſtercienſem mire decoravit, *refertur primo loco ab Chryſoſtomo Henriquez in Menologio Ciſtercienſi, & Buceline non abſque mendo. Citatur Ferrarius, qui retulit ad diem* 3 *Maji, & unum eumdemque*

Digitized by Google

que fecit cum Gualterio Davidis Regis Scotiæ filio, *aliis* Walleno, Melroſæ Ordinis Ciſtercienſis Abbate, *de qua etiam ad diem 3 Maji inter Prætermiſſos agitur. At* Galterius Abbas Pontiſaræ, *cujus translatio corporis facta eſt 3 Maji, fuit* Abbas Benedictinus; *cujus Acta duplicia dedimus die ejus natali* VIII Aprilis.

S. Joannes Thaumaturgus prope Jordanum, *refertur in MSS. Menæis. Is quarto hujus appellatur* Joannes Palæolaurita, *cujus Acta dedimus* XIX Aprilis.

S. Eremberti Epiſcopi translatio, *indicatur in quibuſdam ſcriptis. Vitam ejus illuſtravimus* XXX Aprilis.

S. Sigiſmundi, Regis Burgundionum, Martyris *ſolennitas, ab heſterno die translata, celebratur hoc die in variis Eccleſiis, & memoratur in MSS. Aquilejenſi ac Pragenſi, & apud Bellinum, Maurolycum, Molanum & alios. Acta ejus illuſtravimus* 1 Maji.

S. Ultanus Abbas *colitur Perona & in Monte-S. Quintini vicino: uti diximus ad ejus Acta* 1 Maji.

S. Evermarus, Martyr & Dux e Thebæa legione, *memoratur in MS. Florario Sanctorum & Auctario Greveni ad Uſuardum. Nos talem in ſacra illa legione non novimus: ſed alium qui Rutris prope Tungros colitur, de quo egimus* 1 Maji.

S. Marculphi Abbatis, officium depoſitionis fit hodie Remis in cœnobio S. Remigii, *teſte Sanſtajo & colitur Nantii in diœceſi Conſtantienſi. Ejus tranſitus fuit heri* 1 Maji.

S. Theodulphus Presbyter, Treviris apud Patres Prædicatores quieſcens, *refertur a Greveno, Molano & aliis. De eo egimus.* 1 Maji.

S. Jacobi planctus *indicatur in Kalendario Ægyptiaco a Seldeno edito, ſed quis intelligatur non additur.*

S. Athanaſius, *colitur hoc die* in cœnobio Deiparæ Virginis de Valvaneda Ordinis Benedictini, in Calagurritana Hiſpaniæ diœceſi ſupra urbem Najara, *At controvertitur, quis iſte* Athanaſius. *Fuiſſe* Alexandrinæ Eccleſiæ Epiſcopum *tradit Gregorius Brave de Setomajor apud Tamajum Salazar ad hunc diem. Sed hic cum Marietta ſentit* monaſterii hujus coquum fuiſſe. *Nos certiora monumenta, ut huic coquo venerationem Eccleſiaſticam adſtruamus, merito requirimus.*

S. Alexander *memoratur in MSS. Caſinenſi & Altempſiano. Verum ob ſilentium aliorum arbitramur legendum* Alexandriæ, *& præponendum nominibus* Saturnini & Neapoli *ibidem paſſorum, uti infra ad horum cultum indicamus.*

S. Antonia Virgo *notatur hoc die in quibuſdam Carmeliticis Kalendariis, teſte R. P. Philippo a Viſitatione in Aſia bene ordinata, de qua infra. Idem in notis MSS. putat eſſe illam, ſub cujus diſciplina in Thebaide vixit* S. Euphraxia *ſive* Euphraſia; *quæque (ut in hujus Actis 13 Martii illuſtratis legitur) ab hac poſt diem trigeſimum evocata ad cælum, eidem eſt contumulata. Nuſquam ego invenio Thebaici illius monaſterii* Diaconiſſam, *id eſt* Hegumenam *ſive* Abbatiſſam, *vocatam fuiſſe* Antoniam. *Antiqua Latina verſio nomen non exprimit: Græcus contextus* Theodulen *vocat, uti ad num. 7 litt. I notavimus.*

S. Oliva Virgo & Martyr in Hiſpania, *indicatur a Ferrario & Tamajo Salazar ex Kalendario Breviarii Ordinis S. Mariæ de Mercede, abſque ulteriori notitia, neque in Ordine recitandi divinum officium inter Mercenarios ulla hujus fit mentio.*

S. Eumonis, Epiſcopi & Confeſſoris Senonis, *memoria inſcripta eſt MS. Florario Sanctorum. Videtur* Emmo *eſſe, mortuus anno* DCLXXV *ut tradit Clarius in Chronico monaſterii S. Petri Vivi, ubi ſepultus eſt: a quo etiam* Sanctus Emmo *appellatur. Interim non eſt aliis faſtis, ne quidem Sanſſaji, aut etiam Breviario Senonenſi inſcriptus. Hinc majorem venerationis certitudinem exſpectamus,*

Felicissima Virgo & Martyr, ob Inventionem colitur Viterbii in Italia. *Ita Ferrarius in Catalogo generali: ex tabulis Eccleſiæ S. Sixti, illoque citato Arturus in Gynæceo ſacro.*

Danfrerdus, Epiſcopus & Confeſſor, *adſcriptus eſt Auctario Greveni a Carthuſianis Bruxellenſibus. Nobis hactenus ignotus.*

Enarius & Colmanus, *indicantur in MS. Tamlachtenſi. Sunt aliquot* Enani, *& plurimi* Colmani *in Indiculis Colgani ut Sanctis relati. Sed ex nudis nominibus nihil certi poteſt proferri.*

S. Nectanus de Kill-unche in regione Conallie, S. Patricii ex ſorore Liemania nepos: cui is morienti adſtitiſſe, ejuſque merita & futuram in cælis gloriam prædixiſſe dicitur, & jacere Finnanariæ, ad ripam Boandi fluvii, in regione Bregarum. *Ita excerpta ex variis Martyrologiis Hibernicis relatis a Colgano in Appendice 5 cap. 4 num. 6 ad Vitam S. Patricii. Utinam alius ejus tomus prodiret, ex quo certiora de ejus Vita haberentur.*

Aidamus filius Cuamſe, *ſive* Cuaimſechæ, *refertur in MS. Tamlachtenſi, & ad Vitam S. Aidani ſive Madoci Epiſcopi Fernenſis, a nobis etiam editam, in Appendice cap. 1 a Colgano.*

Zefanus, Quintinus, Tranſilla & alter Saturninus cum aliis ſex *inſcripti ſunt MS. Tamlactenſi. De* S. Quintini *elevatione apud Veromandnos, ſi forſan idem eſt, egimus inter Prætermiſſos. De aliis nihil alibi legimus.*

S. Bertinus junior, in Monaſterio Sithiuenſi S. Bertini, *memoratur a Menardo, ſed abſque titulo* Sancti *aut* Beati *relatus a Molano in Natalibus Sanctorum Belgii, qui refert ex Iperio tum*, profeſſum religioſam vitam ſancto fine concluſiſſe, ejuſque corpus, cum corpore B. Erkenbodonis & aliorum Sanctorum, ſupra majus altare in eccleſia Canonicorum S. Audomari repoſitum, venerari: *quod etiam ſcribit Rayſſius in Hierogazophylacio Belgico pag. 75. qui eum titulo* Beati *honorat.* Quod tamen *iniquit Molanus*, nunc a Canonicis Audomarenſibus ignoratur, fortaſſis tamen ex feretrorum inſpectione aliquando patefiet. *Refertur autem hoc die occaſione S. Waldeberti Abbatis Luxovienſis, a quo alius eſt Wibertus parens hujus Bertini, per alios ab illo non diſtinctus & Sanctus habitus.*

Anonymus, *in Corſica ab hæreticis anno* 1354 *occiſus*,
Joannes Simplex, *Converſus Aſſiſii, an.* 1215,
Marcus Hungarus, *Converſus apud Inſubres, an.* 1372,
Petrus a Xereſio, *in mari Indico, an.* 1577 *mortui*,
Ordinis S. Franciſci, *referuntur cum titulo* Beati, *in Martyrologio Franciſcano Arturi a Monſtier: quos alii ab ipſo citati ut viros illuſtres habent. Eodem Martyrologio citato, indicatur a Jacobillo de Sanctis & Beatis Umbriæ dictus* Jacobus Simplex.

Maria Alphonſa, *Ordinis S. Clarę, Aſturice in Hiſpania: de qua Waddingus ad an.* 1328 *aſſerit*, Moniales in magna veneratione ejus corpus proſequi, ob pleraque miracula ejus interceſſione patrata, *in eodem Franciſcano Martyrologio & Gynæceo ſacro proponitur ab Arturo cum titulo* Beatæ, *quo abſtinent Waddingus & Haroldus: & merito. Illam enim monialium venerationem, ſiquidem adhuc durat, non excedere limites privati cultus plane nobis perſuaſit R. P. Antonius Oſſorius, Marchionis Aſturicenſis filius, noſtræque Societatis Sacerdos: qui rogatus deſcribendæ curare ipſius* Mariæ *Acta ac miracula, ſiquidem ſcripta extarent & vere cultum aliquem illa publice haberet ut* Beata; *reſpondit*, interrogaſſe ſe multos, atque etiam miſiſſe Aſturicam qui in memoriam illius miraculoſæ Beatæ inquirerent, & nullam invenire potuiſſe: nec vero credere ullam habere in

toto

toto Episcopatu: cujus omnia sanctuaria, una cum Marchione fratre, studiose obiverit aliquando ipse, nec tamen Beatem illam nominari unquam audiverit.

S. Stanislaus Bidigosta, *ad hunc diem nominatur in* Acie bene ordinata plurium Sanctorum & Beatorum utriusque sexus Ordinis Carmelitarum, ex variis Martyrologiis & Kalendariis collecta per R. P. Philippum a Visitatione Carmeli Valencensis Suppriorem, *secundum edita anno* 1676, *& cum MSS. variis ad nos ab Auctore missa: qui hac de Stanislao suggerit.* S. Stanislaus Bidigostanus, Polonus, visione miraculorum, per sacratas Hostias juxta Posnaniam patratorum, in fide Catholica confirmatus, Ordinem Carmelitarum in urbe patria Bidigostensi proscilus, virtutibus & prodigiis effulsit. Tandem pro Christo in Prussia trucidatus, & in Carmelo dicto sepultus, anno 1420, secunda die Maji novis miraculis resplendit, quibus sibi popularem cultum comparavit: sicque sanctitatis titulum illi attribuunt veteres picturæ & scripturæ, nec non Biscarretus in Palma Carmeli, & Varsevicus Varsoviensis Canonicus in Catalogo Sanctorum Polonorum, approbato Romæ anno 1620. *Quæ quia certa esse credimus, rogamus illius Provinciæ & Ordinis Patres, ut plenieri scripto Commentario de Vita, Martyrio, miraculis ejus, deque publici cultus argumentis singulis edocere nos dignentur, ut hic ipsorum Sanctus dignorem in futuro operis Supplemento locum occupet.*

Candidus monachus Hibernus, cum opinione sanctitatis anno 1616 mortuus, *refertur ab Henriquez, Chalemoto, Bucelino, & traditur ejus Vita a Francisco Bivario scripta extare, aliaque metrice a Stephano Sartal: apud Henriquez autem in Fasciculo lib. 2 dist. 33 varia de eodem collecta extant.*

SS. Silvanus, Episcopus Gazensis & alii quadraginta capite plexi, *referuntur in MS. Synaxario Græco Claromontano, & MSS. Menæis Mediolanensibus & Taurinensibus. Acta illorum, sed sociorum triginta novem, damus* xv Maji.

S. Juvenalis Martyr, colitur Beneventi ritu duplici, ejusque ibidem corpus asservatur. *Vipera de Sanctis Beneventanis arbitratur hunc ab aliis referri die, quo ista elucidamus,* vii Maji

B. Joannis Nepomuceni mors, *huic dici adscribitur a Georgio Crugerio in memoriis sacris Regni Bohemiæ: nos Bohuslaum Balbinum secuti, agimus de eo* xvi Maji.

S. Lucifer Episcopus Calaritanus (*secuti ad nos scripsit, qui vitam Italice a se collectam misit, postquam hic tomus pridem impressus erat, Mag. Fr. Ambrosius a Tarento Augustinianus*) *festive colitur Calari hoc die: nos ejusdem Sancti Acta pridem etiam Latine collegimus, & ex Italicis supplera dabimus.* xx Maji.

S. Piranus, ex regia Hibernorum familia natus, sancte vixisse in Cornubia Angliæ provincia, *traditur a Wilsono, in prima editione Martyrologii Anglicani, in secunda ad diem* v *Martii; secuti sunt ad hunc diem Ferrarius & Fitz. Simon. Citatur a Ferrario Cambdenus, quasi de eo ageret* in emporiolo Padstow, *quod asserit* contracte pro Partockstow dici, a Perroco quodam Britannico in Sanctos relato: *qui celebrem cultum habet: quando, si aliquid certi sciatur, poterit etiam de* Pirano *agi* iv Junii.

S. Norberti, Archiepiscopi & Fundatoris Ordinis Præmonstratensis, translatio corporis Magdeburgo Pragam, *memoratur a Sanctajo in Martyrol. Gallic. & Georgio Crugerio in Sacris memoriis regni Bohemiæ, & celebratur in dicto Ordine apud Hispanos. Dies natalis est* vi Junii.

S. Olivæ Vir. & Mart. *translatio brachii Pithinai, in Siciliæ diœcesi Cephaleditanæ oppido, teste Pyrrho, in Notitiis tom. 2. fol. 492. Festum ipsum agitur* xii Junii.

S. Conegundis, Virginis in Eischel, *memoria inscripta est Auctario Molani ad Usuardum secundæ editionis. Est* Eischel *in diœcesi Constantiensi: ubi iterum, ob elevationem cum SS. Mechtunde & Wibrande, dicitur coli ab eodem Molano, Wione, Galesinio & aliis* xvi Junii.

SS. Eugenius & Longinus, cum Vindemiali, sub Hunnerico Rege capite obtruncati, *referuntur in Martyrologio Romano, uti infra ad Acta* S. Vindemialis *dicitur. At seorsim* S. Eugenius (*quando etiam de* Longino *agi poterit, si qua alia occurrant, colitur* xiii Julii.

SS. Mauri & Sociorum Martyrum natalis, *primo loco memoratur in MS. Casinensi. Videntur Vigiliis in Apulia coli, & eorum inventio celebratur* x *Maji: Dies natalis* xxvii Julii.

S. Quintini) elevatio *inscripta est cuidam Martyrologio* S. Victorici) *Usuardi. Fuit corpus* S. Cassiani *translato* S. Cassiani) *tum ad basilicam* S. Quintini, *uti & corpus* S. Victorici. *Erat autem* Sermo de tumulatione Sanctorum Christi Martyrum Quintini & Victorici & Confessoris Cassiani *apud Clandium Heremannum in Augusta Veromanduorum. Ex his* S. Quintinus *colitur* xxxi Octobris.

S. Victoricus, cum S. Fusciano Martyr Ambianis, xi Decembris.

S. Cassianus, Episc. Augustodunensis v Augusti.

BB. Sostenius & Uguccio, *exprimis septem Fundatoribus Ordinis Servorum B. Mariæ, hoc die an.* 1281. *mortui dicuntur: de omnibus simul agetur ubi de S. Philippo Benitio* xxiii Augusti.

S. Ludovici Regis Francorum e captivitate liberatio *traditur hoc die facta: de qua agetur ad ejus Vitam* xxv Augusti.

S. Bertini Abbatis elevatio recolitur in proprio monasterio, *& indicatur a Molano, Wione, Menardo, Sanctajo & aliis. Dies ejus natalis est* v Septemb.

S. Optati Episcopi, S. Memorii, S. Sanciani, Presbb.) Translatio corporum Autisiodori, *memoratur subjuncta apographis Hieronymiani Martyrologii Parisiensi, Lucensi & Blumiano, & in Fastis aliorum. Ex his celebrior est Episcopus* Optatus, *ad cujus natalem poterit etiam de aliis agi* xxxi Augusti. *Dicuntur alii celebrari* vi. & vii Septemb.

S. Januarii, Episcopi & Martyris, translatio *Neapoli, refertur a Ferrario. Acta ejus danda erunt ad diem* xix Septembris.

S. Florentius Confessor, *memoratur in MS. Florario, Martyrologio Coloniæ & Lubecæ anno* 1490 *excuso, item in Auctario Grevenni ad Usuardum. Alii* Florentius, Presbyter & Confessor in territorio Andegavensi *appellatur in Martyrologio Bellini, auctius anno* 1521 *Parisiis edito; item apud Molanum, Galesinium & alios. In MS. Martyrologio Prioratus Davetronensis, Ordinis Benedictini diœcesis Carnotensis, ista leguntur:* Apud Salmurum castrum susceptio corporis B. Florentii Presbyteri & Confessoris. *Videtur is esse, qui in Martyrologio Romano & Gallicano, item apud Usuardum aliosque, colitur* xxii Septemb.

S. Cassii, S. Florentii, S. Mallusii, & Sociorum) Translatio Bonnæ, *celebratur primo loco in Martyrologio Coloniæ & Lubecæ anno* 1490 *excuso; item apud Grevenum, Canisium & in MS. Florario. Dies natalis est* x Octobris.

S. Firmini, Uticensis Episcopi, translatio *proponitur a Ca-*

Digitized by Google

a Catellio in Historia Langedociæ pag. 298. Natalis celebratur XI Octobris.

S. Lucæ Evangelistæ Translatio secunda, *memoratur in MSS. Ejus Vita danda erit* XVIII Octobris.

Trium Mariarum festum, *sub ritu duplici coli solitum in Ecclesia Mauriacensi, constat ex Breviario ejus anno* 1512 *excuso, & nomen* Mariæ *habetur in MS. Tamalatensi. Ex his prima* Maria Magdalena *colitur* XXI Julii;

Secunda Maria Jacobi *quæ &* Maria Cleophe *est; Cujus Acta dedimus* IX Aprilis.

Tertia Salome, *quæ aliquibus* Maria Salome *dicta, colitur* XXII Octobris.

Asasii festum, *forte scriptum pro* Athanasii, *indicatur in posteriore Kalendario Copto-Ægyptiaco Seldeni: est cum priore, poterit agi die, si forte alia notitia habeatur,* XVI Novembris.

S. Elisabethæ translatio, Marburgi in Hassia, *celebratur officio Ecclesiastico in Ordine Teutonico, & aliis Ecclesiis; & memoratur in MS. Florario & Martyrologio Colonie & Lubeca anno* 1490 *excuso: a Greveno etiam Canisio & aliis. Dies ejus natalis est* XIX Novemb.

S. Clementis, Episcopi Metensis, translatio *indicatur in MS. Florario, item a Greveno, Canisio, Saussajo. Colitur ipse præcipue* XXIII Novemb.

S. Gatiani, Episcopi Turonensis, Translationem *festivius agendam instituit Jubellus de Mathesian Archiepiscopus Turonensis sæculo* 13: *ejus transitus recolitur* XVIII Decembris.

DE SANCTO SECUNDO

EPISCOPO ABULÆ IN HISPANIA.

D.P.

SÆC. I.

Colitur hac die præsertim.

B PRimorum septem Episcoporum in Hispanias missio, communis rememorationis honore, in antiquis Usuardi exemplaribus, & in hodierni Romani Martyrologii tabulis, celebratur XV *Maji: ad quem diem, prater jam ante dicta Kalendis Februarii, plene eamdem rem tractamus; eoque lectorem remittimus, ut sciat quid credendum sit de* S. Secundo *eorum uno, cujus hodie festum seorsim agit Abulensis Ecclesia, sicut aliorum alia Ecclesia, proprium cuique diem assignantes; videlicet S. Euphrosio, diem* XIV *Januarii; S. Cæcilio & Crescipponti,* I *Martii & Aprilis; S. Indaletio ejusdem Aprilis diem ultimum; solus S. Torquatus proprium festum non habet, sed colitur in choro sociorum, ea quem signavimus die* XV *hujus mensis. Istis suppositis, nihil opus existimo immorari commentis, qua ad hunc* II *Maji de S. Secundo, & alibi de aliis, congerit Tamajus in Hispanico Martyrologio, ex Chronicis Dextri, Luitprandi, Juliani Petri aliorumque similium, alibi abunde confutatis, & apud prudentiores Hispanos nullam amplius fidem invenientibus.*

communis cum aliis 27 Maji.

2 *Est autem* Abula *Castella veteris apud Hispanos urbs Episcopalis inter Madritum & Vallisoletum fere media, sed Segovia vicina magis, qua* de S. Secundo, Episcopo Martyre, ut Patrono, *duplex festum quotannis agit. Primum hoc* II *Maji, tamquam ejus Natali,*

cum titulo unus Martyris,

C *cum Octava; alterum sine ea, ut duplex secunda classis, die* XI *Septembris, tamquam festo Translationis: recitantur autem utroque die* omnia de communi unius Martyris Pontificis, præter Lectiones II Nocturni, *quas* eleganter compositas & a sacra Rituum Congregatione examinatas & approbatas, *confirmavit approbavitque Clemens Papa* VIII, *die* III *Augusti,* MDXCIV, *Pontificatus sui anno* III, *ut a Capitulo & Canonicis Ecclesia Abulensis recitari, sicut desideraverant, possint.* IV & V *Lectio communem ceteris historiam texunt, & tandem sic claudantur:* Secundus, qui Abulam civitatem docendam suscepit, multos vitæ exemplo & prædicatione per Evangelium Deo genuit: tandemque, post multos pro Christo toleratos labores moriens, suo sanguine Abulensem [ecclesiam] Deo vero consecravit. *Hæc ibi: quo magis miraremur, quod Marieta in lib.* 5 *de Sanctis Hispania cap.* 90, *tertio post Officii concessionem anno prodiens, dicat coli Abulæ* S. Secundum ut Confessorem, *nisi notaremus & in Brevi Leonis* X, *ex informatione ab Episcopo accepta & in ipso solemni Translationis actu, usurpari hunc duntaxat titulum, Missamque de Confessore Pontifice celebratam narrari in Historia mox proponenda. Neque sane ullum usquam invenitur martyrii argumentum, ideoque prudenter visus est fecisse Romani Martyrologii recognitor Baronius, quod titulo abstinuerit nimis facile vocando in controversiam, ita scribens.* Abulæ in Hispania S. Secundi

aliam Confessoris.

Maji Tomus I.

Y HISTO-

Translatio 11 Septembris

3 *Lectio* VI *summatim continet Historiam inventi translatique corporis & est hujusmodi.* Cum ejus corpus omnibus ignotum diu jacuisset, anno MDXIX divinitus inventum est, Nam cum cæmentarii labentem templi parietem demolirentur, sub ejus fundamento lapideam arcam invenerunt, inscriptam his verbis S. SECUNDUS, ex qua tanta odorum suavitas emanabat, ut templum & vicina loca perfunderet. Contigit quoque in sancti corporis testimonium, ut unus e cæmentariis, homo insanabili morbo laborans, ad aspectum sancti corporis invalescceret. Quarum rerum percrebrescente fama innumeri homines ad visendum S. Secundi corpus venerunt. ac plerique variis morbis laborantes S. Secundi meritis liberati sunt. Hujus sancti Episcopi & Martyris reliquiæ, multis illustratæ miraculis, in antiquissimo templo, quod in Abulensi suburbio structum est per longa tempora asservatæ sunt: hinc in primarium urbis templum translatæ sunt, &

F sacello ipsi Sancto dicato reconditæ, ubi frequenti & incredibili totius populi devotione coluntur.

Historia prolixa Hispanice scripta.

4 *Facta fuerat ea translatio* XI *Septembris, anno non integro antequam lectiones approbarentur, anno scilicet* MDXCIV: *ipse autem anno* MDXCV *impressa est duobus libris Madriti Historia S. Secundi, cum successione Episcoporum Abulensium, usque ad Episcopatum D. Hieronymi Manrique de Lara, auctore Antonio de Cianca; quibus duobus libris, sub finem anni* XCVI *aut initium sequentis, accessit liber tertius, de jam dicti Hieronymi ingressu ad Episcopatum & translatione sancti corporis prænemorata. Ex his porro libris sua hauserunt omnia quicumque hoc sæculo eandem materiam attigere, & plures citantur a Tamajo. Nobis nihil opus est rivos sectari, dum fontem habemus: ex ejus ergo contextu excerpimus & compendio Latino reddimus, qua ille Hispanice prolixius habet: eo autem ordine qui nobis videbitur ad brevitatem congruentior, salva quoque libertate, in iis ubi conjectura nititur, aliter, quandoque aliter sentiendi.*

Digitized by Google

AUCTORE D.P.

HISTORIA INVENTIONIS ET TRANSLATIONIS

Ex Hiſpanico Antonii de Cianca.

CAPUT I.

Inventio corporis in templo S. Luciæ anno MDXIX.

In veteri S. Luciæ templo

1 QUa parte fluvius Aja, *ex Arabico* Guadaja *nuncupatum nomen in vulgo obtinens ut dicatur* Adaja, *Abulenſem interſecat vallem, ipſiuſque urbis appropinquat Occidentali lateri; antiqua ſtructura templum eſt, ſuper ripam fluminis quadrato erectum lapide, ex eorum genere qua circa civitatem eruuntur de terra, antiqua forma & operis: quod initio ſeculi* XVI *a S. Lucia nomen habuiſſe, patet ex Bulla Leonis* X *infra num.* 17 *proferenda. Idem ſub nomine S. Sebaſtiani olim notum fuiſſe, neſcio an ſatis probet Actus cujuſdam confœderationis inter eccleſias quaſdam parochiales Abulenſis civitatis, conſcriptus Æra* CCCXCVI, *quæ fuit annus Chriſti* MCCLVIII, *ubi S. Sebaſtiani parochia nominatur ſeptima inter quindecim; eſto illius Sancti feſtum ibidem annue agatur ſolenſub cura Sodalitum S. Sebaſtiani,*

B *nius: quia id fieri poteſt ratione Confraternitatis, ſub ejuſdem Divi invocatione ibidem jam olim conſtitutæ, cum obligatione conſervandi ſarta tecta ipſius eccleſiæ, ejuſque reſtaurationem & ornatum tempore opportuno curandi.*

2 *Ut ut ſit, cœpit ea eccleſia, poſt inventum ibidem S. Secundi corpus, ab ipſius appellari nomine: quod quandonam iſtic fuerit collocatum, quadamtenus cognoſci poteſt ex verbis inſcriptis calici, reperto intra arcam ipſius ſancti corporis hoc tenore,* ✠ ANDREA PETRUCI ORIO DA SIENA FECE CHESTO CAL. Andreas Petruccius Senis oriundus hunc calicem fecit. *Nemo enim prudenter dixerit ante Maurorum irruptiones tale quid Abula ſcriptum fuiſſe; aut etiam ſtatim poſt eorum expulſionem, factum ſub regno Alfonſi Sapientis ſeculo Chriſti* XI *exeunte. Reſtat igitur ut uno alterove poſt ſeculo facta fuerit depoſitio ſacri corporis, eo ubi repertum eſt loco; cum jam etiam plebeis hominibus & opificibus in uſu eſſet uſurpare cognomina, & abolito lingua Latina apud Senenſes uſu, ea qua nunc Hetruſca appellatur lingua, non ſolum in vulgari ſonaret ore, ſed etiam ad ejuſmodi inſcriptiones adhiberetur. Non placet igitur quiſquis exiſtimat ipſam eccleſiam reſtauratione urbis antiquiorem eſſe: neque de loco primo ſepultura, ante tot ſecula, quot ab ejus morte fluxerunt Sancto attributa, lubet divinando affirmare quidpiam: ſed poſtremæ ſepulturæ inventionem placet ex teſte jurato audire.*

Dicit S. Secundi dicta,

Invenit corpus cum notis ſecundi feret 12.

3 *Fuit hic* Matthæus Panca, civis Abulenſis, *qui anno* MDLXIV, natus annos LXVII, & rogatus legitime enarrare, quid circa corpus S. Secundi cum inveniretur agi vidiſſet; depoſuit, quod anno MDXIX, cum in pra-

C *Hic dum an. 1519 quidam parietes ſuffoditur*

dicta eccleſia dejicerentur minores quidam arcus, interſecantes parietem, quo utrimque dividuntur ſacella, medio majori ſacello collateralia; ut uno utrimque majori arcu extructo, commodior deinceps eſſet ampliorque communicatio cum dicto majori ſacello; depoſuit, inquam, quod eo in loco, ubi poſtea conſtructum eſt S. Secundi ſepulcrum, circa ipſum pavimentum, intra parietis craſſitiem ſolidam, notabatur forulus arcuatus, continens parvulam e ligno tumbam, cui aforis appoſitæ erant virgæ quædam ligneæ, inſtar cratis, viridi colore tinctæ: quæ quid notarent ſciebat nemo, *adeo ſcilicet ignotus jam erat ſacer iſte theſaurus.*

Inventum ſepulcrum & intra illud arca

4 Hæc omnia cum pariete demoliti operarii, cum novo fundamento locando humum incepiſſent effodere; detexerunt alium in veteri parietis fundamento loculum, intraq; eam tumbam lapideam; qua aperta, conſpexerunt arcam ligneam, cum titulo SANCTUS SECUNDUS. Hujus rei publicata fama multitudinem undique magnam ſpectatorum accivit (*magiſtratum eccleſiaſticum & ſæcularem acceſſiſſe dicunt alii, cujus ar-*

bitrio acta deinceps ſint omnia) inter quos fuerit etiam D ipſe teſtis, videritque in lignea illa arca compoſitum corpus, ſive oſſa omnia unius perſonæ, quam apparebat ex reſiduis veſtium fragmentis inſtar Eccleſiaſticæ ſive Epiſcopalis perſonæ ſic collocatam, *cum indiciis epiſcopalibus* cum ibi adeſſet calix, ex ſtanno vel ære ut videbatur conflatus, habens inauratam cuppam; itemque annulus aureus.

5 *Brevius aliquanto in præmiſſis* Antonius Davila, civis *etiam ipſe* Abulenſis annorum LXXX, *dicta inventioni præſens, calici addit* patenam: capiti *autem* impoſitum ait fuiſſe tumidum quidpiam ad inſtar mitræ; ſed adeo marcidum corruptumque, ut cujus materiæ eſſet diſcerni non poſſet: ſolum diſtincte cernebatur forma mitræ. *Ceterum tam hic teſtis, quam alius primo loco auditus* Franciſcus Gomez de S. Stephano, civis Abulenſis annorum LXXIV, *qui cunctis agendis præſens quoq; & titulo nominis.* *fuerat, dicunt,* titulum, *qui ex primo allegati Matthæi relatis verbis videri poterat forinſecus in arca fuiſſe deſcriptus,* intra ipſam arcam repertum; *& quidem, ſecundum Franciſci prænominati depoſitionem,* inſculptum vel inſcriptum petræ *ſive laterculo ſaxeo. Et cujus tituli indicio ſi dicta primum fama eſt de inventione S. Secundi uti eſt veroſimilius; veroſimilius etiam videri debet, ab ipſiſmet operariis cognoſcendi cupidis, aut ab eorum præfectis reſeratam fuiſſe arcam, antequam prædicti magiſtratus eo accederent: qui tamen ipſam mox clauſerint, ac* E *deinceps ſublato, quoties jubebantur, operculo ſanctum corpus monſtrarint, uti de clauſura arca ex ſequenti miraculo clare colligitur.*

6 Vidi *enim, inquit Antonius,* eo tempore quo inter operarum manus verſabatur corpus Sanctum, quod civis quidam Abulenſis, habitans juxta eremitorium ſanctæ Crucis, Franciſcus Arroyo nomine (quem ipſemet cognoveram fœde ruptum, ita ut inteſtina extra locum naturalem prolapſa oſtentaret, indeque ſe graves ſæpe cruciatus experiri diceret) qui erat de numero operarum, dixit: Volo me ponere ſupra hoc ſanctum corpus, ſi forte me dignetur Deus a mea infirmitate liberare. Quo dicto, vidit illum ipſe teſtis aſcendere ſupra arcam, ibique orare aliquantulum; ac mox jungere manus, & exclamare voce magna: Domine Jeſu Chriſte, ignoſce peccatis meis, ſicuti per hunc beatum Sanctum me ſanaviſti. Deinde addebat: O glorioſe Domine S. Secunde! o glorioſe Sancte, qui me ſanaſti! Mox autem præſentibus omnibus innotuit & tota civitate vulgatum eſt miraculum, quod Deus fuerat operatus. Viditque ipſe teſtis, multis poſtea annis, venire prædictum Franciſcum Arroyo, orationis cauſa, ad prædictam eccleſiam, Deoque agere gratias pro collatis ſibi beneficiis. Meminit etiam quod eodem tempore, tota eccleſia fuerit ſuaviſſimo odore perfuſa. *ad ejus contactum ſanatus hernioſus.* *locus unius fragmenti a templitore.*

7 *Idem de odore affirmat Matthæus, prius tamen ait,* quod viderit audiveritque inter eos qui ad ſpectaculum accurrerant Decanos & Capitulum eccleſiæ Cathedralis, *quæ S. Salvatoris nomen gerit,* ſatagentes ut ſanctum corpus ejus, quem dicebant ſuum fuiſſe Epiſcopum in ſuam quoq; eccleſiam transferrent: ſed huic conſilio opponebant ſe præfecti Confraternitatis præmemoratæ, Lopez & Silveſter Gallego, Chriſtophorus del Barco, & Petrus de las Navas: atque intra eccleſiam appoſuere cuſtodes, ne quis theſaurum inventum auferret, interim dum ei condigne reponendo locus aptaretur. *Quem hic Decanum Matthæus nominat, una cum tribus aliis Canonicis præſentem, ſcimus fuiſſe Chriſtophorum de Medina, Decani titulo poſtmodum ornatum. Sed pro Confraternitate ſtabant Sancius Davila, Gubernator Abulenſis, filius & ſynonymus famoſi illius Capitanei, cui propter inſignia facinora in receptione Athamę cognomentum ab hac manſit, nec non alii electores civitatis.* *concedunt Capitulares cum aditis de corpore* F

8 *Itaque poſt dierum & noctium aliquot intentam cuſtodiam corpori adhibitam, conveniunt inter partes eſt, ut*

intra

A *intra eamdem eccleſiam remaneret ſanctum corpus : annulus vero cum calice transferrentur ad Cathedralem.* Decretum *quoque* eſt, ut ex nucco ligno conficeretur nova capſa, tribus ceris munienda, intra quam transferrentur ſacra oſſa; *quod & factum eſt, adhibita nova ac pura ſindone, & intra arcam poſita.* Itaque *intra eamdem lapideam arcam collocata capſa*, eo manſit loco ubi etiam nunc eſt, *inquit Matthæus* : dicebatur autem quod clavium unam abſtuliſſet Capitulum, altera penes Magiſtratum manſiſſet, tertiam ſervaret Confraternitas. *Porro calix & annulus magna cum reverentia ſervantur in ſacrario majoris eccleſiæ, & ſpectatum accedentibus religioſe oſtenduntur : ſingulis autem annis die Jovis ſancto adhibetur idem calix, ad cuſtodiam Dominici corporis intra monumentum. Communi etiam Capituli Abulenſis decreto, in honorem S. Secundi fabricatum eſt altare magnificum, & altari majori collaterale, ſupra quod ipſius Sancti imago in alabaſtro ſculpta, item hiſtoria prædicationis & vita, mortis ac ſepultura ſimiliter ſculptæ conſpiciuntur. Eſt autem hoc altare ad ingreſſum chori, in uno angulorũ, per quos in crucem forma templi excurrit : quod ne ſymmetriam ipſius deformaret, ſimilis plane ſtructura aliud in altero angulo extructum eſt, in S. Catharinæ honorem.*

quod ipſo in loco nova capſa imponitur.

annulus & calix Cathedrali reſtituuntur.

ad altare

9 *Nec omiſerim, perſonas quaſdam honoratas, quæ præſentes aderant quando aperiebatur ſacer tumulus, ſumpſiſſe ſibi reverenter ac devote minora quædam oſſa, religionis ergo aſſervanda; quæ deinde publicatis eum in finem cenſuris referre coacti ſint & eccleſiæ reſtituere. Quia autem non videbatur propterea aperiendum denuo ſepulcrum & arca, tribus ut dictum eſt clavibus obſirmata; placuit eadem ſervare juxta altare majus, ad uſum ſenorum & infirmorum, qui ea contingere peterent : ideoque confectum eſt ex argento reliquiarium ſpecioſum, cryſtallis præmunitum ornatumque, intra quod valde apte decenterque repoſita prædicta lipſana, ſuo aſpectu fovent fidelium accurrentium devotionem.*

particula oſſium ablata & reddita.

B

CAPUT II.

Miracula ab anno MDXLIII uſque ad MDL Proceſſu publico examinata & probata.

Locus a pervigiliis frequentatus

10 *Franciſcus Gomez, juratus teſtis de quo ſupra affirmat (in eoque aſſentientem ſibi habet Antonium Davilam, & alios plures ſimiliter juratos) quod a tempore facta & publicata inventionis, uſque annum* MDLXIV, annis ſingulis vidit plurimos homines ad ſepulcrum S. Secundi venerabundos accedere, ex variis partibus; ibique vigilias aut novenas peragere, offerre cereos, Miſſas dicendas curare, *non ſine conſequentium miraculorum plurium effectu*; quibus circa annum MDXLIV, *inquit Antonius Davila*, conſtat ſanatos eſſe varios ſurdos, claudos & paralyticos, quorum aliquos ipſe ego vidi, cum eiſque locutus ſum; de aliis famam audivi publicam, & ſcio per civitatis Proviſorem petitas affirmationes authenticas, ad quas appello. *Atque hic eſt Proceſſus, cujus epitomen habemus, a Blaſio Davila Notario publico, anno* MDLXIV, *deſcriptam de mandato Licentiati Caſtellii Correctoris Abulenſis, in favorem eccleſiæ, hoſpitalis & Confraternitatis S. Secundi, præſentato ſibi die* XIX *Julii per Joannem de las Navas, Antonium Gomez & Rochum Davila, Patronos eccleſiæ & Confraternitatis S. Secundi. Epitome autem illa ſic proponitur.*

proter miracula

C

de quibus Proceſſus fieri cœpit

11 Ego Blaſius Davila, Apoſtolica & Epiſcopali auctoritate Notarius publicus Audientiæ Epiſcopalis Abulenſis, ad prædictum mandatum complendum, requiſivi, & inveni proceſſum, penes me depoſitum & formatum coram patre quondam meo Joanne Davila, Notarium publicum ex numero Audientiæ Epiſcopalis Abulenſis, in cujus officia & regiſtra ſucceſſi: ex eoque apparet, quod XXIX menſis Aprilis anni MDXLIII coram adm. R. D. Licentiato Joanne de Valverde, Proviſore & Vicario Generali Epiſcopatus Abulenſis, & coram prædicto Joanne Davila Notario, comparuerunt quidam ex confratribus Sodalitatis eccleſiæ S. Secundi, in qua ipſius primi Epiſcopi Abulenſis corpus ſervatur : dixeruntque, quod, quia Deus ad interceſſionem ipſius S. Secundi in jam dicta ejus eccleſia operari dignatus erat miracula plura, petitio ſua erat, ut eorum veritas examinata, publico teſtimonio roboraretur. Itaque prænominatus Proviſor ad ipſam eccleſiam ſeſe contulit, audivitque de miraculis quæ ibidẽ contigerant depoſitiones ſufficientes, tam ipſorum qui ea experti erant in ſe, quam aliorum gravium ac fide dignorum teſtium, qui infirmos miraculoſe ſanatos noverant. Quas cum prævia virorum magnorum, ex Clero tam regulari quam ſeculari, æque in Theologia ac Legibus verſatorum, conſultatione diſcuſſiſſet, attente approbavit ipſa, ut vera miracula. Poſtea autem ibidem de aliis quoque miraculis inſtitutum eſt examen, per Judices hujus Epiſcopatus ordinarios : atque ex iſtis proceſſibus extrahi juſſi ipſeque extraxi teſtimonium miraculorum patratorum ſub forma tenoris ſequentis.

AUCTORE

in compendium a notario redactum anno 1564.

in quibus paralyſium plaria

12 Primus caſus & miraculum, quod ex devotione erga S. Secundum venit ad d. ejus eccleſiam, confiſus meritis ipſius Sancti, juvenis quidam, nomine Joannes, filius Joannis de Hotero & Mariæ de las Vegas, qui paralyticus erat & ſanatus eſt. Item alius caſus & miraculum, quomodo ſanata fuit D. Agnes de Henao, uxor Chriſtophori del Barco, civis Abulenſis, ex quadam infirmitate brachio dextero manca. Alius caſus & miraculum, quod Hieronymum de Valdes, filium Chriſtophori de Henao, ab hernia ſanavit. Alius caſus & miraculum, de puero quodam, filio Didaci Alonſo civis ex Peñaranda, qui non poterat niſi curvus incedere ab infantia; & ſanatus eſt. Alius caſus & miraculum, quomodo ſanavit Clericum quemdam valde paralyticum, dictum Alfonſum Garcia, ex Orbita diœceſis Abulenſis oriundum. Alius caſus & miraculum notabile, de puero, cui nomen Joannes, filio Michaelis Amo, civis de Adavero diœceſis Abulenſis; qui ab anno ætatis ſuæ quarto paralyticus venit ad eccleſiam S. Secundi, & ſanatus eſt. Alius caſus & miraculum, quomodo ſanavit ſeptemdecim annorum puerum, qui in oppido Arenas e ceraſo lapſus, brachium ruptum ferebat : nomen puero erat Franciſcus, pater Bartholomæus Rodriguez, mater Maria itidem Rodriguez, uxor ejus.

numeratis ſummatim morbis & perſonis ſanatis :

E

13 Alius caſus & miraculum, de puella quadam, filia Franciſci Sanchez & Joannæ la Rollona, civium Abulenſium ex vico Dominæ noſtræ de vaccis : quæ ex infirmitate quadam remanſerat paralytica, cæca & ſorda; habebat autem nomen Anitæ. Alius caſus & miraculum, quomodo loquela reſtituta fuit cuidam muto, ex oppido Yſnatoraſec diſtrictus Cazorlenſis oriundo, qui dicebatur Chriſtophorus de Molina. Alius caſus & miraculum, de altero muto, cui ſimiliter reſtituta loquela eſt, & dicebatur Alfonſus de Armada, filius Alfonſi de Armada, ex oppido S. Vincentii diœceſis Legionenſis. Alius caſus & miraculum de quodam multis annis paralytico, qui appellabatur Joannes Verdugo, Arevalenſis incola. Alius caſus & miraculum de duabus feminis paralyticis, quæ ſanatæ ſunt, nominabanturque Maria Cogote & Maria de Medina, cives Abulenſes. Alius caſus & miraculum de Mazia, filia Joannis Alvarez & Mentiæ del Pozo, ex plebe de Gordon Epiſcopatus Legionenſis, virgine nubili : quæ unius tibiæ paralyſi afflicta fulcriſque ſubaxillaribus uſa, ad novemdialem cultum S. Secundo in ſua eccleſia exhibendum advenerat. Alius caſus & miraculum, quod Yſabella Martinez, Ordinis Carmelitani devota, ex Onquilana diſtrictus Arevalenſis in diœceſi Abulenſi, brachio uno debilis & paralytica venit ad

F

item muti duo.

29. Apr. et 4.

Digitized by Google

AUCTORE D. P. similis religionis novemdialis exercitium in ecclesiam S. Secundi, & sanitatem recepit. Alius casus & miraculum, quod Beatrix Gonzales, uxor Francisci de Armella, civis Cæsaraugustana in regno Aragoniæ, habitans in vico S. Pauli juxta Dominam nostram de Portillo, venit ad novenam in eadem ecclesia peragendam, toto corpore paralytica, ideoque portanda fuit, & sanata est.

14 Hæc omnia miracula, uti ex d. Processu patet, verificata & approbata fuerunt per sententias Ordinariorum Ecclesiasticorum hujus Episcopatus. Factæque sunt processiones ab ecclesia Cathedrali civitatis Abulensis usque ad ecclesiam S. Secundi: quo convenerunt omnes parochiæ, cum suis quaeque crucibus & Clero, sodalitiisque tam sæcularium quam ecclesiasticorum, suos Crucifixos & insignia deferentibus ad ipsorum miraculorum publicationem, cum Missa & sermone de S. Secundo, ad quod accurrebant Magistratus, Rectores, Equites, Scutiferi, Officiales, cum ingenti cujusque sexus & conditionis multitudine, tam civium quam externorum, ad laudem & gloriam Domini Dei nostri & S. Secundi Episcopi: prout diffusius apparet ex Processu informationum, deliberationum, & sententiarum, ad quem me refero, paratus eumdem quoties opus fuerit signatum exhibere. Omnia porro operatus est Dominus in ecclesia S. Secundi ab anno MDXLIII usque ad annum MDL. Ego vero hoc testimonium ex præscripto mandato conscripsi, Abulæ, die XX mensis Julii MDLXIV: maneatque in registro meo, tria folia chartæ implens, sub meo, quod & hic apponitur, signo, in fidem veritatis. ✠ Blasco Davila.

Ita omnia fuerunt quæ de solemniter publicata.

Pro hac cum prudio malleamus Processum habuisse.

15 *Horum porro miraculorum aliqua, uti dictum est, approbavit Licentiatus de Valverde, Provisor Abulensis: alia diligentissime examinavit & rata esse jussit Licentiatus Don Franciscus de Soto y Salazar, Episcopus postea Salmanticensis, cum esset Provisor & Vicarius generalis in toto Episcopatu Abulensi, pro Domino Didaco de Alaba y Esquivel, anno* MDXLIX, *coram Ioanne Davila Notario: quæ deinde Patres Societatis Iesu exposuerunt legenda in tabula, pendente ex sepulcro S. Secundi. Ipsius integri Processus exgraphum si nobis dignentur Abulenses submittere, poterimus in Supplemento hujus mensis, distinctius exponere singulas præditorum miraculorum circumstantias. Hic solum adde, ex testimonio Francisci Gomez, quod circa annum* MDLX vidit matronam quamdam, ex quodam loco districtus Arevalensis, cujus & ipsius matronæ nomina de memoria exciderant, ad visitandam prædictam ecclesiam; quæ quia per se sola ambulare non poterat, a viris duobus, per brachia apprehensam sustentantibus, ducebatur: viditque accedentem ad contingendas reliquas aliquas S. Secundi, extra arcam servatas: & his contactis ipsam per se liberrime ac sine adjutorio ambulantem, Deoque & Sancto ejus glorioso gratias referentem.

CAPUT III.

Tentata frustra Translatione ornatur sepulcrum & statua erigitur.

Ad instantiam Ruizii Episcopi

16 *Vicerat quidem Magistratus sæcularis auctoritas, uti supra vidimus, in ipso novæ inventionis fervore, ne suo loco moveretur corpus Sanctum. Sed quia is erat extra muros urbis solitarius, adeoque expositus incommodis pluribus de quibus infra, visum est Episcopo Abulensi Fr. Francisco Ruiz, ex Ordine Seraphici Patris Francisci (qui fuerat socius Cardinalis Hispani F. Francisci Ximenez de Cisneros Archiep. Toletani, ad hanc Cathedrã promotus post mortem D. Alfonsi Carilii de Albornoz, obitam anno* MDXVII) *indicavit majori potestate utendum, quo posset in suam Cathedralem ecclesiam pignus tam pretiosũ sanctumque traducere. In primis autem curandum sibi putavit, ut quæ habebat in animo perficere, Sedis Apostolicæ favore muniretur; aqua Breve tenoris sequentis recepit.*

B

C

LEO PAPA DECIMUS.

Leo X. concedit facultatem

17 Venerabilis Frater & dilecte Fili, salutem & Apostolicam Benedictionem. Exponi nobis nuper fecisti, quod cum venerabile corpus S. Secundi Episcopi & Confessoris (qui primus olim a B. Jacobo Apostolo, cujus discipulus fuit ad Ecclesiam vestram in Episcopum promotus extitit) in quodam antiquissimo tumulo situm in ecclesia S. Luciæ extra muros Abulenses, cum eisdem quibus ibi sepultum extiterat vestimentis nuper repertum fuerit; & tumulo hujusmodi de tui, Frater Episcope, vel tui in spiritualibus Officialis aut Vicarii generalis licentia aperto, corpus ipsum pluribus ex tunc miraculis, quæ D. N. Jesus Christus ejusdem S. Secundi meritis operari dignatus est, coruscaverit & clareat; pia devotione desideratis corpus ipsum ad ecclesiam vestram, in qua decentius venerabitur, honorifice transferri, & in aliquo ei decenti ejusdem ecclesiæ loco collocari, vestrisque expensis cancellis ferreis circulari; quare nobis humiliter supplicari fecisti, ut in præmissis providere pia diligentia curaremus. Nos igitur, qui in Sede B. Petri, meritis licet imparibus, constituti, singulis piis fidelium (iis præsertim per quæ Sanctorum Reliquiæ, quorum animas in cælo cum Christo regnare non dubitamus, decentius collocari & a fidelibus ipsis venerari valeant) votis solerter opem & operam impendere satagimus; pium & laudabile propositum vestrum plurimum in Domino commendantes, vestris in hac parte supplicationibus inclinati, vobis venerabile corpus hujusmodi omnesque ejus reliquias, cum debitis reverentia & honore, a d. tumulo extrahendi, & ad ecclesiam vestram præd. transferendi, & in ea honorifice collocandi ac perpetuo retinendi, licentiam & facultatem, auctoritate Apostolica tenore præsentium (sine tamen alicujus præjudicio) concedimus & elargimur. Quo circa dilectis filiis monasterii B. Mariæ de los Huertos extra muros Segovienses, & sæcularis ac collegiatæ ecclesiæ oppidi de Medina Salmanticensis diœcesis Abbatibus per præsentes committimus & mandamus, quatenus ipsi vel eorum alter, per se vel alium seu alios, vobis in præmissis efficacis defensionis præsidio assistentes, non permittant vos desuper per quoscumque quomodolibet indebite molestari, perturbari seu impediri; contradictores quoslibet .... compescendo . . . non obstantibus &c. Datum Romæ apud S. Petrum sub annulo Piscatoris, die XXV Februarii MDXX, Pontificatus nostri VII.

transferendi corpus S. Secundi ad Cathedralem.

D

E

F

Episcopo mortuo intermittitur negotium.

18 *Hoc Brevi Abulam perlato, fortasse initium datum est fabricandæ altari supradictæ; quod dum fit, eripitur e vivis Episcopus Ruizius anno* MDXXI, *cui succedere Roderieus de Mercato, Didacus de Alaba y Esquivel, & Didacus de los Cobos: sub quibus nihil actum circa Sanctum: nisi quod crebrescentibus miraculis post annum* MDXL *formati sunt processus, quos diximus capite superiori: ipsoque anno* MDXLIV *sepulcrum, ab ipso inventionis tempore crate ferrea qualitercumq; munitum ornatumque, nova & ornatiori crate septum fit, liberalitate D. Ioannis Davila Abbatis Alcalæ regalis quoad titulum, quoad regimen vero Burgi profundi, fratris D. Francisci Davila, qui erat Eques habitus S. Iacobi & Commendator ejusdem Ordinis in Villafranca, ex quo per lineam masculinam procedunt Comites de Uzeda. Huic novæ crati circumdata corona inaurata, picturaq; & alia elegantia varia, in ipsa parietis incrustati calce expressa, cum indicio miraculorum quorumdam, illo eodem anno patratorum. Ex quia, nihil erat alterius ædificii, quo se recipere possent, qui novenarum aut vigiliarum causa frequentabant locum; idem Abbas impensis propriis extruxit domum, ecclesiæ ex parte Boreali contiguam.*

Et anno 1545 nova crate ornatur sepulcrum.

additur ecclesiæ hospitale.

19 *Anno*

ed by Goog

A 19 *Anno* MDLX, *promoto ad Jacenſem Cathedram D. Didaco de los Cobos, in Abulenſem ſucceſſit D. Alvarus de Mendoza, cujus ſoror D. Maria de Mendoza, S. Secundo pientiſſime devota, cum anno* MDLXII *in ejus honorem obſervaret novenam, in cogitationem venit conficiendi umbellam ex panno aureo, ſupra tumbam ex ligno inaurato compoſitam, quæ ſtabat ſupra ſepulcrum Sancti; aut ducentos aureos largiendi pro alabaſtrina ipſius Sancti ſtatua. Placuit autem ſtatuam confici; & ad ducentos quos illa dabat aureos, conferre, ex eleemoſynarum Sancto oblatarum peculio, quantum inſuper neceſſarium foret. Confecta igitur Valiſoleti eſt ſtatua qualis hodie viſitur, & advecta Abulam menſe Aprili anni* MDLXIII. *Hujus baſes ut apte & citra irreverentiam collocarentur, viſum eſt tantiſper vacuandum eſſe ſepulcrum, & ſacrum corpus alio in loco reverenter habendum.*

an. 1563 detecuntur ſtatua faciendæ

quæ tabella removetur, dum ſuper ea tumba locatur

20 *Adfuerunt ad hunc actum, præſentiam ſuam exhibituri, D. Rodericus Vaſquez Davila, Epiſcopus Troyanus (in partibus credo & titulo tenus) Licentiatus Ferdinandus de Brizuela, Arevalenſis Archidiaconus & Proviſor in Abulenſi Epiſcopatu; Licentiatus Antonius Hernandez de Valvidieſo, Theſaurarius; Alfonſus Davila, Canonicus Doctoralis in ſancta eccleſia Abulenſi; Joannes & Franciſcus de las Navas, Joannes Dias & Franciſcus de Santiago, pro tempore Patroni confraternitatis & Eccleſiæ nunc a S. Secundo nominata: quibus ad opus inchoandum accinctis, ſupervenit Licentiatus Martinus de Eſpinoſa, regius apud Abulam Præfectus, Alcaldum Majorem vocant, ad coercendam turbam & fortuitum quemcumque caſum qui*

B *accidere poſſet avertendum. Horum autem omnium conſenſu unanimi ſtatutum eſt, ut arca, ſicut erat clauſa, decenter inferretur in ſacrarium cum cereis & lampadibus: quod & factum eſt: ipſiuſque ſacrarii tam porta quam feneſtra repagulis firmiſſimis clauſa, adhibitis inſuper diu noctuque cuſtodibus duodecim, quibus ipſimet Patroni præſidebant: inter quos ſuas etiam vices habere voluerunt Don Rodericus del Aguila, & Franciſcus de Quiñones Rector Abulenſis; item alio die Don Joſephus de Calatayud y Zuniga & Ægidius Gonzales de Villalva.*

& tranſfertur ad ſacrarium

ruſus ſermo habitus Aprilis 23

21 *In hunc modum continuatis excubiis, rurſum die* XXIV *Aprilis adfuerunt prænominati omnes & alii ex utroque ordine plurimi (quos longo ordine hic enumerat hiſtoriæ auctor Hiſpanus) cum infinita civium multitudine: coram quibus recognita primum oſtii cera, deinde reſerata ſunt: & Epiſcopus Troyanus, cappam e ſerico albam indutus, cum Proviſore, Theſaurario, Canonicisque nonnullis, Correctore item, Præfecto & Rectoribus prænominatis, atque*

C *Equitibus illuſtrioribus quibuſdam, omnibus ardentes faces geſtantibus, ingreſſus ſacrarium, arcam, diligenter recognitam & velo ſericeo rubro contectam, efferri fecit; ſuccollantibus Martino Gonzales de la Ventra Archidiacono Oropeſano, & Theſaurario prædicto, cum Franciſco de Guzman & Alfonſo Navarro Canonicis. Qui eam inter lætos muſicorum concentus depoſuerunt ſupra altare majus, ubi ad duas horas & amplius venerationi & conſpectui omnium expoſita ſtetit, concurrentibus devote civibus, ad capita, manus, roſaria eidem reverenter admovenda. Eodem deinde ordine itum eſt ad ſepulcrum: eoque, poſt poſitam intra arcam, clauſo, erecta deſuper ſtatua eſt, S. Secundum repræſentans Pontificaliter indutum, & velut in oratione deſixum.*

Introitus Majo.

22 *Porro ad magis inflammandam Abulenſis populi erga S. Secundum devotionem, placuit Patronis Sodalitatis prædictæ, eas quas extra ſepulcrum habebant ejuſdē Reliquias, die aliquo Feſto proceſſionaliter inferre in urbem, ad unam Parochialium eccleſiarum. Qua de re convenit cum Curato & Beneficiatis eccleſiæ S. Joannis: ſed Canonicorum collegio, ubi hoc inaudiit, viſum eſt magis convenire, ut ad ſuam Cathedralem duceretur proceſſio. Itaque Feria tertia Pentecoſtes, quæ tum in* XXIII *Maji cadebat, proceſſum eſt ab univerſo Clero ad eccleſiam S. Secundi, cura Dominæ*

Proceſſio cum Reliquiis a Cathedrale.

Maria de Mendoza Marchionis de Caramaſa ſplendide adornatam: delatiſque ad Cathedralem reliquiis, cantata ibi ſolennis Miſſa, ac ſermo de laudibus Sancti habitus eſt. Sub veſperam vero, regrediente pompa ad eum locum unde elata Reliquiæ fuerant, apparuit eccleſia poematibus, epigrammatis & inſcriptionibus variis, Hiſpanice & Latine, circumquaque loquax legentium oculis, ad S. Secundi extollendam gloriam. Specimina eorum quædam Cianca exhibet, quibus hic nihil attinet immorari.

AUCTORE D. P.

CAPUT IV.

Sub Epiſcopo Hieronymo Manrique reſumitur & abſolvitur Translationis deſideratæ negotium.

Hieronymus dat. 1590 creatus Epiſcopus Abulenſis.

23 *Alvaro de Mendoza ſub annum* MDLXXVII *Palentiam traducto, Antonius Maurinus de Pazos, Palentſis antea in Sicilia Epiſcopus, ſucceſſit; & huic ad Cordubenſem Sedem intra biennium tranſlato, Sancius Buſto de Villegas. Hic moriens anno* MDLXXIX, *ſucceſſorem habuit Petrum Fernandez Termiño uſque ad annum* MDXC, *quando placuit Catholico Regi mortuo Petro ſubſtituere Carthaginenſem Epiſcopum D. Hieronymum Manrique de Lara, ſub quo decreverat divina bonitas Cathedralem*

E *Abulenſem locupletare concupito pridem ſancti corporis theſauro: quod qua ratione peractum ſit aggredior explicare. Contraxerat Epiſcopus, Hiſpanam claſſem, ſub auſpiciis Joannis Auſtriaci pugnaturam, olim ſecutus, in ea expeditione infirmitatem quampiam, quæ ſeſe interdum prodebat crebra palpitatione cordis. Hac anno* MDXCIII *die* IX *Septembris tanta fuit, ut deſperantibus de Præſulis vita medicis ipſe anima ſua proſpicere, ſuſcipiendis extremis Sacramentis; Collegium vero canonicorum futura ſua orbitati occurrere, placando per preces Deo feſtinarit. Et Canonici quidem tam bono cum ſucceſſu ſuarum precum, ut ipſo tempore quo proceſſio ad S. Secundum ducebatur, habere melius Epiſcopum ceperit; & convaleſcentiæ inſperatæ celeritatem mirati medici, cenſuerint ſupra communem ordinem naturæ videri.*

1593 deprehenſus anni dicti.

S. Secundo vitam, ſe debere profitens.

24 *Ex hinc cum ſeſe vitam S. Secundo debere pius Præſul gratanter profiteretur, velletque ei dignum aliquod obſequium rependere; ſuggeſſerunt ex Capitularibus aliqui, quid ab Epiſcopo Ruizio poſtulatum, & a Leone* X *impetratum fuerit. Pronas Antiſtitis aures naſti, ne nihil non legitimo ordine facerent, convocato Capitulo decreverunt, ut Rationarius ſuus Garcias de Mena communi nomine proponeret Epiſcopo, quam indecens videretur, tanti Sancti depoſitum haberi in ſuburbana quadam eccleſiola, propter coriariarum in vicinia officinarum graveolentiam deſolata, quæ nec aperta excludere beſtias aut pecora poſſet,*

F *nec occluſa commode recipere adventantes; neque a nocturnis furibus tuta ſervare ornamenta, ſi qua ex piorum eleemoſynis conficerentur. Addebant quod occaſione novenarum & vigiliarum, in honorem Sancti peragendarum, non raro contingeret impudicas mulieres ſummi iſtic venari quæſtum: quodque eccleſiæ reditibus deſtituta male etiam eſſet proſpectum de Sacerdotibus, qui nulli ad eam certi habebantur, adeo ut Miſſa ibi rare dicerentur, nec niſi a fortuito adventantibus, aut per pios fideles curatis; tantum abeſſe ut ſtatis ſolennibus honoraretur Sanctus, ſicut in civitate fieret: Populi quoque devotionem haud mediocriter impediri, quod propter loci paupertatem nemo eidem pergando adornandoque intenderet.*

conſilium ſuſcipit tranſlandæ iterum Theſaurum.

& mittit qui Regis conſenſum petant.

25 *Hæc ubi rite propoſita, examinata, probataque fuerunt; cenſuit Epiſcopus annuendum eſſe Capituli votis, & Pontificium Privilegium effectui tandem mancipandū. Electi igitur communibus Suffragiis Canonici duo, Petrus de Caſtro & Laurentius Chacon, pro obtinendo Regis conſenſu Madritum profecti ſunt* X *Januarii* MDXCIV. *Intellexit id, referentibus S. Sebaſtiani Sodalibus, Magiſtratus civilis: tantaque rem ratus non fuiſſe tractandam inconſulto ſeſe (quamvis Epiſcopus excuſaret ſemper ea ſe intentione fuiſſe, ut cum Regis mentem exploratam haberet, de omnibus cum*

urquidquam contra mittere civitati.

Civi-

AUCTORE D. P.

Civitate communicaret) perſtitit in ſententia; & quos ad primam Confratrum prædictorum inſtantiam nominaverat e Relatoribus Abulenſibus anni, Epiſcopi poſtulationi ſeſe oppoſituros apud Regem, Alphonſum Navarrum & Sancium Cimbran, ire nihilominus juſſit.

26 *Iverunt igitur: ſed jam præverterant legati Capitulares, iiſque mandarat Rex expediri litteras ad civitatem commendatitias in cauſa tam juſta, ut videbatur. Ii etiam quos ipſa civitas Patronos & Procuratores habebat in aula, Marchio de Velada, Gaſpar de Bullon, & Didacus de Ribera ſentiebant, nihil reluctandum, ſed ſolum conſultandum de modo, quo res executioni mandaretur, ſalvo quam maxime jure & honore Magiſtratus Abulenſis. Ita utrimque rediere legati; & Regis epiſtola, die* XI *Februarii ſignata, die* XVII *ejusdem menſis lecta eſt, ac bidno poſt communibus ſuffragiis decretum, ut inſtitueretur ad S. Secundum generalis ſupplicatio, ad exorandam divinam clementiam, quatenus omnium mentes illuminaret ad id ſtatuendum, quod magis ex ipſius gloria publicoque bono foret. Dicta eſt ſupplicatio prima Dominica Quadrageſima, quæ tunc in diem* XXVII *Februarii cadebat: qua cũ per urbis vicos præcipuos in eccleſiam S. Secundi veniſſet, rumor in vulgo percrebuit, viſam aliquibus ſudare Sancti ſtatuam & diſcuſſos vultum ejus commoveri. Id cum variis varie & pro ſuo quiſque ſenſu interpretarentur, miſſus cum Notario Proviſor Epiſcopalis nihil certi potuit examinando conficere in alterutram partem; niſi quod lota pridie ſtatua potuerint gutta aliqua adhæſiſſe, & ex multarum facularum ac cereorum fumo, ante eandem intra eccleſiam fluctuante, extitiſſe ſpecies mœſti vultus.*

Sed poſt inſtitutam de cauſa ſupplicationem.

B

27 *Interim ad Kalendas Martii convenerant iterum Magiſtratus, extremum deliberaturi, quid Regi, quid Epiſcopo reſponderetur. Coram quibus exhibitum eſt memoriale ab Epiſcopo Capituloque ſubmiſſum, rationes continens ob quas conveniebat tranſlationem fieri: quibus contrarias ſuas cum refutatione priorum opponebat in alio memoriali Confraternitas S. Sebaſtiani. Lectis memorialibus mandavit Magiſtratus Licentiato Alfonſo de Orejon, ut quid juris in hoc negotio eſſet palam ediceret. Qui expendens ſacrorum canonum textus circa hanc materiam & auctorum ſententias, demonſtravit, Epiſcopum & Capitulum in ea Tranſlatione facienda uſuros jure ſuo, Pontificio ac Regia auctoritatibus fulto; contra quod non poſſet prævalere exiguum juris punctum, quod ſibi tamquam cuſtodibus competere prætendebat Confraternitas prædicta: cum hic titulus, ſiquidem eis competebat, competeret etiam Epiſcopo, Capitulo, Magiſtratui, pro quibus ipſi Confratres pars minima eſſent eodem in jure participantium.*

ac reſtitutam primum quiete,

28 *Habita deinde ſunt conſultationes variæ, quarum denique is exitus fuit, ut referiberetur Regi, quod mature examinatis rationibus faciendam vel non faciendam tranſlationem ſuadentibus, tandem in Epiſcopi & Capituli vota*

C

deſcendere conſtitiſſent; eo maxime moti, quod Epiſcopus promitteret ædificare Capellam elegantem in ſua Cathedrali, ad ipſum corpus ſanctum habendum decentius; in eaque fundare Sacellanos ſex, deſignando reditum bis mille aureorum, annue percipiendorum ad uſum fabricæ & dictorum Sacellanorum ſtipendium. Tali epiſtola ad Regem ſcripta & ſignata XVII *Martii; cœptum cum ipſo agi de conditionibus rei perficiendæ: & poſt colloquia plura in ſequentes conventum.*

ſumma etiam conſenſione probentur.

1 Translatio corporis S. Secundi fiat intra ſeptem proximos menſes: interim vero dum fabricatur capella, ſervetur ipſum corpus ſacrum in loco decenter ornato ad latus altaris majoris, ubi canitur epiſtola.

ſub certis conditionibus.

II Durante ædificationis labore, eo in loco quem Decanus & Capitulum deſignabunt, applicentur canones prædicti reditus bis mille aureorum uni illi rei, uſque dum abſoluta fabrica fuerit.

III Eorumdem bis mille aureorum diſtributio, tam circa fabricam quam ſacellanos, miniſtros reſque illuc ſpectantes, tota ſit penes Epiſcopum Hieronymum Manrique de Lara.

IV Sint autem Capellani ſex, quorum unus gerat titulum Abbatis S. Secundi, ſub iis obligationibus & conditionibus quas præſcribet Epiſcopus.

V In eccleſia, ubi hactenus ſervatum fuit ſacrum corpus, ejuſque cineres & reliquiæ manebunt, maneat etiam ſepulcrum ſancti cum omni ſuo ornatu: unuſque e ſex Capellanis præfatis eidem eccleſiæ miniſtret, ſicut antea a propriis Capellanis fiebat, miniſtrans ibidem Sacramenta & alia conſueta hactenus officia peragens.

VI Fiant, uti ſolebant antea, a Capitulo eccleſiæ Abulenſis Proceſſiones annuæ ad eccleſiam S. Secundi, citra mutationem ullam: ſolum ea quæ facta eſt hactenus II Maji (quando æquum eſt omnes vacare feſto iſtic ubi corpus colitur celebrando) differatur in Dominicam infra Octavam.

VII Capella in quam transferendum eſt ſacrum corpus ita fabricetur, ut habeat portam patentem verſus vicum Albarderiæ, juxtaque domum aptam recipiendis fidelibus, ad vigilias & novenas iſtic agendas peregre adventantibus.

VIII Clavis una capſæ, intra quam ſervabitur ſanctum corpus, penes urbanum magiſtratum ſervetur.

IX Si Deo ita diſponente contigerit ut ante abſolutionem capellæ & Capellanorum inſtitutionem, Epiſcopus Hieronymus moriatur: quod agendum ſupererit curent Decanus & Capitulum de bonis illius, tantumque obligentur ad humilem Epiſcopi ſepulturam, prout cum illis convenerit, peragendam.

E

X Maneat jus patronatus in prædictam Capellam, Capellanos & alia eo ſpectantia, penes Decanum & Capitulum Abulenſe in ſolidum.

Sub his conditionibus tam Epiſcopus quam ejus Camerarius Moyſes Petrus de Uſaſu, in cujus capite erant conſtituta jura quædam ad Epiſcopum pertinentia, pro complemento bis mille aureorum annuorum, renuntiarunt & ceſſerunt prædictis juribus, in manus Decani & Capituli rite acceptantium; cum obligatione omnia defuncti ẽpiſcopi bona eodem applicandi; & cum ratihabitione Magiſtratus urbani, coram Vincentio de Hierro ſcriba, anno MDXCIV *die* XIV *Maji.*

CAPUT V.

Corporis inſpectio & translatio ſolenniſſima: os unum Philippo II datum.

F

29 *Reſtabat determinare diem ſumptuſque in Tranſlationem decretam faciendos: quare in Capitulo ventilata coram duobus a Magiſtratu deputatis, Hieronymo Piniano de Zuniga Correctore, & Sancio Cimbron Commiſſario eidem ad hoc adjuncto, elegerunt Dominicam primam Septembris anni ejuſdem: conventumque eſt ut quidquid in ceram & perſonas eccleſiaſticas expenderetur, perſolveret Capitulum, cum omni ornatu quem Canonicis placeret adhibere: civitas vero ſuſtineret expenſas quaſcumque in ſacularia miniſteria faciendas ornatuſque ſuos. Viſum eſt etiã invitandum Regem, ut ſua præſentia feſtivitatem reddere honoratiorem dignaretur; qui ſi annueret, tam civitas quã Auguſtinus Treviño, Procurator generalis oppidorum territorii Abulenſis, præſtarent ea quæ ſolent in ejuſmodi caſu fieri: ſin minus, cuncta moderatius agerentur.*

determinatur Tranſlatio facienda 1 Dominica Sept.

ad cœnam invitandus Rex.

30 *Rogatus Rex, qui tum ad S. Laurentii erat, ita reſpondit* XVIII *Junii, ut neque ſe addiceret neque abnueret; interim moneret, omnia ad dictam Tranſlationem parare abſque ſuperfluo ſumptu. Quo reſponſo accepto, alioque* XXII *Julii, quo Rex excuſabat ſe prohiberi podagra, quo minus ſuam præſentiam exhiberet; proceſſum in negotio eſt. Cenſuit autem Epiſcopus atque Capitulum, paucis diebus ante Tranſlationem futuram, aperiendam arcam ſacri corporis, & qua intus reperirentur oſſa in novam ornatioremque tranſferenda eſſe; tum ut conſtaret quid traderetur, tum quia neceſſarium erat novas claves fabricari & arcã aptari*

Epiſcopo arcam aperiendam cenſenti.

A *menſura illius loculi, qui faciendus erat juxta altare majus, ubi tantiſper ipſa poneretur dum ſtrueretur capella.*

31 *Aliter nihilominus Magiſtratui viſum, allegauti pro ſe Epiſtolam S. Gregorii Papæ, quæ lib. 3 occurrit ad Conſtantiam Auguſtam, petentem ſibi mitti caput S. Pauli Apoſtoli: ita enim excuſando ſe loquitur.* Dum beatæ recordationis deceſſor meus, quia argentum quod ſupra ſacratiſſimum corpus B. Petri Apoſtoli erat, longe tamen ab eodem corpore fere quindecim pedum ſpatio, mutare voluit, ſignum ei non parvi terroris apparuit. Sed & ego aliquid ſimiliter ad ſacratiſſimum corpus S. Pauli Apoſtoli meliorare volui: & quia neceſſe erat ut juxta ſepulcrum hujuſmodi effodi altius debuiſſet, Præpoſitus loci ipſius oſſa aliqua, non quidem eidem ſepulcro conjuncta, reperit: quæ quoniam levare præſumpſit atque in alium locum traſponere, apparentibus quibuſdam triſtibus ſignis, ſubita morte defunctus eſt. Præter hæc autem ſanctæ memoriæ deceſſor meus idem, ad corpus S. Laurentii Martyris quædam meliorare deſiderans, dum neſcitur ubi venerabile corpus ipſius eſſet collocatum, & effoditur exquirendo; ſubito ſe-

B pulcrum ipſius ignoranter apertum eſt: & hi qui præſentes erant atque laborabant monachi & manſionarii, qui corpus ejuſdem Martyris viderunt, quod quidem minime tangere præſumpſerunt, omnes intra decem dies defuncti ſunt, ita ut nullus vitæ ſupereſſe potuiſſet, qui ſanctum Juſti illius corpus viderat.

32 *In hac contentione placuit iterum appellare Regem: qui ſeorſim Epiſcopo ſeorſim Correctori Abulenſi ſcripſit, reſpondens eorum litteris XXIII Auguſti datis, acceptis die ejuſdem menſis XXIX; & voluntatis ſuæ eſſe dixit*, ut ſolis quatuor, Epiſcopus cum Decano, Corrector cum Rectore, quam ſecretiſſime & alio nomine præſente, aperiant arcam; & nec Abulæ neque in aula cuiquam aliquid indicarent de eo quod inveniſſent intra eam, ſed ſibi ſoli notificarent, deinceps ordinaturo quid eſſet facto opus. *Ita juſſe præditti quatuor, Epiſcopus ſcilicet cum Didaco de Bracamonte Decano, & Corrector cum Franciſco Davila y Ulloa Rectore, die XXXI Auguſti, dimiſſis extra eccleſiam S. Secundi famulis ac ſatellitibus ſuis, eamdem ingreſſi ſoli, aperuerunt capſam: & invenerunt oſſa ac cineres multos, mundiſſimo & adhuc integerrimo lineo involuta, cum iiſque partem alba lineæ ſive rocheti, quæ majorem referebat veneſtatem.*

33 *Clauſa poſt hanc inſpectionem iterum arca, tectoque ſepulcro,* C *quoniam amota erat ſtatua, qua ſuo pondere ipſum continebat ne poſſet a quoquam aperiri, appoſitæ denuo cuſtodiæ ſunt, ad illud excubaturæ donec Tranſlatio fieret. Interim vero admonitus Rex de eo quod actum erat per datas die III Septembris ipſi Epiſcopo puncta quædam præſcripſit, in Tranſlatione ſervanda; ad extremum præcipiens*, ut curaret reſervare inſignem aliquam partem, puta brachium aut coxam integram, quæ ſufficeret ad celebrationem Officii de Sancto præſcribendam; eamque ſub authenticis teſtimoniis per latorem fidelem tranſmitteret ad Monaſterium S. Laurentii in Eſcuriali, ibidem conſervandam inter multas Sanctorum aliorum reliquias, eo in primis titulo, quod ſub illius Monaſterii diſtrictu pars eſſet quæ olim fuerat Abulenſis diœceſis. *Idem etiam Correctori per alias ejuſdem datas commendabat Rex, committens ei ut nomine ipſius Regis ſanctum corpus Epiſcopo traderet, & unam e tribus clavibus arca ipſe ſervaret.*

34 *Die Veneris* IX *Septembris contulerunt ſe ad eccleſiam S. Secundi, ſub horam poſt meridiem tertiam, cum multo Procerum tam eccleſiaſticorum quam ſæcularium comitatu Epiſcopus & Corrector; præmiſſaque oratione & litaniis, accedentes ad ſepulcrum, multis prælucentibus cereis, ipſum aperuere, indeque extulere arcam: qua reſerata cæpit Epiſcopus oſſa ſigillatim omnia oſtendere aſtantibus, quæ deinde ſuis ipſe manibus ſeorſim iterum ſingula involvebat pannulis ſerici rubri, ab Archidiacono & Theſaurario porrectis; ponebatque intra novam ex nuce arcam, quæ ulnam fere integram longa, mediam alta, & duas tertias lata, intus ac foris contecta ſerico fimbriis aureis argenteiſque ornata, & tribus ſeris inſtructa aſſtabat: omnia autem ſimul colligebantur intra novam & candidiſſimam ſindonem Hollandica tela. Reliquit tamen, intra veterem arcam, bonam partem cinerum cum mediotate veteris alba ſeu rocheti, alterum ejus medietatem Regi ſervans; partem quoque ſanctorum cinerum in circumſtantes proceres reverenter diſtribuens. Ita obſeratis arcis, vetus intra ſepulcrum denuo dimiſſa eſt, nova ad altare delata, additique ad cuſtodiam viri ex Clero & Magiſtratu primarii.*

35 *Ipſa die Dominica, quæ fuit* XI *Septembris, celebrata eſt in Cathedrali per Decanum ſolennis Miſſa de Sancto, quæ abſoluta proceſſit ornatiſſima ſupplicantium pompa verſus eccleſiam S. Secundi; quæ, uti & tota qua procedendum erat via, ſplendidiſſimo apparatu diſtincta, omnium oculos rapiebat. Pompam excepit Epiſcopus, qui majoris devotionis ergo ibidem privatim celebraverat: &* D *capſam, qua ſupra altare majus ſplendidiſſimo in pegmate proſtabat, dimitti juſſam tradidit ſex primæ dignitatis Eccleſiaſticis, Petro Tablares Archidiacono Abulenſi, Ludovico Nuñes Vela Archidiacono Arevalenſi, Ferdinando de Eſcobar Archidiacono Olmedenſi, Ioanni Carillio Theſaurario, Antonio de Arevalo ſcholarum Magiſtro, Didaco Fernandez Arnacedo Archidiacono Oropeſano: hi vero eamdem impoſuerunt humeris ſuccollantium Hieronymi Piniani de Zuniga Correctoris, Regis perſonam hoc in actu repræſentantis, Franciſci de Rojas y* E *Sandoval Marchionis Dinienſis, Petri Stephani Davila Marchionis de las Navas, Licentiati Gaſca de Salazar e ſupremo Senatu regio Conſiliarii, Licentiati Didaci de Alarcon Auditoris, & Ioannis de Argote Præfecti in Regia Cancellaria Valliſoleti: qui eam detulere ſub umbella ſpecioſiſſima, ſuſtentata a Rectoribus Abulenſibus.*

36 *Ita aliis aliiſque ſuccedentibus in locum prædictarum, poſt trinam ſtationem in triplici area, ſue unaquaque altari inſtructa, ante edem S. Stephani, ante domum Comitis de Uzeda, & in foro minori qui totius urbis frequentatiſſimus eſt locus; ventum eſt ad eccleſiam Cathedralem, cui præſenſa arcola etiam ipſa erat ſpecioſiſſime apparata: & ad hujus ingreſſum Rectores urbis tradiderunt Epiſcopo capſam, qui eamdem prænominatis eccleſiæ Dignitatibus commiſit ferendam a porta eccleſiæ uſque ad majus altare. Longum ſit explicare omnia vel incitamenta devotionis vel argumenta lætitiæ, quibus toto octiduo certatum eſt. Præprimis ad rem noſtram, & ideo minime prætereundum eſt, quod ſequenti die Lunæ, poſt Miſſam ſolenniſſime decantatam, coram utriuſque ordinis proceribus, ad ſacram capſam accedens Epiſcopus, eamdem aperuit; indeque extulit duo grandia oſſa, quorum alterum lipſanotheca propria includendum remaneret eccleſiæ, alterum Majeſtati regiæ mitteretur: quæ ipſemet proceſſionaliter per eccleſiam circumtulit, ea populo venerabundo oſtentans. Ipſis deinde ad altare una cum arca relatis, Corrector Regius mandatum ſuæ Majeſtatis explens, ſub inſtrumenti publici fide tradidit arcam Epiſcopo. Epiſcopus autem ante eam celebravit Pontificaliter: & peracto ſacrificio, rurſum prædicta oſſa de arca accepit, iterumque circumlata per eccleſiam retulit ad altare, & ſignavit inſtrumenta, quibus fides fiebat ea eſſe ex corpore S. Secundi accepta. Porro toto octiduo Miſſa & Officium ex uſu Romanæ Eccleſiæ recitabantur ſicut de Pontifice Confeſſore, cum Collecta ſumpta ex feſto S. Auguſtini, variato dumtaxat nomine Auguſtini in Secundum.*

AUCT. D. P.

contradictio elevatur,

cineres pro linguarum in veteri.

appellatus Rex jubet, id fieri,

ſatellitum loco Proceribus primo datur.

arca ad Cathedralem transfertur.

ubi cum Epiſcopus extraxiſſet oſſa duo.

Correctori Regio arcam tradit.

e miſerunt arcam in novam arcam.

ſibi quæ ex præcipuis unum.

CAP.

AUCTORE

CAPUT VI.

Ossis unius translatio ad Escuriale : Officii proprii approbatio & promulgatio.

Legati civitatis Regi nuntiant quid actum sit.

37 *Absolutis quæ per octiduum duraverant festis, quæque in historia ipsa minutim singula poterunt inveniri descripta, tractari cœptum de Reliquia quam sibi Rex mitti jusserat, scriptis tam ad Episcopum quam ad Correctorem litteris. Unde iterum nata est concertatio pia, ad utrius spectaret officium designare lectores earumdem. Sed & hæc composita est, primas obtinente Civitate, in dirigendis ad Regem nuntiis peractæ solennitatis, & Reliquiis ad ipsius nutum reservatis, qui fuerunt Sancius Cimbron & Antonius de Barrientos: vicissim autem prærogativam tenente Episcopo, in eo quod ipsius delegati essent Reliquiam eamdem portaturi ac tradituri. Iverunt igitur illi & benignissime excepti retulerunt Regia manu signatam epistolam, qua gratum habere Civitatis officium sua Majestas testabatur, die* XXVIII *Septembris sæpe dicti anni* MDXCIV.

alii ad Episcopo Reliquiam petentes perferunt.

38 *Episcopus quoque Reliquiam, quæ ex coxendicis cum particula veteris albæ erat, lignea capsella, intus ac deforis vestita ornataque & eleganter clausa, imposuram, una cum testimonio suo authentico de ipsius veritate, perferendam tradidit duobus ecclesiæ suæ Canonicis, ipsi scilicet Decano Bracamontio & Doctori Joanni Beltramo de Guevara: qui eamdem ex fericeo rubri coloris balteo appenderunt collo Mariæ de Ayala, Capellani in eadem ecclesia: simulque profecti, pervenerunt sub noctem diei* XXVII *Septembris ad vicum diœcesis Abulensis, cui nomen Navale-Peraldi. Inde Decanus scutiferum suum Sebastianum Angulum expedivit, cum epistola ad Garciam de Loyasa Giron, Eleemosynarium Majorem & Institutorem Regis: de cujus mandato rescribens idem Garcias, jussit ut ad Monasterium S. Laurentii diverterent cum suo thesauro legati. Cum hac epistola regressus ad Decanum postera die Angulus, ipsum sub vesperam obvium habuit, ultro accedentem quo vocabatur; qui ingressus in atrium honorificeque exceptus, cum Garciam prædictum visitasset, visitatus vicissim ab eo est, etiam Reliquiarum capsam decenter expositam venerante.*

exulp'antur hæc ifere,

Die 29 Sept. ad Regis oratorium delati.

39 *Sequebatur S. Michaelis Archangeli festa dies, cujus officia cum essent finita, significavit legatis Garcias velle Regem, ut circa tertiam vespertinam accederent ad oratorium regium, quia ibi decreverat Rex cum filiis admittere eos & munus quod ferebant. Ita ergo hora Garcias ipse adfuit, cum Fr. Garcia de S. Maria Priore, & Fr. Joanne de Benavente Vicario, aliisque pluribus religiosis; ipsosque duxerunt ad sacristiam regalis illius Monasterii, tantisper expectaturos, donec Rex annueret ingressum oratorii sui: quod mox factum per Antonium Boto Cimeliarcham regium. Itaque illuc deductis, inter præluceres plurimos cereos, soli illi ingressi sunt cum Eleemosynario Regio & Priore conventus; explicueruntque capsam suam supra altare. & mox ingredientem regem, cum Philippo Principe & infante Isabella filiis suis, venerati, significarunt quam ob causam ab Episcopo & Capitulo Abulensi venissent, exhibitis earumdem patentibus litteris.*

ipsi illam aperuerunt,

40 *Ista cum pauca perorassent, accessit ad altare Rex, & Decanus capsulam reserans, primo exemit particulam albæ, veteris quidem, sed adhuc candidissimæ: quam Rex filiique successive deosculati, etiam capiti & oculis reverenter admoverunt. Idem ad exhibitionem offis factum. Deinde jussit Rex ut ea suo nomine prædictus Antonius Boto reciperet, quod & fecit: rursumque obserata arcula, de omnibus his conficitur est instrumentum, per manus Gregorii de Segovia ad hoc præsentis & vocati. Post quæ regia hospitalitate tractati legati, prima Octobris regressi sunt Avilam, cum epistola Regis ad Episcopum, his verbis concepta:* Reverende in Christo Pater Episcope. Per epistolam vestram, XXV hujus mensis datam, & ea quæ oretenus mihi retulerunt Decanus Didacus de Bracamonte & Doctor Joannes Beltramus de Guevara, ecclesiæ vestræ Canonici, intellexi, quam prompta voluntate vos & Capitulum istud mihi misericitis os coxendicis de corpore S. Secundi, cum particula albæ quæ simul reperta est, & certitudinis fide debita. Quo officio vestro vehementer recreatus, & munus pro eo quod meretur permagni æstimans, gratias vobis ago: quia desidero habere hic partem de corpore istius glorioſi Sancti, ad eam honorandam jungendamque Reliquiis, in hoc D. Laurentii Sanctuario asservatis. Ad S. Laurentium die XXX Septembris MDXCIV. B

Anno 1593 27 Aprilis ponitur primus lapis capellæ.

41 *Quod ad Capellæ decretæ fabricam attinet, designatus ei situs est commodus ad plateam, qua deinde S. Secundi diceretur, & ex qua æque ac ex ipsa ecclesia ingressus in eamdem pateret: quem in finem petita & obtenta a Rege facultas est destruendi ex parte murum civitatis, cujus ruinam abunde suppleret firmior Capella paries. Huic autem additis aureorum octo millia, nequaquam sufficitura operi, nisi marmora in ipso Abulensi agro aptissima haud quaquam e longinquo fuissent advehenda. Designatus etiam situs sacristiæ ad usum Capellæ, & domus hospitalis, quæ simul omnia in quadrum ducta ecclesiæ adnecterentur. Quoniam vero urgebatur Episcopus ut transiret ad Aulam, exercituras munus Inquisitoris generalis; festinatum in opere est, eoque res perducta, ut potuerit ad eadem primus lapis rite in fundamento locari cum hac inscriptione.* Præsidente in ecclesia Dei Papa Clemente VIII, & regnante in Castella Catholico Rege Philippo II, Episcopatum autem Abulensem administrante D. Hieronymo Manrique de Lara Inquisitore generali, cœptum est opus hujus Capellæ glorioſi S. Secundi; suaque Dominatio posuit primum lapidem fundamentalem, tamquam dominus & fundator illius, XXIII die mensis Aprilis anno MDXCV. E

Approbatum Roma officium Propriam.

42 *Dum hæc aguntur in Hispania, Romæ pro impetranda approbatione novorum Officiorum, quæ de Patronis suis deinceps recitarent Abulenses Ecclesiæ, haud frustra laboratum est: & impetratum ut de S. Secundo fieret tamquam de Episcopo Martyre, cum antea fieret tamquam de Confessore, ut indicatum in prævio Commentario, Lectio VI ibidem proposita, continens summarium hactenus deductorum, finitur asserendo, quod* Reliquiæ *fuerunt* in sacello ipsi Sancto dicato reconditæ, ubi frequenti & incredibili totius populi devotione colantur. *Quæ verba de sacello proprio, tunc, cum Lectiones illæ approbarentur, necdum extructo, per quamdam temporis anticipationem composita & proposita, quando nam ipso opere completa fuerint nusquam expressum reperiens, nihilq; dubitans quin absoluta sacelli fabrica sacri corporis depositio peracta esset cum magna solennitate, scripsi Abulam, ut annum, diem, ac modum cognoscerem: sed respondit nostri ibidem Collegii anno* MDCLXXVI *Rector P. Ferdinandus de Musquy, de eo actu nihil scriptum impressumve haberi. Misit interim, quod nondum videramus Abulensis Episcopi decretum Pastorale ad omnem sibi subditum Clerum; quo, diebus* LIV *prius quam ponerentur primus lapis sacelli, significabatur omnibus, proprii Officii Romæ facta superiori anno approbatio, & usus præscribebatur. Hoc decretum cum non inveniatur impressum in prælaudata Episcoporum Abulensium; Historia & eo confirmetur miraculum, in ipsius Episcopi Hieronymi persona factum; judicavi illud hic debere inferi. Est autem tale.* F

& ante sacelli designati constructionem

promulgatur ab omnibus recitandum 1 Martii 1595.

43 Hieronymus Manrique de Lara, Episcopus Abulens. & Generalis Inquisitor, Capitulo nostro & universo Clero diœcesis Abulen. salutem in Domino. Cum non sine divino consilio factum sit, ut conditori Ecclesiæ Carthaginiensi relicta, in hanc nostram Abulens. commigraverim: non quidem priori sponsa (quæ nunc & olim, gratissima & carissima mihi semper extitit) repudiata; sed quod cœleste numen, & summa Dei providentia (quæ universa etiam nimis occulta atque abdita summo consilio

regit

A regit ac moderatur) me (illa relicta) ad nova alia (ut ipſe rerum eventus oſtendit) in hac diœceſis perficienda vocaret: quam primum hanc noſtram Eccleſiam felicibus auſpiciis ingreſſus ſum, de Translatione reliquiarum Secundi, primi Abulenſis Epiſcopi, & hujus diœceſis in religione Chriſtiana primi Doctoris atque Magiſtri (re tota cum Rege noſtro Philippo, Abulenſi Capitulo & Civitatis Senatu mature communicata) attentius cogitavi. Poſtquam enim (quod fideliter credimus) Secundi precibus a graviſſimo illo morbo ſuperiori anno ſumus liberati (ut interim innumera alia beneficia ab illo accepta, ſilentio involvamus) ſacellum illi vovimus; & Reliquias, ad fluminis Adaxæ ripas humili loco ſepultas, in noſtram Cathedralem eccleſiam, qua fieri potuit regia pompa & magnifico apparatu, tranſtulimus: nondum tamen accepto beneficio aliqualem gratiam retuliſſe videbamur. Quapropter cum ſæpe mecum tacitus cogitarem, nullam me poſſe majorem gratiam Secundo rependere, quam ſi darem operam, ut quem tota hæc diœceſis vitæ parentem ac cæleſtis doctrinæ magiſtrum habuit, eum pro-
B prio cultu & laude debita venerarentur; in eam curam tota animi vigilantia ac paſtorali ſolicitudine incubui: ac tandem Sanctiſſimum Pontificem noſtrum Clementem divina providentia PP. VIII per litteras deprecatus ſum, ut pro ſua benignitate Sanctis (quos hæc Eccleſia proprios habet Patronos & Tutelares) Secundo, inquam, Vincentio, Sabinæ, & Chriſtetæ ſororibus, proprium Officium, quod in eorum feſtivitatibus recitare & ad communem Breviarii Romani rationem adjungere poſſemus, dignaretur ordinare & concedere. Acquievit ille pro ſua clementia honeſtæ ac juſtæ petitioni, remiſitque nobis duplex Officium, alterum pro Secundo, alterum pro Vincentio ac Sororibus, quod juxta decretum Pii V prædeceſſoris ejus, & novum ab eo editum & ad nos tranſmiſſum in eorum feſtivitatibus recitare poſſemus. Nos igitur pro noſtri paſtoralis muneris ratione (re iterum cum fratribus & nobiſcum ſæpe attentius communicata) tum utorum Sanctorum, tum aliorum qui jam olim in hac diœceſi celebrantur, feſta colligi & ad Breviarii Romani normam conformari; in lucem edi & publicari præcepimus; ut tam Patronorum nuper nobis conceſſa, quam aliorum Sanctorum officia, debito ordine per menſes digeſta haberet univerſa diœceſis.

44 Quia tamen feſtum Beati Vincentii & ſororum brumali tempore, quo propter cadentes nimbos ſumma ſolet eſſe in hac urbe cæli inclementia, celebrari conſuevit; de conſilio prudentiſſimorum virorum in poſtremum Auguſti diem rejecimus & tranſtulimus, quo devota Civitas celebritati ſuorum Patronorum commodius poſſet vacare. Quamobrem vobis univerſis Capitulo, ac ſingulis clericis noſtræ poteſtati ſubjectis, his litteris præcipimus atque mandamus, ut in his Sanctorum feſtivitatibus Secundi, Vincentii, & ſororum, necnon ceterorum, qui hoc Kalendario continentur, hoc officio Eccleſiaſtico, & precandi ratione, & non alia, tam publice in eccleſiis quam privatim utamini. Speramus enim in Domino atque confidimus, ex nova iſta precandi & recitandi divinum Officium ratione, vos omnes uberes animarum fructus percepturos: quod in his officiis habeatis multa veræ ac ſolidæ pietatis & religionis exempla ante oculos poſita, eorum, qui nos aut tamquam primi parentes Chriſtiana veritate genuerunt, aut eorum, qui jam genitos feliciſſime educarunt: quos tamquam domeſticos, Tutelares atque Patronos in primis colere ac venerari, tum gratiſſima animorum pietate proſequi debetis, & precatores adhibere apud Deum, ut eorum meritis ac patrocinio in adverſis omnibus juvari, & ſublevari poſſitis. Datum Abulæ Kalend. Martii, anno Domini MDXCV.

DE SANCTIS MARTYRIBUS

HESPERO ET ZOE CONJUGIBUS.

CYRIACO ET THEODULO FILIIS.

C

ATTALIÆ IN PAMPHYLIA.

F

D. P.

Sub ADRIANO. ATalia, *ab Attalo Rege opulentiſſimo nomen retinens, vulgo* Satalia, *Pamphyliæ urbs olim præcipua & Archiepiſcopalis fuit, in ora maris mediterranei, ad Ceſtrii fluminis oſtium. Ea ſanctis hiſce Martyribus finem humanæ ſervitutis & cæleſtis libertatis initium dedit, ſub Hadriano Imperatore. Locum Martyrii indicant Acta, qua damus ex MS. Vaticano Græco a nobis Latine reddita: Tempus illa non ſignant; ipſum tamen (ex aliis forſitan Actis) notant, & cultum apud Græcos paſſim receptum probant omnia eorum Menæa & Synaxaria, tam manu ſcripta quam typis excuſa: in quibus Elogium ſub minori majorive compendio traditur. Pro omnibus ſit quod in Collegii noſtri Claromontani Pariſiis MS. Synaxario invenitur his verbis.*

Acta Græca.

2 Sancti Heſperus & Zoe erant ſub Hadriano Imperatore ex regione Italiæ, ſervi cujuſdam divitis Catali & Tetradiæ uxoris ejus: qui cum filios Cyriacum & Theodulum Chriſtiane educaſſent, die quadam dixerunt ipſis pueri; Quare ſervimus impiis iſtis & non potius Chriſto, ne pereamus cum illis? Audiens hæc mater ipſorum dixit: Reſiſtite ei qui emit corpora noſtra, & martyrium pro Chriſto ſuſtinebimus. Tunc accedentes ad Catalum, Chriſtum, ajunt, Jeſum habemus Dominum animarum noſtrarum, fortuna autem quadam factum eſt ut corpora noſtra tuæ ſubjicerentur poteſtati; potiorem interim ducimus Chriſti ſervitutem, quia Deo magis obedire oportet quam hominibus. Obſtupeſcens adhæc Catalus tunc quidem illos miſit in Tritonium ad patrem ſuum Heſperum; poſtea vero accerſens patrem & matrem cum filiis, verberari eos & torqueri vehementer juſſit, quia noluerunt celebrare natalitia filii ſui, atque guſtare de vino & carnibus quas eis miſerat. Præcepit deinde accendi clibanum, eique injici Sanctos: qui in illo animas ſuas tradiderunt Deo. Poſtera autem die eumdem aperientes, invenerunt Sanctos veluti dormientes, ad Orientem converſos. Peragitur autem feſtivitas in ſanctiſſimo eorum martyrio, quod eſt in Secundo.

Elogium ex Synaxario.

3 *Iſtuc ſcilicet allata fuerint aut ipſorum omnium corpora, aut ſaltem S. Zoes forſitan ſub Juſtiniano Imperatore:* templum S. Zoes Conſtantinopoli.

Digitized by Google

AUCTORE D. P.

de cujus ædificiis agens Procopius libro 1. *cap.* 3. *cum dixisset*, *quod* in ea urbis Constantinopolitanæ Regione quæ δεύτερα dicitur, dedicavit S. Annæ nobilissimum ac prorsus mirabile templum; *mox addidit*: Non procul inde, ad ultimum urbis angulum Zoæ Martyri templum valde concinnum fecit. *Hinc fit ut Acta solius* Zoes *nomen in titulo præferant*, eorum qui cum ea *passi sunt addita mentione generali*, *Sirletus ex Menæis suum concinnans Menologium*, *Baronio dedit occasionem eosdem nominatim omnes inferendi Romano Martyrologio: sed ita ut hallucinantem sequendo*, Exuperium *scriberet* pro Hespero.

nominat in Martyrologio.

PASSIO

Ex MS. Vaticano Græco.

In scribarum idolothytis versati

1 SAncta hæc Martyr ejusque maritus & filii duo, peregrini sicut Abraham pater electorum, cælestis urbis cives fuerunt: empti enim fuerunt a Catlo *a* ejusque uxore Tertia. Catlus autem Roma veniens migrarat in Pamphyliam, & habitabat Attaliæ: eos autem mancipia sibi emerat ex *b* Phrygia. Cum igitur multa fide præditi essent & B spem in Deo haberent positam, utpote ex Christianis nati, tam ipsa Zoe quam qui cum ea erant, recta gradiebantur via, qui autem eos emerant impuram idolorum superstitionem sectabantur, utpote pa-

Idolatriæ labi asperantur.

gani, & sacrificabant idolis, dicentes eos esse Deos. Itaque S. Zoe & maritus ejus ac filii duo, videntes eorum vanam superstitionem graviter ferebant: ideoque nec gustabant de sumptu eduliorum quæ accipiebant, suspicantes esse idolis oblata: in domo enim, in qua habitabant, constituta erant idola,

2 Itaque sancta Martyr, accepta sportula sua, stabat ad ostium, dicebatque ostiario, Requiesce per diem, & ego si opus fuerit suscitabo te: satis enim laboras nocte tota, propter multitudinem egredientium & ingredientium ad Dominum nostrum, quos

pauperibus deservitum suum impertitur Zoe.

ejus vana religio allicit ut subjiciant sese atque adorent Fortunam. Ostiarius porro dictis obaudiens recipiebat sese, & quiescebat in atrio juxta januam. Erant autem canes extra portas ligati; & si quis, præter hospites, mandati capiendi causa accedere solitos, adveniret, continuo involabant in eum. Videns ergo Sancta pauperes & peregrinos adventare, modicum de cibario suo projiciebat; illisque tacentibus, reliquum dabat pauperibus; laudens eis ut C fierent Christiani: ideo enim, inquiebat, salvamini huc venientes. Quin etiam pascebat domestica altilia, quando accipiebat dimensum menstruum, his frumentum, istis legumina impertiens, prout singula vescebantur secundum genus suum. Ac denique circa occasum solis reficiebantur etiam ipsi, memores

Matt. 6. 26. verbi divini dicentis, Considerate volatilia cæli, quia non serunt, neque metunt, neque congregant in horrea, & Pater cælestis pascit illa.

filii, zelo fidei ducti, 2 Cor. 6. 14

3 Dixerunt autem filii ad matrem: Non possumus habitare cum istis: numquid enim tu ipsa nos doces ex divinis Scripturis, unde & meminimus Apostoli dicentis, Nolite jugum ducere cum infidelibus? Nisi ergo Scripturis obedientes, & Domini præcepta custodientes ab illis recesserimus, etiam cum illis numerabimur. Martyr vero dicebat filiis: Quo tandem prætextu ab ipsis recedetis, filii? sunt enim Domini eorum quæ videntur corporum. Ad hæc filii: Christus pro nobis sese tradidit manibus impiorum Judæorum, & crucifixus & sepultus est, & tertia die resurrexit: si igitur etiam nos corpora tradamus impio Catlo, nosque cruciando in-

cædibus sumus matri explicant.

terficiat, sciemus quod animæ nostræ æternum vivent: itaque gaudens & exultans, o mater, fiste nos impio Domino nostro; & quod dederit Dominus in os nostrum, loquemur ad eum. D

4 Cumque ad prandium veniret Catlus, parati erant juvenes, tamquam generosi atheltæ, ad certamen, dicentes ad invicem; Si Deus dederit ut pro eo moriamur & digni habeamur eum videre, erimus cum ipso. Mater autem verebatur ne tormentis terrefacti ad sacrificandum inducerentur; hactenus enim nesciebant Domini eos esse Christianos. Cum ergo nolleteos introducere, dixerunt ad ipsam filii sui, Quid metuis impium istum? Non recordaris quia scriptum est, Loquebar in testimoniis tuis Psal. 118. 46 in conspectu Regum & non confundebar? Egredientes igitur filii occurrerunt Catlo extra ostium & dixerunt ei: Bene veneris corporum nostrorum visibilium Domine, animarum autem nostrarum Dominus Jesus Christus est, qui in cælis residet. Dixit autem Catlus; Insaniunt pueri isti, peregrinum nomen ingerentes mihi, Deum ac Dominum appellantes eum qui dicitur Jesus Christus: vocate mihi patrem & matrem eorum.

Christumque palam profitetur.

5 Abeuntes famuli non invenerunt patrem ipsorum, sed adduxerunt matrem Zoen: cui dixit Catlus: Ubi est vir tuus: Respondit illa: Numquid non tu jussisti ut foris in Tritonio habitaret? Dixit ei Catlus: Utinam etiam vos in Tritonio esseris, neque animum meum conturbaretis, dicentes vos proprium habere Deum, quem nec ego nec alius quisquam audivit: sed videbar mihi pro magno solatio multisque donis accepisse dominam vestram Tertiam, quia sacrificia obtuli magnæ Deæ Fortunæ. Nolo ulterius quæstionem habere de iis quæ dixistis mihi: sed cum natus puer fuerit, & magnam Deam Fortunam adoravero, tunc & vos audiam. Jussit ergo eos discedere in *c* Tritonium. Qui cum abducerentur gaudebant & exultabant psallentes atque dicentes, Dominus pascit me & nihil mihi deerit, in locum pascuæ ibi me collocavit: & iterum, Quia eruisti nos de inferno, & ex manu mortis salvasti nos: existimabant enim domum esse infernum, Catlum mortem, idola vero ignem.

cum ea ad patrem in villam abigantur. E

c

6 Natus est autem Catlo filius, & celebrabantur impura natalitia, sacrificando Fortunæ civitatis; & omnes in nativitate pueri lætabantur: sancta autem Zoe confortabatur, orans Deum ut non induceretur in tentationem aut vir suus aut filii. Catlus vero post impium illud epulum procedens, dixit uxori suæ Tertiæ: Lætentur omnes in festivitate filii nostri: & ipsa respondit: Lætentur omnes. Et continuo miserunt vinum in amphoram atque in discum carnes, jusseruntque portari ad Zoen: quæ videns impurum ministrum & spurcorum donorum significationem intelligens ingemuit & dixit: Domine Deus, humanorum cordium scrutator infallibilis, adesto peregrinis nobis: nam præter te Domine, Deum alium nescimus: confirma nos in tua confessione. Et accedens ad eum qui carnes ferebat, ipsas quidem objecit canibus, vinum autem effudit.

Cænæque ob natum domino filium

F

missam sportulam Zoe spernit,

adducuntur illa cum maritu & filiis.

7 Quod cum vidisset famulus, abiit & nuntiavit Catlo, quod acciderat. Catlus vero hæc audiens, impletus est ira & indignatione contra Christum: & jussit eos induci in domum suam. Dum autem ducerentur instruebat S. Zoe maritum & filios atque dicebat: Non timeamus tormenta impuri Catli: sed sustineamus ea, ut per patientiam ingrediamur in civitatem Christi cum Sanctis ejus. Ingredientibus illis ad se Catlus inquit: In quo habentes fiduciam ausi estis hoc facere? neque enim tantum curo quod me affecistis injuria, quam quod magnam

Deam

Digitized by Google

A Deam Fortunam contempſeritis. Sancta autem Zoe reſpondit illi: Spes noſtra eſt Chriſtus Jeſus, filius Dei vivi: nam quos tu Deos nominas, dæmones nobis ſunt. Dixit Catlus: Jubeo ergo torqueri filios tuos, ut videamus ſi juvare eos poſſit, quem Deum eſſe dicitis Chriſtus.

Chriſtum confitentur.

8 Cum igitur ſuſpenſi pueri raderentur *d* ungulis, dicebat eis adſtans mater, Certate, neque timete tormenta impii Catli. Filii vero reſpondebant, Nihil ſunt hæc tormenta: dic impio Catlo ut majores cruciatus nobis inferat, ut perfectam patientiæ coronam conſequamur. Ipſa vero dixit impio Catlo: Quare ſuſpendi juſſiſti pueros, & ceſſas eis tormenta inferre? non enim ſenſerunt lanienam. Tunc juſſit Catlus furnum ſuccendi, & ſervos Dei in illum mitteti, ac diligenter cuſtodiri. Sancta autem Zoe, & maritus ejus Heſperus, & filii duo Theodulus atque Cyriacus, erant in fornace pſallentes & laudantes Dominum. Audiens igitur eos in fornace *e* pſallentes Catlus, cogitabat quomodo eos majori cruciatu interficeret. Dictumque eſt eis in fornace a Spiritu ſancto, Confortamini; quærit enim Catlus quomodo vos majoribus

d filios in tormentis animat;

e cum ſuis & uxore conjecta in fornacem exprimat;

B tormentis perdat. Ipſi vero hoc audientes, orabant & dicebant, Domine Jeſu Chriſte, ſuſcipe animas noſtras in pace. Et continuo animas ſuas tradiderunt in pace die ſecunda Maji.

corpora illæſa reperiuntur

9 Poſtera vero die veniens cum ſuis Catlus, invenit corpora Martyrum illæſa, & in orientem converſa: jam enim animæ eorum adjunctæ erant choris Sanctorum Martyrum & Angelorum atque Archangelorum. Et facta eſt vox de cælo dicens, Intrate, juſti, in Paradiſum: tu vero, impie Catle, reſpice in judicium æternum & locum gehennæ, ubi ignis non extinguetur, dum juſti erunt in gaudio paradiſi per æternitatem temporum, in Chriſto Jeſu Domino noſtro, cui gloria & poteſtas in ſæcula ſæculorum, Amen. EX MS. GR. VAT.

ANNOTATA.

a *Synaxaria & Menæa* Catalum & Tetradiam *vocant.*

b *Menæa minus vetle*, Ex Pamphylia *emptos ſcribunt: interim genere* Italos *fuiſſe, habent Synaxaria tam Claromontanum quam Baſilii Imperatoris.*

c *Idem Baſilii Synaxarium*, ἐν τῇ πόλει Τετραδίᾳ, In urbe Tritonio. *Nos urbem talem nullam novimus: prædium ſeu villam agnoſcimus, ad quam celendam miſſus fuerit Heſperus.*

d *Ungularum quidem expreſſum nomen non eſt in Græco, ſed ſub verbo* ξέειν *ſolet intelligi: Menæa autem expreſſe habent τοῖς σίδηρα πεπυρωμένοις σιδηροῖς ὄνυξι κατατήκουσι, ferreis ungulis.*

c *Eadem Menæa cantum hunc poſtera die auditum referunt his verbis:* Ἔωθεν δὲ, φωνῶν ἐν τῷ πλήθει ἐπιχωρίων ἀνυμνούντων ψαλλόντων τινῶν, διανοίξαντες αὐτὸν φασὶ, οὐ μὴν τὰς λέξεις μόνον ἐν σχήματι καθευδόντων, ἀπὸ ἀνατολῆς τετραμμένους. Mane autem, cum voces quædam in clibano audirentur velut pſallentium, aperientes nemirem invenerunt, niſi Sanctos in ſpecie dormientium converſos ad Orientem. I

DE SANCTIS MARTYRIBUS
GERMANO, CÆLESTINO, FELICE, CETINO, URBANO, BELLICO ET PRIVATA. G. H.

ANtiquiſſimum Martyrologii Hieronymiani apographum, quo ab Epternacenſibus accepto hactenus uſi ſumus, ita hunc diem auſpicatur: VI Nonas Maji, Germani, Cæleſtini, Felicis, Cetini, Urbani, Bellici, Privatæ. *Iidem leguntur in aliis tribus ejuſdem Martyrologii apographis, niſi quod in Lucenſi deſit nomen* Germani, *& loco* Privatæ *ſcribatur* Privati: *tum varie ſcribuntur nomina* Cettini, Cetini, Cætini, & Cetici, *&* Bellici, Bellaci, Bellapi & Hellaci. *Ea his variis in aliis MSS. referuntur. Trium primorum, ſcilicet* Germani, Cæleſtini & Felicis, *memoria celebratur in MS. Reginæ Suecia ab Holſtenio laudato. In MSS. Pragenſi, duplicique Leodienſi S. Lamberti & S. Laurentii indicatur natalis* SS. Germani, Cæleſtini, Urbani & Privatæ. *Eadem ſunt in MS. Florario, ſed* Privati *ſcribitur. Item in MS. Barberino, ſed* Germano *omiſſo; & in MS. Trevirenſi S. Maximini, ſed omiſſa* Privata; *&* Orbano, *loco* Urbani, *ſcripto. Alii aliis, de quibus mox agemus, immiſtis inſeruntur in MS. Rhinovienſi nomina* Germani, Cæleſtini, Felicis, Urbani, *& præterea in Richenovienſi* Bellaci, Privatæ. *In MS. Auguſtano S. Udalrici iſta traduntur:* Germani, Cæleſtini, Privati, Felicis, *quibus in Pariſienſi a Labbeo nobis communicato additur* Cetini. *In MS. Tamlacenſi ſunt nomina* Cæleſtini, Germani, Urbani, Bellici, Privatæ. *Hactenus illuſtris horum Martyrum memoria in tam variis MSS. continetur abſque palæſtra ſeu loco martyrii. De aliis* Germano, Cæleſtino & Santino Alexandriæ *paſſis infra agemus. Item de* Germano & Cæleſtino Romæ *tributis in ſequenti claſſe. Nomen* S. Bellici *inſcriptum eſt antiquo Kalendario ante opera MSS. S. Iſidori, aſſervata Romæ apud Patres Congregationis Oratorii.*

Hieronymi nomina in aliis Martyrologiis.

C

2 *Paulus Maſinus in Bononia perluſtrata ſcribit ad hunc diem*, Bononiæ in Eccleſia S. Franciſci caput & partem brachii S. Cæleſtini Martyris, *item* aliquas reliquias eſſe apud Sanctimoniales S. Helenæ. *Accepimus & nos authenticum teſtimonium, cum Bononia eſſemus anno* MDCLX, *quod apud dictos Franciſcanos officio Eccleſiaſtico ſubritu duplici colebretur* S. Cæleſtinus martyr *ob præditas reliquias, quas ibidem venerati ſumus. Verum videntur aſſumpſiſſe hunc diem, quia in Romano Martyrologio notatur aliquis Cæleſtinus paſſus Romæ cum aliis duobus mox nominandis: quod probare non poſſumus, & licet poſſemus, non propterea putaremus conſequens eſſe, quod ejus præciſe qui hoc die commemoratur, Reliquiæ ſint Bononiæ. Idem* &c. Vide Append. pag. 772. col. 2. *Similiter diverſum ab hoc putamus eſſe eum, cujus corpus, an.* MDCLXXV. XVIII *Maji, de mandato Pontificio a Gaſpare tituli S. Silveſtri de capite S. R. E. Presbytero Cardinali de Carpineo, illius Vicario generali, accepit* Joannes Paulus Comes de Calepio, *una cum reliquiis* ſanctorum Chriſti Martyrum Liberalis, Angeli, Caſti, Severiani, Perpetuæ, Victorinæ, Pontiani, *collocandum* in eccleſia Viſitationis B. Mariæ de Begnanga, ſitam in communi de Calepio diœceſis Bergomenſis. *Ejus tamen hic volui meminiſſe, tum quia exiſtimo cultui ejus in predicta eccleſia aſſumptum hunc diem, quo* Cæleſtinus *aliquis invenitur Romanis Martyrologiis, licet per errorem, adſcriptus: tum quia id meretur ipſius Comitis & Calepienſium pietas, qui nobis publicorum de ea tranſlatione actuum inſtrumenta ſub Notariali fide communicanda curaverunt: ex quibus conſtat, corpus iſtud acceptum eſſe ex Romano S. Caliſti cœmeterio, ſimulque inventum qui ſervatur lapidem, cum inſcriptione* CÆLESTINUS *inſculptaque Martyrii palma. De* Cæleſtino *Conſule Hiſpano, qui ſub Juliano apoſtata præſumitur paſſus, infra agemus.*

Aliquias S. Cæleſtini reliquiæ Bononiæ.

D

alterius Calepii.

Digitized by Google

DE SS. SATURNINO ET NEOPOLO

G.H.

MARTYRIBUS ALEXANDRIÆ.

Referuntur Alexandriæ passi.

PRegredimur cum *Martyrologio S. Hieronymi*, in cujus apographis *Lucensi & Blumiano ista leguntur*: In Alexandria Saturnini cum Neopoli Socio suo. *Verum nomen Socii in MS. Corbejensi Parisiis excuso, prima littera omissa, scribitur* Eopoli, *& deest in MS. Epternacensi. In MS. Vaticano Ecclesiæ S. Petri, ex quo genuinum Martyrologium Bedæ etiam edidimus, ista traduntur*: Alexandriæ natale S. Saturnini in carcere quiescentis, cum Neopoli socio suo. *Notkerus eosdem ita*

aut alsteriora martyrii.

refert: Item Alexandriæ Saturnini & Neopolis, qui in carcere requierunt. *MSS. Richenoviense, Rhinoviense & Aquisgranense priorem ita proponunt*: In Alexandria Saturnini, *dein alios ex diversis classibus adjungunt. At palæstra martyrii omissa ita referuntur in MSS. Casinensi & Romano Ducis Altempsii*: Natale S. Saturnini in carcere quiescentis cum Neopoli socio suo.

B *Forsan ob* S. Alexandrum *præpositum, cujus alibi non fit mentio, legendum est* Alexandriæ. *At mutata phrasi apud Usuardum, Adonem, Auctorem Bedæ supposititii, Bellinum, Maurolycum, & in MSS. Trevirensibus S. Maximini & S. Martini; item in MSS. Centulensi, Ultrajectino, & Florario Sanctorum & apud Petrum de Natalibus ista leguntur*: Natalis SS. Saturnini & Neopoli, qui in carcere quieverunt. *Eadem, sed absque*

cum sola mentione carceris.

mentione carceris, leguntur in MSS. Colonienſi S. Mariæ ad Gradus, & alio Romano-Francico, quod communicavit Parisiis Lucas Acherius. Solius Saturnini *meminerunt MSS. Augustanum S. Udalrici & Parisiense Philippi Labbe. Et* Saturninus, Hippolytus & Alexander *sunt in MS. Tamlactensi. An* Hippolytus *loco* Neopoli, *&* Alexander *loco* Alexandriæ?

2 *En memoria horum duorum Martyrum, ex tot illustribus Martyrologiis collecta, quibus palæstra certaminis aut assignatur* Alexandriæ, *aut siletur. Post tot exemplaria Galesinius aliam illis palæstram & alios socios indicat his verbis*: Romæ sanctorum Martyrum Saturnini, Neopoli, Germani & Cælestini, qui pro Christo Domino in carcerem conjecti, ibi obdormierunt. *Pro dictorum probatione in Notis ita addit*: Priorum duorum Usuardus meminit, ac Beda item: posteriores duos nos adjunximus ex codice MS. *Sed quem habuit non satis solidum,*

mortui dicuntur Romæ pariter cum aliis sancti?

C *uti hactenus sæpius diximus. Unde autem sciverit* Romæ passos, *non addit. Baronius dum Galesinio credit, facile aberrat; is in Martyrologio Romano ita hoc celebrat*: Romæ Sanctorum Martyrum Saturnini, Neopoli, Germani & Cælestini, qui multa passi, in carcerem demum conjecti, ibi in Domino quieverunt. *Dein in Notationibus ista addit*: Agunt de his item Beda, Usuardus, Ado, & alii recentiores. *Is est Galesinius, qui primus palæstram fecit* Romam, *& duobus primis* Germanum & Cælestinum *junxit: de his jam egimus, & iterum infrà acturi sumus. Bucelinus in sacrario Benedictino asserit* corpora SS. Saturnini, Neopoli & Cælestini quiescere in Monasterio Antecensi *in Bavaria. Quæ mallemus probari de his Martyribus esse intelligenda: ani fallor aliquos istorum nominum ita conjunctim esse reperros; verèmur enim ne ex Romano hodierno assumpta sint nomina, ut simul haberetur dies cultus, & corporibus sine nomine inventis aptata.*

3 *Dedimus* 15 *Februarii S. Philæ Thmuitæ Episcopi*

E *Acta, in iisque epistolam ejus de Martyrum Alexandrinorum certaminibus & coronis: eamdem Epistolam allegat Eusebius Ecclesiastica historia lib.* 8 *cap.* 10, *unde accipere juvat, quæ de Martyribus, sub extrema Diocletiani & Maximiani persecutione in carceres Alexandrinos retrusis, ibidem hisce verbis leguntur, post enarrata toleratorum ab iis supplicionum genera varia.* Quidam post tormenta in nervo jacuerunt, pedibus ad quatuor usque foramina divaricatis, ita ut supini esse cogerentur; cum ob recentes plagarum cicatrices, quas toto corpore gerebant, stare omnino non possent. Alii humi projecti jacebant, præ nimia tormentorum acerbitate, & multo gravius quam dum cruciarentur spectaculum intuentibus præbebant, varia ac multipliciter excogitata tormentorum genera corporibus suis circumferentes. Quæ cum ita gererentur; alii in ipsis tormentis expirabant, constantia sua pudorem incutientes adversario: alii semineces in carcerem trusi, paucis post diebus doloribus oppressi vitam finierunt. *Ex his igitur, quibus modo tam memorabili carcer pro stadio fuit, credibile est fuisse* Saturninum & Neopolum; *& quidem genere aut munere illustriores ceteris, qui pro tam multis aliis meruerint in Martyrologiis eo titulo commendari, quod Alexandriæ in carcere quieverint*

Quales in carcere Alexandrino Martyres

F

DE SS. HELPIDIO, HERMOGENE, EUPOLITE ET LUPO,

G.H.

MARTYRIBUS MELITENÆ IN ARMENIA.

11 MAII. HÆc *tertia Martyrum turma in antiquis Martyrologii Hieronymiani apographis continetur, & quidem his verbis in MSS. Lucensi & Blumiano*: In Armenia civitate Militana Helpidii & Hermogenis: *quibus tertius additur* Eupolites *in antiquissimo exemplo Epternacensi: cujus loco in MS. Corbejensi substituitur alius, nomine* Lupus, *ut videantur quatuor nominandi. In MS. Richenoviensi solus* Hermogenes *celebratur* in Armenia civitate Militana: *quæ ita sæpius in antiquis Martyrologiis appellatur, aliis antiquis scriptoribus passim* Melitene *dicta, & fuit plurimorum Martyrum palæstra, uti ex toto hoc opere constat. At, nullo martyrii loco indicato, referuntur* Helpidius & Hermogenes *in MSS. Augustano S. Udalrici & Parisiensi Labbei, quibus in MS. Aquisgranensi additur* Ypolites, *supra* Eupolites *dictus, a quo si aliquis* Lupum *nolit distinguere, quasi in priore litteris ferme transpositis contineatur, nolumus funem ea de re contentiosum trahere: interim utrumque in titulo proponimus. Apud Grevenum, in Auctario Molani, referuntur* Germanus; *qui huc non spectat,* Hippolytus, *supra* Eupolites; Elpidius & Hermogenes. *In MS. Tamlactensi indicantur* Elpidius, Hermogenes, & Eupolites: *est autem hoc MS. fere ex Hieronymiano aliquo acceptum.*

M E

Digitized by Google

DE SS. GERMANO, CÆLESTINO, SANTINA

MARTYRIBUS ALEXANDRIÆ.

G.H.

Hæc quarta & ultima Martyrum turma est, in antiquis Martyrologii Hieronymiani apographis: & quidem in Epternacensi ante mille prope annos exarato ista leguntur: Item in Alexandria Germani, Cælestini, Scantinæ. *Ubi particula* item *potest hos secernere a* SS. Saturnino & Neopolo *etiam* Alexandriæ *passis, sed alio forsan anno, hoc tamen eodem die. Potest etiam dicta particula* item *hos duos* Germanum & Cælestinum *distinguere ab aliis ejusdem nominis Martyribus, qui in prima hujus Martyrologii classe cum quinque aliis sociis recensentur. In MSS. Lucensi & Blumiano, loco* Scantinæ, *legitur* Santinæ, *& in MS. Corbejensi Parisiis excuso,* Santini. *In quibus etiam omnibus repetuntur nomina* Germani & Cælestini, *licet fuissent in prima classe collocata: quorum auctoritate & nos idem facimus. MS. Aquisgranense recolit* Germanum, *sive hic ille sit, sive alius supra relatus. De* SS. Germano & Cælestino *perperam adjunctis* SS. Secundino & Neopolo *Alexandriæ passis, & simul a Galesinio Romæ adscriptis in secunda horum Martyrum classe, jam egimus.*

Passi sunt Alexandriæ.

2 *Tamajus Salazar Martyrologio Hispanico inscripsit* S. Cælestinum, Martyrem Romæ, *quasi esset Hispanus: idque auctoritate Juliani Archipresbyteri Toletani; in cujus Adversariis num.* 5 *ista leguntur*: In Hispaniis memoria celebris est S. Cælestini Martyris, qui passus est Romæ in persecutione Juliani Apostatæ. Vir Consularis ex Consulari Bætica; Hispanus cum aliis, tempore quo Joannes & Paulus comprehensi sunt. Obiit in carcere die secunda Maji Martyr. *In Chronico etiam Dextri ad an.* 356 *traditur* Olymphius Episcopus Toletanus libros edidisse, quos inscripsit ad Cælestinum Consulem Bæticæ, qui postea Martyr fuit. *Verum hos libros hoc sæculo* XVII *confictos fuisse arbitramur, & Adversariorum Juliani auctorem secutum fuisse Galesinium aberrantem, a quo etiam abductus fuit Baronius. Qui allegatur a Tamajo Ambrosius Morales, meminit litterarum a Constantino Imperatore ad Cælestinum missarum, verum de ejus martyrio silet, quod desideramus melius probari, quam ex spendepigraphis auctorum suppositiziarum scripeis.*

Ac Cælestinus Martyr Romæ, sit Hispanus.

DE SS. ELENARA ET SPONSARIA

VIRGINIBUS ET MARTYRIBUS IN GALLIA.

G.H.

SUB DIOCLETIANO

CEntula, *celeberrimum apud Pontivenses in Picardia monasterium, nunc vulgo a fundatore suo* S. Richerii *appellatur, mihi late dictum est ad hujus Vitam* XXVI *Aprilis. Hujus monasterii aliqua Chronica MSS. habemus, quæ abbreviata dicuntur, respectu Chronici majoris excusi tomo* 4 *Spicilegii Acheriani, sed quod cum Actis S. Gervini finitur. Post quem præfuit dicto monasterio Gervinus* II, *factus deinde Episcopus Ambianensis. Hinc subrogatur* Ancherus, *ut in dictis Chronicis abbreviatis legitur*, electus anno MXCVII, regnante Ludovico Grosso Rege Francorum, & Guidone Comite Pontivi. Iste Ancherus in anno XVI sui regiminis renovavit omnes capsas & feretra omnium Sanctorum & reliquiarum hic existentium. Ipse voluit videre & scire realiter omnia, quæ continebantur in dictis capsis, & in una invenit ... corpora Sanctarum & Martyrum Elenaræ & Sponsariæ, quæ passæ sunt martyrium propter nomen Domini nostri Jesu Christi sub Rictiovaro, sexto Nonas Maji. *Hæc ibi. Rictiovarus sub Diocletiano & Maximiano Imperatoribus quam plurimos Christianos martyrio affecit in Galliis. In chronico majore Centulensi, ab Arnulfo monacho sæculo* XI *absoluto & edito tomo* 4 *Spicilegii Acheriani lib.* 3 *cap.* 29 *ista leguntur*: Inter tantorum merita Beati & Sancti Angilberti munimur Reliquiis, beatarumque Martyrum Christi & Virginum Elenaræ, Sponsaræ patrociniis fovemur. Hæ autem beatissimæ Virgines, quantum a prioribus accepimus, B. Macræ Martyris sociæ & convirginales extiterunt, & una cum ipsa a persecutore Rictiovaro pro Christi nomine martyrizatæ sunt. *Acta martyrii S. Macræ dedimus* VI *Januarii: sed absque ulla Sociarum mentione; sine quibus ipsa etiam sepulta est, & inventa a bubulco quodam Landulpho, cujus Teutonicum nomen indicat tempus inventionis differendum usque ad Regum Francorum tempora, prima scilicet stirpis: nam pro veteri S. Macræ ecclesiola ampliorem novam factam tempore Caroli Magni, Flodoardus tradit. Qua ideo hic note, ut exemplo fiat verosimile, etiam harum Sanctarum corpora, simili ratione reperta translataque olim fuisse: & majorum traditione potius quam scriptorum fide acceptum videri, quod sub Rictiovaro passæ illæ fuerint eodem tempore, quo S. Macra apud Suessionas certavit. Ignatius Josephus de Jesu Maria, in Historia Ecclesiastica urbis Abbavillæ cap.* 81, *in Anchero* XXV *Abbate Centulensi, meminit dictæ inventionis, quam etiam Jacobus Malbranchus inseruit lib.* 2 *de Morinis cap.* 14, *& tandem Arturus du Monstier ad hunc* 11 *Maji in Sacro Gynæceo easdem retulit.*

Martyrium sub Rictiovaro.

Inventio corporum.

DE SANCTA FLAMINA

VIRGINE ET MARTYRE DAVAJACI IN ARVERNIA.

D. P.

SUB DIOCLETIANO

URbs *& territorium* Claromontanum *in Arvernis plurimum obstringitur Joanni Savaroni, Præfidi olim & Præfecto Arvernia, ob singularem ejus doctrinam & accuratam diligentiam, qua ejus omnis antiquitas illustrata est & quasi revixit. Hic lib.* 2 *de Sanctis, Ecclesiis, & monasteriis Claromontii, ex antiquis MSS. cap.* 19 *ista tradit*: In Ecclesia S. Hilarii, altare S. Hilarii: ibi requievit S. Flamina. *Quibus Savaro addit, dictam* Ecclesiam S. Hilarii *jam* veteribus ruinis deformem esse, positam inter Rubiacum & Valerium collem, *vulgo* Royat & Valiere, in amplo vinearum territorio, *haud procul a Claromontana urbe versus Occidentem. Ea ipsa* Ecclesia S. Hilarii, *dein nomen* S. Flaminæ *assumpsit, vulgo* S. Cliamine. *Est etiamnum* ecclesia S. Flaminæ Daviaci, *vulgo* Davayac, ad vicum Arthonnam, *in qua ecclesia* festum natalitium colitur VI Nonas Maji; & festum Translationis III Nonas Augusti: *quorum dierum priori eandem inserunt*

Calvisse

Catalogo

Digitized by Google

AUCT. D. P.

Catalogo generali Ferrarius, Menologio Virginum Labbeus, Gynaceo ſacro Arturus.

2 *Ex prædicta eccleſia, curantibus RR. PP. Paulo Suffren Lugdunenſis, & N. Courboulles Claromontani Collegii Rectoribus, accepimus Lectiones pro ſecundo Nocturno tres, compoſitionis non valde antiquæ; quas ſecutus Savaro, præivit aliis de hac Sancta ſcripturis, & aliquod vitæ compendium texuit: quod Sauſſajus in Martyrologio Gallicano multum ampliavit, & Jacobus Branche in Vitis Sanctorum atque Sanctarum Arvernis Gallice reddidit. Ejuſdem Sanctæ meminit Arturus du Monſtier in ſacro Gynaceo, & Ferrarius in Catalogo generali Sanctorum qui non ſunt in Romano. In dictarum Lectionum ultima plerique expendunt, ut maxima conſideratione dignum (ſicut revera eſt) quod in fine dictarum lectionum dicitur de ſacris ejus exuviis Davajaci repoſitis, quod ſcilicet* ad illas frequenter infirmorum concurſus, morborumque abarte medicinæ deſperatorum conferunt ſanitates, maxime cæcis & oculorum infirmitate laborantibus, qui earum virtutem perſentiunt.

Officium proprium Lectionum

3 *Eamdem ab illis promanantem gratiam confirmat antiquus multo Officium, ex ejuſdem Davajacenſis eccleſia monumentis deſcriptum, & una cum Reliquiis illuc allatum: in quo legebatur Paſſio ipſius Sanctæ ex veteri uſu in novem lectiones diſtributa, & ad ejus calcem Antiphona propria cum Oratione, quas eſſe ipſo Officio illo vetuſtiores vix dubitarim. Antiphona hæc eſt:* Virgo Martyr egregia, pro nobis, S. Flamina, funde preces ad Dominum, ne pro reatu criminum, uramur morbo luminum. *Oratio:* Omnipotens ſempiterne Deus, pro cujus præceſſi nominis honore, Beata Virgo & Martyr Flamina horribilem oculorum dolorem conſtanter ſuſtinuit; præſta, ſuppliciter obſecramus, ut qui ejuſdem memoriam pia devotione frequentant, ejus precibus & meritis ab omni oculorum infeſtatione liberentur, & ad cælorum ſupernam manſionem perenniter victuri perducantur; per Chriſtum Dominum noſtrum. Amen.

Antiquus primus ſepulchralis

4 *Officium vero antiquum, locum pro quo ipſum primo compoſitum fuit, & qui ſacri corporis depoſito gloriabatur, prius quam illud in Arverniam tranſferretur, his verbis indicat:* Poſt paſſionem vero ejuſdem Martyris, corpus ejus ſublatum fuit ad locum videlicet Amberenſem, diſtantem a civitate Ambuorum circiter novem milliaribus verſus Boream, in quo loco per invocationem beatæ Virginis multi cæci venientes illuminati recedunt. *Cenſeo ego indicari locum, vulgo* Ambres *dictum, Marchionatus inſignem titulo, ad Agutum fluvium, prius quam hic Dolona junctus in Tarnam ſeſe infundat. Sed qua hic* civitas Ambuorum, *& quidem* novem milliaribus verſus Boream *a loco diſtans? Vitioſe ſcriptum haud dubie nomen, pro quo* Albiorum *libenter intelligam, id eſt* Albigenſium: *in horum enim confiniis* Ambres *eſt. Scrupulum tamen hic facit quod neque* Mons-Albanus, *neque* Albia *ipſa, unde leucis hinc inde novem diſtat* Ambres, *eo habentur ſitu, ut deſignationi prædictæ quadret; hæc enim ab Ortu, ille ab Occaſu potius dici deberet Amberenſem locum proſpectare. Licet nihilominus poteſt, ita abſolute hoc verum non eſſe, quin aliquis ad Boream flexus notetur & major quidem verſus Montem Albanum, plane medio inter Boream & Zephyrum ſitu reſpectu dicti Ambres locatum, qui proinde cenſeri poſſit* Albiorum civitas nominari.

Et haud procul inde locus Martyrii.

5 *Hæc locorum iſtorum peritioribus diſcutienda proponimus; ſatis enim eſt ſciri, quod in ea paſſione quam una cum corpore Arverni acceperunt,* Ambres *tanquam primus ſepulturæ locus nobis ante non multa ſæcula indicetur, qui non videtur extra Gallias quærendus. Sed nec procul inde paſſa credi debet Sancta. Davajacenſes quietem Lectiones, & ex his Savaro atque alii, paſſam dicunt* Nicomediæ, ſub Diocletiano & Maximiano Imperatoribus: *ſed nulla alia, ut apparet fundamento, quam quod antiquiores Lectiones narrent paſſionem, ut peractam ſub præſide Blaſio, qui deſponſam ſibi S. Julianam Virginem Martyrem fidei cauſa excarnificavit. Dedimus nos* S. Julianæ *Nicomedienſis Acta duplicia* XVI *Februarii, ubi Virginis ſponſus, idemque Judex & tortor, nominatur* Eleuſius; *quod nomen multimodis corruptum a librariis, Baronio* Evilaſius, *pluribus* Eulaſius, *in uno etiam MS.* Ebleſius *vertitur, ut alias lectiones prætermittam.*

Nicomedia tamen adſcripta eſt.

6 *Eſt igitur ſatis veroſimile, non modo Davajacenſium Lectionum auctorem, qui* Eulaſium *ſcripſit, & Nicomediam incuſtanter adjunxit; ſed etiam Amberenſis Officii ſcriptorem qui* Blazium *nuncupavit, reſpeniſſe ad illius* Julianæ *Acta, quam fatemur paſſam* Nicomediæ. *Sed non ideo perſuademur hanc cum* S. Flamina *recte conjungi. potius dixerim, occaſione alicujus* Julianæ, *in ipſa Gallia paſſæ cum* S. Flamina, *irrepſiſſe in hujus hiſtoriam, non niſi poſt ſæcula plura ſcriptam, Præſidis* Blaſii *ſive* Eulaſii *nomen;* Julianam *vero, cujus memoria una cum cultu S. Flaminæ ad poſteros perduraviit, nihilo melius Nicomedienſem exiſtimari, in pluribus Galliæ urbibus, in quas Reliquiæ ejus diviſæ, quamvis ea* XII *Februarii colerentur, ut apparet ex Sauſſajo, cum Nicomedienſis colunda ſit die* XVI. *Nempe, quia Nicomedienſis Juliane Paſſio in omnibus fere Legendariis habebatur tranſcripta, ad alias ejuſdem nominis Martyres, quarum ignota erat hiſtoria, tranſlata facile illa eſt, atque ita plures in unam perſonam confuſa.*

Paſſio, ſero & parum accurate ſcripta.

7 *Magis adhuc diſplicet in utriſque Lectionibus, quod, cum in Oratione antiqua tam diſerte dicatur, S. Flamina* pro Dei honore horribilem oculorum dolorem conſtanter ſuſtinuiſſe: *uti veroſimiliter ex perpetua populorum traditione habebatur; nihil de tali cruciatu ejus dicant illa. Solum habent Lectiones Amberenſes, ſpreviſſe tormentorum minas, incluſamque in carcerem ac rurſum productam & alapis cæſam eſſe Virginem jubente Præſide; ac denique ab hoc imperatum,* ut foras muros eductæ capilli tollerentur: *ubi ſcribi veroſimiliter* caput *debuit: mox enim, abſque ulla capillorum mentione, dicitur ducta* ad decollandum; *& poſt orationem completam,* uno mucronis ictu decollata. *Davajacenſes Lectiones, mutata priorum phraſi, hoc modo rem exaggerant:* Tetro carcere crebriſque impoſitis plagis minime frangitur Flaminæ conſtantia: tormenta generoſe perferens, e carcere educta, cum in ipſo prætorio gloriam Chriſti ſervatoris magnificentiori fidei præconio efferret, per ignominiam detonſa, glorioſum martyrium demum capitis abſciſſione peregit.

Viventi adhuc tam miraculorum frequentatum.

8 *Eadem utriuſque loci lectiones multum exaggerant miraculorum gratiam, oculorum in primis curandum facultatem conceſſam viventi adhuc Virgini, propter ejus eximiam ſanctitatem, & erga pauperes largitatem; unde factum quod* ejus fama volante, multi imbecilles & claudi, debiles atque cæci multi ad eam acceſſerunt, & precibus ejus atque meritis incolumes remearunt. Contracti autem in grabatis jacentes & qui infirmitate tanta incedere nequibant, audito & invocato ejus nomine curabantur: & præcipue in illa provincia nulla cæcitas, lippitudo, aut macula in oculis habitantium inhærebant. *Hactenus Amberenſes lectiones,* quæ ad manus invenerimus parata vide mur. *non ſine exaggeratione multitudinem proponentes curationum miraculoſarum, per S. Flaminæ merita impetratarum, tanquam a vivente patratarum: quas ut credam poſt mortem ejus differendas, facit una ea quæ ſola exempli cauſa ſic proponitur:* Tunc accidit in illis finibus quod quidam dives ... ſe proprio baculo ſubito læſerat in oculo, & cæcus efficitur, & is Baldericus dicebatur: qui præ nimio oculi dolore nec dormire poterat nec quieſcere ... Tunc ejus liberi nuntiaverunt ei S. Flaminam eſſe ſibi opitulantem, ſi Deo ſuo obediens exiterit. Et ille hoc audiens gaviſus eſt, ac quam citius ad eam potuit accedere, ambulavit. Factum eſt autem eo accedente, atque Flaminæ nomen ſæpius

recolente

A recolente, quod ejus oculus repente ſanus eſt factus, ac ſi in eo nulla unquam labes fuiſſet.

qualis eſt Balderici cæci cunctio.

9 *Pergunt deinde Lectiones narrare, quomodo ad Sanctam accedens Baldericus*, immuneram pecuniæ ſummam ad B. Flaminam detulit, *quam illa accipere recuſans juſſerit pauperibus diſtribui: & quomodo ex hujus miraculi celebritate innoteſcens Præſidi, adducta, ad eum fuerit. Sufficeret ſolum* Balderici *nomen, utpote Gothicum Francicum vel Burgundicum (ſi hunc a vivente Flamina curatum conſtaret) ad ſubvertendam eorum credulitatem, qui Nicomediæ poſt S. Julianam martyrium egiſſe dixerunt. Sed de loco certaminis jam non labore, quem ſupra dixi non eſſe quærendum extra Gallias. Tempus ipſum patrati miraculi, nego ad Diocletiani perſecutionem trahi poſſe: ſub qua alias vixiſſe Sanctam facile crediderim, ſi, uti ſupponitur, Martyr pro fide obiit. Etenim nomen, ut dixi barbarum, inditum homini in ea ubi Sancta celebrabatur provincia opulento & inquilino, ætatem arguit multo poſteriorem, qua prædicta nationes Galliarum potiebantur, necdum integre ad Catholicam fidem ab Arianiſmo vel Ethniciſmo reducta. Forte autem hic* Baldericus, *ex multis olim curatis, ſolus permanſit in ore populorum; quod oblatis ab eo pecuniis potiſſimum auctus fuerit Sancta ſoſpitatricis cultus, & celebritate miraculi tota Occitania pervulgatus.*

B 10 *Jam quod in iiſdem Lectionibus narratur Sancta ante decollationem ſic oraſſe*, Domine Deus oro te adhuc ut quicumque nomen meum invocaverit nulla ſit ei oculorum infirmitas; & ubi corpus meum fuerit, quicumque illuc venerit, & bono corde deprecatus fuerit, nomenque meum in corde ſuo recoluerit, a ſua infirmitate liberetur, & ſi cæcus venerit, videns redeat: *quod item dicitur hac ſua petitio eidem conceſſa per vocem e cælo delatam: utrumque commune eſt, Sanctorum Martyrum, certis morbis patrocinantium Paſſionibus iis, quæ multis poſt eorum obitum ſæculis majori ſimplicitate quam certitudine ſunt ſcripta; ut ſcilicet, talium curationum gratiam, antequam gladio cellum ſubjicerent, petiiſſe & impetraſſe legantur. Hoc enim quanto de pluribus aſſeritur, tanto eſt minus veroſimile de ſingulis, & præſumi poteſt aliud plerumque non habere fundamentum quam veram ſimilium curationum frequentiam, qua ſanctum, ut quod poſt mortem impetrare atque præſtare ſciuntur Sancti, vulgo credantur petiiſſe cælituſque promiſſum accepiſſe in terris. In ſincerioribus Martyrum Actis, quorum antiquitas major, & certior fides, rarius tale quid invenies: ideo conceſſam S. Flaminæ jam in cælis glorioſæ gratiam, rebus ipſis probatam credere contenti, non putamus ejus fidem a cæleſti quam vivens audierit voce petendam: & totam Paſſionis, qua Flamina adſcribitur, hiſtoriam, ut apocryphum ab hoc opere excludendam putamus.*

antevidi debuerat Sanctam eam gratiam aut: mortem petiiſſe?

AUCTORE D. P.

Translatio ejus Occitaniæ in Arvernum.

11 *De Tempore, quo paſſa Sancta, nihil definio. Paſſam pro fide, & quidem in oculis cruciatam, credo traditioni. Quia autem ſic cruciata ferebatur, ideo exiſtimo (ut fere in aliis factum) honoratam a Deo prærogativa illa, populoſque permotos ut ab ea ſperarent remedium infirmitatibus oculorum. Patriam ei Galliam fuiſſe exiſtimo, ac veroſimiliter Albigenſem tractum; ubi Romano nomine* Flaminia *dicta primum ſit, deinde (cum vulgari nomine* Flamine *diceretur) Latine quoque ſcribi ac dici cœperit* Flamina. *Apud Ambras diu quieviſſe corpus, credibile facit lectionum ibidem compoſitarum ſtylus. Inde in Arveniam tranſlatum, primum in veteri S. Hilarii eccleſia conditum fuiſſe, ubi partem adhuc eſſe ſub altari videtur Savaro indicare. Pars tamen potior, poſt eccleſiæ illius ruinam, adſcribi Davajacenſibus poteſt; apud quos, forſan haud ita pridem tali theſauro ditatos, Officium recentius tali Oratione claudit:* Deus qui hanc eccleſiam B. Flaminæ, Virginis & Martyris tuæ, pretioſis Reliquiis & titulo decoraſti; præſta ſupplicibus tuis, ut eam religioſa veneratione celebremus, & illius protegamur meritis & proficiamus exemplis.

E

DE S. AVIA VIRGINE M. Vide Append. pag. 771.

DE S. SICHARIO MARTYRE

BRANTOLMÆ IN PETRAGORICO.

D. P.

Nomen & ad literarum ad Ufuardum.

QUadam Uſuardi *Martyrologia, ad Eccleſiarum Gallicanarum uſum aucta, hujus ſancti Martyris notitiam nobis ſimpliciſſimam ſuggerunt. Ita in eo quod Chamberii in monaſterio Conventualium S. Mariæ invenimus, ad hunc* 11 *Maji ſignatur memoria* Sicharii Martyris. *in altero Reginæ Suecia,* Paſſio S. Sicharii Martyris; *in eo vero quod anno* MDXXXVI *Pariſiis eſt excuſum, notatur* ipſo die paſſio S. Sicharii Martyris. *Secuti ſunt alia ſimiliter aucta, Molanus, Witfordus, Canifius & Ferrarius: Sauſſajus cum longiori elogio ex ſcriptis mox citandis petito locum nominat. De primis additamenti iſtius auctoribus utinam dicere poſſimus quam magna ætatis monumenta ſecuti, ſic addiderint nomen hoc tranſcribendis a ſe Uſuardi faſtis: ſi enim forent admodum antiqua, magnum nobis præberent fundamentum efficacius evertendi figmenta, quibus Brantolmenſes in Petragorico monachi, dum volunt reddere memoriam Sicharii clariorem, fecerunt obſcuriſſimam.*

C

Infavilla corpus hoc ſæculo reperitum.

2 *Ad hæc diſcutienda prius quam veniam, producenda ſunt verba Joannis du Puy Recollecti, in ſtatu eccleſiæ Petrocoricenſis, anno* 1629 *Gallice edito pag.* 192, *referentis quæ hoc ſæculo comperta ſunt.* Ante modicum tempus, *inquit ille*, Prior Clauſtralis iſtius Abbatiæ, ſciens quod pretioſa capſa, in qua requieſcebant oſſa Sancti Innocentis Siccarii, diu fuiſſet in abditis habita, propter metum irreligioſorum Religionariorum, harpyjarum inſtar ſacra omnia diſcerpentium; conſultum duxit, præmiſſa præparatione congrua, aperire arculam ligneam, aureis & argenteis bracteis cooperiam, multiſque margaritis & lapidibus pretioſis ornatam, quæ ſervabatur in ſacrario. Ea aperta viderunt boni illi Religioſi corpuſculum parvuli Innocentis, prorſus integrum; deinde nodum oſſeum e cingulo S. Petri, ac denique phialam ejus liquoris, qui de ſepulcro S. Catharinæ Martyris olim ſcaturiebat. *Fit autem (uti ex Proprio Brantolmenſi ſignificavit nobis Armandus Gerard Canonicus Sarlatenſis) feſtum ejus tamquam de Patrono ſub ritu duplicis* I *Claſſis hoc* 11 *Maji: Tranſlatio autem (ea credo qua in dictam arcam repoſitum eſt corpus) die* XI *Octobris.*

Brantolmæ veteri monaſterio illatum.

3 *Si aliud nihil repertum fuiſſet, nec alibi quidquam antehac ſcriptum, potuiſſem ſine ſcrupulo ſuſpicari illius aut alterius in Gallia regionis puerum aliquem Innocentem, cui parentes ſui* Sicharii *vel* Sicarii *nomen impoſuerant in honorem S. Sicharii Ep. Lugdun. ſæculo* V *celebris, qui colitur* XXVI *Martii, ejuſmodi, inquam, puerum aliquem cogitare poſſem, hac ſecunda Maji a Judæis, conſueta ſæpe alias carnificina, enectum Chriſtiani baptiſmatis & nominis odio, promeruiſſe honorem cultus uſque in hunc diem conſervati in Brantolmenſi cœnobio, tertia a Petragorico leuca olim ædificato ſub Pippino Rege, ut habet Chronicon Malleacenſe; vel, ut loci conſtantior tradito habet, ab ejus filio Carolo Magno: antiquo certe, cum* Monaſterium Brantolmurii *ſub Ludovico Caroli filio inter ea numeretur*, quæ nec dona nec militiam dare debent, ſed ſolas orationes pro ſalute Imperatoris vel filiorum ejus & ſtabilitate Imperii. *Conjecturam hanc noſtram firmare poterat* Sicharii *vel* Sicarii *nomen, a quacumque etymologia ductum (varia enim afferri poteſt) etiamque ſub Romanis notum in Galliis, ut patet ex S. Sicario Lugdunenſi Epiſcopo, de quo* XXVI *Martii egimus; neque hodie rarum, iſtis in partibus etiam inter ſublimioris gradus perſonas, uti mihi de his quærenti nuper ſcripſit prædictus Armandus*

Quid pueri olim in Gallia a Judæis occiſi poſſit evadere.

AUCTORE D. P.

dus Gerard, de tempore poſiti in arcam illam corporis conjicere quis poſſet, ſuiſſe poſt ſeculum x, *quando occaſione tranſmarinarum expeditionum, primo factum exiſtimo, uti in noſtro Occidente inciperet eſſe celebrior S. Catharinæ cultus, & notum in his partibus fieri oleum, quod ex ejus ſepulcro dicebatur manare.*

Or in pretioſum ar cam poſiti poſt ſeculum x

4 *Verum his noſtris conjecturis opponetur ante omnia* vetus pergamenum, in eadem repertum arcula, ex una quidem parte ſignatum ac ſigillatum, ex altera antiqui ævi characteribus ſic conſcriptum, *uti præditus auctor habet pag.* 193. Hic requieſcit pretioſa, a cœlesti gratia relicta margarita ſanctiſſimi corporis glorioſi Martyris CRETSPYY INNOCENTIS, quem fere tribus annis ac ſemis, ad tutelam ſui ſuorumque, ſecum honorifice per diverſa terrarum ſpatia * KPULOS, FRANCORUM MAGNUS ac perpetuus princeps, delatum; tandem poſt HISPANIAM longo bellorum exercitio tributariam ſibi factam, dum VICTOR reverteretur, hoc in loco qui BRANTOSNA dicitur, cum multis aliis Sanctorum Reliquiis benigne diviſit; inde hanc eccleſiam conſtruens, ut majore veneratione præ ceteris Sanctorum locis celebraretur, per LEONEM, clariſſimum in omni ſanctitatis Religione, Romanæ Sedis Apoſtolicum virum, in honore Beati PETRI Apoſtolorum Principis, divina benedictione conſecravit; cum multiſque eam honoribus decoratam REGIO ET APOSTOLICO PRIVILEGIO, ita ſub anathemate mancipavit, ut nemo mortalium, in his quæ ad religionem eorum pertinere viderentur, aliquod jus aut DOMINIUM TEMPRARIO molimine USURPARE auderet. Quod vero quis rapace ambitione ſuccenſus præſumeret violare, omnipotentis DEI judicio, univerſorumque SANCTÆ ROMANÆ SEDI PONTIFICUM auctoritate condemnatus pœnas luat, conſors JUDÆ traditoris Domini in profundum Erebi per æterna ſæcula factus SANCTUS SICHTS.

cum titulo Christi pueri Innocentis.

Or memoria dedicationis refertur a Leone III facta

Laudat ſcriptoris fabuloſa accepta

cum præfix Sancti nomine.

5 *Hactenus charta illa, ad cujus imum marginem habentur ſignatura quinque litteris nominum inter ſe diſtinctis: quas non eſt opus ad vivum are aut ligno expreſſas videre, ut peritus antiquarius intelligat, vel ſolius ſtyli indicio ſcripturam eſſe ſeculi, decimo poſterioris, & multum quidem. Non ſolum autem recentiori uſu* Brantoſma *dicitur, quæ Caroli ævo atque etiam poſtea* Brantolmurium *aut brevius* Brantolmirum *nominabatur: ſed & Hiſpanica Caroli expeditiones mirabili ſatis modo exprimuntur; & (quod præcipuum eſt) conſecratio eccleſiæ Leoni Papæ adſcribitur, quod conficta ſub Turpini & Ludgeri nomenclatura figmentis innititur, non recipiendis ab eo qui geminum Leonis iter ad Carolum Magnum, reditumque rationem a partibus illis ſe junctiſſimam, legerit in Eginharti aliorumque melioris notæ Chronicis. Ceterum cujuſcumque ævi ſcriptura illa ſit, ſicut nihil continet quod prohibeat credere ſanctum iſtud corpuſculum fuiſſe a Carolo Magno donatum loco iſti, uti ferebat traditio: ita conjecturâ noſtram in nullo oppugnat: ſolum enim dicit* Innocentem Chriſti puerum (*hoc enim Petragorice videntur ſonuiſſe littera illa* CRETSPYY) *cujus proprium nomen eadem Petragorica dialecto* SICHTS *aut forte* SICHES *pro* Sichario *infra exprimitur, iſtuc delatum a Carolo; qui ſimili iditioſmo iſtic videtur dictus* KRULOS, *ſicuti aliis alibi nationum dicitur* KARLOS: *nam P loco R poſitum imputo librariis aut typothetis, quorum fortaſſe vitio etiam in voce* PYY *alterum* Y *irrepſit pro* U. *Atqui conſtat* Innocentes *dici paſſim eos omnes, quos a Judæis, ut dixi, maſtatos veneramur, exemplis nullo non ſeculo obviis.*

6 *Conjecturam noſtram de martyrii ratione fortius oppugnare videtur Reginonis monachi Prumienſis locus in Chronico, apud auctorem Petracorienſis hiſtoriæ pracitatum pag.* 192, *juxta Pithœana bibliothecæ MSS. fragmenta.* Anno Domini 769 Carolus Magnus [iterum procedens ad Petrochoricum], conſtituit Baſilicam juxta fluvium Dronam, in honorem beati Petri Apoſtolorum Principis, in qua non multum poſt temporis unum de Innocentibus collocavit, datum Patri ſuo a Domino Papa Romano, [cujus meritis & auxilio dicebat ſe in bello victorem fuiſſe multoties]. Locus autem, in quo hæc baſilica fundata eſt, Brantoſma vocatur. *Eadem tomo 4 Galliæ Chriſtianæ habent Sanmarthani, ſed ex alio veroſimiliter MS. cum ea prætereant verba, quæ [ ] incluſa vides, & longe melius norent rem geſtam ſub anno* DCCLXXIX, *qui ſecutus eſt Caroli reditum glorioſum ex Hiſpania, poſt quem reditum ſuam eccleſiam fundasse ipſi Brantoſmenſes putant. Locus autem præditus noſtram conjecturam oppugnat, non tantum eo quod dicat* unum ex Innocentibus, *qua phraſi paſſim ſolent intelligi pueri ab Herode occiſi; ſed addat* datum a Domino Papa Romano, *quod non debet de puero Galle ſuppoſi.*

dictum corpus eſſe donatum a Papa

7 *Perduxit Regino, Prumienſis Abbas in ditione Trevirenſi, Chronicon ſuum uſque ad annum* DCCCCV, *decimoque poſt an. obiit exul in S. Maximini monaſterio prope Treviros. Sicuti autem laborem hujus continuavit aliquis uſque ad annum* DCCCCLXVII, *ſic alii interpolaſſe ipſum & auxiſſe videntur, dum forſitan poſtea: & ex ſic interpolatis exemplis debuit ſumptus fuiſſe locus, qui in nullis Belgicis MSS. invenitur. Quare hoc ſolum ex eo probatur, interpolitionis auctorem ex Brantoſmenſium ſcripto aliquo poſterioris ævi id ſumpſiſſe. Eſtque mihi veroſimile hos, poſtquam S. Sicharii corpus, ei quam nuper reſeratam diximus arculæ impoſitum, ad majorem venerationem evexiſſent; cupidine plura & diſtinctiora narrandi augent proclivitatem ad veterem notitiam a majoribus acceptam per novas conjecturas ampliandum, ſibi primum, deinde aliis perſuaſiſſe, ex Herodiana crudelitatis victimis unum fuiſſe Sicharium. Quærentibus autem, unde ejus nomen tam definite pronuntiarent, quod eo caſu præſumi debuerit ſoli Deo notum; occurrit facile reſponſum ex caſu, qui in veteris Sarlatenſi Breviario exprimitur, pro octava & unica de hoc Sancto Lectione, ad* 11 *Maji, quando de S. Athanaſio ſolum fit commemoratio, cetera de S. Sicario, ſed ex communi, præter Antiphonas ad Magnificat & Benedictus, atque Evangelium ex Matthæo,* Angelus Dei apparuit in ſomnis Joſeph. *Lectio autem hæc eſt.*

quod non placet, quia non videtur credibile

ex infantibus ab Herode occiſis unum dictum Sicharium,

8 De Martyrum Chriſti Innocentium collegio unus athleta proceſſit, qui nutu Domini juſſioneque glorioſiſſimi Regis Caroli evectus a tranſmarinis partibus, Aquitanico fulget in ſolo. Hic cum ſine nomine, niſi ſolum Infons, apud nos haberetur; divini muneris largitate Chriſtus Jeſus, pro cujus nomine mortem pertulerat paſſionis, hujus nomen noſtris auribus taliter intimavit. Erat quidam miſer in diebus illis, qui diutiſſima fatigatione a dæmone vexabatur. Hunc cum parentes ejus per ſepulcra Sanctorum circumducerent, perque diverſa loca nihil proficerent, cœperunt inquirere ubi hic ſanctus infans tumulatus forte jacebat. Tunc miſer, ut audivit, contremuit, miraque colluctatione cœpit infeſtare, ac diverſe nolle itum ad pueri templum. Sane illi qui ducebant illum, intelligentes hoc figmentum eſſe phantaſticum, manibus a tergo ligatis Brantolmenſi monaſterio perduxerunt. Mox itaque ut portam eccleſiæ tranſivit, clara voce ſic ait, Sicari Martyr ſancte, incendunt me orationes tuæ.

cujus veram materiem demum ex meris vanum judicavit primus,

9 *Joannes du Puy allegat Breviarium Brantoſmenſe vetus, ubi ad longum refertur, quomodo ſancto Imperatori ſit per Angelum revelatum, quo loco reponendæ eſſent ſanctæ Innocentis Reliquiæ. An autem in eodem habeatur præmiſſa hiſtoria dæmoniaci non liquet; cum ad marginem, ubi ea proponitur, citetur Breviarium Sarlatenſe. Deinde addit idem Joannes (ex ſua, an Brantolmenſium conjectura, neſcio) videri dæmonem hoc ſancto Martyri nomen poſuiſſe,* quod ſica confoſſus interiit. *Adeo ſcilicet parum veroſimile videbatur, quod puero Judaico, loco Hebræi aut Græci nominis*

In additamento ad Chronicon Reginonis

aut abbreviationem ex ſcripto ſuorum.

(*nam*

Digitized by Google

(*nam ab iis linguis ſolis nomina ſua ſumebant ſub Herode Judæi*) *propria iſta & a parentibus indita fuiſſet appellatio. Aſt hoc minime incongruum fuiſſet opinari de Sancto in Gallia nato & paſſo: quod & ſupponere videntur Martyrologia, qua* Paſſionem *ejus hoc die recolunt; cum Infanticidium Herodianum patratum credatur die* XXVIII *Decembris, menſe* XXI *poſt Chriſti incarnationem ab Angelo nuntiatam, & apparitionem ſtellæ Magis factam. Iſtis igitur rejectis, qui S. Sicharii eadem referunt ad Herodem, ſatis habemus probaſſe ejus cultum, antiquum & certum, qui in Sarlatenſi veteri hac Oratione concluditur.* Deus qui Eccleſiam tuam meritis & orationibus pretioſiſſimi Martyris, mirifico ſplendore clarificas; concede propitius, ut qui ſolennitatem ipſius celebramus in terris, interceſſionem ejus apud te habere mereamur in cœlis.

DE S. FELICE DIACONO

MARTYRE HISPALI IN HISPANIA.

G.H.

Tabula hodierni Martyrologii Romani, ad hunc ſecundum Maji, iſta verba habent: Hiſpali S. Felicis Diaconi & Martyris. *Dein annotat Baronius*: De eo item in Breviario Toletano, ubi plura in ejus Officio Eccleſiaſtico. *Porro in Kalendario Breviarii, ſecundum regulam B. Iſidori, dicti Mozarabes, impreſſi Toleti anno* MDII *juſſu Franciſci Ximenez Archiepiſcopi, iſta ad hunc diem indicantur*, Felicis Diaconi Hiſpalenſis IX Lectiones. *Et hæc inde tranſlata a Tamajo Salazar ad Martyrologium Hiſpanicum, quia alia Acta antiqua deſunt, hic damus.* CAPITULA. Felix, Martyr tuus, Domine, & nomine probatus, & munere conſecratus, dum eum ex nomine vocas & munere conſecras, ut eum & nuncupares præſcitum & glorificares electum. Confeſſionis ergo hujus nos participes effice, & beatitudinis compotes redde: ut te annuente infelices eruat de ergaſtulis inferorum, cum Ipſe felix permanet in æternum. BENEDICTIO. Chriſtus Dominus, qui beatiſſimum hunc Martyrem, & merito Felicem fecit eſſe & nomine, ab omni vos infelicitatis labe expurget. Amen. Ut qui per illum feliciter temporales infelicium infelicitates devicit, felicitati vos æternæ jubeat numerari. Amen. Ut qui per hunc Martyrem indultæ felicitatis privilegio gaudet, in æterna vos felicitate fine fine lætabundos oblectet. Amen. ORATIO. Felix eſt, Domine, quem ita tuo munere facis eſſe felicem, ut tranſgreſſionis neſciat voluptates, ut cum poſſit tranſgredi, tranſgreſſum ſe eſſe non noverit, nec male facere, cum utique poſſit a rectis ſemitis deviare. Qui ergo, non ſuo, ſed tuo munere felicitatis hujus promeruit donum, noſtræ infelicitatis ſuis precibus detergat opprobrium; quo tanti Martyris ducatu in ſæculo gubernati, & voluntatem peccandi neſciamus habere, & tranſgreſſionis culpas ignoremus perficere. ORATIO. Deus auctor felicitatis æternæ, qui in tantum feciſti Felicem Martyrem tuum eſſe felicem, ut nec poſt aurum abiret nec in theſauros & pecunias ſperaret, cum ſine avaritiæ contagio margaritas fulgentes prædicando ſeminaret in populo; da nobis, ut totius avaritiæ retinacula perhorrentes, juſtitiæ verbum ore portemus, quo legem & miſericordiam in lingua habentes, infelicitatem ſæculi Felicis tui merito ſuperemus, & felicitatem vitæ æternæ feliciori ejus ſuffragio capiamus. Per Dominum. *Hæc in dicto Breviario: quibus qua addat nullibi reperire potuiſſe aſſerit Marieta lib. 2 Hiſtoriæ Sanctorum Hiſpaniæ cap. 99. Vacuum ergo ferendis zizaniis agrum nulli illi, qui de ſuo cerebro fabricarunt poſtea Chronica Dextri & Maximi, de eodem Felice commenti ſunt varia, ex quibus aliiſque aliquod ejus elogium compoſuit Tamajus Salazar: ſed non lubet inhærere figmentis confutandis. Sufficit indicaſſe, in eccleſia & tota diœceſi Hiſpalenſi coli S. Felicem Diaconum Martyrem ſub ritu duplici ſecunda claſſis, cum Credo in Miſſa, ceteris de Communi Martyris ſumptis, & feſto S. Athanaſii in diem quintum Maji tranſlato.*

Cultus Sanctus

Elogia ex Breviario Gothico

figmenta nec refutari digna.

DE SS. SIMPLICIO ET AMBROSIO

MARTYRIBUS IN CATALANIA.

G.H.

Philippus Ferrarius, in generali Catalogo Sanctorum, paucis horum Martyrum ita meminit: In Hiſpania in territorio Vicenſi ſanctorum Martyrum Simplicii & Ambroſii. *Et hæc inquit*, ex Tabulis Eccleſiæ Vicenſis & cœnobii S. Joannis Ripollenſis, ubi ipſorum corpora aſſervantur. *Tamajus Salazar in Martyrologio Hiſpanico*, Prope Vicum, *inquit*, in valle Ripollenſi Comitatus Ozonæ in Catalonia Hiſpaniæ, depoſitio SS. Simplicii & Ambroſii Martyrum, quorum ſacra lipſana in thecis occluſa illuſtribus honorifice ſervantur, & annuaria feſtivitate coluntur. *Antonius Vincentius Domenecus, in Hiſtoria generali Sanctorum Catalaniæ ad hunc ſecundum Maji, proponit titulum*, de beatis Martyribus Simplicio & Ambroſio, quorum ſacras Reliquias cum magna veneratione aſſervat Eccleſia S. Joannis de Abbatiſſis, olim celebre monaſterium Canonicorum Regularium S. Auguſtini in Epiſcopatu Vicenſi. *Et dein hanc hiſtoriam ſubnexit, Latine a Tamajo Salazar editam*. Anno Domini octingenteſimo octogeſimo ſeptimo, dominante in Catalonia Wifredo Barcinonenſium Comite, cognomento Piloſo, Domnus Wifredus & Domna Guidinilla ejus uxor, Comites Biſoldunenſes, cum ædificaſſent monaſterium S. Joannis de Abbatiſſis in Comitatu Ozanellenſi, in vallo Ripollenſi, procurarunt a Domino Gothmaro Epiſcopo Ozonenſi, nunc Vicenſi, conſecrari eccleſiam dicti monaſterii: cui poſt Emonem ejus filiam, ut ibidem in habitu religionis Deo ſerviret, etiam obtulerunt aliqua caſtella, eccleſias & domos, item agros, nemora & multas poſſeſſiones, præcipue in oppido Rippolenſi & Scaranenſi, in quibus etiam domos, hortos & agros donaverunt: nec minus in Congoſto, Comitatu Bergenſi, & Empuritano: unde dictum monaſterium inter ditiſſima illius provinciæ cenſebatur. Hiſce divitiis oblatis necdum contenti Comites, etiam in miniſterium ſanctimonalium dederunt ſervos & ancillas: quin etiam Gothmarus Epiſcopus decimas aliquorum ſui diſtrictus populorum S. Joanni conceſſit. Poſtmodum quia ſanctimoniales prædictum monaſterium deſeruerunt, in earum locum ſucceſſerunt Canonici Regulares S. Auguſtini. In hoc igitur monaſterium tranſlatæ fuerunt Reliquiæ ſan-

Cultus Sanctus

in monaſterio Ripollen.

Digitized by Google

AUCTORE G. H.

ſanctorum Martyrum Simplicii & Ambroſii, quorum ſolenne feſtum recolitur VI Nonas Maji ſub ritu duplici, & hæc recitatur Oratio: Deus qui nos annua ſanctorum Martyrum tuorum Simplicii & Ambroſii ſolennitate lætificas, concede propitius, ut quorum gaudemus meritis, accendamur exemplis. Per Dominum &c. Conſignat autem illos dictum cœnobium pro Eccleſiæ ſuę Patronis. Sacrę eorum Reliquiæ recondunturin duabus capſis ſeparatis: in quarum una legitur hæc inſcriptio: Hoc eſt ſcrinium S. Simplicii Martyris, in quo ejus corpus eſt conditum. In altera vero hęc eſt inſcriptio: Hoc eſt ſcrinium Ambroſii Martyris, in quo ejus corpus eſt conditum. *Hæc omnia Domenecchus. De Wifredo, aliquibus Guifredo, & Grypho, cognomento Piloſo, late agit Franciſcus Diagus lib. 2 Hiſtoriæ Comitum Barcinonenſium cap. 7 & ſequentibus, aſſeritque ejus uxorem* Guinidildem *ſeu* Guidinillam, *fuiſſe filiam Baldwini Ferrei & Juditha filia Caroli Calvi Regis Francorum. At* Ripollum, *quaſi* ripis pollens *arbitratur dictum, quia ad confluentiam Teræ & Freſeri fluviorum ſitum ſit: monaſterium vero non filia Emmi, ſed Radulfo filio conſtructum addit.* Epiſcopus Gothmarus, *aliis* Gundemarus *dicitur, cui V. cum urbem ejuſque jura Odo Rex Francorum dediſſet. Reliqua Acta martyrii, cum loco & tempore quo floruerunt, plane latent.* D

DE SANCTO VALENTINO &c. Vide Append. pag. 773.

SANCTI ATHANASII

EPISCOPI ALEXANDRINI

VITA

Ex ipſius & aliorum veterum ſcriptis collecta.

D. P.

PROLOGUS.

ANNO CCCLXXII.

MAgni Athanaſii acta omnia narrare, & cum admiratione expendere, hiſtoriæ juſtæ opus fuerit, *inquit inſignis ipſius encomiaſtes Gregorius Nazianzenus, atque* ἐυχῆς ἔργον, rem multa prece expetibilem *ſibi fore ait*, ad inſtructionem oblectationemque poſterorum, illa ex profeſſo mandare litteris; ſicuti ipſe divini Antonii Vitam conſcripſit, quæ ſub forma narrationis, normam continet converſationis monaſticæ. *Laudabile enimvero votum, & tali dignum ſcriptore; qui utinam illud etiam deduxiſſet ad effectum! Quemadmodum enim per eam quam ſcripſit Athanaſius Antonii Vitam, informantur Solitarii ad privatum animæ propriæ cultum; ita in Vita Athanaſii, quam ſcripſiſſet Gregorius, habuiſſent Epiſcopi perfectiſſimam veri Præſulis ideam in publica adminiſtratione Eccleſiarum, & ſpeculum invicta contra quoſcumque hæreticorum incurſus conſtantiæ tolerantiæque.*

Si Vitam ſic poſſet Nazianzenus.

2 *Sunt quidem poſt ſæcula aliquammulta tam Græce quam Latine conſcripta aliqua, ſpeciem quamdam præferentia hiſtoriæ per totam Sancti vitam deductæ, de quibus in hujus tractatus fine loquemur: ſed hæc, quamvis fere accepta ſint ex antiquis auctoribus, Rufino, Palladio, Socrate, Theodoreto, Sozomeno, quadamtenus etiam ex coævo Euſebio Cæſarenſi; tamen, præter propria quibus laborant vitia, multa etiam alia peccant una cum ipſis quos citavi auctoribus, nec inter ſe neque cum ipſo Sancto ſatis convenientibus: quibus aut conciliandis ſigillatim aut refutandis, magnus, nec multum utilis labor requireretur: quem tanto facilius eſt declinare, quanto plura de rebus ſuis ipſe Sanctus coactus eſt ſcribere. Ex quibus, ad hiſtoricum ordinem reductis, copioſus & huic operi abunde ſufficiens Commentarius concinnari poteſt, ſi modo ex ſcriptoribus aliis pauca, non prorſus prætermittenda, & nullam cum certiori ipſius Sancti teſtimonio contrarietatem habentia, præmittantur admiſceanturque.*

non fuiſſe ex poſteriorum libris

aut ipſius Sancti, à quibus ea petenda.

3 *Fecit Gallica lingua, ſed indicatis in margine fontibus, Godefridus Hermant, Sorbonicus Doctor & Bellovacenſis Canonicus; itaque fecit ut totam fere hiſtoriam ſæculi IV, quo vixit certavitque Athanaſius, duobus voluminibus ſit complexus. Hujus felici labore libenter fateor ſublevatum adjutumque me; cum propoſitum haberem, ea maxime, quæ S. Athanaſium attingunt propriis ipſiuſmet Athanaſii verbis explicata dare: Latine quidem, non tamen ut tenentes ea Latini ejus interprete Nannio; quoniam hic ſæpe laxus nimium, nec ſatis ſolicitus ſemper fuit, ut auctoris ſui mentem examinaret propius. Quoties ergo quidpiam apud nos aliter, aliter in vulgatis editionibus legas, memento ad Græci textus fidem recurrere; & tacente me, facile per teipſum agnoſcere poteris, huic quoque Sancto communem cum ceteris ſanctis Patribus pleriſque fuiſſe fortunam, ut interpretum in multis dormitabundum dicas, aut feſtinabundum, nanciſceretur: quod ut tibi facilius ſit, exprimam in margine numeros paginarum, exemplo Hermantii, juxta Pariſinam ultimam anni* MDCXXVII *editionem, qua ipſe & ego uſi ſumus.*

Hoc unum fallit omnes fere libros,

non ſine Latine.

4 *Porro ſi interpretum ſecordia vel nimia præcipitantia ſæpe obſcuritatis aliquid affudit dignitſimis lectu operibus; inexplicabilem pene confuſionem induxerunt ii, qui primi eadem ex codicibus variis, prout ibi vel integre vel dimidiate continebantur, collegere; infelicitate haud minore, quam factum in libris S. Gregorii Nyſſeni contra Eunomium, aut in S. Juſtini Philoſophi Apologia: quarum hanc perperam eſſe biſariam diſtractam, ut prima qua periit defectus ſupplieretur, oſtendimus die* XIII *Aprilis, iſtos ineptiſſime diviſos digeſtoſque probavimus die* IX *Martii. Tanto autem operabilius eſt operum Athanaſii, præſertim apologeticorum, ordinatam habere notitiam; quanto ea magis neceſſaria videtur ad hiſtoriam quæ nobis in manibus eſt.*

Nondum eſt autem edita opera Athanaſii.

F

5 *Ac primo quidem ſatis certum eſt, Apologiam ad Conſtantium eſſe orationem, eo fine compoſitam ut reciteretur ab ipſomet Sancto, ſi quando ad ejus conſpectum mereretur admitti. Hinc fit ut non niſi cum maximo reſpectu cum ubique alloquatur, impie crudeliterque factorum invidiam, qua fieri poteſt, in adverſarios declinans; evidenterque commonſtrans, ſe neque de eo unquam male locutum apud fratrem Conſtantem, neque quidquam commercii habere potuiſſe cum Magnentio tyranno Conſtantis interfectore, neque accuſandum ob moram quam in Epiſcopatu traxit, ipſiuſmet fretus litteris & contrariis mandatis non apparentibus; nec denique argui poſſe ob fugam, ad quam perſecutionis contra ſe ſuſcitatæ immanitas coegit. Et hac Apologia ſcripta eſt anno ut ſummum* CCCLVII, *cum prioris anni menſe Februario ſeſe ad remi latebras recepiſſet. Eodem circiter tempore ſcripta eſt altera, Apologiam dicas ſeu Epiſtolam nil intereſt, de fuga ſua.*

ex quibus Apologia ad Conſtantium

ſcripta an. 357.

6 *His proxime, meo quidem judicio, ſucceſſit tractatus, multo quam nunc apparet longior, una parte polemicus, biſtoricus altera, cum epiſtola nuncupatoria directus* omnibus ubique locorum ſolitariam vitam colentibus, fundatis in fide Dei, ſanctificatis in Chriſto, atque dicentibus, Ecce nos reliquimus omnia & ſecuti ſumus te, dilectis

cum Epiſtola ad Solitarios biparto. I p. 808

A dilectis & desideratissimis Fratribus. *Epistola praedicta hoc initium, simulque totius operis argumentum, sic proponitur.* Vestra inductus benevolentia, multumque rogatus a vobis, scripsi breviter de iis quæ nos atque Ecclesia passi sumus, quantum potui redarguens impuram Ariomanitarum hæresim & ostendens quam ipsa procul sit a veritate. *Tum narrare incipit* quid inter scribendum passus sit; *quomodo videlicet, propter incomprehensibilis argumenti de Verbi divinitate sublimitatem*, sæpe subsistere & detinere voluit a scribendo; vim tamen sibi ipse fecit, ne vel ipsis postulantibus, vel aliis propter silentium suum perelicaturis deesset: *ac denique quæ scripsit petit ab iis excipi*, non tamquam habentia plenam interpretationem de Verbi divinitate, sed solum ut refutantia impietatem Christomachorum, & volentibus occasionem præbentia ad tenendam melius pietatem salutiferæ in Christo fidei; *jubet autem* & ex judicio divino, in morte Arii exercito atque aliunde satis intellecto, *cognoscere quam odiosa Deo hæresis ejus sit*; & *aliquoties lecta quam primum remitti ad se, nullo transcripto exemplari*,

de Verbi divinitate & persecutionibus fusè.

prima Pars, perisse creditur.

7 *Idem postea rogatus a Serapione ut ipsi* scriberet, tum ea quæ tunc contra se acta erant, tum de impiissima Ariana hæresi cujus occasione talia pertulerat, & qualem vitæ finem Arius habuit; Ex tribus, *inquit*, postulationibus duas quidem feci libenter, & pietati tuæ misi quæ scripsi monachis; nam ex his dicere poteras quæ vel contra me vel contra hæresim erant: de tertio vero multum deliberavi, veritus ne quis me putaret hominis morti insultare. *Simpliciter tamen narrans quæ ex oculato teste audierat, ad sopiendam quæstionem de Ario subortam num esset in Ecclesiæ communione mortuus, ipsa jubet recitarii iis, qui hanc quæstionem moverant*, una cum iis quæ ad monachos compendio scripta de hæresi sunt, *prohibens interim*, ne eorum exemplar velit vel aliis tradere vel transcribere sibi; *idque propterea* quæ in epistola ad monachos passum se inter scribendum dixerat, & quia tutum non est tradere idiotis scripta, maxime de summis, & præcipuis dogmatibus.

v. 67. quæ etiam missa fuerit ad Serapionem Epistola.

B

C

8 *Atque hinc facile apparet bipartitum fuisse operis argumentum*; & *quamvis de utroque* δι' ὀλίγων paucis *scripsisse se dicat Athanasius, id tamen intelligendum cum respectu ad materia utrimque propemodum infinitæ amplitudinem. Porro sicuti opus ipsum, qua parte historicum & notum vulgo est, acephalum licet, est valde prolixum; ita nihilo minus prolixum fuerit ex parte altera, qua Theologicum erat; licet sub ea bipartiti operis forma nusquam compareat. Quod autem sic non compareat, inde mihi factum videtur; quia aliis historiam, aliis doctrinam sibi postea describendam eligentibus, divulsa ab invicem partes sint: quas, cum essent argumento & stylo tam disparata, nemo librariorum postea curarit aut sciverit conjungendas.*

9 *Sane non existimo Theologicam partem, cujus tanto major usus esse fidelibus poterat pra historica, neglectam fuisse a posteris; ideoque circumspicienti omnia S. Athanasii opera, occurrit suspicari, quod ex quinque Orationibus, quarum prima titulum habet* encyclicæ epistolæ *ad Episcopos Ægypti & Libyæ contra Arianos, & nullem cum sequentibus connexionem; quatuor reliquæ, quarum hoc principium est*, Ex quibus hæreses, quæ contra veritatem insanias sibi excogitarunt, manifesti sunt ... sed hæc omnium novissima ... quæ Ariana vocatur ... speciem quam dissimulat, & litterarum sacrarum vocibus quasi honesto cultu indutur. *Has, inquam, quatuor, quarum nulla prater ultimam claudatur confusa aliquas sanctissimæ Trinitatis invocationes, suspicor ab auctore in unum quadrimembre corpus compactas fuisse: & propositas alteri paris prolixitatis parti, quæ ab aliis una cum epistola nuncupatoria descripta seorsum, solaque nunc, & quidem non integra, obtinet titulum operis ad Solitarios.*

videtur supposuisse in 4 orationibus contra Arianos, p. 183.

v. Nicæn.

(a) *Deesse huic parti principium suum notavimus in Maji Tomo I.*

Martio ad diem XXVI, *ubi de S. Eutychio, Alexandrino Subdiacono & Martyre, dedimus narrationem hinc acceptam. Evidens enim est, cum Epistola sic finiente*, Gratia D. N. Jesu Christi sit vobiscum, Amen, *non apte continuari sequentia*, Illi autem ea, propter quæ talia machinati erant, haud diu post expleverunt. Mox enim ab istis insidiis Arianos receperunt in communionem, despicientes tam multa contra illos judicia, Imperiale autem de iisdem mandatum rursus prætexentes: nec erubuerunt ita loqui scribentes, Athanasio afflicto, resedit odium, Arianos vero recipiemus; & ad audientium terrorem addere, quia hoc præcepit Imperator. *Spectant hæc ad Hierosolymitanum conciliabulum, post Athanasii indignissimam criminationem a tumultuantibus Tyri Eusebianis factam, vivente adhuc magno Constantino: quare, si pars hæc posterior operis ad Solitarios: jam inde a Nicæno concilio primas Athanasii cum Arianis pugnas ad usque annum* CCCXXX *pari explicabat modo, quo cetera deinceps, sub Constantio gesta enarrata habemus; illud quoque manebit evidens, dimidiam fere partem historiæ deficere.*

AUCTORE D. P. *Secunda pars accessionis habet tantum 1 p. 810*

11 *Hanc jacturam videntur collectores operum voluisse supplere, præponendo Epistolæ & reliquo operi ad Solitarios, aliud quoddam ejusdem Athanasii scriptum, paris fere longitudinis, quod appellarunt* Apologeticum secundum contra Arianos; *ad singulas paginas iterando titulum* Apologiæ ad Imperatorem Constantium: *quorum omnino nihil probari potest. Nam neque ad Imperatorem, uti clarissime fit in laudata superius Apologia, neque ad alium omnino quemquam dirigitur; nec ullum habet Apologiæ formam, nisi forsitan in brevi exordio & aque brevi conclusione: & denique ipse Athanasius, in eo quod restat ad Solitarios opere, manifeste aliud ei nomen, alium ordinem tribuit; quinque omnino locis indicans, quod monumenta, initio tenus a se descripta, ibi integra quæri debeant.*

v. 719 *neque ejus initium est Apologia.*

E

12 *Sed hæc loca, haud satis accurate expressa ab imperitis librariis, non fuerunt ab interprete Nannio intellecta: qui ubi ad geminam Constantii epistolam scriptum invenisset, usi, & impressit,* ἐγὼ δὲ ἐκ τοῦ ἐν ἀλεξανδρείᾳ συνόδου τάδε; *tamquam librariorum errorem corrigere volens, latine posuit,* Epistola tota superius scripta est, *& mox infra, ubi est* ἐγὼ δὲ ἄνω ὑπέταξα τὸν αὐτὸν ξελίγμον; *scripsit ipse*, Et hæc quoque superius descripta est. *Eadem formulæ, tam Græce quam Latine, iterantur simili occasione post alteram paginam; cum hoc solum discrimine, quod ubi prius erat* ξελίγμον, *habeatur* ξ; *cum circa initium allegando Epistolam Constantini Junioris, legeretur* ἐγὼ δὲ ἐπέταξα τὸν αὐτὸν ξελίγμον ἐπιγράψαντος. *Non adeo somniculosum credo fuisse Nannium, ut putarit adverbium* ἐπέταξα, *quod citra controversiam valet* postea, infra, *idem esse quod* ἐμπροσθεν *& significare* antea *sive* supra: *sed hanc sibi concedendam veniam existimarit, ut quæ jam legebantur prius impressa, ea quoque* superius *requirenda sibi intelligeret lector.*

de ipsa Epistola ad Solitarios sæpe citata, 1 p. 820

v. 726 *cum tamen quæsam aliquid præcederet,* 1 p. 820

F

13 *Verum ad* τὸν λόγον ξελίγμον, ξελίγμον *prorsus hæsit; nulla conjectura assequens, quid illis demum indicaretur: Nam licet multi apud Athanasium* λόγοι *extent de variis argumentis, nullus tamen apparebat uspiam, qui vel antonomastice hic vocaretur* λόγος, *vel ipsas epistolas quæ indicantur contineret; & solum has inveniebat in præcedenti qualiscumq; nominis Apologetico. Præterea quamvis* ξ *valeat* 60, *&* ξ' 68; *tamen Græca scriptionis proprietas ejusmodi respuebat syntaxim; & si indicandus erat numerus aliquis, scribi debuisset* τὸν λόγον ξ *&* ξ'. *Ne dicam enormem illum esse numerum, ac ne vocabulis quidem seu Capitibus convenire, in qua (modo nusquam alibi usitato apud Athanasium) opusculo illud conciperetur fuisse divisum. Quantumcumque enim minute dividas imaginando, non tamen plures quam sedecim sectiones facere poteris ante eam epistolam, quæ dicitur* πρὸς τοὺς ξελίγμους *relata.*

sensui interpretis.

14 *Omnibus itaque consideratis, plane judico quod*

AUCTORE D. P.

illis quinque locis legendum sit τὰ τῶν ξυνόδων, id est, in Collectione, *epistolarum, scilicet Synodicarum Imperialium aliarumque Athanasii innocentiam evidentem reddentium; quam Collectionem ipse confecit, epistolas omnes brevissimarum narrationum interjectu in unum velut corpus compaginans, idque post mortem Constantini Junioris, cum Eusebiani Antiochia priores resuscitabant calumnias. Eamdem Collectionem judicaverit postea Athanasius, pro majori certitudinis evidentia, subnectendam operi ad Solitarios; eo prorsus modo quo Synodus Alexandrina, scribens in defensionem Athanasii ad Julium Papam (qua defensio primum locum in hac Collectione habet)* simul mittenda *censuit allegatarum a se* litterarum exemplaria, Alexandri *scilicet Thessalonicensis Episcopi*, & Presbyterorum *Marcoticorum*; & Ischyræ *fatentis ad calumniandum se vi adactum*, & Patris Imperatorum, *id est Magni Constantini, Meletianos ob fictam de Arsenio occiso criminationem execrantis.*

fol. 785

an' fuerit quasi pars libri dum esset compositus

15 *Adeo ut hæc quasi tertia pars operis ad Solitarios missi censenda sit: qua quoniam nulla continet alia post reditum ab exilio confecta, merito censemus eam ipsam conscriptam quidem fuisse circa annum* CCCXLII; *postea tamen cum ea Sanctus subnecteret operi ad Solitarios mittendo, additam esse sub finem clausulam de Valente & Ursacio, quod credi deberent olim vere & ex animo retractasse calumnias suas; deque Episcopis, pro Athanasii causa exilium sustinentibus potius, quam ut tot ac tantorum*
B *Episcoporum judicia abrogarent*, in quorum numero esset & Liberius Romanus Præsul ... & Hosius ille magnus ..... *Hæc autem verba cum sola essent addita, quando ita Collectionem subjunxit operi ad Solitarios mittendo; postea, cum idem opus ad Serapionem misit Sanctus, utrique nomini adjunxit parentheses de Hosii & Liberii lapsu, Ariana violentia teste. Eodem prorsus modo Athanasius, post conscriptam anno* CCCLVIII *Epistolam de Synodis, eidem inseruit parentheses aliquas de Constantinopolitano Concilio & Constantii morte, prout suo loco ostendemus. Hic solum dicimus, tam hanc tractatum, prolixitatis non minimæ; quam priorem, de qua tam multa diximus*, Epistolam *vocari ab antiquis operum S. Athanasii descriptoribus, quando inter utrumque hanc annotationem posuere.* Quæ præcedit Epistola ad omnes ubiq; monachos, definit in rebus circa Georgii Cappadocis ordinationem factis per ejus receptatores Arianos: sequens autẽ Epistola de Synodis factis Arimini & Seleuciæ in Isauria, dicit prædictũ Georgium in Seleucia fuisse depositũ.

Bis scriptum illud opus Athanasio Epistola,

Post hæc nonnulli additamenta, sic nulla.

16 *His ad faciliorem clarioremque præfatorum operum usum observatis, concludo & dico;* Apologiæ *nomine, simpliciter posito, eam solam Orationem in sequenti Commentario intelligendam, quæ palam & citra controversiam Imperatori directa est.* Epistolam ad Solitario, *dicendam, a*
C *nobis quoque, eam partem historiæ, quæ ex dicto opere superest; quam autem appendicem ejus fuisse ostendimus, non appellabimus, ex errore communi, Apologiam II; sed, ex ipsius auctoris præscripto & mente*, Syllogum: *si vero etiam opus sit citare lucubrationes* contra Arianos, *eas recepto jam vocabulo vocabimus* Orationes, *licet verosimiliter posset dici pars operis ad Solitarios. Tolerandus enim usus est, ex cujus correctione nullum commodum historia elucidanda nascitur: in talibus enim valet quod vulgo dicitur, Loquendum ut multi, sapiendum ut pauci.*

Appendix ejus appellatur Syllogus,

CAPUT I.

S. Athanasii pueritia, collato sodalibus per ludum baptismo memorabilis.

Alexandriæ natus circa 298

17 PAtriam Athanasii fuisse Alexandriam, Ægypti metropolim, *sum ipse sæpe in suis scriptis innuit, tum Constantius Imperator declarat, quando* paternis nudatum penatibus, *ac tandem* patriæ restituendum, *monet* venire ad Comitatum; ut, postquam suum vidisset conspectum, Alexandriam transiret. *Ibidem etiam Sanctus habuit* Θεοῦσαν, amitam *seu* materteram, *quam queritur a Gregorio in suum locum intrusa, sepultura prohibitam fuisse, post* D *Pascha anni* CCCXLI, *de qua infra n.* 154. *Habuit & consanguineos, quos in Epistola ad Luciferum Calaritanum Latine scripta sub annum* CCCLXI, *& infra n.* 283 *citanda, nominat* parentes, *ex usu loquendi Occidentalium in Italia Galliaq; ubi linguam Latinam didicerat: nam patrem ac matrem S. Athanasii ad illud usque tempus in vivis fuisse, eo minus est verosimile, quo minus de iis legimus in scriptis filii. Quas enim injurias iis non opportunisset fuisse irrogatas? & quam pathetice eas describ sisset Sanctus, si quid illi sua causa fuisrent passi? Cum vero nec nomina quidem eorum sciantur, existimo omnino obiisse utrumque, Athanasio adhuc admodum juvene.*

Ludo puerili Episcopum Alexandrinum baptizat catechumenum

18 Cujus a puero institutionis *hic* fuerit, memorare *volens Ruffinus*, sicut ab his qui cum ipso vitam duxerant, accepit, *libro* 10 *Hist. Ecclesiast. cap.* 14 *ita narrat:* Tempore quo apud Alexandriam Petri Martyris diem Alexander Episcopus agebat; cum post expleta solennia, conventuros ad convivium suum Clericos exspectaret, in loco mari vicino; videt eminus puerorum multitudinem, superoram maris, ludo, ut fieri solet, imitantium Episcopum, atque ea quæ in ecclesiis geri mos est. Sed cum intentius diutine pueros inspectaret, videt ab his geri quædam etiam secretiora & mystica. Perturbatus, illico vocare ad se Clericos jubet; atque eis, quid eminus ipse videret, E ostendit. Tunc abire eos, & comprehensos ad se perducere omnes pueros imperat: cumque adessent, quis eis ludus, & quid egissent, & quomodo, percunctatur. Illi, ut talis habet ætas, pavidi negare primo, deinde rem gestam per ordinem pandunt: & baptizatos esse a se quosdam Catechumenos confitentur per Athanasium, qui ludi illius puerilis Episcopus fuerat simulatus.

Quæ de baptizatis dicitur Alexander Ep. comisisse.

19 Tum ille, diligenter inquirens ab his qui baptizati dicebantur, quid interrogati fuerint, quidve responderint, simul & ab eo qui interrogaverat; ubi videt, secundum religionis nostræ ritum cuncta constare, collocutus cum concilio Clericorum, statuisse traditur; illis, quibus integris interrogationibus & responsionibus aqua fuerat infusa, iterari baptisma non debere, sed adimpleri ea quæ a Sacerdotibus mos est. Athanasium vero, atque illos quos ludus vel Presbyteros habere visus fuerat vel Ministros, convocatis parentibus sub Dei obtestatione tradit, ecclesiæ suæ nutriendos. Parvo autem tempore exacto, cum a Notario integre, & a Grammatico sufficienter, Athanasius fuisset instructus; continuo, tamquam fidele Domini commendatum, a parentibus restituitur Sacerdoti, ac veluti Samuel quidam in templo Domini nutritur; & ab eo, pergente ad patres in senectute bona, ad portandum post se Ephod Sacerdotale deligitur. F

Fuerit ne fama illa ex mis Athanasius.

20 *Hæc Ruffinus, cujus auctoritate citata eadem in epitomẽ contracta refert Socrates lib.* 1. *cap.* 14. *Sozomenus autem, atque ac Socrates, proximi post Athanasiũ sæculi scriptor, eumdem Ruffinum totidem verbis describit, & dicit*, ea accidisse, Athanasio ἔτι παιδὶ ὄντι, nondum pubertatis ætatem ingresso. *Neque sane aut Ruffini verba, aut res ipsa patiuntur, octenni aut decenni puero grandiorem hic concipere Athanasium, qui scilicet necdum cœpisset litteras discere: quod de duodenni aut eo majori non potest commode accipi. Id nihilominus facere necesse est eos, qui post annum* CCCXI *gesta sentiunt; quæ ex Ruffino narrantur: quamvis ne sic quidem Athanasius, anno* CCCXXVI, *quo factum Episcopum constat, justam ei muneri ætatem attigisset: & tamen hunc defectum numquam objectum legimus ab adversariis, omni modo conatis traducere electionem ejus, & veluti non rite factam calumniari.*

Post martyrium S. Petri Ep. anno 311.

21 *Difficultas tota pendet ab anno, quo S. Petrum (cujus anniversario die dicitur res contigisse) insigni martyrii corona donatũ scribit Eusebius l. 7. Hist. Eccl. c. 26. designans* annũ persecutionis nonũ. *Persecutionis autẽ istius initiũ sumunt*

A *ſumunt plerique ab anno* CCCII *vel* III, *quo Diocletianus & Maximianus, promulgatis ubique edictis, eccleſias dirui, Epiſcopos occidi, Chriſtianos ubicumque inventos juſſerunt comprehendi; & extremis, niſi a Chriſto recederent, multari ſupplicüs. Verum ſalva multorum gravisſimorumque auctorum reverentia, puto dubitari poſſe utrum Euſebius, ſaltem ibi, non longe citius exordiatur perſecutionis iſtius annos. Dubitandi cauſam præbet Theophanes, auctor ſane gravis & diligens, cujus Chronographiam peculiariter exegeſi ante tomum* III *Martii conatus ſum illuſtrare, quando ad eum annum, qui vulgaris noſtræ æræ anno* CCXCV *reſpondet, ſic loquitur:* Hoc anno Diocletianus & Maximianus Herculius, vehementi & horrenda in Chriſtianos perſecutione ſuſcitata, & omnis generis excogitatis tormentis, plurimas Martyrum myriadas confecere, de quibus qui octo libros Eccleſiaſticæ hiſtoriæ ab Euſebio compoſitos percurrerit notitiam accipiet. *Poſtea vero, ad annum* CCCIII, *reſumptam atrocius perſecutionem deſcribi, quæ martyres innumeros confecrarit; inter quos ſi fuerit ipſe Petrus, conſequens erit Euſebium eo loco, quo S. Petri Martyrium refert ad annum perſecutionis nonum, ſecutum ſcripta Alexandrinorum, ab anno* CCXCIV *eum ordientium; li-*

B *cet ipſe, res ſua ætate geſtas potiſſimum narraturus libro ſequenti, videatur perſecutionem ordiri ab anno publicatorum decretorum.*

21 *Quæ autem anno* CCCIII *erat ſaviſſima rabies, ea ſubſequentibus annis interpolata caſibus variis minuſque continua fuit, abdicantibus ſeſe ultro tyrannis; adeoque potuit anniverſarium Petri, etiam primis a morte annis feſtivius agi Alexandriæ ab Epiſcopo & Clero, pueris tamen ſacra Chriſtiana in littore imitandi facultas fuiſſe liberior. Celebraveris ergo ſui deceſſoris anniverſarium Alexander an.* CCCV *aut ſequenti, videritque cum pueris ludentem puerum Athanaſium; potuit tamen hic, cum anno* CCCXXVI *factus Epiſcopus eſt, egiſſe annum ætatis* XXX; *quod ad rem præſentem videtur eſſe ſatis. Nec enim pro multo longiori ætate eidem tribuenda contendere abſolute cogimur; cum de præacta perſecutione, quam dixi cœpiſſe anno* CCXCIV *agens ipſe Athanaſius, non ſuam ipſius alleget ſcientiam in epiſtola ad Solitarios, ſed ſolum dicat*, audiviſſe a parentibus, & verum arbitrari, quod cum perſecutio eſſet mota ſub Maximiano Conſtantii avo ethnici homines abdiderint latebris Chriſtianos, ſæpeque multati pecunia & carceri fuerint mancipati, non ob aliud, quam quod profugientes ad ſe prodere nollent. *Quarez diſtinctioque cauſarum, ob quas a tyrannis corripiebantur homines, cum ſub puerilem ſenſum minus caderet, prudenter majorum teſtimonium appellavit Athanaſius; minime eo habiturus opus, ſi grandior natu fuiſſet.*

C 23 *Maneat ergo, quod ex parte ætatis, quam primis Alexandri annis attigerat Athanaſius, quamque eum oportet ad Epiſcopalem ordinationem attuliſſe, nulla ſit convincens cauſa, ab quam Alexandrinorum relatio de Athanaſio, nobis propoſita a Rufino, & omnium fere qui de hoc Sancto egere ſcriptis vocibuſque celebrata, debeat revocari in dubium. Si quis tamen ſalva rei ſubſtantia Rufino, in aliis quoque de hoc Sancto ſcriptis non accuratiſſimo, & ſolum auditu cognita narranti, putet in nominando Epiſcopo obrepſiſſe errorem; ipſique S. Petro, in memoriam deceſſoris ſui S. Theona eccleſiam dedicanti, malit accidiſſe ut videret ludentem Athanaſium, & ſic ad hujus ætatem velit octo vel ſeptem annos addere, nihil repugnabimus: quia etiam ſic ſalva manebit rei ſubſtantia, ſolumque deficiet in circumſtantia, facile in talibus alterabili. Quod autem alicui mirabilis forſitan videri poſſit approbatio baptiſmi, ut prima fronte apparet, judicii; non adeo commovere quemquam debet, ut propterea totam narrationem convellat; cum diligens conſultatio deſuper facta, patrorumque diſcreta interrogatio ſuadere poſſit, nihil actum temere: ipſaque in Alexandro aut Petro preſens ſanctimonia, & in Athanaſio gratia præcox, potuerint aliquid ultra communem ordinem in eo caſus egiſſe. Interim obſerva, quod ex modo dictis aliqua corrigi aut illuſtrari debeant ad diem* XXVI *Februarii, ubi iſtius S. Alexandri Acta deduximus, & hanc eamdem materiam tractavimus.* AUCTORE D. P.

CAPUT II.

6. *Athanaſii ſtudia & prima cum Ario certamina Alexandriæ atque Niceæ in Concilio.*

24 *Redditus parentibus ab Epiſcopo, ſub ea quam diximus conditione, Athanaſius*; liberalibus artibus perexiguum temporis tribuit, *teſte Nazianzeno*, ne videlicet hujuſmodi rerum omnino rudis, & ignarus videretur, eaque neſcire quæ ſibi duxerat contemnenda. Neque enim generoſam ac magnificam animam inanibus ſtudiis occupari ſuſtinuit, eodemque modo affici quo imperiti athletæ, qui dum aerem ſæpius quam corpora feriunt, præmiorum ſpe fruſtrantur. *Itaque quod Sulpitius Severus lib.* 2 juriſconſultum *appellet Athanaſium, pro eo tempore quo Epiſcopus Alexandrinus jam erat & ætate provectus, id de ſola Canonum eccleſiaſticorum ſcientia velim accipere: non autem in ea latitudine, qua ad finem anni* 311 *dixit Baronius, quod* non tantum valde imbutus fuit Theologicis facultatibus, ſed etiam Juriſprudentiam apprime calluit. E

25 *Ut ut ſit, revertor ad Nazianzenum, Athanaſii ſtudia progreſſuſque exponentem his verbis*: Veteris & novi Teſtamenti libros omnes ita permeditatus, ut ne unum quidem quiſquam alius, non modo contemplationis ſed etiam egregiæ ac luculentæ vitæ divitiis augetur, mirificeque utrumque connectit, catenam vere auream, atque ejuſmodi ut nequaquam a multis connecti queat: hanc nimirum rationem iniens, ut & vita duce ad contemplationem utereretur, & contemplatione vitam morumque elegantiam obſignaret ... Sic porro nutritus & eruditus (ut nunc quoque eos oporteret, qui plebis Antiſtites futuri, magnumque Chriſti corpus tractaturi ſunt) ſecundum grande Dei conſilium ac præſcientiam, quæ magnarum rerum materiam longe ante conſtituit, in magnum hunc Clericorum ordinem cooptatur, atque in eorum qui Deo appropinquant numerum adſcribitur, ac ſacroſanctæ ſtationis & ordinis honore afficitur: cunctiſque Eccleſiaſticorum graduum muneribus deinceps perfunctus, (ut quæ media ſunt reſecem) Alexandrino populo, quod idem eſt ac ſi dixiſſem, univerſo terrarum orbi, præficitur. F

26 *Inter* media, *quæ reſecanda ſibi putavit Nazianzenus, cenſet Baronius* non ſemper apud Alexandrum manſiſſe, ſed profectum in eremum adhæſiſſe magno illi Antonio, *idque exiſtimat in hujus Vita ab ipſo Athanaſio ſignificari. Verum nihil tale illic reperio, ſolum in præfatione legas, quod* ſæpe illum vidit. *Teſtatur quidem Alexandrinus Clerus, per litteras Syllogo inſertas, populi clamoribus poſtulatum fuiſſe Athanaſium, nominantis enim* per omnia optimum, ſedulum, pium, Chriſtianum, Aſcetarum unum, & vere Epiſcopum: *ſed exaggeratus hic loquendi modus figuram quamdam continet ſimilitudinis, non proprietatis. Sicut enim necdum tunc erat Epiſcopus Athanaſius, ſed ſolum indicabatur aptus qui eſſet; ſic nec Aſceta fuit unquam in eremo, ſed in medio populi, quoad exercitationem virtutis, Aſcetis ipſis comparandus dicebatur. Maneat igitur abſolute & citra reſtrictionem verum quod dixit Sozomenus, Athanaſium, jam inde a primis ſui Clericatus annis, Alexandro* ἐμβίωτον καὶ ὁμογάστριον commenſalem ſcribamque domeſticum *fuiſſe, & quamdiu vixit a cariſſimi Patris convictu unquam receſſiſſe.*

27 *Duæ porro res Alexandri Pontificatum vehementer exer-*

AUCTORE D. P.

exercuerunt, in quibus partes suas egisse Athanasium, scribendo sui Episcopi litteras negotiaque tractando, dubitare non possumus. Ipse de re utraque sic habet in Syllogo. Meletium Episcopum Ægypti nominatum, multis convictum criminibus, & in primis quod idolis sacrificasset, in communi Episcoporum Synodo deposuerat Petrus, ante persecutionem Episcopus, & in persecutione Martyr declaratus; (*quod circa annum* CCC *fecisse potuit*) ille vero non ad aliam Synodum confugit, neque eorum successoribus se studuit purgare, sed schisma fecit; *& qui Lycopolitani Episcopatus jure exciderat, in universa Ægypto potestatem sibi arrogans, suaque factionis Episcopos & Clericos ordinans,* primo Petrum, deinde ejus successorem Achillam calumniatus est, & post Achillam Alexandrum ... Dum autem hæc ageret Meletius *ejusque conatibus strenue sese opponeret Alexander, prout ad* XXVIII *Februarii est deductum*; etiam Ariana hæresis emersit, *ea scilicet ratione quam Theodoretus lib.* 1 *Hist. eccles. cap.* 2 *declarat his verbis.*

pp. 777

ejus scriba & adjutor contra Meletii schisma.

& hæresim Arii.

28 Arium, numero Presbyterorum adscriptum & cui concredita erat sacrarum expositio scripturarum .... *suggestionibus suis opportunum* nactus Diabolus, veritatis inimicus ... persuasit illi, ut Apostolicæ Alexandri doctrinæ aperte resisteret. Nam ut hic, sacrarum litterarum disciplinæ obsecutus, Filium Patri honore parem ejusdemque cum eo esse substantiæ docuit; sic ille contra veritatem manifeste pugnans, cum creatum & factum affirmavit ... atque ista non in ecclesiis solum, verum etiam extra in circulis & congressibus hominum differere cœpit; per ædes quoque circumcirca grassari, ut quos posset in istorum errorum laqueos induceret. Alexander igitur, doctrinæ Apostolicæ Patronus, primum hortatione & consilio eum a sententia deducere tentat: ceterum ubi Corybantum more insanire vidit, & impiam doctrinam palam prædicare, de dignitate Sacerdotali dimovet, Evangelii præcepto obsecutus, *Si oculus tuus dexter scandalizat te, erue eum & projice abs te.*

B

cujus dominatui, in Concilio Alex. facto ex iis epistolis valdæ.

29 *Cum vero nihilominus pergeret* Arius, ambitionis æstu incensus, *ut ait idem cap.* 3. eos quos pestifera in Deum blasphemia irretierat in unum cogere, & seorsim conventus celebrare, Alexander impiam ejus blasphemiam Ecclesiarum Præsidibus per epistolas significavit. *Harum unam ad cognominem gentilemque sibi Alexandrum Constantinopoleos Episcopum*, qua pernicioſi Arii conatus perspicue explanantur, *proponit Theodoretus cap.* 4. *Epiphanius hæresi* 69 *affirmat, omnes* numero septuagita apud studiosos *sui temporis servari. Præcipua autem est, quam habet Socrates lib.* 1 *cap.* 3 ad omnes ubique gentium in Ecclesiæ ministerio conjunctos; *qua causas reddit, cur ipse* cum aliis fere centum Ægypti & Libyæ Episcopis, in unum convenientes, Ario & fautoribus atque ejus anathema denuntiarit.

C

30 *Est hæc Epistola eo etiam notabilior, quod in historia Concilii Niceni, Gelasio Cyziceno adscripta, addantur eidem subscriptiones Presbyterorum & Diaconorum Alexandriæ & Marcotidos*, consentientium prædictis & dejectioni Arii, eorumque qui cum ipso impie sentiunt: *ubi inter Alexandrinos Diaconos quarto loco invenitur* Athanasius Diaconus similiter *consensisse, haud dubium quin hic noster, Diaconus adhuc post annum* CCCXX *quando celebratam esse Synodum Alexandrinam præfatam colligitur ex epistola S. Athanasii ad Episcopos Ægypti & Libyæ, qua titulo* 1 *Orationis contra Arrianos haud rette insignitur, scriptaque est anno* CCCLVI; *ubi asserit quod Ariani* ante annum trigesimum sextum hæretici declarati atque ab ecclesia submoti *sint. Nam quod de* judicio totius Synodi Oecumenicæ *subjungit, videlicet Nicæna, aliter intelligi non potest, quam quod hac Alexandrina Synodi sententiam confirmarit: non quod ab illa usque ad tempus scriptæ Epistolæ anni fluxerint* XXXVI.

subscribit Athanasius Diaconus an. 320.

p. 305

Arianis contra quæ versum scribentibus, augere discidium:

31 *Cæterum ad istam tot litterarum scribendarum diligentiam cogebat Alexandrum Arianorum impiger zelus; qui, mox a sententia Alexandria probata, censuerant sibi præoccupandam Episcoporum gratiam*, legatosque miserant cum litteris de fide sua, flagitantes ut si rectum de Deo sentire ipsi viderentur, significarent Alexandro eumque placarent; sin autem, docerent quomodo credendum foret. Et sin conatus, *inquit lib.* 1 *cap.* 14 *Sozomenus* haud parum eorum causam adjuverat. Nam hac illorum opinione in omnes fere dispersa, ab omnibus passim Episcopis de ea disputari cœptum: quorum pars scripsere ad Alexandrum, ne admitteret Arianos in ecclesiam, nisi suam de fide opinionem abjicerent; pars autem oravit, ne ipsos repelleret.

Græca Eusebii Nicomediensis,

32 *Præipuus in his fuit* Eusebius Nicomediæ Episcopus, vir illustris & magno in honore habitus in aula Imperatoris *Licinii, Nicomediæ residentis, cujus uxorem Constantiam, Constantini sororem, prorsus obnoxiam sibi habebat, & ut verisimilior habet opinio,* cognatione satis propinqua attingebat. *Hic eadem cum Ario sentiens, quodam tamen politices vafræ respectu, maluit Arianismi Patronus quam Magister videri; auctorque præcipuus fuit, ut tum ex Concilio in Bithynia coacto, pro Ario, tamquam recte sentiente, ad omnes Episcopos scriberetur; tum ex sententia alterius Synodi in Palæstina permitteretur Arius suos Alexandriæ conventus habere, ita tamen* ut se subjicerent Alexandro, & ut de pace cum eo facienda agere non desisterent, *quemadmodum plenius præcitato loco narrat Sozomenus.*

E

In Arii favorem inclinatus Constantinus.

33 *Per has concertationes succrescentibus in ecclesia Dei scandalis, Constantinus Imperator, post expurgatum a tyrannis Imperium victumque gemina pugna Licinium, nihil magis curans quam ut Ecclesiam quoque pacatam videret, statim ut Nicomediam appulit, & qua Alexandriæ disceptabantur cognovit, primum quidem Alexandro & Ario scripsit eas litteras, quas libro* 1 *historiæ Ecclesiasticæ cap.* 4 *recitat Socrates indices, animi quidem omnino pientissimi, sed per Nicomediensem Eusebium haud leviter præoccupati contra Alexandrum, velut si, ob quæstiones momenti non magni & omni studio sopiendas, tantum turbarum excivisset: deinde misso Alexandriam Hosio Episcopo Cordubensi curavit Synodum illic cogendam, in qua de restauranda Ecclesiarum concordia deque celebratione Paschatis Catholica tractaretur. Quod ubi parum e sententia successit & Hosius re infecta rediit, scripsit ad Episcopos quaquaversum omnes, ut ad universale Concilium, Nicæa in Bithynia celebrandum, convenirent. Convenerunt autem supra trecentos: qui exceptis pancissimis, ut Optatus recipientes, Consubstantialem Patri Filium pronuntiarunt; ipso etiam Nicomediensi Eusebio & asseclis ejus in eamdem fidei professionem consentientibus; sed hoc quam parum sincere ab iis factum esset, cito apparuit.*

Concilium provinciale Alexandriæ

F

tum œcumenicum Nicæ agi jubet.

34 *Hæc ita breviter perstrinxisse satis est, quia ab Ecclesiasticæ historiæ scriptoribus sic tractantur, ut quid proprie gesserit Athanasius nemo exprimat. S. Gregorius Nazianzenus dicit, quod* nondum in Episcoporum allectus numerum, verum primi Ordinis inter eos qui simul cum Episcopis convenere, morbum, quantum in se fuit compescuit. *Gelasius Cyzicenus in historia Concilii texit Catalogum Sanctorum Episcoporum, per quos* sancta magna & universalis Synodus Nicæa coacta, *misit* omnibus in toto orbe terrarum Dei Ecclesiis, quæ ab ipsis per Spiritum sanctum in ea fuerant constituta: *& ait quod id facere jussus sit* Alexander cum Athanasio tunc Archidiacono, Ecclesiis per totam Ægyptum, Libyam & Pentapolim & regiones finitimas usque ad Indiæ provincias. *Etenim* quod esset vir acris ingenii & in Ecclesiasticis negotiis apprime vigilans, satis innotuerat, *inquit Rufinus lib.* 10

In quo Athanasius Archidiaconus Alexandri,

decretorum ea publicavit jussus,

gle

A cap. 14; utpote cujus ſuggeſtionibus hæreticorum doli ac fallaciæ vigillantes detegebantur.

35 *In primis autem hic audiendus eſt S. Cyrillus: qui anno poſt ſæculo Epiſcopus Alexandrinus etiam ipſe fuit. Hic cum in Epiſtola 1 ad Solitaries comprobare intenderet, ſacra Virginem Mariam abſq; haſitatione vocandam Deiparam, idque probaſſet auctoritate petita ex Athanaſii libro de Sancta & conſubſtantiali Trinitate*, Idoneus ſane hic vir eſt, *inquit*, apprimeque dignus, cui intrepide fidem adjungere, quemq; tuto ſequi liceat. Quo enim pacto illuſtris ille ac celebris Pater, qui in ſacra illa magnaque Synodo Nicæna in tanta omnium admiratione habitus eſt, a veritatis tramite aberraret? Nam etſi per id tempus Epiſcopi munus nondum ſuſtineret, ſed adhuc inter Clericos miniſtraret: attamen, propter præclaram indolem vitæq; inſignem probitatem, a beatæ memoriæ Epiſcopo Alexandro aſſumptus tunc fuit. Verſabatur autem cum ſene, tamquam filius cum patre, ad quidvis utiliter conficiendum ſeſe ducem præbens, & in omnibus quæ agenda forent commodam viam oſtendens. *Sozomenus porro cap. 16 lib. 1 etiam diſtinctius loquens ait,*

B *quod* Athanaſius, cum adhuc Alexandrinæ Eccleſiæ Diaconus, maximam partem deliberationum viſus eſt ſuſtinere: *quarum hic fuit exitus, quod quidem ad rem noſtram attinet, ut ſicuti in ſua Apologia ait ipſe Athanaſius*, Ariana hæreſi anathemate damnata Arianiſque rejectis, Meletiani aliquo modo recepti ſint.

36 *Initium Concilii ſumunt aliqui a die* XX *menſis Maji: quod de conſultationibus, ad Synodales ſeſſiones previis, intelligi non incommode poſſet; deque eo tempore, quod Epiſcoporum inter ſe criminationibus mutuis afferendiſque imperatori libellis tritum conſtat; ipſarum autem initium Actionum videtur Baronius accuratiſſime expreſſum invenisse, in ſua preveuſta collectione Creſconiana, ubi ſic legit:* Factum eſt Concilium apud Nicæam, Metropolim Bithyniæ, a die XVIII Kal. Julias ad diem VIII Kalendas Septembris, Paulino & Juliano Conſulibus, *qui annum notant nobis* CCCXXV, *Conſtantini vicennalibus inſignem. Fuerant quidem qui pro tribus menſibus ſedentis Synodi totidem annos obtruderent, hoſque vel cum præeminentis Conſulibus finirent vel ab eiſdem auſpicarentur: ſed ea exercitatio tam manifeſta eſt, & iſtius temporis hiſtoria ubivis in partem tam evidenter repugnat, ut confutari non mereatur. Trimeſtri autem ea ſic conſtituto, reliqua chronologia, tam ante quam poſt ordinanda, lapis ut ſic dicam angularis habetur, cui temporis utrinſque acta adnectantur. Hinc in ea quæſtione, quæ de anno victi profligatique Licini magnis utrimque auctoribus agitatur, fuerint hodiernæ æræ* CCCXXIV, *an ſolum* CCCXXIII, *poſterior hac*

C *placet. Cum enim cladis Licinii ultima ad Chalcedonem ſolum contigerit die* XVIII *Septembris, non videntur tam multa, quæ poſt illam & ante Concilium ſunt acta, commode poſſe compingi intra artium menſium dumtaxat octo vel novem ſpatium. At ſi annum adjeceris, commode fluent omnia; dicique poterit, diverſum civilis & conſularis anni exordium dediſſe occaſionem, ut confunderentur alicubi characteres, quibus Licinii depoſitionem auctores adnotant. Anonymus &c.* Vide Append. p. 776. col. 2.

37 *Socrates lib. 1 cap. 9 citat* Synodicum Athanaſii Epiſcopi Alexandrini *in eoque dicit habiti nomina omnium ſigillatim qui Nicæa convenerunt, cum titulo ſuæ cujuſque provinciæ & civitatis: qui liber utinam ſupereſſet! vix enim nobis poſſumus perſuadere, ipſum aliud nihil fuiſſe quam libellum Canonum, ibi pro eccleſiaſtica diſciplina conditorum, qualis in Conciliorum collectionibus extat, & quidem variis canonibus deſtitutus, quos ſancti Patres nonnulli allegant ut Nicæa conditos. Exiſtimo ergo, ut poſtea Athanaſius ſcripſit de Synodis Ariminenſi & Seleucienſi, ſic nunc ſcripſiſſe de Nicena hiſtoriam, appretiabilem ante ſi conſervata fuiſſet. Jacturam hanc ſupplere potuiſſet antiquiſſimus ille liber, continens dicta, facta, &* ordinata *ſacroſancti iſtius conventus*, deſcripta in membranis, quas fecerat divinus ac fama celebris Dalmatius, qui fuit in illuſtri Cyzicenorum metropoli ſanctæ & Catholicæ Eccleſiæ Epiſcopus; *quas in paterna domo Cyzici repertas, & a ſe ſtudioſe perlectas ſcribit Gelaſius Cyzicenus, cum dein poſtea factus Archiepiſcopus Cæſarienſis in Bithynia, ex memoria rerum quarundam a ſe ibi lectarum & obſervatarum, itemque ex Euſebio, Rufino & aliis, pariſſimum autem* ex valde antiquis quaternionibus Joannis cujuſdam Presbyteri, viri ſenis & ſcribaciſſimi, *compilavit præditi Concilii hiſtoriam, tempore Baſiliſci Imperatoris circa annum* CCCLXXVI. *Verum nec iſte Dalmatii liber, nec Joannis quaterniones ſuperſunt; ipſe autem Gelaſius nimium videtur Euſebio tribuiſſe, ad obtegendam ſuam ſuarumque partium Arianis faventium confuſionem intento. De Dalmatio autem poſſemus credere Nicæam veniſſe cum ſuo Epiſcopo Theona, ſicut eodem venit Athanaſius cum Alexandro, & fide æque intentione ſimili ſcripſiſſe.*

AUCTORE D. P.

CAPUT III.

S. Athanaſii concors electio ad Epiſcopatum, & in eo virtutes.

38 NOndum quinque menſes, *a finita ſcilicet Nicæna Synodo*, præterierant, cum B. Alexander mortem obiit, *inquit ipſe in Syllogo S. Athanaſius. Obiit igitur menſe Januario Alexander; eſto alio menſe, aliaque quam mortis die colatur, uti ejuſdem Sedis alii plures, ac nominatim S. Achillas deceſſor immediatus, qui colitur* VII *Novembris, obiit autem aliquo longe anteriori menſe, & S. Proterius, anno* CCCCLVII *circa Paſcha vel ipſo Paſchali die* XXI *Martii occiſus, qui colitur* XXVIII *Februarii. Fuerit forte* XXVI *Februarii ordinatus Alexander: idque confirmari videtur ex Hiſtoria Nicæni Concilii, Gelaſio Cyziceno attributa, ubi dicitur, quod a cade S. Petri, menſe Novembris facta, anno* tranſacto (*toto ſcilicet aut fere toto, quo Epiſcopatus propter perſecutionem vacavit*) ordinatur in ſede ſancti Martyris Achillas: cum autem hic menſibus tantum quinque ſupervixiſſet (*Epiphanius* tres *ſolum videtur ponere, Theodoretus indefinite* modicum tempus *habet*) ſuſcepit Sacerdotii primatum Alexander: *quidni illo quo colitur die?*

39 *Ut ut ſit, non obiit menſe Decembri Alexander, adeoque nec bene* creditur *S. Athanaſii ſucceſſoris* Ordinatio *fuiſſe* VI Kalendas Januarii, *uti ad genuinum Bedæ Martyrologium* II *die Maji, additur in MS. Eccleſiæ Vaticanæ S. Petri. Coluntur a Græcis communi feſto,* XVIII *Januarii ſive* XV *Kalendas Februarii*, SS. Athanaſius & Cyrillus Alexandrini Epiſcopi; *hinc factum videtur ut ex alicujus antiquioris errore Uſuardus & Ado, quos ſecuti alii, S. Cyrilli memoriam ad* XXVIII *ſeu* V *Kalendas retulerint. Simile quid potuit obvenisse Athanaſio, & novo deinde librarii vitio, pro* V Kalendas Februarii, *in illud MS. Vaticanæ eccleſiæ irrepſiſſe* VI Kalendas Februarii. *Quacumque autem fuerit Græcis cauſa iſtorum duorum Sanctorum cultum tali die conjungendi; verosimili conjectura dici poteſt* XVIII *Januarii fuiſſe S. Athanaſii Natalem, non quidem in cælis (obiiſſe enim* II *Maji dicendus eſt, ſi colitur aliquo quo obiit die, ut infra probabitur) ſed in Epiſcopatu. Sic enim ſcimus locutas de Epiſcoporum Ordinationibus antiquitus Eccleſias: & quemadmodum ſolebant hunc ſuum Natalem quotannis celeberrime agere Epiſcopi dum viverent, exemplo ab Imperatoribus ſumpto, ita ſæpe contigit, quod jam indicavimus, cum etiam poſt mortem remanere feſtivum, ſubinde pro ipſo obitus die.*

40 *Hæc de tempore ſucceſſionis. De modo audiendus in primis eſt Appollinarius Syrus, ſcriptor coævus, idem verosimiliter de cujus magna cum S. Athanaſio familiaritate plura dicentur infra. Hic in aliquo ſcripto ſuo, quod nunc quidem excidit, vidit autem tranſcripſitque Sozomenus lib. 2. cap. 16, ita loquitur:* ſucceſſit in Epiſcopatu

Athe-

AUCTORE D. P.

Athanasius, multa quidem fuga usus, sed Deo providente repertus: utpote is de quo per divinam revelationem præmonstratum erat beato viro *Alexandro*, quando Deo commendabat Episcopatum, non alium quam hunc successorem ejus fore. Cum enim ex hac vita vocaretur, esset que jam morti vicinus; Athanasium, qui neutiquam aderat, nominatim appellat: atque, ubi ejusdem nominis alius vocanti respondisset, tacuit ipse, ut qui hunc minime vocaret; deinde iterum nomen istud appellat. Dum autem hoc sæpius fieret, ille quidem qui aderat tacuit, constabat enim vocari absentem; Beatus vero Alexander, quasi prophetico spiritu increpans, subintulit; Æstimas effugisse te, Athanasi: non sane effugeris, agonem scilicet indicans, ad quem vocabatur.

facta revelatione S. Alexandro imperitura fallam,

de eo absente aut latente,

41 *Aberat ergo Athanasius, & siquidem aberat ab* ipso *Alexandro* missus ad Comitatum, *sicuti habet Epiphanius, verosimiliter eo missus erat propter Joannem, quem contra* EN. 777 *Synodi Nicæna decreta designaverat sibi successorem Meletius; aliosq; Meletii asseclas*, qui more canum, non oblíti vomitus sui, rursus Ecclesias perturbare inceperant, *uti de iis in Syllogo queritur Athanasius. Verum sive ex hac, sive ex sola declinandi Episcopatus causa, aberat Alexandria Sanctus; non tam procul aberat, quin tempore electionis, statim post Alexandri mortem fieri cœpta, vel intra vel circa urbem absconditus ageret; cisque repertus, fuerit communi consensu ordinatus, uti non ex ipsius Alexandrini Cleri testimonio apparebit. Neque enim audiendus hic Epiphanius, hæresi 69 scribens, quod* Alexandro

B

brevitatis inventor

successit Achillas... & Achillæ post tres menses B. Athanasius. *Hunc certe errorem manifeste redarguit ipse Sanctus, pluribus locis Petrum, Achillam, Alexandrum, velut eodem ordine prægressos, nominans. Tali tamen errore admisso, consequens erat ut Epiphanius, sciens non esse in Alexandrina Ecclesia consuetudinem, ut Episcopo moriente differretur successoris electio & ordinatio, excusaret necessitatem qua electus erat Achillas, non autem continuo, is* qui ex Deo vocatus erat & a B. Alexandro decretus, *Athanasius.*

42 *Eumdem errorem ipsi etiam Ariani refutant, dicentes juxta Sozomenum loco citato*, quod Alexandro mortuo communionem inierint inter se, tam qui Alexandri quam qui Meletii partes sectabantur; & ex Thebaide totaque Ægypto convenientes Episcopi quinquaginta quatuor, conjurarint suffragatione communi eligere eum qui Alexandrinæ Ecclesiæ præesse deberet: quosdam vero ex iis septem numero, violato jurisjurando contra omnium sententiam suffuratos esse ordinationem Athanasii, cujus communionem multi propterea ex populo, multi per Ægyptum Clerici declinarint. Hæc eadem illi, quibus nullum mendaciorum genus reformidandum videtur, Imperatoribus scripsere. Nos autem, *inquit Synodus Alexandrina in Syllogo*, econtra EP. 776 testamur, cum tota civitate & universa provincia, omnem multitudinem populumque totius Ecclesiæ in unum coactum, quasi in speciem unius corporis animæque, clamoribus vociferationibusque postulasse, ut Athanasius Ecclesiæ daretur Episcopus, idque publicis votis a Christo expetisse, nosque ut faceremus per multos dies ac noctes jurejurando obtestatos fuisse; cum interea nec ipsi ab ecclesia discederent, neque nobis discedendi facultatem permitterent....

qui non per dolum subsecutus ordinationem,

C

sed postulatus a populo fuit,

43 Porro quod nostrum plerique, sub omnium oculis acclamationibusque Episcopum creaverint Athanasium, nos ipsos in testes offerimus: quibus ut auctoribus ordinationis fides major haberi debet, quam istis qui tunc aberant & nunc mentiuntur... *Deinde, regerentes Eusebio Nicomediensi suamet promotionis incertitudinem seu potius invaliditatem, redeunt rursus ad Athanasio objecta commenta*; & prorsus ejusdem vanitatis cum superioribus sunt, *inquiunt*, fuisse in Athanasii introitu seditiones, luctus, populorumque lamentationes, indigne ferentium illius creationem. Nihil ibi tale contigit, sed prorsus contraria omnia; gaudia scilicet animorumque alacritates; & populorum, videre hominem desiderantium, accursus; lætitiæque & gratulationes ad Dominum per ecclesias. Ministri autem & Clerici ita eum intuebantur, ut & animis gaudium conciperent, & illum diem omnium faustissimum arbitrarentur. Nostram autem, qui Episcopi fumus inenarrabilem lætitiam, quid opus est scribere? cum jam antea testati simus, quidquid ei acciderit nobis accidisse videri.

II

44 Neque satis constituere possum, *inquit S. Gregorius Nazianzenus in encomio Athanasii*, acceperitne sacerdotium, ut præmium virtutis, an ut vitam fontemque Ecclesiæ? Hanc enim oportebat, veritatis siti languentem ac prope confectam, Ismaelis instar, potu refici; aut velut Eliam, refocillari ex torrente, ægreque spirantem revocari ad vitam; & semen Israeli relinquí, ne velut Sodoma & Gomorrha efficeremur. Propterea nobis jam jacentibus cornu salutis erectum est; lapisque angularis, nos & secum & inter nos opportune constringens, injectus est; E aut ignis, malæ & vitiosæ materiæ purgator; aut ventilabrum, quo a gravibus dogmatis levia discernuntur; aut gladius, vitii radices succidens; Deique Filius belli socium nanciscetur, & Spiritus invenit hominem qui pro ipso spiret. Sic igitur atque ob eas causas totius populi suffragiis, non autem secundum perversum exemplum quod postea inolevit, neque per vim ac cædem, sed Apostolice & spiritualiter ad Marci thronum evehitur, non minus pietatis quam primatiæ Sedis successor....

tanquam Ecclesiæ cœlestissimum columen.

45 Posteaquam autem ad hunc modum Præsul designatus est, ad eumdem quoque modum administravit imperium. Non enim simulatque ad thronum pervenit, velut qui tyrannidem quamdam aut hæreditatem insperatam acceperunt, statim ob rerum copiam elatus est insolentia: hoc enim adulterinorum Præsulum est.... qui plura pro suis quam pro populi ignorantiis sacrificia debent, ac prorsus duorum alterum peccant, ut vel ultra modum faciles ignoscant aliis, quia ipsi venia egent; vel acerbius utantur imperio, ad sua ipsorum tegenda peccata. Quorum utrumque fugiens Athanasius, vita quidem sublimis erat, sed humilis animo; & ea virtute ut ad ipsam nemo aspirare posset; comitate tamen tanta, ut ad ejus congressum omnibus facilis pateret aditus; F clemens, alienus ab ira, miseratione præditus, sermone jucundus, moribus jucundior; forma Angelicus, sed animo magis: in objurgando placidus, in laudando vim habens eruditricem; sic utrumque temperans, ut neutram virtutem immoderatione labefactaret; sed correctione uteretur paterna, laudatione magistrali, neque dissolutus in lenibus, neque austerus in gravibus; sed his discretionem, istis prudentiam adhiberet; utraque vero in eo essent infima, si figuram dictionis spectes, sufficientia tamen ad institutionem; & minimum quidem haberet de virga, propter modestiam sermonis; minus etiam de sectione, propter ipsius virgæ moderatissimum usum.

cum a virtutibus Episcopo convenientibus laudat Nazianzenus,

46 Quid autem opus est hominem describere, quem Paulus antevertens depinxit, partim cum magnum illum Pontificem cælos penetrantem laudat (illuc enim usque ascendere audet oratio, siquidem Christos didici esse eos qui secundum Christi præcepta vivunt) partim cum Timotheo, in ea quam ad ipsum scribit Epistola, leges statuit, eum qui Ecclesiæ Antistes futurus est, sermone fingens atque efformans: nam si leges eas, velut regulam quamdam huic, cujus laudationem teximus, viro admoveas; quam recta sit, liquido comperies. Agite ergo & mecum,

velut qui Christi exemplum & Pauli regulam in se expresserit.

by Google

A mecum ſermonis inopia laborante, dividite partes laudationis: etenim multa prætermittere cupio; ſed aliud me poſt aliud trahit; &, tamquam in corpore partibus omnibus æque pulchro, quidquid occurrit viderur pulchrius, & orationem ad ſe convertit.

Et omnes hominum ætates æque conditiones,

47 Agite, inquam & egregias illius dotes perſequimini, qui illarum & laudatores & teſtes exiſtitis. Præclarum inter vos certamen ſuſcipite, viri ſimul ac feminæ, adoleſcentes & virgines, ſenes & juvenes, Sacerdotes, & laici, monachi & cœnobitæ, qui in contemplatione quique in actione verſamini. Alius laudet ſtudium ejus, in jejuniis & precibus tam aſſiduum, velut ſi corporis expers fuiſſet: alius vigiliarum & pſalmodiarum conſtantiam; alius egentium curam ac patrocinium; alius ut vel ſuperbis reſtiterit, vel ad humiles ſe dimiſerit, narret. Virgines laudent pronubum. Matrimonii jugo conſtricti moderatorem, inſtructorem Solitarii, in communi vita poſiti legislatorem, viæ ducem ſimplices, contemplativi Theologum; hilares frenum, calamitoſi ſolatium; canicies baculum, juventus diſciplinam; paupertas largitorem, cuſtodem divitiæ. Videntur mihi quoque defenſorem

Agillatim invitat ad eumdem commendandum.

B viduæ, pupilli patrem, inopes pauperum ſtudioſum, hoſpitalem hoſpites, fraternitatis dilectorem fratres, ægrotantes medicum cujuſcumque morbi ac medicinam, ſani conſervatorem valetudinis; omnes denique efferre cum laudibus, qui omnia factus eſt omnibus, ut omnes aut plurimos lucraretur. *Hactenus Nazianzenus.*

CAPUT VI.

Arianorum cum Meletianis conſpiratio contra Athanaſium. Iſchyra calumnia & retractatio.

Infinita pene a vitæ Athanaſii prodita.

48 *Quæ ſuperiori capite ſunt relata, utcumque ſint magna, minimam eſſe laudum de Athanaſio prædicandarum, agnoſcit ejus encomiaſtes Gregorius, torrentem eloquentia hoc loco effundens, cui pancioribus verbis conſonans Ruffinus*, Hujus, *inquit*, tanti fuerunt pro Eccleſia agones, ut etiam de hoc videatur dictum, quod ſcriptum eſt; Ego enim oſtendam ei quanta oporteat eum pati pro nomine meo. In hujus etenim perſecutiones univerſus conjuravit orbis, & commoti ſunt principes terræ: gentes, regna, exercitus convenerunt adverſus eum: ille autem divinum illud conſervabat eloquium, dicens, Si conſiſtant adverſus me

C caſtra, non timebit cor meum; ſi conſurgat in me prælium, in hoc ego ſperabo. *Hæc Ruffinus, incerta deliberatione eſtuans, quid teneat, quid omittat*, dum tanta ac talia Athanaſii geſta ſunt, ut magnitudo quidem rerum nihil præteriri patiatur, multitudo vero cogat quam plurima omittere. *Initium ſumamus a verbis Synodi Alexandrinæ, in Syllogo relatis.*

p. 725

49 Cum Arius, unde Ariomanitarum hæreſis eſt conflata, *poſt Nicænam Synodum*, ab eccleſia per beatum Epiſcopum Alexandrum eſſet ejectus; Euſebiani, diſcipuli pariter & ſocii impietatis, ſemetipſos ejectos eſſe pariter arbitrantes, multis adhortationibus Alexandro ſcripſerunt, ne Arium extra Eccleſiam relinqueret. Alexandro autem, ob pietatem in Chriſtum, hominem impium non recipiente; in Athanaſium ejus Diaconum iras avertunt; tum quia eum aſſiduum eſſe apud Alexandrum haberique in pretio curioſe advertebant; tum quia jam antea ejus pro Chriſto pietatem experti erant in Synodo Nicæna, ubi cum magna libertate contra Arianam hæreſim dimicaverat. Poſtquam autem Deus eum ad Epiſcopatum provexit, veterem jam olim malitiam refoverunt, veriti illius orthodoxam mentem & robur in repellenda impietate; conſcientiaque vecordes, omnibus rationibus conſpirationes in eum cœperunt coquere.

ſub Alexandro ab eo recepti Arium inducto.

50 Veterem malitiam refoviſſe *Euſebianos dicunt*, AUCTORE D. V. *Alexandrinæ Synodi Patres: non enim primis Athanaſii ad thronum evecti initiis exterere eam ſtatim potuerant, deſtituti capitibus, Euſebio Nicomedienſi & Theognio Nicæno Epiſcopis, quod deprehenſos communicare cum Arianis Conſtantinus Imperator, tertio poſt Nicænum Concilium menſe, exules in Galliam amandarat, uti aſſerit Philoſtorgius lib. 1 cap. 10, & tribus ibidem annis detinuerat, uti idem ait lib. 2 cap. 7: quæ licet ita diſtincte dicantur ab alio nemine, teneri tamen poſſe videntur, & perſecutionum S. Athanaſio ſuſcitatarum initium anno vulgaris Æræ* CCCXXVIII *adſcribi. Tum ſcilicet, perſuaſo de vera Euſebii & Theognii pœnitentia Imperatore, ejuſque ſorore Conſtantia forſitan admitente, ſuis reſtituti Sedibus*, cœperunt Epiſcopi, ſi qui contradicerent, inſidias ſtruere, & eorum loco inducere hæreticos in Eccleſias; ut, quando vellent, Synodos cogerent, eos quos ob id evexerant adſtipulatores habituri: *uti ait Athanaſius in epiſtola de Synodis. Ita S. Euſtachius, qui* XVI *Julii a nobis commemorabitur, Antiochiæ; Gaza autem Epiſcopus Aſclepas ejecti tandem eorum molitionibus ſunt: ſed prius adverſus Athanaſium comparata machina hunc in modum.*

reverſuros poſt Euſebii atque Theognii reditum ab exilio,

cum 318;

1 p. 870

51 *Arianus quidam Presbyter, familiaris Conſtantiæ, atque ad hæc moriente Conſtantino fratri commendatus,* E *cum maximo in honore apud Imperatorem haberetur, ita emollivit illius animum, excuſando Arium, quaſi diſſonum nihil a Nicæna fide ſentiens per invidiam damnatus ab Eccleſia arceretur; ut ipſummet pro ſe dicentem audire Conſtantinopoli non abnuerit; acceptaque ab ea fidei, in ſpeciem recta confeſſione, eumdem Alexandriam remiſerit, ipſo tempore quo* Meleciani (quos quia aliquo ſaltem modo recepti erant & quietos & gratos eſſe oportebat) rurſus eccleſias turbare inceperant. *Cum igitur ab orthodoxis non reciperetur Arius; Meletianos, jam tumultuantes, ſibi adjungendos ratus* Euſebius, propugnator Arianæ hæreſeos, ad illos litteras dat; magniſque promiſſis ſocietatem & amicitiam clanculum init, ſibique invicem rebus agendis tempus conſtituunt. *Ita Athanaſius ipſe in Syllogo, cujus deinceps verbis a prima in tertiam perſonam traductis pergo reliqua conſpirationis progreſſum & exitum exhibere; pancis illuſtranda hiſtoria cauſa ſub nota charactheris diverſi interjectis: quod ſemel hic monitum, hoc reliquo Commentario debet obverſari lectoris animo; ſi tamen monendus lector ſum, in eo quod toto hoc opere ſervandum ipſo ejus uſu poteſt intelligere.*

qui redditio ne Conſtantiæ gratiam Ario;

conjuraverunt ſibi Meletianos.

52 *Initæ igitur, quam dixi, cum Meletianis ſocietate, anno* CCCXXXI *Euſebius, ne prius aſperiora tentaret, quam videretur meliora adhibuiſſe conamina*, primum F litteras *ad Athanaſium* hortatorias ſcribit de Ario recipiendo, ſed ita ut fine ſcripto minaretur. Verum, ubi illi reſponſum eſſet, hæreſeos inventores, veritati infeſtos, & damnatos ab univerſi orbis Concilio, minime recipiendos eſſe; Cæſarem inducit, ut Athanaſio cum minis ſcriberet, ea ipſum expectare debere, quæ & poſtea paſſus eſt, niſi Arium reciperet. Pars autem epiſtolæ, quam detulerunt Syncletius & Gaudentius Palatini, ſic ſe habebat: Cum igitur mentis meæ ſententiam intelligas, omnibus qui Eccleſiam intrare poſtulant, aditum inoffenſum præbebis: quod ſi prohibueris quemquam qui ſe Eccleſiæ participem velit, aut ſi excluſeris ab ingreſſu, mittam continuo cum meis mandatis, qui te deponant & in alium locum deportent.

cum Ariano ad Conſtantini mandatum recipere

1 p. 778

53 Hic cum Cæſari ſcribens Athanaſius eidem ſuaderet, nullam eſſe debere Eccleſiæ Catholicæ cum hæreſi Chriſti impugnatrice communionem, tum demum, *commoto haud leviter Imperatore*, tempus obvenifſe arbitratus Euſebius quod cum Meletianis conſtituerat; litteras ad eos ſcribit, ut ſcelera ea de Athanaſio fingerent, quibus ſe adverſus Petrum, Achillam & Alexandrum exercuerant. Sed cum plurima captantibus nihil

recuſaſſe Athanaſium.

gitized by Google

AUCT. D. P.

reperiretur ex ſententia Euſebianorum; per Iſionem, Eudæmonem & Callinicum crimen ementiuntur de veſtibus lineis, *ad uſum Eccleſiæ Alexandrinæ præſtandis*; quaſi Athanaſius canonem ejuſmodi tributi Ægyptiis induceret, & primus omnium exigeret. Sed id fruſtra fuit: Presbyteri enim ejus Apis & Macarius, qui ibi forte præſentes aderant, eos audiente Imperatore convicerunt de calumnia. Hic autem Iſionem condemnavit, Athanaſium vero ad ſe venire per litteras juſſit; *minque cognituras cauſam Meletianorum, qui prohibitas ſibi ab Synodo Nicæna ordinationes præſumebant facere; idque ut ſibi per Imperatorem porro liceret, importune inſtabant: Athanaſio contra nitente, & ſchiſmatis pernicioſi radices extirpandas ſuadente.*

hunc apud illum per Meletianos accuſant,

Ad ſe miſſus;

54 Re cognita, Euſebius Meletianis auctor eſt, ne ſe moverent loco, *id eſt Nicomedia, ubi reſidebat Imperator, ipſeque Epiſcopus totius machinæ motui præſidebat.* Ex ejus *porro* conſilio *Meletiani* rem apud Cæſarem novis criminibus tentant; accuſantes Macarium de calice, *qua de re pluribus agendum infra*; Athanaſio autem non quodvis crimen ſed quod maximum omnium eſt impoſuere, quaſi hoſtis Imperatoris, crumenam auri, cuidam Philumeno, *tyrannidem affectante inſimulato*, miſiſſet. Imperator autem Pſammathiæ, *quod Nicomedienſe ſuburbium erat, palatio inſigne*, cauſa audita; illos quidem ut calumnioſos rejecit; Athanaſium vero redeuntem in patriam, remiſit cum epiſtola ... populo Catholicæ per Alexandriam Eccleſiæ *ſcripta, qua & redarguit adioſe vivantes, & Athanaſium ipſis commendat*, ut virum Dei, *quem* idoneum neceſſariumque arbitratus *ſit* ut ipſis miniſter præeſſet in ſacris, veluti, cujus in tuenda æquitate ſedulitas, non indigna nec inepta noſtræ pacificæ religioni, bonum ſalutaris doctrinæ ſemper foveat.

Conſtantino illorum calumnias refellente,

s. p. 779

B

& Athanaſium laudatum remittente.

t. p. 781

Iſchyras, Presbyterum ſe mentitus,

55 His ita actis, cum aliquantiſper Meletiani quieviſſent, denuo infeſtius inſurgentes, conſilium tale inierunt, ut gratificarentur ſuarum operarum redemptoribus. Mareotis regio quædam Alexandrina eſt, ubi Meletius quondam ſchiſma inducere non potuit. Cum igitur ibi eccleſiæ certis in locis eſſent, & Presbyteri ſynaxes in eis celebrarent, ac populus in quiete eſſet; Iſchyras quidam, ut nequaquam Clericos, ita moribus improbiſſimus, conatus eſt ſui pagi incolas decipere, jactans ſeſe Clericum eſſe. Id ubi reſciviſſet ejus loci Presbyter, Athanaſio, tum C Eccleſias perluſtranti, annuntiavit. Athanaſius igitur illum ipſum cum Macario Presbytero ablegavit, ad Iſchyram accerſendum. Quem cum morbo decumbentem in cubiculo inveniſſent, patri injunxere ut filio denuntiet, ne tale quid, quod de eo ferebatur, tentaret. Ille autem ubi a morbo ſurrexiſſet, & ab amicis atque adeo ſuomet patre coerceretur, ad Meletianos confugit. Qui, re cum Euſebio communicata, iſthuſmodi calumniam compoſuerunt; calicem a Macario fractum, Arſenium autem Epiſcopum ab Athanaſio interfectum eſſe: Arſeniumque, ut calumnia ſuccederet, in abditis habent; quo, ſi nuſquam appareret, occiſus eſſe crederetur. Interim illi manum cujuſdam, tamquam ex ejus corpore reciſam, ad oſtentationem circumferre; Iſchyram, quem non noverant, ut Presbyterum celebrare; ut cum de calice loqueretur, auctoritate tituli commodior eſſet ad decipiendum.

& Athanaſium per literas accuſant,

ad Euſebium confugit;

Ardo fallit, reciprocat, ad calumniam fingendam

56 Ob hæc cum Iſchyras reprehenderetur a ſuis, Athanaſium lamentabundus adiit, nihil quidquam inquiens tale factum eſſe a Macario, qualia jactabant: ſed ſe ſubornatum eſſe a Meletianis, ad iſtud flagitium comminiſcendum: quapropter iſta quoque ſcriptis proculit. Beato Papæ Athanaſio Iſchyras in Domino ſalutem. Quoniam acceſſi ad Te, Domine Epiſcope, volens de Eccleſia eſſe; tu vero objurgaſti me ob ea quæ antehac locutus ſum, quaſi ego ultro id feciſſem, ac non vi potius huc adactus eſſem; ideo hanc ſatisfactionem tibi ſcripto porrigendam putavi, ut cognoſceres mihi factam vim eſſe, etiam inflictis verberibus ab Iſaac & Heraclide, *(erant hi ſchiſmatis Meletiani, Iſaac Cleopatridos, & Heraclides Niciæ dicti Epiſcopi)* & Iſaac Letois, eorumque ſociis. Ego autem, Deum teſtem accipiens, pro excuſatione dico, me nullius eorum quæ illi a te facta jactitant conſcium eſſe, neque illum calicem confractum ſcire, aut ſacram menſam ſubverſam; neque ad omnia iſte conteſtanda ipſorum violentia eſſe adactum. Hæc igitur excuſavi & ſcripto tradidi, ... in præſentia Presbyterorum, Ammonis Dicellæ, Heraclidæ Paſci, Bocconis Chenebri, Achillæ Myrſenes, Didymi Taphoſiris, & Juſti a Homotheo; cum Pauli, Petri & Olympii, Diaconorum Alexandrinorum; Marcoticorum vero Olympii, Ammonii, Piſti, Demetrii & Gaii. Hæc cum ita ſcripſiſſet Iſchyras, rurſum nihilominus eamdem accuſationem jactitant adverſarii, remque ad Conſtantinum Imperatorem deferunt.

D

Fatetur ſe conſtitiſſe a Meletianis.

E

CAPUT V.

Calumnia de Arſenio Epiſcopo occiſo per Athanaſium, & judicium hac de cauſa Tyri conſtitutum.

Accuſatur Sociibus de morte Arſenii

57 *Quæ præcedenti capite de Iſchyra, ipſius Athanaſii verbis deducta dedimus; accuratius etiam refutata exhibebimus, una cum criminibus ceteris, ad judicium poſtea Tyri deductis: nunc de Arſenii cæde quomodo hac quoq; jam pridem fuerit falſitatis convicta, declarat in hunc modum Athanaſius.* Audierat jam antea Pſammathiæ exiſtens Imperator de calice, cum nos quoque præſentes ibidem eſſemus; quapropter repudiata adverſariorum ſycophantia, Antiochiam litteras ad Dalmatium Cenſorem miſit, ut cognoſceret de cauſa homicidii. Cenſor igitur perſcribit ut pararem me ad criminis defenſionem. Ego autem litteris acceptis, principio ejus rei nullam curam ſumpſi, eo quod mihi conſcius eſſem, nihil veri ab adverſariis dici: ſed tamen quia Imperator commotus erat, certiores ejus rei facio Conſacerdotes per Ægyptum; & Diaconum amando, qui de Arſenio cognoſceret, quem intra quinque vel ſex annos prorſus non videram.

s. p. 781

F

58 Is, ut compendio loquar, primum quidem in Ægypto dum ibi occultaretur, repertus eſt; poſtmodum eumdem Tyri ſe abſtrudentem noſtri invenerunt: &, quod mireris, repertus deprehenſuſque noluit agnoſcere ſe Arſenium eſſe, niſi in judicio a Paulo ejus loci Epiſcopo convictus: ab eo enim tempore, pudore impeditus, ſeipſum negare non eſt auſus. Id autem ideo faciebat, quod pacta Euſebio ſervata cuperet, ne ſe reperto argumentum fabulæ diſſolveretur. Nec fefellit eum opinio ſua. Cum enim ſcripſiſſem Cæſari Arſenium repertum eſſe, & in memoriam revocaſſe quæ de Macario Pſammathiæ audierat, inhibuit judicium Cenſoris; litteraſque miſit, quibus calumnias in nos conjectas improbabat; Euſebianoſque, ad ſe in Orientem venientes contra nos, re infecta abire juſſit .... Jam vero Arſenium ideo occultatum fuiſſe, ut cædem verosimilem facerent, teſtantur ejus familiares; quorum unus Pinnes, reperto tandem poſt longam veſtigationem Arſenio, in hunc modum ſcripſit ad Joannem *ſucceſſorem Meletii, totius factionis caput, & ſycophantiæ hujus auctorem.*

sed hic invenitur vivus.

cum a Meletianis fraudes fuiſſe occultatas,

s. p. 781

59 Dilecto Patri Joanni Pinnes, Presbyter Monaſterii

Digitized by Google

A Monaſterii Ptemengyrceos in nomo Antipolita, ſalutem. Scire te volumus, Athanaſium miſiſſe in Thebaidem Diaconum ſuum, ut omnia ſcrutaretur, ad Arſenium quærendum. Primum autem obvii repertique Pecyſius Presbyter, Silvanus Eliæ frater, & Paulus monachus Hypſeles, confeſſi ſunt eum apud nos eſſe. Id cum reſciviſſemus, curavimus illum in navim conjici, ut ad partes inferiores cum Elia monacho aveheretur. Non ita diu poſt Diaconus, cum nonnullis ſuperveniens & Arſenium quærens, in noſtrum Monaſterium irruit: verum illum, ablegatum jam ad partes inferiores, quemadmodum dixi, non invenerunt; me autem, cum monacho Elia, qui Arſenium avexerat, ſecum Alexandriam deportarunt, Ducique nos obtulerunt. Ibi mihi minime licuit inficias ire, ſed confeſſus ſum eum vivere & interfectum non eſſe: eadem quoque monachus, qui eum avexerat faſſus eſt. Hæc ideo tibi ſignificavi, Pater, ut ſcires, Athanaſium tibi accuſandum non eſſe ... res enim innotuit univerſæ Ægypto, neque celari poteſt.

ut re ipſa rum mox litteris ampliùs.

2 p. 725

60 Scripta porro Imperatoris, de Arſenio incolumi reperto admoniti, iſta ſunt. Victor Conſtantinus, B Maximus, Auguſtus. Papæ Athanaſio. Litteris tuæ prudentiæ perlectis in eam veni ſententiam, ut putarem te ſcriptis noſtris adhortandum, ut populum Dei ad modeſtiam induceres: meo enim in animo hæc inter præcipua habeo, ut & veritatem colam, & in mente juſtitiam ſemper conſervem; iiſque potiſſimum gaudeam, qui recta vitæ via incedunt. De iſtis autem omni exceratione dignis Meletianis, immanibus inquam & nefariis hominibus, qui veſania correpti ſtupent, & ſolummodo invidia, æmulatione ac tumultibus ad ſcelera moventur, nefariam ſuam mentem declarantes, hoc ſolum dixerim: Videsne eos homines, quos ipſi ferro interfectos ajebant, in medio verſari & vita frui. Nam quod præjudicium eorum criminationibus poſſit opponi deterius, quodque tam clare eorum cauſam oneret? .... Jam cum in hoc negotio tanta fuerit malitiæ eorum importunitas, certum habeant me ita decreviſſe atque hujus eſſe ſententiæ; ſi quid tale iterum moverint, non pro more Eccleſiarum, ſed juxta leges publicas, me meapte opera cauſæ cognitionem ſuſcepturum; ac deinde cognoſcent, ſe non ſolum humani generis, ſed divinæ etiam doctrinæ latrones eſſe. Deus te ſervet, Frater dilecte.

Itaque certum eſſe Athanaſium Imperator jubet.

calumniatores redarguit.

2 p. 736 61 Ut autem magis oſtenderetur ſycophantarum C improbitas, ecce etiam Arſenius ſcripſit poſtquam inventus eſt, cum aliquamdiu latuiſſet. Quemadmodum enim Iſchyras litteris confeſſus eſt ſuam calumniam, ita Arſenii litteræ evidentius illorum perverſitatem coarguunt, *dum ſcilicet declarant quam ipſe ac ſui Hypſelita, quibus Meletianæ partes olim ſecutis ipſe Epiſcopus præerat, communionem averſarentur eorum, qui ſe ab Athanaſio ſeparaverant.* Et nos quoque, *inquiunt ipſe & Presbyteri ac Diaconi ſui*, diligentes pacem & unanimitatem cum Eccleſia Catholica, cujus tu per Dei gratiam Præſul es, volenteſque eccleſiaſtico canoni pro veteri inſtituto ſubjici, ſcribimus tibi, Papa dilecte, promittimuſque in nomine Domini nos deinceps non communicaturos cum ſchiſmaticis ... neque citra tuam Metropolitæ noſtri ſententiam, ullum de Epiſcopis aut alio dogmate communi & eccleſiaſtico decretum edituros, ſed ceſſuros canonibus ante ſuſceptis .... Præterea obſecramus tuam humanitatem, ut nobis quam primum reſcribas, & de nobis ad noſtros in ſacris collegas, indiceſque eis nos jam ſtare priſtinis decretis, pacemque agere cum catholica Eccleſia, & regionum iſtarum Epiſcopis conjunctos eſſe; credimuſque tuis precibus, & gratis & efficacibus apud Deum, iſtam pacem firmam indiſſolubilemque perpetuo futuram ....

ſcribit deinde etiam ipſe Arſenius.

4 p. 739

Athanaſii communionem amplexus.

62 Majus autem & liquidius argumentum, nos

calumniis impetitos fuiſſe, Joannis pœnitentia demonſtrat, cujus teſtis fuit ipſe, Deo gratioſiſſimæ & beatæ memoriæ Imperator, Conſtantinus. Qui cum ſciret qualia crimina ad ſe Joannes detuliſſet, litteraſque ejuſdem jam pœnitentis accepiſſet, in hunc modum ſcripſit. Ex animo mihi gratæ fuerunt tuæ prudentiæ litteræ: inde enim didici, quod maxime deſiderabam ſcire, te omnem depoſuiſſe puſillanimitatem, & cum Eccleſia (ut par erat) communicaſſe, & cum Athanaſio Epiſcopo quam maxime reverendo in concordiam veniſſe. Certum igitur habeas te a nobis propter iſta collaudari .... *His ita geſtis accidit ut Athanaſius Alexandro Theſſalonicenſi Epiſcopo ſcriberet; & ſuum Serapionem, latorem epiſtolæ, eidem laudaret ac commendaret: cui reſcribens Alexander, hoc inſuper adjecit;* Dilectus noſter Condiaconus Macarius exhilaravit me, Conſtantinopoli ſcribens, quomodo ſycophanta Archap (qui & Joannes, *teſte Athanaſio*) convictus eſt vivum hominem, veluti interfectum, apud omnes prædicaſſe. *Quod Alexandri iſtius teſtimonium, propter ſummam viri auctoritatem, ſuo etiam Syllogo Athanaſius inſeruit.*

AUCT. D. P.

idem facit Socrates Meletianæ factionis ſcriptor.

& laudatum ab Alexandro Theſſalon.

2 p. 725

E

63 *Ita, faciente Deo ex tentatione proventum, ad aberrantium reductionem & diſſidentium reconciliationem converſa eſt machina, ab Euſebianis contra Athanaſium parata. Nam licet Iſchyras muneribus & promiſſis, ad calumnias jam recantatas iterandum, ſeductus eſſet ab Euſebianis: ejus tamen cognati, quibus ſolis perſuaſerat ſe Presbyterum eſſe, fraude detecta,* catholicæ communioni ſemper conjuncti manſere, non facturi ſcilicet, ſi vel tantillum injuriæ accepiſſent a nobis, *inquiunt Alexandrini Patres. Arſenius non modo non rediit ad Euſebianos, neque ſubſcripſit condemnationi Athanaſii (quod tamen aſſenſit Socrates lib. 1 cap. 21, merito addens* prope incredibile videri poſſe, ut cui ferebatur ab Athanaſio illata mors, hic eumdem abdicarit vivus) *ſed perſeveravit in communione & amicitia Athanaſii conſtans, prout teſtantur prædicti Alexandrini Patres, anno poſt hac quarto, Chriſti* CCCXXXIX. *Papa etiam Julius in epiſtola, anno* CCCXLI *ſcripta, hac idem confirmat. Denique invenitur ſubſcripſiſſe Concilio Sardicenſi, quaſi Deus eum ideo voluiſſet vivere diutius, ut hominum oculis quotidianum teſtimonium daret turpiſſimæ calumniæ, ab Euſebianis contra Athanaſium ita impudenter reprodu&ta Tyri, quando nemo erat in Ægypto quin ejus falſitatem jam noſſet.*

ſed Iſchyras non manſit in fide mortis Arſenius,

2 p. 735

64 *Ceterum in hac quoq; de Arſenio hiſtoria, per vulgi ora decurrente, non nihil immutaſſe, ut aſſolet, reperitur fama. Sunt enim qui narrent, Arſenium, de quo tantus ubique ſermo fuit, ſolum ad Lectoris gradum in Alexandrina promotum Eccleſia, cum ob enorme quoddam flagitium juſtas ab Athanaſio pœnas formidans, fuga ſeſe proripuiſſet, neque crederetur in conſpectum hominum facile ſe daturus propter turpitudinem criminis, oppertunum viſum cui cades & manus excitio adſcriberentur: Nihilominus fallitur loco pracitato Socrates, quando dicit mera curioſitate ductum Arſenium, tempore judicii de Athanaſio inſtituti advenijſe Tyrum, & ab Archelai Conſularis famulis deprehenſum in taberna, ab ipſo Archelao conquiſitum concluſumque, & a Paulo Tyri Epiſcopo convictum, oblatum eſſe Athanaſio. Jam enim vidimus ipſum a prædicto Paulo convictum eſſe, non quomodocumque, ſed in judicio: quale ſi anno* CCCXXXV *fuiſſet Tyri exercitum, non potuiſſet Arſenii præſentia Euſebianos latuiſſe.*

F

de quo alia minus vera ſparſa fuerunt.

65 *Quid autem Joannes? Cito ad ingenium rediit. Nam* cum ipſe ſuam de calice confracto ſycophantiam agnoviſſet, ac proinde in communionem eſſet a nobis receptus, *inquiunt Alexandrini pracitati*, animadvertens Euſebianos ſtudiis animiſque cum Meletianis coire, communemque factionem alere; ita tamen ut illos propalam adjuvare nollent, ſed alias ad id perſonas rerumque prætextu quærerent;

1 p. 728

quorum inſidias Imperator Conſtantinus indicavit.

AUCT. D. P. obtulit illis ſuam veluti in ſcena hiſtrionicam operam, ad eam fabulam agendam cujus argumentum erat, Arianorum agon; primæ autem partes dramatis, Arianorum ſucceſſus; aſſutela vero appendix, Joannes cum ſuis gregalibus; ut Arianorum ſtudioſi, ſub iſtiuſmodi occaſione & ſpecie judicii, adverſarios impietatis e medio tollerent, & impietatem loco religionis inducerent, Arianoſque in Eccleſiis collocarent.

66 *Etenim* Meletianis, *ita ut ſupra dictum eſt* cum pudore digreſſis, *inquit ipſe in Syllogo Sanctus*, ne ita quidem Euſebiani quieſcere potuerunt; eo quod ipſis non Meletiani, ſed Ariani curæ eſſent: veritiq; ne Meletianis conquieſcentibus, deſtituerentur hujuſmodi calumniæ hiſtrionibus, denuo eos exaſperant in Athanaſium, iterum indicendam Tyri Synodum Imperatori perſuadentes. *Nam Cæſaream Palæſtinæ (ubi Epiſcopum agebat Euſebius, & alter Euſebius Nicomedienſis poterat omnia) venire Sanctus recuſaverat. Sed nec Tyri quidem, quo ad habendam Synodum* miſſus eſt Comes Dionyſius, Euſebianiſque præſidium militare additum, *comparuiſſet Athanaſius; niſi ſeveris ab Imperatore mandatis* ſcriptum *eſſet*, ut adſit; atque adeo neceſſitas veniendi adjuncta, ut niſi veniret adduceretur invitus. *Venit igitur cum Epiſcopis Ægyptiis quadraginta novem, ad ſui Metropolita innocentiam laborantemque cum eo fidei orthodoxæ veritatem ſuſtinendam, inter ſe & cum illo conjunctiſſimis.*

67 *Ex Epiſtola, quam, durante adhuc conciliabulo, Presbyteri ac Diaconi Arsenotici dederunt*, Conſulibus, Julio Conſtantio Illuſtriſſimo Patricio, fratre Religioſiſſimi Conſtantini Auguſti; & Ruffino Albino; clariſſimis & Deo gratiſſimis viris; *Ex hac, inquam, epiſtola conſtare poteſt, anno Chriſtiana æræ* CCCXXXV *actam eſſe tragœdiam, quam enarrare aggredimur, & ipſo an.* XXX *Conſtantini Imperatoris; per occaſionem ſcilicet Epiſcoporum, ex toto Oriente invitatorum ad dedicationem Hieroſolymitanæ eccleſiæ, proxima Septembri, qui Græcis incheaturus erat annum* CCCXXXVI, *celebrandam. Nempe id agebant Euſebiani, ut Athanaſii ſubverſio, quam moliebantur, eo præcipitaretur magis, quod veluti parergon hoc erat Epiſcopis alio feſtinantibus: tanto tamen evaderem celebrior notiorque, & juſtior, etiam videretur, quo major erat numerus judicantium. Hos cum Socrates ſexaginta fuiſſe dicit, apparet de iis ſolis eum agere, qui ex parte Euſebii convenerant nominatim appellati: nam vel ex ſola Ægypto, ut diximus, aderant cum Athanaſio quadraginta novem, ut de aliis aliarum regionum taceam.*

68 *Verum, ut Alexandrini Concilii verbis utar*, qua fronte talis conventus appellari poſt Synodus, cui Comes præſedit? ubi ſpiculator apparebat? ubi Commentarienſis, loco Diaconorum eccleſiæ, introducebat adventantes? ubi Comes verba faciebat, ceteri præſentes in ſilentio erant, vel potius Comiti obſequium ſuum accommodabant? ubi quod communiter Epiſcopis placuit ab illo impediebatur? Ille imperio utebatur, Epiſcopi a militibus ducebantur; vel potius juſſis Euſebianorum ſententiiſque ipſe Comes inſerviebat. In ſumma, quæ ſpecies ibi Synodi, ubi vel cædes vel exilium, ſi Cæſari placuiſſet, conſtituebatur? .... Si veluti Epiſcopi ſeſe judices volebant eſſe, quid opus erat vel Comite vel militibus, aut edictis ad coeundum Imperialibus? Quod ſi Cæſare indigebant, & ab eo volucrunt robur accipere acta ſua, quo jure ipſi judicium Cæſaris irritum fecerunt? aut qua de cauſa, cum Cæſar Meletianos pronuntiarit ſcriptis calumniatores eſſe & nefarios, ob eadem de vivo homine confictam, Athanaſium vero innocentiſſimum; ipſi Meletianos verum dicere, & Athanaſium reum eſſe deſiluunt?

CAPUT VI.

Publica refutatio calumniarum, Athanaſio coram judicibus objectarum.

69 SI quid in accuſando Athanaſio actum ſit quæras, admiratione longe maxima capiaris neceſſe eſt, *inquiunt Alexandrini Patres: ſed cum ad atrociora properant crimina, prætermittunt commeniam, in ipſo accuſationis exordio actam, quam Ruffinus lib.* II *cap.* 17, *ex eoque Theodoretus & Sozomenus narrant. Verba Ruffini hæc ſunt*: Prima introducitur accuſatio mulieris cujuſdam, quæ ſe diceret aliquando hoſpitio Athanaſium recepiſſe, & abeo noctu, nihil ſuſpicantem, vim corruptionis eſſe perpeſſam. Introduci ad hoc jubetur Athanaſius: ingreditur cum Timotheo ſuo, eumque monet, ut poſteaquam mulier dicendi finem fecilet, ſe tacente, ipſe ad ea quæ dixerat reſponderet. Cumque mulier ea quæ docta fuerat peroraſſet; Timotheus converſus ad eam, Vere, inquit, mulier, ego manſi apud te aliquando? aut vim tibi, ut aſſeris, feci? Tunc illa, ut mulierum talium procacitas ſe habet, objurgans Timotheum, Tu, tu, inquit, mihi vim feciſti, tu in illo loco commaculaſti caſtitatem meam: ſimul & converſa ad Judices, obteſtari fidem Dei cœpit, vera ſe dicere. Tunc omnes ridiculoſus pudor habere cœpit; quod tam facile, tacente eo, factio compoſiti criminis patuiſſet: nec tamen permiſſi ſunt Judices habere de muliere quæſtionem, unde hæc, per quos, aut quomodo fuiſſet compacta calumnia: quoniam judicandi libertas penes accuſatores erat.

70 *Parum eſt in Alexandrinorum, quam dixi, pro Athanaſio epiſtola hoc tam ſplendidum confeſſionis publicæ argumentum taceri: nec ipſe quidem Athanaſius ejus uſpiam meminit, uti nec plurium aliarum minoris celebritatis accuſationum, quarum aliquas Sozomenus lib.* 2 *cap.* 24 *ſic refert*: Callinicus Epiſcopus & Iſchyrion quidam ex factione Joannis (*Iſchyras hic eſt aliis ipſiq; Athanaſio*) accuſaverunt Sanctum, quod calicem myſticum contregerat, quodq; thronum Epiſcopalem diſturbarat; & ipſum Iſchyrionem, qui erat Presbyter ſæpe in carcerem concluſerat: quin etiam quod nomine ipſius ad Hyginum Ægypti præfectum falſo delato, quaſi lapides in ſtatuam Imperatoris conjeciſſet, vinculis conſtringendum curaverat. Itemque quod Callinicum, Epiſcopum eccleſiæ Catholicæ quæ eſt in Peluſio & conventus cum Alexandro agere ſolitum, abdicarit, nolens communicare cum ipſo, niſi perſuaderi ſibi ſineret, de fractione myſtici poculi crimen eſſe falſum. Præterea quod Marco cuidam, qui fuerat Presbyterio abdicatus, Eccleſiæ Peluſiacæ gubernationem commiſerat; ipſumque Callinicum a militibus cuſtodiri, verberibus cædi, & in judicium adduci effecerat. Porro Euplus, Pacomius, Iſaac, Achilles & Hermæon, factionis Joannis, illum inſimularunt, quod abeo vapularant.

71 Denique omnes communiter ei objectabant, quod quorumdam perjurio ad Epiſcopatum aſcenderat; idque cum omnes Epiſcopi aſſeveraſſent, neminem debere prius ordinari quam crimina ſibi illata dilucrit; ſeq; ita in fraudem inductos, propterea ab ejus communione abſtinuiſſe. Eum autem dedignatum eſſe cauſam ſuam perſuadendo obtinere; ſed vi cogendo homines & in vincula conjiciendo, ſuam in ſententiam perducere conatum. Ad hæc crimen de Arſenio renovatum eſt: &, uti evenire ſolet in inſidiis quæ de induſtria tenduntur hominibus, illi qui putabantur ejus amici eſſe, ex improviſo accuſatores exiterunt: quin etiam tabulæ legebantur, in quibus ſcriptæ erant vociferationes populi contra eum, perinde quaſi plebs Alexandrina propter eum ad conventus in Eccleſia

Digitized by Google

A Ecclesiæ agendos venire renuisset. Athanasius autem jussus pro se respondere, sæpe in judicium ingressus, criminum sibi objectorum alia diluit, de aliis diem ad deliberandum postulavit. Pendebat autem animi magnopere, cum videret & accusatores ad Judicum nutum ac voluntatem sese accommodare, & multos contra se testes, partim ex Arianis, partim ex Meletianis, comparatos esse; & calomniatores, licet crimina falsa, quæ ipse refutaverat, retulissent, veniam tamen impetrasse.

deque aliis multis.

72 *Hæc Sozomenus: qui cum & de muliere & de Arsenio objecta exposuisset*, credo, *inquit*, eorum prius in Actis Concilii ideo non extare, quod res tam turpis tamque ridicula non esset in tabulas referenda: *& ego credo, quia relata non erat, ideo minus dignam Athanasio visam cujus nominatim meminisset; ut nec aliorum minus pertinaciter ventilatorum criminum uspiam meminit; hoc unum in genere respondere contentus*, Sunt ex Ægypto & Libya & Pentapoli Episcopi propemodum centum, quorum nemo nos insimulavit, neque Presbyter ullus conquestus est, neque quispiam nobis ex populo obrectavit. Sed Meletiani, a Petro ejecti, & Ariani, sic inter se partiti insidias sunt, ut isti accusationem, illi officium judicandi sibi vendicarent. *Quomodo* B *Ægypti Episcopi dilucrint vitium Ordinationi S. Athanasii objectum jam supra vidimus: circa Arsenium quomodo alia res sit, placet iterum ex Ruffino audire.*

Ex Arsenium, cujus occisi manus abstrahebantur.

73 Profertur facinus, sæculis inauditum. Ecce, inquiunt, ubi nemo possit verborum præstigiis decipere: oculis res agitur: verbis cessantibus, brachium hoc te, ajunt, Athanasi, accusat excisum: hæc est Arsenii dextera, quam tu, quomodo & ad quos usus excideris, indicato. Tum ille: Quis enim, inquit, vestrum Arsenium noverat, ut hanc ipsius dexteram esse cognoscatis. Exsurrexerunt aliquanti, qui se dicerent optime scire Arsenium, in quibus nonnulli erant absque conscientia factionis. Orat dehinc Athanasius a Judicibus, ut hominem suum, quem negotium deposceret, jubeant introduci. Cumque introductus esset Arsenius, elevato ejus vultu, Athanasius Concilio & Judicibus ait, Hic est Arsenius: *& allevans ejus nihilominus dexteram,* Hæc est, inquit dextera ejus, hæc est & sinistra: hæc autem, quam isti offerunt, manus unde sit, vos requirite. Tunc velut nox quædam & tenebræ accusatorum oculis infusæ: quid agerent, quo se verterent ignorabant: ipsum etenim Arsenium testes, qui paulo ante scire se dixerant, confirmabant. Verum, quia non judicandi sed opprimendi hominis causa Concilium ge- C rebatur, fragor omnium repente attollitur: magum esse Athanasium, nec debere ultra talem hominem vivere: factoque impetu suis eum discerpere manibus parant. Sed Archelaus, qui cum ceteris ex præcepto Imperatoris Concilio præsidebat, ereptum eum de discerpentium manibus per occultos exitus eduxit.

qui cum sua unus primum sese aperuerit.

74 *Ast quomodo Tyri, in eo temporis articulo, inventus est productusque Arsenius? Rem usquam distincte & fideliter satis explicatam invenias. Nam ubi dicitur, fama judicii sui causa faciendi motus, clam se stitisse Athanasio, facturus quidquid juberetur; ibidem adjunguntur circumstantia certo falsa, quod Lector ordinatus ab Athanasio, ne pœnas flagitii probrosi sustineret, fuga & latebris sibi consuluerit, donec viri sancti discrimen evidens compulisset rursus venire in lucem. Verum jam pridem convicta erat calumnia, constiteratque Arsenium vivere, tum confessione Pinnis qui eum absconderat, tum ipsius met adductione ad* 1 p. 719 *Episcopum Tyri*; *deinde cum* sibi de *Catholica* communione placens, *ut loquuntur Alexandrini*, neque aliunde testimonia expectans ac vivus esse doceretur, ipse sese confessus est vivere, litteris ad Athanasium perscriptis: *quibus & Imperatori probata suis calumnia falsitas. Cur igitur, inquies, cum aliis Ægypti Episcopis quadraginta novem, hunc quoque secum Athanasius non duxit, futurum innocentiæ suæ testimonium evidens?*

AUCT. D. P.

75 *Equidem existimo Meletianos, numquam ausuros fuisse rursum hanc causam suscitare, nisi iterum in potestate habuissent Arsenium. Quod indicare mihi videntur Patres Alexandrini, cum ajunt*: Nec puduit impios, hominem tanta intercapedine locorum & itineribus terra marique disjunctum, ab Athanasio occisum comminisci, cujus per illa tempora locus, ubi agebat, nemini mortalium cognitus erat; adeo ille, nullo dum attactus malo ab accusatoribus celabatur: quem, quoad licuit, in alium orbem transtulerant, occisuri eum libenter, ut vel homine vere extincto Athanasium convictum occidere vere possent. Sed divinæ hic providentiæ gratiæ agendæ, quæ nihil injusti invalescere sinit, Arsenium- que sub oculis omnium produxit, dilucide sua præsentia calumnias eorum & figmenta retegentem. *Ex quibus* rursus Ty- *nobis verosimile fit, Arsenium divino miraculo aut industria sua elapsum e custodia, clam omnibus advenisse Tyrum, & ab Athanasio tantisper occultatum fuisse, donec ipsummet sistendum judicibus opportunitas causæ & temporis suaderent.* *videtur ex iteratis curiosa Athanasii* *rium advenisse.*

76 Sed hoc nihil Athanasio profuit, *inquit Ruffinus*, E quin oppressus calumnia, quasi verus homicida, in exilium denique ageretur. *Cum autem diutius postea in vivis permanent Arsenius, præstigiarum opinionem suæ nimis quam certissima vita dilueret; tum Ariani ad exeu-* *Quid postea fecerint Ariani cum de Arsenio* *fandos Meletianos, ne omnino sine fundamento viderentur suscepisse accusationem homicidii*, satis fore crediderunt, si dicerent, Plusianum, unum ex Episcopis qui Athanasio parebant, mandato ejus Arsenii domum incendisse, ipsum alligasse ad columnam, loris verberasse, in ædiculam denique compegisse; at Arsenium per fenestram inde aufugisse, cumque esset conquirendus aliquamdiu abditum delituisse; & quia non comparebat, hominibus opinionem fuisse non sine causa allatam, eum mortem obiisse: quam ob causam Episcopi qui partibus Joannis favebant, illum ut virum illustrem & Confessorem quæsierint, remque detulerint ad magistratus. *Ita ex post modum fabricatis Arianorum excusationibus Sozomenus; qua quam falso fingerentur, palam facere volentes Episcopi Ægyptii, Arsenius, inquiunt*, nos nequaquam aversatur ut interfectores suos, aut ut injuriosos odit 1 p. 729 (nihil enim mali a nobis passus est) sed nostræ communionis avidus, in nostro grege conversari cupit, quod ipsius scripta declarant.

77 *Extat a Jacobo Gothofredo editum in lucem pecu-* F *liare opusculum Photii, in ejus Bibliotheca hactenus desideratum, quo in epitomen contracti habentur libri duodecim* *quem de muliere,* *historiæ ecclesiasticæ, per Philostorgium Cappadocem hominem hæreticum compilatæ, a Constantini magni Ariique initiis, ad sua, id est Theodosii Junioris, usque tempora, ubi jam dictus Photius, inter cetera* quæ Philopseudes Cacostorgius de S. Athanasio portentose narrat, *lib.* 2 *num.* 12 *calumniam de muliere sic invertisse illum ait, quasi ipsa ab Athanasio in Eusebium conducta fuerit, ut ab eo se impregnatam profiteretur: cumque de adultero suo, num eum nosset, per ipsummet Eusebium esset interrogata, ita incongrue respondisse, ut* veritate incipiente nudari, Eusebius omni calumnia potior apparuerit; Athanasius vero non modo non evitarit crimen ordinationis illegitimæ, sed contra dupliciter reus convictus fuerit de calumnia.

78 *Nempe pari fide antea n.* 11, impium istud men- *& ordinatione Athanasii.* dacii instrumentum *scripserat*, *Alexandro mortuo variantibus aliquamdiu suffragiis*, Athanasium circa noctem obscuram, in ecclesiam quæ vocabatur Dionysii concessisse; occlusisque firmissime portis, a duobus quibusdam Ægyptiis ibi repertis ordinationem suam extorsisse, de eaque, velut communi civitatis consensu facta

AUCT. G. H. facta ſcripſiſſe Imperatori; qui fraude illa deceptus, poſſeſſionem Sedis confirmarit Athanaſio, licet eum præſens Epiſcoporum caterva anathemati ſubjeciſſet. *Ita nihil penſi habent hæretici, ad factionis ſuæ egenda probra, cumulare mendaciis mendacia, quod in ſequentibus dilucidius etiam apparebit.*

CAPUT VII.

Reſumitur calumnia de calice apud Iſchyram facta, eique probanda delegantur in Mareotem adverſariorum ſuſpectiſſimi.

79 *QUod attinet ad crimen myſtici poculi a Macario comminuti, propter quod Tyrum is adductus in vinculis erat, & Athanaſius agebatur reus; cum ipſemet Athanaſius in Syllogo dicat, quod* tota conſpiratio in fingendo ſcelere ex litteris Ægyptiorum Epiſcoporum cognoſci poterit; *juvat eorumdem verbis uti, & pro aliis quæ identidem allegantur ſcriptis originaliter integreque legendis, dimittere lectorem ad dictum Syllogum, cui & iſta littera, & alia plurima ad Athanaſii expurgationem pertinentes, verbotenus inſeruntur.* Meletiani ſunt, *inquiunt*, qui hic ſe accuſatores præbent, homines prorſus fide indigni, ut pote ſchiſmatici & hoſtes Eccleſiæ; neque ii novi aut recentes, ſed vetuſti jam olim a temporibus B. Petri Epiſcopi & Martyris, cui inſidias poſuerunt; & Achillæ ejus ſucceſſoris, quem calumniati ſunt; & Alexandri, quem uſque ad tribunalia Cæſaris accuſando perſecuti, & poſtremo ita meditandis criminibus exercitati Athanaſium invaſerunt, nihil alienum a ſua malitia facientes ... quorum calumniæ antea inefficaces, nunc demum ſucceſſum habuere, ex quo Euſebianos, in gratiam Arianæ impietatis, ſocios & patronos adepti ſunt, pro qua tuenda, ut in multos alios Epiſcopos, ita quoque in Athanaſium accuſationes faciunt.

80 Atqui locus ille in quo confractum poculum jacitant, eccleſia non erat; nec quiſquam Presbyterorum eo loco vicinus; nec dies, qua id factum a Macario volunt, Dominica. Cum igitur neque eccleſia ibi eſſet, neque qui ſacra faceret, neque dies hoc ipſum exigeret; quale, aut quando, aut ubi myſticum illud poculum fractum eſt? Pocula multa paſſim in ædibus atque adeo in medio foro haberi, nemini dubium eſt, quæ colliſa collidentem non impiant: myſticum autem poculum, quod impium reddit eum qui id ultro frangit, nuſquam niſi apud legitimos Eccleſiæ Præſides invenias .... Presbyter autem, qui fingitur adfuiſſe, eſt ille toties rumoribus jactatus Iſchyras, qui neque ab Eccleſia ordinatus eſt Presbyter; neque, cum a Meletio conſtitutos Presbyteros Alexander in eccleſiam recipiebat, in eorum numero unquam habitus fuit. Quo pacto igitur Presbyter Iſchyras, aut quo tandem auctore conſtitutus? Numquid ſcilicet a Colutho? id enim reſtat. Atqui Colluthum in gradu Presbyterii mortuum, omneſque ab eo ordinatos in laicorum ordinem eſſe redactos, adeo apud omnes conſtat, ut nemo de ea re dubitandum putet. Quomodo igitur homo privatus, & privatas ædes inhabitans, poculum myſticum ſibi concreditum habuit?

81 Sed illi hominem privatum, appellant Presbyterum; & in noſtram injuriam, hoc nomen illi indiderunt; eidemque pro mercede calumniarum, ædificandæ eccleſiæ poteſtatem conciliarunt. Qui ergo per id tempus nullam habuit eccleſiam, nunc, ad compenſationem ſceleris obſequiique in accuſando præſtiti, eccleſiam accepit, forſitan etiam Epiſcopatu donandus: id enim paſſim jactat & minitans fremit. Talia, pro dolor! præmia per Epiſcopos accuſatoribus & ſycophantis deferuntur. Neque id immerito: quem enim adminiſtrum ſuæ libidinis habuere, eum, ut rerum conſiliorumque ſocium, conſimili Epiſcopatu dignum habuere .... Impares tamen veritati, quamquam ie modis omnibus communierant, eo quod Iſchyras Tyri pro calumniatore habitus nihil probare poſſet, & ipſa calumnia ſua vanitate corrueret, judicium cauſæ ſuſpenſum voluere, donec de probationibus conſtaret. Promittunt igitur ſe aliquos ex ſuis Marcotim amandaturos, qui rem curioſe ſcrutarentur: de quibus e veſtigio vos docuimus, quod multis de cauſis eſſent rejiciendi; in primis quod & Ariani eſſent, & propter Arianiſmum nobis propalam infenſi.

82 Verum illi, potentia magiſtratuum freti, clam emittunt Diognium, Marim, Theodorum, Macedonium, annis ingeniſque putidos & venales: his addunt duos, ætate ac moribus juniores, Urſacium & Valentem, homines Pannonios, qui ab ultimis illis finibus Tyrum profecti ſunt, ut ſententiam in adverſarium dicerent; & poſt tantum itineris, e Tyro Alexandriam contenderunt, nullo cum pudore quod ſe ex judicibus teſtes facerent: quin potius, omnibus inſidiandi rationibus propalam ſuſceptis, quoſvis labores itineraque ſubiere, ut calumniam ſemel inchoatam abſolverent. Hoſtes ergo Athanaſii, Athanaſio peregre detento, Alexandriam, in populum eccleſiamque debacchatori, contendunt: imo, quod abſurdius eſt, Iſchyra accuſatore ſecum adducto, accuſatum Macarium non permiſerunt ſequi; ſed Tyri captivum reliquerunt, quem antea ſub ejuſdem criminis prætextu ſurſum deorſumq; raptaverant.

83 *Econtra dicebat Athanaſius*, ſupervacaneam eſſe Marcoticam lagationem; neve ſimularent, quaſi de iis quæ jam pridem meditati eſſent, nondum ſatis diſſeruiſſent; neve dilationes quærerent, cum quæ ſe deprehendere poſſe ſperaverant, omnia jam in medium protuliſſent: ac proinde ipſos, rebus deſtitutos, tergiverſationes aucupari. Quod ſi omnino Mareotica legatio neceſſaria videretur, ne ſaltem homines ſuſpectos eo mitterent. Comes igitur, quantum ad ſuſpectos pertinet, obtemperabat: verum illi idipſum tanto acrius fecerunt; quos enim ob Arianam hæreſim rejiciebat Athanaſius, eos illi omni ope eodem ablegarunt. *Cujus rei indignitate commotus Alexander Theſſalonicenſis Epiſcopus, Dionyſio Comiti & judicii Præſidi hanc ſcripſit epiſtolam.*

84 Clare video Athanaſio calumniam ſtrui, omnes enim quos recuſavit, neſcio quomodo illi emittere voluerunt, nullo nobis ejus rei indicio facto; erat enim decretum ut conſultatio haberetur, quoſnam eo amandare oporteret. Conſule igitur illis, ne quid temere faciant. Venerunt enim ad me turbidi cum his verbi; belluas inhorruiſſe, & in proximo eſſe ut exiliant, eo quod ſonitu ſtrepituque conſternatæ ſint, audierintque Joannem nonnullos emiſiſſe Noſti porro Colurhianos, una cum Arianis & Meletianis, hoſtes Eccleſiæ eſſe. Iſti nunc inter ſe, animis calculiſque conciliatis, ingentia mala patrare poſſunt. Vide igitur quid utile ſit, ne quid triſte emergat; ne ſubjiciamur obtrectationi quaſi nequaquam juſte judicaverimus. Ea autem potiſſimum de illis ſuſpicio eſt, ne peragratis Eccleſiis, quarum Epiſcopi hic ſunt, per metum & vim totam Ægyptum perturbent, ut ita Meletianis Eccleſiæ tradantur, quod quidem agitari jam pridem animadverſum.

85 *Huic ſuggeſtioni volens aliquid detuliſſe videri Dionyſius Comes, Euſebianis ſcripſit in hunc modum* Hæc ipſa erant quæ dicebam Domino meo Flacillo (*Antiochenus hic erat Archiepiſcopus, & ſi quas Tyri erat Synodi ſpecies eidem vel præſidebat reipſa, vel præſidere debebat*) Athanaſius inſurget, dicetque, quos ipſe rejecerat, eos

ad

B declarans malam fidem delectatorum,

C ac Presbyter eſſe,

D

E

F

Digitized by Google

A ad illud negotium ſubmitti; ſeque injuria tractari & circumveniri, vociferabitur. Hæc quoque eadem illa ſunt, quæ Dominus animæ meæ Alexander ſuis epiſtolis nobis ſignificavit. Verum ut ſciretis ratione conſtare, quæ mihi ab illo perſcripta ſunt, ipſius epiſtolam, ut a vobis quoque legatur, ſubjeci. Memores autem eſtis eorum quæ prius ſcripſi, cum admonerem veſtram bonitatem, legatos communi judicio & ſuffragio deligendos eſſe. Videte igitur ne res culpæ obnoxia ſit, neve juſtam criminandi noſtri occaſionem criminatoribus præbeamus: ut enim accuſantium partem gravari non oportet, ita nec reorum. Arbitror porro non minimam obtrectandi noſtri materiam datum iri, ſi Dominus meus Alexander actis noſtris non videatur ſuffragari.

tatum tamen haberi a multis

86 *Neque ſegnius egere Euſebiani quam moniti fuerant, circumferentes libellum, quo legatio communi conſenſu facta diceretur, & ſingulis ſubſcribendum offerentes; optato apud multos ſucceſſu, & (quod mireris) etiam apud ipſum Theſſalonicenſem Alexandrum*; *ſic enim de eo loquuntur Alexandrini Patres:* Quod ſi eum in ſuo grege adnumerent *adverſarii*, ſoclumque ſuæ factionis jactitent, eo ipſo vim ſuam in hominem, qua ejus ſubſcriptionem expreſſerunt, declarabunt. *Hæc cum agi ſentirent Epiſcopi*, qui B cum Athanaſio ex Ægypto ad Concilium venere, *aliis* Epiſcopis Tyri congregatis, *iis ſcilicet qui nec dum palam Euſebianis Arianiſque ſe junxerant, ſcripſerunt per Adamantium Epiſcopum; & quas ille dedit litteras nominum ſuorum ſubſcriptione firmarunt circiter triginta ſex Antiſtites. Litterarum autem hic tenor erat.*

etiam apud Comitem Dionyſium

87 Non arbitramur ulterius incertam dubiamque haberi conſpirationem Euſebii, Theognii, Maris, Narciſſi, Theophili & Patrophili. Principio quidem omnes reclamabamus, per comminiſtrum noſtrum Athanaſium, ne illis, cum adeſſent, cauſæ cognitio permitteretur; utpote non ignari, vel unius inimici præſentia, nedum plurium, judicia conturbari & lædi poſſe. Neque vero occultum eſt nobis odium eorum, non ſolum in nos, ſed in omnes orthodoxos; & quam Arianæ rei furioſo atque immani ſtudio, impiæque doctrinæ zelo, immineant omnibus, & adverſus omnes conſpirent. Cum autem nos, veritate freti, Meletianorum calumnias refellere vellemus, neſcio quibus artibus Meletiani conatus noſtros interturbare ſtuduerunt, magnamque operam impendere ut noſtra dicta rejicerentur, nunc ſincere judicantibus comminando, nunc etiam contumelias irrogando aliquibus, eo dumtaxat fine ut ſucceſſum haberet quod contra nos moliebantur. C

88 Fortaſſis divina veſtra religio, Domini reverendiſſimi, ignorabat tunc temporis conſpirationem eorum: at nunc putamus eam vobis eſſe manifeſtam cum ſeſe quales eſſent tam clare oſtenderint. Quotquot enim ex toto grege ſuſpectiſſimi erant, in Mareotem ablegarunt, ut per noſtram abſentiam, quibus hic harendum eſt, populos perturbent & ſtudia ſua perficiant. Nam quia ſciebant Arianos, Coluthianos & Meletianos eſſe Catholicæ Eccleſiæ hoſtes, ideo eos potiſſimum ſtuduerunt emittere, ut per noſtrorum hoſtium præſentiam, telam qualem volent adverſus nos texant. Certe Meletiani, qui hic apud nos Tyri ſunt, ante quatriduum, quaſi certi eſſent hac in Concilio decretum viri, quoſdam ex ſuis veſperi per veredarios ablegarunt; qui etiam ex reliqua Ægypto Mareotem convocarent Meletianos, qui ibi nulli ſunt; eodemque aliunde contraherent Coluthianos, inſtruerentque quid contra nos dictum vellent. Memores enim eſtis ipſum Iſchyram dixiſſe coram vobis, non plures ſe habere quam ſeptem qui conveniant.

AUCTORE D. P. *præſ. ... de Ivrea*

89 Ceterum quia poſt technas illas ſummiſſoſque ſuſpectiſſimos homines, audivimus eos ſingulos veſtrum ambientes, poſtulare veſtram ſubſcriptionem, ut omnium veſtrum conſilio id actum videri poſſit; ideo nos & iſta ſcribimus, & proteſtamur, quod inſidias ab illis & per illos patiamur: oramuſque ut Dei timorem ſuſcipientes animo, indignanteſque quod abſque conſenſu veſtro emiſerint quos voluere, a ſubſcribendo abſtineatis . . . . & tamquam rationem in Dei judicio reddituri, caveatis quidquam contra nos facere, aut Euſebianorum conſilia adjuvare . . . . *Similiter ſcribentes* Flavio Dionyſio Comiti illuſtriſſimo *porrexerunt libellum*, ut cognitionem cauſarum ſuarum ipſi Auguſtiſſimo Imperatori reſervaret . . . apud quem liceret & jura Eccleſiæ & ſua proponere; . . . . obteſtantes adjuranteſque per omnipotentem Deum, & Imperatoris ac liberorum ejus ſalutem, ut nihil in ipſorum negotiis deinceps faceret, neque ſibi indulgeret, ut quidquam contra ipſos in Synodo moveret.

CAPUT VIII.

Legatorum inſolentia apud Mareoticos & Alexandrinos. Athanaſii diſceſſus a Tyro ad Imperatorem.

E

90 *Interim delegati*, Alexandriam cum accuſatore Iſchyra, ipſorum contubernali, ſodale, compotatore ingreſſi, aſſumpto una præfecto Philagrio, (*quem S. Athanaſius* religionis noſtræ transfugam *fuiſſe ait*; & milites *ejus* ethnicos homines) ad ea perſerutanda, quæ ne catechumenis quidem fas eſt intueri, in Mareotem abſcedunt: atque illic ſoli pro libidine quæſtionibus incumbunt: neque permiſerunt Presbyteris ut intereſſent, quamquam id multis precibus requirerent. Erant autem illi qui hæc poſtulabant, omnes tum Alexandrinæ civitatis tum univerſæ provinciæ Presbyteri, petentes ut ſibi oſtendere liceret quoſnam teſtes Iſchyras ſubornaſſet, quales, & unde. Sacrorum igitur miniſtris excluſis, coram ethnicis hominibus quæſtiones de eccleſia, de calice, de menſa Domini, de ſanctis ſanctorum habuere; & quod gravius eſt, ethnicos in quæſtione de myſtico poculo teſtes citavere ... Neque puduit eorum teſtimonia coram ſe & ſolo Præfecto excipere, qui unde gentium eſſent ignorabant: nec veriti ſunt eos dicere ab Athanaſio occiſos, quorum teſtimoniis adverſus Athanaſium abuſi ſunt.

D

91 Quin imo necem Athanaſio molientes, novis mendaciis fabulam de emeutica cæde Arſenii imitantes, eos qui vivi ſunt mortuos finxerunt; & adhuc ſuperſtites atque in ſuis ſedibus coram hominum oculis apparentes, apud longe poſitos miſerrime deplorarunt; ut cum e longinquo petenda eſſent rerum documenta, Athanaſium calumniari poſſent, quaſi vi & potentia graſſantem, cum ipſi per vim & potentiam omnia agerent. Eadem enim denuo apud Mareotem quæ Tyri deſignata ſunt. Ut enim illic Comes erat cum militari ſatellitio; nihil quod Euſebianis diſpliceret aut dici aut fieri permittens: ita quoque hic Præfectus Ægypti, manu militari ſuccinctus, omnes Eccleſiaſticos terrefaciens, nulli permiſit ex vero teſtimonium dicere: &, quod abſurdius eſt, in ipſis ædibus accuſatoris commorabantur, & pro libitu diſcernebant operam quæſtionibus dandam; eoque tam judices quam teſtes, ceterique ejuſdem ſtudii, vel, quod verius eſt Euſebianæ factionis adminiſtri, convenie-bant . . . . .

92 *Ha-*

AUCTORE D. P.

91 *Hactenus Alexandrini Patres; Athanasius vero ipse, de modo exercitæ quæstionis, aliquanto distinctius ita scribit*: De mysteriis inquirentes Judæos interrogarunt & Catechumenos; Ubinam, inquientes eratis, cum Macarius accessit & mensam subvertit? Illique responderunt, Nos intus fuimus. Jam id si verum est, ergo eo tempore Oblatio celebrari non potuit, siquidem Catechumeni intus erant. Nihilo minus passim scriptitarunt, stante Presbytero ac sacrum faciente, Macarium ingressum subvertisse omnia. Et, cum interrogarent quos vellent, ita percunctati sunt: Quo in loco erat Ischyras cum Macarius superveniret? illique responderunt, In cubiculo ægrotus decumbebat. Ergo in Sacro non stabat, qui per morbum decumbebat; neque Oblationem facere poterat, qui in cellula sua ægrotus jacebat. Insuper, dicente Ischyra combustos esse libros a Macario, subornati ad eam rem testes, nihil tale factum esse & mentiri Ischyram asseverarunt. Jam, quod admireris, cum suis litteris famam ubique terrarum sparsissent ab Athanasio sublatos esse, qui conscii testimonium ferre poterant; eosdem tamen, cum jam apparerent, percunctati sunt; & nullo interim pudore tangebantur, videntes quod undique declararentur quadruplatores.

Ex testimoniis Judæor. & Catechumenor.

92 *Talia & tali modo agentes, exclusis, ut jam dictum, Clericis omnibus*, ne &, quemadmodum Tyri contigit, suos haberent refutatores; latere omnino non potuerunt: *sed* Presbyteri & Diaconi sub Reverendissimo Episcopo Athanasio Catholicæ Ecclesiæ Alexandriæ, animadversa illorum malitia, Theognio, Mari, Macedonio, Theodoro, Ursacio, Valenti, Episcopis e Tyro profectis, ad hunc modum scripserunt & protestati sunt. Decuit in primis, quando hunc veniebatis cum ipso accusatore, adducere quoque vobiscum Presbyterum Macarium. Ita enim judicia institui debent secundum sacram Scripturam, ut reus & accusator simul appareant. Postquam autem nec Macarium adduxistis, neque Reverendissimus Episcopus noster Athanasius ad judicium receptus est; postulavimus, ut saltem nobis interesse liceret, quatenus præsentibus nobis certa quæstio institui posset, & ad istum modum rebus actis fidem vestris judiciis merito haberemus. Verum & hoc nobis denegastis, & soli cum Præfecto Ægypti atque accusatore id agitis quod libet. Profitemur igitur nos in vestris actis malitiæ suspicionem; animadvertimusque adventum vestrum nihil aliud in se habere quam conspirationem & insidias; eaque de causa hanc epistolam vobis dedimus, monumentū testimoniumque istius rei aliquando futurum in vera & legitima Synodo, ut omnibus innotescat, quod, inaudita parte altera, aliud nihil studueritis agere, quam ut nos conspiratione opprimeretis: ut autem celari non posset a vobis, exemplar harum litterarum etiam Palladio dedimus, Imperatoris Curioso: scelera enim quæ fecistis, faciunt nos illud quoque suspicari de vobis.

Quod nihil legitime egerint.

94 *Nomina sua, post Dionysium Presbyterum* qui litteras dedit, *subscripsere, Presbyteri quindecim, Diaconi quinque. At* Ecclesiæ Catholicæ Mariotici omnes Presbyteri *quatuordecim*, & Diaconi *totidem*, *primum scribentes* Flavio Philagrio, & Flavio Palladio Ducenario Palatino Curioso, & Flavio Antonino Commeatuum Præfecto Centenario illustrissimorum Præfectorum sacri Prætorii, cum subscriptione epistolam pro testimonio porrigentes. *Hi cum jam ostendissent Ischyram Presbyterum non esse, utpote a solo Colutho, qui Episcopus numquam fuerat, ordinatum; adjuraverunt eos* per omnipotentem Deum & per Constantinum Augustum & liberos ejus Illustrissimos Cæsares, ut in cognitionem pietatis eorum referant, quod neque Ischyras Presbyter est Catholicæ Ecclesiæ, neque Ecclesiam habet, neque unquam calix apud eum confractus est, sed hæc omnia falsa & ficta sunt. *His porro non contenti, scripserunt etiam* sanctæ Synodo Beatorum Episcoporum *qui Tyri erant, sub hoc exordio*. Scientes scriptum esse, Quod viderunt oculi tui loquere; & illud, Falsus testis impunitus non erit; ea quæ vidimus testanda arbitramur; & potissimum quia testimonium hoc nostrum necessarium reddidit conspiratio, adversus Athanasium Episcopum nostrum inita.

Ad Tyrum etiam ad Episcopos scribunt.

95 *Deinde admirari se dicunt*, qua tandem ratione Ischyras pro Ecclesiastico habeatur..... Deum testem faciunt, nihil in ejus verbis esse nisi calumniam; *idque ut certo conscii*, utpote, *inquiunt*, qui nec longis finibus ab Episcopo distamus, & comites ei in lustranda Mareote adhæsimus. Numquam enim ille solus visitandi causa solet obire itinera; sed comites secum trahere Presbyteros & Diaconos & non paucos ex plebe.... *Proinde concludunt, Theognium & socios* in Mareotem profectos, nulla documenta reatus deprehendere potuisse. *Quid autem & quomodo egerint, sic exponunt*. Cum res in eo esset ut sycophantia contra Athanasium proditura palam videretur; Theognius, inimicus Athanasii, cognatos suos & quosdam Ariomanitas instituit, ut quæ ipse vellet pro testimonio loquerentur. Nemo enim ex populo quidquam contra Athanasium locutus fuisset, nisi terrore Philagrii Præfecti Ægypti, importunitateque Arianorum vehementer instantium, victi coactique essent ad ea facienda quæ ipsis liberet. Siquidem nos *inquiunt*, ad calumnias refutandas eo venientes, non admiserunt; nobisque rejectis eos, quos idoneos putaverunt ad fraudem instruendam, receperunt; qui metu Philagrii Præfecti in partes eorum concesserant. Atque ideo nimirum nos submotos volebant; ne scilicet subornatos ab iis criminatores, aut Ecclesiasticos non esse; aut, si essent, Arianos esse doceremus.

Ex testimoniis privatis extorta.

96 Sed tamen quamquam seorsim, sine aliorum auctoritate, ita pro libidine agerent, nutubusque testes admonerent; & Præfectus quidem minas jactaret, milites vero tela ac vulnera intentarent; nihilominus tamen Dominus veritatem patefecit, eosque sycophantiæ coarguit, *inquit hæc recitans Athanasius*. Illi ergo, *ut idem prosequitur*, suppressserunt Actorum monumenta quæ habebant, & notariis injunxerunt ut ea absconderent, neque ulla exemplaria vulgari sinerent. Sed frustra hæc omnia. Nam qui ea scripsit Rufus est, qui nunc in Augustaliana Speculatorem agit, & testis ejus recitari potest: atque adeo ipsi Eusebiani ea per suos Romam miserunt, eademque illa ab Julio Episcopo ad me transmissa sunt. Insaniunt igitur, cum ea quæ occultari ipsi volebant, in manibus nostris habeamus & legamus. *Ita Athanasius, ex ipsis illis utique Actis, non ex aliorum relatione habens, quæcumque de gestis in Mareote scripsit, & aliorum pro ipso testimoniis fidem adstruens indubitabilem.*

In manus venerunt Athanasii.

97 Quæ porro Alexandriæ ausi sint, *reversi ex Mareote quæstores egregii*, ea ubique gentium fama vulgata *fuisse, asserunt Patres Alexandrini sub quorum oculis patrata erant flagitia*. Strictos scilicet gladios intentatos esse sanctis Virginibus Fratribusque, flagella pretiosis apud Deum corporibus incussa; pedesque debilitatos fustigatione fuisse eis, quæ mentem in castitate & in omnibus solidis bonis exercebant: interim gentilium vulgo licuisse nudare corpora Virginum, verberare, contaminare, aras idolorum victimasque interminari. Adeo ut homo quidam protervus, veluti ejusmodi potestas deinceps concessa esset in gratiam Episcoporum, Virginem manu arreptam, ad altare quod forte obvium erat protraxerit, necessitatem sacrificandi & vim persecutionis repræsentans. Inter hæc fugisse Virgines, Ethnicos insultasse Ecclesiæ, Episcopis intra illas ipsas ædes ubi talia perpetrabantur versantibus: in quorum gratiam Virgines miseræ strictos gladios, omnia periculorum genera, & quam

Revertit Alexandriam lenocinii causa desiisse sævitiam.

Digitized by G

A quamlibet contumeliam ac violentiam experiri cogebantur: & hæc quidem passas esse jejunas ab Episcopis intus comessantibus.

pp. 729 Latium Athanasius ad Imperatorem supplex 1.

98 *Dicunt Alexandrini Patres, in sua pro Athanasio prolixa defensione, quod,* cum *Episcopi apud Tyrum* nihil culpæ in Athanasio reperirent, Comesque summa vi imminens plura contra eum moliretur; ipse Comitis violentiam fugiens, ad religiosissimum Imperatorem ascendit: *quod non puto obstare quominus credatur Sanctus, Tyro digressus, subsecutus esse Quæstores contra se in Mareotim missos; cum tam expresse protestentur Presbyteri & Clerici Alexandrini, de quibus supra, quod* nec Macarius *ab iis* esset adductus, nec Episcopus suus Athanasius ad judicium receptus. *Puto etiam verosimile, quod vitam maluerit navigio committere, quam terrestri itineri, in quo Eusebianorum insidiis magis opportunus fuisset: rursumque ab Alexandria, cum frustra se esse videret, navigasse Constantinopolim ad requirendum Imperatorem. Interim mox atque Tyri comparere desiit,* primum a Concilio indicta causa condemnatur, *ut Socrates ait: Deinde,* simul atque ea quæ in Mareote gesta erant, concurrerunt, abdicatio illi decernitur. *Post has autem res* gestas, *inquit idem Socrates lib.1 cap.* 22 litteræ Imperatoris afferuntur, quæ significabant ut Concilium mature Hierosolymam se reciperet: itaque Episcopi, nulla interposita mora, Tyro Hierosolymam propere iter faciunt.

Episcopi, Hierosolymas abire jussi.

B

99 *Hunc rerum gestarum ordinem passim sequuntur scriptores alii: sed quantum conjectura & argumentis assequor minus recte. Etenim ex oratione S. Sophronii Hierosolymitani Episcopi in Exaltationem sanctæ Crucis, itemque ex Typico S. Sabæ ad monasterium ecclesiarumque sanctæ urbi subjectarum usum composito, & ex Menais ac Synaxariis passim omnibus constare videtur, traditionem in ipsamet Hierosolymitana Ecclesia acceptam a majoribus, & toti Orienti communicatam fuisse, quod eadem dies* XIII *Sep. & dedicata ecclesia & exaltata Crucis solennitate fuerit cumulata. In Chronico autem, quod passim Alexandrinum dicitur cum Constantinopolitanum magis proprie nominaretur, ita legitur:* Facta sunt encænia Ecclesiæ sanctæ Crucis, sub Constantino ædificatæ, mense Septembri ϛ', *id est* XVII. *Sed mendum esse scriptorium, & ιϛ' esse legendum, dubitari non potest, cum addat,* Hinc incepit festum Staurophaniæ, *id est manifestata seu exaltata Crucis: quod alio quam* XIII *die agi nemo unquam audivit. Ipsum autem esse Dedicationis Hierosolymitanæ festum Sozomenus lib.2 cap.25 satis indicat, cum ait quod* ex tempore *dedicationis prædictæ* Ecclesia Hierosolymitana quotannis diem festum splendide admodum celebrat, adeo ut eo initiationes sacrorum peragantur, & diebus octo deinceps conventus fiant, complurесque ex omnibus terræ partibus juxta locorum sacrorum historiam, tempore istius solennitatis conveniunt; *quam alio nomine esse solennitatem exaltatæ Crucis, ex Vita S. Mariæ Ægyptiacæ, non integro post captam festivitatem sæculo scripta, apparet.*

Dedicatio ecclesiæ peracta,

die 13 Sep.

C

100 *Eo autem posito fieri non potuit, ut qui in Mareotem delegati fuerant, & contra quos illegitime procedentes Mareoticus Clerus protestatus est, Philagrio & sociis scribens die* decimo Thoth, *id est, die septima Septembris, quæstione peracta redierint Tyrum adeo cito, ut audita eorum relatione, potuerit Synodus Athanasii abdicationem decernere, litteras quaquaversum expedire, & Hierosolymis adesse ante decimam tertiam ejusdem mensis. Itaque libenter sic ordinavero rerum jam indicatarum seriem; ut Episcopi, haud multis post legatorum profectionem & Athanasii fugam diebus, mandatum acceperint, ut aliis quibusvis causis tantisper omissis Hierosolymam excurrerent ad dedicationem prædictam, ac denique vel Tyrum regressi, quod nemo indicat, vel ibidem Hierosolymis, quod puto verosimillimum esse, idq; circa initium Octobris, susceperint reversos ex Mareote legatos, & Athanasii abdicationem præcipitarint, ac tum acceperint ab Imperatore per Athanasiū*

audiunt legatos reversos ex Ægypto.

& Athanasium abdicant.

convento indicto; epistolam, qua jubebantur venire Constantinopolim, redditurі rationem tam iniqui judicii.

AUCTORE D. P.

CAPUT IX.

Arianis in Synodo Hierosolymitana receptis damnatur absens Athanasius.

101 *Narratis quæ Tyri & in Mareote gesta erant, reliqua prosequens Athanasius in Syllogo, & adversarios luculenter convincens,* causam *inquit,* cur ea facerent, manifestam reddiderunt. Nam & in digressu suos Arianos, secum Hierosolymam adductos, in communionem receperunt, scriptis hujusmodi super ea re litteris, quarum principium & pars hæc est. Sacra Synodus, Dei gratia Hierosolymis congregata, Ecclesiæ Dei apud Alexandrinos, omnibusq; per Ægyptum, Thebaidem, Libyam, Pentapolim & ubique per orbem Episcopis, Presbyteris, Diaconis, in Domino salutem. Omnibus nobis in eumdem locum, ex diversis provinciis, ad magnum & festum diem congregatis, ut dedicationem templi Salvatoris, cura religiosissimi Imperatoris Constantini omnium Regi Christo ædificati, celebraremus; accumulatiorem vim lætitiæ attulit Dei gratia, ipseque Imperator religiosissimus, propriis nos litteris admonens ad id quod maxime expediebat; ut scilicet actis procul ab Ecclesia odiis omniq; malignitate, propter quam ejus membra dissidebant; simplici & pacato animo susciperemus Arianos, quos invidiæ iniquitas aliquantisper retinuit extra Ecclesiam. Ipse vero Imperator Deo carissimus dabat eis per epistolam testimonium rectæ fidei prorum, de qua & ab ipsis viva voce persuasus eamdem: susceperat, & nobis manifestam faciebat, litteris suis subjiciens scriptam eorum de fide confessionem orthodoxam.

p. 301 Epistolam Synodi.

Arianos orthodoxos recipiunt.

E

102 *Cetera a Pseudo-concilio acta Sozomenus prosequitur lib. 2 cap. 25 his verbis.* Condemnat indicta causa Athanasium Synodus, & Episcopatu abdicat; atq; decernit ut Alexandriæ non habuerit, nec tumultus & seditiones, si adsit, excitare aggrediatur: Joannem autem & omnes qui ab eo stabant, uti incommodis per injuriam affectos, in communionem recipit; & quam illorum quisq; dignitatem in Clero obtinuerat, restituit. Episcopi porro, in eodem coacti Concilio, Acta Concilii Imperatori transmiserunt, scripseruntque ad alios ubiq; Episcopos, ut a communione Athanasii abstinentes neq; ad eum scribant neq; ab eo accipiant litteras; quandoquidem & criminum, de quibus certiores facti fuissent, convictus erat; partim fuga, partim quod causam suam in judicio agere recusaverit, reus deprehensus. Præterea per litteras ostenderunt, se ad ejusmodi sententiam contra eum pronunciandam impulsos; primum quia ægre admodum ferebant, quod cum Imperator dedisset mandatum anno præterito (*munus enim jam cum Septembris fluere eis ceperat*) ut Episcopi Orientis Cæsaream ejus causa convenirent, ipse eo non accesserat & Imperatoris mandata contempserat, idq; licet videret Concilium diuturna sui expectatione fatigari: deinde quod, cum permulti Episcopi Tyrum convenissent, eodem venerat stipatus hominum multitudine & turbas ac tumultus in Concilio excitarat, modo pro se respondere detrectando, modo Episcopos contumeliis onerando... quin etiā, plane compertum esse quod calicem mysticum fregerit, declararunt... singula crimina (ut mos forensis habet) perstringentes, idq; unum agentes, ut calumnias Athanasio quam artificiosissime texerent.

sequitur abdicatio Athanasii,

Crimina contra eumdem.

F

103 Quis hæc audiens, *inquit in Sillogo Athanasius,* fabricas eorum & technas non perspiciat? . . . Nam ego iseram qui Arianos arcebam ab Ecclesia, Arianique me oppresso recepi sunt; quid aliud intelligas quam omnia in gratiam Arianorum esse facta, omnia contra me instituta... ut hæresim in Ecclesiam immitterent, & ipsi interim non haberentur damnati de hæresi. Nec verentur in suis litteris affirmare quod recte sentiant Ariani, quos universi orbis

p. 303 Ad his in gratiam Arianorum agendis

AUCTORE D. P.

Concilium anathemate damnavit; neque verentur tam præclaram Synodum, quantum in ipsis est, clam demoliri, quidvis temere dicentes & facientes. *Addit tamen Sozomenus lib. 2. cap. 24*, compluribus Episcopis visum esse quod minime sincerum judicium ageretur, & ob eam rem dici quod Paphnutius Confessor, qui Concilio interfuit, prehenderit manum Episcopi Hierosolymitani, monueritque ut surgeret: non enim convenire esse, ut ipsi, qui Confessores erant & pro pietate effossos oculos ac poplites debilitatos habebant, communicarent concilio hominum perditorum. *Id autem post celebratam Hierosolymitanæ Ecclesiæ dedicationem contigisse debuit, non in ipsa illa Hierosolymitana Synodo: quis enim credat S. Maximum, tanta solennitatis apparatui incumbentem, Tyri in Concilio apparuisse; aut dedicatione peracta, impia illi Synodice, quam retulimus, consentientem subscripsisse?*

S. Maximum Treviror. abducit Paphnutius.

104 *Talia dum partim Tyri partim Hierosolymis fierent (nec enim facile est suis quæque locis discernere) Athanasius*, adito Principe qui Synodum indixerat, in qua etiam ipsius Comes præfederat, Eusebianorum scelera patefecit, *eo quem ipse Constantinus in sua epistola indicat modo*. Ingredienti mihi, *inquit*, cognominem mihi & felicem patriam meam Constantinopolim (eram autem in equo) subito Athanasius Episcopus in media via, cum nonnullis aliis quos circa se habebat, ita inexpectatus occurrit, ut non levem mihi causam admirationis præberet. Testis est mihi Deus, omnium speculator, me, quis esset, primo aspectu non potuisse cognoscere, nisi nostrorum quidam, quisnam ille, & quam injustitiam passus, indicassent nobis, id ipsum sicut congruebat requirentibus. Ego igitur tunc temporis neque alloquii illum mei neque conversationis participem feci, & tantum non jussi submoveri eum, nihil aliud a me cum magna libertate postulantem, quam ut vos huc evocari juberem, quo vobis præsentibus quæ per vim passus esset conqueri posset.

19. Aug.

19. Aug. De iisdem ab Athanasio appellatus Constantinus.

B

105 *Hæc Constantinus* Episcopis Tyri congregatis, *sive quod eos jam sciret revertisse Tyrum, sive quod etiam Hierosolymam digressos Synodi Tyriæ nomine appellare pergeret, Epistolam ab increpatione hujusmodi exordiens*, Ego ignoro quid sibi velint ista, quæ a vestra Synodo tumultuarie ac tempestuose judicata sunt. Mihi sane videtur, nescio quo pacto, veritas per immodestiam opprimi... Sed erit divinæ providentiæ opus, tum contentiositatis istius mala manifeste producta dilapare, tum ostendere nobis, utrum istuc convenientes curam aliquam habueritis veritatis, & utrum in rebus dijudicandis citra odium aut gratiam processeritis. Quocirca instanter mando, ut omnes ad meam pietatem conveniatis, factorum vestrorum exactam rationem reddituri. *Eadem rursum iterat sub finem epistolæ*, quam celerrime *adesse eos jubens*. Quibus cognitis, conscii suorum facinorum, ceteris Episcopis a professione retentis, *ne* scilicet eorum aliqui, pari aut majori quam Tyri & Hierosolymæ libertate, tuerentur Athanasium Constantinopoli, discordesque sententiæ calumniam patefacerent; soli Eusebius, Theognius, Patrophilus, & alter Eusebius, Ursacius & Valens Principem adierunt, absque omni mentione calicis aut Arsenii: deerat enim illis ad hoc fiducia.

Episcopi increpat ob res turbulente actas, 19. Aug.

C

Et ad rationem sibi reddendam citat: 19. Aug.

Arsenium C. P. tardum jux.

19. Aug. a quibus nova crimina non accusatus fuisse videtur 19. Aug. 19. Aug.

106 *Quid ergo?* Aliud crimen, æque commentitium, deculerunt, *scilicet* gloriatum esse *Athanasium* quod frumenti deportationem Alexandria Constantinopolim impedire posset. Hæc, cum *dicerentur*, & Imperator *indignabundus adeo* comminaretur; audierunt, qui ipsius cum Athanasio erant *ex Episcopis Ægypti*, Adamantius, Anubion, Agathammon, Arbethion, Pemus. Cumq; Athanasius ad tantas calumnias ingemiscere affirmaretque esse falsas, nec fieri posse ut homo privatus & pauper tantum virium haberet, Eusebius, inpublice quidem detrectans calumniatoris munus, deprehendit Athanasium perquam opulentum esse, & summarium & auctoritatis ad ista omnia perpetranda habere, ut ita verosimilior calumnia videretur.

D

107 Emicuit continuo Cæsaris indignatio: nam quia antea talia *contra Athanasii calumniatores, ut dictum est*, scripserat, *eorumque* injustiam cognoverat *tam clare*; statim atque audivit accusationem illam, exarsit in subitam iracundiam: & omissa causæ auditione, nos dimisit in Gallias, *inquit Athanasius ipse*. *Alexandrini autem Patres, mitiori utentes phrasi*, Dei, *inquiant*, gratia plus in hoc negotio valuit quam *sycophantarum illorum* scelerata malitia: nam pietatem Imperatoris ad humaniorem flexit partem, & loco mortis exilium dedit. *Alii aliter hoc factum Constantini accipiunt; omnium prudentissime Theodoretus lib. 1. cap. 33.* Nemini, *inquit*, mirum videri debet, quod Imperator in fraudem illectus, tam illustrem virum proscripsit: credidit enim decipientibus se Episcopis, veritatem quidem occultantibus, longe tamen aliam speciem præseferentibus. Quemadmodum revera etiam Propheta David deceptus fuit; decepit autem eum non Pontificum aliquis, sed domesticus vernula, imo verbero, Sibam, dico, qui quod falsum erat Regi contra Miphiboseth suggessit, ejusque agrum sibi impetravit. Hæc autem dico, non veluti Prophetam redarguens; sed excusationem pro Imperatore adferens, atque humanæ naturæ imbecillitatem demonstrans, admonensque non esse accusatoribus, quantavis fide digni videantur, sic credendum, ut auris altera non servetur accusato.

relegatur indefinitum.

per ultionem Imperatoris facilitatem.

E

108 *Hæc Theodoretus: Athanasius vero prolata Constantini Junioris Epistola, quam infra dabimus, excusantis ideo in Gallias missum Sanctum, ne a crudelitate hostium suorum pateretur aliquid haud facile postea medicabile, eandem videtur excusationem admittere: sic enim loquitur.* Cum ista igitur causa fuerit ob quam in Gallias missus sum, quis non videt, hinc quidem pium erga me Imperatoris propositum, inde vero Eusebianorum sanguinarium animum: & quod Princeps ideo solum hoc fecerit, ne quod gravius malum mihi machinarentur? *Hactenus in Syllogo Athanasius, qui insuper in epistola ad Solitarios magis etiam declarat, nihil contra se' animum ab Imperatore cum injuria fidei orthodoxæ; unde factum quod* non potuit persuaderi ab Eusebianis ut in Athanasii locum Episcopum, quem ipsi postulabant, submitteret: imo eos qui id moliebantur compescuit, & jam rem ipsam conantes gravibus minis deterruit.

forte ita Valesii conjecturam vide illinc. 19. 200 19. 344

F

CAPUT X.

Exul in Galliis Athanasius quadam Latine scribit.

109 *Relegatus, ut dictum est, Athanasius, Augustam Trevirorum appulit, mense circiter Februarii anni* CCCXXXVI, *siquidem constat ex Theodoreto lib. 2 cap. 1 biennio & quatuor mensibus ibi commoratum; remissum vero Alexandriam esse a Constantino Juniore, mense Junio anni* CCCXXXVIII. *Habuit autem ibi Sanctus haud incommodum sub Constantino Juniore tunc Cæsare exilium, uti ex hujus jam Imperatoris epistola clarius mox patebit: & a* S. Maximino Trevirorum Episcopo honorifice est susceptus, *uti scribit in Chronico S. Hieronymus; sed errat cum addit hoc factum esse* cum a Constantio quæreretur ad pœnam. *Huic interim errori San-Maximiani monachi, ex populari traditione, superstruxere fabulam, quam Annalium Trevirensium scriptor Brouwerus lib. 4 operose refutat, & Trithemius in Catalogo sub his verbis magis exaggeratam proponit:* Fugiens, *inquit*, Athanasius a facie Imperatoris & Arrianorum, venit ad Trevirim urbem Galliarum, & a S. Maximino Archiepiscopo honorifice susceptus, [illegible] annis apud eum latuit in abstinentia [illegible] ad hunc diem apud monasterium

S. Athanasius 13. mensibus commoratus Treviris

mutatis.

AUCTORE D. P.

Asterium S. Maximini Treviris in crypta oſtenditur. In hoc loco multis annis, ut diximus, latitans, ſolem non vidit; ibiq; Symbolum, Quicumq; vult ſalvus eſſe, compoſuit; donec tandem a puella proditus, Dei nutu, fuga elapſus eſt.

Patet quid oſtenditur ad ſua. ſeruitutis ſignia.

110 *Colitur S. Maximinus die* XXIX *Maji, quando de inſigni ejus baſilica plenius diſſerendi occaſio dabitur. Hic monuiſſe ſufficit, eum qui oſtenditur patens a nobis quoq; ſub choro conſpectum eſſe, judicatumque Athanaſii hoſpitio olim adjunctum fortaſſe aquam prabuiſſe Sancto, cum necdum ibi eccleſia ſtaret; unde uſus obtinuerit in vulgo, ut S. Athanaſii patens diceretur, eoque appellatione occaſionem daret prænarrata fabula. Placuit &c.* Vide Append. pag. 757. col. 2. *Alexander Wilthemius in ſuis accuratiſſimis San-Maximiani monaſterii Annalibus (quos manuſcriptos legimus, & aliquando in lucem dandos ſperamus) populärem Trevirenſium traditionem quoad Symbolum, putat non omnino rejiciendam; eo quod Gregorius* IX *in definitione fidei (quam ipſe Apocriſiariis ſuis Conſtantinopolim deferendam dedit an.* MCCXXXIII, *quamque ex Græco Vaticano & Sforziano Latinam fecit Gerardus Voſſius) illud his verbis allegetur;* Unde S. Athanaſius, dum in partibus Occidentalibus exulabat, in expoſitione fidei quam Latinis verbis reddidit, ſic ait: Pater a nullo eſt factus. *Verum quis nos docebit, aut exilium proprie dictum, quale non niſi Treviris Sanctus habuit, intelligi a Gregorio, cum is ſæpe alias fuerit in Italia fugitivus? aut ſi id ita intellexit Gregorius, illud feciſſe ex ſatis certa auctoritatis argumento, tam multis poſt rem geſtam ſæculis?*

Symbolum ſcripſerit ante exilium.

B

Videtur ipſemet illud ſcripſiſſe Latine;

111 *Unum pro certo habemus, Athanaſium qui libros Luciferi ad Conſtantium Latine ſcriptos* in Græcum ſermonem *tranſtulit, uti infra dicetur n.* 303, *Latina lingua non minus quam Græca peritum fuiſſe: ideoque conſiderantes, quod apud antiquos Græcos nullum extet veſtigium Tipi cujuſquam, ſeu fidei formula ab Athanaſio edita; nihil dubitamus, quin Symbolum prædictum, ſi vere ab Athanaſio Scriptum aliquando fuit, Latine primitus ſcriptum ab eo fuerit, ſed ab alio dein poſtea Græce redditum, quale nunc inter opera reperitur. Ipſe quidem in omnibus ſuis ad Orientales ſcriptis hoc potiſſimum agit, ut præter editam Nicæna fidei formulam nullam aliam requirant vel ſuſcipiant: ſed cum Latinis videri poſſet aliter agendum cenſuiſſe; imo conveniſſe ut iis diſtincte ac clare ipſorummet lingua explicaret, doctrinam ſuam prorſus eandem eſſe. Ita ego olim, non audens ob ſolam illam, quam dixi, cauſam recedere a communi ſenſu, tribuente ſymbolum &c.* Vide Append. pag. 777. col. 1.

ſicut & libellum de obſervantiis monachorum,

C

112 *Libellus autem* de obſervationibus monachorum, *quem Lucas Holſtenius, Bibliothecæ Vaticanæ Cuſtos, in Appendice Codicis Regularum, in capite exhortationum ad monachos & virgines de obſervantia vitæ religioſæ, collectarum olim a Benedicto Anianenſi Abbate, ex duobus manuſcriptis Floriacenſibus Reginæ Suecia edidit, eidemque dedicavit iis verbis, quæ ego ipſe cum Magiſtro meo Henſchenio aſſidens lectulo moribundi ſuaque extremum diſponentis, propria manu, ſicut & alias ejuſdem Codicis dedicationes, excepi pridie ante mortem (nam quæ erat modeſtia animi, pridem excuſa typis ad id uſque tempus diſſuaſerat evulgare) Hic inquam libellus, jam ante inter opera editus, ut* Exhortatio ad monachos *non niſi Latine mihi ſcriptus videtur. Quapropter &c.* Vide Append. pag. 777 col. 1. *Et quoniam monaſtica profeſſio adhuc in Occidente rara erat ac fere ignota, monachi autem San-Maximiani initia ſua ad Conſtantinum magnum referebant (uti ex Dagoberti primi diplomate apparet) veroſimile mihi eſt, quod cum iis agens Athanaſius, multaque narrans de multitudine & diſciplina Ægyptiorum monachorum, rogantibus ipſis, qui nullam adhuc habebant vitæ Regulam deſcriptam, opuſculum iſtud contexuerit, ita exordiens:*

regulas a monachis ſub S. Maximiano inſtitutas.

113 Etſi gloriari in Chriſto liceat, quod hujuſmodi principiis ſitis initiati, ut ſit inchoatio veſtra, perfectio;

quorum præcepta libris verbotenus audiat,

& ad veram vivendi frugem gradus interpoſitos prævolantes, apice ipſius culminis occupato, diſciplinæ ſummam teneatis; mihi tamen hujus licentiam prærogative paternus adſcripſit affectus, & amplectenda mihi veſtræ poſtulationis exactio: qui dum me auditis, non ſolum libenter, ſed etiam avide, impudentem me veſtro amore feciſtis. Præcedentes duco, & ultra menſuram meæ poſſibilitatis, extenſus, quos ſequi cupio, ducere compellor. Pergam igitur per tramitem vitæ veſtræ, & quaſi qui primis litterarum imbuatur elementis, depictis adumbratas præfigurationibus notas ſtylo imitatore calcabo, accedentibus ad ſperata beati inſtituti præmia qui ſequendi ſunt: *ita namque puto ultima hæc verba legi debere, non* quæ ſequenda.

non reſpuit tamen ſi laxiora quis velit.

114 *Poſtquam autem de abſtinentiæ cura, jejuniorum menſura, orationis inſtantia, legendi intercapedine, victus veſtitusque ratione, cuſtodia linguæ, caritate fraterna, moderata ac circumſpecta cum feminis piis agendi ratione, bona fama cura, paupertatis denique rigore, diſſeruiſſet ſolide breviterque; tandem concluſurus,* hæc ſi cui præter vos nimium videantur adſtricta, qui Dei clauſtra pulſare tentaverit, prout ratio ſua tulerit, relaxabit; *quæ ſi futurum providens ut alibi quoque congregationes religioſæ coirent, ſub minori quam quæ San-Maximiniani cœperant auſteritate. Nolens etiam, ſicut ipſos monachos ante monuerat,* eos qui foris ſunt, & in ſeculari adhuc actu mundialibus vinculis colligantur, attentioris vitæ auſteritate condemnare; *ſed* magis benignis adhortationibus & illiciente blandimento, via veritatis oſtenſa, nubem erroris aperire; ut non trahi incipiat unuſquiſque ſed ſequi pedetentim, *quatenus per ſtatus proprii conditionem licebit. Si autem* quis, *iniquit,* aut innexus ſit conjuge aut liberis impeditus, habet, præter hæc arcta, ſubſtantia plura quæ ſequatur; neque ſe repulſum credat, ſed aditu alterius vocationis admiſſum.

ipſaſque ſeculares ad conſortium ſui ſtatui virtutum ſubet animari.

In hoc libro videtur ex ſola memoria allegaſſe Scripturas.

115 *Qui totus contextus licet bene Latinus ſit, multa tamen habet novi teſtamenti loca, quæ non videntur deſcripta juxta aliquam quæ nunc vulgata fuerit verſionem Latinam; ſed potius ex memoria, ſuggerente verba textus Græci, non ſemper fideliſſime quoad voces, fideliter tamen quoad ſenſum, quia ibi Græcus textus forte non erat ad manum: quod auctorem fuiſſe Athanaſium, ut præfert titulus, nobis confirmat. Exemplo ſit locus ex* 1 *Petri* 3 *v.* 16. Præparati ſemper eſtote ad rationem reddendam ad omnes, poſcentes vos de verbo fidei veſtræ & ſpei veſtræ, *&* ex 1 *Cor.* 12, *v.* 12 Sicut enim corpus unum membra habet multa; omnia autem membra de corpore uno, cum ſint multa, corpus unum ſunt, *&* 1 *Cor.* 11, *v.* 2 Zelans vos zelo deſpondi vos uni viro, *&* *Matth.* 10, *v.* 37 Quicumque plus me fecerit domum aut uxorem &c.

D

uti & in alio qui eſt adhortatio ad Sponſam Chriſti.

116 *Tale quid licebit obſervare etiam in ſequenti opere cui titulus,* Exhortatio ad Sponſam Chriſti, *quæ ſane præſtantiſſima eſt inſtructio Virginum, ideo publica Eccleſia cerimonia conſecratarum, ut diſcamus, inquit auctor,* peculiare illi ſubſiſtere meritum, cujus ſpecialis eſt conſecratio. Nam cum univerſa turba credentium paria gratiæ dona percipiat, & eiſdem omnes ſacramentorum benedictionibus glorientur; iſtæ proprium aliquid præ ceteris habent; cum de illo ſancto & immaculato Eccleſiæ grege, quaſi ſanctiores purioreſque hoſtiæ, pro voluntatis ſuæ meritis, a ſancto Spiritu eliguntur; &, per ſummum Sacerdotem, Dei offeruntur altario. *Certe etiam in hoc opere circa finem admonens auctor Sponſam Chriſti,* ne cui vel concupiſcendi occaſionem tribuat, *&* *rationem addens, quia* criminoſior eſt Chriſti adultera quam mariti; *ſatis indicat ſeſe inter Occidentales peregrinum eſſe, quando ſubjungit.* Unde pulchre Romana Eccleſia, Apoſtolico ſine dubio cujus Sedem obtinet ſpiritu animata, tam ſeveram nuper de hujuſmodi ſententiam ſtatuit, ut vix vel pœnitentia dignam judicaret, quæ ſancti-

in qua citetur aliquis canon Romanus.

AUCTORE D. P. ficatum Deo corpus libidinosa coinquinatione violasset.

117 *Hæc verba si uspiam inveniantur inter Canones Romanorum Pontificum, de auctore ejusque ætate certius aliquid docere nos poterunt: interim licebit credere titulo quem S. Benedictus Anianensis sæculo æræ Christianæ IX invenit, præfixum operi, uti verosimilius puto, Latine scripto; ipsumq; S. Athanasio dimittere. His autem respexisse videtur ad Synodum Romanam aliquam sub Silvestro Papa, aut successoribus ejus Marco vel Julio, habitam illo tempore quo in Gallis quiete satis agebat Athanasius,* *forte eiusdem Synodi sub Silvestro.* *& ejusmodi scriptionis habere occasionem potuit inter vendandum Virginem aliquam illustriorem; non quidem ad claustralem communionem, quæ necdum forsitan usurpari in Occidente cœperat, & cujus nullum in hac adhortatione vestigium; sed ad Ecclesiæ ministerium, & privatum in domo propria religiosioris vitæ exercitium. Utinam ejusdem Sancti similia alia opuscula plura, seu Græce seu Latine, reperiri contingat! omnibus enim applicari debet quod in Prato spirituali Cap. 4 Joanni Moscho dixit Abbas Cosmas*, Cum inveneris aliquid ex opusculis S. Athanasii, nec habueris chartas ad scribendum, in vestimentis tuis scribe illud. *Præter ipsa &c.* Vide Append. pag. 777. col. 1.

CAPUT XI.

Mors Arii: Athanasii reditus ab exilio.

B 118 *NOn multis mensibus in Galliis fuerat Athanasius, quando causam suam tanto defensore privatam, ipsemet suscipiens Deus, palam declaravit, quam sibi odiosa esset hæresis Ariana; illius auctore per talem mortem sublato, qua omnem quibusvis dubitationem deberet adimere. Eam ipse Athanasius, in Epistola* ad Serapionem fratrem & comministrum (*erat quippe Episcopus Thmuecos*) *exposuit, prout* didicerat ex relatu Macarii Presbyteri, *qui præsens aderat*. Accersitus erat ab Imperatore Constantino Arius, opera & studio Eusebianorum: quem ingredientem Imperator interrogavit, an fidem Catholicæ Ecclesiæ servaret: ipse autem juravit se recte credere, atque exemplar fidei suæ descriptum tradidit; occultansea ob quæ fuerat ab Alexandro ejectus de Ecclesia, & Scripturarum locutiones per hypocrisim imitans. Jurantem igitur non sensisse ea ob quæ ejecerat eum Alexander, cum pace dimisit Imperator: Si recta, inquiens, est fides tua, bene juraſti: Deus secundum juramentum tuum judicabit de te.

Ipse Arius CP. venire permissus ab Imperatore.

119 Sic egredientem ab Imperatore, volebant Eusebiani inducere in ecclesiam, consueta sibi violentia: sed Constantinopolitanus Episcopus Beatus Alexander opposuit se dicens, inventorem hæreseos non debere in communionem recipi. Cui minitantes Eusebiani respondeC runt: Quemadmodum invito te fecimus eum vocari ab Imperatore, ita die crastino, quantumcumque tibi ægre sit, nobiscum in hac ecclesia communicabit Arius: erat enim sabbatum, cum hæc dicerent. His auditis vehementer indoluit Episcopus Alexander, ingressusque in ecclesiam & manus ad Deum extendes, illacrymatus est: & in faciem se projiciens in sacrario, pronus supra pavimentum oravit & ipse, & qui cum eo erat Macarius, vocemque orantis exaudiebat. Petebat autem e duobus alterutrum, dicens: Si eras hunc inducendus ad communionem Arius est, dimitte me, Domine, servum tuum, neque simul cum impio pium perde: sin autem ecclesiæ tuæ parcis (& scio quod parcas) respice in verba Eusebianorum, neque des in exitium & vituperium hereditatem tuam: sed Arium de medio tolle, ne ipso in ecclesiam ingrediente, simul cum ipso ingredi videatur etiam hæresis, & impietas deincepes pro pietate habeatur.

non tamen ad ecclesiam venturus ab Episcopo.

ad Arium orationem

120 Talia cum orasset Alexander, recessit vehementer solicitus: & continuo stupendum quid atque mirabile accidit. Eusebianis comminantibus orabat Episcopus, & Arius iisdem fretus ac multa blaterans in latri-

Athanasius in latrina.

nas se recepit, velut ad alvi necessitatem: ibique repente pronus incumbens, secundum quod scriptum est, crepuit medius; & collapsus in terram expiravit, simul & vita & communione frustratus. Atque hic Arii finis fuit: Eusebiani autem magnopere confusi sodalem suum sepeliverunt. Beatæ vero memoriæ Alexander, exultante Ecclesia celebravit synaxim cum omnibus fratribus, in vera pietate rectaque fide orans, & glorificans magnopere Deum; non tamquam gaudens super ea morte (absit, cunctis enim propositum est semel mori, sed quia præter humana judicia illud accidit. Nam ipse Dominus dijudicans Eusebianorum minas & Alexandri preces, condemnarat hæresim Arianam, offenderatque eam esse ecclesiastica communione indignam. AUCTORE P. D. *divino exitus fudicio.*

121 Verum ipso sic extincto, non quievit disputatio de iis quæ invenerat dogmatibus, *inquit Sozomenus lib. 2 cap. 29*, neque desierunt eadem cum ipso sentientes diversa sentientibus adversari. Quin etiam, cum populus Alexandrinus continenter vociferaretur, atque in supplicationibus suis pro Athanasii reditu precaretur, & magnus ille monachus Antonius sæpius eandem ob causam scriberet, suaderetque haud esse credendum Meletianis, & eorum accusationes habendas esse pro calumniis; nequaquam persuasus est Imperator: sed Alexandrinis quidem scripsit, insaniæ & petulantiæ eos arguens; Clericis vero & Virginibus sacris præcepit ut quiescerent; affirmans se nullatenus dimovendum a proposito, nec revocandum a se Athanasium, utpote seditiosum & ecclesiastico judicio damnatum, Antonio deniq; renuntiavit, sententiam Synodi a se non posse parvi pendi: Quamvis enim, inquiebat, pauci aliqui ad odium aut gratiam judicarent; non tamen credibile est, tantam multitudinem adeo illustrium & spectabilium Episcoporum in eamdem partem adductum iri. Athanasium certe contumeliosum & arrogantem, turbarumq; causam esse: nam qui alieniori erant ab illo animo de his maxime eum accusabant, scientes quam vehementer ejusmodi homines Imperator aversaretur. *Alexandrinos cum S. Antonio petentes reditum Athanasii.* *epistolam Imperatoris jactis lapidibus.*

122 *Ob eamdem etiam causam Joannem Meletii successorem, licet a Concilio Tyri ad communionem receptum, induci non potuit ut susciperet, sed ipsum quoq; multavit exilio, quia intellexerat ejus causa divisam in factiones Alexandrinorum Ecclesiam aliis ipsum, aliis Athanasium commendantibus. Hujus tamen innocentiam tandem aliquando cognoscens, extremo vitæ tempore eum* Alexandriam redire jussit, idque præsente Eusebio Episcopo Nicomediæ, & contraria suadere conante, *ut ait Theodoretus lib. 1 cap. 32. Obiit deinde magnus Constantinus, XXII Maji, anno* CCCXXXVII: *ex cujus testamento Imperii partiti sunt filii: sic ut Constantino natu maximo cesserit Hispania, Britannia, Gallia etiam Belgica, Germania pars circa Rhenum & Danubium & Africa pars Occidentalior; Constanti natu minimo Italia, Illyricum, Ponto Euxino finitima; Macedonia, Græcia, Creta, Sicilia, Sardinia, & Africa reliqua; Constantio Thracia cum vicina Mysia, Asia, Syria, Ægyptus, Orientisque Imperium ab Illyrico ad Nisibin. At quia Constantius secundo genitus protractus erat in Ariana hæreseos defensionem, per eum Presbyterum, cui testamentum suum moriens Imperator commendarat, dilatus fuit S. Athanasii reditus, integro & amplius anno: Eusebianis interim in Arianorum gratiam moventibus omnem lapidem, ut & ipsum arcerent, & quoscumque consiliis suis adversantes orthodoxos Episcopos, hæreticis hominibus in eorum locum substituis: quemadmodum prolixe exponit ipse Athanasius in epistola ad Solitarios, asserens Eusebianos*, quia per feminas commendationem habebant ad Imperatorem, cunctis se præbuisse terribiles. *Feminis porro, in quibus erat ipsa uxor Constantii, adnumerari etiam Eunuchi palatini debent: qui nisi se ad Eusebianorum* *& Joannem Meletianum in exilium mittit.* *ut maximus, decreto primo Athanasii reditum* *qui fabCoustantio retardatus, sp. 123.*

vota

A *vota prorſus aptaverant, ita & obnoxium ſibi immodice Imperatorem trahebant quocumque illi vellent.*

123 *Nihilominus, cum an.* CCCXXVIII *alicubi convenissent* tres fratres, *atque inter cetera de pace Eccleſiis reddenda egissent, uti ex Athanasio ipso colligitur*, jusserunt quemque in patriam & Eccleſiam ſuam redire, de aliis quidem ſcribentes propriæ cujuſque Eccleſiæ; de Athanaſio vero hæc, Conſtantinus Cæſar populo Catholicæ Eccleſiæ urbis Alexandrinæ. Non exiſtimo veſtræ ſanctæ menti eſſe ignotum, quod Athanaſius adorandæ legis interpres, ideo ad tempus miſſus in Gallias fuerit, quoniam feritas ſanguinariorum hoſtium ejus periculoſe imminebat ſacro illius capiti, ne forte per improborum, illorum machinationes immedicabile quidpiam pateretur. Ad illam vero eludendam ereptus faucibus hominum ſibi inſidiantium, juſsus eſt apud me ſic vivere, ut in qua moraretur urbe neceſſariis omnibus abundaret; quamvis veneranda viri virtus, divino freta auxilio, aſperioris fortunæ pondera parvi faceret. Igitur cum Dominus ac Pater meus Conſtantinus Auguſtus, quam maxime voluerit, propter veſtram inſignem pietatem, eumdem Epiſcopum ſuo loco reſtituere; ſed humana ſorte præventus, prius quam ſuum hoc votum impleret, obdormierit; congruum duxi, ut ego propoſitum Imperatoris piæ memoriæ ſuſciperem impleremque. Cum is ad conſpectum veſtrum venerit, cognoſcetis quanto in honore apud me fuerit. Neque minus, ſi quid gratioſe erga ipſum egi; ad hoc enim animum meum movit & induxit deſiderii veſtri repræſentatio, ipſaque tanti viri ſpecies. Divina providentia vos conſervet, fratres dilecti. Datum XV Kalendas Julias. Treveris.

Eundem concedisse, t. I. p. 124

ſcribente ea de re ad Alexandrinos Conſtantino Juniore.

B

124 *Ad Athanaſii Alexandriam revertentis iter ſpectare videtur quod in Apologia ad Conſtantium ſcribit, quod* ipſum *Imperator ille ſuerit* dignatus videre, primum Viminiaci, *qui locus eſt ad Danubium in Moeſia prima*, & iterum Cæſareæ, quæ eſt in Cappadocia: *de quibus duobus congreſſibus & poſteriori* tertio Antiochiæ, *teſtem ipſiuſmet Imperatoris appellat memoriam*, utrum vel cum de Euſebianis ipſum affligentibus apud ipſum fecerit mentionem; aut criminatus ſit eorum quempiam a quibus afficiebatur injuria. Si autem *inquit*, neque ob ea de quibus me loqui oportebat accuſavi illos, unde hæc mihi infamia, qua coram Imperatore traduxerim Imperatorem, & fratrem cum fratre commiſerim? *de quo ſcilicet falſo inſimulabatur ab æmulis. Eodem in itinere Conſtantinopoli tranſiens Athanaſius*, præſens fuit accuſationi *intentatæ Paulo Conſtantinopolitano Epiſcopo, prout indicat in Epiſtola ad Solitarios, Pauli orthodoxam fidem vel eo probans*, quod qui hunc fecit reum Macedonius, etiam tunc cum reo ſuo, cujus Presbyter erat, communicavit.

Rediens Hierosolymam Conſtantio, t. I. p. 476

videt Paulum Ep. Conſtantinopoli, t. I. p. 813

C

125 Cum vero Alexandriam nondum eſſet ingreſſus *Sanctus*, & per Syriam in itinere ab exilio reverteretur, *a Præfecto Ægypti damnati ſunt aliqui, quorum cauſa non pudnit adverſarios, ſævitiam Athanaſio imputare: quod merito indignantur Alexandrini Patres, cum*, ſi vel in ipſa Alexandria fuiſſet, *nihil ad eum pertinuiſſent Judicum aut Præfecti acta, ex re nulla eccleſiaſtica occaſionem habentia. Notant etiam iidem Patres, quod* revertens ab exilio *Athanaſius*, ſuam eccleſiam, a qua recipiebatur, etiam tum vacantem invenit: *indeque inferunt, eum*, cum relegabatur in Galliam, non fuiſſe habitum pro vere damnato; *cujus loco alius conſtitui potuiſſet ac debuiſſet. Quanta tum fuerit illius Eccleſiæ lætitia nuſquam exprimitur: comparatio tamen quam inſtituit Nazianzenus, poſteriorem illam Athanaſii receptionem deſcribens, videtur hoc potiſſimum tempus ſpectare*, quo, ex ſimili fuga & ob eaſdem cauſas ſuſcepta, Alexandriam repetit. *Si enim poſterior illa, cum nulla alterius cujuſcunque occurſus feſtivitate comparabilis, cum hac tamen conferri potuit; oportet eam omnino maximam & fere*

t. I. p. 715

tranſit per Syriam,

t. I. p. 768

& Theonum ſuum adhuc vacantem recipit.

t. I. p. 18

inexplicabilem fuiſſe. Poſt hæc &c. Vide Append. pag. 778 col. 1. AUCT. D. P.

CAPUT XII.

Nova Euſebianorum molimina, tum apud Imp. Conſtantium, tum Romæ apud Julium Papam; quem Athanaſius ipſe adit.

126 *Vix redierat Alexandriam Athanaſius, cum adverſarii ejus*, verentes, *ut Ruffinus ait lib.* II *cap.* 15, ne ſi forte adeundi Regis *Conſtantii libera* aliquandiu copia fieret Athanaſio per eumdem veritatis fidem, quam divertebant, ſecundum Scripturas edoceretur; omnimodis eum inſimulare apud Principem aggrediuntur, *contraque eum* quamplurima criminoſa ſimul ac flagitioſa componunt. *In primis vero, ex ea quam ſupra attigimus occaſione, ob Præfecti acta nihil ad ipſum tunc adhuc abſentem pertinentia*, objiciunt cædes & homicidia patrata eſſe poſt Athanaſii ingreſſum. *Quod Synodus Alexandrina refellens* Cædes, *inquit*, omnino nulla, neque ab Athanaſio neque per Athanaſium commiſſa eſt... Cædes & vincula aliena ſunt a noſtra Eccleſia: carnifici neminem unquam Athanaſius tradidit: neque carcer, quantum in ipſo fuit, propter illum unquam eſt fatigatus. Sacraria noſtra, uti ſemper ita & nunc munda ſunt, & ſolo Chriſti ſanguine veraque in ipſum pietate ſanctificata. Non Presbyter, non Diaconus interfectus ab Athanaſio eſt, neque mortem ulli vel exilium irrogavit. Utinam illi, qui vere perſecutionem ſuſcirant, nihil tale contra ipſum feciſſent! nullus enim ejus cauſa hinc abiit in exilium, niſi ipſemet Epiſcopus Alexandriæ Athanaſius, per iſtos pulſus: quem dimiſſum, rurſus iiſdem ac pejoribus malis ſtudent involvere, omninoque ad falſa & lethifera verba linguas ſuas exacuunt.

Ab reditu Athanaſio nuntiato ſibi adverſarii,

calumniantur quod cædes ejus cauſa facta ſuiſſe,

E

127 *Aliud deinde crimen excogitant, quod prædicta Synodus ſic exponit & refellit.* Frumentum dabatur a patre Imperatorum in alimentum viduarum, partim Libycarum partim Ægyptiarum, quod etiamnum recipiunt, Athanaſio nihil inde referente præter laborem. Nunc tamen accipientibus illis, neque querentibus quidpiam, ſed præberi ſibi fatentibus traducitur Athanaſius, quod univerſum frumentum emerit atque in uſus ſuos repoſuerit: & hoc ſcripſit Imperator, eorum criminationibus ad querelas deponendas inductus.... cum ipſimet ſtudeant frumentum avertere ab Eccleſia per hujuſmodi calumniam, & ad Arianos transferre.

t. I. p. 717

quod frumentum vidua dandum ad ſe verterit,

F

128 *In primis autem accuſarunt Athanaſium adverſarii, teſte Socrate lib.* 2 *cap.* 5, *quod a Concilio Tyri depoſitus*, abſque conſilio & conſenſu communis Concilii Epiſcoporum, Sacerdotii gradum denuo conſcendiſſet; & ab exilio revertens, ſuo ipſius arbitrio in eccleſiam irruiſſet.... quin etiam, quæ Tyri contra ipſum acta fuerant, proferebant in medium: *non tantum apud Conſtantium, ad talia ſuſcipienda pronum (uti apparet ex ejuſdem querula de frumento epiſtola, cujus jam meminimus) ſed* & Romam & ad Imperatores Conſtantinum atque Conſtantem ſcribentes. Verum quia legati miſſi ab Athanaſio, *ut ipſe ait in epiſtola ad Solitarios*, eorum mendacia refutabant, rejecti ſunt cum pudore ab Imperatoribus *prænominatis. Alibi quoque fatetur Athanaſius, quod* Alexandriæ exiſtens, neceſſe habuit excuſare ſe per litteras apud Conſtantem, ob ea quæ Euſebiani calumnioſe ad ipſum ſcripſerant. *Denique collecta & quaquaverſum* miſſa ſunt *a Synodo Alexandrina* teſtimonia Sacerdotum Libycorum, Pentapolitanorum, atque Ægyptiorum, ut vel inde conſtaret de calumnia Athanaſio illata.

quod abſq; Concilii aſſenſu, ut dicitur,

t. I. p. 717 ſed ſruſtra apud Conſtantium & Conſtantem.

t. I. p. 675

129 *Interim* Euſebius, *qui pridem* oculos adjecerat ad Epiſcopatum urbis *Conſtantinopolitanæ, qua in prima-*

Digitized by Google

AUCTORE D. P.

primariam Imperii ſedem tranſlata erat a Conſtantino (nam eodem modo a Beryto Nicomediam tranſilierat (*ſicuti* criminando effecerat ut a Conſtantino relegaretur in Pontum *Paulus Conſtantinopolitanus Epiſcopus; ita & apud Conſtantium egit, ut convocata ſuper eo negotio Synodo, deponeretur iterum e Sede illa, ipſeque ſubſtitueretur*, perſuaſus, *ut Alexandrini de eo queruntur*, in magnitudine urbium religionem eſſe ſuam, & ſortem Dei, ſecundum quam conſtitutus ordinatuſque fuerat, pro nihilo ducens. *Colitur S. Paulus die* VII *Julii, quando de ejus exiliis morteque plenius erit agendum nobis; nunc ejus hic meminiſſe ſufficit, quatenus hiſtoria ejus implicita eſt cum Actis S. Athanaſii: cui ut eandem fabam cuderent Euſebiani, Antiochiam deligunt; habendis contra eum atque orthodoxam fidem conciliabulis; interim vero Arianis qui Alexandriæ erant, a Secundo Epiſcopo Ariano ordinandum curant Epiſcopum, Piſtum.*

130 *Eorum qui Antiochia convenerant præcipui erant* Dianius *Cæſareæ in Cappadocia*, Flaccillus *Antiochiæ*, Narciſſus *Neroniadis*, Euſebius *jam Conſtantinopolitanus*, Maris *Chalcedonis*, Macedonius *Mopſueſtiæ*, Theodorus *Heracleæ Epiſcopi*: *qui* ad Julium *Romanum Papam* litteras miſere: & arbitrati ſe Athanaſium perterrituros, petierunt indici Synodum, ipſumque ſi vellet Julium fieri judicem. *Has litteras, una cum Actis Conciliabuli Tyrii, antea tam ſedulo occultatis, detulerunt Romam Euſebianorum legati*, Macarius Presbyter & Martyrius Heſychiuſque Diaconi: *qui videntur etiam in mandatis habuiſſe inſtare apud Julium, ut Piſto ſcriberet, quatenus ita videretur Pontifex cum iſto, quem Arianum eſſe diſſimulabant, communicare. His cognitis non deſuit ſibi ſuaque cauſa Athanaſius: ſed etiam ipſe Presbyteros e ſuis aliquos Romam expedivit; quibus Euſebiani, ut in epiſtola ſua teſtatur ipſe Julius*, nullo modo pares, ac ſemper ab illis victi refutatique, Concilium indici poſtularunt, litteraſque & ad Euſebianos & Alexandriam ad Athanaſium mitti, quibus convocarentur, ut coram omnibus juſto judicio de cauſa cognoſci poſſet: tum enim ſe de Athanaſio probaturos eſſe, quod jam nequirent ..... Athanaſii Presbyteris bona cum fiducia coram Julio reſiſtentibus.

131 *Idem Presbyteri etiam* docuerunt, Piſtum (*pro quo ceperant ſolicitare Pontificem Euſebiani*, antequam iſti judicio ſe ſiſterent) Arianum eſſe, eoque nomine & ab Alexandro & a Nicæna Synodo ejectum: ac gradum ſui ordinis a quodam Secundo, quem ſimiliter magna Synodus ut Arianum rejecerat, accepiſſe. His vero neque Macarii quidem ſodales contradicebant, neque Piſtum fuiſſe a Secundo conſtitutum negabant ... *ipſe autem* Macarius Presbyter cum audiſſet ſuperiores eſſe Athanaſii Presbyteros, Pontifice ejus & Martyrii atque Heſychii præſentiam præſtolante, licet corporali ægritudine teneretur, noctu tamen receſſit, confuſus propter refutationem Piſti, quantum licuit conjectando aſſequi. *Hæc ipſe Julius.*

132 *Interim* congregata *eſt* Alexandriæ *jam ſæpe citata* ſancta Synodus ex Ægypto, Thebaide, Libya, Pentapoli; *quæ* omnibus ubique Eccleſiæ Catholicæ Epiſcopis, *Julio in primis, ſcripſit pro Athanaſio longam illam Epiſtolam, quam totam ille refert in Syllogo, & ex qua plurima in præcedentibus accepimus, hiſtoriam rerum circa Sanctum geſtarum & calumniarum ei intentarum continentia. Exordium Epiſtolæ iſtius hoc eſt.* Poteramus quidem, dilectiſſimi Fratres, ſtatim ab initio conflatæ in Athanaſium comminiſtrum noſtrum calumniæ; deinde poſt ejus Alexandriam regreſſum, reſpondere ſuper fictis criminibus Euſebianorum, ſimulque oſtendere quam nihil niſi meras impoſturas objeciſſent. Sed quia tempora illa id non permittebant, ut ipſi noſtis, poſtea autem arbitrabamur ad reſtitutionem Epiſcopi Athanaſii ſubmiſſuros D vultum & pudore ſuffundendos pro tam manifeſta injuſtitia; putavimus rem eſſe tranſmittendam ſilentio. Sed quoniam poſt tantas ejus viri calamitates, poſt adiram Galliam & vitam peregre actam, poſt tantum non toleratam mortem, propter eorum accuſationes, *niſi* humaniori Imperatore uſus fuiſſet, poſt iſta denique omnia, quibus quilibet inimicus ſatiari quantumvis efferus potuiſſet; quoniam, inquam, non erubeſcunt, ſed rurſum impudenter efferuntur contra Eccleſiam & Athanaſium; ejuſque dimiſſionem ægre ferentes ac prioribus pejora molientes, non verentur quod in ſacris Litteris ſcriptum eſt, Falſus teſtis impunitus non erit, &, Os quod mentitur occidit animam; non poſſumus ſilere diutius.

133 *Hinc ingredientes in materiam propoſitam, ſingula accuſationum Athanaſio intentarum capita exponunt & refellunt, efficaciſſime demonſtrantes eorumdem vanitatem, æque ac judicii apud Tyrum exerciti injuſtitiam: denique in concluſione Epiſtolæ de Euſebianis queruntur*, *quod jam non clanculo, ſed* aperte, Arianos homines, atque eo nomine ab univerſa damnatos Eccleſia, contra Eccleſias irritent, Epiſcopumque illis conſti- E tuant, divulſis a ſe invicem per metum Eccleſiis, quo illis ubique ſuppetant cooperatores ſuæ impietatis: ideoque & Diaconos mitti ad Arianos, qui cum ipſis communicando, litteraſque accipiendo & mittendo, Eccleſiam in ſchiſma conjiciunt: ea etiam ſcribi quaquaverſim quæ hæreſim commendent & Eccleſiam infament, uti videri poteſt ex litteris ad Romanum Epiſcopum, & forte ad alios ſigillatim ſcriptis. *Itaque omnes erant*, ut hac conteſtatione ſuſcepta, Athanaſio condoleant, & zelum indignationemque induant contra Euſebianos ... *neque eis attendant ſi iterum contra Athanaſium ſcribant* (quidquid enim ab illis proficiſcitur, falſum eſt (ne quidem ſi Ægyptiorum Epiſcoporum nomina ſubſcribant Epiſtolis. Certum eſt enim, *inquiunt*, nos non ſubſcribere, ſed Meletianos, homines ſemper ſchiſmaticos, qui uſque nunc conturbant Eccleſias, & ſeditiones movent, & decreta prorſus abſurda ac pene ethnica faciunt; eaque patrant quæ pudor ſit committere litteris, ſed ab earum latoribus diſci poterunt.

134 *Anno* CCCXXXIX *hæc alia & ſcripta videntur* (*priusquam ſequenti anno Concilium Romæ indiceretur, de quo infra*) *eodem autem fere tempore ac ejus* etiam ex aliis provinciis Epiſcopi pro Athanaſio *ſcripſere, ut Julius Papa aſſerit in ſua ad Antiochenam Synodum Epiſtola, &, ut in Syllogo notat Athanaſius*, alii tum ex Aſia, tum ex Phrygia, tum ex Iſauria, quorum ſingulorum nomina cum ſuis epiſtolis circumferuntur prope ſexaginta tres. *Ad quæ Julius Papa opportune advertens, Euſebianos monet*, quod ſi ſuis litteris fidem dari poſtulant; æquum pariter eſſe ut litteris eorum qui pro Athanaſio ſcribunt fides non abnegetur; maxime cum, ipſis ab ejus patria longe diſtantibus, illi qui in iiſdem locis cum Athanaſio degunt, ut de homine noto rebuſque ibi geſtis certiores, bonum teſtimonium de vitæ ejus innocentia perhibeant; affirmantes eum non niſi fictis criminibus opprimi. *Porro Julius Euſebianis & Athanaſio ſcripſit*, Concilium fieri oportere, ubi tuto invicem objicerent crimina, & objecta refutarent.

135 *Ea Pontificis mente intellecta ipſummet ſibi adeundum ſtatuit Athanaſius*. Cum autem is Romam perveniſſet, *menſe circiter Septembri anni* CCCXXXIX continuo Julius ad Euſebianos litteras ſcripſit: miſitque per duos ex Presbyteris ſuis Elpidium & Philoxenum; certum diem definiens ut aut præſentes ſe ſiſterent, aut cognoſcerent ſe omnibus modis ſuſpectos haberi. Illi vero ubi Athanaſium Romæ adeſſe audie-

propter calamitates eorum ab Euſebianis impudenter renovatas.

Prov. 19 Sap. 5

eaſdem figillatim refutans.

E

quorumque ab ipſi ſcripti dicuntur.

& ſub falſo Ægyptiorum nomine contra Sanctum ſcribi.

pro eadem etiam alii eiſdem ſcribunt.

F

quorum venuſſet Athanaſius.

audierunt, *contra quam autumarunt sperauerant*, & intelligentes ecclesiasticum consessum fore, ubi nec Comes affuturus esset, neque satellites pro foribus excubarent, nec ex præscripto Cæsaris fierent omnia, quibus rationibus & non aliis Episcopos vicerant; qui sine illo præsidio ne loqui quidem audebant, ita inhorruerunt & metu contracti sunt, ut Presbyteros retinerent ultra diem conditam, causificationem interim turpem fingentes, seob bella Persarum venire non posse. Sed in ea re nihil veri; metus autem conscientiæ illos urgebat. Quid enim negotii Episcopis cum bello? aut quid obstaculi illis a Persis oriebatur, quo minus Romam venirent, urbem utique longinquam & transmarinam. Orientis interim loca suasque provincias obeuntes, leonum more quærebant si quis ipsis adversaretur, ut eum per calumniam ejicerent in exilium.

non sunt ausi recuperare Ecclesias.

CAPUT XIII.

Conciliabuli Antiocheni acta adversus Athanasium: Gregorii Ariani violentus in ejus ecclesiam ingressus.

B 136 ANnum totum & integros sex menses, *inquit in sua Epistola Julius*, apud nos hæsit Athanasius, Eusebianorum expectans præsentiam aut quotquot comparere auderent: suaque præsentia pudefecit omnes: quippe qui judicio non se stitisset, nisi sui fiduciam habuisset. Nec enim, *inquit Julius*, sponte comparuit, sed litteris nostris vocatus ad judicium; quemadmodum & vos citavimus. *Interim Constantinus Junior copias contra Constantem movens, seditione militari prope Aquilejam comprehensus, & in fluvium Alsum præcipitatus interiit, die VI Aprilis an.* CCCXL. *Ea mors in Asia nuntiata, quin Eusebianorum animos vehementer erexerit, dubium esse nullum potest. Itaque missos a Julio Presbyteros varie ludificari cœperunt, multa querentes de ipso Julio, ac nominatim, quod epistola quam attulerant a solo scripta Julio solos compellabat Eusebianos, & non etiam alios Antiochiæ insimul præsentes, unaque cum Eusebianis constituentes Synodum, quam non universim rejecit Ecclesia; sed conditos in ea Canones complures approbans confirmavit, dum eos post mortem S. Joannis Chrysostomi recepit in celebrem illam compilationem* CLXV *Canonum, veluti in Conciliis Nicæno, Ancyrano, Neocæsariensi, Gangrensi, Antiocheno, Laodiceno & Constantinopolitano legitime decretorum: ex quibus etiam duos,* C *qui inter Antiochenos sunt quartus & quintus, Calchedonense Generale Concilium Actione 4 sine scrupulo protulit.* Conciliabulum *tamen in titulo diximus, quia ipsum in hac historia consideramus, quatenus primas auctoritatis partes in eo habentes Eusebiani, receptique ad communionem Ariani, fecerunt, ut non alio oculo ipsum debeamus considerare, quam quo illud consideravit S. Athanasius & S. Innocentius Papa I, exitum ejus potius quam initium considerantes; magisque attendentes quid Eusebiani intenderint, etiam in iis quæ alias recte constituebant; quam quid spectarent Episcopi plures revera orthodoxi, & ex sola cum Arianis communione reprehensibiles, eatenus tamen excusabiles, quatenus persuasi erant eos solo Consubstantialitatis vocabulo offendi, rem admittere,*

Ex insidiis Constantini Junioris, ad novas spes erectis Eusebiani,

In Concilio Antiocheno prævalentes.

137 *Julius autem neque hoc excusavit eisdem rescribens, quin libere ostenderet peccari in eo*, quod Arianos, ab omnibus condemnatos, contra sententiam eorum qui causam judicaverunt, reciperent: *neque tamen suam eis communionem propterea denegavit*, dilectissimos in Christo fratres *adhuc eos appellans: ad objectum vero* crimination*em, quasi solis Eusebianis scribens reliquam Synodum inhonorasset, excusat, se* non aliunde *quam ab Eusebianis* litteras accepisse contra Athanasium, ideoque necessario iis respondisse qui scripserant. *Simi-*

de ipsa Julii querelas invicem valdissime;

liter & ad alterum querela capue, quod solus illis scripserit; consequens est, *inquit* ut indignemini quod illi mihi uni scripserint .... tametsi autem solus sum qui scripsi, non meam tamen solius sententiam, sed omnium Italorum & omnium in his regionibus Episcoporum scripsi. *Et hoc ipsum testatur Athanasius in sua ad orthodoxos Epistola, anno sequenti scripta, ubi ait, quod,* cum nondum scelera illa accessissent (*de quibus a Philagrio & Gregorio patratis conqueritur, ut i mox videbimus*) Episcopi Romæ, infensi prioribus eorumdem hominum factis, concilium indici celebrarique voluerunt. Hoc autem reformidantes Eusebiani, *inquit Athanasius*, ut Ecclesiam turbarent nosque de medio tollerent, atque ita sine metu agerent quæ vellent, & reprehensorem non haberent, *inierunt consilium, & denuo Antiochiam indixere conventum, quem Athanasius in libro de Synodis ait esse habitum* tempore encæniorum, *ejus scilicet Basilicæ cujus fundamenta Constantinus jaci jusserat ante decennium, ad quæ convenerunt* numero nonaginta *Episcopi*, Consulibus Marcellino & Probino, Indictione XIV, *id est anno* CCCXLI, præsente ibidem impiissimo Constantio.

& novo convenit summus Arcubiæ consilio.

138 *Hic præcipua Eusebianis cura fuit, confirmare depositionem Athanasii apud Tyrum decretam, & in Alexandrinam Sedem substituere alium: ad quod Eusebius factionis caput Antiochiam accersierat quemdam sibi cognominem, cujus natales, institutionem, doctrinam ex Georgio Laodiceno fuse describit Theodoretus lib. 2. cap. 6. Sed* cum *hic* Alexandriam proficisci timeret, propterea quod Athanasius a populo Alexandrino plurimum diligeretur, *maluit Emisena Ecclesiæ præfici; & ex triginta* sex mansionibus Antiochiæ peregrinus Episcopus nominatus est, *ut ait Julius*. Gregorius *erat, natione Cappadox, de quo loqui Nazianzenum existimat ejus interpres Nicetas aliique, ubi excusans patriam suam Cappadociam, quæ illum & similiter Georgium tulit, alterum postea invasorem Sedis (quandoquidem & in vinea spinæ nascuntur) continuo subdit*: Nec vero desunt qui ne meum quidem cognominem culpa liberent, qui doctrinæ amore ac studio tum temporis Alexandriæ peregre agens, cum ab ipso *Athanasio* humanissime, non secus ac filiorum cariissimus, exceptus esset; tantamque apud eum gratiam obtinuisset & auctoritatem, ut res maximi ponderis illi committerentur; consilium (ut hominum sermo erat) ceperat insurgendi adversus patrem & patronum. Et quamquam alii essent actores tragœdiæ, manus tamen Absalonis, ut dicebatur, cum illis erat.

confirmant depositionem Athanasii B

pro eo ac ordinem Gregorium.

F

139 *Verum, quis credat Gregorium invasorem, quem palam omnibus erat præcipuam furialis erynnios partem sustinuisse in Alexandrino theatro, excludi ab aliorum numero posse, velut is qui post siparium latens, expositarum in scenam personarum modos actusque occulta moderatur suggestione, soloque vulgi sermone fuisse adductum in suspicionem facinoris tam notorii? Quid? quod de suo qualicumque cognomine agens Nazianzenus, ejusque velut Absalonis quondam manu fuisse cum adversariis indicans, ad longe anteriora tempora & prima persecutionis adversus Athanasium mota initia videatur respicere. Illata enim mentione de manu Absalonis, continuo subdit*: Si quis vestrum est, qui manum illam, ex qua sancto viro falsum crimen illatum est, & mortuum illum viventem, & injustum exilium norit, quid dicam intelligit: *hæc enim omnia Arsenium spectant, & judicium Tyrium, & exilium Trevirense. Quamcumque igitur partem in hac tragœdia habuit ille hactenus occultus Nazianzeni synonymus, cujus causa in ore vulgi infamata etiam Cappadocia fuit, velut novos identidē adversarios Athanasio parturiens, eam ille quæ anno* CCCXXV; *proinde diversus ab eo fuit, qui anno* CCCXLI *dum exit in scenam prodiit & obiit anno* CCCXLIX. *Denique illa singularis modestia ac reverentia plena cognominis sui incusatio, numquid indicare videtur Nazianzenū agere*

diversum ab eo qui olim Athanasii hostes fuit,

de

AUCTORE L. P.

de aliquo, cum illa dicerentur annis post invasoris Gregorii mortem pluribus, nam viginti, adhuc vivente, & virtutis, doctrinæ ac dignitatis æstimatione secum comparabili, & quem suum ipse cognominem per antonomasiam appellabat? Quod si liberas cogitationes libere prodere liceat, nemo est in quem suspicio favoris contra Athanasium prabiti & opera adversariis ejus clam navata, cum insigni ingratitudinis nota, facilius cadere posse videatur, quam in S. Basilii junioris fratrem S. Gregorium Nyssenum; *qui eo tempore, in flore adolescentiæ ac studiorum, ætatem annorum forte triginta attigerat, dignus quem Athanasius exciperet tam amanter, & tam confidenter adhiberet ad negotia, spes undique maximas de se faciens tem. Illa autem suspicio si vana non est; eidem, ad meliores postea adjuncto, & professo Arianorum hosti, justam talionem reposuit Deus quando permisit ut etiam ipse anno* CCCLXXII *haud absimilem pateretur persecutionem ab iis quibus olim calluserat, totoque olio annos exul a sua Ecclesia ageret: quæ ceteraque ejus laudes abunde debent eluisse maculam, si qua olim fuit ab adolescentiori in Athanasio vexando contracta.*

140 *Redeo ad Alexandrinæ Sedis invasorem Gregorium ab Eusebianis ordinatum Antiochiæ*: quæ res quanam ratione facta sit prorsus ignoro, *inquit Julius*, non enim decebat, cum nos ad celebrandam Synodum litteras mitteremus, aliquos præoccupare judicium Synodi: deinde non decuit novos istos modos contra Ecclesiam induci. Ubi enim est ejusmodi ecclesiasticus canon aut traditio Apostolica, secundum quam, Ecclesia pacem habente, & Episcopis Provincialibus cum Alexandrino Episcopo Athanasio consentientibus, immitteretur Gregorius, externus homo, neque Alexandriæ baptizatus, neque plebi notus, neque postulatus a Presbyteris; isque Antiochiæ crearetur Episcopus, inde deducendus Alexandriam, non cum Presbyteris aut Diaconis civitatis, non cum Episcopis Ægypti, sed cum militibus? *prout infra videbimus.* Hæc re confecta, *inquit Theodoretus lib.* 2 *cap.* 7, fidem commutare laboraverunt: qui quidem videri volebant nihil eorum quæ in Concilio Nicæno acta sunt reprehendere: revera tamen nitebantur fidem Consubstantialis cum Patre Filii labefactare, ut paulatim homines ad Arii opinionem impellerent. *Ergo cum pridem in Hierosolymitanis, ut vidimus, encæniis* Arii dementiam collaudassent, & Arianos in communionem recipiendos statuissent; *intelligentes se ideo* ab omnibus male audire de hæresi, variis modis scripserunt *Confessionem fidei. Et primo quidem scripserunt epistolam*, qua negant se Arii sectatores esse, aut, cum sint Episcopalis ordinis, Presbyterum sequi: quinimo *ajunt*, se fidei ejus, *id est Ariana*, examinatores probatoresque factos, potius eum admittere quam sequi: *significantes autem* credere . . . in unum filium Dei unigenitum, ante omnia sæcula existentem, & coexistentem cum Patre a quo genitus est.

141 *Sed* cum priorum pœnituisset novaque excogitassent, aliam in eisdem encæniis *ediderc epistolam*, *profitentes se credere* in filium Dei unigenitum, per quem omnia; eumque natum esse ante sæcula ex Patre, Deum ex Deo, Totum ex Toto, Solum ex Solo, Perfectum ex Perfecto, Regem ex Rege, Dominum ex Domino, Verbum vivum, Sapientiam vivam, Lumen verum, Viam, Veritatem, Resurrectionem, Pastorem, Januam; immutabilem & inalterabilem quoad ad Divinitatem, essentiamque & voluntatem, potentiam & gloriam; Patris imaginem dissimilitudinis expertem, Primogenitum omnis creaturæ, eumdemque in principio apud Deum Verbum. Theophronius porro Episcopus Tyanensis istiusmodi fidem in præsentia omnium promulgavit; cui omnes, hominis religione approbata, subscripserunt. *In hac autem dicitur* Unigenitum, per quem omnia, genitum esse ex Patre ante sæcula, Deum perfectum ex Deo perfecto, & apud Patrem existere in sua persona. *Quæ omnia, verbis diversa, sensu eadem & Catholica, eo spectabant, ut suaderetur Consubstantialitatis confessionem, cum vox esset inusitata Scripturis, non esse extorquendam hominibus, rem ipsam ut videbatur tenentibus; eaque secluſa pacificari posse Ecclesiam, receptis in eam Arianis; & pro turbatoribus esse habendos, qui eos prætextu Nicæna fidei excludos volebant.*

142 *Talia Antiochiæ alla esse ac porro agi intelligens Athanasius, non putavit cum tanto Ecclesiæ suæ periculo, in quam immittendus per vim Gregorius quotidie timeri poterat, diutius sibi Romæ expectandos frustra esse adversarios, quos judicium subterfugere satis apparebat. Alexandriam itaque festinavit regredi, ubi eum in Pascha te feralis ille turbo deprehendit, cujus plena est omnis ecclesiastica historia. Rem ut gesta est juvat ex ipso Athanasio discere, qui in epistola ad Orthodoxos prolixe hoc argumentum tractans, hujusmodi historiam nobis proponit.*

143 Rebus *Romæ & Antiochiæ* inceptis, cum male sibi ubique conscii *Eusebiani*, de causa sua in Ecclesiastico conventu desperarent; Constantium, ut hæreseos propugnatorem, adeunt cum lamentis: & Vides, inquiunt, omnes a nobis deficere, pauci residui sumus: incipe persequi, quoniam etiam ab istis paucis destituimur & deserti relinquimur: quos enim vi ad communionem nostram per exilia Episcoporum adegimus, ii ab Episcopis in Sedes suas revertentibus, ut contra nos sentiant, persuadentur. Scribe igitur ad omnes, & mitte denuo Philagrium Præfectum Ægypti: ille enim, ut reipsa jam patuit, idoneus est rebus gerendis: mitte item Gregorium Episcopum Alexandriam: nam & iste poterit hæresim nostram stabilire. *Ita Athanasius ad Solitarios, ad Orthodoxos vero antea scripserat quæ sequuntur* Itaque nobis ex more degentibus in pace, populisque lætantibus super frequentatione synaxeon; & in bona secundum Deum conversatione proficientibus sacrorum comministris per Egyptum, Thebaidam, Africamque, ac mutua tum inter se, tum erga nos pace connexis; ecce ibi statim Præfectus Ægypti litteras proponit, in formam edicti, quasi Gregorius quidam Cappadox, successor mihi veniret a Comitatu.

144 Fama istius negotii tunc, ut in re nova, & nunc quoque post rem peractam, perturbavit omnes. Major igitur ea de causa in templa populi confluxus, præcipue quia sciebant neque se, neque Presbyterum, neque Episcopum ullum quæstum de me; solos autem Arianos cum ipso videbant, & ipsummet Arianum esse sciebant, pro Arianis missum ab Eusebianis . . . Populis ergo graviter id ferentibus & propter ejusmodi novitatem ad ecclesias convenientibus, ne Arianorum impietas fidei ecclesiasticæ commiscere tur; Philagrius, qui olim ecclesiam & sanctas ejus Virgines contumelia affecerat, & nunc Ægypti Præfectus erat, religionis nostræ Apostata & Gregorii conterraneus, nihil sanctum in moribus habens, sed Eusebianorum patrocinio fultus, eoque studiosius contra ecclesias agens; gentilium turmas ac Judæorum & quoscumque dissolutos homines conducit pollicationibus, quas deinde exolvit; eosque subito immittit in ecclesias contra populum cum gladiis fustibusque . . .

145 Et ecclesia quidem ac baptisterium conflagrarunt igne; ululatus autem & lamentationes audiebantur per urbem, indignantibus civibus propter ea quæ fiebant, conclamantibusque & de vi facta protestantibus. Etenim sanctæ Virgines & incontaminatæ nudabantur, patiebantur que nefaria, aut si resisterent, periclitabantur de vita: monachi protriti pedibus publicis servitiis mancipabantur [a] aut gladiis fustibusque cæsi tollebantur a vita; alii vulnerabantur aut verberabantur. Supra mensam autem sacrosan-

B

C

D

F

[a] ἐξηνεύοντο

Indignatur ad priores pervicaciam Julius.

Eusebiani repudiato ejus judicio

Invumpunt alium,

& alium.

Redit in scenam Alexandrinus Athanasius,

Ejus & Eusebianorum apud Constantium agentium.

Proponitur edictum de recipiendo Gregorio.

Populo frequentiori intra ecclesiam collecto,

Irrumpit in eam cum armatis Præfectus Philagrius.

rapiuntur Virgines monachique.

A ſanctam quæ non impietas commiſſa eſt? Offerebant aves & pineas nuces, idola laudabant; Salvatorem noſtrum Jeſum Chriſtum, Dei viventis filium, blaſphemabant intra ipſas eccleſias Domini; ſacros libros, ibidem inventos, tradebant flammis: in ſanctum autem baptiſterium, vah audaciam! Chriſticidæ Judæi & profani gentiles, temere ingreſſi ſeque ipſos nudantes, dixerunt feceruntque, qualia vel narrare ſit pudor. Nec defuere homines impii, qui, imitando perſecutionum veterum acerbitatem, Virgines continentesque feminas injectis manibus traherent, & raptantes cogerent blaſphemare atque abnegare Chriſtum, recuſantes autem conciderent conculcarentque.

contaminatur eccleſia.

146 Facinoribus talibus admirabilis ille ac ſplendidus Gregorii Ariani ingreſſus exornatus, velut mercedem ac præmium ſceleratæ victoriæ præbens, Ethnicis Judæiſque & aliis talia contra nos auſis deprædandam dedit eccleſiam. Inſolentia autem iſta atque improbitate ſemel permiſſa, committebantur terriora quam in bello, atrociora quam in latrocinio; cum hi diriperent obvia, illi in cellis repoſita dividerent, magnamq; vini copiam aut ebiberent aut effunderent B aut aſportarent, oleumque reconditum prædarentur; fores item cancelloſq; velut rejectamenta auferrent, & candelabra ad parietem ponerent, atque eccleſiæ cereos idolis accenderent. Denique in eccleſia aliud videre non erat quam rapinas & cædes: neque ad hæc erubeſcebant Ariani impii, ſed pejora inſuper crudeliora que adjiciebant. Nam Presbyteri laicique exponebantur ad contumeliam, ſublatæ in humeros Virgines deferebantur ad Præſidis tribunal & conjiciebantur in cuſtodiam: alii publico addicebantur & cædebantur flagris; panes quoque ſacrorum Miniſtris Virginibuſque dari prohibebantur.

ornamenta & utenſilia diripiuntur.

147 Fiebant hæc in Quadrageſima circa Paſcha; cumq; jejunarent Fratres, Gregorius ille admirabilis, Caipham æmulatus, cum Præſide Pilato contra plos Chriſti cultores debacchabatur ebrius. Certe in die Paraſceves, cum Præſide & gentilium multitudine, unam eccleſiarum ingreſſus, quia vidit populum violentam ejus irruptionem averſari, fecit ut crudeliſſimus Præſes eadem hora triginta quatuor Virgines, matronas ac viros ingenuos, flagellarit publice & in carcerem mitteret: inter quos Virginum unam, legendi ſtudioſam & adhuc Pſalterium tenentem manibus, cum ſimiliter Præſes juſſiſſet publice cædi flagris; ipſe quidem liber diſcerptus eſt a carnificibus, Virgo vero in cuſtodiam C tradita. His ita actis non quieverunt nequidem in diem ſequentem: ſed conſilium inierunt ut & in alia quoque eccleſia, in qua maxime verſabar diebus illis, eadem quæ prius facerent. Ideo autem ad hanc quoq; volebant extendere furorem ſuum, ut me ibidem perquiſitum interficerent: quod & factum eſſet, niſi Chriſti gratia adjuviſſet me, ut fuga elapſus hæc pauca vobis narrare poſſem.

Die Paſchæ

atrocitas aliam falla in Cæmeterio.

irruptio aliis diebus in eccleſiis.

148 *Hactenus in epiſtola ad Orthodoxos Athanaſius, qua ut nunc edita extat perpetuo pro Gregorio Georgium exhibet, errore tanto proniore, quando facilius duo hæc nomina alterantur; quantoque tam hujus Gregorii, qui a Philagrio Præfecto per vim inductus eſt; quam Georgii, qui poſt annos quindecim a Duce Syriano invectus tandem occupavit Sedem, ſimilia magis initia, fortaſſis etiam exitus fuere. Sed ſatis utrumq; diſtinguunt nomina Magiſtratuũ, ſub quibus & cum quibus res geſtæ narrantur; nec locus unus manifeſto corruptus, de quo mox infra num.* 152 *effecere poteſt, ut epiſtolam iſtam ad ulteriora transferamus tempora; quam exordiatur Sanctus ab hiſtoria Levitæ, qui injuriam paſſus in uxore, domum ſua corpus ſecuit, & partes in omnes tribus dimiſit; ut ad omnes pertinere crederetur facinus, quale in Iſrael nunquam acciderat; quemadmodum ibi*

quæ omnia male adſcribuntur Georgio, præter illi mille debacchata.

Athanaſius oſtendit Eccleſiam Alexandrinam nunquam tam dira paſſam eſſe, quam ſub Gregorio Ariano pertulit. Paſcha autem an. CCCXLI, *quo iſta ſunt acta, celebratum eſt die* IX *Aprilis.* AUCT. D. P.

CAPUT XIV.

Alia Gregorii intruſi contra Orthodoxos facinora.

149 EGo, *inquit Athanaſius, epiſtolam ſuam ad Orthodoxos proſequens*, cum viderem eos ad extremam deveniſſe rabiem, mecumque repotarem qua ratione cavere poſſem ne porro damnum pateretur Eccleſia, Virgines contaminarentur, & cædes rurſum fierent, noviſque injuriis vexaretur populus; furtim me ſubduxi multitudini, dicente Salvatore, Si vos in una civitate perſecuti fuerint, fugite in aliam. Ex iis enim malis quæ patrarant in eccleſia altera, ſciebam nullum ſcelus adverſus iſtam [*in qua commorabar*] omiſſuros. Certe nec Dominicam ſacræ Feſtivitatis diem ibi reveriti ſunt, quo minus tunc quoque in cuſtodiam compingerent homines, quando Dominus a vinculis mortis omnes abſolvit; & Gregorius cum gregalibus ſuis, in oppugnando Chriſto Præfecti potentia nixis, liberatricem diem Chriſti ſervis converteret in luctum (gaudentibus ad hæc E Gentilibus, & feſtum ipſum irridentibus) Chriſtianoſque conſtringeret ærumnis vinculorum, mandata ſortaſſis Euſebianorum adimplens. Ep. 247 Fugit Athanaſius.

providens imperatori etiam contra ſe faciendum

150 Per hujuſmodi ergo violentiam eccleſias Præfectus rapuit, raptas Gregorio & Arianis tradidit: & qui a nobis propter impietatem excommunicati fuerant, de eccleſiarum rapina gratulantur ſibi: populus autem Dei & Eccleſiæ Catholicæ Clerici coguntur vel communicare cum hæreticorum perfidia, vel ab eccleſiarum abſtinere ingreſſu. Quin & nauclerls aliiſque navigantibus mare non exiguam violentiam intulit Gregorius, alios per Præfectum ſubjiciens tormentis, alios vinciens atque in carcerem compingens, ut injuſtitiæ illius non contradicerent, ſed ſuſciperent ab ipſo litteras, *quales ſcilicet peregre proficiſcentibus fidelibus, ut ab aliis quoque reciperentur, dari conſueverant*. Ac ne iſtis quidem contentus fuit, verum ſanguine etiam noſtro ſatiari cupiens, perſuaſit crudeliſſimo & complici ſuo Præfecto, ut, tamquam ex voluntate populi ſuffragationem contra me piiſſimo Imperatori Conſtanti ſcriberet, odioſiſſimis conceptam verbis, quo non fugiendus dumtaxat, ſed mille ſuppliciis dignus exiſtimarer. Et ſcriptor quidem ſuffragationis, antehac religionis Chriſtianæ transfuga, adorat idola ethnicorum; ſubſcribentes vero, aut ethnici ſunt idolorumque æditui, aut Ariani. F

Ita traditæ ſunt eccleſiæ Arianis.

Et Præfecto ad Imperatorem ſcribente contra Sanctum.

151 Denique, ne prolixior in ſcribendo videar, perſecutio adeſt, & quidem talis qualis numquam contra Eccleſiam facta eſt. Nam in alia antehac perſecutione, ſi fugam eligeret aliquis, etiam latens poterat baptizari; nunc vero major crudelitas exercetur, & Babyloniorum impietati ſimillima. Ut enim tunc adverſarii Danielis, ſic nunc admirabilis hic Gregorius, privatim domi ſuæ orantes ad Præfectum defert, & ſacrorum miniſtros injurioſiſſime obſervat; adeo ut propter iſtam violentiam multi non baptizati periclitentur, multi ſine viſitatoribus ægrotent & lamententur, ipſo morbo acerbiorem exiſtimantes ejuſmodi calamitatem. Etenim miniſtris Eccleſiæ perſecutionem patientibus, abominantur populi impietatem hæreticorum Arianorum: maluntque potius ſic ægrotare & periclitari, quam ut ſuper capita ſua veniant manus illorum. Arianus namque Gregorius eſt, & pro Arianis miſſus; & ideo præter hos quidem nemo illum poſtulat; ipſe vero, tamquam alienus & mercenarius, quælibet acerba & gravia per

ſeviſſima perſecutio, vera morbi Gregorius Catholicis.

AUCT. D. P.

consentientem sibi Præfectum irrogat Ecclesiæ Catholicæ populo, velut minime suo.

152 Etenim quoniam ..... eum, quem Arianis prius Eusebiani constituerant, postquam ego de eo scripsi, vos Ecclesiæ Catholicæ Episcopi, cognita illius impietate, anathemati subjecistis & excommunicatum declarastis; ideo Gregorium iisdem Arianis misere. Ne autem etiam hic, me similiter de eo scribente, eamdem pateretur ignominiam; externa vi contra nos usi sunt, ut cum ecclesias possiderent, Arianismi suspicionem viderentur effugere. Sed in hoc quoque frustrati spe sua sunt: [nemo enim Ecclesiasticorum sese adjunxit Gregorio] nisi vel hæretici, vel ob causam ejecti, vel propter Præfecti violentiam dissimulare persuasi. *Quem prius Arianis Eusebiani misere, Pistus vocabatur, ut supra vidimus: cujus nomen & memoria cum lateret, & totam hanc de Gregorio narrationem, esse de Georgio crederet librarius, ad aliquem forte in principio sui manuscripti errorem, reliquum aptans contextum, non dubitavit, quin eo loco, quem puntlis signavimus; intelligeretur is qui Georginum immediate præcesserat, videlicet Gregorius.*

153 *Hallenus relata brevibus perstringens idem Athanasius, in epistola ad Solitarios alia quadam de Gregorio addit hic minime præterennda, licet post Athanasii fugam alla, scilicet quod* deinde etiam Episcopi flagellati & acerbis vinculis constricti sunt: *cum scilicet, occupatis Alexandrinis Ecclesiis, per reliquam Ægyptum vim circumferrent Dux Balacius atque Gregorius ipse, quo se Provincia totius Primatem agnosci faceret. Tunc itaque* Serapammonem Episcopum & Confessorem, in exilium egerunt: Potamonem vero, qui Confessor etiam ipse oculum in persecutione perdiderat, concidentes plagis cervici impactis, non prius quieverunt quam mortuum hominem esse crederent. Tunc nempe abjectus ab eis, & ægre post horas aliquot curatus refocillatusque, resumpsit spiritum; Deo illi vitam concedente, sed admodum brevem. Post modicum enim tempus, ex verberum dolore, mortuus est, habens in Christo gloriam secundi Martyrii: *de quo vide plura dicenda* XVIII *Maji, quando ejus nomen in Romano Martyrologio habetur.*

154 Quot alii monachi flagellati sunt sedente pro tribunali Gregorio, cum Balacio qui Dux appellatur! quot Episcopi concisi! Hos autem omnes postea miserabilis ille Gregorius invitabat ut secum communicarent .... Quin & Episcopi amitam ita persecutus est, ut nec mortuam quidem sepeliri pateretur; itaque insepulta abjecta fuisset, nisi hi qui eam susceperunt, ut proprium mortuum extulissent; usque adeo erat impius. Insuper cum peregrini varii eleemosynam acciperent, jussit ad hoc data diripi, & vasa in quibus oleum vinumque deferebantur confringi... Denique multa etiam alia fecit, quæ sermonis superant facultatem, & audienti aliquis incredibilia existimaret. *Latinus interpres Athanasii* Philagrium *scribit; ubi in Græco utriusque editionis dicitur pro tribunali sedisse* Gregorius: *forte quia id credidit minus convenire esse Episcopo: sed conveniebat tyranno, & consonant cetera quæ notantur Gregorii scelera: quare existimo, Philagrium statim ab expulso Athanasio rediisse ad Imperatorem; vel reducenda sub jugum Arianorum urbi intentum, res foris agendas militum Duci Balacio commisisse.*

155 Ceterum ista ideo sic patravit, quia neque secundum ecclesiasticum canonem ordinatus erat, neque juxta Apostolicam traditionem ad Episcopatum vocatus; sed ex Palatio cum militari manu & magnifica pompa missus, velut Magistratum sæcularem initurus. Ob eamdem etiam causam Principum magis, quam Episcoporum aut monachorum, optabat esse amicus. Si quando igitur vel ipse Pater Antonius ei de monte scribebat, abominabatur ejus scripta (nam pietas impietati abominatio est) si vero Imperator, Dux, aut Judex litteras ei mittebat, sic exhilarabatur, sicut ii de quibus in Proverbiis quasi cum querimonia dicitur, O qui relinquitis vias rectas, qui pravis oblectamini & gaudetis in perversione malorum. Eum certe qui ejusmodi afferebat epistolas remunerabatur pecuniis; Antonii vero aliquando scribentis litteras Balacio Duci conspuendas præbuit. Sed divina ultio id minime neglexit: paulo enim post conversus equus, quo præfatus Dux ferebatur ad primam mansionem, eum momordit in femore, humoque prostratum mors intra ternos dies abstulit. *Hallenus in epistola ad Solitaries Athanasius: qui post modum in Vita S. Antonii, numero apud nos* 109, *istius Balacii fatum & pœnam, nulla facta Gregorii mentione, distinctius narravit: sic ut non ab eo cui insidiabat ipse Balacius, sed a pariter equitantis Nestorii æque mitissimo, dejectus & lacteratus miser dicatur: præmittatur vero Ducem eum fuisse sub Nestorio Præfecto, qui licet cito post introitionem Gregorii successisset Philagrio, de quo nobis non constat, post tamen Balacii mors post plures annos accidisse, quandoquidem Nestorius adhuc tenebat Præfecturam anno* CCCXLIX, *sicut in redita Athanasii apparebit.*

156 *Quæ cum ita essent, merito miratur Julius, quomodo ausi fuerint Eusebiani scribere, per institutionem Gregorii & Athanasii expulsionem,* pacem magnam Alexandriæ & in Ægypto esse factam. *Prudenter autem Athanasius, ad Orthodoxos Episcopos concludens Epistolam, ita monet.* Si igitur Gregorius ad vos scribat, aut alius de ipso; ne quæso, Fratres, suscipiatis epistolas ejus; sed lacerate, & cum indignatione repellite: si vero etiam formulam pacificatoriam audeat notare, neque hanc admittite: qui enim eam acceperé, mero Præfecti multipliciter coacti sunt ad eam perferendam. Quoniam autem verosimile est etiam Eusebianos vobis scripturos de eodem, studui vos commonefaciendo prævenire, ut Deum, apud quem non est acceptio personarum, imitantes, expellatis illos; eo quod hoc tempore persecutiones, stupra, cædes, rapinas, incendia, & blasphemias, per ethnicos & Judæos, in gratiam Arianorum, ecclesiis induxerunt. Quid? quod nec ipse Gregorius negare possit se esse Arianum: convincet enim eum qui litteris omnibus subscribit Ammon, jam olim a B. Alexandro decessore meo, multis de causis & propter impietatem ejectus de Ecclesia. Dignemini autem rescribere nobis, & impios condemnare; ut qui hic est Clerus populusque, vestram orthodoxam doctrinam & animum improbitati contrarium intelligens, gaudeat in Christo de sua vobiscum in fide concordia; illi vero qui talia contra Ecclesiam perpetraverunt, vestris litteris commonefacti, vel sero possint resipiscere.

157 *Hallenus Athanasius, proximo post Concilii Romani indictionem anno, eodem scilicet* CCCXLI, *quo ista contigerunt: ut hinc quoque dubitari non possit, quin ad Gregorium, non ad Georginum, epistola spectet. In qua cum nulla fiat mentio Arsacii Eunuchi, quem Philagrio adjunctum fuisse indicat Epistola ad Solitarios, suspicamur hujus nullum tam proprium facinus extitisse, ob quod debuerit nominari. Videtur autem scripta haud diu post Pascha, quod isto anno celebratum fuit* XIX *Aprilis: prius certe quam Alexandria egressus Gregorius cum Balacio Duce, cujus hic nulla mentio, ea patraret in Episcopos & Monachos (nam hos Paschali tempore adeo multos quam supponitur fuisse Alexandriæ non est credibile) qua recitamus ex predicta epistola ad Solitarios, post annos ab hinc sedecim scripta. Ex hac autem discimus insuper,* Quirini *nominatam fuisse ecclesiam, qua primum ac precipuum Philagrii & Gregorii impetum excepit. Eademne combusta etiam*

A *etiam cum baptiſterio ſit, an alia* S. Dionyſii *dicta, non divino: unum credo, erraſſe eos qui ſcripſere, ipſoſmet indignabundos Catholicos ignem eccleſiæ S. Dionyſii injeciſſe. Objectum id quidem fuiſſe Athanaſio ſcio: ſed eodem quo ceteras calumnias modo accipio, id ſcilicet commentos adverſarios ad proprii facinoris infamiam in orthodoxos devolvendam. Ab utraque etiam diverſam eſſe oportet eam, cui ſimilem ſortem metuebat Athanaſius niſi diſcederet, nempe majorem S. Theona dicatam.*

158 *Nolo hic, ad exaggerationem malorum, Alexandrinæ Eccleſiæ illatorum, & ſatis ex Athanaſio deſcriptorum, addere, quod Ariani* libros omnes, uſque ad minimum incendentes, nec unum jota relinquentes, propter veritatis fidem, Nicænam Synodum, qua Clerus & populus imbuebatur & maxime jam imbuti erant, incenderunt; *ut propterea neceſſe habuerint Athanaſius & Epiſcopi Ægyptii ad Marcum Papam Romanum ſcribere, ac poſtulare, ut ſibi tranſmitteret ejuſdem Concilii capitula ſeptuaginta, qualia* per beatos viros *Victorem & Vincentium Presbyteros, Apoſtolicæ Sedis Apocriſiarios, miſſa ſunt Papæ Silveſtro, ſub ipſius Athanaſii cum ſuo Epiſcopo præſentis teſtimonio. Tota enim illa epiſtola, prout S. Athanaſii operibus inſeritur, purum ac putum figmentum eſt; atque ac reſponſum ipſius Marci, tranſcriptum iſterum ſeptuaginta capitulorum mittentis, ut præferatur; ipſumque Athanaſium ac ſocios Epiſcopos animantis inter tot adverſa, hortantiſque ad hæreticos omni qua poſſent ſeveritate extirpandos,* VIII Kal. Novembris Nepotiano & Secundo viris clariſſimis Conſulibus. *Illo quidem anno, qui fuit annus Chriſti* CCCXXXVI, *vixit S. Marcus, novem non integris menſibus Pontifex; ſed obiit* pridie Nonas Octobris, *ex omnium etiam antiquiſſimorum catalogorum conſenſu: tunc autem S. Athanaſius exul agebat in Gallia: invaſio autem qua ibi deſcribitur, & per quam facta eſſet iſta jactura, cujus nulla in certis Sancti ſcriptis eſt mentio, non niſi quinto poſt S. Marci obitum anno contigit. Deinde elapſus ab hoſtium manibus Athanaſius, quam commoditatem habere potuit cogendi ſtatim Synodum Epiſcoporum, quibuſcum ſatageret pro ea jactura reparanda? Quid autem neceſſe erat per epiſtolam mitti, qua mox Roma præſens potuiſſet accipere? Qua deinde ratione poteſt eſſe credibile, eorum Canonum, quos per omnes ſigillatim Eccleſias promulgari Synodus voluit, uti vidimus, aut unicum tantum exemplum in Ægypto fuiſſe & vicinis regionibus, aut omnia potuiſſe aboleri tam cito, ut Roma petendum exemplar fuerit, cum Nicænæ fidei nullus* C *adhuc palam audebat contradicere? Quis porro antiquorum, qui de Concilio Nicæno ſatis accurate ſcripſerunt, aliquid dixit ſimile iis quæ de ſeptuaginta Capitulis dicuntur in utraque Epiſtola?*

159 *Omiſſis ergo tam portentoſis commentis, ad Euſebianos, Athanaſii hoſtes, & totius tragœdiæ illius auctores, revertatur oratio. Erant illi Antiochiæ, interim dum iſta agebantur Alexandriæ, minime otioſi; ſed in rem ſuam intenti, ſparſis quaquaverſum calumnioſis Epiſtolis, abdicationem Athanaſii probabilem conabantur efficere. Nec minus de ſua æſtimatione ſolliciti, cum undique ſe notari intelligerent tamquam Arianiſmi fautores; non contenti iis fidei formulis, quas per tempora encæniorum formarant;* & arbitrati, non ſatis perfecte ſcripſiſſe ſe, utpote fluctuantes animo; aliud rurſus componunt ſcriptum circa fidem, poſt menſes non multos; mittuntque in Gallias Narciſſum, Marim, Theodorum & Marcum; qui, velut a Synodo miſſi, Conſtanti Auguſto, & aliis ibidem omnibus, illud tradiderunt. *Iiſdem illud, verbis, quod fidem de Filio, conceptum eſt quo ſuperiora; ſed hac in fine clauſula auctum,* Eos porro qui dicunt, Filium ex non ente aut ex alia ſubſiſtentia, & non ex Deo eſſe; &, Fuit tempus quo non dum erat Filius, alienos a ſe cenſet Catholica Eccleſia. *Reſtat ſed eadem Eccleſia errores iſtos damnaverat in Ario: tamen pergebant ipſi communicare cum Arianis, atque horum fidem excuſare ac veram, modiſque omnibus recipiendam contendere.*

AUCTORE D. P.

CAPUT XV.

Julio Pont. & Conſtante Imp. adnitentibus cogitur Synodus Sardicenſis: a qua ſe ſubducunt Euſebiani.

160 QUomodo *Philagrii & Gregorii manus effugerit Athanaſius, ubi latuerit, quamdiu in Ægypto ſubſtiterit, nuſquam expreſſum invenio. Creabile eſt, quod, rebus ita turbatis, quam citiſſime ac ſecretiſſime potuit, iter in Italiam relegerit, abſque diverticulo ullo. Sic enim ſcribit in Apologia ad Conſtantium*: Profectus ſum Alexandria, non ad caſtra fratris tui, aut ad alium quempiam, ſed Romam dumtaxat, me meaque Eccleſiæ commendaturus. Hæc una mihi cura fuit. *Nec ſane vana. Mox enim atque tempus adfuit, celebrando Concilio inditum anno precedenti, circa initium menſis Junii*; Presbyter Vito, *is qui Nicæne Synodo pro Silveſtro Papa Legatus interfuerat*, plures Epiſcopos quam quinquaginta in Concilium adduxit, qui Athanaſii defenſionem ſuſceperunt, & decreverunt cum eo tenendam communionem & caritatem.

Alexandria profugus Athanaſius

19.671 *Romam ſe confert.*

19.719 E & abſolvitur a Concilio.

161 *Porro* non ſolum Athanaſius, de illatis ſibi injuriis querens, adfuit; ſed & plurimi alii Epiſcopi, *inquit Julius*, ex Thracia, Cœleſyria, Phœnicia, Palæſtina convenere: Presbyteri autem non pauci, partim ex Alexandria partim alibunde ad idem Concilium concurrerunt; & coram omnibus Epiſcopis ibi congregatis, inter reliqua dicta ſua conqueſti ſunt, vim & injuriam Eccleſiis illatas eſſe, ſuaſque Eccleſias eadem paſſas quæ Alexandrina, in liſque ſimilia deſignata. Ex Ægypto autem & Alexandria cum denuo ſupervenirent Presbyteri, litteras ſecum attulere, quibus plurimorum Epiſcoporum & Presbyterorum querimonia continebatur, ſe cum huc ad Concilium pergerent, detentos fuiſſe & adhuc detineri. *Supervenerunt denique Concilio jam inchoato Presbyteri Elpidius & Philoxenus, ante annum ad Euſebianos legati, & ultra diem Romani Conſilii inchoationi inditum detenti ac ludificati Antiochiæ: ſed quo loco de eorum reditu agit Julius, & uſque ad Januarium detentos Presbyteros videtur dicere*, pro Januario *legendum eſſe* Junium, *evidens eſt tempora conferenti.*

ad quod undique multi venerant ſimilesque querelas depoſuerant

19.719

tandemque reverſis qui Antiochiæ erant remittit legatis.

19.744

162 *Referebant iidem ab Antiochia epiſtolas, excuſantes abſentiam frigido illo Perſici belli prætextu; & accuſantes Julium, quaſi temere in communionem recepiſſet Athanaſium, & Concilii Tyrii decreta recidiſſet; cum ipſi cauſam nullam poſſent idoneam reddere, cur Athanaſii depoſitionem perfeciſſent, & Nicæni Concilii decreta convellerent. His litteris lectis*, magna indignatio exorta eſt contra Euſebianos; & rogaverunt Julium, ut ad eos a quibus litteras acceperat ipſe referiberet. *Fecit id Julius diligenter*, & miſit litteras per Gabianum Comitem, *in primis queſtus, quod* Presbyteros *ſuos*, quos cum gaudio remiſſos oportuit, remiſerunt cum luctu, ob ea quæ iſtic geri conſpexerant; *fatetur etiam quod* cum litteras ipſorum evolviſſet, poſt varias ultro citroque cogitationes, eas ſupprimendas putarit, ea ſpe quod crederet ſaltem aliquos ipſorum adventuros, nec opus fore iſtiuſmodi epiſtolis: *verum* ubi nullus comparuit, neceſſe fuiſſe ut eas proferret.

19.719 & Euſebianorum epiſtolam adferentibus, 19.740

163 Et credite mihi, *inquit Julius*, omnes admiratione pleni vix perſuaderi poterant, iſtiuſmodi litteras a vobis eſſe profectas, quæ contentionis potius quam caritatis erant. *Tum factorum conſiliorumque ab ipſis initorum inſolentiam, Athanaſii e contra innocentiam clariſſime proponit Pontifex; ac denique concludens*, Obſecro, *inquit*, ne iſta ulterius fiant, ne deinceps has injurias patiantur Eccleſiæ, ne Epiſcopus aut Presbyter afficiatur contumelia ... unuſquiſque enim noſtrum eorum quæ

eiſdem referibit Julius.

AUCTORE D. P.

hic turbavit rationem redder in die judicii : optoque ut omnes secundum Deum idem sentiant, quo Ecclesiæ Episcopis suis receptis perpetuo gaudeant. *His monitis nihil apud Eusebianos proficientibus, cernens Athanasius nusquam se in Oriente tutum fore ab eorum insidiis & violentia, mansit in Occidente sub quietiori Constantis imperio.*

Rursus Eusebiani veterem formulam ferebant. 164 *Eusebiani vero, post tot confessiones fidei evulgatas,* rursus quasi priorum pœniteret, post triennium *a missis in Gallia legatis de quibus supra*, iterum in consessum veniunt, *ferrassis Antiochiæ*; amandantque Eudoxium, Martyrium, & Macedonium, cum aliis nonnullis, in partes Italiæ, delaturos fidem prolixe conscriptam, & multas appendices novas habentem. *Quarum inprimis ultima sic habet*: Hæc coacti sumus, post fidem compendio editam latius explicare, non ambitionis causa, sed ut nos ab omni suspicione purgaremus iis qui nostra ignorant; atque ut omnes in Occidente intelligant, tum impudentiam heterodoxorum nos calumniantium, tum Orientalium ecclesiasticam in Christo mentem, cui apud incorruptos omnes testimonium minime violentum a sacris Scripturis perhibetur. *Ad quæ Athanasius Orat. 1 contra Arianos, bene notat, Eusebianos*, dum perpetuo scribunt, suamet ipsi immutantes, incertam suam fidem, vel potius certam infidelitatem amentiamque ostendere. *Id vero reipsa patuit* apud Mediolanum, *quo pervenientes tres illi quos supra ex Athanasio nominavi*, cum Arii hæreticam sententiam noluissent damnare, de Concilio iratis animis exierunt, *ut ait Liberius Papa in Epistola ad Constantium anno* CCCLIV *scripta; in qua id factum dicens* ante annos octo, *tempus illius Concilii Mediolanensis ostendit fuisse annum* CCCXLV.

Constans Imp. scribit fratri de vocando Concilio. 165 *Hac occasione* Constans Imperator, *qui Concilio aderat*, certior factus est de Romana Synodo, deque iis quæ tum Alexandriæ tum Oriente toto contra Ecclesias gerebantur. Itaque fratri Constantio scripsit ... *idque ut ex Apologia constat*, quarto *post Synodum Romanam* anno, *immediate post Mediolanense, quod dixi, Concilium. Deinde etiam Athanasio* scripsit ut ad se veniret Mediolanum, ubi tunc erat: ... quidam enim Episcopi ... ab eo postularant, ut fratri scriberet de Synodo facienda. Cum igitur venissem Mediolanum, *inquit Constantio ipse Athanasius*, expertus sum multam ejus humanitatem. Dignatus est enim mihi in conspectum suum admisso dicere, quomodo litteras scripsisset mississet-que ad Te, rogans ut Synodus fieret: in qua, *uti dicitur in Epistola ad Solitarios*, recognoscerentur quæ acta erant: ne ulterius affligerentur ii qui erant passi injuriam; & qui eam fecerant, ne talia porro audere possent.

Ex de eadem re agit Mediolani cum Athanasio.

166 *Prædictum Athanasii cum Constante congressum calumniati postea adversarii ejus sunt, tamquam si animum Imperatoris contra fratrem commovissent delationibus criminosis. De qua ille se in Apologia expurgans, negat esse credibile*, quod coram Imperatore, adstantibus tam multis, male fuisset de Constantio locutus. Numquam sane, *inquit*, sine comitibus Fratrem tuum vidi, neque ille unquam solus cum solo verba miscuit: sed semper cum Episcopo ejus loci in quo agebat aliisque qui aderant, ad colloquium intravi; simul cum illis illum vidi, simul cum illis a colloquio recessi. De hoc testari potest Fortunatianus Aquilejæ Episcopus, potest & Pater Hosius, & Crispinus Patavii, & Lucillus Veronæ, & Dionysius Leidos, & Vincentius in Campania Episcopus: quoniam autem mortui sunt Maximinus Trevirensis & Prosasius Mediolanensis, testari pro iis poterit Eugenius, qui Magister fuit: ipse enim ante velum stabat, & audiebat, tum quæ ego Imperatorem rogabam, tum quæ hic mecum dignabatur communicare.

pp. 754 Ipsum Sardicæ in consessu Imperii astrisque coronat.

167 Jusserunt *porro* Constantius & Constans Episcopos, tam Orientis quam Occidentis, convenire Sardicæ, *Thraciæ urbe, in confiniis Mysiæ superioris versus Hæmum montem, inter Naissum & Philippopolim, sic ut sub Constantio esset locus, ne quid possent detrectare Eusebiani; vicinus autem jurisdictioni Constantis, ne Occidentales longinquitatem excusarent.* Interim Eusebius *ex Nicomediensi Constantinopolitanus, adversariæ factionis caput*, diem suum obiit; *imo* jam obierat *ante quadriennium, prius quam ejus & sociorum epistolam Julius Papa Roma acciperet, tempore Romani Concilii (si credimus Socrati, id asserenti lib. 2 cap. 15) vel saltem (ut lib. 3 cap. 6 Sozomenus)* finito Antiochiæ Concilio, antequam sententiam Julii Roma acciperet. *Supererant tamen alii zelatores dissidii, in favorem Arianorum continuandi, Theognius Maris, Theodorus, & reliqui, in primis Ursacius atque Valens quorum deinceps crebra facienda mentio. Hi dum se ad Concilium accingunt, ceteriique ex Imperio toto Episcopi, annus Christi* CCCXLVI *effluxit*: *ad quem referimus quod ait in Apologia Athanasius*, se in urbe agentem (*Mediolanensi cujus paulo ante meminerat, an Romana? Existimo quod Mediolanensi*) transmissum in Gallias, quo Pater Hosius se contulerat, ut inde Sardicam proficiscerentur.

post mortem Eusebii,

pp. 676

168 *Celebratum est autem Concilium, uti scribunt Socrates & Sozomenus*, Rufino & Eusebio Consulibus, *qui est annus Christi* CCCXLVII, *post mortem Magni Constantini decimus*: *quo temporis spatio non obstante de Concilio, sic loquitur Severus Sulpitius lib. 2 Hist. sacra quasi ipse jussisset, impulsu* octoginta Episcoporum in Ægypto, Athanasium injuste condemnatum esse pronuntiantium, apud Sardicam congregari; atque omne judicium quo Athanasius damnatus *fuerat retractari; sed quod, cum interim ipse obiisset*, Synodus *ista demum fuerit* congregata, Constantio (*pro quo in editis perperam legitur* Constantino) jam Imperatore. Convenerunt autem (*uti ad Solitaries scribit Athanasius*) Episcopi plus minus centum septuaginta. Et ex Occidente quidem meri venerunt Episcopi, secum habentes Patrem Hosium; Orientales vero ducebant socum, pædagogos dicam? an advocatos, Musanium Comitem & Hesychium Castrensem; propter quod confidenter advenerant, sperantes eorum potentia subnixos sese iterum quidlibet efficere: per hujusmodi enim homines terribiles sese monstrabant, quibus videbatur; & quibus lubitum erat, tenebant insidias. Ceterum ubi advenere, compererunt, ecclesiasticum morem tantummodo observatum iri, & ex singulis Ecclesiis civitatibusque accusatores esse præsto, & documenta rerumque probationes in promptu; viderunteque Arium & Asterium venerabiles Episcopos, qui cum ipsis quidem venerant, sed ab iis recesserant, & se jungentes nobis narrabant eorum solicitudinem, utpote rebus suis formidantium, & ne judicium fieret metuentium, neve convincerentur esse calumniatores, & ab iis quibus usi erant accusatoribus probarentur ipsimet suggessisse omnia & instruxisse.

ad quod Eusebiani adducunt Comitem & Castrensem.

sed judicium pure ecclesiasticum fore videbatur.

169 Hæc igitur conspicati, licet alacres venerant, rati nos metu conterritos haud quaquam aufuros accedere; ut viderunt promptitudinem nostram, intra Palatium concluserunt sese (ibi enim hospitabantur) atque ad invicem sic loquebantur: Ad alia venimus, quam quæ conspicimus. Accessimus cum Comitibus, & sine Comitibus judicium fiet: actum est: damnabimur. Videtis quæ mandata proposita sint. Qui cum Athanasio faciunt, in manibus habent commentarios rerum in Marcote actarum, ex quibus hic quidem justificabitur, nos vero confundemur. Quid ergo cuncta-

deliberant de fuga mandata.

Digitized by

A cunctamur? quid hæsitamus? Fingamus causam & recedamus, ne si manserimus condemnemur: melius est enim fugientes nos erubescere, quam ut manentes convincamur esse calumniatores: sic forsitan quocumque modo poterimus hæresim defensare: quod si fugitivos damnaverint, habemus patronum Imperatorem, qui non permittet ut a populo de ecclesiis expellamur.

frustra nos fugientes ad comparendum Hosio.

170 Ita quidem illi disceptabant: Hosius vero & ceteri omnes Episcopi crebro illis renuntiabant confidentiam eorum qui esent cum Athanasio, & quam parati ad causam dicendam, promittentes quod sycophantias ipsorum esent retecturi. Ad hæc ajebant; Si judicium metuitis, quare huc venistis? præstitisset enim non venisse, quam postquam veneritis fugere. Talia audientes, & magis ac magis consternati, absurdiore quam Antiochiæ excusatione usi, dicentesque se laureatas de Persis victis ab Imperatore accepisse; arripuerunt fugam, & hanc causam, nihil verecundati, miserunt per Eustathium Ecclesiæ Sardicensis Presbyterum. Sed neque sic sua illis fuga ex voto succesit. Statim sancta Synodus, cujus præsesor erat magnus Hosius, diserte eis scripsit. Aut venite responsuris ad accusationes vobis objectas, &

Ex Synodo Sardicensi ad judicium

B quas machinati estis calumnias; aut scitote vos quidem pro reis damnari a Synodo, eos vero qui cum Athanasio sunt omnis culpæ expertes vacuosque judicari. Verum illos sua magis urgebat conscientia, quam ut ejusmodi litteris persuaderi sibi reditum sinerent: videntes enim illos quos affecerant injuria, ne respicere quidem ad loquentes ausi, celerius etiam fugiebant.

ap. Ath. Ipsoque Athanasio etiam injunxit conditiones acceptante.

171 Talis igitur tamque indecora ac turpis eorum fuga fuit. *Et tamen etiam Hosius, ut postea in epistola ad Constantium scripsit*, ultro Athanasii inimicos provocaverat, cum ad ecclesiam, in qua commorabatur, venissent; ut si quid contra eum haberent, ederent: promiseratque eis securitatem, neve quidquam aliud expectarent quam rectum in omnibus judicium. Idque non semel, sed bis feci, *inquit*; quod si nollent rem ab universa Synodo disceptari, saltem me judice uterentur; promisique etiam nos Athanasium, si in noxa reperiretur, ejecturos: quod si innocens deprehendatur & vos ostenderit calumniatores, ac nihilominus illum recusetis admittere; ego illi persuadebo ut mecum in Hispanias veniat. Quas omnes conditiones recipiebat obedienter Athanasius, nihil contra obloc-

C tus: illi vero, ad omnia diffidentes, recesserunt. *Ita Hosius*: *cujus verba Hispani quidam apud Tamajum in Martyrologio interpretati liberius, eo etiam trahere conati sunt, ut ille crederetur reipsa in Hispanias abduxisse Athanasium, cujus restitutionem in suam Sedem Alexandrinam non potuerat impetrare. Neque hoc tantum, sed eo etiam procedunt amentia, ut in monasterio Calagurritana diœceseos, hodie Valvanera, sub humili nomine & officio coci delituisse eum dicant, cumque lignorum ad focum adhibitorum reliqui cineres magis accumularentur, quam ei commodum esset exportare quotidie; obtinuisse precibus a Deo, ut illis deinceps insensibili decremento sublatis, non haberet opus circa eos fatigari; quod in hunc usque diem ibidem fieri perseveret. Sed id si miraculum est, Tamajus post Mariettam alteri longe posteriori Athanasio tribuit; qui professione laicus, officio cocus, vita sanctus, loco illi sub regula S. Benedicti servierit; sed a posteris imperite fuerit cum Athanasio Magno confusus. De eo quidquid sit; existimamus nos, digressum Sardica Athanasium progressum ultra Aquilejam non fuisse; nec ullum invenimus idoneum argumentum ad affirmandum aut nunc aut postea commorationem Hispanicam. Nam quæ allegantur instrumenta, illius mentionem facientia, posterioris ætatis sunt omnia, quam ut rei vetustis scriptoribus inaudite fidem*

non tamen in Hispaniis professio ac finem sumsit.

possint adstruere: & forte aliud non supponunt quam præsentiam capitis quod illuc cum lingua, ut infra videbimus, translatum haberi creditur. Ipsa vero Hosii epistola, dum successionem tam longinquam reticet, quæ opportunissime potuisset allegari ad probandum quam fuerit a contentione alienus Athanasius, sufficienter probat eam falso adstrui: ut de ipsius Athanasii scriptis nihil dicam, nullam uspiam Hispaniæ ab eo aditæ mentionem facientibus. AUCTORE D. P.

CAPUT XVI.

Sardicensium Patrum pro Athanasio rescripta: Eusebianorum violenta consilia, Constantio data: cui demum eorum pateſcunt calumniæ.

172 SYnodus autem (*uti scribit Athanasius ad Solitarios, cœptam narrationem prosequens*) collecta ex provinciis pluribus quam viginti quinque, (*sic enim corrige, & ubi nunc in Græco habetur λε΄ ponι debere ut convincor ex earumdem Provinciarum enumeratione, prælixa epistola Synodica ad Alexandrinos*) videlicet e Roma, Hispaniis, Galliis, Italia, Campania, Calabria, Apulia, Africa, Sardinia, Pannoniis, Mysiis, Dacis, Norica, Sisicia, Dardania, & secunda Dacia, Macedonia Thessalia, Achaja, Epiro, Thracia, Rhodope, Palæstina, Arabia, Creta, Ægypto; cognita Arianorum malitia, susceperunt Athanasii asseclas ad defensionem eorum quæ passi fuerant, & de quibus ipsi eos erant calumniati. Cumque illi rationem dedissent omnium, quæ antea explicuimus; suscepit defensionem Synodus, & supra modum admirata est; ipsorumque communionem amplexa, scripsit litteras ad uniuscujusque diœcesim, potissimum Alexandriam & in Ægyptum ac Libyam; quibus significabatur, Athanasium quidem & socios ejus puros & omnis culpæ expertes esse; eorum vero accusatores, sycophantas atque facinorosos, & quidvis potius quam Christianos debere appellari.

ap. Ath. Ex 21 Provinciis collecti Patres ep. 256

ap. Ath. Athanasium cum suis innocentem declarant.

E

137 *Litteras ad Alexandrinæ diœcesis Presbyteros & Diaconos, aliasque prolixiores ad Ægyptios & Africanos, Athanasius integras inseruit Syllogo, quas satis est ibi legi posse; quoniam ad historiam quod attinet, quodque jam ante fusius dictum non sit, vix continent aliquid. In prioribus tamen hoc singulare est, quod* Aphthonius & Athanasius Capitonis filius Compresbyteri, eamdem fraudem ab Eusebianis perpessi, aliquibus eorum in exilium actis, aliis metu mortis intentatæ profugis, similiter recepti & innocentes declarati perhibeantur. *Posterioribus autem subjiciuntur* nomina eorum, qui cum interesse non potuerint, *accepta tamen Synodica jam dicta, ab Hosio ceteriique Patribus Sardicæ subscripta*, ipsi quoque suis suffragiis decreta Synodi approbarunt. *Sed illa nomina ita subjiciuntur*, ut eorum qui in Synodo subscripsere *nominibus permixta, & in septem classes secundum præcipuas urbis Christiani regiones distributa, legantur. Addit porro Athanasius, quod fuerint* plurimi item alii, qui ante eam Synodum pro ipso scripsere, tum ■ Asia, tum ex Phrygia, tum ex Isauria, quorum singulorum nomina cum suis epistolis circumferebantur, propemodum sexaginta tres; in universum autem trecentos quadraginta quatuor numerari, qui Synodi decretis subscripserint. *Notabile est etiam quod post* Hosium ab Hispania, *ut Concilii Præsidem, nominetur* Julius Romæ *Episcopus, tamquam præsens* per Archidamum & Philoxenum Presbyteros suos; *atque his proximus* Protogenes Sardicæ.

neque de re quamvis ver. jam scribunt.

F

subscriptionibus post Hosium singulis, ep. 708

174 *Verum ea subscriptiones, atque in primis Episcoporum Cypri, non sunt collecta nisi postquam Alexandriam Athanasius rediit. Extat etiam, inter fragmenta ex opere historico S. Hilarii Pictavensis Episcopi, tertia quædam epistola ad Julium Papam, breviter insinuans ea Synodi cum*

ap. Ath. a adversariis dum urgetur allegata.

& litteræ Synodicæ ad Julium

ap. 763 quibus accessit etiam abjectorum suffragium

sub-

AUCTORE D. P.

subscriptione Episcoporum unius & sexaginta; in cujus epistola fine monetur Pontifex, quod sua excellens prudentia disponere debet, ut per ejus scripta qui in Sicilia, in Sardinia, & in Italia sunt Fratres, quæ acta sunt & quę definita cognoscant, & ne ignorantes suscipiant eorum communicatorias Epistolas quos justa sententia degradavit; perseverent autem Marcellus, Athanasius, Asclepius in communione, quia obesse eis non poterat iniquum judicium & fuga & tergiversatio eorum, qui ad judicium omnium Episcoporum venire noluerunt. *Et hi quidem Athanasium aliosque injuria accusatos* dimiserunt cum pace: Stephanum autem & Menophantum, Acacium & Georgium qui Laodicex pro Episcopo fuit, Ursacium item & Valentem, & Theodorum & Narcissum deposuerunt; Gregorii autem, Alexandriam mitti, nomen ita in damnatione ejus recitaverunt, ut numquam cum Episcopum, neque dignum qui Christiano nomine appellaretur, censerent: rescinderunt enim omnes ordinationes quas facere præsumpsit, præcipientes ne illæ vel nominarentur in Ecclesia, propter rei novæ indignitatem.

175 *Quid autem adhuc Sardicenses fugitivi? Recepe-* B *runt sese Philippopolim Thraciæ, urbem proximam; ibique retento Sardicensis Concilii titulo, quo facilius mundo illuderent, res ipsi suas ex adverso agebant. Ac primum, protestati se non posse convenire quamdiu in Synodo sederet Athanasius, Tyri damnatus depositusque, & alii quos pro rite convictis damnat isque, volebant haberi; cum frustra se protestari viderunt, contraria omnia definiverunt quam erant Sardicæ constituta: &, ut habet Sozomenus lib. 3 cap.* 10, stabilitis iis quæ de Athanasio *aliisque* decreverant, primo Julium Episcopum Romanum, quod cum illis communicaverat, ... deinde Hosium Confessorem .... ac Maximinum Trevirensem Episcopum abdicarunt, ac præter illos etiam Protogenem Sardicæ, & Gaudentium *Naissi*. Hæc eadem *ut prosequitur ibidem Sozomenus*, Episcopis omnibus per litteras significarunt, ne vel in communionem admitterent, vel scriberent ad eos, neque litteras ab iis scriptas reciperent.

176 *Est vero operæ pretium audire ipsa calumniosæ epistolæ verba, prout eam, apud Hilarium in fragmentis, Latinam habemus sub nomine Concilii Sardicensis.* De Athanasio, *inquiunt*, quondam Alexandrinæ Ecclesiæ Episcopo, accipite quæ gesta sunt. Accusatus & graviter juxta Deum sacrilegus, & juxta mysteria Ecclesiæ sanctæ profanus, propriis manibus comminuit poculum Deo & Christo dicatum, ipsumque altare venerandum con- C fregit, sedemque sacerdotalem subvertit ipse, atque ipsam basilicam, Dei domum, ecclesiam Christi, demolitus usque ad solum est. Presbyterum vero, virum gravem & justum, nomine Narchen, tradidit custodiæ militari. Accusatus præterea est de injuriis, violentia, cæde atque ipsa Episcopi internecione: quique etiam ipsis diebus sacratissimis Paschæ tyrannico more sævierit, Ducibus atque Comitibus junctus: qui propter ipsum aliquos in custodiam recludebant, aliquos vero verberibus flagellisque vexabant, ceteros diversis tormentis ad communionem ejus sacrilegam adigebant. *Quam falsa hæc sint omnia satis ex præcedentibus liquet, ipsa tamen esse probe cognita legitimeq; dijudicata pluribus conantur ostendere; tum ad ulteriora mendacia pergunt, & sua propria crimina in Athanasium retorquent, tamquam ea feciſſet ipse qua Philagrius Gregorium introducendo patravit. Sic enim loquuntur.*

177 Sed dum Athanasius post damnationem reditum sibi de exilio comparasset, de Gallia ad Alexandriam post plurimum tempus advenit; atque præterita in nihilum ducens, acrius in nequitia prævalebat: nam comparatione sequentium levia sunt, quæ ab ipso primum commissa sunt. Etenim per omnem viam reditus sui Ecclesiam subvertebat, damnatos Episcopos aliquos restaurabat, aliquibus spem ad Episcopatus redeundi promittebat, aliquos ex infidelibus constituebat Episcopos D per pugnas & cædes, nihil respiciens leges, desperationi tribuens totum. Inde per vim, per cędem, per bellum Alexandrinorum basilicas deprædatur. Constituto jam in ejus locum, ex judicio Concilii, sancto & integro Sacerdote, ut pestis sacrilega, adductis gentilium populis, Dei templum incendit, altare comminuit, & clam exit de civitate occulteque profugit. *His similia præmiserant de Marcello Ancyrano, nec magis vera subjungunt de causa Pauli Constantinopolitani; de Julio autem Papa, Hosio, Maximino & ceteris addunt calumnias, quas hic referre nihil attinet: ac demiq; concludentes*, de Deo, *inquit Sozomenus*, eo modo sentire jubent, quo formula fidei epistolis subjuncta præscribebat: quæ ut nullam Consubstantialis fecit mentionem, sic illis communionem Ecclesiæ interdixit, qui dicerent tres esse Deos, aut Christum non, aut Patrem & Filium & Spiritum sanctum eumdem esse, aut ingenitum Filium, aut tempus sæculumve fuisse quando non erat. *Sed non per hoc potuerunt efficere quo minus rejicerentur tamquam Ariani, quorum imitabantur pervicaciam, & quorum fidem volebant* E *esse ac semper fuisse orthodoxam.*

fidei formulam scribunt.

178 *Sed his omissis, vera ipsorum nimis facinora audiamus ex Athanasio.* Qui autem exauctorati *Sardica erant*, una cum illis qui tam fœda fuga recesserant, talia designarunt in recessu, ut priora facinora cum his collata possis minima æstimare. Cum enim eorum communionem, ut fugientium a Synodo & noxiorum, Adrianopolitani [Presbyteri] aversarentur, rem detulerunt ad Imperatorem Constantium, effeceruntque ut a magistratu qui istic Fabricæ nuncupatur,* tamquam laici decapitarentur, subserviente ipsis etiam ad hoc Philagrio, qui rursum Comes factus erat. Hujus rei monumenta ante urbem consistunt: quæ nos, *inquit Athanasius in præcitata ad Solitarios epistola*, inter prætereundum vidimus: itaque confirmaverunt ideo solum fugisse se, ne ut calumniatores convincerentur. Hæc autem uti suadebant ipsi, sic Imperator fieri jubebat. Igitur etiam effecere, ut ab Alexandria in Armeniam duo Presbyteri & tres Diaconi relegarentur. Arium quoque & Asterium, utrumque Episcopum Petræ, alterum Arabicæ, alterum Palæstinæ, qui ab ipsis desciverant, non solum mandandos in Libyam, sed & contumeliis afficiendos curarunt.

Ipsius scriptoris hæc contestantis verba.

**G. Verto Marino*

& exilio.

179 Lucium porro Adrianopoleos Episcopum, F quem videbant multa contra ipsos confidentia uti, eorumque arguere impietatem; rursus, uti prius, fecerunt ferreis vinculis per collum manusque vinciri, atque in exilium ejici, ubi & mortuus est, sicut illi norunt. Diodorum quoque Episcopum (*cum verosimiliter qui cum titulo* Tenedi *subscripsit concilio Sardicensi*) dimoverunt loco, & Olympium ex Ænis, ac Theodulum ex Trajanopoli, ambos in Thracia Episcopos, bonos & orthodoxos viros, quia hæresim oderant, accusarunt; primo quidem Eusebiani, quibus Imperator Constantius subscripsit; nunc vero per novam suggestionem hi, *qui Sardica fugerant*. Scriptum autem erat ut non solum ejicerentur ex urbibus atque ecclesiis, sed etiam ut capitis pœnam subirent, ubicumque invenirentur. Quod quidem licet mirum, non tamen alienum erat ab eorum animis; ut qui talia ab Eusebianis didicerant, impietatis atque intentionis eorum relicti heredes. Cum vero, sicut patres eorum, Alexandriæ pariter & in Thracia vellent se formidabiles ostendere; scribi faciunt, ne portus & urbium ingressus custodiantur, ne forte propter facultatem a Synodo factam ad Ecclesias revertantur; itemque Judicibus Alexandrinis de Athanasio

Alexandriam scribunt ad arcessu probibentur Athanasius,

Epiſcopus quosdam relegari facium.

Ad Philippopolim profecti

Tamquam Athanasium convicti essent de crimenibus dictis

De post exilium patrato.

Digitized by Google

A Athanaſio & Presbyteris quibuſdam nominatim, ut ſive Epiſcopus ſive eorum aliquis inveniatur acceſſiſſe ad civitatem aut ejus confinia, liceat Judici capita deprehenſorum reſcindere. Ita Judaica hæreſis, non ſolum negare Chriſtum, ſed etiam occidere didicit.

abiectæ terribiles ſefe offerunt.

180 Neque tamen hic quieſcebant, ſed quemadmodum hæreſeos ipſorum pater tamquam leo circuit quærens quem devoret; ita illi, commoditate utentes publici curſus, & quaquaverſum circumeuntes, quemcumque inveniebant, aut fugam ipſis exprobrantem, aut Arianæ hæreſeos odium præferentem, flagellabant, vinciebant, a patria extorrem fieri curabant; adeo ut multi ſimulare mallent, multi ad loca deſerta confugere, quam cum illis converſari. Talia fuerunt inſana eorum, etiam poſt fugam, auſa. Quin etiam novum aliquid machinati ſunt, ſuæ quidem hæreſi conſentaneum, necdum tamen prius auditum, ac forte ne factum quidem unquam a protervioribus ethnicis, tantum abeſt ut a Chriſtianis.

Miſſus Synodus ad Conſtantium legatis petita abeunt:

B 181 Miſerat legatos ſancta Synodus Epiſcopos, Vincentium Capuæ, quæ eſt Campaniæ Metropolis, & Euphratem Agrippinæ, quæ eſt Metropolis Galliæ, ut Imperator, ſicut judicaverat ipſa faciendum, permitteret Epiſcopos exules redire ad eccleſias ſuas, quandoquidem ipſe eos ejecerat. Scripſerat quoque pientiſſimus Conſtans fratri ſuo, & Epiſcopos commendabat. Hos cum Antiochiæ viderent admirabiles illi & quidvis audere parati; conſultant in commune, ſolus autem Stephanus (*erat hic Antiochiæ Epiſcopus Arianus*) tragœdiam adornandam ſuſcipit, utpote ad ſimilia longe aptiſſimus. Conducunt igitur publicam meretricem, ipſis ſanctiſſimæ Paſchæ diebus; eamque nudantes, noctu immittunt ad Euphratem Epiſcopum. Et illa quidem, juvenem eſſe a quo vocaretur rata, prompte ſequebatur; ut vero immiſſa ab illis, vidit jacentem hominem & eorum quæ fiebant ignarum; deinde diligentius intuens, conſideravit ſenilem vultum ſpeciemque Epiſcopalem; exclamans continuo, proteſtata eſt vim ſibi fieri, quamvis rogarent illi ut taceret, & falſum crimen Epiſcopo impingeret.

deteguntur per meretricem ipſis immiſſam:

ejus auctor Stephanus Epiſcopatu privatur:

182 Facto igitur die diffamatum eſt facinus, totaque concurrit civitas: qui autem in palatio erant, rei indignitate commoti, ſuadebant ne premeretur ſilentio. Venitur ergo ad judicium, & lena quidem accuſabat eos qui ad ſe venerant, hi vero ipſum Stephanum cujus Clerici erant: qui mox depoſitus eſt, & ſuſtitutus pro eo caſtratus Leontius, tantum ne deeſſet Arianæ hæreſeos propugnator. *Rem eamdem pluribus narrat Theodoretus, & multas minutiores circumſtantias addit; ut quod legatis, a Synodo deſtinatis quidem, ut ait Athanaſius, ſed vel Conſtantis juſſa præſtolatis tantiſper, vel poſt initos primos conatus reverſis, iterumque abituris, comitem addiderit Conſtans* Salianum Prætorem virum pietate & juſtitia inſignem. *Quod Stephanus, cujus ſcelera ſummatim enumerat, quindecim virorum turbam, Onagro quodam duce, ad Epiſcoporum hoſpitium abdiderit: qui meretrice ingreſſa tumultum cierent. Quod Euphrates, Legatorum ſenior, in exteriori cubiculo dormiens, ac pedum ſtrepitu excitatus, audita viſaque muliere, velut ad conſpectum damonis expaverit, atque ad crucis orationiſq; arma confugerit. Quod e numero inſidiatorum ſeptem, clauſis a Vincentio oſtiis comprehenſi ſint; & inſtante potiſſimum & ſtomachante Saliano, impetratum ab Imperatore ac Magiſtratibus, ut quæſtio in regia haberetur.*

Sallius Comes urgetur ut Imperatorem cognoſceret.

C

183 *Hæc aliaque narrat Theodoretus lib. 2 cap. 9: qui idem cap. 8 propoſuerat ſummam quamdam epiſtolarum, a Conſtante ad Conſtantium ſcriptarum*, quæ non hortationem ſolum & conſilium continebant, ſed etiam minas pio Imperatore dignas... Niſi *enim* obtemperaret, ipſummet Alexandriam profecturum, & Athanaſium reſtituturum deſiderantibus eam ovibus. *Addit Socrates lib. 2*

qui metus in animis fratris literis,

cap. 18 Conſtantium, haud modice his conſternatum, accerſiviſſe Orientalium Epiſcoporum non paucos; eoſque reſpondiſſe, quod melius eſſet Athanaſium reſtituere, quam inceſtinum bellum ſuſcipere. AUCT. D. P.

184 *Quibus perſuaſus Imperator*, nonnihil compunctus ad ſe rediit; & ex his quæ Euphratæ fecerant, conjectans ejuſmodi etiam eſſe cetera quæ contra alios moliti erant; relegatos ab Alexandria in Armeniam Presbyteros Diaconoſque jubet a veſtigio dimitti; atque Alexandriam aperte ſcribit, ne ulterius perſecutio fieret contra Clericos Laicoſve Athanaſio adhærentes. Deinde poſt menſes decem defuncto Gregorio, accerſit & Athanaſium. *Qui* poſt Concilium Naiſſi commoratus, *acceptis novis a Conſtante litteris ad eum ſe contulit:* confectoque itinere per reliquum tempus Aquileæ hærebat. Ubi me litteræ tuæ pietatis deprehenderunt, *inquis ipſe in Apologia ad Conſtantium*. Inde rurſus a beatæ memoriæ viro, *ſcilicet Conſtante*, evocatus, in Gallias profectus ſum atque ita perveni ad tuam Majeſtatem. *Hæc breviter ibi; quæ ut uberius habentur alibi explicata, ita hic diffuſius tractanda ſunt.*

& Euſebiarum fraudibus compertis, exules revocat.

1 p. 676 & cum his ipſum Athanaſium.

CAPUT XVII.

Multis Conſtantii litteris ad reditum animatus Athanaſius, iter Alexandriam verſus capeſſit.

185* *Anni* CCCXLVIII *Paſcha, circa quod ab Antiocheno Epiſcopatu amotus eſt impiiſſimus Stephanus, celebratum eſt die* III *Aprilis; proinde mori Gregorii, decimo poſt illam abdicationem menſe intellecta, contigit in Januario anni* CCCXLIX. *Genus & cauſam mortis nemo diſtincte explicavit: ſolus Theodoretus lib. 2 cap.* 12, ab ipſis Alexandrinis cæſum *ait, nimia ejus barbaries atque crudelitate veroſimiliter irritatis. Athanaſius, ut vidimus, ſimpliciter dicit eo* mortuo *accerſitum ſe. Id autem falſum ait* cum omni honore: *quia Imperator*, non ſemel, aut iterum, ſed tertio amiciſſimas litteras ſcripſit, quibus illum animabat & ad veniendum hortabatur: miſit quoque ad eum Presbyterum & Diaconum, ut majori cum fiducia ad ſe rediret. Putabat enim, *inquit Athanaſius*, ob ſuperiora pericula me cunctantius agere circa reditum. Scripſit item fratri ſuo Conſtanti, ut ipſe quoque me ad reditum hortaretur: affirmabat enim, quod me integro anno expectaſſet (*utique poſt adventum Legatorum prædictorum Antiochiam*) nec permiſiſſet ullam novitatem aut ordinationem fieri, ex quo mihi promiſerat reditum, ſed Eccleſias Athanaſio Epiſcopo a ſe reſervatas fuiſſe.

* Vide Append. pag. 778 col. 1 *Mortem Gregorii Arriani.*

1 p. 821 accerſitur a Conſtantio Athanaſius

F

186 *Litteras illas omnes, quia Syllogo inſerunt Sanctus, etiam hic inſerendas credidi. Tenor prima talis eſt.* Conſtantius, Victor Auguſtus, Athanaſio. Diu te jactari vexarique immanibus undarum procellis noſtræ Clementiæ humanitas non permiſit; & patriis nudatum penatibus, exutum bonis, & in locis avitis feralibuſque oberrantem, non deſeruit noſtra indefeſſa pietas. Tametſi enim diu admodum diſtuli ad te perſcribere animi mei propoſitum, ſperans te ultro venturum ad nos, & laborum tuorum medelam poſtulaturum; tamen, quia fortaſſis intentionem animi tui impedivit metus, ideo munificentiæ pleniſſimas litteras ad tuam conſtantiam tranſmiſimus, ut ſecurus conſpectui noſtro quamprimum tuam præſentiam offeras, quatenus voti tui compos effectus, noſtramque humanitatem expertus, reſtituaris tuis. Hac autem de cauſa etiam ad fratrem noſtrum Conſtantem, Victorem Auguſtum, pro te rogavi, ut veniendi facultatem tibi det; atque ita, nobis utrimque annuentibus, patriæ reddaris, habeaſque hoc noſtræ gratiæ pignus.

1 p. 767 per humanitatis literas ſuaſit.

187 Se-

AUCT. D. P.

187 *Secunda epistola hujusmodi fuit*. Etsi superioribus litteris significavimus, ut secure ad nostrum Comitatum accederes; ut, quod ipse cupis maxime, remittaris ad propria; tamen etiam nunc has litteras ad tuam constantiam misimus, quibus adhortamur, ut sine omni diffidentia aut metu publica vehicula conscendas, & properes ad nos; ut consequi possis, quæ concupiscis.

literæ,

188 *Aliquanto denique interjecto tempore, ac forte circa autumnum, misit Constantius etiam tertiam epistolam hujus sententiæ*. Cum Edessæ commoraremur præsentibus Presbyteris tuis (*verosimiliter ad primarum litterarum invitationum expeditis ab Athanasio, quo prius animum Imperatoris explorarent*) placuit ut misso ad te Presbytero, *uno, dum alter scilicet in Palatio manens Episcopi sui negotiis utiliter invigilaret*, rursum monerem, ut ad nostrum Comitatum festinares; quatenus, ubi nostrum vidisses conspectum, statim Alexandriam proficiscerere. Sed quia plurimo tempore intercedente ex quo nostras litteras acceperas, necdum advenisti; ideo te nunc denuo admonere studuimus, ut vel nunc saltem quam celerrime ad nos venias, atque ita restituaris patriæ tuæ, & desiderio potiaris. Ad pleniorem autem institutionem Achitam Diaconum ad te misimus, ex quo discere possis animi nostri sententiam, & quod voti tui omnino fieri compos queas.

ac tertia scripsit,

B

Neque his contentus Imperator, etiam Comites suos Polemium, Datianum, Bardionem, Taurum, Florentium, quibus maxime fidi poterat, scribere jussit.

1 p. 833

189 Aquilejæ tum temporis erat *Athanasius*, cum has litteras accepit: *qui* totam rem Deo acceptam referens, Constantio huc usque se inclinante, Romam ascendit, Ecclesiam & Episcopum aditurus. Ingens igitur gaudium in Ecclesia fuit; Episcopus Julius, restitutioni ejus congratulans, litteras ad Ecclesiam ipsius misit: porro autem transeuntem alii deinceps Episcopi cum pace deduxerunt. Litteræ autem istiusmodi fuere. Julius Presbyteris & populo sub Alexandriæ diœcesi posito. Gratulor vobis etiam ego, dilecti Fratres, quod fructum fidei vestræ tandem præ oculis positum videatis, in Fratre & Coepiscopo nostro Athanasio, quem propter vitæ puritatem & propter preces vestras Deus vobis restituit. Memores enim promissionum cælestium eoque tendentis vitæ, quam ex disciplina prædicti Fratris nostri didicistis; cognovistis vere, & pro ea quæ in vobis est rectissima fide apprehendistis, non omnino in perpetuum divulsum fuisse a vobis, quem in piissimis mentibus vestris semper velut præsentem habebatis.

1 p. 775 *qualiter ille persecutio & Romam profecto*,

Julius gratulatur Alexandrinis

C

190 Non igitur mihi ad vos scribenti multis opus est verbis; quidquid vobis dici posset a me, hoc vestra fides præconcepit, & implevit per Dei gratiam communia nostrum omnium vota. Gratulor igitur vobis (nam rursus idem repetere juvat) quod animas vestras in fide conservastis inexpugnabiles: nec minus gratulor Fratri nostro Athanasio, quod inter multa quæ passus est aspera, nulla tamen hora in oblivionem venerit vestræ dilectionis & desiderii vestri. Licet enim corpore videbatur a vobis separari ad tempus, semper tamen vivebat tamquam in spiritu vobis præsens. Redit itaque ad vos illustrior nunc quam cum discederet a vobis: nam si materias pretiosas, aurum & argentum, ad puritatem probat ignis; quid digne dici poterit de tali viro, qui tot tantisque periculis superatis restituitur vobis, non tantum a nobis, sed etiam ab universa Synodo susceptus ut innocens?

Episcopum fidem,

eumque redeuntem

excipi fabet cum omni lætitia

191 Recipite ergo, dilecti Fratres, cum omni secundum Deum lætitia & gloria, Episcopum vestrum Athanasium, & cum eo ceteros eorumdem laborum consortes: vestrorumque votorum compotes facti, gaudete, quia Pastorem vestrum, vestræ pietatis fame, ut sic loquar, & siti laborantem, salutari-

bus scriptis aluistis & potastis: nam peregre commorantis solatium facti estis vos, & in persecutione positum confovistis fidelissima vestra mente animoque. Oblector ego certo, jam nunc cogitatione præsumens atque prospiciens uniuscujusque vestrum in ejus regressione lætitiam, & religiosissimos occursus multitudinis, gloriosamque concurrentium festivitatem. Quis enim aut qualis vobis erit dies ille, cum Fratre nostro revertente & omnibus ante factis cessantibus, reditus ejus honoratissimus optatissimusque omnes adunabit in gaudio liquidissimæ voluptatis? Porro hujusmodi gaudii pars sane magna ad nos quoque pertingit, quibus divinitus obtigit ut in talis viri possemus venire notitiam.

D

192 Nunc in orationem desinere epistolam convenit. Deus ergo omnipotens & filius ejus Dominus atque Salvator noster Jesus Christus, remuneretur admirabilem fidem vestram, cujus erga Episcopum vestrum glorioſum dedistis testimonium: vobisque ac posteris vestris, nunc & in futuro bona illa concedat, quæ nec oculus vidit, nec auris audivit, neque in cor hominis ascendit qualiter ea paravit Dominus diligentibus se, per Dominum nostrum Jesum Christum, per quem omnipotenti Deo gloria in sæcula sæculorum.

atque ipsis bene precatur.

E

193 *Cum his Roma dimissum Athanasium, atque Antiochiam appulsum, & in castra sua, ut loquitur Hosius*, venientem, sincero serenoque vultu intuetur *Constantius Imperator, eidemque potestatem facit revertendi in patriam ad ecclesias suas. Athanasius autem*, dolenter questus de iis quæ vel passus fuerat vel contra ipsum scripta erant, rogavit ut citarentur omnes inimici sui, qui Antiochiæ præsto erant; quatenus aut redarguerentur, aut redarguerent apud ipsum Cæsarem; & vel se præsentem commonstrarent ea fecisse quæ objecerant, vel absentem deinceps non calumniarentur. *Quod cum ipsis indicasset Imperator*, excusari petierunt, *sicut Hosius indicat. Quare urgere ultra Cæsar nolens, hoc quidem quod petebat Athanasius* non fecit; omnia tamen quæ antea per accusationem scripta contra eum erant tolli & aboleri jussit, affirmans nullas se amplius accusationes susceptorum, & hoc fixum sibi ac certum esse propositum. Neque simpliciter dixit, sed etiam jusjurandum verbis addidit, Deum super his testem appellans.

Constantius illum benigne excipit, 1 p. 139 1 p. 833

jurat que deinceps se non credituram accusationibus

194 *Postea, sicut narrat Rufinus lib.* 11 *cap.* 19, admonitus Imperator ab impiis consiliariis, Non est, inquit, magnum, Athanasi, quod Episcopi poscunt de te, ut unam ex multis, quæ apud Alexandriam sunt, ecclesiis concedas populis eorum qui tibi communicare nolunt. Tunc ille, Deo suggerente sibi paratum in tempore consilium: Et quid est, inquit, Imperator, quod poscenti tibi liceat denegare, qui potestatem habes omnia jubendi? Sed unum est quod rogo, ut meam quoque petitiunculam libenter admittas. Cumque se omnia quæ vellet, quamvis essent difficilia, promitteret præstiturum; Hoc est, inquit quod rogo; ut quia etiam hic (nam apud Antiochiam res agebatur) sunt nostri populi qui istis communicare nolunt, unam eis tenere concedas ecclesiam. Æquissimum id sibi videri & valde præstandum, respondit Imperator: sed cum rem detulisset ad eos quorum consiliis utebatur, neque ibi se velle accipere ecclesiam, neque hic dare responsent.

petit Athanasius ecclesiam Alexandriæ concedi a

F

sed Athanasio victissim Catholicum petente Antiochiæ,

195 *Etenim ut observat Sozomenus lib.* 3 *cap.* 19. Existimarunt suam opinionem apud Alexandrinos nullum omnino progressum facturam, propter Athanasium, qui non modo ad confirmandos sibi consentientes sufficeret, sed etiam ad alios convertendos. Si autem hoc fieret apud Antiochenos, primum quidem congregandos sectatores Eustathii qui multi

Ex verisimilibus conjecturis Ariani,

A multi erant; deinde, quod conſequens eſt, molituros res novas: quando ne nunc quidem, cum ipſi [Ariani] tenerent eccleſias, non omnino opinationi eorum aſſentiretur populus atque Clerus omnis; ſed per choros diſpoſiti, uti moris eſt, ad Dei laudes concinendas, finiendis canticis ſuam quiſque ſubjungeret opinionem, aliis Patrem & Filium, velut æqualiter honorandum, glorificantibus; aliis Patrem in Filio, & hac præpoſitionis varietate Filium minorem ſignificantibus.

n. 377. Ille Alexandriæ, cum literis Conſtantii ad Epiſcopos Ægypti

196 Prudentiam *porro Athanaſii* miratus Imperator ...; cum multis aliis modis eum animaſſet, & bonam fiduciam habere juſſiſſet, iſtiuſmodi litteras dedit Epiſcopis, & Presbyteris Catholicæ Eccleſiæ. Non eſt derelictus a Dei gratia Reverendiſſimus Athanaſius. Nam licet ad breve tempus ſubjectus fuerit humanæ probationi, congruam tamen ab omnium inſpectrice providentia ſententiam retulit, recipiens Dei optimi voluntate noſtroque judicio patriam & Eccleſiam ſuam, cujus divino nuto Præſes fuerat conſtitutus. Conſequens porro eſt ut noſtræ manſuetudinis præcepto omnia quæ ante hac decreta ſunt contra tenentes communionem ejus oblivioni tradantur, omniſque ſuſpicio adverſus eum de cetero ceſſet, eumque ſequentes Clerici in ea quam olim habuerunt
B immunitate convenienter ſtabiliantur. Quin etiam noſtræ erga ipſum gratiæ jure adjiciendum putamus, ut omnes ſacro Ordini adſcripti intelligant, quod omnibus ipſi adhærentibus plena detur ſecuritas, ſive Epiſcopi ſeu Clerici fuerint. Qui cumque enim meliorem ſortem electionemque amplexi ejus communionem ſuſcipiunt, eos volumus præſtita ſibi divinitus gratia omnes perfrui.

ac populum Alexandrinum. n. 378

197 *Simili modo ſcribens* Catholicæ Eccleſiæ populo apud Alexandriam, *dicit ſe eis* remittere virum, vitæ rectitudine & morum probitate apud omnes notiſſimum; *hortatur ad concordiam inter ſe & cum Epiſcopo tenendam; atque indicat, quod*, ad omnem turbationis & ſeditionis occaſionem reſcindendam, Judicibus ſuis per litteras injunxit, ut quotquot ſeditioſos jovenerint pœnis & ſuppliciis legum coerceant. *Scripſit quoque* Neſtorio Ægypti Præfecto, & eadem forma Auguſtamnicæ, Thebaidis & Libyæ Præſidibus *de reſtitutione Athanaſii, & immunitate inhærentium ejus communioni; atque inſuper, cum juſſiſſet omnia, quæ prius contra Athanaſium decreta erant per calumnias Euſebii, abrogari & tolli de tabulis Præfecti & Ducis Ægypti; ac forte reſpondiſſet Neſtorius, illa a ſe non inveniri;* alteram eidem epiſtolam ſcripſit in Epiſtola *ad Sobiarios relatam his verbis:* Certum eſt ex noſtro decreto antea vulgato ſupereſſe diplomata, contra æſtimationem reverendiſſimi Epiſcopi Athanaſii, eaque exiſtere in Provincia tuæ ſanctitatis. Volumus igitur ut tua ſpectatiſſima diſcretio omnes epiſtolas, ſub nomine prædicto in tua provincia factas, ſecundum juſſionem noſtram tranſmittat ad noſtrum Comitatum... Miſſuſque ea de cauſa Euſebius Decurio, ſuſtulit omnia de tabulis.

n. 376. Ex contraria omnia decreta abrogantur.

n. 379

CAPUT XVIII.

Glorioſus Athanaſii reditus ad ſuam Eccleſiam, eumque ſecuti multiplices fructus.

Redux, ut Athanaſio ac ceteris per viam occurrit;

198 REbus ad iſtum modum actis & conſtitutis, Athanaſioque cum ſuis iter proſequente; amici quidam amicum videntes, gaviſi ſunt; aliorum vero quidam pudefacti ſunt ipſo conſpecto, quidam vero non auſi accedere abſconderunt ſe; nonnulli etiam agebant pœnitentiam ab ea quæ contra ipſum ſcripſerant. Certe omnes Palæſtinæ Epiſcopi præter duos aut tres eoſque ſuſpectos ita ſuſceperunt Athanaſium ejuſque communionem ambierunt, ut etiam ſcriberent excuſarentque, quod quæ prius ſcripſerant, non ſponte ſua, ſed coacti feciſſent. *Hæc Athanaſius in Epiſtola ad Solitarios; in Apologia vero adjungit Paleſtinis Syros, quos utique itineris ratio exigit prius aditos fuiſſe.* AUCTORE D. P.

Apollinarius eidem contagiatur,

199 *Huc autem ſpectat, quod lib. 6 cap. 25 narrat Sozomenus de Apollinario juniore, Poeta, ut ibidem deſcribitur, perquam gratioſo, ex Epiphanii Sophiſta & Poeta gentilis diſciplina, Laodiceæ in Syria, ejuſdemque Eccleſiæ olim Lectore, tunc forte etiam Presbytero, ac poſtea Epiſcopo ejuſdem aut alterius Laodiceæ in Phœnicia: videlicet quod* tranſeunti illac Athanaſio familiaris & amicus in primis factus eſt. Quoniam vero contrariæ factioni, ex qua erat Georgius, illius tunc civitatis Epiſcopus execrabilis valde erat communio Athanaſii, contumelioſe ab Eccleſia expellitur Apollinarius, tamquam ſi contra Canones & Epiſcoporum ſtatuta deliquiſſet, per illam conſuetudinem cum Sancto: crimina vero objiciebantur antiqua, & per pœnitentiam pridem deleta, *quod ſcilicet ipſe Lector adhuc exiſtens ſub Theodoro Georgii deceſſore egreſſus eſſet ad audiendum hymnum, in Bachi laudem a ſuo magiſtro Epiphanio compoſitum. Felix ſi novam illam ejectionem appoſuiſſet lucro, nec fuiſſet ſolicitus de recuperanda hæretici Epiſcopi communione; & cum Athanaſii amore etiam tenuiſſet firmitatem doctrinæ.* *& ab Epiſcopo ſuo excommunicatur.*

Hieroſolymitana Synodus ſcribit literas

200 *Hic vero, inter ceteros ſui per Syriam & Paleſtinam itineris fructus in præcitata Apologia etiam refert Epiſtolam, quam* ſancta Synodus, Hieroſolymis cogta, *Præſidente S. Maximo, uti dicetur* v *Maji, ſcripſit* comminiſtris in Ægypto & Libya, nec non Presbyteris, Diaconis & populo Alexandriæ *in hæc verba.* Non poſſumus, dilectiſſimi, gratias pro merito ſufficientes agere univerſorum Deo, pro iis quæ ſemper fecit mirabilibus, nunc vero etiam cum veſtra Eccleſia, reddens vobis Paſtorem ac Dominum veſtrum, noſtrumque comminiſtrum Athanaſium. Quis enim ſperavit umquam ea ſe viſurum oculis, quæ nunc reipſa experimur? Certe preces veſtræ exauditæ ſunt ab Omnipotente, ſuam Eccleſiam curante, & veſtras lacrymas atque lamenta reſpiciente, ideoque & preces ſuſcipiente. Eratis tamquam oves abjectæ & diſſipatæ non habentes paſtorem, propterea de cælo viſitavit vos verus ille Paſtor, de ſuis ſolicitus ovibus, reddens vobis eum quem deſiderabatis.

ad Alexandrinos gratulatorias.

201 Nos quoque ſatagentes pro pace eccleſiaſtica, veſtræque conſpirantes caritati, ipſum præveniente amplexi ſumus; per eumque communicantes vobiſcum, hanc ſalutationem mittimus, & hæc noſtra vobis congratulantium vota; ut ſciatis, nos quoque unitos vobis eſſe per vinculum communionis cum eo. Veſtrum autem eſt orare pro pietate religioſiſſimorum Imperatorum, qui ipſum etiam cum omni honore dignati ſunt reſtituere, cognoſcentes verum erga Illum amorem & innocentiam. *Vivebant ergo, cum hæc ſcriberentur adhuc ambo Imperatores, ut mirum ſit contrarium ſuſtineri a Baronio; maxime cum Valentis & Urſacis pœnitentia, de qua mox, tamquam de effectu Hieroſolymitanæ Synodi, etiam prævenerit mortem Conſtantis: & hi poſtea relapſi, hujus metu impulſos ſe ſint cauſati.* F

Itur tota Ægypti in univerſum effunditur.

202 De Ægyptiis & Libycis Epiſcopis, *quomodo hac tam deſiderata felicitate lætati ſint*, deque earum provinciarum & diœceſis Alexandrinæ populo, ſupervacaneum eſt loqui; cum omnes occurrerint, & ineffabili gaudio perfuſi ſint, non tantum quia præter ſpem ſuos quique vivos recipiebant, ſed etiam quia liberabantur ab hæreticis, tamquam a tyrannis aut rabidis canibus. *Elegantiſſime, ut aſſolet Nazianzenus effuſam omnium lætitiam deſcripſit: ſed cum magna, quod mireris mireris, rerum ac temporum confuſione; primum cum poſt Georgii mortem, regnante jam ſcilicet Juliano; falſa*

AUCTORE D. P.

ſcribit, quæ neceſſario debent illa intelligi poſt mortem Gregorii; deinde cum ſecundam Philagrii Præfecturam, quam ille iniit eo ipſo tempore, quo infelicem ſunm Epiſcopatum, non dico Georgius, ſed Gregorius, tanquam deſcribit exceptione facit poſteriorem: tertio denique cum ſunm genuſilem Philagrium, cum eſſe putat, cujus ad iterandam adminiſtrationem ingreſſus tanta occurrentis exultantiſque populi frequentia, fuerit honoratus. Nemque encomiaſtam illud ſcripſit dixitque Nazianzenus Conſtantinopoli, procul ab Alexandria, prout ſibi vel ſuggerebat ſimilis memoria (erat enim tunc ſaltem ſeptuagenario major, quemadmodum docebo in Appendicibus ad IX *Maji, retractaturus quod ſcripſeram, etiam octogenario majorem fuiſſe (vel prout ipſius Athanaſii ſcripta quædam, fortaſſe non ſatis integra correctaque, decimo dumtaxat poſt Sancti morte anno. Placeat nihilominus, ipſum ſolita ſua facundia hac de re loquentem audire.*

quemadmodum deſcribit Nazianzenus

203 Poſtquam ille impietatis turbo (*Georgium Nazianzenus intelligit, ego Gregorium ſubſtituo* ille corruptor pietatis & prodromus Antichriſti, publicæ iræ vehementiæque factus eſt victima (*nam & hoc de Gregorio dicunt aliqui*) *aut ſaltem ſua morte vacuam Athanaſio Sedem fecit*; redivit ex ſua præclara peregrinatione Athleta: ſic enim appello exilium ejus, pro Trinitate & B cum Trinitate toleratum. Reditus autem ejus jucundiſſimus accidit civitati, pene dixerim Ægypto univerſæ, undequaque in unum concurrenti ut vel ſola voce Athanaſii, vel intuitu ſatiaretur; aut etiam, quemadmodum de Apoſtolis audivimus, a nuda ejus umbra & vacuo corporis ſimulacro ſanctificationem acciperet. Cumque multorum ſæpius ex eo tempore factæ ſint honorificæ exceptiones ſive Præfectorum ſive Antiſtitum, imo etiam eorum qui ipſis Imperatoribus erant familiares atque domeſtici; nemo tamen meminit ullam fuiſſe ſplendidiorem frequentioremque niſi ipſe ſecum comparetur Athanaſius, & cum hac pompa conferatur prior alia, qua exceptus eſt in priori ingreſſu, quando redibat a ſimili ſimilibuſque ex cauſis tolerato exilio. Circumfertur autem de honore illo hujuſmodi ſermo; dicatur enim, licet ſuperfluus, velut condimentum orationis, ejuſque inductioni idoneus floſculus.

an hæc ſimilia poſtea accenſa aliquis dixerit,

204 Eorum qui bis ad Præfecturam acceſſerunt aliquis, poſt illum introitum invehebatur in urbem (noſter hic erat, utpote Cappadox, & quidem illuſtris valde: Philagrium, ſcio, noſtis me dicere) erga quem civium affectus erat, qualis non alius, nec erga allum, & par honor; is denique, cui (ut brevi verborem totam complectar) iterato delata erat Præfectura, ſupplicante populo & Imperatore ſuffragante. Tum igitur e vulgo quiſpiam, cui infinita multitudo ac veluti pelagus quoddam videbatur, cum eam oculis meriri nequiret, dicitur amicorum familiarium alicui, uti fieri aſſolet, ſic locutus: Dic, amabo, num aliquando vidiſti multitudinem tantam, & tam affectuoſe ad unius hominis honorem effuſam? Juvenem vero reſpondiſſe, Nequaquam: mihi autem videtur neque ipſi Conſtantio tantum obtingere; veluti per eum qui exhibetur Imperatori, ſummum honoris faſtigium exprimere volens. Alterum porro facete ac ſuaviter ridentem ſubjunxiſſe, tamquam magnum quoddam & admirabile, Ego vero vix exiſtimo ipſum magnum Athanaſium ſic eſſe inductum; & mox addidiſſe jusjurandum quoddam indigenis uſitatum, ad dicti ſui confirmationem,

imo quam factus? ſic Athanaſius.

205 Qui quidem ſermo eo ſpectabat, quod vobis manifeſtum eſt, ut is quem modo laudandum ſumpſimus ipſi Imperatori præferatus videatur; tanta erat hominis veneratio apud omnes, & tanta admiratio ejus qui nunc commemoratur ingreſſus. Etenim per ſexus, & ætates, & artes diviſi erant omnes, quo- D modo civitas illa ſolet inſtrui, quando publicum alicui honorem exhibet. Qualiter autem oratione exponam ſpectaculi illius magnitudinem? Fluvius unus omnes erant (Poetarum aliquis Nilum dicere, illum utique auriflnum ſertilemque) ſurſum ex civitate ad Chæreum ſe volvens, unius dieitinere & amplius. Date veniam ut etiam hic aliquantulum laſciviat oratio, quando in his ſumus, nec facile eſt ſermonem ab illa ſolennitate revocare. ſtatuit inſtar ſcribarum populus.

206 Pullus ipſum vehebat, eodem fere modo (abſit quæſo invidia verbo) quo Jeſum meum olim ille, ſive is populum gentilium quem a vinculis ignorantiæ ſolutum benefaciendo conſcendit, ſive quid aliud ſymbolum illud ſignificet. Sed hunc excipiebant rami & variæ floridæque veſtes injectæ jumento ſubſtrataque, cum huc uſque ſe dimiſiſſet ſumnus ille digniſſimuſque & parem non habens; iſtic vero Chriſti ingreſſum repræſentabant conclamantium & choreas ducentium turbæ, niſi quod non ſolum puerorum multitudo erat quæ laudes concineret, ſed o- quandam intrantis Jeruſalem Chriſti præbere ſpecie. mnis prorſus lingua, concorditer & abſque contradictione cujuſquam, mutuo ſe vincere contendentium. Mitto nunc dicere plauſus populares, unguentorum profuſiones, pernoctationeſque, & totam urbem lumine coruſcantem. Taceo convivia publica & E privata ac cetera quibus hilaritatem ſolent civitates teſtari, quæque ei tunc ampliſſime & ultra modum exhibebantur. dum aſſurgit invectus Sanctus

207 *Hallenus Nazianzenus, nominum Gregorii & Georgii affinitate verofimiliter adductus a recta temporum ratione, imo nec ſatis conſtanter eos inter ſe diſtinguens; ut cum par fuerit utriuſque in ſuo ingreſſu immanitas, nihil pene in Gregorium dicat, dira autem omnia in Georgium: poſt cujus crudeliſſimam cædem a furente ethnicorum plebe patratam, rurſus quidem Athanaſius, Alexandriæ comparuit, vel ex ſuis ibidem latebris prodiens, vel peregre reverſus in urbem; nullatenus tamen credi debet, quod ſub nove Juliani dominatu, & rebus Orthodoxorum uſque adeo dubiis, tam ſolennis exceptio potuerit adornari. Quare fidenter hæc omnia refero ad hoc tempus, cum reſpectu ad primam ab exilio Gallicano reverſionem, quæ Conſtantini Junioris mortem præceſſit, & ſplendidiſſima fuiſſe etiam debuit. Quidquid enim nunc fallum eſt, quia ſumma duorum Imperatorum Conſtantii & Conſtantis voluntate nitebatur, ſicuti extra periculum erat, ſic potuit & debuit* F *fuiſſe ſplendidiſſimum, poſt tales ac tantas de calumnia & impietate victorias, publicis Synodorum judiciis & ipſorum Imperatorum ſuffragiis relatas.* Sed hic Nazianzenus confundit Gregorii & Georgii nomina ac tempora.

208 *Ad Præfectum quod attinet, cujus prior Adminiſtratus adeo fuit populo gratioſus, ut ad ſecundum poſtulari meruerit; nego eum fuiſſe Philagrium, hominem, uti ſupra vidimus, a religione Chriſtiana apoſtatam, & in vexandis orthodoxis crudeliſſimum: de quo merito Athanaſius queritur in epiſtola ad Solitarios, quod cum Conſtantius, præter mentem patris Conſtantini, ſub quo priora patraverat flagitia, ob ea-* 1.2.45 *dem forſitan exauctoratus, pro ſecunda vice Præfectum miſit, deteriora etiam patraturum. Præterea non conveniunt tempora, quemadmodum exordiens inſinuavi; & exceptio Philagrii magiſtratum ſecunde* cum alteriore gratioſo ingreſſu. *inventis, quantocunque Gentilium & Arianorum ſtudio fuiſſet celebrata, ut ſummum comparari potuiſſet cum ea, qua Athanaſio obtigit ante octennium. Ignoraſſe debuit hominem Nazianzenus, qui cum, quod gentilis ſuus & Cappadox eſſet, tam honorifice hic nominavit. Quod autem fallum dictumque narrat, contigiſſe potuit aliquo ex poſtea miſſis Præfectis ingrediente, puta S. Artemio, a cujus, duplici titulo ſibi exoſi, cæde, quia & Chriſtianus erat & Gentilibus valde*

& Philagrii ingreſſum ad ſecundam Præfecturam

A *valde furrat adverſarius; auſpicatus eſt Julianus perſecutionem eorum, qui præcipuos ſub Conſtantio Magiſtratus geſſerant.*

Fuit autem Athanaſius poſt regreſſum hominiſſimus

209 *Sed redeamus ad Nazianzenum, eloquenter proſequentem Athanaſii in Cathedram ſuam reſtituti laudes*: Omnia, *inquit*, velut in lyra una, congruebant ſibi *in viro ſancto*; vita, ſermo, certamina, pericula quæque in reditu quæque poſt reditum egit. Mox enim atque Eccleſiam ſuam obtinuit, non eſt paſſus quod ſolent immodica commoti iracundia, quidquid occurrerit propellentes, licet alias venerabile, propter prædominantem furorem; verum exiſtimavit hoc eſſe tempus conciliandorum ſibi animorum. Quoniam enim plerumque contingit, ut qui patitur moderatior ſit, qui vero in poteſtate eſt poſitus impotentius agat; ipſe adeo manſuete leniterque eos tractavit a quibus erat affectus injuria, ut nec illis ipſis quidem moleſtus, ut ſic loquar, fuerit ejus reditus. Nam licet expurgarit ſacrum locum ab iis, qui Deo Chriſtoque velut ad quæſtum nundinaſque abutuntur, ut in hoc quoque imitaretur Chriſtum; id tamen non texto ex funiculis flagello, ſed perſuaſibili oratione effecit.

etiam reges Arianos

B 210 Conciliavit etiam tumultuantes, nullo mediatore indigens ad eos cum ſeipſo atque inter ſe componendos; ſolvit oppreſſiones patientium injuſte, nihil diſcriminis faciens inter eos qui ſuæ partis vel adverſæ fuerant: reſuſcitavit collapſum Verbum, animoſque ut ſic loquar addidit Trinitati, rurſus ſupra candelabrum poſitæ, & claro unius Divinitatis lumine omnium mentes colluſtranti. Rurſum ille leges mundo dictare, & omnium animos ad ſe trahere; hos ſcripto, illos voce erudiens, nonnullos etiam ultro accedentes docens, omnibus ſeipſum normam ſtatuens quam ſequi vellent: quod utique ſolum ſufficit ad magiſterium virtutis. Ut autem compendio dicam, duorum laudabilium lapidum imitabatur naturam, effectus adamas percutientibus, & diſſidentibus magnes, ineffabili naturæ virtute ferrum trahens, & metallorum durilſimum ſibi familiaritate devinciens.

ep. 825 magnes ex omni hominum genere ſeipſum colligit.

211 Magna *igitur, inquit ipſe ad Solitarios Athanaſius, ſuarum alias laudum parciſſimus prædicator*, alacritas populorum erat in ſacris conventibus, mutuo ſe cohortantium ad virtutem. Quam multæ innuptæ quidem adhuc, ſed ad nuptias propenſæ, Chriſto ſeſe virgines ſervavere! Quot juvenes, alios conſpicati, monaſticam vitam C elegerunt! Quot patres rogavere filios, quot filii obteſtati ſunt parentes ſuos, ne ſuam in Chriſto exercitationem impedirent! Quot mulieres perſuaſere viris, quot a viris perſuaſæ mulieres ſunt, vacare orationi, ſicut ait Apoſtolus! Quot viduæ, quot pupilli, qui prius erant famelici ac nudi, ex ingenti populorum ad eleemoſynas alacritate, non modo non eſurierunt amplius, ſed & veſtiti prodierunt in publicum! Denique tanta fuit ad virtutem æmulatio, ut ſingulas familias atque domos totidem eccleſias eſſe exiſtimares, propter inhabitantium probitatem & precationem ad Deum.

vb. 632 ex quo ei eccleſiæ tam magnæ

212 *Quantus porro ad ipſummet Athanaſium audiendum eſſet confluxus Alexandrinæ multitudinis, ex eo liquet, quod ſubſequentium annorum aliquo contigiſſe ipſe in Apologia fatetur*, in Quadrageſimalibus ſynaxibus, propter locorum anguſtias & frequentiam populi, plurimos pueros juvenculaſque & vetulas ac juvenes non paucos domum relatos eſſe pene oppreſſos; ita tamen ut eorum nemo, quæ Dei clementia fuit, exinde obierit. Si autem, *inquit*, in profeſtis diebus tanta fuerit compreſſio, quid timendum ipſo feſto? Cum igitur & eccleſiæ paucæ parvæque eſſent, & populi numerus tantus eſſet, quantum in Chriſtiana urbe optare quis poſſet; haud parva tumultuatio fuit poſtulantium ut in magna eccleſia (*quæ tunc adhuc extruebatur, aut ſaltem dedicata necdum erat*) conventus celebrarentur, atque ibidem preces fierent pro ſalute Imperatoris. Quod & factum eſt; renitente licet multum Athanaſio, ſuadenteque ut tantiſper exſpectarent, & quamvis cum preſſura in aliis tamen eccleſiis convenirent. Verum in hoc non audiebatur: erant enim parati ex urbe egredi, & quemvis itineris laborem potius ſuſtinere, quam feſtum Paſchæ agere cum luctu. *Quæ deinde res calumniandi anſam adverſariis præbuit, uti infra videbimus. Interim &c.* Vide Append. pag. 778. col. 1.

APCTORE D. P.

ut infortunii nil unquam deburrit aut majori merito dedicata.

CAPUT XIX.

Urſacii & Valentis pœnitentia. Novi motus propter Marcellum Ancyranum. Syllogus ab Anaſtaſio compilatus.

213 ERat *in Eccleſiis, ut loquitur in epiſtola ad Solitarios Athanaſius*, profunda quies & plane mirabilis, cum Epiſcopi undequaque ſcriberent, & viciſſim reciperent ab Athanaſio conſuetas pacis litteras. Quin etiam Urſacius atque Valens, *conſpectis litteris Hieroſolymitanæ Synodi* (*ut in Sylloge indicatur*) quaſi a ſua ipſorum conſcientia flagellati, pœnitentiam profeſſi ſunt; & Epiſcopo quidem amicam pacificamque ſcripſerunt epiſtolam; ipſi vero Romam abierunt, & ſuam confeſſionem ſcripto complexi tradiderunt Julio, cujus exemplar a Paulino Epiſcopo Trevirenſi Latine tranſmiſſum Athanaſio, *ab ipſoque Athanaſio Græce redditum, invenitur utriq; operi apologetico ad Conſtantium atque ad Solitarios inſertum, una cum epiſtola ad Athanaſium: amba autem epiſtolæ Latine extant apud Hilarium in fragmentis Hiſtorici operis ex Pithœana bibliotheca acceptis: ubi tamen inverſo referuntur ordine, cum teſte Hilario*, prius *quam Romam venirent*, amicam & pacificam Epiſtolam ſcripſerint Athanaſio, *his verbis conceptam*. Dedit ſe occaſio Fratris & Compresbyteri noſtri Moyſetis, venientis ad tuam Dilectionem, per quam tibi ſalutem largiſſimam dicimus ex Aquilejenſium civitate, & optamus ut incolumis has litteras noſtras recenſeas. Dederis autem fiduciam, ſi tu quoque in reſcribendo vicem nobis rependas. Sane habere nos locum tecum & communionem eccleſiaſticam his litteris ſcito. Divina pietas te cuſtodiat, Frater.

1, 3, 618

Urſacius & Valens Romam accedentes.

17. 819 poſt quam Athanaſio pacifice ſcripſiſſent

214 Exemplum *vero* Epiſtolæ, quam poſt renuntiationem Orientalium, Athanaſium reum non eſſe, in urbe Roma, holographa manu, Valens, perſcripſit, & Urſacius ſubſcripſit, *tale eſt*. Quoniam conſtat, nos antehac multa gravia, de nomine Athanaſii Epiſcopi, litteris noſtris inſinuaſſe; atque litteris Sanctitatis tuæ conventos, ejus rei de qua ſignificavimus non præſtitiſſe rationem; profitemur apud Sanctitatem tuam, cunctis præſentibus Presbyteris Fratribus noſtris, omnia quæ ante hac ad aures noſtras pervenerunt de nomine prædicti, falſo eſſe nobis inſinuata, atque omnibus viribus carere: atque ideo nos libentiſſime amplecti communionem prædicti Athanaſii: maxime cum Sanctitas tua, pro inſita ſibi benevolentia, errori noſtro veniam fecerit dare dignata. *Damnant deinde hæreſim Arianam, ſed eo ſenſu quod videre volunt ſemper eam damnaſſe, diſſimulata Conſubſtantialitatis mentione*: & hæc epiſtola, *inquit Hilarius*, poſt biennium miſſa eſt, quam eſt, quem hæreſis Photini a Romanis damnata eſt. *Errant igitur, qui Romanum ſuper cauſa Photini Concilium, differunt ad finem anni* CCCLI *aut ſequentis initium; multoque rectius &c.* Vide Append. pag. 778. p. 1.

ſcripto etiam libello eum ejecerunt

F

& Arianis anathema dicant.

215 Ultro *deinde idem Valens & Urſacius* ſubſcripſerunt litteris pacificis, quas Athanaſii Presbyteri Petrus & Irenæus & Ammonius laicus circumferebant, licet per eos nihil ipſis ſcripſiſſet. Quis tantam Eccleſiæ pacem videns, non miraretur? quis non glorificaret Deum, populorum in conventibus alacritatem intuens? Quam

19. 820

AUCTORE D. P.

multi ex inimicis oſtenderunt pœnitentiam? quam multi retractarunt priores calumnias? quam multi qui antea eum oderant ad ejus amorem ſunt conversi? quam multi qui contra eum ſcripſerant cecinerunt palinodiam? Plurimi autem qui non ex deliberato animi propoſito, ſed neceſſitate quadam Arianis adhærebant, noctu venientes ſeſeque excuſantes hæreſim abjurabant; veniamque ſibi dari poſtulabant de inſidiis calumniiſque, ipſi per eos factis; profitentes quod licet corporali quidem præſentia inter iſtos apparerent, animo tamen convenirent cum Athanaſio, & ſemper apud eum manerent.

alii Patres ex adverſa vitæ ad illum redeunt.

Abſolutus Sardicæ Marcellus Ancyræ Ep.

216 *Ita proſpere agente Athanaſio, non erant Catholicis quieta omnia, propter Marcellum Epiſcopum Ancyræ in Galatia. Hunc voce ac ſcriptis vehementiorem experti Ariani, peſſime oderant; & ſabellianiſmi accuſatum, in Concilibulo Conſtantinopolitano abdicarant an.* CCCXXXVI: *qui paria fere cum Athanaſio paſſus, idem quod ipſe refugium habuit, Romanum ſcilicet Pontificem Julium; uſque dum ejus quoque cauſa Sardicæ eſt judicata, de qua in epiſtola Synodica hæc legimus.* Recitata quoque ſunt ſcripta noſtri comminiſtri Marcelli, & deprehenſa eſt Euſebianorum doloſa vafricies: quæ enim Marcellus per modum quæſtionis tractaverat, ea, tamquam ita eſſe profiteretur, calumniati ſunt: recitata quoque ſunt in iis quæſtionibus quæ intercederent & ſubſequerentur, & inventa eſt bona & recta fides iſtius viri. Non enim ex S. Maria, ut ipſi aſſeverabant, Verbo Dei initium attribuit, neque finem ejus regni conſtituit; ſed regnum ejus initio & fine carere ſcripſit. *Ita abſolutum remiſſumque Ancyram, exagitare non deſiit factio eorum qui intruſo iſtic Baſilio adhærebant: ipſeque eo tandem prolapſus eſt diſputandi ardore, ut Catholicis quoque viſus ſit ſerio ſuſtinere, qua quæſtionis dumtaxat gratia propoſuiſſe excuſans, fuerat in ſua excuſatione ſuſceptus. Itaque, ut ait Severus Sulpitius lib.* 2. *Hiſtoria ſacræ*, antea innocens, poſtea depravatus, videri poterat jam tum nocens fuiſſe, cum de eo fuerat judicatum.

Ex ſcriptis poſterius compoſitis.

Judicatus hæreticus a S. Baſilio.

217 *Rem clarius explicans Baſilius Epiſtola* 52 *ipſi Athanaſio ſic ſcribit:* Quæritur & a nonnullis (idque ſicut nobis ipſis videtur neceſſario) ut illi, *ſcilicet Legati a Romano Pontifice in Orientem miſſi*, hæreſin Marcelli, tamquam malam & nocivam & a ſana fide alienam, extermicent: quoniam ad hunc uſque diem, in omnibus quas ſcribunt litteris, Arium quidem, peſſime audientem, ſurſum & deorſum verſantes, anathematizare atque ab Eccleſiis eliminare non ceſſant; Marcellum vero, qui ex diametro reſpondentem Ario impietatem attulit, atque contra eamdem Unigeniti Divinitatiſque eſſentiam impie egit, & Verbi appellationem male uſurpavit, ne ſemel quidem accuſare videntur, quod Verbum quidem Unigenitum vocari tradit, ratione miniſterii & diſpenſationis, & quatenus in tempore natus prodiit; ceterum ad eum unde egreſſus erat reverſum, nec ante egreſſionem fuiſſe, nec poſt regreſſionem ſubſiſtere (& hujus experimentum ac demonſtrationem recondit apud me iniquæ illius ſyngraphæ libri continent) attamen iſtum nequaquam reprobare viſi ſunt, & per hæc culpandi veniunt, ut qui ab initio illum, per ignorantiam veritatis, in eccleſiaſticam etiam communionem receperint. Igitur & illius, ut decet, fieri mentionem præſentia negotia depoſcunt, ne occaſionem habeant, qui occaſionem ex eo quærunt, quod Sanctitati tuæ conjungantur qui in fide ſani ſunt.

ex communicatus ab eo ſub Athanaſio.

218 *Ex hac tam irrefragabili ſuggeſtione*: cum parum ſanæ fidei eſſe Marcellum penitus cognoviſſet Athanaſius, *teſte Severo ubi ſupra*, cum a communione ſuſpendit; habuitque ille hanc verecundiam, ut tanti viri judicio notatus, ſponte concederet. *Quæ verba mihi videntur ultroneam & ſinceram retractationem explicationemque ſignificare eorum ſcriptorum, in quibus Baſilius manifeſtam hæreſim deprehenderat; poſt quam iterum ab Athanaſio recipi quadamtenus meruerit Marcellus; cum Epiphanius, duobus dumtaxat poſt mortem ejus annis ſcribens hæreſi* 72, *dicat*, Interrogavi aliquando ipſe Beatum Papam Athanaſium de hoc Marcello, quomodo de eo ſentiret. Ille vero neque ipſum defendit, neque graviter adverſus eum invectus eſt; ſed leni ſulum riſu edito, oſtendit flagitium non magnum in ipſo fuiſſe, ſed haberi eum veluti qui ſe purgaret. *Poſtea vero Presbyteri Ancyrani, de ſua magiſtrique ſui fide prorſus orthodoxa, rationem reddentes per epiſtolam, qua extat apud dictum Epiphanium, etiam allegant* litteras, quas beatiſſimus Papa Athanaſius ſocialiter atque familiariter ſcripſit, *& in illa ſaniſſimam per omnia fidem diſtincte ac ſigillatim confitentur. Dubia nihilominus ſemper manſit de Marcello fama; eo etiam aggravata, quod Photinus ille Sirmienſis*, auditor Marcelli in adoleſcentia fuiſſe videbatur, a Sabellio quidem in unione diſſentiens, ſed initium Chriſti ex Maria prædicans, *ac purum hominem fuiſſe cum aſſerens. Interim ubi ſemel conſtitit abdicatum ab Athanaſii communione fuiſſe Marcellum*, nacti Ariani iſtiuſmodi occaſionem, *ut proſequitur Severus*, conſpirant penitus Sardicenſis Synodi decreta ſubvertere. Etenim eis color quidam ſuppetere videbatur, quod tam injuſte fuiſſet pro Athanaſio judicatum, quam Marcellus fuerat abſolutus, qui nunc etiam Athanaſii judicio hæreticus eſſe probaretur. Igitur *in Sirmienſi Conciliabulo an.* CCCXLIX, miſcent aſtuto conſilio innoxium criminoſis, damnationemque Photini & Marcelli & Athanaſii eadem ſententia comprehendunt: illud nimirum apud Imperatorum animos præſtruentes, ut non putarentur de Athanaſio perperam judicaſſe, qui de Marcello atque Photino vera ſenſiſſent.

eidem ſe purgaſſe videtur.

manſit tamen dubia de ejus fama.

Interim Ariani,

commiſti ſunt Marcelli & Athanaſii cauſæ,

219 *A tali principio reſumpta contra Athanaſium obloquendi libertate, veteres denuo nanias cœperunt occinere; & objecta Tyri crimina, atque conciliabuli illius ſententiam fidentius inculcare. Adverſus quorum maledicam impudentiam, ut promptum in manibus habet remedium, congruum putavit Sanctus præcipua innocentiæ ſuæ documenta, ad hoc uſque tempus edita (ad unius veluti Apologia contextum reducere, quem ipſe, ut principio vidimus)* Syllogon, *alii Apologiam ſecundam nominarunt, cujus hoc exordium: & quaſi eorum Synopſis qua productis, ut dicitur, tabulis demonſtranda ſibi ſumit Sanctus.* Exiſtimabam ego, poſt tantas demonſtrationes circa me factas, fore ut ſeſe occultarent adverſarii, eoſque pœniteret quod alios ſint calumniati. Aſt illi convicti licet, non erubeſcunt; & quaſi ad omnia inſenſibiles contradicendo ſubrepunt, ſperantes cuncta irritanda; non quidem ut denuo dijudicentur (id enim horrent) ſed ut nos vexent animaſque ſimplicium. Itaque neceſſarium cenſui apud vos me defendere, ne umquam ſuſcipiatis eorum ſuſurros, ſed calumniæ totius perſpectam habeatis nequitiam. Coram vobis autem, ut ſinceris, me defendo; apud alios vero qui contendere voluerint, confido convictionibus contra ipſos proferendis.

veteres calumnias ita ſuſcitant:

ipſi ſe

ille dormientia ſomniorum ſua ſe Sybillæ ſomnia colligit.

ſecundam quæ ita ſe abſolutam probat.

220 Noſtra enim cauſa non amplius judicio indiget, utpote non ſemel tantum iterumque, ſed etiam ſæpius judicata: primum quidem in noſtra Provincia, quæ ſub Epiſcopis circiter centum convenit; deinde Romæ ſcribentibus Euſebianis, ipſiſque & nobis eo citatis, convenientibus autem Epiſcopis pluribus quam quinquaginta: tertium in magna Synodo quæ Sardicæ conſedit, juxta mandatum Deo clariſſimorum Imperatorum Conſtantii & Conſtantis,

ut nihil ſit opus alterius judicio.

in qua

A in qua adverſarii noſtri exauctorati ſunt velut ſycophantæ, ſententiæ vero in noſtrum favorem lætæ ſubſcripſerunt Epiſcopi plures trecentis .... quibus denique atteſtati etiam ſunt Urſacius & Valens, primum quidem nos criminati, deinde vero pœnitentes: idque non tantum ſuſcipiendo judicata, ſed etiam confitendo ſeſe & alios quotquot nobis adverſantur calumniatores eſſe. *Hæc aliaque præfatur Athanaſius, ut oſtendat non eſſe identidem movendas quæſtiones tot ſententiis deciſas; & Euſebianos ideo damnaxat controvertere, quod omnia contra ipſum compoſita ſolam ſpectent hæreſeos defenſionem, a qua diſcedere oporteret, ſi judicata pro Athanaſio faterentur eſſe recipienda.* Tum quæ circa ſe ſcripta ſunt in diverſis Synodis, ac primum in Synodo Ægyptiorum, *aggreditur exhibere verbotenus, documenta & epiſtolas ſingulas inter ſe connectens brevi geſtarum rerum narratione; & hunc tractatum, nulli certæ perſonæ aut hominum generi inſcriptum, ſed ad omnes veritatis cognoſcendæ cupidos directum, exiſtimo ſæpius tranſcriptum fuiſſe & miſſum ad varios, nec non traditum legatis, pro rerum & cauſarum exigentia ad Apoſtolicam Sedem, ad Comitatum Imperialem, & alio quocunque deſtinandis. Hoc autem tempore compoſitum, ideo præcipue ſuſtineo; quod nil contineat ultra annum* CCCXLIX, *quo ſuam pœnitentiæ Urſacium & Valens ſcripto* B *ſignarunt. Nam quæ de Liberio Hoſioque adduntur in fine, quando & quomodo acceſſerint, in præfatione jam dixi, & rurſum ſuo loco indicabo.*

Quibus dum hic Syllogus ſcriptus videatur.

CAPUT XX.

Mors Conſtantis & Julii: ſecuta machinationes adverſariorum apud Liberium & Conſtantium.

221 *SUb hac, initio anni* CCCL, *magna accidit in Occidente rerum converſio, cum Magnentius* XVIII *Januarii Auguſtoduni in Gallia aſſumpſiſſet purpuram; & rebelles ſuos fugiens Conſtans, ab iiſdemque circa montes Pireneos intercepens, miſerabiliter periiſſet; atque ad hujus cadis nuntium Vetranion ſive Britannion, diuturna clarus & carus militia, aſſumpſiſſet Imperium in Pannoniis prima die Martii: quod ei Conſtantius confirmare maluit, miſſo diademate; quam ad Perſicum bellum, quo ſatis ſuperque in Oriente premebatur, ſuſcipere alterum in Occidente. Nepotianus quoque, Magni Conſtantini ex Eutropia ſorore, quondam Athanaſii hoſpita, nepos, velut ſanguine proximus, conatus eſt occupare regnum: & ſumpta purpura die* III *Junii, Romam victor occupavit, ipſe decimum octavum poſt diem a Magnentii Ducibus victus occiſuſque. Magnentius autem legatos ad Conſtantium miſit, Servantium & Maximum, ſeu potius (ut recte Baronius notat) Maximinum, hunc Trevirenſem, iſtum Tongrenſem Epiſcopos, itemque Clementium & Valentem: qui cum Alexandria tranſitum habuiſſent, poſtea occaſionem arripuerunt Ariani calumniandi Athanaſium, quaſi per illos tyranno ſcripſiſſet. Quod ille crimen fortiter convincenterque a ſe removet in Apologia.*

Occiſo Conſtante turbat ur Imperium Occidentis.

Magnentius tyrannus mittit legatos ad Conſtantium.

1366 79

222 Quære, *inquit*, qualem mentionem fecerim de beatæ memoriæ Conſtante, cum primum Clementii ſocios vidi; quomodo, ſicuti ſcriptum, eſt lacrymis veſtes meas laverim, humanitatem ipſius & animum Chriſti amantem recogitans. *Inde progreſſus in eccleſiam*, nihil aliud dixi quam precemur pro ſalute religioſiſſimi Conſtantii Auguſti: & ſtatim univerſus populus conſona voce acclamavit, Chriſte auxiliare Conſtantio: & in hac oratione perſeveravit ... Certior *autem* factus de Magnentii immanitate, cum Valentem per Libyam diſcurſantem viderem, quo modo exhorruerim quære, ne etiam hic auderet quid ſimile, & tamquam latro occideret omnes beati viri amicos, quorum ego nemini me ſecundum exiſtimo. *Hæc Athanaſius ad Conſtantium: qui prius quam calumniis contra illum refuſcitatis aurem præberet, ita ad eum ſcripſit.*

ad illo filii mortuum Athanaſius pro hac præ ſes indicit.

223 Hoc meum ſemper fuiſſe votum, ut meo quondam fratri Conſtanti omnia ex animi ſententia cederent, tuam etiam conſcientiam minime latet. In quanto autem mœrore fuerim, ubi didici eum ab aliquibus ſceleſtiſſimis interfectum, conjectare iterum facile poteſt prudentia tua. Quoniam porro nunc aliqui ſunt, qui hoc tam luctuoſo tempore te conantur perterrere; congruum duxi Conſtantiæ tuæ hanc epiſtolam mittere, teque hortari, ut, ſicut Epiſcopum decet, doceas populos quæ divinæ conveniunt religioni, cum iis vacans orationibus ſolitis; neque credas vanis, quicumque fuerint, rumigerulis. Noſtro enim animo firmiter hæc ſententia ſedet, ut ex noſtro decreto, abſque ullo impedimento, velim te perpetuo manere Epiſcopum in illo loco. Divina providentia multis annis te ſervet, Pater cariſſime. *Talia Conſtantius*, poſt fratris mortem, non tantum ſemel iterumque, ſed & tertio ſcripſit ..... Præterea per Aſterium Comitem & Palladium, mandata miſit Feliciſſimo Duci & Neſtorio Præfecto, ut neque Philippus Præfectus, neque alius quiſpiam, moleſtus eſſe Athanaſio auderet.

AUCTORE D. P.

1346 ſcribitur ſoror ejus accipit

1346 confirmat pluries confirmatas.

224 Porro cum Euſebianæ hæreſeos impietatiſque E heredes .... viderent Epiſcoporum cum Athanaſio concordiam ac pacem; erant autem hi plures quadringentis, tum ex magna Roma atque univerſa Italia, Calabria, Apulia, Campania, Brutia, Sicilia, Sardinia, Corſica, tum ex univerſa Africa, Gallis, Britannia atque Hiſpaniis cum magno illo Confeſſore Hoſio; præterea ex Pannoniis, Norico, Siſcia, Dalmatia, Dardania, Dacia, Myſia, Macedonia, Theſſalia, totaque Achaja, Creta, Cypro, Lycia; plures item ex Palæſtina, Iſauria, Ægypto & Thebaide, cunctaque Lybia & Pentapoli: hæc, inquam, cum viderent illi, metu & invidia cruciati ſunt; invidia quidem, propter ejuſmodi animorum conjunctionem; metu vero, ne ipſorum hæreſis diffamata velut in triumphum duceretur & proſcinderetur ubique.

1346 Ariani conſenſum Epiſcoporum cum Athanaſio non ferentes.

225 Primum igitur Urſacio & Valenti perſuadent, ut mutato propoſito, quaſi canes revertantur ad proprium vomitum, & ut ſues in priſtino impietatis luto denuo ſe volvant; cauſificantes, pœnitentiam a ſe fuiſſe ſimulatam, propter metum religioſiſſimi Imperatoris Conſtantis. Atqui tametſi fuiſſet metus, *inquit Athanaſius in epiſtola ad Solitarios, inſtitutam proſequens narrationem*, non oportebat eos (ſiquidem confidebant probare poſſe quæ fecerant) proditores fieri propriorum actorum. Nunc vero cum nullus ſubfuerit metus, ſed ſponte mentiti ſint, qua tandem venia digni cenſebuntur? Sane neque milite adſtante, neque Palatinis Notariiſque citantibus, imo nec Imperatore præſente, ac ne vocati quidem ab aliquo, ſcripſerunt; ſed ipſi ultro venerunt Romam, intraque eccleſiam (ubi nullus ab extra metus, ſed Dei ſolum timor eſt, & liberam quiſque habet expromendi animi poteſtatem) per ſeipſos pœnitentiam egerunt ſignaruntque. Nihilominus denuo ad Arianiſmum relapſi, non erubuerunt adeo abſurdam excuſationem comminiſci; deinde deliberatione communi ſupplicarunt Imperatori Conſtantio in hunc modum.

reverſi ad vomitum Urſacius & Valens,

1346

F

ranſeunter ex metu ſolo,

quæ libertate egerant,

226 Pridem ſupplicantes non invenimus fidem, cum Athanaſium remittebas, & diceremus quod illum revocando hæreſim noſtram exterminares, quoniam huic ab initio contrarius fuit, neque definit eamdem condemnare. Nunc autem ipſe implet quod diximus, quaquaverſum ſcribens contra nos. Ecce vero plerique ejus communionem tenent; quos autem putabamus nobiſcum ſentire, eorum alii jam ipſi adhærent, alii eodem propendent. Nos autem remanſimus ſoli, metuſque eſt ne palam innoteſcat hæreſis, noſque ac tu habeamur hæretici. Quod ſi fiat, vide ne cum Manichæis reputemur. Incipe igitur rurſum perſequi, & defende hæreſim: hæc enim te Regem habet. Ille autem, quando

querantur plerique ab Arianiſmo deficere

con-

AUCTORE D. P.

contra Magnentium festinans in itinere videret tantam omnium Episcoporum conjunctionem cum Athanasio, tamquam igne succensus, mutavit sententiam; & non modo juramentorum oblitus est, sed etiam scriptorum suorum; suoque ingratus fratri quid ei deberet noluit recordari: quamvis & huic scribens & cum Athanasio coram agens juravisset aliud non facturum se quam vellet populus, & Episcopo placere intelligeret.... *Praedicta Episcoporum &c.* Vide Append. pag. 778. col. 2.

& Constantium deum perversum.

qui ultro denique Magnentio,

227 *Interim Magnentius, anno* CCCLI *vitius ingenti proelio, in Pannonia die* XVIII *Septembris, Italiam quoque sequenti anno, multiplici clade attritus, amiserat & in Gallias se receperat; ac tandem ipse sibi manus intulit violentas, circa diem* X *Augusti anno* CCCLIII. *Hoc eodem anno* Constantio VI & Constantio II Consulibus (*altero scilicet Augusto, altero Caesare, cognomine* Gallo *pro cujus nomine passim in Consularibus Fastis nomen* Constantis *legitur & hoc & sequenti Consulatu*) *ipsis* Kalend. Decemb. *data est lex* ad Taurum Praefectum Praetorii, *hoc tenore*: Placuit, locis omnibus atque urbibus universis claudi protinus templa; & accessu vetitis omnibus, licentiam delinquendi perditis degnari. Volumus etiam cunctos sacrificiis abstinere. Quod si quis aliquid forte hujusmodi perpetraverit, gladio ultore sternatur. Facultates etiam perempti fisco decernimus vindicari, & similiter affligi Rectores Provinciarum, si facinora vindicare neglexerint. *Praefecturam gessit Taurus, uti ex aliis legibus demonstrat Jacobus Gothofredi ad lib.* 10 *Codicis tit.* 10, *ab anno* CCCLIII, *ad annum* CCCLXI; *adeoque vehementer errant, tam qui hanc legem Constantino Magno attribuerunt, pro quadam simili ac vera ejus lege qua periit; quam editiones vulgatae Codicis, quae legem hanc notant* Constantio IX & Constante II Coss. *qualis Consulatus nusquam invenitur totis prioribus annis, quibus vixit Constans Imperator; tantum abest ut inveniatur Constante mortuo sub Praefectura Tauri: adeo ut omnino admittenda sit praedicta Gothofredi correctio: hic autem explicanda fuit, quia haec ipsa & non alia lex verificavit praedictionem Athanasii, a Sozomeno lib.* 4 *cap.* 9. *relatam his verbis:*

legem fere de abolendis Gentilium vitiis,

quae Athanasii praedictionem verificat,

228 Fama est, quod cum aliquando procederet per civitatem *Athanasius*, contigerit advolantem corvum crocitasse. Accedentem ergo Gentilium multitudinem, tamquam in praestigiatorem jactasse dicteria, rogando ut sibi diceret, quid corvus nuntiasset. Ipsum vero suaviter subridentem respondisse, Cras, quod Romana lingua significat diem proxime venturum: Sic autem crocitando injucundum vobis fore diem crastinum praenuntiat, inquit: significat enim decreto Romani Imperatoris prohibendum vobis ne proximam festivitatem celebretis. Haec vero Athanasii praedictio, quamvis illis ridicula visa sit, apparuit certa: nam die sequenti Romani Imperatoris litterae traditae sunt Praefectis, prohibentes ne permitterentur Gentiles ad fana accedere, aut consuetas superstitiones conventusque celebrare: & festivitas imminens, eaque Gentilibus sacerrima ac celeberrima, dissoluta est. *Petrus Castellanus, ad calcem Syntagmatis de festis Graecorum, agens quoque de mensibus & anno pag.* 177. *veterem Hesiodi Scholiasten allegat, qui doceat, Aegyptios mense Cheac, qui Romanis December est, festa Bacchi celebrare: eosdem autem Bacchum colere sub nomine Osiridis, patet ex Tibullo Elegia* 7 *lib.* 1, *ubi utroque nomine indifferenter utens Poeta, unum eumdemque vitis cultorem ac vini inventorem canit. Si igitur lex ea, lata Kalendis Decembribus, potuit pervenisse Alexandriam ante mensis illius finem; potuit etiam impedivisse celebre aliquod Aegyptii Osiridis festum, sin minus, impedierit aliquid simile in Januario.*

de impediendo per Imperatorem proximo litorum festo.

229 *Sed haec operosius disquirant, quibus Aegyptia sacra investigare est cura: ad Constantium redeo, qui, per mortem Fratrum & Magnentii interitum, universi Imperii liberam tandem acceptus possessionem, totum se convertit ad oppugnandum Athanasium, & cum Athanasio fidem Orthodoxam. Spem obtinendi voti faciebat mors Julii Papae, Athanasio addictissimi, hoc eodem anno* CCCLIII *die* XII *Aprilis defuncti: cui suffectus Liberius* XXII *Maji, quo animo fuerit in sui Pontificatus progressu erga Sanctum virum, non sinit dubitari exilium idcirco toleratum; utrum tamen talis a principio fuerit, dubium facit epistola, ab Hilario in fragmentis sic relata.*

D *Julio Papa mortuo subrogatus Liberius,*

230 Dilectissimis Fratribus & Coepiscopis nostris, per Orientem constitutis, Liberius Urbis Romae Episcopus salutem. Studens paci & concordiae Ecclesiarum, postcaquam litteras Caritatis vestrae, de nomine Athanasii & ceterorum, factas ad nomen Julii bonae memoriae Episcopi, accepi; secutus traditionem majorum, Presbyteros urbis Romae, Lucium, Paulum & Helianum, e latere meo ad Alexandriam ad supradictum Athanasium direxi, ut ad urbem Romam veniret, ut in praesenti, id quod Ecclesiae disciplina exigit, in eum statueretur. Litteras E etiam ad eumdem per supradictos Presbyteros dedi, quibus continebatur, quod si non veniret, sciret se alienum esse ab Ecclesiae Romanae communione. Reversi ergo Presbyteri nuntiaverunt, cum venire noluisse. Secutus denique litteras Caritatis vestrae, quas de nomine dicti Athanasii ad nos dedistis, sciatis his litteris, quas ad unanimitatem vestram [damus], nos cum omnibus vobis & cum universis Episcopis Ecclesiae Catholicae pacem habere: supradictum autem Athanasium alienum esse a communione mea sive Romanae Ecclesiae, & consortio litterarum ecclesiasticarum.

vitus hinc vanissime insectatur Athanasii,

(si verae ejus quae adducuntur epistolae)

231 *Verum haec epistola, an unquam a Liberio missa sit, dubitant alii, nec desunt qui Arianorum esse figmentum existiment, Hilario imprudenti obtrusum. Res sane utrimque ambigua est, cum neque Athanasius usquam indicet de Liberio, quod de sua innocentia aliquando dubitarit; neque alterutri unquam objectum ab adversariis inveniatur, quod vel ad momentum fuerint a mutua communione sejuncti. Ex altera vero parte vix apparet credibile, decipi potuisse in re tanti momenti Hilarium. Sed occurrit &c.* Vide Append. pag. 778. col. 2. *Forte non dissimilis vero conjectura sit, scriptam quidem, ex quadam sententia ferenda praecipitantia, fuisse epistolam (adeo ut exemplum quoque traditum fuerit iis qui se Orientalium legatos dicebant) suppressam tamen esse maturiori consilio, quia mox ex Aegypto omni atque ab Alexandria missae epistolae advenerunt. Nam (sicut post epistolam illam suspectam testatur Hilarius,* quales ad Julium pridem de redden la exulanti Athanasio communione erant scriptae, tales nunc ad Liberium datae de tuenda.

cum defendi accepisset Alexandrinorum pro eo litteris.

232 *Hic vero cum postea accusaretur*, Orientalium & Aegyptiorum litteras suppressisse, ne crimina Athanasii, quem dicebantur condemnasse, paterent; Satis omnibus clarum est, inquit, nec quisquam negat, nos Orientalium litteras intimasse, legisse Ecclesiae, legisse Concilio, ad haec etiam Orientalibus respondisse: quibus fidem & scientiam non commodavimus nostram, quod eodem tempore octoginta Episcoporum Aegyptiorum de Athanasio sententia repugnabat. *Haec, correctis mendis, transcripta ex Hilarii fragmentis, clarum faciunt responsum fuisse Orientalibus sed per aliam prorsus, quam quae supra allegabatur, Epistolam. Utinam porro etiam exarent, quas excidisse dolemus ex praecitato Hilarii cui subjecta erant loco, Aegyptiorum littera; rem utique totam illustratura clarius. Interim conjicere licet, Athanasium, non quidem recusasse Romam venire, ut vel Ariani finxerunt, vel*

quam Synodum Athanasius convocarat.

ab

Digitized by Google

A *ab his corrupti Legati mendaciter retulerunt; ſe reformidaſſe, ne in manus Conſtantii, novis calumniis haud leviter irritati, & in Italia victorias contra Magnentium proſequentis, incideret; in omnem tamen judicii Roma iterum ſubeundi neceſſitatem, congregaſſe Synodum Provincialium Epiſcoporum, pradictorum ſcilicet octoginta, & ab his ſcriptas litteras præmiſiſſe ad Liberium cum excuſatione ſua juſtæ cunctationis, & convitiatione Arianorum, ipſum ſub communi Orientalium titulo accuſantium una cum Meletianis, auctoritatem & titulum Ægyptiacorum Epiſcoporum mendaciter ſibi arrogantibus.*

19.436 233 *Sub hæc Alexandriam* venit Montanus Palatinus, cum hujuſmodi epiſtola, quaſi ego, *inquit in Apologia Athanaſius ad Conſtantium*, a te jus abeundi in Italiam poſtulaſſem, ad ea inſtauranda quæ in Eccleſiaſticis ibi deficere videbantur. Tuæ quidem pietati gratias ago, quod ad ſcripta aliena, quia mea putabas, annueris; curamque itineris mei, ut id quam commodiſſime fieret, ſuſceperis. Miror tamen ita falſa ad tuas aures potuiſſe deferri: nihil enim tale ſcripſi.... Scit Montanus me non detrectaſſe profectionem: ſed ut ego irem, velut ideo ſcripſiſſem, indecorum credidi; ne vel in hoc occaſionem reperirent adverſarii novæ calumniæ, quaſi
B tuæ Pietati eſſem importunus. Interim parabam me, uti etiam Montanus novit, ut ſi dignareris ſcribere, venirem ſtatim. *Hæc Sanctus, poſtea neceſſe habens purgare ſe, quod ad Conſtantii, non mandatum, ſed ſimplicem permiſſionem, eamque fraudulenter ab adverſariis procuratam, non dimiſiſſet Alexandriam, nulla idonea cauſa cur in Italiam iret invitante, multa ne iret diſſuadente.*

poſtquam fraudulenter irritatus ab Imperatore.

Scribit ad eumdem miſſet:

234 *Nam paulo ante quam iſtam epiſtolam acciperet Athanaſius*, teſte Sozomeno lib. 4 cap. 8, perſuaſum habens ſibi in Palatio Imperatoris paratas inſidias, ad eum tunc in Occidente agentem Ægyptios Epiſcopos quinque a ſe delectos, & cum his tres ſuæ Eccleſiæ Presbyteros miſerat, qui & ipſum ſibi conciliarent, & calumniis adverſariorum, ſi opus, reſponderent; tum alia facerent quæ Eccleſiæ ipſique expedire cognoſcerent. Ex horum numero fuit Serapion, Thmuæus *Epiſcopus cujus, una cum Ammonio peregre agentis quia meminit Athanaſius in Epiſtola ad Dracontium, occaſionem dat exiſtimandi, ipſum Dracontium (qui magno conſenſu Alexandria electus & ordinatus fuerat Epiſcopus Hermopolcos) monachorum quibus præſidebat ſuaſu fugam iniviſſe hoc tempore; ab eaque retrahendum fuiſſe pulcherrima illa quam ei Sanctus miſit epiſtola, monens exemplo prædecorum duorum & aliorum plurium (qui monachi & monachorum Præfecti cum eſſent, Epiſcopatum tamen non rejecerant) ne ſperatum de ſe fructum Eccleſiæ ſuberabat; ſed audiat miſſos cum Epiſtola* Hieracem Presbyterum & Maximum Lectorem: ex quibus cognoſcere *Dracontium Sanctus voluit*, quo cum affectu iſta ſcripſiſſet, & quantum ipſi immineret periculum eccleſiaſticam ordinationem detrectanti.

quorum meminit in epiſtola ad Dracontium.

a p. Ito Imperator Arelate contra ſe multos ſubſcribere contra Athanaſium.

235 *Ceterum legatione prædicta nihil admodum profectum fuiſſe apud Conſtantium, ex poſt geſtis apparet, qua in epiſtola ad Solitarios Athanaſius ſic exordietur narrare*: Singulis in urbibus cogebat Epiſcopos, *jam victor & ſolus dominans Conſtantius*, ad mutandam *in Athanaſii & religionis cauſa* ſententiam. Cum autem eſſet Arelate & Mediolani, omnia ex hæreticorum conſilio & ſuggeſtione faciebat: vel potius hi ipſi agebant quæ vellent, poteſtatem contra omnes nacti. *Fuit Arelate Conſtantius a die x Octobris* CCCLIII *uſque ad ſequentis anni ver, interimque paria ibi fecit, qua Mediolani egiſſe mox videbimus. His autem obviam ire volens Liberius Papa, ſicut ad Oſium ſcribit ipſe, cum Epiſcopis Italia ad ſe collectis deprecatus eſt Conſtantium*, ut ſicut placuerat dudum, Concilium ad Aquileiam congregari juberet, *mittens* Vincentium Capuenſem, cum Marcello atque ex campania Epiſcopo. *Qui* non tantum nihil

ad quod eundum legati Pontificis

impetravit, ſed etiam ipſe in eamdem ductus eſt ſimulationem, *ut Athanaſii communionem abdicaret. Ad cujus tamen excuſationem ipſe Sanctus in Apologia dicit, ipſum alioſque* vim non vulgarem graveſque contumelias paſſos eſſe, donec promitterent ſe ab ea communione abſtenturos. AUCT. D. P.

19.439

236 *Rem ut geſta eſt in Epiſtola ad Conſtantium, qua in fragmentis Hilarii extat, ita explicat Liberius Papa.* Manent, *inquit*, litteræ Legatorum, qui ad Clementiam tuam fuerant deſtinati: quibus ſignificant, propter turbationem omnium Eccleſiarum, ſe quidem ſuccumbere ſententiis Orientalium voluiſſe, propoſuiſſe tamen conditionem, ut ſi iidem Arii hæreſim condemnaſſent... eorum ſententiis obedirent. Placitum, ut ipſi ſignificant, ſcriptura teſte firmatur: itur in concilium: accipiunt cum deliberatione reſponſa, Arii doctrinam ſe damnare non poſſe; Athanaſium, quod ſolum exigebant, communione eſſe privandum. *Hanc autem Epiſtolam, qua oſtendis non ſolius Athanaſii cauſam agi, & orat ut Concilium generale fieri patiatur Imperator*, per Luciferum *Calaritanum* Epiſcopum *miſit Liberius: ſed irrito aque ac priores conatu, niſi quod Luciſer ſeſe conſtantiorem prebuerit, uti oſtenderat ad diem* XI *Maji quo colitur.* Vel de dolo pertentatur.

237 *Vincentii lapſus quantopere Liberii animum & Athanaſii cauſam afflixerit, dici vix poteſt*: ſecutus eſt enim ceterorum fere omnium aſſenſus in abdicationem Athanaſii, & *S. Paulinus Trevirenſis Epiſcopus, quem Confeſſoribus ubique annumerat Athanaſius, exilio relegatur, de quo pluribus agendum* XXII *Auguſti quo Treviris colitur. Forteſſis etiam ad hoc tempus ſpectat, quod Athanaſius, Arelatenſis Mediolanenſiſque conciliabuli iniquos effectus conjungens, ſic indicat in epiſtola ad Solitarios.* Statim expeditæ ſunt litteræ cum mandatis ad Præfectum, ut frumentum, catenus præberi ſolitum, auferretur ab Athanaſio, dareturque Arii opinionem tenentibus; & ut volentibus libertas eſſet contumelia afficiendi eos qui cum Athanaſio facerent. Minæ item denuntiatæ Judicibus ſunt, niſi communicarent cum hæreticis. *Et hæc quidem Alexandria:* extra *vero* rurſum edicta & notarii per urbes ſingulas mittebantur, cum minis ad Epiſcopos Judiceſque, ut hi quidem illa exequerentur, iſti vero contra Athanaſium ſcriberent communicantes cum Arianis, aut exilii pœnam ſuſtinerent; & populi ipſis adhærentes ſcirent, vincula, plagas, contumelias, bonorumque rapinas ſibi eſſe expectandas. Neque ſegniter agebatur negotium: habebant enim qui miſſi erant ſecum Clericos Valentis & Urſacii, qui Judices incitarent, & negligentius agentes deferrent ad Imperatorem. E

ceteris paſſim exemplum ſequentibus.

a p. Ito contra a recuſantes Arianam rem manicatim perſecutio indicitur.

F

CAPUT XXI.

Mediolanenſe Concilium & perſecutio orthodoxorum, Athanaſii damnationi ſubſcribere recuſantium. Liberii & Huſii vexatio.

Dum apparatur Mediolani concilium,

238 RELIQUUS annus CCCLIV *in apparatu Mediolanenſis Synodi exactus eſt; non ut Liberii aliorumq; orthodoxorum voto fieret ſatis; ſed ut majori cum ſtrepitu atque a majori Epiſcoporum undique congregatorum numero damnaretur Athanaſius. Aſt apparebat Orientales, propter itineris longinquitatem, pauciores adfuturos; neque vero expediebat ut copioſi adeſſent, qui non niſi violenter ſperabantur trahendi in ſententiam; ac forte Occidentales de rerum in Oriente geſtarum veritate inſtruendo, minus idoneos redderent ad paratas ſibi ex conſilio Orientalium conſenſu fraudes. Itaque, ut ait Athanaſius ad Solitarios*, Scripeum eſt Magiſtratibus, & multa pecuniaria iis denuntiata, niſi ſuæ quiſque civitatis Epiſcopum ad ſubſcribendum coegiſſet. Hinc omnis locus & civitas implebatur pavore atque tumultu, cum Epiſcopi qui-

a p. Ito cogunter per Orientem Suffragia contra Athanaſium.

AUCTORE D. P.

quidem traherentur; Judices vero cogerentur intueri populorum lamenta ſuſpiriaque.

239 Et hæc quidem a Palatinis ad hoc miſſis agebantur; hæretici vero tantis patronis fulci, nihil non moliebantur. Itaque Epiſcoporum aliquos citabant ad Imperatorem, alios circumveniebant per litteras, comminiſcentes cauſam contra ipſos aliquam; ut vel præſentem Imperatorem reformidarent, vel legatos minaſque & calumniarum prætextus metuerent, & ſic a ſua recta piaque mente abducerentur. In hunc modum coegit Imperator tam grandem numerum Epiſcoporum, partim minis partim promiſſis extorquens, ut dicerent, Non amplius communicamus cum Athanaſio. Qui enim ad ipſum veniebant, non prius admittebantur in conſpectum, ac ne quieſcere quidem ſinebantur, vel hoſpitio ſuo egredi quin vel ſubſcriberent vel renuentes abirent in exilium. Hoc autem faciebat, eo quod videret omnes averſari hæreſim. Ideoque magis cogebat illos tam multos accedere paucis, ſtudebatque colligere nominum multitudinem; ut hinc quidem invidiam faceret Athanaſio, inde Arianæ impietati, cujus erat patronus, ſpeciem aliquam conciliaret; exiſtimans, quod æque ipſam
B veritatem, ac hominum animos poſſet pervertere.

240 *Cum hoc apparatu talibuſque præludiis, quibus congrui ſubſequentes omnes actus fuere, cœptum eſt anno* CCCLV, *Arbitione & Lolliano Conſulibus, famoſa illa Mediolanenſis Synodus, Epiſcoporumne dicam in ſententias ituro rum, an mancipiorum in verba juratorum? quos ex Occidente fuiſſe pleroſque & plures trecentis, ſcribunt Socrates atque Sozomenus; & in his multos, rerum ignoratione inductos, perſuaſoſque unius hominis tuendi cauſa non eſſe Eccleſias omnes exponendas periculo. Verum cum appareret ad fidei mutationem tumultus in populo eituros, neque eam rem tuto poſſe in eccleſia publice agitari, ad Imperatoris palatium tranſlata ſunt Synodales actiones, ubi libertas minor præſentiorque metus ad aſſenſum citius exprimendum conduceret.*

241 *At non omnium eadem imbecillitas fuit.* Cum *enim* multis inſidiarentur *hæretici*, non paucos fecerunt Confeſſores; quo titulo præ ceteris clariores ſunt, *inquit Athanaſius*, Paulinus Epiſcopus Trevirorum, quæ Galliarum Metropolis eſt, *ſed jam ante exilio relegatus*, Lucifer Metropolitanæ in Sardinia Sedis Epiſcopus, Euſebius a Vercellis civitate Italiæ, & Dionyſius a Mediolano, quæ & ipſa eſt Italiæ Me-
C tropolis. Hos enim advocans Imperator, juſſit ſubſcribere contra Athanaſium, & cum hæreticis communicare. Cumque hi mirarentur importunum illius ſtudium, dicerentque id non eſſe Eccleſiaſtici canonis, ſtatim ille, *At*, quod ego volo, canon habeatur: nam ſic loquentem me ſine contradictione audiunt qui in Syria Epiſcopi appellantur. Obedite igitur, aut exules etiam vos eſtote. Talia cum diceret, attonici Epiſcopi efferebant ad Deum manus, & magna verborum libertate utentes, docere nitebantur, non eſſe illius Imperium, ſed ejus qui dederat Dei, quem ut timeret hortabantur, ne ipſum ille cito auferret: minabantur ei etiam judicii diem, ſuadebantque ne diſciplinam eccleſiaſticam corrumperet, aut cum ejus diſpoſitione commiſceret adminiſtrationem Romani imperii, Deique Eccleſiæ hæreſim Arianam induceret. Aſt ille neque audiebat, neque plura dicere ipſos ſinebat; ſed comminabundus ſtringebat gladium contra illos, & quoſdam abripi e conſpectu jubebat. *Dabimus ad* XXV *Maji Vitam S. Dionyſii, in eaque deſcriptam plenius Concilii illius hiſtoriam, ad quam ſatis hic fuerit lectorem remittere.*

242 *Alias* cum videret hærere perplexos criminatores, ipſe eorum vices ſubibat in accuſando, ut accuſati nihil poſſent reſpondere; propter nimiam illius violentiam: id quod in cauſa Athanaſii potiſſimum patuit. Videns enim Luciferi, Euſebii, & Dionyſii Epiſcoporum conſtantiam, ex Urſacii & Valentis pœnitentia demonſtrantium non eſſe audiendos in iis quæ nunc dicebant; exurgens ille confeſtim dixit: Ego nunc accuſator ſum Athanaſii, propter me credite iis quæ dicunt. Illis autem reſpondentibus, quomodo accuſator eſſe potes abſentis rei? ſi enim accuſator adeſt, abeſt autem reus, judicium nullum exercetur: adeſſe autem propter itineris longinquitatem non potuit .... Quod ſi de auditis objiciens loqueris, æquum eſt te quoque illa credere quæ dicit ipſe: ſi autem non credis illi, credis vero iſtis, potius videntur illi in tui gratiam talia dicere, & ob eam Athanaſium accuſare.

243 *Hîs ſimilia ſcripſit poſtea Lucifer, cujus vitam dabimus* XX *Maji: ex ejus interim libro* 2 *pro Athanaſio pauca hæc accipe:* Urget defenſio veritatis quæri a te, cur abſentem damnari præceperis. Dic quæſo, bene, an male id fieri imperaris? Si dixeris bene; credo te ad B. Pauli confugere factum, quod Corinthiis ſcripſerit jam ſe illum puniſſe peccatorem, quem compereriſſet graviter deliquiſſe. Videamus nunc ſi tu, belua, membra & corpus tantum habens hominis animum vero ferinum, ſi ita egeris ut egit Apoſtolus. .... Primo omnium beato Apoſtolo Catholici nuntiarant hi, quos norat fideles, quos Deo probaverat fideles, & teſtem ſciebat eſſe omnem Corinthiorum ſanctam Eccleſiam. Tu contra cum conſacrilegis tuis, accuſantibus Deo odibilibus hæreticis, nos dignabaris urgere ad abſentis damnationem. Deinde, cum Apoſtolum audis dicere, Congregatis vobis & ſpiritu meo, ... tu tenebra, cur nobis dicentibus, Ad ipſum nos noſtris impendiis pergemus; in plebe, cui divinitus conſtitutus eſt, eumdem audiemus, tantum da Catholicos accuſatores; cur derrectaſti? cur (tamquam gladiatores, non Epiſcopi, eſſemus) tantum juxta vota tua, quo poſſemus interficere eum, cujus tu olim ſitiebas cruorem, operam dabas?

244 *Talia cum ſibi, ut poſt ſcripta, ita tunc coram* dicta audiſſet & ſuam reputaret contumeliam; illos quidem ejecit in exilium, commotus vero contra Athanaſium ſcripſit atrocius, ut ea quæ deinde facta ſunt patefieret .... Sancti autem excutientes pulverem de pedibus, ſuſpicientesque in cælum, neque minas Imperatoris timuerunt: neque ob nudatos gladios prodiderunt veritatem; ſed exilium, velut miniſterii ſui officium, acceptarunt. Tranſeun-
F tes enim per oppida & urbes, quamvis in vinculis poſiti, evangelizabant, veram prædicantes fidem, & Arianam hæreſim execrantes, divulganteſque non ſine infamia Urſacii & Valentis pœnitentiam. Itaque adverſariis contra quam ſtatuerant accidit: Quantoque longius erat exilii ſpatium, tanto magis augebatur odium illorum; eratque præconium publicum impietatis eorumdem, ipſa Sanctorum relegatio.....

245 Porro nec Liberio quidem Romæ Epiſcopo initio perſecutionis pepercerunt .... Videntes enim recte ſentientem & ab hæreſi Ariana alieniſſimum, quin etiam ſatagentem ut ab eadem omnes reduceret, dixerunt impii intra ſe: Si Liberio perſuaſerimus, omnes brevi ſuperaverimus. Ergo ſuggerunt Imperatori de eo: Imperator vero ratus cum Liberio omnes ad ſe trahi poſſe, ſcribit & mittit ſpadonem quemdam, Euſebium nomine, cum litteris muneribuſque, ut his blandiretur, illis comminaretur. Abiens autem eunuchus Romam, primum ſuadebat Liberio ut ſubſcriberet contra Athanaſium & cum Arianis communicaret; hoc enim velle Imperatorem & pro poteſtate jubere; deinde oſtentans munera, inſtabat prehenſabatque manus, dicens, Obtempera Imperatori, atque hæc accipe.

246 Contra

B. P. 821: *Hîs similia scripsit postea Lucifer, cujus vitam dabimus* XX *Maji:* — *Ideoq; damnatur exilio.* — *Liberius ad consensum solicitatus,* — *multis blanditiisque.*

A 246 Contra Episcopus nitebatur dicens; Quomodo id fieri adversus Athanasium potest? quem enim non una tantum, sed & altera Synodus undecumque collecta omnino innocentum pronuntiavit, & Romana Ecclesia cum pace dimisit, quomodo possumus condemnare? Quis porro nos reciperet, si nunc omnino rejiceremus absentem, quem præsentem dilexímus nobisque communicantem habuimus? Non est hic canon ecclesiasticus, neque talem unquam a Patribus accepimus, qui sua antea habuerunt a beato & magno Apostolo Petro. Quod si Imperator, curam gerens ecclesiasticæ pacis, jubet aboleri quæ a nobis circa Athanasium scripta sunt; aboleantur etiam quæ ab illis contra eum sunt facta; & sic ecclesiastica Synodus fiat procul a Palatio, ubi nec Imperator adsit, nec immineat Comes, neque Judex minetur, sed solus Dei timor sufficit & Apostolica constitutio. Ita namque ante omnia, salva quidem manebit Ecclesiæ fides, qualem Nicæni Concilii Patres definiverunt; Arianis vero ejectis, soli in fide puri habebant loquendi libertatem ....

B 247 Hæc dicente Liberio contristatus eunuchus, non eam quia recusabat subscribere, quam quia se ostendebat hæresi adversari, oblitus est se coram Episcopo stare, multumque comminans exivit cum muneribus .... & Imperatoris iram contra Liberium exacuens scripto, commovit etiam eunuchos ceteros: hi enim omnia & sunt & possunt apud Constantium. Scribit igitur Imperator Romam: & rursum Palatini & Notarii & Comites mittuntur, cum mandatis ad Urbis Præfectum, ut vel dolo circumventus Liberius expelleretur Roma, mitteretur que ad ipsum in castra; vel violenta persecutione premeretur .... Trahitur ergo ad Imperatorem Liberius, coram quo multa etiam tunc libertate pollens: Desine, inquit, persequi Christianos, neque per me speres impietatem inducere in Ecclesiam .... Priusquam crimen aliquod contra nos comminiscantur, venire festinavimus, licet de exilio certi; ut & ceteri, qui paria nobiscum passi sunt, innocentes appareant; & impacta ipsis crimina, intelligantur meræ esse calumniæ .....

248 Tantis ac talibus sceleribus non contenti, nihil adhuc se fecisse arbitrabantur, quamdiu magnus ille Hosius eorum malitiam nondum erat expertus .... Hic Princeps est, inquiebant, Synodorum; & siquid scribit auditur ubique: hic formulam fidei in Nicæna concepit, & Arianos ubique pro hæreticis traduxit .... Subinde igitur scribente Constantio, & nunc quidem blandiente ac patrem appellante, nunc interminate ac relegatos enumerante, nihil ad ista expavit Hosius; quin inter contumelias, quas patiebatur, scripsit epistolam; *supra aliquoties allegatam, qua apud Athanasium hoc ipso loco inserta legi integra potest: initium hic accipe.* Ego fidem confessus jam pridem sum, cum avus tuus Maximianus persecutionem moveret: quam si tu resuscitas, etiam nunc quidvis potius sustinere paratus sum, quam ut effundam sanguinem innocentem ac prodam veritatem. Scito ergo quod talia scribentem te comminantemque non curo. Tu potius desine ista scribere, & cum Ario sentire: neque audi Orientales, neque crede Ursacio & Valenti: quæ enim dicunt, non propter Athanasium, sed propter hæresim suam dicunt. Mihi crede Constanti, qui per ætatem avus tuus esse possem.

249 *Tali principio congruit Epistola reliqua, manifeste exponens, quomodo non audentibus Sardica coram Athanasio apparere adversariis, absolutus ille sit, ipsique Valens & Ursacius calumniatos se fassi; ac denique non esse Imperatoris tractare causas Ecclesiæ, sicut nec Episcoporum negotia Imperii: quare concludens*, Ego neque Arianis suffragor, *inquit*, sed eorum hæresim execror; neque contra Athanasium scribo, quem nos & Romana Ecclesia & universa Synodus innocentem declaravit: quod & ipse considerans remisisti hominem, & permisisti cum honore ad patriam suam Ecclesiamque reverti... Non est prudentis propter alienam libidinem seipsum conjicere in certum damnationis æternæ periculum. Desine queso, & mihi ausculta, Constanti: hoc enim & me scribere decet, & te convenit non vilipendere.

250 Hæc Abrahamicus ille senex, vere Hosius, & sensit & scripsit ... Quæ cum accepisset impietatis propugnator Constantius, alitque dicerent non solum ipsum non subscribere, sed & aliis suadere quod melius esset mortem perpeti, quam proditores fieri veritatis, ob quam & dilectus frater Athanasius persecutionem sustineret, & Liberius Romanorum Episcopus ceterique omnes insidiis appeterentur; item quod alii per Hispanias essent ejusdem cum Hosio sententiæ: cum hos quoque solicitasset ad subscriptionem neque inflectere potuisset, accersivit Hosium, & pro exilio detinuit Integro E anno Sirmii; neque Deum reveritus, neque patris sui erga ipsum amorem, nec denique hominis jam centenarii & sexagesimum eoque amplius annum in Episcopatu agentis senectutem.

251 *Hactenus Athanasius, excusans deinde, & in Arianorum accusationem convertens, qua postea Liberius Hosiusque arumnis victi fecere, quæq; apud Historia ecclesiastica tractatores legi diffusius poterunt: sicuti & in nostro Aprili ea qua Felicis substitutionem in Romanum Pontificatum spectant, ubi ostendimus electionem ejus, qualiscunq; eam præcesserit ordinatio, ipsum Liberium habuisse auctorem; adeoque verum Pontificem fuisse Felicem, & ob mortem pro fide obitam dignum qui inter Martyres sanctos colatur. Lapsum vero suum ita reparavit Liberius, Felice mortuo anno* CCCLXV *rursum verus Pontifex; ut Epiphanius hæresi* 75 beatum, *Basilius Epistola* 74 beatissimum, *Ambrosius ad Virgines* felicis ac beatæ memoriæ *appellent; eumdemque Græci ut* Sanctum *colant cum insigni elogio die* XXVII *Augusti; & Wandelbertus in Kalendario metrico aliisq; in additionibus ad Usuardi Martyrologium cum simili Sanctitatis titulo eum proponant ad* XXIII *Septembris: quando plenius hac tractabuntur a nobis. De Hosio paucis ipse Athanasius ad Solitarias:* F Tantam vim intulit seni *Constantius*, & ita arcte eum tenuit, ut afflictus attriusque malis, tandem ægreque cum Ursacio & Valente communicarit, sic tamen ut contra Athanasium non subscriberet. Verum ne ita quidem eam rem pro levi habuit; moriturus enim, quasi pro testamento suo, eorum vim protestatus est, & Arianam hæresim condemnavit, veruitque a quoquam probari aut recipi. *Hæc de Hosio Athanasius, longe diversa a relatione Marcellini & Faustini Luciferianorum, in suo mendacissimo precum libello prorsus incredibilia narrantes, de violentia ab Hosio exercita contra refugientes communionem suam, deque ejusdem impœnitentis horribili exitu, qualem Sacerdotis Heli fuisse Scriptura memorat. Agens &c.* Vide Append. pag. 778. col. 2.

CAPUT XXII.

Syriani contra Athanasium nocturna irruptio: Heraclii edicta proponentis impietas & crudelitas.

252 *Tempus est ut regrediamur Alexandriam, ubi Athanasium reliquimus, nihil motum subrepentiis litteris, facultatem veniendi in Italiam facientibus, quas Montanus attulerat.* Hic *igitur* cum alio esset profectus, post sex & viginti menses venit Diogenes notarius, qui nec ipse aliquid litterarum attulit, *inquit*, *Athanasius*

Digitized by Google

ANCIO-RE D. P.

in Apologia, neque ſub meorum conſpectum venit, aut præcepit aliquid ac ſi de eo mandatum ſibi eſſet. Quin cum Syrianus exercituum ductor Alexandriam ingrederetur, & Ariani jactarent, nunc demum acturos ſe quæ vellent; quærebam num ejuſmodi litteræ, quales illi jactabant, eſſent allatæ. Has vero cum illi ſe non habere dicerent; poſtulabam ut ſaltem vel ipſe Syrianus vel Ægypti Præfectus Maximus, de eo mihi ſcriberent. Hoc autem ſic poſtulabam, quia mihi ſcripſerat Tua humanitas (*Imperatorem alloquitur*) ut a nemine turbarer, neque ſuſciperem ſi qui terrere nos vellent ....

Athanaſium Alexandria mittere paratum Dux Syrianus,

253 De hac epiſtola cum illi referrent ad judices; ..... neque mandatum tuæ Pietatis monſtrarent, jure inferebam, verba eorum citra mandatum tuum eſſe, Religioſiſſime Auguſte; agendumque mihi eſſe credidi, ut quemadmodum epiſtolas tuas habens regreſſus eram in patria, ita & mandatum habens tuum egrederer; ne veluti Eccleſiam fugiens aut reus deprehenſus, ſed tamquam juſſus honeſtam haberem diſceſſus cauſam. Idem omnis populus cum Presbyteris & major pars civitatis, ne quid dicam amplius, Syrianum adeuntes poſtulabant, coram Ægypti Præfecto Maximo. Poſtulabant autem ut mihi ſcriberetur, mitteretur que ad me, vel ut deinceps non turbarentur Eccleſiæ, uſque dum populi ipſi circa hoc miſiſſent legatos ſuos ad Te. Ipſis igitur diu multumque ſupplicantibus, videns Syrianus æquum peti, per tuam ſalutem jurans affirmavit ita faciendum eſſe. Intererat vero etiam Hilarius & cohors Ducis, & cohors Præfecti Ægyptiaci.

deinde, contra fidem datam.

254 Hæc cum promiſiſſet Syrianus, conveniebant omnes in eccleſiis, cum gaudio & ſecuritate. Verum poſt dies viginti tres, (cum *ſcilicet* militares copiæ; quas Romani Legiones vocant, ex Ægypto & Libya, *teſte Sozomeno*, *accerſita* advenißent) *apparuit quam nihil fidendum hæreticis ſit*. Nox erat, & quidam ex populo pervigilabant in proximam ſynaxim; quando Dux Syrianus improviſus adfuit, cum plus quam quinquies mille viris, habentibus arma & ſtrictos enſes, arcuſque & ſagittas & fuſtes; cinxitque eccleſiam, milites conjunctim locans, ſic ut eſſet impoſſibile, ab ea egredientes pertranſire. Ego vero abſurdum ratus in tanta confuſione deſerere populum, pro quo ipſe potius debebam ſubire periculum; in

C

chrono reſidens mandavi Diacono, ut Pſalmum recitaret audiretque populus, Quoniam in æternum miſericordia ejus; atque ita recederent ſinguli in domos ſuas.

quo violenter irrumpent,

255 Tandem cum Dux violenter irrumperet, & milites ad me comprehendendum circumcingerent ſacrarium; quotquot ibi erant Clerici reliquique de populo clamabant, obſecrabant, ut ego quoque jam diſcederem. Ego autem renuebam egredi priusquam omnes ſigillatim egreſſi forent. Surgens igitur & orare præcipiens, rogabam ut prius exirent univerſi, melius eſſe ajens ſi periclitarer ego, quam ſi eorum quiſquam læderetur. Itaque pleriſque agredientibus & ſequentibus reliquis, qui mecum intus erant Monachi & Clerici quidam, ſecum me traxerunt egredientes. In hunc modum, teſte veritate ipſa, per medios milites, quorum alii ſacrarium cinxerant, alii per eccleſiam oberrabant, Deo ducente & protegente, clam ipſis evaſi; glorificans Deum, quod neque populum prodidiſſem; & ipſum præmittens, ſalvari atque effugere potuiſſem manus quærentium me.

Athanaſius in turba ſalvus evaditur.

falſa hæc ſub nomine Athanaſii.

256 *Hallennus Athanaſius in Apologia de fuga ſua: cui conſona, ſed atrocioribus facinoribus aucta, ſcripſit in ſua publica proteſtatione populus Alexandrinus, omnibus expunctis, quid in eccleſia actum ſit* illo ipſo die V Iduum Februariarum, id eſt decimo quarto menſis Mechir, vigilante & orante populo, eo quod celebrari deberet ſynaxis Paraſceves. *Scripta eſt autem ipſa proteſtatio tertio poſt rem geſtam die*, poſt Conſulatum Arbethionis & Lolliani decimo ſeptimo die menſis Mechir, id eſt pridie Iduũ Februariarum. *Quibus accurate notatur annus* CCCLVI *biſſextilis, cujus initium habuit Dominicalem litteram G, ita ut dies quintus Iduum ſive nonus iſtius menſis fuerit Paraſceve ſua Feria* VI, *S. Apollonie Virgini & Martyri Alexandrinæ ſacra. Tamen quia Athanaſii interpres, neſcio quo calami errore, pro* Idibus *ſcripſit* Kalendas; *factum eſt, ut ultra nihil examinans Baronius Romanum Martyrologium recognoſcens & Sanctis quibus videbatur augens, die* XXVIII *Januarii ſcripſerit*, Alexandriæ plurimorum ſanctorum Martyrum, qui hac ipſa die, factione Syriani Ducis Ariani, dum in eccleſia Synaxim agerent, diverſo mortis genere ſunt interempti. *Atqui notare potuiſſet, diem* XXVIII *Januarii, eo qui notatur in proteſtatione anno, fuiſſe non Paraſceven, ſed Dominicam.*

D

E

In ea irruptione plures eſſe occiſi,

257 *Romani Martyrologii reverentia ductus Bollandus noſter, ipſam Proteſtationem in Januario, ſub iſto erroris indicio, dedit & illuſtravit. Quare ne aſinum agam, ſtrictim hic indico, cæſos fuiſſe multos tam ex populo quam Virginibus ſacris, quorum quarumque corpora a militibus abdita, ad publicam oſtentationem tolerata immanitatis, ab ipſis fidelibus mox fuerunt expoſita publice. Tanta autem fuit indignatio populi, ut arma telaque reperta intra eccleſiam ſuſpenderint, noluerintque amoveri, quantumvis inſtante Gorgonio Præfecto. Prima etiam, quam ipſe veroſimiliter die ſcripſerant, proteſtatione non contenti, hanc ſecundam ſcripſerunt & ſignaverunt quaquaverſum diſtribuendam, eo quod Syrianus teſtimonium exigeret, quod nullus tumultus fallus, neque quiſquam occiſus fuiſſet. Verum contemptui habita a Conſtantio ſunt Catholicorum querelæ: qui* hujuſmodi mala approbans, per Hilarium quemdam Comitem, ſcripſit Senatui populoque Alexandrino, juventutem ſolicitans, ut ſimul congregati aut perſequerentur Athanaſium, aut ſcirent ſe pro inimicis habendos ....

proteſtatur populus Alexandrinus

ib. 841

258 Edicta igitur publice propoſita ſunt, quæ ipſa magnam ea ſcribentis manifeſtabant confuſionem. Poſtquam enim, ſicuti magnus Hoſius eidem ſcripſit, non invenit veroſimilem aliquem animi erga Athanaſium mutati prætextum; excogitavit alium, etiam minus ſibi ſuiſque conſiliariis convenientem ſuis verbis: Fratris divinæ ac religioſæ memoriæ amicitiam reveritus, indulſi ipſi ut ad vos pro tempore aliquo reverteretur. Hæc autem declarant, ipſum & in promiſſis fallacem, & erga demortuum fratrem eſſe ingratum. Deinde divinæ ac religioſæ memoriæ, uti revera fuit, appellat, eum, cujus præceptum & amicitiam, ſicut ipſemet ſcripſit, licet aliquid ejus cauſa indulſiſſet, non debuit inofficioſe negligere, ſed potius ut Imperii ſic & ſententiæ heres fieri. Atqui eum Britannionem e medio ſuſtulit, volens id tamquam jure factum excuſare, dixit, Nam cujus erit fratrum hereditas poſt mortem? At propter ſceleratam Chriſtoque adverſam hæreſim, quid jus ſit ignorat, & erga fratres inofficioſus efficitur, propter quam etiam nec patris ſui ſententiam integre ſtuduit obſervare: nam in eo quod placet impiis, ipſam ſequi ſe profitetur; in eo vero quod ipſis diſplicet, neſcit rationem habere pietatis parenti debitæ. Hic enim dimiſit quidem Epiſcopum, ab Euſebianis accuſatum, ad tempus in Gallias, propter feritatem inimicorum ejus, ſicuti beatus Conſtantinus, hujus Conſtantii frater poſt mortem patris declaravit, per ſuas quæ extant litteras:

ib. 844 Conſtantius in edictis ementitur quod falſus fratris animo rediverit erga Athanaſium,

F

quæ vel hic eum convincit impietatis.

Digitized by Google

litteras: numquam tamen ab Euſebianis perſuaderi ſibi ſivit, ut mitteret quem ipſi volebant Epiſcopum, ſed id cupientes compeſcuit, remque aggreſſos cum gravi commonitione increpuit. Quomodo ergo ſi genitoris ſui acta, ut ſcribit, volebat cuſtodire inviolata, primum quidem miſit Gregorium, nunc vero depeculatorem Georgium? Quomodo Arianos, quos ille vocabat Porphyrianos, ſtudet inducere in Eccleſiam?

ante viam fecit S. Lucifer.

259 *Hæc Athanaſius: Lucifer autem Calaritanus, pro ſua conſuetæ libertate, nec ipſi quidem Conſtantino parcens, & Conſtantio objiciens, quod inſtar canis reverſus ad vomitum, eum quæreret interficere, cui ſe deinceps nihil mali fallurum Alexandrinis per litteras juraverat, longe acrius eaſdem excuſationes evertit, lib. 2 pro Athanaſio ſic ſcribens:* Sed, inquis, pater meus illum miſerat ad exilium, & me oportuit patris mei parere ſtatutis. Pone, ut vis, hæreticum eſſe Athanaſium. Si recte fuerat miſſus ad exilium, cur eum paſſus es contra patris tui ſtatuta recipere dignitatem, quam ei ſe tuus tuliſſe arbitratus fuerat pater? Sed, inquis, Fratris mei Conſtantis factum eſt interventu. Sed potuiſti occurrere Conſtanti, dicens, Pater noſter quem probavit hæreticum, niſi ſe correxerit, recipere in partes regni mei non poſſum. Sed, inquies, timui ne inter nos bella fuiſſent orta. Ergo, quia Saporinus Perſarum Rex nunc contra te gerit prælium, ſi tibi dixerit, Suſcipe religiones meas & ero tecum pacatus; te oportet cum omnibus in imperio tuo commorantibus tranſire ad religionem dæmonum? ..... Verum ipſe teſtis es conſcientiæ tuæ ... quod miſſus fueris ad exilium Athanaſius quia noluerit eſſe Arianus: idcirco perosum habitum a patre tuo non fugis te; quandoquidem & in ea digneris ipſum perſequi cauſa, in qua & pater tuus eum fuerit perſecutus. Digne itaque comparatus es cani qui redierit ad vomitum ſuum. Jam enim Chriſtianus eſſe æſtimabaris, ex quo Athanaſium cum talibus litteris repræſentaveras: at nunc comprobaris eſſe Arianus, & cupiens hæreſim tuam invenire locum, virum juſtum perſequeris, quia ille videlicet ſit eamdem omni miſa impugnans.

Scripſit autem Athanaſius ex eremo,

260 *Porro Athanaſius cum ſuam ad Conſtantinum Apologiam ſcriberet ac fugam excuſaret, videtur adhuc ignarus fuiſſe cædium in Syriani irruptione patratarum; eas autem didiciſſe cum poſtea ſcriberet præcitatam ad Solitarios Epiſtolam, cui ipſas propterea populi Alexandrini litteras de geſtis Syriani ſubtexuit. Ignoravit viciſſim has ſcribens populus, quid factum eſſet Athanaſio; orabatque Præfectum ac Magiſtratus ne permitterent alium pro illo ſubſtitui, quem unice deſiderabant ſecum manere, pro eo etiam mori parati. Quo autem abierat Athanaſius? Reſpondes quod ex ipſius verbis aliud nihil poſſumus elicere, quam quod ſtatim ad eremum ſe contulerit. Cum enim in Apologia prius*

a p. 692 quo ſe receperat.

diviſſet, Ego, viſa *Syriani nocturna in Eccleſiam* irruptione, primum populum monui ut diſcederet; tum ipſe cum eis, ut viderunt qui aderant, Deo me occultante & deducente receſſi, atque ex eo tempore manſi κεῖ ἐμεινα, *quod de quacumque etiam domeſtica ſolitudine poſſet intelligi. Clarius deinde loquens*, fateor, *inquit*, quod auditis ac ferme viſis *qua decreta erant executionique mandabantur, depoſito adeundi Imperatoris conſilio*, ad eremum denuo reverti, *hoc ipſo ſatis indicans ibi ſe fuiſſe prius quam conſilium iſtud ſuſciperet.*

a p. 697

Præfectis editis ab Heraclio Comite

261 *Interim mutatis magiſtratibus, militaris rei cura, cum titulo Ducis, ad Sebaſtianum; politica, cum titulo Præfecti, ad Cathaphronium tranſiit, impiiſſimos homines.* Miſſus etiam *fuerat* Heraclius Comes, qui edicta publicaret, & ex mandato Imperatoris denuntiaret, quod niſi obediretur, ſubtraherentur panes, & idola ſubverterentur (*quorum prius ad infimam plebem, alterum ad gentiles concitandos ſpectabat*) multiſque e primoribus civium atque ex populo captivitatem eſſe paratam. Hæc autem denuntians, *inquit ad Solitarios Athanaſius*, non erubuit palam magna voce edicere, quod Athanaſium Imperator repudiaret, & Arianis juberet eccleſias tradi, (*has namque ut ait Sozomenus lib. 4 cap. 9 poſt fugam Athanaſii* Clerus ejus & populus aliquamdiu tenuerant) Cumque ſuper his admirati multi ſibi invicem innuerent, quæreretque; utrum Conſtantius factus eſſet hæreticus; non modo nihil Heraclium id puduit, ſed etiam coegit conſiliarios atq; tribunos plebis, homines ethnicos & idolorum ædituos, ſubſcribere ac profiteri, quod ſuſcipere eſſent parati Epiſcopum quem mitteret Imperator. . . . .

AUCT. D. P.

t. p. 846 in favorem Arianorum.

Irrumpit ecclesiam,

262 Poſtridie congregatis in magna eccleſia populis (erat enim quarta Sabbati, *qui loquendi modus videtur mihi hebdomadam Sanctam & diem Aprilis* III *notare, quia hoc anno* CCCLVI *Paſcha incidit in diem* VII) Heraclius Comes, aſſumens ſecum Cataphronium Præfectum, & Fauſtinum Catholicum *ſeu Procuratorem generalem*, Bithynum genere & ſecta hæreticum, gregariorum hominum juniores idololatras exſtimulavit, mandatum Imperatoris eſſe aſſerens, ut invaderent eccleſias, & populum lapidarent. Cum vero, Miſſione indicta, plerique ab eccleſiis egreſſi eſſent, & pauculæ mulieres in iis remanerent; res agi cœpta eſt ut fuerat imperatum, oriturque ſpectaculum miſerabile. Adhuc enim in oratione erant quæ remanſerant mulieres; quando nudi ingreſſi juvenes prædicti cum lapidibus fuſtibuſque, ipſas lapidibus cœperunt impetere, & Virginum ſacra corpora plagis concidere, detractiſque velaminibus earum capita denudare, ac reſiſtentibus calces impingere. Gravia erant hæc iis, & valde gravia; graviora tamen ſecuta ſunt alia, & quavis contumelia acerbiora. Cum enim ſcirent quanta eſſet verecundia Virginum, & quam intemeratæ iis aures, quodq; facilius enſes ac lapides quam obſcœna verba tolerarent; his potiſſimum utebantur, dum in eas irruerent. Ariani vero hæc ipſa juvenibus ſuggerebant, ejuſmodi dicta & facta ſuo approbantes riſu, fortaſſis & imitantes ....

E

Virginum ædes ibi repertas contumelia afficiunt,

263 Deinde, velut totum Imperatoris mandatum peracturi (hoc enim maxime ſatagebant, hoc Comes & Catholicus præcipiebant) ſubſellia rapiunt, & thronum & menſam, lignea utique omnia; & eccleſiæ vela atque alia quæcumque poterant efferentes, ante veſtibulum in magna platea combuſſerunt, ſuperinjecto thure ... ſuaque laudantes idola, dicebant: Gentilis factus eſt Conſtantius, & Ariani nobiſcum ſentiunt ... *Et illi quidem unius alterius ve ex ſuo numero ſupplicio ſtatim divinitus irrogato, quemadmodum fuſius proſequitur Athanaſius*, nihil ultra auſi ſunt: Ariani vero ne ſic quidem confuſi ſunt, ſed obduraverunt cor ſuum, ſpem totam in Imperatore ejuſque eunuchis collocatam habentes .....

ex ſacram omnem ſupellectilem combuſſerunt.

t. p. 848

F

264 Iſta igitur, quemadmodum jam dixi, per illos faciebant: quæ vero per ſeipſos perpetrarunt, quomodo non dicentur omnem malitiam ipſiuſq; carnificis immanitatem ſuperare? Quam domum, inveſtigandi prætextu, non diripuerunt? quem hortum non conculcarunt? quod ſepulcrum non aperuerunt, quaſi Athanaſium requirentes? Multorum obſignatæ ſunt ædes, multa quæ erant in hoſpitalibus largiti ſunt militibus ſibi ſubſervientibus. Quis malitiæ eorum expers erat? quis iis obviam factus in foro non abdebat ſeſe? quis propter ipſos dimiſſa domo noctem non egit in ſolitudine? quis ſua ab iſtis ſervare volens non plura perdidit? quis non maluit inexperti maris periculis committere ſeſe, quam ipſos comminantes expectare?

Prætextu quærendi Athanaſii paſſim omnes vexantur.

265 *Hæc aliaque, & multas indictas opulentioribus, & Virginum expulſiones; & illatas iiſdem, ſicubi in conſpectum venirent, contumelias, Arianorum mulieribus circa ipſas bacchatum inſtar furiarum, proſequens Athanaſius;*

Digitized by Google

AUCT. D. P.

Eutychii Subdiaconi, ad metalla deportati, crudele martyrium; & ingenuos viros quatuor, ejus cauſa flagellatos, carceriqne incluſos, lamentabiliter commemorat: qua vide ad XXVI *Martii deducta; non quia eo die acta ſint, cum potius ad Aprilem pertineant; ſed quia eorum memoriam Romano Martyrologio Baronius tali die inſerit; quamvis non ſine errore circa genus ſupplicii; quod gladio iis illatum comminiſcitur, cum de iis quos nominavimus tale nihil Athanaſius indicet. Certius eſt, quod* ſub Georgio Epiſcopo Ariano, *paſſos dicat: quare intermiſſa tantiſper crudelitatis contra orthodoxos exercita narratione, ad hujus ingreſſum explicandum tranſimus, qui Prioris Gregorii ingreſſui plane ſimilis aut etiam violentior fuit.*

CAPUT XXIII.

Georgii Cappadocis crudelia initia, Conſtantii literis approbata, ex edito Athanaſii.

Georgius Cappadox, homo vilſſimus,

266 CAppadocium quoddam monſtrum, ex ultimis regionis noſtræ finibus oriundum, *inquit Gregorius Nazianzenus, ipſe Cappadox*, genere malum, mente deterius; non plene ingenuum, ſed mixtum, uti multæ ſunt; primum quidem menſæ alienæ mancipium, & offæ pretium, nihil non ventris cauſa facere ac dicere ſciens, tandem ad rempublicam gerendam ſe contulit: in qua cum ei creditum eſſet miniſteriorum infimum, ut ſcilicet ſuillarum carnium, quibus exercitus alitur, eſſet ſuſceptor; deinde cum omnia ad ventris utilitatem referens, cœpiſſet mala fide laborare, neque jam amplius aliquid reliquum haberet præter corpus; fugam iniit; aliamque ex alia urbem & regionem commutans; denique in commune damnum Eccleſiæ, inſtar Ægypciacæ cujuſdam plagæ, Alexandriam apprehendit, ubi vagandi finem, male autem agendi initium faceret. Nihil ille quidem habebat unde æſtimari poſſet. Non erat liberali facundia præditus, aut in converſatione facetus, ac ne inanem quidem honeſtatis ſpeciem vel per hypocriſim præferebat: ſed ſolum ad male agendum reſque turbandas videbatur appoſitus: *& hoc ei ſatis fuit, ut teſte Sozomeno lib. 4 cap. 7 Epiſcopus ordinaretur ab Epiſcopis, numero circiter triginta apud Antiochiam congregatis adverſus Athanaſium, & a Conſtantio mitteretur in Throni Alexandrini poſſeſſionem: poſtquam ſcilicet accepiſſet Imperator ſuſcriptiones, ab Heraclio Comite ad hoc collectas, prout ſupra audivimus.*

ab Arianis Antiochiæ ordinatur

C 267 *Veniſſe Georgium* Quadrageſimæ tempore, *indicat Athanaſius in Apologia de fuga ſua: ſed nuſquam ſignificat, eum interfuiſſe occupationi violentæ eccleſiarum: quam cum ipſa majori hebdomade factam cenſuerimus, eaque paratam ingreſſuro in eas Georgio viam, conſequens erit ut leniora conſilia prius tentata credamus ad illius receptionem perſuadendam; quibus non ſuccedentibus, violentia prædicta adhibita ſit; ac tum demum in publico comparuerit Georgius, tanquam Epiſcopus ab Imperatore miſſus. Ad hunc autem, conventus in eccleſia majori agentem, cum accedere recuſarent orthodoxi,* in die Paſchæ, ſequentibuſque Dominicis oraverunt Fratres in ſolitario circa cœmeterium loco, *ut ait Athanaſius in Apologia ad Conſtantium; in alia autem de fuga ſua diſtinctius notat, quod* poſt hebdomadem Paſchæ, Virgines carcere clauſæ ſint, vincti a militibus perducti Epiſcopi, orphanorum ac viduarum panes domuſque direptæ, coactu deportati alio Chriſtiani, & eorum ædes obſignatæ fuerint, ac denique Clericorum fratres pro fratribus in periculum adducti.

in Quadrageſima appulſus Alexandriam.

p. 704

p. 704 poſt Paſcha ſævire incipit.

268 *Quibus ita ingemere diſſis & occaſione S. Eutychii a nobis ad* XXVI *Martii relatis, idem Athanaſius narrare aggreditur quæ parata ſuerunt* Hebdomade poſt ſacram Pentecoſten, quando jejunans populus exierat ad cœmeterium oraturus, eo quod omnes abhorrerent communionem Georgii; ipſe id intelligens, Sebaſtianum Ducem, hominem Manichæum, contra eos inſtigavit. *Hic ipſa Dominica die fecit impreſſionem novam in populum; cujus impreſſionis memoria in Romano Martyrologio invenitur ſub his verbis.* Alexandriæ commemoratio Sanctorum Martyrum Secundi Presbyteri & aliorum, quos ſacris diebus Pentecoſtes, ſub Conſtantio Imperatore, Georgius Epiſcopus Arianus ſævillime occidi præcepit ... *Plenius ergo de his agemus die* XXI *Maji, quo ipſa legi Baronius voluit; licet Pentecoſte illius anni in diem* XXVI *Maji, Dominica autem ſubſequens in diem* II *Junii inciderit; Secundus autem, non iſto tempore, ſed in Quadrageſima ſequentis anni ſit obtritus calculis a Secundo & Stephano Epiſcopis Arianis.*

Martyres ſimul.

269 *Eodem* XXI *Maji repoſuit Baronius etiam memoriam* Sanctorum Epiſcoporum, qui ab Arianis exilio relegatis ſanctis Confeſſoribus ſociari meruerunt: *de quibus & nos, ex Apologia de fuga, agemus plenius. Nunc ex alia ad Conſtantium nota, quod* cum grandævi verique Epiſcopi, partim in exilium deportati partim metu fugati eſſent; homines autem ethnici aut catechumeni, & qui primas in Senatu tenebant aut excellebant divitiis, pro Chriſtianorum vera fide promittebant ſe communicaturos cum Arianis .... atque ut Epiſcopus nominaretur aliquis, ne hoc quidem curabatur quod ethnicus erat, modo aurum porrigeret. *Idem in epiſtola ad Solitaries exaggerantius etiam exponens Athanaſius;* Exinde, *inquit,* gravior populis calamitas incubuit. Cum enim Arianorum conductitios atque a ſe alienos averſarentur; flagellabantur illi, addicebantur operibus publicis, compingebanturque in carceres a Duce exercitus.

pellantur Epiſcopi.

p. 691

& eorum Sedes occupantur hæreticis.

p. 859

270 *Fiduciam hanc agendi & ſecuritatem dabat eis quædam Conſtantii Epiſtola, Alexandrinis ſcripta; quam quia* aſſidue recitabant, mortem unicuique denuntiantes, *non dubitavit Apologia ſua inſerere Athanaſius, præſumpta ab Imperatoris humanitate licentia, ac veluti non credens quod ipſa ab eo dictata ſit. Certe acerbitatis & maledicentiæ pleniſſima eſt, & ſolis auctoribus Arianis digna, quam hic propterea juvat totam dare: ſic ergo habet.* Quoniam civitas veſtra, patrii moris tenax, & conditorum virtutem imitans, etiam nunc morigeram ſeſe, uti ſolet, præbuit; haud modice nobis videremur peccare, niſi Alexandrum ipſum ſuperaremus noſtra erga eam benevolentia. Quam enim gratioſum eſt vobis modeſte agere; tam congruum eſt regiæ, ut ſic loquar, virtuti, præ aliis vos amplecti, qui primi Deum verum intelligentes, primo ſemper loco habuiſtis interpretes ſapientiæ; & in horum præcipuis deligendis noſtrum ſequentes ſuffragium, impoſtorem averſati, adhæſiſtis viris graviſſimis & omni admiratione digniſſimis.

fiduciam dante epiſtola Conſtantii ad Alexandrinos.

p. 691

laudantis quod juxta ejus præceptum.

271 Quis enim quantumcumque remoti orbis incola ignorat, quam magna in iis quæ acta ſunt hactenus a vobis adhibita ſit animi generoſitas: nec ſcio quid ei addi ultra poſſit. Cum enim plerique in urbe, quadam veluti cæcitate tenerentur, rerumque potiretur homo ab ultimis emerſus inferis, qui veritatis inter tenebras dignoſcendæ cupidos ad mendacia abducens, nihil quidem fructuoſi adferebat ſermonis, ſed præſtigiis quibuſdam decipiebat animos; aſſentatores ipſius, quos etiam nunc muſſitare eſt veroſimile, clamabant, plaudebant, admirabantur; plerique vero ſimpliciorum ad eorum vivebant præſcriptum, & omnia ruebant in præceps, omnibus velut in diluvio deſpondentibus animos; & multitudinem regebat vir, nihil ab infima plebe differens, & hoc ſolum agens ut omnes qui

civitatis hæc laudantur.

in

A in civitate ſunt in profundum in barathrum pertraheret.

171 Verum præclarus ille & egregius, nec judicium quidem de ſe faciendum expectavit, fugam ſibi potiorem exiſtimans; quem expediret vel a barbaris de medio tolli, ne quos eorum doceat impie agere, dum veluti in ſcena ad primo obvios lamentatur. Ei ergo longum dicetur vale: vos autem me convenit æſtimare in paucis, ut potius ſolos revereri præ omnibus, quibus tantum virtutis & ſapientiæ ineſt, quantum prædicant opera toto pene orbe laudata. Macti eſtote virtute iſta; nuntios enim audivimus, etiam iterato narrantes & laudantes quæ fiunt apud vos, qui majorum decora ſupergreſſi poſteris eritis in exemplum pulcherrimum; ſolique delegiſtis vobis morum ducem, verbis factiſque præſtantiſſimum; a quo ne ad modicum quidem tempus recedentes, ſed viriliter eidem adhærentes, ab humilibus his atque terrenis ad ſupercæleſtia evehimini, illuc dirigente reverendiſſimo Georgio, viro in hujuſmodi exercitatiſſimo, per quem & in futurum habebitis ſpem optimam, & in præſenti quiete viveris.

tamque ultro fugientium abdicantes.

Georgio adhærentes.

B 173 Utinam communiter omnes in civitate ab ejus voce, velut a ſacra anchora, pendeant; ne ſectionibus uſtionibuſque egeamus contra eos, quorum corruptæ ſunt mentes: quos iſtantiſſime monemus ut a ſtudio tuendi Athanaſii recedant, ac ne recordari quidem garrulitatis ejus velint, niſi malint extremis obnoxii haberi periculis, a quibus neſcio quis poſſit ſeditioſos eripere. Etenim abſurdum foret, perditiſſimum Athanaſium regionem commutare ex regione, licet turpiſſimorum criminum reum & quorum dignam vix exegeris pœnam quamvis decies vitam abſtuleris; ejus autem aſſentatores atque miniſtros, homines circumforaneos & quos vel nominare ſit pudor, negligi cum turbas movent. Quapropter, iterum præcipitur Judicibus eos interficere. Fortaſſis autem, niſi mature a prioribus delictis reſipiſcant, nec ſimpliciter quidem interibunt ii, quorum dux fuit impuriſſimus Athanaſius, qui & in publico plurimum nocuit, & rebus ſanctiſſimis impias atque exſecrabiles manus admovit.

Ex malorum commercio ſatis ſuperque damnati.

ſubreptiſque ab S. Frumentio Æthiopiæ Ep.

C 174 *Nihilo hac moderatior epiſtola eſt ejuſdem Conſtantii altera, Aizana & Sazana Auxumeos Tyrannis ſeu Regulis ſcripta, apud quos in veteri Troglodytide ſive hodierna Abaſſia, regia urbs juxta Ptolemaum Auxumis, Epiſcopum ab Athanaſio acceperat S. Frumentium, de cujus ad Æthiopes Apoſtolatu agendum nobis erit* XXVII *Octobris, eo quod tunc referatur in hodierno Romano, licet a ſeipſo perperam diſtinctus, propter eos qui Indorum abuſi nomine, Indos etiam Abyſſinos vocaverunt. Per hanc epiſtolam mandat Imperator, ut dictus Frumentius ſtatim mittatur in Ægyptum ad Georgium, in hujus familiaritate diſciplinis eccleſiaſticis inſtituendus, ſi velit haberi Epiſcopus: ideo quod* in eum ordinem provexerit ipſum Athanaſius, mille criminum reus: qui cum nihil eorum quæ ſibi objiciebantur congrue poſſet diluere, ſtatim e Throno ſuo excidit, & æque in vita ac doctrina peccans oberrat, commigrans de regione in regionem, quaſi ſic poſſit effugere quo minus malus ſit. *Integram epiſtolam alias dabimus: ſatis eſt ex illo ſpecimine ad priora addito cognoviſſe acerbitatem, qua cauſa Athanaſii acta eſt.*

mittatur inſtruendus ad Georgium. 2 p. 696

qui tot annorum labores odio.

175 *Angebat acerbitatem ipſe Georgius, uti Ammianus Marcellinus lib.* 22 *ſcribit*, apud patulas Conſtantii aures multos incuſans, ut ejus recalcitrantes imperiis; profeſſionisque ſuæ oblitus, quæ nihil niſi juſtum ſuadet & bene, ad delatorum auſa feralia deſciſcebat. Et inter cetera dicebatur id quoque maligne docuiſſe Conſtantium, quod in urbe Alexandrina ædificia cuncta ſolo cohærentia, a Conditore Alexandro magnitudine impenſarum publicarum extructa, emolumentis ærarii proficere debent ex jure. Cum igitur, *ut ait Sozomenus lib.* 4 *cap.* 9 aliis omnibus ſe terribilem præbere, & erga Athanaſii fautores crudelem in primis ſe oſtendere ſtuderet, tamquam tyrannus æſtimabatur: ideoque in odium commune deductum irata plebs aggreſſa, intra eccleſiam, ubi commorabatur, pene eum confecerat. Salvatus tamen, licet ægre, ab eo periculo, ad Imperatorem profugit: & Athanaſii ſectatores receperunt eccleſias, ſed ad modicum tempus. Adfuit enim mox Ægypti Præfectus, & Georgianis illas reſtituit; poſtea vero Notarius Imperialis, miſſus ad ſumendum de ſeditioſis ſupplicium, multos Alexandrinorum cruciavit flagellavitque: & paulo poſt rediit ipſe Georgius, terribilior ob ea quæ dixi factus, majorique quam antea odio habitus; ut qui ad multa mala commoveret Imperatorem, & præter infidelitatem ſuperbiamque repudiaretur ab Ægyptiis monachis, quorum doctrinam & numerum ſequebatur populus, tamquam veridicorum teſtium, quia eorum omnis vita poſita erat in exercitatione virtutis.

AUCT. D. P.

& fugam condus

ac reſtitutus, evadit terribilior a

CAPUT XXIV.

Athanaſii receſſus ad eremi monaſteria, ejuſque latebræ per ſexennium.

E

176 *Degebat ille, jam inde a prima Syriani in eccleſiam irruptione, ſolitarius, ut ſupra vidimus,* fiduciam habens excuſandi ſui primum apud Deum, deinde apud Imperatorem. *Apud Deum quidem, quod extrema ceſſiſſet violentia, elapſus e manibus mortem ſuam quærentium: apud Imperatorem vero, quod eatenus perſtitiſſet Alexandriæ, quo cum ipſius ingreſſus mandatis, ſi abſque iiſdem præſumpſiſſet abire, non potuiſſet non haberi rens.* Hæc igitur præ oculis habens, & nihil mihi conſcius, *inquit in ſua Apologia*, properabam ad tuam Pietatem ... Verum jam in viam profecto egredientique eremum, ſubito fama advolat (quam primo falſam exiſtimans, deinde nimis quam veram comperi) quod Liberius Romæ Epiſcopus, & Hiſpaniarum magnus ille Oſius, æque ac Paulinus Galliarum, & Euſebius ac Dionyſius ab Italia, nec non e Sardinia Lucifer, & alii quidam Epiſcopi, Presbyteri & Diaconi relegati eſſent, eo quod contra me ſubſcribere noluiſſent: & hos quidem exilio eſſe damnatos, Vincentium vero Capuæ, & Fortunatianum Aquilejæ, & Eremium Theſſalonicæ, ceteroſque in Occidente Epiſcopos, haud mediocrem ſuſtinuiſſe violentiam, & multam coactionem contumeliamque, uſque dum promitterent nobiſcum non communicare.

Athanaſius paratus imperatorem adire.

1 p. 690

2 p. 691

2 p. 692

intelligit exilium quorumdam Epiſcoporum in occidente.

177 Hæc *ita pariter nuntiata, & quoad Liberium Oſiumque non minus nova quam inexpectata*, cum admirarer & anxiarer animo; ecce novus adfertur nuntius de Ægypto & Libya, quod Epiſcopi circiter nonaginta eſſent diſperſi, eorumque eccleſiæ traditæ Arianæ hæreſeos profeſſoribus: & quod ex illis quidem omnino ſedecim acti eſſent in exilium, alii vero partim ad fugam ineundam, partim diſſimulandam animi ſententiam coacti; *ſimulque narrabantur quæ fuerant poſt Penteceſten acta.* Ego tamen ne tunc quidem deſtiti, ſed iterum proſecutus ſum iter ad tuam Pietatem, idque eo faciebam, diligentius, quo mihi certius perſuadebam, inſcio Te iſta fieri, & cum reſciſſes prohibiturum. Sic autem cogitantibus nobis, tertius nuntius advenit, de litteris ad Auxumenſes Tyrannos ſcriptis, ut Frumentium Epiſcopum a ſe abigerent; & me quidem inter ipſos barbaros requiri, in Præfectorum carceres, Commentaria dictos, retrudendum; populos vero & Clericos paſſim omnes cogi communicare cum Arianis, aut interfici ſi recuſarent ....

diſperſorumque aliorum per Ægyptum & Libyam.

2 p. 693

cumque ab hiſce mox perirent.

178 Tau-

AUCT. D. P.

278 Talia audiens ego, & tantum non videns, ex iis qui iſta lamentabundi nuntiabant; in eremum, fateor, rurſus reverti, cogitans, quod etiam pietas Tua intelligit, Si ideo quærimur ut tradamur Præfectis, hoc ipſum impedit quo minus ad Tuam humanitatem perveniamus: & ſi hi, qui contra nos recuſant ſubſcribere, tanta ac talia patiantur, ut laici Clericique nolentes communicare cum Arianis, jubeantur interfici; dubium nullum eſt, quin ſycophantæ iſti millenas inſolitaſque mortes machinentur nobis, ut poſt necem meam negotium moveant quibus & quantum voluerint .... Hæc igitur, Deo carissime Imperator, receſſus mei cauſa fuit: nec recuſaverim aut in eremum abire, aut ſi neceſſe ſit per ſportam e muro demitti; omnia enim ſuſtinui, & cum feris habitavi, præſtolans hujus orationis ad te habendæ tempus; atque confidens, quod aliquando agnoſcendi ſint qui me calumniantur, & humanitas Tua manifeſtanda.

279 *Ex his apparet, quod principio dixi, apologeticam hanc orationem eo ſine compoſitam eſſe, ut ali quando coram Imperatore recitaretur: & quidem in eremo eam eſſe compoſitam poſt feſta Pentecoſtalia, nuntiumque de litteris adverſus ſeſe atque Frumentium ad Auximenſes Principes miſſis. In hac autem, ut ſuam erga Imperialia decreta oſtendat reverentiam, non ſolum proteſtatur exiturum ſe fuiſſe urbe ſua, ſi vel juſſiſſet Conſtantius, vel ſcripſiſſet; adeoque nihil opus fuiſſe nocturna illa & inſidioſa, contra quam promiſerat Syrianus, aggreſſione: ſed* uti *inquit* tunc non reſtiti decreto tuo, *quod nullum exhibebatur*; ita neque nunc conabor regredi Alexandriam, donec id pietas Tua juſſerit: hoc autem jam ante prædico, ne circa hoc quoque inveniant ſycophantæ mei calumniandi occaſionem.

280 *Quæres, ubi & inter quos, & tunc & poſtea, vixerit Athanaſius? Reſpondet Nazianzenus, quod* in ſacris illis & divinis Ægypti *ac vicinarum Ægypto ſolitudinum* ſcholis, ubi exercebantur, qui ſeſe a mundo ſequeſtrantes, & deſerta adamantes, vivebant Deo, magis quam ceteri omnes qui verſantur in corpore: quorum alii vitam prorſus ſolitariam & ab hominum ſocietate remotâ agebant, ſibi ipſis dumtaxat loquentes & Deo, neque de mundo quidquam notum habentes niſi quantum colebant in eremo; alii caritatis legem in communitate ſectantes, eremitæ ſimul & cœnobitæ, ceteris quidem hominibus & negotiis mortui ... invicem ſibi mundus erant, ipſaque conjunctione virtutem exacuebant. Cum his, *inquit Nazianzenus*, converſans Magnus Athanaſius ... Solitariam vitam ita cum ſocii li conciliavit .... ut uniret inter ſe quietam operationem & operoſam quietem; & palam faceret monaſticam profeſſionem, morum conſtantia magis, quam corporis ſucceſſione exprimi ....

281 Ita fiebat ut qui multum alios ſuperabant virtute, multum ab ipſo ſuperarentur: & eo quo excelliebant ceteris, modicum quidpiam conferentes ad Epiſcopalem perfectionem; multo ampliorem ex ipſo utilitatem reciperent ad philoſophiam; eiſque pro lege eſſet, quidquid ipſe cenſuiſſet; quidquid autem reprobaſſet, interdictum crederent; ejus decreta obſervantes, tamquam Moſaicas tabulas; eiſque majorem deferrent reverentiam, quam homines paſſim rebus ſacris deferant. Cum vero contingebat ſupervenire ex iis aliquos, qui virum ſanctum ubique velati feram quamdam inveſtigabant (nec enim ſcrutantes omnia eumdem inveniebant) ipſi tales nec alloquio quidem dignabantur; ſed protendebant cervices gladiis, tamquam ſi pro Chriſto decertarent, & aliquid acerbi pro illo pati maximam philoſophiæ partem exiſtimarent, longiſque jejuniis & humicubationibus ac ceteris quibus innutriuntur exercitationibus ſublimiorem divinioremque.

282 *Hæc videtur ſpectare epiſtola de Græco in Latinum tranſlata, atque in fine operum Luciferi Calaritani vulgata qua* Athanaſius ſolitariæ vitæ ſtudentibus, & in fide Dei roboratis ac dilectiſſimis Fratribus, in Domino ſalutem *mittens*, hortantibus ſinceriſſimis Fratribus, *per quos intellexerat eſſe quoſdam*, qui quæ ſunt Arii ſapiunt, circumeuntes monaſteria propter nihil aliud, niſi ut, quaſi ad ipſos venientes & ab ipſis revertentes, ſimplices ſeducant; Studui, *inquit*, ſcribere *vobis*, ut piam fidem, quam in vobis Dei gratia operatur, ſincere & ſine dolo cuſtodientes, non detis occaſionem ſcandali Fratribus. Cum enim qui vis in Chriſto fideles, viderint vos communicare cum talibus vel cum eis pariter orare, utiq; opinantes indiſcretum * hoc eſſe, incidunt in cœnum impietatis. Ut ergo nihil tale fiat, ſit vobis voluntas, cariſſimi, eos qui ſapiunt quæ ſunt impietatis Arii, avertere: eos autem qui putantur quidem non ſapere quæ ſunt Arii, orant autem cum impiis, devitare: & maxime, quia quorum ſenſus execramur, horum etiam communionem convenit fugere. Si quis itaque venit ad vos, ſiquidem adfert ſecundum B. Joannem veram doctrinam, dicite huic Ave, & ſicuti Fratrem hunc talem ſuſcipite. Si quis autem ſimulat quidem confiteri ſe rectam fidem, apparet autem communicare illis; hujuſmodi hominem horremini quidem abſtinere ſea tali conſuetudine, & ſiquidem promiſerit habetote & hunc quaſi Fratrem; ſi vero contentioſo animo perſeveraverit, hunc quoque vitate.

283 *Incertum eſt quando & ubi Athanaſius hæc ſcripſerit: de tempore tamen veroſimilis mihi conjectura videtur, quod non ſtatim primis ſuæ receſſionis annis, ſed corroborata penitus Ariana impietate ac veluti jam pacem nacta, hæc dixerit. Fortaſſis etiam non amplius degebat in vicinis Alexandriæ monaſteriis, eratque hoc tempus de quo in epiſtola ad Luciferum Calaritanum circa annum* CCCLX *data ita ſcribit.* Etſi credo perveniſſe etiam ad ſanctitatem tuam de perſecutione, quam etiam nunc adverſus fraternitatem facere conati ſunt inimici Chriſti, quærentes ſanguinem noſtrum; poſſunt tamen etiam cariſſimi noſtri referre religioni tuæ. In tantum enim rabiem per milites extendere auſi ſunt, ut non ſolum civitatis Clericos effugarent, ſed etiam ad Eremitas exirent, & funeſtas ſuas manus adverſus *nos* immitterent. Inde factum eſt, ut etiam ego me longius abducerem, ne etiam qui nos ſuſceperunt negotium ab eiſdem paterentur .... Licet igitur Ariana inſania cum externa potentia ita ſe movebat, ut non liceret Fratres, nec, quantum illi fæviebant, libere aerem videre; tamen juxta orationes tuas Deo favente, etſi cum labore & periculo, videre potui Fratrem, qui ſolet tam neceſſaria quam epiſtolas, tam tuæ ſanctitatis quam aliorum, deſtinare.

284 *Miſſi ſcilicet a Lucifero ad Athanaſium erant Fratres, de communibus utriuſque curis & afflictionibus collaturi; quos excuſat Sanctus ad ſe non potuiſſe admitti: quod iterum in fine epiſtolæ facient,* De Fratribus autem noſtris, *inquit*, ſi minus potui videre eoſdem, ignoſcas peto. Eſt enim ipſa veritas teſtis, optaſſe me & deſideraſſe hoc impetrare, & tantum habuiſſe dolorem quod non potui: nam nec lacrymæ ceſſaverunt ab oculis, nec gemitus ab animo, quia nec Fratres permittimur videre. Teſtis eſt autem Dominus, quia nec parentes quos habeo potui videre, ex quo perſequuntur nos. Quid enim non faciunt Ariani? Itinera obſervant, curans agunt de proficiſcentibus & exeuntibus de civitate, naves quærunt, eremias gyrant, domos perturbant, concutiunt Fratres, ſingulis negotia concinnant: ſed Deo gratias, dum hæc agunt, tanto magis & plus execrantur ab omnibus, & cognoſcuntur vere, ut dicit ſanctitas tua, mancipia eſſe Antichriſti. *Interim* &c. Vide Append. pag. 778. col. 2.

285 Ad

Illi inter quos vixerit Athanaſius.

nunc nihil ſibi, multum ipſis profuit.

munitam pro coprompſit.

Illorum de eodem ſcribit

quomodo agendum cum Arianis ſuſpectis.

* *deeſt*, indifferens ἀδιάφορον

miſſos a S. Lucifero Fratres Fidem non pertulit.

propter infeſtam Arianorum inſidiam

A 285 *Ad hoc idem tempus exiſtimo pertinere, quod ad longe priores annos, antequam ad Conſtantem in Europam abiret Athanaſius, refert Ruffinus lib.* 11 *cap.* 18, Toto *inquiens*, orbe profugus agitur Athanaſius, nec ullus ei locus ad latendum ſupererat locus. Tribuni, Præpoſit, Comites, exercitus quoque ad inveſtigandum eum moventur: præmia delatoribus proponuntur, ſi quis vivum maxime; ſi id minus, caput certe Athanaſii detuliſſet: & ita totis regni viribus fruſtra, adverſus eum cui Deus aderat, certatur. Interea .... ita latuiſſe fertur in lacu ciſternæ non habentis aquam, ut ſolem numquam viderit. Sed cum per ancillam, quæ ſola conſcia dominorum officiis, qui ei latebras præbuerant, videbatur, indicatus fuiſſet; tamquam Dei ſpiritu admonitus, ipſa nocte, qua ad eum comprehendendum cum judicibus veniebatur .... migravit ad alium locum. Ita illi qui venerant fruſtrati, dominis quoque in fugam verſis, de ancilla, ut falſa indice, pœnas ſumunt.

tum videtur etiam latuiſſe in ciſterna

tum autem in priori perſecutione usque per ſex annos.

286 *Locum hunc totum in ſuis Martyrologiis deſcripſerunt Ado atque Notkerus, errantemque ſecuti Ruffinum etiam ipſi errarunt in tempore: quod non feciſſent, ſi animum* B *applicuiſſent ad ſex continuos annos, quos latebræ illi Ruffinus tribuit, non quidem vere, ſed tamen ex ſermone vulgi; haud dubie intelligentis totum illud tempus, quo poſt irruptionem Syriani uſque ad mortem Conſtantii delituit Athanaſius, licet non in iiſdem ſemper, ſed mutatis ſubinde latebris. Sozomenus lib.* 4 *cap.* 9 *eadem tranſcribens, annos quidem numeratos non exprimit, dicit tamen* ἐκ πολλοῦ χρόνου longo tempore *ſic delituiſſe Sanctum, & ad Conſtantis Imperium iſta refert, cujus fere totum tempus ille in Occidente tranſegit, ac proinde eadem eget correctione.*

CAPUT XXV.

S. Athanaſii lucubrationes tempore ſexennalis receſſus edita.

Statim atque exceſſit Alexandria

287 UTi alibi numquam, ita nec in ſolitudine deſidem vitam egit Sanctus; ſed quando non potuit lingua, ſcripto conatus eſt veritatem defendere. *Primum omnium ſcripta videtur* Apologia de fuga ſua, *tunc inita*

a p. 704

quando a Syriano Duce perſecutionem patiebatur: *& quidem ita ſtatim poſt eam ſcripta videtur, ut cadium, a Syriano eccleſiam invadente patratarum dum adhuc ipſe in ſacrario eſſet, necdum fallus eſſet certior cum ſcriberet, gratias agens Deo quod ſalvari potuiſſet* populo prius dimiſſo, *& nulla facta alterius violentia mentione, quâ qua ipſum-*

ſcripta Apologia de fuga ſua

C *met intercipere Dux & milites moliebantur. Neque ab hac ſententia dimovere me poteſt, quod videam, poſt narratam Oſii vexationem, lapſus quoque, in quem per imbecillitatem ſenilem eſt inductus an.* CCCLVII, *fieri mentionem. Apparet enim manifeſte, hanc eſſe parenteſim, poſtea adjectam margini ab ipſomet Athanaſio, & a librariis imperite inſertâ textui, alias optime cohæremi, qui talis de Oſio eſt.* Contra hunc quoque, *tantarum ſcilicet, quantas præmiſit, laudum virum*, audacter ſe intulerunt: quia etiam ipſe, ſciens quas calumnias mihi cauſa impietatis ſtruxiſſent, eorum contra me inſidiis non ſubſcripſit .... Inde vero Alexandriam rurſus aggrediuntur, denuo me quærentes ad necem *per Syrianum, uti conſequenter exponit ante adventum Georgii. Ubi nullum vides patere locum interjicendi quidquam, quod ſit irruptione Syriani poſterius, ſalva contextus illius integritate.*

p. 704 Cui poſtea acceſſit parenthe ſis de Oſii lapſu.

288 *Qua porro occaſione ſcripſerit indicat, exordiens ab his verbis:* Audio Leontium, qui nunc eſt Antiochiæ (*non fuit autem niſi uſque ad annum* CCCLXVIII, *adeo ut inter ejus mortem & Oſii lapſum, de quo ſupra, exiguum admodum tempus mediarit*) & Narciſſum ex Neroniade, & Georgium modo præſidentem Laodiceæ, ac reliquos cum ipſis Arianos multa obgannire & convitiari, igna-

reſpondet Arianis eum accuſantibus:

p. 705

viæque imputare, quod ab ipſis ad necem quæſitus ultro me non tradiderim. *Idque oſtendit exemplis ex Scripturis ſacris a ſe ſieri & potuiſſe, & vere etiam debuiſſe, & aliud nihil ipſos dolere, quam quod concupiti ſceleris facultatem amiſerint, idque ſuam æſtimare injuriâ ac propterea iraſci.*

AUCTORE D. P.

289 *Porro qui ex manibus quærentium animam ſuam elapſus, iſta in tremo ſcripſerat; inde paulo poſt egreſſus cum bona ſpe ac fiducia cauſæ ſuæ apud Conſtantium defendendæ, ut vidimus, in viam ſe verſus illum dedit: ſed quouſque pertenderit non explicat ipſe, videtur tamen occaſionem dare ſuſpicandi, quod uſque in Syriam aut Paleſtinam.* Etenim Epiſtolam encyclicam contra Arianos ad Epiſcopos Ægypti & Libyæ *ſcribens, quæ ſub nomine* primæ orationis contra Arianos *operibus ejus inſcribitur, ante alias quatuor ejuſdem argumenti (ſicut collectoribus appellare placuit)* orationes, *de quibus conjecturam fecimus in Præfatione, priorem eſſe alterius operis grandioris partem, abſque ullo ad eam quæ prima dicitur orationem reſpectu; hanc inquam Epiſtolam ſcribens Sanctus, ſimul indicat ſe tunc in Ægypto non fuiſſe, ſimul ſcribendi occaſionem ſic exponit.*

p. 707 deinde ſcribit encyclicam ad Epiſcopos.

290 Audivi, in his regionibus commorans (ſic enim nuntiarunt veri Fratres & doctrina orthodoxi) quod aliqui ſecundum Arium ſentientes convenerint, & de fide ſcripſerint, velintque ad vos mittere, ut ſubſcribatis pro eorum beneplacito, aut potius prout eis inſpiravit diabolus; exilium autem ſuſtineat quicumque contradixerit... In quo multa ſane utuntur vafritie, idque agunt ut mihi quidem videtur duabus potiſſimum de cauſis; prima quidem, ut ſubſcribentibus vobis ceſſare videatur nominis Ariani infamia, & ipſi interim lateant, quaſi eadem cum Ario non ſentientes; altera, ut iſta ſcribentes obliterent memoriam Synodi apud Nicæam celebratæ, fideique in ipſa contra hæreſim Arianam expoſitæ. *Hæc aliaque præfatus, cum oſtendiſſet quam merito deberet eſſe ſuſpecta iſta innovandarum formularum fidei inconſtantia, queritur quod Ariani*, pauci numero cum ſint, ſua velint præ omnibus valere; & quæ ipſi conſpirantes deſcripſere in angulis, conentur ſtabilire diſſolvendo ſic œcumenicam, eamque ſinceram & puram Synodum.

p. 708

p. 709

ut formulæ ab Arianis offerendæ ſubſcribant.

eo quod ſuſpectæ eſſe debeat,

p. 710

291 *Tum ſingulos nominans formulæ iſtius auctores, quam poſſis Antiochia conſcriptam credere, numero circiter octodecim; omnes oſtendit ab Euſebianis ordinatos, ad Orthodoxos Epiſcopos per calumniam ſubvertendos: &* ob eadem, *inquit*, cauſam Georgium quemdam ex Cappadocia conduxerunt mittendum ad vos, cujus tamen nulla habenda eſt ratio: dicunt enim in his partibus, F quod nequidem Chriſtianus omnino ſit, ſed idolorum zelator, & moribus carnifex; ideoque ab eis electum eſſe, ut poſſit injurias, rapinas & cædes facere: ad hæc enim exercitatus eſt diu, & quæ Chriſtianæ fidei ſunt prorſus ignorat. *Necdum ergo Alexandriam pervenerat Georgius, imo nec fama quidem adhuc Ægyptiis notus erat, cum hæc ſcriberet Sanctus, menſe ſcilicet Februario exeunte aut ineunte Martio anni* CCCLVI; *interim Cardinalis Baronius, epiſtolam hanc uſque ad annum* CCCLXI *diſtulit.*

& ne Georgium Cappad. ab eis mittendum ſuſcipiant.

p. 710

292 *Cauſam quidem ita ſentiendi allegat Baronius, quia dicit Sanctus, quod* Meletiani ab annis quinquaginta quinque ſchiſmatici facti, Ariani vero ſint ab annis triginta ſex declarati hæretici, & judicio œcumenicæ Synodi ejecti ab eccleſia. *Sed vel errorem eſſe numeri, vel hunc non ſpectare ad tempus Concilii generalis, ut ab hac ejecti, antea, puta Alexandrina in Synodo, fuerint hæretici judicati; multipliciter potuit notare Baronius, ſi otium ſibi ſumpſiſſet excutienda totius epiſtolæ. Vidiſſet enim in ea dici, quod* earum, *in quibus Athanaſius ſcribebat, regionum* plerique, cognita ſcribentium vafritie, paratiſunt adverſus illorum calliditatem uſque ad ſanguinem ſeſe opponere, propter ipſorum *Ægyptiorum* conſtantiam, *eis in exemplum propoſitam; quod poſt Ariminenſe conſilium non ſcripſiſſet.*

p. 710 cum epiſtolam non ſuo tempori ſcripſerit.

p. 707

293 *Dein-*

by Google

APCTO-
LE
D. P.
evidentius ostenditur indicio. 293

293 *Deinde post Synodum Seleucien-*
sem, anni CCCLIX, *in qua Nicæna fides manifeste rejecta est, non provocaret adversarios tamquam id numquam ausuros, ut* accusarent Nicænam Synodum, quod repudiata impietate Ariana rectam fidem exposuerit subscribendoque formarit. *Notari etiam potuit, Eustathium Sebastenum, aut Basilium Ancyranum Semiarianos, anno* CCCLX *in exilium detrusos ab Arianis, non tantum perstringi acriter, sed nominari ut adhuc suam tenentes Sedem atque auctoritatem; laudari etiam Hosium & Liberium, citra ullam excusationem imbecillitatis ac dissimulationis in quam postea lapsi sunt; inter vivos denique numerari Cecropem, Pseudo-episcopum Nicomediensem, quem constat eo terræmotu, qui anno* CCCLVIII *mense Augusto urbem concussit, fuisse ruinis involutum.*

Et hactenus quidem cum revocantis Constantii scripta omnia,

294 *Manet ergo, hanc quoque Epistolam unam esse ex primis Athanasii post initam fugam operibus; secundum quæ nullum crediderim præferendum Apologia prænemorata ad Constantium, tunc scilicet scripta cum a suscepto ejus adeundi consilio triplici nuntio fuisset revocatus. In hac autem maxime semper cum honore Imperatorem appellat, nec in antehac memoratis scriptis, videlicet Syllogo & encyclica Epistola, quidquam in eum dicit acerbius; solum in fine Apologia pro fuga* Constantius hæreticus *appellatur, quod verear ut ipsius auctoris sit, aut saltem prima scriptionis.*

B

295 *Verum in prolixissimo illo, de quo in Præfatione egimus, ad Solitarios opere, aperte in ejus impietatem invehitur; ac demum etiam ostendit,* Constantium Pilato acerbiorem: Hic enim, *inquit*, animadversa iniquitate, lavit manus; ille vero Sanctos in exilium pellens, stridet etiam dentibus. Sed quid mirum si per hæresim seductus ita immanis est adversus Episcopos; cum ne cognatis quidem, ut homo, pepercerit. Etenim necavit patruos, patrueles interfecit & socerum, cum adhuc filiam ejus haberet uxorem: neque cognatorum extrema patientium est misertus: quin & jurisjurandi quod singulis fecerat prævaricator effectus, simili erga fratrem impietate ausus est uti. Simulat quidem ei se excitare monumentum, interim ejus sponsam Olympiadem tradidit barbaris, *Armenia Regi ipsam conjungens.*

pp. 856 pejus aperte ejus fidem perstringit

In epistola ad Solitarios,

296 *Paulo autem postea, cum eumdem fatuitatis arguisset, qui ita se sineret rapi impiorum consiliis, persecutionem ab eo moram,* præmium *esse ait* præparationemque Antichristi. *Plerumque autem in tertia persona loquitur, ut videatur, seipsum auctorem dissimulare voluisse; & præter propositum suum eidem obrepsisse, si quando (quod raro accidit) loquatur in prima. Huic operi quomodo subnexum sit antiquius aliud, quod* Syllogon *appellat, jam supra vidimus; & quomodo ipsum, cum novo additamento de lapsu Liberii, missum sit ad Serapionem Episcopum per epistolam, explicantem insuper quid comperisset de morte Arii, etiam in Præfatione ostendimus.*

C

eui additus Syllogus dia ante collectus.

deinde scripta Epistola de Synodis

297 *Incertum est quo tempore ista ad Serapionem sint missa, credibile est tamen id factum prius quam scriberetur* Epistola *sive liber* de Synodis, *quæ similiter directa videtur ad Solitarios, & sic orditur.* Verosimiliter ad vos quoque pervenit fama ejus, quæ nunc in omnium ore est, Synodi: quaquaversum enim missæ sunt litteræ Imperatoris & Præfectorum, ad conventum vocantes. Jam quia discendi cupidi quæritis quid actum sit, congruum judicavi, ea quæ aut vidi aut accurate cognovi vobis declarare, ne ab aliis audientes animo dubio fluctuetis; maxime cum soleant aliqui res gestas aliter quam actæ sint nunciare. Niceæ igitur, quemadmodum statutum fuerat, nullum Concilium coactum fuit; sed secundum edictum promulgatum est, ut Episcopi Occidentales Arimini Italiæ urbe convenirent, Orientales vero Seleuciæ cognomento Asperæ, civitate Isauriæ. *Sed numquid Athanasius, universo pene mundo in ejus exitium conspirante, Seleucia aderat, ut quæ ibi contra se & contra rectam fidem agebantur præsens poterit speculari? Ita quidem visum Hermanio; nobis fidem omnem videtur excedere præsidentia tanta, aut potius temeritas: quæ enim ratione sperare potuit occultum istic se futurum? aut si fuisset, quomodo non expressius ac pluribus locis seipsum allegasset oculatum testem?*

D

pp. 860

298 *Ergo quæ vidisse se dicit Athanasius, existimo esse publica Acta, tractatui isti verbotenus inserta: quorum aliqua tamen, ex Episcopio Alexandrino petenda, deesse sibi uno alterove loco indicans, promisit ea cum nactus fuerit, missurum: cetera dicendus est fideli relatu audivisse, & scripsisse ipso quo gerebantur tempore, atque absolvisse, antequam intelligere potuisset, quomodo Synodi Ariminensis Legati ad Imperatorem, turpiter prævaricati causa pro cujus tuitione missi erant, x Octobris anni* CCCLIX *subscripsissent confessioni, ab Ursacio & Valente Ariminensibus Patribus eatenus frustra proposita: quare nusquam de his nisi cum honore loquitur. Absoluto autem tractatui subjecit epistolas Constantii ad Ariminenses & horum ad illum; de quibus postea cognoscens, habere exempla curavit;* ut, *inquit*, cognoscatis Imperatoris quidem impiam versutiam; Episcoporum vero firmam & immobilem pro veritate sententiam. *Quod igitur inseritur, de fidei formula Constantinopoli edita & Ariminum missa, ac deinde Antiochia mutata, deque ipsius Constantii morte, ab his verbis,* Τοῦτο γὰρ ἐπιτελουμένου τοῦ γεγονότος, *usque ad* Τέως μὲν ἐκρατοῦντο, σβεσθέντος; *id causa absolvendæ historiæ de variis fidei formulis, postea ab ipso S. Athanasio additum judicare convenit: & quidem post aliquem temporis lapsum, cum non ita distinctam amplius notitiam rerum memoria suggereret. De reliquo Concilii Ariminensis successu, quem in hac Epistola Athanasius non attigit, nihil hic pono: quoniam in eo (caventibus id de industria Arianis) nulla facta est Athanasii mentio; sed solum de fidei unitate constituenda. Quomodo vero sub hoc prætextu recepta sit tandem Ursacii & Valentis confessio, verbis Catholica, sensu hæretica, præclare describit Hieronymus in dialogo contra Luciferianos; attenditque quam digni venia fuerint, qui, verbis sensum respondere rati, per meram simplicitatem subscripserant receperantque Valentem cum suis, quos prius generose demnarant; agnita autem fraude, detestari cæperunt illius auctores,* parati & subscriptionem pristinam & omnes Arianorum blasphemias condemnare. *Fuit etiam in his S. Servatius Tungrorum Episcopus, ad cujus Vitam die* XIII *Maji plenius hæc res proponi poterit.*

pp. 856 ante Synodi Ariminensis lapsum,

pp. 860 præter quædam post interjecta.

pp. 860 posteriora

Illius lapsus excusatio.

E

CAPUT XXVI.

Alia S. Athanasii in solitudine scripta.

F

Scribit epistolam ad Serapionem

299 SUperiori Capite de iis egimus libris, qui historici cum sint, potiorem huic commentario materiam suppeditarunt, ideoque debebant distinctius cognoscendi proponi. *Alia fere opera Theologica sunt: in quibus primum mihi nominanda venit ad* Serapionem Episcopum (*ipsum, ut credimus, de quo supra*) *prolixa* epistola, *ac potius liber,* contra dicentes, quod Spiritus sanctus creatura est, *hoc principio:* Litteræ tuæ sanctæ affectionis datæ mihi sunt in eremo: & quamvis acerba nobis incumbat persecutio, multaque investigatio eorum qui quærunt nos ad mortem; tamen misericordiarum Pater & Deus totius consolationis, consolatus nos est per epistolam tuam. Etenim dilectionis tuæ atque omnium germanorum Fratrum recordatus, videbar eos mihi præsentes habere; ideoque ipsam chartam diu tenui manibus. Aſt ubi in ipsam conjeci oculos, incepi denuo angi mœrore, propter eos quibus omnino propositum est impugnare veritatem.

pp. 856

300 Scribebas namque, mi dilecte ac vere desideratissime, doleus etiam ipse, quod aliqui recesserint quidem

Digitized by Google

A quidem ab Arianis, propter eorum blaſphemiam in Deum; ſentiant tamen contra Spiritum ſanctum, dicuntque ipſum dumtaxat creaturam eſſe, unumque eſſe ex adminiſtratoriis ſpiritibus, ac ſolo gradu differre ab Angelis. Eſt hæc ſane cum Arianis ſimulata pugna: revera autem contraria rectæ fidei aſſertio. Sicut enim illi negando Filium, negant Patrem; ſic etiam iſti diffamantes Spiritum ſanctum, diffamant Filium: & utrique bellum contra veritatem inter ſe partiuntur; ut dum hi contra Verbum, iſti contra Spiritum opinantur, eamdem ſtabiliant blaſphemiam adverſus Trinitatem.... *Contra hos igitur cum multis diſputaſſet eoſque ſolidiſſimis confutaſſet argumentis*, Ego, *inquit concludens*, quamvis in eremo agam, tamen propter impudentiam eorum qui alios avertunt a veritate, parvi feci irriſores noſtræ in dicendo humilitatis & pauca ſcribens miſi pietati tuæ rogans ut his acceptis partim ea corrigas, partim tenuiter dicta excuſes.

de divinitate Spiritus ſancti

301 *Simili cum teſtificatione animi, magnifice de Serapione, de ſeipſo modeſte ſentientis, ſed longe minori prolixitate ſcripſit* adverſus eos qui dicunt, Filium creaturam eſſe, *initio tali*: Equidem arbitrabar etiam ſic pauca ſcripſiſſe, neque ipſum accuſabam magnæ imbecillitatis, B quia non tantum potuerim ſcribere, quantum poſſibile eſt homini dicere contra impie agentes in Spiritum ſanctum. Quia tamen quidam ex Fratribus uti ſcribis, etiam illa ipſa petunt in compendium redigi, ut in promptu habeant, quo interrogantibus de fide noſtra ſatisfaciant paucis, & impios coarguant; hoc quoque præſtiti, confidens quod conſcientiam habens bonam, ſi quid in his omiſſum fuerit, adimpleturus ipſe ſis.

diversum allam de divinitate Filii Dei.

19. 166 cum eſſet eo, quod ſcripta de Spiritu ſancto videtur in compendium.

quod non oſtenſo ſuſcepto exurſus.

302 *Quis a tali exordio non expectaret diſſertationem, longe diverſam ab ea quæ proponitur in titulo? Itaque iterum ad eumdem Serapionem ſcribens*, Admiraberis *inquit*, qui factum ſit, ut juſſus in epitomen contrahere epiſtolam ſcriptam de Spiritu ſancto, & rem totam explicare paucis; omiſſo, ſicut vides ſermone circa argumentum iſtud faciendo, ſcripſerim contra impie agentes in Filium dicenteſque ipſum creaturam eſſe. *Id vero cum oſtendiſſet ſe feciſſe congruenter*, ut ex cognitione Filii poſſimus apte conſequi cognitionem Spiritus ſancti; quia qualem cognoverimus eſſe proprietatem Filii ad Patrem, talem inveniemus Spiritus ſancti ad Filium: *id, inquam, cum oſtendiſſet, ſatisfecit priori Serapionis voto.*

22. 10

facio autem poſtea.

303 *Ex cujus deinde reſponſo intelligens* hæreticorum impudentiam, *ſolo contentionis ſtudio arguentium*, Si non C eſt creatura Spiritus ſanctus, ergo Filius eſt, ac duo fratres erunt Verbum & ipſe; *& iterum*. Si ex Filio accipiet Spiritus atque ab eo datur; ergo avus eſt Pater & Spiritus ejus nepos; *reſpondet* non jam Chriſtianos ſed paganos videri poſſe, *qui talia* Cæſaræ & Scythopoli ludibundi *objiciunt; refutatus tamen ſophiſmatis prænotatis, tandem concludit*, Sufficit vos credere, quod non eſt creatura Spiritus, ſed Spiritus Dei eſt; quodque neque Patris vocabulum tribuendum eſt Filio, neque fas ſit dicere quod ipſe Spiritus idem ſit cum Filio, neq; quod Filius idem ſit cum Spiritu ſancto: ſed ſic eſt quemadmodum dictum eſt, & una in Trinitate Deitas, & una fides & unum baptiſma in ea datur.

29. 16 Hæreticorum ſophiſmatis reſpondet. 3 5. 11

Impugnatur hæreſis anni 360

304 *Capit Macedonius, Conſtantinopolitana Sedis uſque ad annum* CCCLX *Epiſcopus, ſuos de Spiritu ſancto errores palam facere, poſtquam ab Arianis diviſi Semiariani, ſola appellatione Conſubſtantialitatis rejecta, Catholicam de Filio doctrinam videbantur amplexi; adeoque poſt exitum Seleucienſis Synodi ad præcedentem Septembrē ſpectantis. Ejus autem ac cæterorum Semiarianorum Epiſcoporum depoſitio decreta fuit in Synodo Conſtantinopolitana menſe Januario. Proinde dicendum omnino, iſtas ad Serapionem epiſtolas omnes, aut intermedio trium menſium tempore, aut ſaltem primis anni* LX *menſibus eſſe conſcriptas. Eodem fere tempore operæ eſt æſtimare, miſſam eſſe ab Athanaſio Epiſtolam ad S. Luciferum Calaritanum*, per Eutychetem Diaconum, *qua ſuo & omnium Confeſſorum nomine rogat, ut dignetur ad ſe deſtinare exemplum librorum quos ſcripſerat* ad Conſtantium Imperatorem pro Athanaſio; *alteramque, qua gaudet in iis ad ſe allatis perſpexiſſe* imaginem Apoſtolicam, fiduciam Propheticam, magiſterium veritatis, doctrinam veræ fidei, viam cæleſtem, martyrii gloriam, triumphos adverſus hæreſim Arianam, traditionem integram Patrum noſtrorum, regulam rectam Eccleſiaſtici ordinis. *Hanc laudem Lucifero datam ab Athanaſio vehementer appendunt Marcellinus & Fauſtinus Presbyteri in ſuo libello precum; addunt-* *ejuſque libr. Græce redditi ab Athanaſio.*
que, quod iſtos Luciferi libros, ut veri vindices, *ſuſpiciens Athanaſius*, in Græcum ſermonem tranſtulit, ne tantum boni Græca lingua non haberet. *Sed dum addunt ipſum hoc feciſſe*, cum per omnia ex integro ageret, *aculeum ſchiſmatis figunt, quaſi a fidei integritate poſtea defeciſſet, per eam quæ deinde uſum videbimus erga lapſos indulgentiam.*

Epiſtola ad Amicum data.

305 *Epiſtola ad Amicum data, ad demonſtrandum* quod Nicæna Synodus, animadverſa Euſebianorum callidita- *Epiſtola ad amicum pro decretis Nicænis.*
te, definitiones ſuas contra Arianam hæreſim congrue ac pie expoſuerit, *ſcribendo* τὸ ἐκ τῆς οὐσίας, *& τὸ ὁμοούσιον hac, inquam, epiſtola videri poſſet circa hoc idem tempus ſcripta; ſi* τοὺς τὰ Ἀρείου φρονοῦντας, *cum quibus habita diſputatio cauſam illius ſcribenda dedit, recte Nannius vertiſſet* Legatos: *intelligi enim poſſent Legati Synodi vel Ariminenſis vel Seleucienſis ad Conſtantium, quorum hi ſuſtinebant eas voces, utpote a Scriptura non uſurpatas, eſſe eliminandas; iſti vero ſibi ſiverant perſuaderi earum cauſa non* *aliqua explicationis & correctionis egere.*
eſſe contendendum. Verum laxa nimium, nec ſatis congrua eſt hujuſmodi verſio; & principium epiſtolæ, preſſius in Latinum verſa, ſic habet: Recte feciſti quod mihi declaraveris diſputationem a te habitam περὶ τῶν τὰ Ἀρείου φρονούντων, cum dogmatis Ariani aſſertoribus *ſive æſtimatoribus: nam & hoc ſignificat verbum* φρονεῖν *non tantum* legatione fungor. *Quod autem mox ſequitur*, in quibus erant Euſebianorum ſodalium aliqui, & plures ex Fratribus cum Eccleſia ſentientibus, *id ſane indiget correctione, & pro* ἐσπεύδουσιν *omnino, legendum videtur*, οἱ ἦσαν vel οἱ ἦσαν τότε cui, *ſcilicet* diſputationi interfuerant.

306 *Interim vero ex his colligitur, hac ſcripta eſſe tum, cum maxime Euſebianorum factio nominabatur, & antequam Nicæna fides ab alia ulla Synodo confirmaretur; cum alterius nullius fiat mentio, & ſolum urgeatur, quod evidentia veritatis convellus etiam Euſebius Cæſareenſis, Ariana hæreſis damnationi ſubſcripſerit, & expoſitionem fidei Nicææ editam ſuæ Cæſarienſi Eccleſiæ commendarit per epiſtolam, quam in fine ſubjungere ſe ait; & in hoc appellat conſcientiam Acacii, qui Euſebio huic in Epiſcopatu ſucceſſit anno* CCCXXXVIII; niſi, *inquit*, etiam hic formidans temporis cauſa diſſimulet ac neget veritatem. *Quibus verbis ſatis indicatur, tunc nondum palam cognitam fuiſſe Acacii impietatem, remque actam eſſe ante Sardicenſe concilium in quo depoſitus ab Epiſcopatu quamvis non ſecuto effectu, acrius tamen meruiſſet perſtringi.* *ſcripta videntur ante Sardicenſe Concilium.*

haud ita diu poſt Nicænum, 19. 151.

307 *Porro ingrediens in materiam propoſitā Athanaſius, oſtenſuruſque Arianorum doctrinam, quam neuter Euſebius defendere potuerit, & eorum ſequaces fruſtra nituntur excuſare*, non ſanam eſſe ſed dæmoniacam; tametſi, *inquit*, in priori ad te Epiſtola prolixiori confutatione uſus ſum, nihilominus nunc poſteriores quemadmodum tunc priores illos profligemus, progrediendo per ſingula quæ ab *ante quod aliam contra Arianos ſcripſerat.*
illis dicuntur. Ajunt igitur, quod etiam illi ſentiebant, Non ſemper Pater, non ſemper Filius: nec enim Filius fuit antequā fieret, ſed ex non entibus factus etiam ipſe eſt. *Non tantas quidem prior iſta Epiſtola, videtur tamen intelligi ſcripta ante Nicænū Concilium, prius quam Epiſcopus eſſet Athanaſius: quidni ergo hæc de qua agitur ſcripta ſit haud diu poſt, cum ſubſcriptiones ſuas retractantes Euſebiani dederunt ſequacibus ſuis fiduciam Nicænæ definitionis terminos cavillandi.* G g 308 *Quem-*

AUCTORE D. P.

308 *Quemadmodum autem hæc epiſtola non eſt ejus de qua agimus ſexennii, ante Conſtantii mortem decurſi, ſed temporis longe anterioris; ita & alia epiſtola atque opuſcula varia, de quibus neque antehac fuit occaſio dicendi aliquid, neque nunc occurrit quidpiam ſingulariter faciens ad hiſtoriam. Et talis etiam eſt epiſtola* De Dionyſio Alexandriæ Epiſcopo, quod etiam ipſe contra Arianam hæreſim ſenſerit, æque ac Nicæna Synodus, cumque fruſtra calumniantur Ariomanitæ tamquam ſibi conſentientem. *Colitur S. Dionyſius, inſignis ſub Valeriano Confeſſor, apud Græcos die* III *Octobris, apud Latinos* XVII *Novembris, ubi licebit diſtinctius hæc tractare tum ex hac Epiſtola Athanaſii, tum ex una de pluribus ipſius S. Dionyſii, quæ ad cognominem ſibi S. Dionyſium Papam ſcripta & ab Athanaſio inſerta Epiſtola de Synodis, ſic incipit:* Etiam alia epiſtola redargui quod contra me inferunt crimen, quaſi non dicerem, Conſubſtantialem Deo eſſe Chriſtum: licet enim vocem hanc dixi non inveniri neque legi alicubi in ſacris Scripturis; argumenta tamen mea, quæ ſequuntur & ipſi reticent, non abludunt ab hac ſententia.

tom. 1 p. 904

post vera scripsit de Dionysio Ep. Alex.

II

309 *Philippus Labbæus noſter, tomo* I *Diſſertationis hiſtoricæ de Scriptoribus eccleſiaſticis, enumerat omnia quæ ſub Athanaſii nomine continentur in ea, quam ſequimur, Pariſienſi editione anni* MDCXXVII; *eaque accurate notat, quæ ſibi aliiſve aſcriptitia videntur. Eum lector conſulat; hic ſatis habeo monuiſſe longam illam tractatuum parvorum ſeriem adverſus Macedonianos, aliosque circa varias quæſtiones, qui continentur tomo* 2 *a pag.* 261 *ad* 318 *interprete Abrahamo Scultero, a viris eruditis pridem fuiſſe abjudicatos S. Athanaſio. Sunt qui S. Maximo Martyri eos tribuant, Labbe putat eſſe Theodoreti; nec enim ſatis ſana doctrina ſunt etiam ipſi, ſaltem non omnes. Verum poſtquam prodierunt Marii Mercatoris S. Auguſtino coævi opera, a noſtro Joanne Garnerio illuſtrata, & cum his ejuſdã* excerpta ex libris Theodori Mopſueſteni, Theodoreti Cyrenſis, & Eutherii Tyanenſis *Epiſcoporum, cœpit manifeſte conſtare dictos ſermones aut omnes aut plerosq; eſſe prænominati Eutheri. Ut enim oſtendat Marius*, patefactis Neſtorii Theodorique ac Theodoreti blaſphemiis, quod eadem fuerit Eutherii ac illorum impietas, ſed callidius atque adeo perniciosius inſinuata fidelium animis, Approbemus, *id inquis* ex ſermonibus quos conſcripſit in aliquot Catholicorum ſententias & eam maxime B. Cyrilli Alexandrini Pontificis, quam de Chriſto protulit *Epiſtola* 3 *ad Neſtorium*, dicens, Paſſus eſt impaſſibiliter: quæ ſententia Catholicæ veritatis auctoritate munita hoc aſſerere nititur, ut unus idemque Dei filius ſecundum divinitatem impaſſibilis, ſecundum carnem paſſibilis eſſe credatur. *Mox autem ſermonis ejus qui habetur pag.* 305 *ſub iſtius ſententia titulo partem fere tertiam profert*, ut Eutherii verſuta pravitas, & nihil apud fideles ulterius valitura, prodatur.

Quædam objecta Eutherii Nestoriani non esse adscripta Athanasio

C

310 *Mihi inſuper ſuſpectus eſt tractatus* de Virginitate ſeu de exercitatione Virginis, *tum ratione ſtyli, valde, ut mihi quidem videtur diverſi; tum quod ipſum in concluſione videam appellari* Βίβλον, *cum Athanaſius, in iis omnibus quæ Græce extant, pra animi modeſtia, maluerit nomen* ἐπιστολῆς, *ſuis quantumvis prolixis lucubrationibus: eſt alioqui præclarum opus, & præclaram ſacra cuicumque Virgini vitæ ac converſationis ſolitariæ regulam præſcribit, omninoq; iis exaratum videtur quæ extra aſceteria puellaria domi ſuæ vitam a ſæculi turbis reductam agebant.*

tom. 2 p. 299 qui etiam liber de virginitate.

311 *Tales veroſimiliter etiam illa erant, ad quas* Conſolarios *ſcripſit* ſermones, *unde Theodoretus lib.* 2 *cap.* 14 *hæc verba excerpſit*, Quocirca nemo veſtrum efficiatur mœſta, ſi etiam vobis dum ſepelimini Invident impii prohibentque efferri. *Erant enim ex earum numero, quarum plures ſub Gregorio aut Georgio paſſa ſunt Alexandriæ. Et quoniam addit Theodoretus, eo uſque exarſiſſe Arianorũ crudelitatem*, ut portas obſtruerent, & dæmonum inſtar ſederent ad monumenta, ne quis decedentium ibi deponeretur: *datur locus conjectandi, ad Georgii potius quam Gregorii tẽpora, adeoque ad primes Latemis in eremo Athanaſii annos pertinere ſermones hujuſmodi, qui utinam aliquando in lucem veniant, hactenus nuſquam reperti!*

ejus consolatoria ad Virginem pertinere.

D

CAPUT XXVII.

Mors Conſtantii & Georgii: S. Athanaſii regreſſus in Eccleſiam.

312 *Exeunte fere anno in ſua ſolitudine egerat Athanaſius, quando viſum eſt Deo aliquo melioris ſpei radio conſolari Eccleſiam Alexandrinam, legitimi Paſtoris abſentia & graſſantis lupi immanitate afflictiſſimam. Anno enim Chriſtiana Æræ* CCCLXI, *deſcendes contra Julianum Imperator Conſtantius, Mopſuerenæ in confiniis Cappadocia atque Ciliciæ, die* III *Novembris*, haud malum malo imperio finem impoſuit; eorum quæ inſipienter egerat pœnitens, ut ajunt, ſub extremum ſpiritum, quando unuſquiſque judex ſuarum rerum eſt incorruptus, propter inſtans in altera vita judicium: conſcium enim ſibi fuiſſe trium malorum, quod propinquos necaſſet, quod apoſtatam exculiſſet, quod in fide novitatem ſectatus eſſet; & in his vocibus deceſſiſſe eum dicunt.

Annales meritum Constantio

tom. 1 p. 18

de cujus pœnitentia fama perlata ad Nazianzenum

313 *Ita Gregorius Nazianzenus in laudibus Athanaſii, cujus verba, ut nunc leguntur in Greco,* καὶ ἐπ' ἀκρῳ τὸν βίον ἐπιθεὶς μετανοίας, *viſa omnino ſunt tranſpoſitione negativæ particulæ, indigere: niſi potius corrigere & legere malis* καλὸν ἐπ' ἀκρῳ bonum non bono principio finem imponens. *An autem vera fuerit fama cui Nazianzenus credidit de pœnitentia Conſtantii, vehementer ambigo, ſaltem quoad tertium punctum: nam Athanaſius in ea parentheſi, qua interpolatam fuiſſe diximus epiſtolam de Synodis, expreſſe habet, quod Ariana* impietatis anteſignanus Conſtantius, in eadem uſque ad finem perſeverans, ac demum moriens, voluit baptizari non a viro aliquo pio, ſed ab Euzojo, propter Arianam hæreſim non ſemel ſed ſæpius excommunicato.

non videtur tradita ab Athanasio.

tom. 1 p. 907

Illi succedens Julianus apoſtata

314 *Ut ut ſit volens nolensve Imperium Juliano reliquit, filio Julii Conſtantii, ejus qui magni Conſtantini frater ipſiusque Conſtantii ſocer fuerat. Julianus autem, ſicuti encomiaſtes ejus Ammianus Marcellinus ſcribit lib.* 22, *qui animo ſemper idololatriam fovebat*, ubi adeſſe ſibi liberum tempus faciendi quæ vellet advertit, ſui pectoris patefecit arcana, & planis abſolutiſque decretis, aperiri templa, ariſque hoſtias admoveri, & reparari Deorum ſtatuit cultum. Utque diſpoſitorum roboraret effectum, diſſidentes Chriſtianorum Antiſtites cum plebe diſciſſa, in Palatium intromiſſos monebat, ut civilibus diſcordiis conſopitis quiſque nullo vetante religioni ſuæ ſerviret intrepidus: quod agebat ideo, ut diſſenſiones augente licentia, non timeret unanimantem poſtea plebem.

exules Ep. jussos redire permittit.

F

Georgius Alexandriæ ut et hujus formidatus

315 *Interim* Artemius ex Duce Ægypti, Alexandrinis urgentibus atrocium criminum mole, ſupplicio capitali mulctatus eſt, *Antiochiæ* XX *Octobris, quando ejus illuſtriſſimũ martyrium a Græcis Latiniſque recolitur. Nam quod partem habuiſſet in cæde Galli a Conſtantio imperata, non niſi per meram calumniam imputatum ei fuit; neq; habuerunt quod ei objicerẽt Alexandrini, niſi quod circa everſionẽ fanorum*

ab iisdem S. Artemii cansam aggravantibus.

A *fanorum ethnicarumque ſuperſtitionum prohibitionem fuerit Conſtantii decreta executus, aut eadem exequenti Georgio auctoritatis ac poteſtatis ſua robur commodaris. Præfecerat autem eum Conſtantius Romanæ in Ægypto militiæ, poſtremo vitæ ſuæ tempore, & ipſe offati cauſa ad Julianum accedens, videnſque Eugenium & Maximum Antiochenos Presbyteros fidei cauſa concidi flagris, Imperatorem libere conjurgerat, eaque libertate ejus in ſe iracundiam concitarat: cui in vincula conjecto creditum eſt ſupervenisſe ex ethnicis accuſatores Alexandrinos, ipſius & Georgii cauſam invidioſis delationibus aggravaturos.*

attrahitur ad eam ipſe.

& plurima myſteria gentilium elſi expoſita.

316 *Dum autem hæc Antiochiæ aguntur, Alexandriæ res accidit, quæ Georgium, Artemii proteſtione deſtitutum, præcipitavit. Eam Socrates ſic narrat lib. 3. cap. 2.* Locus erat in civitate, ab antiquis temporibus defertus & neglectus, multiſque refertus ſordibus, in quo Gentiles olim Mythræ ſacra peragendo humanas immolabant victimas. Hunc Conſtantius, velut pridem inutilem, Eccleſiæ Alexandrinæ attribuerat, & Georgius ibidem volens oratorium conſtruere, purgari juſſerat. Eo autem purgato, inventum eſt advtum altè defoſſum, in quo abdebantur Græcorum myſteria, calvariæ ſcilicet hominum plurimæ, juniorum ac ſenum, quos fama erat ibrolim occiſos, quando divinationibus magicis extorumque inſpectionibus utebantur Gentiles. Talia igitur cum in adyto reperiſſent Chriſtiani, feſtinarunt publico omnium riſui exponere Ethnicorum myſteria, & quaſi triumphabundi nuda oſtentabant cranía. Quod videntes qui erant Alexandriæ, *recentibus Juliani edictis effecti fidentiores*, & rei *ſuæ* intolerabilis indignitate ad iram concitati, quidquid occurrebat accipientes pro armis irruerunt in Chriſtianos, multoſque ex iis vario mortis genere interemerunt, alios gladiis, alios lapidibus fuſtibuſve mactantes, vel funibus ſtrangulantes, quoſdam etiam crucifigentes, idque in opprobrium Crucis; pleroſque vero vulneraverunt: nam ut in talibus fieri ſolet, nec a familiariſſimis quidem abſtinebantur manus, ſed amicus amicum, frater fratrem, parentes filios, & hi viciſſim illos poſcebant ad mortem.

Funerato gentili plebeculæ.

abripitur in carcerem,

317 *Eodem tumultuantis plebis Ethnica impetu, Sozomenus lib. 5 cap. 7 ait*, impetum factum adverſus Georgium: quo tamen in præſentia repreſſo, eum duntaxat habuerint in vinculis. *At vero, inquit Ammianus* perlato lætabili nuntio, indicante extinctum Artemium; plebs omnis *ethnica* elata gaudio inſperato (*&, juxta Sozomenum*, ſummo mane concurrens ad carcerem) *ac* vocibus horrendis inſtrepens, Georgium petit; raptumque diverſis multandi generibus proterens & conculcans, divaricatis cruribus [interficit]. Cumque eo Dracontius monetæ Præpoſitus, & Diodorus quidam veluti Comes, injectis per ærata funibus ſimul examinati ſunt ... Quo non contenta multitudo immanis, diſlaniata cadavera peremptorum, camelis impoſita, vexit ad littus; iſdemque ſubdito igne crematis cineres projecit in mare, id metuens, ut clamabat, ne collectis ſupremis, ædes ils extruerentur, ut reliquis, qui deviare a religione compulſi, pertulere cruciabiles pœnas, ad uſque gloriolam mortem intemerata fide progreſſi, & nunc Martyres appellantur. Poterantque miſerandi homines, ad crudele ſupplicium ducti, Chriſtianorum ope defendi, ni Georgii odio omnes indiſcrete flagraſſent.

& poſt necatum Artemii mortem,

crudeliſſime occidit eum,

cum aliis duobus, quorum malitia forte cauſa fuit.

318 *Hæc Ammianus, ſcriptor Ethnicus, gnarus tamen quod apud Chriſtianos Martyrem faceret, non pœna, ſed cauſa requiſque, ostendens, quia quid fuerit de cauſa Dracontii, idem verſimiliter in vincula dati*, quod aram in Moneta, quam regebat, recens locatam evertit; & *Diodori, fuiſſe Carpiſcopi, accuſati* quod dum eccleſiæ ædificandæ præeſſet: cirros puerorum licentius detondebat, *Clericos ſcilicet ſeu Lectores ordinans*; *Georgium*

B

C

ADCT. D. P.

ab iiſdem permiſſum eſſe furori Gentilium, eius non tam religione quam inſolentia offenſorum. Nazianzenus, Notus vobis eſt, *inquit* Camelus ille, atque in ſuetа ſarcina, novaque celſitudo, primaq; ac, niſi fallor ſola, hujus formæ circumductio, qualem etiam nunc injuriosis hominibus imprecamur.

quod quia per ſeditionem factum.

319 *Addit quidem Nazianzenus, factum improbans, & veluti ipſiſmet Chriſtianis culpam imputans*, non tam conſiderandum quid pati ipſum, quam quid nos facere condecebat; *& Sozomenus fatetur*, Arianos prædicare, quod Georgius ea paſſus ſit ab Athanaſii fautoribus, *quem ab ipſis ſparſum rumorem videtur arripuiſſe Nazianzenus: gentilium tamen totum fuiſſe facinus, non tantum Sozomenus ſuſtinet, ipſeque ut vidimus Ammianus; ſed Imperator quoque Julianus, minaci ad Alexandrinos ſcripta epiſtola, ſi quid ſimile ultra tentaverint (ſacta interim pœna gratia, reſpectu Alexandri conditoris, & protectoris eorum Serapidis)* Etenim: per Serapin, *inquit vehementer increpans*, dicite mihi quæ tandem Georgii crimina vos in illum incitarunt? Reſpondebitis arbitror, quoniam in vos Conſtantium accenderit, deinde exercitum in ſacram urbem adduxerit, deinde Rex Ægypti (*ſic per ironiam appellat Artemium*) ſanctiſſimum templum ceperit, ſtatuas & donaria & ornatum omnem diripiens, ... *in hoc* magis fortaſſe Georgium quam Conſtantium veritus, ſi humanius erga vos ageret ... His itaque cauſis Deorum inimico Georgio irati, iterum ſacram urbem veſtram ſcelere polluiſtis, cum liceret cum ſententiis Judicum permittere.

Juſtinus improbat.

Extincto Georgio redit Athanaſius.

320 *His ita geſtis, rediit Alexandriam Athanaſius; & quidem, ut Nazianzeno viſum, triumphabundus. Nazianzeno conſentire videtur Hieronymus, contra Luciferianos ſcribens, quod* tunc (cum omnes Epiſcopi, qui de Sedibus propriis fuerant exterminati, per indulgentiam novi Principis ad eccleſias redirent) triumphatorem ſuum Athanaſium Ægyptus excepit. *Sed cum* triumphator *appellari poſſit Athanaſius, ab duorum priorum ingreſſuum feſtivitatem; non magis vocem hanc debemus præſenti aptare tempori, quam particulam* tunc *ad prima Juliani initia.*

verisimiliter abſque pompa,

321 *Qua autem cauſa ſuaſerunt Athanaſio, ne ediclo Imperatoris teneretur, quamdiu vivebat Georgius; eadem & multo majores perſuadere debuerunt, tum ipſi, ut non niſi quam modeſtiſſime regredi vellet; tum populo orthodoxo, earum quas Julianus Antiochiæ & alibi variis prætextibus exercebat crudelitatum fama veroſimiliter conſternato, ut ſuam de reditu Paſtoris lætitiam privatis potius quam publicis indiciis teſtarentur. Socrates lib. 3 cap. 4 de eadem re agens, aliud non dicit, quam quod* revertentem ab exilio Athanaſium populus Alexandrinus *publice*, libenter alacriterque excepit. *Hic vero, qua quidem parte Chriſtianus erat (erat autem maxima) fere etiam orthodoxus erat & ab Ariana hæreſi alienissimus: ut mirum non ſit, quod idem populus, abſque alio tumultu*, Ariani dogmatis ſectatores ab eccleſiis expulit, omniaq; oratoria tradidit Athanaſio; Arianis ſuos privatim conventus intra obſcuras ædiculas celebrantibus, ubi & Lucium quemdam in locum Georgii ordinaverunt, *ut ſcribit idem Socrates.*

& eccleſias recipit.

F

CAPUT XXVIII.

Alexandrina Synodus: cura Antiochenis impenſa.

Congregati Epiſcopi Confeſſores deliberant de lapſis,

322 *Reſtituto in ſuam Sedem Athanaſio, prima cura ſuis providere, ut non ipſe tantum, ſed omnes ubique orthodoxi ſecum & inter ſe pacem haberent. Itaq;* Alexandriæ Confeſſorum Concilio congregato, pauci numero, ſed fide integri & meritis multi, quo pacto, poſt hæreticorum procellas & perfidiæ turbines, tranquillitas revocaretur Eccleſiæ, omni cura & libratione diſcutiunt. Aliis videbatur, fidei calore ferventibus, nullum debere ultra ad Sacerdotium recipi, qui ſe utcumq; hæ-

AUCTORE D. P.

rectiq, communionis contagione maculaſſet. Sed qui, imitantes Apoſtolos, quærebant, non quid ſibi utile ſed quid pluribus vel qui imiterentur Chriſtum, qui cum eſſet, omnium vita, pro ſalute cunctorum humilians ſe deſcendit in mortem, quo ſcilicet inveniretur & in mortuis vita; dicebant, melius eſſe humiliari paululum propter dejectos, & inclinari propter eliſos, ut eos rurſus erigerent, nec ſibimet ſolis cælorum regnum defendere; ſed eſſe glorioſius, ſi cum pluribus illuc mererentur intrare. Et ideo rectum ſibi videri, ut tantum perfidiæ auctoribus amputatis, reliquis Sacerdotibus daretur optio, ſi forte velint abjurato errore perfidiæ ad fidem Patrum ſtatutaque converti, nec negare aditum redeuntibus, quin potius de eorum converſione gaudere. Quia & ille Evangelicus junior filius, paternæ depopulator ſubſtantiæ, in ſemetipſum reverſus, non ſolum ſuſcipi meruit, ſed & dignus paternis complexibus deputatur, & annulum fidei recipit, & ſtola circumdatur, per quam quid aliud quam Sacerdotii declarantur inſignia? nec probabilis extitit apud patrem ſenior filius, quod invidit receptos, nec tantum meriti habuit non delinquendo, quantum notæ contraxit non indulgendo germano.

de exceptis hæreſiarchis recipiendis pœnitentes decernunt.

Sanctii Aſterio & Euſebio ad id deputatis.

323 Cum igitur hujuſmodi ſententias ex Evangelica auctoritate prolatas, ordo ille Sacerdotalis ut Apoſtolicas approbaſſet; ex Concilii decreto, Aſterio, ceteriſque qui cum ipſo erant, Orientis injungitur procuratio; Occidentis vero Euſebio decernitur. *Hactenus Ruffinus lib. 11. cap. 28 & 29. Cum autem etiam nonnulla circa ipſam fidem, præſidente in omnibus Athanaſio, deſiniviſſet Concilium*, plerique *ex Ægyptiis qui convenerunt* in ſuas dioeceſes regierunt: nos autem qui remanſimus Alexandriæ, una cum comminiſtris noſtris Aſterio atque Euſebio, quæ illi confeſſi ſunt breviter enarravimus vobis, *inquit Athanaſius in epiſtola, ſua & ſocium circiter viginti nominibus ſubſcripta, inſcriptaque Lucifero, Cymatio, & Anatolio, Antiochiæ tractantibus pro iſtius eccleſiæ miſere diſſidentis pacificatione, unde in titulo dicitur* epiſtola ad Antiochenos: *a quibus eodem invitati Ægyptii cum Athanaſio, reſponderunt, ſibi quidem non deeſſe eundi deſiderium*, Verum *inquiunt*, quia, ut in alia epiſtola indicavimus, eccleſiaſticæ neceſſitates nos detinent ... rogavimus comminiſtros noſtros Aſterium & Euſebium ad vos noſtro loco proficiſci; gratias agentes eorum pietati, quod cum ipſi etiam poſſent ad ſuas dioeceſes properare, ſuis omnibus negotiis potiorem habuerint cauſam veſtram.

1 p. 579

eosque dare ſcribunt Antiochiam,

1 p. 575

324 *Quæ ea cauſa fuerit ad Natalem S. Meletii explicuimus XII Februarii; rem paucis hic repeto. Tranſierat ad Conſtantinopolitanam Sedem Eudoxius Arianus, Leontio æque Ariano ſuffectus; mortuus etiam, ut omnino credimus, erat S. Euſtathius pridem ab Arianis expulſus: ergo communi conſenſu partium electus erat Meletius. Sed hunc Ariani, præterquam fuerant opinati videntes profiteri Catholicam de Trinitate fidem, trigeſima poſtquam ordinaverant die ejecerunt in exilium; Catholici vero in partes diviſi ſunt, quibuſdam eorum Meletii ordinationem ideo rejicientibus quod eſſet facta ab Arianis; cæteris eidem inhærentibus, quod fidei cauſa relegatum Meletium ab Arianis conſtaret, & ordinationi ejus aſſenſum a Catholicis præſtitum nemo ignoraret, nec tantopere referre videretur quoſnam ea habuiſſet miniſtros, modo ordinatus Catholicus eſſet, ut eſſe ſe palam oſtenderat Meletius, licet aliqua diſſimulatione apud Arianos uſus. Itaque cum redituri eſſent in Occidentem Lucifer Calaritanus & Euſebius Vercellenſis Epiſcopus*, qui uterque in finibus Ægypti fuerat relegatus; *& ab hoc ille* exoraretur, ut ad videndum Athanaſium Alexandriam pergerent, communique tractatu cum his qui ſuperfuerant Sacerdotibus de ſtatu Eccleſiæ decernerent; præſentiam ſuam abnegans Lucifer, legatum pro ſe Diaconum ſuum miſit, ipſe autem intento animo Antiochiam perrexit.

C

(ubi Eccleſiæ pacem reformare Lucifer nitebatur)

325 *Interim circa id quod diſputatum Alexandriæ erat, præmonitis apud Antiochiam Epiſcopis ſcribens Athanaſius, ita præcipit:* Omnes volentes pacifice nobiſcum agere recipitote, maxime qui in Palæa (*Meletianorum hæc erat eccleſia*) conventus agunt; & alios ab Arianis revocate ad vos; tamquam patres, magiſtri, & curatores; voſque etiam adjungentes dilectis nobis Paulini ſectatoribus (*Presbyter hic erat, & partis Euſtatiana dux*) nihil amplius ab eis exigite, quam ut execrentur Arianorum hæreſim, confiteanturque ſanctorum Patrum in Nicæa fidem; execrentur item eos qui dicunt Spiritum ſanctum eſſe creaturam, & diviſum ex ſubſtantia Chriſti. Hoc enim vere eſt recedere a ſcelerata factione Arianorum, ſi non dividas ſanctam Trinitatem, nec dicas aliquid ejus eſſe creatum.

ſolam Arianæ hæreſis abjurationem exigentes.

1 p. 575

D

326 *Similia alibi congregata Synodi Epiſcoporum orthodoxorum deinceps cenſuerunt, de quibus interrogatus Athanaſius a* Ruffiniano, Domino, filio, ac dilectiſſimo comminiſtro, *ita ſcribit:* Sedata quæ vigebat violentia, mox facta eſt Synodus, cui etiam aliqui ab externis regionibus Epiſcopi adfuerunt: facta eſt etiam a comminiſtris Græciam incolentibus, nec non in Hiſpania; & tam hic quam alibi ubique placuit ut lapſi, qui duces fuerunt impietatis, ſi pœnitentiam agerent, venia daretur, non tamen ſuus locus in Clero: iis vero qui impietati non oppoſuerunt ſeſe, ſed abripi ſiverunt per violentam neceſſitatem, non tantum venia ſed etiam locus ſuus concederetur: eo magis quod non incongruam excuſationem proferant, idque videantur ex quadam diſpenſatione feciſſe: aſſerunt enim, ſe nunquam ad impietatem tranſiſſe: ne tamen impiiſſimi quique in Epiſcopos ordinati corrumperent Eccleſias, maluiſſe potius obſequi violentiæ, & onus portare quam dimittere populos .... His de cauſis ignoſcendum fuit Clero, & ſeductis qui vim paſſi erant concedenda indulgentia. Ita & Romæ ſcriptum eſt & Romana ſuſcepit Eccleſia. *Ita Athanaſius, cujus hæc ultima verba, in aperibus editis deficientia, ex Synodi Nicænæ 2 textu Græco ſuppleviimus, ſuggerente Baronio magis integrum eum locum haberi inferium Actioni 1 illius Synodi.*

quæ ab aliis quoque Synodis probata

2 p. 40

E

ſcribit Athanaſius Ruffinianæ Epiſcopo:

327 *Vix mihi poteſt videri dubium, quin Ruffinianus, ad quem ſcripta Epiſtola, Epiſcopus fuerit:* hoc enim indicant tituli omnes, *quibus eum appellat Athanaſius. Epiſcopum Neapoli in Campania, aut ſaltem in partibus illis fuiſſe, ſunt qui exiſtiment, de eoque intelligunt, locum in epiſtola ſeu libello precum Marcelli & Fauſtini Presbyterorum Luciferianorum ad Imperatores Valentinianum Theodoſium & Arcadium, ubi dicunt, quod* Ruffinianus, miræ quidem ſimplicitatis, ſed admirabilior in tuenda fide, effuſione ſui ſanguinis prævenit exilium: *addunt enim, quod cum*, cum pro integritate fidei perſiſtit, Epictetus, atrox ille & dirus de Centum cellis Epiſcopus, ante rhedam ſuam currere coegit: & cum diu curriſſet, ſic in via raptis vitalibus ſanguinem fundens exſpiravit. *Deinde ſubjungunt:* Sciunt hoc Neapolitani in Campania, ubi reliquiæ cruoris ejus in obſeſſis corporibus dæmones affligunt, pro gratia utique fidei illius, pro qua ſanguinem effudit. *Hæc cruoris apud Neapolitanos aſſervatio glorioſa, facit ſane, ut in Italia peractum Martyrium, inter Neapolim & Cemenucellas, non impie credatur. Quod autem Ruffiniani mors immediate narretur poſt mortem S. Maximi Neapolitani Epiſcopi, ex eadem cauſa in exilio mortui, vehementer firmat conjecturam de ejus Epiſcopatu haud longe quærendo. Quia tamen ſubjungitur, quod* fuerunt & alii de Ægypto, licet pauculi, quorum alii in fugam verſi ſunt, alii vero in exilium dati, eo quod nollent cum Epiſcopis impiis & crudelibus convenire: *vehemens datur ratio ſuſpicandi, Ruffinianum, ad quem ſcripſit Athanaſius, eſſe ab illo Campaniæ Martyre diverſiſſimum. Crudelitas enim illa omnino videtur circa an. CCCLIX poſt Concilium Ariminenſe exercita fuiſſe ſub*

F

Neapoli in Campania natum.

— apparet credibile.

A *sub Constantio : epistola autem, de qua agimus, scripta est post tyrannidem supradictam, uti ipsa declarant verba, quando jam liberum erat orthodoxis Synodos agere, & consultare de modo reparandæ ruinæ ; per casum tot Episcoporum, quæ formulæ Ariminensi aut Sirmiensi subscripserant, in Ecclesia factæ: quibus, quantumvis pœnitentibus, Luciferiani negabant dandam fuisse veniam, eoque titulo & viventem Damasum & mortuum Athanasium non metuebant reos agere prævaricationis. Nec omnino absona fuerit suspicio, Luciferianorum quiritationibus commotum Rufinianum, ad quem data epistola, consulto Athanasio dedisse occasionem sic rescribendi. Fuerit ergo ex Africanis Episcopis, aut saltem ex Orientalibus aliquis, cui cum Athanasio propinquius commercium litterarum esset, etiam post mortem alterius Rufiniani, de quo ejusque cultu clariorem optaremus superesse notitiam.*

cum hic quidem sub Constantio poſtea vide-atur.

ad illum vero poſtea ſic ſcripta epiſtola,

328 *Monendos præterea Luciferum & socios, Antiochiæ res ordinaturos*, consuit cum suis *Athanasius*, ut tabel. lam quam ostentabant aliqui, velut fidei adjectam in Sardicensi Synodo, nec proferri nec legi omnino sinerent, eo quod tale nihil definivisset Synodus... sed decrevisset nihil scribendum esse de fide, ultra id quod fuerat Nicææ statutum .... Eos igitur, *inquiunt*, B quos aliqui accusabant tres hypostases dicere, eo quod suspecta vox in Scripturis inventa non sit, rogavimus ne de Nicæna confessione disputarent amplius ; tantumque responderent, num sicuti Ariani dicerent diversas peregrinasque & ab invicem distinctas, singulasque hypostases, sic divisa sicut sunt aliæ creaturæ & ex hominibus nati ; aut ut diversas essentias dicimus aurum argentum & æs, sic etiam dicerent ipsi, constituentes cum aliis hæreticis tria principia, imo tres Deos.

§ 1. 176 Monet etiam Athanaſium, quod Sardicæ nihil adjectum ſit fidei, § 2. 577

& quod etiam hypoſtaſeos aſſertores,

329 Illi vero affirmarunt ita se nec dicere nec sensisse unquam. Interrogantibus ergo nobis, qua tandem ratione dicerent tres hypostases, & quare his vocibus uterentur, responderunt ; sese in Trinitatem credere, non quæ nomine tenus Trinitas, sed quæ vere Trinitas esset & subsisteret ; & Patrem ut vere existentem & subsistentem ; Filium, ut inexistentem & subsistentem ; Spiritum sanctum quoque, ut subsistentem & existentem agnoscere : non tamen dixisse tres Deos aut tria principia, imo ne toleraturos quidem, si quis tale quidpiam aut dicat aut sentiat : sed se quidem sanctam Trinitatem nosse, unam tamen Deitatem unumque principium ; Filium vero coessentialem Patri, sicuti loquuntur Patres ; & Spiritum sanctum non creatum, non alienum, quid proprium & indiscretum ab essentia Patris Filiique. C

ſenſum ſuum eommode explicaverint,

Utrumque fecerint qui ei adjunguntur :

330 Hujusmodi interpretatione & excusatione suscepta, interrogavimus ab his delatos, eo quod dicerent esse unam hypostasin, num forte loquerentur sicuti Sabellius, ut sublatos vellent Filium ac Spiritum sanctum ; quasi essentia Filius, Spiritus hypostasi careat. Affirmarunt autem neque se ita sensisse unquam, sed hypostasin intelligere idem cum essentia, & ideo illam unam dicere, quod Filius sit ex essentia Patris, & ejusdem cum ipso naturæ : unam enim Deitatem, & hujus unam esse naturam : neque aliam esse naturam Patris, atque ab hac extraneam Filii naturam Spiritusque. Denique & illi qui de triplici hypostasi fuerant interrogati cum ipsis consenserunt illis & cum illis, prout se explicuerant hi qui unam affirmabant essentiam ; & ab utrisque partibus anathema dictum est Ario, Christi inimico ; Sabellioque & Paulo Samosateni, tamquam impiis ; Valenti quoque & Basilidi, ut alienis a veritate ; Manichæo vero, tamquam malorum inventori ; omnesque per Dei gratiam, post illas verborum interpretationes, consenserunt optimam & accuratissimam esse fidem, quam Nicææ fuerant Patres confessi ; atque deinceps ab ejusmodi verbis abstinendum potius esse quam iis utendum.

Utrumque ſuſcepta explicatione ſuſpectis hæreticis put. damnavit,

AUCTORE D. P.

331 Quinimo de œconomia Salvatoris secundum carnem (quoniam circa hanc quoque contendebant aliqui) & hos & illos interrogavimus : & quemadmodum hi confessi sunt, ita & consenserunt illi, quod non sicut ad Prophetas factum est Verbum Domini, sic ad aliquem Sanctum hominem descenderit in fine sæculorum ; sed ipsum Verbum caro factum est, atque in forma Dei existens susceperit formam servi, atque ex Maria secundum carnem natus est homo propter nos... confitebantur enim non habuisse Salvatorem corpus inanimum ac sine sensu.... Cum igitur talis fuerit ipsorum confessio ; rogamus vos ne eorum verba, qui ita sese explicant & confitentur, temere condemnetis aut rejiciatis ; sed pacem petentes, seque excusantes, potius suscipiatis ; alios vero qui dictas voces, *οὐσίαν scilicet & ὑπόστασιν*, non volunt sic interpretari, arcete atque vitate tamquam suspectos : ita tamen ut dum hos non suscipitis, illis qui recte sentiunt beneque se explicant suadeatis, ne inter se de verbis certent, sed in uno pietatis sensu conveniant.

contendiſſe etiam ait inter diſputandum circa ſyrianos Luciferianoſque miſſa Iuraſſe homines,

& omnes circa eum ipſum ſic ſentientes, admittere ſuadet.

332 *Hujusmodi epistola, post Athanasium legatosque Luciferi, Paulini, atque Apollinaris, subscripserunt, primum communiter cum Ægyptiis aliis, dein iterum seorsim, Eusebius atque Asterius, ita ut Eusebius Latine* E *complecteretur consensum & sententiam suam.* Postquam autem missus ab Alexandria erat tomus iste, per supramemoratos, subscripsit etiam Paulinus, *utique Antiochia, & sic subscriptum tomum videtur remisisse Alexandriam ad Athanasium. Erat autem Paulinus, quando Eusebius Asterinsque advenerunt, a Lucifero, præter id quod convenerat, ne Episcopus nisi de utriusque partis consensu fieret, ordinatus Episcopus : quem cum recipere nollet Eusebius, recusavit vicissim Lucifer subscribere epistolæ per illum allatæ : & utroque sic recedente, Sanctoque Meletio revertente, subnatum est schisma Luciferianorum dictum, eos qui ab Arianorum communione redierant suscipiendos non esse in suas dignitates sustinentium. Ab hoc tamen schismate excusandus est ipse Lucifer, quod legatorum suorum subscriptionem, negando suam, non fecerit irritam : sed tantum ostenderit ægritudinem animi, ob non receptum ab omnibus quem ordinarat Paulinum. Verum de hac re pluribus agendum est* XX *hujus, quo colitur ipse Lucifer, ut Sanctus.*

Hanc epiſtolam non recipiens Lucifer, § p. 580

unde ſchiſmati occaſionem dedit.

CAPUT XXIX.

Acceptis Jo. Baptistæ reliquiis, exilio damnatur Athanasius, & usque ad mortem Juliani Alexandriæ latet. F

Dum apud Sebaſten S. Jo. Bapt. reliquiæ comburuntur.

333 P*Raditis in Syria dissensionibus sopiendis, si non omnia ex voto succedere sibi dolebat Athanasius ; gaudebat tamen alta illa pace, quam inter Ægyptios composuerat ; novumque acceperat gaudium, delatis ad se sanctis reliquiis Dominici Præcursoris. Rem Rufinus lib. 11 cap. 28 sic narrat.* Juliani temporibus, velut relaxatis frænis efferbuit impietas ; ex quo accidit, ut apud Sebasten Palæstinæ urbem ; sepulcrum Joannis Baptistæ, mente rabida & funestis manibus, invaderent ; ossa dispergerent ; atque ea rursum collecta igni cremarent ; & sanctos cineres, pulveri immixtos, per agros & rura dispergerent. Sed Dei providentia factum est, quosdam ex Hierosolymis, de Monasterio Philippi hominis Dei, orationis causa illuc per idem tempus venisse. Qui cum tantum nefas, humanis quidem manibus, sed ferina mente, fieri viderent, mori gratius habentes, quam hujusmodi piaculo funestari, inter eos qui ossa ad exurendum legebant mixti, diligentius in quantum res patiebatur ac religiosius congregantes, furtim se vel stupentibus

eorum aliqua perfurantur Hieroſolymam,

by Google

AUCTORE D. P.

tibus vel insanientibus subtraxere, & ad religiosum Patrem Philippum venerandas Reliquias pertulere.

Adhuc S. Athanasio donatur.

334 Ille supra se ducens tantum thesaurum propriis servare vigiliis, ad Pontificem maximum, tunc Athanasium, hostiæ immaculatæ Reliquias, per Julianum Diaconum suum, post etiam Palæstinæ urbis Episcopum mittit. Quas ille susceptas, paucis arbitris, sub cavato sacrarii pariete, inclusas, prophetico spiritu generationi posteræ conservavit; quibus nunc dejectis & prostratis idololatriæ vestigiis, in ædibus quondam profanis, aurea tecta consurgerent. *Quod sub Theodosii imperio factum.*

Ibidem etiam gentilis conversio,

335 *Athanasius autem non tantum Arianorum reductioni, sed etiam gentilium conversioni intentus, cum magnos in utrisque fructus faceret, non potuit se continere diabolus, quin suum cultorem Julianum adversus Sanctum concitaret. Hic vero, licet edixisset Artabio scribens, juransque* per Deos, *quod* neque interfici Galilæos (*sic Christianos appellabat per contemptum*) neque cædi

Julianus, instigante diabolo.

præter jus & æquum, neque molestiæ quidquam perpeti *vellet*; erga Athanasium *tamen, ut ait Rufinus lib.* 11 *cap.* 33 fictæ Philosophiæ tenere imaginem non potuit. Etenim, cum, veluti tetri serpentes de cavernis terræ ebullientes, ad eum processissent magorum, philoso-

B phorum, aruspicum manus profana; omnes pariter allegant, nihil suis actibus successurum, nisi prius Athanasium, velut horum omnium obstaculum, sustulisset.

Jubet initio Alexandria expeli,

336 *Igitur* ad Alexandrinos edictum *tale mittitur.* Æquum erat, cum qui Imperatoriis edictis complurибus ejectus fuerat, unum saltem regium mandatum præstolari, ac tum denique domum suam redire; non autem singulari audacia atque amentia fretum, illudere legibus, tamquam omnino extinctis ac perditis. Etenim nunc quoque Galilæis a Constantio ejectis, non reditum ad suas Ecclesias, sed in patriam cuique suam concessimus. Athanasium interim audio, hominem audacissimum, solita elatum præsidentia, Episcopatus Sedem, ut ipsi appellant, iterum usurpare: idque non mediocriter displicere religioso populo Alexandrino. Quare eum jubemus urbe excedere eo ipso die quo Humanitatis nostræ litteras acceperit: quod si in urbe manserit, longe majores graviores que ei pœnas denuntiamus.

Item tota Ægypto.

337 *Scriptum est etiam* Exdicio, Ægypti Præfecto, *in hæc verba*: Etsi nihil de ceteris scribis, attamen de illo Deorum hoste Athanasio scribere certe debuisti, præsertim cum præclara nostra decreta multo ante au-

C divisses. Testor magnum Serapin, nisi ante Kelendas Decembris inimicus Deorum Athanasius ex ea urbe, vel potius ex universa Ægypto discesserit, centum auri pondo cohortem quæ tibi paret mulctatum iri. Scis autem quam sim lentus ad condemnandum, & quanto lentior postquam condemnavi ad ignoscendum. Permolestum mihi est ejus opera Deos omnes contemni. Itaque ex tuis factis nullum libentius videro, imo audiero, quam Athanasium illum scelestum ex omnibus Ægypti locis pulsum esse, qui ausus est in meo regno feminas Græcorum illustres ad baptismum impellere.

Ipse vero per Nilum fugiens,

338 *Cum talibus mandatis, sicut narrat consequenter Rufinus cap.* 24, iterum mittitur exercitus, iterum Duces, iterum impugnatur Ecclesia. Cumque Athanasium mœsti ac flentes populi circumstarent, prophetico apud eos usus sermone perhibetur: Nolite, inquiens, o filii, conturbari: quia nubecula est, & cito pertransit. Cumque discessisset, & navi per Nilum fluvium iter ageret; Comes qui ad hoc ipsum missus fuerat, cognito ejus itinere, instanter eum insequi cœpit. Et cum forte appulisset Athanasii navicula ad quemdam locum, comperit a prætereuntibus post tergum esse persecutorem suum; & jam jamque, nisi prospiceret, imminere. Conterriti omnes qui simul aderant D socii, eremum suadebant ad fugæ præsidium petendam. Tum ille, Nolite, inquit, o filii, deterreri, *conversa navi videt manus persequentium,* eamus magis in occursum percussori nostro, ut sciat, quia longe major est qui nos defendit, quam qui persequitur: & conversa navicula iter agere, obvius ei qui se insectabatur, aggressus est. Ille, qui nullo genere suspicari posset in occursum sibi venire quem quæreret, tamquam prætereuntes aliquos interrogari jubet, ubi audissent esse Athanasium. Cumque respondissent, *& Alexandriam redit.* se vidisse eum non longe euntem, tota celeritate pertransiens properat in vanum festinans capere quem ante oculos positum videre non potuit. Ille vero, Dei virtute munitus, Alexandriam rediit; ibique tuto latebras, usquequo persecutio cessaret, exegit.

ubi apud Virginem, Palladio memoratam.

339 *Sozomenus lib.* 4. *cap.* 9, *interno divinitatis admonitu cognovisse Athanasium ait vicinam imminentis persecutoris: ejus certe manifestæ revelationi attribuendum puto, quod latendi locum elegerit apud Virginem, de qua narrat Palladius Historia Lausiaca cap.* 63; *in eo tamen, quod ac Rufinus autem, cum de cisterna sicca ageretur, exerrans a vero, quod ad Constantii tempora* (*sub quo statim ab ecclesia ad eremum abiit Sanctus, promisitque Imperatori eo* E *invito nunquam se regressurum Alexandriam*) *falsum id esse sibi siveris persuaderi, eisque latebris attribuerit sexennium, cum solum fuerint paucorum mensium. Quo errore correcto, in Palladii narratione, ad hoc tempus relata, nihil apparet dissimile vero. Nam præter quam quod gravis auctor sit, eoque etiam apud Sozomenum lib.* 5 *cap.* 6 *fidem invenerit, ipsam se dicit* novisse Alexandriæ Virginem, eamque offendisse natam annos circiter septuaginta, *apud quam occultus delituit Athanasius:* eique universus Clerus dabat testimonium, quod cum esset juvenis, nata annos circiter viginti, & longe formosissima, fugiebatur ab iis qui erant studiosi virtutis, propter pulcritudinem, ne inurerent eis aliquam labem ex suspicione.

tunc vero formosissimam,

340 Quando ergo accidit, *inquit Palladius, ut insidias* B. Athanasio Alexandrino Episcopo struerent Ariani (*neque enim incredibile est alios ad accusandum Sanctum Gentiles incitatos*) per Eusebium, qui erat eo tempore Præpositus sub Constantio (*Exdicium ego intellexerim, qui erat Ægypti Præfectus sub Juliano*) Impe-

Israeli fortitudinem divinitus accipit.

ratore... *& Comitis insequentis manus, eo quo dictum est modo effugisse, Alexandriam regressus; ultra cum diem* apud neminem ausus est delitescere, non apud cognatum, non amicum, non clericum, non aliquem F alium: sed.... accepto stichario & cereo, media nocte se contulit ad hanc Virginem. Illa autem fuit rei novitate obstupefacta. Dicit ergo ei Episcopus; Quandoquidem quæror... mihi Deus revelavit hac nocte me apud nullum alium posse esse salvum, nisi apud te. Illa ergo præ magno gaudio omni abjecta dubitatione, cum tota esset Domini, prompto & *& invenit.* alacri animo occultavit sanctissimum Episcopum... quamdiu vixit Imperator... ipsamet ejus pedes lavans, & excrementa repurgans, & in aliis quæ usui erant subserviens, libroque ei commodans & præbens; neque nullus novit Alexandriæ, ubinam ageret beatus Athanasius Episcopus. *Petrus de Natalibus lib.* 4 *Catalogi cap.* 115 *de S. Athanasio agens addit*, Cum autem persecutores sui illuc advenissent, & nuntiante ei ancilla Athanasius aufugisset, illi hoc cognoscentes Virginem ad mortem cecidere: *quod ut sine teste dicitur, ita nec fidem meretur. Arturus a Monasterio in sacro Gynæceo ad* 22 *Maji Virginem hanc anonimam cum titulo* beatæ, *adscribit mulieribus Sanctis: sed & hoc absque exemplo antiquorum est, ideoque non magni faciendum.*

341 *Ingens interim Athanasii desiderium tenebat Alexandrinos. Missa itaque ad Julianum supplicatio est; qui*

eis

A *eis in hunc modum reſpondit*, Etſi alius quiſpiam veſtræ conditor urbis eſſet, ex iis qui ſuas ipſi leges tranſgreſſi, meritas pœnas eo ipſo perſolverunt, quod & nefariam vitam ſponte ſua delegerunt, & novum dogmatis doctrinæque genus inexerunt; ne tum quidem deſiderari a vobis æquum eſſet Athanaſium. Nunc cum & urbis veſtræ conditorem habeatis Alexandrum, & tutelaris vobis præſesque ſit Deus ille Rex Serapis, una cum aſſiſtrice puella & Ægypti totius Regina Iſide, [qua ratione repoſcitis Athanaſium] minime ſanam civitatem imitantes? Verum male affecta pars, audet ſibi nomen civitatis aſſumere. Ego autem magno confundor pudore, Alexandrini, quod aliquis apud vos Galilæum ſe eſſe fateri audeat. *Ab hoc principio impius ille Apoſtata conatus religionem Chriſtianam Alexandrinis execrabilem reddere, multa in Chriſtum blaſphemans, ac denique concludens*:

Interim ſup. Exultes pro to Alexandrinos.

reprehendit Julianus;

342 Vos, *inquit*, ſi obtemperare mihi voltis, Chriſti fidem penitus eliminando, majorem lætitiam afferetis; ſin autem in illa ſuperſtitione & callidorum hominum inſtitutione perſeverare malitis; mutuam ſaltem inter vos retinete concordiam, neque Athana-

B ſium deſiderate: ſunt enim ex ejus diſcipulis utique complures, qui auribus prurientibus & ſermone impio expleri cupientibus auribus veſtris abunde faciant ſatis. Nam quicumque tandem a populo electus erit a vobis, quod ad Scripturarum enarrationem attinet, nihil eſt eo qui optatur deterior. Sin quod reliqua vos Athanaſii ſolertia delectat (veteratorem enim eſſe hominem illum audio) ideo mihi pro illo ſupplicaſtis, ſcitote hac ipſa de cauſa urbe illum ejectum fuiſſe. Etenim parum commoda per ſeſe res eſt, vir populo præſidens & negotioſus; quod ſi ille nec vir quidem eſt, ſed vilis homuncio, qualis eſt iſte pulchrum exiſtimans periclitari de capite; hoc vero initium ſeditionis eſt certum. Quamobrem, nequid ſimile apud vos contingat, cedere illum pridem civitate juſſimus, nunc vero etiam Ægypto univerſa.

Ob Athanaſii ejectionem dd.

ſpem amicorum fruſtrando.

in Perſas deſcivit; ibique percuſſus moritur.

343 *Scripſerit hæc Julianus menſe Martio vel Aprili anni* CCCLXIII, *antequam Antiochia diſcedens moveret in Perſas; apud quos obſeſſa fruſtra Cteſiphonte, perfido tranſfuga ſeſe & ſuum exercitum credens, hunc fame & ſiti per deſerta attrivit, ſeipſum autem perdidit divina ultione percuſſus. Itaque*, quem magnificum & honoris cupiditate flagrantem eo tranſmiſerat vis ultrix Numinis, eumdem reduxit mortuum:

C cujus nec miſeratione quidem movebatur quiſquam; neque corpus, ſicut audivi a liquo, *inquit Nazianzenus*, ſepulcrum continuit, ſed terra ab ipſo commota, excuſſit, projecitque; præludium faciens cruciatuum illi in futuro ſæculo paratorum.

CAPUT XXX.

Joviani Imperium, Athanaſii reſtitutio, Arianorum vani conatus.

Jovianus imperator,

344 POſt Juliani necem, civile nobis Joviani reparatur Imperium. Is namque ſub unoquodemque tempore Imperator & Confeſſor male illati extitit depulſor erroris. Nam cum in procinctu eſſet exercitus, & urgeret barbarus; ductoreſque noſtri, de ſummis rebus conſilium trahentes. Joviano calculum darent; cumque apprehenſus ad ſuſcipienda Imperii traheretur inſignia; ad exercitum, Juliani ſacrilegiis profanatum, dicitur exclamaſſe, non ſe poſſe imperare eis quia eſſet Chriſtianus. Tum omnes pari eademque voce reſpondiſſe perhibentur, Et nos Chriſtiani ſumus; nec prius quam hanc vocem audiſſet, acquieſcere ad Imperium voluiſſe. *Hæc Ruffinus initio libri* 12, *& mox narrationem*

& fidem Chriſti profeſſo,

captam proſequens, ſtatim, *inquit*, affuit divina clementia, contraque omnem ſpem, cum clauſi undique hoſtibus tenerentur, nec evadendi facultas ulla ſupperet, ſubito emiſſos a barbaris oratores ad ſe vident, pacemque depoſcere; exercitui quoque, inedia conſumpto, cibos ceteraque neceſſaria in mercimoniis polliceri, omnique humanitate noſtrorum temeritatem emendare. Sed, ubi in viginti & octo annos pace compoſita, [Jovianus] ad Romanum regreſſus eſt ſolum: clariorque lux noſtro ſe orbi ex Orientis partibus obortа diffudit; rempublicam, quaſi poſt nimias procellas, omni moderatione aggreditur reparare.

AUCT. D. P.

pax offertur a barbaris.

345 *Interierat Julianus* XXVI *Junii, eique poſtridie ſuffectus erat Jovianus; utriuſque autem rei fama celeri pervolavit Alexandriam, ubi latebat Athanaſius: qui quomodo de eadem re citius etiam certiuſque cognoverit, quam fama poſſet nuntiare, Sozomenus lib.* 6 *cap.* 2 *ſic narrat: prout referre auditus eſt* Eccleſiaſticus Philoſophus Didymus. *Qui* Alexandriæ degens, cum graviſſimo dolore afficeretur, tum propter Imperatorem vano errore deceptum, tum ob contumeliam eccleſiarum, jejuniis & orationibus vacabat. Cumque præ nimia ſolicitudine, ne ſuperveniente quidem nocte cibum ſumpſiſſet; in cathedra ſedens ſomno oppreſſus eſt; ac

Athanaſius remedium ex revelatione Dei d. 9 mo ſacta.

E velut in mentis exceſſu poſitus, equos candidos per aerem diſcurrentes videre ſibi viſus eſt, viroſque ipſis inſidentes ita exclamantes audire, Nuntiate Didymo, hodie Julianum hac ipſa hora peremptum eſſe; idque ille Athanaſio Epiſcopo ſignificet, & ſurgens comedat. *Fugerat* &c. Vide Append. pag. 779. col. 1. *Ergo* Athanaſius, *nihil cunctatus*, rurſus honeſto & venerabili habitu indutus, *uti ſcribit Palladius*, noctu fuit inventus in eccleſia. Quem videntes, omnes magna ſunt aſſecti admiratione, quaſi ipſum vivum accepiſſent, ex mortuis: ſimul etiam expoſtulabant ejus amici de latebris, quod ipſum ob earum ignorationem invenire non potuiſſent. Reſpondit autem B. Athanaſius amicis ſuis: Ideo ad vos non confugi, ut vere jurare poſſetis; deinde propter inveſtigantium inſtantiam ad eam me contuli, de qua nemo ſuſpicari poterat, utpote formoſam & juvenem. *Necdum tamen ad Epiſcopium & gradus ſuos publicas funditiones credimus revertiſſe Sanctum; memorem quid ſibi objectum fuerit a Juliano; bonaque ſpe dubium, quod a Joviano recepturus eſſet Eccleſiam ſuam eo promptius, quo ipſe ageret verecundius, ejus conſenſum præſtolando: quod arbitramur feciſſe, jam ſecurum periculi, in ædibus amicorum; ibique adire volentibus copiam ſui feciſſe, donec ab Imperatore veniret reſponſum: quod inter opera Sancti tale fuiſſe legitur.*

præſidium e latebris,

recipiendæ Eccleſiæ cauſam ferit a Joviano,

F

346 Dei cariſſimo amico Athanaſio Jovianus. Admirantes præclaras laudes diſcretiſſimæ converſationis tuæ, ejuſque quam cum univerſorum Deo habes ſimilitudinis, atque erga Chriſtum Salvatorem noſtrum affectionis, ſuſcipimus te, Reverendiſſime Epiſcope; quoniam nullum laborem nullamque perſecutionem reformidans, periculaque & intentatos gladios flocci faciens, dilectæ tibi fidei orthodoxæ clavum tenendo, huc uſque pro veritate depugnas, teque ipſum virtutis exemplar, præbere cuncto fideli populo perſeveras. Revocat igitur te noſtra Majeſtas, & redire jubet ad magiſterium ſalutis. Redi ergo ad ſanctas Eccleſias, & paſce Dei populum, atque pro noſtra Clementia preces tuas prompte ad Deum dirige: novimus enim quod ſupplicatione tua nobis, & iis qui nobiſcum Chriſtiane ſapiunt, magnam compenſationem a ſummo Deo impetremus.

2 p. 38

Clementiſſime imperat.

347 *Hactenus Imperator: qui non contentus reſtituiſſe Athanaſium*, ab ipſo etiam requiſivit, *Nazianzeno teſte*, fidei noſtræ veritatem, a multis laceratam & conturbatam, atque in partes opinioneſque plures diviſam: & hoc maxime quidem, ut totus orbis, ſi fieri poſſet,

AUCTORE D. P.

poſſet, conſentiret conveniretque per cooperationem Spiritus ſancti: ſin minus, ipſe ſaltem optimæ ſeſe parti adjungeret, eique ſuam commodans poteſtatem, viciſſim ab ea robur vireſque acciperet, excelſe ſimul ac magnifice de rebus maximis cogitans. *Ipſas litteras, quas* honorificas officioſiſſimaſque *Ruffinus appellat, uſquam reperimus conſervatas: de Athanaſii vero ad ipſas reſponſo, quod mox integrum dabitur, quodque* convocatis illuſtrioribus Epiſcopis *conſcriptum ait Theodoretus lib. 4 cap. 3, ſic loquitur Nazianzenus.*

ab eodem de fidei regula edoctus.

348 Atque hic potiſſimum apparuit viri puritas ac firmitudo circa fidem in Chriſtum. Cum enim omnes quicumque doctrinam noſtram profitebantur, eſſent diviſi trifariam, multique circa Filium ægram haberent mentem, plures circa Spiritum ſanctum, ubi impietas levior æſtimabatur eſſe pietas; pauci vero utrimque ſani reperirentur; primus ipſe & ſolus, vel certe cum paucis, palam diſerteque veritatem profiteri auſus eſt, ſcribendo unam trium Deitatem & eſſentiam: & quod Patribus numero multis olim conceſſum fuerat circa Filium; hoc ipſe divinitus inſpiratus circa Deitatem Spiritus ſancti præſtitit; & Impe-
B ratori donum vere regium atque magnificum obtulit, ſcripto ſcilicet expreſsam pietatem, contra novitatem nullis Scripturis innixam, ut opponeretur Imperatori Imperator, doctrina doctrinæ, & epiſtola epiſtolæ; *Conſtantio ſcilicet Jovianus, & hujus decretum decretis illius.*

Spiritus S. deitatem aſſerit;

349 *Epiſtolam autem iſtam ſic orditur Athanaſius:* Decet carum Deo Imperatorem animus diſcendi cupidus, & deſiderium rerum cæleſtium: ſic enim vere fit ut cor habeas in manu Dei. Cum igitur Pietas tua cuperet cognoſcere a nobis Eccleſiæ Catholicæ fidem, actis ſuper ea re Domino gratiis, conſultiſſimum omnium nobis viſum eſt Pietati tuæ recitare fidem, quam Patres Nicæ profeſſi ſunt. Hanc enim aſſpernati quidam, nobis varias ſtruxerunt inſidias qui non obtemperabamus hæreſi Arianæ; cauſa autem factionum & ſchiſmatum in Eccleſia facti ſunt. *Quod ubi demonſtravit Sanctus,* Huic, *inquit,* fidei conſentiunt omnes ubique Eccleſiæ, quæ ſunt in Hiſpania & Britannia, Gallia atque Italia omni & Dalmatia, Dacia quoque & Myſia, Macedonia omnique Græcia, & per totam Africam, Sardiniam, Cyprum, Cretam, Pamphyliam & Libyam atque Ægyptum, Pontum & Cappadociam; quotquot item vicinæ ſunt nobis & aliæ per Orientem, paucis exceptis quæ Arianæ
C ſunt: omnium enim jam dictarum atque etiam plurium regionum ſententiam experiendo comperimus & ſcripto habemus. *Ita Athanaſius ſubnectens denique fidei Nicenæ formulam,* cui tamquam divinæ & Apoſtolicæ, oporteat inhærere, neque mutare quidquam per contentiones pugnaſque verborum.

de formula fidei Nicæna commentatio;

pp. 346

pp. 347

350 Hujus, *ab Athanaſio aliter facta,* confeſſionis auctoritate permoti, tum Occidentales, tum quidquid in Oriente vitale eſt, partim quidem animo tenus pietatem tenent (ſi tamen id aſſerentibus credi debet) ulterius autem eam non proferunt; velut fœtum mortuum intra uterum; partim, velut quamdam ſcintillam, accendunt, ſervientes tempori aut ſerventioribus orthodoxis & populo Deum amanti; partim denique veritatis cauſam agunt fidenter. *Ita Nazianzenus, optans annumerari poſtremis, neque nimis ſtricte accipiendus cum dixit, ſolum fere Athanaſium tanto fuiſſe animo, ut palam auderet aſſerere orthodoxam de Trinitate fidem, ad extremum verum ſummopere extollens;* quod cum *ὑποστάσεις* una, *ὑποστάσεις* tres pie dicerentur a Græcis, eodem autem modo intelligerentur ab Italis; ſed hi propter linguæ ſuæ inopiam *οὐσία* & *ὑπόστασις* non diſtinguerent, ideoque ne tres ſubſtantias viderentur admittere, uterentur vocabulo Perſonarum; ita ut fidei diverſitatem continere videretur tenuis illa de ſono altercatio; ... ipſe utraque D parte leniter accita, & loquentium mentem accurate explorans, poſtquam invicem ſibi conſentire animadvertit, nihil diſtantibus quoad ſenſum ſua cuique permiſeris verba, ſatis habens eos rebus conſtringi ... *idque extollit,* tamquam celeberrimis Athanaſii exiliis comparabile.

exemplum falſæ cerevis Epiſcopi.

obſervationes de variis reſpondendo,

parum reſtaurat;

351 *Notat deinde Nazianzenus & laudat, quod S. Athanaſius* iiſdem poſt perſecutiones ſtuderet rebus, ob quas in ipſas perſecutiones inciderat; efficeretq; ut idem facerent alii, hos laudans, illos leviter caſtigans; quorumdam ſocordiam excitans, aliorum fervorem refrænans; nonnullis ne caderent proſpiciens, lapſis ut ſurgerent allaborans; moribus ſimplex, gubernatione multiplex; ſapiens ſermone, ſapientior mente; humilis tenuioribus, ſublimior mediocribus; hoſpitalis, propitius, malorum depulſor, & unus vere ea omnia quæ Diis ſuis collaudandis uſurpant ſigillatim Gentiles; ad de conjugalis, virgineus, pacificus, conciliativus, deductorque eorum qui hinc moriendo diſcedunt. O quantam nominum copiam virtus hominis mihi ſuggerit, *inquit, ad orationis ſuæ finem tendens Nazianzenus. Neque nobis vacat plura Epiſcopalis ſtudii in Athanaſio elucentis colligere elogia, quibus hiſtoriam ſo-* B *lum propoſitum eſt non etiam encomium concinnare. Utrumque conſtitutum ſibi habens, quem initio laudavi Godefridus Hermantius, utrumque præſtitit cumulate: ac potiſſimum libro duodecimo ac ultimo, per quindecim capita præcipuas Sancti virtutes diſtinguens.*

de Epiſcopalis officii partes ex multi exemplet.

Optimus imperatoris affectus erga illum;

352 *Porro Jovianus,* perlecta Epiſtola *Athanaſii de fide,* confirmavit eam quam habebat, rerum divinarum cognitionem, & affectum erga eaſdem; legemque ſcripſit, qua jubebat conſtitutum frumentum Eccleſiis dari, quemadmodum magnus Conſtantinus decreverat, Julianus autem fieri vetuerat, *ut ſcribit Socrates lib. 4 cap. 4. Hinc vere intelligens Athanaſius, quam ſerio religionis Chriſtianæ reſtaurationem ſpectaret Imperator, qui etiam in publica, ut tunc erat, fame, jura Eccleſiæ redintegrata cuperet;* communicato cum familiaribus quibuſdam conſilio, neceſſarium putavit ipſum inviſere: & profectus Antiochiam, poſtulata ſua eidem expoſuit. Sunt autem qui dicant, *inquit Sozomenus lib. 6. cap. 5* quod ipſe Imperator accerſivit hominem, ut ſibi explicaret quid circa religionem veramque doctrinam agendum eſſet. Ille vero cum Eccleſiæ negotia, quatenus erat poſſibile, ordinaſſet, cogitabat de reditu; quando Euzojus, qui erat hæreſeos Arianæ apud Antiochiam Epiſcopus, ejuſdem opinionis hominem, eunu-
F chum Probatium, conatus eſt Alexandriæ præficere. *Qua autem id factum ratione, inter ipſius Athanaſii opera expreſsum reperitur, ut non ſit opus ex Sozomeno mutuare dimidiatam narrationem.*

Antiochiam ad eum convertit.

pp. 347

353 Egrediente ad Campum Imperatore occurrentes prima vice in porta Romaneſia Lucius, Bernicianus & alii quidam Ariani dixerunt. Rogamus potentiam, majeſtatem & pietatem tuam, audi nos. Ait eis Imperator. Quinam eſtis & unde? Ariani reſponderunt, Chriſtiani, Domine. Dixit Imperator, Unde & ex qua civitate? Ariani reſponderunt, Ab Alexandria. Excepit Imperator: Quid voluit? Ariani rurſum, Obſecramus Imperialem poteſtatem tuam, da nobis Epiſcopum. Reſpondit Imperator: Juſſi pridem, ut quem antea habuiſtis Athanaſius ſederet in throno. Ariani dixerunt, Deprecamur Majeſtatem tuam, quia per multos annos ſub accuſationibus & in exilio fuit. Tum vero zeloſus quidam miles; Deprecor & ego Majeſtatem tuam, ipſemet quære qui ſint & unde: Hi enim ſunt qui civitatem & mundum deſertum faciunt, conſpiratio Cappadociæ & reliquiæ impuri illius Georgii.

cernunt etiam Ariani, alium Epiſcopum petituri.

354 Hoc audito Imperator calcaribus equum concitavit, & venit in campum, *ubi iterum ei occurrentes*

Ariani

Digitized by Google

A *Ariani dixerunt*: Accuſationes & demonſtrationes habemus contra Athanaſium, qui ante decem & ante viginti annos in exilium miſſus eſt ab immortalis memoriæ Imperatoribus Conſtantino & Conſtantio, itemque a numini cariſſimo, ſapientiſſimo beatiſſimoque Juliano. Reſpondit Imperator. Ante decem viginti & triginta annos inſtitutæ accuſationes jam præterierunt: mihi autem de Athanaſio ne loquamini: novi enim quare accuſatus & relegatus ſit.

ut ſupra. 355 *Nihil iſta ſecunda repulſa territi, etiam tertiam commenti ſunt, dicentes*: Rurſus alias contra Athanaſium habemus accuſationes. Imperator reſpondit: Multiplicando contentiones & verba non apparebit juſtitia: duos itaque ex vobis ipſis eligite, duos item alios ex populo: non enim poſſum unumquemque ſigillatim recipere ad audientiam. Qui ex populo erant, dixerunt: Hi ſunt reliquiæ impuri Georgii, deſolantes provinciam noſtram, ... Ariani dixerunt: Rogamus te, quemcumque velis, excepto Athanaſio. Imperator reſpondit: Dixi vobis, quod quæ Athanaſium ſpectant ordinata jam ſint: & ita-
B tus ait, Feri, Feri. Dixerunt Ariani, Deprecamur te: nam ſi Athanaſium mittis, corrumpetur civitas, quia nemini cum ipſo convenit.

356 Reſpondit Imperator, Atqui diligenter inquirens comperi, quod recte ſentiat, & orthodoxus ſit atque optime doceat. Ariani dixerunt: Ore quidem loquitur bene, animo autem doloſe ſentit. Reſpondit Imperator: Hoc ſatis eſt quod ipſi de illo teſtamini, quod bene loquatur & bene doceat. Si autem lingua quidem bene loquitur & docet, animo vero male ſentit, Deo reus eſt: nos enim homines cum ſimus, ſolum audimus ſermonem, Deus autem judicat corda. Dixerunt Ariani: Jube nos convenire. Reſpondit Imperator: Ecquis autem prohibet? Dixerunt Ariani: Obſecramus Te, hæreticorum ac novorum dogmatum fautores nos eſſe pronuntiat. Reſpondit Imperator, Officium ejus eſt, & eorum qui bene docent. Dixerunt Ariani, Rogamus Majeſtatem tuam, non poſſumus hunc tolerare, etiam * fundos eccleſiarum nobis aufert. Reſpondit Imperator, An ergo pecuniarum & non fidei cauſa huc veniſtis? Iterumque dixit: Abite &
C quieſcite. Deinde ſubjunxit: Abite in eccleſiam: eras agitur conventus * veſter: poſt cujus dimiſſionem adſunt Epiſcopi, & adeſt hic Nemeſinus. Unuſquiſque veſtrum prout credit ſubſcribet: adeſt quoque hic Athanaſius, qui ergo neſcit fidei rationem ab eo diſcat. Habete craſtinum & perendinum diem: ego ad campum progredior.

357 Tunc * Advocatus quidam Cynicorum, conveniens Imperatorem, Obſecro, inquit, Majeſtatem tuam, prætextu Athanaſii Epiſcopi * Quæſtor generalis meas mihi ædes abſtulit. Reſpondit Imperator: Si Quæſtor tibi ædes tuas abſtulit, quid hoc ad Athanaſium? Alius quidam Advocatus Patalas dixit: Accuſationem habeo contra Athanaſium. Reſpondit Imperator. Tu vero qui Gentilis es, quid rei habes cum Chriſtianis? Quidam autem de plebe Antiochena comprehenderunt Lucium & duxerunt ad Imperatorem dicentes: Obſecramus Majeſtatem tuam, vide quem voluerint Epiſcopum facere. *Factum id videtur* ad veſtibulum Palatii, *ut habet titulus allocutionis quartæ, qua Lucius dixit*: Obſecro Majeſtatem tuam, audi me. Subſtitit Imperator & ait: Tibi dico, Luci, quomodo huc veniſti, navigione an pedibus? Lucius reſpondit Navigio. Dixit Imperator, Tibi dico, Luci, Deus mundi & moderator ſolis atque lunæ, iraſcatur iis qui tecum navigarunt, quia te non projecerunt in mare; navis autem illa non habeat in perpetuum curſus felices, neque in tempeſtate cum vectoribus ſuis portum teneat.

AUCTORE D. P.

358 Per Euzoium deinde rogaverunt Eunuchos, ſocios Probatii, ſucceſſores Euſebii & Bardionis, ut infideles Ariani aſſiſtentiam haberent. Cum autem hoc cognoviſſet Imperator, caſtigari jubens eunuchos, dixit: Si quis contra Chriſtianos convenire me voluerit, hoc patietur. *Hactenus illa colluvie allocutionum, ex ipſo colloquentium ore, uti apparet, excepta, & ſcripta ad memoriam inter Athanaſii opera; ex qua non ſatis liquet quod ait Sozomenus, illum eſſe ut Probatius Epiſcopus fieret. Deinde dubium efficitur, an, quod ſupra diximus ex Socrate, ſtatim a morte Georgii aſſumptus ab Arianis ſit Lucius in Epiſcopum, qui hic primum poſtulatur ad eum gradum. Tertio note, Euſebium, qui hic nominatur, eſſe illum ſub Conſtantio potentiſſimum Eunuchum, & cubiculi ejus Præfectum, quem ipſo imperii initio Julianus occidi juſſit; cujus ſocius Bradion ab eodem Imperatore, ſi non occiſus, ſaltem cum pleriſque Conſtantii officialibus domeſticis fuerat loco motus. Imperator porro Jovianus* E dimiſſit, *ut ait Sozomenus*, Athanaſium in Ægyptum, quem præſens converſatio carum ei reddiderat, jubens ut Eccleſiæ ac populi agerent quæcumque ipſi meliora viderentur. Dicitur enim vehementer laudaſſe illum virtutis cauſa, vitæ item ſanctæ reſpectu, nec non ob ejus facundiam atque prudentiam. *Ex hinc &c.* Vide Append. pag. 779. col. 2.

CAPUT XXXI.

Valentis Ariani conatus contra Athanaſium irriti: hujus cum S. Baſilio amicitia.

359 *Sub Imperatore tam Chriſtiano reſpirans Eccleſia, pene in ipſo ortu extinctam doluit ſpem eam omnem, quam adeo religioſa promittebant initia, quando vidit Jovianum, nolle inter* XVI *&* XVII *Februarii, anno* CCC LXIV, *Imperii menſe octavo, defunctum in confiniis Galatiæ Bithyniæque. Joviano intra decimum diem ſubſtitutus Valentianus fuit: qui adſcito in Collegam Valente fratre, huic Orientem reliquit, ſibi reſervavit Occidentem, diſſimili nimium conditione tenendum. Nam cum ipſe ita foveret orthodoxos Nicæna fidei profeſſores, ut tamen Arianis gravis non eſſet; Valens poſt ſuſceptum ab Eudoxio Conſtantinopolitano baptiſma, hos ita protegendos fovendoſque ſuſcepit, ut illis eſſet moleſtiſſimus. Patuit* F *id maxime anno* CCCLXVII, *quando Epiſcopi, qui Thyana convenerant plurimi beneque ad concordiam Eccleſiarum conſtituendam animati, Tarſum Ciliciæ delegerunt nova Synodi habenda: a quibus per Occidentalium conſenſum & Liberii Papæ litteras animoſioribus etiam redditis, cum ſua Ariana hæreſi male metueret Valens; non tantum conventum illum minacibus editis impedivit atque diſſolvit; ſed etiam ſingulis cujuſque gentis Magiſtratibus dedit mandatum, ut Epiſcopi temporibus Conſtantii abdicati, & iterum regnante Juliano ad Sacerdotia reſtituti, eccleſiis expellerentur.*

360 Quo quidem mandato etiam Magiſtratus Ægypti impulſi, *uti narrat Sozomenus lib. 6 cap.* 12, *& brevius lib. 4 cap.* 12 *Socrates*, Athanaſium eccleſiis illius regionis privare, & urbe Alexandrina ejicere laborarunt: nam litteræ Imperatoris non levem complectebantur pœnam; ſed omnibus ex æquo Magiſtratibus, militibuſque ac curiis ſub eorum poteſtate conſtitutis, ingentis pecuniæ mulctam irrogabant, niſi fierent imperata. Itaque multitudo Chriſtianorum in unum coacta, poſtulabat a Præſide, ut non temere nec inconſulto Epiſcopum Athanaſium urbe exturbaret; ſed conſideraret ſecum accuratius, quid eſſet litteris Imperatoris definitum: eas enim contra illos ſolos vale-

AUCTORE D. P.

valere, qui temporibus Conſtantii in exilium miſſi, poſtea regnante Juliano redierant. At Athanaſium dicebant, tametſi temporibus Conſtantii exularat, ab eodem tamen revocatum fuiſſe & Epiſcopatui redditum; Julianum vero, cum alios omnes reduxiſſet, eum unum egiſſe in exilium, quem Jovianus rurſum domum revocavit. Hac oratione cum Præfecto perſuadere nihil poſſent, reſtiterunt ejus conatibus Alexandrini, & vim Epiſcopo fieri non permiſerunt.

Ipſe tamen, videns rem ad ſeditionem ſpectare,

361 Quare cum populus undique confluceret, tumultuſque ingens ac turba cieretur, adeo ut omnes ſeditionem futuram expectarent, Præfectus de iis quæ facta erant Imperatorem facit certiorem per litteras, Athanaſium interim manere in urbe permittens. Multis vero diebus intermiſſis, cum jam tumultus ſedatus videretur, Athanaſius clam ex urbe egreditur, & in locum quemdam ſolitarium

abdit ſe in ſepulcro patris ac frater quæritur.

B ſe abdit: *Socrates* paternum Monumentum *appellat*, ubi totos quatuor menſes *latuerit Sanctus*. Nocte vero intempeſta Præfectus Ægypti & Militiæ Dux ad eccleſiam contendunt, in qua domicilium habebat Athanaſius: quem cum in tabulatis requiſiſſent nec inveniſſent, conſilio quod intenderant fruſtra ſuſcepto, receſſerunt . . . . Ille vero ſive divina quadam vi, ſive quorumdam præmonitu receſſerit, eodem redit: quin etiam quod tam opportune inſidias tum præcogноſceret, tum vitaret, majoris videtur eſſe prudentiæ, quam quæ homini attribui queat. Sunt tamen alii qui dicunt eum, cum mente præciperet temerarium populi tumultum, & vereretur ne cladis, ſi qua inde accideret, ipſe auctor & cauſa videretur; toto hoc tempore (*quod* quatuor integrorum menſium *fuiſſe ait Socrates, ad quem hic reſpicere videtur Sozomenus*) in Paterno monumento delituiſſe.

Redit ad Eccleſiam tandem permittitur.

362 Haud diu poſt Imperator Valens ſcripſit litteras, ut rediret Athanaſius & Eccleſiam denuo capeſſeret. Suſpicor autem eum non ſua ſponte has litteras ſcripſiſſe; ſed vel quod opinionem omnium animis inſitam, revereretur; eſſetque veroſimile quod Valentinianus, fidei Nicænæ propugnator, ipſum idcirco reprehenderet; vel quod metueret, ne, cum tam multos Athanaſius haberet fautores, tumultum ejus cauſa cierent, & res novas non ſine reipublicæ damno molirentur. Arbitror præterea, ſectæ Arianæ Antiſtites, non ad-

C eo magno ſtudio ad eum Alexandria pellendum incubuiſſe, propterea quod cogitarent eum, ſi urbe ejectus eſſet, denuo Imperatoribus exhibiturum moleſtias, indeque habiturum occaſionem eum i-

quamvis ſe pro tempore reſtitiſſe diſſimulantes cum eo diremit,

pſis in colloquium veniendi, atque ipſum forte Valentem in ſuam abducendi ſententiam, Valentinianum certe ad iram contra ipſos excitandi. Nam ejus virtutem, in his quæ regnante Conſtantio acciderant, ſatis experti; maxime ſibi ab eo metuebant: ſiquidem eo tempore ita omnes adverſariorum profligabat inſidias, ut haud inviti eidem Eccleſias Ægypti ceſſerint, & tamen ipſe vix litteris Conſtantii adduci potuerit ut Alexandriam rediret . . . . .

ſeverus eorum vexator fuit,

363 Ceteros Epiſcopos perſecutio, ſimilis fere perſecutioni gentilium, exagitavit: nam qui ipſorum reſpuebant doctrinam, illis non modo parabantur exilia, verum etiam Eccleſiæ auferebantur & tradebantur aliis. Ægyptus autem, quamdiu ſuperfuit in vivis Athanaſius, iſtarum calamitatum prorſus expers fuit. *Itaque vexatis aliis conturbatiſque, præcipuum ipſe erat refugium atque ſolatium: extatque hujus perſecutionis occaſione* Epiſtola catholica, *ſcripta* omnibus ubique fratribus, fidem & ſalutem capeſſentibus nec non orthodoxis per Ægyptum, Syriam, D Ciliciam, Phœniciam atque Arabiam Epiſcopis, *qua* Athanaſius ejuſque Coepiſcopi *ſic illos alloqui exordiantur*. Quotquot conſpicitis impietatem adverſus pietatem conſurgere, per manifeſtas innovationes vocum & ſimulationes fraudulentas, a tumultibus ſeditionibuſque, a vulneribus & palagis cædibuſque, tamquam a tempeſtate, ſubducere vos atque ſalvare debetis; neque commiſcendo vos iniquitati tractantium indigne unam ac veram Trinitatem, Filiumque a Patre, Spiritum a Filio alienantium ac dividentium; neq; ingerendo vos ipſorum confuſis letiferiſq; conſiliis: ita namque nos agimus, cupientes nos ipſos & eos qui nobiſcum communicant ſalvos facere . . . Indicamus autem vobis, quod, licet jam longo tempore hæc peſtis incubuit, adhuc tamen in pleriſque populis permanet Apoſtolicæ fidei decus, imo & in pleriſque Epiſcopis ... quamvis multi eorum, partim iſtorum qui illuſtriores civitates obtinent metu, partim gloriolæ captandæ vanitate, occultant quæ ſentiunt, quæ vero non ſentiunt ſentire ſe ſimulant. *Quibus & ceteris omnibus proponit expendendam Athanaſius unius Nicænæ fidei certam ac ſimplicem veritatem, cujus ſumma ſit* Conſubſtantialis Trinitas, Deuſque verus ex Maria factus homo. E

eo quos confirmandos epiſtolam ſcribit Sanctus. 370

364 *Inter eos porro qui maximi hoc tempore fecerunt Athanaſium, fuit S. Baſilius, anno* CCCLXX *protractus e ſolitudine, ordinatuſque Cæſarienſis in Cappadocia Epiſcopus; ut defuturo intra paucos annos Athanaſio, ad continuandos pro fide agones, ſuccederet, ſicut eidem ante ac poſt initum Epiſcopatum frequenti litterarum commercio fuit conjunctiſſimus. Hic cum Epiſtola* 51 *appellans* pientiſſimum Patrem, *Epiſtola* 52 *ait, quod* opinio de eo jam olim concepta, ſemper corroboretur progreſſu temporis, & augeatur acceſſionibus eorum quæ ſucceſſive acciderunt. *Epiſtola autem* 337 *Aſchetio Theſſalonicenſi ad laudem imputat* ſtudium ejus adverſus Athanaſium, ut argumentum evidentiſſimum de ejus ſano ſenſu in maximis capitibus fidei. *Rurſum vero Epiſtola* 51, Cogitamus, *inquit*, quod te Eccleſiaſticarum infirmitatum Dominus noſter medicum conſtituerit. *Et ſequenti* 52, *eum laudat, quod* tantam curam gerat omnium Eccleſiarum, quantam ejus quæ ipſis particulariter a Domino noſtro concredita erat, ita ut nullo non tempore de ſacris diſſereret, admoneret, ſcriberet, frequenterque mitteret optime aliis ubique conſulturos. *Cum vero eidem expoſuiſſet neceſſitates Antiochenæ Eccleſiæ, tandem concludit*: Tu vero hæc omnia tandem magis ipſe quam nos curabis, quandoquidem intelligis omnes tibi permittere ac commendare ea quæ Eccleſiaſticum ſtatum concernunt. *Hujuſmodi de Athanaſii auctoritate, virtute, experientia judiciis plena ſunt plures S. Baſilii, tum ad ipſum tum ad alios ſcripta epiſtola; ad quas dum illius reſponſa deſunt, non eſt facile negotiorum, inter utroſque tractatorum, ordinem ſeriemque deſcribere.*

maximi facit ejus ſanum doctrinam.

& ſtudium ſuum ad Eccleſiæ.

F

atque hujus neceſſitates ei commendat.

365 *Athanaſii porro de Baſilio fuit judicium non impar merito. Itaque* Joanni & Antiocho, dilectis ſibi Compresbyteris, *ſcribens*; Valde, *inquit*, admiror audaciam eorum, qui non reformidant oblatratre dilecto noſtro & vero Dei famulo Baſilio Epiſcopo; cum ex hujuſmodi oblatratione deprehendi atque convinci poſſint, ne Patrum quidem confeſſionem amare aut amplecti. *Et ſequenti epiſtola*, dilecto Filio Palladio Presbytero *ſcripta*, Quod de monachis Cæſarienſibus, *inquit*, ſignificaſti, hoc ipſum quoque didici ex dilecto noſtro Dianio, eos ſcilicet graviter ferre atque reſiſtere dilecto noſtro Epiſcopo Baſilio. Tibi certe, quod mihi rem indicaſti, gratias ago: illis autem quæ decuit ſcripſi, ut

Vicißim Athanaſius eum defendit, 370 371

A ut veluti filii obsequantur Patri, nec iis quæ ille probat contradicant. Nam si suspectus esset in negotio veritatis, recte pugnarent: sin autem confidunt, ut omnes confidimus, eum esse gloriam Ecclesiæ, dum ita decertat pro veritate, & docet eos qui indigent doctrina, non est fas cum eo pugnas conserere; sed propter pietatem animi potius est amandus. Nam ex iis quæ cognovi ex dilecto nostro Dianio, nihil causæ est cur eum aversentur: ipse enim infirmus efficitur apud infirmos, ut infirmos lucretur. Itaque dilecti Fratres nostri, respicientes ad scopum ejus quo tendit ad veritatem, glorificent Dominum, quod talem Episcopum Cappadociæ dederit, qualem singulæ provinciæ sibi optant.

Et eum sese amare his Neocæsariensibus.

Ne forte scandalizentur,

366 *Fortasse displicebat jam tum monachis illis, quod postea, cum dimisso Episcopatu ad eremum se retulit Basilius, liberius Neo-Cæsariensium quidam criminabantur, & cujus causa ad ipsos scribens Epistolam 75 eos sic alloquitur, ut Athanasii auctoritate potissimum tueatur suum cum reconciliandis Arianis agendi modum, dum inter cætera ait*, Mentem nostram Arianorum blasphemia

B numquam polluimus: sed si nonnullos aliquando, ex illorum venientes disciplina, ad communionem recepimus, sive quia verbis piis utentes morbum recondebant in pectore, sive quia non contradicebant sententiæ nostræ; id fecimus, non nostro circa tales judicio plane utentes; sed potius obsequentes decretis Patrum circa ipsos pridem evulgatis. Ego enim cum suscepissem epistolas beatissimi Patris nostri Athanasii, Episcopi Alexandrini, quas etiamnum in manibus habeo & requirentibus offero, distincte præcipientis, ut si quisquam ex Arianorum hæresi ad nos transire voluerit confitendo Nicænam fidem, is admittatur citra disquisitionem quamcumque: has, inquam litteras cum suscepissem, & ille mihi sententiæ hujus consortes allegasset Achajæ & Macedoniæ Episcopos omnes; necessarium duxi tanto viro obsequi, propter fidei dignam suffragantium auctoritatem; simulque adipisci cupiens præmium pacificis destinatum, eos qui fidem istam confitebantur adscripsi parti communicantium.

Quod hanc decretum Athanasii susciperet Arianos admittentes.

Sicut repellebat, quos ille ejecerat,

C 367 *Nec minus in recipiendis, quos probasset Athanasius, quam in rejiciendis, quos hic improbasset, unanimem cum eo sensum ostendit Basilius: specialiter autem in Epistola 47 ad eumdem sic exordiens*: Accepi sanctitatis tuæ litteras, quibus adversus Libyæ Præfectum, virum infamem, ingemuisti .... Deploramus Libyam, quod tradita sit viro crudelitati pariter & lasciviæ assueto a pueris.... Et illum quidem flagella manent apud justum Judicem, ad eumdem commensurata modum, quo ipse Sanctos præsumpsit affligere: innotuit autem & Ecclesiæ nostræ in litteris pietatis tuæ, atque aversandum & execrabilem illum arbitrabuntur omnes, ita ut nec ignis, nec aquæ, nec tecti communionem cum illo sint habituri.... neque omittemus, quominus condemnationem istam omnibus ejus familiaribus, & amicis, atque etiam advenis ostendamus.

Habent cum pro auctore afflictæ Ecclesiæ medico & consolatore.

368 *Apponi denique hic meretur ejusdem Basilii ad Athanasium epistola una integra, quæ inter editas est numero 49, his verbis concepta*: Quantum Ecclesiarum languores evadunt auctiores, tanto propensius universi ad tuam convertimur integritatem, unam nobis malorum consolationem in tua tutela relictam esse credentes, qui & precum virtute, & scientia rerum gerendarum (qua quid optimum factu sit potes nos docere) in hac horribili tempestate nos conservare crederis ab iis omnibus, qui vel audiendo vel experiendo aliquantulam tui notitiam habent. Quocirca ne cesses orare pro animabus nostris, nos-

AUCTORE D. P.

que excitare per litteras; quarum quanta sit utilitas si intelligas, nullam si qua dabitur ad nos scribendi occasionem unquam negliges. Si vero, adjuvantibus precibus tuis, etiam digni haberemur conspectu tuo, & bonorum in te repositorum fructu præsenti ut ad nostræ vitæ historiam adjiciatur etiam congressus cum tua vere magna & Apostolica mente, æstimabimus nos a divina clementia consolationem accepisse, æqualem nostris omnibus afflictionibus.

CAPUT XXXII.

Athanasii postrema lucubrationes contra hæreticos: Vita S. Antonii scripta: an etiam S. Syncletica?

Liberio mortuo eli fumi fidem,

369 SEcundo post Imperii commutationem anno eodemque Christiana Æra CCCLXVI, die XXIV Septembris, mortuus est Roma Liberius Papa, qui priori ipse egregie reparato, ad extremum usque spiritum inhæsit communioni S. Athanasii, prout probat illius ad hunc epistola, continens fidei professionem hæresi Arianæ diametro contrariam; in qua Athanasium appellat Liberius desideratissimum sibi, & ita eum in fine alloquitur. Huic igitur confessioni, Frater Athanasi, quæ vera fides in sancta Catholica & Apostolica Ecclesia censetur, si mecum sentis coram judice Deo & Christo, quæso subscribas: quo certiores reddamur; num sicuti nos eadem in vera fide sentias; ut ex hinc securus, sine scrupulo peragam quæcumque mihi dignaberis imperare, *Fortasse intellectis Synodi Alexandrinæ decretis, quibus præscindebantur disputationes circa verba inutiles; scrupulus aliquis contra Athanasium subortus fuerat Romanis, tres Personas sive Hypostases nominantibus: quem eximi sibi optabat Liberius, simulque requirens ejus sententiam, de quæstionibus circa Incarnationem verbi moveri cœptis addit*: Id etiam te scire volo, carissime, quod filii veritatis confiteantur impassibilem Deitatem, & incarnati Dei ac Verbi adventum, scilicet quod perfectum hominem citra peccatum assumpsit genitus ex Patre sancto & Maria Virgine. *Huic confessioni & definitioni reposuit continuo Athanasius accuratissimum rescriptum, quod extat, & ultra quam rogatus fuerat in fine addidit*. Sic etiam credimus resurrectionem carnis, hoc est, corpus nostrum secundum sacras Scripturas ex corruptibili mortalique in immortalitatem & incorruptibilitatem a Deo mutandum esse: *quia hoc scilicet jam etiam cœperat disputari*.

Librum ultimum scripsit probavitque Athanasius.

1 p. 243.

E

1 p. 243.

F

Eidem habemus concilii sub Damaso Papa habiti Romæ & alibi,

370 *Successor Liberii Damasus exeunte Septembri creatur, recenti contra se schismate, per Ursicinum Presbyterum suscitato, sic occupata habuit sui Pontificatus initia, ut quæ in Synodo Romæ convocata egit contra Ursacium & Valentem, videantur ad annum* CCCLXVIII *aut* IX *posse referri. Meminit hujus Synodi Athanasius*, suam aliorumque nonaginta per Ægyptum & Libyam 1 p. 931 Episcoporum *epistolam* contra Arianos, ad venerabiles in Africa Episcopos, *ita exordiens*. Sufficiunt quidem scripta Damasi, Comministri nostri dilecti & Magnæ Romæ Episcopi, & tam multorum cum ipso congregatorum Episcoporum; nihiloque minus sufficiunt scripta aliorum Conciliorum, quæ partim in Gallia partim in Italia habita sunt, ad confirmandam eam quæ in nobis est fidem, quam Christus largitus est, & Apostoli prædicarunt, & Patres qui Nicæam undequaque ex nostro habitabili orbe convenerant, tradidere. *Instituta autem comparatione inter Nicænum & Arimi-nense Concilium, cum multis probasset Athanasius audientes non esse, qui vel priori adjicere aliquid, vel iis quæ*

AUCTORE D. P.

in posteriori per vim dolumque externa sunt conantur adstruere auctoritatem, ipsamque de Filii divinitate doctrinam dilucide comprobasset; tandem subjungit. Verum ista non docendi animo, sed admonendi scribuntur: interim non soli sumus qui ista scribimus, sed omnes in Ægypto & Libya Episcopi nonaginta numero, omnium enim idem est sensus, & alii pro alio quem contigerit adesse subscribunt.

monet Episcopos Africæ ut circa fidem Nicænam vacillent, 1 p.910

371 *Ex his sequi videtur, etsi titulus præferat auctoritatem omnium nonaginta, non omnes tamen præsentes adfuisse, aut etiam cum pancis forte hæc scripsisse Athanasium. Indicatur tamen præcessisse aliqua Synodus Alexandrina, cui vel omnes vel plerique adfuerint cum legerentur scripta Damasi in Ægyptum allata: sic enim progreditur Athanasius.* Cum hoc animo essemus, & contigisset nos in unum convenire, scripsimus dilecto Damaso Episcopo magnæ Romæ, contra Auxentium, invasorem Mediolanensis Ecclesiæ; eumque non solum in communionem esse Arianicæ sectæ, sed præterea reum multorum scelerum, quæ designavit cum Georgio socio suæ impietatis; miramurque cur nondum depositus dejectusque sit ab Ecclesia: ac profitemur gratias agere

1 p. 918 refert Damasum ut etiam et Auxentium Mediolan.

B ejus pietati, iisque qui cum ipso fuerunt Episcopis, quod Ursacii & Valentis affectas, eademque cum ipsis sentientes ejicientes, servarint Ecclesiæ Catholicæ concordiam: quam etiam ut servetis rogantes, hortamur ne suscipiatis eos, qui, uti diximus, prætexto fidei obtrudunt multitudinem Synodorum... & solum apud vos auctoritatem habeat fides a Patribus Nicææ professa; cui etiam eorum patres, qui ipsam nunc oppugnant, adfuere, & sicuti diximus, subscripsere.

sicut ex communicarat Ursacium & Valentem,

372 *Valuit porro suggestio S. Athanasii Ægyptiorumque Episcoporum quos diximus contra Auxentium apud Damasum Papam: qui anno* CCCLXIX *aliud Romæ Concilium Episcoporum habuit, in quo ille ut Arianus depositus, Vrsicinus ut schismaticus est condemnatus. Extat de Auxentii depositione Synodalis epistola in tomis Conciliorum, directa Episcopis Illyrici, ad eos in fide Nicæna confirmandos, in qua nonnulli eorum cœperant vacillare. Sed vaferrimus ille, suis se tenebris involvens, ne Arianus, quod erat, ab Imperatorum mansuetissimo agnosceretur, usque ad annum* CCCLXXIV *Episcopatum tenuit; quando S. Ambrosio successore vacuam morte sua Ecclesiam fecit, Nihilominus sententia Damasi Conciliique Romani approbata passim ab orthodoxis fuit; quod initio Epistolæ, ad Epictetum Episcopum Corinthiorum scripta, significat Athanasius ubi ait, quod* diversis Conciliis per Galliam & Hispaniam celebratis, omnes qui ad ea convenerunt, concordi suffragio anathema dixerint occultis eatenus Arianis; Auxentio scilicet Mediolanensi, Ursacio & Valenti, ac Gajo ex Pannonia; scripserint autem quoquo versum, eo quod sibi fingerent nomina Synodorum, nullam in Catholica Ecclesia Synodum nominari præter una Nicænam.

quod ex falsum,

& ubique publicatum ac receptum fuit.

C

373 Hæc autem scribo, *inquit*, occasione *Memorialis* a tua sanctitate producti, in quod incidi, quodque non fuisse scriptum expediret, ut scilicet nec memoria quidem talium rerum ad posteros supersit. Quis enim talia audivit unquam? quis docuit didicitve? Ex Sion enim exibit lex, & verbum Domini ex Hierusalem: ista vero unde venerunt? aut quis infernus hoc eructavit, ut corpus ex Maria genitum consubstantiale dicatur Divinitati Verbi? aut quod Verbum carnem, ossa, pilos totumque corpus, transmutans ea a propria sua natura, alienarit? Quis vero audivit in Ecclesia aut omnino apud Christianos, quod Dominus adoptivum, non naturale, corpus gestarit? aut quis ita fuit impius, ut assereret simulque sentiret, quod Deitas, ipsa quæ consubstantialis est Patri, post conversionem suam est circumcisa, factaque de perfecta imperfectior? & quod in cruce confixum est non fuit corpus, sed ipsa essentia sapientiæ creatricis? Quis auribus accipiens, quod Verbum non ex Maria sed ex sua ipsius substantia conformavit sibi corpus passibile, dixerit ita loquentem esse Christianum? Quis istam nefariam excogitavit impietatem, ut cuiquam incideret mente concipere, ne dicam eloqui, quod qui affirmat ex Maria esse corpus, non Trinitatem sed quaternitatem in Deo adstruat; ut propterea qui ita sentiunt, dicant de substantia Trinitatis esse carnem, quam induit ex Maria Salvator?

1 p. 918 ipsa Scribit eadem ad versus eos qui humanam divinamque naturam in Christo confundebant.

D

374 Unde autem rursum aliqui eructaverunt parem prædictis impietatem, ut dicant corpus non esse posterius Divinitate Verbi, sed ei per omnia coæternum fuisse, quoniam ex substantia Sapientiæ constitutum est. Quomodo vel dubitare ausi sunt Christiani, utrum Dominus ex Maria procedens, natura quidem & substantia est filius Dei, quoad carnem vero ex semine David & ex carne S. Mariæ? Quinam tandem ita fuerunt præsumptuosi, ut affirmarent cum Christum qui secundum carnem passus & crucifixus est, non esse Dominum & Salvatorem, Deum & Filium Patris; Qua ratione cupiunt nominari Chri-

quos negat posse evitari Christianos.

g stiani, qui dicunt in hominem sanctum, tamquam in unum Prophetarum, venisse Verbum: & non ipsum esse natum assumendo ex Maria carnem, sed alterum esse Christum, alterum Dei Verbum quod ante Mariam & ante sæcula fuit Filius Patris? Aut qui possent esse Christiani, dicentes alium esse Christum, aliud Verbum Dei?

vel audiri dolere,

375 Hæc tamen erant in tuo Memoriali diversimode quidem dicta, eamdem tamen vim ad impietatem insinuandam habentia: ob ista disceptabant & decertabant inter se, qui de confessione Patrum in Nicæna Synodo gloriabantur. Equidem non potui non admirari, quod eos toleraverit pietas tua, & ista dicentes non compescueris, verum eis fidem proponens; ut vel obaudientes quiescerent, vel contradicentes æstimarentur tamquam hæretici: nam quæ retuli neque dicenda neque audienda sunt a Christianis, utpote alienissima a doctrinis Apostolicis. Propterea etiam eorum asserta uti dicitur, unde scribi jussi in epistola, ut qui vel audierit tantum videat in iis contentam sœditatem atque impietatem: & quamvis merebantur qui talia excogitarunt pluribus coargui de imprudentia, credidi tamen sufficturum si huc usque continuaretur epistola, nec aliquid scribendum amplius. Quæ enim manifesto apparent perversa, ea nudari pluribus & curiosius tractari non debent, ne contentiosis videantur ambigua: aut hoc solum respondere ad ista oportet, quod non sint ex sensu Catholicæ Ecclesiæ, neque ea Patres docuerunt.

cum respondendum sit:

F

376 Ne tamen repertores iniquitatum ex omnimodo silentio occasionem arripiant agendi impudentius, bonum erit ex divinis Scripturis aliqua pauca commemorare, ut vel ipsimet pudore victi a sordidis istis cogitatis cessent. *Atque his præmissis ingreditur in materiam Athanasius, confutans singula, nusquam tamen nominans Apollinarium a nobis laudatum supra cap 18, istarum impietatum habitum postea assertorum, tunc vero fatorem forsitan adhuc occultum, saltem necdum suspectum Athanasio & ex veteris amicitia memoria carum. Quare mihi videntur præter auctoris mentem fecisse, qui duobus ejus circa hanc eandem materiam & fere eodem tempore scriptis orationibus* de Incarnatione Domini nostri *1 p.610* Jesu Christi, *& de ejusdem* salutari adventu *addiderunt in titulo*, contra Appollinarium; *cum hic nusquam in ipsis orationibus nominetur; ac ne unus quidem aliquis objectionum isthic dissolvendarum indicatur esse auctor, sed simpliciter agitur contra prurigines in disputationem vocantium cervicosissimâ eatenus veritatẽ, & quam nec Arini quidẽ*

nulla facta mentione Apollinarii.

1 p.633 qui nihil de his scripsisse videtur.

in

A *in disceptationem vocarant de vera Christi humanitate. Nihil autem omnino, circa hanc materiam Appollinarius scripsisse videtur, sed solum docuisse verbo quidquid perperam docuit, postquam* in sanctas Scripturas innumerabilia scripsit & contra Porphyrium triginta libros, *quorum causa laudatur ab Hieronymo, tam in Chronico quam in libro de Scriptoribus,*

377 *Quin imo in magna Bibliotheca Patrum extat Leontii Byzantini liber, adversus eos qui proferunt nobis quædam Apollinarii, falso inscripta nominibus Sanctorum Patrum; ubi inter prima ponitur fragmentum ex Epistola ipsius Apollinarii ad Serapionem, cum verosimiliter ad quem varia scripsisse Athanasium supra docuimus, in qua ait:* Epistolam Domini Corinthum missam magnopere approbavimus, eorum autem qui dicunt carnem Deo consubstantialem magnam insaniam damnavimus. *Fortassis, ut etiam nunc sæpe hæretici, ab eo quod impensissime nitebatur persuadere, fingebat se quam alienissimum: quomodo etiam discipulus ejus Valentinus Apologiam edidit, ab eodem Leontio citatam sub hoc titulo,* adversus eos qui dicunt dicere nos, *scilicet Apollinaristas,* esse corpus consubstantiale Deo. *Atque hæc & alia plura sunt, quæ de fide aut pro fide, ad orthodoxos vel contra hæreticos Athanasius scripsit, ultimis & quietioribus vitæ suæ annis, Alexandriæ residens. De quibus aliisque omnibus ejus lucubrationibus intelligi debent S. Cyrilli in Epistola ad Solitarios verba, quod* loquaci hæreticorum garrulitati invicta planeque Apostolica sapientia resistens, scriptis suis, veluti fragrantissimo quodam unguento, totum orbem mirifice recreavit; & ob dogmatum absolutam integritatem fidemque rectitudinem, magna apud omnes existimatione & auctoritate semper fuit.

Hanc Abselum se negavit eo ab se datum.

S. Cyrilli existimatio de doctrina Athanasii.

B

378 *Isdem extremis suæ ætatis annis, Alexandriæ tranquille residens, scripsit vitam S. Antonii, quam ab Evagrio Latine redditam, notisque illustratam, & suo auctori contra novatorum quorumdam inanes scrupulos vindicatam, dedimus* XVII *Januarii. Obierat ille, vivente adhuc Imperatore Constantio, vulgaris Æræ anno* CCCLVI, *adeoque privatus Athanasius fuit eo solatio, quod, ipso eodem anno ad eremum se recipere coactus, habuisset ex Patris tam cari & venerandi alloquio. Dubium tamen esse non potest, quin inter monachos quotidie conversans, & quandoque cum ipsius Sancti discipulis, multa adjecerit ad cognitionem, quam eo adhuc vivente hauserat ex frequenti ipsius ac discipulorum ejus conspectu & usu. Quin etiam in hac grandi ætate Thebaidis monasteria fuisse a S. Athanasio visitata credere suadet Vita S. Pachomii, qui anno* CCCXVI *vicennis dumtaxat, nunc cum Tabennense ab eo conditum monasterium adiit Sanctus Antistes, plurimorum Pater monachorum erat, & senex appellatur, prout* XIV *die hujus mensis ex ejus Vita docebimus.*

Atque etiam habemus scriptam Vitam S. Antonii

C

379 *Isti autem, quam dixi, S. Antonii Vitæ præmittit auctor Prooemium,* πρόοιμιον ἐν ξένῃ μοναχῶν. Peregrinos Fratres vertit *Evagrius: proprium certo monasterio potius, quam commune cuivis exteræ regioni nomen fuisse, suadet phrasis Græca; nec lubet appellationis causas divinando investigare. Hoc certum videtur, ab Ægypto non adeo remotum fuisse locum, quin paucorum dierum itinere attingeretur; nec ita vicinum, ut ex eo frequenter Alexandriam venirent aliqui: sic enim loquitur Athanasius, simul & occasionem scribendi, & rerum scribendarum notitiam, unde acceptæ & quomodo datæ, exponens.*

ad monachos ex ξένης

380 Suscepta epistola vestra (*qua scilicet* interrogabis me de conversatione S. Antonii, discere cupientes qualiter exercitationem exorsus sit, & qualis ante eam fuerit, qualemve habuerit finem vitæ, & utrum sint vera quæ de ipso dicuntur) volebam monachos quosdam accersere, qui frequentius cum eo esse consueverant; ut plenius edoctus, vobis copiosius possem scribere. Sed quoniam concludebar angustia temporis ad navigationes idonei (*quo indicatur Solstitii æstivi tempus, post quod, intumescente fluvio, & superatis ripis locorum diserimina confundente, cessabat navigatio*) & tabellarius festinabat; ideo quæ novi (nam sæpe eum vidi) quæque discere ab eo potui qui tempore haud modico ipsi servivit, lavanti manus aquam infundens, pietati vestræ scribere properavi.

qui id ab eo per litteras petierant.

D AUCTORE D. P.

381 *Nicephorus Callistus hist. Eccles. lib.* 8 *cap.* 40, *cum dixisset, quod S. Antonii* Vitam ad memoriam posteritatis copiose descripsit rebus omnibus optimus Athanasius, ut liberis monastici instituti velut regula quædam esset; *addit,* Ut, sicut in Vita Syncleticæ mulieres, ita in illa viri, quod sequerentur institutum, tamquam in commentario expressum haberent. *Hanc Vitam, quam periisse credebat Baronius, dedimus nos ad* V *Januarii, prout ab interprete Davide Colvilla acceperamus, eo majori piorum virorum gaudio, quod, uti nonnemo ad Bollandum scripsit ex Anglia, acceperint eam,* velut ex orci faucibus ereptam, id est ex magno illo sepulcro librorum in Escuriaco, ubi codicum MSS. cadavera asservantur & putrescunt, & ex quo pauciss*imi liberantur. *Vix enim contingit ut aliquid originaliter integreque transcribi patiantur custodes, inhumanissimi simul & Græcarum litterarum imperiti fere omnes, prout magno suo cum dolore experti sunt, Balthasar Corderius noster & Jacobus Sirmondus, hic Christianissimi Regis intercessione gravissima frustra usus, ut impetraret exemplar paucarum Epistolarum S. Theodori Studita, ad supplementum magnæ earumdem collectionis a se prælo parata, & ob eum defectum hactenus suppressæ: iste nequidquam simili ex causa profectus in Hispaniam, ipsiusque Regis instructus privilegio, quod tamen irritum reddidit eorum quos dixi custodum morositas: quæ utinam vel nunc saltem mitescat, post irreparabile tot codicum pulcherrimorum damnum, luctuoso incendio anni* MDCLXXI *factum.*

Vita S. Synceticæ Athanasio attributa, Nicephoro,

ex MS. Escurialensi Græco.

E

382 *Verum quantumvis rara felicitatis fuerit Vitam Syncletica inde qualitercumque eruisse; non tamen absque scrupulo tulit Bollandus, quod eam sub nomine S. Athanasii imprimi jussisset, Nicephoro id primum asserenti credens; de cujus fide etiam magis dubitasset, si videre potuisset commentarium nostrum de Vita S. Mariæ Ægyptiacæ, per eumdem attributa S. Sophronio Patriarchæ Hierosolymitano, cum summa rerum ac temporum confusione. Nam & acceperat ipsam S. Syncletica Vitam Græcam ex MS. Vaticano, una cum longe meliori versione nostri Petri Lanselii, quam ibi sub nomine* Polycarpi *cujusdam haberi deinde scripsit Lucas Holstenius, Bibliothecæ toto orbe primariæ dignissimus olim custos.*

non videtur vere ab eo scripta,

cum aliibi inveniatur sub nomine Polycarpi

383 *Rursum Parisiis eamdem transcripsimus ipsi, ex vetusto membranco, ad ecclesiæ alicujus Hierosolymitanæ aut Antiochenæ usum descripto, unde dedimus in Martio Acta Sanctorum Martyrum, tum monachorum in S. Sabæ laura occisorum sub Arabibus die* XX, *tum Ducum* XLII *Imperatoris Theophili in Amorii excidio captorum & in Perside occisorum die* V; *& unde plura alias daturi sumus: ubi in fine ad Marginem ita legitur* ἴσως ὧδε τελείρται οἱ ἐν τῇ ἐγίᾳ π. πατρὸς τῶν μον. Ἀρσ. τῷ τυχόν. λόγοι, καθὼς καθηκεν. πᾶσιν ἄπαυστος: *quod suppletis abbreviationibus sic lego & redde,* Hucusque complentur sermones, ex ipsa Sancta Virgine per Beatum Arsenium Pegadum *Episcopum vel Hegumenum,* sicut omnes concluſi jacent. *Præterea, habuit Ecclesia Alexandrina, annis post S. Athanasii mortem centum viginti, Athanasium alium, Petri Mongi, in hæresi socium, in Episcopatu successorem, adeo ut ne quidem* Athanasii Episcopi Alexandrini *nomen, aliquibus forsan exemplaribus Græcis additum, & a Nicephoro lectum, securos nos reddere posset (quamdiu certiora indicia nulla supperunt) quod ea Vita sit a Magno Sanctoque Athanasio scripta.*

aut Arsenii

fuerintque Athanasii duo Epp. Alexand.

384 *Quæ omnia cum nobis incertum Vitæ istius auctorem faciant; tum maxime ingens inter hanc & S. Antonii Vitam diversitas cogit dubitare. Nam illa S. Syncletica nihil minus est quam Vita historia: & (si finem initiumque excipias, ubi educatio & obitus panegyrica deductione exor-*

certe valde diversa est utriusque scriptionis modus.

nan-

AUCT. D. P.

nantur) aliud nihil eſt quam collectio ſermonum de virtutibus ac vitiis, ad religioſas Virgines habitorum: in iis autem quæ hiſtorica quadamtenus videri poſſunt, nulli apparent characteres temporum ac perſonarum, nullius alterius qui audierit adfuerit ve exprimitur nomen, nuſquam vel de ſeipſo vel de cauſa ſcientia auctor innuit aliquid; prorſus contra quam factum in Vita Antonii, ubi perſonæ & loca plurima nominantur, nec pauca ſuppetunt temporum inveſtigandorum nota, ac nonnunquam in prima perſona de ſeipſo, ut præſente vel auctore tecte, loquitur Sanctus; & pro conſueto ſibi in aliis ſcriptis uſu, rationem in præliminari epiſtola reddit ſcriptionis ſuæ.

CAPUT XXXIII.

Mors, ſepultura, tranſlatio corporis, ſucceſſor Petrus.

Talis vita dignum fuit finem habere,

385 Vitæ *inter perpetuos ſtudiorum, diſputationum, exiliorumque labores tranſactæ*, talem, *qualem utcumque deſcribere conati ſumus*, curſum cum tenuiſſet, *indefeſſus orthodoxæ fidei propugnator, & eccleſiaſtica diſciplinæ vindex, Athanaſius*; cumque ita, *ut vidimus*, inſtitutus, alios quoque ſic inſtituiſſet, ut Epiſcopalis adminiſtrationis norma eſſent viventis mores, recte autem docendi regula dogmata prædicantis; quod tandem pietatis præmium acceperit, *quærit ejus encomiaſtes Gregorius Nazianzenus*: *ſibique ipſe reſpondens*, In bona, *inquit*, ſenectute vitam claudit, patribuſque ſuis Patriarchis & Prophetis, Apoſtolis & Martyribus, qui pro veritate dimicaverunt, adjungitur: atque (ut epitaphium paucis complectar) excellentiori honore diſceſſu afficitur, quam quo in civitatis ingreſſibus ornatus fuerat; ſic videlicet e vita migrans ut multis lacrymas excitaret; majoremque æſtimationem nominis ſui reconditam in animis omnium relinqueret; quam quæ poſſet explicari ſignis ſub aſpectu cadentibus.

cum magno Alexandrinorum luctu efferatur,

386 *Tanti autem cum virum facerent Alexandrini, quid mirum ſi cari vultus lineamenta fideliter conſervaverint in imaginibus, qualia fere referunt Menæa excuſa ad* XVIII *Januarii, ſub horum explicatione & ſenſu verborum*: Erat Athanaſius mediocri ſtatura corporis, modeſte latus & incurvus; grato aſpectu, decenti calvitie, adunco naſo; barba non admodum promiſſa, ſed diffuſa & genas veſtientes; ore brevi & quaſi inciſo; non omnino cano capite, nec pure albo, ſed ſubflavo. *Ad hanc deſcriptionem ſatis prope accedit ejuſdem imago præfixa editioni operum Pariſienſi quæ uſi ſumus, & ab Andrea Theveto Chalcographo Regio ari inciſa, e quodam pervetuſto exemplari, quod extat Alexandriæ; niſi quod barba forma videatur plus æquo promiſſa; ſic ut quod hanc, ſimilior fortaſſe ſit imago expreſſa ad diem prædictam in Menæis, diſſimilior alias quoad cetera; tum quia emacida nimis vultu fronteque rugoſa & bene capillata exprimitur, tum quia vertice ad modum Græcorum nudo, quem ex uſu Ægyptiorum Epiſcoporum, etiam num a Ruthenis obſervato, opportuiſſet apertum pingere, ſicut factum in tabula Alexandrina.*

ex ecclesia in magnis ecclesiæ solemnitatibus,

corpus humatur extra urbem.

387 *Porro ſicut S. Antonius moriens mandavit diſcipulis*, ne corpus ſuum ſinerent perferri in Ægyptum, ubi forte in domo aliqua reponendum eſſet; ſed ſepelirent & terra contegerent, *quemadmodum in Vita ejus ſcripſit Athanaſius*: *ita hunc ipſum* ſcimus, *teſte S. Joanne Damaſceno oratione* 1 *de imaginibus*, Sanctorum reliquias non in urnis collocandas, ſed humi condendas eo conſilio cenſuiſſe, ut abſurdum Ægyptiorum morem abrogaret, qui mortuos ſuos non ſub terra condebant, ſed in lectulis & ſcimpodiis collocabant. *Itaque non dubitamus quia hæc Sancti Præſulis conſtitutio tum quidem fuerit etiam in ipſo obſervata, neque tantum terræ infoſſum ſit corpus (intra arcam tamen ſeu ſarcophagum lapideum, & cum honorifico deſuper ſtemmate) ſed etiam extra urbem in cœmeterio: utrum vero ipſum intra urbem relatum ſit poſt Lucii Ariani depoſitionem, aut etiam poſt mortem Valentis, ſub Imperio magni Theodoſii, quando ad Epiſcopales aliaſque urbanas Eccleſias deferri facile potuerunt Sanctorum Præſulum & populari veneratione dignorum oſſa; vehementer ambigimus.*

quod poſtea tranſlatum Conſtantinopolim.

388 *Magnam enim ſuſpicionem tranſlati Conſtantinopolim corporis, & quidem tempore S. Germani Patriarchæ Conſtantinopolitani: hic enim Officium eccleſiaſticum in honorem Sancti recitandum vel compoſuit totum, vel partibus aliquot inſignibus auxit: vel etiam multo citius tranſlati, inquam, corporis ſuſpicionem ingerunt excuſa Græcorum Menæa ad diem* 11 *Maji*: *quando ſynopſis vitæ multo prolixior ſolito proponitur, & ex Ephemeride Metrica Conſtantinopolitana urbis legitur hic Verſus*:

Δευτέρᾳ τόνδε Ἀθανάσιος ἐκτετέλεσται.

Corpus Athanaſii eſt illatum luce ſecunda.

Ephemeris hæc Conſtantinopolitanos, ut alibi dictum, faſtos fere continet; & quod ipſa de corporis illatione intra urbem regiam cogitandum præbet, magis adhuc confirmat diſtichon, ſecuturo elogio ex more præludens:

Ἀθανάσιε πῆ πορίζῃ πάλιν πάλιν;
Καὶ νεκρὸν ἐξέφερον ἐνταφιαστοί σε.

Quo veheris iterum, quo veheris, Athanaſi?
Etiam in exilium mortuum te relegant.

ubi commemoratio S. Cyrillo celebratur Athanaſii.

389 *Accedit quod ad diem* XVIII *Januarii (quem eſſe Ordinationis diem ex temporum ratione & morte deceſſoris Alexandri arbitramur) ubi geminato Hymnorum ſacrorum ordine ipſius & S. Cyrilli, Epiſcopi ſimiliter Alexandrini, commune feſtum in MS. & excuſi omnibus proponitur, ad finem communis utrique elogii addantur hæc verba*, Feſtum eorum agitur in ſancta majori eccleſia, *Sophia dicta*: *non alia, ut licet opinari cauſa, quam quia Reliquiis S. Athanaſii in illam eccleſiam die ipſius natali jam olim illatis, poſtea conjuncta fuerint Reliquiæ S. Cyrilli, ſimiliter ex Ægypto advectæ: ſiquidem veroſimilis alia non apparet cauſa ejus commemorandi, & quidem tam ſolenniter, eo die, quo nullis Ægyptiorum faſtis S. Cyrillus reperitur inſcriptus. Ordinatus enim circa* XVIII *Octobris, uti conſtat ex Socrate lib.* 7 *cap.* 7, *mortuus putatur menſe Junio, quando Græca omnia monumenta Natalem ejus proponunt. Ceterum, quod hactenus ſuſpicionem dixi; ex certa ſcientia infra probabitur, intelligeturque, ut ut olim in majori eccleſia feſtum ſuum habuerit S. Athanaſius, ejus deinde cultū magis auctum eſſe, adjecta ſub ejus nomine eccleſia propria in Xerolopho, tranſlatoque in eam Sancti corpore, veroſimiliter poſt tempora iconomachorum.*

ex feſtum in præſia ecclia.

Sub ejus nomine conditum Romæ Græcorum Seminarium.

390 Gregorius XIII Pont. Max. *ut in notis ad Romanum Martyrologium ſcribit Baronius*, cupientiſſimus Orientali Eccleſiæ unionis & pacis, Romæ templum egregium, S. Athanaſii nomine, conſtruxit; Collegiumque Græcorum inſtituit, ubi complures adoleſcentes bonis moribus & orthodoxæ fidei doctrina eruduntur: ex quo Seminario uberes aliquando pietatis fructus, ad Orientalem Eccleſiam venturos, Dei benignitate & S. Athanaſii patrocinio, ſperare licet. *Hæc Baronius, apte ſatis præmonens, quod*, cum olim urbs Romana, Petri Apoſtoli Sedes, Athanaſio, magnis oppugnationum procellis agitato, tutiſſimus portus fuerit & tamquam azylum ac perfugium calamitatum omnium ſanctiſſimi viri; non ſine divino conſilio factum videatur, ut fortiſſimus fidei defenſor, religionis in Oriente propagandæ & eccleſiaſticæ unionis conciliandæ cauſa, iterum quodammodo, poſt annos mille ducentos & amplius, ad Urbem redierit, præclaro ei conſtituto domicilio *ſupradicto, quod haud diu poſt Societati noſtræ commiſſum, in hodiernum uſque diem ſperatos a ſe fructus haud ſegniter profert.*

391 *De Sancti ætate, quam moriens habuit, nihil poteſt definiteſtatui. Exiſtimo octogenario longe propriorem quā ſeptuagenario fuiſſe.* Sciſcitatus autem de ſucceſſore,

Petrum,

Digitized by Google

A Petrum, tribulationum ſuarum participem & ſocium delegit. *Ita Ruffinus lib. 11 cap. 3, cui conſentiunt Socrates lib. 4 cap. 16, & Sozomenus lib. 6 cap. 18; præ ceteris autem Theodoretus lib. 4 cap. 18.* Cum glorioſus Athanaſius, poſt tot certamina totidemque coronas, laborum ſuorum finem accepiſſet, tranſiiſſetque ad vitam ærumnarum expertem; Petrus, vir longe optimus, Præſulatum ſuſcepit; primum quidem ſuffragio beati illius capitis deſignatus, deinde vero conſenſu omnium tam in ſacro quam politico ordine præcellentium. Populus autem univerſus eum collaudans, teſtabatur lætitiam ſuam. Nam laborum ab Athanaſio ſuſceptorum ſocius ac particeps, cum eo, tam Alexandriæ agente, quam foris peregrinante, ſemper verſatus, multa cum eodem pericula ſuſtinuerat. Concurrerunt igitur vicini Epiſcopi; & qui aſceticas incolebant palæſtras, ipſis dimiſſis, dignati ſunt accedere ad Petrum in ſedem Athanaſii collocandum.

Petrus ab Athanaſio facerdos deſignatus.

& magna omnium approbatione ordinatur.

ſubſtituta ei ejus loco Lucio Ariano.

B 392 Poſtquam vero Archiepiſcopalem inſedit thronum, ſtatim Provinciæ Præfectus Palladius, profeſſione Gentilis & ſimulacris colendis catenus deditus, collecta Gentilium & Judæorum multitudine, eccleſiæ parietes circumdedit, dedeitque Petro mandatum ut exiret, alioqui comminans ſe deturbaturum vel invitum; idque ut ſimulabat, in gratiam Imperatoris. *Rem in eccleſia Theona geſtam pathetice deſcribit ipſe Petrus, in epiſtola poſt modum exarata, cujus partem Theodoretus prædictus ſuæ hiſtoriæ inſeruit.* Ariani vero, *ut ſcribit Socrates*, abſque mora Imperatori, tunc Antiochiæ agenti curaverunt ſignificandam Athanaſii mortem. Pauciſque diebus interjectis, Euzoius, Antiochenæ Sedis ſimul & hæreſeos Arianæ Præſes, temporis occaſione captata, decrevit ire Alexandriam, uti adminiſtrationem eccleſiarum ibidem Lucio pariter Ariano traderet. Quod cum etiam Imperator probaſſet, additus eſt eis Comes Largitionum, Magnus nomine; & mandatum Palladio Præfecto miſſum eſt, ut cum copiis militaribus ſerviret Euzoii propoſito. Qui & Petrum comprehenſum in cuſtodiam tradidit, & Clericis diverſimode amandatis, Lucium in Sede Epiſcopali collocavit... & ſic Ariani, numero licet pauci, Alexandrinis eccleſiis potiti ſunt. *At captivitatis non meminit Petrus in epiſtola, ad diem* XIII *Maji danda.*

elapſus Romam abit, & Apollinarium damnat.

393 *Hæc cum Romæ intellecta fuiſſent, continuo Damaſus litteras, tum conſolatorias tum communicatorias miſit ad Petrum: qui elapſus e carcere ac navi veſtus, Romam appulit. Ubi cum ipſe ac Pontifex certiores facti eſſent de Apollinarii hæreſi*, primi omnium, convocato Romæ Concilio, eam alienam eſſe ab Eccleſia Catholica pronuntiarunt, *uti ait Sozomenus lib. 6 cap. 25, quo per errorem citato Labbeus noſter in Synopſi Chronologica hanc Apollinarii damnationem ipſi adſcribit Athanaſio, ad annum uſque* CCCLXXIII *aut ultra, cum vixiſſe perſuaſus. Qua interim contra Orthodoxos quamque crudelis ſuſcitata Alexandriæ ſit perſecutio & in omnem circumlata Ægyptum, docebit prædicta Petri Epiſtola apud Theodoretum. Ruffinus paucis rem abſolvens, eloſo fuga Petro*, Lucius, tamquam materia ſibi crudelitatis ablata, ſævior erga ceteros efficiebatur; & ita ibat in ſanguinem, ut nec ſpeciem quidem aliquam religionis ſervare videretur. Ejus primo ingreſſu tam turpiter in Virgines & Continentes Eccleſiæ geſta ſunt, quæ nec in perſecutionibus Gentilium memorantur. Inde poſt fugam civium & exilia, poſt cædes & tormenta flammaſque quibus innumeros confecerat, ad monaſteria furoris ſui arma convertit; vaſtat eremum, bellum quieſcentibus indicit; tria millia & eo amplius viros, per totam eremum ſecreta & ſolitaria habitatione diſperſos, oppugnare pariter aggreditur; mittit armatam equitum ac peditum manum; Tribunos, Præpoſitos & bellorum Duces, tamquam adverſum barbaros pugnaturus, eligit: qui cum veniſſent,

Litteræ ſeripſit Lucius in urbe

Cæde eremus,

novam belli ſpeciem vident; hoſtes ſuos gladiis objectare cervices, & nihil aliud dicere, niſi, Amice, ad quid veniſti?

AUCTORE D. P.

394 *Duravit ea perſecutio, uſque dum Valente a Gothis occiſo, Imperatores* Valentinianus & Gratianus, Damaſi Papæ Romani conſiliis, Epiſcopos exilio damnatos, data lege revocarunt ad Sedes ſibi proprias, Arianis ab eis omnino depulſis. Tunc autem Alexandriam reverſus Petrus, proprium thronum Lucio ejecto recepit. *Ita Theophanes ad annum primum Theodoſii, in Valentis locum ſubrogati, qui fuit annus Chriſti* CCCLXXIX; *ut iis errent qui, vel Lucio ſolum quinque annos tribuunt, vel Petrum ipſo ſtatim initio ſui Epiſcopatus ejectum volunt.*

Valente mortuo redit Petrus.

ejus & Athanaſii encomiis laus apud Nazianzenum.

395 *Cum autem per Catholici Imperatoris evectionem ſpes eſſet Regiam quoque civitatem Conſtantinopolim (ubi paucos, quos invenerat, Orthodoxos ſolicite adunabat S. Gregorius Nazianzenus) veræ fidei cultui reſtituendam; perſuaſum fuit Petro ut illuc ſuos Legatos mitteret, ſpecie quidem ad res Eccleſiæ ibidem nunc reſpirantis fulciendas: revera autem, ut, excluſo Gregorio, eidem præficerent quemdam Ægyptium, Maximum nomine, illuc ſe intrudere molientem. Fuit hæc macula in Petri gloria ſane non* E *levis, uti ad diem* IX *Maji videbimus in Vita Nazianzeni: qui nihil mali ſuſpicatus, ſicuti ipſum Maximum exceperat amantiſſime, inſigni Oratione recitata; ſic etiam in horum Legatorum adventu aliam habuit Orationem quæ inter ceteras eſt* XXIV, *cujus exordio cum laudaſſet Ægyptios, ut divini verbi diſpenſatores optimos, qui vere ac ſincere medeantur fami populorum ſpirituali, ad Athanaſi ac Petri laudes, ſub nomine Joſephi narrandas, dilabens*: Talis, *inquit*, erat Joſeph diſpenſator veſter, ac proinde & noſter, qui & pro ſua ſapientia famem proſpicere norat, & conſilio ac prudentia curare... Et quidem utrumvis Joſeph intelligere volueris; ſive illum immortalitatis amatorem & effectorem & nomen ferentem [Athanaſium]; ſive illius & in throno & in doctrina & in canicie ſucceſſorem, novum, inquam, noſtrum Petrum, non minus virtute quam nomine; a quibus id quod medium fuit (*ſcilicet hæreſis Ariana*) exciſum & contritum eſt, tametſi paululum adhuc & languide velut ſerpentis interciſi cauda, palpitet. Horum alter in bona ſenectute, poſt multas dimicationes & palæſtra vita defunctus, nunc res noſtras, ut perſuaſum habeo, cæleſtis inſpicit, ac in virtutis cauſa laborantibus manum porrigit, eoque magis quod corporeis vinculis liberatus eſt: alter ad eaſdem cæleſtes manſiones poſt eadem certamina properat; & Superis quidem jam propinquus eſt, ceterum hactenus adhuc in carne verſatur, ut Catholicæ doctrinæ poſtremam opem ferat atque cum ampliori viatico iter ſurſum capeſſat.

Cruciatur apud Ægyptios.

F

396 *Plura deinde in* magnorum veritatis doctorum, propugnatorum, atque victorum *communem laudem adait Gregorius, veluti citam Petri migrationem præſagiens: quæ eodem anno aut ſequenti contigit, reduci enim annum ſolum annum tribuunt chronographi. Ei autem ſacros cum aliis Sanctis Epiſcopis honores detuliſſe videntur Alexandrini: nam in infra citandis Coptorum apud Seldenum Kalendariis*, feſtum *ſeu memoria* Petri Patriarchæ *notatum invenitur pluribus diebus; puta* XIV *Februarii*, XIX *Junii*, & XXIX *Octobris; præterquam quod in Novembri (quando Petrus Patriarcha & Martyr ab omnibus colitur) idem nomen inveniatur, tum ibi tum alibi, ad* XXIV, XXV & XXVI *dicti menſis. Verum, quam facile eſt ſuſpicari, aliquem ex priorum menſium diebus convenire Petro Athanaſii ſucceſſuri, tam eſt difficile diſcernere, quis e tribus. Memini quidem alicubi legiſſe de eo, qui* XXIX *Octobris nominatur, Monophyſitam, id eſt, unius in Chriſto naturæ aſſerterem fuiſſe, quod cum a Petro* II *diſtingueret, faceretque credi hujus nominis Tertium, tempore Mauritii Imperatoris; ſed utrumque ambiguum reddit hiſtoria Patriarchalis,* XXV *Abibi, id eſt,* XIX *Junii mortuum Petrum* III *aſſerens.*

incertum quo die.

Ipſa

AUCTORE D. P.

Ipſa vero illa Hiſtoria circa antiquos exiguam fidem obtinet; quare neque magniſaciendum eſt quod Petri II *obitus ab eadem in* XXVI *Abibi, id eſt* II *Julii conferatur.*

Incertum quo die.

397 *Interim hæc omnia libuit hic in unum congerere locum, ne tanti viri virtus, nulli certo annotata diei omnino præterita videatur. Dicit quidem Hieronymus in Chronico, quod* poſt Valentis interitum tam facilis in recipiendis hæreticis fuit, ut nonnullis ſuſpicionem intulerit acceptæ pecuniæ: *ſed hoc Luciferianorum Antiochenſium calumnia adſcribatur, nec dedecori vertatur, Petro id feciſſe, quod magnus Athanaſius faciendum etiam ipſi Lucifero ſuaſerat, ut ſupra vidimus; conſentus ſi abjurata hæreſi Nicænam fidem profiteretur, qui ab Eccleſia vellet recipi.* Petro autem mortuo, *inquit Theophanes*, Timotheus ejus frater Alexandrinæ Eccleſiæ & Orthodoxorum Epiſcopus in ejus locum conſecratur: *prius tamen quam id fieret, fuit Conſtantinopoli a S. Gregorio Nazianzeno recitatum encomium S. Athanaſii, quod inter illius orationes extat numero* XXI, *ubi præfatur ſolum dicturum ſe pauca ex multis quæque veluti notiora & inſigniora ultro memoriæ occurrerent; idque ut & amori ſuo faceret ſatis & officium perſolveret concioni Orthodoxorum, ad diem ipſius Sancti feſtivum in parva Anaſtaſia exiguo numero congregatorum. Sed de die cultus æque ac anno mortis reſtant adhuc dicenda quædam, pro quibus ſequens caput ſit.*

Petro ſuccedit Timotheus.

Sub quo a Nazianzeno habita oratio de S. Athanaſio.

B

CAPUT XXXIV.

Annus & dies, mortis atque cultus: Vitæ ſcriptores poſteriores.

Annus 371 notatus per Conſules diffinitus Baronio.

398 QUod ad annum pertinet, *quo e vivis abiit ſanctus Doctor, eum Socrates, proximus ævo ſcriptor, lib.* 4 *cap.* 16 *notatum reliquit*, Gratiano II & Probo Conſulibus, cum annis quadraginta ſex inter multa pericula Epiſcopatum adminiſtraſſet. *Eumdem Conſulatum, qui annum* CCCLXXI *notat, eumdemque annorum Epiſcopatui impenſorum numerum notant auctor vitæ Anonymus & Metaphraſtes, Socratem ſecuti. Baronius ad an.* 69 *num.* 36 *ita loquitur*: Tempora annumerata per Conſules, libentioribus ſunt accipienda auribus, cum ceteris illa frequentior, liberalior & verior noſcatur eſſe chronographia, quæ a faſtis deducta eſt Conſularibus. Certe quidem cum vetera monumenta in antiquis ſcriptoribus interdum invenimus Conſulibus eſſe ſignata, magno afficimur gaudio, perinde ac ſi in tenebris obtanti fax aliqua exoptata præfulgeat. *Hæc ille, ſed poſtea ſui oblitus voti, prælatam ſibi a Socrate facem ipſe extinguit, a-ſtruens de S. Athanaſii morte, eamq; in notis ad Martyrologium* Modeſto & Arintheo Coſſ. *annum* CCCLXXII *notantibus & apud neminem antiquorum inventis, primus ſignat. Quo autem argumento* mendacii arguitur Socrates? *Quia, inquit, ad an.* 372 *num.* 63 ex ſententia Cyrilli, quem hæc omnia exploratiſſima habuiſſe oportuit, utpote ejuſdem Sedis Epiſcopum, quadraginta ſex annos (*quos etiam habet Socrates*) eoſque integros Athanaſius ſediſſe traditur; ... conſtat *autem* anno ſequenti a Concilio Nicæno nempe Domini CCCXXVI fuiſſe creatum Epiſcopum Alexandrinum.

Quæ notavit per Conſules

C

ſed locus Cyrilli quo utitur

399 *Cyrilli verba in Epiſtola* I *ad Solitaries hæc ſunt*, ὁ τῆς εὐδαίμονος μνήμης πατὴρ ἡμῶν Ἀθανάσιος, τῆς Ἀλεξανδρέων ἐκκλησίας κατεκοσμήσας τὸν θρόνον ἐφ' ὅλοις ἔτεσι τεσσαράκοντα ἓξ ἐπὶ τοῦ ἁγιωτάτου. *Sed non ita clara hæc verba ſunt, ut ſecundum Græca locutionis proprietatem annos integre completos deſignent, & non ſalvari poſſint eo ſenſu, quo Ruffinus, Cyrillo ſenior, dixit Athanaſium* quieviſſe in pace quadrageſimo & ſexto anno Sacerdotii ſui: ἐφ' ὅλοις, integris, *licet videatur afficere vocem annis, immediate ſequentem; ex mente tamen loquentis trahi poteſt ad ſolam integritatem numeri, ut ſi dicat*, annis omnino ſexaginta ſex, *quomodo loquimur etiam cum ultimus non plene decurſus habetur. Habentur autem, a die* XVIII *Januari anni* CCCXXVI, *uſque ad anni* CCCLXXI *diem* II *Maji, anni* XLV, *menſes* III *& dies* XVI. *Græcis porro Ægyptiiſque, a Septembri menſe annum inchoantibus, adeoque in primo Athanaſii ad communem eram aptato menſes fere octo, in poſtremo menſes rurſus octo invenientibus, tanto fuit facilius utrimque incompletos annos numerare pro integris, quanto minus ad plenitudinem deeſſe videbatur.*

Petrus ſuccedit anno 373 *ſcribunt*

400 *Theophanes in Chronographia, ultimum S. Athanaſii annum cum anno Alexandrino Æræ* CCCLXV *componens; eumdem cum anno communis Æræ* CCCLXXIII *conjungit; quem annum etiam S. Hieronymus in Chronico adſcribit initio Petri, poſt Athanaſium ordinati; & eumdem Labbeus noſter præfert, atque indubitabilem eſſe credit, propter auctoritatem S. Proterii, qui & ipſe Epiſcopus Alexandrinus fuit, paucis poſt S. Cyrilli mortem annis in locum Dioſcori, propter hæreſim depoſiti, ſubrogatus. Hic autem an.* CCCCLIV *ad S. Leonem Papam, ſcripſit Epiſtolam de Paſchate, quam ex MS. acceptam Bucherius noſter inſeruit ad Victorii Canonem Commentario, ubi pag.* 84 *ſic legitur*: In octogeſimo anno ab Imperio Diocletiani, ſuperſtite beatæ memoriæ Patre noſtro & Epiſcopo Anaſtaſio (*imo* Athanaſio) cum XIV luna Paſchalis XXVIII die menſis Phaminoth, id eſt, nono Kalendarum Aprilium die proveniſſet, die Dominico; in ſubſequentem translatum eſt Dominicum, ita ut quinta die menſis Pharmuti, hoc eſt pridie Kalendarum Aprilium, celebraretur Paſcha Dominicum. *Omnes iſti characteres annum procul dubio notant* CCCLXXIII: *quo ſi adhuc uſque ad Majum aut ultra vixiſſet Athanaſius, jam non ſolum* XLVI *annis, ſed* XLVII *& amplius in Epiſcopatu expleſſe dicendus foret: quod omnium omnino auctorum, ipſiuſque Theophanis conſenſui repugnaret; maxime autem Cyrillo, qui non debuiſſet numerum imminuere eo loco, ubi ex ipſa annorum multitudine, quibus Eccleſiæ præfuit, Athanaſii auctoritatem exaggerat in materia fidei, circa ſacram Virginem, ut vere Deiparam, tenenda.*

uitiatur teſtimonio Proterii.

ſed contra ſententiam omnium de annis 46 Epiſcopatus.

D

uno excidit annus ab integre completo.

E

401 *Quod autem ad Proterii auctoritatem attinet; ea major foret ſi vel ipſum Græcum textum haberemus incorruptum, vel ſaltem Latinam verſionem ex autographo incorrupto acceptam: nunc vero ea reperta eſt in manuſcripto aliis pluribus locis vitioſo, uti in margine notat Bucherius; non tantum ipſum Sancti nomen, ſed & numeros annorum, jubens ſucceſſive corrigi, & pag.* 85 *pro* CCLV *legi* CLXXI, *pag.* 86 *pro* CCLXXV *ſcribi* CXCVIII, *& pro die* XXVIII *menſis diem* XXX. *Sane id paſſus videtur Proterius per librariorum ſocordiam, aut interpretum ignorantiam, quod ne ſibimet ipſi aut ſuis notariis eveniret, ait in fine*, transferre hanc epiſtolam in Latinæ vocis eloquium non ſatis certum eſſe putavimus; ne forte Græciſſantes apud vos, nec *etiam valentes hæc diligenter exprimere, * læderent veritatem propter informem ſermonem atque incongruum; & qui forte non ita poſſit * attendenter ſcienterque transferri atque cauſa poſcebat.

Proterii vero epiſtola, pluribus locis corrupta,

* nec enim jam * lædere-mus?

* ardenter

402 *Quid igitur, ſi eo loco, ubi Græce legebatur* ἀνῃρέθη, defuncto; *ſcripſerit vel legerit aliquis*, ἀνῃρέθη, ſuperſtite? *Quid ſi exciderint verba aliqua, ſcripſeritque Proterius, non quid factum ſit eo anno* ſuperſtite Athanaſio, *ſed quid pro eo anno aliquandiu ante ſit ordinatum ab eodem vivente; Nec enim incredibile eſt quod tabellæ Paſchales, uti nunc ad multos annos conſequenter notata inveniuntur in antiquiſſimis MSS. Latinis, ſic etiam in Eccleſia Alexandrina pluribus annis haberentur digeſta. Has igitur ſtatim poſt Nicænum Concilium, a quo quæſtio de Paſcha diſcuſſa fuerat, renovandas curaverit Athanaſius; & rurſum iterum ante mortem, dum pacatior Eccleſiæ Alexandrinæ ſtatus veinum ejuſmodi curis idoneum ſuggerebat. Hieronymi Chronicon ſcriptum ab eo admodum juvene, ut alibi ſæpe in digerendis per annos rebus, ita hic etiã ſi erraverit,*

etiam in illo aliquid paſſa videtur.

A *verit, ſicut poſtea erravit Theophanes, ex eo quod totos* XLVI *annos poneret inter annos ordinationis & mortis, non valde nobis curandum eſt, nec ullatenus tolerandum ut propterea Conſules commutentur.*

403 *De die minus videtur ambigendum, quin omnino fuerit* II *Maji: in hoc enim omnes omnino conveniunt faſti Ægyptii, Graci, Latinique. Ægyptii quidem; nam in eo Martyrologio quod Romæ apud Maronitas ſervatur, nobiſq; Latinum fecit Gratia Simonius, ad* II *Maji notatur* Memoria S. Athanaſii Magni, *cum hac ſeu oratione ſeu antiphona,* Fuiſti columna veræ doctrinæ & Eccleſiæ, divina confeſſione, o Pontifex Athanaſi, quia prædicaſti Filium Patri eſſe conſubſtantialem, & confudiſti Arium, O Sancte Pater, precare Chriſtum Deum ut concedat nobis magnam miſericordiam. *In duplici ſimili Heortologio Coptico, Arabice (uti & Romanum illud) ſcripto ſimiliter invenitur ad* VII *Baſchnes, id eſt, ad* II *Maji. Ac primum quidem in eo quod apud Abulfaibſan Achmed Calcaſendium, ſcriptorem Mahumetanum perinſignem, reperiſſe ſe MS. dicit Seldenus, lib. 4. cap. 15 de Synedriis Hebræorum,* Feſtum Aſaſii, *perperam indubie ſcriptũ, pro* Athanaſii. *Iterum vero apud eumdem Seldenum ex ſimili manuſcripto ad calcem Evangeliorum, anno* MCCLXVIII *exaratorum deſcripto,* Sancti
B Athanaſii: *& addatur* Apoſtoli, *pro quo in Hiſtoria Patriarchali melius ponitur cognomento* Apoſtolici, *quod ſane labores ejus pro fide meruerunt. Notandum eſt autem quod in nullo iſtorum Arabicorum ſcriptorum alibi uſpiam habeatur nomen S. Athanaſii niſi hoc* II *Maji. Extat tamen in prædicto Collegio Maronitico Chaldaicum Kalendarium, a Simone Moyſis Maronita Italice tranſcriptum, ubi ad* XVIII *Januarii memoria S. Athanaſii iteratur: quemadmodum & in omnibus MSS. Gracis; niſi quod hæc conjungant eidem memoriam S. Cyrilli, ut diximus.*

404 *Denique in Hiſtoria Patriarcharum Cophtitarum,* uſque ad an. MCCLVIII *deducta, quam Abrahamus Echellenſis Latinam fecit & vulgavit, dicitur quod* obiit Sanctus Patriarcha, ſeptima Beſcinas, *die Jovis. Diem menſis, ex communibus, uti vidimus, Kalendariis auctor accepit; feriam ex ſuo calculo, nimium quam ſæpe exorbit ante addidit: nam cum volens integros* XLVI *annos Epiſcopatus numerare, notaſſet annum Æræ Alexandrinæ* CCCLXIV, *qui nobis eſſet* CCCLXVII *Biſſextilis, notatus litteris Dominicalibus* A G, *ſecundus Maji fuiſſet dies Mercurii; dies autem Jovis non fuit niſi anno* CCCLXXIII. *Ipſe autem quo obiiſſe Sanctum diximus anno dies* II *Maji concurrebat cum Feria* II *hebdomadæ. Sed fortaſſe non ita conſtans Ægyptii Kalendarii ratio eſt, ut hujus menſes eodem ſemper modo con-*
C *curr ant cum Latinis menſibus, quod aliis examinandum relinquo; unum moneo, ne quem decipiat* Athanaſii Epiſcopi Alexandrini *nomen, alicubi fortaſſis inveniendum* XVI *aut* XVII *Septembris, qui reſpondent* XX *&* XXI *Ægyptii Thoth, hic enim juxta prædictam Hiſtoriam eſt alius plus quam centum annis poſterior, ſicut ſupra diximus, & tamquam* hæreticus *notatur in S. Nicephori Chronologia.*

405 *Graci, uti jam ſæpe indicavimus, in gemino cultus die conveniunt: & quidem pro* XVIII *Januarii allegat Baronius in Notis ad Martyrologium Emmanuelis Imperatoris Conſtitutionẽ; quando etiam in Menais inveniuntur Oda, ab iis quæ* II *Maji præſcribuntur diverſæ, ſub acroſtichide tali:*

Α θαυματ᾽ ιε᾽ χθ᾽ ε᾽, ἐνδεξίως ἔφυ.

Decus Athanaſius orthodoxiæ fuit.

Simne ex Oda S. Germani Patriarchæ Conſtantinopolitani opus, cujus alia ſunt Sticharia, etiam II *Maji recurrentia, non eſt facile definire: quæ ipſo* II *Maji præſcribuntur nulli acroſtichо illigantur, atque adeo vetuſtiores videntur iis quæ in Januario recitantur; ut veroſimile ſit prius feſtum in Conſtantinopolitana Eccleſia ſerius fuiſſe receptum, quando ſcilicet communior cœpit eſſe acroſtichorum uſus ad Odas ejuſmodi componendas.*

406 *Inter Latinos, qui S. Athanaſii nomen ſacris faſtis ad* II *Maji inſcripſere, primum locum ſibi vendicat Beda;*

D *non ſuppoſititius ille, quem ſolum novit viditque Baronius; ſed genuinus, qualem ante tomum* 2 *Martii dedimus, cum his verbis* IV Nonas *Maji,* ſancti Patris noſtri Athanaſii Alexandrini Epiſcopi: *quod Rabanus tranſcripſit. Florus addidit* orthodoxi, qui pro Chriſti fide multa perpeſſus eſt. *Plura, & fere ex Ruffino ſumpta, ſubjungunt Ado & Notkerus. Medius inter horum prolixitatem & brevitatem Beda incedit. Uſuardus, cujus phraſim in hodierno Romano Martyrologio modice auctam expolitamque habemus, poſtquam Pius* V *annue de eo agendum Officium ſub ritu Duplicis ordinavit: quod antea ſub ritu ſimplicis agendum quis primus decreverit haud ita liquet. Gavantus in Rubricas Breviarii ſect.* 7 *cap.* 7 *ſic inveniſſe ait in Breviario anni* MDL: *ſed multo ante Cardinalis Quignonius, in ſuo per Paulum* III *approbato Breviario, Officium de Athanaſio recitandum propoſuit, & nomen inſcriptum Kalendariis reperiuntur. Breviarium quoque Capuanum anni* MCCCCXCIX *Officium ſimplex cum tribus propriis lectionibus habet, ut in hoc Sancto colendo Romana Eccleſia omnino videatur ab aliis in Italia Eccleſiis exemplum accepiſſe quod imitaretur.*

407 *Vitæ ſcriptores, tam Graci quam Latini fuere multi:* E *ſed ſi Gregorium Nazianzenum excipias & ætate proximos Eccleſiaſtica hiſtoria ſcriptores, ſæpe in hoc commentario citatos, nemo aliquid edidit quod huic operi inſeri mereatur. Inter opera extat duplex Græca, altera auctoris Anonymi, quam nova Latinitate donaveramus, priusquam ejus vitia haberemus comperta; altera ſolo fere ſtylo politiori differẽs a priori, edita q. ſub nomine Metaphraſtis: tertiã in Bibliotheca deſcribit Photius, aliquanto contractiorẽ prioribus: & omnes iiſdẽ laborant defectibus, quos etiã me tacente curioſus lector facile per ſe cognoſcet, poſtquã hunc commentarium legerit.*

408 *Præcipua ſunt, quod ad Alexandrum & Athanaſium datas dicant Conſtantini Magni litteras pro Ario,* F *quæ fuerunt Alexandro & Ario communiter ſcriptæ, abſq; ulla Athanaſii mentione. Secundo quod Arſenium, de cujus cæde accuſatus fuit Athanaſius, & quem hic pluries Epiſcopum nominat; Vita iſta faciant Lectorem Alexandrinum, metu commeritarum ob pudendum aliquod facinus pœnarum ab Athanaſio profugum. Tertio quod pro conciliabulo Antiocheno, contra Athanaſium ex mandato Conſtantii coacto, inducant ſecundum quoddam conciliabulum Tyrium; de quo ea narrant omnia quæ ſub Conſtantio Tyri acta ſunt. Quarto quod narrent Athanaſium iſtic damnatum, ſex annis latuiſſe in fovea, priuſquam in Europam tranſiret ad Julium & Conſtantem; cum tamen Romam adierit Sanctus interim dum contra ſe conſpirarent adverſarii; atque illuc redierit eodem anno, opem imploraturus adverſus Gregorium ſua Sedis invaſorem & iniqua Arianorum judicia: & deinceps manſit in Occidente. Quinto quod poſt Conciliabulum Mediolanenſe iterum ad ſexennium concludant Athanaſium cum virgine ſacra, quando eum conſtat in eremo apud monachos delituiſſe.*

409 *Latina Legendaria antiqua in pergameno, referentia S. Athanaſii Vitam, habemus quadam, plura vidimus; quin & tranſcribi fecimus aliqua, primum ex MS. Ultrajectino S. Salvatoris, deinde ex Codice* 145 *Caſſinenſis Bibliothecæ Longobardicis litteris exarato. Sunt antẽ omnia fere ex Ruffino collecta ac ſæpe iiſdem plane verbis, atque pro &c.* Vide App. p. 780. col. 1. *Sed hanc Legendã, pro rerum ab Athanaſio & circa Arianam hæreſim geſtarum amplitudine, nimis artam jejunãq; cenſens Joannes Aretinus Rom. Eccl. Subdiaconus, vir eruditus, ſub Eugenio Papa* IV, *circa ann.* MCCCCXL, *ex auctorum Græcorum fontibus, Euſebio præſertim, Socrate, Theodoreto atque Sozomeno, nec non ex Vita ſub nomine Metaphraſtis inventa, prolixam ſatis contexuit hiſtoriam, dilloque Pontifici dedicavit, ut innumeras perſecutiones eatenus injuſte perpeſſo, inter quas ſua illi æque ac S. Athanaſio non defuerint conſolationes. Nam ſicut hic multa interim pro Dei Eccleſia ſe perfeciſſe gaviſus, tandem ſua propria Alexandrina pacem redditam vidit: ſic & illi gratulatur Joannes inveteratum Græcorum atque*

Dies natalis 2 Maji notatur in omnibus ferè libris Ægyptiis.

Græci etiam VI Januarii feſtivum S. Athanaſio habent.

Duo Vitæ Græcæ auctorum perſcriptarum

multis laborant erroribus.

Legenda Latina fere ſunt ex Ruffino,

ampliorem ſcripſit Joannes Aretinus,

circa an. 1440

A *Armenorum ſchiſma perduxiſſe ad unionem, infinitis pene impenſis ac ſummis laboribus, rem multis Deceſſorum tentatam, perfectam neminem. Nullam hic mentionem facit Jacobitarum, qui miſſi altero poſt predictam unionem anno & XLI iſtius ſæculi; nullam etiam Legatorum, qui anno mox ſequenti venerunt a Preſtejanne; ut ſcripta dedicationis tempus nullatenus poſſit in dubium revocari.*

ADCT. D. P.

410 *Vitam hanc Aloyſius Lipomannus vulgavit tomo 3 de Vitis Sanctorum; nos autem anno* MDCLX *eamdem, ſed abſque auctoris nomine, manuſcriptam invenimus Senis in armario quodam bibliothecæ Pontificiæ, olim Pii II cura juxta Cathedralem Eccleſiam ornata inſtructaque, nunc autem fere vacua: ejusque adjunctam reperimus Epiſtolam Juſtiniani Imperatoris ad Menam Patriarcham, qua quinto Concilio celebrando dedit occaſionem, cujus contextum Græcum profitebatur ſe habuiſſe interpres (idem haud dubie qui vitæ collector) a Theodoro Feltrenſium Epiſcopo. Qualem cum in toto Feretranorum Epiſcoporum Catalogo nullum reperiamus: vide num hic non poſſit interponi inter Joannem de Arimino, cujus pro anno* MCCCCXXIV *extat memoria, ſervata in calice tunc per ipſum oblato; & Franciſcum Angelum de Claravallibus, anno* MCCCCXLIV *ad cathedram illam admotum. Circa eumdem annum compoſita eſt Venetiis quedam ejuſdem Sancti Vita, ad uſum monialium ſanctæ Crucis, ad quas recens fuerat corpus translatum: qua Vita cum non ſatis certa cultaque videretur,*

extat codice MS.

eum mentione Theodori Feltrenſis Epiſcopi;

alia duæ MSS. Venetiis

B *Hermolaus Barbarus Epiſcopus Veronenſis aliam ex Euſebii ſcriptis compilavit. De utraque infra plura dicentur.*

411 *Extat etiam alia Actorum S. Athanaſii collectio, ex traditio Aloyſio Lipomanno, poſt ipſius Sancti Opera; eſtque veluti catena ex Socrate, Theodoreto, atque Sozomeno: cui ibidem ſubjungitur* Oratio de vita, certaminibus, & laudibus Sancti, a viro quodam docto ante multos annos conſcripta: *quod hic ſufficit indicaſſe, ut tandem finiam cum Nazianzeno, Sanctum ſic alloquente:* Aſtu, o ſacrum & carum caput... benignus de exlo nos reſpicias, populumque hunc regas, perfectum perfectæ Trinitatis cultorem, quæ in Patre, Filio, & Spiritu ſancto intelligitur & adoratur; meque, ſiquidem in pace agere liceat, manu teneas, ſimul gregem paſcens; ſin autem vivendum eſt in bello, abducas hinc ſive aſſumas, tecumque & cum tui ſimilibus colloces, tametſi grande eſt quod petitur, in ipſo Chriſto Domino noſtro, cui omnis gloria honor & imperium in ſæcula. Amen. *Quibus verbis & ipſe ſuam de maximis Athanaſii meritis fiduciam explicat, & exemplo præit ipſum invocandi, etiam in his quæ Eccleſiam nunc turbant variarum novarumque opinionum tempeſtatibus: quas veluti in ſpeculo proponere videtur noſter Ludovicus Maimbourg,*

Catena de Vita Sancti ex Græcis & variis Anonymis.

Carolus Nazianzeni.

C *duobus tomis Gallice editis & Hiſtoria Arianiſmi appellatis, ubi S. Athanaſius præcipuas ubique partes agit.*

412 *Quæ autem quantæque virtutes ejus in tam varia fortuna & jactatione exſtiterint, ſi quis velit ex ipſiuſmet ſcriptis collectum videre, habet ultimum librum Vitæ Gallicæ, in principio laudatæ, cujus ſummariam ſynopſim per capitum titulos hic habet proponere.*

ultimum ſcripſit.

LIBER XII.

CAP. I. De fide S. Athanaſii, fundamento Conſtantiæ ejus.

II De ſoliditate & eminentia ſcientiæ ejus, Scripturis & traditioni innixæ.

III De ſpe ipſius & fiducia in Deum.

IV De caritate ejus erga Deum.

V De amore ejus erga Eccleſiam in genere, & ſpecialiter erga Alexandrinam.

VI De prudentia & juſtitia S. Athanaſii.

VII De fortitudine & magnanimitate ejuſdem.

VIII De frequenti ejus receſſu & fuga, puſillanimitatis haud quaquam accuſanda.

IX De patientia ejus, quantique in regimine animarum fecerit exercitium hujus virtutis.

X De ejus temperantia, vitæ auſteritate & perfectiſſima continentia. D

XI De humilitate & manſuetudine S. Athanaſii.

XII Quid ſenſerit de ſtatu Epiſcopali, & quibus regulis ingreſſum ad eumdem præmunierit ſcribens ad Dracontium.

XIII Quantum ſolitudinem & Solitarios ſemper amaverit.

XIV Qualem de ſacris Virginibus curam gefſerit, regulas eis opportunas præſcribens.

XV Quanti fecerit Pſalmos Davidicos, Pſalmodiæ eccleſiaſticæ æſtimator præcipuus.

CAPUT XXXV.

De corpore S. Athanaſii Conſtantinopoli Venetias tranſlato & ejus ibidem cultu.

413 QUæ de corpore S. Athanaſii, *Alexandria Conſtantinopolim tranſlato, diximus ſupra per conjecturam duntaxat, certitudinem accipiunt ex certitudine ædificatæ ibidem ei eccleſiæ & poſt ſecutæ tranſlationis Venetias. Hoc illuc in ædem S. Zachariæ delatum dum dicunt Baronius & Ughellus, erraverunt ſine dubio in nominanda eccleſia: quia ibi nulla eſt S. Athanaſii memoria: corpus vero prædictum adhuc hodie ſervatur in monaſterio, ad quod delatum initio fuit, ſanctæ Crucis de* F *Judaica, earum inſularum una, quæ Venetiarum urbem quadam veluti concatenatione præcingunt, ex ea parte qua S. Marci baſilica & forum mare reſpiciunt. Diſtinctiorem de præſenti corporis ſtatu factaque olim tranſlatione notitiam requirenti mihi, R. P. Aloyſius Gonzaga, Profeſſa Domus noſtræ Venetiis Præpoſitus, cum per ſe nequiret ſervire, ad urgentiora officii ſui negotia evocatus in agrum Patavinum, curavit ut unus e ſuis reſponderet, vir ſane accuratiſſimus, uti ex ſequenti ejus ſcripto, in publici teſtimonii formam digeſto apparet.*

De corpore in eccleſia nunc S. Zachariæ

ſed S. Crucis aſſeritur

414 In nomine Domini. Amen. Aloyſius Carnolius, Bononienſis, Societatis Jeſu Profeſſus, annorum LIX, acceſſi die XV Septembris anno MDCLXXVI ad eccleſiam Monialium ſanctæ Crucis, Ordinis S. Benedicti, poſitam Venetiis in Judaica; & vidi ſuper altare, ſitum in medio eccleſiæ, arcam ingentem, lignean, conopæo ſerico Damaſceno, aureis fimbriis terminato, opertam, affabre ſculptam, ac totam mauratam: ubi ajunt aſſervari corpus S. Athanaſii, Epiſcopi Alexandrini, qui fuit auctor Symboli, Quicumque, nam ita denominatur. Amoto conopæo, ſublata eſt pars verſatilis anterior prædictæ arcæ, ac per nitidiſſimas ingentes cryſtallos, admota etiam per me qui conſcenderam altare una E ex candelis, de more quoties patefit arca accenſis; vidi ſanctum corpus ſupinum, veſte ſacrificali pretioſiſſima indutum: per cujus veſtes & amplas ex arte rimas, vidi brachium alterum & femur, manum etiam utramque ac digitos gemmatis annulis ornatos. Pedes habet calceatos: capitis autem loco, quod pridem Romam delatum ajunt, involucrum eſt quoddam ex ſubtiliſſima byſſo, ſerico phrygiato diſtinctum, cui mitra eſt impoſita. Parieti eccleſiæ dextero affixa eſt prægrandis tabula, non inelegantur depicta, in cujus altera parte exprimuntur geſta S. Athanaſii celebriora, ea præſertim quæ in Romano Breviario ad II diem Maji notantur; in altera parte ſeries & hiſtoria Translationis ad urbem Venetam atque ad hanc ædem. Ex eodem pariete videre eſt pendentia anathemata plura votiva ex argento, tabellaſque ligneas depictas, in fidem ac memoriam ſanitatum ac beneficiorum acceptorum malorumque depulſorum per S. Athanaſium.

reſtatur qui aſſeruit a. 1676

arca aperta

ſed ſine capite.

415 Præterea in Kalendario Veneto, ſive Ordine recitandi divini Officii, quotannis imprimi ſolito, ubi notatur nomen S. Athanaſii, ſemper addi-

tum

A tum legitur, Ejus corpus est in ecclesia monasterii sanctæ Crucis in Judaica. In libro quoque Venetiis impresso, cui titulus Chronologia Veneta, diserte asseritur, in Judaica penes ecclesiam sanctæ Crucis jacere corpus S. Athanasii Patriarchæ Alexandrini. Tandem monachi Græci, qui Venetiis colunt ecclesiam S. Georgii Græcorum, singulis annis stata die accedunt ecclesiam sanctæ Crucis in Judaica, ut in ea devenerentur corpus S. Athanasii, suamque coram ipso psalmodiam peragunt ritu solenni. In templo S. Laurentii servatur adhuc, & quidem ab aliquot seculis, digitus e sancto corpore revulsus: apud Moniales vero S. Zachariæ Venetiis nusquam est S. Athanasius: non ejus corpus, non pars corporis, non reliquia ulla; non monumentum, non tabula privata aut publica; non rumor sive fama de hoc aliqua, neque apud ipsas Moniales. Et hæc post exactissimam inquisitionem, atque adeo ut certo certiora attestor.

416 His ita inspectis Reverendissima cœnobii illius Abbatissa, D. Cecilia Cesara, exorante Nobili Senatore D. Livio Sanudo, obtulit mihi libB brum, apud se solitum asservari, cum hoc titulo Italice scripto, Liber in quo de Vita & translatione glorioſi S. Athanasii. Est Codex in quarto, ut ajunt, ad crassitiem pollicis humani consueti compactus ex crassissima charta, ligneis tabellis armatus, fibulisque coriaceis occlusus: in quo post narratam cursim Italico, sed inconditissimo sermone vitam S. Athanasii, occurrit hic titulus. Incipit Translatio glorioſi S. Athanasii Patriarchæ Alexandrini: quam fideliter in linguam Latinam deinde transtuli & translatam una cum hisce mitto. Meminit idem liber anni MDC, quo ex priori arca corpus S. Athanasii repositum fuit decentius in elegantiorem, quæ hodie visitur arcam; nec sine pompa populique affluxu restitutum solenni ritu in eumdem locum die 1 Maji. Anno autem MDCXXXIII, jubente Cardinali Cornelio, Patriarcha Veneto, ad ornamentum atque tutelam apposita eidem crystallus est.

417 Atque hæc una cum prædicta translationis historia excerpsi ex libro MS. prædicto: quem cum redderem Abbatissæ, ab eadem ostensus mihi est alter liber, paris magnitudinis & formæ, rubro corio contectus, item manuscriptus; in quo eadem prorsus continentur quæ in altero, ast sermone Latino, cum hac præliminari epistola. Hermolaus Dei patientia Episcopus Veronensis ad venerabiles sanctimoniales sanctæ Crucis de C Judaica. Petistis a me, Sorores ac Filiæ in Christo dilectissimæ, ut Athanasii sanctissimi viri Vitam, quam constat olim ab Eusebio Græco sermone conscriptam, vobis in Latinam linguam traducerem; ut vir ille, singularis excellentiæ atque virtutis, Latinis quoque litteris decantaretur; & quales fuerint ejus mores ac disciplina, qualisque pro Christi fide concertatio animique constantia, vere fideliterque dignosceretis; cum existimetis veterem illam de eo viro pervulgatam historiam, quæ ob vestram in eum devotionem quotidie in vestris versatur manibus, haud quaquam fidelem esse, nec ejusmodi, ut ejus oratio viri illius gravitati ac præstantiæ possit ulla in parte respondere; judicetisque eam in multis apocryphum esse, nec ubique veritatem continere: eamque per Reverendum Patrem meum virumque devotissimum Bartholomæum, S. Nicolai in littore Abbatem, ad me misistis, ut non vestro magis quam meo quoque judicio aut comprobaretur aut refelleretur.

418 Verum etsi ego non sim ejusmodi qui existimem me posse, aut orationis elegantia aut conversionis dignitate, vestræ de me exspectationi respondere; & potissimum cum omnem illam pene litterarum Græcarum cognitionem, quam ab adolescentia mea imbiberam, hæc Pastoralis meæ adjuncta dignitati cura aut præoccupasse videatur, aut ad alios utiliores ac sanctiores usus divertisse; tum etiam quia nulla extat apud nos Græca historia, in qua contemplari viri illius vitam possemus: turpe tamen judicavi id vobis a me negari, quod intelligebam vos zelo quodam virtutis ac mira in eum virum veneratione & caritate deposcere: maluique imprudens forte ceteris videri, quam vobis defuisse, ac tam honestæ petitioni & cupiditati vestræ aliquid de officio meo subtraxisse: & præsertim cum certum esset, pristinam, quam ad me misistis de viro eo historiam, pleriſque in locis, præsertim cum ad finem devergitur, prorsus a veritate deflectere,

419 Feci igitur, ut a me petistis; non ea forte dignitate aut elegantia, quam videmini a me desiderare, aut quæ tanti viri gloriæ conveniret, quem constat elegantissimum fuisse; sed ea, quam mihi pro sua benignitate ineffabilis ac immensa Spiritus gratia conspiravit. Unum certissimum est, me veritatem de eo viro conscripsisse, Eusebium potissimum secutum, quem fidelissimum scriptorem nostra semper Ecclesia comprobavit. Adjunxi præterea quo pacto sanctissimum illius corpus ad nos translatum est, ne memoria tantæ rei aliquo ætatis casu interiret; sed potius semper perstaret, & æternis litterarum monumentis futuræ ætati commendaretur; intelligerentque posteri, quantum benignitatis suæ immortalis Deus præstiterit huic civitati nostræ. Non enim factum esse id sine singulari illius Divinitatis beneficio & munere semper existimavi, ut tam pretiosum monile, ex mediis illius prope civitatis flammis ac ruinis ereptum, ad eam civitatem deduceretur, cui semper gloriæ fuit Sanctorum corpora magnopere venerari; & hæ mulieres id possiderent, quæ religione & sanctitate in eadem civitate præstarent, & quæ semper cultrices extiterint ejus viri & continentiæ & integritatis.

420 In calce ejusdem libri extat officium quoddam de S. Athanasio, per devotum Sacerdotem & doctum Dominum Ægidium de Sarzana secundum ritum monasticum: cujus primus Hymnus ad Vesperas incipit:

Ecce defensor fidei supernæ.

In progressu autem hæ strophæ leguntur, præter p alias:

Vosque thesauro Veneti reperto
Corporis sancti, civitas beata,
Atque donati jubilate læti
Munere tanto.
Vos quoque, ■ Matres Crucis in Judaica,
Cantica & laudes resonent frequentes:
Atque Patris corpus honore digno
Semper habere.

In tertio Nocturno hujus Officii, post Evangelium, ponuntur Lectiones de Homilia Hermolai Barbari, Episcopi Veronensis, & incipiunt: Vidistis, Sorores in Christo dilectissimæ: unde constat & Prologum & totam historiam Latinam, in hoc libro contentam, esse Hermolai Barbari.

421 *Hallenus Aloysius Carnelius, jam jam Venetiis migraturus; pro reliquo tamen, si quod restaret opere, relinquens ibidem R. P. Danielem Simonetti, ad cœpta ab illo obsequia prosequenda paratissimum. Tam prompta igitur voluntate usurus, cum suspicaret ex Latina Hermolai historia sumptum esse contextum*

AUCT. D. P.

cum nulla satis digna & accurata scripta haberetur.

quod se scribere ait,

additæ etiam Translationis historiæ.

Officium proprium auct. Ægidio de Sarzana.

Pretermissa etiam Latina historia Hermolai.

Digitized by Google

AUCT. D. P.

Italicum, qui libro priori continebatur, ac proinde eam fore operi nostro magis ideneam, in quo profitemur singula monumenta dare primigenia auctorum phrasi, petii & obtinui, ut ex Latino quoque libro describeretur historia Translationis & miraculorum: nam quæ de Vita ex Eusebio collegisse profitebatur Hermolaus non erant usum habitura, rem totam accuratius deductam habentibus. Verum ut legi, quæ transcripta erant, & cum historia a Carnolio traducta contuli, cognovi illam, quamvis Italice scriptam, antiquiorem tamen esse, multoque accuratiorem compositione Hermolai, qui eloquentiam impendens sermonibus, inter translationis auctores ultro citroque habitis, prono haberi potuisse videbantur, explicandis adornandisque; rem ipsam strictius retulerit, multisque notabilibus circumstantiis imminuerit; miracula autem prorsus omiserit. Quare eo sepposito præsuli versionem Carnolii, strictiorem verbis, rebus uberiorem, tamquam historia ex fide publicorum Actorum, ipso quo res gesta est anno MCCCCLIV, *scribi Italice cœpta, cum Hermolaus ad Veronensem Cathedram promotus anno præcedenti, usque ad* MCCCCLXXI *vitam in eo munere propagarit, adeoque pluribus annis post rem gestam & scriptam suum opusculum composuisse potuerit.*

datur ex Italico ms. versio translatio.

CAPUT XXXVI.

Quomodo Constantinopoli deportatum fit corpus, ex veteri MS. Italico, interprete Aloysio Carnolio S. I.

420 SUb annum millesimum quadringentesimum quinquagesimum quartum, mense Decembri, Navarchus Venetus cum Græco Episcopo locutus, Constantinopolim cum sua nave appulit D. Dominicus Zotarelli: quod cum Metropolita quidam sive Græcus Episcopus intellexisset, qui tum Constantinopoli morabatur, pridem cupidus videndi aliquem hominem Catholicum, accessit ad navim: in eamque gratiose ac reverenter, uti par erat, receptus, cœpit cum navis patrono agere de variis sanctæ Catholicæ fidei persecutionibus, quas inter numerabat abscissionem nobilissimi unius membri, urbis scilicet Constantinopolitanæ. *a* Id vero cum maximum esse damnum affirmaret navarchus, multaq; invicem lamentarentur de facto ibidem exterminio, quo tot ecclesiæ erant destructæ, dissipatæ res sacræ, Sanctorum corpora atq; reliquiæ expositæ ludibrio; navarchus, tamquam verus Catholicus multumque desiderans aliquam insignem reliquiam subducere manibus Turcicorum illorum canum, dixit Episcopo: Utinam, Pater, auxilio vestro aliquam ejusmodi Reliquiam obtinere possem, & Venetias deferre, istic cum honore debito habendam atque colendam, neque amplius conculcandam pedibus infidelium istorum canum! Certe nihil ea re gratius mihi facere posses.

421 Ad hæc Metropolita, considerans pium navarchi desiderium, contemptumque quotidianum sacrorum corporum in loco, ac zelo religioso motus, dixit ei: Si tibi supperit ad eam rem animus, monstrabo ego insignem unam & valde pretiosam. Cum autem recepisset navarchus cuncta se, quæ suggereret, fideliter executurum; Vade, inquit Episcopus, ad extremum procurrentis in mare telluris *b* angulum, ibi in tali platea (& hanc nominabat) invenies capellam opertam plumbo; & in ea corpus *c* S. Athanasii *d* Patriarchæ Alexandrini, qui fecit tertium *d* Ecclesiæ Catholicæ Symbolum: quod si potueris inde auferre, habebis certe Reliquiam pulcherrimam: ego autem constitui cito ab hac regione discedere; nec enim ultra sustineo videre tantas iniquitates. Talibus ejus dictis fidem adhibens navarchus, accersivit *e* naupegum suum, sermonis Græci peritum & regionum urbis; qui promptissimo animo sese obtulit ad opus, dicens navarcho: Rem mihi credite, & ego promitto quod ipsum sanctum corpus salvum tibi ad navim deferam.

ad eoque de corpore S. Athanasii edoctus.

422 Cumque deliberasset negotium aggredi die aliquo turbido ac pluvio, crastinus mox talem ei se præbuit, ex quo divina voluntas evidentius patuit. Videns ergo naupegus consilium suum a Deo dirigi, cælumque ex voto suo dispositum, nautica sese veste longa induit, & saccum *f* sumpsit, atque ad designatam sibi capellam accessit, ubi benedictum istud corpus in grandi ligneo capsa reperit, in cujus operculo ab intus depicta erat figura expressumque nomen S. Athanasii: videbaturque ipsa capsa per capellam raptata fuisse a Turcicis canibus, erat enim aperta maleque composita. Tunc naupegus *g* acceptum corpus gloriosum immisit in saccum quem ferebat, sed minus quam ipsum erat longum, ideoque necesse habuit complicare *h* ejus tibias: itaque meliori ut potuit modo compositum ad hoc ut ipsum auferre posset, sub veste sua abdidit.

423 Prodiens autem foras, in ipsa via haud longe capella prædicta vidit eminus contra se venientes sex Turcas: a quibus sibi metuens ingressus est Græcanicam quamdam *i* maceriam, alicujus olim ut videbatur vineæ, tamquam necessitatis naturalis causa: ibidemque sanctum corpus abscondit, ut potuit, infra vepres, in loco vilissimo, ut videri non posset: & mox in viam rediit, ne quam suspicionem Turcis ingeret, simulabatque cœptum se iter prosequi. Interrogaverunt autem eum illi, quo iret & quis esset. Ipso autem respondente hominem se esse nauticum, atque ad navem redire; euntes porro via sua liberum quoq; ipsum transire permiserunt, nihil ultra quærentes, uti voluntas Dei ferebat. Eos ergo procul transgressos videns naupegus extraque conspectum, regressus est ad tollendum sanctum corpus; quo sublato vehementissimus imber descendit e cælo, tam opportune, ut non intermitteretur donec ad navem veniret inobservatus atque securus; non absque insigni Dei favore; neque enim crediderat naupegus futurum ut citra periculum grande tam longam viam emetiretur: quo autem evidentius appareret miraculum, mox ut in navim illatum est sacrum corpus, serenatum subito cælum fuit.

424 Tum desiderabilem thesaurum devote ac reverenter suscipiens *k* navarchus, vovit sese illum portaturum Venetias, oblaturumque venerabilibus Dominabus sanctæ Crucis in Judaica. Deinde mandavit gubernatori abducere navim ab eo in quo stabat loco, ad alium magis securum: ad Columnas *l* dictum, ubi solent naves armari: ipse vero abiit terra ad negotia sua. Gubernator autem ad alium quam qui præscriptus erat locum navem applicuit. Noctu ergo cum revertisset navarchus, locumque considerasset attentius, utpote quem præcipua cura spectabat; minime securam esse stationem vidit, neque navim ibi esse ubi jusserat intellexit. Quo cognito dixit navarcho gubernator: Domine Patrone, nihil formides; profunda hic enim aqua est plus quam novem passus.

425 Acquievit ejus verbis navarchus: ipsa autem nocte gravis tempestas exorta est, judicabaturque necessarium esse ut pluribus anchoris firmaretur navis, prout navarchi jussu factum est. Sed nihil damni tempestas attulit, per Dei gratiam & glorioſi illius Sancti, cujus hic primum effulsit miraculum. Nam cum tempestas noctu exorta, mane cessasset; navis stetit prorsus immobilis. Quod admirans navarchus, Quid hoc, inquit, est rei?

An

A An ſorte ſpuma *m* intra navim eſt? Currentes & inſpicientes navim nautæ renuntiarunt nullam ibi ſpumam eſſe. Tum jacta bolide placuit explorare fundum, & inventa eſt navis ſupra terram ſtare. Tum enimvero tam ipſe quam ceteri omnes dixerunt: Eja! ſolis ſancti hujus ac glorioſi Athanaſii meritis adſcribendum eſt, quod hæc navis, cum omnibus nobis, ſalva integraque permanſerit, ab hoc tam grandi periculo: certo enim certius per eam quam ſuſtinuimus hac nocte tempeſtatem, navis adhæreus terræ debuiſſet diſſolvi frangique in partes. Et ſane quiſquis rem intelliget pulcherrimum miraculum fuiſſe affirmabit, quod in tam ſæva procella damni nihil ſit paſſa navis, quam credere licet ea durante fuiſſe veluti a terra ſuſpenſam, meritis & interceſſione S. Athanaſii. Etenim ubi malacia rediit, non potuit in altum navis adduci, niſi levata onere, multiſque viribus & machinis adhibitis: quod tamen etiam citra damnum eſt factum.

Monitus de re tota Patriarcha Venetias

B 426 Cum porro aliquanto adhuc tempore ibidem moram facere deberent, occaſionem habuit navarchus interim ſcribendi Venetias, ſignificandique prædictis Dominabus ſanctæ Crucis in Judaica, quale munus eis donare vellet, corpus videlicet glorioſi S. Athanaſii: ipſæ vero rem totam indicarunt Reverendiſſimo Domino Patriarchæ Mozenico *n* Juſtiniano. Qui ea intellecta dedit operam per menſem Februarium, ut priuſquam prædicta navis ad nos appelleret, inveniretur aliquis Conſtantinopolitanarum rerum peritus, a quo haberi certa informatio poſſet pro exploranda veritate iſtius ſancti corporis. Divulgata autem per urbem fama, repertus eſt quidam Magiſter Jacobus, profeſſione tonſor, origine Venetus, qui totis octodecim annis fuerat Conſtantinopoli commoratus; ipſiuſque ſancti corporis optimam ſe dicebat habere notitiam, eo quod, cum eſſet familiariſſimus Calogero ipſius eccleſiæ, in quo ipſum ſervabatur, illud frequenter inſpexiſſet.

n

examinat hominem qui locum novit.

427 Hunc ergo arcerſiit Patriarcha, & caute cœpit examinare, interrogans primo de regione: quam ille reſpondit, Ixirolaphum *o* nuncupari Græce; ubi eſt columna altiſſima, ſculpta *p* ſicut illa quæ Romæ viſitur; & ex una quidem parte eſt locus qui nominatur Chriſtus in cruce, ex altera S. Athanaſius, totus autem locus dicitur Ixirolaphus. Quæſivit deinde Reverendiſſimus Patriarcha quantum ab eo loco diſtarent *q* fora; reſpondit ille, ad duo vel tria paſſuum millia. Tum Patriarcha, An etiam aliæ ibi erant eccleſiæ? Sex, reſpondit ille, vel ſeptem, ſed ruinoſæ, inter quas etiam eccleſia S. Athanaſii: cujus corpus ibidem haberetur in capella cooperta plumbo, intra arcam ligneam & pictam. Interrogatus an aliquo in honore ipſum corpus ibi eſſet, reſpondit, eſſe apud Catholicos aliquos. Ad alia denique multa de variis minutioribus circumſtantiis tonſor ille interrogatus reſpondit, quæ ſigillatim hic recenſere prætermitto brevitatis ſtudio. *r*

o

p

q

C

r

s navis periculo liberatur. Catalanorum crepta.

428 Sed revertamur ad navim, quæ Conſtantinopoli ſolvens, cum itinere proſpero *s* Methonen præterveheretur, viſæ ſunt obviam venire duæ naves, quas Venetorum eſſe rati nautæ, magna cum lætitia expectavere, ſperantes aliquid novæ rei ex illis diſcere de familiaribus ſuis, ut fieri aſſolet: apparuit deinde etiam navis tertia: quibus proprius factis cognitum eſt Catalanorum eas eſſe naves, quibus neſcio qua via innotuerat S. Athanaſii corpus ea navi vehi, quemadmodum ex poſt ſecutis apparuit. Verum diſponente ſic Deo factum eſt, ut aliquando infra navim Venetam appellentes illæ, non potuerint ipſi ſe applicare tam prope quam volebant, ad hoc ut corpus ſanctum ciperent Venetis, nihil minus quam quod Catalani meditabantur ſuſpicantibus. Cumque ſequenti nocte ſolviſſet navis Veneta, iter ſuum proſecutura, litigium ſuper ea re magnum extitit inter Catalanos, elapſam e manibus navim Venetam conſpicatos, quemadmodum poſtea Venetiis certo innotuit per ipſoſmet Catalanos, qui iis navibus vehebantur, atque appulſi in Catalauniam commorantibus iſtic mercatoribus Venetis narraverunt, quæ contigerant in via circa Venetam navem. AUCT. D. P.

appellit in portum.

429 Hæc ergo per Dei gratiam & Sancti ſui merita ſic liberata in Iſtriam appulit, ubi navarchus exſcenſionem fecit & Venetias venit: ipſa dein vela fecit verſus portum, notabili ſpatio foris extra *t* ſucam. Ad eam ibi conſiſtentem Navarchus rediit, cum duobus nepotibus ac tribus famulis ſuis in cymba, ſalvus quidem, ſed non ſine labore, quia ventus vehementior inſurrexerat. Dominus autem Patriarcha intelligens advenſſe navim, auferri ab ea ſanctum corpus juſſit: ſed quia invaleſcebat ventus, opus fuit mittere onerariam *u* robuſtiorem, & hæc ipſa ubi in mari fuit nonnulli ex navicularis nauſeam pati cœperunt, alii autem turbari propter violentiam tempeſtatis. Cum autem acceſſerunt ad navim, viderunt cymbam navarchi abnavigaſſe cum ſancto corpore; ideoque mutuo ſe animantes dicebant: Eja inſequamur cymbulam iſtam; ut auxilio ei eſſe poſſimus, ſi quid forte ſiniſtrum contingat. Verum navigabat illa tam quiete, ut ſupra marinos fluctus, non cymba, ſed avis volare videretur; & per Dei gratiam ſalva citra periculum appulit; cum oneraria Patriarchalis non niſi multo cum labore viam ac portum tenere potuerit. Et tamen cymba illa, præter ſacrum corpus ſex homines ferebat, & varias inſuper merces, pondus ipſorum vectorum multum ſuperantes.

t

u

inde in cymbam acceptum corpus.

E

per tempeſtatem placide advehitur.

ANNOTATA.

a *In hac oratione adornanda dimidiam fere ſcriptionis ſuæ partem inſumit Hermolaus, utpote in recenti clade: capta enim erat urbs præcedenti anno die 29 Maji.*

b *Trigona namque Conſtantinopolis eſt, cujus unum latus ſecundum Boſphorum porrectum, terminatur regione urbis duodecima, qua hic deſignatur, de qua infra pluribus.*

c *In Italica plerumque præponitur titulus* Meſſir, *id eſt* Dominus.

d *S. Athanaſii* Symbolum tertium *dicitur, cum reſpectu ad priora duo* Apoſtolicum, *quo vulgo utimur; &* Nicænum, *quod in Miſſarum ſolemniis decantatur.*

e *Iterum hic Hermolaus inducit navarchum orationem prolixa ſuos hortantem ad opus; & eum qui ſe obtulit, fabrum lignarium appellat; recte, ſi nauticum intelligas, Venetis* Marangon.

F

f Linea *in genere vertit Hermolaus.*

g *Idem deſcribit pravum naupegi horrorem, ad conſpectum ſacri corporis in terram procidentis ac tremebundi, donec divinitus confirmaretur.*

h *Idem has tam notabiles circumſtantias prætermittit, ex quarum una diſcimus non tantum incorruptum, ſed etiam membris omnibus flexile fuiſſe corpus ſanctum. Cetera qua deinceps ille tranſilit plurima annotare prætermitto: ad finem enim ei exhinc præcipitatur narratio, qua vixdum nobis bene cœpta.*

i *Italice* un certo terzen Græco.

k *Addit Hermolaus, quod* allato cophino inter fericeas veſtes illud juſſit collocari.

l *Satis apparet deſignari locum qui hodie* Arſenale *vocatur, & lateris iſtius quod mare ſpectat fere tenet umbilicum: ut proinde videatur navis antea non longe ab ea ripa ſtetiſſe, unde proxime ad S. Athanaſii templum aſcendebatur; incuria autem gubernatoris ſolum ad eam partem fuiſſe provecta, quæ* Lavulaca *nunc appellatur.*

m *Italice* bava: *cum autem nequeat aqua, nedum ſpuma, navi recepta ipſam immobilem reddere, ſuperſtitioſa ali-*

AUCT. D. P. *ſe alicujus inter natas obſervationis ſuſpicio mihi ex hoc loco naſcitur.*

n *Nemo alius hic intelligi poteſt, quam primus Venetæ urbis Patriarcha, ut infra num.* 428 *dicitur; & ut proprio eum nomine Hermolaus, qui optime norat, appellat,* B. Laurentius Juſtinianus, *cum titulum conſecutus a Nicolao V anno* 1451, *& vita functus anno* 1455 8 *Januarii, uti ex epitaphio conſtat. Ideoque initio hujus hiſtoriæ, ubi notabatur abſolute menſis December anni* 1454, *poſui,* ſub annum 1454, *a Januario ſcilicet proximo inchoandum. Neque enim alia eo vivente geri potuiſſent, quæ proximo Februario Aprili & Majo geſta eſſe infra narrantur. Sed quomodo hic* Mocenigi *nomen additur cognomini* Juſtiniani, *non* Laurentii? *An ex* Mocenigæ *familia fuit mater* Quirina? *ut hujus quoque cognomen cum paterno cognomento uſurparit? an vero gens* Juſtinianæa *in duos diviſa ramos, altero nomine addito diſtinguebatur? Venetica nobilitatis ſtudioſis conſiderandum hoc relinquo: ſic enim clare ſcribitur:* la Signoria Reverendiſſ. de Monſignor Patriarcha Mozenigo Giuſtinian.

o *Recte ac vere* Ξηρόλοφος, *id eſt* Aridus collis. *Eſt autem ultimus & maximus e ſeptem, quibus ſecundum Boſphori littus ſpectatur civitas velut vallata. Deſcribit enim accurate Petrus Gillius lib.* 4 *de Topographia Conſtantinopolitana cap.* 7: *libro autem* 1 *cap.* 18 *ait,* plus minuſve duodecim millia paſſuum in circuitu complecti, ac pluſquam tertiam urbis partem continere: *ſed ea haud dubie laxior acceptio eſt.*

p *Etiam hujus* columnæ, *quam* Arcadius *Imperator extruxit, & ſtatua ſua deſuper collocata ornavit, exactiſſimam deſcriptionem habet idem Gillius dicto jam lib.* 4 *cap.* 7. *Eſt autem columna* ſcapus, *ut idem ait,* ſcalptus pugnis variis; & ſcalptura procedit in modum columnæ, quæ Romæ Trajano ſacra eſt, inter elices binas cochleæ more ſurgentes.

q *Italice pluraliter* dalle piaze: *Quamvis autem ſingulæ regiones Urbis ſuæ haberent fora, & quædam plura, unumq; eſſet nominatius ceteris, Forum antonomaſtice dictum, alias a Conſtantino auctore appellatum: apparet tamen certum aliquem locum intelligi, in plura diviſum fora, unde determinata poſſet diſtantia accipi; & hunc puto ad ripam Boſphori concipiendum extra urbis mœnia, ubi ſingulæ nationes ſuum diſtinctum forum & conſequenter etiam ſtationem haberent cum ſuas merces venum exponerent, ut paſſim in magnis ad mare aut flumina laxiora emporiis fieri ſcimus; adeo ut propric hic intelligatur peti, quantum a ripa ſive littore diſtaret S. Athanaſii eccleſia, ſive locus in quo ſtabat columna.*

C r *Totam hanc inquirendi diligentiam Venetiis adhibitam, & quæ deinceps ſequuntur ad ſancti corporis veritatem comprobandam, tranſilit Hermolaus.*

s Methone *Meſſeniæ ora urbs antiqua, in extrema Peloponneſo, ubi Archipelagum totum emenſa naves Hadriaticum mare verſus curſum flectere incipiunt.*

t *Italice* verſo el porto di fuora della Foca un grand pezzo: *ubi* Fucæ *nomine, quod modo extra uſum eſt, intelligi cenſeo illam inſularum veluti catenam, mari Hadriatico objectam, intra quam ipſamque continentem plurima illa minores inſulæ, quarum pars ipſam Venetam urbem conſtituunt aut cingunt, tanquam piſces intra naſſam, natare ſpectantur. Etenim in lingua Teutonica (cum qua multas radices communes habuerunt Longobardi, & ab his adhuc retinent Itali)* Fuke *ſeu* Fuyke *dicitur naſſa ſeu rete verriculum. Intra hanc autem quam dixi inſularum catenam per quatuor portus ingreſſus patet. Primus* Chioggiæ *dicitur remotiſſimus ab urbe; ſecundus* Malamocci, *ad Auſtrale cornu cognominis inſulæ; tertius* Venetus, *ultra ejuſdem inſulæ cornu ſeptentrionale, a quo breviſſimus in urbem trajectus; quartus denique* S. Eraſmi, *ultra urbem. Itaque dum melior occurrat ratio, cogitare poſſumus navim ex Iſtria venientem appuliſſe ad hanc veluti littoralem plagam, milliaribus a Judaica* 8 *aut* 20. *Erit forte qui minutiora hæc contemnenda putabit: ego vero libenter faD tebor, non unas me litteras ſuper hujus loci interpretatione ſcripſiſſe: quia fidelitatis eſſe arbitror conjecturas non niſi ut conjecturas proferre, & qua fieri poteſt ad certitudinem conniti indagando: quod quia interpretes malei non faciunt (quaſi pudor ſit in ea lingua quam tractant ignorare quidpiam) ſæpe in graviſſimos errores impingunt.*

Jam hoc folium facie una impreſſum erat, & in averſa facie imprimendum recognoſcebam menda typographica notans 14 *Julii* 1677; *cum ecce adferuntur Venetiis accuratiores de re tota littere* 2 *ejuſdem date a P. Daniele Simonetti, poſt diligentiſſimum examen hæc renuntiante:* Locus qui hodie la Foſe dicitur, & olim (ut videtur) dicebatur la Fucca, tribus milliaribus Italicis diſtat ab utroque portu, id eſt a portu Malemoci, quem intrant majores naves, & a portu Littoris ſeu del Lido, quem etiam mediocres intrare ſolent. Locus vero Foſe dictus, extendit ſe ad duo Germanica milliaria quoad latitudinem & longitudinem, in quo aqua eſt ſatis profunda & mare nudum, ita ut facile poſſint projicere anchoras, & ibi ſiſtere naves donec habeant tempus commodum intrandi & auxilium periti ductoris, qui naves per profundum recurvumque meatum ad portum introducat, ne ad arenam impingentes prope portum (ut præſidentioribus ſolet nonnumquam contingere) naufragium faciant. *Hactenus ille: quibus conjecturam priorem partim explicantibus partim confirmantibus nolui fraudare lectorem; & ut properanti prælo quam minima injiceretur mora, interponere hac malui: neque enim ita cito quam opus erat poterant mutari omnia atque ad pauciora contrahi, ut ex duabus obſervationibus fieret unica.*

u Onerariam *etiam vertit Hermolaus, Italice* Peota.

CAPUT XXXVII.

Veritas ſancti Corporis a Patriarcha examinata & probata. Tranſlatio ejuſdem ſolennis ad eccleſiam ſanctæ Crucis.

430 DEtulit autem cymba illa corpus ſanctum uſque a Caſtellum, ubi illud præſentarum eſt Reverendiſſimæ Dominationi D. Mocenigi Juſtiniani, primi Venetiarum Patriarchæ, qui juſſit ut ſecreto deportaretur ad Dominas ſanctæ Crucis in Judaica, diſtricte prohibendo ne illi honor aliquis aut reverentia exhiberetur, priuſquam certior eſſet factus ipſum vere eſſe corpus S. Athanaſii, Doctoris Eccleſiæ Catholicæ, qui fecit pulcrum iſtud Symbolum quod incipit, Quicumque vult ſalvus eſſe ante omnia opus eſt ut teneat Catholicam fidem. Volens ergo de re tota certificari, quamvis jam antea locutus fuiſſet cum ſupradicto Mag. Jacobo Tonſore, qui ſæpius viſitaverat & inſpexerat ipſum ſanctum corpus, uti ſupradictum eſt; ſtatim tamen atque navis appulit, juſſit Dominatio ſua Patriarchalis illum accerſiri, ſimulque naupegum qui glorioſum corpus ex ſua capella Conſtantinopoli abſtulerat; cum unus nihil ſciret de altero, & naupegum numquam allocutus fuiſſet nedum examinaſſet Tonſor prædictus.

a *Detur hoc Judaicum corpus.*

Patriarcha naupegum examinat eorum locorum peritus.

431 Tum hoc præſente cœpit Patriarcha, juxta ea quæ antea ex Tonſore audiverat interrogare naupegum, unde corpus illud ſuſtuliſſet. Qui reſpondit, E regione & civitate Conſtantinopolitana. Ex quo vico? inquit Patriarcha. Ex eo reſpondit naupegus qui Ixirolaphus dicitur, ubi eſt columna grandis & pulchra. De qua eccleſia? inquit. De eccleſia S. Athanaſii, reſpondit alter. Illc iterum, De qua capella? De una retulit alter quæ plumbo tegitur. Interrogatus autem de forma ſepulturæ, reſpondit, capſam fuiſſe lignean: ſed & de ſignis unde cognoſci diſtinctius poſſet

ex enixis reſponſis per omnia conformibus veritati.

gitized by Google

A posset requisitus, dixit aforis & detutus pictam esse. Quin & circa ipsas figuras ibidem depictas examinatus, respondit figuram abintus videri S. Athanasii. Denique ad omnem quæ sibi fiebat quæstionem respondit naupegus ita congrue & conformiter ad ante relata a Tonsore, ut dubitari non posset, quin omnia cum veritate consisterent; & Dominatio sua Patriarchalis, cum omnibus super eo negotio constitutis, satisfactum sibi plenissime faterentur. Quia autem Tonsor antea dixerat, ipsum corpus sanctum habere retro in tergo duas maculas nigras, etiam hoc exploratum fuit, inventæque reipsa maculæ illæ sunt. Postremo interrogatus naupegus, num de illo corpore fama esset certa & constans, ipsum esse S. Athanasii Doctoris Ecclesiæ; respondit omnino talem ibi esse.

alterius quoque testis allegatum dignum unum desiderandi.

432 Alterum præterea testimonium veritati prædictæ obtigit hoc modo. Nobilis quidam e familia Justinianæa, Constantinopolim propter quædam negotia sua erat profectus, eo tempore quo istic grandis pestilentia sæviebat: a cujus contagione ut securior & remotior esset nobilis prædictus, hospitium sibi delegerat apud illum Sacerdotem, in cu-
B jus cura erat prædictum sanctum corpus; cumeoque manserat mensibus sex, ab eodem linguam Græcam discens, & interea sæpius ipsum sanctum corpus inspiciens. His interrogatus num illud agnoturus esset si videret, respondit, se id non posse promittere, eo quod jam anni sex transiissent ab eo tempore quo ultimum vidit; unum tantum se recordari, quod scilicet digitus unus deesset manui dexteræ. Rogatus deinde est ut dignaretur per sese accedere ad moniales sanctæ Crucis in Judaica: quod ille libenter fecit: statimque ut vidit manum digito mutilam, Certissimo, inquit, hoc est corpus quod vidi: digitus autem qui hic deest, servatur ab antiquo in ecclesia S. Laurentii
b Venetiis.

433 Maxima præterea & exactissima diligentia nostri Reverendissimi Domini Patriarchæ actum est, ut plura alia veritatis prædictæ argumenta clara haberentur, a die decima *c* Aprilis, usque *d* in diem
c d undecimam Maji: tempus enim intermedium totum *nec non aliis argumentis certior fa-ctus de ipsius corporis veritate.* exactum est interrogandis & diversimode examinandis, tam ipso naupego, qui corpus a capella S. Athanasii sustulisse se affirmabat, quam navarcho seu patrono ipsius navis, omnibusque iis, a quibus indicium aliquod vel documentum haberi circa rem
C istam posset, ad certo dilucideque sciendum ipsum esse verum corpus S. Athanasii. Habita igitur tam plena certitudine, magno cum fervore convertit se sua Reverendissima Dominatio ad honorandum tam sacrum pignus; neque Patriarcha tantum, sed & multi alii Episcopi ac Prælati, ipseque Illustrissimus Senatus Venetus cum omni populo, consenserunt ad celebrandam, quam maxima fieri posset & conveniebat pompa, Translationem glorioissimi istius Sancti, quem Deus ipse, per tam evidentem demonstrationem veritatis, singulari prorsus honore dignum significarat.

Dominica infra Octavam Ascensionis,

434 Parata sunt autem omnia huc spectantia in Dominicam infra Octavam Ascensionis sanctissimæ; quando sub auroram misit Dominatio sua Reverendissima, qui sanctum corpus secreto transferrent, a sancta Cruce in Judaica, ad ecclesiam S. Marci: ubi debita cum devotione & reverentia collocatum fuit supra aram principem, pannis aureis pretiosissime splendidissimeque vestitam. Præparatum insuper fuerat ex maximis navibus, inter sese firmiter concatenatis contabulatisque, pegma spatiosum, instructum sedilibus, pannisque sericis diversi coloris aureisque speciosissime adornatum, ut gratissimum cominus eminusque intuentibus preberet spectaculum. Com-

faciendam translationem instituit.

petenti autem hora convenerunt Reverendissimus D. Dominus Patriarcha cum suis e Suffraganeis, & D. Episcopus *f* Patavinus cum aliis Episcopis & Prælatis, qui tunc Venetiis inveniebantur quindecim aut sedecim, mitrati omnes: item cunctæ Sacerdotales Congregationes numero novem, cunctique Religiosi cum suis Capitulis solenniter apparatis, intra suas quique planas naves. Tum quatuor majores Scholæ cum suis luminaribus; ac denique Serenissimus *g* Princeps cum suo nobilissimo ornatissimoque Senatu, ad debitam reverentiam sancto corpori exhibendam.

435 Verum ubi hæc splendidissima *h* pompa ad aream S. Marci appulit, vehementior mari incubuit ventus, quam processioni ordinate faciendæ convenire videbatur per aquas sic turbatas. Procedendum nihilominus censuit Reverendissima sua Dominatio, confidens in Domino & servo ejus. Itaque procedere cœperunt primum quatuor Scholæ, tum Religiosi, deinde Congregationes, ac denique Capitulum S. Marci cum Illustrissimo Senatu. Quibus procedentibus, jussit Patriarcha ut Episcopi octo Pontificaliter vestiti atque mitrati subjicerent humeros sacro feretro, collocando supra contabulationem prædictam loco excelso & E eminenti, prout factum, sedentibus circumquaque Reverendissimo Patriarcha cum Episcopis & Prælatis, Serenissimoque Principe & Senatoribus ejus. Quibus omnibus in destinata sibi sedilia receptis, posuit ventus, conquievit mare, & facta est tranquillitas magna & admirabilis.

prout sedato fluctu subito contigerat,

f g h

436 In hunc modum discessum a littore est versus Judaicam, magno cum jubilo & lætitia universorum, personantibus tubis tibiisque & omnis generis instrumentis musicis. Exscensionem autem omnes fecerunt eodem quo venerant ordine, Scholæ, Religiosi, Congregationes Sacerdotum, & ceteri ad parochiam *i* S. Euphemiæ, atque ad sanctam Crucem processerunt per insulam, totam virentibus ramis herbisque instratam ac convestitam: campum vero illius omnem implebant tentoria, ordinate atque devote disposita. Interim paulatim adnatabat machina, sanctum corpus cum suo Reverendissimo ac Serenissimo comitatu ferens: quæ ubi etiam ipsa in modum currus triumphalis applicuit, progredientibus obviam pluribus parochiarum Venetarum Plebanis, cereos grandes ardentes gestantibus, sublatum est feretrum humeris prædictorum Prælatorum, atque intra ecclesiam sanctæ Crucis delatum, in ejusque medio impositum excelso pegmati ad id præparato. F

cum magno solemnitate & jucunditate,

i

437 Neque vero sine mysterio fuisse videtur, quod prælaudatus navarchus ejus sancti corpus, qui dum vixit pro fide sanctæ Crucis adeo viriliter decertavit, donandum censuerit ejusdem sanctissimæ Crucis ecclesiæ: quandoquidem etiam Domino Deo placuerit, ut vitam finiret atque ad perpetuam gloriam transiret in pervigilio Crucis inventæ. Collocato autem, ut diximus, corpore, recitata fuit brevis oratio, qua Deus laudabatur de tali dono ac munere, huic benedictæ civitati Venetiarum oblato, quod esset verum corpus unius ex sanctæ Ecclesiæ Doctoribus. Actæ deinde gratiæ sunt Reverendissimo D. Patriarchæ, omnibusque Episcopis & Prælatis eum comitantibus, tum Serenissimo Principi totique Illustrissimo Senatui, & omnibus eos secutis, de tali ac tanto honore.

ad ecclesiam S. Crucis delata pompa.

hæc splendidissima,

438 Neque vero ab hominum memoria visa est solennitas tam ornata tamque devota. Raperat illa omnium oculos animosque statim a principio, quando sanctum corpus deferebatur ab ecclesia S. Marci; magis vero in progressu per aquam; maxime autem dum poneretur loco suo, cum tanta quiete

ac

A ac reverentia, in adeo grandi populi undique affluentis multitudine, ut nullus ſtrepitus, nullum uſpiam ſcandalum fuerit notatum, nihil etiam amiſſum perditumve. Quare conſolatiſſimi omnes receſſerunt, agnoſcentes rem totam certiſſimo actam eſſe ex Dei omnipotentis voluntate, ad honorandum Servum ſuum in hoc benedicto loco ſanctæ Crucis: quod & demonſtrare non ceſſat quotidianis evidentibuſque miraculis ac ſignis, quæ iſtic Divina majeſtas operatur, in favorem omnium qui ſe meritis & interceſſioni S. Athanaſii commendant. Unde licet probationes prædictæ deficerent, ad declarandum quod hoc ſit verum corpus S. Athanaſii, qui ſcripſit pulchrum iſtud Symbolum, Quicumque vult ſalvus eſſe; miraculoſæ tamen gratiæ, quas fecit Deus ſpecialibus quibuſdam perſonis, ad ipſum Symbolum ejuſque glorioſum auctorem pie devotis, ſufficerent ad plenam certitudinem faciendam. Aliquas, earum ne longior prolixitas faſtidium pariat, hic conſequenter ſubnectam.

B

ANNOTATA.

a *Exigua inſula, ubi prima Veneti Epiſcopi ſedes fuit, unde & Caſtellanenſes Epiſcopi ducebantur, eſtque civitati ex parte orientali extima, eique per pontem connexa ipſum Forum proxime proſpiciens.*

b *Sanctimonialium hæc eſt eccleſia, ei in qua S. Marci baſilica eſt inſulæ vicinior, in qua etiam eſt eccleſia S. Georgii Græcorum, cujus antea cap. 36 facta mentio.*

c *Anno 1433 Paſcha fuit 21 Aprilis: cæptum ergo examen ante hebdomadam Sanctam, die Jovis poſt Dominicam Paſſionis.*

d *In Italico dicitur* uſque in diem Translationis, qui fuit undecimus Maji. *Verum inferius dicitur Translatio facta* Dominica infra octavam Aſcenſionis, *quæ Dominica eo anno, littera Dominicalis F, fuit dies* 2 Junii. *Itaque ceſpitationem ſcriptoris claram corrigens, delevi verba loco non ſuo poſita. Voluit fortaſſe auctor dicere,* 11 *Maji finito examine, conſtitutum fuiſſe, ut fieret ſolemnis translatio jam dicta Dominica. Nec vero apparatui neceſſario brevius tempus, quam trium hebdomadarum, ſufficere poterat; tot autem præciſe numerantur ab* 11 *Maji ad* 2 *Junii.*

e Chorepiſcopos *intellige, pro eccleſiis* Caſtellana *&* Gradenſi *ſub anno Veneti Patriarchatus titulo unitis.*

f Fantinus Dandulus, *nobilis Venetus, Patavinæ eccleſiæ præfuit ab anno* 1448 *ad* 1459.

C g Franciſcus Fulcarus, *Dux ſeu Princeps Venetiarum, ab anno* 1423 *ad* 1457, *longævo regimine id aſſecutus, ut ſucceſſorem vivus acciperet, quod ei mortem acceleravit.*

h *Totam hanc pompam prætermittit Hermolaus: contra primam receptionem, qua ſanctum corpus ad Caſtellum excepit Patriarcha, commendat a feſtivo apparatu totius prope civitatis in occurſum effuſæ, & gratiarum ægris corporibus impetrandarum ſpe viſere ac contingere geſtientis.*

i Parochia S. Euphemiæ *in ipſa Judæca, inter* 110 *parochias urbis Venetæ cenſetur ultima, vulgo* S. Fumia.

CAPUT XXXVIII.

Miracula S. Athanaſii præcipue poſt translationem corporis.

Odor ſuavis e corpore procedit.

439 PRimum quod S. Athanaſius fecit miraculum, cenſeri debet ſuaviſſimus odor, procedens ab ejus corpore, eo in loco in quo fuit depoſitum, cum maxima circumſtantium omnium admiratione. Quanto enim ad eum locum quiſque accedebat propius, tanto magis illum ſuaviuſque percipiebat, & cum ſtupore dicebat, Quæ iſta eſt fragrantia? quam mirabilis! In ipſo autem ſuæ Translationis glorioſo die, quacumque ſacrum corpus tranſibat, idem odor percipiebatur. D

Sanatur, peſtilentia liberatus juvenis.

440 Fuerat præſens Venetiis juvenis quidam Parmenſis, cum ſacrum corpus ex navi elatum primo deponeretur apud ſanctam Crucem: huic deinde peſtis advenit: qua invaleſcente, apparuit ei noctu Sanctus quidam Epiſcopus, eumque confortans, Ne animum, inquit, deſponde: ſed vade ad ſanctam Crucem in Judaica, ibique devote recitans ter Pater & Ave, jube tibi admoveri reliquias illius Sancti, & ſtatim liber eris. Fecit poſtridie quod juſſus erat æger circa horam Veſperarum, acceſſit ad eccleſiam ſanctæ Crucis, ubi reperit occupatos Sacerdotes in ſancto corpore apte decenterque collocando; Reliquias ejus affectæ corporis parti admovit, moxque convaluit: quod cum ejus quidam proximus conſanguineus, in cujus comitatu advenerat, dubitaret credere; Tuis, inquit juvenis, manibus explora num veritatem loquar. Exploravit ille, & ita rem ſe habere cognovit ac credidit.

Mulier paralytica.

441 Mulier quædam graviſſimam patiebatur infirmitatem per annos quindecim, qua omnes ejus nervi contrahebantur, adeo ut toto corpore aſſiderata inſtar paralyticæ tremeret. Nulli eam medici, medicinæ nullæ juvare potuerant; ſed magis magiſque aggravabatur malum. Cum ergo intellexiſſet delatum eſſe Venetias glorioſum corpus S. Athanaſii, ſæpius ſæpiuſque ejuſdem precibus ſe commendare cœpit. Quadam autem die plus ſolito patiens, auxit etiam devotionem ac fidem, rogans Deum per benedicti illius Sancti merita, ut ſiquidem ſaluti animæ ſuæ expedire cognoſceret, hanc infirmitatem a ſe auferret. Et hanc orationem faciens melius ſibi fieri ſenſit, ipſoque die perſanata extitit, nec amplius morbum illum eſt paſſa.

Alia caput & brachium dolens.

442 Mulier quædam, totis quatuor menſibus cum maximo capitis cruciatu conflictata, nec minori in brachio, ſtatim ut ſe commendavit S. Athanaſio utriuſque membri ſanitatem obtinuit, & utriuſque cereum ſimulacrum attulit, ad viſitandum ſanctum corpus cum gratiarum actione veniens. Alia mulier *Puer cæcus.* filiolum habebat, capite tantum inflato ut nullam lucem oculis admitteret: poſuit autem eum ſuper altare S. Athanaſii, & puer coram multis præſentibus aperuit oculos ac clare videre cœpit. Tertia, eaque nobilis continuo anno brachium dolebat adeo graviter ut ipſum nulla poſſet ratione movere: quæ Sancto ſe commendans, & Quicumque recitans, atque affectam F partem Cruce ſignans, ſubito liberatam a cruciatu illo ſeſe experta & mirata eſt.

Sedens in ſacie morbus.

443 Altera fœdum in facie morbum patiebatur, nec a medicis vel medicinis ullum ferebat auxilium: quare multum anxia decrevit viſitare corpus S. Athanaſii, coram quo orans dixit; Domine Deus, per merita hujus glorioſi Sancti, dignare mihi reddere ſanitatem, quam medici ac medicinæ reſtituere nequeunt: tum globulorum precatoriorum ſertum, quod corpori ſancto admoverat, applicuit vultui, eo ſe loco devote ſignans ubi malum ſedebat, & ſanata fuit. Nobilis quidam grandi & continua, *urbanus febris.* quam patiebatur, febri ad mortem adductus, vovit prædicto glorioſo Sancto, quod ſi a febre liberaretur, nullum alium ad locum prius iret, quam ad viſitandum ejus corpus, ibique pulchram Miſſam cantari faceret: moxque ſanatus votum ſuum cum ſingulari devotione implevit.

Puer mortis hauſtus.

444 Mulieris cujuſdam infirmus filius magis magiſque quotidie vergebat ad mortem: ſed ad votum matris, ceream pro eo ſtatuam cum Miſſa, ſi ſanaretur dicenda, promittentis, ſubito convaluit. Alius *Alius puer leprosus.* puer, quatuor menſium ſpatio aſſideratus, erat ſub cura mediocrum; ſed eam nihil proficere experiens

filia-

mother lo-ses an abilis.

A mater huic glorioſo Sancto eum commendavit, & brevi ſpatio perſanctum habuit. Juvenis quidam incurabili infirmitate novem annis laborans, ſignavit ſe candela quæ corpus ſacrum attigerat, ſubitoq; convaluit, atque vovit ipſum ſanctum corpus viſitare: ſed quia votum implere neglexit, eadem ipſi infirmitas & multo quam antea gravior rediit. Femina quædam habebat filium qui ſpatio quinque menſium diu noctuque non deſinebat ejulare, præ cruciatu quem ſuſtinebat: quod cernens afflicta mater pueroque compatiens, recordata eſt hujus benedicti Sancti, vovitque deferre filium in eccleſiam ubi ejus corpus ſervatur. Nec mora: ſanatus eſt puer, & votum ſuum læta mater implere feſtinavit.

mulier pars corporis impedita.

445 Alia femina, quadam ſui corporis parte impedita, commendabat ſe variis quibus devote afficiebatur Sanctis, præcipue in eorumdem feſtivitatibus gratiam poſtulans ſanitatis: denique etiam ad S. Athanaſium ſe convertens, ſubitoque curata, neſcivit cuinam potiſſimum, ex pluribus quos invocaverat, acceptam deberet ſanitatem referre. Hinc vario cogitationum æſtu jactata

B cum multum anxiaretur, & die quadam orto inter ipſam

eadem tan-tum ad cur-

& conſortem litigio coacta fuiſſet domo egredi, denuo ſe commendavit S. Athanaſio, dicens, O ſancte Athanaſi, tu es ille per cujus merita Deus mihi contulit ſanitatem, fac obſecro ut domum revertens pacem inveniam: eodemq; die deſideratæ gratiæ compos facta, vitam deinceps cum conſorte egit in pace, quemadmodum antea.

ex peregrinis navi ejecti Ro-mam ver-tuntur re-ne in eandem reponuntur.

446 Triremis quædam peregrina jactabatur tempeſtate in mari, cum ſuperveniens fluctus quindecim ex eo homines rapuit, & ceteros ita conterruit, ut de vita ſua deſperantes peccata invicem confiterentur. Erat inter eos quidam, qui Conſtantinopoli exiſtens fuerat devotus S. Athanaſio: huic ergo votum facit: & ecce fluctus, ab alio latere in navim veniens ipſos illos quindecim quos prior excuſſerat in eam repoſuit, factaque eſt ſubito tranquillitas magna. Scientes autem quod corpus S. Athanaſii Venetiis jam eſſet, quam primum potuere iſtuc venerunt: votoque quo erant obligati expleto, ſanctimonialibus narraverunt miraculum quod ſibi acciderat.

Ancilla paralytica ad cella ad corpus.

447 Nobili cuidam matronæ famula erat aſſiderata, multumque afflicta, eo quod nullam haberet abſque ſubaxillaribus fulcris gradiendi facultatem. Huic in viſione apparuit Epiſcopus quidam dicens: Vade ad ſanctam Crucem in Judaica, & iſti Sancto te

C commenda: ipſe enim, Dei gratia mediante, te ſanabit. Evigilans porro dixit dominæ ſuæ quæcumque viderat & audierat, rogans ut ipſam duceret ad ſanctam Crucem, ubi eſt iſtud corpus ſanctum. Ipſo ergo illo matutino tempore deduxit eam matrona prædicta cum ſuis furcillis ad prædictum Sanctum, mandans duobus famulis ut eam de cymba elatam carrucæque impoſitam veherent ad eccleſiam: quæ multum devote ſe commendavit benedicto iſti Sancto, ac deinde domum revecta eſt cum domina ſua. Sequenti autem nocte apparuit eidem Epiſcopus prædictus, eamque palpavit per omnes eas partes corporis in quibus erat aſſiderata; dixitque, Sicas te eſſe ſanam; abſtulitque furculas juxta poſitas, detulitque ad alteram cubiculi partem. Evigilans autem illa ſomniaſſe ſe credebat, atque ad furculas capiendas manum extendens, deeſſe illas deprehendit. Tentavit ergo num abſque iis movere ſe poſſet, movebatque ſe optime: quare ſubito aſſurgens, maxima cum lætitia perrexit ad cubiculum dominæ ſuæ; & quidquid acciderat ſibi eidem narravit. Die autem facto venit ad ſanctam Crucem in Judaica cum gaudio magno, curavitque ibi cantandam Miſſam in honorem hujus glorioſi S. Athanaſii: & in monumentum facti in ſe miraculi ibidem appendit furculas ſuas, laudans Deum & hunc benedictum Sanctum, qui tam pulchrum miraculum in ſe fuerat operatus.

Sancto per ſomnium apparente curatur.

AUCT. D. P.

448 Vir quidam honeſtus ex Paſtena & duo ejus filii patiebantur gravem infirmitatem: cumque ei veniſſet in memoriam egregia feſtivitas qua celebrata fuerat S. Athanaſii tranſlatio, eidem ſeſe & filios ſuos devovit: eademque hora ſanati ſunt omnes ab infirmitate illa. Similiter ſubito convaluit puer, quem animam agere videns mater, eidem Sancto devoverat. Mulier quædam ex Herza, menſibus octo infirma, & tam dire cruciata ut diu noctuq; vociferaretur ejulans, nulloque invento remedio ad mortis articulum deducta judicaretur; recordata eſt glorioſi S. Athanaſii, eique ſe commendavit cum deſiderio tangendi aliquid de reliquiis ejus. Venit autem ei in mentem annulus, quem ab Epiſcopo Patavino acceperant Reverendæ Matres monaſterii a Corpore Domini nuncupati, qui annulus ſancti corporis attactu erat conſecratus. Petiit ergo illum ſibi afferri ex dicto monaſterio, allatumque poſuit eo loci ubi majorem ſentiebat cruciatum, ac ſubito dormire cœpit, viditque pueros multos albis veſtitos, interque eos virum illuſtrem, & qui dixit: Quid tibi eſt mulier? Illa vero, Ah! malum grande. Ipſe autem capiti ejus impoſuit manum dicens: Redde te mihi ſponte, nullum enim amplius malum ſenties. Tunc illa curioſius intuens vidit eum eſſe abſque capite: & experrecta narravit viro ſuo per ordinem quæ viderat. Cui vir ſuus: Scias, inquit, eum Sanctum, qui habetur ad ſanctam Crucem, cuique te commendaſti, non habere caput. Ab eaque hora & deinceps remanſit ſana ab omni infirmitate.

mulier mo-ribunda.

E

449 Mulier alia a primis pueritiæ annis maximum dolorem patiebatur in tibia ex quodam ejus defectu; adeo ut non niſi pauxillum poſſet ambulare. Cum igitur annis multis eam infirmitatem toleraſſet, commendavit ſe S. Athanaſio, cui jam antea multum devota fuerat, haud paucis ab eo gratiis aliis munerata. Quamvis autem difficilis impetratu ipſi videretur ſanitas ſua, cum magna tamen fiducia & devotione etiam hanc gratiam ab eodem decrevit petere, votis & precibus ad eum directis: ſubitoque liberam ſe ſentiens, ambulare cœpit, ſolita deinceps dicere ſæpius, quod libenter feciſſet manus unius jacturam pro facultate ambulandi obtinenda. Quare ex eo quod ſibi acciderat conſolatiſſima remanſit, nec videbatur expleri poſſe agendis Deo gratiis & benedicto ejus Sancto, pro favore tam ſingulari. Infans quidam ita leproſus in mundum natus erat, ut cum faſciæ ei ac panni mutarentur, carnes deciderent & tenella oſſa totius corporis nuda apparerent. Non audebat illius mater medicamentorum quidpiam admovere ei, metuens ne pejus exinde haberet: ſolum cum devotione & fide maxima recurſum habuit ad S. Athanaſium: cui mox atque votum fecit, infans totus ſanus integerque apparuit, tamquam nihil mali unquam paſſus.

alia ſi-bimet dolens.

puer lepro-ſus.

F

450 Juvenis quidam, annis quatuor incurabili conſumptus lepra, erat a medicis depoſitus: quare ad S. Athanaſium vota & ſpem convertit, ac ſubito melius habere cœpit, cuteque ſiccata nihil ei veteris morbi remanſit præter exiguum veſtigium, eo loci ubi primum apparuerat. Erat autem tunc dies Sabbati, Lunæ autem ſequenti venit ipſe ad viſitandum benedictum hunc S. Athanaſium: & in memoriam tanti miraculi, poſito veteri, aſſumpſit nomen Athanaſii. Puer quidam annis jam tribus quartana laborabat febri admodum vehementi, & nullum in medicis aut medicinis reperiebat levamen, donec pater ſuus eum commendavit S. Athanaſio, cujus meritis ille mox perſanatus fuit.

item juve-nis.

& quarta-na laborans.

AUCTORE D. P.

CAPUT XXXIX.

De cultu ſacri capitis in Hiſpania & Gallia.

451 *SAcrum* S. Athanaſii corpus, *non modo nunc carere capite deprehendit R. P. Aloyſius Carnolius; ſed a principio ſuæ ad Venetos tranſlationis abſque eo fuiſſe, manifeſte apparet ex verbis relatis n.* 446, *cum S. Athanaſius moribunda mulieri eſſet ſine capite conſpectus. Quamvis enim in tota præcedenti narratione & examine, ſuper allati aut adferendi corporis veritate habito, nulla fiat mentio capitis deficientis, ſatis tamen id colligitur, primo ex verbis nobilis illius Veneti, qui n.* 430 *dubitabat an ſæpe ſibi viſum corpus eſſet agnituru, poſt annos ſex quibus Conſtantinopoli non fuerat, niſi ex digiti unius defectu; ex duabus maculis nigris, in tergo ejuſdem corporis requiſitis, juxta Jacobi conſoris teſtimonium. Quanto enim diſtinctiora magiſque obvia indicia ſeu ſigna diſtinctiva deſumi potuiſſent, ex forma & ſtatu vultus, integri, aut extremitatibus narium, aurium, vel labiorum deficientium minuti; qualia in pleriſque eorum, qua poſt mortem integra quadamtenus monſtrantur, corporũ Sanctorũ paſſim conſpexiſſe memini? Deinde ordinarii ſacci menſura, qui corpus capere non potuiſſet, niſi flexis in tergus pedibus immiſſum foret; ſuadet capite imminutum fuiſſe truncum, nam etiam hoc altius ſacco extitiſſet, nec ſiviſſet naupego eumdem ſaccum abſcondere ſub eo quẽ indutus erat bardocuculio abſque illa autem ſarcina, haud multo plus quam tres & mediũ pedes longa, deferri ſub axilla haud difficulter in ſacco potuit.*

Corpus Venetiis allatum ſine capite.

452 *At quenam delatum caput dicemus? Venetiis creditur, pridem illud Roma haberi. Id ſi fuit, admodum pridem fuiſſe oportuit: nam modo nulla ejus ibi notitia aut memoria. Fr. Gregorius Bravus de Sotomayor, in hiſtoria Monaſterii Vallis-Venarum vulgo Valvanera, in termino Calagurritana Dioeceſeos, parte* 2 *cap.* 8 *f.* 40, *inter alia argumenta quibus conatur probare, veram eſſe traditionem loci, quo creditur S. Athanaſius Alexandria Epiſcopus ibidem perſequente ipſum Conſtantio, delituiſſe, & cœnobii cocnum egiſſe, quarto loco allegat,* quod hac traditione inſtante, antiqui Patres hujus cœnobii a quodam ſummo Pontifice adepti ſunt Caſulam S. Athanaſii, & caput cũ lingua: quæ honorifice adſervantur inter alias Reliquias in majori ara. *Traditionem ipſam probare non poſſum: ideoque Antonio de Yepez magis aſſentior, cocnum Monaſterii Athanaſium, cujus ibi memoria cum ſanctitatis opinione vigeat, & cujus occaſione nata ſit opinio de latebra S. Athanaſio Alexandrino iſtic prabita, fuiſſe Ordinis Benedictini monachum. Idem cum Yepeſio cenſet Tamayus de Salazar ad hunc diem, in ſuo Martyrologio Hiſpanico: neque movetur eo argumento Bravi,* quod fere in omnibus privilegiis, gratiis & indulgentiis, quibus hunc locum locupletarunt ſummi Romani Pontifices, aſſeritur ea illos concedere in honorem B. Mariæ & S. Athanaſii Doctoris magni, qui in illa habitavit domo; & quod Innocentius III Pontifex Maximus, qui Eccleſiã ad an. MCXVII gubernavit, & Athanaſii vitam ſcripſit, conceſſit huic domui magnas Indulgentias, contemplatione ſancti Doctoris, referens habitaculum in ea. *Si tamen pars altera traditionis de Caſula, Capite, Lingua Roma allatis ſubſiſtit, quam credere volo ipſarum Reliquiarum exhibitione præſenti probari poſſe; eo illa evaderet veroſimilior, quo integritas hactenus ſervata lingua vero quoque ſimilius facit ex corpore hactenus integro ipſam eſſe.*

Hoc ſit Hiſpania eſſe dicitur aut cum incorrupta lingua.

453 *Verum Hiſpanis adverſantur Franci, apud quos in* dioeceſi *Turonenſi pagus eſt,* du Serrin *dictus, in eoq; eccleſia parochialis, qua S. Athanaſii Alexandrini caput hodieque oſtentat: quod, uti ſuper his rogatus R. P. Guilielmus Quirini nobis ſcripſit,* creduntur Alexandria attuliſſe & iſthic depoſuiſſe Domini de Sanblanſe, pagi Serrenio vicini, qui & Duces Andegavenſes olim & Reges Hieruſalem. *Topographica tabula,* quatuor leucarum intervallo *a Turonenſi Metropoli, trans meridionalem Indra fluvii ripam collocant pagum* San-Branche, *id eſt S. Pancratii* (*nam etiam Itali* Brancatium *ex* Pancratio *faciunt*) *quod præditus Pater, ex vulgi corrupta pronunciatione, videtur in* Blanſe *convertiſſe. Huic ergo vicinus eſt* Serrinii *vicus, in tabula pratermiſſus; in quo jam dictus Pater* (*quem ſuus pro hoc opere zelus compulit ipſummet eo ire*) *invenit an.* MDCLXXVI caput S. Athanaſii, argenteo capiti incluſum, & honeſtius quam alias viderat aſſervatum, ſed abſque ſcripturis ullis: *accepit tamen a Paſtore* loci, qui in Apoſtolicis litteris appellatur S. Athanaſii, *exemplar Archiepiſcopalis mandati ante non multos menſes editi, quod ex Gallico placet Latinum facere.*

Galli dicunt haberi in dioeceſi Turonenſi.

Vide App. p. 781. col. 1.

454 Michael, Dei miſericordia & ſanctæ Sedis Apoſtolicæ gratia Archiepiſcopus Turonenſis, caritativis fidelibus noſtrę dioeceſis ſalutem & benedictionem in Domino Jeſu Chriſto, qui eſt Deus pacis & caritatis. Neſcio quo modo fiat, ut res magis ſanctæ & majori veneratione dignæ, majori plerumque premantur pauperie. Certe non abſq; gemitu noſtro intueri poſſumus, veterem illam Serrinii eccleſiam, non minus antiquitate ſua quam pretioſarum Reliquiarum theſauris commendabilem, eo redactam paupertate loci ut ruinam undique minitetur. Cogimur ergo caritatem fidelium dioeceſis noſtræ & aliarum implorare, ut conferre velint aliquid de ſuo abundanti ad reſtaurationem iſtius loci, ſupra quem eam benedictionum cæleſtium largitatem effudit cælum, quam teſtantur Indulgentiæ plenariæ eidem conceſſæ, intuitu magni S. Athanaſii, cujus caput illa integrum poſſidet, cum aliis pluribus pretioſis Reliquiis: quarum Indulgentiarum theſaurus aperietur ad primas Veſperas feſti ejuſdem Sancti, prima die proximi Maji, omnibus perſonis caritativis, qui de ſuo illic tribuent aliquid, pollicendo, quod futuri ſint participes, generatim & particulatim, omnium precum, quæ ibidem loci fient. Dilectos autem noſtros Priores & Curatos vicinos exhortamur, ut cum ſua quiſque plebe illuc proceſſionaliter accedant, reddentes vota, ſua, & commiſſos ſibi populos efficaci exemplo ad idem præſtandum invitantes, ut ſcilicet præſentes adſint proceſſioni & prædicationi ibidem faciendæ, & cum benedictione ſanctiſſimi Sacramenti terminandæ. Datum Turonibus, ſub ſigno noſtro & ſigillo Archiepiſcopali, cum ſubſignatione Secretarii quoque noſtri, XVIII Aprilis MDCLXXVI.

in pago de Serrin.

Ultriusque ambigua omnia ſunt.

455 *Non eſt meum componere controverſiam, qua hinc exiſtit inter Hiſpanos & Francos: Nam ſi his difficile eſt probare, Alexandria acceptũ eſſe quod habent caput; nihilo minus laborabunt Hiſpani, ut probent ſe Roma accepiſſe quod obtinent. Si objiciatur Hiſpanis credibile eſſe, Reliquias quas oſtentant, capitis præſertim & linguæ, eſſe forſaſſis illius coci, unde ſumpta occaſio comminiſcendi incolatum S. Athanaſii Epiſcopi in illo loco: reponent Hiſpani, æque facile fieri potuiſſe, ut ex Conſtantinopolitano potius quam Alexandrino Patriarchatu acceperint Galli caput cujuſpiam S. Athanaſii Epiſcopi, puta Corinthiorum, qui colitur* v *Maji. Ad hæc, quam eſt incertum an cocnus ille ſanctus unquam in rerum natura fuerit, aut ſaltem an Athanaſii nomine appellatus; tam videtur certum caſulam ſimul aſſervatam cum capite ſignum Epiſcopi eſſe, non Fratris laici: itemque ſola cranii oſſa, omni carne nudata eſſe in Gallia; caput autem quod eſt in Hiſpania, uti linguam adhuc imputrem ſervat, ita & ſervare carnem ſaltem exuccam, quod magis convenit ei ſtatui in quo eſt reliquum corpus Venetiis. Quod ſi ita quis judicaret de capite Serrinienſi, multo magis ſic judicaret de* Brachio, *quod nos an.* 1661. 17. *Martii vidimus in Sacrario Monaſterii Caſſinenſis, & de* de coſta, *quam Joannes Schekmannus in Epitome ſeu Medulla geſtorũ Trevirenſium, an.* 1617 *excuſa fol.* 55, *aſſerit in Monaſterio S. Maximini ſervatam, ſcilicet eam non poſſe credi S. Athanaſii Alexandrini, ſi ejus eſt corpus ſervatum Venetiis, de quo non videtur dubitandum amplius.*

456 *Hæc potrat &c.* Vide Append. pag. 781. col. 1.

DE S. GERMANO EPISCOPO MART.

APUD AMBIANOS IN GALLIA.

J. B.

Commentarius R. P. Joannis Bollandi.

SÆCULO V.

CElebratur VI *Nonas Maji natalis* S. Germani Episcopi & Martyris. *Ita MS. Florarium*: Eodem die S. Germani Episcopi & Martyris. *Idem habet Matricula Carthusiæ Ultrajectina a ducentis & amplius annis conscripta, & Belgica quædam Kalendaria. Heribertus Rosweydus noster in Fastis Sanctorum*: Germanus Anglus Episcopus & Martyr 11 Maji. *Philippus Ferrarius in generali Catalogo Sanctorum*: In Anglia S. Germani Episcopi & Martyris. *Citat Ferrarius* Fastos SS. Britanniæ auctore Heriberto Rosweydo Societ. Jesu. *At non Britannia Sanctorum Fastos peculiariter descripsit Rosweydus, sed omnium omnino*, quorum vitæ in Belgicis Bibliothecis manuscriptæ. *Eumdem Rosweydum citat, neminem alium, Joannes Wilsonus in Martyrologio Anglicano, ita scribens*: In inferiore Germania Festivitas S. Germani Episcopi & Martyris: hic Anglus natione, in inferiores illas provincias trajecit, Christi fidem prædicaturus, ubi tandem suam mercedem, martyrii scilicet coronam, adeptus est. Ejus Vita copiose manu exarata in quopiam Belgii monasterio extat, ut e Societate Jesu venerabilis Sacerdos testatur, atque hoc die ejus festivitas consignata in libro qui Fasti Sanctorum inscribitur. *In secunda Martyrologii sui editione aliter illius elogium idem expressit Wilsonus*: Eodem die in inferiori Germania depositio S. Germani Episcopi & Martyris, natione Angli, qui cum in Brabantiam trajecisset; inde in Frisiam, Christi fidem prædicaturus, in mercedem gloriam martyrii adeptus est circiter annum Christi DCCL.

S. Germani natalis.

2 *Quod eum Anglum Rosweydus scripsit, id non ita præcise accipiendum, quasi ea gente, quæ ex Saxonia inferiore advecta Britanniam a mille prope ac ducentis annis tenet, fuerit ortus; sed quia ex plurium gentium, quæ nunc Anglorum monarcha parent, aliqua natus, & a S. Germano Autisiodor. nsi, in ea ipsa provincia, quæ nunc Anglia dicitur, Christo adjunctus. Rosweydi auctoritate libenter Anglum Wilsonus appellavit. Ferrarius utrumque, ultra etiam quam prairent, secutus, absolute in Anglia eum locat, quasi ibi hic vel Episcopatum gesserit, vel obierit mortem. At Vitæ illius Scriptor parentem ejus* Scotorum gentis Principem *vocat, non quasi S. Germanus Autisiodorensis, cum in Britanniam (ut infra dicetur, narratque Constantius in ejus Vita, & Beda lib. 1. Eccles. Anglor. cap. 17 & quatuor sequentibus) profectus est, vel Hiberniam adierit, qua, ut idem Beda scribit lib. 1 cap. 1 proprie patriæ* Scotorum est; *vel in Septemtrionali Cluyda amnis ripa situm, urbique munitissimæ Arcluith oppositum, terræ tractum, ad quem* Scotti (*ut idem tradit*) *iisdem fere Valentiniani* III *temporibus, aut non multo prius,* advenientes sibi locum patriæ fecerunt. *Sed fuit ille Scotica gentis Princeps Audinus tunc in Britannia, sive pulsus e patria, sive legatione aliqua ad Britannos functus, sive erat fortassis amicior tunc Britannis in aliqua Scotorum Hibernicorum provincia. Neque illud alioquin insolium, ut gentibus invicem bello dissidentibus, viri etiam illustres quandoque in hostili solo degant. Et vere circa eadem hæc tempora Scoti quidam inter ipsos Romanos non sine nominis celebritate versati sunt, ut C. Calius Sedulius Presbyter & poeta.*

C *Non Anglus ut fuit,*

sed Scotus,

3 *Fuit hic postea Audinus multis fortassis e sua gente suscipiendæ fidei auctor, ad quos ut Episcopus mitteretur constanno curatum.* Florentio & Dionysio Coss. *sive Christi anno* CCCCXIX, Agricola Pelagianus, *ut in Chronico Prosper Aquitanus scribit,* Severiani Episcopi Pelagiani filius, Ecclesias Britanniæ dogmatis sui Insinuatione corrupit. Sed actione Palladii diaconi Papæ Cælestinus Germanum Autisiodorensem Episcopum vice sua misit, & deturbatis hæreticis Britannos ad Catholicam fidem redigit. *Et biennio post*, Basso & Antiocho Coss. *idem Prosper sic scribit*: Ad Scotos in Christum credentes ordinatus a Papa Cælestino Palladius Episcopus mittitur. *Verisimile est Germanum e Britannia reversum in Galliam, scripsisse Cælestino quid ibi hic a se gestum esset, neque non modo profligatas hæreses esse, & relata de Pictis aliisque barbaris victoria, sed & Scoti nonnulli Proceres ad Christum conversi, quibus mittendi aliqui una cum Episcopo Doctores viderentur: tum vero Palladium a Cælestino missum & ipsum fortassis gente Britonem; Britonibus certe faventem, cum ejus* actione *Germanum* B *ad eos miserit Cælestinus. Nam idem Prosper eadem occasione & liberatos hæresi Britannos & fide imbutos esse Scotos innuit, libro contra Collatorem, qui est quartus Responsionum adversus calumniatores doctrinæ S. Augustini; extatque tomo 7 Operum ejusdem Augustini; in eo ergo libro cap. 21 ita scribit*: Unde & venerabilis memoriæ Pontifex Cælestinus, cui ad Catholicæ Ecclesiæ præsidium multa Dominus gratiæ suæ dona largitus est, *& paucis interjectis*. Nec vero segniore cura ab hoc eodem morbo Britannias liberavit, quando quosdam inimicos gratiæ, solum suæ originis occupantes, etiam ab illo secreto exclusit Oceani; & ordinato Scotis Episcopo dum Romanam insulam studet servare Catholicam, fecit etiam barbaram Christianam. Studuit *Cælestinus* Romanam provinciam, *Britanniam, misso ibi hoc Germano*, servare Catholicam, *& simul* barbaram, *Scotiam videlicet*, fecit Christianam, *nonnullis per ipsum Germanum conversis. Aditu deinde in insulam parato per Palladium, absque alio fere opera pretio; tota demum insula Christo subjugata est per Patricium. Sed de his plenius ad Vitam S. Patricii* XVII *Martii, S. Palladii* VI *Julii, S. Germani* XXXI *Julii*.

4 *Exaratam reperi Rosweydi manu schedam, in qua* innuebat S. Germanum, *Episcopum & Martyrem, qui* II F *Maji colitur, sibi eum videri esse, cujus meminit Molanus in Natalibus Sanctorum Belgii, ubi de S. Eloquio agit. Sed quæ ibi hæc habet Molanus, sunt ex S. Eloquii vita transscripta, ubi ita efferuntur*: Igitur anno Verbi, carnem scilicet facti, Filii Dei pro salute ac redemptione humani generis incarnati, sexcentesimo quadragesimo sexto, regnante Clodovæo jam Christianissimo Rege, venit B. Eloquius ad Galliarum littora ex Hibernia insula, cum aliquibus venerabilibus viris, videlicet Fursæo, Ultano, Foillano, Boetio, Mombolo, Adalgiso, Hettono, Helano, Trasano, Germano, Verano, atque Columbano. *Verum aut illius vitæ Scriptorem memoria fefellit (nec mirum, cum annis post S. Eloquii mortem ducentis vixerit) aut imperitus aliquis eam Vitam interpolavit, ut ad* III *Decembris dicemus. Et sane Vita S. Momboli quam dabimus* XVIII *Novembris, cum iisdem fere verbis descripta sit*, Helanum, Trasanum, Germanum, Veranum *non memorat. Vita S. Algisi, sive Adalgisi* II *Junii hos recenset ejus comites*, Ettonem, Gobanum, Eloquium, Corbicanum, Rodalgum *sive* Rodaldum. *Sed plures tum moderni tum medii ætatis scriptores, cum Sanctos commemorant qui e transmarinis partibus in Galliam aut Germaniam venerunt, omnes conjungunt, quamvis longo distantes temporis intervallo.*

ante S. Eloquii saltem fuit sæculo V.

5 *Propior Germani nostri ætati Germanus ille SS. Heiani & Gibriani Frater fuit.* Hic Gibrianus, *ut Flodoardus hist. Eccl. Remensis lib. 4 cap. 9 scribit*, Tesanus, Tresanus, Germanus, Veranus, Abranus, Petranus,

(*quæ grus fuerit conjecta*)

Digitized by Google

AUCTORE J. B. cum tribus ſororibus ſuis Franda, Promptia, Poſſena, eligentes ſibi ſuper fluvium nomine Matronam opportuna degendi loca &c. *Memorantur iidem fratres & ſorores in Vita S. Treſani* VII *Februarii, ſed pro Teſano* Helanus, *pro Franda* Franda. *Colitur S. Helanus* VII *Octobris, S. Guibrianus* VIII *Maji, quo die & reliquos dabimus, niſi proprios ſingulorum natales reperiamus. Horum ætatem indicat Sigebertus in chronico ad anno* DIX Gabrianus Scottus, cum fratribus & ſororibus in Gallia peregrinatus, urbem Remenſem & vita & morte ſua illuſtrat. *Quæ tamen aliena manu addita cenſet Miræus in ſua Sigeberti editione, quod a codice Gemblocenſi abeſſent; ſed in perveteſto Lobienſi, quo ſumus uſi, habebantur, inque Laurentii Barri editione.*

Ejus ætas.

6 *Wilſonus cum ad annum* DCCL *S. Germani martyrium retulit, videtur exiſtimaſſe S. Bonifacii Archiepiſcopi Moguntini & Germaniæ Apoſtoli comitem fuiſſe; nam is circiter annum* DCCLV *martyrium in Friſia ſubiit, cum ſociis* LII, *quorum undecim ſolum ab auctoribus nominantur, nullus inter eos Germanus. Eorum, quorum nomina reticentur, unum extitiſſe Germanum an conjecerit Wilſonus, an uſpiam legerit, haud ſcio: mihi difficile eſt credere, inter illos Epiſcopum fuiſſe, cum id non videantur emiſſuri fuiſſe diligentes ſcriptores rerum a Bonifacio geſtarum. Proclivius erat, ut S. Gibriani fratrem, hoc die apud Ambianos coronatum martyrio, atque anniverſaria coli celebritate ſuſpicaremur; cum cæterorum præterquam Gibriani & Treſani, nos natales geſtaque lateant. Sed Gibriano multo antiquiorem Germanum hunc Vita illius hiſtoria oſtendit, quippe a S. Germano Autiſſiodorenſi anno Chriſti* CCCCXXIX, *aut non multo poſt baptizatum.*

Ejus vita quando ſcripta?

7 *Non eſt tamen Vita hæc optimæ notæ, quæ ſit ab incerto auctore, quingentis fere poſt Germani deceſſum annis, non ex veteribus monumentis, ſed populi fama conſcripta. Teſtatur id in Prologo Auctor:* Hujus ergo Beatiſſimi actus ſeu paſſionem non vidimus, ſed tamen a paganis ejus vitæ codicem ſuccenſum novimus. Nunc tamen Deo opitulante quidquid ex ejus geſtis audivimus, dilucidare ſatagemus. *Licuret exiſtimare non tam vulgi narratione accepiſſe Scriptorem quæ tradit, quam ex ipſis geſtis, antea lectis auditiſve, priuſquam igne abſumerentur; ſi, quis fuerit, ubi ſcripſerit, aut quando, conſtaret. Parum certe curioſus fuit, ut ex iis patet, quæ nihil ad propoſitum facientia de Juliano Apoſtata narrantur, deque ridiculo, & anilium ſimili fabellarum occupati ab eo imperii modo. Porro quod cap. 6 n. 17 ſcribit,* Vir Sanctus prædicando per Normanniam ibat, *& cap. 7 n. 20* quis eſt limes medius Normanniæ ac Franciæ; *conſequens eſt, hanc Vitam ſæculo Chriſtiano decimo, aut fortaſſis etiam ſerius, ſcriptam eſſe, cum Weſtria ſive occidua Francia erat, tum primum cœperit Normannia appellari, quando Rollani Normannorum Duci, Chriſtianam fidem amplexo, Carolus Simplex Francorum Rex Giſlam filiam in matrimonium dedit, ſub annum Chriſti* DCCCXII, *inque dotem provinciam illam tradidit,* quam Nortmanniam, *inquit Auctor anonymus inter Normannicas Scriptores primus editus ab Andrea Ducheſnio,* Northmanni vocaverunt, eo quod de Northvvega egreſſi eſſent,

modo hic edita?

8 *Eam vitam ex veteſtis codicibus Monaſteriorum Theſani & Claromareſcani deſcripſerat Roſvveydus: tertium exemplar a D. Joanne de S. Martino, Petri Loveti Bellovaci V.C.L. fratre, congregationis Folienſi monacho, Ambianis accepi; quartum quoque indidem a D. Joanne Cauchie Canonico Ordinis Præmonſtratenſis, S. Germani in eadem urbe Curiæ. Sed in poſterioribus hiſce duobus exemplaribus deerat Prologus. Extabat eadem Vita, eademque ſtylo, in MS. Eccleſia S. Martini Ultrajecti, ſed paſſim breviata. Officium quoque Eccleſiaſticum, ut vocant, quo in utraque S. Germani eccleſia decantari hoc conſuevit idem venerabilis Curio nobis tranſmiſit, in cujus Lectionibus, Hymnis, Antiphonis, Reſponſoriis eadem quæ in Vita memorantur.*

Ejus eccleſia Ambianenſi.

9 *Duæ ſunt apud Ambianos dicatæ S. Germano Martyri eccleſiæ: altera in urbe, ſtructura elegantia nulli poſt Cathedralem ſecunda, a quingentis annis monaſterio Ordinis Præmonſtratenſis, in eadem urbe, quod nunc S. Joannis appellatur, donata a Guidone Caſtellano Ambianenſi ejuſque conjuge Mathilde; niſi tamen poſt eam donationem renovata ac ſplendidius inſtaurata eſt: nam, ut Adrianus Morlerius Antiquitatum Ambianenſium lib. 2 in Catalogo Abbatum S. Joannis teſtatur, in donationis inſtrumento ſolum* altare S. Germani *appellatur. Et vere cum* II *die Julii* MDCXLIII *ſumma ara lapidea tabula, ad ſex pedes promovenda, ut nunc cernitur, eſſet ſublata, ſub ea exiguum e ſtanno vaſculum repertum eſt eique incluſa membrana in qua hæc erant inſcripta:* Anno Domini MDXXVI, die Lunæ, nona menſis Julii, Reverendus in Chriſto Pater Nicolaus Ebronnenſis Epiſcopus, de permiſſu & auctoritate Reverendi in Chriſto Patris ac Domini D. Franciſci de Hallevvin, Dei & ſanctæ Sedis Apoſtolicæ gratia Epiſcopi Ambianenſis, hanc eccleſiam & hoc altare in honorem S. Germani Epiſcopi & Martyris Sanctorumque omnium conſecravit ſeu dedicavit; me Secretario dicti D. Epiſcopi Ambianenſis ſubſignato præſente De Courcelles. *Fuit autem Epiſcopus ille Ebronenſis Nicolaus Lagrene, ut teſtatur Morlerius, Hallevvini Epiſcopi Ambianenſis Suffraganeus & Vicarius, Ordinis Præmonſtratenſis, Abbas Monaſteriorum S. Joannis & Montis S. Martini, antea Paſtor Eccleſiæ S. Germani, de qua hic agimus; idemque Paſchaſium Broetum, e primis S. Ignatii Sodalibus unum,* XII *die Martii pridie Dominicæ Paſſionis Sacerdotio initiavit, non anno* MDXXIII, *ut idem veterem epocham ſecutus ſcripſit Morlerius, ſed* MDXXIV *quando littera Dominicali B, Paſcha in* XXVII *Martii incidit. In ea ergo eccleſia Parochum agit ex eodem S. Joannis cœnobio Canonicus; cui ab Abbate ſuo præſentato, uti dicunt, id munus confert Epiſcopus. Ut ea parochia a Regularibus adminiſtraretur obtinuit an.* MCXCVIII, *a Theobaldo Ambianenſi Epiſcopo, Odo Abbas S. Joannis, patrocinante ſibi Wilhelmo Remenſi Archiepiſcopo & Sedis Apoſtolicæ Legato. Extat Parochorum omnium ab ante* MCCLXXX *Chriſti annum Catalogus. Ex his Abbates poſtea electi Marthaus Lotterellus an.* MCCCCXXIII, *& ante memoratus Nicolaus Lagrenæus.*

Pulcherrimo profiti ædes clara.

10 *In hac eccleſia vita cernitur S. Germani, non modo in veteſtis deſcripta codicibus, ſed elegantes quoque efformata in vitrea ad lævam feneſtra, mille aureorum pretio eſtimata; inque actionis pragrandibus tapetibus, quibus ornari celebrioribus diebus ejuſdem eccleſiæ Chorus ſolet. Spectatur in eadem eccleſia pulpitum lapideum, vicenos pedes longum, plano fornice, antiquo opere affabre elaboratum, quod quatuor columnæ lapideæ ad angulos ſuſtentant: in id gemina ducunt utrimque lapideæ ſcalæ, circum duas eccleſiæ columnas inſigni artificio volutæ, & ipſæ penſiles. Eſtque tota hac moles ejuſmodi, ut magnam ſui excitet admirationem, & inter illius circum Somnam amnem tractus præſtantiſſima opera cenſeatur. Hic Parochus nunc eſt, ut ante ſcripſi, Joannes Cauchie Canonicus regularis Ordinis Præmonſtratenſis, vir humaniſſimus, Deique gloriæ ac Sanctorum amplificandæ ſtudioſiſſimus; qui antea S. Firmini Martyris in valle parœciam in eadem urbe adminiſtravit, a* XXII *Octobris* MDCXLIV *ad* XIII *Auguſti* MDCXLII.

alia, ubi ejus ſepulchrum.

11 *Altera S. Germano Martyri ſacra eccleſia viſitur in vico diœceſis Ambianenſis, qui S. Germani dicitur, ubi is martyrio & coronatus vulgo &c.* Vide Append. p. 784. col. 2. *Eſt vero Prioratus, ab Abbatia S. Fuſciani in nemore, Ord. Benedictini, diœceſis Ambianenſis dependens: non tamen ipſe Prior, ſed ſub eo Paſtor divina adminiſtrat. Extat etiamnum ejus ſepulchrum ſubter majorem aram; atque poſt eam ſtructum calatis lapidibus monumentum, aliquantulum ſupra ſolum eminens, intra quod deſcendentibus ingens objicitur calatum ſaxum, quo*

corpus

A *corpus Martyris olim apertum fuit, idque tribus perforatum locis, ut lumine admoto totus perviderí tumulus jam vacuus, queat. Superius &c.* Vide Append. pag. 784. col. 2. *Juxta eamdem aram armarium est, in quo e ligno efformatum Episcopali schemate caput est, inque eo ossa quadam capitis ipsius (ut a majoribus accepta fama creditur) S. Germani asservantur; aliaque in brachio itidem ligneo reliquiæ, de quibus &c.* Vide. append. pag. 784. col. 2. *Eadem hic quæ Ambiani vita ac necis S. Germani extat historia, idemque quod Ambiani ejus die festo Officium Ecclesiasticum celebratur. Eo vero die ingens e propinquis vicis turba hominum ad eam ecclesiam confluit, multique in ejus cœmeterio sepeliri se, pietate erga sanctum Martyrem moti, postulant. Viget isthic ab omni retro memoria ea consuetudo, ut Pastor festo die S. Germani sacra peragens, cum ad Offertorium, ut vocant, pervenerit, ad populum conversus clara voce edicat, Si quis oppidi Senardipontis incola adsit, cujusque ætatis, ordinis, sexus, is primus accedat, etiamsi ipse vici Dominus adesset. Ea honoris prærogativa illi oppido exhibetur, propterea quod ejus Dominus olim sancti Martyris corpus sepulturæ mandarit. Distat is vicus a Senardi-ponte Gallica leuca & dimidia, tribus ab Albamarla, sive Aumaleo vulgo Aumale. Plures passim vici tota Normannia S. Germani nomine insigniuntur, vel a S. Germano Parisiensi, cujus* XXVIII *Maji Vitam dabimus, vel ab Antissiodorensi per universam Galliam celeberrimo, vel ab hoc Sancto Episcopo &* B *Martyre Germano, qui occiduum illum Gallię tractum Evangelii prædicatione, miraculis, ac tandem martyrio illustravit. Idem hic tutelaris est ecclesia pagi dicti Medavy, in diœcesi Rotomagensi.*

Historiæ translationis Annis 1650 & 1660.

11 *Hæc omnia olim scripsit R. P. Joannes Bollandus, una cum Annotatis ad Vitam sequentem, & transmisit ad D. Joannem Canchium Canonicum Ordinis Præmonstratensis & Parochum Ambianensium Ecclesiæ S. Germani: qui mox eadem typis vulgavit anno* MDCXLV, *& iterum cum novis hinc inde animadversionibus anno* MDCLXV, *nobis quæ post dicti Patris obitum transmisit, addita ubique Vita Gallica & Officio Ecclesiastico ejusdem Sancti, quæ apud ipsum videri possunt. Submisit idem etiam aliquam a se compositam historiam translationum, quarum prior anno* DCCCL *facta celebratur die* XIII *Novembris, posterior an.* MDCLX *Aprilis* III: *quam ipsam historiam Vita subjungimus. Erat hæc &c.* Vide Append. pag. 784. col. 2

12 *Reperimus etiam S. Germani memoriam inscriptam Mss. Martyrologiis Augiensi Canonicorum Regularium, & Parisiensi S. Germani de Pratis. Quod autem hic pravio Bollandi commentario Annotationibusque subjunctis velimus additum, nihil magnopere occurrit. Nam quod ait* parum curiosum *fuisse* Vitæ *hujus* scriptorem, *adeo verum est, ut omnino inter postrema nota Vitas (quales huic operi non nisi perquam invitis inferimus) censeri eam velimus,* C *solo melioris historiæ defectu excusantes consilium. Cui enim placere potest prædicatio Sancti sic proposita, quasi paganis ethnicisque convertendis in Britannia, Gallia, Hispania, Germania, eorumq; fanis destruendis tota ejus vita fere fuisset addicta, tempore illo, quo vix tenues idolatriæ reliquiæ supererant, Christus fere solus aris templisque colebatur, etsi Galliarum domitores Franci adhuc Gentiles essent? Quid quod de punito per flectionem intestinorum judice, de dracone stola Sacerdotali alligato & in puteum protracto, videantur additamenta accepta ex qualicunque historia S. Mercurialis Forolivienſis, quam dedimus* XXV *Aprilis? Alia ipse per se lector notare poterit, quibus ingenio suo minimum indulsisse auctor videatur.*

VITA

Ex variis codicibus MSS.

a PROLOGUS.

a 1 CUm universæ machinæ molis benignissimus conditor ac misericordissimus reformator, pro salute humani generis, quod serpens antiquus decipiendo per lignum vetitum merserat in tenebris, cruci fuisset addictus; maluit mortem in nostra quam susceperat carne recipere, quam tot millia animarum amittere. Suscepit namque mortem temporaliter, ut nos a durissimis pœnarum nexibus eruere misericorditer, & ut veridica prædicti electi Domini mystice panderetur sententia dicentis: Propter hoc non derelinques animam meam in inferno, neque dabis Sanctum tuum videre corruptionem. Ne corrumperetur resecta Deitate caro, tertia die vendicans sibi spolia tartarea, erepta de sevissimis chelydri faucibus, surrexit a tumulo; superumque illud, immensa redimitum gloria, cunctis intuentibus clientulis, conscendit regnum, nobis olim per culpam incognitum, nunc autem per gratiam apertum. Ascendit idem rector humani generis ad rutilantia polorum regna, haud relinquendo terrestria: nam si reliquisset, quid nobis benedicta nativitas, quid veneranda mors, quid admirabilis resurrectio, gloriosaque profuisset ascensio? Non reliquit, inquam, terrena, sed beatissimum Pneuma dudum promissum, in cordibus discipulorum diffudit; per quod omnia nequissimi hostis tela valuisset extinguere, & omnes ad dulcissimam semitam mandatorum Dei E præcellentissimorum perducere. Sed plane quamvis hostis antiquus, eorum spiritibus, super petram fundatis durissimam, nocere nullis valuisset ingenis; corpora tamen eorum eorumque successorum per sibi condignos gravissimis pœnarum affligi generibus fecit ministros; autumans eorum sacros spiritus capere suo teterrimo laqueo, quos Christus jam fundaverat cælo. Inter hos ergo & beatissimum Germanum, Sacerdotali stola pollentem, per Satellites multis cædi fecit supplicis, non tamen vincere victus valuit victorem. Hujus ergo beatissimi actus seu passionem, non vidimus, sed tamen a paganis ejus b vitæ codicem b igne succensum novimus. Nunc tamen, Deo opitulante, quicquid ex ejus gestis audivimus, dilucidare satagemus. Adjuvet omnipotens, ut hoc adimplere valeamus, qui regnat in æterna sæcula.

DX Mss.

Psal. 15. 10 Act. 2, 27

Apostoli & Martyres Spiritu sancto corum locati.

S. Germani Alba depredata.

ANNOTATA I. B.

a *Aberat hic Prologus a MSS. Ambianensibus, extabat in Thosano et Claremarescano.*

b *Factum id videtur Normannorum incursionibus, quibus a Caroli Magni obitu centum fere per annos dira vexata Gallia est.*

CAPUT I.

S. Germani ætas, baptismus. F

a 2 TEmporibus Domini b Joviniani glorioſi atque mitissimi Imperatoris, qui post nequissimum a b Apostatam Julianum totius orbis principatum, Deo annuente, obtinuit; sancti Christiani nominis religio usquequaque crescere cœpit, in tantum ut & ecclesiæ Dei, quas impius tyrannus, exosum habens nomen magnificum Christi, c claudi jusserat, ne laudes omnipotenti c Deo redderentur, jam dicto Domno Imperatore Joviniano incipiente regnare, aperirentur, & multis crebertime coruscarent miraculis. Quo autem ordine jam prænotatus Julianus Cæsar fuerit effectus, sobrio narrare non displicebit stylo. Fuit namque idem Julianus sacrorum verbis dogmatum diligenter instructus, ita ut etiam Clericus effectus, donum d Subdiaconalis gradus d mereretur suscipere. e Instigante autem ejus mentem e diabolo, ut cœpta relinqueret & solium regni invaderet, (quippe erat regali ex stirpe genitus) quadam die dum ad Missarum solennia lectionem S. Pauli Apostoli recitasset, & ante aram sacrosanctam humiliaturum se

Julianus Apostata imperium præsidet adipiscitur.

Digitized by Google

EX MSS. se inclinando projeciſſet; egit arte magica, ut corona quædam regalis, quæ in arco erat ſuſpenſa triumphali ante ſanctum altare, ipſo adveniente ſupra caput ipſius caderet, ac ſi propria quis eam manu impoſuiſſet: Quod cum circumſtantes populi vidiſſent, hunc vere Imperatorem acclamaverunt, ſuſpicantes ei a Domino regimen totius orbis eſſe accommodatum. Quod ille cernens actutum ſibi Imperatoriæ poteſtatis uſurpavit nomen, Eccleſiamque Dei variis cœpit turbare procellis, abjiciens a ſe Dei Chriſtianique nominis religionem, & idola vana & ſurda & muta complectens. Unde factum eſt ut eccleſias Dei, quæ longe lateque per totum orbem diffuſæ erant, claudi juberet, ne ultra in eis nomen Domini invocaretur. Fecit ergo & multa *f* millia *f* Sanctorum interimi ob nomen magnificum Chriſti. *g* Inter hæc etiam & corpus *g* S. Joannis Baptiſtæ igne ſuccendi juſſit, atque in favillam redigi, ut nullus amodo Chriſtianus ex eo ſibi reliquias colligere valeret, ſed quaſi quamdam ſtipulam vitaret, dum illud tali incendio cremari vidiſſet.

ſævit in Chriſtianos

& SS. reliquias

3 Dum hæc ſiquidem, aliaque valde deteſtanda quamplurima geſſiſſet opera; miſereri cœpit miſericors Dominus fletibus ſibi fidelium, atque luctuoſis ſingultibus, quos die noctuque emittebant; obſervando quatenus eos liberare dignaretur de diri faucibus hoſtis; Eccleſiamque ſanctam, olim per univerſum mundum renitentem, conſervare dignaretur incolumem; eique, quam ſæviſſimus tyrannus abſtulerat, redderet libertatem ſuo numine ſacro. Factum eſt interea, ut poſt non multum temporis ſpatium jam dictus Julianus Imperator inſana mente bellum Perſarum genti inferret: in quo, opitulante Deo, dum pluſquam oporteret, gerere vellet, a quodam *b* incognito ſatellitibus ſuis viro percuſſus, vitam cum regno perdidit, quod contra jus humanæ religionis viriliter ſibi uſurpavit. Poſt deteſtabilem igitur ſuperbiſſimi Judicis necem, miſerator omnium Dominus, ſanctæ matri Eccleſiæ pium dare dignatus eſt patronum, Dominum videlicet Jovinianum Imperatorem. Qui mox ut monarchiam totius orbis ſuſcepit, actutum eccleſias Dei aperiri juſſit, quatenus laus & gloria in ipſis Chriſti in laude canerentur, quę omiſſæ erant cantari vivente Cæſare impio. Cœpit ergo clariſſimum Chriſti nomen uſquequaque validiſſimis radiare miraculis, intantum ut multi paganorum videntes magnalia, quæ in ſervis ſuis operabatur Dominus, relicto gentilitatis errore, ad veram & immaculatam unanimiter converterentur fidem.

male periit.

b

ſuccedit Jovinianus filius Imp.

4 *i* In hujus præclariſſimi Cæſaris temporibus, fuit quidam in pago Autiſſiodorenſi vir, magnificis editus parentibus, Germanus nomine, qui intantum brevi in tempore crevit, ut Tribunus effectus, cum lucra ſęcularia Domino reddere deberet terreno, potius ad animarum tenderet lucrum; & quicquid valeret acquirere, cunctipotenti Deo munus gratiſſimum toto corde offerret. Accepit ergo ſibi uxorem ſecundum morem ſæcularem, parentibus valde nobilibus progenitam, quam dominante Chriſti gratia, ita divinis inſtrumentis imbuit atque ornavit, ut non uxor, ſed vera fide ſoror eſſe crederetur. Quid plura? dum urbs itaque Autiſſiodorenſis deſtituta foret ſacro Pontifice, mox voce ſumma plebs univerſa hunc ſibi poſtulat dari Paſtorem, quem corde puro noſcebat Chriſti fore cultorem. Conſtituitur itaque beatiſſimus Germanus in jam prælibata civitate Pontifex a Deo electus: fit gaudium omni civitati & immenſa exultatio: namque videbant ſe alacres ſic in Dei laudibus fore, ut non trepidam brevemque vitam poſſidere ſe autumarent, ſed paradiſiaca collocatos in gloria, atque Jordanica tinctos unda melliflua. Erat namque vultu placido, comis decoratus Angelicis, ut intuentibus eum, non humana forma, ſed Angelica effigies, pulchra ut luna, electa ut Phœbus videretur: tantaque circa eum caritas Chriſti erat, ut in terris poſitus, in cæleſtibus habitaret.

S. Germanus Autiſſiodoren. ex Tribuno fit Epiſcopus

D

5 Vir autem beatiſſimus, poſt multa fortiter patrata miracula, *k* nixus eſt quæ valuit Sanctorum circuire pignora. Non ſolum itaque, hæc quæ in Galliarum partibus conſtituta erant viſere ſtuduit ſola, verum etiam in *l* tranſmarinis partibus loca Sanctorum circuire curavit. Completa interea ſacra circuitione, dum ad propriam civitatem redire diſponeret, quatenus plebem ſibi creditam verbis Evangelicæ doctrinæ affatim refocillaret; contigit ut quemdam *m* Scotorum gentis Principem ſibi, Audinum nomine, una cum uxore, quæ Aquila vocabatur, obvium haberet: in quorum comitatu ducebatur filius eorum, admodum puerulus, pulchra facie, & decorus aſpectu, ſed cum ipſius parentibus adhuc gentilitatis errore detentus. Hos ergo cum obvios habuiſſet beatiſſimus Antiſtes Germanus, & vidiſſet Angelica decoratos forma; ingemuit, converſuſque ad Dominum dixit: O Domine, quid eſt quod formam hanc, quam ad imaginem & ſimilitudinem tuam creare dignatus es, hoſtis antiquus poſſidet? Non his in tabernaculis, Domine, recubare debuiſſet, forinſecus Angelica ſpecie decoratis; ſed ignis æternus illius pabulum eſſe deberet. Obſecro itaque te, Deus meus, quatenus mihi nequiſſimo omnium, tibi tamen corde fideliſſimo, concedere digneris, ut eorum corda ad te Deum verum omnipotentem per me convertantur, & agnoſcendo te ſummum Deum, corde credant, & diligant, ore collaudent, vulteque adorent, tuque miſericors ſis dux eorum, qui nunquam derelinquis ſperantes in te. Completa itaque oratione viri beatiſſimi, ſubito Audinus cum Aquila uxore provoluti ejus genibus, rogaverunt eum dicentes: Rogamus te, virorum ſanctiſſime, quatenus ad noſtra non dedigneris venire tabernacula: videtur enim nobis facies tua ut Phœbus radians, & ideo credimus in te aliquid divinitatis eſſe. Mox ergo vir Domini promiſit ſe cum eis ire. Cumque veniſſent domum, cœpit beatiſſimus Germanus nomen Domini illis benigne prædicare, & in longum ſermonem protrahere. Quid multa? Credidit jam dictis vir Audinus una cum uxore ſua, omnique familia, & baptizati ſunt in nomine Patris & Filii & Spiritus ſancti. Ipſum quoque filium ipſius admodum parvulum ſuſcepit vir beatiſſimus ab ipſo ſacri laticis fonte; nomen ſuum illi imponens, ut non jam perditionis filius, ſed germana caritate repletus, vere Germanus vocaretur, ad propria cum gaudio remeavit.

k

proficiſcitur ultra mare.

l

m

uxor pro Audini Scota, ejusque uxore & filio

E

dominum hoſpitantur eos converſos,

filius in baptiſmo ſuſceptum Germanum appellat.

F

ANNOTATA.

a *In MSS. Thoſ. & Clarom. quæ hic dicuntur uſque ad ea verba* Poſt deteſtabilem igitur *&c. num.* 3 *conſcribantur ſecundum Prologum: melius ea Auctor omiſiſſet, quæ plane majora ſunt.*

b Jovinianus *poſt Juliani Apoſtatæ necem*, v Kal. *Jul. anno Chriſti* 363 *Imperator factus, octavo poſt menſe*, XI Kal. *Mart. deceſſit. Videtur poſt ejus imperium aliquanto tempore natus eſſe S. Germanus Autiſſiodorenſis, ut ad ejus Vitam* 31 *Julii dicemus. At ſæde hallucinatur concinnator Vitæ S. Germani Martyris, quæ extat in codice Ultrajectino, dum ipſis Joviniani Imperatoris temporibus*, Germanus Autiſſiodorenſis Epiſcopus, dum a peregrinatione tranſmarina reverteretur, *dicitur Audino uxorique & filio Germano occurriſſe.*

c *Imo & diripi immiſſis militibus eccleſias juſſit Julianus, ut patet ex oratione S. Gregorii Theologi in funere patris, quam dedimus* 1 *Jan. & orat.* 1 *in Julianum: quaſdam incendio abſumi, alias a fundamentis ſubverti, ut ſcribit Sozomenus lib.* 5 *cap.* 19.

d *Fuit*

Digitized by Google

d *Fuit Julianus cum Gallo fratre Clericus factus, sive sua sponte, ne patruelis suo Constantio Augusto ulla posset suspicio incidere eos ad imperium aspirare, sive ipsius jussu Constantii, ut omnem illis spem ejusmodi præcideret: fuit autem non Subdiaconus, ut hic dicitur, sed Lector, ut S. Gregorius Nazianzenus testatur orat. 1 in Julianum.*

e *Hæc tota ratio occupandi imperii fabulosa est. Erat ille quidem magicis præstigiis deditissimus, Maximo philosopho & mago præceptore usus, & Jamblicum itidem magum summa colens familiaritate, aliosque; sed Cæsar creatus a Constantio est 6 Novemb. anno Christi 355, Coss. Arbetione & Lolliano: anno vero 360 Imperator ab exercitu, cui in Gallis præerat, acclamatus, publice adhuc sese Christianum simulans, clam dæmonibus sacra exhibens. At tum quoque videri voluit divino numine ad imperium capessendum vocari invitus, multaque fingebat somnia & visa, veluti sibi divinitus objecta, de quibus Ammianus Marcellinus perpetuus ejus laudator, & alii.*

f *Plurimos ipse trucidari jussit, sed fere alio titulo quam Christianitatis: at multo plures a Præfectis & populo in omnibus provinciis mactati, quod ipse non modo sinebat fieri, sed & suadebat, eos laudans qui in ea re strenui fuissent. Quæ omnia fuse commemorantur in Annalibus Ecclesiasticis.*

B g *Factum id Sebastæ in Palæstina, uti narrat Rufinus histor. Ecclesiast. lib. 2 cap. 28.*

h *De Juliani percussore prolixe & accurate disputat Baronius ad an. 363 n. 51 & seqq; Accidit ejus cædes eodem anno, imperii ejus post Constantii obitum 2, 26 Junii.*

i *Quo anno natus sit S. Germanus, mihi necdum liquet, quove obierit: nec de ejus Britannicæ legationis tempore conveniunt auctores. Nam Sigebertus ad an. 446 refert: Prosper ei coætaneus ad 429: huic potissimi subscribamus facit, quod S. Lupus Trecensis Episcopus illius in ea legatione comes, cum in Lirinensi cœnobio se in S. Honorati disciplinam dedisset, inde post annum Matisconem reversus, ad Episcopatum Trecensem raptus est, at biennio post in Britanniam cum S. Germano profectus, ut in ejus Vita 19 Julii dicitur. Atqui S. Honoratus ad Arelatensem cathedram evectus est post Patroclum, qui Theodosio XII & Valentiniano juniore II Coss. an. Christi 426 interfectus est. Unde sequitur anno 425 venisse Lupum in Lerinum insulam, anno sequenti isse Matisconem, & sub finem illius anni aut initium 427 ad episcopatum Trecensem vocatum. Non dissimulaverim tamen in MSS. exemplaribus vitæ S. Lupi, quæ penes me sunt, asseri eum post biennium episcopatus in Britanniam missum, at non exprimi quanto tempore apud S. Honoratum egerit. De S. Honorato egimus 16 Januarii. Monachus Antissiodorensis in sua Chronologia S. Amaterem fecessisse scribit an. 421, Germanum ejus successorem 450. At cum imminente obitu suo Augustodunum ad Julium Præfectum profectus S. Amator, a S. Simplicio Episcopo honorifice exceptus dicatur, consequens esset Simplicium ultra 70 annos sedisse, quippe qui post Consulatum Antonii & Albini, anno 346 legatur Concilio Agrippinensi interfuisse. Quid quod Constantius Presbyter scribit, cum S. Germanus obiit* rexisse Romanum imperium Placidiam Reginam cum filio Valentiniano jam juvene? *Quomodo is juvenis erat annum agens 33 ætatis? Papirius Masso nus histor. calamit. Galliæ insinuat ante 17 Valentiniani III annum S. Germani iter in Italiam & mortem contigisse; cum ea narrata, subjiciat ex Prosperi Chronico* pacatis motibus Galliarum Aetium ad Italiam regressum, *anno Valentiniani 17, qui erat Christi 441. Verum statim post S. Germani mortem venit Lutetiam Parisiorum ejus Archidiaconus, cum cives ob adventum Attilæ trepidarent, ut in Vita S. Genovefæ 3 Jann. dictum. Irrupisse vero in Gallias, Attilam memorant Valentiniano VII & Avieno Coss. an. 450. Sed de his alibi. Hinc Bollandi nota lucem conferent, qua 1 Maji de S. Amatoris ætate & obitu diximus.*

k *MSS. Thoſan. & Claromarſ.* missus, *MS. Ambian.* nixus: *alterum MS.* visus.

l *Visitavit S. Germanus, S. Albani Martyris sepulcrum prima sua in Britanniam profectione, illudque aperiri jussit,* pretiosa ibidem munera conditurus, arbitrans opportunum ut membra Sanctorum ex diversis regionibus collecta, quos pares meritis receperat cælum, sepulcri quoque unius teneret hospitium. *Ita Constantius in ejus Vita. Erat illud apud Verulamium vetus & celebre municipium, cujus cives fuit S. Albanus Martyr, de quo agemus 22 Junii. Juxta ejus jam everſi mœnia cernitur* S. Germani *cœlitum, ubi ille pro suggestu de rebus divinis ad populum dixit.*

m *Licet Britannos, Valentiniano III imperante, vehementer affligerent Scotti a Circio, Picti ab Aquilone; tamen quo tempore in Britannia fuit Germanus, Picti & Saxones bellum junctis viribus adversus eos suscepisse memorantur a Constantio Presbytero & a Beda iisdem verbis lib. 1 cap. 10. nulla facta mentione Scottorum, quod fortassis de pace cum iis ageretur. Namlicet plures essent Scottorum Reges tum in Hibernia, tum in ipsa Albione, tamen aliqua inter se societate tenebantur, & fortassis potentioris inter eos Regis auctoritate. Postea tamen iterum in Britannos grassati sunt Hiberni, ut ex eodem Beda l. 1 c. 14 patet. Tandem Saxones ad eos Pictosque retundendos advocati a Vortigerio Rege, lupi numerum ad oves custodiendas.* E EX MSS.

CAPUT II.

S. Germani religiosa adolescentia.

6 POst discessum igitur beatissimi Antistitis Germani, cœpit puer bonæ indolis ita sacræ litteris compleri doctrinæ, ut vix similis illi in transmarinis partibus ullus inveniri potuisset: erat namque vultu speciosissimus, ut intuentibus eum non humanam sed Angelicam crederetur formam possidere. Verbum illius in tantum sacræ erat sapientiæ sale conditum, ut propter allocutionis dulcedinem, qua Christo multa & innumerabilia agmina animarum quotidie aggregabat, per os illius videretur ipse loqui conditor mundi. Quidquid itaque cibi ad usus corporis sui acquirere valebat, indigentibus largissime dare satagebat, juncto pariter & potu: magis ergo cibo corda eorum refocillabat spirituali, lac quoque potum dabat eis non escam. Si quis ad eum dives, si quis mediocris, si quis pauper, si quis nobilis, si quis ignobilis, si quis civis, si quis peregrinus, aliqua compellente occasione venisset; numquam ab eo discedebat, donec glorioſum nomen Christi cognosceret, verboque salutari pleniter instructus, ad propria cum gaudio remeabat. Mentis itaque suæ benignissimam sinceritatem demonstrabat glorioſissimi vultus serenitas, clementiamque cordis valde piissimi manifestabat in lenitate suavissimi sermonis. Largitas sacræ eleemosynæ ita in eo radiabat, ut cum aliquem videret pauperem, se Christum cernere crederet mundi Redemptorem. *Germanum puer speciosus,* *benigne,* F

7 Vigiliis quoque sic sedulus inerat, ut videretur sibi horis omnibus venturum adfore judicium, memor Dominici sermonis, Vigilate, inquit, quia nescitis qua hora Dominus vester venturus sit. In devotissimis atque orationibus sic assidue intentus erat, ut nisi orationi incubuisset semper sibi tentatorem adstare crederet, suumque fragile corpus ab eo illudi variis tentationibus timeret, spiritumque pariter in aliquo titubare compelleret; reminiscens verbi Domini dicentis, Vigilate & orate, ne intretis in tentationem; spiritus quidem promptus est, caro autem infirma. Caritate intantum perfectus erat, ut nihil operis absque ea compleret, credens illud Apostoli Joannis, Qui manet, inquit, in caritate, in Deo manet, & Deus in eo. Doctrinis sacris sic animos fidelium, arguendo, obsecrando, increpando, in omni patientia & longanimitate refocillabat, ut æstimarent se Paradisi jam gramineis recubare in campis, atque splendidissima immortalitatis redimitos undique stola. Sermo illius cunctis audientibus ita erat gratissimus, ut pro lenitate atque sonorritate vocis, quodam indicio doceret ipsum Dominum in ejus ore sibi sedem statuisse, qui dixit: Aperi os tuum & *Matt. 24. 42* *vigilans.* *1 Joan. 4. 16* *Matt. 16. 41* *assidue precibus Christum;*

ego

EX MSS. Pfal. 5,11

ego adimplebo illud. Converſabatur itaque invictiſſimus Chriſti tiruncülus in omnibus præceptis Domini, abſque ulla * turbatione mentis, quoniam penitus exturbaverat a ſe ſævissimæ principem iniquitatis, terendo ſub pedibus colla illius valde ſuperbiſſima, atque opera deteſtabilia. Sed quid labor amplius? Numquam invenie in eo hoſtis atque adverſarius humani generis ſævissimus, quod aliqua decipere valeret fraude, nec fuſcare vel aliqua malevola ſimulatione.

* alibi turbatione.

Factus Clericus,

8 Inter has igitur & alias multimodas virtutes, quibus vir Domini Germanus decoratus erat, etiam & ſæcularem voluit relinquere habitum, & ſub Clericali ordine, Chriſti ſectando monita, vivere. In quo ordine cœpit per eum miſericors & miſerator Dominus multa & innumerabilia patrare miracula, cæcis videlicet viſum reddere, claudis amiſſum greſſum, ſurdis auditum, leproſis cutis candorem, mortuos etiam ſuſcitare: ſanavit paralyticos, curavit ægros, omneſque infirmitates corporeas in ſanctæ Trinitatis curavit nomine: non ſolum autem corporeas, ſed etiam omnes mentis morbos, prædicando glorioſum nomen Chriſti, curavit. Effugabat etiam dæmones infeſtiſſimos ab ipſis corporibus obſeſſis: qui intantum trepidabant illum, ut dum advenire eum cernerent, ante conſpectum ejus, diras emittentes voces, aufugerent. Digne ergo hic beatiſſimus Germanus in cunctorum vertitur memoria, quia ſemper permanſit inter Angelorum gaudia, cogitatione ac mentis aviditate, in illa cæleſtis regni curia, gratia Dei manens, id quod erat permanſit.

Sanavit paralyticos,

præſertim energumenos,

CAPUT III.

S. Germani Sacerdotium, prædicatio in Gallia.

Sacerdos fallitur,

9 ACcidit autem quodam tempore, cum jam ad presbyteris honorem perveniſſet, ut patriam parentesque, Angelo ſancto admovente, deſereret, & in his Galliarum partibus advenire tentaret. Cumque ſecus littus maris veniſſet, cogitare cœpit intra ſe, quo aut quali ordine tranſire illud alteſſimum valuiſſet mare; conſpicienſque hac & illac, nullamque penitus navim intuens, neque nautam qui eum ultra immenſum pelagus tranſveheret, Domine, inquit, ſi hoc glorioſo in conſpectu tuo acceptum eſt, ut ego ad Galliarum veniam partes, Dominumque meum pium patrem & ſanctiſſimum Doctorem, Dominum ſcilicet Germanum Epiſcopum, qui me in tuo ſacro nomine baptizavit, atque de benedicto fonte ſuſcepit, oculis corporalibus videam; digneris mihi nunc indigno famulo tuo manifeſtare vehiculum, per quod has immenſas aquas valeam tranſmeare. Hæc orante S. Germano, ſubito divino nutu quædam rota plauſtri ante pedes ejus apparuit; quam conſcendens vir prudentiſſimus cœpit pſallere, dicens; In mari via tua Domine, & ſemitæ tuæ in aquis multis. Deduc me Domine, ſicut eduxiſti populum tuum filios Iſrael per medium rubrum mare, in manu tuorum fidelium Moyſi & Aaron, quia tuum eſt & velle & poſſe me adjuvare; qui ſolus regnas in ſæcula ſæculorum. Completa autem oratione vir beatiſſimus cœpit *a* navigare feſtinanter, ac ſi in munitiſſima conſiſteret navi.

Angeli monitu,

C

in Galliam vel a plauſtro rotæ ſeu navigat?

a

10 Erat autem ex altera parte ripæ maris quidam Judex, qui ipſa hora judicabat populum ipſius pagi, qua vir Domini advehebatur tali navigio. Sed cum jam benigniſſimus nauta appropinquaret ad terram, D

b videntes eum univerſi populi, qui ante Judicem ſtabant, ſolum per medios fluctus advenire, concite unanimiter perrexerunt, diligenter expectare volentes eventum rei. Factum eſt autem cum approximaſſet vir Domini, ut viderunt eum populi ſuper rotam ſedentem in mediis fluctibus, cœperunt vehementer admirari, quiſnam eſſet. Aliqui autem eorum dicebant magum eſſe, qui tali adveheretur navigio: alii vero dicebant, non, ſed eſſe Neptunum, quem credebant Deum eſſe aquarum. Cumque hæc altercatio eſſet inter illos, cœpit vir Domini Germanus his eos alloqui verbis: Filioli mei, non, ut vos æſtimatis, magus ſum aut Neptunus; ſed ſum ſervus Domini Dei omnipotentis, qui creavit cælum & terram, mare & omnia quæ in eis ſunt, & ipſum colo, ipſum adoro, ipſum toto mentis affectu deſidero, quoniam omnia judicia illius juſta ſunt, & omnes viæ illius miſericordia & veritas, qui me in tali poſitum periculo liberavit, uti me nunc ſtare videtis. Re etenim vera a tranſmarinis partibus me, ad hanc veſtram patriam tali vehiculo adducere dignatus eſt Dominus, ut conteſter vos bonam ignorare viam, quæ in initio arcta eſt, in fine autem ampla & ſpatioſa, per quam pervenitur ad regnum omni decore & pulchritudine, luce quoque inæſtimabili undique refertum; ubi neque luctus, neque clamor, neque dolor, nepue ulla omnimodis recubat triſtitia, ſed eſt in eo non temporale gaudium, ſed perpetuale, perpetualis lux, perpetualis gloria, perpetualis pax, & claritas inæſtimabilis.

Populus id mirantur.

viam vitæ docet

11 Hanc bonam & glorioſam viam ignoratis, fratres mei; noſcitis autem, illam quæ in initio lata & ſpatioſa eſt, in fine autem anguſtiſſima: per quam pervenitur ad regnum omni fœtore repletum, ubi ſunt æternales tenebræ, æternalis luctus, æternalis ignis, æternalis ſtridor, æternalis clamor, æternalis miſeria, & rugitus intolerabilis. Hæc eſt via quam ſcitis, & quam diligitis, fratres mei. Volo autem vos & obſecro hanc relinquere viam, & illam, quam ſuperius dixi, amplecti diligentiſſime: quia tunc vobis prævalere non poterit inimicus, & recipietis gaudia ſine fine manſura. Hæc & his ſimilia proſequente B. Germano, univerſus populus cum ſumma lætitia exclamavit, dicens: Omnia quæ loqueris noſcimus vera eſſe, & in cunctis parati ſumus jam obedire, glorioſiſſime Pater. Audiens hæc vir beatiſſimus glorificavit Deum, qui ſalvat omnes ſperantes in ſe. Præſes quoque videns quod fuerat actum, convocavit omnes ad ſe, & dixit: Ut quid vultis credere verbis iſtius malefici? Per Deos omnipotentes juro, quia non hæc per virtutem Chriſti agit, ſed magicis imbutus artibus debilitare cupit mentes hominum. Ne ergo credatis ei. Factum eſt ergo, dum in ſecreto cubiculo cauſa ventris purgandi reſideret, ut omnia interiora ejus defluerent, & ſic miſer horribilem vitam finiret, pro eo quod male de viro Domini ſenſerat.

Ex converſis.

F

Judice id mirante, divinitus punito.

ANNOTATA.

a *Plura ejuſmodi miracula in Sanctorum Hibernorum vel Scotorum vitis legere eſt, præſertim quæ ſunt ab inerudi-tis ſcriptoribus, multis poſt ſæculis, ex imperiti vulgi fama conſcripta. Quamquam non erat Deo difficilius plauſtri rotam trans mare devehere, quam S. Raymundum de Peñaforti unacum ſocio, expanſo ſuper aquas pallio e Balearibus Barcinonem veluti navigio deportare, ut 7 Jann. in ejus Vita cap. 5 factum narratur; aut quam Habacuc Prophetam capillo per Angelum e Judæa Babylonem, ut Danielis 14 v. 15 dicitur, deferendum curare.*

b *An-*

Digitized by Google

A a *Antiqua populi opinio eſt Appulſum eſſe S. Germanum haud longe ab eo loco, ubi nunc Flammanti villa juxta vicum Dieppam urbem: hic Judex, aut Prator, ad ſarciendam antiqui illius Judicis injuriam, in publica ſupplicatione album manu virgulam geſtat. Fertur & rota S. Germani alicubi aſſervari.*

CAPUT IV.

S. Germani varia miracula, Epiſcopatus.

12 GEſſit itaque vir Domini & aliud miraculum valde clariſſimum. Erat namque in provincia eadem draco miræ magnitudinis, *a* qui capita ſeptem habebat: in his ergo locis, quibus anguis ſæviſſimus recubabat, nullus homo ſtare præ timore audebat; ſed ſancto adveniente viro, pax cunctis continuo reddita eſt. Nam ante paucos dies quam Sanctus Domini Germanus adveniſſet, quidam puer parvulus, ob duritiam cordis patrem matremque fugiens, dum per ſilvæ ſemitas ſolus erraret, contigit ut flatu draconis præfocatus continuo caderet mortuus. Quod factum patrem & matrem latuit. Dum ergo vir Domini ad eamdem, ut diximus, provinciam perveniſſet, multaque per eum Dominus ſigna operare-
B tur, factus eſt ſubito concurſus univerſi populi, una cum Maximiano Præfecto, clamantium & dicentium: Succurre nobis, piiſſime Pater, & libera nos a præſenti periculo, quia periit univerſa plebs, obſiſtente impio & ſæviſſimo dracone. Quibus Sanctus Domini reſpondit Germanus: Si credideritis in nomine Domini mei Jeſu Chriſti, erit quod petitis: ſin autem, ipſe draco peſſimus devorabit vos. Acclamaverunt autem rurſum omnes, dicentes: Si non crediderimus, Pater ſancte, in Deum quem prædicas, fiat ſecundum verbum tuum: tantum libera nos, ne pereamus. Quibus vir Dei ait: Ducite ergo me ad locum, quo latitare ſolet. Qui ſtatim cœperunt eum deducere trementes. Quibus iterum ait: Quid expaveſcitis? Venite, & ſtatim videbitis victum, quem formidatis. Perrexerunt ergo, cumque medio veniſſent in itinere, invenerunt puerum jam dictum jacentem mortuum. Dixerunt ergo viro Dei: Domine, ecce hic a flatu draconis periit. Quibus ait: Ne timeatis, videbitis enim confeſtim alacriter ſurgere, quem mortuum ſuſpiratis. Apprehenſaque manu pueri, dixit: Tibi dico puer, in nomine Domini noſtri Jeſu Chriſti, ſurge. Qui ſtatim ſic incolumis ſurrexit, ac ſi nihil mali
C unquam paſſus fuiſſet.

13 Deinde perrexerunt uſque ad locum, in quo immanis ſerpens jacebat. Cumque vir Dei appropinquaret, ſtatim ſerpens ſæviſſimus viſo eo capita defixit in terram, & (quod dictu quoque mirum eſt) ſuppliciter utramque aciem oculorum circumflectebat, ac ſi reatus ſui petens indulgentiam. At ſtola ſua innexa collo ejus, Sanctus Dei, ſtupentibus cunctis qui aderant, in verbo Chriſti quaſi animal manſuetum adduxit, & in ciſternam quamdam altiſſimam demerſit, faciens oppleri. Fama ergo vulgante, non modica plebs convenit undique, & fundentes lacrymas exabundantia lætitiæ, magna conclamabant voce: Magnus Deus Chriſtianorum eſt, quem prædicat Germanus: unus vere ſolus & verus, in cujus nomine ab hoc monſtro eripimur, & puer ab ipſo ſerpente peremptus adſtat incolumis, tamquam nil mali paſſus. Veniat ſuper eum ira Dei quicumque amodo ritus idololatriæ tenuerit, & non Deo Chriſtianorum crediderit. Tunc unanimiter advoluti ejus genibus, ſe graviter erraſſe confitentur, petentes ut baptizari mererentur; & abdicantes ritum gentilitatis, amplius quam ſexcenti viri, ex aqua & Spiritu ſancto ex mss. ſunt regenerati. Maximianus etiam cum ſatellitibus ſuis baptizatus eſt cum eis a B. Germano, in nomine ſanctæ Trinitatis.

14 Longum eſt autem narrare ſingillatim, quot per eum ſimulacra & fana in regione eadem contrita ſunt, quot cæci illuminati, quot paralytici curati, quot leproſi mundati, quot mortui ſuſcitati. Menſes vero tres & dies aliquot inibi commoratus, & ut in fide perſiſterent diligenter erudiens eos monitis ſalutaribus, receſſit ab eis; dicens, oportere quidem evangelizare & aliis regionibus. Cujus abſceſſum ægre ferentes, ut filii non degeneres, volebant multi eorum eſſe itineris comites, & quod tam cito eos relinqueret conquerentes, proſequebantur ejulantes. Quibus vir ſanctus promittens ſe reverſurum, vita ſibi comite, noluit ullum ſibi comitem admittere; ſed commendans eos Deo, & lacrymantes deoſculatus, in prædicationem Evangelii pacis alias eſt profectus. Deinde frequenter transfretans mare, ultra citraque non ceſſabat ligonibus verbi Dei ſaxoſa corda & ſpinoſa excolere, & Deo auſpice fevit *b* quam plurima ſatione meſsis Dominicæ. Non reticendum videtur, quomodo idem Beatus adſcitus ſit in ſortem Apoſtolatus, & Epiſcopali inſula donatus. Pro certo ſiquidem ſciens, quia qui plus laborat plus etiam accipiet mercedis, nullius perhorruit barbariem gentis,
E malens mulctatione mortis perfectus Confeſſor fieri, quam occulere ut ſervus nequam talentum verbi Dei. Gallicis igitur gentibus orſus prædicare, ad rebellium efferа corda mitiganda plerumque ſignorum enituit virtute.

15 Et cum ſæpiſſime ab idololatris convitiatus fuerit & flagellatus, a vicis oppidiſque cum injuria repulſus, ut athleta ſtrenuus nullis ceſſit tentationum ictibus: magis autem in potentia virtutis Dei confiſus, & loricam juſtitiæ cum galea fidei indutus, aſſumptoque gladio Spiritus, ferociſſimam gentem ſuper *c* Moſellam fluvium aggreſſus, metropolim etiam Treverim ire perrexit intrepidus, ubi jam Confeſſorum Chriſti adeo plurimus populus martyrii palmam fuerat indeptus, ut *d* inde fluvii occiſorum ſanguine rubricarentur. At vir beatus nil quidem tantum nefas reveritus, ſed ad lucrandos populos ſedulus, ut lucerna accenſa & candelabro ſuperpoſita lucebat omnibus. Cujus uſquequaque virtutum fama prodeunte, *e* S. Severinus Archiepiſcopus Agrippinenſis Coloniæ ſtuduit eum accerſire: & ruens in ejus amplexus, nec paſſus eum ſuis advolvi greſſibus, Deo gratias ago, inquit, quod aſpectu tuo non ſum fraudatus, cujus præconio nomen Chriſti plurimum ubique diffunditur. Etenim quanta jam ſis pro aſſertione veritatis perpeſſus, & quanta paſſurus, non me celavit Dominus, & te idoneum ſibi approbat in ſortem Apoſtolatus. Unde *f* noſtra auctoritate & Apo-*f* ſtolica Pontificalem inſulam ſuſcipe, & ligandi ſolvendique accepta auctoritate, Sacerdotale miniſterium exequere, & Eccleſias Dei in quibus non ſunt locis fundare, vel in quibus ſunt Sacerdotibus ac miniſtris procura inſtruere. Et conſecrans eum Epiſcopum, per aliquot dies, in quibus familiariſſime detinuit ſecum, normam Apoſtolicarum eum affatim perdocuit ſanctionum. Epiſcopali itaq; inſula donatus, exemplar virtutum ſe intuentibus eſt factus, & ampliori ſtudio contiguas longeque poſitas permeans provincias, eccleſias fundando, & miniſtros ordinando, & ad fidem populos convertendo, nec non oppreſsos variis languoribus ſanando, talem ſe exhibebat omnibus, ut & a Gentibus amaretur, quia ut idoneus medicus corporum languoribus, ſic rationabiliter eorum condolebat erroribus.

a draconem ſeptem capitum in ciſternam demergit

Mulcta Præſidem, malefique alios convertit.

XX MSS.

ANNOTATA.

a *Quidam cum in Actis Sanctorum legunt vel immensæ magnitudinis vel multorum capitum feras extitisse, continuo fabulosa ea Acta pronuntiant, credituri multo etiam magis prodigiosa, si T. Livium ea, vel Q. Curtium memoraret. Esse tamen bestias tricipites, extitisse septicipites hydras, fidem facit Joannes Eusebius Nierembergius noster historiæ Naturæ l. 11 cap. 2. Sed quæ plurima id genus in Vitis Sanctorum narrantur ad perniciem mortalium edita in lucem, & Divina ope ab iis profligata, ea sæpenumero non animalia fuere, sed præstigiis dæmonum asservata, eorumque vi impulsa moles; quæ proinde modo abrepta subito ab oculis, modo tellure hausta narrantur. Idemque de dracone hoc septicipite esse judicium potest.*

b *MSS. Thosano & Claromarese.* quamplurima fatione.

c *Mosella nobilis fluvius, ab Ausonio celebratus, Augustam Trevirorum, Belgicæ primæ metropolim, olim Præfecti Prætorio Galliarum sedem, alluit.*

d *MSS. Clarom. & Thos.* ut undæ. *Hoc Diocletiani persecutione, cum crudelissimus Rictiovarus Treviris in Christianos sæviret, accidisse memoratur* 13 *Janu. in Vita S. Agricii c.* 2 *n.* 9 *ex Actis SS. Fusciani & Victorici, quæ* B 11. *Decemb. dabimus. At postea sæpius urbs Trevirorum vastata & funditus excisa a Barbaris, atque his ipsis quoque Germani Martyris temporibus ab Attila, ut censet Browerus noster l.* 5. *Annal. Trevir. ad an. Christi* 451, *quando & Octavia Tungrorum eversa, & Colonia Agrippina vastata, ibidemq; Virgines Britannica quarum dux Ursula, interemptæ, licet harum eadem alii ad anteriora tempora referant. Nec dubium, quin tunc quoque longe plurimi Christiani Treviris occisi sint.*

e S. Severinus, *Colonia Agrippinæ Episcopus sæculo Christi quarto ordinatus, atque ut* 23 *Octobris ostendemus, sub initium* 5 *sæculi Christiani obiit Burdegalæ, cum necdum baptizatus, ac neque fortassis natus esset Germanus hic noster. Fuere Treviris Antistites Severini duo, prior initio* 4 *sæculi martyrio coronatus colitur* 24 *Octobris, alter circiter annum* 600 *vixit, colituraque* 21 *Decembris. Ab neutro igitur horum ordinari Episcopus potuit Germanus. Verisimile est, a S. Severo Trevirorum Episcopo consecratum esse. Fuit is S. Germani Autissiodorensis in secunda ad Britannos legatione comes, fortassis & in prima, S. Lupum Trecensem Episcopum, magistrum suum, secutus. Ita asserit perbrevis ejus Vita in MS. codice S. Martini Ultrajecti, ex Actis fere S. Germani excerpta:* Hic Apostolis per omnia coæquandus, Germanis verbum Dei prædicavit, & cum C B. Germano Autissiodorensi Episcopo, & S. Lupo Trecassino Episcopo in Britanniam pergens, Pelagianam hæresim destruxit. Fuit enim discipulus S. Lupi Episcopi Trecassini. *Neque enim existimandum, vel Germanum, vel Lupum non aliquos secum duxisse eruditione & virtute præstantes viros, quorum opera consilioque juvarentur. Si inter hos Severus, fuit hic prima Germano adolescenti cum eo notitia inita, in secunda legatione confirmata. Sed refragari videtur Browerius, qui Severum scribit Episcopum factum anno* 428, *prius scilicet quam prima illa legatio susciperetur, cui si jam Episcopus adfuisset, non id Constantius aut post ea Beda reticuisset. Verum nullum characterem initii a Severo Episcopatus exprimit Browerius; solum commemorata Francorum per Aetium cæde, subdit:* Eodem pene tempore Severus Trevirorum Episcopus, in magna virtutis atque eruditionis existimatione fuit. *Neque certius obitum ejus signavit, ad annum* 455 *ita scribens:* Severus Trevirorum Archiepiscopus medio tempore vitam propagare desierat.

f *Ita MS. Ambianense: at Thos. & Claromarese.* nostra Apostolica Auctoritate.

CAPUT V.

Gesta a S. Germano Roma, in Hispania, in Patria.

16 PRæterea In animo habens ratum, loca circuire Sanctorum, Romam proficiscitur: basilicamque ingressus Principis Apostolorum, ut moris est religiosorum inprimis, Antiphonam super memoria decantabat Sanctorum. Orationes dicturus præmisit versiculum psalmi centesimi quadragesimi noni, ita prosecutus: Exultabunt sancti in gloria. Et ecce vox emissa ab ecclesiæ adytis, subsecuta respondit: Lætabuntur in cubilibus suis. Beatus vero Germanus subjunxit: Ora pro me B. Petre Apostole Dei. Et vox altrinsecus respondit ab his partibus ubi cathedra habebatur Apostoli: a Rogo & te, famule Dei, ut pro me intercedere digneris, quia impetrare mereris, si quid ab eo petieris. Prostrato denique toto corpore incumbens diutissime oravit cum lacrymis, atque veluti correptus somno raptus est in extasim, viditque Apostolos Dei Petrum & Paulum adsistentes & dicentes sibi: Eja frater Germane, consors Apostolatus nostri, viriliter age, confortare, nec cesses in plebem verba veritatis fructu fidei redundantia seminare, ut & particeps fias retributionis æternæ. Merces quidem jam parata est tibi pro exacto labore, sed adhuc ingens certamen manet te pro corroboranda fide, dum roseo perfundaris cruore, hostilis gladii animadversione. Romæ ergo aliquamdiu immoratus, ecclesiarum Dei loca circuibat diebus, nocte vero ad S. b Petri basilicam revertebatur, & prædulcia figens b oscula in ecclesiæ liminibus, sic sancto desiderio vix satiabatur.

17 De visione itaq; Apostolorum hilarior factus, & patrociniis eorum confisus, ad opus quod cœperat, Roma regreditur: & quasi jam majori desiderio afflatus, Hispaniæ se intulit partibus, martyrii palmam illic se nacturum ratus. Ubi congruenti tepore eructans mellito gutture affatim fluenta vitæ, quæ divinitus imbiberat sitibundo pectore, ad excitandum & corroborandum minus perfectarum mentium teporem, & confutandum incredulorum errorem, efficacia signorum claruit plerumque: unde multi inspirati divinitus, fana etiam, quæ colere consueverant, propriis diruebant manibus, a viro Dei expetentes baptismi munus. Vir autem Domini ubi destruebantur c fana, ex munificentia & collatione religiosorū statim construebat ecclesias, aut monasteria, ordinans ministros de perfectioribus in fide orthodoxa. Et quanto prædicatione sua converti videbat multos; tanto, quatenus adhuc & alii converterentur, majori æstuabat desiderio. Et sicubi aliquos errore deceptos a diaboli laqueis captos audiebat teneri, intrepide ut miles strenuus, mox eadem circuiens loca, prædicabat libera voce Evangelium Christi. Ubi vero omnino contemnebatur verbum ejus præconii, aliàs migrabat secundum præceptum Evangelii, in testimonium tamem excutiens super illos pulverem de pedibus suis. Sunt autem perplura, quę per eum Dominus in Hispania operari dignatus est miracula, nobis quidem partim incognita, Deo autem nota. Sed & quæ ad nostram notitiam fidelium narratione sunt perlata, si velimus digeste prosequi omnia, ante diei forsitan aderit clausula, quam narrandi desit copia. Nam quas virtutes per eum Dominus non edidit, cum & vitam mortuis, visum cæcis, gressum paralyticis, munditiam leprosis, auditum surdis, a dęmonio oppressis, vel quolibet morbo laborantibus sospitatem restituerit. Testis est cuncta d Tolosa, ubi hodie usque vulgo etiam narrantur virtutum ejus insignia, quibus inibi usus est in prædicatione sua.

18 Cernens igitur, sua aliorumque quorumdam prædicatorum industria, Hispaniam ex parte plurima in

Romam proficiscitur.

Orat ad sanctorum sepulcra.

a SS. Petro & Paulo animatur.

E

& fatuae edocetur.

In Hispania multos convertit.

F

Matt. 10. 14

multa facit miracula.

d

Digitized by Google

A in divino proficere amore & credulitate orthodoxa, prospera navigatione transvectus est Britannici maris æquora. Terram quoque nativitatis suæ ingressus, *vadit in patriam.* dissimulando se esse, sperabat delitescere: verum spes sua fefellit eum in hac re. Nulla siquidem ætas, nullus sexus domi remanebat, procedentes ei obviam, quia non eum unquam se visuros speraverant. Taceo de ejus cognatis & Christianis, Pagani & ipsi idolorum Sacerdotes, & ipsi convolabant Domini & primores regni, quia apud universos jam *ab omnibus honorifice excipitur.* celebre erat nomen Germani. Ambiebant quoque saltem fimbriam vestimenti ejus attingere, multum sibi ejus tactum credentes prodesse. Habebat autem magnam & in vultu gratiam, quod a Salvatore pro munere acceperat. Si quis enim ignarus ejus, inter tantam multitudinem videre eum desideraset; nullo indicante, & animi puritatem cognoscebat in vultu, & per speculum corporis gratiam sanctæ mentis ejus intuebatur: nam semper hilarem faciem gerens, liquido ostendebat ad se venientibus, *multos sanat.* cogitare se de cælestibus. Et si aliqui sinistra valetudine laborantes properassent ad eum, etiam de longinquis locis & remotioribus, ab eo sospitati restituebantur; nemo tamen unam unquam vexa-
B tionem aut detrimentum laboriosi itineris est con-
Colos. 4.6 questus. Hoc etiam inter cetera gratiæ obtinuit, ut cum secundum præceptum Apostoli, sermonem sale divino conditum proferret, in præconio fidei careret invidia inter Sacerdotes gentilitatis. Præterea cum pueros irruentes ad videndum se repellerent quique ætate provecti, conventum populi æstimantes illi tædio fore; tranquillo animo dicebat ipse: *pueros ad se admittit.* Sinite parvulos venire ad me; & omnes vos malitia parvuli estote. Sic divinæ dono gratiæ multos retraxit a Gentilium errore & idolorum superstitione; & sumptibus patrimonii sui & fide-
c lium collatione, quamplurimas ecclesias *c* per unum & semis annum studuit fundare, & ministros secundum morem Ecclesiastici ordinis ordinare.

ANNOTATA.

a *Non est existimandum hanc Apostoli vocem fuisse, sed anima fortassis cujuspiam in Purgatorio detentæ, permissaque tunc illo implorare preces; vel cujuspiam pii hominis ibi exulantis agentis: nisi quis illa verba* ut pro me intercedere digneris, *ita interpretetur, ut velit Apostolus, ipsummet Germanum pro se, id est suo loco, Deum precari, a quo posse quidlibet impetrare. Simile illud in Lectionibus Divini Officii a S. Agatha S. Luciæ dictum:* Soror mea Lucia, virgo Deo devota, quid a me petis, quod ipsa poteris præstare continuo matri tuæ?

b *MS. Ambian.* S. Pauli: *minus id verisimile.*

c *Non deerant quidem in Hispania tunc, uti & in ipsa Italia & Gallia, idololatriæ reliquiæ; sed præcipue ibi ab Arianis Gothis facessebatur Catholicæ fidei negotium.*

d *Quæ hæc* Tolosa *sit, non satis perspicuum. Nam si nobilissima illa provincia Narbonensis primæ civitas, quid illa ad Hispaniam pertinet. Et Guilielmus Catellus scriptor diligentissimus Antiquitatum Occitanarum nusquam hujus S. Germani meminit: neque in ea urbe ejus ulla extat memoria, ut me Petrus Possinus noster per litteras edocuit. An fortassis hæc est* Tolosa Bæticæ *circa montes Marianos oppidum aut castrum, quod ab Alphonso* VIII *Castellæ Rege cum aliis captum an.* 1212 *memorat Rodericus Toletanus lib. 8 cap.* 12. *post memorabilem illam in loco propinquo, quem* Navas Tolosæ *vocant, victoriam, qua casa Maurorum ducentæ millia? an Cantabrica potius hæc Tolosa, Guipuscoæ metropolis Oria amni adsita? Quid si pro* Tolosa *legas* Tortosam *in Catalaunia?*

e *MS. Ambian.* per unum Semisannum.

CAPUT VI.

EX MSS.

Miracula in mari & Normannia.

19 DEsiderans autem ut cum Christo esset jam resolvi, & ingemens martyrii palmam sibi differri, in Franciam remeare disponit, quam noverat adhuc *a* ex parte deditam idolis. Instruensque *a* quos Christo lucrifecerat de omnibus quæ sunt fidei, & valedicens eis, cymbam conscendit: atque præcipiens altius in pellagus agi, ipse quidem prosternitur *Navim fatiscentem servat, ejectio damnat.* transtris, ut lasso corpori paullulum indulgeret quietis. Verum blando sopore fessos ejus artus jam relaxante, subita navis facta est concussio cum nimio fragore, & pene mergebatur quasi præ nimia præponderatione, non solum fatiscentibus rimis, sed & desuper influentibus undis. Unde nautæ attoniti, & videntes se jam profundo absorberi, horribiliter inclamant cum lacrymis: Expergiscere vir Dei, & pereuntibus subveni. Qui perturbatus a somno exilit, & versum Psalmi sexagesimi quarti cecinit: Exaudi nos Deus salutaris noster, spes omnium finium Psal. 64, 6 terræ & in mari longe. Et omnibus circumspectis, videt insidentem puppi adversarium humanæ salutis: editoque signo salutari; Abscede, ait, inimice veritaE tis. Mox ut fumus evanuit, puterem teterrimum linquens, quasi certa vestigia sui. Non mirum, inquit, si periclitabamini, qui æmulum vestræ salutis vobiscum nescientes assumpseratis. Tranquillitate vero illico reddita, exanimata nautarum sedavit pectora; & exemptos de præsenti periculo, animarum periculum magis esse timendum admonuit, & astutias præcavendas diaboli. Postmodum ejus oratione transfretantes fausta navigatione, in portum *b* Mogduni b applicuere, ubi ad propalandum meritum servi sui, quid per eum Dominus operatus sit, licet inculto sermone, nostræ inferimus narrationi.

20 Cujusdam nobilissimi viri filia, Mogduni indigena, ab utero matris cæca; omniumque membro- *cæca & paralytica tumefacta.* rum erat officio destituta. Hæc in somnis admonita, quod a B. Germano esset suppleuda, per septem circiter annos eum opperiebatur solicita: cognito autem ejus adventu, quali poterat conamine ad eum accedere nitebatur. Tandem a domesticis oblata, & a beato viro, lavacro salutis in Trinitatis nomine immersa, oculorum membrorumque supplementum est adepta, & de castimoniæ puritate est instructa *c*. Sic per *c* viri Dei merita sospitati donata, multis extitit salutis *multos convertit.* causa: viso enim tanto miraculo, altus idololatras F agebat stupor subdere colla Christi jugo. Longe late- *d* que hoc factum percrebuit, & certatim confluentes populi, notabantur signo Christi, abrenuntiantesque diabolo & ejus pompis, collatione munifica construebant ecclesias Dei.

21 Quocumque etiam vir sanctus prædicando per Normanniam ibat, omnis plebs obviam ei procedebat, quia virtutum ejus fama proditrix passim prævolabat. Cum autem e Bajocas civitatem tende- *e* ret, in itinere affectus siti, Comiti, qui præerat civitati, missis pueris suis mandavit, ut ad refocillandum di- *aquæ hominis vinum imprecatione exsiccat;* gnaretur vinum mittere sibi. Sed Comes caninæ tenacitatis, parvipendens legationem Sancti, vacuos aspernanter remisit. Unde beati viri animus in Comitem aliquantisper commotus, Deum cum suis obsecrat comitibus, ut vinum omnino deficeret de doliis & apothecis illius. Et qui voluntates timentium se facit & deprecationes exaudit, voluntatem servi sui non distulit: ita enim omne subito vinum Comitis quasi evanescendo defecit, ut nec guttula quidem in omnibus inveniretur vasis. Comperto miraculo hujusce-

Digitized by Google

EX MSS. modi, Gantius quidam illuſtris vir, B. Germano feſtinus occurrit cum pluribus, exenis *f*, quæ & ei devotiſſime cum humillimis precibus obtulit. Sed vir Dei nil ſibi præter Aſellum unum ſumpſit, cujus ſuavi geſtamine contentus poſtea fuit: benedixitque ei Sanctus cum filiis & filiabus ſuis & omnibus quæ erant juris illius.

f *liberali largitate dedicit:*

22 Sicque perveniens Bajocas, pro quibuſdam carceratis, ut reſolverentur, rogavit, nec impetrare potuit; & nimia *g* perturbatione animi imprecatus mala cunctanti, calcaneo ſuo murum percuſſit, & maximas pinnas muri ex parte funditus ſubruit: quod adhuc civitas ipſa, omniſque prædicat regio illa, hodieque apparent inibi cantæ ruinæ veſtigia. Ab urbe autem progreſſus, efferri ad tumulandum videt defunctum pueri corpus, parentibus proſequentibus illud cellebri luctu. Verum ubi præteriens a concurrente turba eſt agnitus, continuo ante ejus greſſus triſte deponitur funus. Ecquid plura? Compaſſus flentium & ut miſereretur deprecantium lacrymis, genua ad orationem flexit, ſurgenſque invocato nomine Domini viventem reddidit. Et omnes qui aderant, & hæc ſigna videbant, ex abundantia lætitiæ flentes clamabant: Benedictus es Domine Pater, & B filius tuus Jeſus Chriſtus cum ſancto Spiritu, qui talem Paſtorem nobis attribuiſti, per quem tanta mira oſtendis. At ubi in civitatem illata eſt fama hujuſcemodi, formido ſubita omnium animos perculit, & egreſſi dona plurima offerebant viro Dei. Sed in cujus corde totus arverat mundus, ſolumque mori lucrum & vivere erat Chriſtus, nil horum ad ſuos ſuſcepit uſus: carceratos tantum viginti quatuor reſoluit, & cum alimento carnali refovit etiam ſpirituali, & de ſalute animarum eos commonens, ſic profectus eſt via cœpti itineris.

g *Rejecit murum pede fubruit.*

mortuum ſuſcitat.

captivos liberat.

ANNOTATA.

a *Quid mirum, cum Franci adhuc gentiles eſſent?*

b Mogdunum *nunc* Montebourg *dici, nos docuit vir eruditus Joannes Caurbie.*

c *Addunt MSS. Ambian.* Petronilla eſt ab eo vocitata.

d Normannia *ſæculo Chriſtiano* 10 *appellata eſt Galliæ pars occidua, quæ jam ab aliquot ſæculis* VVeſtria, *vel ut moderni ſcribunt* Nueſtria *vel* Neuſtria *vocitabatur.*

e Bellocaſſes * *vel* Bajocaſſes *Galliæ Celticæ populi ſunt, vulgo* le Beſſin, *urbs primaria eruditis quibuſdam* Neomagus, *vulgo* Bajocæ *&* Bajoca *appellatur, Gallice* Bayeux, *Epiſcopalis baſilica admirabilis ſtructuræ ornata, ut memorat* Duchenius *Libro de Antiquitatibus Galliæ & Papirius* Maſſonus *lib. de fluminibus Galliæ.*

* Vide Append. pag. 785. col. 1.

f *Xenia dona ſunt hoſpitibus data ſolita. Crebro a ſcriptoribus pro quibuſvis muneribus uſurpantur: ſequiori ævo ſæpe* exenia.

g *Senſum animi ac pium quendam dolorem fuiſſe probabilius eſt, cui Deus miraculum indulſerit.*

CAPUT VII.

S. Germani martyrium.

23 VErum ne ſermo prolixus tædio ſit legentibus vel audientibus, omiſſis miraculis, quibus claruit quampluribus, qualiter *a* hominem obierit, ſuccincte explicemus. Igitur ſicut crebro diximus, deſiderans ut cum Chriſto eſſet reſolvi, inſtincta Divino de Normannia in pagum Ambianenſium tendens, iter ſuſcepit: & jamjam adfuturo die ſuæ reſolutionis, nocte præcedenti ſuper *b* Elnam amnem, in municipio, quod dicitur *c* Mare-mortuum, hoſpitio remanſit. Ubi cum membra dediſſet ſopori, revelatione Divina didicit, quod diu optarat, in craſtinum mulctatione gladii ſe æthereo ſociandum Senatui. Proſilienſque a ſomno hilaris, & quaſi ſui compos voti, ad ſolvendum Deo nocturna munia ſocios ſuos excitavit; laudibuſque datis, quod reſtabat noctis devotiſſime in oratione pernoctavit. Summo autem in via egreſſus diluculo, pene præibat pernix ſocios, ut cervus fontes aquarum ſitiens, ad ſibi deſtinatum præcurrere cæleſte bravium. Crepidinem quoque montis tranſgreſſus, quod *d* Vetus dicitur Rothomagus, iter habebat ſub turris mœnibus, quæ hodieque *e* manſio Hubaldi tyranni dicitur, ubi tunc temporis ipſe manebat Hubaldus, idololatriæ cultor præcipuus, religionique Chriſtianæ acerrime infenſus. Qui Hubaldus, ut viri Dei tranſitus ſibi innotuit, mox tumens bile invidi cordis, acciſis complicibus quamplurimis, apparat veſtigia ejus inſequi, dolens ejus præconio fidem Chriſti paſſim inſinuari.

a

b

c *divinitus horribile ſe poſtridie mortuum;*

d *ab Hubaldo tyranno*

24 Beatus vero Epiſcopus tranſito *f* Auda amne, qui eſt limes medius Normanniæ ac Franciæ, ingreſſus eſt oratum contiguam eccleſiam beatæ Virginis Mariæ; populiſque affluentibus undique, quia ipſa erat eccleſia capacitatis anguſtæ, egreſſus præ foribus, inſiſtebat verbo Divinæ doctrinæ, vallatus populi multitudine. Cum interim ipſum ſatellitem ſathanæ, multo ſtipatum militum agmine, videt appropinquare. Certus ergo mori, intenta oculorum acie in ſummis, in hæc orationis verba prorupit: Agie, Agie, Agie, inviſibilis, incomprehenſibilis, triplex ſimplicitas, ſimplaque Trinitas, jam tempus eſt: exime me, ſi placet, de lutea corporis crate, neque patiaris amplius in hac ærumnoſa vita degere. Commendo autem quos tibi lucri feci; precorque ut qui mei memor fuerit, aut in mei memoriam te obſecraverit, in omni negotio miſericordia tua ei adſit. Vix hæc verba compleverat, cum tyrannus crudelis in ejus jugulo gladium immerſit, volenſque in populum adſtantem illi ſimiliter debacchari, in fugam omnes compulit. Columba autem nivei candoris de corpore Sancti viſa eſt egredi, & ad cælos uſque levibus ſubvolare pennis. Abſciſſionem vero capitis paſſus eſt ſexto nonas Maji.

f *præterita Germani*

occiditur:

25 Defecto itaque capite beati viri, ſeorſum truncum corpus ad uſque in craſtinum jacuit, expoſitum avibus & feris, nam & ſuprema funeris inhibebat juſſio cruenti tyranni. Sed margaritum pretioſum, licet humanitus incuſtoditum jacuerit, divina tamen providentia non abfuit, quæ & quod minores formidabant tyrannide Hubaldi, per primores regni effecit. Namque quem jam apud ſe glorificabat in cælis, ut & apud homines magnificaret in terris, in extinctis artubus Martyris ſuæ oſtendit potentiam virtutis. Quædam enim juvencula ad præfatam eccleſiam oratum certis diebus conſueverat properare, quam in craſtinum venientem ex more, os abſciſſi capitis viva voce ita orſum eſt compellare: Huc ades, filia, nec noſtra verearis funera, ſed madentes & concretos ſanguine crines noſtros, tua manu corripe, atque dextræ noſtri trunci corporis & ſeorſum jacentis ingere: nec pigeat te, pro humanæ conditionis compaſſione & Dei amore, ad Senardum Principem, quondam mihi familiarem, properare, qui modo adeſt, non nimium hinc longe, in villa videlicet quam *g* Senardi-pontem ejus vocant ex nomine. Huic itaque edifſere, qualiter jaceam ab impio interemptus carnifice: & ut in eodem loco, quo invenerit, corpuſculum noſtrum tradat ſepulturæ. Quæ licet diu primum cunctata ſit, juſſioni tamen ejus ſedula paruit. Comperto ergo obitu Germani Epiſcopi, Senardus ſumptis ſecum Clericorum ordinibus, atque adunata religioſi frequentia apparatus, comitantibus nihilominus non modicis populi agminibus, properare maturavit ubi jacebat ſanctum corpus.

occiditur:

g *a Senardo Principe ſepeliuntur:*

Digitized by Google

A corpus. Beati autem corpus aliquantulum Angelico ductu progressum, in loco quo cæsum puella dimiserat, non est inventum. Et condiens aromatibus diligentissime, loco quo reperit, in novo miroque, quem composuit, sarcophago, pia Sacerdotis membra studuit collocare, ecclesiamque desuper ædificare. Virtutes autem multas, ibi dum conderetur, & nunc usque, Dominus operatur, qui vivit & regnat per omnia sæcula sæculorum. Amen.

ela-esset mi-acula.

ANNOTATA.

a *Ita alibi*, exit hominem, *eodem sensu*.

b *MSS. Ambian.* Heilam *vocant, Thos. & Claromar.* Helnam. *Fluviolus est in Caletibus, qui in Oceanum Britannicum versus Diepam urbem evolvitur*, vulgo Faune.

c Mare-mortuum, *sive* Mortuum-mare, *Gallice* Morte-mer, *situs est ad Elnam amniculum jam dictum, quatuor francicis Leucis ab* Albamarna *seu* Alo marnoa, *vulgo* Aumale, *quibusdam etiam* Albamarnula *dicta distans, totidemque a Senardi-ponte. Hinc nomen sumpsit illustris quondam familia Mortuomariorum, sive Mortimers in Anglia. Ordericus vitalis lib. 7 Eccles. hist. meminit* castri quod Mortuum-mare *dicitur Duchesnius in Normannicis inter milites ferentes banneriam in Normannia tempore Philippi II Regis, refert Guillelmum de Mortuo-mari.*

B d Vetus-Rotomagus, *vulgo* vieil Roven, *ut est in tabulis, sui potius* Vicu-Rovan, *ut hodie communius vocatur ac scribitur, vicus est medio inter Senardipontem & Aumaleum situs.*

e *Visuntur supra Vetus-Rotomagum, haud longe a S. Germani vico, ruina ac fossa vetusta arcis, qua* Hucbaldi mansio *fuisse existimatur.*

f Auda, *vulgo nunc* Gresle, *sed notiori nunc vocabulo* Riviere d'Eu, *quod Aucum urbem alluat.* Aucia *dici videtur in vita S. Lupi Senonensis 1 Septemb.* Rex Clotarius felle commotus virum Dei Lupum Episcopum retrusit in exilium, in pago quodam Neustriæ nuncupato Vimmaco, traditum Duci pagano, nomine Botoni Landegisilo, quem illo direxit in villam, quæ dicitur Andelagina super fluvium Auciam. *Id flumen etiamnum Picardiam, quæ Francorum cutima Belgis provincia, a Normannia separat.*

g Senardi-pons, *vulgo* Sener-pont, *oppidum est, sive ut nunc vocant burgum, non ignobile, ad idem flumen situm.*

HISTORIA TRANSLATIONUM

Auctore D. Joanne Canchio nuper compositæ, ut in Officio Ecclesiastico recitarentur.

C 1 CUm per annos supra trecentos S. Germani Scoti, Martyris atque Pontificis, corpus summa religione coleretur in finibus Ambianensium, ad ripam Augiæ, in pago quem suo martyrio nomineque consecrarat; contigit ut e S. Benedicti familia, quę ibidem loci divino se cultui manciparat, Prior & Religiosi, cum viderent Danorum flammis sacra omnia profanaque violari, tantum pignus tutum in locum efferendum esse decreverint. Ergo ex his Religiosis duo iter aggressi Veromanduos versus, nocteque ingressi suburbium Oppidi a Ribodimontis, diœcesis Laudunensis, reliquias deponunt in ædicula S. Annæ, quæ ultro ipsis valvas, tamquam invitatura, recluserat. Subsequenti crepusculo cum se viæ impigre dedissent, post longos per totum diem errores, ad eamdem ædiculam, unde mane discesserant, se rediisse stupuerunt. Cumque sequenti aurora depositum corpus ab altari tollere molirentur, tanta subito mole depressum est, ut cum vi nulla movere id possent, facile intellexerint, Dei e consilio esse ut Ribodimons S. Germani asylum esset, & vicissim Ribodimontis Germanus esset ipse præsidium. Momento temporis tantorum miracolorum fama in urbe pervagante, Clerus universus atque Dynasta cum omnibus Civibus, non minori gaudio quam pompa, arcam S. Germani, ab ara ædiculæ nullo conamine sublatam, important in ecclesiam parœcialem Divi Petri Apostolorum Principis, circa annum salutis octingentesimum quinquagesimum, die decima tertia Novembris. Porro ædicula quo se gratam in Divum Germanum, per quem tot miraculis coruscat, ostenderet, nomen ipsius, quod etiamnum hodie servat, assumpsit.

Eh unum Normannorum

Corpus Ribomontem deferunt.

manet immobile.

deferun-tur in ecclesiam S. Petri

13. Novembris anno 850.

2 Atque ut religione in Martyrem Cives cum Dynasta suo certarent, illi martyris caput atque brachium separatim argenteas in thecas includunt, reliquum vero *b* corpus in arca paris pretii deponunt; ubi præcipua Divi miracula ejusdemque Martyrium, argenteis laminis auro illitis, *c* cælata noscuntur. Dynasta vero sua in aree egregiam construxit ecclesiam, in qua Canonici statas preces quotidie persolverent Deo, qui tanto thesauro Ribodimontem locupletasset. Paulo post Canonicorum in locum suffecti sunt Sancti Benedicti alumni, vicino e monasterio, cui nomen Divi Nicolai *d* a prato. Atque hoc monasterium ut tantum beneficium agnosceret, beatum Germanum monasterii Tutorem ac Præsidem sui, & suæ civitatis Ribodimontii delegerunt. Sacrique Ordines solenni supplicatione, quam Regius Magistratus populusque subsequitur bis quotannis, die scilicet Natalitio, dieque Translationis *e* procedunt ad ædiculam, ubi Martyris *e* ipsanotheca primum deposita fuit. Et ut miraculorum in ea patratorum memoriam perpetuo redintegrent, arcam ubi corpus est, in ara majori; thecas vero quæ caput atque brachium condunt, inferioribus in aris ad latus dispositis constituunt; confluente vicinis e locis magna hominum multitudine, qui cum variis vexatos morbis, tum vero maxime febribus conflictatos supponunt arcæ, experturos Martyris opem, quam innumeri suis liberati doloribus perceperunt.

Includuntur thecis argenteis caput, brachium, corpus b c

adjungitur monasterium Benedictinum. d

E

febres pulsa

3 Anno sexcentesimo quinquagesimo supra millesimum *f*, cum Ribodimontem captum hostilis deprædaretur exercitus, nec ejus sedandæ cupiditati satis essent Civium facultates, irrupit in ecclesiam, ubi glorioti Martyris arca idcirco remanserat, quia ei sua vetustas ne cum illatis in Sancti Quintini fanum pretioti capitis & brachii thecis, ipsa quoque simul efferretur, obstiterat: atque illud, quod Divo futurum videbatur in dedecus, summam cessit in gloriam. Vix enim sacrilegi ipsanothecam effregerant, cum injecto divinitus terrore perculti se proripiunt in fugam, involucro arcæ argenteo & lapillis quibus distinguebantur intactis: quæ ubi reperit ecclesiæ *g* thesaurarius, ossa quidem miriñca Faram, *b* munitissimam in arcem diœcesis Laudunensis, ocyus comportavit; decennio vero post Joannes Canonicus e familia Præmonstratensi, idemque Curio parœciæ Ambianensis, quæ ejusdem S. Germani nomine insignitur, cum suam ecclesiam, structura cultuque conspicuam, sui Patroni Reliquiis vellet esse sanctissimam, post multa itinera voti tandem factus est compos. Sacrorum enim Germani ossium partem non exiguam, actis publicis consignatam, secum Ambianum asportavit. Quas exhiberi publice, tum ad populi in Divum Germanum pietatem inflammandam, tum ad ejusdem Martyris in pium populum tutelam promerendam, Franciscus *i* quartus Ambianensis Antistes, pro sua in Divum religione, concessit MDCLX, III Aprilis. Cumque idem Parochus & ejus curæ commissus populus, pro incenso illo suo in tutelarem studio, arcam argenteam, insigni artificio perfectam auroque collocentem, præparassent; in eam idem Pontifex sanctissimas Reliquias inclusit; & cum supplicatione, quæ florenti in urbe potuit esse quam maxima, intulit in ecclesiam Parocialem

f An. 650.

arca reliquiarum S. Germani irruptione servata. F

g h

an. 1660 aliique reliquiæ Ambianum delatæ

3. Aprilis, i

arca argentea inclusa datur

Digitized by Google

EX MSS. rœcialem Martyri conſecratam; ubi poſt celebratum ritu Pontificio ſacrificium, ipſe inſigni panegyrico beati Germani virtutes atque miracula, maxime quæ in translationibus contigere complexus eſt, anno Domini milleſimo ſexcenteſimo ſexageſimo ſecundo. *Places Latine reddere &c.* Vide Append. p. 785 col. 1.

an. 1662.

ANNOTATA.

a Ribodimons, *vulgo* Ribemont *ad Oeſiam flumen, ab oppido S. Quintini tribus, a Lauduno plus quam jex Gallicis leucis diſtat ipſum vero ſuburbium vulgo* de Guiemont *nuncupatur.*

b *Excepe paucas reliquias, quæ aliis in eccleſiis reverenter ſervantur.*

c *Eſt ea arca tres & dimidium pedes longa, alta duos, larga ſeſquipedem.*

d *Monaſterium* S. Nicolai, *in Pratis, a dicto flumine per modum inſulæ cinctis, exhibent tabulæ Picardiæ, ad Occidentalē latus oppidi. Tacent de eo Sammarthani Galliæ Chriſtianæ tom. 4. Hunc autem Monaſterio Godefridus Comes* D *de Ribemont iſtam Eccleſiam donavit anno* 1104. *fundatum ab ejus patre anno* 1083. *Monachi tamen eodem introducti non ſunt niſi poſt mortem Canonicorum an.* 1153.

e *Tranſlatio recolitur* 13 *Novembris.*

f *Annus* 1650 *Belgio Hiſpanico, ſub regimine Archiducis Leopoldi feliciſſimus fuit: quo & pleraque ex amiſſis oppidis recepta cepere, & præcipue Gallorum Duces, Cardinalis Mazarini jugum ferre ultra non valentes, ad partes Hiſpanas tranſiere, non ſine gravi Picardiæ calamitate, qua Caſtellorum oppidum numeroſiſſimum captum, & oppida etiam trans Oeſiam coacta victorem tributo pendendo agnoſcere.*

g *Thejsaurario iſti nomen fuit* Gilbertus Carlier Ribodimontenſis.

h Fara *vulgo* la Fere, 4 *leucis infra Ribodimontem ad eundem fluvium.*

i Franciſcus le Pavre *ex Ordine Minorum, Reginæ matris Annæ Auſtriacæ concionator, anno* 1651 *Glandatenſis Epiſcopus conſecratus, ad Ambianenſem Cathedram tranſiit* 1653.

B

DE SANCTIS EPISCOPIS ET CONFESSORIBUS

FLORENTIO ET VINDEMIALE,

EX CORSICA TARVISIUM ADVECTIS.

ITEM DE S. VINDEMIALE EPISCOPO,

IN AFRICA MARTYRE.

C.H.

SEC. V

Tarvisii corpora SS. Florentii & Vindemialis.

Hujus Vitæ & Translationis datur ex MSS.

MArchia Tarviſina, *Italiæ provincia, olim Longobardis, nunc dominio Reipublicæ Venetæ ſubjecta, nonnullarum debet* Tarviſio *urbi Epiſcopali ampla & munita: cujus cives inter Patronos ſuos colunt Sanctos Epiſcopos* Florentium & Vindemialem, *quorum ſacra corpora requieſcunt in Cathedrali S. Petri Eccleſia, marmorea arca incluſa. De iis hoc ſcriptum ibidem legitur.* Reliquiæ Sanctorum Confeſſorum atque Epiſcoporum Florentii & Vindemialis. *Aliquam Vitæ ac Tranſlationis hiſtoriam, quaſi a Titiano urbis Tarviſinæ Epiſcopo, qui eadem corpora ex inſula Corſica tranſtulit, conſcriptam, reperimus in quodam MS. codice Regiæ Sueciæ quam infra damus. Reperimus etiam Vitæ illius compendium in quodam codice MS. cœnobii Rubeæ Vallis Canonicorum Regularium prope Bruxellas: ſed illud omnino idem Petrus de Natalibus, Plebanus Sanctorum Apoſtolorum Venetiis, deinde in dicā i Marchia Tarviſina Epiſcopus Aquilinus, edidit libro 4 Catalogi Sanctorum capite* 116, *a ſe anno* MCCCLXIX *& ſequentibus compoſiti: cujus teſtimonium hac in re pluris æſtimandum videtur, quod illud ibidem ſcripſerit, ubi potuit rei veritatem accuratius examinare & plenius addiſcere. Illud autem compendium eſt ejuſmodi.*

C

Translatio in Gallia facta.

2 Florentius & Vindemialis Epiſcopi, Tarviſii tranſlati quieſcunt. Quorum Vindemialis Afer natione, a S. Alypiano Confeſſore doctus, ad Presbyteratus Ordinem, inde ad Epiſcopatum pervenit: ubi una cum Eugenio miraculis multis oſtenſis populum copioſum convertit. Deinde peregrinationis gratia ad inſulam Corſicam venientes, in caſtris Tauvenſi & Vadenſi populum a cultura draconis evocarant, ligato orarii ad collum ſerpentis & ipſo in mare demerſo: ſicque populum converſum baptizarunt. Poſt quæ S. Eugenius ibidem in caſtro Vadenſi commoratus quievit in pace: ubi etiam extat puteus ab eodem in mare defoſſus, præter naturam, dulcem aquam emanans. Vindemialis vero regreſſus Corſicam, ibidem in pace vitam finivit, & ſepultus eſt ibi: ubi & olim Florentius Epiſcopus quieſcebat. Vaſtata vero Corſica a Saracenis, Titianus Epiſcopus Tarviſinus illuc navigio accedens, corpora SS. Florentii & Vindemialis obtinuit, & Tarviſium tranſlata in baſilica S. Joannis Baptiſtæ depoſuit. Quæ ſucceſſor ejus Rotharius poſtmodum in majori eccleſia S. Petri honorabilius tumulavit. Horum feſtum colitur VI Nonas Maji. *Hæc ibi Petrus de Natalibus, adjuncta traſlatione ad eadem Cathedralem S. Petri a Rothario Epiſcopo, quæ in narratione Titiani neque adeſt, neque adeſſe potuit.*

Adjacet & depulsa.

Exulatio Tarvisium.

3 *Habemus hiſtoriam inſulæ Corſicæ, Italice an.* MDXCIV *editam a Joanne Groſſio, Petro Antonio Monteggiano, Mario Antonio Cecialdo, & Antonio Petro Philippino: in qua hiſtoria dicitur Corſica intercepta a Saracenis Mahumetanis ſæculo Chriſti ſeptimo, ac detenta ſub quinque eorum iſtic dominantibus Regibus uſque ad tempora Caroli Magni Imperatoris. Hinc facile colligimus quo fere tempore præfuerint Epiſcopi Eccleſiæ Tarviſinæ Titianus ejuſque ſucceſſor Rotharius, maxime in ſummo hiatu Epiſcoporum apud Ferdinandum Ughellum tomo* V *Italiæ Sacræ, ubi* VIII *Epiſcopus Felix collocatur ad annum* DXC, *dein nonnus Triviſius an.* DCCXXXIX, *decimus Fortunatus anno* DCCXCIX, *undecimus Adeodatus anno* DCCCXXVII. *Aliquis ab eodem Ughello aſſeritur* III *Epiſcopus Titianus circa annum* CCCC *cui ab illo tribuitur tranſlatio horum corporum. Verum aut ille trecentis fere ſeculis junior fuit, aut alius ab eo ſtatuendus* Titianus *ſecundus, cui* Rotharius, *ab Ughello omiſſus, fuerit ſubſtitutus: & ſic potuit Vindemialis, ut in* B *aliis dicitur, interfuiſſe anno* CCCCLXXXIV, *ſub Hunerico Rege Wandalorum, collationi Epiſcoporum Catholicorum, cum Arianis de fide orthodoxa diſputantium.*

Corsica sub Saracenis sec. 7 & 8.

Titianus & Rotharius Episcopi Tarvisii.

4 *Franciſcus Maurolycus, Abbas Meſſanenſis in Sicilia, in ſuo Martyrologio hos Sanctos ita ad* 11 *diem Maji recolit:* Item Florentii & Vindemialis Epiſcoporum, qui ex Africa in Corſicam transfretantes, miraculis illuſtres ibi defuncti, a Titiano Epiſcopo Tarviſium tralati ſunt. *Quæ fere eadem leguntur apud Conſtantium Felicinum & Petrum Galeſinium: & contracta apud Richardum Vitfordum in Martyrologio Anglice Londini anno* MDVI *excuſo, & ad ſequentem diem apud Grevenum & Caniſium, Ferrarius in Catalogo generali ad hunc diem iſta habet:* In Corſica inſula, Sanctorum Epiſcoporum Florentii & Vindemialis, ſub Wandalis vexatorum. *Quod latius explicat in Catalogo Sanctorum Italiæ ad Kalendas Junii: ſed id de Florentio non aſſeritur in Actis. Vindemiali additur ſocius Eugenius, quod etiam annotavit in ſuo Martyrologio Maurolycus. Sed de ejus cultu necdum aliquid legimus.*

Monita in fastis fasti.

5 *Alius ab eo eſt* S. Eugenius *Epiſcopus Carthaginenſis relatus*

Digitized by Google

A relatus ad diem XIII Julii, ab Adone, Usuardo & in Martyrologio Romano, imo & Gallicano Sanssaji, quod exilio deputatum, apud Albigensem Galliarum urbem, finem vitæ præsentis fecisse testetur Gregorius Turonensis l. 2. Hist. Francor. c. 4, addunturq; eidem socii Vindemialis ac Longinus: inter quos sancta exorta est contentio, quis oculis subito cæci facti signum beatæ Crucis imponeret; conventumque ut bi manus suas super caput ejus tenerent, & S. Eugenius Crucem super oculos cæci faciens oraret, statim abiato dolore ad pristinam cæcus rediit sanitatem ... Honoricus autem Rex Sanctos Dei post multa tormenta, post equuleos, post flammas, post ungulas jussit interfici ... Sanctum vero Vindemialem gladio percuti præcepit, quod & impletum est in hoc certamine. Hæc gregorius Turonensis. SS. Eugenii & Vindemialis memoria inserta est ad Kalendas Februarii quatuor Martyrologii Hieronymiani apographis, & MSS. Martyrologiis Atrebatensi, Tornacensi & Latiensi, quibus additur Longinus, in prima editione Additionum Molani ad Usuardum: quam secuti sunt Canisius & Galesinius. De S. Eugenio agetur XIII Julii: & tum addentur, si qua alia de Longino occurrant.

Alius Eugenius Epis. Catagiæ.

Ex Vindemialis Epist. Martyr. in Africa.

6 De S. Vindemiale, occasione alterius Vindemialis, ad hunc diem ista sunt in hodiernis Fastis Romanis apposita.

Inscripsit Martyrol. Roman.

B Eeodem die S. Vindemialis Episcopis & Martyris, qui una cum sanctis Episcopis Eugenio & Longino, doctrina & miraculis adversus Arianos decertans, ab Hunnerico Rege capite obtruncari jubetur. Hæc ibi. Alius ergo hic est Vindemialis in Africa percussus, quem Herrera Alphabeto Augustiniano inseruit tom. 2 fol. 491, a Vindemiale exule in Corsica, qui ibidem incontaminatum Spiritum reddidit, & vitam in pace finivit: & sic recte Ferrarius hunc Confessorem Vindemialem retulit in Catalogo Sanctorum, qui non sunt in Martyrologio Romano. Dolemus autem, nullam martyrii S. Vindemialis Episcopi mentionem fieri apud Victorem Uticensem, seu Vitensem, quod etiam observavit Baronius in Annalibus an. 484 n. 68. Recenset Victor lib. 4 nomina Episcoporum Catholicorum, qui Carthaginem ex præcepto Regis convenerunt: inter quos reperitur Vindemialis Capsensis in provincia Byzacena Episcopus. Præterea fuerunt Vindemius Altaritanus, Provinciæ Proconsularis Episcopus, in exilium missus, & Vindamius Lemsactensis in Mauritania Sitiensi, Episcopus, ut aliquis horum potuerit Vindemialis haberi, qui ut in Vita dicitur, primum in Faunensi seu Sauvensi deinde in Vadensi maritimis Africæ castris prædicavit, cum socio Eugenio; & notior fieri posset, si alicunde doceremur, qua parte Africani litoris ea loca quærenda sint: aut si exprimeretur nomen insulæ Vadensi castro objectæ. Nunc obscura manent omnia: quia inter plures insulas difficile est definire quæ hic intelligatur. Recensetur etiam a Victore Uticensi Florentius Nobagermaniensis provinciæ Numidiæ Episcopus, & inter eos quibus Corsica exilium obtigit, Florentius Seminensis: sed incertum est, an alterutter horum in Corsica obierit; uti & an S. Florentius, qui Tarvisii colitur cum S. Vindemiali, vixerit in Africa & sub Hunnerico VVandalorum Rege.

Ad Victorem Uticensem jussi Vindemialis Ep. S. Florentii dies

Natum festum in Corsica & Episcopatus Nebiensis.

7 Qui Chronicum sacrum & Sanctuarium Corsicæ, ad instantiam Minorum Observantium istius insulæ, scripsit Italice, & Florentiæ vulgavit an. 1639 R. P. F. Salvator Vitalis Marensis, Theologus & Prædicator generalis Observantiæ regularis in Provincia Tusciæ lib. 4 cap. 1; scribit, Sanctorum Florentii & Vindemialis Episcoporum Afrorum festum in Corsica, ubi vitam finierunt, quotannis agi, maxime Nebbii, cujus Advocatus & Patronus est S. Florentius: usque eo ut civitatis ipsius suburbium nomen ab eo etiam nunc habeat, idemque nomen habuerit olim Cathedralis Nebiensis, priusquam a Mauris urbs occuparetur. Videant autem, inquit Salvator, ii ad quos spectat prospicere cultui & honori Sanctorum Patronorum & Protectorum diœcesanorum, utrum non conveniat, quamvis mutatus sit ecclesiæ titulus, agere istud cum Octava. Sane cum in illa Cathedrali dicerem ad populum per adventum coram Illust. Rever. Joanne Mascardo Episcopo, nullamque ibi viderem S. Florentii capellam, ac ne imaginem quidem, vehementer indolui tam neglectim haberi ibi eum Sanctum, quem istic vixisse & obiisse habebam pro certo. AUCT. G. H.

8 Ceterum quam antea hic Nebbiam vocat, propter Episcopalem Sedem eo translatam, civitas est S. Florentii, in vetus ac novum burgum distincta, uti dicet Antonius Petrus Philippini in Historia Corsica, discripta Italice & in Gallia excusa an. 1594. Nam veteris Nebbiæ, medio milliari a S. Florentio dissita, tunc cum scribebat ille, sola supererant vestigia in ruderibus antiquis, cum satis elegantis ex albo & quadro lapide ecclesia, quam Pisanorum opus esse appareret. Hujus ergo ecclesiæ titulus, una cum Sede Episcopali transiit ad ecclesiam S. Florentii antea dictam: cujus rei principium videtur dedisse Episcopus ille, qui circulis seu territorii S. Mariæ Nebbiensis, decem circiter milliaria complectentis, medietatem attribuit populo S. Florentii circa annum MD: quem populum Genuenses an. MCCCCLXXXIII subjecerunt Officio S. Georgii primum omnium: unde factum ut Florentiani cives multis immunitatibus gauderent, tam in Corsica quam Genua; & locus, in quo ante adventum Genuensium nihil præter vetustam turrem visebatur ad custodiam vicinarum salinarum, pro Nebbia E cœperit frequentari, quamvis situ minus salubri, invitante maris alluentis commoditate. Quæ cum sint oculorum experimento comprobata, merito miratur prælaudatus auctor in præfatione, quomodo Thomas Porcachius, in sua præcipuarum insularum descriptione, S. Florentii civitatem quinque milliaribus a mari removeat. Ab hac autem ipse propinqui maris sinus S. Florentii nuncupatur a pluribus. Intelligo porro esse aliquem qui scribat, veteres loci Christianos, irruentibus in insulam Barbaris, arcam sancti Patroni sui ipso in littore defodisse, ubi latuerit donec apparentibus noctu e cælo luminibus excitati posteri, scrutari cœpere quæ esset hujus miraculi causa. Hinc vero nonnema alius occasionem arripit, confirmandi traditionem Campilienſium in Hetruria, asserentium S. Florentii, quod apud eos colitur, corpus, in sua marmorea arca, illuc a mari advectum e Corsica. Sed ostendemus XV Maji, Populoniensis ante S. Cerbonium Episcopi potius illud corpus esse. Antiqua autem celebritas loci, a S. Florentio in Corsica dicti, verosimile nobis facit, quod dicit Salvator; ad eum locum a barbaris destructum appulisse Tarvisinum Titianum & de subitus ecclesiæ destructa ruinis emisse Sanctorum Florentii & Vindemialis Sarcophago, prout sequens F historia explicat.

translatio ad Oppidum S. Florentii.

unde corpora vindemialis & Florentii Tarvisium advecta.

VITA

Auctore Titiano Episc. Tarvisino.

Ex Codice MS. Reginæ Suecie.

Episcopi ad Honorium Regem vocantur, exilioque mittuntur.

1 DUm universalis Synodus apud Cartaginem ab Honorico Rege congregaretur, ex omnibus regnis atque insulis quæ sub ejus regimine tunc temporis degebant, die Kalendarum Februariarum; sexcenti septuaginta Episcopi in unum sunt pariter congregati, pro fide sanctæ & individuæ Trinitatis certaturi; quos ipse, deceptus Arianorum perfidia, omnes exilio damnare jussit; e quibus Carthaginensis Episcopus Eugenius & Vindemialis, summæ scientiæ summæque sanctitatis, inter alios emicuerunt, & fidem sanctæ & individuæ Trinitatis inviolabiliter constantissima voce edocuerunt. Quæ de re a propriis sedibus expulsi, peregrinationis causa ad transmarina convolaverunt, Apostolicum sequentes exemplum: Mihi vivere Christus est, & Phil. 1. mori

AUCTORE TITIANO EX MS.

mori lucrum. Florentii vero atque Vindemialis, licet ortus eorum, vita, atque transitus apud alios floruiſſent; nobis tamen Dominus venerabilia corpora eorum, tempore quo voluit, revelavit: & pro hujus urbis tuitione atque habitantium incolumitate, a longiſſimis terrarum partibus, pietate divina nobis eorum corpora mittere dignatus eſt. Et ſicut ab incolis terræ illius didicimus, ubi Sanctorum corpora requieſcerent; cum omni timore atque tremore ad tumulos Sanctorum acceſſimus, & cum omni reverentia Sanctorum reliquias inde ſuſtulimus, ad navimque perduximus: & cum interceſſione beatorum Confeſſorum Chriſti ad Tarviſianum ſolum uſque pervenimus, ibique Deo miſerante cum ſumma reverentia, condigno honore, Sanctorum corpora collocavimus.

Corpora SS. Florentii & Vindemialis Tarviſium delata

2 Igitur beatiſſimus Vindemialis Africano ſolo ortus atque nutritus eſt; ſed a beato Confeſſore Chriſti Appiano Epiſcopo edoctus, & cæleſti converſatione, fide ac religione imbutus, Presbyterii dignitatem adeptus eſt, in quo digne Deo militans ad Epiſcopatus onus uſque pervenit: ubi & in partibus Africæ una cum Eugenio multa per illos ſigna magnifica & innumerabilia omnipotens Dominus operari dignatus eſt. Deinde vero tam peregrinationis cauſa quam & prædicationis, ob amorem Chriſti ad inſulam Corſicam pervenerunt: ubi dum fidem Chriſti Jeſu Domini noſtri perpetuo prædicarent, ut a vaniſſima cultura idolorum recederent, neve Arianorum ſævitiæ conſentirent; cæleſti magiſterio imbuti divinitusque inſpirati, omni culturæ idolorum abnuerunt, ſeſeque ſoli Domino, omnis ille conventus perpetualiter ſervituros contradidit; ejuſque ſoli Filio Spirituique ſancto, perpetuæ videlicet Trinitati, ſine aliqua ambiguitate, ipſo adjuvante, deſervire profitentur. Sanctus vero Vindemialis, ex præfatis partibus regrediens, maritimaque littora circuiens, procelloſis fluctibus ultra progrediens, uſque ad caſtrum Sauvenſe pervenit, una cum ſanctiſſimo Eugenio; cum quo & multa miracula in partibus Africæ atque Cartagine egit: indeque venientes uſque ad caſtrum Vadenſe, in illis partibus plurimam populi multitudinem ſua prædicatione Domino Jeſu Chriſto acquiſiverunt.

SS. Vindemialis & Eugenius clari miraculis in Africa

& Corſica, plurimos convertunt.

3 Inter hos quam plurimi erant, qui ſuorum fallacia ſenſuque vaniſſimo, relicto Creatore omnium rerum, in quodam ſpecu beſtiam execrabilem omnibuſque ſatis odibilem, adorabant: & ob cæcitatem ſui cordis concepta dementia, ritu vaniſſimo & ſceleratiſſimo, eidem draconi quotidianas hoſtias ſacrificiaque offerebant uſu Paganorum. Quod viri reverentiſſimi dum comperiſſent, aſtutiam ſcilicet illius antiqui ſerpentis, qui primum hominem protoplaſtum ſeduxerat, & ab initio ſemper ſua fallacia genus humanum in idolorum culturam attraxerat; ingemiſcentes Deique miſericordiam implorantes, ut ſicut Danielem liberare dignatus eſt de lacu leonum, ubi propter Bel intromiſſus fuerat, qui etiam & draconem interfecit, liberans Babylonios ab ejus cultura, quem ipſe interfecit; ita & & hos quoque famulos ſuos, per virtutem Domini noſtri Jeſu Chriſti, liberare dignaretur ab hujus ſpurciſſimi & nequiſſimi ſpiritus ſervitute, per nomen Domini, in quo omnis poteſtas adverſa ſupetatur & vincitur, ſicut Dominus in Evangelio loquitur: Si habueritis fidem ſicut granum ſinapis, dicetis huic monti: Tollere, & mittere in mare. Amen dico vobis, quia quidquid petieritis in nomine meo, fiet vobis. Et ita intrepidi atque Crucis Chriſti ſignaculo armati, omne fiduciam habentes in Domino, nihil hæſitantes facta prius oratione cum jejunio, ad ſpecum, in quo beſtia latebat acceſſerunt; & ſuperno fulti auxilio, bellatores fortiſſimi, non gladio aut armis circumdati, ſed ſignaculo ſanctæ Crucis muniti, venerandas manus ſuas ſuper beſtiam miſerunt; atque detractum orarium circa guttur ſævitſimi ſerpentis connexum eſt, & draco de ſpecu in quo latebat projectus eſt. O admiranda potentia tua, Chriſte, in cujus virtute famuli tui duo ſimul dracones contriverunt! nam in iſtius draconis effigie ille draco inhæſerat, qui virtute tua devictus, ob ſuperbiam ſuam de cælis projectus eſt. Sed ubi cultores tui & ſancti nominis prædicatores, pro tuo amore pugnaturi, proceſſerunt; draco ille qui cunctis diebus vitæ ſuæ terram comederat, invocato ſancto nomine tuo, diſceſſit, ita religatus igneis catenis, ut uſque in adventum Domini noſtri Jeſu Chriſti nemini nocendi haberet poteſtatem: & ita religatum in profunda pelagi altitudine eum habitare præceperunt, ubi nulla hominum habitatio eſſet, neque alicui ultra nocendi haberet poteſtatem.

Signo Crucis muniti draconem

Luc. 17.

4 Populum vero hortantes ut in fide Trinitatis permanerent, & a cultura idolorum vaniſſima recederent, & ab Ariana hæreſi ſe ſegregarent, & ſancto propoſito inſtanter adhærerent, denique populum in viam veritatis educerent; intra non longum ſpatium multas animas Chriſto Domino lucrati ſunt. Ubi & vir ſanctus Eugenius uſque ad finem vitæ ſuæ Chriſto Domino deſervivit, & eſt commoratus in inſula prope Vadenſe caſtrum, diſtans duobus inde milliariis: ubi & puteum ſibi effodere juſſit miræ altitudinis, quod inuſitatum utique apud nos eſt, ut in medio maris aqua dulcis habeatur. Quod potius ſanctitati illius reputandum eſt, quam ipſius loci naturæ: ubi & ipſius venerabile corpus requieſcit: ad cujus tumulum multa & innumerabilia per illum omnipotens Dominus dignatus eſt operari miracula. Sanctus vero Vindemialis, a præfato caſtro recedens, Corſicam properans, Chriſto Domino militans, ibi in ſancto propoſito incontaminatum reddidit ſpiritum.

Mortuo Eugenio

miraculis a morte claret.

apud & S. Vindemialis in Corſica

5 Qualiter autem corpus beatiſſimi Confeſſoris Chriſti ad hanc civitatem pervenerit, omnibus in Chriſto fidelibus enarrare deſideramus. Quia poſtquam a Saracenis captam Corſicam multaſque eccleſias Dei a fundamentis deſtructas relatu multorum comperiſſemus; ego Titianus, ſanctæ Tarviſianæ eccleſiæ Epiſcopus, nutu divino ad præfatam perveni inſulam: ubi tam a nautis quam a loci illius incolis didicimus, ubi beatiſſimorum Confeſſorum Chriſti in ſarcophagis poſita corpora fuerant, Vindemialis utique atque Florentii Epiſcoporum. Triduano vero jejunio peracto, cum magno tremore ac reverentia acceſſimus ad tumulos: indeq; corpora eorum levantes ad navim uſq; perduximus, ipſorum intercedentibus meritis: atque ad Tarviſianum ſolum, Deo miſerante, pervenimus, & in locis venerabilibus, ubi nunc requieſcunt, Deo permittente, collocavimus in baſilica Sancti Joannis Baptiſtæ, ubi uſque hodie per illos omnipotens Dominus multa & innumerabilia dignatus eſt miracula operari, cui eſt honor & gloria per finita ſecula ſæculorum.

Poſt hanc a Saracenis captam,

corpora SS. Vindemialis & Florentii tranſferuntur Tarviſium.

DE

DE SANCTO VALENTINO*

EPISCOPO GENUENSI.

*Vide Append. cap. 77. col. 2. & 78.

D. P.

Non ita accurata Genuenſium monumenta ſunt, ut de S. Valentini *ætate ex iis pronuntiare certo liceat. Paſſim opinantur ſcriptores, teſte Ughello tom. 4. Italia ſacra, Genuenſem Eccleſiam ordine quintum gubernaſſe: quamquam eſt ab eodem Ughello præteritis mediis, quorum nomina intercideriut poſitus proximus S. Salomoni habito paſſim Epiſcopo Genuenſium primo. Vitam ejus aliquam antiquitus conſcriptam Ughellus habuit, indeque accepit corporis inventi atque elevati Hiſtoriam: Ferrarius quoque ex eadem videtur accepiſſe ſummatim relata miracula quædam. Sed hactenus fruſtratum dolemus laborem, quem in ea Genua requirenda poſuit R. P. Joannes Stephanus Fliſcus, hujus operis promovendi ſtudioſiſſimus: quare ſi quis, vel inter relictas ab Ughello chartas, vel alibi ſupereſſe exemplum novit, rogamus ut communicare dignetur. Interim qua poſſumus colligere pauca habeat lector, ac primum elogium virtutum ex proprio ſanctorum Genuenſium; in quo cum ſolum generica & cuivis Epiſcopo propria laudes lego, inducor ut credam, nec in vita qua requiritur, ſingularis notitia contineri quidquam. Tenor porro Lectionis propriæ hic eſt:*

Tempus Epiſcopatus S. Valentini incertum.

Vitæ ſcriptæ requiritur.

B

1 Valentinus Genuenſis, egregium ſanctitatis ſpecimen, cum vivus tum etiam mortuus, exhibuit. Is ab

Elogium ex Propriis SS. Genuenſium

ineunte ætate ſanctæ religionis officiis deditus, omnes carnis delicias atque hujus ſæculi voluptates contemnens, divinis virtutibus adeo enituit, ut per omnium ora, velut divinum Chriſtianæ pietatis exemplar, volitaret. Erat autem vultu venerabilis, ore jucundus, corde rectus, conſilio prudens, moribus compoſitus, atque in omnibus Dei operibus mirifice ſtrenuus. Itaque, defuncto civitatis Epiſcopo, Valentinus, ſummo omnium conſenſu, invitus Eccleſiæ Genuenſi præficitur: quod munus Epiſcopale ſic geſſit, ut a fidelibus maximam laudem conſequeretur. Nam in adhortando manſuetudinem, in corrigendo ſeveritatem, in ſuo grege recte inſtruendo ſummam curam ac diligentiam ſemper adhibuit. In viis juſtitiæ rectus, in cibo &

C

potu parcus, in oratione ſollicitus, in contemplatione mirificus, Chriſtum Jeſum ſemper in ore, ſemper in corde deferre agnoſcebatur. Viduarum & pupillorum fuit defenſor aſſiduus, pauperum & orphanorum patronus optimus. Itaque ſanctus Epiſcopus, multis pro Dei honore perfunctus laboribus, cum Eccleſiam ſuam annos fere tredecim ſanctiſſime gubernaſſet; virtutum ac miraculorum gloria illuſtris, VI nonas Maji, ætatis ſuæ anno ſeptuageſimo quinto, obdormivit in Domino, & in baſilica duodecim Apoſtolorum fuit religioſe ſepultus. Ejus corpus diu occultum, ac mirabiliter cum omni ornatu Pontificio adhuc integrum repertum, odoremque ſuaviſſimum ſpirans, Joannes II Epiſcopus Genuenſis, magna populi veneratione, juxta altare majus honorifice collocandum curavit.

3. *Factum id anno* DCCCCLXXV *ait Ughellus: &, ſicut præmonui, ex coævo ſcriptore inventi elevatique corporis pleniorem hiſtoriam ipſis ejus verbis ſic proponit.* Hujus talis ac tanti Valentini Præſulis latuit mortalibus corpus, humatum intra S. Syri eccleſiæ ſinum: ſed, ſicut ab antiquioribus noſtris didicimus, dum in eodem locello ignoto euntium & redeuntium pedes deambularent, quaſi quidam concavitatis ſentiebatur ſonus terraque tremere. Unde quamplurimi magnæ vitæ viram, ſicuti & erat, quieſcere corpus opinabantur: qui cauſa devotionis quadrificæ compoſitionis incaſtraturam ligneam ſuperius exſtruentes, ab injuria ſancti omnium remoti ſunt pedes. Quæ ita permanſit noſtris uſque temporibus, donec curam paſtoralem obtinuit Joannes hujus civitatis Januenſis Epiſcopus. Cum igitur omnium bonorum inventori placuiſſet, ut tam egregii viri vita quam corpuſculum panderetur; dum memoratus Epiſcopus eccleſiam S. Syri in monaſticæ inſtitutionis ordinari cuperet, & populus diruram eccleſiam jam in melius reſtauraret ac fundamenta jaceret; repererunt corpus ſanctiſſimi Valentini, in loco, de quo jam diximus, integrum veſtibus & corpore. Quod citis greſſibus illico Epiſcopo nuntiatum eſt: qui celerius Diaconum ſuum miſit, ſcire cupiens utrum res ita ſe haberet: indicens in mandatis, ut diligentius inquireret, an Sanctus annulum in manu haberet: quem juſſit ut ſibi detuliſſet. Qui veniens, adhuc in eodem loco corpus ſanctum reperit, & cauſa cupiditatis ut juſſus fuerat

E

annulum abſtulit, partemque aliquam carnis cum veſte rapuit, ſed eam illico ſuper altare poſuit: annulum vero Epiſcopo detulit & partem quam de corpore Sancti tulerat, & quod ſuper altare depoſuerat, per ordinem pandit. In eumque idem Epiſcopus invexit, quia ſtulte fecerit, atque præcepit in mandatis, ut quam citius carnem cum veſte in ſepulcro juxta corpus reponeret, unde abſtulerat, quod fecit. Dominus autem Epiſcopus cum ſacro ordine Clericorum & multitudine populorum exinde glebam Sancti auferens, cum omni reverentia juxta altare majus poſuit, quoad uſque locus ibi, ubi reconderetur, aptiſſime perficeretur. Quod Domino annuente completum eſt, & ab omni plebe donatione larga tantum largitum eſt, unde camera totius eccleſiæ pene ad finem perfecta eſt. De loco autem ubi Sanctus jam pridem jacuerat, tabula inventa eſt marmorea, in qua ejus nomen & vita decenter eſt ſcripta, quæ permanet uſque hodie ad multorum notitiam.

Hæc Ughellus; ex quo noto, eumdem Joannem Epiſcopum tranſtuliſſe Sedem Epiſcopalem ex eccleſia S. Syri ad eam S. Laurentii intra urbis mœnia: ac tum demum ei injectam videri mentem conſtituendi monachos in eccleſia

F

jam dimiſſa, quam propterea reſtaurandam ipſe quidem ſuſcepit; monachos tamen, præventus morte, conſtituere ibidem non potuit: ſed pium hoc opus ſucceſſori Landulpho abſolvendum reliquit. Interim cœpit S. Valentini *corpus clarere miraculis; qua Ferrarius in Catalogo ſanctorum Italiæ reperiſſe ſe breviter deſcripta indicans, hujuſmodi elogio eumdem S. Valentinum ornat.* Valentinus, Genuæ natus; ex antiqua traditione ob ejus virtutes Epiſcopus Genuenſium V. creatus, vixit in Epiſcopatu ad annos ſeptuaginta quinque, vitæ ſanctimonia miraculiſque conſpicuus, quibus etiam poſt obitum emicuit. Nam ut aliqua quæ ſcripta leguntur proferamus; cum quidam Albintimelienſis, ob eſcam faucibus hærentem, animam ageret, ad S. Valentini ſepulcrum deductus, ſtatim a periculo liberatus eſt. Puella Aſtenſis, quæ ita pedibus contracta erat, ut nullo pacto incedere poſſet, ad tumulum ſancti Epiſcopi delata incedendi recuperavit facultatem. Matrona item Genuenſis, quæ faciei deformitatem ex morbo contraxerat, ad opem S. Valentini confugiens, prioris formæ ſpeciem decoremque recepit. *In Annotatione citat Ferrarius prælaudatus Annales urbis Genuenſis, & Codicem perantiquum Eccleſiæ; in quo credimus deſcriptam eam inveniſſe ipſam Vitam, cujus exemplum Ughellus habuit; adeoque hac miracula contigiſſe ſæculo ipſo x, quo corpus inventum fuerat. Hoc deinde, anno* MCCXL, *ab Eccleſia S. Syri in eadem Ca-*

quædam miracula.

Translatio partis ad Cathedralem

AUCT. D. P. *theatinorum, quibus cessit ecclesia S. Syri*: illud solum, *inquit* traditione novimus, partem sacri corporis relictam fuisse in ecclesia S. Syri, ubi in ara maxima in arca marmorea nigri coloris, affabre elaborata, atque ornata signis æreis deauratisque, servatur, publice veneratione expositа: reliquam partem in ecclesia S. Laurentii reconditam sub ara majori. D

Pars ad S. Syrum relata.

theatinorum, quibus cessit ecclesia S. Syri: illud solum, *inquit* traditione novimus, partem sacri corporis relictam fuisse in ecclesia S. Syri, ubi in ara maxima in arca marmorea nigri coloris, affabre elaborata, atque ornata signis æreis deauratisque, servatur, publice venerationi expositа: reliquam partem in ecclesia S. Laurentii reconditam sub ara majori.

beati idem S. Laurentii fuisse translatum, indicat Ughellus; quo tempore juxta ipsum ad S. Syri Abbas erat Bertrandus III, Januensis vero Archiepiscopus Joannes alius, de Cutrono cognominatus. De qua translatione num præterea scriptum sit aliquid quærere rogatus quem supra nominavi P. Elisæus, respondit, nihil inveniri, aut in archivio Metropolitanæ ecclesiæ, aut in bibliotheca Patrum

DE S. VVALDEBERTO ABBATE

G. H. *LUXOVIENSI IN BURGUNDIÆ COMITATU.*

§. 1. Cultus: tempus vitæ. Acta scripta. Diversi ab hoc VValbertus Comes Arquensis, & alius Episcopus Meldensis.

AN. DCI. XV LUxovium *antiquum monasterium, in Comitatu Burgundiæ ac diœcesi Vesontionensi, a S.* Columbano *primo ejus Abbate est constructum; cui successerunt SS.* Eustasius & VValdebertus, *sive* VValbertus, *aut* VVaubertus. *Istius Vitam dedimus* XXIX *Martii, de hoc acturi sumus præsenti die quo* S. VVauberti Abbatis *memoriam reperimus in perveteri Breviarii MS. Vesontionensis Kalendario, cui suffragatur veterrimum Kalendarium Corbejense ante annos nongentos exaratum his verbis*: VI Nonas Madias depositio S. VValdeberti Abbatis: *item MS. Martyrologium Romanum bibliothecæ Vallicellensis Congregationis Oratorii*, Luxovio monasterio S. VValberti Abbatis. *Eumdem celebrant Grevenus & Molanus in suis ad Usuardum additionibus, & Molano citato Galesinius, atque hunc secutus Canisius in posteriore editione, qui eum asserunt* discipulum S. Columbani, *& forte ideo, quia ejus institutum & normam vivendi sub S. Eustasio est amplexus. Eadem etiam de causa videtur in Florario MS. ad ipsas Kalendas Maji adscriptus* Italiæ, *ubi S. Columbanus in monasterio Bobiensi a se constructo vitam finivit. Atque hæc de cultu: ad quem referri etiam potest quod in fine Actorum S. VValdeberti dicitur*, Reliquias ejus hactenus in ecclesia Luxoviensi coli; caput quidem in argentea effigie, reliquas corporis partes in theca ex argento inaurato. Sic etiam &c. Vide Append. pag. 786. col. 2.

Colitur hodie 2 Maji.

2 *Alius ab hoc Sancto* VValbertus Comes *in Belgio floruit: qui suum* Comitatum Arquensem & Poperingam, *Flandriæ prope Ipras oppidum*, S. Bertino Abbati Sithiensi *apud Audomaropolitanos, in* usus monachorum tradidit, & sæculo renuntians, sub eodem Bertino monachus est effectus. *Hujus aliquam Vitam & nobilem prosapiam Joannes Iperius, ibidem Abbas & anno* MCCC. LXXXIII *vitæ functus, descripsit in Chronico Bertiniano MS. cap.* 1 *par.* 10, *sed ob ejusdem nominis identitatem deceptus, addit* ipsum postea Luxovii monachum factum sub B. Eustasio, & post hunc immediate in Abbatem assumptum, ac demum ut aliqui referunt, esse Meldensis Ecclesiæ Episcopum sublimatum. *Iperium sequuntur Molanus in Natalibus Sanctorum Belgii, allegans Officinas monasterii S. Bertini, Miræus in Fastis Belgicis, Mejerus libro* 1 *Annalium Flandriæ ad annum* 668. *Verum hi nihil de Episcopatu Meldensi tradunt, Molanus etiam in posteriorius editionibus Auctarii ad Usuardum huc respexit; dum* Comitem *appellat. De ejus natali legitur ad S. Bertinum, teste Molano, die inventæ Crucis Dominicæ*: Item ipso die depositio S. VValberti Comitis & Luxoviensis Abbatis, qui valde familiaris Patri nostro Bertino fuit.

Non fuit Comes Arquensis, sed monachus Sithiensis.

3 *At contra nihil de Comitatu aut familiaritate cum S. Bertino, aut monachatu sub eodem habet Trithemius*: *sed tradit lib.* 3 *de Viris illustribus Ordinis S. Benedicti cap.* 72 *& lib.* 4 *cap.* 137, *cum primo* Abbatem Luxoviensem, *ac deinde* Episcopum Meldensem *fuisse. Trithemium sequitur VVion in Martyrologio monastico Benedictino ad hunc diem, ad quem Dorganius, & ad* XXVI *Aprilis Menardus, solum referunt* S. VValbertum Meldensem Episcopū, *cujus tunc* Translationem *fuisse ait Bucellinus: sed ex Ordine suo Benedictino assumptum supponunt. In aliquo Kalendario MS. Benedictino non antiquo, ad dictum* XXVI *Aprilis, referuntur* S. Baldebertus III Abbas Luxoviensis, item S. VValbertus Episcopus Meldensis, primo monachus Luxoviensis. *Saussajus in Martyrologio Gallicano longa rapsodia omnium figmenta in unum conjunxit, & post eum Bucellinus in Menologio Benedictino; allegans primo loco Antoninum Tepz, qui tomo* 2 *Chronici Benedictini ad an.* 617 *cap.* 5, *admittit eum* ex Abbate creatum Episcopum, sed alium ab eo statuit Comitem de Arcubus, familiarem S. Bertino & sub eo monachum; *arbitraturque*; alteri diem XXVI Aprilis esse sacrum, alteri hunc II Maji. *Verum fatetur* se nescire, an quispiam res ejus gestas longiuscule prodiderit memoriæ *& se solum habuisse quæ* paucis composuit Trithemius; *quo citato eumdem &* Abbatem Luxovien sem & Episcopum Meldensem *fuisse scripsit Joannes Chenu in Episcopis Meldensibus, ipsumque secuti Claudius Robertus, & Sammarthani. Addunt hi*, morcuum esse II Maji in Martyrologio monastico, ejusque festum diem annua commemoratione agi in Ecclesia Meldensi XII Maji. *Verum in Breviario Meldensi, anno* MDCXL *exeuso, nulla uspiam mentio fit S. VValberti Episcopi: Habilio* &c. Vide Append. pag. 786. col. 2. *Fuit aliquis Meldensis Episcopus* VValpertus, *seu* VValbertus *nomine, frater S. Faronis & Chagnoaldi & S. Fari, seu Burgundofaræ. Hic autem* VValbertus, *ut in Vita S. Faronis, ad diem* XXVIII *octobris ex MSS. edenda, legitur, fuit* Episcopus Meldensis, *post* cujus dormitionem S. Faro fraternam successionem Pontificatus emeruit, & Chlotharius Rex non solum consensione animum inclinavit, sed etiam fieri sine scrupulositate aliqua adjudicavit. *Mortuus est Rex Clotharius anno* DCXXVIII. *Quia autem Gondoaldus Episcopus Meldensis interfuit Concilio Remensi, sub Sonnatio Archiepiscopo anno* DCXXIV *ant initio sequentis, non potuit diu sedisse dictus VValbertus, qui Gondoaldi successor statuitur; deq; Sede ejus ambigeretur, nisi in Vita S. Faronis successoris id indicaretur, ex qua & ejus obitum sub Rege Clothario contigisse scitur. Alium ergo a* S. VValdeberto Abbate *Luxoviensi, statuimus dictum* VValbertum, *fratrem S. Faronis & Episcopum Meldensem*; neque Cointii novum figmentum admittimus, *quasi S. VValdebertus ex Abbate Luxoviensi S. Faroni successisset an.* DCLXXII, *& anno tandem* DCLXXX *vitæ esset functus, cum inquit* Sedilet annis octo, ut Chenutius & Saussajus testantur. *Hic quidem de annis octo Sedis loquuntur: verum Gondoaldi, non Faronis successorem faciunt. Gondoaldi autem memoriam celebrans Trithemius lib.* 4. *cap.* 13 *& sequente, fuisse* monachum Luxoviensem, & fratrem VValberti, & Faronis in Episcopatu successorem *perperam scribit. Procul etiam amandamus aliū VValbertum Comitē Arquensem & S. Bertini monachū, ut multo juniorē, cū ipse Bertinus sub S. VValdeberto Luxoviensis monachus vixerit, cui monasteriū Sithiense fundavit Adroaldus, dato diplomate an.* XI *regni* Chlodovei, *id est an. Christi* DCXLVII. *Nec dubium quin diu postea dictus VValbertus Comes floruerit, cujus res gestas*

Pars ad S. Faronis sub Chlotharios mortuus.

& Comes Arquensis multo junior est.

Negue Episcopus Meldensis.

Digitized by Google

A *Has Iperius narrat sub regimine Chlotharii* III, *quem diximus regnasse ab anno* DCLVI *usque ad annum* DCLXXV.

4 *Vixit autem S. VValdebertus Abbas saeculo Christi septimo, illustri prosapia natus in ditione Meldensi, & ex militie monachus Luxoviensis sub S. Eustasio Abbate: cui anno* DCXXV *defuncto subrogatus est, & in eo regimine Deo servivit annis quadraginta, mortuus anno* DCLXV. *Res ejus gestas proprio volumine olim, nec diu post ejus obitum, fuisse conscriptas, indicat in Prologo Altorum ejus a se descriptorum* Adso: *qui,* & Hermiricus Abbas Luxoviensis, *floruit saeculo decimo: nec dubitamus quin ea, qua de vita ejus & obitu narrat, ex antiquiore contraxerit volumine, quod temporum injuria excidisse dolemus. Hac autem Acta dimus ex veterrimo codice monasterii Bertiniani, quae allegavimus ad* XXI *Februarii in vita S. Germani Abbatis Grandivallensis: unde cum mota erexis esset Luca Dacherio & Joanni Mabillonio, ea tandem obtenta ad calcem Saculi* III *Benedictini, licet ad* II *spectaret, in Appendice ediderunt ex MS. codice Luxoviensis monasterii submissa; quae & nos cum nostro apographo contulimus. Erravit Adso circa familiam Caroli Magni & Ludovici Pii, ut infra annotamus: sed postea a se visa describens accuratius usque ad tempora decessoris sui Aalonci Abbatis, majorem merito fidem obtinet.*

Tempus S. VValdeberti

Vita auctore Adsone

ex MSS.

B

§. II. Analecta ex variis diversorum Sanctorum Actis desumpta.

Vita S. Columbani inscripta SS. Baboleno & VValdeberto

5 JOnas, *Vitas S. Columbani & aliarum decessorum scribens, orditur ab hac praefatione.* Dominis eximiis & sacri culminis regimine decoratis, religionisque copia fultis, Bobeleno & Waldeberto Patribus, Jonas peccator. Memini me ante hoc ferme triennium Fratrum connivantia flagitante, vel B. Bertulfi Abbatis imperio jubente, cum apud eos Appenninis ruribus vacans in Bobiensi coenobio moraret, fuisse pollicitum, ut almi Columbani meo studerem stylo texere gesta: praesertim cum hi, qui eo fuerunt in tempore, & penes ipsum patrata viderunt, quamplurimi penes vos superstites sint, qui nobis non audita sed visa narrarent, vel quae etiam nos per venerabiles viros Attalam & Eustasium didicimus: quorum primus Bobiensis, secundus Luxoviensis coenobii, quo vos Praesules existitis, ejus successores fuerunt, qui Magistri Instituta suis plebibus servanda tradiderunt. *Hisce autem Actis S. Columbani subjungit secundo libello SS. Attala & Eustasii Vitas: quorum hanc illustravimus ad diem* XXIX *Martii, istam ad diem* X *ejusdem Martii, ubi late de Jona scripsit egimus. Qua is supra indicat* Magistri Instituta, *in Vita S. Eustasii appellat* Regulam S. Columbani, *quam sub S. VValdeberto non solum Luxovii observatam scribit, sed & varia tunc constructa monasteria indicat, quae quia ad honorem S. VValdeberti spectant paucis indicabimus.*

C

6 *Jonas ergo cum indicasset calumnias ab Agrestino, homine improbo, contra Regulam S. Columbani objectas, & a S. Eustasio confutatas; addit num.* 16 *ipse:* Abellenus vel ceteri Galliarum Episcopi ad roboranda Columbani Instituta adspirant. Quammulti, in amore Columbani & ejus Regulae, monasteria construunt, plebes adunant, gregem Christi congregant: inter quos illustris tunc vir Eligius, qui modo Veromandensis Ecclesiae Pontifex praest, juxta Lemovicensem urbem monasterium nobile, Solemniacum nomine, constituxit, & alia multa in iisdem locis coenobia. Sed & in Parisius Puellarum monasterium aedificat, in quo Christi Virginem Auream praefecit. In Bitoricensi vero urbe Puellarum monasterium, ex B. Columbani Regula, Bathoara nobilis genere & religione femina sanctissima constituxit. In suburbano ejusdem Bitoricensis urbis Theodulfus, cognomento Babolenus, monasteria ex Regula Columbani religione omni pollentia constituxit: primum in insula super fluvium Milnandram, aliud Goudiacum nomine, tertium Christi Virginum Carentonii, item aliud juxta Novernense oppidum sub eadem constituxit. *Haec Jonas, quain Notis ibidem illustrata sunt. Dacherius & Mabillon, ad hanc Vitam ista in margine addunt:* Multi sub Regula S. Columbani monasteria constituunt, *quod tempore S. VValaberti factum est, qui S. Eustasio anno* DCXXV *defuncto subrogatur tempore Chlotharii, Regis, cui anno* DCXXVIII *mortuo successit Dagobertus, a que S. Eligius Solemniacum impetravit, teste S. Audoeno in hujus Vita lib.* I *cap.* 15, *qui deinde cap.* 17 *&* 18 *& lib.* II *cap.* 51 *agit de* Puellarum monasterio, *quod, inquit Jonas,* aedificat Eligius, *scilicet cum dictam Vitam scriberet. Claudius Robertus scribit* fundationi Solemniaci, X Kalendas Decembris anni regni Dagoberti I, (*adeoque anno* DCXXXI *aut sequenti*) *subscripsisse varios Episcopos, & interpositam fuisse conditionem ut* Monachi tramitem Religionis sanctissimorum virorum Luxoviensis monasterii consequerentur. *Extat ea charta in Appendice saculi* II *Benedictini pag.* 109. *sed forsan interpolata in his verbis:* & Regulam beatissimorum Patrum Benedicti & Columbani firmiter tenerent. *Fatetur Mabillon in Praefatione ad dictum saculum num.* XI in nonnullis id genus instrumentis veterrimis quaedam reperiri errata, quae & librariorum audacia & temporum longinquitas induxit: *quod de dicta charta dici posse videtur ex allato Jonae textu, a Mabillone admisso & ad MSS. codices Cistercienses aliosque emendatius edito. Quando autem introducta sit Regula Benedictina in monasterium Luxoviense, nobis non liquet. Sammarthani, quibus impune licet sententiam pronuntiare ac talibus,* post aliquot saecula *id factum ajunt.*

AUCT. G. H.

Tempus S. VValdeberti

D

Multi sub Regula S. Columbani monasteria construunt

7 *Idem Jonas in dicta Vita S. Eustasii ex MSS. emendata, affirit hunc* monasterium Virginum Christi, pro S. Fara *sive* Borgundofara, super paternum solum aedificasse & decrevisse Walbertum, qui ei postea successit, cum Chagnoaldo puellae germano, ut Regulam docerent. *S. Faram aggressus est, teste eodem Jona supra memoratus Agrestinus ut eam a S. Columbani Regula abstraheret, sed frustra. Colitur autem S. Fara* VII *Decembris in proprio monasterio & tota dioecesi Meldensi: ad quem diem ejus Acta danda erunt. S. Bathildis Regina cum filio suo Chlotario* III *fundavit Corbejam, celeberrimum hactenus monasterium; cui primus Abbas praefuit* Theodefredus *seu* Theudofredus, *quem* praefata Domna Bathildis, de Luxovio monasterio, a Reverendissimo viro Domino Walberto Abbate expetivit, & mirabiliter ad ipsum coenobium Fratrum direxit. Ad Luxovium etiam F & ad reliqua Burgundiae monasteria villas perplures ad integrum concessit, & pecuniam innumerabilem direxit. *Ita auctores coevi in Vita S. Bathildis,* XXVI *Januarii a nobis edita.*

Hic in monasterio S. Farae regulam docet.

dat S. Bathildis suis Abbatem Corbejenses:

8 *Dedimus ad diem* XXI *Februarii Vitam* S. Germani Abbatis & Martyris, Grandivalle *in dioecesi Basilecnsi, auctore Bobolene coavo. Egit is sub* S. Waldeberto *Abbate vitam monasticam Luxovii, quem* cum hic cerneret virum esse industrium, eum Presbyterum fieri jussit. Cernens vero Deo plenus & Spiritu sancto repletus Sacerdos Dei Waldebertus certatim undique catervas monachorum coadunari; coepit de tam plurima multitudine, si forte ubi ubi posset, loca uberrima, ubi de suis monachis ad habitandum adunaret, exquirere. Audiens id Gundoinus ... ministros ad eum direxit, ut ad ipsum quantocius properarent. Tum B. Waldebertus absque ulla ambiguitate ad ipsum Gundoinum accedit ... & coepit lenibus verbis mulcere animum ejus, ut si vellet pro Dei intuitu, vel pro remedio animae suae, vel pro absolutione peccaminum suorum, firmitatem de ipsis locis, manibus suis seu bonorum hominum manibus roboratam, exhiberet. Deinde Waldebertus cum timore

accepit Grandem-Vallem.

Digitized by Google

AUCT. G. H.

Dei & oratione Fratrum ad ipſum locum acceſſit, & invenit locum uberrimum . . . hortans Fratres ſuos ut ibidem conſiſtere deberent. Accerſivit itaque ad ſe unum de Presbyteris ſuis, nomine Fridoaldum de pauçis monachis Domini Columbani Abbatis, admonens ut ad ipſum locum accedat ... Poſthæc cœpit Waldebertus, Sacerdos Dei, intra ſemetipſum tacitus cogitare, ſi poſſet reperire de ſuis Fratribus ex genere nobili, & ſacris apicibus vel litteris eruditum, in ſanctitate conſpicuum, qui ipſos monachos ſecundum tenorem regulæ guberuare & regere deberet. Quid plura? Deo jubente vel inſpirante, S. Germanus eligitur Abbas. Igitur venerabilis vir, Sacerdos Dei, cum ipſo Germano ad ipſum monaſterium Grandem-vallem veniens, cœpit eum cum ſuis monachis exhortari, ut nihil formidaret, ſed ut vir ſanctus lumbos ſuos accingeret ... Fratres vero exhortabatur, ut eos de ſua obedientia abſolutos reddat, & S. Germano, pro Dei intuitu, obedientiæ colla ſubmitterent: quod & fecerunt. Accepta igitur benedictione tria monaſteria, ſcilicet S. Urſicini, atque Verdunenſe, nec non & Grandis-Vallis in ſuo recepit Dominio. *Hæc excerpta ſunt ex Actis S. Germani, & in Notis ibidem explicantur.*

ponitur ab S. Germano Abbate

9 *Inter ſanctas filias ſpirituales S. VValdeberti merito cenſetur* S. Salaberga, *Abbatiſſa Laudunenſis: ex cujus Actis, Auctore coævo ad* XXII *Septembris dandis, ad regnum Dagoberti* II *filii Sigeberti ſtabiliendum aliquando ſumpſimus argumentum; modo ex illis excerpta de S. VValdeberto damus:* In Abbatis Euſtaſii locum, beatæ recordationis Walbertus in regimine Fratrum ſubvectus eſt, vir omnium fama laudabilis, eximiæque ſanctitatis, & in Eccleſiaſticis diſciplinis non mediocriter eruditus, bonitate ac pietate caritateque præcipuus & doctrina exuberans ... Cum igitur egregia ſanctitatis opinio B. Waldeberti pene per univerſos Francorum terminos eximie pullularet, & ſolertia prædicationis ejus a Chriſto Domino, ſine quo nihil boni agitur, affatim ferueſceret, eſſetque omnibus Deum colentibus gratus, & monaſteria virorum ac mulierum Chriſti ex ejus norma affatim conderentur; cernens S. Salaberga ſervum Chriſti militemque præclarum tot florere exemplis, virtutibuſque fragrare ſupernis, & aſſidue velut e luporum faucibus ereptos ubique greges Chriſti adunari; cum ad propriam domum, ob benedictionis ab eo gratiam percipiendam, crebrius acerſitum, velut divinum munus ſibi a Domino fore conceſſum, ovans ſuſcipiebat, verbaque ſalubria & animarum medelæ congrua haurire ex ejus melliſluo ore deſiderabat: flagrabatque iſtantiſſime animus, ut phaleramentis ſæculi poſtpoſitis ad virtutum culmen apicemque ſanctitatis valeret conſcendere ... Quid plura? Auctore Deo omnem ſpem ſuam poſt Deum beato viro committens, viro converſo, protibuſque Deo ſacratis, Religionis veſte accepta, inito cum B. Walberto conſilio, cœnobium Puellarum in ſuburbio Lingonicæ urbis, in hereditate vel ſucceſſione paterna, conatur extruere ... ad quod opus peragendum venerabilis Walbertus ſolamen artifices ſque ac viros induſtrios præbuit atque commiſit ... Dein cœpit cum viro Dei trutinare animo, non eſſe in eodem loco Puellarum cœnobium tutum ... & conſilio adepto cum præfato Walberto Abbate, qui ingenio & vigore ſagaci & natura bona in talibus præditus erat, quem poſtea comitem itineris & ſociam laboris habuit, elegit iter Chriſto duce . . . & ad urbem Lugduni cum maximo apparatu & cum animabus a Deo ſibi commiſſis proficiſcitur ... & infra exigui temporis ſpatium coacervatæ in eodem loco ſunt vel monaſterio adunatæ plus minuſve trecentæ famulæ Chriſti . . .

Inter alia ejus Beneficia enumerata,

S. Salabergam juvat

transfert ad monaſterium,

& Laudunum transferendo,

Dum quadam nocte ſoporem caperet, in ſpecie venerabilis viri Walberti, utpote Angelus Domini apparuit ei tertio, qui cingulum ejus de renibus abſtractum ſecum detulit: quod cingulum uiterius non comparuit, ſignificans ut opinor, quod in poſteritate ejus honor ſucceſſionibus accreverit. Qui, ut ipſa referre ſolebat, candore nimio fulgebat, & hac voce admiranda affatur feminam: O dulciſſima filia, præpara te ut accipias bravium & exitum præſtolare: quia & ego ex victoria tua cupio bravium accipere, quia centeſima ex hac die dies vocationis tuæ eveniet, ut laboris tui fructum, quem cum magno ſudore quæriſti, cum multiplicato fœnore in horreo Domini tui recondas. *Hactenus in illa Vita auctor coævus.*

ejus per Angelum apparitio indicat tempus mortis.

10 *Præterea* S. Frodobertus, Abbas Cellenſis *in Trecenſi ſuburbio, cujus Vitam dedimus* VIII *Januarii*, a ſuo Epiſcopo ad Luxovium cœnobium ſpiritalis profectus gratia directus eſt; ut religioſorum imitatione allectus, & ipſe in virtutibus creſceret, & regioni ſuæ poſtmodum ſanctitatis ac perfectionis exempla lucidiſſima reportaret. Præerant tunc ei cœnobio Walbertus Abbas, vir & religione inclytus & ſanctitatis opinione famoſus. Quo cum ex præcepto Pontificis perveniſſet, a ſanctis illius loci Patribus gratia exultationis ſuſcipitur, atque in congregationis contubernum deputatur ... Erat eo tempore prænominatum Luxovienſe cœnobium in Gallicis regionibus pene ſingulare, tam in religionis apice quam etiam in perfectione doctrinæ. Qua ex cauſa plurimi, quibus in utramvis partem proficiendi fervor inerat, ad eumdem locum certantibus ſtudiis undique confluebant. *Hæc ibi, ubi etiam dicitur* quidam ex cœnobio S. Sequani Abbas, nomine Teudolenus, a Bertoaldo, Lingonicæ urbis Epiſcopo, eruditionis gratia illuc deſtinatus. *Sanctus etiam* Babolenus, *primus Abbas Foſſatenſis, an tempore S. VValdeberti, apud Luxovienſes monaſticam vitam exorſus ſit, quærendum erit* XXVI *Junii: & plures alii ejuſdem temporis Sancti, in hujus operis decurſu apparebunt ex Luxovienſi diſciplina profecti.*

admittit inter diſc. S. Frodobertum de ſo Abbatem Cellenſem,

Teudolenum ex cœnobio S. Sequani

S. Babolenum poſtea Ab. Foſſatenſem.

11 *Denique* S. Bercharius, *Abbas Derventſis in Catalaunenſi diœceſi, & ante Altivillarenſis in diœceſi Remenſi, a S. Nivardo Remorum Epiſcopo ad S. VValdebertum circa annum* DCL *deſtinatus eſt.* Erat enim, *inquit Adſo Abbas Derventſis auctor Vitæ S. Bercharii*, eo tempore in cunctis Galliarum partibus hoc Luxovienſe cœnobium cum multimodis rerum poſſeſſionibus, tum etiam Divinæ venerationis cultibus nomen ſingulare habens, quod illic & diſtrictior inſtitutio & ſtudium ſapientiæ plenius haberetur ... Audita ergo fama tanti nominis viri religioſi illuc undecumque confluunt, ſe ſuoſque liberos plurimi certatim imbuendos offerunt: illud ante omnia ducentes permaximum, ſi vel poſt longævam probantis injuriæ tolerantiam, quodammodo admitti mereantur in Congregationem. Jam vero quis locus vel civitas non gaudeat ex beati viri (Columbani) diſciplina Rectorem habere Pontificem vel Abbatem? cum conſtet ex hujus virtute magiſterii pene totum Francorum orbem decretis Regularibus fuiſſe primum decenter illuſtratum. Bercharius itaque famulus Chriſti, ad altioris vitæ ſemper inſtituta conſcendere deſiderans, Pontificis ſui auctoritate & gratia, celeri greſſu ad locum hunc pro voto properat, præfati Patris alacritate condignus approbatur, ſanctæ monachorum cohorti non tam corpore quam mente & actu ſociatur ... Cum vero jam Regularibus apprime eſſet diſciplinis edoctus, Divinæ militiæ in utramque partem armis præmunitus, in provinciam Remorum ad S. Nivardum Pontificem revertitur ... *ac Altovillari monaſterio conſtructo*, monaſticæ religionis viros religioſos

S. Bercharium

Abbatem Altovillarienſem

A glosos aggregavit; & cuncta quæ huic Ordini commoda judicabantur, diligenter implevit. *Postea con-*
S. Dervensem. *struxit Dervense cœnobium, cujus primordia circa annum* DCLXV, *quo S. Waldebertus obiit, collocanda: in eoque S. Bercharium e vulnere obiisse anno* DCLXXV, *traditis, qui* Gesta S. Bercharii (quæ eatenus inculte exarata habebantur & abdita) comens lepore facundiæ, sparsit totius Galliæ oris, Adso Abbas Dervensis, doctrina philosophica ac vitæ probitate spectabilis, qui an. Dcccexcii in itinere viæ Hierusalem beatam animam transmisit ad gaudia patriæ cœlestis, *ut scribit Auctor Historiæ miraculorum S. Bercharii; simul cum dicta Vita a Nicolao Camuzato in Promptuario Tricassino edita, & ab eo jussu Brunonis Abbatis Dervensis scripta. Fuerat hic Bruno Romæ a S. Leone* IX *ordinatus, & ejus nomine donatus, quia hic Papa ante Bruno nominabatur, mortuus anno* MLIV, *uti ad ejus Vitam* XIX *Aprilis diximus.*

12 *Hic porro Auctor Historiæ miraculorum S. Bercharii, monachus Benedictinus, de Regula S. Benedicti introducta tempore regis Rodulphi (qui loco Caroli Simplicis rexit Francos ab anno* XXIII *usque ad annum* XXXVI *sæculi decimi) ista scribit:* Regula sanctissimi Patris nostri Benedicti, adhuc inaudita hominibus Francorum Im-
In hoc monasterio Regula S. Benedicti assumpta sæc. 9.
B perii, solertissima industria istius Principis jubar suæ claritatis plurimis infudit Ecclesiis. Qui vero ipsis temporibus qualecumque præferebant monasticum schema, famosissimi quondam Luxoviensis nominis sese tuebantur consuetudine aliquantula. Sed Rex prudentissimus ... cœnobium Floriacense ... corrigendum tradidit S. Odoni Abbati monasterii Cluniacensis. Glorioſus autem Abbas ... libellum Regulæ ejusdem Patris primus eidem loco intulit. Tantæ rei celeberrima fama excitus Gauslinus, Leucorum urbis Pontifex ... supradictam quoque Regulam beati Patris secum deferens, primus urbi Tullensi innovationem monastici ostendit præpositi. *Horum exemplo Dervense cœnobium ordinatum est*, & proturbato Benzone Abbate, Monachis vero suis metu invisæ Regulæ in diversa fugientibus, Fratres adducti a monasterio Tullensi S. Apri successerunt: qui memoriam suæ prudentiæ, nostræ hactenus ætati ostentant, etiam Ecclesiasticorum voluminum sagaci ordinatione. Sed quibus auctoribus intromissi, priores fuerint expulsi, supersedi scribere; ne ineptæ controversiæ aliquando videar fomitem præbuisse. *Hæc auctor Benedictinus*: *qui addit* primum *tunc ibidem* claruisse Abbatem Albericum, monachum S. Apri Tullensis, *cui successit* Adso. *De quo supra egimus.*
C *Quomodo vero dicitur* Regula S. Benedicti adhuc inaudita hominibus Francorum Imperii? *Nonne in Vita S. Salabergæ legitur, quod* per Galliarum provincias agmina monachorum ac sacrarum puellarum examina ex Regula dumtaxat beatorum Patrum Benedicti & Columbani pullulare coperunt? *Potuit hoc scriptor ista ignorasse: potuit in suo exemplari habuisse*, ex Regula dumtaxat beatissimi Patris Columbani: *utrum credibilius sit, penes alios indicium esto; solum indico agi in illa Vita de* Luxovio monasterio, *ejusque* Abbatibus Columbano, Eustasio, Waldeberto; & non vult inficiari *Mabillon* in veterrimis instrumenti reperiri errata, librariorum audacia inducta: *id num hic factum non sit & S. Benedicti nomen temere adjectum ad nomen S. Columbani; inquirant alii. Mihi videtur* &c. Vide Append. pag. 787. col. 1.

VITA

Auctore Adsone, Abbate Dervensi.

Ex MSS. & Aliis Benedictinis.

PROLOGUS.

1 LUxovienſium Cœnobitarum ſacræ concioni, Adſo, qui & Hermiricus, nomine Abbas non merito vocatus, perpetuam in Chriſto Domino ſalutem. Conſideranti mihi ac ſæpius ore ac mente revolventi, quid utilitatis & commodi loco conferrem, in quo a parentibus traditus, primævi tirocinii juvenilia rudimenta inter dubia Pythagoricæ litteræ bicornia peregiſſe memineram; illud potiſſimum occurrit, ut ad reparandam ſuccedentium ſolertiæ præteritarum rerum memoriam, ea quæ per egregios Chriſti Domini Confeſſores, ſexcentorum ferme Monachorum Luxovienſium fundatores atque rectores, Euſtaſium videlicet atque Waldobertum, etiam noſtra ætate geſta eſſe divina gratia noſcuntur, ſtylo commendarem. Nam inter illa quæ jam tranſierunt, & ea quæ ventura ſperantur, profundæ caliginis quaſi quodam nubilo interpolante, humana E perſpicacia liberam notitiæ non poteſt habere facultatem; niſi exterius litteralis induſtriæ traditione juvetur, per quam ea quæ curſus anterior abſorbuit, præ oculis adducta, quaſi præſentia cenſeantur. Cujus rei ſtudio nos provocante, manum miſimus, ut ea, quæ ad honorem Divinæ majeſtatis geruntur, quatenus noſtra ſcientia contingere potuit, torporis ignavia non lateant: præcipue cum eos nobis Divina providentia tamquam ſpecialis dono privilegii Patronos deſtinaverit, quorum præſens ſuffragium nos muniret, miraculorum virtus clarius illuſtraret. Sed cum laudamus viros glorioſos in vita ſua, nequaquam illum prætermittimus, imo cunctis omnibus proponendum recta fide cenſemus, per quem hæc omnia eos promeruiſſe & obtinuiſſe non dubitamus, qui eſt glorioſus in Sanctis ſuis, & admirandus in cunctis operibus ſuis. Ea itaque quæ iidem præfati Patres vel in vita, vel certe quæ paullo poſt diſceſſionis ſuæ tempora operati ſunt, nequaquam tangimus: ſed quod poſt longe ſuccedentis ætatis excurſum, F nobis ſcilicet intuentibus, divina clementia per eos declarare voluit, ex pluribus quæ memoriæ mandari potuerunt, ad exhibendam tenacius tantorum virorum reverentiam non tacemus. Nam ſi quis eorum geſta plenius noſſe deſiderat, eorum actus qui voluminibus propriis ab exordio rerum geſtarum latius contiocntur inquirat, ubi perfacile inveniri poterit, quantis & qualibus virrutum uterque eorum inſignibus clareſcat.

Profitetur auctor quod ad memoriam poſterorum

præcipue velit ſcribere res ſui temporis.

eorum vitæ acta jam olim, ſuo ſcripta ſunt.

2 Suſcipiat ergo veſtra ſancta Paternitas hoc noſtræ devotionis opuſculum: quæ etſi imperitos nos facundiæ lepore conſiderat, tamen dediſſe nos operam cognoſcat, ne ad glorificandam divinorum operum magnificentiam noſtra ignavia torpeſcat. Ita tamen iſta proſequimur, ut ſi vel rectius vel facetius ad explenda hæc ſcriptorum quilibet emerſerit, ſi quis ex his laudis ſeu moralis nobis honoris fructus provenire poſſit; libenter nos hoc profitemur carere privilegio, dum ſolummodo nos loco cedimus, ſi alter potior vel facundior ſubrogetur: tantum pernoſcendæ materiæ viam oſtendiſſe ſufficiat. Nec nobis merces laboris, ut ſperamus, a Domino fruſtrabitur, ſi vocis facultas defuerit, cum promptus extiterit noſtræ devotionis affectus.

aut certe ſi quis eorum alius eſſe velit.

CA-

Digitized by Google

AUCT. ADSONE AB. EX MSS.

CAPUT I.

De Vita & obitu S. VValdeberti: viventis miracula.

S. Columbanus Luxovio pulsus, a

1 IGitur postquam beatissimus Pater Columbanus, ut liber historiæ de vita & virtutibus ejus scriptus indicat, sub Rege Francorum *a* Sigeberto, patriæ Hiberniæ finibus exul Burgundiam aggressus, locum sibi specialiter delegerat, cui ab antiquo Luxovium (ut illic legitur) nomen erat, tantam a Domino efficiendorum operum gratiam est consecutus, ut in eo loco signis & prodigiis præeuntibus, sexcentorum ferme monachorum in brevi multitudinem, dispositis per loca sibi exigua (ut usque hodie cernitur) agminibus, aggregaret. Quibus in omni sanctitate, sapientia, doctrina & religione optime institutis, ita ut longe lateque per urbes vel monasteria ex disciplinæ beati Patris Columbani discipulis Pastores eligerentur & Rectores; instigante diabolo, ab impiissima Brunechilde Regina expulsus *b*, egressus a Luxovio Italiam petiit, Bobiense monasterium magnifice condidit: in quo tandem multis miraculorum signis clarus beato fine *c* quievit. Cui ad regendam Luxoviensium monachorum congregationem, beatus Pater *d* Eustasius providus gubernator successit: qui nobiliori *e* Lingonensium genere exortus, prædecessoris sui in omnibus instituta secutus, æque sapientia & sanctitate ubique locorum fama & virtutibus notissimus, migravit ad Dominum, in eodem loco corpore tumulatus.

b

succedit S. Eustasius.

B

c d

e

Iste S. VValdebertus

4 Cui in regimine Sanctus successor extitit Walberetus: qui videlicet vir in vita sua gloriosissimus, licet posterior fuerit ordine, non tamen inferior extitit meritorum qualitate: cujus quoque annos adolescentiæ in armis tradunt primum excellentissime floruisse. Qui scilicet cum esset inclyta prosapia clarissimus, in pago qui vulgo *f* Pontivus dicitur, honoribus & rerum dignitate juxta natales suos ditissimus; tamen sub rebus sæculi regni non immemor æterni, sectabatur sedulus opera misericordiæ, agens quæ Dei sunt, non quæ hominum. Qualis autem & quanta in eo sub illo militari habitu bonorum operum virtus effulserit, sermo nullus explicare sufficit: cum in ceteris quampluribus, tum etiam in his intentissimus, scilicet algentes vestire, inopes alere, imbecillibus præstare solamen, pauperes recreare, refovere mœstos, ad pacem revocare discordes. Sic miles optimus, inter fasces constitutus & arma, perituris præponens semper æterna, sedula versabat cogitatione, quod postea devotus complevit opere. Cujus quidem sub illo bonorum exercitio initium signorum hoc referunt extitisse.

f

etiam in sæculo nobilis & ergo pauper bonus erat

C

5 Intra fines Franciæ, in pago videlicet Meldense, famosi vicus est nominis, prisco nomine *g* Nant vocatus, qui scilicet vicus sibi a progenitoribus jure hereditario competebat; ortu quoque ejus & puerilibus incrementis hic locus usque in præsens admodum habetur insignis. Ad laudem etiam ejus nominis fons illic exoritur memorabilis, ex quo perfusa turba popularis, lætiora se arbitratur ad sua referre, ob memoriam beati viri, lucra incolumitatis. In hoc itaque, ut diximus, vico, sui juris ager latissimus fuerat & fecundus. Nam cum in aliis vir iste felicissimus, tum quoque rebus pollebat: & hunc quoque agrum anseres agrestes, quasa candore vel sonitu vocis more rustico *h* gantas vocant, agmine collecto frequenti ruptione ab ipso jactu seminis & sationis incremento vastabant Minister indignatus, cum eas nulla vi inde posset abigere, familiare damnum domino procurat intimari. At ille imperans, Vade, inquit, citius, & ordine pedestri numero integro subsequens recludat eas domi. Mox servo præcedente videres mœstas volucres, mirum in globum, deposita feritate, colligi; ac pro jubentis nutu, certo tramite, quo ducebantur tectum subintrasse. Ita jam triduum aves illæ fine cibo agentes, beati viri tandem indulgentia relaxantur, dempta scilicet una de numero ceterarum, quam unus e familia furto sublegerat, & sibi male conscius in escas vorax temerator absumpserat. Illæ tamen volucres solutæ de carcere, elato in altum gemitu, clamore replentes aera, tecta circumvolant, atque in aures sancti viri damnum sociale resolvunt. Qui mox causam intelligens, depositum inquirit, pœnas jussisse debitas pro crimine *i* profitetur, non neces intulisse. Præsumptor ut furti reus, pudore deprehensus, plumarum [reliquias] quas forte subduxerat ac quæque residua profert in medium. Ita vir sanctus, facta oratione exanimem reparans, restaurato numero finit abire lætantes, numquam post hæc infra agrum illum irruptionem facere præsumentes. Hæc ergo jam tunc Dominus in servo suo dignabatur ostendere, quem disponebat postmodum sancto illi Luxoviensium monachorum gregi pastorali auctoritate præficere. Qui etiam si sic in minimis laicus potuit, quanto magis in maximis credendus est sub sancto habitu valuisse?

D

anseres silvestres sæpe addomiti

i

& earum unam ultimam vellicat.

E

6 Hinc jam cum ad altiora tenderet, sæculo omnino renuntiare desiderans, Dei nutu ac beati Patris Eustasii consultu, Luxoviense monasterium, quod præ ceteris eo tempore regulari ordine districtius copia rerum & numero monachorum excellentius præpollebat, devotus expetiit: ac traditis rerum suarum illic, quæ per diversa loca amplissime possederat, prædiis, armisque depositis, quæ usque hodie in testimonium sacræ militiæ ejus in eo loco habentur; servorum Dei numero adiit sociandus. Qui sanctæ conversionis gratiam tanta est perfectione adeptus, ut etiam sancto Spiritu illustrante signa virtutum ostenderet, cum in alterius dispositione consisteret. *k* Monstratur adhuc denique locus, duobus a monasterio millibus disparatus, sub saxo quidem præeminenti concavus, aqua vero e terra prodeunte blandius irriguus, ubi cellulam sibi referunt statuisse, ac contra vel carnis vel antiqui hostis tentamina non parvo tempore singulariter decertasse.

Eustasii monasterium Luxoviense se recipit a

k

solitarius vivit a

7 Præterea Pater Eustasius (sicut supra prælibavimus) signis & virtutibus quampluribus (ut in descriptione actuum ipsius sufficienter legitur) comprobatus, cum palma bonorum operum, Domino vocante, cæleste capitolium ingreditur coronandus. Qui etiam post sacram beati Petri Apostolorum Principis aram, intra mœnia principalis ecclesiæ, quam ipse cum Patre Columbano condiderat, magnificam (ut par erat) sepulturam retentat. Nec patitur divina providentia sacrum ovile rectore destitui. Nam in illo Sanctorum collegio cum forent plurimi, quos & sapientia & vita commendarat; tamen universi, pari voto parique consensu, Waldebertum, virum æque sanctissimum, loco Patris decedentis decernunt, ac loci Rectorum constituunt, certi de ejus virtute & meritis: quæ etsi in eo poterant augmentari, nulli dubium quin possent fixa deliberatione moveri. Nihil enim a pristino vigore agens remissius, exquisitis arctioris vitæ se districtionibus coercebat. Si quid vero in rebus vel ceteris utriusque vitæ commoditatibus tempore illorum duorum Patrum, Columbani videlicet & Eustasii, imperfectum restabat; hic Pastor beatissimus VValdebertus omni industria supplevit, auxit, & ad unguem perfectius climavit. Villas quoque & prædia copiosa, traditione publice facta, in usus monasterii contulit: inter quæ vicum quoque, quem superius Nant vocatum

Eustasio sufficitur a

F

rem optime gerit a

Digitized by Google

A vocatum diximus, genuinum videlicet ejus solum, cum membris adjacentibus sub interminatione tradidit; ut qui eum a loco auferret, æternæ maledictioni succumberet. In pago quoque *l* Tarnensi vicum Herlerum nomine, cum omnibus ad se pertinentibus, seu quidquid in Pontivo solido jure possederat, obtulit: & omnium rerum suarum Beatum Petrum Apostolum in perpetuum heredem esse constituit. Inter cetera quoque ejus donaria contulit etiam pretiosissimæ gemmæ poculum, ex uno topazio, miro modo guttulis aureis (ut ejus est natura) interlitum; interposito anathemate, ut quisquis quacumque occasione exinde illud subtraheret, vel subtractum ausu temerario retinere tentaret, cum diabolo & angelis ejus æternis flammis in perpetuum cruciandus adesset, salva quoque auctoritate Francorum Regum & Procerum, qui usus admodum eo tempore ferebatur.

Nicetio Episcopo familiaris

m S Sancto *m* Nicetio Episcopo, magnarum virtutum viro, familiarius adhærebat; interposita utriusque conditione pacti, ut quis eorum primus Domino vocante rebus humanis excederet, alter superstes locum sibi sepulturæ competentis ordinasset. Quod & ita contigit. Nam cum per quadraginta annorum B spatium glorioſus Confessor Domini Waldebertus locum sibi delegatum, omni virtutis genere optime dispositum, augeret rebus & numero, Deo servientium; multis miraculorum virtutibus adornatus, migravit ad Dominum VI Nonas Majas; supernorum civium socius & consors effectus, & ad januam perpetuæ jucunditatis feliciter introductus. In cujus obsequium funeris confluentibus undique fidelium turmis, in *n* Ecclesia B. Martini, quæ est constructa ex latere monasterii in parte aquilonari, composita a sancto Nicetio Pontifice post aram crypta opere mirifico, Domino disponente, dignissima ibidem conditus est sepultura.

mortuus a Ideti

n ubi sepultus est

Corpus ejus pretiosum miraculis nobilitatum recitat Paschasius.

9 In quo videlicet loco, post glorioſum vitæ ejus excessum, ad honorem divini nominis plurima sunt ostensa miracula, cum cæcatis vultibus visus redditur, claudis rupta nervorum compagine gressus restauratur, infirmis adspirat sanitas, a membris ægrotantium pellitur invisa debilitas, mœstis solatia, adversis decidentibus præstantur beneficia: inter quæ etiam divina sunt virtutis commercia. Id certa ratione prior ætas dicitur comprobasse, quod exhibita pio debito jacenti honoris reverentia, quamdiu manu hominis [intacta] extiterat sacri corporis sepul- C tura, nec pravitas infidelium, nec ulla illic prævalere potuerit sæva irruptio Paganorum. At postquam, seu ob paucioris præconii meritum, seu etiam aliquo compellente casu supervenientium rerum, sumpta inde reverendi corporis olla alterius templi sunt illata sacratiis; nec nocitura impietas perversorum, nec defuerunt strages & infortunia crudelium nationum. *o* Tum etiam longe post *o* Pagani subito illuc irrumpentes, omni conamine nisi fuerunt monasterium incendere: sed relicti manifesta Dei virtute, incassum viri sunt sua incendia admovisse: quo etiam tempore, ut post dicetur, nonnulli monachorum a Paganis inventi sunt interempti.

hic reflorescit Ingofredus, cognomento alias Mellinus.

10 Decedente itaque ab hac vita (ut præfati sumus) Waldeberto Pastore beatissimo, sanctus Ingofredus, omni virtutum genere conspicuus & perfectus, loco ejus est solenniter subrogatus. Deinde prolixa plurimorum temporum serie decurrente, in illo candido nivei monachorum agminis conventu, Patribus (ut in catalogo eorum facile est inveniri) sibi invicem succedentibus nec pastoralis auctoritas defuit, & temporalis subsidii copia usque ad ultimum eorum Abbatem, nomine Mellinum, prospere perduravit. Hæc nos siquidem, quasi per præoccupationem materiæ breviter præhibantes, cum nobis propositum non fuerit præteritorum temporum acta replicare; his omissis, ad nostræ ætatis tempora, sicut sumus polliciti, redeamus. AUCT. ADSONE AB. EX MSS.

ANNOTATA.

a *Hallucinantem in his Jonam, auctorem Vitæ S. Columbani sequitur. Nam* Sigebertus *solum Austrasiorum Rex fuit, anno* 575 *occisus, & ipsius filii regni heredem reliquit* Childebertum. *At Burgundionum Rex tunc fuit* S. Gunthramnus *mortuus* 28 *Martii anno* 593. *cui successit dictus* Childebertus *mortuus* 595, *hunc porro sub tutela Brunechildis aviæ, successerunt filii* Theodoricus *apud Burgundiones & Austrasios.* Theodebertus *apud Austrasios. Arbitratur vero Jonas regnum Burgundionum ad Sigebertum, & dein a morte ejus ad filium Childebertum pertinuisse.*

b *Anno* 600.

c 21 *Novembris anno* 614.

d *Vitam dedimus* 29 *Martii, quo mortuus est anno* 625.

e S. Eustatii *avunculus, sive patruus, traditur fuisse* Migetius, *sive* Metius *Episcopus Linganensis, creatus sub annum* 595, *mortuus circa annum* 618.

f Pagus Pontivus, *seu* regio Pontivensis, *vulgo* le E Ponthieu *in Picardia Occidentali, inter Somonam & Authiam & Altiduam fluvios, ab Ambianensium finibus usque ad Oceanum, in cujus meditullio est* Centula, *nunc* oppidum S. Richarii, *uti ad hujus Vitam* 26 *Aprilis latius dictum.* Nantem *infra numero* 14 *iterum dicitur ejus natale solum, Mabillono oppidum* Nantogilum Nantueil, *quod e Burgundia Matronam prætervectis obvium est, ubi hactenus Prioratus est Ordinis Cluniacensis. Ast idem in addendis se corrigens, vicus intelligi locum* Vinant *quasi* Vicus Nanti, *qui una aut altera leuca distat a Matrona infra Meldas.*

h *In Vita S. Werburga Virginis* 3 *Februarii numero* 10, agros depopulabantur infinita avicularum, quas ganeas vocant, multitudo: *ejus simili modo S. Werburga adduci fecit, & unicam furto ablatam redeuntibus reddidit: addit Malmesburiensis eam comestam renovisse, quod minus probavimus. Sunt autem* auce *anseres, Anglis* Gante, *Belgis* Ganse.

i *MS. Bertinianum*, profertur.

k *Tradit Mabillon*, cerni ad hunc usque diem, habetique in spelunca facta rigidum saxum, jacenti homini aptatum: in quo febricitantes sæpissime sanitatem recipiunt.

l Tarnensis, *seu* Ternensis pagus *seu Comitatus, vulgo* le pays de Ternois, *ubi* vicus Herlerus *vulgo* Herly *in Comitatu S. Pauli, est teste Malbranco lib.* 4. *de Morinis cap.* 6, *in ditione urbis* Tarvanæ *seu* Teruanæ *metropolis Morinorum, anno* 1553 *excisæ, quæ proprium a Ternensi Comite dicitur habuisse Comitem.*

m *Vitam* S Nicetii, *Episcopi Vesontionensis, dedimus* 8 *Februarii; ejusque successoris* S. Protadii, 10 *Februarii. Verum cum ille exceperit S. Columbanum, & iste sub Chlotharii fuerit Episcopus; plane arbitramur loco* Nicetii *substituendum esse* Migetium, *qui præerat dictæ Ecclesiæ, cum* S. Waldebertus *moreretur.*

n *Exstat etiamnum, estque parœcialis in medio oppido.*

o Saracenos *intelligit Mabillon, quorum incursiones tempore Caroli Martelli in Gallias notissimæ sunt. Quidni potius* Normanni, *a quibus interempti sunt monachi ut hic insinuatur, & infra numero* 13 *refertur, quod factum anno* 888.

CAPUT II.

Abbates a temporibus Ludovici Pii. Reliquiæ S. Waldeberti ad varia loca delatæ. Miracula patrata.

11 POst memorabilem *a* Caroli Magni & glorioſi Imperatoris obitum, orta fuisse dicitur inter quatuor Reges dissensionis magnæ controversia, Caro-

AUCT. ADSONE AB. EX MSS.

Carolum ſcilicet & *b* Pippinum, Lotharium quoque & Ludovicum; rixantibus quoque & vi magna inter ſe decertantibus, cui eorum ſolius regni dominatio Franciæ ſpecialius obveniret, quod jam quidem germanus eorum junior Carolus, nutu patris decedentis, ſingulariter acceperat. Quæ fraternæ litis impietas cum nulla poſſet ratione revinci, eo uſque deducta eſt, ut convocatis utrimque regnorum cohortibus, diſpoſitis bellantium cuneis, *c* in fraternas acies vexilla ſolverentur. In qua acie Lotharii fugiente exercitu, juvante *d* Warino Burgundiæ Duce potentiſſimo, Carolus victoriæ ſigna reportavit, ac ſic Regnum Franciæ, diviſis in ceteros regnorum partibus, ſolus accepit. *e* Drogonem vero quintum, æque regnandi avidum, qui clariſſimæ (utpote ex eodem genere) videbatur eſſe indolis, in Clericum attondent, ac in ſede Mettenſis Eccleſiæ Pontificem conſtituunt. Hunc etiam ad amplioris *f* ſupplementum honoris *f* Luxovio Paſtorem præeſſe decernunt. Quem ille locum acceptum ita ſtrenue poſt priorum ſtudia & potentiſſime gubernavit, ut aucta rerum copia, quindecim manſorum millia ſuo tempore recenſenda viderentur. Hic interdum ille ſolito commoratus, dum amœnitate locorum fruitur, Ligunonem vicinum fluvium gratia piſcandi aggreſſus, dum piſcem immanem ſequitur, aquis lapſus ſubito *g* præfocatur, Mettiſque delatus in ſancti Arnulfi Confeſſoris Chriſti Eccleſia tumulatur. Poſt hæc tempora *h* Ludovicus, congnomento Pius, in Francia Papa Stephano coronante Imperator efficitur. His diebus per plurima monaſteriorum loca regularis Ordo defecerat, & rerum temporalium adminiſtratio quotidianis malorum caſibus deperibat. Hic tamen frequentius ſynodalibus Conciliis ſtatum Eccleſiarum in priſtinum pro viribus reparabat.

d Bernfed invaſerat Abbatiam Diœc.

e

f

g

h

12 Ea tempeſtate Luxovienſium quoque dignitas inter cetera, priſtino rigore tabeſcente, jam pæne vacillabat. Quod Cæſar Ludovicus expertus, *i* Anſegiſum, virum digniſſimum, comptum moribus & ſapientiæ decore præpollentem, loco præficit in Paſtorem. Hic collapſa reparat, diſperſa recolligit, ſitum eccleſiæ longius extendit, circumpoſitas officinas amplioribus ſpatiis atque altioribus muris exporrigit, parietes quoque eccleſiæ cum ceteris ornamentis pulchra varietate depingit. Capitula ſiquidem Regum Francorum, quæ diverſis fuerant acta Conciliis, excepit, & uno volumine contineri fecit. Cumque inter regni Proceres Francorum Regibus gratus eſſet; juſtis & piis operibus intentus, vitæ finem fecit; & illic ubi ſpatioſius eccleſiam extenderat, dignam accepit ſepulturam.

Anſegiſus.

i

C

13 Fulbertus quoque, vir quidam illuſtris, procedente tempore in eodem loco conſtituitur: qui etiam Sanctorum Oratoria inter duo monaſteria pulchro ſatis decore compoſuit, rebuſque decentibus adornavit. *k* Poſt hæc longe Paganis (ut prædiximus) irruentibus, monachis fama terroris ſubiti per diverſa reptantibus, Gibardus vir genere & doctrina clariſſimus, qui Paſtor monaſterii & Abbas eo tempore fuerat conſtitutus; dum longius ad alias partes fuerat digreſſus, *l* Paganorum ſagittis confoditur, atque in loco qui Martini-villa dicitur, ſepelitur. *m* Tetelmus quoque, monachus honorabilis inter ſuos, non longe a monaſterio inventus eſt cum aliis quibuſdam interfectus. Hinc jam uſque ad hæc noſtra tempora Paſtoribus decedentibus, *n* Richardo magno Duce Burgundiæ, dum inviſi tyranni paſſim cœpiſſent emergere, ac ſeſe invicem mutua ſtrage collidere; Eccleſia Dei confunditur, jura rumpuntur, legum ſtatuta violantur, poſſeſſiones Eccleſiæ pervaduntur, & ab impiis undique rapiuntur: ſanctis non eſt reverentia locis, ſed prævalente nequitia impiorum, totus pariter concidit honor religionis: quod nimirum habitatores Luxovienſis cœnobii, peccatis exigentibus, pleniter ſunt experti: nam villas & poſſeſſiones eorum in hereditatem ſibi diripuerunt manus alienorum. Cumque Rex non eſſet & Judex, qui veræ intuitu juſtitiæ huic impiorum pravitati vellet ex toto reſiſtere; compulſi ſunt quamplurimi Clericorum, contra temerariam audaciam diripientium, ſuorum pignora circumferre Sanctorum; ut quos poteſtas humana non compeſceret, virtus oſtenſa divine coerceret. Inde eſt quod loci hujus incolæ, alibi fiduciam non habentes, contra nequitiam perverſorum, S. Waldeberti ſui defenſoris, latis corporis ejus pignoribus, ſoleant inferre virtutem, ut qui quondam temporalis militiæ ſacramenta ſervaſſe viſus fuerat, ipſe quoque inter caſus ſuorum fidelium pius propugnator adſiſtat. Cujus rei experimentum ſe ultro ingerit, ſi confideretur virtutis ejus potentia, quam frequenter oſtendit.

Reliquiæ Sanctorum circumlatæ.

Fulbertus.

k

Gibardus a Normannis occiſus cum omnibus monachis.

l

m

n In Gallias infeſtæ ſuis.

D

14 Villa marinis littoribus contigua, quæ ſuperius Herlerium eſt vocata, tyrannorum vi ſublata fuerat. Monachi ancipiti in diſcrimine poſiti, S. Waldeberti protectoris ſui ſuffragium expetunt, ſanctorumque pignorum ejus glebam ſibi imponentes, per fines Franciæ illuc iter intendunt. Quibus adeuntibus ſubito Maternæ fluvius obvius occurrit. Quem cum tranſmittere cupiunt, plurima præcedente turba populorum, ſacri pignoris gleba citra littus conſtiterat. Monaci in articulo poſiti quid facerent neſciebant. Mira dicturus ſum: mox navis divino impulſu a remige illuc abſque humano juvamine ſponte perducitur, qua ſancti corporis gleba tenebatur. Mirati comites, tanta facilitate fluvio tranſducti ſunt, quantam catenus numquam fuerant experti. Hinc itaque procedentes, paullo poſt ad prædium perveniunt Nant ſuperius memoratum: ubi videlicet ipſe & vitæ exordium temporaliter ſumpſerat, & quibuſdam miraculorum ſignis vivens illuſtrarat. Hic comperta corporali ejus præſentia, dici non poteſt, quanta utriuſque ſexus illuc confluxerit populorum frequentia. Inter quæ, ob beneficiorum ejus gratiam, cum diverſa donorum munera cum gleba ſancti viri inter frondes arborum præ turba irruente decernerent appendi, quoddam ligneum poculum a quodam contigit offerri. Hoc unus e famulis ſervandum acceperat: quod cum quidam laſcivus juvenis & petulans abillo peteret ſibi dari, cum forte videretur indignus promereri; ille, exempto enſe, viri Dei obſequo deditum gladio niſus eſt appetere. Cumque in eum libraſſet ictum, ſubito ferientis dextera ligatur in aere. Sic ille ſine patibulo cœlo ſuſpenſus amens redditur, ſenſu confunditur, fixus tellure tenetur: nec prius potuit ſibi reddi, quam oratione illorum, quibus nociturus venerat, mereretur abſolvi. Ita plurimorum pectora terror perſtrinxerat hujus facti. Deinque hic aliquantiſper a populo detenti, reſumunt iter quod cœperant, ad Herlerum veniunt, quo tendebant. Inſurgunt undique injuſti pervaſores, volentes eos a finibus repellere, quos ſui diſpendio cernebant adveniſſe: ſed ſancti viri virtus terrore mentes edomat impiorum, & ſuis reformat domeſtica prædia, quæ alienorum factionibus fuerant directa. Ita, licet cum labore, rebus compoſitis, cum ſacris pignoribus monachi obſequentes, lætiores reddantur propriis laribus.

S. Waldeberti corpus

mox alia navis adest, deferens abbatem Maternum.

Malevoli dextera in aere ſuſpenſa manet.

E

15 Vicus eſt iterum non ignobilis, Provincherias ſuo vocabulo dictus, pene viginti millibus a monaſterio diſparatus: quem videlicet vicum quidam miles pervaſerat, inter ſuos nominatiſſimus.

Invaſor bonorum

F

Ad

A Ad quem angustia imminente, quia decrat suffragium terreni defensoris, sancti virtute glebam imperabat necessitas deportari. Qua in ecclesia illic propria collocata, miles indignatus cœpit furere, irasci, Sancto derogare, bacchari, & insanire, affirmans res ecclesiæ ditioni suæ libere subjugare. Denique cum quadam die, tumidus & elatus equo spumanti, per subterpositum ecclesiæ campum solutis habenis cursu ferretur præpeti, crure fracto equus in præceps concidit: ipse vix casum evadens, in proximo a milite interfectus, villam usque in præsens S. Petro libere possidendam reliquit.

equi crure fracto interficitur.

16 Alio quoque tempore Rotbertus quidam, miles viribus potens & opibus, cum nepote Berardo in pago Divionensi, Caciacum villam apprime viniferam; Hubaldus vero, Molisiacum in pago Belnensi, res videlicet Luxovienſis ecclesiæ, satis iniqua dominatione possidebant: quare monachi cum Principibus Burgundiæ sæpius conquesti, prævalere non poterant. Inito igitur * Letoldi Comitis consultu, eo tempore quo Rex Lotharius, pulsa
* obsidione Burgundiorum, sub ditione sua *p* Divionense receperat castrum; monachi notum repetunt suffragium, S. Waldeberti pignus venerabile illuc constituunt deferendum. Quo cum pervenissent,
B medio villæ tentorium competenter cum sacro loculo statuunt: cum repente hostes armati ferro & animis, Berardus videlicet cum suis, advenientes quidem cum suo Defensore non audent contingere; villam tamen solito more corripiunt, familiam male opprimunt, alimentorum sumptus copiosius ac durius exigunt: sicque cibo rapacitet & vino perfusi, monachis inedia laborantibus, nocte irruente, sopore membra protensa resolvunt. Ecce subito noctis medio, eorum princeps, Berardus videlicet,

Berardus cepit villam.

dysenteriâ corripitur, emendatur.

febre corripitur, morbo dysenteriæ membra torquentur, fluxu ventris undique coarctatur: vixque auroram præstolatus, monachos adit, ante præsentiam Sancti corruit, reatus sui pœnitentiam agit: sicque indulta sanitate, villa Caciacus ex tunc & nunc alieno eruitur possessore, domini proprii potitur libertate.

17 Hubaldus vero miles, licet in rebus sanctuarii avidus, alias tamen vir probus, & ut armis ita etiam moribus modestus, quem in pago Belnensis provinciæ apud Molisiacum villam monachorum vini & frugum reditus diximus subjugasse; visis hujus Sancti virtutibus territus & miraculis, in reliquum, licet nolens, possessionem suam ecclesiæ dereliquit.

de ejus exemplo Hubaldus.

C 18 Alio post hæc tempore iidem monachi in pago Alsgodiensium, tyrannorum infestatione prorumpente, quarumdam rerum suarum fuerant dispendia passi. Hac perurgente necessitate, eas, habita deliberatione, decernunt partes adire, habentes secum fidei tutamina, sacra videlicet Reliquiarum pignora ex membris *q* S. Eustasii, necnon S. Waldeberti, Confessoris Domini glorioſi. In quo itinere, non longe a monasterio, apud villam quæ S. Mariæ dicitur, primum sunt hospitati. Deinde locum qui Campaniolas vocatur aggressi, quarto demum die illuc perveniunt, quo fuerant malorum improbitate provocati. Erat in illo comitatu non parvus numerus tam ex monachis quam ex ministrantibus, cum quibus erat Abbas & Episcopus, nomine *r*
r Aaloncus. Pervenientes itaque ad locum destinatum, quia alibi locus aptus non fuerat, in prato quodam, quod eis contradicebat, super unius quercus abscisse truncum [arcam] statuunt. Ad famam igitur tantæ novitatis pluribus concitatis, cerneres promiscui sexus infinitam populorum multitudinem

Reliquiæ veneratione Alsatiæ datæ.

illuc repente confluxisse. Non solum ex vicinis, sed ex longinquis partibus, locis, villis, & oppidis mirum in modum conglobati omnes conveniunt: ac mox campum replentes, una voce, consona devotione, omnipotenti Dei nomen & S. Waldeberti cuncti invocant, suis incommodis opportuna suffragia petunt. Ut autem declararet divina potestas Sanctorum suorum etiam corporale adesse beneficium, fit subito tantus de cælo strepitus, tantus terror, ac in modum tonitrui concitati sonus vehemens; ut terra, sicut eis videbatur, tremente, vix præsentes populi supra pedes consisterent, ac quisquis illorum qua parte esset constitutus nescirent. Illi attoniti, & de ea re quæ acciderat nimium pavefacti, postquam virtute reddita ad semetipsos sunt reversi, (mira dicturus sum) videres avem, in figura columbæ, per serenum aera de sublimibus descendisse, ac blando volatu super loculum sanctum familiariter circumvolasse: quæ deinde, expleto cursu, cæli secreto recipitur, quo manifeste adveniſſe probatur. Hinc virtus utriusque Sancti cœpit ostendi: mox etenim duo, propriis diu luminibus orbati, ea hora qua avis prædicta visa est abscessisse, sine ductu alterius, recepta luminis claritate, ineunt [viam], gaudentes ad sua festinanter properare. Deinde quoque alii duo, complicita nervo- E rum nodositate catenatis quasi membris tot corpore adstricti, aliorum manibus sacris pignoribus illati, divina virtute ostensa in pedes sunt subito erecti, & ad propria absque humano juvamine lætantes sunt reversi; ac terram quam prius calcare nesciebant, novo docti itinere, liberis gressibus, Dominum glorificantes & S. Waldebertum prævium habentes, ambulare cœperunt.

adveniat avis.

fundatur a cæli & a ventilatio.

19. Huic itidem loco castrum cernitur esse contiguum, quod priori tempore *f* Montem-Hiliardæ novimus esse cognominatum. Hujus oppidi incolam nomine Utonem, non ab ignobili genere oriundum, pluribus notum fuisse satis est compertum. Hic nervis coactis & corporis facultate privatus, manibus per terram repens, ire non poterat, nisi vel equo, vel asino sessore uteretur. Hic itaque ad locum perductus est cum summa devotione, quo Sancti hujus venerabile pignus cognoverat constitisse. Venit igitur, lacrymis humum perfundit, Sancti nomen invocat, suffragium exposcit: nec ante a loco discedit, donec divina virtute ruptis nervorum nexibus redit ad propria, pristina incolumitate donatus.

f

item alius curatus.

20 Et quoniam temporis & ejusdem beneficii se opportunitas dedit, non piget iterum aliud ad laudem divini nominis referre, quod in re simili vir iste sanctus dissimiliter est operatus. In pago siquidem, rusticorum usu *s* Waraſcum nuncupato, ætate priore fuisse quemdam virum novimus, qui proprio fuerat Bernericus nomine dictus: qui quidem generis erat libertate potitus; sed tamen toto corpore & nervis adstrictus, nulla facultate poterat solide terris affigere gressus. Hic biroto carpento impositus, quocumque esset ducendus, unius bovis & famuli [obsequio] videbatur esse contentus. Qui audita virtute Sancti, juncto bove ac ministro præmisso, carpento impositus, pervenit ad locum, quo se duci fuerat deprecatus. Ante præsentiam Sancti in terra prostratus diu decubat, cum lacrymis preces miscet, & familiarem bovem S. Waldeberto non tardat pollicori, si hac corporis incommoditate mereretur absolvi. Cujus quidem vir sanctus non est dedignatus suscipere gemitum supplicantis: sed tamen præsentem distulit impendere sanitatem: nam non impetrato quod diu rogaverat, mœstissimus abscedebat. Cumque aliquantulum itineris rediens peregisset; O sancte, inquit, Waldeberte, placetne tibi quod tristis veni, tristior recedo? Hæc di-

s

de aliis a peregrinatione redeuntibus

AUCT. ADSONE AB. EX MSS. oblato bove

dicens, plaustrum stare jubet, terram petit, bovemque in pascua resolvit: cum subito sanus factus concitus redit, gratias agit, bovem doctorem obtulit, ac firmatis gressibus ad domum lætissimus redit.

Duæ feminæ contractæ.

21 Quædam iterum femina, genere nobilis, gravissimo tenebatur morbo ejusdem contractionis, destituta solatio corporeæ facultatis. Quæ cum jam consequendæ salutis commercio desperata videretur, ad locum eumdem se petiit deportari. Ubi cum diutinis precibus & lacrymis insisteret, repente sanata, non sine admiratione multorum, in pedes constitit. Sed cum adepta sanitate vellet inde recedere, in itinere jam posita subito in terram concidit, & in eumdem contractionis morbum adstrictam se esse cognovit. Suspiciens cælum ingemuit, & rursus ad locum se referri fecit. Ubi cum pristinam sanitatem recepisset, quasi aliquantulum jam secura, res necessarias revisere cupiens a loco discedit, & abire jam cœpit. Sicque in itinere jam constituta, rursus in unum corporis globum contrahitur: atque denuo ad locum refertur. Sicque factum est, ut quotiescumq; inde abire voluisset, in eumdem morbum concideret: donec tandem recepta sanitate animum fixit, & usque ad ultimum vitæ suæ tempus in eodem loco permansit.

ANNOTATA.

a *Non* Caroli Magni *sed* Ludovici Pii *legendum esse monui, omnes sciunt.*

b *Non est frater aliorum, qui* Pippinus *biennio ante patrem Ludovicum mortuus fuit, adeoq; huic luti non potuit interesse: sed istius filius* Pippinus 2, *qui adhærebat Lothario, ejus & aliorum Regum nepos.*

c *Anno* 841, *die* 25 *Julii. Consule Historiam Nitardi, de tota hac re libris* 4 *accurate descriptam.*

d Warinus *Dux, vide sidus Carolo Regi dicitur, lib.* 4 *Nithardi.*

e Drogo *non fuit quintus filius Ludovici Pii, sed ejus frater, jam ante Episcopus Metensis; & hujus Archicapellanus eumdem sepelivit, uti Nithardus sub finem libri* 1 *scribit.*

f *Eo Luxovii Abbate Angelcmus ibidem monachus explanans libros Regum, ut ipse in epistola nuncupatoria testatur.*

g *De hoc genere mortis alibi nihil legimus. Sed dicitur in Burgundia apud prædium S. Petri Mimeriacum obiisse, 6 aut* 7 *Novembris anno* 855, *alii an.* 857.

h *Et hoc enorme mendum est. Nam* Ludovicus Pius, *qui supra loco Caroli Magni restitutus dicitur, Fuit a Stephano Papa IV Remis coronatus anno* 816.

i Antegisus *vixit sub Ludovico Pio, & Capitularia publicavit.*

k *Inter Fulberium & Gibardum statuendus est* Drogo *supra relatus.*

l *Hi fuerunt Normanni, a quibus etiam monachi Besuensis in Ducatu Burgundiæ fuerunt anno* 888 *circ. Consule Chronicon Besuense.*

m Tetelmus *in MSS. Bertiniano* Tetelinus, *Sanssajo* Titilmus, *qui hunc & Gibardum retulit in Appendice, quod diem natalem ignoraverit.*

n Richardus *sæpius Normannos cecidit, & anno* 891 *urbem Carnotensem obsidione liberavit, anno* 894 *mortuus.*

o Letoldus quidam Comes Burgundiæ *adstitit Ludovico Transmarino Regi, ægro anno* 951, *apud Frodoardum in Chronico. Hunc igitur consuluerunt.*

p *Id factum anno* 960 *refert in Chronico Lingonensi Jacobus Vignerius.*

q *Pars quædam reliquiarum S. Eustasii adservatur etiamnum Luxovii, scrinio eburneo & argenteo inclusa, corpore Vergavillam in Lotharingiam delato.*

r Aaloncus, *sive* Adaloncus, *decessor scriptoris.*

s Mons Beliardæ *vulgo* Montbeliard. *Comitatus titulo insignis, tribus solito Ducis VVirtenbergici primogenito.*

t Waralci, *erant accolæ Duvii seu Dubis fluvii supra Vesontionem, quibus S. Eustasius fidem orthodoxam annuntiavit.*

DE SANCTO SABA

EPISCOPO DAPHNUSIENSI IN ARCHIPELAGO.

G.H.

21 MAJI.

PTolemæus *libro* 5 *Geographiam Asiæ describit, & cap.* 1 *deducit situm Ponti & Bithyniæ, & sub finem refert insulas adjacentes, atque inter has est* Thyniaş, C quæ & Daphnusia insula. *At Plinius lib.* 5 *cap.* 32 *ibidem collocat* Thallusam, quam alii, *inquit*, Daphnusam scribunt. *Hujus loci Episcopum celebrant Græci in perantiquo Synaxario Ecclesiæ Constantinopolitanæ, quod spectat ad Collegium Claromontanum Societatis Jesu Parisiis: in quo ista leguntur,* Eadem die *secunda Maji, memoria sancti Patris nostri Sabæ, Episcopi Daphnusiæ. Quæ fere eadem annotavimus ex Mss. Menais bibliothecæ Ambrosianæ littera* o & *n.* 148 *signatis, item ex Mss. Taurinensibus Ducis Sabaudiæ, sed videbantur ad ipsas Kalendas Maji sub finem notari. At quo tempore vixerit hic Episcopus* Sabas, *nescimus divinare. Fuerunt sæculo* VIII *&* IX *Abbates Studitarum Sabæ appellati. Potuit & tunc floruisse, & Ecclesiam contra Iconoclastas propugnasse, quod nollem absque ulteriore notitia asseverare.* E F

DE S. VVIBORADA MARTYRE

ET B. RACHILDA, VIRGINIBUS INCLUSIS

APUD S. GALLUM IN HELVETIA.

G.H.

ANNO Dccccxxv

IN*ter illustriores Abbatias, Sacri Romani Imperii Principatu nobilitatas, merito censetur illa, quæ a S. Gallo, S. Columbani discipulo, fundatore suo nomen traxit, sita in Turgea Helvetiorum ditione, lenca Germanica a lacu Potamico seu Constantiensi: de qua latius agendum erit* XVI *Octobris ad Vitam dicti S. Galli. Interim curiosus lector poterit perlegere, quæ de ejus initio retulimus ad Vitam B. Notkeri Bal-*

Apud S. Gallum

buli ibidem monachi, ad diem VI *Aprilis illustratam. Sub hujus monasterii Abbatum directione & ejus districtu, apud S. Magni in Trano colle templum, vixit in angusta cella inclusa S. Wiborada Virgo, & ab Hungaris an.* Dccccxxv *cæsa, Martyrque habita, Officio Ec-*

colitur S. Wiborada

clesiastico sub ritu duplicis secundæ classis, Virgo & Martyr, ibidem colitur. Quæ veneratio, quod mox plurimis clareret miraculis, proximo abeunte anniversario die hoc II

Maji

Digitized by Google

A *Maji coepta fuit, cum teste Ekkehardo juniore*) per duos Papas eam in Sanctam levandam fuisset decretum, *tandem auctoritate Clementis Papæ secundi anno* MXLVII *confirmatur. Hujus rei testimonium profert Burkhardus monachus S. Galli, libro de Casibus dicti monasterii cap. 6, ex Notkerto Abbate.* Obtinuit *inquit*, annuente Henrico Imperatore & conjuge ejus Agnete, hoc apud Dominum Apostolicum Clementem secundum, recitata Vita B. Wiboradæ ejusque miraculis, de tam diu neglecta re ab ipso Papa redarguitus, quatenus ipsam præsente Theoderico Constantiensi Episcopo canonizaret, & pro Sancta haberi præciperet, & anniversarium ipsius diei solemnizandum institueret. *Hæc ibi.* Henricus *rex, Niger dictus, Conradi Salici filius*, anno MXLVI ad monasterium S. Galli venit, unde Romam profectus, ubi & ipse & uxor ejus Agnes Imperali benedictione sublimati fuere a Clemente II, tunc ex Episcopo Bibergensi in Pontificem creato, *uti legitur in Annalibus brevibus Hepidanni & Chronico Hermanni Contracti. Addit hic* Theoderico Episcopo Constantiensem fuisse ejusdem Henrici Cancellarium & Archicapellanum.

Vita prima

1 Vita B. Wiboradæ, *cum ejusdem miraculis apud Clementem Papam recitata, hactenus inedita, datur ex MSS. codicibus bibliothecæ Dilingani & Wiblingensis monasterii in Suevia prope Ulmam eamdemque* &c. Vide App. p. 787 col. 1. *Vita hæc ab Ekkehardo juniore præfatus libro de Casibus monasterii, jubente Notkerto scripto, appellatur* Liber per se amplus. *Conradus de Fabaria, qui casus sive historiam Sangallensis monasterii usque ad dimidium sæculi* XIII *prosecutus est, capite 3 describens* nomina quorumdam fratrum in monasterio, qui columnæ fuerunt ecclesiæ verbo & exemplo, *antiquis Isonis & Marcelli discipulis, Notkero Balbulo, Ratperto & Tutilone, qui vivente S. Wiborada floruerunt, interponit* Notkerum magistrum artis Theoricæ non pigrum, *quem brevioris epitheti* Medicum *appellant Hepidannus in Chronico, ait anno* DCCCC XXXII *obiisse, decrepita (ut alibi de scimus) ætatis senem ac pridem cæcum, cujus in hac vita n. 34 fit mentio, ut præsentis miraculo convalescentis B. Rathildæ, haud diu post mortem ipsius Sanctæ. Idem Conradus Ratperto ac Tutilone subjungit* Hartmannum, qui Vitam Wiboradæ luculento latis sermone conscripsit: & hi, *inquit*, locum ditaverunt moribus, ornaverunt scientia & disciplina: *adeo ut præsumere liceat, alium Hartmannum, qui nullam facit mentionem corporis B. Richaldis sub Gralone translati ante annum* DCCCCVIII, *antea quoque obiisse. Subsecutus autem Hartmannus est in scribendo Ekkehardum, quem S. Udalricus, Episcopus Augustanus factus anno* DCCCCXXIII (*tempore dicti Gralonis Abbatis, atque adeo post annum* DCCCCXLII) *ad scribendum de S. Wiborada impulit, prout pridem ex voto obligabatur.* Multa *autem* eorum quæ a diversis personis audivit scribere inchoavit & pleraque scribendo comprehendit, *ut dicitur in fine Vitæ per Hartmannum scripta. Verum, uti in Prologo secundæ Vitæ dicitur*, morte præventus *non absolvit inchoatum opus. Goldastus in præmio ad Scriptores Alemannicarum rerum quatuor Ekkehardos distinguit: sed qui omnes post Gralonem vixere: ut hunc ei præmortuum oporteat seniorem facere, non tantum illis quatuor, sed ei etiam quem anno* DCCCCXXVIII *obiisse scribit in Chronico Hepidannus.* Morte *porro, ut dixi*, præventus *Ekkehardus* multos sui propositi habuit heredes: *quorum primus prædictus Hartmannus Vitæ hujus auctor, qui præterea suam ætatem prodit, quando n. 9 ait* multos adhuc superesse, qui meminerunt sanctæ vitæ ab Hittone fratre S. Wiboradæ peractæ; *& n. 17* asserit, se conspexisse impleta quæ de S. Udalrico Episc. Augustano a S. Wiborada fuerant prædicta: *& n. 29 testatur*, oculis suis inspexisse murum, sanguinis ejus aspersione perfusum. *Qui plures post Hartmannum idem argumentum tractandum susceperunt, eorum scripta dicenda sunt perisse, præterquam unius jam jam nominandi.*

B *Altera Vita scripta est ab* Hepidanno, cœnobita S. Galli, *ex imperio sui Abbatis Udalrici, qui supra memorato Notperto anno* MLXII *successerat: qui valde multa in priore Vita omissa adjecit, nonnulla ibidem relata omittit, & varia aliter perstringit: ac proinde utraque fuit necessario edenda. Accepimus hanc ex MS. codice ipsius S. Galli monasterii, contulimusque cum editione Goldasti inter Scriptores Rerum Alemannicarum insertam: apud quem primo loco extant* Hepidanni cœnobitæ S. Galli Annales breves rerum in Alemannia gestarum, *quas ad annum solum* MLXII *deductas videtur junior scripsisse; at dein stylo accuratiore Vitam S. Wiboradæ composuisse.*

Memoria in Fastis.

4 *Memoria Sacra ejus ad hunc diem inserta est MS. Martyrologio Pragensi Ecclesiæ Cathedralis his verbis:* In Alemannia, monasterio S. Galli, natalis S. Wiboradæ Virginis & Martyris. *Similia aut etiam plura, aut subinde pauciora, leguntur in MS. Florario Sanctorum, in Auctario Grevenі & Meluni ad Usuardum, in Martyrologio Germanico Canisii, Monastico, Wionis, Dorgani, Menardi, Bucelini, & aliis. Henricus Murerus, in Helvetia Sancta Germanice anno* MDCXLVIII *excusa, ex utraque Vita ab Ekkehardo & Hepidanno conscripta, illustre edidit compendium. Aliud habemus in Officiis propriis monasterii S. Galli anno* MDCXII *impressis, cui additur hymnus proprius cum responsorio ad Vesperas, ad has Antiphonas præscribitur* Veni Sponta, *& Oratio* Indulgentiam, *de Communi Virginis & Martyris. Quanti eam fecerit S. Udalricus Episcopus Augustanus infra in utraque Vita & in Notatis indicatur: quibus hæc pauca ab Ekkehardo juniore cap. 5 relata addimus.* De Relicto etiam quo ipsa utebatur, cujus hodie aspernatem pro Reliquiis id habentes horrescimus, pulvillum filio suo, ut & ipsa eum nominabat, in abstinentiæ diebus utendum conveniat: quod interdum in sinu gestans noctibus, ille maxillis lapide suppositio aptare solebat. Talis ille lectisternio pro deliciis coram januis ecclesiæ utique, Nocturnorum fortium, aut in sedili aut nuda quidem terra, expectare solebat.

Eidem junguntur P. Rachildis discipulæ.

5 *Adjungitur ab utroque Auctore accurata aliqua relatio rerum a B. Rachilde gestarum, quod ea censeatur filia spiritualis S. Wiboradæ, ab hac sæpius sanitati restituta, ejusque jussu inclusa & passim,* B. Rachildis, & sancta Virgo *appellatur. Hepidannus etiam in Annalibus brevibus eadem modo annotat annum, quo utraque Virgo fuit inclusa & vita functa, & quidem* anno DCCCCXX *illa habet,* Rachilt in Nativo, *id est Natali festo,* S. Mariæ inclusa est: *& dein,* anno DCCCCXVI, Rachilt recluta defuncta est. *Quæ ad illum annum etiam referuntur ab Hermanno Contracto. Fuit apud S. Wiboradam sepulta. Ab Ekkehardo juniore de Casibus monasterii cap. 9 dicitur* Rachildis, post Wiboradæ passionem jugissimam, primo ad Deum assumpta, *& cap. 10,* Rachildis pallim in corpore & mamillis ulcerosa, quotidie emori visa, & ipsa fere Martyr, cui lectus erat cum Magistra Wiborada semel cerebrum obtulisse, quam viginti & uno post illam annis testa faniem eam S. Job inclusam rasisse. Cum tamen interea jejunare & orare (vigilare enim dolores dabant) & eleemosynas dare non taderet, ut de illa Ekkehard *senior*, consobrinus ejus cecinit.

Hanc Sathan, hanc læsit, cum Job saniem sibi rasit.
Jejunans flevit, tormenta dolens vigilavit.

Neque enim vitam vel passionem votivæ Martyris lucidius succingere potuit. Ad cujus sepulcrum in repentinis angustiarum motibus, experto credite, multum valet oratio. *Hæc ibi. Translationem utriusque corporis, scilicet S. Wiboradæ & R. Rachildæ, ad basilicam S. Magni describit Hepidannus infra sub finem Vitæ. Menardus ad hunc* II *Maji, S. Wiboradæ adjungit* B. Rachildem Virginem & inclusam, *quod & nos facimus. Bucelinus in Indice Menologii retulit eam ad* XXIII *Novembris, ad quam diem nullam ejus mentionem facit.*

6 *R. P. Joannes Mabillo* &c. Vide App. p. 787. col. 1.

Digitized by Google

VITA

Auctore Hermanno, Monacho S. Galli fere coævo.

Ex MSS. Dilingo & Wiblingenſi.

CAPUT I.

Sanctæ ejus puritia & vita in ſæculo.

Nobilitas & pietas parentibus ſuis.

1 BEatiſſima igitur Dei Virgo Wiborada, ex Alemannorum, qui & Suevi, ſtirpe oriunda, parentibus bene natis vitæque laudabilis, nobilitate pollentibus, Chriſtianæ quoque militiæ exercitio inter primas Dominici agminis alas vexilla ſalutis ſtrenue ſubſequentibus, veluti bona arbor, bonæ radicis ex germine pullulavit. Quæ etiam per divinæ ſcientiæ providentiam, omnia in menſura, pondere, numero ineffabiliter diſponentem, quaſi quodam præſagio dignum ſortita eſt nomen: nam *Wiborat*, Teutonica lingua prolatum, ſi Latini ſermonis translatione mutetur, *a* Conſilium mulierum ſonat. Et revera huic apte tale congruit nomen, quæ ſibi primitus conſulens utraſque ſorores recte agendi magiſtras, ambas in quantum Chriſti amatrices, Marcham ſcilicet & Mariam imitans, per activæ quidem ſudorem converſationis, ad faſtigium ſpeculativæ contemplationis aſcendens; cunctis iter rectum quærentibus non ſolum mulieribus, ſed & viris mundum ſpernendi, Domino ſerviendi & inconvulſe ac indefeſſe adhærendi, conſilium prærogavit pariter & exemplum. Hæc ergo ab ipſis cunabulis factori ſuo omnipotenti Deo devota; imo ab ipſo, qui eam etiam antequam formaretur in utero noverat, miſericorditer aſſumpta; univerſas laſcivientis petulantiæ illecebras, cunctas infantilis ætatulæ levitates, modeſta gravitate reſtrinxit, ac ſevera quadam maturitate edomuit. Inepta etiam parvulorum ludicra devitans, nugaces joculatorum ſcurrilitates deſpiciens, aniles veteranorum fabulas deteſtans, ad inceſta quæque carmina pudicas aures obduravit: ac ſi cum Sara, id eſt, Raguelis filia, Tobiæ ſancti conjuge, futura Domino fiducialiter dicere & ipſa propoſuerit, Numquam cum ludentibus miſcui me, neque cum his qui in levitate ambulant. Nec mirum, ſi Spiritus ſanctus, in tempore veritatis & gratiæ, famulam ſuam, quam ſibimet ipſi providerat ſponſam, in primævo adhuc vernantem flore, tantæ integritatis diligentia [præmunivit; qui] in umbra legis tantopere cuſtodivit puellulam, juſti viri thalamo copulandam.

Wiborat quaſi Conſilium mulierum dicta.

a

B

Tob 3. 25.

C

Levitates parvulæ evitat:

2 Sed operæ pretium prælibare, quia venerabili huic Virgini quam dicturi ſumus, ſoror erat ſummæ ſimplicitatis & innocentiæ, in annis tenerrimis animos actuſque gerens ſeniles, cunctos lubricæ temeritatis exceſſus evitans. Quam cum die quadam coævulæ ſecum ad ludendum adhortarentur exire, bene illa anima, alacriter ad æthera ſuſpiciens, & iterum iterumque ingemiſcens aureſque attonitas acutius ſubrigens, internam mentis jucunditatem tandem inter ſuſpiria prodidit, dicens: Quid mihi & inanibus hujus ſæculi vanitatibus? Audio in cælis ſigna ſonituſque campanarum ac dulciſonam Angelicæ modulationis harmoniam: illuc ire deſidero, his intereſſe delector. Nec plura effata, lacrymis gremium replevit obortis. Poſt paucos vero dies carne ſoluta eſt, in cælum nimirum profecta, quo paulo ante tam ſuaviter eſt invicta: placita enim erat Deo anima illius, propter hoc properavit educere illam de medio iniquitatum.

ejus ſoror poſt audita hæc harmoniam Angelorum meritur,

D

3 Sed ut ad cœpta regrediar, B. Wiborada, ſicut ab illicitis ſe quibuſque ſubtraxit, ita in bonis omnibus ſe ſtudioſa ſagacitate exercuit. Nam velut ab ipſius Domini ore perceperit, Primum quærite regnum Dei & juſtitiam ejus, legeritque ſcriptum, nihil divino operi præponendum; quotidie ad eccleſiam, quæ a domo paterna mille & eo amplius diſtabat paſſibus, via monticuloſa & difficili ſæpius nudipes ire certabat: adeo ut parentes ſuos, ſacræ religionis, ut diximus, amatores, ſed tamen in labore mundialium more occupatos plerumque, quamvis infans, de negligentia divinarum rerum admonuerit, & ad eccleſiam frequentius occurrere ſtudii ſui fervore compulerit. Panem vero otioſa non comedit, ſed operibus manuum ſuarum impigre continueque inſtiterat; acſi ſumma Scripturarum conventa & comminationem pertimeſceret, & diligeret ſponſionem: Comminationem quidem qua dicitur, Qui non laborat non manducet: ſponſionem autem, quæ ſic exhortatur: Labores manuum tuarum quia manducabis, beatus es & bene tibi erit. Frequentiam vero, non ſolum externorum, verum etiam notorum, cognatorum, domeſticorum, fratrum, ſororumque, prout licuit, fugere ſtuduit: ſola commorari, ſola operari, ſecreta ſemper amare: quatenus & ſuperflua facilius potuiſſet alloquia declinare, & ſanctis meditationibus aciem mentis liberius infigere.

ipſa nudipes accedit ad eccleſiam.

operatur manibus:

2 Theſſ. 3. 10. Pſ. 127. 2.

declinat alloquia ſuperflua:

E

4 Quadam itaque celebri feſtivitate, cum ad eccleſiam proceſſura, coacta a parentibus, cultioribus ſe induceret veſtimentis, crinalibus verticem redimiret ornaculis, laxos ſinus pretioſioris amictus aureolis præfigeret fibulis, poſita in equo una cum genitrice & ſociis ire perrexit. Cum ecce via media caput dolere graviter cœpit: confeſtimque per ſpiritum divina ſe ſentiens viſitatione commonitam, ab equo deſiliit: nudaque tellure reſidens, reductis inter *b* amphibalum manibus, aurum primo pectoris ſolvit, deinde *c* ſubeus *c* theriſtrum vittatoriam verticis compoſitionem detrahens & revellens, ſinu interiore recondit. Cui e veſtigio mater ſuperveniens, quid cauſſæ ſit quod ibi ſubſtitit, & quare remoretur, inquirit. Quam diſſimulate pro tempore uti procederet adhortatur, ſe quoque continue ſubſequi profitetur: cumque eam comites ut equum reaſcenderet perurgerent, penitus non conſenſit, sed pedeſtri itinere ad eccleſiam uſque pervenit. Hæc dies ultima aliquid in ea compoſitoriæ ſuperfluitatis ſive ſuperfluæ compoſitionis aſperit: poſt hanc diem nullus eam jumento vel alicujus vehiculi adminiculo quoad viveret impoſitam vidit; excepto cum, ſicut dicturi ſumus, Romam orationis gratia peteret, ſi ei neceſſitas tranſmeandi alicujus fluminis aut torrentis forte evenerit.

ornamenta capitis laſſa parumper aſſumpta deponit:

b

c

revocat equum veſti.

F

5 Hoc modo illa in tenerrimis & vix habilibus magno intellectui annis mundi voluptatibus renuntians, & matrimonii contractionem mirifice contemnens, procos quoslibet adventantes ſolius ſponſi Chriſti amore deſpiciens, fratri ſuo Hittoni Clerico, apud cœnobium S. Galli Confeſſoris Chriſti tunc temporis in ſcholis agenti, ſervire diſpoſuit: cui diebus certis veſtimenta & pleraque alia neceſſaria per fideles internuntios deſtinavit. In quo etiam monaſterio reverendiſſimis quibuſdam Patribus, ad obvolvenda ſanctorum librorum volumina, propriis manibus decora ſolebat contexere linteamina. Memorato itaque fratre ejus ad Presbyteratus ordinem promoto, ſinceræ & laudandæ caritatis glutino cohærens, eo dictante Pſalmos, quibus juvencula nullam operam dedit, partim ac ſparſim ediſcere cœpit, cumque ille tum divinis operibus tum incidentibus

Hittoni fratri ſuo & monachi S. Galli berufatis:

a fratre dictante Pſalmos edoctus

Digitized by Google

A tibus cauſſis aliis præpeditus, ab inſinuanda ei lectione pigritaret, pro accipiendo Pſalmo quinquageſimo ſoror ei ſedulo aſſidebat, nec tamen ut ad hoc vacare vellet obtinere prævaluit. Cum ecce nocte quadam Sacerdoti in ſomnis perſona adſtitit, ſpecie fulgida, auctoritate metuenda, gravi eum animadverſione corripiens, ac terribili commination interdicens, nequid die proxima guſtare præſumat, priuſquam Virgo Pſalmum diu multumque flagitatum ediſcat. Quid plura? De nocte ſurgens, ſororem accerſit, viſum aperit, ſeque paratum ad demonſtrationem ſæpius poſtulati Pſalmi affirmat. His illa auditis, alacriter ad meditandum accingitur: & non ſolum ex prioris deſiderii, ſed etiam ſtudio fratris jejunio abſolvendi, propinata Scripturæ pocula ſitibundo pectore hauriens, Pſalmum cum omni celeritate excepit ac memoriæ fundamento firmavit. Quinquaginta ergo Pſalmis ſparſim, ut dictum eſt, a memorato germano ſuo perceptis, reliquos ſolo ſancti Spiritus magiſterio imbuente apprehendit, & continuato recitandi uſu reciproca ruminatione eos conficiens, quaſi naturale organum ori cordique ſuo compaginando connexuit.

B 6 Deinde relaturus ſum [rem] huic non diſſimilem & magis admirandam. Veſpere ſabbati quæ luceſcit in Dominica incipientis Quadrageſimæ, cum idem Sacerdos, inter alia domeſticæ confabulationis dicta, ſe pro labore diei ſequentis ſolicitum eſſe conquereretur, maximeque pro cantu qui dicitur Tractus, & eodem die admodum *d* protrahitur, eo quod non haberet ſcholaſticum vel quemlibet concinendi peritum adjutorem; Virgo cum ſancta modeſta increpatione compeſcuit, Deumque miniſtris ſuis in omni opportunitate certiſſimum adjutorem commonuit aſſiſtere. Quid multa? Superveniente die craſtina, competente Miſſarum tempore, Presbyter ad altare procedit, ſacræ actionis officium ſolenne impanit. Cum quo ſine mora Wiborada decantare cœpit tam efficaciter & auctoraliter, ut non in ordine verſuum, vel in proprietate dictionum, aut in ipſa muſici tenoris euphonia Sacerdote inferior videretur: ſed ei cum ſuſtentationis ſolatio & gaudium ingereret, & ſtuporem admirationis incuteret. Tua ſunt hæc, Chriſte, miracula, cui mortua vivunt, inſenſibilia ſapiunt, cæca contemplantur, ſurda audiunt, muta diſerta ſunt: qui abſcondiſti ſecretum ſapientiæ tuæ theſaurum a ſapientibus hujus ſæculi & prudentibus, & revelaſti eum parvulis.

d eidem Miſſam celebranti ſuccinit.

C 7 De cetero parentes dum adhuc ambo viverent, nemo reverentius coluit, nemo ſanctius honoravit, nemo erga ſuos divinæ præcepta legis devotius adimplevit. Poſt patris vero obitum matrem, jam ſenio gravem, laboribus fatigatam, orbitatis luctu anxiam, frequenti languore confectam, quanta caritatis benignitate coluerit, quam reverenti modeſtia honoraverit, quam indefeſſa diligentia uſque ad finem vitæ ejus procuraverit, facile dici non poteſt. Sed quid in deſcribenda ejus erga parentes humanitate, quod cunctis pene naturæ jura ſervantibus commune videtur eſſe, diutius immoremur? cum indigentibus quibuſque, tam notis quam incognitis, tam indigenis quam extraneis, tanta conſueverit dignitate miniſtrare, ut etiam talia libenter credentium poſſit excedere fidem: adeo ut ægrotos quoſque ac debiles quaſi Dominum ſuſcipiens exultaret: quos ei germanus ſuus prædictus, nunc humeris ſuis, nunc jumento impoſitos, prout ſe quiſque ei iter agenti ingereret, deferre conſueverat: quos a nulla familiæ ſuæ perſona tractari perpeſſa eſt, ſed ipſa per ſe eis & alimenta præbuit & fomenta exhibuit, balnea miniſtravit, lectiſternia diſpoſuit, ipſa eos & reclinavit, & competenti tempore elevevit. *e*

Pia erga parentes

& alios pauperes hoſpitio ſuſcepit

D 8 Cœpit inter hæc fratrem quotidianis monitis perurgere, ut quia ſcirent, B. Petro Apoſtolorum Principi commiſſam eſſe curam gregis Dominici, claves regni cæleſtis cum poteſtate ligandi ſolvendique contraditas, ejus aliorumque Sanctorum limina Romæ, quibus incomparabiliter urbs eadem illuſtratur, pariter deberent viſitare. Qui cum ſanis ejus adhortationibus accommodaret aſſenſum, iter aggreſſi ſunt: in qua profectione quantum gemituum lacrymarumque profuderit, quali devotione loca Martyrum circumierit, tumbaſque eorum quanto affectu amplexa fuerit, ſolus & inſtigator & remunerator omnium bonorum noverat Deus. Quanta vero in eundo & redeundo largitatis munera pie prodiga diſperſerit, quidve pauperibus dederit, juſtitiæ ejus in ſæculum ſæculi commemorandum derelinquo.

A. HARTMANNO. EX MSS.

e

cum fratre Romam ad limina Apoſtolorum & locaMartyrum profecta fuerat

9 Poſt hæc autem cum regrederetur ad patriam (ut virtus ſtare loco neſcit, ſed ſemper ad meliora proficere geſtit) Virgo Dei aſcenſiones in corde ſuo diſponens, per gradus ſcalæ, qua ibunt Sancti de virtute in virtutem, ut videant Deum deorum in Sion; cum animum jam actualis exercitii decoctum ſudore, E in radium contemplativæ jucunditatis transferret; pro fratris ſalute, cui eatenus ſedula virtute miniſtraverat, anxia, ſagaci eum affabilitate adorta eſt; perſuadens ut periculoſum fluctuantis ſæculi naufragium devitans, ad quietem vitæ monaſticæ ſe conferat, ubi divinis operibus liberius ac cutius inſiſtere valeat. Sibi quoque profitetur eſſe cordi arctioris propoſiti ſtudium, quomodo vel ubi Deus annuerit, quantocius aggredi. Nec difficile obtinuit, quod cum pietatis ſinceritate ſuggeſſit. Obſequitur ſalubri conſilio ſororis religioſa ſimplicitas fratris, omnique dilatione ſepoſita, ad cœnobium S. Galli Confeſſoris Chriſti *f* confugiens, regulari jugo legis cervices corporis inclinavit & cordis; in quo etiam quam pudice, quam modeſte, quam patienter ſancteque vixerit, multi noſtrorum qui adhuc ſupereſſe videntur meminerunt.

perſuadet fratri vitam monaſticam apud S. Gallum.

f

10 Denique beata Virgo, poſt converſionem fratris, ſex annorum ſpatio remorata eſt in ſæculo corpore, ſed non voluntate, oſtenſione non intentione. Nempe videns mundum cum omni ſua dulcedine omnique temporali pompa caducum & inſtabilem, ipſaque inſtabilitate defectionem ſui jam jamque minitare; pro nihilo pendens, omnia blandientis oblectamenta reſpuit, contempſit atque calcavit. Et F cum actualem eximio largitatis affectu vitam prætenderet; interioris tamen hominis perſpicacibus oculis, facie ad faciem, Domini ſemper jucundatur contemplatione. Nam quis recitando poterit explicare, quanta continentia corpus fragile a mundi illecebris refrænando compeſceret, & ob ſervitium Chriſti carnem ſpiritui ſubjacere coegiſſet? Multa etenim tempora tranſierunt, ex quo ſe ab uſu carnium vinique abſtinuit; cum nec vicinorum nec aliquis ex ipſius familia aliter ſuſpicaretur, quam quod quotidie variis deliciarum uteretur opulentiis, exceptis duabus quæ ei familiares erant: quarum una Kebeni, altera Bertherada vocabatur: quæ pia ſodalitate germanæ, multa tempora in ſanctæ Virginis miniſterio pariter perduravere. Nam cum plerumque lautiora & delicatioria ciborum alimenta ei præpararentur; iſtæ, ut præmonitæ erant, aut olera aut legumina ei in cibos attulerunt: cumque pariter menſæ ſuperpoſita fuiſſent, ſæpe ori admotam & quaſi dentibus inferendam, tamen rejecit carnem, ut per carnis abſtinentiam carnem corporis edomando, ſpiritum redderet fortiorem. Vilioribus denique

poſtmodum ipſa ſexennio in ſæculo ſanctæ vixerit.

a carne & vino abſtinuit

con-

Digitized by Google

A contenta alimentis, quæ sibi præparabantur, [cetera] in cibos pauperum & peregrinorum supervenientium, quorum illi maxima, ut diximus, cura fuit, seu etiam astantis familiæ erogata sunt. Orationis ergo jugi tutamine se adversus inimici infestantis insidias die noctuque munivit. Solebat enim noctibus de domo furtim excedere, seque inconsultatam ad ecclesiam conferre, ibique precum jugi instantia pernoctare. Nempe cum solis occubitu somni quies a cunctis peteretur, ipsa lecticuli, qui semper sumptuosi suppellectilis ornatu paratus assistebat, spreviț accubitum; januisque clausis eadem quæ supra memoratæ sunt germanæ super nudam humum cilicium sternebant, proque capitali saxum aliquod capiti subdiderant; sicque paululum gustato somno, cum gratissimus aliorum pectora sopor gravasset, in clanculo surgens ecclesiam petivit.

A. HARTMANNI. EX MSS.

oritur humi in cilicio, & saxo capiti subdito.

11 Talibus ergo virtutum incrementis invidens diabolus, ad ecclesiam properantem, illicque manentem, seu pedem intro ferentem, creberrimis incitationibus impugnationum lacessivit, varias terrorum figuras nefanda arte subdoloque commento in semet transfiguratas ei objiciens. Quæ omnia machinamenta diaboli, illa, inexpugnabili scuto non fictæ fidei protecta gladioque [spiritus armata], signaculo crucis imperterrita bellatrix dejecit. Et ut ea quæ generaliter complexa sume singillatim auctoritate veritatis aliqua ex parte proferam; quadam nocte, dum solito more ad ecclesiam properaret, audivit in ipso limine basilicæ terribilem grunnientis suis fremitum, acsi ingressum intrare cupienti negantis. Quod ut ipsa vidit, per spiritum sentiens diabolico commento paratum, quo quidem hoc perterrita terrore desisteret ab incepto bonæ operationis; convertit se ad illud quo monstrum furere cognovit ostium, atque aliquantisper substitit: dein cum signum Crucis dextera prætulisset, hostis nusquam comparuit.

Sitne. Conterritamenta diaboli sunt:

B

12 Quidam etiam a multis spiritibus nequam pervasus, ei oblatus est. Ipsa autem vexillo Crucis armata, propius cum tot hostibus conflictura accessit: pedemque suum dexterum dorso furentis superposuit, Jesum suppliciter exorans, ut hominem, ad honorem suæ imaginis plasmatum, dæmonum non sineret sævæ subjacere tyrannidi. Spiritus autem maligni, cognoscentes sibi precibus beatæ Virginis denegari facultatem ibi subsistendi, horribili voce cunctorum aures impleverunt: Pessima, inquiunt, ista Wiborada dorsa nostra cum brachiis C conculcando contrivit, quapropter differre non possumus effugii discessum. His dictis confestim discesserunt.

de energumenorum liberat.

ANNOTATA.

a *Est Germanis* VVeib, *mulier*; *&* Rath, *consilium*.

b Amphibalum *superhumerale*, *a Græco* ἀμφιβάλλω, *quod est circumponere*.

c Θερίστρου, *proprie vestis æstiva*, θερίζειν *æstatem transigere*. *Papias ait*, Theristra dicta, quod in æstate corpora tegant feminarum, cortinæ subtilissimæ. *Lyranus in cap.* 38 *Geneseos*, Theristrum erat vestis tennis, sicut sunt vela, quæ delicatæ mulieres portant in capitibus suis.

d *Est integer Psalmus* 90, Qui habitat in adjutorio.

e *Sequentia omnia, de itinere Romano, omisit Hepidannus*.

f *Circa annum* 879.

CAPUT 11.

Vita ad S. Gallum, primo prope ecclesiam S. Georgii, dein inclusa prope ecclesiam S. Magni. Miracula. Absentia & futura cognita.

cum Episcopo Constantiensi ad S. Gallum profecta,

13 Interea, ne lucerna in angulo domus abdita modioque supposita clari luminis radios occuleret, sed ut in medium prolata candelabro superponeretur, quatenus cunctis in domo Dei commorantibus jucundissime rutilans jubar præberet; pervenit ad aures Venerandi Constantiensis Ecclesiæ Episcopi *a* Salomonis fama virtutum beatæ Virginis. Nec multum *b* post ad monasterium S. Galli idem Episcopus iter suum dirigens, misit ad eam, interrogans si secum proficisci vellet: magnoque statim gaudio repleta, cum suis illis quas prædiximus domesticis, festinanter ad navem properat, & prospero cursu ad littus optatum perveniunt. Deinde in cella quadam in montibus sita, juxta ecclesiam S. Georgii, parva constructa mansiuncula, pene annis quatuor fideliter conversata est; tanta abstinentia cibi potusque se constringens, ut vix narranti quisquam credere valeat. Jugiter namque noctibus atque diebus in ecclesia permanens, precibus atque vigiliis divinam pietatem supplicando insatigabiliter persistebat; ita ut numquam mansiunculam illam, nisi raro causa necessitatis intraret, sive ut somni aliquid caperet, sive ut jejunum corpus interdum post tres dies recrearet: omnemque hoc tempus, in ecclesia perdurans, Domino confortante, peregit. His exercitiis Deo serviens, & de die in diem duplicato jejunio tenerum corpus afficiens, solo spiritu membris deficientibus vixit.

a

b

degit in cella juxta ecclesiam S. Georgii.

14 Fama sanctæ puellæ inter populos crebescente, divino amore capti & devotione, largitatis cupidi veniunt multi, offerentes quæ necessaria illi fore speraverunt: de quibus aliquam partem ad usus pauperum quotidie dispensandam reservari præcepit, partem etiam devotis fidelibus commendans conservari fecit; quatenus una die in anno, circumquaque de cellis vicinæ mulieres congregatæ, in amore Dei & Sanctorum ejus lætificarentur. Cumque omnes advocatæ ad cellam S. Georgii alacriter convenissent, una earum opulentior ceteris, venire renuit, dicens, se illius quidem eleemosynæ indigam nequaquam esse. Cumque hoc sancta Virgo comperisset, & illis feminis quæ aderant injuriosum esse videretur, ait ad ipsas: Non contristemini, Sorores, sed cum gratiarum actione benedictionem Dei & Sanctorum ejus gratulantes accipite: veniet enim hoc, cum libentissime ad nos venire vellet, si tunc potuisset: mulierque ipsa mox recepta infirmitate, & maximo dolore indies confracta, cibum potumque fastidivit. Cumque magnis cruciata doloribus se penitus deficere crederet, & nec manducare neque bibere valeret, advocans virum suum causam infirmitatis indicat. At ille carruce impositam ad famulam Dei perduxit. Qua correpta de inobedientia, benedicens panem dedit ei: quem ut comedit, illico fugatis doloribus & sanitate recepta, gaudens domum regressa est.

oblata in pauperes & hospites distribuit.

F

fidique cuidam periculum morbo correptam pane oblato sanat:

15 Beata igitur Wiborada, sicut prædictum, pene annos quatuor in cella S. Georgii, probatis moribus & virtutibus adornata, in Dei servitio permanebat. Venerabilis itaque Pontifex iterum ad monasterium [veniens], clausula *c* quam tota vita sitiebat jam parata, missis quibusdam monachis jussit eam duci ad se. Quam Episcopus cum paucis prosecutus & benedicens clausulam observavit. Ast inimicus atrox, invidus omnis boni diabolus, terrorem

ad Episcopo inclusa

c

diabolica machinamenta fugat.

Digitized by Google

A rorem illi incutere tentans, caput hominis, hiſpidum & horridum, tamquam vivens & ore hianti, ſua malitia proferens, ante illam jacentem in oratione projecit. At ſancta Virgo, nil territa vel loco mota, ſupplex in oratione perſiſtens, ſigno ſanctæ Crucis frontem munivit: moxque omnis phantaſia diaboli velut fumus evanuit.

in villâ intereſſe Miſſæ à S. Gallo celebratæ;

16 Nocte quadam item, in vigilia S. Joannis Baptiſtæ, prima incipientis diei aurora, vidit in viſu ſanctum & venerabilem Patrem noſtrum Gallum, quaſi ventem in corpore, paratum ad Miſſam, cum magna claritate luminis adveniſſe. Secum etiam tanta multitudo candidatorum, id eſt felicium animarum, advenit, ut tota latitudo illius eccleſiæ repleretur. Sanctus itaque Gallus, ad altare accedens, celebrat Miſſam B. Joannis Baptiſtæ: & levata Antiphona, Ne timeas Zacharia, dulciſona modulatione, ſanctiſſimo illarum animarum conventu pariter concinente, ad finem uſque complevit. Poſt Miſſam accedens ad feneſtram, futura quædam ſanctæ Virgini revelavit: in quibus hoc prædixit futurum, & jam decretum ante divinæ Majeſtatis conſpectum, quod peccatis illud exigentibus plurimi in Potamico lacu eodem anno, de familia, ſed & de aliis quibuſdam, periculoſa navigatione eſſent mergendi; quod poſtea multorum experimento probavit eventus.

ab re eventus dicitur.

B 17 Quidam puerulus bonæ indolis, de nobilibus parentibus ortus, nomine *d* Udalricus, ad ſcholam cauſa doctrinæ venit ad monaſterium. Qui quidem edoctus cum ad intelligibilem ætatem perveniſſet, cum etiam beatæ illi amabilis, crebro ab ea ut juvenilia deſideria fugeret, moneretur; cœpit virtutibus pollere, caſtitatem amare *e*, in Dei ſervitio ſedulus & devotus exiſtere, omnibus cum quibus converſabatur honorabilis & amabilis haberi: unde & Patres noſtri Fratrem ſibi conſcriptum cœperunt eum habere maximo honore & amore *f*. In illo tempore Salomone, Fratre & Abbate noſtro, Epiſcopo facto, cum nos unice diligeret, poſt abitum illius verentes Fratres & ipſe, ne, ſicut ante cum *g*, in poteſtatem alienam traderentur, ejus nutu Udalricum ipſum ſecretius accitum ſuadere cœperunt, quatenus monachico habitu ſuſcepto ſe Dei & B. Galli ſervitio traderet, hoc pacto ut mox Patris nomine aſſumpto, Abbas ejus poſt illum conſtitueretur. At ille ut voluntatem eorum vidit; ſperans etiam juxta diſpoſitionem Dei hoc poſſe fieri, promiſit ſe in omnibus paratum fore petitioni illorum ſatisfacere. Et ut ſapiens ſcriptum eſſe ſciens, Omnia, fac cum conſilio & Eccl. 11. 24 C poſt factum non pœnitebis; illico Wiboradam ſuam expetiit, petitionem Fratrum ſuorum & ſuam promiſſionem illi per ordinem pandens. At illa dixit ad eum: Fili mi, peractis tribus diebus veni, & reſponſionis meæ verba audi: & interim miſericordiam Domini implorare non ceſſes, ut ſecundum placitam ſibi voluntatem & pietatem ſuam, circa rem de qua quæris, conſilium nobis oſtendere dignetur. Statutis itaque a ſancta Domina ſua inductis adveniens, ſtetit ante feneſtram: quam illa aperiens, dixit ad eum: Fili, habes in animo libenter te fieri monachum & Abbatem in iſto loco? At ille reſpondit: Si Dei voluntas eſt, libenti animo ad utrumque paratus ſum. At illa, Verte, inquit, animum tuum aliorſum, nec monachus nec Abbas hic fieri poteris: ſed ne multum contriſteris, vel tuos labores, quibus in Dei ſervitio te exerces, in oblivione, coram Domino eſſe pertimeas: in plaga Orientali *b* debes Epiſcopus fieri. Multis temporibus proſpere deges; tandem autem etiam magnos labores & multa adverſa de Paganis & Chriſtianis te paſſurum eſſe ſcias: plurimi tuorum fidelium occidentur: loca vaſtabuntur: & iſta tribulatio & conturbatio multis regionibus imminebit. Hac tempeſta-

d *Aſſumit S. H. Udalricum juvenem.*

e

f

g

b *eidem prædicit Epiſcopatum & varia illi te eo obventura:*

te ſedata reliquum temporis, quod in poſterum vixeris, cum magna tranquillitate pacis te ducere ſcias. Hæc ille audiens, laudes & gratias Deo & ſanctæ Virgini reddens, inter ſpem metumque poſitus lætus abſceſſit. Itaque omnia quæ prædiximus, ſancto Spiritu venerandæ Virgini revelante, impleta conſpeximus *i*. A. HARTMANNO, EX MSS.

i

18 Quadam die ſancta puella ſubito concutiens tintinnabulum, feneſtellæ appenſum, fidelem vocat miniſtram. Qua veniente, Vade, inquit, eripe Gallum noſtrum: nam vulpeculæ illi ad mortem inſidianti bellum fecit, & vicit. At illa veloci curſu properans invenit Gallum ſub ramis arboris ſpatiantem. Qui ut eam vidit, ſonitu alarum gaudens, & ut credo de inaudita ante victoria ſuperbiens, illico cantavit. Quem aſſumens, & valde admirans de tanta gratia ſanctæ Virgini conceſſa, ad proprium hoſpitiolum, unde procul aberraverat, magno gaudio reportat.

vocat a gallo vulpem.

19 Quidam venerabilis monachus & Presbyter fuit in congregatione S. Galli, litteris eruditus & egregius prædicator, nomine Waldramus. Hic habuit familiarem quemdam in miniſterio, ſibimet carum & fideliter ſervientem. Per hunc ergo idem ſenior caritatis gratia ſæpius ſuam benedictionem Dominæ Wiboradæ mittere conſueverat. Cumque hac miſſione directus adveniret, & allata præſentaret, ſicut omnibus ad ſe venientibus fecit, remuneratus ab ea fragmen beati panis accepit. Quod accipiens & inde egrediens, prius ut credo alio ſaturatus edulio, guſtum ſanctificati panis devitat: & obvianti cuidam pauperi illum porrigens, ſine ulla tarditate properat ad Dominum ſuum. Nec multum poſt idem febre correptus, & magna infirmitate detentus, manducare nec bibere potuit. Et cum de die in diem ægritudo creſcens non minueretur, ſuus ſenior valde dolens ſuper eum, interrogat, ſi ſcire potuiſſet unde ei tam ſubita infirmitas eveniret. Quo reſpondente ſe ſcire non poſſe; inquit, Numquid excogitare poteris ſi aliquando miſſus illuc a me aliquid benedictionis de S. V Viborada acceperis? Qui demum pietatis illius memor, & ſuæ culpæ vel arrogantiæ conſcius, quanta voce potuit exclamat, Domine mi, ſcio & cognoſco hac de cauſa me nunc tanta infirmitate teneri, quia a ſanctis & largis illius manibus panem accepi, ſed minime de eo propter peccata mea guſtavi, tradens illum cuidam qui mihi occurrerec. At ille de ſanctitate beatæ Virginis certiſſimus, ſimul & reatum jacentis agnoſcens, adduci cabellum præcepit: quem ſuper impoſitum ante conſpectum illius præſentare mandat. Sancta itaque Virgo agnita moleſtia, F valde illius contumaciam redarguit; panemque benedicens iterato porrigit. Quo deguſtato ſtatim convaluit, & poſt parvum labentis temporis intervallum plena ſanitate recepta, ſicut antea fecit, ſuo domino gaudens miniſtravit.

panem ab ea benedictum comedunt,

febri corripitur:

20 Quadam nocte apparuit in viſu B. V Viboradæ quædam famula ſuæ, qua dum in ſæculi actibus detineretur, probabilis converſationis ducens vitam, migravit: & inquit ad eam: O Domina cariſſima, calicem & patenam vel corporale, ſed & fanonem *k* cum quo ſolita *k* es offerre, omnia pura & munda aqua lavare præcipias. Illæ enim oblatæ, in proximo *l* factæ, non ſunt mundæ; quia fidelis veſtra domeſtica, alio opere detenta, ſorori ſuæ has facere injunxit. At ſancta Virgo; Quæ enim, inquit, es tu? Reſpondit: Ego ſum illa, quondam famula tua, & huc miſſa hæc eadem nuntiare tibi. Dic mihi, ait, quomodo tecum eſt? At illa ait: Domina Dei gratia & tuis meritis, inenarrabilibus bonis utor, & delectabili requie perfruor. Ad hæc Sancta, Vade, inquit, ad præparatam tibi requiem, & mei memor eſſe digneris. Fa-

a famula prædem mortua docetur vaſa ſacrificii non debita portare:

l

A. HARTMANNO. EX MSS.

cto autem mane advocans ministram: Quas hac vice tulisti, inquit, quis fecit oblatas? Respondit: Ego Domina. Cui sancta ait: Cur hoc te facere fingis, quod non fecisti? Mox illa reatus sui & negligentiæ memor, veniam petens, inquit: Piissima Domina, audeo dicere aliquid? At illa, Dic, ait, quod vis. Quomodo, inquit, Domina scire poteris omne quod facio? Quis mei apud te delator est facti? Nullam causam te celari posse credo. Beata Virgo respondit: Hac nocte quiescenti apparuit mihi in visu famula mea quondam fidelissima, nunc in Christo soror carissima, hæc omnia quæ ad nos pertinent, & quæ divina gratia illius meritis rependere voluit, per ordinem pandens. Nunc præceptum nobis sine ulla tarditate studeas implere; Vasa offertoria & divino cultui præparata, coporale, & linteum oblatitium mundissima lympha purgare non pigeat: ulterius caveto, ne rebus in Dei servitio exercendis crimen subrepat negligentiæ.

21 Hæc sancta Virgo quidquid de annona sibi vel ministrantibus supererat aut a quoquam acceperat, larga manu cuncta pauperibus erogabat. Inter quos unum elegit, quem tempore sui prandii circa nonam jugiter secretius adesse præcepit. Hujus gressus aliter esse non poterat, nisi quod duobus baculis ascellas sustentantibus incedebat. Igitur diabolus, omnis boni invidus, gerens mille nocendi artes, quadam die in similitudine illius egeni magno strepitu baculorum horam refectionis antevenit, & prostratus terræ ante fenestellam tanta se infirmitate detentum simulat, ut se jam deficere proclamaret, nisi solitam eleemosynam mox ab ea perciperet. Illa immota manens, ut semper sine intermissione prostrata in oratione jacebat, nullum profano responsum dedit. Econtra deceptor amarum flens & ejulans, Quid proderunt tibi, inquit, si hic moriar, eleemosynæ quas ante dedisti? Ubi nunc larga manus quam mihi sæpe præbuisti? Quare exeuntem animam saltem in hora subitæ mortis non recreas? At sancta Virgo sicut cœperat tacita permansit. Interea malignus suasor, caput horrendum ad fenestellam subrigens, introspicit. Sancta itaque Virgo se paululum a terra levans, contra hostis nequitiam signum sanctæ Crucis imprimit, & semetipsam undique munivit. Deinde ad phantasma dixit: Recede quisquis es, adjuratus per tremendum & venerandum Christi nomen; recede a me, non recipies quidquam. Illico sancti nominis invocatione phantasma, velut palea venti flamine translata, nusquam comparuit. Discedente diabolica fraude, certæ refectionis tempore, sicut antea solitus erat, eleemosynarius pauper cum magna cautela advenerat. At Virgo beata, gaudio repleta, simul admirans, Veni, ait, amice, te agnosco, veni: quæ a Domino præparata sunt lætus suscipe: ille incognitus, qui dudum advenit, Dei virtute superatus & confusus, procul recedat a nobis.

B *Diabolum instar cujusdam pauperis setentem cibum, figura Crucis fugat.*

C

ANNOTATA.

a Salomon *Episcopus Constantiensis*, 2 *hujus nominis*, *ab anno* 885 *ad* 891.

b *Circa annum* 887.

c Prope basilicam S. Magni, *inquit Hepidannus*.

d *Hic est* S. Udalricus *Episcopus Augustanus, cujus Acta a coævo conscripta* 4 *Julii illustranda, eadem de S. Viborada continent*.

e *Ekkehardus junior sec.* XI *lib. de Casibus monasterii S. Galli cap.* 5 *ista de S. Udalrico interserit*: Wiboradam inclusam (coævulis se licentia data ad ludos parantibus) feriatis diebus furtim visitare assolitus, divinis paginis interdum ab illa verbis & exemplis instructus est. Nam quadam die, cum illum ante fenestellam clausulæ stantem levissimo viderat cingulo præcinctum, de suo ei paratum offerens; Castitatis, inquit, fili mi, tibi cingulum per hoc lineum meum a Deo accipe, continentiæque trophæo ab hac deinceps die per Wiboradam tuam te præcinctum memento. Cave autem, ne tibi a Domino meo edictum ferente, ne ullis ab hinc colloquiis vanis mulierculis miscearis, & si, ut facillime fit, aliquo carnis igne incensus fueris; loco in quo fueris mutato, Deus in adjutorium meum intende, Domine ad adjuvandum me festina, mox cantaveris. Sin autem sic pacem, aliquo alio lapsu tuo vetante, non habueris; titionem sive candelam ardentem, quasi aliud aliquid agas, quærens, digitum vel leviter adure, eodemque versu dicto securus eris. Sic Magistra præduratæ discipulum, sanctissimum futurum, ut ipse Patribus narrabat, contra ignem igne præduraverat. Multa sunt quæ de doctrina nutricis suæ (sic enim etiam vetulus eam nominare solebat) Patribus ille dixerat, quæ quia austera hujus temporis Sanctis videri possunt & impossibilia, ne quid eis suboleat, prætermimus.

f *Hic est* Salomon, 3 *istius nominis Episcopus, ante monachus & Abbas Sangallensis factus an.* 891, *mox etiam creatus Episcopus anno* 892, *mortuus an.* 918 *in vigilia Epiphaniæ*.

g *Ab anno* 841 *ad* 891 *præfuerant Abbates externi Grimaldus & Hartmnotus, quorum tamen virtutes monachorum virtuti haud impares & magna de monasterio merita historiei commendant*.

h *In Vita S. Udalrici additur*: ubi quidam fluvius dasu dividit regiones. *Lycus scilicet Suevisam & Bavariam distriminat*.

i *Præsertim circa annum* 954. *Post fusos autem ab Otthone Magno Paganos, secuta est quies hic prædicta: quæ licet ad vitæ finem duraverit, non est tamen necesse ut eumdem finem auctor viderit*.

k Fano, *mox infra explicatur* Linteum oblatitium, *in quo oblata sive hostiæ præsentantur ad futurum sacrificium*.

l Factæ, *id est* præparatæ, *intelligendo de præparatione remota, quæ etiam mulieribus, præsertim sacris permittitur; quamvis proxima præparatio, quæ fit tempore ipsius sacrificii, ad Diaconum pertineat*.

D

E

CAPUT III.

Præscita cædes Burchardi Ducis, & incursio Hungarorum, & ab his illatum martyrium.

QUadam nocte, paululum quid B. VViborada in lectulo quiescente, per visionem apparuit ei Dominus noster S. Gallus, scissis vestibus & veluti sordidis, & inter scapulas quasi signo Crucis insignitis. Quem cernens Sancta, obstupefacta, Quis, inquit, Domine tantum scelus in te perpetravit? vel tam sordidis & ruptis vestibus induit? At ille, Tyrannus, ait, *a* Burchardus, non Dux, sed prædator & desolator istius provinciæ, tanta in me commisit scelera: loca & prædia circumquaque a fidelibus mihi collata prædavit, & sibi cooperantibus in beneficium tradidit: crucem auream venerandis Sanctorum Reliquiis plenam abstulit, familiolam desolavit, monachos in loco hoc sub sancta professione Deo & Sanctis ejus servituros fame & inedia cruciavit. Vere dico tibi, quia melius ei esset si natus non fuisset. Mox sancta Virgo, somno recedente evigilans, secum de visione tractavit: nulli tamen hanc illis diebus innotuit. Non post multum autem comperto ad monasterium ejusdem Ducis adventu, cum *b* Abbas tyranno loco cederet, illico ut advenit eum ad se accersiri præcepit. Quem

F

adve-

Digitized by Google

A advenientem dire ſuſcipiens, aſperis verbis de ſingulis ſibi per viſionem oſtenſis valde increpavit, & hoc addidit: Cur, inquit, hunc adis, quem tu tantis injuriis afflixiſti? Crucem ejus auream, cum Sanctorum Reliquiis refertam, contumaciter de iſto loco tecum aſportare auſus es. At ille, cum hanc non ſponte, ſed monachis offerentibus & ſibi dantibus ſe ſuſcepiſſe teſtaretur; Non propter amorem tuum, ait, hoc fecerunt, ſed propter timorem. Sed niſi reddideris, ut loco ſancto unde ablata eſt reſtituatur; ſcias vitam tuam in periculo & in extremis conſtitutam. Cumque de omnibus, pro quibus erat admonitus, emendationem dignam promitteret, & Crucem ſanctam aliaque quam plurima injuſte ablata ſe reddere paratum fore; inquit inter alia: Domina cariſſima, ſcio quia mulier ſancta es, ora pro me & ſuſcipe me in orationem tuam. At illa, Si juxta promiſſa tua, inquit, coram Deo & Sanctis ejus mihi ſatis feceris, faciam voluntatem tuam. Quo audito vertens ſe ad altare, jurisjurandi affirmatione omnia ſecundum conditum ſe facturum & deinceps emendaturum ſpopondit. Quem his verbis ſuſcipiens, data licentia cum ſe parumper a ſanctis ejus obtutibus averteriſſet: iterum eum ad ſe vocans, inquit: Proviſores monaſterii relicti Fratres, circa tuum adventum ſoliciti, mane conſiliantur, quo theſauro te honorare poſſint. En ego tuæ incolumitati conſulens, prædico quia calicem aureum cum patena tibi offerent: cave ne ſuſcipias. Quod ſi ſuſceperis, & iſta quæ promiſiſti non impleveris; ſcias tibi longi temporis vivendi ſpatium eſſe denegatum. At ille promiſſis promiſſa adjiciens, benedictione percepta, ad domicilium S. Rachildæ proceſſit. Quæ a ſpirituali matre prænonita, illis verbis ſimilia promittentem humiliter ſuſcepit ac dimiſit.

hunc redarguit

B 23 Mane facto, ſicut ſancta Virgo prædixerat, inito conſilio, monachi ſancta vaſa, id eſt calicem aureum cum patena, quia aliud non habuerunt, Duci pro munere obtulerunt. Quæ dona ſuſcipiens, oblitus ſui juramenti & ſponſionis, quam Virgini Deo dignæ promiſerat, ad propria remeavit. Non poſt multum temporis idem Dux iter ſuum dirigens ad Italiam, Rolingindæ matronæ, ſibimet in matrimonium ſociatæ, omnia, quæ S. Wiborada & periculoſa & ad ſalutem pertinentia animæ præmonuit, ex ordine narravit. Hoc ei

C præcipue injungens, ut ſi ad propria vita comite non rediiſſet, calicem cum patena monaſterio reſtituere non diſtuliſſet. Sed heu hominem dolendum, non ſolum iſtum, ſed unumquemque, qui ipſe ſibi dum poteſt conſulere deſinit, & non cogitat quia vilitati fœni, quod in campis vireſcit & floreſcit & mane inciſum arreſcit, aſſimilatus eſt. Dux itaque, ſicut mente concepérat, magno comitatu Italiam ingreſſus, dum totam ſibi terram ſubjicere & multos decipere cogitat, ipſe doloſitate illius gentis præventus, dum ſtudet evadere,

d ſubito lapſu infrænis equi in *d* foveam, veluti caſui illius præparatam, cecidit, hocque inſperato obitu miſerabiliter vitam finivit. Igitur Relinginda matrona, Domini ſui Ducis obitu comperto, non ſicut antea ab ipſo commonita fuerat, de ſanctis vaſis fecit: ſed patenam pretioſo opere decoratam ſecum retinuit, aliamque multo minorem minorisque pretii fabricatam, ſicut in præſenti cernimus, cum prædicto calice monaſterio reſtituere præcepit.

Ille nihilominus veras accepti muneris

Dux profectus in Italiam mittit pro uxore

24 Quadam die, poſt celebratam ſolennitatem B. Joannis Baptiſtæ, ante feſtivitatem ſanctorum Apoſtolorum Petri & Pauli, inter meridianum tempus & nonam, ſolito ſedili in Pſalmodia Beata reſidente, *nuntiatur Divinæ uxori adventum Ungarorum,* precens ante eam patens pſalterium ſubito ſe ultro complicuit: in quod pauliſper caput reclinans obdormivit. Hoc tenui ſomno per viſum ei revelatum eſt, ſævam gentem Hungarorum anno futuro in Kalendis Maji, alis terris pervagatis: & devaſtatis, ad monaſterium S. Galli perventuram, & in eadem revelatione oſtenſum eſt illi, quod per martyrii gloriam, ipſis Paganis cum vulneranibus, & certaminis præmia in cæleſtis regni beatitudine percipere deberet. Mox evigilans, & de viſione ſolicita intentione pertractans, inter ſpem metumque poſita, ſpe ſuæ vocationis, metu populi contritionis, aliquantis diebus conticuit. Deinde cogitans ſe deliquiſſe, ſi revelata a Deo aliis non manifeſtaret; virum venerabilem Waldramum, cujus antea fecimus mentionem, ſibi affabilem, ſecretius ad ſe vocatum, Paganorum adventum tempuſque ſignatum pronuntiat; ipſi autem, nec unquam ulli quæ ei de ſua paſſione revelata fuerant pandens. Inſuper admonuit, ut palam in eccleſia cunctis adventibus, ſed & undique circumquaque manentibus, imminens periculum pateſacere, curaret: ſe etiam in hoc laborare promittens, quatenus dilatione tanti temporis, orationum frequentatione, jejuniorum celebratione, ſancta eleemoſynarum largitione, ſine intermiſſione miſericordiam Domini jugiter implorantes, iram ſuperni Judicis, propter multimoda cunctorum populorum delicta ſævientis, aliquatenus bonis actibus inſiſtendo mitigaret.

A HARTMANNO, EX MSS.

indicatque Waldramo monacho.

25 Cumque illius anni circulus vergeretur, & tempus Maji menſis, ſanctæ Virgini per viſionem oſtenſum, appropinquaret; ſubito fama terras pervolante, nuntiatur Paganos tota provincia Bajoariorum eſſe diffuſos. Sed corda hominum, peccatis exigentibus quo imminens exitium evadere poſſent, cum heu! dura ſemper eſſent ad credendum; iterum atque iterum fama percrebreſcente de adventu Paganorum, antea credere noluerunt, quam ſæviens interitus gladio imminente hanc etiam provinciam uſque ad lacum Potamicum gens barbarica circum ſepſit, plures & innumeros occidit, cuncta villarum officia circumquaque ignis incendio devaſtavit. Plurimi etiam apud noſtrates, imminens periculum tarde vel nullatenus credentes, Domini tamen miſericordiam ſine intermiſſione implorare ſtuduerunt: alii etiam ex illis nullo modo crediderunt. Quidam etiam de familia, juga montis excelſi ſupra monaſterium poſiti ſcandentes, flammarum & fumi uſque ad æthera tendentis indicio vix aliquando potuerunt credere. Abbas itaque monaſterii, Engilbertus nomine, vir providus, cum jam caſtellum quoddam monaſterio proximum valde firmaſtet, undecim Fratres de præcipuis monachis miſit ad B. Wiboradam; quatenus cum illa tractarent, quo modo ipſa poſſit ſalvari, & ſe ob Paganorum ſævitiam devitandam de clauſula educere pateretur, & hoc illi dicerent, quia Domino protegente ſcirent, eam quidem de ſe ipſa eſſe ſecuram, nec periculum mortis pavere; ſed ob ſtatum loci & in eo commorantium vel Deo ſervientium, pro quibus ſemper devota oravit, & adhuc orare deberet, Domino confortante vitam ſibi illius per longa tempora fore neceſſariam. At illi juxta præceptum properantes, conſilium & voluntatem Abbatis ſanctæ Virgini indicarunt. Quæ ut audivit ſermones iſtos, gratanter ſuſcepit, & certa de viſione præterito anno ſibi oſtenſa, ſed & de ſpe retributionis æternæ, inducias uſque mane poſtulans, dum ſibi apud Abbatem ipſum colloqui liceret, illis abeundi licentiam tribuit.

adventantibus Paganis per Bavariam

ad Potamicum lacum,

non conſentit miſſis ad Abbate ad ſe abducendam

26 Mane facto nuntii iterato adventantes barbaros adventaſſe proclamant. Illico Abbas, velut anhe-

A. HARTMANNO EX MSS. aut ipsi Abbati dicti lacrymarii.

lus ad eum veniens, pridie mandata per monachos repetivit, dicens cum lacrymis ad sanctam Dei: Quare, Domina, sicut fama est, Paganos non devitas? cur in periculis constituti privantur tuis orationibus & sancto conspectu? quare non pateris te tuto loco aliquantum temporis, ad consolationem nostram, Dei gratia comitante & adjuvante, servari? At illa his fletibus mota, Cur, inquit, venerande Pater, tantam mihi tristitiam ingeris? cui mihi, quia tua in me potestas est, tantillum spatium exacti laboris perdere præcipis? Si Dominus mihi, ut spero & credo, adjutor est, quod semel animo fixum est mutari non potest: istam mansiunculam, Dei clementia mihi concessam, vivens in corpore vacuam non relinquam. Igitur Abbas tantam virginalis animi constantiam in Deo fixam conspiciens, veniam sibi dari poscit quod eam in tantum suis verbis fatigavit: & pro certo cognoscens, quamvis ipsa non diceret, aliquam suæ vocationis revelationem sibimet factam; interrogat, quod nunc sibimet rebus agendis consilium daret. At illa inquit: Sancte Pater, nullam moram interponas, quin temetipsum & animas tibi a Deo commendatas salvare studeas; thesaurum S. Galli, sicut jam cœpisti, & quidquid ad usus monachorum vel familiæ adhuc reliquum est, hodie & hac nocte portando & vehendo ad castellum transmittere non tardes: crastina enim die, sine omni dubietate, vallis ista undique circumsepta multitudine barbarorum replebitur. Tandam Abbas venerandus, omni dubietate submota & cunctis verbis credulus, fecit ut monuit: & omnem qui relictus est thesaurum S. Galli, in libris, in auro, in argento, in diversi generis vestibus, & quidquid in sumptibus vel usibus monachorum esse poterat, cum omni cautela & festinatione, ad castellum transmisit.

eumdem monet ista die & nocte omnia subducendo.

B

27 Venerunt etiam parentes Dominæ Rachildæ tractantes cum B. VViborada, quatenus filiam suam de clausula sumptam ad tutiora loca secum servandam deducerent. Quibus ipsa ait: Nolite soliciti esse de filia mea. Omnipotentis enim Dei & Sanctorum ejus munimine, vobis ad consolationem multisque aliis, per multa tempora salvabitur. Ite ad hospitium vestrum, & maturius surgentes venite ad nos, ut benedictione Dei sanctique Magni de manibus nostris percepta, gaudentes redeatis ad propria. Illucescente itaque altera die propinqui B. Rachildæ, sicut erant religiosi, verbis & consolationibus sanctæ Virginis fidem adhibentes, omni solicitudine postposita pro filia sua, venerunt; & gratias ei reddentes pro omnibus bonis, semper sibimet tanta benignitate ostensis, licentiam abeundi postulaverunt. Quibus illa, Accipite, ait, benedictionem Domini de manibus meis, & paululum gustantes ite cum pace. Cumque hoc factum fuisset, illius sanctis orationibus muniti & Dei gratiæ Sanctorumque orationibus commendati, salutata filia sua redierunt ad propria.

Rachildem iamsenem fore addicit ejus parentibus.

C

28 Deinde quidam ex familia, equi velocitate delapsus Paganis insequentibus, venit fugiens: & multis adhuc in valle, sive in tabernis sive in diversis locis consistentibus, clamore magno, Fugite, inquit, o miseri, fugite, adsunt quos advenire credere noluistis? Senior etiam & monachus Hitto, adhuc in ecclesia S. Magni consistens, quia ipsius ecclesiæ custos erat, secum deliberans ut nusquam fugeret; hortatu & præceptis S. VViboradæ tandem compulsus, in proximum locum monti adjacenti inhærentem, cum duobus sibi famulantibus vix aufugit.

præcipit fugam cuilodi ecclesiæ & famulis.

29 Interea Pesanus quidam & Deo odibilis, ascitis sibi similibus sociis, ad S. Magni basilicam una properant; ignique suppositio, cum mansiunculam sanctæ Virginis exurere vellent, divina virtute flammæ restinctæ sunt. Cumque effectum perversæ voluntatis se non posse perficere cernerent, circumeuntes ædiculam aditum, quo intrare potuissent, quæ- D runt. Et non invenientes, duo ex illis ascenderunt super tectum, & disjectis tegulis incidunt obstacula quæque: factoque foramine se immittentes, sanctam Virginem, ante altariolum stantem, & devotis precibus Deo omnipotenti & Sanctorum omnium suffragiis suppliciter se commendantem, spoliaverunt vestibus, sicque omni tegimine præter cilicium ablato, libratis e ascibolis tria capiti vulnera sanctæ Virgini & Martyri infligunt, & semineeem relinquentes discesserunt. At sanguis undatim profluens cilicium pene totum perfudit; sed & muros ejusdem claustri, sancti sanguinis aspersione perfusos, per multa tempora martyrium sanctæ Virginis advenientibus patefecit: qui nullis abolitionibus, quamvis mera calce sæpius obductus, quin se panderet obtegi potuit. Nos etiam hoc verum esse proximis temporibus oculis nostris inspeximus.

abluuntur in cellam brunnilem.

e vestibus spoliata in cilicio vulnerata relinquitur.

30 Et ut plenius veritas pandatur fidelibus, verbi gratia interseram ordini lectionis meritis ipsius & hac ope factum miraculum. Quidam Turicini *f* pagi mercator, oculorum dolore graviter laborabat, ita *f* ut tanta cæcitate obtenebratus incederet, ut vix cal- E lem baculo regente teneret. Hic audiens famam Virginis egregiæ, pro Christi nomine martyrizatæ, quia multis infirmantibus ante suum transitum subveniret; devotus & fide firmatus advenit. Cumque ecclesiam S. Magni orandi gratia intraret, rogat se ad Venerandæ Virginis sepulcrum duci; ibique querulas preces Domino fundens, cum sanctæ Martyris auxilium flagitasset, surrexerunt: & quia antea audivit, clausulæ ejus murum aspergine sancti cruoris infusum, petiit sibi monstrari locum. Hocque facto, aliis discedentibus, cultello parum quid sanguinolenti pulveris abradens, & linteolo involvens, secum retinuit. Deinde gratiæ Domini & sanctæ Virgini se commendans, iter quo venerat repedavit: & nil moratus, cum domum propriam intraret, pulverem sanctificatum pene cæcatis luminibus injecit: moxque omni fugato dolore integre se visum recepisse gavisus, meritum & martyrium S. Wiboradæ multis antea ignorantibus patefecit. Posteaque, quam citius potuit, ad monasterium cum oblatione veniens, gratias Deo omnipotenti & sanctæ Virgini pro recepta sanitate rependit, & publice illius meritis se salvatum omnibus manifestavit.

carnis aspergo pulveri sanguinolento illi admixta.

31 Transactis igitur octo diebus, inclusi castello, F multorum qui advenerant discessum Paganorum audientes, Abbas cum monachis & familia, ad monasterium redierunt: sed & alii multi, ex diversis locis in idipsum castellum congregati, ad propria remearunt. Prælictus etiam monachus & Presbyter, tertio die passionis ejus, rediens clam ad basilicam S. Magni sibi commendatam, assumptisque quibusdam de fratribus & laicis; una cum illis & fideli ejus ministra ingrantes clausulam, ubi sancta membra jacebant, solitam orationem super illam fecerunt. Cumque sanctum corpusculum, jugi parsimonia consumptum, & ossa arida vix tenui cute & nervis cohærentia, ad lavandum cilicio cruore rigente nudarent; vulnera capitis sana repererunt: pedes etiam, antea asperitate duri & nimii frigoris truncatos, sanitati pristinæ redintegratos invenerunt; uno tantum brachio & crure, sicut adhuc vivens ad se contraxerat, aliquantulum curvatis. Inspicientes etiam corpusculum, invenerunt cicatrices ferreæ catenulæ, qua se circumligatam habebat, hocque cruciatu corpus tenerum mactabat; imitatrix egregia venerandi Patris nostri S. Galli, qui ænea catena ligatus, quatuor partibus corporis profunda vulnera cernentibus patefecit. Ipsa etiam

corpus abjecto cilicio invenitur.

martyrii

A martyrii ſui die beata Virgo catenulam, quam diu, priuſquam barbara gens adveniret, de corpore ablatam ſubtus altarium poſuit & abſcondit: poſtea, in viſione apparens his qui excubias circa ſanctas exequias celebrabant, admonuit, ut aſſumptam ipſam catenulam juxta ſuam corpus in ſarcophago collocarent. Quod & factum eſt.

ma cum vatrus ſe- polit ur.

ANNOTATA.

a Burchardus, potentiſſimus Suevorum Dux, *Luitprandi lib. 2. cap. 16.* Dux Alamannorum an. 18. *cum* Rudolfo II Rege Burgundiæ Trani-juranæ, pugnavit, *&* Rex ſuperatus eſt, *cui* filiam ſuam Bertam uxorem dedit anno 922. *Conjule Annales breves Hepidanni & Chronicon Hermanni Contracti.*

b *Erat jam tum anno 924 Engilbertus Abbas creatus, mortuus anno. 934.*

c *Luitprandus lib. 3. cap. 4. late ejus, a Rudolfo Rege genero eius ſuo inducti, iter in Italiam & eadem deſcribit.*

p *Idem.* In ſoſſam, quæ muros circuit civitatis Eporediæ, equus decidens eum projecit: ubi & irruentibus
B Auſonius, *id eſt Italis*, confoſſus lanceis vitam morte commutavit. *Eſt autem occiſus ſub initium anni 925, cujus cædi ſubjungitur etiam adventus Hungarorum in Annalibus Hepidanni.*

e Aticiola *id eſt* ſecuricula: *nam quod Francis* hache, *Teutonibus* akte *dicitur*, ſecuris.

t Turicinus pagus *hic appellatur ea Helvetiæ pars quæ hodie Zurichgovia dicitur, uti conſtat ex Vita 2 num. 14, ubi* Turicinus lacus *eſt, in quo inſula* Ufnaugia, *hodie* Zuricher-zee.

CAPUT IV.

Varia poſt martyrium patrata miracula. Occaſio Vitæ conſcripta.

Sepulcrum de noſte clara fuit illuſtratur:

32 QUadam nocte fidelis miniſtra ejus, orandi gratia ad ſepulcrum accedere volens, priuſquam ad oſtiolum ædiculæ perveniret, tantam luminis claritatem intus ſplendeſcere vidit, uti ſi acum quærere deberet invenire potuiſſet. At illa ſubita luminis apparitione ſtupefacta, & minime propius accedere auſa; loco quo ſtetit ſolo proſtrata eſt, & ſubnixis precibus Deo & meritis ſanctæ Virginis ſe commendans, rediit
C ad lectulum, laudans & benedicens Dominum.

ſeniculo ad ſepulcrum per hiemem viſcente

33 Æſtate vero ſui tranſitus finiente, & autumnali tempore inſtante, venerabilis Presbyter & monachus Hitto, viridis fœniculi germen circa tumulum ejus fixit, quod diſpenſante gratia divina radicem figens terræ, per totam hiemem floruit, & veluit in modum coronæ ſe ſibimet intexens, totum ſepulcrum hoc ſepſit ornamine; & adeo crevit in altum, ut multi qui advenerant mirarentur, dicentes, ſe in hortis vernali tempore ſub divo ejuſmodi herbam numquam vidiſſe tam nobilibus foliis inflorueſſe. De hoc etiam germine multis poſtea infirmitate laborantibus ſubvenitur: ſed & B. Rachildæ jugiter ægrotani exinde ſorbitiuncula facta, illico ſe medelam recepiſſe ſenſit in corpore. O flos virgineus, ſemper viridis & pulcher, quanta dignitate ſplendebis coram Domino in perennitate, qui tanto honore decoraris in mundi peregrinatione.

multi curantur.

B. Rachildis morituræ ſoſtur viridans fronſ manus,

34 Eiſdem diebus poſt paſſionem S. VViboradæ, ſicuti paulo ante enarravimus, B. Rachilda, magna corporis infirmitate detenta, omnium membrorum viribus deſtituta jacebat, nihil guſtans præter ſi ſacroſancti corporis & ſanguinis Domini vivificamine ſit recreata. Hacque infirmitate diu perdurante, contigit ut tribus continuis diebus ita immobilis & deſperata jaceret, ut hi qui excubiis interfuerant, mortua eſſet an viveret penitus neſcirent: quibus etiam ante feneſtram ædiculæ interfuit venerabilis Magiſter & monachus Nokerus *a* Medicus. Illa etiam fidelis miniſtra ambarum quondam Virginum, in angulo ipſius celſulæ, parvo lectuli ſtramine, ob cautelam ſanctæ Virginis quieſcebat. Tandem ſancta Virgo, quæ deſperata jacebat, tertia nocte circa pullorum cantum, paululum reſumpto ſpiritu, ajebat. Cara mater, ſi voluntas Dei, aliquod juvamen magna infirmitate mihi laboranti præſtare digneris. Nec mora, illico divina aſſuit miſeratio: ipſa namque cuſtode vigilante & aſpiciente, ſancta ac beata & glorioſa Martyr, cum magna luminis claritate & ſuaviſſimi odoris ſuavitate, apparuit; & caput ſuum capiti infirmantis reclinans, ſalubri etiam tactu manus, ut ei viſum eſt, diu inibi morata, ſubſtitit. At miniſtra fidelis, tremefacta hæc cernens, ait intra ſe: Quam pulchra & decora ſplendes, mea Domina? Moxque cum ipſa luminis apparitione, viſibus humanis ſublata. Martyr glorioſa receſſit, ſuaviſſimi odoris dulcedine ad lucem inibi uſque perdurante: ſancta etiam Virgo, poſt diſceſſum piæ Matris infirmitate recedente, reſumptis viribus convaluit.

a A. HEPIDANNO EX MSS.

a S. VViborada viſitata coronaſeſtit E

35 Quidam juvenis monachus, in venerandi Patris noſtri S. Galli congregatione, Udalricus nomine, ſub ſcholari diſciplina degebat: qui infirmitate ſuperveniente longum tempus graviter laboravit, ita ut durante ægritudine, oſſibus tenui cute & nervis vix cohærentibus, ſupremum ſpiritum trahere videretur, nilque ſomni vel edulii capere potuerit. Hic cum morti proximus eſſe cerneretur, condiſcipulorum ſublevamine ductus, ante ſepulcrum beatæ Martyris provolvitur: cumque flebili & ſupplici prece ſe meritis illius aliquod medicamentum percipere deploraſſet, obdormivit: moxq; ſub ipſa hora evigilans, rogat ſibi aliquid ad manducandum donari. Hocque cum B. Rachildæ nuntiatum fuiſſet, miſit ei panem & piſcem. At ille ſuſcipiens ſatis avide comedit, ſicq; patrociniis beatæ Martyris, velut de præcipitio mortis ereptus, non ſine admiratione ipſe per ſe gradiens, ad clauſtrum redlit, qui aliorum adminiculo adductus, titubanti greſſu membris etiam diſſolutis vix advenerat.

juvenis longo morbo maceratus ſanatur.

36 His & tantis ſignorum virtutibus jugiter ad ſepulcrum beatæ Virginis oſtenſis, venerabilis Abbas Engilbertus, anniverſario depoſitionis illius tempore adveniente, anteriori die vocavit ad ſe Hittonem monachum, fratrem ipſius venerandæ Martyris: & aliis Patribus de congregatione præſentibus, rationem cum illo de ipſius virtutibus habuit. Qui cum plurima, quæ vel nota omnibus vel adhuc ignota fuerant, veritatis aſſertione in medium proferret; omni dubitatione ſubmota, Abbas certiſſimus, quanti meriti quantique honoris glorificatione ante Deum digna haberetur, quæ tantis ſignis & virtutibus inter homines clareſceret; cum conſilio Fratrum eidem monacho & Presbytero mandat, ut ſuperventuræ noctis Vigilias, cum pſalmodia & dulci hymnorum modulatione, ſicut antiquorum Patrum ordinatione de Virginibus conſcriptum habemus, cum Dei licentia & adjutorio, ad tumulum ejus devotiſſime adimpleret; deinde etiam ſupervenientem diem ſynaxi & Miſſarum celebratione ſolemnem duceret. At ille magna gratulatione, cum Matutinas laudes, juxta præceptum ſibi, ad ſepulcrum ſanctæ Virginis devotus exſolveret; illucеſcente jam die gratia quieſcendi paululum ad domicilium rediit. Cumque lectulo ſe collocaret & obdormiſſet, adeſt in viſu beata Virgo, de ſervitio Deo reverenter expleto grates reddidit, ſed tamen aliquid fore quod ſibi diſpliceret indicat. At ille, Audio, inquit, vocem loquentis: ſed cui reſpondere debeam non ſcio. Ego ſum, ait, VViborada: & in ipſa hora, lætan-

en conſilio Abbatis Coaliorum. F

Anniverſarius dies ab S. Virgine celebratus,

plenæ Sanctæ,

A. HARTMANNO EX MSS. non tetigimus altaris mutatio.

lætanti vultu & noto antea, sibi quasi arridentem conspicit, Cui ait; Quid est Domina quod deliqui? At illa: Altariolum meum, velamine meis manibus, dum in carcere hujus sæculi morabar semper coopertum, exspoliasti; & aliud pretiosius, quod alterius est, super expandisti. Surge citius, & nil moratus, quod nostrum est restitue loco suo. Quod ille audiens concitus surrexit, & illico præceptum perfecit.

vult procul dubio esse formam

37 Hoc etiam silentio prætereundem non esse utile arbitramur, quod sancta Virgo & Martyr, non solum ad sepulcrum suum fidelibus advenientibus, & devote illius solatium petentibus, medicina salubri occurrit; verum etiam his, qui procul positi seu infirmitate seu qualicumque labore detenti, si fideliter illius præstolantur auxilium, divina opitulante clementia assistere non cessat. In pago Frichgovve nuncupato, quem *b* Araris fluvius uno latere prætersluit, & ex altera parte nobilissimus fluviorum, Alemanniam penetrans Rhenus inundat, fuit quædam mater familias, laudabilem vitam sæculariter ducens, nomine Hiltruda, B. Rachildæ Reclusæ germana; quæ superveniente infirmitate tanta corporis molestia detinebatur, ut ablata facultate manducandi, dibendi, ambulandi, sedendi, quidve paululum in lectulo quiescendi, extremum halitum vix trahere videretur. Cumque diu tantis languoribus fatigata tabesceret; tandem superna miserante clementia, quæ in se sperantes salubriter castigat ut salvet, paululum resumpto ægri pectoris spiramine, voce qua poterat beatæ Virginis implorans auxilium, Beatissima, ait, Martyr & Virgo Christi dignissima VViborada, succurre mihi miseræ, valde laboranti: scio enim & credo, quia Dei gratia concedente potes tuis precibus pugnantem in me morbum aliquamdiu relevare, quo membra paululum diu fatigata quiescant. Hæc fessa orando flebiliter, ut postea retulit, neque dormiens neque penitus vigilans, vidit sibi assistere sanctam Virginem, & in manu tenere hyacinthinæ pellis particulam, similitudinem habentis vaginæ qua enses obduci solent. Quam etiam super eam jaciens, inquit: Optasti a me ut aliquantulum dormias: quiesce & dormi cum benedictione Domini. Illicò somni suavitate salubriter obtenta, dormivit illam noctem & magnam partem sequentis diei. Deinde C evigilans, & circa manentes ob custodiam sui vocans, Date, inquit, mihi ad manducandum quantocius, ut corpus morbo & fame consumptum paulisper recreem, quia nihil mali patior: Dei enim gratia & Dominæ meæ VViboradæ, liberata sum ab hac infirmitate. Quæ post paululum, corporis viribus pleniter resumptis, ad monasterium S. Galli properat; moxque visitato sanctæ Virginis tumulo, ob receptam sanitatem laudat, & gratias Deo omnipotenti meritisque illius, oblata benedictione, devota persolvit.

de Sancta visitata.

38 Post obitum Hittonis Presbyter quidam, Eggibertus, nomine, sæculo renuntians, ad monasterium venit: ibique ab Abbate benigne susceptus est. Hic in monasterio probabilem ducens vitam, cum omnibus conversatio ejus placuisset, successor Domini Hittonis effectus ab Abbate, S. Magni ecclesiam suscepit regendam. Contigit autem post paucos annos infirmitate superveniente tantis illum doloribus oculorum cruciari, ut nec requiem habere nec per se quoquam incedere obtenebrato visu potuisset. Cumque in hac infirmitate aliquamdiu laborasset, & adhibita medicina nihil profecisset; adveniente festivitate S. Agnetis Martyris, fide armatus, cellam, qua beatæ Virginis & martyris VViboradæ membra tumulata quiescunt, ingreditur; D ibique ante sepulcrum prostratus, diu supplicem fudit orationem. Tandem voce flebili precibus pia vota conjungens, Domina mea, ait, sanctissima, credo quia apud omnipotentis Dei misericordiam meæ infirmitati potes implorare remedium. Scias *voto fallo* etiam quia si in his laboribus tuis meritis mihi succurrere dignaris, quod omni hebdomada, dum vivo & vires corporis habeo, ad altarium tuo sepulcro appositum Missam de sancta Cruce feria sexta celebrare non desinam. His votis & orationibus finitis cum paululum obdormisset, moxque eadem hora evigilasset, fugato omni dolore & cæcitate, tantam claritatem oculorum sibi sentiebat adesse, ut se in juvenili ætate clarius videre non posse fateretur: sicque post omnibus diebus vitæ suæ, sana *illuminatur* & clara oculorum acie perdurans, largitori omnium bonorum & benevolæ largitrici, quod promiserat devote & fideliter implere non cessat.

39 Mulier quædam, Reginsinda nomine, jugi capitis dolore laborabat. Hæc comperta fama de *Venusta capitis dolore, facto voto sanatur.* E virtutibus sanctæ Virginis, qualiter Domini aspirante gratia infirmitatibus medebatur, in festivitate anniversaria depositionis illius ad sepulcrum venit: ibique cum fletibus devotis precibus insistens, votis se constrinxit, si illius medelam mereretur, quamdiu viveret diem transitus sui festive celebraret. Cumque paululum obdormisset, labente infirmitate sana recessit. Iterumque anniversaria depositione Natalis ipsius insistente, vesperascente jam die, telam habens erectam, usque ad extremitatem texendi prope perductam, anni præteriti promissa reminiscens, ait in corde suo: Laborem operis mei finem aspiciens cito perficiam, sicque quod votis promiseram Dominæ meæ festivum diem celebrare non desinam. Nec mora doloribus capitis, antea sibi *ob festum ejus violatum relapsa* valde notis, stimulata cecidit, stratumque causa hujus infirmitatis veluti oblivioni traditum per vim requisivit, Sicque magnis cruciata doloribus, tandem reatus sui pœnam considerans iterato ad sepulcrum venit: ibique se ream & prævaricatricem *pœnitens iterum convalescit.* voti decedentis anni proclamans, vota votis adjungit, preces precibus: sicque omnem lacrymabiliter emendationem debiti promittens, obdormivit. Tunc visum est ei quasi aliquis veniret, & magnam gravitatem ligni in modum trabis super caput ejus projecisset. Mox evigilans, sedata infirmitate capitis, Deo & sanctæ Virgini gratias agens, propria habitacula lætabunda revisit.

F

40 Sed ut aliquantum ab ordine temporis degrediamur, dum Craloh *c* Abbas venerandus cœnobio præesset, S. Udalricus *d* Episcopus, (qui nunc felici obitu cum Christo gaudet, & fideli devotione poscentibus opem diversis necessitatibus mirabiliter misericditerque accommodat) venit ad monasterium. Cumque pro sua consuetudine loca sancta circuiret, ad tumulum nutricis quondam suæ VViboradæ oraturus accessit. Qui expleta oratione, inter reliquos circumstantes respiciens virum venerabilem, ejusdem monasterii monachum & bene doctum, nomine Eggehardum, interrogabat eum dicens: Est ne aliquid, carissime, ab aliquo Fratrum, quos doctissimos scimus, de præclara sanctæ Virginis vita & passione per litteras memoriæ traditum? Cui ille, Nemo, ait, adhuc eorum manum ad hujusmodi opus inchoandum extendit: de quo tarditatem meam reprehendo, debitorem me sciens ejus laudis proferendæ, si vires scientiæ cum quantitate materiæ concordarent. Quod Episcopus audiens, aviduque præconiorum ejus audiendorum, requisivit, quid illud esset in

c d S. Udalrico Episcopo.

inquirenti de Scripta Vitæ S. VViboradæ.

Eggehardus ab arbitro sanatus.

quo

Digitized by Google

A quo se debitorem asseveraret. Et illc, Ægritudinis, inquit, incommoditatem gutta e infestante, & totum corpus meum contrahente, tantopere incurri, ut inter intolerabiliter sævientes dolores spem recuperandæ sospitatis amitterem: medicis revera pro levamine languoris assistentibus, omnemque suæ artis industriam cassatam fatentibus. Quapropter quantum humanum desperabam auxilium, tantum cœpi intentius implorare divinum. Interea dum Sanctorum patrocinia diversorum votis precibusque flagitarem, meritis sanctæ Virginis ad memoriam redactis rogavi, ut cilicium, quo sanctos artus pro mortificatione carnis attriverat, mihi quamvis indigno apportaretur. Quo impetrato vovi, ut si mihi vitæ incolumitas per merita sanctæ Virginis concederetur, quod scirem aut discere possem de laudandis ejus actibus scripto memoriæ commendaturum. Cumque post illam sponsionem sanctum illud sanctæ Virginis indumentum mihi aliquoties superextenderetur, illico cœpi lenius habere, ac deinde non multis diebus exactis plena sospitate convalui: sed adhuc diversis obstaculorum occasionibus impeditus, votum solvere cessavi. Sanctus Antistes hoc audiens, modestis eum increpationibus
II hortabatur, ne se infidelem sponsorem exhiberet; sed id quod aliquamdiu neglexerat, citius aggrederetur perficere. Cujus salubria monita ille humiliter audiens, & in nullo dubitans, [multa] eorum quæ a diversis personis audivit ut proposuerat scribere inchoavit, & pleraque scribendo comprehendit. Notum fit omnibus Christum amantibus, quia ea quæ dictavimus, in veritate comperta, fidelium antecessorum relatione conscripsimus. Testantur etiam hoc plurimi, & nostris adhuc temporibus, variis infirmitatibus pressi, id est frigoretici, capitis ægritudine, dentium dolore, aurium, oculorum, manuum, pedum, omniumque membrorum, qui ad sepulcrum beatæ Virginis medelam recuperationis experiuntur, præstante Domino nostro Jesu Christo, qui cum Deo Patre & Spiritu sancto vivit & regnat Deus, per infinita sæcula sæculorum. Amen.

e Vota Vitam scripsit.

ANNOTATA.

a *Ostendimus 6 Aprilis, agente de S. Notkero Balbulo, in Notkeris discernendis hallucinatos ipsos Sangallenses: ceterum ratio temporis dubitari non sinit, quin hic Notkerus ille intelligatur, qui ab Hepidanno notatur mortuus anno* 981, *tunc senex decrepitus & cæcus.*

C 5 Araris, *fluvius Helvetiæ, ad oppidum Walshutum Rheno illabitur, vulgo* Aar, *unde oppida* Aarwangen, Aarburgum, & Aarau, & *ditio* Argovia *appellantur: ab hoc autem fluvio usque ad Rhenum, qui hic pro altero limite assignatur, prater* Argoviam *inversus totam* Zuricgoviam, & Turgoviam, *ut dubites, utrum tribus illis commune nomen fuerit* Fricgovve (*nam &* Frickral *alicubi reperitur*) *an vero latius olim patuerit nomen* Zuricgovve, *idque hic perperam scribatur* Fricgovvi.

c Cralo *seu* Cralochius *creatus est Abbas anno* 942, *depositus anno* 953, *restitutus* 956, *mortuus an.* 958, *sub quo Decanum monasterii egit hic Ekkehardus.*

d *Obiit S. Udalricus anno* 973.

e Gutta *passim pro* podagra *sumitur. In Vita S. Anselmi Episcopi Lucensis* 18 *Martii num.* 39; & 42 *pro* paralysi: *in Vita S. Franciscæ Romanæ* 9 *Martii lib.* 1 *num.* 47 *pro* catharro. *Ast Hepidannus in Prologo sequenti, aut* Ekkehardum Hydrope ad extrema pene ductum.

VARIANTES LECTIONES

Ex MS. Codice Augustano. Num. 4. *lin.* 15. &c. Vide Append. pag. 787. col. 2.

A. MART. MANSO. EX MSS.

EPITAPHIUM B. WIBORADÆ.

FIlius altithroni postquam resplenduit orbi,
Christus in hoc mundo Virgine natus homo;
Annis nongentis viginti quinque volutis,
Post quatuor menses a bis quatuorque dies,
Wiborada, Deo meritis dignissima Virgo,
Palma martyrii scandit ad astra poli,
Illa hic sponte sua moribundo corpore clausa,
Visibus humanis abdita & alloquiis;
Cœlebs, cœlesti Sponso sed cognita soli,
Affatu Angelico pascitur atque cibo.
Hac parsimonia duravit tempora multa,
Semper ut instantem mortis itura diem.
Demum a Paganis Maji tunc passa Kalendis,
Mane sequenti obiit, mane perenne petit.
Cujus amore sacro curamus membra sepulcro,
Debita solventes fundimus atque preces.
Ejus at exultans, victrici & dote coruscans,
Spiritus, in cælo vivit ovatque Deo.

ANNOTATIO.

a *Anni initio a Christi die natali sumpto, bi octo dies* ▮ *numerantur.*

ALIA VITA

Auctore Hepidanno cœnobita S. Galli.

Ex MS. codice S. Galli & editione Goldasti.

PROLOGUS.

Quamvis culpetur juniores dum scribendum scripta refingunt.

SOlet plerumque modernis scriptoribus a Patribus vitio deputari, traditiones antiquorum scriptis vel factis ab eis mutari, ea videlicet objectione, quod quasi illorum virtutibus calcatis, suis nihil probabilius velint æstimari. Sed eorum reverendam canitiem ab hujusmodi suspicione oportet alienam conspici, quidquam ab eis reprehendi, non quia crasse compositum illepideque putetur, sed quia nuper, vel quia nil rectum nisi quod placuit sibi ducunt, vel quia turpe putant parere minoribus, & quæ imberbes didicere senes perdenda fateri.

Non equidem insector, delendaq; carmina a Livi,
Esse reor——

Cum enim legerim aliquem priorum Deum orasse, F
quo dignaretur alicujus spiritum suscitare, qui Virginem suam VViboradam tot virtutibus decoram venustiori stylo faceret saporam, quid dicam posteros optasse? cum aliqui eorum, si temporalis vitæ dilatio illorum votis respondere, hoc opus voluissent attentare? Tamen numquam in animum induxi tale quid aggredi, tum considerans rusticitatem mei ingenii, tum ne putarer meo studio mihi ad favorem, Patrum negligentiam velle denotare. Hæc denotatio duobus modis evenire solet, cum vel quilibet arrogans injussus præsumit suscitare dormitantem Homerum; vel cum b Tucca & Varo quis obediens, b
prævento morte Virgilio tantum superflua studet præcidere. Ad illud provocat arrogantia; ad istud cogit obedientia. Obedientia, ut nostis carissimi, nobis, est necessaria, si perfectæ libertatis cupimus adipisci compendia. Hæc enim quamvis omni humanæ creaturæ, ut Apostolus hortatur, sit exhibenda propter Deum, specialius tamen ad illos respicit, sub quorum regimine in cœnobiis degentes, districto Judici rationem de nostris excessibus reddituros pro certo scimus, illorumque excusationem, nostram fore damnationem. Ad quod regimen, tu venerabilis

cum scribendam suscepit

1 Petr. 2, 13

Pater

A. HARTMANNO. EX MSS.

Pater e Udalrice, anno milleſimo ſeptuageſimo ſecundo Incarnationis Domini ejus mira diſpenſatione vocatus, cum bonæ memoriæ Abbatis tui d Nortperti, tunc triginta & octo annis ſuper ovile S. Galli vigilantis, non ſolum amabili præceptione, verum etiam communi Fratrum electione ſucceſſor effectus, prout complacuit tuæ Paternitati, onus injunxiſti: quod prius exhorrui imponere meæ parvitati, nempe ut vitam memoratæ Virginis, interdum propter diverſorum ſimpliciratem ſcriptorum ſuperfluitate verborum quaſi quibuſdam foliis exuberantem, falce ſtrictioris eloquii præcidere ſtuderem. At ego quamquam in hac obedientia me ſcirem onus importabile debilibus aptare humeris, tamen non exacui linguam verbis contradictionis, eligens mihi ſatius eſſe ſub præceptorum tuorum faſce deficere, quam eis repugnando titulum inobedientiæ incurrere. Exemplum etiam cum grammatico proponere placuit, ne pigeat alios, etiam a me, vel ignorantia forte prætermiſſa, vel vitioſe dicta (Nihil enim ex omni parte perfectum in humanis credo eſſe inventionibus poſſe) ſua quoque induſtria vel addere vel mutare. Sed antequam mihi alligatum onus ad aptandum moveam, operæ pretium eſſe duco, breviter in medium proferre, per
B quos præclara geſta hujus Virginis poſteris primitus innotuerint: ut cum aperietur me non hujus relationis eſſe novum auctorem, ſed potius auctorum ſequacem, nullus vitium falſitatis adnotet meæ paginæ.

e ante ab Ekkehardo cœpram emendabit,

Tempore igitur quo venerabilis e Gralo congregationem S. Galli rexit, fuit in ea quidam Frater, nomine Ekkehardus, vir totus ex ſapientia virtutibuſque factus. Is cum quodam tempore hydrope ad extrema pene ductus eſſet, vovit B. VViboradæ omnia quæ de ejus ſanctitate poſſet comperire litteris ſe traditurum, ſi ei ad præſens dignaretur a Deo aliquod impetrare remedium. O archiater in virga & in baculo! a propagator tuorum ſanctitatis electorum! Illico venit ei in animum, ut ſibi poſtularet afferri Martyris cilicium, illudque ſuper aqualenta extenderet membra. Quod cum factum fuiſſet, confeſtim ſenſit ſe aliquid melius habere, ac deinde non multis diebus exactis ad plenum convaluit. Tunc memor ſponſionis ſuæ, convenit Kebeni, quæ beatæ Virgini ab ipſis cunabulis uſque ad mortis articulum obſecundavit, indicans ei quali voto ſe obligavit, quodque ſequenti die ad eam venturus foret, ut de hoc themate plenius ab ea informaretur. Quæ vehementer in verbis ejus admirans, non minus etiam
C cœpit anxiari, quia ea de quibus interroganda erat, jam dudum lethæus abſorbuerat morbus. Ad ultimum ſuaſu cujuſdam Sacerdotis ad tumbam Dominæ ſuæ oraturæ proſternitur, ut qui incenſam a Chaldæis legem per Eſdram voluit reparare, ipſe etiam Martyris ſuæ merita, quantum ad hominum memoriam abolita, per eam dignaretur declarare. Poſtquam hujuſcemodi exaggeravit preces, ſurrexit: atque baſilicam non minori anxietate egreditur, quam etiam ingreſſa eſt. Erat enim ignara quam in proximo eſſet ejus conſolatio. Nocte vero inſequenti cum ſe ſopori dediſſet, viſum eſt ei locum orationis repetere, atque beatam Virginem pittacium aureis conſcriptum litteris ſibi oſtendere, hac voce ſubjuncta, Utere cupitis. Mox expergefacta, omni fragilitate oblivionis propulſa, ita perfecte cœpit memoriæ viribus uti, ut luce reverſa non ſolum nihil ſolicita eſſet quid ſupradicto Fratri reſponderet, verum etiam ultronea fieret invitatrix, eique deſideratum thema, a primordio uſque ad acceptum cum palma martyrii bravium, promulgaret. Quod ille imis reponens ſenſibus, cum ferventi opera, recte proclamavit cum Pſal. 55. 12. Pſalmiſta: In me ſunt Deus vota tua, quæ reddam laudationes tibi, quoniam eripuiſti me de morte. Sed D cum hæc vota ex parte redderet, heu! dira morte f præventus, multos ſui propoſiti habuit heredes: qui (quoniam diverſi diverſa ſapiunt) interdum minus neceſſaria neceſſariis miſcuerunt. Horum ergo inſiſtens veſtigiis, ſtudui ea quæ mihi digna memoria videbantur ad hujus Virginis ſanctitatem comprobandam ſtrictim colligere, non illis ad onprobrium, ſed, quod verius eſt, præcipue tibi ad obediendum, ut prædictum eſt, Pater Reverendiſſime.

Kebeni formula materiam ſuggerens

d a num Eggehardi ab aliis ſupplerum?

ANNOTATA.

a *Horatius lib.* 1 *Epiſt.* 1 *ad Auguſtum, ubi commentatores notant* Livium Andronicum *primum Latinas fabulas ſcripſiſſe: quem nec contemnere ſe ait Poeta, nec omnibus aliis præponere, eo quod ſit antiquior.*

b Tucca *&* Varus *viri doctiſſimi, heredes Virgilii relicti, juſſu Auguſti carmina Æneidos emendaſſe, nihil tamen addidiſſe traduntur.*

c Udalricus *Burkhardo de caſibus monaſterii S. Galli cap.* 7 Vodalricus *dicitur, &* quinque annis *tradatur* rexiſſe. *Bruſchio in Abbatibus S. Galli dicitur* Ulricus ejus nominis ſecundus, electus anno 1071, mortuus 1076.

d Nortpertus, *alias* Nodbertus, *&* Notpertus, *cognomento de* Statile *ſive a* Staffeln, in Abbatem electus anno 1040, *Hepidanno in Annalibus brevibus, &* Bruſchio, E *adeoque non rexiſſet* annos triginta & octo, *ut hic legitur, ſed* triginta & uno *aut* duobus.

e *Non ſatis apte* præventus *dicitur, ſi poſt Gralonem Abbatem ſub quo ſcribere cœpit, totis viginti annis vixit, mortuus juxta Hepidannum anno* 979, *credi ergo poſſet alius Ekkehardus hic notari, qui ſub Gralone obiit.*

CAPITULA LIBRI SEQUENTIS.

I QUali parentela B. VViborada originem duxit, & qualis ejus converſatio in annis infantiæ fuit.

II Quam laudabile ſit nomen illius.

III Quomodo quædam ſoror illius noluit ad chorum exire cum coæqualibus, eo quod audiſſet Angelicos concentus.

IV Qualis ejus converſatio fuit, quando ad intelligibilem ætatem pervenit.

V Quomodo quodam feſto die cum parentibus ad eccleſiam proceſſura, noluit privatam veſtem mutare niſi ab illis coacta: & quod graviter caput dolere cœpit in via: quodque illa dies maxime fuit inceptiva non amare tranſitoria.

VI Quod frater ejus Hitto, eam Pſalmos docturus, F cum eum tæderet inceptus, per viſionem eſt correptus.

VII Quomodo in Dominica incipientis quadrageſimæ adjuta eſt fratrem ſuum in Miſſarum celebratione.

VIII Quomodo hortata eſt eumdem fratrem ſuum, ut relictis omnibus monachicum ſuſciperet habitum: illoque præbente conſenſum, Presbyter eccleſiæ B. Magni efficitur ad ultimum.

IX Quale propoſitum elegit ſibimetipſi poſt fratris converſionem, & quomodo diabolus eam terruit, ad baſilicam nocte gradientem.

X Quomodo ſervientem cujuſdam matronæ dæmonioſum, ſuis precibus reddidit ſenſatum.

XI Quomodo diabolus ei infamiam adulterii per quamdam ipſius ancillam impingebat, & qualiter divina clementia coram Salomone Epiſcopo copioſaq; multitudine ejus innocentiam per judicium comprobabat.

XII Quomodo ultio divinitus illata eſt eidem ancillæ.

XIII Quomodo Salomon Epiſcopus poſt judicium eam in tantum amare cœpit, quod etiam cum equitatu illam ad Conſtantiam perduci præcepit, illaq; ſpreto equitatu ad pedes eundo eo pervenit.

XIX Quo-

Digitized by Google

A xiv Quomodo Cilia Recluſa eam divinis eloquiis ædificatura, ei oſtendit ſua martyria, illius obedientiam in horum fœneratoria augmentatione probatura.

xv Quomodo eadem Cilia contra Virginem invidiam cœpit habere, & quomodo Salomonem Epiſcopum hortabatur ut eam feciſſet morari Einthaugiæ, & qualiter per viſionem prohibita eſt ab hoc itinere; & Ciliam poſt aliquos annos de clauſula ejectam eſſe.

xvi Quomodo prædictum Præſulem ad cœnobium S. Galli pergentem voluntarie eſt ſecuta: & quia eodem jubente, ei apud cellam S. Georgii manſiuncula ob ſecretum eſt conſtructa, breviſq; dialogus de converſatione ejus in illa.

xvii Quomodo jacens in oratione quamdam perſonam Angelicæ viſionis vidit ſibi aſſiſtere, eamdemque audivit primum verſum xxi Pſalmi tertio dulciter decantare.

xviii Quomodo cœpit ei diſplicere manſio apud cellam Martyris: & de annua caritate in fractione panis cum mulieribus devotis: & quia una ex illis dedignans hoc officium caritatis, decidit in lectum doloris, ac poſtea illius precibus recepit gaudia ſoſpitatis.

B xix Quomodo in Pentecoſte a Salomone Epiſcopo juxta baſilicam ſancti Magni eſt incluſa, & quia a diabolo mox eſt tentata.

xx Qualiter diſſoluta cuba, ejus precibus eſt revincta.

xxi Quomodo in Vigilia S. Joannis Baptiſtæ, vidit B. Gallum miſſas celebrare.

xxii Quomodo prædixit B. Udalrico illum Auguſtæ Epiſcopum eſſe futurum, multaque adverſa in Epiſcopio paſſurum.

xxiii Quomodo puer, quem Waltramnus Presbyter ad illam direxit, benedictum panem ab ea accepit, eumque cuidam ſibi occurrenti deſpective porrexit: hacque de cauſa tam diu cibos faſtidivit, donec iterato benedictum panem ab ea accepit.

xxiv Quomodo una ex ancillis ejus vaſa ſacrificii purgare neglexit, eique Dominus hoc per viſionem revelavit.

xxv Quomodo ſibi ſpecialem pauperem elegit, & dæmon in ejus ſimilitudine quadam die illi ſe obtulit.

xxvi Quod mœcham, quæ puerum ſuum perdidit, ceſſare ab iterata pœnitentia fecit.

xxvii Quomodo B. Rachilda ad illam venit.

C xxviii Quod parentes B. Rachildæ voluerunt illam repatriare, & hoc B. Wiborada cœpit diſſuadere, dicens eam Dei prædeſtinatione Recluſam ibi fieri debere.

xxix Quomodo B. Rachilda infirma fuit, atque in ſuſceptione baculi B. Wiboradæ convaluit.

xxx Quomodo S. Gallus B. Wiboradæ ſciſſis veſtibus immoruit, quod Burchardus Dux Eccleſiaſticas res diripuit, ab illaque pro his correptus emendationem promiſit: quam continuo per calicis acceptionem non obſervavit, & quomodo in Italia poſtea vitam finivit.

xxxi Quomodo quodam meridie vacans pſalmodiæ, libro ultro ſe complicante preſſa eſt ſopore, divinitusque cognovit de Hungrorum vaſtatione: & quomodo conſuluit quemdam Waltramnum ſi debuiſſet viſionem proferre; & quia Abbas eam voluit ſecum ad caſtellum quoddam, quo ipſe omnia ſua fugarat, vehere; illaque noluit diſcedere.

xxxii Quomodo parentes B. Rachildæ eam voluerunt de cella vehere: & quia B. VViborada eis promittente, filiæ illorum nihil mali provenire, læti ad ſua rediere.

xxxiii Quomodo VVito Presbyter, incredulus de Hungrorum vaſtatione, ad caſtellum pergendo factus eſt credulus, in oppreſſi pueri ſalvatione. A. HEPPIDANNO. EX MSS.

xxxiv Quomodo Hungri cellam invadentes, ferro igneque omnia vaſtantes, ad ultimum ad Virginis devenerunt ædes: & quomodo tria vulnera capiti ejus infligentes, abierunt feminecem eam relinquentes.

xxxv Quod ſanguis ejus inſperſus muro, per plurimos annos non potuit aboleri: & quomodo per hujus inſperſionem viſus redditus eſt cuidam mercatori.

xxxvi Quod frater ejus venerat eam ſepelitum, & cum hoc a B. Rachilda eſſet prohibitum, ad caſtellum perrexit hæc nuntiatum.

xxxvii Quomodo veniente die octava Abbas cum Fratribus rediit ad monaſterium: & quod in corpore Martyris nulla cicatrix patuit vulnerum, cum illud nudarent lavatum.

xxxviii Quomodo cum idem corpus vellent levare in ſarcophagum, non potuerunt præ curvitate membrorum: & quomodo illis videntibus extendit ſe in directum.

xxxix Quomodo venit Abbas cum Congregatione, atque celebrantes Miſſarum ſolennia pro ejus requie, honorifice eam tradiderunt ſepulturæ. E

Hæc capitula a nobis in numeros mutantur: & alia more noſtro capita formantur.

CAPUT I.

Ortus nobilis, pia educatio; Pſalmorum ſcientia accepta: fratris ad vitam monaſticam promotio curata.

1 BEata Dei Virgo VViborada, ex Alemannorum proſapia oriunda, a parentibus ſecundum ſæculi dignitatem non infimis, ſecundum Chriſtianam autem libertatem nobiliſſimis, originem duxit. Itaque Deo ab ipſis cunabulis devota exiſtens, ac virtutum incrementis tranſcendens tempus ætatis, nobilitatem ſuam religioſa converſatione ornabat. Nam univerſas juvenilis petulantiæ illecebras a tenero ungue execrans, ut legitur de Raguelis filia, numquam miſcuit ſe cum ludentibus, neque cum his qui in levitate ambulabant. Spiritus enim ſanctus, qui eamdem puellam, juſti viri thalamo ſociandam, in umbra legis immaculatam conſervavit; ipſe etiam VViboradam, per lavacrum regenerationis in adoptionem filiorum Dei receptam, dignatus eſt inviolatam cuſtodire, ut ſancta & corpore & ſpiritu thalamum cæleſtis Sponſi mereretur introire. *Honeſtis & piis parentibus nata.* Tob. 3, 15. *pie educata.* F.

2 Fides [quæ docet] divinam providentiam non ſolum facta, ſed etiam voluntates hominum providere ſive præparare, credulos nos efficit, huic beatæ Virgini ita laudabile nomen non ſine ejus providentia eſſe impoſitum, cujus nomen a ſolis ortu uſque ad occaſum laudabile eſt. Nam Theutonica locutione prolatum, Mulierum conſilium ſonat. Quotieſcumque enim ita ſpiritualia nomina electorum Dei legimus, aperte per ipſa vocabula datur intelligi, quod Angelus magni Conſilii in cordibus utriuſque ſexus dignabitur ſpiritum conſilii diffundere, ut cum ab illis nobis errantibus ſpiritualiter conſulatur, ipſe in eorum conſiliis glorietur. Deus qui glorificatur in concilio Sanctorum proclamat Pſalmiſta. Laudabile, inquam, eſt nomen B. VViboradæ, quia cum Martha activam vitam agendo, & cum Maria ſpeculativam, omnibus pie viventibus, viris ac mulieribus, conſilium, utriuſque dilectionis perfectionem exequendi in ſe exhibuit. *viborada quaſi conſilium mulierum dicta.* pſ. 110.

3 Con-

A. HEPIDANNO. EX M. S.

Audivit foreorem post auditum exercitum Angelorum mortuam. Prov. 14. Prov. 5.

3 Congruum ergo videtur lectioni inferere, quod huic beatæ Virgini soror erat, summa innocentia vitam ducens: quam cum quadam die ejus coævulæ secum ad chorum exire hortarentur, illa cujusdam sapientis edocta proverbiis, Extrema gaudii luctus occupat, & iterum, Fili mi, si te lactaverint peccatores non acquiescas eis, post alta suspiria sic erupit in vocem. Quæ delectatio hujus sæculi potest mihi, dulcis esse, quæ audio Angelicos choros dulcisonæ modulationis frequentare harmoniam? Illuc ire desidero, his choris intermiscerì delector. Vix sermonem complevit, & genas ubertim lacrymis perfudit. Post paucos vero dies carne soluta est, quia Deus propter hoc properavit educere eam de medio iniquitatum, quia placita ei erat anima illius. De ejus ergo natalitio gaudentes, certi quod Dominus virtutum non privavit eam bonis, quia ambulavit in innocentia, stylum ad opus inceptum acuemus.

Nudipes venit ad ecclesiam,

4 Beata igitur Wiborada, ut præfati sumus, omnimodis petulantiam execrans, in tantum studuit divinum præceptum implere, ut pene quotidie omnibus postpositis nudipes ad ecclesiam, quæ longe a domo paterna distabat, gradiens, primum quæ-

B reret regnum Dei & justitiam ejus, & postea operibus manuum suarum se irretiret. Panem enim otiosa

dolo operatur a

non comedit, sed labores manuum suarum manducavit, unde beata est, & bene ei erit. Popularem enim frequentiam non solum extraneorum, sed etiam notorum prout licuit fugiens, secreta semper amabat; quatenus & otiosa verba facilius posset vitare, & sanctis meditationibus aciem mentis liberius infigere. Parentes nemo reverentius coluit, nemo erga suos divinæ

parentum reverentia

legis præcepta devotius implevit, nemo inopia morbisque confectus amabilius tractavit, quia ipsa eis alimenta præbens ministravit, fomenta paravit, balneum contulit, lectisternia disposuit, & ipsa eos reclinavit,

pauperes sustentat

& competenti tempore levavit. Parsimoniam vero in tantum amabat, ut plerumque in secunda, quamsæpe

dedita jejuniis

in tertia die, nisi ad vesperum, jejunium non solveret. Nostræ etenim non est facundiæ scriptis percurrere ejus sanctam conversationem, & quomodo corpus suum castigavit, ut sancti Spiritus dignum fieri habitaculum

& castigat eius corpus

mereretur. Ideo pauca de multis, parva de magnis scribentes, eos qui altius sapiunt admonemus, ut in paucis plurima, in parvis majora pensantes, glorificent mirabilem Deum in Sanctis suis.

C 5 Quadam itaque celebri festivitate, cum parentes ejus ad ecclesiam processuri, decentius solito ornarentur; illa sciens Deum magis delectari in puritate cordis, quam in vestium nitore, noluit privati consuetudinem vestitus mutare. Sed parentes

Sacra puritatis complens ornatum

ejus, more sæcularium occasionem improperii fugientes (nam sicut in patre filia, ita & in filia pater honoratur) jusserunt eam desistere cœptis. Quorum jussioni illa honorem deferens, decoris amicta vestimentis, capitalibusque compta redimiculis, iter cum eis aggressa est. Pergentibus autem illis Virgo caput graviter dolere cœpit, quia Dominus qui eam dilexit, corripuit; ut ista correptio quasi præmonitio esset observandæ humilitatis, ne vitium elationis propter exteriorem vestis candorem allapsum, interius obfuscaret cordis splendorem. Contra quam allapsionem etiam Pastorem Ecclesiæ sibi

corripitur dolore capitis,

traditas oves cautificare æstimo, ubi dicit: Non in veste pretiosa. Confestim vero sentiens per spiritum se divina visitatione commonitam, equi cui insidebat dorsa descendendo relevans, theristrum cum omni vittatoria compositione detrahens, numquam deinceps hujusmodi ornamentis usa est. Cumque comites, ut equum reascenderet, hortarentur, pe-

1 Tim. 2, 27

abiicit ornamenta,

nitus non consensit: sed pedestri itinere usque ad ecclesiam pervenit. Illa dies in tantum inceptiva fuit rebus transitoriis renuntiandi, ut etiam matrimonii contractione in animo spreta, fratri suo Hittoni apud cœnobium S. Galli in scholis agenti, magis quam procis adventantibus se commendare studeret, ea quibus indigebat per fideles internuntios mittendo.

D

Orationi vacare studet,

6 Memoratus itaque Clericus, ad Presbyterii gradum promotus, studuit sine crimine vivere, atque unius uxoris vir esse, id est, Ecclesiæ. Cumque septies in die laudem Deo dicturus frequentaret psalmodiam, ardentius Virgo cœpit ei insistere, communicans ei omnibus bonis, ut etiam se catechizaret verbo. Cujus desiderio se satisfacturum spondens, in ipsa inchoatione fervebat in erudiendo, sed studium ejus paulatim tepescens, ad ultimum refrigeravit. Cum esset quadam nocte per visionem correptus, in abstinentia cibi præcipitur esse, donec sororem suam Psalmum quinquagesimum edoceret. Nam anteriores ab illo edocta, iste solus de quinquaginta supererat. Quid plura? de nocte surrexit, sororem accersivit, visum aperit, seque paratum ad eruddiendum innotuit; factusque est tunc discendi hortator, qui prius fuerat docendi negator. Quinquaginta igitur psalmis ita carptim a fratre perceptis, reliquos sancti Spiritus magisterio didicit.

ad Hittonem fratrem & Presbyterii gradum promotum,

corripitur in visione correptus,

didicit 50 Psalmos,

E

7 In Dominica die ordientis Quadragesimæ, cum prædictus Sacerdos Missarum solennia celebraturus, conquestus esset, sibi deesse adjutorem, consolans eum beata Virgo dixit: Confide de adjutorio Altissimi, & ipse te adjuvans tecum commorabitur. Virginis igitur credens promissioni processit, & spirituale officium inchoavit. Cum quo statim ita auctorabiliter ipsa psallere cœpit, ut in scientia eorum quæ inibi cantabantur, nequaquam inferior esse videretur Sacerdote. Tua sunt hæc miracula Domine, Pater cæli & terræ, qui abscondisti thesaurum sapientiæ a prudentibus hujus sæculi, & revelasti eum parvulis: tibi enim mortua vivunt, insensibilia sapiunt, cæca contemplantur, surda audiunt, muta diserta sunt, ad laudem & gloriam nominis tui. Sacerdos autem & universa circumstans concio ista audientes, post non modicam admirationem glorificabant Deum, ejus potibilitati hæc ascribentes.

cum Missam celebraturus adjutorem psallit.

8 Item Sacerdos jam inde a juventute cum illo Evangelico juvene mandata vitæ custodiens, illud solummodo quod perfectionis esse Veritas docuit, adhuc etiam cum eo tristis audivit *a*. Beata vero Wiborada, quæ jam, transitoriis in mente renuntiando, fluctibus hujus sæculi se emerserat, cupiens etiam fratrem suum ad portum perennis tranquillitatis pervenire, hujuscemodi verbis cum alloquitur: Quamdiu, frater carissime, ista temporalia amando, in fluminibus Babylonis jactamur? Humiliati enim sumus in hac lacrymarum valle propter præsumptionem primi parentis; & necesse est, si per elationem amissam patriam consequi desideramus, per humilitatem promereri. Idcirco te moneo, frater mi, ut neque sub fluminibus, neque in fluminibus, sed super flumina hujus Babylonis sedentes, quotidie cum lacrymis præstolemur finem nostrum: ut dolore cordis nostri ad Deum ascendente, ejus gratia mereamur adjuvari, ut per gradus humilitatis de virtute in virtutem conscendentes, pedes nostri stabiliantur in atriis Hierusalem. Scimus enim quod terrestris domus nostra hujus habitationis dissolvitur: idcirco nunc agendum est, ut post hujus dissolutionem, ædificationem habeamus a Deo, domum non manu factam in cælis. Te enim sacras Scripturas scientem, non opus est a me insulsa edoceri, quomodo oporteat sapere ad sobrietatem, & vigilare ad adventum

a

F

eidem persuadet

Marc. 19, 22

reverten-

A reverentis a nuptiis: tamen unum moneo, tempus enim prope est. Tali allocutione sororis mutatum est cor fratris, atque relictis omnibus, nudus de naufragio hujus mundi fugiens, remis virtutum studuit arripere portum salutis. Itaque in monasterio S. Galli ad suave jugum regularis vitæ se humilians, cum universis ejus conversatio placuisset, Fratribus id in commune consiliantibus, ecclesiæ B. Magni b a Patre monasterii præficitur. Quia etiam usque post sororis martyrium probabiliter gubernata, divina vocatione migravit in regionem vivorum.

vitam monasticam, apud S. Gallum.

b in præfecturam S. Magni petuntur.

ANNOTATA.

a *Scilicet*, Si vis perfectus esse, vade, & vende quæ habes, & da pauperibus, & habebis thesaurum in cælo: & veni, sequere me.

b *Hartmannus quidem ait num. 28 quod* senior & monachus Hitto, *tempore incursionis Hungaricæ habuerit curam ecclesiæ S. Magni: quod autem fuerit frater S. Wiberadæ, mirum est ab eo tacere potuisse: unterm ipsum adhuc magis patebit infra lib. 2 num. 4 & 10.*

CAPUT II.

B *Perfectio vitæ electæ: dæmoniacus liberatus: calumnia adulterii illata. Vita Constantiæ prælata, & ab illusione Cilia inclusa liberata.*

9 VEnerabilis igitur Virgo, post conversionem fratris nil credens actum, si non & illa augeret propositum; vocatis a duabus de domesticis suis, quæ sibi fidæ præ ceteris videbantur, denudavit eis voluntatem suam: quod neque ita deliciosis, uti prius, ultra vellet refici alimentis, neque in plurimis pensilibus quiescere, & tamen hæc omnia non minus sumptuose parari, quam si & ipsa eis vellet uti. Quæ voluntarie obsequentes præceptis Dominæ, olera sive legumina una cum carne mensæ superponunt. Illa vero interdum carnem ori admovens, populum putantem eam carnibus uti fefellit: nempe clanculo rejecit, ut per carnis abstinentiam, spiritum redderet fortiorem; & post paululum, quasi præ saturitate fastidiens, pauperibus vel astantibus erogavit. Similiter & ejus lectus ornate parabatur ad præsens, sed post minus secretorum abscessionem, jussit sibi cilicium substerni, silice capiti suppositio. Et sta paululum pausans, cum quies gratissima esset mortalibus, surrexit: & etiam basilicam intrans, Dominum pro delictis suis humiliter geniculans deprecata est. Sæpe virtutum insectator diabolus eam ad basilicam gradientem conatus est deterrere, modo ante valvas ecclesiæ veluti scropha grunniens, scilicet recolens antiquam permissionem in gregem porcorum, interdum in oratione jacenti in figura ranæ ante oculos ejus repens. Sed illa, fidei clypeo præmunita, & gladio spiritus quod est verbum Dei armata, omnem virtutem inimici effugavit. b

a Sanctimonia vitam eligens.

a servilibus abstinens.

quasi hoc delectabile super flueret.

C *divinde in oratione permittens.*

b

10 Cum hæc quotidie indefesse agerentur, & fama ejus conversationis passim divulgaretur; quædam prædives matrona, illius sanctitate rescita, quemdam de suis servientibus malignis spiritibus obsessum ad eam transmiserat, quatenus ejus meritis opitulantibus, sanitati restitueretur. Illa vero per invocationem nominis Jesu Christi exclusis dæmonibus, fecit eum repatriare incolumem. Matrona autem pro ejus sospitate glorificans Deum, post aliquos dies remisit eum beatæ Virgini, unice obsecrans, ut quem divino auxilio tot iniquis Dominis surripuerat, ejusdem deinceps sola dignaretur dominari. Cujus petitioni quamvis invite assensum præbens, aliquamdiu retentum in servitio, donavit eum libertate,

servum energumenum liberat.

& filii hominum mancipia mittit,

A. HEPIDANNO, EX MSS.

11 Iniquus autem vendicator imaginis Dei, fremens se ex alieno mancipio a B. Wiborada expulsum, zelo ultionis in ipsam armatur. Itaque cum jam cognovisset per diversos terrores a se illatos frequentiam orationum non rarescere, nisus est eamdem frequentiam macula infamiæ obvolvere, concitans adversus eam quamdam ex ipsius ancillis, quæ affirmaret, eam non causa orationis clam per singulas noctes surgere, sed potius ut nefaria quæ sub sole erubuisset agere, nocturna freta caligine securius perageret; & hoc verbum quod iret oratum, quasi deauratione m esse ejus scelerum, quæ & cum tam multis exercuisset, ut sibi videretur impossibile eos calculo comprehendere. Super his autem tacendum esse, si immunis existeret pollutione fraterni concubitus. Hæc illa circumquaque incessabiliter latrante, & quibusdam ficta esse dicentibus, aliis vero humanam fragilitatem culpantibus, pervenit fama ad aures Salomonis Constantiensis Episcopi. Quid opus est verbis? Sistitur Præsuli, vice mœchæ sponsa Christi: criminatur pro innumero adulterio, quæ non polluta fuit saltem uno: diffamatur fratris esse concubina, fraternæ castitatis consiliaria. Negantur a Virgine affirmata a meretrice, sed populus ignarus veri, æque credidit utique. Episcopus autem volens eorum dubietati finem imponere, statuit ei diem, in qua de sibi objectis, cum Dei e judicio dubitanti populo fidem faceret. Fiducialiter agas, Wiborada: oportet enim nunc modicum contristari in variis tribulationibus, ut fides vestra pretiosior sit auro quod per ignem probatur. Ille enim filius fabri, ille non propheta ob tactum meretricis, ille dæmonium habens, ille alia innumerabilia opprobria sustinens, tuis quoque compatietur opprobriis. Per hæc oportuit illum intrare in gloriam suam, per hæc & nos oportet ejusdem gloriæ fieri coheredes. Cum enim audio ab Apostolo quod gloriandum est in tribulationibus, non video causam tuæ diffidentiæ, nisi inde quid fias pusillanimis, quod pro levi tribulatione etiam cujusdam sub impossibilitate legis adhuc pugnantis impar videris: dico autem Susannæ: illa enim diffamata est a duobus presbyteris, quibus credendum erat ut senioribus populi; tu vero ab una vili ancillula, cujus verba reservantur judicio probanda: illa sine mora morti addicitur, tu vero quod ulla pœna plectaris nec loquetur. Sed neque adhuc diffidas quasi a Deo derelicta; veniet enim dies cum plus probaberis Susanna, de qua die noster sermo ad præsens est reprimendus, potiusque ad tibi præscriptum judicium reflectendus. Conveniente autem cum Episcopo ad præfinitum diem copiosa multitudine, omnipotens Deus omnibus ita liquido ejus innocentiam comprobavit, ut incredibili lætitia tripudiantes illi geminarent grates, & quod in ea innocentiam conservavit, & eamdem diffamatam infamia discalceavit. Cumque ei a Præsule daretur optio, quali pœna plecteretur inficiatrix, respondit, Deo vindictam, ipse ei retribuet.

impudicitia accusatus.

apud Salomonem Ep. Constantiensem.

E

in judicio innocens declaratur.

12 His transactis, infelix quam prælibavi serva, sciens finem esse suis mendaciis apud socios Virginis innocentiæ, pergens ultra lacum Potamicum, facta est & ibi plena rimarum, omnibus ubi ubi ut turpissime potuit de illa loquens. Atque ut ejus ficta credibiliora viderentur, solita erat subinferre se a Wiborada ob aliam causam non esse expulsam, nisi ut ab ejus increpationibus pro illicitis quieta foret. Sed Deus omnipotens, sibi deputatam vindictam non diu differens, sicut prius per judicium comprobavit Virginis innocentiam, ita etiam

calumniatrix errans effertur.

Digitized by Google

A. HARTMANNO. EX MSS.

poſtea manifeſtavit per inficiatricis amentiam. Nam cuidam malefico ſpe felicis conjugii ſe ſupponens, non poſt multum temporis cœpit diabolizare, & ita vagata eſt circumquaque, donec in nimiam pauperiem delapſa eſt, & ſic de morte tranſmigravit in mortem. Sic Deus fidelis in ſe ſperantes non ſolummodo non confundit, verum etiam eorum gloriam ex invidia dat creſcere, quia contraria ſemper fecere viam virtuti.

evocata ad Epiſcopum, nec admittit equitaturam

13 Prædictus igitur Conſtantienſis Præſul, poſt agnitionem innocentiæ B. Wiboradæ, ampliori dilectione jocundior factus eſt erga illam, in tantum, ut etiam ſolicitus ſeculares tumultus ei impedimento fore, ad Dei ſervitium, eam alicubi Congregationi ſanctimonialium inſerere cogitaret, ubi poſſet ſine intermiſſione orare, atque hujus rei gratia directis miniſtris ſuis, cum equitatu præciperet eam ad ſe perduci. Quibus illa hoſpitium & cetera neceſſaria benigne contulit, atque ſequenti die faciens eos cum equitatu remeare, comitantibus duabus ancillis, pedes Conſtantiam pervenit. Quam Epiſcopus honorifice ſuſceptam, improperabat ei aliquantulum ſpreviſſe equitatum. Data autem manſiuncula prope baſilicam, Præſul
B accerſitis duabus quas prædixi ancillis, exquiſivit ab eis, quid in alimentis percipere ſolita eſſet. Illæ vero ut præmonitæ erant reſponderunt, Dominam ſuam a nullis comeſtionibus abſtinere, quibus Chriſtiano homini uti licuiſſet. Quod ille laudans (legerat
Gen. 1, 31 enim in Geneſi, omnia valde bona eſſe quæ creavit Deus, ideo nihil rejiciendum; quia neque Enoch, qui primus Deo placuit; neque Noe, qui in diluvio ſolus juſtus inventus eſt; neque Abraham ille amicus Dei, aut ceteri juſti ab his abſtinuiſſe leguntur) omnia quibus indigebat ſufficienter dari præcepit. At

ſubmittit cibos in pauperes diſtribuit.

illa ſolito more corpus jejuniis afficiens, ea quæ ſibi ad victum dabantur, pene omnia diſpergens dedit pauperibus, vix ſecunda ſeu tertia die ad veſperum parum quid panis & aquæ deguſtans.

14 Eodem tempore fuit ibi quædam incluſa, nomine Cilia, corpore non mente incluſa, quia non-
1 Timot. 6 dum in ſe mortificavit philargyriam, quæ eſt radix omnium malorum. Quam expetens beata Virgo,

a Cilia inclusa inſtruit petens

atque ſpiritualem matrem exiſtimans, petivit ut de bono theſauro cordis ſui dignaretur eructare verbum bonum. Cujus petitionem non ſolum promiſſionis verba ſunt ſecuta, verum etiam quadam die iterum adeſt ultro vocata, promiſſionis ſolutione
C gaviſura. At illa aperta feneſtella, poſt mutuam ſalutationem infit. Incedis, ſoror cara, forinſecus in veſtimentis ovium; ſed noſtrum eſt ut ait Apo-
1 Joan. 4. 1 ſtolus, probare ſpiritum ſi ex Deo ſit, antequam tibi ad exemplum nudentur ſecreta noſtræ converſationis. Obedientia ſine mora primus gradus humilitatis eſt, & ſine hac nemo poteſt Deo digne
1 Reg. 15 ſervire, nam & victimis præfertur. Per hujus impoſitionem in primis te volo probare. Et proferens

& juſſa pecuniam portare ad fornicatorem,

loculum cum nummis, dixit: Accipe, ſoror, hos nummos, quos mihi ad eleemoſynam a multis oblatas uſque huc ſervavi, & hic divitibus urbanis mutuum da ad tempus, quando eas recipias cum uſura. At illa valde obſtupeſcens, inquit: Tale præ-
Pſalm. 14 ceptum interrogans Propheta ſuper perfectione habitantium in tabernaculo Dei non accepit, aut requieſcentium in monte ſancto ejus. Apoſtolus quo-
Ezech. 5. 5 1 Cor. 5 & 6 que uſurariis, ſive dicam avaris (avaritia enim eſt ſtudium pecuniæ) minatur, ut audio, non eſſe partem in regno Chriſti & Dei, hoſque non ſemel nominat ſervitores idolorum: quorum conſortium longe ſit a me. Etiam incautum foret me hoc ag-

utpote id ſibi licitum videri.

d

gredi, cum neſciam de tot talentis *d* ſemiſſeclas vel obolos obſervare; hujuſmodi enim negotium num-
quam geſſi. Nam capratoribus & fœneratoribus notius eſt tale negotium: his trade hanc provinciam. Illa vero ut ejus intentionem collegit, dixit: D

—— Percuſſa maligne
Reſpondet viridi non cocta fideliſſimo.

Crede mihi, converſatio tua inutilis eſt ſine obedientiæ perdis labores. His dictis fecerunt diſſidium.

15 At Cilia invidioſe tumens contra Virginem, propter ejus inobedientiam, ſimul verita ſibi decreſcere queſtum, ſi diu ibi moraretur; demandavit Epiſcopo quod vellet cum illo ſecrete verba miſcere. Quo adveniente, poſtquam ſemotis ceteris multa perfide quaſi fideliter de Virgine locuta eſt, etiam hanc ſententiam ſubintulit. Compertam habeo veſtram ſpiritualem vo-

ad eius perſuaſionem Linthaugiam deducenda

luntatem erga eamdem puellam, quod eam, ſi vobis occaſio datur, vultis inſerere alicubi choro ſanctimonialium, quatenus tuta a mundiali fluctuatione, liberius in Dei ſervitio poſſit durare. Ad hoc etiam reſcitum habeo veſtrum iter *e* Linthaugiam: eo loci, *e*
si vos non alias trahit voluntas, conſiliarer ejus inſertionem; tum quod converſatio ibi valde ſpiritualis eſt, tum quod promptior ei illic pateret ingreſſus, ubi omnia veſtro nutui parebunt. Præſul autem hæc omnia de radice dilectionis procedere autumans, lætus effe-
E ctus eſt. Et præcipiens ratem armare, miſit quemdam de ſuis ſervientibus beatæ Virgini intimandum; ut ſibi ad navim eunti, expedita foret ad navigandum ſecum ad prædictam inſulam. Sed illa antequam Epiſcopalis legatio veniſſet, ingreſſa baſilicam, oratura proſternitur coram quodam altari in honorem S. Galli conſecrato: & ſicut fuit voluntas Dei inter preces ob-

pervidisse retinetur ipſa,

dormivit: & vidit oraculum, nec non ſomnium, beatum virum ſibi vas ſanguinolentum porrigentem, multis ſpurcitiis plenum, dicentemque ſibi; Si ad locum ad quem Epiſcopus ſe ducere cupit perveneris, hunc ſordidum victum manducabis; & ſanguine Kerbirgæ *f* *f*
recluſæ ibi inebriaberis. Cumque evigilaſſet, & ſecum miraretur de ſomnio, offendit eam legatus in admiratione. Qui cum depoſuiſſet ei mandata Præſulis, non reſpondit ei nec ad unum verbum: ſed dimiſit illum abire ſine affatu. Super quæ admirans Epiſcopus cum didiciſſet, miſit alium, & iterum alium, Virgine in eadem taciturnitate permanente. Epiſcopus autem continuo cogitans ei aliquid revelatum eſſe, navigationem ſuam peregit, & ad urbem Deo gubernante ipſa die proſpere rediit. Cumque ad cœnam diſcumberet, non eſt oblitus prioris conſuetudinis, ſed omnia neceſſaria in cibis & potibus venerabili puellæ direxit, Cilia jam tum penitus oblivioni tradita. Nam ejus F

& Cilia expellitur.

res exinde ita retro cœperunt vergere, ut poſt aliqua annorum curricula, pelle ejus ſimulatæ ſanctitatis detracta, etiam de clauſula eliminaretur, procul dubio nutu Dei, nolentis ſcilicet ſe a ſuis fidelibus diutius in idolorum ſervitute glorificari.

ANNOTATA.

a *Hæ ancillæ erant ſupra memoratæ* Kebini *& Bertherada in priore Vita nominatæ, & germanæ ſorores appellatæ: infra vero lib. 2 n. 14* Kebinina.

b *Sequentia omnia hujus Capitis deſunt in priore Vita.*

c Dei judicium *quid ſit prolixe & erudite Spelmannus in Gloſſario, ubi ejuſdem varias aſſignat ſpecies: uſitatiores ſunt ferrum candens aut aqua fervens: ſed quia hic arbitrio Epiſcopi res agebatur, videri poſſit adhibita ad probationem Euchariſtia ſacra, ſub formula quam Concilium Vormatienſe præſcribit, ſupponens rem inter ſacras perſonas uſitatiſſimam,* Corpus Domini ſit mihi in probationem hodie: *quod ſi nocens feciſſet, ſubſequens mox pœna manifeſtabat culpam.*

d Semiſſecla *Goldaſto* dimidium ſicli, quod eſt quarta pars unciæ apud Latinos & Græcos, *nec opinatur*

hic

A *hic ab Hepidanno pro medio obolo ſumi.*

e Linthaugia, Lindaugia, Lindavia, *urbs jam Imperialis celeberrima, in inſula Lacus Bodanici, Acronii ſeu Brigantini, ſuam originem debet illuſtri nobilium Canonicarum cœnobio, a quodam Adalberto Comite de Rorbach, Caroli Magni conſanguineo, fundato.*

f *De* Kerburga recluſa *occiſa nihil alibi legi: videtur autem prædicti mors per Sanctimonialium, invidia forſitan contractarum, conſpirationem inferenda: & hoc probabile facit dicti monaſterii circa finem hujus ſæculi diſſolutio tanta, ut pro reſtauranda ibidem diſciplina anno 1043, laborandum valde fuerit Ivoræ, ad hoc conſtitutæ Abbatiſſæ.*

CAPUT III.

Vita prope cœnobium S. Galli peracta ad baſilicam S. Georgii, dein incluſa ad S. Magnum.

16 EXactis autem paucis diebus idem Præſul ad cœnobium S. Galli profecturus, miſit ad interrogandum ſæpe dictam puellam, ſi ſecum proficiſci vellet. At illa ſtatim ingenti perfuſa gaudio, cum duabus ancillis ad navim properat. Igitur vento ſecundante navigium, celeriter littus attingunt optatum. Epiſcopus vero veniens ad monaſterium, B a Fratribus honorifice ſuſceptus eſt. Beata etiam Virgo eum pedeſtri itinere tractim proſequens, & ad locum circa ſolis occaſum perveniens, ab Epiſcopo, nec non a tota Congregatione benigne ſuſcepta eſt. Benevolus autem Pontifex, etſi non ex toto voluntatem ſuam erga eam perfecit, nam prælibata viſio eam inſerere ſanctimonialibus cum non permiſit, tamen ne ejus voluntas penitus careret effectu, juſſit ei domicilium juxta baſilicam S. Georgii Martyris parari, ut ibi poſſet ſecrete converſari. Quali igitur parſimonia quatuor pene annos *a* inibi ſe afficeret, loqui arduum videtur: *a* quia ubi, de magna virtute atque gloria bonorum memores, quæ ſibi quiſque facilia factu putat, æquo animo accipit; ſupra ea, veluti ficta, pro falſis *b* ducit. Erumpe tu quæſo potius Alarice, *b* ſerve Dei, dic quid caput eccleſiæ præciperet te demandare membro ſuo. AL. Cur me frater ea attentare cogis, quæ tu, ut conjicio, videns quoſdam juxta Apoſtoli præſagium a veritate auditum avertiſſe, aggredi detrectas? HED. Mihi Domine mi, ut nulla virtute prædito, loquenti virtutes diſcredunt, reſperſi vero dulcedine tuæ ſanctitatis, libentes tibi præbent auditum. Nam & majoris potentiæ viſus gener *c* Aretæ Regis, Baptiſtam ſciens virum juſtum & ſanctum, non ſolum cum libenter audiebat, verum C etiam eo audito multa faciebat. AL. Papæ ceſſent obſecro gravia exempla, nam quamvis ad loquendum confortent, nobis tamen minoribus multum eſt audire ad comparationem ſummi in natis mulierum; *d* neq; vulgus, urbanis *d* neſcium loqui, audet conſcendere ſolium Tetrarchæ: niſi quod utrobique in hac apologia, propter detrahentes conſului. Quibuſque [tamen] exemplis ceſſantibus, tutis auribus depono, agnoſcere me hinc debitorem ejus promendæ ſanctitatis, quod Dominus divinæ illius converſationis me primum poſt ſe dignatus eſt intimum eligere. Ego Alaricus, minimus ſervorum Chriſti, de- *e* crevi me pro ejus nomine in quadam inſula *e* Tericini lacus ſolitarium perſiſtere. Ergo me inibi conſiſtente, quadam nocte (quid me cogis Frater loqui, quo me indignum hæc audientes poſſunt reputare?) Angelico allatu hujuſcemodi verbis admonitus ſum. In monaſterio S. Galli, cella quadam in montibus conſtructa, ſcias quamdam Virginem Deo

Cum Epiſcopo ad S. Gallum profecta

dicit ei manſit juxta baſilicam S. Georgii.

1 Tim. 4. 16

Immoritur divinus Alarico ſolitario.

consecratam, in ejus servitio fideliter perdurantem. Ad hanc fidelem legatum, ista mandata portantem, dirigas: Unaquæque arbor, sive fructuosa sive infructuosa, dum viva terra radix tegitur, in viriditate poterit permanere, & fructibus vel frondibus se obducere: at si terram quæ foveat abesse contingat, nudata radice, necesse est ut arbor arescat. Quapropter a Deo admonita, parcas tibi aliquid de nimia abstinentia, quatenus aridum corpus plus aliquid solito reficiens, ejus servitio & laudibus plenius insistere prævaleat. HED. Magnam sane ostendis, Alarice, Virginis parsimoniam, cum Deum prædicas huic allegasse temperantiam. Nam labores Pauli, regyratio Laurentii, ostendunt eum posse pati electos suos multum probari. Sed & tibi non desunt testes, & bis refici jussus Propheta sub junipero, & turba Dominum triduo sustinens; postremo universitas, cui educitur panis de terra, ne ei in itinere hujus vitæ desint viatica. Quid si & illud miraculum in testimonium sumatur? nosti cum prædictus a te lacus in tantum prosuit, ut plurimi dies transirent quam navigando eum ullas intrare auderet: & cum tu jam pene fame consumptus ad orationem confugeres, persona quædam tibi apparens panem vinumque capiti tuo imminere indicavit, quibus refocillatus convaluisti. AL. Tuo, frater, arbitratu: nam scientia veritatis terret Alaricum, huic testimonio refragari, imperfectio vero meritorum dissuadet cum hæc affirmando prædicare. Tuum enim est potius hæc annuntiare, maxime cum ad gloriam Wiboradæ tuæ non parum sint respicientia. E

17 Quadam igitur nocte jacenti in oratione, vidit sibi quamdam personam Angelicæ visionis assistere, non sine magna claritate. Quæ illam obambulans *f* primum vigesimi primi psalmi versiculum tribus vicibus dulci modulatione decantavit, moxque eadem claritate qua venerat abscessit. At illi cogitanti de visione, venit ei in memoriam, quod hunc Psalmum prius consueverat ad *g* cursus decantare, & quod hanc consuetudinem tum diu oblivioni tradidit. Tunc agens pœnitentiam de oblivione, correxit in melius quod ignoranter dereliquit.

18 Sed seps B. Wiboradæ secrete conversandi apud cellam supradicti Martyris, non diu erat spes: quia undique ad ejus sanctitatem confluxerant, corpori necessaria ei deferentes, & corpori & animæ salubria recipientes. De quibus partim destinavit ad pauperum refectionem, partim vero ad devotarum mulierum susceptionem, quæ ad illam annuatim venire consueverant, & in spirituali tripudio panem frangere. Quam caritatem quædam opulentior ceteris oppobrio egestatis adscribens, dedignata est ad eam insequenti anno venire, dicens se ejus fragmentorum non esse indigam. De cujus absentia cum ceteræ mœstæ fuissent, beata Virgo consolans eas dixit: Consolamini, sorores, veniet enim dies quando libenter adveniret, si posse ei non deesset. Igitur juxta verbum ejus in lectum decidens, cum ægritudo invalescens radigeret eam in desperationem vitæ, confessa est marito suo quas ampullas emisit contra beatam Virginem, optans ut ejus obtutibus præsentaretur. Cujus votis maritus allubescens, detulit eam illuc. At Virgo illius contumaciam redarguens, benedicens panem dedit ei. Quo degustato, extemplo convaluit, atque lætabunda cum gratiarum actione repatriavit. F

19 Evolutis vero pene quatuor annorum circulis, prædictus Constantiensis Præsul ad cœnobium S. Galli venit. Beata autem Wiborada, quæ cum Martha jam diu stetit in activa vita laboriose decertans, juxta pedes Domini cum Maria considere desiderans, quatenus peccatis & vitiorum tu-

quia Deus curæ est ut corpus reficiatur.

f audit Angelos decantantes ludum Pſ. 22

g

eleemoſynam acceptas in pauperes diſtribuit.

ſui deſperatum pernicidam prædicit, & ſanum aufert.

A. EPMI-DANNO EX MSS.

multibus libera, optata in Chriſto mentis quiete perfrueretur; poſtulavit ab eo ſibi domicilium alterari: & ut breviter ejus deſiderium proſequar, ſecretum clauſulæ concupivit. Qui ſtudens omnibus modis ei morigerare, juſſit ei deſideratum domicilium prope baſilicam S. Magni conſtrui, atque in ſacroſancto die Pentecoſtes, copioſa multitudine cum divinis laudibus proſequente, devotis precibus Deo commendatam, ſanctiſque benedictionibus conſignatam, includens abſceſſit. Igitur omnibus cum Epiſcopo abſcedentibus, Virgo Dei cogitans ſe locum certaminis ingreſſam, divina adminicula moxoratura proſternitur: quod fuit probabile inceptum & memoriale exemplum dimicaturis contra verſutias antiqui hoſtis. Non exarmes te, fortis Domini bellatrix, inexpugnabili ſcuto æquitatis, ſciens te contra quem te munis quam cito conflicturam. Inimicus autem humanæ ſalutis, ſperans ſe non parum promovere, ſi noviter incluſam terroribus initiaret, projecit ante eam inter preces caput hominis, ore hianti, oppido hiſpidum, atque ut ſuccincte ejus deformitatem includam, ſimile fuit projicienti. At illa immobilis in oratione perſiſtens, atque vexillum Crucis fronte figens, omnem phantaſiam inimici effugavit. b

Includitur prope eccleſiam S. Magni.

Fruſtra tentatur abjectu capitis humani.

b

10 Conſuetudo fuit huic beatæ Virgini ter in anno balneo uti, non tamen ſine licentia Abbatis ſui. i Quadam autem die cum ei balneum in i tina paratum eſſet, repente vinculis reſilientibus, diſſolutio regularum aquis profluendi dedit locum. Super hac re cum ejus ſerva nimis contriſtaretur, conſolatorie dixit ei beata Virgo: Noli mœrore affici, ſed expectemus miſericordiam Domini. His dictis conſignans ſemetipſam & vas per ſanctæ Crucis impreſſionem; conglutinavit omnem ejus diſſolutionem. Quod vas non ſolum tunc & deinceps quamdiu in corpore vixit, ad uſus blanei utile fuit, ſed etiam poſt ejus martyrium pro diverſis languoribus medicabile fuit & eſt.

i

Vas diſſolutum ſigno Crucis reſtituit.

ANNOTATA.

a *Sequentia hujus numeri, uti quæ n.* 17 *ſequenti habentur, deſunt in Vita priore.*

b Herodes tetrarcha, *qui repudiata Aretæ Regis filia, aſſumpſit Herodiadem uxorem fratris ſui. Conſule Joſephum lib.* 18 *Antiquit. cap.* 7.

c Alaricus, *ſive* Adalricus, *filius Burchardi Ducis Suevorum ſive Alamannorum & Regulindæ dicitur Murero, qui enim cum titulo Beati inſcribit Paradiſo Sanctorum Helvetiæ mortuum anno* 973. *Aſt ſimpliciter filius Regulindæ (nam ea bis nupta fuit) dicitur Hartmanno in Annalibus Eremi Deiparæ Matris. Dies ejus natalis aſſignatur* 29 *Septembris. Nota autem quaſi Dialogum hic inſtitui inter Alaricum & auctorem, ſicut promittebat titulus capitis* 16, *quod ut pateret clarius, initiales nominum litteras interpoſui.*

C

d *Exgraphium noſtrum*, neſcimus. *Hartmannus pag.* 36 urbano loqui neſcius, *nam & Maſculini generis eſt* vulgus: *turbatior deinde ſenſus in noſtro MS. & apud Hartmannum, aliqua verborum tranſpoſitione correctius eſt a me.*

e *Inſula hæc* Uſnaugia, *vulgo* Uſnaw *eſt in lacu Tigurino inferiore prope pontem Rapperſvvilerum, in qua inſula etiam Regulinda mater prope quinquennium, omnibus poſtatis & ſanctimonia officiis & exercitiis peregiſſe, & circa annum* 952 *defuncta traditur ab Hartmanno.*

f *Eſt iſte verſiculus*: Deus Deus meus reſpicie in me, quare me dereliquiſti *&c.*

g Ad curſus, *id eſt, ad, ſive ante Horas Canonicas.*

h *Deeſt in priore Vita quod ſequitur miraculum.*

i *Vas quod hic* Tina, *in præfixo titulo* cuba *dicitur, Belgis* tonne *&* kupe.

CAPUT IV.

Viſio de Miſſa a S. Gallo apparente celebrata. Varia Udalrico prædicta, Febris ſublata. Dæmon fugatus: pœnitens adjuta.

D

21 FActum eſt in feſto S. Joannis Baptiſtæ, cum adhuc Orientale crepuſculum eſſet, vidit non ſine oraculo viſionem, B. Gallum Sacerdotali infula albatum Miſſas celebrare, & multitudinem animarum mire fulgentium cum illo audivit pſallere, atque poſt expletionem Miſſarum ad feneſtellam accedere, ſibique complura quæ poſtea eventus probavit præſagire. De hoc oraculo plerique ſolent mirari, quomodo beata Virgo, adhuc in corpore conſtituta, inviſibiles ſui natura ſpiritus poſſet contemplari. Sed hi tales adhuc ut carnales quæ carnis ſunt ſapiunt, neſcientes ut ſpirituales omnia examinare. Quibus eos qui non ſunt in carne ſed in ſpiritu, oportet *a* innoteſcere, res corporales corporalibus, ſpirituales vero etiam ſpiritualibus oculis videri. Certum eſt eſſe ſpiritualem quamdam naturam E in nobis, ubi corporalium rerum formantur ſimilitudines, ſive cum aliquod corpus carnalibus oculis ſubjectum tangimus ſenſu corporis, & continuo formatur ejus ſimilitudo in ſpiritu memoriaque reconditur; ſive abſens, ſed olim notum; ſive quod non novimus, ſed tamen eſſe non dubitamus; ſive ita ſpiritu aſſumente alienamur ab omni corporis ſenſu & avertimur, ut ſolis ſimilitudinibus corporum, ſpirituali viſione teneamur. Hæc igitur natura ſpiritualis, in qua non corpora ſed corporum ſimilitudines exprimuntur, inferioris generis viſiones habet, quam illud mentis atque intelligentiæ lumen, quo & iſta inferiora dijudicantur, & ea cernuntur quæ neque ſunt corpora, nec ullas gerunt formas ſimiles corporum, ut eſt caritas, gaudium, pax, longanimitas, benignitas, bonitas, fides, & cetera hujuſmodi, Rom. 11 quibus propinquatur Deo, & [cognoſcitur] ipſe Deus, ex quo omnia, & per quem omnia, & in quo omnia. Quamvis itaque in una eademque anima fiant diverſæ viſiones, ſive quæ ſentiuntur per corpus, quas dicimus corporales; ſive quæ ſpiritu videntur, & vocantur ſpirituales; ſive quæ mente intelliguntur, & dicuntur intellectuales; tamen habent ordinem ſuum, & eſt aliud alio præcellentius. Præſtantior eſt enim viſio ſpiritualis quam corporalis, & rurſus præſtantior intellectualis quam ſpiritualis. Corporalis enim ſine ſpirituali eſſe non poteſt, quandoquidem momento eodem quo corpus ſenſu corporis tangitur, fit etiam in animo tale aliquid, non quod hoc ſit, ſed quod ſimile ſit: quod ſi non fieret, nec ſenſus ille eſſet, quo ea quæ extrinſecus admcent ſentiuntur. Neque enim corpus ſentit, ſed anima per corpus, quo velut nuntio utitur, ad ſormandum in ſeipſa quod extrinſecus nuntiatur; ſed non diſcernitur, niſi cum fuerit ſenſus ablatus a corpore, ut id quod per corpus videbatur, inveniatur in ſpiritu. Nam cum aliquid oculis cernitur, continuo fit imago ejus in ſpiritu, ſed non dignoſcitur facta, niſi cum ablatis oculis ab eo quod per oculos videbamus, imaginem ejus in animo invenerimus. At vero ſpiritualis viſio etiam ſine corporali fieri poteſt, cum abſentium corporum ſimilitudines in ſpiritu apparent, & finguntur multæ pro arbitrio vel opinatione. Ab his omnibus ita diſcernimus illa corporalia quæ videmus, & in quibus præſentibus ſunt ſenſus corporis noſtri, ut non dubitemus hæc eſſe corpora, illas vero imagines corporum. Rurſus ſpiritualis viſio indiget intellectuali ut dijudicetur. Cum enim Petrus illum diſcum videret alienatus a corporis ſenſibus, & illas voces,

Invitatur audit S. Gallum miſſam celebrare, & alios pſallere.

a

quomodo id poterit quæreatibus

explicat auctor naturam tripli ris viſionis

corporalis, ſpiritualis & intellectualis.

Mactæ

Act. 10, 11 & 11

Macta & manduca, &, Quæ Deus mandavit tu communia ne dixeris, in ſpiritu audiebat. Redditus autem corporis ſenſibus, idipſum quod viſum atque auditum memoria tenuerat, in eodem ſpiritu cogitando cernebat. Quæ omnia non corporalia ſed corporalium imagines erant, ſive cum primum in ipſa alienatione viſæ ſunt, ſive cum poſtea recordatæ atque cogitatæ. Cum vero diſceptabatur & requirebatur ut illa ſigna intelligerentur, mentis erat actio conantis, ſed deerat effectus, donec nuntiati ſunt qui venerant a Cornelio. Hac vero corporali etiam accedente viſione, cum & Spiritus ſanctus ſurſum in ſpiritu ejus diceret, Vade cum eis, ubi & illud ſignum oſtenderat, & impreſſerat voces, adjuta divinitus mens intellexit, quid illis ſignis omnibus ageretur. Intellectualis vero iſta ſpirituali inferiore non indiget: non enim fallitur intellectualibus viſis: aut enim intelligit, & verum eſt; aut ſi verum non eſt, non intelligit. Illuditur autem anima ſimilitudinibus rerum, non earum vitio, ſed opinionis ſuæ, cum approbat quæ ſimilia ſunt, ab intelligentia deficiens. Fallitur ergo in viſione corporali, cum ipſis corporibus fieri putat, quod fit in corporis ſenſibus, ſicut navigantibus videntur in terra moveri quæ ſtant, & intuentibus cælum, ſtare ſidera quæ moventur. In viſione autem ſpirituali, id eſt, in corporum ſimilitudinibus quæ ſpiritu videntur, fallitur anima, cum ea quæ ſic videt, ipſa corpora eſſe arbitratur; vel quod ſibi ſuſpicione falſaque conjectura finxerat, hoc etiam in corporibus putat quæ non viſa conjectat. Illa corporali uſus eſt Moyſes in monte Sina, iſta vero ſpirituali Eſaias, vel ille virgo in inſula Pathmos. Tertia cum Apoſtolo uſuri ſumus, cum omni ænigmate ſublato Deum videbimus ſicuti eſt. Sed quid Moyſes? quidve Eſaias? Nonne aſſeclæ VViboradæ? Nonne ſimiliter in corpore conſtituti, cum eiſdem viſionibus ſunt uſi? Erant plane. Qua de re ceſſent in VViborada quaſi diſcredendo mirari, quæ exuberante Scripturarum auctoritate in pleriſque Patribus facta eſſe non poſſunt negare.

Oſtendit his omnibus non ſimiles

22 Eodem tempore fuit in monaſterio S. Galli quidam adoleſcens, nomine Udalricus, cujus mores ibi extendit appoſita regula diſciplinæ. Is vero cum gravitates ſenum in juvenili flore virtutibus æmularetur, poſt diſceſſum jam ſæpe dicti *b* Salomonis rogatus eſt a Fratribus, ut monachico habitu aſſumpto nomen & curam Paſtoris eorum hereditaret. At ille ſciens omnia facienda eſſe cum conſilio, B. VViboradam, ut in omnibus agendis ſolitus, adiit; deſiderium Fratrum ei innotuit; ſeque, ſi Dei voluntas eſſet, in omnibus velle obtemperare illorum votis. Illa autem trium dierum ſpatium petens, poſt horum expletionem ſic prophetice dixit: Nec monachus, nec Abbas hic fies: quia omnipotens Deus in orientali plaga te Epiſcopum fieri prædeſtinavit. Multa enim tempora tuæ res ibi ſecundæ erunt, tandem autem multa adverſa a Paganis & malis Chriſtianis paſſurus eris. Sed in his omnibus ſuperabis, & in magna tranquillitate deinceps dum vives tuum Epiſcopium reges. Quæ omnia juxta ejus prælagium in eo impleta eſſe, liber geſtorum ipſius evidenter atteſtatur. Tale donum Prophetiæ ei a Domino conceſſum eſſe, non iſta ſolummodo lectio loquitur, verum etiam aliæ complures, ut iſtum libellum legentibus liquet, quas nos continuare diverſitas temporum non permiſit. Quaſdam etiam in noſtris auctoribus legendas reſervavimus, ut eſt per ſpiritum cognoſcere r gallum viciſſe vulpeculam, claves perditas monſtrare, hoſpitum adventum prophetare.

Prædixit S. Udalrico Epiſcopatum Auguſtanum:

b

Quando alio.

23 Presbyter quidam, nomine VValtrammus, habuit quemdam ſervientem, quem frequenter ad B. Wiboradam dirigere ſolebat. Contigit autem ut quadam die eo miſſus, fruſtum benedicti panis accepiſſet. Qui regrediens, forſan non ita indignus ut ille Ægyptius puer proditor Amalechitarum, eumdem pançm cuidam ſibi occurrenti ita deſpective dedit. Nec multum poſt a febre corripitur, atque in tanta detinebatur infirmitate, quod neque manducare neque bibere ſuave duxit; donec iterato beatæ Virgini præſentatus, benedictum panem accepit, & per hujus deguſtationem, & faſtidium cibi pepulit, & priſtinam corporis incolumitatem recepit.

A. HEPIDANNO EX MSS.

ab despectum panis ejus domini

punitur ſanat.

24 Hæc eadem beata Virgo uni ex ancillis ſuis id injunxit officii, ut utenſilia, quibus in ſacrificio ſolita erat uti, ſibi munda præberet. At illa quadam die, neſcio quid negotiata, idipſum officium ſorori ſuæ commendavit. Sed cum illa minus devote illud impleviſſet, omnipotens Deus qui eſt amator omnis munditiæ, præcepit quamdam famulam ſuam ei per viſionem apparere (quæ, ut ipſa in eadem viſione teſtabatur, in corpore manens ejus ſerva fuit) ut ei intimaret, oblationes non ita munde paratas eſſe, ut puritas ſacrificandi poposciſſet, & cujus negligentia hoc eveniſſet. Sic & Sacerdotes olim panes propoſitionis neglexerant, quos ipſi juxta traditiones Hebraicas ſerere, ipſi demetere, ipſi molere, ipſi coquere debuerant. Unde & eis a Domino per Malachiam Prophetam dicitur: Ad vos, o Sacerdotes, qui deſpicitis nomen meum, ſermo iſte dirigitur: offertis ſuper altare meum panem pollutum. Facta autem die vocans ad ſe beata Virgo prænotatam ancillam, poſtquam interrogaverat eam quis oblatas in proximo paraviſſet, vaſaque ſacrificii purgaſſet, illaque iviſſet inficias, neminem niſi ſeipſam hoc feciſſe; proferens quæ ſibi per viſionem dicta erant, devicit eam a veritatis regula deviaſſe. Tunc in ea negligentiam redarguens, juſſit eam neglectum officium implere; admonens ut ea quæ ad Dei ſervitium pertinerent non ita deſpectui haberet.

de neglectu in vaſis ſacris cum gaudio monetur ab anima ſua olim ſanata

E

Mal. 1, 6.

25 Iſta Virgo ſancta, ut prælibavimus, quidquid de alimonia ſibi ſupererat totum pauperibus profligavit. De quibus ſibi ſpecialem quemdam eligens, præcepit eum quotidie circa nonam ſecretius advenire. Hujus inceſſus ita laborioſus fuit, quod, duobus baculis inter aſcellas illum ſuſtentantibus, non incongrue poſſet ſibi in memoriam revocare debilitatem Miphiboſeth. Quadam itaque die diabolus, in ſimilitudine ejuſdem pauperis, magno ſtrepitu baculorum prædictam horam antevenions, proſtravit ſe humi; tanta infirmitate ſe dicens laborare, quod niſi quamcito conſuetam eleemoſynam perciperet, ſub eodem momento ſe extrema pati non incertum duceret. O Lucifer, qui mane oriebaris! hi habitus, eaque voces non decent arrogantem ſibi ſedem in lateribus Aquilonis & ſimilitudinem Altiſſimi. At illa, ut in oratione jacuit, nullum prophano reſponſum dedit. Ille autem efflictim clamitans, cum cognoviſſet ſe preces in ventum fundere, ſurrexit a tellure: atque caput æquans feneſtellæ, introſpexit. At Virgo ſe conſignans per oppoſitionem ſanctæ Crucis, diabolicum phantaſma eſſe probavit, nam illico nuſquam comparuit. Etiam hoc ei magnam præſtitit certitudinem quod pauper juxta conſuetudinem ſuam circiter nonam horam ſecretius advenit, conſuetam eleemoſynam patienter donec ſibi daretur præſtolans.

diabolum in ſimilitudine pauperis petentem eleemoſynam ſignum Crucis fugat

F

26 d Quædam igitur mœcha, genitrix effecta, adjecit peccatum ſuper peccatum, infantem quem ex adulterio conceptum peperit, in vivarium demergens. Sed Deus omnipotens, quem magis delectat noſtra converſio quam perditio, voluit hoc ſcelus ei

ad

A. HEPIDANNO. EX DISS.

ad ſalutem manifeſtari. Itaque plebs fidelium contra tale nefas zelo juſtitiæ armata, decrevit eam ad ſtipitem ligatam cute privari. Cogito plebem iſtam cum Cajo *a* Cæſare de verberibus ſenſiſſe, cum tale nefas eorum vindicta audio abilla punitum fuiſſe, etiam priuſquam ultima ſententia imponeretur: quia ſubjungitur, Ad hoc etiam decretum eſt, ut circulum anni clauderet, omnibus feſtivis diebus paſſis crinibus pedibuſque nudis in atrio S. Magni ſtando, ut qui ejus ſceleris con cii contriſtabantur, illius pœnitentiam videntes conſolarentur. Poſtquam autem circulum anni in tali pœnitentia fideliter perſiſtendo clauſit, recogitans immanitatem reatus ſui, eadem pœnitentia ſponte ſua tamdiu ſe adhuc obligavit, donec B. Wiborada eam ad ſe vocavit, frænaque afflictionis jam laxanda eſſe indicavit, puerum in refrigerio eſſe. Huic non erit diſſimile quod de Trajani *f* anima legitur, quia liberata ſit ab inferno, Gregorio dolente pro illo. Nam ejus animam ab inferno ereptam, atque in paradiſum collocatam eſſe, omnino incredibile videtur, ipſa Veritate dicente, Niſi quis renatus fuerit ex aqua & ſpiritu, non poteſt introire in regnum Dei. Sed infernus hic per metonymiam dicitur id quod continet pro eo quod continetur; ſicut eſt percutere civitatem in ore gladii, cum populus in illa habitans percutiatur; tendens ad hoc, [ut intelligatur] Trajanum a cruciatibus inferni refrigerium eſſe conſecutum, non autem ex inferno eductum. Valet enim anima & in inferno exiſtere, & inferni cruciatus per] Dei miſericordiam non ſentire; ſicuti unus gehennæ ignis, velet omnes peccatores pariter detinere, per Dei autem juſtitiam cunctos æqualiter non valet exurere: nam uniuſcujuſque quantum meruit culpa, juſto Dei judicio, tantum ſentietur & pœna. Sed tu, Deus noſter, memor humanæ fragilitatis, noli ita diſtricte intrare in judicium cum ſervis tuis. Reminiſcere quæſo potius miſerationum tuarum, Domine & miſericordiarum tuarum quæ a ſæculo ſunt. Liceat nos ſperare in te cum Propheta, quia non ad conſumptionem noſtram emittas manum tuam, & quia ſi in profundum inferni dimerſi fuerimus, inde nos liberabis. Hæc quæ a nobis nunc breviter ad te, Domine, ſunt ſingultata, confidentes apud tuam miſericordiam nobis in perpetuum profutura, qui lacrymas Prophetæ in conſpectu tuo poſuiſti, ad prædicandam Virginis tuæ ſanctitatem ſermonem reflectimus. Poſtquam vero VViborada meretricem fræuis afflictionis abſolvit, catenam cautelæ ei innexuit, admonens eam, ut in poſterum de tam nefandis ſceleribus ſe cuſtodiret, ne ei noviſſima pejora fierent prioribus. Ergo ejus admonitionibus admodum ædificata, in ſanctitate & juſtitia deinceps ſervire Deo ſtuduit omnibus diebus vitæ ſuæ.

a Innoteſcere *active*, pro notum facere, *medio ævo multi uſurparunt. Porro tota hac quæſtio merito deeſt in priori Vita, philoſophis relinquenda.*

b imo Salomonis III, nam prior de quo hactenus, obiit anno 891 quando S. Udalricus, de quo hic, nondum natus erat, mortuus 973.

c Hæc de gallo et vulpecula explicantur in priore Vita: reliqua latent, cum aliorum qui ea tradiderunt ſcriptis.

d Hæc ſequentis numero indicata deſunt etiam in priori Vita.

e Obſervat Goldaſtus hæc ex Salluſtio de conjuratione Catalinaria eſſe deſumpta: ubi C. Cæſar quæſit ab eis qui reos mortis volebant affici, quamobrem in ſententiam non addidiſſent, uti prius verberibus in eos animadverteretur.

f De anima Trajani egimus 12 Martii ad Vitam S. Gregorii Magni. Idco autem hoc exemplo hic utitur Sanctus, quia ſine baptiſmo infans obierat, atque adeo ſalute æterna exciderat: quales nequaquam inferni pœnis æternum cruciandos, minor Theologorum plurium ſententia eſt, quod hic vocatur refrigerium.

CAPUT V.

B. Rachilda ſæpius ſanata, & incluſa. Burchardi Ducis perjuri cades præſcita.

27 QUædam igitur prænobilis puella, nomine Rachilda, quæ etiam virginitate ſua Deo dicata in ejus obſequio jugiter perſeverabat, frigoretico morbo non modice vexabatur. Quam cum parentes ejus Romam deferre vellent, ſpe recipiendæ ſoſpitatis; demandavit ei B. Wiborada, ut ſi vellet ſanitatem recuperare, quantocius ad eam veniret. Procul ſit ab animis audientium omnis ſuſpicio, circa Wiboradæ legationem, quaſi ſperantem puellam ab Apoſtolica poteſtate ſalutem, ſub quadam æquiparatione in poteſtate curationum, ab itinere retraxiſſe; cum longe aliam ejus intentionem fuiſſe ſequentia diligenter inſpecta declarent. At illa hac legatione gaviſa, implevit ſibi demandata. Poſtquam autem ventum eſt ad oſcula, S. Wiborada inſit: Benedictus Dominus, qui te diu deſideratam huc transmiſit, ſibi ad ſervitium, & nobis ad ſolatium. Poſtea inibi morata, infra paucos dies non ex parte ſanitatem recepit: atque cuncta, quæ ſpiritualis mater eam docuit, non ſolum in tabulis cordis notavit; ſed etiam, ut ita dicam, ſupra ſuum poſſe omnia perfecit. *d*

28 Iiſdem diebus Burchardo duce Alemannorum bella gerente, populis etiam inter ſe diſſidentibus propter Saxonicum Heinricum *b* Regem factum, cum militaris populatio gravem penuriam terris inferret, parentes B. Rachildæ, metuentes eam ibi fame cruciari, voluerunt eam repatriare. Cumque ſe præſentarent B. Wiboradæ, cauſa petendæ licentiæ; dixit eis, ſuper hac re non tunc ſibi eſſe reſpondendum, ſed irent ad hoſpitia, & in craſtinum convenirent eam. Fecerunt ergo juxta verbum ejus; & dictum eſt illis, ut cum gaudio ad ſua remearent, Dei prædeſtinationem eſſe, filiam ibi ſubſiſtere. Monſtrabatur *c* illis etiam locus, qui ei a Domino ad clauſulam deſtinatus eſſe dicebatur. Igitur illius præſagio non diſcredentes, iter arripiunt. Nec longum tempus evolutum eſt inter parentum abſceſſionem & filiæ *d* incluſionem, in eodem locello, quo ſancta Virgo præmonſtraverat.

29 Sæpe memorata Virgo Rachilda quodam tempore ægrotabat, & ex nimia infirmitate in deſperatione vitæ præſentis jacuit. Sancta vero Wiborada, corrogata una ex domeſticis, tradidit ei baculum ſuum, & hujuſcemodi mandata: Defer illum ſpirituali filiæ meæ, & dic ei ut tripedem imitans ſenectutem, veniat ad me. Cumque miniſtra exequeretur præcepta Dominæ, B. Rachilda extenſa manu ſuſcepit baculum, atque in ipſa ſuſceptione convaluit. Confeſtimque ſurgens, B. Wiboradæ ſe præſentavit. Quid nunc Gieſi? *e* Video te neſcio unde mutato vultu. Forſan miraris per ſuſceptionem baculi Virginis ægram convaluiſſe, cum cogitas per poſitionem baculi Domini tui defunctum non ſurrexiſſe, & quodammodo præcellere eam in gratia curationum. GIE. Non equidem miror, non enim ibi multum laborat admiratio, ubi rerum fieri poteſt æquiparatio. Baculo Wiboradæ tuæ ægra accepto ſurrexit, Domino autem meo ſuperveniente puer revixit. Et etiam ut ipſe noſti, minus eſt ægrum ſanare, quam mortuum reſuſcitare. Qua de re minus patet

Rachildam ægram Romam deducendam ad ſe evocat.

Ut ſanam fallam deſinat.

non permittit a parentibus abduci

ſed curat incluſa

eam ægram ſubmiſſo baculo ſanat.

Digitized by Google

Elisæus comparandus in præsente.

A patet mihi ex parte Wiboradæ illud præcellere bene dixisti, Domino tuo superveniente defunctum revixisse: ego vero inquio Wiborada, absente ægram tantum per susceptionem bacilli ejus convaluisse. Sic & absentis Pauli semicinctia ægrotantibus superposita sanabant: quod majoris virtutis erat quam ipsum superveniſſe, & longa oratione morbos fugasse. Potes & in hoc notare si placet, illud Virginis præcellere, quod baculus ejus non ad efficiendum miraculum mittitur, & tamen in ipsa susceptione efficit; baculus vero Domini tui hac de causa per te directus, nec longa positione consequi [potuit] miraculi effectum. Sed quid loquar per positionem baculi signum non evenisse, cum ipse baculi Dominus superveniens, hoc quasi vix obtinens,
4 Reg. 4. 32 moraretur? Scriptum quippe est: Ingressus est ergo Elisæus domum, & ecce puer mortuus jacebat in lectulo ejus: ingressusque clausit ostium super se, & super puerum, & orabat ad Dominum. Et ascendit & incubuit super puerum, posuitque os suum super os ejus, & oculos suos super oculos ejus, & manus suas super manus ejus: & incurvavit se super eum, & calefacta est caro pueri. At ille reversus deambulavit in domo semel huc & illuc, & ascendit & incubuit super eum, & oscitavit puer septies aperuitque oculos suos. Postremo, ubi tu maxime hæres,
B wiboradam mortuum non resuscitasse, cum Dominus tuus legatur hoc fecisse, nequaquam obest ad jam ostensam Virginis præcellentiam. Qui scis obitam non revicturam, quam vides ægram sanaram? An dubitas qui hæc per merita Virginis suæ dignatus est operari, per eadem merita & majora si opus foret posse operari? GIS. Admirationem, quam putavi æquiparatione levigare, mirabiliter, frater, in laude Virginis procedendo, non solum mihi augmentasti, verum etiam, quod rarum est, contradictorem reddidisti auditorem tui benevolum. Sed quia si quid residuum fuerit, igni comburendum est, suppressa super judiciis Dei, quæ sunt abyssus multa, admiratione, horror te, si qua adhuc supersunt de tali Virgine loqui, & tamen, si potiis, quæ gloriam Domini mei non sint ita abnuentia. HEP. Parebitur. Wiborada autem benedictione præmissa salutavit amice venientem Rachildam, edocens illam quod fides ejus & obedientia eam allevarent. Post-

f— baculum ei usque ad obitum habendum retinquit.

quam vero multa spiritualia locutæ sunt, cœpit B. Rachilda flagitare eumdem baculum sibi condonari a matre, quatenus pro ejus amore eum servaret quoad usque viveret. Quo impetrato, nec non us-
C que ad finem vitæ conservato, post obitum suum sepulcro piæ matris eum restitui disposuit. *f*

30 Quadam igitur nocte vidit B. Wiborada somnium, B. Gallum sordidis & scissis vestibus amictum. Cumque obstupescens inquireret ab eo, quid tegeret his figuris? audivit illum se conqueri de ecclesiasticarum rerum direptione, & populi sui contritione, & hujus sceleris effectum prædicto Duci Alamannorum imponere. Post non prolixum tempus idem Dux ad monasterium veniens, confestim ab ea accersitus est. Quo veniente, postquam de iniquitatis perseverantia valde redarguit; exposuit ei visionem per ordinem, hoc advertens; nisi scissuræ vestium S. Galli digna pœnitentia consuerentur, vitam ejus in periculo constitutam fore. Ille autem, velut semen cadens super petrosa, cum gaudio suscepit verbum increpationis; a quo erat recessurus, ut non habens radicem in tempore tentationis: atque sub jurejurando pollicitus est de præteritis emendationem, & talibus in posterum abstinentiam. Cui illa sic occurrens inquit: Probatio juramenti tui non diu differetur. Cœnobitæ ejusdem vi-

redarguit Burchardum Ducem

emendationem cum juramento spondentem.

ri, de quo nunc apud nos sermo est, tractantes qui mitigarent ferocitatem animi tui super ad eos pertinentia, disposuerunt te cum perfecto calice de auro donare: & nosti ut tam pauper locellus in tali munere exhauriatur, ad hoc quod nunc exterius a te vastatus, ut dictum est, dignoscitur; quem calicem, si tibi cura sit reservandæ vitæ, nequaquam præsumas accipere. At ille, quasi abhorrens ejus dictis, iterando confirmat juramenta, se non solum exinde de rebus S. Galli quid tale non accepturum, sed etiam irrationabiliter eis utentibus omni studio contraire. In hac igitur sententia ab illa digressus, venit ad monasterium; susceptus est vero a Fratribus ut scriptum est, Terror divitum exigit sibi honorem. Ipse Abbas, nomine Engilbertus, ejus tyrannidem contremiscens, se credidit fugæ. Cum autem in crastinum discessurus esset, Fratres, præmissa benedictione, obtulerunt ei prædictum a beata Virgine munus. Quid nunc? Quid conaris? nonne si accipis fies perjurus? contine obsecro manus: dic ut magnæ virtutis hominem decet: Gratam duco, Fratres, vestram clientelam, dives voluntas gratior est munere; munus non sperno, tollens relinquo. Pœnitet me scelerum, fui prædo hactenus in servos S. Galli: huic potius oportet per me ejus ecclesiasticas res augeri quam minui. BURC. Si scires, Frater, inexuperabiles Principem hujus sæculi necessitates, E nimirum hujusmodi suasionibus parceres. Me enim sub potestate constitutum oportet tali munere in Regis Domini mei prodire obtutum. Creberrimi etiam militares apparatus nolunt pauca adesse eorum sumptibus, atque danda largiter stipendia militibus. Præterea sunt excedentia numerum, quæ persæpe cogunt amicos hujus sæculi transgredi justitiam Dei. HEP. Si vis amicus esse hujus sæculi, quid mihi *ut sacrilegam manum subtrahat.* tunc tecum, cum constituaris inimicus Dei? perge, perge, non adjicio verbum. Cerneres illum tot perjuria non vereri, sed incunctanter utrasque manus in ejus susceptionem extendentem. Ut gratificatur! quoties inter manus libratur! quam diversi pretii a circumstantibus æstimatur! Igitur inde se domum propipiens, uxori suæ quæcumque beata Virgo ad eum locuta est per ordinem retexuit, eique calicem ostendit. Jamjam vero ad Italiam in militiam profecturus, rogavit eam ut illum S. Gallo remitteret, si mors ejus reditum præoccuparet: Sicque discessit in Ramoth Galaad, infaustus pervasor substantiæ Naboth Israelitæ, experturus in eodem itinere Dominum locutum esse per os Micheæ. Nam insperato in foveam ceci- F dit, & ita quasi quodam præsago fine malorum de medio sublatus est, utpote in lacu æternæ miseriæ digna sua pravitate præmia accepturus. Matrona *g* autem *g* ejus obitu comperto, calicem ut rogata fuit monasterio remisit, patenam vero lapidibus intextam pretiosis retinuit: (O defraudatrix Saphira!) aliamque multo minorem pro illo dedit.

Ut manet non accipiendum calicem amovens a monachis efferendum.

A. HEPIDANNO. EX MSS.

ANNOTATA.

a *Quæ de* B. Rachilda *memorantur desunt in priore Vita.*

b *Hic est* Henricus Auceps *anno* 919 *in Regem assumptus, Ottonis Saxoniæ Ducis filius: bellum autem cito compositum est, cum Henricus an.* 920 *Arnoldum Bavariæ Ducem aliosque adversarios sibi conciliasset.*

c *Exemplum nostrum his, illis: sed omnino videntur Wiboradæ hæc offensa:*

d Anno 920 Rachilt in Nitivo S. Mariæ inclusa est. *Ita Hepidannus in Annalibus brevibus.*

e *Ecce iterum dialogum ab auctore institutum, qualem rursum infra videbis num.* 30.

f *Addatur hic narratio de alia S. Wiboradæ discipula, prædicti*

Digitized by Google

A HARTMANNO EX MSS.

prædicti Hicardi Regis ex filia nepte Wendilgarda, *Vodalrici Curiensis uxore, matre Burckgardi Ingenui, Abbatis sangallensis, de qua Ekkehardus Junior cap.* 19. *Victus captusque ab Ungris erat vir ejus in Norico, et mortuus credebatur*: VVeldilgart vero ad nuptias petita nutu Dei nubere noluit, sed Salomone rogato ad S. Gallum concessit, ubi sibi juxta VViboradam caminata constructa de suo vixit, Fratribus & pauperibus pro anima viri sui quasi defuncti multa largitur. Dulciaminum autem cum esset avida & novitatum semper appetens, uti delicate nutrita & ita assueta, increpata est a VViborada, quoniam non esset signum pudicitiæ in femina appetere varia cibamina. Quadam autem die ad clausulam Virginis cum sedisset ad colloquia, poma sibi dari ad vescendum, si dulcia ibi haberentur, petierat. Quibus pauperes utuntur, illa ait, habeo pulcherrima: proferensque mala de silva aciditissima, inhianti & manibus ea rapienti reliquerat. At illa vix unum dimidium ore & oculis contractis vorans, cetera projiciens; Austera es, ait, austera sunt & mala tua. Et cum esset litterata: Si omnia, inquit, mala Factor talia creasset, numquam Eva malum gustasset. Bene, ait illa, Evam memorasti: enimvero, quomodo & tu, sic deliciarum avida erat, ideo in esca unius mali peccaverat. Abscessit femina nobilitatis, rubore perfusa per Virgineos humilitatis, vimque sibimet inferens dulciamina occurrentia ligurite abstinuit; tantaque monitrice in brevi adeo excrevit, ut sacrum velamen, quod antea detrectavit, a jam dicto Episcopo imponi sibi Synodo favente rogaverit. Quo facto laicali in tantum exuta est animo; virtutibus cum inclusis assuefacta, post Rachildam, quæ passim in corpore & mamillis ulcerosa quotidie emori visa est, includi cooptaverit. *Sed quartum post annum reverso viro, de consensu Synodi, restituta, sub obligatione resumendi votum si marito superviveret, filium quem primum conciperet S. Gallo vovit, votumque exolvit Vodalricus, excisum præmortuæ uxori Burckhardum offerendo, cui Ingenii cognomen exinde fuit.*

g Ragulinda, *de cujus solitaria ante obitum vita supra egimus.*

CAPUT VI.

Hungarorum adventus cum propria nece professus. Martyrium toleratum. Cæcus illuminatus.

C 31 CUm autem omnipotens Deus Virginem suam, jam dio bonum certamen certantem per palmam martyrii vellet cursum consummare; quadam meridie ei, ex more vacanti psalmodiæ, psalterium ultro se complicuit (res admiratione digna!) Super quod faciem aliquantisper inclinans, gelido sopore fuso per artus, paululum obdormivit. Hac tenui pausatione divinitus ei revelatum est, sequenti anno Ungros, Alamannia vastata, in Kalendis Maji cellam S. Galli invasuros, seque eisdem vulnerantibus ultima fata passuram. Evigilans autem nimis fluctuare cœpit de visione, utrum propalanda foret an non. Pensabat enim, quod de futuris prædicere ultra ejus meritum esset: nihilominus etiam cogitavit, Deum plerumque electis suis etiam per peccatores innotescere, ut fugiant a facie arcus: metuitque si reticeret, eorum contritionis se ream fieri, quos præscientia periculi posset salvare. Postremo pertractans, quia in antiquis est sapientia, accersito cuidam monacho, nomine Waldrammo, cujus etiam superius fecimus mentionem, provectæ ætatis viro, denudavit ei omnem visionem usque ad martyrium, & quomodo fluctuaret utrum occulenda foret vel propalanda; eumque hujus rei gratia accersitum, quia speraret in eo portum consilii reperire suæ fluctuationi. Ille vero ut rem per totum collegit, post aliquantulam deliberationem, censuit, tam commune periculum nequaquam esse celandum. Quamvis igitur consilium daret, tamen ipse non modice anxiatus, fecit anxietatem duorum esse multorum, Abbati suo aliisque Fratribus hæc eadem propinans. Abbas vero stupefactus ex auditis, directis quibusdam de Fratribus ad illam, tum causa diligentius de his indagandi; tum quatenus cum illa tractarent, ut egressa de clausula, ad tutiora loca se pateretur transferri, quoad usque Paganorum furor pertransiret; nil ei potuit extorquere quod esset ejus voluntatis, nisi ipse adveniret, & solus cum sola misceret colloquia. Nec mora, regrediuntur legati, Abbati suo nil certi referentes, nisi Virginem ipsius desiderare præsentiam. Qui sperans se ad hoc vocari, ut ceteris remotis ille quasi secretior eligeretur suasor ejus evasionis, acceleravit ad eam gressum. Sed illa jam divina revelatione certificata de die vocationis suæ, magis cœpit ei consilium dare de exteriorum, videlicet ecclesiasticarum domesticarumque rerum procuratione, quam de temporali vitæ suæ dilatione. Quæ consilia ille attente percipiens, expectabat si etiam ad ea vellet tendere quæ ipse sperabat. Sed cum nulla vox de his audiretur, ad ultimum cupiens cognoscere quid haberet animi, hujusmodi verbis cœpit uti: De ceteris jam navigo in portu, remis tuorum consiliorum navim meæ intentionis adjuvantibus; de te vero quid fiat, adhuc in media charybdi laboro. De me, inquit, noli solicitus esse, nam ego confidens de adjutorio Dei, non timebo quid faciat mihi homo. Si circumdabunt me sicut apes, & si exardescent in me sicut ignis in spinis, fortitudo mea Dominus fiet mihi in salutem. Tunc senior, prorumpens in lacrymas, rogavit eam ut propitia sibi esset atque egrederetur. Noli, inquit, Pater venerabilis, me ita perturbare lacrymis tuæ compassionis; sciens procul dubio quod semel animo unitum est, mutari non posse, si divina non dedignabitur clementia adesse. Locum enim, quem contra versutias antiqui hostis pugnatura elegi, Deo juvante, spiritu redeunte ad eum qui dedit illum, etiam corpore tegam. Animadverteres in ea esse intrepidi militis animum, & velle pro ejus gloria omne subire periculum, qui priusquam montes fierent existens, nobis, in quos fines sæculorum devenerunt, factus est refugium. Tunc venerabilis Pater, admirans ejus constantiam, commendans se illius precibus, ad claustrum rediit. Cum autem haberet quamdam munitionem unius milliarii a monasterio, optimum factu ratus est, in hac se suaque omnia præmunire, quoniam naturalis firmitas loci, tribuit ei fiduciam a nullo posse expugnari, si custodientibus eam victus non deesset.

32 Supervenerunt etiam parentes B. Rachildæ, volentes eam ad tutiora deducere loca. Quos B. Wiborada sic allocuta est: Nolite soliciti esse de filia mea, quia tempus ejus nondum advenit, sed adhuc per a multa tempora vobis aliisque multis ad solatium reservabitur. Qui nihil hæsitantes in ejus promissionibus (nempe illos creduliores reddidit, quod viderunt priorem prophetiam in filia eorum impletam: quia sequentium rerum certitudo est præteritarum exhibitio) ad sua cum gaudio reversi sunt, non parum admirantes de nobili constantia Virginis. Quomodo ista retentio beatæ Rachildæ placuisset, hæremus: quia fertur postea extimuisse martyrium, atque spiritualis matris ne pateretur imploresse auxilium, illamque quoddam membranum, Dominica suspensione depictum, ei dedisse;

Revelatione divina novit Hungarorum adventum, & suum martyrium.

Indicat Waldrammo manacho.

Or per hanc Abbati accidit, quæ sequuntur.

non confessus est fratribus egressum.

ut quidam Abbati lacrymanti.

a B. Rachilde a periculo immanem fore addicit ejus parentibus.

A dediſſe; ut illud ibi expanderet, ubi infirmanti aditus fuerat introeunti ad illam ancillæ; atque hoc munimine ab hoſtibus eſſe protecta.

b 23 *b* Quidam Presbyter, nomine Wito, fama ſcien'e de adventu Hungrorum, venit ad B. Wiboradam, dicens ſe creperum ſapere, tam ſacrum locum unquam a Paganis poſſe contaminari, atque hoc nefas exiſtimari: preces B. Galli prius a Deo pro ejus emundatione exauditas, modo in ejus contaminatione credere annullari. Quem illa mox divinis oraculis non incredulum eſſe monens, fugamque quantocius accelerare hortans, prædixit ei in eundo improviſum mœrorem propter ejus incredulitatem provenire. Quod & factum eſt. Poſtquam tota domus rheda componitur una, quemdam puerum impoſitæ ſupellectili ſuperſedere fecerunt. En ſubito, neſcio quo caſu, rheda ſubverſa eſt, & puer qui dudum ſuperſedens impoſitam ſupellectilem premebat, diffidebat aliquantiſper hujus impreſſione vivus evadere. Tunc illi quaſi exanimari, maxime propter puerum, rhedamque cum impoſitis reponderantes, invenerunt puerum in periculo ſanum. Presbyter autem B animo recolligens ſibi prædictum mœrorem, non ſolum fit credulus omnium, quæ ſancta Virgo prædixerat; verum etiam glorificavit Deum, qui ei tale donum prophetiæ conferre dignatus eſt. Mox igitur mœrore gaudio propulſo, læto curſu ad caſtellum pervenit.

Presbyter dubia ſua confeſſione

prædicit mœrorem ex improviſo caſu obventurum

24 Cum hæc agerentur, jam tum non fama volabat per cellam de adventu Hungrorum, ſed illorum rabies undique eam circumſepſerat. Mox ad præcam dum cuncus diſpergitur omnis, ingemitque avaritia contra ejus patentes ſinus vacua patere æraria; exſtruuntur in baſilicis pyræ, prorumpenteſque in altum flammæ, divina virtute vix permittuntur obfuſcare laquearia. Incenduntur altaria, ſanctorumque Reliquiæ, ignium dominaturæ, ignibus traduntur. Humiliantur uſque ad terram in altum exſtructæ domus, humiles vero aut dejiciebantur, aut ignis dominabatur earum. Tali vaſtatione baſilicam ſancti Magni adeuntes, voluerunt & illam rogo exſtructo concremare. Sed ubi divina potentia eis reſiſtente, eorum voluntas caruit effectu; tunc avaritiæ ſuæ conſulentes, cœperunt ſpe pecuniæ quæque ſecreta rimari, ſicque rimando ad ultimum ad oratorium Virginis devenerunt. Quod undique præmunitum C eſſe comperientes, autumantes omnem theſaurum eo loci fugatum eſſe, diſjectione tegularum ſibi aditum parabant. Cumque introgreſſi eſſent, invenerunt eam cilicio indutam, ſpiritum contribulatum Deo ſacrificantem. Utrum propter hoc quia noluiſſet ſecreta patriæ denudare, facerent; vel quod æſtimarent, eam eis aliquid officere in quærenda pecunia, ignoramus. Poſtquam ei omnem amictum præter cilicium detraxerunt, tria vulnera in caput ejus librabant, & ita feminecem relinquebant. O deteſtabile vitium avaritiæ, cujus potio cum ſit ſitis, ſui amatores omnia exquirere terra & mari ſolicitat, & non ſolum talentorum reconditores, verum etiam victu & veſtitu contentos plerumque jugulare efficit propter quæſtum: & quod dolendum eſt, illos quam ſæpe ab his, quorum ſanguinum ſitiunt, exceptos, precibus fidelium indignos expirare. Ergo poſt peractam necem, quæque abſconſioni idonea diligenter ſcrutantes, poſtquam nihil invenerunt horum quæ ſperabant, protinus erumpebant foras magis ſceleribus quam gazis onuſti.

Hungari poſt cruoris mora aut vaſtatio plenam,

cilicio indutæ,

tribus in capite vulneribus percutitur

25 At virginalis cruor undatim profluens, in prima eruptione vicinum conſperſit murum, atque exinde currens rivis, cilicium totum perfudit. Quæ conſperſio quamvis ſæpe calce dealbaretur, nullatenus per multos annos potuit aboleri. Quod miraculum quidam excæcatus mercator audiens, venit in baſilicam ſancti Magni, baculo regente greſſum. Qui præmiſſa oratione poſtulavit ſe deduci ad locum. Quo deductus, parum quid radens de ſacro ſanguine, panno involutum domum duxit. Cumque diverſorium ſuum ingreſſus fuiſſet, illico orbatis inſpergens luminibus, mox de recepto viſu gratulabatur, atque ſepulcrum beatæ Virginis cum debita veneratione reviſit, glorificans Deum.

A. HEPTDANNO EX MSS. *e ſanguine mero adhærente,*

rerus illuminatur,

26 Beata igitur VViborada Virgo & Martyr Chriſti, non eadem hora emiſit ſpiritum, ſed vivens uſque in ſequens mane, in ſinum Abrahæ expiravit. Venit itaque bonæ memoriæ frater ejus, qui neſcio ubi inter fruteta latens totum conſpexerat, volens pretioſum theſaurum terræ commendare, ne forte barbara gens iterato veniens igni eum traderet. Sed hujus rei voluntate a B. Rachilda ſpoliatus, donec Abbate cum omni Clero adveniente honorifice ſepulturæ daretur involutum ſacro velamine, ad caſtellum proficiſcitur, atque Abbati ceteræque multitudini omnia uti geſta erant per ordinem retexuit. Qui fraternam commemorationem pro ejus requie celebrantes maſerunt ibi octo dies propter metum Paganorum.

corpus a fratre ejus ſacro velamine involutum.

27 Veniente autem die octava, Abbas comperto diſceſſu Paganorum, rediit cum Fratribus ad monaſterium, reliquis etiam qui illo confugerant repatriantibus. Memoratus autem frater ejus, collectis ſecum quibuſdam de Fratribus ac laicis, cœpit ſtudioſius ſatagere, ut corpus eodem die ſepulturæ traderetur. Cumque illud nudarent lavandum ut moris eſt, nulla in eo patuerunt vulnerum indicia, niſi qua catena ſulcabat: ſed ita ſanum atque inviolatum viderunt, ut etiam a pleriſque de martyrio poſſet dubitari, ſi effuſus cruor teſtis non eſſet. Eamdem vero catenam, ante barbarorum irruptionem a ſe diſſolvens, juxta altariolum occuluit: & poſtea eos qui excubias circa funus ejus celebrabant per viſionem admonuit, ut de eodem loco ſumptam, prope eam in ſarcophago collocarent, quod & fecerunt.

integrum abſque læſura inventum.

28 Poſtquam vero lautum corpus, linteaminibus reinvolutum, in ſarcophagum levare voluerunt; cognoverunt eis impedimento eſſe, beatam Viginem in finali angore unum crus atque brachium ad ſe trahendo curvaſſe; ſpirituque recedente ante eorum extenſionem, ita in curvitate diriguiſſe. Volant in turba diverſæ cogitationes, nam ſectionem artuum æſtimabant Virgini eſſe injuriam; libitinam autem ſecundum membrorum curvitatem formare, laborioſum duxerunt. Cumque ita penduli ſtetiſſent, viderunt eadem membra veluti viventia in directum ſe extendere, faciemque ejus quodam Angelico rubore perfuſam, quaſi in riſum hilareſcere. Tunc & ipſi lætabundi pretioſum theſaurum ſarcophago impoſuerunt, juxta ejus admonitionem catenam prope illam collocantes.

F

& minorata ſede extenſum.

29 Ergo omnibus expeditis, venit Abbas cum congregatione Fratrum, & copioſa multitudine utriuſque ſexus, non ſine magna devotione: atque Miſſarum ſolennia celebrantes, in ſpiritu humilitatis ſacrificabant pro ejus requie ſummo & vero Sacerdoti. Expletis autem Miſſarum

poſt miſſas celebratas

Digitized by Google

A. HEPIDANNO EX MSS. epitur anno 971.

solenniis, acceptaque Cruce & his quæ exequiis exhibentur, usque ad locum sepulchri procedunt. Ibi Deum cui omnia vivunt fideliter pro ea deprecantes, virginalem glebam spoliatæ telluri virginitate cum multa lacryma commendaverunt, anno nongentesimo vigesimo quinto Incarnationis Domini nostri Jesu Christi, qui vivat & regnat Deus per infinita sęcula. Amen.

ANNOTATA.

a *Scilicet annorum viginti & unius, nam* anno 946 Rachilt reclusa *defuncta traditur in Annalibus Hepidanni.*

b *Desunt hoc numero* 23 *in Priore vita, quę inferuntur in fine prioris numeri; & in eo contra hic desunt, quę de præcepta fuga custodi ecclesię ejusque famulis ibi traduntur num.* 28.

LIBER II

CAPITULA MIRACULORUM.

B I DE candela quæ ad sepulchrum ejus posita cælitus est tricies incensa.

II Quod quædam de ancillis ejus voluit noctu basilicam intrare causa orandi; sed propter immensum lumen, quod vidit in ea, non ausa est ingredi.

III Quod germen fœniculi circa tumulum ejus crevit tempore hiemali.

IV De pectinis ejus inventione.

V Quod cujusdam turgidum caput, eodem pectine benedictum, pristinæ sanitati est redditum.

VI Quod B. Rachilda cum infirmaretur, per ejus visitationem sanabatur.

VII Quomodo juvenis Udalricus ad sepulchrum ejus est sanatus.

VIII Quod Engilbertus Abba monasterii, anniversarium ejus cantu & lectionibus præcepit venerari: & quod per visionem innotuit, quia mutatio velaminis altaris displicuit.

IX Quomodo B. Rachildæ germana ejus visitatione est sanitati restituta.

X De obitu Hittonis germani illius: & quomodo Egibertus successor ejus, visu orbatus, per ejus merita est sanatus.

C XI De quadam Reginsinda, quæ debuit vacare per ejus Solemnia.

XII Quod duo diversis morbis vexati, ad ejus sepulcrum sunt sanati.

XIII Quomodo quidam qui dentium dolore laboravit, tactus ligniculo de cupa ejus, sanus recessit.

XIV Quomodo diabolus Kebininam in ignem trusit: & quomodo inde eruta quasi in extasi jacuit, & ad vesperum resipuit.

XV Quomodo divina revelatione corpora ambarum Virginum basilicæ sancti Magni sunt intromissa: & quod unus artificum pede læsus sospitati pristinæ est redditus.

HISTORIA MIRACULORUM.

1 IGitur post sepulturam prædictæ Agonistæ divina potentia, quæ, ea adhuc in carne manente, signorum attestatione dignata est mortalibus innotescere, quam fideliter in mandatis ejus incederet; ipsa etiam non dedignata est, post ejus depositionem, frequentia miraculorum mundo declarare, quali gloria ab ea remunerata sit in cælis. a Ad ejus tumbam lucerna posita erat, quatenus quando Missarum solennia seu Vespertinalis oratio, seu Matutinæ laudes celebrarentur, lumen adesset. Quadam vero die post officiorum expletionem ædituus eam extinguens, altera die ingressus reperit eam ardentem. Quam secundo extinctam, secundo invenit incensam, atque extinxit. Similiter tertio ingressus reperit ardentem, sed minime extinxit, cupiens prius indagare quis ei officium suum ita dimidiaret. Cumque ab interrogatis non solum nil certi posset exarare, verum etiam ejus inquisitio omnium admiratio fuisset, itur in commune ad lucernam. Posses mirari, fluentem ceram a facie ignis, tunc ejus calore nil esse imminutam, atque idipsum lumen paulatim se subtrahere visibus humanis; ut facile in hoc miraculo animadverteres beatam Virginem, ornata lampade ad nuptias cælestis Sponsi intromissam, cum illo habitare lumen inaccessibile.

D a *Candela ad tiet sepulcrum tertio est cælitus incensa*

basilica noctu illuminatur

2 Una servarum hujus Virginis, quadam nocte stratu suo relicto, causa orationis basilicam petiit. Quæ testata est se tantam claritatem in ea vidisse, ut ingenti terrore correpta, fusis precibus ante valvas, minus periculosum esse eligeret, positum in horrentibus tenebris thorum revisere, quam irradiatam cælesti lumine basilicam introire.

feniculo ad sepulcrum per hiemem crescente

3 In autumno qui æstatem passionis B. VViboradæ retrudit, sępe memoratus frater ejus, viridis sęniculi germen circa tumulum ejus fixit. Quod divina dispensatione radicem terræ figens, atque per totum brumale tempus in sui viriditate permanens, ad ultimum adeo crevit, quod comis in modum coronæ nexis, totum sepulcrum protexit. De cujus germinis viriditate non solum multi sunt mirati, verum etiam plerique languentes sanitati sunt restituti, per acceptionem temperati ex eo antidoti.

ægri sanantur.

4 Soror erat huic beatæ Martyri nomine VVillidruda, tricesimum *b* possidens gradum. Hæc cum haberet natam, rogabatur a Virgine sorore, ut hanc permitteret aliquot dies secum morari. Qua permittente, cum apud materteram paucos exegisset soles, infirmata mortis debitum soluit. Mater autem post aliquot annorum curricula, morte intercedente soluta a lege viri, cępit frequentare tumulum martyrizatæ sororis; ibique divinis laudibus die noctuque se occupans, in gradu sexagesimo a morte inventa est. Huic adhuc F in corpore degenti, quodam matutino crepusculo prædicta filia ejus hilari vultu apparens, hujuscemodi verbis ad eam usa est. Num vigilas, mater? Quæ respondit, Vigilo. Surge, inquit, & dic avunculo meo, quod Domina mea Wiborada ægre ferret, ejus thesaurum illius negligentia tam diu celari. At illa suspicans de thesauro pecuniæ, dixit: Qualem thesaurum credenda est occuluisse, quam sperabamus consortem veræ beatitudinis in cælis, eo quod in terris posita, non sperare visa est in pecunia & thesauris? Cui illa; Non est, inquit, ita ut tu suspicaris, nam inventio thesauri tollet tibi hujusmodi suspectum. Mox igitur linquens stratum, adiit fratrem, sibique per somnium revelata nuntiavit. Nec mora, surgitur a Sacerdote, atque una locum sepulchri Virginis adeuntes, viderunt illius pectinem sine appendiculo ab aere sustentari. Quem cum soror Presbyteri manu tangeret, cecidit ei in manum. Tunc ille indignatus, voluit enim plures testes hujus miraculi fieri, suscepit eumdem pectinem, atq; ad claustrum properans, Abbati ceteręq; congre-

b

soror ejus vidua pia

monita per filiam suam mortuam.

prope sepulcrum pectinem ejus in aere pendentem reperit.

gationi

gationi eum præsentavit, simul omnia de visione in præsentando retexens. Quem Pater monasterii reverenter suscipiens, illa mirabili sustentatione audita, exosculatur; laudesque & gratias pro ejus inventione Deo omnipotenti persolvens, die eadem argento inclusum, ad tumbam Virginis appendi præcepit.

qui argento inclusus,

sanatur vertex capitis.

§ Huic miraculo non incongruum illud videtur subnectere, quod quidam, cui violato supercilio turgescens caput spem vitæ præsentis ademerat, eodem pectine a supradicto Sacerdote benedictus, pristinam indeptus est sanitatem.

B. Rachildis exanimis

6 Per id temporis ægrotabat B. Rachilda, atque tanta detinebatur infirmitate, quod pene tres continuas noctes diesque quasi exanimis jacuit. Tertia vero nocte circa pullorum cantum, paululum resumpto spiritu, cœpit implorare Martyris auxilium. Exaudivit ergo mater spiritualis vocem filiæ laborantis, atque cum magno jubare cœlestis luminis adveniens, suavissimique odoris fragrantia, caput suum capti jacentis acclinat, manumque leniter pectori ejus admovet, atque sic aliquantisper moras nectit. Post breve vero cum ipso jubare visibus humanis sublata est, permanente inibi usque ad lucem odoris fragrantia. Sicque matre veniente, fugit languor a filia; hacque recedente, rediit sanitas pristina.

a S. Wiborada visitata sanatur;

B

c

de juvenis molesto morbo curatus;

7 Quidam ephebus, nomine Udalricus, in congregatione S. Galli scholari sudabat *c* Pierio. Hunc quodam tempore invalescens ægritudo ad hoc redegit, ut carnibus attenuatis, spiritum jam ossa regere negares. Is ad tumbam Virginis deductus, ut ejus suffragia cœpit implorare, obdormivit. Mox autem evigilans, poltulavit escas. Quibus allatis comedit, convaluit, atque sospes ad claustrum rediit.

Annus sexcentesimus ejus ut de S. Virgine celebratum, placuit S. Wiborade,

8 Hæc virtutum ejus insignia Engilbertus Abba monasterii imis reponens sensibus, veniente ejus anniversario, præcepit sæpe dicto fratri ejus, illum solemnem agere cantu & lectionibus, ut solet, de una Virgine. Quod ille libenter percipiens, in tantum studuit eumdem diem venerari, ut etiam altare velaret cultiori velamine privato. Nam quo privatis diebus valabatur, beata Virgo propriis manibus texuerat. Cumque finitis Matutinis se sopori dedisset, adest in visu gloriosa Martyr: grateque pro veneratione solvens, velaminis mutationem minus placitam duxit. Qui expergefactus, illico surrexit, atque juxta Virginis velle operuit altare.

eum mutatum velamen amittere,

C

d

e

Mora ejus visitatione sanitati restituitur;

9 In pago qui *d* Trichgovve nuncupatur, quem Araris fluvius ex uno latere præterfluit, ex altero Rhenus, fuit quædam materfamilias, nomine Pliddruda, *e* beatæ Rachildæ germana. Hæc quodam tempore ita languida facta est, ut dentium pedumq; officio privata, vix interdum in lectulo, interdum nullo modo quiescere potuisset. Cumque diu tantis languoribus tabesceret, tandem cœpit invocare B. wiboradam. Nec statim defuit invocanti misericordia Domini; viditque sibi assistere invocatam *f* Virginem, partemque janthinæ *f* pellis, formam vaginæ exprimentem, jacientem super se, hac voce subjuncta: Optasti quietem, quiesce. Mox igitur soporata, stertuit illam noctem & subsequentem diem magna ex parte. Dehinc expergefacta popposcit escas. Quæ cum collatæ ei essent, satis avide comedit; tantumque in brevi cœpit convalescere, quod aliquot diebus exactis, cum oblatione visitavit sepulcrum auxiliatricis suæ, omnibus quos ad præsens reperit, causam innotescens suæ oblationis.

f

10 Jam aderat plenitudo temporis, quo ille venerabilis Hitto, [appropinquans] viriis illi senectæ, cujus anni non deficient, debuit contingere metam divinæ vocationis. Quo educto carnis ergastulo, quidam Archipresbyter, nomine Egibertus, successit ei in regimine basilicæ S. Magni. Nam & is omnibus quæ pollidebat relictis, quo Christum perfectius Cruce accepta posset sequi, in cœnobio S. Galli ad regularem disciplinam cervicem cordis humiliavit. Cui post aliquot annos cum gravi dolore cœpit caligare visus, adeo ut illum apertis oculis nihil videntem, Deum diceres aliud vas electionis sibi in illo præparare. Qui ad tumbam Martyris Christi provolutus, vovit pro recuperatione visus, se unaquaque septimana, quoad usque viveret, in honore vivificæ Crucis ad ejus altare Missam celebraturum, in die quem amatores sæcularium litterarum diem Veneris appellant, nos autem utres novi liquoris, sextam feriam vocamus. Inter hæc vota obdormivit. Mirum in modum, oculi sopore gravati morbis relevantur; illoque excusso, lumen ante a tenebris fugatum, clarius rediens tenebras depulit: atque postea in sui claritate permanens, nulla caligine interpolari potuit, donec anima recedente ceterorum etiam officiorum corpus reddidit extorre. *g*

A. HERIBANNO Ex MSS. Hittonis fratris sui cæcitas curata fuisse,

visum recuperat:

g

E

11 Mulier quædam, nomine Reginsinda, cum continuum væ pateretur in capite, audiens quales virtutes Dominus dignaretur operari per merita B. Wiboradæ, adiit cernua locum sepulcri ejus: ibique vovens diem passionis ejus se annuatim festive veneraturam, in vovendo somnum cœpit. Unde excita, omni dolore remoto, incolumis repatriavit. Igitur adveniente profesto natalis Virginis, hæc eadem quam prædixi mulier, jam pridem habens telam erectam, speravit eadem die eam usque ad finem perducere, si diem ex integro texeret. In hac itaque spe festina, cum jam vergens sol intraret oceani undas, mortalibusque denegaret sui præsentiam, corripitur in texendo tanta infirmitate capitis, quod prius relictum Virginis auxilio thorum, languore ingravescente revisit. Tunc se reminiscens prævaricatricem, ultra suum posse, ut ita dicam, nisa, iterato ad sepulcrum ejus venit, ibique oratura prosternitur. Quomodo ego miser hic digne valeo loqui lacrymas commissa pœnitentum, cujus captivata mens adhuc magis voluntarie ducitur in lege peccati, quam ut condelectetur lege Dei? Funduntur ubertim lacrymæ, testes veræ pœnitentiæ; cumulantur vota, melius solvenda prioribus neglectis: exaggerantur preces pro venia, preces pro incolumitate, singultusque continui sæpe illi abrumpunt precantia verba. Tandem divina clementia respecta, quæ nobis delinquentibus semper post virgam correptionis porrigit baculum consolationis, repente inter preces somno gravatur. Quo exonerata, illico surrexit sana, atque cum gaudio regreditur ad sua.

dolore capitis vexata convalescit,

sed ab filium ejus violatum relicta

F

& vere pœnitens lætum famam.

12 Non enim arbitror & hoc miraculum esse reticendum, quod duo diversis afflicti morbis, nam unus febre, alter dentium dolore laborabat, aliorum adminiculo ad memoriam hujus Virginis adducti (ingens enim dolor utrique proprias vires consumpserat) per ejus merita pristinæ redditi sunt incolumitati.

curantur febris & dolor dentium.

Gnatus ministri B. wiboradæ adeo vexabatur dolore dentium, quod capite ex omni parte tumescente, ab omnibus eum intuentibus desperabatur. Cui cum pater dentes ligniculo de cupa Virginis tangeret, tribus vix guttis sanguinis proeuntibus,

Digitized by Google

A. HEPIDANNO EX MSS.

pentibus, ſoſpes cunctis mirantibus ſurrexit.

14 Nec hoc ſilentio prætereundum, quantam pietatem virtus divina oſtendere dignata eſt ob merita Virginis atque Martyris ſuæ planius declaranda, ſupra fidelem ſervam ejus Kebininam. Poſt tranſitum igitur B. Wiboradæ, commiſſione & præcepto illius, B. Rachildæ fideliter ſerviendo adhærebat. Ipſa vero Rachilda, crebra infirmitate fere per omne tempus vitæ ſuæ cruciabatur. Hæc autem quam prædixi ſerva, quoddam potirium miſcere edocta fuit a B. Wiborada, contra ejus conſuetudinariam infirmitatem. Quod cum quadam die in teſtula igni apponere voluiſſet; ut ſe inclinavit, diabolus, utriuſque dilectionis inſectator, quadam inviſibili impulſione truſit eam in ignem. In quo cum diu huc illucque volutata miſerabiliter cremaretur, nemo enim aſtabat qui eam extraheret; tandem divina miſeratione, & beatæ Martyris, ut credimus, auxilio, ignibus eruta, ſella juxta poſita conſedit. Tarde poſt, quædam conſerva ejus, aliique cum ſupradicto Sacerdote Egiberto, intrantes diverſorium illamque videntes ita crematam, obſtupuerunt inſolita facie. Cumque inquirerent ab ea ſi ipſa eſſet Kebinina, paululum reſumpto ſpiritu reſpondit: Ego quidem
B ſum. Nolite, quæſo, obſtupeſcere neque mirari: inimicus hoc fecit. Non enim hæc mala, quaſi non præſcita, mihi evenire. Nam cum in cella S. Georgii apud Dominam meam Wiboradam manſitarem, contigit me graviſſima infirmitate detineri. Cumque mihi in dubio eſſet vita & mors, ſubito viſus eſt capiti meo aſtare juvenis pulcherrimus, & alius quaſi perſona deformis Æthiopis: quem ille pulcher increpans, Quid, inquit, hic adſtas, cruenta beſtia? in aliquo enim adhuc poſt tempus dabitur tibi poteſtas lædere hoc corpus, in anima vero nec modo nec deinceps ullam tibi conceſſam ſcias. En tempus læſionis. Spero autem de Domini miſericordia, ſi cum Propheta ei tradita ſum in interitum carnis, quod etiam animam meam cum illius anima ſervet. Mirabile dictu, cerneres eam in uno latere uſque ad pectus ita concrematam, ut oſſa & interiora quædam apparerent, & veſtem nil eſſe læſam. In altero vero veſtem combuſtam, & carnem in nullo penitus læſam. Igitur dolore hujus uſtionis in lectum decidens, cum per aliquot dies graviter laboraſſet, accidit ut quadam veſpera reſolutis membris, frigido corpore, ita omnium officiorum jaceret effœta, ut a cunctis circumſtantibus mortua nuntiaretur.
C Fletur, extenditur, ordinatiſque excubiis, pro mortua cuſtoditur. Circa pullorum vero cantum, fragor nimius veluti tonitrus, ita graviter ſuper ipſam domum increpuit, ut omnes qui in excubiis aderant, nimio terrore perculſi, ad terram corruerent. At Virgo Rachilda, divino ut credimus inſtinctu, vocans ad ſe prædictam conſervam, dedit ei cilicium B. Wiboradæ, eumque ſuper defietæ corpus expandere juſſit: ſed & baculum ejus addens, ſuperponi præcepit. Quod cum factum fuiſſet, exemplo recaleſacta convaluit, reſedit, viſum aperuit, omnibuſque quinque partitis officiis ad plenum recuperata eſt. D Tunc erumpens in vocem dixit: Gratias tibi refero, Chriſte, ſalus omnium in te ſperantium, qui dolores meæ uſtionis medicamento gratiæ tuæ fugaſti: & tibi Domina mea Wiborada, per cujus merita hanc miſericordiam confido me conſecutam.

15 Operæ pretium eſſe duximus & hoc paginæ commendare, qualiter omnipotens Deus has ſanctas Virgines, prius in ergaſtulis, in quibus ſe pro ejus amore incluſerant tumulatas, baſilicæ Sancti Magni intromitti revelare dignatus eſt. Quadam igitur nocte ſæpedictæ Kebininæ viſum eſt per ſomnium quidam juvenis, aſpectu decorus, trahens rhedam geminis rotis compoſitam, quadam cerea materia, ut ei viſum eſt, oneratam. Cumque illa interrogaret qua de cauſa veniret, vel quid ex hac materia facere vellet; Miſſus ſum, ait, ut harum ſanctarum Virginum ſepulcra, muro interrupto, baſilicæ intromittam. Poſt hanc igitur viſionem aliquot diebus exactis, Gralo, qui id temporis cœnobio S. Galli præerat, in animum induxit (credo divina inſpiratione) viſionem ancillæ factis exequi. Tunc proſtratus ad memoriam Virginum devotis precibus illarum voluntatem & adjutorium cœpit implorare, ut E is cujus voluntas opus eſt, patrandum opus dignaretur aſpirando prævenire, & adjuvando proſequi. Poſtquam hæc & ſimilia virgineis auribus humiliter inſtillavit, ſurrexit; convenienſque ancillam quam prædixi, enucleavit illi arcana voluntatis ſuæ. His illa auditis, retulit ei e contra ſomnium quod viderat; ſicque factum eſt ut fide veniente ab utroque ad utrumque, duo certa fugarent dubium ab opere patrando. Extemplo vocantur cæmentarii, opuſque in divina providentia perfectum, humanis ſtudiis traditur perficiendum. Jam tum fervente opere contigit ut quoddam immane ſaxum, ab eiſdem artificibus levatum incaute, ſed incautius relictum, uni ex illis in pedem cecidiſſet graviterque collideret. Qui a ſociis ad diverſorium delatus, juſſit cereum parari, eumque ad ſepulchrum B. Wiboradæ accendi. Quod cum factum fuiſſet, meritis beatæ Martyris id obtinentibus, ſequenti die cum ceteris cæmentariis ſoſpes & lætus ad opus inceptum mature venit.

famulam diaboli ipſum ſpernentem ſua,

juxta id quod olim ei revelatum erat,

Job. 2, 6.

quæ miſere aduſta,

& mortua creditur,

ad biduum cilicio S. Viboradæ, & baculo convaleſcit.

ANNOTATA.

F

a *Deeſt hoc miraculum in priore Vita: ut quæ num.* 4 & 5 *narrantur.*

b Trigeſimum gradum *appellat ſtatum conjugalem; uti mox vidualem*, ſexageſimum.

c *Prior Vita*, ſub Scholari diſciplina degebat. *Eſt autem* Pierium *Muſarum palæſtra, & hæ* Pierides *in monte Theſſaliæ* Pierio *natæ dicuntur.*

d *Goldaſtus* Erigovve. *De* Friſgovve *ſeu potius* Zuricgovve *ſupra egimus.*

e *Prior Vita*, Hiltruda.

f *Eadem*, Hyacinthinæ.

g *Reliqua miracula deſunt in priore Vita.*

Digitized by Google

DE BEATO CONRADO MARTYRE

FUNDATORE MONTIS-ANGELORUM ORD. S. BENEDICTI,

APUD SUBSILVANOS IN HELVETIA.

D. P.

ANNO MCXXV. PLures, imo plurimos, in Monte-Angelorum vixisse & obiisse Sanctos & Sanctas, & etiamnum tumulata servari ibidem haud pauca eorumdem & earumdem corpora, in dubium non potest revocari ab eo, qui antiquum hujus Montis in temporalibus ac spiritualibus splendorem atque fœcunditatem, disciplinæ regularis rigorem, ac vigorem, & famam utriusque monasterii considerat; in quo, per tria plus minus sæcula, monachi die noctuque famulantes minorem numerum non fecerunt quam centenarium, sæpe autem dimidio superarunt: Sanctimoniales vero quod attinet uno die, in festo S. Verenæ Virginis, anno MCXXV, præsente D. Agnete quondam Regina Hungarorum, Alberti Regis Romanorum B filia, velatæ sunt centum triginta novem Virgines. *Ita in suis ad nos litteris, anno* MDCLXXVI *die* V *Augusti scriptis, Reverendissimus Abbas loci Ignatius mirifice recreatus, quando Aprilis nostri synopsim accepit. Quem animi sui sensum ut verbis exprimeret*, Deo, *inquit*, seminatori tam boni, tam sancti, ac magni altique consilii (*Sanctorum scilicet Vitas sic colligendi*) ago gratias, humillimisque precibus flecto genua cordis, animæ & corporis mei, ut Divina bonitas, quæ per vestras Paternitates, cum gaudio & consolatione totius orbis Christiani, felicissime cœpta sunt, per easdem compleat.

Inlyta municipia sexui Sancti sexus frequenti.

2 *Quæritur deinde*, temporum incuria & injuria *factum esse, ut nequeat satisfieri votis nostris, antiqua monumenta obtinendi de S. Adelhelmo primo loci Abbate, de B. Conrado Fundatore, deque BB. Frowino & Bertholdo Adelhelmi successoribus, unde nihil addi possit scriptis a Murero in Helvetia sacra & a Bucelino in Menologio. Præcipuum ergo veteris erga illos, præsertim priores duos, religionis testimonium suggerit* constans, ut idem Abbas in jam citata epistola loquitur, usque nunc veneratio & cultus erga S. Adelhelmum Abbatem, sextis præcipue Feriis, magna devotæ plebis fiducia impetrandi per hujus Sancti intercessionem, quidquid tribus per ordinem sibi consequentibus feriis pie postulant. Extat etiamnum effigies sancti hujus Abbatis, encaustico opere annis ab hinc centenis & ultra expressa, adjecto Sancti epitheto, ac radiis secundum caput ornata. Porro ad aram, ipsius & beati Fundatoris cultui nuper erectam, lampas jugiter ardet; nec non quotannis festo S. Adelhelmi die, nimirum XXV Februarii, sacrum solennissimo ritu, magna cum populi frequentia fieri assolet: obitum vero prædicti Fundatoris Necrologium nostrum & vetustiora Kalendaria diei XI Maji passim assignant: ut miremur Murerum, tamquam si ignotus dies foret, retulisse eumdem ad XXVI Novembris, quando colitur S. Conradus Constantiensis Episcopus.

cultus perseverat & auctus.

C

Iammunc filio B. Conrado.

3 *De earum sepulcris corporumque Reliquiis cum indicetur nihil, credo ignota latere, vel hostilibus incursionibus fuisse dissipata. Interim, sicut agnoscimus plus satis esse causæ, ut de S. Adelhelmo, antehac defectu congruæ informationis prætermisso, agamus in Supplemento Februarii; ita credimus posse sufficere, ad B. Conradi Vitam qualemcumque hic collocandum, quod communem cum Sancto illo aram habeat: ad quam antlor sim, ut, licet proprium de eo Sacrum facere absque expresso Sedis Apostolicæ decreto non liceat, fiat tamen quod talibus Beatis indulget ea, in ejus honorem de Sanctissima Trinitate quotannis; maxime si contingat aliquando (quod utinam contingat!) sacra utriusque corpora reperiri, ad publicum cultum elevanda. Murerus, allegat ipsius monasterii Chronicon, anno* MDCXXIV *conscriptum ab ejus Abbate D. Benedicto, quod nescio an superfit; superfunt saltem typis edita, Chronica Helvetiæ Joannis Stumphii, & Matthæi Meriani Topographia: quorum hic, loci situm figuram & in Appendice fol.* 11 *exhibet, ænea forma excusam; ille fundationem explicat lib.* 7 *cap.* 3: *quibus Bucelinus addit monumenta cœnobii a D. Placido Abbate sibi communicata: quæ forte non sunt aliud quam D. Benedicti præcitatum Chronicon.*

Illius vita ferri potest ad Supplementum Februarii.

Conradi Vita hic datur a Murero collecta.

V I T A

Ex Germanico Henrici Mureri.

1 ANte centenos aliquot annos, in agri Turicini E districtu, vetus ac nobilis familia habitavit, ex Albio monte deducta, non procul a Birmenstorffio oppido & fluvio Repsca, in quodam castro Sellenburen aut Seldenburen nuncupato, unde & titulum ferebant ejus familiæ Principes. Horum unus, nomine Regibertus, anno DCCCCXLV fundavit monasterium S. Blasii in Silva-nigra, obiitque anno DCCCCLXIV. Alius Henricus, Murensis cœnobii in Argovia fundationem juvit, anno MXXX. Nec diu post, anno scilicet MLXX ibidem vixit par nobilium atque piorum conjugum, quibus eam gratiam concessit Deus, ut inter concordis sui conjugii fructus numerarent etiam B. Conradum, de quo nobis est sermo.

Conradus nobili ac pia prosapia ortus.

2 Hic, post mortem parentum, contingentem sibi hereditatis portionem, non luxui aut vanitati, ut passim alii, censuit impendendam; sed de ædificando cœnobio cogitavit, eo solicitius, quod istis in partibus rara tunc essent & valde ab invicem semota monasteria. Cui rei cum locum haud satis idoneum juxta Seldenburense castrum inveniret; omnia circumspectans, tandem anno MCXVIII transito Karnorum nemore apud Subsilvanos, abiit per vallem, quam Aa seu Saa fluvius intersecat, ubi Wolfenschiessen & Grassenoort loca nominantur, donec attingeret abrupta Alpium & montem Hennenbergh, id est, Gallinarum tunc nuncupatum. Placuit vehementer hic locus, ad monasterium virorum Ordinis S. Benedicti, in honorem Matris Dei Mariæ sanctorumque Angelorum, ibi collocandum; quandoquidem frequentius ibi Angelorum cantus auditi esse dicebantur: a quibus, mutato priori nomine, appellandum deinceps censuit. Nec mora extirpatur silva, complanatur fundus, exurgit structura claustri atque ecclesiæ, & altare princeps eo loci collocatur, ubi quondam fuerat ursi silvestris spelæum. Tum ex monasterio Eremitarum Einsidiensi, vel ut alii volunt ex Hirschaugiensi, accersitur S. Adelhelmus cum sociis, primusque loco Abbas præficitur, & ab Udalrico Constantiensi Episcopo consecratur ecclesia circa annum MCXX die Aprilis; celebratæque traditioni bonorum tam mobilium quam immobilium, ad fundationem collatorum in manus novi Abbatis, accesserunt confirmationis & protectionis privilegia, tam a Calixto II Papa, quam ab Henrico Imperatore Romanorum IV, Germaniæ Rege V: prout

bona sua fe cœnobii fundatioui conferuntur.

deductum ad id locum ab Angelis nuncupat.

Ab Abbate S. Adelhelmo.

Digitized by Google

EX GERMURERI

prout latius legi poteſt in noſtro Theatro eccleſiaſtico Helvetiorum,

3 In his omnibus ſolam Dei gloriam præ oculis habens Dominus Conradus proximorumque ſalutem, ad eum gradum virtutis perfectioris aſcendit, ut hactenus parum egiſſe ſe crederet, niſi ſeipſum etiam Deo ſanctæque ejus Matri in vita cœnobiali offerret ac conſecraret. Itaque depoſito ſeculari faſtu, ex conſilio ſancti Abbatis Adelhelmi, virginem ſe ſervare propoſuit, & S. Benedicti habitum in ordine tamen laicali permanendo ſuſcipere: in quo ita ſtrenue ſe exercuit, ut virtutum omnium præcipue autem humilitatis & obedientiæ ſpeculum Fratribus omnibus eſſet. Paucis poſt hæc annis contigit, ut ſecularis quidam nonnulla bona, quæ monaſterio donarat Conradus, ſui juris eſſe contenderet. Quapropter coactus fuit Adelhelmus Abbas ipſum ablegare ad hominem, quo lis illa aut jure aut precario terminaretur. Conveniunt ergo in unum ambo, interque ſe conferunt momenta cauſæ; dumque nil tale ſuſpicaretur Conradus, alter, ira & diabolo inſtigante actus, ſicam corripuit; & beato Fratri letalia duo infligens vulnera, humi ſtratum ſuo in ſanguine reliquit, ubi mox expiravit Martyr, Virgo & Monachus, anno MCXXV.

4 Corpus in Montem-Angelorum delatum, medio in choro perquam honorificum tumulum accepit: quanta autem Conradi eſſent apud ſe merita teſtatus eſt Deus patratis ad ſepulcrum miraculis, quæ narranda relinquo expertis interceſſionum ejus ſuffragia. Nec homicidæ ceſſit impune perpetratum facinus: ſed brevi etiam ipſe vindice gladio percuſſus occubuit. *Haſlenus Murerus, cujus Theatrum eccleſiaſticum, pridem expetitum, necdum ad manus noſtras pervenit. A Murero ſola fere brevitate diſcrepat Bucelinus, niſi dum dicit, quod Conradus*, officii ſpecie comiter exceptus, inter ſimulatos amplexus, bino in latus utrumque inflicto vulnere eſt confectus anno Chriſti MCXXVI: *antea autem dixerat idem Bucelinus, quod* cum cœnobium prope Buſch pagum moliretur *Conradus*, corruentibus mox quæ ſtruxerat, locum a Numine reprobari doctus, indomiti tandem bovis ductu, reperitaque frequentius Angelorum muſica, aream, cui hodie cœnobium incumbit, delegit.

DE B. MAFALDA REGINA

Vide Append. pag. 787.

DE S. ANTONIO SEU ANTONINO,

D. P.

ARCHIEPISCOPO FLORENTINO IN HETRURIA,

ORDINIS PRÆDICATORUM.

Epiſtola Dedicatoria.

Illuſtriſſimo & Eruditiſſimo viro, Antonio Magliabechi,

Daniel Papebrochius, æterna cum Sanctis in gloria numerari.

DAturus vitam Sanctiſſimi Florentinorum Præſulis Antonii, *a quo Tibi nomen Chriſtiano ritu datum ſic meminiſti, ut ipſum habeas excitamentum virtutis; omittere nolui, quin primo in limine propoſiti operis palam facerem quantum me Tibi obſtrictum agnoſcam. Non tamen multa tua in me privatim officia ac beneficia recenſebo; quorum in animo meo recondi memoriam pro tua ſingulari modeſtia mavis, quam enumerationem audire. Unum dicam, quod neque diſſimulare tu vis, neque ego debeo occultare; inter plurimos, quos huc de Actis Sanctorum opus, toto orbe Chriſtiano, fautores habet adjutoreſque, neminem eſſe, cui de propenſiſſimo erga profectum ejus affectum primas credere velis aut debeas. Neque ſterilis hic Tuus affectus eſt: extendit ſeſe per omnes operis hujus partes. Poſtquam enim R. P. Godefrido Henſchenio mihique, ſub annum* MDCLXI *Florentiam appulſis, omnes publicarum ac privatarum bibliothecarum aditus patere ſeciſti, ex quibus ingens collectus fructus, tum aliis menſibus, tum hoc potiſſimum Majo proponitur; non deſiiſti, promptiſſima ſemper voluntate addere beneficiis beneficia, & quoties de Etruriæ Tuæ Sanctis occurrebat requirendum quidpiam, voluiſti ad Te ut recurrerem; recurrentem vero ea quam ipſe dederas libertate ac fiducia, juviſti ſolicite induſtrieque; maximam, qua apud bonos omnes & doctos patriæ Tuæ viros vales auctoritatem ac gratiam ſic impendens ad ſingula, quæ deſiderari a me contigit, monumenta litterarum varie abditarum, per amicos ubicumque poſitos inveſtiganda, quaſi nulla urgentior tibi cura incumberet. Igitur dum eximiam tuam, in omni diſciplinarum cultiorum genere, eruditionem commendant alii; dum beneficam erga homines, ex quacumque natione aut profeſſione, litteratos humanitatem extollunt laudibus; dum ſtupendam prorſus librorum auctorumque notitiam, in capaciſſimæ memoriæ tuæ ſinu, velut in vivente bibliotheca, digeſtam, admirantur; dum collectam apud Sereniſſimos Patronos tuos gratiam ſuſpiciunt, velut ipſa ſuperiorem invidentia, quia meritorum evidentia fultam; dum omni ex regione deferuntur Florentiam eruditiſſimi libri, nomini tuo, tamquam communis eruditorum Mæcenatis, inſcripti; ego prætendo manibus*

Sancto-

Digitized by Google

A *Sanctorum plurium Vitas, a Te nobis submissas, atque in primis hanc* S. Antonii, *nominis ac patriæ communione Tui; ipsum & omnes Sanctos obtestans, ut Te nobis, ad sua Acta illustranda adjutorem tam strenuum, diu fervent incolumem; & post multos demum feliceſque annos, suorum gloriam meritorum, quorum sic gaudes eruderare ac propalare insignia, faciant coram intueri in cœlesti beatitudine quo aspiras, quamque Tibi differri patereris ægrius, nisi eam quadamtenus prælibare Te legendis his nostris commentationibus crederes. Vale, Amicorum, Amicissime: atque, ut facis, studia pro Sanctis susceptа, amare perge ac juvare. Ex Musæo nostro Antverpiensi* MDCLXXVII, *Idibus Augusti.* AUCTORE D.P.

COMMENTARIUS PRÆVIUS.

ANNO MCCCCLIX. *Florentiæ in ecclesia S. Marci sepultus S. Antoninus.*

Inter alia Medicææ pietatis ac magnificentiæ monumenta, quibus Florentinam urbem ornavit Cosmus, decreto publico pater patriæ *dictus (sicuti in ejus, anno* MCCCCLXIV *defuncti, epitaphio legitur) eminet Prædicatorum, artioris observantiam Professorum, conventus, S. Marci nuncupatus; cui is a se fundato dotatoque insignem etiam ecclesiam adjecit, anno* MCCCCXLII *ab Eugenio* IV *Pontifice Maximo consecratam. Conventum istum* S. Antonius, *vulgatiori nunc nomine* Antoninus *appellatus, aliquando cum titulo Prioris rexit vivens; ecclesiam deinde sui sacri corporis depositо locupletavit, anno* MCCCCLIX *hoc* 11 *die Maji vita functus, postquam Florentiæ rem sacram annis tredecim Archiepiscopus administrasset, Sanctis adscriptus anno* MDXXIII *ad Adriano Papa* VI, *Bullam Canonizationis (quam hic præventus morte non potuerat publicare) evulgante Adriani successore Clemente* VII. *Is, post Romani Martyrologii recognitionem, sub Gregorio* XIII *curatam, eidem inscriptus legitur his verbis;* Florentiæ S. Antonini Episcopi, Ordinis Prædicatorum, sanctitate ac doctrina celebris. *Cum multo longiori elogio antea eum Martyrologio suo inscripserat Galesinius, brevius Maurolycus, & post Maurolycum Joannes Molanus in suis ad Usuardum additionibus, citatis auctoribus vita duobus,* Francisco Castellionensi, Canonico S. Laurentii in Florentia, & Vincentio de S. Geminiano, Ordinis Prædicatorum Procuratore Generali.

1 Maji adscriptus Rom. Martyrologio.

B

2 *Franciscus* apud virum *sanctum* fuit & domi ejus, ultra octavum annum; gestaque ejus singula aut bonam partem propriis oculis vidit auribusque hausit, *uti ipse præfatur in Vita quam intra annum ab obitu scripsit: quamque habemus MS. ex legendario Corsendonckano Canonicorum Regularium, impressam vero apud Leandrum Albertum lib.* 3 *de viris Illustribus Ordinis Prædicatorum. Utrobique quia obscura quædam erant, rursus eamdem nobis ex Florentino Conventus S. Marci autographo transcripsit D. Bernardus Benvenuti, rogatu Illustrissimi atque eruditissimi viri D. Antonii Magliabechii, officium suum existimantis curare, ut Sancti sui Patroni vita in nostro opere quam accuratissime ederetur. Idem deinde &c.* Vide Append. pag. 791 col. 2. *Dirigitur ea* Priori Fratribusque S. Dominici, conventus Bononiensis; & si quid minus apte minusque pro dignitate rei scriptum, *ignosci sibi petit auctor,* qui numquam hactenus ad scribendum accessit. *Facto autem semel scribendi principio, composuit deinde Vitas aliorum Sanctorum ejusdem Ordinis; videlicet S. Petri Martyris, S. Thomæ Aquinatis, S. Vincentii Ferrerii, quarum jam meminimus Mensibus Martii & Aprilis; atque Antonii de Pedemontium; cum encomio S. Marci Papæ, & laudibus ecclesiæ Laurentianæ, quæ omnia, cum Vita S. Antonini eleganter descripta, continet codex a nobis visus in Bibliotheca prædicti Conventus S. Marci, exaratus anno* MDXLVII.

Virum scripsit Franc. Castellion. annis 8 decessit.

Plurima pulcra alia vitæ auctor.

3 *Post hanc Vitam invenimus* Additiones quasdam, de vita & miraculis B. Antonii de Florentia, Ordinis Fratrum Prædicatorum, Archiepiscopi Florentini, factas per Fr. Leonardum Ser-Uberti de Florentia, de dicto Ordine Prædicatorum: *quas eo solicitius nobis transcribendas putavimus, & ab opusculo Francisci nullatenus abjungendas, quod ipse in prologo eum videremus promittere,* simplici sed veraci stylo, quædam, alia, quæ B. Antonius sive in vita sive post obitum gessit, prout a fide dignis, *ac fere oculatis testibus,* accepit, *intra decimum ab exitu Sancti annum: idque ex voto, quo se Fabrianensis conventus Prior an.* MCCCCLXVII *obligarat, pro impetranda Fratris ejusdem apud se hospitis sanitate. In Additionibus anno* MDXVI *factis primo Processui in ordine ad Canonizationem,* in testimonium Leonardi . . . Rev. in Christo Pater D. Benedictus Episcopus Vasionensis scit, quod Fr. Leonardus Ser-Uberti, quem novit, fuit vir doctus & bonus, fidelis, veridicus & legalis, atque observantissimus Religiosus. Idem de certa cognitione atque experientia testificantur Fr. Gregorius Orlandi de Mediolano, annorum LXXII; & Fr. Laurentius Nicolai de Uzano, annorum LXVI; ambo senes Patres Conventus S. Marci: *quorum testimoniis addit* Fr. Antonius Christophorus de Radda, *quod* fuit Secretarius Reverendissimi Generalis Ordinis; *&* Petrus Silvestri de Lapis civis Florentinus, annorum LXXXII, quod eum cognovit in sæculo & in religione, & quod in sæculo fuit Notarius publicus Florentinus, fidelissimus & vir optimæ famæ.

E

illi subjungit additiones subjunxit Fr. Leonardus Ser. Uberti.

testatur fidei scriptor.

4 *Hæc illi de Leonardo, jurati omnes: Franciscо, in titulo MS. Corsendonckani datur encomium* Professoris eximii, & Græcis ac Latinis litteris excellentissimi: *eadem* fere *verba habentur in MS. Florentino ante Vitam S. Vincentii Ferrerii. Post vitam autem S. Thomæ, ab eodem, ut diximus, exaratam anno* MCCCCLXXII, eleganti & brevissimo, *ut præfertur Stylo idem Franciscus appellatur* sacræ Theologiæ Doctor, in litteris Græcis atque Latinis vir sui temporis peritissimus, Canonicus S. Laurentii Florentiæ & Plebanus S. Appiani. *In prologo B.* F *Antonii Pedemontani Passionem (quam servamus in diem* XXIX *Augusti, quando Ripolis, ubi corpus est, colitur) circa annum* MCCCCLXXV *exaratam, ipse suorum studiorum rationem reddens Franciscus, haud obscure ostendit, quam serio ad litteraturæ politioris artiumque liberalium cultum insignem sese applicuerit; quodque nonnisi* XXX *anno ætatis proximus, ad Sacerdotium, deinde ad S. Antonini Vitam scribendam, accesserit.*

mul & Franciscus præfatur.

5 *Præter hos Vitam S. Antonini Carmine Heroico conscripsit Ugolinus Verinus, qui (uti in Catalogo Scriptorum Florentinorum asserit Michael Poccianti) fuit* vir omnigena scientiarum varietate refertus: sed in edendis carminibus poeta ita eruditus, venustus, sublimis, gravis, exquisitus, diligens, & accuratus, ut Ficinus ille magnus, Musarum Sacerdotem & bonarum artium promptuarium insigne, appellare non veritus fuerit: emicuit anno MCCCCXC, eaque singulari eloquentiæ puritate transmisit posteris, quibus se non tantum vatem sublimem, sed historicum singularem & Theologum admodum pium insinuat. *Poterunt hæc apud Poccianti num enumerata videri qualia, anno* MDLXXXIX *autographa servabantur Pisis apud Franciscum Verinum (Ugolini forsan ex fratre Francisco nepotem) Philosophiæ Professorem. Vita, quam dixi hoc affertur exordium:*

Eamdem carmine fecit Ugolinus Verinus.

Antonii dum gesta volo Pastoris.

6 *Idem*

Digitized by

AUCTORE D. P. & alii cum laude memini Sanctis

6 *Idem in tribus libris de gloria, viris illustribus, nobilitate urbis Florentine, Laudem S. Antonini paucis attigit versibus; quos ex Ughello non pigebit transcribere, ad ingenii sui sæculo laudatissimi specimen, cujus tractatum de Sancto hoc necdum videre nobis contigit: ibi autem hæc scribit.*

Temporibus nostris Antonius, alter Aquinas
Moribus, exemplo, scripto Thomasus habetur.
Infectos Cleri mores correxit & urbis,
Commissumque vigil Pastor defendit ovile;
Ne lupus insidiis caperet, vel ne improbus hostis
Incustoditas pecudes laceraret; & omni
Arte gregem morbo incolumem servavit ab omni.
Antoni, venerande Pater, quo carmine laudes
Percurram? meritas Tibi quas Florentia grates
Exolvat? Tu siderei novus incola cæli
Adsis, & patriæ tolle impia semina belli:
Tolle famem & pestem, & quidquid mortalis egestas
Sustinet, ut vigeat mens recta in corpore sano.

uti refert Antonius de Altis Ep. Vulterranus in Chronico B

7 *Denique* Rev. D. Antonius de Altis, Episcopus Vulterranus, *ab anno* MCCCCLXX *usque ad* LXXVIII *quo decessit*, in Chronica sua obiter Antonium Archiepiscopum memorans, paulo longius memoriam sui faciens protrahit sermonem, & refert virtutibus ejus ac sanctis moribus magnum testimonium veritatis, *uti dicitur post Summarium miraculorum, ex scriptis Francisci & Leonardi contractorum, ubi* supra duodecim testes testificantur ex cognitione certa quod *quatuor hactenus nominati auctores* fuerint tales, ut fides indubitata & plena eorum scriptis sit adhibenda. *Verum nec Volaterrani Episcopi Chronica, nobis hactenus innotuit: nec si innotuisset, aliquid ab ea ut credo possemus discere, quod non distinctius & copiosius a Francisco & Leonardo referatur. Neque enim in Summario Processuum invenitur punctum vel unicum, quod illius chronicæ testimonio sigillatim confirmetur; uti nihilominus in eodem occurrit, quod a Verini carmine fidem suam peculiariter accipiat.*

8 *Sed Antonini laudatores referendo, nefas est prætermittere Pium* II *Pontificem Maximum, cujus Pontificatus mense* IX *ad cælos transiit Antoninus, libro* II *Commentariorum illius his verbis describens:* Per idem tempus migravit in Domino Antoninus, ecclesiæ Florentinæ Archiepiscopus, Ordinis Prædicatorum professor, vir memoria dignus. Domuit avaritiam, conculavit superbiam, libidinem prorsus ignoravit: potu ciboque parcissime usus est: non iræ, non invidiæ, non alteri passioni succubuit: doctrina Theologica emicuit: scripsit plura volumina, quæ docti laudant. Prædicator acceptus in populo, quamvis scelerum insectator vehemens, C correxit Cleri & populi mores, lites diligenter composuit, inimicitias quoad potuit ex urbe pepulit, proventus Ecclesiæ inter Christi pauperes distribuit, in cognatos & affines suos (nisi admodum inopes essent) nihil contulit, vitreis ac fictilibus tantum vasis est usus; familiam, quæ parva illi fuit, modicis contentari voluit, & ad philosophiæ leges vivere. Mortuo nobile funus ex publico ductum, in domo nihil repertum est præter mulum, quo incedere solitus erat, & vilem supellectilem: cetera manus pauperum asportavere. Civitas (nec vana putanda opinio est) ad vitam illum migrare beatam putavit.

& Pius in Commentariis.

Summarium Processuum pro canonizatione

9 *Primum hoc promeritæ canonizationis testimonium, præsagium vero ejusdem post annos* LXIII *perficiendæ, habuit Antoninus; cujus canonizationis Bulla, ut diximus, sub Clemente* VII *edita, meminit miraculorum, quæ libello quodam impresso, ex ipso Canonizationis Processu per causæ Procuratorem fideliter excepta, & per ipsum fideliter revisa atque collata continentur. Libellum istum, anno* MDXIX *impressum in Italia verosimiliter, ex Hispania accepimus anno* MDCXLIX *a D. Waltero del Brugghen, Hanseaticarum Civitatum in aula Madritensi Actore. Continet is libellus primo Vitam Sancti, quam in annotatis ad Vitam per Franciscum & Leonardum* D *scriptam vocabimus secundam; neque enim opera pretium visum est illam hic dare: tum* Breve Summarium miraculorum in vita operatorum, *in articulos* 49 *distinctum; aliundeque* de miraculis operatis post vitam, *articulorum* 76, *cum duplici appendice acceptorum a Francisco & Leonardo præfatis, & ex litteris quibusdam Neapoli jubmissis. Ex illo autem duplici Summario verbotenus desumpsimus* Analecta, *inferius sic danda, ut solus ordo noster sit, & testes plures ad singula longiori quandoque serie producti, ad pauciores magisque necessarios reducantur.*

cum brevi Vita.

Vita a Francisco & Leonardo scripta vocabimus secundam

nede hic edita Antibita

10 *Sequuntur denique in eodem libello* Nomina testium, & summarium eorum quæ *singuli* deposuerunt, *in triplici examine duplicis Processus; quæ cum inutilem huic operi prolixitatem fuissent allatura, ab eo resecuimus; satisque habuimus, quidquid in eis reperiebatur, in Summariis miraculorum præteritum vel obscurius dictum, referre ad Annotata. Unum ex illis hic proponendum, quia ad hunc prævium commentarium pertinens, suggerit in* 2 *Examine Testis vigesimus*, Dominicus olim Bernardi Dominici Mazzighi, nobilis civis Florentinus, E annorum LXXIV; *dum* testificatur se vidisse quemdam librum de Vita & miraculis B. Antonii compositum per Ser-Baldovinum de Baldovinis, civem Florentinum & Notarium Archiepiscopi Antonii, hominem legalem, justum & bonum, scriptum propria manu dicti Ser-Baldovini: quem vidit tempore Innocentii VIII, *circa annum scilicet* MCCCCXC, quando tractari cœpit de canonizatione ipsius Archiepiscopi: *qui tamen liber* deperditus est, quoniam filia Baldovini commodavit cuidam Priori Cisstercienſi, & non sibi restituit, *uti testatur illius maritus, Baldovini gener, qui* librum aliquando legit, scilicet Franciscus Albizi Luce, nobilis Florentinus, annorum LXXXV.

pro deperditis Baldovini scriptis,

11 *Peractis denique canonizatione S. Antonini (sic enim postea semper fere appellatus est) cupiens Clemens* VII Vitam & gesta ejus, quæ sparsa erant, aliquo adhibito ordine in unum corpus redigi; *mandavit id faciendum* per Reverendum sacrarum litterarum Professorem, Magistrum ac Fratrem Vincentium Mainardum Geminianensem, ejusdem Ordinis Procuratorem meritissimum, *uti legitur post eamdem vitam, una cum Officio proprio per eumdem Pontificem approbato, ad cujus calcem dicuntur omnia* Sedulitate Fr. Hieronymi Pomerii, Bachalarii formati almæ Academiæ Parisiensis, suæ professionis cultorum commoditati operam dantis, auctorique tamquam patri obtemperantis, cum nonnullis marginalibus Notatiunculis Vitæ superadditis, sanctissimi Præsulis gesta insinuantibus, ad amussim recognita & impressioni tradita anno a partu Virgineo MDXXVI, XX Januarii; suffragantibus expensis bonorum virorum Engelberti de Marnef, Mace des Boys, & Nicolai Præpositi, Parisiis in via Jacobæa commorantium.

Vita Jussu Clementis 7 edita cum officio

12 *Est Officium prædictum ex Romana Ecclesiæ usu ordinatum per tria nocturna, cum novem Lectionibus de Vita, uti olim consueverat in Festis Sanctorum; illudque recitaturis propositæ fuerunt Indulgentiæ: quod hic consuerâ in fine dandum, utpote in quo sint propria omnia; donec inspecto Breviario Prædicatorum impresso Parisiis an.* MDLV, *vidi iisdem fere omnibus Ordinem uti; nisi quod ex suo peculiari ritu absolvat Matutinum sub unico nocturno trium Psalmorum ac trium Lectionum, cum Officium per tria nocturna divisum Antiphonis & Responsariis pluribus constet, cæteriſque ad numerum tot Nocturnorũ requisitis. Multo minus visa est recudenda hic prædicta Vita, quoniam & apud Surium in Majo & apud Bzovium in Annalibus ad annũ* MCCCCLIX *integra invenitur; nosque pro instituto nostro historicam veritatem lectori malumus ex ipso fonte hauriendam præbere, quam offerre eamdẽ quantulumcumque alteratam. Itaque etiam ex hac, quam tertiam Vitam dicimus,*

quod totum proprium factum ex eo quo Prædicatores utuntur;

Vita vero recusa

apud Surium & Bzovium.

Digitized by Google

pauca

A pauca dumtaxat inter Annotata libamus : de canonizatione deinde, Translatione, Reliquiis in fine agentes totam de S. Antonino tractationem absolvimus.

Absolveram &c. Vide Append. pag. 791. col. 1.

VITA

Auctore Francisco Castilionensi, Sancti domestico per octennium.

Ex autographo Florentino Conventus S. Marci, MS. Corsendonkano, & Leandro Alberti.

EPISTOLA DEDICATORIA.

FRanciscus Castilionensis Presbyter, Priori Fratribusque B. Dominici Conventus Bononiensis salutem. Cum vitam reverendissimi Patris Fratris Antonii Archiepiscopi Florentini nuper conscripsissem, quæ, propter gesta illius viri, præclara admodum, atque vitæ hominum, eo quod in se multarum virtutum exempla contineat, non parum utilis esse videtur: nullus mihi convenientior visus est, quam Tu Fratresque tui, cui hoc esset opusculum dirigendum. Nam cum locus vester sit inter alios Conventus istius Ordinis, tum vitæ atque observantiæ integritate, tum civitatis ac studii sacrarum litterarum nobilitate, non minus ob sanctorum Fratrum & eorumdem doctissimorum magnam copiam, maxime vero propter præsentiam sacrati corporis B. Dominici Patris vestri, toto Ordine illustris ac nobilissimus; ad vos sane pertinere potissimum videtur tantarum virtutum laudem celebrare. Ipse etiam Antonius tantum decoris tantumque ornamenti addidit Ordini vestro, tantum Religioni vestræ, quæ jam pene extincta erat, incrementi adjecit, tantum vel maxime Ordini vestro sua doctrina suoque exemplo profuit; ut numquam possit ejus memoria a quocumque vestrum satis pro dignitate celebrari. Habuistis enim in Ordine, ex quo conditus est, sanctissimorum virorum magnam copiam; habuistis Pontifices plurimos, etiam Romanos; habuistis doctores egregios, qui multa scripsere ad communem hominum utilitatem: sed singuli pene singulis virtutibus ornati. C In hoc uno viro certe sanctitas immensa, Pontificatus excellentia, cœlibatus sive ut ita dixerim virginitatis gloria, doctrina singularis & nostris temporibus accommodata, peculiari quodam ac divino privilegio convenerunt. Nihil sane huic viro nisi martyrii palma, quam tamen ex tolerantia multorum laborum ac corporis passionum merito sibi vendicare potest, defuisse videtur. Sed quid ad hæc explicanda me extendo? cum jam ipsius vitam omnem audituri sumus: in qua non omnia quæ dici de eo poterant, neque ea qua decebat tantam rem narratione conscripsi: sed brevi, ne molestus fierem, eaque inepta, sat scio, oratione ejus gesta complexus sum. Unum te id, Pater optime, & Fratres tuos rogatos volo, ut hoc breve opusculum primum vos legere non pigeat; deinde aliis simul Fratribus vestris, qui per ceteras Italiæ civitates constituti sunt, cognoscendum; postremo vero in vestra bibliotheca conservandum custodiendumque recondatis, ut tanti viri exempla posteris quoque sint incitamenta virtutum. Si quid vero minus apte minusque pro dignitate rei scriptum est, in hoc veniam mihi dari postulo, qui numquam hactenus ad scribendum accessi; idque partim ex mearum rerum ac totius vitæ perturbatione, partim ex instituto fortasse non improbando faciendum putavi. Sin autem quodcumque in tantarum virtutum laudem cuipiam vestrum gratum jucundumque scripsi, id mihi, ad orationes suffragiaque Sanctorum Fratrumque impetranda, patrocinari postulo. Valete.

Cur potissimum inscribat hanc vitam Conventui Bononiensi.

per ipsum aliis communicandam.

APRAN CASTILION DOMEST EX MSS.

PROLOGUS.

NOnnullis rebus sæpenumero annexa est quædam, ut ita dixerim, vis officii atque honesta necessitas; ad certas res peragendas, non manu violenta compulsi, sed ipsa virtutis decorique necessitudine ita pertrahamur, ut a nobis omitti sine nefario scelere non possint. Hujusmodi est, si quis parentem ætate confectum ac pauperem suis opibus, cum id possit, enutrire contemnat: si quis item filiam jam nubilem, potius domi impudicam retinere, quam honesto viro nuptui tradere pertinaciter contendat: aliaque hujusmodi tam multa sunt, ut vix narratione longissima comprehendi possint. Hac ego decori honestique necessitate adductus, vitam sanctissimi viri Antonii Florentini Præsulis, qui hoc anno a ex hac vita migravit, litteris memoriæque mandare constitui, E Quamquam enim plures sint alii docti viri in nostra civitate, quibus & doctrina & ingenio facile cedam, qui rem hanc possent sententiis & amplitudine orationis illustrare; tamen quia apud virum ipsum fui, & domi ejus ultra octavum annum; gestaque ejus singula aut bonam partem propriis oculis vidi, auribusque hausi; ad me potius hoc onus officii, quam ad quemvis alium, merito deferri ac pertinere sum arbitratus. Est enim res digna memoratu, tum aliis de causis, tum vel maxime ut qualem nostra ætas produxerit virum intelligamus. Incredibileque est, ut his nostris temporibus, quibus omnis bene vivendi ac religionis norma labefacta ac pene destituta est, tot tamque excellentes virtutes in uno homine convenire potuissent. In eo namque omnis pietas divini cultus, omnis sacrarum Scripturarum certissima doctrina, omnis denique sanctissimæ vitæ lucidissimum exemplar situm erat. Hinc omnes Religiosi viri, sive Monachi sive Presbyteri fuerint, sive etiam Episcopi, poterunt optimam vitæ suæ morumque disciplinam ac pie vivendi certam regulam adipisci. Hic enim F vir, non tantum postquam e vita migravit, verum etiam & antea dum viveret, ab omnibus Italiæ populis omnique Romana Curia (de Prælatis loquor summisque Pontificibus) Sanctus appellabatur. De hoc igitur viro ea quæ ipse vidi & quæ aliis veritissimis testimoniis accepi, breviter atque concise dilucideque narrabo: aliis, qui majori dicendi vi majorique eloquentiæ artificio præstant, exornationem tantarum laudum amplitudinemque relinquo.

Causa quæ ad scribendam S. Antonii Vitam impulerunt auctorem.

ille amplius annis ejus domesticum

S. Antonii compendiosa laus.

ANNOTATA.

a *Annus hic computandus a morte, 2 Maji obita: nam n. 18 mentio fit Episcopi Spoletani, ut ad Cardinalatum nuper evecti, quod solum factum est an. 1460, III Nonas Martii.*

Placet hic addere titulos, quibus autographum Florentinum distinguitur, ab aliis transcribentibus prætermissos.

Digitized by Google

A. FRAN. CASTILION D. MEST. EX MSS.

I De his quæ gessit in pueritia.
II De ingressu ejus in Ordinem Fratrum Prædicatorum, per manus Fr. Joannis Dominici in conventu S. Dominici de Fesulis, anno ætatis suæ sexto decimo.
III De sancta ejus conversatione in Ordine, & multis laboribus pro Ordine toleratis.
IV Qualiter Eugenius quartus beatum Fratrem Antonium fecit Archiepiscopum Florentinum.
V Qualiter electionem de se factam ad Pontificatus gradum multis modis declinare conatus est.
VI Qualiter tandem B. Antonius, imperio Pontificis parens, electionem hujusmodi devotissime acceptavit.
VII Qualiter se gessit in officio Archiepiscopali, in primisque de dispositione domus & familiæ suæ, & de suo & suorum victu.
VIII Qualiter se exhibuit in cura Pastorali quoad Deum, ad se, & ad subditos, & de ejus mansuetudine ac pietate ad omnes.
IX Qualiter in nocte ibat ad Matutinum ad ecclesiam Cathedralem, ut suo exemplo negligentes Clericos excitaret.
X De fama sanctitatis ejus ubique ipso vivente diffusa: B & qualiter morienti Eugenio Papæ IV Sacramenta ministravit: & quemadmodum Nicolaus Papa V eum in summa habuit veneratione.
Duobus aut tribus aliis titulis post hunc locus esse poterat, nolumus tamen aliquid de nostro ponere hic, ubi solum exhibemus id quod reperitur in MSS. codicibus quos sequimur.
XI De libris ejus.
XII De morte ejus.
XIII De muliere sanata ad tactum sacri corporis.
XIV De exequiis ejus, & integritate corporis sui per multos dies, & de Indulgentia concessa visitantibus sacrum corpus: & de mirabili concursu populorum per eos dies, quibus inhumatum, sine ullo fœtore, perstitit sanctum corpus.
XV De quibusdam miraculis post ejus obitum subsecutis.
XVI Qualiter Leonardum Reatinum & filium ejus unicum, quorum salus desperabatur humanitus, B. Antonius plenæ sanitati restituit & saluti.
XVII De muliere a periculo partus liberata, cum prolis perfectione.
C XVIII De Cardinali S. Sixti, in sua senectute & ægritudine meritis B. Antonii mirabiliter sublevato.
XIX De patre Luisi, domestici B. Antonii, ab infirmitate simul & amentia liberato.
XX De Nicolao de Sacchettis, cive Florentino, pene mortuo, meritis B. Antonii liberato.
XXI De quibusdam miraculis per eum adhuc viventem patratis. Et I de ferro congelato in fornace ardenti, quod ad benedictionem sancti viri igne resolvi ac fluere cœpit & fundi.
XXII De Sacerdote ægrotante, orationibus B. Antonii liberato, apud Mugellum.
XXIII De muliere multis annis sterili, cui prolis fecunditatem sua benedictione B. Antonius mirabiliter impetravit.
XXIV Conclusio operis dulcisque lamentatio de transitu Antonii, ejusque digna laus.

D

CAPUT I.

Alia Vita usque ad Archiepiscopatum susceptum.

1 ANtonius, Florentina urbe oriundus, honestissimis *a* parentibus, patre Nicolao *b*, matre Thomasia natus est. Is multa solertia, plus memoria valuit; ingenio gravis, mitisque admodum ac taciturnus, statura corporis non magnus, ossibus ac nervis magis quam carne suffultus. In ipsa pueritia religionis studiosus, ecclesiam & auditionem divini verbi frequentabat: cœpitque jam tum orationi assiduæ contemplationique vacare *c*. Ferturque adhuc puer ad figuram Crucifixi, quæ in ecclesia S. Michaelis in horto, sic enim appellatur, sita est, longo tempore singulis diebus accedere consuevisse, ibique supplex ac genibus flexis diutius orare; adeo ut plurimi id cernentes admirarentur tantam esse in puero tolerantiam in orando, & in perseverando constantiam. Cum vero letaniæ ac processiones publicæ fierent, Fratres Prædicatores, quibus jam tum afficiebatur, multa cum gravitate ac modestia sequebatur. Numquam in ludo litterario, in quo supra coætaneos suos mirum in modum proficiebat, quidquam puerile a sociis, qui adhuc superstites sunt, in nostra civitate fecisse memoratur: erat enim jam tum in ejus moribus, sermoneque ac gestu corporis, præmatura senectus gravitasque immensa.

a b *Nascitur Florentiæ honestis parentibus.*

puer studio pietatis intentus.

E

moribus supra coætaneos pueritiæ præditus.

2 Cum autem ad pubertatis annos perveniisset, animum ad religiosam vitam capessendam convertit; motus, ut sæpius nobis narrabat, prædicationibus præstantissimi viri Fratris Joannis *c* Dominici, qui ex Ordine Prædicatorum postea, ejus virtutibus ita postulantibus, sanctæ Romanæ Ecclesiæ Cardinalis effectus est: cujus viri singulares virtutes atque doctrinam, in primisque solertiam & acumen ingenii summis in cælum laudibus extollebat Antonius. Erat enim in eo magna divinarum Scripturarum cognitio, in interpretando solertia, in proloquendo facundia, in rebus agendis experientia, & in consulendo prudentia singularis. Ad hunc cum suscipiendi habitus causa accedisset Antonius (ille enim tunc Fesulis ecclesiam B. Dominici ac cum Conventum, qui nunc extat, a fundamentis *d* condebat) visus est homini prudentissimo puer, acutus quidem ingenio ac bonæ indolis, sed ætate *e* tenellus: jubet illum adhuc aliquot annis exspectare, donec ad perferendam religionis austeritatem sufficiat.

CAP. II *cum licentia matris Fr. Joannis Dominici,* *c*

F *d e* *ab eodem admittitur in Ordinem S. Dominici puer.*

3 Et quoniam interrogatus ab eo, cuinam scientiæ aut facultati operam daret, respondit, se Decreti lectione plurimum delectari: Vade, inquit, cum totum Decretum memoriæ mandaveris, *f* tunc in ordine admitteris. Non ausim affirmare quid loquar (nam ipse Antonius numquam de se talia nobis narrasset) sed in signum singularis memoriæ, vulgo hæc de illo fama ferebatur. Dicitur enim adolescens tunc ab homine discessisse, transactoque anno ad eumdem, ita Decreto familiari effecto rediisse, ut, in quacumque ejus libri parte illum interrogasset, mirum in modum homini satisfaceret. Tum vero non jam repulsus, sed avidissime susceptus, sextodecimo ætatis suæ anno, assumpto B. Dominici ac Prædicatorum habitu, novum induit hominem *g* qui secundum Deum creatus est. Narravit nobis postea sanctus Præsul, mihi scilicet Marcoque Presbytero (cui summa

a quo rejectus quasi volumen Juris Canonici memoriæ mandasset.

anno ætatis 16 habitum donatur.

g

Digitized by Google

A ma dilectione, eo quod bonus ac fidelis magnoque sibi usui esset, afficiebatur; in cujus etiam morte, Defecit, inquit, baculus senectutis meæ) se, antequam ad Religionem accedere, voluisse de virtute sua periculum facere: cumque ab esu carnium abstineret, ut id parentes lateret, fingebat se sumptas de mensa carnes consumere, quas postea clam sub discum projiciebat.

4 In ea vero Religione, quam mitis in Fratres caruisque omnibus, quam dicto majorum obediens, quam orationi lectioniquo assiduus, quam denique earum observationum, quas Constitutiones appellant, observantissimus fuerit, non longa etiam narratione explicari posse confidam. Multa resecanda censeo, ne orationis longitudine legentibus molestiam afferam. Cognita igitur hominis virtute, statim a Patribus Ordinis ad gubernationem aliorum Fratrum assumptus est, multisque in locis Italiæ Prior effectus *b*, Romæ, Neapoli, Cajetæ, Cortonæ, Senis, Florentiæ, Fesulis; postremo etiam generalis hujus Tusciæ Provinciæ Vicarius ac Neapolitanæ factus est *i*. In quo munere multos Italiæ Conventus ad veræ religionis atque observantiæ regulam reformavit, multosque annos magna cum diligentia ac severitate Provinciam gubernavit. Circumeundo civitates, pedes sæpenumero incedens; postremo vero, ætate atque corporis infirmitate confectus, asellum, imitatus personam Salvatoris, pro jumento habebat: ubi vero asellus aut itineris longitudine aut viarum hiemisve asperitate non sufficeret, majori robustiorique jumento utebatur. Tot vero tamque graves morbos in eo Ordine perpessus est, ut sæpius ad mortis periculum accessisse videretur. Herniam quoque ingentem magna cum molestia pertulit quamplures annos: quæ & postremo maximam morti ejus occasionem præbuit. Narrabat ipse Pater nonnumquam, quam multas variasque ægritudines perpessus esset, quot febrium genera, quartanamque in primis longissimam: in phthisim etiam flecti ab omnibus in ipsa juventute putabatur. Sed ex his omnibus, ajebat, liberavit me Dominus: quippe qui ad majora servabatur. Transeo quam fuerit caritatis amator, & fraternæ salutis zelator ardentissimus, recensere; non solum suorum Fratrum, verum etiam reliquorum omnium. Omitto dicere, quanto usui hominum ejus admonitiones, confessiones, prædicationesque fuerint: ad præclarum enim ejus facinus, qualem se scilicet in sua ad Pontificatum assumptione ostenderit, festinat oratio.

5 Cum enim vacante Florentina Ecclesia, post mortem Bartholomæi de Zabarellis Archiepiscopi, Eugenius Quartus in demortui locum eum suffecturus esset; quamplures, partim de nostris civibus, partim de eis qui erant apud Eugenium, qui omnes maximis opibus maximisque favoribus gloriabantur, ad eam dignitatem consequendam maxima ambitione ferebantur: diuque vexatus Romanus Pontifex, pulsatusque undique precibus ac multarum pecuniarum pollicitatione (ut fertur) in ambiguo fuit, ad quemnam tale munus merito deferri posse videretur. Postulabant Florentini virum gravem, scientia virtutibusque ornatum, in primisque civem suum: sed ad quem iretur, non facile reperiebatur. Ita novem mensibus ambiguus suspensusque animo Romanus Pontifex perseverat: cui tandem subjicientibus viris religiosis personam Antonii, cum jam antea virtutem hominis cognovisset, statim eorum consiliis acquievit: & non multo post in Consistorio publico Fratrem Antonium, admirantibus cunctis ac stupefactis in exaltatione incogniti viri, Archiepiscopum Florentinum pronuntiavit: ut in illo id verissime Prophetæ dictum conveniret: Non est inventus similis illi, qui conservaret legem Excelsi. Erat tum forte Antonius in peregrinatione, & Neapolim visitandorum cœnobiorum gratia pergebat. Cumque in ipso itinere ad eum hæc esset fama perlata, cœpit vir sanctus statim de fuga cogitare, & a consueta via divertere proposuit. Ad mare Thuscum igitur iter dirigens, in Sardiniam properabat, quo ibi, ut postea intelleximus, incognitus latere posset. Hæc enim postea accepi a Nepote ejus Petro, qui hominem studiose quæritans, talia molientem invenerat.

6 Cumque Nepoti id nuntianti, conantique eum ad patriam revocare, ille se talem dignitatem unquam subiturum negaret, velletque a se Nepotem dimittere; ille vero nusquam ab eo se discessurum asseret; necessitate coactus, Senas a Nepote suoque comite Converso Ordinis deductus, cœpit, quod fuga non poterat, voluntate firmoque proposito, huic de se factæ electioni contraire. Asserebat se tanto oneri minus aptum minusque idoneum esse: sed statim ad eum Apostolicæ litteræ perferuntur: significatur ei voluntas Pontificis; mandaturque, ut quamprimum Fesulas ad Conventum S. Dominici se conferat: is enim locus non longe a mœnibus Florentiæ urbis situs est. Cumque illuc vir Sanctus, Apostolico dicto parens, devenisset, cœpit pro hac evitanda dignitate solicitus esse. Cives, qui ad eum frequentes, visitandi Pastoris sui congratulandique gratia veniebant, ut se tali onere liberum esse paterentur, orabat. Scribebat Eugenio litteras; aliasque itidem civium, in primisque *i* Cosmi Medicis (qui tum *i* in nostra civitate auctoritate atque opibus ceteros anteibat) ad eumdem summum Pontificem, de hoc suo firmo obnixoque proposito, conscribi litteras summis precibus impetravit. Sic omni qua poterat arte hujusmodi aufugere dignitatem nitebatur.

7 At Romanus Pontifex, cum sciret se optimam de eo electionem fecisse; cumque nullis persuasoriis litteris, quas plures ad Antonium dederat, videret hominem a suo proposito flecti posse; tandem per litteras nonnullorum Prælatorum, in primisque gravissimi maximæque auctoritatis viri, Dominici *k* Cardinalis Firmani, hanc suam omnino voluntatem irrevocabilemque sententiam esse declarari fecit. Missisque ad eum omnibus super Pontificatu capiendo litteris Apostolicis, quidquid sibi pro illis offerri exsolvique consuevit, non modicam profecto pecuniam, libere condonavit. Tum demum Antonius, nullum jam cernens sibi subterfugium relictum, cum hanc summi Pontificis videret obnixam firmamque sententiam, hoc omnium suorum civium desiderium; veritus ne voluntati Dei contrairet, quæ in his signis tam manifestis apparere videbatur; decrevit ad se nonnullos venerabiles Sacerdotes, Abbatesque ac Prælatos fere omnes civitatis convocare, inter quos etiam nonnulli gravissimi civium adfuerunt. Qui cum ad eum Fesulas in unum convenissent, declarata primum summi Pontificis voluntate, cum singuli super ea re ab eo sententiam dicere requisiti, ad id oneris suscipiendum hortarentur; tum demum omnes, ut simul cum eo preces Deo orationemque facerent, exoravit. Qua peracta, Deum hominesque testa-

A-FRAN. CASTILION DOMEST. EX MSS.

Eccl. 44.20

CAP. V

destinandi causa fugam molitur.

a quo ordinem recusat.

deprecatur hujusmodi onus.

sed parere jubetur.

CAP. VI

mandato Pontificis cum Clero communicato.

& fusis prece ac lacrymis dignitatem capessit.

Digitized by Google

A. PRAN. CASTILION DOMEST. ER MSS.

tus id contra voluntatem ſuam fieri, proſtratus in terram totus, impoſitum a Sede Apoſtolica onus ſuſcepit. Videres tum lacrymas in maxillis omnium ſingultuſque frequentes ac gemitus; cum præ dulcedine tanti facinoris virtutiſque ſuavitate omnes commoti eſſent. l In hoc imitatus eſt vir ſanctiſſimus antiquos noſtræ fidei Patres. Nonne Ambroſium, Nicolaum, Martinum, alioſque majores noſtros, in quibus erat ſanctitas immenſa, hoc itidem feciſſe memoriæ proditum eſt? A quibus hic noſter Pontifex, cum in ceteris mihi non impar illis fuiſſe videatur, vitæ ſcilicet ſanctimonia, doctrina & exemplis, in hujus etiam dignitatis contempta, quam illorum virtuti haud diſpar fuerit facile demonſtravit.

l *Imitatus exemplum Apoſtolum Epiſcopatum,*

ſolemni cum pompa ſed ſyder Florentiam ingreditur.

8 Ingreſſum vero civitatis, non in equo (ut mos eſſe ferebatur) ſed pedes, non prætermiſſa tamen ſolenni proceſſione reliquoque apparatu, qui ad religionem pertinebat, faciendum inſtituit. Cumque primo *m* diluculo Miſſam celebraſſet extra civitatem in eccleſia *n* S. Galli, tum magna cum ſolemnitate atque omnium exſpectatione civitatem ingreſſus, primum eccleſiam S. Petri majoris, mox inde nudis pedibus *o*, eccleſiam Cathedralem ut mos eſt acceſſit. Poſtremo *obſervatis conſuetis cæremoniis* ſatis fatigatus, antequam cibum ſumeret, ſe domum recipere: ibi plures Prælati, cum nonnullis civibus qui Archiepiſcopatus cuſtodes appellantur, pro dignitate accepti.

m *n* *o*

ANNOTATA.

a *Vita* 2 Ingenuis, nobilibus & orthodoxis parentibus, unicus legitimus natus. *Vita* 3 *addit*, anno ſalutis MccclxxxIx, Urbano VI Pontifice, Venceslao Cæſare.

b *Eadem Vita* 3, Nicolaus pater, vir probatis moribus, tabellionatus collegio (quod in urbe Florentina non contemnendo loco habetur) quater præfuit.

c *Eadem Joannes Dominici laudes brevi hoc encomio carptim perſtrinxit:* Is ille eſt, qui primus collapſas vitæ regularis obſervationes (quæ abſumptis Patribus, in vaſto illo infandæ luis incendio ac peſtilentiſſima contagione, quæ ſub annum MccexLvIII contigit, prorſus conciderant) in aliquam ſpem ac lucem dicendo & agendo revocavit; tanti a Gregorio XII habitus, ut Raguſinam illi primum Eccleſiam crediderit, inde etiam in Cardinalium numerum cooptaverit. Mox apud Conſtantiam, ubi de tollendo ſchiſmate, quod tres Pontifices ducere videbantur, totius Eccleſiæ & Chriſtianorum Principum conſenſu agebatur, egregiam laudem reportavit, dum ſummopere contendit, ut Gregorius (cujus ille partes tuebatur) Pontificatui cederet: tandem a Martino V (qui, depoſitis vel cedentibus ceteris, ſumma orbis conſenſione Pontifex in ea Synodo declaratus fuerat) ad convellendam Boemorum hæreſim, quæ tunc ſerpere incipiebat, legatus in Pannoniam miſſus, Budæ diem ſuam obiit *an.* MccccxvIII, *uti ſcribit S. Antoninus, vel potius anno* Mccccxx, *ut habetur in Vita, quam prologo & exordio mutilam edidit Leander Alberti lib. 3, integre ex MS. Conventus Florentini S. Mariæ Novellæ deſcriptam nobis dedit Franciſcus Redi, Medicus & Patricius Aretinus, auctore Joanne Carolo Florentino Ord. Prædicatorum ad Franciſcum Berlingherium fratrem, ubi etiam dicitur in ſuburbano eremitarum S. Pauli templo, infigni ſepulcro traditus.* Ferunt autem, *inquit idem auctor*, in eo templo ad ejus venerabile corpus prodigia fieri multa, plurimaſque ibi imagines adſtare, prodigiorum teſtimonia referentes, quæ meritis hujus viri fideles ſunt conſecuti. *Dedi igitur operam ut etiam ex Hungaria diſcerem, num aliunde venire poſſem in notitiam certa diei, ad quam Vita ea referretur; aut firmius aliquod publici cultus teſtimonium, quam quod hic ex mera fama profertur; ſed hactenus nihil comperi quod ſuaderet hanc operi inſerendam Vitam, cujus interim hanc notitiam volui hic lectori proponere: eumque porro remittere ad Leandrum præcitatum vel ad Sigiſmundum Ferrarium, de rebus Hungaricæ Provinciæ ſui Ordinis parte 2 libr. 1. cap. 26 & ſeqq. eandem prolixe deſcribentem.*

C

d *Addunt Vitæ* 2 *&* 3, dum regularem Ordinis obſervantiam reformaret. *Abſunt autem Feſulæ Florentiæ, ut ait Vita* 2, duobus milliaribus, *eademque* jam funditus interierant *cum ederetur Vita* 3.

D

e *Eadem* 3 *Vita*, cum gracili eſſet corpuſculo, & magis oſſibus & nervis quam carne ſuffulto.

f *Vita* 2 Nos, inquit Joannes, ſcholares Canoniſtas in Ordinem noſtrum non admittimus, niſi univerſo Decreto memorato: tu ergo, fili, ita facito: deinde poteris ad nos ſecurior redire.

g Et Cortonam mittitur, *inquit Vita* 3 (cum novum cœnobium Feſulanum nondum eſſet abſolutum) regularibus diſciplinis imbuendus ſub viro integerrimo Laurentio Rupefracta: id viculi nomen eſt in agro Piſano unde oriundus erat *Laurentius: de* Cortona *autem Etruriæ oppido egimus* 22 *Februarii ante Vitam B. Margaretæ*. Exacto *deinde* anno juravit quod Religioſi ſolent, Feſulani cœnobii nomine, quamquam Cortonæ conſtitutus: unde demum Feſulas reverſus eſt. *Omittitur in hac* 3 *Vita ætas habitum aſſumentis, quæ in* 2 *Vita ſic exprimitur:* Tredecim annis in ſæculo tranſactis deinde in religione Prædicatorum quadraginta quatuor annis perſeveravit. *Placet magis annus* XVI *hic a Caſtillionæo expreſſus.*

E

h *Vita* 2 Senas *&* Florentiam *præponit* Cortonæ, *& addit* Piſtorium, *alibi præteritum: in quo conventu dicit Vita* 3 *Laurentium Antonini inſtitutorem conſtitutum*, poſcentibus opem non denegare ſalutarem: *quem etiam* longa vita functum, epiſtola adhuc extante, pro ſequutus *ſit Sanctus.*

i *Quis infra num.* 28 *laudatur Coſmus, quod* in Antonii promotione, ſua ſuorumque poſtponens commoda, utilitati publicæ conſulendum putavit; *ideo auctor Vitæ* 3 *hoc loco ſcribit, quod* quamquam *Antonii* adactus precibus litteras *ad Eugenium* dedit, ut eo faſce levaretur; clam tamen, ne quem alium præficeret, calentius & ex judicio perſcripſit.

k Dominicus Capranica, *a Martino* V *in Schiſmate Epiſcopus primum Firmanus, dein & Cardinalis ſecreto nominatus, ab Eugenio* IV *palam declaratus fuit, titulo ſanctæ Crucis in Hieruſalem.*

F

l Geſta hæc, *inquit Vita* 3, eſſe conſtat ad Kalendas Martias.

m Poſt natalitium Divi Gregorii ſolennem diem, quia ad ſecundam Quadrageſimæ Dominicam eo anno cecidit, *ut habet eadem* 3. *Recte: modo intelligas ipſam Dominicam ſecutam eſſe poſt feſtum S. Gregorii, ſcilicet* 13 *Martii, cum Paſcha anno* 1436 *agendum eſſet* 17 *Aprilis, ita ut* 10 ad *ſumatur pro* immediate ante *ſive* juxta.

n *Ea* portæ civitatis accubat, *ſecundum eandem Vitam.*

o *Nudipedem ingredi voluiſſe putat auctor Vitæ* 3, quod ea via, quæ ab Albitiis ibi habitantibus Albitia dicebatur, D. Zenobium, Florentium Præſulem, filium mulieris Gallicæ ab inferis olim revocaſſe, ſecum animo reputaret: *quod miraculum legetur in ejus Vita* 25 *Maji.*

CAP. II.

Digitized by Google

CAPUT II.

Eximia virtutes S. Antonii in administratione Archiepiscopali.

CAP. VII

Omnem a re familiari luxum proscribit,

Hic jam majori ingenio majorique quam in me sit facundia opus esset, ad id scilicet explicandum, quanta cum sapientia, quo studio, qua vigilantia, qua justitia, qua mansuetudine, qua denique omnium hominum admiratione tredecim annis Pontificatum gesserit. Primum omnium domi familiam modestissimam habere voluit, eamque non magnam, sed quæ vix officiis necessariis satisfaceret. *a* Omnemque pompam omnemque luxum a victu vestituque suo & suorum eliminans, nullam habuit supellectilem, nullum apparatum, non aurea vasa, non argentea, non canes, non equos ut plerique Prælatorum faciunt; unum tantum *b* parvulum *b* mulum, qui etiam ei dono datus fuerat, domi pro extrema necessitate retinebat. Ajebat non decere Prælatum bona pauperum in nutriendas bestias aut in quemvis alium superfluum luxum consumere. Duobus primo Vicariis, B qui jus dicerent; deinde, cum duo controversiam sibi invicem afferre viderentur, uno tantum utebatur; eligebatque virum, quem probum peritumque potissimum arbitrabatur, cui pro labore annuo centum aureos mercedis nomine de suis bonis dari

ministros interim suos literatos et probos sedulo curabat.

jubebat, Procuratori triginta, aliisque domesticis ministris, de quo convenerat præmio, satisfieri integerrime, curabat. Nemo fuit apud illum, qui non sibi satis superque factum esse coram omnibus profiteretur. Procuratori soli omnium colligendorum fructuum proventuumque ac totius rei familiaris administrationem relinquebat, reliquam Pastoralis curæ solicitudinem sibi reservabat. Universam æque familiam, quam sæpe numero in timore Dei vivere hortabatur, optimo victu, seclusso tamen semper luxu superfluo, pasci jubebat.

vilium jumentorum legem pauperibus accommodat:

10 Ipse cibis communibus vescebatur, in hisque minime curiosus: semper enim quid quaque die comesturus esset penitus ignorabat; quod ei apparabatur apponebaturque, sumebat. Omni sexta feria quadragesimalibus cibis pro se omnique familia uti, jejuniumque servari mandabat. Jejunium quoque Adventus Domini singulis annis, velut in Religione faciebat, servare consueverat. Quo etiam tempore nonnumquam ovis, ingravescente ætate, C pro corporis imbecillitate utebatur. Jejunia vero Ecclesiæ nulla penitus, nisi morbi gravissimi causa, reliquisset. Lectioni divinæ, quam in mensa semper habebat, ita erat intentus, ut nullum posset lector verbum minus recte proferre, quod non statim ejus correctione emendaretur. Diceres hominem, non ad cibum, sed ad lectionem accessisse. Cœna ejus aut nulla aut brevissima erat. Surgebat nocte semper, adeoque solicite, ut signum matutini officii Cathedralis ecclesiæ præveniret. Cumque divinum officium cum suis Clericis, magna cum attentione & mentis elevatione, persolvisset; reliquum quod erat temporis, usque ad horam diei tertiam, lectioni sacræ aut componendis libris, de quibus paulo post verba faciam, tribuebat. Hora tertia Missam *c* celebrabat, quam numquam nisi magna urgente necessitate reliquisset. Celebrata Missa, quod reliquum erat diei totum in curæ Pastoralis solicitu-

ad mensam sacra lectione se pascit:

CAP. VIII

Clerum ad matutinum officium prævenit:

dine, in audiendisque his qui multi diversis de causis ad eum ibant, usque ad seram noctem, præter id temporis, quod necessitati corporis condonabat, consummabat. A. FRAN CASTILION DOMEST. EX MSS.

11 Neminem inauditum, nec vilissimum quemque, a se dimittebat. Satisfaciebat omnibus quantum in se erat, quippe qui audiendo patientissimus ac respondendo mitissimus esset. Tanta enim ejus ingenio insita erat humanitas, ut neminem etiam domesticum ministrum unquam quavis de causa in quovis errato acerbe reprehenderet, ut ne paululum quidem irasci aut excandescere posse videretur. Dixerat olim, cum esset in ordine, cuidam ex Fratribus suis admodum carissimo, si Superior quempiam in aliquo errato asperius castigasset, non id ex animi perturbatione, sed ex violentia quam sibi inferebat, effecisse. Nullis denique vexabatur injuriis; nullis contumeliis, nullis jacturis movebatur: omnibus humanus, affabilis omnibus, ut de illo id verissime dici posset, quod de Moyse in libro Numerorum scriptum est: Erat enim Moyses vir mitissimus super omnes homines, qui morabantur in terra. *d* Confluebant ad eum o- *d*
mnes causæ civitatis, nedum Clericorum sed & laicorum plurimæ: qui de communi consensu eas in illum, tamquam in optimum ac justissimum cognitorem, rejiciebant. Singulis vero diebus religiosis viris quamplurimis domus ejus referta erat, qui partim eleemosynas (omnia enim bona sua in pauperes distribuebat) partim de rebus dubiis certissima verissimaque ab eo judicia reportabant. Tanta enim erat in eo sacrarum litterarum cognitio, tanta consuetudo, tanta denique in consulendo experientia, ut non solum cives, verum & advenæ plurimi, Principes ac Prælati, de rebus gravissimis ejus sententiam plurimi facerent. Ob quam rem etiam antea Frater Antonius consiliorum appellari cœperat: sic enim ut plurimum diminutive, antequam Pontifex fieret, vocari consueverat.

Omnium causas breviter audit

omnibus placidum se præbens.

cognominatur a prudentia in suggerendis consiliis.

12 Quod si quis libros ejus, quos de omni doctrina sacra magnis voluminibus conscripsit, perlegerit; dicet tantam in eo homine fuisse sapientiam, ut merito totius Italiæ, quin potius, juxta Evangelicum dictum, tamquam sal & condimentum quoddam totius terræ dici posse videretur. Siquando vero ex illo negotiorum tumultu dabatur aliqua vel parva requies; statim ad studium divinamque lectionem vel orationem revertebatur. Multa enim alia præter Officium usitatum dicere consueverat: nam Psalmos pœnitentiæ dicatos cum letaniis, Officiumque Beatæ Virginis, quamvis in festo duplici, nullo die dicere prætermisisset. Bis saltem in hebdomada Officium mortuorum cum novem lectionibus, & in festis solennibus integrum Psalterium *e* dicere usitaverat. Quodque multa admiratione dignum est nihil E umquam legendo, sed omnes penitus Psalmos memoriter recitabat. Hoc enim ii qui cum eo psalmodiam dicebant, experimento didicerunt. Asserit etiam mihi unus ex suis veteribus familiaribus, se potuisse animadvertere, illum se nonnumquam flagris verberare consuevisse: & hoc ex quo ad Archiepiscopatus dignitatem assumptus est.

libros conscribit.

Matt. 5, 13.

curarum negotiis tempus precationi impendit:

insignis cultor Divæ Virginis,

e

se castigatur sui corporis.

13 Illud sane in eo magnæ gravitatis magnæque prudentiæ signum erat, quod nulla erat tam magna negotiorum perturbatio, quæ ei ad divinarum rerum speculationem tædium remoraretur; adeo nulla molestia perturbatus, summa pace ac quiete interna animus fruebatur. Dederat mihi sanctissimus Pater egregiam quamdam monitionem, litteris aureis sententiam conscribendam: cum enim molestiam Pastorales curæ ac tantam diversorum

imperturbatum in omnibus negotiis animum servat:

nego-

A. FRAN. CASTILION DOMEST. EX MSS.

negotiorum perturbationem ſolus apud illum deteſtaretur: Non eſt, inquit, poſſibile pleriſque mortalium ac fere omnibus, ob eam quæ ex rebus hujus ſæculi conſurgit ſolicitudinem, aliqua pace ac quiete ſedati animi perfrui; niſi ipſe ſibi aliquem ſecretum occultumque mentis ſeceſſum reſervaverit, ad quem nec negotiorum moleſtia, nec curarum ſolicitudo, nec omnium rerum agendarum quæ fores ſunt, perturbatio penetret; quo, cum negotiorum exercitatio ceſſaverit, ſtatim omni paſſione nudatus animus, tamquam ad arcem quamdam, & ad hominem, quem Paulus interiorem appellat, confugiat: ad quod conſequendum magna ajebat arte opus eſſe. Cumque ipſe hac ſedati animi pace ac quiete frueretur, nullum tamen Paſtoralis dignitatis officium omittebat, nullam ſacrorum locorum ac ſanctimonialium mulierum *f* viſitationem, nulla Miſſarum ſolennia, nullas altarium conſecrationes aut calicum ſeu ſacrarum veſtium benedictiones prætermittebat: quibus in rebus omnes conſuetas cæremonias diligenter accuratiſſimeque obſervabat.

ſedulo Archiepiſcopale munus obiit

f

14 In Ordinationibus vero ſacrorum Ordinum, itidemque in eccleſiarum collationibus ſeu confirmationibus, nihil muneris penitus accipi, aut a ſe aut a ſuorum quoquam, patiebatur. Ajebat id genus commercii haud quaquam ab eo avaritiæ crimine, quæ ſimonia nuncupatur, alienum eſſe. Sic etiam reliquis in rebus ab omni munere immaculatas innoxiaſque manus conſervabat. Non amicitia, non odio, neque prece, neque precario (ut Poetico *g* utar verbo) a recti judicii quam noviſſet ſemita divertebat. Erat tamen cum illa ſeveritate ſumma bonitas miſericordiaque conjuncta; eaque in delictis Sacerdotum potiſſimum utebatur; idque agebat ut nec impunitum crimen relinqueret, nec etiam ad vivum putridum vulnus penitus reſecaret. Tantumque ſua induſtria, ſuaque ſolicitudine factum eſt, ut Clerum, quem ſatis inhoneſtum ſatiſque deperditum omni genere flagitiorum acceperat, ſatis modeſtum ſatiſque emendatum relinqueret *b*. A multis quoque erratis cives ſuos, maximeque a commerciis uſuratiis revocans, multos ad rectam vivendi normam perduxit. Cœperat primo in ipſis primordiis ſui Pontificatus, ſingulis Dominicis diebus ad ſingulas civitatis eccleſias accedere, ibique populo qui aſſuiſſet ſalutis monita ac divinum proferre ſermonem conſueverat. At poſtea cernens id jam vileſcere, cum ſimul huc alii plures egregiique divini verbi oratores accederent, decrevit in alium rectius operandi uſum id tempus conſumere.

ab accipiendis muneribus abhorret

g

Cleros reformat

b

uſuras tollit

15 Sic vir ſanctus omnia ſui muneris officia magna cum diligentia majorique caritate proſequebatur: nullum vitans laborem, nullum periculum, non frigora, non æſtus, non pluvias obſervabat: omnes etiam robuſtiſſimos juvenes in tolerandis laboribus anteire videbatur. Accepi ego, ab uno ex ejus domeſticis miniſtris, illum, cum per agros ad Eccleſiarum *i* viſitationes accederet; cum ſub ardenti ſæpius ſole ad opus inceptum exire conſueſceret; nonnumquam compreſſos remoraroſque gemitus, dum equum aſcenderet, edere conſueviſſe: quos, ex latenti, ut ille exiſtimabat, mala valetudine vehementique corporis dolore inflictos, comprimere ac diſſimulare non poterat. Cumque ille vellet ſanctum virum in ipſo itinere remorari, & ad modicam vel parvi momenti requiem hortaretur, Perge modo, ajebat, noſtrum iter proſequamur. Illud ſane intactum non præteream, quod egomet in eo viro ſingularis patientiæ ſignum conſpexi.

ardues & moleſtos labores ſibi ſæpe ſubit.

i

CAP. IX

16 Cum enim tribus fere annis ante obitum ejus relatum fuiſſet ei, Clericos in majori eccleſia minus attente minuſque religioſe Officia matutina celebrare; cœpit ipſe ſingulis noctibus ad eccleſiam Cathedralem, imponendæ modeſtiæ cauſa, accedere. Cumque quadam nocte magna vis ventorum ac pluviæ, ex hiemis aſperitate, omnia perturbaret; acceſſimus duo Presbyteri, ego & Marcus, de quo prius verba feci, ad antiquum Patrem, ut illum ab incepto itinere illa tantum nocte retraheremus. Cumque in ſententia permaneret, cœpi ego audacius averſari, aſſerens ſenectuti ejus illud incommodum algoris ac pluviæ (non enim eſt unita Cathedrali eccleſiæ domus Epiſcopalis) maximum detrimentum afferre poſſe. Cumque itidem renitenter dicerem; Nonne heri ac nudiuſtertius hoc egiſti, Pater? hanc tantum cœpto operi noctem interpone, quo te a tanti rigoris ventorumque flantium tempeſtate conſerves. Tum ille teſtimonium Apoſtoli, tamquam pro contrario ſumens argumento: In fame, inquiebat, & ſiti, in frigore & nuditate. Cumque me, tamquam imbecilliorem, ad remanendum hortatus eſſet; ipſe, ad ſuſceptum jam munus proſequendum, properavit.

præſertim ſua ætate ad decorem celebrandum matutini Officii excitat:

ſenex nulla ab hoc tempeſtate retardari ſe paſſus.

ANNOTATA.

a *Vita* 2, Familiares non ultra ſex, in quibus unum ad minus ſui Ordinis regularem, habere voluit.

b *Inter teſtes ultimo examine productos*, Ven. P. Fr. Angelus de Caduccis, Ordinis Minorum de Obſervantia, Vicarius ſeu Guardianus Fratrum conventus S. Salvatoris ad montem, extra mœnia Florentinæ urbis, ann. LXVII, *deponit*, quod multa pluries ſibi data, plures eo fuerit vendita, ut pretium pauperibus daret. E

c *Eadem addit*: & Dominicis aut feſtis etiam in cantu.

d *In* 2 *Exam. Teſtis* 5 D. Petrus quond. Paganelli Franciſci de Talanis, ann. LXXXIV, dicit de mira manſuetudine Epiſcopi, ex certo experimento in ſe facto, cum litigaret cum eodem Archiepiſcopo, ſuper collatione eccleſiæ S. Mariæ de Accone, ipſi teſti collatæ a Patronis; in qua numquam potuit videre ipſum vel in modico turbatum, quamvis ipſe eſſet ſubditus ejus, & cum ſuperiore aulus litigare.

e *In* 3 *examine Teſtis* 96, Fr. Matthæus Marci de Florentia, vir venerabilis vitæ, an. LXX, *ait*, quod ter in qualibet hebdomade totum dicebat Pſalterium.

f *In* 2, Joannes olim Jacobi Fei de Ridolfo, civis Florentinus Teſtis 27 ann. LXXV, addit quod in reformatione cujuſdam monaſterii omnes moniales ad obſervantiam & vitam communem redegit, quæ prius ſeparatim & proprietarie vivebant.

g *Neſcio quod hic* Poet. cum verbum *innuat auctor: exemplum noſtrum*, Neque prece neque precatio, *forte* pretio *ſed malim ſequi lectionem Leandri*.

h *Fortitudinis in corrigendo Clero exemplum hoc habe. In* 3 *Exam.* Nobilis Robertus Laurentii Franciſci de Michis, Teſtis 34 ann. XC, dicit quod juvenem Presbyterum nobilem propria manu totonderit in eccleſia uſque ad dimidium, imponens ei ut reliquum uſque ad eam menſuram compleret, nec aulus fuerit præ ſanctitate ipſius contraire. *Fuiſſe cum tali ex cauſa mortis incurrerit periculum in Vita* 3 *ſic narratur*. Sacerdos Ciardus, vir fama & moribus perditiſſimus, cum ad tribunal Præſulis citaretur, falcato gladio ſe accinxit: mox in Epiſcopium profectus, exerto ferro Antonini caput, qui ſolus tunc in cella quieſcebat, petiit, ut diſciſſum bifariam ad uſque dentes aperiret: ſed flexu capitis, dum ictum vitat, cellæ tergo gladius inhæſit. Ciardus, furore ebrius, ob id impreſſum capiti vulnus putans, ex Epiſcopio in proximam ſe domum proripuit, ex muliercula latibulum ad præſentem caſum rogans, necubi occiſo Præſule caperetur. Femina, ad ſceleratum facinus inardeſcens furore muliebri, accepto ſubtelio perfregit caput Sacerdotis & expulit; qui ſtatim fuga verſus Felulas arrepta, ſeu metu actus & poſt culpam reſipiſcens, ad Ducciam in divi Michaelis cœnobiolo, accepto habitu Minorum, vixit innocentius. Antonius

Digitized by Google

A nius tantum abeſt ut in Ciordum quoquomodo deſæviet, ut etiam maxime exhilaratus ſit, occaſionem illi præſtitam ad ineundam vitæ melioris formam.

1 *Vita* 3, Omnia ſui Epiſcopatus templa, non per Vicarios, ſed ipſe viſitavit, quibus Feſulam quoque ac Piſtorienſem diœceſim adjecit, quibus ut Metropolitanus præſidebat. *Vita* 2 *addit*, Ad quod etiam munus cum pauciſſimis equis accedebat, contentari faciens ſuos modicis expenſis & ſimplici victu. In viſitationibus & judiciis primam admiſſionem criminum mitiſſime corripiebat, ſecundam durius; tertiam & deinceps duriſſimus ac pene inexorabilis vindicabat, nullaque ſpe aut timore a correptione poterat amoveri. Quæ tamen omnia, cum ſumma juſtitia judicaret, tanta cum caritate temperabat, ut non rigorem ſed caritatem exercere videretur, unde voluntarios ad correctionem plurimos inducebat.

CAPUT III.

Alia S. Antonii in Epiſcopatu & legationes.

CAP. X §1

Opinionem ſanctitatis apud omnes obtinet.

17 His tantis tamque egregiis virtutibus effectum eſt, ut magnum ſibi ſapientiæ nomen, magnamque ſanctitatis auctoritatem, non ſolum apud cives ſuos, verum etiam apud omnes Italiæ populos, apud nobiliſſimos Principes ac Romanæ Eccleſiæ Prælatos compararet. Summa erat populi erga eum reverentia, ſumma pietas, magna de ejus ſanctitate opinio. Quacumque illum tranſeuntem intelligebant, accurrebant omnes, ſimulque genibus flexis pronique in terra, majores pariter & nobiliſſimi civium atque optimates pro benedictione ab eo ſuſcipienda flectebantur. *a* A ſummis vero Pontificibus non ſolum amabatur, verum ſumma reverentia ſummaque veneratione dignus eſſe ducebatur. Eugenius quartus, qui cognita hominis virtute illum ad eum dignitatis gradum vocaverat, paulo poſt ut eo copioſius frui poſſet, Florentia illum ad ſe Romam accerſivit. Erat enim Pontificis ſummi, ut fertur, intentio, majori eum honeſtare dignitate: feciſſetque voto ſatis, niſi paulo poſt morbo præventus diem *b* obiiſſet. In qua ægritudine Antonium ſemper ægrotanti aſſiſtere, & per manus ejus ſacroſanctæ Eccleſiæ Sacramenta extremamque Unctionem ſuſcipere voluit. Non minori eum dilectione aut reverentia Nicolaus quintus, qui in Pontificatu ſucceſſit Eugenio, proſecutus eſt. Integritatem autem atque hominis ſanctitatem non ſolum admirabatur, verum & aliis prædicabat; diciturque hoc fuiſſe ex Nicolai ſummi Pontificis ore prolatum: Non minus, ait, ego Archiepiſcopum Florentinum Sanctorum catalogo adhuc vivum adſcribendum putarem, quam Bernardinum mortuum, quem ego multis veriſſimiſque teſtimoniis, omni approbante Eccleſia, Canonica celebratione *c* decoravi. Magnum profecto verbum atque immenſæ ſanctitatis teſtimonium: idque non in Bernardini detractionem, ſed in laudem Antonii, prolatum fuiſſe judicamus.

a assiſtitur eum apud ſummos Pontifices.

Eugenio moriturus aſſiſtit.

b

C

a Nicolaus V solitus catalogo Sanctorum dignos judicatur.

18 Conſtituerat etiam idem ſummus Pontifex, ut appellationes cauſarum & judiciorum, quæ a ſententia ipſius Archiepiſcopi fierent ad Sedem Apoſtolicam, in Romana curia non admitterentur. *d* Exiſtimabat enim, quod judicaſſet vir ſanctus nullioſcumque judicio infringendum eſſe. Nil tum ab Apoſtolica Sede petiiſſet Antonius, quod non ſive pro ſe ſive pro quovis alio facillime impetraſſet. Quin etiam cum in quadam penuria civitatis noſtræ, poſtulata primo a ſummo Magiſtratu acceptaque pecunia publica, famelicam plebem ac pauperes Jeſu Chriſti paviſſet Antonius; eum perdurante caritate annonæ ſuis ſumptibus proventibuſque Epiſcopatus, qui exiles admodum ſunt, ſupplere non poſſet, a Nicolao Papa pro paſcenda plebe magnæ pecuniæ *e* ſubſidium impetravit: neque id ſemel tantum, ſed & ſæpius a ſummo Magiſtratu conſecutus eſt. Complectebantur illum pari caritate parique benevolentia Prælati omnes ac Reverendiſſimi Romanæ Eccleſiæ Cardinales: in primiſque vir magnæ auctoritatis ac virtutis, Dominicus ſub titulo ſanctæ Crucis Eccleſiæ Romanæ Cardinalis Firmanus, qui de ſe poſt *f* obitum magnum integritatis ac ſanctitatis nomen poſteris dereliquit. Quid dicam de *g* Petro ſub titulo S. Marci, qui Eugenii Pontificis nepos fuerat? Quid de Joanne *h* ſub titulo ſancti Sixti? Quid de eo, qui nuper ſub titulo ſanctæ Sabinæ *i* Cardinalis effectus eſt, tum vero Epiſcopus Spoletanus erat? quo amore ac mutua inter ſe caritate, maxime ob ſimilia ſtudia, amplectebantur, conſulebatque ſæpe alter alterum in rebus dubiis? Quid de reliquis Cardinalibus loquar? quibus ita carus erat, ita benevolentia devinctus, ut omnes ſancto viro rem gratam facere ſummo geſtirent deſiderio.

A. FRAN. CASTILION DOMEST. EX MSS.

e

cum illo Cardinalibus ita actum eſt.

f

g

h

i

Neque hoc ex officioſa Antonii ambitione provenerat: nemo enim hominum erat qui minus eo ad gloriam & ad excellentiam dignitatum accenderetur. Non pecunia, non laude hominum, non vituperatione, non voluptatibus ullis movebatur Antonius: non habitum *k* Ordinis ſui, non animum, non faciem aut vultum in dignitate mutarat: cupiebatque potius, ut ſæpius ex ejus ore audivimus, ſi licuiſſet ad ſuam reverti monaſticam cellulam, quam ad altiora tranſcendere. Memini ego eum quidam ei ſatis impudenter, brevi eum Cardinalem futurum adulandi gratia dixiſſet, tum ille: De ſcrobe, inquit, ac propinqua morte nobis, non de majori gradu ac exaltatione, meditandum. Cumque alio itidem tempore alius eum ſanctitatis nomine appellaſſet: Sancti, inquit Antonius, in Paradiſo habitant, nos autem peccatores in terra.

In dignitate ad humilit. ma aſpirat.

k

20 Poſt obitum vero Nicolai, *l* ad Caliſtum tertium; qui in Apoſtolica Sede ei ſucceſſerat, a ſummo Magiſtratu noſtræ civitatis legati Romam miſſi ſunt, inter quos, ut legationi adderetur auctoritas, Antonius primo loco electus. Collegæ autem ejus Giannotius Pandulphinus equeſtris ordinis, Otto Nicolinus Juriſconſultus, Antonius Ridulfus & Joannes *m* Medices. Qui cum Perufio iter facientes Romam magno apparatu perveniſſent, ſtatuta die in Conſiſtorio publico ad præſentiam Pontificis admiſſi ſunt. *n* Quo in loco, qui & perſonarum auctoritate & magna hominum etiam doctiſſimorum frequentia celeberrimus erat, talis fuit ad ſummum Pontificem oratio Antonii, tanta verborum ac ſententiarum venuſtate, tantaque geſtus ac vultus gravitate vociſque ſonoritate prolata; ut ſtupentibus omnibus, non jam Theologus aut Orator, ſed miſſus e cœlo Angelus prolocutus eſſe videretur. Tangebat in ea oratione abſtruſa myſteria, ſententiaſque graviſſimas adjecerat: quæ omnia nunc enumerare, cum adhuc ipſa extet oratio, ſuperfluum judico.

l legati a Florentinorum nomine Caliſtum adeunt.

m

n laudantur apud illum prorati.

21 Qua ex re id factum eſt, ut cum Antonius magnum antea civitatis noſtræ nomen majori tum gloria majorique auctoritate illuſtraſſet; ad ſucceſſorem Caliſti *o* Pium Secundum Romanum Pontificem, eodem legationis officio fungi ſummo itidem volente Magiſtratu cogeretur. Nec fuit ea legatio priore deterior, aut apparatus aut perſonarum dignitate, in qua etiam elegans ac glorioſa fuit oratio Antonii. Fuerunt autem collegæ Antonii

o eodem modo ac apud Pium a ſumitur.

ac præmio ad ſubl. vendam omnia civitatem.

a ſua ſuperi privilegiis donatur.

AFRAN. CASTILION DOMEST. EX MSS.

nii in hac ſecunda legatione Angelus Acciajolus Equeſtris Ordinis, Loyſius Guicciardinus, Petrus Pazius, Guilielmus Rucellarius, Petrus Franciſcus Medices *p*. Qua vero benevolentia ac dilectione Pius Papa ex tam parva, quam in illa legatione cum eo habuerat, conſuetudine Antonium complexus fuerit, quamque de ejus ſanctitate opinionem conceperit, indicavit poſtea in obitu ejus decretum ejuſdem ſummi Pontificis, quam rem paulo poſt ſeriosius enarrabo. Illud ſane ad maximam Antonii laudem ceſſiſſe videtur, quod cum Pius Papa in ipſa prima aſſumptione ſuam vellet Curiam Romanam, in quibuſdam minus decenter minuſque honeſte uſitatis, reformari; & ad id curandum aliquos ex gravioribus Cardinalibus conſtituiſſet, quos Reformatores Curiæ appellavit; Antonium quoque illis ſocium, tamquam optimum ac prudentiſſimum virum, adjecit. Sed ea reformatio majori urgente neceſſitate tunc intermiſſa, & in aliud majoris quietis tempus dilata eſt.

ad modum formandam Romanam curiam deſignatur.

p

22 Cum etiam Fredericus Imperator, qui Romam ad coronam *q* Imperii capiendam profectus eſt, ad Italiam adventare diceretur; elegit ſummus Magiſtratus noſtræ civitatis Antonium legatum, qui Imperatori obviam fieret: ſed Antonius, jam ſenio atque imbecillitate confractus, id honoris ad alium deferri maluit. Hæc dico, ut intelligamus qualis erat de prudentia Antonii deque ejus facundia opinio. Neque profecto falſa: nam ut cetera omittam, in quibus eloquentia Antonii demoſtrata eſt, illud ſane ſilentio prætexendum eſſe non cenſeo, quod, cum ex legatione quam ad Caliſtum habuit in patriam cum collegis reverſus eſſet Antonius; eumque ad ſummum Magiſtratum, ut de more eſt, functæ legationis rationem redditurus acceſſiſſet (totum enim legationis pondus ei incubuerat) talis, tam longa, tam dilucida, tamque recenti memoria fuit eorum quæ geſſerant in legatione copioſa enarratio, ut a divino potius quodam quam ab humano ingenio oratio illa habita eſſe videretur. Eoque id magis animadverti, quo omnes qui tum aderant plurima admiratione maximoque ſtupore perculſos eſſe conſpexi. In utraque enim legatione ſancto viro comes fui, & ſecretarii officio functus.

ſimilem legationem apud Fredericum Imperatorem obtinuit eumſdem

q

23 Neque vero uſquam, etiam in rebus magnis, deerat Antonio animi magnitudo. Quod tum maxime patuit, cum etiam Magiſtratum ſummum nonnullis in rebus coram redarguere auſus eſt. Idque potiſſimum fecit eo tempore, quo Franciſcus *r* Patavinus, qui nunc eſt Ferrarienſis Epiſcopus, tum vero Eugenii Theſaurarius, huc miſſus, ab ipſo ſummo Magiſtratu, pro vindicandis redimendiſque nonnullis noſtrorum civium, qui Romæ detenti erant, velut obſes captus eſt. Erat tum forte extra civitatem viſitationis cauſa Antonius: qui cum hanc rem accepiſſet, magna ad urbem feſtinatione properavit, ſummumque ſtatim Magiſtratum adiit, magnaque deteſtatione, quod per illos factum erat, redarguit. Clamabat tum ſummo Magiſtratui Antonius, Non licet, quavis de cauſa, viro eccleſiaſtico violentiam afferri. Quod niſi ab incepto deſtitiſſent, graviſſimam in eos excommunicationis ſententiam publicaſſet. *ſ*

Senatum Florentinum litere redarguere,

r

immunitatem eccleſiaſticam tuetur

ſ

24 In principio quoque ſui Pontificatus non minore laude dignum operatus eſt facinus. Cum enim quadam die viſitandarum eccleſiarum gratia civitatem perambularet, ventum eſt ad quemdam locum ubi cives multi publice ad talorum alearumque ludum convenerant. Quod cum vidiſſet vir ſanctus, illuc accedens, præcedente Cruce, ſumma cum deteſtatione omnia ludi inſtrumenta ſubvertit. Cum vero ſubſequentibus annis ſubito in civitate noſtra ludus novus, per quem ſortes fiebant, exortus eſſet; in quo non tantum noſtra, verum & Romana civitas infecta erat, adeoque deperdita, ut omnis pene populus, relicto artium exercitio, illuc ad perdendam pecuniam privatamque ſubſtantiam ſe converteret; tanta fuit Paſtoris induſtria, ut ſicut repente advenerat ludus deteſtabilis, ita repente penitus extinctus eſſe videretur: quod etiam Romæ poſtea ſummus Pontifex ad imitationem Antonii tolli juſſit. Ex qua re unum id bonum conſecutum eſt; quod cum quidam in noſtra civitate Sacerdos ex illis ſortibus aureos mille lucratus eſſet, intercepit eam pecuniam Antonius, ac pauperibus erogavit: erat enim tunc quoque plebs famelica in noſtra civitate. Non defuit etiam tum Antonio magnitudo animi, cum ſordidiſſimum hominem ac deteſtabile caput Joannis Cavini, quem hæretica pravitate infectum deprehenderat, non approbantibus id multis civibus, flammis concremandum eſſe adjudicavit. Quid vero in hac extrema poſitus ægritudine, in qua etiam deceſſit? quibus verbis, quo animo eccleſiaſticam immunitatem tutabatur? Cum enim per publicos Magiſtratus lata lex eſſet, in qua contra Canones Clericorum patrimonia tangebantur; audebat dicere, ſe etiam in ſummum Magiſtratum, niſi ea lex abrogata fuiſſet, excommunicationis ſententiam, quin & ſi opus eſſet, in univerſam civitatem ſe interdictum eccleſiaſticum immiſurum.

cogit reſtituere pecuniam in proprietatis erogati

hæreticum flammis addicit,

ſententiæ cenſuras minatur.

F

ANNOTATA.

a *Additur in Summario num.* 9, exiſtimantes non poſſe male habere, qui a Sancto Dei benedici mererentur.

b *Obiit* Eugenius IV *anno* 1447 23 *Februarii Romæ, cui ſuccedens* Nicolaus V (*ut habetur in Vita* 2 *num.* 14) multis precibus Antonium in Romana Curia retinere conatus eſt: ille autem Eccleſiæ ſuæ Florentinæ adeſſe cupiens, cum bona tandem Nicolai gratia rediit ad ſponſam ſuam.

c *Colitur S. Bernardinus* 20 *Maji, canonizatus anno* 1330.

d *In Summario num.* 20 *allegantur ipſius Nicolai circa hoc littera, in forma Brevis producta & regiſtrata in primo Proceſſu*, ubi eum mirabiliter laudat de ſanctitudine vitæ & Dei timore.

e Summam videlicet quingentorum ducatorum auri, *ut ibidem dicitur.*

E

f *Obiit* Cardinalis Firmanus *anno* 1456.

g Petrus Barbus, *Eugenii ex ſorore nepos Cardinalis, creatus primum Diaconus Card. S. Mariæ novæ, poſtea Presbyter tit. S. Marci, ac demum anno* 1464 *Pontifex Paulus* II.

h Joannes de Turrecremata, *ex Magiſterio ſacri Palatii ad Purpuram evectus ab Eugenio* IV.

i Berardus Herulus *Narnienſis, ab an.* 1448 *Epiſcopus Spoletanus, dicitur ab Ughello & Ciacconio per Pium* II *Cardinalis lectus* 1460 5 *Martii*: *ergo intra primum ab obitu Sancti annum, quando hæc Vita eſt ſcripta.*

k *Vita* 3 Splendidiorem nullum in veſtitu cultum quam ſoleret, factus jam Pontifex adhibuit. *Unde in* 3 *exam. Teſtis* 4 Blaſius Pauli ann. XC, dicit de Rege Hungariæ, de viſu, qui ex habitu vili ſpreverat Archiepiſcopum, non cum cognoſcens: ſed audito nomine quod fuerit ille, debitus reſtituturus honor. *Petro Uladiſlao* V, *anno* 1458 *ſucceſſit Mathias, ut dubium eſſe non poſſit quin hic de Ladiſlao agatur, qui in comitatu Friderici Imperatoris an.* 1452 *potuit venuſſe in Italiam, immediate antequam poſtulanti Hungaria reſtitueretur.*

l *Suffectus eſt Nicolao* V Calixtus III anno 1455 8 *Aprilis.*

m Joannes Medices, *Coſmi primogenitus, ex quo nulla poſteritas.*

n *In*

A n *In 2 Exam. teſt* 35 Bernardus Caroli de Gondis, de auditu a nec digno relatore, dixit: quod dum Legatus Florentinorum, obedientiam Papæ laturus, acceſſit ad Urbem; Pontifex, vilo Antonio aſſurgens, illi obviam factus, ſanctitatis ſuæ odore ac fama illectus, & amplexatus eſt eum in oſculo ſancto. *Quod tamen utrum ad hanc pertineat, an ad ſequentem legationem, non facile definiveris.*

o *Suffectus eſt Calixto* III Pius II *an.* 1458, 18 *Auguſti, ante Pontificatum Eneas Sylvius Pic. Montisveneris Senenſis.*

p *Ad hæc Vita* 2 *num.* 14 Totaque Curia & ipſa urbs ad eum videndum & pro Sancto venerandum uniformiter accenſa properabat, nec ſecus quam Florentini tranſeuntem genuflexionibus venerabantur.

q *Hanc* Fredericus *cum Eleonora conjuge accepit* 19 *Martii* 1452.

r Franciſcus de Lignamine, *Ferrarienſis Epiſcopus creatus an.* 1446 *menſe Auguſto; cum autem Antoninus eodem anno menſe Martio Epiſcopatum iniverit, apparet quod primis ſtatim menſibus res hæc acta ſit.*

ſ *Hinc ſpectat quod in Vita* 3 *refertur his verbis:* Octoviri (is Magiſtratus Florentiæ, quamquam non ſupremus, vitæ & necis imperium habet) duos forte Sacerdotes, in crimine deprehenſos, ac nocte a ſatellitibus captos, cum diluxiſſet, ad Epiſcopium clangentibus tubis deduci ad Præſulem imperarunt; ſatis eſſe penarum ſumptum rati, quod eos publica ignominia affeciſſent: ſi quid acrius eſſent commeriti, eſſe ab Epiſcopo caſtigandos. Antoninus mirum quam moleſte tulerit: dimiſſis vero Sacerdotibus, quos tunc puniri non eſſe commodum putavit, ſtatim ad publicas ſupremi Magiſtratus ædes proficiſcitur (eſt namque ubi Octo-viri quoq; ſua judicia exerceant) cumque ubi aſſederant, igne quodam juſtitiæ percitus, ad eos irrupiſſet; temeritatis graviſſimæ coarguit: tum eſſe illos anathemate illaqueatos, ſeque nexibus quibus ſe irretiſſent non expediturum [pronuntiavit]: irent Romam, ſummum Pontificem adirent, ad eum eſſe rem totam devolutam: diſcerent impoſterum aut nullo pacto, aut certe conſideratius alienas cauſas tractare. Erant Octo-viri, quamquam lapſi fuerant, non tamen ingenio perdito & complorato. Ubi Antiſtitis conſtantiam cognoverunt, conſcientia ducti, ſupplices litteras, quibus expediri ſe petebant, ad Pontificem dedere. Qui C cum ſe totum relaturos ex Curia putarent, ecce Pontificiis litteris jubentur, uti Antonium convenirent, ac ultro ſupplices falſi culpam, pro canonum inſtitutis anathemate ſolverentur. Antiſtes, quoniam publice peccaverant, zona collo indita ad fores templi juſſit procedere: atque ibi, ſpectante populo converberatos terga, vinculo excommunicationis liberavit. Ea res vix dici poteſt quantum omni ſexui, omni ordini terrorem, præ ſui magnitudine, inculſerit.

CAPUT IV.

Aliæ virtutes S. Antonii, libri conſcripti.

Facultates egenorum miſeratibus impertit.

21 Sic merito eum, ut ſummæ virtutis virum, verebantur omnes; colebant ut Patrem, ut ſanctiſſimum virum adorabant. Neque id immerito: erat enim univerſorum civium patronus quidam ac pater patriæ, qui omnibus prodeſſet, neminem læderet, omnemq; ſubſtantiam ſuam pauperibus erogaret. Neque id parce, aut minutim: centum enim aureos in feſtis Paſchalibus in pios uſus & neceſſitates pauperum diſtribuere conſueverat, præter quotidianas eleemoſynas. Nihil ſibi reſervabat, nihil poſt ſe in morte, niſi neceſſariam eamque parvam ac tenuem ſupellectilem dereliquit. *a* Ædificandi quoque curam aut ſolicitudinem numquam habuit: Hoc ſucceſſoribus, ajebat, meis faciendum relinquam. Verumtamen cum non parvis terræ motibus *b* univerſa eſſet Florentina civitas conquaſſata, in reſtaurationem domorum, itidemque in aliis condendis novis ædificiis, ita poſtulante neceſſitate [multum] conſumpſit.

a Ædificandis domibus ſuis non vacavit.

b Terræmotus Florentiæ.

26 Et quoniam terræ motuum mentionem feci-

mus, adjiciendum eſt illius portentum, quod apud Caſtellum S. Caſiani, quod a noſtra civitate octo millibus paſſuum diſtat, biennio poſt terræmotus illo contigiſſe conſpeximus. Nam in vigilia S. Bartholomæi Apoſtoli, ſummo mane, in ipſo crepuſculo, talis tamque vehemens fuit aeris perturbatio, tanta ventorum procella, ut nullæ nedum arbores aut virgulta, ſed nec ædificia quidem ſtare poſſent. Evulſæ ſunt radicitus quercus ingentiſſimæ, aliæ truncatæ, pinus quoque groſſiſſimæ per medium fractæ ac diſtractæ ſunt, vaſtatique ſunt agri arboribus. Sed neque domus ullæ tantam tempeſtatem perferre potuerunt: omnium tecta everſa ac diſperſa, nonulla etiam integra ſublata, & longo ſpatio de loco ad locum translata ſunt: pleraque ædificia penitus ad terram proſtrata: occiſi etiam multi promiſcui ſexus viri ac mulieres, ac ruinis oppreſſi. De pecoribus nihil loquor, cum in ea procella illud ſane poeticum dici poſſet,

Cum ſtabulis armenta trahit——

Facta eſt igitur tum magna arborum, domorum, atque hominum ſtrages: illudque profecto multa admiratione in ea ventorum perturbatione dignum eſt, quod cum quædam eccleſia magnam ex ea procella ruinam feciſſet, corruentibus aliis undiq; muris ac parietibus, ſolum tabernaculum corporis Domini intactum ibidem illæſumque permanſit, magnum ſane noſtræ fidei argumentum. Fuit autem ea rerum perturbatio ex ventorum commotione, ſine aqua primo; mox ſubſecuta eſt ingens pluvia, nihilque in eo turbine ſalubrius fuit, quam brevitas temporis: nam octavo fere horæ ſpatio perduravit. Breve etiam terrarum ſpatium per latitudinem occupavit, non enim integros mille paſſus complexa eſt: per longitudinem vero magis magiſque ad quinquaginta millia paſſuum pluſve protracta eſt; & a Tyrrheno, ut fertur, mari elevata, per Vulterranum agrum ac Florentinum, ad Feſulanum uſque pervenit *c*. Res ſane magni portenti, ac noſtris temporibus inaudita.

A. FRAN. CASTILION. MEST. EX MSS. *cum ædificata ingens tempeſtas magnam ſtragem edit.*

Mirabile tabernaculum everſo templo.

c

27 Erat vero Antonius (ut jam ad illum redeamus) ut in aliis accuratus, ita ſui commodi aut cultus corporis negligentiſſimus, adeo ut poſt menſes multos ad commutandas, plenas ſordibus ac pediculis, tunicellas *d* & caligas vix compelli poſſet. Quin etiam id, quod ab uno ex ejus Fratribus admodum illi familiariſſimo accepi, non tacebo. Sunt enim quæ nunc a me ſcribuntur de Antonio, viris gravibus & his qui jam ſolido, ut ait F Apoſtolus, utuntur cibo, maximæ ædificationis cauſa ac magnæ ſanctitatis exemplar: quid vero filii hujus ſæculi de hiſce rebus ſentiant parvi facimus. Ajebat autem Frater ille, Antonium quadam vice cum cibum ſumeret petiiſſe, ut fit, vinum ſibi miſceri. Cumque Frater ille cyathum, in quo paulo ante vina fuerat, abluere & mundum reddere feſtinaret; Sic miſceto, inquit Antonius, nam locum illotumque eſſe nil refert. In quo B. Franciſco ſimile quid feciſſe apparet, qui cinerem ferculo immiſcuiſſe dicitur, ne vitio gulæ tangeretur.

d Fuit negligentior.

Hebr. 5.

ex vaſe vinario lotore vino abſterſit e.

28 Ut vero ſui aut voluptatis negligentiſſimus, ita erat æqui juſtique diligentiſſimus obſervator *e*. Ab eo quod ſemel bonum rectumque eſſe noverat, nullis multorum magnorumque civium precibus flectebatur. Sic tandem cives omnes illum admodum verebantur & amabant plurimum. Quin hæc fuerunt Coſmi multa cum ſapientia verba prolata, qui ut opibus ita & prudentia ceteros civium anteire diſcebatur: Magnæ, ajebat, fuerunt hac tempeſtate noſtræ civitatis calamitates, majora pericula locorum, peſtis, incdiæ,

e

multos a patria calamitoſa arcuiſſe meminit.

Digitized by Google

A. FRAN. CASTILION DOMEST. EX MSS.

Indiæ, terræmotuum, in primisque occultarum seditionum: quæ omnia, meo judicio, nostram evertissent civitatem, nisi Pontificis nostri merita orationesque restituissent. O, præclara ac sapienti viro digna sententia! Is etiam, ut nuper in successo-
f g re *f* Antonii, sic prius in ipsa Antonii *g* promotione, sua suorumque postponens commoda, utilitati publicæ consulendum putavit. Illud sane non est prætermittendum, quod ad perfectam Antonii gloriam
Ps. 33, 1. pertinere videatur: Nihil enim deest, ut Propheta ait, timentibus Deum. Si enim Antonio tabulis testamentoque dignitatem suam cuipiam legare licuisset, neminem ei qui sibi in Pontificatu succedit præponendum indicasset: eum enim rectum doctumque virum existimabat, cujus etiam judicio in dubiis variisque sententiis sæpius utebatur. Sed de
ex eius mortem prædicit hoc alias. Nunc ad Antonium redeamus. Qui cum jam septuagesimum ætatis annum attigisset (tredecim enim, ut diximus, annis Pontificatum gessit, ad quem, cum quinquagesimum septimum ageret annum, assumptus est (febri quadam lenta correp-
B tus, quam phlegmaticam plures Physici appellant, non vehementi sed longa ægritudine laboravit. Cumque cœpisset morbus ingravescere, vehementiorque eum febris vexaret; accessi ego ad lectum, in quo jacebat; conabarque, ut sit ægrotis, ipsum amantissimum Patrem consolari, simulque bonam spem & convalescentiam pollicebar. Ad quod vir sanctus: Fiat, inquit, voluntas Dei. Et paulo post subjunxit Prophetæ verba, quæ scribuntur in Psal-
Ps. 30, 20. mo: Dies, inquit, annorum nostrorum in ipsis septuaginta anni: quasi prævidisset vitæ *suæ* terminum, cum ad eam jam ætatem, ut paullo superius diximus, pervenisset. Imposuerat etiam non
ante quam mori posset se intra septimum finem perfecit: multo antea extremam manum ingenti libro ma-
b gnoque volumini, quam *b* Summam appellavit. Quam longo tempore, magno labore, multoque artificio conscriptam (ut paulo post docebo) non ad meatus siderum naturæque occultas vires demonstrandas, sed ad dandam edocendamque salutis scientiam ediderat: quæ in edocendo timore Domini, cum perceptione mandatorum ejus ac operis consummatione, posita est. In quo libro quidquid ad considerationem speculationemque sacratissimæ theoriæ, quidquid ad nobilissimarum virtutum acquisitionem, quidquid denique ad beate be-
ejus laus neque vivendi usum pertinere videatur dilucide sapienterq; conscriptum est. Nihil ibi prætermissum,
C nil obscure, nil concise mutilateque dictum; eaque de causa magno cum volumine necessario concluserit. Non enim de universalibus tantum rebus scripsit: verum etiam ad particularia quæque descendens, ad hunc nostrum vivendi usum & ad singularem quam jam humanæ vitæ operationem, doctrinam accomodavit.

CAP. XL

Et divisio in partes.

30 Quam etiam quinque partitam esse voluit. Et in prima parte de anima in genere, deque ejus nobilitate ac de immortalitate animæ disputavit, de infusione ejus in corpore, de ejus potentiis quæ extrinsecus sunt, de intellectu ac voluntate, de passionibus animæ, item de causis peccati, de peccato ac nocumento ejus, item de septemplici genere legum, cujus principium est: Quam magnificata sunt opera tua Domine, &: Vade ad formicam o piger. In secunda parte; de septem vitiis in specie, & de eorum ramis, in primisque de superbia eorum capite: & in primo titulo tractavit de simonia & usuris diffuse, in secundo de restitutionibus, item de juramento ac perjurio, item de voto ac transgressione voti, postremo de infidelitate ejusque generibus; quæ incipit, Tu contribulasti capita draconum in aquis, tu confre- D gisti capita draconis. In tertio de officiis cujusque hominis, cujusque conditionis, de omni arte atque usu vivendi, utilissimum sane opus: quod etiam de statibus hominum appellavit. In quo etiam de censuris, de excommunicatione scilicet, suspensione & interdicto atque irregularitate copiose pertractavit: item de septem Ecclesiæ sacramentis: quæ incipit: Adstitit Regina a dextris tuis in vestitu deaurato circumdata varietate. In quarta vero parte de septem virtutibus, quatuor cardinalibus tribusque theologicis; de gratia Spiritus sancti in genere, de septem donis: & in dono pietatis adjecit quadraginta sex sermones de Beata Virgine Maria; incipit: Benedictionem dabit legislator, ibunt de virtute in virtutem, videbitur Deus Deorum in Sion. In quinta vero historiam a principio orbis conditi usque ad tempora sua complexus est: quæ incipit: Loquar propositiones ab initio.

31 Alios itidem breves libellos quosdam Lati- *i*
nos, *i* nonnullos Hetrusco sermone conscripsit, ut *alii libri ab eo conscripti*
Sacerdotibus minus doctis allisque idiotis personis consuleret: in quibus, omissis argumentorum disceptationibus, nudas conclusiones brevitatis causa conscripsit. In illo vero magno opere, quam quinque-
partitam Summam esse diximus, nihil omnino dixit, quod non multis rationibus, maximisque argumentis, omniumque etiam approbatissimorum Doctorum Augustini, Hieronymi, Gregorii, Ambrosii, Thomæ, aliorumque testimoniis atque auctoritate confirmatum protulerit; adeo ut nemo umquam in E
tanto opere quidquam minus recte, minus elimate aut imprudenter prolatum redarguere potuerit. In qua re illud sane multa admiratione dignum est, eum hominem, qui prius in Ordine suo, in continua ac maxima suorum administratione; deinde in *inter gravissima per totam vitam negotia*
Pontificatu, in maximis negotiorum ac rerum agendarum perturbationibus constitutus fuerit; potuisse tot librorum volumnia, tam variis materiis conscripta, tot Doctorum ac sacrorum Canonum testimoniis & auctoritate firmata conscribere.

ANNOTATA.

a *Vita* 2 *num.* 20. Spolia morientis valorem quatuor aureorum non attingebant, nec in eis pretiosum aliquid, preter cochleare unum argenteum, quo electuaria seu medicinalia sumere solebat, inventum est. *Pius* II *mutum addit, quo uebi solebat.*

b *Scipio Admiratus hist. Florent. lib.* 22 *ad an.* 1453 *asserit,* 28 *Septembris de motte inchoatos motus, toto mense Octobri sæpe repetitos fuisse.*

c *Idem lib.* 23 *ad an.* 1456 *describens hanc tempestatem,* F
nonnullos eventus notabiles strictim attingit, eosque ait in unum librum diligenter collectos a Joanne de Ruccellariis: *qui fortasse abbreviato nomine is est, cujus filium aut nepotem ex fratre Catalogus scriptorum vocat* Joannem Oricellarium, *sub Clemente* VII *clari nominis Poetam.*

d *Ecgraphum nostrum* Fornicellas.

e *Exemplo sit quod Bernardus Caroli de Gondis practicatus dixit,* quod cuidam concubinario, nolenti dimittere peccatum suum, noluit Antonius prædium Archiepiscopale, quod jam reciderat iterum ad libellum, *transacto scilicet locationis termino denuo elocandum*, concedere: sed abstulit ab eo, & duobus ejus filiis legitimis reddidit, hac conditione ut nihil ad patrem perveniret.

f Orlandus Bonarlius: *hic fuit Palatii Auditor, designatus die* 11 *Maji*, vir pauper, verum doctus & justitiæ tenax, *ut eum Pius ipse describit lib.* 2 *comment. suorum: sed cum ex tam insperata promotione erectus esset in certam expectationem Cardinalatus*, adeo spem illam arripuit, ut numquam ad se nuntium ex Curia venientem viderit, quin sibi allatum pileum existimaret: atque idcirco vocatis postea Cardinalibus, cum

sui

Digitized by Google

A ſui nullam factam mentionem intellexit, mœrore confectus in morbum incidit, ex quo mortuus eſt. Prius amicum occidit, dum honeſtare contendit: adeo parum eſt quod mortalibus ex ſententia cadit. *Obiit Orlandus anno 1462, natus Florentiæ: cujus etiam Vitam per modum Epiſtolæ ſcripſiſſe dicitur Caſtilionenſis in Catalogo ſcriptorum: nos eam Vitam non vidimus. In eo præ aliis poſcendo Coſmi prudentia laudatur: interim per urbis ſuæ Vexilliferum Bernardum Gerardi, Florentini poſtulantes Florentinum ſibi Præſulem dari, maxime commendarant juvenem nobilem, Nicolaum Janozzi, Pandolphini filium, qui poſtea Leone X Epiſcopus Piſtorienſis & Cardinalis creatus eſt.*

g *Auctor Vitæ 3 hujus integritatis mercedem divinitus acceptam facit duos ſummos Pontificatus, in Coſmi poſteritatem collatos, in Leone ſcilicet X & Clemente VII.*

h *Vita 2 num. 6 minutius adnumerat titulos ſingulos: ſunt autem* Summa Doctrinalis *hactenus explicata, Argentinæ an. 1496 tribus tomis impreſſa per Joannem Grunninger cum ampliſſimo Repertorio. Quæ ſequitur pars ſub titulo* Summæ hiſtorialis, *habetur uno grandi tomo impreſſa primum Norimbergæ an. 1484 per Jacobum Koberger, deinde Lugduni an. 1527 per Jacobum Myt.*

i *Numerantur in Bibliotheca Geſneri.*

Opus de eruditione Confeſſorum, impreſſum Memmingæ
B anno 1483, Capita ſunt 49.

Tractatus de Cenſuris eccleſiaſticis, de ſponſalibus & matrimoniis, impreſſi olim Lugduni.

Summa caſuum conſcientiæ lib. 4, *quam hic præcipue deſignari intelligo; una cum ſequenti opere,*

Summa Confeſſionis, quæ tres libros complectitur, quorum primus ſubdividitur in tres partes, ſecundus dicitur Interrogatorium, tertius eſt de Reſtitutionibus. Venetiis impreſſa in 16 anno 1572.

Sermones de tempore liber 1.

Sermones de Sanctis liber 1.

Catalogus ſcriptorum Florentinorum nihil proponit ut vulgari linguæ ſcriptum ab Antonino, quia tale forſan nihil amplius ſupereſt: eorum autem, quæ hactenus enumerata etiam ibi adnotantur, omnium archetypa in bibliotheca S. Marci aſſervari *ait; ipſe præponit, alibi non nominatum,* Trialogum in hiſtoriam duorum diſcipulorum euntium in Emaus, in qua ad invicem de Chriſto in habitu viatoris omnia vaticinia, oracula, atque prælagia declarantur, quæ de vita, morte & reſurrectione Chriſti in veteri Teſtamento ſcripta ſunt.

CAPUT V.

Pia mors S. Antonii, exequiæ miraculo.

C CAP. XII 32 CUm igitur Antonius, ut paulo ſuperius diximus, jam libros ſuos, pro ſuo deſiderio, ad communem hominum utilitatem exactos reddidiſſet; cum jam Clerum civeſque ſuos ex mala vitiorum conſuetudine, ad recte vivendi normam maxima ex parte revocaſſet; cum denique de ſe omnibus mortalibus optimum ſanctiſſimæ vitæ exemplum præbuiſſet; placuit Altiſſimo corona debita tantorum laborum hominem non fruſtrari. In ea igitur, de qua nunc dicimus, poſitus ægritudine, curavit primo omnia Eccleſiæ, quod omnibus mandatur fidelibus, ſacramenta ſuſcipere. Cumque in die Apoſtolorum Philippi & Jacobi, ante crepuſculum, extremam Unctionem ſimulque plenariam Indulgentiam, adſtantibus Fratribus ſuis, qui ſanctum virum in ea ægritudine aſſidue ac frequentes magna cum caritate obſervarunt, ſuſcepiſſet; cumque illi circumfuſi lecto matutinum Officium decantarent, perveniſſentque ad laudes; tum vir ſanctus, in ipſa jam mortis anxietate poſitus, magno conatu in fervore ſpiritus initium aliis faciens dixit: Deus in adjutorium meum intende. Quod immenſæ pietatis ſignum magna fuit gemituum omnibus adſtantibus ac lacrymarum reintegratio. Cum vero quaſi ad ipſum vitæ terminum deveniſſet, nec jam ulla niſi pauca admodum atque ea ſemiintegra verba proferret, hoc ſæpius ex ore ejus verbum auſculcantibus audiebatur, Servire Deo regnare eſt; quaſi jam laboris ſui præmium paratamque ante oculos mercedem intueretur. Aliud hoc item verbum ſæpius proferebat: Sancta & immaculata virginitas, quibus te laudibus efferam neſcio. Cumq; Fratres, qui totum jam Pſalterium legerant, eoſdem Pſalmos reiterarent; perveniſſentque ad eum verſum Pſalmi quadrageſimi quarti, qui dicit, Oculi mei ſemper ad Dominum; ipſe elevatis tum oculis erectiſque ad cælum manibus, eumdem verſum replicavit; Oculi mei ſemper ad Dominum, quoniam ipſe evellet de laqueo pedes meos; ſimulq; ex continuo labiorum motu, & ex nonnullis perceptis ex ore ejus verbis, intelligebatur, illum in continua taciteque Pſalmodia detineri, maximeque eum Pſalmum ſæpius iterare videbatur, qui in ultimis matutinis laudibus decantatur, Laudate Dominum de cælis, & reliqua: quo etiam in vita, ut ſui Fratres aſſerunt, delectari plurimum conſueverat. Nonnumquam etiam porrectam a Fratribus brevem Domini Crucifixi imaginem complexus, tanto dilectionis oſculabatur affectu, ut aſtantes omnes nullo pacto lacrymas continere valeremus. Sequenti igitur die, poſt feſtum Apoſtolorum, hoc eſt ſecunda Maji, & in *a* vigilia Aſcenſionis Domini, poſt longam anxietatem, ſpiritus ille ſanctiſſimus, ſolutis corporis vinculis, ad æthereas ſedes evolavit.

A. FRAN. CASTELION DOMEST. EX MSS. *Ipſe circa retributionis planus*

Extremis monitus.

Ex Crucifixo ex cruciatus, piciſſimus moritur.

Ex Officium ac Pſalmos cum adſtantibus recitans

33 Quod magis ſignis veriſſimiſque argumentis ita fuiſſe comprobatur: ex quibus non omnia nunc recenſenda, ſed quædam in laudem tantarum virtutum prætermittenda non ſunt. Illudque in primis, quod veriſſima ipſorum Fratrum narratione percepimus. Fertur enim quidam ejuſdem Ordinis Frater, Conſtantius nomine, vir magnæ ſanctitatis, cum eſſet in civitate Aſculana & vigilans oraret in Eccleſia, vidiſſe manifeſte Antonium, eadem ipſa hora qua ex hac vita migravit, glorioſum ad cæleſtem patriam evolaſſe. Utque illud ita eſſe majori confirmaretur argumento, vidit eadem hora alium Fratrem, qui etiam in alia civitate tunc obierat, non jam ad cælum, ſed ad purgatorias ſedes deſcendere. Quod cum ille aliquamdiu reticens, ex lætitia inſueta vultuſque hilaritate, diſſimulare non poſſet; pulſatus precibus diu a Fratribus, tandem id quod vidiſſet magno cum gaudio enarravit, & de morte utrorumque, poſt aliquos dies id ita eſſe certa rei experientia compertum eſt. In ipſo quoq; exequiarum die, dum corpus in Eccleſia S. Marci poſitum eſſet, acceſſit mulier quæ altero latere debilitato ac ſtupido diu manca fuerat; tactoq; ſancto corpore, antequam eccleſia recederet, integritatem virium cepit. *b*

Demortui anima ad cælum migrare cum ſpiritu.

CAP. XIII *Contra illa ſuaserat ad cæleſtium corpus.*

F

b

CAP. XIV

34 Sed antequam ad reliqua quæ volumus ſigna narrare accedamus, dicendum eſt, quali cum honore in ipſo funere Pius Romanus Pontifex honeſtare ac glorioſum reddere voluerit, qui tum forte in civitate Florentina aderat, & ad celebrandum id Concilium quod Diætam appellavit, Mantuam properavit. Primum igitur omnium, ſtatim poſt obitum Antonii, funus ipſum diligenter ac magnifice curari, *c* pro viri ac civitatis dignitate, mandavit; quamplureſque Epiſcopos alioſque Prælatos ad funus deducendum accedere, & omnem Archiepiſcopi defuncti familiam longis pulliſque veſtibus indui, ad quod etiam bona pars civium magnæque auctoritatis viri honeſtandum acceſſerunt. Reverendiſſimus quoque Cardinalis S. Marci, de quo ſuperius mentionem fecimus, tum amicitia tum pietate commotus, in ipſa Cathedrali Eccleſia officio exequiarum adeſſe voluit. *d* Primum igitur ad eccleſiam majorem deductum, unde rite officio celebrato ad eccleſiam S. Marci & Conventum Prædicatorum veſperi, magna

quod ſplendidi exequiis a Pio celebratas tum

c

d

& ad templum Prædicatorum delatum,

A. FRAN. CASTILION. DOMEST. EX MSS.

populi subsequente multitudine, corpus translatum: sic enim ipse testamento legaverat, ut juxta Fratres suos humi conderetur. Videres tum universam commotam civitatem, a majoribus usque ad minores; & tam mares quam feminas, ad sancti viri manus pedesq; deosculandos accedere; hinc gemitus, inde suspiria; a multis lacrymæ, a nonnullis querulæ voces edebantur. Neque hoc tantum ipsa civitas fecit vicique in suburbiis positi; verum ex montibus undique descendentes, ac de remotis regionibus innumerabilis populus accedebat. Addiderat etiam summus Pontifex, maximum ejus viri sanctitati testimonium, ut quicumque ad sanctum corpus benedictasque manus deosculandas accessisset, septem annos septemq; quadragenas indulgentiæ ac culparum remissionis consequeretur. Factumq; est ex nova semper supervenientis populi atque advenarum multitudine, ut sanctum corpus in ipsa ecclesia aliquot dies videndum omnibus deosculandumque necessario poneretur, nec nisi octava die post ejus obitum sepulcro condi posset. Illudque sane multa admiratione dignum est, tanto tempore reservatum corpus exanime nullum tetrum odorem edidisse: quin potius mirabili semper fragrantia redolebat, videbaturque omnium judicio venustior latiorque in mortuo facies quam fuerat in vivo. Insuper manus pedesque, nullo rigore contracti, nulloque maculati livore cernebantur: quod certe omnibus id cernentibus magnum sanctitatis signum esse ducebatur.

accessus universitatibus illud indulgentiæ,

cur octidua sit gratulationi prosiat.

B

e

CAP. XIV

35 Ad signa vero, quæ hactenus post ejus obitum visa sunt, non omnia tamen, enarranda accedamus. Sed ut paulo ante dixeramus, non sunt etiam omnia prætermittenda: ne eam partem, quæ multis fortasse in eo nobilissima esse videatur, intactam relinquamus; utque etiam pus mentibus aliqua ex parte satisfactum esse videatur. Pauca igitur ex illis certissima perstringemus; simulque cum singulis diebus nova semper addi videantur, aliis hoc munus copiosius absolvendum relinquemus. Narravit mihi nuper vir quidam, Leonardus Antonii civis Reatinus, non ex infima plebe, sc hujus sancti viri meritis non tantum bonam valetudinem, verum etiam incolumitatem ac vitam consecutum. Nam cum ad balneas Porrectæ profectus in gravissimam febrem incidisset, adeo ut jam de sua salute diffideret; recordatus sanctitatis Antonii Pontificis, facto voto statim convaluit. Filiolum quoque suum, qui de alto loco ad terram ceciderat, cum medici jam de ejus morte patri meditandum præciperent; magna cum fiducia pater sancto viro Antonio natum unicum toto mentis affectu commendavit, & paulo post filium se habere incolumem intellexit. Hæc mihi Leonardus ipse longiore narratione cum lacrymis recensebat. In cujus rei testimonium ad sepulcrum Antonii, magnam sui, ac filioli parvam imaginem apposuerat.

Quidam vero filium a pernitiosa febri liberatum.

aliud ab hujusmodi morte ex gravi lapsu.

C

CAP. XV

CAP. XVI.

36 Accepimus etiam a fide dignis, mulierem quamdam, hinc civem ac nobilem, cum in pariendo diutius laborasset, nec difficultati partus ullum remedium invenire posset; suppositis alligatisque ejus ventri paucis admodum pilis, qui ex barba Antonii jam mortui abrasi conservatique fuerant, illico partus facilitatem ac perfectionem consecutam. Reverendissimus vero Cardinalis S. Sixti, vir magnæ scientiæ atq; auctoritatis, cum ætate simul ac morbo confectus, Senis ad civitatem Florentinam accederet, nuntiatusque ei esset obitus Antonii; oculis simul ac mente ad cælum erectis, a sancto viro magnum sensibiliter ægritudinis suæ ac corporis passionum levamen impetravit. Cumq; postea civitatem intrasset, ad sepulcrum Antonii supplex cum lacrymis in testimonium tantæ sanctitatis accessit, ibique lampadem gloriosam accendi voluit. Quid Luisius, qui fuerat Antonii domesticus? nonne patrem suum Jacobum, qui ob infirmitatem ex amentia no-

CAP. XVII *Cardinalis S. Sixti a morte.*

ctu domum exire & solus in tenebris civitatem circuire consueverat, nec ab hoc morbo ulla medicorum cura biennio sanari poterat; cum pro eo filius sancto viro votum fecisset, incolumem ac sanum parentem recepit? quod mihi postea ipse Luisius proprio ore recensuit.

CAP. XVIII *patiatur diuturnæ amentiæ.*

CAP. XIX *alius ab epilepsia curatus.*

37 Alius item adolescens, Nicolaus Sacchetus nomine, civis noster, cum gravissimo apoplexiæ morbo correptus esset, cumque de ejus vita penitus medici diffiderent, eo quod ultra viginti & quatuor horas insensibilis perduraret; contigit ut duo ex Fratribus Prædicatoribus, qui ad visitandum infirmum accesserant, cum illum pene mortuum esse conspexissent, reversi domum, positis genibus ad sepulcrum Antonii, oraverunt pro illo. Qui statim sequenti die, stupentibus omnibus, convalescere cœpit; sicque non multo post incolumitati est restitutus. Possem alia multa signa hujusmodi enarrare, quę prętermittenda censeo: pluris enim facienda judicamus quæ in ejus vita ac moribus vidimus, quæque ex ejus doctrina ac sapientia bona nascuntur, quæ superius enarravimus, quam ipsa miracula.

CAP. XX

38 Quin etiam antequam ex hac vita decederet Antonius, non caruit ejus vita miraculis. Cum enim aliquot annis ante obitum, pro officio Pastorali Suffraganei sui Episcopi Pistoriensis Diœcesim visitaret (est enim Florentina civitas urbis Pistorii Fesularumque metropolis) cumque ipsas quoque Alpes visitando circumiret, pervenit ad officinam quamdam ferri fundendi g. Cumque ipse una cum suis comitibus, videndæ novæ fabricæ desiderio, officinam intraret; fertur quidam ex iis qui fabrili operi intenti erant, calore ignis ac labore fatigatus, cum eos intrantes officinam conspiceret, idque moleste ferret, cœpisse perturbati animi verba ac blasphemias proferre. Mirum est profecto quod fertur. Cœpit statim ferrum congelari, adeo ut nullo igne, nullo labore, nullaque arte fundi posset, sicque tota illa nocte perduravit. Sequenti mane officinæ magister, sancto ut videtur spiritu afflatus, ad Antonium accedit; eumque summis precibus exorat, ut ad officinam accedens, super illam signum Crucis ejusque benedictionem infunderet. Quod cum fecisset Antonius, motus viri precibus, ferrum, quod prius durissimum fuerat, statim fundi cœpit. Hoc mihi ii qui cum ipso Præsule præsentes fuerant, mox ut in patriam reversus est, magna cum gratulatione retulerunt. In alia item visitatione suæ Diœcesis, ejus scilicet partis, quæ est Bononiam versus, quę Mugellus nuncupatur; cum perveniisset ad quamdam plebem, nuntiatumque esset ei Plebanum loci graviter ægrotare, accessit vir sanctus ad lectum ægroti. Cumque super eo quoddam Evangelium certasque orationes perlegisset, paulo post Sacerdos, qui prius de salute sua parum sperabat, cœpit integerrimæ valetudinis vires assumere. In qua re non dubitabant omnes qui adstiterant, id Antonii orationibus impetratum fuisse.

Ferri fusuram ex ferrum reddi propter blasphemias, inhibitum,

g

beneficium sua ægritudini a

CAP. XXI

F

ægroto valetudinem,

CAP. XXII *ferili fecundæ uxorem impetrit,*

39 Illud sane mihi profiteri licet quod in nostra familia experimento didici. Cum enim alio item tempore ecclesias rurales visitaret Antonius, & me alioque propinquo meo impetrante ad villam nostram Castilionensem *h* divertisset, ibique pernoctasset; cum sequenti luce discessum pararet, cœpi apud illum calamitatem nostram deplorare, ex eo quod cum tres essemus in familia nostra, ex quibus unus solummodo Danthes nomine uxorem eamque multis annis sterilem haberet, brevi de extinctione antiquæ familæ dubitari facile poterat; simulque benedictionem domui nostræ, in auxilium suscipiendæ prolis, ab eo dari petii atque impetravi. Factum est non multo post ut ea quæ

h

multos

Digitized by Google

A multos annos apud virum ſuum ſterilis fuerat, ipſo adhuc vivente Archiepiſcopo, primo feminam, reliquos mares omnes, eoſq; venuſtos cœperit filios procreare, continueq; in ſuſcipienda nova prole hactenus perſeverat *i*. In qua re ego benedictionem ſancti viri tantum valuiſſe non dubito, ut deſiderii noſtri compotes efficeremur. Hæc de ſignis, quæ partim in vita partim poſt obitum ejus viſa ſunt, cum multa alia ac pene infinita recenſeri poſſint, pro tempore dicta ſufficiant.

ANNOTATA.

a *Siquidem anno* 1459, *Paſcha celebratum fuerat* 25 *Martii*.

b *Idem, narratur in Summario miraculorum poſt mortem num.* 7: *& citato Franciſco addicitur*, cui concordat dictum Bernardi Stephani de Roſſellis ann. LXVII *in primo examine Teſtis* 56. Qui affirmat ſe vidiſſe plures, dum inſepultum corpus in eccleſia ſervaretur, euntes & redeuntes ad ſatisfaciendum votis, pro ſanitatibus inde receptis.

c Neque enim, *inquit Vita* 3, quidquam de eo ſtatuerat: tantum dum morbus ingraveſceret, ſi quid domi fuerat, dividi pauperibus imperaverat.

B d *Addit Vita* 2, *quod Cardinalis hic* multis lacrymis funus Antonii eſt proſecutus: cujus manus etiam ſæpius eſt devotiſſime deoſculatus, illaque propriis lacrymis irrigavit. *In ſecundo examine Teſtis* 8, Marcus Joannis Marci de Stroziis, ann. LXXII, dicit, quod inter deoſculantes pedes defuncti, Cardinalis Venetus (*idem ſcilicet qui a titulo Card. S. Marci*) lacrymis rigavit pedes illius.

e *De ſepultura in Vita* 3 *ſic legitur*: Ut ardor ille currentium populorum paululum refrixit, ſepulcro tandem intulerunt. Ne vero ultimam illius voluntatem infringerent, qui teſtamento caverat, uti eodem conditorio in quo cœnobiæ claudertur (id vero pro Chori foribus excavato antro, humili ac depreſſo loco, ſitum eſt) aliud Choro aſſidens, temporarium ac paulo eminentius extruxerunt: ita factum eſt ut voluntati ejus obviam non iretur, & ſanctitatis aliqua ratio ac dignitatis haberetur.

f Balnea Poretæ *in finibus Bononienſibus ad Rhenum fluvium influunt trans Apenninum*.

g *In* 1 *parte Summarii num.* 8 *vocatur*, Fabrica ſeu fucina ferri (*hanc autem tabulæ notant intra Appeninum in finibus Mutinenſibus trans Dardaniam fluvium; aut* Fa-C bricas *pluraliter, in finibus Bononienſibus ad Briſmonem*) *& ſequentis miraculi referuntur plures teſtes ex auditu eorum qui viderunt: inter quos in primis notandus* Nobilis Franciſcus Albizi civis Florentinus, ann. LXXXV, qui dicit hoc ex certa ſcientia; quia videlicet vidit librum editum a D. Baldovino de Baldovinis, ſocero dicti teſtis, qui fuerat Notarius Antonii & cum eodem in viſitatione præſens, dum fuit miraculum factum: & quod in eo libro inter alia plura miracula, ab ipſo D. Baldovino ſcripta de viſu & ab Antonio operata, hoc ipſum de fabrica fuerat ſcriptum: quem librum uxor ejuſdem teſtis, filia Baldovini præfati, commodato dedit Priori Bonſolazii Ciſtercienſis Ordinis, qui, numquam reſtituit illum.

h *Plura hujus nominis loca ſunt in Hetruria & cognominibus diſtinguuntur; ut ſunt* Caſtiglione di Peſcia *Lucenſis diœceſis, &* Caſtiglione Aretino; Fiorentino, di Lunigiana, *et* di Valdorcia: *quod autem hic intelligitur in confinio Bononienſi, tabulæ vocant* Caſtiglione de Gatte, *vel* dei Gatti, *id eſt*, Cattorum.

i *In Summario præcitato num.* 15 *idem narratur, et dicitur mulieri nomen fuiſſe* Mariectæ, *ipſaque ſeptem omnino filios mares peperiſſe, quos feliciter educavit: ibidemque inter alios teſtes aſſignatur* Bernardus, filius Danthis ac Mariectæ, ann. LIX, qui habuit hoc ab eiſdem parentibus, et Nicolaus Junctæ, ann. LXX, qui novit omnes filios ac filiam Danthis et Mariectę, atque etiam ipſum Danthem et D. Franciſcum Canonicum, a quibus idipſum audivit.

EPILOGUS.

A.FRAN. CASTILION. DOMEST. EX MSS.

30 NOn poſſum autem hujus tanti viri mortem atque abſentiam non ſummo mœrore ſummoque deſiderio proſequi. Dicitur B. Ambroſius, cum ei obitus cujuſdam optimi ac præſtantiſſimi viri nuntiatus eſſet, multis lacrymis faciem irrigare cœpiſſe. Cumque ille qui id nuntiaverat admiraretur, hominem graviſſimum in tantam ut ita dixerim animi mollitiem flecti, ac cauſam tanti fletus perquireret, Non eſt, inquit Ambroſius, deflenda tanti viri carentia, qualem vix multa tempora producere conſueverunt? Merito igitur ejus obitum deflevernnt omnes boni omneſque viri religioſi, qui frequentes ad eum accedentes conſulebant hominem in rebus dubiis, quibus, tamquam oraculum quoddam totius Italiæ, certiſſimas irreprobabileſque ve- E ritatis ſententias proferebat. Defleverunt eum non immerito pauperes Jeſu Chriſti, quibus patronus alter ac tamquam pius pater extiterat. Tota deinde civitas, velut publico luctu, ſanctum virum pioque deſiderio proſecuta eſt: in primiſque optimi cives atque optimates, qui illum tamquam ſanctum virum non ſolum venerabantur atque colebant, verum etiam verebantur, maximam ſe in ejus morte feciſſe jacturam profitentur: tanta erat apud illos auctoritas ſancti viri. Illudque ſane inauditum ac multa admiratione dignum eſt, quod, dum ejus funus ad eccleſiam S. Marci deferretur, animadvertentibus cernebatur, ut enim dum viveret concurrebant univerſi viri ac mulieres ad locum, qua illum tranſeuntem intelligebant, ſubmiſſique in terram ac proni ſanctum Præſulem adorare conſueverant; ſic exanimi tum corpori ac feretro inclinati poſitiſque in terram genibus, non curantes etiam pluviam, quæ tunc forte ingruebat, omnes, non tantum cives, verum & advenæ, qui tum multi in noſtram civitatem propter præſentiam ſummi Pontificis advenerant, tamquam conſuetam ab eo benedictionem accepturi, conſuetam adorationem, licet mortuo, humiliter ac devote præſtabant, magnum de ſua erga eum fide ac reverentia teſtimonium reddentes, majorem de tali jactura luctum oſtendentes. Quis tantam calamitatem Chriſtiano populo inflictam non deploret? Quis tam præclarum juſtitiæ ac veritatis lumen extinctum non defleat? Vereor ego profecto ne poſt hac ſublato e medio tanto lumine in obſcuram tenebrarum caliginem atque in graviſſimas temporum rerumque omnium perturbationes protrahamur: cujus rei jam quædam magnarum calamitatum ſigna ſuboriri videntur. Totus fluctuat orbis undique, Eccleſiæ vires labefactæ jam pluribus annis magno conatu contra impios hoſtes atque atrociſſimos infideles in caſſum hactenus laborarunt: Galli jam nonnullas Italiæ partes occuparunt, & ad majora accinguntur. Suſpenſi ſunt omnium populorum ac Principum animi; magna quædam lunæ ſoliſque eclipſes, brevi futuræ, ſignificare; majora his temporibus propheticæ quædam minari videntur. Quem ſit res exitum habitura incertum eſt, utinam bene vertat! Amen.

Obitus S. Antonii ut ejus ſuperſtites illum ſuſceperint.

Quod ad ſepulturam olim omnes virtutis ad benedictionem ſe præſtiterunt. F

Digitized by Google

A

ADDITIONES

Fr. Leonardi de Ser-Ubertis Ordinis Prędicatorum, intra annum decimum a Sancti obitu ſcriptæ.

Ex MS. bibliotheca Conv. S. Marci Florentiæ.

PROLOGUS.

Vita Communis illuſtris Antonini.

1 SCitote quoniam mirificavit Dominus Sanctum ſuum. Pſalmo IV. Dominus Deus ſervum ſuum Antonium, cognominatum Antoninum de Florentia, de Ordine Fratrum Prædicatorum, Archiepiſcopum Florentinum mirificavit, id eſt, mirabilem reddidit & oſtendit in conſpectu omnis populi. Mirabilis utique Antonius cunctis effectus eſt, tum propter juſtitiæ opera & ſuæ ſanctiſſimæ vitæ converſationem, tum propter miracula crebraque prodigia, in vita ejus coruſcantia pariter & in morte. Sed longe majora ſunt juſtitiæ opera quam ipſa miracula: unde & quilibet juſtus, propter
B bene actæ vitæ merita, mirabilis prædicatur; quamvis ſignorum oſtenſione non luceat. Qui enim viriliter reſiſtit deſideriis ſuis; qui ſpiritus deſideriorum malorum, hoſtes certe ferociſſimos, qui eum perſequuntur, expugnat; qui mundi oblectamenta, carnis incentiva, inteſtinaque bella, atque callidi inimici inſidias ſuperat; qui poſt aurum, mundi gloriam, ſuaſque concupiſcentias non ambulat; facit hic profecto mirabiles res, etiamſi nulla alia de eo miracula videantur. Sed qui cum ſanctitate vitæ etiam prodigiorum gratia fulget, hic certe mirabilis eſt, & hunc Deus gloria duplicata mirificat, in eoque Dei virtus magna apparet, qui juxta Pſalmiſtæ vocem in Sanctis ſuis mirabilis prędicatur. Antonius ergo noſter, quia utroque effulſit, magnus vocatur in regno cælorum. Scitote itaque, Fratres mei dilectiſſimi, quoniam non ipſe ſeipſum, nec eum alius, ſed ſolus Dominus Sanctum ſuum Antonium mirificavit, mirabilemque vitæ ſanctitate & ſignorum gloria demonſtravit.

Ita a Fratre Caſtilionenſi deſcripta fuit.

2 Quia vero, ſicut in Pſalmo ſcribitur, Dominum in Sanctis ejus laudare jubemur; quod tunc efficimus, ſi eorum quos Dominus Sanctos fecit, geſta fortia divi-
C naque prodigia prædicamus; non immerito Sanctorum vitas atq; miracula tanto ſtudio tantoque labore deſcripta comperimus. Quis enim dubitet totum ad laudem Domini pertinere, quidquid ſervis ſuis propter gloriam Dei, ſive calamo, ſive ore, ſive quovis opere fuerit impenſum. Sane B. Antonii Archiepiſcopi Florentini vitam celeberrimam, nonnullaque miracula, Franciſcus Caſtilionenſis Presbyter, vir litteris Græcis atque Latinis eruditiſſimus, & S. Theologiæ Profeſſor, luculento ſermone conſcripſit. Sed quia, ut ipſe in ejuſmodi opere atteſtatur, non omnes ſancti viri virtutes, non omnia laudum ejus prœconia complectens, multa aliis de eo-

ac multa aliis relicta fuit.

dem ſanctiſſimo viro conſcribenda reliquit: ego quoque Fr. Leonardus Ser-Uberti de Florentia, minimus indignuſque Ordinis Prædicatorum, cupiens pro modulo meo offerre in templo Domini, ſi non aurum vel argentum, (quia non eſt mihi) ſi non coccum purpuramque aut byſſum, ſaltem caprarum pilos aut pelles arietum rubricatas, vel ſi quid eſt aliud noſtræ pauperrimæ facultatis Deo acceptum; quædam alia, quæ B. Antonius ſive in vita ſive poſt obitum geſſit, prout a fide dignis accepi, rudi ac ſimplici, ſed veraci ſtylo deſcribere ſtatui, ad laudem omnipotentis Dei & gloriam Sancti ſui legentiumque ſolatium atque ædificationem: reſervans tam hæc eadem quæ ipſe deſcribam, quam multa alia ac pene innumerabilia, quæ de ſancto Viro dici poſſent, aliis majori facundia majorique gravitate & eloquentia deſcribenda. Exiſtimo enim neminem, quacumque ſapientia vel elegantia præditum, ſatis ſufficienter poſſe omnes Antonii virtutes & merita pro ſua dignitate enarrare. A. FR. LEONAR. EX MSS.

cum nemo quam fatis laudari poſſit.

3 Ego, inquit quidam Pater venerabilis, Fr. Santez Florentinus, in eo viro multo magis admiror ac ſtupeo, vitæ integritatem, animi conſtantiam, patientiam, manſuetudinem, benignitatem, vultus immutabilitatem, puramque & immaculatam ſemper converſationem, ac morum ac virtutum omnium lucidiſſimum ſpectandumque exemplar, quam quæcumque alia miracula, quę de illo poſſint referri. Fuit nempe dictus F. Santez ſancto viro Antonio valde familiaris, ac pro ſua bonitate multum ab eo dilectus, & proterea multa mirabilia in beato viro conſpexit, pluraque ab eo didicit virtutum ac morum & ſapientiæ præclariſſima ornamenta. Vox præterea omnium erat & eſt, quod poſt S. Zenobium, qui ſupra mille annos ante Antonium Florentinæ Urbis Epiſcopus exſtitit, non ſurrexit Paſtor qualis Antonius, ſanctus, & prudens, ac Deum timens & diligens toto corde. E

Hujus ſupplementi modo & diviſio.

4 De virtutibus igitur & immenſis laudibus tanti viri locuturus, qualiacumque oris & calami munera & obſequia, ſicuti conceſſerit Dominus, offeram in templo ſuo. Pretioſiora dona offerant ditiores, & unuſquiſque ſecundum donatam ſibi gratiam magnalia Dei prædicet in Sanctis ſuis, ceterum nulli mirum videatur, ſi rerum geſtarum ordinem in narratione non teneam, ut videlicet prius ea quæ dum vixit operatus eſt, deinde quæ poſt obitum geſſit, & ex his item quæ antea ſunt patrata, ſecundum ordinem temporum rerumque dignitatem, referantur: nam ea quæ dicturus ſum, prout diebus ſingulis perveriſſima teſtimonia accipiam narrare intendo. Singulis tamen capitulis hujus opuſculi ſingulas rubricas tituloſque apponam, ut facilius intuenti ſumma totius capituli ſtatim occurrat; & ea ipſa omnia quandoque valeant, ſi forte placuerint, in ſuo & temporis & dignitatis ordine collocari. Pro labore autem meo, ſi forte aliqua ex parte gratus exſtiterit, nihil aliud niſi B. Antonii interceſſiones & merita, legentium vero preces & orationes expoſco: ſi vero ſermo inultus forſitan fuerit oneroſus, ego pro omni errato veniam humiliter poſtulo. F

Ut more noſtro proſequamur diſtinctionum Capitum, veteris partitionis titulos hic habe.

I Qualiter B. Antonius, adhuc puerulus, inſtanter orando, petiit ſibi donari gratiam ſanctiſſimæ virginitatis.

II De Bonis moribus & ſancta converſatione ipſius, & qualiter conſcientiæ ſimul & famæ ac boni nominis diligentiſſimus extitit obſervator.

III Qualiter B. Antonius virginitatem ſuam ab omni vel leviſſimæ ſuſpicionis macula integram cuſtodivit.

IV De muliere mirabiliter liberata a quadam magna ſpirituali tentatione meritis B. Antonii adhuc viventis; quamvis præfata mulier numquam illum fuerit allocuta, ſed ſolum in ſpiritu ſe ejus ſanctitati commendarit.

V De quodam cive Florentino, liberato a quadam magna tentatione, meritis B. Antonii jam defuncti.

VI De Fratre quodam Ordinis Prędicatorum, qui impugnabatur a ſpiritu fornicationis, per merita B. Antonii liberato.

VII De viſione mirabili, oſtendente gloriam B. Antonii,

Digitized by Google

A tonii, quæ apparuit cuidam devotæ feminæ in hora tranſitus ejus.

VIII De muliere membris omnibus contracta, cujus facies tota intumuerat, liberata ad contactum tunicæ B. Antonii in oppido Fabriano.

IX De quodam cive Florentino, pro una ſua filia maritanda magnifice exaudito.

X De quodam cive Florentino, liberato ad tumulum B. Antonii a tumore veſicæ & deſcenſu inteſtinorum.

XI Qualiter D. Jacobus de Mannellis, in Canonicatu Cathedralis eccleſiæ Florentinæ, ſibi in Romana Curia petito, multum vexatus; a B. Antonio, cui ſe vovit, eſt repente adjutus.

XII De famulo cujuſdam Cardinalis, letaliter vulnerato, & ſanato meritis B. Antonii.

XIII De muliere ſterili per octodecim annos, quę facto voto ad B. Antonium genuit filios & filias.

XIV De quodam Tabellione, liberato a febre, de qua fuerat penè a medicis deſperatus.

XV De quodam Converſo Ordinis Prædicatorum, liberato a dolore ſimul & obcæcatione oculi dextri,

XVI De Fr. Mariano de Firmo Ord. Præd. liberato
B a febre & ab infirmitate, de qua fuerat a medicis deſperatus.

XVII De quodam Fratre Ord. Præd. quem B. Antonius a grandi dolore dentium liberavit.

CAPUT I.

Virginitas illibata, ſancta converſatio, aliæque virtutes S. Antonii.

5 BEatus igitur Antonius, Florentina Urbe oriundus, patrem habuit Notarium Nicolaum Pierozzi, matrem vero Thomaſiam nomine, parentes utique honeſtis moribus & religioſa converſatione fulgentes: qui filium ſuum multa diligentia nutrierunt, eumque ab infantia docuerunt timere Deum, & cavere ab omni peccato. Ipſe vero paternarum monitionum non ſurdus auditor, cœpit eſſe puer ingenioſus, utpote qui ſortitus fuerat animam bonam. Hic in ipſa ſua pueritia mirabili quadam gravitate & multa morum honeſtate reſplendens, ſuper omnia orationi ultra quam credi poſſet erat intentus. Jam enim illud evangelicum, quomodo oportet ſemper orare & non deficere, intenta cordis aure percipiens, non ceſſabat a Domino petere, ut dirigeret greſſus ſuos. Intraverat jam in cor tenelli pueri illud quod veC ritas dicit, Sine me nihil poteſtis facere. Propterea puer Dei Dominum ſuum puris precibus exorabat, ut eum doceret facere voluntatem ſuam.

6 Quanta vero in ſancta oratione Domino inſpirante didicerit, vel ex hoc conjici poteſt, quod virtutum omnium reginam, ſanctam videlicet & immaculatam virginitatem, inter cetera obnixius dicitur poſtulaſſe. Quis enim tam teneram mentem tantilli pueri ad amorem ſanctiſſimæ caſtitatis tam vehementer creditur inflammaſſe, ut eam ſuper omnia ſibi donari expoſceret, niſi Rex ipſe Virginum, caſtitatis amator Dominus Jeſus Chriſtus, quem purus puer tam aſſidue exorabat? In eccleſia igitur S. Michaelis in Horto, ad quamdam imaginem Crucifixi, B. Antonius, ſingulis diebus diutius a orare conſueverat; ita ut propter ſuam in orando perſeverantiam multos verteret in ſtuporem; ibique inter cetera hoc fertur a Domino Jeſu Chriſto inſtantius poſtulaſſe, ut ſcilicet perpetuam mentis & corporis virginitatem ſibi concedere dignaretur, dicens cum Pſalmiſta, Fiat, Dñe, cor meum & corpus meum immaculatum in juſtificationibus tuis, ut non confundar. Quam puram Deoque acceptiſſimam petitionem, ſicut poſtea rei probavit eventus, gratia ſibi divina conceſſit: libenter enim annuit Dominus talibus precibus. Virgo igitur immaculatus & purus B. Antonius uſque in finem perduraſſe narratur. A. F. LEONARDO. EX MSS.

7 Hujus etiam conſervatæ virginitatis indicium fuiſſe videtur, quod dum in extremo eſſet mortis articulo conſtitutus, ita ut via ejus vox a circumſtantibus audiretur, ſæpius in ejus ore reſonabant repetita hæc verba; Sancta & immaculata virginitas, quibus te laudibus efferam neſcio. Quamvis enim ad B. Mariam Virginem, cui ſemper devotiſſimus extitit Antonius, poſſint illa verba referri; tamen non incongrue creditur, quod ipſe ſanctiſſimam virginitatis integritatem laudans, agebat gratias Deo, omnis caſtitatis datori, ipſique virginitatis virtuti, qua in ſe per Dei gratiam inviolabiliter cuſtodita, cognoſcebat ſe ceterarum quoque virtutum cuſtodiam obtinuiſſe, ſimulque vitiorum omnium habuiſſe victoriam. Noverat profecto electus Dei puer Antonius, magni apud Deum meriti cognatamque Angelis eſſe virginitatem. Inſpiraverat Altiſſimus ſervuli ſui mentem, quæ mox fuerat futura omnium charismatum receptaculum, quoniam non niſi caſte viventes templum ſunt Spiritus ſancti. Et ob ipſam mentis & corporis puritatem puer Domini tantopere cupiebat, propterea etiam de tam grandi virtute uſque in finem ſervata exultans in morte, crebro dicebat, Sancta & immaculata virginitas, quibus te laudibus efferam neſcio: ſciebat enim quod donata eſt illi innumerabilis honeſtas per manus illius. I

8 Jam vero nunc vellem facundus eſſe, ut clariſſimos mores, ſanctamque converſationem, omnemque vitam lucidam B. Antonii proloqui poſſem. In eo namque, ut verbis utar S. Ambroſii, tamquam in imagine videbatur in primis ipſa virginitas, omniſque ſanctiſſimæ vitæ integritas. De ejus ſiquidem vita & converſatione, velut de ſpeculo quodam, fulgebat ſpecies caſtitatis & cunctarum forma virtutum: hinc ſumi poſſunt exempla vivendi. In vita Antonii, tamquam in exemplari, magiſteria expreſſa probitatis, quid corrigere, quid effugere, quid tenere debeamus oſtendunt. Virgo erat, non ſolum corpore, ſed etiam mente, qui nullo doli ambitu ſincerum adulteraret affectum: corde humilis, verbis gravis, animo prudens, loquendi parcior, legendi ſcribendique ſtudioſior, memoria præſtans: non in incerto divitiarum, ſed in ſancta humilitate & prece pauperis ſpem reponens: intentus lectioni & operi, verecundus ſermone; arbitrum mentis ſolitus, non hominem, ſed Deum quærere; F providere tamen bona, non ſolum coram Deo, ſed etiam coram omnibus hominibus: non lædere reos, bene velle ac bene facere omnibus: obedire prælatis, aſſurgere majoribus natu, æqualibus non invidere, omnibus ſe ex humilitate ſubjicere, fugere jactantiam, rationem ſequi, amare virtutem. Quando iſte vel vultu aliquem læſit? quando faſtidivit humilem? quando riſit debilem? quando vitavit inopem? Nihil torvum in oculis aut curioſum, nihil in verbis procax, nihil in actu aliquando fuit inverecundum: ut ipſa ſpecies corporis & morum ornatus, ſimulacrum fuerit mentis figuraque probitatis: bona quippe domus in ipſo veſtibulo debet agnoſci. Nihil intus tenebrarum in anima latebat Antonii, ita ut mens ejus nullis repagulis corporalibus, nullis vitiorum umbraculis impedita, tamquam lucernæ lux intus poſita, foris facile cunctis lucereret.

9 Quid exequar ciborum parcimoniam, officiorum redundantiam, tolerantiamque laborum? alterum enim ultra naturam ſuperfuiſſe, alterum vero, id

eſt

A. F. FO. IN ANTO EX MSS.

est parcitatem ciborum, penitus ipsi naturæ defuisse videtur. Hinc Antonius semper erat operosus, illinc continuata jejunia sanctissimum corpusculum macerabant: cibus ejus erat talis qui mortem arceret, non delicias ministraret: nulla illi unquam fuit cura de escis, sciens quod dicit Apostolus in 1 epistola ad Corinthios cap. VI, Esca ventri & venter escis, Deus autem hunc & illam destruet. Proinde quid in potum cibumque sumptum esset Antonius, non ante noverat, quam sibi foret appositum. Ita etiam omnem edendi bibendique solicitudinem, omnem escarum delectationem projecerat, ut plerumque epulas appositas non discerneret, & unum pro alio sumeret: sicut & de S. Bernardo legimus, qui sagimen crudum, per errorem sibi oblatum, pro butyro multis diebus nescivit comedisse; & oleum bibisse, tamquam aqua. Nam cum propter ejus debilitatem crebrosque languores aliquando carnes comedere cogeretur Antonius, perdices appositas non cognovit, quia numquam tam pretiosas aves, utpote cibos delicatos & regios, vir sanctus sumere consensisset. Sed [comedit] quia ministri, perdices, quas sibi ad sublevandam suam debilitatem apponebant, cornices aves vilissimas esse dicebant. In qua re duplex ejus virtus sanctitatis apparet: prima est victus sui austeritas, B quando in ipsa quoque infirmitatis necessitate cultiores escas vitabat: secunda vero est ejus admiranda simplicitas, & nulla prorsus cibi sui potusque solicitudo, quando cornices a perdicibus non discernebat. b Hæc & his similia multa de viri simplicitate ac bonitate retulit mihi vir religiosus Fr. Andreas de Fabriano, Conversus nostri Ordinis Prædicatorum, qui socius ejus multo tempore fuit usque ad mortem suam: qui est etiam consecutus a sancto viro post ejus decessum in suis parentibus miraculosum beneficium, quod infra narrabitur.

Ex villarbasso fit asparagus ut delicatum non discernat.

10 Quid de somno referam & quiete Antonii? Dormire illi non prius cupiditas, quam necessitas fuit. c Sacras vigilias supra modum amabat Antonius, primusque semper inter Fratres solitus erat surgere ad Matutinas, implens Davidicum illud, Media nocte surgebam ad confitendum tibi: & item illud, Castigatio mea in matutinis. Post Matutinas vero non redibat vir sanctus ad quietem corporis, nec lassis membris indulgebat, quibus etiam multa necessaria subtrahebat: sed aut lectioni, aut orationi, vel suorum librorum compositioni vacabat: Fratrum insuper consolationi & consiliis, eorumque exhortationibus & confessionibus insistebat. Si quando tamen C somnus illum imminens oppressisset, non in lecto corporalis quietis debile corpusculum deponebat: sed residens in loco ubi orabat aut legebat sive scribebat, elevata sursum ad cælum, quo semper erat intentus, facie sua, paululum quiescebat. Et tamen, cum quiesceret corpus, vigilabat animus: qui frequenter in somnis aut lecta repetebat, aut somno interrupto continuabat, aut disposita gerebat, aut gerenda prænuntiabat.

Brevis quæ-que somni erat.

11 Quid de ejus humilitate dicam? quid ejus mansuetudinem exequar? Hic namque cum apud omnes venerabilis atque gloriosus pro sua sanctitate existeret, apud semetipsum pro sua humilitate incredibili vilescebat; memor illius sententiæ quæ scribitur in libro Ecclesiastici cap. III, Quanto major es humilia te in omnibus; & ejus item quæ scripta est ibidem cap. 7, Humilia valde spiritum tuum. Hic Dei amicus sibi semper humilis, aliis vero judex æquissimus, sed mitissimus nihilominus fuit. Hic ex humilitate sibi durus & rigidus, aliis ex mansuetudine largus extitit, patiens & benignus: gerebat enim semper in pectore illam Salvatoris nostri sententiam Matthæi XI, Discite a me quia mitis sum & humilis d corde d. Mitis in moribus, ut neminem lædam, omnibus benefaciam: humilis autem in mente, ut neminem judicem, neminem condemnem. Mitis ergo & humilis erat Antonius: quia virtutes quas exterius ejus mansuetudo clamabat, interius ejus humilitas peramplius possidebat. Longum nimis esset hujus viri omnia virtutum præconia enarrare: sed de moribus ejus & laudibus hæc in generali sic breviter decursa sufficiant: nunc aliqua particularius exprimamus. D

Ex mira humilit.

12 Noverat vir Dei teneram & lubricam esse castitatis opinionem, facileque aut amitti aut maculari, nisi virginum pudor ab omni specie mala abstineat se. Quia enim pauci sunt qui carnis continentiam servent, pauciores vero qui cum carne etiam mentem teneant mundam; ex levissima suspicione ipsi incontinentes de aliorum continentia incipiunt titubare. Propterea fugiebat Antonius omnia suspecta consortia: pudica mens ejus pudicos servabat oculos, pudicos sermones, pudicosque gestus omnes & mores. Ait ipse in quadam sua epistola, postea quam factus est Episcopus, ad Fr. Laurentium de Ripa-fracta: Ego, inquit, in familia nostra nullum habeo puerum vel adolescentulum: sed omnes excedunt XXV annum, & sunt Sacerdotes, uno excepto qui Diaconus est: & multo magis famuli laici ab adolescentia recedunt: nec hic conversantur pueri, nisi qui veniunt cum patronis suis Presbyteris, habentibus diversas causas, vel portantes litteras a mercatoribus vel magistris. Ego nec cum pueris, nec cum mulieribus loquor, nisi in locis publicis, videntibus cunctis. Sunt multa in eadem epistola digna memoria, quæ omnia brevitatis causa omitto: spero tamen, si permiserit Deus, & hanc & nonnullas alias ejus epistolas aliaque opuscula in unum e, sicut potero, coarctare volumen. Interim hæc e pauca sumpta sufficiant ad propositum præsentis negotii.

familia sua exclusit pueros omnimodos

13 Videant ergo minus perfecti & infirmi, quanta custodia servanda sit castitas; quando vir Dei, de quo nulla jam vel levis poterat esse suspicio (utpote qui, dum adhuc viveret, Sanctus, sicuti erat, appellabatur & credebatur) tanta vigilantia domum suam, tanta diligentia virginitatis suæ odorem suavissimum conservabat; ita ut nec bonus nec malus quisque de purissimo viro impurum posset aliquid suspicari. Providebat enim Dei servus, juxta sententiam Pauli ad Romanos cap. XII, bona, non tantum coram Deo, sed etiam coram omnibus hominibus. Oportet enim Sanctos & ab his qui foris sunt testimonium habere bonum, sicut dicit Apostolus in 1 epistola F ad Timotheum cap. III. Sic B. Nicolaus mulierum consortia ab ipso juventutis suæ tempore semper exhorruit: sed ex quo factus est Episcopus, quasi quamdam pestem fugiebat, ne videlicet tantæ dignitati aliquam malæ opinionis maculam inferret. Beatissimus Pater noster Augustinus etiam sororis familiaritatem vitabat, indignum ducens ut Episcopus implicaretur colloquiis feminarum.

ne quam de se suspicionem mali pareret

In hac re varias exempla Sanctorum.

14 Quid dicam de B. Dominico Patre nostro, qui ad mortem veniens, Fratres suos præcipue ad castitatis custodiam hortabatur: ajebat enim, decere virum evangelicum; qualem suus Ordo instituit & requirit, etsi [conveniat] omnium virtutum floribus esse ornatum; tamen virginitatis odore etiam in hominum opinione præcipue redolere oportere. Sic, inquiens vir sanctus, magis erit prædicatio fructuosa, si Fratres mei, quos ad prædicandum specialiter deputo, illius summi prædicatoris Domini nostri Jesu Christi puritatem puritatisque famam imitari conentur, quem numquam adversarii sui Judæi ausi sunt de aliqua suspecta familiaritate notare. Sanctus etiam Doctor Thomas Aquinas, postquam superata illa terribili tentatione ab Angelis est visibiliter ac sensi-

Digitized by Google

A ſenſibiliter perpetuæ caſtitatis cingulo communitus, maxime cœpit vitare conſortia feminarum : dicebatque, non decere virum Dei dicatum diu manere cum mulieribus ad loquendum : quin potius mirabatur, quomodo religioſus, quem ſemper oportet eſſe in his quæ Dei ſunt, poſſet cum feminis, niſi de valde neceſſariis & multum utilibus, fabulari ; quamvis & hoc ipſum utile, & neceſſarium breviori ſit ſermone ſolvendum.

ANNOTATA.

a Bernardus de Martinis, civis Florentinus, ann. LXXV, *in* 2 *exam. teſtis* 10, dicit, audiſſe a D. Agnolecta de Ghibertis, nobili Matrona Florentina, quod cum puer eſſet Antonius, ante ingreſſum Religionis, ſingulis diebus mane, in eccleſia S. Michaelis de Orto, in civitate Florentiæ, per unam horam, genibus flexis orabat ante Crucifixi figuram : quod ipſa D. Agnolecta habuit ab avia ipſius Archiepiſcopi, prædicta ſciente.

b *His adde* 1, *quod* Joannes Miniatis Chriſtophori de Florentia, *in* 1 *exam. Teſtis* 15, anno LXXIV, dicit quod doluit dum ſibi procurator appoſuit perdicem unam, affirmans totam familiam unius pauperis ea impenſa uno
B dic potuiſſe ſuſtentari. 11, *quod Teſtis* 43 *in* 2 *exam.* Ser Joannes Attavantis de Vincentiis, civis Florentinus & Notarius publicus, addit ; quod dum eſſet infirmus Antonius, & a nobili muliere perdix præparata fuiſſet pretii ſolidorum ſex, remiſit eam Antonius, dicens, tanti valentis pretium demptum fuiſſe pauperibus plus eo egentibus.

c *In eodem* 2 *Exam. Teſtis* 23, Marcus olim Joannis Marci de Florentia, ann. LXXVI, dicit, ſe tetigiſſe lectum ipſius, & quod neque culcitram neque lintea teneret.

d *Id ſi factum & alicubi adhuc extat ejuſmodi collectio, injuriam publico faciunt, qui theſaurum illum abditum premunt ; cum ſanctorum virorum ſpiritus nuſquam magis purinſque appareat quam in epiſtolis, animi ſenſa intima potius quam ſtudio effornatos conceptus exprimentibus.*

CAPUT II.

Tentationes per merita B. Antonii diſpulſæ : morientis gloria revelata.

15 ADhuc vivente B. Antonio hoc ſtupendum contigit miraculum, quod narratur. Fuit
C in civitate Florentia quædam devota & bona mulier de Pœnitentia B. Dominici, quæ virum Dei Antonium magno venerabatur affectu, tantaque eum devotione proſequebatur, quod ubicumque illum fore aut quacumque tranſiturum exaudiſſet, continuo accurreret, ut illius benedictionem poſitis genibus, ſicut & ceteri, recipere mereretur : ſeque beatam atque ab omni periculo tutam eſſe exiſtimabat illa die, qua a ſancto viro benedictionem accepiſſet. Erat enim mirabilis devotio univerſi populi ad quærendum ab illo benedici : omnes namque, quacumque illum tranſire rumor ante clamaſſet, currebant protinus, ſenes & parvuli, nobiles & plebei, laborantes & otioſi, viri & mulieres : & flexis genibus inclinatiſque cervicibus benedictionem ſancti Præſulis expectabant. Quamvis autem tantum illi eſſet affecta, numquam tamen, præ quadam reverentia ac etiam pudore femineo, locuta eſt ſecum : ſed ſolum ejus præſentiam, tamquam Angelum Dei, delectabatur aſpicere.

Mulieri ſibi manifeſtatis ſuæ pravitatis

16 Hæc igitur devota mulier vexari cœpit magna quadam & periculoſa tentatione ac impugnatione ſpiritali, quæ eam diboli factione pene in deſperatio-

nem adduceret. Caſta & mitis erat hæc mulier, & multis ornata virtutibus : & tamen tantis impugnata tentationibus, & una præcipue ceteris duriore, quod qualiter evaderet neſciebat. Cœpit igitur in ſpiritu ſe ſancto viro Antonio devotius commendare ; quamquam, ſicut præmiſimus, nihil unquam de hac vel alia re loqueretur eidem. Denique factum eſt ut non multo poſt ab Antonio plenius audiretur ac liberaretur, viſioni quadam imaginaria ſibi hujuſcemodi apparente. Videbatur ſiquidem dictæ mulieri, quod in Cathedrali eccleſia Florentina, quæ S. Maria del Fiore ſive etiam S. Reparata nuncupatur, vir Dei adeſſet, magna populi frequentia conſtipatus : in quem intenta aſpiciens, benedictionem more ſolito exſpectabat. Tum ille, qui nedum feminam, ſed nec virum aſpicere pro ſua modeſtia ſolitus erat ; intendens in eam, nimio certe dolore afflictam, extenta manu ut ad ſe accederet annuebat. Illa vero tum ex verecundia, tum etiam quia, cum plena eſſet eccleſia, non magis illam Epiſcopus quam alium vel aliam quamlibet vocare nutibus videbatur, Sancto appropinquare non audebat. Sed vir Dei iterum atque iterum in eam intendens, ut ad ſe veniret clarius annuebat.

A. FR. LEONARDO. E. MSS *gravissima tentatio.*

in forma ſuperiori.

17 Tunc illa, ſumpta fiducia, per medios populos ad Sanctum accedit : & ille aliquantulum declinata turba, quaſi ſecretius locuturus, eamdem mulierem de multis admonuit & inſtruxit : & ſibi aperuit & revelavit, quidquid in ejus conſcientia erat, & quidquid illa in corde verſabat, præſertim ſuper illa ſua tribulatione, quam patiebatur ? dixitque illi, Vade & Confeſſori tuo talem & talem rem aperi, & ultra non timeas diaboli tentamenta nec dolos. Adjecitque, Vade illuc ad illam parvulam feneſtram ſeu foramen, & cyathum qui ibi plenus eſt accipe, & bibe, & liberaberis ab omni tentatione ac deſperatione quam pateris. Quæ accepta Epiſcopali benedictione, cum acceſſiſſet ad locum, & cyathum plenum amariſſima potione conſpiceret ; primum illam aſſumere durum ſibi videbatur ; demum juſſis Præſulis parere volens, cum vellet bibere medicinam, cyathus e manibus ejus ad pedes dilabitur, & fractus rumore ſuo mulierem excitat dormientem. Illa vero ad ſe reverſa, mirari cœpit ſuper hujuſcemodi viſione ; præcipue ſuper eo quod vir ſanctus illi indicaverat omnia quæ habebat illa in corde : magis autem ſtupebat, quomodo tam ſubito omnis illa ſua tentatio abſceſſiſſet. Nam e ſomno ſurgens, ſenſit ſe protinus ab omni ſcrupulo & impugnatione mirabiliter liberatam. Juſſa vero ac monita ſancti Paſtoris, quæ ſibi in viſione dederat, devote & fideliter implens, in magna pectoris pace ac animi tranquillitate remanſit : gratias agens Deo & ſancto ſuo Antonio, qui tam excelſi meriti fuit, ut adhuc vivens cordis ſui videret occulta ; & tam citum tamque ſalubre poſſet præſtare remedium.

eique bene conſulere viſus.

E

ſerenitatem mentis recipit.

F

18 Aliud audivi miraculum, ex ore proprio ejus qui recepit a Sancto ſubſidium : quod miraculum, ſicut & & illud quod paulo ante narravi, mihi videtur miraculorum maximum : quia menti non corpori præſtitit ſanitatem, quod ſolius Dei proprium eſſe videtur, vel illorum qui ſibi maxima familiaritate junguntur. Civis namque quidam, Florentinus, Sandrus Pagagnottus nomine, qui pro ſua prudentia ac fidelitate domus omnis Petri Franciſci Laurentii de Medicis œconomus extitit, & nunc quoque omnem ejus ſubſtantiam adminiſtrat atque diſpenſat, cœpit circa annum Domini MCC CCLXV tanta mentis perturbatione, tanta dæmonis impugnatione vexari, ut pene rueret in deſperationem. Cogebatur ſiquidem vehementer, diabolo inſtigante, ea agere quæ animæ & corpori magnum eſſent paritura diſpendium : atque ad ea perductus eſt, ut neque

Item civi Florentino

ut pene ad deſperationem adduc.

A. P. LEONARDO EX MSS.

tanti mali perpetrationem posset satis evadere, neque quid pro consilio ageret in re tam periculosa occurreret. Perdurat in hac angustia mensibus circiter sex, nec ulla inveniuntur remedia vel consilia: & jam propeerat ut in eventum cadat, quo fiat vir prudens & bonus cunctis irrisio & opprobrium; & quod his omnibus gravius est, ruina & insanabile ferme scandalum sibi ipsi.

devote invocat.

19 Denique dum quadam die iret eques in villam quæ vulgo dicitur Mugello, & ea tribulatione solito gravius premeretur; cœpit sic equitando, præ nimia angustia spiritus, se devote & ex toto corde commendare B. Antonio; rogans ut illum dignaretur de tanto ac tali periculo suis meritis & precibus liberare. Mirum dictu! Paululum progrediens, sensit continuo tantam mentis tranquillitatem, quantam numquam antea sit expertus: & occurrente sibi, ob merita viri sancti, remedio salutari, omnis illa tribulatio omneque periculum penitus discesserunt. Ex quo multum admirans, de tam celeri tamque salubri subsidio, Deo & B. Antonio gratias referens immortales, etiam reddidit vota sua, mihique hæc omnia postmodum de anno Domini MCCCCLXVI, die XXVII mensis Aprilis, lætus pariter & admirans, per ordinem enarravit. B

Religiosa exoratur.

20 Religiosus quidam, valde devotus B. Antonii, gravi cœpit carnis sordidarumque cogitationum impugnatione vexari; idque mirum videbatur, quod in homine jam provectæ ætatis tanta libidinum incendia pullularent. Agebat ille non segniter adversus teterrimum fœtidissimumque hostem: sed ipse magis magisque ardentis concupiscentiæ flammas contra Christi athletam excitabat. Demum vir bonus, nimia anxietate permotus, magnaque repletus amaritudine, ad Jesu jacebat pedes: & ne in turpem illam tentationem induceretur, humiliter precabatur. Demque cum parum proficeret, adversario suo nimirum contra eum fortiter dimicante; ea qua potuit devotione & fide, se B. Antonio commendavit, postulans a tanto æstu refrigerium salutare. O mirum stupendumque miraculum! Sensit ille continuo auxilium, paulatimque turpis illa tentatio, Domino concedente & B. Antonio intercedente, cessavit. Hoc autem contigit circa annum Domini MCCCCLXVIII, Religioso eodem, qui tale promeruerat beneficium, mihi cum gaudio revelante: qui quidem Religiosus, ob dictam causam ac propter alias gratias quas a sancto Viro recepit, ipsum B. Antonium magna devotione veneratur. C

gratias refert viro Dei.

21 Eadem die eademque hora qua S. Antonius migravit a corpore, videlicet 11 die mensis Maji, anno Domini MCCCCLIX, in crepusculo diei, in Vigilia Ascensionis D.N. Jesu Christi, quædam devota mulier de pœnitentia S. Dominici, de qua jam fecimus mentionem, de ipsius B. Antonii transitu & gloria visionem habuit hujusmodi. Erat præfata mulier in sua domo quiescens in stratu suo, die & hora jam dicta; habebatque secum matronam quamdam seniorem, quasi custodem juventutis suæ, præcipueque cum ad ecclesiam vel alias foris procederet sociam: neque enim sine comite prodire domo sciebat, propter teneram famam pudoris. Hæc igitur anus, dum appropinquare cerneret auroram, juvenculam a somno excitat, ut dictis eorum Matutinis laudibus, postea cum dies clarior illuxisset, ad ecclesiam pergerent: Surge, inquit, quoniam prope est jam dies. Expergefacta illa surgere cœpit a lecto; sed somno oppressa (erant enim oculi ejus gravati) paulisper inclinata super stratum suum, iterum requievit, non tamen plene dormiens, neque aperte vigilans. Et ecce subito facta est super eam manus Domini, & sic inter somnum & vigiliam vidit cælos apertos, & Jesum Christum sedentem super solium excelsum & elevatum nimis, circumdatum immensa gloria innumerisque Sanctorum & Angelorum millibus circumseptum, & plena erat omnis terra majestate ejus, & vidit arcana Dei quæ non licet homini loqui. D

ipsa quæ mortem Sancti vidit.

ipsa mulier dormiens.

evigilat juxta SS. Doctorem & Thomam

22 Tunc illa, hujusmodi visionem cum gaudio admirans, convertit oculos ut videret Sanctos sui Ordinis, videlicet Fratrum Prædicatorum: & ecce vidit innumeram multitudinem Fratrum dicti Ordinis, quorum singuli pro suis meritis diversa claritate fulgebant. Inter reliquos autem conspexit inclytum Patriarcham S. Dominicum, in pulcherrima atque ornatissima mansione; & juxta eum vidit gloriosum Doctorem S. Thomam de Aquino, claritate decorum, uno Angelo medio inter utrumque: penes vero Thomam aspexit tabernaculum pulcherrimum & mansionem ornatissimam vacuam, uno etiam Angelo medio inter S. Thomam & sedem vacantem. Cumque mulier tam suavi visione pascerctur, ecce unus de ministris Regis æterni, cum baculo sive virga aurea sicut portare solent ministri Papæ hodiernis temporibus, cœpit annuere circumstantibus voce & gestibus, ut locum venienti darent: videbaturque sibi, quod inter alia diceret hæc verba, transiens per eam quæ astabat mediam multitudinem, Fate largo, Fate largo: hoc est, Cedite, cedite: date locum. Ipsa autem mulier, ut illi apparebat in visione, erat in paradiso, in loco inferiori, super pavimentum stratum tapetis & pulcherrimis pannis; ibique sedens cum innumera multitudine Jesum in decore suo læta aspiciebat: majores autem Sancti juxta ipsum Regem gloriæ, in gradibus & locis eminentioribus, collocati erant singuli in ordine suo. E

preparatur locus.

23 Cumque Angelus ille minister Domini solicite ageret ut locus daretur venienti; mulier, cum juxta eam ille transiret, secum audacter loquitur, interrogans eum & dicens, Quidnam est hoc? cur ut locum cedamus tanta celeritate, jubes? En, inquit, B. Antonius Ordinis Prædicatorum Archiepiscopus Florentinus, modo sæculum hoc triste relinquens, cælum ingressurus est, locandus in sede sibi disposita; & paratam sibi in domo Dei patris mansionem, pro suis laboribus & meritis, accepturus. Vix Angelus verba finierat, cum jam jam omnes cum gaudio Antonium expectarent. Et ecce matrona illa, moræ impatiens, juniorem sociam suam iterum vocans, excitavit eam, & continuo visio illa disparuit. Mulier vero nimium dolens, quia finem tam admirabilis visionis videre non meruit, simile quiddam respondisse fertur, sicut B. Ambrosius, qui in Missa obdormiens ad exequias rapitur B. Martini, sed excitantibus eum Clericis suis finem funeralis officii explere non potuit. Notavit ergo mulier tempus, & invenit quod eadem die & hora R. P. Antonius migravit ad Christum. Unde quis dubitet virginem ac doctum Antonium, juxta Virginem & Doctorem Thomam esse locatum in cælis, cujus doctrinam & vitam est imitatus in terris. F

introducendus Antonius.

CAPUT III.

Varia beneficia, mortui Antonii invocatione impetrata

Tolo vultu tumet.

24 POst mortem Viri paucis exactis mensibus, contigit hoc quod narro miraculum. Quædam mulier de Fabriano, insigni oppido Marchiæ Anconitanæ, ita totius capitis ac facici tumore cœpit ægrotare, ut in fronte ejus vix possent oculorum formæ discerni: tumulus enim quidam caput ejus & facies videbantur, ac per hoc nihil pene videbat. Cumq; hoc morbo diutius laborasset, addita est infirmitati ejus contractio totius corporis;

Digitized by Google

A corporis; & velut in globum redacta, membrorum omnium usum perdiderat. Jacere in strato suo pau-
de corpore contracto.
pere misera non valebat: & cum etiam stare non posset, sedens in spirarum morem, dolens heu nimium atque ejulans, laborabat. Hujus germanus fuit quidam vir religiosus Fr. Andreas de Fabriano, Conversus Ordinis Prædicatorum, ac socius per aliquot annos B. Antonii usque ad obitum suum: qui Fr. Andreas adhuc multa solet mecum atque cum aliis de beati viri virtutibus cum lacrymis recitare. Hic igitur Fr. Andreas, post transitum B. Antonii, usque Fabrianum parentes suos visitaturus perrexit. Ut autem matri & suæ præfatæ sorori infirmæ, egestate non modica laborantibus, in aliquo subveniret; donavit illis quamdam tunicam S. P. Antonii, in eorum necessitates convertendam: nam & alias, dum adhuc superstes esset Antonius, multas eleemosynas, quas ab ipso acceperat, pauperculis feminis tribuebat Fr. Andreas. Suscipientes igitur devotæ mulieres præfatam tunicam, in quadam cassa cum devotione & reverentia posuerunt; penuriam potius ferre volentes, quam tam pretiosum thesaurum in usus proprios ac tam necessarios convertere; aut tam sancta veste ad operimentum
devotam sibi mortui Antonii tunicam
tumuli alterius earum: ipse enim Fr. Andreas multa de virtutibus & miraculis B. Antonii retulerat prædi-
B ctis feminis.

25 Visitata ergo matre, visitata & sorore infirma, cum eas ad patientiam, ad fiduciam in Domino, & ad devotionem S. Antonii fuisset hortatus, abscessit. Præfata igitur mulier, omni spe atque omni humano auxilio destituta, Deo se totam committens, devote cœpit suam calamitatem commendare B. Antonio, supplicibus quibus poterat votis auxilium postulando: & cum jam advesperasceret, petiit a matre sua, ut sanctam illam tunicam sibi afferret, eamque indueret. Quod & illa continuo fecit, & sic super nudum vestivit filiam tunica sancti Viri. Tum ægra, spem magnam habens in Deo & in S. Antonio, tota nocte dormiens cum vestibus sanctis, mane facto surgens e lectulo, sanam se ac liberatam invenit, tam a facici capitisque tumore quam a contractione membrorum. Unde Deo & B. Antonio gratias agens, eadem die perrexit ad flumen, & cum aliis mulieribus cœpit lavare pannos lineos, quos mater sua per se ipsam lavatura, nisi filia sua fuisset tam subito curata, paraverat. Mirantibus vero cunctis super tanta no-
C vitate & super tam repentina gratia sanitatis, narravit illa miraculum: & facta est admiratio & lætitia magna in populo, & omnes qui viderant & qui audierant glorificabant Deum, qui in Sanctis suis usque hodie mirabilia operari non cessat.

26 Fuit in civitate Florentiæ civis quidam, vir nobilis, bonus & simplex ac timens Deum, nomine Feus, quondam alterius Fei de Belchariis, non mediocriter in sacris litteris eruditus *a*, eidem B. Antonio satis familiaris & notus: cui etiam aliquando generaliter confessus est omnia peccata, omnemque a pueris vitam suam: qui non multum opibus abundans, familiam habuit admodum onerosam, non quidem moribus malis, sed magis fortunæ necessitate. Nam in familia sua, quam religiose nutriens ab ipsa infantia semper docuit timere Deum & cavere ab omni peccato, habuit plures filias feminas, quas honorifice secundum suum statum & carnis ingenuitatem nuptui vix tradere poterat; multas tamen, Domino largiente, honorabiliter maritavit. Hic itaque de quadam ejus filia, nomine Margarita, quæ erat jam plenis nubilis annis, propter dotis exiguitatem multo tempore anxius fuit, eo maxime quia tempore illo in sua civitate puellæ vix poterant ma-
Vir nobilis & filiabus gravatus
4
gnis dotibus desponsari: sicque per annum & ultra in quærendo viro suæ filiæ laboravit; nec sibi occurrebat gener, qui divitiis & nobilitate, magis autem honestis moribus adornatus, satis suæ filiæ conveniret.

27 Contigit igitur quadam die, in anno obitus B. Antonii, de mense videlicet Januarii, qui mensis fuit nonus ab ejusdem beati viri transitu, ut idem Feus, cujus semper fuit moris cum sanctis & religiosis hominibus conversari, esset in domo monachorum S. Benedicti, Congregationis S. Justinæ de Padua, in monasterio quod est prope Florentiam, in loco qui vulgariter le Campora nuncupatur. Ubi cum post multa sancta colloquia, habita cum monachis & sæcularibus, qui illuc ex devotione convenerant, quieti se cum aliis paulisper dedisset; visionem quamdam imaginariam in somnis circa auroram habuit hujuscemodi. Videbatur siquidem sibi esse in ecclesia S. Marci Ordinis Prædicatorum, in civitate Florentia, ubi corpus S. Antonii præfati quiescit: videbatque sacrum corpus Antonii, in quodam feretro existens in medio ecclesiæ, versis pedibus ad ostium ecclesiæ; Fratres vero dicti Conventus stare circa ipsum corpus, clausa ecclesia, nullo alio ex sæcularibus præter ipsum solum Feum existente. Descendebat autem
D ipse Feus a choro Fratrum in ecclesiam, ad videndum Sancti sacrum corpus, illudque integrum ac prorsus immaculatum conspiciebat. Cumque reverenter corpori, ut deoscularetur illud, appropinquasset; visum est illi vivum videre S. Antonium, cœpitque cum admiratione & gaudio dicere, En vivit Antonius, quem mortuum putabamus.

28 Tum ille, flexis genibus ante faciem Antonii, cum lacrymis adoravit eum; & suam illi filiam, pro qua maritanda jam, sicut prædixi, per annum anxius steterat, devotius commendavit, dicens, Commendo vobis, Pater & Domine mi, Margaritam meam filiam, ut oretis pro ea: adjecitque, Facietis ne quod peto? Vir autem sanctus, Feum læto vultu aspiciens, inclinansque caput, suæ petitioni annuere videbatur: sicque visio illa disparuit. Feus vero expergefactus rem tacitus considerabat; expectansque auxilium a S. Antonio Florentiam rediit. Mira res! Paucis interjectis diebus, offertur Feo pro filia sua vir dives & nobilis ac bonis moribus adornatus, contentus satis parva dote, quingentis videlicet aureis; cum ab aliis octingentos aureos, majorem adhuc dotem experens, recusaret. Celebrantur ex more nuptiæ, & usque ho-
F die in bono & felici statu ac sancto timore tale conjugium perseverat. Non dubitat idem Feus, quin in tali matrimonio apud Deum mirabiliter sit operatus S. Antonius, cui sæpe pater filiam commendarat. Ecce quomodo B. Antonius se invocantes exaudit: ecce quomodo vivens Feo fuit amicus, & mortuus subsidia præstitit postulata.

29 Civis quidam Florentinus, nomine Simon Pierozzy Orlandi, de populo S. Mariæ Alberighi, per multos annos tumorem vesicæ & descensum intestinorum in ipsam *b* vesicam gravi langore portavit, *b*
quam quidem infirmitatem herniam vocant: qui *gravem herniam passus*
etiam morbus, ut materno utar sermone, dicitur il male del crepato, sive, rotto di sotto *c*. Hic dum post *c*
mortem præfati sanctissimi viri circa annum Domini MCCCLX gravius tali ægritudine premeretur, & nulla posset per medicos remedia invenire, nulla etiam vota, nullæ preces ipsum juvarent; quadam die, postquam multas ecclesias circumeundo se Deo & Sanctis ejus plurimum commendaverat, nec tamen levamen senserat; tandem ad ecclesiam S. Marci veniens, ante sepulcrum B. Antonii in oratione se posuit, & flexis genibus ac præ nimio dolore gemens, recordatus est familiaritatis quam habuit cum

A. FR. LEONARDO. EX MSS.

in somnis adducere ejus corpus Sancto.

ejusque mortem earum commendare.

Virum illi supra spem fortunæ.

Digitized by Google

A. FR. LEONARDO. EX MSS.

ſancta viro cum adhuc viveret, atque in hoc mœrore ſimulque dulci recordatione talia ad eum verba direxit: O ſanctiſſime Præſul, o venerande mi Pater Antoni, ſicuti ego firmiter credo te pro tuis meritis adſtare coram Deo inter reliquos Sanctos, ita rogo & ſupplico, quantum valeo, miſericordiam tuam, quam ſemper vivens erga afflictos & miſeros oſtendiſti, ut pro me intercedas apud Reginam cæli virginem gloriosam Mariam, quatenus dignetur ipſa rogare filium ſuum, ut me liberet a tantis doloribus. His dictis neque voto alio emiſſo, cum paululum mœrens & lacrymans ſubſtitiſſet, continuo exhilaratus ab oratione ſurrexit: &, o mira res, ſtupendumque miraculum! ſtatim ante ſepulcrum Antonii ſe ab omni dolore liberum, ac ab omni illa inflatura ac infirmitate ſanatum invenit. Quod ipſe admiratus, domumque lætus remeans, ac deponens omnem ligaturam, gratias Deo & B. Mariæ reddidit, nec non & B. Antonio, qui eum ſuis meritis tam repente ſanavit ab infirmitate; quæ in ſenibus, cujuſmodi ipſe erat, pene eſt incurabilis. Hæc omnia referre ſolet cum gaudio & lacrymis ipſe Simon, a quo & ego iſta audivi.

ad ſepulcrum ejus tradito ſermone.

30 Quidam adoleſcens, bonæ profecto indolis, devotus & purus ac timoratus, nomine Jacobus, filius nobilis viri Leonardi de Mannellis de Florentia; dum ſibi a patre in Romana Curia petitum foret munus Canonicatus in Cathedrali Florentina eccleſia, quæ S. Maria del Fiore nuncupatur, nec illud poſſet pacifice abſque magna impenſa & vexatione poſſidere; videns patrem ſuum Leonardum in tali cauſa anxium nimis atque ſolicitum, multiſque curis & vexationibus ac ſumptibus perturbatum; ac propterea religioſus juvenis, patris moleſtiæ magis compatiens, quam Canonicatum ambiens, tale Deo & B. Antonio votum vovit. Oravit ſiquidem B. Antonium, ut ſi ſuæ ſaluti expediret, tale ſibi officium talemque dignitatem a Domino pacificam impetraret, & patrem ſuum a tanta ſolicitudine & anguſtia liberaret: ſin autem hoc ſuæ ſaluti videretur eſſe contrarium, finem ſimul quæſtioni poneret & dignitati. Nec mora, poſt paucos dies lite omni finita Canonicatus officium cum pace obtinuit, & ſucceſſit in locum D. Coluccii de Salviatis, & hodie vocatur D. Jacobus de Mannellis: Qui ſtatim ut tale beneficium conſecutus eſt, ad tumulum acceſſit Antonii, & reddidit votum ſuum, gratias agens, quod & patris vexatio eſſet terminata, & ipſe munus obtinuiſſet quod nequaquam videretur ſuæ repugnare ſaluti. Contigit autem hoc circa annum Domini MCCCCLXII, idque ab ipſo D. Jacobo coram duobus teſtibus mihi relatum eſt, die XXIV menſis Maji ejuſdem anni.

B *impetratus beneficium canonicatus.*

C *unde ut cum invocat, illius ſuæ finem obtinet.*

d *cruris fracti deſperata plaga*

31 Quidam de familia D. Cardinalis *d* Sanctorum quatuor Coronatorum ita acriter fuit de anno MCCCCLXIII vulneratus in crure, quod oſſe fracto & magna plaga & ſciſſura facta in ſura, ſive ut vulgariter loquar in polpa cruris, pene eſt a medicis deſperatus. Unde cum dolor nimius eum vexaret, & ſpes ſalutis nulla miſerum ſublevaret; quidam ejus ſocius hortatus eſt eum, ut ſe commendaret & votum faceret ſancto viro Antonio Archiepiſcopo Florentino, cujus ſanctitas erat in urbe notiſſima. Qui ſtatim emiſſo voto cœpit melius ſe habere: & qui cum dolore jacebat, cœpit lætus ambulare per domum: ac demum plenæ redditus ſanitati, Florentiam venit ad tumulum B. Antonii, reddens Altiſſimo vota ſua: Priorique domus S. Marci, in qua jacet corpus B. Antonii, obtulit ſe velle ſervire Fratribus & Conventui per tres menſes, ſicut ipſe voverat. Pius tamen Pater Fr. Santes de Florentia, tunc Prior dicti Conventus S. Marci, cognita fidelitate volentis & promptitudine adimplendi, inſpecta etiam paupertate perſonæ, ſecum in tali voto & ſervitio miſericorditer diſpenſavit: qui gratias agens, & ſe nihilominus ad ejuſdem Prioris mandata promptiſſime offerens, lætus remeavit ad propria. *e*

voto falso fidelitatem.

D

E

ANNOTATA.

a *De hoc Vate* 3, Feus Belcarius, boni vir nominis, & Hetruſca lingua Poeta non vulgaris, cujus hodieque nonnulla monumenta extant reſperſa pietate Chriſtiana.

b Veſica *hic pro* ſcroto *accipitur, tanquam vocabulum decentius.*

c *Ad verbum*, malum rupturæ in parte inferiori.

d Joannes Ludovicus Milanus, Valentinus Hiſpanus, Callixti Papæ III ex Sorore nepos, ex Epiſcopo Segobienſi Ilerdenſis, Presb. Card. tit. SS. quatuor Coronatorum & Bononiæ Legatus. *Ita Ciaconius.*

e *Huc ſpectat quod in 2 Exam. teſtis* 46, Fr. Georgius olim Baronio de Capellis ann. LII *dixit*, quod ex humilitate, etiam Prælatus exiſtens in religione, hora dormitionis & ſilentii, Fratres ad orandum & quieſcendum ire jubebat, & ipſe coquinam purgabat & vaſa & ſcutellas lavabat: & quod ſolitus fuerat, poſt celebrationem Miſſæ ſuæ quotidianæ, deſervire alteri Sacerdoti Miſſam celebranti, pro majori merito & humilitate.

CAPUT IV.

Sterilis fecundata, varii infirmi ſanati.

Mulieri per annos XII ſterili

32 MUlier quædam nobilis Florentina, nomine Conſtantia, filia Lucæ de Panzano, tres viros habuit, cum quibus vixit annos circiter XXII a virginitate ſua: per annos vero XVIII ſemper ſterilis perduravit, neque balnearum fomenta, neque medicamina ulla, ſed neque preces aut vota prolem ei tradere potuerunt. Tandem de anno Domini MCCCCLXII, die XXII Maji, cum jam annos quatuor exegiſſet cum tertio viro, ſic ſemper ſterilis; votum vovit B. Antonio, quod ſi ſibi puerum maſculum a Domino impetraret, illa editum filium per annos VII habitu Ordinis Prædicatorum induceret, ac imaginem ceream ad ſimilitudinem parvi pueri ferret ad ejus tumulum, Miſſaſque celebrari faceret ac cereos offerret, atque alia prout noverat fideliter adimpleret. Miranda profecto res! Non poſt multos dies conjuncta ex more viro, ſe protinus concepiſſe gaudet, & menſe nono poſt emiſſum votum, videlicet die XXIII Februarii de anno MCCCCLXIII, peperit pulcherrimum puerum, vocans eum ſicut voverat Pier-Antonium. Mirantur vicini & cognati, & præ admiratione tanti miraculi non poſſunt credere prolem eſſe Conſtantiæ, ſterilis tanto tempore, ſed ſubmiſſum & ſuppoſitum partum ſuſpicantur. Verum cum illa parere non ceſſaret, ſequentes filii fidem primogeniti reddiderunt. Nono poſt hunc menſe alium peperit, quem Bartholomæum vocavit: ac deinde duas filias genuit, & ſic in tribus annis, quibus cum tertio viro, Bardo Angeli Zonaccia, poſt emiſſum votum vixit, duos filios maſculos, duas genuit filias feminas.

quatuor proles conſequitur.

F

33 Hic libet conſiderare, Antonii merita quantum valeant apud Deum: hic animadvertere magnificam largitatem Antonii, qui rogatus ut unum puerum ſterili feminæ daret, dedit quatuor, plureſque dediſſet ſi vir ejus non fuiſſet mortuus. Videtur mihi Antonius alter Iſaac, qui ut ſcribitur Geneſeos XXV, deprecatus eſt Dominum pro uxore ſua eo quod eſſet ſterilis: qui exaudivit eum, & dedit conceptum Rebeccæ. Sic Antonius pro devota ſibi femina ſterili deprecatus eſt Deum, qui ob merita Antonii donavit mulieri fructum copioſiſſimum ventris ſui.

Digitized b

Infilius bis ad extrema deductus ſervatur.

ſui. Non ceſſavit vir ſanctus gratias multiplicare, ſed miraculum miraculo addidit. Bartholomæus enim, ſecundus filius Conſtantiæ, bis ad extrema deductus, deſperatus a medicis, facto voto ad B. Antonium continuo liberatus eſt. Perſeverat hæc mulier in magna devotione ad virum Dei, multaque beneficia quotidie miraculoſe recipit per merita B. Antonii. Nam & fratri ſuo, infirmo valde graviter, contulit beneficium ſanitatis, jam a medicis deſperatæ: qui ſanus effectus, uxorem duxit, & in bona valetudine adhuc perdurat. Hæc omnia retulit mihi præfata mulier in præſentia Fr. Antonii de Lajone de Florentia, die VI Martii MCCCCLXVIII, dum veniſſet ad tumulum B. Antonii, ex devotione maxima quam habet ad eum, & ut perſolveret vota ſua pro prædictis ac innumeris aliis gratiis, quas frequentes a B. Antonio experitur in ſuis neceſſitatibus.

ardens & intus Aſſi febris abſtulerat.

34 Quidam Tabellio, nomine Santez de Bagnano Florentini Comitatus, de anno Domini MCCCC LXIII de menſe Julii, ita vi febrium eſt oppreſſus, quod pene a medicis deſperaretur, non valentibus illis ardorem febris reſtinguere, aut ſaltem quo eam ferret levius temperare. Tunc ille humano auxilio deſtitutus, talc votum vovit Deo & B. Antonio, quod ſi infra ſex dies liberaretur, quædam, prout ipſe pro-
B poſuit, ad honorem B. Antonii obſervaret. Et ecce quinta die poſt votum, aſſuit quidam alienigena, qui ſibi ſalubre remedium attulit: & continuo ceſſavit febris, & liberatus eſt. Ipſe vero Santez, non medico forenſi, ſed B. Antonio hanc ſanitatem attribuit: & non viventis arte, ſed ſancti viri defuncti prece & merito, ſe credit & prædicat liberatum. Mihique hoc cum gaudio retulit, die XXX Novembris de dicto anno MCCCCLXIII, in præſentia Fr. Laurentii de Piſtorio Ord. Prædicatorum & nonnullorum etiam ſæcularium.

acutus dexter cum gravi cruciatu fere excæcatus

35 Fr. Joannes de Marignolle de Florentia, Converſus Ord. Prædicatorum, tunc veſtiarius in Conventu S. Marci, ubi jacet corpus B. Antonii, circa annum Domini MCCCCLXIII, talem per totam unam diem in dextero oculo dolorem perpeſſus eſt, ut putaret ſe ſagittarum ſeu acuum puncturis in pupilla oculi & in ſupercilio crudeliſſime vulnerari. Sequenti nocte ſurgit dolens ad Matutinas, & præ lacrymarum humore deſiccato oculum clauſum ſenſit. Conatur ille pro viribus aperire, ſed minime poteſt, licet magna vi pauliſper jam reſpirare inciperet. Tandem nimio dolore ſimul & mœrore vexatus, ad
C ſepulcrum beati viri in eccleſia pergit, ibique flexis genibus taliter cum lacrymis exorſus eſt. Pater ſancte, recordare, quia dum viveres numquam mihi eleemoſynam pro matre mea vetula & pauperrima denegaſti, numquam me pro quacumque mea neceſſitate a tua miſericordia inconſolatum abire permiſiſti: & nunc quoque noli me, precor, in hac angustia derelinquere. Ego tantam in te fiduciam habeo, tantumque de tua ſanctitate ac pietate præſumo, quod hinc non recedam, niſi prius ſanitatis ſenſero beneficium: ego vero, ad laudem Dei & tuam, diebus ſingulis quoad vixero volo dicere decies Pater noſter, & decies Ave Maria. Mira res! Vix verba finierat, oculum ſanum aperit, & abiit protinus dolor omnis. Hæc ipſe Fr. Joannes mihi ſæpe multiſque Fratribus enarravit, & perſeverat in voto ſuo & in magna devotione ad ſervum Dei Antonium.

ſanatus diuturnis febribus afflictus.

36 Hoc inſuper, quod vidi, miraculum litteris mandare curavi. Quidam namque Fr. Marianus de Firmo Ord. Prædicatorum, in Conventu S. Luciæ de Fabriano ejuſdem Ordinis, per duos menſes & ultra graviſſime ægrotavit, nunc tertiana, nunc quartana, nunc continua febre laborans: de cujus vita ſæpius exſtitit dubitatum: de quo etiam erat commonis opinio, aut quod nullo modo mortem ex tali infirmitate evaderet, aut certe longa eſſet & moleſtiſſima ægritudo. Sæpe etiam medici hæc verba fuerunt, quæ & ego ſæpius ab ejus ore audivi: Fortis eſt, inquit, ignis qui aqua non extinguitur. Mirabatur enim medicus, quomodo nullis medicamentis febrem illam poſſet extinguere, aut ſaltem reddere mitiorem. Demum ipſe medicus de infirmi ſalute deſperabat: multis vero de ipſo Fr. Mariano interrogantibus, Diffido, ajebat, jam de ſalute Fr. Mariani, quem nulla arte, nulla quamvis magna diligentia potui a vehementia atque ardore febrium ſublevare. A. FR. LEONARDO. Ex Mſs.

Poſt votum authoris ſuo hoſpitio recipitur.

37 Ego igitur Fr. Leonardus, ſuperius nominatus, qui tunc, licet indigne, præeram dicto Conventui Fabrianenſi, Fratri compatiens ſimul & ſuo Conventui Firmano, unde peſtem fugiens ad nos venerat, votum vovi Deo & B. Antonio, præfato die XVII menſis Auguſti, de anno Domini MCCCCLXVII, pro ſalute ipſius Fr. Mariani, multum eum ſancto viro commendans, promittens ita efficere, quod vita dicti B. Antonii compoſita per D. Franciſcum Caſtilionenſem Presbyterum, una cum quibuſdam miraculis ejuſdem Antonii, præcipue hoc quod ad præſens narro, poneretur in bibliotheca dicti conventus E Fabrianenſis: votumque hoc apud me tacitus retinui per dies octo, infra quos ſancti auxilium præſtolabar. Mira res! Die ſequenti poſt emiſſum votum, cum tertianæ febris tormentum ex more Frater mœrens expectaret, ſenſit protinus Sancti virtutem: nam febris exſpectata non venit, & ex tunc ulterius nulla febre vexatus, ita demum per Dei gratiam & Antonii merita bene convaluit, quod in brevi ad *Indeque ad ſcribendum inducitur,* ſuum Conventum Firmanum ſanus & incolumis cum gaudio remeavit, quamvis tranſactæ ægritudinis aliquantulam debilitatem & laſſitudinem per dies aliquot retineret: & ſic qui pene mortuus putabatur, tandem vivus & ſanus ſuis eſt Fratribus reſtitutus. Hoc miraculum me compulit ad ſcribendum aliquid de virtutibus & ſignis B. Antonii, ut & his qui devotionem & fidem in B. Antonio habent, & voto meo, in quo tam repente fueram exauditus, taliter ſatisfacerem.

alius Frater laborans ex dentibus,

38 Fr. Hieronymus Franciſci Bianciardi de Florentia ordinis Prædicatorum, juvenis devotus & bonus, cœpit die XXVI menſis Decembris anno Dominicæ Incarnationis MCCCCLXIX gravi dentium dolore vexari: adeoque cruciatus excrevit, ut putaret ſe
F in brevi cerebrum & memoriam perditurum. Conſulit medicos, tentat medicamina, multa adhibet quæ credit profutura remedia: ſed nihil profunt humana conſilia. Denique die ſequenti, videlicet XXVII dicti menſis, ego ſepe jam nominatus Fr. Leonardus, prefatum Fr. Hieronymum reperi, in hoſpitio Conventus S. Marci ad ignem ſe calefacientem, & novam pro tanti doloris remedio medicinam præparantem, ne quid inexpertum moriturus forte relinquat. Hic mihi de ejus valetudine ſciſcitanti, & ad patientiam exhortanti, cum maxima anxietate reſpondit: Si hac nocte dolor iſte dentium tam grandis adhuc perdurat, credo equidem quod præ nimia afflictione & tormento in amentiam vertar: non enim poſſum ſomnum capere, & vigilare in tanta paſſione non valeo.

eiuſdem ſanctum invocat ac ſanatur.

39 Tum ego cœpi conſolari mœrentem, & hortari ut ſe B. Antonio Archiepiſcopo Florentino devote commendaret. Annuit ſe illud facturum, ſed prius tentat medicamina ſua: quæ cum nequaquam prodeſſe conſpexit, circa horam ferme quartam noctis, omni jam humano auxilio deſtitutus, ſancto Dei Antonio ſe devotiſſime commendavit, vovens

& pro-

A. TR. TEO. N. DO. LX MSS.

& promittens dicere certas orationes ad ejus gloriam & honorem. Mira res! Vix votum emiserat, & sensit protinus Sancti virtutem, continuoque dolor omnis atque pœna cessavit. Mane igitur sequenti, scilicet die XXVIII dicti mensis, in die videlicet SS. Innocentum, præfatus Fr. Hieronymus lætus & gaudens miraculum refert in sacristia dicti Conventus S. Marci, coram R. P. Fr. Sante de Schiattensibus, tum Priore Conventus, nec non Fr. Bernardo Aldobrandini, & Fr. Sebastiano de Adimaribus, & multis aliis Fratribus, meque omnium minimo Fr. Leonardo de Ser-Uberto superius nominato, præsente & audiente dictum Fr. Hieronymum, gratias Deo & beato viro Antonio de tam subita liberatione referentem: omnes vero magnificaverunt Deum & sanctum suum Præsulem Antonium.

APPENDIX.

Quæ sequuntur partim eadem, partim alia manu, quibusdam interpositis, reperiuntur descripta in eodem codice: quorum nihil cum indicetur in Summario Processuum, ad calcem miraculorum post vitam Antonii factorum, ubi tamen adjiciuntur omnia quæ ex Francisco & Leonardo habentur, nec attinguntur a testibus in judicio auditis; cogimur credere, vel hanc appendicem non esse Fr. Leonardi, vel, si sit, ex alio exemplo sumptam quam quod in processibus productum fuit: distinguebatur autem hæc appendix duobus titulis.

Qualiter meritis B. Antonii decem circiter juvenes Ordinem Prædicatorum sint ingressi.

De miraculo in die funeris ejus.

Atque hæc eadem manu scripta erant: deinde diversa, in vacuo folio.

De liberato a morsu lupi rabidi,

Denique post aliquot vacuas paginas, eadem manu quæ priora omnia & sine titulo, sequebatur § 46. de Andrea Simonis sanato.

Fratri mortuo pro bono Ordinis,

40 Quanti autem meriti fuerit vir sanctus apud Altissimum, vel hinc potest ostendi, quod hominum conversionem, usque ad contemptum sæculi & religionis ingressum, potuerit a Domino impetrare. Est fane in civitate Florentia Conventus S. Marci ordinis Prædicatorum summa religione pollens, magnaque fama & opinione præclarus, ubi aliquando Prælatus exstitit B. Antonius, ubi & nunc coruscans multis miraculis requiescit. In quo quidem Conventu, dum circa annum Domini MCCCCLVI duo tantum essent novitii, aut forsitan unicus; quidam venerabilis
C *Cernit a patria sanctum decessisse* P. Fr. Baptista Antonii de Florentia, vir valde devotus Religionis amator, & Ordinis sui diligentissimus observator, ac super quam credi potest zelator animarum, ægre valde ferebat, quod suus Conventus tam parvum fructum faceret in convertendis hominibus ad suum Ordinem; præcipue cum videret eodem tempore alias Religiones multos habere novitios, multosque recipere per singulos dies. Hic conceptam sanctissimam sitim sedare cupiens, accessit ad B. Antonium, jam tunc Archiepiscopum Florentinum, suam illi passionem suumque desiderium narraturus.

mirbunque sapientiæ,

41 Quem mox in ipso salutationis exordio vir Dei prævenies, Quomodo inquit Fr. Baptista, vales? Quomodo in Domino Deo nostro exultat spiritus tuus? Valeo, ait, sed absque gaudio. Et quomodo sine gaudio potes spiritualiter valere? cum Apostolus in epistola sua ad Galatas cap. VI inter ceteros fructus spiritus, & inter cetera signa bonæ in Domino valetudinis, gaudium [numeret]. Sed qualiter, ait, Sanctissime Domine, lætari possum, qui me cerno sine sociis ire ad Dominum meum? atque ob hoc quod sodales non invenio, ad ipsum meum Dominum ire formido. Ordo noster, Pater D sancte, præ aliis sanctæ Ecclesiæ Ordinibus, pro salute animarum noscitur institutus; & propter hoc Fratres nostri continuis prædicationibus ac lectionibus & sanctis moribus vacant: sed quem fructum sperare possum laborum meorum, quando nullum jam ad Religionem nostram converti; & in sæculo augeri quotidie, non emendari mala perspiciam? Omnes reliquæ religiones novos quotidie Christo generant filios, Conventu nostro sterili permanente: quale ergo gaudium mihi esse potest, Beatissime Pater, quando Religiones aliæ, tamquam fertiles Christi sponsæ, quotidie parturiunt & faciunt fructum, nostra vero fructu ventris sui omnino privata [desolatur]? Hoc est Pater quod me cruciat, hic est zelus qui me comedit, hic est dolor quo premor: nam in ceteris bene utcumque valeo.

respondet Sanctus prudenter Deum

42 Tunc vir sanctus, religiosi Fratris fervorem admirans, remque nihilominus tacitus considerans, subridens, quasi blande eum consolans, ait, Vade Fr. Baptista, & bono animo esto: quia Dominus providebit, & dabit tibi petitionem cordis tui. His ac similibus hinc inde verbis relatis, receptaque tandem Episcopali benedictione, recessit Fr. Baptista gaudens, E ac fiducia tanti viri & spe factus alacrior. Mira res! Vix transivit annus, & ecce decem, in quibus multi nobiles & docti, in dicto conventu habitum nostri Ordinis receperunt: ac deinde infra tres annos plusquam triginta relicto sæculo ad nostram venere Religionem, ex quibus multi scientia & moribus ac vitæ sanctitate præclari usque hodie perseverant, nonnulli vero ex hac luce subtracti sunt. O admiranda utriusque devotio! sed magis stupenda sanctitas B. Antonii! Alter enim, velut novus Bernardus, non fuit contentus, Deo solus servire, nisi etiam plures quam triginta ibidem ad Dei servitium adduceret: alter vero, tamquam novus Dominicus, qui magnum Conradum Teutonicum suis precibus a Domino impetravit, ut Ordinem suum ingrederetur, tot potuit suis meritis ad Dominum relicto mundo convertere.

& proximo anno effectum dicunt novitii

ac deinde plures ad 30.

ad oculorum infirmitatem curandam ad ejus fossa.

43 Domina Elisabetha, Filia Taddei Simonis Capuccii aromatarii, & uxor Vannozzy Joannis Lottrighi de Florentia, per tres annos & ultra gravem oculorum pertulerat infirmitatem: continue enim oculi humorem emittebant, & rubei valde vix ei visum præbebant, insuper & dolorem maximum illi dabant. Consulunt medicos ipsa & vir, & remedium non invenitur: existimant plerique in cancrum abire talem morbum. Ipsa vero gemens, hortatu matris, ad corpus viri sancti, quod tunc in ecclesia S. Reparatæ jacebat exanime, accessit, osculari manus ejus, ut ceteri faciebant. Quæ accipiens manus Sancti, ad oculos suos perrexit; & domum rediens, se liberatam invenit. De quo admirans, vovit caput offerre cereum, si ultra non rediret infirmitas. Mira res! Ex tunc numquam passa est similem infirmitatem, sed in sanitate usque hodie perseverat, quando hæc mihi dixit in præsentia Fr. .... de Lajone & Fr. Michaelis Conversi de Florentia, & Fr. Thomæ de tertio habitu, in ecclesia S. Marci, die XIII Maji MCCCCLXXI. Dixit etiam coram prædictis eadem Domina, quod quando tetigit manus sancti viri habebat unam reliquiam beati Patris nostri, cum qua tetigit manus ejus, quam perdidit prope ecclesiam S. Miniatis. Et inde rediens domum, cum lavasset manus, lavasset & caput filiæ suæ, & alia fecisset; in cameram intrans sensit rumorem; & in manu sua invenit illam Reliquiam sancti Patris nostri. Ipsa vero clamavit, ad sonitum territa: dolebat autem rediens domum, quod perdiderat dictam Reliquiam, qua tetigerat sanctum virum; & precabatur Deum, ut redderet

existimam ipsamet lacrymas cernere putat,

illam

Digitized by Google

A illam. Similiter .... iterum alias perdidit dictam Reliquiam, & iterum reperit in bra ....

fundit lupo perdidi muſa.

44 Joannínus Antonii Barnabæ de Monte-Regio, dioceſis Feſulanæ, laborator prudentis viri ac civis Florentini Miglioris Laurentii Croſſi, cum a quodam lupo rabido vulneratus morſibus fuiſſet, vovit Deo ac B. Antonio, & liberatus eſt: cum tamen duo alii ſocii ſui ab eodem lupo ſimiliter vulnerati, eodem die quo & ipſe, mortui fuerint anno Domini MCCCC...

& dolor viſcerum.

45 Andreas Simonis Nicolai de Nanna, Cartarius de Fabriano, cum intolerabili viſcerum dolore quateretur, vovit monitu meo facere tranſcribi pro conventu Fabrianenſi Legendam Sancti, & dehinc ..... in vulgari: & ſtatim ſequenti nocte circa horam tertiam ceſſavit dolor, nec unquam poſtea rediit: immo & febris omnino abſceſſit, quam multo tempore ſuſtinuerat. Benedictus Deus, de menſe Auguſti MCCCCLXVII.

ANALECTA

B Ex ſummario Proceſſuum impreſſo.

CAPUT I.

Fama ſanctitatis, extaſes & revelationes divinæ.

Communis fama ſanctitatis.

COntinuus atque univerſalis conceptus & firma credulitas totius populi Florentini fuit, ac ferme totius provinciæ, in vita Antonii & in ipſius morte, quod fuerit Sanctus & innumeris claruerit miraculis: & ita vivens & mortuus pro Sancto ab omnibus fuerit reputatus, habitus & veneratus, & continue uſque in præſentem diem ſimiliter habeatur & veneretur. Quod ultra probationes hiſtoriarum, quæ ſcriptæ de eo ſunt a

præter ſcriptores de eius vita.

Ven. D. Franciſco Caſtilionenſi Canonico Florentino, & Leonardo Ser-Uberti Theologo, ac Ugolino Verino laico, viris fidelibus, veridicis ac doctis; & ultra etiam teſtimonium Rev. Patris & Domini Epiſcopi Vulterrani D. Antonii de Aliis in chronica ſua; ac ultra dicta fere omnium teſtium primi *a* & ſecundi examinis facti in proceſſu vigore primæ commiſſionis Apoſtolicæ; probant centum teſtes & plures *b* in tertio examine, acto in alio proceſſu vigore ſecundæ Commiſſionis Apoſtolicæ. Inter quos ſunt fortaſſe triginta & ultra de viſu & certa ſcientia; & fere omnes ſunt teſtes qualificati & nobiles, ita ut ſint omni exceptione majores. Sunt enim ibi etiam Cardinales *c*, Archiepiſcopi *d*, Epiſcopi *e*, Protonotarii *f*, Canonici *g*, Prælati *h* diverſi, Theologi, *i* Religioſi fere omnium Religionum & Ordinum; ac laicorum Nobiles Equites, Doctores, Medici *k*, & omnis generis antiquorum, ut in proceſſu patet expreſſo: & quaſi omnes *l* Patricii civitatis Florentinæ. Et in litteris ſuis etiam hoc atteſtatur Magiſtratus ſummus Dominii civitatis, Priores libertatis, ac Vexillifer juſtitiæ populi Florentini; multique & magni Principes, Reges, Duces, ac Potentatus diverſi; ac plures Eccleſiæ Prælati abſentes, per ſuas ad ſanctiſſimum Dominum noſtrum, in teſtimonium directas. *m*

a

b

atteſtantur vitæ examinati plurimi.

c d e f g h i k l

& ex omni ordine præcipui.

m

2 Virginitas ejus perpetua & carnis integritas, ultra eos qui ſcripſerunt prædictas hiſtorias, confirmatur a pluribus teſtibus de auditu, ab antiquis Patribus S. Marci, qui hoc pro comperto habebant & Fr. Deſiderius de Cianoctis, annorum LX, dicit ſe audiviſſe a Fr. Mattheo Piſtorienſi, integerrimo ſene, qui Confeſſor fuerat Antonii, quod numquam invenerit eum peccaſſe mortaliter: & quod ſtupefactus ſemper remanebat, dum ejus audiret confeſſionem, admiratus quomodo ita pure vivere potuiſſet in hac vita mortali. Et idem teſtis dicit ſe audiviſſe ab alio Confeſſore Antonii Fr. Laurentio de Martinengo, viro doctiſſimo & bono, quod ſemper invenerit eumdem Antonium in confeſſionibus ſuis ejuſdem puritatis, ac ſi eſſet puer quinq; annorum: quod Fr. Mattheus Marci de Florentia in primo teſtatur, & multi de auditu confirmant. EX PROCESSU.

& decretalium libro huic operi memoriæ mandato præmiſit.

3 Item quod in primis pubertatis ſuæ annis, ne in ſæculo contingeret maculari, ubi ſemper caverat ſuper mortem & alia omnia Dei offenſam, ... ſacrum Prædicatorum Ordinem fuerit ingreſſus præcedente miraculo quodam, ut ſcilicet breviſſimo tempore & infra annum memoriæ mandaverit *n* totum Decretum. Ultra duas hiſtorias hoc affirmantes, & dicta teſtium novem nominatorum, idem affirmat D. Hieronymus Benzius, Decretorum Doctor LXI annorum, qui bene cognovit Antonium, & hoc dicit audiviſſe a Ven. P. Fr. Sancte de Schiattenſibus, Priore S. Marci, diſcipulo Antonii, ſucceſſore ipſius in Prioratu & ſanctis moribus: & plures alii teſtes idem teſtificantur, & quod eſt quaſi de hoc publica vox & fama Florentiæ. Non habuit autem Præceptorem Antonius, niſi in Grammaticalibus tantum, & illum etiam valde debilem; in aliis vero facultatibus nullum, excepta parte Dialecticæ, & ſatis interrupte. Sed neq; Ducem aut Prælatum qui ad ſtudia eum impelleret aut eadem imperaret; ut ipſemet in proœmio Summæ loquitur de ſeipſo & atteſtatur: & tamen manifeſtiſſime apparet, qualiter univerſaliter evaſerit doctus, etiam in ſacra Theologia & Juris-peritia, & adeo quod inter Doctores Eccleſiæ ſcripſerit tot & tanta, ita fideliter & tam diligenter, quod in pretio habeantur a cunctis: quod eveniſſe fatendum eſt, & quia diligentiſſimus fuit, ac tempus minime conterens, quod ſapientiſſime dividebat numquam otioſus exiſtens; & quia totus Deo devotus erat. Unde vere concludi poteſt, quod pro majori parte hujus præclariſſimi viri ſana, catholica, vera, & famoſiſſima doctrina, fuerit deſuper illi ex divino dono infuſa, licet etiam aliqualiter acquiſita, quod eſt inter miracula computandum. E

idque cum fere magiſtr. [illegible] ſcripſerit: quo ejus doctrina mirabilior.

elevationes quandoque orationi pati viſus.

4 Elevatio Antonii per nonnulla brachia dum oraret, & cum ſplendore nimio circumfuſo in camera ejus: & quod pluries viſus & deprehenſus fuerit taliter orans, ſic corporaliter elevatus, & aliquando etiam in elevatione applicatus cuidam Cruci cum imagine Crucifixi, & cum eo ardentiſſime ac devotiſſime loqui. Probarunt hoc Nicolaus Primerani annorum LXXV, cui Primeranus pater hoc ipſum retulit, qui eumdem ſic vidit elevatum & orantem. Dominicus de Boninſegnis ann. XLII, qui audivit a Bartholomæo, domeſtico famulo Antonii, qui eum viderat nocte in oratione ſic elevatum. Nobilis Hieronymus Stupha ann. LXVI de auditu ab alio ſervitore Antonii, qui eum elevatum invenerat. Fr. Julianus Dominici de Florentia ann. LXVI qui ſimiliter audivit ab alio domeſtico, Gregorio Imolenſi, qui vidit eumdem elevatum & Cruci applicatum cum ſplendore. Hieronymus de Butis, Florentinus civis ann. LXX, qui a Guilielmo domeſtico Antonii, qui eumdem ſic in oratione elevatum per quatuor brachia a terra deprehenderat ..... o

& ſecreta cordium aliquoties ab eo deprehenſa.

o

5 Notitia occultorum & cognitio ſecretorum cordis ac contingentium futurorum, quæ non niſi ex divina revelatione cognoſci potuiſſent, Antonio non defuerunt: quod probatur per depoſitionem Presbyteri Franciſci Petri Antonii, ann. LXXXV, qui dicit de ſeipſo, cui contigit ab Antonio revelari quæ ſoli ſibi tantum in corde conſcia fuerant; & de ſocio ejuſdem teſtis, cui Antonius ſimiliter revelavit cordis ſecretum: Presbyteri Balthaſaris ann. LXVI, dicentis ſe noviſſe quoſdam, qui non ſecuti monita

P. Anto-

Digitized by Google

EX PROCESSU. P. Antonii ſic revelantis ac bene monentis male finierunt ... His aliiſque teſtibus de audita accedunt ſoror Antonia, monialis S. Luciæ ann. LXII quæ audivit a patre ſuo, illud ſciente, ex eo quod ſibi ac ſuæ familiæ ſeu domui acciderat, quod erat per Antonium revelatum: & D. Franciſcus Cæſaris de Petruccis, Prior Innocentium de Florentia, qui dicit de quodam monacho, volente litteras Antonio exhibere, nec cognoſcente illum; cum inveniſſet eumdem cum ſcopa verrere pavimentum. Cui Antonius ad cor monachi cœpit loqui de contentis in litteris eiſdem, non adhuc viſis; & animum prædicti monachi converterit ad redeundum unde exire diſpoſuerat, ſcilicet ad monaſterium, animo perſiſtendi.

familiam cladeſtivis furtis vexatam

6 Contigit quod in domo Franciſci delle Opere, Florentini civis, quidam fures committerent furtum, ipſum Franciſcum graviter inde damnificantes: ex quo etiam, cum non reperiretur, ſcandalum magnum exoriretur in domo illa: imponebatur enim uni ex quatuor fratribus ſimul conviventibus in eadem, Laurentio videlicet juniori, qui mercaturæ intendens ea de cauſa frequenter ad exteras civitates ibat: unde judicabatur quod transferendi ac finiendi
B drappos aureos furtim ablatos, adſcendentes ad valorem ducatorum quingentorum aureorum largorum & ultra, faciliorem facultatem ille haberet: & ideo illum furem fuiſſe ſuſpicabantur. Quod cum Antonio, adhuc viventi & degenti in Ordine, fuiſſet per Franciſcum relatum, ut precum ſuarum auxilio juvarentur; ille ſe rogaturum pro eis Dominum promiſit, & deinde ſibi hoc modo reſpondit. Ne dubita, drappi aurei tui, furto ablati, brevi reperientur, & detrimentum non patieris ullum, & injuſta infamia Laurentii omnino purgabitur. Quibus prolatis verbis, breviſſimo deinde tempore, per Damianum, unum ex fratribus quatuor prædictis, repertum fuit, fuiſſe drappos per duos fures depoſitatos penes quoſdam, qui reſervabant eos furibus, pacti cum illis ſuper pretio pro tali reſervatione recipiendo (ſicuti duo capti confeſſione ſua manifeſtarunt) & drappi prædicti Franciſco ſunt reſtituti penitus abſque damno, & Laurentius eſt ab infamia liberatus, juxta verbum Antonii, quo prædixerat ita fore eventurum. Hoc in tertio examine dicunt ſoror Antonia ann. LXII, filia Leonardi delle Opere & neptis D. Franciſci, quæ a patre audivit pluries & a patruis: item D. Margarita etiam filia Leonardi & ſoror Annæ ann. LV, ac D. Magdalena, filia Laurentii delle
C Opere ann. LXIII, de auditu ſimiliter a patribus & a patruis ſuis in domo prædicta, pluries & vicibus multis.

liberat a ſcandalo & perturbatione.

7 Dum etiam ſanctus ille Antiſtes elevaretur ſemel in oratione exiſtens, fuit eidem divinitus revelatum, qualiter in civitate Florentiæ quidam pauperculus cerdo, pauperibus inſerviens in quodam parvo S. Pauli hoſpitali par ſibi in merito eſſet, ſimiliterqi par ei futurus in gloria. Quem Sanctus diligenter quæſitum invenit, tritoque examine vitæ illius peracto, comperit, quia cum maxima caritate pauperibus miniſtraret in hoſpitali prædicto, atque ſerviret cum humilitate & patientia multa; & quod continue laboraret manibus ſuis, ut de labore proprio parciſſime viveret, & de reſiduo egenis faceret caritatem. Comperit inſuper ultra hæc quod domi retineret ſecrete leproſum unum, cui propriis manibus miniſtrando faceret ſervitia opportuna, non ſecus ac ſi Chriſti perſonæ ſerviret, hororem ulcerum ac fœtorem ſuperans caritatis fervore: a quo tamen leproſo opprobria & ingratitudinem reportabat, pro ſui mercede laboris: quæ tamen omnia patientiſſime tolerabat, ab opere non deſiſtens, ſed perſeverans in caritate.

propter caritatem leproſo impoſito imperfam;

Quod admirans cum noviſſet Antonius, leproſum, qui D etiam ſecum de benefactore conqueſtus fuerat, de ingratitudine reprehenſum dimiſit; benefactorem vero hortatus eſt ad perſeverandum in opere ſancto, declarans illi in cælo mercedem multam a Domino reſervari: ſe vero indignum putabat tam perfecto Domini ſervo & tantis meritis coæquari *p*; & gratias bonitati *p* divinæ tribuens, quod ita miſericorditer ſecum ageret, ſtimulis continuis ſeipſum excitabat ad augmentum fervoris divini amoris in fundamento humilitatis. De hoc Franciſcus Ser Joannis Andreæ de Spigliatis ann. XLVI cum juramento affirmat habuiſſe a patre ſuo, familiari olim domeſtico Archiepiſcopi Antonii dum vivebat. Item D. Magdalena vidua, uxor olim Dominici de Paganuccis, ann. LXIV, quæ dicit ſe idem audiviſſe a Chriſtophoro de Succis, patre ſuo, viro antiquo, olim familiari & notiſſimo ipſius Archiepiſcopi; & qui multa de illo ſibi nota eidem teſti ſolitus fuerit enarrare, inter quæ retulit ſupradicta.

vidit Angelos ſuper domunculam parvam in qua vidua pauperc. cum filiabus laborabat

8 Vidit etiam quandoque vir Dei ſanctos Angelos ſuper domunculam parvam, dum die feſto transiret per civitatem in populo S. Ambroſii Florentiæ. Et ingreſſus domum illam ut cognoſceret cauſam viſionis, invenit quod vidua paupercula ibidem inhabitaret, habens filias tres, quas in timore Dei honeſte vivere docuerat, labore manuum ſibi victum E neceſſarium acquirentes, diſcalceatas & fere nudas, & eo die feſto eas laborantes invenit. De quo ſervili opere aliquantiſper eas reprehendit, non judicans tamen in eis fuiſſe peccatum, ex quo Angelos Dei viderat ſuper eas: ſed hortabatur ad divinam confidentiam de providentia ſua, pollicituſque eſt etiam eis eleemoſynam ſe daturum, ut non cogerentur ita labori inſiſtere feſtis diebus, ac eleemoſynas ſatis copioſe tribuebat eiſdem. Inde vero ad certum tempus ſuper eamdem domum vidit dæmones loco Angelorum. Et iterum ſciſcitatus de cauſa viſionis, trito examine cognovit, quod ex abundantia eleemoſynarum dimiſiſſet illæ nimium de labore manuum, & a priſtina ſua devotione declinaſſent ad vanitates ornamentorum ac veſtium, femineis paſſionibus actæ. Igitur Antonius ipſas de ingratitudine & abuſu beneficiorum Dei acriter reprehendit: tuncque declaravit eis de myſterio Angelorum Dei & dæmonum, & hortatus eſt eas ut juxta ſolitum morem devotioni vacarent diebus feſtivis, & labori inſiſterent temporibus ſuis, ne in tentationes ulterius incideront. Et ex hoc facto probavit, quantum ſit commendabilis ſtatus paupertatis ſuper divitias peccatorum multas, & quantum conferat ad ſalutem: & partem dimiſit de eleemoſynis, quas nimium pingues antea conferebat illis. Habetur hoc in tertio examine ex dictis D. Magdalenæ viduæ præcitatæ & D. Oreſtæ 9 viduæ filiæ Marci de Nellis ann. LXXIII, 9 ac etiam D. Marc-Antonii Geminianenſis, Phyſici & medici Florentini ann. XL, qui audierunt prædicta ab antiquis relatoribus, ut in proceſſu & examine latius patet.

iiſdem accepta eleemoſyna remiſſa agentibus, locum teſtatur dæmonis

Rigor penitentiæ in Antonio.

9 Dicitur etiam fuiſſe Antonius tantæ abſtinentiæ ac tolerantiæ, quod corpus ſuum jejuniis multis atque vigiliis macerabat & verberabat flagris: atque ut plurimum ſupra carnem ſuam rotundum ferreum cingulum cingebat, ſemperque ad nudum cilicio utebatur. Et ultra id quod habetur de hac materia a D. Franciſco ac Fr. Leonardo, referentibus in ſupramemoratis Hiſtoriis, & obiter a Vulterrano Epiſcopo in Chronica, idipſum teſtificatur D. Agnolecta nobilis de Ghibertis ann. LXXIII in ſecundo examine, in tertio autem de auditu plures teſtes deponunt ... & in ultimo examine ſimiliter plures.

AN.

Google

ANNOTATA.

a *Post relata* nomina testium, & summarium eorum quæ deposuerunt in primo examine primi processus, *Testes numero sexaginta duo, hæc sequitur clausula*: Hi suprascripti omnes fuerunt in primo examine primi processus diligenter examinati per Reverendos Patres D. Jacobum Simonectum, & D. Guilielmum Cassodor, Auditores Apostolicarum causarum sacri Palatii ac Dominos Rotæ, dum Florentiæ ageret S. D. N. Leo X. Pontifex maximus, vigore commissionis Apostolicæ eisdem datæ, in causa Canonizationis in civitate prædicta. *Anno scilicet 1516, quando a colloquio Francisci Galliarum Regis Bononia revertens Papa, aliquantulam moram fecit Florentiæ, cujus & Medicæa in ea familia commodis maxime caverat in conditionibus Gallici fœderis; ubi cum fuisse die 18. Januarii probat Bulla in Registro Waddingi ad Annales Minorum relata post tomum 2. Sequitur deinde* Summarium secundi examinis testium *quadraginta octo, qui* fuerunt examinati Florentiæ, in absentia Reverendorum Patrum *prænominatorum*, per Venerabiles Patres D. Generalem Vallis-umbrosæ, & D. Vicarium Episcopi Fesulani, ac
B D. Antonium Sacromorum Canonicum Ecclesiæ Florentinæ. *Quo examine ad Urbem transmisso & relatione coram Pontifice facta, accesserunt* additiones de quibusdam novis examinibus, b Florentia transmissis ad urbem, per D. Ludovicum Vicarium Episcopi Fesulani (*utique a priori diversum, nam hic in bulla vocatur Leonardus de Guascombis*) autenticatis: *& sic numerus hujus secundi examinis universim est testium sexaginta.*

b *Tertii hujus examinis testes universim numerantur* centum quinquaginta unus.

c Reverendiss. in Christo Pater & Dominus D. Silvius Passerinus de Cortonio, S. R. E. tit. S. Laurentii in Lucina Presb. Card. annorum LII Testis LIII, latissime dicit de publica voce & fama sanctitatis Antonii atque doctrinæ singularis ipsius, & de assumptione laudabili ab Eugenio facta, & quod fuerit verus Pastor & bonus, ac de sacri ejusdem corporis & tumuli veneratione. *Quod hic exempli causa sit positum, ut intelligatur quomodo in his examinibus singuli Testes eorumque dicta indicentur.*

d Reverendiss. Franciscus de Minerbettis, Florentinus, Archiepiscopus Turrectanus, ann. LIV, Testis 50.

e Rev. in Christo Pater, D. Alderius Caroli de Bilottis, Episcopus Tudertinus, ann. LIII, Testis 49. D.
C Jannoctius de Pandulfinis, nobilis Florentinus, Episcopus Trojanus ann. LII, Testis 51. D. Ghorus de Pistorio, Electus civitatis Fanensis ann. XLVII, Testis 52; & D. Benedictus de Florentia, Episcopus Vasionensis, *in addit. 2. Examinis.*

f Rev. in Christo Pater D. Ricciardus Beechius, Protonotarius Apostolicus, ann. LXVI, Testis 54.

g Rev. P. D. Nicolaus Raynerii de Tosinghis, nobilis Florent. Doctor & Canonicus Ecclesiæ Florent. ann. LXIV, Testis 40. Venerandus Canonicus Florentinus ac nobilis D. Marcus de Strozzis, ann. LXVI, Testis 55. Venerabilis D. Franciscus de Sigiractis, Decretorum Doctor & Canonicus Fesulanus, civis Flor. ann. LXVII, Testis 69, *quibus accedunt Presbyteri varii aut ecclesiarum Rectores.*

h *Abbates solos enumerare hic libet, omissis Prioribus, Superioribus, Guardianis, Camaldulensium, Carthusiensium, Humiliatorum, Prædicatorum & Minorum, qui duodecim & ultra nominantur. Sunt ergo Abbates.* Rev. P. Donnus Bartholomæus de Salvatoribus de Florentia, Abbas Abbatiæ Puppienæ, Ord. Camaldulensis, ann. LXVIII Testis 59. Honophrius Francisci de Bonaveris de Florentia Ord. Vallis-umbrosæ, Abbas, S. Pancratii ann. XI Testis 82. Matthias Francisci de Florentia, ejusdem Ord. Vallis-umbrosæ, Abbas monasterii S. Mariæ de Murradio, ann. LVI, Testis 83. Maurus de Tornis de Florentia, Abbas monasterii S. Miniatis ad montem extra mœnia Florentinæ urbis, Ord. Montis-olivarum, ann.

XLVIII, Testis 84. D. Antonius de Albizis, nobilis Florentinus, Abbas Abbatiæ S. Salvatoris de Septimo Cisterciensis Ordinis, ann. XLVIII, Testis centesimus. D

i *Inter Theologiæ Magistros varios, in primis & pra cæteris nominandus ut venit ratione officii*, Rev. in Christo Pater & S. Theologiæ Professor eximius Mag. Paulus de Fucechio, Ordinis Minorum S. Francisci ac etiam hæreticæ pravitatis Inquisitor, ann. LXVI Testis 92.

k *Artium ac Medicinæ Doctores minimum sex, Doctores Utriusque Juris aut Canonum plures quam decem inveniuntur; quos nihil attinet nominatim exprimere; uti nec singulos qui titulo nobilitatis communi, cæteræ aliam prærogativam, commendantur.*

l *Præcipui sunt* Magnificus ac generosus vir Petrus Franciscus Laurentii de Medicis, Testis 57, ann. XXXIII (*fuit hic Cosmi ex fratre item Laurentio abnepos*) Magn. ac generosus miles & auratus Eques D. Aloysius Stuphs, Patricius civitatis, Testis 107, ann. LXIV. Magnif. ac nobilissimus vir D. Jacobus de Salviatis, pater Reverendissimi Cardinalis & Patricius civitatis, Testis 108. ann. LVIII. Spectatissimus & nobilis Jacobus de Venturis, Patricius, Testis 109. ann. LXXXIII. Magnif. & gener. vir D. Petrus de Ridolfis, Patricius Florent. cognatus S. D. N. Leonis Papæ & pater Cardinalis S. Viti, Testis 110, ann. LII. Excellentissimus I. V. Doctor D. Mat- E
theus, olim D. Angeli de Nicolinis, Patricius, Testis 115, ann. XLVII. Eximius Doctor & Orator excellentissimus, D. Marcellus Virgilii, Cancellarius & Secretarius Dominii Florentini, Testis 128, ann. LVI. Egregius vir ac nobilis civis D. Antonius Vespuccius de Florentia, etiam Cancellarius ac Secretarius Dominorum Florentinorum, Testis 129, ann. LXVIII. Nobilissimus civis Thomas Ginorius Patricius civ. Florent. Testis 130. ann. LXVII. Nobilis & gener. vir Hieronymus Gini de Capponibus, Patricius Florent. Testis 131. ann. LX. Nobilis Franciscus Roberti de Martellis, hon. civis Florent. Patricius civitatis, Testis 132, ann. LXIV. Egregius & nobilis Nicolaus de Corbinellis, civis hon. & Patricius Florent. Testis 133, ann. LXVII. Generosius ac nobilissimus vir Joannes Acciajolus Patricius Florent. Testis 135, ann. LX. Nobilissimus Lucas de Albizis, Patricius Florentinæ urbis, Testis 139, ann. LXVIII. Spectabilis vir Antonius Averardi de Ser-Pistoris, etiam Patricius Florent. Testis 140 ann. LVIII. Spectabilis vir & Patricius civitatis Pandulfus de Corbinellis, Testis 142 ann. LXIX. Nobilis Franciscus Victorius, civis Florent. & Patricius, Testis 143, ann. XLVIII. Gherardus Corsinus, etiam Florentinus Patricius civis, Testis 144, ann. LXIII.

m *Hinc facit in 3. Examine* Rev. P. Fr. Nicolaus, fi- F
lius Conutis de Scembergh de Alamania, Ordinis Predic. ac Secretarius Reverendiss. D. Cardinalis de Medicis, Testis XLII ann. L, qui probat de latissima fama sanctitatis Antonii, & in partibus suis & in curia Imperatoris .... & denique ait, quia a ducentis annis non credit fuisse parem Antonio, etiam in Sanctis canonizatis.

n *Vita 2. id explicans*, sive ad litteram, *inquit*, sive per summatas conclusiones, quod majoris intelligentiæ est argumentum: id enim Testes non expresserunt.

o *In Summario Testium 2 Examinis, Hieronymus iste est testis 48; & testificatur*, sæpius se audisse, quod famulus ejus, nomine Guilielmus, dum solito more cameram matutinali hora intraret, ad excitandum illum ad Matutinas: semel eum invenit orantem, & alloquentem imaginem Crucifixi, mirabili splendore circumfusum, ita ut eo camera sic reluceret quasi meridies appareret: & quod propterea fuerit ab eo admonitus, ne de cetero ejus cameram aperiret. *Addit Vita 3 cavisse* ne quidpiam eorum quæ vidisset prodere auderet: quod ipsum tamen post, cum humanis rebus excessit, invulgarit. *Similiter in 2 Exam. Testis 32* D. Camilla, olim Andreæ de Zatis filia, & uxor Francisci de Aldobrandinis, ann. LXVII, dixit audisse Mag. Simonem de Bertis, famosissimum Prædicatorem, publice in ecclesia prædicantem de laudibus sancti Archiepiscopi, qualiter fuit inventus in orationibus suis elevatus a terra, alloquens Crucifixum in camera sua, a quodam de familia sua, qui post mortem ipsius Archiepiscopi hoc retulit ipsi prædicatori.

EX PROCESSU.

p Non defuit deinde Antonio similis acrasio heroica caritatis, nam Fr. Desiderius Joannis de Florentia Ord. Prædic. in 1 Exam. Testis 51 ann. LV dicit de sua caritate notanda visitando & subveniendo quotidie quemB dam infirmum in civitate Florent. qui pro debitis gratiis, ut par erat, opprobria et injurias etiam referebat: numquam tamen destitit Antonius subvenire, et pro injuriis, bona illi verba proferre.

q Orecta, *nunc* Orecta *pronuntiaretur ac scriberetur: quod idem de ceteris hujus terminationis nominibus, seu masculinis seu femininis, intelligi debet, juxta illius ævi nunc abolitam dialectum.*

CAPUT II.

Zelus religionis & justitiæ ac publici boni in S. Antonio jam Archiepiscopo.

10 FUit Antonius Dei nutu, eo non solum non quærente assumi, neque aliquo alio pro eo, sed neque ipso neque ullo hominum præcogitante, imo mirantibus cunctis & laudantibus, ipso autem pro viribus recusante ac fugiente, ad dignitatem Archiepiscopalem assumptus, ex sola virtutum suarum ac sanctitatis fama ab Eugenio quarto, dimissis petitionibus plurimorum magnorum virorum, qui favoribus & rationibus multis adnitebantur in competitionibus suis de Florentina Ecclesia obtinenC da. Et ipse non acceptavit nisi coactus Apostolicis jussionibus, & habita prius consultatione multorum, ac facta devotissima processione pedestri, in qua etiam ipse nudis pedibus incessit. Quod, ultra probationes eorum qui scripserunt præfatas historias, confirmatur assertione plurimorum testium, præsertim D. Leonelli Presbyteri ann. LXXV, qui fuerat Clericus in domo Antonii Archiepiscopi, & ei prædicta nota fuerunt ..... Idipsum in alio processu & tertio examine plusquam centum testes, qui de eadem re conformiter loquuntur, tamquam de re publica & fama notissima probant: aliqui tamen ex eis antiquiores de visu & certa scientia, ut videlicet Presbyter Thomas Dominici ann. LXXIX, qui fuerat tunc temporis Clericus in ecclesia Cathedrali, & Antonium prefectæ noverat, & viderat eum nudis pedibus, tamquam Angelum Dei, processionaliter incedentem.

11 Quod tantæ etiam fuerit sanctitatis & auctoritatis, exemplaritatis & reverentiæ, in propria etiam accepta patria (quod patet privilegium esse Sanctorum ac Prophetarum) ut ludos omnes prohibitos ac inhonestos ritus excluderet a Florentina urbe; & ludum fortium, quo Florentini involvebantur, penitus extinguere subito potuerit (cujus etiam exemplo, & multa hominis auctoritate, postea idem Romæ secutum est) ac etiam lusores expulerit de atriis publicis ac porticibus & logiis civitatis, etiam ex logia nobilium Bonorum del Monte *a*, sic cognominatorum, acriter reprehendendo ludentes & crimina hominum. Similiter etiam de templo, publice & in diebus magnarum solennitatum, ejecerit feminas impudice ornatas & juvenes impudico aspectui earum vacantes ibidem, quantumcumque nobiles & potentes: *b* & non semel D tantum, sed pluries; cui paruerint omnes, & ti- *b* muerint eum, sicuti paruerunt Christo tumidi Judæi & Pharisæi olim in templo: ac bonas, pro extirpatis pravis, introducere consuetudines in civitate & provincia sua potuerit. Quod ultra quæ dicuntur a D. Francisco in Historia & D. Episcopo Vulterrano in Chronica, probatur ex dictis fere omnium testium ... inter quos multi deponunt de visu & certa scientia.

12 Et de Dardanio Acciajolo, viro audacissimo, sive in urbe potente, verba injuriæ in Antonium proferente, dum actu de Buondelmontium porticu lusores ejiceret: qui brevi postmodum squinantiæ morbo in gutture, puniente linguam ejus effrænem, repentina & violenta morte defecit. Quod a popu- E lo universo judicatum est propterea evenisse illi, quia verba protulerit indecentia in Domini Sacerdotem & Antistitem sanctum: & timuerunt ceteri omnes exinde illum. Archiepiscopus tamen hujus & aliorum omnium injurias patientissime & æquo animo toleravit, mitissime respondendo si quando necesse fuisset: quod probat magnus & qualificatorum testium numerus ...

13 Defensio libertatis ecclesiasticæ ac publici boni; pro qua causa viriliter decertavit, pugnans quandoque etiam contra Dominos Florentinos ac Vexilliferum justitiæ, attentantes aliquid contra eam: illosque debite monuit: quos non parentes etiam excommunicavit & eisdem interdixit divina: quibus præsentibus nec absolutis jussit a divinis cessari, & fores eisdem ecclesiæ claudi: sacrorumque canonum coegit eos sanctioni parere, ac Romam mittere compulit pro beneficio absolutionis obtinendo, spretis eorum minis de abdicando illum ab Episcopio & civitate, & aliis multis. Quibus constantissime semper respondit *c* & officium suum intrepide est prosecutus: coegitque insuper eos servare patrias leges justas, ac libertatem populi sui tutatus est; signanter autem in observatione redditionis votorum seu suffragiorum per fabas nigras & albas in eorum *d* partitis, ut scilicet redderentur secrete a Magistratibus in eisdem agendis & in decretis firmandis, quod redundabat contra Magnates ac contra gubernare tyrannice volentes liberam civitatem. Et id genus multa pro justitia quod egerit fidenter, audacter, ac sapienter, probatur in historiis & a pluribus testibus ... Aliqualiter etiam latius loquuntur aliqui in materia de particis secreto reddendis, ut Robertus de Michis annorum xc, qui ex certa scientia loquitur, addens etiam de Nicolao Bartolino cive optimo, qui fuit, propterea quia Antonio Archiepiscopo ea in re favit, a Magnatibus depositus ab officiis civitatis .....

14 Contigit etiam, ut Archiepiscopus ipse, curam Pastoralem exercens debite & cum omni zelo animarum, volens retrahere quosdam, nimium faciles ad innodandum animas, pro causa levi ac damno tantummodo temporali, sub excommunicationis sententiæ *e* vinculo; semel vocarit eos in camera sua secum; & quod prius docuerat verbo, de gravitate ipsius & maxima excommunicationis sententiæ pœna, voluit confirmare signo. Cernentibus ergo illis jussit afferri albissimum panem, quem vocant buffectum,

a templa a frondatis frequentata.

b templa a frondatis frequentata.

c ecclesiasticam libertatem & jura violata.

d

e pro levi causa prohibita a committendo excommunicationis pœnas.

e

Digitized by Google

A buffectum *f*, & tolit ſententiam excommunicationis *f* in illum: qui ſtatim effectus fuit nigerrimus tamquam corvi nigredo. Deinde etiam illum eumdem panem per ſuam ipſius Archiepiſcopi manum benedicendo, ab excommunicationis ſententia primo lata & pœna abſolvit; ſtatimque idem panis reverſus eſt coram eis ad priſtinam albedinem ſuam, quam habuerat ante ſententiam illam. Quo mirabili facto docuit eos, quanti nocumenti animæ ſit extra communicationem fieri Eccleſiæ Dei. Teſtificatur hoc in tertio examine Marcus Antonii de Campogialli diœceſis Aretinæ ann. LXXX audiſſe publice referri in eccleſia S. Agathæ de Campogialli inter ſolennia Miſſæ, a D. Nicolao de Linari ipſius eccleſiæ Rectore, viro venerabili, monente populum ſuum, exemplo miraculi facti ab Antiſtite ſancto, ne facile impetrarent etiam ipſi litteras excommunicationum ab Ordinariis, nec vellent (prout Antonius oſtenderat) pro temporali & levi damno, illaqueare animas ſpiritualibus & tam gravibus pœnis. Teſtificantur etiam hoc ipſum audiviſſe ab eodem D. Nicolao affirmari in eodem loco & publice prædicari, Antonius Bertini de Campogialli ann. LXXVII, & Blaſius Gaſparis Antonii de Campogialli ann. LIII, examinati per publicum Notarium, Ser-Baſtianum de Ma-
B nieris, Notarium publicum Florentinum, ut patet in publico inſtrumento inde per eum rogato & confecto.

miraculo docet quanta ſit illius efficacia & pœna.

15 De magno fidei zelo quem habuit Antonius, & quod paſſus non fuerit pullulare in illa errores tempore ſuo in eccleſia Florentina & in provincia ſua; neque etiam patiebatur in ea maleficos aut incantatores & incantatrices, & conſimiles ſuperſtitioſos ac fidei adverſantes; libroſque magicos igni tradiderit concremandos, & hæreticum quemdam, Mag. Joannem de Canibus dictum, adventitium accolam Florentini ſoli, magicum & nicromantum, ac male de beatiſſima & Immaculata Domina noſtra, ſemper Virgine Maria, matre D N. Jeſu Chriſti pertinaciter ſentientem, poſt canonicas monitiones ac debitum examen & juſtum ſuæ condemnationis proceſſum, dimiſit in manu Curiæ ſæcularis, a qua publice demum, in ſua pertinacia perſeverans, fuit combuſtus; habetur in Hiſtoria D. Franciſci, & Michael Chriſtophori Guajanarius, ann. LXXXIII late probat, & plures alii teſtes confirmant, & quidam etiam de viſu.

maleficos & hæreticos exterminat.

16 Cum tonderetur Antonius ſemel a Mag. Petro, Chirurgo Florentino & tonſore, ſciſcitabatur
C quomodo ſe haberet in ſuſtentatione familiæ ſuæ, cum litteras non haberet Latinas, & quomodo artem medicinariam exerceret atque ſanaret infirmos & ſimilia. Et comperto quod librum chirurgicum recepiſſet a quodam monacho albo in quo ſtuderet, & ſatis bene ſuccederent ſibi curæ & omnia; rogavit Archiepiſcopus ut eum librum afferret: quod Petrus libenter effecit. Archiepiſcopus autem cognoſcens librum incantationibus plenum, ac rebus & ſignis pertinentibus ad malas & magicas artes; venit ad prandium una die ad S. Marcum. Et cum quidam nobiles cives ſecum fuiſſent in clauſtro poſt prandium, fecit adduci ignem in vaſe fictili terreo, & ibi expoſuit librum ad comburendum. Statimque aer fuit graviter obſcuratus, adeo ut cives timerent, Archiepiſcopo fortiter adhærentes. Qui confortavit eos dicens, quomodo libro totaliter combuſto ceſſaret omnis obſcuritas & obnubilatio aeris, ſicut & poſtea factum eſt. Illis ergo civibus & Mag. Petro vocatis, declaravit librum ipſum continere incantationes, & deſuper eum Miſſam conjurationis & advocationis dæmonum fuiſſe aliquando celebra-

Meditivadem librum magicum exurens,

effendit ubi ille erat, multitudo dæmonum

tam: & ubi liber ille erat, multitudo dæmonum ibi manebat, & ut aliter curaret infirmos admonuit Petrum qui monitis paruit, & Deus non defuit proviſioni familiæ ſuæ. Hoc dicit Magiſter Marcus filius d. Mag. Petri annorum LXIV ſe habuiſſe ab eodem Mag. Petro genitore ſuo. EX PROCESSU.

17 Idem dicebat, quod cum filii parvuli ipſius Mag. Petri de nocte extraherentur de lecto, & per domum tranſportarentur; & quandoque prope ignem, quandoque vero alibi diverſis in locis inveniebantur in mane (opera ſcilicet peſſimorum hoſpitum, prædictum librum comitantium, uti poſtea S. Antonius palam fecit & jam dictum eſt) cum lacrymis ſancto viro rem deferente ipſo Mag. Petro, certa verba ſcripſit in pergameno manu propria Antonius, & illi tradidit apponenda juxta beatæ Virginis Mariæ imaginem in camera ſua. Quo quidem expleto cum devotione ab ipſo Mag. Petro, non eſt ulterius paſſus eam filiorum tranſportationem & mutationem, quæ omnino ceſſavit.

ferat etiam infelix expectum erat libri poſſeſſor.

18 Benedictum Nicolai de Tempis civis Florentini filium lactentem contigit lamiari a lamiis ſeu faſcinari vel facturari factura dæmoniorum aut ſtrigum: ac dum quadrimeſtris eſſet infirmabatur morbo à medicis penitus incognito, & conſumebatur uſque ad cutem & oſſa, nullaque ſibi profecerunt unquam medicamenta, quamquam plurima ſunt intenE tata; & ultra hoc etiam quandoque rapiebatur de lecto, quandoque de cunis, quandoque avellebatur ex ulnis nutricis & ponebatur in pavimento & locis diverſis, nec videbatur a quo fierent omnia hæc. Parentes vero magorum uſi conſilio ſunt præ dolore, ac quaſdam ſuperſtitioſas eorum obſervantias deinde experti, quæ etiam nihil puero profuerunt. Mater autem, quæ filia ſpiritualis in ſacramentali Confeſſione Archiepiſcopi fuerat, de culpa compuncta erubeſcebat accedere ad Antonium. Stimulis autem urgentibus conſcientiæ acceſſit, & cuncta confeſſa fuit. A quo graviſſime reprehenſa, & de culpæ gravitate edocta, promiſit eidem numquam ulterius ſe tale quid admiſſuram, neque admittenti præbituram aſſenſum; & ab eo ſatisfactionem accepit cum exhortatione divinæ confidentiæ, ſimulque cum promiſſione quod & pro ſe & pro filio ſuo orationem faceret P. Antonius: qui inſuper etiam ſudariolum, quo utebatur pro naſitergio, eidem feminæ dedit, quod filio ſuperponeret cum fiducia orans. Femina vero illud devote ſuſcepit, & ſuper filium domum reverſa impoſuit & oravit. Quo facto filius ille ſubito ſanitatem recepit, & accidentia illa omnia ceſſaverunt. Teſtificantur hoc in tertio examine Joannes de Tempis F ann. LXVI; & D. Lucretia vidua, ejus itemque Benedicti ſanati ſoror, ann. LXIV, qui ambo audierunt omnia ſupradicta pluries & plurics a D. Felice, matre ipſius Benedicti & teſtium prædictorum.

infantem veneficio exterminatum,

rei ad libitum ſuperſtitiouis nil profuerunt

miſſo ſudario ſuo curat.

ANNOTATA.

a *In* 2 *Exam. Teſtis* 33 D. Philippus olim Laurentii de Buondelmontibus, auratus Eques, Nobilis & Patricius Florentinus, annorum LXXXIII, confirmat quod monuit eo. de familia Buondelmontium, etiam ſub cenſuris, ut clauderent logiam ſuam, in qua ludebatur: & deinde, non parentibus illis perſonaliter accedens, luſores expulit & claudi fecit eamdem.

b *In* 1 *Exam. Teſtis* 16, Dominicus Bernardi de Maringhis, ann. LXXIV, dicit vidiſſe .... & quod dicebat, Domus mea, domus orationis eſt; vos autem feciſtis eam ſpeluncam latronum.

c *Vita* 2 § 12 *hæc diſtinctius explicat.* Et cum aliquando ei minarentur niſi abſtineret, quod eum a Pontifi-

Digitized by Google

EX PROCESSU. catu dejicerent, vel in carceres traderent, seu ejicerent e fenestris palatii Dominorum: clavem illis cellæ suæ, quam habebat in monasterio S. Marci, ubi reciperetur, hilaris ostendebat; & quod Pontificatus, quem coactus fuscceperat, facile ipsis volentibus & suis Superioribus annuentibus cederet, & in carcerem, pro bono publico & sacrorum Canonum observatione, ire non formidaret. De præcipitatione vero ajebat, non se tanti meriti apud Deum esse ut dignus corona martyrii computaretur. Et semel, cum his insolentiis plurimum fatigaretur, dimisit Episcopale Palatium, et ad solitam monasterii cellam concessit; a qua deinde magnis precibus Dominorum Priorum civiumque bonorum, et signanter Magnifici D. Cosmi de Medicis, omnibus primo rite compositis redire contensit. Et in hujusmodi contentionibus contradicentes et ei maledicentes, ut plurimum divinam ultionem sunt experti, a qua non nisi Antonii precibus aut illi conciliati vix levabantur. *Hæc rei attestans in 2 Exam. Testis* 36 D. Franciscus Apollonii de Florentia, Plebanus Plebis S. Petri de Præsciano Fesulanæ diœcesis, ann. LXXX dicit . . . quod dum Dominis prædictis excommunicatis prohibuerit ingressum ecclesiæ, B jubens a divinis cessari; unus ex Dominis protulisset in eum injuriosa verba; graviter infirmatus illico fuit, nec prius convaluit quam ab eo veniam petierit et reconciliatus fuerit.

d Partitum *Italis est, consilium, deliberatio: de modo autem colligendi suffragia per globulos seu palottas, albas, quas vocant* del si, *& nigras, quas vocant* del no, *vide exemplum in deliberatione Senensium circa reformationem cujusdam decreti anno* 1328, *in Gloria posthuma B. Ambrosii Senensis, num.* 20 *& 24. ad diem* 20. *Martii.*

e Ad ea tempora jam devenimus, *inquit auctor Vitæ* 3, ut siquis rastros, marram vel bidentem amiserit, putet se non esse commodius reperturum quam exclusione a sacris.

f Buffectus panis *unde dicatur non capio: Francis* Buffet *dicitur* abacus, *cui imponuntur honoraria ad mensam vasa, panis &c.*

CAPUT III.

Caritas & liberalitas S. Antonii erga pauperes, miraculis illustrata.

19 ITa etiam fuerat caritate repletus ac pietate Antonius pollebat, ut bona sua omnia, præ-
C ter modicum suo tenui ac familiæ suæ honesto victui necessarium reservatum, pauperibus erogaret. Unde & institutor fuit hospitalis seu societatis S. Martini verecundorum pauperum mendicare erubescentium in civitate Florentiæ. Ubi magna ejusmodi generis nobilium multitudo aliter ac fovetur, & secundum instituta Patris Antonii fiunt quasi innumerabilia opera caritatis. Et in eo opere, pauperum ipse pater, pauperrime vivens pro se, multa ex bonis Ecclesiæ suæ condividebat, & in miserabilium personarum filiabus nuptui tradendis præsertim largiebatur, & nullum pauperem vacuum a se unquam discedere patiebatur: qui nisi habuisset aut non potuisset ab aliis *a* mutuare, dabat eis propria vestimenta *b* & utensilia domus; ne contingeret, Dei audito nomine, vacuum absque caritate dimittere pro ejus amore petentem. Tangunt notando prædicta qui historias scribunt, & plures testes late idem testificantur, in primo & secundo examine . . . in tertio autem idipsum testificantur supra centum testes, pariformiter ac latissime loquentes, & plures ex eis antiqui ex certa scientia . . . & addunt aliqui ex eis, spiritum prophetæum in hoc facto habuisse Antonium, dum tempora futura præscivit & statum, ad quem venturi essent plurimi civium nobiles, futuri egeni: quibus providere curavit etiam post mortem suam D pientissimus Pater. Cumque Præpositi ab eodem tam pio operi dicerent, se de frumento ac necessariis providisse, sed qui egerent deesse nobiles, quibus tribuerent bona provisa, respondit, tempus futurum cum non sufficerent frumenti modia multa, etiam ad centenaria plura, ad finem operis instituti. Et ita rei probavit eventus, quia plusquam sexcentis *c* familiis providetur, aliquibus in totum & aliqui- *c*
bus in partem, a Præpositis duodecim bonis viris Societatis illius, ex instituto opere sancti Patris Antonii Archipræsulis supradicti. Hoc totum latissime probatur in ultimo examine ex dictis testium plurimorum, quorum nomina citare nimis prolixum esset.

20 Dum iret Antonius Romam, excelsi Dominii Florentini ad Pontificem summum Orator, cum nobilibus aliis civibus suis in ea legatione collegis, obedientiæ verba laturus; & prope urbem pauperi nomine Christi petenti dedisset propriam *d* cappam; antequam portæ urbis appropinquaret, miraculose fuit eidem de alia cappa provisum: quod duo testes probant de visu & certa scientia, Blasius Pauli, excelsi E
Dominii Florentini Domnicellus, annorum XC, qui interfuisse se dum hoc actualiter eveniret affirmat; & Guidaloctus de Guidaloctis Florentinus, qui etiam ipse interfuit & deponit de visu; & quidam de auditu narrative testes concordant.

21 Cum semel barbam tonderet Antonio prædictus Mag. Petrus, & pulsarum ostium esset a pauperе uno eleemosynam quærente, & demandasset Antonius famulo ut daret; ille respondit, non remansisse in scrinio nisi tres panes: & Antistes, ut unum daret, præcepit, & dedit famulus. Post hunc alius petit, & jussit unum panem similiter dari, & dedit minister. Et successive petiit tertius, & jussit dari illi eum qui superfuerat panem, & dedit famulus illum. Expleta autem postmodum tonsione, dixit tonsori Antonius, quod restaret *e* ad comedendum, & famulo ut apponeret mensam. Ille parata mensa, quem panem esset appositurus cum scrinium vacuum esset, turbatus interrogavit. Et iens juxta Præsulis verbum ad capsam, eamdem subito panibus plenam invenit, & gratias de miraculo egit Domino: quod postea aliis in absentia Antistitis enarravit: nam eo præsente sub silentio ejusmodi reservabant, jussi ab eo, quæ plu- *e*
ries ex sanctitate ipsius contigisse domestici referebant; sicut dixit Mag. Marcus ab eodem patre suo F
Petro audisse.

22 Nobilis quidam pauper, habens filias nubiles, consiliis & exhortationibus Antonii credens, confisus in eis, ad ecclesiam *f* Annuntiatæ visitandam ac- *f*
cessit aliquo tempore: ut de doribus filiarum ab eadem Domina nostra sibi provideretur. Et semel accidit, ut cæcos duos mane ante lucem inter se conferentes ibidem in vestibulo ecclesiæ audiret, de pecuniis quæsto acquisitis & congregatis; & quod unus ducentos quinquaginta, & alter trecentos aureos congregatos haberent; alter autem in birreto consutos, alter vero in galero similiter bene repositos consutos conservarent eos, & custodirent. Civis vero ille pauper ab utroque rapuit birretum atque galerum, & abstulit inde fugiens, & ad Archiepiscopum perrexit. Antistes igitur hoc audiens cæcos ad se citavit, & de mendacio eos reprehendit, dum se egere fidelibus affirmarent, & eleemosynas pauperum indebite acciperent ab iisdem. Et tandem cum concordia & voluntate cæcorum, primo viginti quinque, secundo autem triginta ducatis dimissis, reliquos omnes pauperi civi nobili pro maritandis filiabus distribuit & concessit: hoc tamen injuncto

ut

A ut ea res teneretur secreta. Hoc autem gestum creditur cum Dei ac beatissimæ Virginis providentia in opere pio: cui concurrerunt cæcorum consensus in salutem animarum suarum & Archiepiscopi æquissima ordinatio. Testificatur cum suo juramento hoc Jurisperitus Franciscus Ciardius, Florentinus civis annorum LXXII, secreto se habuisse a quodam nobili Florentino fide digno.

poma dentil apprecatus mercedem a Deo,

23 Florentiæ contigit quod quidam apportavit D. Archiepiscopo Antonio paropsidem unam plenam pomis, inde expectans se aliquid habiturum ab eo. Fuerunt Antonio poma grata, & donatori dixit, Dio tel meriti. Pauper autem ille homo discedens, lamentabatur secum quia nihil præter verba recepisset, abiens tristis. Quod intelligens Antonius Præsul fecit eum ad se revocari, & petiit papyrum, atramentarium & bilancem, & in papyro scripsit verba illa, Deus retribuat tibi; & ipsis positis in bilance vel trutina fecit ea cum omnibus illis pomis

offerdit quanti tertis apprecatio faciendo sit.

invicem ponderari: & statim visa & inventa est chartula pomis præponderare suis. Quare Archiepiscopus, stupentibus omnibus & ipso donatore inde maxime consolato, dixit: Vide, fili mi, quam potiora dederim tibi: vade modo in pace, & grata sine tibi dona divina: qui accepta schedula hoc miracu-

B lum cum devotione ac laude pluribus enarravit. Testificatur hoc nobilissima matrona D. Francisca de Ridolfis, annorum LXXII, cum juramento,

ANNOTATA.

a *In* 2 *Exam. testis* 23 Marcus olim Joannis Marci de Florentia, ann. LXXVI, testificatur ipsum Archiepiscopum, jam propter largam erogationem eleemosynarum redactum ad summam indigentiam, consuevisse a pensionariis exigere pauculas pecunias, quas daret; & ab aliis mutuare.

b *In* 1 *Exam. testis* 56 Bernardus Stephani de Rossellis de Florentia ann. LXVII, dicit, quod cum non haberet unde subveniret cuidam pauperi pro Deo petenti, caligas suas proprias quas sibi detraxit, dedit eidem ne vacuus abiret. *Vita* 2 § 13 quandoque mantellum suum, quandoque tunicam, quandoque caligas & calceos proprios, quandoque linteamina & alia utensilia familiæ suæ, quandoque sua ocularia præstabat. *His adde quod in* 2 *exam. testis* 46 Fr. Georgius, olim Baronis de Capellis, Ord. Prædic. *dixit*

C *quod devastavit hortum & viridaria magna* palatii sui, & reduxit ad prædii formam, ut ex fructibus posset pauperes alere plures.

c *Notat auctor Vitæ* 3 *propter Dominii Florentini, Apennino propemodum conclusi, angustias & incolarum multitudinem fieri*, ut qui mercaturæ studio non juvantur, aut nullis omnino aut exiguis agrorum fulti proventibus, ægre possint pro splendore natalium vitam agere; præsertim si fuerint filiæ maritis collocandæ.

d *Videtur* cappæ *nomine hic intelligi superhumerale cum capucio: & ab eo diversum censeri viatorium mantellum, de quo in* 2 *Exam. Testis* 10 Bernardus de Martinis civis Florent. ann. LXXV, *quod* dixit, paupertatem ipsius tantam fuisse, ut cum fuisset olim creatus Orator ad summum Pontificem a Dominio Florentino, non haberet mantellum quo uteretur in itinere equitando, sed commodato, illud acceperit a Bartholomæo Lucæ de Martinis, patruo d. testis.

e Restare *Itali usurpant*, pro manere: *intelligendum enim, quod jubeat Sanctus ipsum tantorem fœnum manere ad prandium.*

f Annuntiatæ *ecclesia, fervorum S. Mariæ, est Florentiæ celeberrima, propter miraculosam Annuntiationis imaginem.*

EX PROCESSU.

CAPUT IV.

Quadam viventis miracula & laus morientis.

24 UNigenitus filius cujusdam nobilis Florentini, domi a patre suo relictus mortuus, dum ad Antonium iret ad S. Marcum, suscitatus fuit ab ipso Antonio adhuc vivente, ac tandem caritate & pietate impulso dicente ipsi patri defuncti, fideliter deprecanti ac flenti, Vade, filius tuus vivit. Et ultra dictum hoc deponentis nobilis Talduccii Joannis de la Casa, Florentini ann. LXXVI, qui non dixerat nisi quod hoc audisset a matre sua sibi referente; Ven. religiosus Fr. Matthæus Jacobi Florentinus Ord. Prædicatorum ann. 2, dicit se hoc audisse a præfato Talduccio, referente ipsi testi, quod ille nobilis, unigeniti defuncti pater, fuerat de nobili familia illorum de Filicaria Florentinorum civium; ac consanguinitatis matris ipsius Talduccii, quæ fuerat eorumdem de Filicaria, quæ rem ipsam ex certa scientia sciverat & cognoverat quam narravit:

Unigenitus mortuum patri vivum restit.

E

revocat hora d aquam.

25 Soror Elisabetha, tertii Ordinis de Pœnitentia S. Dominici, per sex continuos annos hydropica existens, incurabilis omnino, quadam die genu flexa cum fide ante Antistitem Antonium, & benedicta per ejus sacratissimas manus, surrexit levior inde, atque recedens ab illo cum Dei laude in ore suo, brevissimo temporis spatio effecta est totaliter sana: & quæ tumida in toto corpore etiam deformiter fuerat, postmodum macra etiam notabiliter devenit: atque per annos multos, etiam ad decrepitam ætatem, vixit sana, & in tantum monasterio utilis, ut multo tempore in eodem fuerit etiam Priorissa, ex beneficio Antonii. Testificatur hoc soror Laurentia ann. LXXXI, quæ fuit olim discipula ejusdem hydropicæ sanatæ, & vidit eam infirmam prius & postea sanam, & ex ore ipsius habuit, qualiter, ut præfertur genuflexa surrexit, & cetera ut supra: & soror Leonarda ann. LXXXVIII, quæ similiter audivit ab ore ipsius Elisabeth supradicta, ut præferuntur.

& puer ann. paralyticus

26 Andreas Christophori Andreæ Florentinus, infans puerulus annorum duorum & parum ultra, effectus fuerat aridus in cruribus suis, evacuatis etiam ossibus crurium medulla & omni humore, pelle tantum ossibus vacuis adhærente; neque movere se poterat, neque in pedibus stare per annos duos cum F dimidio in circa; sine spe ulla omnino quod sanari in posterum debuisset: & a medicis, post innumera in vanum adhibita remedia, pro penitus incurabili derelictus. Ejus tamen mater, cum mulier esset devota, ad Archiepiscopum Antonium accedens prostrata, cum lacrymis inconsolabilibus orans, est deprecata, ut filium ejus sanaret Antonius: & non ante ab eo recedere voluit, quam conciperet pro filio spem salutis ex verbis ejusdem ei dicentis; Noli mulier, flere, consolaberis de filio tuo: vade jam, redi domum confisa de bonitate Dei; & ego rogabo pro filio tuo. Quæ domum regressa, filiolum suum Andream in pedes erectum invenit, & ambulantem & sanum: tuncque præ gaudio acclamavit, magnificans Deum & Sanctum: & tota vicinia congavisa est illi. Testificantur hoc præfatus Andreas sanatus ann. LXIX, & D. Alexandra uxor ejus ann. XLIV, & D. Elisabeth filia eorum ann. XXIX, item D. Franciscus Canonicus Fesulanus ann. LXVIII, qui dicunt se pluries audivisse a D. Zenobia genitrice & Christophoro patre ipsius sanati.

lapsum in Sarnum ex mercede fortuito

27 D. Boninsegna de nobili familia de Machiavellis, de Florentia, Canonicus Florentinus, comitabatur semel Archiepiscopum diœceſim visitantem in agro Mugellano: & cum transirent equitando,

mula

EX PROCESSU.

mula D. Boninſegnæ ex vitio ſe projecit in aquam fluminis magni *a* Sevæ. Ubi, eum eſſet jam in ſubmerſionis articulo D. Boninſegna, magnis clamoribus Deo ſe ac beato viro Dei Antonio commendabat. Antonius vero, cum eum in ejuſmodi periculo vidiſſet, manibus junctis benedixit eidem: & ſtatim D. Boninſegna evaſit ex illo, exeunte mirabiliter mula pariter ſecum ex flumine ad ripam, ſiccis etiam veſtibus ac non madefactis, gratias agens omnipotentiæ magni Dei. Probant hoc ipſum D. Joannes Bapt. de Machiavellis Prior Lucardi ann. LXXIV, qui audivit hoc ipſum a D. Boninſegna conſanguineo, cui contigerat caſus, proprio ore referente; & Federicus Leonardi, nobilis Florentinus ann. LXXXVI, qui ſimiliter ab eodem D. Boninſegna audivit; & D. Franciſcus Plebanus Pithiani ſeu Preſciani Feſulanæ diœceſis ann. LXXX.

28 Miraculum etiam adhuc vivens eſt operatus Antonius: quia dum extra urbem iret Florentiæ, & eſſet juxta flumen Arni, in eo vico vel burgo cui Ricorboli nomen eſt, & flumen valde tunc ita tumidum & ita impetuoſum factum fuiſſet, ut valde etiam fluctuoſum eſſet, inundantibus undis in curſu rapaci: cumque in navicula plures exiſterent medio in flumine fluctuantes, ac in articulo ſubmerſionis & mortis periclitantes. Quos videns vir Domini ſanctus, in divina tunc pietate confiſus, & caritatis ardore motus in oves Dominicas ſibi commiſſas, periclitantes hortatus eſt ad eamdem confidentiam de Domini bonitate, dicens; Nolite timere: confidite in Domino, & cetera quædam hujuſcemodi verba. Deinde oculis in cælum levatis, ſacratiſſima ejus manu extenſa, præfatam navim & exiſtentes in ea homines in nomine Domini benedixit. Qua benedictione data, viſæ ſunt undæ fluminis & fluctus aquæ ſubito mirabiliter firmari ac placide ſtare, fluctuanſque navicula tunc ad ripam fluminis quiete, ab omni periculo libera, venit. Sicque de ipſa ſubmerſione cuncti exiſtentes in illa erepti fuerunt, ex quo Deo gratias reddiderunt & Præſuli ſervo ſuo. Dicit hoc nobilis civis Federicus de Comis ann. LXXXVI medio juramento.

29 Cum miſſus eſſet ab excelſo Dominio Florentino, cum nobilibus aliis collegis ſuis oratoribus, Antonius legatus ad Papam, ut obedientiam illorum deferret; & flumen *b* Paleæ in itinere inundantibus aquis plenum nimis fuiſſet, & intranſvadabile judicaretur; Antonius, facto ſigno Crucis, cum parvulo ſuo mulettino ipſum tumidum tranſvadavit abſque difficultate, liber ab omni periculo penitus & ab omni malo illæſus, ita in nomine Domini pertranſivit, ut oratores & qui viderant tranſitum illum miraculo retuliſſent. Hoc dicunt in depoſitionibus ſuis Franciſcus Laurentii ann. LXXVIII, Fr. Thomas de Strozzis Ord. Prædicatorum, ac prædictus Federicus de Comis; & quidam alii de auditu confirmant.

30 In agro Mugellano, dum viſitaret diœceſin, ſemel molendinarium pauperculum graviter gementem invenit, quod molendinum ſuum grandi aquarum impetu fuerat paſſum ruinam: qui illi ſe fideliter commendavit. Antonius pietate motus, ut eumdem conſolaretur, dixit: Vade, mi cariſſime frater, quia cum parva impenſa & magna facilitate reficietur: confide tantum in Domino, quia præſtabit auxilium. Is rediit ſecurus ad molendinum ſuum, & invenit ipſum miraculoſe reſtauratum in totum, unde gratias cum lætitia Deo agebat. Hoc ipſum teſtificatus eſt D. Franciſcus Apollonii, Rector plebis Pithiani, vir venerandus, de quo ſupra.

31 Accidit ut Fr. Antonius, dum ſemel cum ſocio Fratre Ordinis iret extra civitatem juxta torrentem *c* Mugnonis, & inveniſſet flentem puellam juvencu- D lam, ibidem a genetrice ſua de more dimiſſam pro lincorum lotione pannorum: & cum cecidiſſet ei vas *d* ligneum continens ejus pannos, & in duas partes fractum fuiſſet, ipſaque puella inconſolabiliter fleret, neque ullo pacto domum redire vellet, verens matrem ſuam verberibus eam cæſuram, & cum ejulatu ajebat; Heu, me miſeram! occidet me mater mea, & ſimilia: nec unquam recepit verba conſolatoria Patris Antonii, niſi vaſe prius ab illo reintegrato, per ſuam benedictionem ſuper eodem vaſe ligneo factam *e*. Quod operatus fuit, ne forte puella ex ea occaſione impudicitiæ diſcrimini objiceretur. Hoc dicit D. Oretta vidua, filia Marci de Nellis, & uxor Antonii de Soldis de Florentia ann. LXXIII.

32 Contigit etiam ſemel, quod cum Antonius viſitaret diœceſim ſuam, venit ex improviſo ad oppidum Cornachiariæ. Et cum non haberet Plebanus quod apponeret Epiſcopo ad comedendum, rete unum parvum accepit & poſuit in fonte oppidi, ubi pauci piſciculi erant & parvi. Et poſt modicum rediit ad extrahendum rete, & ſtatim miraculoſe ac præter ſpem ſuam, invenit piſcium multitudinem magnam captam eſſe in eo atque comprehenſam: de quo gratias egit Deo, & propter hoſpitis tanti gratiam & conſolationem credidit factum miraculoſe a E Deo (ſimiliter & alii crediderunt omnes) ſicut in piſcatura Petri Chriſto Domino præſente contigit. Hoc teſtificatur in ſuo dicto nobilis vir Bernardus de Gondis.

33 Bonus fuit Antonius *f* Paſtor ac verus, non lac & lanam cupiens accipere ab ovibus ſuis; ſed normam boni Paſtoris ac veri Chriſti ſecutus, exemplo vitæ & verbo paſcendo illas, animam ponere pro eis ac mori pro Domini grege ſibi commiſſo paratus erat. Quod multi teſtes latiſſime probant; ſignanter autem D. Antonius, vir integerrimus ac vitæ venerabilis, Epiſcopus Vulterranus in chronica. Et D. Joannes Bapt. de Machiavellis *g*, Prior Lucardenſis, vidit tempore peſtis pluries illum euntem ad peſtilentiatos, ad providendum de ſpiritualibus ac temporalibus, nihil timentem, ſed mori paratum pro eorum ſalute. 8

ANNOTATA.

a Seva *fluvius, in confinio Bononienſi ſupra Barberinum exortus, ab Occidente in Orientem & hinc in Meridiem flexus, Arno immiſcetur* 10 *circiter millibus ſupra Florentiam, infra locum qui* Pons-Sevæ *dicitur.*

b Palia, *Domini Senenſis fluvius, Romam euntium iter* F *ſecat, tenendum inter Aquam-pendentem & Orvietum; Clanique fluvio immerſus mox cum eo in Tiberim devolvitur.*

c Mugno, *torrens ſupra Pratolinum oritur, haud paulo plus quam* 10 p. m. *decurſis infra Florentiam, Arno illabitur, urbi proximus.*

d *Vita* 3 Scaphiſterium *appellat a forma oblonga. Bzovius Annalibus hanc vitam intexens,* Capiſterium *legit, quia capite feratur. Tale omnino videtur fuiſſe* Capiſterium, *quod ad uſum purgandi tritici S. Benedicti nutrix commodatum a vicinis acceperat, & pius puer flentem eam videns orando redintegravit, teſte S. Gregorio in Vita num.* 2. *ad* 21 *Martii. Non igitur* vaſis fictilis genus, *ut in indice Onomaſtico tunc fecimus, ſed* alveolum ligneum *deinceps interpretabimur.*

e *Eadem res narratur in Vita* 2 § 12 *& dicitur accidiſſe*, antequam fuiſſet in throno Pontificali electus *Antonius. Ad idem tempus ſpectant quæ ad calcem Summarii Proceſſuum ſequuntur his verbis.*

D. Maria de Caveria, Matrona Neapolitana nobilis, teſtificatur de Archiepiſcopo, qualiter cum præſideret in conventu S. Petri Martyris de Neapoli, prædicatione ſua & vitæ ſuæ exemplis convertit corda

Digitized by Google

A corda plurimorum ad Deum, & induxit devotionem magnam in populo illo, & inter cetera duas ſorores ad ſervitium Dei in regulari obſervantia & habitu religioſo: quæ ad decrepitam uſque ætatem perſeverarunt, & ſanctæ ab omnibus putabantur: a quibus ipſa teſtis, quæ neptis fuit earum, habuit multa de ſanctitate Antonii teſtimonia. Inter quæ hoc unum recolit, quod tempore famis fecerit ab eis fieri cibaria quædam, cum farina, oleo & melle, pro hoſpitibus ad eodem Antonio receptis paſcendis: & quod per ſeptem continuos annos, haurientes continuo in omni neceſſitate de vaſis prædictis oleum & mel, numquam defecit, ſed abunde ibi miraculoſe fuit. Item de planta limonum, Antonii manibus conſerta, quod brumoſa hieme, cunctis aliis deſiccatis, illa ſola viridior quam antea unquam fuiſſet, remanſerit. Item quod de quarumdam morte intra annum futura prædixerit, & ita evenerit: & de duabus qualiter futuræ eſſent religioſæ & bonæ, & ita evenit: & de quibuſdam filiis viduæ, in tribulatione ab eodem viſitatæ, prædixit, qualiter clariſſimi omnes, docti ac divites evaſuri forent, & matrem conſolaturi: & ita evenit: quia unus Archiepiſcopus, Doctor alter, tertius vero mercator famoſiſſimus, & omnes ditiſſimi ſunt ef-
B fecti, juxta prænuntiatum ab Antonio verbum. De his omnibus habetur teſtimonium per litteras, ſcriptas manu Franciſci Motecctulę Neapolitani, mariti ejuſdem Marię teſtis prędictę, ac Romam tranſmiſſas ut regiſtrari deberent. Item per litteras ſcriptas manu Fr. Joannis Mariæ de Valle Ord. Prædicatorum, Theologię Lectoris in civitate Neapolitana, ſimiliter ad Urbem tranſmiſſas, cum alio miraculo de quadam parvula morte ſculpta, & tabula quadam parva, manu cujuſdam devoti Fratris, Joannis pictoris, depicta, dimiſſa prędictis duabus ſororibus ad Archiepiſcopo in ſuo receſſu, ubi haberent recurſum; in tentatione videlicet, ad mortem; in tribulatione, ad eam picturam: & ita fuit quod in tentatione & in tribulatione ſentiebant Domini auxilium. Et dicit ſe idem audiviſſe a Provinciali Regni, affirmante omnia ſupradicta vera fuiſſe, ex relatu D. Laurentii de Palmieriis, ditioris mercatoris ſuper omnes Neapolitanos, conſanguinei d. D. Mariæ teſtis prędictę: & quod quando canonizatus fuit S. Bonaventura Ordinis Minorum (*per Sixtum* IV *anno* MCCCCLXXI) prædixerint hę ſanctę ſorores, quandoque futurum Papam Florentinum, qui canonizaturus eſſet ipſum B. Antonium.

f *In* 3 *Exam. teſtis* 108 D. Jacobus de Salviatis, pater Cardinalis, teſtificatur de proverbio de illo dicto,
C videlicet, Vixit Antonius bene in ſæculo, in Religione melius, ſed in Paſtoris officio optime: & quod non ſit inventus ſimilis illi in Eccleſia Dei a ducentis annis citra.

g *Eſt hic in* 3 *Exam. teſtis* 56, *ad cujus nomen in Summario teſtium additur*, vidiſſe cum tempore peſtis ad peſtilentiarios ire, ad providendum de neceſſariis ad ſalutem animę & corporis, miniſtrando Sacramenta & exhortando ad chriſtianiſſimum tranſitum; & ducentem aſinum onuſtum cibariis & medicinalibus, ut non deeſſet in aliquo Paſtorali officio.

CAPUT V.

Miracula poſt mortem ad S. Antonii cadaver & ſepulcrum patrata.

Obitus ejus tranſitus eadem Cisterciensis revelatus.

34 PRimum ipſa nocte obitus beatiſſimi P. Antonii, anno Domini MCCCCLIX, die 11 Maji, cantantibus monachis Ciſtercienſibus Matutinas in monaſterio Ciſtelli Florentiæ, Fr. Tuccius, vir multæ devotionis ac ſanctitatis, dicti Ordinis Frater Converſus, qui primus ad orationem ſemper & ad vigilias fervens ſurgere & in eis inſiſtere ſolitus erat, in claſtro dicti conventus exiſtens, vidit in aere nubeculam ſplendidam aſcendere in forma pyramidis; & in ea infantem, a palatio Archiepiſcopi, ubi defunctus eſt Antonius extra portam S. Galli: quæ recta protendebatur via ad cælum, & intra ſe dixit: Certe Archiepiſcopus obiit, & hæc eſt anima ejus delata in cælum. Et Abbati S. Salvatoris de Septimo dicti Ordinis, qui tunc ibi aderat, ſoli & in ſecreto retulit. Mane autem facto ita ſignificatum eſt, ea hora viſionis in eo loco Antonium deceſſiſſe. Plures teſtes ex monachis ipſius Ordinis & monaſterii ac etiam ex laicis hoc ipſum teſtificantur, in primis qui ab ipſo Fr. Tuccio audiverunt, Fr. Zenobius Ciſtercienſis Ordinis ann. LXXIV, Donnus Theodorus d. Ordinis & monaſterii ann. LXVIII, D. Coſmas de Buonaveris Florentinus d. Ordinis ann. LII. Marcus Joannis Marci civis Florentinus ann. LXXVI, D. Franciſcus D. Cæſaris de Petrucciis, Prior Innocentum, ann. LX. EX PROCESSU.

Inteſtina perfrumt ſuave olerent.

35 Inteſtina ejuſdem beati viri, quod eſt mirabile dictu, mirifico odore bono fragrabant, a corpore ſeparata & inſepulta reſervata in cella Fr. Dominici de Feis. Quæ etiam pro parte fuerunt Placentiam civitatem Lombardiæ pro Reliquiis tranſportata, ubi etiam aliqua ſigna Deus optimus eorum devotione oſtendit ac mira parravit: remanentibus Florentiæ ac Feſulis reliquis partibus ſimiliter venerandis. Teſtis Fr. I Dominicus Riccius ann. LXX dicit audiſſe a præfato Fr. Domino de Feis: & vir ſpectabilis Hieronymus Benivenius, ann. LXVIC, teſtificatur idem audiviſſe a teſtibus fide dignis, ſignanter ab avunculo ſuo Benedicto de Brunis cive Florentino, integerrimo ac probatiſſimo & veridico teſte: & inter Fratres S. Marci Florentini ac S. Dominici de Feſulis eſt fama de hoc, ab antiquis ſenioribus propagata, & uſque in præſens tempus continuata.

ad corpus in eccleſia expoſitum,

36 In exequiis ejuſdem ſancti Antiſtitis, cum adhuc inſepultum corpus in eccleſia S. Marci maneret, quidam Matthæus Joannis de Ciacchis, Florentinus civis, qui antea multis annis brachio dextero attractus & invalidus fuerat, ita ut ipſum nec elevare nec deprimere poſſet, ac neque ulla medicorum potuerat unquam arte curari, unde ipſe non valebat artem ſuam lanariam exercere; habens devotionem multam & fidem in meritis ſancti viri, acceſſit ad corpus ejus & flexis genibus adoravit; atque devotiſſime oſculata manu ipſius cum lacrymis, deinde cum eadem ſanctiſſima manu tetigit brachium ſuum attractum & aridum: & ſtatim ſanus effectus fuit, & deinceps artem ſuam optime & fructuoſe exercuit toto tempore vitæ ſuæ, Dicit de viſu hoc Nicolaus Primerani, *de quo alibi* ann. LXXV: qui dicit expreſſe dictum Matthæum tangentem cognoviſſe mancum, & deinde ut præfertur ſanum, & ſuam artem exercentem. Idem dicit Bartholomæus Angeli, civis Florentinus ann. LXX, qui licet non viderit Matthæum actu tangentem, audivit hoc tamen a Bartholomæo filio d. Matthæi, & a Joanne Angeli fratre carnali ſuo, qui etiam viderat ipſum tangentem ita ſanari uti præmittitur: & ipſe teſtis novit d. Matthæum antea attractum & deinde ſanum. *curatur brachium aridum & attractum.* II

tamen manum cruentatque.

37 Similiter Laurentia Florentina, quæ per plures etiam annos morbum atque tumorem nimium in manibus & cruribus horrendum atque graviſſimum patiebatur, acceſſit devotiſſime ad corpus ipſius Antonii, cum adhuc inſepultum eſſet: & oſculatis ejuſdem manibus ſæpe ſæpius, manus ſuas morbidas ac tumefactas tetigit & fricavit cum manibus Sancti: & deinde etiam fecit cum manibus ſuis propriis, quibus tetigerat ſacras manus, fricando in cruribus & pedibus ſuis infirmis, cum magna fide ac ſpe: & adjuvante Deo, recuperavit inde pleniſſimam ſanitatem. Teſtatur hoc D. Helena, filia ipſius Laurentiæ ſanatæ & Bartholomæi Nicolai de Florentia, uxor olim Petri Jacobi de Florentia ann. LIV, quæ vidit matrem ita ut præfertur infirmam, & deinde uſque ad obitum

ejus

EX PROCESSU. ejus etiam ab ea infirmitate mundatam, & ab ipſa audivit qualiter, ut prædictum eſt ſupra, ſanata miraculoſe fuit.

& dolores capitis.

38 Domina Camilla, uxor Averardi de Mediceis, cum diutino & intenſo dolore capitis laboraſſet abſque ullo remedio; dum corpus S. Antonii in eccleſia S. Marci ſervaretur adhuc inſepultum, ipſa ei ſe commendavit cum voto, & illico eſt ſanata. Unde & ſuper feretrum videntibus cunctis poſuit caput cereum, quod ibidem manſit per aliquot dies. Hoc ipſum deponunt de viſu Sor. Laurentia Caroli, Bartholomæa de Bon - Joannis, & Sor. Leonarda Thomaſii Antonii Guidi, *de quibus ſupra numero* 25 utraque tertii habitus de pœnitentia S. Dominici. D. Franciſcus de Aldemariis, Presbyter & nobilis Florentinus, ann. LX, dicit de patre ſuo doloris capitis graviſſimo morbo vexato, & dum corpus B. Antonii ſtaret in eccleſia adhuc inſepultum, miſſo illuc cereo capite ex voto ac devotione cum fide per ejus cognatum, ſtatim eadem hora qua caput fuit ſuper feretrum ipſum oblatum & tetigit ſacrum corpus, liberatus fuit a dolore. Quod etiam ab avunculo ipſo referente oblationem teſtis audivit: & dictum Joannis Roſſelli ann. LXVII hujuſmodi facto eſt conforme.

Impetratur proles maſculi.

39 Conſtantia, relicta quondam Thomæ de Benincaſa, ann. LXVIII, jurata deponit, quod cum periſſet octo filias feminas, audiens miracula Beati Præſulis Antonii ad ſepulcrum acceſſit, & devotiſſime ſe commendavit pro maſculo filio adhuc gignendo, quod quaſi poſt triduum viſum fuit eidem contingere: & maſculum concepit, & poſtea feliciter peperit: de quo illi & Deo reddidit gratias multas.

Officium alicui de familia ſuſtentandum.

40 Franciſcus, D. Manni de Temperanis Equitis aurati filius, nobilis Florentinus, ann. LXVIII, dicit, qualiter pater ſuus, cum eſſet in magna penuria & neceſſitate, ob plures filios parvos & inutilem familiam, & tamen nobilis & equeſtris Ordinis, ad ſepulcrum acceſſit Antonii, ex corde ſe recommendans, ut haberet unde provideret ſuæ neceſſitati pro familia ſuſtentanda decenter: & brevi evenit ut crearetur Camerarius officii Montis communis Florentiæ (quod eſt officium multæ utilitatis) quo aſſecuto potuit congrue ſibi ac ſuæ familiæ ingenuæ providere. Idem teſtatur quod cum pater ſuus graviſſimis febribus laboraret, commendavit ſe cum voto eidem B. P. Antonio, & ſtatim convaluit, & votum ante ſepulcrum, imaginem ſcilicet ceream appendam perſolvit.

& alia quæcumque opportuna ſubſidia.

41 D. Damianus Geminianenſis, vir nonagenarius & ultra, qui novit Antonium virum ſanctum, & ipſum ſibi elegit in patrem & proviſorem ac protectorem, continue illi ſe recommendans; in cunctis deſideriis ſuis, ac neceſſariis ſibi & ſuſtentationi familiæ ſuæ, nullum aliud confugium quam Antonii præſidium habens, ſemper exauditus fuit ab eo: & officia & quæcumque alia optata & petita ſemper obtinuit & obtinet per interceſſionem illius a Deo: ita ut in terra ſua inter concives hoc ſit notorium. Dicit hoc latius Mag. Marc-Antonius Doctor eximius, filius præfati Damiani, de auditu a patre ſuo prædicto, quia deperditum fuit ex incuria Fratrum teſtimonium, per publicum inſtrumentum in conventu S. Marci dimiſſum, redditum ab ipſo Damiano, viro bono & integerrimæ famæ.

mirabilis dolorum capitis

42 D. Magdalena vidua, uxor olim Dominici de Paganuccis, frequenter intenſo capitis dolore cruciata, nihil ſibi proficientibus jam expertis remediis multis, ad tumulum Antonii orans ſubito liberatur. Quod ultra decem vices illi contigit: & quotieſcumque accidit toties accedit, & ſimiliter liberatur, & permanet ſic ſana quandoque per plures menſes, quandoque per annum inde ab oratione diſcedens, ipſa jam annorum LXIV, gratias Sancti plures experta. Blaſius Pauli de Florentia annorum XC de ſe ipſo affirmat, qualiter in ſe experiatur mirabile quiddam: quia videlicet patitur in renibus morbum gravem, & medicum nullum habet præter Archiepiſcopi auxilium: & quotiens in eo maximo dolore conſtiturus ſit accedit ad tumulum ejus: ac ſe Antonio genuflexus devote commendans, ſurgit inde ſemper abſque dolore, relevatus ab ejus meritis glorioſis. *& renum quandoque patitur.*

43 Frater Bartholomæus de Cavalcantibus de Florentia dicit, quod in quadam oratione quæ fiebat a novitiis Fratribus S. Marci ad ipſum B. Antonium, quotquot petebantur ab eiſdem orantibus ut inſpirarentur ad ingreſſum religionis, omnes infra modicum tempus fiebant Religioſi in dicto conventu: & quod ille fuit unus ex petitis, quem in ea oratione nominaverat & petierat Fr. Benedictus de Montelupo, ipſo tamen neſciente, qui eſt ann. LIII: & in ipſo conventu Fratres multi hoc idem affirmant eſſe veriſſimum. Majus eſt quod ſequitur, quia magis indigno collatum beneficium. Cum recepiſſet ad religionis habitum Antonius, tunc Prior S. Marci, quemdam Pedemontanum, cui etiam nomen ſuum indiderat: qui receptus, poſt aliquod tempus, ad partes infidelium Africanas cum perveniſſet, apud Tunetum Barbarorum abnegavit Catholicam fidem. Poſtmodum audita in conſpectu Domini Præſulis Antonii pretioſa morte, & qualiter miraculis coruſcaſſet; apparente etiam illi, juxta quorumdam relationem, B. Antonio, ipſumque fortiter ſuper tam gravi peccato redarguente; motus ille intus atque compunctus, ac fervore fidei caritate formatæ accenſus, ſequenti die in publicum prodiens ubi abnegaverat, iterum publice Chriſtum & fidem ejus conſtantiſſime profeſſus fuit, ac revocavit penitus abnegationem illam, mortem non timens, & amicitiam Regis quam contraxerat, & omnes mundanas proſperitates quibus eum proſequi jam cœperat, & in poſterum majores pollicitas contemnens; iniqui Regis impio juſſu a Mauris Saracenis, indignantibus & in eum lapidibus irruentibus, orans & in Chriſti confeſſione perſiſtens, occiſus glorioſum martyrium cum ſumma conſtantia conſummavit: cujus corpus etiam in cloaca fuit a Jeſu Chriſto mirabiliter conſervatum, & a Januenſibus fidelibus inde Januam translatum. De hoc facto, martyrio & miraculis D. Franciſcus Caſtilionenſis hiſtoriam ſcripſit, latius omnia continentem. Et Michael Chriſtophorus ann. LXXXII teſtificatur hoc habuiſſe a Fr. Baptiſta, Seniore Ord. Prædicatorum, qui ab ipſo Antonio, tunc Priore S. Marci, ſimul cum prædicto martyrizato, religionis habitum ſuſceperat. Et Fr. Jacobus Siculus D. Ordinis ann. LXIV idem dicit, & quia vidit martyrii locum & intellexit hiſtoriam, *Hanc Hiſtoriam Florentiæ deſcripſimus, & invenimus impreſſam ſine Prologo apud Leandrum Albertum, diedam* XXIX *Auguſti, quo Ripolis in Pedemontio colitur iſte B. Antonius; niſi haberemus epiſtolam teſtis oculati, quem ſe ſecutum Caſtilionenſis profitetur.* *& quomodo ad Ordinem Prædicatorum* *Apoſtata Ordinis & fidei famem mortis gloriose addictus ad perſuaſionem* *Martyrio illi Tunetii.*

44 Nicolaus Caroli de Biliottis, Frater Ord. Prædicatorum de Obſervantia, Florentinus, cum præpararet eccleſiam S. Marci pro feſto ejuſdem, caſu cecidit in eadem eccleſia ex quodam portatili ſcaligradio ſexdecim graduum ad minus; & dum caderet B. Antonium Antiſtitem invocabat: & judicio omnium ex eodem caſu debuiſſet mori; & adſtantium ibidem æſtimatione poſt lapſum etiam mortuus putabatur, & ipſe ſe talem reputabat ca- *Frater ſcalis portatilis lapſu*

dens

dens. Sed poſtquam cœpit trahere ſpiritum & loqui, petiit devote non in conventum ſe, quo eum portabant, ſed ad ſepulcrum P. Antonii deferri. Et ibidem deductus, fuſa oratione cum lacrymis, ſtatim omnimodam conſervationem & ſanitatem adeptus fuit, & ad ipſam eccleſiam eodem die rediit, ac ſi non ipſe, ſed alius fuiſſet qui ceciderat, ſanus perfecte. Dicit hoc de ſeipſo Fr. Nicolaus prædictus ann. XLVII, & Fr. Matthæus Jacobi ann. L, de viſu, quia interfuit, & cadentem & omnia ſupraſcripta circa eumdem vidit: item Fr. Bartholomæus Joannis ann. LIV, qui exiſtens in eadem eccleſia & prope locum ubi cecidit, licet non viderit eum actualiter cadentem, affuit tamen caſui poſt lapſum, & recollectioni ejuſdem de terra, & omnibus ſupradictis.

ad tumulum convaleſcit.

CAPUT VI.

Naufragio, lapſu, paralyſi, phthiſi periclitantes, voto facto a morte præſenti liberati.

B 45 Dixerat *Antonius cum adhuc viveret*, cuidam Petro nauclero, familiariter ſibi noto, ac nimium lucri cupido, ex qua cauſa animis intentus fuerat illi exercitio, quod contentaretur humiliori ſtatu, nec tam lucri cupidus eſſet: ac, ſi proſequeretur exercitio illi vacare, male illi inde conduceret cum animi & corporis diſcrimine magno. Cumque inter Paduam & Venetias ſemel poſtea periclitaretur ex naufragio in mari præfatus Petrus, & jam ſubmerſioni proximus recordaretur verbi quod illi prædixerat, dum viveret, Præſul ſanctus; ejuſdem auxilium invocavit cum voto. Quo facto, vidit miraculoſe Antonium ſe per capillos capitis de maritima ſubmerſione trahentem ac liberantem. Et ita in facto miraculoſe evaſit: & ad ſepulcrum ipſius deinde Florentiam acceſſit, ubi & tabulam, ſui voti picturam & rei geſtæ ſeriem continentem, dimiſit. Dicit hoc Sor. Antonia Leonardi delle Opere, an. LXII, audiſſe a patre ſuo Leonardo, qui noverat & viderat, & plene prædicta omnia ſciverat. Etiam Andreas de Cambinis, an. LXX, & Montes Joannis, an. LXVIII, ſunt teſtes conformes: & ad ſepulcrum adhuc tabula exſtat depicta, cum nominis ſubſcriptione convenienti, quia dicit vulgari ſermone, Piero, bono barcherolo, miſero peccatore. *Addit* Andreas *prædictus, filius* Antonii de Cambinis nobilis Florentinus, quod viderit Petrum pluries ibidem audientem Miſſam in eadem eccleſia S. Marci, ſibique ac pluribus hoc miraculum referentem.

Nauclerum, cui vitam periculum prædixerat,

mortuus naufragio eripit.

C 46 Mariottus de Stechutis, civis honorabilis & mercator Florentinus, dum fluctuante nave, in qua ipſe erat in magna tempeſtate & fluctibus, periclitaretur in mari, mirabiliter liberatus eſt, ceſſante valida tempeſtate ac fluctibus maris, Antonii beneficio, ex voto eidem facto per Mariottum prædictum: quod poſtea implevit ante figuram ipſius B. Antonii, in conventu S. Mariæ Novellæ Ord. Prædicatorum, ubi cereum navem cum tempeſtatis pictura appendi, & lampadem fecit accendi, quam & toto tempore vitæ ſuæ ibidem alere perſeveravit accenſam. Probant hoc Fr. Nicolaus de Marinis Ord. Prædicatorum, Confeſſor præfati Mariotti ex certa ſcientia: & Michael Chriſtophori *a* guainarius, an. LXXXV, qui hoc ipſum ſcribit propria manu in fidem teſtimonii ſui, audito quod per publicum bannum citati fuerunt teſtes in negotio canonizationis B. Antonii: & dictum ſuum ſcriptum miſit ad urbem, ſubſcriptum a duobus aliis teſtibus, regiſtrandum in proceſſu per Notarium cauſæ prædictæ.

liberat mercatorem de naufragio periclitantem;

a

47 Fr. Vincentius Thucci de Florentia, Converſus Ord. Prædicatorum, dum ſocius per obedientiam eſſet Fr. Thomæ Cajani Florentini ejuſdem Ordinis, euntis Raguſium ad prædicandum anno Domini MDXIX, de menſe Novembris: & in mari validiſſima fortuna ac tempeſtate exorta, ita ut navis periclitaretur fluctibus per plures dies, & rupta arbore in tres partes, & rebus mercatorum projectis in mare, ac omnibus in ea exiſtentibus ſe invicem exhortatis ad bene moriendum, & jam Crucifixum deoſculantes, cuncti quaſi præſentem mortem videntes expectarent; ipſe Fr. Vincentius cum fide oravit, & cum voto ad B. Antonium: & mirabiliter ipſe cum ſocio & aliis tale periculum evaſerunt, quale etiam incolæ affirmant a ſexaginta annis citra in eo mari numquam fuiſſe ex memoria viventium hominum. Hoc habetur ex litteris ipſius Fr. Thomæ Prædicatoris, ſcribentis ad Fr. Jacobum Siculum, S. Marci Florentiæ Priorem, de qualitate graviſſimæ tempeſtatis: in quibus etiam Fr. Vincentius ipſe petit a præfato Priore, ut tabulam, cum fortuna & navi & eiſdem Fratribus ſupplicantibus cum ipſo vovente, depingi faciat, & apponi ante ſepulcrum ipſius B. Antonii, in memoriam beneficii recepti. Quas litteras ipſe Fr. Jacobus produxit & regiſtrari fecit coram Judice in cauſa Canonizationis, Apoſtolico delegato, & totum tenorem illarum.

EX PROCESSU *Veronensium in qua poſt ſuffusum ſanguinem reſuſcitatur.*

omnes jam ſe parabant ad mortem. 1519.

E

48 Soror Euſtochia de Boninſegnis de Florentia, an. LII, nobilis Petri filia, & Monialis S. Luciæ, deponit in proprio facto, qualiter auxilio B. Antonii Præſulis invocato, dum in ſeculo eſſet, liberata fuerit mirabiliter ab evidenti periculo mortis, & impetuoſo curſu equi, cui teſtis eadem inſidebat, equitans in invia ripa fluminis, in alta quadam balza *b*, ſubeus qua erat aqua profunda, & ſine humano adjutorio poſt curſum prædictum: matre ſua, & aliis qui fuerant ſecum remanentibus in altera parte trans flumen. Invocatione tamen Antonii facta, ſubito firmavit *c* beſtia curſum, & ſtetit in eodem loco: quod videretur incredibile, ſi quis locum videret. Et dicit ſe alium non habere conteſtem niſi conſcientiam ſuam, quia mortui ſunt qui ſecum comitabantur.

ſolvuntur puellæ periclitantes in præſentia.

b

c

49 Marcus Jacobi del Pechia, Florentinus civis, an. LXVI, dicit de ſe, qualiter equus ſuus caſu de via, dum equitaret in eo, cecidit in foveam quamdam ſatis profundam, equo deſuper ipſum teſtem manente. Cumque caderet devovit ſe Marcus B. Archiepiſcopo Antonio, advocato ſuo: & cum ipſe, juxta ætatem gravem & magnam equi ruinam, crederet omnino ſe tunc moriturum, videretque ſe in diſcrimine ſummo jam conſtitutum; Deus tamen, propter meritum Antonii, fecit evadere penitus incolumem, abſque ulla læſione ſui & equi.

ſenex ſub equo lapſus in foveam.

F

50 Monialis S. Luciæ *d* de Florentia, nomine Sor. Caritas, filia Guidi de Toloſinis civis Florentini, graviſſime infirma & attracta atque curvata in oſſibus ſpinalibus dorſi, ita ut nullo modo ſe poſſet erigere; & ita deformiter, ut os quaſi tangeret genua, & monſtrum videretur effecta (ſub qua ægritudine per ſex continuos annos laboravit, a medicis etiam, poſt multa remedia tribus annis fruſtra adhibita, relicta pro incurabili & penitus inſanabili) commendans ſe & vovens B. Antonio; & ipſo ſuo voto expleto, quodam ſero, cum fatigata ſederet in cella, & ferventiori ſpiritu orans ſe commendaſſet eidem, cujus imaginem ibidem continue pro ſua devotione habebat; ſenſit totum corpus ſuum ardore intrinſeco commoveri, ac videbatur ſibi videre

d monialis cum corpore incurvato erigitur.

Digitized by Google

EX PROCESSU. dere B. Antonium (non tamen corporis oculis eum videbat) a quo ſenſit ſe erigi una manu beati viri a parte interiori pectoris, alia vero a parte dorſi ipſius curvi: & ſtatim ſana effecta eſt atque in totum erecta, neque ulterius unquam in eam ægritudinem recidivavit, ſed ſana ſemper ab inde fuit, ſicuti modo eſt. Et hoc in primo examine teſtificatur Fr. Bonajutus Thomæ, Confeſſor tunc monialium & d. Sororis ſanatæ, an. LXI. Et in additionibus examinum dicunt hoc idem ipſamet Sor. Caritas an. XXXVIII, item Sorores tredecim ſigillatim nominatæ, & Fr. Laurentius Nicolai Confeſſor monaſterii per plures annos, ann. LXVI, omnes de viſu & certa ſcientia. Item Mag. Petrus Spinelli Doctor phyſicus & medicus, qui eam curavit, annorum LXIII. Et Fr. Bartholomæus Joannis, modernus Confeſſor monaſterii prædicti, an. LIV, teſtificatur ſe idem audiſſe fere ab omnibus monialibus d. monaſterii ſingillatim, in quo ſunt circiter centum quadraginta Sorores.

51 D. Flammetta, nobiliſſima Florentina vidua, filia Nicolai de Ridolfis, & olim uxor Martini de Martinis, cum anno MDXIX longa & graviſſima ægritudine, imo ægritudinibus pluribus ſimul junctis, laboraret ad mortem, & penitus fuiſſet ethica *e* febre ac pluribus accidentibus conſumpta, ac etiam paralytica facta & contracta, ita ut nec ullatenus ſe quoquam vertere, nec ab aliis verti aut tangi abſque dolore maximo potuiſſet, nec ſe movere aut agitare membra; & quæ jam non movebatur, niſi aliqualiter inordinato motu paralytici tremoris; & cujus vox ita tenuis fuerat effecta, ut a nemine audiretur, niſi vix ab auribus ori adhærentibus (nam vix jam halitum trahere poterat vel reſpirare, & Sacramenta Eccleſiæ jam receperat omnia, diffidata & deſperata a medicis omnino, poſt infinita a variis & diverſa in vanum experimentata remedia) jamque Sacerdote ibidem pernoctante cum pluribus aliis pro recommendatione animæ, & expectantibus horam tranſitus ejus; & tamen contra ſpem omnium atque judicium de tam gravi morbo mirabiliter evaſit, ex voto pro ſe emiſſo de ſua commiſſione; & ad B. Antonium facta recommendatione & prece per Fr. Thomam de Strozzis, patrem ſpiritualem Confeſſorem ipſius infirmæ: quæ adhuc in valetudine perſeverat & ſana, annorum XXX. Ipſa eadem D. Flammetta de ſe ipſa hoc dicit, & Fr. Thomas præfatus Confeſſor ejus, vovens prædictus; & Mag. Zenobius de Carlectis, civis & medicus Florentinus, de viſu & certa ſcientia, conformiter loquens in cunctis, qui unus fuit ex medicis habentibus curam infirmitatis.

e B *paralytica in extremis conſtituta ſanatur;*

C

52 Mag. Martinus, Theologus Ord. Humiliatorum, ann. LXXXI, hoc præſenti anno MDXIX ſubito apoplexiæ morbo correptus, ac deſuper hoc graviſſime infirmatus, amiſſa loquela alteroque latere in totum deperdito, proſtrata etiam virtute per aliquot hebdomadas, ita ſe habuit ut crederetur firmiter ab omnibus tunc moriturus: & tamen ſubito quadam die ſic ſenſit ſe relevari, ut viſum fuerit ei miraculoſe factum. Neſciebat tamen quod Sor. Anna de Davanzatis, devotiſſima monialis, emiſiſſet pro eo votum S. Antonio Archiepiſcopo Florentino, quod ab ea poſt tres dies reſcivit: unde gratias Deo egit & Sancto, ac votum reddidit pro ſe a Sorore emiſſum. Dicit hoc ipſe Mag. Martinus de ſeipſo: & idem conteſtificatur Joannes Simon de Florentia, ejuſdem Mag. Martini affinis ann. LIV, de viſu & certa ſcientia, qui etiam emit imaginem, & ad ſepulcrum Antonii detulit.

Reliquus paralyticus ex alimo tuto,

53 D. Pacina, mulier Florentina, ann. XXXVI, deponit in facto proprio, qualiter ſubito apoplexiæ morbo correpta fuerit, & latere deperdito per dies viginti quatuor in hoſpitali magno S. Mariæ-novæ Florentiæ diligenter curata ſanari nequiverit: & ſa-

diffidata,

ta cum magna devotione beato Antiſtiti Sancto recommendatione cum voto, ſubito cœperit membra movere, ac brevi inde etiam totaliter exierit ſana: unde poſtea etiam habitum Ordinis ipſius beati Archiepiſcopi ex devotione *f* portavit ab eo tempore annis multis, & ſemper innupta in virginali ſtatu Domino decreverit deſervire, ac ſerviat modo in domo Sororum de pœnitentia B. Dominici, propriis manibus laborando &c. D *f*

que ipſa etiam alteri impetrat ſimili reſtitutionem.

54 Eadem quoque Pacina dicit, quod cum contigiſſe audierit, D. Appolloniam (unam ex Sororibus deſervientibus infirmis in d. Hoſpitali S. Mariæ-novæ, in quo ſunt circiter centum quinquaginta ſic ſervientes Sorores, quæ quidem infirmæ olim teſti multa cum caritate miniſtraverat) graviter infirmari ex quodam humore, taliter deſcendente ut lumen alterius oculi amiſiſſet, cui juvamina medicorum nunquam aliquid profuerunt; ipſa teſtis recommendavit eam, ex caritate & gratitudine accepti beneficii, B. Antonio, cum voto offerendi pro ea oculos argenteos ad ſepulcrum ipſius & cereum caput. Qua facto voto, Apollonia ſubito liberata fuit ab ægritudine ſua, & lumen vidit quo prius caruit in altera parte viſus.

venæ pectoris ruptæ

55 Fr. Alexander Petri de Bencivennis Ord. Prædicatorum, in Quadrageſima miſſus ad prædicandum, graviter infirmatus & impeditus ab officio prædicandi, ex ruptione pectoralis venæ in magna copia per aliquos dies expuens ſanguinem vivum; emiſſo voto cum prece ab eo ipſi B. Antonio, ſtatim liberatus fuit ab eadem ruptione venæ, ac ſtetit ſanguis, & gratiam petitam poſſe in ea Quadrageſima prædicare impetravit, ac ſine ullo impedimento uſque poſt feſta Paſchalia prædicavit. Ipſe de ſe hoc dicit an. XXIX, qui vovit & gratiam impetravit anno MDXIX. E

Et in pluribus aliis locis laudat.

56 Eliſa, Petri de Bencivennis filia & præfati Fr. Alexandri ſoror carnalis, & uxor Bartholomei de Thieris, de menſe Julii MDXIX ex pleureſi ac phthiſis morbo, cum ruptura venæ pectoris effluens vivum ſanguinem, infirmatur ad mortem; ac *g* diffidata a Mag. Jacobo phiſico & medico, fratre ſuo carnali, de corporali ſalute; ex voto cum prece, de ipſius Eliſæ licentia B. Antonio per d. Fr. Alexandrum emiſſo, miraculoſe ſanatur. Dicit hoc Fr. Alexander præfatus; & ſatisfactio voti per ipſam Eliſam apparet in teſtimonio Alexandri Juliani *h* cerajoli Florentini ann. LXIII: qui etiam obtulit tabulam, in pictura idem continentem, cum ſubſcriptione ipſius Eliſæ, ante ſepulcrum Antonii in eccleſia S. Marci. *g* *h* I

Item quæ in monial. plurib.

57 Quædam Sanctimonialis S. Luciæ de Florentia, nomine Sor. Raphaella de Ubaldinis de Gagliano, pluribus annis ægrota, cum non ſperarent jam medici de ſalute ipſius, ſupervenit illi quod vena pectoris tuſſiendo rupta eſſet, & multis diebus continuis funderet ſanguinem vivum, phthiſica judicata & ab aliis ſeorſim curata ne contagione plures inficeret; & adeo ut perducta eſſet ad periculum mortis, etiam ſuperveniente ſibi alia valida febre. Quod intelligens Raphael Antonii, nobilis Florentinus, frater carnalis ipſius ægrotæ, vehementer dolens ac ſuæ dilectæ ſorori compatiens, citus acceſſit cum multa devotione ad ſepulcrum Præſulis ſancti; & humillime ſe ſuper illud in oratione projiciens, recommendavit ei ſororem ſuam. Et ipſa nocte cœpit ſoror ejus melius habere ac relevari; in tantum ut facto mane, cum rediret ad ſupradictum monaſterium, cupiens ſcire ſtatum ſororis, cui de morte timebat, jam ſanam invenit & ad crates euntem ad ſecum loquendum: quod

ab

A ab eiſdem fuit miraculo gratioſi Archiepiſcopi Antonii cum gratiarum actione relatum. Et hoc probatur ex dicto ejuſdem Raphaelis, an. XLVIII: & idem teſtificatur Soror eadem Raphaella, an. XLII, & ſex aliæ Sorores nominatæ, inter quas Sor. Evangeliſta, quæ Prioriſſa monaſterii tunc erat tempore facti miraculi; omnes ex ſcientia certa de viſu.

ANNOTATA.

a Guaina *Italis dicitur* Vagina: *hinc* Guainaro, *vaginarum factor*.

b Balza *iſdem eſt* rupes.

c Firmare *neutraliter*, ſubſiſtere, *per idiotiſmum Hetruſcum*.

d *Auctor Vitæ* 3 *appellat* monaſterium, ubi ſub ſignis Divi Dominici nobilis virginum cœtus militat.

e Ethica febris, *paſſim & vulgo dicitur pro* hectica.

f *In* 3 *Exam. Teſtis* 103 Fr. Theophilus Danielis Angeli de Florentia, conventus S. Galli, Ordinis Eremitarum S. Auguſtini, ann. LX, dicit audiſſe in Confeſſione ſacramentali multos, qui aſſerunt ex devotione portare habitum S. Dominici, ex voto, propter gratias multas miraculoſe receptas ab iſto ſancto Antiſtite Antonio; & ſe induiſſe plures habitu illo.

g Diffidatus, *Italis* depoſitus, deſperatus.

h *Hic in Exam.* 3. *Teſtis* 65 *recenſetur cum cognomento* B de Benintendis, *&* Cerifex *appellatur*, *ſive* (*ut magis explicatur ad nomen teſtis* 66 Ceraiolus ſeu cerifaber aut imaginum fictor: *qui* actualiter oſtendit votum cujuſdam Eliſæ, liberatæ ab extremo vitæ termino, ex voto quod ipſe debebat apponere ſepulcro.

CAPUT VII.

Varii morbi voto ad S. Antoninum facto curati.

Vota facta ſanantur, diſcurſa laborant.

58 MAgnificus ac generoſus vir, Petrus Franciſcus Laurentii de Medicis, cum de an. Domini MDXVII infirmaretur ad mortem, nec ullo pacto valeret urinam emittere, quibuslibet etiam peritiſſimorum medicorum diverſis adiutoriis & remediis humanis, quæ adhibita fere innumera per eos fuerunt; & per viginti quatuor horas in periculo etiam conſtitutus mortis, omnino ſe moriturum crederet; viſitatus fuit a quodam Fr. Sthepano ſibi noto. Qui requiſita & habita ab eodem Petro Franciſco licentia ipſum vovendi beato Archiepiſcopo Antonio, eodem ſero reverſus eſt ad ſuum conventum S. Marci, & projiciens ſe in oratione ante ſepulcrum Archiepiſcopi, commendavit eumdem infirmum, cum voto imaginis unius ibidem ſtatuendæ, ad ſimilitudinem naturalis C ſtaturæ ipſius infirmi. Quo voto emiſſo eodemque ſero, nobilis ille æger fecit urinam, & liberatus tunc fuit a periculo mortis, & deinde etiam plene ſanatus. Qui ſtatim beneficio urinæ recepto, cuidam familiari injunxit, ut Fr. Stephano voventi illud ſignificaret, ac etiam poſtmodum commiſit ut pecuniam ſolveret pro voto reddendo: qui totum explevit juxta commiſſum. Teſtificantur hoc totum, primo idem Petrus Franciſcus de ſeipſo an. XXXIII; & idem dicit Joannes Franciſcus Zephius, familiaris prædictus, an. XL: & Fr. Stephanus, vovens prædictus, ann. LXIV; ac Mag. Bernardus Bandinus, phyſicus & medicus egregius, qui curæ prædictæ interfuit, an. LXXII.

Matrona jam extra periculum mortis;

59 D. Franciſca, vidua nobilis Florentina, uxor olim Bartholomæi de Guardis, cum infirmaretur ad mortem, & adeo graviter, ut ſacramentis eccleſiaſticis jam receptis, etiam Unctionem extremam attulerint Sacerdotes ad inungendam infirmam, & lugubres veſtes a marito & caris attinentibus ac funeralia omnia domi præpararentur; D. Giſmunda, ſoror ejuſdem, in eo extremo vitæ ſororem conſtitutam proſpiciens, fide viva & ſpe concepta rogavit Fr. Antonium de Radda Ord. Prædicatorum, ut Dominum ferventi ſpiritu oraret atq; rogaret pro ſalute ſororis (cujus Pater erat ſpiritualis) cum voto ad Patrem Archiepiſcopum S. Antonium. Quod Fr. Antonius fecit, orans & vovens, quod ſanata pauperibus erogaret pro eleemoſyna decem ducatos. Et facto voto coepit mulier reaſſumere vitalem ſpiritum, & infra triduum de lecto ſurrexit libera totaliter & ſana, Deum laudans in ſancto ſuo: & votum reddidit, per Confeſſorem ſibi promiſſum, & erogavit amore Dei pecuniam illam. Hoc dicit in teſtimonium veritatis ipſa D. Franciſca de ſe, cum juramento affirmans, per inſtrumentum publicum, rogatum per Ser-Paulum Bartholomæi de Dini, Notarium publicum Florentinum, cum audierit citatos fuiſſe ſcientes Archiepiſcopi vitam & opera, ad deponendum de veritate, per publicum præconem in civitate Florentiæ, & tunc illa fuiſſet extra civitatem in partibus Mugelli *a* in oppido Burgi, hoc dictum ſuum curavit mittere ad urbem: quæ dicit hoc contigiſſe jam ſunt anni viginti tres incirca: examen vero ſui dicti factum fuit 11 Martii MDXIX. *a*

Item alia graviter infirma, E

60 Antonia vidua, olim uxor Mag. Antonii de Mediolano an. LXXX, dicit de ſeipſa, quod ſtatim poſtquam ſe Antonio recommendavit, ſenſit ſe a graviſſimo morbo liberam & dolore, quo in maxima ægritudine tam fortiter vexabatur, ut in articulo eſſet animam exhalandi, & per Dei gratiam incolumis evaſit. Et ſic deſeipſa teſtificatur. Item eadem de ſe ipſa dicit, qualiter ab eodem illuminata fuit circa quamdam artem faciendi notas argenteas, ſuper quadam fraudata *b* mixtura argenti vivi, tradita ſibi a quodam Mag. Petro æmulo ſuo, quam dimiſit, & de bono argento fecit. Dominicus de Boninſegnis, Florentinus nobilis, cum bis ægrotaret ad mortem, ferme abſque ſpe ſalutis, commendatus fideliter a parentibus B. Antonio, incolumis ſemper evaſit. Ipſe Dominicus an. XLII dicit de ſeipſo hoc a parentibus ſuis habuiſſe. *b* *aurifex quodam dolo illuminatus*

Item magnis febribus vari correpta.

61 Marcellus Leonardi de Vernaccis, nobilis Florentinus, anno Domini MCCCXC, extra Florentiam exiſtens in loco Prioratus S. Barnabæ de Gamundo, correptus eſt magnis febribus, & mori timebat: ſignanter etiam quia ibi non aderant medici neq; medicinalia poterant haberi. Et recordatus ſanctitatis atq; miraculorum B. Antonii, una nocte illi ſe devotiſſime commendavit, promittens recuperata ſalute viſitaturum ſe eſſe cum cereo, in honorem ejus accenſo, ſepulcrum illius. Quo voto facto ſubito ſanitatem recuperavit, votumque deinde perſolvit. Dicit hoc ipſe de ſe idem Marcellus an. LV. Alius quidam Florentinus, graviſſima febre laborans & a medicis diffidatus, cum judicatum eſſet actum de illo F quoad corporalem ſalutem, invocato cum fide Antoni Præſulis auxilio, ſtatim liber a morte ſimul & infirmitate evaſit. Teſtificatur hoc Andreas Marci de Rubia civis Florentinus an. LXXXI.

aliique febribus ante partu,

62 Fr. Bartholomæus Faventinus Ord. Prædicatorum, febricitans graviſſime & ſciaticus, de cujus vita dubitabatur, commendatus cum voto ipſi B. Antonio, ſtatim cœpit melius ſe habere, ac poſtea breviſſimo temporis intervallo totaliter convaluit, & miraculo ſancti Præſulis retulit ſanitatem illam. Teſtificatur hoc Fr. Bonajutus Thomæ ann. LXVI, qui prad. Fratrem infirmum vovit, & Bartholomæus prædictus de ſeipſo, Mag. Bernardus de Bandinis, phyſicus & medicus, qui curæ prædictæ affuit. Agnes Soror Monialis in monaſterio S. Catharinæ de Senis, Ord. Prædicatorum Florentiæ, cum magnis febribus & phthiſica laboraret, commendata cum voto B. Antonio, plene ſanata eſt. Idem Fr. Bonajutus qui ſupra, Confeſſor monaſterii, teſtificatur certa ſcientia.

63 Marcus de Bellaccis, civis nobilis Florentinus, & mercator optimæ famæ, vir devotus

Digitized by Google

EX PROCESSU. *gravissimi infirmi a febri maligna*

& honoratus, cum infirmaretur ad mortem maligna & valida febre, ac jam desperatus corporali salute, animæ tantum vacaret; cumque super eam ægritudinem intolerabili etiam dolore capitis vexaretur, cui medicinæ arte non poterat subveniri; tunc D. Petra, uxor illius, de suo consensu eumdem vovit Antonio Præsuli, & misit cereum caput ad ejus sepulcrum, & statim abiit capitis dolor omnis. Quæ uxor deinde iterum vovit similiter pro viri salute imaginem ceream ad staturam corporis ejus: & statim voto emisso, cœpit relevari meliusque habere infirmus, ac postea brevi est perfecte sanatus, mirantibus cunctis cum Dei laude adstantibus ac scientibus, simul cum ipso Marco infirmo ac Petra vovente, & votum persolvit Marcus sanatus. Dicunt hoc ipse Marcus, an. LIII; & uxor ejus. D. Petra, ann. XLII, uniformiter loquens.

Duobus Religiosis

64 Dominus Minias, Frater Ord. S. Augustini Congregationis S. Salvatoris de Scopetinis Canonicus Regularis an. LXIIII testificatur de seipso, qualiter ex longa ægritudine febrium & dolorum accidentiumque plurium, non proficientibus remediis medicorum multis, tandem commendatione facta cum voto B Archiepiscopo Antonio, miraculose fuerit sua intercessione totaliter liberatus. Fr. Bonaventura Christophori de Lilio, Ord. Fr. Minorum de Observantia S. Francisci, an. LXIV de seipso dicit, qualiter ex gravissima & periculosa infirmitate, ex voto per suos parentes pro eo emisso ad B. Antonium, cui fuerant valde noti dum viveret, & quem venerabantur ut Sanctum; confidentes in eo plurimum, fuerit testis ipse totaliter liberatus: qui etiam multa deponit in suo dicto de virtutibus ac sanctitate Antonii & miraculis ejus, de auditu & publica fama. c Mulier quædam nobilis, gravissima infirmitate laborans, cum in insaniam incidisset, a qua curari non poterat, & per virum suum B. Antonio fuisset commendata; omnino sanata est. Dicit hoc F. Nicolaus Caroli an. XLVII, qui vidit maritum prædictum ad sepulcrum ejus imaginem ceream ponentem, & ab ipso omnia audivit.

c Relig. ibm mulier amens.

65 Jacobus Hieronymi, Florentinus civis, cum *ab leprosus* quatuordecim annis lepram per totum caput, faciem, & spatulas gravissimam pateretur, nec ullis medicorum remediis posset juvari; commendavit se tandem devotissime cum voto ipsi B. Antonio: quo voto emisso, ante octavum ab inde diem, integram a tam C contagioso morbo sanitatem recuperavit. Testificatur hoc de visu Hieronymus Hieronymi, frater carnalis ipsius Jacobi leprosi sanati, an. L; & D. Barbara, soror etiam carnalis eorumdem, an. LI: & addit factum ipsum exprimens, quod caro ejus in ipsa sanatione miraculosa effecta fuerit tamquam caro pueri mundissima, & quod vixerit postea semper sanus per annos quatuordecim, videlicet usque ad ejus obitum; & omnia de visu & scientia certa. Soror Bernardina Monialis S. Luciæ an. XX, filia nobilis Patritii Florentini Laurentii de Alexandris, dicit de D. Bartholomæa genitrice ipsius testis, hoc præsenti anno laborante diu morbo maligno in altero pedum, cui non profuerunt peritissimorum medicorum multa experimenta: & statim voto ab ipsa filia teste B. Antonio pro matre emisso, fuerit mater perfecte sanata: quæ votum reddidit a filia factum, cum gratiarum actione Præsuli sancto.

mater in. lurdus pedo.

66 Paulus Laurentius delle Opere Florentinus, natus surdus, & mutus & a sua nativitate sic mutus *puer surdus ac mutus,* usque ad prope septennium, sine spe ulla locutionis perseveravit, signum non habens ullum vel faciens *d* unquam loquendi, sed neque etiam *d* mugulandi (ut verbis propriis testium loquamur) probatis etiam absque fructu aliquo medicorum remediis D quodammodo infinitis, cum maximo patris ac matris suæ dolore. Cui postquam Laurentius pater ipsius ad Antonium Antistitem jam defunctum, cujus amicitia dum viveret fuerat usus, & auxilium senserat in angustiis propriis, animum direxit, & vota nonnulla pro eodem filio muto emisse; statim fuit restituta eidem seu concessa loquela, & ita perfecte, ut infra octo dierum spatium sic recte de omnibus necessariis loqueretur, ac si numquam fuisset mutus; qui, ut præfertur, ante nec minimum loquendi dederat aut mugulandi fecerat signum. Et pater vota reddidit repromissa: & Paulus filius inter alia vota pluribus annis habitum S. Dominici ad Archiepiscopi Antonii reverentiam induit & portavit, ac ejus imago cum gratiarum actione fuit apposita & oblata illi ante sepulcrum. Testificantur hoc totum latissime D. Magdalena vidua, an. LXIII, soror Pauli supradicti muti sanati; & D. Margarita, filia Leonardi delle Opere, an. LV, ambæ de visu & scientia certa.

ANNOTATA.

a Mugellum, *jam sæpe nominatum, nulla exprimunt* E *tabulæ chorographicæ: ex locis tamen ibidem jam indicatis* Castilione, Balneis Porrettanis, Fabricis ferri *etc., colligitur esse tractus intra Apenninum, in Bononienses Mutinenses(que fines usque porrecta; in qua etiam invenio notatum* Borgii castrum, *quod videtur hic minus recte dici* Burgum.

b *In 2 Examine ipsa Antonia testis 7 clarius* dicit, se commendatione ad illum facta fuisse illuminatam, super quadam fraude cujusdam Mag. Petri æmuli sui, super arte faciendi notas argenteas, qui fecerat mixturam argenti vivi, & eam reduxerat ad miseram vitam: quæ post illuminationem fraudis de bono argento faciens eas, lucrabatur parvo tempore supra centum ducatos.

c *Duobus his Religiosis addatur* Monachus Vallisumbrosæ, statim ex voto a febre & magna ægritudine liberatus, *de quo in 2 Exam. Testis 40* Fr. Thomas Laurentius de Strozzis Ord. Prædicatorum.

d Mugulare *ab Italico* Muggliare, *pro* Mugire, *sumitur etiam pro quavis inarticulata voce.*

e *His adde quod in Exam. 2 Testis 14* D. Dora, olim filia D. Jannoctii de Pandolfinis: & uxor olim Vannis de Strozzis, ann. LXXXIII, audivit a D. Nannina de F Thedaldis, conjuge Francisci de Strozzis, quod cum Ludovicus, filius d. Nanninæ, in partibus Orientalibus graviter ægrotus & in magnis calamitatibus angustiatus fuisset; ipsamet filium vovit Antonio, & posuit imaginem ceream ad ejus sepulcrum: quo facto, filius ejus illico sanus effectus, & ab omni angustia & periculo liberatus fuit: & per sequentes litteras omnia illi significata fuerunt.

CAPUT VIII.

Miracula ad contactum vestium S. Antonii facta: cereorum anathematum multitudo.

Rivetus pro reliquiis servatis Pisis.

67 NEc solum commendationibus & votis B. Antonio factis hæc & alia plura, quæ hic non scribuntur, patrata fuerunt; verum etiam contactu rerum suarum, & signanter cujusdam birreti sui pro reliquiis reservati, Deus ipse mirabilis in Sanctis miracula facere dignatus est. Apud civitatem Pisanam, Raphael, filius Mathiæ de Fedinis, Castellani Arcis Pisanæ antiquioris infans puerulus, cecidit ex mœnibus arcis prædictæ, ad altitudinem brachio-

Digitized by Google

EX PROCESSU.

A brachiorum quinquaginta, ſupra cumulum petrarum conglobatarum; ita ut mater ejus quæ ſtatim accurrit, & alii omnes ſtantes ibi, poſt lapſum illum mortuum judicabant & flebant. Cumque intellexiſſet hoc Meglioritus Laurentii de Creſcis, civis Florentinus & jam pro Communi Florentino in civitate tala Piſana Officialis, apud quem pro magnis reliquiis quoddam birretum Antonii ſervabatur; acceſſit illico cum birreto ad puerum: quo cum magna devotione impoſito ſuper eum, ſtatim viſus eſt revivi-ſcere infans, & melius ſe habere: qui etiam ad paucos inde dies omnino incolumis & penitus mirabili Dei opere ſanus evaſit. Hoc duo teſtes dicunt fratres carnales, ſcilicet filii præfati Meglioris Laurentii Creſcii, primus major natu Antonius nomine ann. LV; alter vero natu minor, nomine Bernardus ann. LIII.

ſanatur puer ex alto lapſus,

ſebribus ant. &c. per ann.

68 Idem duo fratres prædicti teſtificantur, quod Hieronymus Antonii del Jocundo, Florentinus civis, cum diu graviſſimis febribus ac dolore nimio laboraſſet, eſſetque a medicis deſperatus; impoſito ſibi d. birreto, infra breviſſimum tempus fuit perfecte ſanatus: & ipſe Hieronymus de ſeipſo idem teſtatur. Similiter hi ambo dicunt, quod mulier quædam quæ laboraverat in partu, & fœtus in utero mortuus fuerat, nec extrahi poterat, & magiſter cum ferreis inſtrumentis ad extrahendum fœtum advenerat; ſuperinducto birreto & impoſito mulieri, ſtatim ſine labore ac ferris fœtum mortuum & abſque læſione penitus ulla emiſit. Ambo etiam iidem fratres dicunt, quod uxor alia in alio partu timens abortire, petiit d. ſanctum birretum; & ſibi impoſito illo abſque ulla difficultate feliciter peperit.

partu laborans mortuo fœtu periclitant,

B

Brachium fractum,

69 Antonius, Meglioris prædicti filius natu major, per ſe dicit, quod Julianus Petri de Bectinis, dum luderet ludo pilæ inflatæ, quæ dicitur palla groſſa, fregerat ſibi brachium, & maxima ſibi ſupervenerat febris, adeo quod de ſua ſalute deſperaretur; & impoſito illi birreto ſancti viri prædicto, ſanatus fuit.

caput cum tuſſim,

Dicit etiam præfatus Antonius, quod Fr. Hieronymus de Ginis, nunc Frater Ord. Prædicatorum, cum eſſet ſæcularis, graviſſime in capite fuit percuſſus letali vulnere, ex quo triginta oſſium fruſta extracta fuerunt, nec expectabant medici ultra ſalutem: & impoſito illi eodem birreto ſanitatem recuperavit. Et ipſe Fr. Hieronymus ann. XLVI idem multo latius de ſeipſo teſtificatur. Et ſoror ipſius Fr. Hieronymi, nomine Alexandra vidua, ann. LVIII, idem latiſſime probat de viſu & ſcientia certa; & addit prædictis, quod jam ad inſaniam verſus fuiſſet infirmus, & ulcus putridum & irremediabile omnino jam factum.

C

diſcitur patitur,

70 Bernardus etiam, filius d. Meglioris natu minor, teſtificatur ſeorſim, quod Bartholomæus Nafius, nobilis Florentinus, graviter quadam vice ægrotans, non valens ullo modo urinam emittere; impoſito ſibi præfato birreto, ſtatim fecit urinam, & fuit extra periculum lactus, quod dicit ipſe teſtis de viſu. Ipſemet etiam Bernardus dicit, quod Riccius aurifex, infirmus febribus ad mortem, & a medicis omnino ſive ſpe derelictus, impoſito ſibi birreto ſanatur. Narrat etiam ipſe Bernardus, quod quidam nepos ſuus, filius filiæ dicti teſtis, cum eſſet ægrotus & tribus diebus non ſumpſiſſet cibum; impoſito illi d. birreto ſtatim convaluit & cibum ſumpſit. D. Alexandra de Mazinghis ann. XLIV teſtificatur, quod D. Margarita, uxor Hieronymi de Paulis, conſanguinea teſtis, cum graviſſime valida febre capitiſque dolore maximo torqueretur, accepto beati viri birreto ſtatim convaluit. Puer ad mortem laborans, impoſito ſibi præd. Præſulis ſancti birreto, etiam plene ſanatur. Dicit hoc nobilis Bernardus de Gondis. Puer cadens a ponte Piſano, ſemimortuus remanens inde, impoſito eidem prædicto Sancti birreto convaluit. D. Vaggia, mater præd. ſanati, ann. LXVIII, hoc teſtatur de facto filii ſui.

duo aegri deſperata

alii graviter periclitantes,

71 Bernardi Miglioris Creſcii filia, quæ ſemper ſolebat cum cruciatu nimio atque doloribus parere filios, non abſque diſcrimine magno vitæ, per impoſitionem birreti Antonii parit abinde ſemper abſque dolore. Tettificatus eſt hoc de filia Bernardus pater ipſius. Mulier alia, cum multos filios mortuos antea emiſiſſet, poſtea alios paritura, per impoſitionem birreti præd. Antonii, peperit abortivum. Teſtis idem Bernardus. Mag. Valentinus de Camerino, Theologus magnus Ordinis Prædicatorum cum morbo epileptico laboraret, impoſito ſibi in capite birreto alio albo P. Antonii, quod Perufii cuſtodiebatur pro Reliquiis a quodam Fr. Dominico Guerruccio Florentino, Vicario Conventus Perufini, ſtatim incolumis evaſit, nec ulterius illam incurrit infirmitatem. Teſtatur hoc Fr. Dominicus Riccius Ord. prædicti ann. LXX.

& partu-rientes adjuvat;

& epileticus Perufii.

72 Sor. Conſtantia de Vectoris, monialis nunc S. Luciæ & olim uxor Franciſci de Oricellariis nobilis Florentini, ann. LXXIII, dixit de quadam nobiliſſima muliere magni nominis in civitate Florentina, cujus tamen nomen ex cauſa juſta reticendum putat, quæ longa ægritudine ac validiſſima laboravit; ſuperaddito etiam, quod audierit fratrem ejus carnalem, ſibi valde dilectum atque primarium civitatis & magnum civem, interfectum fuiſſe, illa in inſaniam verſa fuerit, in qua diu laborans nunquam potuerit medicorum aliiſque infinitis curari remediis, & tandem hortatu quorumdam Patrum conventus S. Marci Ordinis Prædicatorum, cum deducta fuiſſet ad ſepulcrum Antiſtitis in eccleſia S. Marci, & fuſa oratione ſuper ea a Fratribus & a viro ſuo, aliiſque nonnullis neceſſitudinis pertinentibus ad eamdem adſtantibus cum voto, & impoſito birreto Antonii ſuper caput, & ſcapulari illius in dorſo, ſuper ſcapulas infirmæ, ac aliis indumentis Sancti nonnullis etiam ſuper infirmam, ſana mente facta inde diſceſſit, cum lætitia multa ſuorum: & poſtea etiam brevi tempore fuit in corpore perfecte ſanata; ita ut etiam deinde cum viro ſuo viverit, & ex eodem genuerit (quos feliciter peperit) liberos tres. Et omnia hæc prædicta teſtis affinis ejuſdem de viſu deponit & ſcientia certa. *a*

Mortuus nobiliſſima muliere & infamia.

E

impoſitis ad ſepulcrum teſtibus S. Antonii

& alia famulum nullam capiens.

F

73 D. Camilla de Oricellariis, uxor Bartholomæi de Clachis de Florentia, cum infirmaretur graviter ex febribus ac doloribus magnis, & ultra hoc ejus oculi ſomnum capere nequiviſſent aliquo modo per dies plures ac noctes quas ducebat inſomnes, etiam plurimis adhibitis medicinæ adjumentis in vanum, ita ut ea ſe ſimilem eſſe diceret animæ damnatæ; & Frater Dominicus Piſcienſis Ord. Prædicatorum viſitaſſet eamdem, conſortans illam ad devotionem & fidem Archiepiſcopi Antonii: quam ſic habere cum reſpondiſſet, facta oratione a Fr. Dominico & Socio ſuper eam; indeque diſcedentibus Fratribus, pulvinari, quod vulgo dicitur el guanciale *b* o vero cuſſino, ſuper quo dormiens Antonius ſolitus fuerat reclinare caput, dimiſſo ægrotæ: & Camilla ſuper eodem ſequenti nocte jacens, oculi ejus placide ſomnum ceperant, & illa quiete dormivit ac relevata eſt ab ægritudine, doloribus mirabiliter mitigatis & febre: & ita brevi poſtmodum totaliter ſana effecta, ut a cunctis qui viderunt & adfuerunt Archiepiſcopi miraculo fuerit hoc adſcriptum. De hoc Fr. Robertus Ubaldinus dicit, qui prædicta omnia vidit & ſcivit, quia cum Fr. Dominico prædicto acceſſit ad infirmam, & cum illo oravit, & cuſſino dimiſſo abſceſſit: & die ſequenti inutiliter cum eodem rediens ad infirmam, ita ſe, ut præfertur, inveniſſe omnia affirmat.

b adhibito ejus pulvinari.

74 Bartholomæus Angeli de Lajone, civis Florentinus, ann. LXX, teſtificatur vidiſſe ſe ſuper quemdam

Digitize by Google

EX PROCESSU, & ſuis locis plures infirmi.

dam gravissime infirmantem apponi sudariolum quoddam, quod fuerat olim Antonii, quod a quadam persona testi non nota, pro Reliquiis servabatur, *e* in eo quod vulgari vocabulo appellatur *e* fazoleto: & statim fuisse illi redditam sanitatem: & deinde dicit audisse, quod pluribus aliis similiter impositum virturem ostendisset sanctitatis Antonii sudariolum seu nasitergium supradictum. Rasa imago B. Antonii, & data in potu cum aqua, diversos febricitantes, ac etiam plures variasque infirmitates etiam gravissimas patientes sanabat. Fr. Zenobius Matthię *d* de visu & etiam de auditu a multis *d*. Mag. Antonius de Sciattensibus, Theologus Ord. Prædicatorum excellentissimus, sæpe sæpius dolore iliaco graviter laborabat: & imposita loco doloris prima parte Summæ doctrinalis, Antonii manus sanctissima scripta, pro reliquiis ab eodem ex devotione servata, sanabatur semper. Testificatur hoc Fr. Petrus Benedicti Angeli, an. LXXII, qui scivit ab ipso Mag. Antonio sanato: a quo etia moriente habuit cum magna commendatione originalem partem illam, manu sancti viri scriptam.

Rasura imaginis febres pellit

scriptura dolores iliacos

elicit per cuticulam pestilentias

B 75 D. Magdalena vidua, filia olim Christophori de Succis, & uxor Dominici de Paganuccis, pestiferæ febris morbo laborans ad mortem, jamq; deducta in articulum vitæ ultimum, & Ecclesiæ Sacramentis acceptis, & ita morti proxima ut datam sibi extremam Unctionem non senserit, neque ullatenus adverterit; ab omnibus jam desperata cunctisque expectantibus transitum suum, tamen imposito sibi in eo extremo articulo mortis quodam vasculo argenteo, in quo reservabatur pro reliquiis cum magna veneratione Antonii cilicii portiuncula, a quodam Fr. Zenobio, S. Marci Fratre & consobrino testis, subito relevata fuit tunc a morte præsenti, & deinde brevi etiam in totum sanata. Ipsamet D. Magdalena de facto proprio de scipsa deponit, annorum LXIV. Item D. Orecta vidua, an. LXXIII, idem dicit & confirmat.

& dæmonis compressit.

C 76 Eadem D. Magdalena dicit de filio suo lactente, a dæmonio crudeliter collidente ipsum liberato, per anted. argenteum vasculum, cum eadem cilicii portione in illo inclusa, in modum brevis ligatum in collo pueruli sui lactentis: & quod ereptus a morte tunc fuerit affirmat: & quod ita etiam vox dæmonis audita fuerit ab ipsa pueri matre dicentis, quod scilicet nisi per illud quod tenebat supra se puer in collo cilicium Antonii dæmon impediretur, occidisset infantem. Per quatuor tamen annos ait, quod ex tunc semper infirmus & quasi consumptus remanserit, nec potuerit relevari puer: & tandem facto ab eadem matre voto ad sepulcrum Antonii, fuerit perfecte sanatus. Mater de filio prædicta testificatur; & idem dicit etiam D. Orecta, vidua Antonii de Soldis contestis.

Lectica Sancti irreligiose habita

e

f

tunc qui dixerat se suspensum fuisse.

77 Cum lectica lignea lecti, super quo jacuit & decessit Antonius in Archiepiscopali palatio, ad S. Antonii de Vescovo extra portam S. Galli cum reverentia servaretur; & in adventu Regis *e* Caroli, manentibus ibidem Gallis militibus, lectica in ea conturbatione delata fuisset in propinquam tabernam, ubi in coquina irreverenter & ad turpe cedendarum carnium exercitium detinebatur; & tandem quidam conquestus cum Laurentio tabernario Marcus de Radda de illa irreverentia, & eo maxime quia nollet Laurentius volenti redimere illam vendere; Laurentius ille indecentissime respondit, dicens *f*: Ti venga il canchero a te & al tuo B. Antonio, che miracoli fece mai, che tu vuoi che sia Sancto? Cui ille respondit: Quæ fecerit nescio, sed bene scio quod erat in magna veneratione sanctitatis. Et recedens audivit præfatum Laurentium tertia inde die correptum fuisse in ore, quo peccaverat maledicendo in Sanctum, gravissimo morbo cancri, ex quo etiam non multo post obiit. Dicit hoc ipse Marcus an. LXXV; Dominus vero Franciscus Cæsar Prior Innocentum, dicit idem habuisse a quodam villico hospitalis *g* prædicti, bono viro, qui olim œconomus *g* fuit Archiepiscopi Rainaldi *h* de Ursinis, ex cujus *h* commissione custodiebat lecticam illam cum reverentia multa, & late probat conformiter omnia supradicta. *i* *i*

D 78 Multa quoque alia sparsim in tertio examine mirabilia dicuntur, a centum quinquaginta & uno testibus, fere omnibus qualificatis, juratis, & diligenter examinatis; quæ in præsenti compendio non extrahuntur ad vitandam prolixitatem. Unam tamen contestationem solummodo subjungemus, de imaginibus confractis & diminutis, quæ fuerant ante sepulcrum ipsius in ecclesia S. Marci Florentiæ: ex quibus ostenditur multitudo miraculorum, quæ Deus per ipsum dignatus est operari. Dicunt igitur in hoc tertio & ultimo examine pariformiter multi, qualiter ad sepulcrum Antonii mira signa & innumerabilia facta fuerint, & quotidie fiant continuate de novo; & nisi per Fratres S. Marci pluries vota & imagines eorum, qui per intercessionem ipsius a Deo gratias sanitatum & diversarum petitionum suarum exauditi receperunt & in testimonium apposuerunt, amovissent & confregissent; jam ita ex multiplicatione miraculorum numerus votorum ac imaginum percrevisset, ut ecclesia S. Marci eisdem repleta esset *k*: sed non ideo in tanta quantitate ibi appareant, quia pluries confregerint eas.

Multitudo miraculorum maxima

ergo Fratres S. Marci ceras sæpius amovere

E

k

79 Signanter vero quia una vice, de anno MCCCC XCVIII de mense Maji, quando scilicet ecclesia ipsa S. Marci pollota est sanguinis effusione in homicidiis ibidem perpetratis, & clausa mansit diebus plurimis in casu Fr. Hieronymi *l* de Ferraria; dum exspectaretur quod esset iterum per Episcopum benedicenda, & Fratres aliqui eam mundare & aptare vellent, seu ex quavis alia causa; imagines prædictas, ibidem restantes in multitudine magna, pro majori parte de scannis *m* ligneis & *n* scaffalibus dejecerunt ad terram, & projecerunt ac confregerunt; & reliquas omnes similiter dejicere & confringere volebant, nisi Prior conventus tunc vocatus affuisset & prohibuisset reliquarum dejectionem, dejicientibusque pœnitentiam injunxisset: & quod etiam scanna & scaffalia lignea, in quibus continebantur imagines, inde remota fuerint nec remanserint nisi duo tantum, in uno latere solum ipsius ecclesiæ; & tamen adhuc ibi appareant imaginum prædictarum ad centenaria plura, ex continuatis & multiplicatis miraculis, operatis a Deo per merita Sancti. *o*

quod præcipue factum an. 1453.

l

m *n*

F

o

ANNOTATA.

a *Habentur hæc in Summario miraculorum post mortem num. 50 cum paulo ante num. 43 hæc posita fuissent.* Mulier nobilis Florentina, gravissime ultima & jam reddita inde infana, cum nullis posset medicinis juvari, quæsito & habito biretto Antonii & capiti suo imposito, sanatur. Testis 37 in 2 Exam. Mag. Joannes Gualbertus de Paulis, an. LXI, egregius Doctor physicus & medicus, qui dicit se vidisse & curasse eam, & nihil profecisse nisi cum Sancti viri biretto. *Quæ nolui adjungere ceteris, eo quod suspicer unam eademque matronam esse, cum hæc de qua latius & distinctius loquentem audiverim Sor. Constantiam.*

b Guancia *Hetruscis* gena *est: videturque retenta a Longobardis & derivata a Teutonico* Wanghe: *hinc* guanciale, *pulvillus dormientis capiti sen genæ supponendus.*

c Faccia *Italis, quod Latine* Facies: *hinc* Fazoletum, *pannicius tergendæ faciei comparatus.*

d *Idem Fr. Zenobius Matthiæ* residebat in Conventu Fabrianensi, *quando in eo oppido ad contactum tunicæ S. Antonii,*

Digitized by Google

S. Antonii, contigit miraculum in Sorore Fr. Andrea de Fabriano, relatum a Leonardo num. 24 & de eodem teſtatur ſecundus Teſtis in 1 Examine, uti & de Raſura jam dicta; ut ſuſpicari poſſimus, iſtius Raſura uſum ad febres pellendas Fabriani quoque fuiſſe.

e Carolus VIII Rex *Galliæ, anno* 1494 *per Petrum de Petris, tunc omnia Florentiæ moderantem inductus, cum ad Neapolitanum regnum occupandum tenderet, tantum non ipſius urbis dominium ſibi arrogavit: ſed audaci nimis ex Electis, Petri ſcilicet Caponii dicto factoque cohibitus, ſatis habuit patrocinium urbis ſervare, & pactis utrimque juratis diſceſſit 26 Novembris, unde Scip. Ammiratum lib.* 26.

f *Latine ſic leges*: Obveniat cancer tibi & tuo Antonio: quænam illic unquam fecit miracula, propter quæ velis Sanctum eſſe?

f Hoſpitale *hic dici videtur pro* diverſorio *ſeu* hoſpitio, *Italis* Oſteria, *Francis* Hoſtellerie: *intelligo autem hæc dici non de ipſa taberna, in quas commiſſum facimus; ſed de palatiolo ſeu hoſpitio Epiſcopali: Francis* Hoſtel, *unde advecta & quo poſt Gallorum receſſum relata ſint lectica.*

h Rainaldus de Urſinis, *Rexit eccleſiam Florentinam ab anno* 1474 *ad* 1508.

i *Hanc hiſtoriam cum retuliſſet auctor Vitæ* 3, *addidit etiam ſequens exemplum haud impune negata reverentia Sancto debita.* Recentius adhuc illud, quod, cum de conſecrando Antonio agebatur, Romæ contigiſſe eſt ad me perlatum. Epiſcopus (cujus Ordinis, & quod nomen illi eſſet, ne cui forſan moleſtias ingeram, non prodo) opera unius Cardinalium, quos trutinandæ Antonini vitæ Leo decimus præfecerat, cujus in contubernio etiam vivebat, tam pio operi, livore ut puto ductus, ſubdolis rationum nodis repugnabat: erat enim vir doctrina ſingulari, qui & commentarios in Theologiam jam ediderat, & tunc etiam in dialecticen ſcribebat. Miſer, oblitus illud Davidicum, non eſſe tangendos Chriſtos Dei, cum extremam jam manum vellet Dialecticis imponere, ſcitus, ut fit, cubitum proceſſit; ea ipſa nocte, paulum abfuit quin repentino, ſed tamen accelerato interitu ſublatus, interiret. Antequam tamen extremum ſpiritum efflaſſet, mandavit Cardinali, ne ſuo vellet ſuaſu & conſilio rem interturbare; debitis Antoninum honoribus ne fraudaret; errati ſe nunc, quod reluctatus eſſet, & ipſum quoque ad id ſua garrulitate flexiſſet, pœnas dare. Et ille quidem extremum ſic clauſit diem. Cardinalis vero ejus obitu terrefactus, quanto antea ſtudio conſecrationem ejus impugnarat, tanto mox ardore impendendis ei
C honoribus inſudavit: ajebat enim, etſi nulla extarent alia indicia ſanctitatis, vel uno hoc ſibi eſſe magnitudinem ejus exploratam.

k *Signanter hic audiendi ex* 3 *Examine teſtis* 65 *& 66 ſupra memoratus* Alexander Juliani de Benintendis Ceriſex ann. LXIII, *&* Mag. Jacobus Franciſci de Florentia, ſimiliter cerajolus ann. LIII: *quorum primus dixit*, quod ipſe ſupra centum quinquaginta imagines ad petitionem voventium ſe beato Antiſtiti, fecerit; partemque miſit, & partem propriis manibus apportavit ad ejus ſepulcrum. Et dicit quod ſi conſervaſſent imagines Fratres, prout non conſervaverunt, ſed confregerunt eas, jam plena eſſet ex eis tota Eccleſia S. Marci. *Alter ſimulator*, ultra generalia ſanctitatis indicia & Sancti famam, probat, quod ipſe portaverit a puerilibus annis per quadraginta annos innumeram quantitatem imaginum cerearum ad ipſius ſancti viri ſepulcrum; & ipſe multas fecerit, etiam magnarum perſonarum & nobilium, perſolventium vota Archiepiſcopo facta. *Intelligendi ſunt autem de imaginibus, voventium menſuram & ſtaturam aquantibus, quales Florentiæ etiam nunc multa videre eſt apud Servos in templo Annuntiatæ; alibi autem in Italia, Gallia, atque Germania, nuſquam a nobis viſas meminimus: facit autem earum ſpectabilis moles, ut minutiorum ſignorum ex cera, manus, pedes, oculos, capita, crura aut brachia referentium, maxime quarum numero, ratio ſere non habeatur.*

l *Eſt hic* Hieronymus de Savanarola, *Ordinis Vicarius, cujus notiſſima tragœdia fuit. Pro quo cum ignis judicium publice ſubiturum ſe promiſiſſet Fr. Dominicus de Peſcia Prior Peſulanus, ſed cauſa diffidere viſus fuiſſet, nolens aliter ignem ingredi quam cum ſacra Euchariſtia; uſque adeo valuit ejus auctoritas, contraria factionis inſolentia, ut facto* EX PROCESSU.
in templum S. Marci impetu incenſiſque foribus, extrema omnium intus congregatorum pernicies aliter vitari non poterit, quam traditione dictorum Hieronymi & Dominici in manus Magiſtratuum. Facta hæc eſſe 6 Aprilis ſcribit Scipio Ammiratus lib. 27: adeo ut integro menſe a ſacris ceſſatum in ea eccleſia ſit. Vitam Savanarolæ conſcripſit Joannes Franciſcus Picus, Mirandulæ & Concordiæ Princeps, eamque notis variis ac genealogicis tabulis illuſtratam nuper Pariſiis vulgavit Fr. Jacobus Quetif Ord. Prædicatorum: quod amicitiæ cauſa hic indicatum volui; ſimulque indicare, Florentiæ in Bibliotheca S. Marci extare ampliſſimum Italicum MS. auctore Franciſco Burlamachi, ubi tam ipſe quam ſocii duo Beatorum titulo inſigniuntur: ſubjunguntur que ſimili Italica lingua miranda multa veluti ad ejus invocationem & innocentiæ atteſtationem miraculoſe E
patrata, auctore Auguſtino Campi de Petramola: de quibus quid ſentiendum alterius examini definitioni relinquo. Suſpenſus & combuſtus fuit Hieronymus die 23 *Maji* 1498, *quo die in Prætermiſſis de eo dicemus aliquid.*

m Scanno, *Italis* commun, *non tantum ſeſſioni aptatur, ſed etiam diſponendis ſeriatim quibuſcumque ſeu vaſis ſeu figuris, quemadmodum ſit in anathematis ſacris ad parietes digeſtis, per aſſurgentes gradatim tabulas.*

n Scaffale *in eodem ſenſu, ſed per aliam etymologiam hic dici videtur id cui aliquid imponitur ad ſpectaculum: ſic Francis* Eſchauffaud *dicitur* theatrum, *tam illud ex quo ſpectantur ludi, quam in quo ipſi exhibentur:* ſuggeſtum lingueum *Latine diceremus: videtur a Teutonico* theauven, *ſpectare, derivatio petenda.*

o *Addatur unum ex Vita* 3, *Senis factum & uſquam alibi notatum, quia memoriæ recentioris.* Joanna, Petri Libri filia, ab uſque incunabulis morbo comitiali vexabatur. Cum deinde ad monaſterium Paradiſi in campo regio virgo inter virgines habitaret, bis fere ſingulis menſibus ejuſdem morbi furiis immaniter agebatur, ſic ut inſaniens ac pene ſtulta cogeretur per dies aliquot, quouſque reſipiſceret, compedibus & vinculis coerceri. Cum reſipuiſſet, & de referendo inter Sanctos Antonino (quæ res tunc agebatur) cognoviſſet, audito etiam quod ſignis coruſcaret, Confeſſoris hortatu ejus præſidium, pollicita cereum ſtatuam, imploravit. Brevibus rem claudo. Vidit virgo Præſulem in Prædicatorum habitu, Angelis compluribus ſtipatum, qui ſe non conflictandam in poſterum eo morbo pollicebatur: tum ut Florentiam iret, atque ad ſepulcrum ſtatuam erigeret admonebat. Saluti reddita, ac mox cum licuit Florentiam profecta, ſtatuam ac tabellam pro ſepulcro, reportatæ valetudinis indicium, appendit.

Appendix &c. Vide Append. pag. 792. col. 1.

GLORIA POSTUMA.

§ 1 *Proceſſus ad Canonizationem pravii ſub Leone* X.

1 QUod anno MCCCCXLII, *cum S. Bernardinus Senenſis Canonizaretur, de Antonino adhuc vivente prophetaſſe legantur duæ ejus diſcipulæ, Neapolitanæ ſorores*, quandoque futurum Papam Florentinum qui canonizaturus eſſet ipſum B. Antonium; *id reipſa implevit Clemens* VII, *an.* MDXXIII *electus ex familia Medicea; qui operi, quod ſub Adriano* VI *Deceſſore exorſus fuerat promovere, tunc adhuc Julius tit. S. Clementis Presbyter Cardinalis extremam apponendo manum, evulgatione Bulla qua ſola deſiderabatur. Habemus tam in Bullario Laertii Cherubini tom.* I *impreſſam, & in Annalibus eccleſiaſticis Bzovii poſt vitam Sancti ad finem anni* MCCCCLIX. *Quare nihil neceſſe videtur totam hic dare, cum ſufficere poſſint excerpta, quibus conſtet tum qua ratione proceſſum ſit ad Canonizationis deſiderata effectum, tum quid a Sede Apoſtolica decretum ſit circa cultum venerationemque ab univerſa Eccleſia S. Antonino deferendam.* Juſta proditiorum, anni 1440.

a *Pra-*

Digitized by Google

AUCTORE D. P. *de Canonizatione per Adrianum Antonino*

2 *Præfatus ergo Pontifex, quantis & qualibus Dei erga homines beneficiis motus Adrianus, induxerit animum ad illius vicissim voluntatem complendam* in illis qui sibi propter vitæ integritatem ac sanctimoniam dilecti fuerunt, & per quos diversa & magna miracula ostendit, sanctissimum nomen suum glorificando, ipsosque catalogo Sanctorum adscribendo: *quodque universam Ecclesiam, tam triumphantem quam militantem, idem Adrianus invitandam censuisset ad exultandum tali occasione*, Præcipue *inquit*, Prædecessor ipse putavit exultare debere Pontificum beatorum cœtum, & sacram illam Doctorum concionem, inter quos S. Antoninus, postquam ex hac lacrymarum valle ad cælestem illam quæ sursum est Hierusalem (vocante ipsum Domino) migraverat, tamquam novum sidus glorioſe micabat & fulgebat. *Deinde ad enarrandam causam, qua alia fuerat, agendaque restabat, accedens Clemens.*

Bullam edit Clemens 7.

3 Cum, *inquit*, ejusdem Antonini Archiepiscopi Florentini, ex civitate Florentiæ oriundi, Ordinis Prædicatorum, vitæ excellentia, casti mores, fructuosa prædicatio, ac sanctissimorum operum perpetua coruscatio toti fere orbi nota esset, & ab omnibus prædicaretur; nos, tunc in minoribus constituti, & tituli S. Laurentii in Damaso, tunc S. Mariæ in Dominica, Diaconus, qui ex concessione Apostolica Ecclesiæ Florentinæ præesse dignoscebamur; & dilectus filius noster, tunc ipsius prædecessoris, Thomas titulo S. Sixti, tunc Ordinis Prædicatorum generalis Magister, Presbyteri, Cardinales; ac tunc Priores libertatis & Vexillifer justitiæ populi Florentini, nec non Archidiaconus & dilecti filii Capitulum Ecclesiæ Florentinæ; considerantes ipsius Antonini Archiepiscopi vitæ sanctimoniam, quotve & quibus miraculis tam in vita, quam post mortem claruerat, & in dies clarebat; desiderantesque ipsum, juxta morem & ritum Sanctæ Romanæ Ecclesiæ, canonizationis dignitate præfulgere, ac Sanctorum numero & catalogo aggregari; piæ memoriæ Leoni Papæ x, secundum carnem fratri patrueli, etiam prædecessori nostro, in dicta Ecclesia Florentina tunc existenti, Missa Pontificali & aliis peractis solemniis, humiliter supplicarunt, ut glorioſæ memoriæ dicti Antonini Archiepiscopi canonizationi intendere dignaretur.

Leo rem examini Auditorum committit.

4 Idem Leo prædecessor, eorum pio desiderio annuere volens, dilectis filiis Magistris Jacobo Symonetæ & Guillermo Cassadoro nostris, tunc ipsius Leonis prædecessoris Capellanis & causarum Palatii Apostolici Auditoribus, comiserat, ut ipsi & quilibet eorum de sanctitate vitæ ceterisque virtutibus & miraculis ejusdem Antonini Archiepiscopi se diligenter informarent; & habita super his informatione matura, ipsi Leoni prædecessori in Consistorio suo secreto fideliter referrent; ut de Fratrum suorum consilio, ad Omnipotentis Dei laudem, efficere posset, quæ Sanctorum Patrum dogmata & Sanctorum canonum institutiones, nec non justitia & Christiana caritas postularet atque requireret. Cumque Auditores præfati, ad inquisitionem præmissorum procedentes, articulis & interrogatoriis datis ac citatione legitima præcedente, sexaginta duos testes, coram eis productos, recepissent, eosque prævio juramento examinassent; idemque Leo prædecessor ex dicta civitate Florentiæ ad almam Urbem & Romanam curiam redire proposuisset, dilectos filios Joannem Mariam Abbatem monasterii Vallis-Umbrosæ Fesulanæ diœcesis, & Antonium Sacramorum Canonicum dictæ Ecclesiæ Florentinæ, ac Leonardum de Guasconibus, tunc Vicarium Episcopi Fesulani in spiritualibus generalem, dictorum Auditorum loco in causa canonizationis hujusmodi subrogaverat; eisque commiserat & mandaverat, ut ipsi, vel duo, aut unus eorum, ad ulteriorem præmissorum inquisitionem procederent, ac testes reciperent, eorumque attestationes ac depositiones & omnia alia acta, in scriptis fideliter redacta, sub eorum sigillo clausa, ad ipsum Leonem prædecessorem remitterent.

quibus Romam Florentia miserunt, auditis primis 63 testibus.

cum Cajetano (qui alias primum ad Leonem iverat)

cum adhuc Florentiæ Archiepisc.

Cum Cajetanus (qui alias primum ad Leonem iverat)

D fol. 5 limit alii.

5 Ipsique subrogati in causa inquisitionis hujusmodi ad ulteriora procedentes, quadraginta octo testibus coram eis productis, juratis & examinatis, ac processu desuper formato & absoluto, illum sub eorum sigillis clausum, ad eumdem Leonem prædecessorem remiserant, & successive nonnullis aliis testibus, tam per præfatum Vicarium, quam nonnullos alios Notarios, ad Procuratoris fidelis civitatis Florentinæ instantiam, examinatis & eorum attestationibus etiam sub sigillo clausis, ad eosdem Auditores remissis, & de eorum mandato per Notarium causæ in registro insertis; præfatus Jacobus, præsente eodem Guillermo, die nona mensis Decembris anni millesimi quingentesimi sextidecimi; omnia & singula in hujusmodi canonizationis causa, tam coram eis, quam dictis Subrogatis & Notariis Acta deducta, producta, & probata, plene, fideliter & diligenter eidem Leoni prædecessori, & Sanctæ Romanæ Ecclesiæ Cardinalibus in Consistorio suo secreto retulerat. Qua relatione facta, idem Leo prædecessor, eam volens adhibere diligentiam & gravitatem quam rei magnitudo postulabat; processus in ipsius canonizationis negotio factos Venerabili Fratri nostro, tunc suo, Bernardino Ostiensi, tunc Sabinensi, Episcopo; & tunc in humanis agentibus bonæ memoriæ Leonardo, titulo S. Petri ad Vincula Presbytero, & Bernardo S. Mariæ in Porticu Diacono Cardinalibus, per eos denuo diligenter examinandos in dicto Consistorio secreto vivæ vocis oraculo commiserat. Cumque idem Leo prædecessor præfatum Bernardum Cardinalem ad carissimum in Christo filium nostrum, tunc suum, Franciscum, Francorum Regem Christianissimum, Legatum a latere suo destinasset; in ejus locum dilectum filium nostrum, tunc suum, Innocentium S. Mariæ in Dominica Diaconum Cardinalem subrogaverat.

audiit 41 testibus

examen finem imp. 1516 Romam ad Consistorium mittunt.

aliorum tribus Cardinalibus committitur.

6 Ipsique Bernardinus ac Leonardus & Innocentius Cardinales, in causa canonizationis hujusmodi rite procedentes, ac dicto processu una cum Auditoribus & Abbate præfatis, nec non dilecto filio Melchiore Baldassino Juris utriusque Doctore, nostræ, tunc ipsius Leonis prædecessoris, Aulæ Consistorialis Advocato, iteratis vicibus diligenter examinato, & causa hujusmodi mature discussa; primo per Bernardinum Episcopum die tertia decima Junii anni millesimi quingentesimi deciminoni, in uno multis & magnis in Vita, deinde in alio Consistorio secreto per Leonardum Cardinalem præfatum, post mortem ipsius Antonini Archiepiscopi, miraculis fideliter relatis; eodem Innocentio Cardinale præsente, & relationem per ipsos factam comprobante; etsi ex eorumdem Cardinalium relationibus de vitæ sanctimonia, & humilitate aliisque virtutibus, & miraculis ejusdem Antonini Archiepiscopi plenissime constaret; quamplurimis tamen fide dignis testibus se offerentibus, ac super iisdem miraculis deponere volentibus, idem Leo prædecessor, die vigesima quinta mensis Januarii anni millesimi quingentesimi

qui de eo anno 1519 hic ob Consistorium referuntur

vigesimi

A vigeſimi iiſdem Jacobo & Guillermo Auditoribus etiam commiſerat & mandaverat, ut per ſe vel alium ſeu alios, tam in dicta Urbe, quam extra eam & ad partes, ad aliorum teſtium receptionem & illorum examinationem procederent, & deinde in dicto Conſiſtorio ſecreto referrent.

commiſſio facta a Leone quæſtionibus tertium examen

7 Ipſique Jacobus & Guillermus Auditores, dilectos filios venerabilium Fratrum noſtrorum, tunc ipſius Leonis prædeceſſoris Archiepiſcopi Senenſis & Piſtorienſis ac ejuſdem Teſulani Epiſcoporum Vicarios in ſpiritualibus generales, ac præfatum Antonium Sacramorum Canonicum, juxta tenorem commiſſionis eis factæ, ſubdelegaverant; eiſque & eorum cuilibet mandaverant, ut ſuper miraculis, in vita & poſt mortem per ipſum Antoninum Archiepiſcopum factis, teſtes reciperent; & prævio juramento diligenter examinarent, eorumque dicta & atteſtationes in ſcriptis redigerent, & cuncta ſub eorum ſigillis clauſa ad eos remitterent. Cujus commiſſionis vigore dilectus filius Ludovicus de Adimaris, præfati Epiſcopi Teſulani Vicarius in ſpiritualibus generalis, in cauſa canonizationis hujuſmodi rite procedens, ſuper eiſdem miraculis centum quinquaginta & uno teſtibus, coram eo adhibito fideli Procuratore hujuſmodi deductis, juratis & fideliter examinatis, eorumque dictis in ſcriptis redactis; proceſſum, per eum abſolutum & ſuo ſigillo clauſum, ad eoſdem Jacobum & Guillermum Auditores per proprium nuntium remiſerat.

Ita quæ audierat ipſi teſtes

B

terminatum commiſſo tribus Cardinalibus,

8 Ipſoque proceſſu per eoſdem Auditores recepto & aperto, ac diligenter examinato, & facta per eos ſuper illum in ſecreto Conſiſtorio fideli relatione; idem Leo prædeceſſor ipſius ultimi proceſſus examen commiſerat eiſdem Bernardino Epiſcopo & Innocentio Cardinali ac dilecto filio noſtro, tunc ipſius Leonis prædeceſſoris, Achilli titulo S. Mariæ trans Tiberim Presbytero Cardinali: quem ipſe Leo prædeceſſor, loco ejuſdem Leonardi Cardinalis vita functi, in hujuſmodi cauſa ſubrogaverat. Ipſique, omnibus proceſſibus per eoſdem Bernardinum & Achillem ac Innocentium Cardinales de novo diligenter examinatis, facta per eos plena & fideli relatione, ac ſcrutatis eorumdem Cardinalium votis, in eamdem ſententiam convenerunt, & Antoninum Archiepiſcopum ipſum canonizandum cenſuerunt. Deinde alio tempore, videlicet die quartadecima menſis Decembris anni milleſimi quingenteſimi vigeſimi, ſcrutatis votis omnium & ſingulorum Cardinalium, qui numero triginta ſeptem tunc in ſecreto Conſiſtorio

C aderant, una & eadem omnium ſententia fuerat, ipſum videlicet Antoninum Archiepiſcopum canonizandum fore.

9 Quibus peractis idem Leo prædeceſſor, in vigilia Pentecoſtes anni milleſimi quingenteſimi vigeſimi primi, publicum Conſiſtorium pro ſexta feria poſt feſtum ipſius Pentecoſtes indixerat, & teneri mandaverat; in quo idem Melchior publicam orationem de vita, ſanctitate, moribus ac virtutibus ipſius Antonini Archiepiſcopi, nec non miraculis in vita & poſt mortem factis, & in proceſſibus hujuſmodi contentis atque probatis, ut ea in ſecretis Conſiſtoriis relata Prælatis Curiæ ac Curialibus omnibus innoteſceret, habiturus erat. Sed cum ante dictam ſextam feriam febre correptus fuiſſet, Conſiſtorium illud præfata ſexta feria teneri non potuerat. Deinde impedimentis ac poſtremo obitu ejuſdem Leonis prædeceſſoris ſupervenientibus, in canonizationis hujus negotio ulterius proceſſum non fuerat.

pro Canonizatione decreta in Conſiſtorium anno 1521 a Leone indictum.

§ 11. *Canonizatio ab Adriano* VI *celebrata, promulgata a Clemente* VII.

AUCT. D. P.

IDem Adrianus prædeceſſor, qui poſt ipſius Leonis prædeceſſoris obitum, divina favente clementia ad ſummi Apoſtolatus apicem aſſumptus fuerat, cum ad dictam Urbem Domino concedente perveniſſet, & a nobis tunc in minoribus conſtitutis, ut præfertur, ac Thoma S. Sixti præfato, ut Venerabile Fratre noſtro, tunc ipſius Adriani prædeceſſoris, Nicolao Epiſcopo Cardinali de Fliſco, dicti Ordinis Prædicatorum Protectore, ac eiſdem Prioribus libertatis & Vexillifero juſtitiæ populi Florentini, requiſitus fuiſſet, ut ad ulteriorem ejuſdem canonizationis expeditionem procedere dignaretur: etſi omnino ipſe Adrianus prædeceſſor id facere intenderet, peſte tamen in dicta Urbe tunc ultra modum ſæviente, idipſum aliquantulum differre coactus fuerat. Poſtmodum vero, cum peſtis ipſa per Dei miſericordiam ceſſaſſet, ipſe Adrianus prædeceſſor, Chriſtiani gregis univerſalem curam gerens, pro debito Paſtoralis officii, militantem Eccleſiam cæleſti ac triumphanti Sponſo illius conformare; & pro ejus ædificationis implemento, omnibus diligenter examinatis ac mature diſcuſſis, ipſum B. Antoninum in catalogo Sanctorum referendum eſſe duxit. *Relato deinde Vitæ Summario, quod omittimus, pergit Clemens.*

Adrianus VI ſucceſſor rejicitur ut rem ponderoſam differt

differtum renovat

E

Indultis ſe juniori ac proceribus laicis Suffragia collata,

11 Cumque præter magna & multiplicia hujus B. Antonini merita & mirabilia ſigna, per divinam potentiam ad ejus interceſſionem mortalibus oſtenſa, quæ in libellum, ut præfertur, a diligenti & fideli Procuratore cauſæ de proceſſu & teſtium dictis redacta & impreſſa, cum adeo multa eſſent & probatiſſima & vera, ut per ſe Adrianum prædeceſſorem hujuſmodi, ad canonizationem eamdem faciendam facile perſuadere poſſent; ſciretque ipſe Adrianus prædeceſſor, nihil unquam fere ab omnibus Regibus & Principibus Chriſtianis, etiam a claræ memoriæ Maximiliano in Imperatorem electo, tunc in humanis agente, majore inſtantia a præfato Leone & ab eodem Adriano prædeceſſoribus poſtulatum ac prope flagitatum fuiſſe; durum & quodammodo impium ipſe Adrianus prædeceſſor arbitratus fuerat, eos tam pio ac devoto deſiderio ſuo diutius fruſtrari. Ne igitur ipſe Adrianus prædeceſſor, tam præfatis Principibus pie ſupplicantibus ac Spiritui ſancto reſiſtere videretur, qui per os Prophetæ laudare Deum in ſanF ctis ſuis jubet; Conſiſtorium publicum habuerat, in quo cum pro ulteriore executione præfatus Melchior Advocatus omnia de ipſius Beati viri vita, moribus, & miraculis copioſe percenſuiſſet; ipſique Adriano prædeceſſori, pro parte eorumdem Regum, Ducum, Principum, ac plurimorum Prælatorum, Epiſcoporum, Capitulorum, ac Religionum humiliter ſupplicaſſet, ut ad ejuſdem canonizationem matura deliberatione præhabita procedere dignaretur; idem Adrianus prædeceſſor, de relatis coram eo in primis humiliter Deo gratias agens, magna multitudine adſtante, in triduum orationes jejuniaque indixit; ut Deus omnipotens ipſi Adriano prædeceſſori, quod factu optimum in hac re foret, ollendere dignaretur; nec pateretur militantem Eccleſiam ſuam errare, quæ ſe triumphanti conformare conſueverat. Triduo deinde elapſo, omnes qui in Romana curia erant Prælatos juſſit in ſuo ſecreto Conſiſtorio convenire: qui proceſſibus ſuper ipſius B. Antonini vita, moribus, fama & miraculis editis, per ipſum Melchiorem Advocatum breviter repetitis, ad unum interrogati quid ſuper hujuſmodi negotio faciendum cenſerent, in eamdem ſententiam convene-

AUCTOR. D. P.

runt, Beatum videlicet Antoninum canonizandum esse.

S. Antoninum sanctis adscribit,

12 Ipse ergo Adrianus prædecessor, Dei nutum & voluntatem sequens, attendensque justum ac debitum esse, ut quos Deus honorat in cælis, venerationis officio laudarentur & glorificarentur in terris; cum ipse potius laudetur & glorificetur in illis, qui est laudabilis & glorioſus in sæcula; diem illum canonizationis ipsius B. Antonini, in medio Basilicæ Principis Apostolorum de urbe, quo maxima omnis generis ordinisque multitudo confluxerat, celebrandæ statuerat, ibi astante populo & universo Clero, de vita & fama & miraculis ejusdem Antonini humili devotioneque pleno sermone per eumdem Adrianum prædecessorem, ut moris est, habito. Deinde Letania & hymno, Veni creator Spiritus, devote cantatis, ac reliquis omnibus legitime peractis; prædictus Ordinis Prædicatorum in causa Procurator, in medio stans, dictumque illud B. Joannis Apostoli clara voce proponens, videlicet: Tres sunt qui testimonium dant in cælo, Pater, Verbum & Spiritus sanctus, probaverat ipsas Beatæ Trinitatis personas testimonium perhibere, quod B. Antoninus in cælis esset: Patrem videlicet in miraculorum po-
B tentia, Filium in doctrinæ sapientia, & Spiritum sanctum in vitæ ipsius bonitate: & propterea non solum nominibus omnium, qui antedictam canonizationem fieri supplicaverant, sed etiam ex parte ipsius sanctæ ac summæ & individuæ Trinitatis Patris & Filii & Spiritus Sancti, quatenus ipse Adrianus prædecessor eumdem B. Antoninum Sanctum pronuntiare dignaretur, postulaverat.

13 Ea propter Adrianus prædecessor hujusmodi, considerans quod in eadem canonizatione non permissurus esset Deus ipsum errare, qui omnia in ea quomodolibet requisita observata fuisse cognoverat & observari fecerat, prout observaverat, sub data videlicet pridie Calend. Junii, Pontificatus sui anno primo, de eorumdem Fratrum suorum sanctæ Romanæ Ecclesiæ Cardinalium, omniumque Prælatorum in Romana curia existentium, unanimi consensu & maturo consilio, de omnipotentis Dei misericordia, ac Beatorum Petri & Pauli Apostolorum ejus auctoritate confisus, beatæ memoriæ Antoninum Florentinum, sacræ Theologiæ Professorem, ex gremio sacri Ordinis Prædicatorum, & ex officio Vicariatus generalis congregationis Tu-
C sciæ regularis observantiæ hujusmodi, in Archiepiscopum Florentinum assumptum, Sanctum esse, & aliorum Sanctorum Dei catalogo adscribendum & aggregandum fore, ac fideliter firmiterque teneri debere decrevit; ipsumque Sanctorum Confessorum & Doctorum, quos sancta Dei venerabatur Ecclesia, consortio solenniter adscripsit aggregavitque; ac eum tamquam Sanctum publice privatimque colendum esse declaravit ac voluit.

festum 12 Maji & officium decernit.

14 Statuitque & mandavit universis Venerabilibus Fratribus nostris, tunc suis, Patriarchis, Archiepiscopis, Episcopis, & dilectis filiis dictorum, ac Patriarchalium, Metropolitanarum & Cathedralium Ecclesiarum Capitulis, & quorumvis Ordinum tam mendicantium quam non mendicantium professoribus, nec non quibuscumque Ecclesiasticis personis, ut festum ipsius S. Antonini secunda die mensis Maji, qua die nexu carnis soluta ejus anima pretiosa cælos ascenderat, singulis annis solenniter & devote celebrarent; Divinum Officium, veluti pro uno Confessore Pontifice & Doctore, tam publice quam privatim prout contingeret persolvendo. Dilectis vero filiis Fratribus dicti Ordinis Prædicatorum hujusmodi officium, sub Duplici festo & Majori cum octavis, eo modo quo aliorum dicti Ordinis Prædicatorum Sanctorum celebrari festa tam in die D quam in Octavis consueverant, etiam in vacantis festorialium hebdomadalium in provincia, juxta consuetudinem Ordinis præfati, celebrandi concessit facultatem. Quibus debite peractis, inchoatoque per eumdem Adrianum prædecessorem & decantato ac ad finem usque a cantoribus prosecuto hymno Te Deum laudamus, in illius etiam fine Cardinali Diacono in cantu dicente: Ora pro nobis B. Antonine, a choroque responso: Ut digni efficiamur promissionibus Christi; ipse Adrianus prædecessor illico propriam Orationem de eodem Sancto alta voce decantavit: quæ talis est; videlicet: Gregem tuum quæsumus, Pastor æterne, custodi, & quos Beati Præsidis Antonini, a te virginitatis & pietatis speciali prærogativa dotati, doctrina salutis illustras, ejusdem etiam semper tuere præsidiis. Per Dominum nostrum Jesum Christum &c.

Propriam de eo orationem S. decernit.

15 Deinde vero a d. choro responso, Amen, so- *Sub Missa de Dominica Trinitatis,*
lennem illic Missam idem Adrianus Prædecessor celebravit de die tunc currente Dominica Trinitatis, Collectas singulas sub una conclusione terminans, additis etiam prædicta ceteriſque specialibus ejusdem sancti Collectis, immediate sequentibus: Munera, quæ in salutiferæ Passionis Filii tui memoriam sacrificantes offerimus, quæsumus ut B. Antonino, Confessore tuo atque Pontifice, assistente, nobis ad salutem provenire concedas. Deinde vero post Communionem subjunxit dicens: Quæsumus, Domine Deus noster, ut cælesti & admirabili sacramento salutis nostræ refecti, B. Antistitis Antonini Confessoris tui auxiliis semper adjuti, & abstrahamur a noxiis, & ad salutaria dirigamur. Per Dominum &c. & ita Missam ipsam ad finem usque cum solitis cæremoniis juxta ordinarium Apostolicum illic debite terminavit, Indulgentiamque plenariam omnibus Officio hujusmodi tunc assistentibus devote *etiam pro anni ut dep. festivis die.* concessit. Ac etiam in loco sepulturæ ejusdem S. Antonini in depositionis suæ die, videlicet 11 Maji, hujusmodi perpetuo duraturam quadraginta annorum & totidem quadragenarum Indulgentiam annuatim condonavit.

16 Ne autem de Canonizatione ... mandato; *Hallam evulgat Clemens 7.*
concessionibus & condonatione prædictis, pro eo quod super illis ipsius Adriani prædecessoris litteræ, ejus superveniente obitu, confectæ non fuerunt, valeat quomodolibet hæsitari; volumus & præfata Apostolica auctoritate decernimus, quod Canonizatio (quam tam Communitatis d. civitatis Florentinæ, quam nostris, qui eidem Ecclesiæ Florentinæ præeramus, impensis, summo desiderio ac diligentia fieri procu- F
ravimus) ... mandatum, concessiones & condonatio prædictæ, a d. die pridie kal. Junii suum desuper consequantur effectum, ac si super illis ipsius Adriani prædecessoris litteræ, sub ejusdem dici data, confectæ fuissent, prout superius enarratur ..... Datum Romæ apud S. Petrum anno Incarnationis Dominicæ MDXXIII, VI kal. Decembris, Pontificatus nostri anno primo.

17 *Blasius* &c. Vide Append. pag. 793. col. 2.

§ III *Officium proprium de S. Antonino.*

Clemens 7. Officium, quod a Procuratore Ordinis ordinandum curaverat,

18 *Secundo post Canonizationis publicationem anno,* Clemens Papa VII Dilecto filio Fr. Vincentio de S. Geminiano, Procuratori Ordinis Prædicatorum, salutem & Apostolicam benedictionem *impertiens, uti post Vitam ab hoc conscriptam & ante Officium legitur, in hunc modum scripsit,* Romæ die septima Maji Pontificatus anno II. MDXXV. Cum in minoribus constituti, pro virili studuerimus, ut B. Antoninus, olim Archiepiscopus Florentinus, in qua Ecclesia postmodum volente Deo illi successimus, condigno canonizationis

Digitized by Google

AUTORE D. P.

A nonizationis honore non fraudaretur (quod & sub fel. mem. Leone X magna ex parte factum, tandem sub Adriano VI, prædecessoribus nostris, est consummatum) rationi consentaneum est, ut ad ea quæ ad decorandum illum superesse videbantur, paterna cura & peculiari affectu, quem ad eum gerimus, prosequamur. Cum itaque Vitam & gesta ejus, quæ sparsa erant, cuperemus aliquo adhibito ordine in unum corpus redigi, quo posset ad fidelium notitiam tanti viri sanctitas pervenire; tibi, de cujus diligentia fiduciam pleniorem gerebamus, mandari curavimus, ut ejus Vitam & gesta, nec non Officium novem Lectionum cum Missa, pro gratia tibi cælitus data, scriberes, componeres & ordinares: quæ omnia cum diligenter perfeceris, nostræ & Apostolicæ Sedis munimine duximus roboranda.

ad probat. fundamentum Officii cum Missa proponit.

19 Quapropter vitam & gesta præd. S. Antonini, per te conscripta, plurimum in Domino commendantes; Officium cum Missa, a te etiam compositum, auctoritate Apostolica, tenore præsentium confirmamus; voluntatesque illa ab omnibus tam sæcularibus quam regularibus, utriusque sexus in ejus festivitate recitari, secundum morem suarum Ecclesiarum. Quod ut libentius & devotius ab illis fiat, & a Christiano populo ad
B ecclesiam in ejus festivitate concurratur, ob singularem affectum quem ad eum gerimus, omnibus utriusque sexus Christi fidelibus, qui præd. Officium in d. festivi-
ad additas indulgentias, tate, pro more ut præfertur suarum ecclesiarum, per vel cum aliis sive in choro recitaverint vel cantaverint, vigiliis, qui vero Missæ majori, quæ in ejus honorem præd. festivitatis die celebrabitur, præsentes fuerint, singulis vicibus viginti quinque annos & totidem quadragenas, perpetuis futuris temporibus, de injunctis eis pœnitentiis, de speciali gratia, auctoritate Apostolica, misericorditer in Domino relaxamus.

festum S. Catharinæ Senensis se convertat, transferri jussit.

20 Et quoniam cupimus ut dies natalis illius solenniter celebretur, posset autem ob festum S. Catharinæ de Senis, quod prima Dominica mensis Maji sel. record. Pius II etiam prædecessor noster celebrandum instituit, impediri, quod in die secunda præd. mensis potest contingere, qua die Natalis est ejusdem B. Antonini; cum præd. festum S. Catharinæ diem certum non habeat; eadem auctoritate statuimus & declaramus, quod prima Dominica Maji, quoad festum S. Catharinæ, illa
C esse censeatur quæ immediate venerit post festum sanctæ Crucis. Non obstantibus constitutionibus & ordinationibus Apostolicis, & statutis & consuetudinibus Ordinis prædicti, ceterisque quibuscumque. Cœptum &c. Vide Append. pag. 795. col. 1.

non videtur constare ut ejus festum celebratum fuerit.

21 *Quod ad officium & Missam, ab omnibus tam Sæcularibus quam Regularibus recitandam, attinet, fuerine desuper ulla unquam promulgata constitutio, & in praxim deducta, vehementer ambigo: nullum enim inveni ipsius temporis, ac ne posterioris quidem ullius Kalendarium, Breviarium, vel Missale, cui insertum sit S. Antonini nomen. Cur autem hoc omissum fuerit causam non possum divinando adequi: neque enim est cur suppiceris prevaluisse S. Athanasii meritum erga Ecclesiam universam ut ipsi relinqueretur hujus diei possessio: necunam enim in illam indultus Athanasius erat; quem Gavantus ait ad ordinem Festorum Simplicium fuisse receptum in Breviaria anni* MDL. *Esto autem ad eum receptus fuisset etiam ante obitum Clementis* VII (*nam Cardinalis Quignonius, jussu ejus novum molitus Breviarium, quod primum fuit sub Paulo* III *anno* MDXXXV *permissum, etiam de Athanasio lectionem proponit*) *apparet tamen diem secundum eatenus fuisse vacuum: nec enim novum festum Simplex aliud antiquius Duplex extinxisset: qui vero S. Athanasii festum duplex esse jussit, juxta renovationem Breviarii anno* MDLXVIII *approbatam, Pius V fuit. Unus est* &c. Vide Append. pag. 295. col. 2.

quæ circa S. Mariam vacant.

§. 14 *Præparatio ad Translationem corporis in novum Salvatorum Sacellum faciendam.*

Decretum de Adriano Papa Translatio

22 "*Extatur in bulla canonizationis Clemens Papa* VII, *quod decessor suus Adrianus Papa* VI, *post elargitam iis qui Canonizationis actui interfuerant plenariam Indulgentiam*; plenariam similiter *concesserit* omnibus & singulis fidelibus, in die qua contingeret translatio fieri sacri corporis ejusdem Beatissimi Antonini, de loco ubi humiliter tunc jacebat in terra, in ecclesia S. Marci Florentiæ Ordinis Prædicatorum, ad eminentiorem & honorabiliorem locum, per Fratres d. ecclesiæ in eadem S. Marci ecclesia, ad honorem & laudem Dei & ipsius Sancti, convenientibus & manus adjutrices porrigentibus, tam pro seipsis viventibus, quam pro defunctis & absentibus seu infirmis aut corporaliter *cum plenaria indulgentia,* accedere impeditis, mittentibus pro eadem consequenda ad d. ecclesiam eleemosynam, a primis Vesperis translationis ipsius, deinde per totam Octavam ejusdem, pro una vice tantummodo duraturam. Volens ut ad effectum præd. Indulgentiæ consequendum, tam Prior domus ipsius ecclesiæ S. Marci, quam alii duodecim Fratres per eumdem ibidem Confessores deputandi, possent absolvere omnes confitentes ab omnibus casibus & censuris, a quibus de jure Episcopi & Diœcesani poterant, & vota similiter commutare.

differtur per annos 66.

23 *Hæc tunc quidem Adrianus Papa; verum non ita cito, quam forte futurum crediderat, peracta sancti corporis translatio est: sed annis adhuc sexaginta sex dilata. Interim nihil dubitem ornatum cultumque fuisse quam antea studiosius primum, quamvis humile, sepulcrum; Florentinum populum ad id officii excitantibus miraculis, qua post canonizationem frequentiora etiam fuisse quam antea, nullus dubito, licet ea non fuerint litterarum monumentis consignata. Tunc etiam, aut forte statim a morte, appositum sacro tumulo epitaphium fuisse crediderim, quod post Additiones Fr. Leonardi descriptum reperimus, &, ne memoria excidat, describendum putavimus.*

Hic est ille tuus Pastor, Florentia, pro quo
Non cessas mœsto spargere rore genas.
Patribus haud priscis pietate Antonius impar:
Qui scripsit quidquid littera sacra docet.

usque ad an. 1589.

24 *De translatione post modum facta extat hoc marmori incisum monumentum, quod legere etiam est apud Ferdinandum Ughellum tomo 3 Italiæ sacræ col. 225* S. Antonini Archiep. Floren. quem Adrianus VI Pont. Max. in Sanctorum numerum retulit, demortui corpus ex priore sepulcro, quo CXXX annos ante conditum fuerat, hoc in sacellum, quod Averardus & Antonius, Philippi FF. Averardi NN. Salviati, magnis sumptibus ædificarunt, ut augustiorem locum tanto Divo exornarent, quem ipsi pie sancteque in primis colerent; Alexander Medices Archiep. Florent. & S. R. E. Card. Xisti V Pont. Max. jussu, & Salviatorum fratrum rogatu, & pietate sua privatim impulsus, summa cura & diligentia, cum multis penitus recognitum, ac per urbem insigni ac pia pompa circumlatum, VII Id. Maji MD LXXXIX incorruptum integrumque repertum inferendum ac sub ipsa ara condendum curavit.

edita de ea re relatio Italica.

25 *Pleniorem rei gestæ relationem Italico sermone conscripsit & edidit, idem qui Latino orationem de Sancto encomiasticam, in ipso dicta solennitatis die habitam,* Fr. Thomas Boninsegnius, sacram Theologiam in Florentino Gymnasio publice profitens, *hanc* Ferdinando Medicæo Hetruriæ Magno Duci Serenissimo; *istam* Serenissimæ Magnæ Ducissæ *dedicans, typis Bartholomæi Ser-Martelli: utramque vero nobiscum communicavit prælaudatus D. Antonius Magliabechius. Oratio ad rem nostram non facit: Relatio incipit ab accuratissima descriptione sacelli marmorei, a Fratribus Salviatis in*

AUCTORE D. P.

cum accurata deſcriptione novi ſacelli.

iſtum finem erecti, juxta eidem S. Marci, ad manum ejus ſiniſtram, largi ulnas ſedecim, longi triginta tres; cujus arcuato ſpecioſoque ingreſſui, ex altera eccleſiæ parte, reſpondet ſimilis forma & materia arcus, ſupra cujus medium eminet ſtatua gypſea S. Zenobii, reſpondens marmoreo S. Antonini ſimulacro, ſupra ſuum arcum ſimiliter eminentis. Longum eſset transcribere ſingularum partium dimenſionem, ſtructuram atque materiam; ſatis ſit dicere, totum opus eſſe e pulchrioribus Florentinæ civitatis unum, quod annis octo elaboratum, curatori ſuo Mag. Benedicto Gondi non minorem laudem peperit diligentia, quam ſuo architecto Joanni Bologna confirmavit famam perfectiſſimæ artis, multiplici ſpecimine in eadem urbe pridem acquiſitam: ut de picturis nihil dicam, Alexandri Allorii, Franciſci Puppienſis, & Baptiſtæ Naldini penicillo expreſſis.

& altaria ſub quo depoſitum corpus.

26 *In medio ſacello, ſupra ſpatioſam cryptam, ſepeliendis fundatorum corporibus præparatam, & ſub inſigni ornatiſſimoque tholo (cupulam vulgo appellant) aſsurgit ſpecioſum altare ex omni parte marmoribus veſtitum, ex anteriori vero patens totum, niſi quod cratis ænea textura Arabica, curioſum arcebat, non item conſpectum marmorea tumba,* B *recipiendo ſacro corpori fabricata; ſupra quam Pontificaliter indutum cernitur jacere S. Antonini ſimulacrum, una cum variis hiſtoriatis tabellis figuriſque ære fuſum a Fr. Dominico Portigiano Florentino, ex deſignatione ejus quem ſupra nominavi famoſi ſculptoris & architecti Joannis Bologna. Ad hanc aram, ſupra quam erecta ſtabat argentea herma, mitratum S. Antonini caput cum humeris, Pontificali pallio opertis, ac pectore repræſentans, ſacrificio Miſſa operati ſumus P. Henſchenius & ego, anno* MDCLXI *die* XXVII *Decembris; ſacrum ſub eo corpus rite veneramur: quod quomodo illuc illatum ſit, placet ex Boninſegni relatione diſtinctius diſcere.*

quod audito Sculorum aſſertione, ex veteri ſepulcro

27 Finito opere, & translatione decreta, ſtatutum prudenter ſane fuit, ut prius quam ea fieret, inſpiceretur ſacrum corpus, quod annis centum atque triginta jacuerat in priori ſepulcro. Die igitur XV Aprilis anni MDLXXXIX, prima noctis hora, Illuſtriſſimus ac Reverendiſſimus D. Alexander, S. R. E. Cardinalis Mediceus & Archiepiſcopus Florentinus, venit ad eccleſiam S. Marci, cum Dominis Averardo & Antonio Salviatis; & coram Provinciali, Priori, ac Patribus pluribus iſtius Conventus, curavit cognoſcere primæ ſepulturæ locum, interrogans ſeniores num certum haberent crederentque, depoſitum iſtic eſſe corpus S. Antonini. C Quibus citra dubitationem reſpondentibus id ſe habere & credere certiſſimum, quia ſic audiverant a ſenioribus Fratribus vita functis, qui ſepulturæ ipſi adfuerant, idque etiam confirmabat pictus in imagine Sanctus, a tempore depoſitionis ſuæ ſupra ſepulcrum expreſſus; præter hiſtorias vitæ, & quotidianam Florentini populi pietatem, precum faciendarum & votorum ſolvendorum cauſa illuc, velut ad ſepulcrum Sancti, tot annis continuis accedentis; quia denique fidem prædictæ veritatis indubitatam fieri dicebant per Bullam Clementis VII, expreſſe affirmantis in eccleſia S. Marci ſepultum S. Antoninum fuiſſe.

adultum integrum:

28 In hunc modum certus, de eo quod quærebat, redditus Archiepiſcopus, manu ipſe ſua deſtruendo ſepulcro veteri initium dedit, & opus alacriter proſecuti ſunt Fratres, donec ab eo potuit ſarcophagus excipi. Quo reverenter circumſpecteque aperto, apparuit facies diſcooperta, prorſus integra, priorumque quæ viventi fuerant lineamentorum perfectiſſime retinens: adeo ut qui eum imaginibus expreſſum aſpicere conſueverant, eumdem prorſus eſſe vultum jurarent. Erat autem corpus ſuæ Religionis habitu ſimpliciter veſtitum, nullumque monſtrabat Archiepiſcopi indicium, præter pallium. Detractis deinde veſtibus, quæ hinc inde aliquantum corruptæ ac maculoſæ videbantur (quamvis nigra cum ſuo capucio & pileolo cappa ſatis integra appareret) conſpectum eſt corpus integrum, membris omnibus optime cohærentibus, & nihil aut parum admodum læſis: in manibus autem pedibuſque diſtincte notabantur articuli & ungues, cum muſculis, adeo ut dignum fuerit admiratione ſpectaculum. In ore quoque D *& novis indutum veſtimentis,* numerabantur adhuc dentes quinque, quos ſolos verosimiliter intulerat in ſepulcrum mortuus; aures inſuper, brachia, tibiæ, & pectus, cum gutture & collo, in ſua adhuc carne & pelle illibata cernebantur. Tum abſterſo pulvere, indutum primo fuit idem ſanctum corpus novis ſuæ religionis veſtibus, deinde habitu Pontificali; alba videlicet mundiſſima, tunicellis, *illatum erat in ſacriſtiam* caſula atque mitra; multiſque cum luminibus inter ſacrorum hymnorum concentum, delatum ad ſacriſtiam. *Non erat* &c. Vide Append. pag. 793. col. 2.

donec abſolveretur templi ornatus

37 *Poſt hæc laborari cœptum in ornanda ad æſtum tam ſolemnem eccleſia; quæ ut undequaque venuſtior appareret, curatum eſt, ut omnia utriuſque lateris ſacella, & altaria, uniformiter compoſita ordinateque viderentur, coloribus tamen ſupra telam depictis duntaxat, donec ſucceſſu temporis ad eumdem modum omnia ex ſaxo & marmore fierent. Supra frontem autem ſacellorum, per eam quæ navim templi circuit coronidem, egregii operis ſpectabatur* E *ornatus, pariter pictura expreſſus, ſupra quam, æqualibus inter ſe ſpatiis ornamentiſque diſtincta, viſebantur puellari in habitu Beatitudines octo, cum geminis figuris Contemplativam & Activam vitam repræſentantibus; & cum aptis e Scriptura aut ſanctorum Patrum auctoritate ſententiis, cujuſque perfectionem explicantibus. In medio autem eccleſiæ, ubi ſanctum corpus reponendum erat, locus erat præparatus in quadrum, decem & ſemis pedum ex omni latere, columellis ac peribolo cinctus, intraque eum ornatus ſuggeſtus. Huic ſuggeſtui ad ſingula latera inſcriptum unum ex diſtichis, a Mag. Petro Angelio compoſitis, ac præcipuas quatuor Sancti laudes exprimentibus, ita ut in fronte hoc legeretur.*

cum magnifico ſuggeſtu in ejus medio.

Paſcit oves bonus ut paſtor curaque fideque,
Sic populum pavit Paſtor & iſte ſuum.

A tergo:

Scripta pie ſanctæque Patrum patefecit, & omnem
Vivendi docuit cum ratione modum.

Ad dexteram:

Ornavit totam miranda modeſtia vitam,
Atque incorruptus virginitatis honor.

Ad ſiniſtram denique: F

Omni ope qua potuit vitam ſic juvit egentum,
Vitæ ut ſubtraheret ſæpe alimenta ſuæ.

ad ſuſcipiendum ſacrum ſepulcrum.

Supra hunc ſuggeſtum, ad duas circiter ulnas, attollebatur tabula, panno aureo undique deſtinate inſtrata, ac ſupra eam ſtabat tumba: ad cujus caput forma Angelica duæ, manibus efferentes coronam floridam, ſupra ipſius Sancti deſuper collocandi caput: totum vero quadratum, quod dixi, ſpatium operiebatur umbella ornatiſſima, deſuper appenſa, & in pyramidis modum ad alta circiter ulnarum altitudinem aſſurgiata.

§ V. *Translationis* IX *Maji paratus ordo & majeſtas.*

Prænuntiatis 8 Maji Indulgentiis

38 OMnibus in diem octavam Maji ſic paratis (*quæ prolixius minutiuſque deſcripta videri poſſunt in ipſa Italica relatione*) *ad horam Veſperarum, propoſita eſt Indulgentia plenaria, uſque ad finem diei ſequentis duratura, pro iis omnibus, qui ſuæ præſentia honoraturi eſſent translationem Sancti, juxta Pontificium Breve: & coram Archiepiſcopo expoſitum fuit ſacrum corpus, in media (ut dictum) eccleſia, ſupra prænemoratum ſuggeſtum, concurrente populo fere innumerabili ad conſpectum ſui*

expoſitur corpus conſpiciendum.

Digitized by Google

A *ſui quondam fideliſſimi amantiſſimique Paſtoris, cujus meres* ex imagine vultus, tanto poſt tempore mirabantur coſdem in cadavere contueri: quod exoſculari atque contingere omnis ordo, ſexus, & ætas avebat. Die poſtero, qui feſti ipſius claudebat Octavam, convenerunt in eccleſiam S. Marci Principes ac Prælati complures; divina enim ordinante providentia actum videtur, ut iiſem diebus, quibus celebratæ fuerant nuptiæ Magni Ducis Ferdinandi, cum Domina Chriſtierna a Lotharingia, hæc quoque peragerentur Translatio; itaque iidem omnes ipſi præſentes eſſent qui illis.

quid eorum Cardinalibus quatuor

39 Convenerunt ergo ſummo mane, ad memoratum jam ſæpius templum S. Marci, Illuſtriſſimi Domini Cardinales Colomna, Gonzaga, Giojoſa, a Monte; quibus ad ſiniſtram ſancti corporis parata ſedilia, quia ad dexteram erat futura ſeſſio Cardinalis Archiepiſcopi, cum aliis Prælatis Pontificali in habitu conſeſſuris, qui erant Archiepiſcopi Piſanus & Aquenſis, Epiſcopi Foſulanus, Volaterranus, Montis-politiani, Burgi Sancti-ſepulcri, Aretinus, Cluſinus, Soanenſis, Maſſenſis, Glandatenſis, Maſſilienſis, Cortonenſis, Faventinus, Carcaſſonenſis, Matiſconenſis, Forolivienſis, Chorepiſcopus Mediolanenſis, B & Cluſini viventis atque poſt abdicatum regimen Florentiæ privatim in ſuo monaſterio viventis ibique præſentis Coadjutor Epiſcopus Ludovicus Martelli, numero novemdecim: ex quibus Glandatenſis (*Hugolinus Martelli hic fuit, nobilis Florentinus, prædicti Ludovici forſan frater, neſcio qua ratione ad Glandatenſem in Gallia Narbonenſi Epiſcopatum provectus*) habiturus erat Italica lingua orationem; interim dum duceretur proceſſio per eccleſiam.

Archiepiſcopi Epiſcopi &c.

cum ſolenni omnium Ordinum ſupplicatione pompa.

40 Hæc autem procedere cœpit ab eccleſia Annuntiatæ, ubi fuerat congregrata, ingreſſaque per portam clauſtri S. Marci tranſivit per eccleſiam, præcedentibus ſodalitiis cum face accenſa in manu ſingulorum, cum regularibus, tam monachis quam mendicantibus, ſub ſua cunctis cruce ac labaro, deinde eccleſiarum Collegiatarum Presbyteris, qui & ipſi ſinguli facem portabant, ac denique Cathedralis eccleſiæ Clero cum Dominis Canonicis. Hos ita prægreſſos ſequebatur Sacerdos e familia Salviatorum, ſacris indutus veſtibus, & equæ precioſe ſtratæ inſidens, ac manibus efferens inſigne vexillum, ex ſerico rubro, intextum auro, & utrimque pictum exhibens S. Antoninum Pontificali in habitu; regentibus utrimque habenis equæ & ſellam ſtipantibus famulis ſuperbe veſtitis eorumdem Dominorum Sal- C viatorum, qui ipſimet ſubſequebantur cum D. Laurentio nepote ſuo, multiſque nobilibus affinibus aut conſanguineis. Agmen vero totum claudebat D. Archiepiſcopus Pontificaliter veſtitus, totique populo benedictionem impertiens.

ferrel Lanthas eccleſiaſticis.

41 Motum deinde a loco prædicto eſt ſacrum corpus: & primum quidem Epiſcoporum humeris portatum, deinde, ubi ad templi portam eſt ventum, per viam reliquam exceptum a variis ſucceſſive Sacerdotibus Ordinis Prædicatorum, qui ad eum finem numero quadraginta, caſulas rubras induti, procedebant. Mox autem ut motum foit ſanctum corpus, umbellam ſuper illud extendendam, arripuerunt Sereniſſimi Duces Hetruriæ & Mantuæ, item Illuſtriſſimi atque Excellentiſſimi Domini Don Petrus de Medices & Don Cæſar Eſtenſis, Domini Franciſcus Salviati, & Ferrantes de Roſſis, Dominique Marchiones de Riano & de Cornia: a quibus cum eductum feretrum extra eccleſiam eſſet, ſtipabant illud ex utroque latere Domini Boni-viri de S. Martino, unuſquiſque accenſam facem portans, eo quod ipſorum Collegium fuiſſet a ſancto Antiſtite, cum viveret, inſtitutum. Ipſa porro umbella per viam ſucceſſive excepta fuit ab Equitibus, Doctoribus & Magiſtratibus Florentinis, ſequentibus eamdem Cardinalibus duobus Giojoſa & Montano: poſt hos vero ibant D. Locumtenens, Conſiliarii quatuor, Poteſtas urbis, Auditores Rotæ, Senatus ac Magiſtratus reliqui, cum maximo populi numero, præter eos qui ſpectandi cauſa impleverant fora plateaſque & domorum feneſtras, quacumque tranſitus aut proſpectus erat. Neque enim facile poſſet explicari, quanta & quam communis fuerit tota civitate lætitia ſimul & devotio, ad conſpectum tam reverendi corporis. AUCTORE D. P.

longe per civitatem ambiqui

42 *Prætermitto explicare ornatum viarum, infuſque Poeticorum ingeniorum in honorem Sancti, quas inter eluxit elegantia Mag. Franciſci Sanberlini & Fr. Modeſti Biliotti, quorum epigrammata aliqua, præcipuis affixa locis, Bominſegnius proponit*: ſatis ſit dicere quod e S. Marci egreſſa pompa, per viam cucumeris, ducta ſit ad ædem S. Nicolai; in quam lateralı porta ingrediens, & egrediens majori, ad prædictæ viæ caput pervenit. Inde vertit ſeſe ad ſiniſtram, procedens retro Cathedralem, uſque ad angulum Pazziorum, & viam Albiziorum; ubi flexa tranſivit per aream S. Petri-majoris, aſcenditque per viam Palatii, & a ſcalis Abbatiæ, per viam del Gerbo dictam, devenit in Forum primo vetus, deinde novum: & per Rubeam portam proceſſit ad columnam Trinitatis & aream Antinoriorum, ac denique ad eccleſias S. Mariæ-Majoris & S. Mariæ a Flore. Cum autem in Cathedralem inferendum eſſet corpus ſanctum, exceperant illud humeris ſuis Canonici, per eamque circumlatum eduxerunt in aream; unde viam Martellorum ingreſſa pompa, demum per viam Largam redivit ad S. Marci, unde egreſſa fuerat, eccleſiam. B

delatum-que in veterum ſacriſtiam

43 In prætenſa huic eccleſiæ area receperunt Epiſcopi venerabile feretrum, deduleruntque ad ſacellum ipſi præparatum, ubi illud aliquamdiu ſtetit ſupra altare; interim dum Archiepiſcopus noſter brevem exorſus orationculam ad Dominos Averardum & Antonium Salviatos, coram Priore Conventus S. Marci Fr. Taddæo Bartoli ac pluribus Religioſis, paterne eos amanterque admonuit; ut quandoquidem placuerit Deo ſacrum iſtud corpus adeo integrum cuſtodire; ipſi quoque ea qua par eſt diligentia conarentur ſervare tam pretioſum theſaurum. Deinde, juxta Breve Sixti v Papæ (qui omnibus translationi interfuturis etiam plenariam conceſſerat ſuorum peccatorum Indulgentiam) conſignavit ipſum corpus prædictis Dominis Salviatis; jubens ipſum reponi ſub altari, intra capſam ad id præparatam, atque de ea re omni publicum confici inſtrumentum, per manus Notarii Archiepiſcopalis Ser. Jacobi Cantoni di Diacetto, ipſi contractui inſeri jubens tenorem Brevis Pontificii, quod explicatum lectumque eſt publice, ut conſtaret quod ſua Sanctitas Illuſtriſſimo D. Cardinali Archiepiſcopo fecerit poteſtatem, concedendi prædictis Fratribus corpus S. Antonini, in ædificato ab ipſis ſacello collocandum; citra præjudicium tamen cujuſcumque tertii, quo pacto conſulebatur juri Fratrum S. Marci, quibus ipſe Sanctus corpus ſuum teſtamento legarat, in eorum eccleſia ſepeliendum. E

tradit fratribus Salviatis ex mandato Sixti v.

Principibus viris umbellam ſuſtinentibus

44 Actui huic requiſiti & rogati teſtes interve- *eorum teſtimonium primarii ad id requiſiti.*
nere præſentes Clariſſimus D. Locumtenens, D. Antonius Franciſcus Gondi, & quatuor Illuſtriſſimi Domini Conſiliarii, qui ſupremum hujus civitatis Magiſtratum conſtituebant, Mag. Joannes Baptiſta Concini, Doctor & Eques, Mag. Brancacius Rucellarii,

AUCTORE D. P.

cellarii, Mag. Bernardus Vecchietti, & Mag. Julianus Fornabuoni. Hoc autem facto obſeratum eſt Depoſitum ſanctum cum tribus clavibus; quarum unam Illuſtriſſimus Dominus Cardinalis Archiepiſcopus dedit prædictis DD. Averardo & Antonio Salviatis, duas autem alias prænominato Priori. Atque in hunc modum finita fuit ſolenniſſima illa cæremonia, ſed abſque Miſſæ Pontificalis ſolemniis, quibus congrua cum majeſtate celebrandis tempus decrat. Sed quod fieri tunc ſatis commode non poterat, id factum ſequenti die mane, ad novum ipſius Sancti altare, coram Dominis Salviatis Patronis & grandi Fratrum numero; non ſolum ex omnibus Hetruriæ Conventibus, ſed etiam ex Lombardia, Pedemontio, Romaniola & Neapolitano regno, imo & ex Hiſpania, Francia, Germaniaque præſentium.

ac ſuper eo Poſtridie celebrat ſacrum.

præſentibus pluribus Principum nobilisque legatis.

45 Neque hic reticendum exiſtimo, quod ſubducto numero religioſorum aliorumque, ad ſolam proceſſionalem pompam pertinentium (præter eos qui undique aderant ad ſpectaculum) cenſa ſint capita virorum ad tria millia quingenta quadraginta octo: quandoque ſolennitati prædictæ intervenerint, non ſolum Principes atque Prælati ſuperius nominati; ſed etiam multi ex variis Italiæ ſtatibus Legati. Nam præter Nuntium Apoſtolicum Dominum Prioli, Epiſcopum Vincentinum, aderant eodem die Florentiæ, Clariſſimus D. Franciſcus Contarini Legatus Venetus, Dominus de Lenoncourt Ducis Locharingiæ Orator, D. Hieronymus Giliolus Ferraria miſſus, D. Thomas de Carpegna deputatus ex Urbinate Ducato, Comes Alexander Sforza Orator Parmenſis, Domini Joannes-Carolus & Joannes-Baptiſta Imperiales cum D. Petro Lomellini, Legati Genuenſium; Domini Hieronymus Buonviſi & Cæſar Cenami, Lucenſium Oratores; & denique ex Senenſi civitate deputati nobiliſſimi quatuor-viri, Mag. Alexander Vannocci Biringucci, Mag. Æmilius Pannilini, Mag. Petrinus Bellanti, & Mag. Æmilius Caroli Piccolomini. D

S. Antonini genus paternum,

46 Ita honoratus fuit ab hominibus is quem Deus voluit honorari .... ad cujus extremam laudem, quamvis aliis ſpiritualibus ornamentis longe inferiorem, etiam addere licebat, quod in antiquis conventus S. Dominici Feſulani Annalibus reperi notatum; ſcilicet in una villarum, cui nomen Piſcina, prope Montem-Morellum, quinque millibus paſſuum Florentia, fuiſſe tres fratres, Nannozzum, Laurentium & Cennium, de Furcilione familia antiqua; qui ab invicem digredientes ſedem acceperint, Nannozzus, in villa Cercina; Laurentius, ad S. Silveſtrum in Valcinis ad Quintum, quinque milliaribus Florentia diſtantem locum, a quo prodiit Frillorum familia, etiam hodie numeroſa in oppido Sexto; Cennius autem Florentiam venerit, ex eoque natus ſit Petrozzus, jus civilitatis Florentinæ adeptus, pater Ser-Nicolai, qui anno MCCCLXII fuit Notarius publicus Florentinus, quemadmodum videre licet in Officio Proconſulari artis notarialis, ipſe quartum Proconſul, videlicet anno MCCCLXXXVIII & XC, annoque MCCCCVIII & XII, ſicut ex libris archivii Florentini appareret: quæ dignitas temporibus iis erat Florentiæ auctoritatis permagnæ, nec cuiquam niſi civi Florentino conferebatur. Ab illo autem Ser-Nicolao prognatus eſt S. Antoninus, adeoque nec quoad mundum quidem, genere obſcuro vel ignobili editus, ſed per patrem avumque civilitatis noſtræ jus in ſe derivatum participans; neque ex oppido Sexto oriundus, uti aliqui forſitan exiſtimarunt, licet Frillorum familiam ibidem claram jure conſanguinitatis collateraliter ettingat. E

jure civilitatis Florentiæ donatum.

47 *Ejus Tranſlationis* &c. Vide Append. pag. 796 col. 1.

Digitized by Google

TERTIA DIES MAJI

SANCTI QUI V NONAS MAJI COLUNTUR.

INVENTIO SANCTÆ CRUCIS per SS. Helenam & Macarium Hierosolymis.
S. Hermogenes, Martyr in Asia,
S. ALEXANDER I Pontifex) Martyres
S. EVENTIUS,) Diaconi,) Romæ.
S. THEODULUS))
S. Timotheus,) Conjuges, Martyres in
S. Maura,) Thebaide.
S. Alexander miles,) Martyres, Con-
S. Antonina Virgo,) stantinopoli translati.
S. Diodorus,) Martyres Aphrodisiæ
S. Rodopianus) in Caria.
S. Diaconus,)
S. Arbonus Martyr.
S. Marianus,)
S. Fortunatus,)
S. Saturninus,) Martyres in Africa.
S. Rufina,)
S. Fortunio,)
S. Fortunatus II,)
S. Viola, Virgo & Martyr Veronæ.
S. Genius seu Hyginius,) Martyres
Sancti xxx milites,) Lectoræ, in Vasconia Aquitanica.
S. JUVENALIS, Episcopus Narniensis, in Umbria.
S. Juvenalis Confessor, Fossani in Pedemontio.
S. Eusebius Presbyter,) Autisiodori
S. Avitus Diaconus;) in Gallia.
S. Philippus Presbyter, Cellæ in Palatinatu Rheni.
S. Ursius, in agro Italiæ Vicentino.
S. Petrus Thaumaturgus, Episcopus Argivorum, in Peloponneso.
B. Aufridus, sive Anfridus, Episcopus Ultrajectinus in Belgio.
B. Ventura, Ordinis Cruciferorum, Hispelli in Umbria.
B. Alexander, Conversus Ordinis Cisterciensis, Fusniaci in Gallia.
B. Zacharias Ordinis Minorum S. Francisci, Alanquerii in Lusitania.
B. Æmilia Bicheria, Ord. S. Dominici Vercellis in Pedemontio.
B. Alexander Vinciolus, Episcopus Nucerinus in Umbria.
B. Stanislaus Polonus, Canonicus Regularis Lateranensis, Casimiriæ in Polonia.

PRÆTERMISSI ET IN ALIOS DIES REJECTI.

SAncti Odilonis, Abbatis Cluniacensis, *translatio corporis inscripta est Martyrol. Gallic. Saussaji. Vitam dedimus* I Januarii.

Sperandus, Abbas Benedictinus & Reformator monasterii S. Petri Eugubii in Umbria, *dicitur hoc die cœli ibidem* apud monachos Montis Oliveti, qui corpus ejus habent. *Verum Jacobillus refert ejus Natalem die, quando in Supplemento de eo poterit agi,* XV Januarii.

S. Messalina, Virgo & Martyr, Fulginii in Umbria, *indicatur ab Arturo du Monstier in Gyneceo sacro. Vitam dedimus* XXIII Januarii.

S. Auxilii Episcopi & Martyris Translatio Forojulii *instituta celebrari anno 1642. post inventas ejus Reliquias: quæ de re insignem tractatum nuper edidit, nobisque misit alibi laudatus Joannes Antelmius Forojulienſis Canonicus, conatus persuadere ipsum eumdem esse cum* Antiolio Episcopo, in Lerinensi cœnobio Lnporum Concellita Maximorumque, Memphiticis & Palæstiniis Archimandritis comparato *apud Sidonium Appollinarem ejus familiarem lib. 8. Epist. 10. quod plenius licebit examinare ad diem ipsius S. Auxilii natalem, quando etiam de hujus inventione miraculisque agemus, scilicet* XXVI Januarii.

Conlaidus Killdarienſis Episcopus, Ronchenus dictus. *Ita MS. Tamlachtense. De eo pluribus allum ad Vitam S. Brigidæ 1 Februarii, qua* S. Tigernacum curavit per eum baptizari, *ut ibidem §13 pag. 116 dictum.* Cumque ejus vestes pauperi dedisset, similes pro eo divinitus recepit. *Vita 1 num. 104, & Vita 4 num. 68. At quæ in 2 Vita num. 17 dicuntur de prima* sepultura S. Brigidæ, & Conlei, *seu* Conlaeth *ut habet Capgravii, id est* Conlaidi Archiepiscopi, *ut ibi dicitur, illustria sunt, quæ (nam alia non occurrunt addenda) Lector inveniet dicto* 1 Februarii.

S. Musa, *forsan* Virgo Romana, *memoratur in MS. Tamlactense. De ea egimus* IV Aprilis.

S. Walterus, Abbas apud Pontisaram, *memoratur a Molano in Auctario Usuardi, & a Carthusianis Bruxellensibus, in Notis MSS. ad Grevenum. Molanum allegat Vion, sed hic & plures alii cum confundunt cum Walleno, Scoto & Abbate Melrosensi, de quo mox. Vitam dicti Walteri Pontisarensis duplicem, cum miraculis & bulla Canonizationis, dedimus* VIII Aprilis.

Idesbaldi, Abbatis Dunensis, translatio corporis Brugas *indicatur a Chrysostomo Henriquez & Saussajo. Vitam dedimus* XVIII Aprilis.

S. Catharina Senensis *memoratur a Molano, Canisio & aliis: Vitam illustravimus* XXX Aprilis.

S. Andeolus, Subdiaconus Martyr, *refertur, in MS. Ultrajectina Carthusia. De eo egimus* I Maji.

S. Marculphus Confessor, *refertur a nonnemine, Alia varia dedimus* I Maji.

SS. Florentius & Vindemialis, Episcopi & Confessores, *indicantur a Greveno, Canisio & Witfordo. Vitam eorum dedimus* II Maji.

Memoria sacri Sanguinis Christi *colitur Brugis in Flandria. De hac solemnitate videri possunt Molanus in Natalibus Belgii, & Scriptores de rebus Brugensibus & Flandricis.*

Heraclius Martyr, *signatur in Martyrologio Notkeri. Plures hujus nominis Martyres hactenus dedimus & daturi sumus, etiam hoc mense Maio; ut facile aliquis futurus sit iterum hoc die relatus.*

Severina matrona, uxor Aureliani Cæsaris, *memoratur a Greveno in Auctario Usuardi, & cum titulo* Sanctæ *a Canisio in Martyrologio Germanico, Ferrario in Catalogo generali, & Arturo du Monstier in Gyneceo Sacro. Est hæc* Severina, uxor Aureliani, *non Cæsaris, sed* Comitis utriusque militiæ; *a quo interfecti sunt*

SS. Ale-

Digitized by Google

SS. Alexander Papa, Eventius & Theodulus Presbyteri, quorum corpora Severina sepelivit, *ut hoc die in illorum Actis sub finem legitur.*

Sophronius, qui librum B. Hieronymi de illustribus Scriptoribus & Vitam S. Hilarionis aliaque ex Latino Græce transtulit, ut Sanctus & Confessor, qui in eremo vitam anachoreticam duxit, *refertur a Petro de Natalibus lib. 11 cap. 91, quod diem ejus natalem ignorarit: quem Richardus Witfordus Martyrologio Anglico edito inscripsit ad hunc diem, sed ut sapius facit propria auctoritate.*

Viennæ dedicatio capellæ & altaris, sub nomine legis & gratiæ, ubi antiquitus erat hospitium pauperum. *Ita MS. Viennensis Ecclesia.*

Adamus Confessor, *absque ulteriori notitia, indicatur in scriptis Carthusiæ Bruxellensis ad Grevenum, quod aliis ad ulteriorem inquisitionem proponimus.*

Joannes, *nullo verbo addito, indicatur in Martyrologio Ægyptiaco seu Coptico, per Seldenum edito.*

Athgenius de Boith *memoratur in MS. Tamlachtensi. Colgano videtur is, qui in Vita tripartita S. Patricii lib. 3. cap. 98 dicitur* Sanctus Athgenius de Bothdomnaich, coquus S. Patricii, *scilicet (ut in Notis num. 12 additur)* in diœcesi Derensi in valle quadam Tironiæ, Gleann-arche appellata, in qua colitur & aliter Corbmacus dicitur, *uti habetur in Sanctilogio genealogico.*

Carbrerus *sive* Carpreus, Episcopus Magbilensis in Hibernia, *refertur a Colgano cum aliis ejusdem loci sanctis Episcopis ad Vitam S. Fridiani 18 Martii in Appendice cap. 8, & citantur Martyrologia Tamlachtense, Ængussi, Mariani & Maguir, item ad Vitam S. Canoci 11 Februarii in Notis num. 14.*

Barrindus de Druim-Chulim *indicatur in MS. Tamlachtensi. Videtur is Usserio pag. 961 dici* Barrindeus, Abbas monasterii Druin-Caillin, in confinio Mumoniensium & Laginensium & nepotum Neill, in terra quæ dicitur Fearceall, in qua est etiam civitas Raythen, *& in Indice Chronologico asserit*, claruisse anno DXC.

Neccanus, *nullo alio titulo addito, refertur in MS. Tamlachtensi: forte* Nessanus *est in Actis Hibernorum MSS. ab Henrico Fitz-Simon communicatis, ubi dicitur* habitasse in insula, quæ oculus Hiberniæ dicitur, ad Orientalem plagam, ad sex milliaria de Dublin, & aqua benedicta fugasse diabolum ultra mare in rupem. *Præterea* liber suus Evangeliorum in mare lapsus, & illæsus inventus, vocatur Kyrlabar, & habetur in pretio magno, ita ut vix justus audeat jurare super illum, quia vindicta Dei ostensa fuit perjurantibus in illum. *Hæc ibi, quæ aliorum scriptis optamus confirmari. Consule Colganum 17 Martii, ubi de variis Nessanis agit absque mentione hujus.*

Theodosii Kioviensis obitus *indicatur in figurato Kalendario Moscovitico Amstelodami apud Laurentium vander Hem asservato. Apparet ex ipsa imaginis historica adjuncta amplitudine cultum ejus apud Moschos celeberrimum esse, proinde de hujus vita, ætate & sanctitate optaremus plenius edoceri. Dedimus XII Februarii Vitam S. Alexii Confessoris Kiovienfis. Memoratur in Menologiis unitorum ad XXI Decembris B. Petrus Metropolita Kiovienfis, inter Patronos proprios Ducatus Lituaniæ apud Albertum Winck-Kojalowicz; sed quia hic de illo tacet, nihil statuere audemus, donec responsum e Lithuania acceperimus.*

S. Priscæ Virginis & Martyris, *a Romana diversa, Inventio in Sardinia indicatur in Menologio Laberii.*

Arnugus sanctus Eremita, juxta mœnia Ulmeti, *vulgo* Ormedo, *in diœcesi Akulensi*, extruxit ecclesiam sub titulo S. Crucis, quæ nunc monialibus commendatariis S. Joannis Maltensis, urbis Zomaræ paret. Vitam & sanctitatis famam indigitant antiquæ litteræ in marmore incisæ, quæ viri sancti Acta recensent hujusmodi.

Sub Cruce, sub Christo, dum corpore vixit in isto. *Hæc Sandovallius apud Tamajum Salazar, qui* B. Paschasium Arnugum *vocat, fateturque ejus Acta a nemine scripta se extendere, adducto elogio ex Juliano Petri, & fatetur* memoriam illius adhuc inter Ecclesiasticas tabulas non fuisse scriptam.

Mochonna de Doire *indicatur in MS. Tamlactensi. Colgano 8 Martii est* Mochona, qui & Dochona Antistes Dorensis, *& ibidem in Notis num. 2. decem dies referuntur, in quibus celebratur aliqua memoria* Mochonnæ Dorensis; *inter eos tamen non est hic 3 Maji, unde difficile est aliquid statuere.*

Sandalius de Kill-Conbrain, Clothacus Sanctus, Darchellus Glenndalocensis, Filiæ Ossent, Aidanus,) *memorantur in MS. Hibernico Tamlachtensi, de quibus alibi nihil reperimus.* Aidanus *etiam pridie seu 2 hujus relatus legitur, sed non constat utrum diversus ab hoc.*

Dominus Wallenus, primus Ordinis Cisterciensis Melrosæ in Scotia Abbas, S. Bernardi discipulus, ac Macolmi Regis avunculus, qui spreto S. Andreæ Episcopatu sanctitate celebris, obiit anno MCLV. *Ita Gaspar Jongelinus in Abbatiis Ordinis Cistercienfis in regno Scotiæ. Hunc* Walterum, *aut* Gualterum *dictum, & factum apud Pontisaram in Gallia Abbatem (ut supra dictum dum ad VIII Aprilis remisimus) arbitrantur Vion, Camerarius, Dempsterus, Ferrarius, & hinc titulus* Sancti & Canonizatio *ei perperam adscripta a Chrysostomo Henriquez, Chalemoto, Wilsono & aliis recentioribus. At Menardus solum tribuit titulum* Venerabilis.

Joanna a Cruce, Abbatissa Tertiaria Ordinis S. Francisci, in territorio Hispaniæ Toletano, *passim* Sancta *& Beata vocatur ab Auctoribus Vitæ & Scriptoribus Ordinis, ob celebrem famam miraculorum & cultum olim plus quam privatum: ideo multam operam dedimus, ut antiquam ejus Vitam nanciscceremur scriptam vulgari lingua ab ejus socia & discipula Sor. Maria Evangelista, ad hoc divinitus litteras edocta; verum neque id successit; neque ut successisset, ea Vita hic poni potuisset. Quia enim mortua Joanna est an. 1534 adeoque intra terminos Decreti Urbaniani, & causa Beatificationis agenda erat Romæ, suspensa dicuntur tantisper omnia: quod & nos facimus, ne judicium Ecclesiæ præoccupare videamur.*

Dominica de Cruce, Ordinis S. Dominici Professa in monasterio S. Catharinæ de Senis Duaci, *hoc 111 Maji an. MDCXVI cum magna sanctitatis opinione mortua, cujus vita per aliquot paginas deducta extat lib. 3 de Vitis Sanctarum & Beatarum sanctimonialium Ordinis S. Dominici, a Joanne de S. Maria Gallice Parisiis editis cap. 6, ejusque breve compendium in Anno sancto ejusdem Ordinis Gallice & Belgice excuso, & ubique* Beata Soror *compellatur.* Venerabilis *a Laberio in Menologio Virginum.*

Claudius Roletus, in territorio Tullensi anno 1575 ab hæreticis occisus;

Hieronymus Gallus, sæculo 13 Lucæ in Hetruria;

Petrus Martini, laicus Avenione, anno 1622 mortuus; Ordinis S. Francisci, *referuntur in Martyrol. Franciscano. Arturi du Monstier cum titulo* Beati, *a quo alii abstinent. Waddingus*, Hieronymum Gallum beatum virum *appellat an. 1289 num. 45.*

S. Silvanus, Episcopus & Martyr, cum plurimis Clericorum suorum *memoratur in MS. Carthusiæ Ultrajectinæ. Colitur is* 14 Maji.

S. Corcodomi depositio & translatio corporis Autissiodori *indicatur in MS. Divionensi S. Stephani: ab aliis* 14 Maji.

S. Juve-

Digitized by Google

A S. Juvenalis Martyr, *indicatur in MS. Barberiniano, & in Auctario Greveni, uti indicamus die, quo colitur,* VII Maji.

S. Alexander) *Apud Arvernos, tanquam hoc die*
S. Galla,) *colendi habent elogium apud Jacobum Branche, in Vitis Sanctorum & Sanctarum Arvernie, citato Molano, qui & alii post eum ipsos habent* XXXI Maji

S. Vincentianus Hispanus, abductus in Gallias & martyrio hoc die coronatus, *traditur ab Antonio Corvasserio, in Historia Episcoporum Cenomanensium pag.* 110 & 111. *At colitur cum Sociis* Peregrino & Machorato *apud Sanssajum & Tamajum Salazar, citato ab hoc antiquo Breviario Cenomanensi,* IV Augusti.

B S. Helena, mater Constantini Magni, *memoratur hoc die in Viola Sanctorum, occasione Crucis inventa. Vita ejus danda erit* XVIII Augusti.

S. Joannes Episcopus Eugubinus, *hodie relatus in Menologio Benedictino Bucelini, obiit & colitur* VII Sept.

S. Aurea, Virgo & Martyr Ursulina, *indicatur à Laberio in Menologio Virginum. De ea agi poterit* XXI Octob.

S. Optatus Episcopus,) Autissiodori: quorum de- S. Memorius,) Presbyteri) positio *memoratur a Greveno & Canisio. Conjicie de iis inter Praetermissos dicta* II Mart. *& latius dicenda* XXXI Aug. B

S. Sentianus,)

S. Ambrosius *memoratur in MS. Tamalatensi. Si hic sit* Episcopus Mediolanensis, *celebratur* IV *Aprilis, ut ibi diximus inter Praetermissos; plenior rerum ab eo gestarum expositio danda erit* VII Decemb.

Mariæ Virginis Conceptio *celebratur in Martyrologio Tamalatensi. Colitur in Eccl sia* VIII Dec.

S. Hildemani, Episcopi Bellovaci, inventio *recolitur a Sanssajo, Menardo, & Bucelino. Dies natalis est* VIII Decemb.

S. Albinæ Virginis & Martyris corpus translatum est Juliaci, ad ecclesiam sanctimonialium sancti Sepulcri, anno 1665 Dominica quarta post festum Resurrectionis, tunc die Inventionis sanctæ Crucis. *In libello, de hac translatione Germanice edito, indicatur hanc* S. Albinam *esse,* E *quæ Formiis in Campania dicitur in Martyrologio Romano coronata die, quando poterit id examinari,* XVI Decemb.

DE INVENTIONE SANCTÆ CRUCIS

PER SS. HELENAM ET MACARIUM HIEROSOLYMIS.

CAPUT I.

D. P.

S. Helena loca sacra adit, inventaque Cruce exornat ædificiis.

ANNO CCCXXVI

Macarius Ep. Hierosol.

C

a Concilio Nicæno revoc.

excipit Helenam:

De S. Macario Hierosolymitano Episcopo agentes, die ejus Natali X *Martii, qua circa inventionem sanctæ Crucis egit, dedimus explicata antiquissimorum duorum auctorum verbis, Rufini scilicet Aquilejensis & Theodoreti; quorum hic in Cyro urbe Syriæ fuit Episcopus, ille in Syria diu multumque versatus est; uterque autem uno dumtaxat post inventionem praditam sæculo floruit, ut loco sic tempore proximi. Nolo eorum hic verba repetere: sed potius S. Theophanis, laudati die* XII *Martii. Cum enim hic sæculo* IX *floruerit, satis ostendit, quod ne tunc quidem apud viros eruditos in Græcia fidem invenerint fabulæ, quas paulo post Synaxariorum ac Menæorum compilatores secuti sunt ad* XXVIII *Octobris, agentes de S. Cyriaco. Eas fabulas die sequenti de eodem acturi referemus integras, ut falsitas evidentior sit. Verba Theophanis, copiosius rem describentis, sed nihil in substantia variantis, hæc sunt ad annum Constantini Imperatoris* XX.

2 Macario Hierosolymorum Episcopo, qui Concilio I *Nicæno* interfuit, mandavit Imperator, ut reversus Sanctæ Resurrectionis locum, & Calvarii Golgotham, & vivificum Crucis lignum requireret. Eodem quoque anno matrem Helenam, mulierem divino sensu præditam, coronavit Constantinus: ostentum autem vidit illa, jubens Hierosolymam proficisci; & divina loca, sub terram ab impiis & profanis defossa, in lucem educere. Tunc ipsa filium Constantinum rogat, ut divinitus sibi mandata perficeret: & ille divino nutu motus, matri morem gessit. *Hæc ibi Theophanes; proxime deinde Constantini anno* XXI *coeptam narrationem sic prosequitur:* Eodem anno Beatam Helenam, cum ingenti pecuniarum pondere, ad vivificam Domini Crucem perquirendam, divinus Constantinus Hierosolymam misit. At cum debito honore Imperatrici factus obviam Patriarcha, una cum ipsa semotus a comitatus tumultu, cum mentis tranquillitate fervidis orationibus & jejuniis vacans, desiderati ligni perquisitionem agebat.

& locum detegit eumdem divinitus

3 His præmissis, divino tandem nutu, locus, quo Veneris impuræ templum ac simulacrum erecta fuerant, ipsi Macario manifestatus est: eumque Helena, divinitus coronata Imperatrix, regia potestate usa, operarum adhibita multitudine, a fundamentis effossum dejecit; rudera exportavit, & cuncta, ab Ælio Adriano quondam ibi magnis sumptibus constructa, demolita est & expurgavit. Confestim vero sanctum F Sepulcrum detectum, & Calvarii locus patefactus est, & his proxime tres cruces ad orientem effossæ: sed & studiosius investigantibus clavi etiam reperti. Anxiis vero cunctis quæ utique Crux Dominica foret, & Beata Helena valido mœrore confecta, Macarius Episcopus, proprii nominis claritudine Beatus, dubium omne fide sua dissolvit. Illustrium enim feminarum cuidam, de vita desperatæ & jam animam agenti, hujus & illarum crucium admotis lignis, Dominicam agnovit. Nam ut ad infirmam sola accessit umbra; quæ absque spiritu & omni motu destituta jacebat, divina virtute confestim exiluit, & magna voce Deo laudem reddidit. Pientissima vero Helena, cum tremore plurimo & cordis tripudio vivifica Cruce sublata, partem quidem cum clavis ad filium detulit; aliam autem argenteo loculo inclusam Macario Episcopo tradidit, secuturæ deinceps posteritati monumentum. Ecclesiam quoque jussit extrui in sancto Sepulcro & in Calvario, & singularem aliam de filii sui nomine, ubi vivifica Crux reperta est; & in Bethlem & in Olivarum monte; atque ita regressa est ad illustrissimum Constantinum.

reflexam a latrone cruce miraculo discernit

regressaque ad filium Helenæ

4 *Hic vero ubi ex reduce matre intellexit quomodo res acta essent, scripsit ad Macarium Epistolam Epistolam, qua apud Eusebium in Vita Constantini l. 3. c. 3. legitur his verbis concepta:* Tanta est Servatoris nostri gratia, ut nulla sermonis copia ad præsentis miraculi narrationem sufficere videatur. Nam sacratissimæ illius passionis signum,

Digitized by Google

AUCT. D. P. gnum, ſub terra jam pridem occultatum, tot annorum ſpatio delituiſſe, quoad communi omnium hoſte ſublato, famulis ejus in libertatem vindicatis affulgeret; omnem revera admirationem ſuperat. Num tametſi omnes, quotquot ubique terrarum ſapientes habentur, in unum coacti, aliquid pro hujus rei dignitate dicere inſtituerint, ne ad minimam quidem illius partem aſpirare poſſe mihi videntur. Quippe hujus miraculi fides, omnem humanæ rationis capacem naturam tantum excedit, quantum humanis divina præcellunt. Quocirca hic unus ac præcipuus mihi ſemper eſt ſcopus, ut, quemadmodum veritatis fides novis quotidie miraculis inclareſcit, ſic etiam mentes omnium noſtrum ad ſanctiſſimæ legis obſervantiam, cum omni modeſtia & cordis alacritate, incitentur. Quod quoniam omnibus perſpectiſſimum eſſe confido, illud tibi in primis perſuaſum velim, nihil mihi antiquius eſſe, quam ut ſacrum illum lo- B cum, quem Dei juſſu turpiſſimi adjectione ſimulacri, velut gravi quodam pondere exoneravi; & qui ab initio quidem Dei judicio ſanctus fuit, poſtea vero multo ſanctior effectus eſt, ex quo Dominicæ paſſionis fidem in lucem protulit; cum, inquam, locum fabricarum pulchritudine exornemus.

et hoc maximum arcanum aperit

Fervidi animi ad pietatem ſtimuli,

Idque reſpectu inventæ Crucis;

5 *Placuit totam epiſtolam dare, ut intelligeretur ejus rius, quod omnia iſta ordinata ab Imperatore fuerint reſpectu Crucis Dominicæ, reſoſſa & miraculis illuſtrata, quæ Crux hic appellatur τὸ γνώριμα τῆς ἁγιωτάτης τοῦθ', &, τὸ σωτήριον πάθος κ. τ. λ.* Sanctiſſimæ & ſalutiferæ Paſſionis ſignum, &, fides ſeu teſtimonium. *De hac expreſſius non eſſe locutum Euſebium, neque miraculi ad ejus agnitionem patrati meminiſſe, mirabamur; niſi videremus in ſolius Conſtantini laudibus ita occupatum, ut nec matris quidem Helenæ, ad hoc in Hieroſolymam miſſæ, fuerit recordatus; utique feſtinans ad fabricæ illius auguſtiſſimæ deſcriptionem, cui mox integra decem capitula impendit: actum demum, veluti reſpirans, deſcendit ad laudandam Helenæ pietatem, caput 41 ſic concludens.* Atque hæc loca, *Bethlem ſcilicet & Montis Olivarum*, magnifico cultu exornans *Conſtantinus*, ſimul nomen matris ſuæ, cujus opera ac miniſterio tantum bonum humano generi procurabatur, ad æternam poſterorum memoriam conſecravit. *Tunc diſtinctius enumerare incipiens loca, Helenæ ſolicitudine & Conſtantini impenſis extructa, proſequitur Imperatricis laudes ac mortem, encomium potius ejus texendo quam ordinatam & hiſtoricam rerum ab ea in Oriente geſtarum narrationem. Quid ergo mirum, ſi non attigerit miraculum illud, quod magis proprie ſpectabat ad fidem S. Macarii ipſiuſque Crucis virtutem prædicandam?*

cujus ſuſpicionem Tyndalii habitum

6 *Hæc conſiderans, ſatis mirari nequeo præcipitantiam cujuſdam Anconitani Cauſidici; qui, veluti ſi malarum cauſarum ſatis Ancona non foret, mihi quoque litem intentandam ſuſcepit, ea ſolum ex cauſa, quod in familiari epiſtola, ad eum operoſe id petentem ſcripta, non ſatis ex voto ejus probaſſem eas omnes fabulas, quibus S. Macario nihil in tot hoc negotio tribuitur, omnia Judæ indici adſcribuntur; cum, ut infra oſtendam, ipſum quoque Judaicum indicium fabuloſitatis ſuſpectum haberi debeat, velut ex iiſdem fabulis acceptum. Sed hic mirandum nobis occurrit quod ſua ſententia auctorem Legulejus iſte adeo fideliter citet Euſebium Cæſarienſem, qui uti dixit, quæſita ab Helena Crucis nuſquam meminit, nedum modum deſcribit quo inventa eſt. Quæ allegat, non Euſebii Cæſarienſis, ſed Ruffini Aquilejenſis verba ſunt iſta lib. 10 cap. 7.* Per idem tempus Helena..... Hieroſolymam petit: atque ibi locum in quo ſacroſanctum corpus Chriſti pependerat ab incolis requiſivit. *Excuſabilis videatur alicui error & memoriæ lapſus, unius auctoris nomen pro altero ſuggerentis: ſed excu-*

nec Euſebius,

nec Ruffinus,

ſationem adimit eadem pagella citatus Ruffinus, tamquam teſtis ab Euſebio diverſus, & breviori verborum periodo eamdem rem aſſerens. Quid autem Ruffinus iſte tandem aſſerit, niſi id quod erat convenientiſſimum; quodque S. Paulinus Ep. 11 plenius ſic explicat? Regina illa venerabilis, ut venit Hieroſolymam ... Crucem Domini ſtudioſiſſime requirere adorſa eſt. Sed quæ via vel ratio inveniendi ſubeſſet, cum index idoneus nullus inveniri poſſet, ubi memoriam & curam religioſæ conſcientiæ vel obſervantiæ & antiquitas ævi & ſuperſtitionis diuturnitas aboleviſſet? Verum .... fidelis mulier ſanctum Spiritum per affectum pium meruit: quo aſpirante, cum rem ab humana conſcientia diutius remotam fruſtra diligens requiſiſſet, de loco tantum paſſionis certior fieri ſtuduit. *nec Paulinus,*

7 *De hoc igitur ſolo conſultis incolis cognoſcendo ſpem habens, præter Chriſtianos etiam Judæos conſuluit, teſte eodem Paulino; nec plus Ruffini verba ſignificant: eorum autem* omnium una de loco teſtificatione confirmata, juſſit illico (urgente ſine dubio conceptæ revelationis inſtinctu) in ipſum locum operam foſſionis accingi. *Ergo quod humano indicio ſciri adhuc poterat, id interrogando didicit; cum jam antea divinitus eſſet edocta, id quod homines docere non poterant; eo nempe loco, ubi hi dicerent paſſum Chriſtum, ipſam ejus crucem inveniendam. Paulini ſententiam jam ante paucioribus verbis ita expreſſerat Ruffinus.* Cum religioſa femina properaſſet ad locum, *diligenti ſcilicet perquiſitione agnitum Crucem tuliſſe olim, ſed* cæleſti indicio ſibi deſignatum *eamdem nunc quoque occultare;* cuncta ex eo profana & polluta deturbans, in altum purgatis ruderibus, tres confuſo ordine reperit Cruces. *Aſt Sozomenus l. 2. c. 1, Judaici indicii, quo Crux inventa meminit his verbis. Audiamus.* Locus ille patefactus eſt, & deprehenſa impoſtura quam in eo malitioſe Judæi fecerant, indicio viri cujuſdam Hebræi, ex paterno quodam ſcripto manifeſtavit. *Haccine Sozomenus ita abſolute & quidem de Cruce? O quadruplatoris impoſturam inſignem! Sozomenus dicit loco citato.* Tandem locus erutus eſt, & error, in quo ſtabiliendo tantopere laboratum fuerat (*nempe a Gentilibus, uti fuſe deſcripſerat*) manifeſte deprehenſus, indicio (uti quidam memorant) Hebræi cujuſdam verſus Orientem habitantis, qui avito quodam ſcripto admonitus locum demonſtravit: ſeu (quæ verior eſt opinio) monſtratione Dei optimi maximi, qui ſignis quibuſdam & ſomnis homines ad loci memoriam excitavit: nam res divinæ, mea quidem ſententia, humano indicio non egent, cum Deo viſum fuerit eas patefacere. *Hæc Sozomeni verba ſunt: de quorum veritate ut conſuli facilius libri editi poſſint, malui ea ex veteri & vulgatiori Joannis Chriſtopherſoni interpretatione dare, quam ex Hadriani Valeſii accuratiore ſed nova. Quo autem fundamento quidam memorent Hebræi cujuſdam indicio patefactum locum, jam aggredior explicare.*

nec denique Sozomenus aſſerunt.

CAPUT II.

Fabuloſa inventæ Crucis Acta: alia quædam de eodem argumento ſcripta.

Scripta de inventione Crucis antea reperta apud Gelaſium?

8 *Gelaſius Papa, in Synodo Epiſcoporum ſeptuaginta anno* CCCCXCIV, *authenticos libros ab aliis deſcernens, inter apocrypha retulit* ſcripta de inventione Crucis Dominicæ, *velut quæ ſint* novellæ quædam relationes. *Eas Græcas vidimus Romæ in Codice Vaticano* 866, *nec fuit opera pretium curare deſcriptionem: Græcum autem fuiſſe auctorem, & quidem omnis ſacræ ac profanæ hiſtoriæ imperitiſſimum, pluribus oſtendatur ad diem ſequentem, ubi integræ dabimus fabuloſa Acta* S. Judæ, qui & Cy-

Digitized by Google

A Cyriacus, *Hieroſolymis paſſi: cujus nomen e ſæculo* II *& ætate Adriani Imperatoris acceptum, bardus iſte ſic tranſtulit ad ſæculum* IV *& Conſtantini atque Helenæ tempora, quaſi eum pro merito indicatæ Crucis conſecrari ad Sedis iſtius regimen curaverit Helena; & quidem (ſi Superis placet) per S. Euſebium, totis* XIV *annis prius mortuum, quam Crux requireretur.*

ſeptem ex mochromiſmis & fabulis.

9 *Eſt vero operæ pretium figmenti iſtius, prout in Latinis antiquiſſimis MSS. extat, initium legere; & ſimul auctoris levitatem cognoſcere. Sic ergo incipit.* Anno ducenteſimo tricesimo tertio poſt paſſionem D. N. Jeſu Chriſti, regnante venerabili Dei cultore magno viro Conſtantino, in ſexto anno regni ejus, gens multa barbarorum congregata eſt ſuper Danubium, parata ad bellum contra Romaniam. Videns autem quia multitudo eſſet innumerabilis, contriſtatus eſt & timuit uſque ad mortem. Ea vero nocte veniens vir ſplendidiſſimus, ſuſcitavit eum, & dixit: Conſtantine, noli timere, ſed reſpice ſurſum in cælum, & vide. Et intendens in cælum vidit ſignum Crucis Chriſti, ex lumine clare conſtitutum, & deſuper litteris conſcriptum titulum, IN HOC VINCE. Viſo autem ſigno hoc, Rex Conſtantinus fecit ſimilitudinem Crucis quam viderat in cælo.

B 10 *Certum eſt initia Conſtantini annis ut minimum quinquaginta ſerius, quam hic dicatur eſſe ponenda: primam autem victoriam Conſtantini de Sarmatis Danubium tranſgreſſis eodem contigiſſe tempore, quo res ipſi contra Licinium erat, circa annum imperii ejus* XIII; *quam victoriam Zoſimus lib.* 2. *deſcribit. Quæ autem divinitus oſtenſa hic dicuntur illam prænuntiaſſe, ea infallibili Euſebii teſtimonio, rem ex Conſtantini ore referentis, contigiſſe ſcimus, multo citius, idque in Italia, cum adverſus Maxentium iret Imperator, Urbem a Maxentii tyrannide liberaturus; quod revera anno Conſtantini,* VI *contigit. Ut hoc ſolum de re toto orbe notiſſima ſciviſſe videatur hic fabulator, dum quæ ad Tiberim, contra Romanos ipſos, ſigna Maxentii ſecutos, ſunt geſta, ineptiſſime transfert ad Danubium, eumque transgreſſos barbaros. Tum victor Conſtantinus, in ſuam urbem reverſus, fingitur ex convocatis Sacerdotibus quærere, cujus Deorum aut Dearum ſignum eſſet quod viderat; quaſi tam ignota eſſet eo tempore Chriſti cuiquam religio, ut quod ejus ſignum eſſet ignoraret Gentilium aliquis.*

quibus ſtudetur Conſtantinus viſo Crucis ſigno delitaſſe Sammaras,

& ab Euſebio Papa baptizatur;

11 *Deinde ab Euſebio, urbis Roma Epiſcopo, catechizatus dicitur ac baptizatus Conſtantinus: Helena vero, ex mandato filii ad Crucis perquiſitionem profecta Hieroſolymam, expurgato loco ſacri ſepulcri, inducitur convocatis Judæis, deque ſuo in Chriſtum ſcelere increpitis, mandare,*

C *ut peritiores e ſuo numero ſeligant, qui reſpondeant ad interroganda. Cumque delecti quingenti coram ea adſtitiſſent, nec hi ſatis eſſent, ſed adhuc meliores quæri juberentur, eaque res haberet omnes valde perplexos; quod eſſet de Cruce Chriſti futura quæſtio conjectare fingitur Judas quidam: cujus Pater Simeon, filius Zachæi, Chriſtum in carne viderit, & Judam clam inſtruxerit de Chriſti paſſione, de martyrio Stephani, de Pauli converſione (quæ omnia Judæi admirantes numquam a ſe audita dicunt) monueritque ut facta de ligno crucis inquiſitione ipſum manifeſtaret: quod ne Judas faceret deprecati ſint Judæi.*

ejus autem matri Helenæ Crucem revelaſſe Judas,

poſtea Epiſcopus & Cyriacus dictus.

12 *Sed cum juſſu Reginæ cremandi eſſent omnes, quia nolebant edicere veritatem; tandem Judam, ut ſecreti illius conſcium deſignaſſe dicuntur: qui tergiverſatus aliquamdiu & ſeptiduana inedia maceratus in carcere, elegerit obedire, & fuſis ante precibus acceperit foſſorium; eumque fodiſſet* XX *paſſus, repererit tres cruces: quas in civitatem adferens ad Helenam, ſcire volentem quæ ex illis eſſet Chriſti, certiorem reddiderit per ſuſcitationem ejus qui tum forte efferebatur mortui; lamentante dæmone, quod qui per proditorem Judam Chriſtum de medio tulerat, per hunc Judam ejiceretur ab urbe. Denique baptizatus, & Epiſcopus ab Euſebio Romano conſecratus, non jam Judas, ſed Cyriacus, juxta hanc fabellam, jubetur ab Helena etiam clavos Dominicos requirere: quibus repertis per divina claritatis, locum colluſtrantis ſignum* (quod omnes qui aderamus vidimus, *inquit auctor, ut teſtem occultatum credas*) *& regia frena ex iis confecta, moriens* XVII *kalendas Maji Imperatrix, Cyriaco Epiſcopo multas opes demiſerit & Crucis inventionem quotannis juſſerit quinto Nonarum Majarum celebrari. Hæc figmenti iſtius ſumma, quam retuliſſe ipſum quidem eſt refutaſſe: ſed pervicacia eorum, qui Anconitanæ urbis Patrono Quiriaco potiorem laudis ſuæ partem detrahi cenſent, niſi verum ipſum, quadamtenus ſaltem, eſſe credatur; cogit nos illud uti habetur in Mſs. verborenus exhibere ſequenti die.*

AUCTORE D. P.

13 *Nunc ſatis dixiſſe videmur, ad juſtificandam Gelaſii Papæ cenſuram,* Scriptura de inventione crucis Dominicæ *vocantis* novellas narrationes. *Quia tamen* nonnulli eas Catholici legunt, *jubet idem Gelaſius, ut* cum hæc ad Catholicorum manus pervenerint, B. Pauli Apoſtoli præcedat ſententia: Omnia probate, quod bonum eſt tenete. *Monitum hoc præ oculis non habuit Catalogi Pontificii ſecundi, ante Aprilem a nobis explicati auctor, quando de S. Euſebio Papa dixit:* ſub hujus tempora inventa eſt ſancta Crux Domini noſtri Jeſu Chriſti

Deceptum illa.

Auctorem Catalogi Pontificii,

E v Nonas Maji. Hic baptizatus eſt Judas Quiriacus. *Floruit hic auctor initio ſexti ſæculi, quem ſine ſcrupulo ſecuti ceteri Pontificiorum Catalogorum compilatores, oſtenderunt, majoris ſe fide quam judicio deſcripſiſſe quæ a prioribus ſcripta repererant. Idem dicendum videtur de iis qui inter Epiſtolas Pontificias receperunt unam, quaſi ab Euſebio Papa Epiſcopis Tuſciæ & Campaniæ directam, inter alia ſic monentem;* Crucis ergo Domini noſtri Jeſu, quæ nuper, nobis gubernacula S. R. Eccleſiæ tenentibus, v Nonas Maji inventa eſt, in prædicta kalendarum die, inventionis feſtum vobis ſolenniter celebrare mandamus. *Hanc epiſtolam uti jam nemo non agnoſcit ſuppoſititiam eſſe, ita & olim agnoſcere potuiſſent omnes, ſi tam clare explicatas, quam nunc habemus, habuiſſent chronologicas rationes. Nunc vero excuſandi ſunt, qui hoc ſubſidio deſtituti minus diſcernere potuerunt inter vera & falſa,*

14 *Præter Catalogorum auctores decepti iſtiuſmodi figmentis ſunt etiam alii viri magni, atque in primis S. Gregorius Turonenſis, Hiſtoriæ Francicæ ſcriptor antiquus; eoque majori venia dignus in iis quæ libro* I *ſcripſit quaſi præludia ad eamdem, utpote & locis & temporibus remotioria ab ejus cognitione, quam ſint ea quæ deinde narrando exequitur. Hic dicti libri cap.* 36, *ubi de Conſtantino Imperatore agit,* Hujus, *inquit,* tempore venerabile crucis Dominicæ lignum, per ſtudium Helenæ repertum eſt, prodente Juda Hebræo; qui poſt baptiſmum Quiriacus eſt vocitatus. *Rabanus atque Notkerus, in ſuis Martyrologiis ad kalendas Maji, idem ſecuti ſunt hujuſmodi verbis:* In Hieroſolyma paſſio S. Judæ ſive Quiriaci Epiſcopi, cui revelatum eſt lignum Dominicæ Crucis. *Imo idem Notkerus, ne quid videri poſſit circa prænarratas fabulas dubitaſſe, ad* v *Nonas Maji earumdem initium ſic infernit.* Hieroſolymis inventio ſanctæ Crucis Domini noſtri Jeſu Chriſti, ab Helena Regina poſt paſſionem Domini, anno ducenteſimo trigeſimo tertio, *quæ eadem verba ante eum Florus Lugdunenſis, ad memoriam Inventæ Crucis, addidit, ex prænemorata Legenda. Denique Berengoſius, S. Maximini Abbas, non ſæculo* VII (*cui eum fortuito adſcripſit Bellarminus, præfatus incertum eſſe quo tempore vixerit*) *ſed initio ſæculi* XII (*uti ex diplomate Henrici* V *probant Sammarthani*) *Berengoſius, inquam, Abbas, tres libros ſcribens* de laude & inventione ſanctæ Crucis, *eorum medio aliud non egit, quam dilatare & exornare præfatam de Juda Crucis revelatore fabellam, hoc cautior quam Florus & Notkerus, quod anni deſignationem omiſerit, neque de Hieroſolymitano illius Epiſcopatu verbum fecerit aliquod, ſoli argumento de Cruce inhærens. Idem Berengoſius dum lib.* 3

Gregorium Turonen.

Florum, Rabanum, Notkerum,

Florengoſium,

Arctio. RE D. P.

cap. 7 Conſtantinum dicit in Gracorum Geſtis baptizatum aſſeri ab Euſebio, Romanæ urbis Epiſcopo; & ſuadere nititur, Græco nomine dictum fuiſſe Euſebium, qui Latine dicebatur Silveſter; non tam nobis id probat quod intendit, quam noſtram confirmat opinionem de Græca totius fictionis origine; quomodo enim Græcos allegaſſet Berengoſius, ſi in Latinis dumtaxat ſcripturis Euſebium legiſſet pro Silveſtro poſitum.

15 *Porro ſicut hi omnes, fabuloſa quæ diximus Acta ſecuti non commovent nos, ut inventioni ſanctæ Crucis patiamur Judam Quiriacum admiſceri; ſic nec ad credendum, quod nulli omnino Judæi defenſam crucem manifeſtarint, movemur ea oratione Græca, quam ſub nomine S. Andreæ Cretenſis edidit Gretzerus, ejuſdemque Andreæ operibus inſernit Combefiſius, rurſumque tomo 8 Bibliothecæ concionatoriæ recudit pro feſto Exaltatæ Crucis. Ibi primum dicitur divinitus inſtructa fuiſſe Helena, pro perſuadenda Judæis ſeu extorquenda Crucis manifeſtatione, ut partim quidem regia ſeveritate, partim vulgari perſuadendi ratione inſtaret, & omnia afferret, quæ inflexibilem Judæorum mentem inflectere poterant. Deinde in oratione altera, ſeu potius prioris parte ſecunda, ſic habetur:* Exaltatur Crux, ut oſtendat inanem eſſe Judæorum invidiam; ut nos margaritam recipiamus, quam qui Dominum crucifixerunt, vel inviti patefecerunt..... Nam Imperatrici quidem, ut paulo ante dixi, ardens immiſit deſiderium Deus, illis autem timorem incuſſit, qui totam illorum vitam conturbaret: cumque viderent fieri non poſſe ut ab inquiſitione deſiſterentur, oſtendentes ſe ſua ſponte facere quod faciebant invicti, in primis venerandum Domini ſignum manifeſtarunt. *Ita ille; Judam quidem nuſquam nominans, ſed ſatis oſtendens ex ipſius fabuloſa hiſtoria talia ſe accepiſſe. Verum abſit ut Andreæ Hieroſolymitæ, ab Epiſcopatu poſtea dicti Cretenſis, orationes illas eſſe credamus; nedum ut aſſentiamur Combefiſio in notis, ſuſpicanti in ipſa Hieroſolymitana eccleſia, ab Andrea, necdum Conſtantinopolim tranſgreſſo, fuiſſe pronuntiatas. Obſervat ille, quod* ſtylus commatis *ſit* inculcior quam ſoleat in aliis eſſe Andreæ; nec ea majeſtate iiſque fletibus cum gravitate delectate. *Cur non etiam obſervavit, credi non poſſe, quod in gremio Hieroſolymitanæ eccleſiæ ſæculo* VII *educatus tradituſque vir cultiſſimus, dixerit res a vera inventionis hiſtoria alieniſſimas, idque in ipſo ubi acciderat loco, & ubi vel ſola majorum memoria debuiſſet eum confutare? Sit ergo oratio illa, prout in Mazariniano Codice inveniſſe fatetur Combefiſius,* auctoris incerti.

& auctorem orationis Græc.

S. Andreæ Cretenſis perperam attributa.

16 *Jam quod ad reliquas inventæ Crucis circumſtantias attinet; S. Paulinus Nolanus Epiſcopus, rem verofimiliter ex auditu potius quam certis litterarum monumentis deſcribens, nonnihil variat in ejus miraculi relatione, per quod vera Crux diſcreta fuit ab aliis duabus, dum Epiſtola* 11 *ad amicum ſanum S. Severum Sulpitium, eidem particulam mittens vivifici ligni, ſic loquitur:* Cum tres pariter cruces, ut quondam fixæ Domino & latronibus ſtetérant, repertæ fuiſſent; gratulatio repertarum cepit anxia dubitatione confundi, juſto plorum metu, ne forſitan aut pro Cruce Domini patibulum latronis eligerent, aut ſalutare ſignum pro ſtipite latronis violarent. Reſpexit pias fideliter ſtuentium curas Dominus; & ipſi potiſſimum, quæ tam piæ ſolicitudinis Princeps erat, hujus conſilii lumen infudit, ut aliquem recens mortuum inquiri & inferri juberet. Nec mora: verbum factum, cadaver illatum eſt, deponitur: jacenti una de crucibus admovetur, & altera: ſe reorum ligna mors ſprevit. Poſtremo Dominicam crucem prodit reſurrectio, & ad ſalutaris ligni tactum mortem profuga funus excuſſum & corpus erectum eſt. *Ita Paulinus, cujus narrationem ſalvare nituntur aliqui, dum ſucceſſive moribundam ſalvatam, mortuum ſuſcitatum dicunt; ſed non efficiunt ne videatur unum idemque miraculum ſub aliqua circumſtantiarum varietate narrari.*

C

S. Paulini alia hac in re hiſtoria infidelis.

D

17 *S. Ambroſius, Paulini familiaris, tertiam ſacri ligni recognoſcendi viam, forte ex propria magis conjectura quam ex antiquioris ſcripturæ relatione, his verbis tradidit, ſic loquens de Helena in oratione de obitu Theodoſii.* Aperit humum, decutit pulverem, tria patibula confuſa reperit, quæ ruina contexerat, inimicus abſconderat; ſed non potuit oblitterari Chriſti triumphus. Incerta hæret ut mulier, ſed certam indaginem ſanctus Spiritus inſpirat, eo quod duo latrones cum Domino crucifixi fuerint. Quærit ergo medium lignum: ſed poterat fieri ut patibula inter ſe ruina confunderet, caſus nudaret & inverteret. Sedit ad Evangelii lectionem: invenit quia in medio patibulo prælatus titulus erat, JESUS NAZARENUS REX JUDÆORUM. Hinc collecta eſt ſeries veritatis, titulo Crux patuit Salvatoris. Hoc eſt quod petentibus Judæis Pilatus reſpondit, Quod ſcripſi ſcripſi: id eſt, Non ea ſcripſi quæ vobis placerent, ſed quæ ætas futura cognoſceret: non vobis ſcripſi, ſed poſteritati; propemodum dicens: Habeat Helena quæ legat, unde Crucem Domini regnoſcat. *Hæc narratio & ſingularis prorſus eſt, & Crucis gloriam vehementer imminuit. Veroſimilior multo opinio videtur, Titulum & clavos ſeorſim projectos inventoſque fuiſſe, ſicut de Titulo expreſſe ſcribit Sozomenus, de clavis omnes conſentiunt. Ceteri Græcorum hac tractantes non meminerunt Tituli,* E *ut neque Coronæ ſpineæ neque Spongiæ, de quibus omnibus cum longa inſtituti tractatio poſſit, nos eam, ut a ſcopo noſtro alienam, dimittemus.*

D. Ambroſii de Crucis titulo ſententia ſingularis,

nec fatis veroſimilis.

CAPUT III.

Quibus diebus Crux Hieroſolymis oſtendatur; feſtum Inventionis apud Latinos quando cœptum? oratio Alexandri monachi de Cruce qualis?

18 QUod ad ipſum diem feſtum attinet, III *Maji celebrandum, eſt illud Græcis Menologiis prorſus ignotum. Cauſam eſſe putat Baronius in Notis ad Romanum Martyrologium, quod Crucis inventionem illi numerent inter mobilia feſta, tertia die a Reſurrectione Domini celebrandam. Ad Typicum igitur ſpectabat, inter ſacra Paſchalium feriarum, de eadem agere: & tamen nihil tale in toto invenitur Typico. Quæ autem hunc allegat Baronius ex SS. Sophronio & Paulino loca, ſi probarent aliquid, non aliud probarent, quam in ſancta Reſurrectionis Hieroſolymitana eccleſia ita fieri ſolitum; non item pro aliis urbis ſanctæ eccleſiis aut monaſteriis, ex quorum antiquo uſu deſcriptum & impreſſum habetur Typicon, nedum pro aliis Græcorum Patriarchatibus, Antiocheno, Alexandrino vel Conſtantinopolitano.* F

Crucis inventio non colitur a Græcis feſto mobili,

19 *Sed neque Sophronium, quamvis ab Achille Statio Latine redditum, ſatis accurate legit Baronius. Ille enim in Oratione, quæ extat in Bibliotheca Patrum tomo 7. editionis Colonienſis, quærit,* Cur non, ſicut antea divina crux prius exorta reſulſit, *Domino in cruce feria* VI *pendente, quam hic reſurgeret; ſic & nunc* luciflua Reſurrectio *ejuſdem Domini* tertio poſt illam die reſplendeat? *id eſt cur myſterium Reſurrectionis non celebretur die tertio poſt exaltatam ſeu demonſtratam ſolenniter Crucem? Poſtquam autem hoc quæſivit, ipſemet ſibi ad propoſitam interrogationem reſpondens, ſignificat poſtridie Reſurrectionis convenientius oſtendi Crucem: & Arbitramur, inquit,* nobiſque conjectura ducti perſuademus, eos, qui ex finibus terræ ad utriuſque adorationem ſe conferunt, hujus ſubſecutionis & antegreſſionis cauſam fuiſſe; ut obito prius & celebrato lætiſſimo & ſpendidiſſimo Reſurrectionis feſto, poſt hoc autem ſtatim Crucis exaltatione conſpecta, potentiſſimum ejus comitatum, quaſi egregium quoddam viaticum, ſecum

neque ipſa Hieroſolymis celebratur feria 3 Paſchæ.

A secum asportent; habeantque Crucem, in terra simul
sed secundo; gradientem, in mari simul navigantem comitem, omniumque incommodorum profligatricem. *Me vero saltem unam feriam putes posse interjici, præcavit ipse sic ante professus:* Hodie procedit Resurrectio, suaque progressione omnia illustrat & ornat; cras Crux manifestatur cultoribusque largitur munera: hodie Resurrectio expanditur, cras Crux in edito loco quodammodo supervolat.

10 *Atque hoc est quod in præcitata ad Severum Epistola indicant hæc S. Paulini verba*: Basilica auratis coruscá laquearibus, arcano positam sacrario, Crucem servat:
neque tunc tantum, quam Episcopus urbis ejus quotannis, cum Paschæ Domini agitur, adorandam populo, princeps ipse venerantium, promit. *Addit deinde idem Paulinus.* Neque præter hanc diem, qua Crucis ipsum mysterium celebratur, ipsa, quæ sacramentorum causa est, quasi quoddam sacræ solennitatis insigne profertur; nisi interdum religiosissimi postulent, qui hac tantum causa illo peregrinati advenerint, ut sibi ejus revelatio quasi in pretium longinquæ peregrinationis deferatur: quod solum Episcopi munere obtineri ferunt. *Verum in hoc quod dicis, ista solam die id fieri solere, ei non magis possumus assentiri,*
B *quam Baronio, qui ipsam diem ab eo alia* Resurrectionem Crucis *appellatam fuisse scripsit; cum* Adorationis *solum nomen in hac materia fuerit usurpatum Græcis.*

11 *Hanc autem Adorationem prolatæ e sacrario Crucis,*
sed etiam in media Quadragesimæ *non solum in contigua Paschatis die fieri solitam: sed etiam* im media Jejuniorum hebdomade, *quæ nobis est Quadragesima tertia, probat alia prælaudatis Sophronii oratio pro ea festivitate, post alteram edita sub eodem* adorationis *titulo: in qua expresse dicit*, quod in medio jejunii, adorationis gratia, proponi solet lignum vitale venerandæ Crucis. *Idem fiebat & cum multo majori populorum con-*
& in festo Exaltationis, *cursu in festo Exaltationis, quod Ecclesia universa, tam Occidentalis quam Orientalis, XIV Septembris agendum suscepit; prout constat ex Vita S. Mariæ Ægyptiacæ, dicta ostensionis occasione conversæ, idque anno vulgaris Æræ* CCCLXXXIII, *uti ostendimus ante ejus Acta 2 Aprilis num. 7.*

12 *Manet interim, quod antea dixi,* festum Inven-
quod solum Græcorum tionis, *sub eo nomine Græcis esse ignotum.* Festum, *inquam: nam quod in excusis Menæis ad* VI *diem Martii notetur*, Inventio venerandæ Crucis, quando ab Helena inventa est, & Inventio venerandorum Clavorum *cum duobus distichis, nimium exile est quam ut considerari mereatur, nec passim invenitur in MSS. potuit autem*
C *in una aliqua ecclesia ob privatam rationem simile quid induci. Quod autem tam notabili rei nullum proprium festum Hierosolymis fixum fuerit, haud equidem miror. Cum enim statim ab inventa Cruce, decreverit Helena, ejusdem & sanctæ Resurrectionis honori, suis ac filii sumptibus, extruendum magnificentissimum templum, multiplicatis operis quam citissime absolvendum; neque prius quam illud dedicaretur, commoditas digna daretur Crucis in publicum proferendæ; non erat opera pretium instituere festivitatem diversam ab ea, quæ jam jam facienda expectabatur, quæque postea propagata ad posteros est, sub* titulo Exaltationis *annue per agenda, eo die quo Crucis exhibitione publica dedicatus est locus, cum in finem comparatus: adeo ut vanum sit aliud inventæ Crucis festum quærere apud Græcos.*

Romani etiam hoc inventionis festum agunt. 13 *At Romæ aliter compositæ res erat. Ibi jam pridem, in memoriam ejus, quæ Constantino contra Maxentium pugnaturo apparuerat, Crucis, ecclesia stabat in ædibus Sessorianis erecta: ad hanc, tamquam ad propriam locum, partem sacri ligni detulisse Helena credi potest, mox atque e Terra sancta redux in urbem appulit. Quod si credam: cur non & in hac, priusquam Hierosolimitana fabrica absolveretur, parem* coepti *recoli memoriam ejus diei, quo Crucem invenisse se narrabat Helena? Sic tamen id credere velim, ut etiam exilibrem quod ea festivitas propria manserit isti Basilicæ, usque dum succedentium Pontificum aliquis, ante sæculum verosimiliter sex-*
AUCT. D. P. *tum, idem festum voluit ab aliis quoque Romanæ urbis ecclesiis celebrari; unde paulatim propagatum ipsum est ad Ecclesias alias, ac tandem etiam inter festa a populo feriato agenda numeratum *, quemadmodum hodie usurpat tota Ecclesia Occidentalis.*

Vide Append. pag. 798. col. 2.

14 *Erit forte, qui ad probandam majorem antiquitatem communis infesto hoc celebrando observantiæ, mihi volet verbis iis, quibus præsentem diem exornatur Hieronymianum* *ejus mentio petenda in festo Hieronymiano Martyrologio* *Martyrologium, juxta exemplaris Lucensis olim in Gallia scripti fidem editum a Francisco Maria Florentinio; eoque asseverantius quod eadem verba inveniantur etiam in antiquiori codice Henrici Julii Baronis de Blum, qui cum Lucensem Codicem conferens jam dictus Florentinius, in sua ad calcem appendice monet, Ecclesia Trajectensis fuisse; itemque in MS. Corbejensi, unde idem Martyrologium edidit Lucas Acherius. Omnia diem hunc sic ordiuntur:* In Jerosolyma inventio S. Crucis D. N. Jesu Christi ab Helena [Regina] post passionem Domini anno CCXXXIII regnante Constantino Imperatore. *Erit fortasse etiam, qui idem velit confirmare ex eo Kalendario, potius quam Martyrologio, qui Comes S. Hieronymi dicitur, editus ab eodem Florentinio ad operis calcem, ubi* IV *Nonas Maji notatur* Inventio sanctæ Crucis. E

& Lectionario sive Comitis. 15 *Sed horum ego nihil tamquam S. Hieronymi recipio. Nam quod ad S. Hieronymi Comitem sive Lectionarium attinet; integrum illum ex optimis codicibus edidit Jacobus Pamelius, tomo 2 Liturgici Latini, absque ulla talis festi mentione: in Martyrologii autem vetustissimo exemplari Epternacensi similiter absunt jam dicta verba ex apocryphis Actis desumpta, & die* VII *Maji (quod alibi fit nusquam) notatur primo loco* Inventio sanctæ Crucis Domini. *Hæc autem die* III *in genuino Bedæ Martyrologio, non nisi ultimo loco, quasi festum recentiori memoriæ factis additum, notata legitur* Inventio sanctæ Crucis, *post longum Alexandri Eventii & Theoduli elogium. Merito igitur Joannes Fronto, Canonicus Regularis ad S. Genovefam Parisiis, cum ejusdem festi nullam memoriam inveniret in Romano Kalendario, annis nongentis vetustiori, quod ex domestico MS. eruditis annotationibus illustratum edidit an.* 1652; *merito, inquam, Fronto censuit, tale festum post annum* DCCXX *celebrari cœpisse, id est, inter universalis Ecclesiæ festa communia numerari. Quod tamen putamus non obesse, quo minus vere S. Gregorii locus sit in Sacramentario aque ac Antiphonario, ubi festum istud notatur: quidni enim ritum, in una Romanarum ecclesiarum pridem usurpatum, ad ceteras Urbis ecclesias Papa iste traduxerit, exemplum paulatim sequentibus diœcesibus aliis etiam transmontanis? Kalendarium vero a Frontone editum potest fuisse transcriptum ab exemplari, ante Pontificatum Gregorii exarato.* *cum ipsum usque ad ætatem S. Gregorii a sacris fastis absuerit.* F

Quod de ipsa inventione nihil legatur 16 *Quidam hoc loco Scaligerum arguunt, quasi is Cuperiniano in Crucem & res sacras animo, censuerit ad Eusebii Chronicon, non ipsius aut S. Hieronymi manu, sed aliena, esse adjectam inventæ Crucis mentionem, ubi, occasione inducti in Alexandrinam Sedem Alexandri Episcopi, nominatur Arius, ab eo de ecclesia dejectus, & Arianorum in Nicæna Synodo secuta damnatio indicatur; quædam autem exemplaria deinde sic legunt,* Helena, Constantini mater, divinis monita visionibus, beatissimum Crucis signum, in quo mundi salus pependit, apud Hierosolymam reperit. *Sunt alia in quibus Scaligeri doctrina & fides merito requiritur a piis & eruditis lectoribus: sed in hoc puncto, ubi ex sola fide antiquorum codicum definivit quid germanum spuriumve sit, non possum ei non assentiri, locum istum esse parium ac merum glossema inertis librarii, qui Nicænam synodum, anno quidem non suo, sed tamen ex occasione nominatam legens, præsumpsit lineolam aliquot in suo forte codice vacuum spatium implere (sua Cruci) inventæ commemoratione, ex Rufino sumpta; non attendens quam id nihil faceret ad Alexandrum & Arium, quorum gratia fuerat Nicæna synodus nominata.*

17 *Glos-*

AUCT. D. P. *In antiquis Eus. bianæ Chronici Mss.*

28 *Gloſſema autem eſſe probant, non ſolum Græci Codices, ex quibus Euſebii genuinum textum idem Scaliger edidit. ſed etiam plerique & vetuſtiores Latini, in quibus Hieronymi verſio legitur abſq; iſta lacinia. Talium aliqui apud nos ſunt, & quidem unus, in Francia finitus anno* XIV Heraclii & XL Chlotacharii Regis eſt, *id eſt Chriſti* DCXXIV, *quo fideliorem antiquioremque haſtenus reperiri non puto. Dum porro pro veritate ſic loquimur, nihil detrahere nos put amus honori ſanctæ Crucis. Conſtat illius inventæ certitudo atque celebritas, neque ea Chronici Euſebiani iſto ſilentio magis infirmatur, quam res infinitæ alia in eodem prætereunt, quaſque vel ipſemet Euſebius alibi, vel alii magnæ fidei auctores, velut relatu dignißimas, prolixo ſermone explicatas reliquerunt; uti in hoc argumento factum vidimus. Quanto autem jure ſacrum lignum honoretur colaturq; ab iis omnibus, qui ſe per Crucifixi mortem redemptos profitentur, clarius eſt ex Græcis Latiniſq; Patribus omnibus, quam ut hoc a nobis debeat contra Calvinianorum rabularum veſaniam demonſtrari.*

non officit aliæ veritati.

29 *His ita deductis, ne in ſola fere errorum alienorum redargutione hæreret oratio, volebam ſubjungere* Hiſtoricum encomium Alexandri monachi Hiſtoriographi, de inventione pretioſæ & vivificæ Crucis, *quale Gretzerus noſter Græcolatinum edidit ex MSS. Cryptæ ferratæ & Bibliothecæ Auguſtanæ. Ad id autem eo inclinabar magis, quod ipſum in ſua Concionatoria Bibliotheca tomo 6 recudi*

Gretzeri Alexandri monachi de hoc argumento

B *faciens Franciſcus Combefis, notaſſet ad calcem, ante Heracliana tempora & reportatam ex Perſide Crucem, ſcriptam videri orationem, in qua nulla ejuſdem Hieroſolymam redditæ inveniatur mentio. Placebat etiam atque ad rem facere haud parum videbatur, quod Alexander iſte ſuam concludens narrationem, quæ Theophani ut plurimum conformis eſt, expreſſe caveat edicatque,* Ne quis ſeipſum decipiat fabuloſas narrationes peregrinis nominibus contextas argumento huic inferendo: neque enim, *inquit*, ullus alius Epiſcopus Hieroſolymitanus fuit præter prædictos (*ſcilicet Hermonæ ſucceſſorem Macarium, & huic ſuffectum Maximum, qui ibi vocatur Maximonas*) neq; alius Romanorum Imperator, neque alio modo veneranda crux inventa fuit. *Explodituir hac ratione Judas ille Cyriacus, qui gentis ſuæ arcanum prodens Epiſcopatum Hieroſolymitanũ meruiſſet; hunc autem explodi non poterã non probare,*

Theophanis narrationi quod non conformis:

& eorum fabulosa. Alia refutans,

30 *Verum ut orationem illam inſpexi propius, non modo cenſui eam Heraclianis temporibus longo intervallo poſteriorem eſſe; ſed omnino talem, quæ præter ſubſtantiam ac pene verba narrationis ex Theophane vel ſimili ſcriptore acceptæ, nihil omnino habeat, quo non manifeſtetur turpis plurium notiſſimarum rerum ignorantia; adeo ut nihil minus convenire illius auctori poſſit, quam Hiſtoriographi titulus.*

Inscitiæ est, in re gesta non versatum de historia verba facere,

C *Dicit enim, ut alia omittam, quod Nicæni Concilii Patres, Eos qui in prava Arii & Euſebii Nicomedienſis opinione permanſerant, a ſuo corpore abſciderunt exilioque damnarunt, aliis in eorum locum creatis: cum ipſi Ariani Epiſcopi, etiam Euſebius, vetita fidei tunc ſubſcripſerint, quamvis diſſimulanter. Poſtea Macarium Hieroſolymitanũ Epiſcopum facit Imperatrici Helenæ occurrere cum comprovincialibus Epiſcopis quaſi illa Sedes jam tũc Metropolitico vel Patriarchali jure habuerit alias ſibi ſubjectas, ipſa Cæſarienſi Metropolita uſq; in longũ poſt hæc tempus ſubdita.*

D

31 *Sed levia ſunt iſta: quæ autem ſequuntur plane ejuſmodi ut niſi Græca ſcripta oratio eſſet, Græcas litteras vix attigiſſe crederem, qui tempora ſic notare potuit:* Colliguntur autem, a Chriſti in carne præſentia uſque ad tempus inventionis Crucis venerandæ, anni trecenti quinquaginta duo: ab Adam vero uſq; ad tempus quo Chriſtus in carne apparuit, quinquies mille quingenti: ſecundum alios vero, quinquies mille quadringenti ſeptuaginta quinque. *Rotundus ille numerus quinquies mille quingentorum annorum ante Chriſtum, eſt Alexandrina Æra, vulgo notiſſima, & paſſim a ſcriptoribus eccleſiaſticis uſurpata, qua Æra quantum poſt Chriſti nativitatem excurrit, tantum de annis ab eadem nativitate numerandis dequet Gentilium Imperatorum regno detrahit, eo fine ut mundialium & Chriſtianorum annorum numeri pariformiter progrediantur, & ſic annus Conſtantini* XX, *conjungitur cum anno ab ortu mundi quinquies milleſimo* DCCCXVIII, *Chriſti* CCC XVIII; *comparandus cum anno noſtræ vulgatæ Æræ* CCC XXVI; *a vero autem Chriſti natali, alibi a nobis demonſtrato, removendus annis* CCCXXXI: *ſed Æra quæ ad* CCCLII *annum Conſtantini Vicennalia differret, haſtenus inventa non eſt. Similiter Æra Conſtantinopolitana, ſecundum Romanos dicta, in numerandis Mundi annis ab Alexandrina differt ante Chriſtum, annis* VIII, *poſt eumdem natum, annis* XVI; *& ſic annus Conſtantini* XX *ipſis eſt annus Mundi quinquies milleſimus* DCCCII, *annus vero Chriſti nativitatem præcedens quinquies milleſimus* CCCXCII: *ſed qui ab eo numero adhuc detraheret* XVII, *ut ſolum colliguntur anni Mundi ante Chriſtum quinquies mille* CCCCLXXV, *haſtenus quod ſciam fuit nemo.*

ſed vitiosa in Græcorum ipſorum chronologia.

E

32 *Nihilo minoris ignorantiæ fuit, de numero Romanorum Imperatorum & Hieroſolymitanorum Epiſcoporum, ita ſcribere:* Ab Auguſto Imperatore, ſub quo Chriſtus ſecundum carnem natus eſt, uſq; ad Conſtantinum magnum triginta quinq; Imperatores interceſſerunt: ſimiliter a Jacobo fratre Domini, uſq; ad hujus Imperium, triginta quinq; fuerunt Hieroſolymis Epiſcopi. *In omnibus enim qui paſſim per manus volvebantur Hieroſolymitana ſedis Catalogis, apud Euſebium, Epiphanium, Gregorium Syncellum atque Nicephorum (ut Latinos catalogos alibi citatos taceam) minimum quadrageſimus eſt S. Macarius, qui Crucem Dominicam cum Helena Imperatrice requiſivit & reperit: Conſtantinus autem Helenæ filius, in ſerie Romanorum Imperatorum, gradibus aliquot ſuperat quadrageſimum; & ſi adjungas eos, qui una cum aliis regnantes Imperatores etiam ipſi fuerunt, quiq; breviſſimo tempore tyrannidem potius tenuere quam Imperium, ultra quinquageſimum fere ad ſexageſimum promoveretur. Quibus conſideratis, encomium iſtud judicamus hoc opere indignum eſſe: auctorem vero ſuſpicamur fuiſſe monachum Cryptæ Ferratæ in Latio prope Romam; unde ſimiles quiſquilias plures inter Græcas Sanctorum Legendas ad Vaticanam bibliothecam pervenerunt, uti oſtendimus ad* III *Martii, repudiantes Acta SS. Agapes, Chioniæ & Irenes, ibidem ſimili cum levitate ac temeritate compilata. Sufficiant ergo quæ initio hujus Commentarii diximus, certa & teſtata ſatis.*

& Imperatorum atque Episcoporum successionibus a

fusum compilata in Cryptaferrata.

F

DE SANCTO HERMOGENE MARTYRE IN ASIA.

G.H.

SÆCULO.

Antiquiſſimum Martyrologii Hieronymiani apographum, quo ab Epternacenſibus monachis accepto diu ut noſtro uſi ſumus, V Nonas Maji Natale S. Hermogenis *ſic notat, ut nihil prius potiuſve colloret: alia tria minus antiqua præmittunt ſanctiſſimæ Crucis D. N. Jeſu Chriſti inventionem, ac tunc proxime ſubjiciunt hunc ſanctum Martyrem, de quo in Mss. Lucenſi & Blumiano iſta leguntur:* Provincia Aſiæ, in Luminata civitate, Natalis S. Hermogenis de antiquis. *Hiſce valde accedit Notkerus, ita ſcribens.* In Aſia S. Hermogenis de antiquis; *omiſſis iſtis verbis,* in Luminata civitate; *pro quibus in Ms. Corbejenſi Martyrol. Hieronymiani, Pariſiis excuſo poſt relatam Inventionem Crucis ponuntur hæc verba,* Illuminata civitas, *quaſi id ſpectaret ad* Hieroſolymam: *Dein additur:* Et natalis S. Hermogenis. *Sed vix dubitamus quin errori librarii interpunctio depravata, & una altera ve littera mutata ſit, debeatque novus ſenſus inchoari,* In Luminata civitate. *Sed & hic mendum veremur: quæ enim* Luminata civitas? *An* Limenis, *ſeu* Limenopolis? *Eſt hæc civitas Piſidiæ: Piſidia vero videtur attribui Aſiæ Provinciæ, ſeu Aſia proprie dictæ, prout ea a Romanis in Provinciam eſt redacta dum in Notitia dignitatum Imperii*

Digitized

A rii tota Minor Asia seu Natolia in decem Ponticas, totidemque Asianas diœceses dividitur, quarum quarta est Pisidia. Quemadmodum autem Hermogenes dicitur de antiquis; sic etiam S. Thraseas Episcopus v Octobris martyrio Smyrnæ coronatus, dicitur ab Adone & Notkero unus de antiquis, & varii alii Martyres nominantur de antiquis S. Pauli, aut Apostolorum discipulis. Quod idem de prafato S. Hermogene dicendum videtur: qui ideo in prafatis Martyrologii Hieronymiani apographis præponitur ante S. Alexandrum ejusque socios sub Trajano passo, ut etiam sub hac aut potius Domitiano aut aliis primi sæculi Imperatoribus censendus sit ad coronam martyrii pervenisse. In Martyrologiis Mss. Augustano S. Udalrici & Parisiensi Labbei, ista conjunguntur: Romæ Hermogenis, Alexandri, Eventii & Theodoli, ubi palæstra Roma, ad SS. Alexandrum ejusque socios est transferenda. D

DE SANCTIS MARTYRIBUS ROMANIS
ALEXANDRO PRIMO, PONTIFICE,
EVENTIO ET THEODULO PRESBYTERIS,
COMMENTARIUS PRÆVIUS.

§ 1. *Acta horum Martyrum sinceriſſima. Cultus Sacer cum elogiis variis.* G. H.

ANNO CXVII

E Didimus ante Acta Sanctorum mensis Aprilis aliquem tractatum de Summis Ecclesiæ Romanæ Pontificibus, gavisi summe, quod inter primos illos Pontifices unus adesset Alexander Martyr, cujus extarent Acta martyrii sinceriſſima, & ob suam antiquitatem veneranda, utpote ante persecutionem Decianam sæculo III conscripta, quemadmodum ad calcem eorum notamus, qua decessorum & successorum Pontificum, quorum Acta desiderantur, possent chronotaxin firmissime stabilire. Ea ad hunc diem tertium Maji, quo passus est cum suis sociis Alexander, accuratius elucidata promisimus dare, & jam fidem datam cupimus liberare. Edidit ea Laurentius Surius; sed stylo, ut præfatur, modice mutato. Extant primævo stylo in plurimis præcipuarum totius orbis bibliothecarum manuscriptis, qua nec nobis lubuit annotare omnia, nec possent lectori absque ingenti tædio enumerari. Aliqua ergo & selectiora proponimus. Ac primo extant dicta Acta in bibliotheca Romanorum Pontificum Vaticana, in membranis optima manu litteris grandiusculis ante annos, quantum apparet, facile sexcentos exarata, estque hic codex num. 1191 insignitus. Reperimus eadem in illustri bibliotheca Reginæ Suecia, a nobis primum Antverpiæ, dein Romæ perlustrata; & quidem in tribus membraneis codicibus, signatis num. 13, 81, & 482.

Alia sinceriſſima S. Alexandri.

Passim extant.

2 Damus ipsa hic potissimum ex septem antiquis voluminibus accuratius inter se collatis; videlicet ex Trevirensi Imperialis monasterii S. Maximini, Rebdorffensi Canonicorum Regularium in diœcesi Eistettensi; Monasteriensi Domini Rotendorffii, Bodecensi etiam Canonicorum Regularium in diœcesi Paderbornensi, Andomarensi in Artesia Ecclesiæ Cathedralis, & duobus exemplaribus nostris, quorum alterum aliquot tomis a Majo usque ad finem anni exhibet illustria plurimorum Sanctorum Acta, a nobis jam cœpta aliquoties proferri; alterum exemplar, a nobis ne periret feliciter redemptum, continet eorumdem mensium aliquot rariora Acta antiquorum Sanctorum & fere Martyrum; estque ipse codex talis, ut omnibus, quos hactenus licuit videre, ob suam antiquitatem non videatur posse aut debere cedere. Extant denique eadem Acta a Jonino Membritio, ante ducentos circiter annos ex Mss. codicibus Italicis excusa, & ex aliis Mss. Germanicis inserantur Historiis Sanctorum an. MCCCCLXXXIII Colonia & biennio post Lovanii excusis, ersi hinc inde contracta. Hæc sunt Acta, quæ quia judicamus sinceriſſima atque ob suam antiquitatem præcipue veneranda miramur illa in Annalibus Ecclesiasticis ad ann. CXXXII a Cardinale Baronio notari, tamquam sua antiquitate mendosa, talemque censuram in ultima Surii editione apponi, ut lector cum ista cautela legat. Causam censuræ tam iniquæ, imo necessitatem, fecerant Baronio illa ipsorum Actorum verba, quibus dicitur, Sub Trajano Imperatore & Aureliano Comite utriusque militiæ Alexander punctim per tota membra transfixus, & Eventius & Theodulus decollati. Aſt Baronius Hadriani Imperatoris, qui Trajano successit, anno decimo, mortuum credebat Alexandrum: non potuit igitur ut sincera recipere ea, qua tam enormi intervallo distabant a calculo suorum Annalium: in quo prius quam errasse illum ostendam, operæ pretium fuerit declarare, qui quantique auctores ea judicaverint omni acceptione dignissima.

Ex duobus MSS. collatis.

Perperam dicit sua antiquitate mendosa.

3 Sanctus ac venerabilis Beda, in fine Historiæ Ecclesiasticæ gentis Anglorum, enumerat a se conscriptos libros, & inter ceteros testatur se edidisse Martyrologium de Natalitiis sanctorum Martyrum diebus, in quo omnes, quos invenire potuit, non solum quo die, verum etiam quo genere certaminis, vel sub quo Judice mundum vicerit, diligenter annotare studuit. *Hoc Beda Martyrologium genuinum edidimus ante tomum secundum Martii nostri ex octo antiquis Mss. quorum unum quia repertum erat in codice Vaticano Ecclesiæ S. Petri, arbitramur illud huic saltem Ecclesiæ usurpatum fuisse. In eo autem Martyrologio Beda ita scribit:* v Nonas Maji Romæ SS. Alexandri Papæ & Euentii & Theoduli Presbyterorum, quorum primus post vincula & carceres, eculeum, ungulas et ignes, punctis creberrimis per tota membra peremptus est: sequentes et ipsi, post longam carceris sustinentiam, ignibus examinati, et ad ultimum decollati sunt sub Aureliano Judice, tempore Trajani Principis. Ipso die inventio sanctæ Crucis. *Hæc Beda, mortuus anno* DCCXXV *die Ascensionis Christi* XXVI *Maji, qui, uti apparet, laudata superius Acta S. Alexandri sociorumque apud se habuit; eaque sinceriſſima judicans, jam indicatum elogium ab eis excerpsit. Beda integro sæculo junior est B. Rabanus, Abbas primum Fuldensis, dein Archiepiscopus Moguntinus, mortuus an.* DCCCLVI, *die* IV *Februarii. Hic in suo Martyrologio primo omnium profert elogium de Inventione sanctæ Crucis, tum subjungit verbotenus ex Beda descriptum elogium de SS. Alexandro Papa, Eventio & Theodulo Presbyteris, nullo prorsus verbo addito aut omisso, & cum depositione S. Philippi Confessoris, cujus infra Acta damus, concludit hunc diem. Sunt autem dicti Beda & Rabanus duo præcipui suorum sæculorum Doctores, qui Ecclesiam suis scriptis exornarunt.*

Ex illis dederant elogia S. Beda sæculo X. E

& sæculo IX B. Rabanus F

4 *Dicitur in Actis* eodem anno, *quo hi Sancti martyrium compleverunt*, nutu Dei defunctus Trajanus, scilicet die X *Augusti, quando ex Oriente in Italiam rediturus, in Cilicia vivere desiit, elapsis post dictum martyrium tribus mensibus & septem diebus. Cui tunc successit Adrianus Imperator, a quibusdam Chronologis relatus ad dictum annum, neglectis forsan septem mensibus Imperii Trajani. Hoc errore assumpto, videtur horum Sanctorum martyrium ad Hadrianum relatum ab aliquibus, quo S. Ado, Archiepiscopus Viennensis creatus anno* DCCCLIX, *in suo Martyrologio tacite rejicit, dato longissimo de his sanctis Martyribus encomio, quod necessario hic proponendum duximus, & ut hujusmodi.*

S. Ado Archiepiscopus Viennæ cum longo elogio.

Eodem

Digitized by Google

AUCT. G.H. Eodem die Romæ via Numentana milliario ſeptimo S. Alexandri Papæ, cum Eventio & Theodulo Presbyteris, ſub Trajano Principe, Judice Aureliano. Qui Romanæ Eccleſiæ Epiſcopatum quintus poſt Petrum tenuit annos decem, menſes duos, dies decem, & ſanctitate incomparabilis, fide clariſſimus, maximam partem Senatorum urbis convertit ad Dominum. Qui poſtmodum jubente Trajano Principe, ab Aureliano Comite utriuſque militiæ, carceri mancipatus; poſt ſtupenda & divina miracula, ubi per puerum, qui faculam ferebat ardentem, e carcere nocturno ſilentio per feneſtram eductus, ad domum Quirini Tribuni, ubi B. Hermes Præfectus ſub cuſtodia tenebatur, perducitur; & poſtquam ſanata eſt filia ipſius Quirini, Balbina nomine, & ipſe Quirinus converſus baptiſmi gratiam deſideravit; poſtque liberationem & baptizationem eorum, quos vinculis arctatos in carcere Quirinus ipſe tenuerat, inter quos duos quoque ſanctiſſimos Presbyteros inter reos conſtrinxerat, Eventium & Theodolum, qui de Oriente venerat; poſt iſta omnia, & ſi quæ ſunt alia venerabiliter ab eo geſta; Aureliano Comiti iterum, Principe adhuc Trajano (ſiquidem Adrianus nondum imperabat) exhibitus eſt ſimul cum ipſis beatis duobus Presbyteris: primoque in eculeum levatus, & tortus ungulis, atque lampadibus actractatus graviſſime fuit.

ς Cumque nullas daret voces, dixit ei Aurelianus: B Quare taces? S. Alexander reſpondit: Quia tempore orationis Chriſtianus homo cum Deo loquitur. Depoſito autem Alexandro, juſſit impius Judex applicari Eventium & Theodolum, & interrogavit B. Alexandrum; Qui ſunt iſti? B. Alexander dixit: Ambo viri ſancti, ambo Presbyteri. Tunc converſus ad B. Eventium Judex interrogavit eum: Quando factus es Chriſtianus? Cui B. Eventius: Ante annos ſeptuaginta, & annorum undecim ſum baptizatus, & annorum viginti Presbyter ordinatus ſui, & nunc ago octogeſimum & unum ætatis, quem in carcere & vinculis complevi. Et poſtquam interrogavit etiam Theodolum, & in confeſſione manentem invenit; juſſit furnum incendi fortiter, & B. Alexandrum atque Eventium ligatos in medium præcipitari. Cum eis & B. Theodolus ſponte in flammas proſilivit, decantans cum ipſis & pariter gratias agens; Igne nos examinaſti, & non eſt inventa in nobis iniquitas. Quod cum nuntiatum impio Aureliano eſſet, fecit beatiſſimum Alexandrum punctis creberrimis per tota pungi membra, donec deficeret. Hujuſmodi fine vir ſanctus martyrium ſuum complevit. Sancti autem duo Presbyteri gladio conſummati ſunt. Quorum corpora * Severa femina religioſa collegit, & B. Alexandrum atque Eventium in uno ſepulcro, Sanctum vero Theodolum ſeparatim in alio poſuit, via Numentana in prædio ſuo, v Nonas Maji. *Hæc omnia S. Ado Archiepiſcopus (excerptis paucis de tempore Sedis, quod infra examinabimus) ex Actis S. Alexandri; ipſis eorum verbis ferme retentis, præclariſſime collegit & expoſuit prudentiſſime. Habemus ergo conſentientia ſuffragia trium illuſtriſſimorum ſanctitate & doctrina virorum, qui dicta Acta habuerunt in Anglia, Germania & Gallia; eaque ſinceriſſima, neque ſua antiquitate mendoſa judicarunt.*

6 Quartus accedat teſtis B. Notkerus Balbulus, monachus Sangallenſis in Helvetia, cujus Acta illuſtravimus ad diem VI *Aprilis. Erat hic ibidē religioſam vitam profeſſus cum an.* DCCCLXX *præditus S. Adonis reliquias S. Deſiderii Martyris ad cœnobium S. Galli miſeret, ut ipſe Notkerus ad diem* XXIII *Maji teſtatur in ſuo Martyrologio; cui ad hunc* III *Maji inſerens præclarum elogium de S. Alexandro Papa ejuſque ſociis; plurima quidem videtur ex Adone deſcripſiſſe: quia tamen addit*, Balbinam ſtruma colli ſanatam, & nutricem aliam illuminatam, *quod Ado omiſerat, oſtendit ſe etiam ipſa Acta habuiſſe: & ſinceriſſima judicavit, ex iis tranſcribens quod* jubente Trajano Cæſare, ab Aureliano Comite utriuſque militiæ S. Alexander carceri mancipatus ſit, & punctis creberrimis per cuncta punctus membra. *Denique inter alia quæ habemus antiqua Mſſ. Martyrologia, unum eſt in Anglia ante annos ſexcentos in pergameno exaratum, ubi iſta legantur, ex Beda, omiſſo nomine* Trajani, *ſive deſumpta*: Romæ via Numentana paſſio S. Alexandri Papæ, Eventii & Theodoli Presbyterorum, ſub Aureliano Principe. Quorum primus poſt vincula, carceres, eculeum, ungulas, & ignes, punctis creberrimis per tota membra peremptus, ſequentes quoque poſt longam carceris * cuſtodiam ignibus examinati, ad ultimum decollati ſunt. *Quæ eadem habet Bellinus de Padua, in Martyrologio ſecundum morem Romanæ curiæ anno* MCCCCXCVIII *Venetiis excuſo, ac poſtea ſæpius recuſo.*

ex ipſis Actorum verbis compilatis

aut ſignum Ms. Martyrologium

* *alii* ſullementiam

7 Verum hic aliquibus, qui Acta horum Sanctorum non habebant, aut ſaltem accurate non perpenderant, viſus fuit lapis ſcandali & offenſionis, quaſi diceretur S. Alexander Papa paſſus ſub Aureliano Imperatore, *anno ſolum* CCLXX *ad eam dignitatem electo. Ergo e ſua conjectura, quod nomen* Adriani *non multum abluderet, & ab eadem littera inciperet, in locum* Aureliani *ſuppoſuerunt nomen* Adriani; *itaque habent varia exemplaria Uſuardi, & ſervavit Molanus in prima editione ſua ejuſdem Uſuardi: ſed poſtea vir magna eruditionis & prudentiæ ſeipſum correxit; atque in ſecunda & tertia dictis Uſuardi editione repoſuit nomen* Aureliani Principis: *omnem ſcrupulum ſuis exemplaribus lectoribus, ſi Martyrologium, quod potiſſimum ex Uſuardo Colonia & Lubeca anno* MCCCCXC *eſt excuſum, ſecutus, cum eodem ſcripſiſſet*, ſub Aureliano Judice, Principe Trajano; *aut cum antiquo Ms. Leodienſi S. Lamberti impreſſiſſet*, ſub Trajano Principe, Judice Aureliano. *Fecit hoc perquam expreſſe Molanus ad* XXX *Martii, quo die paſſus eſt* S. Quirinus Tribunus, a S. Alexandro ad fidem converſus. *Num cum hic paſſim apud Uſuardum legeretur;* Sub Aureliano Imperatore agonem martyrii gladio conſummaſſe, *id Molanus in ſecunda & tertia editione Uſuardi, interpoſitis verbis parentheſi a nobis inclusis, ita explicat:* Sub Aureliano [Comite utriuſque militiæ & Trajano] Imperatore. *At ſimpliciter*, Quirinum paſſum ſub Trajano Imperatore, *ſcribunt Ado & Notkerus. Eumdem Petrus de Natalibus l. 4. c. 14 tradit* paſſum in perſecutione Trajani, ſub Aureliano Comite utriuſque provinciæ. *Denique Maurolycus, Felicius & Caniſius, ſcribunt paſſum Quirinum* Trajano imperante, ſub Aureliano Præfecto. *Eadem parentheſi, qua defectuoſum Uſuardi textum ſupplevit Molanus, ſupplendus eſt ſimilis error in Adone atque Notkero, dum ad diem* XXVIII *Auguſti aſſerunt*, S. Hermetem a S. Alexandro converſum, *uti & hujus Acta infra declarant*, ſub Aureliano Imperatore paſſum: *ubi multo accuratius in memorato ante Martyrologio, Colonia & Lubecæ anno* MCCCCXC *excuſo*, *appellatur* Aurelianus Comes; *& ipſe* Hermes *in Martyrologio Germanico Caniſii* ſub Trajano Imperatore paſſus dicitur. *Simili modo ad Kalendas Aprilis neceſſario explicandi Uſuardus, Ado, Notkerus, Bellinus & alii, aſſerentes* S. Theodoram, ſororem S. Hermetis, martyrizatam ſub Aureliano Principe, *aut* Imperatore. *Verum iterum melius in laudato Martyrologio Colonia & Lubecæ anno* MCCCCXC *excuſo* Aurelianus *tantummodo* Comes *appellatur. Non voluimus omnia & ſingula martyrologia enumerare, quæ S. Alexandri & ſociorum nuda fere nomina referunt, cum antiquis Martyrologii Hieronymiani apographis; ac tertium fere* Theodolum, *variis* Theodulum *appellant; quamvis poſterior lectio magis genuina ſit, ex Græco* Θεόδουλος Dei-ſervus, *unaque cum* Eventio Presbyterum *agnoſcunt: Wandelbertus eos his verſibus honorat.*

Præſul Alexander quinas & Eventius ornant,
Theodoluſque, Dei pariter pro nomine cæſi.

Uſuardo perperam interpolatum nomen Adriani Imperat.

Hieronym.

& hujus ſororem Theodoram,

vide etiam in Faſti ad XX. *Quirinus.*

* *alii* Severina.

a

b *Notkerus monachus Sangallenſis.*

y Google

A

§. 11 *Tempus Sedis ex Catalogis & Vitis Pontificum: dignitas Comitum utriuſque militiæ.*

8 HÆtenus *ex antiquis martyrii Actis, & variorum Martyrologiorum elogiis, quæ oſtendimus fuiſſe ex dictis Actis deſumpta, ſatis probatum eſt, ſemper creditum fuiſſe pro certo, quod S. Alexander Papa ejuſque ſocii ſub Trajano imperatore paſſi ſint: quam autem id merito & recte creditum fuerit ut intelligatur, quot & quibus annis præfuerit Eccleſiæ nunc quærimus. Primum ergo Lectorem monemus, nos ob monitum Cardinalis Baronii, ad diem* XXVI *Aprilis datum*, in his quæ ſunt Romanæ Eccleſiæ, majorem fidem adhibere ejus alumnis quam ceteris. *Inter alumnorum vero ſcripta huc ſpectantia eminent Catalogi Summorum Pontificum, editi a nobis ante tomum primum Aprilis: ex quibus primus a S. Damaſo Papa miſſus eſt ad S. Hieronymum, & hujus priorem partem videri a S. Antero Papa ex antiquioribus monumentis circa annum Chriſti* CCXXX *collectam fuiſſe, monuimus in noſtra ad dictos Catalogos Præfatione; unaque indicavimus, quod hiſtoriis per Conſules deductis velit idem Baronius præcipuam fidem adhiberi. His poſitis, annos præſidentis Alexandri clare expreſſos oſtendent hæc pauca verba:* Alexander annis octo, menſibus duobus, die uno: Fuit temporibus Trajani, a Conſulatu Palmæ & Tulli, uſque Ælia-
B no & Vetere. *Succeſſit Alexander S. Evariſto Papæ, cujus hoc eſt elogium in dicto Catalogo:* Evariſtus annis tredecim, menſibus ſeptem, diebus duobus. Fuit temporibus noviſſimis Domitiani & Nervæ & Trajani, a Conſulatu Valentis & Veri, uſque Gallo & Bradua. *Fuerunt* C. Fulvius Valens & C. Antiſtius Vetus, *ſive* Verus, Conſules *anno* XCVI *quo Domitianus eſt interemptus* XVIII *Septembris. At* Ap. Annius Trebonius Gallus & M. Atilius Metilius Bradua Conſules * *extiterunt an.* CVIII, *Trajani* XI, *ultra quem videri aliquamdiu ſuperfuiſſe* S. Evariſtum *alibi cenſuimus, ut poſt dies* XIX *Sedis vacantis (quot in 2 Catalogo notantur) potuerit Alexander fuiſſe ordinatus, quia id debuit factum fuiſſe* III *Martii anni* CIX, *quo Conſules fuerunt* A. Cornelius Palma & C. Calviſius Tullus. *Nunc vero habemus paratam prælo, ante tres tomos Junii dividendam, univerſam Pontificiam Chronologiam; quam ſtudioſiſſimi elaborantes, cognovimus primis ſæculis hiſce nil credendum Interpontificiis a 2 Catalogo per meram conjecturam notatis; quæ tunc vel nulla fuerunt, ſuccedente jam ante ordinato Vicario, ſicut Anacleto ſucceſſit Evariſtus;*
C *vel longe produtiora, propter perſecutionis fervorem, cum ſine Vicario ordinato e vivis Pontifex raperetur. Cognovimus etiam eos dies, quibus octodecim primi Pontifices coluntur, poſſe credi veros eorum Natales in cælis, in quibus per præſcriptos Conſules, annoſque & menſes ac dies cuique Pontificatui definitos, retrogradiendo, perveniri debeat ad diem quo quiſque eſt ordinatus. Cum ergo ſic inveniatur S. Alexander ordinatus* III *Martii (utpote qui ſederit an.* VIII, *menſes* II, *diem* I, *& obiit die* III *Maji) ſi Evariſtus obiit* XXVI *Octobris quo colitur, idque anno præcedenti; neceſſe eſt ut inter utrumque vacaverit Sedes menſes* IV, *dies* VII. *Similiter Alexandri ſucceſſor S. Sixtus invenitur ordinatus* XVII *Decembris ante novos Conſules anni* CXVII Nigrum & Apronianum, *ſed uſque ad* III *ſequentis Maji dumtaxat Vicarius Alexandri, cujus interim Pontificatui Conſules ultimi aſſignantur* Æmilius Ælianus & Lucius Antiſtitis Vetus, *quia primus Catalogus prima ſui parte non conſuevit bis eoſdem Conſules nominare; & ſequenter* Niger *atque* Apronianus *omnino erant adſcribendi initiis Sixti.*

9 *Congruunt Acta S. Alexandri, in quibus dicitur* eodem anno nutu Dei defunctus Trajanus Imperator, *ſcilicet ut ſupra monuimus, elapſis tribus menſibus & ſeptem diebus poſt martyrium Alexandri; quia Trajanus ex Oriente in Italiam reverſurus, in Cilicia* X *Auguſti vivere deſiit: eaque de cauſa monet Ado Viennenſis ſupra relatus,* Adrianum nondum Imperaſſe *cum S. Alexander ejuſque ſocii martyrium ſubirent. Succeſſor S. Alexandri in Pontificatu fuit S. Sixtus primus: cujus Pontificatus conſequenter ad dicta de Alexandro in præcitato Catalogo ſic deſcribitur:* Sixtus annis decem, menſibus tribus, diebus viginti uno. Fuit temporibus Adriani, a Conſulatu Nigri & Aproniani, uſque Vero III & Ambibulo. *Fuerunt* Quintius Niger & T. Vipſanius Apronianus Conſules *indicato anno* CXVII, *quo diximus S. Alexandrum* III *Maji martyrio coronatum, & Trajanum* X *Auguſti periiſſe; quod utrumque hinc confirmatur. Reliqua S. Sixti Acta dedimus* VI *Aprilis. Hæc viderentur ſufficere circa tempus, quo præfuit Eccleſiæ S. Alexander, niſi in Catalogo Pontificum, ex Ms. Chriſtinæ Reginæ Succiæ deſumpto iſta legerentur:* Alexander natione Romanus, ex patre Alexandro, de regione Caput-Tauri, ſedit annos decem, E menſes ſeptem, dies duos. Fuit autem temporibus Trajani, uſque Æliano & Vetere. *Eadem plane leguntur in Mss. Geſtis Pontificum uſque ad Martinum* V *deductis, & in Mss. codicibus Anaſtaſii Bibliothecarii de Vitis Pontificum Thuano & Mazarinico. Poſſem reſpondere apud Anaſtaſium excuſum & in variis ejus Mss. ſic legi:* Alexander natione Romanus, ex patre Alexandro, de regione Caput-Tauri, ſedit annos octo, menſes quinque, dies duos. Fuit temporibus Trajani, uſque ad Helianum & Veterem, *ſcilicet* Conſules, *uti additur id dictis Mss. Geſtis Pontificum. Verum fruſtra recurrerem ad variantes lectiones, nequaquam deciſuras controverſiam: cum hæc ex ſententia Baronii in ſimili caſu anno* 337 *n.* 67 *definitive terminetur per Conſules ubique eoſdem. Nam in prædictis omnibus codicibus* Conſulatus Galli & Braduæ, *anni* CVIII, *ſpectat ad Evariſtum deceſſorem S. Alexandri; & hujus ultimus annus indicatur per* Conſules Ælianum & Veterem, *ſive annum* CXVI, *& conſequenter non ſunt intermedii, niſi anni ſolum octo: quos cum primo & veuſtiſſimo Catalogo & Anaſtaſio Bibliothecario retinemus, indeque corrigendos cenſemus qui omiſſis Conſulibus annos decem Alexandro tribuerunt.* Menſes duos & diem unum *ex eodem antiquiſſimo Catalogo adjunximus: quos etiam habet Ado* menſes duos, *ſed* dies decem. *Si quis malit aſſignem cum Anaſtaſio* menſes quinque & dies duos, *meminerit initium Pontificatus auſpicari a Kalendis Decembris an.* CVIII.

10 *Addantur apud Anaſtaſium & alios aliqua Alexandri geſta in Pontificatu his verbis:* Hic paſſionem Domini miſcuit in precationem Sacerdotum, quando Miſſæ celebrantur. Martyrio coronatur, & cum eo Eventius Presbyter & Theodolus Diaconus. Hic conſtituit aquam aſperſionis cum ſale benedici in habitaculis hominum. Hic fecit ordinationes tres per menſem Decembrem, Presbyteros ſex, Diaconos duos, Epiſcopos per diverſa loca quinque. Qui etiam ſepultus eſt via Numentana, ubi decollatus eſt, ab urbe Roma, non longe milliario ſeptimo, quinto Nonas Maji. *Verum in his aliqua* F *vitiata ſunt, quia* Eventius & Theodolus ambo Presbyteri *fuerunt, &* decollati *martyrium compleverunt. Sed* S. Alexander punctim per tota membra trans-fixus eſt, *ſive* punctis creberrimis per tota punctus membra donec deficeret, *uti habent antiqua Breviaria Romana manu exarata & excuſa an.* 1479, 1490, 1522, *& paſſim aliarum eccleſiarum Breviaria, quæ penes nos habemus: in quibus omnibus dicuntur,* paſſi ſub Trajano Principe & Judice Aureliano. *In Breviario Romano juſſu Pii V edito, dicitur* Alexander Romanus Trajano Imperatore rexiſſe Eccleſiam, *nulla Adriani ſucceſſoris facta mentione.*

11 *Paſſi igitur ſunt ſub* Trajano Imperatore, *ſed in Orientem profecto: qui inde* ad interfectionem Chriſtianorum Romam miſſe Aurelianum, Comitem utriuſque militiæ in Iſauria: cui omnis Senatus ita famulatus eſt, ut ipſum Principem crederent eſſe Trajanum.

ADCTORE G. H. quoniam obiit Trajanus Imp. 10 Auguſti.

Ex præcipuæ fidei catalogo

Addatur verſus Alexandrii

& deceſſoris Evariſti

* Vide Append. Pag. 516 col. 2.

cui illeſorum poſt 2 menſes, dies 7 Sedis vacantis,

Aliqua in Pontificatu geſta

Dignitas Comitum utriuſque militiæ.

paſſus 3 Maji anno 117

AUCTORE G. H.

num. *Erat utriuſque militiæ Comitatus, ſummus honoris & dignitatis titulus, qui ad tempora Arcadii & Honorii duravit: hinc in Notitia Imperii, tunc ſcripta, recenſentur* duo viri ſpectabiles, Comites rei militaris per Ægyptum & Iſauriam, *ſub quorum diſpoſitione erant variæ legiones & miniſtri Imperatorum. Et hanc ob cauſam videtur dictus* Comes Aurelianus *variis titulis honoratus, & appellatus* Judex, Præfectus, Præſes, Princeps, Imperator. *In Lexico Heſychii* Κόμης *eſt* ἄρχων, ἡγεμών, Comes idem qui Princeps & Dux. *Et apud Suidam*, Κόμης ὁ παῦ ἄρχων. Comes eſt Princeps populi. *Præterea olim* Imperatores *dicebantur, qui aliis* Præfecti copiarum & Duces exercituum *habebantur: & Appianus, qui eodem, quo hic Comes Aurelianus, tempore vixit, teſtatur lib. 2 Bellorum civilium*, Imperatoris nomen ſuo tempore dari ſolitum Ducibus exercituum, poſt victoriam cæſis hoſtibus reportata. *Ex quibus facile iſt rationem reddere, quæ factum ut diceretur* Aurelianus Princeps & Imperator.

§ III. *Reliquiæ horum Sanctorum in variis eccleſiis.*

Corpora horum Sanctorum in Urbem deferuntur.

11 PAſchalis Papa primus, *qui ſedit ab anno* DCCCXVII *uſque ad an.* XXIV *iſtius ſeculi, teſte Anaſtaſio in ejus Vita*, multa Sanctorum corpora requirens invenit: B quæ & diligentius intra civitatem, ad honorem & gloriam Dei, recondidit. *Oldoinus Pancirolus in Theſauro abſcondito Urbis Romanæ regione 5 eccleſia 5, dixit ab hoc Pontifice* corpora SS. Alexandri Papæ, Eventii & Theodoli depoſita fuiſſe in aliquo oratorio intra monaſterium S. Praxedis, eaque inde ab Alexandro II Papa anno MLX extracta & Lucam fuiſſe tranſmiſſa. *Verum addit credi poſſe, partem Reliquiarum aliquam tunc donatam fuiſſe eccleſiæ S. Laurentii in Lucina, aliquam etiam eccleſiæ S. Sabinæ. Paulus Aringhus lib. 4 Romæ Subterraneæ cap. 22, aſſerit*, Sanctorum eorumdem corpora in Urbem translata, quam multas pretioſis Reliquiis eccleſias ditaſſe. Quamobrem pleræque, vel exiguis reliquiarum particulis cumulatæ, ſacra ſe eorumdem poſſidere corpora gloriantur. In eccleſia enim S. Sabinæ Aventino in colle anno MDLXXXVI marmoream arcam, pervetuſto ſub altari, quod ab Eugenio Papa II erectum fuerat, inter explorandum reperiri contigit: in qua SS. Alexandri Papæ, Eventii & Theoduli aſſervari corpora exſculptis notis legebatur: quæ quidem arca majori ſub ara, quam poſtremis temporibus Sixtus Papa Quintus erexit, perhonorifice condita eſt. *Hæc ibi. Succeſſit dictus Eugenius* II *ante memorato Paſchali* I. *Idem Aringhus poſtea his addit, quod ſub ara majore eccleſiæ S. Laurentii in* C *Lucina haud modicam eorumdem Sanctorum partem aſſervari binæ inſcriptiones teſtentur: in quarum altera a Cæleſtino Papa* III *eadem ſub ara, inter ejuſdem conſecrationis ſolennia, anno* MCXCVI *reliquiæ ibi conditæ hunc in modum exſculptis notis adnumerantur*: CORPORA BEATORUM MARTYRUM ALEXANDRI PAPÆ, EVENTII, THEODULI, SEVERINÆ &c. *De hac inter prætermiſſos ad hunc diem egimus. Pancirolus loco citato ait*, Caput S. Alexandri in dicta S. Laurentii eccleſia oſtendi.

quorum pars eſt in Eccleſia S. Sabinæ;

pars in Eccleſia S. Laurentii in Lucina,

13 *Tiburtini etiam, teſte Aringho, & Juſtinopolitani in Iſtria, affirmante Ferrario in Catalogo Sanctorum Italiæ, gloriantur ſe poſſidere* corpus S. Alexandri Papæ. *Sulmona in Pelignis templum celebre habet S. Alexandro Papæ, teſte Ughello tom. 1. Italiæ ſacræ col.* 252, *in quo circa annum* DCCCLXXX *Arnulphus Epiſcopus ſepultus fuit: diu autem antea allata eo fuiſſe debuit pars corporis ſancti ipſius Papæ, ut facile colligitur ex ſtylo hujus diſtichi, marmoreæ in tabula juxta altare legendi*,

Hic Alexandri ſunt oſſa recondita, ſancti
Papæ, qui Petro quintus ſucceſſor habetur.

apud eos ſcilicet, qui Linum & Cletum inter S. Petri ſucceſſores non numerant: inferius vero ſic ibidem notatur,

Ugonis fortis, ſapientis, nec non potentis opus. *Si foret ad manum Herculis Ciofani deſcriptio urbis Sulmonenſis, una cum Ovidii inde nati vita edita anno* 1578 & *ab Ughello laudata, in ea fortaſſis inveniremus tempus iſtius Ugonis, & haud dubie aliquod de prædicta eccleſia, unde veniremus in cognitionem ejus temporis quo ſacra illa oſſa eo allata ſunt. Tiburtini habuiſſe partem potuerunt, a cive ſuo S. Simplicio Papa: neque enim probatur quod primus Paſchalis Sanctum corpus extulerit in lucem.* D

alia Tiburtina & Sulmonenſia.

14 *De Juſtinopolitanis, quod Romani Pontificis partem poſſideant, dubium mihi facit Ughellus, quando tomo* 5 *Italiæ ſacræ col.* 356, *agens de eccleſia eorum Cathedrali, ait*: Hic aſſervantur tria ſanctorum corpora, nempe Nazarii Epiſcopi Tutelaris, & SS. Alexandri atque Ælii. *Sicut enim erravit Ferrarius quando diem* XIII *Kalendas Junii, quo migraviſſe* S. Nazarium *teſtatur lamina plumbea, intra arcam cum corpore reperta, dicit fuiſſe diem inventionis; ſic etiam credendus eſt erraſſe in* Alexandro *qui Juſtinopoli* VI *Kalendas Novembris colitur, dum ſimiliter eum diem inventionis appellat; ex falſo veroſimiliter ſuppoſito quod Epiſcopus Romanus fuerit, qui potuit Juſtinopolitanus aut alibi in Iſtria Epiſcopus fuiſſe; forte nec Epiſcopus fuit, ſed ſimpliciter Confeſſor, æque ac Ælius* E *ſive* Helius, *qui colitur* XV *Kalendas Auguſti: eſtque veroſimile, non ſucceſſive, ſed uno pariter die ex eadem revelatione, inventa eſſe ſacra corpora, ſub iis nominibus, quibus iam ante diverſi dies erant ſacri.*

ante diem Juſtinopolitani

15 *Meliori veroſimiliter fundamento credunt Parmenſes ſeſe habere corpus, id eſt partem de corpore S. Alexandri Papæ, cui & ſanctimonialium monaſterium ibidem conſecratum, hodieque ſub S. Benedicti regula inſigniter florens, fundatricem agnoſcit Cunigundam, Bernardi Italiæ Regis viduam, ſub annum* DCCCXXXVII; *qua accepta a Gregorio* IV *ea quam dixi Reliquia, excipiendam curavit inſigni Epiſcoporum ex vicinis urbibus acciterum concurſu, accedentibus etiam Tranſmontanis duobus Lamberto & Herberto. Ita ad jam dictum annum Bonaventura Angeli in Hiſtoria Parmenſi, vulgata anno* MDXCI: *cui ejuſdem temporis auctor Garofani in Sanctuario Parmenſi conſentit; ſequiturque Rannucius Picus in Theatro Sanctorum ac Beatorum Parmenſium, ante annos fere quadraginta excuſo, ingenue confitens, neſcire ſe, unde acceperint auctores iſti Cunigundæ Reginæ nomen. Recte autem concludit, ex illorum dictis conſequi, quod S. Alexandri Papæ veneratio Parmæ, multo antiquior ſit quam Lucæ, quo ad ejuſdem nominis ibidem eccleſiam ipſius Reliquias tranſtulit Alexander* II, *qui Lucenſis Epiſcopus fuerat, nec niſi anno* MLXI *factus eſt Romanus Pontifex. Tranſlationis iſtius teſtimonium continet recentior hujuſmodi titulus, ſuperiori ſeculo poſitus, quem teſtem noviſſimæ tranſlationis Baronius ad ann.* 1070 *num.* 28, & *Franciottus in Hiſtoria ſacrarum imaginum & Sanctorum Patronorum civitatis Lucenſis pag.* 361 *proferunt his verbis.* Corpus F Beatiſſimi Alexandri primi Pontificis Maximi, ſub Hadriano (*imo Trajano*) Imperatore Martyrio coronati, una cum catena qua vinctus cuſtodiebatur, ab Alexandro II in ara hujus templi ſubterranea conditum debita cum reverentia: fuit in hoc altare translatum anno MD-XXXIII menſe Decembri, curante nobili viro Joanne Arnolphinio Ædituo.

alia Parmæ

& Lucæ,

alibi ſuperius Sanctus

16 *Narrat deinde Franciottus caſum circa prædictam Catenam notabilem*, Anno MDLXXXIII, cum eſſet Epiſcopus Lucenſis adm. Illuſtris D. Alexander Guidiccionius ſenior; & præfatæ Eccleſiæ S. Alexandri Rector haberetur D. Horatius San-Miniati, qui poſtea a fel. mem. Sixto V creatus eſt Archiepiſcopus Theatinus; contigit ut quidam, furti faciendi cauſa ingreſſus ſacrarium, ubi ipſa ſervabatur Catena; cum aliud pretioſioris metalli nihil inveniret, eamdem abſtulerit, & inſtar inutilis ferri vendiderit exiguo nummo. Jacturam ubi comperit Sacellanus eccleſiæ, id quod erat ſuſpicatus,

brevitatis ob. gra. [illegible]

circuire

A circuire cœpit per officinas fabrorum ferrariorum: tandemque ad eum perveniens, qui emptam ſolidis quatuor abjecerat in angulum, eo quod igni impoſitam nequiverat ad uſus ſuos emollire; agnitam redemit prompte retulitque ad eccleſiam; & quod ex fabro de ea intellexerat, id poſtea cum Romæ eſſet conſignavit litteris, anno MDXCVI; addens vidiſſe Lucæ multos, qui graviter infirmi contactu ſacræ illius Catenæ ſanitatem recuperarint, merito ſancti Pontificis. Quod eo libentius refero, *inquit Franciottus*, quia & Catenam ipſam ſingulari favore videre merui, & epiſtolam omnia ſupradicta atteſtantem.

Ex atteſtatione ſalutatis.

17 *Gabriel Bucelinus in Sacrario Benedictino ait, S. Alexandri Papa* corpus ſacratiſſimum haberi & magna veneratione coli in S. Dionyſii Pariſiis; coſtarum partes aliquas in Weingartten, *quod eſt antiquiſſimæ fundationis monaſterium Altorfia in Francenia. Aſt de San-Dionyſianis Reliquiis ſcribens Jacobus Doubletius lib. 1 c. 42, ait quod* Leo Papa III corpora SS. Alexandri Papæ, Cucuphatis & Hippolyti Martyrum dedit Carolo Magno, qui eadem diſtribuens in totidem Prioratus, monaſterio San-Dionyſiano ſubjiciendos, corpus S. Alexandri poſuerit in Prioratu vallis Lebrahæ. *Unde ſi* B *fuiſſet ipſum relatum ad S. Dionyſii eccleſiam, æque hoc diviſſet Doubletius, quam id dixit de Reliquiis SS. Cucuphatis & Hippolyti; quas ait poſt mortem Caroli, curante S. Fulrado Abbate illius nepote allatas, & propriis in ſacellis locatus. Uti autem has non audemus dicere eſſe famoſiorum iſtis nominibus Martyrum, quorum Cucuphas Barcinone paſſus eſt procul a Roma; ita nec de Alexandro velim aſſeverare, Papam eſſe Romanum; cum multi Alexandri Martyres, etiam Epiſcopi, inveniantur. Nempe uſu, ſeu potius abuſu quodam, in defectu antiquorum documentorum fundato, fieri ſolet, ut ad præcipuum unius nominis Sanctum referantur omnia; & hinc factum exiſtimamus, ut paſſim ad S. Alexandrum Papam reſpiciant omnes, qui alicujus S. Alexandri Martyris corpus aut reliquias habent. Itaque finem facimus inquirendi in alias eccleſias plures, quæ ejuſmodi titulo gloriantur. Gelenius in una Agrippina Colonia tres invenit, Volaterrani inter ſua Cathedralis reliquas os unum numerant, alii alias adnumerabunt; nos nullius poſſeſſioni refragari intendimus, nec etiam uni pro aliis operoſe ſuffragari.*

Corpus S. Alexandri in Gallia.

alterius forſan, ut & alia aliſi partes.

ACTA MARTYRII

Ex variis & optimæ notæ Codicibus MSS.

CAPUT I.

A. S. Alexandro converſus S. Hermes cum aliis. Hujus cum Quirino Tribuno diſſertatio de fide.

1 QUinto loco a beato Petro Apoſtolo Romanæ urbis Eccleſiæ *a* Cathedram ſedit Alexander, ſanctitate incomparabilis; juvenis quidem ætate, ſed fide ſenior *b*. Totius autem populi verum affectum gratia ei divina contulerat: ut & Senatorum maximam partem converteret ad Dominum, & Præfectum Urbis quoque, *c* Hermen cum uxore & ſorore & filiis baptizaret, cum mille ducentis quinquaginta ſervis ſuis, uxoribus quoque & filiis eorum, quos omnes *d* in die ſancto Paſchæ prius fecit fieri ingenuos, & ita baptizari: quibus poſtea etiam multa, cum ingenuos faceret, dona conceſſit.

a

A. S. Alexandro converſo Hermes Præfectus & alii multi.

b c

2 Unde cum hæc opera ejus ad Trajanum Principem perveniſſent, miſit Aurelianum Comitem utriuſque militiæ de Seleucia Iſauriæ, ad interfectionem omnium Chriſtianorum: unde nutu Dei eodem anno *e* defunctus eſt Trajanus. Et ingreſſo Urbem Aureliano, omnis ſenatus ita famulatus eſt ei, ut ipſum Principem crederent eſſe Trajanum. Statim ergo ut ingreſſus eſt Romam, venerunt ad eum templorum Pontifices; & ea quæ facta ſunt invidioſis vocibus ſuggerentes, ita animum Aureliani ad iracundiam concitaverunt, ut Hermen Præfectum Urbis in vincula mitteret, ſed & S. Alexandrum Papam carceri manciparet: unde orta eſt *f* grandis ſeditio populi Romani. Nam alii clamabant, vivus ardeat Alexander: alii dicebant, Hermes debet Vivus incendi, qui tot millia hominum a Deorum cultura avertit, quos fecit templa derelinquere, & Deos *g* lares ſuos in ſuis ſedibus unumquemque confringere.

d

e

EX MSS. miſſus Aurelianus Comes

utrumque in vincula carceri.

f

g

3 Igitur dum Hermes Præfectus Urbis haberetur in vinculis apud Quirinum Tribunum, dicit ei Quirinus: Quæ ratio eſt ut vir illuſtris, vice ſacra judicans, non ſolum ad iſtam injuriam te ridigi velis, verum etiam Præfecturæ *b* carens honore tamquam privatum vinculis te onerari æquanimiter feras? Sanctus Hermes dixit: Ego Præfecturam non perdidi, ſed mutavi: nam dignitas terrena a terris tollitur ac mutatur; dignitas vero cæleſtis æterna ſublimitate ſubſiſtit. Dicit ei Quirinus: Miror te prudentem virum ad tantam *i* ſtultitiam deveniſſe, ut credas te extra iſtam vitam aliquid habiturum; cum cineres humani corporis ita rediganter ad nihilum, ut nec ipſa oſſa ſubſiſtant. Hermes dixit: Et ego *k* ante hos annos iſta deridebam, & iſtam carnalem utilem eſſe dicebam vitam. Dicit ei Quirinus: Fac & me probare, ut ſi ita eſt, ſicut tu credidiſti, & ego credam.

ubi cum Quirino Tribuno diſputat Hermes.

b

E

i

k

4 Hermes dixit: Sanctus Alexander, qui habetur in vinculis, hoc me docuit. Audiens hæc Quirinus, maledicere cœpit Alexandro, dicens: Domine mi, vir illuſtris Hermes, recipe præfecturam tuam: redi ad mentem tuam: recipe patrimonium tuum: recipe familiam tuam, tuæque domus ornatum. Ad hoc enim miſit me Dominus meus Aurelianus Comes utriuſque militiæ, ut, ſi ſacrificare volueris, Præfecturam tuam non deferas; ut etiam de his te vindices, qui inimicitias contra te habentes inſultant caſibus tuis. Hermes dixit: Non me permiſiſti loqui tibi, quod ut loquerer tu voluiſti? Dicit ei Quirinus: Ego te interrogavi dicens, Fac me probare juſte credidiſſe; & tu mihi nominaſti hominem magum, quem ego in vinculis habeo & in carceris ima concluſum: & ideo mox ut mihi nomen ſcelerati hominis nominaſti, per quem deceptus es, jam te audire non potui. Video enim te ſicut ruſticanum quaſi a *l* Samardaco ſeductum, qui & ſe & te decepit, homo miſerrimus in vinculis & in tenebris conſtitutus, & forſitan flammis pro ſuis ſceleribus exurendus. Sed ſi quid poteſt, liberet & ſe & te. Hermes dixit: Domino meo Jeſu Chriſto in cruce poſito Judæi dicebant: Si quid poteſt, deſcendat de cruce, & credimus ei. Ille autem, ſi cor eorum non exhorruiſſet, plenum ſqualore perfidiæ, & vidiſſet vere eos velle credere, ſine dubio deſcendiſſet. Quirinus dixit: Si verum dicis, ego vado ad eum & dico illi: Si vis ut credam te verum Dei eſſe præconem, & verum Deum eſſe quem colis, aut te apud Hermen inveniam, aut Hermen apud te, & omnia quæ mihi dixeris credam. Hermes dixit, Ita fiat. Dicit ei Quirinus: Vadam ergo modo, & ſuper eum vincula triplicabo & cuſtodes, dicamque illi ut eum apud te inveniam cœnandi hora, & ſi hoc potuerit facere, per totam noctem, credam quod & me poterit edocere.

proſ. tuas aliam vitam filii a S. Alexandro indicatam.

Præmitto.

ſi ipſos mortua ſimul invenerit.

Digitized by Google

EX MSS.

ANNOTATA.

a *MSS. Reldorffenſe*, Cathedram ſuſcepit. *MS. S. Maximini*, regimen tenuit.

b *MS. Andomarenſe*, Omnem autem populi Romani amorem ita in eum gratia divina infudit.

c *Idem Andomaren.* Præfectum Urbis, Hermetem nomine.

d *MS. Rebdorf.* in Sabbato ſancto Paſchæ.

e *MS. Andom.* contigit ut Imperator obiret Trajanus. *Mortuus hic eſt in Cilicia* 10 *Auguſti anni* 117.

f *Idem MS.* gravillima.

g *Idem*, claros.

h *Idem MS. Andom.* honorem patiaris amittere, & vinculis tamquam privatum orerari te.

i *Idem MS.* fatuitatem perductum.

k *Idem*, ante hos duos annos deridebam iſtam aſſertionem, ſed Dei fretus auxilio ad hoc perveni, ut probarem iſtam carnalem vitam eſſe vaniſſimam.

l *MS. Rebdorf.* a Samariſco ſeductum, *alius* indutum & inductum. *Eſt autem* Samaradacus homo ridiculus & verſipellis. *S. Chryſoſtomus Homilia* 1 *in epiſtolam S. Pauli ad Ephesios*: Οὐχ ἱερεὺς τῶν λεγομένων γελοιοτέρος, Σαμαράδακος, ἀνὴρ οἷον ἐντρέπελος. *Conſule Gloſſarium Meurſii.*

CAPUT II.

S. Alexander e carcere ducitur ad S. Hermetem & reducitur. Hujus filius a morte reſuſcitatus, & nutrix cæca illuminata.

S. Alexander petit Angelum a quo ad Hermetem ducatur.

5 CUmque iſſet & hoc dixiſſet Tribunus Quirinus ſancto Alexandro, & triplicaſſet ei cuſtodes & clauſtra; mittens ſe in orationem Alexander, dixit: Domine Jeſu Chriſte qui me in Cathedra Apoſtoli cui Petri ſedere feciſti, præſta mihi a ut ſalva paſſione mittas ad me Angelum tuum, qui me hodie, veſpertino tempore, perducat ad famulum tuum Hermen, & iterum matutino huc revocet me, nemine ſentiente uſque dum ego huc redeam. Primo igitur noctturno ſilentio adfuit puer, faculam ardentem ferens in

cumque puerili ſpecie apparentem probat.

b carcerem, dixitque ſancto Alexandro, Sequere me. At ille reſpondit: Vivit Dominus meus Jeſus Chriſtus, quia ſi non mecum flexeris genua, & b orationem Domini mei Jeſu Chriſti dixeris, non ſequar te. Puer autem, qui videbatur, non amplius erat quam quinque annorum, flectenſque genua ſua oravit dimidiam fere horam: & ſurgens dixit orationem Dominicam: &

ac ſequitur.

apprehendens manum ejus puer, duxit eum ad feneſtram quæ erat clauſa, & quaſi oſtium aperuit eam, & perduxit eum ad Hermen in domum Quirini, intra clauſum cubiculum.

6 Et veniens poſt Quirinus aperuit oſtium: & inveniens eos ſimul extenſis manibus orantes, & faculam ardentem videns, exterritus eſt. Cumque viderent eum

Illi Quirinum exterritum ad fidem alliciunt.

illi amentem affectum, dixerunt ei: Quoniam ex fide hanc diffinitionem habuiſti in corde tuo, ut ſi nos, qui fuimus ſeparati corporibus, animo tamen ettimus conjuncti, etiam corpore ſociatos videres; ecce vidiſti nos, crede. Sed ne putes quod noſtræ evaſionis cauſa nos tibi a vinculis abſolutos oſtendimus, quos iterum mane invenies ut ipſe vinxiſti: ſed tuæ magis liberationis cauſa factum eſt, ut credas Chriſtum Filium Dei eſſe verum Deum, qui exaudit credentes in ſe, & quidquid ab eo c fueris deprecatus accipies. Dicit eis Quirinus: Hoc potuerunt facere etiam artes magicæ. Reſpondit ei Hermes: Numquid noſtra voluntate perrupimus carceres? ſed ideo quia tu dixiſti te crediturum ſi nos in unum videres, ecce vides nos quos triplicibus cuſtodiis mancipaſti. Crede: nam ipſe Dominus noſter Jeſus Chriſtus talium beneficiorum ſe manifeſtavit indiciis, dum illuminaret cæcos, mundaret leproſos, curraret paralyticos, effugaret dæmonia, mortuos ſuſcitaret. D

Chriſti miracula decens.

7 Denique ideo factum eſt, ut ego iſti Papæ ſancto Alexandro crederem. Unicus mihi cum eſſet filius, in nimio languore poſitus, qui adhuc ad litterarum ſtudia ambulabat, iſte in Capitolium ductus eſt a me & a matre ſua; & cum ſacrificaſſemus omnibus Diis, omnibuſque Pontificibus præmia dediſſemus, mortuus eſt. Tunc increpare me cœpit nutrix ejus, dicens: Tu ſi ad ſancti Petri lumina cum adduxiſſes, & credidiſſes Chriſto, hodie filium tuum haberes incolumem. Cui ego dixi: Dum tu ipſa cæca ſis facta, & non ſis curata, quomodo filium meum mihi reddes incolumem? At illa dixit: Sic quomodo cæca ſum ante iſtos quinque annos, ſi Chriſto credidiſſem, redderentur mihi oculi mei. Cui ego dixi: Vade, & crede: & ſi tibi oculos aperuerit Alexander, credam quod & mihi poſſit reſtituere unicum filium. Tunc abiit ad ipſum cæca circa horam tertiam: & ecce hora diei ſexta, reverſa eſt ad me ſana, imponenſque mortuum filium meum in humeris ſuis currere cœpit, ſic ut vix eam juvenes ac pueri ſequerentur. Quæ cum veniſſet [ad Alexandum] jactavit eum ante pedes ejus dicens: Domine, redeat ad me excitas, tantummodo ut iſte reſuſcitetur ad vitam. Tunc ſanctus Alexander dixit ei, ſic vero iſtum puerum reſuſcitet Chriſtus, ut tibi ſemel quos redonavit non auferat oculos. Cumque oratione facta ſanaſſet eum, & ipſe per ſe veniens ad me, reddidiſſet filium meum viventem & ſanum; ſtatim me miſi ad pedes ejus, & rogavi eum ut me faceret Chriſtianum: & ex eo die credidi Chriſto. Conſtitui ipſum filio meo tutorem, & omne patrimonium matris ejus defunctæ ipſi contuli, aliquanta etiam de meo addidi: cetera, vero omnibus ſervis meis, qui mecum facti ſunt Chriſtiani, ſimul cum libertate donavi: quicquid vero ſuperfuit erogavi pauperibus. Nunc vero in expedito poſitus, nec confiſcationem timeo, nec offenſam hominis morituri paveſco, credens me patrem habere cum his qui pro Chriſti nomine ad coronam martyrii pervenerunt.

narrat S. Hermes mortuum filii 3 annis ſuſcitatum a S. Alexandro famulum.

Ipſumque filium mortuum reſuſcitatum.

itaque converſum ſe.

ad martyrium anhelare.

8 Audiens hæc Quirinus miſit ſe ad pedes eorum, & cœpit dicere: Lucretur ergo animam meam Chriſtus per vos hoc modo. Habeo filiam adultam & volo eam viro tradere, cujus aſpectum quidem pulcritudo condecorat, ſed collum ejus ſtruma circumdat. Hanc F vos ſalvam facite, & conferam ei omnia, & vobiſcum Chriſtum confiteor. Dicit ei ſanctus Alexander: Vade & adduc eam ad carcerem ad me cito, & tolle boiam de collo meo, & impone ei & fac ſimul illam manere cum boia, & mane illam invenies ſalvam. Quirinus dixit ei: Et cum tu hic ſis in domo mea, quomodo te inveniam in carcere? Sanctus Alexander reſpondit ei: Feſtinanter vade, quoniam qui me adduxit ad te priuſquam tu venires, reduci me ibidem faciet. Hæc cum dixiſſet egreſſus eſt Quirinus, & cœpit velle apertum dimittere locum ubi clauſum tenebat Hermen. Dicit ei Alexander Papa & S. Hermes; Claude more ſolito. Et cum nollet, coegerunt eum, & clauſit. Et cum ſibi valedicerent orantes, ecce infantulus ille cum facula paratus aperuit ei feneſtram, dicens: Sequere me. Et intra unum punctum horæ revocavit eum in carcerem, eique vincula repoſuit & abſceſſit.

Subitus rapit filiam Balbinam ſanandam.

quod promiſerit Alexandro.

quando reverſus ad ſe in carcerem

ANNOTATA.

a *In MS. Andomar. iſta interponuntur*: ut ſalva paſſione, quæ mihi ſuper mel & favum dulcior eſt

pro

A pro tui nominis confessione, mittas &c.
b *Alterum Ms. nostrum* : orationem Dominicam dixeris.
c *Aliqua MSS.* fueris postulatus, *Ms. Andomar.* postulaveris.

CAPUT III.

SS. Quirinus & Balbina filia & alii captivi a S. Alexandro Baptizati. Martyrium SS. Quirini, Hermetis & aliorum.

S. Alexander excipit Quirinum cum filia Balbina

9 POst unam vero horam venit ad custodes quatuor viros Quirinus, quos ante ima carceris posuerat: & cum invenisset eos vigilantes, & claustra omnia integerrima atq; signata, sicuti dimiserat; aperiens invenit S. Alexandrum Papam, ad cujus pedes procidens, cœpit clamare dicens: Peto, Domine, ut ores pro me, ne veniat super me ira Dei, cujus tu es Episcopus. Cui respondens S. Alexander ait: Deus meus non vult perire quemquam, sed converti peccantes. Nam & cum in cruce positus esset, pro crucifigentibus se oravit. Tunc prosternens se Quirinus dixit: Ut jussisti, ecce ancilla tua filia mea. Dicit ei S. Alexander: Quot sunt in isto carcere
a clausæ personæ? At ille; a Prope viginti. Sanctus
B Alexander dixit ei: Require si sunt hic aliqui pro nomine Christi clausi. Et cum requisisset, invenit ac renuntiavit ei dicens: b Est ibi Eventius Presbyter senex, & Theodolus, quem dicunt de Oriente venisse Presbyterum. Dicit ei Alexander Papa; Vade cursim, & cum honore adduc eos ad me. Tamen, dum vadis & venis, tolle bojam de collo meo, & induc eam filiæ tuæ. Statim tollens omnia vincula

Quirinus cum filia per bojæ impositionem sanata

ab eo Quirinus, osculari cœpit pedes S. Alexandri, dicens. Tuis manibus impone eam illi. At ubi imposuit urgere cœpit Alexander Quirinum ut iret. Qui dum vadit, ecce puer ille subito cum facula apparuit, & venit ad puellam dicens ei; Salva esto, & in virginitate tua permane, & ego faciam te videre sponsum tuum, qui pro amore tuo sanguinem suum fudit. Hæc cum dixisset, abscessit.

10 Veniens autem pater puellæ Quirinus cum
C Eventio & Theodolo Presbyteris, invenit filiam suam sanam, & cœpit clamare: Exi hinc de ista custodia, Domine Alexander, ne forte, dum tu hic
c tardas, veniat ignis de cælo & consumat me. Dicit ei S. Alexander: Si vis mihi præstare beneficium, suade omnibus, qui sunt in carcere, baptizari, ut fiant Christiani. Quirinus respondit: Vos Christiani Sancti estis, horum autem alii d effractores sunt, alii
d adulteri, alii e malefici, alii diversorum criminum
e rei. Dicit ei S. Alexander: Pro peccatoribus filius Dei Dominus noster Jesus Christus de cælo descendit, & de Virgine natus omnes vocat ad indulgentiam. Noli ergo dubitare, sed omnes fac ad me venire. Tunc Quirinus dixit omnibus clara voce; Quicumque voluerit fieri Christianus, fiat: & qui baptizatus fuerit, vadat liber quocumque voluerit.

Quirinus cum Christum prædicasset

11 Cumque venissent omnes ad S. Alexandrum Papam, aperuit Deus os ejus & cœpit dicere: O Filioli, audite & credite. Deus qui fecit cælum & terram, mare & omnia quæ in eis sunt: qui fulgura mittit & tonat, qui mortificat & vivificat, cui serviunt sol & luna & stellæ & serenitates, & nubes & pluviæ; hic filium suum de regno cælorum misit per Virginis uterum, ut ex homine nasceretur, & inciperet nasci, qui initium nascendi numquam habuit, cum eo qui nascebatur ex Virgine. Hic cœpit ad fidem suam invitare omne genus hominum: sed cum duri essent Judæi ad credendum, & nollent ei credere, hoc signum fecit: Prandens cum eis, dum vinum in convivio defecisset, aquam convertit in vinum: item cogitationes hominum singulis cœpit exprimere: item cæcorum aperire oculos, mutorum ora resolvere, reddere claudicantibus gressum, fugare dæmonia, salvare languentes ac febricitantes; sed & mortuos suscitare, imperare ventis, tempestates f arcere, supra mare pedibus ambulare: cumque hæc omnia faceret, & innumerabilis ei multitudo crederet, zelo ducti Pharisæi atque Judæi crucifixerunt eum: quos facere ideo id non vetuit, dum posset, quia nostræ mortis auctorem studuit captivare. Quo facto tertia die resurrexit a mortuis, & coram multis testibus ascendit in cælos, dans potestatem discipulis suis easdem exercere virtutes. Hic post finem sæculi venturus est judex, ut reddat bonis bona, & malis mala. Ergo vos videte cui credidistis, & date nomina vestra ut efficiamini Christiani.

f

omnes cum Quirino & familia baptizati

12 Cumque universi credidissent, præcepit Eventio & Theodolo, ut manus eis imponerent, & catechumenos eos facerent. Post hæc autem Quirinus, simul cum filia sua Balbina & omni domo sua, baptizatus est, omnesq; qui simul erant in custodia. Et omnibus baptizatis apertus est carcer, & cœpit esse quasi ecclesia.

Quirinus cum Alexandro

13 Tunc abiit Commentariensis ad Aurelianum, E dixitque ei universa quæ gesta sunt. Unde iratus jussit ad se adduci Quirinum, & dixit ei: Ego te quasi filium dilexi, tu autem irrisisti me, deceptus ab Alexandro. Dicit ei Quirinus: Ego Christianus factus sum. Vis occidere, vis fustigare, vis incendere, aliud non ero. Nam & omnes qui erant in carcere feci fieri Christianos, & dimisi eos, & noluerunt usquam ire: Sanctum autem Alexandrum Papam,

post & aliis factus

& virum illustrem Hermen rogavi, ut abscederent, & noluerunt, ibique sunt omnes in carcere, dicentes; Si pro criminibus nostris mori habuimus ac perire, quanto magis pro Christi nomine animas offerimus? Ego vero rogavi eos ut exirent omnes qui baptizati sunt, & vestibus candidis novisque *b* vestiti, quia *b* hoc exigit religio Christiana: sed ad martyrium omnes usque nunc astant, parati ad necem suam, sicut esuriens paratus ad epulas. Jam quod tibi placet, incipe facere.

14 Tunc fecit ei linguam abscindi, dicens: Linguam tuam aufero, quia non timuisti sic audacter tua mihi pandere secreta, ut tacentem te torqueri jubeam *i* in equleo. Quirinus dixit: Miser & infelix, libera animam tuam, ne æternæ te pœnæ suscipiant. Qui tortus in equleo *k* cum ab Aureliani non cessaret injuriis, jussit ei manus ac pedes ab- *k*
scindi, & sic eum decollari, & projici canibus. Tunc *l* corpus ejus rapientes Christiani in via Appia *l* sepelierunt, in cœmeterio Prætextati *m*: Filia vero ejus sancta Balbina in sacra virginitate permansit. Cui sæpe osculanti bojam per quam salvata fuerat, dixit ei S. Alexander: Desine hanc bojam osculari, sed potius require beati Petri vincula, & ea osculare, & bojam meam osculari desine. Tunc data sibi opera cum studio ac desiderio magno pervenit ad illa S. *n* Balbina, deditque ea Theodoræ illustrissimæ *n*
feminæ, sorori sancti Hermetis Præfecti urbis. Qui cum ab Aureliano decollatus fuisset, corpus soror ejus Theodora collegit, & in Salaria veteri sepelivit, non longe ab urbe Roma, sub die quinto Kalend. Septembris *o*. Omnes in carcere baptizatos *o*
Aurelianus cum navi vetusta in altum mare duci jussit, & illic ligatis ad colla lapidibus *p* mergi. *p*

e scelerati veteri ad adducendos ad Christi fidem

S. Balbina vincula S. Petri quærit

S. Hermetis capite plectitur.

& post varia tormenta decollatur.

l m

AN-

Digitized by Google

EX MSS.

ANNOTATA.

a *MS. Andomar.* Prope centum viginti.

b *Idem addit*; Sunt hic duo Presbyteri. Eventius senex & Theodolus, *Ms. Bodecense*, Est hic senex Eventius ab Oriente veniens, & Theodolus, ambo Presbyteri.

c *Alia Ms.* Moras facis, tricas, constringeris, detineris.

d *Ms. Andom.* fures.

e *Ms. Rebdorf.* maledici.

f *Idem Ms.* compelcere.

g *Ms. Andom.* prohibuit.

h *Ms. S. Maxim.* vestivi.

i *Ms. Andom.* In eculeo posito Quirino aperuit Deus os ejus & dixit.

k *Ms. Bodecense apponit*, licet lingua amputata.

l *Ms. S. Maxim. interponit*: in qua est postea positum corpus Martyris Januarii.

m *Quomodo postea corpus S. Quirini delatum fuerit Novesium, dictum est ad ejus Vitam* 30 *Martii*

n *Acta S. Balduini dedimus* 31 *Martii, & S. Theodoræ* 1 *Aprilis*

o *Corpus S. Hermetis positum Rothuacum, municipium Flandriæ inter Tornacum & Aldenardam, translatum est, ut latius dicendum erit* 28 *Augusti.*

p *Horum Martyrum sacra memoria celebratur* 10 *Aprilis.*

CAPUT IV.

Varia tormenta inflicta SS. Alexandro, Eventio & Theodolo. Horum martyrium & sepultura.

DEinde sanctum Alexandrum Papam jussit sibi exhiberi, dixitque ei: Exquiro a te prius, ut omnia secta vestræ mihi mysteria manifestes, ut sciam cur pro Christo, nescio quo, occidi quam vinci optetis. S. Alexander dixit: Quod quæris sanctum est, & non permittimur a Christo sanctum dare canibus. Aurelianus Comes dixit: Ergo ego canis sum? S. Alexander respondit; Utinam canis esses, sed quod tibi pejus est, etiam cane deterior: canis enim pro factis malis in ignem æternum non mittetur, sed semel morietur, & corpore simul moritur & facto. Homo autem, qui ad Dei similitudinem factus est, si per iniqua opera a Dei cultura recesserit, æternis supplicis subjacebit: sicut ille C reus est tibi, qui similitudinem imaginis tuæ sive statuæ tuæ ausus fuerit inquinare. Sed & tu, dum temporalis es homo, temporales hominibus infers pœnas; Deus autem, qui æternus est, æternas peccantibus pœnas & æterna infert incendia. Aurelianus Comes dixit: Si interrogationibus meis satis non feceris, scias te verberibus attrectandum. S. Alexander dixit: Aureliane tyranne, quid est quod talia temerario ausu perquiris? & hoc a me, qui præter Regem meum, qui est in cælis, alterum omnino non timeo? Erras, si te putas, non credendo, sed discutiendo a Christianis hominibus erudiri.

S. Alexander recusat Aureliano mysteria fidei aperire

ejus hic crudelitatem

16 Aurelianus Comes dixit: Artificiosa loquacitas tua cesset, non enim ante Judicem qualemcumq; loqueris, sed ante eum, cujus potentiam totus mundus expertus est. S. Alexander dixit: Noli de potentia tua gloriari, prope est enim ut desinat esse potens qui in sua potentia gloriatur. Aurelianus Comes dixit: Ideo permitteris loqui, miserrime, quia vario tormentorum genere cito anima tua extorquenda est. Alexander dixit: Nihil novum facturus es: quis enim innocens manus tuas evasit? Soli illi apud te

& crudelitatem arguit

vivunt, qui negaverunt se servos esse Domini Jesu D Christi. Ego autem, quia certus sum me Dominum meum numquam negaturum, necesse est ut a te interficiar, sicut Hermes vir sanctus, qui modo vere illustris est; & Quirinus, qui modo vere est Tribunus; sed & omnes illi qui nuper illuminati migraverunt ad regna siderea. Aurelianus Comes dixit: Hoc est quod a te inquiro, quæ tantæ rei causa est, ut optetis magis vos occidi quam vinci. Alexander dixit: Jam dixi tibi, non licet sanctum dare canibus. Aurelianus dixit: Numquid ego sum canis? *canibus ignominiæ.* Cessent verba, quia præsto sunt verbera. Alexander dixit: Ego non timeo verbera ista, quæ tempore transeunt, & sub celeritate finem inveniunt: sed illa tormenta timeo, quæ tu non times.

17 Tunc iratus Aurelianus jussit eum in eculeo levari, & torqueri ungulis, atque lampadibus attrectari. Cumque diu hæc faceret, & ille nullam emitteret vocem, dixit ei Aurelianus: Quare taces? S. Alexander dixit: Quia tempore orationis homo Christianus cum Deo loquitur. Aurelianus dicit ei: Responde ad omnia quæ te interrogo, & cessare faciam verbera a te. S. Alexander dixit: Stulte, ego te in- *& tormenta.* crepo, quia de tua crudelitate non curo. Aurelianus Comes dixit: Considera quia triginta *b* annorum *b* ætas tibi est, quare tuam perdere vis juventutem? E S. Alexander dixit: Utinam animam tuam non perderes: Et cum esset in eculeo suspensus sanctus Alexander misit ad Aurelianum uxor ejus dicens; Libera te, & dimitte istum sanctum Alexandrum, quia & tu mala morte moriturus es, & me viduam derelinques. Aurelianus dixit: Nonne amicus tuus est, & ideo talia verba pro ipso loqueris?

18 Et depositio S. Alexandro jussit applicari Eventium & Theodolum: & interrogans B. Alexandrum dixit: Dic mihi, Alexander, isti qui sunt? Alexander respondit: Ambo viri sancti, ambo Presbyteri. Applicato igitur S. Eventio, Aurelianus dixit: *S. Eventius annorum 81* Quis diceris? S. Eventius respondit: Nomine carnali Eventius dicor, nomine spirituali Christianus sum. Aurelianus dixit: Et tu quando factus es Christianus? S. Eventius dixit: Ante hos annos septuaginta, quia cum annorum essem undecim baptizatus sum, cum autem essem viginti annorum, Presbyter *fuit ordinatus ad decessum usque* ordinatus sum: nunc vero ago octoginta & unum ætatis annum, *c* & istum unum annum in carcere habeo & in vinculis, unde & gaudeo. Aurelianus dixit: Consule senectuti tuæ: nega Christum esse F Deum tuum, & amicum meum te faciam & divitem comitemque. Eventius dixit: Ubi est sensus tuus, & ubi est intellectus tuus? Putabam te aliquid sapere: tu autem cæcus corde non potes videre quæ Dei *arguit Aurelianum* sunt. Unde, miser, vel tarde intellige, quia homo mortalis es; & age pœnitentiam, & crede Christum Dei filium esse verum Deum, ut possis ejus misericordiam invenire. Tunc amoveri fecit & hunc Aurelianus, & jussit sibi Theodolum applicari, cui & dixit; Tu es Theodolus, qui jussa mea pro nihilo computasti? S. Theodolus dixit: Etiam pro nihilo *Idem facit S. Theodolus* teipsum semper computabo, qui Sanctos Dei his supplicis maceras. Quid enim fecit S. Alexander, ut tantis eum tormentis affligeres? Aurelianus dixit: Quasi tu immunis eris? Theodolus dixit: Credo de misericordia Dei mei, quia non separabor a societate Sanctorum Martyrum ejus.

19 Tunc Aurelianus jussit fortiter incendi furnum, & jussit Alexandrum & Eventium dorsum ad *& cum Alexandro in furno ardente manent illæsi.* dorsum ligari, & sic præcipitari in furnum candentem. Theodolum vero ante ipsum furnum stare præcepit, ut quasi eorum territus passione ad sacrificandum idolis consentiret. Sanctus vero Alexander

clamavit

Digitized by Google

EX MSS.

A clamavit dicens: Frater Theodole, festina venire
d huc, & *d* age nobiscum, quia ille quartus, qui inter tres pueros Hebræos apparuit nunc hic nobiscum est. Et exiliens in igoem S. Theodolus ingressus est furnum: & gratias agentes Deo pariter dicebant: Igne nos examinasti Domine, & non est inventa in nobis iniquitas. Quod cum nunciatum fuisset Aureliano; iratus ingemuit, & angustiatus præ furore, jussit Eventium & Theodolum decollari,
e Alexandrum vero *e* punctim per tota membra transfigi.

cum eoque martyrium complent

10 Cumque eis quasi mortuis insultaret, vox facta est repente ad eum de Cælo dicens; Aureliane, istis, quibus insultas, apertus est paradisus deliciarum, tibi autem apertus est tartarus & infernus. Ad hæc verba tremor corripuit Aurelianum, & cœpit dicere
f ad *f* Severinam uxorem suam; Venit ad me quidam juvenis cum virga ferrea ignita, & jactavit eam ante pedes meos, dicens; Habes Aureliane quod egesti. Et ex illa hora totus contremui, & in febre sum devolutus, & quid faciam nescio: ora pro me, Severina, Deum tuum, uti indulgeat mihi. Severina vero
potit prius auxerit, dixit ei: Ego vadam & per me sepeliam eos, ne & mihi similiter contingat. Vadens autem in septimo
g millario ab urbe Roma via Numentana in *g* præ-
B dium suum, Eventium & Alexandrum in uno posuit monumento, Theodolum vere solum in loco altero
quo Sanctos sepelit: sepelivit. Omnes vero Clerici Romani, & religiosi viri qui ad exequias venerant, ibidem remanserunt. Severina autem festinans rediit, invenitque Aurelianum loquentem aliena, candentem febribus, ac sibi omnes miserias reputantem. Cui respondens Severi-
ut, mortem mallo, na, dixit: Noluisti audire vocem meam, & ecce ipse mala morte morieris, & me viduam derelinques. Qui mox expiravit masticans linguam suam: Severina vero uxor ejus vestivit se cilicio, & tam diu
induit cilicium. jacuit ante limina Sanctorum quos ipsa sepelierat, donec venisset ab Oriente sanctus Sixtus Episcopus, a quo impetravit Severina, ut in eodem loco prædii ipsius ordinaretur Episcopus, qui omni die quæ
h sunt *h* Sancta Martyribus celebraret: ideoque locus ipse habet proprium Sacerdotem, usque in ho-
i diernum *i* diem. Sanctorum autem ipsorum natilitia cum omni gloria & honore celebrantur quinto nonas
k Maji; benedictus Deus in sæcula sæculorum. Amen. *k*

ANNOTATA.

a *Quæ hoc capite referuntur habemus fusius ex Mss. Romano bibliotheca Vaticana & Ultrajectino ecclesia S. Salvatoris, sed variis amplificationibus immutata, ubi etiam sunt in Ms. Trevirensi S. Maximini: quæ minus placent.*

b *Utcumque infra veritatem tam exigua Alexandro ætas hic tribuatur a blandienti judice, oportet tamen, venusta plane specie ac virenda fuisse Sanctum, qui licet haud dubie excederet annum ætatis quadragesimum, potuerit tamen tricenarius videri: quo faciebat usitata eo tempore rasura barba, potissimum in personis ecclesiasticis.*

c *Idem Ms.* jam secundum annum.

d *Alia Ms.*, alge, *aut* vade.

e *Aliqua Ms.* pungi per tota membra præcepit. *Beda*, punctis creberrimis per tota membra peremptus est.

f *Aliquibus* Severiana *dicitur, & ad hunc diem est nonnullis fastis inscripta; ut supra inter Prætermissos diximus.*

g *Aringhus lib. 4. Roma subterranea cap. 22 asserit*, hoc prædium vulgo appellari Casam novam, & conspici adhuc pervetustæ ecclesiæ reliquias, & parietinas ex colonorum habitationibus restantes.

h *Id est, Missa sacrificium offerret in memoriam ipsorum Martyrum.*

i *Quandoquidem non est verosimile, quod sub S. Silvestro aut deinde sæculo 4 habuerit locus iste Episcopum proprium (nec enim de Presbytero simplici intelligenda est vox Sacerdos) verosimile fit hæc Acta esse scripta sæculo 3, in ea ecclesia pace qua Decii persecutionem præcessit. Cum autem locus iste fuerit via Numentana octavo ab urbe milliario, ultra quem uno alterove duntaxat milliario ipsum* Nomentum *fuisse suadent ejus reliquiæ hodieque superstites sub nomine* Lamentanæ; *sicut pons super Anienem in ipsa via stratus* Ponte Lamentano *vulgo dicitur; credibile est ibi constitutam fuisse Sedem Episcopi* Numentani; *quæ tamen Episcopatus sub Decio aut Diocletiano nominari desierit.*

k *Extant in Bibliotheca Ambrosiana sub littera N. in folio num. 151 hæc ipsa Acta tamquam Vita* S. Hermetis, *Græce reddita, & solo diversa principio, quemadmodum colligitur ex § ultimo, quem Mediolano Lauretum ad Pœnitentiarias sedem pro Belgis transiens anno 1677 P. Ignatius le Febure, nobis transcripsit: utinam & principium describat aliquis, unde de re tota certius feratur judicium. Interim videtur Interpres locum de* Sixto Episcopo Sanctissimo, *qui de Romano Pontifice, S. Alexandri successore, a nobis intelligitur; intellexisse, quasi rogatus fuerit a S. Severina, ut ipsemet ibi fieri Episcopus dignaretur, sic enim habet,* μάχεται ὅτω ἐν τῶν τῆς ἐκκλησίας πραγμάτων μείζων ἐπιγνώστης ἦν, ὅτινα & ἤτησεν ἡ Σευηρίνα ἐν τῷ αὐτῷ προσεύξασθαι αὐτῆς ἐπίσκοπον αὐτὸν καταστῆναι, ὅπως διὰ τούτου τὰ προσευχθέντα τῆς μάρτυρος ἐπιτελεσθῆναι ποιήσῃ. & διὰ τοῦτο ὁ μακάριος Σίξτος μάχεται τὸν ὕμνον ἐπὶπλέον ἐπληρώσατο ἰερέα.

DE SANCTIS MARTYRIBUS
TIMOTHEO LECTORE
ET MAURA UXORE EJUS
IN THEBAIDE.

D. P.

CIRCA ANNUM CCLXXXVI

Sub Ariano Præside Passi in Ægypto

PLuries nobis in hoc opere commemoranda venit *Ariani, Præsidis in Thebaide a Diocletiano constituti, crudelitas adversum Christianos, ibidem exercita; prius quam ipse veritatem fidei nostræ agnoscens, illustre pro eadem martyrium subiit, circa annum, ut arbitramur, vulgaris æræ* CCLXXXVI; *quod explicuimus* VIII *Martii, ubi dedimus commmnia ipsius & SS. Philemonis atque Apollonii & quatuor Protectorum Imperialium Acta. Hic par conjugum generosum offertur, sub eo coronatum,* Timotheus *scilicet & Maura; quorum festum hoc die agebatur Constantinopoli, ut testantur Menæa excusa & Claromontanum Synaxarium, in quibus prolixa Passionis narratio terminatur hic verbis:* Agitur ipsorum Synaxis in sanctissimo eorum Martyrio, quod est Peræ in Justinianis: *unde intelligimus, eorum corpora aut partem notabilem illuc aliquando fuisse delatam.*

relatum ad Constantinopolim

2. *Translationem hanc Reliquiarum, aut saltem Martyrii dedicationem, fuisse quotannis valde festivam, persuadent tam Typicum Græcorum, quam Kalendarium metricum, solam SS. Timothei & Maura synaxim indicantia: undetiam Moschi, in suo figurato Kalendario, eosdem Sanctos hodie potissimum celebrant,*

valde celebratum,

Digitized by Google

AUCT. D.P. *ex toto numero aliorum Martyrum; & in Ruthenicis fastis apud Possevinum* S. Timothei Mart. *nomen legitur. Non fuisse tamen festivitatem illam Constantinopoli antiquissimam credere suadet hujus diei Canon sacer, totus de illis, utpote S. Josephi Hymnographi opus, qui sæculo nono, & quidem ad finem vergente, floruit. Canonis illius Acrostichis, etiam Theoteciæ & nomen auctoris comprehendens, hæc est:*

Per S. Joseph Hymnogr. compos.

Τιμοθέε Μαύρα τε τὰς πλοκὰς σέβω. ΙΩΣΗΦ.

Timothei Mauræque veneror labores. JOSEP.

Acta dantur ex Græco

; *Acta damus ex Græco Codice Palatino Bibliothecæ Vaticanæ, simpliciter scripta, ad eum fere modum quo ex Proconsularibus Actis habemus quædam, & maximi facimus. Passionem in cruce consummatam Mensæ insuper hoc distichо ornant:*

Ἥπλωσε Χριστὸς χεῖρας ἐν σταυρῷ πάλαι.
Ἥπλωσε καὶ νῦν Μαύρᾳ σὺν Τιμοθέῳ.

Expandit olim Christus in cruce manus,
Expandit & nunc illas cum Timotheo Maura.

B elogium ex Synaxario,

In Menologio Basilii Imperatoris brevius eorum elogium sic deducitur. Timotheus, Christi Martyr, Lector fuit Ecclesiæ Dei: cum autem conjugii lege Mauram accepisset in uxorem, vix prætergressis diebus viginti, comprehensus est ab idololatris, & vinctus ad Arianum Præsidem Thebaidos adductus, eique traditus. Qui ait ei: Affer libros tuos, eosque coram me combure. Sancto autem id facere renuenti immiserunt ferramenta candentia in aures, & statim exciderunt pupillæ oculorum ejus: deinde alligatus est rotæ per talos, & lignum imposuerunt ori ejus, liganteſque ad collum lapidem suspenderunt eum conversum in caput. Cum autem nihil ei persuadere posset Præses; ait uxori ejus, ut suaderet ei deficere a Christo: hæc vero elegit ipsamet potius martyrium pati: quare evelli jussit crines capitis ejus; ac denique utrumque ad parietem clavis configi, ubi post novem dierum perseverantiam consummati sunt.

4 *Pluribus, ut dixi eadem in Menæis describuntur, unde nonnihil lucis inferemus contextui Græco; ne Latinum, in tria capita more nostro dividendum, distinguamus Annotatis minime hic necessariis: quippe quæ in Græci contextus consideratione fundarentur. Cardinalis Sirletus in suo Menologio mentionem horum Martyrum fecerat: hinc eorum notitia accepta, Baronius Romano Martyrologio sic inscripsit.* In Theba de Sanctorum Martyrum Timothei & Mauræ Conjugis, quos Arianus Præses post multa tormenta cruci jussit affigi; in qua novem diebus vivi pendentes, ac seipsos in fide roborantes, martyrium consummarunt. *Notas deinde* eorum Acta in menologio fusius explicari: *sunt tamen ea ex Menæis contracta.*

C ex Romano Martyrolog.

ACTA MARTYRII

Ex cod. Græco Palatino 27 Bibl. Vatic.

CAPUT I.

Tormenta a S. Timotheo tolerata, Maura uxor animata ad martyrium.

Adductus ad Præsidem

1 PErsecutionis tempore quærebantur Christiani, & Ariano Præsidi adductus est vir, nomine Timotheus, Lector ex vico Perapeorum. Dixit autem ei Præses, Quis es tu & cujus dignitatis? Respondit Timotheus, Christianus sum, Lector ordinatus. Cui Præses: Num solus forte non audivisti mandata Imperatoris, jubentis ut quisquis non immolaverit Diis male pereat? Timotheus inquit: Spiritus Jesus Christi in me habitat, & ideo non sacrifico. Dixit ei Arianus Præses: Numquid vides tormentorum instrumenta circum te posita? Neque tu, respondit Timotheus, vides Angelos Dei me confortantes? Tum Præses: Da mihi libros tuos ut eorum virtutem cognoscam. Cui Timotheus: Demens & omnis nequitiæ inventor, quis hominum unquam filios suos in mortem tradidit? An ergo non intelligis, quia libri mei filii mei sunt? quodque dum iis utor, circumdant me Angeli Dei? Dixit Præses: Hoc prætexis, quia non vis sacrificare neque libros ostendere: vide & considera ne hæc audacia tibi cedat in damnum. Timotheus respondit: Non sacrifico, Christianus enim sum. D

versus sacrificare aut libros tradere

2 Tunc indignatus Præses jussit afferri stylos candentes atque in aures ejus immitti. Statimque ab æstu ignis nimiaque inflammatione ferri pupillæ oculorum ejus prosilierunt: & dixerunt ei milites Præsidis, Ecce quia non vis sacrificare amisisti oculos tuos. Timotheus respondit: Oculi quidem corporis, insulsa multa videre soliti, hoc patiuntur: sed salutiferi oculi Domini mei Jesu Christi illuminant animam meam. Quod audiens Præses iratus est, jussitque talos ejus alligari ad rotam, dicens ei: Sacrifica & a tormentis liberaberis. Timotheus econtra: Non sacrifico: habeo enim Dominum protegentem me. Tunc Præses ait: Solvite eum a rota; liganteſque illi manus injicite ori camum, & in caput conversum suspendite de columna, colloque ejus appendite lapidem.

stylis ignitis per aures immissis excæcatur.

E alligatur rotæ

in caput suspenditur

3 Expectabant autem & auscultabant num a sententia sua discederet, grave enim erat tormentum quo affligebatur. Beatus vero Timotheus, in cælum suspiciens, dixit: Est Deus in cælis, qui me ab hac angustia liberabit. Tunc milites annuntiarunt Præsidi quæ dicebat, suggerentes ei quod per humanitatem potius videretur convertendus quam per ejusmodi tormenta: Sponsus enim est, inquiebant, neque plures quam viginti sunt dies quod nuptias celebravit, & habet uxorem adhuc juvenculam. Jussit ergo illam adduci Præses & coram se constitui. Adducta autem illa, dixit Arianus Præses. Quod tibi nomen est? Respondit illa, Maura. Subinfert Præses, Miseret me calamitatis tuæ, quod adeo juvencula, efficiaris vidua. Proinde mando tibi, ut sumpto ornatu vario, & crinibus comptis, vestesque induta decoras, abeas ad virum tuum Timotheum; si forte ei persuadere possis ut conversus sacrificet, ne vere fias viduas adhuc juvencula. F

Maura jussa se convertere ad vera deos sanctos suadet,

4 Fecit illa sicut jusserat Præses, & abiens ornavit seſe, venitque ad virum, multa ei suadens: sed respondere non poterat ipse camo præpeditus. Conversa igitur ad Præsidem Maura, rogabat ut camus adimeretur: quod ut fieret, continuo mandavit Præses. Tunc rursus cum accessisset Maura & ad Timotheum appropinquasset, olfaciens ille fragrantiam ornamentorum ejus, exclamavit, Ubi est, inquiens, pater meus Pœcilius Presbyter? Adveniens hic ait; Numquid vis, fili beate? Respondit ei S. Timotheus; Rogo te pater, bonum opus operare in me, & palliolum afferens obvolve vultum meum, ut hujus suaveolentiæ pestem evadam; hæc enim fragantia mortifera est, & in perniciem pertrahit homines, hæc gehennam præparat, hæc est malæ cupiditatis mater, diaboli comes, inimica sanctorum, justorum abominatio.

et ab vestium fragrantia refellit.

5 Cumque his dictis siluisset, ait ad eum Maura. Frater mi Timothee, quare me tali afficis contumelia, prius quam offensus a me fueris? Vix enim viginti

amantur querimur

dies

A dies ſunt ex quo conjuncti ſumus, & nondum cepiſti experientiam morum meorum; nec ipſa viciſſim adhuc novi omnia domus tuæ loca, tantum abeſt ut alteri cuiquam verbo aut menſa communicaverim: nunc vero conficior planctu videns te poſitum in tormentis, & miſereor tui talia citra culpam patientis: ipſaque tuis tormentis affligor, quia etiamnum juvenculam me viduam derelinquis. An forte prodigus nimium, eoque obæratus, comprehenſuſque ad debitum fœneratori ſolvendum huc deveniſti, ut teipſum occideres & vitam tuam perderes? Age, ſurge frater: eamus domum, divenditiſque veſtimentis noſtris dilolvamus debitum creditori. Quod ſi propter tributa publica comprehenſus es a lictoribus, nec habens unde facias ſatis teipſum hujuſmodi ærumnis tradidiſti; ecce coram te eſt omnis meus mundus nuptialis, aurumque & veſtis; hæc aufer a me, ac vende, & redde Imperatori tributum.

Sigue redimere ab eo memoriam offert ornatum.

6 Poſt hæc cum illa ſiluiſſet, dixit S. Timotheus. Soror mea Maura, vidi te venientem e domo, & a dextra tua comitantem dæmonem qui B habebat manu claviculam verſatilem, qua cor tuum convertebat converſus mundum. Dixit ei Maura, Frater mi Timothee; ſi te te requiſivero, ubinam deinceps inveniam? Sane me tui miſeret vehementer. Cum vero ſabbatum aut Dominica advenerit, quis demum leget libros tuos? Timotheus reſpondit. Valedicens tranſitoriis & vanis hujus mundi, veni mecum Maura, ad ſuſtinendum pulcrum hunc agonem, quatenus a Salvatore noſtro Deo promeritam ſuſcipiamus coronam. Si enim ſponte ad ipſum iverimus, non imputabit nobis peccata noſtra. Reſpondit ei Maura. Equidem cupiebam tecum eſſe, ſed cogitabam quod cor meum iniquitate & dolo plenum erat; poſtquam autem mihi locutus es, Spiritus Dei ſubingreſſus eſt; & propter te, frater beatiſſime, conſecuta ſum juſtitiam. Scias igitur quod ego quoque ea præfero quæ tu amas.

Timotheus effendit eam a dolo decepisse.

Se peccatricem.

7 Dicit ei Timotheus: Si vere ut ſentis, ita loqueris; vade & corripe Præſidem ſuper his quæ facit. Reſpondit ei, Timeo, frater mi Timothee, ne aſpiciens ira commotum Præſidem & tormentorum magnitudinem, non poſſim ſuſtinere cruciatum; nam tenera admodum eſt ætas C mea & annorum dumtaxat ſeptemdecim. Ait ei Timotheus: Spera in Dominum Jeſum Chriſtum, & tormenta atque cruciatus Præſidis erunt tamquam oleum ſuperfuſum corpori tuo, ac veluti ſpiritus roris in oſſibus tuis, recreans atque refocillans te ab omni dolore. Tu vero o Deus o-

Jubet se Præſidi ſistere.

Deum orat

mnis gratiæ, tu auxiliatus es tribus pueris in camino ignis, qui Danielem ſalvaſti ex ore leonum, & Prophetæ per Prophetam tribuiſti alimoniam, ad remunerandam eorum juſtitiam; qui Abacuc ad ferendum prandium confirmaſti, & non ſolum in captivitate opem tuliſti, ſed etiam in leonum lacu & camino ignis confidentes in te ſalvaſti, in teſtimonium benignitatis tuæ, qua captivum accipiens feciſti Martyrem & Prophetam. Nunc autem Domine, Domine, reſpice ſuper famulam tuam Mauram: & qui nos in conjugium copulaſti, idem in hoc agone non abjungas nos a ſanctiſſimo choro tuorum Martyrum: ſed largire nobis obſecro, ut cum tolerantia ſuſtineamus paſſionem propter te ipſamque mortem; ut confundatur adverſarius, quia non potuit abducere nos ab ea concordia, quam habemus in Chriſto Domino noſtro, cum quo tibi Patri & Spiritui ſancto gloria ſit in ſæcula. Amen. EX. MS. GR. VATIC.

ut ipſi confundatur adversarius.

CAPUT II.

S. Maura in tormentis conſtantia admiranda.

8 COmpletis a Timotheo precibus, ſurrexit Maura; & ſancto Spiritu incitata, abiit ad Præſidem, & ſtetit coram eo atque ait, O Dux iniquitatis, argentum & aurum præberi mihi juſſiſti, animam meam in perditionem illiciens: nec quidquam magis tibi cordi eſt quam animos auro donando occidere: ſed per tuam hanc fraudem non prævalebis adverſum me: quia armaturam Salvatoris mei Jeſu Chriſti indutam me tibi ſiſto. Tunc Præſes Arianus dixit ad ſuos: Numquid non prædixi vobis de Timotheo, quod homo magus ſit: ecce enim & uxorem ſuam faſcinavit ut ſecum fureret. Ad illam vero ait: An tu quoque Maura, mortem præ vita elegiſti? Conſidera, quia privaberis hac ſuaviſſima vita, tormenta & ſupplicia ſuſtinens. An mortem viri tui prævidens, & quod vidua facta nullam amplius in hac vita requiem habebis, propoſuiſti cum eo mori? Ne cor tuum crucia: non enim vidua eris, quia a me in conjugem accipies unum ex meis centurionibus, qui jam duodecim ſtipendia meruerunt, cum quo vitæ hujus deliciis fruaris, & marito multo quam ante nobiliori glorieris.

Coram Præſide confitetur Chriſtum

Se mortem nuptiis obtulisse E

9 Cui Maura, Cum omnibus ſæculi rebus nuntium remiſerim, nulli me centurionum addico in conjugem: dico autem tibi pro certo quod conjuncta ſim ſponſo cæleſti Jeſu Chriſto filio Dei, in quo confiſa animo conſtanti exhibui me tibi, nihil injuſtum tuum tribunal reverita. Iratus Præſes juſſit capillos capitis ejus evelli: quo facto, dixit ei, Ecce coma capitis tui evulſa jam eſt, quare ſuadeo ut lucri facias cetera quæ te manent tormenta multa & gravia. Reſpondit Maura. Nunc ſcio, o Præſes, quia me Chriſtus ſibi aſſumpſit peccatum illud mihi non imputans, quod per ignorantiam commiſi a te perſuaſa: exſcidiſti enim mihi crines, quos ut exornarem in deceptionem beati viri mei fraudulenter effeciſti: magnum autem illud crimen tranſtulit a me Deus, ne alius quiſpiam adſtantium ſcandalizetur in hoc ſpectaculo. F

generosè ſperantes.

evulſam ſibi comam gaudet.

10 Exacerbatus Præſes hujuſcemodi reſponſo, juſſit digitos ejus abſcindi & abjici. Cui Maura dixit: Etiam in hoc gratias me tibi debere profiteor: juſſiſti enim amputari digitos, quibus mihi ipſi ornamenta deceptionis impoſui. Scito igitur ignorare te quid agas circa me: hoc enim alterum meum peccatum fuit, & per hoc tormentum, ipſum mihi dimitti feciſti: quare lætanter me tibi ſiſto ad quaſcumque cruciatuum inventiones ac machinas. Qua ejus tolerantia conſpecta in ferendis tormentis vehementer admiratus eſt. Presbyter autem Poccilius, conſtantiam illius intuens, (neque enim longe aberat) inquit ei, O Maura, fortis ac proba, quomodo nunc te habes, filia, videns exciſos & abjectos digitos? Cui Maura, Quemadmodum, inquit, ſæpe vidiſti eſſe hominem in horto irriguo revellentem a radice olera, ſic & ego videbam abſciſſos mihi digitos, nec ſentiebam.

eos abſciſſos digitos.

Digitized by Google

EX MS. GR. VATIC. *in lebetem aqua fervente mittit.*

11 Tunc præcepit Arianus duodecim militibus succendere magnum lebetem, in eumque conjicere S. Mauram; bulliebat autem lebes, & efferveſcens ſtrepebat tonitrui inſtar. Cumque in eum conjecta eſſet, viſa eſt in medio ejus conſiſtere, nihil grave patiens: ſic autem loqui cœpit Præſidi: Rurſus ob hoc gratias tibi ago: juſſiſti enim ablui me & perpurgari ab iis quibus ante me inquinaveram delictis, quæque paulo ante in mundo commiſi: itaque jam corde mundo accedens ad Deum, accipiam coronam vitæ: quæ enim a te patior, ad ſalutem mihi in Chriſto proficiunt. Verumtamen nimium feſtinaſti immittere me in lebetem necdum bullientem, nam aqua in eo admodum frigida eſt; neque calorem ſentio, uti nec tormenta tua priora.

inſultat Præſidi.

12 Talia cum audiret Præſes, iratus eſt vehementer; cœpitque ſuſpicari, quod milites, Mauræ colludentes, aliud pro alio ſuppoſuiſſent; & ferventem effundentes aquam, infudiſſent frigidam in lebetem; ut cum dimiſſa eſſet excipientes eam, eadem turpiter uterentur ad libidinem ſuam. Hæc itaque cogitans a throno ſuo exiliit, currens & ſcire volens, num vere aqua in lebete frigida eſſet: & ait Sanctæ: Si propter nimiam inſenſibilitatem tuam contemnis aquam, age paululum ejus tolle, & manui meæ infunde, ut & ego intelligam vere frigidam eſſe aquam lebetis. Cui Maura, Adeo frigida eſt, ut neſciam me ſentire ullum ejus calorem: quare ſi tibi deeſt lignorum copia ut lebetem ſuccendas, mitte ad patrem meum, qui dabit tibi plauſtrum lignorum, eſt enim faber, ut lebetem hunc amplius fervere facias. Hoc autem dicebat irridens Præſidem, ejuſque machinamenta. Dixit ei Præſes: Adeone algeo ut fervorem aquæ non ſentias? jam dixi tibi ut ex lebete manui meæ infunderes. Sancta autem infudit manibus ejus, quæ ſtatim ob fervorem lebetis vehementem aduſtæ ſunt: & obſtupeſcens Præſes tantam illius tolerantiam, exclamavit cum admiratione & laudavit eam; dixitque, Benedictus Dominus Deus Mauræ: & non eſt alius præter eum in quo ipſa gloriatur. Et hæc dicens, juſſit eam dimitti.

quiſpiam dolo infuſam exiſtimans.

ejus experimentum capit malefico.

13 Verumtamen, dum illa dimittitur, diabolo rurſus in ejus cor ſubeunte, ad repugnandum iis qui nihil melius judicabant quam habere bonam ad Deum conſcientiam; vocavit eam & dixit, Deſine tandem, Maura, ſperare in Chriſtum, & confeſtim ſacrifica Diis. Reſpondit Maura, Non ſacrifico: habeo enim Dominum protegentem me. Cui Præſes: Os tuum prunis implens aduram, niſi conſenſeris ſacrificare. Reſpondit Maura, Inſipienter commotus neſcis quid agas: jubes enim os meum impleri prunis, ut omnino eximar a delictis & peccatis in quæ per linguam & labia incidi. Sic & Chriſtus meus, quando Eſaiæ Prophetæ gloriam ſuam oſtendit, eumque audire fecit cæleſtium virtutum concentum; eum adhuc peccatis inquinatum dicens, miſit ad ipſum unum ex miniſtrantibus ſibi Seraphim, habentem in manu carbonem ignitum, quem forcipe tulerat de altari ſancto, & admovit carbonem illum labiis Prophetæ, & dixit ei; Ecce tetigit hoc labia tua, & dimiſſa eſt omnis iniquitas tua, & mundatus es a delicto tuo. Quod ſi per carbonem unum Propheta meruit accipere remiſſionem peccatorum & delictorum ſuorum; obſecro te, ut non ſolum os meum jubeas prunis impleri; ſed & faciem & corpus univerſum operiri in odorem ſuavem Chriſto: ut qui olim in Prophetam, idem & in me deſcendat Deus, neque liberet ab omnibus meis peccatis.

ruſſus ſollicitatur ad ſacrificandum

pruinæ ori immittendæ,

operabitur filius ejus oſtendit.

14 Ad hæc verba conſternatus Præſes, ſimul & iracundia æſtuans, juſſit adferri lampadem ſulfure & pice plenam, ad uſtulandam eam. Turba vero quæ ad ſpectaculum circumſtabat, exclamans voce magna ait: Quouſque, o Præſes, perſiſtes, cruciatus novos excogitans, & quidem contra puellam. Deſine tandem ſævire, multum enim miramur illius tolerantiam. Converſa autem ad eos Maura, dixit ad turbam: Unuſquiſque veſtrum attendat negotiis ſuis propriis, viri virilia exerceant opera, mulieres vero muliebria agant moderate & caſte: mihi nihil opus eſt patrocinio veſtro, Deus enim, in quem ſpero, protector meus eſt. Talia dicenti admoveri lampadem juſſit Præſes, ut corpus ejus adureretur flamma. Maura vero videns flammantem lampadem, ait ad Præſidem: Quaſi nullam mei experientiam haberes per tormenta priora, putas me terrere una miſerabili lampade? Numquid non amplius eſt fervens lebes, in quo tota fui immerſa, & in cujus fundo velut aquæ refrigerium ſenſi, ut ipſe mihi teſtis es, quando uſtulatæ ſunt manus tuæ, quam unica lampas, unico corporis mei loco admota? Si quid ergo potes, fornacem accende vehementiſſime, in eamque me conjice, ut ſumas experimentum conſtantiæ meæ: quia Chriſti ſum famula, neque derelinquet me Deus meus, qui me ad hunc agonem ſuſtinendum vocavit per beatum meum virum. Lampas autem quam mihi te admoviſſe putas, eſt mihi veluti ros matutinus, qui de cælo deſcendens in terram facit germinare arborem ac fructus ferre.

& lampade ardenti uſtulata

integram fornacem petit.

CAPUT III.

Utriuſque conjugis pariter crucifixi pia mors.

Damnatis ad crucem

15 SUperatus ergo Præſes reſponſis ejus, per opera ipſa probatis; neque graviora ulla tormenta ſciens, quæ ipſi inferret; anxiatus eſt animo, & juſſit ipſam cum viro ſuo crucifigi, alteram e regione alterius. Euntibus autem illis ut crucifigerentur, occurrens mater ejus apprehendit eam, & exclamans dixit: Filia Maura, ſiccine deſeris matrem quærentem te? Quis deinceps utetur ornatu tuo, argento & auro & ceteris omnibus? Quis illa deteret, poſtquam filia mea in vivis eſſe deſierit? Reſpondit ei Maura; Aurum, o mater, perit, & veſtimenta comedunt tineæ, decor autem formæ ætate temporeque marceſcit: at corona Jeſu Chriſti immarceſcibilis eſt in omnem æternitatem. Cumque ei non poſſet illa contradicere quidquam aut ultra obſtare, erumpens de manu matris ſuæ, recta ſtetit in cruce dixitque matri: Quid me diſtrahis, ne Domino ſtatim fruar in ſimilitudine mortis ejus?

fruſtra accurrit mater Maurae

hortatur Timotheum ut vigilet orans.

16 Tunc crucifixerunt eos converſos ad invicem: fueruntque in cruce diebus novem ac totidem noctibus, mutua cohortatione invicem confortantes. Dixit autem S. Maura ad B. Timotheum: Non dormus nos ſomno, ne forte Dominus ſuperveniat habitationi noſtræ, & ſopitos inveniens iraſcatur nobis. Etenim lampas ardens in domo patris-familias vigilantis, furem ingreſſurum avertit; cum autem extincta fuerit, facile irrumpit qui prædari deſiderat. Simus igitur vigiles & orationibus intenti, ut

Digitized by Google

A ti, ut Dominus noſter iterum iterumque nos inveniat in conſtanti expectatione illius, neque inimicus præſumat clam accedens nobis in cruce inſidiari.

17 Et iterum ait ad eum, Expergiſcere, mi frater, & repelle a te ſomnolentiam, ac vigilans eſto: vidi enim velut in ecſtaſi hominem ſtantem ante me, & habentem in manu ſua poculum plenum lacte ac melle, & dicebat mihi, Hoc accipiens, bibe. Ego autem ad eum dixi, Ecquis es tu? Ille vero mihi reſpondit, Angelus Dei ſum. Tunc ego ad eum, Surge igitur & oremus: ipſe vero, Miſertus tui huc adveni; quia cum jejunaveris uſque ad horam nonam, dicis quod eſurias. Ego autem reſpondi: Quis te movet ad hæc dicenda? aut unde contra meam tolerantiam & temperantiam incitaris? Neſcis quia quæ impoſſibilia ſunt, orantibus largiatur Deus? Cumque orarem, vidi vultum averſum a me: & continuo agnovi inimici hoc eſſe machinamentum, volentis nos etiam in cruce poſitos opprimere: ſtatimque receſſit a nobis. Ecce autem advenit alius, eduxitque me ad rivum fluentem lacte ac melle, dicens mihi, Bibe. Ego autem: Jam dixi quod non bibam aquam, aut ullum omnino potum guſtabo, B uſque dum bibero poculum Chriſti, quod mihi per mortem temperatur in ſalutem & immortalitatem vitæ æternæ. Ipſe vero bibit, & bibente eo, immutatus eſt fluvius: atque ita etiam iſte a nobis receſſit.

eique narrat quomodo ab ſe tentata a dæmone.

eundem manifeſtato ſibi Angelo

18 Rurſus vero tertius adſtitit in habitu decenti, cujus vultus inſtar ſolis ſplendebat; arreptumque me per manum induxit in cælum, & oſtendit mihi thronum ſtratum, ſuper quem jacebant ſtola alba atque corona. Ego vero obſtupefacta dixi: Cujus hæc ſunt, Domine? Et ipſe reſpondit mihi, Hæc ſunt victoriæ tuæ præmia, tibi præparatus eſt thronus iſte & corona. Deinde abiit me paulo altius, monſtravitque mihi thronum alium, habentem ſimiliter ſtolam albam cum corona: & interroganti mihi, cujus eſſent, Hæc ſunt, ait, viri tui Timothei. Tunc porro oravi eum ut diceret, quare ab invicem diſtarent throni: dixitque mihi, Multum intereſt inter te & virum tuum. Neſcin' quia propter ipſum & per ejus adhortationem accipies coronam? Abi ergo, & revertere ad corpus tuum uſque in horam ſextam: cras enim venient Angeli Dei ad ſuſcipiendas animas veſtras, eaſque in cælum deferendas: verumtamen eſtote vigiles, ne iterum vos oppugnet hoſtis.

Ex MS. C. VATIC.

vidit throni utrique paratos

19 Cum igitur decimam diem agerent in cruce, hora ſexta venit Angelus pro animabus eorum: & exclamavit S. Maura ad populum dicens, Fratres, mementote, quia fecimus quæ mundi hujus erant, & etiam perfecimus quæ erant Dei, jamque accipiemus immortalem coronam a Domino Jeſu Chriſto. Vos igitur cum feceritis quæ mundi ſunt, fa- E cite ſimiliter quæ ſunt Dei, & accipietis coronam ejuſdem Domini noſtri: quotquot enim accipiunt ejus coronam, eorum dimittentur peccata. Atque hæc dicente illa, ambo ſpiritum reddiderunt in pace. Conſummatum eſt autem eorum martyrium per bonum atque perfectum certamen, in Chriſto Domino noſtro, cui gloria & poteſtas cum Patre & ſancto Spiritu, in ſæcula ſæculorum. Amen.

& ſimul ambo expleverunt die decima.

DE SANCTIS MARTYRIBUS

ALEXANDRO ET ANTONINA

D. P.

CONSTANTINOPOLIM TRANSLATIS.

ANNO CH. CCC XIII

Ob Reliquias CP. celebratas 9 Junii

Hi quoque duo Sancti celeberrimum Conſtantinopoli habent cultum: idque, ut ex Synaxario MS. Collegii Claromontani Pariſiis habemus, ἐν τῇ νοτῇ τοῦ Μαΐου, διανεμήθη ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἔνθα τὰ τίμια αὐτῶν κατέκειντο λείψανα, ἐξ ὧν ἀναβλύζει θαύματα ἱάσεως ἀπειρογάζει, in monaſterio Maximini, Conſtantinopoli ſito, ubi venec C *randæ eorum depoſitæ ſunt Reliquiæ: ex quibus etiam multarum ſanationum miracula effluunt. Ita praditum MS. die* IX *Junii. Eumdem diem cetera qua vidimus ſervant: MS. in primis Baſilii Imperatoris, quod ſequuntur in ſuo Kalendario figurato Moſchi. Similiter factum eſſe in Ephemeride metrica, etſi probare non poſſim, deficientibus hujus & ſequentis diei verſibus in Menais excuſis, unde eos accipimus; ipſa tamen illa verſuum dictorum omiſſio ſuſpicionem ingerit, quod Menæa, dum diem hunc S. Cyrilli Alexandrini officio totum occupant, rejecto in diem ſequentem Officio horum Sanctorum, aliquid habeant non paſſim commune Conſtantinopoli, & illi ſoli forte eccleſia proprium, ex cujus codice menſis iſte impreſſus ſit. Quod etiam ſuſpicari licet de altero exemplari, unde Sirletus in ſuo apud Caniſium Menologio diem* VIII *Junii ſumpſit: ſi tamen habuit alterum, & non (ut alias ſæpe) erravit tranſcribendo.*

ut tunc paſſi ſub Maximiano

communis habent S.

2 *Solum hoc Menologium Sirleti vidit & ſecutus eſt Baronius, quando in Notis ad Romanum Martyrologium ſcripſit, quod* de his agunt Græci ad VI Idus Junii. *Diem tamen ipſum tenendum non putavit: ſed utriuſque Sancti memoriam attribuit diei* V Nonas Maji, *quando eos Martyrium paſſos habebant Acta, Latine reddita apud Lipo-*

Romanum Martyrologium ſcripſit 3 Maji

Maij Tomus I. Bbb 2 *finem.*

Digitized by Google

AUCT. D. P. finem impoſuit priuſquam moreretur anno CCCXI, quando initium menſis Maji cadebat in Feriam II. Eſt tamen cur nolimus a ſententia Baronii longe recedere, & eum poſſumus excuſare, ſub nomine Maximiani comprehendiſſe etiã illam tempeſtatem, quam paulo poſt ejus mortem ſuſcitavit Maximinus, agre ab Imperii Collegis Licinio & Conſtantino inductus, ut eam in Oriente (ubi fere ſolus rerum potiebatur) contrario decreto promulgato, quod Euſebius recitat, ceſſare faceret anno CCCXIII, quando dies ſabbati incidit in VI Nonas Maji, qua eſt noſtri MS. expreſſiſſima lectio ἓξ εἰς Νόνας, ubi in alio codice Sirletus videtur legiſſe ἓξ ἐ, per litteram numeralem reſpondentem Latinorum V. Eadem congruentia fortaſſis invenietur in aliarum aliquarum perſecutionum fine, ea præſertim, qua ſub Imperatore Severo mota, poſt auctoris ſui Plautiani mortem elanguit anno CCVI, & ſequenti anno, cum VI Nonas Maji ſabbatum eſſet, omnino ceſſavit. Verum donec certius innoteſcat Feſti præſidis ætatem tanto altius referendam, nolo ab eorum tyrannorum diſcedere temporibus, quorum impuriſſimi mores in uſum frequentiorem induxere ut Chriſtiana virgines (prout hic factum Antonina) ad lupanaria traherentur.

4 Non tam circumſpecte moderateque, in corrigendo Baronio & martyrii hujus tempore definiendo, agunt B Franciſcus Bivarius & Joannes Tamajus: quia poſtquam in Pſeudadexteri figmentis repererunt, ad annum centeſimum Chriſti, inſigne hoc par Martyrum Olcadibus in Carpetania Hiſpaniæ Tarraconenſis adſcriptum; nihil dubitarunt, Præſidem quoque & tempus Paſſionis eorum a ſe manibus teneri: quandoquidem inſcriptio Pontis Alcanterenſis teſtabatur, eum poſitum fuiſſe Imperante Veſpaſiano & .... CALPETANO, RANTIO QUIRINALI, VALERIO FESTO, LEG. AUG. PR. PR. Ubi ultimas quatuor litteras Proprætorem legi debere putat Bivarius, Feſtum Hiſpaniæ Præſidem vocari haud dubitanter Tamajus aſſerit. Mallem ego geminatas litteras explicare pluraliter, titulum pluribus ultimo nominatis communem, eumque longe inferioris ordinis, dicique Legionis Auguſtæ Primipilos. Nihil certe hic video, quod Feſtum, plurium Collegarum ultimum, evehat ad officium, quo ſingularis haberi pra omnibus debeat.

5 Verum cur libeat his immorari, dum abunde jam conſtat eruditis viris, etiam in Hiſpania, totum Dexteri Chronicon ſpurium eſſe novitiumque figmentum: cujus auctor, ut Romano Martyrologio inhæreret, quantum licere videbatur per novum jus a ſe Hiſpaniæ adſcriptum in jam dictos Martyres; dicit quod Conſtantinopoli venerantur C & coluntur ut cives, licet alibi, videlicet in Carpetania illa imaginaria, paſſi. Hic interim obiter notet lector phraſim & titulum cultus, ſuperiori primum ævo cœptum uſurpari, & hoc ævo Hiſpanis uſitatiſſimum; poſtquam iſtis aliiſque figmentis factum eſt, ut novi Hiſpanorum Faſti, raptis undecumque Sanctis plurimis, tamquam in Hiſpania natis vel Hiſpano genere oriundis, implerentur. Conſtantinopoli natos nemo hactenus bona fidei auctor vos docuit: econtra, Acta quæ damus, ex Brodamnorum ſeu Crodamnorum vico natam Antoninam dicunt; de Alexandri patria altum ſilent: & niſi Conſtantinopolim nominarent Menæa ac Synaxaria, nequidem locum, Reliquiarum cultu olim notum, nunc ſciremus. An Conſtantinopoli, ſive ut tunc loquebantur Byzantii affectos martyrio Baronius cenſuerit, neſcio: non erat certe Byzantium, anno CCCXIII incultum dirumque, Thracia Præſidium aut Proconſulum ſedes; quod tamen deberet fuiſſe, ut ea conjectura aliquo niteretur fundamento.

6 Claromontani Synaxarii quem dixi codex membranæus, pro eo quod ſegraphum legit νόμου Βρωδάμνου ſeu potius Κρωδάμνου, uti in MS. Crypta Ferrata invenit apud Lipomannum Sirletus (nam quoad litteram K cætera omnia exempla conveniunt) habet Κρωδάμνου. Longius hinc abeunt Menæa excuſa, atque ea ſecutus in Menologio Sirletus, ubi ſcribitur νώμου Κρωδάμνου, in Menologio vitioſius D expreſſum Cardemi. Menæorum lectionem, rebus nondum adeo accurate diſcuſſis, ſecutus ego ad XXVIII, tractans de ſimili SS. Didymi & Theodora certamine, Alexandria ſub Diocletiani & Maximiani tyrannide peracto, ſcripſi Alexandrum & Antoninam qui hoc die III Maji paſſi ſunt, fuiſſe oriundos ex Cardamo oppido: quod cum in Theſauro Geographico Ortelius locum circa Thraciam eſſe ſcriberet, vix dubitabam quin intra Europam haud adeo longe a Conſtantinopoli quærendus eſſet locus certaminis hujus. Verum dum Hiſtoria Miſcella librum 23, ab Ortelio citatum, conſulo; multam ibi quidem invenio Cardami mentionem, ſed nullam caſtelli, verum Bulgariæ Domini, ſic appellati.

7 Fateamur ergo, quoad regionem, in qua vixerint Alexander & Antonina, nihil quidquam nobis eſſe compertum: & hoc ſolo quod Conſtantinopolitani ſuggerunt contenti, optemus alibunde plus lucis circa utrumque accipere, itemque circa ipſum Maximini monaſterium, in quo requieviſſe dicuntur corpora, ex quavis potius Orientis regione quam ex Hiſpaniis allata. Si per conjecturam dicendum eſſet aliquid; potius crederem, in minori Aſia quærendum eſſe Crodamnorum vicum; Martyrium vero in ea urbe peractum, in qua Provinciæ Præſes reſidere ſolebat, puta Epheſi; quandoquidem in hac urbe conſtet fuiſſe pra- E cipuum Dianæ cultum, cujus Sacerdotium a Feſto dicitur oblatum Antoninæ. Quia tamen Dianæ cultus, ſumpto ab Epheſiis exemplo, per alias quoque Aſiæ minoris provincias late viguit; ſatis habeo, ſi in Oriente res acta credatur. Ad Aſiam enim & Orientales Provincias, non vero ad Europam pertinet illud ſupplicii genus, quod idemidem in Actis vocatur στεβίζεσθαι, & vertitur virgis cædi, non qualibuſcumque, ſed palmeis, quas ſolas ab Aſianis vocari στέβας in hac materia notum eſt; nec minus, quam dirum ac diuturnum tales inferant aculeorum ſuorum aſperitate cruciatum, quemadmodum videre licet apud S. Athanaſium, qui τὰς φοινικίνας appellat, deploratque in ſua Apologia crudelitatem, qua flagellati ſunt illi quadraginta cives, de quibus ex ipſo egimus XXVI Martii, ubi de S. Eutychio num. 5.

8 Acta, ante corporum tranſlationem, ſcripta eſſe exiſtimamus, quia nullam ejus faciunt mentionem; non tamen ea cenſemus antiquiſſima plane; nec pro ſimplicitate ſtyli, ſimpliciſſimam quoque videntur continere narrationem; ſed ingenio ſuo indulſiſſe auctor, dum idemidem refert voces, modo ad Sanctos, modo ad Præſidem de cælo factas; quas veroſimile eſt non niſi internas pleraſque fuiſſe: & ne has ſic alias quaſdam circumſtantias potuit pro ſuo capite explicuiſſe ſcriptor, quem nequaquam dixeris Metaphraſten, ſi ejus ſtylum noveris ex Vitis, quas hunc ſcripſiſſe Allatius probat. Damus autem illa Acta quibus per hoc diſtichon præluditur

Εὗρεν Ἀλέξανδρόν τε καὶ Ἀντωνῖναν,
Τὸν βένθεσι, ναύτιλον εἰς τρυφὴν φέρτ.

Foveam Alexander ſimul cum Antonina,
Invenit, ut navem in delicias ferentem.

Canonis totius per Odas diſtributi auctor, idem qui de SS. Timotheo ac Maura Canonem ſupra indicatum compoſuit, S. Joſephus Hymnographus: ex cujus ætate conjecturare poſſis; feſtis Martyribus iſtis ſolennius agendi originem, imo ipſam forte eorum tranſlationem, haud multo eſſe anteriorem nono, quos is formit, ærа Chriſtiana ſæculo: Proponitur autem præſtitus Canon de SS. Alexandro & Antonina ſub hac Acroſtichi:

Τιμᾶτε ἁγίους τοὺς καλοὺς ξυναθλήτας. ΙΩΣΗΦ.

Pulcrum par hymnis Martyrum laudo. Josep.

Finxerat alibi in Hiſpania paſſos anno 100

Patriam ignorat,

Ab Antonina ex vico Crodamnorum addita

qui per errorem collocatur in Thracia.

cum videantur potius in Aſia circa Epheſum quærendæ.

aut ſaltem in Oriente.

Alteram Græca Vaticana

Canon a S. Joſepho compoſitus.

Digitized by Google

A

ACTA

Ex Græco Codice Vaticano 655.

Antonina virgo.

CUm esset temporibus illis persecutio, & multi Fratrum pro Christiana pietate interfecti; post dies non paucos adducta est ad Festum, Præsidem immanissimum, Christiana virgo, nomine Antonina, ex vico * Brodamnorum: quam honeste viventem, ostendit Deus idoneam certaminibus ad inimici subversionem incundis. Cum enim tradita esset, ut dixi; cœpit Præses insidiose blandiri ac dicere: Domina Antonina, adeo casta virgo cum sis, volo te non solum creare Sacerdotem Dianæ, sed & munera atque honores conferre tibi, & ut toti familiæ meæ domineris.

* al. Klodamnorum

respuens oblatum a Festo Præs. Sacerdotium Dianæ,

2 Tacuit illa aliquamdiu, atque vix demum in verba prorumpens, Quid, inquit, munera vana promittis? quin tu potius, Feste, mearum particeps opum esto: & credens in Dominum Christum, æternas obtinebis divitias. Absit hoc, reponit Festus, ut ejusmodi Deo credam, & quidem crucifixo. Non ego negaverim crucifixum & sepultum, inquit illa: attamen & tertia die resurrexit, & nunc sedet ad

Christi divinitatem asserit,

B dexteram Patris sui, sicut scriptum est in Psalmo cix, Dixit Dominus Domino meo, sede a dextris meis, donec ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum. Ad hæc Festus: Vana sunt ista sermonum artificia: potius ergo mihi obtemperans sacrifica, ut in quiete vivas. Respondit Antonina & ait: Ego illiusmodi diis inanimis non sacrifico; dæmones enim sunt, sicut in lege Dei mei scriptum est, Omnes dii gentium dæmonia, Dominus autem cælos fecit. Cui Festus: Tune Deos nostros appellas dæmones? Maxime, inquit illa, quippe, quibus virtus nulla, nulla subsistentia inest, non sunt dii, sed dæmones. Tunc Festus, Genas ejus alapis opplete, ut vel sic modicum erubescat: Per Deos autem juro, Antonina, quod nisi obedieris mandatis Imperatoris, pessime cruciatam immittam in lupanar, ac deinde flammis te consumam: nunc triduanas tibi inducias largior, ut dispicias, num cœpti pœnitens velis sacrificare: quod enim nunc audes, alii plures tentaverunt facere; sed deinde pœnitentes sacrificarunt. Respondit Antonina, Impie tyranne, fac quod vis.

dr alapis cæsa differtur ad triduum.

3 Tradita igitur militibus quatuor, abiit lætanter in carcerem: cujus Præfecto clam ad se vocato

C dixit Præses, Nihil omnino mali ei facias, sed suade ut mente mutata sacrificet; pertinax enim est Christianorum genus. Inducens ergo eam in carcerem Præfectus, cœpit ei suadere ac dicere; Domina Antonina, ut quid obstinasti in proposito animum? Convertere potius, & sacrifica, & sic salva esto. Ipsa autem nihil ei respondit, ita ut Præfectus anxiaretur animo, cogitans quidnam id esset. Exinde B. Antonina, positis in terra genibus, perseverabat orans diu noctuque: cum vero impletum esset tempus trium dierum, subito circa horam sextam factum est tonitru, quo claustra carceris diffracta & januæ reseratæ sunt; lumen quoque magnum resplenduit in custodia, & vox de cælo venit dicens, Surge, Antonina, & panem atque aquam in refectionem sumens confortare, nec timeas impium Præsidem Festum: quia ego tecum sum. Surgens ergo & orationem complens, addito Amen, aquam & panem postulavit, editque ac bibit, & somno se tradidit.

de cælo confortata illa

quo latere preces martirio

reducitur ad tribunal,

4 Mane autem facto, sedit pro tribunali Præses, & dixit, Sacrilegam istam huc adducite, ut videamus quo nunc animo sit. Iverunt ergo milites & adduxerunt eam: adductam vero sedens Præses coram se stare jussit. Tunc suspiciens B. Antonina in cælum; Gratias, inquit, tibi ago, Domine Deus meus, quia voluntatem tuam facis in me; ne igitur deseras me usque ad mortem. Et vox de cælo facta est dicens: Vade in viam tuam, ego enim tecum sum. Appropinquans autem Sancta ad locum ubi sedebat Præses, subrisit: quod videns ille; Quare, inquit, rides, Antonina. At hæc; Visne, ait, dicam, impie, quare riserim? Vidi subverti thronum tuum, & propterea irrisi te. Commotus contumelia Præses, jussit illam conculcari pedibus: quæ mentis oculos in cælum erigens, Gratias tibi, inquit, ago Domine Deus meus, quia me miseram & peccatricem dignaris cum tuis Sanctis ad hæreditatem tuam recipere; hunc autem sanguinarium cito trades in manus inferi, ut cognoscat quod vani sint Dii in quibus speravit.

EX MS. GR. VAT.

Præsidem ridens irrisetur.

5 Hæc audiens crudelis ille magis conturbatus est, dixitque militibus, Impia hæc & impura non tantum offendit deos, sed nos quoque injuria afficit: quare inducite eam in lupanar, ut [quicumque voluerit] impleatur libidine ejus. Inducta est ergo in domunculam quamdam parvam. Interim Angelus Domini aparuit uni militum, ætate juveni, quippe qui annum vigesimum secundum agebat, nomine Alexandro, & dixit ei: Alexander, loquere Præsidi & ingredere ad Antoninam, eamque chlamyde tua induc, ut egressa effugiat impium Præsidem. Ipse vero, qui erat perfectus miles Christi, dixit Præsidi, Jube ut ingrediar ad Antoninam, si forte ei persuadere possim: sin minus, fac ut voles. Annuit petitioni ejus Præses: ingressus vero in cellam Alexander, ubi erat B. Antonina, procidit ad ejus pedes, inquiens, Famula Dei Antonina, Dominus misit me ad te, ut dicam tibi quæcumque mihi locutus est. Obstupuit illa, & vehementer conterrita est: sed vox ad eam subito venit & ait, Ne timeas, Antonina, qui enim ad hoc certamen te adduxit, etiam hunc Alexandrum pro sua benignitate ad ejusdem bravii communionem ascivit. Accipe ergo amiculum ejus, & caput tuum operi, & egrediens alloquere Præsidem, eidem annuens: non enim te cognoscet: quia ego occultabo te ei. Sumens ergo Alexandri sagum Antonina, eo induta est, & caput suum eidem involvit: & progressa foras manu sua innuit, ac Præsidi dixit, Fac quod vis: statimque velut dama laqueis erepta, viam suam prosecuta est gaudens.

inde rapiam ad lupanar

E

Alexander esse commutata amictu:

6 Tunc Præses existimans Alexandrum esse qui hæc sibi diceret, immisit ad eam quatuor milites, F jubens ut ea pro libidine uterentur, dein foras educerent, majori adhuc contumelia afficiendam. Ingressi vero milites ut ei inferrent stuprum, non invenerunt nisi solum Alexandrum; & obstupefacti dixerunt: Ubinam est illa? & tu quomodo hic es? Apprehendentesque manum ejus, eduxerunt eum ad Præsidem, dixeruntque: Hunc solum intus reperimus. Præses vero intuitus illum, multumque perturbatus. Dic mihi, inquit, infelix ac miserabilis, quomodo hoc nobis fecisti? ubinam est impia illa meretrix? Omnino illius concubitu fruitus, dimisisti data ei chlamyde tua, promittens quod uxorem eam haberes: verum non ita fiet, non enim manus meas effugies. Cumque, multum deliberasset intra se Præses, jussit suspendi Alexandrum, & virgis palmeis cædi.

qui comprehensus.

interrogatur & vinculis traditur.

7 Dum autem cæderetur dixit ei Præses: Ubinam est venefica illa? Alexander vero nihil ei respondebat, sed solum intuebatur in cælum: & venit vox e cælo ad Præsidem dicens, Impie Feste, quare insontem hunc crucias? Hac ergo audita voce desiit torquere eum, & depositum ab eculio jussit haberi sub custodia, Inducias, inquiens, ei damus, ut accepto deliberandi

rursumque post dies producitur,

liberandi ſpatio convertatur ab impietate. Diebus autem ſeptem tranſactis, accerſivit Præſes Alexandrum, & dixit: Quidnam decreviſti? Cui Alexander, Quid erat decernendum mihi? o impure potator ſanguinis. At Præſes: Ubi eſt illa ad quam ingreſſus es? Reſpondit ei Alexander, Neſcio. Ipſis autem adhuc loquentibus, dixit Dominus Antoninæ: Confortare, Antonina, & valde in eum locum ubi impius Præſes ſedet. Illa ergo ivit & ſtans ante Præſidem ait: Impure & immunde Feſte, quem quæris? numquid me? Adſum ecce, ut poteſtatem tuam diſſolvam.

8 Ipſe vero, conſpecta illa, anxiabatur animo, multumque conturbari cœpit; & miſſis militibus juſſit eam propius aſſiſtere, atque ſuſpenſam ſimiliter palmeis virgis cædi, volens ſcire utrum adhuc virgo eſſet, an corrupta. Cum autem cæderetur, nullam omnino vocem emiſit. Depoſitam deinde ex eculeo interrogans eam Præſes dixit: Dic mihi ſincere, an virgo ſis. B. Antonina reſpondit, O ſacrilege & crudelis, non ceſſimus immanitati & petulantiæ tuæ, ſua enim clementia Dominus me incontaminatam ſervavit. Tum ille, intuitus eam & admiratus: Si ergo virgo es, ſacrifica diis, & una cum Alexandro ſalva eſto. Alexander autem & Antonina, attollentes vocem quaſi ex uno ore dixerunt: Non uſque adeo, infelix Feſte, tormenta tua valent contra nos, ut poſſis nobis perſuadere ſacrificium, vanis iis diis, quorum nulla eſt virtus, offerendum. At Præſes, Ambobus, inquit, manuum ſummitates abſcindite. Illi vero, tamquam genteſi milites Chriſti, protendentes manus ſuas dixerunt, Prædiximus tibi, impure & impie, quod nulla tua machinatio poſſet elidere noſtrum religioſum propoſitum: fac ergo quidquid volueris.

9 Tum milites prolato gladio ſummitates manuum eis amputarunt: quod illi cum fierent non ſentientes, inceperunt glorificare Deum, atque dicebant Præſidi; Carnivore & ſceleratiſſime, nec ſentimus quidem moleſtiam quam nobis vis facere: te autem brevi transferet Deus ad inferos in cruciatus numquam leniendos. Quibus verbis & contumeliis ſibi dictis ad iracundiam motus Præſes, cavari juſſit profundam foveam: interim aiebat: Suſpenſos virgis cædite donec cruciatum ſentiant, deinde in foveam igne plenam ipſos conjicite. Porro dum cæderentur Sancti, neque ſentirent quidquam ſed Deum laudarent, juſſit impius Præſes adferri lampadas, eorumque lateribus admoveri. Alexander autem & Antonina exclamaverunt voce magna, Nos quidem, infelix, hæc patimur propter pietatem in Chriſtum, credentes quod poſt mortem recipiemus & mercedem: te vero cito diſperdet Deus, quia famulos ejus crucias.

10 Non continuit ultra furorem Feſtus: ſed, Accendite, inquit, in fovea pyram maximam, ut ſtatim ei injiciantur. Fecerunt ergo milites ſicuti eis juſſum a Præſide fuerat, & renuntiarunt ei paratum eſſe quem mandarat incendi rogum: quibus immiſericors ille imperavit, dicens: Statim ungite eos liquenti pice, & conjicite in flammam. Quod cum etiam factum eſſet & in ignem immiſſi ambo, juſſit inſuper Præſes aridam picem conjici; Ita, inquiens, penitus conſumentur & ipſa quoque oſſa redigentur in cinerem; ne venientes mulierculæ colligant quidpiam ex oſſibus eorum, ſicut Chriſtianis in more eſt. Denique juſſit foveam, in qua conflagrarant, impleri terra; in domum ſuam abit, nihil exinde bibens aut comedens & mutus remanens. Etenim ſpiritus malignus, per angelos vindices immiſſus, uſque in ſeptimum diem torquebat illum: diebus autem ſeptem decurſis, inter magnos graveſque cruciatus tradidit ſpiritum, & ſepelierunt eum; atque ita ceſſavit perſecutio.

11 Martyrium vero pertulerunt Sancti Alexander & Antonina ad VI Nonas Maji, hora nona, die Sabbati, regnante Domino noſtro Jeſu Chriſto, cui eſt honor in ſæcula ſæculorum, Amen.

DE SS. DIODORO ET RODOPIANO DIACONO

G. H. *MARTYRIBUS APHRODISIÆ IN CARIA.*

Cultus 3 Maji

Græci in Menais & apud Maximum Epiſcopum Cytherorum celebrant hos Martyres ad diem III *Maji his verbis*: Certamen ſanctorum Martyrum Diodori & Rhodopiani Diaconi. Fuerunt hi temporibus Diocletiani: at propter fidem a propriis civibus multas contumelias, ſupplicia & verbera pertulerunt Aphrodiſiæ in Caria: demum crebra lapidatione ab eiſdem obruti, ſuum Domino ſpiritum reddiderunt, *quæ eadem ipſa verba ad* XXIX *Aprilis leguntur in Ms. Synaxario Collegii noſtri Claromontani, quod Pariſiis commodate accepimus; & in alio quod vidimus Mediolani in Bibliotheca Ambroſiana. In Menologio Sirleti dicuntur* a carnificibus lapidati. *Reliqua eadem ſunt. Citato hoc Menologio, inſcripti ſunt hodierno Martyrologio Romano hac phraſi*: Aphrodiſiæ in Caria ſanctorum Martyrum Diodori & Rodopiani, qui in perſecutione Diocletiani a civibus ſuis lapidati ſunt. *Eoſdem refert Galeſinius & Gracia adſcribit more ſuo, quo ab ea non diſtinguit Aſiam vicinam, in qua eſt provincia* Caria *inter Joniam & Lyciam, & in illa* Aphrodyſia *ſive* Aphrodiſias *metropolis.*

DE S. ARBONO MARTYRE.

G. H.

III Maii

QUatuor Martyrologii Hieronymiani apographa, poſt relatos Martyres Romanos Alexandrum, Eventium & Theodulum referunt hunc Martyres his ſolum verbis: Natalis Arboni. *In Epternacenſi codice præponebatur particula copulativa, &. An etiam Romæ paſſus fuerit, ſed diverſa aliquo anno, quam præditi Martyres, dubitari poteſt: forſan ex aliis monumentis aliquando reſolutio reperietur. Nos hactenus hujus nominis* Sanctum *necdum cognovimus.*

DE

DE SANCTIS MARTYRIBUS AFRIS

MARIANO, FORTUNATO, SATURNINO, RUFINA, FORTUNIONE, ITEM FORTUNATO

G. H.

III MAII *Pternacenſe S. Hieronymi Martyrologium hos Martyres ita proponit*: In Africa Mariani, Fortunati, Saturnini, Rufinæ, Fortunonis, item Fortunati. *In reliquis tribus apographis ejuſdem Martyrologii legitur* Fortunionis, *& nomen alterius* Fortunati *abeſt; ſed perperam tranſlatum ad Martyres Romanos Alexandrum ejuſque ſocias. In Ms. Richenovienſi iſta habentur:* In Africa Marciani, Fortunati, Rufini: *pro quo* Rufinæ *in aliis legitur. In Mss. Auguſtano S. Udalrici & Pariſienſi Labbei referuntur nomina* Urbani *ſeu* Orbani (*qui ad ſequentis diei Martyres Afros ſpellat*) Marcani *ſeu* Marciani, *&* Fortunati. *In Ms. Tamlacteſi*, Rufinæ, Saturnini, Mariani, *&* Fortunati.

DE SANCTA VIOLA

G. H.

VIRGINE ET MARTYRE VERONÆ

VII MAII *Philippus Ferrarius in Catalogo Sanctorum, qui in Romano Martyrologio non ſunt, ad hunc diem* III *Maji* ex tabulis Eccleſiæ Veronenſis *iſta ſcribit*: Veronæ Commemoratio S. Violæ Virginis & Martyris: *additque in Notis* Commemorationem ejus ibidem hac die fieri. *Verum* ubi paſſa fuerit & quando, neque ex monumentis prædictæ Eccleſiæ, neque aliunde ſe ſcire potuiſſe. *Idem Ferrarius in Catalogo Sanctorum Italiæ eamdem celebrat, aſſerens* Veronæ recoli V Nonas Maji, uti tabulæ Eccleſiaſticæ ad Eccleſiæ Veronenſis uſum compoſitæ teſtantur. *Cetera ignorari. Ferrarium ſecutus eamdem retulit Arturus du Monſtier in Gynæceo ſacro. Nicolaus Brautius Epiſcopus Sarſina in Martyrologio Poetico hoc eamdem diſticho honorat.*

Tormentis potuit corpus lacerare tyrannus
Immanis, Violæ non violare fidem.

DE S. GENIO CONFESSORE ET TRIGINTA MILITIBUS MARTYRIBUS

G. H.

LACTORÆ IN VASCONIA AQUITANICA.

XII MAII Lactora *ſeu* Lactorium, *aliis* Lectora *ſeu* Lectorium, *urbs antiqua Epiſcopalis Vaſconiæ Aquitanicæ, inter Patronos ſuæ Eccleſiæ veneratur* S. Genium Confeſſorem: *cujus meminit Ferrarius in Catalogo generali, ad diem tertium Maji, his verbis*: In civitate Lectorenſi S. Genii Confeſſoris. *Aſſerit in Notis ſe ejus notitiam accepiſſe, a* R. P. Odone Geſſelio Societatis Jeſu, viro erudito & in perveſtigandis Sanctorum memoriis accurato. Vixiſſe *addit* temporibus Dioclet-
C tiani & Maximiani Imperatorum, moltoſque ab idolorum cultu ad Chriſti fidem perduxiſſe: de eo agi in Breviario ſive Officio Eccleſiæ Lectorenſis; illi dicatum viſi templum ad urbis radices, ejuſque meminiſſe Bernardum Lodevenſem Epiſcopum. *Hæc Ferrarius. At Bernardi Guidonis Epiſcopi Lodevenſis Sanctorale tranſcriptum habuit noſter P. Philippus Labbe, a Reverendiſſimo & Illuſtriſſimo Franciſco Boſquetio Epiſcopo Monſpelienſi, ex quo Vitam S. Genii edidit tomo 2 Novæ bibliothecæ manuſcriptorum librorum, in Collectione rerum Aquitanicarum pag. 564 & ſequentibus. Titulus præfigitur hujuſmodi*: Tranſitus S. Genii ſive Hyginii Confeſſoris Chriſti, cujus corpus requieſcit in Lectora civitate. *Eodem modo ab Arnaldo Oihenarto in Notitia Vaſconiæ, & a Sammarthanis in Epiſcopis Lectorenſibus appellatur* S. Genius ſive Hyginus.

Aſſerta extollentiæ Bernardi Guidonis.

ſcripta ab eodem ex antiquo autore.

2 *Auctor hujus dubie aliquis eſt: ſed ipſi Sanctо fuiſſe coævum non perſuadet ſtylus, luxurians in explicandis verbis orationum ad Deum fuſarum, & nihil exhibens particularium circumſtantiarum loci, temporis, perſonarum, quales oculati & coævi teſtes, etiam dum minime ad hoc intendunt, ſolent aſpergere ſuis ſcriptis; in externis, & ſub oculum cadentibus actionibus fuſiores, parciores alibi, contra quam hic ſit. Præterea cum diceret quod* nomen loci, *in quo cæſi triginta milites*, vocatur Cruor-innocentum, *addit*, uſque in hodiernum diem, *quæ eſt phraſis poſt notabile annorum aut etiam ſæculorum intervallum ſcribentium. Quid igitur*, *inquit*, *in ipſo limine*, *fidem a lectore poſtulans*, quia quod oculis noſtris vidimus, auribus audivimus, vobis geſta ſcripſimus? *Credo ut alias ſæpe notatum invenitur*, *ac nominatim in S. Caſſiano Foro-Cornelienſi*, XIII *Auguſti*, *& S. Mercuriali Foro-Livienſi* XXX *Aprilis*, *Vitam Sancti & patrata poſt ejus mortem miracula antiquis picturis expreſſa præfixiſſe*, *in ea in qua corpus tunc ſervabatur eccleſia*, *quas ſuis oculis aliquis viderit*; *auribus vero audiverit ab Senioribus earumdem ſignificationem ſecundum majorum traditionem*; *& ita præſentem narrationem concinnarit*, *pro exigua & confuſa qua ſolum tunc poterat haberi notitia.*

Compendium ex Sanſſalio.

3 *in hiſce Actis annotatur S. Genii* tranſitus die quinto Nonas Aprilis: *ad quem diem Sanſſajus in Supplemento Martyrologii Gallicani hoc eum exornat elogio*: In Vaſconia apud Lectoram civitatem tranſitus S. Genii Confeſſoris, qui nobilitate generis, gratia prædicationis, & magnis virtutibus clarus, infracto animo falſorum numinum cultum deteſtans, cum Chriſti fidem ad ſalutem neceſſariam eſſe clara voce teſtaretur, agente Aſclepiade Proconſule Gentili, ſub Maximo tyranno, præmiſſis multis de fideli populo ad coronam martyrii, armatus ſcuto fidei, inſequentibus Gentilibus in ſpeluncam ſe recepit: ibique in oratione poſitus, ſenio & laboribus confectus, intentis in cælum oculis coronas vidit, quæ ſibi & ſociis parabantur, diverſis margaritis coruſcantes, & multitudinem candidatorum circa eas canentium; Deputentur in numero juſtorum, & ſcribantur in libro

Digitized by Google

AUCTORE G. H.

libro viventium, qui vicerunt antiquum ſerpentem; genuflexus effuſuſque in pios affectus, impolluturn ſpiritum ad præmia quæ cernebat emeritus miles tranſmiſit. Cujus corpus ad radices montis prope eamdem civitatem poſitum miraculis multis emicuit: baſilicaque illic demum erecta eſt, in qua frequenti populi devoti concurſu ejus memoria celebratur, coliturque ipſe ut ſpecialis Lectoranorum Apoſtolus & Patronus. *Hac Sanſſijus.*

4 *Eſt nobile monaſterium in agro Caturcino, Vaſconiæ ſatis vicino, Moyſiacum dictum, in cujus eccleſia ob ſolennitatem Inventionis ſanctæ Crucis feſtum S. Genii ſolent celebrari ſequenti die, ſcilicet quarto Maji, & ad matutinum recitari compendium Vitæ, quod aliis dictis præmittimus hujuſmodi.* Genius genere nobilis, corpore caſtus, divinis rebus intentus, cæleſte colloquium audire meruit. Antequam eum conceptus eſſet, B. Celſum Presbyterum terna admonitione certum eſt in Somnis fuiſſe ſolicitatum, quod mater ſua beatiſſima Clara maſculum eſſet conceptura, multis fidelibus profuturum. Sub Maximo igitur tyranno inhumano mifi Proconſules in Galliam, ad perſequendum Chriſtianos, qui civitatem Auſcium venientes, comperto quod per B. Genium multi ab idolorum cultura ceſſarent; tunc igitur tyranni, triginta milites ad com-
B prehendendum eum miſerunt in monte juxta diverſorium ſuum, in ſuburbio Lactoræ civitatis, in quo die ac noctu orationi inſiſtebat. Quo audito B. Genius, facta oratione, locus ipſe contremuit; ipſe a voce cæli conforratus: fluvius autem inde tranſiens in eorum adventu in tantum impetuoſe exercvit, ut nullus homo malignus per eum tranſitum facere potuiſſet. Qui cum hoc miraculoſe actum comperiſſent, tertia die pedibus B. Genii prævolvuntur, veniam poſtulantes. Facta itaque oratione, ipſi in fide Chriſti inſtructi, a Celſo presbytero B. Genius milites baptizari fecit. Milites autem cum ad Præſidem redirent, comperto quod Chriſtiani eſſent effecti, nec idola adorare vellent, extra portam civitatis decollati ſunt: vocaturque nomen illius loci Cruor-Innocentium. Præſes autem plures alios milites mifit: quod præſentiens B. Genius oravit Dominum, & vidit coronas, quæ ei & ſociis ſuis parabantur: & ſtatim ut fixit genua emiſit Spiritum. Corpus autem B. Genii a Chriſtianis fuit honorifice ibidem ſepultum, prope radicem montis, in baſilica quam ipſe conſtruxit, ubi etiam ſepelierat matrem ſuam. Milites vero ipſius tyranni videre eum non fuerunt digni, ſed confuſi ad Præſidem
C ſunt converſi. Ipſa die duo extra decem annis illuminati ſunt, & alii a diverſis infirmitatibus ſunt curati. Sit ipſe Sanctus talis, qui cum Domino judicaturus ſedeat: ſit ipſe talis, qui ad judicandum ad dexteram aſſiſtat.

ſub eadem fere ætate ut hæc alia.

5 *Hactenus illud Compendium, in quo* Maximus tyrannus *appellatur, ſupra ex animadverſione Odonis Geſſei* Maximianus, *ubi adjungitur* Diocletianus, *in Vita* Jovinianus. *In Actis S. Clementis Aucyrani Epiſcopi ad* XXIII *Januarii fuit aliquis* Maximus Dux *ſeu* Præſes Maximiani Imperatoris. *Quod tamen ſimiles Duces & Præſecti,* Maximus & Jovinianus *fuerunt ſcripti loco Maximiani & Diocletiani, quis ex nuda conjectura dicet, potiſſimum quia alii Proconſules miſſi fuerunt, ut urgerent hanc executionem. Reſidebant hi in urbe* Auſcio *ſive* Auxio, *metropoli Vaſconiæ, ſub cujus Archiepiſcopo ea tempora eſt Epiſcopus Lactorenſis. Qui hiſce Actis inſeruntur* triginta milites *ad Chriſtum converſi, baptizati & martyrio coronati, quia alium diem non habent indicatum, S. Genio in titulo adjunguntur.* De B. Clara *S. Genii matre, quod cultum habuerit aliquem in eccleſia nemo cum fundamento dixit: nec etiam de* B. Celſo presbytero *niſi forſan hic ille eſt* Confeſſor, cujus caput a Domino ſignis pleriſque clarificatum apud Lemovicos in æde Cathe-

30 Milites Martyres

dratica S. Stephani haberi, *forſan ex Vaſconia allatum*, D & VII Auguſti ſumma cum veneratione populo oſtendi, *ſcribit Sanſſijus in Supplemento.*

VITA

Auctore antiquo.

Ex collectione Bernardi Guidonis, Epiſcopi Lodevenſis.

1 OBſecro vos omnes, qui hoc audituri aut lecturi eſtis, ut obſtruatur cor veſtrum, nullam blaſphemiam habens, nullam læſionem contra me, quod Vitam beatiſſimi Genii, exarare contendo: quia quod oculis noſtris vidimus, auribus audivimus, vobis geſta ſcripſimus. Unde credimus aliquam nos beatitudinem poſſe promereri. Vos autem major expectat gloria, qui auditis & creditis Dominum implere in Sanctis ſuis, quæ hic ſcripta cognoſcitis.

2 Hic autem B. Genius ex nobili familia & illuſtribus fuit parentibus procreatus, & tota intentione puer ſatagebat, quomodo ad Chriſtianam religionem pertingere potuiſſet. Celabat propoſitum, celabat & ſanctum deſiderium: & ſic ſe Domino a juventutis ætate caſtum exhibuit, ut ſapientiam hujus mundi ſtultitiam reputaret. Florebat incluſa viſceribus ejus perfecta caritas, & numquam potuit in eum inimicus bellum aliquod excitare: quia ipſe propter regna cælorum non ſolum a largioribus vel lautioribus ferculis evidenter ſe ſequeſtravit; verum etiam ipſe in corde nihil aliud agebat niſi orationem ſanctitatis. Vera itaque pietas & benignitas, ſpes, fides atque caritas ejus reſonabant in pſalmis, hymnis & canticis. Intantum namque valuit ipſius deprecatio ut cæleſte alloquium audire meruiſſet. Etiam antequam conceptus erat, B. Celſum presbyterum tertia admonitione certum eſt in ſomnis fuiſſe ſolicitatum, quod mater ſua beatiſſima Clara maſculum eſſet conceptura; & quod multa congregatio fidelium per ipſum pergeret ad regna cælorum.

S. Genius in puerilia familiæ motibus fuit

E

etiam ante ortum talis prædictus.

3 Cum vero eſſet jam ætate primævus, ſanctitate plenißimus, ſub * Maximo tyranno & Joviniano, coram palatio Arminani & Aſclepiadis, in temporibus illis miſi ſunt Proconſules eorum ad regiones Galliarum, ut quoſcumque Chriſtianos invenire potuiſſent, aliquos interficerent, aliquos aſpectibus exhiberent. Venientes autem * Axium civitatem, audientesque opinionem S. Genii, quod multos de idolorum cultura relevaret ad gratiam Spiritus ſancti, miſerunt milites numero quaſi triginta, qui eum ipſorum inſolentiæ præſentarent. Audiens hoc B. Genius certus & ſecurus de Dominica repromiſſione, pergit ad montem, ubi orationem fundere ſolebat. Hic enim erat locus juxta diverſorium ſuum in ſuburbio Lactoræ civitatis, in quo die noctuque in oratione pervigilans poſtulabat a Domino, ne ſuam mentem in aliquo inimicus prævaleret immutare, orans & dicens: Domine Deus, ſpes & Magiſter ac conſolator meus, qui me docuiſti orare, ecce oro te. Tu es enim mecum uſque ad finem. Tu es qui mihi ab infantia vitam ſeminaſti, & a corruptione me cuſtodiſti. Tu es qui me ab iſtius mundi paupertate eduxiſti, & ad tuas divitias venire voluiſti. Quapropter Domine Jeſu Chriſte, aſſiſtat mihi conſolatio tua, ne unquam inſultent mihi inimici mei: qui quærunt animam meam velut aquam abſorbere; quia mens mea minime valet laudare te de tanto ſtudio, quod in me exerciſti, niſi me tuis divitiis repleas, & ab omni avaritiæ ſolicitudine liberes, & animas ſervi tui de manibus inimicorum meorum eripias.

** al. Maximiano & Diocletiano*

** al Axium,*

F

Ecce

Digitized by Google

A Ecce igitur tuum opus perficiam, & præcepta tua servabo. Propterea non sterilis fiat oratio mea, & diabolus non rapiat tritici semen ex me tua optima terra, in qua neque spinæ neque zizania unquam appareant. Cumque orationem fudisset, subito locus ille contremuit, & vox de nubibus cæli locuta est ad eum dicens: Euge, euge, serve bone & fidelis, quia super pauca fuisti fidelis, super multa te constituam: viriliter age & confortetur cor tuum: intrabis enim gaudium cum his, qui cum mulieribus non sunt polluti: multi enim vasa dilectionis per te mihi dedicabuntur. Et cum hoc dixisset, gaudio magno gavisus est, & Spiritu sancto repletus, surrexit ab oratione, armans frontem signo fidei pectusq; confirmans.

4 Videntes ergo eum milites a longe venientes quasi stadia quindecim, statim fluvius, qui locum illum præterfluit, ut dictum sit quasi incredibile, impetu inenarrabilium undarum eructavit sursum, ita ut nullus per eum transitum facere potuisset. Videntes autem milites, quod ex jussu Dei alveus ipse inundaret, timor & tremor invasit eos quasi ad mortem, & prostraverunt facies suas coram Domino cælorum utique, & dixerunt: O magnum mysterium quod vidimus! Vere magnus est Deus Christianorum. Si Deus eorum esset ut B Deus noster, in quo nos iniqui ut digna recolimus lapides & ligna, surda & muta, hominum manu facta, numquam faceret talia. Derelinquamus igitur hæc omnia & adoremus Dominum vivum, qui fecit cælum & terram, mare & omnia quæ in eis sunt: quia vere magnus est Deus Christianorum, qui sic protegit sperantes in se, & non derelinquit omnes suos, sed in angustiis & pressuris est præsidium præstans. Steterunt autem in eodem loco quasi biduo: tertio denique die, gaudio pleni & spiritu veritatis accensi, perveniunt ad B. Genium, prostrati in terra ante pedes ejus. Cumque oscularentur vestigia ejus, deprecabantur eum dicentes: Benedictus Deus tuus, & benedic nos benedictione tua, Pater & auctor nominis Dei. Et scias quia impiissimus Præses misit nos ad persequendum te: sed ex divino præcepto cognovimus quod magnus est Deus tuus. Precamur itaque Domine, ut nostri misereri digneris, ut imitatores, tui esse mereamur, & sequipedes tui efficiamur.

5 Statim B. Genius figens genua, & sursum elevatis oculis in cælum dixit: Domine Jesu Christe, gratias ago tibi, quia dignatus es mirabilia tua servis tuis ostendere, quos tibi acquisivisti, & ideo Domine efficiantur vasa munda, in quibus habitet Spiritus tuus sanctus: & da eis Domine, quod in nomine tuo petunt ut celeriter exequi mereantur. Adhuc etiam & alia plurima quæ C sequuntur his qui secum erant dicebat: Credite in Deum vivum, quem prædico: credite in Jesum Christum quem annuntio: credite in Salvatorem qui servorum suorum adjutor extitit: credite in Redemptorem, qui mercedem retribuit laborantibus: credite ipsis qui eum diligunt. Ipse cultura mea & flos est animæ meæ, quoniam prope est tempus ut eum recipiam. Cum enim sit pulcherrimus ipse & speciosus Dominus, procurat nos semper discere de se aliquid: qui tamen qualis sit neque capere possumus, neque homo enarrare potest: sed ipse obscuritatis meæ [illuminatio] est, completio mearum diminutionum, & nutritor meæ indigentiæ, & est mecum usque quo descendam ad eum, & amplectar illum. Et cum orasset & eos docuisset qui Christo se credere asserebant; pervenit una cum eis ad portam civitatis, & abierunt ad venerabilem Presbyterum, nomine Celsum, provoluti ejus pedibus & rogantes ut eis baptismi gratiam ministraret. At ille catechizavit eos, & baptizavit eos in nomine Patris & Filii & Spiritus sancti: & steterunt apud ipsum quasi diebus decem.

6 Post hos autem dies redeuntes ad Præsidem, cujus cor malitia excæcatum erat, & ipse sperans ut gaudium sibi annuntiarent, cum pervenissent ad eum, dixit eis: Quid tardati estis? Numquid aurum & argentum accepistis, aut aliqua maleficia vobis prævaluerunt? Cui illi dixerunt: Auro vel argento splendidior est gratia Christi. Cognovimus enim quod omne genus hominum, quod in tali errore consistit, in quo vos usque adhuc manssistis, perpetua damnatione feretur. Tunc ingemiscens Præses dixit: Ergo invictissimi Principes, per quos mundus floret, damnantur? Dixitque unus de pusillis: Non per ipsos floret mundus, sed tenebrescit. Exagitans autem caput Præses dixit: Doleo super vos pueruli. Dicunt illi: Non est necesse super nos dolere, sed super te multum est dolendum, si non crediderís in Dominum nostrum Jesum Christum. At ille dixit eis: Per salutem & cæremonias deorum, aut sacrificabitis diis immortalibus secundum decreta Principum, aut vos puniri jubeo. Illi autem dixerunt: Sicut non valet movere serpentem, qui carmina nescit, ita nec nos ullo modo potes separare ab amore Christi. Eadem vero hora jussit eos extra portam civitatis decollari: vocaturque nomen loci illius Cruor-Innocentum, usque in hodiernum diem. Erat autem multitudo Christianorum in loco illo, qui corpora de speculatoribus redimentes sepelierunt. Beatus vero Genius in die qua hoc contigit, Passionem eorum E solenniter celebravit.

7 Iterum misit Præses alios plures milites, qui S. Genium variis tormentis interficerent. Ille vero, cujus spiritum nihil latebat, præsentiens pergit ad montem, ubi orationem jugiter fundebat, & prostravit genua sua coram Domino & dixit: Domine, gaudeant & epulentur omnes qui sperant in te, quos tu acquisivisti. Peto ut oculi mei ad te respiciant, & cor meum exultet in salutari tuo, quoniam voluntatem tuam volui & complevi, & præcepta tua ex integro servavi: respice ad servum tuum timentem te, ne pereat studium meum quod in me huc usque operatus es. Peto iterum, o Domine, ut quos pro nomine tuo passioni tradidi, ante sedem Majestatis tuæ eos videre merear, & ibi eis redde mercedem. Precor etiam, Domine, respice ad puerum tuum secundum magnam misericordiam tuam, & recipe animam famuli tui in pace. Cumque orationem fudisset, intentis oculis in cælum respexit: & scuto fidei armans frontem, vidit coronas, quæ ei & sociis ejus parabantur, diversis margaritis coruscantes, & multitudinem candidatorum circa F eos præconantes & dicentes: Deputentur in numero justorum & scribantur in libro viventium, qui vicerunt antiquum serpentem, & qui cum mulieribus non sunt coinquinati. Et statim ut flexit genua emisit spiritum: actusque est ipsius transitus quinto Nonas Maji.

8 Erat autem in monte tunc corpus ejus venerabile omnibus, sed prope radicem montis est basilica, quam ipse construxit: ibique tumulum juxta statum mensuræ constabilivit Episcopus civitatis ipsius, Heuterus nomine, cum quo & Sacerdotes & ceteri ministri, & multitudo Christianorum eum devote sepelierunt. Milites autem ipsius tyranni videre eum non fuerunt digni, sed erubescentes & confusi reversi sunt cum esset ipse sepultus. Tantus autem odor suavitatis ibidem de corpore ejus fragravit, qualis nec ante nec post est futurus. Ipsa autem die duo cæci, qui per annos decem cæci fuerant, lumen receperunt ibidem, & multi detenti diversis languoribus sani effecti sunt. Post parvi vero temporis spatia, orta est fames in tota regione Galliarum: & ecce quædam viduæ pauperculæ, egredientes portam civitatis, quærentes herbas quascumque invenire potuissent, hospitium in basilica S. Genii habuerunt. In qua utique nocte lumen magnum & odor liliorum & rosarum basilicam ipsam circumfulsit. Cum autem ad lucem pervenissent, invene-

runt

ADDIT. ANTIQUO apud Fredegarium præfixa fidem,

cæcitati suæ consolantur.

30 milites cum eum prosequuti,

inundatione fluvii impediti,

martyrio gladio afficiuntur.

In fidem proficiunt.

petunt a S. Genio baptismi gratiam,

baptizantur.

5. Genius scientes alios milites ad se mitti,

Deum petit,

moritur 3 Maji.

sepelitur

cum odore suavi r

2 Cæci & alii sanantur.

panes mi-rae Sanctæ edilati.

runt prope ſepulcrum S. Genii duos panes miræ magnitudinis, & ſtatim abierunt & ſuſtulerunt illos. O quantus qualiſque in vita ſua fuit, ut multos eſurientes ſatiaret bonis ſuis! Nam & volucres cæli, dum viveret, aliquæ ſaturandæ ad manum ejus veniebant, aliquæ ſaturatæ recedebant. Denique loci illius incolæ patrocinia ejus ibi venerari feliciter debent, quia multa virtute ad exemplum credentium [pollens] tantum apud Dominum meruit habere honorem, ut ex illa die repleret Dominus regionem illam omnibus fructibus bonis uſq; in hodiernum diem, cui eſt honor & gloria in ſæcula ſæculorum, Amen. D

DE SANCTO JUVENALE

EPISCOPO NARNIENSI IN UMBRIA

D. P.

ANNO CCCLXXVI.

NArnia, *antiqua Umbriæ civitas, eximia cum veneratione colit hoc die* III *Maji S. Juvenalem, primum ſuum Epiſcopum, qui creditur ordinatus a S. Damaſo Papa, anno Chriſti* CCCLXIX, *poſt annos vero ſeptem, quibus huic Sedi præfuit, ſacrum Deo ſpiritum reddidiſſe anno* CCCLXXVI. *Succeſſit illi in Epiſcopatu* Maximus, *ſive* Maximianus, *cujus juſſu vitam & actus ejus edita fuiſſe, legitur ſub finem eorum; quæ ut nunc habentur, parum quidem ſincera & varie interpolata putamus, damus tamen ex pluribus & illuſtribus codicibus Mss. ſcilicet ex* B *Vallicellano Patrum congregationis Oratorii, uti ſunt in libro Antonii Gallonii littera N ſignato; ex alio, Fulginii apud Ludovicum Jacobillum reperto, & quantum arbitramur ad fidem codicis Narnienſis deſcripto; & ex tertio Paſſionali pergameno menſis Maji, aſſervato in Bodecenſi cœnobio Canonicorum Regularium S. Auguſtini in dioceſi Weſtphaliæ Paderbornenſi, unde plures nobis Vitas deſcripſit Joannes Gamanſius noſter: Quartum etiam exemplar, omniumque optimum, nobis Ingolſtadio ſubmiſſum fuit ex Ms. antiquo monaſterii Wiblingenſis Ordinis Benedictini in Suevia. Eadem acta habuimus ex Ms. Vaticano, ſed alieni amici commodata non recepimus: ipſaque etiam Neapoli extare indicavit nobis Antonius Beatillus.*

Aliarum Mss. deſumtæ.

Eorumdem Actorum compendium ſervamus ex Ms. Ultrajectino S. Salvatoris: aliud edidit Petrus de Natalibus lib. 4 Catalogi cap. 119: *alia denique extant apud Laurentium Surium, Ferdinandum Ughellum tomo* I *Italiæ ſacræ in Epiſcopis Narnienſibus, & Philippum Ferrarium in Catalogo Sanctorum Italiæ. Quia autem* S. Juvenalis obiit VII Auguſti, *etiam hoc die feſtum ejus nunc agitur Narniæ cum Octava, quod Ferrarius non recte aſſerit feſtum eſſe* Translationis. *Nos* III Maji *cenſemus diem* Ordinationis *eſſe, quem Epiſcopi ſuum vocabunt* Natalem.

eruntq; complures.

2 *Controvertitur quo mortis genere deceſſerit e vita S.* Juvenalis, *proinde num Confeſſoris Officio Eccleſiaſtico ſit honorandus, an vero inter Martyres recenſendus. Acta* C *in omnibus memoratis Mss. ita obitum ejus declarant:* Completis ſeptem annis, ſacrum (*aliquibus* ſacratum) ſpiritum Domino reddidit: *quæ eadem apud Petrum de Natalibus leguntur. Apud Surium iſta habentur:* Poſt annos ſeptem in Epiſcopatu exactos, ſpiritum Domino reddidit. *Antiquum Miſſæ canticum, quod Sequentia dicitur, ita mortem indicat:* Demum poſt cujus tranſitum, Chriſto jam reddit ſpiritum, gaudens in cæleſtibus. *Idem ſenſus in omnibus Martyrologiis reperitur. Verba Uſuardi in cunctis Mss. & excuſis exemplaribus ad hunc* III *Maji ſunt:* Ipſa die S. Juvenalis Epiſcopi & Confeſſoris. *Ita etiam Ado:* Ipſo die natalis S. Juvenalis Epiſcopi & Confeſſoris, *& ſequuntur paſſim recentiores. Martyrologium Romanum ita habet:* Narniæ S. Juvenalis Epiſcopi & Confeſſoris. *Quæ confirmantur in Breviario Romano his verbis:* In eumdem diem incidit beata mors Sancti Juvenalis Narnienſis Epiſcopi: qui cum plurimos in eadem urbe ſanctitate & Doctrina Chriſto peperiſſet; clarus miraculis in pace quievit; ibique honorifice ſepultus eſt. *In Miſſali Mediolanenſi anni* MDXXII *& Breviario anni* MDXXXIX *transfertur in diem* VII *Maji feſtum (ut notatur)* S. Juvenalis Epiſcopi & Confeſſoris: *quo etiam die colitur in* Eccleſia Interamnenſi, *ubi S. Proculus ejus nominis ſecundus eccleſiam in colle, ſub ipſius invocatione, in agro Interamnenſi ædificavit; uti antea S. Juvenalis in honorem S. Valentini Epiſcopi Interamnenſis oratorium Narniæ conſtruxerat; imo & ipſe S. Juvenalis creditur ſimul eccleſiam Interamnenſem vicinam rexiſſe. Eodem modo præter Eccleſiam S. Juvenali a ſucceſſore Narniæ erectam, alia ei fuerunt a vicinis dicata, utpote* Magliani *ſeu* Malliani *in Sabinis, cujus loci Epiſcopi Sabinenſes dicuntur, & eſt titulus alicujus ex ſex antiquioribus Cardinalibus: eſt autem dictus locus ad Tiberim infra Narniam, inde* X. M. P. *diſtans, uti* XX M. P. *ab urbe Romana. Alia eidem S. Juvenali dicata ſunt* Valeriani *& Ciſefunæ in dioceſi Caſtrenſi, Narnienſi proxima. Præterea, teſte Anaſtaſio Bibliothecario in Geſtis* E *Vigilii Papæ,* Beliſarius Patricius fecit in via Flaminia, juxta civitatem Hortas, monaſterium S. Juvenalis, ubi poſſeſſiones & dona multa largius eſt. *Eſt vero* Horta *ſive* Hortanum *in colle, ex oppoſito Naris fluvii in Tiberim delabentis, ad* VIII M. P. *Narnia diſtans. Denique Cyprianus Manente in ſua hiſtoria aſſerente, ſub annum* MIV *apud Urbevetanos in vico Ulmi eidem S. Juvenali ædificata eſt inſignis parochia, & a familiis Monaldeſca, Ranaldina, Montanaria, Centana, Salvana, Roſſa, ac Marſciana congruenter dotata.*

3 *Hæc omnia antiquum cultum S. Juvenalis demonſtrant, neq; aliquid objicimus, quo minus inter Confeſſores habeatur. Verum poſtmodum inter Martyres collocatus eſt ob auctoritatem Summi Pontificis S. Gregorii Magni, aſſerentis lib. 4 Dialogorum cap.* 12 S. Probo, Epiſcopo Reatino, apparuiſſe moribundo S. Juvenalem & S. Eleutherium Martyres: *Colitur S. Probus* XV *Martii, ubi cum aliis innuimus videri* S. Juvenalem *eſſe hunc* Narnienſem Epiſcopum, *quod Reate ſolum* XX M. P. *circiter Narnia diſtet, & S. Eleutherium eſſe* Epiſcopum Æcanenſem in Apulia, *cujus & S. Antiæ ſacra corpora ab ipſo Probo fuiſſe in urbem Reatinam translata, nobis ſatis probabile viſum eſt ad horum natalem* XVIII *Aprilis n.* 28. *At multo clarius loquitur S. Gregorius Homilia* XXXIX *in Evangelia, ubi de* S. Caſſio Epiſcopo Narnienſi (*cujus feſtum celebratur* XXIX *Junii*) *multa interſerit, atq; inter alia ſcribit,* Caſſium ex more, juxta B. Juvenalis Martyris ſepulcrum, ad offerendum ſacrificium conſiſtentem, a Presbytero fuiſſe repertum. *Ob hujus Pontificis auctoritatem Narnienſes S. Juvenalem cœperunt poſtmodum Martyrem appellare & venerari: ac primo Actis S. Juvenalis apposuerunt titulum hunc,* Paſſio S. Juvenalis Martyris, *& ſic etiam præfigitur in Ms. apographo Ludovici Jacobilli. Verum non fuit ſui ſatis memor, qui hunc titulum præfixerat, relictis his verbis ſub finem,* Explicit Vita S. Juvenalis Epiſcopi. *Alia autem horum Actorum apographa manſerunt immutata, & ſic in Ms. Vallicellano hic præfigitur titulus:* Vita & acta S. Juvenalis Epiſcopi. *ita etiam Ms. Wiblingenſe:* Vita & actus S. Juvenalis Epiſcopi. *Ms. Bodecenſe:* Incipit Vita S. Juvenalis Epiſcopi. *In tomis Surianis:* Vita brevior S. Juvenalis Epiſcopi Narnienſis & Confeſſoris. *Præterea Officium Eccleſiaſticum immutatum eſt apud Narnienſes, & Antiphona ac Reſponſoria recitari cœpta de Martyre Pontifice. Imo & aſſumptus Introitus Miſſæ,* Protexiſti me Deus, *&c. de Communi unius Martyris Pontificis tempore Paſchali, & ita recitantur Orationes,* Exaudi quæſumus Domine preces noſtras, quas in S. Juvenalis, Marty-

Ob Confeſſor dicitur in Bulla canoniz.

a S. Gregorio Martyr appellatus.

& ſtatui Narnienſium in titulo Vitæ

in Officio Eccleſiaſtico & Orationibus,

A Martyris tui atque Pontificis, ſolennitate deferimus; ut quem nobis Patronum miſericorditer tribuiſti in terris, interceſſorem habere mereamur in cœlis. *Altera vero eſt*: Divina libantes myſteria te, Domine, deprecamur, ut ſicut in calice Martyris tui Juvenalis libamen Deiſcum crevit, ſic nos in tua ſemper gratia creſcere valeamus. *Tertia demum hæc eſt*. Fac nos quæſumus, Domine Deus noſter, ſancti Martyris atq; Epiſcopi tui Juvenalis interventu cœlica dona guſtare, qui & ipſe populum tuum pretioſo Sanguine filii tui divinitus ſatiavit. *Interim Actæ ejus in Lectiones diſtributæ & ad Matutinum recitari ſolitæ, nihil de ejus martyrio habent. Imo & Canticum ſeu Sequentia Miſſæ, ex eiſdem Actis formatum, abſque ulla martyrii mentione recitatur. Deinde Martyrologia Eccleſiæ Narnienſis iſta habent*: Die tertia Maji, Sanctorum Martyrum Alexandri, Eventii, Theoduli & Juvenalis Epiſcopi, *aut etiam tali modo*: Die tertia Maji Sanctorum Martyrum Alexandri, Eventii & Theoduli. Ipſa die S. Juvenalis Epiſcopi & Martyris in civitate Narniæ. *Ex ſimili errore Galeſinius adjunxit aliis* Juvenalem, & Diaconum *fecit*. *Inter antiquiora Martyrologia, a nobis collecta, ſunt Auguſtanum S. Udalrici, & Pariſienſe a Labbæo noſtro ſubmiſſum: in hos poſt* Romæ *adſcriptos* Alexandrum, Eventium & Theo-
B dolum, *additur* Juvenalis Confeſſor, *ut ſupra ex aliis Martyrologiis deduximus*.

De Martyrologiis ſuis.

4 *Quidquid ſit & opponatur*; *certum eſt in reliquis quæ circa corporis translationem a Narnienſibus referuntur*, *ſemper* Martyrem *appellari* Juvenalem. *Ex his primo datur a nobis* Hiſtoria translationis Lucam, *& relationis Narniam ſæculo* IX *factæ*, *ex Ms. Narnienſi*: *ubi dicitur in hac translatione* iterum martyrium portaviſſe. *In Miraculo anno* MCCXXXIII *facto*, *clariſſime aſſeritur* claudus per Juvenalem Martyrem ſanatus *ubi & altare & ara* Martyris *& liquor* Martyris *appellatur*. *Ad ejuſdem tituli confirmationem exhibetur Bulla Indulgentiarum*, *a tribus Archiepiſcopis & duodecim Epiſcopis anno* MCCLXXXIII *conceſſarum*, *& aliarum a Summis Pontificibus Nicolao* IV, *Joanne* XXI, *aliis* XXII *habito*, *Bonifacio* IX, *& Gregorio* XIII *datarum quarum exgrapha*, *nobis curavit Illuſtriſſimus D. Ludovicus Bonetti Canonicus Narnienſis*: *in quibus compellatur* B. Juvenalis Epiſcopus & Martyr, & dicti loci Patronus. Eccleſia Narnienſis in honorem B. Juvenalis Martyris conſtructa. Eccleſia Narnienſis, in qua Corpus pretioſi Martyris requieſcere dicitur. *His omnibus ſubjungimus hiſtoriam elevationis hoc ſæculo* XVII *factæ*, *ex authenticis inſtrumentis Pauli Bucciarelli Epiſcopi Narnienſis & aliorum*, *quæ nos Romæ anno* MDCLXI *accepimus*, *procurante R. P. Odone de*
C *Comitibus*, *ex originalibus per Notarios publicos deſumpta*, *& firmata ſubſcriptione ac ſigillo Priorum populi Civitatis Narnienſis*, *in quibus* Martyr *habetur*. *Addimus denique quæ nos ipſi in Eccleſia Narnienſi obſervavimus anno* MDCLX *cum diſtinctione novæ*, *quæ tunc inchoata erat*, *nunc perfecta habetur*, *Confeſſionis*, *propter miram operis venuſtatem*, *cui ſculpenda neceſſarios ſumptus liberaliter Capitulum Illuſtriſſimum contulit*, *ubi ſupra portam*, *qua patet ingreſſus in Sanctuarium*, *hic titulus legitur*. *S.* Juvenali Mart. Epiſcopo Narnienſi, fundatori primo, ſalutis ac fidei parenti optimo, Paſtoriq; ſuo, Narnia univerſa ſupplex, animi grati monumentum ponit ac dicat. Anno MDCLXXVII.

Datur Hiſtoria translationum & miracula in quibus Martyr habetur.

5 *Ex prænotata alterationc titulorum* Confeſſoris & Martyris *nata eſt altera controverſia*, *num duo ſint ſtatuendi Juvenales Epiſcopi Narnienſes*, *quorum unus Confeſſor*, *alter Martyr fuerit*. *Id aſſeruerunt Joannes Baptiſta Bracchieſchi*, *in tractatu quem anno* MDLXXXVI *de duobus Herculanis Epiſcopis Peruſinis vulgavit*; *Baronius*, *in Notis ad* III *&* VII *Maji*; *Ughellus*, *tomo* I *Italiæ ſacræ in Epiſcopis Narnienſibus*, *& nonnulli alii*. *Egimus Kalendis Martii de S. Herculano Epiſcopo Peruſino &*

Vitæ quidam duos ſtatuunt SS. Juvenales Epiſcopos Narnienſes.

Martyre, *nec potuimus ullas reperire convincentes rationes*, *propter quas duos ſtatueremus Herculanos*. *Idem fecimus* XII *Aprilis ad Vitam S. Zenonis Epiſcopi Veronenſis*, *quem alii aſſeruere obiiſſe Confeſſorem*, *alii cum S. Gregorio martyrio fuiſſe coronatum*: *cui plane affinis eſt hæc controverſia. Omnibus autem conſideratis*, *arbitramur cum Ferrario*, *in Annotatione ad hunc* III *Maji*, *nos poſſe dicere*: Si duo Juvenales extitiſſent, aliqua ipſorum Narniæ memoria extaret. *Dubito vero an ideo recte judicet Ferrarius* Martyrem appellari quod a cultoribus Bacchi tentus, immolare & carnes immolatas edere dum cogeretur, in os ejus gladius immiſſus fuerit; quem is ita dentibus tenuit, ut qui illum immiſerat, extrahere conatus, guttur ſibi præcideret. *Ughellus arbitratur ideo a poſteris* Martyrem *habitum*, *quod*, *ut in Translatione corporis n.* 5 *dicitur*, *cum* ibi ejus eſſent Mauſcola fracta, ſanguis effluxiſſet, & pavimenta ſuæ aulæ irrigaſſet, illeq; ſanguis a piis Clericis fuiſſet collectus. *Primaria ratio ſtatuendi duos Juvenales videtur eſſe*, *ut alteri & majori controverſiæ fiat ſatis*, *qua diſputatur num* corpus S. Juvenalis Epiſcopi Narnienſis *Foſſanum*, *urbem Pedemontii nunc Epiſcopalem*, *ſit translatum*; *quod Narnienſes negant*, *& Foſſanenſes aſſerunt*. *Si autem forent duo Juvenales Epiſcopi Narnienſes*, *inveniendam putant aliqui rationem conciliandi utroſque modo pars alterutra ſecundo Juvenali velit eſſe contenta*. *Nos de Foſſanenſi Juvenali malumus peculiarem inſtituere tractationem*, *in qua prolatis omnibus Foſſanenſium monimentis*, *ſicut hic proferuntur omnia quæ ex parte Narnienſium haberi potuerunt*, *ſperamus fore ut totius controverſiæ ambages omnes ultro ſe evolvant & explicent*.

AUCT. D. P.

Et alterutrius corpus Foſſani eſſe credunt.

B

V I T A

Ex pluribus Codicibus Mss.

1 CUm diverſo orbe terrarum miſericors & omnipotens Deus Sanctos ſuos ſegregaret, ut ſcriptum eſt, a peccatoribus; & rurſum ad prædicandum ejus gloriam eos diſpergeret inter incredulas gentes; Impletum eſt quod dictum eſt per Prophetam: Illuxerunt coruſcationes tuæ orbi terræ, & vox tonitrui in rota, id eſt in hunc mundum, qui per ſua veſtigia volvitur, & implentur anni multi. Et quidem ab Oriente & Occidente venient, & recumbent cum Abraham, Iſaac, Jacob in regno Dei: quoniam alios per paſſionem, alios per confeſſionem, alios per genera linguarum, alios per prophetiam, alios per gratiam curationum, ſuos teſtes eſſe conſtituit. Et unicuique provinciæ, unicuique regioni ſive urbi, proprios dedit habere cuſtodes. Sicut illi, quæ Domina gentium eſt & princeps provinciarum, urbi Romæ Petrum & Paulum Principes Apoſtolorum ab Oriente, tamquam prima hora operarios, donavit in
g vineam Italiæ, Tuſciæ, & Campaniæ. In *a* Sebaſte do-
a navit Joannem Baptiſtam; Jacobos duos, Mathiam & Stephanum in Hieroſolymis; Andream in Patris provinciæ Achajæ; Joannem in Epheſum provinciæ Aſiæ, & *b*
b ceteros Apoſtolos eorumq; diſcipulos, divini verbi ſatores & miniſtros, per ſingulas civitates & regiones miſit agricolas, ut dictum eſt, in vineam ſuam: & alios ad tertiam, alios ad ſextam, alios ad nonam, vel undecimam horam ex denario conventionis, id eſt coronæ, locavit: ut per eorum merita non ſolum Italia, ſed cunctus polleret orbis: quia omnes accepturi ſunt ancipites gladios in manibus ſuis, ad faciendum vindictam in nationibus increpationes in populis, ut ligent Reges eorum in compedibus, & nobiles eorum in manicis ferreis.

Heb. 5. 26

Poſt fidem per orbem promulgatam.

Pſal. 76. 19

2 Dum omnes jam pene urbes ad Chriſti fidem per prædicationem Martyrum perveniſſent, & clara eorum miracula & doctrina ubique reſonarent; ſola civitas Narnienſis nullum penitus recipiebat Chriſti gratiam prædicantem, ſed tanta idolorum illic erat cultura, ut nullus ibi locus vacuus reperiretur: quo non ſacrificarent in templis Jovi, Jano, Herculi, Marti, Saturno,

Digitized by

XX MSS. destructamque civitatem Narniam,

Veneri, Minervæ, Junoni, Fortunæ, Neptuno, Vulcano: vel quodcumque idolum nominatur illic pullulabat quotidie. Sed hæc incommoda interim reticentes seponamus, & antiquam rem gestam enarremus, occasionemque perditionis prædictæ civitatis nosse cupientibus non negemus. Dum Augustus Cæsar ad Persarum olim bella procederet, & de omnibus civitatibus secum adduceret exercitum; sola Narnia, quæ ante *c* Nequina nuncupabatur & a *d* nequitia duxit nomen, contempsit ire. Qui dum se vidisset taliter contemptum, & causa sibi urgeret ambulandi, donavit eam genti *e* Carporum: quæ tam diu obsedit eam, usque dum se intus ab homine usque ad pecus interficerent gladio, jurantes ita ut unus qui remansisset in suo incumberet gladio, & ne unus quidem remansisset. Intrantes autem Carpi vastaverunt omnia, & civitatem incendio consumpserunt. Revertente vero Cæsare jam victore cum multis spoliis, condolens huic civitati, jussit restaurati partem mediam civitatis, *f* pontemque ei miræ magnitudinis in sublimitate fundavit, & intra triginta annos explevit; & suo signavit Carmine: Cæsar Augustus de manubiis, Narniensis Patronus: & ni fallor, nullius provinciæ huic, ut dicitur, assimilatur pons. Aquæductum ei amplius de quindecim millibus intromisit: de quo nunc tacendum est, quæ sit altitudo, quæque circuitiones, quot pontes, in quibus longitudinibus transforati montis. Ibi statuam dedicavit, qui locus ipse in medio foro Augustus vocatur: & de diversis civitatibus congregatis civibus intromisit: & impositio el nomine de Nare *g* flumine, qui de naribus sculpti quasi vituli lapidei egreditur, Narnia in Colonia dicitur, quia omnes qui de alia regione veniunt & habitant nobiscum, hujus soli incolæ vocantur, ideoque Narnia in Colonia appellatur. Stileamus jam quod nunc cœpimus, quia ad inchoationem primæ veritatis convenit reverti. Visitabatur ipsa urbs Narnia a multis Sanctis, a *h* S. Terentiano sæpius, *i* a S. Feliciano quamplurimis vicibus, qui multas ibi injurias perpessus est, ita ut in carceribus retruderetur; nec non a S. Valentino *k* incessanter: & tamen ut dictum est, nullum recipiebat verbum salutis.

c *d* *e* *f* *g* *h* *i* *k*

elevat eos in fl. de lapidibus S. m. di mill

3 Accidit autem, ut S. Juvenalis ex Africa Romam pergeret Presbyter; arte medicus: & dum ad quamdam Matronam, Philadelphiam nomine, quæ erat ex genere Imperatoris, perveniset; fecit eum ingredi in domum suam, quæ etiam Christianitatis exercebat opuscula: & didicit eum esse virum Sanctum. Cœpitque vir Dei ab ea exquirere, in qua urbe tum esset Episcopus. Et cum didicisset, quia Narniensis civitas non haberet Episcopum, misit ad eam viros prudentissimos qui explorarent si in ea invenirentur fideles. Et dum reperissent viros nobiles ac mulieres de *l* Aniciorum genere, habito consilio suasit eis, ut postularent consecrari sibi Episcopum. Euntes pariter ad urbem Romam petierunt a *m* Pontifice ut eis ordinandum donarent Juvenalem Episcopum. Quod cum Deo favente impletum est; venerunt in Civitatem suam Narniam cum consecrato Juvenali Episcopo. Tunc cœpit S. Juvenalis claro sermone exhortari populum, ut converterentur ab idolis, & Christi efficerentur cultores. Et facto ibi oraculo in honore sancti Martyris Valentini Episcopi, qui jam Martyr fuerat, ibidem sacrosancta mysteria celebrabat, multaq; mirabilia multaque virtutes faciebat. Accidit quadam die, dum iter ad oraculum supra nominatum faceret, quod ad inferiorem portam, in regione quæ vocatur Marcellinata, constituerat, [quando] venerat ad taurum æreum, ubi templum erat Liberi patris; continuo exivit de templo immolans, & tenuit eum, & nitebatur ei de idolothyto in os mittere: produxitque gladium, & *n* inversam gladii manicam in os ejus misit: qui strictis dentibus tenuit viriliter. Et dum ad se invasor sacrilegus retrahere vellet gladium, manu sua sibi illum intromisit in gutture: & inciso gurgulione cœpit spumas per os cruentas evomere, & clamare; O ultor Briarei, libera me. Et hæc dicens expiravit. Videntes hoc populi admirati sunt, & crediderunt, & baptizati sunt. Eodem tempore, quia Pascha proximum erat, viri ac mulieres fere duo millia, & matrona quædam ibi nomine Venantia *o* cum filiis suis, nobili genere orta & prima civitatis baptizata est, quæ & ministrabat ei de facultatibus suis. Habitatio vero sancti viri Juvenalis erat ad portam superiorem, in turre cohærenti muro, in vico qui dicitur novus: nam & lectus, in quo ipse dormitabat, usq; nunc constat in eadem turri.

l *m* *n* *o*

post quæ S. Juvenalis ordinatus Episcopus

Illæsus a gladio, quo semet percussor interemit,

4 Delectat & hoc miraculum referare, quod ejus temporibus enituit. Contigit post quadringentos annos perditionis Nequinæ civitatis, ut progenies ipsa Carporum, mixtique Ligures, armati omnes, de regionibus suis ad vastandas civitates processissent. Qui dum multas jam invasissent regiones, devenerunt in valle, quæ est inter Narniam & Interamnem, quæ nuncupatur Tyria suspecta, & amborum civitatum prædia obsidebant. Et circumdantes civitatem Interamnem ceperunt eam, & magnam ex ea duxerunt prædam, nec non & multitudinem populi interfecerunt. Obsidentes vero Narniam, dum adhuc in corpore esset S. Juvenalis, quinto ordinationis suæ anno, in mense Quintili, qui nunc Julius, facta oratione cum suis Domino fidelibus, tales in circuitu muri versiculos psallit: Fiat, Domine, via illorum tenebræ & lubricum, & Angelus tuus persequatur eos: & veniat illis laqueus, quem ignorant; & captio, quam occultaverunt, apprehendat eos. Et post Psalmi istius finem, hanc dedit vir Sanctus *p* orationem: Deus, qui universas gentes ad nihilum redigis; da huic civitati de interitu eorum lætitiam; ut credant quia tu es Deus solus, qui pro nihilo habes omnes gentes, per Dominum nostrum Jesum Christum filium tuum, qui tecum vivit in æternum, & cum spiritu Sancto, in sæcula sæculorum. Et cum omnes respondissent cum lacrymis, Amen; subito medio die intonuit de cælo Dominus, & Altissimus dedit vocem suam: & misit sagittas suas & dissipavit eos, fulgura multiplicavit, & conturbavit eos: & apparuerunt in siccitate fontes aquarum, & revelata sunt fundamenta orbis terræ, ab increpatione furoris Domini. Vere enim hi versiculi eodem die impleti sunt. Tanta enim fuerunt tonitrua & fulgura micantia ac turbines, ut amplius tria millia viri cum armis suis, juxta murum antiquum, ad templum quod vocatur Herculis, sint submersi, & nec apparuerunt. Et magnificabatur Deus in his operibus, & liberata est civitas.

p

Psal. 54. 6.

Psal. 17. 14

5 Tunc S. Juvenalis indicto jejunio sacrosancta mysteria celebrabat. Habebat enim calicem ex metallo crystallino factum, quem secum adduxerat; parvum quidem, sed virtute clarum: qui dum *q* tot millia populi ad eum labia propinarent, non ei refundebatur a ministro, sed crescebant in eo Sancta libamina. Tunc omnes in stuporem versi mentis, glorificabant Dominum, qui talia per servum suum Juvenalem Episcopum ostendere dignatus est. Nam & ipse Calix usque hodie diligenti cura constat; & *r* die Natalis ejus a ministro producitur, catenulis aureis gemmisque ornatus, eo quod & ansulas habeat. Completis autem septem annis sacrum Domino reddidit spiritum, & sepultus est ad portam superiorem *s* via Flaminia, milliario ab urbe Roma *t* quinquagesimo quinto, sub die *u* septimo Iduum Augustarum. Natalis *x* vero ejus celebratur quinto

q *r* *s* *t*

non alique miracule celebra. Missam.

& pie alib.

nonas

A nonas Majas, quo die & Crux Domini, imminente Helena matre Imperatoris Conſtantini, per Judam, qui nominatur Cyriacus, in loco Calvariæ, qui eſt in Hieroſolymis, inventa eſt.

6 Sed & illud, fratres cariſſimi, non prætermittimus, nuntiantibus amplius quadraginta viris, navim ſuam, ſancti viri orationibus, periculo jam proximam liberatam. Nam & ipſe S. Juvenalis retulit ſe in viſione admonitum, ut pro navigantibus exoret; quod poſt, exitus rei docuit. Navigantibus ergo quaſi trecentis viris ex Oriente, & contendentibus ad portum cum multis opibus onerata nave; dum per tranquilla maria cuto vellificarent, ſubito die media nox ſupervenit atra, irruerunt venti, inſonuit procella cum turbine; mergebatur navis, ut jam nullam ſpem ſibi vitæ crederent eſſe ſervatam, ſed omnis ſpes quæſtus eorum in periculo labefiebat. Continuo apparuit eis Angelus Domini in effigie S. Juvenalis, ſtans ſuper aquam: qui videntes eum clamaverunt dicentes: Si vir Dei es, libera nos. Qui extendens manus, exoravit pro eis: & pervenit navis ad portum ſecuritatis optatum. Tunc ſciſcitati ſunt ab eo, quis eſſet: & ille dixit eis: Ego ſum Juvenalis Epiſcopus Narnienſis. Agite gratias Deo, B qui vos liberavit: & ſi me malueritis inquirere, ad portam ſuperiorem me invenietis. Et hæc dicens, abſceſſit ab oculis eorum: qui admirantes valde glorificabant Dominum. Et expletis actibus ſuis, miſerunt, ut ſupradictum eſt, quadraginta viros prudentiſſimos cum magnis muneribus. Et cum ducentorum millium via extenderetur uſque ad portum, duorum dierum itinere ad Narniam pervenerunt. Qui dum introiſſent civitatem, exquirebant ubi maneret Juvenalis liberator eorum. Et ut cognoverunt, quia jam obiiſſet, voluerunt videre ſepulcrum ejus. y Unus ex eis, nomine y Aerius, quartanum typum agebat: & tacto ſepulcro ejus, continuo evomuit venenum cholericum, & ſanus receſſit. Datiſque muneribus ejus [ſucceſſori] vere venerabili z Maximo Epiſcopo [qui quadraginta annis ac tribus menſibus Cathedram] ejus poſſedit, rogaverunt ut ei baſilicam cum confeſſione conſtrueret: & factum eſt.

Mercatorum alius meritis navis quam evadunt:

y baſilicæ in extrema parte,

z

Titulus ſepulcri,

7 Recondentibus iis abdito loco ſacrum corpus, ubi ex lapidibus ac auro argentoque conſtructa confeſſio conſtat, & ſuper ejus venerabile corpus carmina ſignaverunt hoc modo.

Secretus locus intus ineſt ſanctique receſſus,
Quem, dum ſumma petit, Juvenalis morte dicavit:
C Quo ſibi poſt obitum placuit dare corpus *humandum*
In caute manibus ſcindens: ne pollua *imber*
Idibus Auguſti Domino præſtante ſepultum

unde lignum ſalutaris manat,

Die vero Natalis ejus confeſſio ipſa, tam marmora quam aurum vel argentum, tanti ſudoris aqua diſtillat, ut cum ſpongiolis tergentes in ampullis recondant; mixtaque cum ſancto oleo multis infirmis deportatur, & Domino cooperante ſanantur. Hæc autem geſta jubente venerabili Maximo Epiſcopo edita ſunt, petentibus his qui & vitam & actus ejus requiſierunt.

8 *Hactenus MS. Wiblingenſe, cum ceteris collatum: & conſentiens Vallicellanum ſic finit:* petentibus eis qui & vitam & actus ejus, a quo liberati ſunt, voluerunt noſſe: & reverſi ſunt cum magno gaudio, gratias agentes Deo per Jeſum Chriſtum, cui eſt honor & imperium, una cum Spiritu ſancto, in ſæcula ſæculorum. Amen. *Cetera in ſubſequentibus Annotatis indicabimus; prius tamen quam ad ea veniamus, hic ſignifico primum quod verba, ad nomen* Maximi Epiſcopi *a nobis incluſa* [ ], *haud dubie poſt mortem ipſius Maximi ſint interjecta. Secundo idem judicandum videri de toto fere numero 7, ubi dicitur* auro argentoque extructa confeſſio, *quod non eſt credibile primo ſtatim initio cultus factum; & recitatur Epitaphium, quod facis erat ſepulcro inſcriptum legi; ac denique indicatur annua aquæ ſalutaris ſtillatio, cujus probatio certa longioris temporis intervallum videtur ſupponere. Iſtud autem epitaphium vel extritum pro parte erat, quando huic vitæ inſcriptum eſt; vel antiquioris codicis vitio accidit, ut non potuerit Wiblingenſis ſcriptor totos verſus exprimere: cujus interim fidem vel hinc debemus æſtimare, quod de ſuo nihil præſumſerit addere. Alii econtra (& hoc tertio loco notandum venit) varie ſupplevêrunt defectum, prout vel ſucceſſu temporis factum repererunt a curatoribus ſacri ſepulcri, vel privato judicio cenſuerunt melius fore. Nam MS. Foſſanenſe multo antiquius ipſum exhibet; MS. Vallicellanum, ſervato verſuum ordine, ſenſum nonnihil mutatum eo modo repræſentat, ut depoſitionis diem, qui fuerat a die mortis ſextus, non curaverit exprimere; eo quod uſu invaluiſſet ut dies Natalis præ alio feſtivus haberetur, ſicuti ipſe adhuc vivente agi conſueverat: propterea quod dies hic, quo Epiſcopus ſcilicet ordinatus fuerat Juvenalis, non ejus tantum, ſed ipſius quoque Narnienſis Cathedræ eſſet Natalis. Hac autem ratione ſederit S. Juvenalis, præter annos ſeptem aſſignatos in Actis, menſibus tribus, & diebus quatuor: ſiquidem obierit VII Idus Auguſti; ipſis Idibus ſepultus.*

interpolatorum quædam aliqua [ ] diſcreta.

EX MSS.

Epitaphium a poſteritate alterum.

duplici modo

E

9 *Poſteri Epitaphium, ut dixi, innovantes haud paulo aliter legendum proponere maluerunt; nam in MS. Vallicellano ſic reperitur:*

Secreti locus eſt intus ſanctique receſſus,
Quem famulus Chriſti Sanctus Juvenalis amavit,
Sanctorum ſocius, meritis evectus in aſtra.
Rupe cava placuit tumulari membra ſepulcro,
Ne polluta manus ſacrum contingere poſſet.

In MS. Foſſanenſi epitaphium idem plures habebat verſus, hoc modo & ordine:

Tu quicumque legis, iſtius venerare ſepulcrum,
Quod famulus Chriſti Sanctus Juvenalis honorat.
Primus Epiſcopus ipſe fuit Narni & Pater ejus.
Africa quem genuit, hunc Narnia poſſidet ipſum.
Rupe cava placuit abſcondere membra, ſepulcrum
Ne polluta manus ſacrum contingere poſſit.
Sanctorum ſocius meritis electus, in antro
Hoc quidem poſitus, charos tamen ipſe tuetur.

Ego (ne in conjectando lector fatigaretur) nullo verbo litterave mutata, & paucis ſyllabis alio charactere adjectis, conatus ſum laborem ejus juvare, utinam feliciter ſatis!

ANNOTATA.

a *S. Hieronymus in Vita S. Paulæ 26 Januarii num. 18 aſſerit, hanc invaſiſſe* Sebaſten, id eſt Samariam, ubi ſiti F ſunt Eliſeus & Abdias, &, quo major inter natos mulierum non fuit, Joannes Baptiſta: *cujus ſcilicet corpus ab diſcipulis eo delatum fuit, ubi ante Chriſti adventum annuntiarat.*

b *In aliquibus MSS. adſcripta erant de nonnullis aliis Apoſtolis, nec ſatis cohærentia, quæ ut impertinentia omiſimus, vel in notas referre placuit.*

c *Imo ante* Nequinum *dictum, aſſerunt Livius & Plinius:*

d *Alii* ab aſperrimo difficillimoque ſitu loci *dictam tradunt.*

e Carpi *antiqua urbs eſt, Principatus titulo inſignis cum aliquot civitatibus ſubjectis, olim ſub Imperio Picorum, nunc Ducum Mutinenſium. Sed uti hæc ex traditionibus plebejis non ex certa hiſtoria deſumpta videntur; ſic nolumus operoſe ſcrutari, num hi* Carpi *reterni fuerint: Jacobillus eos in Germania ad Danubium collocat.*

f *Procopius lib 1 Rerum Gothicarum*, Pontem hunc, *inquit*, Cæſar Auguſtus olim conſtruxit, ſpectaculum memoratu

AUCTORE D. P.

moratu dignissimum, quippe omnium fornicum, quos scimus, excelsissimus est, *Conspeximus nos anno 1660 aliquos dicti operis superstites fornices.*

g Nar *ad urbis hujus in monte sitæ radices præterfluit, ita aliquibus dictus, quod odore sulfureo nares constringat. Hinc Virgilius in 7 Æneidos memorantur*

Sulfurea Nar albus aqua, fontesque Velini.

quia Nar *e montibus Amiternis per* Velinum lacum *fluens, inde per Interamnum & Narniæ radices, inter Otriculum & Hortam, in Tiberim defertur.*

h S. Terentianus I *Episcopus Tudertinus & Martyr, sub Hadriano passus I Septembris.*

i S. Felicianus *Episcopi Fulginatis Martyris, sub Decio passi, Acta illustravimus 24 Januarii.*

k S. Valentinus *Episcopus Interamnensis, Martyr sub Claudio 2 passus. Ejus Acta martyrii dedimus 14 Februarii. Porro vix dubitamus quin totum hoc principium Vitæ, uti & nonnulla alia hinc inde notanda, præsertim in fine, adjuncta sint, post plura sæcula, quam hæc Acta primum scripta fuere.*

l *Illustris & nota est* Aniciorum. *familia apud Romanos. In MS. Vallicellano* Anicorum *in MS. Germ.* Anichinorum *erat. Jacobillus* ex familia Coccia, stirpe Nervæ Cocii Aricia.

m *Jacobillus asserit fuisse S. Damasum, & ab hoc consecratum anno* 369. *Auctor Summarii Italici notat annum* 370 *& eumdem Damasum nominat.*

B n *MSS. Bodec. & Vallicel.* universam. *MSS. Jacobilli* inversa gladii manica. *Petrus de Natalibus* cultellum *appellat, quo os volebat tenere apertum, ut idolothyta injicerentur.*

o *Jacobillus addit*, ex familia Anicia.

p *Idem alias preces habet, ab illo crucem manu tenente in muris urbis recitatas. Easdem & quasdam præterea habet præstatus auctor Summarii.*

q *Idem habet* tria millia, *sicut etiam auctor Summarii.*

r *Idem tradit* calicem ostendi cum aliis reliquiis in festo Ascensionis Christi.

s Via Flaminia *per Otriculum, Narniam, Spoletum &c. Ariminum usque tenditur.*

t *Sunt hæc milliaria aliquanto minora, alias solum* 40 *essent numeranda: & sic alibi memini etiam minora observasse.*

u *Vel hic abundat* VI *septimo, vel omissum est aliquid, quo intelligi debuit Sanctus, non sepultus esse, sed obiisse* die VII Iduum Augustarum: *cum ipsis* Idibus *esse* sepultum *satis clare dicat epitaphium sincerum, & ab ipsomet Maximo verosimiliter scriptum.*

x *Jam indicavi* Natalem *hic intelligendum ex more Episcoporum istius ævi, diem* Ordinationis Natalem *vocantium: nec potuit obstare festum inventæ Crucis (utpote non nisi* VIII *sæculo cœptum universaliter celebrari) quo solemnior in populo maneret hujus Natalis memoria, pro die obitus aut depositionis, uti in S. Ambrosio & aliis nonnullis usu retinuit, abolita pene memoria depositionis eorumdem. Quod autem de Cruce additur, non ausim dicere esse a Maximo, potuit tamen etiam hic secutus fuisse* novellas, *ut ait Gelasius Papa*, relationes *de inventione Crucis Dominicæ, quarum fabulositatem jam redarguimus, & quoad* Judam - Cyriacum *plenius confutabimus die sequenti.*

y *Jacobillo* Nerius, *in aliis MSS.* Crius *&* Erias.

z *MS. Bodecense*, Surius *&* Ughellus Maximiano.

SEQUENTIA

Ex antiquo Missali Narniensis Ecclesiæ.

EXultet plebs fidelium,
Chorusque Narniensium
Psallat in hac die,
In qua vir sanctus hodie
Juvenalis est gloriæ
Deputatus pie:
Cujus virtus rutilat,
Cujus laus emicat
Virtutis præconio.
Sacrum hic dum perficit,
Dei corpus conficit,
Ejus ministerio,
Parvo in calice.
Vere mirifice,
Libamen est Deicum:
In quo renovatur;
Per quod memoratur,
Signum Euangelicum.
Jesus panes augmentavit,
Quibus turbas multas pavit,
Satiatis omnibus:
Sanctus potum sacrum dedit,
In quo Christi Sanguis crevit,
Propinatus militibus;
Nec a ministro funditur,
Vel liquor ullus ponitur
In vase crystallino:
Sic stupet plebs Narnicola,
Sua relinquens idola,
Deo edhærens Trino.
Non cessat preces fundere,
Nec manus differe jungere,
Pro salute civium,
Quos sacris verbis educat,
Carporum gentes effugat,
Strage data hostium.
Suos instruxit atque direxit,
Quosq; deduxit nec nō protexit,
Eorum gerens curam.
Sic honoratur & exaltatur
Et commendatur [& laudatur]
Proferens vitam puram.
Demum post cujus transitum
Christo jam reddit spiritum,
Gaudens in cælestibus.
Ex ipsius tumba manat,
Quod infirmos multos sanat
A cunctis languoribus.
Surdis auditus redditur,
Et sospes quis regreditur,
Si locum possunt tangere.
Privati quoque lumine,
Videre Dei nomine
Merentur hic recipere.
Possessus a dæmonio,
Sancto curatur medio,
fenestram frangens vitream,
.....
.....
.....
Quidam nauta naufragantes,
Juvenalem invocantes,
Evadunt periculum:
Illi verō non ingrati,
Ære pergunt onerari
Ad ipsius tumulum.
Laus ergo Regi gloriæ,
Qui nos reformat gratiæ,
Pro Juvenalis precibus,
Quos tutat in hoc sæculo,
Conservat a periculo,
Coronat in cælestibus. Amen.

Hactenus illa Sequentia, cui tres versiculos ad complendam antepenultimam strophan deesse cum ipsa rythmi ratio indicet; curavimus librum originalem consuli: sed nec ibi quidquam repertum est amplius, quam in nostro exemplo habebamus; ut dubitari possit, utrum pars illa non defuerit ab initio, per ipsius auctoris incuriam, non admodum soliciti ut rythmum undequaque perfectum daret.

ABLATIO ET RELATIO

Corporis S. Juvenalis sæculo IX.

Ex veteri MS. Narniensi.

POst Legendam seu Vitam in Lectiones divisam, in jam dicto MS. sequebatur de corpore ablato relataque narratio, similiter in Lectiones distributa, fortassis pro Officio ad diem VII *Augusti recitando, quando obiisse Sanctum dicunt vitæ Acta, & festum ei duplex cum Octava celebrari indicat tabella Officiorum duplicium Cathedralis Narniensis. Dicit illa quidem festum hoc esse* S. Juvenalis secundi Episcopi & Confessoris; *sed ex supposito quod duo sint hujus nominis Episcopi, & primus eorum Martyr fuerit: quorum neutrum sustineri potest stante Vita jam premissa auctoritate, qua tamen (si est scripta jussu Maximi successoris) sola præcipuam fidem exigit. Fortassis etiam contigit, ut Corporis Lucam ablati & Narniam relati solennis exceptio aut repositio in locum priorem, hoc eodem* VII *Augusti die acciderit; sicuti Deo disponente contigit, ut die* XIV *Septembris, quo primum in dedicatione Hierosolymitanæ Basilicæ sub Constantino fuerat exaltata Crux Domini, eodem istic reponeretur ab Heraclio Imperatore, recepta ex Perside. Prædictæ narrationis auctorem nequaquam coævum rei gestæ, sed ex populari traditione, post aliquot sæcula scripsisse quæ referri audiebat, haud æque in omnibus congrua cum scipsis & cum majori veri similitudine, notum fiet ex sequenti tractatu § 7. Interim, sub hujus præmonitionis cautela, ipsam hic lege, iis solis nunc illustrandam observationibus, quibus explicentur obscura, non quibus discutiantur errata, eo quem indicavi loco opportunius castiganda.*

Festum (ex solita Augusti

1 Domini nostri Jesu Christi, Fratres carissimi, Sanctorumque omnium miracula clara merito personat orbis; quando [etiam] carmina poetarum priorumque philosophorum gliscit animus scandere, quæ [tamen] sunt fabulæ & inanes lectiones & fallaciæ Gentilium, nec non deceptiones infidelium. Quis enim pavescit legere silentio abdicationem hostium, dæmonumque occultationem, qualiter devicti sunt a militibus Christi, & vires eorum confractæ, & sub pedibus eorum conculcatæ. Recolimus enim

Sancti dominum deprecemur pro nostrorum scriptorum nostri susceptione.

Digitized by Google

A enim semper fuisse invidos & callidos cunctorum fidelium (nam sine intermissione ex insidiis diaboli homines tentantur, ut virtus tentata probetur, & palma non consentienti glorioſior appareat) unde quanto amplius scelerum cupiunt, tanto amplius læti sunt; adhuc [autem] non quiescunt, sed miris facinoribus exigentibus chaos circumeunt, & in erebi gurgitem desidioſi ruunt, heroes conculcant, & fideles aliquando necant. Quis de odio confitetur & pœnitet? quis de invidia mœret? quis de cumulo avaritiæ contremiscit? Prorsus pauci. Sed Dominus est justus & pius, qui expectat omnes & suffert, per orationes Sanctorum & oblationes fidelium. Hoc tamen pavendum est omnibus, quia quanto amplius portat tanto durius punit.

2 Quæ fauces poterunt retexere Sanctorum omnium remunerationem, infinitæ misericordiæ gloriam, præparationem lætitiæ paradisi? Morari debemus in laude omnium Sanctorum, sed præcipue in nostris Patronis silere noxium censuimus. En omnes defendunt: & sicut prius pro eis agonizaverunt, quamvis a suis ut justum est non obsequantur, tamen adhuc cerrant & pro eis obsecrant: ipsi nos defen-
B dunt, ipsi custodiunt, protegunt, & claris inter nos miraculis coruscant. Inter quorum classes noster glorioſus & mirabilis fulget coronatus Sanctissimus Juvenalis. O quam prædicandus! quantum amandus! qui in tantum suam dilexit Ecclesiam, ut multis suppliciis superans triumpharet: apte sibi commissum Thronum decorans, secum provexit credentes ad astra polorum. Igitur B. Juvenalis, non solum [civitati profuit], dum in hoc æruinnoso degut ævo; verum & post liberam ejus ad æthera evolationem,
a cum pro suis exulavit a & iterum martyrium portavit; pro suis flevit, ingemuit, sanguinem fudit, & in exilium quasi pietatis causa portatus est, in tantum suas oves diligens. Ne [autem civitas in perpetuum] frustraretur a tali Patrono, cum eximio honore ad Narniam est reductus, adjuvante Domino per ejus auxilium & orationem venerabilium Cleticorum, postulationemque nobilium populorum præfati loci. Qualiter [vero] translatus reversusque fuerit, seriatim retexere, quantum est licitum, curamus. Priscum excidium Narniæ recolimus, de quo legitur, quia de eis relictus nec unus nuntiaret mortem ceterorum; nunc vero nemo residuus fuit, & non est dimissus aliquis vivus nec illæsus. Prius evenit, quia offenderunt Regem terrenum; nunc accidit, quia impii erant in Christum Dominum. b

C 3 Evenit ut quidam potens & nobilis Tusciæ Marchio nomine c Adalbertus, causa obsequii summi Præsulis, nec non ad [visitanda] limina Apostolorum devenirec Romam: unde cum secus Narniam
c transiret, putabat se obediri ab eis. Illi vero Pontifici subjacentes renuerunt ei subesse: nam ventura erat vindicta, nec alio modo ordinari poterat. Nec multo post quadam die, dum [Adalbertus] astaret in præsentia Præsulis, affuit unus ex nobili prosapia ortus Civitatis Narniæ, Demetrius nomine: qui, cum cerneret eum, contra Pontificem taliter est affatus: Domine mi & rector omnium Ecclesiarum, defensor piarum plebium, placet tibi ita me exhonoratum haberi? Cum in tuo venirem obsequio, isti Narnienses contra me exiterunt, nihil obedientes, verum nec pacifica verba mihi locuti sunt? Ad hæc Demetrius respondit, Non est nobis licitum absque Domino nostro Papa ulli potestati obedire, nisi Imperatori tantum de mandato summi Pontificis. Qui stomachatus, indignante & magna voce dixit: Non est mirum infanos lasciva verba proferre; sed hoc te scire convenit, quia nisi fuisset ob reverentiam Domini nostri Pontificis, cum verberibus cessarent verba. Putabat enim terrere eum minis. Tunc turgido vultu Demetrius, cum nollet recipere verba, respondit: Mirandum est quod a te audio; quia dum in nostris sumus partibus, æquiparia corda gerimus, æque inter nos obedientes. EX MSS.

4 Eadem hora interius mens Ducis corrupta est, & sicut virus chelydri ita viguit odium in corde illius d. Heu pro dolor! Ita versa in odium quantum lædit, quantos interimit quantosque ruere fecit! O venenum occultum! o morbum iniquum! quia non tantum duraſti, ut Bajulum e interimeres aut necares terrigenas, vel mundialia suffocares; sed in tantum crevisti, ut beatorum corpora Juvenalis f, Cassii, g Faustæ interim debellares. Sed o! milites Christi, estote parati pro grege iterum corpora ponere, qui dudum pro eis animas cum corporibus ponere non neglexistis. Eja Juvenalis glorioſe, sicut Christus pro omnibus, ita tu pro Sede tibi commissa adhuc dura expecta: prius liberasti animas a jure Gentilium, nunc demonstra jura sufferentium; invita successorem tuum pacificum & laudabilem Cassium; offerat preces, ut suos pariter commissos dimittat illæsos, & Fausta nobis fruere calle secura, cum tuo Pastore esto parata exilio. *vindicta capidinem animo concipio* *d* *e* *f g* E

5 Quid multa? Reverso Duce in propria [ejus animus] callide durat in facinus. Audito non post multum de morte illius Pontificis, surrexit iratus, invitavit amicos, conduxit parentes, præcepit fidelibus, per prolixa tempora movit prælia, toram urbem Narniensem circumvallavit, & dira excitata sunt bella. Infesta civitas funditur in lamentum universa: per muros clamabant Sacerdotes, vociferabant senes, ejulabant conjugati, dicebant hostibus: Quare hæc agitis? cur hanc cædem patratis? Offensi sumus Deo, vobis enim nihil culpavimus: date rogamus cladibus finem. Ille etiam jurejurando dicebat, Quia si mihi vita comes fuerit, non relinquam hujus civitatis lapidem super lapidem, & cunctos habitatores exules dimittam. Tunc omnes munierunt civitatem & conglobati sunt omnes, defensorem sibi promittentes; & unanimiter pugnabant, clamantes & dicentes: O Sanctissime Juvenalis, pro tua caterva intercedere digneris, ut non destruatur nostra urbs ab his hostibus crudeliter dimicantibus. *undemque obsidione cingit* *sed iterum a suis civibus S. Juvenale*

6 Dux vero fecit congregari immensam congeriem lignorum, carduos & stipulam, picem & sebum; & pontem miræ magnitudinis atque pulcritudinis, quem Rex pacificus Octavianus cum magno labore stabilierat, putabat evertere. Misso igitur igne nihil prævaluit nec minus in aliquo potuit. Cernens se in hoc esse illusum, dixit suis: Quid agimus milites mei? Graviter tristor & cor meum dissipatum est, eoque devictum me esse video ab istorum inimicorum meorum astutia. Utinam nec inchoassem! Tunc omnes consiliarii sui in zelo dixerunt: Defensores eorum ita veridicos & stabiles esse videmus, ut neque promissis neque precibus suaderi possint, quia pro eis assiduas preces fundere non cessant, nam li sunt Juvenalis, Cassius Pastores eorum, & Fausta prudentissima *h* Virgo interpellatrix eorum: sed audi, domine Dux, recolimus enim, quoniam Athenienses, dum essent a quoddam Rege obsessi, decem i sapientes secum habebant, consilio quorum muniti lædi a nemine poterant, qui erant terreni homines; quanto magis isti familiarissimi filii Dei? Unde a suis præfatus Rex consiliatus est, ut si callide illos dissiparet & ab invicem separarentur, lædi a facile possent: quod & factum est: unde nobis notamus, quia ita agi a nobis necesse est. *non valent pontem increadere* *intelligit eam defendi a Sanctis* *h* *i* F

7 Finito consilio, diaboli instinctu [placuit Duci] ut promitterent [pacem] & pactum inter se [& obsessos] stabilirent. Hoc dolo moti cum callida pace miserunt

Narniensium cura præcipue S. Juvenalis.

Adalbertus Tusciæ Marchio Narnia excitatus

Or frustra id petitur quod Pontifex.

EX MSS. quæ falla pax dolose facta fuit ut facilius transire per urbem liceat;

miserunt duodecim ex Ducis optimatibus, ut rectum fœdus cum eis inirent & firmam cum eis pacem facerent; eo tamen tenore, ut intra civitatem cum suis intrarent a prima porta, & pacifice exirent per aliam, nulli mala patrantes. Heu fallacia! Insciis tali fraude decepti sunt; putaverunt quod sacramenta non frangerent, dederunt assensum suorum excidio. Nunc vero scire convenit de crudeli fallacia, quæ tam dire versa est in k Narniensium perniciem. Cur non patebas impia fallacia? a quare tam latentia fuistis venenata consilia? Antiqua mala sunt excitata, viguerunt facinora, oblita sunt sacramenta, odia clare patuerunt. Sed o infelix ratio! Dedit [tamen] Dux licentiam, ut tantum suarum rerum cives secum extra civitatem ferrent, quantum in una vice portare possent.

k

quam in Arcas expellit cives spoliatos

8 Ilebant Sacerdotes, lamentabantur senes, ejulabant conjugati, mulieres lapsis crinibus se carpebant, filii vociferabant contra parentes, omnes unanimiter vocem mittentes: O patroni nostri, ubi sunt vestra juvamenta? b auxilia, ubi inveniri possunt? Periit spes nostra, consilia nostra dissipata sunt, virtus nostra confusa est. S. Juvenalis nobis non subuenis? quare tibi expectas longa exilia? Ecce dimisisti commissos, quia tibi est martyrium præparatum. O Sanctum corpus, ubi es pro nostris sceleribus deducendum? Venerande Cassi, pacifice Pastor amabilis Ecclesiæ nostræ, quomodo dimittis concessos, quos portare debes ad Christum? Fausta amantissima, nobilis & decora vultu angelico, Virgo gloriosa, fulgida nimis, spes optima, cur nos dimittis? vel tu cum tuis morere, mori quæ in martyrio timida non fuisti.

vultraque amentatio

b

9 Nec mora: sarcophaga rupta sunt, mausoleа fracta, corpora Sanctorum abstracta sunt, vehicula parata. Invenerunt corpus glorioſissimi Juvenalis ita integrum, & ita paratum in martyrio, ac si fuisset cum anima caro. Tulerunt corpus ejus, & posuerunt juxta cryptam sepulcri sui. Et ecce cum cæli esset serenitas citata sunt tonitrua, excitata sunt fulgura mittentia fulmina, creverunt venti, terra mota est, & verberati oculi inimicorum nihil viderunt; sed præ pavore dimiserunt Sanctum corpus, quod erectum stetit supra pedes suos. Illi vero & ceciderunt in terram, jacentes per duarum fere horarum spatia nihil sentientes; sed quasi exanimes accubantes. Postrema vero tempestas siluit: in se reversi, erigentes se, levantes oculos suos, viderunt Sanctum Juvenalem erectum stantem, quasi in itinere præparatum. Tunc tulerunt eum ut ponerent in loculo, erant enim ilia ejus fracta quasi præ lassitudine, ita ut præ dolore sanguis exinde flueret, & pavimenta suæ aulæ irrigaret. Tunc qui ibi aderant, & pii Clerici, lacrymantes collegerunt sanguinem ejus in quantum valuerunt.

& S. Juvenalis impavere adhuc corpus.

quod sibi erexerat & sanguine fudit.

C

10 Illi vero tulerunt corpus ejus, & posuerunt illud in biroto c novo, una cum Beatissimo Cassio m atque Fausta, cum hymnis & laudibus ducentes choros, psallentes atque laudantes Deum, pergebant ad propria: populos vero Narniensis tristes atque merentes dimittentes, lamentantes & clamantes: Cui nos orphanos reliquistis beati Patres? vel cui nos dimittitis Tutores nostri? Usquequo vivimus, qui sine defensore sumus? Prius mori debuimus, quam tanta clades nobis eveniret. O antiquissima Civitas Narniensis! O famosa in Romanorum finibus! robustissima contra inimicos, amabilis notis, desiderabilis contra hostes, gloriosa vicinis, delectabilis in confinibus! nunc depopulata a civibus, frustrata a Patronis: a Defensoribus derelicta, a Custodibus dimissa! Scimus quia nostra peccata nostrorumque parentum hoc nobis incitarunt periculum. Sed cur antea mortui non sumus atque pœnis afflicti & macerati, quam D evacuati essemus a talibus Patronis?

c

m Cum SS. Cassio & Fausta evehit.

11 Inter hæc ducta sunt Sanctorum corpora in & Lucam deportat: unam nobilium Civitatum Tusciæ, quæ dicitur Luca, & cum omni honore posita in ecclesia n S. Frigidiani; haud procul a corpore ejus: Sed omnipotens Deus qui concessit volendo voluntati Ducis & exercitus ejus ut ita ducerent Sanctos, numquid irascetur per singulos dies? Ipse longanimis, ut inquit per Prophetam, nisi convertantur, gladium suum vibrabit. Aliquando enim eos monens ut pater; aliquando per certas visiones terrens ut filios, ut ad proprias ædes reducerent Sanctos per subjectas personas minabatur Sacerdotibus, monebat Episcopos, populos cunctos pessimis cladibus hortabatur: dicebat enim per nuntios, hæc eis umbras esse adversum clades venturas, nisi corpus B. Juvenalis cum nimio honore in suam reducerent parochiam. Grandinem frequentem miserat, calidam pluebat aquam, fulgurei imbres crebro venerant, fontes & putei eorum fœtore ac p verminibus scaturiebant, jumenta eorum & cuncta animantia repentinus interitus interimebat; ita ut sero mittentes in stabulis mane mortua invenirent. Induratum enim erat cor eorum, ut prius ferrent E supplicia atque plagas, quam Sanctorum corpora in propriis dimitterent reverti locis, putabant enim dari cladibus finem. Post hæc nex in homines versa est, ita ut qui tumulum defuncti cadaveris patrassent, ibi deficerent, & simul sepelirentur.

n

aliorum, divisis ad merita S. Juvenalis suis reddere.

o

p

12 Tunc quamvis sero consilium inierunt salutis, dicentes unanimiter: Quid agimus, vel quid facturi sumus? Ubi est consilium nostrum? Depopulatur urbs, devastati sumus ab animalibus, & nunc nos pessimis necibus succumbimus: ut quid hæc? nisi quia frustramur Narnienses a suis Patronis. O simulata pietas! Non placet Deo vana operatio, venerantia stultitiæ. Non agnoscebamus nuntios, non cognovimus Angelos, non credidimus dictis, territi non fuimus ex plagis. Nunc vero nos qui residui sumus, fundamus, antequam interimamur, preces nostras Duci, ut cum honore corpus S. Juvenalis mittat ad Dominum nostrum Pontificem Romanorum; ut ipse honorifice remittat ad propriam ædem. O omnes cernite antiquissima miracula in prioribus populis patrata. Quando Philistæi temporibus Hæli Sacerdotis pugnaverant contra Israelitas, & fuerunt duo filii Heli mortui cum plurima multitudine ex Israel; & eorum F peccatis exigentibus captivam duxerunt Arcam Domini Dei Sabaoth, & posuerunt eam in templo Dagon; quamvis honorifice venerantes, tamen mane Deum eorum confractis cervicibus & totum diminutum invenerunt ante arcam Domini: nec multo post pessima clade percussi, intellexerunt malum de Arca perpetrasse, ut in Regum volumine refertur; tulerunt quoque duas vaccas fœtas quæ non sudaverunt jugo, & eam posuerunt super currum ita ducentes ut non declinarent ad dexteram neque ad sinistram; & sic cum pluribus thesauris Arca est reversa in civitatem suam. Ita nos decet agere.

decorum aliis exemplo Philistæorum arcam remittentium.

1 Reg. 4, 7

13 Statim surrexerunt omnes unanimiter cum Duce, & tulerunt corpus B. Juvenalis, & cum nimio honore reduxerunt, cum hymnis & canticis, cum psalmis & choris, ad Apostolorum limina summo Pontifici deferentes. Tunc conglobati Episcopi Romanorum & Presbyteri cum cœtu Romanorum susceperunt corpus beatissimi Juvenalis, cum infinitis gaudiis. Clamabat Pontifex: Eja Juvenalis sanctissime, dum in carne esses, duxit te Dominus derelicto parente rebusque patris ex Africanis partibus, Romam ob amorem Apostolorum adventantem, & per præceptiones Sanctorum Pontificum Narnienses sortitus

& Romam mittunt ejus corpus

Digitized by Google

A sortitus es prædicare, quæ tibi Sede commissa decorasti, & prædicando traxisti ad Christum: & nunc omnis te expectat plebs tua, Beate, quasi reductum de exilio. Quantas autem virtutes per eum Dominus, postquam Romam ingressus est, sit operatus, quanti cæci illuminati, quanti dæmoniaci salvati, quanti infirmi sanati, enumerare longum est. Unde per triduum ibi detento, quarto die ipse per se Pontifex cum cuncto Clero ornaverunt vehiculum, excalceatis pedibus bajulantes eum, sic contra suos dicentes cives .... q Dum vero per itinera duceretur, occurrebant ei multi infirmi, qui tacto feretro ejus sani efficiebantur.

ubi multis miraculis fulsit,

revehitur Narniam,

14 Nuntiatum est autem civibus suis; qui quantas lætitias admirati, quantas Deo gratias reddiderunt, enumerare non possum: unusquisque sufficiemente tractare. Omnes enim quibuscumque occupationibus tenerentur, parvulorum & supellectilis præ tanta lætitia oblivisccntes, omni cura postposita, prout quisque velocius ire poterat, obviam processerunt. Plurima igitur exultatione beatissimum corpus recipientes, diligentissime in Confessione propria locaverunt: ubi jugiter omnipotens Deus non solum dæmoniacis, verum etiam omnibus infirmantibus, qui pura conscientia beatissimum Juvenalem fideliter veneranter, salutis beneficia præstare non desinit. Præterea Narniensis patriæ incolas ubilibet tanta dilectione custodit, ut in quocumque periculo seu tribulatione constitutos, ad ipsum fideliter proclamantes erust, & suis precibus quod juste poscitur efficiat, præstante Domino nostro Jesu Christo, qui cum Patre & Spiritu Sancto laudabilis & gloriosus permanet in sæcula sæculorum. Amen.

B

& lætanter excipitur.

ANNOTATA.

a *Ecgrephum nostrum exolvit; nobis visum est legendum* exulavit; *in eo autem quod sequitur videtur invasisse sensus S. Gregorii, quod Martyr occubuerit Juvenalis.*

b *Hinc incipit MS. Jacobilli.*

c Adalbertus Marchio Tusciæ, fuit excommunicatus a Joanne 8 Papa, *qui præfuit Ecclesiæ ab anno* 872 *ad* 882. *Extat hujus epistola* 258 *data Indictione* 14, *ergo anno* 880, *qua* cum conversum & fidelem erga Romanam Ecclesiam ab excommunicatione absolvit. *Luitprandus lib.* 1 *de Rebus Imperatorum & Regum cap.* 8 *& seqq. ista habet:* Adalbertus illustris, Tuscorum Marchio, tantæ erat potentiæ, ut inter Italiæ Principes solus ipse cognomento diceretur Dives. Huic erat uxor, nomine Berta, cujus instinctu nefaria cœpit facinora, & collecto exercitu Papiam tendit, nisus rebellare Lantberto; sed ab hoc captus est. Sed post mortem Lantberti Adalbertus ad propria destinatur. *Lantbertus hic imperio potitus est anno* 892, *peremptus an.* 899.

C

d *Reliqua hujus numeri desunt in MS. Jacobilli.*

e Bajulus *alias* Balivus, *Italis* Baylo.

f S. Cassius *dicitur* in *conjugio cum Fausta perpetuam coluisse virginitatem, ac dein factus Episcopus Narniensis ab anno* 537 *usque ad annum* 558, *inscriptus Martirologio Romano ad diem* 29 *Junii.*

g *Lucenses hanc colunt* 20 *Septembris, confundentes eam cum* S. Fausta, *Cyrici martyrium passa cum Evitasio.*

h *MS. Jacobilli*, pudentissima.

i *Memini pueris nobis, primas litteras discentibus, inter vernaculas fabellas lectum librum de decem Sapientibus illis; hunc vero disco antiquæ inventionis esse commentum illud, & forsan ab Italis ad Francos, a Francis translatum ad nos, ut alia similia multa, quæ vulgo Romancia dicuntur.*

k *MS.* quæ tunc dira versa est in Narniensi provincia: *quod visum correctione egere.*

l Birotum & Birota, *duarum rotarum plaustrum in Codice Theodosiano & alibi.*

m *Reliqua deerant in MS. Jacobilli.*

n S. Frigidianus, *vulgo* Fridianus, *Episcopus &* Pa-

Maji Tomus I.

tronus principus Lucensis, colitur 18 *Novembris, quod factum* XX *Mii. est Translationis.*

o *Franciottus retulit hanc Sanctorum Narnensium translationem ad an.* 845, *quasi illi tunc a Philippo Rege Francorum, cognato Lotharii Imperatoris, fuissent allati: quæ miramur a viro erudito non exactius discussa fuisse; cum ea ex hac historia plane evanescant.*

p Vermine *Italis dicitur* vermiculus.

q *Videntur deesse verba momentum Romanos, ne restitutioni Sancti corporis se opponant.*

HOMILIA

in dedicatione ecclesiæ S. Juvenalis

ex eodem veteri *MS. Narniensi.*

Mirabilis est Divinæ legis doctrina, cujus censura nihil jubetur, nisi quod optima ratione censetur: nihil in ea mandatur, nisi quod auctoritate summa nititur: & ut ad ipsius Divinæ legis exhibitionem veniamus, nec ipsa sacrosancta mysteria passim ab omnibus & ubique sunt celebranda, sed certis horis atque temporibus destinatisque locis, ab electis viris, summa cum veneratione, sunt exornanda. Nam cum Sion adornato thalamo Regem cæli suscipere jubeatur, merito præsens Ecclesia, quæ typum ejus gerit, sponsum Christum susceptura, primum colitur & exornatur, id est solenniter consecratur: ideoque summorum Pontificum decreto statutum fuit, ut oratoria solennibus officiorum mysteriis deputata, divinæ religionis intuitu a sacris Pontificum manibus emundetur, & cælestis pluviæ roribus irrigentur, & quatenus fidelium devotio prævalet exornentur. Cujus exornationis decore S. Juvenalis Basilica tanto celebrius decoratur, quanto sublimius a Summo Urbis Præsule Eugenio, universali Ecclesiæ testo sanctificatur. Beatus enim Romanæ urbis Antistes, nomine & gratia Eugenius, urbem egressus, cum civitati Narniensium suæ præsentiæ copiam faceret, placuit ejus auctoritati, ut oratorium Sancti Juvenalis, una cum Orientali & Occidentali ecclesia, quæ * sibi tunc residebat, consecraretur. Et cum aliquantisper in eadem civitate commoratus esset, collectis tam finitimarum civitatum quam etiam Orientalium locorum Episcopis, Archiepiscopis, Abbatibus, aliisque religiosis viris, Altare in honore Virginis matris Christi Mariæ dedicatum consecravit: totamque Sancti Juvenalis Ecclesiam oleo Chrismatis ungens, & aqua Sanctificationis perfundens, conciliavit; eisque qui præfatam ecclesiam revolutis annis in die tantæ Consecrationis visitarent, unius anni remissionem indulsit, super his peccatis pro quibus Sacerdotalis auctoritas pœnitentiam eisdem injunxerit. Adornat ergo thalamum suum Sion, ut Regem cæli suscipiat, id est, Fratres, Ecclesia consecratur, ut orationes in eadem factas Rex cæli placatus accipiat.

B

& lætanter excipitur.

Dedicatio facta ab Eugenio Papa,

* an quia ibi?

F

Hactenus satis sit exhibuisse Homilia hujus verba: reliquam ejus partem, quæ nihil habet non commune Dedicationi cuilibet, haud fuit opera pretium describere. Omnino autem videtur hic esse intelligendus Eugenius Papa III, *S. Bernardi discipulus, ex Ordine Cisterciensi assumptus, anno* MCXLV, *mortuus* MCLIII *die* VIII *Julii. Neque dubium injiciant* Orientalium locorum Episcopi *dedicationi præsentes: curanti enim negotia Terræ sanctæ, tunc adhuc possessa a Latinis, & pacem inter horum Principes ac Manuelem Græcorum Imperatorem conciliabat frequen-*

Alter ex illis partibus adesse Præsules, tam Latinos quam Græcos. Quomodo porro intelligi debeat duplex ecclesia fuisse Narniæ, quarum una Orientalis, altera Occidentalis dicebatur; & quam sitn conjuncta vel discreta utraque, Narniensium antiquitatum scrutatoribus examinandum relinquo.

MIRACULUM

Anno MCCXXXIII patratum

Ex libello vetusto Archivii Fossanensis.

Miraculum Glorioſi Martyris Chriſti Juvenalis, Narnienſis Epiſcopi, de quodam claudo ab eodem Martyre factum, quod oculis noſtris vidimus, * Fratres, volumus vobis revelare. Claudus quidam, natione Hibernienſis, Moriens nomine, extra portam Narniæ, per laci plateam gradiebatur, erga terram pectus ſuum deportans. [Hunc videns] Rufus quidam, de civitate Romana ortus, in improperium Jeſu Chriſti & venerabilis Martyris Juvenalis Narnienſis Epiſcopi, infra populum Narnienſem B ſuum verbum innotuit; quod ſi contingeret præfatum claudum per Juvenalem Martyrem liberari, ipſe de Fratribus incontinenti efficeretur. Tunc claudus in baſilicam Martyris intravit, & ad locum in quo corpus Martyris requieſcit, devenit: & procidens ante altare Martyris, Deum deprecabatur, quod per venerabilem Juvenalem Martyrem ab illo languore ſe liberaret. Tunc tantus liquor [emanavit] de ara Martyris quantum vobis, Fratres, nequivimus aliquatenus enarrare. Verum quia Sacerdos quidam, Jacobus nomine, qui in eadem baſilica tunc temporis cuſtodiæ gerebat officium, invocata gratia ſancti Spiritus, de liquore Martyris tibias & genua claudi cœpit ungere & linire; Claudus ille cum lacrymis clamabat: Sanctiſſime Pater Juvenalis, libera me. Quem ſtatim ab illo languore per Juvenalem Martyrem Deus liberavit. Præpoſitus vero ejuſdem baſilicæ, nomine Berardus, qui templum Martyris quod ruerat reædificavit; cum Canonicis ejuſdem Eccleſiæ & omni Clero & populo Narnienſi, nobiſcum eiſdem euntibus, ad altare Martyris accedens, hymnos pſalmoſque cum præfato Clero lacrymabiliter Domino decantavit, gratias agens Deo, qui claudum per venerabilem Juvenalem ſuum Martyrem ab illa infirmiC tate ſanavit. Rufus autem, de quo ſuperius mentio eſt habita, maximis cereis accenſis, ante altare Martyris ſe proſternens, gratias Deo agebat, qui claudum per B. Juvenalem Martyrem ab illo languore voluit liberare, anno Domini MCCXXXIII, menſis Junii die VIII, regnante Domino Jeſu Chriſto, qui cum Patre & Spiritu ſancto vivit & regnat in ſæcula ſæculorum. Amen.

Claudus liberatur a S. Juvenalis cultus fundatur.

Exordium hujus narrationis poſt verbum vidimus * *interrumpebatur hoc titulo*. Clero & Populo Narnienſi: *de quo lectori judicandum relinquo, fuerit ne ex ipſius ſcriptoris mente narrationi præpoſitus velut ad memoriam poſteritatis, & a librario perperam collocatus; an vero poſtea quomodocunque adjectus. Patet interim Narniæ rem geſtam & ſcriptam eſſe: an ut aliis Eccleſiis communicaretur, non divino.*

BULLÆ INDULGENTIARUM

annis MCCLXXXVII & MCCCXIII *concerſatarum.*

Universis Chriſti fidelibus, præſentes litteras inſpecturis, Frater *a* Raynaldus, miſeratione divina Meſſanenſis, Michael *b* Antibarenſis, & Bonaventura *c* Raguſinus Archiepiſcopi; Romanus *d* Crohenſis, *e* Bartholomæus Groſſetanus, Ægidius Turtyburenſis *f* Thomas Aderarum, *g* Perronus Latinenſis, Valdebrunus *h* Avellonenſis, Petrus Stanenſis, *i* Aldebrandus Sutrinus, *k* Stephanus Ulyxbonenſis, *l* Romanus Alyphanus, *m* Maurus Amelienſis, & Frater *n* Orlandus Narnienſis Epiſcopi, ſalutem in Domino ſempiternam. Licet is, de cujus munere venit ut ſibi a ſuis fidelibus digne ac laudabiliter ſerviatur, de abundantia pietatis ſuæ merita ſupplicum excedens & vota, bene ſervientibus multo majora tribuat quam valeant promereri; deſiderantes tamen reddere Domino populum acceptabilem, fideles Chriſti ad complacendum & & quaſi quibuſdam allectivis muneribus, indulgentiis ultra & remiſſionibus invitamus, ut exinde reddantur Divinæ gratiæ aptiores. Cupientes igitur, ut eccleſia Narnienſis, Cathedrali præfulgens dignitate, congruis honoribus frequentetur, omnibus vere pœnitentibus & confeſſis, qui ad ipſam eccleſiam, in feſtis ſubſcriptis, videlicet in quatuor feſtivitatibus Beatæ Mariæ Virginis, in dedicatione ipſius eccleſiæ, in feſtis BB. Joannis Baptiſtæ & Evangeliſtæ, in *o* ſingulis feſtis B. Juvenalis Epiſcopi & Martyris, dicti loci Patroni, in feſto B. Nicolai Epiſcopi & per Octavas feſtorum omnium prædictorum, cauſa devotionis acceſſerint, vel ad ornamenta eccleſiæ & altaris ibidem manus porrexerint adjutrices, aut in extremis laborantes quidquam facultatum ſuarum legaverint: Nos, de omnipotentis Dei miſericordia & Beatorum Petri & Pauli Apoſtolorum ejus auctoritate confiſi, ſinguli ſingulos quadraginta dies de injunctis eis pœnitentiis miſericorditer relaxamus. Nos autem Frater Orlandus, ante dictus memorati loci Diœceſanus, ad quem Indulgentiæ prædictæ concedentur, omnes Indulgentias ſupradictas approbamus, ratificamus & tenore præſentium in nomine Domini confirmamus. Ad ſupplementum vero Indulgentiarum dictarum auctoritate prædicta centum dies conferimus, in nomine Domini Chriſti. In cujus rei teſtimonium ſigilla noſtra præſentibus duximus apponenda. Datum Romæ, anno milleſimo ducenteſimo octuageſimo ſeptimo, pridie Calendas Junii, Apoſtolica Sede *p* vacante, Epacta quarta, concurrente 2, indictione decima quinta. Frater Raynaldus Meſſanenſis, Michael Antibarenſis, & Frater Bonaventura Raculinus, Archiepiſcopi; Romanus Crohenſis Epiſcopus, Frater Bartholomæus Groſſetanus Epiſcopus, Ægidius Tartyburen. Epi- F ſcopus, Thomas Aderarum Ep. Perronus Larinen. Ep. Valdebrunus Avellonenſis Ep. Petrus Stanenſis Ep. Aldebrandus Sutrinus Ep. Stephanus Ulyxbonenſis Ep. Frater Maurus Amellienſis Ep. & Frater Orlandus Narnienſis, loci diœceſanus Epiſcopus.

Archiepiſcopi & Epiſcopi.

concedunt Indulgentias

Item Nicolaus 4.

Nicolaus Epiſcopus, ſervus ſervorum Dei univerſis Chriſti fidelibus, præſentes litteras inſpecturis, Salutem & Apoſtolicam benedictionem. Vitæ perennis gloria, qua mira benignitas Conditoris omnium beatam coronat aciem Civum ſupernorum, a redemptis pretio ſanguinis ſui de pretioſo Corpore Redemptoris, meritorum, debet acquiri virtute. [Hinc] illud eſſet prægrande dignoſcitur, quod ubique, ſed præcipue in Sanctorum eccleſiis, majeſtas Altiſſimi collaudetur. Cupientes igitur ut, Eccleſia Narnienſis, in qua Corpus pretioſi Martyris Beati Juvenalis, qui eidem eccleſiæ Epiſcopali dignitate præfuit, requieſcere dicitur, congruis honoribus frequentetur, Univerſitatem veſtram rogamus & hortamur in Domino, in remiſſionem vobis peccaminum injungentes, quatenus ad eccleſiam ipſam, imploraturi a Domino delictorum veniam, in humilitate ſpiritus accedatis. Nos enim, ut Chriſti fideles, quaſi per præ-

mia,

A mia, salubriter ad merita invitemus, de omnipotentis Dei misericordia & Beatorum Petri & Pauli Apostolorum ejus auctoritate confisi, omnibus vere
anno 1339 pœnitentibus & confessis, qui ipsam ecclesiam in ipsius Martyris, & in singulis Beatæ Mariæ ac Luciæ Virginum & Sancti Laurentii festivitatibus, ac per octo dies festivitates ipsas immediate sequentes, devote visitaverint, annuatim unum annum & quadraginta dies de injunctis sibi pœnitentiis misericorditer relaxamus. Datum apud Urbem-Veterem
q XVI Junii, Pontificatus nostri anno q quarto.

Joannes r Episcopus, servus servorum Dei, universis Christi fidelibus præsentes litteras inspecturis
r Successor II Papa salutem & Apostolicam benedictionem. Splendor paternæ gloriæ, qui sua mundum illuminat ineffabili claritate, pia vota fidelium, de clementissima ipsius majestate sperantium, tunc præcipue benigno favore prosequitur, cum devota ipsorum humilitas Sanctorum precibus & meritis adjuvatur. Cupientes igitur, ut ecclesia Narniensis, quæ in honorem B. Juvenalis Martyris noscitur esse constructa, congruis honoribus frequentetur; & ut Christi fideles eo libentius ad eamdem confluant, quo magis ibidem salutaris dono gratiæ conspexerint se refectos;
B universitatem vestram rogamus & hortamur in Domino, in remissionem vobis peccaminum injungentes, quatenus ad eamdem ecclesiam, vestrorum ibidem imploraturi veniam a Domino delictorum, in humilitatis spiritu accedatis. Nos enim de omnipotentis Dei misericordia & Beatorum Petri & Pauli Apostolorum ejus auctoritate confisi, omnibus vere pœnitentibus & confessis, qui in quatuor Beatæ Mariæ Virginis ac in singulis ipsius Martyris festivitatibus eamdem ecclesiam devote visitaverint annuatim, & ad opus ipsius ecclesiæ manus porrexerint adjutrices, centum, & per octavas quadraginta dies, de injunctis eis pœnitentiis misericorditer relaxamus. Præsentibus post triennium minime valituris, quas mitti per quæstuarios districtius inhibemus; eos, si secus actum fuerit, carere juri-
f bus decernentes. Datum f Avenione quinto Idus
t Junii, Pontificatus Nostri Anno Octavo. t

Bonifacius Episcopus servus servorum Dei, uni-
Bonifacius 9 versis Christi fidelibus præsentes litteras inspecturis, salutem & Apostolicam benedictionem. Ad venerandam ecclesiam Narniensem, tamquam Apostolicæ Sedis & nostram filiam prædilectam, in his præsertim per quæ Divinus cultus prætenditur & saluti consulitur animarum, paternæ dirigentes considerationis intuitum; tanto libentius illam specialis favoris prærogativa prosequimur, quanto dilectos filios Capitulum ipsius ecclesiæ nec non Clerum ac Populum Civitatis nostræ Narniensem, Nobis & Romanæ Ecclesiæ novimus plus devotos. Cum itaque, sicut pro parte Capituli, Cleri, & Populi prædictorum nuper nobis
concessa per ipso Ascensionis porrecta petitio continebat, dudum non nulli Romani Pontifices Prædecessores nostri, pie considerantes constantem fidelitatem, & fidelem constantiam, ac sinceræ fidei puritatem, quam prædicti Capitulum, Clerus & Populus, inter ceteros ejusdem Ecclesiæ Romanæ fideles, ad eamdem Romanam Ecclesiam servaverant, & inconcusse servabant; volentes propterea prædictam ecclesiam Narniensem condignis honoribus decorare, gratiose ac pie per ipsorum litteras concesserunt, quod omnes vere pœnitentes & confessi, qui in festo Ascensionis D.N. Jesu Christi prædictam ecclesiam Narniensem devote annis singulis visitarent, illam suorum assequerentur Indulgentiam peccatorum, quam similiter pœnitentes & confessi, Beatorum Apostolorum Petri & Pauli Basilicas de Urbe in dicto festo visitantes, ex concessio-
Ex MSS. nibus Apostolicis assequuntur; propter quod eadem ecclesia Narniensis a Christi fidelibus in magna habebatur veneratione, & devotione eximia colebatur. Cum autem, sicut eadem petitio subjungebat, propter guerrarum incursus, quæ proh dolor! jam diu illis in partibus viguerunt notorie, prout indesinenter vigent x, ac rerum mutationes, depopulationes, ac x
alias novitates exinde subsecutas, præfatæ litteræ casualiter sunt amissæ; & propterea dubitetur ne in posterum hujusmodi devotio ac veneratio in ipsis Christi fidelibus evanescat; pro parte eorumdem Capituli, Cleri, & Populi nobis extitit humiliter supplicatum, ut super hac de opportuno remedio providere de benignitate Apostolica dignaremur. Nos igitur simili consideratione inducti, pie attendentes quod ipsi Capitulum, Clerus, & Populus, procellosis temporibus, personarum pericula ac rerum dispendia non timentes, in fidei sinceritate & devotione illibata dictæ Romanæ Ecclesiæ immobiles perstiterunt ac indefesse persistunt; hujusmodi eorum in hac parte supplicationibus inclinati, de omnipotentis Dei misericordia & Beatorum Petri & Pauli Apostolorum prædictorum auctoritate confisi, omnibus vere pœnitentibus & confessis, qui eamdem ecclesiam Narniensem in dicto festo Ascensionis devote visitaverint, annuatim hujusmodi suorum Indulgentiam
E concedimus peccatorum, quæ similiter pœnitentibus & confessis, præfatas Basilicas in eodem festo ut præmittitur visitantibus, est concessa. Datum Romæ
R apud Sanctum Petrum, 11 Kalend. Februarii, Pontificatus nostri anno Primo.

Gregorius Papa XIII, ad perpetuam rei memo-
Ex Gregorio XIII riam. Salvatoris D.N. Jesu Christi, æterno Patri consubstantialis & coæterni, qui pro redemptione generis humani de summo cælorum solio ad hujus mundi infima descendre, & carnem nostram ex utero Virginis assumere dignatus est, Vices, licet immeriti gerentes in terris, & ejus exempla sectantes, animabus Christi fidelium defunctorum in Purgatorio existentibus, quæ per caritatem Deo unitæ ab hac luce decesserunt, & piorum suffragiis juvari meruerunt, fecit altare S. Petronellæ privilegiatum
opportunæ de thesauris Ecclesiæ subsidia subministrare studemus; ut illæ, quantum divinæ bonitati placuerit, adjutæ, ad cælestem patriam facilius pervenire valeant. De Divina igitur misericordia confisi, tenore præsentium perpetuo concedimus, ut quoties quicumque Sacerdos, sive Sæcularis sive Regularis,
Missam ad Altare, in quo ut accepimus Corpus S. Ju- F
venalis requiescit, situm in Cathedrali ecclesia Narniensi, pro liberatione unius animæ in purgatorio existentis celebraverit; ipsa anima per hujusmodi celebrationem eadem Indulgentias & peccatorum remissiones consequatur, quas consequeretur & operaretur, si prædictus Sacerdos hac de causa Missam ad altare, situm in ecclesia S. Gregorii y de Urbe, ad y
id deputatum, celebraret. Non obstantibus nostra de non concedendis Indulgentiis ad instar, & aliis constitutionibus & ordinationibus ceterisque contrariis quibuscumque. Datum Romæ apud Sanctum Petrum, sub annulo Piscatoris, die XXVII Maji anno 1577.
MDLXXVII, Pontificatus nostri anno sexto. z

ANNOTATA.

a Raynaldus *seu* Reginaldus *Ord. Prædicat. creatus Archiepiscopus Methanensis anno* 1268, *præfuit usque ad ann.* 1288. *Consule Rocchum Pirrum.*

A b Antibarum, vulgo Antivari, *urbs Dalmatiæ, de qua & Sede Archiepiscopali ad eam translata agit Joannes Lucius, de Regno Dalmatiæ & Croatiæ cap.* 14.

c Ragusium *sive* Rausium *in Orientali parte Dalmatiæ, in locum Salonæ metropolim factam, tradit idem Lucius l.* 1 *cap.* 14.

d Croja *seu* Croha, *urbs Albaniæ, & Scanderbegi olim Sedes,*

e Bartholomæus *Ord. Minorum, creatus Episcopus an.* 1278. *mortuus an.* 1291. *Consule Wadingum & Haroldum. Est autem* Grossetum *urbs Hetruriæ in ditione Senensi.*

f Turtyburensis *Sedes, infra* Tarty burensis, *nobis incognita, forte* Tribinensis *in Dalmatia sub Ragusino. Ita etiam latet Sedes* Aderarum: *quod autem sit* Abdera *urbs Thraciæ Episcopalis, non arbitramur, quia ea Sedes erat sub Patriarchis C. P. forsan nomina hic sunt male descripta, ita ut hic legi debeat* Aternanus, *fuit enim* Aternum *urbs olim Episcopalis in Aprutio citeriori: & probabilem conjecturam facit, mox sequens ex vicina regione Episcopus.*

g Larinum *vetustæ, Ferentanorum Sedes, in hodierno Comitatu Molissino, Episcopalis sub Archiepiscopo Beneventano; hujus Episcopus* Perronus, *aliis* Petronus & Patronus, *an.* 1288 *subscripsit Indulgentiæ concessæ Ecclesiæ Carmelitarum de Senis. Plura de eo tradit Ughellus tomo* 8 *Italiæ sacræ col.* 437.

h *An* Avellinum, *urbs in Principatu ulteriori sub Beneventano? sed tum sedisset ante Benedictum anno* 1288 *ad hanc Ecclesiam translatum, quod vix dici potest, si Leonardus, ante illam a Capitulo electus, non nisi sub Nicolao* IV (*ut ait Ughellus*) *post longam altercationem juri suo cessit. Quid si locus ignotus nobis sit, aque ac proxime sequens Sedes* Stanensis? *Nec enim hæc posset esse* Stabiensis *sub Archiepiscopo Surrentino, vulgo* Castel a mar di Stabia *ejus enim Episcopus ab an.* 1283 *ad* 1295 *vocabatur Theobaldus.*

i Sutria, *urbs Hetruriæ in ditione Pontificia & Patri-*
B *monio S. Petri, cui* Aldobrandus *datus Episcopus anno* 1283, *sedit usque ad ann.* 1290. *Ughellus tomo* 1 *columna* * 191.

k Stephanus Annius Vasconcellius, *creatus Episcopus Ulyssiponensis an.* 1284, *de quo agit Rodericus de Cunha par.* 2. *Histor. Eccl. Ulyssipon. cap.* 65.

l Alypia *sive* Alifa *urbs Samnii sub Archiepiscopo Beneventano, cui datus Episcopus* Romanus *Ord. Prædicat. Consule Ughellum tom.* 8 *col.* 292.

m Ameria *urbs, vulgo* Amelia, *antiqua Umbriæ urbs in hodierno Patrimonio S. Petri, haud procul a Narnia.* Maurus *ex Abbate S. Praxedis ibi Episcopus sedit anno* 1286 & 1289. *Ughellus tomo* 1. *col.* 339

n Orlandus *saltem sedit ab an.* 1278 *ad an.* 1303. *Ughellus tom.* 1 *col.* 1091.

o *Scilicet hoc* 3 *Maji in ejus natali, &* 13 *Augusti in die translationis.*

p *Ob mortem Honorii* IV *defuncti* 3 *Aprilis, cui successit Nicolaus* 4 *electus* 22 *Februarii anni sequentis* 1288, *a quo Indulgentiæ sequentes datæ.*

q *Christi* 289.

r *Hic est* Joannes XXI Papa *creatus* 7 *Augusti an.* 1316,
C *mortuus an.* 1334, *die* 4 *Decembris.*

s *Avenionem migrarat ejus decessor* Clemens V *Papa.*

t *Christi* 1323.

u Bonifacium IX *indicat nota marginalis, ectypho nobis misso adscripta: fuit autem hic creatus anno* 1389 2 *Novembris.*

x *Distracta scilicet per Clementinum schisma Ecclesia, & pro Clemente stantibus Francis, Hispanis aliisque Principibus multis: quorum ille nixus subsidiis Italiam & S. Petri patrimonium vehementer vexavit, specialiter ipso quo Bonifacius electus est anno per populabundos Britones Vasconesque.*

y *Est hæc ecclesia dicta* S. Gregorii in monte Celio *de qua Pancirolus Reg.* 9 *cap.* 28 *quæ nunc Camaldulensium est ubi ipse Sanctus creditur monachus vixisse, ejusque ostentatur cella in capellam conversa, quatuor item altaria pro subsidio animarum ut creditur ab eo consecrata: ibi certe celebris est cæremonia* 30 *Missarum pro alicujus defuncti anima dicendarum, exemplo ex ipsius Vita accepto, qui ea ratione cujusdam monachi sibi apparentis animam liberavit.*

z *Fuit Jenuus Pontifex creatus* Gregorius 13 *an.* 1572 5 *Maji.*

D

EXCERPTA

EX STATUTIS NARNIENSIBUS,

Factis sub Pontificatu a Gregorii XI a

1 STatuimus *b* ad honorem & reverentiam glo- b
riosissimi Juvenalis Martyris, Patroni, Gubernatoris & defensoris populi & Communis dictæ civitatis, quod die festivitatis ipsius, quæ celebratur tertia die Mensis Maji, debet curri annulus de argento qui sit valoris & extimationis centum solidorum Cortonensium & pallium: de quo supra fit mentio in præcedenti capitulo, sit valoris trium librarum de auro. Hoc modo, videlicet, quod Vicarius dictæ civitatis c bandiri faciat tribus diebus ante dictum festum, qualibet die semel per civitatem prædictam, quod quicumq; equum habens se debeat præparare, ut sibi placuerit, ad currendum annulum & pallium dicta die, & quod in platea majori ipsius civitatis volentes currere debeant comparere. Et quod ibidem existentibus mandare debeat, quod ipsi omnes volentes currere ad annu- d
lum debeant stare ab angulo ecclesiæ S. Salvati d infra versus fontem. Et posito annulo in loco soli- e
to, debeant currere seriatim cum hasta seu e bortone singulariter secundum voluntatem Domini Vicarii vel Officialis ibidem præsentis: & ei currenti, qui currendo suam hastam miserit in annulum, secundum judicium ipsius militis, dari & assignari debeat ipse annulus in signum victoriæ & honoris, dummodo ronzeni f ad vecturam vel jumenta curre- f
re non possint, nec habere ipsum annulum. Hoc addito, quod primus currens sit primus unus ex Potestatibus Brigatarum g Mezalis, secundus cur- g
rens sit unus ex Potestatibus Fraportæ, tertius sit unus ex Potestatibus Tercerii S. Mariæ. h h

2 Item statuimus, & ordinamus, ad honorem & reverentiam omnipotentis Dei, & Glorioſi ac Beati Martyris Juvenalis, Patroni & Defensoris Communis & populi dictæ civitatis, ad hoc ut ipsi Communi & populo assistat; quod D. Vicarius, qui nunc est & erit per tempora in Officio dictæ civitatis, suo juramento & ad pœnam ccc librarum Cortonensium, teneatur dare opus & operam efficacem, F
ut procedatur in opere & ad perfectionem operis i i
tribunæ novæ dictæ ecclesiæ S. Juvenalis, & ut per dictum Commune, & Capitulum, & Canonicos dictæ ecclesiæ observentur omnia & singula pacta, inter eos habita & facta, ut scripta & publicata apparent, manu k Gori Richy de Acetio notarii, & k
olim Cancellarii dicti Communis. Itaque annuatim, donec dictum opus perficiatur, de mense Septembris cujuslibet anni, teneatur exigere & exigi facere a castris, seu comitatibus l subjectis dicto Communi, l
trecentas libras Cortonenses, quæ pecuniæ debentur a dictis Castris Communi Narniensi pro censu; quas trecentas libras Cortonenses, nisi infradictum mensem Septembris exigerentur, Camerarius Communis Narniensis Camerario dicti operis de salario debito ipsi Vicario pro dicto opere solvere teneatur, & in libro expensarum dicti Communis eas reaptare. Licitum tamen sit ipsi Vicario, quantitatem quam pro castris solverit, per manus Camerarii ab ipsis castris recuperare & recipere, quas trecentas libras dari faciat Camerario dicti operis, qui est & erit per tempora, in fabricatione dictæ tribunæ & cœmeterii convertendas. Teneatur etiam dictus Vicarius requirere Dominum Episcopum & Capitulum dictæ

Ordinatur Cursus ad annulum die Maji in festo S. Juvenalis c

Tribuna ad honorem S. Juvenalis faciendæ additur annuum libra 300 k

Digitized by Google

A dictæ ecclesiæ; ut ipsi Canonici & Capitulum expendant, & in ipso *m* laborerio convertantur per manus Camerarii dicti operis annuatim, usque ad perfectionem ipsius operis de eorum pecunia ct libræ Cortonenses. Et omnia & singula, quæ deinceps fuerint in ipsum opus relicta, donata, obligata & concessa ab aliquo, vel aliquibus dictæ ecclesiæ pro opere præfato, seu ad dictum opus; & fructus, redditus, & proventus beneficiorum, seu præbendarum, seu Canonicorum ipsius ecclesiæ, qui deberentur pro operibus dictæ ecclesiæ, scilicet primi anni ipsarum vacationis, ut faciant pervenire pecuniam a Canonicis, & Capitulo, & Communi Narniensi debitam ad manus Camerarii dicti operis. Qui Camerarius dicti operis Communis, & Capituli, de ipsa pecunia pro rata, pro ipso opere expensas facere teneantur, prout per magistros & sapientes & ante, positos, per Commune & Capitulum anteponendos, visum fuerit expedire. Teneantur etiam de introitibus & expensis fieri facere tres libros, quorum unus sit penes Camerarium dicti operis, alius sit penes Superstantem dicti operis, & alius penes aliquem probum virum, per Capitulum eligendum. Teneantur etiam singulis quatuor mensibus a Camerario dicti operis, de introitibus & expensis præteritis & futuris, exigere & exigi facere plenariam rationem per aliquos probos
B viros, per Capitulum & Commune Narniense eligendos. Teneantur etiam Camerarius Communis Narniensis & Notarius ejus, ad petitionem Camerarii dicti operis, eas in introitibus & expensis dicti Communis ponere & scribere, sine aliqua apo-
n podissa *n* & deliberatione alicujus consilii, auctoritate præsentis statuti, statuto aliquo non obstante, quod in contrarium loqueretur. Et præsens statutum in prædictis volumus anteferri. Et si Camerarius Communis & Notarius ejus prædicta facere neglexerint, eo ipso eorum officio sunt privati, &
o etiam de eorum salario: & qui *o* syndicabunt, Vicarius & Camerarius & Notarius ejus, teneantur de prædictis inquirere, & sententiam ferre sub pœna XXV librarum Cortonensium pro quolibet ipsorum officialium, qui syndicarent prædictos. Adjicimus, quod prædicta vendicent sibi locum, si prædicti Canonici primo expendant id quod deberent &
p promiserunt. Hoc addito, quod prædictas *p* CCC libras Cortonenses Camerarius Communis non solvat nec solvere debeat, nisi primo dicti Canonici aperiant viam posterne tribunam dictæ ecclesiæ, & juxta ipsam ecclesiam; ita quod per eam commode iri
C & rediri possit. Et si Camerarius Communis ipsas quantitates solverit, antequam primo aperta fuerit dicta via, ut dictum est; propter pœnam perjurii, incurrat pœnam XXV librarum Cortonensium dictæ Cameræ persolvendarum, nisi dicta pecunia seu census debitus, per dictam Communitatem Romanæ ecclesiæ deberetur, quia tunc volumus præsens statutum, quantum ad hoc, esse nullius efficaciæ vel momenti.

3 Item statuimus, quod Vicarius dictæ civitatis, ad honorem & reverentiam omnipotentis Dei & gloriosissimæ Mariæ semper Virginis Matris ejus, & Beatorum Juvenalis Martyris & Cassii Episcoporum, & aliorum Sanctorum & Sanctarum Dei, offerat & offerri faciat infrascriptis ecclesiis, videlicet ecclesiæ B. Juvenalis in die festivitatis ipsius, de mense, Maji unum Pallium sericum, & unum aliud ecclesiæ sanctæ Mariæ Majori loci Fratrum Prædicatorum in die festivitatis ipsius, & unum aliud ecclesiæ S. Augustini loci Fratrum Eremitarum in die festivitatis ipsius, quæ pallia sint valoris infrascriptæ quantitatis. Videlicet Pallium prō ecclesia B. Juvenalis quatuor florenorum de auro, & alia residua tria valoris XII librarum Cortonensium 4 pro quolibet. Et hoc fiat expensis dicti Communis de pecunia Cameræ Narniensis, & Camerarius dictæ Cameræ procuret ante tempus, quod ipsa Pallia habeantur. EX MS. 4

4 *His instrumentis juncta erat imago chartacea, area lamina eleganter incisa, longa palmum unum & proportionaliter lata cum hac epigraphe*, S. Juvenalis Ep. Narn. *prout indicabat etiam habitus stantis in habitu Episcopi sacrificaturi, cum casula, mitra & pedo, ac palma ramo in sinistra; dextra, ad benedicendum erectis indice & medio, elevata: cui a tergo inscriptum manu Notarii erat Italice, quod hic Latine reddimus*, Retropositа imago depicta cernitur in tabula antiquissimæ picturæ, ad cornu Evangelii, juxta altare quod est in ecclesia Confraternitatis S. Antonii Narniensis, cum eadem inscriptione & palma martyrii. longo antiquo Capiteo S. Juvenalis.

5 *Altera, rudi delineatione in chartam plumbo ducta, Episcopum infulatum, indutum pluviali & chirothecis, exhibebat in equo; cujus manus sinistra applicita freno, dextra ad calum elevata: post cujus tergum eidem equo insidet puer, dextra apprehendens cappam ante sedentis, sinistra extensa calicem ostentans, unde eucharistica Hostia speciei eminent. Adscriptum erat ejusdem Notarii manu Italice*: Hæc est E figura S. Juvenalis, quæ dicitur equestris, sub quo nomine ei celebratur festum VII Augusti: creditur que monumentum esse cujusdam r miraculi. Est r autem pictura illa antiquissima, in fronte cujusdam vetustæ domus, pertinentis ad Episcopium.

ANNOTATA.

a Gregorius XI *sedit ab an.* 1370, *ad an.* 1378, *mortuus Romæ, quo Sedem reduxerat.*

b *Est tenor quinti Capituli libri primi: præcesserat autem capitulum de pallio, in victoria præmium proponendo, quod nobis non fuit communicatum: videri possunt quæ de ritu* currendi pallium *habentur, ex similibus urbis Senensis decretis in honorem S. Ambrosii, ad ejus gloriam posthumam die* 20 *Partii num.* 43.

c Banditi *vox Italica, publico edicto jubere, & notum facere.*

d *Qua hæc ecclesia* S. Salvati, *an* S. Salvatoris? *Ita omnino corrigendum Narnienses Canonici censent.*

e Bordone *nunc dicunt Itali de quovis hastili, sed potissimum de longiori peregrinantium scipione.*

f Ronzenus *vulgo* Roncino, *equus castratus seu cantherius: tales sci cet, arcentur hac conditione, æque ac* jumenta, *id est, equæ: soli generosi equi ac masculi admittuntur.* F

g Brigata, *Italis significat cætum, quandoque etiam stirpem seu progeniem: hic in priori seu accipitur, sic ut singula Terceria urbis suam intelligantur brigatam mittere ad hunc cursum. Dicuntur autem* Terceria *ob tripartitam civitatis Narniensis divisionem*; medium, superius & inferius, *juxta vulgarem & hic notatam singulorum appellationem.*

h *Qui sequitur est* tenor 45 Capituli de opere Tribunæ S. Juvenalis.

i Tribuna *Italis est absis templi in hemicycli formam altari circumducta, Græcis* concha, *uti sapius dictum.*

k Gorius, *abbreviatum nomen pro* Gregorio, *ut plurima alia apud Italos.*

l Comitatus *sunt vici seu pagi, unde rustici vocantur* Contadini.

m Laborerium, *opus seu fabrica.*

n Appodizza, *syngrapha seu schedula: accipitur hic pro mandato scripto de pecunia exhibenda, quod hic vocatur etiam* deliberatio, *eo sensu quo* deliberare *accipitur pro* tradere? *Dici autem videtur* Appodixa (*quomodo nunc scribitur*) *a Græco* Ἀπόδοξις facultas.

o Syndicare *est hic rationibus reddendis præsidere, & defectus*

Digitized by Google

EXMSS. *defectus commissos notare: quod ut fiat diligentius, addicitur Syndicis mulcta, a negligentibus pendenda.*

p *Quia hic per cyfram scriptum erat* 300, *ideo supra, ubi solum notabantur* CC, *addidimus alterum* C; *maxime quia aqnum videbatur, ut largitio civitatis collationem petitam a Capitulo in duplum superaret.*

q *Existimant Narnienses* libram Cortonensem *majoribus suis fuisse, quod nunc simpliciter* libra *dicitur; valor scilicet* medii teutonis *seu* quindecim assium.

r *Dum recolor miraculi Georgiani, relati ad* 23 *Aprilis inter Analecta cap.* 3, *de puero Paphlagone, quem in equo susceptum Magnus iste Martyr ex captivitate Bulgarica citius revexit in patriam, quam frigefieret juscellum quod prandenti domino fervens ex culina portabat ille; subit animum cogitare, simile quid factum a S. Juvenali alicui juniori Ecclesiæ Narniensis Diacono, sacra mysteria ferenti, & cum eisdem forsitan in longinqua ablucto ab hostibus aut prædonibus.*

ELEVATIO ULTIMA,

Ex authenticis instrumentis

B Pauli Bucciarelli Episc. Narniensis.

CAPUT I.

Inventio corporis intra arcam lapidæam
anno MDCXLVI.

Anno 1642 1 IN Dei nomine Amen. Præsenti publico Instrumento cunctis ubique pateat evidenter & sit notum, quod anno a Nativitate Domini nostri Jesu Christi millesimo sexcentesimo quadragesimo secundo, indictione decima, die vero Mercurii sacrosanctæ Hebdomadæ decima sexta Aprilis, circa quintam noctis horam, Pontificatus autem Sanctissimi in Christo Patris & Domini nostri Urbani Divina providentia Papæ VIII, anno ejus decimo nono. Cum gravium virorum & ecclesiæ Narniensis documentorum testimonio, ne dum hoc tempore sed elapsis etiam sæculis, Corpus Divi Juvenalis Episcopi & Martyris & Civitatis prædictæ Patroni, in sacello & crypta dictæ ecclesiæ Cathedralis, vulgo corporis sancti nuncupata, requiescere & asservari in ore omnium esset; cumque sepulcrum ejusdem glorioſissimi Sancti per fenestrulam, ferreis cratibus munitam, in eodem sacello cerneretur antiquissima veneratione; eodemque in loco eaque in crypta eodemque in monumento idem Sanctum corpus a Narniensibus aliisque Christi fidelibus devotissime summo coleretur honore; gratiasque innumeras ejusdem Sancti precibus ab omnipotenti Deo impetratas esse dignoscerentur; ac proinde quam plurimæ votorum causa in ipsius sacelli facie appensæ inspicerentur tabellæ (quæ omnia existentiam sancti corporis probabiliter designabant) cumque etiam esset, quod hujusmodi sacellum & crypta, in quo sepulcrum & capsa aderat; altareque ipsum, in quo sacrum fieri solebat; nimia humiditate deturpatum depravatumque respicerentur; ita ut non sine multa animi repugnantia & corporis offensione, præ malo odore & aere præcluso (altero ibidem non apparente spiraculo, præter parvum ostiolum per quod ingressus habetur ad sacellum) in eo celebrari posset; ægre id ferens Illustrissimus & Reverendissimus Dominus Joannes Paulus Bucciarellus, Dei & Apostolicæ Sedis gratia Episcopus Narniensis; ac indignum existimans, dictum sacrum pignus sic indecenter retineri; nec valens cum sui cordis mœore ad prædictum altare ut solebat sacrum facere; speransque in sui populi erga ejusdem Sancti devotione & pia largitione, glorioſissimum illud corpus in decentiori digniorique loco reponere, pietatis spiritu motus ferventique impulsu ductus, pluries ad Deum super his precibus effusis; hæc sui cordis D incitamenta admodum Rever. Domino Sulpitio Carissimo, Canonico Decano Ecclesiæ Cathedralis prædictæ, ætatis suæ annorum septuaginta octo, vitæ ac morum [gravitate] conspicuo aperire notumque facere sub confidentiæ sigillo decrevit.

Corpus S. Juvenalis a conditum in ecclesia Narniensi

reverendissimus Episcopus Bucciarellus.

2 Ipso igitur accersito & silentio eidem imposito etiam per censuras, secretum detegit. Verum quia in hujusmodi re divinum prius est invocandum auxilium, in sententiam venerunt orationes indicere, & augustissimum in monialium ecclesiis exponi facere Sacramentum; ibique per easdem sanctimoniales humiliter mentem ad Deum effundere in preces, ac eleemosynis & jejuniis tam grandem ardnamque aggredi functionem. Animis igitur, ut præmittitur, ita compositis, idem Illustrissimus D. Episcopus vocatis ad se Reverendo Septimo Donato, ecclesiæ Cathedralis Custode sive Subsacrista, ac magistro Michaele Angelo Mello Comensi, architecto in terra *a* Carbii degente, qui tunc in hac *a* aderat civitate; reque cum ipsis communicata, juramento prius recepto in & super præmissis silentium servandi, tertia noctis hora feriæ secundæ hebdomadæ sanctæ, Sacellum & altare recognoverunt [& locum per] quem cryptam ingressuri erant designarunt. Et accersito etiam die altera Admodum Reverendo Domino Remulo Maximo Canonico Subdiacono ecclesiæ prædictæ Cathedralis, ætatis annorum septuaginta unius circiter, ipsique re patefacta; statuerunt, ut omnes, sacra refectione muniti, quarta feria Majoris Hebdomadæ circa quintam noctis horam convenirent ad eamdem ecclesiam Cathedralem, paratis instrumentis, & aliis ad murum erumpendum, prout evenit.

negotii seorsim cum Decano communicat

accersitis aliis E

3 Sacellumque ingressi, Divino auxilio freti, iterum atque iterum ejusdem S. Juvenalis nomine invocato, muro a cornu Evangelii adstantis altaris dirupto, ita ut facile quis ingredi posset in cryptam, ea qua decuit devotione & reverentia ingressi sunt; & invento deposito, ex Triburtino lapide crassitudinis quatuor digitorum, latitudinis palmorum trium, & longitudinis novem circiter, cum operculo supposito ex eodem genere lapidis, ad sepulcri modum, ferreis *b* grappis firmato plumboque munito, ita ut *b* non sine maximo labore operiri posset: Et ferreis effractis impedimentis remotisque lapidibus, qui hinc inde ipsam circumtenebant capsam, præsertim in extremitate ejusdem, particulam operculi ad mensuram duorum circiter palmorum dislocarunt: ex quo foramine prius dictus Mag. Michael Angelus, postea prædictus Reverendus Septimius & successive idem Illustriss. D. Joannes Paulus Episcopus cryptam ingressi sunt: & oculis propriis, candelam accensam præ manibus habentes, unus post alium capsam ipsam a parte interiori per dictum foramen inspexere, & sacrum corpus in eadem capsa Tiburtina repererunt reconditum existere; caput videlicet & alia corporis ossa, Et procumbentes: lacrymis prægaudio effusis, immensas DeoOptimo maximo reddidere gratias. Aliisque amotis lapidibus, ad facilius operculum dictæ capsæ sublevandum; & ad mensuram palmi cum dimidio illo elevato, corpus ejusdem Sancti (nempe caput, ossa & cineres) evidentius apparuere a cornu Evangelii, prope altare ibidem existens, ad cælum conversum, aliquantulum inclinatum ad dextram; aliaque ossa cujuslibet partis corporis suis locata locis, disjuncta tamen & una cum cineribus sancti corporis commixta.

crypta in festo S. Marci 25 Aprilis F

illud in lapidea arca reperit

4 Tunc hymno dicto unanimiter idem Illustriss. Dominus Episcopus mandavit dictum corpus

Sancti

Digitized by Google

A Sancti ejuſdem, oſſa & cineres, per prædictos admodum Reverendos Canonicos Sulpitium Cariſſimum & Remulum Maximum, & dictum Rev. Septimium Subſacriſtam, & Mag. Michaelem Angelum Mellum firmiter recognoſci, prout medio juramento tactis pectoribus more Sacerdotum & Scripturis reſpective juraverunt. Dictus adm. Rev. Dominus Sulpitius interrogatus per eumdem Illuſtriſſ. Dominum Epiſcopum meque quidnam videret intus dictam capſam lapideam exiſtere, Reſpondit: Ego jam video, ut & modo vidi, in hac ex lapide Tiburtino arca, corpus noſtri S. Juvenalis Epiſcopi & Martyris, conditum in hac crypta & oratorio quæ Sancto eidem ſacra ſunt: videlicet, ſacrum ipſius caput, (quod petita licentia ab eodem Epiſcopo præſente propriis manibus aliquantulum de capſa ſublevavit) oſſa eadem in capſa & loco ſuo diſpoſita, & hoſce cineres colore ſanguineo imbutos; & habeo illud ac adoro ut corpus glorioſi S. Juvenalis Epiſcopi noſtri & Martyris: quod paſſim creditum eſt quieſcere in hac crypta arcaque ex Tiburtino lapide, quæ videbatur per hanc feneſtellulam hic exiſtentem. Et gratias ago Deo Benedicto, quod illud videre mihi contigerit antequam morior: Subdenſque dixit: Jam dicere poſſum Domino: Nunc dimittis ſervum tuum Domine, quia viderunt oculi B mei &c.

de quo reperta & inſpecta juramenti teſtimonium dicunt Deputati.

5 Et interrogatus etiam ut ſupra adm. Rev. Dominus Canonicus Remulus Maximus, & ipſe reſpondit: Hic videmus omnes hoc ſacrum corpus S. Juvenalis Epiſcopi noſtri; videlicet ſacratiſſimum caput, oſſa ac cineres ejus ſanguine velut indicio martyrii cruentatos: illudque ego ipſe jam vidi, cum ab arca ex Tiburtino lapide facta operculum auferretur: jamque illud pro eodem habeo, adoro, veneror, ut ſolitus ſui cum aliis hujus urbis civibus facere hac in eadem arca conditum, ab omnibus per hanc feneſtellulam ſpectabili. Et procumbens corpus ipſum iterum adoravit. Vocatiſque tum dicto Magiſtro Michaele Angelo Mello & Rev. Septimio Donato Subſacriſta, ipſiſque in & ſuper præmiſſis interrogati, reſponderunt unus poſt alium [in] ſingulari: Videmus hoc corpus & hæc oſſa, condita ac inventa in hac arca ac ſepulcro ex Tiburtino lapide & in hac crypta ac oratorio S. Juvenalis hujus urbis Epiſcopi: ſuntque eadem ipſa quæ paulo ante vidimus, dum ab arca partem operculi removimus: agnoſcimus ſacrum caput, facie ad cælum converſa & nonnihil ad dexteram inflexa; & hæc oſſa ac cineres ſanguine ejus tinctos. C Credimuſque eſſe & veneramur, ut glorioſi S. Juvenalis urbis hujus Epiſcopi Reliquias, quemadmodum & ſemper populus honorare illas eſt ſolitus in eadem ipſa hac arca: & præ lætitia cum lacrymis ad dictam capſam & corpus ſe inclinaverunt.

Canonicus munit.

Subſacriſta & Archivarius.

6 Et in teſtibus ad hæc vocatis & adhibitis RR. Franciſco Cantagallo Sacerdote Fulginatenſi, & Auguſtino de Agnis Clerico Mediolanenſi, Illuſtriſſ. Domini Epiſcopi familiaribus, ad hæc omnia præſentibus &c. ipſiſque ad capſam Tiburtinam dicti ſancti corporis accedentibus, idem corpus (nempe caput, oſſa & cineres, ut ſupra) in forma recognoverunt. Quibus peractis idem Illuſtriſſ. Dominus Epiſcopus præſens præcepit, ut depoſitum & operculum capſæ, eo modo quo ſupra dictum fuit, ſemiclauſum tapeto tegeretur & cooperiretur. Et accerſitis Dominis Antonio Brunello, & Joanne Baptiſta Tepelle Priore & Camerario d Societatis ſanctiſſimi Sacramenti eccleſiæ Cathedralis, ad habendos cereos pro luminaribus apponendis ante monumentum dicti ſancti corporis; & ipſi quoque venerabundi ad capſam de licentia ejuſdem Illuſtriſſ. D. Epiſcopi acceſſerunt; ellevatoque tapeto, quo ipſa tegebatur capſa, Sanctum corpus inſpexerunt, adorarunt, ſimulque veneverati ſunt: & luminaribus appoſitis Illuſtriſſ. Dominus Epiſcopus mandavit claudi ferream portam ejuſdem ſacelli, & illam catenis & clavibus communiri. Et campanis præ ſummo gaudio a Clericis ejuſdem Cathedralis propulſatis, aliiſque ſignis præ lætitia datis, populus de hujuſmodi S. Juvenalis inventione certioratus, eccleſiam adivit, Sanctum veneratus eſt corpus, ſacellumque admiratus; Illuſtriſſimus Epiſcopus ad ſuas rediit ædes, de hujuſmodi Sancti corporis translatione cogitabundus; ſuper quibus &c.

quod & alii ad vocati faciunt.

EXMR.

corpus in ejus præſentiam.

ANNOTATA.

a *Verosimiliter* Carpi *Ducatus Mutinenſis oppidum.*

b Grappo, *eſt Italicis racimus; Francis compoſita voce* Agrafe: *a Teutonica radice* Grypen; Gryſen, *apprehendere.*

c *Verba reſpondentium, Italice excepta a Notario, hic Latine reddidi.*

d *Vides* Camerarios *dici Narniæ, quos alibi* Theſaurarios *vocant, pecuniæ publicæ præfectos, ſeu ſacra illa ſeu profana ſit.*

E

CAPUT II.

Tranſlatio corporis in novam Lipſanotheeam & hujus expoſitio.

7 Eiſdem anno, menſe & Pontificatu, die vero XVII Aprilis circa tertiam noctis horam denuo Illuſtriſſ. & Reverendiſſ. D. Epiſcopus Narnienſis ex ſuo palatio, talari veſte inductus, a rocheto a & b muzzeta, ſe contulit ad prædictam ſuam eccleſiam b Cathedralem, eidem palatio contiguam; ubi expectantes perilluſtres & admodum Reverendi Joannes Carolus de Alexandris, & Ludovicus Picininus, Canonici c antiani, nec non Domini Gabriel Maſſeus, c & Vincentius Conneſtabilis Canonici, deputati a Rev. Capitulo, de ordine & mandato ejuſdem Illuſtriſſ. D. Epiſcopi, & Sulpitius Cariſſimus & Remulus Maximus antiquiores Canonici ejuſdem Cathedralis, omnes cum d cottis & ſtolis, precibus prius ſolitis ante ſanctiſſimum Sacramentum & ſacellum S. Juvenalis effuſis, de ordine & mandato ejuſdem Illuſtriſſ. D. Epiſcopi aperta fuit porta ferrea dicti ſacelli: & illud ingreſſi omnes una cum Rever. D. F Actilio Perfecto & Rev. D. Septimio Donato de Narnia, ac Rev. D. Franciſco Cantagallo de Fulgineo meque; ſupradicti adm. Reverendi Domini Sulpitius & Remulus, ac Reverendi Domini Actilius, Franciſcus & Septimius, qui præſentes fuerunt inventioni ſancti corporis ſupraſcripti, ut ſupra in inſtrumento, per me heri circa quintam noctis horam rogato, medio eorum juramento, tactis pectoribus more Sacerdotali recognoverunt ſupra ſcriptam capſam ſeu depoſitum, & idem Sanctum corpus & omnia ejuſdem oſſa, eſſe ab ipſis antea viſa & inſpecta; ac in eodem ſitu, loco & modo, quibus eadem viſa reliquerant exiſtere ac ſita eſſe, prout in inſtrumento ſupra ſcripto per me heri circa quintam noctis horam rogato apparet.

17 Aprilis eodem circa inventum.

8 Factaque dicta recognitione idem Illuſtriſſ. & Rev. D. Epiſcopus, collo impoſitus e ſtola, juſſit linea in terram ſterni prope ſanctum depoſitum prædictum: & ſuis propriis manibus, in terram projectus, ſanctum Caput acceptum & omnia oſſa maxima cum diligentia collocavit in quamdam capſulam ex cupreſſo: in cujus operculo & in illius parte anteriori erat appoſitum f talcum, & cui ſubſtratum f intus erat ſericum velum rubeum, vulgo vocatum g g taffeta.

e

adoratur ſanctum.

taffeta. Indè collecti cineres ſumma cum diligentia poſiti fuerunt in quodam pollubro ſeu *b* bacili; & illi cineres qui exiſtebant circa caput ejuſdem Sancti, ut illi qui omnium oculis apparebant colore ſanguineo profuſi, collocati fuerunt intra [ampullam] vitream, remanente impreſſa macula ſanguinea in eodem loco dupoſiti ex lapide Tiburtino, ubi erat clauſum corpus. Itaque obſtupuerunt omnes atque horruerunt, videntes hujuſmodi ſanguineam maculam in lapide impreſſam, cum mille plus annis martyrio fuerit ſanctus Epiſcopus Juvenalis coronatus, ibique ejus corpus ſepultum *k*. Præcepit idem Illuſtriſſimus D. Epiſcopus, ut clauderetur dicta capſula cupreſſea, dictum ſanctum corpus continens, & clavis ferreis, ac cordulis circa eam ductis firmaretur: in cujus extremo nodo appoſitum fuit ſigillum Illuſtriſſimi Domini, impreſſum in cera rubea Hiſpaniarum, ut ſemper de identitate ejuſdem conſtaret. Collocata fuit dicta capſula, ſicut ſupra clauſa & ſigillata, & cineres prædicti intus dictum bacile & dictam vitream, prope dictam capſulam ſuper altare dicti ſacelli, in quo ſuperpoſitum fuit quoddam ſericum velum rubeum. His peractis de ordine ejuſdem Illuſt. D. Epiſcopi fuit clauſa dicta porta ferrea ejuſdem ſacelli, clavibus & lucheto, ita ut a nomine poſſet aperiri. Et prædicta omnia facta & geſta fuerunt ad præſentiam mei & ſupra ſcriptorum teſtium ad prædicta vocatorum, habitorum ſpecialiter atque rogatorum. Actum ubi ſupra, præſentibus quibus ſupra: & Ill. & Rev. D. Epiſcopus rediit ad prædictum ſuum Palatium; aſſociatus a prædictis Dominis Canonicis.

b in qua videbatur macula ſanguinea;

k ex capſula impreſſum oſtenditur.

9 Currente die decima ſeptima menſis Aprilis, anni milleſimi ſexcenteſimi quadrageſimi ſecundi, adm. Rev. D. Julius Cæſar Mautinus, Civis Narnienſis Cathedraliſque Eccleſiæ S. Juvenalis Illuſtriſſimæ civitatis Narniæ Canonicus Antianus, miſſus (ut ipſe dixit) ab Ill. & Rev. D. Paulo Bucciarello de Arquata ejuſdem Illuſtriſſimæ Civitatis Epiſcopo, Venerabilique Capitulo præfatæ Cathedralis ad Illuſtriſſimos Dominos Priores reſidentes in præfatæ Civitatis, nimirum Excellentem D. Sebaſtianum Santellinum, D. Joſephum Sciopertam; & D. Vincentium Virgilium, ad certiores eos reddendos, qualiter nocte ante ſanctum diem Jovis Majoris hebdomadæ, milleſimum & ducenteſimum ſexageſimum circiter a morte annum, ab eodem Ill. & Rev. D. Epiſcopo, aſſiſtentibus duobus Dominis Canonicis Cathedralis prædictæ, ac aliis eidem Ill. Epiſcopo fideliſſimis, ſanctiſſimum corpus Divi Juvenalis, primi Epiſcopi civitatis præfatæ, in eccleſia ejuſdem Sancti exiſtens, muro munitum pervetuſto, in ſacello nuncupato Corpus ſanctum, in arca lapidea, conſtructa lapide qui Tiburtinus dicitur, cum operculo pariter ſaxo condito & calce interlito, repertum fuit cum capite ceteriſque oſſibus, integrum condere corpus aptis. Et hæc omnia de ordine & commiſſione quo ſupra expoſuiſſe dixit, ut tamquam univerſæ civitatis perſonam gerentes de toto prædicto facto edocti eſſent.

favente ſo primoribus civitatis laudatur.

10 Eiſdem anno & Pontificatu, die XVIII Aprilis, circa ſecundam noctis horam, Præd. Illuſtriſſ. & Rev. Joannes Paulus Bucciarellus, Dei & Apoſtolicæ Sedis gratia Epiſcopus Narnienſis, una cum ſuprad. adm. RR. Dominis Suplitio Cariſſimo, Joanne Carolo de Alexandris, & Ludovico Piccinino Canonicis, ac RR. Dominis Actilio Perfecto, & Septimio Donato de Narnia, nec non Michaele Angelo Mellis Mediolanenſi & R. D. Auguſtino de Agnis meque, iterum ſe contulit ad ſupradictum ſacellum: & facta prius oratione ante ſanctiſſimum Sacramentum & dictum ſacellum; de ordine & mandato Dominationis ſuæ Illuſtriſſimæ, aperta denuo cavea ferrea, prævia recognitione ſupradictæ capſulæ, ubi erat repoſitum ſupraſcriptum ſanctum corpus, facta de ea per ſupraſcriptos RR. Dominos Sulpitium, Joannem Carolum, & Ludovicum, adeſſe eo modo, quo ut ſupra relicta fuit, prout medio juramento tactis pectoribus juraverunt & affirmarunt idem Illuſtriſſ. D. Epiſcopus; juſſit dictam capſam ex Tiburtino lapide, ut ſupra, defoſſa circa terra, quantum poterat, ſublevari, quamquam maximo cum labore id factum fuerit, ut eam erutam ſi fieri potuiſſet populo videnda exponeret. Sed magna cum difficultate ante dictam capſam, quæ ſuberat terra, excavata parumper fuit; quæ extrinſecus elaborata cernebatur inſtar operum, quibus fabrefactus eſt pes, ſeu baſis altaris ibi exiſtentis. Et quia fere impoſſibile erat eam poſſe inde extrahi, niſi diruereturmagna ex parte paries medius inter facellum & ſepulcrum; inde mandavit iiſdem clavibus eodem modo januam ferream prædictam claudi, prout clauſa fuit, præſentibus quibus ſupra &c.

extra eam ſcam non poſſe videri eam ſua integritate.

11 Die XXXII Aprilis anni MDCXLII Illuſtriſſ. & Rev. D. Joannes Paulus Bucciarellus, Dei & Apoſtolicæ ſedis gratia Epiſcopus Narnienſis, adaptandas, & melius componendas ſacro-ſanctas reliquias Corporis S. Juvenalis Epiſcopi Narnienſis & Martyris, ex ſuo Epiſcopali palatio ſe tranſtulit ad eamdem ſuam Cathedralem Eccleſiam S. Juvenalis, indutus Rochetto, ſupra Mozzeta, comitatus a Perilluſtribus & adm. Reverendis Dominis Sulpitio Cariſſimo, Remulo Maximo, Franciſco Ravello, Gabriele Maſteo, Auguſtino Angelo Pellegrino, Georgio Cardono, Tiberio Caldarino, Joanne Nicolao Farnetto, Anſelmo Spera, Thoma Herulo, Joanne Franciſco Germanello, Petro Saratino, Joanne Carolo de Alexandris, Ludovico Piccinino, & Julio Cæſare Mautino, Canonicis ſupradictæ Cathedralis familiaribus, meque. Et precibus ſolitis ante Sanctiſſimum Sacramentum & ſacellum S. Juvenalis effuſis, mandavit, aperiri portam ferream ſeu ferratam dicti Sacelli: & aperta omneſque præſentes ingreſſi dictum ſacellum prænominati, RR. Domini Sulpitius & Remulus, medio eorum juramento, recognoverunt capſulam in qua fuerat poſitum dictum ſanctum Corpus dicti S. Juvenalis, exiſtentem in altari dicti ſacelli, ligatam cordulis non fractis neque devaſtatis, ſed in illis bene apparere ſigillum, eo prorſus modo quo ab eiſdem in proximo acceſſu diſcedentibus relicta fuit, una cum dictis cineribus, ut ſupra ab eadem capſa acceptis, & in bacile & dicta vitrea, eomet modo & poſitura, quibus ultima vice ibidem relicta fuerunt.

11 Aprilis corpus Sti cineres ſub lapide in ſpecu

12 Unde de ordine & mandato ejuſdem Illuſt. D. Epiſcopi aperta dicta capſula, inventum fuit caput, cineres & oſſa, ſancti corporis omnia ſplendentis inſtar lampadis, alabaſtri aut aluminis, radiolos lucidos effundentia: quod protulit maximam admirationem & venerationem erga illas ſanctas reliquias. Poſtea Ill. D. Epiſcopus ab ipſa capſula acceptas reliquias poſuit diligenter ſuper abaco, in quo prius ſtrata fuit quædam tabula, & prædicta capſula rubeo ſerico, taffeta appellato, intrinſecus veſtita immediate ipſas reliquias repoſuit in eamdem capſulam, & prius poſuit ex una parte omnes cineres qui erant in bacile & in alia dicta vitrea cum illis cineribus prærubeis, ſanguine ut exiſtimatur perfuſis, ſuperpoſito bombice. Poſtmodum apprehenſum proprius manibus caput Sancti, quod ab eodem Illuſtriſſ. D. Epiſcopo fuerat colligatum cum *n* fettuccia ſerica rubea, collocavit in medio ejuſdem capſulæ, in cujus anteriori parte ſuper operculo erat accommodatum talcum, ita ut quod intrinſecus erat per eum conſpici poſſet, quamquam clauſa dicta capſula. Et hinc ind

ultra lucc collucentem reperit Epiſcopus.

11 Aprilis eamdem capſam ſuam

de

A de prope dictum caput compoſitis ceteris, accerſivit Illuſtriſſ. Rev. Dominos Priores reſidentes, nempe Sebaſtianum Santellinum, Joſephum Sciopertam, & Vincentium Vergilium : qui accedentes devote venerati ſunt ſanctiſſimum corpus ; & prius omnium Illuſtriſſ. & Reverendiſſ. D. Thomas Monticolus Nobilis Ariminenſis ; & Illuſtriſs. Civitatis Narniæ Gubernator, qui cum ſupradicto Magiſtratu venerat ; tactis ab eodem Illuſtriſs. D. Epiſcopo coronis cujuſque cum ſupradictis Reliquiis.

atque prolatas fuisse benedixit.

13 Eodem tempore confluxere non ſolum Primates Civitatis, ſed etiam ad ſonum campanarum, in ſignum lætitiæ pulſatarum, ad dictum ſacellum ſe contulit univerſus populus, & plures peregrini itinerantes. Unde ob magnum concurſum populi, qui augebatur, idem Ill. D. Epiſcopus manibus accepta dicta capſula, cum auxilio duorum ex dictis Canonicis eam hinc inde ſubſtinentibus, in janua ipſius ſacelli populum pluries ſigno Cruci cum dicta capſula benedixit. Tandem poſita intus dictam capſulam ſchedula, tenoris pro ut in ea, propria manu ipſius Ill. D. Epiſcopi ſcripta, mandavit claudi eamdem capſulam clavis ferreis, & circum circa ligari ; videlicet a pede & a capite fettucciis ſericis rubeis & extremis ipſarum fettucciarum invicem ſuppoſitis *o* bollettis firmari, & ſuo ſigillo in cera rubea Hiſpaniarum ex una parte capſulæ, ex altera vero ſigillo Rev. Capituli muniri.

ipsamque altari similli,

o

B

deinde cervice majori ex tripli ferro munito impositi.

14 Poſtea poſita fuit dicta capſula intra aliam capſulam ſimilem majorem ex ligno, quæ pariter clauſa fuit & clavibus ferreis firmata, coram omnibus ſupradictis Dominis Gubernatore, Prioribus, Canonicis & teſtibus infraſcriptis. Hæc tamen poſita fuit immediate in aliam capſam magnam & craſſam lignean, intus tela ut dicitur ſangalla rubea indutam, & extrinſecus munitam laminis ferreis : quæ clauſa fuit tribus clavibus : quarum unam Ill. D. Epiſcopus dedit Rev. Capitulo præſenti, & pro eo RR. D. Joanni Carolo de Alexandris & Ludovico Piccinino, duobus ex dictis Canonicis & Antianis præſentibus & accipientibus ; alteram ſupraſcriptis Dominis Prioribus ſimiliter præſentibus : poſtremam vero idem Ill. D. Epiſcopus penes ſe retinuit, & mandavit muro claudi januam dicti ſacelli, & deinde januam ferream duobus clavibus, quarum unam penes ſe retinere intendit, & alteram conſignari mandavit dicto Rev. Capitulo. Et deinde aſſociatus a prædictis omnibus rediit ad ſuum Palatium Epiſcopale, relictis ibidem infraſcriptis Dominis teſtibus, de prædictis & infraſcriptis ſpecialiter habitis, & Notariis, videlicet D. Franciſco Gallieno de Stronconio Cancellario Curiæ Epiſcopalis, D. Celſo Victorio de Gualdo dictæ Ill. Civitatis & Communitatis Secretario, & me Notario dicti Capituli de præmiſſis rogato, donec clauderentur prædicta. Clauſa autem fuit janua muro & clavibus ut ſupra per Magiſtrum Octavium quondam Petri Auguſtini alias Jorge de Narnia, & Magiſtrum Franciſcum Rugerium Romanum cæmentarios.... Acta fuerunt hæc Narniæ in ſuprad. ſacello, & eccleſia Cathedrali reſpective, præſentibus RR. Dominis Stephano Cardiacello, Felice Ferentello, Caſſio Benedicto, & Actilio Perfecto, Presbyteris Narnienſibus, nec non Perilluſtribus Dominis Vincentio Mancinello, Baldovino Cardulo, Marco Antonio Area, & Petro Paulo Mangonio, omnibus de Narnia teſtibus. Et ego Thadeus de Comitibus Narniæ, pub. Dei gratia Apoſtolica auctoritate Notarius....

ſacelli vero oſtium muro claudi facit.

C

D

ANNOTATA:

a Rocchetum, *linea veſtis, tunicea ſuper indui ſolita ab Epiſcopis aliiſque Prælatis ; eſtque diminutivum a Teutonico* RoK, *quamlibet longam veſtem ſignificante.*

b Muzzeta, *Epomis Præſularis, aſſutum ſibi caputium habens, ſimili modo diminutive formatur a Teutonico* Mutze, *quo tegmen capitis ſignificatur.*

c Antianus *Senior, Francis* Ancien, *ſumitur immediate a Latina præpoſitione* Ante. *Nam quod ajunt Academici della Cruſca in ſuo Vocabulario, ab* Antibus, *id eſt paraſtatis ædificiorum, acceptum nomen, non placet : quamvis etiam illi ab eadem præpoſitione appellationem habeant.*

d Cotta, *veſtis linea, Clericalis, aliàs* ſuperpelliceum.

e *Italicus idiotiſmus hic eſt pro,* collo impoſitam habens ſtolam.

f Talcum *infra num.* 18 *explicatur* lapis tranſparens. *Vidimus ſic ipſi in Italia veterum quorumdam ſacellorum feneſtras, pro vitro obductas tranſparenti marmore. Teutones* Talck *vocant, cum qui ex Muſcovia advehitur, in laminas quavis membrana tenuiores fiſſilem, quem a puriſſimi vitri ſimilitudine alii* Muſcoviticum vitrum *appellant.*

E

g Taffetà *veſtis bombycina tenuiſſima,* multitia *antiquis dicta : nomen idem & Galli & Belgæ uſurpant, ultima acuta omnes, niſi quod Belgæ* T ffetaf *dicant vel ſimpliciter* taf. : *ab Oriente una cum ipſa materia veniſſe texturæ & nominis formam, non facile dubitaverim.*

h Bacile, *Francis* Bazin, *formatus a Teutonico* BaK, *vas quodvis, ex ligno vel metallo cavatum.*

i *Ita legendum ex ſenſu apparet, licet exemplum noſtrum habeat dictam vitream quaſi ſuperius illius eſſet facta mentio, quod nuſquam apparet. Ita S. Januarii ſanguis Neapoli, tamquam cinis ſanguineus, intra vitream ampullam ſpectatur : ſed hoc particulare habet, quod in conſpectu capitis fluidus efficiatur : ſicut ipſimet vidimus.*

k *Si, qui hæc tunc mirabantur, legiſſent antea hiſtoriam ablati per Ducem Adalbertum corporis, ſciviſſent ipſum tunc ſanguinem fudiſſe, & intellexiſſent ab hoc ſanguine arcam tinctam fuiſſe.*

l Luchetum *peſſulus, Francis* loquet *&* liquet, *a Teutonico* Luken *claudere, Angloſaxonibus* loKe. *Neque mireris in Italica lingua tot voces referri ad radices Teutonicas : quando Gothos & Longobardos, qui Italicæ ex Latina formandæ cauſa fuerunt, conſtat uſos lingua originaliter eadem qua Teutones.*

m *Vidimus & didicimus Lucæ eam ibi eſſe publici regiminis formam, ut ex novem Antianis, annua ſortitione ductis, terni menſtruatim reſideant in curia die noctuque : quod item locum videtur habere in Prioribus Narnienſibus quorum tres hic vocantur pro menſe Aprili* Reſidentes.

F

n Fettuccia, *diminutivum a* ſetta, *quod Italis eſt ſegmentum ſubtile ex quacumque materia, etiam lapide aut ligno.*

o Bolletta, *diminutivum ab Italico* bolla, *Latine* bulla : *ſumitur hic pro ipſa cera cui imprimendum ſigillum, ante impreſſionem globuli formam habente.* Bol *autem Teutonibus globum ſignificat.*

CAPUT III.

Tranſlatio corporis in alium locum : arcæ lapideæ expoſitio, & miraculum effigiei in ea apparentis.

16 Julii coram Epiſcopo aperuere P. Gravitæ ſcrinium Sancti

15 Die xiii Junii anni mdcxlii Illuſtriſs. & Reverendiſs. D. Ioannes Paulus Bucciarellus, Dei & Apoſtolicæ Sedis gratia Epiſcopus Narnienſis, volens rem gratam facere adm. R. Patri Petro a Gravitæ Presbytero e Societate Jeſu, cupienti videre ſacra oſſa ſancti corporis glorioſi Iuvenalis, comitatus ab Illuſtriſs. Dominis Prioribus reſidentibus &

Digitized by Google

EX MS. non nullis RR. DD. Canonicis dictæ suæ Cathedralis ejusque adm. Rev. D. Vicario Generali, suisque familiaribus, meque Notario pro dicto Rev. Capitulo dictæ Ecclesiæ : & precibus solitis primum ante sanctissimum Sacramentum, & deinde ante sacellum dicti S. Juvenalis effusis, mandavit aperiri januam capellæ prædictæ & exinde amoveri murum, quo ultima vice clausa fuit, prout in actis sub die XXII Aprilis. Qua aperta & muro prædicto remoto, supradictis RR. Prioribus, Vicario & Canonicis, ac Perillust. RR. Vincentio Mancinello, & Balduino Cardulo, duobus ex tribus habitis dicta ultima vice, qua clausa fuit & murata capella prædicta, Mandavit aperiri capsulam ferream, tribus clavibus clausam, itus se continentem alias duas capsulas ligneas, unam intus, aliam positas ultima vice, &, ut similiter in actis meis ibidem ante altare repositam & relictam. Qua dictis clavibus aperta, & ex illa accepta capsula lignea cupressi, cum talchis supra operculum & ante positis, ligata a capite & a pede circumcirca duobus fettuccils sericis rubeis, in extremis ipsarum invicem superpositis, & bullatis, firmatis, non fractis neque devastatis, in illis bene & evidenter apparere [cognovit] sigilla Dominationis suæ Illustrissimæ & dicti Rev. Capituli, in cera rubea Hispaniarum impressa, eo prorsus modo, quo in dicto ultimo accessu & modo relictæ fuerunt.

fuit reperta muro aperiendo

B

16 Quam quidem intra capsulam, ex dictis talchis videntur existere caput, ossa & cineres sancti corporis glorioli Juvenalis. Et omnia prædicta dicti DD. Vincentius & Balduinus recognoverunt in forma, & affirmarunt remanere eodemmet modo, quo ab ipsis in supradicto ultimo accessu relicta fuerunt. Quibus omnibus peractis, & effusis prius orationibus ante dictas sanctas Reliquias, tactisque coronis super eis omnium adstantium, idem Illustriss. D. Episcopus, accepta dicta capsula, sic ut supra ligata & sigillata, cum dicto auxilio duorum ex dictis Canonicis hinc inde sustinentibus, in janua ipsius sacelli populum pluries signo Crucis benedixit : & tandem posita dicta capsula intra aliam prædictam, illaque clavibus ferreis firmata, eadem reposita fuit intus supradictam capsulam ferream, & suprascriptis tribus clavibus clausam : quarum una fuit consignata dicto Capitulo, & pro eo adm. RR. DD. Sulpitio Carissimo & Julio Cæsari Mautino Antianis, & alia dictis Prioribus ibidem præsentibus, & aliam idem Illustriss. D. Episcopus penes se retinuit, ad præsentiam mei & infrascriptorum testium, &c. : & mandavit denuo dictam capellam muro claudi, pro ut clausa fuit, & intus relicta ante altare capsula ferrea, prout supra clausa.

ut denuo claudi & murari.

C

17. Die XX Junii anni MDCXLII volens Illustriss. & Rev. D. Episcopus Narniensis plene satisfacere devoto desiderio admodum R. Patris Petri Gravitæ, e Societate Jesu Presbyteri, qui Dominationem suam Illustrissimam rogavit, ut exponeret universo populo capsam ex Tiburtino lapide, ubi prius extabant ossa seu Reliquiæ sancti Episcopi & Martyris S. Juvenalis : idcirco præcepit & facultatem dedit eadem Dominatio sua Illustrissima, ut inveniretur locus magis decens ac accommodatus ad reponendum dictum sanctum corpus, jam intus suam capellam muro clausum, in qua inventa est crypta, ubi apte collocata est dicta capsa. Et reperto immediate dicto loco, denuo capellæ murus fuit dirutus, & inde a RR. DD. Sacerdotibus, superpelliceis & stolis indutis, cum omni devotione & veneratione ablata capsa ferrea, in qua inclusum est prædicti Sancti corpus, delata fuit ante altare majus dictæ ecclesiæ S. Juvenalis. Et cum fuerit aperta assistentibus sem-

Invenit locum aptum pro sancto corpore.

deferunt eam ad altare majus & recognoscitur.

per Illustrissimo Domino Episcopo, Capitulo & Magistratu, per admodum Illustriss. DD. Capit. Marcum Antonium Aream & Petrum Paulum Mangonium de Narnia, ac R. Patrem Petrum Gravitam, eorum mediante juramento tactis pectore & Scripturis respective, recognita fuit capsula interior lignea cupressina, in qua transparentes ex talcho lapides infixi sunt, & cordulis non fractis ligata ac sigillis præmunita, dictum sacrum corpus continere, prout in aliis instrumentis per me rogatis. D

18 Postmodum exposita fuit super dicto Altari majori : ubi, post celebratam ab ipso Illustriss. D. Episcopo Missam, delatum fuit sanctum Corpus intra dictam capsulam, ut supra, ligatam ac sigillatam existens, solenniter ac processionaliter ab eodem Illustrissimo D. Episcopo, Clero & supradicto R. Patre Gravita, comitantibus Magistratu & populo universo, circa plateas & vias ecclesiæ Cathedralis proximas, ut fieri solet in processione sanctissimi Sacramenti singulis mensibus. Qua processione peracta, iterum exposita fuit capsula, ut superius præmunita, & collocata intra dictam aliam clavibus firmatam, quæ tribus clavibus ut supra reclusa fuit : quarum clavium una fuit consignata dicto R. Capitulo, alia Magistratui & aliam idem Ill.. Dominus penes se retinuit : dictaque capsula ferrea, sic intus eam continens dictas alias duas cum supradictis sanctis Reliquiis, ut supra, asportata & collocata fuit in loco idoneo & apto, existente inter muros Capellæ S. Juvenalis vulgo dictæ Corpo sancto, & Capellæ sanctissimi Crucifixi : quo interstitio apparet janua musaico lapide exornata : super quam Crux marmorea muro affixa inest, & paulo supra *b* fenestrula, vulgo nichia appellata, in qua sedens inspicitur simulacrum ligneum S. Juvenalis Episcopi & Martyris, in modum populum benedicendi : quæ quidem janua de mendato ejusdem Illustriss. D. Episcopi muro clausa fuit, intus continens dictum sanctum corpus.

& processionaliter elevatum

E

in loco apto crypta positur.

b

19 Die XX Junii anni MDCXLII Illustrissimus & Reverendissimus Dominus Joannes Paulus Buccinellus, Dei & Apostolicæ Sedis gratia Episcopus Narniensis, mandavit excavari capsulam lapideam e crypta capellæ S. Juvenalis, in qua fuerunt reperta sancta ossa corporis S. Juvenalis, sub die XVII Aprilis proximi circa quintam noctis horam, prout constat sub rogatu infrascripti D. Francisci Galieni, Notarii & Cancellarii curiæ Episcopalis Narniæ ; illamque excavatam exponi populo in medio ecclesiæ Cathedralis S. Juvenalis prædicti. Prout excavata & exposita fuit in medio dictæ ecclesiæ, cooperta cum quadam ferrata cordulis affirmata, & ibidem relicta ad totius populi aspectum, animo eidem dandi postea locum suum decentem. Super quibus actum Narniæ in supra scripta Ecclesia Cathedrali S. Juvenalis, præsentibus adm. R. P. Petro Gravita e Societate Jesu, & adm. RR. DD. Sulpitio Carissimo, & Julio Cæsare Mautino de Narnia testibus, & relatione supradicti D. Francisci Galieni Cancellarii & Connotarii.

in loco de arca lapidea crypta exempta.

F

20 Die XXIII Junii anni MDCLII hora prima noctis, cum fuerit vocatus Illustriss. & Rev. D. Episcopus Narniensis ab admodum R. Petro Gravita Narniensi Presbytero e Societate Jesu, ut Dominatio sua Illustrissima ad videndum accederet miraculum in sua ecclesia Cathedrali denuo e apparsum, & repertum intus capsam lapideam, in qua repertum fuit corpus S. Juvenalis. Et cum statim in templum venisset, comitatus a suo Perillustri Vicario Generali suisque ex familia & Cancellario, inventum

invenitur 23 Junii impressa corporis sancti forma.

G

& vi-

& missum fuit in eadem capsa, ubi jacuerat corpus glorioſi Martyris S. Juvenalis, expoſita in medio eccleſiæ, cooperta cum quadam ferrata, ad totius populi aſpectum, apparere & videri, quemadmodum apparet & videtur, effigiem dicti S. Juvenalis Epiſcopi & Martyris adumbratam, ac videri eum quodammodo effigiatum; cum in ea inſpiceretur, prout inſpicitur, caput, tota facies cum diademate, manus, pedes, univerſaque corporis effigies, cum Paſtorali prope ſiniſtram manum, etiam indumento quod Pluviale appellatur, eo ſitu quo ſacra oſſa in prædictamet capſa jacebant, & reperta fuerunt. Imo, quod admiratione dignius erat, nec ad naturalem cauſam referri ullo modo poterat, erat, quod faciei effigies ſupradicta frontem, oculos, naſum & barbam demonſtrabat; cum tamen ſupra dictam faciei effigiem collocata eſſet poſterior cranei ſeu capitis pars, occiput appellatum. Quemadmodum medio juramento, tactis pectoribus & Scripturis, reſpective atteſtantur ſe vidiſſe & diligenter obſervaſſe Illuſtriſſ. & Reverendiſſ. D. Paulus Mangonius, Cardolus de Cardulis, adm. R. P. Petrus Gravita prædictus, & adm. R. D. Ludovicus Picininus Canonicus ſupradictæ Cathedralis eccleſiæ: qui primi animadverterunt, & caſu quodam obſervarunt dictam effiB glem. Qua de cauſa idem Illuſtriſſ. D. Epiſcopus præcepit infraſcripto Cancellario ut prædicta omnia adnotaret, & ſe rogaret de hoc caſu & miraculo, & de prædictis omnibus faceret & ſtipularet publicum ſeu publica Inſtrumenta, ad facti veritatem perpetuamque memoriam, prout prædicta omnia vidit, adnotavit, ſtipulavit, ad præſentiam ſupradictorum teſtium. *d*

ANNOTATA: EX MSS.

a P. Petrus Gravita *qui vir fuerit quærenti mihi, reſpondit anno 1676 die 5 Decembris, ejus olim in urbe Romana amiciſſimus, P. Petrus Poſſinus, noſtræ Societatis Hiſtoriographus, in hac verba:* Non geſſit is Magiſtratum in Societate, nec libros, quod etiam, edidit: ſed floruit in hac urbe per annos circiter triginta, opinione præſtantis virtutis & Apoſtolicæ induſtriæ, regendo Sodalitio quod vocant Communionis Generalis, quod exercitia quotidiana ſumme utilia amplectitur, ad quorum uſum facellum bene amplum a fundamentis exſtruxit. Vere habitus Pater pauperum, aſſiduus in carceribus, noſocomiis &c. præterea quæ ſecretas domuum neceſſitates, & animarum pericula, diuturna nocturnaque contentione indefeſſe luſtrans; & prout cuique opus erat, eleemoſynis, conſiliis, interceſſionibus ad Potentes, quibus erat in ſumma gratia, omnes adjuvans: quibus eſt laboribus immortuus, excellenti opinione ſanctitatis.

b Nichia, *melius dicretur* loculus, *quam* feneſtrula: *hæc enim pervia luci concipitur, iſte non item: Francis etiam* Niche *appellatur.*

c Apparlo *dicunt Itali, pro eo* quod apparuit.

d *Placet, ad majorem miraculi declarationem, ipſam expreſſa in lapide effigiei adumbrationem hic dare, qualem Narnia accepi auctoritate Illuſtriſſimi Capituli efformatam, nullo artis fuco obſcuratam, ſed (qualis revera cernitur) rudem & obſcuram. Si quis autem dubitare vellet, miraculone res adſcribenda ſit, an arti, cum eo contendere equidem nollem; fieri enim potuit ut ablato Lucam ſacro corpore, in cineres & oſſa reſoluto, ejus abſentiam ſupplere voluerint Narnienſes, tuſto in eum modum fundo arcæ, eoque docere poſteros, quis ibi aliquando jacuiſſet: & ſic conſpicua ea forma manſerit, donec reſtitutis in ſuum locum Reliquiis corporis, eadem arca demum clauſa eſt, ſicut deinde eſt inventa.*

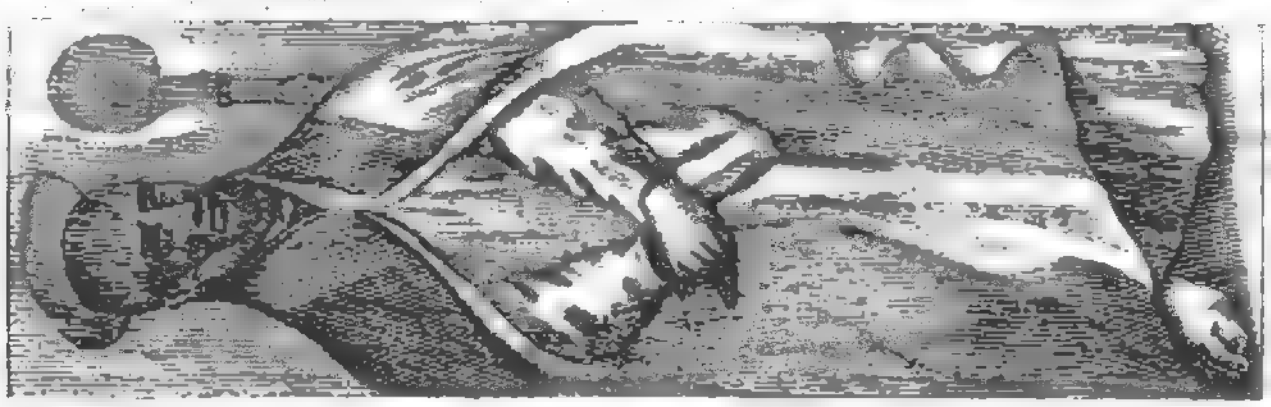

CAPUT IV.

C *Corporis ad majus altare tranſlatio facta* XXIV *Aprilis anni* MDCXLIX.

Anno diei 27 Aprilis,

22 IN nomine Domini Amen. Anno Chriſti MDCXLIX, Indictione II, Pontificatu felicis recordationis D. Innocentii Papæ decimi, anno ejus quinto, die vero vigeſima ſeptima Aprilis. In noſtrorum Franciſci Coffari Narnienſis, & Joannis Auguſtini Æneï e Monte-bono in Sabinis Civis Narnienſis ad præſens Illuſt. Communitatis prædictæ Civitatis Narniæ Secretarii, Notariorum publicorum, in ſolidum rogatorum, præſens & principaliter exiſtens Illuſt. & R. D. Joannes Paulus Bucciarellus, Dei & Apoſtolicæ Sedis gratia Epiſcopus prædictæ civitatis, qui reminiſcens quod alias ad conſervationem glorioſi Corporis S. Juvenalis Epiſcopi & Martyris, olim pariter Præſulis præfatæ civitatis ac adhuc etiam ejuſdem civitatis Patroni & Protectoris, in oſſibus redacti, inventi & extracti de ejus ordine ex capſa lapidea in qua conſervabatur, publiceque a Chriſti fidelibus venerabatur, intus quamdam cryptam ſeu locum obſcurum exiſtentem a manu ſiniſtra capellæ appellatæ dicti S. Juvenalis, vulgariter dictæ de corpo ſancto, ſitæ in eccleſia Cathedrali, in honorem & nomen ejuſdem S. Juvenalis antiquitus F conſtructa. Et eadem capſa aſpiciebatur mediante quadam lampade accenſa, quæ ponebatur ſupra eamdem capſam ex quadam parvula feneſtra, facta in pariete præfatæ cryptæ, exiſtente in dicta Capella, & reſpiciente intus prædictam cryptam. Prout ex inventione hujuſmodi conſtare dicitur ex Inſtrumento rogato per D. Franciſcum Galienum de Stronconio, Notarium publicum & olim Cancellarium Epiſcopalem prædictæ civitatis, die XVII Aprilis anni MDCXLIX.

Epiſcopus, qui corpus ſanctum e loco obſcuro extraxit,

22 Quodque illud ſanctum corpus poni fecerit intus tres capſulas, ut ſupra, unam intus aliam, quarum altera longitudinis palmorum quatuor, altitudinis palmorum duorum cum dimidio, clauſa tribus clavibus, erat cooperta lamina ferrea. Et poſtea, loco depoſiti & animo illud ponendi, retinendi & conſervandi in loco digniori, poni & murari fecerit in quodam loco valde humido, per quem aſcendebatur ad quoddam altare antiquitus conſtructum ſub nomine S. Blaſii, mediante quadam ſcala lapidea ad hujuſmodi effectum confecta, exiſtente ultra dictam cryptam, habente januam lapideam fere undique

in triplicem arcam tranſtuli a

& eidem claudi fecerit.

ex ista. fruſtis lapidum diverſorum colorum a duobus lateribus & ſupra ornatam, in pariete ultra cryptam prædictæ eccleſiæ, & verſus eamdem eccleſiam, inter capellam ſanctiſſimi Crucifixi & prædicti S. Juvenalis, alias de Corpo ſancto. Et quod idem locus in prædicta janua cum dicto ſancto corpore fuerit poſtea cæmentis muratoris, videlicet lateribus calceque & *a* puteolana clauſus. Prout latius apparere etiam aſſeritur ex Inſtrumentis rogatis per dictum Coſſarum Notarium primo, die XXI prædicti Menſis Aprilis: & ſecundo, apertis capſulis, intra quas ſanctum corpus poſitum erat, intuitu quorumdam perſonarum, illud videre adorareque cupientium, die VI Junii ejuſdem anni MDCXLIII: & ante dictam januam ut ſupra clauſam & muratam apeari fecerit quoddam altare ligneum, nomini dicti S. Juvenalis dicatum per modum proviſionis.

a

23 Et conſiderans quod in eodem loco dictum ſanctum corpus potius pati poterat quam conſervari; propterea dictus Illuſtr. & Rev. D. Antiſtes, indutus pluviali & aliis indumentis ſacris ſolitis, cupiens idem ſanctum corpus intus eaſdem capſulas, eiſdem modo & forma, prout in eis ut ſupra clauſum extiterat, pro majori illius conſervatione, ac ad augendam devotionem populi, præſertim dictæ civitatis, ejus ſanctum Protectorem apud Deum omnipotentem extrahere, amovere ex eodem loco, aſportarique & reponi facere in altari jam conſtructo, politiſque & nobilibus lapidibus ornato, retro Confeſſionem pariter lapidibus politis & nobilibus inceptam, ſubtus altare majus prædictæ eccleſiæ, & ſubtus chorum ejuſdem eccleſiæ; circa mediam horam noctis, ablato prius præfato altari ligneo, præcepit & mandavit Magiſtro Joanni Antonio Franſono Bavenenſi *b* Novarienſis diœceſis, & Petro Flariama de Auximo, Magiſtri ejus famulo, quod aperirent prædictum locum & penitus deſtruerent murum, ut ſupra in dicta illius janua confectum ad claudendum ſanctum corpus S. Juvenalis, præſente & aſſiſtente magna quantitate populi, ad ſtunc actum impenſatæ devotionis jam *c* concurſi *d*, ac præſentibus, & adſtantibus adm. RR. DD. Canonicis Presbyteriſque & Cantoribus ejuſdem eccleſiæ, omnibus cotta & aliis indumentis ſolitis reſpective indutis, nec non Illuſtriſſimis DD. Prioribus, Reſidentibus prædictæ civitatis, videlicet D. Vicario Piccinino, D. Nicolao Germanello, & D. Vincentio Donato, nec non Excellente D. Raphaele Coneſtabile, D. Meo de Meis, D. Antonio Brunello, D. Alberto de Albertis, D. Franciſco Lombardo, Excellente D. Cæleſtino Racano, Exc. D. Rominiaco Bonetto, Exc. D. Paulo Saraceno & Exc. D. Baldaſare Carnuccia, reſpective deputatis de Illuſtribus Numeris ſuper fabrica novæ capellæ S. Juvenalis, & tranſlatione illius ſancti corporis, vocatis per dictos Illuſtriſſ. DD. Priores in adimplementum reſolutionis habitæ in Illuſt. *e* Cernita prædictæ civitatis, celebrata die XXI præſentis menſis.

b

c d

e

24 Et ita D. Mag. Petrus illico executus fuit, apertaque prædicta janua, intus prædictum locum & juxta eamdem januam fuit viſa & optime recognita præfata capſula, lamina ferrea cooperta, ibi ut ſupra recondita, per omnes aſtantes. Et deinde eadem capſula, ita clauſa, prout ſupra in eodem loco poſita inventaque fuerat, ita mandante & ordinante ipſo Illuſtriſſ. ac Rev. D. Epiſcopo, fuit ex eodem loco extracta, & ſucceſſive per nonnullos Presbyteros opere & auxilio prædictorum Magiſtrorum Ioannis Antonii & Petri, ejus famuli, & aliorum, præcedentibus octo facibus ſeu *f* torciis cereis albis accenſis in manibus diverſarum perſonarum ſecularium, & concomitantibus dictis Venerando Clero, DD. Prioribus deputatis, & aliis ut ſupra concurſis, fuit aſportata ad capellam & altare, ut ſuper conſtructum, retro dictam Confeſſionem, & ſubtus chorum præfatæ eccleſiæ. Et poſtea idem Illuſtr. & Rev. D. Epiſcopus, præcedentibus ſolitis cæremoniis, Cleroque & Cantoribus alternatim ſecundum indigentias concinentibus & reſpondentibus; benedixit & conſecravit tumulum relictum & factum a parte poſteriori prædicti altaris, ut ſupra fabricati lapidibus politis, in dicta capella retro præfatam Confeſſionem, in quo reponere ſtatuerat dictam capſulam cum ſancto corpore S. Juvenalis.

f

D

25 Hujuſmodi conſecratione peracta, mandavit eiſdem Mag. Ioanni Antonio & Petro, ejus famulo, quod in eodem tumulo ponerent & collocarent prædictam capſulam, intus quam antedictum ſanctum corpus S. Juvenalis alias ac ſupra poſitum & clauſum fuerat, ex d. loco, in quo nunc depoſiti ut ſupra conſervabatur; ibidemque aſportatam & collocatam in eodem tumulo claudi & firmari omnibus congruentiis & neceſſariis jam præparatis ad hunc effectum; prout idem Magiſter Joannes Antonius, opere & auxilio prædicti Petri & aliorum muratorum ibidem adſtantium & juxta ipſius Magiſtri Ioannis Antonii ordinem deferentium omnia neceſſaria, poſuit & collocavit dictam capſulam ut ſupra cooperta ab extra lamina ferrea, in qua fuerat clauſum glorioſum corpus dicti S. Iuvenalis in præfato tumulo: & relicta eadem capſula in illius fundo, idem tumulum clauſit primo lapide Tiburtino *g*, vulgo dicto Traverrino, longitudinis palmorum quinque cum dimidio, latitudinis palmi unius, & altitudinis unciarum quinque, juxta menſurationem coram omnibus publice receptam per dictum Mag. Ioannem Antonium; habente in parte ſuperiori duos annulos ferreos collocatos & implumbatos, ad effectum ut facilius idem lapis Tiburtinus amoveri & aptari poſſet, & retro dictum lapidem verſus murum dictæ Confeſſionis [poſuit tabulam ex] ligno caſtaneacio, vulgo dicto *h* pontajolo di caſtagno.

E

g

h

26 Dictiſque lapide & ligno firmatis in ſummitate prædicti tumuli, ſupra præfatam capſulam & ſupra dictum lapidem & lignum, pro majori & firmiori clauſura, poſuit, prout de more, calcem cum puteolana mixtam, prout muratores murando facere ſolent, & ſupra dictam calcem lateres, vulgo dictos mattoni di *i* mezzanelle, integros & ruptos reſpective in ea quantitate, quæ ſufficere potuit ad claudendum totum vacuum ſupra dictum lapidem & lignum. Et poſita ſupra ad formam plateolæ planæ alia calce, quia omnis opera prædicti altaris & tumuli non poterat impleri, attenta tardiate horæ; fuit omne ita derelictum: & dictus Illuſtriſſ. & Rev. Epiſcopus ſe expoliavit indumentis ſacris, ipſeque & univerſus populus ibi exiſtens domum redierunt, animo tamen perficiendi dictum altare, juxta ordinem datum per dictum Illuſtriſſ. & Rev. D. Epiſcopum eidem Mag. Ioanni Antonio & pro hujuſmodi perfectione ponendi & morandi ſupra dictum altare, clauſuramque prædictæ capſulæ, intus quam, ut ſupra, eſt clauſum dictum ſanctum corpus S. Juvenalis; & illius tumuli tabulam marmoream jam ut dicitur laboratam, ad effectum, ut altare cum tumulo in parte ſuperiori ſit una eadem res; ita quod inter altare & tumulum nulla exiſtat differentia, & ſolum altare demonſtretur & appareat: & his completis atque in bonum ſtatum redactis, conſecrandi die craſtina dictum altare, per ipſummet Illuſtriſſ. & Rev. D. Epiſcopum, pro majori & decentiori veneratione prædicti glorioſi corporis S. Juvenalis Epiſcopi & Martyris. &

i

F

k

ANNO-

by Google

Digitized by Google

Tomo I Mss pag 405

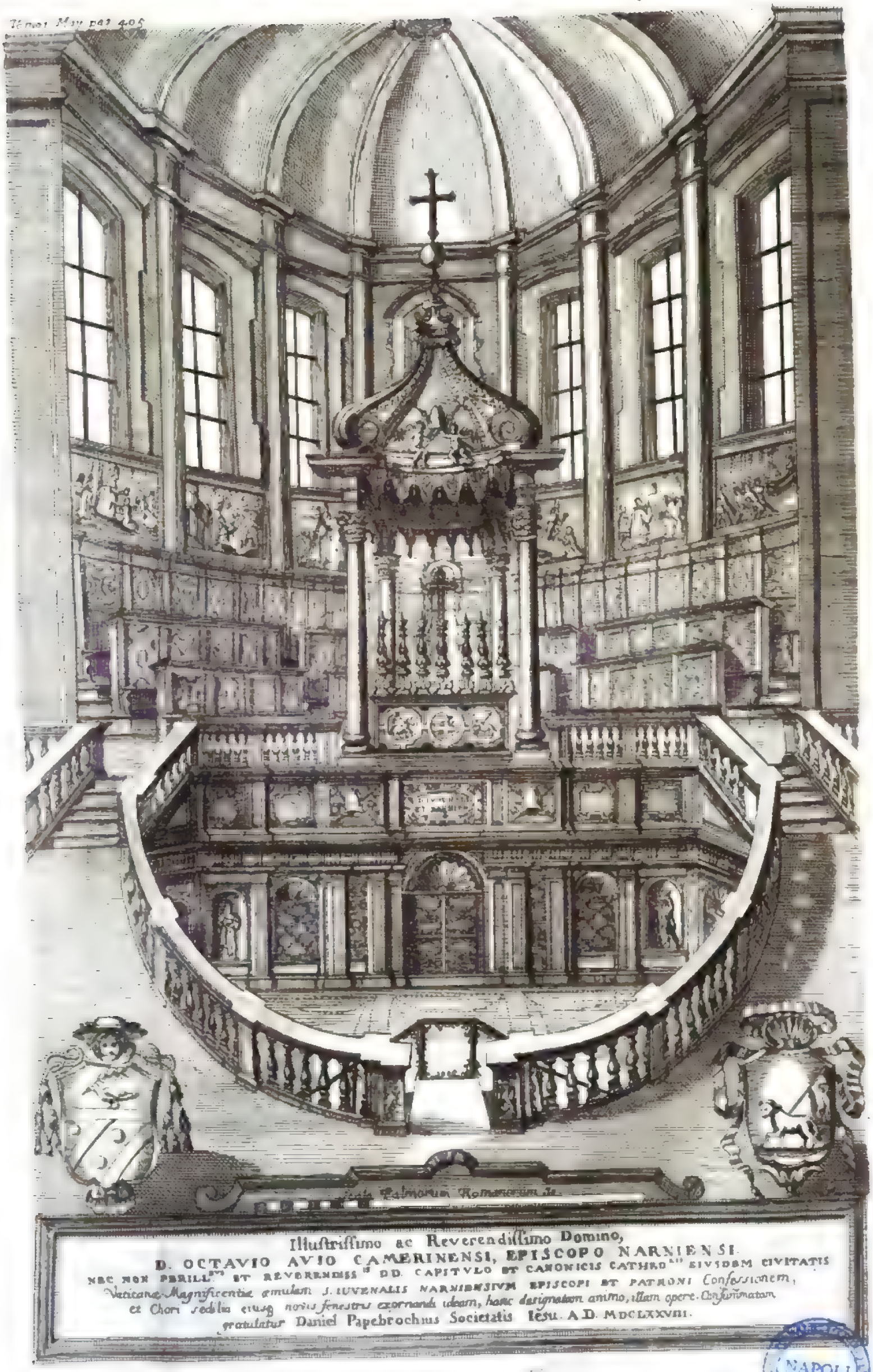

Illustrissimo ac Reverendissimo Domino,
D. OCTAVIO AVIO CAMERINENSI, EPISCOPO NARNIENSI
NEC NON PERILL.^mi ET REVERENDISS.^i DD. CAPITVLO ET CANONICIS CATHED.^lis EIVSDEM CIVITATIS
Vaticanæ Magnificentiæ æmulam S. IUVENALIS NARNIENSIVM EPISCOPI ET PATRONI Confessionem,
et Chori sedilia eiusq; novis fenestris exornanda ideam, hanc designatam animo, illam opere. Consummatam
gratulatur Daniel Papebrochius Societatis Iesu. A.D. MDCLXXVIII.

NAPOLI

A

ANNOTATA.

a Puteolana, *vulgo* Pozzolana, *arena eſt ex ſolo friabiliter lapidoſo extracta, quæ calci admixta cæmentum facit, ipſis lapidibus, cum indurueris, æquiparandum: dicitur autem non a* Puteolis *civitate Campaniæ, ſed a* puteis *ſeu* puteolis *unde eruitur.*

b Bavenum *ad medium ſinum lacus Verbani ſive Majoris, 30 P. M. circiter diſtat Nazaria, qua lacus ille in Occidentem protuberat Ugoniam verſus.*

c Impenſatus, *inopinatus,*

d Concurſus *participium, pro eo qui concurrit.*

e Cernita, *Conſultatio publica, ab Italico* Cernire, *diſcernere.*

f Torcia, *Francis* Torche *olim* Intorticium, *unde vox illa truncata remanſiſſe videtur.*

g Tiburtinus lapis; *magnitudine & duritie ſpectabilis, colore albus, eo differt a marmore, quod rudior ſit nec poliri poſſit ac lævigari; ab eo autem qui Tiburi effoditur præſtantiſſimus, omnis alius ſimilis vocatur* Tiburtinus, *uti talis lapis in Belgio vocatur* Arduennas, *vulgo* arduyn *ubicunque effoſus, a ſaxoſioribus in Arduenna ſilva latomiis.*

B

h Pontajolo *trabs parva, a Latino* Ponte *diminutivum: ſic fulcrum quodvis lignenum Italis etiam* Puntello *dicitur & hinc deductum* Puntellare, *fulcire.*

i Mezzanelle *dicuntur lateres formæ mediocris, nomine diminutivo ex* Mezzano, mediocris, *ſive (ut ſyllabarum exprimam immediatam originem)* Medianus.

k *Poſt hanc actionem ſupervixit jam ſæpe dictus Epiſcopus* D. Joannes Pauli de Bucciarellis *uſque ad 21. Februarii 1656; adeoque potuit valde promotum videre ornatum marmoreum novæ Confeſſionis de quo infra: ſucceſſit autem ei* D. Raymundus de Caſtelliis Interamnenſis: *& hoc etiam e vivis ſublato, ad diem 14 Julii anni 1670; in eandem Sedem ſubrogatus* D. Octavius Avitus Camerinenſis, *completum denique hoc anno 1677 opus vidit, cui longam felicemque in eo munere vitam precantur Narnienſes Canonici, ex quorum inſtructione hæc didicimus.*

CAPUT V.

Deſcriptio veteris ſacelli & novæ Confeſſionis.

C

Anno 1661 21. Julii

27 IN Nomine Domini Amen. Præſenti publico Inſtrumento cunctis ubique pateat evidenter & ſit notum, quod anno a Nativitate ejuſdem D. N. Jeſu Chriſti milleſimo ſexcenteſimo ſexageſimo primo, indictione decima quarta, die vero undecima menſis Junii, Pontificatus autem Sanctiſſimi in Chriſto Patris & D. N. D. Alexandri, divina providentia Papæ ſeptimi, anno ejus ſeptimo, ego Notarius publicus ad præſens Illuſtriſſ. Communitatis, civitatis Narniæ Secretarius, miſſus ab Illuſtriſſ. DD. Prioribus reſidentibus ejusdem civitatis, vigore decreti Illuſtris Numeri ſuper vener. fabrica novæ capellæ S. Juvenalis Martyris primi Epiſcopi, Apoſtoli & Protectoris præfatæ civitatis, celebrati die octava hujus, ad eccleſiam Cathedralem dictæ civitatis eidem Sancto dicatam, ad effectum exemplandi & tranſumpendi, & in protocollis Inſtrumentorum præfatæ Illuſtriſſimæ Communitatis redigendi quamdam inſcriptionem, antiquitus conſtructam & inciſam in quodam marmoreo lapide, ſigno ſanctiſſimæ Crucis in medio ipſius lapidis, & duobus agni imaginibus eminentibus, eis et citra eamdem Crucem inſpicientibus mutuo; acceſſi ad eccleſiam Cathedralem præfatam; una cum infraſcriptis DD. teſtibus.

Secretarius civitatis.

28 Et prope altare ſanctiſſimi corporis Chriſti a cornu Evangelii, verſus ſacellum Sanctiſſimi crucifixi, olim nuncupatum S. Leonardi, adeſt capella veteriſſima, nuncupata di Corpo ſancto, cum janua ferrea perforata, & retro eamdem requieſcebat in quadam crypcuncula, a natura condita, ſanctum Corpus ſupradicti S. Juvenalis Martyris, in quadam capſa lapidea, totam dictam cryptunculam occupante; & mediante quadam parva feneſtra in pariete & a cornu Evangelii altaris dictæ capellæ, laticudinis unius palmi & quarta parte, & altitudinis quinque & ſex partibus unius palmi cum clathro trium ferrorum: per quam venerabatur dictum ſanctum corpus a Chriſti fidelibus, prout egomet ſæpiſſime veneravi, ante illius amotionem factam a bona memoria Illuſtriſſ. & R. D. Joannis Pauli Bucciarelli, die XVII Aprilis anni MDCXLII, tunc temporis Epiſcopi Narnienſis; prout narrat hiſtoria duorum Sanctorum Juvenalium impreſſa Romæ apud Franciſcum Cavallum MDCXLVI ſine nomine auctoris cum privilegio, ad fol. 58. Et in antiquis orabat S. Caſſius, etiam Epiſcopus Narnienſis, ad eumdem Sanctum Juvenalem, ut atteſtatus eſt Divus Gregorius homilia 37 ſuper Evangeliis: ubi narrando vitam dicti S. Caſſii ait: Dum ex more juxta B. Juvenalis Martyris ſepulcrum ad offerendum ſacrificium conſiſtebat: prout narratur in dicta hiſtoria ad fol. 72 & 73.

in quo olim colebatur corpus S. Juvenalis.

ex more ſolebat S. Caſſius

29 Et ſupra januam dictæ capellæ inveni & adeſt muratus quidam lapis marmoreus veteriſſimus, longitudinis ſex palmorum cannæ minus duos digitos, & altitudinis duorum palmorum cum dimidio ſimilium, & in extremitatibus a pluribus lateribus aliquantulum fractus; in quo adſunt ſupraſcriptum ſignum ſanctæ Crucis & prænarrati duo agni, fere totam longitudinem ipſius lapidis occupantes, inſignia Rev. Capituli præfatæ Cathedralis eccleſiæ ſignificantes: ſupra quos & cis & citra caput ſupraſcriptæ ſanctæ Crucis, adſunt inciſa in eodem marmoreo lapide infraſcripta verba, poſita ab eodem Divino Caſſio in vita, ut notavit Eminentiſſ. Cardinalis Baronius in ſuis Adnotationibus ad Martyrologium, & Cæſar Franciottus in vita ſupraſcripti S. Caſſii, prout in eadem hiſtoria prædicto fol. 73, per me ex eodem lapide fideliter tranſumptatum & copiatum de verbo ad verbum; nil addens vel minuens propter quod rei veritas & facti variari ſeu vitiari poſſit, tenoris ſequentis videlicet.

in vetusto marmore

epitaphium deſcribit.

Caſſius, immerito Præſul de munere Chriſti,
Hic ſua reſtituo terræ, mihi credita membra:
Quem fato anticipans conſors dulciſſima vitæ,
Ante meum in pace requieſcit Fauſta ſepulcrum.
Tu rogo, quiſquis ades, prece nos memorare benigna;
Cuncta recepturum te noſcens congrua factis.
SD. ANN. XXI. M. IX. D. X. RQ. IN PACE
PRID. KAL. IUL. P. C. BASILII V. C. ANN. XVII.

Inſpicit ostium ſacelli.

30 *Hallenus Secretarius Narnienſis. Baronius autem in notis ad XXIX Junii refle:* Ea verba poſt Carmen, ſedit annos XXI, menſes IX, dies X, requievit in pace pridie Kalendas Julii, poſt Conſulatum Baſilii Viri Clariſſimi anno XVII, Caſſio mortuo fuiſſe addita certum eſt. Numeratur autem hic annus Domini quingenteſimus quinquageſimus octavus, Juſtiniani Imperatoris trigeſimus ſecundus. *Ita Baronius, qua pluribus illuſtranda erunt ad diem ipſius S. Caſſii; præter cujus mentem, nullam cogimur agnoſcere* S. Fauſtam, *qua Martyr obierit, & Narnia aliquando ſuum cultum habuerit; etſi id nunc credant Narnienſes uti vidimus ipſi: lubet enim deſcribere hoc loco, qua Romam euntes, & Narnia tantiſper ſubſiſtentes, dum equi aſcenſu fatigati aliquantulum reſpirant, obiter quidem & raptim, haud tamen omnino negligenter, in pugillares retulimus die XXII Decembris anni MDCLX.*

Iſſ. ann. 1660 XII. Dec Narnia tranſeuntes.

31 Ab Interamna, ubi equos Romam uſque conductos

Digitized by Google

EX MSS. ductos mane conſcenderamus, facili via uſis uſque Narniam, enitendum fuit in arduum plane callem: urbs enim tota ex clivo montis pendet. Hic dimiſſis tantiſper equis, ad Cathedrale templum aſcendimus, quod lateraliter foro adjacet: in quo fons copioſus ſatis, opere amplo & venuſto. Templum porro vetus atque obſcurum eſt, verum amplum. Ibi in dextero latere vidimus ingreſſique ſumus ſacellum vetus, totum marmoreum, in quo nullum a ſole lumen, ſed copioſæ dicebantur arſiſſe olim lampades. Hic ſub altari, in formam modicæ cryptæ, excavatam vidimus terram, unde ſanctum corpus fuit erutum. In dextro latere vacuum erat primæ elevationis ſepulcrum cum hac inſcriptione, D. O. M. In hoc, quod modo vacuum ſpectas ſepulcrum, S. Juvenalis Epiſcopi corpus olim requievit: hinc ad aram maximam honorificentiſſime tumulatum, ſubtus in ſacello Narnia colit, veneratur. Pictæ deinde erant geminæ imagines, ſcilicet in pariete, recentiori ut videbatur opere, adeoque ante annos non multos: S. Caſſii cum hoc diſticho:

vidimus ſacellum vetus S. Juvenalis,

In quo pictæ S. Caſſius & Fauſta,

Hac jacuit primum Juvenalis Paſtor in arca,
Cui lacrymans fudit Caſſius ore preces.

Et S. Fauſtæ Virginis & Martyris, cum diſticho ſequenti.

B Hanc civis Virgo, tum Martyr Fauſta, reviſit:
Viſere & hanc debes, Narnia, corde frequens.

32 Hinc converſi verſus chorum acceſſimus ad novam Confeſſionem, cujus fama, tamquam rei ſpectatu dignifſimæ, nobis communicata per Illuſtriſſ. Julium Henricum Baronem de Blum, tunc Eminentiſſimi Electoris Moguntini Conſiliarium intimum, nunc ſacræ Cæſareæ Majeſtatis in regio Appellationum tribunali Pragæ Senatorem, potiſſimum nos impulerat ab equis deſcendere & templum hoc ingredi. Conſpeximus igitur cum voluptate & admiratione maxima opus, necdum quidem abſolutum, exſpectatione tamen noſtra longe majus; cujus frons marmorea prætenditur partim fundamentis chori, ſupra commune templi pavimentum altius extantis, partim ſub ipſum pavimenti ſolum deprimitur quam profunde depreſſum eſt ſolum cryptæ ſive inferioris chori, ſuperiori in hemicyclum circumducto coextenſi, ita ut excavata ante Confeſſionis frontem humo in figuram alterius medii circuli, ante ſacrarium adoraturis ſpatium præbeat amplum, ad quod marmoreis deſcenditur gradibus; & ne ex alto deſpicienti periculum lapſus offeratur, cavetur marmoreo inſigni periſtylio, cum periſtylio chori eleganter continuato, & per ſummam ſpatii ante antedicti oram circumacto. *Hujus porro operis majeſtatem, poſtquam eidem acceſſit altare, cum ſuo deſuper extructo Conopæo, Vaticana magnificentiæ æmulo, ut ipſis oculis æſtimandam ſubjiceret Illuſtriſſ. Capitulum Narnienſe, ſuggerente Illuſtriſſ. D. Canonico Ludovico Benetti, delineationem accuratiſſimam nobis miſit, et curandæ ſculpturæ neceſſarios ſumptus: quare cum eam hic ære expreſſam videre liceat, deſino ſingula proſequi verbis; & explicationis cauſa ſolum addo; per portam quæ hic medio loco cernitur, ingreſſum dari in Sacrarium, intra quod loco altaris ſtat marmorea arca, continens S. Juvenalis ſacra oſſa. Sublimis ea olim ſteterat, illo quo nunc altare cernis loco, imo ipſamet pro altari erat, ex una quidem parte, qua populum reſpiciebat in tumba formam ſinu turgente protuberans; ex altera qua Clerum circumſidentem, pro commoda ſacrificantis plana. Sed mutato poſtmodum ut apparet conſilio, placuit ſub formice eborum ſuſtinente ſacrarium condere, eoque arcam prædictam demittere; ædiculo in conum quo operitur lapide, palmiſque ac mitra deſuper erecta coronato, novum vero, quod vides in tabula, altare condere; quemadmodum in Vaticana SS. Petri & Pauli Confeſſione deſuper erectum altare, non continet ipſa Sanctorum Apoſtolorum corpora, ſed Sacrario ea continenti ſuperſtat. Quæ in ejuſdem Confeſſionis fronte hinc inde vides clathratagemini armarii oſtia, multas variaſque reliquias, in ſuis ſingulas thecis apto ordine digeſtas, claudere ſcias. Poſt hæc autem & illud quod dixi Sanctuarium, ſub choro patet coextenſa eidem crypta, & ex utroque latere Confeſſionis ſua habet oſtia, per quæ admittit ſubeuntes in partem iſtam ſecretiorem: in quam etiam datur aforis ingredi per duas portulas: interque has ingens orbicularis feneſtra, copioſe illuminat locum, choro ſubjectum & a templo anteriori interpoſita Confeſſione ſeparatum.*

cujus nunc abſolutæ imago exhibetur.

Et breviter ante chorum Confeſſionem,

E

DE S. JUVENALE CONFESSORE

FOSANI IN PEDEMONTIO,

cujus corpus ibidem per quatuor ſæcula creditum eſſe

S. JUVENALIS EPISCOPI NARNIENSIS.

D. P.

CAPUT I.

Foſſanenſium pia apud nos ſtudia pro aſſerendo ſibi Narnienſi

FOſſanum *urbs Pedemontii, inter Alpes & Aſtenſis dominii colles, ad ripam Sturiæ poſita, gloriatur patrocinio* S. Juvenalis Narnienſis Epiſcopi; *aſſeruntque incolæ, Canonicorum Collegium ſub titulo* S. Juvenalis Epiſcopi *in vicino municipio* Romanifii *inſtitutum, una cum ejus Corpore ad ſuam civitatem fuiſſe tranſlatum; ipſoque propterea aſſumpto in Protectorem præcipuum Eccleſiam* Deiparæ Virgini & S. Juvenali *dicatam habent. Hæc Eccleſia, cum Taurinenſi antea ſubjaceret, anno* MDXCII *a Clemente* VIII *Pontifice Maximo Epiſcopalem titulum accepit, honeſtis redditibus a Carolo Emmanuele Sabaudiæ Duce dotata. Franciſcus Auguſtinus ab eccleſia, Epiſcopus Saluſtienſis, in Hiſtoria Chronologica regionis Pedemontanæ edidit pag.* 103 *bullam hujus erectionis, in qua Clemens* VIII Collegiatam Eccleſiam B. Mariæ & S. Juvenalis, inibi exiſtentem, in Cathedralem, ſub eadem invocatione, pro uno Epiſcopo Foſſanenſi nuncupavit. *In hac Eccleſia fuit Canonicus Pœnitentiarius & Vicarius generalis Admodum Illuſtris & Reverendus Dominus* D. Joannes Niger, *Juris utriuſque Doctor & Protonotarius Apoſtolicus, qui anno* MDCL, *typis Taurinenſibus, idiomate Italico, edidit* Vitam & Miracula S. Juvenalis, primi Epiſcopi Narnienſis, Patroni Foſſanenſis & Ticularis eccleſiæ Cathedralis, cum Summario tranſlationis Reliquiarum ejus. *Fuimus porro utrimq; ſolliciti, nos ut dictam Vitam nanciſceremur, ille ut ad nos tranſmitteretur: nec ſuo utrimq; effectu caruit pia ſolicitudo: uti apparet ex epiſtola quam ejus manu ſcriptam die* XX *Aprilis, anno* MDCLXVIII *accepimus: eſt autem hujuſmodi.*

Eccleſia olim Collegiata

In Cathedralem erecta an. 1592.

2. Ea

Digitized by Google

A 2 Ex epistola Reverentiarum vestrarum ad Patres hujus Provinciæ, xxiii Aprilis anni proxime præteriti directa, profuse gavisus sum, meum librum, de Vita & miraculis S. Juvenalis primi Episcopi Narniensis editum jam pridem anno MDCL., ad RR. VV. perveniſſe, diligentia P. Joannis Veracis; eumdemque librum ad iii Maji sepositum fuiſſe. Quia vero, ut audio, Narnienſes, & cum eis P. Odo de Comitibus, diversa in proposito veræ existentiæ sacri Corporis & Reliquiarum prædicti Sancti forsaſſe suggerunt; propterea hoc meæ solicitudinis epistolium ad RR. VV. & alios Patres, egregii Actorum operis scriptores transmitto, supplex tum proprio, tum hujus civitatis, imo totius Provinciæ nomine, rogans, ut pro vestro studio & integritate exacte intendatis ad ea præcipue, quæ firmis argumentis super prædicta existentia scripsi: ex quibus utpote cognoscetis, hic Fossani, sub celeberrima totius hujus regionis veneratione, a quatuor & ultra seculis, sacrum caput & corpus S. Juvenalis Africani, primi Narniæ Episcopi & Confessoris & hujus civitatis Patroni, vere & realiter teneri ac præ oculis haberi. Narniæ vero in Confessione ejusdem Sancti nihil existere præter parvas Reliquias, insignia Episcopalia, & cultum. Unde esset quidem durum nostris Principibus & Prælatis, si immemorabilis nostræ venerationis identitas & possessio in vestra scriptura obumbraretur. In hac etiam Cathedrali asservantur corpora & nomina sanctorum Martyrum Alverii & Sebastiani ex legione Thebea, & nonnullorum venerabilium Servorum Dei, ut in prædicto meo libro offendent RR. VV. quæ scriptioni vestræ, prout stylus exegerit commendo. Faxit Deus & vestra Caritas, ut omnia ad Divinæ Majestatis gloriam, Christianæ Reipublicæ decorem & nostri cultus augmentum excrescant, eo felici exitu & incolumitate, quæ vobis cum humili meę servitutis oblatione supplico.

eadem Provinciarum Joannes Niger.

missio ad suum librum suo de S. Juvenali.

B

nostrum in controversia cum Narnienſibus petit suffragium.

3. *Illustrissimus & Reverendissimus D. Clemens Trottus, Dei & Apostolicæ Sedis gratia Episcopus Fossani & Comes, nunc vita functus, eodem mense & anno simulque religiosa pietatis zelo, nobis in hac verba scripsit*; Rutilant & has in oras suam protendunt lucem, priusquam sint edita luci, quæ in sacrorum Cælitum recolendis gestis pietas & eruditio congerit vestra. Hinc excitor Ego, pro mea in Divum Juvenalem, primum Narnienſem Episcopum (cujus recolendam meritorum festivitatem die tertia Maji quotannis Ecclesia universa recolit) veneratione ac cultu, utpote Civitatis hujus Fossanensis Patronum, & hujusce meæ Cathedralis, in qua ejusdem pientissime requieſcit corpus cum capite, huc ab integris sęculis e Narnia ominosissime delatum, Titularem. Hinc, inquam, advocor, ut a vobis, quod impensissime hisce meis præsto, ex animo efflagitem, ut eximia itidem ipsius memorandi Cælicolæ dignissimi merita, præclaris calami vestri fulgoribus collustretis. Innuerem hic ego quam sint a vero, imo a verisimili absona, quæ contra ejusdem S. Juvenalis pretiosa pignora, sacrarumque exuviarum penes nos existentium, & per quadringentos ferme annos sub ineluctabilibus documentis, religiosissimo asservatarum cultu, inconcussam realis existentiæ & identitatis veritatem, nuper Narnienſes, veluti quærentes nodum in scirpo, & cum eisdem nuperrime Pater Odo de Comitibus objecerunt; nisi his omnibus jam abunde & fideliter satisfeciſſet D. Joannes Niger, Canonicus Pœnitentiarius præsentis Cathedralis, in libro de ejusdem vita & miraculis edito, quem lætor ad Vos, opera & solicitudine Patris Joannis Veracis, nuper fuiſſe perlatum: cui ideo nil a me censeo adjiciendum, præter quod firmissime, sub cujusque dignioris veritatis obtestatione, ejusmodi meæ assertionis superaddo testimonium: quæcumque ulterius ad rem eamdem commode afferri possent, eximiæ eruditioni, & prudentiæ vestræ finens elucidanda & edisserenda. Faxit Deus, ut quantocius luceant super candelabrum, quæ adhuc detinetis sub modio; ut videntes quamprimum fideles sacræ prorsus elocutionis scripta vestra, glorificent Patrem ipsum Deum; quem uberius pietas vestra deprædicat mirabilem in Sanctis suis: cum quibus una tandem mereamur omnes fieri æternæ consortes felicitatis, quam vobis enixa mente deprecatus, ego amantissime hic demum me subscribo PP. VV. admodum RR. addictissimus, uti frater,

ad dictum librum ipse refertur.

AUCTOR. D. P.

CLEMENS EPISCOPUS FOSSANI.

C 4 *Tanta tam venerandi ac religiosi Præsulis dignatio, adjuncta æstimationi quam de ipsius Perillustris ac Rev. adm. Domini Joannis Nigri eruditione & fide singulari nobis merito magnam ingesserat ejusdem Antistitis gravissima auctoritas; movit me, cui res ista forte relicta erat, ut inter primas de secuturo post Aprilem Majo curas hanc assumerem; & animis tam faventibus porro usurus ad quæcumque necessaria viderentur, dictum librum studiose revolverem. Animadvertens igitur, quod acta prætensa translationis Narniæ Romanesium & hinc Fossanum, aliaque similia plura non invenirentur in prædicto libro primigenia phrasi antiquorum monumenterum; modeste indicavi, ex operis nostri ratione ac forma, necessario inquirendum esse in ipsos fontes, ex quibus suam ipse D. Niger historiam elegentori stylo cultuque compilasset. Accepta benigne ea suggestio fuit, magnaque cum fide & diligentia actum, ut quæcumque haberi potuerunt cuncta transcriberentur in forma, ut loquimur, probanti, signataque legitime transmitterentur anno* MDCLXXV *die* vii *Aprilis sub hac forma.*

qui rogatus mittere autenticas omnium documenta.

D 5 Clemens Trottus, Dei & Apostolicæ Sedis gratia Episcopus Fossani & Comes, omnibus & singulis præsentes nostras inspecturis, notum facimus & verbo veritatis attestamur; sicuti, cum ab adm. R. P. Daniele Papebrochio, qui cum aliis Patribus Societatis Jesu Sanctorum Vitis colligendis Antverpiæ præest, admoniti fuerimus per ejus epistolam sub xxiii Decembris proxime elapsi, ut si quę haberemus majora documenta super miraculis, existentia & translatione corporis S. Juvenalis... cujus reliquiæ in hac nostra Cathedrali ab immemorabili asservantur & coluntur, illa transmitteremus. Nos igitur prædictorum Patrum urbanitati obsequentes, accessimus ad archivium d. Cathedralis, ex quo adstantibus adm. RR. DD. Canonicis Joanne Nigro Pœnitentiario & Petro Antonio Viterbo I. V. D. Clavicularis d. Archivii, Petro Viterbo Decano, Constantio Piola Cantore, Octavio Dalmatio Syndico, Cæsare Magliano, Guilielmo Magliano, Petro Laurentio Capello Theologo, extraximus infrascripta Acta & Legendam seu Summarium vitæ S. Juvenalis, quæ ibi pro authenticis asservantur: videlicet Codicem originalem Actorum testimonialium, per qu. D. Joannem Franciscum Boettum Notarium suprad. civitatis, sub diebus xxv Maji & xi. Junii anni MDcxx, & xxix Decembris MDcxxi, ac xxx Junii MDcxxii, continentem folia 17; nec non alium codicem antiquo charactere scriptum, seu Legendam aut Summarium Vitæ S. Juvenalis continentem folia 18.... omnia rite dispositа, integra & illæsa, quæ Rev. Sacerdoti Amedio Botto, scriptori fideli hic referibenda commisimus.

accedit ad archivium

indeque accepta originalia transcribi jubet

6 *Sequuntur deinde prædicta omnia, & alia plura, ad B. Odinum Præpositum Fossanensem, qui* xxi *Julii obiit, pertinentia, prædicti Amedei manu exarata.* Post quorum Actorum atque Legendæ transcriptionem, *inquit Ill. ac Reverend. D. Episcopus.* ad idem archivium reversi sumus, & suprad. Acta & Legendam seu Summarium præ manibus tenentes, prædictis DD. Clavicu-

& transferipta sua cuncta se retinet.

lariis Canonicis & personis adstantibus videntibus

& no-

AUCTORE. D. P.

& nobiſcum auſcultantibus, præſentia Acta & Legendam ſeu Summarium hic ſupra tranſcripta, continentia folia 61, integra pariter & illæſa, legi fecimus, alta & clara voce, per infraſcr. Curiæ noſtræ Cancellarium; & eadem omnia de verbo ad verbum concordare, & in nullo diſcrepare ab ipſis originalibus reperimus & cognovimus; & videntibus iiſdem DD. Clavicularibus Canonicis & Perſonis, prædicta Acta & Legendam ſeu Summarium originalia in d. Archivio repoſuimus. Atteſtamur inſuper ſuprad. D. Notarium Joannem Franciſcum Boetum, a quo prædicta Acta originalia recepta & manualiter ſubſignata ſunt, nec non teſtes qui ad hujuſmodi Acta adhibiti fuerunt, fuiſſe & eſſe bonarum vocis, conditionis & famæ, adeo ut de ipſorum fide & veritate dubitari non debeat. *Alia deinde nonnulla atteſtatus idem Illuſtriſſ. ac Reverendiſs. Dominus, qua D. Niger in libro ſuo attigerat, circa S. Juvenalem vel Sanctos Alverium & Sebaſtianum Thebeos Martyres, quorum Translatio celebratur* XXVI *Januarii, concludit dicens*. Et propterea, cum veritas ſic ſe habeat, de præmiſſis omnibus requiſitas teſtimoniales conceſſimus, & præſentes noſtra propria manu firmatas, ſigilloque noſtro Epiſcopali munitas, per infraſcr. noſtræ Curiæ Cancellarium expediri juſſimus. Datum Foſſani in ſacrario ſuprad. noſtræ Cathedralis, die IV Menſis Aprilis MDCLXXV.

B

M. Niger Cancell.

7 *Addidit Illuſtriſs. ac Reverendiſs. Dominus peculiares ad me litteras, in commendationem hiſtoriæ a Joanne Nigro editæ, ſub die* VIII *Aprilis; quibus & Communitas Foſſanenſis, per Syndicos ſuos Conſules ſuos, auctoritatis ſuæ momentum addidit, teſtatum volens, quam vehementer habeas cordi hanc cauſam, eodemque die ſic ad nos ſcripſit*: Cum ad notitiam pervenerit noſtram, Vos, adm. RR. Patres, indefeſſo labore geſta Sanctorum omnium, diverſis & confuſis in voluminibus diſtracta, omnia in unum colligere, atque miro ordine contexta depromere, ut eo clarius quo fieri poteſt ſuo tempore omnium oculis pateant; quocirca digniora aliqua & clariora de Sanctiſſimo Juvenale noſtro Patrono ac tutiſſimo Defenſore requiratis: Nos ideo, ut ejus merita totis viribus efferamus, & innumera beneficia non taceamus, operæ pretium duximus hæc ſaltem pauca vobis verba facere. Scitote itaque, Patres ſtudioſiſſimi, quod tanta ejus fama percrebuerit, ut ad ſacri corporis aſpectum frequens populi multitudo ex diverſis hujus Pedemontanæ Provin-

C

ciæ partibus accurrat, & quilibet ſancti viri miracula narret, & beneficia per eum accepta prædicet: imo cum tot miracula, ipſo intercedente, operatus ſit Deus in hac noſtra civitate, fatemur quod nec melius dari nec optari nobis poſſit... Precamur igitur Reverentias veſtras, ut in teſtimonium veritatis, ſcripturas & teſtimonialia, quæ vobis a Religioſiſſ. Illuſtriſſ. & Reverendiſſ. Antiſtite noſtro tranſmittuntur, ſereno vultu agnoſcatis, & talia credatis, qualia fuere deſcripta a Devoto Perill. & Rev. D. Canonico Pœnitentiario Joanne Nigro, in Vita ejusdem Patroni; & una cum Inventione, Translatione & cultu SS. Alverii & Sebaſtiani Compatronorum, Sanctiſſimi Tutelaris noſtri Vitam, ad laudem Dei, hiſce documentis admoniti, exornetis. Quapropter epiſtolæ clauſula hæc erit, ut ipſe Deus Opt. Max. cœpta ſecundet, ut vobis expetitum finem bonis avibus videatis, ut Nos ominamur, majora vovemus, & auſpicamur firmiora. Valete, & totius orbis bono nati æternum vivite. Foſſani, die VIII Aprilis MDCLXXV.

Adſtrictiſſimi & obſequentiſſ. Servi
Lelius Bava, Jo. Steph. Bertinus, Syndici.

9 *Tam inflammatis Foſſanenſium ſtudiis ut faciamus ſatis, primum ex Italico Latine reddam* (*nam Italice ſcripta ſunt*) *Acta noviſſima recognitionis tranſlationiſq; annis, ab Illuſtriſſimo ac Reverendiſſ.mo Domino prænotatis, confecta. Deinde relationem primæ tranſlationis ex Legenda ſeu Summario, ſimiliter Italice compoſito: quod dum charactere antiquo ſcriptum dicitur, intelligi debet cum reſpectu ad hodiernam ſcripturam, quæ cum ſcripturis ſæculi præcedentis collata magis diſcrepat, quam inter ſe differant ſæculi* IX & XIV *ſcripturæ: nam quod ad ſtylum attinet, quo maxime dignoſci deberent auctorum ætates, is omnino talis eſt, ut ſecundum hoc vix poſſit judicari compilatores illius Legendæ vel Summarii ante centum integros annos floruiſſe.*

10 *Quod excuſatum volens* Adm. R. D. Octavius Dalmatius, Canonicus & Syndicus Reverendiſſimi Capituli Cathedralis Eccleſiæ; *prædicto* anno MDC LXXV, die vero IV menſis Aprilis, coram Illuſtriſſ. ac Reverendiſſ. D. Clemente Trotto Epiſcopo Foſſanenſi & Comite, & in Palatio ejus ſolitæ reſidentiæ, comparuit, atque ad bonum finem & ad majorem firmitatem infraſcriptorum petiit teſtes examinari, & pro notorio pronuntiari, *tum alia puncta, alibi inſerenda aut attingenda, tum quod* ante annum MDXCIII hæc civitas & loca vicina erant ſub diœceſi Illuſtriſs. & Reverendiſs. D. Archiepiſcopi Taurinenſis, & propter hæreſes & notiſſima bella quæ in hac provincia graſſabantur, dicta eccleſia Foſſanenſis de Collegiata in Cathedralem, & oppidum Foſſani in civitatem erecta ſunt, ut animabus melius conſultum foret; & ideo propter d. bella & hæreſes & diſtantiam archivii Metropolitanæ, paſſim & fere omnes antiquæ ſcripturæ ſunt deperditæ, ut etiam accidit ex diuturnitate temporis.....

E

11 Et præfatus Illuſtriſs. ac Reverendiſs. D. Epiſcopus, audita ſuprad. requiſitione, mandavit ſuper præmiſſis per Rev. Joannem Blaſium Ronchinum, Clericum curſorem hujus Cathedralis, advocari teſtes ex ſenioribus præd. civitatis, bonarum vocis, æſtimationis & famæ, videlicet Perilluſtres Dominos Capitaneum majorem Philibertum Opertum, ætatis annorum LXXXI; Capitaneum Facinum Specialem, ætat. ann. LXXX; Gaſparem Melchioris Specialem, æt. ann. LXXIX; Petrinum Nigrum, æt. ann. LXXVI; Franciſcum Bernardinum Palaria, æt. ann. LXXI; Capitaneum Joſephum Panaterium, æt. ann. LXVIII; Joannem Mariam Viterbum, Medicum primarium, æt. ann. LXXII; Franciſcum Mariam Paxerium, ann. LXX; Conſtantium Alexandrum, ann. LXXV; & Petrinum Barotium, ann. LXX: qui, medio eorum juramento, ſingulariter & ſigillatim præſtito, tactis Scripturis in manibus ejuſdem Illuſtriſs. & Reverendiſs. Domini, conjunctim & ſeparatim reſpective depoſuerunt (*Italica nempe lingua*) Nos plene informati ſumus de veritate eorum omnium, quæ in præd. requiſitione nobis lecta continentur.

F

12 *Tum ad ſingula capita ſibi propoſita, de quibus alias, reſpondentes, de amiſſione ſcripturarum, primæ Tranſlationis hiſtoriam continentium, nihil omnino reſpondent: in fine tamen depoſitionis ſuæ*, Affirmamus, *inquiunt* de omnibus præmiſſis (*inter quæ forte poſſet cenſeri etiam amiſſio ſcripturarum, quatenus etiam de hac propoſitum a Syndico fuerat*) eſſe publicam vocem & famam, & antiquiſſimam & invariatam traditionem: quia ſic audimus dici, tum paſſim & populariter, tum a noſtris reſpective genitoribus, avis, conſanguineis & amicis: qui eadem nobis adhuc juvenibus ſic narrabant, tamquam per veruſtiſſimam traditionem, non ſolum in hac civitate ſed in tota provincia ſine variatione receptam, & per credulitatem publicam, fundatam ſupra pleniora quæ olim extiterint documenta. De quibus omnibus ſuprad. D. Syndicus petiit ſibi

Digitized by Google

A fibi publicas teſtimoniales concedi: quas præfatus Illuſtriſſ. ac Reverendiſſ. D. Epiſcopus concedendas eſſe ordinavit & conceſſit: & Ego ſubſignatus Cancellarius Epiſcopalis recepi, & manualiter ſubſignavi.

M. Niger Sacretarius.

Atque ita totum inſtrumentum, ſeu potius inſtrumentorum plurium fidelisſima collectio, concluditur, firmaturque oppreſſione Epiſcopalis ſigilli; qualiter in noſtro Muſeo ſervatur, ad memoriam poſterorum, & uſum etiam aliorum temporum, quando de B. Odino *agendum erit in Julio, & de* SS. Alverio atque Sebaſtiano Thebæis, *vel ad ſupplementum Januarii, vel ad* XXII *Septembris, ubi de S. Mauritio, Thebæe Legionis Duce, & ſociis ejus.*

CAPUT II.

Inſtrumentum de inſpectione Corporis ſolenni.

Die 25. Maji, propter decretum capellæ inſtaurandæ. 13 ANno Domini noſtri MDCXX currenti, die XXV Maji, in Civitate Foſſanenſi, in ecB cleſia Cathedrali SS. Mariæ & Juvenalis. Notum ſit omnibus, quod cum ſit decretum reædificare & reformare capellam glorioſi S. Juvenalis Patroni ac Protectoris hujus præſentis civitatis, in qua requieſcit ipſius Sancti corpus; ideoque conveniat auferre illud a loco in quo nunc eſt, ut dari poſſit initium operi, & fabrica perfici; concluſum eſt inter Illuſtres & Rever. adm. Dominos Præpoſitum & Canonicos d. Cathedralis, Illuſtrem civitatem Foſſanenſem, & infraſcriptos procuratores Illuſtriſſ. Dominorum Comitum Jacobi-Antonii, Petri-Franciſci, & Arduini Valpergæ, Rivaræ, & S. Juliæ, trasferendum corpus ſanctum in ſacriſtiam ipſius Cathedralis, ad archivium Illuſtriſſ. ac Rev. adm. Capituli.

14 Die autem hodierno ad id faciendum præ- Eorum deputatis a Civitate, Capitulo & Comitibus S. Juliæ. fixo, comparuerunt Illuſtriſſ. Domini Joannes-Matthæus Niger Doctor Legum, Joannes-Joſephus Stafius moderni Syndici præd. Illuſtriſſ. civit. Foſſanenſis, ex vi mandati publici in Concilio civitatis præd. heri ſibi dati; & Illuſtriſſ. ac Rev. adm. DD. Joannes-Georgius Vinea Præpoſitus, Gaufredus Taperellus Decanus, Sebaſtianus Palazza, Franciſcus Iſnardus, Leander Mallianus, Syndicus, & Joannes-Paulus Araudinus Archiviſta, Canonici d. Cathedralis, tam proprio nomine, quam vice C Illuſtriſſ. & Rev. adm. Dominorum Joſephi Bava & Joannis Carlone Canonicorum abſentium; ex parte ſui præd. Capituli; denique multum Magnif. & ad. Rev. D. Joannes-Laurentius Cuneus, Sacerdos & Rector eccleſiæ Parochialis S. Mariæ de Salice, hujus civitatis Eques Hieroſolymitanus, & Mag. Claudius Dalmazzo, Procuratores generales ex parte Illuſtriſſ. DD. Comitum Valpergæ, Rivaræ, & S. Juliæ, Patronorum capellæ ſupradictæ, fidem ſuæ auctoritatis & procurationis facientes per inſtrumentum rogatum a Mag. Bernardino Marruchi de Rivara Notario, ſub data diei IV Auguſti MDCXVIII.

pro ſuaquæ parte exhibentibus clavis ferreis 15 Qui omnes unanimiter conſentientes in deliberationem præd. pro executione propoſitæ fabricæ, exhibuerunt claves, penes ſe reſpective aſſervatas, videlicet Domini Syndici unam, quæ erat Civitatis; Domini Canonici alteram, quæ erat Capituli; & DD. Cuneus atque Dalmatius tertiam, quæ eſt dd. Comitum Patronorum: petieruntque ut iiſdem clavibus aperiretur crates ferrea, quæ eſt ſupra altare præd. capellæ, ut inde extraharur d. Corpus ſanctum ad effectum præfatum, ſub promiſſione dd. Procuratoribus Cuneo & Dalmatio facienda, quod ſtatim atque erit abſoluta fabrica reſtitui debeat Corpus ſanctum in eumdem locum. Quod cum DD. Syndici & Canonici promiſiſſent, univerſo Capitulo congregato, & magno civium numero præſente, coram Illuſtriſſ. ac Reverendiſſ. D. Thoma Piolato, hujus Urbis Epiſcopo, ejuſque Vicario Generali Illuſt. ac Rev. adm. D. Antonio Bava Legum Doctore, aſcenderunt prædd. DD. Syndici & D. Canonicus Araudinus Archiviſta, atque Procuratores præfati, per duas ſcalas, caveæ ferreæ quæ ſupra altare eſt applicatas: & ſinguli eorum reſpective, cum ſua quiſque clavi, aperuerunt feram cratis cuique clavi reſpondentem. AUCT. D. P. Oratorum Epiſcopo ac Magiſtratibus ſibi. aperitur capſa e loco ſupra altari

16 Aperta in hunc modum crate, extracta indo capſa eſt, longa pedes quatuor: ad cujus extractionem accenſæ ſunt faces & candelæ multæ, Clero populoque reverenter ſanctum ſalutante, Clero muſicaliter canente Hymnum, Iſte Confeſſor. Ipſa deinde capſa per dd. DD. Canonicos eorumque Præpoſitum circumlata proceſſionaliter eſt per eccleſiam, ſub umbella ex panno aureo confecta, dum continuatur cantus præd. Hymni. Ita ventum eſt in Sacriſtiam, ubi cum repoſita ſupra menſam eſſet capſa præd. rogaverunt prædd. partes, ut per nos Fredericum Borgarellum Secretarium ordinarium menſæ Epiſcopalis & præd. Capituli, & Joannem Franciſcum Boettum Secretarium ordinarium Conſilii d. Civitatis, ambos Notarios Ducales & cives Foſſanenſes, concederentur publicæ teſtimoniales de ſtatu præd. capſæ atque menſura, nec non de iis omnibus quæ intro habentur ad perpetuam rei memoriam. ipſa in ſacriſtiam delata

17 Vi cujus requiſitionis, nos prædd. Notarii & Secretarii teſtamur, & teſtimoniales deſuper concedimus, quod prædicta capſa ſit longitudinis quatuor pedum uſualium, alta unum cum dimidio, & ad ſimilem menſuram larga; compacta ex tabulis nuceis, firmis, & clauſa tribus bracteis ferreis, bene clavatis & ad extimas oras majoribus clavis inter ſe commiſſis, quarum una per medium d. capſæ, duæ aliæ per utramque extremitatem circumducuntur. In fronte autem ipſius capſæ, pictæ cernuntur imagines duæ; altera B. V. Mariæ, filium brachio ſuſtinentis, ad dextram; altera ad ſiniſtram, ſancti alicujus Epiſcopi, librum manu tenentis. Volentibus autem prædd. Syndicis, Capitulo, & Procuratoribus, extracti ſunt majores clavi, quibus bracteæ ad oras extimas connectebantur: intraque ipſam capſam inventa eſt arcula buxea: quæ inde educta expoſitaque ſupra menſam, apparuit circumligata cingulo coreaceo albo, per fibulam ferream adſtricto, ſeſquipedem habens in longitudine, & coloribus variegata: in ejuſque operculo ſpectatur pictus homo, equo inſidens, cum ſcuto in dextra, & floribus in ſiniſtra, ſcriptum in humeris habens, S. JUVENALIS EPUS: utrimque autem expreſſa eſt imago mulieris coronatæ: eſt autem ea capſula alta fere dimidium pedem, lata unum. ſcripturæ ab ſcribam. in eadem aperta iterum reperitur arcula buxea.

18 Hæc vero etiam aperta, inventa eſt habere feram, *ſed inutilem, ut propterea opus fuerit prædicto cingulo*; intraque eam inventa eſt particula panni Ormuzini cremiſiti, operiens cetera intus contenta: ſupraque ipſum pannum Ormuzinum jacebat pars lateris, palmum unum larga, cui inſculptum eſt grandibus literis, (*quæ ſi expreſſa ad verum haberentur, ipſamet earum forma poſſet veroſimiliter probare maximam vetuſtatem ſcripturæ*) HOC EST CORPUS JUVENALIS CONFESSORIS. Operculo etiam d. arculæ, a parte interiori, claviculis affixa eſt ſchedula, legendum exhibens ſcriptum, ut ſequitur: Anno Domini MDLXXXIII, die XVII Auguſti, R. P. & D. Hieronymus Scarampus, Epiſcopus Campanienſis, Viſitator Apoſtolicus, viſitavit hoc corpus S. Juvenalis Epiſcopi, præſentibus Or in hac latere inſcriptio pars nomine Juvenalis Confeſſ. cum autenticatione ubi ſtatuit facta 1583 V Auguſti

AUCT. D. P.

RR. Jafredo de Salutio Commendatario S. Antonii, Bartholomæo Georgio Pœnitentiario, Hieronymo Novellino Canonico, Aſtinentibus, ac univerſo Clero populoque Foſſanenſi devotiſſime venerante, ſub Sanctiſſ. Gregorio Papa XIII, anno ejus XI, ac Sereniſſ. Principe Carolo Emmanuele Sabaudiæ Duce.

Oſſa intus involuta ſtrico.

19 Elevato deinde præd. ormuſino, viſæ ſunt eidem involutæ multæ partes oſſium, cranei, brachiorum, tibiarum, aliorumque minorum oſſium, decenter compoſitorum. Sub ipſo vero involucro Ormuſino repoſita erat particula ſindonis, cinereo & obſcuro colore; intraque ipſam caryophilli, aliorumque velut aromatum aut terreæ maſſulæ fragmina: ad latus vero poſita erat pyxis exigua, intraque eam charracea cannula, plena pulveribus. Omnibus porro viſis, lectis, & publice recognitis, in præſentia partium & infra ſcriptorum teſtium, relatum eſt ad eccleſiam ſacrum corpus cum debita reverentia, ut ibi populo expectanti præberetur facultas ejus viſendi & oſculandi; ac denique collocatum in ſacriſtia, poſtquam ipſa arcula præd. coriaceo cingulo albo rurſum clauſa ac tribus ſigillis obſignata fuit, atque ex conſenſu partium depoſita in archivio Capitulari ibidem exiſtente, ubi etiam aſſervatur ſacrum caput S. Juvenalis, aliaque Sanctorum corpora & Reliquiæ: quod archivium duobus oſtiolis clauditur, quorum unum duabus clavibus ac ſeris, alterum quinque munitur. His autem clauſis per DD. Mallianum Syndicum & Archiviſtam Araudinum, ſpectantibus partibus & teſtibus infraſcriptis; Præpoſitus & Canonici promiſerunt, quod ſecure cuſtodirent & cuſtodiri facerent præd. depoſitum & Reliquias; donec finita fabrica, in priorem locum reſtituerentur omnia; idque juraverunt admota pectori manu more Religioſorum.

cum cineribus.

Poſthæc clauſa & ſigillata capſula archivio includitur.

B

20 Cui actui, ultra prænominatos, præſentes adfuerunt Ill. adm. Domini, Fr. Aſcanius de Comitibus de Piozzaſco & Schalengho, Commendator ſanctiſſ. Dominæ de Salice, Joannes Federicus de Marchionibus de Ceva, Carolus Opertus de Dominis Cerverienſibus Referendarius, Joannes Thomas Specialis, Capitaneus Joannes Franciſcus Mallianus, Antoninus Bava, Joannes Jacobus Paſerus, Gabriel Borgarellus Controlator Civitatis, Camillus Calcagranus, Bernardinus Niger, Antifortis Bertinus, Stephanus Araudinus, Alferius Fabricius Caldera, Blaſius Coſtafortis, Bartholomæus Sarrachus, Antoninus Viterbus, Hortenſius Dionyſius, Alſerius Bartholomæus Marchiſius, Antonius Coſtafortis, Coſmus Bartholomæus Boetrus, Antonius Panaterus, adm. RR. DD. Hieronymus Calcagranus, Barnabas Marchiſius Sacriſta Cathedralis, Mag. Georgius Forcus, & Joannes Franciſcus Dalmatius, cives Foſſanenſes. In fide quorum &c.

& deſcribuntur nominibus teſtium.

C

CAPUT III.

Inſtrumentum de picturis in capella S. Juvenalis ante renovationem inventis, factis anno 1445.

21 ANno Domini MCCCXX die X Junii, *eodem quo ſupra loco & coram eodem Notario*, comparentes *prænominati* Syndici ex parte Civitatis, Giofredus Tapparellus ex Dominis de Genola & Joannes Paulus Araudinus Canonici ex parte Capituli, & Mag. Claudius Dalmatius Procurator generalis ex parte Comitum Patronorum capellæ S. Juvenalis, dicunt, quod debeat manus admoveri capellæ præd. magnificentius decentiuſque reſtaurandæ & exornandæ; quæ ſua vetuſtate fatiſcens, exiguam minimeque dignam tam venerabili depoſito ſpeciem ſervat. Quia autem in eadem capella depicti ſunt varii actus & miracula præd. Sancti, ne eorum memoria diſpereat,

Requirentibus deputatis 20 Junii

requirunt ut ego Notarius & Secretarius præfatus ad ipſam capellam me transferam, ad recognoſcendas deſcribendaſque ipſas picturas, deque iis teſtimoniales dandas in forma legali. Qua petitione accepta, una cum dictis partibus me requirentibus acceſſi ad d. capellam, quæ eſt ad ſiniſtrum latus chori: ibique proceſſi ad deſcriptionem ſingularum picturarum, eo modo ut ſequitur.

D

ut deſcribantur veteris picturæ in capella S. Juvenalis reperta.

22 Primo conceſſi & concedo dd. partibus teſtimoniales, aſſerens quod d. capella tota ſit depicta, quamvis ipſæ picturæ, ex parte ea quæ Sacriſtiæ vicinior eſt, omnino corruptæ humore loci, nullam certam & diſtinguibilem ſui ſpeciem retineant. In parte interiori, ubi eſt crates ferrea, intra quam fuit repoſitum corpus S. Juvenalis, hæ picturæ conſpiciuntur. Primo ex parte dextera capellæ, depictus cernitur Sanctus, in habitu peregrini, cum ſcipione longo in manu & radiis circum caput, cui adgenicolata inclinatur mulier, in habitu viduæ. Quæ pictura denotat peregrinationem, quam fecit Sanctus Juvenalis ab Africa Romam, ad viſitanda Sanctorum corpora & loca pia; & quomodo receptus fuerit a Philadelphia, nobili ac præcipua matrona Romana: ſubeaque pictura veteribus litteris ſcriptum eſt, QUOMODO SANCTUS JUVENALIS, MEDICINÆ DOCTOR, RELIQUIT AFRICAM ET ACCEDENS ROMAM ... aliaq; verba quæ antiquitate conſumpta legi amplius non poſſunt.

invocatione expreſſus adventus Sancti ex Africa Romam.

E

23 In eodem pariete conſpiciuntur aliæ quadratæ picturæ. In prima eſt Papa cum corona Papali in capite, grandi ſellæ inſidens, aſtantibus duobus Cardinalibus & duobus Epiſcopis: ad quorum pedes exprimitur genuflexus Sanctus in habitu Epiſcopali, cujus capiti mitram imponit Papa: quo denotatur actus Conſecrationis Epiſcopalis, licet epigraphe propter vetuſtatem legi nequeat. In altero quadro depingitur Sanctus Epiſcopus aliquis, veſtitus Pontificaliter in pulpito, quaſi verba faciens ad magnam multitudinem circumſtantis auditorii, cum effigie civitatis, ſub qua ſcriptum, CIVITAS NARNIA, & ſub ipſo quadro, QUOMODO IN SUA PRIMA PRÆDICATIONE CONVERTIT NARNIENSES AB IDOLIS AD DOMINUM: & in eodem quadro etiam leguntur hæc verba: MCCCC. XLV. DIE XXVII. JUNII. HÆC CAPELLA PICTA FUIT, PER ME PETRUM DE PAUCA-PALEA DE SALUCIS.

eiuſdem ordinationis Epiſcopum

& papali Narnienſis converſio

24 In tertio quadro videre eſt civitatem, obſeſſam ab hominibus armatis & equis in terram proſtratis, ſupraque murum civitatis ſanctum Epiſcopum, Pontificaliter indutum, & aſſiſtente ei Clero ſuo cum Paſtorali & Cruce, Sacerdotibuſque in habitu Canonicali. Hæc autem pictura deſignat miraculum, factum a S. Juvenali, quando liberavit civitatem Narnienſem ab obſidione Genuenſium: de cujus epigraphe parum admodum legi poterat. In ultimo deniq; quadro præd. partis dextera conſpicitur ſanctus quidam Epiſcopus, in eccleſia multis perſonis communionem ſacri calicis impertiens, in memoriam miraculi quod accidit, quando modicum vini, ſemel tantum infuſum calici, ſuffecit communicandis tribus millibus & amplius. Sed neque hujus quadri legi potuit inſcriptio.

ſalutem ejuſdem perſonis obſidio-

F

communio calicis miraculoſa.

25 In fronte parietis ipſius capellæ ſimiliter depicta ſunt quatuor quadra, prout ſequitur. Primo eccleſia aperta, in qua apparet monumentum apertum, unde egreditur Epiſcopus ſanctus, cum mitra in capite, cetera nudus, in actu volantis: de cujus corpore cadunt multæ ſtillæ ſanguinis, & circumquaque multi homines armati, interque eos Sacerdos quidam genuflexus, qui ſanguinem humi lapſum colligit, & vaſi cuidam imponit ſub hac epigraphe. QUOMODO SANCTUS JUVENALIS DIU POST MORTEM EXIVIT DE MONUMENTO, PARATUS PRO DEFENSIONE POPULI CIVITATIS NARNIÆ, CONTRA HOSTES QUI CIVITATEM DOLO INVASERUNT;

Sanctus de ſepulcro egrediens & ſanctuarium ſtillans.

ET

A ET EXPARSIT SANGUINEM MIRACULOSE. In ſecundo quadro exhibetur equus, habens ſupra dorſum capſam; quem ſequitur Presbyter, virgam manu tenens: quo repreſentatur exportatio corporis ſancti ex civitate Narnienſi per quemdam Canonicum, volentem illud conducere Toloſam patriam ſuam: verum epigraphe non eſt amplius legibilis

Presbyter capſam vehens,

26 In tertio quadro picta eſt Regina coronato capite, & viri duo violenter retinentes puellam, de qua egrediuntur duo dæmonia: aſſiſtunt etiam Presbyteri duo, habentes in manibus quamdam capſam, eamque imponentes capiti ipſius puellæ. Sub hoc autem quadro ſic legitur, QUOMODO LIBERAVIT FILIAM REGIS ANGLIÆ A DÆMONE, QUO CAUCIABATUR IN ECCLESIA S. MARIÆ DE CAMPIS. In ultimo quadro conſpicitur proceſſio Sacerdotum, Religioſorum & populi plurimi præcedente cruce, in cujus picturæ parte una videtur eccleſia cum ſuprascripto SANCTÆ MARIÆ DE CAMPIS. Ipſa autem proceſſio ingreditur in locum ſive oppidum ſupra cujus portam ſcriptum eſt, ROMANISIUM. Per quod explicatur Translatio ſancti Corporis facta ab eccleſia Dominæ noſtræ de Campis ad oppidum Romaniſium: nam apparet in eodem quadro capſa impoſita humeris quatuor Religioſorum, cum cereis

filia Regis Angliæ liberata a dæmone,

translatio capſæ Romanisium

B facibuſque accenſis:

27 In altero pariete, ex parte ſiniſtra, habentur alia quadra: quorum ſupremum dividitur, per unam feneſtram; in eoque videtur depicta proceſſio Cleri, Presbyterorum, Canonicorum & populi, cum luminibus facibuſque ardentibus, Clero autem in humeris geſtante capſulam unam: ſub qua pictura ſic ſcriptum eſt: QUOMODO POST DESTRUCTIONEM ROMANISII CORPUS S. JUVENALIS FUIT TRANSLATUM IN FOSSANO. In alio quadro picta eſt fabrica unius eccleſiæ, cum magiſtris cæmentariis aliiſque ædificio intendentibus: & ex alto ponte ejuſdem fabricæ labi videtur homo quidam, quem medio in aere retinet quidam ſanctus Epiſcopus: & ſubtus hæc eſt ſcriptura: QUOMODO SANCTUS JUVENALIS VISIBILITER LIBERAVIT HENRICUM DE BOA, CADENTEM DE PONTE.

ac deinde Foſſanum.

ibum miraculo, innocui lapſus.

Infantis reſuſcitati,

28 In tertio quadro videtur in aere pictus Epiſcopus ſanctus, & ante eum vir quidam genuflexus, in habitu orantis: ibidem etiam adſtant cunæ, in quibus jacet infans mortuus: qui infans ibidem etiam depictus eſt vivens, genuflexus ante eumdem Sanctum: quo ſignificatur reſuſcitatio cujuſdam pueri mortui, per

C merita S. Juvenalis, quamvis ſola hæc verba nunc legantur. QUOMODO SANCTUS JUVENALIS LIBERAVIT .... In ultimo inferiori quadro pictus ſimiliter in aere conſpicitur ſanctus Epiſcopus, cui magna populi multitudo reverentiam exhibet, videlicet manci, claudi, allique infirmi: quo ſignificantur miracula in ejuſmodi infirmorum curationibus ad ſepulcrum patrata. Et in eodem quadro videntur etiam navis una & una triremis, in mari ventis agitatæ: adeſt autem etiam in aere Epiſcopus ſanctus, in forma Angeli & actu adjuvantis dicta navigia; in memoriam quarumdam navium Chriſtianarum, a marina tempeſtate per Sanctum liberatarum: ſcriptura tamen quæ ſubtus eſt, legi nequit, utpote corrupta. Denique totum capellæ tectum etiam pictum eſt, expreſſis ibidem imaginibus quatuor Doctorum Eccleſiæ.

matorum omnis generis,

& navium ſalvo ſarum

ndiſque teſtibus de antiquitate dd. picturarum,

29 Hæ porro picturæ recognitæ fuerunt a nobilibus Mag. Joanne Matthæo Dionyſio annorum LXXI, Mag. Antonio Panatero mercatore ann. L, Mag. Juvenali Coſtaforte ann. L, Ill. adm. D. Joanne Thoma Speciali Conſiliario Status & Referendario ſuæ Celſitudinis an. L, D. Joanne Bapt. Paſero ann. LII, D. Joanne Franciſco Marcheſio qu. Matthæi ann. XXXV: qui tactis inter meas Notarii manus Scripturis teſtati ſunt, ſcire ſe & verum eſſe, quod a prima eorum ætate reſpective ſemper viderint iſtas picturas in ipſa Capella: quas firmiter credunt exprimere vitam, miracula & actus gloriosi S. Juvenalis Epiſcopi Narnienſis, Patroni & Protectoris hujuſce civitatis: quia id audiverunt a ſuis reſpective majoribus; eſtque publica vox & fama, nullo unquam dubitante, nedum diſſenticnte. De quibus omnibus, ſic inventis & geſtis, ego infraſcriptus Notarius confeci publicum teſtimonium coram teſtibus, ad omnia præſentibus, & rogatis, videlicet Nobilibus Mag. Bartholomæo Sarracho, & Mag. Anſelmo Anſaldo, & Rev. adm. Mag. Barnaba Marchiſio, Sacerdote & Sacriſta d. Cathedralis, Foſſanenſibus; atque Illuſtriſſ. D. Laurentio Nazario de Villafalletto, Medico ordinario hujus civitatis. AUCT. D. P.

30 Eodem anno, die & loco, coram iiſdem teſtibus, præfatus Mag. Claudius Dalmatius, Procurator Illuſtriſſ. Dominorum ac fratrum Comitum Valpargæ, Rivaræ, & S. Juliæ, ad probandum jus quod dd. Domini, tamquam heredes Dominorum S. Juliæ de Foſſano, habent in Capellam S. Juvenalis; petiit a me ſuprad. Notario teſtimoniales, quod in præd. Capella conſpiciantur antiquitus picta inſignia San-Julianæ familiæ, videlicet ſcutum rubrum, diſtinctum faſcia E alba, cui interludit linea nigra. Ideoque atteſtor quod in fronte interiori ipſius Capellæ, videatur grandis pictura prædictorum inſignium, & aliæ duæ ſimiles ſupra capitella columnarum Capellæ ejuſdem. Quæ inſignia prædicti DD. teſtes, tactis inter meas Notarii manus Scripturis, teſtati ſunt & juraverunt eſſe inſignia familiæ dictæ a S. Julia, quæ eſt antiqua & nobilis familia hujus civitatis, & paſſim ut talis nota & æſtimata. De quibus &c.

probatur ex inſignibus ibidem Filiis jus Patronatus Communæ S. Juliæ in Capellam.

CAPUT IV.

Inſtrumenta de Tranſlatione Corporis anno 1621 ejuſque iterata inſpectione anno 1622.

31 ANNO MDCXXI die XXIX Decembris, feſto Translationis S. Juvenalis, in eccleſia Cathedrali civitatis Foſſanenſis. Notum ſit omnibus, quod cum anno MDCXX die XX Maji factum ſit *quidquid inſtrumentum cap. 2 relatum continet, & hic rurſum pancioribus totum recenſetur*; cumq; jam abſoluta ſit præd. fabrica, & locus in altari d. Capellæ aptatus, ad ſecuram dd. ſanctarum Reliquiarum cuſtodiam; Illuſt. autem F ac Reverendiſſ. D. Agaſſinus de Solario ex Comitibus Morettæ, modernus urbis hujuſce Epiſcopus, mandavit ut d. Reliquiæ hodierna die, ipſius Translationis feſto, reponantur in loco præd. altaris; ideo Conſilium d. Civitatis, per decretum factum XXVI hujus menſis, commiſit DD. Syndicis, ut aſſiſterent recognitioni d. depoſiti ejuſque repoſitioni, atque de omnibus Inſtrumentum publicum conficiendum curarent. Cui mandato obſequentes DD. Syndici moderni, D. Joannes Jacobus Paſerus & Hortenſius Dionyſius, comparuerunt ex parte Civitatis intra Sacriſtiam eccleſiæ Cathedralis, *ex parte autem Capituli omnes nominati initio cap. 1 prater Leandrum Mallianum abſentem: Rector item eccleſia Parochialis S. Mariæ de Salice prænominatus, una cum Procuratore etiam prænominato DD. Comitum Valperga & S. Julia.*

Die 29 Decembris

rorum Epiſcopi Dertonenſis,

32 Hi autem ſimul omnes poſtularunt inſtanter, ut præd. archivium aperiretur. Quod cum, adhibitis ſeptem clavibus, apertum eſſet per manus præd. D. Canonici Araudini Archiviſtæ, in præſentia partium, Notariorum, & Teſtium infraſcriptorum; inventa ibidem eſt arcula ſuperius deſcripta: deque omnium conſenſu & voluntate abinde extracta, recognita eſt a partibus ipſa eadem eſſe, cum iiſdem picturis, ligatura cinguli albi, ipſisque ſigillis

rtura ex archivio ctata

AUCT. P. D.

intactis & absque suspicione ullius aperturæ. De quibus omnibus rogato & scripto instrumento testimoniali, delata fuit prædicta arcula, sic, ut dictum est, sigillata, in chorum ecclesiæ prædictæ cum cereis facibusque accensis: ac deinde ex mandato Illustriss. & Reverendiss. Episcopi circumlata processionaliter per civitatem sub umbella auro texta, comitante eamdem Sodalitate ad ipsius Sancti honorem erecta, Episcopo, Presbyteris, monachis, cum cereis facibusque, & primum locum civitatis nomine tenentibus Syndicis. Qua processione finita, Ipse Illust. D. Episcopus acceptam propriis manibus arculam ligatam & sigillatam ut supra, posuit in altari Capellæ S. Juvenalis, crate ferrea obarmato, cum tabulis quernis bene spissis; hæc autem crates tribus instructa seris, totidem clavibus clausa fuit. De quibus &c.

33 Anno MDCXXII die XXX Junii, Fossani in ecclesia Cathedrali in Capella S. Juvenalis. Notum sit omnibus quod cum in hac civitate esset Illustriss. D. Comes Ardovinus Valperga de Rivara, unus ex Patronis gloriosi S. Juvenalis; cuperetque pro sua singulari devotione visitare corpus & reliquias ipsius Sancti, petierit a DD. Syndicis & Rev. adm. Capitulo, cum bona eorum venia aperiretur sibi crates ferrea sub altari, post quam servatur Corpus sanctum. Comparuerunt ergo coram multum Ill. & Rev. adm. D. Carolo Operto, Visitatore generali & Equite sacræ Religionis S. Mauritii & Lazari, Vicario generali Episcopatus Fossanensis, ipse D. Comes prædictus, D. Lazarus Borgarellus, & Joannes Franciscus Pellazza qu. Antonii, Syndici Illust. Civitatis Fossani; & Illustriss. ac Rev. adm. DD. Ghiaffredus Topparellus, Sebastianus Pellazza, Franciscus Isnardus, Josephus Paulus Araudinus & Joannes Petrus Viterbus, Canonici: qui exhibitis suis tribus clavibus respective, cum quibus aperiuntur seræ d. ferreæ cratis, ipsam propria manu aperuerunt: exemptaque est capsula illa picta, in qua solet haberi & asservari corpus d. Sancti, eodem modo quo notatum fuit in testimonialibus anni MDCXX die XXV Maji, & anni MDCXXI die XXIX Decembris præteriti.

34 Sublatis autem sigillis, inventum est sacrum Corpus eodem modo involutum, sicut prædicti instrumenta explicant: cumque ipsum inspexisset prædictus D. Comes Ardovinus, atque cum debita reverentia ostendisset populo, qui multus accurrerat; sigillata rursum est arcula cum tribus segmentis chartæ, ita ut medium locum teneret sigillum ipsius D. Comitis, ad dextram sigillum civitatis, & sigillum Capituli ad sinistram apprimeretur in cera Hispanica rubra: atque ita locata rursum est arcula sub altare in loco prædicto recluseque ut antea, præsente ad omnia d. Vicario Generali: de quibus instrumentum rogatus concessi, coram Illustriss. & Rev. adm. D. Gaspare Operto, ex Dominis de Cerveria Rectore S. Joannis; adm. Illustri D. Equite Fr. Octaviano del Carreto, ex Marchionibus Savonæ; adm. Rev. D. Fr. Joanne Laurentio Cuneo, Sacerdote & Equite Hierosolymitano; DD. Gabriele Borgarello, Gallardo Nigro, atque Stephano Ricolfo, testibus vocatis & rogatis.

Joan. Franc. Boetus Secretarius.

Hæc porro ratione credibile est alias sæpius, ad supplicationem virorum Principum, apertam fuisse ac porro aperiri arculam præfatam, nec non in visitationibus Episcopalibus. Pro his certe facit attestatio authentica Episcopi Tretti, his verbis concepta. Item attestamur, sicut in prima nostra visitatione, quam fecimus sub die XVII Februarii MDCLX, super situ, existentia & veneratione sacrarum Reliquiarum d. Cathedralis, reperimus ossa corporis & caput S. Juvenalis; existere ea, coli & solenniter celebrari, modo, ritu & forma, quibus in supradictis authenticis & in libro Vitæ S. Juvenalis a prædicto D. Canonico Pœnitentiario Joanne Nigro describuntur; ac festum Translationis S. Juvenalis celebrari die XXVIII Decembris Officio duplici & solenni.

CAPUT V.

Translatio corporis Romanissum, ut habetur Italice descripta ante annos fortassis centum.

35 *Legenda sive Summarium MS. (cujus tamquam antiquo charactere exarati mentio fit n. 5) licet indice stylo appareat non valde esse vetustum, non tamen debet censeri tam novum, ut post ann.* MDCII *fuerit compositum, eo quod in fine faciat mentionem Juvenalis de Ancina, ut Episcopi Salutiensis, quod solum anno jam dicto creatus est; tum quia in miraculis ad calcem additis nonnulla stylo diversitas invenitur, tum quia incredibile videtur, quod auctor nullam fecisset mentionem institusi in ecclesia Fossanensis Episcopatus, si post hujus erectionem scripsisset. Ut ut sit (nam hoc deberet oculis ipsis æstimari viderique, an scilicet appareat aliqua prima ab ultima scriptura diversitas) jam dictus Auctor, prioribus Capitulis* XXII, *fideliter insistit MSS. Narniensibus, de Vita & miraculis Sancti, deque ablatione & relatione sacri corporis, solum de suo addens præsentiam Episcopi & Cleri Lucensis in occupatione Narniæ & violatione sepulcri; & mentionem* SS. Cassii atque Faustę, *quasi horum corpora pariter Narniam relata sint, quod historia originalis nusquam asserit, de solo agens* S. Juvenali. *Deinde Capitibus octo prosequitur Translationem ejusdem sancti Corporis in Pedemontium, & ejus ibidem miracula: quæ unde hausta acceptaque sint & qua fide tradita, prius quam discutiam, proponendus est ipse Auctoris contextus, ex Italico Latine redditus, quoniam circa hæc antiquius nihil habere se fatentur Fossanenses, præter picturas C. 3 descriptas & majorum traditionem.*

36 *Postquam ergo cap.* 22 *exposuisset Summarii Auctor miraculum, Narniæ patratum, in claudo Hiberniensi an.* MCCXXIII *de quo supra; sequens cap.* XXIII *sic exorditur:* Præsens aderat jam narrato miraculo Clericus quidam Tolosanus, Joannes nomine, Canonicus Narniensis: qui cum vidisset gratiarum per merita S. Juvenalis obtentarum multitudinem, & in primis istud miraculum, aliaque præteritorum temporum legisset; consilio sumpto redeundi in Franciam ad visendos, consanguineos & notos suos, decrevit secum ferre corpus S. Juvenalis, eoq; locupletare civitatem Tolosam. Quia autem erat ecclesiæ Narniensis Canonicus, commoditatem reperit, mediante quodam Clerico munus gerente Subsacristæ, & pecuniis donatis conciliato, obtinendi claves; noctuq; (Deo id permittente) cum auxilio prædicti Clerici exemit e sepulcro corpus Sancti, una cum lapide, in quo scriptum erat. HIC JACET CORPUS SANCTI JUVENALIS PRIMI EPISCOPI NARNIENSIS: quem simul cum corpore reposuit in ferream capsam; adjunxitque eisdem copiam Legendæ & Officii. Ambo deinde occluserunt sepulcrum, sicut fuerat antea, ne quis in suspicionem furti veniret: eodemque Clerico adjuvante detulit ferratam capsam in domum suam: nec alius quispiam conscius fuit furti, aut cognovit quid in illa capsa contineretur.

37 Neque diu deliberatum iter distulit, sed in viam se dedit cum jumento clitellario; cui ex una parte appenderat S. Juvenalis corpus, ex altera sarcinulas & vestes suas. Insistens autem viam quæ Genuam ducit, in Pedemontium appulit; ibique æstu & incommodis itineris fatigatus, infirmari cœpit. Prosequebatur nihilominus viam suam, donec in villam Meyranum,

B
C
D
E
F

A nam, intra fines Foſſanenſes ſitam, appulit: hic autem uſque adeo invaluit febris, ut pergere ultra non poſſet. Paucis deinde elapſis diebus, videns ſe morti appropinquare, mandavit famulis ſuis; ut poſtquam obiiſſet, cadaver ſuum decoquerent, oſſaque reponerent in ea capſa, in qua erant ſuæ veſtes: atque ita cum utraque capſa proſequerentur iter in Franciam; ipſaſque capſas conſignarent in manus Epiſcopi Toloſani & Canonicorum ejus: caverent autem ne aperirent capſam alteram, in qua ſimiliter erat cadaver unum. Cumque juramento obſtrinxiſſet eos de hac ſua voluntate executioni mandanda, obiit Canonicus; quem famuli ſui componentes in ſarcophagum, honeſtæ dederunt ſepulturæ: nocte autem facta aperuerunt ſarcophagum, & cadaver (quod tanto in æſtu ſervari non poterat) decoquunt: ſeparatiſque a carne oſſibus, hæc quidem mundiſſimę telæ involuta reponunt in capſam, carnem vero terræ benedictæ reddunt.

Defunctus mandat ſui corpus decoqui;

oſſa & capſam ut inferant auferri famuli,

38 Impoſitis deinde in equum capſis, iter intendunt verſus Franciam: verum mox atque venerunt ad eccleſiam a Salice dictam, nunc vero S. Mariæ de Campis; equus præd. divino nutu, ibidem ſubſtitit; B nec potuit, quantiſcumque plagis urgeretur, paſſum ultra movere; ſed in terram concidit. Imputant infirmitati animalis caſum. Ergo ipſum exonerantes, alteri valentiori imponunt capſas: quibus liber prior equus alacriter ſurgit, & viam ingreditur; qui autem in onus ſucceſſerat ſimili modo ſubſtitit, nec fuit poſſibile ulla ratione efficere ut auferret capſam, in qua erat corpus S. Juvenalis; quod cum ipſi famuli facere tentaſſent, etiam non valuerunt, ſed viribus deſtitutos ſeſe ſenſerunt. Hoc tam grandi ſigno viſo, coacti fuerunt capſas deponere intra d. eccleſiam, factaque ad ingreſſum ipſius grandi foſſa, ibidem inhumarunt d. capſas, bene ut erant clavatas: abiveruntque in Franciam, non parum triſtes, quod non potuiſſent implere mandatum Domini ſui. Atque ita corpus S. Juvenalis ibidem annis aliquot ſepultum & ignotum latuit.

ſed equus ſubſtitit ad S. Mariæ de Campis,

capſæ ibid. deſoſſæ diſcooperiuntur.

39 Verum non venerat in has partes S. Juvenalis, ut incognitus deliteſceret: itaque revelatum eſt ejus corpus, hoc qui ſequitur modo. Infanta D. Catherina, unica Regis Angliæ filia, tempore illo obſeſſa tenebatur a dæmone, crudeliſſime ipſam affligente: qui exorciſmis conſtrictus fateri modum quo eſſet expellendus, pellendum ſe dixit per quemdam Ju- C venaluccium, nec impetrari potuit ut plura adderet. Deſiderabat cariſſimę filiæ ſalutem Rex pater, nullique parcebat aut pecuniæ aut laboris impendio; cumque proficeretur nihil, decrevit eam mittere Romam, ubi forte inveniretur nominatus a dæmone Juvenaluccius, vel aliqua ejus notitia obtineretur. Cum ergo bene comitata deduceretur Romam, jamque in Pedemontio eſſent, Villam Meyranam ingreſſos nox occupavit; propter quam ultra pergere nolens comitatus, ibidem ſiterunt equos, & hoſpitium ceperunt in vicinia eccleſiæ, tunc a Salice dictæ, nunc S. Mariæ a Campis nominatæ.

cum ex Anglia venisſet Regis filiam obſeſſam,

40 Sequenti mane placuit Miſſam ibidem dicendam curare, quam de more audirent, priusquam iter reſumerent; habebatur enim ille locus tunc in veneratione magna; multumque frequentabatur a peregrinis, propter crebras, quæ iſtic impetrabantur, gratias. Verum puella, a regente eam dæmone impedita, non potuit perſuaderi ut introiret, prætextu vanarum quarumdam rationum; apparebatque plus ſolito conturbata vultu: unde ejus aulici in majorem venerunt ſuſpicionem, quod hæc agerentur opera diaboli; in cujus contemptum ipſam voluerunt violenter perducere, imo pertrahere in eccleſiam. Ut ergo portam appulit, cum clamore appellavit Juvenaluccium. Tum vero audita hac voce, cœperunt ſperare, ibidem ſe inventuros vel vivum vel mortuum quem requirebant. Intrant in eccleſiam, & Deo ſic ordinante, flectunt genua una cum puella juxta ſepulcrum S. Juvenalis: & continuo puella, quantumvis catenis vincta, impetu magno reſilit tamquam fugere cuperet, exclamans, O quantum exuror! Ergo cavatur eodem loco terra; inveniuntur capſæ pulchræ duæ, bene clauſæ cum ſuis clavibus; cumquæ aperuiſſent primam quæ erat Canonici, & acceptа inde oſſa impoſuiſſent capiti puellæ, fingebat quidem dæmon timere ſe aliquantum, non tamen quidquam movebatur: ubi vero aperta fuit capſa altera quæ continebat corpus S. Juvenalis, tum facto ter impetu ad rumpendas catenas, frendens atque ululans dæmon exclamavit, Juvenalucci, Juvenalucci, tu me aduris nimium. Atque his dictis dimiſit puellam velut mortuam: quæ ſibi reddita liberamque ſe ſentiens, Deo & ſanctiſſimæ Virgini egit gratias & S. Juvenali, quem ſibi concepto voto adoptavit Patronum. Abſoluta deinde Miſſa, comites aulici magnam pecuniæ ſummam tradiderunt in manus Reverendi Parochi, ea conditione, ut ædificaretur eccleſia S. Juvenali in ſignum gratitudi- E nis; & famam tam glorioſi Sancti ſecum in Angliam retulerunt.

AUCT. D. P. *hujus oſſa reſidua ſunt*

ad quorum radium ille tetram pacit lam,

41 Divulgatum ſermonibus hoc miraculum venit ad aures Reverendiſſ. D. Epiſcopi Taurinenſis, qui juſſit ut corpus S. Juvenalis ferretur in eccleſiam Collegiatam Romaniſii, quod temporibus illis erat præcipuum diſtrictus illius oppidum, ibique cum ſumma veneratione ſervaretur. Huic mandato facturus ſatis Rev. D. Præpoſitus cum ſuis Canonicis & Clero Romaniſienſi, convocatis vicinorum oppidorum & caſtellorum Presbyteris atque perſonis religioſis, cum magno concurſu populi inſtituerunt ſupplicationem ſolennem; ingreſſique in eccleſiam a Salice nuncupatam, aperuerunt capſam; in eaque reperierunt totum corpus S. Juvenalis ſindoni involutum, unde ſuaviſſima expirabat fragrantia, & totam mirabili odore implebat eccleſiam. Simul invenerunt deſcriptam in pergameno Legendam vitæ & exemplar Officii, itemque petram hoc modo inſcriptam. Hic JACET CORPUS SANCTI JUVENALIS, PRIMI EPISCOPI NARNIENSIS ET CONFESSORIS. Tum multis cereis facibuſque accenſis, cum capſam feretro impoſitam pallis auro textis operuiſſent ſuſtuliſſentque in humeros, decantantes hymnum Te Deum laudamus, tu- F lerunt Reverendi Sacerdotes corpus S. Juvenalis, in ſua capſa ſub umbella, proceſſionaliter ad Collegiatam Romaniſienſem, cum ſonitu inſtrumentorum & canticis ſpiritualibus, ibique ſummo cum honore locarunt. Ubi fabricata eſt deinde eccleſia ſub ejus nomine, quæ licet diruta, uſque hodie dicitur S. Juvenalis antiquus, ad diſtinctionem alterius quæ eſt Foſſani.

Intelligens Epiſcopus Taurinen.

inſſert it Romanorum illa transferri,

ubi edificatur eccleſia,

42 Non fuit ibi diu otioſus glorioſus Chriſti Confeſſor Juvenalis, ſed inſtar perfectiſſimi medici, de longinquis partibus per Dei voluntatem advecti, ad curandas ſanandaſq; infirmitates non ſolum corporales ſed etiam ſpirituales, continuo diffamatus eſt per totum Pedemontium, propter frequentes imo infinitas gratias, quas iſtis in principiis largiebatur. Erat ergo concurſus populi ad jam dictam eccleſiam maximus, augebaturque devotio & roborabatur ſancta fides in hiſce regionibus: quarum incolæ, honorem Dei & Sanctorum ejus zelantes, fabricaverunt multas eccleſias, eaſque copioſis dotarunt reditibus ad ipſarum conſervationem & cultum divinum. Durabat adhuc temporibus illis conſuetudo vigilandi in eccleſia per noctem, Sancti alicujus feſtum

quotidie alibi ſub comitur S. Juvenalis

AUCT. D. P. *elevavit precibus Helenæ energumenæ*

festum præcedentem : quare, quando instabat festivitas S. Juvenalis, circum ecclesiam erigebatur porticus, linea tela aut ramis rectis : quia non poterant omnes in ecclesiam intrare. Obtinebantur autem multæ ac variæ gratiæ, potissimum circa energumenos : inter quos aliquando adfuit aliquis, multis annis vexatus, & ad varia Sanctorum loca frustra circumductus. Cumque ad sepulchrum S. Juvenalis adductus esset, exclamavit; Nihil te timeo, Juvenalucci. Sed a Reverendo quodam Sacerdote (quem crediderim fuisse Parochum) adjuratus ut per merita S. Juvenalis, personam illam sanam libera[re]que dimitteret, multo cum strepitu egressus est. Multi etiam ibidem curabantur a morbo epileptico : eo quod vesperi & nocte præcedente festum, illi qui malum hoc patiebantur, circuibant saltantes ecclesiam (uti nunc fit ad ecclesiam parochialem Saviglianensem & aliis locis pius) & quotquot eo tempore concidebant, toto illo anno non cadebant amplius. Tam magnus autem erat concursus hominum, ut vice quadam in dicta ecclesia ceciderit vir quidam (forsitan præ nimia compressione) itaque lapsus maneret sine motu aut loquela. Quem cum circumstantes quo poterant modo meliori hortarentur, ut saltem corde postularet a Deo indulgentiam, B & votum faceret S. Juvenali; ipse intus in animo vovens quovis anno visitare ejus sepulcrum, subito sanus valensque surrexit.

Epileptici sanantur

Hæc probationes confirmantur

43 *Hactenus compilator Italicus, ad quorum confirmationem faciunt tum pictura a num. 26 memorata, tum etiam quod hodie quoq; extet ecclesia S. Mariæ de Campis, ruinam minitans, in qua Testes anno* MDCLXXV *jurati & nominati num.* 11, *asserunt quod* ibidem in fornice foramen factum est a dæmonio, egrediente de corpore puellæ regiæ, itaque mansit usque dum fornix prædd. corruit. Et ego, *inquit Facinus Specialis*, recordor me, cum essem juvenis, ipsum vidisse : & etiam hodie visitatur ista ecclesia, sicut nos sæpius eam visitavimus. *In propositione autem testibus facta dicitur*, vetustissima ecclesia S. Mariæ del Lago seu del Salice, nunc vero de Campis, parum distans a civitate Fossani. *Similiter ad propositum facit, quod adhuc* extant & reperiuntur macerix & fundamenta loci Romanisii, in quo erat Collegiata S. Juvenalis, & quo ejusdem corpus de d. ecclesia S. Mariæ deportatum fuit; & exinde Fossanum, propter ruinam Romanisii. *Affirmarunt etiam prædicti Testes*, quod sæpe viderint & consideraverint situm, in quo ante quadringentos annos erat locus & communitas Romanisii, procul a civitate milliariis tribus, ibique adhuc videantur fundamenta castri & Collegiatæ. *Denique* inter alias vetustissimas membranas, *quas sibi* a D. Dalmatio, Canonico & Syndico Capituli, ex hujus Archivio exhibitas fuisse *testatur Reverendiss. Episcopus Clemens*, *numeratur* membrana una conventionis, initæ in claustris ecclesiæ S. Juvenalis de Romanisio, sub die xxv Octobris MCCXXIX, inter Jacobum Episcopum Astensem & Vilermum de fratres Condralios, cum Manfredo Marchione Salutiarum.

Romanisienses subjiciuntur Fossanum

CAPUT VI.

Translatio Corporis Romanisio Fossanum ex eodem Italico Ms. & S. Juvenalis ibidem continuatus cultus ex antiquis membranis.

4 CUm anno MCCLIII incursionibus Saracenorum multum afflingeretur Pedemontium, concordarunt oppida Romanisii, Villæ-meyranæ, Ricrosi, & Salmatoris sese unire cum Fossano; ipsumque auxerunt & munierunt, quemadmodum nunc videtur, ut ita se melius tuerentur contra inimicos. Descriptis autem vicis & ecclesiis, fabricaverunt etiam primam partem ecclesiæ Collegiatæ in vico Romanisiensium, sub titulo SS. Mariæ & Juvenalis, expensis (uti creditur) Dominorum a S. Julia nuncupatorum, quorum familia tunc admodum celebris, opulenta ac potens habebatur; unde & Præpositum & Canonicos duos in ipsa Collegiata censebat. Cum ergo Romanisiensis populus esset Fossanum migraturus, præmittere illuc voluit Protectorem suum S. Juvenalem, tamquam pretiosum thesaurum : eamque translationem fecerunt in Natalitiis Domini, cum magno utriusque plebis concursu. Placuit autem Deo media in via augere devotionem, hoc sequenti miraculo. D

Collegiatam & corpus S. Juvenalis eo transferunt.

45 Cum media in via mutandi essent Reverendi portitores sacræ capsæ, depositum in terram est feretrum; interimque dum novi portitores sese accingunt labori, cantabatur hymnus aliquis. Cum ecce humus ipsa, supra quam depositum feretrum stabat, ultro sese attulit intumuitque, sic ut il qui succedebant oneri, absque ulla corporis inflexione, potuerint ei supponere humeros. Unde multitudo omnis, in gratias Deo & Sancto reddendas effusa, in ipsius terræ sic elevatæ medio plantavit Crucem, quæ communiter vocatur Crux S. Juvenalis : lapsuque temporis ibidem ædificata est ecclesia, quæ primum nomen retinens, etiam nunc vocatur Crux S. Juvenalis. Fuit autem sacrum corpus magna cum lætitia Fossanum allatum, & repositum in sua capella, prout hodie videtur : sed illius caput, justis de causis inde separatum, servatur seorsim in Sacristia, cum debita reverentia, ut facilius circumferri in processionibus & fidelibus devotis requirentibus possit monstrari : ubi etiam servantur sacra corpora SS. Alveri & Sebastiani Martyrum ex Societate S. Mauritii.

collocata assurgit humi.

pro vellequæ utriusque loci adhuc visitari solitas

46 *Circa hæc interrogati Testes, ut supra jurarunt, locum & ecclesiam Sanctæ illius Crucis sibi sæpius visam, adduntque Fossanensem eidem, olim Collegiatam, nunc etiam Cathedralem, a situ quem habebat in foro, dictam fuisse*, S. Mariæ della piazza. *In primis autem ad rem facit, quod in suo Testimoniali, supra num. 6 laudato, affirmat Illust. ac Rever. Clemens Trottus quod* ab Illust. DD. Capitaneo Lelio Bava, Capitaneo Joanne Stephano Bertini, Syndicis; Petro Alexandro Bava Advocato, Cap. Josepho Oggerio Controllatore civitatis; præsentatum sibi fuit antiquissimum volumen, ab eorum archivio extractum, in membranis rite conscriptum, de annis MCCLXXXVII & sequentibus, in quo registrantur authentica instrumentorum Communitatis Fossani, quando locus & Communitas Romanisii cum Collegiata & corpore S. Juvenalis translata sunt, cum inscriptione, videlicet, In nomine D. N. Jesu Christi & B. Mariæ Virginis Matris ejusdem & gloriam B. Juvenalis Rectoris & Defensoris Communis & hominum de Fossano & Communis & singularum personarum loci ejusdem. Nec non aliud volumen Statutorum ejusdem Civitatis, promulgatorum de annis MCCC & sequentibus : in quo, inter alia instrumenta conventionum & privilegiorum, inspicitur instrumentum conventionis, sub invocatione S. Juvenalis, inter Illustriss. D. Philippum Principem Sabaudiæ & communitatem Fossani, sub die V Maji MCCCXIV. F

exhibita huius Patriarum Fossanensium civitatis sibi statuta anni 1317 & 1379

47 *Idem Illst. ac Rever. simili modo attestatur, a Syndico Capituli ex Archivio ostensum* Instrumentum in membrana Statutorum ecclesiæ B. Mariæ & B. Juvenalis Fossani, sub XV Martii MCCC. Item antiquissimum volumen, in membranis rite dispositum, aliorum Statutorum prædd. Capituli, promulgatorum in ecclesia S. Juvenalis, sub die IV Septemb. MCCCXXXII

Statutum Capituli ab an. 1300, 1320 & 1388

A MCCCXXXII, ſuperiorum auctoritate confirmatum, ubi paſſim invocatur nomen S. Juvenalis. Item volumen vetuſti characteris, integrum & illæſum, conſignationis Decimarum ejuſdem Cathedralis tunc Collegiatæ, ſcriptum ſub die XI Decembris MCCCI, & inſcriptum ſub invocatione S. Juvenalis. Item aliud volumen, vetuſti pariter characteris, rite diſpoſitum & ſcriptum manu propria B. Odini, tunc ejuſdem eccleſiæ Præpoſiti, cum inſcriptione & invocatione ejuſdem S. Juvenalis Patroni, inceptum ſub die ... Julii MCCCLXXXVIII. *Quæ omnia probant, ſub nomine S. Juvenalis eccleſiam primum fuiſſe Romaniſii; deinde eam quæ Foſſani erat poſtquam illata illinc ejuſdem Sancti reliquiæ ſunt, in ejuſdem nomen paulatim tranſiiſſe, cum antea ſub nomine B. Mariæ Virginis cenſeretur.*

Caput Sancti argenteum

48 *Ad argenteam hermam ſeu caput quod attinet, cujus infra ſæpius facienda mentio, ejus accurata expreſſio habetur ante librum Joannis Nigri, mento raſo cum mitra Epiſcopali in capite, & pretioſo collari ex gemmis; ſub quo dependet uſque ad baſim cor pretioſum, intra quod & prædictum collare, ad ipſum pectus imaginis, viſuntur inſignia quædam, habentia crucem albam, cæruleæ lineæ a læva in dextram ſtricta diſtinctam, in*

B *campo rubro; cujuſmodi inſignia etiam exprimuntur in baſi decagona, ſub utroque humero prædictæ hermæ. Auctorem ejus Joannes Niger ait fuiſſe Philippum, Achaja Principem, circa annum MCCCXIV: quem Samuel Guichenon, in Hiſtoria Genealogica Domus Sabaudicæ, oſtendit fuiſſe filium primogenitum Thomæ, hujus nominis III, Comitis Mauriennæ, appellatque* Achaiæ & Moreæ ſeu Peloponneſi Principem, Comitem Pedemontium, & Dominum Eporediæ: *in ſuo autem Epitaphio apud Franciſcanos poſito, ſolum dicitur* Illuſtriſſimus D. D. Philippus de Sabaudia, Princeps Achaiæ & Pedemontium, *& obiiſſe ponitur anno* MCCCXXXIV.

donum ab Philippi Princ. anno 1314

49 *Eſt porro in maxima populi veneratione hoc caput: eo quod* vulgo perſuaſum habeant homines pii, eo anno quo ipſum exoſculati fuerint, adjuvandos ſeſe in adverſitatibus ſuis, *uti ſcribit Niger. Epiſcopus autem Clemens, in ſuis ad nos litteris num. 7 memoratis, addit,* quod dolore capitis divexati, ex pia ejuſdem exoſculatione, & levamen ſentiant, & frequentius plena ſanitate donentur. Fuit quidem, *inquit hæc proſequens Niger*, ſerventibus bellis aliquanto minor concurſus iſte, verum his duobus proximis annis, ſtarim ac liberior aditus peregrinis ad nos patuit, tantus fuit, ut cum mihi anno MDCXLII impoſitum eſſet munus præbendi d. caput oſculandum populo, poſt proceſſionem

C *adeo ut ann. 1642 numerati ſint illud oſculantes ad 25000*

ipſo Sancti feſto ductam, obſervaverim accurriſſe ad viginti quinque millia hominum; eramque per horas complures tanta obſitus multitudine, ut niſi bene firmo ſepto fortique cuſtodum manu defenſus fuiſſem, oppreſſus cum ipſa Reliquia & conculcatus forem. *Idem autem cap. ſequ. narrat, id ipſum* caput in Sacriſtia ſolitum *fuiſſe* ſervari, uſque dum anno MDCXLV die VI Februarii, una cum corporibus duorum prænominatorum Thebæorum Martyrum aliiſque Reliquiis, collocatum fuit intra parietem, cum ornatu pulcherrimo, ad preſpectivæ leges elaborato, ex adverſo capellæ S. Juvenalis.

Sodalitas S. Juvenalis Foſſani

50 Eſt etiam ibidem, *ut ait Niger*, erecta Sodalitas multis privilegiis indulgentiiſque ornata, ſub patrocinio S. Juvenalis: ejuſdemque Sancti intuitu ipſi Cathedrali data ſunt alia multa privilegia & Indulgentiæ conceſſæ, per varias Bullas, maxime cum ampliaretur fabrica, prout teſtatur Bulla Alexandri VI, data Romæ die I Junii MCCCXCIX. *Quin & Taurini in Metropolitana eccleſia, ſub titulo S. Juvenalis Epiſcopi & Confeſſoris, extat vetus capella: ubi quia dies III Maji impeditus eſt feſto Inventæ Crucis, die V ejuſdem*

capella & feſtum Taurini S. Ibidi.

mensis peragitur Officium de S. Juvenali ſub ritu Duplicis, non obſtante ſolennitate Octavæ Sanctiſſimæ Sindonis, tunc concurrente. Denique in territorio Beneæ eccleſia eſt ſimilis tituli, quæ paucis ab hinc annis reſtaurata & amplificata fuit. *In tanta porro totius Pedemontii erga S. Juvenalem devotione, non ceſſaverunt Sereniſſimi Domus Sabaudicæ Principes: nam* anno MDCXLIII Regiæ ſuæ Celſitudines D. Chriſtina & Carolus Emanuel, venerati Reliquias S. Juvenalis, obtulerunt duplas quinquaginta, ad faciendam argenteam capſam, quam ſperamus brevi confectam videre, *inquit jam ſæpe laudatus Niger, anno* MDCL *librum ſuum evulgans.*

AUCTORE D. P.

Sabaudiæ Ducum pietas erga eundem.

CAPUT VII.

Miracula ad invocationem S. Juvenalis Foſſani patrata.

Multitudinem miraculorum teſtantur exvotorum

51 QUam multas gratias per interceſſionem hujus glorioſi Sancti impetraverint cujuſcumque generis homines, ex diverſis regionibus huc adducti, ubi ejus ſacrum corpus requieſcit; quam multi ſanati ſint a morbis incurabilibus, quot energumini liberati, aut a malo epileptico aut a carceribus, injuſta oppreſſione; periculis extremis expediti; quamvis nulla authentica ſcriptura nunc doceat, ſatis tamen E clare id teſtantur omnis generis anathemata ac vota, ex auro, argento, cera fabrefacta; veſtes item, axillaria fulcra, tabellæ pictæ, & id genus alia, quæ longo ordine ſtipant circumductos per capellam aſſerculos longurioſque.

Mortuum puerili ludo ſimulati,

52 Nominatim tamen in antiquis chartis DD. Canonicorum ſcriptum invenitur, quod cum adoleſcentuli aliquot circa eccleſiam S. Juvenalis colluderent, & eorum quidam mortuum ſimularet in feretro, alii cum veluti ſepeliendum detulerunt ad foſſam quamdam in cœmeterio, ibique invertunt feretrum, ut ſuum ſimulatum mortuum deponant in terram: hic vero neque motum ullum neque verbum dabat. Tunc illi, qui æſtimabant quod ſe per jocum ita contineret, incipiunt eum ſpoliare veſtibus, & hac illac trahere. Contra quos ille, utpote juſta Dei vindicta revera mortuus, cum nihil obniteretur; agnoverunt tandem id quod erat, atque amare plangentes pro ſuo qualicumque delicto, deliberatione inter ſe habita inferunt mortuum ſuum in capellam S. Juvenalis, alta voce clamantes, O ſanctiſſime Juvenali, Protector noſter glorioſe, miſericordia, miſericordia: ora Deum ut nobis dimittatur delictum, & ad vitam redeat mortuus F ſocius. Non erimus ingrati pro beneficio, ſed annis ſingulis tuam devote agemus vigiliam. Nec vero per contemptum fecimus quidquam, ſed ſolum hilaritatis & joci cauſa. Ad hos clamores & ſpectaculum tam triſte, multi ex Reverendis Canonicis, Presbyteris & civibus accurrerunt: & intellecto funeſto caſu, mortuum commiſerantes, pro eodem orabant. Quod dum fit, mirabiliter quaſi experrectus juvenis, plorare cœpit; proſtratuſque in genua, poſt veniam a Deo & S. Juvenali poſtulatam, confirmavit votum ſociorum: & addidit, quod ſemper comiraturus eſſet elatos ad ſepulturam, quantumcumque pauperes.

a vera morte invocato ſanctiſſimo reſuſcitatur.

Blaſphemus ſuæ pœnæ divinitus immiſſæ,

53 Juvenis quidam ex territorio Cheraſci, nomine Carmaccius, alea ludebat ſub portico Foſſanenſis propeforum: & quia adverſam fortunam cum ſuo damno experiebatur, cœpit blaſphemare in Deum, in ſanctiſſimam Virginem & in S. Juvenalem. Ecce autem ſubito os ejus horribiliter converſum eſt, totoque vultu fœdum in modum alteratus artubus omnibus tremebat. Videns ergo ſe caſtigatum & pejora metuens, cum voce non poſſet, corde

ſeſe

AUCT. D. P.

ſeſe convertit ad eos, quos blaſphemiis impetierat: omniſque alterius conſilii inops, paulatim adrepit ad Capellam S. Juvenalis; ibique cum multis lacrymis proſtratus ante altare, vovit ex animo, numquam deinceps amplius blaſphemare Deum aut Sanctos ejus, neque aleis ullis aut chartis ludere, omni autem anno vigiliam S. Juvenalis agere. Hoc porro facto, ceſſavit tremor: vultuſque & loquela ejus, coram multis adſtantibus, in priſtinum ſtatum rediit. Ad cujus miraculi verificationem examinati fuerunt adm. Rev. D. Antonius de Pocapaglia Præpoſitus d. eccleſiæ, & alli decem teſtes, ſuis nominibus & cognominibus expreſſi.

Blaſphemiis imprecatur,

In mari periculi eximitur,

54 Joannes de Gareſſo, civis Foſſanenſis, dum navigari Genua Savonam reverteretur in quadam navi, una cum alis multis; videns ſe eſſe in manifeſto periculo mortis, propter terribilem quæ mari incumbebat tempeſtatem; poſt multas orationes & irrita vota, recordatus Gareſſus auditum aliquando ſibi in concione fuiſſe, quomodo S. Juvenalis miraculoſe liberaverit mercatores a naufragio illo ſupra memorato, ex omni corde & fide firma votum fecit S. Juvenali, promittens, quod ad ejus altare offerret magnam imaginem ceream cum face. Quo facto ceſſa-
B vit tempeſtas, & intra breve tempus ſalvi & incolumes omnes appulerunt Savonam.

55 Tempore antiquarum factionum bellum erat inter Foſſanenſes & Aſtenſes: cui cum intereſſet Mag. Georgius de Moncalieri, civis Foſſanenſis, ſo-

Fugit ab hoſtibus etc. comprehenditur reddituri eis inviſibilis

lus in campo, conſpectus fuit a turma equitum Aſtenſium: qui continuo ſolutis habenis accurrerunt, ut eum circumdarent, & captivum abducerent. Vidit ille nullum eſſe effugio locum: quare projectus in terram commendare ſe S. Juvenali exorſus eſt, promittendo quod ſi evaderet, ſtatim ab obtenta gratia, ab ipſomet loco ad altare S. Juvenalis genibus adreperet nudis, cum laqueo ad collum. Vix votum nuncupaverat, cum ſuis inimicis inviſibilem redditum circumſtant illi, & circumeunt locum in quo certo cum ſibi viſum ſciebant, neque aliqua elapſum via, neque ullum notare poterant latendi modum. Cumque circumſpexiſſent quaquaverſum, & fruſtra omnem fore laborem viderent, receſſerunt invicti a capta jam præda. Ipſe vero aliquanto poſt ſublatus a terra, & quieta circum omnia viſu audituque æſtimans, arreptum quem penes ſe habebat funem collo injecit, cœpitque geniculis nudis verſus Foſſanum moveri, ne-
C mini occurentium per viam & interrogantium cur id faceret, quidquam reſpondens. Noverant hominem nobilem qui ad portam Salicis cuſtodiebant milites: quare multum admirantes tale ſpectaculum, etiam tranſitum ei negabant, niſi fateretur talis pœnitentiæ cauſam. Narravit ergo illis per ordinem, quomodo elapſus eſſet ab Aſtenſium manibus, eorumque aliqui, omnibus miraculum laudantibus, comitati eum ad eccleſiam ſunt; ubi ſupra altare fecit accendi candelas duas, reddens gratias Deo & S. Juvenali: atque de hoc pariter ſervatur inſtrumentum in d. archivio.

Curat vulnus dextri cruris

56 Anno MCCCCI die XIV Auguſti, Petrus Roſſus de Saluzzio, ingentem dolorem patiens in dextero crure, adeo ut movere ſe non poſſet nec malo remedium invenire, vovit S. Juvenali quod ejus eccleſiam viſitans offerret ibi crus ex cera: & continuo ſanatus votum ſuum complevit. Anno MCCCCXI die I Maji, Andreas de Saluzzio in ſacriſtia S. Juvenalis atteſtatus eſt, quod anguſtias tales pectoris patiens ut ſe extinguendum crederet, voto facto ſanatus fuerit. Anno MCCCCXIII, die XVI Novembris, Michael Faſuolo Savilianenſis, examinatus, deponit, quod multo tempore caruerit ſenſu coxæ tibiæque ſiniſtræ, quaſi ea mortua prorſus fuiſſet, ideoque cogebatur incedere cum fulcris axillaribus: cumque intelleXiſ- D ſet quam multas gratias faceret Deus per merita S. Juvenalis, vovit quolibet anno viſitare illius eccleſiam; & ſubito reſtauratam ſenſit coxam tibiamque: ideoque advenerat gratias acturus Deo, & in monumentum obtentæ gratiæ fulcra ſua ibidem appenderat.

Item paralyticus.

58 Reverendiſſ. D. Ancina, Epiſcopus Saluſtienſis, vidiſſe ſe dixit, quod domus, quæ nunc eſt D. Petri Marchiſii, tota correpta eſſet flammis, quæ continuo extinctæ ſunt atque allatum illuc fuit caput S. Juvenalis anno.... Idem accidit domui qu. Mag. Alexandri aromatarii, anno MDLXXXVIII, die XVI Octobris, ipſaque nocte qua turma militum Foſſanenſium caſa fuit ad Chianalem. *Atque hic finitur pars illa Summarii vitæ ac miraculorum S. Juvenalis: cui jam diximus adjectam hoc ſeculo videri appendicem poſtremorum quatuor miraculorum: quippe quæ, præter ſtylum obſervatum in præcedentibus, accurate habent adſcriptam ſibi notam diei & anni, & multo ſtrictius recenſentur quam illa. Optandum autem foret, ut etiam nunc invenirentur nobiſque communicarentur inſtrumenta, quorum hic fit mentio: ſed forte auctori exhibita, poſtea numquam ſunt reſtituta: ſicut accidit documentis quæ habebantur de inventione SS. Alberii & Sebaſtiani, poſtquam illa miſſa fuerunt Guilielmo Baldeſano, ſcribenti hiſtoriam S. Mauritii & Legionis Thebææ, prout in ſua epiſtola merito queritur Joannes Niger.* E

Obſeſſus ampliſſimis argento vel extinguitur incendium an. 1533

59 *Lubet porro etiam ex opere prædicti Joannis Nigri colligere reliqua, alibi non expreſſa miracula. Et ergo ab incendiis ordiar, ubi prior compilatio deſinit, Caput ille* 30 *lib. I ſic finit*: Ipſi nos præteritis annis, quando in hac civitate commorabatur aula Regia, vidimus hujus ſacræ Reliquiæ virtutem. Cum enim occaſione feſtivorum ignium, accenſorum ſupra turrim Communitatis, ad honorandum natalem Dominæ Regalis Chriſtianæ Francicæ, ipſammet turrim corripuiſſet flamma, adeo ut exedræ culminaque, æneis marginibus elegantes ornata, in cineres redacta fuerint; jamque non tantum ruina turris, ſed ſubjectorum quoque palatiorum atque domorum timeretur exitium; accurſum eſt ad ſacrum Caput, velut ad probatum uſu remedium. Nec fruſtra: reſedit ad illius conſpectum ignis, ſolius culminis & lignorum aduſtione contentus; ipſaque campanæ moles, de cataſta cadens, cum maxima omnium videntium admiratione, velut ſtudioſe collocata, reſedit ſupra ſummitatem muri hiantis: utque in perpetuum reminiſcerentur cives conceſſæ gratiæ hoc appendere monumentum placuit: D. O. M. Divo Juvenali Epiſcopo, Protectori piiſſimo; a quo propitiatus Altiſſimus, turris publicæ conflagrantis flammas (id fuit XV Idus Februarii in prima noctis
P vigilia, ſalutis anno MDCXLIV) incendium undequaque & exitium vicinis ædibus minitantes, ſine mora compeſcuit. Non exiguæ molis campanam, igne combuſtis ſuſtentaculis, cum ipſius turris diſcrimine delapſuram, quod nulla potuiſſet ars humana, mirabiliter ſuſtinuit: ſummo Largitori laudes: pio Interceſſori gratias referens. P.

Item ardenti turri ſubito reſtituta

61 Anno MDCXXX peſtis adeo univerſalis Pedemontio incubuit, ut in omnibus fere urbibus oppi-

An. 1630 urbs protectiva a peſte liberata

biſque, præterquam Foſſani, Cheraſci, & Beneæ, dimidia hominum pars interierit; ſola autem hæc civitas gloriari poſſit, quod manſerit omnino intacta; prout ego ipſe comperi, qui libros parochiales examinans, reperi, tertia parte plures eo anno natos quam mortuos fuiſſe. Quod protectionis S. Juvenalis eo certius poteſt adſcribi, quo minus intenta fuit portarum cuſtodia, dum hic reſideret Sereniſſ. Princeps Thomas, & reliqua aula Cheraſci maneret: quin etiam Minores Zoccolantes cum ſuo Guardiano,

Digitized by Google

A diano, licet lue essent contacti (sicuti eorum mors paulo post secura, & tumores contagiosi, in corporibus deprehensi, patefecerunt) citra ullam tamen
mi octo an. 1599. populi noxam, prima Dominica Octobris, quæ ipsis singulariter festiva erat, egere cum promiscua plebe, Confessiones audiendo & Eucharistiam administrando. Simili ratione constat a contagionis circum grassantis periculo liberatam civitatem anno MDXCIX, post votum de perficiendo fornice Cathedralis ecclesiæ.

& an. 1641 a morbo obsidionis. 62 Quamvis autem in quovis casu auxilium sui S. Juvenalis experiantur cives; firmior tamen solito eorum fiducia apparuit anno MDCXLI, quando, dissidentibus de tutela Regiæ suæ Celsitudinis Caroli Emanuelis, Regis Domina Christiana Francica cum Serenis. Principibus cognatis suis, oppugnabatur Pedemontium armis Francorum & Hispanorum. Dum enim Eporediam, a Principibus occupatam, obsident copiæ, nomine Ducissæ viduæ auctoratæ; illorum miles, Cuneum, Mondovicum & Cevam insidens, sub Marchione Binalcensi Philiberto de Carrette, per dies aliquot excurrit circum hanc civitatem; sive ut adversariorum Eporediam obsidentium vires diverterent, sive (ut magis credebatur)
B in occasionem intenti ipsum locum occupandi, annona & frugibus ibidem collectis plenum. Erat in magno timore civitas, ægre vim si fieret propriis viribus repulsura, licet multum fideret vigilantiæ & generositati sui Gubernatoris, qui tunc erat D. Marchio Carolus Opertus. Verumtamen ubique audiebatur hæc vox invicem se animantium civium, S. Juvenalis adjuvabit nos. Interim adfuit ejus festivitas: dumque sacrum Caput circumfertur, lætus campanarum sonus, in belli signum conversus, procedentem pompam stitit. Sed tantum abfuit ut eo consternarentur cives, ut potius inflammarentur animis, nec dubitarent adfuturum sibi contra perturbatores festi auxilium ejus Sancti, qui suos semper solebat defendere. Ergo alacriter ad muros curritur, parantur defensioni opportuna omnia, nec deerant qui susurrarent visum in mœniis Episcopum ad eorum custodiam. Ut ut sit, post biduum cœptæ obsidionis, adfuit, circa tertiam noctis horam, D. Comes de Plessis-Pralin, Superintendens Franciæ, cum guardia Ducali; & post velitationem levem, actos in confusionem obsidentes trans Sturam pepulit, atq; honorifice receptus in urbem est.

C 63 Quod porro sequenti anno MDCXLII accidit,
& ipsa aperiendo mori : plures simul- bus sclopetorum tulit. in eadem processione S. Juvenalis, miraculi instar visum est habere. Cum enim more solito, & maximo Cleri populique concursu, circumferretur sacrum Caput, milites in castro præsidiarii exivere in occursum optimo ordine; dispositique per forum, salutaverunt, explosionem suarum quique fistularum, transeuntem sub umbella Reliquiam, sed animis adeo solutis & cautela vacuis, ut plumbeæ glandes umbellam perforarent, earumque plures transierint per vestes & superpellicium Parochi Cathedralis, umbellam portantis, nec non Diaconi ac Subdiaconi assistentium Canonico d. sacri Capitis gestatori: qui etiam ictus senserunt in tibiis; aliosque duos strictim transeuntes frontem & crura: inventaque est una ipsarum glandium humi jacens adhuc calida; nec tamen omnino quisquam fuit vel in minimo læsus. Quare incunctanter judicatum est, fieri non potuisse, ut tot letiferi ictus caderent incassum, nisi interveniisset protectio S. Juvenalis: quapropter de hac ipsa formatus est processus authenticus.

ADCT. D. P.

CAPUT VIII.

Narnienſium & Foſſanenſium hiſtoria de tranſlationibus S. Juvenalis, diu poſt ex populari traditione ſcripta & parum ſolida.

Tuſcorum omnia ejuſmodi talia. 64 *EOrum qui paulo ſuperioribus ab hoc noſtro ſæculis, de rebus antiquis ſcripſere hiſtorias, nullis antiquiorum monumentorum ipſiſque coævorum relationibus ſubnixas, ſed ſoli narrationi populari, inter tradentium narrationes facillime alterabili; mirum quam ſæpe indiſcreta credulitas in recipiendis auditis, aut imprudens temeritas fuerit in comminiſcendis, ut cuique commodum videbatur, perſonarum, temporum, locorum & actionum circumſtantiis: quæ niſi accurato diſcutiantur examine, magnas afferunt hiſtoriæ ſacræ ac profanæ tenebras, cum inde ſumuntur velut indubitatæ veritatis argumenta ac teſtimonia, quæ vix ad medium infimumve fidei faciendæ gradum recipi merebantur. Hujuſmodi videntur mihi eſſe ea quæ de S. Juvenalis Narnienſis tranſlatione, ſeu Lucam, ſeu Foſſanum, ex Narnienſium Foſſanenſiumque ſcriptis ſupra dedimus; & quæ prius conſiderari debent,* E *quam controverſiæ inter ipſos agitatæ cognoſcenda intendam: ne (quod factum inter eos hactenus) dimicemus in tenebris.*

In ea etiam ipſa modeſtam ſcortum nuditatem habent.

In Narnienſi diſputat. 65 *Quod attinet ad Narnienſium relationem (de qua examinanda nihil ſolicitos Foſſanenſes eſſe video) nihil eſt quod ſuadeat ſcriptam fuiſſe ab auctore coævo, aut coævorum veſtigia fideliter ſecuto; tantam autem ubique invenio in ea rerum ac circumſtantiarum incongruentiam, ut tribus minimum poſt rem geſtam ſæculis vixiſſe debuerit, qui tam parum ſimilia vero ſcripſerit. Dicit is* Adalbertum, Tuſciæ Marchionem, *Romam euntem ad Pontificem (potuit id factum eſſe anno* DCCCLXXX, *quando per* Joannem VIII *fuit ab excommunicatione ſolutus, cui octennio ſubjacuerat) non fuiſſe receptum a Narnienſibus; contra quos magis etiam Romæ ſit exacerbatus, liberiori reſponſo præſentis ibidem a Narnia Demetrii; itaque vindictam cogitaſſe, cum totius civitatis exterminio exercendam: & quod cogitaverat effectui mancipaſſe, ſtatim a Pontificis morte (obiit autem Joannes anno* DCCCLXXXII) *urbem obſidendo: atque igne immiſſo tentando everſionem Pontis ab Auguſto fabricati. Sed hic ex ſolido marmore firmiſſime fabricatus, quid timere ſibi ab igne poterat?*

Adalberti conatus ad introducendum pontem.

F *modus eripiendæ ac ſpoliandæ ab eo Narniæ.*

66 *Leve eſt hoc; inconvenientius quod ſequitur. Sentiebat Adalbertus,* SS. Juvenalis, Caſſii, & Fauſtæ *Patronorum ſubſidio fultos Narnienſes expugnari non poſſe; & conſilium audiebat accipiebatque de iſto quaſi Palladio illis ſubducendo, ita facilem fore victoriam. Prudenter hactenus; ſed quis non expectaret conſequenter audire, dolo aliquo ſubductos Sanctos, dein urbem occupatam; Interim prorſus contrarium legimus. Nam primo occupaſſe urbem Marchio legitur, tum etiam templum ſpoliaſſe: occupaſſe autem ſub ſpecie ſimulatæ pacis, petitique exercitui per eam tranſitus, redactis tali occaſione in poteſtatem portis. Amentes fuiſſe cogites Narnienſes neceſſe eſt, qui credet: potuit, tam inſanam eis pacis cupiditatem fuiſſe, ut paulo ante infeſtiſſimum hoſtem cum ſuo exercitu conſenſerint intra civitatem admittere, creditis fidei ejus portis. Urbe autem capta, quid opus avehere corpora, quaſi nihil profuiſſent illi quo minus caperetur, ſic nec timeri debebant ne quieta poſſeſſioni officerent? Ut quid deinde* S. Juvenalis *ultro ſurrexit e tumulo, ſanguinem ſudans, ac deinde ſui auferendi copiam faciens? An ut intelligeremus non ſolum protectionis priſtinæ immemorem noluiſſe juvare ſuos; ſed etiam offenſum deſeruiſſe afflictos, & victorem ſequi voluiſſe? Merito igitur pictor Foſſanenſis, aut quiſquis manum pingentis direxit, credere noluit rem ita geſtam (ſi tamen ita geſtam*

& ejus ſcrutinium ſuſcepta.

AUCT. D. P. *andivit aut legit)ſed longe aliter eam concipiens, ſubſcripſit imagini, hoc miraculum repraſentanti,* Quomodo S. Juvenalis, diu poſt mortem, exivit de monumento, paratus pro defenſione populi civitatis Narniæ contra hoſtes, qui civitatem dolo invaſerunt. *De ablatione autem corporis Lucam nihil idem videtur credidiſſe, qui glorioſam poſtea relationem pictura ſpeciali dignam non cenſuit.*

& ſanctã paſſa eſſe ab eccleſiaſticis ſpernentibus.

cauſa quare Lucenſes compoſitoris ſolum S. Juvenalem voluerint.

60 *Poſtquam porro Lucenſes, ad quos devectus dicitur cum ſociis* Juvenalis, *calamitatibus illis portentoſis, quæ narrantur, flagellati, didicerunt velle Sanctos ſuæ ſedi reſtitui; cur* S. Juvenalis *corpus Romam miſere potius quam Narniam, cum urbs utraq; pari intervallo diſtet Luca? Cur ſolum dimiſerunt* Juvenalem, *qui a SS. Caſſio atque Fauſta, pari violentia tractis retentiſque, paria debebant mala formidare? Prætereo cætera quæ poſſent notari plura: ſolum addo, Lucenſes abnormiorem multo traditionem ſe. entes, quando apud Fraciettum dicunt ſe ab* Regel rancię Philippo, Lotharii Imperatoris cognato, *accepiſſe corpora* SS. Caſſii & Fauſtæ *prædictorum an.* DCCCXLV, *optatum præmiũ operæ regio exercitui fortiter navatæ in expugnanda Narnia. Habuitne Francia Regem aliquem* Philippum *ante ann.* MLX? *Hic vero quomodo appellatur cognatus* Lotharii Imperatoris, *cum primus hujus appellationis Imperator an.* DCCCLV *obierit, ſecundus & idem ultimus ante ann.* MCXXXIII *non nominetur? Quæ autem, aut primo, quem dixi Regi Francorum Philippo, aut e quinque ſynonymis ſucceſſoribus alteri, ſuſcepta in Italiam expeditio, in qua ei ad capiendam Narniam militare Lucenſes potuerint?*

Hi quoq; in tempore hallucinentur.

B

61 *Utinam his ſanior eſſet tranſlationis Foſſanenſis hiſtoria! Hanc qui putant acceptam ex vetuſtioribus, quæ nunc perierint, ſcriptis, primo mihi fidem non faciunt tam univerſalis, quam ipſi prætexunt, excidii veterum inſtrumentorum: quippe ea fere omnia, quæ ad civitatis conſtitutionem pertinent, fideliter ſervata citantur a Joanne Nigro toto libro tertio, qui eſt de origine & fundatione illius: & nos ipſi jam ſupra allegavimus plurima ex Archivio tã Civitatis quam Capituli, ſatis probantia quod non perierint omnia. Deinde nec inter ea quæ forte perierunt, credere poſſum fuiſſe aliquid ſpectans ad hanc tranſlationem. Nam inter monumenta Capitularia, Epiſcopo Trotto exhibita, ut ſupra dictum,* vetuſtiſſimus *eſt* liber divini Officii S. Juvenalis, cum Octava, vetuſtiſſimis pariter characteribus rubeis & nigris prolixe conſcriptus: in quo ad modum Lectionum S. Juvenalis acta & miracula continentur: *ad cujus calcem hiſtoria Tranſlationis adſcripta deberet inveniri, ſi ea tunc extitiſſet, vel ſeorſim ſcripta aque ac magis potuiſſet ſalvari. Quid quod pictor anni* MCCCCXLV, *faciens quadra illa duo, quibus Toletanum Clericum auferentem arcam ſacri corporis & liberationem energumena Anglæ expreſſam voluit, longe aliter utrumque actum debuiſſet exprimere, ſi ita habebatur deſcriptus, quomodo eum exprimit Compilator; quem vel hinc intelligere poſſumus ne quidem veteri traditioni, ſecundum quam proceſſit pictor, ſatis fideliter inhæſiſſe; ſed eam vel accepiſſe variatam, vel ex ſuomet judicio variaſſe, ut hiſtoriam concinnaret.*

Nec fidelis narratio Foſſanenſium.

multi veteri ſcripto inniti.

& contraria pictura antiquis.

C

62 *Quod ſi nihilominus perſiſtat aliquis, & omnino velit Summarii auctorem habuiſſe alia anteriora quæ ſequerentur ſcripta; dicam, ea (niſi infideliter ſint a Compilatore expreſſa) dicam, inquam, ea falſa probari, & Foſſanenſibus teſtibus oculatis convincam. Viderunt hi, cum an.* MDCXX *accuratiſſima inſpectione explorarent arculam, & ſingula intus contenta jurati deſcriberent,* partem lateris (*ut n.* 18 *legitur*) palmum unum largam, cui inſculptum eſt grandibus litteris HOC EST CORPUS JUVENALIS CONFESSORIS. *Compilatore vero num.* 36 *inſcriptionem ſic expreſſit.* HIC JACET CORPUS SANCTI JUVENALIS, PRIMI EPISCOPI NARNIENSIS: *&, quaſi necdum ſatis in hoc titulo triumphans de Narnienſibus, quibus alium* Juvenalem, *ſed poſteriorem & Martyrem haud illibenter concedunt Foſſanenſes, eandem inſcriptionem repetens num.* 41, *addidit;*

ut titulo in arcula repto,

ET CONFESSORIS: *quæ alteratio ſenſus & verborum, ut eſt ignoſcenda ei qui ex ſola traditione ipſam didicit inſcriptionem, ita non potuit in auctorem cadere qui ſolum certo cognita explorataque ſcribere voluiſſet.* D

63 *Idem Compilator n.* 36 *ait, quod Clericus, ſacri prædo corporis,* ipſum repoſuit in ferream capſam, adjunxitque copiam Legendæ & Officii: *eamdemque deinde ait ſic fuiſſe repertam in eccleſia S. Mariæ de Salice, Romanisimumque ac demum Foſſanum tranſportatam: haud dubie indicans capſam illam nuceam, ferro obarmatam, quæ ſola trans craſtem Foſſani ſpectabatur, quamque Romaniſii aut ibidem fuiſſe confectam (eo forte quo capella picturis ornata eſt anno) ſatis indicant* Sanctorum Mariæ & Juvenalis imagines *in fronte pictæ, utpote Patronorum Collegiatæ olim Romaniſienſis & nunc Cathedralis Foſſanenſis. Neſciebat ſcilicet Compilator, intra jam dictam ferratam contineri buxeam capſam aliam, longe vetuſtiorem, in qua primitus allatum inventumque fuiſſe ſacrum corpus res ipſa declarat. Ad* Legendam *quod attinet, eam ipſe fortaſſis eſſe credidit quæ ſervabatur in archivio: ſed ea ſi intra arculam prædictam fuiſſet inventa, in eadem relicta foret, ſimul cum indice nominis latere, ad faciendam poſteritati fidem, quod Reliquiæ non ſolum eſſent* S. Juvenalis, *ſed* Juvenalis Narnienſis, *& quidem* primi Epiſcopi ac Patroni: *vel ſi eam placuiſſet extra capſam ſervare, aliquod tanta auctoritatis indicium vel ipſi libro fuiſſet adſcriptum, vel ad eorum notitiam pervenſſet, qui eum in tali cauſa exhibuerunt Epiſcopo, nulla falta mentione ſimilis traditionis de libro intra arcam reperto.*

in eodem diſplicet omnino ipſa ſerraria,

& Legenda Narnienſis Juvenalis non reperta,

E

64 *Pari fere evidentia, qua later, intra arculam etiam nunc conſpiciendus, arguit exiguam fidem ejus quæ habetur narrationis, eadem argui poteſt ex originali* membrana conventionis initæ in clauſtris eccleſiæ S. Juvenalis de Romaniſio, ſub die XXV Octobris MCCXXIX, *cujus meminimus n.* 43. *Nam ſi an.* MCCXXIII *die* VIII *Junii, quando ſanatus eſt Claudus ille Hibernus, ut habet authenticum teſtis oculati ſcriptum ſuperius exhibitum, adhuc erat Narnia corpus* S. Juvenalis, *& annis aliquot in eccleſia S. Mariæ de Salice defoſſum latuit, ac deinde ædificata eſt* S. Juvenalis eccleſia Romaniſii, *a qua demum appellationem traxiſſe debuit adjunctum eccleſiæ ipſi clauſtrum: quis credat ad iſta omnia ſufficere ſpatium quatuor aut quinque annorum? & non potius exiſtimet illud* S. Juvenalis corpus, *cujuſcumque tandem ſit, in honore & cultu apud Pedemontanos fuiſſe, multo prius quam Narnia ſanaretur claudus? Adde quod non ſit veriſimile, diſſentionibus ac bellis inter Sabaudos & Taurinenſes tunc vel maxime ardentibus, aut novam eccleſiam ædificatam fuiſſe in loco ad omnes hoſtium incurſus patenti, ob quas ipſemet poſt annos circiter triginta dimittendus ab incolis fuit; aut Anglos, qui Romam tendentes longe commodius marinum iter tenuiſſent, per terras adeo inquietas & alpinarum viarum difficultates, iter inſtituendum cenſuiſſe.*

Item annus 1223 *præterea tranſlationi adſcriptus?*

F

65 *Habet igitur etiam circumſtantia temporis, quo narratur tranſlatus Narnia in Pedemontium* S. Juvenalis, *difficultatis haud parum; nec minus incongruentia ad veriſimilitudinem habet modus, quo facta narratur a Compilatore. Nam ſi Joannes ille, Narnienſis eccleſiæ ſpoliator ſacrilegus (quod ipſum difficile creditu eſt de ipſiusmet eccleſia Canonico, ut pariter tanto ſcelere ſe obſtringere & beneficium perdere voluerit) ſi, inquam ut dicitur, neminem Narnia habuit facti conſcium, præter Subſacriſtam (cui ſilentium neceſſarium faciebat timor commeriti certoque ferendi ſupplicii ſi res innoteſceret) ſi furti auctor nec in morte quidem ſuis famulis voluit quidquam aliud indicare quam quod in capſa haberentur oſſa alicujus mortui, quæ una cum ſuis alteram in capſam reponendis vellet Toloſam tranſferri; ſi denique famuli illi, prohibiti id facere miraculo equi reſtitantis, utramque capſam clam omnibus deſoderint in eccleſia S. Mariæ de Salice, & nemo quidquam de*

ut modus furti a Canonico Narnienſi patrati,

S. Juve-

A *S. Juvenali cogitavit antequam ejus judicium faceret de-*
mon; unde quæso didicit auctor seriem rerum adeo occulte
gestarum? Unde factum ut appellante Juvenaluccium *de-*
& causa quæsti sub terra corporis. *mone, nec aliud quidquam addente, effringendum sibi pa-*
vimentum putaverint homines, uti istic sepulcrum quære-
rent, qui ejus nec nomen quidem eatenus audierant, nec de sepultura quidquam norant?

ac Saracenorum metus migrationi præmissus. 66 *Porro Romanisiensium migrationem describpturus compilator, factam eam ait*, cum anno MCCLIII incursionibus Saracenorum multum affligeretur Pedemontium: *quod rursum habere non potuit nisi ex vulgi relatione, tempora, ut solet, & res confundentis. Nam* Saraceni *eas quidem regiones valde vexaverunt, occupato Fraxineto inexpugnabili pene castro, & Mauro monte munito, prout legitur in historia Luitprandi Ticinensis tum viventis; sed quod ii ultra annum millesimum istic aut in vicinia baserint, nulla probari potest melioris scriptoris auctoritate, uti videre est in Historia Nicensi, auctore Petro Jeffredo impressa Taurini anno 1658. cap. 13. nu. 5. Quare si migrationi anno prænotato causam dedere bella, non alia fuerunt quam civilia, quæ* Casalenses & Papienses anno MCCLII in Taurinenses moverunt, *quando*
B Joannes Episcopus captus ab illis, & a Thoma Sabaudo multa pecunia redemptus, castrum Montisoli adversus Astensium & Chariensium insultus sustinuit & servavit: *anno autem* MCCLIV, *commisso cum Astensibus atroci prælio* ad montem Brunum, adverso marte captus Thomas *ipse fuit*, & in vinculis diu detentus, *uti scribit Philippus Pignonius in sua Augusta Taurinorum.*

67 *Erat autem Fossanum quadamtenus dependens ab Astensium jurisdictione, uti ex eo apparet, quod hi, ali-*
Incrementa ejusdem in gratiam. *quot annis conati impedire suspecta sibi Fossani incrementa, tandem* anno MCCLI Potestatem sive Prætorem suum misere cum sex legatis, qui Syndicis Fossanensibus conferrent investituram eorum omnium quæ possederat Communitas Romanisii, omniaque pacta & statuta super Fossani confecta rata esse juberent, *uti scribit Niger lib. 3. cap. 3. Ubi etiam allegat marmoreum lapidem, Sarmatoria porta cum ædificaretur inventum, ex quo constat quod* In nomine Regis Regum & Reginæ Cœlestis ac S. Georgii Patroni, fundatus est locus Fossani, anno MCCXXXVI die VII Septembris, sub Regimine D. Manfredi Lance Marchionis & Bartoldi de Nono. *Narrat*
cum diversa omnia in suis monumentis in pectant ipsi Fossanenses. *deinde idem Niger, quomodo paulo post Romanienses, Dominorum suorum pertæsi, propter severiorem exactionem jurium, præsertim prima nocte in casu nuptiarum, ad*
C *eos occidendos & evertendum funditus castrum conspiraverint: patratoque scelere & Fossani opportunitate explorata, edixerint sub pœna capitis, ut suis ædibus solo æquatis omnes illuc migrarent. Quæ si vera sunt, certum est & tempus & causas transmigrationis Romanensis ignoratas fuisse a Compilatore: sin fabulosa, certum tamen est, exemplum migrandi quod Romanisienses dederant acceptum fuisse ab aliis successive familiis nobilibus & communitatibus, anno* MCCXL *& sequentibus, non vero uno omnes consilio in id conspirasse: hoc enim probant pacta conventa, modo cum his, modo cum illis, qui jus Fossanensis habitationis ambiebant, ibidem a Joanne Nigro de anno in annum allegata. Jam vero sicut verosimile est pecuniam, olim*
æque re vera affirmatur Dompet. S. Juliæ fundatio Collegiatam. *collatam ab Anglicana Principis comitatu, non ultra valuisse quam ad fundationem capellæ unius, nec fuisse Canonicos & Præpositum Romanisii, quin suam ipsi haberent Collegiatam ibidem ecclesiam, cui capella ista accesserit; contra quam sequitur ex narrationis præmissa serie (nisi malimus credere erectionem Capituli fuisse translatione ipsa S. Juvenalis & ædificatione ecclesiæ posteriorem, quod fortasse est verius) ita omnino est certum, Dominos a S. Julia male asseri fundatores ecclesiæ Collegiatæ Fossanensis, cum viderimus eorum heredes in solam capellam S. Juvenalis vindicare sibi jus Patronatus.*

68 *Denique affirmat compilator, sacrum S. Juvena-*

AUCTORE D. P. *lis corpus fuisse in sua capella repositum; sed illius caput, justis de causis inde separatum, servari seorsim in sacristia cum debita reverentia, ut facilius circumferri in processionibus, & fidelibus devote requirentibus, possit monstrari. Hoc autem oculari fide rursum redargunnt tot jurati testes, quot anno* MDCXXII *adfuerunt*
& caput Sancti extractum ab arcula fuisse *recognitioni reliquiarum inventarum in arcula, interque ossa grandiora numerarunt ossa capitis, puta cranii & mandibula. Ut omnino fatendum sit, statuam illam argenteam, qua servatur in sacristia, ut supra dicitur, servirique ad usus processionum & similes alios, meram esse statuam, uti sunt aliorum Sanctorum alibi passim; nec quidquam ex sacro corpore continere, nisi forte exiguam aliquam particulam, quod Fossanensibus examinandum relinquo. Atque hinc apparet quam merito supra potuerim similiter opinari, Compilatorem ex mera conjectura asseruisse, quod Legenda & Officium S. Juvenalis una cum corpore fuerint allata: quia eorum exemplar aliquod videbat in sacristia, sicut ex conspectu in eadem sacristia capite argenteo conjectavit & dixit, caput a corpore separatum haberi.*

CAPUT IX.

Verosimilior conjectura de modo prædictarum Translationum.

Tot erroribus in historia depreo hensa. 69 *Quam est facile assuefactis ad veri falsique discrimen investigandum ingeniis, agnoscere & refutare errores scriptorum, ex populari duntaxat traditione suarumque conjecturarum debilitate priorum temporum alia narrantium; tam etiam expeditum forte, rejectis falsis & incertis, vera certaque substituere; non fuisset nobis operæ pretium Narniensium ac Fossanensium historias integre proponere propositasque examinare. Nunc primum faciendum fuit, ne circa res ignotas esset disputatio; nec omisti secundum potuit, ne gratis videremur rejicere argumenta, ex iis sumpta sumendave pro parte alterutra, de possessione* S. Juvenalis, primi Narniensium Episcopi, *contendentium. Hac autem in controversia præfari velim, utrique parti æqualiter amicum me, & utrique æqualiter obligatum esse, proinde in neutrius favorem inclinari sive alterutrius injuria posse. Favorem ergo, qui etiam alias ab*
possumus et dissidere. *hoc opere deberet removeri procul habentes, Veritati scribimus, nec a veritatis amatoribus timemus offensam, dum aliquid eorum præjudiciis dissonum asserimus; ita animo comparati, ut continuo velimus mutare sententiam, ac certius aliquid objectum nobis fuerit.*

& aliquot rum Narnie sub Adalberto longe aliter actam *70 Sub hac protestatione, cum bona Narniensium atque in primis Fossanensium venia, nego me niti posse translationum historiis jam relatis, nisi quatenus ipsa habere videntur aliquod in veritate fundamentum, ut fere solent traditiones historicæ omnes, in substantia plerumque vera, in circumstantiis per ignorantem conjecturam additis sæpe nec verosimiles quidem. Existimo autem rem sub* Adalberto Tusciæ Marchione, *sic accidere potuisse, ut post mortem* Joannis VIII *cito resiliens a jurata Ecclesiæ Romanæ fide, redierit ad ingenium; & Narniam, Apostolici patrimonii urbem, quam manifestus hostis aliquando frustra obsederat, & defendentibus tam Sanctis suis Patronis obtinere nequiverat; sub prætextu pacis amicitiæque secura fraudulenter experit, spoliaveritque, non tantum profanis, sed & sacris thesauris, ipsas Sanctorum corporum arcas auferendo Lucam. Hujus tantæ calamitatis præmonstrationem præcessisse credidarim, cum alicui Mansionariorum, in ecclesia Cathedrali pervigilantium, visionem illam terrificam obtulit, qua Sanctus Juvenalis visus est e*
suo evolare sepulcro, & qua volabat stillantis sanguinis deciduo rore humectare pavimentum: atque hoc fuerit quod confusa continebat traditio, verbis & picturis expressa superius: non quod reipsa tale aliquid contigerit, sive cum urbs liberata fuit ab obsidione, sive cum postea capta fuit

AUCTORE D. P.

& hostibus inspectantibus: quæ duo tempora, notabili intervallo dirimenda, parum apte conjuncta sibi invicem fuerunt ab historia illius scriptore: cui nescio an credere debeam de causa restitutionis, & non potius opinari, quod cum rursus ecclesiæ pacem ambiret Adalbertus, *non aliter eam impetrarit a Pontifice, justis Narniensium querelis moto, quam sub ea conditione ut saltem corpus* S. Juvenalis *Romam mitteret, inde debito cum honore Narniam reducendum.*

71 *In his ut puto nihil incongruum, nihil vero absimile offendes Lector. Simili ratione de eo quod Fossani est corpore, cujuscumque ipsum sit, a quocumque vel undecumque allatum, verosimilior mihi videtur traditio antiquior, quam secutus pictor anni* MCCCCXLV *pinxit Clericum incomitatum, in alta minantis equum, non duplici cista sed unica arcula parva onustum; qui Clericus in Villa Meyrana decubuerit æger, seque mori videns, nec revelare volens quod haberet in arcula, hospites suos prece ac pretio obligarit ut intactam illam una cum corporis sui ossibus curarent perferendam ad Episcopum Tolosanum; a quo, tam sacri muneris acquisitione lætaturo, haud indecoram sperare poterat sepulturam; & gratiam ac famam apud cives etiam se mortuo perennaturam. Ita hic obierit, & volentibus mandata explere Meyranis acciderit, ut ad ecclesiam S. Mariæ de Salice immobilis equus admonuerit scrutari d. arculam, in qua forte assis inventuri essent causam remoræ equo objectæ: invenerint autem, teste latere,* corpus Juvenalis Confessoris: *quod reverenter in dictam ecclesiam intulerint, habuerintque in altari aut aliter in sacrario, Clerici Tolosani ossa ibidem humantes: quanti autem apud Deum meriti esset, tunc cognoscere cœperint, quando transeunte istac Anglia Regina (qualem alia tabula exprimit) dæmon, qui obsidebat ex ejus comitatu aliquam vociferari cœpit a* Juvenaluccio *aduri se, & hujus arculæ capiti energumenæ per manus ministrantium ibidem Sacerdotum imposita, compulsus est malepossessam habitationem dimittere. Dum vero exarserit devotio accolarum ad venerationem tacitus ignoti Sancti, & crebrescentibus miraculis ac pariter largitionibus piis surrexerit nova Romanisii ecclesia, erecto nobili Canonicorum collegio, & claustro ad horum usum ædificato honestanda: ita tamen ut multis annis, aut aliquot forte sæculis prius, ecclesiam & Canonicos S. Juvenalis habuerit Romanisium, quam de migratione Fossanum cogitaretur.*

72 *Talia dum fierent in ecclesia S. Mariæ de Salice, ac deinde Romanisii; non poterant tanti possessores thesauri, non ingti animo, solicitarique ad sciendum, quis, & qualis, & quo die colendus esset tam propitius Sanctus. Obierat Clericus, qui solus rem indicare poterat: nec præter nudum nomen & Confessoris titulum quidquam legebatur in lapide. Proximum ergo fuit ut consulerentur Martyrologii tabulæ, per Usuardum conscriptæ, quæ mediis istis sæculi sola fermenterant in usu quotidiano Ecclesiarum, & ex communi vulgi errore credebantur omnium qui uspiam coluntur Sanctorum nomina continere: quemadmodum hodie plerique faciunt, dum Roma vel aliunde Reliquias accipiunt; & imprudenter facere, nescio an ante nos monuerit aliquis. In illis tabulis apparuit ad* III *Maji inscriptum nomen* S. Juvenalis Episcopi & Confessoris, *alterius autem* Juvenalis *per totum anni circulum, nullum erat ibidem indicium, quam* VII *Maji* S. Juvenalis Martyris. *Ergo jam non dubitantibus, quin ejus haberent corpus, qui colitur* III *Maji, nihil prius fuit quam concludere ipsum furtim ablatum Narnia, ubi primus Episcopus nomine* Juvenalis *celebris habebatur, etsi omnino ignorabatur unde aut quomodo in Pedemontium pervenisset.*

73 *Ex hac, tam incerto fundamento nixa persuasione, eamque secura observatione jam dicta diei, apud Pedemontanos factum omnino crediderim, ut dies vel expositi primum ad publicum honorem corporis, vel Romanisium translati, nulla ad posteros memoria fuerit consecratus; uti nec ea, quæ post a Fossani ipsum exceptum est; magis autem laboratum sit, ut Acta vitæ & miraculorum Narnia habe-*

inque in Vede-mentio, neque tam aliud posse suspicare,

quam crediderint Ep. Narniensem S. Maii colendum,

quia aliam se dicunt non invenisse in Martyrologiis;

esse aliunde S. Juvenalis Confessorem?

& Actorum Narnia pervenisse,

rentur. Hoc vero factum crediderim eodem sæculo XV, *quo* D *capellam innovatam ipsamque ecclesiæ fabricam, aute aut alio casu quopiam ruina propinquam, fuisse instauratam vidimus; atque tunc primum vel scriptum esse, vel saltem Fossanum allatum librum, cujus supra meminimus, quoque solo usum crediderim compilatorem Legendæ seu Summarii Italici, in cæteris non tam lecta quam audita vela secutum. Non ita fecit Joannes Niger, sed utrumque archivium diligenter scrutatus, in iis quæ Fossani gesta sunt certiorem multo historiam tradit: excusandus in prioribus, in quibus compilatorem sibi sequendum putavit, antiquiori auctore distinctus, & de inventis Narniæ reliquiis S. Juvenalis adeo obscura monitus fama, ut admodum exiles eas esse crediderit. Nigri vestigiis fideliter inhæsit Thomas Opertus, heroico carmine, sane eleganti, tractans* Gesta S. Juvenalis, Narniensis Episcopi & Confessoris; *quod carmen cum junior duobus edidisset libris, senior auxit divisitque in quatuor, ultimo complexus translationes, quales in Nigro legerat. Inscribitur autem opus totum*, Africanus Antistes: *& præfixa habens librorum summaria, a Joanne Baptista Banino, quinque haud imparis elegantiæ versibus feliciter descripta, Planitiarumque Marchioni (quem præcipua nobilitatis, auctoritatis, doctrinæ ac pietatis virum gaudemus Taurini cognovisse) dedicatum, anno* MDCLXI *in lucem secundam prodiit.*

quod forsan scriptores recentiores

74 *Quod porro de consulto Usuardi Martyrologio diximus, & in hoc fundata quadringentorum annorum traditione, de corpore* S. Juvenalis Narniensis, *ut Fossani existente; non eget confirmatione infinitorum, quæ ex opere nostro colligi possent, exemplorum. Possum enim in genere dicere; & pro multo & longo tam meo quam antecedentium in hoc labore sociorum usu, fidem obtenturum me credo, si dixero; quod in omni passim regione, & quovis medii ævi sæculo, talis praxis viguerit; unde nunc plurimæ & parum utiles inter ecclesias rixæ, indies adhuc multiplicandæ, nisi desinant ii quorum interest, acceptis Roma aut aliunde Reliquiis eum assignare diem cultus annui, quæ nomina reperiuntur in Martyrologio. Unum interim exemplum non possum prætermittere, quia connexum cum hac ipsa quam tractamus historia. Habetur Lucæ in ecclesia S. Frigidiani, præter corpus* S. Cassii Episcopi, *etiam corpus* S. Faustæ Virginis, *pariter ut diximus allatum Narnia.* Cassium *Usuardus, ad usum Narniensis ecclesiæ auctus, uti & apud nos plura similiter aucti Usuardi exemplaria notabant die* XXIX *Junii; non fuit ergo in hoc errare facile. Sed* Faustam *neque olim peculiari festo coluerant Narnienses, neque etiamnum colunt: & tamen volebant id facere Lucenses. Consuluerunt igitur Usuardum suum: & nullam aliam invenientes Sanctam hujus nominis Virginem, præter eam quæ, una cum S. Evilasio Cyzici passa in Hellesponto, notabatur die* XX *Septembris; concinnum corpus quod Narnia acceperant, tali die venerandum decreverunt, cum Officio Virginis ac Martyris; nihil soliciti ultra quærere, qua verosimilitudine credi posset,* Faustæ Cyzicenæ *corpus ad ecclesiam Narniensem aliquando pervenisse.*

Simul autem Fossani adfuisse circa S. Juvenalem, &c. alibi jam circa alios

75 *Miramur, nec recipimus Franciottum, quod sciens Narniæ haberi commune utriusque Sancti epitaphium, ex eoque constare ante sepulcrum* Cassii *Episcopi fuisse tumulatam ejus uxorem* Faustam *virginem creditam a Narniensibus, licet hoc non dicat epitaphium, miramur, inquam, quod hæc sciens, ipsumque illud epitaphium recitans, dubitaverit an simul utriusque translata sint ossa: nec recipimus ista argumentantem,* Constat per traditionem numquam interruptam, & per vetustissima Fridianensis ecclesiæ Manuscripta, S. Faustam, cujus ibidem est corpus, ab immemorabili tempore cultam fuisse Lucæ die XX Septembris, sub titulo Virginis pariter & Martyris; ergo ipsum potius credi debet ejus esse, cujus tali die Cyzici passæ meminit Martyrologium, etsi nesciatur quomodo aut quando illud pervenerit Narniam; quam Narniensis Matrona, licet hanc

ubi hæc traditur hactenus Cyzicenæ

Nar-

A Narniæ vixiſſe ſciamus, & ibidem juxta virum ſuum ſepultam eſſe. *Cum autem ita argumentantem miremur nec recipiendum putemus; quid facere poterimus Foſſanenſibus, ſimili prorſus argumentandi ratione ſuam cauſam agentibus contra Narnienſes, pro vindicando ſibi primo eorum Epiſcopo ac patrono Juvenali, licet illi jurati oſtendant corpus integrum, ex eodem eduſtum ſepulcro, in quo primo tumulatum, nec Foſſanenſes quidem negare volent.*

Videtur ergo Narnienſibus adjudicandus ſanctus Juvenalis.

76 *Etenim antiquiſſimum ejus epitaphium, a ſucceſſore Maximo veroſimiliter conſcriptum, teſtatur quod ipſe Sanctus ſepulcrum ſibi ſtruxerit, illud* in caute manibus ſcindens, *vel (ut poſteris mutare placuit) in* rupe cava. *Exſtructa deinde baſilica cum Confeſſione eſt, non tamen propterea violatum ſepulcrum ad efferendum inde corpus: non enim miraculoſus ille liquor, qui die Sancti natali colligebatur, ex corpore aut capſa dicitur ſtuere: ſed* confeſſio *ipſa, tam marmora quam aurum & argentum, illa ſudoris aqua diſtillare. Cur autem dubitemus, quin, ſicut baſilicæ extructa fuit ad ſepulcrum S. Juvenalis, ſic ſupra illud erecta Confeſſio fuerit, & hæc ſit capella, quæ ſemper ſervavit & ſervat etiam nunc nomen Cor-*

cujus fuerit illud verum ſepulcrum

B poris Sancti? *Si Adelberto, ſacrum pignus poſcenti, non potuit fieri ſatis niſi tradito illo, eaque de cauſa reſigenda marmora & ſepulcrum aperiendum fuit; eodem (ut creditur) reddito, quo loco illud potius repoſuiſſent Narnienſes, quam eo ubi Sanctus miraculoſi cruoris notam reliquerat, & abſentem quoque perrexerant venerari Narnienſes, ob memoriam tot beneficiorum iſtic receptorum? Ita autem repoſito corpore & reſtitutis marmoribus in priſtinam formam renovatum ſepulcrum, minime facile apertu fuiſſe perſuadet ejuſdem hoc ſæculo facta retectio.*

In quo sup. reperta sunt ossa.

77 *Omnino autem non fuiſſe depoſito venerabili viduæ eum, nec parvas ſolum Reliquias corporis Narniæ exiſtere ſed integrum corpus, tam neceſſario cogor credere productis ſupra teſtimoniis oculatis Narnienſium; quam jurata Foſſanenſium aſſertioni, ſua in arcula haberi præcipua humani corporis oſſa, quod oppoſitus titulus lateritius (idem veroſimiliter cum quo primo poſitum fuit in ſepulcro) indicabat eſſe* Juvenalis Confeſſoris. *Solent nunc fermo homines, & rudioribus ad res perſonaſque diſtinguendas ſæculis ſolebant fere ſemper, ad notum pro ceteris nominis alicujus Sanctum referre quidquid de Sancto aliquo ejuſdem nominis citra ulteriorem determinationem legunt vel audiunt, idque in cauſa Reliquiarum eo promtius, quo optabilius cuique videtur eas eſſe Sancti quam maxime illuſtris & famoſi. Idem Foſſanenſibus eveniſſe putamus, & hinc factum eſſe, ut pro ejus quem vere habebant* Juvenalis, *ſed ignoti quoad cetera, cultu, aſſumerent cultum* S. Juvenalis Narnienſis, *ex Martyrologiis & alinnde cogniti.*

C 78 *Contra hanc definitionem opponi poſſunt varia, quæ Narnienſibus objicit Ioannes Niger, ſed talia ut æſtimem, ipſimet facile occurſuram quid reſponderi ad ſingula debeat poſtquam hæc legerit. Vis præcipua verſatur in diſtinctione duorum Epiſcoporum ejuſdem nominis, recentius excogitata, & nimis facile recepta a partibus, tamquam unico dirimenda controverſiæ medio. Sed infeliciter. Sicut enim certum eſt* Narnienſes *unum ſolum coluiſſe* Juvenalem, *qui fuit ipſorum* primus Epiſcopus *& die* VII *Auguſti defunctus, præcipuam tamen venerationem habet die* III *Maji, ſive is* Confeſſor *fuerit ſive* Martyr: *ita, merito exiſtimant* Foſſanenſes, *ſi vere alicujus* Juvenalis Epiſcopi Narnienſis *corpus furari voluit ac potuit Tholoſanus Clericus, voluiſſe & revera attuliſſe corpus ejus cujus noverat miracula, & ad cujus ſepulcrum videbat populum Narnienſem proſterni. Sed hoc feciſſe aut omnino Narniæ fuiſſe aliquando illum, nulla probant idonea monumenta, uti patet ex redargutione errorum in ipſa tranſlationis hiſtoria notatorum, ob quos ei merito fides abrogatur, præſertim in iis punctis quæ demonſtrantur ex mera conjectura credi cœpiſſe, qualis eſt Clerici illius Canonicatus in eccleſia Narnienſi, & conſpiratio ipſius & Subſacriſtæ ad ſacrilegium, cum certa jactura beneficii & graviori complicis periculo.*

neque hæc alterius quam Narnienſibus scribis.

a quo illum Juvenalis nihil facit ad quæſtionem.

ADCTO RE D. P.

CAPUT X.

De qualitate S. Juvenalis Confeſſoris Foſſani, veroſimilior conjectura.

Suaſendo titulum Confeſſoris in propriſſimo ſenſu.

79 *Satis ſit ergo Foſſanenſibus a quatuor ſæculis poſſidere divinitus ſibi conceſſum Patronum, eoque habeant cariorem, quod ſibi ſolis poſſint æſtimare proprium; non diſtractis aut diviſis inter plures ſuffragiis impenſurum ſibi, quidquid apud Deum poteſt; cum poſſe plurimum oſtendant miracula gratiæque, quas populo Foſſanenſi conferre non ceſſat; nec conferre ceſſabit, etſi eum deſinant colere ſub litigioſo titulo* Epiſcopi Narnienſis. *Pro hoc mihi longe glorioſior videtur eſſe titulus* Confeſſoris, *eo ſenſu, ut plane exiſtimo, mortuo appoſitus, ut nulli Narnienſium Epiſcoporum ſit communicabilis: cum eo in primigenia ſignificatione accepto, intelligatur fidei cauſa carceres aut exilium perpeſſus, eiſque immortuus. Nec enim ſex primis aut octo ſæculis puto quemquam cum hoc titulo ſepeliendum fuiſſe, niſi qui ſic obiiſſet, etſi jam pridem & nunc etiam in communi ſermone & eccleſiaſtici cultus ratione omnes* Sancti *vocentur* Confeſſores, *qui morte incruenta cæleſtem gloriam ita ſunt adepti, ut meruerint titulum ſanctitatis.*

E

patet S. Juvenalis Foſſanenſis.

80 *Tales quales jam dixi, veri nominis* Confeſſores *multos Corſica & Sardinia, nonnullos haud dubie etiam Italia habuit tempore perſecutionis Wandalicæ ex Africa pulſos, etiam Epiſcopos, qui ignobilibus in locis vitam exigentes aut ad ea poſt mortem traſlati, ratione patratorum miraculorum qualemcumque cultum habuerunt olim aut nunc etiam obtinent, pro locorum conditione obſcurum & ſolis vicinioribus notum. De* Eugenio Carthaginenſi Epiſcopo *teſtatur Gregorius Turonenſis, exulem ſub Hunerico Rege defunctum apud Albigenſes in Gallia. De* SS. Florentino & Vindemiali *ex Corſica tranſvectis Tarviſium, egimus die præcedenti: ibidemque indicavimus de alio* S. Florentio Epiſcopo, *forſan* Seminenſi, *ex Provincia Proconſulari, in Corſicam ſub eadem perſecutione relegato, cujus inde corpus miraculo Campigliam allatum creditur; adeo interim (quod ad rem noſtram præcipue facit) parum celebris, ut cum ab urbe Senenſi, in cujus territorio aut ſaltem confinio oppidum illud eſt, prima ejus ad nos cognitio perveniſſet, & majorem poſtea requiverem a P. Sebaſtiano de Comitibus, Faſtorum Senenſium editore; faſſus nobis ingenue ſit, ejus nomen ex noſtris primum litteris ad ſe perlatum, cum antea de eo unquam inaudierit.*

eorum qui sub Hunerico ex Africa pulſi exulem obierunt.

F

mens credit & quidem Epiſcopus.

81 *Quid ni ſimiliter liceat opinari,* Juvenalem *aliquem ex Africanis Confeſſoribus, tam Epiſcopis quam Clericis laicisve, poſt carceres & quæſtiones fidei cauſa toleratas, depoſito corporis ſui honeſtaſſe aliquam ruralem eccleſiam, in eo terrarum tractu, qui Romanum agrum inter & Pedemontium jacet; quaque temporum aut bellorum injuriis male cuſtodita ac forte ſemiruta, invitaverit Toloſanum peregrinum ad tentandum furtum, ut multi ſibi medio ævo perſuadebant, pium? Itaque exiſtimabimus effractum eſſe, quod forte ſub* S. Juvenalis Epiſcopi *titulo inveniebatur altare; repertaque, ibidem, cum latere nominis indice, oſſa ac cineres; quæs qui abſtulit repoſuerit in arculam illam buxeam quam inter ſarcinas ſuas habebat, ad alios longe uſus confectam, ideoque profanis dumtaxat armati equitis duarumque puellarum imaginibus ornatam, eique inſcripſerit, ſupra equitis humeros,* S. Juvenalis Epiſ. *Qui poſtquam factum morte luit, quia forte lucri turpis cauſa potius quam religionis intuitu Sanctum e loco ſuo abſtraxerat; videntur Villa-meirani, inter quos obiit effregiſſe feram arcula, cujus clavis non inveniebatur; ut viderent num vere ſacrum aliquid in ea reperiretur: ſeraque per hoc jam reddita inutili, cingulo*

ſub altaris defoſſæ eccleſiæ altari reponitur.

& inde in Pedemontium allatus.

illo

AUCTORE D. P.

illo coniecto ; colligaſſe : & curatori eccleſiæ S. Mariæ del Salice tradidiſſe aſſervandam.

Ad quam facile ſit fieri jurnrio.

91 *Nihil hic apparet captu credituque difficile ei, qui viderit, quam ſæpe negligenter quibuſdam in locis, non tantum ruralibus, ſed etiam urbanis, habeantur Sanctorum quorumdam corpora. Cum anno* MDCLX *die* XXIX *Novembris Piſaurum advecti, vetus S. Caſſiani templum, olim Cathedrale, tunc ſolum parochiale, eſſemus ingreſſi, monſtrata eſt nobis lignea capſa, olim haud ineleganter picta ; tunc vero, vitiatis detritiſve ævo coloribus, vix digna quæ inter ſacras haberetur. Hæc ſupra armarium quoddam temere repoſita, ac ne operculo quidem ligneo ad excludendos pulveres tecta, per craticm, non ferream ſed ligneam & carie exeſam ac locis nonnullis fra-*

Ipſo vidi Piſauri, ubi corpus cujuſdam S. Lamberti Martyris.

ctam, ſpectanda dabat caput & oſſa præcipua cujuſdam S. Lamberti Martyris, cujus feſtum dicebant qui aderant agi in illa eccleſia XVII *Septembris, eo quod crederetur etiam fuiſſe* Epiſcopus ; *& conſulto Romano Martyrologio, unicus dumtaxat inveniebatur eo die* Lambertus *ſimul* Epiſcopus & Martyr ; *nemque celeberrimus hujus nominis Trajectenſis Antiſtes, ad cujus ſepulcrum miraculis notiſſimum Leodienſis locus, qui vicus antea ignobilis erat, accrevit in urbem unam ex maximis Belgicarum & Bononia Italica comparandam.*

B 92 *Hunc ergo ſe habere ſuſtinent Piſaurenſes : neque profuit quod tunc ipſis & poſtea eorum Epiſcopo Roma ſignificaverimus, manifeſte errari ; non tantum quia corpus* S. Lamberti Trajectenſis *ſit Leodii, idque certiſſimo conſtet : ſed etiam quia ab hoc diverſum eſſe Piſaurenſem, ſatis indicant verſus, quamvis ſemitriti, in lateribus arcæ deſcripti, quibus dicitur oſſa illa fuiſſe Piſaurum illata, & in capſa iſtam repoſita, ſub Pontificatu Pii* II. *anno* MCCCCLX *a Duce Alexandro Sfortiæ filio, qui ea advexerit ex Baſques, id eſt Vaſconia regione, tocius Galliæ quam longa eſt interjecta a Belgis remota. Ut autem ſacra oſſa omnia obſervante nemine auferrentur (nam hoc volebam probare de S. Juvenali Foſſanenſi eſſe credibile) ſolum opus foret prætextu aliquo aditum dari in ſacriſtiam ; ad quam receptus non longiori egeret ad furtum patrandum temporis ſpatio, quam dum incurioſus & nihil tale metuens ſacriſta, dimiſſo intus hoſpite, candelas in altari accendendas pro Miſſa aut vinum e domo vicina quæreret.*

male credidiſſe Trajectinum Epiſcopum aliquem ſervandum.

93 *Quid dicam quomodo Florentiæ anno* MDCLXII *die* XIV *Februarii, in amplam pulchramque S. Miniatis eccleſiam, ſed quia arci nunc includitur deſolatam, intromiſſi a præſidiariis militibus, & arbitrio noſtro cuncta luſtrantes, intromiſſis ſub aras ornatu omni nudas capitibus*

C *manibuſque, viderimus ac tetigerimus arculas marmoreas plures, ex quibus arte aliqua reſeratis facillimum fuiſſet educere lipſana intus depoſita, ſi cui fuiſſet animus, qualem habuit Toloſanus ille clericus, ad furtum abuti libertate ea quam dabat vita eccleſiaſtica profeſſio, apud militares viros, talium incurioſos, extra ſuſpicionem poſita ? Hæc placuit adducere exempli cauſa, ut cum in urbibus adeo nobilibus tales contingat offerri commoditates ſubducendi ſanctorum corporum aliquod ; nemo credere cunctetur id fieri potuiſſe in aliquo forſitan ignobili aut deſolato pago, ubi iſtius, qui nunc Foſſani Patronus meritiſſimo colitur, S. Juvenalis corpus, æque indiligenter cuſtoditum deſiderabatur.*

Furti & ſacrilegii S. Miniatis Florentiæ tentati ab.

94 *Verum inquies, ſi credebant Narnienſes, in eo quod ſanctæ Corporis appellabant & frequentabant ſacello,* D *ſeſe revera poſſidere corpus ſui Patroni, cur non ſeſe omni modo oppoſuerunt Foſſanenſibus, quos eumdem arrogare ſibi, diſcere poterant vel ex peregrinis, poſt adoratum Foſſani S. Juvenalem, Narnia tranſeuntibus Romam ? Cur tot ſæculis negligerent aperire ſepulcrum, quod contrariam ſibi aſſertionem poſſet exhibito corpore redarguere manifeſto ? Reſpondebunt credo Narnienſes, adeo de poſſeſſione ſecuros fuiſſe majores ſuos, ut qua de Foſſanenſium forte audiebant opinione, ſibi putarent contemnenda ; quemadmodum Leodienſes (ut in exemplo propoſito maneam) numquam ſe commoverunt propter Piſaurenſes, aſſerentes ſibi S. Lambertum Trajectenſem. Ut autem propterea ſepulcrum illud reſerarent, quod majorum ſuorum pietas diligenter occluſerat : non poterat eis videri conveniens. Rem probo exemplo unoex multis. Inter Brixienſes Epiſcopum, & Abbatem, atque adeo inter ipſos cives in partes ſciſſos, ut dictum parte 3 Propilei ad 2 tonum Aprilis, graviſſima controverſia exiterat, propter corpora in eccleſia S. Fauſtini ad ſanguinem anno* MCLXXXVII *reperta & elevata, tamquam ſi eſſent SS. Fauſtini & Jovitæ Patronorum Brixienſium ; quia hæc pridem inde tranſlata fuiſſe ad eadem Abbatialem S. Fauſtini majoris, pro certo credebatur a pleriſque, & merito ; non tamen propterea actum eſt ut aperiretur tumba quæ ſemper fuerat in honore. Eadem controverſia, Pontificis* E *ſummi interventu compreſſa potius quam ſedata, aliquoties recruduit : non tamen ante annum* MCCCCLV *reſirata vetus tumba eſt, idque alia prorſus ex cauſa ; cum ſcilicet ipſa Civitas elegantiorem arcam fabricandam & ſolemnem tranſlationem faciendam cenſuiſſet. Hoc autem non valuit in Narnienſibus ad perſuadendam ſepulcri apertionem, quamdiu nihil de facienda tranſlatione cogitantes cives, contenti fuerunt ſacello ſeu confeſſione, cujus ornatus innovari ſemper poterat intra illo quod ſubtus erat ſepulcro.*

Sanctiſſ. objectant contra Narnienſes ſuos.

Exempli Leodienſium & Brixienſium.

95 *Poſitis in hunc modum contentionibus, quæ inter* Narnienſes *ac* Foſſanenſes *verſantur, dum his ſuus aſſeritur* S. Juvenalis, *commune nihil habens cum Narnia, haud erit difficile ipſos inter ſe* Narnienſes *componere, diſputantes, unusne an duo fuerint ipſis Epiſcopi* Juvenales. *Nam ſi illi Gregorii auctoritas movet, conſiderare debent hunc ubi agit de* S. Caſſio, *ad* S. Juvenalis Martyris *ſepulcrum ex more orante, non poſſe intelligi niſi de urbis ipſius Patrono : qui idem S. Probo Epiſcopo Reatino apparuerit, quemadmodum hujus nepos, itidem Probus dictus, narrare conſuevit ipſimet Gregorio. Hunc* F *vero cenſemus more ſuo liberalius uſum titulo Martyris in compellando* S. Juvenale, *quem alias conſtabat in pace defunctum ; cum idem eum feciſſe viderimus in* SS. Herculano *&* Zenone. *Nec vero eo tempore, quo volunt quidam vixiſſe* Juvenalem ſecundum & Martyrem *obiiſſe, idonea ulla poteſt concipi martyrii occaſio. Num ſive hunc ſecundum referas ad annum* CCCCXXV, *ut facit in Interamnenſibus Epiſcopis Ughellus ; ſive ad* DLXV, *ut idem facit in Epiſcopis Narnienſibus, parum ſui memor (vult autem utrique eccleſia communiter præfuiſſe) probari nulla ratione poteſt, quod* ob ſacrum cultum imaginum ab hæreticis neci traditus *ſit ; cum Iconomachorum hæreſis neque ante Leonem Iſaurieum (qui ſolum regnare cepit anno* DCCXVII) *exordium ſumpſerit, neque extra Græciam cuiquam moleſta fuerit, uti patet hiſtorias eorum temporum legentibus.*

non videtur ab illis adhibendus Juvenalis.

qui cauſa imaginum Martyr abierit

DE

DE SS. EUSEBIO PRESBYTERO, ET AVITO DIACONO.

AUTISSIODORI IN GALLIA. G. H.

Memoria horum conſervata eſt in antiquis Martyrologiis. Ex his eſt aliquod Romanum Cardinalis Barberini, quorum contulimus Martyrologium genuinum Bedæ, ante annum a Martii editum: alterum eſt Trevirenſe antiqui monaſterii S. Maximini; & tertium quod S. Notkerus Balbulus ſcripſit: Imbis iſta leguntur: Autiſſiodoro depoſitio SS. Euſebii Presbyteri & Aviti Diaconi. *Eorundem Sanctorum feſtivitas celebratur in quatuor Martyrologiis Hieronymiani apographis, ſed hac ex parte auctis: & quidem in antiquiſſimo Epternacenſi iſta habentur*: Civitate Autiſſiodoro depoſitio & translatio SS. Euſebii Presbyteri & Aurei Diaconi. *Verum in Lucenſi & Blumiano ſic legitur*: Autiſſiodoro depoſitio & translatio corporum ſanctorum Confeſſorum Euſebii Presbyteri & Aviti Diaconi. *Eadem, omiſſo ſolum depoſitionis nomine, referuntur in MS. Corbejenſi Pariſiis excuſo. Hactenus qua in ſeptem hiſce Martyrologiis reperimus proponimus Autiſſiodorenſibus, ut ſi qua hiſce teſtimoniis addenda invenerint, dignentur ad honorem Eccleſiæ ſuæ manifeſtare.*

DE S. PHILIPPO PRESBYTERO CELLÆ IN PALATINATU RHENI. G. H.

B SEC. VIII

In antiqua Notitia Provinciarum & civitatum Galliæ, temporibus Honorii Auguſti (ut cenſent viri eruditi) condita, eſt inter Provincias Germania prima, continetque metropolim Mogunciacenſium, civitates Argentoratenſium, Nemetum & Vangionum: fuitque ea provincia poſtmodum ſub Francis Auſtraſiis, quam cum reliqua Francia obtinuit ſæculo octavo Pippinus Rex, pater Caroli Magni Imperatoris: cujus tempore ibidem ſanctitate & miraculis floruit S. Philippus Presbyter in pago Nahgowe, *ſito in hodierno Palatinatu Rheni, ad dexterum hujus fluminis latus, ubi prædictus fluvius* Nava, *in confinio ditionis Trevirenſis exortus, ac Lutera aliiſque duobus fluminibus auctus, irrigato Cruciniaco, juxta Bingium in Rhenum ſe exonerat. Hinc apud Tacitum lib. 4 Hiſtoriarum cap. 70.* Tutor Treveris comitantibus, vitato Mogunciaco, Bingium conceſſit, fidens loco, quia pontem Navæ fluminis abruperat. *Et Auſonius in Moſellanicis.*

In Germania prima

In pago Nahgowe

Transieram celerem nebuloſo flumine Navam.

Pro Nava *apud Freherum in Originibus Palatinis etiam* Naha *legitur. Hinc totus vicinus tractus, verſus Vormatiam urbem per Palatinatum*, pagus Nahgowe *dictus eſt. Porro apud Frodoardum indicatur* an. DCCCCXLVIII ab Ottone Magno Imperatore Synodus habita apub Engilenheim in pago Nagawi. *In hoc tractu etiamnum exhibetur in mappis geographicis* Cella, *a* S. Philippo *conſtructa, in qua cum Horoſcolfo Presbytero vixit, ac plenus meritis obiit, ſanctitate ac miraculis in vita ac poſt mortem clarus. Hinc Cella, in ditione divite opum, frumenti ac vini ferace ſita, accrevit in parochiam magnam; ejuſque eccleſia in Collegiatam erecta fuit, cujus fundationum, conſecrationum, indulgentiarum, fraternitatum, ceteraque avita venerationis monumenta tranſlata fuerunt Heidelbergam, ubi ea in celſa Academia aſſervari, & a ſe viſa, an.* MDCLX *teſtatus eſt nobis* Joannes Gamaſius noſter, *deinde eadem ſtudioſe tranſmiſit, danda poſt Vitam ſub titulo Appendicis. Fuerat Heidelbergenſis Academia a Ruperto II Palatino anno* MCCCCLVI *inſtituta; ad cujus ſplendorem a Paulo III & Julio III Pontificibus Romanis conceſſum fuiſſe dictam Cellam cum omnibus ei attributis poſſeſſionibus, teſtatur Matthæus Merianus in deſcriptione Palatinatus pag. 25.*

Vicus Cella ad S. Philippo conſtructus. C

cujus poſſeſſionis Academia Heidelbergenſis utilitatem.

2 *Vitam* S. Philippi Presbyteri, *hactenus ineditam, damus ex MSS. codicibus, Trevirenſi monaſterii S. Maximini, & Paſſionali Blaburenſi Hirſaugienſis cœnobii. Ancler ibidem vixit, atque præfatur, ſe plurima ex memorato Horoſcolfo, Philippi ſocio, ac ceteris incolis ſciviſſe, quorum plurimum nomina indicat. Hinc antiquus ejuſdem Sancti cultus innoteſcit, quem confirmat in ſuo Martyrologio B. Rabanus, ex Abbate Fuldenſi Archiepiſcopus Moguntinus anno* DCCCXLVII *creatus, cujus iſta ſunt verba ad hunc* III *Maji*: Eodem die S. Philippi Confeſſoris. *Qua verba inde tranſlata ſunt ad Martyrologium, quod hactenus ſub nomine Bedæ fuit excuſum. Grevenus in ſuis ad Uſuardum additionibus iſta habet*: In Galliis, in loco qui dicitur Cella, Philippi Presbyteri & Confeſſoris. *Grevenum deſcripſit Caniſius in Martyrologio Germanico, & huc allegat Ferrarius in Catalogo generali: qui loci ignarus plurima de variis Cellis collegit. Hinc Sauſſajus, in Supplemento Martyrologii Gallicani, uſus ſolita ſibi ſæpius conjectura, iſta ſcribit*: In territorio Pariſienſi Kalæ monaſterio S. Philippi Presbyteri, Virginum ſacrarum pædagogi, viri Angelicæ puritatis & gratiæ. *Sauſſajo fidem tribuit Bucelinus in Sacrario Benedictino, & ſua adjungit his verbis*: In monaſterio Calenſi S. Philippi Presbyteri, cujus corpus ibidem colitur. *Potius ſic ſcripſiſſet*: In eccleſia collegiata Cellenſi in Palatinatu Rheni, S. Philippi Presbyteri, cujus corpus ibi olim in veneratione fuit. *Nam fide orthodoxa ibidem eliminata & hæreſi inducta, quia factum fuerit corpori non liquet.*

memoria ſe factis.

D

E

F

VITA

Ab Auctore coævo deſcripta.

Ex codicibus MSS.

Prologus

1 VIrorum illuſtrium vitam atque actus ſimulque doctrinam ſcribere, mos antiquus & conſuetudo eccleſiaſtica eſt: ut dum eorum converſatio atque pietas fidei a poſteris legendo dignoſcitur, ad earumdem imitationem animi audientium incitentur. Ideoque conſiderans profuturum profectum animarum, ratum duxi ea quæ de B. Philippo ab incolis loci illius, & a diſcipulo ejus Horoſcolfo Presbytero didici, litteris poſteris commendare.

Anglorum

2 Fuit ſiquidem vir ſanctiſſimus Philippus, genere Anglus, tranſmarinis inſulis ortus. Sed quia Spiritus ſancti donum, dum animum cujuslibet tetigerit, in divino a amore ardentem reddit; Beatus Philippus, nimio inflammatus amore Chriſti, genus patriamque relinquens, Romam adiit, limina B. Petri

a

AUCT. COÆVO EX MSS. *Roma Sacerdotii fastigium*

Petri Principis Apostolorum quæsivit, ibique diu in sancta conversatione Domini militans, jubente Apostolico Papa, invitus Sacerdotii onus suscepit. Sed S. Philippus vitam remotiorem multum *b* inhianter diligens, Romam reliquit, & Galliarum partibus *c* lustratis reperit locum qui nunc Cella vocitatur, qui situs est in pago Nahgowe. Potiebatur tunc temporis gubernacula regni Francorum Pippinus, *de Palatio ruto Rhenum* gloriosissimus & piissimus Rex; cui successit Carolus primus. Nempe jam dictus vir accensus amore cælesti, theoricam cœpit amplecti vitam, imitatus *d* *d* Paulum Eremitam & Arsenium magnum. Erat enim animo constans, in opere Dei sedulus, in oratione Dei pervigil, in opere hilaris, in humilitate devotus, in verbis pacificus, in factis honestus, corpore castus, in caritate Dei & proximi sufficiens. Non eum corporalis voluptas evertit, non ambitio sæculi decepit, non tristitia pusillanimem reddidit, non lætitia immoderatum fecit. Nec prætereundum sane, quod idem beatissimus vir oratorium sibimet faciens, in honorem S. Michaelis constructit cellulam, fecitque hortum arboribus consitum: eratque illi socius Horoscolsus, superius jam dictus, qui etiam cum illo a pueritia Domino militavit. Sed Dominus qui milites suos honorare numquam distulit, cœpit foris per exhibita miracula, qualis interiorsus esset, ostendere.

Construit oratorium S. Michaelis

b *c*

B

habet aviculas sequentes familiares

3 Primum etenim cœperunt illi avicularum indomitæ ad manum occurrere illique congaudere, quibus ille victum manu propria tribuens, hilares abire sinebat. Nam & lepores sæpe venientes ad eum, lingebant pedes illius: quos blande ille demulcens, redire jussit. Non mirum, obtemperabat enim in omnibus præceptis divinis, quamobrem & irrationabilia animalia congratulabantur illi. Nec hoc sub silentio reticere possum, quod pluribus in propatulo, est. Ferunt siquidem ii quibus plenissime notum est, habuisse beatum virum boves duos, propter diversas necessitates: sed venientes fures nocte furati sunt illos. Totam ergo illam noctem iter agentes, itinere nimio fatigati sunt, & ad ostium ipsius cellulæ, cum istis bobus quos furati sunt, mane reperti sunt. Qui nimio pudore perfusi, sancti viri genibus provoluti, dixerunt, quantum per totam illam noctem laborassent: quos ille benignissime alloquens, & exhortans ne denuo talia committerent, dato cibo abundanter, abire permisit, Evangelicus siquidem

beneficit furibus qui furtum fructu cruciatui erant abdere

Matt. 5, 44. C vir, non immemor erat præcepti Domini, ubi ait; Diligite inimicos vestros, benefacite his qui oderunt vos, ut sitis filii Patris vestri, qui in cælis est.

Optimates Regis imitatur in amore Dei:

4 Interea accidit ut ejus sancta conversatio & salubris, huc atque illuc per multorum ora volitaret, atque ad notitiam cujusdam Potentis ejus sublimis fama perveniret: qui abiit, & ejus cellulam ingressus, locutusque cum illo, familiaris ut sibi fieret deprecabatur. Sed & confessionem suam, sicut mos est Sacerdotibus dare, sic illi dedit: fueruntque multo tempore connexi divino amore; unde factum est, ut sæpius ad eum veniret, & illius frueretur eloquio sancto. Ipse vero amicus illius, præpotens inter cæteros Optimates Pippini Regis illo in tempore fuit: quippe cum esset instructus ex colloquio viri Dei, cœpit Deum diligere atque timere, totamque spem suam in Deum ponere.

a morte in sinistra pedis

5 Denique cum hæc & alia quam plurima bonorum opera sanctus vir Domini Philippus perficeret, & multos suo exemplo ad pium opus divini præcepti informasset; Dominus Jesus Christus, pius in retributione, famuli sui merita in ejus obitu manifestare non distulit. Nam cum febre arreptus esset, sanctorum Angelorum chorus, clementissime animam ejus sanctam cælo suscepit, Fratres vero sancti viri D qui cum illo fuerant, paraverunt tumulum, & totum Sancti corpusculum in feretro posuerunt. Dicturus sum enim quod forsitan, apud impios & infideles, incredibile forte videbitur; adjuvante autem gratuita & multimoda clementia Christi, a quibus hoc nobis revelatum, plurimi præsto sunt testes. Nam venit jussio regalis, ut omnes in prælium pergerent Franci. Unde contigit amicum viri sancti, cujus superius fecimus mentionem, cum ceteris sociis iter arripere: nesciebat enim quod defunctus esset *e* amicus suus vir Domini. *e* Sed jam cum iter facere debuisset, occurrit ei ad memoriam, quod benedictione hominis Dei, sicut consueverat, non accepisset. Cœpto itaque itinere venit ad cellulam, invenitque corpus Sancti jacens in feretro. Illico ipse nimio animi dolore perculsus, lacrymabiliter atque flebili voce ejulans, clamare cœpit: Heu, heu Pater! numquam sine benedictione tua iter agere consuevi: tua nempe benedictio, mihi clypeus & galea fuit. Sed Dominus, qui mortificat & vivificat, deducit ad inferos & reducit, illic sua mirabilia innovavit. A nimio enim ejulatu illius, Sanctus qui fuerat mortuus, erigens se resedit in feretro, sicque alloquitur amicum: Perge, inquit: prospera, Deo opitulante omnia tibi: tantum memento loci istius dum vixeris: sanus enim ibis, sanus reverteris: & benedicens illi reversus est ad feretri caput. Fratres autem accepto corpusculo, in tumulum quem illi paraverant, posuerunt. Horoscolsus autem socius & condiscipulus hominis Dei, multo tempore in religioso habitu & sancta conversatione vivens, cum esset centum annorum, obiit in Domino.

ad lacrymas dicti optimatis

se erigens, illi prospera prædicit.

E

6 Nec prætereundum sane quod, Deo revelante, de miraculis viri Dei cognovimus. Post obitum vero illius contigit, ut quidam homo iter faciens, sine benedictione & licentia de pomis, in arbores quas beatus Vir plantaverat manum extendens, accideret, quæ sibi in os posuit, ut comederet: sed nec deglutire interius potuit nec foris rejicere, unde cum summa celeritate, currens ad sepulcrum B. Philippi, ensem simul & sagum posuit, & Domino opitulante pristinam sanitatem recepit. Siquidem & alius de incolis loci illius, sicut relatum nobis cognovimus, ad eumdem hortum sanctissimi viri, ut poma furtim tolleret, venit: saccum ex pomis replevit, & super jumentum posuit: sed ea poma quæ acceperat, domum non detulit: nam jumentum illius illico crepuit, & vitam finiens mortuum est.

Poma ex horto viri furati divinitus punientur

F

f 7 Aliud miraculum scribere ratum duximus, quia & præsentem testem, nomine *f* Einhardum nobiscum habemus. Refert quoque quod fuerit prope ipsius beati viri cellulam mulier quædam, longo tempore cæca, quæ nunc usque in carne esse viva asseritur, cui nomen est Godildis. Hæc ex voto ad sepulcrum jam prædicti Sancti veniens, lumen quod amiserat, Domino juvante, recepit.

cæca illuminatur

custos oratorii triduo concrematur ob luminaria negligenter custodita.

8 Magnam rem & sublime miraculum scripturi, sed plurimorum veracium testimonio suffulti, non pertimescimus ea scribere, quæ ex veritate reperimus. Fuit etenim custos ibidem ejusdem sancti viri oratorii, in laicali habitu constitutus, nomine Luitbaldus; qui longo tempore inibi degens, cellulam custodiebat, & luminaria in ipso oratorio certis horis facere debuerat. Accidit autem ut quadam die, propter necessitatem frigoris, juxta focum sederet, ut calefieret; sed modica scintilla de igne advolans in femoralia illius, videlicet jam memorati viri, insideret & ardere inciperet: quam ipse cum summo nisu & magno certamine extinguere satagens, nullatenus valuit; sed magis magisque flammarum, tam ipsum quam & vestimenta ejus, circumdederat globus.

Cucurrit

A Cucurrit clamitans, & in aquam ſemetipſum projecit: ſed nihil illi profuit: adhuc enim & majorem pœnam ſuſtinuit. Quid in longum proſequar? tres ſiquidem dies miſerrimus hominum tali incendio concrematus, in cinere pœnituit, quod negligendo deliquit. Inter ipſa autem incendia quibus urebatur, interrogatus a multis, cur taliter concremaretur, confeſſus eſt quod in luminaria quæ ibi facere debuerat, negligens extitiſſet. Profeſſus eſt etiam ſe multoties voces ibidem canentium Angelorum audiſſe: ſed & dixit, ſæpe in nocte in eodem oratorio, inter nebulas, quæ ibi propter ſuam negligentiam, ſæpe fiebant, ſe ſpecioſiſſimas vidiſſe columbas: aſſeruitque quod & luminaria perſæpe incenſa inveniſſet.

Se flamma ejus audivit & evasit.

9 Proteſtabatur hæc nobis ſiquidem ille, qui Domino largiente per ſervum ſuum, illi ſanitatem donare diſpoſuit: ſiquidem Willibertus quidam, ſex annis arido corpore atque diſſolutis membris, nec non amiſſo unius oculi lumine, illuc plenus fide ex voto ſe duci juſſit. Cumque in oratorio, ubi idem beatiſſimus humatus jacebat, pernoctaſſet; integram ſanitatem luminis promeruit & greſſum rectitudinis.

Sanatur claudus & monoculus.

10 Proſequor & illud, quod revelante nobis religioſo viro monacho atque Presbytero, nomine B Wacario, cognovimus. Quodam autem tempore *g* Warinharius cum exercitu magno, uxorem ſuam ſecum in comitatu habens, ad eamdem cellulam gratia orationis venit. Sed cum eſſet militibus præpotentibus, ſicut jam præmiſi, ſuffultus, cum nimia multitudine populi quæ ſecum affuit; manſionem ſibi parare juſſit. Erat in eadem cellula paululum vini in vaſe uno. Sed ipſum vas, ſicut refert jam dictus monachus & presbyter, tertia parte vacuum erat. Bibit exinde ipſe Warinharius, biberunt & amici & cuncta familia ejus, & omnes miniſtri illius, pene uſque ad pleniſſimam ſaturitatem; ſimiliter & incraſtinum, quoniam & ibidem per totam diem commoratus eſt. In tertio vero die, ipſo iter arripiente, jam dictus monachus & Presbyter cellarium ingreſſus, ipſum vas redundans reperit, ita ut foras effiueret.

g Vinum miraculoſe auctum.

11 Moderno namque tempore actum eſt, quod minime reticere ſub ſilentio debemus. Hartmandus ſiquidem monachus, natalibus valde ſublimibus ortus, cum triduana febre longo tempore laboraſſet; & in tantum eum febris ſublata virtute debilitaſſet, ut per ſe incedere minime valeret, ex voto ad oratorium ſancti viri ſe deferri juſſit. Ibi ergo, Domino largiente, ob C merita Beati ſcilicet Philippi, priſtinam ſanitatem, ut optavit, dulcem in medullis recepit.

Febris triduana curatur.

12 Nec hoc ſub tarditate eloquii abſcondendum eſt, quod monachus noſter, nomine Taſſilo, cum obedientiæ gratia illuc directus fuiſſet; in comitatu ſuo unum ex familia noſtra ſecum habuit, nomine Regingarium; & cum perveniſſent ad prædictum locum, idem Regingarius cernit in horto herbam, ad paſtum valde bonam caballumque ſuum intus miſit, eumque ut paſceret reliquit. Sed ille illico tanta violentia ſomni arreptus eſt, ut tres dies continuatos treſque noctes ita dormiret, ut vix ab excitantibus quarto die a ſomno eriperetur. Ille autem poſt hæc dans gloriam, confeſſus eſt, quod ob contemptum hominis Dei temere deliquiſſet in horto, gravi quiete corporis perſolviſſet: talique correptus increpatione ſpopondit, ſe in futurum a mala peccati quiete evigilare.

Triduano ſomno punitur injuriæ horto.

13 Rurſum etiam atque brevi ſermone miraculis, quæ Dominus per ſervum ſuum fieri decrevit, de innumerabilibus paucis deſcriptis; ad ea narranda nos quamvis ruſtice contulimus, quæ poſt translationem ipſius corporis geſta veraciter ſcimus. Placuit etiam

Reverentiæ corporis

Fratribus omnibus, ut ob incommoditatem aeris tunc temporis inſtantem, Sanctum illius corpuſculum proceſſionis gratia, ad vicina tranſportaretur monaſteria. Quam ob rem directis illuc monachis & Sacerdotibus & Diaconibus & aliis ex Clero; juſſum eſt, ut ad hoc idonea hymnis & divinis laudibus ſancta exercerent ſervitia. Sed hi illuc venientes, tumulumque aperientes, tam gratiſſimo tamque ſuaviſſimo odore ſe repletos fore aſſerunt, ut non antea ullus illorum talem odorem ſe ſenſiſſe dicat. Erat autem tunc temporis inundatio pluviarum valde gravis, & imber nimium importunus. Sed Dominus qui merita ſervorum ſuorum recompenſare benigniſſime novit, ubicumque beati viri corpus eſt ductum, tantam ſerenitatem adeſſe conceſſit, ut nec pallium quod ſuper eum fuit ullo modo vel gutta minima tangeret, ut quaſi roratum vel modicum appareret.

AUCTORE CODEX MSS.

ſuavis odoratus & pluvia fugatur.

14 Cum autem veniſſemus cum ſanctiſſimo corpuſculo ad locum qui dicitur *b* Luttera; occurrit nobis *b* quædam mulier, habens ſpiritum immundum, qui elidens eam in terram multum diſcerpſit. Nos autem hoc videntes, oravimus Dominum, qui operatur mirabilia per ſervos ſuos, ut & per famulum ſuum Philippum, mulieri propriam recuperaret ſanitatem. Quod ita factum eſt. Sana enim atque incolumis ad patriam rediit domum.

b Euangum in literatur;

15 Cum autem ejus corpuſculum venerabile ad D monaſterium ſuum, unde ſublatum, reportatum veniſſet; atque in baſilica, quæ in honorem Sancti Salvatoris conſecrata dignoſcitur, poſitum eſſet; indigebat cuſtos eccleſiæ lignis ad luminaria componenda; ivitque in ſilvam, quæ juxta eccleſiam illam tunc exlo imminebat, cæſiſque arboribus fecit congeriem. Cumque deficiente die non poſſet domum ipſa ligna adducere, uſque in craſtinum voluit ſuſtinere. Sed quidam alienorum raptor, ex familia ejus ſcilicet, quæ juxta monaſterium commanere videbatur, hoc ſciens; in noctis quiete illuc properavit, quatenus cum onuſto vehiculo furtum lignorum reportaret domum. Quibus ita peractis, par boum adjunctum, haud potuit de loco vel movere vehiculum: ille autem abiens quaſi furibundus, iterato alios duos boves adduxit vehiculo quod applicuit. Verum, ut æquum fuit, immobile remanſit. Ille autem repugnans juſtitiæ, exiſtimabat, quod ideo immobile vehiculum permaneret, quod nimio aggravatum lignorum pondere fuiſſet. [Illud igitur exonerare] aggreſſus, medietatem depoſuit: ſed tamen, ut prius fuit, immobile permanſit. Tuncque demum cum vehiculo domum reverſus eſt vacuo. F Quid in hoc facto ſanctum Dei virum Philippum nobis annuiſſe profitemur? niſi hoc quod quaſi unumquemque moneat, ne aliena diripere debeat.

E *Carrus furtivi ligni onuſtus movere nequit.*

16 Geſtum eſſe & aliud miraculum ibidem ſcimus, quod ut credimus fidelium auribus detrahere non debemus. Nempe unus ex noſtra familia a cuſtode ipſius eccleſiæ, quodam ex liquore qui ibi ad luminaria excitanda præſto aderat, illi ut dare debuiſſet, rogavit. Fecit cuſtos ſicut ille poſtulaverat, deditque liquorem pro pretio quod attulerat. Nam ille ruſticus pro arvina quam petiit, duas inaures ſupradicto cuſtodi obtulit; quo percepto perrexit homo ad domum ſuam. Cum autem tempus prandendi veniſſet, juſſit ſuæ uxori de eadem pinguedine in ſartagine ſibi victum parare. Quo decocto & allato, mulier porrexit marito. Hoc autem cum ille in os mitteret, ac comedere debuiſſet, nec interius deglutire, nec foris rejicere potuit. Similiter & mulier de eodem victu percipiens, ſimili pœna plexa eſt, nec non quiqui ex familia ejus de jam dicto cibo guſtaverunt in tantum cruciati ſunt, ut in illa nocte nullum vel potum percipere poſſent. Unde factum

Suſpenſus ex arvina pro luminar. deſtinata miſere cruciatur.

AUCTORE COÆVO EX MSS.

est ut mane facto ad monasterium Sancti viri concurrerent, ibique uno animo confessionem acciperent, & sanitatem pristinam recuperarent, redditis quæ inde transtulerunt: nam quisquis compunctione peccatorum tactus, vere pœnitentiam egerit, Sanctorum meritis in anima & corpore incolumis erit. Multa quidem nos scribere posse de vita & virtutibus B. Philippi profitemur, secundum id quod nobis relatum a viris religiosis cognovimus. Sed ne stylus in longum porrectus fastidium legentibus ingereret, finem loquendi fecimus. *i*

Inter varias ægrotationes,

17 Quia, ut diximus perlongum est dinumerare quanti ad sepulcrum sacri corpusculi, scilicet Philippi, cæci illuminati sint, quanti a dæmonum infestatione erepti, quanti contracti erecti, quantique surdi audirui restituti, & a variis infirmitatibus quam plurimi quoque febribus liberati, eorum quorum possumus nomina tantum scripturæ commendamus. *furens a energumeno* Wanicho & Hugibalt inflammati, a dæmonio insano liberati sunt ibi. Ratri & Ratgalt & Theganger contracti, egressi sunt inde erecti. Isti sunt qui *3 contracti* lumen illic receperunt: Willusvint illuminata, Heribith, & Risloubita, Hilttuiar & Reginger, Witbalt, & Dagervin illuminati, Walsuint, & Waura, Megindrud & Hilderath, Ruadheit & Mathhilt, Gripsuar, & Hildebalt, de perceptione amborum lumi- *2 cæci,* B num; similiter Humbrath & Wolfgare de eadem re, scilicet oculorum largitate, effecti sunt: læti. Item Madalchilt & Kello, & Glivvib, & Wilidrud, Wilihartque consolati sunt visionum dulcedine. Duę autem feminæ, ut scimus, ibi sunt illuminatæ: nec non una contracta erecta, sed non tenemus illarum D nomina. Engelsvint autem cæca cum illuc ad mona- *2. cæcitate* sterium properaret devota, in via est illuminata. Facta sunt autem hæc in monte, cujus vocabulum est Oslin, apud villam quæ dicitur Cella, juxta fluvium qui vocatur Primina; apud æternum Patrem & Spiritum sanctum, regnante Domino nostro Jesu Christo, qui in cuncta sæcula vivit, simul unus vera Trinitas Deus.

ANNOTATA.

a *Ms Blabur.* timore:
b *idem*, humaniter.
c *Ms. Trevir.* illustratis.
d *Vita* S. Pauli *data est ad diem* 10 *Januarii*. S. Arsenii *illustranda ad* 19 *Julii*.
e *Ms. Trevir.* amiculus ejus.
f Einhardus *videtur is esse, qui a Carolo Magno in aula regia enutritus, ejus dein Acta scripsit ad* 28 *Januarii illustrata. Alius etiam* Eginhardus *dicitur*.
g *Plures fuerunt insignes viri* VVarnarii *seu* VVirinharii *dicti istis sæculis, post VVarnarium Majorem Domus Theoderici Regis, qui ab illo, & avia Brunechilde discessit ad Chlotharium* II, *ei opitulatus in regno Austrasiæ & Burgundiæ occupando*.
h Luttera *seu* Luttra, *ad ejusdem nominis fluvium, ob arcem istic a Friderico Barbarossa conditam* Cæsaris-Luttera *dicta*. E
i *Hic finit Ms. Blabürense*.
Appendix De Ecclesia, et Fraternitate. S. Philippi &c. Vide Append. pag. 799. col. 2.

DE SANCTO URSIO

IN AGRO ITALIÆ VICENTINO.

G. H.

Ursi Mauri

MOns *in territorio urbis Vicentinæ sub dominio Veneto, incolis ob ejus celsitudinem* Summanus *dictus, ab ipsa urbe Vicentina ad* XV. M. P. *abest. Ad hujus radices pagus est cum ecclesia S. Ursio dicata, apud Salzenam oppidum, ab Ezelino tyranno excisum. Agitur hujus S. Ursii dies festus* V *Nonas Maji magno peregrinorum accolarumque concursu, propter maximas a Summis Pontificibus indulgentias templo illius concessas. Quæ omnia tradit Ferrarius tum in Catalogo Sanctorum Italiæ, tum in Catalogo generali Sanctorum qui non sunt in Martyrologio Romano. Ejusdem meminerunt Maurolycus & Molanus. Antiquissimam hujus Sancti testimonium ediderunt Antonius Verius Vicentinus, &* C *Henricus de S. Ursio librarius Vicentinus; quorum opera Vicentiæ anno* MCCCCXCIII *in lucem prodiit Catalogus* *Post Catalogum Petri de Natalibus.* *Sanctorum, a Petro de Natalibus Episcopo Equilino collectus, cum præfatione dicti Antonii Verii; qui post hoc opus cum suo Indice completum, aliquot Sanctorum gesta subjungit cum hac præfatione.* Postquam ad libri calceam, Deo annuente pervenimus, nobis visum est fore haud inutile, quorumdam Sanctorum gesta subnectere: quæ ex eorum historiis quam *subjuncta aliorum quorumdam Sanctorum gesta,* compendiose potuimus, auctorem hujus imitati decerpsimus, ordinem temporis tantummodo servantes; & ut opus uberius habeatur, & ut cœptis nostris aliorum animos ad ampliorem fœcunditatem excitemus. *Et hæc in prima anni* MCCCCXCIII *impressione.*

2 *At postmodum dictus Petri de Natalibus Catalogus Lugduni anno* MDXIV *est recusus, in quo ante hujus Catalogi supplementum intrusus est, & in singulis paginis* *non magna fides,* *repetitus hic titulus,* De Sanctis nuperrime canonizatis, *idque valde inepte; cum de variis quorum gesta sic referuntur non constet unquam fuisse canonizatos; adeoque vehementer errant qui illis a tali titulo putant aliquid auctoritatis accedere. Nam nisi dictus Antonius Verius absque ulla animadversione edidit memoratum Petri de Natalibus catalogum, licet varia in eo apocrypha reperiantur; ita etiam absque debito examine in Supplemento adjecit quorumdam Sanctorum gesta, prout se ex Sanctorum historiis decerpsisse ait. Porro si ea quæ cap.* 2 *de S. Guillelmo Duce Aquitaniæ congeris Verius, conferantur cum iis, quæ* X. *Februarii a nobis accurate discussa fuerunt; facile apparebit, quam parvo judicio imprimenda dederit, quæcumque in hanc appendicem conjecit. His necessario indicatis, accedimus ad Acta S. Ursii, cap.* 8 *producta ex vulgi ac maxime Summontiorum traditione, non sine aliqua animadversione danda.* *in quibus vita S. Ursi*

3 *Extat* Legenda Sanctorum, aurea *seu* Lombardica cognominata, *a Jacobo de Voragine Episcopo Genuensi scripta, statimque post impressionem inventam excusa & recusa, item a Claudio de Rota recognita & ab aliis in varias linguas transcripta. In hac ad* XXIV *Februarii in Actis S. Matthæi Apostoli primo datur historia apocrypha Judæ Iscarietis, proditoris, quasi hic post varios casus & scelera patrem suum, quem ignorabat talem esse, occidisset, & hujus uxorem, quam nesciebat matrem suam esse, duxisset in conjugem: qua relicta ad Christum venisset, ab eo inter Apostolos assumpsus. Hinc hominum nescitur inclinatio ad similes narrationculas proclivis: at forte in priore parte Vitæ S. Ursii pauci* *cujus prior pars forte sumpta ex Actis S. Juliani Hospitatoris,* *eis mutatis, assumpta sunt Acta S. Juliani Hospitatoris, qui parentes suos benigne ab uxore exceptos temere occidit, suspicatus adulteros esse. Dedimus aliqua compendia Vitæ dicti Juliani* XXIX *Januarii, qualia habentur apud Vincentium Bellovacensem, S. Antoninum, dictosque*

Digitized by Google

A *dictosque Petrum de Natalibus & Joannem a Voragine; sed ex quibus omnibus de natali ejus solo, ætate, parricidii aut pœnitentiæ loco nihil vel per conjecturam quidē proferre potuimus. Postea Romam profecti, reperimus in bibliotheca Vaticana Acta ejus uberiora hoc exordio:* Quidam Probus *scripsit* Vitam B. Juliani Martyris, credens quod quicumq; eam audierit, delectaretur in ea.

4 *Ut autem quæ de S. Ursio narrantur, commodius conferantur, & de S. Juliano, cui ecclesiæ & hospitalia per omnes Christiani orbis partes & in urbe etiam Romana sunt dicata, judicium certius formetur, paucas circumstantias ab aliis neglectas proferemus. Ac primo pater ejus indicatur* Josfredus Comes Anione, *cui antiqua mansa suprascriptum erat*, alias Avinione, *dicitur que habuisse* totum dominium de Anione & de Maym. *Mater ejus appellatur* Anna, consanguinea Reginæ Franciæ. *Horum filius in juventute venationi deditus, cum esset circiter octodecim annorum, bestiæ voce traditur prænonitus de patrando per eum parricidio; proinde patria relicta septennio peregrinatus, etiam Hierosolyma, qua (sæculo scilicet duodecimo) erat sub Christianis, infirmis in publico nosocomio inservisset: inde cum Templariis navi reversus in Gallias, apud oppidum S. Ægidii aliquamdiu esset moratus. Est illud in Nemausensi inferioris Occitaniæ tractu, olim celebris Benedictinorum Abbatia, nunc Melitensibus Equitibus subest. Hinc abiturus ad S. Jacobum, post iter novem dierum, venisse scribitur Julianus in castrum, cujus Comes cum vicinis acre gerebat bellum, ibique exceptus a Milite, & cum comitatus ad bellum strenue egisse & a Comite Miles creatus, illoque ex vulnere mortuo rogatus a populo relictam viduam,* Comitissam Castri, *duxisse uxorem, & quinque annis Comes præfuisse. Sammarthani, auctori de Episcopatu Castrensi, sæculo* XIV *instituto, asserunt,* Castrum fuisse caput insignis Comitatus gentis primo Montfortiæ & Britannicæ stirpis, deinde Borboniæ & Armaniacæ familiæ Regulos, usq; ad sæculi superioris exordia, illud possedisse.

5 *Josfredus porro Comes & Anna parentes S. Juliani, pro inveniendo filio peregrinaturi ad* S. Eugenium, *juxta Vitam jam dictam, Anione discessissent primo ad S. Ægidium, inde Castrum jam relatum petivissent, & cum Comitissa egissent: & agniti ut parentes, benigneque excepti, ac balneo recreati, collocati fuissent in lecto ipsius Comitissæ: in quo placide dormientes reperiens Julianus, a venatione redux, per subitam iracundiam ambos occiderit, arbitratus deprehendisse adulterum cum uxore. Est dictum* Castrum, *in quo hæc contigissent, in superiori Occitania, nec procul inde* Albia *sive* Albiga *urbs, in cujus ecclesia quiescit corpus* S. Eugenii Confessoris, *uti constat ex diplomate Pontii secundi Comitis Tolosani, apud Catellum in Historia Comitum Tolosanorum pag.* 100, *& apud Sanssajum in Martyrologio Gallicano* XIII *Julii, & ejus supplemento* VI *Septembris. Parricidio patrato S. Julianus pœnitens cum uxore castrum reliquisset, Romam ad Summum Pontificem discessurus; venissetque ad* S. Ægidium, *inde in* Provinciam Provinciæ, *&* ad Gaudonem fluvium (*fortasse* Caulonem *vel* Vardonem, *hi enim navium capaces sunt*) *ubi ambo hospitium exercerint, & peregrinos navi trajectos aut trajecturos exciperint, & inter illos Christum Salvatorem nostrum in ægri peregrini habitu: tandem vero a latronibus, pecuniam apud illos esse arbitratis, simul interempti, miraculis claruerint, posita ad vicinam aliquam, civitatem transtati.*

6 *Honoratus Bouchetus l.* 2. *Historiæ Provinciæ sec.* 2 *pag.* 524 *asserit, plurimas ecclesias in dicta Provincia esse dicatas* S. Juliano Martyri, *imo quinque aut sex pagos a* S. Juliano *denominatos. Conjectat autem idem Bouchetus, istarum ecclesiarum Patronum esse* S. Julianum, Brivate apud Arvernos XXVIII Augusti passum. *Verum quidni a S. Juliano Hospitatore aliquas ibi ecclesias aut pagos denominari arbitremur? Certe in parochiali ecclesia S. Juliani Arelate, qua sui Patroni Reliquias se habere gloriatur, inveniuntur lectiones Mss. acceptæ ex S. Antonino agente de Juliano Hospitatore, ut videantur olim credidisse illius ecclesiæ curatores, hujus omnino se habere Reliquias, & hunc Patronum agnovisse: quod confirmat imago picta in habitu venatoris, accipitrem manu sustinentis. Verum quidem est quod antiquiores Officiorum propriorum, pro ecclesiis Arelatensibus Parisiis impressorum anno* MDCXII, *agere maluerint de S. Juliano Martyre, sponso S. Basilissæ: sed hujus memoria in editione anni* MDCLVI *prudentius omissa fuit, & hactenus in dicta parochia (quæ etiam S. Antonii appellatur) de nullo alio quam de parricida pœnitente fieri festum dicitur. Hac propter similitudinem argumenti, de S. Ursio assumpti, placuit hic libare de S. Juliano hospitatore, ut viris eruditis illarum regionum occasio detur plura disquirendi nobisque suggerendi pro supplemento Januarii, in quod sepositimus etiam observationes nonnullas, a P. Carolo Faber aliisq; Avenione, Arelate, & Apta, nec non a Canonico Claudio Castellano Parisiis transmissas, cum ea nihil adhuc certi expediant. Nunc ad S. Ursium regrediamur.*

AUCT. G. H.

Arelatensium Lectiones & imago.

ACTA SUSPECTA,

Edita ab Antonio Verlo Vicentino

URsius Confessor, ex nobili Francorum genere traxit originem: quem adhuc lactentem quidam peregrinus matri prænuntiavit futurum parricidam. Cum vero adolevisset puer annorum octodecim, ad palatia Caroli Imperatoris accedens, sive pedes sive eques adeo se strenue gerebat, quod armorum ductor creatus est. Qui cum parentes aliquando visitaret; matrem, prognostici memorem, semper flentem inveniebat: quæ de lacrymis sæpius interrogata, tandem dulcibus victa precibus, filio causam propalavit. Qui ut horrendum scelus declinaret, annorum jam viginti sex, cum Cliente sodali, Dalmatiam versus perrexerunt: ubi multos Paganorum ab eorum Rege missos, ut se Christianos caperent, trucidarunt. Ad quorum vindictam Rex exercitum parans, per filium admonetur; ut prius jubeat ipsos ad se impune accedere, & de eorum peregrinatione interroget. Quo facto Rex cum populo ab ipsis convertitur ad Dominum: & filiam unicam Ursio desponsavit: cui postmodum in regnum successit. Hoc autem pater per litteras intelligens, prognosticum peregrini flocci faciens, ad aulam filii se contulit: ubi datis inductis a nuru suscipitur: & quia Ursius extra urbem venatum erat, in proprio lecto cum sene & filio parvulo majoris gratia honoris se collocavit. Sed ecce humani generis hostis, sub ipsius cubicularii facie, Regi denuntiat, virum cum uxore concumbere. Qui domum festinans, patrem, filium & uxorem interfecit. Quo cognito facti pœnitens Romam perrexit: cui pro peccato ab Hadriano Pontifice adhibetur pœnitentia, ut habitu peregrino ecclesiam S. Mariæ in monte Summano visitet, nemini petens ubi sit. Qui inde cum bullis remissionis recessit, & tandem sepulcro Domini, monte Sina & liminibus B. Jacobi visitatis, annuente Domino Vicentiam applicuit: & inde montes versus tendens, pastores audivit dicentes: Eamus domum, quoniam nebulæ circumdant montem Summanum. Ad quorum verba B. Ursius genibus flexis Deo gratias agens, Salzenam oppidum, postea per impium Ezelinum dirutum, se contulit: ubi ab ancilla Oralda bis potum petens. & non impetrans, expiravit, campanis ex semetipsis personantibus: & sic inventus est Sanctus cum bullis & baculo florenti: cui statim erecta fuit ecclesia. Quod intelligens Imperator cum ejus affinibus venerunt, ut asportarent corpus: & cum sublevare nequivissent, cum brachio & florido baculo in Galliam redierunt. Ejus festiva dies colitur V Nonas Maji.

Dicitur peregrinatus multos.

Dalmatiam versus.

patrem & filium & uxorem occidisse

Pœnitentia assumpta,

in agro Vicentino sanctitate claruisse.

Maji Tomus I.

quare hic aliqua redantur inventa post editum Januarium,

peregrinatione ac morte posterum,

Ipsa post vitam ac mortem gesta.

Hinc multæ ei in Provincia ecclesiæ.

AUCTORE COÆVO EX MSS.

est ut mane facto ad monasterium Sancti viri concurrerent, ibique uno animo confessionem acciperent, & sanitatem pristinam recuperarent, redditis quæ inde transtulerunt: nam quisquis compunctione peccatorum tactus, vere pœnitentiam egerit, Sanctorum meritis in anima & corpore incolumis erit. Multa quidem nos scribere posse de vita & virtutibus B. Philippi profitemur, secundum id quod nobis relatum a viris religiosis cognovimus. Sed ne stylus in longum porrectus fastidium legentibus ingereret, finem loquendi fecimus. *i*

17 Quia, ut diximus perlongum est dinumerare quanti ad sepulcrum sacri corpusculi, scilicet Philippi, cæci illuminati sint, quanti a dæmonum infestatione erepti, quanti contracti erecti, quantique surdi auditui restituti, & a variis infirmitatibus quam plurimi quoque febribus liberati, eorum quorum possumus nomina tantum scripturæ commendamus. Wanicho & Hugibalt inflammati, a dæmonio insano liberati sunt ibi. Ratri & Ratgalt & Theganger contracti, egressi sunt inde erecti. Isti sunt qui lumen illic receperunt: Willusvint illuminata, Heribith, & Risloubita, Hiltruiar & Reginger, Witbalt, & Dagervin illuminati, Walsuint, & Wanra, Megindrud & Hilderath, Ruadheit & Mathhilt, Gripsuar, & Hildebalt, de perceptione amborum luminum; similiter Humbrath & Wolfgare de eadem re, scilicet oculorum largitate, effecti sunt: læti. Item Madalchilt & Kello, & Glivvib, & Wilidrud, Wilibarrque consolati sunt visionum dulcedine. Duæ autem feminæ, ut scimus, ibi sunt illuminatæ: nec non una contracta erecta, sed non tenemus illarum nomina. Engelsvint autem cæca cum illuc ad monasterium properaret devota, in via est illuminata. Facta sunt autem hæc in monte, cujus vocabulum est Oslin, apud villam quæ dicitur Cella, juxta fluvium qui vocatur Primina; apud æternum Patrem & Spiritum sanctum, regnante Domino nostro Jesu Christo, qui in cuncta sæcula vivit, simul unus toto Trinitas Deus.

i nem loquendi fecimus. *i*

Inter varios egressos,

Fuerunt a contracti

3 contracti

2 surdi,

B

ANNOTATA.

a *Ms Blabur.* timore.
b *Mim*, humaniter.
c *Ms. Trevir.* illustratis.
d *Vita* S. Pauli *data est ad diem* 10 *Januarii*. S. Arsenii *illustranda ad* 19 *Julii*.
e *Ms. Trevir.* amiculus ejus.
f Einhardus *videtur is esse, qui a Carolo Magno in aula regia nutritus, ejus dein Acta scripsit ad* 28 *Januarii illustrata. Alius etiam* Eginhardus *dicitur.*
g *Plures fuerunt insignes viri* VVarnarii *seu* VVirinharii *dicti istis sæculis, post VVarnarium Majorem Domus Theoderici Regis, qui ab illo, & avia Brunechilde discessit ad Chlotharium* II, *ei opitulatus in regno Austrasia & Burgundia occupando.*
h Luttera *seu* Lutra, *ad ejusdem nominis fluvium, ob arcem istic a Friderico Barbarossa conditam* Cæsaris-Luttera *dicta.*
i *Hic finit Ms. Blabürense.*
Appendix De Ecclesia, et Fraternitate. S. Philippi &c. Vide Append. pag. 799. col. 2.

C

D

E

DE SANCTO URSIO

IN AGRO ITALIÆ VICENTINO.

G. H.

111 MAJI

Cultus & ecclesia S. Ursi,

MOns *in territorio urbis Vicentinæ sub dominio Venero, incolis ob ejus celsitudinem* Summanus *dictus, ab ipsa urbe Vicentina ad* XV. M. P. *abest. Ad hujus radices pagus est cum ecclesia S. Ursio dicata, apud Salzenam oppidum, ab Ezelino tyranno excisum. Agitur hujus S. Ursii dies festus* V *Nonas Maji magno peregrinorum accolarumque concursu, propter maximas a Summis Pontificibus indulgentias templo illius concessas. Quæ omnia tradit Ferrarius tum in Catalogo Sanctorum Italiæ, tum in Catalogo generali Sanctorum qui non sunt in Martyrologio Romano. Ejusdem meminerunt Maurolycus & Molanus. Antiquissimam hujus Sancti testimonium ediderunt Antonius verius Vicentinus, & Henricus de S. Ursio librarius Vicentinus; quorum opera Vicentia anno* MCCCCXCIII *in lucem prodiit Catalogus*

Post Catalogum Petri de Natalibus.

Sanctorum, a Petro de Natalibus Episcopo Equilino collectus, cum præfatione dicti Antonii Verli; qui post hoc opus cum suo Indice completum, aliquot Sanctorum gesta subjungit cum hac præfatione. Postquam ad libri calceam, Deo annuente pervenimus, nobis visum est fore haud inutile, quorumdam Sanctorum gesta subnectere: quæ ex eorum historiis quam compendiose potuimus, auctorem hujus imitati decerpsimus, ordinem temporis tantummodo servantes; & ut opus uberius habeatur, & ut cœptis nostris aliorum animos ad ampliorem fœcunditatem excitemus. *Et hæc in prima anni* MCCCCXCIII *impressione.*

subjuncta aliorum quorundam Sanctorum gesta,

2 *At post modum dictus Petri de Natalibus Catalogus Lugduni anno* MDXIV *est recusus, in quo ante hujus Catalogi supplementum intrusus est, & in singulis paginis repetitus hic titulus,* De Sanctis nuperrime canonizatis, *idque valde inepte; cum de variis quorum gesta sic referuntur non constet unquam fuisse canonizatos; adeoque vehementer errant qui illis a tali titulo putant aliquid auctoritatis accedere. Nam ut dictus Antonius Verlus absque ulla animadversione edidit memoratum Petri de Natalibus catalogum, licet varia in eo apocrypha reperiantur; ita etiam absque debito examine in Supplemento adjecit quorumdam Sanctorum gesta, prout se ex Sanctorum historiis decerpsisse ait. Porro si ea quæ cap.* 2 *de S. Guillelmo Duce Aquitaniæ congerit Verlus, conferantur cum iis, quæ* X *Februarii a nobis accurate discussa fuerunt; facile apparebit, quam parvo judicio imprimenda dederit, quæcumque in hanc appendicem conjecit. His necessario indicatis, accedimus ad Acta S. Ursii, cap.* 8 *producta ex vulgi ac maxime Summontiorum traditione, non sine aliqua animadversione danda.*

non magna fides,

3 *Extat* Legenda Sanctorum, aurea *seu* Lombardica *cognominata, a Jacobo de Voragine Episcopo Genuensi scripta, statimque post impressionem inventam excusa & recusa, item a Claudio de Rota recognita & ab aliis in varias linguas transcripta. In hac ad* XXIV *Februarii in Actis S. Matthæi Apostoli primo datur historia apocrypha Judæ Iscariotis, prodituris, quasi hic post varios casus & scelera patrem suum, quem ignorabat talem esse, occidisset, & hujus uxorem, quam nesciebat matrem suam esse, duxisset in conjugem: qua relicta ad Christum venisset, ab eo inter Apostolos assumptus. Hinc hominum nescitur inclinatio ad similes narrationculas proclivis: at forte in priore parte Vitæ S. Ursii paucis mutatis, assumpta sunt Acta S. Juliani Hospitatoris, qui parentes suos benigne ab uxore exceptos teneræ occidit, suspicatus adulteros esse. Dedimus aliqua compendia Vitæ dicti Juliani* XXIX *Januarii, qualia habentur apud Vincentium Bellovacensem, S. Antoninum, ditiosque*

cujus prior pars forte sumpta ex Actis S. Juliani Hospitatoris.

in quibus vita S. Ursi

A *dictosque Petrum de Natalibus & Joannem a Voragine; sed ex quibus omnibus de natali ejus solo, ætate, parricidii aut pœnitentiæ loco nihil vel per conjecturam quidē proferre potuimus. Postea Romam profecti, reperimus in bibliotheca Vaticana Acta ejus uberiora hoc exordio:* Quidam Probus *scripsit* Vitam B. Juliani Martyris, *credens quod quicumq; eam audierit, delectaretur in ea.*

quare hic aliqua addantur inventa post editum Tomum primum,

4 *Ut autem quæ de S. Ursio narrantur, commodius conferantur, & de S. Juliano, cui ecclesia & hospitalia per omnes Christiani orbis partes & in urbe etiam Romana sunt dicata, judicium certius formetur, paucas circumstantias ab aliis neglectas proferemus. Ac primo pater ejus indicatur* Joffredus Comes Anione, *cui antiqua manu suprascriptum erat,* alias Avinione, *dicitur que habuisse* totum dominium de Anione & de Maym. *Mater ejus appellatur* Anna, consanguinea Reginæ Franciæ. *Horum filius in juventute venationi deditus, cum esset circiter octodecim annorum, bestia voce traditur præmonitus de patrando per eum parricidio; proinde patria relicta septennio peregrinatus, etiam Hierosolyma, quæ (sæculo scilicet duodecimo) erat sub Christianis, infirmis in publico nosocomio inservisset: inde cum Templariis navi reversus in Gallias, apud oppidum S. Ægidii aliquamdiu esset moratus. Est illud in Nemausensi inferioris Occitaniæ tractu, olim celebris Benedictinorum Abbatia, nunc Melitensibus Equitibus subest. Hinc abiturus ad S. Jacobum, post iter novem dierum, venisse scribitur Julianus in castrum, cujus Comes cum vicinis acre gerebat bellum, ibique exceptus a Milite, & cum comitatus ad bellum strenue egisse & a Comite Miles creatus, illoque ex vulnere mortuo rogatus a populo relictam viduam,* Comitissam Castri, *duxisse uxorem, & quinque annis Comes præfuisse. Sammarthani, acturi de Episcopatu Castrensi, sæculo* XIV *instituto, asserunt,* Castrum fuisse caput insignis Comitatus gentis primo Montfortiæ & Britannicæ stirpis, deinde Borboniæ & Armaniacæ familiæ Regulos, usq; ad sæculi superioris exordia, illud possedisse.

de ejus prosapia,

peregrinatione ac morte parentum,

5 *Joffredus porro Comes & Anna parentes S. Juliani, pro inveniendo filio peregrinaturi ad* S. Eugenium, *juxta Vitam jam dictam, Anione discessissent primo ad S. Ægidium, inde Castrum jam relatum petivissent, & cum Comitissa egissent: & agniti ut parentes, benigneque excepti, ac balneo recreati, collocati fuissent in lecto ipsius Comitissæ: in quo placide dormientes reperiens Julianus, a venatione redux, per subitam iracundiam ambos occiderit, arbitratus deprehendisse adulterum cum uxore. Est dictum* Castrum, *in quo hæc contigissent, in superiori Occitania, nec procul inde* Albia *sive* Albiga *urbs, in cujus ecclesia quiescit corpus* S. Eugenii Confessoris, *uti constat ex diplomate Pontii secundi Comitis Tolosani, apud Catellum in Historia Comitum Tolosanorum pag.* 100, *& apud Sanssajum in Martyrologio Gallicano* XIII *Julii, & ejus supplemento* VI *Septembris. Parricidio patrato S. Julianus pœnitens cum uxore castrum reliquisset, Romam ad Summum Pontificem discessurus; venissetque ad S. Ægidium, inde in* Provinciam Provinciæ, *& ad Gaudonem fluvium (fortasse* Caulonem *vel* Vardonem, *hi enim navium capaces sunt) ubi ambo hospitium erexerint, & peregrinos navi trajectos aut trajecturos exciperint, & inter illos Christum Salvatorem nostrum in agri peregrini habitu: tandem vero a latronibus, pecuniam apud illos esse arbitratis, simul interempti, miraculis claruerint, postea ad vicinam aliquam, civitatem translati.*

ipsius patris vita ac morte sancta,

Alia multa ad in Provincia ecclesiæ,

6 *Honoratus Bouchens l. 2. Historiæ Provinciæ sec. 2 pag.* 524 *asserit, plurimas ecclesias in dicta Provincia esse dicatas* S. Juliano Martyri, *imo quinque aut sex pagos a* S. Juliano *denominatos. Conjectat autem idem Bouchens, istarum ecclesiarum Patronum esse* S. Julianum, Brivate apud Arvernos XXVIII Augusti passum. *Verum quidni a S. Juliano Hospitatore aliquas ibi ecclesias aut pagos de-*

nominari arbitremur? Certe in parochiali ecclesia S. Juliani Arelate, qua sui Patroni Reliquias se habere gloriatur, inveniuntur lectiones Mss. acceptæ ex S. Antonino agente de Juliano Hospitatore; ut videantur olim credidisse illius ecclesiæ curatores, hujus omnino se habere Reliquias, & hunc Patronum agnovisse: quod confirmat imago picta in habitu venatoris, accipitrem manu sustinentis. Verum quidem est quod auctores Officiorum propriorum, pro ecclesiis Arelatensibus Parisiis impressorum anno MDCXII, *agere maluerint de S. Juliano Martyre, sponso S. Basilissæ: sed hujus memoria in editione anni* MDCLVI *prudentius omissa fuit, & hactenus in dicta parochia (qua etiam S. Antonii appellatur) de nullo alio quam de parricida pœnitente fieri festum dicitur. Hæc propter similitudinem argumenti, de S. Ursio assumpti, placuit hic libare de S. Juliano hospitatore, ut viris eruditis illarum regionum occasio detur plura disquirendi nobisque suggerendi pro supplemento Januarii, in quod sepositimus etiam observationes nonnullas, a P. Carolo Faber aliisq; Avenione, Arelate, & Apta, nec non a Canonico Claudio Castellano Parisiis transmissas, cum ea nihil adhuc certi expediant. Nunc ad S. Ursium regrediamur.*

AUCT. G. H.

Arelatenses olim Legenda & imago.

ACTA SUSPECTA,

Edita ab Antonio Verlo Vicentino

URsius Confessor, ex nobili Francorum genere traxit originem: quem adhuc lactentem quidam peregrinus matri prænuntiavit futurum parricidam. Cum vero adolevisset puer annorum octodecim, ad palatia Caroli Imperatoris accedens, sive pedes sive eques adeo se strenue gerebat, quod armorum ductor creatus est. Qui cum parentes aliquando visitaret; matrem, prognostici memorem, semper flentem inveniebat: quæ de lacrymis sæpius interrogata, tandem dulcibus victa precibus, filio causam propalavit. Qui ut horrendum scelus declinaret, annorum jam viginti sex, cum Cliente sodali, Dalmatiam versus perrexerunt: ubi multos Paganorum ab eorum Rege missos, ut se Christianos caperent, trucidarunt. Ad quorum vindictam Rex exercitum parans, per filium admonetur; ut prius jubeat ipsos ad se impune accedere, & de eorum peregrinatione interroget. Quo facto Rex cum populo ab ipsis convertitur ad Dominum: & filiam unicam Ursio desponsavit: cui postmodum in regnum successit. Hoc autem pater per litteras intelligens, prognosticum peregrini flocci faciens, ad aulam filii se contulit: ubi datis inductis a nuru suscipitur: & quia Ursius extra urbem venatum erat, in proprio lecto cum sene & filio parvulo majoris gratia honoris se collocavit. Sed ecce humani generis hostis, sub ipsius cubicularii facie, Regi denuntiat, virum cum uxore concumbere. Qui domum festinans, patrem, filium & uxorem interfecit. Quo cognito facti pœnitens Romam perrexit: cui pro peccato ab Hadriano Pontifice adhibetur pœnitentia, ut habitu peregrino ecclesiam S. Mariæ in monte Summano visitet, nemini petens ubi sit. Qui inde cum bullis remissionis recessit, & tandem sepulcro Domini, monte Sina & liminibus B. Jacobi visitatis, annuente Domino Vicentiam applicuit: & inde montes versus tendens, pastores audivit dicentes: Eamus domum, quoniam nebulæ circumdant montem Summanum. Ad quorum verba B. Ursius genibus flexis Deo gratias agens, Salzenam oppidum, postea per impium Ezelinum dirutum, se contulit: ubi ab ancilla Oralda bis potum petens. & non impetrans, expiravit, campanis ex semetipsis personantibus: & sic inventus est Sanctus cum bullis & baculo florenti: cui statim erecta fuit ecclesia. Quod intelligens Imperator cum ejus affinibus venerunt, ut asportarent corpus: & cum sublevare nequivissent, cum brachio & florido baculo in Galliam redierunt. Ejus festiva dies colitur v Nonas Maji.

Dicitur [illegible] militia,

patrem filium & uxorem occidisse

pœnitentia assumpta,

in agro Vicentino sanctitate claruisse,

DE S. PETRO THAUMATURGO

EPISCOPO ARGIVORUM IN PELOPONNESO.

D. P.

SÆCULO X. *Frater Petrus Coloniensis Archiep.*

Duo fuerunt Christi decimo floruerunt in Peloponneso fratres, ob singularem virtutem in Episcopos assumpti: horum alter Paulus præfuit Ecclesiæ Corinthiorum, cujus memoriam celebravimus die XXVII *Martii; alter Petrus, cognomento Thaumaturgus, ad hunc* III *Maji spectat. Hunc Episcopum habuit regio, Poetarum fabulis decantatissima,* Argiva *seu* Argolica *in Peloponneso, nunc* Saconia *vel* Romania Morex *dicta: cujus metropolis distat* XV P. M. *Corintho, cui subest, eaq; etiam nunc* Argo *appellatur, Græcis τὸ Ἄργος, atque in genitivo τῦ Ἄργεος & contractim τῦ Ἄργους: quod Latinis in plurali masculini est generis, & sic potissimum usurpatur. Docet autem Stephanus de urbibus, qui decem diversas hujus nominis enumerat,* Ἄργος *fere dici omnem planitiem maritimam: forte ab albicantis & arenosi soli colore, cum* ἄργος albus *sit:* vacuus *etiam &* otiosus, *ut plerumque sunt littora.*

Ipse Episcopus Argivorum.

B *laudatus in Synaxario MS.*

2 *S. Petri elogium insigne, Thaumaturgi titulum præclare confirmans, habemus in MS. Synaxario Collegii Claromontani Societatis Jesu Parisiis, quod etiam Græce exhibemus, inventumque a nobis ferme idem est in MSS. Mediolanensibus bibliothecæ Ambrosianæ &, Taurinensibus Ducis Sabaudiæ, nunc flamma absumptis. Est autem hujusmodi.*

ab extrema ætate magistra.

3 Eodem die, *tertio scilicet Maji,* memoria S. P. N. Petri, Episcopi Argorum, Thaumaturgi. Habuit hic patriam Constantinopolim: cumque esset filius pientissimorum parentum, qui cum tota familia monasticam vitam amplexi sunt, attonsis ante fratribus Paulo & Dionysio, ipse simul cum Platone ad eorum æmulationem & imitationem suscepit agonem asceticum, atque tam bene decertavit, ut non sit facile explicatu. Non enim solum in vigiliis & meditationibus Scripturarum sacrarum superabat omnes, sed & largitate eleemosynarum erga pauperes & commiseratione. Cum autem propter excellentiam virtutis cogeretur fieri Corinthi Archiepiscopus, propter modestiam atque humilitatem non potuit persuaderi ut consentiret. Ordinato igitur fratre ejus Paulo, secutus eum est: & precibus Argivorum atque ipsius fratris inductus, Argis consecratus est C Episcopus. Quo in gradu adeo exuberavit in eleemosynas, ut singulis diebus nihil in penu reperiretur præter tunicam quam induebatur, nec ullum ad se venientem pauperem repelleret. Fame autem Peloponnesum atterente, multa hominum millia pavit: cumque liberalitas ejus, non nisi farinæ modicum reliquisset in vase, inventum hoc est plenum, & longo sufficit tempore tam egenis quam familiaribus ejus: multos autem captivos lytro persoluto redemit, & manu violenta oppressos libertati reddidit, quin & puellam virginem a dæmone infestam curavit, & superventuram Peloponnesо calamitatem sub ænigmate prædixit, & ipsum obitus sui tempus præscivit. Annum ergo ætatis agens septuagesimum, post innumeros virtutis agones beatum spiritum tradidit: atque post mortem manifestam faciens suæ virtutis efficaciam, ex sancta sua tumba profundit oleum, dæmones abigit, & omnis generis morbos sanans, palam facit quanta potiatur gloria beatitudinis & præmiorum, in altera vita a Deo receptorum.

liberalitate in pauperes.

miraculorum excellentia

post mortem.

4 *Hactenus MS. Claromontani Collegii. Synaxarium jussu Basilii Imperatoris compilatum, eadem fere habet quoad primam partem, alteram paucis absolvit dicens quod,* multa patravit miracula, &, cum diu Deo servivisset, in pace decessit. *MS. Chiffletianum elogio disticbon tale præmittit.*

additio-nem breviat.

Πέτρε τὸν ἐχθρὸν ἐν θεάτρῳ τῷ βίῳ
Ζωστὴρ εἶναι νικηφόρου θάνου, Πέτρε.

E

Vitæ in theatro hostem prosternens humo,
Victoriæ zona accingeris in obitu, Petre.

Aliud elogium, quo pars utraque compendio perstringitur, misit nobis Parisiis Jacobus Goar ex Synaxario MS. Gabrielis Naudæi, eodem fortassis quod nunc in eo, ubi Goar obiit, conventu Prædicatorum reformatorum servatur apud Franciscum Combefis & successores ejus, ubi ipsum nobis communicatum raptim evolvimus, describentes ea solum quæ majoris videbantur momenti, ut facile potuerit fugere nos verbum unum alterumve: quale est quod apographum nobis missum continet, docens eum, qui Petrum cogere voluit ad Archiepiscopatum Corinthiorum suscipiendum, & Paulum fratrem pro eo recusante ordinavit, fuisse Nicolaum Patriarcham Constantinopolitanum: *ipsiusque Petri ordinationem factam esse* violentia Argivorum & Naupliorum suasione. *Quare credimus ampliora ejus Acta aliqua extitisse, unde sua quisque auctor elogia accepit, propria, ut visum, phrasi utens.*

ex quo sermonis servitio se sub Nicolao Patriarcha

5 *Est* Nauplia *Argolica regionis navale, urbs hodie & emporium celebre, vulgo* Napoli. Nicolaus *anno* DCCCXCV *successit S. Antonio Caulea uti ostendimus ad hujus Vitam die* XII *Februarii, mortuus teste Cedreno, anno* DCCCCXXX. *Hinc tempora, quibus ambo hi sancti* F *fratres floruerunt, utcumque cognoscimus. Edidimus ad* XXXI *Januarii Vitam S. Athanasii Episcopi Methonensis, auctore Petro Episcopo Argivorum, quem hunc arbitramur. Est enim Methone urbs ejusdem Peloponnesi in Messenia provincia. De Athanasio autem hoc est actum etiam* V *Februarii* §. XIII *ad Vitam S. Agathæ Virginis,*

Post annos.

DE B. AUFRIDO SIVE ANFRIDO

EPISCOPO ULTRAJECTINO IN BELGIO.

G. H.

ANNO MVIII

Floruit circa annum Christi millesimum, & generis nobilissimo splendore & vitæ innocentissima sanctitate, Aufridus, *aliis etiam* Ausfridus, Ausfredus, Ansfridus, Ansfridus & Ansfredus *dictus. In Vita infra danda appellatur* Comes apud Barchbantium, & infestissimus prædonibus, quibus regio Brachbant alebatur. *Sigebertus Gemblacensis in Chronico ad annum* DCCCCXCVII *hoc ejus elogium, & forsan ex Actis, delibavit:* Clarebat hoc tempore inter Gallos Ansfridus, qui cum fuisset Comes Bratuspantium, non minus justitia quam potentia sæculari famosus, depositо militiæ cingulo, tonsuratus in Clericum, eo provectus est, ut ordinaretur Episcopus Ultrajectensis Ecclesiæ. *Est* regio Brachbant & Brachbantium, *alias* Bratuspantium *dictum: de quo idem Sigebertus ad annum* MXII *ista scribit:* Henricus Imperator Godefridum Ducem cum exercitu in fines Bratuspantium mittit, ad obsidendum castrum Lovanium. *Porro Ægidius a Leodio, monachus Aurea-vallis, in suis ad Anſel-*

Comes apud Brachbantium.

ex Bratuspantium.

Digitized by Google

AUCTORE G. H.

A *ſelmum Canonicum Leodienſem additionibus, aut ipſe (ut arbitratur Antbertus Miræus) Anſelmus, in* Item Lovanienſis. *Geſtis Pontificum Tungrenſium, Trajectenſium, & Leodienſium cap.* 23. Dominum Aufredum Comitem Lovanienſem *appellat. Hinc Miræus in Chronico Belgico, ad annum* DCCCCXLVIII, *enumerans* Comites Lovanienſes (*quos ait etiam* Bruxellam poſſediſſe, & Advocatiam Eccleſiæ Nivellenſis, & Abbatiæ Gemblacenſis) *primum ſtatuit* Aufridi patrem Lambertum, Ragineri primi Hannoniæ Comitis filium, *cui* ſucceſſit filius Aufridus, ut ex Archivis monaſterii Gemblacenſis colligi datur. *Nam ex MS. Catalogo Abbatum Gemblacenſium, in Notis ad Caput* XXXIII *Codicis Donationum, ita deſcribit*: Nobilis vir Lambertus medietatem Eccleſiæ de Vviettine, in pago Maſavv, tradidit Erluino Abbati Gemblacenſi ejuſque Advocato, vidente Aufrido filio Lamberti. *Hac, inquit*, ex chartula, exinde peracta, & a Lamberto ſubſcripta, liquent.

2 *Florebat eo tempore Notgerus ſeu Notkerus Epiſcopus Leodienſis, creatus anno* DCCCCLXXI, *mortuus* IV *Idus Aprilis anno* MVII, *qui* inter innumerabilia bona, quæ geſſit, caſtrum Hoy Leodienſi Eccleſiæ acquiſivit, *uti teſtatur memoratus Ægidius cap.* 54. *addito Privilegio, in hanc rem ab Ottone* III *Imperatore conceſſo, ſed mutilato: cujus chartam integram ex libro primo chartarum Eccleſiæ Leodienſis ſubjecit Joannes Chapeavillus,* B *eamque refert etiam Miræus in dicto Codice Donationum cap.* 41. *ex quo iſta excerpimus*. Adiit Celſitudinem noſtram venerabilis ... Notkerus, Tungrenſium vel Leodienſium Epiſcopus, ut ei vel ſucceſſoribus ſuis, S. Mariæ ſanctoque Lamberto deſerviturus, Comitatum Hoyenſem, qui in noſtra ditione hactenus erat, quemque Aufridus Comes, illuſtris vir, qui illum ad præſens tenebat, ſed pro Dei honore & prædictorum Sanctorum veneratione ipſiuſque Epiſcopi amore reddiderat, perpetuo habendum concederemus ... Super hæc omnia concedimus eidem venerabili Notkero Epiſcopo, & per eum omnibus ejus ſucceſſoribus, quod reliquum Hoyenſis Comitatus in noſtra ditione ſuperfuerat ... Datum Nonis Julii anno Dominicæ Incarnationis nongenteſimo octogeſimo quinto. *Hæc ibi. Hinc inter Comites Hoyenſes paſſim numeratur* Aufridus, *& a Laurentio Melarto lib.* 1. *Antiquitatum Hoyenſium pag.* 62. quintus Comes *traditur fuiſſe, ac* ſextus Nodgerus Epiſcopus. *Eſt autem* Huyum *oppidum valde præclarum, ad Moſam ſupra Leodium, in confinio Comitatus Namurcenſis*.

fundat Cœnobium Thoreſe. 3 *In eadem ditione Leodienſi infra Trajectum eſt oppidum Maſeca ſeu Maſacum, a quo ſeſquimilliari diſtat no-* C *biliſſimarum Virginum Canonicarum illuſtre ac potens collegium in vico* Thoren, *de quo memoratus Ægidius indicato cap.* 53. *iſta habet*: Eo etiam tempore a Domino Aufredo, Comite Lovanienſi, de conſilio & licentia venerabilis Notgeri Epiſcopi, fundatum eſt cœnobium ſanctimonialium B. Mariæ in villa de Turne, quam tenet Comes Brabanticus a Leodienſi Epiſcopo. Hic itaque Aufredus Comes ... ſuam conjugem Hilſuindem in dicto cœnobio conſtituit: in quo filia eorum Benedicta primo regimen animarum ſub regula B. Benedicti ſuſcipit: ubi & meruerunt ſepeliri. *Hæc ibi. Miræus lib.* 1. *Diplomatum Belgicorum cap.* 24. *profert ipſum fundationis diploma, cujus priorem partem hic inſerimus, & eſt hujuſmodi*. In nomine ſanctæ & individuæ Trinitatis. Ego Hilzondis, Comitiſſa terræ de Stryen, ſequi cupiens eum, qui eſt Sponſus Virginum, de conſilio Domini mei Anſfredi, eccleſiam conſtruxi in alodio meo de Thorne, ubi ego & filia mea Benedicta, *ſanctimonialis; monaſtrum ordinis S. Benedicti* ſub regula ſanctæ obedientiæ ita viveremus in hoc ſeculo, ut mereamur in futuro, amictæ ſtolis albis, inter Angelos comparere in diſtrictu juſti Judicis. Itaque amicos mihi faciens de mammona iniquitatis, attuli ad dictam eccleſiam omne alodium meum, quod in terra mea de Stryen glorioſus Rex Zuentiboldus olim perdonaverat: inprimis ipſam eccleſiam de Stryen, quæ eſt conſecrata in honore Mariæ Virginis; Montem-littoris, ubi beatiſſima Gertrudis corporaliter converſata eſt, & cellam habet a B. Amando conſecratam, villam Gilleycla cum appendiciis, villam Baerle cum altari in honore ſancti Confeſſoris Remigii a me conſtructo, caſtellum Sprundelheim cum omni integritate, ſicut ſitum eſt ſuper fluvium Moervvater ... Non ſit ullus Advocatus, niſi quem Fratres & Sorores de Thorne cœnobii elegerint ... Datum apud Thorne anno nongenteſimo ſecundo, Kalendis Junii. *Hæc ibi. In dicto* Comitatu de Stryen, *olim ample, nunc adhuc nota, eſt* Mons littoris, *nunc* Mons S. Gertrudis *dictus, oppidum Hollandiæ in confinio Brabantiæ ſitum. Dicuntur etiam* Fratres & Sorores de Thorne, *propter ſex Canonicos, qui Virginibus ad ſacra munia obeunda ſubſervivunt, dotati etiam ipſi ampliſſime*.

creatus Epiſcopus an. 994 4 *Dicto anno* DCCCCXCII, *aut etiam citius*, Aufridus, de ſæculari Comite, Clericus attonſus eſt: *& quidem* pridem, *inquit Joannes de Beka in Epiſcopis Ultrajectinis, antequam* ab Eccleſia Trajectenſi Epiſcopus XVIII electus eſt, *quod contigit poſt obitum* Baldevini Epiſcopi, vita functi VI Idius Maji anno DCCCCXCIV. *Inter illuſtria opera quæ præſtitit Aufridus Epiſcopus, annotat Vvilhelmus Heda de Epiſcopis Ultrajectinis, ab* E *eo anno* DCCCCXCVII non aſpernendam partem ditionum ſuarum collatam Eccleſiæ ſuæ Trajectenſi, ut patet per litteram donationis ſuæ, *quam ſubjungit integram: nos partem hic damus, quæ eſt hujuſmodi*. In nomine ſanctæ & individuæ Trinitatis ... Deſideramus notum eſſe cunctis ſanctæ Dei Eccleſiæ fidelibus, quod ego Anſridus, Dei ſolummodo gratia ſanctæ Trajectenſis Eccleſiæ Præſul indignus, jure confiſus in Domino cum tranſitoriis acquirere perennis vitæ gaudia, quamdam mei juris hereditatem, quam antea poteſtative poſſederam, infra Comitatum Rienſnuncupatum, quorum locorum hæc ſunt nomina, Vveſterlo, Oudlo, Colo, Mirenbeke, Honbeke, Borchte: pro meo meorumque parentum remedio, cum omnibus ad hæc pertinentibus ecclefiis, ædificiis, mancipiis, *tradit Pret. Berle & alios pagos eccleſiis Ultrajectinis.* agris, paſcuis, pratis, cultis & incultis, ſilvis, aquis aquarumque decurſibus, trado ad Eccleſiam S. Mariæ ſemper Virginis, ſanctique Martini in Trajecto, ad reſtaurandum ibidem Dei ſervitium &c. *Pontus Heuterus lib.* 2. *veteris ac ſui ſeculi Belgii cap.* 14. *nomina pagorum ita recenſet*. Vveſterlo, Ooſterlo, Mierbeca, Hombeca, Burenta. *Addit Heda*, ea loca eſſe in poteſtate Eccleſiæ Trajectenſis, & a Nobilibus de Merode ſub cenſu poſſideri, exceptis quibuſdam eccleſiis & bonis, quæ nonnulli de Vveſemale occuparunt, & tranſtulerunt in monaſterium Tongerlo. *Hæc ibi. De tranſlatione dictorum locorum ad Dominos de Merode legendum inter Diplomata Belgica Miræi lib.* 1. *cap.* 97. *diploma: cujus hæc eſt pars*: Univerſis & ſingulis Chriſti fidelibus, præſentia viſuris ſive auditoris, nos Decani & Capitula Majoris & S. Salvatoris Trajectenſis Eccleſiarum ... cupimus fore notum, quod licet pridem, tranſactis nonnullis annis, poſtquam bona noſtra & Eccleſiarum noſtrarum ſupradictarum de Oelen, Vveſterlo, QuakenbeKe, Harſſel & Berchem cum ſuis pertinentiis, per mortem ſpectabilis Baroni, quondam Domini Joannis Domini de Vveſemale & Phalais, ad nos & dictas noſtras Eccleſias fuerunt legitime devoluta; dicta noſtra bona fremuo & nobili viro Domino Richardo, Domino de Merode & de Frentz, vocatis vocandis, unanimiter in perpetuam conceſſerimus emphyteoſin, traditis ſibi deſuper litteris opportunis ... Datum anno MCCCCXXIX. *Hæc ibi*: *ubi* major eccleſia *dicitur* Eccleſiam Cathedralis S. Martini, & Eccleſia S. Salvatoris,

olim

AUCTORE G. H.

olim vocata fuit Ecclesia S. Mariæ, *de qua ex diplomate S. Anfridi jam dato ipſi actum. Miræus, in Notis ad jam relatum diploma, deducit ſtemma Miræodiorum ex jam nominato* Richardo, *unde ſunt* Joannes, Richardus, Henricus Comes de Oclen, Joannes, Philippus, *& hujus filius* Philippus anno MDCXXVI a Philippo IV Rege Catholico primus Weſterloæ renuntiatus Marchio. *Quo etiam modo a primo* Richardo *prognati*. Philippus, Marchio de Treslon *creatus*; *&* Philippus Baro de Frentz, Comes Middelburgenſis.

5 *Memoravimus Heda addit*, hujus Præſulis Anfridi, contuitu Fredeboldum, nobili proſapia progenitum, tradidiſſe Eccleſiæ Trajectenſi omnem juris ſui hereditatem, quam habuit intra Comitatum Teiſterbantiæ, *ipſumque traditionis exemplar ſubjungit: in quo* Dominus Præſul Anfridus, pia memoria recolendus, pro hujuſmodi traditionis remuneratione, ut firmior & ſtabilior eſſet hujuſmodi traditio, conceſſit ſingulis annis de ſua parte dari duodecim libras in beneficium dum viveret ... Actum in Trajecto in præſentia Domini piæ recordationis Anfridi Præſulis, coram teſtibus quam plurimis ... Mox poſt hæc ſubſequenti IV die, ut firmius & ſtabilius eſſet, infra terminum prædicti Comitatus, in villa quoque Trila nuncupata ... cum ramo & ceſpite, jure rituque populari, ſancitum eſt rationabiliterque firmatum, ut hujuſmodi traditio intacta & inconvulſa permaneat feliciter, ſub Chriſto ſtipulatione ſubnixa. *Hæc in dicto diplomate: ſed poſtea, ut videtur, interpolato. Nam* Anfridus *appellatur* pia memoria recolendus, *&* piæ recordationis Præſul. *Quæ phraſis ſolet adhiberi poſt mortem, non in alicujus præſentia. Præterea annus Chriſti* DCCCXCVIII *& Indictio* X *cum* XII *Kalend. Octobris notatur, cum Feria quinta. Verum littera tunc Dominicali C, dictus* XII *Kalend. Octobris ſive dies* XX *Septembris conveniebat in feriam ſecundam. Et annus Præſulatus habetur ſecundus, qui erat quartus aut ſaltem tertius, ſi Sedes ultra tres menſes vacarit. Aliud extat diploma Ottonis* III *Imperatoris apud dictum Hedam & Joannem a Ledis, lib. 9 Chronici Belgici cap. 4. in quo ita leguntur*: Interventu & ſupplici rogatu Anfridi, Sanctæ Trajectenſis Eccleſiæ venerabilis Epiſcopi, & Franconis reverendi Præſulis noſtri, prædictæ Sedi Trajectenſis Eccleſiæ, in honorem S. Martini Confeſſoris conſtructæ, dedimus, largiti ſumus, & omnino conceſſimus omnem diſtrictum ſuper villam Bommele, & ſuper cuncta quæ ad eamdem villam pertinent, videlicet publicæ rei ſubjecta ... Inſuper ſibi donavimus quidquid Poppo, filius Walgeri, habuit in miniſterium in pago Teſterbandia & in villa Arelo, proprietario jure habendum tali ordine, ut præfatus Anfridus venerabilis Præſul ſuique ſucceſſores eaſdem res per noſtram confirmationem traditas, teneat, diſponat, ordinet & perfruatur, noſtra omniumque noſtrorum perpetualiter remota contradictione ... Data III Idus Aprilis anno DCCCXCIX. *Hac Otto* III, *quæ ſucceſſor ejus S. Henricus*, III *Nonas Septembris anno* MIII *confirmavit, & alia conceſſit de ſervis, liberis, & advenis Preſbyteris, quæ ibi videri poſſunt. Hinc Joannes a Leidis cap. 2. dicti libri 9.* Anfridum *appellat* Comitem Hovenſem, Teſterbandiæ, Bratuſpantiæ & Dominum de Holtena, *ſive* Altena *ut alii interpretantur. Additurque* ſolitus reſidere in territorio ſuo Driel apud Bommel, qui erat Dominus ferè illius inſulæ.

6 *Dictum autem territorium* Driel *obtulit ipſe Anfridus monaſterio a ſe conſtructo prope urbem Amerisfordiam: cujus fundationis & donationis diploma ex monumentis Abbatiæ deſcripſit Arnoldus Buchelius, ediditque in ſuis ad Hedam notis, quod hic damus.* In nomine ſanctæ & individuæ Trinitatis. Notum ſit omnibus ſub Chriſtianæ religionis norma degentibus, qualiter ego Anfridus, licet indignus Trajectenſis Epiſcopus, in loco qui vocatur Hohorſta, ædificari præcepi cellulam, in primis in honorem Dei noſtri Jeſu Chriſti conſtructam, nec non glorioſiſſimæ Genitricis ejus Mariæ, ſed & beatorum Petri & Pauli, meique Patroni ſpecialis S. Martini, ea ratione, ut inibi Fratribus Monachis, ſub S. Benedicti regula feliciter vivere cupientibus, dies ducere liceat huic vitæ conceſſos. Ut autem locus prædictus in Dei ſervitio firmius poſſit eſſe ſtabilitus, jam dictis Fratribus tradidi, quidquid viſus fui habere in villa Thrile, in pago, Teſterbantenſi, cum omni familia cunctoque ſervitio & diſtrictione, ita ut omni tempore tenui ac poſſedi, abſque ullius contradictione, regali ſcilicet manu, traditione ac ſtipulatione nobis conceſſum: & in Twente dimidium cenſus teloniarii & monetæ & foreſtæ in Rumelo, & quartam partem ſilvæ in Eugenhoute. Præter hæc tradidi inter villas Heſe & Sous quatuordecim manſos, cum prædio Hohorſt prædicto, cum mancipiis & omnibus appendiciis, id eſt ſilvis, pratis, paſcuis, molendinis, aquis aquarumque decurſibus, acquiſitis & acquirendis, quod dedit quidam Garwardus miles S. Martino: & novale quoddam de monte Hohorſt, uſque in Bachevorth. Addidi & has eccleſias, Ermelo, Maſemunſter, Livemunſter, Leyre, Svindrecht, Hamerthe, Loyſden. Actum eſt hoc publice coram idoneis teſtibus, in baſilica S. Mariæ Sanctique Martini in Hohorſt, ipſo die dedicationis ejus, id eſt, XIV Kalendas Decembris, anno ab Incarnatione Domini MVI, Indictione IV, regnante Henrico III, Imperii ſui anno V. *Hæc ibi. Introducti erant duodecim monachi ex S. Viti Martyris Gladbacenſi monaſterio, & inſtitutus Dominus Voveringerus, doctus pariter & pius, primus Abbas: cui Adelboldus Epiſcopus, Anfridi ſucceſſor, tradidit decimas. Secundus Abbas fuit Adelbertus. Huic Bernoldus ſive Bernulphus Epiſcopus dedit bona, & monaſterium in urbem Ultrajectinam tranſtulit, anno* ML. Gervicus, *dein tertius Abbas fuit, & primus monaſterii S. Pauli in urbe. Quæ aliaque tradit Miræus in Originibus canobiorum Benedictinorum in Belgio cap.* 31.

7 *Ex vetuſto codice pergameno hujus monaſterii S. Pauli habemus aliquam Vitæ partem, quam ſubjicimus, ibidem ab aliquo monacho conſcriptam: in hac deſunt quæ ad S. Anfridi obitum, ſepulturam, miracula ac venerationem ſpectant, forſan alibi reperienda. Titulus hic, recentiori manu præfixus,* Vita S. Anfridi Epiſcopi Ultrajectenſis Patroni loci, *dein appellatur* almus Confeſſor, & ſanctus Sacerdos: *quæ aliquem innuunt cultum. Vixit ultimis ſuis annis cæcus in dicto monaſterio, ibique vitam finivit. Ipſum autem monaſterium mutato nomine* Hohorſt, *appellatum fuit* Heiligen-berch: *quo adhuc vocabulo in mappis geographicis exprimitur, quod Latine ſonat* Sanctum-montem. *An propter Anfridi ſanctitatem & miracula, non liquet. Horum in genere mentionem facit Heda dum ait*: Cujus converſatio qualis fuerit, per miracula, ad ejus ſepulcrum oſtenſa, crebro innotuit. Anno Domini MVIIII V Nonarum Maji feliciter eum obdormiviſſe, *tradunt Beka, Heda & paſſim alii, quamvis aliqui ad annum ſequentem referant ejus obitum. Trithemius lib. 3. de Viris illuſtribus Ordinis S. Benedicti, ita inſcribit caput* CCLXXXIX. De S. Ausfrido Epiſcopo, *& hoc ſubnectit elogium*, Ausfridus Epiſcopus Trajectenſis, vir ſecundum ſæculi dignitatem Comes nobilis & potens, ſed ſecundum Deum ſanctus & devotus, magis elegit abjectus eſſe in domo Domini, quam mundi honoribus extolli. Poſt Epiſcopatum namque monachus factus, in monte S. Mariæ latens, multis virtutibus clarus emicuit. Ejus feſtum agitur V Nonas Maji. *Arnoldus Wion & Hugo Menardus in Martyrologio monaſtico iſta ſcribunt*: Trajecti S. Aufridi Epiſcopi & Confeſſoris, qui relicto Epiſcopatu monachus effectus eſt in Monte-S. Mariæ, quod propriis ſumptibus non procul ab Amerſordia oppido ſub

accepit a Fredebold. tertia hona in Teſterbantia

& alia ab eodem

& S. Henr. II Imp.

fundat monaſterium in Hohorſt

Vita pars ex MS. antiq. tum probat

elogium ex Trithemio.

Martyrologiis monaſticis.

Goog

A sub regula S. Benedicti construxerat. *Pauciora habet Dorganius, at multo plura Bucelinus cum MS. Kalendario Sanctorum Ordinis S. Benedicti, in quo, & potissimum in monasterio Ultrajectino S. Pauli, videtur in veneratione publica fuisse.*

8 *Interim in MS. Florario Sanctorum longe exornatur encomio, cujus pars est ista:* Apud Trajectum inferius depositio Sancti Aufridi Episcopi & Confessoris... Hic in monasterio S. Mariæ Virginis, Ordinis S. Benedicti juxta Amersfordiam, quod ipse construxerat; sacræ religionis habitum suscepit, in quo usque ad vitæ suum terminum devotus permansit. *Grevenus Carthusianus in suis ad Usuardum additionibus, anno* MDXV *&* MDXXI *excusis, ista habet:* Aufridi Episcopi Trajecti inferioris & Confessoris. *Non solet Grevenus ubique iterare titulum* Sancti, *& ita absque eo post Aufridum refert* Florentium & Vindemialem Episcopos, & Philippum Presbyterum, *& hos eodem modo* Confessores *indigetat, quorum Acta hoc aut præcedenti die illustravimus. In Martyrologio Germanico Petri Canisii ista legumtur:* Item S. Aufridi Episcopi Ultrajectini & Confessoris. *Quæ eadem cum longo encomio habentur in Martyrologio Gallicano Saussaji, & apud Bartholomæum Fisen in Floribus Ecclesiæ Leodiensis. Balduinus Willotius in* B *Hagiologio Belgico ista habet:* In Monte sancto juxta Amersfordiam, S. Ansfridi Episcopi Ultrajectini. *Similia habentur in adjunctis Martyrologii Romani Leodii anno* MDCXXIV *excusi, sed errore aliquo dicitur* Episcopus Trajectensis ad Mosam. *Habent ejusdem elogia Molanus in Natalibus Sanctorum Belgii, & Miræus in Fastis Belgicis & Burgundicis, quorum ille abstinet ab omni titulo honori Ecclesiastici, iste solum* Beatum *appellat.*

VITÆ PARS

Auctore monacho Ultrajectino S. Pauli.

Ex vetusto codice MS. ejusdem monasterii.

1 ANno tertio Henrici Imperatoris, Ottonis tertii beatæ memoriæ Cæsaris Augusti successoris, erat apud Brachbantium Comes Aufridus, summæ justitiæ vir: qui neque muneribus neque donis transitoriis ullo modo a rectitudinis calle reflecti poterat. Frequenter enim a Conciliis & Conventibus sententiæ ab eo in primis exquisitæ, ab ore C ejus omnes erant pendentes, & quæ ipse legum decreta statuit, his nulli contradicere fas fuit. Sermo ejus ita mediocritate & discretione temperatus erat, ut secundum Comici nostri dictum, Ne quid nimis, supergrederetur. Sed & hoc annectendum, quia ex moderatione suorum verborum facile compositio & honestas ejus occuli cordis ab audientibus intelligi potuit. Quidquid vero in jugi & quotidiana confabulatione loquebatur, hoc divinarum Scripturarum exemplis blande leniterque condiebat. Et si quando contigit, ut a sæcularibus negotiis quietus esse potuisset, aut justa judicia legum tractabat, aut lectioni tanto studio insistebat, ut a quibusdam insipientibus monachicam vitam illum agere deriderentur. Quod ideo minus sit mirum necesse est, quia quanto avidiori meditatione Sancti divinis operibus invigilant, tanto amplius viliores mundo fiunt; & ut patientia eorum probetur, a pravis hominibus ex permissione Dei plerumque dehonestantur, teste notario Spiritus sancti dicente, Opprobrium insipienti dedisti me.

2 Summi etiam & illustres viri, dum in jure dicendo gravius quid disceptandum erat & ut solet fieri, diversa sentirent, & variari sententiæ viderentur, ad eum gratia discendi veniebant, & interrogandi. Imperialibus quoque secretis sæpissime intererat, & quoties de majoribus rebus tractandum erat, tantæ auctoritatis habebatur, ut sine ipsius consilio raro aliquid statueretur. Hoc sibi decretum in omni ætate, hoc sibi propositum (non sicut quidam nostri temporis, quos plerumque aut misericordia aut invidia a judicio labi conspicimus) de juris & legis veritate nihil diminuere. Ob hoc a Rege frequenter adscitus & carus præ ceteris habitus, ejus oratione, & primos coercebat & regnum per eum in pace gubernabat. Prædonibus, quibus regio Brachbant maxime alebatur, infestissimus erat, & crebris occursionibus eorum conatus impediebat. Principem quoque eorum, desperatum hominem, cujus nomen nec dici quidem opus est, sanguine civili adultum, frequenti fuga vix se eripientem vehementer premebat; cum ille saltubus aut paludibus, densissimis arboribus consitis, præsens evadere periculum cupiens, sese occultaret. Multi præterea triumphi, multa bella feliciter gesta, non ad perniciem civium, sed ad reprimendam audaciam improborum. Hæc quidem laicus gerebat.

3 Cum vero Balduinus Sacerdos Trajectensis E vita decederet, nuntiusque in castra venisset; Rex Aufridum seorsum manu ducens, Sacerdotium illud ei offerre cœpit. Cumque ille reniteretur, jamque se senem, & in militaribus armis omni tempore vitæ suæ versatum, Clericatus officia suscipere omnino absurdum videri contenderet; & Rex vehementer instans, vi ad suscipiendum compelleret; prospiciens quia Regi resistere non posset, ut cum suis deliberaret exposcit. Qua re impetrata, & a suis oratione accepta, quæ Rex imperaret se facturum pollicetur. & accepto gladio quo erat accinctus, super altare S. Mariæ posuit dicens: Hactenus hunc terrenum honorem obtinui, & hostes pauperum Christi & viduarum expuli; nunc deinceps huic Dominæ meæ S. Mariæ, qua virtute honorem & salutem animæ meæ obtineam, commendo. Hoc cum diceret, omnium obortis lacrymis ac plausu eorum qui aderant, dignis ejus meritis tribuitur infula Pontificalis. Versiculos quidam e nostris de his rebus cecinit, quos etiam huic opusculo annectere libuit, quo etiam alium in nostra narratione testem haberemus.

4 O bona Trajectum, mater prælecta locorum,
Nunc retines Dominum generali laude potitum.
Ansfrid pro meritis datus est tibi Pontificalis,
Est & prælectus Domino Confessor & almus.
Qui prius in bello firmabat regna popello,
Ecclesiæ custos nunc est sanctusque Sacerdos.
Vertitur in melius sic sic certaminis usus,
Quondam bellator; nunc autem pacis amator;
Tunc pars bellorum, nunc autem Dux animarum.
Quondam pugnabat, populi nunc corda gubernat:
Militis officium precis obmutavit in usum,
Veste Sacerdotis nunc prorsus liber ab armis,
Accepit calicem manibus, liquitque mucronem;
Deposuit parmam, cœpit levare patenam;
Sprevit vexillum, voluit quia psallere Missam:
Nunc Missam cantat, precibusque fideliter instat:
Ista suo exemplo Petri facit indubitando,
Qui primus cecinit Missam barbamque totondit.
Quæ vult ut veniant Deus, omnia protinus assunt.
De cane fecit ovem Deus hic, ut fecerat olim,
Ad se cum Paulum rapuit de sorte luporum,
Quem post Ecclesiæ Doctorem jusserat esse.
Nunc est ablatus cum stemmate glorificatus,
Atque stolam portat, virtutis & arma ministrat,
Qui prius in multis valuit per bella periclis:
Gloria Pastoris sonat in sermone suavis.

§ Sumpto

EX MSS.
optimi viri consilii
etiam Regi.
infestus prædonibus.
eorumque principi.
ordinis ad Sacerdotium promotus
F
honorem S. Mariæ particulare acceptat.
exemplo S. Petri
& S. Paulo.

Digitized by Google

EX MS.

Episcopus sanctius vivit.

5 Sumpto Episcopatu aliquando Canonicis vestibus utebatur, non quidem elationis causa, sed ne dedignationis suspicione a ceterorum moribus Sacerdotum videretur dissentire. Sed quia pius Dominus jam illum ad suam servitutem advocavit, jamque illi curam Ecclesiæ commisit; ad hæc plenius sua consueta pietate sibi adjungere disposuit. Nam quamvis impossibile sit vitam ullius Sancti sine peccatis transire, cum tamen illa quæ fragilitate carnis incaute contracta sunt, largissima misericordia in hoc sæculo aliqua molestia corporali soleant purgari (attestante Hebr. 12. 6 Scriptura, quæ dicit, flagellat Dominus omnem filium quem recipit) Ansfridus lumen tenebrarum harum taliter amisit, quodammodo manente integritate oculorum, ut nihil minus quam aspiciens & vides putaretur. Defectum quidem in se sustinuit, sed deformitas faciem viri nulla dehonestavit. Hoc ex benignitate Salvatoris nostri credo actum esse, ut extincto oculorum desiderio, & exclusa occasione peccandi, & vultus dignitatem Episcopi servaret, & ulterius unde concupisceret non haberet. Neque hoc incommodo accepto unquam superatus vel animo dejectus est: sed eodem vultu, eadem hilaritate, eadem jucunditate, cum summa patientia permanB sit.

caritatem visibilem aequo ferè animo

6 Igitur ex hoc respectu Dei in se propensius rediens, salutifera cogitatio sibi incidit, flores hujus mundi sordes apud Deum videri; & ea quæ multo sumptu ad ornatum putrescendæ carnis captarentur, non solum detrimentum, sed ad perpetuam ruinam animæ pertinere: vestem delicatiorem deposuit, indumenta non dixerim vilia, sed potius Angelica ad institutionem S. Benedicti sumpsit. Est collis Heilgenberg, tribus millibus a Trajecto distans, undique circumclusus: una ex parte flumen limosum, reliquum spatium perpetua palus eademque latissima ambiendo, omnem aditum excludit. Huc adacta navicula trans flumen illud ferri se jubet: & quia orationis causa tumultus hominum vitare cupiebat, verticem collis, succisis arboribus & fruticibus, in planiciem deduxit: in primis oratorium, dein sibi cellam; post aliis constructis & claustro effecto, conventicula D monachorum ibidem collocavit, & Abbatem eis præfecit. Huc se post colloquia Regis, post Synodum, post diversos conventus recipere solebat. Hic miseram curam sæcularis negotii a se removit, viribus totis Dei laudibus & obsequiis institit, orationibus, vigiliis, eleemosynis ita intentus, ut nostra ætate sibi nemo posset assimilari.

leprosum a se lotum, in lecto suo collocat, quem vestibus ornat.

7 Unam ex ejus innumeris liberalitatem in pauperes Christi exhibitam referemus. In ipsa cella, quam diximus, positus, post tertiam vigiliam, unum e suis ministris ad se vocat, quid fieri velit ostendit, & ut nemo id cognoscat interdicit. Sumit situlam, immittit vectem, seque simul portando, ministrum ad regendos gressus suos usque ad flumen præcedere jubet. Aqua hausta rediit, igne calefecit, in dolium infudit: leprosum, cujus corpus miserabilis sanies totum obduxerat, pannis exutum in balneum deposuit, putrescentia membra manibus perlustrans diligenter lavit, lotum in lectum ipsius collocavit, & vestibus novis vestitum ante lucanum, sub testatione ne quis id sciret, abire præcepit. Hic si quæras cur iste tantus vir. tot virtutibus præditus, Spiritus sancti gratia irroratus, leproso illi solatium curationis non impendit; facili responsione has cogitationes obvius E excipiam. Legimus namque quod signa infidelibus, non fidelibus data sunt, quo in initio nascentis Ecclesiæ corda Gentilium, longa consuetudine idolorum indurata, visis tot prodigiis ad credendum emollirentur. Quis enim tunc temporis, mundo in florentibus rebus posito, prædicanti aliam vitam crederet, nisi ea exhiberentur, quæ antea non visa nec audita fuerant? & quæ necessitas fuit istis nostris temporibus Ecclesiam Dei signis illustrari; cum nullus sit locus quovis gentium, non mons, non silva, non vallis *vitæ laudes humanas.* infinita, non palus immensa, non insula ab orbe remota terræ, quæ non sunt Domini nostri Jesu Christi confessione repleta? Vir namque Domini inanibus favoribus hominum extolli noluit, qui semper intra conscientiam quod boni egit soli Deo cognoscendum contegere studuit.

DE BEATO VENTURA

G.H. *ORDINIS CRUCIFERORUM HISPELLI IN UMBRIA.*

III MAJI C HIspellum, *illustre oppidum Umbriæ, Fulginium inter & Assisium, (ubi Sedem olim Episcopalem fuisse multi tradunt) hoc die veneratur* S. Venturam: *cujus nomini ibidem extat dicata Ecclesia. Hunc Silvester Marulus seu Maurolycus, in Mari Oceano Sacra historia omnium religionum lib.* 1 *pag.* 51, *tradit fuisse* Ordinis Cruciferorum, *& in Francisci Maurolyci Martyrologio referri ad* xxx *Aprilis. Non levis sane hallucinatio: nam Martyrologii Maurolyci duplicem habemus editionem, sed absque mentione* B. Venturæ: *neque etiam illius meminit Felicius, Maurolycum sequi potissimum solitus. At Ferrarius,* ex tabulis Ecclesiæ Hispellensis & Cruciferorum, *eum in Catalogo generali refert his verbis:* Hispelli B. Venturæ Ordinis Cruciferorum. *Idem Ferrarius, in Catalogo Sanctorum Italiæ,* de S. Ventura Confessore Hispellensi *illud elogium habet*: Ventura Hispelli, ex antiqua Hispelluciorum familia, quæ hac quoque tempestate perseverat, natus, ut vetus habet traditio, sanctitate floruit. Corpus illius in arca marmorea conditum, in ecclesia suo nomini constructa & dicata pie apud urbis mœnia asservatur; magnamque apud Hispellenses veneration nem habet v Nonas Maji, qua die ejus * natalis summa celebritate a Clero & populo publica processione & devotione colitur. Miraculis aliquot fulsisse fertur. Sed Acta non extant, neque quo tempore vixit, memoriæ proditum est. *Hæc Ferrarius ad* xxx *Aprilis* ex monumentis & Annalibus urbis Hispellentis *ejus mortem tali die consignantibus.* Illum, *inquit idem Ferrarius,* Fratres Cruciferi congregationis suæ alumnum fuisse affirmant: ejusq; memoriam hac die celebrant. *Nicolaus Brantius, Episcopus Sarsina, in suo Martyrologio Poetico ad eumdem* xxx *Aprilis,* S. *Brantium,* Venturam *colit his versibus*:

F

Memoria apud Ferrarium.

Floruit Hispelli natus Ventura, bonorum
Qui fructu plenus transit ad astra senex.

Ludovicus Jacobillus, in opere de Sanctis & Beatis Umbriæ, collegit ex variis Vitam B. Venturæ Ordinis Cruciferorum, Fundatoris conventus & domus hospitalis *& Jacobillum;* ad mœnia Hispelli. *Eum ex Italico Latinam offerimus benevolo Lectori, ut pro sua prudentia eam dijudicet. Est autem hujusmodi.*

Hispelli natus.

2 Beatus Ventura Hispelli, in regione Umbria & diœcesi Spoletina, natus est ex antiqua familia Spelluciorum, quæ etiamnum viget. Anhelans vero ad æternam vitam, sprevit atque odio habuit omnia caduca & fragilia præsentis vitæ: & quoniam cognoscebat bonum illud quod infinitum est non posse acquiri, nisi impensis multorum bonorum operum, & potissimum cum magna caritate patratorum; *vixerit decem dies.*

ideo

ed by Google

A ideo ſemet occupavit in multis erga Deum & proximos exercitiis eximiæ caritatis, intentus ſemper ut majora & majora opera præſtaret. Contigit autem ut per civitatem Hiſpellenſem tranſirent aliqui Patres Ordinis Crucigerorum, inde profecturi Romam, tum ut viſitarent Corpora ſanctorum Apoſtolorum & alias Sacras Reliquias, tum potiſſimum ut operam ſuam pauperibus peregrinis in hoſpitali impenderent, prout inſtitutum Ordinis requirit. Quo intellecto B. Ventura ſe illis ſubjecit, non aliter hanc occaſionem arripiens, quam ſi fuiſſet a Deo impetrata. Adjunxit autem ſe illis comitem Romam uſque; ubi aſſumpto dictæ Religionis habitu, ſemet majore cum ardore tradidit exercitiis caritatis, factus reliquis illuſtre exemplum. Inter aſſiduas domus hoſpitalis fatigationes oculos mentis intendebat in aliarum virtutum acquiſitionem, in multas vigilias & abſtinentias, in orationem & contemplationem magno cum fervore ſuſceptam. Hinc fama ſanctitatis ejus, de die in diem acreſcens, reddebat eum lucidiſſimum ſpeculum cujuſcumque laudabilis actionis.

Cruciferis adhæret.

Habitum ſuſcepit.

Sanctè vixit.

B 5 Interea eidem obtigerunt per mortem conſanguineorum ſuorum variæ poſſeſſiones, ea potiſſimum intentione donatæ, ut iis ædificaretur cœnobium cum domo hoſpitali pro Patribus Cruciferis. Quare mandato præpoſitorum Superiorum Ordinis, B. Ventura Hiſpellum miſſus, ut huic ædificationi intenderet, intra breve tempus extra mœnia conſtruxit eccleſiam ſub titulo ſanctæ Crucis; adjunxitque cœnobium pro ſuis religioſis, & domum hoſpitalem, in qua pauperes peregrini ſuſciperentur. Fuit autem ipſe creatus primus Prior hujus novi conventus, ad quem miſſi multi alii Patres Cruciferi, ut ibi habitarent: quos ipſe rexit magna cum caritate, prudentia & zelo. Reperit ibidem ipſemet amplam occaſionem exercendi munera hoſpitalitatis & caritatis, maxime quod eſſet locus ſitus in via Romana, per quam innumeri ſemper peregrini & pauperes tranſibant: qua etiam ratione magis innoteſcebat ejus ſanctitas. Demum plenus dierum & bonorum operum, ad æternam vitam, quam tantopere deſideraverat, migravit in dicto cœnobio die XXX Aprilis.... Corpus ejus venerabile fuit in eadem eccleſia in arca marmorea depoſitum; & Dominus Deus, propter merita ejus, in diverſis temporibus magna & plurima miracula operatus eſt; ac tunc dicta eccleſia, relicto nomine ſanctæ Crucis, cœpta eſt appellari, eccleſia S. Venturæ, uti adhuc appellatur. Interim in feſto Inventionis ſanctæ Crucis die III Maji, ex antiquis ſtatutis Hiſpellenſium, Clerus utriuſque Eccleſiæ collegiatæ, quæ ibidem reperitur, Religioſi alii & Confraternitates cum Gubernatore, Magiſtratu & populo, quotannis in ſolenni ſupplicatione procedunt ad dictam eccleſiam: in qua aliquis Canonicus eccleſiæ S. Laurentii tunc ſacrificium Miſſæ Deo offert.

Hiſpelli fundat cœnobium & domum hoſpitalem.

mortuus 30 Aprilis

elenus miba, exilis.

C 4 Clemens Papa IV, in Brevi Perugii anno MCCLXV ſignato, & ad domum hoſpitalem Cruciferorum Bononienſium directo, ſignavit ſub ſuo regiſtro omnes eccleſias, & domos hoſpitales, quas tunc temporis habebat Ordo Cruciferorum: atque intra alias nominat domum hoſpitalem S. Venturæ apud Hiſpellenſes: ſed hæc poſtmodum, quod eſſet ad viam publicam, fuit a militibus deſtructa cum ipſo conventu. Eccleſia tamen, cum paulatim ad ruinam tenderet, fuit anno MDCXXV, a Juſtiniano Cambio Hiſpellenſi Sacerdote reſtaurata, & anno ſequente MDCXXVI a Nicolao Venanzi Abbate, & Vicario Hiſpellenſi, auctoritate Laurentii Caſtruccii Epiſcopi Spoletani, ſepulcrum B. Venturæ apertum; & intra illud reperta arca cypreſſina, tribus circulis ferreis arcte concluſa, intra quam erant caput & reliqua oſſa dicti Beati: quæ dein fuit iterum concluſa, & in priore loco repoſita. Eſt ab antiquiſſimo tempore huc uſque pia devotio Hiſpellenſium, venerantium hoc ejus ſepulcrum: ubi in dicta eccleſia adſervatur antiquiſſima ejus imago, & concedantur a Deo multa beneficia, iis qui cum devotione & fide B. Venturam invocant.

Clemens 4 Papa mittit bujus Corpus S. Venturæ.

AUCTORE G. H.

antiquum ſarcophagum reperitur

Sarcophagum iterum

Imago antiqua.

Auctores a Jacobillo citati.

§ *Hæc Jacobillus, citatis ad marginem MS. Chronico Cruciferorum M. Antonii Baldi Venetiis adſervato, Ms. Hiſtoria Hiſpellenſi Guidonis Olerini & Fauſti Gentilis Donnola, Mss. monumentis Cruciferorum Romæ & Bononiæ adſervatis & aliis cum Ferrario ſupra allegatis: cui credere malumus dicenti*, quo tempore vixerit, memoriæ non eſſe proditum, *quam verbis Jacobilli, ſupra de induſtria prætermiſſis, ſignantibus* annum Domini noſtri DLVIII tempore Pelagii Papæ I. *Tantam certe illius antiquitatem non ſuadet* Venturæ *nomen, pro* Bonaventura *ex ſolenni Umbrorum conſuetudine decurtatum, & ætatem ſæculo* X *vel* XI *poſteriorem ſapiens. Utinam Clementis* IV *Bullam integram exhibeat aliquis, ex qua de Cruciferorum ſub ipſo, nomine, ordine, amplitudine certius nobis conſtaret, quam ex ipſis Cruciferorum hiſtoriis: qui exordia ſua a S. Cleto Papa temporibus repetiiſſe contenti, ad ſequa trahentes quidquid de inſtitutione Hoſpitalium ubicumque legitur, in hujuſmodi imaginaria antiquitatis aſſertione & deductione hæruit abſorpti; nihil interim nos docentes de medio ævo, ad quod originem eorum certior conjectura referret.*

modo videtur referri ad ſæcul. 6.

6 *Temporibus Pii* II *præcipua Ordini claritas acceſſiſſe putatur; hoc enim anno* MCCCCLXIV *conventum celebrante Mantuæ, in quo de bello contra Turcas ſuſcepto, plurium per Italiam Hoſpitalium Fratres habitu, inſtitutis, origine varii, in unam Religionem Crucigerorum coordinati dicuntur: quam Religionem anno* MDLXVIII *reformavit Pius* V, *& noſtra ætate extinxit Alexander* VII, *una cum aliis nonnullis minoris utilitatis in Eccleſia ſanctibus, eorum poſſeſſiones convertens ad neceſſitates Eccleſiæ urgentiores. Quidquid ſit, & cujuſcumque tituli atque ætatis ea congregatio fuerit, ad cujus poſſeſſionem* Hoſpitale S. Venturæ apud Hiſpellum *pertinuit, ante coordinationem prædictam, jam inde a ſæculo* XIII; *uno alterove ſæculo oportet ſaniorem fuiſſe Venturam, cujus ut Sancti adeo celebre nomen tunc fuerit; & fieri poteſt ut eum Cruciferi eo demum tempore ſuis annumerent Sanctis, quomodo alii Ordines varii ex Sanctos inter ſuos colunt, a quibus fundata aut provecta loca ipſi poſtea poſſederunt. Nos eis per conjecturam nihil detractum volumus, ejuſque memoriam ad hunc potius diem quo colitur, quam ad ultimum Aprilis quo mortuus dicitur referendam putavimus: & cauſam præcipui hoc die cultus eam putamus, quod cum hoſpitalis illius templum hoc feſtum tunc ageretur, & ſimul ad Venturæ ſepulcrum tunc maxime accederetur, nec propriam ullam ipſe veneration[em] haberet alio tempore, ipſa ſanctæ Crucis feſtivitas vulgo coperit pro ſolemnitate ejus reputari.*

haud multum ſæculo 15 poſterior.

Digitized by Google

DE B. ALEXANDRO

CONVERSO CISTERCIENSI FUSNIACI IN GALLIA

G. H.

SÆC. XIII

FUsniacum, *Ordinis Ciſtercienſis percelebris Abbatiæ, de dignioribus & magis conſpicuis religiosæ filiabus Clarævallis, ſita eſt in diœceſi Landunenſi, in Vezonendunenſis pagi finibus & regione Thieraſchia, ſecundo lapide ab oppido Vervino. Ibi vitam ſanctè finivit* B. Alexander, *Princeps Scotiæ, & habet altare; eſtque pictura ſolus in tabula altaris habitu Converſi dicti Ordinis Ciſtercienſis, uti ad nos ſcriptum. Qua de hoc* B. Alexandro *dicere poſſumus, ſunt a Thoma Cantipratano conſcripta lib. 2. de Apibus, qui cap.* 10. *iſta aſſerit:*

Memor ſum illuſtriſſimæ Virginis Mathildis, quæ noſtro tempore obdormiſſe probatur. Hæc filia Regis Scotiæ, ut probabili relatione didicimus, quatuor fratres habuit; unum Ducem, qui relicta uxore pro Chriſto pauperrimus exulavit; item alium Comitem, qui vitam eremiticam duxit; item Archiepiſcopum, qui relicto regimine Ordinem Ciſtercienſem intravit. Quartus fuit Alexander junior frater, annorum ſedecim: quem cum pater Rex regnare cogeret, Mathildis ſoror ejus, virgo viginti tantum annorum, dixit ei: Alexander, frater cariſſime, quid nunc ages? Fratres tui majores natu mundum terramque deſeruerunt, ut cælum acquirerent: regnum ſpreverunt mortale, ut regna perpetua poſſiderent. Tibi ergo ſoli regnum relictum eſt, pro quo es & cœleſtem gloriam & animam perditurus. Nec mora, Alexander reſolutus in fletus, Heu, ait, ſoror, & quid conſulis facere? Ego paratus ſum & quidquid juſſeris adimplere.

3 Quo audito, gaviſa ſoror, accepit fratrem, & mutato habitu ad remotiora transduxit: ubi eum & mulgere vaccas, & lac ad coagulum coadunare, & caſeos optimos facere docuit. Inde venerunt in Gallias, ad Fonii clauſtrum Ordinis Ciſtercienſis, ubi ſoror locavit fratrem pro mulſore vaccarum, & probatus inventus eſt in optimis caſeis faciendis. Hinc monaſterii fratrem Converſum factum ſoror alloquitur dicens: Multum, cariſſime frater, apud Dominum meritum acquiremus, quod terram parentesque amiſimus: ſed in hoc ſpecialiſſimam remunerationem habebimus, ſi uſque ad tempus futurum, quo nos invicem in cælo ad conſolationem perpetuam videamus, ad præſens nos, ut nullus noſtrum alterum amplius videat, ab invicem ſequeſtremus. Hoc audito flevit frater, gravius iſtud ducens omnibus quæ dimiſit: & licet invitus, imperat animo; & a ſorore totaliter ſeparatur. Illa autem ad novem milliaria, in villa quæ dicitur Lapion, ibidem manſura receſſit.

4 Ne autem de fratre ejus Alexandro, quo gratius eſt prætermittam. Cum monachus quidam fiſtulatum ex ulcere peſtus haberet, oraretque ad tumulum jam defuncti; apparuit ei frater Alexander ſole lucidior, coronam geſtans in manibus & corona capitis inſignitus. Cum ergo monachus quæreret, quid corona duplicata ſignaret; Corona, inquit, quam geſto manibus, corona extitit temporalis, quam pro Chriſto deſerui. Illa vero, quam geſto in capite corona eſt, quam commonem cum Sanctis accepi: & ut tibi fidentius in hac viſione credatur, ſecundum fidem tuam ſanus eris ab omni incommodo quo torqueris. Et notandum quod incognitus manſit uſque in diem mortis ſuæ: & tunc conſtrictus obedientia Prioris ſui, ſe fratrem ſanctæ Mathildis de Lapione & filium Regis Scotiæ revelavit. Fecerat autem eum in nobilitate ſuſpectum factum quoddam, quod multum poſtea doluit eveniſſe. Vir enim nobiliſſimus, Dominus Hugo de Romenni, aprum immanis magnitudinis venato laſſaverat, & ut natura beſtiæ eſt ſtare coegerat ad reſiſtendum. Equo autem nobilis ille deſcendens, aptato pugione cum beſtiam vellet impetere, & tamen ejus truculentiam formidaret; Frater Alexander, qui vaccas in vicino paſcebat, arrepto pugione de manu formidantis, beſtiam audacter impetiit & occidit. Quo viſo nobilis ille in uſcula Fratris Alexandri illico ruens, Vere, inquit, numquam vaccarum cuſtos, numquam ruſticus, etiam undecumque veneris, increviſti. *Hæc Cantipratanus.*

5 *Nomen ejus deinceps inſcriptum eſt recentioribus Faſtis, & quidem die tertio Maji, quo colitur S. Alexander Papa, refertur in Kalendario ſacri Ordinis Ciſtercienſis Divione anno* MDCXVII *excuſo, & in ſerie Sanctorum & Beatorum dicti Ordinis a Claudio Chalemoto anno* MDCLXVI *Pariſiis impreſſa: qui ſub finem iſta addit:* Sepultus jacet in antiquo Fuſniaci cœmeterio, ubi adhuc lapis ſepulcralis conſpicitur, diuque locus a peregrinis ob ſolatium quod hinc habere ſolebant, eſt frequentatus: etſi Ciſtercienſes pii hujus Fratris oſſa retro majus altare in propria baſilica tumulata fuiſſe credant, ol. antiquum ibidem poſitum epitaphium ſeu vitæ compendium, Alexandri hiſtoriam referens: quod tumuli teſtimonium non ita certum eſt, cum aliunde adhuc Fuſniaci videatur. *Hæc Chalemotus, qui* depoſitionem B. Alexandri *apellat, uti etiam Chryſoſtomus Henriquez ad ſequentem diem* IV. *Maji & ſecuti ſunt Bucellinus & Sauſſajus, qui cum Menardo retulit etiam ad diem* XIV *Januarii.*

6 *Angelus Manrique in Annalibus Ciſtercienſibus agit de illo ad annum* MCCXVII *Capite* VI, *quo anno aut forte aliquanto ſerius vita functus eſt, ut tempore Thomæ Cantipratani, qui libros citra annum* MCCLX *conſcripſit, cenſeatur adhuc vixiſſe. Aliquas conjecturas de patre, ſed faſſus incertas, profert ibidem Manrique. Quid ſi avum aut proavum habuerit ex Regibus primariis totius Scotiæ, & patrem alicujus ditionis in dicta Scotia toparcham, ſed more etiam apud Anglos conſueto Regem habitum; eo modo quo ſolent adhuc in Germania appellari Archiduces, Duces, Comites, quod ſint ex ſimili proſapia progenati; & ſic melius latuerint, neque paſſim apud alios coævos auctores memorati fuerint. De* S. Maghtilde ſeu Mechtilde *egimus inter prætermiſſos ad* XII *Aprilis quo dicitur obiiſſe, & veroſimiliter ante fratrem, atque ſepulta in eo loco quem Cantipratanus nominat* Lapionem: *in quo ſi cultum habuit aut etiam nunc habeat aliquem, uti aſſerit in Menologio Virginum noſter Franciſcus Labier (tacito tamen loci nomine) libenter eam reponemus in Supplemento Aprilis. Nunc nec nomen quidem loci ipſius invenimus in tabulis, ex quo præcipue petenda illius rei notitia foret: quod interim ut pro nobis faciat alius, cui is forte notior erit, rogamus.*

DE BEATO ZACHARIA &c. Vide Append. pag. 801.
DE B. ALEXANDRO VINCIOLO &c. Vide append. pag. 818.
DE B. STANISLAO POLONO &c. Vide Append. pag. 820.
DE B. ÆMILIA BICCHERIA &c. Vide Append. pag. 805.

QUAR-

QUARTA DIES MAJI

SANCTI QUI IV NONAS MAJI COLUNTUR.

S Anctus Judas, alia Quiriacus, Epiſcopus Martyr Hieroſolymis.
S. Porphyrius Presbyter, Martyr Camerini in Umbria.
S. Heraclius, S. Juſtus, S. Maurus,) Martyres, Fulginii in Umbria.
S. Corocdemus Diaconus, Autiſſiodori in Gallia.
S. Pelagia Virgo, Martyr Tarſi in Cilicia.
S. Olbianus Epiſc. Aneorum, Sancti illius diſcipuli,) Martyres in Aſia.
S. Aphrodiſius, S. Meldas,) Martyres, Scythopoli in Palæſtina.
B S. Macrobius, S. Valerianus, S. Leontius, S. Antoninus, Socii LX) Martyres, Scythopoli in Palæſtina.
S. Antonia, Martyr Nicomediæ in Bithynia.
S. Cæleſtinus, S. Felix, S. Urbanus, S. Romanus, S. Bellicus, S. Martialis, ſeu Marcianus, S. Mittunus Preab. S. Florianus, S. Petrus,) Martyres in Africa.
S. Neſtorius, S. Miſtonius, ſeu Mittorius,) Martyres.
C S. Antoninus, S. Secundianus, S. Marcellianus,) Martyres.
S. Florianus Princeps Officii, Socii ejusdem varii) Martyres Laureaci in Norico Ripenſi ſeu Superiore Auſtria.
S. Florianus Martyr Romanus, Cracoviæ in Polonia.
SS. Floriani duo Martyres, Vincentii & Æſii in Italia.
SS. Florianus & Victorinus Martyres, Monaſterium Vveſtphaliæ translati.
S. Silvanus Epiſc. Gazenſis Alii XXXIX aut XL.) Martyres in Palæſtina.
S. Syneſius Martyr, depoſitus Lucæ in Hetruria.
S. Neophytus, S. Gajus, S. Gajanus, S. Zenon, S. Marcius, S. Macarius,) Martyres apud Græcos.
S. Jacobus Diaconus, Martyr, Bergomi in Italia.
S. MONICA, mater S. Auguſtini.
S. Macarius Epiſcopus, in territorio & urbe Burdegalenſi. E
S. Venerius, Epiſcopus Mediolanenſis in Inſubria.
S. Benedictus, Epiſcopus Æſernienſis in Italia.
S. Valerianus, Martyr Foro-Livii in Italia.
S. Titianus, Epiſcopus Laudenſis in Italia.
S. Antonius, Abbas Turonibus in Gallia.
S. Paulinus, Epiſc. Senogalliæ in Italia.
S. Paulinus Diaconus, Martyr Coloniæ.
S. Nicephorus, Confeſſor, Hegumenus Medicienſis in Bithynia.
S. Godehardus, Epiſcopus Hildesheimenſis, in Saxonia inferiore.
S. Helena Virgo, Trecis in Campania Gallicana.
S. Lupinus, Carcaſſone in Gallia Narbonenſi. F
B. Creſcentius, Presbyter Patavii in Italia.
Ven. Catharina, Sanctimonialis Ordinis Ciſtercienſis, Parci Dominarum in Brabantia.
B. Joanna recluſa, Ripatorii in diœceſi Gallarum Trecenſi.
B. Gregorius, Eremita Auguſtinianus Veruculi in finibus Urbinatium.
B. Philippus Aquilanus, ex Ordine Obſervantium S. Franciſci, Sulmone in Italia.
B. Michael Gedrocius, Lithuanus Ordinis Canonicorum Regularium Mendicantium Cracoviæ.
B. Ladislaus Gielcovius, Ordinis Minorum de Obſervantia Varſaviæ.
S. PIUS PAPA V. Romæ.

Digitized by Google

PRÆTERMISSI ET IN ALIOS DIES REJECTI.

SAnctus Clarus &c. *Vide Append.* pag. 835. col. 1.
S. Antherius Papa *memoratur in MS. Hibernico monaſterii Tamlactenſis. Forſan eſt* S. Anterus Papa & Martyr *relatus* III Januarii.
S. Vincentii Levitæ & Martyris aliquæ Reliquiæ, anno 1176, dono Alphonſi Regis Luſitaniæ impetratæ, Bracaram translatæ, & miraculo febris depulſæ fuerunt honoratæ, *uti a Cardoſo in Hagiologio Luſitano indicatur. De S. Vincentio ejuſq; Reliquiis, Ulyſiponem anno* 1173 *tranſlatis, egimus die quo colitur,* XXII Januarii.
B. Franchildis *ſive* Framehildis, matris S. Auſtrebertæ translatio, *memoratur a Sauſſajo: & iterum natalis* 17 *hujus; ſed ubique charactere minore, ſive inter Pios: at cum titulo* Sanctæ *in Gynæceo Arturi. De ea actum cap.* 1. *Vitæ S. Auſtrebertæ filiæ* 10 Februarii.
S. walburgis, Virgo & Abbatiſſa, *a Kalendis Maji tranſfertur ad hunc diem in quibuſdam faſtis Belgicis. Acta ejus varia dedimus* XXV Februarii.
S. Antonina Martyr, Nicææ in Bithynia, *memoratur in Epternacenſi apographo Martyrologii Hieronymiani. Conſule quæ infra ad Acta S. Antoniæ referimus, arbitrati illam coli, uti ibidem dicimus,* 1 Martii.
S. Hilarion Thaumaturgus *indicatur in Menæis excuſis, & Mss. Card. Mazarini, & in Ms. Synaxario Claromontano. Omnia ſimul cum elogio hic inferto dedimus.* XXVIII Martii.
S. Franciſci de Paula Ordinis Minorum Fundatoris, Canonizatio, *celebratur in dicto Ordine ſub ritu duplici. Acta ejus dedimus* II Aprilis.
Nicetas, Hegumenus Medicienſis in Bithynia, *memoratur in Menæis Græcis; forſan ob tranſlationem corporis ad proprium monaſterium, uti diximus ad ejus Vitam* III Aprilis.
S. Joannes Palæolaurita Presbyter *indicatur cum aſtiquo elogio in Menæis excuſis & apud Maximum Cytherum. Sed cum Græcis in Typico S. Sabæ & aliis de eo egimus.* XIX Aprilis.
S. Quintianus *memoratur a Greveno in Auctario Uſuardi. Videtur is eſſe* Martyr in Africa, *indicatus* I Maji.
SS. Orentius & Patientia, parentes S. Laurentii, *inſcribuntur Catalogo generali Ferrarii, citatis tabulis Eccleſiæ Oſchenſis cum Marietta; & apud Sauſſajum in Supplemento. De iis poterit agi ad vitam S. Laurentii, uti diximus inter Prætermiſſos* I Maji.
S. Fortunatus *adjungitur aliis Martyribus in Mss. Auguſtano & Labbæano; uti infra dicimus, dum de SS. Cæleſtino & aliis in Africa paſſis agimus, ibi hunc rejicimus in diem* III Maji.
S. Genius Confeſſor, Lactoræ in Vaſconia Aquitanica, *celebrem cultum habuit in Monaſterio Moyſſiacenſi. Vitam ejus dedimus* III Maji.
B. Alexander, Converſus Ciſtercienſis Fuſniaci in Gallia, *memoratur a Chryſoſtomo Henriquez, Sauſſajo, Bucelino. Acta ejus illuſtravimus* III Maji.
Herſvvindis, prima Abbatiſſa Thorenſis ad Moſam, inter Ruremundam & Maſecam, *memoratur in Ms. Florario &* Venerabilis *dicitur*: at Beata *a Greveno*: Sancta Abbatiſſa *a Caniſio*. Sanctæ *titulo abſolute honoratur a Ferrario, Sauſſajo, Gelenio, Arturo. Verum nullus ei cultus tribuitur in ipſa Abbatia Thorenſi, ſed anniverſaria exequiæ, olim inſtituta, adhuc pro ejus anima ſalute celebrantur. De ea nonnulla habentur in Actis B. Anſfridi parentis* III Maji.
Pueri Jeſu inventi *feſtum hoc die refert Balinghemius, in Faſtis Marianis.*
Coronæ ſpineæ Domini noſtri Jeſu Chriſti feſtum, *ſeu* commemoratio, *celebratur in variis Eccleſiis, & refertur in Breviario Ordinis Teutonici, & de Mercede item in Miſſali Septemtrionali; in Martyrologiis Mss. Pragenſi & Florario; in Siculo Cajetani, alioque Colonia & Lubeca anno* 1490 *excuſo, nec non Auctario Grevenі ad Uſuardum. In aliquibus dicitur* feſtum lanceæ, coronæ ſpineæ & clavorum *aut* Sindonis, *Quod indicaſſe ad inſtitutum noſtrum ſufficit.*
S. Taſinæ Martyris corpus, anno 1650 ſub Innocentio Papa x Roma Bononiam translatum eſt, & depoſitum in eccleſia S. Mariæ de Galliera, *uti ad hunc diem indicat Maſinus in Bononia perluſtrata.*
S. Paulini Martyris caput) anno 1662 Roma
S. Fulgentii,)) Bononiam delatæ
S. Innocentii,) Martyrum) ſunt, & depoſitæ in
S. Fortunati,)) Eccleſia Parochiali
S. Eraſmi,) reliquiæ) S. Mamoli, *quorum*
S. Valentini,)) *ſolemnitas celebratur*
S. Pacifici,)) *Dominica prima Maji, ſcilicet alio Officio duplici non impedita, ut tres dies prieres fuerunt: & ideo indicatur a Maſino ad hunc 4. diem Maji.*
S. Floriani, Martyris in Aquitania paſſi, natalis, *indicatur a Sanſajo in Supplemento Martyrologii Gallicani. Videtur hic lapſus memoriæ, ac voluiſſe agere* de S. Florentio in Aquitania paſſo, *ſed* 22 *Septembris; qui in variis Actis dicitur frater* S. Floriani *Martyris, ſed Lauriaci in Norico Ripenſi, hoc die paſſi. Num hujus frater fuerit* S. Florentius, *infra ad hujus Acta quærimus.*
B. Valeria, Matrona religioſiſſima, fide & pietate ſpectabilis Lauriaci, *memoratur in Gynæceo ſacro Arturi*, quod illa corpus S. Floriani curarit ſepeliri, *uti clarius indicatur infra in ſecunda hujus Vitæ num.* 8.
Quadrageſima, ac Sancta Virgo & Martyr, ſub Adriano Imperatore paſſa, *refertur a Dionyſio Bonfant lib.* 4. *Triumphi Sanctorum Sardiniæ cap.* 14. *& pro probatione allegatur hoc epitaphium*: †Hic jacet B. M. Quadrageſima, quæ vixit an. plus minus XXXXI. Requievit in pace ſub d. XIII Nonas Maji. Ind. decima. *Quidni per* B. M. *intelligatur* bonæ memoriæ? *& quia* requievit in pace, *unde ſcitur martyrio coronata & ſub Adriano? Denique ea inſcriptio eſt recentior, cum Indictio non fuerit ſub Ethnicis Imperatoribus inventa.*
Venerabilis Alvarus, Scriptor Vitæ S. Eulogii, Presbyteri & Martyris Cordubenſis, *quam dedimus* XI *Martii, inſcriptus eſt Martyrologio Hiſpanico Tamaji Salazar*, ne, *inquit*, tanti civis, & de ſanctorum Martyrum veneratione optime meriti, memoria deperiret. *Allegat etiam Luitprandi Chronicon, in quo* Sanctus *compellatur. Sed id a recentioribus ſuppoſitum auctori non ſuo creditur.*
Licinianus Chartaginis &c. Vide Append. pag. 835. col. 2.
Ethelredus Rex Merciorum, anno regni ſui XXIX monachus Bardeneenſis effectus, anno DCCXVI a ſæculo migravit, & æternæ felicitatis, ſerenitatis

ac

Digitized by Google

ac lucis gaudia intravit, magnæ vir ſanctitatis & & religionis. *Ita Vvigornienſis ad dictum annum. Eumdem laudant Malmeſburienſis, Huntindonius & alii. Tomo* I *Monaſtici Anglicani pag.* 142. Sanctus Ethelredus *compellatur, citato lib.* 5. *Chronici Ceſtrenſis, quod habemus in inſigni codice MS. in quo iſta leguntur:* Rex Ethelredus, poſtquam XXX annos ſuper Mercios regnaſſet, & XIII annos apud Bardeneye monachus fuiſſet, obiit. *Non reperimus nomen ejus ullis antiquis Martyrologiis inſcriptum aut diem obitus in antiquis Chronicis notatum. Interim ad hunc* IV *Maji (forte quod alius Sanctus deeſſet) refertur* S. Ethelredus Rex Merciorum *in Martyrologio Anglicano; ejuſque auctoritate ſubnixus Michael Alfordus, Sanctorum Anglia albo adſcripſit, & nos ita eum citavimus. Menardus & Maibevv eumdem ad hunc diem allegant, & ſolum* Beati *titulo honorant. Hinc omnibus expenſis honoramus* Ethelredum Regem, ut virum ſanctum, *ſed Eccleſiaſtico cultu non arbitramur exornatum.*

Ven. Joſue &c. Vide Append. pag. 835. col. 2.

Diethmarus, Abbas Hirſaugenſis in Ducatu Vvirtenbergico, hoc die anno DCCCCLII mortuus *traditur, in Helvetia ſacra Mureri pag.* 200 *cum titulo* Beati Confeſſoris. *At Bucelinus ait factum ex* Abbate Epiſcopum Hildesheimenſem & mortuum anno DCCCCLIV, *nec titulum ei tribuit* Beati.

Vvillericus, diſcipulus & ſucceſſor S. Vvillehadi in Epiſcopatu Bremenſi, anno DCCCXXXVII mortuus hoc IV Maji, *refertur cum titulo* Sancti *a Bucelino in Menologio; abſtinet vero ab omni titulo par.* 4. *Germania ſacra, ubi recenſet Epiſcopos Bremenſes: abſtinent & alii qui de eo agunt antiqui & recentiores.*

Maria & Rufina *indicantur in Ms. Tamlactenſi, aliis ignota.*

Sillanus monachus S. Berachi, a latronibus trucidatus, & a S. Beracho reſuſcitatus *traditur in Supplemento ad hujus Vitam* XV *Februarii num.* 7. *apud Colganum: qui in Notis num.* 6. *arbitratur hoc* IV *Maji coli.*

Mochua, filius Crumminci in monte Eblina, *indicatur in Ms. Tamlactenſi, de quo alibi nihil legimus.*

S. Haymarus, Epiſcopus & Martyr, qui S. Manſueti Scoti in Tullenſi Cathedra ſucceſſor fuit, & ordine XXVII, lanceis perfoſſus anno DCCLX. *Hæc aliaq; Camerarius. Habetur S. Manſuetus primus Epiſcopus Tullenſis & colitur* III *Septembris. Hujus ſucceſſor dicitur* Ammon, *relatus in ſupplemento Sauſſaji* XXV Septembris, *neque alius* Haymarus *dictus cognoſcitur apud Sammarthanos & alios.*

Colmocus, Epiſcopus Bamfiæ, mirus concionator *refertur in Menologio Scotico Dempſteri, qui lib.* 3. *Hiſtoria Eccleſiaſtica Scotorum pag.* 152, *aſſerit* obiiſſe anno MX, & Sanctorum albo adſcriptum, & templa ei erecta eſſe: *imo & more ſuo aliquos ab eo libros ſcriptos indicat. Secutus Ferrarius, allegans Breviarium; quod ſaltem non eſt Aberdonenſe, a qua urbe ſolum* ad XXX M. P. introrſum recedere *ait* Bamfiam, olim Comitum Buchaniæ regionis Sedem. *Nos certiora & antiquiora monumenta venerationis expectamus.*

Didacus, Donatus in Hiſpania, in Vallis-Paradiſi cœnobio, Ordinis Ciſtercienſis, floruit cum opinione ſanctitatis, *relatus ab Henriquez, Chalemoto, Bucellino, ſub titulo* pii Fratris *aut* beatæ memoriæ.

Monachi a Turcis in monte Thabor interfecti *indicantur ad annum* 1113 *a Roberto de Monte, & ad hunc diem referuntur a Menardo & Bucelino in faſtis Benedictinis, & Sauſſajo in ſupplemento Martyrologii Gallicani.*

Amelia, Virgo Svvivekana, juxta Tencramundam in diœceſi Gandenſi, ſpiritu prophetico inſignis, *memoratur ab Arturo du Monſtier in Sacro gynæceo, citatque* Harduinum in Ms. Sanctorum Flandriæ indiculo, *quem non vidi, ac Sanderum in Hagiologio Flandriæ, quod habemus anno* MDCXXXIX *inſulis excuſum, in quo nihil de dicta Amelia reperimus, ut neque in Auctario Molani per Raiſſium aut alios.*

Vincentius, Presbyter ex Ordine S. Dominici, ſanctitate & miraculis Panormi clarus, *indicatur in Martyrologio Siculo Octavii Cajetani, additque* Acta jurata auctoritate Eccleſiæ eſſe. *Interim abſtinet a titulo* Sancti & Beati, *neque ejus meminit in magno opere de Vitis Sanctorum Siciliæ.*

Alexander Papa V, ante Minorita, *cum titulo* Beati *refertur ad hunc diem ab Arturo du Monſtier in Martyrologio Franciſcano, licet in Notis aſſerat* V Nonas Maji obiiſſe, *uti & alii cum Haroldo ad annum* 1410, *ubi de eo agit, ſed abſque titulo Beati.*

Marina ſolitaria, ſepulta in Conventu S. Mariæ de Pomerio, Ordinis Minorum, *refertur a Gonzaga* 3. *par. in Provincia S. Michaelis Conventu* 13. *pag.* 1041, *& dicitur* ad ejus honorem ædes ædificata, *memoratur a Cardoſo in Hagiologio Luſitano hoc die, citaturq; Gonzales de Avila in prima impreſſione Theatri Salmantini; qui ejus poſtea in alia editione non meminit. Non ſit ejus mentio in Martyrol. Franciſcano Arturi aut ejus Gynæco. Hinc certiora documenta optamus.*

Baltaſar a Florentia anno 1433) Ordinis
Bernardinus a Caſtro-viridi anno 1540,) Franci-
Jacobus Borbanus Goa ſæculo 16) ſcani ob-
Hieronymus a Pedona Capucinus) *ierunt*
Fani anno 1576) *ante flo-*
Clara Serrana Illiturgi anno 1541) *ruerunt.*

Cum titulo Beati *relati in Martyrologio Franciſcano Arturi du Monſtier, ſed ejus unius auctoritate.*

Cecilia de Ferrara, cum annis octo in matrimonio vixiſſet, tam hæc quam maritus Ordinem S. Dominici profeſſi ſunt, hic in monaſterio S. Dominici, illa in S. Catharinæ Martyris, ubi per annos triginta ſancte vixit, mortua anno MDXI. *Vitam ejus, poſt Michaelem Pium, Seraphinum Razium & Menopolium, edidit Joannes de Rechach de S. Maria, ejuſque compendium extat ad hunc* IV *Maji in Anno ſancto Ordinis S. Dominici, ac* Beata ſoror *compellatur.*

Maria Blondeau tertii Ordinis *adjungitur in dicto Anno ſancto, quo dicitur* Angelis familiaris fuiſſe, & ab illis ſæpe e domo ſua in eccleſiam deportata, *ac* Beata ſoror *nuncupatur.*

Beatæ memoriæ Joannis Houthon, Prioris Carthuſiæ Londinenſis, qui noluit Regem Anglorum ſupremum caput in temporalibus & ſpiritualibus acceptare, credere & affirmare: ideoque crudeliſſime martyrizatur, primus inter octodecim Martyres Carthuſianos. Siquidem ſuper vimicillam, vulgariter Ahyrdle dictam, reſupinus alligatus, per milliare ad calces equorum trahitur ad locum bubali. Ubi ſuſpenſus eſt primum in patibulum: verum abſciſſo fune ſemivivus decidit in terram. Deinde cruentus lictor verenda ejus abſcidit, ventrem ejus dirupit, cor & omnia ejus interiora evulſa in ignem conjecit. Sic patientiſſimus Martyr migravit anno trigeſimo quinto ſupra ſeſquimilleſimum, cum ſanctiſſimis collegis Roberto Laurens, Priore Bellæ-Vallis; Auguſtino Vvebſter, Priore domus Viſitationis B. Mariæ; & Reginaldo Ordinis S. Brigittæ. Quorum morticina, in caldariis aliquantum lixa, per diverſa civitatis loca ſunt ſuſpenſa. *Hæc Molanus in Auctario ad Uſuardum diverſo charactere, citatque* ſcriptum de Paſſione octodecim Carthuſianorum a Mauritio Chamney Profeſſo domus Londinenſis. *Molanum ſequuntur Caniſius in Martyrologio Germanico, & alius in Martyrologio Gallico Leodii anno* MDCXXIV *excuſo.*

Ple-

A *Plinioremve relaticium ſeponimus, dum veneratio illis a Sede Apoſtolica concedatur.*

Euthymius Martyr *indicatur ſub finem apographi Blumiani Martyrologii Hieronymiani, in aliis primo loco* v Maji.

S. Sacerdos Epiſcopus Lemovicenſis *memoratur in Martyrologio Romano & a Molano citato. Vitam damus die ejus natali* v Maji

S. Irene Martyr, *memoratur in Ms. Synaxario Claromontano & a Maurolyco: ab aliis* v Maji

S. Athanaſius, Archiepiſcopus Corinthiorum, *indicatur in Ms. Chiſſetiano Græco. De eo agimus* v Maji

S. Juſtus Epiſcopus Viennenſis in Gallia, Martyr *celebratur in variis Martyrologiis; at in eccleſia Viennenſi* vi Maji.

S. Senericus magna ſolemnitate colitur in Caſtro Theoderici, ubi Corpus ejus in arcis eccleſia connobitica quieſcit. *Ita Sauſſajus. Vitam ejus illuſtramus ad diem* vii Maji.

S. Gordiani paſſio *inſcripta eſt Auctario Greveni ad Uſuardum. Colitur* x Maji.

S. Majoli Abbatis translatio *memoratur in Ms. Leodienſi S. Lamberti. Ejuſdem nomen inſertum Greveni Auctario. Dies natalis eſt* xi Maji.

S. Mucii Martyris paſſio *inſcripta eſt antiquo Kalendario Eccleſiæ S. Maximini. Videtur eſſe qui colitur,* xiii Maji.

B. Joannes Negopomucenſis *hodie commemoratur a Joanne Nadazi in Anno Joannis, tamquam hoc die captus ſecreti Confeſſionalis cauſa: vitam ejus dabimus die, quo Martyr obiit* xvi Maji.

Inventio ſeu Apparitio Sanctæ Crucis Caravacenſis *ſolemniſſime celebratur Caravaca. Ejus hiſtoriam antiquis monumentis confirmatam, & a fabuloſis circumſtantiis hoc ſæculo additis repurgatam, ſubjungimus*
B *Actis S. Ferdinandi Regis* xxx Maji.

Paulinus Martyr Levita, *Coloniæ Agrippinæ in Eccleſia S. Cæcilia, ubi corpus ejus requieſcit ſpeciali feſto colitur, quod alias tamen præcipuum agitur* viii Julii.

S. Plechelmi Abbatis in Anglia, qui in Aldenzael quieſcit, translatio *inſcripta eſt Kalendario Ms. Ordinis Benedictini. Fuit is* Epiſcopus Candidæ-caſæ *& colitur* xv Julii.

S. Annæ, matris Deiparæ Viginis, feſtum Translationis venerandi corporis ad eccleſiam Cathedralem Aptenſem in Provincia, *ſolenniter in dicta eccleſia & diœceſi celebratur: cujus Officium per annum feria tertia non impedita feſto novem Lectionum, præterquam in Adventu, Quadrageſima & Vigilia recitatur ſub ritu ſemiduplici. Honoratus Bouchens lib. 4. Chorographiæ cap. 2. §. 2. tradit ibidem aſſervari Caput & plures particulas corporis. Poterunt ea accuratius diſcuti ad ejus feſtum* xxvi Julii.

Licianus, Carthaginis Spartariæ Epiſcopus, in ſacris Scripturis doctus temporibus Mauritii Impe-
C ratoris, occubuit Conſtantinopoli, veneno (ut ferunt) extinctus ab æmulis. *Ita S. Iſidorus de Scriptoribus Eccleſiaſticis, qui aliquas ejus epiſtolas citat. Hic cum titulo Sancti refertur a Tamajo Salazar in Martyrologio Hiſpanico, nixo auctoritate M. Maximi & Juliani Petri, ſed quorum opera ſuſpecta ſunt. Si certiora monumenta venerationis proferantur, poterunt dari die, quo apud Maximum dicitur mortuus,* vi Septembris.

Guarinus, Præmonſtratenſis Eccleſiæ Canonicus, dein primus Prior cœnobii S. Martini Laudunenſis, poſtea primus Abbas Viconienſis in Hannonia, demum ſecundus Abbas dicti cœnobii S. Martini Laudunenſis, *refertur, ut* Beatus, *in Natalibus Sanct. Ord. Præmonſtrat. Chryſoſtomi Vander Sterre. Appendicem Vitæ habet Joannes le Paige in Bibliotheca Præmonſtratenſi pag. 507, in qua dicitur ad meliorem patriam exceſſiſſe.* x Septembris.

S. Joannes Martyr, ab Euſebio cum S. Silvano & xxxix Martyribus *relatus, poſt hoſce refertur a Galeſinio. Verum uti infra ad Acta horum Martyrum dicimus, a Græcis colitur* xx Septembris.

S. Clarus Epiſcopus, in Territorio Genuenſi, cujus corpus in eccleſia Parochiali S. M. Vallis regiæ, 10 m. p. Genua diſtantis, requieſcit, *indicatur in Catalogo generali Ferrarii*, ac traditur Epiſcopus Arelatenſis *fuiſſe. Sed deeſt nomen inter hos Epiſcopos. Verum in Indice apud eumdem Ferrarium legitur*, Clarus 1 Epiſcopus Nannetenſis 4 Maji & 10 Octobris. *Nos dum certiora monumenta accipimus, remittimus ad* x Octobris.

S. Tryphon puer *recolitur in Ms. Florario: at in alio Carthuſiæ Ultrajectina ſequenti die. Videtur eſſe, qui ab aliis refertur* x Novembris.

Aidus, filius Breki *ſeu* Brecci, *indicatur in Ms. Tamlechtenſi: ab aliis additur* Epiſcopus de Kill-sir in Media, monaſterii Enach-midbrenin conditor, mortuus anno dlxxxviii, die *quando dabitur Vita* x Novembris.

S. Eliſabethæ viduæ translatio *ſub ritu duplici celebratur in Breviario Trajectenſi, ante ducentos annos excuſo. De illa agendum erit ad diem ejus natalem* xix Novembris.

Paulus Bigazzinus, Ordinis Silveſtrinorum Peruſii in Italia, *refertur cum titulo* Beati *a Jacobillo de Sanctis & Beatis Umbriæ ad hunc diem, & tertio tomo in Additionibus: ſed quæ potiſſimum ad virtutes & miracula ſpectant, deſumpta ſunt ex Vita B. Silveſtri Fun-* E *datoris, cujus diſcipulus fuit, referenda* xxvi Novembris.

SS. Pulchronii, Poſſeſſoris, & Firmini, Epiſcoporum Virdunenſium, Translatio *celebratur in Eccleſia & diœceſi Virdunenſi Officio trium lectionum, & memoratur a Sauſſajo & Molano, & in Mss. Centulenſi & Atrebatenſi. Vitam* S. Pulchronii *dedimus* xvii Febr. *at* SS Poſſeſſoris & Firmini *danda erit* iii Decemb.

B. Vverrici, Prioris Alnenſis, Ordinis Ciſtercienſis, in Belgio, elevatio corporis *memoratur in Kalendario Ciſtercienſi Divione 1617 excuſo & apud Claudium Chalemotum. Habemus Vitam ejus Ms. ubi dicitur* obiiſſe Nonis, *aliis* iv Nonas Decemb. *aut* xviii Kalendas Januarii, *ideſt*, ii, v *aut* xv Decembris.

Commemoratio depoſitionis venerandarum Reliquiarum ſancti & juſti Lazari, qui fuit amicus Chriſti; & Mariæ Magdalenæ, quę hunc unxit. Contigit autem ea depoſitio ſub Leone piiſſimo & Chriſtianiſſimo Imperatore: & agitur celebritas in ſanctiſſimo monaſterio ab eodem Imperatore ad honorem S. Lazari conſtituto. Item celebratur dedicatio eccleſiæ ejuſdem S. Lazari. *Ita Ms. Synaxarium* F *Eccleſiæ Conſtantinopolitanæ, quod ſpectat ad collegium Claromontanum Societatis Jeſu Pariſiis, De his Reliquiis agendum erit ad Vitam* S. Mariæ Magdalenæ xxii Julii,

& ad Vitam S. Lazari xvii Decembris.

S. VValtfridus, monachus Montis-falconis, memoratur in Kalendario MS. Ordinis Benedictini. *Quod ſit illud monaſterium non invenio, Fuit* S. Vvaltfridus Abbas Montis-viridis in Etruria, *cujus Vitam dedimus* xv. Februarii. *Alius* Abbas Waltfridus Duelli *ſive* Hohenvviel in Germania, *refertur a Buceline ad diem* xx Decembris.

DE

Digitized by Google

DE S. JUDA QUIRIACO

EPISCOPO MARTYRE HIEROSOLYMIS.

D. P.

CAPUT I.

De cultu hujus Sancti in Ecclesiis, olim & nunc vario, deque Reliquiis ejus in Gallia.

ANNO CXXXIII! *Natalis S. Judæ Quiriaci relatus 1 Maji in antiquioribus Martyrologiis.*

H *Hieronymiani Martyrologii (quod omnium in suo genere antiquissimum, maximam pro ceteris auctoritatem apud nos habet) exempla quatuor, hactenus reperta & nobis identidem citata, miro ubique consensu hac verba efferunt ad Kalendas Maji*: In Hierosolymis natalis S. Judæ sive Quiriaci Episcopi. *Eadem verba ad has easdem Kalendas leguntur in MS. Barberino vetusto: sed pro* Quiriaco *scribitur* Cyriacus, *more scilicet Græco. In Ms. Reginæ Suecia:* qui cognominatus est Quiriacus. *In Ms. Trevirensi S. Maximini perquam antiquo, qui* vocatur Kiriacus. *In Altempsiano Romæ ita legitur*, Hierosolymis S. Quirici Episcopi, qui & Juda. *In Augustano S. Udalrici & Labbeano simpliciter ponitur nomen* Judæ, *hoc modo*: Matthæi Apostoli. Judæ. *Econtra in Mss. Casinensi & Trevirensi simpliciter habetur nomen* S. Quiriaci, Episcopi & Martyris.

B

alteriùs adscriptus 30 Aprilis.

2 *Tantus antiquissimorum quorumque Martyrologiorum aut ex antiquissimis transcriptorum consensus, facit ut dubitare nequeamus, quin hujus de quo agere instituimus Sancti verus* Natalis (*uti eum S. Hieronymus vocat*) *ad hunc diem pertineat, & in* Hierosolymis *adscribi debeat. Quia tamen in ejusdem Hieronymiani Martyrologii exemplis quibusdam*, pridie Kalendas Maji, *istic ubi præcitata Apographa omnia post alios Sanctos tunc relatos, habent hæc verba*, Romæ S. Quirini Episcopi, *ut in Epternacensi, aut* Romæ depositio Quirini, *ut in Corbejensi; aut etiam ut in Lucensi* Romæ depositio Quirini Episcopi: *quia inquam alia nonnulla exemplaria habuisse ultimo Aprilis videntur, pro nomine* Quirini, *nomen* Quirici *aut* Quiriaci (*uti Ms. Laodiense atque Pragense, nec non Florarium Sanctorum quod penes nos est*) *ideo, locum istum de hoc Sancto interpretati sunt aliqui: ex quibus interpolatos Usuardi pro Bruxellensi S. Gudula ecclesia*, Hierosolymis, *inquit*, Quiriacus, qui Judas cognominatur, *deinde subdit prolixius elogium, quale alii addunt ad* IV *Maji, ut infra dicetur.*

C

Similiter Romæ ejus agitur depositio.

3 *Verum retinenda est antiqua lectio*, Romæ: *nec tamen propterea nostro huic* Quiriaco *ibidem cultus aliquis adscribendus eo die; sed relinquendus quidam* S. Quirino: *quem idem Ms. S. Gudulæ eodem die sic habet* Romæ via Appia Elevatio S. Quirini Martyris, cujus Passio III Kalendas Aprilis celebratur. *Similiter quoddam a Florentinio citatum sub nomine Adonis*, S. Quirini Tribuni & Martyris, de quo supra III Kalendas Aprilis. *Aliud quoque MS. Reginæ Suecia*, Romæ in cœmeterio Prætextati via Appia S. Quirini: *utique Tribuni prædicti; quod enim in hoc MS. addatur*, Episcopi, *subreptitium judicari debet: & idem forsitan censeri potest de Hieronymianis Apographis, atque* Episcopi *titulum ipso ultimo die Aprilis in Epternacensi omnium vetustissimo melius abesse, quam adsit in aliis: librariorum vero errori adscribendum si alicubi* Quiricus, *ac deinde* Quiriacus, *pro* Quirino *obrepsit.*

Ipsum die 1 etiam habet Florus.

4 *Abest* S. Quiriaci *sive* Judæ *nomen a genuina Venerabilis Bedæ Martyrologio: sed Florus Lugdunensis, Bedæ proximus cupiunque ab eo opus prosequens ac supplens, usi ex triplici Ms. ante* 2 *nonum Aprilis ipsum dedimus*, Eodem, *inquis*, die, *idest Kalendis Maji*, passio S. Judæ Hierosolymitani, cognomento Quiriaci, qui passus est in Hierosolyma. *Rabanus etiam atque Notkerus in suis Martyrologiis ad has ipsas Kalendas*, Hierosolymis, *inquiunt*, passio S. Judæ sive Quiriaci Episcopi, cui revelatum est lignum Dominicæ Crucis. *Quam male id creditum, die præcedenti diximus. Recte igitur id omisit Florus: sed in aliis minus cautus describit tormentorum ab eo toleratorum seriem, in quorum veritatem infra quæritur, addiitque* Scriptum in Passione ejus. *In hac Passione, dicitur Quiriacus*, assumptus in gloria die Sabbathi, hora octava, mense Majo intrante, regnante Juliano Tyranno anno ejus II, *quæ phrasis initium mensis intelligitur. Nihilominus Usuardus & Ado transtulerunt nomen & elogium Judæ-Quiriaci a prima Maji, cui eatenus adscriptum manserat, in diem quartam qua anno* CCCLXII, *Juliani* I, *non* II, *adhuc currente Sabbatum fuit. Hos autem una cum ipso eorum ac perissimum Usuardi Martyrologio, paulatim in ecclesiarum omnium etiam Romanarum usum inducto, receptum passim est, atque in hodiernum quoque Romano perseverat. Notkerus, cum prædictorum auctorum exemplo etiam postremum assumpsisset diem, iterata die quarto memoriam* Quiriaci Episcopi cognomento Judæ, *his verbis concluſit*: Dies Passionis ejus secundum alios hic, secundum Martyrologium vero S. Hieronymi Calendis Maji celebris habetur.

Usuardus & Ado transtulerunt ad 4 Maji

quo die Patronus colitur apud Canonicos & Antuerp.

5 *Anconitani, apud quos a tempore immemorabili Patronus colitur, observarunt diem quem Usuardi Martyrologium suggerebat. Idem facit Ordo Crucigerorum in Belgio & alibi, eumdem Sanctum habens pro Patrono primario, quia credit Dominicam crucem illius indicio fuisse repertam. Carmelitanus etiam Ordo, Breviarium ex usu Dominici Sepulcri Hierosolymitana ecclesia ordinatum conservans, juxta antiquas illius editiones, proprio ipsum officio die* IV *colebat; quod nunc, substituta in locum S. Monicæ, mutatum est. Missale autem Melitense unum S. Joannis, excusum Argentinæ anno* 1505, *propriam de S. Cyriaco Missam hoc die proponit: & Kalendarium Ms. præfixum Breviario Canonicorum Regularium S. Sepulcri, cujus partem hiemalem solam habemus, Officium de eodem tunc agendum præscribit: ac denique Officia Propria & Commemorationes Prophetarum & Episcoporum Martyrum & Confessorum Terræ-sanctæ, excusa Venetiis* 1613 *ad usum Latinorum peregrinantium, tale quid habent. Dubium proinde esse nullum potest, quin apud omnes, ad quos hic Sanctus quomodocumque spectat, ea quædam ad Terram sanctam respectu (quales imprimis sunt Ordines monastici aut militares, istic instituti & inde huc traducti) diem quartum Maji illi festivum habeant.*

Ordines Latinorum in Terra sancta instituti.

formam ritum non istic in usu.

6 *Non tamen propterea tibi persuadeas, Latinos in Palæstinam profectos, ejusmodi cultum istic reperisse; cum ejus vestigium nullum appareat in Græcorum Synaxariis, aut S. Sabæ Typico ex usu monasteriorum Urbis sanctæ sumpto. Ipsi potius Latini, recitando in sacris Usuardi Martyrologio assueti, & Officio Canonico secundum formam*, quam (*ut loquitur Tyrius lib. 9. cap. 9.*) Magnæ & ampliſſimæ ultra montes, *ideſt Gallicana*, servabant ecclesiæ, *ritum colendi Cyriacum die* IV *Maji istuc invexerunt: juxta quam formam habemus Officium ejus, ut vocant semiduplex, in Breviario Parisiensi anni* 1584, *in Æduensi anni* 1534, *Senonensi anni* 1625, *Meldensi anni* 1640. *Quidam, propter concurrens eodem die S. Monicæ Officium, penitus illum dimisere: alii, ut Lexoviensis anno* 1624, *solam ejus Commemorationem retinuere. Vormiensis quoque in suo Breviario Norimbergæ impresso,*

sed adoptatum in Francia.

AUCTORE D. P.

so, sub nota anni 1516, *Commemorationem de eodem præcipiunt. Et hoc quidem in iis quorum apud nos extat copia: in aliarum ecclesiarum Francicarum aut Germanicarum, quas nondum habemus, libris, fortassis haud pauciora reperientur exempla, aut semiduplicis de Cyriaco Officii, aut Commemorationis simplicis ad hunc diem præscripta.*

tul usal & Romano Martyrol. nus quoque ejusmodi

7 *Quem diem cum non solum prædicti Ordines & particulares illæ ecclesiæ, ac plures aliæ, quas non est promptum enumerare, aut habuerint olim, aut etiamnum retineant ut S. Cyriaco sacrum; cumque eumdem præscribat Romanum Martyrologium tam vetus quam novum; convenit eumdem omnino retineri, quisquamque prior usus fuerit. Usus enim Ecclesiæ vim legis habet: cum ab hujus libera electione & tacita approbatione hujusmodi res pendeat. Fortassis autem mutanda in Martyrologiis dies causa fuit, quod Ecclesia Aurelianensis in Gallia, accepto ipsius capite, solenniori Officio eumdem voluerit honorare; & primum diem Maji cultui Sanctorum Philippi & Jacobi inveniens occupatum; convenientissimum judicaverit, post inventa Crucis celebritatem agere festum S. Cyriaci, qui ex vulgatis passim Actis credebatur eumdem revelasse. Verosimile est autem quod crebrescentibus ad ejusdem Capitis venerationem miraculis, alia plurima per Gallias ecclesia S. Cyriacum eodem die honorandum susceperint Aurelianensium exemplo: quos insuper* susceptionem *ejusdem* Capitis *celebrare solitos Idibus Aprilis, indicat in Gallicano Martyrologio Sanssajus, & quidem primo loco, tanquam primi nominis festum:* [a] *deinde* XV *kal. Decemb. agens de Aurelianensium reliquiarum exustione, facta per hæreticos anno* MDLXII, *iis numerat* caput S. Quiriaci Episcopi Martyris, *ut hunc notari clarum sit: quod rursum in Indice Martyrologii confirmat pro dicta* 15 *Aprilis. Vereor tamen ne per aliquem errorem in cyfra hic ei dies obrepserit, pro* 15. *Etenim (ut ad* XV *diem inter prætermissos diximus)* S. Quiriacus Episcopus, qui Crucem Domini invenit (*aliis alibi semper* Quiriacus) *refertur in Ms. Adonis Monasterii S. Laurentii apud Lodienses & nostro Ms. Florario Sanctorum: item apud Bellinum, Grevenum & Molanum in Auctario Usuardi, Maurolycum, Canisium & Ferrarium: qui omnes præsumi possunt ab Aurelianensibus eum diem accepisse, & suo consensu prævalent unius Sanssaji dicto. Sed quid dico &c.* Vid. App. p. 836. col. 1.

[a] *Vide App. p. 833 col. 2.*

Aurelius fuisse capitis cus 11 Apr. adi ibi fod.

apud Græcos commemoratio 18 Octobris.

8 *Ad Græcos quod attinet, apud hos die* XVIII *Octobris in eorum Synaxariis reperitur simplex elogium, absque aliis solennioris cultus indiciis recitandum, quod ex iisdem Actis contractum esse appareat: fortassis quia Constantinopolitana aut alia hanc succensita Ecclesia tali die excepit illius Reliquias. Huic autem usui aptare se maluerit Synaxariorum auctor, quam dixi in Actis notato; nisi hunc etiam alium in Græco textu repererit, quemadmodum Legendarum utraque in lingua scriptores sæpe invenimus, singulos juxta proprium usum notasse Natales Sanctorum dies, cum perturbatione veritatis historicæ minime levi.*

CAPUT II.

De Reliquiis S. Cyriaci Anconæ, ubi Patronus colitur.

Monasterium S. Cyriaci Romæ

9 *Inter cetera plurima monasteria, quæ aliquando floruerunt Romæ, nunc memoriam sui ægre retinent in scripturis antiquis, unum Sanctimonialium Virginum fuit, sub appellatione* S. Cyriaci, *sæpe nominatum a Baronio, occasione veteris manuscripti Martyrologii, quo se perissime adjutum profitetur in Romano hodierno recognoscendo augendoque. In hoc ad kalendas Aprilis sic legitur.* Hierosolymæ passio S. Jacobi... Eodem die S. Quiriaci Episcopi & Martyris, cujus gesta & reliquiæ nos Domino commendant. *Hac tam extraordinaria formula ipsique loco singulariter propria, non tantum nobis aliquando persuasit, Reliquias Hierosolymitani Cyriaci, & quidem valde notabiles, Romæ haberi: sed etiam sub ipsius Patrocinio fuisse monasterium illud, Cardinali Baronio non satis distinctum a Titulo S. Cyriaci ad Thermas, qui Diaconus tantum & Romæ passus fuit. Verum, ubi in manus nostras venit Florarium Martinelli liber, Trophæum sanctissimæ Crucis inscriptus, in quo clarissime deducitur tota illius Monasterii historia, sic ut nequeat dubitari, quin ipsum acceperit nomen a S. Cyriaco Romæ passo, occasione capitis atque brachii illuc sub Agapito Papa* II *translati; non potui non damnare scriptorem illius Martyrologii, qui duplicis Cyriaci ignorantia Hierosolymitanum hoc die cum Romano confuderit.*

est Romani Mart. non Hierosolymitani.

latus reliquiæ Anconæ ex suburbana ade S. Stephani

10 *Igitur omissa cura quærendi quomodo illa Reliquiæ ad dictum pervenerint monasterium, ac deinde cum aliis olim in titulari ad Thermas ecclesia asservatis nunc habeantur in Basilica S. Mariæ in Via lata; Anconam sese convertat stylus, urbem in Piceno notam & amplam, juxta quam ecclesiam S. Stephano fuisse a Galla Placidia, Honorii & Arcadii Imperatorum sorore, erectam, & ejus de qua agimus S. Cyriaci corpore aut corporis reliquiis aliquibus locupletatam, constans habet populi Anconitani traditio. Postmodum condita intra urbem est nova Cathedralis ecclesia: ad quam translatas ex suburbana S. Stephani ade Reliquias fuisse, apparet ex brevi Gregorii* XI, *dato Pontificatus anno* VII, *qui fuit Christi* MCCCLXXVII; *ubi Pontifex, cupiens ut* ecclesia Anconitana, *quæ in honorem & sub vocabulo S. Laurentii Martyris fundata & constructa extitit, & in qua gloriosum S. Quiriaci Martyris corpus venerabiliter requiescit, ob cujus preces & merita D. N. Jesus Christus inibi multa miracula continuo operatur, congruis honoribus frequentetur; concedit* Christi fidelibus dictam ecclesiam visitantibus, aut ad fabricam ejus manus porrigentibus adjutrices, omnes & singulas indulgentias, quas fel. record. Alexander Papa III & quicumque alii Romani Pontifices Prædecessores, ecclesiam S. Marci de Venetiis Castellanæ diœcesi in festivitate Ascensionis D. N. Jesu Christi visitantibus, annuatim concesserunt.

evehuntur ad novam Cathedralem translatæ

E

alii & miraculis claruerunt.

11 *Eodem sancti corporis istius translati miraculorum fama ad illud continuorum respectu manus, iisdemque verbis nonnihil amplificatis mens Paulus Paleologus, sanctæ Sedis Constantinopolitanæ Patriarcha, anno* MCCCLXXX, *in ipsa ecclesia Anconitana Cathedrali constituens, per duplex instrumentum, die* IV *&* XIII *Aprilis coram Anconitanis Magistratibus scriptum, eidem ecclesiæ tradit caput S. Jacobi aliasque Reliquias, quarum die* I *facta est mentio, addens de miraculorum operatione eminus, prout & nos experimento cognovimus. Eorum tamen (quæ deploranda suis priorum temporum negligentia) nihil ad posteros scripto manavit. Perseveravit tamen consuetudo,* VI *Idus Augusti annuatim sub ritu Officii duplicis celebrandi translationem S. Cyriaci: verum, primam tunc recolatur, qua Reliquiæ Anconam allatæ sunt; an secunda, qua in templum S. Laurentii translatæ, incertum.*

ibi colitur Translatio 8 Augusti.

Idem S. Patronus in monetis urbis Patriarchæ impressus

12 *Ipsum nunc* S. Cyriaci *dicitur, abolita prioris Laurentiani Patrocinii appellatione; & civitas cum se primarium Patronum agnoscere profitens, capit monetam cudere, qualem apud Ughellum videre est tomo* I. *col.* 373 *cum lemmate, dudo ex una parte circum effigiem stantis ac benedicentis in habitu Græcanico Episcopi seu Patriarchæ,* S. QUIRIACUS PP. *ex altera, circum circa majorem in medio Crucem* ✠, DE ANCONA; *quales etiam alios aliarum Italicarum civitatum nummos, cum Patroni imagine cusos, ante quatuor aut quinque sæcula, passim videre est apud antiquarios Italos. Multo recentior est nummus alius, in quo casula, mitra, & crux Patriarchalis ex hodierno Latinorum usu formaque exprimuntur, cum lemmate circum ducto* SANCTUS QUIRIACUS EPISCOPUS, *ex una;* ANCONA DORICA CIVITAS FIDEI, *ex altera: ubi aquæ, in cursum incitatus ac fere ad morem hodiernum vectus, exprimitur: cujus nummi effigiem prædictus Julianus Saracenus ad nos misit inscriptis, notitiis Historicis*

Ancona

A *Ancona a ſe vulgatis Romæ an.* 1675; *quem ſi diviſſet eruſum ſub* Clemente VII, *uti expreſſe habes alius ſimilis inſcriptionis nummus, fidem facilius inveniſſet apud antiquarios, quam dum circa ann.* CCCCXVIII, *quo corpus allatum credit, ipſum formatum aſſerit; pro veteſtiſſimo laudans, quem ſpecies habitus Epiſcopalis probat eſſe recentiſſimæ fabricæ.*

13 *Nos an.* MDCLX, *Anconæ tranſeuntes Romam, vidimus die* III *Decembris templum prædictum, & ſacrarium in eo reliquiarum theſaurum; interque eas dentem atque articulum manus unicum, qui S. Cyriaci Patroni urbis eſſe dicebantur; veroſimiliter ſeparati ab aliis oſſibus, quando ea compoſita fuerunt in grandem marmoream arcam, quæ nobis ibidem eſt oſtenſa in ala ſiniſtra templi inferioris ſive cryptæ, ferreis vinculis firmiſſime clauſa. Ibi, poſt ingentes ex ferro inaurato cratres, per tria intercolumnia ſtabant digeſtæ tres arcæ: quarum media, enormis per omnem dimenſionem magnitudinis, dicebatur eſſe S. Liberii, de quo agemus* XXVII *hujus Maji; altera S. Marcelli, de quo egimus* IX *Januarii: S. Cyriaci oſſa contineri credebantur in arca tertia: quæ autem vel quot, dicere nemo poterat, propter firmam clauſuram, quam aliquando fuiſſe reſeratam nullus meminerat. Id ſi poſthac fiat, poterunt ſcire Anconitani quantum poſſideant de corpore S. Cyriaci. Nec enim æſtimari hoc debet ex forma & magnitudine arcæ: vidimus enim ejuſmodi plures, ad menſuram integrorum corporum conformatas, in quibus unum dumtaxat os contineri fatebantur iidem, qui poſſidebant; illudque appellabant indefinito* corporis *nomine, ſicuti S. Baſilius ait etiam in exiguo pulviſculo totum Martyrem venerari Chriſtianos.*

B

14 *Reſtabat quærere, unde vel quando, iſtud ſeu corpus ſeu reliquiæ corporis allatæ Anconam forent. Ad hoc docendum exhibitum Officium eſt, quo ante Breviarii correctionem urbs illa & eccleſia utebatur. atque inter cetera ex Hymno ad Veſperas cantando notata hæc verba:* Noſter ut eſſet Protector, Gallæ Placidiæ precibus, Imperator Conſtantius tranſtulit eum Anconam. *Exhibita etiam Acta ſunt, ibidem ſolita recitari, in iiſque tranſlationis præfata enarratio talis.* Regina quædam, nomine Galla Placidia, a Hieroſolymis venit in partibus Italiæ: quæ fuit tantæ virtutis ac potentiæ ut in femineo ſexu virilem videretur habere conſtantiam. Hæc vero cum per diverſas partes Italicas plurimas conſtituiſſet eccleſias, tandem apud Anconitanam urbem, ibi quamdam in honorem Proto-Martyris Stephani fecit ædificare baſilicam, votum habens atque propoſitum ibi Protomartyris corporis honorifice collocare; ut ſicut ejus eccleſia vocabulo erat illuſtris, ita illius corporali præſentia fieret inſignis. Diligenter itaque nuntiis memoratæ Dominæ & litteris deſtinatis ad fratrem ſuum Conſtantium, qui tum temporis in Hieroſolymitanis partibus regebat imperium [oravit], quatenus ei Proto-martyris Stephani corpus largiretur. Qui voluit ſororis in hac parte ſatisfacere voluntati, ſed nequivit. Sanctum latitabat corpus: quod populo contradicente auferri prohibebatur. Cupiens tamen frater ut ſoror penitus non fraudaretur deſiderio, ſcilicet æquipollentem theſaurum, corpus ei S. Cyriaci tranſmiſit.

C

15 *Hæc aliaque ad ſe tranſcripta cum jam olim Baronius accepiſſet, in notis ad hunc diem & S. Cyriaci mentionem, merito cenſuit, quod* aliqua indigeant caſtigatione: *limus ſane nihil dicere poterat. Severior alius penitus omnia abolita voluiſſet. Quis enim vel modice verſatus in hiſtoria, non videat cum quanta rerum, perſonarum ac temporum confuſione conſcripta aut forte conficta ſint omnia. De corpore S. Stephani tranſferendo aut retinendo, quæ vel Imperatori voluntas vel populo religio incidere potuit, quamdiu illud ſic latebat terra conditum, ut ipſe ſepulturæ quidem locus prorſus extra cognitionem hominum vedum in ventratione eſſet aliqua? Sic autem latuit uſque ad Conſulatum Honorii* X *& Theodoſii* VI, *id eſt Chriſti ann.* CCCCXV, *annis* LIV *poſtquam e vivis exceſſiſſet* Conſtantius, *non tantum Orientis, ſed etiam Occidentis Imperator, qui tamen Hieroſolymitanas partes numquam ſua præſentia propius attigit, quam cum ad bellum Perſis inferendum proficiſcens Antiochiam intravit, paſſuum millibus circiter trecentis diſtantem ab Hieroſolyma. Nulla huic ſoror fuit* Galla Placidia; *ſed quæ hoc nomine celebratur in Hiſtoriis, Imperatorum Arcadii & Honorii erat germana. Hanc, Roma una cum urbe captam, anno* CCCCXI *Ataulphus Gothorum Rex conjugem accepit, abduxitque; in Hiſpanias apud ſe habuit Barcinone; unde illa, non autem Hieroſolymis, anno* CCCCXV *reſtituta Honorio fratri, in pignus ſerio quæſitæ pacis; data eſt anno* CCCCXVI *in uxorem Conſtantio, Patricio & anni iſtius Conſuli, paulo poſt Cæſari, ac deinde anno* CCCCXX *Honorii indulgentia etiam Auguſto: qui cum ea ut plurimum Ravennæ vixit (ubi varia piiſſima mulieris monumenta ac denique etiam ſepulcrum extant) poſtquam Imperium Italiæ cum filio ſuo Valentiniano Auguſto tenuiſſet, an.* CCCCL *Romæ defuncta.*

AUCT. D. P.

16 *Qui hæc conſiderare voluerit, & quæ de Vita tranſlationeque S. Liberii Anconæ ſcripta fuiſſe dicemus* XXVII *Maji; utraque vero dignabitur comparare cum Officio veteri S. Africani, de quo jam egimus* I *hujus; judicabit ejuſdem farinæ eſſe omnia, & ſæculo dumtaxat* XIV *compoſita, ex male conſutis popularis traditionis narrationibus, a quibus hoc ſolum certum habeatur, Reliquias S. Cyriaci, Hieroſolymis paſſi, fuiſſe Anconæ a tempore immemorabili. Quod ſi eidem populari traditioni amplius aliquid concedere placeat, poterit ex eodem fundamento haberi probabile, quod Galla Placidia, ſi condendi Anconæ S. Stephano templi auctor vel adjutrix fuit, cum jam ejuſdem S. Stephani repertum corpus maximis celeberrimiſque clareret miraculis, inſtitiſſe apud nepotem ſuum Theodoſium Juniorem, ut ſibi concederentur reliquiæ, quas Eudocia Imperatrix ab Hieroſolymis rediens Conſtantinopolim olim an.* CCCCXXIX *apportarat: his autem non impetratis, obtinuiſſe & miſiſſe Anconam partem aliquam ex Reliquiis S. Cyriaci, vel ab Eudocia tunc etiam advectis, vel jam pridem Conſtantinopoli exiſtentibus.*

E

CAPUT III.

Veteres de Epiſcopatu, ætate, & martyrio S. Cyriaci opiniones.

17 *Quem prima Maji proponunt antiquiora Martyrologia S. Judam ſive Quiriacum, Epiſcopum Martyrem, deinde vero quarta ejuſdem ordinatius Eccleſia celebrandum recepit, Hieroſolymitanum Antiſtitem fuiſſe, uſque adhuc noviſſima ſæcula dubitaverat nemo; nec adhuc eſſet dubitandi cauſa, niſi tam multa ſcripta impreſſaque legerentur de Cruce ipſius indicio reperta, de ejus ordinatione in Epiſcopum per Helenam curata, deque martyrio obito coram Apoſtata Juliano. Videbant eruditi viri, a S. Macario (ſub quo Crux Domini eſt inventa) uſque ad Julianum (ſub quo paſſus Cyriacus credebatur) nullum eſſe cuiquam alteri Epiſcopo locum, ſive Catholico, ſive hæretico, quam quos ex Epiſcopalibus Catalogis apud Euſebium, Epiphanium, Nicephorum, Theophanemque habemus nominatos, & certis coævorum ſcriptorum ac publicorum ædorum monumentis notos. Cetera convellere non erat animus, ac ne examinare quidem. Ergo ſatis habuere, alium ei Epiſcopatum quærere; neque erat in quem vicinior conjectura inclinaret quam Anconitanus, ubi pridem Patronus colebatur. Hac ergo uſus Baronius & poſt Baronium Ughellus aliique, ita moderatus eſt Martyrologii aſſerecognitii verba, ut hoc ſolum nunc legatur,* Hieroſolymis S. Cyriaci Epiſcopi, quicum loca ſancta viſitaret, ſub Juliano Apoſtata exſus eſt. *In quem etiam ſenſum Meldenſis Breviarii reformator anno* 1640 *aptavit ſecundam de S. Cyria-*

F

AUCT. D. P. *co Lectionem (nam, ut in feſto ſimplici, Prima & Secunda de Scriptura præſcribitur, tertia de S. Monica eſt) de Cruce vero inventa altum ſilet, uti etiam Baronius fecerat.*

Cum ſub Helena & Juliano Annuſſe

18 *Jam vidimus die præcedenti, quanto jure quantaque auctoritate nixus Alexander monachus, cum aſſeruiſſet S. Macario immediate ſucceſſiſſe S. Maximum, ſubjunxerit,* & nemo ſe decipiat vana referendo, fabuloſaſque narrationes peregrinis nominibus contextas argumento huic inferendo: neque enim ullus alius Epiſcopus Hieroſolymitanus, præter prædictos fuit .... neque alio modo veneranda Crux inventa eſt. *Peregrina nomina, in Hiſtoriam Crucis inventa illata,* per novellas (*ut Gelaſius Papa loquitur*) narrationes, *intellige primo nomen* Euſebii *Romani Pontificis, ad ordinandum Cyriacum Hieroſolymam vocati ab Helena; qui tamen obierat an.* CCCXI, *id eſt* XV *annis prius quam pro requirenda Cruce Domini Helena in Terram-ſanctam abiret. Deinde nomen* Judæ, *poſt baptiſmum appellati* Cyriaci, *qui S. Macario mortuo, eadem Helena mandante, ſuffectus fingitur: cum progenitores ejus* Zachæus *avus &* Simon *pater, qui Dominum in carne viderint.*

una ubi ex fabulis illius Actis acceperunt Veteres,

B *Juncta quæ ultra annos ducentos elapſos.*

19 *Quid autem ex his conſequens erat? Id nempe, quod ex ſimilibus de S. Servatii generatione commentis conſequens eſſe videns* Jocundus *Presbyter, convertit in rem ſuam, ut annorum trecentorum ætas S. Servatio adſcripta non videretur nimia;* a paſſione, *inquiens,* Protomartyris Stephani, quoad uſque Judas, qui fratris ejus Simonis filius erat, invenit Crucem ſanctam, ducentos & plures annos tranſiiſſe dicunt, & tamen eumdem Judam uſque in Julianum Apoſtatam vixiſſe conſtanter affirmant. *Si bene attendas animum in verba Legenda; videbis Judæ ipſius S. Stephani non nepotem tantum, ſed fratrem dici: cujus mater Anna, cum adhuc fingatur fuiſſe in vivis ſub Juliano, ab hac potius ſumendum fuiſſet ætatis annos* 350 *excedentis exemplum. Sed prudenter reponis Harigerus Abbas, qui ſæculo* XII *ineunte, paucis poſt Jocundum annis, floruit, quod* hujus opinionis aſſertoribus conveniat ignorantiam potius verecunde fateri, quam irreverenter pro pietate mentiri. *Diſplicet tamen cenſura acrimonia: nec enim* irreverenter mentiri *dicendus eſt is, qui alieno mendacio inductus in fraudẽ, illud ipſũ tueri nititur, putans non debere revocari in dubium quod ipſe præcuntiũ auctoritate deceptus credidit. Non omnes omnia, nec omni*

C *tempore dijudicare poſſumus: ideoque Gelaſius Papa de apocryphis circa Crucis Dominicæ inventionem hiſtoriis, quas videbat in variis eccleſiis legi ac recipi, ſatis habuit monuiſſe, ut* cum ea adCatholicorum manus pervenerint, B. Pauli Apoſtoli præcedat ſententia, Omnia probate, quod bonum eſt tenete.

Excuſandi tamen qui ea ſcripſerint olim eruditi.

20 *Excuſamus igitur antiquos ſcriptores, viros alioquin maximos, quod temporibus iis, quibus exiguum adhuc ſtudium diſcernendarum hiſtoriarum erat, bona ut plurimum fide allegarint & ſecuti ſint ſcripta, quæ alii magis experti in talibus aut repudiarunt olim aut nunc omnino repudianda judicant. Beata ſane ſæcula illa, quibus tanta impendebatur cura Scripturis ſacris perſcrutandis, atque ad fidei morumque informationem applicandis; ut omnium fere ſtudiis in hoc intentis, panci admodum invenirentur, qui narrationes hiſtoricas ſuſciperent excutiendas, atque diſquirerent, quæ fide ſingula, quæque eſſent veriſimilitudine ſcripta, modo ea Catholicæ Religioni non viderentur contraria. Non tamen contemnenda ætas noſtra, qua, tam multis in potiori arena ſeſe exercentibus, ut de ſacrorum ſtudiorum exercitatione nunc ſi unquam ferventiſſima gloriari merito Eccleſia poſſit; multi etiam inveniuntur, qui magis ex profeſſo Hiſtoriam Eccleſiaſticam & civilem tractent, temporibus tempora, ſcriptores ſcripturis componentes; eoque enitentes, ut rebus utrimque libratis poſſit dijudicari, quid inter diverſas narrationes verius aut veriſimilius ſit, exemplo S. Gelaſii Papæ, qui ejuſmodi ſtudium non indignum credidit ſummo illo Romani Pontificis culmine.*

21 *Ceterum, quia præcedenti die ſatis demonſtravimus quam illa quæ de Juda-Cyriaci opera, ad inventionem ſanctæ Crucis collata, ex apocryphis inventionis iſtius Actis aſſumuntur a ſcriptoribus, quantumvis antiquis, nullã habeant veri ſpeciem, & ex ibi dictis conſequens eſt non debere nos amplius eſſe ſolicitos, ut S. Cyriaco, de quo hic agimus, inveniatur locus inter Hieroſolymitanos Epiſcopos, qui tempore Helenæ Reginæ vixerunt; illud etiam videamus, an Juliani Apoſtatæ tempore fuerit in eorum ſucceſſoribus Cyriacus aliquis; & ſi fuiſſe fingeretur, aut aliounde Hieroſolymas peregrinus adveniſſe, an poſſet veroſimiliter dici ab Juliano Imperatore ea paſſus, quæ in Paſſionis ejus hiſtoria leguntur.* D *Sicuti non ſunt audiendi qui S. Macario ſufficiunt Cyriacum.*

22 *Quo tempore Hieroſolymis Julianus fuit, id eſt anno Chriſti* CCCLXIII *aut ſequenti, Sedem Hieroſolymitanam tenebat S. Cyrillus, cujus Acta explicuimus* XVIII *Martii, ab exilio, in quod ipſum hæretici Ariani expulerant, ex decreto ejuſdem Juliani primum reverſus: de qua re adeo nullum dubium cuiquam eſt, ut Cauſidicus quidam Anconitanus, Cyriaci Patriarchæ defenſorem ſe profeſſus, tam evidentẽ veritatem negare non valens, auſus fuerit affirmare, Cyrillo, quod hæreticus aut ab hæreticis eſſet electus, oppoſitum* E *fuiſſe a Catholicis Cyriacum, qui ſub Juliano martyrium tulerit. Si vir ille legiſſet noſtrum de Sancto iſto Commentarium, cognoviſſet utique quam certa conſtantique Catholicæ fidei profeſſione diluerit notam in ſua ordinatione contractam. Ut autem ab hæreticis electo ordinatoque Cyrillo oppoſitum alium fuiſſe rationabiliter cogitaret, non ſufficiebat apud Platinam legiſſe, quod Rhotarius Longobardorum Rex Arianus in omnibus fere civitatibus duos habuit Epiſcopos, Catholicum ſcilicet & Arianum.* *tum hic non hæreticus fuerit.*

23 *Longobardi enim Reges æquali providentia curabant gentiles ſuos Longobardos Arianos & Catholicos Italos; regnique ſui columen in coſitum arbitrabantur, ſi pacate inter ſe agerent utrimque victores & victi, advena & indigena, quique ſecundum religionem ſuam: quod idem ante illos fecerant Gothorum Reges, tanta erga Romanos Pontifices obſervantia uſi, ut illi nec a Catholicis quidem Principibus ſperare majorem debuiſſent. Aſt vero ſub Conſtantii Imperio res plane aliter agebantur, Eccleſias omnes ſubvertentibus hæreticis; Epiſcoporum electiones, ſicubi vacare Sedem aliquam contingeret, pro libidine verſantibus; quin etiam contra orthodoxos Præſules, a ſe exauctoratos depulſoſque, ſubſtituentibus alios, quos ſecum vel facere ſciebant vel facturos ſperabant. Ex tanto autem ſcriptorum numero, ejus temporis hiſtoriam proſequentium, nec unius quidem Epiſcopi poteſt adduci exemplum, quem ordinationi ab hæreticis facta Catholici uſpiam oppoſuerint. Multum erat, ſicubi animus eis conſtantiaque ſuppeteebat, ad eorum qui ſibi ſic fuerant obtruſi fugiendam communionem. Hoc autem plerique faciendum non ſentiebant, ſi ii quos promoverant hæretici ſeſe palam pro Catholicis gererent; uti patuit Antiochiæ, ubi S. Meletio, in locum expulſi Euſtathii ſanctiſſimi ſubſtituto ab Arianis, cum hic ſeſe ſincere Catholicum commonſtraſſet, Chriſtiana plebis pars major adhæſit; panci autem illi, qui cum S. Paulino Presbytero ab ejus communione ſeſe ſeparaverant, numquam præſumpſerunt quoad vixit Conſtantius, de Epiſcopo ſibi proprie aſciſcendo cogitare.* *unum ſi fuiſſet alium eligere piam ſumſiſſent Catholici.* *ſubtrumpendis Eccleſiæ ſanctis, ubi uſpiam vacaſſet.* F

24 *Quod ſi nec ibi quidem, ubi generoſius quam alibi actum ſcimus, tale quid accidit; cur in totius antiquitatis ſilentio, & Catholicis ſcriptoribus omnibus S. Maximo immediate ſufficientibus S. Cyrillum, credere nos cogat aliquis in Hieroſolymitana eccleſia, ordinato a Catholicis conſtantioribus Cyriaco, factum eſſe ſchiſma, idque duraviſſe etiã ſub Juliano; nihil iſtud curante S. Athanaſio ceteriſque Epiſcopis Confeſſoribus; quorum ſtudium pro Eccleſia Antiochena pacificanda tantum laudant ſcriptores omnes?* Quomodo *qui talia primus auſus fuerit dicere* abſurdum non putabit in re ſeria ludere & fidelium patientia abuti? *Præterea quomodo poterit ſibi perſuadere aliquis* *Gratis autem fingitur Schiſma Hieroſolymis*

quod

Google

ADCT. D. P.

A *Quod ſcriptores Catholici, in texenda Epiſcoporum catalogo, rationem habuerint, non tantum Cyrilli, ſed etiam Eutychii, Irenæi, Hilarii (qui loco Cyrilli, identidem pulſi ac reſtituti, fuerunt ab Arianis intruſi) & præterierint eum quem Catholici Catholicum, canonice elegiſſent, ſi vere aliquem elegerunt? Hoc autem argumentum tanto premit magis, quanto illuſtrius fuiſſe dicitur S. Cyriaci martyrium, gravitate & multiplicitate tormentorum, eidem in ipſius Juliani conſpectu illatorum: quam a Juliano palam exercitam immanitatem nullus Hiſtoricorum Græcorum Latinorumque tacuiſſet, ſi quid tale creditum quarto quinto ve ſæculo vel auditum fuiſſet.*

Nullum extat indicium apud Catholicos ſcriptores.

25 *In Juliani tyrannidem multis invehuntur SS. Baſilius atque Gregorius Nazianzenus; de eadem quoque ſcribunt Ruffinus, Socrates, Sozamenus, Theodoretus & alii: ſed in hoc conſentiunt omnes, perſecutionem ab eo motam alterius prorſus quam priores fuiſſe generis; quodque ea non vi neque tormentis, ſed præmiis, honoribus, blanditiis, perſuaſionibus majorem pene populi partem, quam ſi atrociter pulſaſſet, eliſit. Blanda, inquit Hieronymus in Chronico, perſecutio fuit, illiciens magis quam impellens ad ſacrificandum, inqua multi ex noſtris voluntate propria corruerunt. Totus ſcilicet Julianus erat in hujuſmodi legibus adverſus Chriſtianos requirendis, quibus ſi quod verſutum & callidum, tamen quod minus videretur crudele decerneret, & Chriſtianam religionem in quam maximum poſſet contemptum adduceret. Hinc iſta ejus ad Arrabium Epiſtola: Ego per Deos, neque interfici Galilæos, neque cædi præter jus & æquum, neque moleſtiæ quidquam perpeti volo: ſed tamen iis pios ac ſanctos viros (idololatras intelligit) præferendos eſſe vel maxime cenſeo. Si quid autem ab eo Antiochia vel alibi alium in Chriſtianos crudeliter, fere in tenebris carcerumque ſecretis, nec unquam niſi alio quam Chriſtianitatis titulo patratum fuit.*

Multi mortem crudelitatis a Juliano palam exercitæ in Chriſtianos.

B

C

26 *Aſt Paulus Palæologus Conſtantinopolitanus Patriarcha, ſeu verius Notarius Anconitanus, Pauli nomine; Gregoriani Brevis verba cum aliqua extenſione applicans inſtrumento per illum ſubſignando, anno* MCCCLXXX *dicit, corpus eſſe* S. Cyriaci Patriarchæ XXVII Hieroſolymitani: *& hoc fuerit, ſi ſucceſſerit Maximo, modo initium faciat a Marco, primo gentibus Epiſcopo. Verum talis numerandi modus apud Orientales in uſu non fuit, ut patet ex Euſebio, Epiphanio, Georgio Syncello, Nicephoro; ſecundum quos, initium numerandi a S. Jacobo ſumentibus, Maximus eſt* XLII. *Sed eſto* XLIII *Cyriacum feciſſet ille qui inſtrumentum ſcripſit vel dixit; an inde ſequeretur Maximi ſucceſſorem vere fuiſſe Cyriacum? Non magis certe quam ſi alium Cyriacum, quem Urſalana cuidam hiſtoria permixtum videmus cum titulo Pontificis Romani, vere talem fuiſſe & S. Pontiani Pontificis* XIX *ſucceſſorem, probare poſſet inde, quod Colonienſis aliquis ſcriptor diceret, Colonia eſſe corpus* S. Cyriaci Pontificis XX Romani. *Atque hæc ſufficiunt, ut, quamvis hiſtoriarum rudis ſit aliquis, videat luce meridiana clarius, quod ætate Juliani non ſit Hieroſolymitanis Epiſcopis miſcendus S. Cyriacus: adeoque huic, ſi revera paſſus foret ſub Juliano, quærendus alibi fuiſſe Epiſcopatum, & eatenus excuſandum Baronium alioſque, qui crediderint eum Anconitanis, non Hieroſolymitanis fidelibus regendis, ordinatum eſſe.*

Quæ ad rem facit inſtrumentum an. 1380 Anconæ ſcriptum.

Sub Juliano poſſum.

27 *Tamen nec hoc credere ſuadet auctoritas ulla, quæ evictioni contraria præponderare poſſit, ſi ad ſummum reducatur principium. Summa enim quæ hic poſſet obtendi eſt antiquorum Martyrologorum auctoritas, videlicet Flori, Uſuardi, Adonis, Notkeri: recentiſſimi autem ſcriptores Velaſerranus, Ferrarius atque Bouterius, vel paulo his anteriores, nihil ad rem faciunt. Conſtat enim Florum nihil aliud ſpectaſſe quam Paſſionis Acta, cujus ampliſſimum epitomen dedit* I *Maji, qui apud nos videre eſt ante* X *to-*

Non perſuadent Martyrologia Florum, Uſuardi, Adonis, Notkeri.

mum Martii. Idem dicendum de Notkero, apud quem elogium, ex iiſdem deſumptum Actis, etiam uberius legitur quam apud Florum, qui ordinationem Euſebio Romano affictam prudenter diſſimulaverat. Adde autem & Uſuardus, ſub breviori compendio, memoriam Cyriaci, tamquam ſub Juliano paſſi, proponentes IV *Maji, Florum ut profitentur ſecuti, ſolum immutavere diem, ex fide rumdem qua dixi Actorum.*

Ceterum, ne multis lectorem morer, Paſſionis ipſius fabuloſam ſeriem arguendo verbis; libet ipſam, & totam proviam de rebus ſub Helena geſtis fictionem ſubjicere oculis; ut hi certam faciant impoſturæ evidentiam, quæ meis forſitan verbis aſſertæ fidem difficilius inveniret, præſertim apud animos ea ſuperſtitione vel imbecillitate occupatos, ut pietatis eſſe credant quæcumque de Sanctis ſcripta ſuſcipere, aut metuant ne parte quacumque repudiata, omnium pariter labefactetur fides: cum contra, rejectis ſpuriis & apocryphis, genuina & authentica Sanctorum acta tanto plus æſtimationis accipiant apud peritos rerum arbitros, quanto accuratius ſeverinſque examinantur ad libram coævorum ſcriptorum & aliarum certiſſimarum documentorum. Poſtquam autem Anconitanorum de ſuo Patrono traditioni totum id tribuere quod ſummum pro ea poteſt exigi, uti mox faciam, videlicet haberi Ancona Reliquias S. Quiriaci Hieroſolymitani Epiſcopi, & quidem a Galla Placidia communicatas; non vereor ne, credere recuſanti quod ſub Helena & Juliano Epiſcopatum tenuerit, objiciendum aliqui putent id, quod veriſſime, ſed in diverſo prorſus argumento, dixit Auguſtinus, Traditio eſt: nil quæras amplius.

Quæ ut eſſe fabuloſa conſtet hic dabuntur integra.

E

CAPUT IV.

Veroſimilior de Epiſcopatu, ætate & martyrio S. Judæ Quiriaci conjectura.

29 *Hactenus dicta oſtendunt, quam certus eſt S. Judas Quiriaci in Eccleſia cultus, tam incerta eſſe omnia quæ de eodem circumferuntur: priorem autem certitudinem totam haberi ex Hieronymiano martyrologio, aliiſque ex hoc immediate ſumptis & Capite primo allegatis. Quoties autem in Martyrologiis notatur aliquis Epiſcopus Martyr, paſſus in aliqua Epiſcopali civitate, totius creditur ipſe ejuſdem civitatis fuiſſe Epiſcopus, in qua & paſſus eſt, niſi id alinnde prohibeatur, maxime quando in veteribus Epiſcoporum Catalogis ejuſdem nomen invenitur. Sic porro inter Hieroſolymitanos Epiſcopos decimus quintus idemque ex circumciſione ultimus invenietur,* Judas: *de quo præſumere poſſumus, quod vel ipſe Cyriaci cognomentum aſſumpſit, vel acceperit a Chriſtianis, propter memoriam prioris, gentiſque execrabilis odium, nomen ejus proprium haud libenter uſurpantibus.*

Hieroſol. Epiſcopus 15 Judas.

Præſumi poteſt cognominatus Cyriacus.

F

30 *De hoc ita ſcribit Theodericus Pauli, ex iis quæ Hieroſolymæ habebantur monumentis, cum Eccleſia illa primum ad Latinos venit ſæculo Chriſti* XI; Judas ſanctus, glorioſo Joſeph Martyri Chriſti ſuccedens, XV Patriarchæ Hieroſolymitanæ Eccleſiæ conſecratus, atque in maxima tribulatione & perſecutione, tam eccleſiæ quam civitatis ſanctæ, tam a Judæis quam a Gentilibus, feliciſſime rexit..... *Tum narrantur ex inedito quodam ſupplemento Petri Comeſtoris, quæ contra Hadrianum Imperatorem Judæi & hic viciſſim contra eos egit; ac denique Epiſcopatus Judæ concluditur his verbis.* Judas vero ſanctus Patriarcha, dire tormentatus a Judæis, & ſæpius diverſis pœnis laceſſitus; propter fidem Chriſti, quam non ſolum in Jeruſalem, verum etiam in circumvicinis civitatibus & oppidis ferventiſſime prædicabat; tandem, ſub eodem Imperatore, capitis obtruncatione coronam Martyrii meruit accipere.

Et fuiſſe Martyr obiiſſe ſub Hadriano.

31 *Ita Theodericus, ab eam quam tranſcribendis Hieroſolymitanæ eccleſiæ monumentis commeruit gratiam, di-*

AUCT. D. P. gnandus venia, quod istis non contentus, ex aliis quibuscunque scriptis eadem monumenta interpolavit: cum alibi, ut suo loco plenius dicitur, tum circa tempora Juliani, duos faciens Cyrillos, inter quos medius fuerit Quiriacus, cujus totam fere legendam transcribit: ac deinde addit.

præter quem alius gratis adquisiti non debet.

Iste S. Quiriacus etiam vocatur Macarius in tripartita historia. *Meminit ea sane Macarii lib. 2. cap. 16 ex Theodoreto, sed ejus, cui Constantinus Imperator locorum sacrorum expurgationem per epistolam commendavit: qui non erat cum fictitio isto Quiriaco confundendus. Alii duo Mss. Patriarcharum Hierosolymitanorum Catalogi Latini, Macario immediate substituunt Quiriacum: ex hac scilicet Legenda prasitata: quæ cum nulla apud nos sit, nullam quoque obtinent cetera inde accepta; & fidelioribus antiquioribusque Græcorum Catalogis inhærentes, unicum solum in dicta serie agnoscimus* Judam, *& eum putamus esse, cui juxta Martyrologia additum fuerit cognomen* Quiriacus *vel* Cyriacus; *martyrium autem obtigerit, non sub Juliano, sed sub Hadriano.*

credi autem potest a rebellione Judæorum Duce Barchochebâ,

32 *Quod quidem martyrium satis certum prudenti temporum æstimatori videbitur, si consideret finem Judaizantis Hierosolymis Ecclesiæ, prout is describitur apud Eusebium: secundum cujus Chronicon, ultimus ex circumcisione, & decimus quintus in ordine Judas, præfuit ἐκ περιτομῆς Ἑβραίων ἀναστάντων,* usque ad defectionem sive rebellionem Judæorum sub Adriano *vel, ut Hieronymus vertit,* usque ad eversionem quam ab Hadriano perpessa est Hierusalem. *Istius autem defectionis seu rebellionis tempore (me ad annum Adriani XVI, qui fuit Christi CXXXIII, scribit iidem Eusebius) Ἰουδαῖοι ἀναστάντες τύραννον, Χριστιανοὺς μόνους ἐπιφέροντα, μὴ βοηθεῖν σφίσι κατὰ Ῥωμαίων συμμαχεῖν: quæ verba sic leguntur a Hieronymo reddita,* Barchochebas, Dux factionis Judæorum, nolentes sibi Christianos adversus Romanum militem ferre subsidium, omnimodis cruciatibus necat. *Id de Christianis origine Judæis potissimum esse intelligendum, ut qui ad communem Judaicæ gentis libertatem vindicandam armis videbantur soli ex Christianis obligati, nemo ut puto diffitebitur. Quod si in promiscuum Judæorum Christo credentium vulgus iram suam effudit Barchochebas, tamquam in patria libertatis proditores; quanto ille magis exasperari debuit in eorum Episcopum, a cujus potissimum arbitrio pendebat utrum oblatam armorum societatem Christiani ceteri amplecterentur an non. Judam ergo Episcopum pra ceteris ad consensum rebellionis præstandum exquisierit tyrannus; renitentemque iis exercuerit modis, quos malim mihi ignotos quoad speciem fateri, quam credere partem aliquam veritatis etiam quoad illos latere sub Actis, tanta fingendi impudentia consarcinatis.*

multos Christianos necavit.

utrum etiam ipse.

33 *Tempus Martyrii potest ex eodem Eusebio determinari annus* XVII *Hadriani, ab Augusto anni* CXXXIII *inchoatus; ut martyrium Judæ, 1 Maji peractum, spectet ad sequentem* CXXXIV; *quo bellum Judaicum, uti scribit Eusebius,* quod in Palæstina gerebatur, finem accepit, rebus Judæorum penitus oppressis. Ex quo tempore etiam introeundi Hierosolymam licentia est ablata, primum Dei nutu (sicut Prophetæ vaticinati sunt) deinde Romanis interdictionibus. *Ita exercitam contra Christianos ipsumque (ut credimus) Episcopum crudelitatem Judæi luerunt, quorum exterminium aliquanto copiosius in Historia lib. 4. cap. 6 prosequitur Eusebius. Idem capite præcedenti;* Eorum, *inquit* Episcoporum tempora, qui Hierosolymis præfuerunt, *scilicet ante Marcum,* nusquam reperire potui: omnes autem brevi admodum tempore sedisse perhibentur: *quod sane necessario consequitur ex morte S. Simeonis secundi Episcopi, quem* XVIII *Februarii, diximus pro Christo passum anno vulgaris Æræ* CVII: *adeo ut hinc usque ad annum* CXXXV *solum* XXVI *anni invenientur medii, in tredecim Episcopos dividendi: quod fecerunt Georgius Syncellus & Nicephorus Patriarchæ in sua Chronologia, sub exigua in tribus tantum locis numerorum diversitate. Hos autem numeros potuerunt iidem accepisse ab aliquo, qui Eusebio feliciori eos invenerit sic notatos, ut inchoati anni integro experimerentur numero, & unusquisque Episcoporum ultimum Sedis sua annum communem habuerit cum primo successoris; atque ita Judas, cui assignantur anni duo, cæpisse anno* CXXXIII; *ejusque decessor Josephus, sub eadem Barchochebæ persecutione Martyrium sustinuisse, incertum quo die, quia nullis adscriptus Martyrologiis.*

anno 134 Christi.

& sui Episcopatus secundo.

34 *Cum deducta hellenus anno* MDCLXXIV *meditarer,* contigit ut eodem forte tempore contentio subnasceretur inter *Julianum Saracenum, Anconitanum Patricium, Canonicum & Decanum ecclesiæ Cathedralis, prato paratum Notitiis Historicas Ancona, prout eas nunc habemus editas Roma anno 1675 & supra indicatum ejusdem urbis Considicum. Uterque igitur per interpositos amicos scripta sque litteras me solicitavit, ut quid de S. Cyriaci Episcopatu sentirem ego, amice communicarem. Feci candore Belgico quod rogabar, monuique, videri mihi ambos rationibus niti, quarum potentiores hinc quidem probent Episcopum Hierosolymitanum fuisse S. Cyriacum; inde non fuisse tempore S. Helenæ & Juliani Apostatæ, quemadmodum in nostris Sanctorum Maji Actis essem declaraturus; interim suadebam, ut sepositæ contentione, qua tota fere procedente ex auctoritatibus supra fabulosa inventa Crucis & Passionis Acta fundatis, dignarentur docere me de ipsa corporis translatione Anconam.*

Duobus Anconitanis scriptoribus de Episcopatu S. Judæ Quiriaci contradicitur

cum confusum rerum apparuisset,

35 *Gratanter officium meum excepit Saracenus, professus ingenue, non perstiturum se in asserendo Anconitano S. Cyriaci Episcopatu, quem facile crederet superiori primum seculo excogitatum ad complanandam temporum variationem alias difficillimam, si sibi ostenderetur, diverso quodvis ævo alius; inter Hierosolymitanos notus Episcopus, sub eodem* Judæ *vel* Cyriaci *nomine: non enim ignorabat in Martyrologiis utrumque nomen vel conjunctim accipi, vel disjunctim alterum supponi pro altero; nec difficulter recipiebat censuram traditis Actis a me positam. Alius, cui jam tradatus sub præloverat cum titulo* Patriarchæ defensi, *fortassis exacerbatus, quod Tractatum illum non sineretur dare in lucem, convertit in me bilem suam; & beneficio reponens maledicentiam, non expectato Majo, qui publici juris facius publice quoque posset citra justam cujusque offensionem redargui; contra meas, ipsi privatim scriptas litteras, properavit, me insscio, vulgare* Confutationem collectionis, *ut vocat,* novarum opinionum, quas faciles nonnulli compilarunt & leves: *in qua dissimulavero quod præcipuum esse debuerat, ut ostenderet scilicet, Hierosolymarum Episcopum fuisse alium sub Juliano quam Cyrillum, vel ut authentica de modo ac tempore falsæ translationis exhiberet documenta; dilapsus ad pareerga est.*

humaniter cum acceptis ejus ultimis videbar soluturus;

alius privatæ epistolæ publicam confutationem opposuit,

36 *Ceterum non est nova Anconitanis de suo Patrono quæstio: pridem ea ipsos solicitos habuit, cum veteres certarent ambigui, utrum optabilius sua esset civitati, possidere corpus ejus qui olim Anconitanus Episcopus, an qui Hierosolymitanus fuisset. Qui Anconitanum ajebant, in partes suas traxere Baronium. Baronium secutus mox ille est, qui anno* MDCXIII *Venetiis ut supra dixi, imprimendum curavit Officium & commemorationes Patriarcharum & Prophetarum, Martyrum & Confessorum Terræ-sanctæ. Idem in hujus operis structura, ad* IX *Januarii & S. Marcellini Episcopi Anconitani Acta, sequi tantisper malui Bollandus noster, quam vel admittere manifestæ cum tota antiquitate repugnantiam, a qua contraria sententia asserendæ nullatenus se expediebant; vel intempestivo præjudicio anteverture tempus controversiæ illius examinandæ: quo suo facto tantum abest ut putaverit successores suos obligari, ad singula quæ sic ex incidenti causa notaret sustinenda; ut econtra plurimum lætaretur cum videret me, tamquam humeris elatos suis, prospicere aliquanto longius. Nam cum ille circa Hibernicas historias (ut hoc exempli causa dicam) in*

Anconitanæ Episcopum Cyriacum arrogantes

secundum examinata ferunt Bollandi,

Januario

A *Januario ac Februario secutus fuisset Chronologium Usserianam, donec S. Patricius necessitatem & facultatem praberet ipsam si opus foret corrigendi: ubi me, rem a fundamentis scrutari exorsum, vidit, dimissa illa, longe diversam multoque certiorem viam iniisse; probavit vehementissime, neque voluit ullam eorum rationem haberi, quæ scripserat ipse diversimode de S. Brigita aliisque Sanctis nationis istius.*

38 *Desinat igitur me, velut degenerem Bollandi discipulum, ex eo capite increpare Saraceni adversarius; usque adeo parum bene consultus, ut mihi vitio vertere voluerit, quod duas ex sententia alienas scriptas a Bollando lineas non sequar, in asserenda morte sub Juliano tolerata; cum gaudere potius debuisset & gratias agere, quod Cyriaco Hierosolymitanum Episcopatum asserens, contrariam sibi Bollandi auctoritatem præriperem facientibus Anconitanum. Potuisset enim Bollandi sententiam objecturis respondere, ipsum vel per se vel per suos in opere successores re melius examinata mutasse opinionem; quemadmodum se jactat vacillatione Baronii, eumdem Anconitanum Episcopatum, quem asseverat in Martyrologio, in Tomo 4 Annalium ad annum 363 dubium esse agnoscentis: quod feciisse crediderim, ne alterius factionis zelum, ad retinendum Hierosolymitani Patriarchatus titulum obfirmatum,* B *in se concitaret.*

male mihi objicitur ab eo qui ipse in contraria est sententia,

39 *Etenim hujus zeli indicium retinent instrumenta Notarialia, nobiscum olim communicata, & fidem facientia, primo, quod Lectiones de S. Cyriaco ex Breviario Lugdunensi anni* MDVII, *existente apud Carmelitas Avenionenses, legitime transcripta essent in præsentia Fr. Stephani Dulcis Avenionensis Archiepiscopi: secundo, quod ex libro dicto Sermones discipuli de Sanctis, impresso* MDXXXIV, *existente penes Bartholomæum Tancredum Canonicum Anconitanum, transcripta fideliter sit rubrica de inventione Sanctæ Crucis Latine; Italice autem ex alio libro de Vitis Sanctorum Venetiis impresso* MDLVI: *tertio quod in Catalogo Generali Ferrariis inveniatur pariter exhibitum elogium S. Cyriaci. Et hæc omnia anno* MDCXXII *per Notarios publicos sic curata sunt, ut talium librorum auctoritate collata credatur S. Cyriacus, urbis Anconitanæ Patronus, vere fuisse Hierosolymitanus Episcopus: quod & fuisse contendit obtrectator noster, & nos probabile conamur reddere: non quidem pro eo tempore, quod dubitandi causam justissimam aliis præbuit; sed pro alio, quo certum est fuisse Hierosolymis Episcopum Judam: quem etiam esse martyrio coronatum, si non certum, saltem probabile omnino fecimus; contenti tamen opinionem nostram appellare conjecturam; quam eo credemus firmiorem, quo* C *evidentior cunctis erit Aliorum, velut de alio compositorum, fabulositas, jam jam oculis subjicienda.*

cui quæstio movisse videtur sermones anni 1611,

& instrumenta quoque subscripsisse videtur,

ACTA APOCRYPHA.

PROLOGUS.

QUi sui proprii generis & naturæ propriæ radice subsistens Deus, ante creaturam mundi ejus finem agnoscens, & ante plasmationem Adæ, quæ per Ipsum futura erant, usque in unum numerum & actus & cogitationes præscivit, solus Rex æternus, qui omnibus Sanctis semper propria præstat dona, ipse & Sancti & Beati Judæ nativitatem in utero sacravit. Verum tamen Anna cum vocaretur quæ hunc genuit, hereditatem accepit S. Annæ: cum omnibus autem quæ dixerat, in finem cum filio suo passa est.

Prologum hunc in MSS. ad 2 partem infra citandis reperimus, & utrique simul parti prafixum fuisse putamus; sed ab iis qui primam, ut diverso die legendam separarunt, fuisse reservatum, ut cum secunda conscriberetur; ideoque, ut earum inter se connexio clarius cernatur, ipsum restituimus proprio suo loco.

D

PARS A I.

In qua S. Quiriacus, post indicatam S. Helenæ Crucem Domini, mortuo S. Macario Hierosolymis suffectus, & a S. Eusebio Papa ordinatus fingitur.

Ex quatuor a MSS. & Mombritio. a

1 ANno ducentesimo tricesimo tertio, post passionem b Domini nostri Jesu Christi, regnante venerabili Dei cultore magno viro Constantino, in sexto c anno regni ejus, gens multa barbarorum congregata est super Danubium, parati ad bellum contra Romaniam. Nuntiatum est autem Regi d Constantino. Tunc congregans & ipse multitudinem exercitus profectus est obviam, & invenit eos qui vindicaverant Romaniæ e partes, & erant socus Danubium. Videns autem quia multitudo esset E innumerabilis, contristatus est & timuit usque ad mortem. Ea vero nocte veniens vir splendidissimus suscitavit eum, & dixit: Constantine, noli timere, sed respice sursum in cælum, & vide, & intendens in cælum vidit signum Crucis Christi, ex lumine claro constitutum, & desuper litteris scriptum titulum, IN HOC VINCE f. Viso autem signo hoc Rex Constantinus fecit similitudinem Crucis quam viderat in cælo: & surgens impetum fecit contra Barbaros, & fecit antecedere signum Crucis: & veniens cum suo exercitu super barbaros, cœpit cædere eos proxima luce: & timuerunt barbari, & dederunt fugam per ripas Danubii, & mortua est non minima multitudo: & dedit Deus in illa die victoriam Regi Constantino per virtutem sanctæ Crucis.

b
c *Constantinus visa in cælo crucc*
d
e
f *victor de barbaris ad Danubium,*

2 Veniens autem Rex Constantinus in suam civitatem, convocavit omnes Sacerdotes omnium deorum vel idolorum: & quærebat ab eis cujus vel quid esset hoc signum Crucis g, & non poterant dicere ei. Respondentes autem quidam ex ipsis & dixerunt: Hoc signum cælestis Dei est. Audientes autem hoc pauci Christiani, qui erant eodem tempore, venerunt ad Regem, & evangelizaverunt ei mysterium Trinitatis & adventum Filii Dei, quemadmodum natus est & crucifixus & tertia die resurrexit. Mittens autem Rex Constantinus ad Eusebium h Episcopum urbis Romæ, fecit eum venire ad se, & catezizavit eum fidem Christianorum & omnia ministeria; & baptizavit i eum in nomine Domini nostri Jesu Christi. & confirmatus est in fide Christi. Jussit autem ædificari ubique ecclesias, templa vero k idolorum destrui. Erat autem beatus Constantinus perfectus in fide, & fervens Spiritu sancto exercebatur in sanctis Evangeliis Christi. Cum didicisset autem a sanctis Evangeliis ubi esset Dominus crucifixus, misit l suam matrem Helenam ut exquireret sanctum lignum Crucis Domini, & in eodem loco ædificaret ecclesiam. Gratia autem Spiritus sancti requievit in beatissima matre Constantini Imperatoris Helena; hæc autem in omnibus Scripturis se exercebat, & nimiam in Domino nostro Jesu Christo possedit dilectionem: postmodum & salutare sanctæ Crucis signum exquisivit. Cum legisset autem intente adventum humanitatis Salvatoris nostri Jesu Christi & crucis ejus assumptionem & a mortuis resurrectionem, non est moras passa donec victoriæ Christi invenit lignum, ubi dominicum & sanctum fixum est corpus. Invenit autem illud hoc modo.

g
fidem & baptismum suscepit.
h
i
k
l
ad hoc Hierosolyma mittit matrem Helenam,

3 Vicesima & octava die m secundi mensis in sanctam civitatem Hierusalem introivit una cum exercitu

XX MSS. exercitu *n* magno, & congregavit in eo congregationem magnam de impiissima gente Judæorum. Non solum autem conquirin ea erant civitate, sed & eos qui in circuitu erant, castellis, possessionibus vel civitatibus Judæos congregari præcepit. Erat autem Hierusalem deserta tempore illo, ut vix invenirentur omnes
o Judæi tria millia virorum *o*. [Perrexit autem Helena ad Hierosolymam, & quæsivit diligenter locum in quo sanctum corpus Domini & Salvatoris nostri Jesu Chri-
quæsivit Crucem Domini. sti patibulo adfixum pependerat, ab incolis: qui idcirco ad inveniendum difficilis erat, quod ab antiquo tempore, ab Imperatore Adriano, persecutore Christianorum, simulacrum in eo loco Veneris fuerat adfixum; ut si qui Christianorum in loco illo Christum adorare voluisset, Venerem videretur adorare: & ob hoc pene oblivioni datus fuerat locus. Sed Regina fidelissima, funditus everso templo pariter & idolo memorato, invenit antiquas subter ruderum concava moles: & militari & rusticana adhibita multitudine, exinanire fecit locum omnem ab his quæ fuerant illic, a tempore passionis Dominicæ, Judaica æmulatione facta.

4 Post hæc congregavit multitudinem magnam de
B impiissima Judæorum gente] quos convocans beatissima Helena dixit ad eos, Cognovi de sanctis libris
collectam Judæorum multitudinem interpellat. propheticis, quia fuistis dilecti Dei: sed quia repellentes omnem sapientiam, eum qui volebat de maledicto vos redimere maledixistis, & eum qui per sputum oculos vestros illuminavit immundis potius sputis injuriastis, & eum qui mortuos vestros vivificabat in mortem tradidistis, & lucem tenebras existimastis & veritatem mendacium, pervenit in vos maledictum quod est in lege vestra scriptum. Nunc autem eligite ex vobis viros, qui diligenter sciunt legem vestram, ut respondeant mihi de quibus interrogavero eos. Qui
delectus ex his seniores legis fiunt abeuntes cum timore, & multas quæstiones inter semetipsos facientes, invenerunt legis doctores numero mille, & adduxerunt eos ad Helenam, testimonium perhibentes eis, quod legis scientiam multam haberent. Helena autem dixit ad eos, Audite mea verba, auribus percipite meos sermones. Non enim intellexerunt patres vestri neque vos in sermonibus Prophetarum, quemadmodum de adventu Christi prophetaverunt, quia prius dictum est *p*, Puer nascetur &
p mater ejus virum non agnoscet *q*: Isaias vobis dixit,
C Filios genui & exaltavi, ipsi autem spreverunt me: cognovit bos possessorem suum & asinus persæpe Domini
q Isa. 1. 3. sui, Israel autem me non cognovit, & populus meus me non intellexit: & omnis Scriptura de ipso locuta est. Qui sciebatis legem errastis, nunc autem eligite ex vobis qui diligenter noverint scientiam legis, ut ad interrogationes meas dent responsum: & militibus jussit ut custodirent eos cum summa diligentia.

Interrogat illorum, fuisset melior, qui diligenter legis, hi responderunt. 5 Consilio autem facto inter se elegerunt optimos legis doctores viros numero quingentos, & venientes steterunt in conspectu Helenæ: quæ dixit: Qui sunt hi? At illi dixerunt: Hi sunt qui optime noverunt legem. Et cœpit iterum dicere ad eos: Vos quam stulti estis filii Israel secundum Scripturas, qui patrum vestrorum cæcitatem secuti estis, qui dicitis Jesum non esse filium Dei, qui legistis legem & Prophetas & non intellexistis. Illi autem dixerunt: Nos quidem & legimus & intelligimus, pro qua causa talia nobis dicis, Domina, manifesta nobis, ut & nos cognoscentes respondeamus de his quæ a te dicuntur. Ipsa autem dixit iterum ad eos: Adhuc euntes eligite
Filii Judæ indicat, quærendum dixerunt. meliores legis doctores. Qui cum irent dicebant intra se, pro qua causa putas hunc laborem facit nobis Regina. Unus ex eis, nomine Judas, dixit: Ego scio, quia quæstionem vult facere ligni, in quod Christum suspenderunt patres nostri: videre ergo nemo ei consentiat: nam vere destruentur paternæ traditiones, & D lex ad nihilum redigetur. Zachæus autem avus meus prænunciavit patri meo, & pater meus cum moreretur adnuntiavit mihi, dicens.

6 Vide, fili, cum quæstio facta fuerit de ligno, Quæ narrat quæ ab avo & patre sua acceperit de Christo. in quod Christum suspenderunt patres nostri, manifesta illud antequam crucieris: jam enim amplius Hebræorum genus non regnabit, sed regnum eorum erit qui adorant Crucifixum, ipse autem regnabit in sæculum sæculi. Ego *r* vero dixi ei, Pater, si ergo scie- *r*
bant patres nostri quia ipse esset Christus, quare manus suas injecerunt in eum? Dixit autem mihi, Audi me, fili, & cognosce ejus inenarrabile nomen, quia numquam consiliatus sum neque conveni cum eis, sed multoties contradicebam illis; sed quia arguebat seniores & Pontifices nostros, ideo condemnaverunt eum crucifigi, putantes mortificare immortalem; quem & deponentes de ligno sepelierunt. Ipse autem sepultus post tertium diem surrexit, & manifestavit se suis discipulis; unde credidit Stephanus frater tuus, *Stephani.* & cœpit docere in nomine ejus: & consilio facto Pharisæi cum Saducæis condemnaverunt eum ut lapidaretur; & tollens eum multitudo lapidaverunt eum. Sed beatus ille cum traderet animam, expandit manus suas ad
E cælum, & orabat dicens, Domine ne statuas illis hoc peccatum. Audi me, fili, & doceo te de Christo & de pietate ejus: quia & Paulus, qui ante templum sedebat & exercebat artem scenographiæ: *s* erat perse- *s*
quens eos qui in Christo credebant, qui concitavit populum adversus fratrem suum Stephanum: & pietate ductus super eum Dominus, unum de sanctis suis *t* fecit eum. Propter quod ego & patres mei credi- *& Pauli.* *t*
dimus in eum, quia vere filius Dei est. Et nunc fili, noli blasphemare eum, neque eos qui in eum credunt: & habebis vitam æternam.

7 Hæc mihi contestatus est pater meus Simon. Ecce omnia audistis: quid vobis placet, si interrogaverit nos de ligno Crucis? Ceteri autem dixerunt, *Rogant hi eum ut crucem indicet.*
Nos talia numquam audivimus, qualia a te hodie dicta sunt. Si ergo inquisitio facta fuerit de hoc, vide ne ostendas. Manifeste autem qui hæc dicis & locum nosti. Hæc eis dicentibus, ecce veniunt milites ad eos dicentes, Venite, vocat vos Regina. Illi autem dum venissent *u* judicabantur ab ea; & nihil *u*
verum volebant dicere de hoc unde percunctabantur. Tunc beata Helena jubet illos omnes igni tradi. Qui cum timuissent, tradiderunt ei Judam, di- F
centes; Hic viri justi & prophetæ filius est, & le- *sed ad ignem damnati, Judam produnt;*
gem novit cum actibus suis: hic, Domina, omnia quæ desiderat cor tuum ostendet tibi diligenter. Et omnibus simul testimonium illi perhibentibus, dimisit eos, & tenuit Judam solum. Et convocans eum, dixit ad illum: Vita & mors propositæ sunt tibi: elige tibi quod vis, vitam an mortem. Judas dixit: Et quis in solitudine constitutum, panibus sibi appositis, lapides manducat? Beata autem Helena dixit: Si ergo in cælo & in terra vis vivere, dic mihi ubi absconditum est lignum pretiosæ Crucis.

8 Judas dixit: Quemadmodum habetur in gestis, sunt jam anni ducenti plus *x* minusve: & nos, cum *qui vivis irrisores.*
simus juniores, quomodo possumus hæc nosse? Beata Helena dixit: Quomodo ante tantas generationes in Ilio & Troade factum est bellum, & omne nunc commemorantur qui ibi sunt mortui: & monumenta eorum & loca scriptura tradit. Judas dixit, Vere, Domina, quia conscripta sunt: nos autem non habemus hæc conscripta. Beata Helena dixit, Quid est quod paulo ante confessus es a te ipso, quia sunt gesta? Judas dixit; In dubio locutus sum. Beata Helena dixit, Ego quidem habeo beatam vocem Evangeliorum, in quo loco crucifixus est ipse Dominus;

A minus; tantum oſtende mihi, qui vocatur Calvariæ locus; & ego faciam mundari locum; forſitan inveniam deſiderium meum. Judas dixit, Neque locum novi; quia nec eram tunc. Beata Helena dixit: Per Crucifixum, fame te interficiam, nisi dixeris veritatem. Et cum hæc dixiſſet, juſſit eum mitti in lacum ſiccum, uſque in ſeptem dies, ſic ut cuſtodiretur a cuſtodibus. Cum tranſiſſent autem ſeptem dies, clamavit Judas de lacu, dicens, Obſecro vos, educite me, & ego oſtendam vobis Crucem Chriſti.

Ex ſeptem dierum fame ſubtollitur.

9 Cum aſcendiſſet autem de lacu, perrexit uſque ad locum, neſciens certius ubi jacebat Crux Chriſti, levavitque vocem ſuam ad Dominum Hebraica lingua & dixit *z*: Deus, Deus, qui feciſti cælum & terram, qui palmo metiſti cælum & pugno terram menſuraſti; qui ſedes ſuper currum Cherubin, & ipſa ſunt volantia in aeris curſibus luce immenſa, ubi humana natura tranſire non poteſt; quia tu es qui feciſti ea ad miniſterium tuum: ſex animalia, quæ habent ſenas alas; quatuor quidem ex ipſis quæ volant, miniſtrantia & inceſſabili voce clamantia, Sanctus, Sanctus, Sanctus, Cherubin vocantur; duo autem ex his poſuiſti in Paradiſo cuſtodire lignum vitæ, quæ vocantur *aa* Seraphin. Tu autem dominaris omnium, quia tua factura ſumus, qui incredibiles Angelos profundo tartaro tradidiſti; & ipſi ſunt ſub fundo abyſſi a draconum fœtore cruciandi, & tuo præcepto contradicere non poſſunt. Et nunc, Domine, ſi tua voluntas eſt regnare filium Mariæ, qui miſſus eſt a te (niſi autem fuiſſet ex te, non tantas virtutes feciſſet: niſi vero tuus puer eſſet, non ſuſcitares eum a mortuis) fac nobis, Domine, prodigium hoc; & ſicut exaudiſti famulum tuum Moyſen, & oſtendiſti ei oſſa patris noſtri *bb* Joſeph; ita & nunc, ſi eſt voluntas tua, oſtende nobis occultum theſaurum: & fac ab eodem loco fumum odoris aromatum & ſuavitatis aſcendere: ut & ego credam crucifixo Chriſto, quia ipſe eſt Rex Iſrael, & nunc & in ſæcula ſæculorum.

Jonas a Deo

z

aa

B

bb

ut ex loco abdita crucis aſcendat fumus aromaticus.

10 Hæc cum oraſſet Judas, ſtatim commotus eſt locus, & multitudo fumi & aromatum odoris ſuavitatis aſcendit de loco: ita ut admiratus Judas plauderet ambabus manibus ſuis, & diceret; In veritate, Chriſte, tu es Salvator mundi: gratias tibi ago Domine, qui cum ſim indignus, non me fraudaſti dono gratiæ tuæ. Deprecor te, Domine Jeſu Chriſte, memor eſto mei & dele peccata mea, & adnumera me cum fratre *cc* meo Stephano, qui C ſcriptus eſt in Actibus duodecim Apoſtolorum tuorum. Hæc cum dixiſſet, accipiens foſſorium præcinxit ſe viriliter, & cepit fodere. Cum autem foſſet paſſus viginti *dd* invenit tres cruces abſconditas, quas ejiciens attulit in civitatem. Interrogabat autem beatiſſima Helena, quæ eſſet crux Chriſti: ſcimus autem quia ceteræ duæ latronum ſunt, qui cum eo crucifixi ſunt. Et ponentes eas in media civitate expectabant gloriam Chriſti. Et circa horam nonam ferebatur mortuus juvenis in grabato: Judas *ee* autem gaudio repletus dixit: Nunc cognoſces, Domina, dilectiſſimum lignum & virtutem ejus. Et tenens grabatum Judas, fecit deponi mortuum, & poſuit ſuper eum ſingulas cruces, & non ſurrexit: impoſita autem tertia cruce Dominica ſuper mortuum, ſtatim ſurrexit qui mortuus fuerat juvenis, & omnes qui aderant glorificabant Dominum.

gno ſalto

cc

C

dd

Crux eſt ſo-dicta,

ee

Et ad ejus contactum ſuſcitatur mortuus,

11 Sed omnium bonorum ſemper invidus diabolus *ff* cum furore vociferabatur in aere, dicens: Quis iterum hic eſt, qui non permittit me ſuſcipere animas meorum? O Jeſu Nazarene; omnes traxiſti ad te: ecce & lignum tuum manifeſtaſti adverſum me. O Juda! quid hoc feciſti? Nonne prius ego per Judam traditionem perfeci, & populum concitavi impie agere? Ecce nunc per Judam ego hinc ejicior. Inveniam & ego quid faciam adverſum te: ſuſcitabo alium Regem, qui derelinquet Crucifixum, & mea exequetur conſilia, & immittet in te iniqua tormenta: & tunc cruciatus negabis Crucifixum. Judas autem, fremens in ſpiritu ſancto, dixit: Qui mortuos ſuſcitavit Chriſtus, ipſe te damnet in abyſſum ignis æterni. Hæc audiens beata Helena admirabatur fidem Judæ: cum magno autem ſtudio collocans pretioſam Crucem, auro & lapidibus pretioſis, faciens loculum argenteum, in ipſo collocavit Crucem Chriſti; & eccleſiam conſtruxit in ipſo Calvariæ loco. Judas autem accipiens incorruptionis baptiſmum in Chriſto Jeſu, de præcedentibus ſignis oſtenſus eſt fidelis, & commendavit eum Epiſcopo qui illo tempore erat adhuc Jeroſolymis *gg*, & baptizavit eum in Chriſto. Cum moraretur beata Helena in Jeroſolyma factum eſt Beatum Epiſcopum dormitionem accipere in Chriſto. Beata autem Helena accerſivit Epiſcopum Euſebium urbis Romæ *hh*, & ordinavit Judam Epiſcopum in Jeroſolyma Eccleſiæ Chriſti: mutavit autem nomen ejus, & vocatus eſt Cyriacus.

ff

demum frendente Jude multa commiſcuit,

qui convolavit in Chriſti fide baptizatus.

gg

ordinatur Epiſcopus

hh

12 Beata autem Helena, repleta Dei fide, & intelligens Scripturas per vetus & novum Teſtamentum, inſtructa & repleta Spiritu ſancto, iterum E cœpit ſtudioſe requirere qui in cruce confixi fuerant clavi, in quibus impii Judæi Salvatorem crucifixerunt: & convocans Judam, qui cognominatus eſt Cyriacus, dixit ei, Quod circa lignum crucis erat, repletum eſt deſiderium meum: ſed de lixoriis qui infixi ſunt imminet triſtitia. Sed non requieſcam & de hoc, donec Dominus compleat deſiderium meum: ſed accede adhuc, & de hoc precare Dominum. Sanctus vero Epiſcopus Cyriacus, veniens ad Calvariæ locum una cum multis Fratribus, qui in Domino Jeſu Chriſto crediderunt per inventionem ſanctæ Crucis, & quod in mortuo factum eſt ſignum; elevans in cælum oculos ſuos & manibus ſimul percutiens pectus, exclamavit ex toto corde ad Dominum, confitens priorem ignorantiam, & beatificans omnes qui crediderunt in Chriſto & qui crediturі ſunt adhuc. Diu autem eo orante, ut manifeſtaretur illi ſignum aliquod, quemadmodum in cruce ita & in lixoriis; in fine orationis, cum diceret, Amen; factum eſt tale ſignum, quod omnes *ii* qui aderamus vidimus. Magna autem coruſcatio de loco illuxit, ubi inventa eſt ſancta Crux, clarior ſolis lumine; & ſtatim apparuerunt clavi illi, qui in Dominico confixi fuerant corpore, tamquam aurum fulgens in terra; ita ut omnes ſine dubio dicerent credentes, Nunc cognoſcimus in quem credimus. Quos accipiens cum magno timore obtulit Beatæ Helenæ. Quæ figens genua & caput inclinans, adoravit eos.

Deinde etiam ſpe elavis requirendis mittit.

ii

indicio lucis celeſtis reperta tradit.

F

14 Repleta autem ſapientia & ſcientia multa valde, cogitabat quid de his faceret. Quæ cum in ſemetipſa poſuiſſet omnem exquirere viam veritatis; Spiritus ſancti gratia miſit in ſenſum ejus tale quiddam facere, ad commemorationem generationum quæ venturæ erant, quod Prophetæ pronuntiaverunt ante multas generationes. Convocans autem virum fidelem & diſciplinatum, cui teſtimonium perhibebant multi, dixit ei; Regis mandata cuſtodi & regale ſacramentum exerce; accipe hos clavos, & fac eos ſalivares *kk* in fræno equi, qui *kk*

Elelena inde fraenos filio fieri jubet.

Re-

EX MSS. Regis erit: erunt autem arma inexpugnabilia contra omnes adverſarios, victoria vero erit Regis & pax belli, ut id quod dictum eſt per Prophetam impleatur, Et erit in illo die quod eſt in frænocqui Zac. 14, 20 ſanctum Domini vocabitur. Beata autem Helena, qui in Jeſu Chriſto fide ſunt confirmans in Hieroſolymis, & omnia perficiens, perſecutionem Judæis immiſit, quia incredulí facti ſunt, & minavit eos ll a Judæa ll. Tanta autem gratia ſecuta eſt Sanctum Cyriacum Epiſcopum, ut dæmones per orationes ejus effugaret, & omnes hominum ſanaret infirmitates. Beata autem Helena dona multa derelinquens ſancto Epiſcopo Cyriaco ad miniſterium pauperum, dormivit mm in pace, ſeptimo decimo Kalendas nn Maji; demandans omnibus qui Chriſtum diligunt, viris ac mulieribus, celebrare commemoratione diei, in qua inventa eſt ſancta Crux quinto nonarum Majarum oo, Quicumque vero memoriam faciunt ſanctæ Crucis, accipiant partem cum Dei genitrice ſancta Maria, & cum Domino noſtro Jeſu Chriſto, qui cum Patre & Spiritu ſancto vivit & regnat, per infinita ſæcula ſæculorum.

mm
nn
Ex feſtum inventæ Crucis celebrari.
oo

NOTÆ ET CENSURÆ.

a *Videlicet S. Martini Trevirís, & S. Maximini ibid; atque membraneis codicibus duobus, in noſtro Muſæo aſſervatis: quibus addi poſſent MSS. multa in variis Italiæ bibliothecis & alibi per nos viſa, niſi pigniſſet notare ſigillatim ſingula.*

b *Mombritius*, Poſt reſurrectionem.

c *Cœpit* Conſtantinus *anno vulgaris Æræ* 306, *& ſextus ejus annus incidit in annum ejuſdem Æræ* 311, *inſipiendo a die* 25 *Julii: in quo mox apparet errore mendum, dum hic annus componitur cum an.* 233 *a Paſſione, quam probavimus incidiſſe in annum Æræ* 29, *adeoque ab ea numerandum hic fuiſſe annum* 278.

B

d *Mombritius, & hic & alibi deflectens a primigenii ſtyli ſimplicitate*, Imperatori Conſtantino. *Quod autem antiquiora MSS. & magis ſincera plerumque habeant* Regi, *indicium eſt olim hæc ex Græca in Latinam linguam eſſe converſa: Græcis enim uſitatius eſt* Regis *titulum uſurpare.*

e *Ex quo dedicata fuit Conſtantinopolis ſeu Roma nova, adeoque poſt annum* 330 *primum cœpit appellatio* Romanię, *necdum forte in uſu inducta cum Conſtantinus moreretur anno* 336.

f *Quam certum eſt hoc ſignum oſtenſum* Conſtantino, *Italiam contra Maxentium ingredi paranti anno ſexto regni ſupra notato: tam eſt indubitatum victoriam ad* Danubium, *de Sarmatis eundem transgredi auſis relatam, ad annum* 14 *Regni, Chriſti* 319 *pertinere; adeoque ineptiſſime conjungi duo, locis temporibuſque diverſiſſima.*

g *Usque adeone ignarus rerum eſſe potuit filius* Conſtantii & Helenæ, *quorum hæc Chriſtiana erat, iſte Chriſtianis ſumme faverat?*

h *MS. S. Martini* Presbyterum *vocat, ſed infra & deinceps* Epiſcopum. *MS. S. Maximini nominat* S. Silveſtrum

C Papam: *ſed hæc ſcioli librarii correctio eſt, quam tamen oblitus eſt in ſequentibus adhibere, ſine ſcrupulo* Euſebium *deinceps nominans. Sedit autem* Euſebius *anno* 310, *menſibus dumtaxat quatuor.*

i *Econtra creditur Conſtantinus a S. Silveſtro Papa baptizatus circa annum* 315. *Apud Mombritium dicitur ſolum* Catechizatus.

k *Edictum de deſtruendis templis ad annum* 331 *pertinet.*

l *Hoc aliquanto poſt Nicænum Concilium, anno* 325 *celebratum, accidit,*

m *Videtur Judæorum more hic loqui auctor.*

n *Quid opus erat exercitu? Cum pecunia miſſam Helenam melius ſcribunt alii.*

o *Quæ ſequuntur* [ ] *inclusa deſunt apud Mombritium & in MS. Antverpienſi: ſunt autem accepta ex Ruffini Hiſtoria Eccleſ. l.* 10. *c.* 7, *ut merito judices a Latinis poſtmodum eſſe intruſa.*

p *Mombritius*, Prior Moyſes dixit. *Ubinam vero?*

q *Idem addit.* Et iterum laudationum conſcriptor David dicit, Providebam Dominum in conſpectu meo ſem- per quoniam a dextris eſt mihi ne commovear *Pſal.* 15, 8. D

r *Nota Judam loqui in perſona ſua propria, alloquentis patrem: ut non tantum patet ex concluſione, quæ ait,* Hæc mihi conteſtatus eſt pater meus Simeon: *ſed magis infra n.* 10 *ubi S. Stephanum vocat ſuum fratrem. Hoc autem quomodo conſiſtat cum excuſatione junioris ætatis num.* 8, *videat qui hæc figmenta volet pro veris defendere.*

s *MS. Antverpienſe*, exercebatur arte ſcenopoctoria.

t *Item.* Unum de Sanctis ſuis miſit ei, & fecit eum unum de diſcipulis ſuis.

u Judicabantur: *id eſt, judicialiter interrogabantur.*

x *MS. Antverp.* ſunt jam anni ducenti triginta tres?

z *Utrumque Trevirenſe MS.* Ds. Ds. ai-afaach. rablil. aſphilo. nabo. anach. biro. iole. jameddoch. azabel. zoth. faick. faitui. baruch. chata. adonai. helai helech. maro. abraxio. ateai. baruch. fiamul. meludach. ſtrahel. aiamuſtraubizi. manuch. beiel. ata. david. daura. jerahel. Jeſubemon. ſegenec. manuri. ru. quod interpretatur: Deus, Deus &c. *Quæ melius ab aliis abſunt: nec ſcio vel ex longinquo, per multas correctiones & conjecturas, adduci poſſint ad ſenſum ſubjecta orationis.*

aa *Gen.* 3 *v.* 24 *dicitur, quod Deus* collocavit ante Paradiſum voluptatis Cherubim, *non* Seraphim.

bb *Exodi* 13 *ſimpliciter*, oſſa Joſeph tuliſſe ſecum, *dicitur* Moyſes: *nec eſt veroſimile, revelatione ad id factum opus, aut ignotum Iſraelitis ejus ſepulcrum. Rabinorum ſomniis hoc adſcribas licet.* E

cc *Ecce* Judas, *non* patruum ſuum, *ſed* fratrem *vocat* S. Stephanum: *quomodo igitur utriuſque pater* Simeon, *qui ipſemet interfuerat conſiliis Judæorum contra Chriſtum, debuit ex patre ſuo* Zacharo *audiviſſe, qua filio Judæ de illo narrabat?*

dd *Liberalis ſane & fidem omnem ſuperans menſura profunditatis.*

ee S. Macarii *Epiſcopi, quem ſolum meliores ſcriptores in toto hoc negotio nominandum putaverunt, nec ſemel quidem meminit hic auctor.*

ff *Etiam hanc perſonam induere decebat in talem comœdiam.*

gg *MSS. San-Maximinianum, & Antverpienſe addunt,* nomine Macario, *quod poſtea videtur adjectum: & cum mox dicitur*, accidit Beatum Epiſcopum dormitionem accipere, *videtur interpretis ignorantia indicari, qui neſciverit τὸ, μακάριος, eſſe proprium nomen, ideoque Latine verterit* beatum.

hh *Quis audivit vel legit unquam, trans mare aut omnino Roma egreſſum Pontificem, ad Epiſcopum qualemcumque ordinandum?*

ii *Hoc ſcilicet reſtabat, ut tam male conſuta fabula crederetur habere auctores, oculatos teſtes.* F

kk *Hæc vox, quamvis origine Latina, ex Græco tamen textu retenta videtur, utpote nuſquam apud Latinos medii ævi ſcriptores invenienda. Græci autem ſemibarbari, teſte Meurſio, etiam bodie* κελεβέρι *uſurpant pro* Lupato. *Textus Græcus hoc loco* κελεβέριον *habet. Verior hiſtoria unum ſolum clavum fræno fabricando adhibitum perſuadet.*

ll *De hoc exilio, Judæis indicto, nullum alibi indicium.*

mm *Si Hieroſolymis obiiſſe* Helenam *velit auctor, vehementer fallitur: nam ex Euſebio conſtat morienti aſſiſtiſſe Conſtantinum; Romane an Conſtantinopoli controvertitur. Pro Roma Baronius ex veroſimiliori opinione ſtat.*

nn *Ad hunc ſanc diem quibuſdam non valde antiquis Martyrologiis MSS. Helenam adſcriptam reperiri, diximus in prætermiſſis ad* 15 *Aprilem: colitur alias & mortua poſſim creditur* 18 *Auguſti.*

oo *Concluſio hæc videtur adjecta ab iis, qui apocryphum hanc S. Cyriaci legendam diviſere bifariam.*

Haſce in primam &c. Vide Append. pag. 836. col. 1.

PARS

A

PARS II.

Continens figmenta de paſſione S. Cyriaci & Annæ matris ejus, ſub Juliano Hieroſolymis tolerata.

a *Ex quatuor Codicibus MSS.* *a*

b 14 POſt venerabilis Conſtantini finem *b*, impius Julianus ſucceſſit in regno, & contra Perſas exivit *c* ſtatim ad bellum. Sancti igitur Cyriaci *d* fama perveniente uſque ad ejus auditum, in ſanctam Hieruſalem pervenit *e* civitatem : & ſtatim beatum Cyriacum exquiſivit. Qui cum veniſſet, Julianus interrogavit dicens, Qui diceris ? Qui dixit, Judas quidem a parentibus cognominatus ſum, quando autem miſertus eſt mei Deus cum eſſem indignus, Epiſcopatus mihi donavit indumentum. Venerabilis vero Helena Cyriacum me vocari præcepit, beato Epiſcopo Euſebio urbis Romæ, ſuper me peccatore ordinationem faciente. Julianus imperator ait : In corpore ſunt adhuc parentes tui ? Qui dixit : Mater ſola. Julianus ait, vocetur ipſa. Cum autem adeſſet, Julianus imperator dicit ei : Quod eſt nomen tuum ? Quæ ait Anna [Jlianus Imperator dixit, Quam ſectam colis ? Anna dixit : Ego colo cæleſtem Regem, qui mihi manifeſtatus eſt per dilectum filium meum Juda.]ſ Julianus ait : Ubi eſt nunc filius tuus ? Quæ ait : Qui ante tribunal tuum ſtat Cyriacus Epiſcopus, ipſe eſt. Julianus dicit : Subſtantias promitto vobis, & magnum honorem. Acquieſcite ergo mihi, & ſacrificate magno Deo Jovi. Cui Cyriacus : Ego vero Deo magno, Jeſu Chriſto, incontaminata quotidie immolo ſacrificia.

15 Julianus Apoſtata ait ; Et ego multum tales exercui vanitates, & nihil mihi profuerunt. Cyriacus dixit : Bene dixiſti, quia nihil tibi profuerunt. Exercitatus igitur cum eſſes in divinis Scripturis, & notitiam omnium earum accipiens, neglexiſti, & divina conculcaſti ; & indignus cum eſſes miſericors Deus tradidit tibi regnum. Et non ſolum impie geſſiſti in Divinitate apoſtata factus ; ſed & impie cœpiſti perſequi cultores Dei excelſi. Ideoque celeriter auferetur elatio impiæ animæ tuæ. Julianus Imperator ait : Multi in Chriſto confidentes malis pœnis de ſæculo exierunt. Unde ſi non ſacrificaveritis, conſentientes mihi, multis interimam vos pœnis. Cyriacus Epiſcopus ait : Non potes talia tormenta parare ad dolorem carnis, qualia Chriſtus præparavit animabus, qui eum negant. Caro quidem ad modicum torquetur, tamquam terra, quæ ab aratro ſcinditur, ut duplicem agricolæ fructum reddat ; anima autem, ſoluta a cruciamentis carnis, cum lætitia vadit ad Factorem ſuum, qui pro ipſa tradidit corpus morti. Julianus dixit : Quid dicis, Cyriace ? Dileniſti propter Crucifixum mori [& non ſacrificare ?] Qui dixit : Neſcis, quid dicit Scriptura, quia dii peribunt a terra qui neq; cælum neq; terram fecerunt ? Et iterum ; Simulacra gentium argentum & aurum, opera manuum hominum. Et iterum : Similes illis fiant, qui faciunt ea. Ecce ergo & tu ſimilis factus es illis, damnandus in gehenna ignis.

16 Iratus autem Julianus, juſſit manum ejus abſcindi dexteram, dicens : In hac manu multas frequentius ſcribens epiſtolas, multos a ſacrificiis deorum avertit. Cyriacus dicit : Tu quidem ignoras, inſenſate canis, mihi quale operatus es bonum. Ego autem non ignoro, quia priuſquam cognoſcerem Chriſtum Jeſum, eram ſcribens ad Synagogam Judæorum, ut nemo crederet in Jeſum, qui crucifixus eſt ; Scandalum ergo corporis mei abſciendens, vitam æternam mihi providiſti, ſicut ſcriptum eſt. Melius eſt, ut pereat unum ex membris tuis, quam totum corpus tuum mittatur in ignem inextinguibilem. Julianus ait, Tantum exterminabo corpus tuum hic, ut videam quis ſit qui liberet te de manibus meis. Cyriacus dixit : Dominus Jeſus, qui hodie a te injuriam patitur, ipſe in Evangelio mandavit ſic, Nolite timere eos, qui occidunt corpus, animam autem non occident. Ideo non timeo tormenta tua, ut poſſim effugere ignem, quo tu feſtinas.

17 Julianus dixit iratus : Ecce ignis odor ſuper te venit, nunc videbo hodie, ſi ille Galilæus, quem colis, te liberet. Tunc Cyriacus ait : Impie & immemor bonitatis Dei, ferociſſime canis, quomodo non es rememoratus immaculati & puriſſimi Agni altaris glorioſi & ſupercæleſtis, a quo abſconſus es *g*, & effugiſti temporalem punitionem mortis, cum tyrannicam tibi præſumebas inſaniam ? quomodo non timuiſti immundiſſimum tuum os extollere, & verba blaſphemiæ proferre in Dominum Jeſum ? Julianus dixit : Si vere ignem contempſiſti, judicabo te intolerandis tormentis, ut non ſolum corpus tuum ignis conſumat, ſed & animum. Et jubet trullum *h* in plumbum reliquari, & exlendi beatum Cyriacum, & forcipe ferrea aperiri os ejus, & infundi plumbum, ut interiora ejus conflagrentur. Talem & tam ſceleſtam ſuſtinens pœnam, ſpem habens, cælum aſpiciebat.

18 Et cum duæ horæ tranſiſſent, omnes cum ſperabant jam mortuum : ille elevans vocem, clamavit dicens, Chriſte, lumen verum, inextinguibilis ſplendor, mortuorum vita, peccatorum propitiatio, errantium redemptor & dux, benedico te, Domine, quia dignum me feciſti participari pœnis tuis ; qui imaginem auream contriviſti, & impium Regem ab hominibus expelli feciſti, & cum ferocibus beſtiis mutari ſuper eum, uſque dum cognoſceret te verum Deum ; qui per ſervum tuum beatum Danielem culturam Babyloniorum deſtruxiſti, & Sacerdotes mendaces beſtiis ad eſcam tradidiſti ; qui ad exemplum Trinitatis tuæ primos Martyres tuos tres pueros in fornace ignis ardentis ſalvaſti ; qui terribiles undas per mare rubrum divino ſiccaſti præcepto, & pedibus populum tuum tranſire juſſiſti, & adverſarios eorum operuiſti fluctibus, & per figuram glorioſæ Crucis tuæ ſibilum ſerpentum deſerti extinxiſti, & eos quos mordebant per eum ſanaſti ; qui populum tuum Iſrael in tenebris columna ignis illuminaſti, & a ſolis radiis æſtuantem refrigerii nube protexiſti : qui adverſarios tuorum amicorum judicio mortis damnaſti ; qui eis, qui tempeſtatem patiuntur, tranquillus es portus ; qui in altis montibus revelas fontes, ut beſtiæ deſerti ſatientur potu ; de omnibus enim tibi eſt cura, Domine, amator animarum, quia tua ſunt creatura. Deprecor te, Done Jeſu Chriſte, tranſmitte Michael Archangelum luminis, & libera me de malo operario iſto, ut non me vincat mala operatio ejus, ſed tua patientia confirmet me, qui glorificaris in ſæcula.

19 Et ut implevit orationem, iterum Julianus inquit : Ecce, Cyriace, quantum dimiſi te verboſari : frequenter audivi talia. Verumtamen nemo contradicens mihi de manibus meis vivus receſſit. Nam & ego adoravi Chriſtum ; & nihil mihi profuit ; ſed poſtea pœnitui, & cognovi immortales deos, qui ſalutem præſtant his qui diligunt eos. Cyriacus ad hæc : Scio quia cognoviſti diabolum patrem tuum, & miniſtros ejus, qui eos qui credunt illis in gehennam ignis trahunt : ex quibus tu unus es. Julianus

Julianus Apoſtata Cyriacum accepit.

cum Anna matre ſolicitat ad idolatriam.

ex ipſius ſumptu

Cyriaci tormenta irrita : ſed fruſtra.

ejus dexteram ei præſcindi juſſit.

& epiſtolas ſuas expreſſit.

g

h

linguam plumbum in os fundit.

a quo nihil læſus

Deo grata qualia exul fecerit.

F

Cyriacus triumphat.

ex noſtra fruſtra fabricatum.

Digitized by Google

EXMSS. nus dicit sacrifica antequam puniaris. Cyriacus dicit: Ego non sacrifico lapidibus. Julianus dicit: Ego propter insaniam vestram statuam non erexi. Sed sacrifica nullo vidente, & tantum dic Magnus est Deus Jovis. Tunc Cyriacus: Ego ei, qui vere est, vero Deo credidi, qui te destruet ab hac superbia tua. Tunc Julianus jussit grabatum æneum afferri, & in eo S. Cyriacum extendi, & substerni carbones ignis, & spargi super eum sal & adipem, & desuper virgis cædi, ut venter & interiora viscera afferentur ab igne, & dorsum ejus desuper carminari virgis. Elevans autem Cyriacus vocem Hebraice ajebat. *i* Deus, Deus immense, & propter nos invisibilis, qui das vitam omni credenti in te, qui per Prophetam tuum Ionam, in figura trium dierum, resurrectionis tuæ ostendisti nobis mysterium, qui electum tuum Eliam Prophetam in curru igneo in cælum rapuisti: qui nutu oculi tui conteris adamantinas feras inferni: Veni, Domine, in hoc judicio, & aufer a me multitudinem dolorum: ecce hæc pro nominis tui amore patior.

in grabato æreo aliquantulum extenso

i

20 Hæc eo dicente, admirabatur durus tyrannus
B super ingentem ejus patientiam, & jubet eum in quodam domicilio custodiri, donec de morte ipsius tacite quæreret. Cum ergo transissent duo dies, B. Anna mater S. Cyriaci veniens dicit ei: Bene, fili mi, certatus es & agonizasti pro nomine Domini nostri Jesu Christi. Memento beati patris tui, qui in Judaismo
k mortuus est. Redime, fili, patrum tuorum delicta, factus comes primi Martyris Stephani. Memento & mei matris tuæ, quæ genui te. Crastino, o fili carissime, consummaberis. Ministri autem satanæ statim de ea retulerunt tyranno, & jussit eam exhiberi. Adducta autem illa, interrogavit eam Julianus, dicens: Complacuit tibi Anna sacrificare, ut vel tu vivas? Insensatus autem filius tuus elegit magis mori quam vivere. Anna dicit: Vitam magis cupiens cælestem, non sacrificavit: hæc autem vita temporalis est. Julianus dicit: Quid ergo tu dicis? Nec tu vis sacrificare? Anna dicit: Sine Deo, inhumanissime, & omnis impietatis princeps, non me terrent verba tua: nam Dominus noster Jesus Christus proprium pro nobis effudit sanguinem, ut ab omni iniquitate mundum redimeret: quanto ergo magis nos peccatores debemus pro ipso mori?

Carceri includitur. mater Anna visitasset.

k

adducta ad tyrannum Christum se fide confitetur.

21 Iratus ergo Julianus jussit eam capillis suspendi
C & ungulari. Cumque ungularetur pene tribus horis, & omnino non loqueretur, dicit Julianus. Quid est Anna? Bene te acceperunt ungulæ? Quæ dicit: Insensate, & omnis iniquitatis operarie, quomodo non sensisti quia non sensi dolorem? Sed si habes majora tormenta, infer: parata enim sum certare adversus patrem tuum diabolum, quem spero me sine viribus ostendere: propter nomen enim Jesu habeo eum qui me confortat Deum. Julianus autem jussit lampades
l magnas flamma ardentes applicari lateri ejus. Anna autem exclamavit dicens: Domine immaculate, qui igni inextinguibili quinque iniquorum civitates tradidisti, & justum Loth salvasti; qui vocibus Angelorum muros Jericho destruxisti, & Amalech in manu valida expugnasti; qui per sanctam Judith Holofernem occidisti, & populum tuum eruisti: exaudi me, & fac me peccatricem perfecte hunc currere cursum: ut ego exultans intrem in thalamum tuum cum filio meo. Et dicens hæc, efflavit spiritum. Tollentes autem eam traxerunt in partem.

capillis suspendium, ungulis lacerator.

l

& lampadibus ustulata moritur.

22 Tunc jussit Julianus beatum adduci Cyriacum Episcopum. Adducto autem eo, admiratus est tyrannus quoniam tantas, & tales sustinuerat pœnas, & hilari vultu astaret. Tunc Iulianus: Dic mihi Cyriace, quibus maleficiis nobis caliginem induxisti [tamquam non metuens pœnas & nolens sacrificare?] Cyriacus, inquit; Anathema tibi, canis indigne, qui virtutem
D Dei convertis in maleficia. Julianus dixit: Si non vis sacrificare, dic saltem, Non sum Christianus. Tunc Cyriacus: Numquid propterea quod tu excidisti, vis stellas splendidas exæquari tuis tenebris? Sed non habes locum, nec habebis unquam. Ego vero certus sum, quia non post multos dies percutieris cælesti plaga. Ascendens ergo iter tuum, non reverteris, quia exacerbasti Deum. Jussit autem Julianus fossam fieri altam, & vocavit plurimos incantatores serpentium, & jussit eos ut nequiores afferrent, & mitterent in fossam. Qui & miserunt cornutas *m* dracones, & Lampias *n* venenosas, & multitudinem maximam serpentium, & jussit Sanctum mitti inter eas.

ad fossam tentatis primum daemonum

m m

23 Cum vero duceretur B. Cyriacus, dicebat: Veni, Domine meus Christe Jesu, & vide agonem theatri hujus & necessitatem, qui liberasti Joseph de lacu, fac nunc hos dracones quiescere, ne quando dicant gentes, ubi est Deus eorum, quia inimici eorum prævaluerunt adversus Sanctos Dei. Et hæc dicens missus est in fossam. Serpentes autem Angelico nutu mortificati sunt, ita ut Beatus exultans diceret, Nunc co-
E gnovi, quia Dominus, quem veneror, numquam elongat se a suis. Gratias ago tibi, Christe, non solum quia in te complesti prophetiam David, sed & in his qui in te confidunt: ecce enim super aspides ambulamus, & conculcamus leonem & draconem. Hæc dicente B. Cyriaco, Julianus comburi bestias jubet. Cyriacus vero descendebat de fovea illæsus.

in qua dum perseverat illæsus

24 Tunc prior incantatorum Amon *o*, Nobilis cognomine, dicit, o Rex, magna dementia repletus es volens interficere virum hunc. Quare non attendis, quia neque maleficia, neque quis ex vanis diis talia potuit facere mirabilia, sicut hic verus Deus, quem hic prædicat? Ecce quantas illi intulisti pœnas & non potuisti virilem ejus vincere sensum. In veritate certus sum quia Christianorum Deus magnus, & ingens est. Tyrannus igitur videns, quia ex toto corde credidit, jussit eum decollari. Amon autem valedicens S. Cyriaco, ivit ad locum decollationis alacer, dicens: Jesu Christe, suscipe in pace animam meam. Et hæc dicens, extendit collum, & consumavit vitam.

o

convertitur Amon incantator Cyri Martyr.

25 Post modicum iterum vocans tyrannus S. Cyriacum, dixit ei: Nega tantum Crucifixum, & dimittam te. Cyriacus dixit: O cor perversum, & sensum extinctum! Tantorum bonorum præstatorem Dominum meum negem propter te miserabilem, ut efficiar similis tui? Iratus autem tyrannus jussit cacabum magnum impleri oleo, & calefieri: in tantum autem efferbuit cacabus, ut stantes non possent sustinere vaporem ejus. Et jussit eum mitti in cacabum. Appropiantibus autem ministris dicit illis B. Cyriacus. Foris longe recedite, filioli, ne ullus ex vobis conflctur: a me ipso ingrediar. Et faciens Sanctus in fronte sua signaculum Crucis, intravit dicens; Qui Jordanem sanctificasti, Christe, & antecessorem tuum Joannem repleti sapientia, qui donasti lavacrum per aquam incorruptionis vitæ; ecce nunc iterum oleo baptizer; jam iterum habeam tertium lavacrum sanguinis, martyrii perfectionem, quam ante multum temporis expecto.

Cyriacus in cacabum fervente immissus.

F

26 Tunc furore repletus tyrannus, jussit eum magno *p* conto percuti in pectus. Percussus autem
p Cyriacus sanctus, unam emisit vocem dicens: Domine Rex Jesu, peto ut cito cum Sanctis recipias animam meam. Et sic consummatus, in Domino, & bonum certamen certatus, assumptus est in gloria, die sabbati *q* hora octava, mense Majo intrante; regnante Juliano tyranno anno secundo; nobis autem Domino nostro Jesu Christo, cui est honor & gloria in sæcula sæculorum. Amen.

cuncus percussus expirat.

q

Iterum adductus Cyriacus.

N O-

Digitized by Google

A NOTÆ ET CENSURÆ.

a *Videlicet antiquiſſimo Bertiniano, & alio eccleſiæ S. Audomari: Antverpienſi noſtro & S. Maximini, quod poſtremum phraſi nonnihil varia & cultiori ſcriptum. Eadem reperimus in MS. Regiæ Sueciæ num.* 13, *& alio monaſterii S. Huberti in Ardenna: ut taceam plura quæ vidimus & potuit annotare. Titulus in MS. Bertiniano hic præfigitur.* Incipit Paſſio S. Judæ, qui cognominatus eſt Cyriacus (*Audomarenſe & S. Maximini addit*, qui Crucem Domini invent, *vel*, invenire meruit,) Annæ matris ejus & Ammonis incantatoris. *Horum quoque nomina Græci recentiores in Menæis poſt elogium S. Cyriaci* 28 *Octobris peculiari celebrant diſtichо. Notkerus autem in ſuo Martyrologio, poſt memoriam Judæ, addit*, & Annæ matris ejus, omnimodis paſſionibus cruciatæ. *Hæc ergo ſi etiam S. Stephani mater fuit, non jam triſecli, ſed ſere quadriſecli fingatur neceſſe eſt. Nos, quia certum habemus unicum horum nominum uſurpandorum fundamentum fuiſſe ex hac Legenda, nolumus meminiſſe eorum, non dico ut Sanctorum, ſed nec ut hominum quidem qui in rerum natura fuerint aliquando. Præfigitur autem in MS. Prologus, quem in principio ante primam*
B *partem dedimus.*

b *Obiit* Conſtantinus *an.* 337, *&* Julianus *exorſus eſt ſolus regnare an.* 361, *quod animadvertens San-Maximianus ſcriptor, ſic ordiri maluit:* Poſtquam piæ memoriæ Conſtantinus Auguſtus & Conſtantinus filius in regno defuncti eſſent...,

c *Non* ſtatim *exivit, ſed poſt annum integrum in reſtituenda Idololatria, & Chriſtianiſmo deprimendo impenſum, anno* 363.

d *MS. Antverp. hic & ubique ſemper* Quiriaci, *quemodo etiam ſcribitur nomen in* 1 *parte.*

e *Certiori auctoritate opus eſt, ut ultra* Antiochiam *pervenerit in Syria* Julianus, *& uſque* Jeruſalem *exurriſſe credatur: & vehementer fallitur Saracenus pag.* 66, *allegans, velut ex Baronio, Zoſimum qui aſſerat* Jeroſolymis commoratum Julianum decem menſes integros. *Hoc enim non de* Hieroſolymis, *ſed de* Byzantio *aſſerit Zoſimus lib.* 3, *itaque tum citat Baronius ad an.* 362 *tomo* 4 *num.* 81.

f *Ex MS. Antverpienſi & S. Maximini ſuppleta ſcias quæ* [ ] *incluſa vides.*

g *Nihil tale* Juliano *unquam a Chriſtianis objectum eſt. Scimus eum, quod injuſſu Conſtantii ex Cappadocia*
C *veniſſet in Aſiam diſcenda magia cauſa, quodque Conſtantinopoli tranſiens cum Gallo fratre eſſet locutus, in aliquam conſpirationis cum illo initæ ſuſpicionem veniſſe. Sed ad necem quæſitum nuſquam legimus; imo ultro ſeſe Mediolani ſiſtit, & ſuſpicionem præſentia ſua diluit.*

h *MS. Antverpienſe*, olim. *S. Maximini*, juſſit plumbum ſolvi in trullula ab igne.

i *Idem MS.* Baruth. thalai. manuel. tharcuſiar. nemedo. aothi. abachar. tazael. mellico. nabathi. zabeli. zoaram. betheli. adonahel. aeloth, hoc eſt Deus, Deus immenſe *&c. quæ in aliis MSS. diverſimode aliquanto habentur, nuſquam ut arbitror recte, nec uſquam ita, ut vel e longinquo referat argumentum ſubjecto interpretationis.*

k *Et tamen idem num.* 6 *dixerat:* Ego & patres mei credidimus in eum, *id eſt Jeſum*, quia vere filius Dei eſt: *ſed hoc ibi ſic dicti videtur, quaſi interna contentus fide, eam externis non ſit profeſſus, propter aliorum Judæorum reſpectum.*

l *MS. S. Maximini*, candelas, *tria MSS.* lapidem magnum, flamma ardentem, *quod ineptius eſt. Florus et Notkerus etiam* lampades *legerunt cum noſtro Antverpienſi MS. quod tamen aliam lectionem alia manu, velut cauſa correctionis ſuprаſcriptam, habet.*

m *Antverpienſe* cornutas aſpides, *credo Græce ſimpliciter ſcriptam* ceraſtas, *quod Latine reddere interpres voluerit.* E

n *Quid ſint* Lampiæ *ignorare me fateor. MS. Antverpienſe et S. Maximini phraſim mutantes eas omittunt. Quid ſi legam* lampras, *id eſt lucentes a veneno et oculorum ardore, ſitque adjectivum referendum ad* dracones?

o *Florus et MS. Antverpienſe* Ammon; *S. Maximini*, Abdon nomine.

p *Florus* magno cuneo, *Notkerus* macroconto, *immediatius ex Græco, Codex S. Maximini ſimpliciter* conto. *MSS. Bertinianum et S. Audomari* cuſpide.

q *Si annum Juliani* 2 *incipias cum Kalendis anni* 362, *dies* 4 *Maji, quo* S. Cyriacum *colendum propoſuere poſteriores Martyrologi, incideres in ſabbatum: erat enim littera Dominicalis* F. *Cum tamen ſimpliciter dicitur* menſe intrante, *nullo addito diei numero, videtur potius intelligendus eſſe primus. Ut ut ſit, nos qui martyrium ipſum fabuloſum eſſe totum credimus, neque feriæ, neque horæ hic nominatis quidquam veritatis ſubeſſe opinamur. MS. S. Maximini* die ſabbato, hora octavo, menſe Artemiſio, regnante Juliano tyranno. *Græci autem in Aſia* Majum *vocabant* Artemiſium, *ab* Artemide, *id eſt Diana, cui eum conſecrarant.* F

DE SANCTO PORPHYRIO

PRESBYTERO, MARTYRE, CAMERINI IN UMBRIA.

IV MAJI

Cultus ſanctitatis.

Tabulæ hodierni Martyrologii Romani celebrant ad hunc diem IV *Maji* S. Porphyrium Martyrem in Umbria, *ubi annotavit Baronius*, de eo mentionem haberi in Actis S. Venantii, qui paſſus eſt Camerini XVIII *hujus menſis Maji, ad quem diem ejus Acta illuſtramus. Ludovicus Jacobillus tomo* 1 *de Vitis Sanctorum & Beatorum Umbriæ, ad hunc* IV *Maji, hæc potiſſimum tradit*: Cum ſanctus Sacerdos Porphyrius eſſet magna doctrina, zelo & vita exemplari præditus, perrexit in patriam ſuam Camerinum, ibique fidem Chriſti prædicavit, & copioſam multitudinem Paganorum a cæcitate idololatriæ ad lucem fidei Chriſtianæ perduxit. Inter alios convertit & baptizavit S. Venantium, nobiliſſimum juvenem Camertem, Supprinum patrem ejus, matrem quoque & alios horum conſanguineos: inſtruxitque S. Venantium omni virtutum genere, quo valde illuſtris omnibus apparuit: qui S. Porphyrio obediebat cum magna reverentia, ut vero ſuo magiſtro. Sacro etiam fonte lavit Anaſtaſium Cornicularium Regis, ejuſque uxorem, nec non & quatuor filios, qui poſtea omnes martyrio vitam finiverunt. *Uti dicetur* XI *die Maji. Hæc Jacobilli dicta confirmat Ferdinandus Ughellus tomo* 1 *Italiæ Sacræ in Præfatione ad Epiſcopos Camerinenſes.* Jam inde, *inquit*, ab anno CCXLVIII lucem Evangelicam amplexata eſt civitas, opera conatuque S. Porphyrii Presbyteri, olim S. Venantii invictiſſimi Martyris magiſtri. Hic enim, cum vix quindecim annos natus eſſet, illuſtremque per exquiſita tormenta tuliſſet palmam martyrii, quamplures idolorum cultores ſua tolerantia convertit ad Chriſtum, ſimul cum Porphyrio præceptore: pleniſque meritis, Decioque devicto tyranno, evolavit ad cælum. *Sed hæc plenius indicantur in Actis S. Venantii. At reliqua ex Jacobillo proſequamur.*

converſio Camerinum,

SS. Venantii, Anaſtaſii cum ſuorum familia.

1 Erat urbis Camerinenſis, *inquit*, Præſes a Decio conſtitutus Antiochus, qui de nocte habuit ejuſmodi viſionem, in qua apparuit ei S. Venantius, ſplendore plenus, dum procuraret populos baptizari, qui etiam magno fulgore reſplendebant: alii vero ſtabant retro, obſcuriſſima caligine involuti. Mandavit ergo Præſes ad ſe accerſiri S. Porphyrium, ut virum magna ſanctitate, auctoritate & doctrina præditum, ut jam relatam viſionem interpretaretur. Venit & expoſuit Antiocho viſionem, veræ Catholicæ interpretationi conformem: indicavitque eos qui apparuerunt obſcura caligine & tenebris involuti, eſſe qui vivebant in cæcitate idololatriæ, adorantes pro Deo ſtatuas ligneas aut lapideas, quæ nec vident, neque ullo ſenſu utuntur. At S. Venantium alioſque populos ad Chriſtum converſos, eſſe pul-

expoſitio viſionis Antiocho Præſidi facta

Digitized by Google

AUCT. G. H. chros & omni fulgore resplendentes, qui mediante aqua sancti baptismatis, erant illuminati, & a feritate enormis peccati idololatriæ liberati. Ac simul ei annuntiavit fidem Christianam, indicavitque qua erat excitate, quod verum Deum non adoraret. Tunc Præses, furore contra sanctum Sacerdotem commotus, ob hanc suæ sectæ adversantem interpretationem, jussit satellitibus suis, ut illi caput amputarent. Adductus igitur ad locum supplicii effudit ad Deum suas preces, ei commendans animas, quas ad portum salutis adduxerat, & spiritum proprium. Accessit dein carnifex, & caput a reliquo corpore avulsit, & hoc modo anima ejus evolavit in cælum. Factum id est Camerini die IV Maji, regnante Decio Imperatore. Corpus ejus fuit a fidelibus reverenter sepultum, & postmodum translatum in ecclesiam, S. Venantio dedicatam eique a populo erectam. *Hæc Jacobillus, citatis ad marginem Historia Ms. Camerinensi Angeli Benigni, Lectionibus antiquis Mss, & aliis auctoribus. Idem tomo 3 in Catalogo Reliquiarum Umbriæ, tradit* in ecclesia Collegiata S. Venantii conservari Corpus S. Porphyrii Martyris, in antiquissima marmorea arca. *Reliqua lector reperiet in Actis S. Venantii, in quibus nulla fit mentio* Decii Imperatoris, *sed omnia adscribuntur* Antiocho Regi, *qui posterioribus scriptoribus solum haberur* Regulus, *aut* Præfectus, *seu* Præses Decii Imperatoris.

D *martyrium sepultura.*

G. H.

DE SS. HERACLIO, JUSTO ET MAURO

MARTYRIBUS, FULGINII IN UMBRIA.

SUB DECIO

Fulginatium Antistes & nunc Patronus, etiam vicinorum populorum ac totius Umbriæ, floruit tertio Christi sæculo S. Felicianus, cujus varia Acta dedimus ad diem XXIV *Januarii. Ludovicus Jacobillus, & ipse Fulginas, tomo primo de Vitis Sanctorum & Beatorum Umbriæ, inter alios infideles, opera & auxilio dicti S. Feliciani ad fidem Christi in dicta provincia Umbriæ conversos, censet fuisse* tres milites Fulginates ac dein Martyres, scilicet Heraclium, Justum & Maurum, qui postea zelo honoris divini ac salutis animarum accensi, suis exhortationibus & bono virtutum exemplo, ausi fuerunt sanctam fidem propagare. *Favebant tempora Philippi Imperatoris; sed huic ejusque filio anno* CCXLIX *occisis, successit Decius, a que truculenta in Christianos persecutio, eaque octava, fuit excitata, neque cum ejus nece, qua sub finem anni* CCLI *contigit, sublata.* In hac persecutione carceribus inclusi hi tres athletæ, aliquot mensibus post martyrium S. Feliciani educti, & coram Aurelio Præside examinati, sed intrepidi in fide Christi profitenda, adjudicantur morti, ut milliari quo extra portam urbis, quæ versus Romam vergit, educti, capite plecterentur: atque ita die IV Maji palmam martyrii obtinuerant. Corpora illorum a fidelibus asservata fuerunt, ac postmodum apud corpus sanctissimi Pastoris illorum Feliciani in æde Cathedrali collocata.

Conversio S. Feliciani.

In persecutionem Decii capti.

C

capite plectuntur.

2. *Ferdinandus Ughellus tomo* I *Italiæ sacræ in Episcopis Fulginatensibus num.* 5. *ista scribit:* Felicianus, dum Fulginatem gregem moderatur ac regit, Heraclius, Justus, Mauruſque, Confessores Christi egregii, agonis sui orbitam prope Fulginium gloriosissime percurrerunt die quarta Maji. Ubi vero pro Christo mortem oppetiverunt, ibi in eorumdem honorem templum erectum est, mox & castellum, quod de nomine S. Heraclii, Heraclium antiqui dixerunt, sed a Fulginio milliario tantum distans Heraclum, ignorantia deinde vulgi, facile fuit deviare in Rachium.

Duplex illa media.

Quæ fictitia dimovimus.

3 *Hæc Ughellus, quibus addit Jacobillus dictum* Castellum *esse valde inhabitatum, in eoque numerari ultra mille animas, ibique nos sanctos Martyres ut præcipuos Protectores coli, ac illorum festum agi, uti in urbe & diœcesi Fulginiensi, sub ritu duplici hoc die* IV *Maji; & præterea per annum in Officio Ecclesiastico eorum Commemorationem, quod eorum sacra corpora censeantur ibi asservari. Est autem Oratio hujusmodi:* Propitiare nobis quæsumus, Domine, per merita gloriosa sanctorum Martyrum tuorum Heraclii, Justi & Mauri, atque Florentii & Petri Confessorum, quorum corpora in nostra requiescunt ecclesia &c. *Celebrat eosdem Martyres Ferrarius in Catalogo generali Sanctorum, & alio Sanctorum Italiæ: sed non habuit tam exactam notitiam, quam hic ex Jacobillo & Ughello dedimus.*

extra fines. 4. Maji

F 27 Aprilis,

4 *In Mss. Martyrologiis Medicæ & Senatoris Strozzii Florentiæ, aliaque ibidem excuso sub nota anni* 1486 *ad* XXVII *Aprilis iidem non socio auctiores sic referuntur,* Apud civitatem Fulginatem sanctorum martyrum Eraclii, Justi, Mauri & Vitalis, qui sub Daciano Præside Martyrium passi sunt. *Qua forsan antiquiora & sinceriora sunt. Facillime autem contingere potuit, ut pro* Daciano Præside, *substituatur aliquis* persecutionem Decianam; & S. Vitalis *idea salum præteritus sit, eo quod corpus ejus vel non inventum fuerit, vel alio translatum, prius quam tres alii in ecclesiam Cathedralem inferrentur. Quia tamen idem* Vitalis *in Ms. Casinensi & in nostro Florario seorsim nominatur, non præsumpsi ipsum adjungere hoc loco Fulginatibus illis Martyribus: quorum nunc agi Translationis festum, obliterata natalis ipsius memoria, persuasum mihi est.*

* Vide Arrend. pag. 836. col. 2.

Digitized by Google

DE SANCTO CORCODEMO

G. H.

DIACONO AUTISSIODORI IN GALLIA.

SEC. III

Acta S. Amatoris, Epiſcopi Autiſſiodorenſis, illuſtravimus ſupra ad Kalendas Maji, ubi & de Baſilica ad ejus honorem erecta egimus. In hac celebris

Cultus ſervatus

venerationeſuit S. Corcodemi Archidiaconi, *cujus memoria inſerta eſt ad hunc diem atiquis Martyrologii Hieronymiani apographis, & veuſtiſſimo Epternacenſi his verbis*: Autiſſiodoro translatio & depoſitio Corcodomi Diaconi. *Qua aliquanto plenius indicatur in Ms. Corbejenſi Pariſiis excuſo hoc modo*: Autiſſiodoro depoſitio & translatio corporis S. Corcodemi Diaconi & Confeſſoris in baſilica S. Amatoris. *Eadem leguntur in apographis Blumiano & Lucenſi, ſed in iſto nomen* Corcodoni, *in altero, ſyllaba prima omiſſa*, Codomi *ſcribitur. Uſuardus hoc ita contraxit*: Autiſſio-

B doro S. Corcodemi Diaconi; *additur in Martyrologia Colonia & Lubeca anno* 1490 *excuſo*, & Confeſſoris. *Similia paſſim leguntur in quamplurimis Mss. at nomen varie exprimitur*. Corcodomi, Corcodemi, Curcodemi, Curcodomi, Corcodoni, Corcodonii, Corcodini, Cocordani, Corobbomi. *Ejus cultus etiam aſſignatur in antiquis Breviariis Eccleſiæ Autiſſiodorenſis*.

Elogium ex Ms. Adonis

2 *In Ms. Adonis Eccleſiæ Marinorum, & Leodienſi monaſterii S. Laurentii, illud additur elogium*: Autiſſiodoro depoſitio & translatio corporis S. Corcodomi, Diaconi & Confeſſoris: Qui cum eſſet ſanctæ Romanæ Eccleſiæ Archiſubdiaconus, a B. Sixto Papa Diaconus ordinatus eſt, & cum S. Peregino Epiſcopo Galliam ad prædicandum verbum Dei miſſus. Completo itaque fideliſſime miniſtrii ſui officio, poſt martyrium beatiſſimi Peregrini Epiſcopi, in pace quievit. *Plurima ex his deſumpta ſunt ex Vita S. Peregrini Epiſcopi, ad diem* XVI *hujus menſis Maji illuſtranda, ex qua hæc pauca tranſcribimus*. Sixtus Papa, vir ſummæ ſanctitatis perſpicuus, magnum &

& Vita S. Peregrini.

præclarum Dei ſervum Peregrinum Presbyterum, civem quippe Romanum, ordinavit Epiſcopum,

C Martium vero Presbyterum, Corcodemum Archiſubdiaconum Levitam eſſe conſtituit, & Jovianum oneri Subdiaconi mancipavit... Hos etenim ſummos Deo cultores beatiſſimus Papa Sixtus cum omni fiducia uſque ad portum marinum perducens, verbum Dei ſpecialius præcipiebat uſque ad mortem fiducialiter prædicare.

3 *Fuiſſe* translatum corpus S. Corcodomi, ad baſilicam S. Amatoris, *conſtat etiam ex Vita S. Marmertini Presbyteri, a nobis elucidata ad diem* XX *Aprilis, & confirmatur a Conſtantio Presbytero in Vita S. Germani Epiſcopi Autiſſiodorenſis, ab eo ſcripta circa annum*

& S. Marmertini, quem quieſcentem ſuper ſepulchrum

DCCCLXXX, *addiem* XXXI *Julii data: in qua iſta S. Mamertinus de ſe narrat*: Perveni ad cœmeterium, in quo S. Amatoris Epiſcopi dicebant eſſe corpuſculum... & parva cellula oſtenditur oculis meis, in qua unus erat ſarcophagus. Ingredior: ſuper ipſum me jactavi ſarcophagum, ignorans quis in eo requieſceret ſepulcro... Intempeſta nocte vigilans reſpexi juvenem veſtibus dealbatum: qui emiſit vocem dulciſluam, dicens S. Corcodeme, S. Corcodeme, Levita Chriſti. His auditis beatiſſimus vir Corcodemus de ſepulcro, ſupra quod procubueram, reſpondit: Scio qui ſis, & vocem tuam audio, dic, quid me vis, Florentine frater. Surge, inquit, velociter. B. Peregrinus Epiſcopus cum ceteris fratribus, pro nocturnis excubiis celebrandis, in eccleſia ſunt congregati:

videtur ei ſuam præſentiam aſſumpſiſſe.

propterea te quoque S. Amator admonet, ut venias & interſis ſancto conventui. Tunc B. Corcodemus ait: Regredere citius, dulciſſime frater, ad ſanctum ac beatiſſimum Epiſcopum, mea reportans mandata. Hac igitur nocte non poſſum de hoc tabernaculo egredi, quoniam hoſpitalitatem præbui alicui peregrino. E Scio enim, quæ hic ſit obſidens turba catulorum, & inſidias hoſpitis præparans, quo me egreſſo miſerum devoret ac dilaniet; & ſi egreſſus fuero, venenoſos in eum dentes infiget. Me ſuis Deus excubiis non fraudat, quoniam ſunt mecum fratres Subdiaconi duo, id eſt, Alexander & Jovianus, nec non & Jovinianus Lector. Ergo obſecro te, ut ſanctis Epiſcopis hæc quæ tibi locutus ſum referas, & ab his impetres mihi veniam... Poſt hæc rurſus contemplabar, quemadmodum tenuerit dexteram meam reverendiſſimus Diaconus & dixerit: Veni nobiſcum, hoſpes, ad Miſſas. Pergentibus itaque nobis, vidi quinque ſtantes ante crepidinem altaris, ſpecioſiſſimis indutos ſtolis: & videbam me interrogantem beatiſſimum Corcodemum, qui eſſent illi, qui coram altario aſſiſtebant. Et dixit mihi: Ille qui in medio ſtat, eſt S. Peregrinus Epiſcopus & Martyr, cum quo a Romana urbe ego quoque miſſus ſum imperio Papæ Sixti. Illi duo, qui dextro adhærent lateri, ſunt Amator & Marcellianus Epiſcopi; qui ſiniſtro, Elladius eſt & Valerianus ſanctiſſimi, qui beatiſſimo Peregrino gradatim ſucceſſerunt. *Hac ibi. Ex his colunturetiam hoc menſe* S. Marcellianus *die decimo tertio*, Elladius *octavo*, & Valerianus *ſexto*. *At* Sixtus *eſt Papa* II, *a quo SS. Peregrinus & Corcodemus miſſi fuerunt: quamdiu autem hic poſt Peregrini martyrium vixerit, non liquet*.

& ad SS. Epiſcopos Autiſſiodorenſes deveniſſe.

4 *Galeſinius adjungit ſocios his verbis*; Autiſſiodori beatorum Martyrum Curcodomi Diaconi, Antonii, Cœleſtini & aliorum. *Galeſinium deſcribit Sauſſajus, addito mirabili elogio, quod ibi videri poteſt, nec relatu dignum. Eſt* Cœleſtinus *Anteſignanus Martyrum Afrorum, hoc die celebratus*. Antonius *cum* Neſtorio & Miſtonio *hoc die paſſus eſt*. *At* Curcodomus *ſalus* Autiſſiodori in pace quievit, *teſte Adone ſupra relato, quem citat Galeſinius cum ſuo Ms. ſed valde depravato*.

Perperam illi ſocii martyres adjuncti.

DE S. PELAGIA VIRGINE

D. P.

MARTYRE TARSI IN CILICIA.

SUB DIOCLETIANO

Tarſi paſſa, ut alii plures ſer. 1 exornt.

Sævientibus *in Chriſtianos* Diocletiano quater & Maximiano ter *Conſulibus*, *id eſt anno Chriſti* CCXC, *multum ſanguinis fuſum eſſe* Tarſi *in Cilicia, ſub crudeliſſimo ſimul & avariſſimo Judice Simplicio, qui corporibus Martyrum vendendis etiam qualtum faciebat; conſtat ex Actis S. Bonifacii, datis* XIV *Maji. Hæc Acta cum laudet Cardinalis Baronius, tamquam* certis conſignata Conſulibus, *mirum eſt, quod narratum ſub iis Martyrium referat ad annum* CCCV, *quando illi depoſito Imperio exanctorati perſecutionis lampadem Galerio Maximiano jam tradiderant. Pergit autem ad eumdem etiam annum referre*

Paſſionem

ed by Google

AUCT. D. P. *Paſſionem S. Pelagiæ Virginis: de qua tamen in Martyrologio ad hunc diem dicit, quod,* ſub Diocletiano in bovem æneum candentem incluſa, martyrium complevit. *Ita ſcilicet habebat non ſolum Sirletus in Menologio, Menæaque, & Synaxaria tam impreſſa quam MSS. verum etiam Acta, quæ apud Lipomanum & Surium legenda allegat.*

deinde translata C. P. 2 *Sicut autem S. Bonifacii corpus redemptum a ſociis revectum eſt Romam, & alierum viginti tunc quoque paſſorum ab Africanis mercatoribus Iunt adducta Hipponem; ita & Reliquias S. Pelagiæ obtigiſſe Byzantinis inſtitoribus, qui illas depoſuerint in eo quod trans ſinum eſt ſuburbio, poſſemus ſuſpicari, niſi Acta dicerent, eas ab Epiſcopo conditas extra urbem, loco quaſi divinitus præparato, qui exinde ab habendis ibi Synaxibus dictus eſt* Mons-Congregationis: *unde conſequens ſit tranſlationem fuiſſe multo ſeriùs. Ut ut ſit, certum videtur partem ſaltem aliquam fuiſſe tranſlatam: quia apud Græcos præcipuum in hodierni diei Officiis locum haud alia de cauſa nunc habet S. Pelagia, quam quod* τελεῖται ἡ ἁγία σύναξις ἐν τῷ μαρτυρίῳ αὐτῆς, τῇ ὀγδόῃ Μαΐου, πλησίον τῆς ἁγίας Μάρτυρος Κόνωνος, *quod, inquam,* agatur ejus feſtum *collatur præcipue hoc 4. Maji.* B in ejus confeſſione, conſtructa Petræ, juxta S. Martyrem Cononem: *quemadmodum habet MS. Claromontanum, ad eccleſia alicujus Conſtantinopolitanæ uſus deſcriptum: ſed, quod miramur* v *Maji, cum Ephemeris metrica expreſſe dicat,*

Κῦρι τετάρτῃ Πελαγία βοὸς κάμῃ χαλκῷ

Sub quartam in tauro Pelagia flagrat æneo.

Eodem die Officium ejus agendum præſcribit Typicon, & in Menæis ponuntur omnia propria de ipſa dumtaxat. in primis Canon innominati auctoris, ſub hac acroſtichide.

Πελαγίῃ τὸν ὕμνον ἀοιδὸς πλέκω

Pelagiæ laudi congruum hymnum plecto.

3 *In hoc Canone, frequens ad nomen, velut a* Pelago *ductum, alluſio occurrit; itemque ad baptiſmum, per quem emerſit ad vitæ portum: notabilis autem præ cæteris eſt prima & tertia ſtropha Odes* IX, *quibus & miraculorum operatio affirmatur, & invocatur patrocinium. Prima ſic habet:* Sermo non poteſt eloqui laudes tuas, Pelagia: *propter tribus tabernacula.* Pelagus enim miraculorum emittis, gratia & virtute C Sponſi tui: quem etiam nunc roga, ut omnes hymnum tibi cantantes ſalventur. *Secunda eſt hujuſmodi.* Roga Sponſum tuum ut mundo pacem largiatur, *& pro tota Eccleſia invocatur.* Pelagia Martyr, divina ſapiens, Eccleſiam inter tentationes ſalvans, & gratia colluſtrans eos qui te colunt. *Interponitur ex more inter ſextam ac ſeptimam Oden elegium ſeu Paſſionis ſummarium, cui præcinit diſtichon,*

Ἄδην τέλεγε ἐμπλέου Πελαγία,
Νεαγὶς νῦν σέβας ἴδοῦσα πυρός.

Pelagia pelago innatat paſſionis,
Fornacis in navale corpus immittens.

Elegium ipſum ſic rem exponit.

Alterum epitome. 4 Hæc erat ex Tarſo temporibus Diocletiani: audiens autem de Chriſti fide, & cupiens diſcere qualis ea ſit, per ſomnium vidit baptizantem Epiſcopum. Dimiſſa igitur a matre ſub prætextu viſendæ nutricis, illum adiit: qui divinis inſpirationibus motus eamdem baptizavit. Quod intelligens ſponſus ejus, filius Imperatoris, totus inſaniens præ amore, manus ſibi violentas intulit. Diocletianus vero accerſens Virginem, neque valens eam abducere a Chriſti fide, taurum æneum candefieri, eique injici Sanctam juſſit, in quo & vitæ ſuæ finem & confeſſionis coronam ſuſcepit.

Ipſa habentur ex Mſs. Græcis 6 *Acta, quorum hoc eſt compendium, Græca inveniens in Codice ex monaſterio Cryptæ-ferratæ delato ad Bibliothecam Vaticanam Guilielmus Sirletus, reganti Aloiſio Lipomano una cum aliis Latinam fecit; cujus interpretationem aptavimus ad alterum eorumdem Actorum Græcum exemplar, tranſcriptum a nobis in eadem bibliotheca in Codice Palatino. Sunt autem illa non ſolum verboſitate ſed etiam fide Græca, ex traditione vulgari potius, quam certis ac fidis documentis deſcripta, & circumſtantiis ſupra veri ſimilitudinem quandoque exaggeratis ornata Conſtantinopoli (ut ego quidem exiſtimo) poſt multa ſæcula, cum forte ejus Confeſſio reſtaurata novis inciperet claruiſſe miraculis. Certe (ut diſſimulemus Diocletianum ipſum martyrio Virginis Tarſi præſentem, quod deberet certiori teſte probari) minime ferendum eſt, quod dicatur Sancta filio Diocletiani deſponſa, qui nullos unquam genuiſſe ſcitur, & horum defectu Conſtantium, Conſtantini patrem, generum ſibi legit, & Cæſarem appellavit, ac denique conſtituit pro ſe Imperatorem.* D

dies poſt rem geſtam tranſtata CP.

non ſine mendis.

6 *Quod igitur ſub Diocletiano paſſa Pelagia dicitur, non ita certum ex his Actis ſit, ut non facile ad Maximiani Galerii, una cum Conſtantio regnantis, tempora differri patere martyrium illius, ſi qua auctoritas ſuaderet diſcedere a rigore verborum; cum notum ſit, Dioclesiani perſecutionem a Galerio continuatam, ſæpe ſub nomine primi auctoris conferi, etiam poſtquam hic Imperio ceſſit. Quamdiu tamen aliud non offertur quam nuda Baronii conjectura; inhærere malo verborum nativo primumque obvio ſenſui. Interim Diocletiani Præſentis nomine intelligatur vel Simplicius, vel alius quivis ab Imperatore Tarſum miſſus Judex, ſub quo res acta ſit,* E

tempus martyrii non plane certum.

ACTA SUSPECTA

Ex MS. Græco Palatino Bibliothecæ Vaticanæ.

Collata cum editione Lipomani ex alio MS.

Præſentia tempora 1 CUm eſſet nuper a Diocletiano Imperatore per totum orbem terrarum Chriſtianorum perſecutio renovata, multi, ac fere innumerabiles viri, furorem Imperatoris extimeſcentes, ad montes ipſos aufugerunt. Verum qui erant in fide ſtabiliores, & Deum magis quam homines metuebant, permanſerunt in ſanctis eccleſiis, Deum ipſum precantes, ut certamen pro Chriſto ſubeuntes victores fierent. Eo tempore beatus & religioſus Epiſcopus, qui Clino *a* dicebatur, baptizabat multos; ac ſingulos, qui ſuperne vocationis bravium perſequi volebant, hortationibus ſuis magis magiſque excitabat. Ejus autem fama per totum Orientem celebrabatur. Poſtea & Tarſum urbem Ciliciæ Epiſcopus ille ſe contulit, in qua urbe multos baptizavit. Tertio autem die poſt beati ejus viri in eam urbem adventum, audivit Imperator quicquid Epiſcopus ille faciebat, quodque multos a diis ipſius avertens, proprio Deo adjungebat: itaque urbis portas claudi juſſit, & eum virum comprehendi. Beatus vero Epiſcopus Clino, divina revelatione admonitus, exiit ex urbe illa, nemine ipſum vidente. Cumque per totam urbem quæſitus, non fuiſſet inventus, iratus Imperator omnibus illis, quos Epiſcopus Clino baptizaverat, juſſit eos in carcere concludi: erant enim multi, quos Dominus ſingulatim acceperat. F

multis Tarſi baptizatis a Clinone Ep.

2 Virgo autem quædam nomine Pelagia, Dei timore admodum excellens, cujus pulchritudinem pro dignitate explicare non poſſumus, cum in ea urbe habitaret, quæ ſupra dicta eſt, audivit de Epiſcopi fuga, & ipſum videre cupit. Ejus virginis pulchritudinem & decoram ſpeciem cum Diocletiani filius *b* audiviſſet, miſit Protectores *c* & multos milites, qui virgini perſuaderent, ut ſe illi in matrimonium collocaret. Beata vero Pelagia, cum ſe Chriſti ſigno munivisſet, eos a ſe repellens: Deſponſata, inquit, ego ſum Dei filio. Redierunt illi, & quæ audierant, Impe-

b *c* *Pelagia nuptias recuſat.*

Digitized by Google

A Imperatoris filio retulerunt: qui maximum furorem in eam concepit. Sed tunc quidem tacuit, iracundiam in aliud tempus reſervans. Sancta vero Pelagia ad matrem ingreſſa: Volo, inquit, mater, nutricem meam viſere: illam enim jamdiu non vidi. Nimirum volebat ſancta illa virgo, per nutricis occaſionem, ad Epiſcopum divinum illum hominem accedere: audierat enim a quibuſdam, quo loco ille tunc viveret. At ejus mater pravi dæmonis inſtinctu non conceſſit, quod filia petierat: ſed omnino prohibuit illam diſcedere, dicens: Non potes nunc, o filia, illuc ire, ſed alias opportunius ire poteris.

Ipſum in ſomnis filii viſum.

3 At Dominus noctis tempore beati Epiſcopi Clinonis ſpeciem revelatione divina Pelagiæ oſtendit: qua adſpectum admirata eſt & eximiam gloriam faciei ipſius. Cum vero ſe a matre prohiberi videret, ne ad nutricem iret, clam ſervos ſuos ad carcerem miſit ad eos, quos ab Epiſcopo illo baptizatos Imperator coerceri juſſerat, ut ab illis ipſis de Clinonis Epiſcopi forma certior fieret: quo ſcire poſſet; an verum fuiſſet, quod nocte per viſum contemplata fuerat. Cum igitur pueri veniſſent, & Epiſcopi formam atque characterem nuntiaſſent, cognovit omnia convenire cum forma illa, quam per nocturnam viſionem didicerat. Itaque ſancta Pe-
B lagia gaudio magno affecta: Tuorum, inquit, Domine, bonorum nuntius eſt homo ille: precor te, ne myſteriis tuis indignam me facias. Cumque hæc precata eſſet, ad matrem ſuam introivit, eique dixit: Rogo te tunc, domina ac mater mea, ut præſtes mihi, quod pollicita es, cum dixiſti opportuno tempore me ad nutricem meam iturum. En tempus nunc præſto eſt: age, mitte me ad illam.

Pro exitu et ſenis nutricis adit.

4 Cum ejus verba mater audiviſſet, ſecum cogitabat dubitans, ne, ſi filiam ire prohiberet, præ mœrore in morbum illa incideret. Statim igitur exurgens, regalem purpuram, gemmis pretioſis & variis diſtinctam, omniaque ornamenta illuc proferri juſſit, perinde ac ſi filio Diocletiani deſponſata eſſet: eamque ſic indutam, cum puerorum & multorum militum comitatu miſit. Tum mater: Vade, inquit, filia, &
d meis verbis nutricem tuam ſaluta. Cum igitur lecticæ *d* impoſita fuiſſet, ibat gaudens, & eo, quod expectabat, admodum læta & exultans. Cum vero milliaribus fere decem proceſſiſſent, unus e militibus, qui ſimul ibant, Longinus nomine, vidit quemdam venientem ſub montis cujuſdam arboribus. Quem cum
C ex habitu & decora faciei ſpecie cognoviſſet, ad commilitonem ſuum converſus: Juliane, inquit, frater, noſtine virum hunc ante nos venientem? Hic eſt ille Dei homo Clino, ille, inquam, miraculorum effector per totum Orientem, cujus fama uſque ad Imperatorem pervenit, & propter quem Chriſtianorum perſecutio commota eſt. Milites autem illi Longinus & Julianus erant ex eorum numero, qui Chriſto ſerviebant.

ab aqua filii ejus viam fa-cit.

5 Quidam vero ex Eunuchis cum audiviſſent, quæ milites dicebant, nuntiaverunt dominæ ſuæ. Quę cum audiviſſet, rem cognovit: & lecticam ſiſti juſſit, e qua deſcendens, pedibus ſancto illi viro ivit obviam, militibus & pueris præcipiens quiete ſe gerere, neque homini moleſtos eſſe, verum ſecedere, & ſub umbra illarum arborum ſe continere, quoad ipſa cum illo Dei viro loqueretur: erant enim in illis plerique Chriſti myſteriorum expertes, ob idque non ſinebat eos myſteria Dei audire. Cum igitur omnes ſeceſſiſſent, ſancta virgo Pelagia divinum illum
e Dei virum allocuta e dixit, Ave, Chriſti famule. Qui ejus viſu perculſus, reſpondit: Tecum ſit Chriſti mei pax, adoleſcentula: Tum illa: Benedictus, inquit, Deus, qui in iſta imagine tua mihi revelatus eſt, quoniam te miſit ad me, ut ſerves animam meam ab interitu. Nunc igitur per Deum, cui ſervis, te pre- EX MSS. GRÆCO. cor, ut vere mihi dicas, quis tu es, & quodnam eſt nomen tuum, quæve tua conditio. Cui beatus Epiſcopus dixit: Ego, quod mihi præcipuum & omnibus rebus pretioſius eſt, Chriſtianus ſum, rationalium Chriſti ovium paſtor, qui Clino appellor. Tunc illa, cum exiſtimaſſet paſtorem eorum pecorum eſſe quę ſacrificantur, ei dixit: Precor te, Domine, ut dicentem me audire non graveris. Multæ ſunt oves in domo patris mei, itaque, ſi placet, veni, & ipſas paſce, & ego tibi mercedem multam tribuam.

6 Tunc Epiſcopus: Non ſum ego pecorum paſtor, quæ tu opinaris, ſed rationalium Chriſti ovium, hoc eſt, hominum, qui vitam æternam conſequi ſpe- *infra et petis & baptizari.* rant. Et quidnam, inquit ſancta Pelagia, agnis tuis ipſe das, quare vitam æternam habere poſſint? At beatus Clino: Illis nuntio cognitionem Patris, & Filii, & ſancti Spiritus. Age, inquit illa, Domine mi Pater, dic, quidnam magis neceſſarium ſit iis, qui volunt eſſe cum Deo tuo. Da, quæſo, mihi hoc. Cui Chriſti ovium paſtor reſpondit: Annuntio tibi baptiſma in remiſſionem peccatorum, & in vitam æternam: hoc ipſo nihil magis neceſſarium. Id cum audiviſſet Pelagia, & ad beati Epiſcopi Clinonis genua ſe dejeciſſet: Miſerere, inquit, mei Domine, & da mihi donum iſtud: ex quo enim tempore mecum locutus es, ipſius Dei lumen in corde meo effulſit: Itaque ſatanæ & angelis ac machinis ipſius, hoc eſt, vita carentibus idolis, renuntio. Illa ego hucuſque colui *f*, ab his miſericordiam quærens, ex quibus utili- *f* tas non proficiſcitur, ſed pernicies & mors ſempiterna. Nunc igitur Deum precor, ut ego, quamvis indigna, ipſius filio deſpondear, qui occultas cordis mei partes illuminavit: ipſe enim eſt juſtitiæ ſol.

7 Cum tam admirabilem virginis orationem beatus Epiſcopus Clino audiviſſet, eam admiratus, manus ſuas in cælum ſuſtulit, ac dixit: Deus & Pater Domini noſtri Jeſu Chriſti, qui ſedes ſuper cælos, *& excita-to ad ipſa preces ſeste* & virginem hanc ad tui cognitionem vocaſti, emitte ipſi ſanctum & luminoſum baptiſma dilecti filii tui Domini noſtri Jeſu Chriſti. Cum ita ille Deum precaretur, repente fons aquæ vivæ ante ipſos ſcaturiit: cumque beatus Epiſcopus vidiſſet ſe celeriter a Deo exauditum, continuo cum laudans: Magnus es, inquit, Deus noſter, Pater, & Filius, & ſanctus Spiritus, quoniam dediſti hereditatem filiis hominum, baptiſma in vitam ſempiternam. Et nunc, Domine, tu, F qui noſti corda hominum, ſcis humilitatem ſervi tui, quod vereor virginem hanc ſic baptiſmate lavare: ſed tu, qui potens es in omnibus, provide quidnam fieri oporteat. Cum ſic ille Deum precatus eſſet, Pelagia dixit: Domine & pater, exaudita eſt in hoc oratio tua: ecce enim miſit Deus lumen, ſicut precatus es: nam video duos milites ſupra fontem ſtantes, & in manibus linteum ita ſplendidum habentes, ut hujus fontis aquæ, velut ſol, fulgeant: ne igitur vereris baptiſmate me lavare. Beatus Epiſcopus cum Pelagiam hæc dicentem audiviſſet, Deo gloriam reddidit, & ad fontem acceſſit, ut aquas ipſas expiaret, & ſanctas faceret: qui cum Deum precaretur, factum eſt ut & ipſe Angelos ſupra fontem ſtantes videret ea figura, qua Pelagia illos viderat.

8 Cum igitur Angelos vidiſſet, vocem ad Deum ſic extulit: Gloria tibi ſit, Rex univerſarum rerum, qui feciſti Angelos tuos ſpiritus, & miniſtros tuos *baptizata atque communione refecta.* ignem urentem. Tu me dignum efficias, qui hanc virginem, quam ipſe mihi obtuliſti, tibi offeram hoſtiam viventem in memoriam & odorem ſuavitatis. Fac & ipſam dignam, quæ in grege electorum tuorum numerari poſſit, ut in die regni tui, & ipſa cum quinque illis virginibus prudentibus in thalamum

Chriſti

Digitized by Google

EX MSS. GRÆCIS.

Christi tui lampadem suam accensam habens, ingrediatur. Cum preces compleviſſet, exultans Spiritu ſancto, ob ea quæ viderat mirabiliter facta, virginem ipſam in nomine Patris, & Filii, & Spiritus ſancti illuminavit. Quæ cum baptiſmate renovata eſſet, communionem de Chriſti menſa ei impartivit. Poſtea ſancta Pelagia Epiſcopum adoravit, ejuſque veſtigia exoſculans; Domine, inquit, ac Pater benedicte, precare Deum pro me, ut a ſancto Spiritu fortis efficiar. Cui beatus Epiſcopus dixit: Deus ille, cui dediſti pignus animæ tuæ, ipſe mittat tibi auxilium de ſancto habitaculo ſuo, & det ibi ut adverſarium ſuperes.

Pretioſas vestes ſuas ei donat.

9 Ex hac ſancti Epiſcopi oratione cum virgo per Spiritum ſanctum multam lætitiam accepiſſet, Epiſcopum ſic affata eſt: Pater, per Deum illum te precor, qui per teipſum mihi ſalutem dedit, ne me deſpicias, neque quod a te petiero, mihi deneges. Quoniam a ſanctis manibus tuis illam Domini & æterni Regis purpuram accepi, poſt hac corruptibilem terrenamque hanc veſtem & reliqua hæc omnia habere non licet. Tu igitur hæc accipe, & in longinquam regionem feras, ubi vendi poſſint, eorumque pretia cape, & indigentibus diſtribue: mihi enim ex hoc tem-
B pore hæc ipſa ſunt execrabilia. Tum Epiſcopus Clino: Mihi quidem, inquit, non liceret id facere: ſed ne tibi moleſtum ſit, quoniam me per Deum obteſtata es, capiam iſta. Tum Pelagia: Ego audivi, cum diceres, Dominum noſtrum dixiſſe, nemo poteſt duobus Dominis ſervire. Cum virginis illius prudentiam beatus Epiſcopus admiraretur, & pro ipſa Deum precatus eſſet, illi benedixit, eamque dimittens, ut ad ſuos rediret: Vade,
b inquit, in pace: *b* expectabant enim eam pueri ſui.

10 Sancta vero cum gaudio affecta in Spiritu ſancto, Dei gloriam laudabat quod digna effecta eſſet quæ cæleſtia bona perciperet: & rediens ad pueros ſuos,

famulos ſua comites convertit ad Chriſtum.

qui eam ſecuti fuerant, vidit ipſos tenebris & caligine detentos: cæcitas enim eis acciderat, ob idque ambulare non poterant. Pelagia cum illos ipſos, tamquam vinctos detineri animadvertiſſet, cognovit diaboli arte atque inſidiis id factum: itaque & ſibi & pueris Crucis ſignum adhibuit, ac ſtatim illa tentatio ab ipſis remota eſt. Cœperunt autem ab ea quærere, ubinam eſſet homo ille, qui lumen ei præbuerat; & mulier valde ſpecioſa, quam inter ipſam & eum virum ſtantem a ſe viſam dicebant, in capite ipſo duo diademata, & ſuper ea Crucis ſi-
C gnum tenentem. Pelagia hæc audiens: Silete, inquit. Verum poteſtisne & vos accedere, quo & ego acceſſi, ad bonam, inquam, illam ſpem & regnum ſempiternum? Reſponderunt juvenes illi: Quare non poſſemus & nos, hera noſtra, illi credere, qui poteſt a pœnis ſempiternis nos eripere, & in altiſſimo cælo vita donare? Pelagia igitur, cum feciſſet ut idola ejurarent; quæ ad illum uſque diem coluerant, tales effecit ut cæleſtis eruditionis participes fieri poſſent.

11 Deinde cum in lecticam aſcendiſſet, abiit ad nutricem ſuam; quæ (ut conſerverat) obviam illi venit, ſanctæque Pelagiæ vultum lætum & longe pulchriorem vidit, quam antea viderat: vidit etiam in ea multa alia mutata. Antea enim ſumptuoſis veſtibus ornabatur, tunc vero modeſto habitu induta erat; antea elato animo fuerat, tunc ſummiſſe & humiliter ſe gerebat; antea ſuperba, tunc abjecta veſte corpus tegebat; antea variis & delicatis cibis delectabatur, tunc *i* precibus & jejunio. Cum hæc nutrix intelligeret, illam Chriſtianam factam eſſe animadvertit: cumque recordata eſſet, quot modis Dioclet-
i tianus Imperator eos cruciabat, qui ejuſmodi mentem haberent, & tamen illis perſuadere non poſſet, ut Chriſtum negarent, hæc ſecum cogitabat: Si huic conſilium do, ne ſit Chriſtiana, quemadmodum Imperatoris edicto precipitur, illam nequaquam mihi obtemperabit: particeps enim facta eſt gratiæ illius, quam Chriſtiani profitentur, cum dicunt unum ſolum eſſe Deum. Cœpitque nutrix ipſa ſic Pelagiam affari: Filia, ſicut nimiæ tuæ pulchritudinis atque honeſtæ formæ admirationem attuliſti Diocletiano Imperatori & ejus filio, omnibuſque optimatibus & toto exercitui, iis denique Regibus *l* qui longe hinc abſunt; ita *l* vera pulchritudine prædita, placeas Dei filio, cui tei- *i mittitur ad matrem.*
ipſam ſponſam dediſti: æterno enim Imperatori, ut præ te fers, tu credidiſti: ille præbeat tibi vim & patientiam contra adverſarios, & victricia præmia certamini tuo retribuat. Redi autem cum pace, quoniam in domum meam te intromittere non audeo, ne forte hoc audiat is, qui te ſponſam ambit, & cum toto meo genere ac familia me deſtruat. Equidem id mea cauſa non facio, quoniam ſi me periculis traderem, mercedem tecum una perciperem: verus enim eſt Deus, in quem tu credidiſti.

12 Cum hæc audiviſſet Pelagia, dimiſſo vultu a nutrice ſua diſceſſit: cumque ad matrem rediret, & prope eſſet, mater obviam illi venit, ut conſueve- E
rat. Verum cum ejus veſtem mutatam vidiſſet, ejus *cujus furori ſubducere ſe*
rei cauſam non quæſivit, ſed clamorem magnum cum ejulatu atque ululatu emiſit. Pelagia vero riſit illa quidem, ſed nihil reſpondit. At mater furore percita, jacuit ſemimortua, & ſine voce diu manſit. Poſtea cum animum collegiſſet, & ad ſe reverſa eſſet, ſurrexit, ac nihil dicens filiæ, neque quod factum erat ab ipſa exquirens, properavit ad militum multitudinem ab Imperatore petendam. Et miſit cum *m* Imperator *m* armatorum equitum ac peditum turbam, præcipiens eis, ut in omnibus his, quæ ipſa vellet, ei obtemperarent. Venit cum militibus: ſed filiam ſuam non invenit, cum ea interim receſſiſſet. Exierunt igitur illinc, & omnes vias & ſemitas circumeuntes, omnia loca perſcrutabantur uſque ad milliaria quadraginta, perveſtigantes *n* illum qui talem *n*
injuriam ejus filiæ intulerat: audierat enim ipſius matera pueris, quod ad Epiſcopum quemdam ſe contuliſſet: ob idque illis militibus, qui miſſi fuerant, præceperat, ut ſi Epiſcopum invenirent, & ipſum vinctum ad ſe ducerent.

13 Milites igitur abeuntes, & longinqua loca perſcrutantes, neminem invenerunt. Sancta vero Pelagia cum famulis ſuis, qui Chriſto crediderant, ſe- F
debat trans flumen *o*; & ipſa quidem milites vide- *o*
bat; illi vero, qui eam quærebant, neminem videre poterant: quamobrem ipſius animus exultavit in *fruſtra quæ-*
Domino, & arridens adoleſcentibus, qui cum illa erant; Videtiſne, inquit, ut Dominus Jeſus caros habet omnes ad ſe venientes, & ſpem ſuam in ipſo collocantes? Itaque milites fruſtra laborantes ad ipſius matrem redierunt: cui cum dixiſſent, neque virum, qui filiæ injuriam (ut ipſa decebat) intulerat, neque filiam ipſam a ſe inventam; ipſa hæc audiens, gravi mœrore affecta eſt. Sed Pelagia una cum iis, quos ſecum habebat, venit ad matrem, eique dixit: Cur inſania & rabie percita es? Cur non vis reſipiſcere? Non verita es mittere, qui ad te ducant virum ſanctum, qui colit univerſæ naturæ ſpirantis & omnis potentiæ Dominum? Non te *poſſet eam-*
pudet bellum adverſus Deum ipſum aggredi? a quo *dem contra-*
ſi ejus ſervus Epiſcopus petierit, Angelum ipſe mittet, & temporis momento omnem exercitum a te miſſum diſſipabit, quoniam Deum ipſum Epiſcopus colit: quamobrem & ab illo exauditur. Reſpondens ejus mater: Et quisnam, inquit, hic eſt, de quo iſta dicis? Rex, inquit filia, regnantium, cui

& me-

Digitized by Google

A & meipſam tradidi, priorem ſponſum meum execrans. Tunc ejus mater filiam Chriſtianam factam vere cognovit; addenſque: Age, inquit, die: Ecquiſnam eſt Chriſtianorum Deus, cui teipſam tradidiſti? Tunc filia, Cur, inquit, curioſe inquiris de divinitate illa, quæ verbis explicari non poteſt? Scito enim ipſum eſſe Dominum cæli & terræ, montium, & collium, qui & firmamentum creavit, abyſſos conſtituit, terminum mari poſuit, ne tranſiliret & continentem terram vaſtaret. Quæris de Deo meo? Hic eſt, qui portas æreas contrivit, & vectes ferreos confregit, & mortuos in vitam reſtituit.

exuat ſponſus ejus ſe interimiſſe,

14 Hæc cum ejus mater audiviſſet, ſtatim ad Diocletiani filium miſit, dicens: En ſponſa tua, Chriſtianorum Deo conjugata eſt. Ille hoc audiens, ægre tulit, atque recordatus eſt, quemadmodum antea ipſius pater Diocletianus Chriſtianos capiebat, & multis modis ipſos cruciabat. Secedens ergo, ſecum

p ita *p* loquebatur: Propterea quod adoleſcentula hæc Deum Chriſtianorum concupivit, non poterit de cetero illum relinquere, & mihi uxor eſſe: poſt hac igitur mirabor Chriſtianos ſeipſos pro Deo ſuo tradentes, eumque non negantes: itaque ne illam ac meipſum tormentis ſubjectum videam, juſtum cenſeo ejus cauſa meipſum interficere. Gladio igitur ſumpto, pa-

B ratus erat ſe interimere, cum Pelagiæ deſiderium propter admirabilem ejus pulchritudinem ferre non poſſet: quamobrem lugens ita dicebat: Væ pulchritudini, qua ego privatus ſum; væ mamillis, in quibus ipſe non requievi; væ ori, cujus oſculis mihi frui non licet. Hæc lamentans, neque furorem ſuſtinens, in gladium incubuit, & mortuus eſt.

adducta ad tyrannum,

15 Pelagiæ vero mater, cum audiviſſet filiæ ſponſum ipſius cauſa ſibi mortem intuliſſe, filiam apprehendit, & ad Diocletianum adduxit, ne ipſam cum tota familia Imperator perderet. In palatium igitur ingreſſa, in medio conſtitit: Diocletianus vero cum matrem una cum filia ſtantem vidiſſet: Quidnam, inquit, eſt iſtud, quod feciſti? Pelagiæ vero mater ei reſpondit: En filiam meam adduxi, cujus cauſa filius tuus ſeipſum interfecit. Nunc igitur hanc puniens, filii tui eædem ulciſcere. Diocletianus cum Pelagiam pulchriorem vidiſſet, quam omnes uxores & pellices ſuæ eſſent, non cogitavit filii eædem ulciſci, ſed quo pacto illam adduceret, ut Chriſtianorum fidem negaret, & ejus conjunx fieret. Statim igitur juſſit ſatellitibus, qui præſto

C erant, ante virginem illam afferre infinitam vim auri: volebat enim multa ſui auri copia Chriſti ſponſam & ſanctam Dei puellam capere. Cumque ipſius matri centum auri talenta dediſſet, illam dimiſit: quæ domum ſuam rediit à filia ſejuncta, & diabolico gaudio affecta.

promiſſa ejus conjugia.

16 Diocletianus vero juſſit Pelagiam mane duci coram exercitu ſuo, ut illam ad fidei negationem impelleret, & conjugem duceret. Itaque illam coram omnibus ſic affatus eſt: Unum hoc a te peto, ut Chriſtum neges, & mecum matrimonio copuleris, totoque Imperio meo potiaris. Quod ſi feceris, filius, quem ex te ſuſcipiam, poſt me regnabit; & ſi voluntati meæ obtemperaveris, capitis mei diadema capiti tuo imponam. Ad hæc Pelagia: Inſaniens tu quidem temere iſta locutus es: ſed ſcito voluntati tuæ me non obtemperaturam, neque tibi uſui futuram in his quæ dicis, neque capitis tui diadema capiti meo impoſitum iri: novi enim tria diademata in altiſſimis cælis præparata & jam adornata mihi eſſe. Primum diadema erit pro fide, qua meipſam Domino tradidi: alterum erit regni cælorum diadema, quoniam ipſum expecto; tertium mihi propoſitum eſt pro ærumnis atque tormentis, inter ho-

EX MSS. GRÆCO

mines a me ſuſcipiendis, quorum cauſa cæleſtis gratia excipiet me apud Deum. Illud igitur ſcito, quod voluntati tuæ morem non geram, neque Deum meum negabo. His auditis, Diocletianus Imperator juſſit militibus, qui aderant, bovem æreum, ligna, bitumen & ſaginam ſuillam afferre, bovemque illum ſubjecto igne incendere. Cum igitur æreum bovem, ut ab *ejus juſſu cum eſſet accenſus bos æreus:* Imperatore juſſi fuerant, ita incendiſſent, ut ejus adſpectus, inſtar ignis, longius reluceret, (aberat autem bos ille ab Imperatore quinquaginta ulnis) adoleſcentulam illam in medium produxerunt: quam cum Presbyteri *q* & Chriſtiani vidiſſent, pro ipſa Deum precati

q

ſunt, ut vires & patientiam ei Dominus ſufficeret.

17 Imperator autem: Exue, inquit, adoleſcentula, veſtes, quibus induta es. Pelagia vero cum vidiſſet paratos eſſe, qui illam exuerent, magna voce *ipſa demonium in typo æneo bovem intrat,* atque clamore Imperatorem appellans: Recordare, inquit, uxores & pelliçes tuas, ipſas etiam, ut me, carne indutas eſſe. Imperator cum hæc audiſſet, & amoris inſaniam ferre non poſſet, juſſit multo magis quamprimum exui. At illa cum ſe Crucis ſigno muniviſſet, & ultro ſe ipſa exuiſſet, ſuas veſtes in

E conſpectu Imperatoris abjecit, & ait: Fortaſſe tu es doloſus ille ſerpens in arbore involutus, & in Evam irrepens: tu illam corrupiſti, & per eam Adam etiam ipſum cepiſti, quamobrem uterque fuit a Paradiſo ejectus. Tu es doloſus ille, qui olim in cor Cain te inſinuaſti, & in ejus mente invidiam inſeruiſti, ut virginem & conſanguineum fratrem interficeret. Tu es, qui propria tua libidine ac petulantia confiſus, coram Deo ſtetiſti, & expetiviſti juſtum illum virum Job, quem tentares: cujus & filios interfeciſti, & omnes facultates perdidiſti. Sed hoſtes Chriſti deficient gladio conſumpti: e quorum numero tu quoque cum ſis, ad nihilum prorſus adduceris & diſparebis in æternum: impegiſti enim in ipſius Jeſu nomen, cui meipſam tradidi. Hæc ſancta illa virgo dixit Imperatori, quibus etiam aſſiſtentem diabolum convicit.

ultro ſe Deo manifeſtat,

18 Tunc diabolus ipſe inops conſilii ſubterfugit; & qui a veritate alienior eſt, e longinquo loco ſic clamabat: O quanta eſt Chriſtianorum me expugnantium violentia! Puella vero Pelagia, ſancto Spiritu corroborata, cucurrit, & æreum bovem apprehendit: ſtatimque manuum ipſius carnes velut cera liquefactæ ſunt: nihil vero omnino ſentiens, caput *r* ſuum in ventrem bovis injecit, ac ſeipſam intra bovem collocavit: ſtatimque ex ejus facie, *r*

F ventre ac lateribus, totoque corpore, cum ipſa penitus in bovem introviſſet, carnes inſtar olei effluxerunt: & per totam urbem hora illa odoris ſuavitas, velut unguenti cujuſpiam, perfuſa eſt. Cumque adhuc paululum ſpiraret, Dominum Deum voce magna ſic laudabat: Gloria tibi ſit, Domine unigenite fili altiſſimi Dei, cujus adventu factum eſt, ut qui antea decepti fuerant, ad manus tuas redirent, & victa atque conculcata hoſtis potentia, in teipſo perfecti evaderent. Sic puella Pelagia in Domino fuit conſummata.

cujus corpus alii dum Chriſtum confitentur,

19 Tunc duobus militibus prope bovem ſtantibus Imperator: Videte, inquit, an adhuc vivat Pelagia. Unus militum Theonicus, alter Julianus appellabatur. Hi cum victricem puellam in Domino conſummatam vidiſſent, dixerunt Diocletiano: Non mortua eſt puella, ſed martyr facta, cum pulcherrimam confeſſionem confeſſa ſit, & ſuum Dominum non negaverit. Imperator cum illos hæc reſpondentes audiviſſet, juſſit eos ligari; & in carcerem conjici: alioſque milites miſit, qui viderent, an vere puella mortua eſſet. Illi cum eam mortuam vidiſſent, retulerunt Imperatori, quod mortua eſſet.

EX MSS. GRÆCO.

Tunc Diocletianus furens, magna voce clamavit, & manibus purpuream ſuam veſtem diſcindens, ait: O Chriſtianorum animos! En ut illi ad mortem uſque perſeverant Deum non negantes, neque voluntati noſtræ obſequentes. Numquid illi ſunt poteſtate mea validiores? Egone inimicis meis non ſatiabor? Cum hæc diſſiſſet, vetuit ſanctæ Pelagiæ reliquias ſepultura honorari: ſed projici juſſit in montem, Linatum nomine. Deſcenderunt autem quatuor leones, & circa Pelagiæ oſſa conſederunt, a feris atque volucribus ea ſervantes.

Reliquiæ ſervantur leonibus.

20 Apparuit autem Spiritus ſanctus beato Epiſcopo Clinoni, qui Pelagiam catechiſmo inſtruxerat, eique dixit: Nuntio tibi optatum nuntium. Hodie puella Pelagia martyrium ſuſtinuit, quemadmodum tu Deum pro illa precatus fueras. Surge igitur, ipſam in oblationem Deo offer, quia conſtans & firma confeſſio ejus fuit. Indicavit autem ipſi & locum, ubi ſancta martyr Pelagia jacebat: quo abiit beatus Epiſcopus Clino. Cumque vidiſſet locum beatæ Pelagiæ, vidit & leones quatuor illi aſſidentes: qui cum Epiſcopum illum beatum intuiti eſſent, ei obviam proceſſerunt, & ipſum ſubmiſſis corporibus adorarunt. Beatus vero Epiſcopus, ea re gaudens exultanſque, ſanctæ Pelagiæ reliquias ſuſcepit, & in montis ſublimiorem partem tulit. Cumque ſtadiis fere decem proceſſiſſet, ad ejus montis verticem aſcendit: quem cum velut marmor politum eſſe vidiſſet, conduxit qui lapides inciderent: & altare ædificavit, ſanctæque Pelagiæ reliquias illic repoſuit; & montem illum appellavit, montem *f* congregationis, ſanctæque Pelagiæ nomen ſic inſcripſit: Sancta virgo Pelagia, quæ Deo ſeipſam obtulit, & ad finem uſque pro veritate certavit, quod ad corpus pertinet, hic requieſcit; ejus autem anima in cælis regnat cum Angelis. Ita martyrium complevit ſancta martyr Chriſti Pelagia, in Patris & Filii & Spiritus ſancti gloriam, nunc & ſemper & in ſæcula ſæculorum. Amen.

donec condi. jam ſepeliuntur.

ANNOTATA.

a Clino *nullus aliunde nobis innotuit: hic autem verone, an hiſtoria gratia adſcito nomine ſic appelletur, quis dixerit?*

b *Jam dixi Diocletiano filium non fuiſſe: fortaſſis vera hæc fuerint de Simplicii aut alterius pro Diocletiano judicantis filio, ſicuti pro illius nomine Diocletiani nomen uſurpatur.*

c Procuratores *Surletus vertit. Sed nota eſt* Protectorum *dignitas ex Cedreno, Zonara, aliiſque. In Actis S. Philemonis & ſociorum ad 8 Martii leguntur Protectores quatuor, a Diocletiano miſſi Alexandriam ad abducendum inde S. Arianum, Ægypti Præſidem, Chriſtiana fide profeſſorem e perſecutore effectum, factis etiam ipſi Martyres. Gloſſa Baſil. apud Meurſium* πρωτοκυνηγούς, *venatores, vel τῶν δεσπόζοντος πρόσωπον, atque a protegendo dicti, corporis Regii ſtipatores.*

d *Item Surletus* jumentum, *at* βαστάριον, *Græco-barbara vox, diminutivum eſt a Latino* baſterna, *quod Iſidorus lib. 20 Orig. cap. 12, explicat eſſe* vehiculum a duobus animalibus deportandum; *eſt autem* βαστάριον *proprie* lecticula manualis: *qualis delicatioribus, præſertim feminis, in uſu apud Romanos; & qui eam ferebant,* Lecticarii.

e *Hanc ſalutationis formulam Surletus omiſit.*

f *Aſti jam ſupra dixerat, eam* admodum excellentem in Dei timore; *& fecerat nuptias recuſare, quia* deſponſata *eſſet* Filio Dei.

g *Surletus*, Communionem de Chriſti menſa accepit, eique impartivit. *Magis placet brevior phraſi Ms. Palatini: nec enim in templo res agebatur, ſed in via: ubi divinam Margaritam (ſic enim vocabant Particulam ſacram) penes ſe habuiſſe Epiſcopus potuit, ut ſæpe in itinere Chriſtiani, teſte S. Ambroſio in ſuo fratre S. Satyro.*

h *Desunt hæc in alio Ms. quo uſus Surletus.*

i *Addit Surletus*, ut fama erat & ex macie cognoſcebatur, precibus & jejunio vacabat: *quæ vel melius abſunt in Ms. Palatino, vel longiorem apud nutricem ſupponunt moram, idque ſatis congrue; ut convictus plurimum diuturnum fecerit id, quod ſuſpicari initio juſſerat humiliter veſtitus.*

l *Exaggeratio juſto & veriſimili major.*

m *Hic* Judicem *Surletus nominat, qualem melius in tota hac Paſſione intelligemus, cui non credimus præſentem ipſum Imperatorem juſſe.*

n *Idem*, Et tam eam invenire ſtudentes quam illum.

o Cydnus *hic eſt, urbem præterfluens, Tibullo & Ovidio laudatus a* lucidis & placidis aquis, *ac prope naſcente* croco.

p *Ita Surletus, multo melius quam in Ms. Palatino, ubi juvenis dicitur ſic locutus* patri, *quod cum ſequentibus non cohæreret.*

q *Quaſi palam illi adſtitiſſent, nihil reveriti tribunal tyranni.*

r *Græce* εἰς τὸ στόμα; *Surletus videtur legiſſe,* εἰς τὸ τέρμα in os. *Si* os fornacis *intelligatur, non male: erat enim bos ille aneus vera & ingens ex ære fornax, præfixo deſuper bovis capite in aliquam animalis ſpeciem conformata, prout clariſſime eam deſcribit Codinus libro de originibus; & hæc fornax ſuum habebat* oſtium, *in ea parte qui pectori bovis aſſimilabatur. Ceterum magis placet quod Synaxaria dicunt Sanctam in bovem* immiſſam, *non* ingreſſam.

s *In pace eccleſiæ poſt annos aliquot, Conſtantino jam ſolo & pacifice imperante factum id eſſe credi poteſt, non vero immediate poſt Martyrium.*

DE SS. OLBIANO EPISCOPO ANEORUM ET DISCIPULIS MARTYRIBUS IN ASIA.

G. H.

SUB MAXIMIANO *Elogium ex Menol. Baſil. imp.*

Enologium Baſilii Porphyrogeniti Imperatoris MI *meminit horum Sanctorum iſtis verbis*: Eadem die 17 *Maji* certamen ſacroſancti Martyris Olbiani & diſcipulorum ejus. Divus Olbianus Chriſti Martyr paſſus eſt ſub Maximiano Imperatore, atque Æliano Aſiæ Præſide. Cum autem quidam idolorum ſacerdos, nomine Agrippinus, ſacrificia Junoni offerret; comprehenſus Olbianus, juſſus fuit & ipſe ſacrificare, atque aræ thura adolere. Verum ille multis argumentis piiſque ſermonibus Chriſtianam fidem exaltavit & collaudavit, & contra ſuperſtitioſum idolorum cultum depreſſit & damnavit. Quapropter ignitis primum ſubulis viſcera ejus & lumbi aduruntur, ferreis deinde virgis verberatus in carcerem detruditur. Poſtea vero ex carcere eductus, ac denuo juſſus Chriſtum abnegare & idolis ſacrificare, cum conſtanter reſpuiſſet, una cum diſcipulis ſuis ad ignem damnatus fuit: ac proinde ingenti fornace accenſa, una cum illis in eam projectus Martyrium conſummavit. *Hactenus dictum Menologium.*

alia ex Synaxario Claromont.

2 *Elogium in veteri Synaxario MS. Græco Collegii Claromontani Societatis Jeſu Pariſiis, eſt hujuſmodi.* Hic fuit ſub Maximiano Imperatore & Præſide Aſiæ Julio

A lio Sexto Æliano. Cum Agrippinus & Clementius sacrificuli Junonis sacra peragerent, jussus etiam Olbianus Episcopus sacrificare. Verum hic multis verbis & oppositionibus fidem Christianam laudavit & deprædicavit, & cultum idolorum damnavit & rejecit. Quare verubus ignitis in dorso & visceribus concrematur. Verum cum neque cederet quidquam, neque ut Soli sacrificaret adduci posset; regresso propter ipsum Proconsule atque mandante, crudeliter virgis est cæsus, ac sic tandem cum discipulis suis per ignem martyrium subiit. Multa Sanctum hunc cum adhuc viveret miracula patrasse, uti etiam in loco, ubi sacra ejus lipsana requiescunt, clarere miraculis, historia de ejus vita scripta declarat. *Hæc ibi. Alia elogia sed hisce similia leguntur ad hunc aut sequentem diem in Menais MSS. Mediolanensibus bibliothecæ Ambrosianæ, Taurinensibus Ducis Sabaudiæ, Divionensibus Petri Francisci Chifletii & duplici codice Cardinalis Mazarini.*

& alii Mss.

3 *Interim in Menais excusis celebratur ad diem* XXIV *Maji hoc addito elogio.* Eadem die sancti Martyris Olbiani Episcopi urbis Aneo. Fuit sub Imperio Maximiani, Consulibus Alexandro & Maximo, & ductus est ad B Julium & Ælianum: a quibus interrogatus an vellet sacrificare, illeque abnueret; omni veste nudatus, verutis candentibus per viscera trajicitur & uritur. Dein reductus in carcerem, & ad secundam quæstionem eductus, cum in fide perseveraret, rursus exutus fœde laceratur, & in pyram ingentem altamque velut jaculum injectus, in ea spiritum Deo rededit. *Hæc ibi. Qua inde ad suum Menologium transtulit Sirletus.*

Ex ultimo Maji Menologiis excusis.

4 *Ex ultima hac relatione eruitur Sedes Episcopalis, quæ hic* Ἀνέω, *in antiqua Notitia Orientis, quæ ex MS. Vaticano extat edita in Geographia Sacra Caroli a S. Pa-*

lo, appellatur Ἄνεα & Ἔνεα, *sita in Provincia Asia, sub Metropolita Ephesino, in ora occidua Cariæ contra Samum insulam. Ejus urbis Episcopus* Modestus *subscripsit Concilio Ephesino Œcumenico. Tempus assignatur in omnibus elogiis* Imperium Maximiani, *at qui in ultimo encomio adduntur* Consules Alexander & Maximus, *non sunt censendi Romani, & universales Imperii, sed particulares urbis* Anex *aut provinciæ sub qua ista erat. Præses Asiæ in in prima relatione appellatur* Ælianus, *in secunda* Julius Sextus Ælianus; *in tertia dicitur* S. Olbianus ductus ad Julium & Ælianum, *& eorum conditio filetur. Quid eorum rectius sit dijudicare possemus, si extaret historia de Vita S. Olbiani scripta, & ab auctore Synaxarii Claromontani citata, qua utinam aliquando emergat in lucem! adhuc enim alicubi superesse sperare facit Synaxariorum ætas non maxima, dum de ea velut nota loquuntur. Imo Ephemeris metrica qua usus compilator Synaxarii Chifletiani, dum ejus nomen refert, ubi aliud quod damus nominat Pelaginm, significat aliquibus in præcipuo honore hunc Sanctum fuisse. Ita autem habet*

AUCT. G. H.

Aneo Sedes ejus Episcopalis

tempus martyrii.

Vita desideratur

Ὀλβιανὸν κατέπεμψε τετάρτη δυσειδὴς πῦρ

nomen ex nomine.

Quarta Olbianum transmisit fervidus ignis.

Idem ibidem laudatur hoc distichon.

E

Ἄφθιτον ὄλβον Ὀλβιανὸς ἐκτήσατο,
Στεργῶν ὑπὲρ σῆς ἐλεημοσύνης, Λόγε.

Censum immortalem dum sperat Olbianus,
Amore totus pro tuo flagrat, Christe.

Allusio est ad significationem Græcæ vocis ὄλβος opes, census, beatitudo, *unde* ὀλβιος beatus, opulentus, *& hinc* Olbianus: *pro quo Romanis Latine dici videtur* Ulpianus, *inter veteres Juris Civilis auctores nominatissimus; sicut* Orbanus *nonnunquam est Græcis, qui Latinis* Urbanus.

DE SS. APHRODISIO, MELDA, MACROBIO, VALERIANO, LEONTIO, ANTONINO,

ET SOCIIS LX MARTYRIBUS SCYTHOPOLI.

G. H.

IV MAJI. SCythopolis, *urbs Palæstinæ antiquæ, in ora lacus Genesaret ad meridiem, apud Jordanis fluvii egressum, in Galilæa, Tiberiadi & Bethsaidæ vicina, hos Christo Martyres protulit, in MS. Græco Synaxario Collegii Claromontani Societatis Jesu Parisiis sic relatos.* Eadem die C IV *Maji* certamen sanctorum Martyrum Aphrodisii, Meldæ, Macrobii, Valeriani, Leontii, Antonini & multitudinis Sanctorum, cum hisce Scythopoli martyrium passorum. Quorum festivitas celebratur in venerando Apostolio sancti & præstanti laude prædicandi Jacobi fratris Domini, constituto intra augustam ædem sanctissimæ immaculatæ Dominæ nostræ Deiparæ & semper Virginis Mariæ in Chalcopratiis. *Hæc ibi.* Extruxit illud templum Theodosius Junior, & terræ motu dejectum reædificavit Justinus, ex Curopalata creatus Imperator, & insuper ei possessiones immobiles largitus est, *uti docet Georgius Codinus de Originibus Constantinopolitanis pag. 43 in editione Luparæa.*

Martyrium,

extra Constantinopoli.

2 *Eadem de hisce Martyribus narrantur in MSS. Menais Chifletianis: indicaturque in adjunctis versibus eos partim gladio cæsos obiisse, partim per ignem triumphasse: ipsi versus hi sunt.*

Martyrii genus

Τίς ὑπὸ ξιφέων ἐκτείνει τένοντας;
Ἀφρόδισιος, Ἀφρόδισιος, λέγω.

Quis iste gladio colla protendens, rogas?
Aphrodius respondet, Aphrodisius vocor.

Ὁ Λεόντιος καὶ συμβιωταὶ δύο,
Λέοντες ὡσεὶ ἔδραμον πρὸς τὸ ξίφος.

Leontius & socii certaminis duo,
Velut leones ad gladium cucurrerunt. F

Meldam & Valerianum *intellige. Aliis duobus alterius generis martyrium, igne consummatum, sic adscribi videtur:*

Τῶν παμμάκαρ Μαρτύρων ἀμφὶς δύο,
Ἀθλητικὴ ἔκειτο τῶν κάτω σίγλα.

Capita duorum Martyrum super evecta,
Athletico ipsis flamma pro tecto fuit.

3 *Forte nec simpliciter igne consummati fuere: sed supra eos in modum fornicis miraculose conglomerata flamma velut quondam in fornace Babylonia tribus pueris, eis non tam fuit pro tormento quam pro palæstra, sub cujus laqueari certarent, securi ab injuriis aeris, quibus expositi sunt pugnantes sub dio. Plura & certiora sciremus, si extarent Acta, quæ extitisse aliquando aliqua credere indubitanter faciunt jam allegati versus, argumento inde accepto compositi. Eorumdem Martyrium celebratur ad diem sequentem* V *Maji in Mss. Menais Mediolanensibus bibliothecæ Ambrosianæ & Taurinensibus Ducis Sabaudiæ. In horum altero codice pro Melda, Valeriano & Antonino leguntur, nomina* Medæ, *semel etiam* Melthæ, Adriani & Aneonii & Socii Scythopolitani *indicantur* sexaginta.

Allusio ad pyram dicta

Menologia 5 Maji.

Digitized by Google

EX MSS. GR. ECO. Tunc Diocletianus furens, magna voce clamavit, & manibus purpuream ſuam veſtem diſcindens, ait: O Chriſtianorum animos! En ut illi ad mortem uſque perſeverant Deum non negantes, neque voluntati noſtræ obſequentes. Numquid illi ſunt poteſtate mea validiores? Egone inimicis meis non ſatiabor? Cum hæc diziſſet, vetuit ſanctæ Pelagiæ reliquias ſepultura honorari: ſed projici juſſit in montem, Linatum nomine. Deſcenderunt autem quatuor leones, & circa Pelagiæ oſſa conſederunt, a feris atque volucribus ea ſervantes.

Reliquias ſervant leones.

20 Apparuit autem Spiritus ſanctus beato Epiſcopo Clinoni, qui Pelagiam catechiſmo inſtruxerat, eique dixit: Nuntio tibi optatum nuntium. Hodie puella Pelagia martyrium ſuſtinuit, quemadmodum tu Deum pro illa precatus fueras. Surge igitur, ipſam in oblationem Deo offer, quia conſtans & firma confeſſio ejus fuit. Indicavit autem ipſi & locum, ubi ſancta martyr Pelagia jacebat: quo abiit beatus Epiſcopus Clino. Cumque vidiſſet locum beatæ Pelagiæ, vidit & leones quatuor illi aſſidentes: qui cum Epiſcopum illum beatum intrare eſſent, ei obviam proceſſerunt, & ipſum ſubmiſſis corporibus adorarunt. Beatus vero Epiſcopus, ea re gaudens exultanſque, ſanctæ Pelagiæ reliquias ſuſcepit, & in montis ſublimiorem partem tulit. Cumque ſtadiis fere decem proceſſiſſet, ad

Ossa condit, quæ ſepeliuntur.

ejus montis verticem aſcendit: quem cum velut marmor politum eſſe vidiſſet, conduxit qui lapides inciderent: & altare ædificavit, ſanctæque Pelagiæ reliquias illic repoſuit; & montem illum appella-

a vit, montem *ſ* congregationis, ſanctæque Pelagiæ nomen ſic inſcripſit: Sancta virgo Pelagia, quæ Deo ſeipſam obtulit, & ad finem uſque pro veritate certavit, quod ad corpus pertinet, hic requieſcit; ejus autem anima in cælis regnat cum Angelis. Ita martyrium complevit ſancta martyr Chriſti Pelagia, in Patris & Filii & Spiritus ſancti gloriam, nunc & ſemper & in ſæcula ſæculorum. Amen.

ANNOTATA.

a Clino *nullus aliunde nobis innotuit: hic autem verone, an hiſtoriæ gratia adſcito nomine ſic appelletur, quis dixerit?*

b *Iam dixi Diocletiano filium non fuiſſe: fortaſſis vera* C *hæc fuerint de Simplicii aut alterius pro Diocletiano judicantis filio, ſicuti pro illius nomine Diocletiani nomen uſurpatur.*

c Procuratores *Surletus vertit. Sed nota eſt* Protectorum *dignitas ex Cedreno, Zonara, aliiſque. In Actis S. Philemonis & ſociorum ad 8 Martii leguntur Protectores quatuor, a Diocletiano miſſi Alexandriam ad abducendum inde S. Arianum, Ægypti Præſidem, Chriſtianæ fidei profeſſorem e perſecutore effectum, facti etiam ipſi Martyres. Gloſſa Baſil. apud Meurſium* τριμυκτηρίαι, ναιμυκτῆρες, *vel* τῶν λαγόνων ἁπτῆρες, *neque a protegendo dicti, corporis Regii ſtipatores.* D

d *Idem Surletus* jumentum, *at* βατήριον, *Græco-barbara vox, diminutivum eſt a Latino* baſterna, *quod Iſidorus lib. 20 Orig. cap. 12, explicat eſſe* vehiculum *a duobus animalibus deportandum; eſt autem* βατήριον *proprie* lecticula manualis: *qualis delicatioribus, præſertim feminis, in uſu apud Romanos; & qui eam ferebant,* Lecticarii.

e *Hanc ſalutationis formulam Surletus omiſit.*

f *Aſſi jam ſupra dixerat, eam* admodum excellentem in Dei timore; *& fecerat nuptias recuſare, quia* deſponiata *eſſet* Filio Dei.

g *Surletus*, Communionem de Chriſti menſa accepit, eique impartivit. *Magis placet brevior phraſis Ms. Palatini: nec enim in templo res agebatur, ſed in via: ubi divinam Margaritam (ſic enim vocabant Particulam ſacram) penes ſe habuiſſe Epiſcopus putavit, ut ſæpe in itinere Chriſtianos, teſte S. Ambroſio in ſuo fratre S. Satyro.*

h *Deerant hæc in alio Ms. quo uſus Surletus.*

i *Addit Surletus*, ut fama erat & ex magis cognoſcebatur, precibus & jejuno vacabat: *quæ vel melius abſunt* E *in Ms. Palatino, vel longiorem apud nutricem ſupponunt moram, idque ſatis congrue; ut convictus plurium diſcrimen certum fecerit id, quod ſuſpicari initio juſſerat humilior veſtitus.*

l *Exaggeratio juſto & verisimili major.*

m *Hic* Judicem *Surletus nominat, qualem melius in tota hac Paſſione intelligemus, cui non credimus præſentem ipſum Imperatorem fuiſſe.*

n *Idem*, Et eam invenire ſtudentes quam illum.

o Cydnus *hic eſt, urbem præterfluens, Tibullo & Ovidio laudatus a* lucidis & placidis aquis, *ac prope naſcente* croco.

p *Ita Surletus, multo melius quam in Ms. Palatino, ubi juvenis dicitur ſic locutus patri, quod cum ſequentibus non cohæreret.*

q *Quaſi palam illi adſtitiſſent, nihil reverſi tribunal tyranni.*

r *Græce* οὐ τὸ σῶμα; *Surletus videtur legiſſe,* οὐ τὸ σῶμα in os. *Si* os *ſtomachi intelligatur, non male; erat enim bos ille aneus vera & ingens ex ære fornax, præfixo deſuper* F *bovis capite in aliquam animalis ſpeciem conformata, prout clariſſime eam deſcribit Codinus libro de originibus; & hæc fornax ſuum habebat* oſtium, *in ea parte qui pectori bovis aſſimilabatur. Ceterum magis placet quod Synaxaria dicunt Sanctam in bovem* immiſſam, *non* ingreſſam.

s *In pace eccleſiæ poſt annos aliquot, Conſtantino jam ſolo & pacifice imperante facilium id eſſe credi poteſt, non vero immediate poſt Martyrium.*

DE SS. OLBIANO EPISCOPO ANEORUM ET DISCIPULIS MARTYRIBUS IN ASIA.

G. H.

SUB MAXIMIANO *Elogium ex Menol. Baſil. Imp.*

M*Enologium Baſilii Porphyrogeniti Imperatoris meminit horum Sanctorum iſtis verbis*: Eadem die IV *Maji* certamen ſacroſancti Martyris Olbiani & diſcipulorum ejus. Divus Olbianus Chriſti Martyr paſſus eſt ſub Maximiano Imperatore, atque Æliano Aſiæ Præſide. Cum autem quidam idolorum ſacerdos, nomine Agrippinus, ſacrificia Junoni offerret; comprehenſus Olbianus, juſſus fuit & ipſe ſacrificare, atque aræ thura adolere. Verum ille multis argumentis piiſque ſermonibus Chriſtianam fidem exaltavit & collaudavit, & contra ſuperſtitioſum idolorum cultum depreſſit & damnavit. Quapropter ignitis primum ſubulis viſcera ejus & lumbi aduruntur, ferreis deinde virgis verberatus in carcerem detruditur. Poſtea vero ex carcere eductus, ac denuo juſſus Chriſtum abnegare & idolis ſacrificare, cum conſtanter reſpuiſſet, una cum diſcipulis ſuis ad ignem damnatus fuit: ac proinde ingenti fornace accenſa, una cum illis in eam projectus Martyrium conſummavit. *Hoſienus dictum Menologium.*

1 *Elogium in vetuſto Synaxario MS. Græco Collegii Claromontani Societatis Jeſu Pariſiis, eſt hujuſmodi.* Hic fuit ſub Maximiano Imperatore & Præſide Aſiæ Julio

aliud ex Synaxario Claromont.

A lio Sexto Æliano. Cum Agrippinus & Clementius sacrificuli Junonis sacra peragerent, jussus etiam Olbianus Episcopus sacrificare. Verum hic multis verbis & oppositionibus fidem Christianam laudavit & deprædicavit, & cultum idolorum damnavit & rejecit. Quare verubus ignitis in dorso & visceribus concrematur. Verum cum neque cederet quidquam, neque ut Soli sacrificaret adduci posset; regresso propter ipsum Proconsule atque mandante, crudeliter virgis est cæsus, ac sic tandem cum discipulis suis per ignem martyrium subiit. Multa Sanctum hunc cum adhuc viveret miracula patrasse, uti etiam in loco, ubi sacra ejus lipsana requiescunt, clarere miraculis, historia de ejus vita scripta declarat. *Hæc ibi. Alia elogia sed hisce similia leguntur ad hunc aut sequentem diem in Menais MSS. Mediolanensibus bibliothecæ Ambrosianæ, Taurinensibus Ducis Sabaudiæ, Divionensibus Petri Francisci Chifletii & duplici codice Cardinalis Mazarini.*

Or alibidi.

3 *Interim in Menæis excusis celebratur ad diem* XXIV *Maji hoc additio elogio.* Eadem die sancti Martyris Olbiani Episcopi urbis Anco. Fuit sub Imperio Maximiani, Consulibus Alexandro & Maximo, & ductus est ad B Julium & Ælianum: a quibus interrogatus an vellet sacrificare, illeque abnueret; omni veste nudatus, verutis candentibus per viscera trajicitur & uritur. Dein reductus in carcerem, & ad secundam quæstionem eductus, cum in fide perseveraret, rursus exutus fœde laceratur, & in pyram ingentem altamque velut jaculum injectus, in ea spiritum Deo reddit. *Hæc ibi. Quæ inde ad sunm Menologium transtulit Sirletus.*

Cur 20 Maji in Menæis excusis.

4 *Ex ultima hac relatione eruitur Sedes Episcopalis, quæ hic* Ἄγκω, *in antiqua Notitia Orientis, quæ ex MS. Vaticano extat edita in Geographia Sacra Caroli a S. Pa-*

lo, appellatur Ἄγκυρα & Ἔγκυρα, *sita in Provincia Asia, sub Metropolita Ephesino, in ora accidua Cariæ contra Samum insulam. Ejus urbis Episcopus* Modestus *subscripsit Concilio Ephesino Oecumenico. Tempus assignatur in omnibus elogiis* Imperium Maximiani, *at qui in ultimo encomio adduntur* Consules Alexander & Maximus, *non sunt censendi Romani, & universales Imperii, sed particulares urbis* Ancx *aut provinciæ sub qua ista erat. Præses Asiæ in in prima relatione appellatur* Ælianus, *in secunda* Julius Sextus Ælianus; *in tertia dicitur* S. Olbianus ductus ad Julium & Ælianum, *& eorum conditio sileatur. Quid eorum rectius sit dijudicare possemus, si extaret historia de Vita S. Olbiani scripta, & ab auctore Synaxarii Claromontani citata, quæ utinam aliquando emergat in lucem! adhuc enim alicubi superesse sperare facit Synaxariorum ætas non maxima, dum de ea velut nota loquuntur. Imo Ephemeris metrica qua usus compilator Synaxarii Chifletiani, dum ejus nomen refert, ubi aliud quod damus nominat Pelagium, significat aliquibus in præcipuo honore hunc Sanctum fuisse. Ita autem habet*

AUCT. G. H.

Ancx Sedes ejus Episcopalis

tempus martyrii.

Vita desideratur

Ὀλβιανὸν κατέπεμψε τετάρτη θερμοκρὴς πῦρ

Quarta Olbianum transmisit fervidus ignis.

nominis etymon.

Idem ibidem laudatur hoc disticho,

Ἄφθιτον ὄλβιε Ὀλβιανὲ ἑκτέσας,
Στέργεις ὅτι σὲ ἐλκυσθῆναι λέγει.

Censum immortalem dum sperat Olbianus,
Amore totus pro tuo flagrat, Christe.

Alluditur est ad significationem Græcæ vocis ὄλβος opes, census, beatitudo, *unde* ὄλβιος beatus, opulentus, *& hinc* Olbianus: *pro quo Romanis Latine dici videtur* Ulpianus, *inter veteres Juris Civilis auctores nominatissimus; sicut* Orbanus *nonnunquam est Græcis, qui Latinis* Urbanus.

E

DE SS. APHRODISIO, MELDA, MACROBIO, VALERIANO, LEONTIO, ANTONINO,

ET SOCIIS LX MARTYRIBUS SCITHOPOLI.

G. H.

IV MAJI. SCythopolis, *urbs Palæstinæ antiquæ, in ora lacus Genesaret ad meridiem, apud Jordanis fluvii egressum, in Galilæa, Tiberiadi & Bethsaidæ vicina, hos Christo Martyres protulit, in MS. Græco Synaxario Collegii Claromontani Societatis Jesu Parisiis sic relatos.* Eadem die C IV *Maji* certamen sanctorum Martyrum Aphrodisii, Meldæ, Macrobii, Valeriani, Leontii, Antonini & multitudinis Sanctorum, cum hisce Scythopoli martyrium passorum. Quorum festivitas celebratur in venerando Apostolio sancti & præstanti laude prædicandi Jacobi fratris Domini, constituto intra augustam ædem sanctissimæ immaculatæ Dominæ nostræ Deiparæ & semper Virginis Mariæ in Chalcopratiis. *Hæc ibi.* Extruxit illud templum Theodosius Junior, & terræ motu dejectum reædificavit Justinus, ex Curopalata creatus Imperator, & insuper ei possessiones immobiles largitus est, *uti docet Georgius Codinus de Originibus Constantinopolitanis pag. 43 in editione Luparea.*

Martyrium primum,

cultus Constantinopoli;

2 *Eadem de hisce Martyribus narrantur in MSS. Menais Chifletianis: indicaturque in adjunctis versibus eos partim gladio cæsos obiisse, partim per ignem triumphasse: ipsi versus hi sunt.*

Martyrii genus

Τίς ὕπτιος ὁ τηλίκους ἐκτείνων ξίφει;
Ἀφρόδισιος, Ἀφρόδισιος, λέγω.

Quis iste gladio colla procendens, rogas?
Aphrodius respondet, Aphrodisius vocor.

Ὁ Λεόντιος ἐς γυμνάδιτα δύο,
Λέοντες οἷον ἐς μάχαιραν ἔδραμον.

Leontius & socii certaminis duo,
Velut leones ad gladium cucurrerunt.

F

Meldam & Valerianum *intellige. Aliis duobus alterius generis martyrium, igne consummatum, sic adscribi videtur:*

Ὑπὲρ κεφαλὰς Μαρτύρων ἐφθὰς δύο,
Ἀθλητικοῖς ἔκειτο τῶν ἐνόπλων τρίβοις.

Capita duorum Martyrum super evecta,
Athletico ipsis flamma pro tecto fuit.

Alia de pœnis duo

3 *Forte nec simpliciter igne consummati fuere: sed supra eos in modum fornicis miraculose conglomerata flamma velut quondam in fornace Babylonia tribus pueris, eis non tam fuit pro tormento quam pro palæstra, sub cujus laqueari certarent, securi ab injuriis aeris, quibus expositi sunt pugnantes sub dio. Plura & certiora sciremus, si extarent Acta, quæ extitisse aliquando aliqua credere indubitanter faciunt jam allegati versus, argumento inde accepto compositi. Eorumdem Martyrium celebratur ad diem sequentem* V *Maji in Mss. Menais Mediolanensibus bibliothecæ Ambrosianæ & Taurinensibus Ducis Sabaudiæ. In horum altero codice pro Melda, Valeriano & Antonino leguntur, nomina* Medæ, *semel etiam* Melthæ, Adriani & Antonii & Socii Scythopolitani *indicantur* sexaginta.

Memoria 5 Maji.

Digitized by Google

DE SANCTA ANTONIA.

G.H. *MARTYRE NICOMEDIÆ IN BITHYNIA.*

IV MAJI. *Antiqua Martyrologii Hieronymiani apographa, Epternacense & Blumianum, ita hunc diem auspicantur:* IV Nonas Maji. In Nicomedia Antoniæ. *In Apographo Lucensi legitur:* In Nicomedia natalis S. Sinesii, Antoniæ. *Verum* S. Sinesius *videtur esse cujus corpus est Lucæ, ibidemque hoc die colitur, ac proinde primo loco debuit nominari, dein addi,* In Nicomedia Antoniæ. *Eodem modo qui in Ms. Corbejensi Parisiis excuso additur* Justus, *videtur* Episcopus & Martyr Viennensis *esse, etiam hoc die relatus, de quo infra agetur. Manet ergo constans lectio Martyrologii Hieronymiani ista:* In Nicomedia Antoniæ. *Neque obest quod in Epternacensi hæc cum sequentibus Martyriis subnectantur diei præcedenti, quia id errore amanuensium factum fuisse ex aliis apographis manifestum est, & confirmatur ex sequentibus Martyrologiis; ex quibus primum sit Flori, in suo ad Bedam auctario, in Mss. Atrebatensi, Tornacensi & Latiensi, ubi ista leguntur,* IV *Nonas Maji.* In Nicomedia natale S. Antoniæ, quæ nimium torta & variis tormentis afflicta, ab uno brachio tribus diebus suspensa, & in carcere biennio retrusa, a Priscilliano Præside flammis exusta obiit. *Quæ eadem fere phrasi leguntur apud Adonem, Usuardum, Notkerum, Bellinum, auctorem Martyrologii Bedæ suppositi, Maurolycum, Galesinium, & in præcipuis codicibus Mss. ac tandem in Martyrologio hodierno Romano, in quo etiam* ad ultimum a Priscilliano Præside in confessione Domini flammis exusta esse *dicitur. Eadem leguntur apud Petrum de Natalibus lib. 4 cap. 123 citato Martyrologio S. Hieronymi, in quo ejus mentionem fieri ostendimus. Vincentius quoque Bellovacensis l. 13 Speculi Historialis eadem habet.*

Memoria in Martyr. S. Hieronymi,

B *elogium ha Flori & aliis.*

2 *In eodem antiquo codice Epternacensi, ista tanquam hnic diei propria leguntur:* IV Nonas Maji, Nicia civitate natale Antoninæ. *Ejusdem* Antoniæ *fit mentio in Mss. Parisiensi Labbai, & Hibernico monasterii Tamlactensis. In Mss. Richenoviensi & Rhinoviensi habetur:* In Nicæa civitate Antonini. *Verum facilis unius litteræ finalis error potuit irrepsisse, cum alius* Antoninus Martyr *hoc die referatur. At nos* S. Antoninam Martyrem Nicææ in Bithynia *celebravimus ipsis Kalendis Martii. Et quod hunc maxime spectat, subjunximus elogium alterius, forte* Antoninæ Martyris, *ex Ms. Græco Synaxario, in quo dicitur* temporibus Diocletiani & Maximiani & Priscilliani Præsidis flagris in mamillis converberata, in ligno appensa, in lateribus ustulata, & supra ignitam craticulam extensa, & fubulis candentibus & ignitis veruculis in manibus & talis transfixa, & dein biennio omnibus ærumnis conficienda in carcere relicta, ac tandem in mare projecta. *Quibus in Menæis additur, quod* incolumis terræ reddita, fuerit lapidibus obruta, & tandem capite plexa. *In Menologio Sirleti dicitur* sub Priscilliano Præside, verberibus cæsa, in ligno suspensa, lateribus laniata, fubulis perfossa, flammis incensa, demum gladio percussa, martyrio coronata. *Hæc ibi latius legi possunt, & licet* Nicææ in Bithynia *dicatur passa, forsan tamen hæc eadem est, quæ hic* Nicomediæ in Bithynia *traditur coronata quamvis ista* Antonina, *hæc* Antonia *appelletur. Eadem de S. Antonina leguntur ad diem* XII *Junii, in Menologio Basilii Imperatoris, Synaxario Ms. Parisiensi & Menæis, & in Martyrologio Romano.*

a Mamillis

mille relata hæc spectare.

S. Antonino Nicæensium.

relata ad 12 Junii

3 *In Ms. Martyrologio Pragensi Ecclesiæ Cathedralis, & in alio Pragensi proprio ad hunc* IV *Maji dicitur* Carolus Rex, *seu* IV *istius nominis Imperator,* caput *S.* Antoniæ Martyris dedisse Ecclesiæ Pragensi. *In Diario ejusdem Ecclesiæ edito a Joanne Pessina Decano Pragensi & Episcopo Samadriensi solum dicitur,* pars capitis allata ex Italia cum multis aliis sanctorum Reliquiis an. MCCCLV; *in Bosphoro autem seu Majestate & gloria illius Ecclesiæ, quem idem auctor vulgavit an.* 1673 *nobisque donatum misit pag.* 463 *ubi illius Reliquiæ & aliarum fit mentio, additur,* Testimoniales omnium ex itinere illo Romano, *quo Coronam accepit Carolus, allatorum hodieque extare in Archivo Capituli: sed eas cum deinde quæ rerentur inveniri non potuisse, responsum nobis est. Celebratur ibidem, facultate ab Innocentio* IV *Pontifice concessa, festum allationis reliquiarum secunda die Januarii, uti ibidem in Appendice pag.* 1084 *diximus. Verum an ea sit hæc Antonia Nicomediæ passa non continuo liquet.*

Caput S. Antoniæ Pragæ.

E

4 *Eadem a Bivario ad Dextri suppositititium Chronicon fingitur* Antima *dici: quia ibi ad annum* 100 *num.* 3 *ista leguntur:* Antima Maximilla conjux Ægeæ, Patrarum in Achaja Proconsulis, a B. Andrea conversa, in antrum se abdidit post mortem mariti. Fuit hæc Novo-comensis, Plinii Junioris consanguinea, post nupsit C. Fontejo Capitoni; inque Nicomediam delata, pro Christi fide IV Maji patitur. *Quæ non libet excutere, cum debito careant fundamento. Ac primo unde probetur quod* Maximilla *sit* Antima *appellata; & quod alii errent, dum* S. Antoniam *scribant loco* Antimæ? *Dicitur* Maximilla *ab interpolatoribus Abdiæ, uxor Ægeæ Proconsulis, sed hoc aliis plane incredibile videtur, eritque ad Vitam S. Andreæ latius excutiendum. Interim consule Andream Saussajum lib.* 3 *de Gloria S. Andreæ Apostoli cap.* 20 *art.* 2 & 3. *Tamayus Salazar de hac S. Martyre Antima in suo Martyrologio Hispanico plane silet, cum alias Dextri fabulas passim amplectatur.*

perperam fingitur esse Antima Maximilla.

F

DE SANCTIS MARTYRIBUS AFRIS CÆLESTINO, FELICE, URBANO, ROMANO, BELLICO, MARTIALE SEU MARCIANO, MITTUNO PRESBYTERO, FLORIANO, PETRO.

IV MAJI. *Quatuor Martyrologii Hieronymiani apographa referunt hos Martyres, qui in codicibus Lucensi, & Corbejensi ita leguntur.* In Africa Natalis Cælestini, Felicis, Urbani, Romani, Bellici, Martialis, Mittuni Presbyteri, Floriani, Petri. *In Ms. Blumiano omissus est* Urbanus. *In Ms. Epternacensi sunt omnes, sed* Marcianus *scribitur loco* Martialis, *&* Mittunus *non appellatur* Presbyter. *Cui subjunguntur ordine mutato* Petrus, Florianus. *Quod ideo animadvertendum censemus, quod in Norico-Ripensi Lauriaci colatur hoc die* S. Florianus, *& dictus locus licet corrupte absque nomine* S. Floriani *subjungatur in tribus apographis, scilicet Lucensi, Corbejensi, Blumiano. Quapræmonitione facta relinquimus inter hos Martyres* S. Florianum, *dum alibinde constiterit potius debere*

Digitized by Google

A *debere abeſſe. Refertur etiam* Florianus Martyr *in MS. Caſinenſi, uti infra dicetur. In Ms. Richenovienſi prope Conſtantiam Suevia iſta leguntur*: In Africa Cæleſtini & aliorum tredecim, *pro quo in MS. Rhinovienſi habetur*, & aliorum quindecim. *Imo & in MS. Epternacenſi iſta repetuntur*: In Africa Cæleſtini & aliorum quadraginta. *De* Quadraginta Martyribus *ſeorſim agimus, qui & duplicantur; & diverſis etiam conjunguntur. Sunt hic ſocii S. Cæleſtini tantum octo ſuis nominibus expreſſi, quibus videntur ab aliquibus adjuncti, qui ad hunc diem ſeorſim memorantur. In Mss. Auguſtano S. Udalrici & Pariſienſi Labbai ſit mentio* SS. Cæleſtini, Felicis, Floriani, Romani & Fortunati. *Verum* Fortunatus *videtur referendus ad Martyres Afros precedenti die propoſitos, inter quos duo fuerunt* Fortunati *dicti. In Mss. Caſinenſi & Altempſiano memorantur* paſſi in Africa Cæleſtinus, Felix, Urbanus. *Sunt etiam hi tres in Mss. Trevirenſi S. Maximini, & Romano Cardinalis Barberini, ſed primus* Cæleſtis *aut* Calliſtus *ſcribitur: ita in alio Ms.* Romanus & Cæleſtina *loco* Cæleſtini *indicantur. Meminerunt* Cæleſtini *Ms. Aquiſgranenſe, Grevenus & Galeſinius; ſed aliis jungunt. In Ms. Tamlactenſi ſunt nomina* Urbani, Romani, Floriani, *tum* Cæleſtinæ *&* Emetuni, *loco* Cæleſtini *&* Mittuni. AUCTORE G. H.

DE SANCTIS MARTYRIBUS

NESTORIO, MICTONIO ET ANTONINO.

ITEM SECUNDIANO ET MARCELLIANO. G. H.

B 29 MAJI. POſt relatos *Martyres quadraginta, de quibus infra cum S. Silvano agimus, iſta referuntur in MS. Epternacenſi.* Et alibi Neſtori, Mictoni, Antonini. *Qui horum medius collocatur, in Ms. Corbejenſi Pariſiis excuſo, appellatur* Mitton, *in Mss. Lucenſi & Blumiano* Mittorius. *Et alii duo eodem modo ubique ſcribuntur. In MSS. Auguſtano S. Udalrici & Pariſienſi Labbai memoratur* Neſtor. *In Ms. Atrebatenſi celebratur* paſſio Antonini Martyris. *In Ms. Aquiſgranenſi prater* Antoninum Martyrem *refertur* Antoninus, *qui etiam eſt inſcriptus Mss Auguſtano & Adoni Regina Suecia. His tribus in titulo adjungimus* SS. Secundianum & Marcel- E lianum, *quorum &* Floriani Martyrum natalem *celebrat antiquum Caſinenſe Martyrologium, characteribus Longobardicis ſcriptum. Omittimus* Florianum, *quia jam, licet ſub dubio, eum dedimus inter Martyres Afros, & alium damus Lauriaci in Norico Ripenſi martyrio coronatum.*

DE S. FLORIANO PRINCIPE OFFICII,

ET SOCIIS MARTYRIBUS LAUREACI,

IN NORICO RIPENSI, SIVE SUPERIORE AUSTRIA. G. H.

SUB DIOCLETIANO. NOricum, *Illyrico Occidentali in Notitia Imperii ſub Conſtantino Magno ejuſque poſteris incluſum, cenſetur ea regio, qua ab Oeno fluvio, Rhatiarum & Vindelicia termino, ad Pannonias uſque extendebatur, diviſa in* Noricum Ripenſe *&* Noricum Mediterra- In Norico Ripenſi C neum. *Utrumque ſub ſuo Præſide ſeu Prefecto conſiſtebat: & Noricum Ripenſe vicinum Danubio erat, cujus urbs primaria fuit* Lauriacum, *Sedes Præſidis ſeu Prefecti, & pro Chriſtianis primis etiam Epiſcopalis. Sed urbe hac ab Attila deleta, Cathedra fuit Paſſavium tranſlata. Veſtiginum urbis Laureacenſis aſſervatur in pago* Lorch, *quaſi* Laurich *&* Lorich, *unde contractum* Lorch, *in Auſtria ſuperiore, haud procul ab incurſu Anaſi ſive Aneſi fluminis in Danubium, ubi & oppidum* Anaſum *ſive* Enſium, *vulgo* Enſi, *quod ex arce Lauriacenſi conſtructum cenſetur. Hic locus palæſtra martyrii fuit* S. Floriano Principi Officii; *cujus dignitas in citata Imperii Occidentalis Notitia ita explicatur*: Officium habet vir ſpectabilis Dux *Pannoniæ primæ* hoc modo: Principem de eodem corpore, Numerarium, Commentarienſem, Adjutorem, Subadjuvam, Regendarium, Exceptores, Singulares & reliquos Officiales. *Non dubitamus quin ſub Diocletiano fuerit in dicto Norico ſimile Officium, cujus* Princeps *erat S. Florianus: niſi cum Pancyrolo & aliis Pannonia pars dicatur Noricum, & ſic ſtatuatur S. Florianus Princeps Officii in dicta ſimul Pannonia, in cujus confinio & limite fuit* Cæcia *munitio, in qua reſidebat S. Florianus.*

Lauriaci nunc Lorch

Paſſus S. Florianus Princeps Officii.

memoratur in Feſtis ſuis. 2 *Memoria ſacra S. Floriani extat in Martyrologio B. Rabani, ex Abbate Fuldenſi anno* DCCCXLVII *creati Archiepiſcopi Moguntini, cujus iſta ſunt verba:* Quarto Nonas Maji Paſſio S. Floriani Martyris, tempore Diocletiani & Maximiniani Imperatorum, ſæviente iniquiſſimo Præſide Aquilino, apud Noricum Ripenſen: qui cum ſe videret ſuperatum a Floriano, juſſit eum capitalem ſubire ſententiam, & duci ad fluvium Aneſum & ibi præcipitari de ponte. *Hac Rabanus: ante quem ejuſdem Sancti memoria inſerta fuerat antiquo Martyrologio Hieronymiano, ſed lectio loci male perturbata* F *fuit his verbis*, Et in Nuricopenſe locorum, *pro* in Norico Ripenſi loco Lauriaco: *Uti ea in Martyrologio Adonis emendantur hoc modo*: Eodem die in Norico Ripenſi loco Lauriaco S. Floriani, qui juſſu Præſidis ligato ad collum ejus ſaxo, in flumen Aniſi præcipitatus eſt: & mox, omnibus qui circumſtabant videntibus, oculi præcipitatoris ejus crepuerunt. *Similia habent Uſuardus, Bellinus, Maurolycus, aliique cum hodierno Martyrologio Romano. At majora encomia exhibent Notkerus, Caniſius, Galeſinius, aliique, qua ex ipſis Martyrii Actis deſumpta ſunt.*

Acta duplicia dantur in Mss.

3 *Acta antiqua paſſionis S. Floriani varia nacti ſumus: ſed ea prima æſtimamus, qua primo loco damus ex codice MS. Ultrajectino S. Salvatoris, & Legenda Sanctorum Polonia, anno* MDXI *Cracovia excuſa, collata cum Actis S. Florentii in Gallia paſſi, de quo infra agemus. Eadem Acta ſed contractiora extant in pervetuſto Ms. Trevirenſi monaſterii S. Maximini, ac alio Paſſionali Ms. Bodecenſi in diœceſi VVeſtphalia Paderbornenſi: cujus pars eiſdem verbis extat in Breviario Paſſavienſi, anno* MDV *impreſſo. Eadem, ſed* ditione nonnihil illimata, *edidit Surius. Alia Acta aliquanto recentiora ſubjicimus, ex codice Ms. Carthuſia Gamni-*

Digitized by Google

AUCTORE C. I. L. Tentelianum Austriæ & Noricum Diœcesim,

Gammicenſis, nobis a Joanne Gamanſio ſubmiſſa, ac notatur hiſtoriam martyrii graviter compoſitam ac conſcriptam fuiſſe: miracula tamen circa finem videri ab alio adjuncta: *cujus aliquod compendium, ſed aliis immiſtis, edidit, Joannes Cuſpinianus in Auſtria, ſub finem, ubi S. Florianum inter Patronos Auſtriæ recenſet: & ut talis refertur in Officiis propriis Sanctorum Cathedralis Eccleſiæ & totius diœceſis Viennenſis, quæ habemus anno* MDCXXXII *excuſa, in quo aliquod Vitæ compendium, in tres lectiones diviſum & ad Matutinum in ſecundo Nocturno recitari ſolitum, exhibetur; quod idem refertur in Proprio Sanctorum diœceſeos Paſſavienſis, an.* MDCVIII *excuſo. Ejuſdem Sancti memoriam celebrari in diœceſi Ratiſponenſi & Saliſburgenſi, ſcimus ex Officiis propriis earumdem Eccleſiarum.*

templum monaſterium S. Floriani

4 *Memorabile etiam illius monumentum protulit Matthæus Raderus tomo 1 Bavariæ ſanctæ p.18, dum inter alia refert ſequentia*: Conditum illius memoriæ illuſtre templum: adjectum poſteris ſæculis cœnobium, ſodalibus D. Benedicti incolendum: quod inde rurſum, ævo omnia in vetuſtatem redigente, ab Angelberto Batavienſi Pontifice inſtauratum, D. Auguſtini diſciplinam profitentibus aſſignatum, quod demum Altmannus Antiſtes rurſum fatiſcens, in majorem ſplendorem eduxit, a poſteris S. Floriani appellatum. *Hæc Raderus. Eadem*

B

confirmat Wigulejus Hundius in Epiſcopis Patavienſibus, aſſerens Engelbertum, *ſupra* Angelbertum, ſediſſe ab anno Chriſti MXLV uſque ad ann. MLXV, & cœnobium S. Floriani ab Hungaris deſtructum, ab eo reparatum & Canonicis S. Auguſtini reſtitutum. *Dein addit* ab Altmanno, *illius ſucceſſore*, an. MLXXX monaſterium S. Floriani mira ſeveritate reformatum. *Eſt illic etiamnum Præpoſitura Canonicorum Regularium S. Auguſtini, media via inter Lintſium & Stiram civitates.*

Biblioteca

5 *Addit laudatus ſupra Raderus*, in ipſa æde S. Floriani tabulam pictam eſſe, quæ diſtinctis capitibus totam ipſius vitam quindecim argumentis ſpectandam repræſentat; *& undecim icones priores in Actis ſatis explicantur, in reliquis iſta indicantur*: Fons ægris hauſtus haud paucis ſaluti fuit. Mox ad ſepultas ejus Reliquias mortuus in vitam rediit. Duæ Poſtremæ effigies monent exemplo carbonarii, in medium delapſi incendium, & votis S. Floriani erepti, illum adverſus pericula incendiorum præſentem eſſe tutelam. Et quia Tribunum aut Centurionem fuiſſe tradunt hiſtoriæ, etiam in bellicis tumultibus illius vota & auxilia eſſe petenda, nec fuiſſe fruſtra expetita. *Hæc Raderus ex litteris Sebaſtiani ab Adelzhauſen, illius toparchiæ Præfecti ad ſe miſſis. Andreas Bruner l. 4 Annalium Boicorum, relato S. Floriani martyrio, addit*; ignium furori in tecta graſſantium Floriani nomen hodieque opponi; multiſque documentis omni ævo oſtenſum eſſe, tutelam hanc ædibus contra flammas ſaluti fuiſſe. *Hinc talis ad S. Florianum deprecatio, poſt Acta martyrii, ſcripta reperitur*: O Martyr ſancte Floriane, cuſtodi nos nocte & mane, ab ignis nocivi læſione & ab omni ſæculi confuſione.

patrocinium in turbis contra incendium.

Sodalitium Martyris.

6 *In Eccleſiis Cathedralibus & diœceſibus Viennenſi & Paſſavienſi celebratur ſub ritu duplici feſtum* SS. Floriani & ſociorum Martyrum, *& Oratio recitatur ex Communi plurimorum Martyrum*: Deus qui nos concedis Sanctorum Martyrum tuorum Floriani & ſociorum natalitia colere. *Hos eſſe* XL Martyres, *infra in Actis relatos, indicat Petrus de Natalibus l. 4 Catalogi cap.* 125; *aſſeritque* recluſos & inedia afflictos, tandem in carcere ſpiritum tradidiſſe. *Idem traditur in Compendio MS. Actorum, ex indicata Carthuſia Gammicenſi nobis tranſmiſſo. At memoratus Bruner*, Quadraginta, inquit, ejus commilitones per varia crudelitatis exempla tracti, laceratis corporibus, fidem integram invictoſque animos ad triumphum ſecum adſportarunt. *Illos* quadraginta Martyres *celebrant Richardus Wiſfor-*

D

dus in Martyrologio Anglice excuſo, & Caniſius in Germanico, aliique. Alia controverſia movetur ex Actis S. Florentii Presbyteri, qui Pojæ & apud Salmurum in Gallia colitur XXII *Septembris, creditur que mortuus circa ann.* CCCC. *Hujus Acta nulli ſumus ex quatuor Mſs. codicibus, & ſcripta dicuntur ſub nepotibus Caroli Magni ſæculo Chriſti nono: in quibus ſtatuitur S. Florentius frater S. Floriani fuiſſe, & cum eo in Norico Ripenſi militaſſe, tormentaque pro fide tuliſſe: ſed cum eſſet cum eo in flumen conjiciendus, ab Angelo juſſum in Gallias abire, ad Sacerdotalem conſecrationem a S. Martino ſuſcipiendam. Horum compendium extat apud Mombritium & Vincentium l. 12 Speculi Hiſtorialis c. 68. Verum hæc nobis minus probantur, tum ob altiſſimum de hoc S. Florentio in præcipuis Actis S. Floriani ſilentium, tum quod tempora non conveniant, cum ſub ejus martyrium S. Martinum necdum fuiſſe natum conſtet. Proinde dubitamus num ex Actis S. Floriani illa aſſuta fuiſſent ab auctore, qui Acta S. Florentii, uti præfatur, ſuccincte ſcripta amplificavit. Sed hæc erunt diligentius excutienda dicto* XXII *Septembris.*

Anſtatertus S. Florentius Presbyter?

A C T A

Ex variis codicibus MSS. & Legenda Sanctorum Poloniæ excuſa.

In Diocletiani perſecutione.

IN diebus illis, ſub Diocletiano & Maximiniano Imperatoribus, facta eſt perſecutio Chriſtianorum, quando diverſis agonibus certantes Chriſtiani, a tyrannis illata ſupplicia devota mente pro Domino ſuſcipiebant, ut promiſſionum Chriſti participes efficerentur. a Tunc quidam in montibus & rupibus ſe abſconderunt, quidam autem in caveis petrarum delitescebant, & ſic per multas pœnas de hac vita liberabantur. Tunc ſanctitas & fides per patientiam ſuos athletas b coronabat, b & per victoriam ad vitam perducebat æternam. Tunc impii Judices juſſi ab Imperatoribus, certamen contra Chriſti milites agebant: ſed athletæ fortiter laborabant & ſuperabant eorum inſaniam; venerabilis vero fides in omnibus vincebat. Ergo in illis diebus cum veniſſet ſacrilegorum Principum præceptio apud Noricum Ripenſe, adminiſtrante c Aquilinio Præſide; tunc adveniens præſes in caſtum Lauriacenſe cœpit vehementer inquirere Chriſtianos, & comprehenſi ſunt quidam Sanctorum numero quadraginta: qui diutiſſime certantes, multis ſuppliciis cruciati, miſſi ſunt in carcerem. Ad quorum confeſſionem d B. Florianus gaudens acceſſit: qui cum habitaret apud e Cetiam civitatem, audiens famam Sanctorum qui agonizabant pro Chriſto, dixit ad ſuos: Oportet me Lauriacum ambulare ad Præſidem, & ibi pro Chriſti nomine diverſa ſuplicia ſuſtinere. Et valedicens ſuis iter arripuit.

ab Aquilino Norici Ripenſis Præſide.

captis 40 Chriſtianis.

F

a

d

e

S. Florianus alios ſe ſibi jungit.

2 Cum autem veniſſet non longe a Laboriaco, ingreſſus pontem quo fluvius tranſiri ſolet, obviatus eſt cum quibus antea militaverat, qui immiſſi erant ad perſequendos Chriſtianos. Et cum eos interrogaret quo pergerent, dixerunt ad eum: Numquid non audiſti præcepta Imperatorum quæ venerunt ad Præſidem, ubi jubent omnibus hominibus libamina diis offerre & exhibere, qui autem noluerint, diverſis ſuppliciis interire? Hæc audiens B. Florianus, dixit: Fratres & commilitones, quid alios quæritis? Si vultis me tenete, qui vere Chriſtianus ſum, & hic in veſtra ſum præſentia. Illi autem hæc audientes, ſtatim comprehenſum eum duxerunt ad Præſidem, dicentes: Ut quid alios quærimus? nam primus & Princeps noſtri Officii Florianus Chriſtianum ſe profitetur. Præſes autem dixit ad eum: Floriane, ut quid iſta de te dicuntur? Veni, ſacrifica diis, ſicut ego vel commilitones tui, ut

præſes diis ſacrificare

A ut vivas nobiſcum, & non cum contemptoribus puniaris ſecundum præcepta Imperatorum. B. Florianus reſpondit: Hoc ego certe non ſum facturus: quod autem tibi præceptum eſt, exerce. Tunc Præſes commotus in viam vim ei inferri præcepit, ut vel invitus ſacrificaret. Beatus autem Florianus levavit vocem ſuam ad Dominum, & dixit: Domine Deus meus, in te ſperavi, & te denegare non poſſum; ſed tibi milito, & tibi offero ſacrificium laudis: protegat me dextera tua, quia tuum nomen eſt benedictum in cælo & terra. Domine, da mihi tolerandi virtutem, & ſuſcipe me inter ſanctos & electos athletas tuos, qui ante me converſi & confeſſi ſunt nomen ſanctum tuum *f*. Confirma me, ut te laudem & tibi benedicam: quia tu es benedictus in ſæcula. Amen.

Implorat divinum auxilium

f

5 Aquilinus autem Præſes hæc audiens, irriſit eum, dicens: Ut quid inſipienter loqueris, & derides præcepta Regum? B. Florianus reſpondit: Ego quidem, quando humanam militiam exercebam, occulte colebam Deum meum: unde tamen non potuit diabolus me abſtrahere. Nunc autem tu corporis mei quidem poteſtatem habes, animam autem meam tangere non potes: ſolus enim Deus de illa habet poteſtatem. Juſſioni autem tuæ parco quantum decet militem: hoc autem mihi nemo ſuadere poterit, ut

Plenum ſe Dei amore ſidei facit

B idolis ſacrificem: non enim ego illa phantaſmata adoro. In ira autem & furore converſus Præſes, juſſit eum fuſtibus cædi. Florianus dixit: Tantum iraſcere, quantum in corpore meo videris habere poteſtatem, vel quantum tibi eſt conceſſum. Si autem vis ſcire quia non timeo tormenta tua, ignem accende, & in nomine Domini mei Jeſu Chriſti aſcendo ſuper eum. Milites autem cœperunt eum cædere. Cum autem cæderent eum, dicit ei Præſes: Sacrifica diis, Floriane, & libera te de tormentis. B. Florianus reſpondit: Ego verum ſacrificium offero modo Domino Jeſu Chriſto, qui me dignatus eſt uſque ad hanc horam perducere, & in exaltationem hanc in qua nunc ſum. Hæc autem ſancto virodicente, juſſit eum Præſes iterum cædi. Cum autem cæderetur B. Florianus ita hilarem vultum oſtendebat, quaſi in gaudio aut in lætitia magna eſſet conſtitutus. Tunc Præſes juſſit ſcapulas ejus acutis ferreis *g* confringi. Hoc autem cum factum fuiſſet, B. Florianus amplius glorificabat Deum, & ſemper ſe Chriſtianum eſſe profitebatur.

Verbera inflicta hilari vultu excipit

& ſcapularum laceratione

g

4 Tunc inquiſitimus Præſes, cum ſe ſuperatum eſſe videret in omnibus, dedit ei ſententiam, & juſſit

C eum duci ad fluvium Anefum, & ibi præcipitari de ponte, quarto Nonas Maji. Beatus autem Florianus datam in ſe ſententiam hujuſmodi gaudens, & exultans in vitam æternam, quam Dominus promiſit diligentibus ſe, ita hilaris pergebat, quaſi ad lavacrum duceretur *h*. Cum autem perveniſſet ad locum

h ubi eum habebant projicere, ligaverunt ei lapidem ad collum. Rogabat autem B. Florianus milites qui eum tenebant, ut permitterent eum orare ad Dominum. Stans autem B. Florianus contra Orientem, extendens manus ſuas ad cælum, dixit: Domine Jeſu Chriſte, ſuſcipe animam meam. Tunc flectens genua oravit quaſi unius horæ ſpatium, ut vererentur & timerent eum tangere qui eum duxerunt. Tunc adveniens juvenis, plenus rabie crudelitatis, dixit ad milites: Quid ſtatis & non facitis juſſionem Præſidis? Et hæc dicens præcipitavit eum de ponte in fluvium: & ſtatim oculi ejus crepuerunt.

Subitum in fluvium præcipi tur

Suffragio orationis ſalvatur

Corpus delatum in ſaxum, ab aliqua protegitur

5 Fluvius autem ſuſcipiens martyrem Chriſti expavit, & elevatis undis ſuis, in quodam eminentiori loco in ſaxo corpus ejus depoſuit. Tunc annuente favore divino, adveniens aquila, expanſis alis ſuis in modum crucis eum protegebat. Sed B. Florianus manifeſtavit ſe cuidam feminæ, corde Deo devotæ; & admonuit ut conderet eum humo in ſecretiori loco: certiſque indiciis deſignavit ei locum ubi eum conderet, vel ubi eum ſepulturæ traderet. Mulier autem hac viſione comperta junxit animalia, & ad fluvium properavit: & corpus requirens invenit, & ſuper quadrigam poſuit *i*. Propter timorem autem Gentilium in virgultis & frondibus eum involvit, ſimulans ſe quaſi ad horculum claudendum ducere. Ducente autem ea ad locum ubi ei deſignaverat, factum eſt ut laſſarentur animalia præ nimio ardore ſolis, & ſteterunt, ita ut non poſſent ambulare neque progredi amplius. Tunc mulier anxia mente oravit ad Dominum, ut ei divina miſericordia ſubveniret. Et ſtatim in eodem loco fons affluentiſſimus erupit, & ad teſtimonium ſancti Martyris perſeverat uſque in hodiernum diem, in quo animalia ſanata cœperunt ulterius ambulare. Ita pervenit ad locum ubi ei ipſe revelaverat, & ubi eum mulier, propter eminentem & amariſſimam perſecutionem, ſub terra depoſuit *k*; in quo loco fiunt ſanitates magnæ, ægri ſanantur, febricitantes curantur, dæmoniaci liberantur, & omnes qui ex fide obſecraverint, miſericordiam conſequentur *l*. Acta autem ſunt hæc tempore Diocletiani & Maximiani Imperatorum, agente iniquiſſimo Præſide Aquilino; regnante Domino noſtro Jeſu Chriſto; cui eſt honor & gloria & poteſtas in ſæcula ſæculorum. Amen.

i

k

l

ANNOTATA.

a *Vita S. Florentii.* Tunc quidam ultro ſe gladiatoribus offerebant, alii autem in montibus &c.

b *Legenda Polonica*, corroborabat.

c Aquilo *Wigulejo Hundio dicitur*, *at* Aquila *Cuſpiniano in Auſtria & Pantaleoni.*

d *Hinc Acta S. Florentii jungunturFlorentium cum* Floriano, *& plurali numero deſcribuntur.*

e Cætia *ſeu* Cecia, *alias perperam* Oecia, Thecia, Etium: *de ſitu infra agetur.*

f *In Legenda excuſa & Vita S. Florentii nonnulla huic orationi addunturs in ſequenti Vita expoſita.*

g *Fortaſſe legendum* configi: *certe auctor ſequentis Vitæ ferreorum uncorum meminit, quibus ſcapularum carnes lacerari, non oſſa confringi moris erat.*

h *Hinc S. Florentius ab Angelo abſtractus, in Gallias abiiſſe traditur in propriis Actis.*

i *Petrus de Natalibus*: Sentibus ſpinoſis timore paganorum operuit. Et interrogantibus quibuſdam, ſpinas collectas ad claudendum hortum ducere ſimulavit.

K *Mombritius & Vincentius*: Ibi cæci illuminantur, dæmones ejiciuntur, & variis morbis comprehenſi ſanantur.

l *In lectionibus propriis Eccleſiarum Paſſavienſis & Viennenſis iſta addunturs* In quo loco poſtea celebre monaſterium erectum fuit, quod uſque in hodiernum diem titulo & patrocinio S. Floriani gaudet: *& eſſe etiamnum Præpoſituram Canonicorum Regularium S. Auguſtini ſupra diximus.*

ALIA ACTA

Ex MS. Carthuſia Gammicenſis.

S. Florianus Princeps militiæ in Ripa Noriæ.

a FLorianus, genere Teutonicus, Imperialis militiæ per Orientalem Bavariam Princeps fuit. Invenitur enim in Chronica, quod cum totus mundus Romanis eſſet ſubjectus, habebant in qualibet regione militiam, ſuo obſequio pro annuo ſtipendio deputatam; ut ſi quando regio vel provincia aliqua Romanæ potentiæ rebellare præſumeret, militia regionum variarum, repugnantium audaciam continuo refrænaret. Unde cum Orientalis b Ba-

b

varia

Ex Mss. varia) quæ olim Ripenſis nova, nunc autem *e* Auctria nuncupatur, cujus termini ab Æno fluvio uſque ad confinia Pannoniæ protenduntur) Romano ſubjecta eſſet Imperio : quemadmodum per Præſides, qui ad civitatem Laureacenſem ab eiſdem mittebantur, patenter oſtenditur; habebant in eadem provincia militiam copioſam. Et quia S. Florianus dignitate rerum & familia ceteris præpollebat, Principatum ejuſdem militiæ meruit adipiſci. Fuit enim *d* reſidens in caſtro, quod tunc *d* Cecia, nunc vero Zeizelmaur appellatur: quod cum omnibus ſuis attinentiis ordinatione divina ceſſit Eccleſiæ in poſſeſſionem ; ut ſicut Reliquiarum ſuarum ornaretur theſauro ; ſic etiam ſuorum prædiorum habitudine ditaretur: & quo vivens in perſona propria uſus fuerat, eodem etiam mortuus per ſuos famulos frueretur.

e

d

2 In illis temporibus gentilis feritas duos apros emiſit ſæviſſimos : Diocletianum ſcilicet & Maximianum, qui dentibus nefariis vineam Domini exterminio devaſtarent. Nam cum cederet eiſdem cura monarchiæ gubernanda ; mox Imperialibus faſcibus intumentes, ardenter deſiderabant illud genus electum de medio tollere, quod inclyta mater Eccleſia cæleſti Sponſo juncta progenuerat. Qua propter gentes fremunt & populi meditantur inania, Regeſque in unum conveniunt contra Chriſtum. Tunc Imperatores miſerunt edictum in univerſis provinciis ac regnis, ut quicumque Chriſto divinitatem aſcriberet, mortis diſpendium ſub diverſis ſuppliciis pateretur. Hujus itaque mandati executor erat vir effrænis, ſæva beſtia, humani ſanguinis cupidus, nomine Aquilinus, qui cum fines Noricorum Præſidis functus Officio ſubintraret, ſcrutari ubique cœpit habitacula fidelium, tamquam leo rugiens, quærens quem devoret. Ingrediens tandem plenus crudelitate nobile caſtrum Laureacenſe (quod divitiarum copia, armorum virtute, populi numeroſitate, murorum amplitudine, famæ celebritate, adeo ceteris præeminebat, ut vix Romanam arcem præferri ſibi pateretur) cœpit perſequi & alligare cunctos, qui ſe Chriſtianos profitebantur. Comprehenſa eſt igitur magna fidelium multitudo: quibus ante Tribunal judicis conſtitutis, parati ſunt pro fide Chriſti omnibus exigentibus reddere rationem ; non eos metuentes, qui poteſtatem habent corruptibilis maſſam corporis diſſolvendi, ſed potius eum qui præter corpus etiam animam mittere valet in gehennam. Et quia nulla tormenti ſpecies eorum adamantina pectora potuit immutare, ideo ſubſannaverunt caſſa molimina Præſidis, minas ipſius ac promiſſa levi vento ſimillima reputantes. Quapropter jubet quoſdam occidi, quoſdam retrudi in carcerem, quo ad uſque excogitaret, quibus tormentorum ſtudiis preſentis vitę ſolatio privarentur, ſi juſſis ſuis obtemperare contemnerent. Divulgatur igitur rumor per univerſum regionis circuitum de Martyrum glorioſo certamine.

In perſecutione Diocletiani.

Sub Præſide Aquilino

Sub captatu magnæ fidelium multitudinis

3 Interea Florianus, inclytus miles Chriſti, florens ut palma exaltata, & quaſi cedrus in Libano germinans, terrenis rebus tenui radice inhæſit, paratus opportunitate nacta pretioſam margaritam cęleſtis Regni venditis omnibus comparare, & Chriſti veſtigia nudus ſequi. Tegebant enim vota Chriſtianæ religionis ornamenta ſæcularis militiæ, juxta ſimilitudinem grani ſub palea latitantis. Qui cum apud urbem Ceciam honorabilis, ut dictum eſt, haberetur ; audivit qualiter Aquilinus Præſes auſu temerario Confeſſores Chriſtiani nominis diris verberum cruciatibus exſtirparet : & condolens medullitus eorum innocentiæ, deſiderio mox accenditur paſſionis ; ut ſicut præiret dignitate tranſitoria, ſic præcelleret ſempiterna. Compaſſibilis enim caritas in corde ſuo id effecerat, ut potius vita præſenti vellet diſtitui, quam diræ necis fidelium auditum lamentabilem tolerare. Talibus ergo deſideriis ſuccenſus, ſocios ſuos reliquos fideliter adhortatur ; ut ardor ſimilis pectora eorum inflammaret : & valedicens ſuis pariterque manu mittens, iter cum *e* quadraginta militibus feſtinus arripuit, terram propriam velut Abraham derelinquens. Appropians autem mœnibus Laureaci, qua Sancti torcular calcantes martyrii, veſtes ſuas rubicundo ſanguine conſperſerant ; vidit nuntios præfati tyranni de longe adventare, paratos more vulpecularum vineam Domini morſibus nefariis demoliri. Quibus dum ſuper pontem Aneſi intrepidus occurriſſet, cauſam eorum velocis itineris ſciſcitatur. Cui vultu placido, utpote viro reverendo, protinus reſponderunt : Numquid non noſti quod Romani Principes, miſſis decretis, univerſum mundum talibus aſtrinxerunt, ut ubique locorum majeſtas deorum, per quos Romana viget potentia & reſpublica incrementum recipit, ſacrificiis debeat honorari ? Inſuper comprehendi jubent quoſdam veſanos, qui Chriſtum ignominioſe crucifixum colunt, & deos noſtros invictiſſimos contemnentes, eorum templa aſtruunt ſubvertenda : & niſi a ſacrilega ſuperſtitione ceſſaverint, deoſque noſtros adoraverint, diverſis ſupplicis interibunt. Præſes igitur direxit nos, ut hujus ſectæ ſacrilegos perſcrutemur, & vinctos ſuis conſpectibus præſentemus. Continuo Martyr intrepidus, quia cupiebat diſſolvi & eſſe cum Chriſto, dixit legatis : Fratres & commilitones, ſi quæritis ſervos Domini Jeſu Chriſti, qui de cælis ad terram veniens morte ſua mortis imperium ſuperavit, humanumque genus tamquam fidus opilio Angelorum cœtui aggregavit ; revertentes nuntiate Præſidi, quia ego Chriſtianus ſum, & hic præſto ſum. Præterea ſciat Præſes, quod illi ſoli Deo milito, & omnia dura pati pro ejus amore deſidero.

e

aſſumpsit ſecum xL. militibus Chriſtianis

ac cursu ſe ſibi ſimilibus

ſe Chriſtianum profitetur

4 His auditis milites, qui miſſi fuerant, felle commoti, continuerunt aures ſuas velut aſpidis ſurdæ, quæ obturat aures ſuas, ne poſſit audire vocem venefici incantantis ſapienter. Et comprehenſum eum præſentaverunt præfato Judici, dicentes: Quid aliud quærimus ? Ecce Florianus Princeps Officii noſtri, maligna ſuggeſtione deceptus, fatetur ſe ſore diſcipulum ejus, qui dicitur Chriſtus. Mox Præſes, velut ſterilis ficulnea, quæ fructum non parit, ſed terram inutiliter occupat, invidens etiam alienæ fertilitati, contra ipſum furore nimio inflammatur : condeſcendens tamen ſuæ nobilitati, blandis prius ſermonibus ipſum aggreditur, ſi forte ſic poſſet eum a propoſito ſuo revocare. Eo vero in ſuo voto immutabiliter perſiſtente, aſperrimis minarum terroribus flectere ſatagit cor ipſius ſacrificiis idolorum. Quibus etiam minarum terroribus fruſtra impenſis, præcepit Aquilinus, ut juxta præcepta Imperialia magnum Jovem velocius adoraret, alioquin velut rebellis Imperio gravius puniretur. At ille, quia vivum & placens ſe Domino dederat holocauſtum, Jovis ſimulacrum reſpuit, dicens ad Præſidem : Non ego colam ſaxa tua, deitatis honore vacua: ſed tu, qui ſaxeus es, & ratione velut ſaxa cares, ſaxeis diis debes honorem impendere. Tum Præſes ira repletus, jubet ipſum invitum trahi ad ſacrificium, ſi forte ſic ſuperari poſſet. Beatus autem Florianus elevatis oculis in cælum oravit, dicens : Domine Jeſu Chriſte, ſpes & ſumma ſalus omnium te invocantium, in te ſperavi & te negare non poſſum: ſed tibi milito, & laudis ſacrificium offero. Protege me dextera tua, & ita

oblatum Judici.

non moveri blandiſ aut malis,

invocato eorum omnipotentem Chriſti nomen

mihi

A mihi tolerandi virtutem. Suſcipe me ad Sanctos Athletas tuos, qui ante me converſi, confeſſi ſunt nomen tuum. Indue me, Domine, ſtola candida virtutis tuæ: confirma Spiritum ſanctum tuum in me, & ne permittas me commutari a diabolo; quoniam conſilium malignantium obſedit me, & tauri pingues dilacerare me cupiunt. Sed tu, pie Paſtor, ſcutum tuæ protectionis accipe, & tu veni in adjutorium tironi tuo: quia tu es benedictus in ſæcula ſæculorum. Amen.

nullius meritum.

5 Mox fervida flamma ſuccendit pectus Judicis, plenum irarum fomite, eo quod nullam præceptis ſuis videret reverentiam exhiberi. Juſſit igitur ut latera ejus cum tergo fuſtium ictibus fortiter tunderentur. Cum autem diutius cæderetur, adeo vultum hilarem prætendebat, ac ſi refrigerio frueretur. Et volens exemplum ſuæ conſtantiæ ſe fidelibus præſtare, dixit ad Præſidem: Corporis mei poteſtatem habes; ſed non animæ. Ideo noce quantum potes: quia nullo modo tuis præceptis acquieſcam. Ut autem cognoſcas quod tormenta tua non paveam, ignem vehementem accendi præcipias, & ſuper eum

B in nomine Dei mei ſecurus incedam. Tum Præſes,

Jubetur introire per ignem.

inter diros verberum cruciatus, eidem denuo perſuadebat, ut diis offerret libamina, dixitque ei: Floriane amiciſſime, annue præceptis meis, & immenſis te muneribus honorabo. B. Florianus reſpondit: Juſſioni tuæ pareo quantum docet militem. Abſit autem a me, ut dæmonibus ſacrificem, aut eorum phantaſmata adorem. Præterea verba tua, tamquam plena ludibrio, reſpuo: ſed Chriſtum verum Deum adoro, quem etiam colui cum adhuc humanam militiam exercebam.

adhuc gravius fuſtigatur.

6 Poſt hæc jubet ipſum Tyrannus multo gravius fuſtigari, ut lapis ille pretioſus magis politus, in ſtructuram ſupernæ Jeruſalem aptior fieret. Sed nec vinci poterat: quoniam interior homo tantæ contemplationis dulcedinem guſtaverat, quod exterior plagas illatas minime ſentiebat. Tunc ſceleratiſſimus

ferreis unci lacerantur,

Aquilinus acrius furens, præcepit ſcapulas ſancti viri ferreis uncis radicitus evelli. Ipſe vero Deus eidem ſcapulis ſuis taliter obumbravit, ut omnia pœnarum genera pro nihilo duceret: imo pro Chriſti nomine mucrone fidei ſtrenue dimicans, profanos tortores penitus confutaret.

C 7 Videns autem Præſes, quod eum ſuperare non poſſet, exacuens liguam ſuam, ut gladium, infremuit & ait: Ecce magus iſte nobis fortior exiſtit, & niſi diræ mortis ſententia prematur, ſtudiis magicis omnem ſubvertet populum: & quod deterius eſt, ſuperſtitioſa Chriſtianorum præſumptio adeo roborabitur, quod templa deorum noſtrorum deſtruantur, & fiat noviſſimus error pejor priore: magis ergo convenit unum hominem interimi, quam conctum populum in errorem deduci. Continuo dedit in eum ſententiam dicens; Suſpendatur lapidea moles in collum ejus, & præcipitetur de ponte in flumen Aneſi: ut ſui ſequaces hac pœna territi, a ſua ſtultitia reſipiſcant. Sic ſæxeus Aquilinus, ob amorem ſæxeorum deorum, ſæxo punic Athletam Chriſti fortiſſimum, dum ſaxis offerre libamina reſpuit. Beatus igitur Florianus, data ſuper ſe mortis ſententia, gaudens & exultans ibat ad locum ſupplicii: quoniam ad vitam ſe credidit pervenire æternam. Cum autem pontis medium, ubi præcipitari juſſus fuerat,

ora explanat in modum Crucis.

attigiſſet; appenderunt collo ejus ſaxum graviſſimum: miniſtri tamen nefandi ſceleris, victi prece Martyris, orandi ſpatium conceſſerunt. Et ſtans contra partes Orientis, expanſis ad Deum manibus offerebat in ara cordis mundarum precum holocaustomata: quia fervor divini amoris pectus ejus viva flamma jam accenderat. Dedit autem Dominus tantam virtutem precibus intra ſe fuſis, quod ſævi tortores manus ſibi verebantur immittere. Et cum orandi ſpatium unius horæ fere jam compleſſet, accurrens juvenis, maligno ſpiritu agitatus, aſtantes redarguit, dicens: Quid hic tota die otio vacatis? Cur invicti Præſidis juſſa negligitis? Num & vos ſacrilego dogmate corrupti eſtis? Et irruens in eum furibundus, ſortiſſimum Chriſti agoniſtam, in oratione ſtantem, & ſaxi molem collo gerentem, dejecit in fluvium. Confeſtim juſto Dei judicio pœnam emeritam pro tanti auſu facinoris excepit: oculi namque ejus crepuerunt, ut interior cordis cæcitas exteriore caligine manifeſta fieret. Martyre vero ad ima cadente, ſuſcepit unda ſtupefacta venerabile corpus cadentis; & in altum ſe erigens, in cacumine cujuſdam lapidis collocavit. Sicque Dei providentia factum eſt, ut Martyri ſancto paſſo pro petra Chriſto per appoſitionem gravis petræ, daretur locus requietionis in eminenti petra. Moxque duritiei petræ Divino nutu in ſeipſam juxta longitudinem Martyris reflexa, locum ſancto corpori quieſcendi tribuit, quemadmodum in præſentiarum cernitur. Quo facto Chriſtus, firmiſſima ſuorum cuſtodia dilectorum, cuſtodem ſibi cælitus aquilam deſtinavit; ut per avem ratione carentem, irrationales actus veſani Præſidis confutaret. Quæ tamquam cuſtos fidiſſima, non devorans, ſed conſervans corpus exanime; ſalutiferæ Crucis ſignum expanſis alis ſuper ipſum expreſſit: ut creaturam rationalem deteſtaretur, quæ fidem Chriſti evacuare nitebatur, & Crucis myſterium abhorrebat.

præcipitatur de ponte in flumen.

miniſtro præcipitationis oculi ſpiruntur.

Corpus ejus ab Aquila cuſtoditur.

8 Tunc quædam religioſa vidua, nomine *f* Valeria, omnium virtutum munere ditiſſima, a B. Floriano per viſum monita, ſacratiſſimum corpus occulte ſepeliendum rapuit. Et quia rabiem Gentilium formidabat, eo quod eſſet adhuc lucerna latens ſub modio, circumvolvit reverendum corpus & theſaurum vinculeis & frondibus, vehiculoque imponit, quaſi hortum ſuum ſepis auxilio diſponeret munire. Et quamvis illa ſtella clariſſima, ramuſculis abſcondita, eclipſin corporis pateretur; miraculorum tamen radiis coruſcabat. Nam cum fidelis illa matrona iter ſuum metu Gentilium celare contenderet;

animalia laſſantur

animalia, quæ ſanctum corpus ducebant, ſiti ac æſtu laſſata, dum perveniſſent fere ad locum, ubi Martyr ſe humandum monſtraverat, adeo defecerunt, ut ultra progredi non valerent. Sed prudens femina, mittens manum ſuam ad fortia, opem divinæ miſericordiæ ſuppliciter poſtulabat, dicens, in hæc verba: Domine Jeſu Chriſte, cujus munera præſto ſunt omnibus, qui puro corde tua poſcunt ſuffragia: adeſto mihi famulæ tuæ, & fac me inceptum iter perficere. Mox Chriſti benignitas, quæ Sanctos ſuos F mirificat, volens etiam venerandas Reliquias prædicti Martyris gloria decorare, juſſit erumpere de terra fontem affluentiſſimum: qui manens aquis indeficientibus, memorabile factum uſque hodie proteſtatur. Hoc autem ideo, ut per omnia elementa ſanctitas glorioſi Martyris probaretur. Aqua enim, in altum ſe erigens, corpus ſacrum reverenter in petræ cacumine poſuit: petræ duritiei, ex ignis elemento proveniens, in ſeipſam reflexa, locum quieſcendi tribuit: aer aquilam cuſtodem dirigit: terra de abyſſo fontem producit, ex quo fonte dum refecta fuiſſent ſufficienter animalia, onus pretioſum vehentia, incepti curſum itineris ſine laſſitudinis obſtaculo peregerunt.

a Valeria vidua ad ſepeliendum abducitur.

fons erumpit

quo refecta animalia viæ reſumunt.

9 Veniente autem memorata vidua ad locum ſibi divinitus aſſignatum, cum debita devotione tradidit ipſum eccleſiaſticæ ſepulturæ cum feſtinatione, propter imminentem amariſſimæ perſecutionis for-

corpus ſepelitur.

EX MSS. midinem. Et ut ampliori reverentia corpus humatum veneraretur in terris, oſtendit Dominus prope tumulum illius permulta miracula, quam celebris in aula cæleſtis patriæ haberetur. Quotquot enim ægrotantes illuc confluxerunt, ſanitatis beneficium acceperunt. Acta autem ſunt hæc circa annum Domini g trecenteſimum, tempore Diocletiani & Maximiani Imperatorum.

g

10 In quodam monaſterio ſibi dicato, dies natalis prædicti Martyris agebatur: ad quam ſolennitatem dum maxima multitudo hominum ex diverſis regionibus confluxiſſet, quidam etiam Miles devotionis cauſa, mortales habens inimicitias, adveniat. Qui cum a ſuis hoſtibus in cœmeterio graviſſimis ſuiſſet vulneribus ſauciatus; vi compulſus ad monaſterium confugit, corruens ante altare ſemivivus. Ubi dum per modicum quieviſſet, cunctis admirantibus ſurrexit incolumis, omnibus vulneribus ſanatis.

Sanatur ſubito grauiter læſus.

11 Cum quidam cliens quamdam capellam, in honore prædicti Martyris conſecratam, violento brachio ſpolii cauſa confregiſſet; & malo malum ſuperaddens, poſt deprædationem incendio funditus devaſtaſſet; in obſequio Domini ſui denuo ſe recepit. Cumque ſtaret coram eo quaſi ſecurus, ſcyphum manu tenens, divino judicio ſubito corruit, & ſpiritum exhalavit. Ipſa vero capella longo tempore ſine reformationis beneficio exiſtente, accidit ut quidam Abbas Ordinis *b* Ciſtercienſis, cujus monaſterium eidem capellæ fuit contiguum, adeo gravem perſecutionem a Fratribus pateretur, ut etiam Abbatiam dimittere cogeretur. Eodem tempore quidam monachus ejuſdem Ordinis, qui B. Florianum ſpecialiter diligebat, caſu quodam ſuperveniens, audivit de capellæ deſolatione, & de Abbatis depoſitione. Et advocans eum, qui depoſitus fuerat, conſilium ſibi dedit, ut Deo & B. Floriano promitteret, quod capellam dirutam reformaret, & ſine dubio gradum reciperet priſtinæ dignitatis. Qui dum votum hujuſmodi emiſiſſet, & etiam poſtmodum compleviſſet; ad priſtinum honorem in brevi ſpatio meruit ſublimari.

Incensor furelli S. Floriani ſua ultione obit.

B

b

reſtauratur recepit Abbatis dignitatem.

12 Cum tres latrones quamdam capellam S. Floriani intenderent ſpoliare, nec ingreſſum poſſent habere per oſtium; unus eorum tecto confracto inſiliit: & quærens inſtrumentum, quo ſeram confringeret, ut reliquis ſociis pararet introitum; ad quamcumque partem latro declinavit, illuc etiam imago prædicti Martyris ſe convertit. Quod dum latro conſideraret & ſtaret ſtupefactus, redarguitur a ſociis foris ſtantibus, cur moram faceret in aperiendo: & narrans eis viſionem, juſſerunt ut faciem imaginis, altaris mappa velaret, ne poſſet intueri quid faceret. Uſus igitur eorum conſilio, ſocios intromiſit, qui aſportaverunt inde quidquid volebant: & cum non longe ab eccleſia diſceſſiſſent, unus eorum, qui faciem imaginis velare juſſerat, in furiam converſus, miſerabiliter expiravit. Alter vero in equo reſidens, in Danubium ſemetipſum præcipitavit, & ſic vitam finivit. Tertius vero qui introrſus fuerat, videns ultionem divinam, compunctus corde ad Sacerdotem properat, & ei omnia quæ geſta ſunt ſecundum ordinem confitetur.

Latro conſpecta latronum ſe conuertit.

C

Furelli expilatoribus duobus exitialis,

furtus emendatur.

Sanatur

13 Quædam femina religioſa tanto tempore ægrotaverat, quod viribus corporis omnimode deſtituta, uſum etiam pedum habere non potuit. Cumque ſic decumberet, vidit ſomnium, quaſi multitudo languentium juxta fontem S. Floriani quieſceret, & ſanitatem cælitus expectaret. Ipſis vero moram ibidem aliquantulam facientibus, unus ægrotantium clamavit dicens: Curationis beneficium non accipimus, niſi prius veniat talis femina, nominatim expreſſa. Evigilans autem mulier Sacerdoti viſionem recitat, & ut eam ad fontem duci faciat, Miſſamque pro ea de prædicto Martyre peragat, obnixius ſupplicat. Sacerdos igitur ejus petitioni ſatisfaciens, ipſam tranſduci, & ad fontem deponi juſſit: ipſe vero Miſſæ officium inchoavit. Mirabile dictu! Circa medium Miſſæ, mulier ad genua ſe erexit, & poſt puſillum ad venias ſe proſtravit. Sicque factum eſt, ut quæ manibus portantium ſubnixa intraverat, completo officio, per merita prædicti Martyris, ad claustrum ſine adjutorio remearet.

ſanitas impetrata.

D

14 Cum quidam operarius, ibidem ubi Sanctus ſepultus eſt, de muro monaſterii corruiſſet; & confractis genitalibus dolore vehementiſſimo gravatus, in monaſterio reſideret; aliis exeuntibus, ipſe foras egredi non valebat. Quapropter ad altare in medio monaſterii poſitum ſeſe inclinavit: ubi dum per modicum tempus quieviſſet, ſurrexit ſanus, nullum deinceps ex eadem ruptura gravamen perſentiens.

e Ipſius paſſus reparatum in genitalibus

15 Hæc & alia beneficia quæ enumerare longum eſſet, Dominus per merita B. Floriani quotidie operatur. Igitur, beatiſſime Floriane, purpureæ flos innocentiæ; ad veſperam vitæ mortalis, quæ luceſſit Sanctis in requiem; ad finem curſus ſtadii præſentis, dum bravium accipitur Dei miſerentis; nobis tarde currentibus, tua fide, ſpe & caritate, ut ad regnum perveniamus ſupernum, ſuccurre nunc & in æternum. Quod nobis præſtare dignetur Pater & Filius & Spiritus ſanctus. Amen.

E

ANNOTATA.

a Teutonicus, *id eſt* Germanus; *& tempore hujus ſcriptoris Noricum, uti modo eſt, Germania adſcriptum fuit. Nomina* Floriani, Florentii, Flori *Romana ſunt, ab ſcriptor, ipſe natione Germanus, nationis ſuæ honori velificaverit, poſſet dubitari. Notus eſt Florianus qui fratri ſuo Tacito Imperatori conatus ſuccedere, intra dies ſexaginta obiit, vivente tunc S. Floriano.*

b *Eſt pars hodierna* Bavariæ *in antiqua Noricorum ditione, & S. Florianus inter Bavaros Sanctos a Radero lib. 1 Bavaria ſancta & Andrea Brunner lib. 4 Annalium Bojorum & aliis refertur: eique S. Tozzo Epiſcopus Auguſtanus in* Waltenhofen, *ad fluvium Lyci in Bavaris, conſtruxit eccleſiam ſæculo 7, de qua conſule S. Tozzonis Vitam 16 Januarii num. 10. De Bojorum veſtigiis ſuper Aniſum in Auſtria agit Lazius de Migrationibus gentium lib. 7 pag. 227.*

c Auſtria ſuperior *proprie hic intelligitur.*

d Cetius mons *celebris eſt apud Ptolemæum lib. 2 Geographiæ cap. 14 & 15, collocaturque terminus Norici & Pannoniæ ſuperioris, ac dicitur modo* Kalenberg: *ubi et* Ceria munitio *fuit, jam pagus* Zeiſſelmaur, *quaſi* Cæſiæ murus *dictus, inter montem* Kalenberg *et* Abendwerum, *haud procul a Tulna oppido, 4 leucis Germanicis Vienna diſtante. Conſule Lazium lib. 12 Reip. Rom. ſec. 7 cap. 9, Merianum in Topographia Auſtriæ, et alios.*

F

e *Hos etiam* 40 milites *una aſſumptos aſſerit Cuſpinianus. At 40 milites in prioribus Actis ante Laureaci capti, multis ſupplicüs cruciati, dicuntur carceribus inclusi.*

f Valeria *cum titulo* Beatæ *inſcripta eſt Gynæceo ſacro Arturi du Monſtier ad hunc diem.*

g *Imo anno* 303, *cum graviſſima contra Chriſtianos produxerit edicta.*

h *Ordinis Ciſtercienſis 7 monaſteria in Archiducatu Auſtriæ enumerat Jongelingus: ex quibus monaſterium* Wilaria, *vulgo* Wilhering, *ſitum eſt ad ripam Danubii infra Lintzium, quod forſan hic intelligitur.*

De Translatione alicujus S. Floriani Mart. & cultu in Polonia: deque inventione & cultu aliorum quidem nominis Vicentiæ, & Æſii in Italia.

1 DUo *ejus de quo ſupra egimus Floriani, ſuponuntur facta Tranſlat. altera e Norico Ripenſi ſive Auſtria*

Digitized by

AUCTORE G.H.

A *ſtria ſuperiore ad urbem Romanam: altera inde in Poloniam. Qua autem modo prior contigerit Tranſlatio, hactenus non potuimus aſſequi. Plurimas clades paſſa eſt Auſtria ab Hungaris vicinis adhuc Ethnicis, a quibus cœnobium antiquum S. Floriani deſtructum fuiſſe ſupra ex VVigulejo Hundio diximus. Forſan tum aliqui monachi, e Benedictina familia, furorem Hungarorum declinantes, fugerunt in Italiam, & amore ſingulari erga S. Florianum Patronum ſuum accenſi, ſacras ejus Reliquias una cum Actis martyrii ſecum detulerunt Romam, ac Summo Pontifici alicui obtulerunt. Hæc ſic potuiſſe fieri non eſt quod dubitemus. Reipſa hoc aut ſimili aliquo factum modo fuiſſe, colligunt Poloni ex Actis ſecundæ Tranſlationis, quando ſacrum Corpus Romæ in Poloniam portatum fuit.*

Corpus delatum Romam ſpectantia

Et inde in Poloniam

2 *Hiſtoriam Tranſlationis deſcribit Martinus Cromerus, libro ſexto Rerum Polonicarum in Caſimiro e Sandomirienſi Duce in Principem univerſæ Polonia aſſumpto, & iſta tradit:* Impetrarat a Pontifice Maximo Lucio, ejus nominis tertio, Reliquias Floriani Martyris, caſque ab Ægidio Mutinenſi Epiſcopo allatas, ad ſeptimum milliarium a Cracovia, cum ingenti omnis generis hominum caterva; & ſolenni Sacerdotum pompa obviam progreſſus, reverenter exceperat & in ſuburbano Cracoviæ ſeptemtrionali,

B quod poſt in formam oppidi redactum Cleparia nunc dicitur, extructo magnifico templo, collocarat: idque templum ſplendida ſupellectili dotaverat, & Collegium Sacerdotum Canonicorum in eo inſtituerat, attributo iis cenſu luculento tum de ſua tum de Gedeonis Epiſcopi beneficentia: peculiariter autem Præpoſito maximam partem redituum, parœciæ Divi Michaelis Rupenſis detractam addixerat, & ſumma veneratione novum hoſpitem & Patronum proſequebatur. Forte dies, Martyris memoriæ ſacra, quæ ad quartum Nonas Maji anniverſaria inſtituta eſt, advenerat: ibi Caſimirus totum eum diem rei divinæ in æde Divi, & piæ in egenos & afflictos largitioni dedit. *Hæc ibi Cromerus. Regnavit Princeps Caſimirus ab anno* MCLXXVII, *uſque ad annum* MCXCIV. *At* Gedeon ſive Gedeo, XVI Epiſcopus Cracovienſis, *aſſumptus an.* MCLXVI ſedit annis viginti, mortuus MCLXXXVI, Cracoviæ ſepultus: cujus tempore S. Floriani Reliquiæ Cracoviam apportatæ, & eccleſia ejus nomine fundata. *Ita Vita Archiepiſcoporum & Epiſcoporum Cracovienſium, poſt Chriſtophorum Kateki a Joanne Caſario anno* MDCXXXIII *edita. Et hæc de Principe & Epiſcopo qui*

C *ſacras Reliquias exceperunt. At qui donavit fuit Lucius* III *Papa, qui præfuit Eccleſiæ ab anno* MCLXXXI *uſque ad ann.* MCLXXXV. *Qui autem juſſu Pontificis attulit Reliquias in Poloniam fuit Ægidius, e Garzonia gente, Bononienſis, poſtmodum creatus Epiſcopus Mutinenſis, anno ſcilicet* MCXCV. *Anno deinde* MCCVI *Archiepiſcopus Ravennas, in hac tranſlatione a poſteris ſcriptoribus per quamdam* φιλαυξιαν *appellatur Epiſcopus Mutinenſis.*

Hiſtoria Tranſlationis a Cromero deſcripta.

Patrocinium & cultus in Polonia.

3 *Eſt autem* S. Florianus miles & Martyr in regni Poloniæ Patronum *aſſumptus, colituruque hac die quarta Maji, & ubi non fuerit Eccleſia S. Floriani pridie Veſpere de Inventione ſanctæ Crucis dicuntur, & a Capitulo fit de S. Floriano, cum commemoratione ſanctæ Crucis & S. Monicæ. Ubi vero fuerit eccleſia S. Floriani, integra Veſpera de eo fiunt. Porro tam Hymni ad Veſperas & Laudes, quam varia Antiphonæ*

Lectiones &c.

& Reſponſoria deſumpta ſunt & exornata ex Actis paſſionis S. Floriani jam datis. Omnium compendium continetur in tribus Lectionibus, quæ primo die in Nocturno ſecundo ad Matutinum recitantur, & hic ſubjunguntur.

4 Florianus Martyr paſſus eſt Diocletiano & Maximiano Imperatoribus, perſecutione decima, eaque ultima. Cum *Thecix audiviſſet, quadraginta milites, qui ſub ejus ſignis aliquando ſtipendia merebant, Laureacum Norici martyrii cauſa ablegatos, ac ibi variis tormentis conſumptos eſſe; feſtine ad illud oppidum ſe contulit: turpe putans, veteranum in tam pulchra victoria a tironibus vinci. Comprehenſus ſiſtitur Aquilino Præfecto. Qui cum in confeſſione Jeſu Chriſti conſtanter perſeveraret; fuſtibus, Præfecti juſſu, ſemel atque iterum caditur in ſcapulis, deinde ferro acuto graviter verberatur. Ad extremum, ſaxo ad collum appenſo, in fluvium Anaſum dejici jubetur.

*al. Cetia

Ultro ſe offert Præſidi.

5 Gaudens ibat a conſpectu Judicis Florianus. Ad pontem ubi venit, impetrat orationis tempus. In qua cum tota hora commoraretur; audacior quidam accurrit, ac Martyrem in fluvium dejecit, in quem confeſtim cecidit caligo & tenebræ. Sed ecce Dei ſervis ſerviunt omnia: deportat fluvius Sancti corpus, & ad ſaxum exponit. Mittitur a Deo inuſitatæ magnitudinis aquila, quæ corpus Sancti ab omni protexit injuria. Apparet demum in ſomnis piæ cuidam mulieri Valeriæ, ac ut corpus ſuum condat, admonet. Romam poſtea tranſfertur, ac cum Principibus Diaconis Stephano & Laurentio collocatur, magno urbis ſolatio ac præſidio. Nam ejus adventu omnis barbarorum furor, qui tum urbem ac univerſam Italiam vexabat, reſedit, paxque optata reſtituta eſt.

Martyr obiit

Corpus Romam defertur.

6 Tandem anno Domini milleſimo centeſimo octogeſimo tertio, Caſimirus, bello & pace clarus Poloniæ Princeps, una cum Gedeone Epiſcopo Cracovienſi, ad Lucium Tertium ſummum Pontificem mittunt; precantes, ut illis alicujus e Sanctis Martyribus oſſa impertiatur, qui genti & urbi contra Pruſſos, Tartaros, aliaſque barbaras gentes pro muro & vallo eſſet. Mittuntur ergo per Ægidium Epiſcopum Mutinenſem ſacra oſſa. Gens tota cum Rege ſuo ad ſeptem milliaria tanto hoſpiti obviam effuſa prodit. Deponitur honorifice Martyr in templo a Caſimiro extructo: pars corporis in primarium templum defertur, ac in marmoreo altari includitur. Et ſicut Jeroſolyma Stephano, Roma Laurentio; ita ſuo gaudet Polonia Floriano.

Et Cracoviam tranſfertur anno 1183

F

7 *Aliqua memoria* Translationis S. Floriani Martyris *notatur in Ms. Floriano Sanctorum ad diem* XXVIII *Aprilis. Inter alias Reliquias, quæ Pragæ Ulyſiponem anno* MDLXXXVII *delatæ ad eccleſiam Domus Profeſſæ Societatis Jeſu, a nobis ad* XXV *Januarii memorantur, eſt aliqua* Reliquia S. Floriani Martyris, in XII ſerculo *collocata. In Diario Metropolitanæ Pragenſis dicitur* S. Floriani Mart. inſigne fruſtum allatum Aquiſgrano *ad eccleſiam prædictam, anno* MCCCLXXII *per Carolum* IV *Imperatorem, cujus in hoc genere inſigne ſtudium paſſim hoc opere laudandum venit: ideoque petiimus, ſi quod de ea Reliquia inſtrumentum antiquum ibi lateat, mitti nobis, ſed reſponſum accepimus non inveniri. Quemadmodum &c.* Vide Append. pag. 836. col. 2.

aliqua particula Ulyſippone.

ed by Google

DE SANCTO SILVANO

EPISCOPO GAZENSI MARTYRE,

ET ALIIS XXXIX VEL XL MARTYRIBUS.

G.H.

ANNO CCCXI

Elogium ex Men. Basilii Imp.

Illustre horum Martyrum, ac potissimum S. Silvani Episcopi certamen celebratur apud Græcos & Latinos: quibus omnibus præivit Eusebius: sed lubet primo loco proferre elogium ex Menologio Græco Basilii Porphyrogeniti Imperatoris, quod facem claram reliquæ historiæ accendat, & est hujusmodi. Die quarta mensis Maji. Certamen sancti Martyris Silvani. Silvanus sacer Christi martyr, fuit ex Gazæorum regione, primum quidem miles, postea vero propter Christum abdicatis terreni Regis castris, militiam cælestis Regis Christi assumpsit. Quare & Sacerdotio magno dignus habitus, primum Presbyter dein & Episcopus ordinatus
B est. Cum vero Ecclesiæ sibi creditæ regimini summa tolerantia incumberet, & multos ex ethnicis sua doctrina ad Christum adduceret: deprehensus ab idololatris, & coram Cæsariensi populo in medio constitutus, crudeliter cæsus est, deinde suspensus & flagellis exceptus, ac postea ad æris metalla effodienda damnatus: ubi cum plures ærumnas sustinuisset, ac Christum non solum profiteri non cessaret, sed etiam aliis & maxime iis, qui cum ipso erant ejusdem pœnæ consortes, Christum verum Deum annuntiaret; una cum aliis quadraginta Martyribus, qui ab ipso fidem Christi edocti fuerant, capite obtruncatus fuit. *Hæc in dicto Menologio. In antiquo Ms. Synaxario Claromontano Societatis Jesu Parisiis, in quo fere eadem recensentur, additur,* Sacerdotio factus dignus, propter eminentiam urbanorum morum & castitatem vitæ, *ac tandem* capite plexus cum aliis quadraginta Martyribus, quorum alii erant ex Ægypto, alii ex Palæstina prognati.

Ex Ms. Synaxario Claromontano.

Ex Eusebio habetur quod sit sol.

2 *His relatis, quæ ab Eusebio indicantur proferimus. Primo is l. 8 Hist. Eccl. c. 13 refert* Præsides Ecclesiarum, qui religionis quam prædicabant, sinceritatem fuso sanguine declararunt: *deinde,* Inter Martyres Palæstinæ, *inquit,* Silvanus Gazæ urbis Episcopus, apud
C æris metalla, quæ sunt in Phæno, cum aliis unde quadraginta capite truncatus est. *In subjuncto autem tractatu de Martyribus Palæstinæ accuratius singula, quæ ad S. Silvanum & hosce Martyres spectant, describit, ac c. 7 ista habet:* Cum quintus jam annus persecutionis volveretur (*is est annus Christi* CCCVIII, *post narratum martyrium S. Theodosiæ Virginis, de qua late egimus die secunda Aprilis*) Præses Urbanus, ad reliquos Christi Confessores se transferens, omnes ad æris metalla, quæ sunt apud Phænum Palæstinæ damnavit. Post hæc die quinto mensis Dii, hoc est ut Romani dicunt, Nonis Novembris, in eadem urbe Cæsarea Silvanus, qui etiam tum Presbyter & Confessor erat, sed paulo post ad Episcopatus honorem evectus, martyrium consummavit; & alii quidam ejus comites, cum pro vera pietate singularem constantiam ostendissent, ad opus in iisdem metallis faciendum, abeo quem dixi Præside, condemnati sunt, decretumque ut pedum junctura candente ferro prius ipsis deb. litarentur.

una cum multis ad metalla damnatus Silvanus

Ex libi post verba illa

Iterum capite 13 *ista proponit:* Septimus jam persecutionis annus ad exitum vergebat, & res nostræ sensim sine sensu calumniantium molestia libertatæ ad octavum usque annum processerant. Cumque in metallis æris apud Palæstinam maxima Confessorum multitudo in unum congregata incredibili libertate frueretur, adeo ut ecclesias etiam extruerent; Præses provinciæ, vir sævus atque improbus, ut ex iis quæ adversus Martyres gessit perspici facile potest, illuc delatus, audita illorum ratione vivendi, rem statim ad Imperatorem retulit, quæcumque, uti ipsi visum fuerat, calumniose in eos scribens. Dehinc Præpositus metallorum eo adveniens, velut ex Imperiali præcepto Confessores varias in turmas distribuit, & alios quidem in Cypro, alios in Libano jussit incolere ... Alii rursus ibidem versabantur, sejunctam a ceteris regionem seorsum incolendam sortiti: quotquot scilicet ex Confessoribus, ob senectutem, aut membrorum debilitatem, aut varios corporis morbos, ab opere faciendo immunes erant. Quorum princeps erat Silvanus, Gaza oriundus Episcopus, vir qui re- E ligionis Christianæ absolutissimum quoddam & venerabile exemplum extitit. Hic cum a primo ut ita dicam persecutionis die, & per totum deinceps illud tempus, variis confessionis certaminibus inclaruisset, ad id usque tempus servatus fuerat, ut omne illud in Palæstina certamen postremus quasi signaculo clauderet ...

rursum ait. ut verat.

demum cum sociis 39 capite plectit.

4 Porro supradictos viros, qui seorsum degentes orationibus & jejuniis & hujuscemodi exercitationibus more solito incumbebant, Deus quidem beato ac salutari exitu donare jam parabat, adjutricem illis porrigens manum. Verum hostis ille & bonorum omnium inimicus, cum eos semper armatos assiduis ad Deum precibus, & ad pugnam paratos ferre non posset; interficere, utpote sibi molestos, atque e medio tollere satagebat. Quod quidem Deus efficere illi permisit; partim ne ille a spontanea sua improbitate absterreretur, partim ut isti tot ac tantorum certaminum præmia tandem perferrent. Sic igitur undequadraginta homines, jussu sceleratissimi Maximini, uno eodemque die capite truncati sunt. *Hactenus Eusebius, a quo indicatus annus* VIII *persecutionis incidit in annum Christi* CCCXI, *quo adhuc sæviebat in Oriente Maximinus Imperator. At Joannes qui magno elogio laudabatur hoc* 13 *capite, videtur a Græcis in Menais & in Synaxario Claromontano referri die* XX *Sept., quando de eo agi potuit. Hactenus &c.* Vide App. p. 839. col. 1.

5 *Hactenus Græci cum Eusebio. Inter Latinos præivit* F *Rufinus* Presbyter, *qui lib. 8 Historia Ecclesiastica ista c.* 14 *scribit:* In Palæstina primus Silvanus Episcopus apud Gazam, cum plerisque Clericorum: in metallo autem Fanensi quadraginta simul capite cæsi. *Ita editiones ejus anni* MCCCCLXXIX *& anni* MDXXVI. *Secuti Usuardus ad hunc diem his verbis:* IV Nonas Maji. In Palæstina, civitate Gaza, natalis B. Silvani ejusdem urbis Episcopi, qui persecutione Diocletiani, cum plurimis Clericorum suorum, martyrio coronatus est: *deinde interposito S. Quiriaco ista habentur:* Item in metallo Fanensi sanctorum Martyrum quadraginta, qui simul capite cæsi sunt. *Quæ eadem consequenter, postposito S. Quiriaco, habent Ado, Notkerus & posteriores Martyrologi. In die assignando præivit Martyrologium S. Hieronymi, in cujus apographo Epternacensi ita legitur:* In Cæsarea natalis Silvani, Alexandri & aliorum XL. *In Ecgraphis Lucensi & Blumiano hæc ita indicantur:* In Cæsarea natalis Sanctorum Silvani. In Alexandria XL Martyrum. *In Ms. Corbejensi sed Parisiis excuso appellatur* Silvinus, & Vibianus *additur. Similia in aliis Mss. leguntur. Qui hic* Vibianus *legitur, videtur repetitus* Urbanus, *inter Martyres Afros ante collocatus. Ita,* & Alexander, *in aliis* Alexandria, *interponitur. Num quia partim Ægyptii erant, ibidem aliquem cultum habuerint, an alia de causa, non libet conjectare. In hodierno Martyrologio Romano ista habentur:* In metallo Phenneusi Palæstinæ natalis B. Silvani Gazæ Episco-

Eusebius laudant. Rufinus

Usuardus sequi alii Martyrologi Latini,

post S. Hieronymum,

A Episcopi, qui in Diocletiani persecutione Galerii Maximiani mandato, cum plurimis suis Clericis Martyrio coronatus est. Item Sanctorum triginta novem Martyrum qui ibidem ad metalla damnati, post ferri candentis ustionem & alia tormenta simul capite cæsi sunt. *In Notis allegatur Eusebius, qui, ut supra vidimus, asserit* jussu Maximini capite truncatos.

commemoratur etiam 3 Maji.

6 Graci aliis etiam diebus S. Silvanum aliosque Martyres *celebrant: ac in primis in MSS. Menais, quæ Divione apud Petrum Franciscum Chiffletium reperimus, ad diem secundum Maji referuntur, addito ad elogium distichon, alio pro S. Silvano, alio pro* XL. *Martyribus, qui partim ex Ægypto, partim ex Palæstina dicuntur oriundi. De Silvano distichon hoc est.*

Τὴν λευκερύθριν Σιλβανοῦ λευκὴν κόμην
Βαφῆς ἐρεύθους γνοὺς ἔδυν ᾧ ξίφος.

Comam albicantem albo-rubei Silvani
Tinxisse gladium & senectutem scio.

Martyribus quadraginta hi versus accinuntur.

Ἡγεμὼν ἀνελὼν Μαρτύρων εἴκοσι ξίφος,
Ἀγγέλους εἶδε ἄγοντας Θ Παλαιστίνη.

Duplam vicenam Martyrum gladius tulit, AUCT. G.H.
Quos Palæstina protulit & quos Ægyptus.

7 Præterea ad diem XVI *Octobris refertur* S. Silvanus, 14. Octob. *in Ms. Synaxario Claromontano & in Menais excusis & apud Maximum Cyberorum, hoc elogio.* Silvanus ex Gaza oriundus, vir mitis ingenii & sinceræ fidei, Gazensis Ecclesiæ Presbyter, jam grandis natu ad populum Cæsaream urbis perductus, flagris peracerbe cæditur, & in lateribus laceratur. Deinde ad æreas metalli fodinas damnatus, a fidelibus officio Pontificio præfectus est. Aliquanto vero post senio confectus, & imbecillitate fractus, capite plexus est. *Denique die quinta Novembris refertur* S. Silvanus ad metalla damnatus, *ubi omnino credendus hic Episcopus intelligi, quod hic idem sit dies, quo Isaam in ipsum ac socios Confessores sententiam istam indicat Eusebius: quodque eodem die in Martyrologio Basilii Imperatoris & aliis Græcis Mss. cum* SS. Domnino, Theotimo *& aliis non tantum*, ad metalla damnatus dicatur; sed expresse addatur in aliquibus, quod fuerit tandem capite plexus, *idque* sub Præside Palæstinæ Urbano. *& 5 Nov.*

DE S. SYNESIO MARTYRE,

DEPOSITO LUCÆ IN HETRURIA. G.H.

Memoria in Fastis.

IV MAJI

INter Sacra corpora Sanctorum, *quæ in urbis Lucensis ecclesiis in Hetruria plurima adservantur, est corpus S. Synesii Martyris, cujus memoria celebratur in antiquis Martyrologiis Ecclesiæ Lucensis, quæ Franciscus Maria Florentinius post Martyrologium Hieronymianum a se editum adjunxit: in quibus ista habentur:* IV Nonas Maji S. Senesii Martyris. *Eodem die meminerunt illius Carthusiani Bruxellenses, inscriptis additionibus ad Grevenum his verbis:* In Luca civitate S. Senesii Martyris, *Ferrarius in Catalogo Sanctorum Italiæ, anno* MDCVIII *excuso, sub nomine* S. Sentii *eum honorat, eodem* IV *Maji, his verbis:* Sentius, miles & Martyr, Lucæ hac die venerationem habet. Corpus enim illius in templo majore religiose adservatur, & memoria ejus anniversaria duplici ritu, non modo in civitate, sed & per diœcesim celebratur. Acta tamen Martyris ita periere, ut neque locus, C neque tempus neque genus martyrii sciri contigerit. Solæ enim manent ejus reliquæ, cum inscriptione, Martyris nomen continente. *Et in Annotatione addit*: An hac die passio illius recolatur, vel Inventio sive Translatio, neque id quidem scitur. *Quo ergo indicio* Militem *appellavit, si solum* nomen Maryris *ex inscriptione notum fuerit? Idem Ferrarius edidit anno* MDCXXV *Catalogum generalem Sanctorum, qui in Martyrologio Romano non sunt, ibique ista scripsit*: Lucæ in Hetruria S. Senesii Militis & Martyris, *atque, ut in Notis addit* alias Sentii. Ex tabulis Ecclesiæ Lucensis, Corpus ejus in Ecclesia Cathedrali asservatur, Cyzici passus sub Licinio traditur: cujus corpus primum Romam sub Damaso Pontifice, deinde Lucam translatum est, ut habent Mss. monumenta Ecclesiæ Lucensis: *ex quibus Cæsar Franciottus, in Historia & Vitis Sanctorum Lucensium, anno* MDCXIII *ediderat Italice Martyrium & translationem corporis S. Senesii.*

& apud Ferrarium

Martyrium Cyzici sub Licinio assidum ex Actis S. Theogenis.

2 *Nos in itinere nostro Romano bis illa Acta Latine descripsimus, primum Florentiæ in bibliotheca Medicea Magni Ducis, pluteo* 20 *reperta, deinde Lucæ ex Ms. Legendario Ecclesiæ Cathedralis. Verum dum singula examinamus, deprehendimus eum, qui talia Acta sæculo* XIII *post factam in novum altare translationem composuit, eodem modo illusisse Lucensium credulitati, S. Synesii passionem a se repertam mentiendo; quomodo circa Vitam S. Frigidiani, præcipui Lucensium Patroni, factum ab eo, qui ut Sanctum illum Hibernum esse & in Hibernia natum persuaderet, sub ejus nomine supposuit historiam S. Finniani Episcopi Maghilensis, dandam* X *die Septembris; idemque fecit in S. Silao, altero Lucensis ecclesiæ Patrono, applicans ei Vitam S. Sinnani, datam a nobis* VIII *Martii. Sane tota martyrii series, qua hic attribuitur S. Synesio, spectat ad S. Theogenem sub Licinio Cyzici passum, a nobis ad ejus natalem, diem* III *Januarii edita, ex variis Mss. item ex Mombritio & Agonibus Martyrum mensis Januarii, extantque sed contracta apud Vincentium Bellovacensem lib.* 13 *Speculi historialis c.* 60, *& apud Petrum de Natalibus lib.* 2 *Catalogi cap.* 41. *Exeisdem Actis sua elogia sumpserunt Græci in Menologio Basilii Imperatoris, Ms. Synaxario Claromontano, Menais excusis & MSS. Mediolanensibus bibliotheca Ambrosiana. Latini etiam Martyrologi Florus, Rabanus, Notkerus aliique in variis MSS. ut non detur dubitandi locus, quin sint Acta dicti* F *Theogenis Martyris, paucis hinc inde mutatis attributa S. Synesio Martyri.*

adjunctis cruciatibus ex traditione corporis Romam,

3 *Verum impostura magis apparet in Translatione corporis, ubi iidem qui* corpus sepelierant Cyzici in Villa Adamanti sub Licinio, tulissent Romam, *ubi* a Damaso Papa mirifica veneratione susceptum *dicitur, idque illo tempore*, cum cogerentur sacrificare, vel certe si contemnerent illud agere, gladio illorum capita amputarentur. *Constat interim Damasi electionem annis ferre* LX *post excessum tyrannorum esse factam. Sed levia hæc forent nisi magis absurda sequerentur ista*: Decedente B. Damaso Papa successit in Episcopatu venerabilis Orosius. Tunc temporis tenebat Romanum Imperium Constantius nepos Magni Constantini Imperatoris, qui petit & impetravit a dicto Papa Orosio corpus jam sæpe nominati Martyris, & deduxit ad Lucanam civitatem, & ædificavit Ecclesiam B. Petri, & juxta altare collocavit corpus prælibati Martyris. *Hæc sunt in Ms. Florentino. Ast ubi somnians Auctor intellexit aliquem Papam Orosium fuisse, eumque successorem S. Damasi. Cui anno* CCCLXXXII *vita functo successisset S. Siricius, at quis tunc imperavit Constantius nepos Constantini Magni? Filius hujus filius Constantius, sed is anno* CCCLXI *vita decesserat, & dicto anno* CCCLXXXII *regnabant Gratianus, Valentinianus junior & Theodosius. Qui postea Acta in Legendario Lucensi reperta descripsit, ut dictos errores emendaret, jam relata sic contraxit.* Tandem ab Orosio sanctæ Sedis Apostolicæ vice susceptus est, regnante Imperatore Romano-

rum,

Digitized by Google

AUCT. G. H. tum, poteſtate quæſitus eſt S. Syneſius ab Oroſio Romanæ Eccleſiæ Pontifice, ut regia poteſtate deveniret, quemadmodum factum eſt. Suſcepto autem corpore B. Seneſii deductus eſt in Lucanam civitatem, & extra portam urbis collocatum in eccleſia S. Petri &c.

ex corpus Lucam translatum ſæculo I.

4 *Hæc ibi. Quæ omnia ut mera ſomnia jure neglexit Cæſar Franciottus*, & corpus S. Seneſii Lucam delatum anno DCCLXXXVII *ſtatuit, cum huic Eccleſiæ Lucenſi præeſſet* Joannes I Epiſcopus. *Videtur Franciottus hac nixus conjectura, quod dictus Epiſcopus corpus S. Reguli Archiepiſcopi Africani a Populonia, ubi fuerat a Totila Regis militibus martyrium paſſus, Lucam tranſtulerit; uti Ferdinandus Ughellus tomo I Italiæ ſacræ in Epiſcopis Lucenſibus, allato antiquo inſtrumento, explicat, & ad Kalendas Septembris dicendum erit. Præterea eodem Joanne Sedente, urbs Luca nobilitata fuit miraculoſa Chriſti crucifixi imagine, quam ferunt a Nicomede effictam: hanc nobis cum anno* MDCLXII *Luca ad plures dies ſubſiſteremus, venerandam aperuerunt Eccleſiæ Cathedralis præcipui Canonici. De ea autem legi poſſunt, quæ memoratus Franciottus latius deſcribit.*

B 5 *Verum ut ad S. Syneſium revertamur, hoc certum eſt, quocumque tempore delatum fuerit corpus Lucam, ibidem ſæculo Chriſti undecimo fuiſſe cum debita veneratione aſſervatum in eccleſia S. Petri, extra muros civitatis Lucanæ. Nam ut Acta in MS. Florentino habent, tunc* a filiis ejuſdem Eccleſiæ & Lucenſi populo in eadem Eccleſia mirifice eſt facta crypta, & in ea decenter eſt collocatum corpus ab Anſelmo Epiſcopo prædictæ civitatis, Clero & populo multo conveniente: qui jam dictus Epiſcopus poſtea, non multo tempore currente, Romanæ Eccleſiæ Sedem honorifice tenuit, & Papa Alexander II nominatus eſt: in quo profecto loco multa exuberant beneficia, ad laudem & gloriam nominis Jeſu Chriſti. *Hæc ibi. Dictus Anſelmus adeltus fuit Epiſcopus Lucenſis an.* MLVI, *at Pontifex Romanus creatus an.* MLXI, *Alexander* II *appellatur, mortuus* XXII *Aprilis anni* MLXXIII. *Ab hoc Alexandro* II *conſtitutus Epiſcopus Lucenſis ejus nepos* S. Anſelmus, *cujus Vitam illuſtravimus ad diem* XVIII *Martii. Deinde ſubſtituti fuerunt Epiſcopi* Gothifredus, Rangerius, Ro-

C dulphus, *ac poſtea an.* MCXVIII *ſucceſſit* Benedictus, *fato functus an.* MCXXVII. *Sub quo hæc circa corpus S. Syneſii peracta traduntur in dicto MS. Florentino.*

ab opus abundantiam aquarum,

6 Cum in loco illo per occultos terræ meatus aqua ſæpius redundaret, & fere uſque ad medium altaris excreſceret, Benedictus, Dei gratia ſanctæ Lucanæ Eccleſiæ ſervus & Epiſcopus, ſolicitus extitit de theſauro recondito, ne videlicet aqua ſuccreſcens oſſa beatiſſimi Martyris attingeret, ac per hoc in aliquo ſanctum corpus læderetur. Unde factum eſt, ut præfatus Pontifex a Fratribus conſilium peteret quid facto opus eſſet: plurima ſiquidem in loco prædicto totius Lucani populi, pro reverentia ſanctiſſimi Martyris, devotio frequentabatur: qui etiam de aquarum redundantia, quam videbant, nihilominus dubitabant. Viſum eſt igitur Epiſcopo ejuſque Fratribus potius & utilius conſilium, ut dubitationem hanc de medio auferentes, populi piæ intentioni conſulerent, & devotionem eorumdem circa divinum cultum ac Reliquias Martyris augmentarent. Proinde ad prædictam eccleſiam S. Petri majoris venientibus, altare, ſub quo jacebat Martyr Seneſius, frangitur: locus, in quo latebat theſaurus venerabilis, recluditur: extra cryptam, ipſius Pontificis ſuorumq; Fratrum manibus, magna cum reverentia deportatur; & deſuper ante altare Apoſtolorum Principis, interim honeſtiſſimorum virorum diligenter exquiſita & adhibita cuſtodia, collocatur.

7 Quales ibi vigiliæ, quam ſolenniter & quam celebriter, & ab ipſo Pontifice & ab omni viciſſim Clero civitatis, per octo dies continuos ibi pernoctantibus, quantus etiam & quam aſſiduus virorum concurſus; quanta erga Martyrem (ſicut earum eſt conſuetudo) devotiſſimarum mulierum frequentia, cereis & luminaribus, quæ plurima in ſingulis deferebantur vigiliis, per totam noctem & diem non ibi deficientibus, nullius unquam lingua ſufficit enarrare. Octavo denique die convenit apud S. Petrum univerſa civitas, & de toto Epiſcopatu quam maxima multitudo. Affuit & Benedictus Pontifex, una cum omni Clero ſuo; & habita proceſſione celebri, altare quod erat reædificatum mirabiliter benedixit, & per gratiam ſancti Spiritus conſecravit: ſub quo Beati Martyris Seneſii diligenter ac reverenter oſſa recondita requieſcunt

Anno milleno centeno bis duodeno;
Auguſtique de jam ſexto biſque noveno

24 Auguſti.

Ad cujus oratorium quicumque fideliter & recta intentione conveniunt, divinis per interceſſionem E Martyris perceptis beneficiis, non abſque ſalute mentis & corporis ad propria redeunt. Credimus profecto quod ipſius interventu, qui conveniunt, lætificantur; & Lucana civitas meritis ejuſdem protegitur atque defenditur, per Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum, cui eſt honor & gloria in ſæcula ſæculorum. Amen.

D in altari nova dedicatione anno 1124.

Inſcripta depoſitum ſæculo XI.

8 *Hactenus auctor Vitæ S. Seneſii in Ms. Florentino. Verum* propter demolitionem fiendam de dicta eccleſia S. Petri ob neceſſitatem belli, quod dubitabatur per Florentinos indici adverſus civitatem Lucanam, veneranda corpora S. Seneſii & BB. Romei & Avertani, de conſenſu & auctoritate R. D. Vicarii Reverendiſſimi D. Cardinalis Epiſcopi Lucenſis & etiam Capituli dictæ eccleſiæ Cathedralis, nec non & magnificorum Dominorum magnificæ civitatis Lucenſis, de ipſa eccleſia S. Petri ad eccleſiam Cathedralem S. Martini de Luca, magna cum ſolennitate, anno MDXIII translata fuerunt, ad beneplacitum deponentium reſtituenda novæ eccleſiæ S. Petri Majoris: *uti latius continetur in Tabulis publicis, a nobis* XXV *Februarii ad Vitam S. Avertani § 3 editis. Franciottus in Catalogo Sanctorum, quorum ſacra corpora in eccleſia Cathedrali ſervantur, ita interſerit*: Corpus S. Seneſii, in depoſito, pro æde S. Petri majoris: *& recenſitis Reliquiis eccleſiæ S. Petri majoris, addit*: Huc debent ſuo tempore referri tria ſancta Corpora, videlicet S. Seneſii Martyris, & SS. Avertani & Romæi.

translatum in eadem Cathedralem an. 1513 cum interventione illud reſtituendi, F

quod ſuum in an. 1644 dilatum.

9 *Et ipſum quidem S. Petri templum fuit circa ann.* MDLXXXVIII *nobili ſtructura reſtauratum a fundamentis, ac vulgo jam nuncupatur* eccleſia Dominę de miraculis, *propter miraculoſam ibidem Deiparæ imaginem: ſacrorum autem corporum reſtitutio dilata fuit, propter diſſidia quædam deſuper ſuborta uſque ad annum* MDCXLIV: *quando factum de eadem reſtitutionem inſtrumentum, quod ex Lucenſis Reipublicæ Archivo, anno* MDCLXXVI *tranſcribendum nobis curavit Illuſtriſſimus Marius Florentinius, nobilis illius Medici pariter & hiſtorici Franciſci Mariæ Florentinii, hoſpitis quondam noſtri & in hoc opere ſæpius laudati atque laudandi, filius; ex Lucenſis Eccleſiæ Diptychis, a ſua quondam patre collectis ſed adhuc ineditis, addens*, Brachium S. Syneſii in eccleſia S. Mariæ curtis-Orlandingorum ſervari & coli, apud Religioſos Presbyteros Congregationis Matris Dei, *quæ ex eadem Florentinia familia habuit ipſius Franciſci Mariæ fratrem P. Hieronymum, virum eruditum etiam ipſum, & libris nonnullis editis clarum. Inſtrumentum prædictæ reſtitutionis, ex Italico Latine redditum, hujuſmodi eſt*,

10 In

Digitized by Google

A *Quando restaurarum pofulantibus ecclesia S. Petri Comm cis,*

10 In nomine Domini Quandoquidem ex Inſtrumento per qu. Petrum Joannis Pauli de Piſcilla, ſub annum MDXIII die XXXI Auguſti confecto pateat, quod adm. Illuſtre ac Reverendiſſ. Capitulum adm. Illuſtrium ac Reverendorum Dominorum Canonicorum Cathedralis Lucenſis receperit in depoſitum corpora S. Syneſii & BB. Romæi & Averardi ſeu Avertani, quæ fuerant in eccleſia Collegiata S. Petri Majoris, a Dominis Canonicis, præfecto fabricæ atque uno ex Parochianis ejuſdem eccleſiæ, tenenda, ſervanda, & cuſtodienda pro beneplacito dictorum Dominorum Deponentium, ac deinde reddenda reſtituendaque DD. Rectori, Canonicis & Parochianis illius eccleſiæ S. Petri Majoris, ad quamcumque eorum requiſitionem ac voluntatem, idque ſub pœnis atque in forma ac modo in eodem Inſtrumento expreſſis. Quandoquidem etiam adm. Ill. ac Rev. D. Laurentius Bonviſi, in præſentiarum eccleſiæ S. Petri Majoris bene meritus Prior, apud prædictum eccleſiæ Cathedralis Capitulum inſtiterit, ut in virtute contractæ obligationis dignetur reſtituere corpora illa ſancta.

eadem per deputatos Capituli Cathedralis.

B 11 Ipſum adm. Ill. ac Reverendiſſ. Capitulum, competenti numero congregatum, die IV Martii anno MDCXLIV inter alia decrevit, ut Domini Primicerius Sigiſmundus Puccini, Franciſcus Galganetti, & Felix Trenta, ante hac ad d. reſtitutionis negotium deputati, plenam habeant auctoritatem conſultandi decernendique id quod deſuper utilius factu judicariut, pro ipſius Reverendiſſ. Capituli commodo, pro prima functione futura in feſto ipſius S. Syneſii, deſuperque conficiendi publica inſtrumenta, ſub iis pactis & conditionibus quæ & qualia expedire cenſuerint.

facta eſt in manu Primi S. Petri.

12 Hac ergo auctoritate inſtructi Domini prædicti ... dant & conſignant adm. Ill. ac Rev. D. Laurentio Bonviſi Priori, ad hoc conſtituto ab eccleſiæ ſuæ Canonicis, per actum a me Notario publico rogatum ſub die XXVIII Aprilis, & D. Joſepho Baroni, moderno Fabricæ S. Petri Majoris Præfecto, prædicta corpora S. Syneſii, & BB. Romæi & Averardi ſeu Avertani, transferenda quandocumque & quomodocumque ipſis libuerit ad jam d. eccleſiam, ut ibi deinceps more ſolito honorentur ea conditione ut Reverendiſſ. Capitulum jus ſervet celebrandi Miſſam ſolennem ad horam Tertiæ in prædicta eccleſia S. Petri Majoris, mane, die IV proximi menſis Maji, quando occurret feſtum d. S. Syneſii, eo modo ac forma quo antea facere ſolebat Reverend. Capitulum in præd. eccleſia S. Petri coram præd. depoſito in feſto ipſius Sancti. AUCT. G. H.

die 30 Aprilis.

13 Hac igitur conſignatione ſic facta, prædicti Prior & Fabricæ Præfectus, abſolvunt prædictos deputatos ab omni obligatione, quæ forte ex vi præcitati inſtrumenti poſſet contra Reverendiſſ. Capitulum prætendi, quocumque modo aut titulo, ſtipulatione adjuncta & quacumque exceptione ſeclusa. De quibus omnibus utrimque factis & reciproce promiſſis, factum eſt præſens inſtrumentum, ſub pœnis contra infractores hujus conventionis ſtatutis, ſolvendis toties quoties &c. Actum Lucæ in ſacrario Eccleſiæ Cathedralis Lucanæ, coram & præſentibus ibidem adm. Rev. D. Joanne Antonetti cuſtode d. Cathedralis, & Bartholomæo olim Domini Merli, Lucenſibus civibus, teſtibus rogatis, ſub anno Nativitatis Domini MDCXLIV, Indictione XII, die vero XXX Aprilis, ad fol. 559 protocolli inſtrumentorum Egregii D. Jacobi de Matronis, in archivio publico Illuſtriſſ. & Excellentiſſ. Lucenſis Reipublicæ exiſtentium. E

Ego Jacobus de Matronis N. P. rogavi.

nihil unum corpora ſub ara majori habentur.

14 *Ex hoc ergo tempore, uti novis ſubinde litteris præ-laudatus Marius Florentinius me docuit* VII *Julii anni* MDCLXXVII, *oſſa* S. Syneſii ac BB. Romæi & Avertani *requieſcunt in arca jam dicta eccleſia maxima, tribus diſtinctis arculis cupreſſinis, multitio & coccineo ſerico ornatis, condita, poſt cratem ferream inauratam, qua dictum altare ad ipſarum arcularum cuſtodiam præmunitur. Et ſanctis quidem* Syneſii *feſtum celebratur quotannis* IV *Maji cum divinis Officiis, Miſſa ſolenni muſico modulamine, & cerorum oblatione nomine Reipublicæ faciendæ; non tamen eiſdem, ut ſolebat olim, intereſt Excellentiſſimus Reipublicæ Vexillifer cum duobus Decemviris, quia indultum conſuetudine eſt ut illi jam variis in publicum exeant.* B. Avertani *celebritas die* XXV *Februarii recolitur, & de eo pariter Miſſa peragitur: ſed de* B. Romæo *nihil ſit particulare.*

DE SANCTIS MARTYRIBUS

NEOPHYTO, GAJO ET GAJANO,

ITEM ZENONE, MARCIO ET MACARIO.

G. H.

IV MAJI

Cultus primorum.

Memoria horum Martyrum variis diebus recolitur, ac primo ad diem IV *Maji in Ms. Synaxario Græco Eccleſiæ Conſtantinopolitanæ, quod ſpectat ad Collegium Claromont. Societatis Jeſu Pariſiis, in quo iſta habentur:* Certamen ſanctorum Martyrum Neophyti, Gaji & Gajani. Eorum celebritas peragitur in veneranda eccleſia ſanctorum, glorioſorum & in miraculis patrandis eximiorum Coſmæ & Damiani, quæ eſt in ædibus Darii dictis. *Dein ad diem quintum Maji eiſdem pene verbis celebratur in Menais excuſis, & apud Maximum Cytherorum Epiſcopum & in MSS. Taurinenſibus indicatur* certamen SS. Neophyti, Gaji & Gajanæ Martyrum. *At ſeptimo die Maji in MSS. Menais, qua apud Petrum Franciſcum Chifletium Societatis Jeſu reperimus Divione, iſta leguntur:* Sancti Gajanus, Gajus & Neophytus gladio cæſi martyrium conſummarunt. *Adjunguntur dein iſti verſus:*

4, 5 & 7 Maji.

Fui relictus: enſis aſt me quoque tulit,
Sicut ſodales, Gajus Martyr inquit.

Denique undecimo Auguſti referuntur in priore MS. Synaxario, & adjunguntur ſocii Zenon, Marcius & Macarius, *& dicitur* celebritas peragi *ex illujo ſimo* in elevata æde SS. Coſmæ & Damiani *ut ſupra. Et eadem ſunt in Menais Mediolanenſibus bibliothecæ Ambroſianæ & duplicibus Taurinenſibus Ducis Sabaudiæ & aliis Patrum Dominicanorum Congregationis S. Ludovici Pariſiis. Quos omnes ad hunc* IV *Maji damus. Si tamen aliqua Acta poſſimus nanciſci (nam extitiſſe aliqua perſuadet circumſtantia caſi poſt ceteros Gaji, in diſticho notata) referentur ad diem* XI *Auguſti. Interim a conditione editi loci monemur, prænemoratam SS. Coſmæ & Damiani ædem ipſam eſſe, quam, teſte Chronici Alexandrini ſeu veteris Conſtantinopolitani auctore; Heraclii Imperatoris evo invaſerunt Avares: nam Nicetas Choniates lib.* 3 *de Alexio Comneno* Blachernarum collem *appellat: hac an-*

Omnium XI *Auguſti.*

Digitized by Google

A autem ecclesia supra dicitur fuisse, ἐκ τῶν Δαρεὶς; an ut distinguatur ab altera suburbana eorundem Sanctorum aede, ἐκ τῆς Παυλίνης sita, extra eos muros, quos Blachernensi D. Virginis Basilicæ ad eam urbi jungendam circumduxisse Heraclium, testatur Codinus de originibus? Meminisse illius aedis videtur Cedrenus, cum describit quomodo ex praedicti Blachernensis Basilicæ tecto Michael Balbus signum belli sustulerit adversus rebellem Thomam, urbi & imperio imminentem castraque habentem, ἐκ τῆς Παυλίνης

Iuxta ruinas ecclesiæ suburbanæ C. P. Blachernis.

διὰ τὸ τῶν Ἀκυρατηγῶν Ἀναργύρων τέμενος ἐνταῦθα ἱδρῦσθαι ubi mirisicorum Anargyrorum templum consistit. *Verum cum ipse locus fuerit in Blachernis, ut ex Cedreni contextu liquet, difficile creditu est, geminas ibi aedes eorundem Sanctorum Cosmæ & Damiani fuisse; potiusque suademur tot nominibus unum idemque templum significari, in quo Sanctorum praedictorum corpora deposita fuerint, non uno fortassis loco aut tempore casa, allataque.* D

DE S. JACOBO DIACONO;

MARTYRE BERGOMI IN ITALIA.

G.H.

ANNO CCC LXXX

Officia propria Sanctorum Ecclesiæ Bergomatis habemus, a Sixto V Pontifice anno MDLXXXVII *approbata, & Bergomi anno* MDCX *excusa, atque iterum cum nova facultate recusa Romæ in typographia Cameræ Apostolicæ anno* MDCXIV. *In his præscribitur* festum S. Jacobi Martyris, sub ritu duplici *celebrandum, cum hisce ad Matutini Nocturnum secundum recitandis Lectionibus.* B

Elogium ex Breviario.

1 Jacobus Martyr, Bergomi nobilibus parentibus natus, & liberalibus disciplinis eruditus, comitate atque orationis lepore, antequam Christi fidem susciperet, omnibus amabilis & jucundus erat. Quare eum Dei benignitas diu in infidelitatis errore permanere noluit. Cum enim aliquando Presbyterum, in cœtu Christianorum de fidei veritate & falso idolorum culto differentem, audisset; Christianæ religionis desiderio incensus, Christo nomen dedit. Baptismi deinde Sacramento initiatus, tantum in Christiana pietate profecit, ut Clero Ecclesiæ adscriptus, Archidiaconatus honore dignatus sit. Ea tempestate cum Ariana hæresis late virus suum diffunderet, & Bergomi ad quadraginta ex præcipuis Clericis in ecclesia trucidati essent; Jacobus, fratrum cæde minime territus est, quin illis se ut firmissimum murum opponens, & privatim & publice Catholicam fidem sacræ Scripturæ ac Patrum testimoniis confirmavit. Quibus præsidiis non solum Catholicos in fide retinuit, sed & multos hæreticos ab Arianorum fallaciis ad Ecclesiam revocavit: quæ res illorum odium magis in eum concitavit. Itaque conC spiratione ad eum facta, Jacobo in templo & suggesto ad populum concionanti caput injecto jaculo vulnerant: moxque ab iis illinc præcipitatus, nodosisque fustibus contusus, martyrio coronatur, quarto Nonas Maji anno Salutis trecentesimo octuagesimo. Ejus corpus Catholici honorifice cum psalmis & hymnis in S. Alexandri basilica sepelierunt: ubi multis miraculis ad fidei Catholicæ comprobationem indies illustratur.

3 *Hactenus Lectiones Ecclesiasticæ: quibus alterum antiquitatis monumentum, adjungimus, epitaphium ad ejus tumulum olim positum, & a Ferdinando Ughello tomo* 4 *Italiæ sacræ in Episcopis Bergomensibus excusum his verbis.* Hic requiescit B. M. Jacobus, Clericus & Diaconus Bergomensis, qui Christum prædicans, pro dura impiæ hæresis castigatione, ab Ariana turba fustibus percussus, e pulpito ejectus, Martyr efficitur IV Nonas Maji, anno Salutis humanæ CCCLXXX & Diaconatus sui anno XX, & impii Valentis Catholicorum persecutoris XIII: & in sacra Cathedrali D. Alexandri æde conditus est. *Colitur S. Alexander Martyr, primarius Bergomensium Patronus, die* XXVI *Augusti. Annus Valentis Imperatoris in Epitaphio positus, melius in Lectionibus omissus est, quod is biennio ante fuerit in pugna contra Gothos interemptus.*

Epitaphium.

4 *Tertium testimonium proferimus ex Vinea Bergomensi, a Bartholomæo de Peregrinis, Presbytero & civi Bergomensi anno* MDXLV *conscripta: in cujus parte* I *cap.* 8 *ista traduntur*: Hæc subinde vinea, per annos duos & quinquaginta & amplius, permansit sine cultore Episcopo, ob infidelium persecutiones. Subsecutus est autem B. Jacobus, Archidiaconus & Canonicus, qui E cum antea hujus Vineæ destructor esset, factus est fortissimus defensor & fidelis cultor, Bergomeamque Ecclesiam sanctissime per annos viginti gubernans, quadraginta illos Clericos Bergomenses, ecclesiam Divo Alexandro dicatam custodientes, in pristinam regularem & Apostolicam vitam restituit, qui postea simul omnes ab hæreticis Arianis occisi sunt. Hic autem Jacobus, propter hoc minime perterritus, contra ipsos Arianos constanter certavit, & tandem pro Christi fide crudeliter interemptus est, anno humanæ Salutis CCCLXXX quarto Maji, & in eadem ecclesia a Catholicis Christianis conditus est. Hæc ex libro tertio Chronicorum Domini Joannis Mariæ Mediolanensis Canonici Regularis. Quæ etiam in libro tertio de Antiquitatibus & gestis Divorum Bergomensium historia habetur. *Hæc ibi.*

Ex Vinea Bartholom. de Peregrinis.

5 *Hactenus antiquiorum scriptorum fontes ostendi, ex quibus alii sua rivulos deduxerunt: & talis censeri potest M. Antonius Benalius, in suis de Vita & rebus gestis Sanctorum Bergomatum Commentariis, quos Io. Antonius Guarnerius Canonicus expolivit, auxit & edidit anno* MDLXXXIV. *Ubi S. Jacobi Martyris Vita est, instar Orationis Panegyricæ late deducta: sed ad historiam nihil producitur, quod non est satis accurate in jam datis monumentis expositum. Simili fere modo Italice ediderunt Marius Mutius in Historia Sanctorum Bergomensium anno* MDCI, *&* MDCXXI *excusa; & Cælestinus Bergomas, Presbyter Capucinus pars* 2 *Historiæ quadripartitæ Bergomensis, volumine* 2: *ubi sub finem addit*, sepulturam S. Jacobi e memoria hominum excidisse, & sacrum corpus longo tempore fuisse occultum, quod tandem anno MCCXC revelatum fuit, & cum aliis tribus corporibus inventum. Præerat tum Ecclesiæ Bergomensi Robertus Bungus Episcopus, qui ad honorem Sanctorum quatuor in ecclesia Cathedrali altare erexit, & in eo quatuor corpora deposuit. *Plenius* &c. Vide Append. pag. 839. col. 2. *Videtur Galesinius ad hanc translationem respexisse, dum in suo Martyrologio, ex Annalibus & tabulis Bergomensibus, ad diem* XXVI *Aprilis ista scribit*: Bergomi translatio sanctorum Martyrum Projecti & Jacobi. *Ex his* Projectus *aliis* Projectitius *Martyr colitur* XVII *Augusti.* F

Corpus translatum anno 1190.

6 *Demum quando anno* MDLXI *ecclesia S. Alexandri destructa est, Clerus cum Reliquiis Sanctorum, inter quas & S. Jacobi fuerunt, demigravit in ecclesiam S. Vincentii, qua etiamnum Cathedralis persistit. Movet scrupulum Cælestinus, quasi perperam ejus ævo, supra referatur S. Jacobus a falso idolorum cultu ad Christianam religionem conversus, ac si eo tempore Paganismus fuisset extinctus. Est in eadem Alpestri ditione*

Et iterum anno 1161.

Digitized by Google

A ditione cum hac diœcesi Bergomensi territorium Tridentinum, in quo an. CCCXCVII a Paganis occisi fuerunt SS. Sisinnius, Martyrius & Alexander, quorum illustria Acta damus XXIX Maji. Meminerunt S. Jacobi Martyris Ferrarius in Catalogo generali & alio Sanctorum Italiæ, Nicolaus Brantius in Martyrologio Poetico, Ughellus in Descriptione urbis Bergomensis, ubi S. Jacobum trucidatum anno CCCLXXXIV scribit.

tempus credibile. 7 Equidem nescio quibus fundamentis ejusmodi chronologia nitatur, qua post Juliani Apostatæ necem, tantum audaciæ fuisse Arianis in Italia creditur, ut sub piissimis & Christianissimis Imperatoribus Valentiniano (nam Valens ejus frater Arianus solas Orientis ecclesias turbavit) Gratiano, Theodosio, ejusmodi facinus credantur in ecB clesia perpetrasse. Si tale quid sub Constantio dicteretur actum circa tempus Mediolanensis concilibuli, & annum CCCLVI, multo verosimilius id appareret. Nihil tamen mutare volui: cum enim impius Constantius ecclesiis passim omnibus Arianos Episcopos curaret præficiendos, potuit Arianorum factio, dum viverent illi, adhuc valida fuisse etiam multis post ejus excessum annis; & quum Bergomatibus ipse imposuerat, ad ann. CCCLXXX aut etiam CCCLXXXV vitam prorogasse. Sic anno CCCLXXIII, mortuo Mediolani Auxentio, tumultuatum fuisse scimus circa electionem successoris, satagentibus Arianis, ut aliquis suæ partis eligeretur.

C

D

DE S. MONICA VIDUA

D. P.

MATRE S. AUGUSTINI.

An. CCCLXXVIII

Cultus sæcy

FEstum sanctissimæ Matris S. Augustini, Monicæ, celebratur hoc IV Maji solenni cultu, apud omnes passim Religiosos Ordines, qui sub regula & patrocinio S. Augustini militantes, universam Ecclesiam mirifice exornant: quales sunt Canonici Regulares cujuscumque Congregationis, scilicet Gallicanæ, Lateranensis, S. Salvatoris, Arroasiensis, VVindesheimensis, & aliarum. Neque his cedunt Ordines Fratrum Eremitarum S. Augustini, & Fratrum Servorum B. Mariæ Virginis. Quin etiam observo ejus cultum præscriptum in nonnullis Breviariis Ordinis Præmonstratensis & Prædicatorum. Sed & modo in Breviario Romano sub ritu semiduplici est Officium de S. Monica præceptum. Sacra ejusdem memoria refertur in hodierno Martyrologio Romano, & in Martyrologio Coloniæ & Lubecæ an. MCCCCXC excuso, uti etiam apud Bellinum, Grevenum, Maurolycum, Molanum, Canisium, Galesinium, Ferrarium, Ghinium, aliosque.

B

2 Vitam & virtutes S. Monicæ filius ejus Augustinus inseruit libris Confessionum suarum, unde eas excerpsit Aloysius Lipomanus; & sic leguntur apud Surium, sed extra formam ordinatæ narrationis. Quam intendens Walterus, Canonicus Regularis cœnobii Arroasiensis in Artesia; (idem qui descripserat translationem reliquiarum ipsius Sanctæ, Ostia Arroasiam a se deportatarum an. MCLXII) eadem Confessionum Augustinianarum loca digessit, prout exigebat vita ordo series. Hanc igitur sic dispositam collectionem damus, ex MS. Bodecensis monasterii in VVestphalia erutam a Joanne Gamansio nostro. Ad calcem legebantur hæc verba: Explicit Vita S. Monicæ matris S. Augustini, cujus historia trahitur ex historia S. Augustini, ex novem libris Confessionum, & ex duabus epistolis sequentibus quas scripsit sorori suæ: & mox subjungitur epistola, non gemina, sed unica; qualis etiam, sub titulo jam relato, excusa est ad calcem Vitarum duobus tomis a Jonino Mombritio editarum. Verum licet epistola scripta sit in persona fratris ad sororem de communi utriusque matre, nemo tamen dixerit eam esse S. Augustini, nisi qui Augustini scripta nunquam legerit. Sed nec cogitari potest esse alterius fratris, qui simul aderat morienti; continet enim quædam ei ad quam scribi fingitur, nimium nota, quam ut frater sorori scribere ipsa voluisset, & alia quædam indicabimus infra coævum auctorem non referentia. Quia tamen fieri potuit, ut aliqua S. Augustini ad sororem epistolæ extiterint aliquando, unde acceptum pro parte aliqua sit argumentum istius scriptionis, eam sub hac præcautione, pusavimus subjungendam prædictæ collectioni.

Vita collecta ex Confessionibus S. Augustini;

sub cujus nomine edita epistola ad sororem non est Augustini.

3 Dabimus deinde prænumeratæ translationis historiam, a VValtero, ut dixi, descriptam, quam Arroasia & ex urbe Atrebatensi accepimus, & intelleximus etiam Ms. extare in cœnobio Bodecensi. Habet ea notas omnes fidelis & coævi scriptoris, ab eaque principium sumpsit totus S. Monicæ cultus, ignotus antiquioribus Martyrologis omnibus, & ab Arroasiensibus ad cæteros Regulares Canonicos per Belgium, Galliam, & Germaniam, inde etiam ad Eremitas Augustinianos, ac deniq; ad Ecclesias omnes transfusus. Idem Canonici Arroasienses, de quorum fundatione prolixe egimus XIII Januarii, ad Vitam B. Hildemari Institutoris, prius quam de Reliquiis S. Monicæ scirent aliquid, habebant in usu celebrandi festum Conversionis S. Augustini die V Maji (nec enim est cur postea credantur diem mutasse) atque inter cætera illius festi ad Matutinum Responsoria etiam illud usurpabant, quod incipit, Accepta baptismi gratia: quod solum ex omnibus cum esset matri ac filio proprium, apte illud assumptum est in advectione S. Monicæ: cujus natalem in cœlis diem cum nusquam expressisset S. Augustinus videntur Arroasienses congruum judicasse, ut alluri S. Monica festum, qua suis precibus lacrymisque filii conversionem impetrarat, eligerent diem ipsius Conversionis festivitati previum, & ab alio Majori Officio vacuum, scilicet IV Maji: qui dies nunc in tota servatur Ecclesia, tamquam dies natalis. Fuerunt tamen qui, nescio ex quo fundamento, depositionem notarent die XXVIII Aprilis, ut patet ex Bruxellensi Martyrologio MS. S. Gudulæ.

Historia Translationis Arroasiam,

ad festum celebrare captum a Maio.

Translatio 20 Aprilis.

4 Festum translationis Arroasienses agunt XII kalendas Maji, uti in Annotatis docebimus: neque de veritate illius scimus controversiam motam ab Italis, parum scilicet curantibus, utrum Sancta corpus in desolata fere Ostiensi urbe adesset vel abesset: pauciqus Ostiensibus, illius absentiæ conscius, studiose occultantibus damnum sua incuria & negligentia factum. Quare nihil miramur, si post tria fere sæcula decursa, Augustinianis Eremitis apud Martinum V instantibus, data sit opera ad requirendum Ostia quod ablatum esse ignorabatur corpus: quomodo autem persuaderi potuerint Romani istud a se inter alia Sanctorum corpora infra ecclesiam S. Aureæ repertum Ostia fuisse, & ut tale transtulerint ad concessam Eremitis S. Triphonis ecclesiam in urbe, unde postea delatum in eam est, quæ nunc S. Augustini dicitur; tunc commodius disquiremus, cum fuerit expositæ VValteri historia de translato a se Arroasiam corpore, quam hic subnectimus: de reliquo S. Monica in urbe Romana cultu alturi ad finem pretensæ ad illam Translationis, cujus anniversarium in Martyrologio hodierno Romano notatur ad diem IX Aprilis.

E

F

Romæ eodem, Aprilis.

5 Exciderat &c. Vide Append. p. 840. col. 1.

VITA

Ex libris Confeſſionum S. Auguſtini a Walchero Canonico Regulari ante annos quingentos collecta.

Ex MS. Bodecenſi.

PROLOGUS COLLECTORIS.

Auctor Vitam S. Monicæ in libris Confeſſionum deſiderat.

1 ROgatus fuit a Fratribus, quibus meipſum negare non debeo, ut vitam & actus S. Monicæ, matris Beatiſſimi Auguſtini, de libro Confeſſionum ipſius excerpere ſatagerem, & pro poſſe meo conſequenter quæque ſeriatim loco ſuo & apte conjungerem; ſicut a primæva ætate, uſque ad finem vitæ ipſius, ea geri potuiſſe competenter æſtimarem. Quibus cum reſponderem, quod ſtudioſis lectoribus poſſit ſatis ſufficere, ſicut de actibus ipſius ipſe filius ejus ſcribendo digeſſerat; nec jam neceſſarium, ſed quaſi ſubſannabile videri, ſi quod a pluribus, qui multo melius & facilius id feciſſe potuiſſent, B hactenus permanſit intactum, a me, tantillulæ ſcientiæ viro, quaſi præſumptive fuerit attentatum: illi e contra dixerunt, quod ſi ab olim jam factum fuiſſet ipſum, repetere vere conveniens jam non eſſet: nec tamen ab alta ſapientibus, ſed ſimplicibus, ſui ſimilibus, id fieri expetebant; nec aliquem cogi ad legendum.

a Fratribus rogatus & adhortatus,

2 Ea enim quæ inde D. Auguſtinus dixit, ita per librum Confeſſionum, per particulas & quaſi fruſtratim, diſperſa ſunt, ut vix a ſtudioſo lectore teneri memoriter poſſint; ſed & ordine præpoſterato ita poſita ſunt, ut quæ primo facta fuerant, poſtremo; & econtra, dicta videantur. Neque enim circa illud ordinandum ipſius ſcribentis vigilabat intentio; ſed piæ matris benevolentiam & ſolicitudines, quas erga ipſum ſpecialius ſemper habuerat, reminiſcens, ſicut tractantis memoriæ occurrebat, aliqua pro tempore inferebat. Nam & in libro, quem ad Paulinum Epiſcopum ſcribit, de cura pro mortuis agenda, maternæ dilectionis & affectionis ita meminit, dicens: Si rebus viventium intereſſent animæ mortuorum, [& ipſæ nos quando eas videmus alloquerentur in ſomnis] ut de aliis taceam, me ipſum pia mater nulla nocte deſereret, quæ me terra marique ſecuta eſt, ut mecum viveret: abſit enim ut facta ſit vita feliciori crudelis uſque adeo, ut quando aliquid angit cor meum, C nec triſtem filium conſoletur, quem dilexit unice, quem numquam voluit mœſtum videre.

quibus & Reliquias & attulerat,

3 Quia vero Reliquias S. Monicæ, Deo volente & me advehente, habere meruerant; pro devotione, quam ad S. Auguſtinum habuerant, & ipſius ſanctiſſimæ Matris Vitam, mea induſtria ex ordine digeſtam, habere multum deſiderabant. Sed cum multis modis excuſarem me, nec uſum, nec ſcientiam habere conteſtans, nihilo minus inſiſtebant, dicentes: Tantummodo adſit voluntas; nam ex dono Dei aderit facultas. Videns itaque tantum deſiderium eorum, & quotidianam fere inſtantiam, cedendum æſtimavi. Promiſi igitur ut tentarem, ſi quo modo id apte poſſem facere quod petebant; ita dumtaxat, ut nihil verborum immutarem omnino, nec aliqua novitate verborum, ſed eiſdem verbis utens, ut non nuper editum, ſed tranſcriptum veraciter dici poſſit.

id facit ſervatis iiſdem verbis,

Nec conturbet auditores ſi pleraque abſque determinatione temporis in hoc opere proferuntur, cum nonnulla & in aliis Scripturis divinis ſimiliter reperiantur. In Evangelio quoque plura dicta & D acta Salvatoris non eodem ordine ab Evangeliſtis relata ſunt, quo & facta ferantur; quod ſtudioſis lectoribus manifeſtum eſt. Sed non in hoc dubium debet habere fidelis intentio, ſi neſciat, quando bona facta fuerint, dum aliquando facta fuiſſe conſtiterit. Sunt enim quidam carnales adeo, ut nolint credere niſi quod oculis viderint, ſicut ille adhuc ſenſibus carnis deditus dicebat: Niſi videro & tetigero, non credam; qui & in hanc blaſphemiam aliquando incidunt, ut nolint credere Sanctos eſſe, niſi ad nutum ipſorum miracula faciant, ſicut mercenarius vel ſervus ad nutum Domini ſui jubentis; quæ tamen poteſt contingere quod alias fecerint, quamvis neſciverint.

Joan. 20. aut ornatu miraculorum

Non deſuisse tempora.

quæ nec omnibus Sanctis adſint,

5 Verum in hoc multi falluntur, quod nec omnes Sancti miracula faciunt, nec omnes qui faciunt Sancti ſunt. Sunt enim, ait beatus Papa Gregorius, intra ſanctam Eccleſiam multi, qui vitam virtutum tenent, & ſigna virtutum non habent, quæ & reprobis ſunt communia, & magicis artibus aliquando fiunt. De bonis operibus meritum ſanctitatis æſtimandum eſt, non de miraculorum oſtentatione, quam multi Sanctorum fugiſſe leguntur. Quod etiam B. Auguſtinus in E ſuis Confeſſionibus oſtendit dicens: Ad te, Deus meus, cui humilem famulatum ac ſimplicem debeo, quantis mecum ſuggeſtionum machinationibus agit inimicus, ut ſignum aliquod petam? Sed obſecro, per Regem noſtrum & puram Jeruſalem, ſimplicem & caſtam, ut quemadmodum longe eſt a me iſta confeſſio, ita ſemper ſit longe ac longius miraculorum operatio. Hæc enim Sancta, de qua agimus, quam caſta, quam ſobria, quam mitis, quam benigna, quam modeſta, quam patiens fuerit, & quam aſſidua, quamque devota, in orationibus, in vigiliis, in jejuniis, in eleemoſynis, ita ut nihil omnino ad perfectionem ei deeſſet, in libris Confeſſionum aperte legitur. Adſint igitur huic noſtro conamini Sancti iſti, de quibus loquimur, ad quorum obſequium noſtra laborat intentio; ut quod pro illorum devotione & fraterna dilectione, & caritate cognovimus, ipſis occulta inſpiratione præmonſtrantibus, & ignorantiæ noſtræ tenebras illuminantibus, ad propoſitum finem perducere valeamus.

& multa facere ſubterfugerunt:

ad obtinendam autem colligendas opem perit.

Hactenus Prologus, cui hoc ſolum monitum ſubjiciendum occurrit, collata a nobis omnia eſſe & emendata juxta accuratiores operum Auguſtinianorum editiones: quædam etiam, quæ vel auctor prætermiſerat, vel potius feſtinans librarius tranſilierat, a nobis eſſe reſtituta ſuis locis, ſic tamen ut [ ] diſcreta a cæteris, intelligas in Bodecenſi Ms. deeſſe. F

CAPUT I.

Pia educatio, conjugium, viduitas, ſolicitudo pro filio Auguſtino.

1 O Domine, quia ego ſervus tuus ſum, ego ſervus tuus & filius ancillæ tuæ: accipe confeſſiones meas & gratiarum actiones, Deus meus, de rebus innumerabilibus. Non enim præteribo quidquid mihi anima mea parturit de famula tua, quæ me parturivit; & carne, ut in hanc temporalem; & corde, ut in æternam lucem renaſcerer. Non ejus, ſed tua dicam dona in ea. Neque enim ſeipſam fecerat aut educaverat: tu creaſti eam (nec pater, nec mater ſciebat quid ex eis fieret) & erudivit eam in timore tuo virga Chriſti tui, regimen unici filii tui, in domo fidei bono membro Eccleſiæ tuæ. [Nec

lib. 9 c. 8

Deo provehente,

tantam

Digitized by Google

A tantam erga ſuam diſciplinam diligentiam matris prædicabat, quantum famulæ cujuſdam decrepitæ, quæ patrem ejus infantem portaverat, ſicut dorſo grandiuſcularum puellarum parvuli portari ſolent: cujus rei gratia & propter ſenectam ac mores optimos, in domo Chriſtiana ſatis a dominis honorabatur: unde etiam curam dominicarum filiarum commiſſam ſibi diligenter gerebat, & erat in eis coercendis, cum opus eſſet, ſancta ſeveritate vehemens, atque in docendis ſobria prudentia. Nam eas, præter illas horas, quibus ad menſam parentum moderatiſſime alebantur, etiamſi exardeſcerent ſiti, nec aquam bibere ſinebat; præcavens conſuetudinem malam, & addens verbum ſanum: Modo aquam bibitis, quia in poteſtate vinum non habetis: cum autem ad maritos veneritis, factæ dominæ apothecarum & cellariorum, aqua ſordebit, ſed mos potandi prævalebit.

7 Hac ratione præcipiendi & auctoritate imperandi, frænabat aviditatem tenerioris ætatis, & ipſam puellarum ſitim formabat ad honeſtum modum, ut jam nec biberet, quod non deceret. Et ſurrepſerat tamen, ſicut mihi filio famula tua narrabat, ſurrepſerat & vinolentia. Nam cum de more, tamquam B puella ſobria, juberetur a parentibus de cuppa vinum depromere, ſubmiſſo poculo, qua deſuper patet, priuſquam in lagunculam funderet merum, primoribus labris ſorbebat exiguum, quia non poterat amplius ſenſu recuſante. Non enim ulla temulenta cupidine faciebat hoc, ſed quibuſdam ſuperfluentibus ætatis exceſſibus, qui ludicris motibus ebulliunt, & in puerilibus animis majorum pondere premi ſolent. Itaque ad illud modicum quotidiana modica addendo, quoniam qui modica ſpernit paulatim decidit, in eam conſuetudinem lapſa erat, ut prope jam plenos mero caliculos inhianter hauriret.

8 Ubi tunc ſagax anus & vehemens illa prohibitio? Numquid valebat aliquid adverſus latentem morbum, niſi tua medicina, Domine vigilaret ſuper nos? Abſente patre & matre & nutritoribus, tu præſens, qui creaſti, qui vocas, qui etiam per præpoſitos homines boni aliquid agis ad animarum ſalutem, quid tunc egiſti, Deus meus? unde curaſti? unde ſanaſti? Nonne proculiſti durum & acutum ex altera anima convitium, tamquam medicinale ferrum, ex occultis proviſionibus tuis, & uno ictu putredinem C illam præcidiſti? Ancilla enim, cum qua ſolebat accedere ad cuppam, litigans cum domina minore, ut fit, ſola cum ſola, abjecit hoc crimen amariſſima inſultatione, vocans meribibulam. Quo illa ſtimulo percuſſa, reſpexit fœditatem ſuam, confeſtimque damnavit atque exuit. Sicut amici adulantes pervertunt, ſic inimici litigantes plerumque corrigunt: nec tu quod per eos agis, ſed quod ipſi voluerunt retribuis eis. Illa enim irata exagitare appetivit minorem dominam, non ſanare; & ideo clanculo, aut quia ita eas invenerat locus & tempus litis, aut ne forte & ipſa periclitaretur quod tam ſero prodidiſſet. At tu, Domine, rector cœlitum & terrenorum, ad uſus tuos contorquens profunda torrentis, fluxum ſæculorum ordinans turbulentum, etiam de alterius animæ inſania ſanaſti alteram; ne, quiſquam, cum hoc advertit, potentiæ ſuæ tribuat, ſi verbo ejus alius corrigatur, quem vult corrigi.]

9 Educata itaque pudice ac ſobrie, potius per te ſubdita parentibus, quam a parentibus tibi, ubi plenis annis nubilis facta eſt, tradita viro ſervivit velut Domino, & fatigit eum lucrari tibi, loquens te illi moribus ſuis, quibus eam pulchram faciebas, & reverenter amabilem atque mirabilem viro. Ita autem toleravit cubilis injurias, ut nullam de hac re cum marito haberet unquam ſimultatem. Expectabat enim miſericordiam tuam ſuper eum, ut in te credens caſtificaretur. Erat vero ille præterea, ſicut benevolentia præcipuus, ita ira fervidus. Sed noverat hæc non reſiſtere irato viro, non tantum facto, ſed ne verbo quidem. Jam vero refracto & quieto, cum opportunum videret, rationem facti ſui reddebat, ſi forte ille inconſideratius commotus fuerat.

10 Denique cum matronæ multæ, quarum viri manſuetiores erant [plagarum veſtigia etiam dehoneſtata facie gererent, inter amica colloquia illæ arguebant maritorum vitam, hæc earum linguam, veluti per jocum, graviter admonens ex quo illas tabulas, quæ matrimoniales vocantur, recitari audiſſent, tamquam inſtrumenta quibus ancillæ factæ eſſent, deputare debuiſſent: proinde memores conditionis, ſuperbire adverſus dominos non oportere.] Cumque mirarentur illæ, ſcientes quam ferocem conjugem ſuſtineret, numquam fuiſſe auditum, aut aliquo indicio claruiſſe, quod Patricius cæciderit uxorem, aut quod a ſe invicem vel unum diem domeſtica lite diſſenſerint, [& cauſam familiariter quærerent; docebat illa inſtituendum ſuum quod ſupra memoravi. Quæ obſervabant, expertæ gratulabantur: quæ non obſervabant, ſubjectæ vexabantur.] E

11 Socrum etiam ſuam, primo ſuſurris malarum ancillarum adverſus ſe irritatam, ſic vicit obſequiis, perſeverans in tolerantia & manſuetudine, ut illa ultro filio ſuo medias linguas famularum proderet, quibus inter ſe & nurum pax domeſtica turbabatur, expeteretque vindictam. Itaque poſteaquam ille & matri obtemperans, & curans familiæ diſciplinam, & concordiæ ſuorum conſulens, proditas ad prodentis arbitrium verberibus coercuit; promiſit illa, talia de ſe præmia ſperare debere, quæcumque de ſua nuru, ſibi quo placeret, mali aliquid loqueretur: nullaque jam audente, memorabili inter ſe benevolentiæ ſuavitate vixerunt. Hoc quoque illi bono mancipio tuo, in cujus utero me creaſti, Deus meus, miſericordia mea, munus grande donaveras, quod inter diſſidentes atque diſcordes quaslibet animas, ubi poterat, tam ſe præbebat pacificam, ut cum ab utraque multa de invicem audiret amariſſima, qualia ſolet eructare turgens atque indigeſta diſcordia, quando præſenti amicæ de abſente inimica per acida colloquia cruditas exhalatur odiorum; nihil tamen alteri de altera proderet, niſi quod ad eas reconciliandas valeret. Talis illa erat docente te magiſtro intimo. F

12 Audieram autem ego adhuc puer de vita æterna, nobis promiſſa per humilitatem Domini Dei noſtri, deſcendentis ad ſuperbiam noſtram, & ſignabar jam ſigno Crucis ejus, & condiebar ejus ſale, jam inde ab utero matris meæ, quæ multum ſperavit in te. Vidiſti, Domine, cum adhuc puer eſſem, & quodam die preſſus ſtomachi dolore, repente æſtuarem, pene moriturus; vidiſti, Deus meus, quoniam cuſtos meus jam eras, quo motu animi & qua fide baptiſmum Chriſti tui, Dei & Domini mei, flagitavi a pietate matris meæ, & matris omnium noſtrum, Eccleſiæ tuæ & conturbata mater carnis meæ, quoniam & ſempiternam ſalutem meam carius parturiebat corde caſto in fide tua, jam curaret feſtinabunda, ut Sacramentis ſalutaribus initiarer & abluerer, te Domine Jeſu, confitens in remiſſionem peccatorum; niſi ſtatim recreatus eſſem. Dilata eſt itaque mundatio mea, quaſi neceſſe eſſet adhuc ſordidari ſi viverem: quia videlicet poſt lavacrum illud, major & periculoſior in ſordibus delictorum reatus foret.

13 Ita jam credebam, & illa, & omnis domus; niſi pater ſolus, qui tamen non evicit in me jus maternæ pietatis, quo minus in Chriſtum crederem, ſicut ille nondum crediderat. Nam illa ſatagebat ut tu mihi

EX CONF. AUGUST.

ſub annoſa famula ſervata diſciplina

non tantum ipſa ejus mores tolerando vicit,

ſed & alias docet viris eſſe ſubjectas

ancilla meribibulam vocantis nutritia

inter diſcordes pacifica erat,

filium in Chriſtiana fide inſtruit

ſalubriter exagitat te.

ſocrum quoque ſuam ſibi devincit,

ejus verbo jubilo,

ebria etiam aqua cupiditatem frenare,

puerili temperantiæ indulgens,

cum paulatim facta eſſet vini appetens,

illere medii baptizatum

EX CONF. AUGUST.

pater esset, Deus meus, potius quam ille; & in hoc adjuvabas eam ut superaret virum, cui melior serviebat: quia & in hoc tibi, utique id jubenti, serviebat.

lib. 9. cap. 9 Ut virum quoque ad te Deum adduxit

* Denique etiam virum suum, jam in extrema vita temporali ejus, lucrata est tibi; nec in eo jam fideli plantit, quod in nondum fideli toleraverat. Erat etiam serva servorum tuorum. Quisquis enim eorum noverat eam, multum in ea laudabat & honorabat & diligebat te: quia sentiebat præsentiam tuam in corde ejus, sanctæ conversationis fructibus testibus. Fuerat enim unius viri uxor, mutuam vicem parentibus reddiderat, domum suam pie tractaverat, in operibus bonis testimonium habebat; nutrierat filios, toties eos parturiens, quoties abs te deviare cernebat.

Parentes filiorum jubet honorare

lib. 2 cap. 3

14 Itaque illa exilivit pia trepidatione ac tremore, & quamvis mihi nondum fideli, timuit tamen vias distortas, in quibus ambulant qui ponunt ad te tergum, & non faciem. Heu mihi! & audeo dicere, tacuisse te, Deus meus, cum irem abs te longius? Itane tunc taceba mihi? Et cujus erant, nisi tua, verba illa per matrem meam, fidelem tuam, quæ cantasti in aures meas? Nec inde quidquam descendit in cor meum, ut facèrem illud. Volebat enim illa, & secreto memini ut monuerit cum solicitudine ingenti, ne fornicarer, maximeque ne adulterarem cujusquam uxorem. Qui mihi monitus muliebres videbantur, quibus obtemperare erubescerem: illi autem tuerant, & nesciebam, & te tacere putabam, atque illam loqui, per quam tu mihi non tacebas; & in illa contemnebaris a me, filio ejus, filio ancillæ tuæ, servo tuo.

Imprimis de Augustino agitur.

B

Qui rem non audiunt

15 Itaque patre jam defuncto, cum incidissem in homines, superbe delirantes, & carnales nimis, & loquaces, in quorum ore laquei diaboli & viscum, confectum commixtione syllabarum nominis tui & Domini Jesu Christi & Paracleti consolatoris nostri Spiritus sancti; * misisti manum tuam ex alto, & de hac profunda caligine eruisti animam meam, cum pro me ploraret ad te mater mea, fidelis tua, amplius quam flent matres corporea funera. Videbat enim illa mortem meam, ex fide & spiritu quem habebat ex te; & exaudisti eam, Domine. Exaudisti eam, nec despexisti lacrymas ejus, cum profluentes rigarent terram sub oculis ejus, in omni loco orationis ejus; & audisti eam. Nam unde illud somnium, quo eam consolatus es, ut vivere me secum crederet, & habere mecum eamdem mensam in domo, quod nolle cœperat, aversans & detestans blasphemias erroris mei? Vidit enim stantem se in quadam regula lignea, & advenientem ad se juvenem splendidum, hilarem atque arridentem sibi, cum illa esset mœrens & mœrore confecta. Qui cum causas quæsisset ab ea mœstitiæ suæ quotidianarumque lacrymarum, docendi, ut assolet, non dicendi gratia; atque illa respondisset, perditionem meam se plangere; jussisse illum quo secura esset, atque admonuisse ut attenderet & videret, ubi esset illa, ibi esse & me. Quod illa ubi attendit, vidit me juxta se in eadem regula stantem. Unde hoc? nisi quia erant aures ad cor ejus. O tu, bone Omnipotens, qui sic curas unumquemque nostrum, tamquam solum cures, & sic omnes tamquam singulos!

Solatur Deus per visum,

lib. 3 cap. 6 adhæret Manichæis.

cap. 11

quod delectet Monicam

C

terram fecisti quod eandem prius fidem aliquando tenuerat.

16 Unde illud etiam? quod cum mihi narrasset ipsum visum, & ego ad id trahere conarer, ut illa potius non desperaret futuram esse quod eram; continuo, sine aliqua hæsitatione, Non, inquit: non enim mihi dictum est, Ubi ille, ibi & tu; sed, Ubi tu, ibi & ille. Confiteor tibi, Domine, recordationem meam quantum recolo, quod sæpe non tacui, amplius me isto per matrem vigilantem responso tuo, (quod tam vicina interpretationis falsitate turbata non est, & tam cito vidit quod videndum fuit: quod ego certe, antequam dixisset, non videram) etiam tum commotum fuisse, quam ipso somnio, quo feminæ piæ gaudium, tanto post futurum, ad consolationem tunc præsentis solicitudinis tanto ante prædictum est. Nam novem ferme anni secuti sunt, quibus ego in illo limo profundi ac tenebris falsitatis, cum sæpe surgere conarer, & gravius alliderer volutatus sum: cum tamen illa vidua casta, pia, & sobria, quales amas, jam quidem spe alacrior, sed fletu & gemitu non segnior, non desineret horis omnibus orationum suarum de me plangere ad te; & intrabant in conspectum tuum preces ejus: & me tamen dimittebas adhuc volvi & involvi illa caligine.

D

17 Et dedisti alterum responsum interim, quod recolo: nam & multa prætereo, propter quod propero ad ea quæ magis urgent confiteri tibi; & multa non memini. Dedisti ergo alterum per Sacerdotem tuum quemdam Episcopum, nutritum in Ecclesia & exercitatum in libris tuis: quem cum illa femina rogasset, ut dignaretur mecum colloqui & refellere errores meos, & dedocere me mala ac docere bona (faciebat enim hoc, si quos forte idoneos inveniisset) noluit ille, prudenter sane, quantum sensi postea: respondit enim me adhuc esse indocilem, eo quod inflatus essem novitate hæresis illius, & nonnullis quæstiunculis jam multos imperitos exagitassem, sicut illa indicaverat ei. Sed, sine, inquit, illum ibi, & tantum roga pro eo Dominum; ipse legendo reperiet quis ille sit error & quanta impietas; simul etiam narravit, se quoque parvulum a seducta matre sua datum fuisse Manichæis, & omnes pene non legisse tantum, verum etiam scriptitasse libros eorum, sibique apparuisse, nullo contra disputante & convincente, quam esset illa secta fugienda, itaque fugisse. Quæ cum ille dixisset, atque illa nollet acquiescere, sed instaret magis deprecando & ubertim flendo, ut me videret & mecum differret; ille jam substomachans tedio, Vade, inquit, a me, ita vivas: fieri enim non potest, ut filius istarum lacrymarum pereat. Quod illa ita se accepisse, inter colloquia sua, mecum sæpe recordabatur, ac si de cælo sonuisset.

cap. 12 ita videtur etiam responsum per Sacerdotis

E

monuit per visum posse fieri ut lacrymæ non filium

CAPUT II.

Discessus S. Augustini in Italiam & ad S. Ambrosium, secuta Monica: hujus gaudia in ejus conversione.

lib. 5 cap. 7

18 MAnus autem tuæ, Deus meus, in abdito providentiæ tuæ non deserebant animam meam, & de sanguine cordis matris meæ per lacrymas ejus diebus ac noctibus pro me sacrificabatur tibi; & egisti mecum miris & occultis modis. Tu illud egisti, Deus meus: nam a Domino gressus hominis dirigentur, & viam ejus volet. * Egisti ergo mecum ut mihi persuaderetur Romam pergere, & potius ibi docere quod docebam Carthagine. Sed quare potius hinc abirem & illuc irem tu sciebas, Deus, nec indicabas mihi, nec matri, quæ me profectum atrociter planxit, & usque ad mare secuta est. Sed fefelli eam, violenter me tenentem, ut aut revocare aut mecum pergeret: & finxi me amicum nolle deserere donec vento facto navigaret. Et mentius sum matri, & illi matri: & evasi: quia & hoc tu dimisisti mihi misericorditer, servans me ab aquis maris, plenum execrandis sordibus, usque ad aquam gratiæ tuæ, qua me abluto siccarentur flumina maternorum oculorum, quibus pro me quotidie tibi rigabat terram sub vultu suo. Et tamen recusanti sine me redire, vix persuasi, ut

cap. 8

Roma profectus Augustinus frustratur matrem.

ut in loco qui proximus noſtræ navi erat, memoria B. Cypriani, maneret ea nocte.

19 Sed ea nocte clanculo ego profectus ſum: illa autem remanſit orando & flendo. Et quid a te petebat, Deus meus, tantis lacrymis niſi ut navigare me non ſineres? Sed tu alte conſulens & exaudiens cardinem deſiderii ejus, non curaſti quod tunc petebat, ut in me faceres quod ſemper petebat. Flavit ventus, & implevit vela noſtra, & litus ſubtraxit aſpectibus noſtris: in quo mane illa inſaniebat dolore & querelis, ac gemitu implebat aures tuas, contemnentes iſta, cum & me cupiditatibus meis raperes ad finiendas ipſas cupiditates; & illius carnale deſiderium juſto dolorum flagello vapularet. Amabat enim ſecum præſentiam meam more matrum; ſed multis multo amplius: & neſciebat quid tu illi gaudiorum facturus eſſes de abſentia mea. Neſciebat; ideo flebat & ejulabat, atque illis cruciatibus arguebatur rea reliquiarum Evæ, cum gemitu quærens quod cum gemitu pepererat. Et tamen poſt accuſationem fallaciarum & crudelitatis meæ, converſa rurſus ad deprecandum te pro me, abiit ad ſolita, & ego Romam.

fructus ejus diſceſſu tuo diffatur.

20 Et ecce excipior ibi flagello ægritudinis corporalis, & ibam jam ad inferos, portans omnia mala quæ commiſeram, & in te, & in me, & in alios multa & gravia, ſuper originalis peccati vinculum, quo omnes in Adam morimur. Et ingraveſcentibus febribus jam ibam & peribam, & illa hoc neſciebat: & tamen pro me orabat abſens: tu autem ubique præſens, ubi erat exaudiebas eam, & ubi eram miſerebaris mei, ut recuperarem ſalutem corporis mei, ad huc inſanus corde ſacrilego. Neque enim deſiderabam in illo tanto periculo baptiſmum tuum: & melior eram puer, quando illum de materna pietate flagitavi, ſicut jam recordatus atque confeſſus ſum. Sed in dedecus meum creveram, & conſilia medicinæ tuæ demens irridebam, qui me non ſiviſti talem bis mori. Quo vulnere ſi feriretur cor matris, numquam ſanaretur. Non enim ſatis eloquor quid erga me habebat animi, & quanto majore ſolicitudine me parturiebat ſpiritu, quam carne pepererat. Non itaque video quomodo ſanaretur, ſi mea talis illa mors tranſverberaſſet viſcera dilectionis ejus.

Cap. 9.

eadem ibid. agnoscunt.

& abſque baptiſmo obliſſe, contriſtanda magis.

ad preces ſuorum infantiam.

21 Et ubi eſſent tantæ preces, & tam crebræ ſine intermiſſione? Nuſquam, niſi ad te. An vero tu, C Deus miſericordiarum, ſperneres cor contritum & humiliatum viduæ caſtæ ac ſobriæ frequentantis eleemoſynas, obſequentis atque ſervientis Sanctis tuis, nullum diem prætermittentis oblationem ad altare tuum; bis in die, mane & veſpere, ad eccleſiam tuam ſine ulla intermiſſione venientis; non ad vanas fabulas & aniles loquacitates, ſed ut te audiret in tuis ſermonibus, & tu illam in ſuis orationibus? Hujuſne tu lacrymas, quibus non a te aurum & argentum petebat, nec aliquod mutabile aut volubile bonum; ſed ſalutem animæ filii ſui, tu, cujus munere talis erat, contemneres & repelleres ab auxilio tuo? Nequaquam, Domine: imo vero aderas, & faciebas ordine quo prædeſtinaveras eſſe faciendum. Abſit ut ta falleres eam in illis viſionibus & reſponſis tuis, quę jam commemoravi, & quæ non memoravi; quæ illa fideli pectore tenebat, & ſemper orans tamquam chirographa tua ingerebat tibi. Dignaris enim, quoniam in ſęculum miſericordia tua, eis quibus omnia debita dimittis, etiam promiſſionibus tuis debitor fieri. Recreaſti ergo me ab illa ægritudine, & ſalvum feciſti filium ancillæ tuæ.

ſanctum profeſſum; Mediolanum. Cap. 11.

22 Poſtea Miſſum a Mediolano Romam ad Præfectum Urbis, ut illi civitati Rhetoricæ magiſter provideretur, impertita etiam evectione publica ego ipſe ambivi per eoſdem ipſos Manichæis vanitatibus ebrios, quibus ut carerem ibam, ſed utrique neſciebamus, ut dictione propoſita me probatum Præfectus tunc Symmachus mitteret. Et veni Mediolanum ad Ambroſium Epiſcopum, in optimis notum orbi terræ, pium cultorem tuum, cujus tunc eloquia ſtrenue miniſtrabant adipem frumenti tui, & lætitiam olei, & ſobriam vini ebrietatem populo tuo. Ad eum autem ducebar abs te neſciens, ut per eum ad te ſciens ducerer; & ſtudioſe audiebam diſputantem in populo. * Itaque Manichæos quidem relinquendos eſſe decrevi, & ſtatui tamdiu eſſe Catechumenus in Catholica fide a parentibus commendata, donec aliquid certi eluceret quo curſum dirigerem.

EXCONF. AUGUST.

Cap. 14.

23 Jam venerat ad me mater, pietate fortis, terra marique me ſequens, & in periculis omnibus de te ſecura. Nam & per marina diſcrimina ipſos nautas conſolabatur, a quibus rudes abyſſi viatores, cum perturbantur, conſolari ſolent; pollicens eis perventionem cum ſalute, quia hoc ei tu per viſum pollicitus eras. Et invenit periclitantem quidem graviter me deſperatione indagandæ veritatis: ſed tamen ei cum indicaſſem, non me quidem jam eſſe Manichæum, ſed neque Catholicum Chriſtianum; non quaſi inopinatum aliquid audierit, exilivit lætitia; cum jam E ſecura fieret ex ea parte miſeriæ meæ, in qua me tamquam mortuum, ſed reſuſcitatum tibi flebat, & feretro cogitationis efferebat, ut diceres filio viduæ, Juvenis, tibi dico, ſurge; & reviviſceret, & inciperet loqui, & redderes illum matri ſuæ.

Lib. 6. c. 1. *ferens illa, intelligit renuntiaſſe Manichæis.*

24 Nulla ergo turbulenta exultatione trepidavit cor ejus, cum audiſſet ex tanta parte jam factum quod tibi quotidie plangebat ut fieret, veritatem me nondum adeptum, ſed falſitati jam ereptum. Imo vero quia certa erat, & quod reſtabat te daturum, qui totum promiſeras; placidiſſime & pectore pleno fiduciæ, reſpondit mihi, credere ſe in Chriſtum, quod priuſquam de hac vita migraret, me viſura eſſet fidelem Catholicum. Et hoc quidem mihi; tibi autem, fons miſericordiarum, preces & lacrymas denſiores, ut accelerares adjutorium tuum, & illuminares tenebras meas, & ſtudioſius ad eccleſiam currerem, & in Ambroſii ora ſuſpenderer ad fontem ſalientis aquæ in vitam æternam. Diligebat autem illum virum ſicut Angelum Dei, quod per illum cognoverat me interim ad illam ancipitem fluctuationem jam eſſe perductum; per quam tranſiturum me ab ægritudine ad ſanitatem, intercurrente acriore periculo, quaſi per acceſſionem quam criticam medici vocant, certa præſumebat. F

& confidit breve eum verendum

25 Et cum inveniſſet Mediolani Eccleſiam ſabbato non jejunantem, cœperat perturbari, & fluctuare quid ageret. Cum ego talia non curabam, ſed propter ipſam conſului de hac re beatiſſimæ memoriæ virum Ambroſium. Reſpondit ſe nihil docere me poſſe, niſi quod ipſe faceret: quia ſi melius noſſet, id potius obſervaret. Cumque ego putaſſem, nulla reddita ratione, auctoritate ſola ſua nos voluiſſe admonere, ne ſabbato jejunaremus; ſubſecutus eſt & ait mihi? Cum Romam venio, jejuno ſabbato: cum hic ſum, non jejuno. Sic etiam tu, ad quam forte Eccleſiam veneris, ejus morem ſerva, ſi cuiquam non vis eſſe ſcandalo, nec quemquam tibi. Hoc cum matri renuntiaſſem, libenter amplexa eſt. Ego vero de hac ſententia etiam atque etiam cogitans, ita ſemper habui, tamquam eam cæleſti oraculo ſuſceperim.

Epiſt. 118. Cap. 2. *Mediolani eccleſia ſibi ſui ipſe apertiſſimi ſolutionem Sabbatinam dimiſerit.*

26 Inter quæ cum ad memorias Sanctorum, ſicut in Africa ſolebat, pultes & panem, & merum attuliſſet, atque ab Oſtiario prohiberetur; ubi hoc Epiſcopum vetuiſſe cognovit, tam pie atque obedienter amplexa eſt, ut ipſe miraretur quod tam facile accuſatrix

Lib. 6. c. 2. *& deſinit ferre ad ſepulcra oblationes.*

EX CONF. AUGUST. factrix potius consuetudinis suæ, quam disceptatrix illius prohibitionis effecta sit. Non enim obsidebat spiritum ejus vinolentia, eamque stimulabat in odium veri amor vini, [sicut plerosque mares & feminas, qui ad canticum sobrietatis, sicut ad potionem aquatam madidi, nauseant]; sed illa cum attulisset canistrum cum solennibus epulis prægustandis atque largiendis, plus etiam quam unum pocillum, pro suo palato satis sobrie temperatum, unde dignationem sumeret, non ponebat: & si multæ essent, quæ illo modo videbantur honorandæ, memoriæ defunctorum; idem ipsum vinum, quod ubique poneret, circumferebat: quo jam non solum aquatissimo, sed etiam tepidissimo, cum suis præsentibus per sorbitiones exiguas partiretur: quia pietatem ibi quærebat non voluptatem.

Intelligens ad prohibitum a S. Ambrosio

27 Itaque ubi comperit, a præclaro Prædicatore atque Antistite pietatis præceptum esse ista non fieri, nec ab eis qui sobrie facerent, ne ulla occasio se ingurgitandi daretur ebriosis; & quia illa quasi parentalia superstitioni Gentilium essent simillima; abstinuit se libentissime, & pro canistro pleno terrenis fructibus, plenum purgatioribus voris pectus ad memorias Martyrum adferre didicerat, ut & quod posset daret egentibus, & sic communicatio Dominici Corporis illic celebraretur, cujus Passionis imitatione immolati & coronati sunt Martyres. Sed tamen videtur mihi, Domine Deus meus, & ita est in conspectu tuo de hac re cor meum, non facile fortasse de hac amputanda consuetudine matrem meam fuisse cessuram, si ab alio prohiberetur, quem non sicut Ambrosium diligebat, quem propter salutem meam maxime diligebat; eam vero ille, propter ejus religiosissimam conversationem, qua in bonis operibus tam fervens spiritu frequentabat ecclesiam; ita ut sæpe erumperet, cum me videret in ejus prædicatione, gratulans mihi quod talem matrem haberem, nesciens qualem illa me filium, qui dubitabam de illis omnibus, & inveniri posse viam vitæ minime putabam.

stultas latere filios sollicitudines.

28 Sic eramus, donec tu, Altissime, non deserens humum nostram, miseratus miseros subvenires miris & occultis modis. * Et instabatur impigre, ut ducerem uxorem, maxime matre dante operam, quo me conjugatum baptismus salutaris ablueret, quo me indies gaudebat aptari, & vota sua ac promissa tua in mea fide compleri animadvertebat. Cum sane & rogatu meo & desiderio suo, forti clamore cordis abs te deprecaretur quotidie, ut ei per visum ostenderes aliquid de futuro matrimonio meo; numquam voluisti. Et videbat quædam vana & phantastica, quo cogebat impetus de hac re fatagentis humani spiritus; & narrabat mihi, non cum fiducia, qua solebat cum tu demonstrares ei, sed contemnens ea. Dicebat enim discernere se, nescio quo sapore, quem verbis explicare non poterat, quid interesset inter revelantem te & animam suam somniantem.

cap. 12. & 13.

Optant filii matrimonium,

29 Sed postea convertisti me ad te, ut nec uxorem quærerem, nec aliquam spem sæculi hujus, stans in ea regula fidei, in qua me ante tot annos ei revelaveras. Et convertisti luctum ejus in gaudium, multo uberius quam voluerat, & multo carius atque castius quam de nepotibus carnis meæ requirebat. Inde jam exultabat illa & benedicebat tibi, qui potens es ultra quam petimus aut intelligimus facere: quia tanto amplius sibi a te concessum de me videbat, quam petere solebat miserabilibus gemitibus fletibusque.

lib. 2. c. 12.

magis gaudet ejus ac fieri proposito

30 Placuit & Alypio renasci in te mecum, adjunximus etiam nobis puerum Adeodatum, ex me natum carnaliter de peccato meo. * Simul eramus, simul habitabamus placito sancto, matre adhærente, muliebri habitu, virili fide, anili securitate, materna caritate, Christiana pietate: & baptizati sumus, & fugit a nobis sollicitudo vitæ præteritæ. * Nimirum annus erat aut non multo amplius, cum Justina, Valentiniani Regis pueri mater, hominem tuum Ambrosium persequeretur hæresis suæ causa, quæ fuerat seducta ab Arianis. Excubabat pia plebs in ecclesia, mori parata cum Episcopo suo, servo tuo. Ibi mater mea, ancilla tua, sollicitudinis & vigiliarum primas partes tenens, orationibus vivebat. * Postremo nobis, Domine, omnibus, qui ex munere tuo finis loqui servis tuis, qui ante dormitionem ejus in te jam consociati vivebamus, percepta gratia baptismi tui, ita curam gessit, quasi omnes genuisset; ita servivit, quasi ab omnibus genita fuisset.

lib. 9. c. 12. & 13.

Ostiam devecta cum filio.

cap. 7.

cap. 8.

PARERGON

&c. Vide Append. pag. 840. col. 1.

CAPUT III.

Ultimum utriusque colloquium, morbus, obitus, preces & sacrificia mortui, ut petierat, impensa.

31 IMminente autem die, quo ex hac vita erat exitura, quem diem tu noveras ignorantibus nobis; provenerat (ut credo) procurante te occultis tuis modis, ut ego & ipsa soli staremus incumbentes ad quamdam fenestram, unde hortus intra domum, quæ nos habebat, prospectabatur; illic apud Ostia Tiberina, ubi remoti a turbis, post longi itineris laborem, instaurabamus nos navigationi. Colloquebamur ergo soli valde dulciter, & præterita obliviscentes, in ea quæ ante sunt extenti, quærebamus inter nos apud præsentem veritatem, quod tu es, qualis futura esset vita æterna Sanctorum, quam nec oculus vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascendit. Sed inhiabamus ore cordis in superna fluenta fontis tui, fontis vitæ qui est apud te, ut inde pro captu nostro aspersi quoquomodo rem tantam cogitaremus.

E

& si sibi colloqueretur.

32 Cumque ad eum finem sermo perduceretur, ut carnalium sensuum delectatio quantalibet, in quantalibet luce corporea, præ illius vitæ jocunditate, non comparatione, sed ne commemoratione quidem digna videretur; erigentes nos ardentiore affectu in idipsum, perambulavimus gradatim cuncta corporalia, & ipsum cælum, unde sol & luna & stellæ lucent super terram. Et adhuc adscendebamus interim, cogitando & loquendo te, & mirando opera tua; & venimus in mentes nostras, & transcendimus eas, ut attingeremus regionem ubertatis indeficientis, ubi pascis Israel in æternum veritatis pabulo, & ubi vita Sapientia est, per quam fiunt omnia ista, & quæ fuerunt, & quæ futura sunt; & ipsa non fit, sed sic est ut fuit, & sic erit semper; quin potius fuisse & futurum esse non est in ea, sed esse solum, quoniam æterna est: nam fuisse & futurum esse non est æternum.

de calesti beatitudine

F

33 Et dum loquimur & inhiamus illi, attigimus eam modice toto ictu cordis; & suspiravimus & reliquimus ibi religatas primitias spiritus, & remeavimus ad strepitum oris nostri, ubi verbum & incipitur & finitur. Et quid simile Verbo tuo, Domino nostro, in se permanenti sine vetustate, atque innovanti omnia? Dicebamus ergo, Si cui sileat tumultus carnis, sileant phantasiæ terræ & aquarum & aeris, sileant & poli, & ipsa sibi anima sileat, & transeat se non se cogitando; sileant somnia & imaginariæ revelationes, omnis lingua, & omne signum, & quidquid transeundo fit, si cui sileat omnino? quoniam si quis audiat, dicunt hæc omnia, Non ipsa nos fecimus, sed fecit nos qui manet in æternum. His dictis si jam taceant, quoniam erexerunt autem in eum qui fecit ea, & loquatur ipse solus, non per ea, sed per seipsum, ut audiamus verbum ejus, non per

& Deo tantillum vibrante.

linguam

Digitized by Google

A linguam carnis, neque per vocem Angeli, neque per ſimitum nubis, neque per ænygma ſimilitudinis; ſed ipſum quem in his amamus, ipſam ſine his audiamus.

cuivis alteri cogitationi præferenda.

34 Sicut nunc extendimus nos, & rapida cogitatione attingimus æternam ſapientiam, ſuper omnia manentem; ſi continuetur hoc, & abstrahantur aliæ viſiones longe imparis generis, & hæc una rapiat & abſorbeat & recondat in interiora gaudia ſpectatorem ſuum; ut talis ſit ſempiterna vita, qualis fuit hoc momentum intelligentiæ, cui ſuſpiravimus. Nonne hoc est, Intra in gaudium Domini tui? & illud, quando? An cum omnes reſurgemus, ſed non immutabimur? Dicebamus talia; & ſi non iſto modo & his verbis, tamen, Domine, tu ſcis quod illo die, cum talia loqueremur, mundus iſte nobis inter verba vileſceret cum omnibus delectationibus ſuis. Tunc ait illa: Fili, quantum ad me attinet, nulla jam re delector in hac vita. Quid hic faciam adhuc, & cur hic ſim, neſcio, jam conſumpta ſpe hujus ſæculi. Unum erat propter quod in hac vita aliquantum immorari cupiebam, ut te Chriſtianum Catholicum viderem priuſquam morerer. Cumulatius hoc mihi Deus meus præſtitit, ut te etiam, contempta felicitate terrena, ſervum ejus videam. Quid hic facio?

fatetur se illac nihil jam habere.

B

35 Ad hæc quid ei reſponderim non ſatis recolo. Tum interea vix intra quinque dies aut non multo amplius decubuit febribus. Et cum ægrotaret, quodam die defectus animæ paſſa eſt, & paululum ſubtracta a præſentibus. Nos concurrimus; ſed cito reddita eſt ſenſui, & adſpexit adſtantes me & fratrem meum, & ait nobis, quaſi quærenti ſimilis, Ubi eram? Deinde nos intuens mœrore attonitos; Ponetis hic, inquit, matrem veſtram. Ego filebam & fletum frænabam: frater autem meus quiddam locutus eſt, quo eam non peregre, ſed in patria defungi, tamquam felicius optaret. Quo audito, illa vultu anxio reverberans cum oculis, quod talia ſaperet; atque inde me intuens; Vide, ait, quid dicis. Et mox ambobus; Ponite, inquit hoc corpus ubicumque, nihil vos ejus cura conturbet: tantum illud vos rogo, ut ad Domini altare memineritis mei ubi fueritis.

Cur mirum ut ei jam?

post diu de hac re non cogitata

nihil sibi jam solicita de sepulcro,

quod sibi apud ostium tumulandi paraverat,

36 Cumque hanc ſententiam verbis quibus poterat explicaſſet, conticuit; & ingraveſcente morbo exercebatur. Ego vero cogitans dona tua, Deus meus invisibilis, quæ immittis in corda fidelium tuorum & proveniunt inde fruges admirabiles; gaudebam & gratias agebam tibi, recolens quod noveram, quanta cura ſemper æſtuaſſet de ſepulcro, quod ſibi providerat & præparaverat juxta corpus viri ſui. Quia enim valde concorditer vixerant, id etiam volebat, ut eſt animus humanus minus capax divinorum, adjungi ad illam felicitatem, & commemorari ab hominibus conceſſum ſibi eſſe, poſt tranſmarinam peregrinationem, ut conjuncta terra amborum conjugum terra tegeretur. Quando autem iſta inanitas, plenitudine bonitatis tuæ, cœperat in ejus corde non eſſe neſciebam, & lætabar admirans quod ſic mihi apparuiſſet.

C

non recusat peregre humari,

37 Quamquam & illo ſermone noſtro ad feneſtram, cum dixit, Jam quid hic facio? non apparuit deſiderare in patria mori. Audivi enim poſtea, quod jam cum Oſtiis eſſemus, cum quibuſdam amicis meis materna fiducia colloquebatur quodam die de contemptu vitæ hujus & bono mortis, ubi ipſe non aderam: illiſque ſtupentibus virtutem feminæ quam tu dederas ei, quærentibuſque utrum non formidaret tam longe a ſua civitate corpus relinquere; Nihil, inquit, longe eſt Deo; neque timendum eſt ne ille non agnoſcat in fine ſæculi unde me reſuſcitet. Ergo die nono ægritudinis ſuæ, quinquageſimo & ſexto anno ætatis ſuæ, trigeſimo & tertio ætatis meæ, anima illa religioſa & pia corpore ſoluta eſt.

Ex mœrore ut. ac. 36.

38 Premebam oculos ejus & conſluebat in præcordia mea mœſtitudo ingens, & tranſluebat in lacrymas; ibidemque oculi mei violento animi imperio reſorbebant fontem ſuum uſque ad ſiccitatem; & in tali luctamine valde male mihi erat. Tum vero ubi efflavit extremum ſpiritum, puer Adeodatus exclamavit in planctum, atque ab omnibus nobis coercitus tacuit. Hoc modo etiam meum quiddam puerile, quod labebatur in fletus, juvenili voce cordis coercebatur & tacebat. Neque enim decere arbitrabamur funus illud queſtibus lacrymoſis gemitibusque celebrare, quia his plerumque ſolet deplorari quædam miſeria morientium, aut quaſi omnimoda extinctio. At illa nec miſere moriebatur, nec omnino moriebatur: hoc & documentis morum ejus & fide non ficta rationibuſque certis tenebamus.

Ex CONF. AUGUST. Cap. 2. Augustinus repressa revocat lacrymas,

interrogat luctus dissimulator

39 Quid ergo erat quod intus mihi graviter dolebat, niſi ex conſuetudine ſimul vivendi, dulciſſima & cariſſima, repente dirupta, vulnus recens? Gratulabar quidem teſtimonio ejus, quod in ea ipſa ultima ægritudine obſequiis meis interblandiens, appellabat me pium, & commemorabat grandi dilectionis affectu numquam ſe audiſſe ex ore meo jaculatum in ſe durum aut contumelioſum ſermonem. Sed tamen quid tale, Deus meus qui feciſti nos, quid comparabile habebat honor a me delatus illi & ſervitus ab illa mihi? Quoniam ita deſerebar tam magno ejus ſolatio, ſauciabatur anima mea; & quaſi diſlaniabatur vita, quæ una facta fuerat ex mea & illius. Cohibito ergo a fletu illo puero, pſalterium arripuit Evodius, & cantare cœpit Pſalmum, cui reſpondebamus omnis domus, Miſericordiam & judicium cantabo tibi, Domine. Audito autem quid ageretur, convenerunt multi fratres ac religioſæ feminæ; & de more illis, quorum officium erat, funus curantibus, ego in parte, ubi decenter poteram, cum eis qui me non deſerendum eſſe cenſebant, quod erat tempori congruum diſputabam: eoque fomento veritatis mitigabam cruciatum tibi notum, illis ignorantibus & intente audientibus, & ſine ſenſu doloris me eſſe arbitrantibus.

E

cum fraterna pietas desiderata erat, Ps. 100

tamque fuit sacrificium oblatum jactum,

40 At ego in auribus tuis, ubi eorum nullus audiebat, increpabam mollitiem affectus mei, & conſtringebam fluxum mœroris, cedebatque mihi paululum, rurſuſque impeto ſuo ferebatur, non uſque ad eruptionem lacrymarum, nec uſque ad vultus mutationem, ſed ego ſciebam quid corde premerem. Et quia mihi vehementer diſplicebat tantum in me poſſe hæc humana, quæ ordine debito & ſorte conditionis noſtræ accidere neceſſe eſt; alio dolore dolebam dolorem meum, & duplici triſtitia macerabar. Cum ecce corpus elatum eſt, imus & redimus ſine lacrymis. Nam neque in eis precibus, quas tibi fudimus, cum offerretur pro ea ſacrificium pretii noſtri; nec in eis quas fecimus jam juxta ſepulcrum poſito cadavere, priuſquam deponeretur, ſicut illic fieri ſolet, ego flevi, ſed toto die graviter in occulto mœſtus eram, & mente turbata rogabam te, ut poteram, quod ſanares dolorem meum: nec faciebas, credo commendans memoriæ meæ vel hoc uno documento, omnis conſuetudinis vinculum, etiam adverſus mentem quæ jam non fallaci verbo paſcitur.

F

cum balneis ipsis,

41 Viſum etiam mihi eſt ut irem lavatum, quod audieram inde balneis nomen inditum, quia Græci βαλανεῖον dixerint, quod anxietatem pellat ex animo. Ecce & hoc confiteor miſericordiæ tuæ, Pater orphanorum, quoniam lavi, & talis eram qualis priuſquam laviſſem. Neque enim exudavit de corde meo mœroris amaritudo. Deinde dormivi, & evigilavi, & non parva ex parte mitigatum inveni dolorem meum. Atque eram in lecto meo ſolus, recordatus ſum veridicos verſus Ambroſii tui: tu es enim

ac somno recreatus

Deus creator omnium polique rector, veſtiens
Diem decoro lumine, noctem ſoporis gratia,

Artus

Digitized by Google

Ex CONF. AUGUST.

Artus ſolutos ut quies reddat laboribus uſui. Menteſque feſſas allevet, luctuſque ſolvat anxios.

lacrymæ privatim profluxerunt

42 Atque inde paulatim reducebam in priſtinum ſenſum ancillam tuam, converſationemque ejus, piam in te & ſanctam, in nos blandam atque morigeram, qua ſubito deſtitutus ſum, & libuit flere in conſpectu tuo de illa & pro illa, de me & pro me: Et dimiſi lacrymas, quas continebam, ut effluerent quantum vellent, ſubſternens eas cordi meo; & requievit in eis, quoniam ibi erant aures tuæ, non cujuſquam hominis ſuperbe interpretantis ploratum meum. Et nunc, Domine, confiteor tibi in litteris; legat qui volet, & interpretetur ut volet; &, ſi peccatum invenerit fleviſſe me matrem exigua parte horæ, matrem oculis meis interim mortuam, quæ me multos anno fleverat, ut oculis tuis viverem; non irrideat, sed potius, ſi eſt grandis caritate, pro peccatis meis fleat ipſe ad te, Patrem omnium fratrum Chriſti tui.

B

requiem defuncta precatur

43 Ego autem jam ſanato corde ab illo vulnere, in quo poterat redargui carnalis affectus; fundo tibi, Deus noſter, pro illa famula tua longe aliud lacrymarum genus, quod manat de concuſſo ſpiritu, conſideratione periculorum omnis animæ quæ in Adam moritur. Quamquam illa in Chriſto vivificata, etiam nondum carne reſoluta, ſic vixerit, ut laudetur nomen tuum in fide moribuſque ejus: non tamen audeo dicere, ex quo eam per baptiſmum regeneraſti, nullum verbum exiſſe ab ore ejus contra præceptum tuum. Et dictum eſt a Veritate, Filio tuo; Si quis dixerit fratri ſuo, fatue; reus erit gehennæ ignis. Et væ! etiam laudabili vitæ hominum, ſi remota miſericordia diſcutias eam. Quia vero non exquiris delicta vehementer, fiduciaſiter ſperamus, aliquem apud te locum invenire indulgentiæ. Quiſquis autem tibi enumerat vera merita ſua, quid tibi enumerat niſi munera tua? O ſi cognoſcant te omnes homines; & qui gloriantur, in Domino glorientur!

Mat. 5. 22

cum bona fiducia de ejus felici exitu

44 Ego itaque, laus mea & vita mea, Deus cordis mei, ſepoſitis pauliſper bonis ejus actibus, pro quibus tibi gaudens gratias ago, nunc pro peccatis matris meæ deprecor te, exaudi me per medicinam vulnerum noſtrorum quæ pependit in ligno, & ſedens ad dexteram tuam te interpellat pro nobis. Scio miſericorditer operatam & ex corde dimiſiſſe

C

debita debitoribus ſuis, dimitte illi & tu debita ſua, ſi qua etiam contraxit per tot annos poſt aquam ſalutis. Dimitte, Domine, dimitte obſecro: ne intres cum ea in judicium: ſuperexaltet miſericordia judicium, quoniam eloquia tua vera ſunt, & promiſiſti miſericordiam miſericordibus: quod ut eſſent tu dediſti eis, qui miſereberis cui miſertus eris, & miſericordiam tuam præſtabis cui miſericors fueris.

pulſatum in Miſſa illius memor, ſicut ipſa præceperat

45 Et credo jam feceris, quod te rogo: ſed voluntaria oris mei approba, Domine: namque illa imminente die reſolutionis ſuæ, non cogitavit ſuum corpus ſumptuoſe contegi, aut condiri aromatibus, aut monumentum electum concupivit, aut curavit ſepulcrum patrium. Non iſta mandavit nobis: ſed tantummodo memoriam ſui ad altare tuum fieri deſideravit, cui nullius diei prætermiſſionem ſervierat, unde ſciret diſpenſari victimam ſanctam, qua deletum eſt chirographum, quod erat contrarium nobis, qua triumphatus eſt hoſtis, computans delicta noſtra, & quærens quid objiciat, & nihil inveniens in illo in quo vincimus. Quis ei refundet innocentem ſanguinem? quis ei reſtituet pretium, quo nos emit ut nos auferat ei? Ad cujus pretii noſtri ſacramentum ligavit ancilla tua animam ſuam vinculo fidei. Nemo a protectione tua dirumpat eam. Non ſe interponat D nec vi, nec inſidiis, leo & draco. Neque enim reſpondebit illa, nihil ſe debere, ne convincatur & obtineatur ab accuſatore callido; ſed reſpondebit, dimiſſa debita ſua ab eo, cui nemo redder quod pro nobis non debens reddidit.

aliorum ſanctorum precibus pro ea, pro patre ac fratribus ejus

46 Sit ergo in pace cum viro, ante quem nulli, & poſt quem nulli nupta eſt: cui ſervivit, fructum tibi afferens cum tolerantia, ut eum quoque lucraretur tibi. Et inſpira, Domine Deus meus, inſpira ſervis tuis, fratribus meis, filiis tuis, dominis meis, quibus & voce & corde & litteris ſervio, ut quotquot hæc legerint, meminerint ad altare tuum Monicæ famulæ tuæ, cum Patricio quondam ejus conjuge: per quorum carnem introduxiſti me in hanc vitam, quemadmodum neſcio. Meminerint cum affectu pio parentum meorum in hac luce tranſitoria, & fratrum meorum ſub te Patre in Matre Eccleſia Catholica, & civium meorum in æterna Jeruſalem, cui ſuſpirat peregrinatio populi tui, ab exitu uſque ad reditum; ut quod a me illa poposcit extremum, uberius ei præſtetur in multorum orationibus, tam per confeſſiones quam per orationes meas. E

EPISTOLA,

Sub nomine S. Auguſtini ad ſororem ſcribentis, edita de vita & virtutibus S. Monicæ.

Ex MSS. & Mombritio.

HOrtor te, dilecta ſponſa a Chriſti, ut Deo ſtudeas in omnibus placere, ſicut & caram matrem noviſti perfeciſſe. Nam dum eſſet puella, ad eccleſiam fugiebat, diu in angulo permanens, & virginales orationes ad Chriſtum fundebat. Dum autem domum tarde rediret, a bajula ſua verberabatur, eo quod extra domum ſine pediſſequa receſſiſſet: & totum ipſa puella patienter portabat b. In tota autem pueritia ſua, numquam cum puellis ludentibus ſe miſcuit, ſed frequenter in nocte adhuc in pueritia de lecto ſurgebat, & genibus flexis orationes, quas a matre, nomine c Facundia, didicerat, Domino offerebat. Ab infantia autem cum ea crevit miſeratio, & naturali affectione pauperes diligebat. Sæpe panem de menſa in ſinu collocabat, & de paterna domo fugiens pauperibus tribuebat, Hoſpites & infirmos viſitabat, vicinas litigantes reprehendebat, pedes infirmorum ſæpe lavabat, & eis ut puella poterat ſerviebat.

a *A puerilia ætatis ſuæ additis.*

b

c *Ex cloma Lyræ.*

F

v Cum autem parentes ejus, more ſæcularium, veſtibus delicatis eam ornare voluiſſent; ipſa contriſtata reſpuebat. Et cum eſſet annorum tredecim, eam nobili Patricio d Carthaginenſi tradiderunt. Quanto autem timore & honeſtate, quanta etiam ſumma pulchritudine Dominus eam dotaverit, quanta etiam pudicitia eam Dominus magnificaverit, certe in brevi dici nullatenus poſſet. Matrimonium tamen optime conſervavit, filios in omni timore Domini mini ſufficienter erudivit, torum immaculatum cuſtodivit, & maritum ferociſſimum cum magno labore in fine lucrata eſt. Cum autem vixiſſet cum viro ſuo fere annis duodecim, reſpexit Dominus humilitatem ancillæ ſuæ, & exaudivit lacrymas ejus: nam inſpiravit Dominus maritum, ut deinceps uxorem pudicam e & caſtam ſervaret. O mira res! quia cum e eſſet ferociſſimus, quanto affectu carnali ab ea diviſus eſt, tanto magis ſpiritali ei per dilectionem conjunctus

an. 22 diſſuadente viro

d

e

Digitized by Google

A junctus est. Cum enim vir ejus esset annorum septuaginta duorum, obiit in pace.

et merita

3 Quantis autem salutaribus monitis & jejuniis, quantisque lacrymis & orationibus illam viduam sanctam, castam, sobriam & piam Dominus dotavit, mirum est. Omnia tamen post mortem viri contempsit, omne regnum mundi &, omnem ornatum ejus respuit propter Deum; in tantum ut non solum mater pauperum vocaretur, sed ancilla. Et quia dum vir ejus vivebat, potestatem proprii corporis non habebat, ideo

vivendi ejus tribuat exordia

eleemosynas non ita largiter tribuebat. Sed postea ita vixit, ut non solum eleemosynas largiter tribueret, sed etiam cicatrices pauperum liniret. Propter quos ei Dominus centuplum reddidit, dum crucem ejus in corde ejus infixit & passionem. Dum autem quadam die praventa & visitata a te, Domine, beneficia tua, quæ tu in carne humano generi clemens

Passioni Domini cum lacrymis recolenda,

exhibuisti, ancilla tua consideraret; tantam gratiam tantamque lacrymarum copiam, torculari tuæ crucis expressam, in passione tua adinvenit, quod vestigia ejus per ecclesiam, lacrymæ desuper pavimentum defluentes ostendebant: & quanto plus ab effluentia lacrymarum horcabatur desistere, tanto plus fluvius lacrymarum oriebatur.

B 4 Tanta autem gratia ancilla Christi jejunando

de jejunii frequentandis.

alios præcellebat, quod diebus quibus ad cenam vocabatur, tamquam ad amaram medicinam accedebat. Erat autem ei timor castus in corde, tamquam fascia pectoralis, quæ cogitationes constringeret; in ore, tamquam frænum, quo linguam reprimeret; in opere, tamquam stimulus, ne prigritia torperet; in

Timore Dei excellit,

cunctis, tamquam regula, ne modum excederet. Timor autem iste, tamquam scopa, purgabat cor viduæ ab omni duplicitate, os a falsitate, opera ab omni vanitate. Numquam verbum sæculare ab ore ejus recordor me audivisse: sed in omnibus verbis suis & factis semper Christum primo nominabat. Tantum timor Domini mentem ejus occupaverat, quod non solum ab omni specie mali sibi cavebat, sed spiritu pietatis ad omne bonum prona erat. Satagebat mirabiliter opera pietatis pro posse cordialiter implere, super omnia infirmis servire, sepulturam mortuis præbere, orphanos custodire ut filios, viduas & maritatas consolari. Quapropter multa de arcanis cælestibus Domino revelante percepit. Unde sancta ebrietate

ad fulimen contemplationis & amorem

C Spiritus sancti sæpe rapiebatur, quod in ea fere per totum diem quiescens, dum esset Rex in accubitu sui cordis, neque vox, neque sensus in ea audiebatur. Neque mirum: quia illa pax, quæ exuperat omnem sensum, sepeliebat viduæ sensus corporales, in tantum ut vix matrone nostræ & etiam vicinæ eam pangentes excitare valerent.

ad pium exitum

5 In die autem B. Cypriani, dum hæc Christi ancilla mereretur accipere Sacramentum, dum esset in domo, fere a terra per cubitum elevata fuit, clamando, quæ quietissima esse consueverat, dicens: Volemus ad cælum; volemus ad cælum fideles. Quam cum post interrogaremus, quid sibi accidisset; non

Et in

respondebat, sed tanto gaudio replebatur, quod omnes ad festum perducebat, cantantes cum Propheta, Cor meum & caro mea exultaverunt in Deum vivum. Dum etiam in die Pentecostes, esset refecta refectione illius panis, qui de cælo descendit, post sumptionem Sacramenti tanta satietate repleta fuit, quod per diem ac noctem absque corporali cibo perseveravit.

de pio exitu.

6 Cum apud Ostia Tiberina infirmaretur, & Sacramentum a nobis fideliter peteret, nec dolore stomachi vexata valeret retinere; visibiliter infantulus

f nocte media ad lectum famulæ venit *f*, eamque in pectore amplectens, anima illa sancta ad cælum vo-

vit. Ergo die nona ægritudinis suæ, quinquagesimo D anno ætatis *g*, trigesimo tertio anno ætatis meæ, anima illa pia & religiosa carne soluta, est die *h* quarta Maji. *i* *g* *h* *i*

ANNOTATA.

a *Mombritius in titulo ait, scriptam* sorori suæ Perpetuæ Virgini. *Ribera &c.* Vide Append. pag. 842. col. 2.

b *Ms. Ultrajectinum S. Salvatoris, in quo habebatur Vita per VValterum collecta, sed valde contracta, hoc loco interponit breviter narrationem de castigata puella vindicta, quam in Ms Bodecensi deficientem supra proposuimus num. 6 ad signum* [

c *Nescio an alibinde hoc nomen innotuerit. Ribera &c.* Vide Append. pag. 842. col. 2.

d *An hoc soror scripsisset frater? Deinde annus 23 nota erat cum peperit Augustinum, ut constat ex ætate supra n. 37. expressa, & hoc filiorum primus potius quam ultimus fuisse videtur.*

e *Ex Augustino num. 13 colligimus, quod conversus ad Christum uxori denuncps fidem servavit: sed quod etiam ab illius usu carnali se cohibuerit, non est credibile: quomodo enim tantam, tamque raram virtutem in conjugatis, filius, laudare parentes volens, tacuisset? Lacryma autem S. Monica pro viro non hoc spectarant, sed ut a gentilismo tandem aliquando converteretur ad Christum, quod hic non bene dissimulatur.* E

f *Nec hoc tacuisset Augustinus, si quid tale vel vidisset ipse vel ex morientis ore postremum accepisset: quare incredibile ei nobis videtur.*

g *Hæc fuissent apud sororem superflua, sunt autem accepta ex Confessionibus.*

h *Auctor istius sæculi scripsisset*, quarto Nonas Maji. *Existimo ego nec ab Augustino nec ab alio coævo diem notatum, a Compilatore autem hic positum esse ex usu Canonicorum Regularium, tali die festum S. Monicæ agentium, ob eam, quam in Commentario prævio indicavi causam.*

i *Subjunguntur, tam in Mss. quam apud Mombritium, loca varia ex Confessionibus collecta tumultuarie quæ supra habentur num. 39, 9, 13, 31, 35,.* Mombritius porro, *nescio an de suo, addit*: Quanto autem studio & amore B. Monica, ut filius ejus Augustinus ad Deum converteretur, contendit; idem Augustinus in libris Confessionum suarum diligenter inquirenti expressit.

Doctores Lovanienses, in sua editione operum D. Augustini, totam hanc epistolam ad extremam appendicis talentum rejecerunt, ut certissime non suam, idque jure optimo.

HISTORIA TRANSLATIONIS F

Reliquiarum Aroasiam.

Auctore VValtero Canonico Regulari Aroasiensi.

PROLOGUS.

Auctor qui deinde de Reliquias, reperias, post varias earum fortunas, scribit, reperisse locum hic illum.

SÆpissime fueram rogatus a pluribus, ut Translationem S. Monicæ, matris B. Augustini, quam de civitate Ostiensi ipse detuleram, scripto posterorum memoriæ commendarem. Asserebant enim, quod nisi litteris mandata futurorum memoriæ traderetur, ignorantes quæ & quanti meriti sint illæ Reliquiæ, non quantum expedit venerabuntur; sed aut parvi, aut forsitan nullius momenti, apud eos habebuntur. Cujus negligentiæ reatum inertiæ meæ volebant adscribere; cujus industria illud malum secutura ætas, si voluissem, poterat præcavere. Quibus, propriæ fragilitatis non immemor, imperitiæ meæ insufficientiam cœpi opponere, contestans me nihil usum scribere, quod ad aures plurimorum necessario sit pervenire. Nec enim adeo me litteratum sentiebam, & revera usum hujusmodi non habebam. Timebam vero multum, ne si talium inexpertus, quæ

Digitized by Google

A. VVALTERO EX MS. Lucensi

postulabar, inciperem; aut tædio aut sermonis inopia pationis defectum, omnium risui paterem, juxta Evangelicam sententiam: quia hic homo cœpit ædificare, & non potuit consummare. Cumque his & aliis ejusmodi occasionibus diffugium quærerem, illi e contra dicebant, quia qui infantum linguas facit disertas, & jumentorum rictus in verba resolvit, poterat ineloquenti præstare facundiam, & minus scienti multiplicare scientiam. His & aliis hujusmodi hortationibus cœpi ipsis de me melius credere quam mihi, & quasi oblitus mei, quod multum ante negaveram, non jam dictando, sed simplici narratione utendo scribere inchoavi. Nostris ergo conatibus adsit sanctissima Monicæ & dilecti filii ejus beatissimi Augustini speciale præsidium, qui pro nostra gravitate divinum implorent auxilium, ut saltem consueto usu quotidiani sermonis vera & utilia referens, & superflua reticens, dicere valeam, quomodo sacratissima ejus ossa ab urbe Ostia detulerim in Arroaziam.

Hallenus prologus ad Historiam: hanc vero quia in plura & minutiora Capita distinxit auctor, quam conveniat operi nostro, ipsum Capitum indicem hic habes: quorum distinctionem ne opus sit notare in margine, veteris partitionis formam servamus in numeris.

1 De initio schismatis, eo tempore quo missus ad curiam.

2 Quomodo, assumpto secum Abbate Agaunensi iter arripuit.

3 De juvene Pisano, quem sibi ducem viæ conduxerunt.

4 De homine Dei, in monte Diaboli reperto.

5 Quomodo peregrinum se simulans, relicto Abbate, pedes ad Dominum Papam Terracinæ per multa pericula pervenerit.

6 Quomodo captus Abbas a Præfecto, in civitate Castellana reperitur.

7 De redemptione ipsius Abbatis.

8 De Ostia civitate, & collocutione Clericorum.

9 Narratio unius ex Clericis de apparitionibus S. Monicæ, quibus se eis jam multoties revelaverat: & quare reperta, & effossa nondum translata esset.

10 Exhortatio Ulrici de tollendis Reliquiis, & earum sublatio.

11 De metu tollentis Reliquias.

12 De navigatione & tempestate in mari.

13 Quomodo S. Monica in mare projici jussa, per industriam Ulrici reservata, eos liberarit.

14 Exultatio & laudatio Dei super Reliquiis non amissis.

15 De iterata tempestate, & liberatione.

16 De Reliquiis datis Ulrico.

17 Quod venientes ad curiam, audierunt Ostiensem Episcopum, super amissione Reliquiarum contristatum.

18 Quod Dominus Fulbertus absolvitur, & alius substituitur nuntiatur.

19 Reditus lætoris Reliquiarum: & de eo quod febre correptus, per eam quam bajulabat, liberatus sit.

20 De quibusdam egrotis apud Dominum, per sanctas Reliquias valetudini restitutis.

21 De allatione, & depositione ipsarum Reliquiarum in ecclesia S. Trinitatis, & S. Nicolai in Arida Gamantia, quæ nunc Arroazia dicitur.

22 De visione cujusdam Fratris.

23 De alia visione subcustodis.

24 De Fratre infirmo sanato.

25 De altero Fratre, tactu Reliquiarum melius habente.

26 De custodis gravi infirmitate, & ejusdem mirabili curatione.

CAPUT I.

Occasio profectionis ad Alexandrum III. Iter ordinum usque Pisam; & VValteri ac socii Abbatis captivitas.

1 VEnerabilis igitur a Fulbertus Abbas ecclesiæ S. Nicolai b de Arida Gamantia pro negotio suo misit me ad curiam Domini Alexandri Papæ tertii, c primo Apostolicatus sui anno. Qui, defuncto Papa Adriano, cum esset Apostolicæ Sedis Cancellarius, Rolandus nomine, a quibusdam Cardinalibus in summum Pontificem fuerat electus, & a Gallicana Ecclesia susceptus, & approbatus. Cujus electioni & dignitati d Fredericus Imperator, quia eum prius exulem habuerat, tam crudeliter obsistebat, ut cum suis fautoribus Octavianum Antipapam e diverso statuerit, quem Victorem vocaverunt; & omnes qui ad Alexandrum pergerent, ubicumque in Imperio suo reperirentur, capi, teneri, rebus omnibus exspoliari, & suppliciis exquisitis affligi præciperet. Hujus autem occasione mandati a flumine f Saona, quod Regnum & Imperium terminare dicitur, usque Romam & ultra, nusquam pene securus esse poterat, qui ad prædicti Papæ Alexandri curiam pergebat. Nec enim tantum Imperatoris satellites, sed & alii ea occasione malitiosi, ubicumque tales reperissent, pro suo arbitrio impune cruciabant.

2 Ea tempestate, Imperio contra Alexandrum usquequaque commoto, tantorum malorum nescius; quæ postea patiendo didici; a venerabili Fulberto Abbate nostro, religioso admodum viro, pro negotio Ecclesiæ nostræ missus ad curiam, Agaunum veni. Quia vero illi negotio me solum sufficere posse non credidi, Dominum g Radulphum, Abbatem S. Mauritii, præclarum & honestum virum mecum abire feci: Unde transcensis Alpibus a dextra parte ad maritimas partes iter defleximus: quia propter Imperatorem, qui tunc in Italia morabatur, & ejus satellites, qui ubique fere dispersi erant, regia via ire timuimus. Dicebatur quoque quod per mare navigio tutius iremus. Venientes igitur Genuam equitaturas omnes remisimus, uno tantum equo retento, si forte necessarius esset; & duos tantum detinuimus servientes. Nunc ergo conducta, & equo in urbe commendato, tamquam citius rediturî, læti intravimus, parum scientes quid nobis futuro tempore pararetur. Prima enim nocte, ubi ad h portum Delfini applicuimus, audito piratarum insidiantium adventu, eadem nocte fugientes ad i portum Veneris non sine timore navigavimus. Ubi non multum securi, statim transivimus. Initium dolorum hæc, & eorum amplius labor, & dolor. Enim quot & quanta mala perpessi sumus enumerare longum est: novit tamen ille, cui numerus capillorum incognitus non est: quæ quamvis cuncta propter fastidium non sint referenda, quædam tamen breviter videntur attingenda. Postremo k portum, qui Vada nuncupatur, navigando intravimus. Ubi cum per aliquot dies, propter tempestatis commotionem, morati essemus; ecce subito in nos quidam maligni a parte Aquilonari irruerunt, & nostra omnia quæcumque invenire potuerunt, abstulerunt: Nos tunc casu navem paulo ante exieramus. Cum autem talia audissemus, conturbati & conterriti, ecclesiam fugiendo intravimus, quamvis adversus eos nulla nos ecclesia tueretur. Dicebant enim se obsequium præstare Deo, si Imperialis edicti contemptores; & inimicos sacrorum, imo execrandorum suorum, ad mortem usq; persequerentur. Nos enim schismaticos & excommunicatos magis esse asserebant, qui illum nefandum & perjurum

Ro-

a
b
c
Tempore Alexandri Papæ, & Victoris Antipapæ, & hinc prosequitur Friderici Barbarossæ Imperatoris
d
e
f
venit Genuam;
g
h
inde navigat ad portum Delfini,
i
k *Vada*
ubi diversimode vitæ periculo veram adfuit.

y Google

A Rolandum ſequeremur. Sed de iſtis judicare non multum noſtra intereſt, viderint illi quibus Eccleſiaſtica diſpenſatio commiſſa eſt; Nos ſcimus quia una eſt columba, unus Dominus, una fides, unum baptiſma, unus Deus, Trinitas ſancta, nos autem populus ejus, & oves paſcuæ ejus. Interim nuntiatur nobis adeſſe, qui ſummo mane nos raperent, ut ipſi Imperatori, qui non longe eſſe dicebatur, præſentarent. Quid faceremus? Nullus defenſor, eramus ſicut agni inter lupos, impune ab aliquo læsi poteramus: effugium nuſquam patebat: mare procellis turbatum fugam navigatione prohibebat: cælum turbatum, aere nubibus condenſato, terram pluviarum inundatione operiebat, ut pene tunc veraciter diceretur: Pugnat orbis terrarum contra inſenſatos. Nec mirum, quia hyems erat. Deum vero talia circa nos agerentur, nox ſupervenit. Quid faceremus, niſi mortem imminentem per mortis diſcrimina fugeremus? Matutina expectatio dura promittebat, & cum jam nos taederet vivere non tam ipſam mortem, quam dura ſupplicia timebamus. Diſſimulata igitur triſtitia, ut mœrorem animi ficta ſecuritate celantes, copioſam cœnam parari præcepimus, ut vel ſic inſidiatorum ſolertiam falleremus, Re-
B ceſſerunt itaque a nobis, nihil minus quam fugam cogitantes.

accepto duce viarum juvenes Piſani, de valle fugiens per arduos vitat,

3 Venerat autem ibi, forſitan Dei nutu, eodem die quidam juvenis Piſanus, cauſa mercationis: quem ſeorſum ducentes, interrogavimus utrum fidei ipſius voluntatem noſtram revelare poſſemus. Reſpondit ſe multum calamitati noſtræ condolere, & in omnibus fidelem fore. Diximus ergo ei quod abſque mora vellemus inde aufugere; obſecrante, ut pro Dei amore, & condigna mercede, nos uſque ad Piſam conaretur educere. Quo ille audito, vehementer obſtupuit, dicens, non eſſe inde viam niſi per mare. Quamdam tamen ſemitam eſſe arduam & valde anguſtam, & præcipitiis adeo plenam, quod ipſis indigenis clara luce vix poſſit eſſe gradibilis. Nos vero inſuetos eundi, & ignaros locorum & viarum, nullo modo de nocte tantum poſſe ſufferre laborem. Cui nos reſpondimus, nos, Deo ſuffragante, velle tentare: tantum ipſe præcederet, nos ſequeremur: malle nos in eundo deficere, quam impiorum ludibriis ſubjacere. Motus ergo precibus noſtris, præbuit aſſenſum. Eximus itaque ſequentes eum in tenebris, iter aſperrimum, ſicut ipſe prædixerat, ineuntes, per concava vallium & ardua montium, & deſerta & avia ſilvarum. Sæpe manibus & pedi-
C bus reptantes, non eundo, ſed cadendo ſequebamur, ut veriſſime diceretur, Timor addidit alas. Paludes, & torrentes ſæpe cingulo tenus, & ultra, tranſnadavimus; ita ut ille miraretur nos adeo patientes, quod nec ad horam ſubſiſtere, nec laſſitudinem recreare voluerimus, quaſi inſidiæ a tergo ſequerentur. Poſt mediam noctem ſubito gelu aer inhorruit, undæ veſtimenta noſtra, quæ prius aquis tranſnadatis immaduerant, congelata riguerunt. Quod nobis euntibus, & jam fatigatione laſſeſcentibus, tum frigore, tum rigore plurimum officiebat.

4 Poſt hæc venimus ad quemdam montem, quem tranſire oportebat, cui nubes inſidere videbantur, aſcenſu valde difficilem, & tenebroſo horrore terribilem, quippe qui ab indigenis Mons-diaboli k vocabatur: qui inibi inhabitans navium frequentiſſima ſubverſione, & hominum perditione gaudebat (prominebat enim mari) in cujus vertice eremitam quemdam nobis multum oportune reperimus. Cujus portulam cum ductor noſter modice palſaret, hominis Dei miniſter advenit. Cumque ille ſe no-
l minaret, ſtatim aperuit: & introductis nobis, po-

Mons Diaboli ab eremita recreatus,

ſitium l obſeravit, nuntiavitque Magiſtro ſuo, illum cum duobus advenisse. Diſtabat autem a tugurio miniſtri, quod poſticio adhærebat, oratorium hominis Dei, ut mihi viſum eſt, quantum jactus eſt lapidis. Nec diſtulit ſervus Dei ad hoſpitas venire: accenſoque lumine, oſculo prælibato, ſalutationem adjunxit. Cumque dux noſter, qui eſſemus, & unde, & qua neceſſitate, & quomodo tali hora illuc veneramus explicaſſet, noſtræ calamitati ſervus Dei compatiens, altius ingemuit, ignemque copioſum accendi fecit. Dein aqua calefacta manus & pedes alui, veſteſque noſtras lavari & ſiccari, & cibum præparari præcepit. Interim diligentius Abbatem conſiderans, perquirebat quomodo talis ac tantus vir ea tempeſtate Romam venire præſumpſerit. Cui cum Abbas ad inquiſita ſufficienter reſpondiſſet, interrogatus ſimiliter homo Dei de ſuo ſtatu, reſpondit ſe ibi multas infeſtationes dæmonum habuiſſe, & manifeſtas incurſiones eorum in diverſis ſpeciebus perpeſſum fuiſſe. Plerumque laboranti, perſæpe oranti in principio viſibiliter diabolus apparens, locum illum, quaſi propriam ſedem, ipſo expulſo vendicare conabatur. Ego autem dormitabam, nimia mœſtitudine gravatus: Conſiderans enim talem & tantum virum, Abbatem ſcilicet S. Mauricii, tanti nominis & tantæ apud ſuos dignitatis, meo inſtinctu tantæ calamitati expoſitum, & tam-
E quam morti deſtinatum; me miſerum cogitabam. Ipſe tamen patientiſſimus nihil unquam tale de me conquerebatur, ſed mei amplius quam ſui miſerebatur. Veſtibus igitur noſtris aliquantulum ſiccatis, & corporibus ad ignem recreatis, jam aurora illuceſcente, cum multa alacritate invitat nos ſervus Dei ad refectionem: Pro quo animam ipſius omnipotens Deus æterna ſatietate reficiat. Completa igitur refectione ſtravit aſinum ſuum, & Abbatem uſque ad Piſam deſuper ſedere fecit. Eo die venimus Piſam.

A. VVALTERO EX MSS.

vocat Pt. ſuum,

ANNOTATA.

a Fulbertus *Abbas* 5 *ſucceſſit Gerardo, anno* 1150 *vita funſto.*

b Arida-gamantia *eſt ſilva, in qua Areaſia monaſterium conditum, & pro hoc ſumitur.*

c *Ergo anno* 1159 *quo creatus eſt* 5 *aut* 6 *Septembris* Alexander *Papa* III.

d *Fredericus Barbaroſſa electus anno* 1152, *& Romæ coronatus* 1155.

e Suona *in Ms. Areaſienſi, at* Scona *in Aterienſi. Eſt quidem* Saona *fluvius Campaniæ, alio nomine etiam dictus* Livinianus, *terramque a Sinueſſa Capuam verſus tendi-*
F *tur mediam ſcindens, qui Regni Neapolitani & Romani Imperii limes cogitari poſſit, ſed ratio itineris, de quo hic agitur, ex Belgio Romam, non patiuntur ut de iſto fluvio hic cogitemus: quare cenſeo obrepiſſe auctori, ut fluvium nominaret pro urbe hujus nominis, alias* Savona, *media inter Genuam & Albingaunum: quæ potuit tunc fuiſſe limes Regni Francici.*

f *Radulphus ſeu Rodulphus Abbas* 42 *Sammarthanis, qui illuſtrem epiſtolam ejus ad Ludovicum Regem Francorum referunt. De Agaunenſi autem S. Mauritii Abbatia in Sabaudia multis actum* 1 *Maji ubi de S. Sigiſmundo Rege, ejus fundatore.*

g Portus Delfini, *nunc* Porto Fino Italis 15. M. P. *Genua diſtat.*

h Portus Veneris *cum oppidulo & arce prope ſinum Spetianum ad* 40 P. M. *ultra Genuam.*

i Vada portus *in agro Piſano, & in ora maris Tyrrheni ad Cecinam fluvium haud procul a Liburno & Volaterra, unde* Vada Volaterrana *dicitur, diſtatque a Portu Veneris ad* P. M. *fere* 80.

k *Quod inter Vadam & Liburnum interjacet ſpatii* 16 *circiter milliarium montibus aſperum exprimitur in ra-*

ANNAL. BENED. EX MSS.

Lulis, Liburno Piſas pari ſpatio diſtantes planum iter eſt.

1 Poſticium *in Regula S. Cæſarei 12 Januarii num.* 30 *cum* cellario *&* lampendio, *nominatur ut pars monaſterii ſpecialem e feminibus præfectam requirens : videtur hic notari pars eremitica cellis poſſeruit.*

CAPUT II.

Acceſſus ad Pontificem : & inde ad Oſtia Tiberina. Notitia accepta corporis S. Monicæ.

Relicto Abbate,

5 VBi cum per aliquot dies maneremus, dixi Domino Abbati: Videtis quia proficimus. Aſſumam igitur mihi ſæcularem habitum, & ibo pedes ad curiam, vos autem manete hic, donec redeam. Quod ſi forte Dominus Papa ad partes iſtas applicuerit, occurrite ei, & eſtote ſoliciti pro negotio. Quod cum ille multum diſſuaderet, & diceret per tot inſidias neminem facile poſſe tranſire, me iterum mortis periculo ſcienter committere; vix tamen invitus aſſenſum præbuit. Aſſumpto itaque pauperrimo habitu ſignum Dominicæ Crucis ei adfixi, ut vel ſic inimicorum inſidias illæſus poſſem pertranſire. Inde valedicens, ſolus diſcedens, pauperum peregrinorum turbis me commiſcui, ut quis eſſem facile non poſſet agnoſci. Multoties tota die ſeminudus, & per urbes nudis pedibus ambulavi, ſocularibus *a* a tergo rejectis, ut mendicum ſimularem. Nuſquam enim & numquam tutus eram, periculis in civitate, periculis in ſolitudine, in labore & æruinna, in vigiliis multis, in fame & ſiti, in frigore & nuditate. Sed per Dei miſericordiam, qui ſalvos facit ſperantes in ſe, inſidiis impiorum ita elapſus ſum, ut Roma pertranſiens *b* Terracinam, ad Domini Alexandri curiam, ſanus & incolumis pervenirem. Cui cum cauſam mei adventus expoſuiſſem, reſpondit ſe vacare non poſſe cauſis examinandis, quia jam navigium ſuum paratum erat ad veniendum in Galliam.

& aſſumpto pauperi habitu,

a

venit Terracinam ad Papam.

b

Romam reverſus,

6 Videns ergo quia periit opera & impenſa, non parum contriſtabar. Verumtamen cogitans, ut conducta nave cum eo redirem: ſed non eſt in homine via ejus: nam ecce tribulatio ſuper tribulationem venit. Sequenti enim die nuntiatum eſt mihi, quod Abbas S. Mauricii, dum mutato conſilio, me incauto, ſequeretur, captus a Præfecto urbis teneretur. Quid facerem? Niſi patientia ſuccederet, dixiſſe poteram: Peraat dies in qua natus ſum: nec enim fortitudo mea, fortitudo lapidum, nec caro mea ænea eſt; qui cœpit, ipſe conterat, & affligens me dolore non parcat. Accepta itaque licentia, ut occaſione explicita, Romam recurri; rejectoque paupertatis habitu, cum mercatoribus Inſulanis hoſpitatus, mercatorem profeſſus ſum. Quibus ita me conformabam ut a Romanis vere mercator æſtimarer, & quando mercimonia exponere vellem frequentius interrogarer, quia emere vellent; ego reſpondebam, me & alios ſocios expectare. Miſi quoque puerum meum, qui, cum Abbas caperetur, evadens, ad me venerat, quærere, ſi forte Abbatem uſpiam reperiret. Qui tandem reperit illum in villa præfecti quæ civitas *c* Caſtellana vocatur.

Abbatem in urbe Caſtellana captivum,

c

eum ad ſe adducit, & Romam addu-xit,

7 Interea dictum eſt nobis, quemdam manere in urbe, qui eum colligeret & cui multum credebar. Ego igitur & unus mercatorum mecum, cui familiarius adhærebam, illum, quaſi de alio locuturi, adivimus. Cui inter alia, & poſt alia, quaſi incidenter, diximus: Mirum eſt quod Dominus tuus Præfectus, hominem illum Abbatem S. Mauritii adhuc teneat, cum redemptionis nulla ſit ultra ſpes, & non eſt qui requirat eum: quippe cum illo Papa Alexander, & omnis Clerus cum eo per mare receſſerunt. Graviſſimum quoque peccatum erit, & quaſi opprobrium ſempiternum, ſi hominem innoxium, & religioſum mori patiatur in vinculis, maxime cum jam ægrotare aſſeratur. Cumque hæc, & alia multa diceremus, animum viri ad miſericordiam & compaſſionem infleximus. Quod cum ſenſiſſemus, illico adjunximus: Si pro Dei amore velletis hoc Domino veſtro ſuadere, ut hominem illum ſanctum, & honeſtum abire permitteret, nos pro caritate, facta collatione inter nos, daremus vobis viginti ſolidos pro mercede, ſi reduceretis illum ante quam de villa iſta abiremus: nam ſociorum noſtrorum quidam jam præceſſerunt, quos oportet nos poſt paululum ſequi. Securus itaque de mercede promiſſa, profectus eſt ſtatim: & perſuaſo Præfecto, Abbatem nobis reduxit.

Ad Oſtia Tiberina ſe recipiunt,

8 Inde ad mare deſcendimus, ut Dominum Papam navigio ſequeremur, conducta quoque navi, in Oſtia urbe multis diebus manſimus, tempus aptum navigationi expectantes. Cum igitur quadam die in porticu eccleſiæ Epiſcopii, quæ in honore *d* S. Aureæ Virginis conſtructa eſt, cum Canonicis ejuſdem Eccleſiæ ſederemus; de pluribus colloquentes *e* Phaleræ Abbas, qui ibidem ſimiliter nobiſcum navigaturos expectabat, inter loquendum ad Canonicos illos dixit: Nonne mater S. Auguſtini hic ſepulta fuit? Cui unus eorum reſpondit: Non hic, ſed in antiqua Oſtia, quæ propinquior mari olim penitus deſtructa fuit. Cui ille, Quid eſt, inquit, quod dicit. Cum eſſet apud Oſtia Tiberina, pia mater ejus defuncta eſt? Quid vocat, Oſtia Tiberina? Reſpondit: Tiberis iſtic, cum loco huic appropinquat (ſicut, & ipſi videre poteſtis) alveo uno decurrit in mare; alter autem juxta locum iſtum pertranſiens, ſimiliter in mare defluit. Hos duos alveos qui diverſis locis intrant mare, vocat Oſtia, quaſi plures introitus Tiberis in mare. At ille adjecit: Quo nomine appellatis eam? Et ille ait, Nos vocamus eam Primam. Cui Abbas: Non ita, inquit, nominavit eam in libro Confeſſionum S. Auguſtinus, ſed Monicam. Tunc ille reſpondit: Ipſe nominavit eam Græca lingua; nos autem Latina: Monica enim Græce, Una vel Prima dicitur Latine. Ad quod Abbas: B. Auguſtinus aſſerit, vitam in Chriſtiana religione multum fuiſſe laudabilem, plurimas virtutes ejus enumerans: & nos credimus ſecundum teſtimonium ejus, eam eſſe Sanctam. Cui ille dixit:

d

e

intereſt colloquio de ſepulcro S. Monicæ,

9 Nos pro certo ſcimus ipſam eſſe Sanctiſſimam, & ſæpe multis ante locum illum itineruntibus viſibiliter in religioſo habitu apparuit, & familiariter, & abſque ullo horrore eos alloquens rogabat ſe inde transferri. Præterito quoque anno apparuit cuidam juveni, illuc pertranſeunti, in ſpecie, & habitu unius monachæ, dixitque ei: Vade, & dic Clericis S. Aureæ, ut me hinc attollant, & honeſtiori loco reponant. Cumque ille confidenter diceret, Quæ eſtis vos? & ubi, & quomodo invenient ſepulchrum veſtrum? Reſpondit; Ego ſum Monica: Sepulchrum autem meum in imo eſt. Qui autem invenire voluerint, fodientes, primo reperient pilam de candido marmore, ſed non eſt ſepulcrum meum: poſtea invenient aquam ſcaturientem, quæ ibidem iterum abſorbetur a terra: quod emundantes invenietis ſarcophagum meum de lateribus bitumine junctis compoſitum. Et his dictis diſparuit. Juvenis autem veniens domum, indicavit matri ſuæ. Illa vero ait: Vade ad Clericos S. Aureæ, & Andream cuſtodem, & dic eis quæ audiſti, & vidiſti. Ille autem veniens ad nos cuncta ex ordine narravit nobis. Nos autem, ſicut alia vice, etiam tunc negleximus, maxime quia ut prius per quemdam, cui ſimiliter apparuit, mandaſſet dicens: Vade, & dic Clericis S. Aureæ, ne

f

quæ duplici apparitione prius ei translationem ſui corporis

enquam

A unquam hinc me moveant, niſi honeſtiſſimo loco reponant. Tot autem ſunt in illo deſerto Sanctorum Reliquiæ, quod non facile invenire valeremus, ubi eas tam honeſte, quam deceret, poneremus. Nos
f enim ante paucos dies, & *f* B. Aſterii, & aliorum duodecim Martyrum Reliquias inde attulimus; & neſcientes ubi eas poneremus, foſſa tantum humo in eccleſia recondimus. Sed cum poſt aliquantum temporis Andreas cuſtos nocte jaceret in lecto ſuo, venit ei in mentem quod juvenis ille narraverat. Patiebatur autem idem Andreas graviſſimum malum in tibia: & cum fere per biennium adhibuiſſet medicamenta, curari non poterat. Dixit ergo in corde ſuo; quod ſi Sancta illa quæ ſe tantopere transferri poſtulabat, una cum filio ſuo beatiſſimo Auguſtino, tibiam ejus ſanaret, jam non phantaſtico, ſed evidenti indicio vere beneplacitum eorum agnoſceret, & abſque ulla ambiguitate tranſponeret. Nec tamen hoc ex fide ait, ut crederet hoc ſibi fieri; ſed leniter & quaſi fortuito ita cogitans, obdormivit. Ille autem, qui non dormit, neque dormitat, audiens cogitationes hominum, & volens illis oſtendere quanti meriti fuerit apud eum S. Monica, eadem nocte ſanavit eum.
B Mane autem facto, cum idem Andreas pergeret ex more cum alio ad eccleſiam S. Cyriaci extra villam, ut Miſſam dicerent, non ſentiens dolorem in tibia ſicut conſueverat, ſubſtitit: & demiſſa caliga, tibiam omnino ſanam invenit. Lætus igitur admodum effectus, ſocio ſuo confeſtim indicavit; & cogitationem quam habuerat, & ſanitatem quam meritis S. Monicæ adeptus erat. Peracto itaque divino Officio domum regreſſus, narravit nobis ſimiliter præfatus Andreas quæcumque acciderant. Acceptis ergo inſtrumentis, quæ effoſſioni neceſſaria videbantur, ſtatim illuc perreximus: & effodere incipientes primo invenimus pilam marmoream, deinde guttam ibi ſtillantem, poſtremo ſepulcrum lateribus bituminatis paratum, omnia eo ordine, quo ipſa prædixerat: & ſic allata tellure & cæſpitibus erant cooperta, ut nullus viventium ſciret ita eſſe diſpoſita. Extracto itaque ſepulcro, tanti odoris ſuavitate reſperſi ſumus, ac ſi omnium aromatum, & pigmentorum genera ſentiremus. Cum igitur tanta ſanctitatis ejus documenta ſentiremus ac videremus; ejusdem tranſlationi præſentiam Domini noſtri *g* Epiſcopi adeſſe debere cenſuimus. Collegimus ergo oſſa, & in ſimul ea a parte capitis ponentes, eiſdem lateribus cooperuimus: &
C mandavimus Epiſcopo noſtro, ut veniret quam citius poſſet, & pro tali occaſione, ut ipſo præſente cum debita veneratione ſolenniter transferretur, & honorifice in Eccleſia conderetur. Sed non multo poſt Dominus Papa Adrianus obiit, & ſtatim tempeſtas iſtius ſchiſmatis, ſicut videtis, emerſit: & ob hoc poſtea Epiſcopo noſtro ad nos venire non licuit, & ſic adhuc oſſa S. Monicæ ibidem remanſerunt, ſicut inventa ſunt. Ad hæc Abbas. Libenter, inquit, videremus. At ille ait: Venite, & videte. Præceſſit illo, & nos ſecuti ſumus, & oſtendit nobis quæ ipſe narraverat. Non enim longe diſtabat ab oppido, ſed quaſi ſtadiis duobus. Erat autem ſpelunca multum profunda: & reverſi ſumus nil fraudis molientes.

quod poſt ſanatam tibiam cuſtodis noctu ſta

quæſitum & inventum eſt.

fra ſi abſentia Epiſcopi differtur tranſlatio.

ANNOTATA.

a Sotulares, *id eſt* calcei, *medio ævo uſitata vox, Francis* ſouliers.

b *Terracina in Latio in ora maris Tyrrheni ad paludes Pomptinas. De Pontifices ad illam acceſſu agit Baronius ad an.* 1159 *num.* 34 *ex Mſ. Vaticano, & iterum anno* 1161 *num.* 5, *quod huc ſpectat.*

c Civitas Caſtellana *in Patrimonio S. Petri inter Narniam & Romam ab hac diſtans* P. M. *circiter* 18.

d S. Aurea Virgo *apud Oſtiam martyrio coronata, & in eccleſia ſibi dicata depoſita colitur* 24 *Auguſti.* A. VVAL. TERO EX MS.

e Phaleræ *Abbatiam nullam novi, ſuſpicor notari aliam de Vallombrois dictam Ord. Ciſtercienſis, cujus anno* 1138 *primum inſtituta Abbas Hugo, aut ejus ſucceſſor Robertus, pro novella fundationis negotiis neceſſe habuerit ad Papam accedere.*

f S. Aſterius *Presbyter, cum Calliſtum Papam Martyrem ſepeliſſet, & ipſe martyrio coronatus colitur* 21 *Octob.*

g *Erat tunc Epiſcopus Oſtienſis* Hubaldus Allucingulus *Lucenſis, Presbyter Cardinalis tituli S. Praxedis, poſt mortem Alexandri* 3 *creatus Summus Pontifex, & Lucius* 3 *appellatus.*

CAPUT III.

VValterus aufert Reliquias S. Monicæ, & poſt varia pericula maris ſuperata cum iiſdem appellit Gennam.

Alia diſcurſus hujus Viri Clerico

10 POſt aliquot dies, cum nautæ dicerent, ut res noſtras & victus neceſſaria navi imponeremus, quia navigare vellent; dixit mihi ſecreto quidam Clericus, nomine Ulricus, quem Abbas S. Mauritii E ad ſerviendum ſibi deduxerat: Tu cum ſis Canonicus Regularis, ſaltem pro amore & honore Magiſtri tui beatiſſimi Auguſtini, deberes de Reliquiis ſuæ matris tecum ad eccleſiam tuam deferre. Cui ego reſpondi; Eia frater, non recordaris quanta mala in veniendo paſſi fuerimus? timeo ne in redeundo pejora patiamur. Præterea ſi Romani iſti aliquo modo id nos feciſſe cognoſcerent, rebus ominibus ablatis in nos ultra modum deſæviret. Et ad hæc ille: Quidquid inde tollere volueris, ita recondam, quod a nullo unquam poterit reperiri. His, & aliis hujuſmodi perſuaſus, conſiderata competenti hora, veni ad ſepulcrum: & circumſpiciens ne forte aliquis me videret, ingreſſus hæſitabam quid potiſſimum inde tollerem: nam de toto non cogitabam. Et placuit mihi caput, quia prin- *aufert caput & oſſa reliqua*
cipalis eſt [pars,] tollere: & implevi [illud] minimis officulis, juncturis ſcilicet articulorum, & ceteris. Quo ſublato, viſum eſt mihi vel unum os adhuc tollere poſſe. Poſt hoc, & aliud: & ita ſingillatim omnia collegi. Nec ſine magna admiratione conſiderandum eſt, quod hæc Sancta, ſui ipſius manifeſtatione revelata, ab indigenis quæſita & inventa
F eſt, quod nullo modo ab alienis fieri potuiſſet. Deinde cum effoſum transferre deberent, tamquam meliori conſilio, ut celebrius fieri poſſet, tranſponi dilata eſt, & ibidem ab eis dimiſſa, ut jam quaſi præparata noſtrum expectaret adventum. Qui poſt longum tempus, occaſione qua prædictum eſt, illuc venientes, fortuito eorumdem Clericorum ſimplici relatione & oſtenſione cognovimus; ut quod aliorum manibus erat præparatum, nobis prædeſtinatione divina fuerit reſervatum. Reverentiam quoque, quam ſibi ab illis fieri exigebat, ipſis negligentibus, ab aliis ſibi exhibendam prævidebat.

11 Cum igitur omnibus ſublatis inde regrederer, ſubito audivi ſonitum commotionis magnæ; & multum *& poſt alquem mo-*
timui ne forte ab aliquo viſus fuiſſem, qui illos com- *tum ſuppe-*
moviſſet, ut me tamquam furem inſequerentur: Et *ratum,*
intravi dumetum denſiſſimum, quod forte juxta viam reperi: diſpoſitaque ſarcina quam ferebam, alia parte egreſſus. Cum aſcenſoq; monticulo trepidus expectabam, quid tantus ille clamor intenderet. Et ecce ſubito ingens bubalus agitationem eorum fugiens, præcucurrit. Tunc ego animæquior factus, ad hoſpitium veniens, ſoclis meis indicavi, quid egiſſem. Veſpere autem facto, venientes colligere Reliquias noſtras, non ſine nullo timore id ipſum peragere potuimus: audivimus enim quoſdam e veſtigio ſequi,

& me-

Digitized by Google

A. VVALTEROMS. *fuis regestis*

& metuentes ne nos comprehendere venirent, latuimus donec petranſirent. Et inde colligentes eas, poſuimus in quodam peliciolo meo, ita ligantes & obvolventes, ut niſi pannorum faſciculus poſſet æſtimari,

navim cum ſocciis

12 Poſtera die navigavimus ; ſed circa mediam diem cœpit ventus contrarius eſſe, & mare intumeſcere, & ob hoc dicebant nautæ validam tempeſtatem imminere : & ſuadebant nauclero, ut, converſa nave, tempeſtati cederet, & demiſſis velis navem fluctuare permitteret : nihil enim tam timere deberet, quam ne navis terræ vel ſcopulis illideretur. At ille, converſa nave, cogitabat ſe poſſe intrare alveum Tiberis, unde mane exierat. Quod illi multum dehortabantur, dicentes nullo conamine id poſſe fieri: navem periclitari cum omnibus, ſi id intenderet. Quod poſtea rei probavit eventus: ille enim, neglecto aliorum conſilio, ſuſpenſis duobus velis, putavit navem fluminis ſe poſſe violenter immittere : ſed impetus [maris] quod jam valde intumuerat, navem fortiter repulit, & tranſverſam terræ aſſidere fecit. Quod cum ſentirent nautæ, ſtatim vela depoſuerunt; B & navicula, quæ erat in navi expoſita, pro mercede plurimos emiſerunt. Nos quoque, videlicet Abbas S. Mauritii & ego, libentiſſime exiſſemus, ſi ſimiliter navem intrare potuiſſemus. Et quia hoc fieri non potuit, nolebamus ab invicem ſeparari : tanta enim erat inſtantia intrare volentium, ut unuſquiſque de ſe ſolicitus, quaſi præſentem mortem fugiens, alium repelleret, & prior intrare ſatageret. Multotiens quoque, dum aliqui eorum ſaltu inconſiderato ad naviculam feſtinebant, in mare ceciderunt. Tumultus magnus, dolor ingens ; navis ad ſingulos undarum impulſus hinc inde inclinata mergebatur.

poſt hujus dei facti Reliquiis in mare proiiciendis deliberatur,

13 Tunc Abbas S. Mauritii dixit mihi ſecreto : Timeo ne pro peccato veſtro, quia furtim Reliquias de Oſtia attuliſtis, orta ſit hæc tempeſtas, maxime cum dicatur mare non portare corpora mortuorum. Cui paulo durius poſtea reſpondi : Numquid non multo melius eſt eas deferri ubi honorentur, quam ibi relinqui, ubi a porcis conculcabantur ? Ad hæc ille conticuit. Sed cum tempeſtas nimium invaleſceret, & undarum volumina navi tam irruerent, ut jam de vita univerſi penitus deſperarent ; dixit iterum mihi Abbas: Reus eritis omnium iſtorum quos hic interire permittitis, niſi, ſicut dixi, prius furtum abjeceritis. Tunc ergo C timore mortis coactus, & Domini Abbatis & aliorum, quos ſimiliter videbam periclitari, miſeratione commotus ; clamans ad clericum dicens : Ulrice, projice pelliciolum meum in mare : nec enim aliter fui auſus dicere, continens pro contento inſinuans. Si enim nautæ ſe pro facto meo periclitari intelleziſſent, mirandum eſſet ſi me abſque ulla miſeratione in undas non projeciſſent. Sed clericus audito hoc verbo multum triſtatus eſt, eo quod conſilio ejus illas acceperam. Acceſſit ergo ad locum ubi eas poſueram, ſicut poſtea nobis retulit, & flexis genibus, in oratione dixit: O S. Monica, ſi tuum & tui filii beatiſſimi Auguſtini beneplacitum eſt, ut oſſa tua ad locum propoſitum devehantur, intercede pro nobis ad Dominum, ut tempeſtate ſedata, de inſtanti periculo eruti, gratias Deo & tuæ liberationi referre valeamus. Et confeſtim, tempeſtate mitigata, liberati ſumus, ita ut mirarentur univerſi. Deinde emiſſi ad terram, tamquam ex mortuis viventes, accenſo igne ſiccati, & recreati ſumus: Multum enim afflicti, & attriti in tam horrenda tribulatione fueramus.

liberatur.

a

14 Et recepti in navem, venimus ad *a* portum qui dicitur Civitas-vetus. Cum autem memor amiſſorum, & maxime Reliquiarum, ſolito triſtior apparerem, quæſivit a me Ulricus, cur dolerem ? Cui cum dicerem, non pro damno rerum, ſed pro damno irrecuperabili Reliquiarum, reſpondit : Nulla vobis certe ſuper hoc eſt occaſio doloris, ſed magnæ exultationis & laudis, quia evidenti miraculo Reliquias ſuas, & nos ipſos S. Monica liberavit. Cum enim rogaſtis, ut eas in mare projicerem ; triſtis admodum factus, flexis genibus, ex toto corde oravi, ut nos a præſenti periculo liberaret, & ſe præſentem cum oſſibus ſuis adeſſe manifeſtius approbaret. Quæ ſtatim ut rogata eſt, rogavit, & liberationem noſtram a Domino celerrime impetravit. Sic olim Propheta dormiebat in ſentina, donec nave periclitante a nautis ſuſcitaretur : quin excitatus ab eis, & cauſam tempeſtatis & ſalutis remedium velociter indicavit. Sed & Dominus noſter Jeſus Chriſtus, dum dormitaret in navi, ipſe operiebatur fluctibus : Diſcipuli autem, præſente vita mortem timentes, cum tumultu & clamore excitaverunt eum dicentes : Domine, ſalva nos perimus : ille autem ſurgens imperavit ventis & mari, & facta eſt tranquillitas magna. Similiter & hæc Sancta, nobis ad horam quaſi dormitans, forte expectabat ut precum clamore excitata rogaretur, ne ingratis & inſciis beneficium largiretur. Patet igitur quod ſi citius exorata fuiſſet, opem ferre diutius non diſtuliſſet. Inde applicuimus ad *b* portum S. Severæ citra *c* Populonium, juxta eccleſiam *d* S. Cerbonii, cujus meminit B. Gregorius in lib. Dialog. dicens : Cerbonius Populonii Epiſcopus &c. ubi per aliquot dies tempeſtate incluſi, aliquantum egeſtatis paſſi ſuimus, non quod deeſſet pecunia, ſed quod non inveniebantur, venalia : ideo, æquore nondum ſedato, coacti ſumus exire.

Ad alias periculis ſubmerſionis liberatus.

15 Et cum circa horam nonam, juxta quoddam oppidum, quod mari imminebat navigaremus, exierunt quidam de navi panem quærere venalem. Cumque multum feſtinarent vix potuerunt ad navem reverti, cum ecce ſubito turbo ingens, & ventus rapidus, qui mare a fundo evolvere videretur, a parte Aquilonari ſubito irruit, Unde nautæ vehementer exterriti, navem ſub rupe maxima impellentes, jactis anchoris, & funibus a rupe ligatis, vix tenere potuerunt, ne violentia ventorum in altum rapta procul dubio mergeretur, vel ſcopulis illiſa frangeretur. In illa forte miſerrima uſque ad mediam noctem permanſimus : ſed precibus ſanctiſſimæ Monicæ, cujus memoriam & corde, & ore tenebamus, credimus etiam nos hac vice fuiſſe liberatos. Sciebamus enim pro certo, quoniam ſicut a primo periculo mirabiliter eripuerat, & a ſecundo, & tertio, & quotieſcumque Deum deprecari vellet, nos eripere potens erat. Igitur tempeſtate ſedata ad locum tutiorem navigavimus. Et revera in tota navigatione illa non recolo nos vel uno die æquore ſedato navigaſſe. Unde aſſero, quod niſi meritis ſanctiſſimæ Monicæ, quam præſentem habebamus, aſſuiſſet divina miſeratio, tot pericula non potuiſſemus præteriiſſe ſine naufragio.

cum gaudio obſervatur Reliquias,

Ioan. 1, 5

Matth. 8, 25

E

b

c *d*

de eis Populonium. lib. 3. c. 11

F

16 Tunc rogavit me Ulricus clericus, de quo præloquutus ſum, ut pro Dei amore ſibi de Reliquiis aliquantulum impertirer, quod vicinis ſuis, videlicet Abbatiæ *e* Intermontium præſentaret, ubi ſimiliter Canonici Regulares pro amore S. Auguſtini eas multum honorarent. Memor itaque quia conſilio ejus eas acceperam, & induſtria ſervaveram ; dedi ei unum os tantum, quod ab eo, ſicut prædixerat, ad Abbatiam Intermontium delatum, a Canonicis illis honorifice ſuſceptum, in multa veneratione habetur. Nam cum poſtea Dominus Beroldus ejuſdem loci Abbas quæreret a me, ſi Reliquiæ illæ de Matre S. Auguſtini veræ eſſent ; atteſtatione noſtra confirmatus, promiſit ſe de cetero eiſdem plurimum honoris & reverentiæ impenſurum.

e

datur os aliquod Ulrico delatum ad Abbatiam Intermontium

17 Tan-

Digitized by Google

A 17 Tandem venimus Genuam, & ibidem Dominum *f* Alexandrum Papam invenimus: qui cum nos vidisset, multum miratus est, qui vivere videbat, quos pridem naufragio submersos fuisse audierat. Qui Dominum Abbatem S. Mauricii cum debito honore suscipiens, de incolumitate illius valde gavisus est, & de tribulationibus quas passi fueramus benigne consolatus est. Dum autem in curia essemus, dixit mihi Abbas S. Mauricii: Nuntiatum est Episcopo Ostiensi, quod S. Monica mater S. Augustini furto sublata sit de Ostia a quodam Francigena; Unde non parum turbatus Episcopus, & omnes sui perquirunt curiosius quis hoc fecisse potuerit. Videte autem ne inde quidquam alicui incaute reveletis, ne ad aures eorum forte perveniat; quia molestissime ferunt.

Genuam ejus passus interdiu quæri Reliquias furtim abstulit.

18 Cum ergo in urbe Genuensi coram summo Pontifice & negotio, & labori nostro finem imponere conaremur, subito rumor emersit quod Dominus *g* Fulbertus, cujus responsalis eram, jam Abbas non esset: & ex eo quo finem acceperat ejus dispensatio ex eo evanuerat mea legatio. Dixerunt ergo ex more quod negotium induciari oporteret, & me in Arroaziam redire, & *h* Lambertum successorem Fulberti inde deductum apud Montem-Pessulanum *i* in curia præsentialiter exhibere, parum attendentes laborem præteritum, & non miserances secuturum.

g Fulbertus Abbati successisse Lambertum.

h

B

i

ANNOTATA.

a Civitas-Vetus, *post Centum-cellas a Saracenis delatas, ibidem instaurata & munita, est tertium Pontificiorum portus.*

b *De* S. Severa *Virgine & Martyre & hoc ab ea denominato portu egimus* 29 *Januarii*.

c Populonium *destructum est a Nicета Patricio CP. & ex ejus ruinis tribus MP. inde exstructum* Plumbinum, *ex voce* Populonio *contracta a voce qua hic* Populonia *scribitur*.

d *Colitur* S. Cerbonius, Episcopus Populoniensis, 10 *Octobris*.

e Intermontium Abbatia *quæ loco sita sit optamus discere; suspicor alio nunc nomine dici*.

f *Venerat Papa* Genuam 21 *Januarii* 1162, *ut Baronius ibidem num.* 1.

g Fulbertus *post abdicationem adhuc vixit usque ad annum* 1166.

C h Lambertus *Lotharingus etiam postea regimini renuntiavit anno* 1172.

i *Venit Papa* Montem-Pessulanum *post Pascha dicti anni* 1162, *& discessit mense Junio. Vide Acta ejus apud Baronium*.

CAPUT IV.

Excipiuntur Reliquiæ Arosiæ, miraculisque & visibus cælestibus probantur.

Redeunt cum Reliquiis.

19 Resumpto igitur religionis habitu, & Reliquiis S. Monicæ super collum equi mei colligatis, solus iter arripui. Dimisi puerum meum cum Abbate, qui cum Domino Papa remansit. Simulabam autem me esse laicum Fratrem interrogantibus cur solus equitarem: ita enim in tam longa peregrinatione increverant capilli, ut possem Laicus veraciter æstimari. Ubicumqùe autem sive ad prandendum, sive ad hospitandum descendebam, Reliquias, ac si fasciculus vestium mearum esset, honestius reponebam. In monte etiam *a* Senicio, febre acutissima correptus sum, Cumque per aliquot dies febricitarem, & solus tamen nihilominus equitarem, non decubui: sed precibus S. Monicæ, cujus bajulus eram, ante expectatum convalui. Veniens itaque ad Ecclesiam B. Mauritii, assumpsi puerum cum equo, qui mecum pergeret: nec tamen ei de Reliquiis quidquam innotui, nec aliquando portare permisi.

a solus cruciatur & liberatur d

A VVAL-TERO EX MSS.

20 Cum autem Domnium *b* pervenissem, jam securior effectus, quod prius bene celaveram, amicis & Fratribus indicavi. Quod cum audissent & vidissent, lætati sunt valde, & honorifice susceperunt. Et cum auditum esset foris, hujusmodi adesse Reliquias, venerunt quidam ægroti, & tactu Reliquiarum, & potu aquæ in qua intinctæ erant, convaluerunt.

b Et eadem miracula probata per visum.

21 Inde cum eisdem veni Arroaziam: ubi cum solemni processione, & summa devotione, tam Clerici, quam laici obviam exierunt: & cum magna exultatione cantantes, Responsorium. *e* Accepta baptismi gratia, in ecclesiam inferentes, super altare, quod in honore beatissimi Augustini & aliorum Confessorum specialiter consecratum est, posuerunt, ut quasi superveniens mater prius filii memoriam visitaret: & inde super majus altare reverenter oblata est. Exinde in sacrario cum summa diligentia *d* XII Kalendas Maji reposita est, anno Dominicæ Incarnationis millesimo centesimo sexagesimo secundo, sub Indictione decima, epacta tertia, concurrente septimo. Nec hoc forte alicui in dubium veniat. Stultissimum enim esset, nec ab aliquo æstimari debet, ut omnia ossa unius corporis, onus equidem grande, per infinita pericula terræ & maris de tam longinquo afferre voluissem, nisi quæ, & cujus fuissent, certissime scirem: & tamen vix ad hoc cogi potui: tribulationibus enim innumeris jam ita attritus eram, ut in tanta animi mœstitudine corruerim, ut jam nec etiam vivere liberet.

e Solemni pomp. fit illata Arosiam.

d Anno 1162, 20 Aprilis.

22 Ad detergendam quoque dubitationem, si qua in alicujus corde remanserat, quamquam & abundantia videatur referri, nocte sequenti cuidam Fratrum, non parvæ religionis & innocentiæ viro, se ita S. Monica revelare dignata est. Nam vespere ejusdem diei ille cum allo, nescientibus aliis, magna devotione Reliquiarum, ex condicto, ante ostium sacrarii, ubi ipsæ repositæ fuerant, fere ad mediam noctem in oratione vigilans perstitit. Sed cum jam hora Matutinarum secundum eorum æstimationem immineret, nolentes ibi ab aliis reperiri, clam in dormitorium ascendentes, quisque in lecto suo ierunt cubitum. Unus eorum non dormivit, quia sicut ipse postea retulit, modico intervallo Fratres ad vigilias excitati sunt, cum quibus utrumque surgere oportuit. Alteri vero, in illo tantillo spatio, tam tenuiter somnus irrepsit, ut nec se dormire putaret. Verumtamen consopitis sensibus, in illo, ut ita dicam, tantillulæ horæ spatio, excessu mirabili, visum est ei quod prostratus jaceret coram ante altare B. Augustini. Qui cum ab oratione surrexisset, vidit quamdam matronam decora facie & splendidissima veste renitentem, quæ cum dignitate, & auctoritate reverenda videretur stare super altare. Cum vero, & decorem vultus & nitorem habitus cum magna admiratione adspiceret; cogitabat quæ esset, & cujus auctoritatis, cujus splendore totus ille locus clarescceret; & quomodo illuc adveniens, ea hora præter consuetudinem super altare staret. Talia eo cogitante, subito apparuit B. Augustinus, Episcopali veste indutus, juxta illam stans, super ipsum altare, dixitque Fratri: Quid aspicis? & cur tantum admiraris? Certissima scias, quod hæc est mater mea, & ego sum filius ejus. Frater autem jam per spiritum intelligebat ipsum S. Augustinum esse, qui ei talia diceret: & vehementer gaudebat, quod eam esse matrem suam tam constanter affirmaret, ut si

Ipsas matris suæ ossa apportasse S. Augustinum affirmat ani.

qua

A VVALTERO EX MSS.

qua in animo illius fupererat dubietas omnino diluceret. Videbat enim fontem perſpicuum de ſub pede ejuſdem altaris ſcaturire, & inde per ſacrarium, in quo erant reliquiæ S. Monicæ, in clauſtrum emanare, & totum irrigare.

Alterius monachi

23 Subcuſtos etiam pene ſimile vidit, ſed diſſimiliter. Videbat enim quemdam, Pontificali veſte glorioſe Indutum, juxta altare B. Auguſtini in ſede Epiſcopali ſublimiter reſidentem: juxta quem erat quædam matrona, vultu decora, & habitu præclaro veneranda. Cui Epiſcopus vultu hilari magnæ amicitiæ familiaritatem exhibebat, & adeo honorabat, ut tam ille Frater, quam & plures, qui adeſſe videbantur, valde mirarentur. Quibus dixit Epiſcopus: Nolite mirari ſi eam diligam, & ei honorem deferam, quia ipſa eſt mater mea.

ſortem, vexatus tortore vitalium & alia paſſione.

24 Alter quoque eorum, de quibus prælocuti ſumus, qui in oratione vigilaverant, nec dormivit, nec tunc aliquid vidit: verumtamen quia forte non impari devotione oraverat, in ſe ipſo Dei virtutem meritis S. Monicæ poſtea expertus eſt. Nam tortione vitalium & alia occulta paſſione graviſſima, a multo ante tempore, torquebatur. Cum autem quadam die tam graviter angustiaretur, ut neque conſilium, neque remedium mitigandæ ægritudinis ullum penitus inveniret; reminiſcens S. Monicæ, intravit ſacrarium, & incubuit ſcrinio in quo ſanctas Reliquias ante reponi viderat; ibique confricans at obvolvens ſe, cum magna devotione ſupplicabat, ut precibus S. Monicæ, ab illa paſſione liberaretur: & ſtatim ſanatus eſt. Nec prætereundum ſilentio, quod Reliquiæ jam tum ibi præſentialiter non erant, ſed illo neſciente alibi repoſitæ: verumtamen quia illic eas eſſe credebat, ſecundum fidem ejus factum eſt ei.

adhuc dolore faucium & tumore gutturis,

25 Alter quoque Frater, dolore faucium, & tumore gutturis, jam jam vitalem halitum intercludente, graviter torquebatur: ſed cum admotis Reliquiis tangeretur, ſtatim omnis dolor evanuit. Sufficiant hæc pauca de pluribus, ne faſtidium videar ingeſſiſſe pigris lectoribus. Unum tantum adhuc mirabile & memorabile referam.

ruſtos male ſſa febri decumbens,

26 Cuſtos eccleſiæ tertiana febre graviter affligebatur. Et cum paſſio tantum ingraveſceret, quadam die præ nimia debilitate cordis, adeo totus evanuit, ut omnium membrorum deſtitutus officio, tamquam exanimis corruiſſet; tantum in pectore ipſius, vitalis ſpiritus palpitabat tenuiter. Accurrerunt omnes, mirati ſunt univerſi illum membris omnibus tam ſubito obriguiſſe: erat enim dolor fortiſſimus, ita ut vix in eo remaneret halitus. Verumtamen non erat ad mortem, ſed pro gloria Dei, & ad commendationem Reliquiarum S. Monicæ, ut non tantum in ore duorum vel trium, ſed etiam plurium teſtium confirmaretur omne verbum. Poſt trium horarum ſpatium, quaſi jam paulatim reviviſcens, cœpit loqui; & vocato Subcuſtode dixit ei: Vade Frater, & oſſa quæ dicuntur S. Monicæ, intinge aqua: & ſi vere ipſius ſunt, interveniat Dei miſericordia, ut mihi perfectam adintegret ſanitatem. Ecce iterum in ſpiritu Andreas, Cuſtos Oſtienſis: Cuſtos iſte, cuſtos & ille. Ille dixit in Oſtia; Si vere ipſa eſt, & transferri vult; ſanet tibiam meam: iſte nihilominus dixit in Aroazia, Si verum eſt, quod ipſa ſit, ſicut audivimus, impetret mihi a Domino integram corporis ſanitatem. O cuſtodes incredulos! Poterat & ipſa reſpondiſſe: O generatio incredula, niſi ſigna & prodigia videritis, non credetis. Subcuſtos abiens abſque mora lavit eaſdem Reliquias aqua, & attulit ægro: ille autem bibit, & ſtatim ſentiens, ſe melioratum, ſtatim placide obdormivit: & ecce apparuit ei una manus, quæ ei porrigebat chartulam, ut legeret. Erat autem littera optime ſcripta, & multum legibilis. Scriptura quoque problematis hæc erat: Adhuc ſemel, bis, ter, & quarto, pax. Legit ille, & bene intellexit, quarta acceſſione peracta promitti ſibi integram ſoſpitatem: quod & factum eſt: nam poſt quartam acceſſionem omnino convaluit. Poterat, & tunc citius ſanari: ſed quia ſcriptum eſt, Sola vexatio intellectum dabit auditui; placuit for. Kal. 28.
ſitan divinæ æquitati, quæ nihil præterit impunitum, ut pro reatu incredulitatis flagello febris, adhuc ſaltem quater, diſciplinam reciperet in pœnitentiam; & ſic abſolutione perfecta recuperaret integram ſanitatem; præſtante Domino noſtro Jeſu Chriſto, qui cum Patre & Spiritu ſancto vivit & regnat Deus per omnia ſæcula ſæculorum. Amen.

D Quæ ſtabilita parvilla intelligit poſt 4 acceſſionem ſe ſanandam.

ANNOTATA.

a Senicius *ſeu* Ceniſius *mons altiſſimus, in limite Italiæ & Galliæ inter agrum Seguſinum & vallem Maurianam.*

b Domninus, *melius forte* Dombinus *principatus ad Ararim inter Lugdunum & Matiſconem, qui ex Sabaudia verſus Arteſiam iter habentibus commode tranſitur.*

c *In Proprio Canonicorum Regularium Congregationis Gallicanæ anno* 1648, 5 *Maji in feſto Converſionis S. Auguſtini, poſt 8. Lectionem ponitur hæc* Reſponſorium. Accepta baptiſmi gratia, poſitus apud Oſtia Tiberina cum matre ſua, colloquebantur ſoli valde dulciter, & inhiabant ore cordis pariter in ſuperna fluenta fontis vitæ, vileſcebatque mundus iſte inter verba cum delectationibus ſuis. E

d *Ad hunc diem in Martyrologio Aroaſienſi recitantur iſta*: Tranſlatio corporis ſanctiſſimæ Monicæ ab Oſtia Tiberina in hanc Dei & S. Nicolai eccleſiam, manu Domini Walteri Prioris Aroaſiæ, anno Domini MCLXII. *Harum Reliquiarum pars præcipua erat ſacrum caput, quod dono Canonicorum Regularium Aroaſienſium habuit Duaci in inſigni collegiata Eccleſia S. Amati, reclusum in magno vaſe argenteo turris in modum effictio pedeque cupreo deaurato, teſtatur in Hierogazophylacio Belgico Arnoldus Rayſſius Duacenus, qui etiam ſcribit* Ciſonii, in monaſterio Canonicorum Regularium territorii Inſulenſis, partem haud levem corporis S. Monicæ etiamnum conſervari: *ut ſi etiam dono Aroaſienſium habeant, apud hoſce multa oſſa videantur deeſſe. Joannes Enen & Joannes Scheckmannus in Epitome Geſtorum Trevirenſium aſſerunt*, in eccleſia Eremitarum S. Auguſtini conſervari coſtam S. Monicæ, *quam potius eos Roma acceſſiſſe arbitramur; ubi & eam quam Maſinus in Bononia perluſtrata ait, in eccleſia S. Jacobi Majoris eſſe partem cranii, longitudine 2 unciarum cum media, dono Gregorii* XIII. *Habent etiam Patres noſtra Societatis Monaſterii Weſtephalia particulam aliquam, in Reliquiario altaris S. Crucis ſervatam, ſed unde etiam acceperint, ignorari ipſoſmet puto.* F

DE ALIA TRANSLATIONE.

Romam, ut prætenditur, facta

Sub Martino Papa V.

1 ETiam *vetteris, qua prior mari dicitur fuiſſe*, Oſtiæ *ſuburbanum fuiſſe locum, in quo corpus S. Monicæ a filiis tumulatum fuit, credet facile, qui conſideraverit, Chriſtianorum priſcorum cœmeteria ſemper extra urbes fuiſſe: his vero communiter adhærebat oratorium ſive eccleſia aliqua, ad commoditatem peragendi pro mortuis ſacrificii, quemadmodum in matris ſuæ funere factum Auguſtinus teſtatur. Hunc autem credibile ſatis eſt, lateritia ſub terra conditorio fuiſſe conſeptum, quando res peregre agebatur inter ignotos hoſpites, nec matrem exquiſitioris monumenti cura tetigerat. Proinde facillimum conceptu eſt, quemodo ſupra ipſam, altius humo infoſſam poſita poſtea fuerit pila marmorea ſive ad corporis alterius ſepulturam, ſeu potius in monumentum ipſius S. Monicæ; quam*

Extractum in comitiali cœmeterio tumulata S. Monica.

ibidem

A *ibidem tumulatam traditio populoris potuit mandaſſe memoriæ poſterum, quando S. Auguſtinum ejus filium tota Eccleſia incipiebat, ut Doctorem præcipuum, venerari. Tunc autem dicenda foret pila illa fuiſſe vacua, & communi cœmeterii ſolo excelſior, aggeſta vero paulatim humo, uti fieri aſſolet, eſſe obtecta.*

2 *Ut ut fuerit, nullum, quem ſanctitas tam eximia meretur, cultum videtur* Monica *habuiſſe primis decem ſæculis; quandoquidem in nullis antiquioribus faſtis memoria ejus occurrit. Quod autem Canonicus ille Oſtienſis, Arroaſienſi VValtero audiente, dixit, S. Auguſtini matrem ſub nomine* Primæ *noram fuiſſe civibus ſuis, quaſi Latine reddentibus ſignificationem nominis* Monicæ, *id cum ſit averi etymi ratione alieniſſimum (a Græco enim* μόνος unus, ſolus, *ductum nomen* Monicæ, *verti non debuiſſet* Prima, *ſed* Unica *vel* Solitaria) *ſuſpicionem mihi ingerit, quod locus ipſe, vel qua olim juxta locum ſteterat ædicula ſuburbana, vocata fuerit* Sanctæ Primæ, *ab aliqua ejus nominis Martyre, cujus ibi quoque corpus habebatur: quod uno poſt ſæculo repertum, cum jam obliterata eſſet memoria veteris circa* Monicæ *corpus jacturæ, ſtudioſius occultata ab iis quorum culpa contigerat, potuit una cum aliis Reliquiis ex veteri in novam Oſtiam tranſlatum fuiſſe ſub nomine* S. Monicæ, *tanquam magis proprio. Talis tranſlationis teſtimonium ſuggerit Ms. Florarium Sanctorum ad diem* XVI *Aprilis in hec verba*, Translatio Monicæ Viduæ, matris B. Auguſtini Patris noſtri in Oſtiam civitatem anno ſalutis MCCLX. *Author hujus Florarii Henricus de Eyck, Canonicus Regularis Eyndovia in Brabantia, floruit ſæculo* XVI *ineunte, qui unde eam notitiam acceperit, necdum comperi.*

3 *Ceterum tota* Walteri *narratio tam ſine fuco ſcripta eſt, ut quinque ſæculorum prærogativa accedente, ipſaque Reliquiarum præſentia apud Belgas a tanto tempore inhabitata, poſſit fidem facere num.* 21. *aſſerenti aſtuliſſe ſeſe non ſolum caput vel oſſa paucula, feſtinanter lecta, reliquis in ſepulcro relictis, ſed plane* omnia; *niſi fortior in contrarium obſtet auctoritas & evidentia major: qua an habeatur pro eo quod nunc Roma dicitur haberi corpore, ſolius veritatis amore, non ſtudio contentionis alicujus, nobis hic indagandum incumbit. Hoc igitur magna cum ſinceritate agere aggredior. Ac primo Martini* V *breve profero, a nobis erutum ex Ms. Ultrajectino eccleſiæ S. Salvatoris, & collatum cum editione Joſephi Pamphilii Epiſcopi Signienſis, qui ipſum Chronico ſuo Auguſtiniano inſeruit.*

C 4 Martinus Epiſcopus, Servus Servorum Dei, univerſis Chriſti fidelibus, præſentes litteras inſpecturis, ſalutem & Apoſtolicam benedictionem. Pia caritas atque devotio, qua ex Chriſtianæ profeſſionis & paſtoralis officii debito Sanctorum Reliquiis afficimur, nos impellit, ut circa ſacrarum Reliquiarum conſervationem, earumque venerationem & obſervationem omni ſtudio & diligentia invigilemus: quo fides noſtra, ſine qua nemo ſalutem conſequi poteſt, in magnitudine ſuæ majeſtatis conſervari & ſpirituale incrementum ſuſcipere valeat. Nuper ſiquidem venerabili Fratre noſtro Petro Epiſcopo Electenſi, Apoſtolicæ capellæ Sacriſta & Confeſſore noſtro, pro parte dilectorum filiorum Auguſtini de Roma, Prioris generalis & univerſorum Fratrum Ordinis Heremitarum S. Auguſtini, cujus ipſe etiam Epiſcopus Profeſſor exiſtit, nobis ſupplicante, corpus B. Monicæ, S. Auguſtini Matris, ex certis piiſque reſpectibus & cauſis, præſertim quia corpus dicti Sancti Ordinis fundatoris in quadam Eccleſia Papienſi dicti Ordinis venerabilis, prout decet, conditum exiſtit, a loco civitatis noſtræ Oſtienſi, ubi ſepultum reconditum fuerat, ad Eccleſiam Domus Fratrum dicti Ordinis de Urbe transferendum, & in ipſa eccleſia ſepeliendum & recondendum licentiam conceſſimus. Cujus conceſſionis auctoritate præfatum corpus in dicta Eccleſia, debitis cerimoniis & condigna reverentia, die Nona Aprilis, quæ fuit Dominica Palmarum, translatum & reconditum exiſtit. Nos itaque Epiſcopi, Prioris & Fratrum prædictorum devotionem, hujuſmodi religioſis perſonis convenientem, & approbantes; atque deſiderantes, quod ob tranſlationem prædictam de ſanctitate hujuſmodi corporis major apud omnes fideles Chriſti notitia haberi poteſt, quam ſi in quovis alio loco reconditum fuiſſet; tranſlationem & repoſitionem hujuſmodi corporis ratas habentes & gratas, eas ex certa ſcientia, auctoritate Apoſtolica, tenore præſentium confirmamus: & ut erga dictam S. Monicam magis inflammetur eorum devotio, quaſi parulo præconio, ad omnium notitiam deduci volumus per præſentes. Nulli igitur hominum liceat hanc paginam noſtræ approbationis, confirmationis & voluntatis infringere, vel ei auſu temerario contraire: ſi quis autem hoc attentare præſumpſerit, indignationem Omnipotentis Dei & beatorum Petri & Pauli Apoſtolorum ejus ſe noverit incurſurum. Datum Romæ apud Sanctos Apoſtolos, quinto Kalendas Maji, Pontificatus Noſtri anno tertio decimo. E

5 *Annus Pontificatus* tertius decimus *ab* XI *Novembris præcedentis inchoandus & hic ad longum ſcriptus pro ſæculi illius more, dubitari non finit quin ſigmet annum Chriſti* MCCCCXXX; *verum tali anno qui Cyclo Lunæ* 6, *ſolis* 10, *littera Dominicali* A, *referebat Paſcha* XVI *Aprilis, dies* IX *ejuſdem menſis non habebat* Dominicam Paſſionis, *ſicut legitur in Ms. Ultrajectino; ſed* Palmarum *ut habet Pamphilius: in quibus, propter commune utriuſque vocis initium* P, *facile potuit erraſſe incurioſus non uno loco librarius, maxime ſi ea Dominica nota fuerit per compendium ſcripta in originali, ut ſæpe in talibus fieri aſſolet.* Electa *porro ſeu* Alecta, *cujus* VIII *Epiſcopus cenſetur* Petrus Aſſalbitus, *mortuus anno* MCCCCXL, *ſubeſt Metropoli Narbonenſi in Gallia, facta Epiſcopalis a Joanne* XXII *anno* MCCCXIX. *Generalis denique Auguſtinianorum erat* Fr. Auguſtinus Favorius Romanus, *Creatus Aſſæ anno* MCCCCXIX, *& Bononiæ confirmatus anno* XXV, *ac rurſum anno* XXX *pridie Nonas Junii in Monte Peſulano, illuc utique mox a peracta ſolennitate tranſlationis profectus, ac denique ad Epiſcopatum Nazianzenum deinde & Caſenenſum aſſumptus anno ejuſdem ſæculi* XXXI: *qui (ſicut dicitur in margine orationis editæ, de qua mox)* cum Sacriſtam Pontificii adeſſe oporteret, Translationis curam ſuſcepit. F

6 *Qua hic proceſſerit certitudine, dum judicavit corpus illud, quod Oſtia attulit,* S. Monicæ *fuiſſe, reſtat ut quæramus: abſit enim ut dubitemus de fide tanti viri, quæ credenda eſt fuiſſe bona, cum rei ſub Alexandro* III *geſtæ, ea citius potuerit obrepere oblivio, quo magis pudere debuit conſcios, tam negligentius habiti & per ſocordiam amiſſi theſauri; maxime ſi cum aliis Reliquiis poſt redditam Eccleſiæ pacem tranſlatis ad eccleſiam S. Aurea, ſæculo forſan* XII *adhuc currente, etiam tranſlata fuit ipſa pila ſeu arca marmorea, ſupra ſepulcrum* S. Monicæ *olim reperta, idoneaque ad alterius alicujus, e multis, quos locus habebat, Sanctis corporibus recipiendis. Modus certe quo res peragitur deſcribitur, haud leve argumentum præbet ad opinandum, quod ſola ignorantia ablati quondam Oſtiam corporis fecerit, ut adeo prompte crederetur* S. Monicæ *eſſe id quod Roma nunc habet. Modum autem illum continet* Sermo ad Fratres Auguſtinianos, ex verbis

ADDITORS D. P.

ut in noſtri habetur honore.

Translatum eſt ergo aliquid 9 Aprilis.

quod creditum eſt tum pus S. Monicæ.

modum hic tentandi non tanto Martino

Digitized by Google

AUCTOR. D. P. Martini Papæ V, de Translatione corporis S. Monicæ Oſtia Romam, *excuſus ibidem Romæ anno* MDLXXX, *ubi ſic inducitur Papa locutus:*

7 Jam igitur explicemus, quo ordine, quibuſve modis, tum quorum miniſterio beatiſſimæ Monicæ, ſanctiſſimi Patris ac Doctoris Auguſtini matris, corpus
quo permiſerente Oſtiam profectus Cæſar is Eremita-rum,
ſit, nobis concedentibus, repertum. Frater Petrus, homo veſtri Ordinis ac noſtrorum ſacrorum Cuſtos, quem etiam fecimus Electenſem Epiſcopum: is ſæpe dudum a nobis petiverat, ut hoc præſtaremus, quo liceret B. Monicæ Reliquias Romam transferre, aut in alium quempiam locum, ubi congrua ac ſolenni veneratione colerentur; quippe male haberi ac ſervari Oſtiæ, qui locus pene deſertus eſſet. Maxime autem orabat, ut eas veſtro Ordini tribueremus: ſic enim decere conjungi filio matrem, & eoſdem eſſe utriuſque ſervatores, qui eſſent & cultores. Id nos hactenus certis ex cauſis diſtulimus, non quaſi non judicaremus dandum, quod poſtulabat; ſed nonnulla erant impedimenta, quæ prius oporteret expediri. Poſtremo tamen & precibus, & auctoritate multorum victi, annuentibus noſtris Fratribus, conceſſimus, iret, quove modo videretur ad Urbem eas Reliquias transferret. Vocat ille ad ſe alium Fratrem, Auguſtinum, hunc ipſum præſentem; atque illi operam dat negotii deducendi: ille
B vero ut libenter ſuſcepit, ita ſine mora omnia parat, quæ viderentur opportuna negotio: idem ceteros ſolicitat, ut in rem parati adſint. Nam ſibi in animo eſſe, ut in die Palmarum, qui proximus eſt præteritus, tranſveherentur. Primum omnium quod erat neceſſarium, Oſtienſem hominem convenit, cui ſoli notus dicebatur locus, ubi erat ſepulcrum. Reſpondet ille, ſe quidem locum noſſe (nam ſub altari in ecclеſia S. Aurex eſſe, ſe ab uno ſeniorum accepiſſet ac ſemper conſulto factum, ut ſepulcrum paucis, aut ferme uni notum eſſet) ceterum vereri, ne ſimul & aliorum Sanctorum oſſa in eodem mauſoleo clauderentur. Id renuntiatum eſt nobis. Ac nos reſpondimus: ſi hoc ita eſſet, nec diſcerni poſſent oſſa, omnia quæ in eodem monimento invenirentur, ſimul haberetis. Cum his mandatis latior dimiſſus Frater Auguſtinus, Rodulphum Caſtellanum cum aliis, qui multi numero Romæ tunc erant, Fratribus convocat: ita omnes Oſtiam ad deſignatum locum proficiſcuntur.

8 Eo ubi pervenerunt, tendunt cum mandatis noſtris ad locum, qui oſtendebatur in inferiori aditu eccleſiæ, ubi primum ad dexteram altaris plus octo pedes
ex aperto ſaxeo ſubterraneo,
C effodiunt: ubi invenerunt paucula oſſa quæ ſuper plaenum lapidem poſita erant: videbantur tamen eſſe Reliquiæ Sanctorum, etſi res nulla litterarum indicio apparebat. Tum vero omnes ambigunt, quid facto opus ſit? Non enim exiſtimabant eas eſſe Reliquias, quas quærebant. Fornix item erat tam denſus ac ſolidus, ut nec fortibus malleis pulſatus ſonitum redderet. Undique igitur tentant, ſi quis forte ſit aditus: nihil omnino cernitur. Denique ex eo loco ſaxum movent, ubi priores Reliquiæ inventæ erant: nam præ veneratione timuerunt contingere. Tum vero oſtiolum apparuit, unde in ſecretiorem tumulum ibatur. Monimentum in modum cameræ amplum ſubter erat, uſquequaque inter altare & parietem replens. Ibi plures arcæ in ordine ſtabant, quarum aliæ aliis majores erant. Ad dexteram tria erant Sanctorum corpora: primum Lini Martyris, qui poſt beatum Patrum primus fertur Cathedram tenuiſſe: hinc aliud Felicis Pontificis, qui & ipſe Claudio Principe martyrii coronam eſt adeptus: tum & Aſterii Martyris aliud ſepulcrum ſequebatur. In ſiniſtra erant, B. Conſtantiæ primum ſepulcrum, ubi cum filia jacuerat; (nam ſimul ambæ martyrium ſuſceperant) dehinc arcula B. Aureæ Virginis ac Martyris oſſa continebat: huic ſubjectum erat B. Monicæ ſepul-
adoruntur reperta
crum, cujus magnitudo hominis ſtaturam implebat. D

9 *Noti ſunt quos Pontifex hic dicitur enumerare Sancti, præter* Conſtantiam; *quæ neſcio cur intelligatur ipſius S. Aurea mater fuiſſe, cum eaque commune diu ſepulcrum habuiſſe; in quo tunc adhuc ſola jacuerit, filia corpore ſeorſim poſito.* S. Aſterium, *qui* XXI *Octobris colitur, poſtquam S. Calliſti Papæ corpus humaſſet Roma, præcipitatum de ponte, conſtat in Oſtia civitate repertum eſſe atque ſepultum: cujus* corpus, *quamvis a* Sergio Juniori Rom. Pontif. *translatum eſſe* in titulum Equitii *Romam, credi faciat,* vetus inſcriptio, in marmore ſculpta, quæ in
Lini, Felicis.
eadem eccleſia aſſervatur, *ut ait in notis ad Romanum Martyrologium Baronius; facile tamen potuit Megetius, Romanæ Eccleſiæ Bibliothecarius, ſub Sergii ſucceſſore Leone* IV *falſus Epiſcopus Oſtienſis circa annum* DCCCLIV *impetraſſe, ut ablatus Eccleſiæ ſuæ Patronus reſtitueretur, in eamdem ubi primo requieverat eccleſiam ſuburbanam reponendus: ſicut ipſe aut alius, pro hujus dignioris Sedis reverentia, credi poteſt impetraſſe SS. Lini & Felicis Pontificum corpora, quorum alias primus* juxta corpus S. Petri in Vaticano ſepultus *fuerat, ſecundus* Via Aurelia, *in ipſa quam ſtruxerat Baſilica, uti ad* XXIII *Septembris de Lino,* E
de Felice ad XXX *Maji dicetur.*

10 *Porro ſicut non dubito quin ſingula iſta arca, ſupra pavimentum ordinatim locata, fuerint diſtincta titulis nominibuſque Sanctorum intus contentorum; ita de ultima, quæ ſub arcula S. Aurea infoſſa erat terra (ut mox apparebit) vereor vehementer, ut ideo ſic infoſſa fuerit, quia vel nullius nominis titulum referebat, vel inſcriptum habebat nomen* S. Primæ: *quod licet aliqui vellent idem eſſe cum nomine* S. Monicæ, *ut ſupra vidimus, alii tamen merito crediderint eſſe valde incertum. In hoc autem dubio, ad cavendum erronei cultus periculum nihil potuit eſſe conſultius, quam eam arcam occultare ſub terra, quando non ſatis tutum videbatur ipſa cum ceteris venerandam exponere. Certe non video cur Bructores illius cryptæ & ſacrorum in ea corporum diſpoſitores, ſi certi erant ſe in ea arca habere corpus* S. Monicæ, *voluiſſent ipſam terræ infodere, potius quam alias hactenus memoratas arcas: niſi forte dubites, utrum ei auſi fuerint locum inter Sanctos dare, cujus tam eximiam ſanctitatem ex filii ſcriptis noverant, & jam pluribus revelationibus miraculiſque habebant comprobatam.*

11 *Pia tamen* S. Monicæ *corpus quaerentium, & in oſſibus ſic repertis venerantium religio, non potuit Deo non eſſe grata: proindeque meruit (ut in ſimili caſu factum ſæpe fateamur oportet) etiam ſignis & virtutibus approbari. Quare nihil eſt quod nos ab aſſerenda Arnaſienſium Reliquiarum veritate dimoveant cetera, quæ in prædicto ad Auguſtinianos ſermone ſic proſecutus dicitur Martinus Papa.* Aperto igitur B. B. Monicæ ſepulcro, Fratres quanta poſſunt veneratione ſpectatum atque honoratum corpus colligunt, ſimul altiſſimis vocibus divinarum laudum hymnos decantantes. Hoc modo illi deſiderio potiti, ad Urbem, multis ſequentibus, properant: quibus interim noſtro juſſu obviam procedit ex eodem Ordine Lucas, nunc Epiſcopus in Corſica: tum hic frater Antonius, Legatus ab Rege Aragonum ad nos miſſus. Illud vero pulcherrimum, ac ſane mirum dictu: adventantibus circa S. Paulum Reliquiis, tantus ex inaudito per totam Urbem tumultus eſt erectus, quantus nullo præconio potuiſſet excitari. Dominica erat Palmarum, qui dies eſt Romæ convenarum frequentiſſimus. Millia peregrinorum undique diſcurrebant: quidnam hoc eſſet rogitantibus, reſpondebatur B. Monicæ Reliquias tum primum

in

A in Urbem inferri. Illi qui nescirent B. Monicæ nomen, mirabantur: cetesum ut audiebant, beatissimi Augustini matrem fuisse, omnes sine mora e domibus atque hospitiis effundebantur: plenique concursantium vici: dumque alius alium hortabatur, impellit, arripit, incredibilis fiebat cuntium tumultus.

12 Ibi homo plebejus, qui apud S. Paulum restiterat, viso gentium concursu, ut forte potuit flexis genibus Sanctam maximis precibus venerabatur, opem marcido corpori expostulans. Nocte in sequenti maculis, quibus in modum lepræ universum corpus tegebatur, mundatus est. Deinde in Urbem ingrediuntur: nec capaces erant tumultuantium vix: omnes videre, omnes inspicere, ac tangere cupiebant. Plurimi, quibus non dabatur accessus, aut capitiis, aut zonis, aut hujusmodi rebus jactis, modo aliqua re contigissent, devotionem explebant. At per viam homo Romanus, cujus oculi penitus, caligaverant, post orationem factam claro lumini est redditus. Ita personantibus Fratrum ac Sacerdotum hymnis canticisque matris corpus ad filii Ecclesiam transfertur. Non deerant vulgi clamores, non totius populi voces, non devotorum, non mulierum orationes ac lacrymæ. Omnes gaudiis, omnes laudibus ac votis satagebant.

B Neque illo tantum die solemnis acta est: omnem illam hebdomadam, quæ est (ut nostis) sanctissima, pari devotione celebrarunt. Puerulus erat in domo Fratrum Frater, altero oculo derelictus: hunc mulier cognata accitum applicuit, ut ante corpus aliquid pueriliter erans flecteretur: atque illam cum paucis mulieribus pueri valetudinem precata, paullo post surgens, sanum atque integrum utroque lumine recepit. Eodem modo est de pluribus vulgatum, qui præcipue gloriantur similibus beneficiis secum illam meruisse. Nec mirum quidem si hæc beati corporis præsentia efficit, quando & ipsum monumentum, quod paullo post vacuum ex Ostia translatum est, hujusmodi miracula potuit operari: nam ita visum est, beata ossa id fere desiderare, ut in veteri arcula, tamquam in suo habitaculo, servarentur. Effossam igitur gravi devotione per amnem deportarunt: ac dum in ecclesia paullulum resideret, Fratribus ad Reliquias profectis, mulier cujus filius erat octavum jam mensem gravi atque implicito morbo ægrotus, arreptum parvulum fiuceriissima spe in arcam imponit, moxque sanum factum, super pedes nitentem jam infantulum statuit. Ista nunc quotidiana sunt, atque in oculis omnium gesta: ut nihil non sperare liceat patrocinio illius affuturum, quod aut corporibus, aut mentibus nostris necessarium fuerit.

13 Nec silueritis quæ his diebus Romæ apud beatum hoc sepulcrum edita sunt; Mulierem, nomine Silviam, ex intolerabili dolore capitis, facto voto, continuo liberatam: Mariolam aliam, vestri Fratris sororem, jam tumore mamillarum, una & maxima febri, morti pene vicinam, tactu sepulcri mox sanatam: Puerum illum, sumpto toxico morientem, a parentibus huic Sanctæ non prius commendatum, quam sanatum: Aliam nobilem Romanam, simul & paralyticam, & morbo comitiali, quem caducum appellant, vexatam, tacto sepulcro mox ad integram sanitatem restitutam. Quid dicam, sterilem illam uxorem fabri, qui sepulcri ejus ferramenta confecerat, expresso ad sepulcrum voto, paulo post concepisse? Quid? eumdem fabrum, pene cæcum, consimili voto splendidum lumen accepisse? Quid? aliam puellam, lentis pestilentiæ morbo correptam, ac prodito genendi hujus vestri habitus more mulierum voto, continuo ex omni periculo ereptam? Quid? alios complures, variis morbis, ac magnis febribus per hujus auxilia dimissos? præcipue vero quos ex cæcitate ac tenebris in lucem reddidit? Recteque hanc opem sibi assumpsit: vel quod illius Doctoris mater est, qui doctrinæ suæ radiis universum orbem adhuc illustrat; vel item quod propter eumdem, ut superna luce servaretur, viginti continuos annos apud Deum piissimas lacrymas effudit. ADCT. D. P.

14 *Hactenus ille sermo: qui si retus, saltem quoad sensum, ex ore dicentis Pontificis fideliter est exceptus, insignem illius ac vere paternum erga Eremitarum Ordinem affectum testatur, cui etiam gratulatur* desiniente Deo successisse, ut qui rite præter cereros Augustinum colebant, soli omnem Augustini supellectilem possiderent; *quia audiverat* Tiaram Augustini lituumque ejus Pastoralem non ante multos dies reperta, magnoque pretio redempta in Sardinia, Valentiam translata esse *ad ipsorum ecclesiam; sicut tunc translata ad eosdem credebatur* S. Monica, *& ipsum S. Augustinum Papia possidebant. Quibus aliisque in verbis, elucet affectus erga Eremitas, non qualiscumque sed usque ad invidiam Canonicorum Regularium exaggeratus, quando horum nulla fit mentio, eamdem Regulæ professionem, & pari jure aut priori obtinentium ecclesiæ Papiensem, uti constat ex Pennotto l. 1 c. 63 n. 6. proferente conventiones an.* MCCCXXXI *legitime signatas, inter Abbatem suosque Canonicos & Priorē Generalem suosque Eremitas; quibus inhærent Judicum sententiæ sepius latæ, ac nominatim ei quæ a Bonifacio* IX *anno* MCCCXCIV *prascripta, & biennio post a Legato ejusdem Bonifacii Cosmato Cardinali promulgata, habetur cap. 64 num. 12. Ughellus &c.* Vide Append. pag. 841. col. 1.

15 *Præcitato sermoni hæc nota additur in impresso.* Mapheus Vegius Laudensis, Martini Papæ V Datarius, ad recipiendas & honorifice collocandas S. Monicæ reliquias sacras, marmoreum sepulcrum, mira arte elaboratum, erigendum tunc curavit, cum illæ Romam transferentur, *ad exiguam scilicet S. Triphonis ecclesiam, juxta quam Eremita Augustiniani suam habebant domum. Octavius vero Panciroles, in thesauris absconditis urbis Romæ Regione 6 eccles. 1 asserit quod idem Mapheus an.* MCCCCXL *curaverit suo sumptu extruendum, & egregia ornandā sacellum, dictæ ecclesiæ adnexum, ad decentiorem sacri depositi cultum; quodque Eugenius Papa* IV *anno* MCCCCXLVI *in extruxerit sodalitatem multibrem sub titulo* S. Monicæ, *ac multis privilegiis ornarit; at tali in statu res manserit usque dum an.* MCCCCLXXX *Cardinalis Guillelmus* * *Estratevillensis, Archiepiscopus Rotomagensis, novam ecclesiam S. Augustini, ante decennium inchoatam, opere augustiori a fundamentis excitandam curavit.*

16 *Tunc in eadem novam ecclesiam translatam esse credidcrim præditam marmoream arcam, & supra altare, ipsi sicut nunc cernitur parieti insertam, cum hisce versibus, qui etiam nunc eidem inscisi leguntur.*

Hic Augustini sanctam venerare parentem,
Votaque fer tumulo, quo jacet illa, sacro.
Quæ quondam gnato, toti nunc Monica mundo
Succurrit precibus, præstat opemque sibi.

Auctorem epitaphii fuisse prædicandum Mapheum Vegium, insignem sui temporis Poetam & Historicum, credas licet. Nam ab hujus calamo etiam invenimus Romæ in bibliotheca Altempsiana, sed transcribendi nobis non patavimus, libros tres de vita & obitu B. Monicæ ex verbis S. Augustini, *item* Officium B. Monicæ & officium Translationis ejusdem: *quam novissime Martyrologio etiam Romano inscribendam his verbis Baronius consuis ad* 12 *Aprilis.* Romæ Translatio corporis B. Monicæ, matris B. Augustini Episcopi, quod ex Ostiis Tiberinis, Martino V summo Pontifice, in Urbem delatum, in ecclesia ejusdem B. Augustini honorifice reconditum fuit, *quod per prolepsim dictum intelligo, cum S. Augustini ecclesia tunc nondum alla fuerit. Scripsit idem Mapheus* Vitam & Officium S. Augustini & Officium

AUCT. D. P. conversionis ejusdem & Vitam & Officium B. Nicolai Tolentinatis, *prout in eodem MS. vidimus: aliunde vero accepimus & hoc mense Maio proferimus, ab eodem scriptas Vitas S. Petri Celestini ad* XIX; *& S. Bernardini Senensis, ad* XX; *qua occasione pluribus erit agendum de pio illo doctoque scriptore.*

Caput florentini argento inclusum. 17 *Annus erat seculi hujus* LXI, *quando praedicta Maphei scripta partim vidimus, partim descripsimus Romae: unde prinsquam discederemus, contracta ibidem amicitia cum Rev. adm. P. Mag. Joanne de Judais, Assistente Germaniae apud Rev. P. Generalem Eremitarum S. Augustini, vidimus* XXI *Sept., Patre eodem deducente, cranium, quod S. Monicae esse credunt, argentea theca eleganti inclusum: ipsius autem corporis inspiciendi nulla dicebatur esse spes, quando referanda aliquando arca non erat consuetudo, ac ne facultas quidem. Hoc autem de Capite visum fuit expresse indicandum, ne quis forte, non lecta, sed audita dumtaxat Aroasiensium assertione de possessione totius corporis; pateat controversiam quadamtenus dirimi, concesso his capite cum panculis ossibus: quando illud ipsum quod nominatim vellet Aroasia cedere, habere sc. parare & ostendere Romani: nec nisi alterutro loco potest verum unius & ejusdem Sancti caput integrum haberi. Porro quae deduxi hactenus sic accipi volo, ut simpliciter utriusque causa momenta, pro modulo meo librasse, non vero definivisse quidpiam judicio meo existimer: conjecturam autem de S. Prima, eo dumtaxat suggessisse, ut per eam via aperiatur, qua partium contendentium bona fides, extra suspicionem voluntariae fraudis quam longissime habeatur; & utrique corpori sua cuique propria sanctitas tribuatur, quae mereri etiam miraculis honorari, idque in unius S. Monicae favorem, quam solam populorum devotio spectat (quemadmodum in multis aliis similibus casibus fere dicendum) donec placuerit Deo distinctius revelare, quanam ossa sub proprio, quanam sub alieno nomine coli eatenus permiserit. Abiis &c.* Vide Append. p. 842. col. 1.

DE S. MACARIO EPISCOPO

IN TERRITORIO ET URBE BURDEGALENSI.

D. P.

SEC. IV AUT VI. Hieronymus Lopez, *in Historia Archiepiscoporum Burdegalensium Gallice scripta, quam ejus dono accepimus octavo post editionem anno* MDCLXXVI, *parte* I *c.* 5 *agens de praedicta ecclesiae restauratione & secunda consecratione, facta ab Urbano Papa* II, *post Concilium Claromontense celebratum anno* MXCV *illac transeunte, dicit, ea occasione* impositas altari majori *fuisse* Reliquias SS. Andreae, Petri, Joannis Baptistae, Stephani, Laurentii, Vincentii, Macarii, Agathae atque Eulaliae. *Ex his cum noti essent ceteri ut Sancti antiquiores, restabat quaerere de S. Macario, quisnam esset: & invenimus ab auctore illius historia prolixe de eo agi c. 6, atque citari antiquam Sancti Legendam, quam ejusdem beneficio haberi posse non frustra speranies, manu ejus, per litteras rogati, accepimus ex archivo hujusmodi lectiones.*

Fundatio in altare Reliquiae.

Lectiones in arch vio.

2 Macarius, Laudunensis Episcopus, a B. Martino Turonensi Episcopo, cui magna familiaritate conjunctus erat, in inferioris Aquitaniae partes praedicationis gratia missus est. Qui cum Ligenos urbem, ad oram Garumnae sitam, comitibus discipulis Cassiano & Victore, appulisset; brevi ejus nominis fama, quam praedicationis ardor & vitae sanctitas auxerat, omnem Aquitaniam pervatit. Ad extremum fractus laboribus e vita cessit, mercedem laborum quos pro Christo pertulerat, in coelo recepturus. * Apud Ligenos autem Macarius in templo S. Laurentii a discipulis sepultus, miraculorum multitudine coepit fieri celebrior. Unde cum tanti viri praesidio civitatem suam Comes Guilielmus, cognomento Bonus, communire vellet; Archiepiscopi Burdegalensis auctoritate, sacras ejus Reliquias amne secundo Burdegalam magna pompa & veneratione deportavit, easque in summo templo honorifice collocavit. * In itinere vero illud singulare fuit, quod ardentes cerei, venerationis gratia juxta Reliquias positi, nulla vi ventorum aut imbrium extincti, Burdegalam usque delati sunt. Omni autem Clero ac populo solenni pompa obviam prodeunte, ut tantum thesaurum gratulabundus acciperet; cum quidam molitor tantae gratulationi deberet, nec opus intermitteret, repente molestrina omnis dissipata & commiputa est.

tribus translationis & miraculorum

etiam in Martyrol. Gallicano

3 *Eadem iisdem pene verbis pridie legeramus ad* 1 *Maji in Martyrologio Gallicano; sed iis nunc tutius fidere possumus, agnito fonte unde sua hausit Sanctajus, alias suspectus nobis, quia saepe deprehensus veritatem rerum alterare conjecturis & amplificationibus suis plusquam rhetoricis, nonnunquam etiam festinatione scribendi; quod ultimum vitium etiam hic ei obrepsit, ut pro* Victore, *praedicationis socio, Callorem scriberet, in ceteris fideliter satis aut ver-*

ba aut sensum Lectionum ad se missarum repraesentans, quae licet antiquae vocentur, pancorum tamen seculorum aetatem sapiant. Prima autem ex populari dumtaxat traditione de adventu S. Macarii agens, post octo vel decem seculorum lapsum, quid mirum si contineat aliquid, quod antiquiorum monumentorum defectu potius benigne accipi debeat quam scrupulose examinari?

4 *Tale est primo, quod* Laudunensis Episcopus *fuerit & S. Martino Turonensi familiaris. Obiit S. Martinus, quemadmodum alibi probatum a nobis est, ann.* CCCXCVII: *de cujus discipulis & monasterio loquens S. Severus Sulpitius in Vita ipsius S. Martini,* Plures, *inquit* ex his postea Episcopos vidimus: quae enim esset civitas aut ecclesia, quae non sibi de Martini monasterio coperet Sacerdotem? *Sed quomodo potuit eorum unus fuisse Macarius, idemque fuisse Laudunensis Episcopus? cum hunc Episcopatum constet primum esse institutum circa ann.* DXVI *Respondet per conjecturam Lopez, fieri potuisse ut a S. Martino ordinatus pro Laudunensibus Episcopus, ipsisque anno propter Gentilismi inolitam pertinaciam non recipientibus, ad suum ordinatorem reversus, missus sit ad fidem in Aquitania praedicandam. Sed neque credibile est S. Martini aevo illam fuisse civitatem aut celebrem oppidum, in quo praevaleret idololatria; nec si fuisset, ad S. Martini Officium pertinebat per Galliam Episcopos constituere, modum novas instituere dioeceses, populis necdum conversis, sub conversionis futurae spe qualicumque: & quidem tam remotis populis: quibus tot alii vicinieres Episcopi poterant ac debebant prospicere, & praesertim provincia Metropolitanus totiusque Gallia Primas Senonensis.*

non videtur fuisse Episcopus Laudun.

sed potius Lugduni Convenarum

5 *Antiquum Burdegalensis ecclesiae Martyrologium, quod Usuardi est, sed auctum propriis ibidem Sanctis, ita ad Kalendas Maji legendum proponit:* Burdegalae civitate natalis S. Macarii, Episcopi Lugduni. *Itaque existimem antiquiores nominatum; verum cum inter Lugdunenses Archiepiscopos nullus inveniretur istius nominis, auctores seu reformatores lectionum istarum censuisse, quod intelligi deberet* Lugdunum clavatum, *communiori nomine* Laudunum. *Ast ego ad primum Maji, agens de S. Africano, suggessi Lugdunum aliud, Aquitaniae vicinum, Lugdunum scilicet* Convenarum, *ad Pyrenaeum radicata, Strabone atque Ptolomaeo memoratum, cui tempore S. Martini suus fuisse Episcopus admodum est credibile. Hanc ergo Sedem si nunc ponatur tenuisse S. Macarius, potuisset hic excitus fama S. Martini ad eum, tamquam ad communem Galliae totius oraculum, in communibus orthodoxae fidei negotiis aut pro ecclesia sua privatis commodis consulendum excurrisse. Tutumus; indeque reversus, Ligeni a Garum-*

unde Turonas vix unum diem Ligeni.

nam

A *nam obiisse, in confinio Burdegalensis atque Vasatensis diœcesos; ubi mortuus post mortem quam in vita, propter miraculorum frequentiam, effecerit, ut abolito priori nomine deinceps* S. Macarii *oppidum diceretur. Est tamen qui putet vetus nomen remansisse in opposita ripa, ubi oppidulum est* Langon *dictum.*

6 Sic ejus ex antiqua appellatione Episcopatus maneret, nulli justæ contradictioni obnoxius; nec difficile esset certo sæculo affigere ætatem ejus, cui cum sanctissimo Martino vixerit. Dubitare tamen formidare quis possit, ne alibi deprehensus vulgi error hic quoque locum habuerit, dicaturque venisse ad S. Martinum & ei familiaris fuisse, qui ad mortui pridem sepulcrum peregrinabundus accesserat, & in monasterio ipsius familiaribus fuerat conversatus. Atque ita etiam ad Visigothorum tempora, Convenas infestantium, æque ac prænominatus S. Africanus, referri posset. Quare nihil de ipsius ætate definiens, solum noto Natalem S. Macarii videri fuisse 1 *Maji, unde in perveteri tabulario ecclesiæ Burdegalensis sic notatur* Kalendis Maji fit festum S. Macarii, sicut unius Confessoris Episcopi: *& in Breviario ecclesiæ Parochialis S. Columbæ; quod anno* MCCXX *ex vetustiori alio S. Eulaliæ transcriptum*
B *fuit, præscribitur Officium* S. Macarii, Episcopi & Confessoris, 1 *Maji.*

7 Quia tamen SS. Apostoli Philippus & Jacobus potiori jure videbantur exigere, ut suum toti Ecclesiæ Catholicæ commune festum non postponeretur alterius cujuscumque commemorationi, institutum recentioris usu Burdegalæ est, ut festum S. Macarii deinceps ageretur die IV, *cum ea fere omni solennitate, qua primario Ecclesiæ & Diœceseos Patrono S. Andreæ exhibetur. Quin etiam usu obtinuit, ut cum in processionibus publicis, circum Metropolitanam instituti solitis, a festo Trinitatis usque ad Paschæ caneretur Responsorium de eodem S. Andreæ; a Paschate usque ad Trinitatem canatur de S. Macario, cujus corpus asservatur in loco sublimi post majus altare; & anno* MDCLXXVI *scribebatur quam primum esse transferendum in novam & insignem argenteam capsam, cura & expensis Capituli fabricatam. Cum enim Regis Mater Anna Austriaca Burdegalæ esset anno* MDCL, *pieque visitaret ecclesiam S. Andreæ, ante cujus principem aram olim conjuncta fuerat matrimonio Regis Christianissimi Ludovici* XIII; *& intellexisset sacrum S. Macarii depositum adhuc nihilo honoratius haberi, quam habebatur tempore desponsationis suæ; sexcentas mox argenti libras ad novæ arcæ confectionem ordiendam donavit, quæ additis quadringentis aliis nunc perfecta ha-*
C *betur.*

8 Eo loco, ubi Sanctum illud corpus olim requievit, quique etiam nunc nomen retinet, Societas nostra Residentiam habet cum ecclesia; sed aliter quam olim sita: prior enim situs in hortum conversus est. In illa autem servat reliquum unum ex veteri depositio humerum, & die ejus festo exponit religiose venerandum. Cetera ossa Burdegalam dicitur transtulisse Comes Guillelmus cognomento Bonus. *Hujus Comitis indubitabilem notitiam invenio apud Gregorium* VII *l. 6. Registri Epist. 24, qua anno Pontificatus sui* VI *Indictione* XIII, *id est anno Christi* MLXXXVII, *ita scribit* Bertrando Abbati monasterii Sanctæ Crucis & Fratribus: Ecclesiam S. Macharii, de Fratrum nostrorum consilio monasterio vestro adjudicavimus, & quod Willelmus Bonus, quondam Burdegalensis Comes, fundator ejusdem monasterii, rationabiliter eidem monasterio concessit ecclesiam S. Michaelis extra urbem Burdegalæ. *Cum ergo istius Guillelmi Principatus inceperit ante annum* DCCCLVIII, *quo, juxta fragmentum Chronici Fontanellensis,* Normanni Burdegalam urbem ceperunt, & Ducem ejusdem Guillelmum noctu; *consequens esse videbatur, ut & ecclesia S. Macarii ante eum annum diceretur in jus alienum transiisse, & privata fuisse sui Patroni corpore, aut saltem sequenti sæculo* X, *verum est quod is cui Boni cognomentum adhæsit, hæredem instituerit Guillelmum Sancium Vasconia Ducem, anno* DCCCC LXXXII *adhuc superstitem, cum conjuge sua Comitissa Urraca.*

AUCT. D. P.

9 Sed ab hac sententia cito me dimovit Hieronymus Lopez, ad Vitam Godefredi II *Archiepiscopi Burdegalensis, proferens instrumentum ex tabulario monasterii Sanctæ Crucis, conditum (ut ait ipse, temporis characteres nescio quo consilio hic omittens) anno* MXXVII, *quo* Uuillelmus gratia Dei Comes Aquitaniæ simul & Dux Vasconiæ & uxor Remberga .. *dant & concedunt* cellam B. Laurentii, ubi pretiosum B. Macarii tumulatum corpus requieseit, cum decimis & justitiis & cum consuetudinibus in terra & in mari. Et hæc donatio facta est, Gombaudo Abbati, ecclesiæ Burdegalensis Archiepiscopo Godefredo. *Erat ergo tunc adhuc in priori loco corpus S. Macarii. Quod autem instrumentum istud revera pertineat ad annum prænotatum & tempus Godefredi secundi, non primi qui sedebat anno* DCCCCLXXII, *persuadet aliud ab eodem Hieronymo prolatum instrumentum, quo* Ama Comitissa Burdegalensis seu Petragoricæ Patriæ, cuidam monasterio constructo in honorem S. Mariæ de finibus terræ, *donat hereditatem* Medrins *appellatam: & Hæc, inquit* donatio facta *in anno* MXLVII Incarnationis Dominicæ, Francorum Henrico Rege regnante, præsidente Godefrido ... Sedi sanctæ Ecclesiæ Burdegalensis, Domno Gombaldo Abbate assistente monasterii, in primitus S. Crucis & S. Mariæ & S. Macharii. *Guillelmus ergo qui supra notatur, Guillelmi Sancii prænominati filius fuit, primo ac proprio nomine Sancius dictus, quo solo subscribit practicato Patris sui instrumento, ex tabulis fundationis monasterii S. Severi in Vasconia legendo apud Hieronymum Lopez. p. 176: quia tunc adhuc vivebat senior & ibidem subscriptus frater Bernardus Vuillelmus, quo defuncto cepit primum una cum Principatu Vuillelmi nomen usurpare.*

quod forsitan et adhuc erat in primo loco

10 *Ex his porro apparet tantum abesse ut translatio sancti Corporis facta fuerit sub Guillelmo Bono, ex qui numeratur primus inter Burdegalenses Comites, a Pictaviensibus diversissimus (licet utrique* VVillelmi, *utrique Aquitaniæ Comites aut Duces dicerentur) ut neque sub Sancio VVillelmo, neque aliquamdiu post credibile sit eum esse peractam. Etenim qua sub hoc ultimo adhuc primo nomine dicebatur* Cella S. Laurentii, *postquam in jus monasterii sanctæ Crucis transiit, vocatur* ecclesia *aut* monasterium S. Macharii. *Unde discimus hujus cultum sub cura communis administratoris, seu (ut Ama Comitissa vocat) Assistentis Gombaudi, insigniter refloruisse, cum alia mutati nominis causa adferri nequeat, aut forte etiam novam pro veteri ecclesia surrexisse: qua facta non fuissent, si ibi non adfuisset corpus Patroni. Quin neque an.* MCXX *quidquam mutatum fuisse videtur, cum usque ad eum annum Prior & monachi S. Macarii ante fuerint perennia, ut ab obedientia Abbatis sanctæ Crucis vellent haberi exempti, quâ lite tunc primum illis damnatis decidit Arnaldus* II *Burdegalensis Archiepiscopus. Ante tamen quam finem acciperet sæculum* XII, *credo ablatum Burdegalam esse corpus S. Macarii; & forte a VVillelmo* IX, *extincto pridem Burdegalensium Comitum & Vasconiæ Ducum stirpe, totius Aquitaniæ potentissimo Duce, omnia in ecclesiis pro arbitrio agente tempore schismatis, a quo per S. Bernardum abductus, sed nihilo quam ante humanior erga monachos, facile potuit hoc quoque inter cetera attentasse, ut S. Macarii ecclesiam & monasterium spoliaret Patrono; quo Cathedralem Burdegalensem ornaret.*

magis quam antea honoratum.

& ut summum sub ultimo Guillelmo translatum

11 *Obiit VVillelmus iste, non male tandem morte, apud Compostellam peregrinus ex voto, an.* MCXXXVII, *ut affirmatum est ante Vitam S. Guillelmi Eremitæ, cum quo Dux iste male a plerisque confunditur, § 4 die* X *Februarii, in eoque defuit Ducum Aquitanorum series. Eo autem dominante Burdegalensem Sedem tenebat is, quem dixi, Arnaldus* II, *cognomento Geraldus, electus anno* MCIII

ante ann. 1137

& fere

A *& fere uſque ad ann.* MCXXXV *ſuperſtes quando locum fecit Gaufrido* III *cognomine Loriola. Quiſquis autem eorum fuit, ſub quo facta eſt predicta tranſlatio, ejus prima cura fuiſſe videtur, ut in ſua Cathedrali eccleſia proprium S. Macario altare erigeret. Nam, uti Hieronymus Lopez nos docuit, in ſupe laudato monaſterii ſanctæ Crucis tabulario reperitur inſtrumentum, ſub Elia de Malamorte condictum an.* MCXCII, in eccleſia S. Andreæ ante altare S. Macarii. *Porro quando aut quomodo lapidea tumba, illius Sancti corpus continens, ab altari illo, in quo primitus requieviſſe exiſtimo, tranſlata ſit poſt altare majus, ubi hoc ſæculo colebatur, nuſquam notatum invenio. Credo autem non diu ibi relinquendam, poſtquam ſacra oſſa tranſpoſita fuerint in novam capſam argenteam: qua de ultimo expellabam literas R. P. Petri Conlon, quo noſtrum ibidem Collegium regente effectum fuerat, ut hæc commentari potuerim de S. Macario, antea nota ex ſolius Sauſſaji relatu; quando intellexi ex literis R. P. Franciſci Coſſe, cui ſuas moriens vices reſpondendi legaras, obiiſſe eum* XI *Novembris anni* MDCLXXVI.

ceſſio eadem altaris propria.

DE SANCTO VENERIO

EPISCOPO MEDIOLANENSI IN INSUBRIA.

G. H.

ANNO CCCCIX *Cultus ſanctus.*

Celebrant hoc die IV MAJI *ſacram memoriam S. Venerii Epiſcopi Mediolanenſis Tabulæ hodierni Martyrologii Romani, cui ſolemne officium eodem die præſcribitur in Breviario Ambroſiano, juſſu S. Caroli Cardinalis Archiepiſcopi Mediolanenſis edito. In Vita S. Ambroſii, a Paulino Presbytero hujus amanuenſi ſcripta, iſta de S. Venerio traduntur.* Per idem tempus, cum in extrema parte porticus, in qua jacebat *ager S. Ambroſius*, in imo

B poſiti Caſtus, Polemius, Venerius & Felix tunc Diaconi ſecum tractarent, voce ita repreſſa, ut vix invicem ſe audirent, Quis poſt obitum illius Epiſcopus ordinandus eſſet; atque cum de nomine Sancti loquerentur Simpliciani, tamquam intereſſet tractatui, cum longe poſitus ab ipſis jaceret, approbans exclamavit tertio: Sen ex, ſed bonus. Erat enim Simplicianus ævi maturior. Qua voce audita expaveſcentes, fugerunt. Defuncto tamen eo non alius illi ſucceſſit in Sacerdotio, niſi is quem ille bonum ſenem trina voce ſignaverat. Cui Simpliciano Venerius, quem ſupra memoravimus, ſucceſſor fuit. Felix vero nunc uſque Bononienſem regit Eccleſiam. Caſtus autem & Polemius, nutriti ab Ambroſio, bonæ arboris boni fructus, in Eccleſia Mediolanenſi Diaconii funguntur Officio. *Hæc Paulinus oculatus teſtis. Colitur memoratus* Felix *Epiſcopus Bononienſis die* XV *Decembris*, & S. Ambroſius *die ordinationis ſuæ* VII *ejuſdem Decembris. Moritur is eſt pridie Paſchatis anni* CCCXCVIII, *uti in exercitationes ſingulari ante tempus primum Aprilis probavimus, cui tunc ſucceſſit S. Simplicianus, anno tertio Sedis mortuus*, XVI *Auguſti anni* CCCC, *ſique ſubrogatus S.*

C *Venerius, mox indicavit ſuam ordinationem S. Paulino Epiſcopo Nolano, uti hic ſcribit S. Delphino Epiſcopo Burdegalenſi in epiſtola 16 his verbis:* Mediolanenſis quoque Epiſcopus novus, filius veſter huc uſque, nunc frater, Venerius jam ſcripſerat nobis poſt ordinationem ſuam: ſed quia & hoc Cardamas juſſiſſe te recolit, ſcripſimus illi per ipſum ut ſcire paratam eſſe opportunitatem, ſi vel. Ict officium debitæ pietatis agnoſcere, ut beatitudini tuæ ſcriberet & commendaret pectori tuo primordia ſua. *Hæc ibi. Colitur porro* S. Paulinus XXII *Junii &* S. Delphinus XXIV *Decembris.*

2 *Erat tum Summus Eccleſiæ Romanæ Pontifex S. Anaſtaſius* I, *creatus anno* CCCXCVIII, *vixit ſanctus an.* CCCCIX, XXVII *Aprilis, ad quem diem ejus Acta dedimus: in quibus præclara fit mentio S. Venerii, ob epiſtolam illius ad hunc datam, quam hactenus non ſcimus extare: cujus tamen meminit S. Anaſtaſius in Epiſtola ad Joannem Epiſcopum Hieroſolymitanum, in qua deteſtatur tranſlationem Origenis a Rufino factam & inter cetera habet iſta:* Abſit ab Eccleſia Romana hæc nequaquam Catholica diſciplina. Nunquam profecto eveniet ut aliqua hoc admittamus ratione, quod jure meritoque damnamus. Quapropter in toto orbe Chriſti Dei noſtri diffuſa providentia probare dignabitur, accipere nos omnino non poſſe, quæ Eccleſiam maculent, probatos mores evertant, aures circumſtantium vulnerent, jurgia, iras diſſenſionesque diſponant. Quare noſce qualem epiſtolam, ad fratrem & Coepiſcopum noſtrum Venerium diligentiori cura perſcriptam, parvitas noſtra tranſmiſerit: tibique hanc conſcientiam fecerim, quod non ſuperflua laborum formidine neque vano timore ſoliciter. Mihi certe cura non deerit Evangelii fidem circa meos cuſtodire populos, parteſque populi mei per quæque ſpatia diverſa terrarum diffuſas quantum poſſim litteris convenire: ne qua profanæ interpretationis origo ſubrepat, quæ devotas mentes immiſſa ſui caligine labefactare conetur. *Hæc S. Anaſtaſius Papa, implorata quantum colligimus, potiſſimum S. Venerii auxiliatrice manu, in dicta Rufini tranſlatione eliminanda: illudque a S. Venerio præſtitum fuiſſe colligimus ex Apologia S. Hieronymi adverſus Ruffinum lib.* 2, *ubi num.* 6. *ita hunc alloquitur:* Quæſo te, amice cariſſime, ut in Eccleſiaſticis tractatibus, ubi de veritate dogmatum quæritur, & de ſalute animarum noſtrarum majorum flagitatur auctoritas, hujuſcemodi deliramenta dimittas, & prandiorum cœnarumque fabulas pro argumento non teneas veritatis . . . Qui ſunt iſti, qui in Eccleſia diſputare latius ſolent, qui libros ſcribere, qui totum de Origene loquuntur & ſcribunt; qui dum ſua nolunt furta cognoſci & ingrati ſunt in magiſtrum, ideirco ſimplices ab illius lectione deterrent, nominatim debes dicere, & ipſos homines denotare. Ergo beati Epiſcopi Anaſtaſius, & Theophilus, & Venerius, & Chromatius, & omnis tam Orientis quam Occidentis Catholicorum Synodus, quia pari ſententia, quia parti & ſpiritu, illum hæreticum denuntiant populis, fures librorum illius judicandi ſunt; & quando in Eccleſiis prædicant, non Scripturarum myſteria, ſed Origenis furta commemorant? Non tibi ſufficit paſſim contra omnes detractio &c. *Ex prædictis* Theophilus *eſt Epiſcopus Alexandrinus, qui cum S. Hieronymo conveniebat contra Origeniſtas: alter vero* S. Chromatius *Epiſcopus Aquilejenſis, intimus S. Hieronymi amicus, qui colitur ſecundo Decembris.*

3 *Habita eſt anno* CCCC *menſe Junio Synodus Provincialis in metropoli Africæ Carthagine, in qua legatio deſtinatur ad SS. Anaſtaſium & Venerium, & ita verbis Aurelii Epiſcopi Carthaginenſis indicatur:* Poſt Conſulatum Flavii Stiliconis viri clariſſimi, XIV Kalendas Julias, Carthagine in ſecretario baſilicæ Reſtitutæ, cum Aurelius Epiſcopus una cum Epiſcopis ſuis conſediſſet, aſſtantibus Diaconibus Aurelius Epiſcopus dixit: Eccleſiarum Dei per Africam conſtitutarum neceſſitates mecum optime novit caritas veſtra, ſanctiſſimi Fratres. Et quoniam præſtitit Dominus, ut ex aliqua parte ſancti cœtus veſtri eſſent congregata præſentia, videtur mihi ut has eaſdem neceſſitates, quas

pro

A pro ſollicitudine noſtra indagare potuimus, in medium proferamus. Quæ cum approbaverit veſtra ſinceritas ſit conſequens, eligendum eſſe unum a noſtro numero Conſacerdotem, qui, auxiliante Domino & orationibus veſtris, & has *ipſas* neceſſitates ſuſcipere poſſit, & gnaviter peragendas implere, perrecturus ad tranſmarinas Italiæ partes, ut tam ſanctis Fratribus & Conſacerdotibus noſtris, venerabili ſancto Fratri Anaſtaſio Sedis Apoſtolicæ Epiſcopo, quam etiam ſancto Fratri Venerio Sacerdoti Mediolanenſi Eccleſiæ, neceſſitatem ipſam ac dolorem atque inopiam noſtram valeas intimare (ex his enim Sedibus hoc fuerat prohibitum) quo noverint communi periculo providendum, maxime quia tanta indigentia Clericorum eſt, multęque Eccleſiæ ita deſertæ ſunt, ut ne unum quidem Diaconum vel illitteratum habere reperiantur. *Hæc aliaque ibi. Baronius ad dictum annum* CCCCI *num.* VII S. Venerium faviſſe votis Africanorum Epiſcoporum ex eo exiſtimat, quod Paulinus auctor Vitæ S. Ambroſii in Africam amandatus, conſediſſe Carthagine apud Fortunatum Diaconom teſtetur ipſe *in Epilogo*, & ex petitione S. Auguſtini ſcripſiſſe ſe res
B geſtas S. Ambroſii confirmet *in Prologo*.

4 *Mortuo S. Anaſtaſio Pontifici Romano ſucceſſit Innocentius I anno* CCCCII, *ſub cujus Pontificatu deceſſit S. Venerius anno* CCCCIX. *Interim cum hoc Pontifice plurimum laboravit, ut S. Joannes Chryſoſtomus in exilium actus, ad Sedem ſuam Conſtantinopolitanam remitteretur. Negotium illud ſcitur ex epiſtola ipſius Chryſoſtomi ad S. Venerium ſcripta, atque a Baronio ad annum* CCCCV *num.* XVI *edita ſub hoc titulo*: Sancti Patris noſtri Joannis Archiepiſcopi Conſtantinopoleos Chryſoſtomi epiſtola ad Venerium Epiſcopum Mediolanenſem. *Et hæc eſt Epiſtola*. Fortem veſtrum & virilem animum, itemque & veritatis vindicandæ fiduciam & prædicandæ libertatem, tametſi vel ante cuncti cognoverant; fecit tamen temporum conditio, ut ipſa quoque appareat ſumma fraterna benevolentia & caritas & pietas, ac frequens commiſeratio, & diligens denique procuratio veſtra Eccleſiarum. Nimirum uti vel in mari gubernatorem, qui ſit optimus, magnæ tempeſtates; vel in corporibus peritiſſimum medicum, morbi difficillimi oſtendunt; ita qui ad ſtudium pietatis vitam omnem comparavit, quique animi magnitudine præcellat, facile rerum declarant aſperi-
C tates & temporum. Quod ſane cum accidit jam vobis, tum vero pro parte veſtra probe omnia directa, nec quidquam prætermiſſum. Sed quoniam homines, qui iſtas & pariunt perturbationes & pepererunt, eo pervenerunt pravitatis, ut non modo non defungi prioribus, ſed certare etiam cum iis conentur; moneo vos atque hortor univerſos, ut prompte animum valentiſſimum adhibeatis, neque iſtud diſſolvi tantum ſtudium patiamini: quin intendite magis, etiamſi ADICTO. mille accidant difficultates. Etenim qui ſudorious G. H. atque ærumnis pluribus magnum aliquid & homine generoſo dignum obierint, majora ii præmia conſequentur, quam qui facile & nullo negotio idem confecerint. Siquidem unuſquiſque, quod Beatus, inquit Paulus, tantum mercedis accipiet, quantum laboris exantlarit. Quamobrem minime illa vobis diutina fatigatio cauſam attulerat deſperandi, verum potius ipſum decus excitet. Nam quo gravior ad tentationem fit acceſſio, eo auctior erit ad coronas adjunctio, affluentque amplius vobis debita certaminum præmia honeſtorum.

5 *Hactenus S. Joannis Chryſoſtomi epiſtola ad S. Venerium. In Lectione tertia, aliis quarta & quinta, qua ad Maximum ab anno* MDLXXXII *in Eccleſia & diœceſi Mediolanenſi leguntur, hæc habentur*: Ejus virtutum nomen magnum ubique fuit, oſque adeo, ut & Carthaginenſis Synodi Patres ad illum Legatos miſerint, & S. Joannes Chryſoſtomus litteras Græce exaratas dederit, quibus ejus divinam caritatem aliaque paſtoralia ornamenta teſtata facit. Ad ſtudium autem pietatis inprimis Paſtor eruditus, nihil turbulentis illis temporibus prætermiſit ad diligentem Eccleſiæ ſibi commiſſæ tuendæ religioſeque gubernandæ rationem. Quam cum annos multos adminiſtraſſet, demum miraculorum & ſanctitatis gloria clarus obdormivit in Domino, quarto Nonas Maji. Ejus corpus in baſilica Apoſtolorum ſepultum S. Carolus Cardinalis Archiepiſcopus, frequenti Epiſcoporum provincialium conventu, in eadem baſilica, quam illuſtriori opere reſtituendam curaverat, ſolennibus ſupplicationibus pie condidit. *Hactenus*. *Aliquas ejus Reliquias aſſervari Bononiæ in eccleſia* Societatis Jeſu *ad S. Luciam, teſtatur Maſinus in Bononia perluſtrata: ſed de his interrogatus anno* MDCLXXVI *R. P. Alexander Zampi, ibidem Rector, reſpondit poſt exactiſſimam inquiſitionem & diſcuſſionem ſingularum Reliquiarum quibus Collegium iſtud munitur, nihil ſe potuiſſe reperire quod* S. Venerii *nomen præferat, adeoque vel erraſſe Maſinium, vel adeo minutam fuiſſe particulam, ut in oblivionem venire potuerit*.

6 *De eodem S. Venerio Ennodius Ticinenſis panxit hoc epigramma*.

Forma pudicitiæ juvenis ſectanda Veneri
Venit, nominibus nil famulata ſuis.
Fortia marcebant vetulo ſub judice membra,
Ætas præſentem perdiderat puerum.
Sublimis poſtquam conſcendit fulcra Cathedræ,
Cana tener populis dogmata diſſeruit.
Aurea fluxerunt locupletis ſtemmata linguæ,
Sol vitæ nitidum reddidit eloquium.
Alvus ut Eccleſiæ tumuiſſet ſemine verbi,
Non decrat paſtus lactis Apoſtolici.

DE SANCTO BENEDICTO
EPISCOPO ÆSERNIENSI IN ITALIA.

G. H.

XV MAII. Æſernia *urbs Samnii antiqua & Epiſcopalis, ſub Metropoli Capuana, haud longe a Vulturno fluvio, inter Bojanum & Venafrum ſita eſt. Hujus Sedis Epiſcopos recenſens Ferdinandus Ughellus tomo 6 Italiæ Sacræ, de primo Epiſcopo Æſernienſi* S. Benedicto *ſcribit*: Tempus quo floruit, patria, & acta ignorantur: corpus ſub ara majore Cathedralis Eccleſiæ conditum religioſe colitur: feſtus dies Æſerniæ celebratur XV Maji. Ejus meminit Ferrarius in Catalogo Sanctorum Italiæ Pauluſque Regius, qui narrat Cathedralem Eccleſiam, quaſi repentino vehementiq; terræ motu concuſſam, contremuiſſe, cum Epiſcopus quidam Æſernienſis circa S. Benedicti corpus effodi juſſiſſet. *Hæc Ughellus. Addit Ferrarius*, lampadem ſemper ante corpus accenſam. *Joannes Vincentius Ciarlantus Eccleſiæ Cathedralis Æſernienſis Archipresbyter, lib* 3 *Memoriæ hiſtoricæ Samnii cap.* 8. *iſta de hoc Epiſcopo habet*: Eccleſiam Æſernitenſem eodem tempore S. Benedictus regebat, quo Nolanam S. Paulinus, & fuerunt ambo participes calamitatum, quæ tunc evenerunt. *Colitur S. Paulinus* 22 *Junii, quando de variis illi illatis perſecutionibus agendum erit: quibus ſimilia videtur S. Benedictus paſſus, cum & civitas Æſernia dicatur deſtructa, incolæque diſperſi: quos S. Benedictus collegiſſe, ac civitatem reſtauraviſſe creditur. Additur adfuiſſe eidem S. Paulino morienti*, Baſſo & Antiocho Conſulibus *anno* CCCCXXXI. *At quandiu, reverſus ad ſuam Cathedram, adhuc vixerit, ne per conjecturam quidem indicatur*.

ed by Google

G. H.

DE SANCTO VALERIANO

MARTYRE FOROLIVII IN ITALIA.

SÆCUL. V

Forum-Livii, *urbs Italiæ antiqua & Epiſcopalis, ad dexteram Monteni fluminis in via Flaminia, Faventiam inter & Cæſenam, Tutelaribus ſuis Patronis adnumerat* S. Mercurialem *Epiſcopum ſuum & S.* Valerianum *Martyrem, quorum laudes circa annum* MDLXXX *luculenta oratione deſcripſit monachus quidam non inditus, ex Abbatia S. Mercurialis; qui ubi de S. Valeriano agere incipit, præfatur, de hoc Sancto, biennio ante in cathedrali eccleſia copioſe diſſeruiſſe Forolivienſem quemdam, tunc defunctum, Cogitoſum. Ipſam orationem deſcriptam ex collectaneis Gallonii in Bibliotheca Vallicellana Romæ, non cenſuimus inſerendam operi noſtro ad* XXX *Aprilis agentes de S. Mercuriali, cum haberemus vitam ſcriptam ſæculo, ut nobis videbatur,* XI. *Nunc reſciſſam ab ea partem ultimam de S. Valeriano, antiquiorum auctorum defectu, dare cogimur.*

Eremitam ſcripſerat circa annum 1510

B

2 *Ferrarius in Catalogo Generali videtur hæc ipſa a ſe Romæ lecta indicare, cum* elegantiori ſtylo conſcripta Acta *appellat, præ antiquioribus aliis quæ Mſs. viderit Forolivii. Utraque autem cenſuit correctionis egere, quam adhibemus in Annotatis. Antiquiora requirentibus nobis, Italicam quamdam ſynopſim, a ſe confectam, miſit anno* MDCLXXIII *Perilluſtris. D. Eugenius Menghius, Patricius & Conſiliarius civitatis, munitam fide publica ſigilloque per Secretarium ejuſdem civitatis Horatium Marcianelium: atteſtans manu propria ſe ipſam,* extraxiſſe ſincere & ſumma cum veritate ex libro qui adeſt in archivo ſeu ſecretaria Illuſtriſſimæ Communitatis, & ex aliis ſcripturis fide digniſſimis, quæ extant Foro livii in variis locis.

quod inter Forum Livii & Forum Alterum deſectum dicitur.

3 *Nos, ut dixi ipſa illius libri verba maluiſſemus accipere; non videtur tamen operæ pretium in illis requirendis amplius laborare; cum nec illa magnam poſſint habere auctoritatem; & quæcumque de S. Valeriano ſcripta ſola traditione niti videantur, fundata in antiquiſſimo ipſius Sancti cultu: cujus teſtem habemus Ughellum in Epiſcopis Forolivienſibus, ubi ait quod* Richelmus *ſive* Richelinus, *Epiſcopus Forolivienſis,* anno MCCLXVII, una cum Ravennate Archiepiſcopo aliiſque Epiſcopis, altare S. Valeriani in Cathedrali conſecravit, *Paulus Benolus lib. 2. Hiſtoria Forolivienſis (quam pro ſua humanitate ad nos miſit) pag. 35 aſſerit* Richelmum *dicto anno* die XXVIII Maji coram univerſo Clero monumentum ſepulcrale S. Valeriani aperuiſſe, & cum ipſis ſacris oſſibus reperiſſe laminam plumbeam: in qua aliquod Epitaphium his verſibus legebatur.

C

Epitaphium antiquum

Nomine pro Regis, cæſa cervice, ſuperni,
Hic Martyr recubo Valerianus ego.
Romania ſuis clarum me fovet in antris,
Livia cum ſociis octuaginta tenet.

4 In altera dictæ laminæ parte hæc verba continebantur: Hoc Beati Valeriani Martyris eſt corpus, qui hic præſens habetur, qui pro Chriſti nomine multas ſuo in corpore ſuſtinuit paſſiones, demum capite abſciſſo animam Deo reddidit. *Sequenti poſt hanc ſacrorum oſſium oſtenſionem die, id eſt* XXIX *Maji, dictus* Richelmus Epiſcopus, exempto brachio, arcam Reliquiarum reclusit, & altare conſecravit: & ea omnia facta ſunt aſſiſtentibus Archiepiſcopo Ravennate (*is erat Philippus Fontana, qui jam ante fœdus cum Forlivianis fecerat*) & aliis novem Epiſcopis ſuffraganeis, qui ad Synodum Provincialem, tunc Forolivii habitam, convenerant, & varias indulgentias conceſſerant, *eaque conſtare ex Bul-*

altare conſecratum an. 1267

la & aliis inſtrumentis aſſerit Benolus. At ſacrum S. Valeriani brachium, incluſum eſt argenteo brachio, ære publice fabricato, ad trium pedum altitudinem, & ſolet diebus Rogationum circumferri. Feſtum S. Valeriani celebratur ex præcepto per totam *diœceſim*: & Eccleſia Cathedralis ſanctiſſimæ Crucis Inventioni & S. Valeriano Martyri dedicata eſt. *Nicolaus Brantius Epiſcopus Sarſina in Martyrologio Poetico hoc eum diſtichо honorat.*

brachium ſeorſim adfervatum.

Dux urbis Livii vivit: vix arcuit hoſtes;
Cæſus, equo vectus, cogit inire fugam.

ACTA MARTYRII.

Ex Oratione Mſ. circa annum MDLXXX

1 RElinquum eſt, *a* ut ad alterum accedamus, Divinum Valerianum, cui non minus ſanctam in Catholica fide innovationem debet Livienſis populus, quam ſuperiori illi ſacri fontis in Chriſto regenerationem. De eo, non ſine ſummo tum mei tum ceterorum philergitarum *b* mœrore, optime recordor multa in Cathedrali eccleſia Cogitabundum noſtrum (quem honoris cauſa nomino) biennio antea copioſe diſſeruiſſe, multa docte enarraſſe; &, ut erat acerrimi ingenii vi tum natura tum arte præditus, ea de laudibus ejus collegiſſe, ut nihil, vel ad ubertatem cumulatius excogitari, vel ad argumenta ſubtilius inveniri, vel ad veritatem articulatius indagari potuerit. Quam quidem ob rem non parum mihi oneris ſublatum exiſtimarem, ſi, cum aſſequendi nulla ſpes relinquatur, ejus viri in dicendo veſtigiis quoquomodo me inſiſtere poſſe confiderem. Dicam tamen ceteris rebus inferior, at ſaltem devotione ac animi propenſione par; quibus a nullo hominum, qui ſint, aut qui fuerint, me facile ſuperatum iri confirmo.

a

b

Prologus auctoris.

2 Annus igitur vertebatur ſalutiferæ Incarnationis ſexageſimus primus ſupra quadringenteſimum, cum Auguſtus *c* Leo Conſtantinopolitanum Imperium teneret ſuffectus Martiano (quem Byzantii primum ex Græcia *d* Cæſarem habuere) cum nullam ex ſe *e* progeniem videret, ſpem ſucceſſionis omnem, in Leonem *f* Ariadnes & Zenonis filium collocaverat, Adoleſcens autem ſpiritibus vexabatur immundis, quod Cæſaris animum vehementer torquebat, vitamque ducebat ob id minus jucundam. Inclyta tum adoleſcentis cujuſdam *g* Armenii religionis ac ſanctitatis fama pervagabatur omnes Aſiæ & quæ ſub oriente ſunt ſole regiones, adeo conſtanti omnium opinione, ut eum citra ætatis conditiones Deo gratiſſimum omnes prædicarent. Is erat B. Valerianus, quem propter vitæ probitatem multa ſigna ac miracula per ora virum circumferebant. Miſſis igitur ad eum legatis, Cæſar ſanctiſſimum adoleſcentem nullo negotio exorat, ut ad curandum nepotem Byzantium ſe conferret. Venit, vidit, & curavit, ejecitque ſolo Crucis ſigno dæmonia.

c d e

f

F

A Leone Imp. evoco. tus, ut putant, curæ nomen tum ſiderato.

g

3 Quo facto tum Cæſaris tum Ariadnes & Zenonis eam iniit gratiam, ut eum inter aulicos non ſolum adnumeraverint, ſed & inter cariores habuerint. Eminebat enim inter ceteros non corporis tantum forma & ſpecie, quæ eum egregie amabilem reddebat; ſed & animi dotibus, quibus tum Cæſari tum ceteris ſuperata invidia in admirationem vertebatur. Si enim aulici ejus tempeſtatis mores noſtratibus

Locus de aulicis ſæculi ſui.

hiſce

Digitized by Google

A hiſce quoquomodo conferendi ſint; non injuria arbitramur, ſanctiſſimi adoleſcentis juventutem ab omnipotentis Dei manu cuſtoditam fuiſſe, cum Cæſaris genium, in dies magis, ac magis, contra id quod in aulis translaticium eſt, ſibi non modo conciliaverit, ſed eidem propemodum dominaretur. Quid enim aliud credendum eſt? cum in illa, ita dixerim, convenarum civitate (ubi ſine lare ac certis ſedibus vivitur, ubi ſeges ambitionis luxuriat, debacchantur emulationes, & invidiæ; veteratoria fraus, tamquam in proprio reſidet, & dominatur ſuperbia pluſquam tyrannica (non modo nulli inviſus, ſed omnibus pariter carus, & ab omnibus dilectus fuerit: *ab animis virtutes*
iis præſertim moribus inſtructus, qui per diametrum ſuperioribus illis opponuntur. Erat enim veritatis tenax, curam honeſtatis atque integritatis antiquiſſimam habens, liberalioris inſtitutionis retinens: ii vero inter aulicos aut tardi, aut ruſtici, aut ſocordes plerumque judicantur, ſicut & edictorum cæleſtium prudentes & interdictorum metuentes, inepti prorſus atque deliri. Inter fœdiſſimos igitur aulicæ vitæ ritus, innatum tamquam irradiantis ſolis candorem nullæ ſordes coinquinaverunt; quibus rebus effectum eſt, ut cuncti invidia ſepoſita primas apud Cæſarem illi ſponte concederent. Nullum opus ille non libenter obibat, ubi tum Cæſaris, tum præcipue Dei & Chriſti Salvatoris, conjunctus eſſet & honor & decus.

4 His igitur artibus, ſed Deo cumprimis auxilium e cælis ſuppeditante, auctoritate, conſilio, & *præcipuis virtutibus aliis præſertim,* prudentia apud Cæſarem adeo pollebat, ut nihil omnino, ſine Valeriano vel ageret vel cogitaret; arduiſque negotiis tum belli cum pacis tractandis, non ſolum intereſſet, ſed etiam præſoeretur. Quæ omnia ſanctus vir, auſpicato ſemper Dei altiſſimi nomine, inchoabat, tractabat, conficiebat. Per id temporis autem Dei optimi maximi permiſſione, ut novum ad nos ex Armenia beneficium conflueret, accidit ut i Genſericus i Wandalorum Rex Romæ inhians, ex Africa in hanc expeditionem maximas copias comparaverit. k Anthemius tunc Romæ pro Leone Auguſto Imperator ab exercitu Severiano ſubrogatus, curam belli gerebat & pacis. Nuntiantur Leoni Genſerici apparatus: quapropter maxima ornata claſſe l Baſiliſcum in Anthemii ſubſidium Romam mittit; additurque ei Valerianus, non Miles aut Centurio, aut Tribunus, ſed Legatus & Comes, cujus optimis auſpiciis noverat Cæſar quanta ſperare poſſet. Hi conjunctis cum Anthemio copiis, contra Populoniæ m littora hoſtibus occurunt, ac commiſſo prælio in fugam vertuntur, abitque Genſericus cum ſuis in Africam.

Petunt ſuccurſum in bello ex Italia Genſerico Vandalorum Rege

5 Quoniam autem diverſis motibus Italia vexabatur, hinc Alanis per Tridentinos ſaltus irrumpentibus, hinc civilibus diſcordiis per Arianos undique graſſantibus; decreverunt Baſiliſcus & Valerianus partito exercitu Italiam, ſi poſſent, ab iis tumultibus vindicare. Itaque compartitis inter ſe provinciis, Flaminia & omnis ea Italiæ pars, quæ cis Apeninum inter & Alpes & Adriaticum ſinum vergit, Valeriano attributa eſt. Habebat ille quidem expeditiſſimum exercitum, peditibus equitibuſque munitum: at multo robuſtiorem firmioremque reddebat eum octoginta virorum invicta manus, qui a divo Valeriano numquam recedebant; ſed in orationibus cum illo pernoctantes, victoriam, Angelis contra immanes Eccleſiæ hoſtes ſecum pugnantibus, ubique parabant. [Cum his] multa ſtrenue geſſit, magnas adverſariorum ſtrages edidit, priuſquam ſe in hujus civitatis conſpectum dederit. Hanc tenebat, tunc n Leobavus quidam Gothorum Dux, atque *& Arianis devandis*

idem Arianæ ſectæ propugnator acerrimus. Valerianus igitur cum octoginta illis, quos veluti purpuratos de omnibus conſulebat, conſtituit urbem ita obſidione premere, ut quoquomodo daretur, inquinatiſſima labe expurgatam ab immaniſſima tyranni illius ſervitute liberari. Quapropter circumvallatis deducto exercitu mœnibus, nihil quod ad oppugnationem pertineret omittens ſanctiſſimus vir, idemque ſtrenuus; rem eo deduxit, ut urbem in craſtinum militibus expugnandam edixerit. Solebat ſingulis noctibus B. Valerianus crebris orationibus auxilium a Superis implorare, ac cum octoginta illis ex exercitu recedere, quo ferventiores ad Deum preces eorum ab Angelis portarentur. Id per explo- *per inſidias cum ea viri exciditur.*
ratores reſcivit Leobavus; quamobrem per noctis ſilentium eruptione facta, orantes ac tota mente in Deo intentos invadit, proſternit, ac omnes immani occiſione o trucidat. O indignum facinus! o ſcelus inauditum! Quidnam gladii illi, quidnam mucrones agebant? quorum latera petebant? Non eorum certe qui ſpem in homine collocaſſent, aut propriis viribus fiderent; non eorum qui urbem diripiendam, & igne ac ferro vaſtandam militibus propoſuiſſent: non is erat eorum ſenſus, non hæc mens; ſed eorum corpora invadebant, qui ſuas omnes cogitationes, omnia conſilia in Deum referentes, eadem ad alio- I
rum ſalutem dirigebant; qui propriæ ſaluti ſatis eſſe proſpectum exiſtimabant, ſi de aliena prius coram ſuſcepiſſent. Felices animæ, terque quaterque beatæ, in corpore an extra corpus neſcio, immanem barbarorum ſævitiam expertæ. Arbitror enim, per beatiſſimam illam extaſim, vos corporibus relictis, in cælum raptas, arcana vidiſſe, quæ non licet homini loqui; in iſque reditum ad ea oblitos, corporalis mortis pœnam non deguſtaſſe; ſed ante mortem ad præparatum vobis locum, ad Superos evolaſſe. O noſtram felicem civitatem! pro cujus ſalute tantorum virorum animæ, dum orantes Altiſſimi thronoaſtarent, meruerunt martyrii corona decorari, ut perpetuis eorum precibus ſalus noſtra numquam intermiſſa conſtaret. Barbara igitur crudelitate ſanctiſſimis viris e medio ſublatis, exercitus omnis nihilo ſecus oppugnationi intentus, paucis interjectis diebus urbe *& mœnibus Conſtantiæ reddidit.*
potitus eſt; Arianiſque viribus ad internecionem exciſis, ſanctiſſimi Valeriani precibus (uti credi par eſt) Catholicæ fidei urbs reſtituta. Ajunt inter eos, qui mortem ſanctorum virorum & urbis expugnationem inter elapſi ſunt dies, multas noctes B. Valerianum urbis mœnia obequitare p viſum: quare com- p
muni conſilio, ejus & ſociorum corporibus ſepulturæ datis, etiam de ejus nomine conſtructa eſt ec- F
cleſia, quam nunc corrupto vocabulo q Sancti-Va- *qui eccleſia conſtructa,* q
rani dicimus. In Annalibus quoque ſcriptum video, *cum S. Mercuriali Patronum eum habent.*
Civitatem eum quoque Protectorem voluiſſe, & ſanctiſſimo Mercuriali Contutelarem feciſſe, ita ut deinceps ejus ſanctam imaginem, ſicuti ipſe viſus fuerat, equo inſedentem, pro ſigillo r Civitatis uſurpaverit. r

ANNOTATA.

a *Præceſſerunt Acta S. Mercurialis Epiſcopi data* 30 *Aprilis.*

b Philergita *hic poni videtur pro* ſtudioſo eloquentiæ. Ἐργάται *autem proprie a Græcis dicuntur* Servi, *quaſi ad opus faciendum comparati.*

c Leo *genere Thrax, Marciano anno* 457 *die* 26 *Januarii mortuo, ab exercitu Imperator ſalutatus, cæpit ab initio Aprilis imperare, vita ſanctus ſub initium anni* 474.

d *Latini accipiendo nomen* Græciæ, *pro eo quo antiquis ætate appellabatur Græcorum Imperio: qui autem præceſſerant ex Conſtantini aut Theodoſii genere Imperatores ex Occidente genus ducebant: Martianus vero Thrax erat.*

e Progeniem *ſcilicet virilem.*

EX MSS. *His Furonis Livilleri-ſervatum fuit.*

A f *Ita corrigo pro eo quòd exemplum noſtrum habebat* in Leone, Mariagnis ſororis filio: *intelligitur enim Leo junior, ſenioris ex filia nepos, decimo circiter Imperii menſe mortuus poſt avum.*

g *Paulus Benolus eum potius ex Flaminia & ditionibus Euro-Lovii cenſet oriundum S. Valerianum.*

h *Rurſum hic ſcriptum erat* Mariagnis ſororis.

i Genſericus *ingreſſus eſt Romam anno* 455. *Sed quia ſuperſtes regnavit uſque ad annum* 476, *videtur hic intelligi Italia contra alias invaſiones propugnata.*

k Anthemius (*ſublato* Severo Imperatore *veneno* 25 *Auguſti anni* 465, *& poſt annum unum & aliquot menſium interregnum*) *in Occidentem Imperator miſſus eſt anno* 467.

l Baſiliſcus *erat frater Verinæ, uxoris Leonis Imp.* D *qui poſtea Zenone pulſo Imperium Orientis anno* 475 *ad duos circiter annos occupavit.*

m Populonia, *portus Etruriæ, nunc* Piombino.

n Leobavus, *Ferrario* Leobanus, *Benolo* Leo Bacchius.

o *Benolus*, capite abſciſſo interficit.

p *Epitome Italica ait, ita viſum in ipſius civitatis defenſionem, cum illa aliquoties eſſet obſeſſa ab hoſtibus.*

q *Addit idem Benolus*, ab aliquibus tradi eo in loco cum fuiſſe martyrio coronatum.

r *Indicat idem hoc lemma ſubſcribi:* S. Valerianus Martyr, Protector civitatis Forolivii.

DE SANCTO TITIANO

D. P.

EPISCOPO LAUDENSI IN INSUBRIA.

AN. CCCC LXXVII

S. Titiani *Vitam, quem* Laus Pompeja, *oppidum media inter Mediolanum & Cremonam via, anno* CCCCLXXV *Epiſcopum habuit, poſteritati edax monumentorum vetuſtas invidit: quidquid ſupereſt, in Catalogo Sanctorum Italiæ collegit hujuſmodi verbis Philippus Ferrarius ex Laudenſis Eccleſiæ tabulis:* Titianus, natione Alemannus, Epiſcopus Laudenſis, S. Cyriaco in Epiſcopatu ſucceſſit anno poſt Chriſtum natum CCCCLXXV, Simplicio ſummo Pontifice, Zenone Orientis & Auguſtulo Occidentis Imperatore. Vixit in Epiſcopatu (quem ſanctè & pie illum adminiſtraſſe ex eo liquet, quod in Sanctorum Epiſcoporum numerum relatus eſt) biennium dumtaxat: cum anno CCCCLXXVII Kalendis Maji deceſſiſſe ex epitaphio, quod adhuc extat apud Laudem Veterem, apparet. Obiit autem diem, annum ætatis quinquageſimum quintum agens. Cujus corpus in æde S. Petri ſepultum, ubi epitaphium illius viſitur, noviſſime a Boſſio Epiſcopo Novarienſi cum diœceſim Laudenſem viſitaret, in cathedralem eccleſiam translatum eſt. *Hæc ille, quem ſequitur in Italia ſacra tom. 4 Ughellus. Franciſcus Boſſius a Cathedra Peruſina ad Novarienſem tranſiit anno* MDLXXIX, *clauſitque diem anno* MDLXXXIV. *Addit Ughellus, Corpus denuo ibidem ſeu inventum ſeu reſoſſum anno* MDCXL, *ſolenni pompa rituque ſubter principem templi aram reconditum fuiſſe, inſcripta marmori hac memoria:* Corpus S. Titiani Laudenſis Epiſcopi, cum aliquot Sanctorum Innocentium Reliquiis, ſub hac ara fuit inventum, iterumque repoſitum, præmiſſa ſolenni translatione, MDCXL die VI Maji. Laudæ Antiſtite Clemente Gera Novarienſi. *Feſtum, non Kalendis hujus menſis, quibus obiit, ſed die quarta agitur; idque ne cum prima, quæ Apoſtolis SS. Philippo & Jacobo ſacra eſt, concurreret. Alius ab hoc eſt S. Titianus Epiſcopus Opiterginus: & colitur* XVI *Januarii: alius Brixienſis Epiſcopus, relatus* III *Martii, de cujus Vita, inventione, miraculis plura dicere potuiſſemus, ſi tunc ad manum nobis fuiſſet libellus a Joanne Bapt. Zanneti Brixia editus anno* 1618. *Quidam etiam* Titianus Epiſcopus *indicatur ad* XIX *Maji, in ſcriptis Additionibus Carthuſiæ Bruxellen. ad Grevenii, ſed quis horum intelligatur non additur.*

Ætas & annus Epiſcopatus indicati ex tabulis Eccleſiæ Laudenſis.

Aſſa vetuſtate templum deletum.

Titulus.

Tempus translationis corporis.

DE SANCTO ANTONIO

G. H.

ABBATE TURONIBUS IN GALLIA.

IV MAJI

Cultus ſeculo 9 Maii

C Inter *urbis Turonenſis monaſteria antiquiora cenſetur, quod a S. Juliano modo nominatur, ante S. Gregorii Epiſcopi Turonenſis tempora, in honorem S. Mauritii dedicatum. In hujus monaſterii eccleſia celebrari quot annis ad hunc* IV *Maji ſub ritu duplici feſtum S. Antonii, de Rupe cognominati, teſtatur Simon Martin in ſacris Reliquiis deſerti. Quo etiam die memoria* B. Antonii Abbatis S. Juliani *inſcripta eſt Martyrologio Turonenſi & B. Antonii* Confeſſoris Turonis *Mſs. Florario Sanctorum, & Auctario Greveni & Molani ad Uſuardum, Martyrologio Germanico Caniſii & Gallicano Sanſſaji, qui iſta habet:* Turonis S. Antonii Confeſſoris, beatitudinis gloria conſpicui. *At* Translatio corporis S. Antonii Confeſſoris Turonis *celebratur ad diem ſecundum Aprilis, in Mſs. Martyrologiis Prioratus de Averone in diœceſi Carnotenſi, Romano Ducis Altempſii, & Carmelitano quod Coloniæ aſſervatur. Sequenti die* III *Aprilis memoratur* S. Antonius Confeſſor Turonis *in Mſs. Vallicellano Patrum Oratorii Romæ, & Centulenſi S. Richarii in Pontivo. E quibus omnibus antiquus ejus cultus confirmatur. Verum de ejus illuſtribus virtutibus ac modo vivendi nihil penitus hactenus aſſequi, præter pauca, quæ Simon Martin Gallice ſuggeſſit, & ſunt fere iſta.*

2 & 3 Aprilis.

2 Cum B. Antonius pluribus annis in monaſterio Turonenſi S. Juliani vixiſſet, & cum exacta obſervatione monaſtica in omnibus virtutibus excelleret; majori zelo faciendæ pœnitentiæ ardens, impetravit Moderatoris conſenſum, diſcedendi ad aliquam rupem, duabus tribuſve leucis Turonibus diſſitam; in qua parvam cellulam in rupe exciſam ſibi elegit, ſed adeo anguſtam, ut vix aut jacendo aut ſtando potuerit ſubſiſtere, quod in nullam partem ſive altitudinis, ſive longitudinis aut latitudinis, contineret ultra quatuor pedes: eaque cellula beneficio feneſtellæ etiamnum monſtratur, ſed ob reverentiam S. Antonii ingreſſus non permittitur. Reliqua ejus Acta latent, ſoli Deo cognita: cujus providentia vitam ſuſtinuit, & ante deceſſum e vita fuit a Parocho vicino Sacramentis munitus, & poſt mortem corpus ad monaſterium translatum. *Hæc ibi. Quorum priora ex populari traditione, cætera ex præſenti notitia eſſe accepta apparet.*

F Compendium Vitæ.

3 *At quo ſæculo floruerit nuſquam vel per conjecturam quidem reperimus, unde nec poſſumus eum Ordini Benedictino ſatis tuto aſſerere: nam ſi inter primos dicti monaſterii monachos vixerit, dicerent Sammarthani*, incertum eſſe quem Ordinem vel Regulam primum ibi monachi tenuerunt. *Farſan aliquam lucem rei obſcuræ adferent Ducherius & Mabillon. Alium, eſſe a S. Antonio, ſocio S. Mauri,*

Tempus incertum.

Digitized by Google

A *S. Mauri, cum Martino Simen arbitramur, quod hujus* corpus a Caliſto Papa II anno MCXIX in eccleſia Glannofolienſi maxima cum reverentia poſitum fuiſſe, *aſſerat Mabillon in ſuis Annotatis ad Vitam S. Mauri Abbatis num.* 70. *Hunc ab dictam elevationem ad diem* XII *Septembris collocat Hugo Menardus, apud quem & alios Martyrologos Benedictinos nulla mentio Turonenſis iſtius Solitarii.*

Reliquiæ in ædi S. Juliani. 4 *Nos, ut nihil diligentiæ prætermitteremus, datis ad R. P. Rectorem Turonenſis Collegii litteris, ea interrogantibus quæ videbantur in rem fore, reſponſum accepimus a R. P. Guilielmo Quirini, has ſibi partes poſtulante*, R. D. Priorem S. Juliani ab eo requiſitum de S. Antonio, aſſereret, quod fuerit primus ejuſdem monaſterii Abbas, oſtendique ad latus dextrum majoris altaris grandi in tabula ipſius effigiem; in ſacrario autem Reliquias aliquas ejuſdem, thecæ incluſas argenteæ, quas pie exoſculatus *dictus P. Guilielmus*, judicaverit ex craſſitudine partem eſſe brachii vel coxendicis: corpus vero ajebat idem Prior, ſepultum eſſe in pago S. Antonii, du Roche dicto, tribus circiter leucis diſtante. Adivi locum, *inquit P. Guilielmus*, & inviſi ſacellum, quod alias ita frequentatum ut decem vel undecim Presbyteros aleret; modo autem ſoli illud accolæ viſunt orationis gratia. Eſt in eo crypta, intra quam Sanctus vixiſſe dicitur: & ibidem aſſervantur Reliquiæ, os coxendicis ſcilicet & coſta una. Scriptorum porro neque ibi neque ad S. Juliani quidquam reperi. *Ceteras ergo ſacri corporis partes diſſipaverit ferox ille turbo, qui præclariora quæque urbis Turonica ſanctuaria ſubmiſit ſæculo ſuperiori, de quo ſæpius queſti adhuc ſæpe queremur, ſed numquam ſine gemitu. In Regiſtro Beneficiorum Archiepiſcopatus Turonenſis anno* MDCXLVIII *excuſo indicantur pag.* 86 *&* 87 *loca a monaſterio S. Juliani dependentia, & inter illa eſt* Prioratus S. Antonii de Brechia, *&* Eccleſia parochialis S. Antonii, *de quibus interrogatus iterum prædictus P. Guilielmus, an eumdem* S. Antonium *Patronum colerent, affirmavit: addens Prioratus de Brechia & parochiæ Antoniana geminum eſſe titulum, uti geminum eſt beneficium; ſed eccleſiam utriuſque eumdem, ipſam ſcilicet quam alii a pagi nomine* de rupe *appellant.*

AUCT. G. H. *Ex ipſo proprio archivio.*

B

DE SANCTO PAULINO

EPISCOPO SENOGALLIÆ IN ITALIA.

G. H.

IV MAJI Senogallia *urbs Epiſcopalis Ducatus Urbinatis, in ora maris Hadriatici, media fere inter Piſaurum & Anconam, veneratur hoc* IV *Maji* S. Paulinum Epiſcopum, ut Patronum ſuum, cum Officio Eccleſiaſtico per Octavam deducto, *uti indicat Ferrarius in Catalogo generali; qui præterea in Catalogo Sanctorum Italiæ iſta ſcribit*: Sanctus Paulinus Epiſcopus, licet Acta ipſius deſiderentur, maximam habet apud Senogallienſes venerationem: nam ipſius natalem hac die ſumma celebritate colunt cum Octava, uti ſuæ urbis præcipuum Tutelarem: Cujus Reliquias religioſiſſimo aſſervatas habent. Tempus quo is fuit in humanis haud reperiri potuit: *ac dein in Annotatione iſta addit*. Hunc a Paulino Nolano diverſum credimus, cum quod diverſis diebus celebrantur eorum Natales, & corpora in ſuis urbibus extent; cum quod dum eſſemus Senogalliæ, in urbis illius Annalibus ſeu Chronicis Mss. legimus, S. Paulinum Epiſcopum Senogallienſem fuiſſe. *Hac Ferrarius. Interim Ferdinandus Ughellus tomo* 2 *Italiæ ſacræ deſcribens Epiſcopos Senogallienſes non meminit S. Paulini: quem in Martyrologio Poetico Nicolaus Braunius hoc diſticho honorat:*

Paulinum ſuevit Sanctum Senogallia Patrem,
Patronumque pium ſanctificare ſuum.

De alio Paulino, qui Colonia Agrippinæ hac etiam die colitur, jam jam alluri, miramur quid cauſa habuerint urbes adeo diſſitæ, ut ſuo cuique Sancto utraque diem eumdem dicarent: vehementi autem ſuſpicione movemur, quod alterutrius nomen, in veteri aliquo Martyrologio tali die repertum, alterius cultui hac quoque referendi dederit occaſionem.

C

DE SANCTO PAULINO

DIACONO MARTYRE COLONIÆ.

G. H.

IV MAJI *Antiquum Martyrologium, Colonia & Lubeca anno* MCCCCX *excuſum, ab hoc Sancto exorditur his verbis*: Quarto Nonas Maji, Colonia Agrippina, in eccleſia S. Cæciliæ, natale B. Paulini Diaconi & Martyris, cujus caput per ferreum malleum pro Chriſto contritum dignoſcitur, & cerebrum ſuum una cum pio ſanguine patienter effudiſſe. *Quæ eadem habet Grevenus in Auctario, anno* MDXV *&* MDXXI *excuſo. Sequuntur Auctor Ms. Florarii, Molanus, Galeſinius, Canifius cum hodierno Martyrologio Romano. Et hæc de cultu & martyrio ſatis certa ſunt. Gelenius, lib.* 3 *de Magnitudine Coloniæ Agrippinenſis Synagmate* XI § 2, *ubi de Theſauro ſacro eccleſiæ collegiatæ S. Cæciliæ, iſta num.* 2 *ſcribit*: S. Paulinus Levita & Martyr, veteſtæ argenteæ tumbæ S. Evangeliſtæ incluſus, claritate æterna fulget in cælis, & in terris lucet gloria miraculorum, quorum frequentiam diplomate ſuo teſtatur anno MCC LXI Conradus Archiepiſcopus Colonienſis. *Hæc ibi. Miraculorum nulla amplius memoria extat; Conradi diploma ad hoc invenitur, cujus exemplum curavit nobis R. P. Jacobus Martini, Societatis noſtræ Sacer-*

Martyrium & cultus.

Teſtimonia.

miracula a Conrado Archiep. teſtata.

Digitized by Google

AUCT. D. P. pſius operis propriæ eis non ſuppetant facultates; univerſitatem veſtram rogamus & exhortamur in Chriſto Domino, vobis pro peccaminum remiſſione injungentes, quatenus de bonis vobis a Deo collatis pias eleemoſynas & grata ad hæc caritatis eis ſubſidia erogetis; ut per ſubventionem veſtram dictum opus valeat conſummari, & vos per hæc & alia bona quæ Deo inſpirante feceritis, ad æternæ poſſitis felicitatis gaudia pervenire. Nos autem de omnipotentis Dei miſericordia confidentes, ejus adjutoribus omnibus vere pœnitentibus, eis qui manum ad hoc porrexerint adjutricem, annum unum & carenam unam de injuncta ſibi pœnitentia miſericorditer relaxamus: proviſo ne littera iſta de loco eccleſiæ memoratæ ad locum alium per quæſtuarios cauſa petendi nullatenus deferatur: eam ſi hoc factum fuerit, carere viribus decernentes. Datum Coloniæ XIII. Cal. Octob. anno Domini MCCLXI.

5 *Eodem quo Conradus ſæculo floruit Ægidius Aureavallis monachus, qui in ſuis ad Harigerum Abbatem Additionibus de Epiſcopis Tungrenſibus cap. 13 iſta habet*: In dicta eccleſia B. Cæciliæ noviſſimis temporibus repertum eſt Corpus glorioſum B. Paulini Martyris, diſcipuli S. Materni, qui propter prædicationem & fidem Chriſti in dicta civitate Colonienſi martyrio meruit coronari. *Hermannus Fley-ſtangefol, in Annalibus Circuli Weſtphalici anno* MDCXL. *Germanice editis, dictum* Paulinum *cenſet* ſecundum Epiſcopum Colonienſem, ac S. Materno ſucceſſiſſe anno CXXX, ipſumque anno CLXX martyrii palmam obtinuiſſe. *Idem de ejus Epiſcopatu cenſet Hermannus Crumback, in ſuis ad nos litteris datis anno* MDCLXXIII.

4. *At citatus Gelenius plane contraria ſentit hoc modo*: Tradunt plerique majores noſtri, S. Paulinum eſſe Conſtantinopolitanum Martyrem, qui propter Iconoclaſtæ Imperatoris Conſtantini Copronymi anno Chriſti DCCL dominantis ſummam impietatem, felici commutatione, depoſito ſæcularis militiæ balteo, Levitarum Eccleſiaſtico albo inſcriptus, cum in eccleſia primum cantaret Euangelium, in columbæ ſpecie inſidentem viſus eſt habere ſanctum Spiritum. Inde juſſu immaniſſimi Imperatoris præciſis naribus, evulſis oculis, pice & ſulphure liquatis horrendum in modum perfuſus, fune ad pedes alligato, per urbem diriſſime raptatus eſt, tandemque cum caput malleo contuſum eſſet, effuſo & diſperſo cerebro, cælo animam efflavit. *Hæc ibi de ejus geſtis & martyrio*: *ſed quæ omnia verbotenus accepta ſunt ex Petri de Natalibus lib. 6 cap. 69, agente, non de* Paulino Diacono, *ſed de* Paulo Duce militiæ; *quæ nomina confundi, & confuſis nominibus non diſtingui perſonas, etiam ex conſequentibus apparet*.

5 *Nam cum fateatur Crumbachius, multo quam Gelenius diligentior ac fidelior teſtis*, neſciri, quando & a quibus dictus Paulinus Conſtantinopolitanus ſit Coloniam translatus; *ipſe Gelenius hoc modo corpus relatum ait*: Qui B. Paulinum noſtrum hunc, Conſtantinopolitanum tradunt, aſſerunt quoque corpus ejus, poſt annos a martyrio centum viginti & duos, divina revelatione detectum, ad Carmonarum monaſterium, deinde Venetias in ædem ſacram S. Georgio delatum, demum a Principibus Germanis Italiam triumphantibus allatum in Ubios. *Eadem de ſuo* Paulo *dicit Petrus de Natalibus, quæ omnia (uti a Fortunato Ulmo edita atque illuſtrata extant) dabimus ad diem* VIII *Julii, quando* Paulus *Venetiis colitur, ubi ejus corpus etiam nunc ſervari certiſſime creditur. Numquam Germani Principes; quod Gelenius aſſumit, ita triumpharunt Italiam, ut Venetorum civitatem in ſuam redegerint poteſtatem; neque hi leguntur uſpiam in Principum externorum cultum ita fuiſſe profuſi, ut alium eorum ſanctorum corporum, quibus trans mare advectis ſuam urbem maximo ſtudio communiverunt, cuiquam donarint. Itaque non verebimur eos quos Gelenius ſecutum ſe majores ait, nimiæ credulitatis arguere, discrepare temere ab iis aſſumptum aliquem vicini nominis Martyrem, cum alius non inveniretur: & hujus Martyrio, apud Petrum narrato, addidiſſe capitis contuſionem malleo factam: quæ ſolum de* Paulino *ſcribuntur, de* Paulo *non legitur. De illo autem dicimus cum præcitato Gelenio*: Hæc utcumque habeant, & cujaſcumque fuerit S. Paulinus, certus eſt Ubiorum inter Superos Patronos antiquæ Eccleſiæ Patronus, & in Martyrologiis ad quartum Maji diem cognitus, notior in æternæ vitæ libro.

DE S. NICEPHORO CONFESSORE

HEGUMENO MEDICIENSI IN BITHINYA.

G. H.

ANNO DCCCXIV *Monaſterium* Medicii *a S. Nicephoro, de quo hic agimus, conſtructum eſt ſæculo Chriſti octavo, in Bithyniæ parte maritima ad Propontidem, haud procul a Pruſa urbe notiſſima, uti ad Vitam S. Nicetæ* XIII *Aprilis diximus: ex qua pauca excerpo. Ac primo num.* 8. Venit Nicetas ad hoc Medicii monaſterium, infrequens adhuc, & ſub regimine ſanctiſſimi Patris noſtri Nicephori, qui ipſum fundaverat, conſtitutum. Ab hoc cum recipi poſtulaſſet, videns diſcretiſſimus Paſtor, atque ex habitu geſtuque cognoſcens, eum ſibi utilem fore, libenter ſuſcepit & proprio ſuo gregi inſeruit. *Deinde num.* 10, 11 & 12. Adeo diligentem Nicetam promptumque ad omnia Prælatus Nicephorus conſpiciens, quamvis necdum quintum in monaſterio annum explevisſet, ad Presbyterii gradum promovendum cenſuit. Ad hunc autem ordinatus eſt per manus magni illius Taraſii, qui Patriarchicum urbis Conſtantinopolitanæ thronum multis adornabat virtutibus: moxque adminiſtratio monaſterii, quamvis invito, commiſſa a S. Nicephoro eſt.....

2 Qualis porro quoad virtutem erat Pater noſter ſanctiſſimus Nicetas, talem quoque, qui locum ab ipſo ſecundum teneret ei ſubmittere Dominus univerſorum curavit: Athanaſium, inquam, virum reverendum & admirabilem . . Talis autem cum eſſet a ſanctis Patribus noſtris ad hoc noſtrum cœnobium eſt invitatus, atque ab inclyto Nicephoro perſuaſus, ſanctiſſimo Patri noſtro Nicetæ ſecundus adjungi. Erant igitur ambo cor unum & anima una in diverſis corporibus, tranquillo in ſtatu continentes omnia: ipſique a S. Nicephoro directi regebant totam fraternitatem, & in utroque tam inter ſe mutuo quam ſuo cum Præſide caritate vinciebantur indiſſolubili, adeo ut nulla unquam inter eos contentio, nulla exiſteret diſceptatio. *Porro num.* 13 *mors Athanaſii indicatur additurque n.* 14. Pater vero noſter Nicetas ejuſmodi ſeparatione haud parum afflictus, geminato deinceps onere laborabat, invigilans Fratrum utilitati. Deinde haud multo poſt mortuus eſt etiam communis Pater Nicephorus, qui ſuas omnes poſſeſſiones Deo conſecrans, hoc monaſterium, Divina gratia cooperante, fundaverat: quem Deus & homines honoraverant atque dilexerant, propter inſignem animi moderationem.

3. Finem autem vitæ conſecutus etiam ipſe eſt die

A die quarta Maji: cujus feſtivitas, ut ſolenniter quotannis ageretur, ſanctus Pater noſter Nicetas, ejus germanus diſcipulus, decreto ſanxit. Rogabamus autem eum omnes ut nomen pariter & conſecrationem Hegumeni ſuſciperet: quamdiu enim in vivis Nicephorus fuerat, eam recipere recuſarat .... Sed vi quadam adhibita tam a nobis quam ab amicis aliiſque Patribus, cogendus fuit ordinationem appellationemque Hegumeni acceptare: iſtam autem ei per impoſitionem manuum contulit S. Nicephorus, qui tunc Patriarchale ſolium Conſtantinopoli tenebat. *Hucuſque excerpta ex Vita S. Niceta* Addunt Synaxaria, *ſucceſſoris, ſcripta a Theoſtericto diſcipulo, nec dubitamus quin etiam Vita S. Nicephori ab eodem aliove fuerit conſcripta; ex qua ſolum habemus aſſecuti ſumus aliqua Elogia, qualis illud eſt quod ad hunc diem habet Menologium Baſilii Porphyrogeniti Imperatoris, & eſt hujuſmodi.*

4 Eadem die memoria S. Nicephori Hegumeni monaſterii Medicii. Sanctus Nicephorus vixit temporibus iconomachorum. Adhuc autem puer cum Chriſti amore flagraret, hæreſimque valde adauctam videret; relicto mundo & omnibus quæ mundi ſunt, monachus factus ſeceſſit in montes, egitque vitam tranquillam, orationibus ac jejuniis quotidie vacans, ac Deo ob publicam orbis terrarum quietem ac concordiam ſuas preces offerens. Deinde ſedata paululum hæreſi, unanimi monachorum ſuffragio electus fuit Hegumenus monaſterii Medicii. Verum hac iterum lue recrudeſcente, atque hæreſi reſuſcitata ſub Leone impio Imperatore, a grege ſuo expulſus eſt, tamquam ſacrarum imaginum venerationi ac ſanctorum Patrum præceptis inhærens; acerbiſque erumnis ſubjectus, in acerbiſſimum carcerem detruſus fuit: ubi tamquam fortiſſimus athleta, quemcumque animæ illatum pernicioſum errorem deturbavit, atque ad Chriſtum quem ſemper dilexit, emigravit. *Hæc in dicto Menologio, quæ eadem ad hunc diem leguntur in Mſs. Menais Chiſſetianis, & ſequenti die* v *Maji in Ms. Synaxario Clarom ontano.*

B *Sub Leone Armeno inclauſum carcere in eo eſſe defunctum.*

5 *Ex quibus omnibus liquet tempus, quo floruit & deceſſit S. Nicephorus, ſcilicet ſub iconomachis prioribus, non tam ſub Leone Iſaurico, quam ejus filio Conſtantino Copronymo. Dein ſub horum filio Leone Chazaro, eoque mortuo ſub Irene vidua & filio Conſtantino: ſub quibus cum cepiſſet reflorere orthodoxa religio, eſt habita Synodus Oecumenica Nicæna ſecunda an.* DCCLXXXVII, *& reſtitutus cultus imaginum, ac pax Eccleſiæ data. Hic autem durante in monaſterio Medicio a ſe condito factus eſt Hegumenus, admiſit S. Nicetam, eumque curavit Presbyterum ordinari a S. Taraſio Patriarcha Conſtantinopolitano, mortuo anno* DCCCVI *die* XXV *Februarii, quo ejus Vitam dedimus. Taraſio ſucceſſit eodem anno S. Nicephorus, cujus Acta illuſtravimus ad diem* XIII *Martii: hic autem S. Nicetam a morte Nicephori Hegumenum conſtituit. Porro ex adjunctis elogiis conſtat ipſum Nicephorum Hegumenum ſuperfuiſſe uſq; ad Imperium Leonis Armeni, coronati a S. Nicephoro Patriarcha* XXI *Julii anno* DCCCXIII, *cui ille inviſus videtur fuiſſe; & ejectus in exilium, in carcere obiiſſe an.* DCCCXIV; *ita ut potuerit Nicetas eo anno conſtitui Hegumenus, antequam S. Nicephorus Patriarcha ejiceretur in exilium, quod factum eſt die* XIV *Februarii an.* DCCCXV. *Verum contra hæc ultima, ex elogiis ſumpta, ſcrupulum aliquem movet nobis Theoſtericus, tam accurate deſcribens mortem S. Nicephori, ejuſque diem, & feſtivitatem coptam celebrari, ſine ulla mentione talis exilii. Scrupulus autem augetur ex eo, quod Leo Armenus ſtatim a ſua coronatione non moverit perſecutionem, ſed anno demum ſexto Imperii ſecundo, ſicut oſtenſum eſt* 12 *Martii ante Acta S. Theophanis Confeſſoris n.* 12; *unde vehemens naſcitur formido ne exilium, cauſa imaginum toleratum, & mors in eo obita, a Nicephoro Patriarcha ad* Nicephorum Hegumenum, *per compilatores Synaxariorum temere tranſlata fuerit: quod certius poſſet definiri, ſi majora* Hegumeni Nicephori *Acta aliquando protraherentur in lucem.* *

C

D

E

F

ADCTORE. G.H.

quod eum morte ejus anno, his ablata

difficulter componitur.

* *Vide App. p. 843. c. 1.*

DE SANCTO GODEHARDO

EPISCOPO HILDESHEIMENSI IN SAXONIA INFERIORE.

G.H.

ANNO MXXXVIII

Tempus vitæ ad a. 1060

Inter illuſtres Germaniæ viros floruit ſæculo X *&* XI S. Godehardus, *aliis* Gothardus, *natus in Bavaria ſuperiore circa ann. Chriſti* DCCCLX, *utpote qui an.* DCCCCXC *egiſſe annum ætatis* XXXI *infra in Vita n.* 8 *dicitur: quando in monaſterio Altahenſi monachus Benedictinus factus eſt, & poſt annos octo Abbas creatus, deinde anno* MV *ad regimen Hersfeldenſis Abbatiæ tranſlatus, ac poſtea quinquagenario major ad Altahenſe monaſterium anno* MXII *receſſit. Inde an.* MXXII *ad Sedem Hildesheimenſem evocatus, Dominica prima Adventus ordinatur: ubi rebus præclare geſtis in Domino obdormivit, poſtridie Aſcenſionis, die quinta Maji, an.* MXXXVIII. *Hi characteres ita ſolide affirmant dictum annum, quando cyclo Lunæ* XIII *Solis* XI *& littera Dominicali A Paſcha celebratum fuit die* XXVI *Maji, & feſtum Aſcenſionis die* IV *Maji: ut mirum ſit ad annos præcedentes aut proximo ſequentem potuiſſe referri: cum illis annis Paſcha celebratum fuerit menſe Aprili, die* XVIII *aut* X *aut* XV, *& conſequenter feſtum Aſcenſionis procul receſſerit ab aſſignato die* V *Maji ſcilicet ad diem* XXVII, *aut* XIX *aut* XXIV *ejuſdem menſis. Habemus antiquum Chronicon Ms. Saxonicum, uſque ad ann.* MCLXXIX *deductum: in quo ad dictum annum* MXXXVIII *ita leguntur:* Sanctæ memoriæ Godehardus Hildinisheimenſis epiſcopus migravit ad Dominum. *Clarius id exponitur in Chronico Hildensheimenſi, tomo* 3 *Scriptorum Hiſtoriæ Francorum a Franciſco du Choſne poſt obitum patris edito; in quo ad dictum ann.* MXXXVIII *ita leguntur:* Eo tempore venerandæ memoriæ ſanctus noſter Pontifex Godehardus, III Nonas Maji, videlicet feria ſexta poſt Aſcenſionem Domini, ex hac vita ſubtractus ad æternam, cum Chriſto perenniter victurus migravit, nobiſque miſeris immenſam mœſtitiam ſuo diſceſſu contulit. *Quæ omnia infra in Actis confirmantur: ubi alia quædam commodius obſervamus.*

uſque ad annum ut. 1038. 4 Maji dictum.

2 *Sunt Acta hæc optima nota & fidei, a S. Godehardi diſcipulo & in pleriſque oculato teſte, conſcripta: eaque integerrima extant in urbe Styriæ Gracienſi & codice pervetuſto Collegii Societatis Jeſu: ad cujus codicis fidem noſter quondam Reinoldus Debnius editionem Brouverianam diligenter contulit. Simili &c.* Vide Append. p. 843. col. 1. *In eo Ms. Auctor appelatur* Wolfherrus, *quem cum Brouvero arbitramur* ex Saxonico Clero a S. Godehardo cooptarum, litteriſque apud Bojos excultum, ad ipſum rediviſſe. *Certe n.* 14 *ait concionantem in Capitulo monachorum Gunizerum, a ſe furtim auditum per feneſtras,* quem in canonico habitu illuc ingredi religio vetuit: *opus autem ſuum bifariam diviſit. Nos utramq; partem more noſtro diſtinguentes, Capita univerſim ſex conſtituimus nulla habita ratione diviſionis apud Brouverum, quã induxit alius: qui hinc inde immutans varia, nec ſatis apte ſemper (ut infra annotamus) primam partem in decem, ſecundam in totidem ſed proliniora capita diſtinxit, iiſque titulos ſubjunxit, & loco* Wolfherri *primi Auctoris, nomẽ ſuum ſubſtituit, ipſe* Arnoldus *appellatus: & inſcripſit Magiſtro ſuo* Menghardo, *ſicut prior* Wolfherrus, *juxta Gracienſe Ms. ſuum magiſtro* Albuino. *Denique quæ in dicto Ms. deſunt miracula, in vita a S. Godehardo patrata, & infra in Appendice referuntur, videntur ab hoc* Arnoldo

Acta ex Ms.

& Brouveri editione

Digitized by Google

ADCT. G.H. do adjecta. Eadem Alla, ſed contracta, habemus in inſigni Ms. codice nobis a Bernhardo Rottendorffio e Monaſterio VVeſtphaliæ tranſmiſſo, ſimiliaque reperimus in MS. codice Reginæ Suecia Simili codice uſus eſt, Laurentius Surius, qui ſtylum ſe mutaſſe & quædam paraphraſticos reddidiſſe, prefatur. Alia duo compendia habemus, alterum ex Ms. Ultrajectino S. Salvatoris, alterum ipſi Florentiæ ex inſigni codice Senatoris Strozzii deſcripſimus. Sed his omiſſis damus Hiſtoriam Canonizationis & miraculorum, pariſſimum poſt illam factorum. Auctor etiam eo tempore vixit, & ſæpe ſe quæ ſcribit vidiſſe affirmat. Quæ in Appendicem conjecimus, avariis poſtea fuerunt adjuncta. Et hæc unius Brouweri diligentiæ debemus.

Hiſtoria Canonizationis.

3 Habemus Breviarii Hildenſemenſis partem æſtivum, an. MDXVI excuſam, in cujus Kalendario ad diem V Maji iſta charactere rubro ſunt impreſſa. Dedicatio majoris Eccleſiæ Hildenſemenſis, & Depoſitio S. Godehardi, duplex. Verum quia in parte illa æſtiva Officia feſtorum a S. Urbano incipiunt, quale de S. Godehardo ibidem ſolitum fuerit recitari, non potuimus ſcire. Habemus etiam Officium nobis Gratia tranſmiſſum cum propriis hymnis, antiphonis & reſponſoriis, uti ibidem poſt Alla, in ipſo Depoſitionis die recitandum, legebatur. Ex hiſce varia continentur in antiquo Breviario Paſſavienſi an. MDV excuſo. Quo itidem die V Maji celebratum fuiſſe ejus feſtum in diœceſibus Mindenſi, Raceburgenſi, Caminenſi & aliis, antiqua earum apud nos aſſervata Breviaria indicant: & confirmant Officia propria diœceſeon Viennenſis, Paſſavienſis, Tridentina & aliarum: in pleriſque recitantur Lectiones, ex Actis aſſignatis deſumptæ. Eodem quinto Maji memoria S. Godehardi celebratur in Ms. Martyrologio monaſterii Subenſis in Bavaria ſub nomine Bedæ auctо, & in Ms. Florario Sanctorum; item in Martyrologio Lubecæ & Coloniæ an. 1490 excuſo; ac denique apud Grevenum, Maurolycum, Caniſium & alios cum Petro de Natalibus l. 4. c. 129. At memoria Tranſlationis, quæ ipſo obitus anniverſario die quarto Maji contigit, præſcribitur in citato antiquo Hildenſemenſi Breviario celebranda cum novem Lectionibus; & eſt præcipuum feſtum. Quo etiam die celebrantur in antiquis Breviariis Lubecenſi, Erphurtenſi, & Miſſali Mediolanenſi anni MDXXII, & Breviario anni MDXXXIX, ac recentioribus, item in MSS. Martyrologiis Pragenſi & Leodienſi Eccleſiarum Cathedralium, & in Martyrologio citato Coloniæ & Lubecæ excuſo, apud Grevenum etiam, Molanum, Galeſinium, VVionem, Dorganium, Menardum, Bucelinum, & alios. Verum in Officiis propriis Eccleſiæ Hildeſienſis anno MDCLVII excuſis: IV Maji colitur S. Godehardus, & V Maji ſola Dedicatio. Calendarium &c. Vide Append. pag. 843. col. 1.

Cultus V. Maii die depoſitionis.

4 Anno proximo poſt Tranſlationem corporis factam MCXXXII condi cœptum eſt monaſterium Ordinis Benedictini ſub S. Godehardi patrocinio, eique in Baſilica Hildesheimenſi duas aras poſitas, ejuſque honori varias eccleſias extructas eſſe, & in dicto monaſterio caſulam incorruptam, in qua ſepultus fuit, aliaſque Reliquias aſſervari, tradit Brouwerus. Inter has ſcyphus ligneus eſt, intus argentea lamina veſtitus, quam ejuſdem metalli vinculum exterius cruciformiter circumdatum adſtringit. Experitur is paſſim a parturientibus, etiam Acatholicis, optimo plerumque ſucceſſu ac ſæpe miraculoſo, dum inde eis potus præbetur, uti nobis ſcripſit anno MDCLXXIV P. Joannes Dirking, nunc ibidem Philoſophiæ Profeſſor. Præterea in ſacrario Pragenſis eccleſiæ habentur de corpore hujus Sancti duæ partes notabilis magnitudinis: de quibus ut documentum aliquod ſi haberetur mitteretur nobis, rogavimus Decanum ibidem, ex cujus ad nos miſſo Phoſphoro illæ nobis innotuerunt, ſed reſpondit non inveniri. Molanus ad XXV Martii refert S. Godehardum in Natalibus Sanctorum Belgii coli ut Patronum eccleſiæ in Arneken, pago Caſletenſis territorii in Flandria Occidentali; ſed quod tradant eum ibidem Paſſerem fuiſſe diſplicuit Molano, & merito: nos quoque poſt examinatam dictam traditionem, nihil ſolidi eidem ſubeſſe arbitramur.

Monaſteriam, Eccleſia, Eccleſia.

Obitus & tranſlatio.

VITA

Auctore Wolfherro Diſcipulo.

Ex codicibus Mſs. & editione Brouweri.

PROLOGUS.

1 SUmmæ reverentiæ decore venerando, Domino meo & Magiſtro a Albuino, toto ſemper devotionis ſtudio colendo, b Wolfherrus, ſpiritu & corpore modicus, quidquid pro plurali ſubjectionis debito jure proprius. Hiſtoriam de vita & inſtitutione beatæ memoriæ Patris ac Paſtoris noſtri Godehardi Epiſcopi ſcripturus, inter ſpem & metum c anxius, diu multumque deliberando dubitavi; quia me ad tam arduum ac præclarum opus imparem, minuſque idoneum, non ignoravi. Nam, quantum ſpe & delectatione virtutum, quas per illum Deus oſtendit, delectatus advocabar; tantum, multiplici propriæ negligentiæ conſcientia & metu territus, retrahebar; donec tandem præceptorum ac fratrum, maximeque beati viri & veri Dei cultoris Athelberti Abbatis noſtri juſſis, partim ſponte, partim invitus, obediens tale faſtigium attingere tentavi; tuæque clementiæ, O Præceptor nobilis, ſecretius offerendum æſtimavi; apud quem & pro erratis facilis locus eſſet veniæ, & pro demendis vel addendis promptior, & non ſuſpecta, benignitas cautelæ; vel ſaltem indiffamata celeritas taciturnitatis æternæ. d Hoc etiam, Pater venerabilis, aut dedignando miseris, aut admirando dedigneris, quod tu ſolus ex generali Pontificum, Abbatum, ac Doctorum collegio, quaſi ad meæ nugacitatis inſpectionem ſpecialiter eligaris. Cum & hoc prudens prædicti monitoris & impulſoris mei induſtria proviſerit; maxime quia tibi pro fidei & dilectionis tuæ merito, ejuſdem Patris noſtra vita, & ante & poſt Pontificalem promotionem, præ ceteris ſemper claruit: & quia ipſe tibi ſecretius ac familiarius, exemplo Chriſti ac diſcipuli, quem diligebat, cordis ſui arcana præ cunctis aperuit. Ideoque & me, ut prædixi, imparem minuſque idoneum ad idem opus præſertim impulit, quod per adoleſcentiæ meæ tempora, inter e Herveldenſe & Altahenſe cœnobium, quaſi f Oroſii more, diſcurſitaverim; & primæva ejus geſta a Chriſti fidelibus & frequenter audierim, & etiam, pro parva adhuc ingenioli capacitate, libenter retinuerim. Deum ergo, qui ſecreta cordium intuendo rimatur, teſtor, me nihil in ejus memoriæ laude deſcripturum, niſi quod aut ipſe & vidi & audivi, aut a vere verediis & etiam probatis agnovi. Maxime tamen cum Altahenſi ſtudii cauſa exularem, cujuſdam veterani Presbyteri g Reignoldi nomine, quem & tu melius noveras, familiaritate & colloquio ſæpius utebar: & ſi Deus quandoque dignaretur, ejus veriloqua relatione ad hoc ipſum inſtruebar, qui certe ei ab ipſa infantia fideli miniſterio ſemper adhærebat, cumque ſacræ eruditionis litteras primus inſtruebat; & omnia ejus dicta & facta, uſque ad monachicam profeſſionem, & etiam ad Pontificalem promotionem, ipſe melius noverat.

a

b

c

d

e

f

F

Vitæ ex obedientia ſcripta.

offertur legenda intimo amico S. Godehardi.

Summa cum fide ex certa ſcientia.

Compoſita

2 Sed & ego, ſolito priſcæ obedientiæ more, ſi quid forte vel aptum vel ineptum compilare quiverim, primo ſagacitati tuæ merito offerendum decrevi; ut certe per te errata corrigantur, hiantia ſupplentur, ſuperflua diradantur, neceſſaria ſupponantur; &, ubi ubi deviaverim, quod fateor facile fit, ſtoliditas mea veniam conſequatur; quin & contra inſultantium irriſionem auctoritatis tuæ defenſione munia-

Digitized by Google

A munistur. Cum tamen, Deo teste, pro hoc minime movear, si quis me talium elatus irriserit, vel inurbanum quidquam conflasse verbosius objecerit, ut tantum studiosis & Deum timentibus simplicem veritatis sententiam construxerim; & his, qui forte spiritus Domini inspiratione annuente, post hoc, dum livor invidiæ nubila *b* prætendens occiderit, prædicti Antistitis actus & vitam condigna reverentia condecorare noverint & voluerint, rerum & temporum certum ordinem depinxerim. More siquidem sagacioris canis, qui annuente venatore vel nutu vel signo emissus, tota die indesinenter & quasi infatigabiliter laborat, non ut sibi solummodo, quod nec præsumit, prædam arripiat, sed, ut jubentis Domini ludicram voluntatem perficiat, rarum scilicet & insolitum quiddam capiendo, unde non solum Dominus cum suis domesticis festivius lætetur, sed & superventuris forte amicis lautioris cœnæ jocunditas reservetur. Hujus, inquam, more me libenter laborare profiteor; non ut mihi laudem, quam in hoc nec mereor nec dignor, acquiram; sed ut vel modernis vel posteris, sicut prædixi, æternam justi memoriam quamvis indocili taxatione proponam. Quare ergo erubescam me canibus (qui certe majorem & excellentiorem inter bruta animalia, dono puto Creatoris, intellectum habent) assimulari, cum nec Evangelica illa Chananæa erubuerit, imo & gavisa sit, se a Domino canibus comparari; nec etiam Lazarus spretus a divite horruerit, his lingentibus, consolari? Nam quantum brutis excellentiores, tantum rationabilibus sunt propinquiores. Nec saltem super hoc fidelium quisque moveatur; quod a prædictis illusoribus facuitati meæ objicitur, non decere tam præclari ac insignis viri quasi *i* infimam genealogiam diffamare; sed magis, ut ipsi putant, in laudem ejus silendo celare: cum quilibet sanum sapientes non adeo attendant vanam generositatis jactantiam, quam utiliorem divinæ inspirationis prærogativam; quibus certe nemo nobilis videtur, nisi quem virtus nobilitare probatur, cum scriptum sit, Ubi spiritus Domini, ibi libertas: & Propheta dicit: Dominus pauperem facit & ditat, suscitat de pulvere egenum, & de stercore erigit pauperem, ut sedeat cum principibus, & solium gloriæ teneat. Quod in illo veraciter impletum esse, tota sancta Ecclesia teste, describimus; quia cum per vias rectas a Domino deductum, & in conspectu Regum magnificatum, cum Principibus gloriose consedisse, & inter Principes sapientiam locutum esse, & solium gloriæ feliciter tenuisse, vidimus. Unde a nullo fidelium dubitatur, quod modo in Sanctorum ordine Sacerdotum coram Christo procul dubio lætatur. Si ergo jam frivola loquacitatis meæ sententia ultra licitum vel placitum sermocinando processit (quod certe timiditas, omnia etiam tuta timens effecit) tu Pater & Doctor egregie, qui hoc non solum prædicti Præsulis memoriæ, sed & nostræ imperitiæ & debere crederis, & velle; tu, inquam, in quo est & approbandi peritia & improbandi potentia, quorumlibet obloquutione contempta, sapienter provideas, ut & inepta & inutilia æterna taciturnitate sepeliantur; & profutura, Domino donante, sine adulationis fuco proferantur. Quia, si quid a vero dissidet, non meæ imperitiæ, sed tuæ imputatur incuriæ: sed, si forte quid aptius erit, non mea sed tua pars erit, ut quidam se humilians ait,

Si quid ab ore placet, laus monitoris erit.

ad utiliorem rem pertinuisse

1 Cor. 3. 4 Reg. 2

B

C

ANNOTATA.

a *Ita Ms. Graecusc. At in Ms. Rottendorfii, solum littera M. exprimitur. Apud Brevverum* Menghardo.

b *In eodem Ms. Rottendorfii littera A collocatur. Apud Brevverum* Arnoldus.

c *In Mss. Regina Suecia & Rottendorfii deest vox annius.*

d *Brevverus.* Nec etiam. *Ms. Rottend.* Nec enim.

e *De his monasteriis infra agitur.*

f *Scilicet sicut* Orosius a S. Augustino ad S. Hieronymum discendi gratia missus *fuerat.*

g *Mss. Reginæ Suecia, & Rottendorfii* Ratmundi. *Mss. Grat. & Bamb.* Rumoldi.

h *Reliquia Prologi desunt in Mss. Rottend. & Reg. Suec. Totus vero aberat a Ms. Bodecensi.*

i *Brevverus* intimam. *Eum ex infima familia prognatum infra conflat. Non enim, ut Krantzius lib. 4. Metropolis cap. 7. scribit*; erat juxta saeculum vir sanguine nobilis, natus ex Comitibus Bavariæ, sanguine junctus Imperatori, *quod erroneum est.*

A.VVOLFHERRO EX MSS.

CAPUT I.

S. Godehardi ortus, studia: vita Clericalis, dein monastica.

3 QUia Evangelica veritatis voce præcipitur, ut lucerna accensa non sub modio, sed super candelabrum ad illuminationem fidelium constituatur; & quia secreta Regum celari jubentur; opera vero Dei revelanda & magnificanda, jure panduntur; ideo dignum & etiam gloriosum putavimus, Vitam beati & venerandi Patris nostri Godehardi Episcopi, quantum divina clementia donaverit, in exemplum modernis & posteris proponere; & gestorum ejus probabile magisterium Deum timentibus exponere. Vere etiam metuimus, nos culpa negligentiæ non carere, si patiamur ea, quæ ab eo laudabilia & vidimus & audivimus, sub silentio latere. 4 Quem ergo *b* Bajoaria olim, ab initio verbi Dei vomere exculta, & sacræ fidei semine sufficienter fecundata, verum religionis eruditorem nobis, quibus opus erat medicus, concedente Christo transmisit; nos Saxones vel certe Saxigenæ, & (ut vera, proh dolor! nobis insultationis irrisione objicitur) verbo Dei diu indomabiles, periculo non caremus, si ejus gloriam, domestica desidia obdurante, silendo negligamus.

Matth. 5

E

Tob. 12

Vita & Facta Patris & Sanctitas adhuc ante mortem proposita.

a b

4 Igitur septingentesimo quadragesimo primo Incarnationis Domini anno, quo *c* Carolus primus, filius Pippini primi, filii Anchisi, filii Arnulphi, ex hac vita demigrans, filiis suis Carolomanno & Pippino *d* regnum reliquit, quo etiam sequenti anno iste Pippinus Carolum Magnum genuit, initium *e* Altahensis monasterii *f* a Christi cultoribus sapienter inceptum, & in religione monasticæ institutionis feliciter est perfectum, ante distributionem Episcoporum, quæ decimo postea anno in Bajoaria a sancto Bonifacio facta est, ex decreto Zachariæ Papæ & consensu Pippini Regis, cui ante tunc temporis triennium frater Carolomannus, Romæ tonsuratus & monachizatus, hereditariam partem regni & proprietatis dimisit; quando Willibaldo Eihstat, Joanni Salisburg, Erembrto Frisinghe, Garibaldo Ratispona Ecclesia commendatur, & Christiana ibidem religio digne Deo corroboratur. In prædicto certe cœnobio servimen Christi ab initio feliciter succrevit, & per centenos fere annos in monachico proposito laudabiliter profecit, usque in detestabilem illam dissensionem, quæ cœpit inter Ludovicum Imperatorem filium Caroli Magni, & filios ejus Ludovicum, Lotharium, & Carolum; ac deinde, Imperatore defuncto, inter fratres ipsos per multos annos, ut chronica testantur, permansit. In ea ergo tempestate Ecclesiæ plures despoliabantur, cœnobia disturbabantur; inter quæ & ejusdem Altahensis ecclesiæ proprietas, ibidem a fidelibus collata, & eotenus in convulsa, diripiebatur;

c

Prope Altahense monasterium sancto Benedicto constructum

d e f

F

Variis deprædationes passim.

ed by Google

A. VVOLF HERRO EXNSS.

batur ; & huic ſceleri militantibus, juxta debachantium voluntatem, beneficii, imo maleficii cauſa, dividebatur. Hac enim neceſſitate monachica ibidem norma defecit, ſub regula tamen Canonicorum
g idem locus uſque in tempora piæ memoriæ g Henrici Ducis, quem poſtea Imperatorem vidimus, item per centum annos perſtitit. Quod & Otto pius Rex, filius Regis Henrici Saxonici, ſæpius decrevit in aliquibus locis redintegrare ; ſed pluriali infortunio obſtante, maxime tamen fratris ſui Henrici Ducis Bajoarici machinatione præpediente, non potuit perficere. Qui certe ſibi in prima regali ordinatione, in præſentia Principum ac patris, quaſi jocularia indignatione, ſe nobiliorem jactans, reſtitit ; & in eadem vana voluntate, ſemper contra fratrem Regem privatim, & ſubdole contra filium Regis Ludolphum, ut Bajoaria adhuc teſtatur, publice perſtitit.

5 Præclaræ igitur indolis puer, Godehardus nomine, juxta Altahenſe monaſterium ex ejuſdem Eccleſiæ familia, in b villa Ritenbach diœceſis Pata-
b vienſis, a vere Chriſtianis, piis & honeſtis parentibus feliciter natus eſt & enutritus. Studiis litterarum adhuc infantulus, contra intentionem quodammodo parentum ſuorum, ſe tradidit. Erant ſcholæ, quas viſitavit, prope monaſterium Altach, trans
B flumen Danubium. Cum autem mane ſurgens ſanctus puer, gratia viſitandi ſcholas veniret prope Danubium, quod pons ibi non erat ut poſſet fluvium pertranſire, Deo dante, vadens ad ſcholas aut inde rediens, quemdam reperit, qui ſibi per flumen continuum & ſanum præbuit conductum. In eodem monaſterio puer prædictus fideliter a parentibus oblatus, a Fratribus de vote ſuſceptus, litteralis ſcientiæ hauſtum, Domino tribuente, laudabiliter imbibit ; & divinæ legis notitiam, pro-parvulo adhuc ætatis ingeniolo, libenter accepit, juxta quod dicitur, facillime diſcitur, ubi Spiritus Dei doctor adeſt. i [Cœpit namque ſanctus puer, in primavo ætatis ſeu juventutis ſuæ flore, vanitates declinare atque levitates evitare ; magis eligens jugum legis Dei ſubire, & virtutum tramites adire, quam [frui] vanitatibus hujus mundi, ut illa ſemper aſſolet ætas : cœpitque de bono in melius, de meliori in optimum non ſegniter ſe transferre. Ob hoc ſemper terebat Eccleſiæ limina, ut ibidem hauriret ſacræ legis flumina, ut exinde mentem ſuam inebriaret ſitibundam. Aderat ei Dei timor ipſum
C ab omni retrahens laſcivia puerili. Sic igitur ſe omnibus exhibuit, ut organum quoddam Spiritus ſancti eſſe, veriſime appareret. Unde & factum eſt, ut in habitu ſæculari, quo inter religioſos manebat, multos de religioſis in vitæ ſanctitate pelliceret evidenter.

6 Cum autem bonam, moribuſque honeſtis hujuſmodi vitam laudabilem in dicto monaſterio Altach per aliquot annos peregiſſet, & adoleſcentiæ annos attigiſſet, & vitæ ſanctæ fama per totam Bavariam ſe dilataſſet] eo tempore, beatus vir K Fridericus Ja-
k vanenſis Epiſcopus idem monaſterium beneficii cauſa gubernavit, tempore Ducis Henrici prioris. Et Fratres ibi in divino ſervimine coadunati, poſtquam ejuſdem pueri laudabilem in timore Dei indolem cognoverunt, eum * potitiæ Pontificis intimaverunt. Quo ille audito, ut certe erat prudentiſſimus, Deo gratias retulit ; illumque inde eductum, in ſuam
l familiaritatem aſſumpſit l. Quem ubi de virtute in virtutem, gratia Chriſti provehente, ſcandere cognovit, amplius eum, pro collocata divinitus induſtria gratulans, amavit, ac m per triennium ſecum
m per diverſa expeditionum, ceterorumque commeatuum difficiliora itinera, quaſi prætentandi gratia, circumvexit, & ſacræ fidei & religionis catechiſmo devotius inſtruxit ; n ſicque eum ejuſdem cœnobii Fratribus D
n illum in ſupplementum divinæ ſervitutis obnixe repetentibus, Subdiaconi gradu decoratum, remiſit. Qui ibidem in ſanctæ converſationis ſtudio de die in diem per adoleſcentiæ tempus ſagacius invigilans, communi etiam Fratrum commodo & utilitati devotius intendens, majores ſcilicet juxta Apoſtolum honore præveniendo, coævos juſtis exemplis adhortando, ſubjectos ſacris ſæpius monitis ad meliora ſolicitando ; & ita divina clementia comitante, in brevi veræ religionis diſciplinam ad integrum conſecutus, o Diaconii quoque honore ſublimatus, eidem o
monaſterio, ut vere poſt patuit, Deo prædeſtinante Præpoſitus eſt conſtitutus. p p

7 Anno deinde poſt partum Virginis q DCCCC-
q LXXXIII, Ottone Imperatore ſecundo ; poſt periculoſiſſimum & etiam infeliciſſimum Calabriæ bellum, adhuc per orbem terræ clade & infamia notiſſimum, ex hac vita ſublato ; & Romæ cum ſummo totius Chriſtianiſmi mœrore, ſatis tamen honorifice, ſepulto ; certe poſt inconſideratam Merſiburgenſis Epiſcopatus r de-
r ſtructionem, & poſt innocentem (juxta vocem populi) Geronis Comitis s necem ; prædictus Henricus Bajoariæ t
Dux, Pater Henrici Imperatoris, ab Imperatore, patruele certe ſuo, ante ſeptennium ob infidelitatem & tyrannidem, quam contra eum paterno more exercuit, ab E
honore ſummotus, tunc occaſione juſtitiæ in ſpem regnandi arrogantiæ furore incaſſum elatus, herilem filium, dignum Dei ordinatione regni heredem, oppri-
re ; ſemetque in monarchiam regni, ſuadente ſeductore, conatur erigere. Cujus tamen nugalis machinatio, a primoribus regni, Deum ſane timentibus, & maxime a Willegiſo Metropolitano Mogontiaco & Bernardo Duce Saxonico pacifice ſedatur ; eique poſt multa apta & inepta, quæ modo melius ſilentur, quia in Chronicis plenius continentur, priſcus Ducatus redonatur. In proximo autem Natalis Domini die Otto tertius puer coronam regni a prænominato Metropolitano honorifice percepit, & in omni eccleſiaſtica perfectione feliciter, more avito, creſcere cœpit. Cujus quidem laudabilis induſtriæ initiale fuit indicium, quod u ſeptimo ſuæ ordinationis anno, ſæpe u F
dictum Altahenſe monaſterium Epiſcoporum conſilio, auxiliante demum Duce præfato, in priſtinum monachicæ religionis reformari fecit ſtatum.

8 Quidam igitur venerabilis vir Erchanbertus nomine, illic Abbas præponitur ; per quem auxiliante Domino, divinum ibi miniſterium, juxta Regulam S. Benedicti, religioſe diſponitur. Ad cujus ſtatim ſalubertimam admonitionem, promptæ obedientiæ juvenis Godehardus, corde & animo a ſæculi vanitate converſus, cum aliquantis ejuſdem loci Fratribus, monachus eſt factus, anno (ut ipſe nobis ſæpius intimavit) ætatis ſuæ XXXI x : [pluribus tamen x
ex eodem cœnobio, ut non ignotum poſtmodum memoriæ Fratribus digredientibus, inter quos erat quidam y Thetmarus ; quem poſtea Mindenſis Eccle- y
ſiæ . . . ſed non Epiſcopum vidimus.] Sed novellus novæ religionis tiro adoptatus melioris vitæ tirocinio, ut in priori propoſito ſolebat, toto cordis ac mentis affectu ad cæleſtis aulæ limen anhelabat : adeo ut novus Præceptor novo auditori, quod certe in talibus inſolitum eſt, conſiderata ejus probitate, omnem divini ovilis curam poſt ſe penitus commendaret, eumque ſibi in ſpiritualis exercitii filiationem ſingulariter præoptaret. z [Erat enim caritate fer- z
vidus, in labore ſtrenuus, in oratione devotus, meditatione profundus, contemplatione ſuſpenſus, corpore honeſtus, corde mundus, ſibi rigidus, defectibus aliorum compatiens, humilitate præcipuus, in paupertate lætus, & in vera nitidus caſtitate.] Qui tamen

præ-

inter monachos Altahenſes

Poſt obitum Ottonis I. Imp. & electionem Ottonis II.

ſub Erchanberto Abbate factus monachus, priusquam ſit ordinatus

dexter apud Epiſcopum Salisburg.

* Vide Append. pag. 843. col. 2.

A prædictus Abbas post triennium, vel causa infirmitatis, vel tædio curæ sæcularis, idem regimen reliquit, & ad secretioris vitæ solitudinem in conspectu interni Arbitri vacare decrevit.

vox, Præpositum, *vel quid simile: & ideo puncta signavimus.*

y Inclusa desunt in Mss. Graciensi & Rottendorf. in hoc dein sequentia contrahuntur.

A.VVOLF HERRO EX MSS.

ANNOTATA.

a *Hinc usque ad n.* 5 *omnia desunt in Ms. Rottendorfii.*

b *Loco* Bajoaria *scribitur ubique* Bauvvaria *in Ms. Graciensi.*

c Carolus *Martellus, filius Pippini Herstallii.*

d *Imo regni administrationem, quod sub ipsis adhuc ex Merovingis statutus Rex fuerit Childericus, quo depositio Pippinus Rex creatus est.*

e Altaha *duplex in Bavaria monasterium, superius & inferius, de hoc agitur modo. Est propinquum Danubio, milliari ab oppido Dechendorffio, ubi sacellum visitur S. Godehardo sacrum.*

f *Mss. Grac.* A S. Pirminio & Domino Odilone Duce Bauvvarico aliisque Christi cultoribus sapienter inceptum, & in religiosa monastica institutione feliciter est perfectum, ante distributionem Episcoporum, quæ decimo post anno in Bauvvaria a S. Bonifacio &c. *Coluntur S. Pirminius* 3 *Novembris, S. Bonifacius* 5 *Junii, & S. Willibaldus* 7 *Julii.*

B g *Hic est* S. Henricus, *e Duce Bavariæ Imperator: cujus Acta danda erunt* 15 *Julii.*

h *Altachii die anniversario S. Godehardi traditur præbere epulum omnibus, qui demonstrare possunt se ex ejus stirpe aut familia descendere. Ita Brovverus. Natus autem est circa annum* 960.

i *Sequentia uncis* [ ] *inclusa desunt in Mss. Graciensi & aliis.*

k *Apud Brovverum legitur*, Christianus Pataviæ Episcopus: *sed perperam. Fuit* Christianus *electus anno* 991, *mortuus anno* 1012 *aut sequente* 1013. *Eumdem hoc loco refert Ms. Rottendorfii & compendium Strozzianum. At Ms. Graciense habet*, Beatus vir Fridericus Juvavensis Episcopus. *Is est Archiepiscopus Salisburgensis, natus anno* 956, *mortuus anno* 990, *cui ætas S. Godehardi convenit: deinde favet Hundius, afferens a dicto* Friderico, *qui* tunc Altach in beneficio habuit, factum Acolythum & Subdiaconum: *quod scilicet beneficium ad Episcopos translatum fuit* tempore Ducis Henrici Prioris, *mortui anno* 955. *Is autem erat frater Ottonis primi Imp. de quo supra actum.*

l *Apud Brovverum varia inserta, desunt in Mss. & apud Surium, primo*, & cubicularium suum fecit.

C m *Secundo* Cancellariæ officium ei commisit: in quo officio talem se exhibuit, ut divinæ organum sapientiæ se omnibus exhiberet. *Quæ vix consistunt cum sequentibus, ubi* fidei & religionis catechismo instruendus *erat.*

n *Tertio inserta hæc erant*, Timuit autem sanctus juvenis Godehardus, ne quid in tantis, quibus præpeditus erat negotiis, vanum illaberetur animo; ideo a dicto Patavienſi recedendi petita licentia & vix obtenta.

o *Hundius*, a Pilegrino Patavienſi Episcopo ordinatur Diaconus. *Fuit Pilegrinus decessor Christiani ante memorati, mortuus* 31 *Maji anno* 991.

p *Quæ hoc numero narrantur, desunt in Ms. Rottendorf. Sunt in Graciensi.*

q *Erat notatus* annus Decccixxxvii, *sed errore amanuensium, numero quinto loco unitatis signato, quod correximus: Mortuus quippe est Otto* 2 *die Veneris* 7 *Decemb. anno* 983, *quod non potuit latere Auctorem Vitæ.*

r *Hæc defunctio contigit an.* 982 *a Gisilberto Episcopo, ad Archiepiscopatum Magdeburgensem promoto, qui ibidem Abbatiam pro Episcopatu subsitutam simul tenuit: sed Episcopatus dein anno* 1001 *fuit instauratus. Consule Chronicon Dithmari, Episcopi Merseburgensis creati anno* 1008, *mortui an.* 1018.

s *Est* Gero, 11 *Augusti anno* 978 *jussu Ottonis decollatus, ut accurate annus notatur in Ms. nostro Saxonico.*

t *Anno Christi* 990, *uti etiam notarunt Hundius.*

u *Inclusa uncis* [ ] *desunt in Ms. Rottendorf.*

x *Ms. Graciensi*, Quidam Dietricus, quem postea Mintdonensis Ecclesiæ, sed non Episcopum vidimus. *Desunt apud Brovverum ista* sed non, *& perperam, quia nusquam inter Episcopos refertur. Videtur tamen decessi*

CAPUT II.

S. Godehardi Abbatis vita in cœnobiis Altahensi, Hersfeldensi & aliis. Vita ejus privata: & sub eo Guntheri eremitæ.

9 His etiam diebus prænemoratus Bajoariæ a Dux obiit, cujus loco pius Henricus filius ejus surrexit; non patris insolentiam, sed initium sapientiæ timorem Domini pleniter secutus: quia erat omni litterarum studio principaliter imbutus, & totus sane fide & actu Catholicus. Qui statim in divini famulaminis cultu succensus, prænotatum cœnobium iterum spirituali privari Pastore, indoluit; & eumdem Godehardum, tunc b Presbyterum, b Abbatem ibi præponere voluit. Cui ille, per biennium, justa satis excusatione restitit; quia sedem & locum Pastoris sui, ipso superstite, usurpare non debuit. Sed postquam Abbas a Fratribus, & etiam ab Episcopis vocatus revenire recusavit, eisque licentiam, quem in locum ejus vellent substituere, mandavit; tandem Episcopali auctoritate, & Fratrum unanimitate victus, idem regimen, juxta Ducis decretum, suscepit c. Qui statim in exordio suæ promotionis totum se Christo vigilanter mancipavit, & districtiorem regularis vitæ tramitem, cum consociatis sibi Fratribus, ingredi anxie curavit, & in tali studio se ibidem per octo d annos indesinenter exercuit. Et præter hoc tamen, manuali labore multiplicem fructum, ac necessariam utilitatem acquisivit. Qui & ibi, in monte quodam, qui e Helingeresberg dicitur, castellum firmum, & in eo ecclesiam pulcherrimam in honorem sanctæ Matris Christi Mariæ, in cujus speciale servimen futurus erat, cum condecenti ædificio construxit; & circumquaque, maxime tamen in saltu Boemico, qui eidem Provinciæ proxime adjacet, ad triginta & eo amplius mansos, labore tantum manuum cum Fratribus, Apostolico exemplo, silvis & vepribus erutis, ad usum utilitatis mihi Deo servientium informavit. Interim anno Incarnationis Domini anno, nobilis Imperator Otto tertius ex vita hac, immatura morte, discessit: in cujus regnum prædictus Henricus Dux, omni pietate perspicuus, successit.

Recusatum Abbatiæ dignitatem b

addicunt Ecchardo tandem suscipit. c

10 Erat in illo tempore in f Herveldensi monasterio S. Wigberti g Bertholdus Abbas, venerabilis genere, & dignitate memorabilis; qui tamen, ut salva pace dicatur, ultra sui propositi ordinem humano more popularis famæ laudi intentus, ejusdem cœnobii Fratres, forte aliquanto debita conversatione sovit indulgentius, ita ut more Canonicorum proprietates sibi tam in privatis ædificiis, quam & in equis & cultioribus quoq; plurimis vestimentis, ac ceteris mundanæ gloriæ pompis vindicarent; & licentiam quoque dandi & accipiendi, cum illicitis ac superfluis conviviis, ceterisque talibus usurparent. Quo scilicet Abbate biennio ante finem sui ægrotante, & ultra Fuldam flumen in monte, quo ipse monasterium in honorem S. Petri Apostoli construxit, cum militibus ac ceteris sibi familiaribus, refrigerii lenitate commorante; Fratres indignatione permoti, & quasi a Patre contempti, ad Regem, tam per semetipsos,

f

g

Indisciplinatum monasterium Hersfeldense

Digitized by Google

A. VVOLF HERRO EX MSS.

quam & per litteras ac legatos, ſæpius diverſas querimonias dirigunt, ſibi victus & veſtitus neceſſaria denegari; & illis cum ceteris Chriſti pauperibus eſurientibus, res Eccleſiaſticas per vana & inutilia prorſus diſſipari. Quam eorum querimoniam Rex ſapiens altius quam ipſi opinarentur intelligens, ſed & vitam illorum non neſciens, diutius diſſimulando diſtulit: ſed ad poſtremum, importunitate eorum devictus, modificato ſermone reſpondit, libenter ſe Patrem eorum, ſi Dei dono convaluerit, de talibus admoniturum; ſin vero obierit, eis & ſibi in præponendo Paſtore in divinis & humanis, ſapientum conſilio, juxta timorem Domini proviſurum.

reformandum ſuſcepit & regit eos

11 At memorato Abbate paulo poſt defuncto, prædictum Godehardum eis Patrem Gubernatoremque, Epiſcoporum conſilio, præpoſuit; quem etiam, ut in omnibus eis juxta Domini timorem & monachicam vitam provideret, ſolerter præmonuit. *b* [Qui illuc per Willegiſum Archiepiſcopum perductus, & per eum etiam, ſicut Deo gratias optime noverat, ad benefaciendum ſapienter inſtructus, in primo adventu, gratias divinæ pietati referens, ejuſque directionem in præteritis, præſentibus, & futuris ſolicite quærens; primitus eis, juxta regulare præceptum, duriora & aſpera mandata propoſuit; & licentiam eis ad preces Metropolitani, aut ſecum hæc celebrandi, aut quo vellent diſcedendi, contribuit. Qui ſtatim unanimiter conſpirati, ſimul omnes (paucis tantum ſenioribus vel pueruli remanentibus) egreſſi, per diverſa loca varie ſunt diſperſi. Quos tamen poſtea ſaniori conſilio, & eorumdem qui remanſerant certe induſtriam ejus ac manſuetudinem intelligentium auxilio, quoſdam citius, quoſdam vero ſerius, pene omnes ad ovile revocavit; eoſque ſub levi jugo Chriſti facile Domino gubernante coadunavit.

aut & alia duo,

Civitatem vero ipſam, & clauſtrales cohabitationes, a ſuperfluis & ineptis pluribus ædificiis, illico purgavit; & in condignam monachicæ neceſſitatis habitudinem honeſte reformavit: &, cum inibi inventis & aliunde acquiſitis Fratribus, in eodem *i* cœnobio *i* per ſeptem annos digne Deo & hominibus *k* laudabiliter miniſtravit.] *k* Commendata ſunt ei & alia *l* duo monaſteria, Tegerenſe & *l* Chremſenſe, quæ pari C quoque diligentia in Chriſti ſervimine gubernavit.

12 Iiſdem temporibus fuit in Thuringiæ partibus quidam vir nobilis, dignitate & meritis illuſtris, nomine Guntherus; qui pro delictis juventutis ingemiſcens, & conſiderata diligentius actuum ſuorum qualitate, faciem Domini in confeſſione præveniens, Herveldiam ad novum Abbatem, digne (ut poſtea patuit) pœnitendo, acceſſit; eique omne ſecretum cordis ac voluntatis ſuæ, funditus aperuit. Quem Abbas, juſte in Deo timoratus, blanda conſolatione & condigna etiam proviſione, pœnitentem ſuſcepit; & ad monachicam uſque profeſſionem, ſaluberrima ſui commonitione, Domino cooperante, convertit. Qui propriæ diffidens imbecillitati corporis & animi, ad penitus abdicanda quæcumque ſunt ſæculi, multiplicem ſuæ hereditatis proprietatem, quam acceperat a progenitoribus, Eccleſiæ S. Wigberti in uſum Chriſto famulantium, cum conſenſu heredum ſuorum, firma traditione delegavit; ac ſemetipſum ibidem in regularem perſeverantiam, ſpontanea promiſſione, mancipavit: primitus tamen ſub teſtibus teſtamento pactus, ut monachus factus, *m* monaſterium, quod *n* Gellinge dicitur, victus & veſtitus gratia, ipſe poſſideret, ac Fratribus illic Chriſto ſervientibus, ſecum inde neceſſaria provideret. Sed Abbas, prudenti pertractans conſilio, homini noviter converſo talem pactionem, in via mandatorum Dei, maximo futuram eſſe periculo; & plus inde per dies animæ naſci diſpendium, quam corporis, ut putabat, ſubſidium: interim illum provida mente ab incepto ſuſpendit, & laico habitu adhuc uſum ad Altahenſe monaſterium ſecum perduxit. Ibidem prædictus vir cordetenus compunctus, petiit ab Abbate ut ante profeſſionem, liceret ſibi Romam petere, & Apoſtolorum Chriſti aliorumque Sanctorum interceſſionem, pro tranſactæ vitæ deviis & pro novæ vitæ ingreſſu, quærere. Quo permittente, it & redit: tandemque ante altare S. *o* Mauricii cingulum deponens, caput & barbam totondit; & facta de more, petitione, ſuſceptus, ac aliquamdiu regulariter probatus, ab eodem Paſtore monaſticæ vitæ habitum eſt adeptus.

monachus in Altahenſi factus,

13 Verum, poſt votum profeſſionis; non immemor ſuæ, quam præſcripſimus, pactionis, adiens Abbatem, licentiam petiit patriam repetendi, & locum, quem pepigerat, juxta condictum incolendi: quod prius Pater interim conſenſit, nolens eum obſtinata contradictione ab affectu, quamvis iniquo, prohibere; donec, ratione dictante, illicita cupientem animum, paulatim poſſet mitigare. Venienti ergo ad locum, Gellinge dictum, & diſponenti neceſſitates ibidem commanentium, ex occultis tentatoris inſidiis, Deo, ut certe credimus, ad exemplum B. Job permittente, multa & varia ei occurrerunt incommoda. Pro quibus dum ipſe, ſcilicet ante pauperiatis ac laboris inſolens, ad Abbatem ſæpius quæritando confugeret, ejuſque pro talibus conſilium & auxilium anxie perquireret; ſolicitus Pater, fluctuationem mentis ejus profunde perſpiciens, & ſubſecuturam forte cordis mutabilitatem vehementer pertimeſcens; blanda interdum conſolatione & ſuaviloqua commonitione mœſtitiam ejus mitigans, interdum vero, juxta Apoſtolum, arguendo, obſecrando, increpando, opportune, importune, nutantem ejus animum caſtigans, ad viam ſalutis cum reducere ſtuduit: quod tamen adhuc modicum profecit. Sed cum in hac altercatione ſæpius luctarentur, & in hujuſmodi moleſtia ambo crebrius fatigarentur; illi iterum, quadam die ſuæ ſolicitudinis querelam ſuggerenti, vir Dei debito juſtitiæ zelo permotus, turgente, ut ajunt, pulmone reſpondit; ut aut in promiſſa obedientiæ ſtabilitate Deo devotius ſerviret, aut certe ad ſolitam ſæculi vanitatem, laqueis iterum ſatanæ irretitus, abjecto habitu rediret. Ad quam vocem ſtupefactus auditor intremuit,* & erroris ſui nimietatem ſero tandem perhorreſcens, ingemuit, omni prædicta pactione cordetenus oblita; & tota cujuſcumque incommodi querimonia abolita, ad Altahenſe monaſterium, ubi tunc ſub ejuſdem Patris cura (ut in gratia omnium loquar) ſingulare divini cultus ſtudium fervebat, ſe contulit; & illic Fratribus humillime ſubjectus, & in ſacræ religionis diſtrictione pleniter in breviori tempore divini roris infuſione inſtructus, ultra regulare præceptum ſemet, etiam Prælatis admirantibus, afflixit.

& ex pacto Prior in Gellinge.

* vide Arnold. part. 803. col. 2.

14 Tertio namque ſuæ converſionis anno in prædicto Bohemico ſaltu eremum petiit, in qua ad xxvii annos, in ſtudio ſanctæ religionis & in ſumma veraciter diſtrictione ſpontaneæ paupertatis, ferme triginta ſex annis cum ſibi commanentibus, vixit. Annona denique eorum erat ſimplex & modica, agili ſtudio a Rege Ungarico, & de Bohemia & Polonia, nec non & de ceteris diverſis provinciis, ſimul cum veſtitu conquiſita. De potu, ut omnibus notum eſt, nihil prorſus ibi niſi ſola aqua habebatur; & ipſa etiam, hoſpitibus ad ſufficientiam. Fratribus vero ad menſuram, dabatur. Nam litteras omnino, Frater ille niſi tantum Pſalmos, non didicit, & tamen

qui deinde ad eremum ſecedens,

omnem

Digitized by Google

A omnem rationem & intellectum Evangelii, legis, & Prophetarum, & historiarum quoque, ex creba Fratrum relatione, & etiam avidiore verbi Dei exauditione, mirabiliter percepit; adeo ut nonnumquam obscuriora quæque mysticæ intelligentiæ, interdum jocando, interdum vero admonendo, stupentibus auditoribus, proferret. Quod nos quidem, qui eum familiarius novimus frequenter audivimus; præcipue tamen, cum in summa sua festivitate, in nativitate scilicet sancti Joannis Baptistæ specialis sui patroni, sermoni ejus affuimus; quo, in capitulari collatione, eodem die, Fratres suos admonebat, dum eos de ejusdem Patris vita & moribus, victu & etiam vestitu & operibus, ad paupertatis suæ Domino Deo placitam tolerantiam instruebat. Verum enim dico, & coram Deo non mentior, quia omnes pene qui aderant eidem sermoni, ad uberrimam lacrymarum effusionem, dono Dei, sunt compuncti. Assedit ergo ibidem venerabilis Abbas Altahensis Rathmundus, cum pluribus sui cœnobii Fratribus, & aliis multis insuper hospitibus, præter nos, quos in Canonico habitu illuc ingredi religio vetuit, quos tamen Fratrum familiaritas & maxime Abbatis licentia circumquaque ad fenestras, concionatore ignorante, clanculo collocavit: erat enim (ut de S. Benedicto dicitur, quem post Deum, vita & moribus maxime sequebatur) & scienter nescius, & sapienter indoctus.

Illiteratus sanctis, si amporis amatoribus dicendus fuit.

B

15 Beatus itaque Godehardus, senio & labore jam fessus, & etiam tædio sæcularis curæ repletus, annuente Rege, Herveldense regimen præclaro viro Arnoldo, suo prius eo loci Præposito; & p Bertholdo, æque venerabili suo Primicerio, Tegerense commendavit: sicque ad Altaha remeavit; ubi, si Deo tantum placuerit, in finem vitæ suæ in debito cœptæ religionis studio perseverare decrevit. Idem enim monasterium omni devotione, ut vel hodie ibi liquet, adornare studebat; libris scilicet pretiosissimis, missalibus, vestimentis, ceterisque variis & utilibus ecclesiasticis ornamentis: maxime tamen (quod ubique notissimum est) plurimos in eodem cœnobio Fratres, scientia & moribus illustres, enutrivit; quos postea inter diversa monasteria Patres ac Doctores, Regis ac Episcoporum petitione dispertivit. Sed, cum jam in laboriosa, sibi tamen placita, illa sua quiete, per q decem annos, in hujusmodi pausaret; totaque cordis intentione in regione vivorum Domino placere, diurnis nocturnisque suspiriis, præoptaret, mirabile C tandem somnium vidit, ut ipse nobis sæpius intimavit, propter quod se de hoc mundo transitorum certissima visione putavit.

p

S. Godehardus Altahum emittit.

q

16 Quadam igitur nocte, ut semper per triginta jam annos consuevit, post primam tantum noctis quietem ecclesiam ingrediens, psalmodiæ ceterisque talibus officiis intentus, pernoctabat; sed & post Matutinas in incepto decreto perstabat. Jamque aurora irradiante, modice dormitans cubiculum intravit; seque super scamnum tantum inclinans, hujusmodi somnium vidit. Nam oliva pulchræ magnitudinis ibi in claustrali atrio stabat, & putabat se sub eadem arbore lectionis studio sedere, & ad se quasdam graviores & ignotas personas accedere; quæ se a Rege eo missas assererent, ut eamdem olivam sefossam sibi in Regale seminum deferrent. Nec mora, ut sibi videbatur, secures & fossoria arripiunt; eamque, summa festinatione extirpare contendunt: sed quanto altius infodiunt, tanto densiorem radicum cæsitatem inveniunt. Quod ipsi videntes, festinationis causa, admotis securibus, radices secando præcidunt; sicque evulsam arborem secum auferentes discendunt. Et statim, ut æstimabat, ex relicta radicum densitate, innumera & speciosa virgulta so-

Apparet visionis olivæ effectus.

Ex vitulo dimus.

creverunt; quæ totum etiam atrium, sua multiplicatione repleverunt; ita ut & vulgus diversi sexus & ætatis accesserit, & de eisdem frutetis plantaria plura evellens per rura & compita disseminaverit. At ille evigilans ecclesiam statim intravit; sesequc, totum cogitatum suum in Domino jactans, divinæ clementiæ attentius commendavit; quia secundum illud somnium, se inde discessurum citius existimavit. Quod tamen sapiens quisque alia evidenter portendere, patenter intelligit; qui multiplicem doctrinæ illius numerositatem solicite perpenderit, & illic in prioris religionis exercitio relictam, & postea ubi ubi per diversa divinitoris dogmata salubriter dispersam. r

A. VVOLF HERRO EX MSS.

ANNOTATA.

a Henricus *secundus Dux obiit anno 995, relicto hærede* S. Henrico *filio*.

b *Hundius* Sub Erchanberto Abbate Sacerdos XII Kalendas Januarii a S. Wolfgango ordinatur, *ergo ante ann. 994, quo S. VVolfgangus Episcopus Ratisponensis obiit* II *31 Octobris*.

c *Anno 997 id factum observat Brovverus*.

d *Ergo usque ad annum 1005*.

e *S. Henricus concessit S. Godehardo* mercatum & telo- E nium, in villa prope monasterium Helingerinperch dicta, anno 1009 Indict. 7, 7 Idus Junii. *Consule Diplomata S. Henrici a Gretsero edita*.

f Heraelda *illustrissimum & ditissimum in Hassia cœnobium, in quo S. Vvigbertus fuit depositus, uti ducetur ad ejus Vitam 13 Augusti*.

g *MS. Gracense* Bernhardus. *Bodec.* Berinherius.

h *Inclusa* [ ] *uncis desunt in MS. Rottendorf. sunt vero in MS. usque ad annum* 1012.

k *MS. Græcense*. Commendatum est ei & aliud monasterium Tegarnic, *quod* pari quoque diligentia &c. *Est* Tegerense *seu* Tegernseanum *potentissimum Bavariæ Superioris monasterium ad lacum Tegernum, de quo latius egimus 25 Martii ad Vitam S. Cyrini seu Quirini Martyris Romani, cujus corpus illic adservatur*.

l Chrempfense monasterium, *vulgo* Crembsmunster, *in Austria superiore, a Tassilone Duce Bavariæ anno 777 fundatum*. Cremiphanense &c. Vide Append. p. 843. c. 2.

m Gunterus *titulo Sancti refertur 9. Octob. cujus Vita tunc accuratius erit examinanda: in qua omnia eadem, quæ hic leguntur, etiam continentur & sunt in MS. Rottendorf.*

n Gellinge monasterium *in patria ejus Thuringia: in* F *illo Arnoldus successor S. Godehardi in Herisfeldensi, mortuus est anno 1031, uti legitur apud Schasnaburgenses*.

o *Brovverus* Sanctæ Mariæ: *quod idem infra num. 56 nominatur, & forte simulate corrigendum est, nam etiam sic habet MS. Bamberg.*

p *MS. Græcense* Purchardo; *Bodec.* Burchardo.

q *Ergo usque ad ann.* 1022.

r *Clarius dixisset eo visu præmonstratum, quomodo a monasterio avellendus & ad Episcopatum transferendus Godehardus, ibidem nihilominus esset in discipulis multiplicandus. Porro pars 2 de Vita Episcopali S. Godehardi hunc sumit initium. Sub nova quasi præfatione* Ad Detensorem, *quo nomine suum magistrum Albuinum intelligit auctor. MSS. Bamb. & Bodec. hinc auspicantur librum 2.*

CAPUT III.

Episcopatus Hildesheimensis diu recusatus, dein admissus. Controversia de præeminentia in monasterio Gandersheimensi.

17 QUoniam quidem beati viri vitam, non propria scientia, quæ certe nulla est, sed Divina clementia favente, ab exordio hactenus per multa laudabilia descripseram; gratias pro scite condignas eidem clementiæ refero, tunmque, Venerande Pater, auxilium, quem a fine usque in finem in omnibus, & in hoc præcipue negotio eruditorem, defensorem, correctoremque prælegi; tuum, inquam, tuique si-

A. VVOLFHERO EXAM.

milium auxilium & interventum ad Deum implo-
ro, ut deinceps majora & laudabiliora, illius di-
rectione, sine mendacii fuco, veraciter & con-
grue describam. Anno igitur post incarnati verbi
Dei mysterium XXXII, Regni vero Domini Henri-
ci XXI, Imperii autem IX, felicis memoriæ a Bern-
wardus, venerabilis nostræ Ecclesiæ Antistes, ex
hac vita ad perpetuam migravit: cujus certe obi-
tus totam regionem maxime contristavit. Erat
enim, ut festinando omnem ejus vitæ historiam
transcurram, in cuncto divinæ servitutis studio ju-
ste fervidus, & in tota mundanæ utilitatis sagacitate sapienter providus; contra rebelles & indu-
ratos jure severus, erga obedientes & modestos ri-
te mansuetus; in eleemosynis & miseratione com-
patiens & largus; vigiliis, jejuniis, & oration-
ibus convenienter intentus. Monasterium itaque no-
strum, libris, serico, auro, argento, gemmis,
picturis, aliisque ecclesiasticis ornamentis pluribus
decenter redimivit; Clericos, auxiliante Deo multos,
& etiam in divino servitio utiles enutrivit; vene-
rabile templum S. Michaelis, proprio labore con-
structum, suaque hereditate & acquisitione suffi-
cienter dotatum, in monachicam religionem Deo
consecravit; turres munitissimas, & etiam hono-
rificas, cum adhærente muro, in Orientali & Oc-
cidentali parte nostræ civitatis, in tuitionem ci-
vium construxit; ecclesias multas, cum variis &
utilibus ædificiis, per diversas Episcopii curtes ædi-
ficavit; & omni prorsus Pontificalis provisionis
honestate, in divinis & humanis, solerter invigi-
lavit.

a Test. S. Ferreoli, Hildesh. Annuarii Episcopi obitum.

b

18 Eodem tempore Imperator *b* Gruona sedebat,
& præmemoratum Abbatem, solito semper pietatis
more, secum habebat. Adveniente ergo Legato
cum hac lugubri legatione, Imperator fidelem
Christi suique amicum condigno mœrore deflevit;
& piam ejus animam Deo & sanctis Deo An-
gelis debita commemoratione commendavit. Dein-
de Abbatem secreto soliloquio convenit, eique suæ
voluntatis arcanum de Episcopatu ejusdem Sedis
aperuit. Cui statim ille in faciem restitit, & se
indignum tali ac tanto honore & officio respondit.
Quem item itemque ex abundantia cordis devotius
admonuit: ille vero in cœpta excusatione firmiter
perstitit: dicens, certe se majora onera divitiarum
C ob hoc rejeciſſe, ut soli Deo liberius vacaret,
& fragilis vitæ finem, in solita dilectaque sibi
paupertate, securius expectaret. Imperator vero per
Episcopos duritiam cordis ejus emollire tentavit;
eosque de talibus illum convenire rogavit. In quo-
rum ille colloquio, solita fiducia restitit; & se
tandem, si hoc tamen nomine dignus eis videre-
tur, donec Ratisbona aut Patavia vacaret, ubi
non sibi sed suis tantum prodesse posset, libentius
expectare retulit. Sicque ibidem, per totam he-
bdomadam de hoc inter eos causa tractabatur; sed
ille semper in eadem suæ sententiæ tenacitate reti-
nebatur.

d S. Henrico oblatum Episcopatum renuit b

19 Tandem in vigiliis S. Andræ Apostoli, quæ
tunc in quinta feria ante adventum Domini evene-
rant, item somnium vidit, quod tunc soli Imperá-
tori, postea vero & nobis gratulando, & etiam
lacrymando, sæpius intimavit. Aspexit enim, in vi-
sione, post solitas nocturnas vigilias ac preces ma-
tutinas, ut sibi videbatur, in atrio ejusdem eccle-
siæ, in qua post triduum Deo consecrandus erat,
nimiam certe multitudinem inter se tumultuantem,
& de Episcopio Hildenesheimensi sevio concertan-
tem. Tunc accessit ad eum in media multitudine,
cum pulchra puellarum caterva, quædam Matro-

mater visa fuit,

na venerabilis, vultu & habitu mirabilis: &, ap- D
prehensa manu ejus, de frequentia turbarum, eum
in eamdem ecclesiam introduxit; &, extenta dex-
tra, nutu tantum eum ad agendam ante Crucifi-
xum *c* veniam, admonuit. Statim, ipso se ad *c*
preces inclinante, ipsa cum circumstantibus clara
voce ita Deo psallere cœpit. Infunde unctionem
tuam clemens nostris sensibus. Ad quam vocem
ipse a somno vigilans, & ejusdem visionis mysterio
compunctus, ecclesiam intravit, & coram altari
Domini prostratus, divinæ pietati se suamque vi-
sionem commendavit. Facto autem die Imperato-
rem secretius convenit; & mentis suæ pertinaciæ
remissa, visionis ei seriem aperuit; & tandem se
divinæ prædestinationi, & ejus etiam consilio ac
voluntati obsecuturum, devovit. Nec mora, eo-
dem die, diluculo Clerus noster cum militia adve-
nit: quibus dum Imperator suum secretum, imo
divinum decretum intimavit; tota eorum unani-
mitas, grataater Deum laudando, suscepit:
quamvis primo, quod nec mirum erat, aliqui vel
ob ignotam ejus vitam, vel etiam ob auditam olim
juventutis ejus nimietatem, ad tempus expaveſce-
rent, sibique tale aliquid pertimescerent. Sequen-
ti vero die, in Natali Apostoli *d*, cum summo
Cleri plebisque tripudio, eidem pastoralis cura com-
mendatur, qui in proxima Dominica Adventus
Domini, ab *e* Aribone Metropolitano Moguntiaco
digne Deo consecratur.

ordinatur Episcopus ab Aribone Moguntino. d

e

E

20 *f* Sed tamen in ipso ejusdem honoris, sive, *f*
ut ipse putavit, oneris initio, justis a Deo, ut
vere creditur, prædestinata, non defuit tentatio.
Nam idem ejus consecrator Aribo, eodem die an-
te Missarum solennia secretius cum cum Episcopis
convenit; eique in Gandersheimensi loco & circum-
jacente territorio omnem Pontificalis officii pro-
visionem, *g* Banni sui interpositione, prohibuit. *g*
Quem quidem bannum ipse, suæ simplicitatis mo-
re, nec approbavit nec renuit, sed statim ad Im-
peratorem, ab eo solummodo patrocinium in tali-
bus quærens, confugit. Qui confestim Archiepiscopo
cum Confratribus familiariter accersito, & dissimu-
lata cordis molestia sui, hunc novum conflictum
banno soluto sapienter pacificeque diremit. Et sic,
prædicta consecratione festive celebrata, eamdem
diem in timore Dei exultantes læti peregerunt, &
ita in pace suum conventum dissolverunt. Non er-
go vobis, o lectores, incommodum vel fastidiosum
videatur, si hujusmet conflictus initium, vobis cer-
te in posteris necessarium, altius necessitatis causa
repetatur. Quidam Dux Saxonicus *h* Ludolphus no-
mine, cum sua conjuge Oda, cum consilio & li-
centia *i* S. Altfridi, quarti nostræ Ecclesiæ Episco-
pi, Romam petiit; & a Beato *k* Sergio Papa reli-
quias Sanctorum Præsulum *l* Anastasii & Innocentii
impetratas domum deportavit: in quorum honore
monasterium & cœnobium Virginum, primo *m* in *m*
Brunesteshusen, deinde, quarto post anno, in Gan-
dersheim construxit: & easdem villas, cum adja-
cente territorio & omnia sua hereditate, illuc in
utilitatem Christo militantium contulit, & filiam
suam Hademutam Abbatissam ibi primam, eodem
Episcopo ordinante, constituit.

ipsa prius controversia de Gandersheimensi

monasterio sub invisibili statione Virginis dedicando

21 Sic totum idem territorium ab initio semper
ad Hildenesheimenses Episcopos per CXI annos per-
tinuit; & nullus Moguntinus Præsul quidquam in-
de vel sibi, vel suæ Ecclesiæ vendicavit; donec a
Rabano duodecimus *n* Willegisus Metropolitanus *n*
Moguntiacam Cathedram insedit, vir certe in omni
Catholica pietate præclarus, sed in hoc solo tantum
periculose temerarius: qui suadente, ut impune vo-

luta-

ed by Google

ritatem loquar, Domina Sophia ſorore Imperatoris Ottonis tertii, quæ juvenili jactantia & generis dignitate elata, a e Palligero tantum velari geſtivit, eumdem locum ſibi uſurpare tentavit. Quæ tamen p machinatio in conſpectu Regis & Principum, p Oſdago, octavo poſt Altfridum noſtræ Eccleſiæ Epiſcopo, veritatis ei & juſtitiæ voce reſiſtente, diſperit; quando vix obtentu Regis, ejuſque matris licentiam ab eodem Epiſcopo obtinuit, ut ibi in natali S. Lucæ Evangeliſtæ Miſſam celebraret Archiepiſcopus, & prædictæ Sophiæ relationem ſimul cum ea ageret; de ceteris verò velandis Virginibus, noſter Præſul ſuo jure provideret. Poſt pauca autem, prædicto Oſdago Epiſcopo defuncto, & Gerdago etiam nobis electo, & poſt biennium functo; Dominus Bernvvardus, Regius Capellanus, eamdem Sedem obtinuit: quem idem Archiepiſcopus conſecravit; ſed ſuper eadem repetione prorſus obticuit, donec Domina Gerberga Abbatiſſa venerabilis novum monaſterium, quod ipſa poſt incendium conſtruxit, voluit conſecrari. Sed, quia ipſa, infirmitate detenta, ea providere non valuit; prædictæ Sophiæ, ſpirituali certe filiæ ac etiam neptî, hanc procurationem commendavit: quæ ſtatim, ſolito more, proprium Epiſcopum contempſit, Archiepiſcopum honorifice ad talia vocavit. Qui iterum pro hujuſmodi ſuaſione, juris oblitus, eumdem locum invadere feſtinavit: ſed Præſulis noſtri litteris commonitus, diſtulit. Iterum invitatus, iterumque auctoritatis jure repellitur. Ad tertiam verò invitationem Archiepiſcopus illuc advenit, eccleſiam, ut putabat, dedicaturus: quod certe Eggehardus Sleſvicenſis Epiſcopus, vere fidelis noſtræ Eccleſiæ filius, illuc cum Clero a noſtro Domino miſſus, ſcripturarum auctoritate intercepit. Poſt multas autem & varias hujuſmodi diſceptationes, eadem cauſa tandem ab Epiſcopis comprovincialibus, uſque in præſentiam Romani Pontificis Imperatoriſque comperendinatur.

ubi velandæ Sophiæ Ottonis ipſum ei ſuccedere nolo

& ad Moguntiæ jus transferre

B

C

22 Sed eo tempore pius Otto tertius Imperator ad Chriſtum migravit; cujus loco, ut prænotatum eſt, Henricus in regnum ipetravit. Qui ſtatim natalem S. Laurentii Padelbrunæ celebravit: ubi Domina q Cunigunda regalem coronam percepit. Prædicta etiam Gerberga Gandesheimenſi Abbatiſſa ſæculo exempta, Sophia ei ſuccedens, ſolito iterum more ibidem Principum licentiam Domini Bernvvardi a Palligero benedicendi impetravit. Deinde novus Rex primum ſui honoris annum, in Natali Domini, Phalidi inchoavit. Ibi coram eo per Principes ſæpius dicta Epiſcoporum lite recitata, cordetenus indoluit; & ad illam ſedandam, ſæpe interceptam dedicationem Eccleſiæ Gandersheimenſis collectis nonnullis Epiſcopis in Vigilia Epiphaniæ Domini deſtinavit. Illuc ergo ſtatuto die advenientes, & Dedicationis officium inchoantes, intus ſacro myſterio peracto, Rex cum Epiſcopis & Primatibus ante fores ad populum proceſſit. Cum Moguntinus Metropolitanus una cum aliis Epiſcopis adveniſſet, & Dedicationis Officium ſtatuto die conſummaſſet, Dominus Archiepiſcopus Willigiſus publico ſermone æſtimationis ſuæ culpam profeſſus, juri & repetitioni ejuſdem loci præſente Rege et multis Primatibus ſuis abrenuntiavit: & in teſtimonium hujus abrenuntiationis, ferulam Epiſcopalem Domino Bernvvardo, ut poſtea in Franconovordenſi Concilio claruit, coram Clero & populo condonavit. Archiepiſcopus verò, hac lite ſedata, Præſulem noſtrum, omni honore & caritate quoad vixit, dilexit, & in noſtro cœnobio fraternitate honorifice acquiſita, ſummam dilectionem & loco & fratribus providit: qui quinto poſt anno, plenus dierum & bonorum etiam operum, ad Chriſtum migravit. Cujus ſucceſſorem * Erkanbaldum, Fuldenſis cœnobii prius Abbatem, Dominus Bernvvardus Kal. Apri-

nihil vulneravit.

q

Willegiſo Moguntino concedere unquam hæc prætenſa jura

**Codex Erchimboldus, quod ſucceſſor fruſtra voluit ſuſcitare contra Gerdebardum.*

lis Moguntiæ conſecravit: qui ibidem novem annos præſidens, ordinatorem ſuum, conſanguinitate etiam ſibi propinquum, debita devotione percoluit, & ſupradictæ controverſiæ omnino conticuit. Huic autem Aribo Regius Capellanus ſucceſſit; quem Imperialis annuli dono, regio more, præſignatum, Bernvvardus Epiſcopus, ad principale altare, prænotatæ Gandenesheimenſis eccleſiæ, Presbyterum ordinavit; eique in verbo Domini & banni S. Petri auctoritate, ejuſdem altaris & etiam loci vel circumjacentis territorii uſurpationem, invaſionem, aſtante Imperatore cum Epiſcopis, publicè interdixit. In hujus banni vindictam, ille novo noſtro Patri intulit tentationem prædictam. Erat tamen, ut veritatem non occultemus, idem Archiepiſcopus genere & dignitate, & probabili morum etiam gravitate, vere venerabilis; ſed in hanc tantum temeritate erga nos pro parte culpabilis. Hæc ergo hujus conflictus abreviatio ideo hic adnotatur, ut ſubſequentis diſceptationis, de eodem Gandenesheimenſi territorio, veritas & ratio clarius cognoſcatur.

AVVOLFHERRO EX MSS.

F

ANNOTATA.

a *Colitur* S. Bernvvardus 20 *Novembris*.

b Gruona, Grunna & Gruna, *oppidum Thuringiæ. Bamb. MS.* Grutiahn, *& infra n.* 24 Grum.

c Veniam agere *aut* facere, *eſt corpus reverentiæ cauſſa inclinare, ut ſæpius in hoc opere occurrit. Conſule* 26. *Martii Miracula S. Ludgeri* § 7 *litt.* q.

d *MS. Rottendorf.* Prius habita Cleri plebiſque Canonica & legitima electione, eidem paſtoralis.

e Aribo *præfuit Eccleſiæ Moguntinæ ab anno* 1020 *ad* 1031. *De quo conſule Serrarium lib.* 5 *Rerum Moguntiacarum p.* 729 *& ſeqq.*

f *Sequentia deſunt in MS. Rottendorf.*

g Bannum *multæ genus in Legibus Longobardicis* 60 *ſolidorum aut verberatio tot ictuum: & dein pro quacumque indictione pœnali ſumptum.* Bannum *enim proprieſſime edictum eſt*, bannice *edicere; transfertur autem etiam ad id quod edicto indicitur ſignificandum.*

h Ludolphus, *Dux Saxoniæ, pater S. Brunonis, qui cum Martyribus Ebbeckesdorpienſibus occiſus colitur* 2 *Februarii, ubi* § 2 *p.* 311 *deduximus iſtius familiam & hunc locum illuſtravimus. Nomen uxoris* Oda, alias Yda *ſcriptum, marginali Nota Brovverus indicat, MS. Boder.* Luitoltus, *Bamb.* Luttoltus.

i Altfridus *ſedit, ſi credatur Eggehardo, ab an.* 847 *uſque ad ann.* 875, *quo mortuus traditur feſto Aſſumptionis S. Mariæ: quo cum die, non reperimus ullis faſtis adſcriptum; tamen titulo Sancti eum honorant, Trithemius l.* 3 *de Viris illuſtribus Ordinis S. Benedicti c.* 27, *Bruſchius & Vvion in Epiſcopis Hildesheimenſibus, & Bucelinus ad diem* 9 *Decembris.*

k *Hic eſt* Sergius II *Papa, qui ſedit ab an.* 844 *uſq; ad ann.* 847, *quo mortuus eſt* 12 *Aprilis. Hinc liquet aut Altfridum citius fuiſſe in Epiſcopum electum, aut id actum ejus necdum Epiſcopi conſilio.*

l *Solius* Innocentii *meminit Vitichindus, quem Innocentium primum aſſerit Albericus in Chronico, & Reliquias an.* 849 *alibas tradit. Colitur dictus Innocentius* 28 *Julii. Alia S. Anaſtaſii dedimus* 27 *Aprilis. Reliquiarum de hujus corpore acceptarum meminit etiam Tangmarus in Vita S. Bernvvardi.*

m *Eggehardus de Altfrido Epiſcopo.* Hic anno Domini 852 cum Ludolpho primo Duce in Brunetesbuſen, & quarto poſt anno in Gandersheim, Virginum cœnobium inchoavit. *Fuit Gandersheim celeberrima Abbatia* XXIII M. P. *Hildesheimio diſſita. Tangmarus eundem ann.* 852 *primo loco aſſignat: at an.* 856 *cœptum conſtrui monaſterium in Gandersheim tradit. MS. Bamb.* Brunesthehuſen *ſcribit.*

n Willigiſus *ſedit ab anno* 972 *uſque ad* 1011, *hinc ſupra indicati anni* CXI. (*perperam excuſi* CCXI.) *computandi forent ab an.* 849 *indicato uſq; ad ann.* 989. *Controverſia hæc latius deſcribitur in Vita S. Bernvvardi.*

o Palliger *ſcilicet Archiepiſcopus Willegiſus, qui pallio utebatur. in MS. tamen Bamb. legitur*, ab Adalgero cantum Epiſcopo.

p Oſdagus, vir ſummæ caritatis ac caſtitatis, in ſancta religione probatus, *ſedit ab anno* 985 *ad annum* 989, *ut legitur in Chronico Hildesheimenſi. At Bruſchius aſſerit ſedisſe ab anno* 986 *uſque ad an.* 990.

q *Acta* S. Cunigundis Imperatricis, *illuſtravimus ad diem* 3 *Martii.*

CA-

A. VVOLFHERO EXMS.

milium auxilium & interventum ad Deum implo-
ro, ut deinceps majora & laudabiliora, illius di-
rectione, sine mendacii fuco, veraciter & con-
grue describam. Anno igitur post incarnati verbi
Dei mysterium MXXII, Regni vero Domini Henri-
ci XXI, Imperii autem IX, felicis memoriæ Bern-
wardus, venerabilis nostræ Ecclesiæ Antistes, ex
hac vita ad perpetuam migravit: cujus certe obi-
tus totam regionem maxime contristavit. Erat
enim, ut festinando omnem ejus vitæ historiam
transcurram, in cuncto divinæ servitutis studio ju-
ste fervidus, & in tota mundanæ utilitatis sagacitate sapienter providus; contra rebelles & indu-
ratos jure severus, erga obedientes & modestos ri-
te mansuetus; in eleemosynis & miseratione com-
patiens & largus; vigiliis, jejuniis, & oration-
ibus convenienter intentus. Monasterium itaque nostrum, libris, serico, auro, argento, gemmis,
picturis, aliisque ecclesiasticis ornamentis pluribus
decenter redimivit; Clericos auxiliante Deo multos,
& etiam in divino servitio utiles enutrivit; vene-
rabile templum S. Michaelis, proprio labore con-
structum, suaque hereditate & acquisitione suffi-
cienter dotatum, in monachicam religionem Deo
consecravit; turres munitissimas, & etiam hono-
rificas, cum adhærente muro, in Orientali & Oc-
cidentali parte nostræ civitatis, in tuitionem ci-
vium construxit; ecclesias multas, cum variis &
utilibus ædificiis, per diversas Episcopii curtes ædi-
ficavit; & omni prorsus Pontificalis provisionis
honestate, in divinis & humanis, solerter invigi-
lavit.

Vide S. Bernwardi, Hildesheimensis Episcopi obitum,

18 Eodem tempore Imperator *b* Gruona sedebat, & præmemoratum Abbatem, solito semper pietatis more, secum habebat. Adveniente ergo Legato cum hac lugubri legatione, Imperator fidelem Christi suique amicum condigno mœrore deflevit; & piam ejus animam Deo & sanctis Deo Angelis debita commemoratione commendavit. Deinde Abbatem secreto soliloquio convenit, eique suæ voluntatis arcanum de Episcopatu ejusdem Sedis aperuit. Cui statim ille in faciem restitit, & se indignum tali ac tanto honore & officio respondit. Quem item itemque ex abundantia cordis devotius admonuit: ille vero in cœpta excusatione firmiter perstitit: dicens, certe se majora onera divitiarum ob hoc rejecisse, ut soli Deo liberius vacaret, & fragilis vitæ finem, in solita dilectaque sibi paupertate, securius expectaret. Imperator vero per Episcopos duritiam cordis ejus emollire tentavit; eosque de talibus illum convenire rogavit. In quorum ille colloquio, solita fiducia restitit; & se tandem, si hoc tamen nomine dignus eis videretur, donec Ratisbona aut Patavia vacaret, ubi non sibi sed suis tantum prodesse posset, libentius expectare retulit. Sicque ibidem, per totam hebdomadam de hoc inter eos causa tractabatur; sed ille semper in eadem suæ sententiæ tenacitate retinebatur.

b

d S. Henrico oblatum Episcoparum virgulæ

19 Tandem in vigiliis S. Andreæ Apostoli, quæ tunc in quinta feria ante adventum Domini evenerant, item somnium vidit, quod tunc soli Imperatori, postea vero & nobis gratulando, & etiam lacrymando, sæpius intimavit. Aspexit enim, in visione, post solitas nocturnas vigilias ac preces matutinas, ut sibi videbatur, in atrio ejusdem ecclesiæ, in qua post triduum Deo consecrandus erat, nimiam certe multitudinem inter se tumultuantem, & de Episcopio Hildenesheimensi serio concertantem. Tunc accessit ad eum in media multitudine, cum pulchra puellarum caterva, quædam Matrona venerabilis, vultu & habitu mirabilis: & apprehensa manu ejus, de frequentia turbarum, eum in eamdem ecclesiam introduxit; &, extenta dextra, nutu tantum eum ad agendam ante Crucifixum *e* veniam, admonuit. Statim, ipso se ad preces inclinante, ipsa cum circumstantibus clara voce ita Deo psallere cœpit. Infunde unctionem tuam clemens nostris sensibus. Ad quam vocem ipse a somno vigilans, & ejusdem visionis mysterio compunctus, ecclesiam intravit; & coram altari Domini prostratus, divinæ pietati se suamque visionem commendavit. Facto autem die Imperatorem secretius convenit; & mentis suæ pertinaciæ remissa, visionis ei seriem aperuit; & tandem se divinæ prædestinationi, & ejus etiam consilio ac voluntati obsecuturum, devovit. Nec mora, eodem die, diluculo Clerus noster cum militia advenit: quibus dum Imperator suum secretum, imo divinum decretum intimavit; tota eorum unanimitas, gratanter Deum laudando, suscepit: quamvis primo, quod nec mirum erat, aliqui vel ob ignotam ejus vitam, vel etiam ob auditam olim juventutis ejus nimietatem, ad tempus expavescerent, sibique tale aliquid pertimescerent. Sequenti vero die, in Natali Apostoli *d*, cum summo Cleri plebisque tripudio, eidem pastoralis cura commendatur, qui in proxima Dominica Adventus Domini, ab *e* Aribone Metropolitano Moguntiaco digne Deo consecratur.

ordinatur Episcopus ab Aribone Moguntino.

d

e

f

sappa prius controversia de Gandersheimensi

20 *f* Sed tamen in ipso ejusdem honoris, sive, ut ipse putavit, oneris initio, justis a Deo, ut vere creditur, prædestinata, non defuit tentatio. Nam idem ejus consecrator Aribo, eodem die ante Missarum solennia secretius eum cum Episcopis convenit; eique in Gandersheimensi loco & circumjacente territorio omnem Pontificalis officii provisionem, *g* Banni sui interpositione, prohibuit. *g* Quem quidem bannum ipse, suæ simplicitatis more, nec approbavit nec renuit, sed statim ad Imperatorem, ab eo solummodo patrocinium in talibus quærens, confugit. Qui confestim Archiepiscopo cum Confratribus familiariter accersito, & dissimulata cordis molestia sui, hunc novum conflictum banno soluto sapienter pacificeque diremit. Et sic, prædicta consecratione festive celebrata, eamdem diem in timore Dei exultantes læti peregerunt, & ita in pace suum conventum dissolverunt. Non ergo vobis, o lectores, incommodum vel fastidiosum videatur, si hujusmet conflictus initium, vobis certe in posteris necessarium, altius necessitatis causa repetatur. Quidam Dux Saxonicus *b* Ludolphus nomine, cum sua conjuge Oda, cum consilio & licentia *i* S. Altfridi, quarti nostræ Ecclesiæ Episcopi, Romam petiit; & a Beato *k* Sergio Papa reliquias Sanctorum Præsulum *l* Anastasii & Innocentii impetratas domum deportavit: in quorum honore monasterium & cœnobium Virginum, primo *m* in Brunesteshusen, deinde, quarto post anno, in Gandersheim construxit: & easdem villas, cum adjacente territorio & omnia sua hereditate, illuc in utilitatem Christo militantium contulit, & filiam suam Hademutam Abbatissam ibi primam, eodem Episcopo ordinante, constituit.

monasterio sub invocatione sanctæ Virginis dedicato

b

i

k

l

m

mutat villam.

21 Sic totum idem territorium ab initio semper ad Hildenesheimenses Episcopos per CXI annos pertinuit; & nullus Moguntinus Præsul quidquam inde vel sibi, vel suæ Ecclesiæ vendicavit; donec a Rabano duodecimus *n* Willegisus Metropolitanus *n* Moguntiacam Cathedram insedit, vir certe in omni Catholica pietate præclarus, sed in hoc solo tantum periculosæ temerarius: qui laudente, ut impune vera-

ed by Google

ritatem loquar, Domina Sophia sorore Imperatoris Ottonis tertii, quæ juvenili jactantia & generis dignitate elata, a a Palligero tantum velari gestivit, eumdem locum sibi usurpare tentavit. Quæ tamen p machinatio in conspectu Regis & Principum, p Osdago, octavo post Altfridum nostræ Ecclesiæ Episcopo, veritatis ei & justitiæ voce resistente, disperit; quando vix obtento Regis, ejusque matris licentiam ab eodem Episcopo obtinuit, ut ibi in necali S. Lucæ Evangelistæ Missam celebraret Archiepiscopus, & prædictæ Sophiæ velationem simul cum eo ageret; de cæteris verò velandis Virginibus, noster Præsul suo jure provideret. Post pauca autem, prædicto Osdago Episcopo defuncto; & Gerdago etiam nobis electo, & post biennium functo; Dominus Bernwardus, Regius Capellanus, eamdem Sedem obtinuit: quem idem Archiepiscopus consecravit; sed super eadem repetione prorsus obticuit, donec Domina Gerberga Abbatissa venerabilis novum monasterium, quod ipsa post incendium construxit, voluit consecrari. Sed, quia ipsa, infirmitate detenta, ea providere non valuit; prædictæ Sophiæ, spirituali certe filiæ ac etiam neptí, hanc procurationem commendavit: quæ statim, solito more, proprium Episcopum contempsit, Archiepiscopum honorifice ad talia vocavit. Qui iterum pro hujusmodi suasione, juris oblitus, eumdem locum invadere festinavit sed Præsulis nostri litteris commonitus, distulit. Iterum invitatur, iterumque auctoritatis jure repellitur. Ad tertiam verò invitationem Archiepiscopus illuc advenit, ecclesiam, ut putabat, dedicaturus: quod certe Eggehardus Stetvicensis Episcopus, vere fidelis nostræ Ecclesiæ filius, illuc cum Clero a nostro Domino missus, scripturarum auctoritate intercepit. Post multas autem & varias hujusmodi disceptationes, eadem causa eandem ab Episcopis comprovincialibus, usque in præsentiam Romani Pontificis Imperatorisque compersonaliter.

ubi velandæ Sophiæ sorori Ottonis ipsum et fabricare ausa

& ad Magunt. jus transferre

B

C

Willigisi Metropolitani contra monasterium præceps furia

22 Sed eo tempore pius Otto tertius Imperator ad Christum migravit; cujus loco, ut prænotatum est, Henricus in regnum intravit. Qui statim necalem S. Laurentii Padelbrunæ celebravit: ubi Domina q Cunigunda regalem coronam percepit. Prædicta etiam Gerberga Gandesheimensi Abbatissa sæculo exempta, Sophiæ ei succedens, solito iterum more ibidem Principum licentiam Domini Bernwardi a Palligero benedicendi impetravit. Deinde novus Rex primum sui honoris annum, in Natali Domini, Phalidi inchoavit. Ibi coram eo per Principes sapius dicta Episcoporum licet reiecta, cordetenus indoluit; & ad illam sedandam, sæpe interceptam dedicationem Ecclesiæ Gandersheimensis collectis nonnullis Episcopis in Vigilia Epiphaniæ Domini destinavit. Illuc ergo statuto die advenientes, & Dedicationis officium inchoantes, intus sacro mysterio peracto, Rex cum Episcopis & Primatibus ante fores ad populum processit. Cum Moguntinus Metropolitanus una cum aliis Episcopis advenisset, & Dedicationis Officium statuto die consummasset, Domnus Archiepiscopus Willigisus publico sermone æstimationis suæ culpam professus, juri & repetitioni ejusdem loci præsente Rege et multis Primatibus suis abrenuntiavit: & in testimonium hujus abrenuntiationis, feriam Episcopalem Domino Bernwardo, ut postea in Francono vordensi Concilio claruit, coram Clero & populo condonavit. Archiepiscopus vero, hac lite sedata, Præsulem nostrum, omni honore & caritate quoad vixit, dilexit, & in nostro cœnobio fraternitate honorifice acquisita, summam dilectionem & loco & Fratribus providit: qui quinto post anno, plenus dierum & bonorum etiam operum, ad Christum migravit. Cujus successorem * Erkanbaldum, Fuldensis cœnobii prius Abbatem, Dominus Bernwardus Kal. Apri-

nihil rejecerat.

**Codex Erchinbaldus, quod successor frustra voluit subscribere contra Godehardum.*

lis Moguntiæ consecravit: qui ibidem novem annos præsidens, ordinatorem suum, consanguinitate etiam sibi propinquum, debita devotione percoluit, & supradictæ controversiæ omnino conticuit. Huic autem Aribo Regius Capellanus successit; quem Imperialis annuli dono, regio more, præsignatum, Bernwardus Episcopus, ad principale altare, prænotatæ Gandenesheimensis ecclesiæ, Presbyterum ordinavit; eique in verbo Domini & banni S. Petri auctoritate, ejusdem altaris & etiam loci vel circumjacentis territorii usurpationem, invasionem, astante Imperatore cum Episcopis, publice interdixit. In hujus banni vindictam, ille novo nostro Patri intulit tentationem prædictam. Erat tamen, ut veritatem non occultemus, idem Archiepiscopus genere & dignitate, & probabili morum etiam gravitate, vere venerabilis, sed in hanc tantum temeritate erga nos pro parte culpabilis. Hæc ergo hujus conflictus abreviatio ideo hic adnotatur, ut subsequentis disceptationis, de eodem Gandenesheimensi territorio, veritas & ratio clarius cognoscatur.

A VVOLPHERRO EX Mss.

F

ANNOTATA.

a *Colitur* S. Bernwardus 20 *Novembris*.

b Gruona, Grunna & Gruna, *oppidum Thuringiæ. Bamb. MS.* Grutiala, *& infrà n.* 24 Grunâ.

c Veniam agere *aut* facere, *est corpus reverentiæ causâ inclinare, ut sæpius in hoc opere occurrit. Consule* 26. *Martii Miracula S. Ludgeri* § 7 *litt. q.*

d *MS. Rottendorf.* Prius habita Cleri plebisque Canonica & legitima electione, eidem pastoralis.

e Aribo *præfuit Ecclesiæ Moguntinæ ab anno* 1010 *ad* 1031. *De quo consule Serrarium lib.* 5 *Rerum Moguntiacarum p.* 729 *& seqq.*

f *Sequentia desunt in MS. Rottendorf.*

g Bannum *multa genus in Legibus Longobardicis* 60 *solidorum aut verberatio tot ictuum: & dein pro quacumque indictione pœnali sumptum.* Bannum *enim proprissime edictum est*, bannire *edicere; transfertur autem etiam ad id quod edicto indicitur significandum.*

h Ludolphus, *Dux Saxoniæ, pater S. Brunonis, qui cum Martyribus Ebbekesdorpiensibus occisus colitur* 2 *Februarii, ubi* § 2 *p.* 311 *deduximus istius familiam & hunc locum illustravimus. Nomen uxoris* Oda, alias Yda *scriptum, marginali Nota Brouwerus indicat, MS. Bodec.* Luitolfus, *Bamb.* Lutrolfus.

i Altfridus *sedit, si credatur Eggehardo, ab an.* 847 *usque ad ann.* 875, *quo mortuus traditur festo Assumptionis S. Mariæ: quo eum die, non reperimus ullis fastis adscriptum; tamen titulo Sancti eum honorant, Trithemius l.* 3 *de Viris illustribus Ordinis S. Benedicti c.* 27, *Bruschius & Vvion in Episcopis Hildesheimensibus, & Buchelius ad diem* 9 *Decembris.*

k *Hic est* Sergius II *Papa, qui sedit ab an.* 844 *usque ad ann.* 847, *quo mortuus est* 12 *Aprilis. Hunc liquet aut Altfridum citius fuisse in Episcopum electum, aut ad actum ejus necdum Episcopi consilio.*

l *Solius* Innocentii *meminit VVitichindus, quem Innocentium primum asserit Albericus in Chronico, & Reliquias an.* 849 *alias tradit. Colitur dictus Innocentius* 28 *Julii. Acta* S. Anastasii *dedimus* 27 *Aprilis. Reliquiarum de hujus corpore acceptarum meminit etiam Tangmarus in Vita S. Bernwardi.*

m *Eggehardus de Altfrido Episcopo.* Hic anno Domini 842 cum Ludolpho primo Duce in Bruneteshulen, & quarto post anno in Gandersheim, Virginum cœnobium inchoavit. *Fuit* Gandersheim *celeberrima Abbatia* XXIII M. P. *Hildesheimo dissita. Tangmarus eumdem ann.* 852 *primo loco assignat: alii an.* 856 *cœptum construi monasterium in Gandersheim tradit. MS. Bamb.* Brunesshehusen *scribit.*

n Willigisus *sedit ab anno* 972 *usque ad* 1011, *hunc supra indicari anni* CXL. (*perperam excusi* CCXL.) *computandi forent ab an.* 849 *indicato usq; ad ann.* 989. *Controversia hæc latius describitur in Vita S. Bernwardi.*

o Palliger *fecisset Archiepiscopus Willegisus, qui pallio utebatur. in MS. tamen Bamb. legitur*, ab Adalgero tantum Episcopo.

p Osdagus, vir summæ caritatis ac castitatis, in sancta religione probatus, *sedit ab anno* 985 *ad annum* 989, *ut legitur in Chronico Hildesheimensi. At Bruschius asserit sedisse ab anno* 986 *usque ad an.* 990.

q *Alia* S. Cunigundis Imperatricis, *illustravimus ad diem* 3 *Martii.*

CA-

A EVVOLHERRO MSS.

CAPUT IV.

Illustres in Episcopatu virtutes. Basilica construcla & dedicata. Jurisdictio circa Gandersheim defensa.

Concili Cathedralis disciplinam instat.

23 BEatus igitur Godehardus, Pontificatus infulis decoratus, Nonis Decembris Hildenesheim advenit, omnesque in suo adventu vere gratulantes invenit. Qui mox, ut cœnobii nostri religionem, eotenus rationabiliter (Deo gratias) conservatam agnovit; condignas illico divinæ miserationi laudes persolvens, omni eam devotionis studio ampliare, & in divini cultus exercitio condecorare satagit. Forinsecus vero de generali Cleri & populi gubernatione, Episcopali speculatione, solerter invigilavit; pro qua etiam die ac nocte, omni vitæ suæ tempore, indefectivo gemitu, Domino indesinenter supplicavit. Semetipsum vero in sanctimonia solita, B & primitus incepta bonorum operum assiduitate non solum caute custodivit, sed etiam religiose dietim augmentavit. In vigiliis & orationibus, ac continua & certe vix credibili jejuniorum frequentatione, & largissima eleemosynarum profusione, & in summa totius divini timoris gravitate, usque in finem, Spiritu sancto corroborante, perseveravit. Fuit igitur, ut nulla prorsus virtutis ejus panegyrica prætermittam, Regibus & Primoribus & formidini & honori; ceteris vero, unicuique secundum se, timori pariter & amori. Pro cunctis scilicet rite solicitus, & in Christo omnibus omnia factus, soli tantum sibi gravis & austerus perstitit & parcus. Cœnobium suum Pastorali cura sapienter gubernavit, & Fratrum commoda, in victu & vestitu, ceterisque indigentiæ humanæ necessariis, sæpius adauxit; quos etiam ad sacræ religionis observantiam, Apostolice arguendo & obsecrando, multipliciterque informando, conduxit. Juvenes quoque & pueros, quos inibi bonæ indolis & sapidos invenit, per diversa scholarum studia circumquaque dispertivit: quorum certe postea servimine, variam ac multiplicem suæ Ecclesiæ utilitatem, in lectione, scriptura, & pictura, ac plurali honestiori Clericalis officii disciC plina, conquisivit. Thesaurum nihilominus ecclesiasticum, quem ibi numerosum invenit, tam decenter quam & utiliter amplificavit; & quidquid in ædificiis ecclesiasticis, non solum principalis suæ civitatis, sed & in aliis suæ provisionis locis, dirutum vel veteratum reperit, totum summa celeritate distrahere, renovare, & meliorare festinavit. Inter quæ tamen omnia baptismalem ecclesiam, quam felicis memoriæ Otvvinus, X noster Antistes, in honore S. Mariæ & a S. Epiphanii Episcopi (quem de Papia civitate, Dei dono, Patronum nobis adduxit) in b australi parte nostræ ecclesiæ construxit; senio certe & negligentia delapsam, diruit; & in eodem loco monasterium honestum, in prætitulato honore, primo suæ ordinationis anno, fundavit, quarto consummavit: & ibidem Congregationem Canonicam, pluris fane honoris & utilitatis, in Dei timore coadunavit; * quam concambii sui acquisitione, sufficienter vestivit & pavit, abundantemque illic in futurum ad talia sufficientiam condonavit.

Juventutem in studiis educat.

Fabricas restaurat.

a

b

*) Vide App. p. 843. n. 2.

Moguntiam venit ad Synodum an. 1023

24 Miraculum ergo primum, quod per eum Christi gratia ipso suo primo anno ordinationis suæ fecerat, in spem & gaudium lectorum hic interponendum merito opinior; quod ipsa veritate, quæ Deus est, teste, non mentior, ab ipso quidem usque in finem penitus celatum; sed a Clero & populo, qui intererant, divulgatum. Eodem anno D Aribo Archiepiscopus Imperatorem in Pentecosten Moguntiam invitavit, ubi & Concilium generale coadunavit; in quo Episcoporum consilio plura, quæ devia erant, correxit. Præcipue tamen Ottonem Comitem de Hamerstein & *Irmgardam, illicite commanentes, separare dispositi; quod tamen penitus perficere non potuit; quia ille partim se Regali timore c, partim Episcopali commonitione utcumque correxit: illa vero publice. bannos prævaricans, ibidem jus legemque, ut vel hodie claret, funditus perdidit. Ad idem Concilium Præsul noster, & Imperiali & Pontificali vocatione allegatus, pulchra Cleri & militiæ frequentia etsi non sponte comitatus, illo properabat. Et quadam die in pago, qui Logingaha dicitur, juxta prædictum Castellum Gruona, ubi gratia Dei & electus & consecratus est, iter carpebat; & contigit ibi in villa quadam, mulierem a spiritu vexari immundo; & a parentibus vel propinquis per ecclesias ad Sanctorum patrocinia circumduci. Qui, dum novum Episcopum illuc adventare cognoverant, in occursum ei, sancta ejus opinione fiduciati, simul cum infirma concite properabant. Immundus vero spiE ritus, ipsa eorum festinatione pavefactus, per os infirmæ anxio clamore, quo duceretur, inquisivit. Cui, cum dicerent, quod in occursum Godehardi Episcopi traheretur; horrifico statim mugitu & ejulatu, cepit miserabiliter refragari; &, ne ad Episcopum veniret, ipsis, qui eum ducebant, mirantibus pariter & paventibus, reluctari, ejulans & vociferans, Godehardum se nec audire, nec posse videri. In eo certamine dum infirma a fidelibus, fide & spe, ut vere patuit, ferventibus, trahebatur; spiritus nequam tota violentia reluctabatur. tandem (Deo gratias) fugato dæmonio, mulier liberatur; & ad virum Dei, ubi sub quadam arbore refrigerii gratia consedit, sana corde & corpore perducitur. Qui, cognitis rebus, timore pariter & gaudio compunctus, lacrymans gratias divinæ pietati, in faciem prostratus, jure persolvit; eidemque manus imponens, eam benedictione pariter & prece in fide confortavit; & valentem, imo & gaudentem, cum gaudentibus civibus & amicis remisit; sicque iter, quod cœperat, peregit. Unde eum omnes qui eum eo comitabantur, amplius & amabant & timebant, cujus coram Deo tale meritum cognoscebant: quibus tamen, super hoc facto, seria auctoritate silentium indixit. Sed nec ægra, F quæ sensit; nec turba, quæ salutate miraculum vidit, reticuit.

Ad Sutzeam paludem a se exsiccatam.

25 Erat etiam in Orientali parte civitatis nostræ palus horrifica, & circum manentibus omnino plurali formidine invisa, eo quod ibi, ut opinabantur, tam meridiano quam & nocturno tempore, illusiones quasdam horribiles vel audirent vel viderent; quæ a fonte salsuginis, qui ibidem in medio bulliebat, Sulaa dicitur. Qua ille spectata, & illusione etiam phantastica quæ brutæ plebs terrebatur audita, eamdem paludem secundo sui adventus anno cum Cruce & Reliquiis Sanctorum invasit, & habitationem suam ibidem aptavit; & in medio periculo Oratorium, in honorem S. Bartholomæi Apostoli, fundavit. Quo sequenti anno consummato & dicato, omne dæmonum phantasma exinde funditus exstirpavit: & eumdem locum omnibus commorantibus vel advenientibus gratum, & sine qualibet tentatione habitabilem reddidit. Ubi xenodochium Christi, in receptionem pauperum ædificavit: quod omni humanæ indigentiæ commoditate abundans, fideli cuidam suo Presbytero Bernwardo, cujus hic nomen pro fidei merito jure interponitur, commendavit;

Digitized by Google

davit; per Christi nomen eum frequentius terribiliter obtestans, ut non solum illic commorantibus, sed & cunctis forte adventantibus victus & vestitus necessaria, ita convenienter provideret, sicuti pro hac ipsa sua dispensatione Deo rationem reddere debe-
d ret. d

26 Quoddam tamen talium genus, illos scilicet qui vel Monachico, vel Canonico, vel etiam Græco habitu per regiones & regna discurrunt, quos & Platonis more Peripateticos irridendo cognominavit; illos, inquam, prorsus exprobrando quasi execrabatur; quos tamen, propter nomen Christi quod profitebantur, necessaria sustentatione biduo vel maxime triduo consolabatur: sicque præbitis calceamentis vel vestibus, eos, ne cursus sui solitum obliviscerentur, discedere hortabatur. Aliquibus vero cum eo diutius permanere cupientibus, illam Gregorii in Dialogo sententiam ironice objecit: quomodo stultum
Lib. 2. 13. viatorem, ad sacra loca properantem, inimicus per conviatorem suum, & per fontis vel prati amœnitatem, vel etiam ciborum dulcedinem decepit. Interdum vero a suis familiaribus, quod nec ei displicebat, admonitus, quod inter tales sæpius veri Dei amici invenirentur, illud statim Hieronymi ridiculum opposuit: Quia mendaces, inquit, faciunt, ut veridicis vix credatur. Si quos tamen talium in
B Dei cultu vel timore stabiles agnovit, hos nimirum privatim potius quam publice, quod & ipsi malebant, in his quæ ad Deum pertinent, adamavit. Sed & super delinquentes & noxios mira erat miseratione mitis & placabilis; ita, ut si quilibet talium confessionis & pœnitentiæ gratia ad eum confugerent; & delicta eis statim prompta clementia indulserit; & vigilanti cura eis, ne ulterius in talia necessitatis causa incideren, omnem sufficientiam in posterum providerit: more quidem & exemplo sancti sui Patroni Nicolai Episcopi, qui eleemosynarum auro, & virginum incestus, & patris earum inopiam, & totius familiæ detestabilem ademit infamiam; & quorumlibet pauperum, ad se quoquo modo pertinentium, pia clementia sedavit indigentiam. Hujus, inquam, exemplo Præsul noster satagebat inopes ubique semper consolari; cui & cordi erat cum talibus colloqui, cum eis ludificando & etiam convivando jocundari.

27 Eo etiam anno a nativitate Christi MXXIV, piæ memoriæ Henricus Imperator, ordinationis suæ anno XXIII, ad Christum migravit; cujus quippe
C obitus, totam Christianissimi lætitiam, qui sub eo floruit, flebiliter conturbavit. Cui succedens vir nobilis
e & strenuus e Conradus, primum suæ felicitatis annum in natali Domini Mindæ initiavit: inde post Epiphaniam Hildesheim venit. Ibi etiam prædictus Aribo Archiepiscopus, qui vivente Imperatore jam per biennium obmutuit, iterum inventa occasione B. Godehalidum super Gandesheim inquietare cœpit: quam tamen ejus machinationem novus Rex, Primatum consilio diremit. Sicque Rex, peragrata compendioso itinere Saxonia, Quadragesimali tempore per Thuringiam Franciamque in Bajoariam progressus, Reginesburg sanctum Pascha honorifice feriavit. Et ea æstate, partes Bajoariæ, Sueviæ, & Carentinorum, cum circumjacentium provinciarum terminis, pertransiens, Natalem Domini Leodii celebravit; ad Purificationem vero S. Mariæ, Augustæ mansit. Inde iter suum ad partes Italiæ direxit; & proximum Pascha Vercellis prospere celebravit: & ita contiguas circumquaque regiones, in novo regio decore, visitando peragravit.] Tertio quoque suo anno, Præsul noster Montem speciosum, in Occidentali parte civitatis, incolere cœpit; quem quinto post anno, titulo ac nomine S. Mauritii, summi sui Patroni, dicavit. Ecclesiam etiam pulchram in f Holthusen, in honorem S. Benedicti Abbatis, monachicæ conversationi aptam, dedicavit; & circumquaque per Episcopii sui terminum basilicas multas, vel ipse studiose ædificavit, vel ab aliis fidelibus Christi constructas gratanter Deo consecravit. A. VVOLF HERRO EX MSS. f

28 Eo tempore prædictus Aribo Archiepiscopus in natali S. Matthæi Apostoli g Selingenstadt, Concilium generale Episcoporum duodecim concivit; in quo Præsulem nostrum super prædicto Gandesheimensi territorio publice convenit: quam tamen Synodum unanimitas fratrum in futurum annum comperendinavit; Rex autem Natale Domini festum h Ipsræ initiavit. Inde ad limina Apostolorum tendens, feria tertia ante Cœnam Domini Romam, felici prosperitate gaudens intravit; & in sancto Resurrectionis Domini i die coronam Imperialis honoris, a Beato k Joanne Apostolorum Vicario, glorioſe percepit. Inde in proxima Dominica regressus, pervasa circumquaque potestative ea regione, in pace repedavit: & Nativitatem sancti Joannis Baptistæ l Imbripoli, novus Imperator celebravit; ubi & defuncto in bona senectute m Henrico Duce Bajoariæ, filio suo; Domino Henrico eumdem Ducatum, Principum delectu
n commendavit.

29 n Eo item anno, Aribo Moguntinus Francono-
o vordi Concilium Synodi coadunavit, præsidente Imperatore cum Episcopis XXIII: in quo iterum beatum virum Godehardum, de sæpius præventilata causa, more suo, inquietavit. Ibi Præsul noster, tandem summa veritate, quæ Deus est, miserante pariter & adjuvante, Episcopatus sui proprietatem, super totum Gandesheimense territorium, testimonio septem Episcoporum, qui prædictam pactionem in Gandisheim & audierant, & viderant, canonice retinuit; scilicet Brunone Augustensi, concionante; o Wernero Argentinensi, decernente; ipso vero Metropolitano, vere invito, verbi dei banno affirmante. Hi enim erant Episcopi, qui Seniori nostro suum testimonium, sicuti audierant & viderant, præbuerunt, id est, Bruno Augustensius, Ebehardus Babenbergensis, Meinvvercus Paderbronnensis, Meginhardus Wirceburgensis, Sigebertus Mindensis, Hildivvardus p Citizensis, Bruno Mersburgensis.

30 Pulchra enim erat ibi & rationabiliter ordinata tam Regalis quam & Episcopalis confessio. Nam in Orientali parte ante altare Archiepiscopus Aribo cum suis Suffraganeis Wernero Argentinense, Brunone Augustense, Meginvverco Patherbronnense, Eberhardo Babebergense, Meginhardo Wirciburgense, Godehardo Hildenesheimense, Branthoo Halverstadense, Wiggero Verdense, Hazecone Wormatiense, consedit. In Occidentali vero parte Imperator consedit; & a dextris ejus Piligrinus Coloniæ Archiepiscopus cum sibi subditis, Sigiberto Mindense, Sigifrigo Mimigardense, Bennone Trajectense. A sinistris Hunfridus q Parthenopolitanus Archiepiscopus cum suis, Hildevvardo Citizense, Brunone Mersburgense, Luizone Havesbergense, Thiederico Misnense. In australi autem plaga Episcopi Rambrechtus Wirdunensis, Rodolphus Slesvicensis, Hiltolphus Mantuanus, Reginoldus Aldenbergensis assederunt. In Aquilonari etiam, Abbates Richardus Fuldensis, Reginboldus Loresheimensis, Arnolphus Herveldensis, Gerbertus Moguntinus, cum aliis etiam ejusdem ordinis sex adfuerunt. Subsequens etiam natale Domini festum Imperator Leodii celebravit: Pascha vero Aquisgrani festive feriavit, ubi & filius ejus Henricus regalis nominis coronam a Piligrino Archiepiscopo, Cleri plebisque electione, honorifice perce-

vita Imperatoris distorta

Sub Conrado Salico super Gandesheim fraudes vexatur

Lectiones variæ emissæ aut additæ

Deum super invepradicto conventus Seligenstadii

Franco furti,

iterum in Vanderheimensi causa victor,

ubi etiam Goizika per plateas.

A. WOLF. HERRG. EX MSS.

percepit. Eo anno iterum Aribo Synodum ſuam Geiz-
licæ concivit, ad quam item Seniorem noſtrum Go-
dehardum inquietandum, legatis & ſcriptis vocavit.
Quo ille ire diſſimulans, venerabilem virum Tadi-
lonem, Decanum noſtri cœnobii, cum Fratribus ob-
viam ei miſit; qui eum honorifice ex parte Senio-
ris ſalutando, de præteritæ Synodi diffinitione com-
monuit, & plurali alterinſecus auctoritatum colla-
tione profuſa, Epiſcoporum auxilio eum ab ipſa
repetitione, tunc tantummodo compeſcuit.

31 Sequenti quoque nihilominus annô, Imperato-
re Palidi conſidente, prædictus Archiepiſcopus ibi-
dem Synodo habita, veterem querelam contra bea-
tum virum, præſente Imperatore, incepit: ſed poſt
multa & varia diſceptationum colloquia, vix tan-
dem ab Epiſcopis commonitus deſtitit. Hoc etiam
anno Bruno Auguſtæ civitatis Epiſcopus obiit, cui
Eppo ſucceſſit. Wernerus quoque Straßburgenſis Præ-
ſul ſuſtollitur, poſt quem Wilhelmus ſurrogatur.
Proximo quoque anno Imperator Mersburg Penteco-
ſten celebravit; ubi prædictus Aribo Archiepiſco-
pus & Senior noſter Godehardus inter ſe invicem ſu-
per diuturna eorum diſceptatione, reconciliati ſunt.
Nam ipſe Metropolitanus Patrem Godehardum ſe-
creto coram Epiſcopis convenit, ſeque ſuper hac pa-
rochia erraſſe confitendo nuntiavit; & omnem fra-
ternam ſatisfactionem, ſed & de præterita lite per-
petuam taciturnitatem, ſub vero Chriſti & Eccleſiæ
teſtimonio, promiſit; ſibique priora errata propter
Deum remitti ſuppliciter petiit. Iſtud ergo hic ve-
raciter inſcribitur, quia ipſo Domino Godehardo
idem ſæpius in ſuo ſermone proteſtante publice, ve-
rum eſſe comprobatur.

32 Eo anno Unevvanus Archiepiſcopus Hamma-
burgenſis obiit, cui Liebizo ſucceſſit. Deinde Impe-
rator Natalem Chriſti Patherbronnæ egit, ubi Ari-
bo Metropolitanus in ſancto die inter Miſſarum ſo-
lennia, publico ſermone habito, licentiam ab Impe-
ratore & Confratribus Romam pergendi rogavit; ſi-
mulque a Clero & populo indulgentiam ſibi a Deo
impetrari poſtulavit. Sicque poſt Purificationem S.
Mariæ iter aſſumens, Romam adiit. Inde vero digre-
diens VIII Id. Aprilis, ah! ah! obiit, anno ordina-
tionis ſuæ XI: cunctis certe Catholicis merito flebi-
lis, quia in omni eccleſiaſtica religione erat vere
laudabilis. Cui vir ſimplex & rectus, Bardo Her-
veldiæ Abbas, ſucceſſit; qui, Deo manifeſte prove-
hente, brevi ad culmen ſummæ perfectionis feliciter
proceſſit. Cujus pietatis vita & actus hic plenius ideo
non inſcribuntur, quia (Deo gratias) Moguntiæ
pro ſanctitatis ſuæ meritis inter Apoſtolicos Sacerdo-
tes magnifice celebratur. Unum tamen perfectionis
ejus privilegium dicam, quod ei in noſtris conſiniis a
ſanum ſapientibus Clericis, honoris gratia, oblatum
eſt; ſcilicet, ut æquivocato cum Beato Ioanne
Epiſcopo cognomine, propter dulciſonam prædican-
di melodiam, Bardo Chryſoſtomus diceretur *t*.

& Palidi

cui defuncto ſuffecit Bardo

ANNOTATA.

a *Hiſtoriam translationis corporis* S. Epiphanii *edidimus* 21 *Januarii die ejus natali.*

b *Chronicon Hildesheimenſe*: Domnus Godehardus, prima poſt ordinationem ſuam ætate pulchrum monaſterium in Orientali parte principalis noſtræ eccleſiæ honorifice fundando inchoavit. *Ea* Orientalis pars, *quæ hic* Auſtralis *more iſtius ævi dicitur. Ibidem modo eſt Collegium Societatis Jeſu.*

c *Serrarius in Aribone interpoſuit*: a quo jam expugnatus.

d *In Ms. Rottendorfii deſit totus hic* § *& major pars ſequentis uſque ad*]

e *Acta* Conradi Imperatoris *accurate deſcripſit Wippo, ad Henricum Imp. iſtius filium. Edita ea ſunt a Piſtorio cum magno Chronico Belgico.*

f Hoithuſen, *ad Viſurgim fluvium,* XI *fere milliaribus Germanicis Hildesheſio diſtat verſus Occidentem.*

g Selingenſtat *celebre monaſterium ad Moenum fluvium, inter Hanoviam & Aſchaffenburgum. Servantur ibidem corpora SS. Marcellini & Petri Martyrum, de quibus una & de hoc loco agendum erit* 2 *Junii.*

h Iporea, *antiquis* Eporedia, *Italis* Yvrea, *urbs titulo Marchionatus inſignis ad Duriam fluvium, adjuncta Ducatui Pedemontano.*

i *Die* 26 *Martii anno* 1027,

k *Hic eſt Papa* Ioannes 9, *qui Sedit ab anno* 1024 *uſque ad an.* 1033.

l *Hæc eiſdem verbis referuntur in Vita S. Meinwerci Paderbornenſis Epiſcopi ad* 5 *Junii danda.* Imbripolis *autem duci omnino hic videtur* Ratisbona, *vulgo* Ragensburg: *Teutonibus enim* Regen *ſignificat imbrem ſeu pluviam: eſt autem intra Bavariam, Imperialium Statuum conventu bodie nominatiſſima civitas: cum autem res quæ hic acta narrantur concernat Bavariam, & clara ſit nominis inducti etymologia, nihil nos commovet diverſitas ſcriptionis, quæ nomen in variis Mſs. corruptum,* Imbiolis Impripolis & In Bripoli *exprimitur. Surius hic excudit* Herbipolis. *Apud Brovverum exſtat* Werle *qui* Saxoniæ oppidum *eſſe aſſerit. Brovverus: eſt nempe in Ducatu Weſtphaliæ, olim* Saxoniæ Occidentalis *nomine appellata: quod nihil facit ad hunc locum.*

m Fratre Imperatricis Cunigundæ, *uti additur in Vita S. Meinwerci.*

n *Reliqua ad finem capitis deſunt in Ms. Rottendorf.*

o *Ms. Grac.* Wermberio, *alias* Wernahero, & Wernherus.

p *Sed hæc Sedes* Citizenſis *Naumburgum Translata fuit, utraque autem urbs in Miſnia eſt.*

q *Id eſt* Magdeburgenſis.

r *Ugbello* Hoſphus *dicitur, natione* Germanus, *& notatur* ſediſſe ab anno 1017 ad an. 1044.

s Eppo *in Ms. Grac.* Ebbo, *alias etiam* Eberhardus *&* Gebhardus, *mortuus anno* 1048.

t Bardo *plurimis Faſtis adſcriptus eſt* 10 *Junii. Varia ejus Acta collegit Serrarius in Moguntiacis.*

CAPUT V.

Miracula. Obitus Tadilonis & ſanctus prædictus.

33 QUodam etiam tempore, cum more Epiſcopali beatus Præſul noſter Godehardus, viſitandæ commiſſæ plebis gratia, Parochiæ ſuæ terminos circuiret, *a* Huginhuſen curtem ſuam* adiit. Ibi cum eleemoſynarum largitate, qua præ cunctis ſtudebat, pauperes reficeret; quædam vidua pauper ex eadem familia filium ſuum ejus conſpectui obtulit, puerulum pauperculum, miſerrimo infirmitatis genere debilitatum: nam partim paralyſi, partim lepra vexabatur; diſtortiſque nervis membrorum, a tota corporeæ formationis utilitate diſſolvebatur: manus enim cum brachiis, & genua cum pedibus & tibiis, putrido tumore & profluenti ſanie manabant, adeo ut nec greſſum quoquo modo movere, vel ſaltem reptando poſſe uſquam prodire. Quem ille & vultu, corde hilari, quaſi vere donum Dei gratanter ſuſcepit, & ſuis cubiculariis diligentius commendatum ſecum deduci præcepit: Potens eſt, inquit, Deus, qui ab initio non dedignabatur miſeris & peccatoribus, diverſo pietatis ſuæ remedio, ſubvenire, nos etiam ſuper hoc pauperculo, ſolito pietatis ſuæ more, lætificare. Qui puer ad principalem noſtram eccleſiam cum Epiſcopo perductus, & non ſine magno puerorum, qui eum ſervabant labore per aliquot hebdomadas ſuſtentatus; tandem poſt quatuor vel quinque menſes cœpit paulatim plane

Fert ædes contractus & leprosus.

* *Vide Appendi. p.* 801. *col.* 1. *ubi etiam reliqua hujus capitis variantes lectiones.*

ſuſcepit a Sancto.

Digitized by Google

Intra anni ſpatium convaleſcit.

A plane ex beati viri meritis & precibus convaleſcere, & ſedato partim tumoris & ſanie profluvio, interdum aſſurgendo, interdum vero proceptando, quaſi ad greſſum membrorum nervos exercere. Quod Præſul pius agnoſcens, præ gaudio ſæpius illacrymans, divinæ miſerationi grates debitas retulit; cui & intentius ſupplicare (ut poſtea, vere donante Deo, patebat) non deſtitit. Nam intra anni ſpatium, ut certe apud nos omnibus notum eſt, puer fugata morborum multitudine, laxataque nervorum contractione in melius, convaluit, & de die in diem ad quodlibet ſervitutis officium valenter profecit. Idem namque homo, Werinus nomine, jam per viginti & eo amplius annos in capella Epiſcopi incolumis deſervit; niſi quod, quaſi in teſtimonium virtutis Dei, in ſemetipſo certe, in cruribus & in manibus ipſas membrorum torturas, &, ut ita dicam, gibbos quoſdam cunctis ſe videntibus oſtendit.

Qui poſt alios plurimos ejus precibus curatos,

B 34 Aliis quoque permultis, varia humanæ conditionis fragilitate laborantibus; quibuſdam ſcilicet (quod & graviſſimum eſt) peccatorum pondere preſſis, quibuſdam vero diverſa infirmitatum moleſtia detentis, ad ſe confugientibus, opem ſuæ interceſſionis impertivit; eoſque infatigabili ſanctarum precum inſtantia, & ab imminenti periculo liberavit, & in futurum Deo auxiliante, a talibus cuſtodivit. De quibus quam multa multis plane cognita veraciter enarrare potuerim, niſi ea ab illis, tunc ipſo cogente, diſſimulata, ea maxime cauſa ſilendo modo prætermerim, ne aut lectoribus altius faſtidium ingeratur, aut ad talia pigris incredulitatis peccatum augeatur. Unum tamen dicam, quod quaſi joculari ridiculo Goslariæ effecit, quando ibi in Curte Regali, in poſtremo ætatis ſuæ tempore, juſſu & petitione
b Giſle Imperatricis, eccleſiam conſtruxit *b*.

mater cum lachrymis objurgat thalamia,

35 Erat ibi matrona quædam, in laicali converſatione poſita, ſed in timore Dei intime devota, Hathzeca nomine, cujus filium ipſe Epiſcopus, pro fidei religione quam in ea ſentiebat, de ſacro fonte ſuſcepit; quam, quodam tempore contigit, graviſſimo oculorum dolore vexari; & per aliquot dies adeo, ut nec cibum nec potum accipere, nec aliquam corpoream quietem habere poſſet, cruciari. Quę tandem, cogente graviſſima doloris anxietudine, filiolum ſuum ad Epiſcopum cum eulogiis tranſmiſit; eique infirmitatis ſuæ nimietatem intimans, aliquid
C medelæ ſubſidium ab ejus pitate quęſivit. Quibus Præſul auditis, læta hilaritate ſubriſit: & flores quoſdam rubicundos de arbore quæ lingua Teutonica *c* Spinnelbaum dicitur, ei forte in ipſo momento a paupere quodam allatos, ſigno Crucis munivit, & eidem puerulo dedit, dicens; Affer hos floſculos amicæ meę, matri tuæ, ut illos in mei memoriam ſecum habeat, & a Deo ſalutis remedia poſcat. Nec mora, ut ipſa nobis ſæpius narrando retulit, ut ipſos flores ægris oculis admovit, omnem illico totius infirmitatis dolorem a ſuo capite, mirabili celeritate, diſfugere cognovit: & ſtatim, apertis vel oſtiis vel feneſtris cubiculi, quæ jam per aliquot dies diligentius ejus ægritudini cauſa claudebantur, cœpit clarius videre, & nihil prorſus hujuſmodi moleſtiæ amplius ſentire. Quæ poſtera die ad Epiſcopum pervenit, & gaudens ſimul & lacrymans, gratias condignas divinæ miſerationi ejuſque viſitationis humiliter retulit. Quam ipſe benigne conſolando ſuſcipiens, & in Domino corde firmo ſperare, & indeſinenter benefacere præcipiens, oculos ejus a Presbytero ſacro oleo, quod infirmorum dicitur, ungi mandavit. Quæ certe unctio, ejuſque pia deprecatio, eam ab eodem dolore, uſque in finem integre ſanavit.

c floribus ab eadem ſibi traditis ſe curatam,

36 Illud quoque, quod in antepenultimo præſen-

tis vitæ anno ei accidit, propono, in exemplum & cautelam fidelibus, & timorem & formidinem negligentibus. Erat ſane in noſtra congregatione quidam Presbyter, ex familia eccleſiæ ortus, litteralis ſcientię (ut in pace veritas procedat) pene ignarus, ſed mundanæ ſagacitatis ſubtiliter & ſupra modum gnarus: qui ex infirma paupertate ad ſummas divicias, cunctis mirantibus, ſuccrevit. Qui primo a Domino Bernwardo Epiſcopo feliciter exaltatus, ſed ab Imperatore Henrico, pro quibuſdam cauſis, quæ modo melius ſilentur, humiliatus; iterum ab hoc beato viro, quia utilis ei ad res Eccleſiæ videbatur, pia miſeratione ſublevatus, varie tamen inter adverſa & proſpera ſæpius habitus; poſtremo autem in tantum ſibi tanti Pontificis animum ſua calliditate conciliavit, ut perplures ante fideliter miniſtrantes Epiſcopo abalienaret; eoſque tam herili gratia, quod eis certe moleſtiſſimus erat, quam & dignitate & proprietatis utilitate privaret. Sed ne hoc aliquibus mirum videatur, quia B. Gregorio teſte, ſæpius fit, ut occupato in *ſua eſſe tuta Sancto obtenebrat,* pluribus & maxime in divinis animo facile ab adulantibus ſubripiatur; tandem ille ab omnibus publice maledicitur, & etiam interdum Epiſcopo a ſanum ſapientibus hujuſmodi inſolentia objicitur: qui & ab his tandem, qui inſontes abalienati ſunt, in gratia reducitur.

E 37 Præſul tamen pius, poſt aliquot annos de talibus clarius certificatus, & ſuper eos, qui injuſte lædebantur aliquando ad veniam inclinatus; die quadam convenire de noſtra congregatione Præpoſitum & *eum amicis ſibi abſſe callide retulaſſet;* Decanum, cum aliquot Fratribus, ceteriſque ſuis primoribus Holthuſen, ubi tunc forte manebat, mandavit: aſſidente etiam viro venerabili, ſuo ex ſorore nepote, Ratmundo Altahenſis Cœnobii Abbate, præſente eodem Presbytero, omnibus, qui ſe ab eo læſos querebantur, coram licentiam fandi donavit. Statimque ſine mora, plura querelæ genera, tam ab ipſo Abbate ſuiſque, qui hoſpites intererant, quam & a noſtris proferuntur, quæ contra eum publice a cunctis quaſi uno ore dicuntur. Querebantur enim omnes ſimul, primo generale Eccleſiæ & Epiſcopalis honoris ſcandalum, deinde cives & hoſpites quiſque ſpeciale injuriarum ſui detrimentum. Quibus ille auditis quaſi inſultando, ut erat calliditſſimus, ſubriſit; & velut admirans, quæ hæc eſſent? inquiſivit; ac deinde commentis mundanæ ſuæ ſapientiæ, qua plane plenus erat, quæ vere ante Deum ſtultitia computatur (ut in ipſo manifeſte patuit) objecta quæque eloquenter repulit, omneſque ſibi adverſantes, mirabiliter quaſi mutos & elingues reddidit.

de vera ſui dilectione ab illo admonitus,

38 Pius Præſul, tandem Spiritu ſancto vere compunctus, & inſuper etiam mirabili ſtupore permotus; conſiderans pariter & manifeſtam rerum veritatem, & fiducialem cordis ejus temeritatem; illico omnium voces compeſcuit; & modificato ſermone, cunctis admirantibus, ita incepit: Hildevvine, inquit (ſic enim vocabatur) ecce omnes circumſtantes, ut tibi videtur, vicisti; ecce omnes ſubtilitate tua, Deo veritatem inſpiciente, quaſi mendaces oſtendiſti; jam modo ad me convertere, & ſoli mihi, per Chriſtum adjuratus, veritatem reſponde. Euangelica, inquit, te ſententia aggrediar; &, quia ſenſum Euangelicum non plane ſapis, te Teutonico ſermone alloquor. Hildevvine, inquit, Diligis me? Ille ſtatim fiducialiter, Vere, ait, diligo te. Item Epiſcopus, Hildevvine, inquit, Diligis me? at ille, certe, ait, diligo te. Itemque Epiſcopus tertio, Hidevvine, inquit, Diligis me? Tandem ille miſer, Evengelico *ne peierare reverens,* exemplo ſtupefactus, ſed non rite, pro dolor! compunctus, irato pariter & flebili ſermone, reſpondit, Deus, inquit, qui omnia ſcit, ipſe ſcit, quia vere diligo te. Tunc Præſul: Ecce, inquit, ſiquidem ve-

A. VVOLFHERRO EX MSS.

rum dicis, mihi satisfeciſti; ſin autem decipis, temeo- ipſum miſerabiliter obligaſti. Sed ſi me, ut dicis, fideliter diligis, peſce oves meas, id eſt, dilige fratres & amicos meos, etiam hoſpites & pauperes meos, dilige conſervos & domeſticos tuos. Unde, & per Deum te commoneo, ut ſi vere juraſti, te in veritate cuſtodias; ſi quo minus, digne pœniteas; & ſub hoc pacto jam domum regredere; & dignitate pariter & beneficio ac proprietate tua, in gratia mea, ſiquidem Deus annuerit, utere. Sicque conventum illum, cunctis admirantibus pariter & paventibus, dimiſit.

paulo poſt ſpatio

39 Illos tamen pariter ibi caritatis exhibitionem ſuſpicere, & ſic in pace diſcedere præcepit. Inter quos Hildevvinus lætus & hilaris, & quaſi de victoria ſua exultans, ad prandium conſedit; & inde incolumis rediit. Ad veſperam vero domi cum ſuis conſedit, jucundus & epulans; & in eos ſane, a quibus ſe læſum dolebat, convicia & minas intentans. Sic lectum petiit: & ſoſpes, ut ſibi videbatur, quievit. Mane diluculo, ad providendum ſuum miniſterium iturus,

miſere pereiit.

valenter ſurrexit; calceamenta citius induit; ſed ad induendas tunicas aſſurgens, concitus corruit, & mirabili celeritate præoccuparus, miſerabiliter expiravit. Plures tamen & ampliſſimas *d* [opes] in ſua

d

B proprietate, in innumeris & pretioſis veſtibus, & alia pecunia, & etiam peculio, dimiſit; quas tamen beatus Præſul, de ejus morte ultra quam credi poteſt condolens, totas pro animæ ejus remedio pauperibus penitus erogari præcepit; remiſſionemque ei peccatorum ex corde, etſi ſero, indulſit; & pro animæ illius ereptione, jejuniis & obſecrationibus ſæpius inſudare non deſtitit. Quia ergo nos eum modo, ultra debitum plus neceſſariæ veritatis, quam invidiæ vel odii cauſa reprehendimus, & ejus negligentiam, noſtra fortaſſe minorem, pluribus patefecimus; obſecramus (o lectores) veſtram dilectionem, ut cum hæc legeritis, indulgentiam ei & remiſſionem peccatorum, pro noſtra certe felicitate, a Domino imploretis; & ſic forte hæc noſtra reprehenſo fiet illi, ante miſericordiam Judicis, venialis remiſſio.

40 Erat quoque in noſtra congregatione vir vitæ venerabilis, ac in omni canonicæ regulæ obſervatione jure laudabilis, nomine Tadilo, de quo etiam ſupra pauca retuli; primo ſub Domino Bernvvardo, pro fidei & induſtriæ prærogativa, Vicedominus; ſed ab hoc beato Pontifice, pro utilitate Eccleſiæ, Decaniæ ac ſcholari Magiſterio præſtitutus: &, quia ei

Tadilonis vbi optimi mortis prædicta

C pro pietatis & caſtitatis merito cordetenus complacuit, eum ſibi in Conſecretalem & Symmyſtam in Dei ſervimine adoptavit. Erat enim, tota Eccleſia quæ eum noverat teſte, grandævus & emeritus, humilitate & dilectione præclarus, in regendis vero ac commonendis fratribus, media caritate ſeverus; & in toto virtutum, exercitio coram Deo ſolicitus. Nam in admonitione ſua illo ridiculo proverbio ſæpius utebatur; Diligant, inquit, homines, oderint vitia. Huic beatus Pontifex ante aliquot menſes ſæpius, ut nobis videbatur, jocando prædixit, quod aut ſecum, aut paulo ante ſe, ex hac vita eſſet emigraturus. Noviſſime vero ei in poſtremis decumbenti, per prædictum Abbatem nepotem ſuum, quem ad eum viſitationis gratia ſua vice direxit, ſerio mandavit, quod ſacram olei Unctionem, vere pœnitendo & commiſſa ſua confitendo, plena fide ſuſciperet, & Corporis Sanguiniſque Chriſti Sacramento munitus, intrepidus præmigraret; promittens ei veraciter ſe ſuperſtitem pro ejus animæ remedio Dei gratiam indefinenter obſecraturum, & eum in proximo anno in pace Chriſti ſubſecuturum. Qui Abbas eumdem dilectum & jure ſemper memorandum Magiſtrum noſtrum, cum aſſantibus Fratribus, ſacro olei pœnitentiæ D poteſtate & juſſione Epiſcopi plenariam remiſſionem indulſit; qui felix poſt biduum vere ad Chriſtum migravit. Cujus tamen obitus nos acriter contriſtavit, quia Congregationem noſtram tanti viri patrocinio *ſua defuncto* & conſilio magiſterioque privavit. Verum certe, & Clero & populo teſte, dicimus, quia numquam ejusordinis virum, in omni eccleſiaſtica probabilitate, honeſtiorem vel vidimus vel videbimus: cujus certe memoriam jure nos cordetenus retinere debemus, quem vere ante conſpectum Sanctorum noſtri recordari non dubitamus. Sic ergo prophetiam hujus beati Præſulis liquido Deus adimplevit, qui eum poſt annum & tres tantum menſes ex hac vita feliciter exemit.

41 Jam autem beati patris Godehardi appropinquante manifeſtius fine, ſemper operum bonorum augmentis de virtute in virtutem anhelabat, ut videre mereretur Deum Deorum in Sion. Et jam ceſſante practicæ plurali officio, in ſolo ſe indefinenter theoriæ affixit exercitio, tria tantum de generali ſpeciliter eximens, pſalterium, eleemoſynam, & per omnibus jugiter ſibi ſociam & amicam abſtinentiam; adeo *ipſe ſeptuaginta ſibi dies deſignat.* ut ſi raro feſtiviori tempore, cogentibus per obedientiam Fratribus, aliquid lautioris cibi vel fortioris potus contra morem ſtomachi perceperit: moleſtiæ E magis corporis, quam refectioni fuerit. Et tunc ſupremum præſentis vitæ Natalem Chriſti anno ſcilicet *e* MXXXVIII Imperatore Goslariæ ſedente, ipſe Holthuiſen votive celebravit; ſolvens certe ſecundum Euangelium, quæ ſunt Cæſaris Cæſari, & quæ Dei Deo; ſemet quippe, prædicto more, Chriſto ſpirituale ſacrificium immolans, ſed & ſuo nihilominus Clero ſane & populo in divinis & humanis, pro ritu & etiam debito, juxta vires congratulans. Sacratiſſimos etiam Quadrageſimæ dies, & ut ipſe ſæpius jocundando proclamabat, ſaluberrimos, ſummo cordis ac mentis affectu hilaris expectabat; quos corporaliter quaſi extra corpus mirabiliter tranſiens, vix cohærentibus nervis ad ſacro-ſanctum Paſcha pervenerat. Attamen Dominicam Palmarum, Cœnamque Dominicam, & feſtum *f* Reſurrectionis Chriſti, debito Epiſcopali of- *f* ficio, ultra vires collecto robore, peregit: ſicque Paſchæ ferias, per circumpoſitas ſtationes, juxta ſolitam religionem, admonendo fideles, viſitavit. In quibus etiam diebus ſæpius publice denunciavit, ſe *propè summum ſibi diem deſignat.* modo cum illis ultima corporalis conſortii lætitia jucundari; & in Aſcenſione Domini, quo Deus juſſerit, invitari. Nos vero hæc audientes, quaſi deriſimus; quia eum jam quantoties de regreſſione antiquæ ſuæ patriæ, videlicet Bajoariæ nobis minitantem, audivimus. F

ANNOTATA.

a *Mss. Grac. & Rottendorf.* Huginbuſen. *Suvius* Engelhuſen.

b *Obſervat Brovverus eccleſiam hanc a S. Godehardo non abſolutam, & poſtea a S. Leone* IX *Papa conſecratam: quod videtur contigiſſe anno* 1049, *quando bis Henricum Imperatorem, Conradi filium, in Saxonia commorantem, adiit: uti diximus* 19 *Aprilis ad hujus Vitam* § 2.

c Spinnelbaum, *ab eo dicta arbor quod fuſis fabricandis optima ſit, ideoque a Kiliano in Etymologico Teutonicæ linguæ* Carpinus *Latine redditur, quæ de genere Aceris, lentitudine præſtat: ſed non video, quos ea arbor flores ferat: idem addit & gracum nomen* Euonymus, *& hac ſola nititur Schonslederus noſter ad vocem* Spindlbaum; *qua Theophraſto eſt arbor Punicæ malo ſimilis, adeoque florigera, frequens in Lesbo, nobis Belgis ignota.*

d *Deeſt hæc aut alia ſimilis ſignificati vox.*

e *Hic aliquod ſcriptoris erratum eſt, geſta annorum* 1038 *et* 1039 *confundentis. Nam Conradus Imp. anno* 1038,

A 1038, *quo obiit S. Godehardus, fuit in Italia: & Natalem Domini, a quo annum auſpicantur, celebravit Parmæ: inde Apuliam petiit, ac Pentecoſten peregit Capuæ. At reverſus in Germaniam, anno* 1039 *feſtum Nativitatis peregit Goslariæ, Pentecoſten Ultrajecti, ac poſtridie* 4 *Junii ibidem ſubito extinctus eſt. Pro anno* 1038 (*quem ſuſtituimus ex Ms. noſtro Chronico Saxonico, & Chronico Hildeſheimenſi & aliis*) *legitur apud Browerum et in Ms. Rottendorfienſi anno* 1036, *et in Ms. Gratienſe* 1039, *quo ſcilicet Goslaria fuerat Conradus Imp. Reliqua ſupra attigimus.*

f *Die* 26 *Martii, quo Paſcha fuit celebratum.*

CAPUT VI.

Morbus, obitus, ſepultura.

42 POſt Albas itaque a nobis digreſſus, cum prædicto ſuo nepote Ratmundo Abbate, * Adenſtedt, quo inceptam jam noviter eccleſiam conſummare ſtudebat, devenit; nec infirmitati diutius reluctari valens, deficiente carne decubuit. Quo flebili rumore comperto, prædictus Abbas, vir certe corde & animo divinæ ſervituti mancipatus, & Præpoſitus noſter ac Decanus cum Prioribus, ad eum viſitationis gratia convenerunt; quem tamen diſſimulato languore, ſolito more, eccleſiaſtico labori aſſidentem, circumſtantiumque manibus ſuſtentatum invenimus. Quos advenientem ſolita caritatis hilaritate lætus ſuſcepit, & quaſi oblita moleſtia, adventus eorum cauſam admirando perquirens, reportari ſe ad cubiculum præcepit. Ibi, admiſſo *a* ſpecialiter Clero, primo ſingulos quoſque de ſuæ obedientiæ procuratione ſolerter admonebat; ac deinceps omnes generaliter de ſacræ fidei & religionis obſervatione, tam ſalubriter quam & terribiliter, obſecrando ſimul & arguendo informabat; deinde ſe orationibus eorum, contra callidi tentatoris inſidias & fraudes, commiſit: eiſque obitus ſui diem & tempus, funeriſque & exequiarum & etiam ſepulturæ ordinem, ut poſtea evenit, quaſi alludens, liquido prædixit. Ite, inquit, & ad ſuperventuram Dominicæ Aſcenſionis lætitiam vos quiſque, pro ſuæ obedientiæ qualitate & etiam pro ſpiritualis prærogativæ quantitate, præparate: & meum adventum læti, & quaſi vere mecum hic & in futuro congratulaturi, expectate: nam in vigilia Aſcenſionis in montem, ad ſanctum meum Patronum Mauritium, adveniam; & ibi noctem diemque ſanctam agam. Abbatem tamen vobis, qui vice mea Proceſſionis & Miſſarum ſolennia peragat, mittam. Et ſic elevatis oculis, altiuſque ſuſpirans, quaſi tamen arridens, Nocte, inquit, illa, ut Chriſtus voluerit peracta, in feria ſexta diluculo ad ſanctum Michaelem veniam, cum Abbate & fratribus pernoctaturus, inde Sabbato ad S. Andream oraturus, & inde vos adeam vobiſcum penitus permanſurus. Diem vero Dominicam, convocatis Fratribus & amicis, ſolenniter celebremus, & ita totius noſtri feſti jocunditatem penitus terminemus. Et hæc dicens, benedictionem dedit; ſicque nos mirantes pariter & ſtupentes, dimiſit.

43 Habebat quoque beatus Pater in privato ſuo miniſterio juvenem quemdam illuſtrem, filium viduæ, pictoriæ artis opificem, qui vilia ejus veſtimenta calciamentaque ſervabat, nomine Bunonem; cui ab initio ejuſdem anni, quod ſecum patriam ſuam, id eſt, Bajoariam, perrecturus eſſet, ſæpe præcepit. Nam, ut prædiximus longe ante, ſæpius ſe patriam ſuam revifitaturum ſerio promiſit, & pluribus cujuſque ordinis ſe ultroneos offerentibus, ac pariter cum eo proficiſci cupientibus, grates devotioni eorum retulit, & ſolum tantum Bunonem ſecum iturum prælegit. Eodem quippe die, ante adventum Cleri, ut prædiximus, dum more ſuo in abditis veſtimenta ſua mutaret, eidem juveni præcepit, ut eadem veſtimenta quæ depoſuit indueret, & ad eum concitus veniret. Quæ verba ille, quaſi deliramenta vel irriſione plena, contempſit; Præſul vero ac ſi dedignando cubiculariis dixit; Ite & veſtimenta quæ depoſui induite ei, & ad me deducite: qui ſtatim eum poſt velum cubiculi trahentes induerunt, & in conſpectum, velut irridentes, reduxerunt. Quem ille diu intuens, ait: Vere ſcias, quia in eadem veſte *b* rumorem invenies. His dictis, puer exivit; & in ipſo momento intolerabile eum frigus invaſit; & hora eadem ægrotans, lecto procubuit. Quem cum poſt diſceſſum Fratrum Epiſcopus requireret, dictum eſt, quod ægrotaret, accerſito Procuratore præcepit ei, dicens; Puerum illum caute & ſine moleſtia fac ad matrem ſuam deduci, ut in occurſum meum paratus mecum poſſit proficiſci. Qui ſtatim deducitur, & decreſcentibus dietim viribus ad extrema præparatur.

44 Deinde Præſul noſter, ingraveſcente febri, Holthuſen, ubi confluenti Eccleſiaſtico more ad viſitationem tanti viri multitudini ſufficiens ædificiorum erat copia, provehitur. Ibi, inter multam Cleri populique frequentiam, quadam die venerabilis domina Sophia de Gandesheim advenit; quæ tandem E (ut in pace loquar) depoſita priori pertinacia, plena ſe fide & devotione ad beati Præſulis familiaritatem convertit. Quæ tunc, occaſione inventa & populari turba remota, aſtante Clero, de frivola quadam pertinacia, quæ de ſuæ Eccleſiæ Clericis contra beatum virum increvit, exordium fecit, & debitam ſatisfactionem promittere cœpit. Ad cujus verba illa, partim morbo cogente, partim vero (ut nobis videbatur) indignatione permovente, iracunde reſpondit, & in futurum talia ſuſpendi, rogavit. Illa vero commotionem ejus diſſimulans, & obitum ejus celeriorem formidans, item itemque in ſua ſatisfactione, etiam lacrymando, perſtitit; eamque, ut recipere dignaretur, obſecrando poſtulavit. At ille, Domina, inquit, per Deum pauliſper reticete; & hæc, donec in feſtivitate *c* S. Mariæ conveniamus, ſuſpendite. Ipſa autem, ut videbatur omnibus, finem ejus citius adventurum intelligens, & tamen, verba ejus vehementer expaveſcens, Utinam, inquit, o Pater dilecte, tam diu nobis vita veſtra ſuperſit, donec hoc tempus venerit. Ille vero fortiter, collectis viribus, apertiſque oculis, & omnibus diu circumſpectis ait: In poteſtate quidem Dei vita noſtra, exituſque vere conſiſtit; in veritate tamen, quæ Deus eſt, dico vobis, quia in feſtivitate S. Mariæ, ubi Deus voluerit, certe ſimul erimus; ibidemque coram, veraci teſtimonio, & de his & de aliis etiam, quæ inter nos diſſident, tractabimus: & hæc dicens, compreſſis oculis, reticuit. At ipſa, nimio ſtupore pavefacta, ſilentibus circumſtantibus, ait, Heu me miſeram; numquidnam ſum moritura, eamque in proximo ſubſecutura? Nec tamen amplius eum inquietare præſumpſit, ſed humiliter ſibi ab eo indulgentiam ſimul & licentiam petiit. Item ille, apertis oculis, eam breviter, imo & ſalubriter, de ſacræ religionis obſervatione commonuit, ac de plurali ſuæ obedientiæ proviſione coarguit; & ſic, elevata dextera, eam benedictione munivit; eique, pro tempore, remiſſionem indulgens, non ſine magno, ut ipſa fatebatur, timore dimiſit.

45 Tranſacta autem hebdomada, Beatus Pater, jam deficiente funditus corpore, ab Abbate ceteriſque Fratribus ſacri olei liquore eccleſiaſtico more perungitur, & ita, ut prædixit, in Vigilia Aſcenſionis Domini, in montem S. Mauritii tranſvehitur. Ibi ſtatim ad eum Fratres flendo convenerunt; nec amplius amaritudinem doloris, quo cordetenus vexabantur,

A. VVOLF HERRO EX MSS.

b *morbo mox contra ſibi obitum meditati;*

c *cum caſe futurum in feſto S. Mariæ prænuntiat.*

F *ejus obitum prædicit;*

In montem S. Mauritii pervehitur 3 *Maji*

Adenſtedt morbo ſuccumbens

* Vide Append. pag. 844. col. 1. ubi alia hujus Cap. variæ lectiones.

Clero ſe viſentis

Prædicit mortem & exequias

calciamentum purpureum ſuæ obedientiæ indutui,

Digitized by Google

A. VVOLFHERRO EX MSS.

rabantur, abſcondere valuerunt. Cetera vero innumerabilis multitudo fidelium confluxit, quam non minor pro obitu caritſimi Paſtoris afflixit amaritudo: quos tamen ille, licet jam deficiente pene lingua, benigne conſolando dimiſit; & diluculo iterum advenire mandavit. Quibus diſcedentibus, & ſacram noctem illam in magno dolore ducentibus, beatus Pater, conſueto ſibi more, Pſalmos ſemper, quaſi pro dulci refectione, ruminabat; & in tali meditatione curſum ſuum conſummans, pernoctabat. Summo vero diluculo, iterum Clerus, peractis Matutinis, advenit: quem ipſe affatu item ſupremo breviter, attamen ſalubriter, de ſacræ religionis & obedientiæ obſervantia commonuit. Sicque confeſſionis verſu cum eis communiter prolato, ad celebranda cum Abbate Miſſarum ſolennia, valedictione ultima dimiſit. Præſul autem clemens, non immemor ſuæ promiſſionis, de prædicto ſuo cubiculario Bunone requiſivit ſolicite: quem ubi deſperari corporaliter cognovit, ei per nuntium mandavit, dicens: Conſolare, puer meus, in Domino, & confortare; quia jam tempus inſtat, quo mecum ad patriam æternæ beatitudinis debes vere pervenire. Quæ verba puer lætus audivit, & nil jam de
B vita præſenti medicans, in ipſa ſacra Aſcenſionis Domini die, Viaticum ſalutare petivit: quo percepto, gaudens promiſſionem beati Præſulis expectavit.

cubicularius moritur valedicit.

46 Miſſarum igitur apud nos celebritate peracta, refectioneque feſtive percepta iterum Fratres hora jam diei decima ad Pontificem dilectum revenerunt; & pene linguæ officio ceſſante, corde vero, juxta Apoſtolum, ſpiritu & mente pſallente, pſalmos in ſolo pectore difficulter ruminantem invenerunt. Tunc, inito conſilio, pueros quatuor ſcholares ex utraque lectuli parte ſtatuerunt, quos pſalterium a principio aperte & diſtincte recitare fecerunt. Quibus beatus Pater auditis, quaſi hac melodia delectatus, aliquantulum quievit; interdum & ſimul cum illis pſallere geſtivit: verſus tamen illos præcipuos, qui ſpecialiter ad ſupplicandum Domino pertinebant, apertis elevatiſque oculis altius ructitabat. Media autem nocte jam finito pſalterio, jam imminente manifeſtius fine, matutinale Officium inceperunt; & dum ad pſalmum, Benedictus Dominus Deus Iſrael, pervenerunt, vir beatus in ultimo agone tunc deſudans, vix dum apertis oculis, Clero cantante, Illuminare his qui in tenebris & in umbra mortis
C ſedent; ille, Ad dirigendos, inquit, pedes noſtros in viam pacis; & in hoc verbo, dum a Clero, Gloria Patri, cum Antiphona, Aſcendo ad Patrem meum & Patrem veſtrum, Deum meum & Deum veſtrum, canebatur; ipſe ab aſtantibus de lecto levabatur; ſicque vere felix, illa anima, quaſi obdormiente corpore, carnali ergaſtulo ſolvebatur. Conſonantibus ſtatim ibidem campanis, Fratres, qui in monaſteriis ſelicem ejus obitum ſolerti vigilantia expectabant, pro tam dilectæ animæ remedio preces exequiales devote frequentabant.

obit pſalmodiæ Aſcenſionis.

1 Cor. 14 Et inter pſallendum

47 Non ergo nunc æſtimo ſilentio prætereundum primum meriti ejus indicium, in ipſo beato obitu, Deo teſte, declaratum. Nam ſæpe dictus puer Buno, in domo matris ſuæ, juxta eccleſiam S. Michaelis, eodem momento, membris præmortuis, extremo tantum ſpiritu in ſolo pectore palpitante, deſperatus jacebat: qui, reſonantibus illico campanis, quaſi a ſomno evigilans, quid hoc eſſet, ſtupens exquiſivit. Cui cum mater diſſimulans, matutinale Officium ſignari diceret; ipſe, ac ſi indicans matris aſtantiumque fallaciam, Cur me, inquit, fallitis? cur veritatem celatis? Vere cum hoc ſigno dilectus Dominus meus cælum ſcandit, & promiſſionum ſuarum, ah! ah! immemor, miſerum me reliquit. Surgite,

quid intelligens tacebat.

ait, & elevatis manibus, cordibuſque, ejus dilectam animam divinæ clementiæ commendate, & ut mei modo meminerit obſecrate. Et elevatis, niſu quo potuit, ad cælum oculis, O Præſul, inquit, ſancte, O Pater clementiſſime, per ipſum te adjuro, ad quem vadis, ut nunc mei memineris; & ne me in carne jam poſt te relinquas, quem tecum ad patriam iturum ſæpius promiſeras. Illi ſtupentes pariter ac mœrentes, dum juſſioni ejus obtemperant, vixdum reflexis oculis, ſtatim eum exanimem aſpexerunt. Quem illico ſtratu deponebant, & omiſſo fletu, cum quem optaverat, obtinuiſſe congaudebant.

D *cum invocat ſe ſanctum meritur.*

ſumque offertur.

48 Fratres vero in monaſteriis, exequiarum debito matutinalique Officio peracto, Miſſarum celebratione pſalmorumq; decantatione Paſtorem ſuum divinæ miſerationi tanto devotius commendabant, quantum ſe ab ipſo commendandos fiducialius ſperabant. Adveniente autem felicis memoriæ Brunone, Mindenenſis Eccleſiæ Epiſcopo (quem ipſe Pater venerabilis ſibi in ſpiritualem filium adoptaverat, qui etiam cognita ejus infirmitate, juxta noſtra confinia habitabat) hora ejuſdem diei tertia totus Clerus cum populo militiæ, certe & familiæ, & plurali civium comprovincialiumque & maxime pauperum frequentia, ad montem, ubi ſpecialis noſter
E theſaurus ſervabatur, proceſſit: eumque ad monaſterium S. Michaelis, ut ipſe vivens prædeſtinavit, deduxit. Quo dum appropiatur, ante portas aerii, funus defuncti juvenis, cum non modica parentum civiumque turba, profertur; quod & ante pedes Epiſcopi per diſpoſitas eccleſias a miniſtris circumferitur. Quantus vero planctus & lamentatio vel Cleri, vel populi, vel etiam pauperum ibidem extiterit, ingenii noſtri facundia certe ad enarrandum, non ſufficit; quia, in una cujuslibet mente vel voce, luctus & lætitia pariter ſonuit; dum pectora fidelium de præſenti mœror, de futuro gaudium perculit. Quia, ſicuti de S. Martino canitur, Pium erat flere, & pium gaudere. Merito ergo flevimus, quod talem Paſtorem amiſimus: ſed & jure gaudebamus, quod talem interceſſorem præmiſimus.

& ſimul in Cathedrali ſepelitur:

49 Vigiliis ergo ibi pro noſtro modulo condigne peractis, beatum corpus mane ad S. Andream eſt honorifice delatum; ibique oblatis Sacrificiis, inde in principali noſtra eccleſia cum debita veneratione collocatum. In craſtinum vero, illuceſcente Dominica, ex diverſis per Saxoniam cœnobiis Fratres & Sorores, in
F obſequium tanti Patroni, convenerant; qui deſtitutionem Cleri & deſolationem populi, ac generale totius Chriſtianiſmi damnum, debita lamentatione deflevérant; ſicque ab Epiſcopo Miſſali Officio devotiſſime peracto, ſacrum beati viri corpus in medio noſtro choro, eccleſiaſtico more, terræ eſt collocatum; quod ibidem, uſque in hodiernum a fidelibus Chriſti, juxta humanæ fragilitatis poſſibilitatem, condigna cum reverentia frequentatur. Prædicti autem pueri corpuſculum, ante Occidentalem templi introitum, ab eodem Epiſcopo prius eſt humatum. Domina vero Sophia, de qua etiam ſupra retulimus, jam de ſua præmonitione magis magiſque ſolicita, Sorores ſuas ac Presbyteros illo cum oblationibus tranſmiſit, ſeſeque beati viri meritis & precibus ſuppliciter commiſit; ſicque ſuperventuram beatæ matris Chriſti Aſſumptionem ſimul & Nativitatem *d* pavens expectavit: quæ tamen incipiente ſequenti anno, triduo *e* ante Purificationem S. Mariæ, ex hac vita emigravit. Sic & in hoc beati Patris prophetiam Deus liquido declaravit. Nos quoque, quantum, Deo annuente poſſumus, merito ejuſdem Abbatiſſæ animam divinæ miſerationi ſæpius commendare debemus, quæ Congregationem noſtram, dum vixit, omni ſemper di-

Abbatiſſa ei ſequitur citra feſtum Purificationis.

d

e

lectione

A lectione percoluit. ejusdemque dilectionis certum testimonium posteris reliquit.

ANNOTATA.

a *Brevverus*, admisso.

b Rumor *hic usurpari videtur pro* rheumate.

c *Mox infra apparet festum Præsentationis intelligi, proximo scilicet anno venturum.*

d *Cur sola duo Assumptionis & Nativitatis festa memorantur; non etiam festa Visitationis 2 Julii, Præsentationis 21 Novembris, Conceptionis 8 Decembris? Quia scilicet ea tunc necdum instituta, saltem necdum nota Germanis erant. Ut ut enim Conceptionis festum citius alicubi cultum fuerit, primus tamen Sixtus IV in omnem ecclesiam evulgavit an. 1483. Præsentationis festum in Oriente antiquum, Occidenti primum innotuit per Philippum Mazerium Cancellarium Cypri, ex cujus manuscriptis per nos subministratis Carmelitæ Antverpienses compilavere tractatum de institutione illa, anno 1464 per Paulum II factâ, editum post Vitam S. Petri Thomæ a Joanne Carmessonio coævo, quam similiter eis vulgandam dedimus amicitiæ causa. Visitationis denique festum, nec Gracis notum, Ordo Minorum nescio unde accepit, & usurpasse scitur ab anno 1263: primus autem Urbanus VI celebran-*

B *dum communiter sanxit 1389, & Bonifacius IX 1390, uti scribit Bartholomæus Gavantus in Rubricas Breviarii Sect. 7 cap. 9. Concilium* &c. Vide Append. pag. 844. col. 1.

e *Atqui solum in ipso festo fore ut convenirent, Sanctus prædixerat; quare triduum præcedens in Purgatorio fuisse Abbatissa transactum, posumus opinari.*

CAPUT VII.

* Vide Append. pag. 844. col. 2. ubi alia hujus capitis varia lectiones

* *Miracula post mortem edita.*

Tumidditia hîc scripsi propter impressores

50 DE miraculis igitur, quæ per beati Patris merita, post dissolutionem ejus corporis, in salutem credentium divina pietas clementer ostendit, melius pauca quam plura scribenda putamus; ne aut studiosis fastidium, aut desidiosis vel etiam infidelibus incredulitatis periculum, narrationis prolixitate, contrahamus. Præcipue tamen, propter quasdam vanæ mentis personas, quæ in nostra patria usitato more per sacra loca discurrentes, se aut cæcos, aut debiles, vel elingues, vel certe obsessos temere simulant, & ante altaria vel sepulcra Sanctorum, se coram populo voluntantes, pugnisque tundentes, sanatos se illico proclamant, ea scilicet sola væsana voluptate, ut sic tantum majorem stipem vel

C quæstum a plebe percipiant; sicque fit (ut & beatum virum sæpius de talibus dixisse præmisimus) Quia mendaces, inquit, faciunt, ut veridicis vix credatur. Et cum in hujusmodi fallacia tales liquido deprehenduntur, etiam veræ Sanctorum virtutes in periculosam desperationem hac dubietate retrahuntur; vel certe & hi, qui vere sanantur, etiam non solum a perfidis, sed & interdum a fidelibus fallere creduntur: sicut utique nobis de quadam muliercula palam evenit.

a qualis anus fuerit non constat

51 Primo namque prædicti nostri Antistitis a Helizonis anno, in speciali nostra festivitate, id est, in Assumptione S. Mariæ, anus quædam nobis ignota, velata capite, nubilata facie, ante sepulcrum beati viri se projecit: ibique, prædicto amentium more, diutius volutata, tandem prosiliens se per multos annos cæcam, ibidem tunc illuminatam proclamavit. Quo statim rumore diffamato, Clerus populusque concurrit, ipse etiam Episcopus advenit. Cumque jam ad agendas publice Deo gratias, properaret; cives illius, qui eam prius noverant, eamque in hujusmodi falsitate sæpius notaverant; venerunt, qui illam & modo, & sæpe etiam antea talia mentitam, veraciter dixerunt. In quam, cum jam populus merito, ut male tractaretur, insurgeret; a Clero tamen pro Beati Pontificis veneratione defensa, confusa discessit; & nusquam nobis postea comparuit. Talibus ergo fallaciis cauta consideratione post hæc devitatis, pluribus ignotorum dictis, quæ certe vera esse poterant, dubitando dissimulatis, ad ea tantummodo sola, quæ præsentes, veritate Dei teste, vidimus, vel, quæ certe ab his audivimus, quos veraces in timore Domini cognovimus, narrationis nostræ seriem intendimus.

A. VVOLPHERRO EX MSS. *certa damnavit pauca narrare propositi*

52 Primum namque fuit, quod & erat & est omnibus notissimum. Quidam de operariis nostræ ecclesiæ, nomine Luidigerus, cum in ecclesiæ atrio ligna collocarent, graviori quadam trabe decidente, femore cum tibia & pede miserabiliter contrito, penitus debilitatus est: quem beatus Pater, quia prius eum fidelem & utilem cognovit, ante mensam suam quotidie cum pauperibus ad eleemosynam sedere fecit, præcepitque. Qui miser super debilitatis suæ dolorem, graviori semet mœrore sæpius afflixit, quia ad opus, cui mancipatus erat, utilis esse non potuit. Quidquid tamen a pueris fieri vidit, quod vel sedendo vel proreptando agere potuit, in hoc se voluntaria utilitate studiosus exercuit: nec prorsus aliquod tempus, nisi cum somnum vel cibum caperet, transire sibi patiebatur, quin semper in aliquo utilis esse videretur. Consuetudo namque dilecto nostro

D Pontifici fuit, ut puerulos vel etiam pauperes validiores sæpius per plateas vel per defossas petrarum foveas ageret, qui sibi lapillos minutos quosdam nivei coloris, vel nigri, vel rubri interdum, vel varii deferrent; quos ipse elimatos & politos, variisque collisione vel confricatione in similitudinem pretiosorum lapidum redactos, aut in altaribus, aut libris, aut in capsis honeste collocavit. In quo nimirum opere, prædictus ille pauper se privatim exercuit, & ceterorum industriam utiliter prævenit, & pro curiositate tali Episcopo penitus complacuit: interdum autem & pictoribus; & eis qui vitro fenestras componebant, se admiscuit, inter quos etiam utiliter operosus extitit.

Clandus Sancto familiaris

utque ab fidelem industriam curat,

53 Beato vero Pontifice ex hac luce sublato, ipse detonsus & lanceis indutus, carne & lautiore reliqua refectione abstinens, ad sepulcrum ejus contulit se; ibique tam custodibus quam & ceteris fidelibus, quanta potuit fidelitate, servivit: & postremo, consentientibus magistris, totam sepulcri custodiam penitus usurpavit: vix tamen debili crure, ligno sustentato, reliquo vero corpore baculo sublevato, tale obsequium exercuit. Attamen vires, quas invaletu-

E do denegavit, obediendi devotio ministravit. Psalmos quippe non noverat, verba tamen, quæ fidelium narratione vel admonitione perceperat, devotius invigilando, sæpiusque in modum veniæ fidelium more decumbendo, solicitus frequentabat. Quo ibidem in hac sedulitate firmius perdurante, & ad altiora quantum ad se proficere satagente; quadam die sabbati ad vesperam, dum in choro Vespertina laus canitur, ipse juxta sepulcrum Pontificale prosternitur; & ibi diutius, aut somno aut extasi, quasi immobilis detinetur; &, ut ipse præterea fatebatur, intolerabili quadam membrorum & nervorum distentione vel contractione invisibiliter cruciatur. Sed, finita laude, quasi soporatus surrexit, & veluti plus solito ægrotans, vix habitaculum repetiit; statimque lectulo sese collocabat, & per totam noctem in illa membrorum distractione durius laborabat. Sed paulo ante Matutinum tandem sopitus, obdormivit; & somnium, in quo surgere, & ad ecclesiam ad agendas Deo gratias properare jussus est, vidit. Somno tamen cito excitus surrexit; moxq; remoto femorali sustentaculo, rejectoque baculo, matutinali hora & ecclesiam intravit, & coram omnibus Deum, evidenti

denique prius cultor sepulcri ejus.

per somnium sanatur.

pro-

A. WOLF HERRO EX-MSS.

profeſſione lætus, laudavit; & poſtmodum in finem vitæ incolumis, quanto diutius, tanto devotius miniſtravit.

Cæca mulier viſum recipit: Claudus alius reſtituitur.

55 Mulier etiam quædam, nomine Merſuind, omnibus nobiſcum commanentibus notiſſima, quæ per multos annos errabat cæca, ad idem beati Præſulis ſepulcrum, in craſtinum poſt Aſſumptionem S. Mariæ, coram Clero & populo eſt illuminata. Quidam quoque ruſticus, de pago eccleſiæ qui Holtlaon dicitur, nomine *b* Deniko, diutina infirmitate miſerabiliter fatigatus, contractione lumborum per multos annos eſt crurum officio ſpoliatus. Qui tandem ad viri ſancti memoriam, baculorum ſuſtentatione vix dum proreptando, pervenit; ibique in anniverſario ejus die, integram ſanitatem, coram Clero & populo, omnibus nobis intuentibus recepit.

Puella cæca similiter curatur.

56 Nobilis vero quædam femina, non ignota, de Epiſcopatu Mindonenſi, Siuve nomine, puellam fratris ſui filiam nutrivit; quam in locum filiæ adoptatam, intime dilexit: quæ graviſſima infirmitate prævenia, periclitari cœpit, & quaſi præmortua biduo exanimis jacebat. Propinquis vero cum familia B & civibus aſſidentibus, & tantam puellæ elegantiam, pro multiplici miſeratione, amare deflentibus; anus quædam, quæ ad eccleſiam ſerviebat, de memoria noſtri Præſulis ſermonem habuit; & qualiter ad ejus tumulum infirmi, per divinam miſerationem, ſanarentur, expoſuit. Cujus admonitione domina ipſa compuncta, matutinali tempore eccleſiam intravit; & coram altari proſtrata, profuſis lacrymis, Domino Sanctæque Mariæ, & beati etiam Præſulis animæ, pro eadem ſua nepte, oblationes intima ſupplicatione devovit. Et continuo (ut ipſa nobis flendo juravit) regrediens, puellam jam videntem, jam loquentem reperit: quæ refectionem petiit, & accepit; & Chriſto pro beati Viri meritis annuente, ſanitatem integram recepit. Quam amita, quinta poſt die ad S. Mariæ altare & ad tumulum Præſulis, cum promiſſis oblationibus, deduxit; & qualiter ſanata ſit, cum ſufficienti civium & comprovincialium ſuorum teſtimonio, coram multitudine comprobavit.

57 Frater quoque noſter non ignotæ memoriæ C Wolchardus Presbyter, eo tempore Vicendominus, poſtea noſter Præpoſitus, poſtremo felix Brandeburgenſis Eccleſiæ Epiſcopus, qui eidem Patri noſtro (ut omnibus notum eſt) & fideliter ſervivit, & intime complacuit; cum poſt obitum ejus Epiſcopales curtes more ſolito circuiret, in villam, quæ Aſchgereshuſen dicitur, devenit; & in domum quamdam ad prandendum divertens, puerulum miſera languoris infirmitate detentum, invenit; qui tunc per aliquot hebdomadas & omni membrorum officio deſtitutus jacebat, & ad exitum dietim (ut omnibus videbatur) appropinquabat. Quem idem Presbyter, ſicut ſemper erat ſuper talibus miſerans, lacrymando diutius intuebatur, languoriſque tempus & eventum ex familia ſciſcitabatur. Quod ut agnovit, flenti matri, ut ad tumulum ſancti Pontificis candelas juxta pueri menſuras promitteret, perſuaſit; quod & ipſa ſtatim libentiſſime fecit. Sed cum paupercula ceram ad talia non haberet, ipſe ex lino lychnum parari præcepit; & puerum per ſingula membra metiri fecit; ut certam menſuram ſecum deferret, & per ſe præſtita cera, candelas pro ægrotante ad beati Viri memoriam offerret. Quo facto, ad prandium conſederunt, & quaſi oblito puero, alia quædam inter ſe fabulari cœperunt. Interim vero puer mira celeritate quaſi ex morte revixit, & in lecto, cunctis admirantibus, reſedit; & vocata matre, de ſtratu prorepſit, & refectionem petiit, & eodem momento percepit; & poſtea, pro beati viri meritis, incolumis permanſit.

Wolchardi Epiſcopi Brandeburgenſis confeſſio, puer morbundus ſanatur.

58 Erat etiam in noſtra congregatione juvenis D quidam, ex laico converſus, Deſiderius nomine; & eodem beato viro jubente, in Clero tonſuratus, & uſque ad Diaconatus ordinem promotus. Et, quia plenum officium cantando & legendo cum Fratribus frequentare non potuit, eum, ne penitus vacaret, cum cuſtodibus eccleſiæ, miniſtrare præcepit. *c* Tempore autem Azelini noſtri Præſulis, poſt miſerabile incendium noſtri monaſterii, dum idem Frater noſter, intra feſtivos dies Nativitatis Domini, quadam veſpera in ſcholis cum pueris ſermocinando conſedit; ſubita cæcitate miſerabiliter perculſus cecidit, & alia etiam infirmitate concreſcente, tempore longo decubuit. Quadrageſimali vero tempore, cæcitate durante, ex infirmitate convaluit: & eccleſiam debito more frequentans, ad Pontificale ſepulchrum, ſpe ſanandi, ſæpius proſtratus procubuit. Et contigit quadam *d* feria ante Paſcha, certe in Cal. Aprilis, quando celebramus reliquiarum adventum Sanctorum *e* Cantianorum Martyrum, dum in Matutinis ibidem procumberet, illico, quaſi pruriente dextro oculo & durius manu confricato, ſanguis non modicus prorupit; & ſtatim in eodem oculo viſum recepit. Proqua clementia, divina pietas ab omnibus in commune laudabatur, & pro reliquo ſolita miſerationis Domini potentia expectabatur. Poſt Paſcha vero, in anniverſario *f* die ſancti Patris noſtri, cum in ejus memoria Miſſa pro defunctis ab Epiſcopo celebrata eſt; tempore oblationum, coram Clero & populo, quaſi infirmatus corruit: & prorumpente illico ſanguine ex oculis & naribus, & etiam auribus, aperto oculo, viſum liquido percepit. Miſſali denique Officio peracto, Epiſcopus habito ſermone, Clerum & populum, ad laudes debitas perſolvendas Domino, admonuit; & profuſis unanimiter lacrymis, Dominum pariter & ipſe laudavit. Qui Frater eodem momento, gratias Deo agens, penitus convaluit; & poſt hæc in promiſſa profeſſione uſque in finem fideliter permanſit.

Deſiderius Diaconus ægre & tarde curatus corrigitur.

59 Plurima igitur beati Paſtoris noſtri præconia, ea ſolummodo, quam præmiſimus ratione, præterimus; quæ, per divinam clementiam ab initio uſque adhuc glorioſe fieri ſæpius ſentimus. Nec tamen illud reticebimus, quod tota ſancta Dei Eccleſia teſte verum eſſe novimus, quia plures plerumque ad ſepulcrum ejus cum oblationibus gaudentes adveniunt, qui ſeſe ſuoſque a variis tribulationibus, vel infirmitatibus, celeri ſubventione, per virtutum ejus merita, liberatos publice referunt. Namque, ut alicui aliquid incommoditatis, vel moleſtiæ occurrerit, ſtatim cum ad ſancti hujus Patris memoriam, vel abſens, oblationis ſuæ votum ubicumque promiſerit; procul dubio eodem momento, quamcumque conſolationem in vera fide ſperans obſecrat, eam celerius meritis ejus ſuffragantibus impetrat *g*.

Sanitatum gratia apud S. Godehardi ſepulcrum.

ANNOTATA.

a In Ms. Gracienſi ſub initium hujus Capitis agitur de tribus S. Godehardi ſucceſſoribus, quorum primus eſt Thietmarus, ſeptimo Epiſcopatus ſui anno defunctus; *id eſt (ut in Chronico Hildesheimenſi indicatur) anno Chriſti* 1044. *Huic* Akelinus *ſive* Ezelinus; *ut huic anno* 1054 *hic indicatus* Hezilo, *aliis* Echilo *&* Ettelo, Regius Capellanus & Romanus Cancellarius, in omni eccleſiaſtica religione perfectus, ſucceſſit: qui certe in hoc, quod dejectam ſanctæ Dei Genitricis eccleſiam redintegrare divina inſpiratione decrevit, favorem condignum Cleri ac populi laudabiliter promeruit: cui nimirum ad tam ſanctum tamque ſalubre conſilium tota ſancta Dei Eccleſia divinum indeſinenter

merito

A mirifico postulat auxilium; ut & idem laudabile opus Deo digne perficiat, ac pro devotionis et benevolentiæ studio in Sanctorum communionem in remissione peccatorum coram Deo feliciter proficiat. Amen. *Hactenus Ms. Grecense: esse autem ipsius primi auctoris hæc verba, persuadet eidem familiaris particula* certe.

b *Ms. Rottend.* Eniko *Ms. Grac. et Bodec.* Agino.

c Anno secundo Alcuini in Dominica Palmarum x Kalendas Aprilis, *uti in Ms. Gracensi indicatur. Is est annus* 1036, *quando cycle Lunæ* 2, *Solis* 19 *littera Dominicali* E, *Pascha incidit in* 30 *Martii. Et tota Chronologia confirmatur.*

d *Feria 4 ante Dominicam Passionis anno* 1047, *quando Pascha celebratum est* 19 *Aprilis littera Dominicali* D.

e *Ita etiam indicatur in Breviario Hildesheimensi, ut diximus ad dictas Kalendas Aprilis inter Prætermissos, de eadem re plenius actum ad* 31 *Maji, quo colunntur* SS. Cantius, Cantianus, Cantianilla.

f *Feria* 3 *post* 2 *Dominicam a Pascha te.*

g *Hic est finis Vitæ & Miraculorum in Ms Gracensi & Rottendorfiensi, itemque apud Surium.*

APPENDIX

De miraculis a S. Godehardo in vita patratis, & in Actis prioribus non indicatis.

A S. Godehardo Abbate curatur febres

60 JOannes quidam civis Patavienſis, febris incommodo vexabatur per longa tempora: contigit autem ut ſanctus Pater Godehardus, adhuc Abbas, in ſuo monaſterio Altach pro negotio dicti ſui monaſterii Pataviam adveniret; & infirmus ille, ipſius cognita præſentia, fratrem ſuum miſit ad eum, rogans

civis Patavienſis. ut ipſum cauſa Dei viſitare dignaretur; quod & fecit. Viſis autem ipſius in quibus decubuit febribus, ingemuit, & ait: O Pater Adam, quis te tam celeriter excæcavit, ut mandatis Dei creatoris tui contraires, & tot malis nos omnes peccato tuo ſubjiceres? Ecce poſt hæc quæ temporaliter hic patimur, niſi mandata ejus ſervaverimus, æternaliter pati formidamus: & erit hoc malum temporale, initium nobis malorum æternorum. Hoc autem cum dixiſſet, accipiens ſcyphum quemdam, & vinum in eum fundens, ſigno Crucis ſignatum benedixit, & tradidit viro de-

C cumbenti, dicens: Bibe, frater, in nomine Domini noſtri Jeſu Chriſti; & in eo confortare. Qui bibit, confidens in Dei clementia, & ſancti viri meritis, illico ſurrexit, ab omni febris incommodo penitus liberatos; & ivit ad Eccleſiam S. Stephani, laudans Deum.

monachi Altachenſis

61 Vir ſanctus Godehardus monachum quemdam de monaſterio ſuo Altach ad monaſterium Herveldenſe ſecum duxit; qui poſt, ibidem febrium moleſtia decumbebat. Hunc ſanctus Pater conſolationis gratia frequenter viſitavit. Quodam autem tempore dixit infirmo; Frater mi, quomodo habes? Et infirmus ait: Ecce, Pater, febrium moleſtia nimium me vexat, ita ut vita quaſi nulla amodo ſit in me. Et ait ei vir Sanctus, Dominus noſter Jeſus Chriſtus majora pro nobis paſſus eſt, quam hæc febrium tuarum poſſunt eſſe incommoda. Cui decumbens, ait: Scio, Pater mi, ſcio, quod multo graviora pro nobis paſſus eſt ad mortis amaritudinem tormenta. Et ait S. Godehardus: In nomine Jeſu Chriſti, qui graviora pro nobis ſuſtinuit, ſurge, & in Fratrum tuorum Collegio pſallens benedic eum, qui te ſuo ſanguine abluit & redemit. Et infirmus ait, Surgam in nomine Jeſu Chriſti, & ibo ad Patrem meum, qui & pater eſt Domini mei Jeſu Chriſti; & dicam ei, Jam non ſum dignus vocari filius tuus, ſed fac mecum miſericordiam tuam, quaſi cum ſervo tuo, ſed a via tua deviante; & ad te clementer ſuſcipe revertentem. Et inter hæc verba ſurrexit; & ad chorum ivit; & omnibus admirantibus, cum adſtantibus laudans Deum, & cantans, benedixit. EX PRO. VVERO.

puella Tockendorfiensis.

62 Juvencula quædam in oppido Teckendorff; in territorio Bavarienſi, cum febrium moleſtia nimium gravaretur, aſtabant ei quædam honeſtæ feminæ, referentes ei qualiter prædictus in Patavia meritis beati Godehardi, poſt hauſtum vini per eum benedicti, a febrium rigore fuerat liberatus. Quibus auditis, dixit infirma patri ſuo: O mi, dilecte pater, rogo te per Jeſum Chriſtum, ut mittas ad ſanctum virum Godehardum, petendo eum, ut benedicat parum vini in cupha vel ſcypho ſuo, & mittat ad me, ut bibam ex eo, ut allevier a fervore febrium, quibus inceſſanter affligor atque uror. Pater autem his auditis, miſit ut voluit, & vinum benedictum accepit à S. Godehardo: quod juvencula bibit infirma in nomine Jeſu Chriſti; & ſubito ſanata eſt, & ſurrexit laudans Deum, qui meritis S. Godehardi eam clementer a vi febrium liberavit.

parvuli ſcholaris.

63 Servus Dei Godehardus, quia erat ex corde miſericors, & ſuper afflictos pia geſtabat viſcera, infirmorum ſive decumbentium, vel per ſe aut per alios, ſemper viſitavit domicilia. Contigit autem quodam tempore, cum adhuc in Abbatia Altahenſi præſideret, quemdam ſcholarem cujuſdam viduæ pauperis febrium moleſtia graviter infirmari; quem pietate ſolita ſæpius viſitavit. Cui & quodam tempore dixit, Fili viriliter age, ſuſtinens flagella Domini, ac confortetur in eo cor tuum: ipſe enim eſt qui percutit, & medetur atque ſanat; ſuos caſtigans electos, ne morti tradantur ſempiternæ. Et juvenis ait: Quæ eſt fortitudo mea, ut hæc gravia ſuſtineam, & patienter agam? Et Pater ſanctus ait: Confide, fili, ſciens quod non ſunt condignæ paſſiones hujus tem- 2. Cor. 11. poris ad futuram gloriam quæ revelabitur in nobis: & libenter gloriari velis cum Apoſtolo in infirmitatibus tuis, ut in te, ſicut in eo, habitet virtus Chriſti: nam virtus in infirmitate perficitur. Cui infirmus ait: Peto, ſancte Pater, ut Deum pro me miſero ſuppliciter exores. At pater ſanctus, pomum in manu habens (quod forſan ſecum tulerat, aut juxta lectum infirmi invenerat) benedixit, & dedit infirmo dicens: Accipe fili, & manduca pomum, in nomine Jeſu Chriſti; &, ſi eſt voluntas ejus, de lecto ſurge ſanus; F ſin autem, maneat hæc infirmitas tibi, & patienter age, ut a Deo præmium vitæ æternæ, in quo æterna eſt ſanitas, valeas promereri. Comedit ille, & ſurrexit ſanus, laudans Deum.

Ad ſancti pedes

64 Juvenis quidam, de caſtro Stauvvenborch in Bavaria prope Danubium, fluvium pertranſire volens, procellis navem ſubvertentibus, mergitur in flumen; ubi plus quam tribus horis remanſit incognitus; tandem corpus exanime ad littus ejicitur, & mortuus ad domum parentum deportatur. Lacrymantur proximi, & gemunt affines, ob mortem tam ſubitam juvenis tam famoſi. Sanctus autem Abbas Godehardus, caſu tranſiens locum illum, & audiens voces ululantium, ait: O mors quam amara eſt memoria tua homini! quam ſubito & inopinate extinguis! quæ & peccatoribus es peſſima, juſtis autem nimis deſiderabilis atque pretioſa. Cum autem hæc & his ſimilia diceret, venit mater miſera juvenis, & ad pedes procidit viri ſancti, dicens: Domine, ſi quid potes apud Deum, miſerere mei, & reſuſcita filium meum. Cui ſanctus Pater: Crede mihi mulier (ut verum eſt & experientia docet quotidiana) omnes ſubjacemus mortis imperio, ideoque beati mortui qui in Domino moriuntur: mors enim omnes, qui in mundo vivunt, non uno, ſed quaſi mille modis

ſternit:

Digitized by Google

EX PRO-VVERO. sternis: Beatus qui vigilat, & in adventu præmunitur. Et iterum mulier ait voce lacrymosa: En filius meus unicus & dilectus, in flumine suffocatus, interiit subito; huic timeo damnationem, quia mundanus erat nimis. Rogo igitur, pie Pater, si quid potes apud Deum, resuscita filium meum, ut cantum sua confiteatur delicta, & sanctis Ecclesiæ Sacramentis muniatur, & post, si Deo placet, in pace feliciter requiescat. Cui vir sanctus, Salvatoris utens verbis, ait: O mulier, magna est fides tua, fiat tibi sicut petisti. Et transiens cum ea ad cadaver in libitina jacens, & tenens manum ejus, dixit: Adolescens, tibi dico, surge. Et juvenis surrexit incolumis atque sanus, & sanctum virum petiit, ut causa Dei confessionem ejus audiret, & pro peccatis suis sibi injungeret pœnitentiam salutarem. Et annuit sanctus Pater petitioni ejus & audita confessione ejus, & sacris Ecclesiæ Sacramentis eum præmunivit. Quo facto, juvenis ait, Jube me, sancte Pater, nunc iterum in pace quiescere, quod mundum nimis horreo, qui suos amatores mittit in gehennam, cujus pœnam gravissimam ex parte sum expertus. Et vir Dei ait: Dormi, fili mi; & quiesce feliciter in pace
B Jesu Christi. Et ille respondit: Amen. Et inclinato capite, in gratia Dei feliciter obdormivit. Felix autem mater ejus, his auditis, & cognitis, semota prorsus omni tristitia, cum gaudio corpus filii ecclesiastico more tradidit sepulturæ; ac Deo, devotione quanta potuit, animæ ipsius lætissime commendavit.

submersus juvenis pro fusitatus. Post accepta Sacramenta iterum moritur.

adjuvatur parturiens.

65 Sanctus Pater Godehardus, dum in cella sua post vigilias matutinas orationis causa resideret, contigit, ut quædam mulier, habitans in confinibus monasterii, partu laborando cruciaretur. Cui compatiens vir sanctus, terræ procumbens orationi se dedit, dicens: O Domine Deus omnipotens, adjuva plasma tuum, miserere filiæ Evæ, in matris suæ maledicto laboranti. Et illico, modo quodam inopinato, mulier concepit, quia peperit filium; quæ postea obdormiens, ei revelatum est, quod precibus S. Godehardi a dolore partus sit liberata. Quæ gratias egit Deo, qui eam sancti viri meritis tam clementer visitavit, filium autem suum Godehardum vocari fecit, & in puerili ætate eum tradidit sancto viro, regularibus disciplinis imbuendum. Hac igitur de causa mulieres regionis illius in dolore partus S. Godehardi patrocinium consueverant invocare, & multæ petitionis suæ
C sentiebant effectum adoptatum.

fumum erui fratrem.

66 Cum S. Godehardus, pro negotio forsitan sui monasterii, ad Romanam iret curiam, habens aliquos de suis monachis secum in suo comitatu, inter quos quidam ceteris senior, Erkenfridus nomine; incaute, procedens, dum montem, qui Godehardi dicitur, ascenderet, equus cum eo cecidit, & crus ejus dextrum ex toto confregit. Qui gemens, cum lacrymis ait, contra sanctum Dei murmurando: Ut quid, Pater, me duxisti ad montis istius præcipitium, ut me interficeres? Cui sanctus Pater, ait; Scio, fili mi dilecte, quod invite mecum iter hoc cepisti, & intra teipsum murmurando mihi detraxisti; ideo nunc reddita est tibi merces tua. Pœnitere igitur, & ora Deum, ut dimittat tibi offensam hanc, ut saneris. Qui, ait, adjuva Pater infirmitatem meam, & remitte mihi quod deliqui contra te: & cruciet me flagellum Dei, quantum libet. Vir autem Dei, audita ejus devotione, tetigit confractum os crurisejus, & ait: Sanet te, frater, Dominus Jesus Christus; & tu, in nomine ejus surge, ut ambulemus. Qui surrexit ex toto sanus, & ultra profectus cum eo, idem post modum secutus est eum Hildeneshem; & mansit apud eum usque ad diem mortis suæ.

caca illuminatur

67 Contigit quadam vice, ut S. Godehardus per-
D transiret oppidum Stravvbingen diœcesis Ratisbonensis; & obviavit ei quædam cæca mulier mendica, ostiatim quærens panem, quæ forsan equorum nitebatur declinare strepitum; & in lapide lædens pedem, cecidit graviter nimis. Sanctus autem Godehardus, hoc viso, subito descendit de equo; & accurrens, amplexando eam relevavit; &, quantum potuit luti sordiciem de mantello mulierculæ terfit diligenter, &, ait; Quare cecidisti, mater? Et illa dixit: Cæca sum, amice; & ideo offendicula viarum cavere non valeo, nec possum devitare. Sanctus autem Pater sibi ex corde compatiens, ait; O mi Deus meus, quot sunt in terra convitia, & gravamina tui plasmatis! Bene ergo dicitur, Væ, væ, væ, habitantibus in terra. Et cum dixisset, lutum cum sputo miscuit, more nostri Salvatoris, & linivit oculos ejus dicens; O Domine Jesu Christe, qui in conspectu discipulorum tuorum lutum ex sputo fecisti, liniristique oculos cæci cujusdam, & vidit; illumina etiam oculos hujus pauperculæ tuæ, ut confiteatur nomini tuo, & glorietur in prædigna laude tua. His sic actis & dictis, mulier cœpit sanctum virum intueri; cecidit-
E que ad pedes ejus, dicens: Viderunt oculi mei salutare Dei: & prona osculabatur pedes ejus; & ivit ad propria, laudans Deum pro virtutibus & meritis sancti viri.

Femina d. mone obsessa liberatur.

68 In civitate Ratisbona quodam tempore S. Godehardus morobatur, pro negotio forsan sui monasterii; ubi quædam obsessa a dæmonio ad eum ducebatur, ut sanaretur ab eo. Quam vir Dei inspiciens, ait; Respone mihi, immunde spiritus, ad ea quæ a te quæro. Quid hic agis in creatura Dei? At Dæmon ait; Pleno jure est anima ipsius mea; quod incantatrix est, & per eam multas animas lucratus sum. Et ait vir sanctus; Quare propter incantationem tua est? Et Dæmon ait, Nonne legisti quia Dominus pithones, divinos, & incantatores jussit exterminari? quid enim tales faciunt, nisi quod mihi meisque principibus deserviunt? idololatræ enim sunt: vix etiam aliquos tanto jure possidere possumus, quanto hujusmodi vitiis irretitos. Numquid ignoras, quod inter mille incantatrices aut divinos vix una invenitur, quæ vel qui velit hoc vitium confiteri? sic enim ora ipsorum claudimus, ut de talibus loqui nihil valeant quovis modo. Et ait vir sanctus: Scio, quia magna est malitia tua & tuorum similium; nec tamen dubito, quod
F major bonitas Dei est, & clementia. Ergo, immunde spiritus, da honorem Deo, & recede ab hac creatura ejus; ut redeat ad gratiam, quam tu ab ea abstulisti. Et dæmon, ait; Cur me in tantam agis violentiam? quid feci tibi? aut quid habes contra me? Et ille ait: Audi, proterve & immunde spiritus: in illa æterna patria, de qua tu superbiens cecidisti, tanta mihi erit lætitia de bono communi, ut de meo proprio, imo & multo major: & ideo hic dolere convenit de malo alieno multo fortius, quam de malo proprio: per hoc enim vitam æternam promerebor. Habeo ergo *& respondet,* contra te justam causam, quod minus juste possides, & punis sororem meam, plasma Dei creatoris tui. Non enim ut asseris, ago tibi violentiam: sed pro gloria Dei & amore plasmatis ejus, pro quo Unigenitus ejus sanguinem suum fundens amarissimam mortem sustinuit, contra te non pugil, sed victor glorioſus [decreto]. Ergo, tibi præcipio, superbe, & immunde spiritus, in nomine Jesu Christi recede ab ea; & non præsumas amodo creaturam Dei molestare. Et sic spiritus ille malignus abscessit: & mulier, ut mortua cecidit. Sed vir sanctus subito eam erexit: erecta vero publice vitium incantationis, quod dudum multoties perfecerat, cum lacrymis est confessa. Quam & vir sanctus

by Google

Actus solvit, virtute passionis Jesu Christi.

69 In civitate Patavia erat quidam civis dives valde, qui habuit filium quem tenerrime dilexit: qui puer adeo hebes erat, ut in tribus annis non potuit efficere, ut disceret minus alphabetum. Unde pater ejus S. Godehardum adiit, retulitque ei duritiam cordis filii sui, petens obnixius, ut pro eo suppliciter orare dignetur; quatenus Deus omnipotens eum illuminare dignaretur. Sanctus vero Godehardus, vocato ad se puero, super eum legit, quæ sequuntur, Omnis sapientia a Domino Deo est, cum collecta, Deus qui per coæternam tibi sapientiam, hominem cum non esset condidisti, &c. & addidit: Vade fili; & ille magistrorum optimus, qui subito docuit Apostolos, te instruat, & in via recta ad agnitionem perducat clariorem. Qui puer ita mutatus est, ut in brevi tempore omnes suos consanguineos, & omnes sibi coætaneos, imo seniores atque doctiores se, sapientiæ plenitudine anteiret: qui postea propter intellectus & sapientiæ profunditatem, in Episcopum Paviensem est electus atque ordinatus; unde sibi & subditis pro animarum salute instantissime laboravit. Sequens miraculum factum est, cum esset Episcopus.

Fides matura reddit eum docilis:

70 Accidit ut sanctus Præsul Godehardus quosdam de suis subditis, ob eorum rebellionem, post monitiones consuetas excommunicaret: quorum aliqui, malitiæ suæ veneno excitati, ipso celebrante, ecclesiam intraverunt arroganter & proterve. Quo cognito, se divertit ab altari dicens: Præcipio vobis omnibus qui estis excommunicati, in virtute Spiritus sancti & sanctæ obedientiæ, ut exeatis de ecclesia. Rebelles autem & excommunicati, hoc præceptum non curantes, perstiterunt, remanentes in ecclesia. Sed quidam de mortuis, qui multis annis quieverant in monumentis, qui & forsan ignorantibus eis qui eos sepelierunt in excommunicatione sepulti fuerant, surrexerunt & de ecclesia exierunt. Quod videntes illi rebelles, erubuerunt; & post mortuos exierunt. Sanctus autem Præsul, finita Missa, ad eos exiens, dixit: Audite rebelles & increduli, & videte justum Dei judicium contra vos; ecce mortui Deo in suo vicario obediunt, vos autem superbo referti spiritu obedire contempsistis. Surgent igitur mortui isti contra vos in judicio, & sententiam damnationis allegabunt contra vos, nisi plenam & condignam pœnitentiam egeritis. Et, his dictis, convertit se ad mortuos dicens: Ego vos, fratres, auctoritate Domini nostri Jesu Christi, absolvo a sententia excommunicationis, qua huc usque facratis innodati, in nomine Patris & Filii & Spiritus sancti, Amen. Ite, revertimini ad loca vestra, & in pace requiescite, adventum Judicis præstolantes. Mortui autem, inclinatis capitibus & junctis manibus, quasi gratias agentes, ad loca sua remearunt & quieverunt.

Excommunicatio a Sancto lata effectus.

HISTORIA CANONIZATIONIS ET MIRACULORUM.

CAPUT I.

Canonizatio ab Innocentio II facta. Corpus elevatum.

Prefatio auctoris.

1 GLoria summo Creatori, & humani generis reparatori; qui non nostris meritis, sed sua immensa bonitate, dignatus est Confessorem suum B. Godehardum Pontificem, ad salutem omnium credentium, hominibus nostri temporis revelare: & eum qui pro longinquitate temporis jam quadam nube oblivionis obfuscatus fuerat, ut tandem ab incolis nostræ ecclesiæ veneraretur, voluit, nationibus diversarum terrarum manifestare; ut gloria ipsius non tantum ad domesticos fidei attingeret, sed etiam in exteras nationes se dilataret. Qualiter autem & quo ordine translatio prædicti Confessoris nostri facta fuerit, non turgido eloquio, vel nitens grandi cothurno, sed simplici stylo aggredior describere: non confisus ingenii mei ingniculo, sed illo Evangelico dicto, Aperi ostium, & ego adimplebo illud. Et iterum, Non vos estis, qui loquimini; sed Spiritus patris mei, qui loquitur in vobis. Per scripturas enim res præteritæ & brevi tempore in oblivionem tradendæ, ad memoriam revocantur; & per res virtuose in Ecclesia gestas, cum leguntur, fideles accendantur, & torpore mentium discutiuntur. EX BROVVERO.

Psalm. 80. Matth. 10

2 Anno Dominicæ Incarnationis MCXXVIII, obitus vero beati Godehardi nonagesimo, a Bertholdus, & in omni Ecclesiastica religione perspicuus (utpote scientia litterali admodum eruditus, & morum honestate valde decoratus) Cathedræ nostræ Ecclesiæ præsidebat, quam discrete gubernando, & religiosos viros undique ex diversis Ecclesiis ad se colligendo, adeo sublimavit, ut diversas cellas suis temporibus ædificaret, & in spirituali conversatione dulci adhortatione confirmaret. Quo residente in communi conventu Cleri sibi commissi, & de * populi Ecclesiæ nostræ utilitate (uti mos ejus erat semper) pertractante, Deo faciente (uti post effectus indicavit) ex improviso sermo de Patrono nostro, Beato scilicet Godehardo, exoritur, item atque item a pluribus replicatur, conquerentibus & condolentibus, se tam misericordem habere Patronum, & condignum sibi in Ecclesia Dei non exhiberi honorem. Nam quantam misericordiam & quam manifestam gratiam prædictus Confessor Fratribus nostris, suis meritis apud Deum obtinuerit, ab ipsis viris auctorabilibus, in predicto conventu existentibus, omnibus manifestatur. Per quod, mentes assidentium omnium non solum exhilarantur; sed qualiter laudes ipsius in Ecclesia Dei multiplicentur, unanimiter omnes accenduntur.

a *Bertholdus Hildesheimensis Episcopus*

* *Vide Append. p. 822 ubi alia hujus rei exempla, Testimonia, in confessu fratrum de honore Sancti sibi facto.*

3 Prædictus enim Antistes noster Bertholdus privatam gratiam, sibi a Patrono nostro concessam, omnibus assidentibus indicavit: & qualiter eum pium intercessorem apud Deum esse cognoverit, non sine contritione cordis Fratribus nostris enumeravit. Nam tempore juventutis suæ, cum ipse inter ceteros adolescentes ludicris rebus esset intentus, contigit, ut ipse in suburbio nostræ civitatis, quemdam laicum non voluntarie lancea perforaret, & eum quasi mortuum ad terram prosterneret: qui quasi semivivus domum deducitur, lecto affigitur, & usque ad mortem periclitatur. Sed præfatus Antistes noster dolens & mœrens, in diversa rapitur, se sacris Ordinibus quasi homicidam esse repellendum angustiatur; & ita in diversas cogitationes animus ipsius invitatur. Tandem nutans, quasi navis deprehensa in fluctibus maris, ad Patronum nostrum B. Godehardum, ut ad portum tutum se dirigat, spem suam in eum quasi anchoram in firmum litus infigit, ut ab imminente anxietate eum eriperet, corde contritio & humiliato spiritu postulavit. Sed dum vir vulneratus jam esset in agone positus, ipse fide firmus ad sepulcrum S. Patroni nostri se prostravit; totamque noctem in oratione pernoctavit, & magis rugitu cordis, quam propalatione vocis, misericordiam imploravit. Sed tandem prope termino noctis, vigiliis defatigatus, & dolore contorbatus, quietem intrare compellitur. In qua ei & statura & forma Patroni nostri in visione, quam tamen numquam in hac vita videras, certissime manifestatur. Nam, dum adhuc esset inter vigilias & aduitam quietem, persona Patroni nostri si. in

mortui quod fuerunt ipsi obba asseruerunt.

Invocato S. Godehardo sanitatem impetravit.

Digitized by Google

EX BROVVERO. visione apparuit; ut Missarum solemnia celebrari faceret, ei diligentissime indixit; & ut Officium, Ne timeas Zacharia, exaudita est oratio tua, decantari faceret, continuo adjunxit. His visis excitatus, orationes suas magis, ac magis continuare instituit: sed in via nuntium suscepit, qui certissime ægrum evasisse mortem, nuntiavit. His auditis, corde & animo exhilaratus, Deum cæli benedixit, qui nobis talem Patronum in Ecclesia nostra reservavit.

Adelbertus ad vitam sibi politam,

4 Fuit vero tunc temporis in conventu nostro Sacerdos quidam religiosus, Adelbertus nomine, qui regulari vita in cella B. Bartholomæi, quæ sita est in Orientali plaga nostræ civitatis, vivebat: qui, cum audisset quæ Præsul noster narravit, videns tempus idoneum sibi, & ipse gratiam, a Domino collatam Patrono nostro, omnibus intimavit. Dum enim ipse quadam nocte, patrocinia Sanctorum implorando, altaria nostræ circuiret Ecclesiæ; tandem juxta sepulcrum beati Confessoris se prostravit; sed surgendo manu indiscrete, tenendo sarcophagum ejus, se sublevavit; & illico pollex ejus de propria junctura emarcuit. Videns autem jam sese manu debilitatum, supplex & gemebundus se ad terram prostravit; veniam & misericordiam a B. Godehardo postulavit. Et statim in proprium locum, sine mora & læsione, pollex resilivit.

Ex puero ad ipsum,

5 Audiens hæc Magister quidam de monte S. Mauritii, Reinardus nomine, vir provectæ ætatis; & ipse manifestam gratiam Patroni nostri expertus, cum opportunum videret, non eam subticuit, sed omnibus in conventu nostro existentibus evidenter patefecit, dicens. Fuit enim puer quidam custodiæ ipsius addictus, in Clericali arte erudiendus, qui epileptico morbo, quem vulgari nomine caducum appellant, adeo vexabatur, ut quotidie sexies ad minus ad terram prosterneretur, & usque ad mortem, nimia fatigatione periclitaretur. Hic quadam die ad patrocinium beati Confessoris nostri deducitur, sed in via bis ad terram prosternitur. Orationes ad tumbam ipsius, pro eo funduntur; elemosynæ pauperibus largiuntur, & perfecte sanatus in domum ipsius regreditur,

Mira de Canonizatione Sancti petita,

6 His tribus signis in communi conventu ab auctorabilibus viris recitatis, omnes ea hilari mente percipiunt; ipsum Antistitem nostrum, quod voluntarie per se faceret, instigant, ut omnibus modis elaboraret, qualiter beatum Pontificem nostrum Godehardum inter ceteros Sanctos Dei canonizaret. Sed dum in rebus minimis, ne dum in maximis, in quibus C lætum expectamus finem, divinum invocandum sit auxilium; placuit omnibus, ut speciales ubique in Ecclesia nostra funderentur ad Deum pro hac causa preces, ne quid incassum vel inconsultum contra nutum Domini inciperemus, quod ad bonum effectum perducere non valeremus. Igitur statutum est, ut omnes tam majores quam minores, finita matutinali hora, ad tumbam ipsius Beati Patroni nostri Godehardi convenirent, & sese humiliter ad terram prosternerent; & Psalmum, Benedixisti Domine terram tuam, corde contrito & humiliato, Domino decantarent. Statutumque est, ut in singulis cœnobiis, in territorio nostræ Ecclesiæ constitutis, speciales pro eo fierent orationes & elemosynarum largitiones; quia impossibile est multarum non exaudiri voces orationum.

Pro quo orationes & elemosynæ decretæ sunt.

Interitus Bertholdi marchionis, successit Bernardus,

7 His ergo, aliquanto tempore peractis, Ecclesia nostra nova tribulatione cocutitur. Nam prædictus Pastor noster, pro dolor! nobis ex hac vita superabitur: & omnis Ecclesia nostra tanto Pastore desolata contristabatur. Sed qui consolatur miseros in tribulatione sua Deus, non permisit Ecclesiam suam in fluctibus hujus sæculi sine gubernatore diu fluctuare, sciens, quia ubi non est gubernator, corruet populus. D Nam omnis Ecclesia nostra simul coadunata *b*, Bernardum, summum Præpositum, virum omni clericali scientia eruditum, & moribus optimis decoratum, communi consensu Cleri & alacritate populi, reclamantem & omnibus modis renitentem, seque indignum vociferantem, in spiritualem Pastorem elegit; & usque ad Cathedram summi Sacerdotii perduxit. His ita gestis, causa Patroni nostri, quæ propter tribulationes nostras jam aliquantulum deciderat, redintegratur; & quo ordine ad effectum perduceretur, ab omnibus elaboratur. *b*

Per quem canonizatio Sancti petita ad Innocentium Papam Leodicensem curiam

8 Sed cum Canonica censura, propter illusiones dæmonum, quæ frequenter in Ecclesia Dei in talibus contigerunt, fiarentur sit, ne quis sine Apostolica auctoritate, & vita ipsius per viros auctorabiles approbata, canonizaretur (quod tamen in præcedentibus, tum propter difficultatem, tum propter longinquitatem itineris, causam nostram valde retardaverat) factum est, Deo annuente, ut quod ante sine magna impensa ac summo labore non poterat ad effectum perduci, id nobis quasi ante ostium inopinate deferretur. Nam in Leodicensem civitatem Curia indicta est, ubi Innocentius Papa cum Romana Ecclesia, & magna parte Galliæ, cum Lothario Rege & fere universis Episcopis Theotonicæ regionis, convenerunt; ut de violentia Romanæ Ecclesiæ per Petrum Leonis perpetrata, qui tum temporis Papatum sibi violenter usurpavit, pertractarent; & qualiter illud idolum, in templo Domini positum, destruerent, elaborarent. Factum igitur est, ut ad Dominica m *c* Lætare Jerusalem, ad prædictam civitatem *c* multi Catholici viri, tam cum Apostolico quam cum Rege, convenirent, & de communi statu Ecclesiæ pertractarent. Inter quos præses noster Bernardus cum Majoribus noster Ecclesiæ assistens, videns opportunitatem ultro sibi collatam; ipsum Apostolicum cum omni Curia Romana aggreditur; vitaque Pastoris nostri coram ipsis recitatur; & ut per eum in Ecclesia Dei canonizetur, devotissime preces funduntur.

& ad Concilium properant

9 Sed cum consuetudo sit Romanæ Ecclesiæ in generali Concilio Sanctos Dei canonizare, quod tunc temporis in Remensem civitatem in festo S. Lucæ indictum fuerat, accepto consilio, petitionem Ecclesiæ nostræ usque in prædictum locum distulit, ibique diffiniturum certissime promisit. His ita gestis, Antistes noster, Apostolica promissione animatus, lætus regreditur, & ab omnibus devote suscipitur, & quæ sibi responsa sint, enarrantur. Tunc omnes audientes quæ per Apostolicum promissa sunt, unanimiter lætantur, precesque apud Pontificem nostrum devotissime funduntur, ne se tantæ promissioni subtrahat; sed, licet laboriosum sit, ipse se tamen una cum Majoribus Ecclesiæ nostræ ad indictam Synodum repræsentet. Jamdies advenerat, in qua Synodus universæ Ecclesiæ Citramontanæ indicta fuerat. Tum vero præfatus Antistes noster Bernardus, una cum Metropolitano Magdeburgense *d* Norberto, qui tunc temporis in Ecclesia Dei magni nominis fuerat, & Majoribus ecclesiæ nostræ, ad præfatam Synodum iter instituit; &, Deo annuente, cum magna prosperitate & opportunitate ad Remensem locum pervenit. Ubi honorifice susceptus, dum jam Synodus aliquot dies esset celebrata; Antistes noster Bernardus Apostolicum Innocentium cum suis Cardinalibus convenit, & de causa Patroni nostri B. Godehardi usque eo induciata devotissime submonuit. Sed, Deo annuente & id faciente, omnes unanimes & concordes in sua petitione invenit; ut post ipsa res indicavit. *d*

Remis ad hoc profectus iterum per Natalem.

10 Nam postera die, cum in Synodo generali

Aposto-

Digitized by Google

A Apoſtolicus reſideret; nullo admonente, ſed Deo faciente, Apoſtolicus ad omnes luculentam orationem habuit, in qua diſertiſſime petitionem noſtræ Eccleſiæ de Patrono noſtro expoſuit; &, ut aſſenſum præberent, devotiſſime
e poſtulavit. His ita geſtis, Epiſcopus *e* Tarraconenſis, vir religioſus & litterali ſcientia eruditus, quo ordine Translatio fieri deberet, expoſuit; ſcilicet, ſi ea quæ dicebantur de Patrono noſtro, Eccleſia noſtra per legitimos teſtes ac juramenta comprobaret. His vero verbis Apoſtolicus ſe interpoſuit; & ſe a Principibus terræ noſtræ adeo in Leodicenſi Eccleſia certificatum fuiſſe aſſeruit, ut non opus eſſet id ſecundo teſtificari, quod lucidius ſole poſſet comprobari. Auditis autem, quæ ab Apoſtolico dicebantur, omnes unanimiter, ut canonizetur, aſſenſum præbent; & ut laudes Domino perſolvantur, admonent, qui dignatur ſervos ſuos ab infirmitate hujus carni eripere, & inter Sanctos & electos ſuos collocare. Continuo, Te Deum laudamus, canitur; laus omnipotenti Deo perſolvitur; & ſic demum coadunata Synodus terminatur. Tum vero Antiſtes noſter, munitus Apoſtolicis litteris, ad nos uſque regreditur, &
B a Clero & populo benigne ſuſcipitur: litteræque Apoſtolicæ reſerantur; quibus recitatis, Deo laudes perſolvuntur. Tenor vero Apoſtolicæ conceſſionis ſequitur in hæc verba.

Et Papa comperiam, ſibi ſanctitatem Godehardi affirmare dominum.

ac publicatur epiſtola miſſa ad Hildesheimenſes 28 Octobris.

11 Innocentius Epiſcopus, ſervus ſervorum Dei, dilectis filiis, Clero & populo Hildenesheimenſi, ſalutem & Apoſtolicam benedictionem. Veniens ad nos venerabilis frater noſter Bernadus Epiſcopus veſter, in plenaria Synodo, quæ Remis per Dei gratiam fuerat congregata, atteſtatione Fratrum noſtrorum, Epiſcoporum, & Abbatum, & aliorum, qui ſecum venerant, ſanctæ memoriæ Godehardum Epiſcopum veſtrum laudabiliter vixiſſe in mundo, & tam in vita quam poſt mortem multis miraculis coruſcaſſe, aſſeruit. Unde nos, cum Fratribus noſtris, omnipotenti Deo gratias referentes, habito eorum conſilio & collaudatione, quia eumdem in cælis cum Sanctis credimus coronari, ipſum inter Sanctos honorari præcipimus; mandantes vobis, ut & eidem beato viro ſolennitatem in veſtra Eccleſia ſtatuatis; & ad eam annualiter convenire, curetis. Data Remis IV Kalend. Novembris. Sed quia tunc hibernum tempus imminebat, nec ad tantum negotium ſe expedire valebat; viſum eſt congruum, quæ per Apoſtolicum conceſſa ſunt catholicis & religioſis viris nuntiari; & ipſam *f* Translationem uſque in quartum Nonas Maji differri.

Indicitur translatio 4 Maji facienda.

f

C 12 Et jam tempus advenerat, cum tam celebris rumor, ſcilicet de Translatione tanti Patroni, in noſtram civitatem plures tam religioſos quam promiſcui ſexus homines coadunabat. His viſis, conſilium in communi conventu capitur, qualiter caute ſine turbatione tranferatur, ne aliquod ſcandalum Eccleſiæ noſtræ inde oriatur. Nam fuere quidam religioſi viri, admodum timentes, propter longinquitatem temporis, vel corpus non inveniri, vel nullum indicium ſanctitatis reperiri. Sed tandem, poſt multas diſceptationes, in hoc omnes conveniunt; ut remota multitudine, ante matutinales horas, omnes conveniant; & ſic tumbam, in qua poſitus fuerat, cum omni devotione aperiant. Mediæ ergo noctis tempore Antiſtes noſter, una cum religioſis viris, tam monachis quam regularibus, ſibi coadunatis, cum magno timore ac tremore, cryptam noſtræ eccleſiæ ſubiit, & ſarcophagum, in quo poſitus fuerat noſter Patronus, aperiri præcepit: ipſeque cum ceteris fidelibus orationibus interea devotiſſime inſtitit. Sed ubi ſummus labor in frangendo ſarcophago antea viſus fuerat, jam, Deo faciente, illico ſe aperiebat; & aditum facillimum ad corpus præbebat. Tum vero,

Sepulcrum aperitur.

aperto ſarcophago, quantas lacrymas aſtantium aſpiceres, quos ſingultus audires, quam ſpiritalem diſpoſitionem corporis ipſius proſpicere, quis vel ſermone, vel ſtylo exprimere valeat? Quid plura? Divinus quidam & incognitus odor fragrabat, qui quoſdam aſtantes quaſi quadam ſpiritali dulcedine refocillabat, & in perfecta fide ſanctitatis ipſius eos corroborabat. Tum vero videres omnes ſeſe humiliter excuſare, ſeque eſſe indignos tanti Patroni corpus attingere; cum noverint, vitam ſuam longe ab ejus ſanctitate diſcordare. Tandem, omnibus cunctantibus & longam moram facientibus, per Fratrem noſtrum Præpoſitum Bertholdum corpus ſublevatur, & propter multitudinem populi, quæ ad tantam rem videndam convenerat, in ſecretum ſacrarii noſtri deportatur. *g*

EX ERO-VVERO.

unde mirus odor exhalaret?

g

ANNOTATA.

a *Udone Epiſcopo Hildesheimenſi, anno* 1114 *mortuo, ſucceſſit Bruningus; ſed eo Epiſcopatum reſignante, anno* 1115 *ſubrogatus Bertholdus, præfuit annis* 15.

b *Anno* 1130 *mortuo Bertholdo, ſuccedit Bernardus.*

c *Anno ſcilicet* 1131, *quando in hac Dominica, tum* 29 *Martii, in eccleſia S. Lamberti Lotharius, ante Dux Saxoniæ, in Imperatorem coronatus eſt.*

d *Hic eſt* S. Norbertus *fundator Ordinis Præmonſtratenſis, cujus Vita danda eſt* 6 *Junii. MS. Bodec.* Magdeburgenſem *nominat.*

e Michael, *poſt expulſos Saracenos, fuit Epiſcopus* Taraconenſis *ſaltem ab an.* 1121 *ad an.* 1137. *Conſule Surium & Martinum Carillo.*

f *Hanc Translationem* 4 *Maji anno* 1132 *factam, indicat etiam MS. Saxonicum noſtrum.*

g *Mirum eſt niſi multa hic deſint, quibus explicetur, qua ratione ſacrum corpus publicæ veneration expoſitum, & in eo ubi nunc eſt loco collocatum fuit. Eſt autem nunc in monumento, quod oſtenditur in crypta ſubterranea B. Mariæ Virgini dicata, ſub choro ſummæ ædis: in ipſo autem monaſterio, quod S. Godehardi nomen retinet, habetur ſtatua argentea pectoralis, quæſdam ejus Reliquias continens, aliaque nonnulla monumenta, uti nobis Hildeſiæ ſcripſit P. Joannes Dirking, ibidem an.* 1674 *Philoſophiæ Profeſſor. Notas &c.* Vide Append. pag. 844. col. 2.

CAPUT II.

Cæci, muti, claudi, aliique ſanati. Submerſi, ſuſpenſi, captivi liberati.

13 SEd hæc hactenus dicta ſufficiant, qualiter ſit beatus Godehardus translatus: nunc ſupereſt caritati veſtræ intimare, qualiter per eum mundus ſit illuminatus, & uſque ad remotiſſimas gentes & paganiſſimas exaltatus. Nam ex longinquitate temporis merita vitæ ipſius fuerunt pene abolita, & paucis tantummodo cognita; quæ per translationem corporis ipſius evidentiſſime omnibus ſunt manifeſtata. Tot enim Dominus per eum fecit miracula, ut nec lingua valeant exprimi vel ſcriptura: quæ autem ſunt notiora & manifeſtiora aggredior deſcribere, ut in eis poſteritas de patrocinio tanti Patris poſſit confidere. Nam ipſa die tranſlationis, cum corpus ipſius uſque ad montem S. Mauritii, cum magna reverentia Cleri & populi, deferretur; contigit, quoddam flumen *a*, quod præterfluit civitatem noſtram, incidiſſe; & longo tempore, ſub undis morantem omnino expiraſſe. Hic dum corpus Patroni noſtri ad eum appropiat, vitæ priori reſtituitur; & Domino opitulante, ſanus & incolumis a terra ſublevatur: qui poſtea per multa tempora in famulatu Patroni noſtri apparuit, & pro vita reſtituta non ingratus Deo extitit.

P

Translatione facta tres breſcunt miracula.

a

mortuus Rumor vitæ reſtituitur.

14 His vero auditis, Eccleſia noſtra non ſtatim & indiſcrete acquievit; ſed aliud certius & manifeſtius miraculum humiliter expectavit. Poſtera vero die, cum dies

Digitized by Google

EX BROVVERO.

anniverſarius Patroni noſtri illuxiſſet, finita Miſſa & Horis conſtitutis, mulier quædam muta, habens filium privatum lumine, ſubito quaſi in extaſim rapitur, ac per horam parvam in terra voluratur. Tranſacto vero aliquanto tempore, matri lingua reſeratur, lumen puero reſtituitur: & manifeſtum eſſe miraculum, omnibus comprobatur. Nam fuere in civitate noſtra tunc temporis quidam viri auctorabiles de *b* Corbeja, ipſius mulieris comprovinciales, qui eam cognoverunt, & veriſſime eam mutam, filiumque ejus lumine privatum, longo tempore fuiſſe, nuntiaverunt. His auditis, Eccleſia noſtra, tam Clerus quam populus, in unum coadunantur: laudes Creatori perſolvuntur, qui novit electos ſuos ab omni ambiguitate abſolvere, & in perfecta fide ſolidare: ſigna enim debentur infidelibus, non fidelibus, ut per miracula & inuſitata confirmentur in his, quæ a ſenſibus noſtris & memoria ſunt remota.

b *Senatus muta Corbeja.*

15 Vix laudes de miraculo prædicto Deo perſolvuntur, cum claudus quidam, qui longo tempore contractus fuerat, ſe ſubito erigebat; & pedem firmo greſſu terræ affigebat. Sicque factum eſt, ut ipſa die anniverſaria Patroni noſtri, infra baſilicam noſtram, quinque miracula contingerent, quæ omnibus manifeſta fuiſſe apparerent: cæcus enim videt, mater ipſius loquitur, claudi tres poteſtatem ambulandi receperunt. His ita geſtis, rumor & fama Patroni noſtri, propter frequentiam multitudinis quæ ad Translationem tanti viri convenerat, magis & magis innotuit, & ſeſe in omnes comprovinciales terras dilatavit. Unde factum eſt, ut tanta multitudo hominum, patrocinia Paſtoris noſtri implorantium, in civitatem noſtram confluceret, quantam nullus hominum nec antea in eccleſia noſtra vidit, nec (ut arbitror) deinceps videbit. Nam omnes habentes infirmos, languidos, claudos, ſurdos & mutos, nec non & dæmoniacos, vel quovis morbo detentos, uſque ad patrocinium Paſtoris noſtri pro recuperanda ſanitate deferunt.

item Claudi.

B

16 Contigit vero circa idem tempus, quod quidam viri auctorabiles de *c* Turingia adveniunt, qui ſuum paſtorem una manu debilem ſecum adduxerunt. Hi, ut patrocinium B. Godehardi imploraverunt, illico ſanitatem recepti, & manum debilem erexit. Quo facto, omnes unanimiter laudes Deo referebant; & in ſignum veritatis, manum manui comparabant. Nam manum, qua paſtoralem virgam ante tenebat, rugoſam & induratam invenerunt: alteram vero, cum qua non laboraverat, candidam & mollem repererunt. His ita geſtis, matrone quædam ab eadem terra uſque ad nos pervenerunt, ducentes ſecum mutum, longo tempore loqui non valentem; quæ dum orationibus inſiſterent, ac pro ipſo patrocinium B. Godehardi implorarent; ſubito vinculum linguæ eſt ruptum, & officium ipſius per miſericordiam De eſt reſtitutum.

c *manum debilem habens*

C

mutus,

17 Fuit vero tunc temporis *d* Erpisfordiæ Vicedominus, habens pro miſericordia Dei claudum, & pene omnibus membris debilitatum, eleemoſynis ſuis addictum; quem, auditis miraculis quæ per Patronum noſtrum fiebant, uſque ad patrocinium ipſius in eccleſiam noſtram direxit: & ſicut credidit, ſic per miſericordiam Dei recepit. Nam quem debilem & omnino incedere non valentem uſque ad nos tranſmiſit, Deo adjuvante, ſanum & incolumem ſuſcepit. Fuit vero circa idem tempus in Cella *e* B. Paulinæ, multo tempore quidam claudus, omnibus notus & manifeſtus. Hunc potens quidam de Turingia per licentiam Abbatis ad ſe recepit; &, quæ corpori neceſſaria fuerant, pro miſericordia Domini ipſi erogavit. Hic ad patrocinium B. Godehardi pervenit, & integritatem corporis precepit.

claudus,

d *Erpisfordiæ Vicedominus.*

e *alius claudus*

D

18 Fuit etiam tunc temporis in Turingia puella quædam gibboſa, in dorſo valde curvata. Hæc veniens ad patrocinium B. Godehardi, per miſericordiam Dei eſt erecta, & quod raro fieri ſolet, gibbo eſt omnino privata. Vir quidam ab eadem terra natus, per miſericordiam Domini & Beati Godehardi, ab eodem morbo eſt liberatus. Iiſdem vero temporibus fuit matrona quædam in * Haſſia, omnibus comprovincialibus nota, & maximis infirmitatibus per multa tempora detenta. Hæc cum nihil jam præter mortem ſperaret, tandem patrocinium B. Godehardi humiliter imploravit; ſeſeque ad terram proſtravit, & miro modo ſanitatem recepit. Nam & in inguine, ubi antea caro ſana fuerat, ſubito ſe aperuit; & duos lapides tantæ magnitudinis, quantæ in humano corpore nemo prius viderat, ſubito emiſit. Quo facto, unum ſecum in ſignum miraculi, uſque ad patrocinium B. Godehardi in Eccleſiam noſtram detulit; alterum vero in ſignum virtutis Dei domi reſervavit.

gibboſa,

* *Eadem Haſſia.*

Creatrici ſuo

19. Circa idem tempus contigit in Turingia inſigne miraculum, & dignum memoriæ tradendum. Nam duo viri, pro dolor! mala ſocietate conjuncti, furtum quoddam peregerunt, & pelles cuidam ſurripuerunt. Factum eſt ergo ut uterque caperetur, & ad judicium traheretur. Sed cum jam uterque convicti ſuſpendio traderentur, alter ipſorum toto corde igemuit; &, quod ſolum poterat, corde contrito & humiliato patrocinium B. Godehardi imploravit: alter vero, quaſi deſperans, nulli petitioni inſtitit, vel vocem compunctionis emiſit. Factum eſt igitur, ut uno func colligarentur, & uno ramo ſuſpenderentur: quo facto, alter ſpiritum illico emiſit; alter vero, qui patrocinium B. Godehardi imploraverat, ſine læſione & moleſtia pependit. Sed jam longo ſpatio horarum tranſacto, ille cujus pelles fuerant, propius accedens, * & videns alterum expiraſſe, huic, quem adhuc vivere putavit, in hæc verba prorupit. Quærebat enim, ſi viveret, aut ſi vitam retinere potuiſſet. Ille vero ſperans ſibi adjutorium advenisſe, confeſſus eſt & ſe vivere & nullum dolorem ſentire. Hoc audiens qui eum ſuſpendi fecerat, magnam inhumanitatem ei intulit: nam func quo ſuſpenſus fuerat tornato, firmo niſu ad terram corpus depreſſit, & ſic ſpondilia colli ſe fracturum ſperavit: quo facto ſtatim diſceſſit, & omnem voluntatem ſuam ſe jam adimpleſſe non dubitavit.

E

Fur ſuſpenſus alio liberato.

forcatur homicidii.

* *Eodem*, alter illico expiravit.

F

20 Factum eſt autem poſt diſceſſum eorum longo tempore, ut predictus vir manus poſt tergum ligatas diſſolveret, & pannum præ oculis ligatum diſrumperet, & ſic tandem funem, quo ſuſpenſus fuerat, confringeret. Ad terram vero proſtratus, videns ſe nullam læſionem habere, in fugam ſe convertit; & ſilvam, quæ vicina erat, cum feſtinatione introivit. Hoc videntes quidam, qui non remote diſceſſerant, eum admirantes proſequuntur, rogantes eum ſilvam exire, & nihil niſi bene de eis ſperare. Qui tandem adhortatione ipſorum confortatus, ſilvam exivit, & cum eis magnificans & glorificans Dominum, uſque ad eccleſiam pervenit. Hic poſtea, ad patrocinium B. Godehardi venit; & quæ ſibi per miſericordiam Dei & B. Godehardi contigerant, conteſtantibus civibus ſuis, qui plures una ſecum advenerant, nobis omnibus enarravit. Quot vero ſuſpenſos & jam in articulo mortis Deus per merita B. Godehardi liberaverit, longum eſſet per ſingula deſcribere; maxime, cum funes quibus ſuſpenſi fuerant, omnibus in eccleſiam noſtram adventantibus poſſint demonſtrari.

Cæteri multi ſolutum teſtantur miraculum.

multi alii plures ſic liberati.

21 Tunc

Digitized by Google

A curantur lumbi & coxendix laborantes duo.

21 Tunc temporis duæ mulieres de longinquo ad patrocinium B. Godehardi venerunt, quæ gratiam ſibi ab eo collatam devotiſſime nobis omnibus narraverunt. Nam altera poſt immenſam infirmitatem, omnem appetitum cibi & potus amiſit, adeo ut nec cibum nec potum infra duos menſes ſumpſerit. Videns autem, ſe vitam ſic longo tempore non poſſe retinere, miſericordiam B. Godehardi imploravit, & priſtinum ſtatum recepit. Altera vero, cum longo tempore, lumine eſſet privata, in via, in qua ad patrocinium B. Godehardi pergebat, eſt illuminata. Fuit vero iiſdem temporibus in Mindenſi Epiſcopatu vir quidam dæmoniacus, adeo obſeſſus, ut vix plures eum retinerent, quin ſeipſum interimeret & alios neci traderet. Hic tandem manibus poſt tergum ligatis & pedibus concatenatis; per parentes ſuos ad patrocinium B. Godehardi deducitur, ejuſque auxilium ab omnibus humillime imploratur. Dominus vero ſuus, *Hezelinus nomine, videns ſummam ejus vexationem ac maximam tribulationem, miſertus ejus, ipſum manumiſit, ac ſervum B. Godehardo tradidit; quo facto ſtatim ſanitatem recepit, & cum parentibus ſuis, ſolutis vinculis, integer & incolumis domum remeavit.

item dæmoniacus.

*Bodex. Bezelinus.

B Pœnitentia asperæ exercetur.

22 Sub eodem tempore venit in eccleſiam noſtram vir quidam magnæ pœnitentiæ & auſteritatis; qui per multa tempora carnem ſuam vigiliis & jejuniis domaverat; adeo ut & loricam indutus ad carnem portaret. Hic, cum devote coram Patrono noſtro orationibus inſiſteret; multis videntibus per gratiam Dei, lorica quaſi tela araneæ *diſrupta eſt; & uſque ad terram dilapſa. O virum omni laude digniſſimum, cujus meritis & vincula peccatorum diſrumpuntur, & ligaturæ ferreæ diſſolvuntur! Habebat tunc temporis Abbatiſſa de f VVunſtorff claudum quemdam valde debilem, qui omnino os in genu amiſerat, & crus, in quamcumque partem volebat, quaſi ſine junctura, vertebat. Tunc Abbatiſſa, cum tanta miracula per Patronum noſtrum fieri perciperet, ſecum prædictum claudum uſque ad limina Patroni noſtri perduxit, & Deo faciente, ſanum & incolumem reduxit. Sed, cum ad eccleſiam ſibi commiſſam remearet, cum hymnis & laudibus eum reduxit, referens gratias Deo pro omni dono ſibi collato.

*Bodex. diſrumpitur, & ad terram dilabitur.

f Sanatur claudus.

C deſilit omnibus membris debilis.

23 Hæc videns mulier quædam minus religioſa nec Dominum timens, in hæc verba prorupit, ſe numquam velle patrocinia B. Godehardi implorare, niſi puerum quemdam omnibus membris debilitatum, quem tunc temporis in platea reptantem vidit, recto greſſu videret incedere. Factum eſt igitur, ut parentes ipſius pueri, poſt paucos dies ad patrocinium B. Godehardi eum deferrent, & factis orationibus pro ipſo, ſanum & incedere valentem reciperent. Quod poſtquam vidit præfata mulier, ex verbis temerarie prolatis corde contrito & humiliato pœnituit, & ſe viſitaturam Patronum noſtrum Domino vovit. Hoc facto, ex imo cordis ſuſpiria duxit, conſiderans ſibi neceſſaria viæ deeſſe, vel unde pueris ex ſe genitis domi poſſit providere. Quæ dum ſic anxiaretur, factum eſt, ut parvulus ipſius inſcius domum egrederetur, portans panniculum, quem in platea invenerat; in quo mater novem nummos, quaſi neſciente puero quid ageret, reperiebat. His ita geſtis, laudes Deo & B. Godehardo perſolvit, qui & ipſam ab anxietate eripuit, & omnem dubietatem a corde ipſius extirpavit.

alius claudus & contractus. *Bodex. Lanesperc.

24 Circa idem tempus fuit puer in Epiſcopatu Mindenſi, in villa quæ *Lanesberge appellatur, claudus & miro modo contractus; hunc parentes ipſius, licet pauperes, ad patrocinium B. Godehardi adduxerunt; & pro ejus ſanitate recuperanda, devotiſſime miſericordiam ipſius implorabant: Sed dum aliquantulam moram facerent, nec ullum profectum in puero viderent, ad proprias manſiones redire parabant, quia ſe exaudiri deinceps dubitabant. Sed dum prope ad villam, quæ *Runeberge appellatur, veniſſent, & in quodam parto ſe quieturos diſpoſuiſſent, in lacrymoſa verba proruperunt: conquerentes, ſe in multa tribulatione ad patrocinium B. Godehardi veniſſe, ſed nullam gratiam in puero ſuo percepiſſe. Qui, dum ſic colloquerentur, ſubito puer membra, quæ antea fuerant incurvata, extendit; & de curru, in quo vehebatur, lætus & ovans proſiluit. Quod poſtquam gens vicina viderat, illico unanimiter Dominum collaudabant; & ad proximam eccleſiam puerum ſanatum devotiſſime deducebant. Sed ne tantum miraculum in oblivionem traderetur, in prædicto loco caſam quamdam comprovinciales erigebant, ubi fideles prætereuntes, in reverentia iſtius miraculi, poſt multo tempore oblationes deferebant.

EX BRO-VVERO.

*Bodex. Runeſpere.

g Goslaria. item alius E

25 Fuit item claudus quidam illis temporibus in g Goslaria, omnibus notus; qui & ipſe pro recuperanda ſanitate ad B. Godehardum ſe contulerat; & Domino adjuvante, ſanitatem recipiebat: adeo ut ſcabella, quibus antea reptabat, quaſi in ſignum memoriæ, in eccleſia noſtra derelinqueret; & ipſe erectus incederet. Hoc plures religioſi illius civitatis viri omnibus fiducialiter affirmabant, qui per multa tempora eum claudum agnoſcebant. Fuit vero tunc temporis, in loco territorio eccleſiæ noſtræ addicto, qui Aulica appellatur, vir tantæ ægritudinis in morbo qui fiſtula appellatur, ut jam omnino vitam deſperaret: qui nodum b fœmoris in junctura ante poſitum amiſerat, & ceteram partem jam ſe amiſſurum timebat. Hic ad patrocinium B. Godehardi ſeſe deferri præcepit, & ſanitatem corporis, Deo faciente, recepit. Poſt hæc nodum, quem antea manu ferebat, in ſignum miraculi & doni ſibi a Domino collati, in eccleſiam ſuſpendi juſſit; ac deinde, lætus & alacer, domum remeavit.

& laborans fiſtula b

ac paralyticus

26 Circa idem tempus fuit matrona quædam de Hervordenſi loco genita, quæ omnino fuit paralytica & omnibus membris diſſoluta: nullum enim membrum ipſius proprium officium exercuit, ſed nec per multos dies adimplere valvit. Hæc maximam partem ſubſtantiæ ſuæ in medicos expenderat, ſed per eos ſanitatem corporis recuperare non poterat. Audiens vero tantam gratiam, per merita B. Godehardi hominibus a F Domino conceſſam, ſpretis exterioribus medicis, totam ſe miſericordiæ Domini commendavit, & ad patrocinium B. Godehardi deferri præcepit. Quæ, dum aliquanto tempore moram faceret in noſtra eccleſia, tum per orationes fidelium tum per B. Godehardi patrocinium, ſanitati eſt reddita, & omnia membra ejus priſtino vigori reſtituta. Hæc poſtea frequenter ad limina B. Godehardi pervenit, & pro dono ſibi collato gratias non immodicas Domino perſolvit.

ac ſanitas implorata ejicitur.

27 Non multo poſt tempore venit vir quidam in noſtram eccleſiam, habens filiam valde dilectam, quæ gravi morbo laborabat, & jam morti propiabat. Nam gutturi ipſius, os immenſæ magnitudinis, & ex utraque parte magni acuminis per ſex dies adhæſerat, quod nullus extorquere quavis arte valebat. Qui primum medicos in civitate noſtra tunc temporis commorantes circuibat, & ab eis conſilium, quid de filia eſſet acturus, requirebat; ſed nullum ſalubre conſilium adinveniebat. Deſtitutus autem omni exteriori conſilio ad patrocinium B. Godehardi ſe una cum filia contulit, ipſumque pro ea humillima devotione imploravit. Factum eſt ergo, ut ipſa die puella os ſine læſione ejiceret, & integram ſoſpitatem

by Google

EX BROVVERO. tem recuperaret. Non multo poſt eodem morbo quidam per ſeptem dies laborabat, & jam certiſſime ei mors imminebat: Hic veniens ad patrocinium B. Godehardi, ſtatim liberatus eſt, & in priſtinum ſtatum reſtitutus.

Liberatur captivitate mulctatur. 28 Contingit vero circa idem tempus quod Eckehardus quidam de Wigeleve, cognatum quemdam ſuum vi & injurioſe captivavit, & contra jus & fas incarceravit. Qui dum aliquanto tempore in captivitate detineretur, contigit in ipſa nocte Pentecoſtes, dum matutinales horæ celebrarentur, ut ad terram ſe proſterneret, ac patrocinium B. Godehardi pro ſua liberatione imploraret. Tandem ab oratione ſe elevans, foramen adeo arctum acceſſit, ut puer trium annorum pertranſire [non] potuiſſet: ſed dum caput applicaret (ut ſibi viſum eſt) foramen ſe dilatavit, & ipſe ſanus & incolumis pertranſivit. His ita geſtis, ſine mora omnibus innotuit, captivum de carcere erupiſſe, & omnia evaſiſſe. Statim omnes unanimiter eum proſequuntur, vias quibus evadere poſſit cuſtodiis muniant; & qualiter eum apprehendant, omnibus modis elaborant. Sed, Domino adjuvante & B. Godehardo, factum eſt, ut omnium
B inſidias pertranſiret, & ipſos cognoſcens a nemine
In Hungaria cognitus eſt. Hic ſine mora ad patrocinium B. Godehardi ſe contulit, & pro ſua ſolutione gratias Domino in eccleſia noſtra perſolvit. Fuit vero tunc temporis in Marchia Ungariæ, vir quidam in captivitate poſitus, & fortiſſimis compedibus compeditus, qui nihil aliud ſperabat, quam vel omnia ſua amittere, vel mortem ſubire. Ad aures ipſius fama B. Godehardi intonuit, & quanta Dominus pro ejus amore operaretur ipſi innotuit. Mox ad terram ſe proſtravit, & ejus patrocinium devotiſſime imploravit. Factum eſt igitur, ut, ipſa nocte, catena qua ligatus erat ſe diſſolveret, & ipſe de captivitate, Deo adjuvante, evaderet. Hunc omnes in eccleſia noſtra viderunt, & ſic eveniſſe circa eum veraciter perceperunt.

29 Iisdem vero temporibus, fuit quidam Paganus
i k de ulterioribus partibus *i* Sclaviæ captus, & in *k* Hal-
in Halverberg. verbergenſi urbe incarceratus. Hic fama revelante, de Patrono noſtro audierat, & quanta Dominus pro ejus amore operaretur quocumque modo, utpote Paganus, perceperat. Hic quadam nocte, mortis timore coactus, inter ſpem timoremque pendulus, orationem ex imo cordis ad B. Godehardum direxit;
C &, ut ſui miſereretur, devotiſſime exoravit. Quo facto, ſine mora, ex trunco magnæ molis & fortitudinis, quo concluſus fuerat, integro remanente, quaſi ex liquida re ſine læſione pedes eduxit: & qualiter id ſibi accidiſſet ignoravit, nec fugam ullate-
Custodes allig. nus iniit. Die vero illuceſcente, cuſtodes advenerunt, & non ſine admiratione magna eum repererunt. Sciſcitantes vero, qualiter id ſibi ad invocationem nominis B. Godehardi accidiſſet, admirati ſunt, dominoque ſuo retulerunt, & quid deinceps eſſent acturi quæſierunt. Dominus vero, compunctus tanto miraculo, gratiam impendit, ipſumque captivum ſine læſione abſcedere juſſit. Quantos vero & quot incarceratos, & maximis compeditos compedibus, Dominus per patrocinium B. Godehardi a ſumma tribulatione abſolverit, longum eſt per ſcripta enumerare; cum quivis ipſa tormenta in eccleſia noſtra pendentia poſſit cognoſcere. Quapropter non ſupervacaneum duximus plurima ex his quæ longa forent ſcribere, præterire, &; ad alia innoteſcenda tranſire.

D

ANNOTATA.

a Ingram *appellant incolæ, qui tribus fere horis infra Hildeſium Leinæ fluvio majori ſe miſcet.*

b Corbeja *ad Visurgim, celeberrimum monaſterium & oppidum, diſtat Hildeſio horarum circiter* 16 *itinere.*

c Turingia *vulgo* Duringen, *Haſſiæ conterminæ regio, bidui fere via diſtans ab Hildeſienſi diœceſi.*

d Erpisfordia *dici videtur quæ* Erfordia, *urbs Turingiæ famoſa.*

e Cella S. Paulinæ, *Abbatia in Turingia, deductis, ab Hirſaugia monachis fundata tempore Henrici* IV *imperatoris, a Paulina Comitiſſa: quæ vita recluſa auſteritate* Sancta *vulgo meruit cognominari, quo magis mirum a Bucelino ſolum dici* venerabilem *ad* 14 *Martii; ubi & nos de ea inter Prætermiſſos. In Supplemento plenius forſan de ea agetur, maxime ſi de vita & miraculis ejus, ultra ea quæ Trithemius habet naciſcamur aliquid.*

f Wunſtorpenſe monaſterium, *in diœceſi Mindenſi a B. Theoderico Epiſcopo fundatum. Bodec.* Wunnerſtorp.

g Goſlaria *ad Goſam fluvium in Ducatu Brunſvicenſi, Hildeſio ad Euro-Africum diſtans horis circiter* 12. E

h Nodus femoris *hic dicitur, officulum illud rotundum, quo femur tibiæ committitur ad genu; patellam appellant alii.*

i Slaviæ *nomine intelligitur totus ille tractus, qui a Bohemia per Miſniam, & Luſatiam, uſque ad Balthicum mare extendebatur, Wagriam, Mechlenburgiam, Brandenburgiam ac Pomeraniam inſulaſque vicinas complectens, quæ regiones ſero admodum Chriſti fidem ſuſcepere.*

k Halverberg *credo eſſe urbem, quæ communiter* Havelberg *a fluvio* Havela *præterfluente, et mox in Albim ſe exonerante; fuit autem Epiſcopalis ſub Magdeburgenſi Archiepiſcopo.*

CAPUT III.

Mortui ſuſcitati, cæci illuminati, naufragi aliique adjuti.

30 NOn multo poſt ea quæ diximus, fuit vir quidam, habens filium unigenitum valde ſibi dilectum; qui puerili more per campos curſitando ludebat, ſed forte ad foſſatum quoddam veniens, maxima multitudo terræ ex improviſo ſuper eum corruebat. Sed pater hæc ignorans, nec ipſum puerum domi reperiens, uſquequaque quærebat; nec ullatenus eum invenire poterat. Unde factum eſt, ut quidam diceret, ſe circa foſſatum puerum ludentem vidiſſe, nec poſtea comparuiſſe. Quo audito pater cum feſtinatione, ubi ultimo puerum viderat prædictus vir, tranſcurrit; & magnam multitudinem terræ noviter corruiſſe conſpexit. Quo viſo, adjunctis ſibi plurimis, terram cum magna feſtinatione retexit; & puerum, nullum indicium vitæ habentem, invenit. His ita geſtis, quia magnæ miſericordiæ Patronum noſtrum B. Godehardum fuiſſe audierat, illico preces devotiſſimas ad ipſum dirigit, adjiciens, ſi Dominus per merita ipſius vitam priſtinam reſtitueret, ipſum ei in perpetuum ſervum offerret. Quo facto puer vitæ priſtinæ reſtituitur, ac domum ſimul cum patre regreditur. Hunc poſtea cum patre in eccleſia noſtra vidimus; & ab ipſo patre, ſic de puero eveniſſe, certiſſime cognovimus. *Puer vivus ab ipſo patre reperitur.*

31 Fuit vero tunc temporis vir quidam in loco, qui Mindin appellatur, adeo in hydropiſi detentus, ut circiter annum in ea laboraret; & jam nihil niſi mortem ſperaret. Hic, audito nomine B. Godehardi in adjutorium ſuæ infirmitatis eum ſuppliciter invocabat; & ut ſibi in neceſſitate poſito ſubveniret, humi- *Hydropicus ſanatur.*

Digitized by Google

humiliter exorabat. Factum est ergo non multo post, ut quidam, quem nec antea viderat, nec postea vidit, ad eum intraret; & facta incisione, tantam abundantiam aquæ ex eo manare faceret, quantam vix tina quis ferre potuisset. Quo facto, adhibita cura, abscessit, nec deinceps comparuit. Hunc postea perfecte sanum vidimus, &, eo referente, sic circa eum evenisse, veraciter cognovimus.

12. Circa idem tempus, per B. Godehardum, insigne contigit miraculum, & dignum memoria retinendum. Nam quidam peregrinantes de *a* Ruzia ad patrocinium B. Godehardi adventabant; & in die Palmarum quoddam desertum intrabant. Sed Christiano more, cum divinum officium niterentur peragere; contigit, ut subito multitudo Paganorum in eos irrueret, & quotquot poterant nec traderent. Factum est ergo ut Sacerdos, qui una cum ipsis fuerat, occumberet, & per passionem ad Dominum migraret. Alii vero videntes se una interimi; licet inermes, resistere eis parabant; sed propius protectionem B. Godehardi devotissime implorabat. Quo facto, licet plures & armati contra inermes congrederentur; tamen, Domino faciente, Pagani se in fugam verterunt, & arma passim a se rejecerunt. Ipsi vero hoc videntes, baculis quibus utuntur peregrini illos feriebant, & circiter sex morti tradiderunt; victoresque effecti, arma quæ a se latrones rejecerant, acceperunt, & tam scutum quam gladium in signum victoriæ in ecclesiam nostram detulerunt.

a Ruzia peregrinis Paganis irruptio se morti offerunt.

13. Non multo post hæc contigit, piscatorem quemdam cum puero suo *b* Weseram velle transire; & solito more utilitati suæ insistere; sed cum jam fere medium aquæ obtinuisset, tanta tempestas incubuit, ut [salva] vita se evadere dubitavit. Videns autem ventum magis ac magis insurgere, magister signum adjutorii populo intonuit; puer vero orationem ad B. Godehardum direxit. Factum est ergo, ut magister, qui natare noverat, confidens in populi adjutorio submergeretur; puer vero natare nescius, per suffragium B. Godehardi liberatur.

b Puer a submersione liberatur.

14. Tunc temporis venit quoque quædam paupercula, in civitatem nostram, de Spitensi loco genita, ducens secum puellulam omnibus membris debilitatam, nec prorsus incedere valentem. Quæ, dum circiter mensem in civitate nostra moram faceret, nec ullam gratiam in filia perciperet, tristis in terram suam redire instituit; quia jam se indignam audiri autumavit. Sed cum super ripam weseræ, in loco qui Munden appellatur, pervenisset, & asinum pastum misisset, filiamque de curru deposuisset, matre semota, puella, quæ antea fuerat debilis, subito se erexit, & in hæc verba prorupit: clamabat enim se gratiam B. Godehardi realiter percipere, & illum secum ibi manere. Quo dicto, omnia membra illius, quæ antea fuerant, debilia, in naturalem statum sunt restituta; & ipsa integraliter est sanata. Hanc omnes in ecclesia nostra sanatam vidimus, Dominoque de dono sibi collato laudes persolvimus.

Puella debilis erecta de vehiculo ambulat.

15. Fuit circa principium translationis B. Godehardi quidam Sclavus, lumine longo tempore privatus, intra Paganos moram faciens. Hic audiens virtutes, quas Deus in honore B. Godehardi operabatur, usque ad limina ejus pervenit, ac patrocinium ejus humiliter imploravit. Sed dum communes pro eo in ecclesia nostra fierent orationes, quia noviter, relicto errore gentilitatis, venerat ad Sacramentum baptismatis; factum est, peccatis nostris exigentibus, ut sanitatem non reciperet, sed omni spe destitutus post aliquod tempus domum remearet. Contigit autem ut sui contribules, adhuc in sua gentilitate permanentes, qui eum visum non recuperasse viderant, continuo in opprobrium & derisionem eum deduxerunt; scilicet quod Deum suum dereliquisset, & in alio nullam salutem invenisset. Hæc & his similia illis exprobrantibus, factum est ut prædictus vir pudore confunderetur, & mortem sibi inferre niteretur. Sed, o virum omni laude dignissimum, qui & vitam temporalem ei conservavit, & a morte æterna eum liberavit! Nam dum adhuc in hac intentione permaneret, ut mortem sibi inferret; per merita B. Godehardi illuminatus, iis, a quibus prius contumeliosa susceperat, deos suos surdos & mutos exprobrabat, & se numquam ab eis bene quid accepturos veracissime confirmabat. Hunc postea in ecclesia nostra plures viderunt, & eum fuisse illuminatum veracissime cognoverunt.

Nobilitas cæca.

Ex BROVVERO.

Ob mortem propriam a Paganis irrisus, illuminatur.

16. Contigit vero non multo post, quemdam de Polonia ad patrocinium B. Godehardi adventare; sed dum jam ostium nostræ ecclesiæ niteretur introire, subito a maligno spiritu est raptus, & ad terram horribili modo dejectus. Qui dum in ecclesiam vi duceretur, & ad tumbam B. Godehardi applicaretur, tanto furore cœpit debacchari, ut quivis posset admirari. Tandem corpus B. Godehardi ad eum defertur, & signo sanctæ Crucis benedicitur; & sine mora, statim cum indicio magni fœtoris liberatur. Fuit vero tunc temporis in *c* Trajectensi Episcopatu vir quidam arti *d* mercatoriæ deditus, qui frequenter mare transivit; & quæ sibi necessaria erant, conquisivit. Hic quodam tempore maxima tempestate in medio mari deprehenditur, ab omnibus conclamatur, & nil jam nisi ultimus vitæ terminus timetur. Tandem finito aliquanto tempore, resumptis viribus animæ, auxilium B. Godehardi implorabant: & argenteam navim delaturos, si evaderent, devoverunt. Hos in ecclesia nostra, navim argenteam deferentes, postea vidimus, & sic eis evenisse veracissime cognovimus.

Obsessus fili reddatur.

Tempestate erepti navem argenteam vovent.

17. Contigit etiam tunc temporis in Hollandia, quod quodam tempore mare per inundationem influxit, & infinitam multitudinem populorum submersit. Hoc quidam percipientes, in basilicam quamdam in honorem S. Mariæ dedicatam se receperunt, in qua mortem se evasuros speraverunt. Sed cum jam mare magis ac magis affluceret, & jam ipsum murum basilicæ impingeret, videntes se non posse evadere, auxilium B. Godehardi imploraverunt, quod statim evidenter perceperunt. Nam continuo mare ad solitum locum relabitur, & ne deinceps locum habeat evagandi, divinitus inhibetur. Factum est igitur ut Dominus noster patrocinium B. Godehardi nobis non tantum in terris ostenderet, sed etiam in mari certissime manifestaret: nam quot naves in magna tempestate deprehensas Dominus per eum liberarit, testantur ad hunc cereæ naves in ecclesia nostra pendentes.

Hollandi ab inundatione maris liberantur.

& alii naufragi.

18. Circa idem tempus Lotharius Imperator Romanorum legatos suos, scilicet Eilbertum Præpositum Goslariensem fratrem nostrum, ad Imperatorem Constantinopolitanum dirigebat, & antiquum *d* fœdus Imperatorum, quod jam pene neglectum fuerat, inter ipsos reparabat. Hic dum mare transiret, & jam prospero cursu pergeret; contigit, ut quidam famulus ipsius resupinus de puppi caderet, & longo tempore sub undis maris existens nulli appareret. Factum est ergo, dum ab undis maris esset absorptus, & omnis vox esset interrupta, sola intentione qua poterat, patrocinium B. Godehardi implorabat; & ut eum a mortis periculo liberaret, devotissime rogitabat. Eo sic cogitante, apparuit ei quidam canura facie; educensque in superficiem maris, quod ante non noverat, docuit natare. Videntes autem qui in navi fuerant, velum relaxabant & minori navi, quæ eos comitabatur, usque ad eum pervenerunt.

d

ex undis viginti sub-mersus fui.

Sic

EX BROVVERO. Sic prædictus famulus, a morte jam pene abſorptus, eripitur, & miro modo vitæ reſtituitur. Hunc omnes poſtea in eccleſia noſtra vidimus, & circa eum ſic evenisſe veris aſſertionibus cognovimus.

59 Non multo poſt tempore contigit, in Ungaricis regionibus celebrari miraculum & dignum memoria retinendum. Nam Comes quidam illius regionis filium habuerat, in quo omnem ſpem temporalem & induciam poſuerat. Contigit vero eum ægrotare, & jam uſque ad mortem periclitari. Factum eſt igitur, dum omnes ſolicite nocte dieque circa eum vigilarent, & inter ſpem timoremque hæſitarent, ut puer morti appropiaret; & quadam die, circa horam primam expiraret. His ita geſtis, dum omnes luctum lamentaque geminarent, & quæ exequiis erant neceſſaria præpararent, forte quidam vir de Bavarica regione advenerat, qui & ipſum puerum de ſacro fonte levaverat. Hic igitur videns incomparabilem dolorem patris & matris, miſertus eorum, cœpit eis nomen B. Godehardi intimare, & quantam gratiam fidelibus in eum ſperantibus Dominus adminiſtret, devotiſſime annuntiare. His auditis, ſine cunctatione, pater & mater firma fide ad terram ſe proſternunt, miſericordiam B. Godehardi devotiſſime implorant, ſeſeque devovebant cum ſuis oblationibus ad limina ipſius iter inſtaurare, ſi ad priſtinam vitam per ejus patrocinium filium ſuum poſſint recuperare. His finitis, jam veſpertinum tempus advenerat, cum inſperato modo, puer ad vitam priſtinam redit; &, quod mirabile dictu eſt, ſine indicio læſionis de lecto ſurrexit ægritudinis. Votum vero quod prædictus pater & mater fecerant, ſine mora adimpleverunt; & oblationibus non modicis limina beati Patroni noſtri Godehardi viſitaverunt: quos in eccleſia noſtra honorifice ſuſcepimus, & ſic eis contigiſſe veraci relatione cognovimus.

Comitis filius in Hungaria e mortuis ſuſcitatur.

40 Circa idem tempus, dum tanta miracula per B. Godehardum florerent; contigit duos viros, nimia potatione ingurgitatos, civitatem noſtram exire & ad proximam villam velle tranſire. Qui, dum medio campo conſiſterent, alter ipſorum fortuito os invenit; quod ſublevans manu, per horam ſecum portavit. Sed videns ipſum os eſſe magnæ pulchritudinis & candoris, dicebat ſe terram velle pertranſire, & omnibus notificare, ſe Reliquias noſtri Patroni deferre: & ſic temporale lucrum, ut ceteri, acquirere. Quo dicto ſine mora in veſaniam raptatur, & loquens aliena domum deducitur, & mala morte C proxima nocte traditur. His auditis, maximus terror hominibus incutitur, &, ſi qua dubietas cordibus ipſorum de noſtro Patrono irrepſerat, omnimodo ab eis eliminatur.

Alteri vellenti de reliquis ſanctis mortuo perit.

41 Fuit temporibus illis piſtor Fratrum, Adelvardus nomine, ad cujus hoſpitium peregrini quidam declinaverunt, & hoſpitali more ſecum nocte permanſerunt: qui, dum equos ſuos ad aquandum deducerent, filium ejus adhuc parvæ ætatis exiſtentem, caballo impoſuerunt, & patre ignorante, abduxerunt: qui dum equos adaquarent, fortuito infans exterritus de caballo præcipitatur, & ſine mora undis ſubducitur, & ubi quæri poſſit ab omnibus ignoratur. Sed peregrini non valentes puerum reperire, triſtes domum redeunt, patrique quæ circa filium evenerant nuntiaverunt. Quibus auditis, pater concito ſurgit, triſtis ad aquam pergit, navimque longe ſubductam requiſit; & ut filium ſaltem mortuum, cum non poſſet vivum, adinvenire, elaboravit. Qui dum diu puerum in loco ubi deciderat quæreret, nec inveniret; ad terram rediit, uxorem quæſivit; quo reperto, poſt longum ſpatium puerum invenit. His ita geſtis, in domum proximam declinavit; ibique puerum mortuum & nullum vitæ ſignum habentem, depoſuit; D tantumque quæ exequiis neceſſaria erant, ſolicite quæſivit. Dum hæc ſic geruntur, mater pueri cum ceteris mulieribus, quarum magna multitudo domum introierat, miſericordiam Domini & B. Godehardi implorat; &, ut ſolitam benignitatem, quam omnibus impenderat, non ſibi ſubtraheret, devotiſſime exorat. Quid plura? Poſt parvum tempus, puer ſingultus emittit; aqua, quam hauſerat, cum magno impetu effluxit; & tandem vitam priſtinam reſumpſit.

42 Fuit vero circa idem tempus vir mercatoriæ arti deditus, qui negotiando, diverſas terras pertranſibat, & ſibi ſuiſque victum difficulter quærebat. Contigit vero, ut hic quodam tempore cauſa mercaturæ, cum pluribus aliis, inter Paganos tenderet, & poſſeſſionem non modicam ſecum deferret. Qui dum proſperato itinere pergerent, contigit eos vaſtam ſolitudinem introire, ubi non modicam multitudinem Paganorum obviam habuere. Quod videntes, ad arma concurrerunt, defenſacula undique ſibi præparaverunt, ſed multitudini illorum reſiſtere non valuerunt. Tunc vero quoſdam ex ipſis morti dederunt, quoſdam corpore truncaverunt, quoſdam captivaverunt bonaque ipſorum diripuerunt. Inter quos captivos, prædictus vir, cum quodam puero, E filio fratris ſui, captivatur, & in remotiſſimas partes Paganorum deducitur; ibique in quadam inſula e Oceani detinetur: ubi, cum diu ſervili opere deſudaret, & unde eriperetur non haberet, utpote ubi mare undique circumflueret, nec ullum locum evadendi inveniret; tandem ſe ad patrocinium B. Godehardi Patroni noſtri iterum devovet, ſi per quam partem manus illorum effugere poſſet, illi demonſtraret.

Mercator cum uxore inter Paganos captivus.

43 His ita geſtis, quadam die dum circa littus maris anguſtiando & orationibus inſiſtendo deambularet, cymbam parvam in obſcuro loco littoris invenit, in qua ſe mare tranſire, Dei adjutorio, ſperavit; ſed, quia mare magnum & ſpatioſum fuerat, tantum periculum attentare trepidabat, ſeſeque orationibus B. Godehardi commendabat, petens ut animo illius inſpiraret, & competentia adminicula ei præpararet, quibus tantam tribulationem evadere potuiſſet. His finitis jam nox advenerat, cum jam fixo animo ſe ad fugam præparabat. Acceptis igitur duabus lanceolis, & panno de culcitra abſtracto, ad puerum filium fratris ſui, qui in alia villa morabatur, pergit, eumque ſecum abduxit. Sed cum ad naviculam veniſſet, lanceolis & panno, quem ſecum portavit, velum adaptavit, & ſic ſe miſericordiæ Domini & B. Godehardi commendavit. F Quod videntes qui in inſula commorabantur, eum ſubito proſecuti ſunt: ſed, Deo adjuvante, eum comprehendere nequibant; domumque, infecto negotio, remigabant. Prædictus vero vir, non immemor quod Deo voverat, ſine mora ad patrocinium B. Godehardi veniebat, & lanceas & pannum, unde velum fecerat, in memoriam tanti miraculi, in eccleſia noſtra ſuſpendi rogabat.

miraculum observi-tando literatur d

ANNOTATA.

a *Cum* Ruſſia *propria dicta ſit ius Poloniæ interiectu dividatur a Saxonia inferiori eique vicina Slavia; unde hi Pagani videntur in peregrinos irruiſſe; ſuſpicor legendum eſſe* Pruſſiam, *proximam utrique regioni. Andre* & Vide Append. *pag.* 844. *col.* 2.

b Welera, *Latine* Viſurgis *notiſſimus fluvius.*

c Trajectum inferius, *ſive* Ultrajectum *ad Rhenum.*

d *Videtur id factum ante annum* 1135, *quo Legatis Imperatoris* CP. *in Merſeburg poſt feſtum Aſſumptionis B. Mariæ Virginis excepit Lotharius, & cum iis remiſit Anſelmum Epiſcopum Havelbergenſem, qui anno ſequenti* 1136 *rea-*

Digitized by Google

A 1136. *revertit eſt. Et Mr. Saxonicum noſtrum. Mortuus eſt Lotharius 4 Decembris anni* 1137.

B *Non Oceani, ſed Baltici maris inſulam intelligi potest, ac verosimiliter* Rugiam, *terram a Slavis detentarum ſive ultimam.*

APPENDIX.

a 44 a INterea dum hæc aguntur, & memoria B. Godehardi valde celebris habetur, contigit, ut b Archiepiſcopus Colonienſis, b Henricus nomine, civitatem noſtram, cum non modica manu Cleri & populi pertranſiret, & prædicta miracula, quæ per eum fiebant, cognoſceret. In conventum ergo Fratrum noſtrorum venit, & fraternitatem noſtram devote poſtulavit. Ad cujus fraternitatis confirmationem, dari ſibi de Reliquiis beati Patroni noſtri humiliter petiit, promittens ſe facturum, ut in omni dioceſi ſua celebris haberetur, & congruus honor tanto viro exhiberetur. Sed quia petitionem ejus propter abſentiam Paſtoris noſtri diſtulimus, & tunc nos ſatisfacturos voluntati ipſius polliciti ſumus, ubi is adeſſet; non multo poſt tempore Dominus noſter cum in conventu noſtro hæc ſupradicta cognoviſſet, petitioni Archiepiſcopi acquievit, & quæ ab eo poſtulabantur ſibi donari præcepit. Mox Abbas Beati Godehardi ad eum cum portione reliquiarum tranſmittitur, & ab eo devotiſſime ſuſcipitur. Hanc vero portionem Archiepiſcopus in terram nativitatis ſuæ, id eſt, in Sueviam tranſmiſit; ibique quamdam eccleſiam in honorem ipſius inſtituit: ad quam, cum multi confluerent, & certiſſimam ſalutem animæ & corporis recuperarent; contigit ut quadam die cuidam viro manus abſcinderetur, adeo ut nec minima particula corpori jungeretur. Videns ergo mancum ſe eſſe, manum arripuit, & fide firmata eam ad truncum appoſuit, & ad eamdem eccleſiam ad patrocinium B. Godehardi migravit; ubi, cum devotiſſime miſericordiam ipſius imploraret, contigit celeberrimum miraculum, ut truncо manus conglutinaretur, & in priſtinum ſtatum reſtitueretur.

b Henricus Colonienſis Archiepiſcopus.

Impetrata Sancti Reliquiis.

eccleſiam in Suevia condit,

ubi miraculis claruit.

45 Vir quidam honeſtus, cujus nomen Theodoricus, civis Hildeneshemenſis. Hic devotione ſingulari motus, fraternitatem inſtituit S. Godehardi, & in eam utriuſque ſexus homines induxit, tribuens de propriis eleemoſynam pauperibus ſatis largam in feſto dicti Pontificis Godehardi. Hic in infirmitate quadam decumbens, quæ phthiſis dicitur, a medicis derelinquitur, C qui de vita ipſius deſperabant. Quadam vero nocte, quam pene duxit inſomnem, apparuit ei S. Godehardus in habitu Pontificali, dicens ei, Quid agis frater? cur ſic jaces proſtratus in lecto? Cui Theodoricus reſpondit: Infirmitate gravatus valida, aliud non poſſum quam proſtratus jacere; ſed rogo te, S. Godehardе, ora pro me. Cui vir ſanctus ait: Surge in nomine Domini noſtri Jeſu Chriſti; & vade ad eccleſiam, & oſtende te Confratribus tuis; & dic eis, quia Dominus Jeſus meritis meis te ſanavit, eo quod honorem meum in hac infirmitate procuraſti. Inſuper dic eis, ut in inceptis perſeverent; & ego frater eorum ero, & defenſor ab hoſte maligno, & ab omnibus quæ honorem, vitam ſive famam eorum lædere poſſunt; & apud Deum interceſſor ero ſemper. Dictus autem infirmus ſurrexit; & quod ei dictum fuerat fecit: & omnes qui audierant verbum, Deum benedicebant, qui talem eis Patronum dedit & interceſſorem. Dictus autem Theodoricus ſanus & hilaris poſtea vixit annis multis, devote Deo & S. Godehardo ſe commendans.

Auctor Fraternitatis S. Godehardi.

a plebis per eum apparentem ſanatur.

e 46 Magiſter Joannes, Decanus e Aquenſis, cum ſcholaris eſſet, tam graviter quodam tempore infirmatus eſt, ut confeſſus & inunctus nihil ei niſi mors videtur. Qui cum materia rapta eſſet in cerebrum, ſolus jacens in exceſſum venit: viditque homines ſibi ignotos intrare, qui lances, quas manibus portabant, cum lignis brevibus & quadratis ante ipſum ponebant. Stantibus ipſis ex una parte lectuli contemplatus eſt introire tres inclytos Confeſſores, Sanctum videlicet Martinum Turonenſem, & S. Godehardum Epiſcopum Hildeneſhemenſem, beatumque Bernwardum, qui eum parte ex altera circumſtetere. In quorum conſpectu puer Joannes unі imponitur lanci, & ligna d ponderis alteri. Cumque elevata ſtatera juvenis æger minus habens inventus eſt, prædicti Confeſſores puerulum parvum & mendicum ſimi ejus impoſuerunt, qui ſimul lancem adverſam mox ſuſpendentes, lignis graviores apparuerunt. Statimque Joannes, qui mihi hanc viſionem retulit, in ſudorem erumpens, criſin fecit; & de eadem infirmitate citius convaluit.

d

e

47 f Anno Domini MCCXXXVIII civitas Patavienſis, per Epiſcopum g Patavienſem cum multa armatorum militia circumvallata, ſic arctabatur, quod populus in ea deſperatus de ſalute, hoſtibus ſuis ſe tradere volebat. Contigit autem ut unus inter eos, in S. Godehardo ſpecialem gerens fiduciam, & inter majores civitatis reſidens, diceret: Audivimus multa pietatis inſignia, & ſalutaris auxilii argumenta nonmodica, quomodo S. Godehardus, de hac noſtra ortus terra, immo de hac noſtra dioceſi, multis adſtitit tribulatis, & conſolationem ab eo receperunt, ut multis eſt notiſſimum. Expedit ergo ut & nos ipſius adjutorium imploremus, petentes devotione ſupplici ut clementer nobis adſiſtat, & iram Dei, per quam meruimus hanc calamitatem, a nobis avertat. Placuit omnibus verbum ſenis, ejuſque omnes favent hortamento: & votum fecerunt unanimiter, ſe miſſuros aliquos de civibus cum oblationibus, petentes ut eis in neceſſitatibus ſuis citius ſubveniret. Quo voto emiſſo, mira celeritate ſe invenerunt conſolatos. Nam generoſus Princeps Dux h Bavariæ veniens, negotium intercepit; & inter Epiſcopum Patavienſem & Cives dictæ civitatis ab eo obſeſſæ treugas conſtituit amicabiles: ſicque Præſul abceſſit, & civitas pace gaudebat inſperata. Sed & medio tempore dictus Dux Bavariæ pacem inter Epiſcopum & civitatem inceptam confirmavit, & conſolationem hominibus utriuſque ſexus condonavit. Cives autem dictæ civitatis, ſuos ut voverant ad ſepulcrum miſerunt S. Godehardi cum votivis oblationibus, omnibus ibidem narrantes, qualiter ſuffragiis S. Godehardi de tribulatione maxima ſubito fuerint liberati. i

f

g Patavienſes obſeſſa confugii ad protectionem S. Godehardi.

h de pace inter eos initum.

48 Scire volentibus quæ & quanta Dominus operari ſit dignatus per merita beati Godehardi, cum eſſemus in Provincia Trajectenſi & in aliis locis, habentes nobiſcum venerabiles Reliquias ejuſdem, breviter quædam annotare curavimus. Honorabilem virum, Abbatem in Dokkinge, curatum evidenter cognovimus a fluxu ſanguinis, quo vehemente & diu laborabat. Per ejus ſuffragium matronam etiam quamdam, quæ bona fide eaſdem Reliquias ad ſe deferri petiit, Deus a duplici morbo, hydropico, & podagrico, quo diu laboraverat, ejuſdem meritis potenter atque evidenter liberavit. Præterea zonis multorum applicatis ad eaſdem Reliquias, & appoſitis ad membra infirmorum tam ſecularium quam cloſtralium, in continenti ſanitatem recepiſſe noſcuntur; videlicet infirmi laborantes quotidiana, tertiana, dolore capitis, oculorum, dentium, & ceterorum membrorum. Cum femina quædam inter concives ſuos, dantibus nobis confraternitatem, more ſolito ab ipſa ſe abſentaret; monita per viſum a B. Godehardo, cur ſe tanto beneficio privari vellet? & reſpondens, quod nihil offeren-

i

Allatis in Trajectinam dioceſim reliquiis multi curantur infirmi.

EX BROVERO. ſtrendum haberet; audivit, ut mane ſurgens, quidquid apud ſe inveniret, offerret; ſicque in burſa duos gravioris monetæ nummos inveniens, obtulit, & idem factum coram populo profeſſa eſt. Vir etiam quidam magnus, nobis valde contrarius exiſtens, cum populum a nobis avertere, & negotium noſtrum omnimodis impedire ſtuderet, ita per inflationem gutturis & totius capitis periclitari cœpit, ut jam pene deficere videretur; donec in ſe rediens & corde pœnitens, per ſuffragia B. Godehardi ab ipſius morbus faucibus liberatus, errorem ſuum devotione & humilitate correxit. Quædam mulier cum geminos generaret, uno ſoluta ante noſtrum adventum, tribus diebus cum altero periclitari cœpit: ſed nobis advenientibus, attactu zonæ ſanctis reliquiis appoſitæ, in continenti enixa dignoſcitur. Præterea, cum major Eccleſia Trajectenſis ſuſpenſione divinorum longo tempore nimis turbaretur, propter adventum reliquiarum beati Godehardi, Divina reſumpſit; k & toti populo ingens gaudium tribuit, in dedicatione videlicet ipſius Eccleſiæ.

Et variis neceſſitatibus ſubvenitur.

ANNOTATA.

B

a *Sequentia a variis adjuncta videntur, & prima integro poſt Canonizationem ſæculo.*

b Henricus I *Comes de Molenarck, S. Engelberti ſucceſſor, electus eſt anno* 1225, *mortuus an.* 1237. *hunc autem potius hic intellexerim quam Henricum* II *de Virnemberg, ordinatum an.* 1306, *cum ex ſequenti colligamus ætate Cæſaris rem eſſe geſtam.*

c *Hæc numero relata eadem verbis traduntur a* Cæſario Heiſterbachenſi *lib.* 8. *Illuſtrium miraculorum cap.* 77. *unde hæc tranſlata. Aliqua ibi exegeſis addituntur.* C D

d *Neſcio an ligneorum ponderum adhuc uſus ſupereſſit; plumbea, ferrea aut lapidea ſola ſere jam novimus. Cum autem* Decanum Aquenſem *hic lego, difficulter induco ut de Aquiſgranenſi eccleſia cogitem, ſed potius in ipſa Weſtphalia requiro locum, qui ſimiliter vulgo vocetur* Aken.

e *Videtur indicari quod peccatis ejus præponderaret caritas tali puero impenſa.*

f *Miraculum hoc ex editione Lipſienſi breviaris ſitæ tranſcripſit* BroWerus.

g Albertus *hic fuit Saxoniæ Dux, ex Agnete Rudolphi Habſpurgii filia natus, cui fuit amitinus Albertus Auſtriacus, occupatam Patavinam Sedem ceſſit an.* 1322. *Hic profana quam ſacra militia aptior; profuſis ſumptibus non tantum exhauſit, ſed & aggravit eccleſiam ſuam, teſte Bruſchio de Patavia num.* 55. *quæ res cauſam dediſſe potuit diſſenſioni & obſidioni hinc ſcriptæ.*

h *Exiſtimo Ludovicum indicari primogenitum Ludovici Bavari, anno* 1314 *imperatoris electi contra Fredericum Auſtriacum: illum enim congruum fuit, dum pater Imperatorem ſe diceret, Ducis titulum gerere; cui & Marchionis Brandeburgici acceſſit appellatio.*

i *Reliqua per modum appendicis, tamquam alia manu adſcripta, repræſentat* Broverus; *videnturque ſpectare ad annum* 1437; *nam* E

k *Anno* 1428 Abbas Inſulæ B. Mariæ, *teſte Hæda*, in Trajectanos ex auctoritate Romani Pontificis, quia Suederum excluſerant Epiſcopum, excommunicationem promulgavit, *quæ*, quia illi inſolita perſtitere obſtinacia, novennio perduravit, *ſublata primum an.* 1437, *quando Nicolaus Cardinalis Cuſanus fecit, ut intruſus Walravius cederet pretenſo jure in favorem Rudolphi, poſt Suederum magis canonice electi.*

DE S. HELENA VIRGINE,

TRECIS IN CAMPANIA GALLICANA.

G. H.

IV MAJI

Poſt captam anno MCCIV a *Latinis urbem Conſtantinopolim, & creatum Balduinum Comitem Flandrorum in Imperatorem Orientis, prima Sanctorum reliquiæ fuerunt in Occidentem tranſlatæ: inter quas ad Trecenſem in Gallica Campania urbem Epiſcopalem advectum fuit corpus S. Helenæ Virginis; cujus meminit Nicolaus Camuzatus in Promptuario ſacrarum Antiquitatum Tricaſſina diœceſis fol.* 116, *his verbis*: Sed & ſuperioribus adjicere lubet ſacrum corpus Divæ Helenæ Virginis, quod etiamnum integrum & omnibus membris compactum eſt, Corintho Achajæ capite, in dictam Trecenſem Eccleſiam anno MCCIX a Francogallis, qui Conſtantinopolitanum Imperium ſub ſuum jugum miſerant, trajectum & illatum. *Hactenus. Solennis hujus Virginis veneratio valde aucta promotaque fuit, poſtquam ad illius patrocinium invocatum, ab anno* MCCLVII *plurima & illuſtria miracula fuerunt patrata, quæ Gallico idiomate edidit Nicolaus des-Guerrois, libro de Sanctitate Chriſtiana urbis & diœceſis Trecenſis: & nos ex ipſius archivii Trecenſis autographis daremus, ſi perentibus miſſa fuiſſent; nunc ex Gallico exhibebimus Latine redditæ. Dies venerationis eſt hic quartus menſis Maji, non ſolum in Breviario Trecenſi, ſed etiam Autiſſiodorenſi ſub ritu duplici: cujus Eccleſiæ aliquod antiqua Breviaria habemus. Sanſſajus in Martyrologio Gallicano ad hunc diem tradit,* hujus pretioſum corpus Trecis in ſummo templo honorifice repoſitum eſſe, atque ad illud venerandum hodie ex tota diœceſi confluere populum devoto admodum concurſu. *Addit des-Guerrois* celebrari hoc feſtum in populo, ab omni opere ſervili ceſſante. *In Regiſtro beneficiorum Trecenſium anno* MDCXII *Trecis excuſo aſſignatur ad altare S. Helenæ proprius Capellanus in Eccleſia Cathedrali, cujus Beneficii collatio eſt penes ipſum Epiſcopum. Grevenus in Auctario Uſuardi meminit* Helenæ Virginis: *quam* Martyrem *facit Ferrarius.*

Corpus S. Helenæ Trecis inventum.

C

Altare cum Capellano proprio.

a *Hæc de cultu & miraculis S. Helenæ Virginis, Trecas tranſlatæ, certa & indubitata ſunt. Verum, ut aſſerit des-Guerrois, pium & curioſum deſiderium impetrandi Vitam & res geſtas hujus ſanctiſſimæ Virginis habuerunt Trecenſes: quorum voluntati aliquis factum ſatis, compoſuit aliquam hiſtoriam, plane fabuloſam; quæ tamen ita placuit, ut etiam aliquando ipſi Breviario fuerit inſerta. Verum ob detectam fraudem in novo Breviario recuſa dictam hiſtoriam fuiſſe omiſſam, monuit nos litteris R.D. Petrus le Venier, Autiſſiodorenſis Eccleſiæ Pœnitentiarius, cujus ipſi humanitatem in dicta urbe anno* MDCLXII *experti ſumus, & eximiam doctrinam ſuſpeximus. Nos dictam hiſtoriam nacti ſumus ex Ms. Longipontico ſtudio D. Nicolai Belforeii, quam etiam nobis tranſmiſit D. Ludovicus Nicquet Cæleſtinus & Bibliothecarius Sueſſionenſis, in ſex lectiones diſtributam. Deeſt in utroque codice pars aliqua de obitu, ſepultura & miraculis poſt mortem: in altero etiam Præfatio, in qua eſt* epiſtola ſub nomine Argimeri, lectoris Chalcedonis, ad Herveum Trecenſem Epiſcopum, *qui dicta Eccleſiæ præfuit ab anno* MCCVIII, *uſque ad annum* MCCXXIII. *Huic ſubjungitur* epiſtola S. Joannis Chryſoſtomi ad Roſarium Epiſcopum Athenienſem, *quaſi hunc vitam S. Helenæ a ſe Græce compoſitam miſiſſet, quam*

Vita ejus in Græcia fabuloſa.

miracula elucidant.

Cultus & Adeps.

ſub nomine S. Chryſoſtomi prodita.

Digitized by Google

A *qua dolus* Argimerus, ad preces Episcopi Trecensis Hervei, & instantiam Joannis Angelici, in Latinam transtulisset. *Asserit Argimerus* Joannem Angelicum *secum egisse* in urbe Constantinopolitana anno MCCXV quarto Nonas Maji, ipsa videlicet die, qua tota Constantinopolitana provincia & præcipue Naturensis Ecclesia festum pretiosæ Virginis celebrabat. *At S. Chrysostomus in sua epistola scripsisset, quod* quarto Nonas Maji, tota die qua florida Virgo Helena migrasset, Naturensis civitas tota cadentibus de cælo rosis & liliis repleta fuisset; cujus inæstimabilis odoris fragrantia etiam fuisset perfusa tota, tam longe remota, Athenienſium civitas.

3 *Hæc scripta & credita fuisse mirandum vel ideo magis, quod in Ecclesia Constantinopolitana non fuerit ulla hujus S. Helenæ memoria, quam ex ejus Ecclesiæ antiquo Synaxario aut aliis Menais possemus habere; aut aliquod apud antiquos auctores Græcos vestigium. In ipsis. Aliis dicitur Helena baptizata ab* Aurisio *Episcopo Corinthiorum adstante ejus Diacono* Amando. *Citantur alii Episcopi*, Porphyrius Naturensis, Martianus Christopolitanus, Algasius Heracleensis, Evagrius Philippensis. *Ex quorum Sedibus colligimus, fabulas hasce fuisse conditas sæculo decimo tertio, assumptis sedibus Episcopalibus ex Catalogis illorum temporum. Non fuerunt antiquis nota*

Sedes Episcopales recentiores tuentes.

B Natura *aut* Christopolis: *fuerunt autem illa prope Constantinopolim, ista ad fines Thraciæ versus Macedoniam, postmodum constructa, & in Sedes Episcopales erecta, ut conferenti antiquas Notitias Episcopatuum cum recentioribus manifestum fiet. At quis* Agiel *Rex, qui a Corintho adusque Naturam seu Constantinopolim dominaretur? Ipsa nomina Latina antiquis Græcis haud usitata, cum reliqua phrasi indicant nihil horum apud Græcos, multo minus ex calamo S. Joannis Chrysostomi, prodiisse. Displicent etiam multa & grandia miracula citra verisimilitudinem confarta; quæ tamen omnia apud des-Guerrois Gallice translata legi possunt. In Kalendario Breviarii Dolensis anno* MDXIX *excusi, memoratur ad diem* XX *Maji* S. Helena Virgo, *ubi videtur hæc intelligenda.*

4 *Quo tempore vivebat & scribebat Chronicon suum Albericus, id est sæculo* XIII *ad medium provecto, videntur credidisse Trecenses quod haberent corpus* S. Helenæ Imperatricis, *matris Constantini: hujus enim Ancillam ait fuisse* S. Hoildem, *quæ* XXX *Aprilis colitur, & cujus corpus in S. Stephani ecclesia servatur, & forte putabant eum corpore S. Helenæ ex Oriente allatum. Errore autem isto detecto, & cognito quod Francigena esset* Hoildis; Helenæ *autem*

eam antea non viderunt Trecenses, distinxisse a matre Constantini.

C Imperatricis *corpus Romæ haberetur, videtur queri cœpta alia* S. Helena, *sed infelici successu, dum talis ei afficta est. Vita quam rejecimus. Quia autem tota fides Translationis ex Oriente facta, aliunde forte non habet fundamentum, quam illam utriusque* Helenæ *confusionem; erit fortassis qui dubitabit, an Trecensis hæc alibi quam in Francia vixerit obieritque, & dubitandi argumentum non leve fiomet ex silentio Græcorum Menæorum & Synaxariorum, quibus non videtur quota potuisse esse illa, quæ tam prope Constantinopolim cultum sum habuerit. Nos omnibus istis amissis, qua quam incerta sunt apparet ex dictis, solum Virginis titulum retinemus, sub quo ei cultus ecclesiasticus deferatur: & huic comprobando ex Ms. Trecensi damus miracula,* [a] *quibus adnumerare videtur Desguerrois grave incendium, quo anno* MDXXX *die* IV *Maji ultra sexaginta domus Trecis conflagravant, repressum ad præsentiam sacrorum ferculorum, quibus SS. Helenæ & Hoildis ossa continebantur.*

qua si dubitatio Gallo fuerit?

[a] Vide Append. pag. 844. col. 2.

MIRACULA &c. Vide Append. pag. 845. col. 1.

APPENDIX

De S. Heleno Anachoreta.

Pater tantas res memorat Thomas Fidelibus.

A *De tanta beneficia, qua in nos contulit officiosa fœlicitas Domini* Wion d'Hérouval, *etiam hoc accessit, quod cum anno* MDCLXII *per Franciam in Belgium transeuntibus nobis Parisinæ urbis Bibliothecæ omnes, et-*

iam Regia ultro paterent: sola autem Thuana clausa maneret, per indiscretam veteli custodis severitatem, nihil minus quam rem sibi commissam curantis; illi (cui ex voluntate Domini ad eam quotidie liberrimus dabatur accessus, codicesque efferendi potestas absoluta) ex ea communicare voluerit quidquid in rem nostram facere videbatur. Inter membranas autem, nobis sic ostensas, fuit codex signatus 599, *ubi manu antiquissima scripta pagina aliquot, habebant fragmenta ex Officiis seu Lectionibus S. Simerici, qui in Normannia floruit sæculo* VII *& colitur* VII *die Maji; Sanctorumque Timothei & Apollinaris Martyrum Remensis urbis Patronorum, qui coluntur* XXIII *Augusti: medio autem loco habebantur veluti Lectiones tres* de S. Heleno, *initium vitæ continentes.*

ADCTORE G. H.

Inventa pars Vitæ S. Helenæ.

2 *Difficile erat divinare quis esset, cum Gallicanorum Ecclesiarum Kalendaria & Breviaria nullum hujus nominis Sanctum exhiberent: & quamvis diceretur* apud Riciam *Domino deserviisse, nihilo ex hoc poteramus fieri certiores veri, quando nec hoc nomen totis Galliis notum erat. Ita hærentibus occurrit Sanssajus, in Catalogo Sanctorum Beatorum & Piorum, qui proprias historias vel natales non habent, sed in gestis Sanctorum, in martyrologio Gallicano ejusque Supplemento conscriptorum, diebus eorum propriis cum laude pietatis commorantur, littera H sic scribens.* S. Helynus Confessor, cujus Reliquiæ conditæ sunt in sacrario matricis ecclesiæ Trecensis v Maji. *Quo die in ipso Martyrologio dicitur, quod* Augustæ Trecarum Dominica die infra festum Ascensionis Domini, fit celebratio sanctarum Reliquiarum, ibidem conditarum in sacrario Basilicæ S. Petri. *Harum autem, longa serie enumeratarum, ordinem claudunt,* Sacratissima corpora Sanctarum Virginum Mastidiæ & Helenæ, item reliquiæ aliquot S. Helenæ Crucis Dominicæ inventricis, nec non gloriosorum Christi Ancistitum Nicolai, Martini, Amandi & Vulbiani, beatorumq; ejusdem Confessorum Theobaldi, Helyni & Maculphi.

cujus videtur memisse Sanssajus

E

retinent Reliquias a Cathedralibus Trecensibus

3 *Hic* S. Marculphus *forte littera una truncum nomen habet, de quo Maji actum, & cujus depositio Remis agitur postridie.* Theobaldus *videtur esse Campaniæ Comes,* II *Octobris inter Pios relatus.* Vulbianus *æque ignotus ac* Helynus *est. At Lectionibus de S. Heleno jam repertis considerans quam facile pro* Arceja, *seu* Arciaca, *vicino Trecis super Alciam flumen oppido vulgo* Arcis, *subrepere scriptori potuerit* Ricia, *maxime si olim etiam* Ariciacum *scribebatur: cœpi suspicare, in ejus forte districtu cultum olim sanctum, corpus vero Trecas post fuisse translatum: cumq; ignoraretur deinde vita, & vulgaris lingua usus,* S. Helene *vel* Heleine *pronuntiando masculinum a femininio non distingueret, paulatim invaluisse opinionem, qua Trecis esset corpus S. Helenæ Imperatricis creditum est, sicut diximus: hac autem evanescente successerit prolixa Helenæ Naturensis fabula: cum interim ea Reliquiæ, quæ tribus diversis personis assignantur, omnes fortassis unius sint, & quidem non* Helenæ *sed* Heleni *vel* Helyni *Anachoretæ* [a] *de cujus ætate & anachoresi distinctiora dici poterunt, quando integra Vita reperta fuerit. Nunc hoc initium ejus accipe.*

sub nomine Helyni

quod forte a vulgo in Helenam versum.

F

[a] Vide Append. pag. 846. col. 2.

4 Fuit vir Sanctus Helenus nomine: hic apud Riciam in servitio Domini omni cum continentia deservivit; & castissimis instructionibus enutritus, ad summa merita pervenerat. Denique cum adhuc puer esset in monasterio, si necessarius fuisset ignis ex vicino peteretur, ardentes prunas vestimento deferebat illæso: quod admirantes omnes qui aderant Fratres, studium animi vitæque ejus imitari cupiebant.

Illo ignem posse illæsum tulit

5 Huic quodnam tempore, cum solus esset in eremo, desiderium vescendi mellis exortum est; & conversus, vidit in saxo favum mellis inhærentem. Sed intelligens inimici hanc esse fallaciam, continuo semetipsum increpans, ait: Discede a me, deceptrix & illecebrosa concupiscentia: scriptum est enim, Spiritu ambulate, & concupiscentias carnis ne perfeceretis. Et statim derelinquens etiam ipsum locum, discessit &

Gal. 5, 16 & in eremo rigide jejunavit.

AUCTORE G. H.

abiit in desertum; atque ibi pro carnis concupiscentia punienda jejuniis semetipsum cœpit affligere. Tertia autem septimana jejunii sui, vidit in deserto jacere diversa poma & sparsa: & intelligens dolos inimici, ait: Non manducabo neque contingam, ne fratrem meum, hoc est animam meam, scandalizem: scriptum est enim, quia non in solo cibo vivit homo.

6 Cumque & sequentem septimanam jejunaret, paululum in somnum deductus est: & Angelus adstitit ei, dicens: Surge jam, & quæ inveneris tibi apposita, nihil dubitans vescere. Et surgens vidit aquæ fontem, lenibus impletum fluentis; ejusque ripas in circuitu herbis quibusdam teneris odoratisque prætextas; & accedens decerpere cœpit & edere, similiter & ex fonte poculum sumere, confirmabat autem se numquam in omni vita sua tantam suavitatem habuisse. Invenit autem in ipso loco speluncam quamdam, intra quam aliquamdiu requievit: & cum reficiendi corpusculum tempus & necessitas adfuisset, per Dei gratiam nihil deerat eorum quæ poscebat a Domino. D

ab Angelo ad refectionem deductus dicitur

DE SANCTO LUPINO

D. P.

CARCASSONE IN GALLIA NARBONENSI.

Reliquiæ in ede Cathedrali.

festum fertia 2 Rogationum.

IV MAJI Carcasso, *seu* Carcassio, *aut* Carcassum, *urbs Episcopalis Galliæ Narbonensis est, inferiore Occitania. Huic adscribit* S. Lupinum *Saussajus in Corollario ad Supplementum Martyrologii Gallicani his verbis:* Die IV Maji. Apud Carcassones S. Lupini Confessoris, cujus corpus in Cathedrali S. Nazarii Ecclesia venerabiliter requievit: gloriosa autem memoria annuis sacris colitur feria tertia ante Ascensionem Domini, *Hæc ibi. Hæc plura hactenus de eo potuimus scire. Apud Grevenum in Auctario Usuardi ad* XXX *Julii refertur nuda memoria* Lupini Episcopi, *nulla etiam loci addita mentione. Guilielmus Catel inter Memorias historicas Languedocciæ lib.* 5 *enumerans Episcopos Carcassonenses, inter Rogerium & Gisleranum nominat* Livinlam, *qui ad annum* DCCCLI *probetur sedisse* ex veteri scheda, reperta in capsa Reliquiarum S. Lupini Canonici Carcassonensis. *Ejusdem Ecclesiæ res memorabiles scripsisse satis accurate dicitur Geraldus de Vic, in eoque opere docere eum accepimus, quod* Feria secunda Rogationum, in quam incidit S. Lupini festivitas, Canonici duo efferre solent lignum locum, in quo asservantur ejus Reliquiæ, reliquis Capitularibus supplicationis ordine procedentibus: quodque loculus ille apertus fuerit ab Episcopo Carcassonensi Christophoro de Leslang, ecclesiam suam visitante (*qui Ludovensis primum, deinde Aletensis Episcopus, Carcassonæ præfuit ab anno* MDCVI *usque ad* MDCXVII) in eoque reperta sit scheda manuscripta, mentionem faciens Liviulæ ejusdem Sedis Episcopi, & Ludovici Comitis Eligarii Carcassonæ, quorum nomina latuerant per DCCL & amplius annos, vivebant enim anno Christi DCCCLI tempore Caroli Calvi. *Hæc nobis ex prælaudato Geraldo Rector Carcassonensis Collegii nostri, rogatus per literas transcriptum scheda illius exemplar undecunque impetrare: quod ei necdum contigit. Quare rogamus eos, penes quos facultas est reserandi loculi, ut præclarum ipsud antiquitatis suæ monumentum, aliquid amplius forte de illius Sancti ætate revelaturum, non velint perpetuo occultatum: interimque optamus consequi lucubrationem Geraldi, cujus nunc primam accipimus notitiam. Cui interim* &c. Vide Append. pag. 849. col. 2. E

DE B. CRESCENTIO &c. Vide Append. pag. 849.

DE VENERABILI CATHARINA

SANCTIMONIALI ORDINIS CISTERCIENSIS,

G. H.

PARCI IN BRABANTIA,

SÆC XIII

Alia

dies natalis 4 Maii.

Gesta Catharinæ Virginis Lovaniensis, nuper in Parco Dominarum Monialis Cistercienſis, *sub jam posito titulo continentur in Ms. Rubea-Vallis prope Bruxellas Canonicorum Regularium, folio pergameno primæ partis Novalis Sanctorum. Horum partem eisdem verbis scripsit Cantipratanus testis oculatus lib.* 2. *cap.* 29, *num.* 20, *aliam partem habet Cæsarius Heisterbacensis lib.* 2. *illustrium miraculorum cap.* 26. *Hujus natalis ad diem* IV *Maji in Kalendario sacri Ordinis Cisterciensis Divione anno* MDCXVII *excuso refertur his verbis:* Catherina Virgo, alias Rachel, monialis in Brabantia. *Erat prius nomen* Rachel *a parentibus Judæis impositum. Chrysostomus Henriquez in Kalendario Sanctorum ac Beatorum Ordinis Cisterciensis, ante Lilia Cisterciі præposito, hæc de ea scribit:* IV Maji. B. Catharina monialis in Parco Dominarum, Deiparam Virginem sæpe videre & alloqui meruit, & multa miracula edidit in Belgio. *Dicitur* autem Parcum Dominarum, *quod aliud sit illustre monasterium virorum Ordinis Præmonstratensis, etiam* Parcum *dictum, & Lovanio vicinum. Idem Henriquez Catharinam longiore elogio celebrat in Menologio Cisterciensi, ubi etiam* Beatæ *titulo honorat, quem eidem tribuunt Miræus in Chronico Cisterciensi pag.* 209, *Arturus du Monstier in Sacro Gynæceo, & Chalemotus in Serie Sanctorum Ordinis ad hunc diem. Ast Angelus Manrique lib.* 3. *Laureæ Evangelicæ* Sanctam *appellat, qui tomo* 4 *Annalium Ecclesiasticorum Ordinis Cisterciensis ætate ejus recenset ad annum* 1220 *& sequentem, sed ab omni titulorum* Sanctæ *quam* Beatæ *abstinet: quod etiam facit Arnoldus Raissius in Auctario ad Natales Sanctorum Belgii Molani, & ad* V *diem Maji refert. Horum exemplum etiam nos sequimur, eo magis quod facta per nostros Patres inquisitione didicerimus, non modo nullum in Parco cultum corpori aut nomini Catharinæ impendi a Sanctimonialibus loci, sed nec memoriam quidem ejus aliquam superesse: nisi in quodam Legendario vernacula Belgica lingua scripto. Alii qui hujus Virginis meminerunt, a prædictis Scriptoribus indicantur.* F

VITA

Ex Mss. & ex Cantipratano & Cæsario.

Filia Judæi.

1 NUper Judæi cujusdam Lovaniensis filiola, tali ordine conversa est ad Catholicam fidem. Sacerdos quidam Capellanus a Ducis Brabantiæ solitus erat intrare domum Judæi, ejusdem civitatis advenæ, & disputare cum eo de fide Christiana. Habebat autem filiam parvulam, quæ valde intendebat disputationi secundum sui intellectus capacitatem, pon-

Digitized by Google

A ponderans, tam verba Presbyteri opponentis, quam patris respondentis; sicque sensim imbuebatur per divinam dispositionem ad fidem Catholicam. Mira talis puellæ discretio, *b* Annorum enim non plene quinque, in domo parentum Judæorum, advertere cœpit animo, cur distinctio nominum fieret Judæorum pariter & Christianorum: cum unius vultus atque loquelæ homines essent utriusque gentis. Inhærebat tamen (ut ipsa postmodum *c* retulit) avidius audienti cordi ejus magis Christianum, quam Judaicum nomen: & specialiter beatæ Mariæ nomen lætabatur audire, cum Christiani aliquid invicem petere vel jurare solebant. Furabatur autem sub utraque axilla panem de mensa parentum, & pueris mendicis occulte partiebatur, ut regratiando sibi nomen audiret Mariæ. In his ergo de tempore in tempus mire proficiens, adeo sagaciter latitabat, ut neuter parentum aliquid super cogitatu filiæ advertere poterat vel audire.

Quinquennis efficitur Christianus. *b* *c* *de nomine S. Mariæ.*

d 2 Contigit *d* autem, ut cum successu temporis in domum præfati Sacerdotis, Magistri Reyneri nomine, cum Christianis pueris adveniisset, & eam ex nomine novisset Presbyter, ipsamque venire libentius ad se frequentius advertisset; interrogavit illam dicens; B Vellesne, Rachel carissima, Christiana fieri? Et illa, Vollo, inquit, dummodo erudias me, quid sit fieri Christianam. Tunc Presbiter, ut vir sanctus, mire gavisus in spiritu sentiebat de puella futurum nescio quid divinum. Et incipiens a constitutione mundi, cœpit illi Scripturas exponere, per quas fides Christi, sive ipse Christus significari poterat vel ostendi. Quorum expositiones, *e* (ut ipsa postmodum retulit) *e* ita integro sensu, in illa ætate sex annorum tunc & dimidii, tantaque discretione spiritus intellexit, ut raro oporteret Presbyterum rationem aliquam iterare. Hanc eruditio per annum fere dimidium perduravit, occulto auditu, per quem furtive & opportune raptam puellulam edocebat. Et vide admirationis hujusce prodigium. Numquam Rachel auditu verbi Dei satiari poterat vel lassari, cum tamen Presbyter & Martha ministra ejus, mulier religiosa & prudens, valde ambo frequenter lassati, sibi invicem succederent in docendo.

anno 7 mortis ejus Christianus. *e*

3 Quid plura? Mox ut parentes in filia cœperunt advertere cogitatum; convenientibus Judæis plurimis concordaverunt in hoc, quod missam puellam de Lovanio ultra Rhenum sponso traderent arctius custodiendam. Quod ubi puella cognovit, Presbytero cum lacrymis indicavit, quod si illam eadem nocte non raperet, ac Christianam efficeret, perdita esset in perpetuum & confusa. Quod audiens Presbyter, puellæ præcepit, ut ad solitum aditum summo mane veniret. Quod cum incunctanter annueret, de vespere matri dixit: Per me volo, mater, ista nocte jacere. Quod dum *f* simplex puerile duxisset, & diutius renuisset; consensit tamen eidem, super cervical ad pedes suos lectulum præcipiens filiæ præparari. Jacente igitur puellula usque mane, & obliviscente penitus quod Presbytero præcelsi nocte promiserat, adstitit illi gloriosa Mater Christi Maria in habitu candido super nivem, & offerens illi virgam splendidam, quam gestabat, dixit: Surge Catharina, & iter arripe, grandis enim tibi restat via. Hæc illa dicente Rachel virgam apprehendere credens, de lectulo cecidit & exclamavit. Cujus clamore excitata matre, & quærente clamoris causam, filiaque cautius dissimulante, mater protinus obdormivit: & Rachel surgens ad condictum locum, Presbyterum mox invenit. Qui lætus assumpsit eam & venit ad monasterium Cistercienſis Ordinis, quod Parcum Dominarum dicitur, quod erat ad lucam & mediam distans a Lovanio: & videntibus cunctis baptizavit eam, nomen Catharinæ imponens ei, quo vocata prius fuerat a matre Christi, sanctoque habitu Ordinis induit baptizatam.

C abducenda et baptizanda. *f* *a Deipara Virgine monetur ut fugiat.* *in monasterio Parci baptizatur.*

4 Nec mora, ut audivit pater & amici ejus, quod gestum est; consternati sunt, & per Ducem Dominum terræ, & per *g* Episcopum Leodiensem, & per Papam *h* Honorium datis maximis pecuniis laboraverunt, ut infra ætatem legitimam filia ablata parentibus redderetur. Quæ si in domo parentum usque ad duodenem ætatem perseveraret in fide suscepta, tunc juste Christiano nomini reddi posset: cogitantes nequissime medio tempore infantilem animum facilius se posse deflectere, ut ad nativa parentum vota rediret. Horum fraudulenta conamina, pro dolor! multi magni & litterati viri pecunia suscepta fovebant: pro quo prædictus Presbyter non modice tribulatus, solum Christum & Matrem ejus, quæ auctrix fuerat facti hujus, multis lacrymis invocabat. Cumque Dux vellet patri restituere filiam, Judæo scilicet Christianam; restitit ei Reynerus Presbyter, dicens: Domine, si hoc scelus commiseritis contra Deum & Sponsam ejus; numquam salvabitur anima vestra. Restitit & ei Dominus Abbas Walterus Villariensis. *g* *h* *ex Ms* *se reducuntur ad patrem.* *assistitur contra Ducem Brabantiæ.* E

5 Videns ergo Judæus se frustratum spe, quam habuerat apud Ducem; corrupisse dicitur Dominum Hugonem Episcopum Leodiensem. Qui Judæo in tantum favebat; ut conventui Sanctimontalium de Parco litteris suis mandaret, quatenus illi filiam suam restitueret. Denique veniente Judæo ad jam dictum cœnobium cum amicis & cognatis suis, Virgo intra septa monasterii constituta, cum de illorum adventu nihil prorsus sciret, sentire cœpit calorem magnum, ita ut palam diceret, Nescio unde sit, fœtor Judaicus me gravat. Interim Judæis pulsantibus ad fenestram, cum puellæ diceret Abbatissa: Filia Catharina parentes tui volunt te videre; respondit illa: Ecce iste est fœtor, quem sensi; non videbo illos. Et non acquievit exire. Nuper accusatus fuit idem Episcopus Leodiensis pro eadem causa coram *k* Domino Engelberto Archiepiscopo Coloniæ in Synodo ejus, & præceptum fuit ei, ne de cetero molestaret supradictum cœnobium pro puella baptizata. *Deprecatur Virginem Episcopus Leodiensis.* *exhibet S. Engelbertus.* *k*

6 Et tunc quidem subticuit, sed finaliter non obedivit. Nam postea litteris suis puellam citavit Leodium sub pœna excommunicationis, patri suo super objectis responsuram. Venit illa, sub bona tamen F custodia. Allegatum est pro Judæo, quod infra annos rapta fuisset, & violenter baptizata. Et dixerunt quidam puellæ: Catharina, dictum est nobis, quod libenter redires ad patrem tuum, si permitteremus. Respondit illa & dixit: Quis hoc dicit? Responderunt illi: Pater tuus. Tunc illa clara voce, tale protulit verbum dicens: Pater meus recte mentitus est per mediam barbam suam. O mira res, & usque in præsens cunctis sæculis inaudita! Petierat a Presbytero ad omnem citationem & Judicem se puella deduci: Forsan, inquit, Judices flectentur ætate, & ad misericordiam movebuntur. Et factum est ut petivit & dixit. Ut enim modo prædicto Leodium venit coram Episcopo, Clericis & Magnatibus, diversos Advocatos & Judices, tam constanti quam veridica ratione confudit & movit, ut voces ululantium & clamantium cum lacrymis pre stupore, in Ecclesia S. Lamberti a locis distantibus audirentur; ita ut omnes manifeste viderent & dicerent, in tam exili ætate divini Spiritus sapientiam valere. Cumque adhuc instaret Advocatus Judæi; commotus Dominus Walterus Abbas Villariensis, qui personaliter interfuit, ait illi: Magister, vos loquimini contra Deum & contra honorem vestrum. Sciatis pro certo, quod si adhuc unum verbum locuti fueritis *Venerata Leodium confunditur se defendere.*

EX MSS. tis contra puellam; ego laborabo apud Dominum Papam, ut perpetuum vobis in omnibus cauſis imponat ſilentium. Tunc ille timens ſecrete reſpondit Abbati: Domine Abbas, quid noceret vobis, ſi poterim pecuniam extorquere ab iſto Judæo? Ego nihil loquar, quod obeſſe poterit puellæ. Cum mox ut ſalarium ſuum accepit; dixit ad Judæum: Non audeo de cetero loqui de hac cauſa.

ejus defenſionem ſuſcipit Abbas Clarævallenſis

7 Circa idem tempus, quando Dominus / Guido Abbas Clarævallenſis viſitavit monaſteria ſui Ordinis in Epiſcopatu Leodienſi; præfatum Epiſcopum convenit, monuit & rogavit, quatenus intuitu Dei & honoris ſui ceſſaret a vexatione puellæ jam Chriſto dicatæ. Cui Epiſcopus reſpondit: Bene Domine Abbas, quid ad vos de cauſa iſta? Reſpondit Abbas: Bene ad me, duplici ratione: primo quia homo Chriſtianus ſum: ſecundo, quia domus illa, in qua degit, de linea eſt Clarævallis. Et adjecit: Puellam & cauſam ejus ſub protectione Domini Papæ conſtituo, & ſuper litteras a vobis contra illam datas appello. Quod dixit & fecit, atque litteras a Domino Papa contra Epiſcopum impetratas, Priori de Parco miſit, ut ſi forte Epiſcopus adhuc conventum vexare propter puellam attentaret, eiſdem litteris ſe defenderent.

fraudem ſibi tentatam animadvertit;

8 Hinc poſt duos annos ceſſatum eſt a litejuris, & aliud deceptionis tendiculum præparatum. Juvenis elegantis formæ Judæus, conductus ad hoc, venit ad monaſterium ſupradictum, in quo puella degebat, & ſimulato animo baptiſma ſuſcepit. Qui cum ſe fingeret miro modo, quærebat ut puellæ quaſi cognatæ ſuæ gratia eruditionis loqui poſſet: dicebat enim: Plus ſuper omnium ſermonibus mihi cognatæ verbum ſalubrius imprimetur. Illa tamen *m* interius diſcernebat factum ad fidem juvenem acceſſiſſe, & ideo nec prece, nec pretio, nec ulla obedientia flecti potuit, ut ſolum verbum juveni loqueretur. Hæc ut viderunt Judæi, ceſſaverunt ab illa: juvenis autem ad vomitum reverſus.

9 At electiſſima Catharina poſt hæc tanta fioruit gratia, quod omnibus amori fuit pariter & ſtupori, adeo ut nihil ea ſerenius videri poſſet. Cumque nobilium Monialium parentes cum multa ambitione venirent videre filias vel cognatas; hæc coram imagine beatæ Dei Genitricis veniebat, & gratioſo vultu dicebat: Aliæ ſorores noſtræ moniales a matribus & amicis gaudium habent atque ſolatium: ego autem pupilla atque paupercula ad te Domina, ut cognatam meam fidenter accedo. Tu ſola pro omnibus eſto mihi refugium & ſolamen. Nec dubium utique a miſericordiſſima pietatis matre ſingulare ſolatium obtinere meruit. Cum itaque ſub jugo ſanctæ Regulæ Domino fideliter & perſeveranter deſerviſſet, & vidiſſet viſiones admirabiles, ac etiam miraculis claruiſſet, plena virtutibus deceſſit.

Deiparam Virginem in imagine viſitat;

miſeretur clare olim

ANNOTATA.

a *Hic erat* Henricus I, *qui rexit ab anno* 1186 *uſque ad annum* 1235, *ſepultus Lovanii in choro Eccleſiæ S. Petri. Cantipratanus ſic incipit:* Vidi in Brabantiæ partibus Ciſtercienſis Ordinis monialem de Judaiſmo converſam in qua opus Divæ Mariæ matris Chriſti glorioſius excellebat, annorum non plene quinque *&c. ut hic referuntur.*

c *Idem*, mihi retulit.

d *Idem ſubjungit*, contigit autem ut a Colonia in Lovanium Brabantiæ oppidum cum filia devenirent, *ubi* cum ſucceſſu temporis in domum cujuſdam Presbyteri, Magiſtri Reineri *&c.*

e *Idem*, ut mihi ipſamet dixit.

f *Idem*, ſimplex puella dixitlet.

g *Hic eſt* Hugo de Pierrepont, *ordinatus an.* 1220 *mortuus an.* 1229, 13 *Aprilis in Cœna Domini.*

h Honorius III *Papa Sedit ab anno* 1216 *uſque ad annum* 1227.

i Walterus *traditur Abbas fuiſſe ab anno* 1214 *uſque ad an.* 1231.

k S. Engelbertus *ordinatus* 22 *Febr. anni* 1216 *uſque ad annum* 1225, *diem* 7 *Novembris quo colitur.*

l *Manrique ad an.* 1221 *cap.* 4 *putat ſubſtituendum*, Guilielmum: *nam* Guido *mortuus eſt* 24 *Auguſti anni* 1214, *cujus ſucceſſor Conradus Ciſtercium translatus fuit an.* 1217 *& Guilielmus ſubrogatus diem obiit* 19 *Maji anni* 1221.

m *Cantipratanus interponit*, ut mihi retulit.

DE B. JOANNA RECLUSA

RIPATORII IN DIOECESI GALLIARUM TRECENSI.

ANNO MCC XLVI. *In Ripatorii eccleſiam*

RIpatorium *vel* Aripatorium, *vulgo* l'Arrivoir, *celeberrimum olim Ordinis Ciſtercienſis monaſterium, duabus ab urbe Trecenſis leucis diſſitum cœptum eſt anno* MCXXXIX *deductis ex Clara-valle monachis; quibus a S. Bernardo datus eſt primus Abbas Alanus Belga patria Inſulenſis: cui pluribus proſequitur Gaſpar Jongelinus, in Notitia Abbatiarum Ordinis Ciſtercienſis in regno Gallia, ubi iſta de B. Joanna adjungit:* In hoc cœnobio religioſe in capſa lignea aſſervantur oſſa B. Joannæ, cognomento Recluſæ: juxta quam in ſcheda membranacea hæc leguntur.

translatum corpus 4 Maji,

2 Anno incarnationis Dominni milleſimo ducenteſimo quadrageſimo ſexto, menſe Majo, quarto Nonas ejuſdem menſis, Epacta prima, Indictione quarta, Concurrente ſeptimo, nullatam eſt ad nos corpus B. Joannæ, quæ per viginti annos & amplius recluſa fuit. Poſita autem fuit in hac theca eodem anno; videlicet die S. Jacobi Apoſtoli, fratris S. Joannis Evangelicæ. Iſta ſuis precibus nos protegat apud Deum. Amen.

campana ad ejus honorem pulſantur.

3 *Hæc ibi, quæ Nicolaus Camuzatus in Prompuario ſacrarum Antiquitatum diœceſis Tricaſſinæ fol.* 320 *aſſerit* ſe intuitum fuiſſe, *& iſta ſubjungit:* Religioſi dicti monaſterii nullam omnino memoratæ B. Joannæ celebritatem colunt, nec apud eos ulla vitæ ejus memoria extat: mos tamen tenuit, ut ſingulis annis auſpicali Maji die, campanæ ipſius monaſterii ſæpe repetitis vicibus per multas horas pulſentur, in memoriam illationis in eumdem locum ſacrarum ipſius B. Joannæ reliquiarum. *Hæc Camuzatus. Nicolaus Des-Guerrois de Sanctis Trecenſibus in Kalendario præpoſito celebrat memoriam* B. Joannæ Recluſæ *ad hunc* IV *diem Maji ab corporis tranſlationem, & Acta tranſlationis jam indicata exhibet ad dictum annum* MCCXLVI. *Eamdem* B. Joannam *ad hunc diem refert Arturus du Monſtier in Sacrogynæco, & pleraque jam relata adjungit.*

DE

DE BEATO GREGORIO

ORDINIS EREMITARUM S. AUGUSTINI,

VERUCULI IN FINIBUS URBINATUM.

D. P.

ANNO MCCCXLIII

Rubi tempus ex scripto Notariali.

Unde cum Apostolicis diplomatibus delati

Cultus præsertim pro impetranda pluvia:

Processio cum capite in theca argentea

Festum ubi, ma Dominica Maji.

Breve Pontificium

cum libro de Vita & miraculis reperimus.

a Natalium anno ejus.

impedimentum anno 1651 superatum. Processioni delatum

subtumultuarie

quam rursum habuerit.

ex posthumis Francisci Arcansoli?

E

F

B

C

VRheinatium fines, *ad Marecchiæ fluminis ripas protensos Boream versus*, Veruculum *terminat*, *decem circiter* p.m. *Arimino distans*, *cujus diœcesi adnumeratur*. *Hunc locum*, vulgo Verucchio *dictum*, *nobilibus suis nobilitavit anno* MCCXXV B. Gregorius, a Veruculo *cognominatus*: *anno autem* MCCCXLIII, *ille & decem annis centenario major*, *corporis sui thesauro*, *mirabiliter illuc advecto*, *ditavit*. *Ea temporum ratio patet ex quodam Vitæ compendio*, *quod nuper inventum inter schedas cujusdam Notarii*, *ejusdem cum Beato familiæ de Cellis*, *quodque una cum libro recensionum miraculorum humanissime mihiscum communicavit Aloysius Tarellus*, *Ordinis Eremitani Historiographus*, *operæ pr. & librum illum inseremus operi nostro*, *ut qui certissimam fidem faciat maximæ Veruculensium devotionis erga Beatum illum civem suum*; *& ut ad illius compendii tam authentici fidem exigatur ac reformetur*, *si quid aliter ipse scripsit in compendio de Vitis virorum ac fœminarum Ordinis Sanctissimæ illustrium Censuriæ* 2 *cap.* 78, *secutus Herreram*, *& quos Herrera allegat Hieronymum Roman*, *Pamphilum*, *Crusenium*, *Gelsominium*: *qui omnes obiter Beati ipsius memoriam attingunt*.

2 *Præditus Herrera & Gelsominius allegant etiam Christophorum Verucchium Capucinum*, *in libro de memoriis sacris Verucchii* (*quem minime aliquis mihi submittat*) *impresso Arimini an.* 1610: *Ex eo aliisque asseris Herrera*, *Gregorium* verbi divini prædicatione fervida, & corporis macerationc mirabili, variisque miraculis coruscasse. Concurrunt, *inquit*, populi ad cœnobium Veruculi, sacris ejus ossibus deve, præcipue ad pluviam petendam; & corpus viri sancti in processione deferentes, devotos offerunt animos, & sub ejus invocatione & tutela obtinent postulata. *Addit Tarellus in epistola*, *an.* 1676 *ad nos data*: beneficii certo impetrandi experientiam haberi continuam; in eaque processione, quando siccitas agrorum eam instrui exigit, & alias per annum sæpe in processionibus ordinariis, circumferri caput ipsius in theca argentea; cui conficiendæ necessarios sumptus impetrarat vir opere ac verbo potens, Leonardus Valentini Cæsenas, in famosioribus Ordinis sui Studiis Professor famosus ac celebris Concionator, *& anno* 1647, *quo dictum Tarelli Compendium imprimebatur*, conventus S. Jacobi Bononiæ Prior. *Deinde monet idem Tarellus non hoc die* IV. *Maji*, *quo obiit Beatus* (*nempe solemni S. Monicæ festivitate impedito*) *sed ultima Dominica ejusdem mensis B. Gregorii memoriam celebrari*, *una cum Dedicatione ecclesiæ*.

3 *Hic autem cultus non quamodocumque susceptus est*: *sed intra annum* XXIV *a Gregorii obitu*, *Apostolica auctoritate firmatus fuit*, *ab Innocentio Papa* VI, *anno* MCCCLVIII, *per* Breve, quod cum Vita & miraculis ejusdem Beati plures vidisse ab arca, *in qua corpus servatur*, extrahi, *testati fuerunt viri fide dignissimi*, *ab auctore Epitomes allegati*: *qui etiam* quod de miraculis alias scripserit, *amittit ea repetere*. *Omnia hæc ut adhuc superstint optari facilius quam sperari potest*: *si enim vel Alla illa originalia in ipsa arca fuissent ad nostram usque ætatem servata*, *vel aliqua miraculorum collectio hoc præsenti sæculo antiquior extaret alicubi*; *fieri vix potuisset*, *ne diligentiam præcedentium auctorum illa sic fugissent*, *ut pro magno nunc habeatur Epitomen dictam reperisse*.

4 *Nondum certe reperta ea erat anno* MDCLV, *quando* Eminentissimus Cardinalis Sforza, vigore Synodi a sua Eminentia celebratæ, prohibuit ne in festo B. Gregorii quod, ultima Dominica Maji ex usu antiquo quotannis Verucchii celebratur, Fratres S. Augustini Conventus Verucchiensis, penes quos ejusdem B. Corpus servatur, ducerent solennem de more processionem cum circumlatione Capitis argento inclusi. Quare necesse habuit tam ipse Conventus quam Communitas Verucchiensis, propter vetustissimæ illius devotionis, magno advenarum concursu celebrari solitæ, abrogationem vehementer contristari, pro continuandæ tam piæ consuetudinis licentia recurrere ad Per illustrem & Reverendissimum D. Bartholomæum Condellam, Vicarium Apostolicum generalem civitatis Arimini & illius diœcesis; quam ille pro una solummodo vice concessit Arimini, ex Palatio Episcopali die XVII *Maji* MDCLVI. *Eandem pro anno* MDCLVIII die 12 *Maji confirmavit* Claudius Angelatius, *similiter* Vicarius Apostolicus, *& rursum pro anno* MDCLIX Seraphinus Massini, *etiam Vicarius Generalis*, die V Maji. *Ut constat ex ipsarum supplicationum & permissionum desuper emanatarum capiis authenticis*, *per* Hieronymum Cellium de Verucchio publicum authoritate Apostolica Notarium *descriptis*, *post librum miraculorum intercessione B. Gregorii patratorum*, *& legitimis instrumentum consignatorum*, *anno* MDCL *ab eodem Hieronymo Cellensium*, *nobisque transcriptum*, *sub fide Notariali*, *anno* MDCLXXV; *quem nos librum infra damus*, *sub titulo* Syntagmatis gratiarum hoc sæculo impetratarum, *sicut eum accepimus a prædicto Ordinis Augustiniani Historiographo*.

5 *Sane non apparet*, *quid movere Cardinalem prænominatum potuerit ad inhibitionem prædictam*, *nisi sola præsumptio*, *quod* B. Gregorius *citra Apostolicæ Sedis licentiam sic coleretur*. *Contrarium autem doceri potuisset*, *nisi tunc adhuc delituisset prædicta Epitome*, *tam expressam mentionem faciens Innocentiani Brevis*, *ut sæpius visi a testibus fide dignissimis* tempore qu. Rev. Fr. Augustini Benzoni: *verosimiliter haud diu officia Prioris defuncti ante hoc præsens sæculum*; *cujus forte initio scripta est ipsa epitome*. *Hæc porro inventa*, *videtur cessavisse obligatio quotannis petendi novam pro instituenda processione consueta licentiam*. *Eandem Epitomen si aliquando vidisset Martyrologii Franciscani auctor Arturus minime dubito quin ei inscripturus* Gregorium *fuerit*, *quem legisset a patria ac monasterio*, *per matrem suam fundato pulsum*, *tutos extremos* XCII *longissima sua vita annos illic exegisse*, ubi sciebat adesse conventus, per vestigia pauperis beatissimi Francisci Deo inservientes, *cum quibus ad mortem usque habitavit*, inter alios Eremitas quosdam etiam illic tunc temporis habitantes. *Sed ne dicamus*, *ejusdem Regulæ professionem*, *dimissa sua priori*, *assumpsisse Gregorium*, *nulla apparet necessitas*.

EPITOME VITÆ

In Ms. Notariali reperta.

1 NOtum sit *a* igitur B. Gregorium oriundum esse ex terra Veruculi, Ariminensis diœcesis, ex optimis & clarissimis parentibus, ex quondam Joanne qu. Thomæ de Celliis, & Anna, filia qu. eximii Doctoris Alberti Corradi: & ortum de anno MCCXXV,

a Natalium anno ejus.

EX MSS. MCCXXV, tempore Pontificatus *b* Honorii III. & ſacrum baptiſmum in eccleſia S. Martini plebis d. terræ accepiſſe, gubernantibus eamdem terram & convicinia loca Dominis *c* Malateſtis: & poſt tres annos eumdem Joannem ex hac vita migraſſe; relicto parvulo Gregorio penes eamdem Annam: quæ tantam illius præbuit curam, quod nihil aliud cogitavit, niſi quod omnipotenti Deo ſerviret & gratus eſſet. Pro quo eidem Altiſſimo Sanctiſque Auguſtino & Monicæ, ac glorioſiſſimæ Mariæ-Conſolationis, continuas effundebat preces, dicebatque parvum puerum: ſæpeque ac ſæpius manum ad manum jungens, balbutienti lingua profetre laudes & de gratias docebat. Qui lumine Dei repletus, pari animo compenſabat genitricis voluntatem, ſicque tali alebatur incremento.

b Honorius III.

c Malateſtis.

Orba vidua matre pie educatus.

contempta mundo

2 Cumque jam ad pubertatem veniſſet, materque prudens intentionem ſecuraretur, an veſtigia patris, avi & illuſtrium genitorum ſæcularium inſequi vellet; Deo ſic jubente, Bremitarum Ordinem amplecti velle habitumque ſuſcipere, reſpondebat: & quid de opibus relictis faciendum admonitus, tamquam non curans, Deo reſtituendas reſponſum dabat: de prole autem ad mantenemento domus; Prolem quippe, ait, facis acquirit, qui januas paradiſi ingredi dignas efficitur, ubi proles ſanctæ conſpiciuntur, ubi æternus Deus, æternus amor, & æterna quies inhabitant; cum alii de Cellis non deficiant neque deficient: Cumque pia mater pari voluntate proſpiceret animarum amborum ſalutem, ſeipſam Sancti Auguſtino & Monicæ cum filio dicavit; habitumque ſuſceperunt, ipſe annum decimum quintum gerens, ipſa autem quadrageſimum quintum, qui fuit ab Incarnatione Domini MCCXL. Cœpit [autem] pia mater ædificare fabricam conventus S. Auguſtini habitabilem & capacem, cumque propriis opibus dotavit, ut Eremitæ commode inſervire Deo poſſent, & omni quo potuit meliori modo perfecit de anno MCCXLV, in loco ubi prius parvam cellulam, ſub nomine S. Mariæ-Conſolationis *e* conſtruxerant Confratres ejuſdem venerabilis Societatis. Et dicti Reverendi Domini Eremitis jus ædificandi & habitandi ac omnia eorum jura ceſſerunt.

d Mantenemento.

B Mater cum ipſe amplectitur inſtitutum Eremitarum.

e Societatis.

C Et conventum ædificavit.

f Antonio de Lisbona.

3 In quo conventu, per annos decem, dum vixerat eadem Anna, habitavit idem B. Gregorius. Poſtea illa, circa annum ætatis ſuæ quinquageſimum ex hac vita migravit. Cumque Omnipotens, ut aurum in fornace, probaret ſervum ſuum Gregorium, permiſit ſuper ſervum ſuum perſecutiones & injurias, ita quod etiam de domo propria expelleretur a Fratribus ſuis, a loco ubi tot beneficia contulerat, in florida ætate ſua annorum viginticinque; ſenili tamen in laboribus, vigiliis & orationibus, prædicationibus, obedientia, caſtitate, macerationc, paupertate & diſciplinis, & denique in exemplis ſanctitatis; & ubi talem geſſerat vitam, quod eo vivente potius Beatum quam Fratrem Gregorium nominare ſolebant; & unto ſpiritu verba Domini docebat, quod corda hominum ſæpe ac ſæpius in melius converterentur; hæreſeſque Arianorum pullulantes confutabat, ſeminatas a Buonvilla Ariminenſi hæreſiarcha; qui auſus fuit glorioſo S. Antonio *f* de Lisbona Franciſcano venenum tradere: attamen impurorum hominum malitia tumeſcente, ipſius Confratres, invidia virtutum Beati inducti, a conventu prædicto proficiſci juſſerunt, & aliunde habitare.

A Quo mortuo mater expulſa eſt.

4 At ipſe volens iter cœptum proſequi, Romam verſus iter agens, ad evitandum mundum ſe contulit in montanis *g* Reti, in monte Carnerio, ad fontem Columbum: ubi & in vicinis ſciebat adeſſe conventus *b* [Fratrum: quos fama erat] per veſtigia pau-

cum Fratribus vixit in montanis Retiæ.

g *b*

peris beatiſsimi Franciſci [Chriſti] veſtigia frequentes, Deoque inſervientes, continuis gratiis & miraculis clareſcere: & cum famulis Dei cohabitavit, inter alios Eremitas quoſdam; etiam illic tunc temporis habitantes, ad ejus vitæ extremum diem: & annum nonageſimum decimum octavum gerens ætatis ſuæ, ad æternam gloriam convolavit, anno gratiæ MCCXLVI; & die IV Maji, ut in Brevi Beatificationis ejuſdem.

D

5 Et juſſu ipſius adhuc viventis, Confratres in eodem loco in capſa lignea depoſuerunt cadaver ſoſſa: & ſuper indomitam mulam, ſponte ibidem (ſic jubente Deo) oblatam, capſam poſuerunt. Quæ ductore nullo, niſi cuſtodia Angelica, iter agens, per civitates & loca, campanis ultro pulſantibus, feretrum deportabat. Et adhuc in aliquo ex dictis locis per traditionem, hoc accidiſſe ferunt, hocque ſubſecutum. Dum pervenit ad patriam ſuam Verculi, ibi pariter campanæ ſponte ſonantes, ſignum lætitiæ dederent. Populus neſciens tanti operis & eventus novitatem, & timore compulſus, clamitat: ſed ſtatim cauſa cognita & ſacro onere depoſito, in eccleſia S. Auguſtini de terra, in introitu portæ ejuſdem templi ad meridiem, convolantis turbæ ad novum prodigium timor & tremor in amorem converſus eſt & in lætitiam. Detecto [autem] ſacro cadavere, & per quam plurimos recognito, magis [lucrum ſunt] glorian Deo dantes & honorem in Sancto ſuo, qui populum ſuum viſitavit & miraculis decoravit. Et ſtatim eadem mula mortua effecta eſt, ne alio indigniori pondere gravaretur.

mortui corpus mula indomita imposuit.

i

campanis ultro ſonantibus defertur Verulas.

k

6 Dominante autem D. Galeotto Malateſta, qui tempore Joannis XXII ſummi Pontificis Ariminum occupaverat, & terras multas, caſtra & fortalitia, juſſit d. Beato capellam conſtrui, terramque prædictam Veruculi pingi, & ſuper eam B. Mariæ, S. Nicolai & B.ti Gregorii [imagines] ac ejuſdem Domus de Malateſtis *m* inſignia: & arcam ingentem marmoream pro depoſito: in qua adhuc, lignea capſa delata per mulam, cum duobus ferreis *n* cingulis, [intraque eam] prædictum cadaver ejuſdem Beati, conſervantur ad æternam memoriam. Cumque in progreſſu temporis, adhuc D. Galeotto regnante, miraculis clareſceret; [idem D. Galeottus B. Gregorium] inter Beatos connumerari procuravit, ut inter Sanctos poſitioni viam poſtea aperiret; & a Summo Pontifice Beatificationis Breve obtinuit, in civitate Avenionis, ſub anno ſexto *p* ejuſdem Pontificatus, quod fuit circa annum Domini MCCCLVII.

In propria cella locatur.

l

m

n

o

Pontifex anno 1357 Beati cum adſcribit,

p

7 Quod Breve, cum Vita & Miraculis ejuſdem Beati, pluries vidiſſe mihi teſtati fuerunt fide digni & venerabiles Domini Pompilius Ferinus & Aſcanius de Rannuciolis in conventu S. Auguſtini terræ Veruculi, ſpecialiter tempore qu. Rev. Fratris Auguſtini Benzoni de eodem loco: quodque [dixerunt] cum narratione vitæ & miraculorum vidiſſe extrahere de arca prædicta. Et tanta claruit ſanctitate & miraculis, quod antiquis temporibus populus Sanctum, & non Beatum Gregorium, nominare ſolebat: ut ego ipſe vidi in archivio d. terræ, in *q* rogitibus D. Bartholomæi Branchi, in inventario bonorum prad. conventus S. Auguſtini, ſub his verbis: Item ſuper altare S. Gregorii. Sed quod de miraculis alias ſcripſerim, non repetam.

F

per Breve cum Vita & miraculis mox trahi ſolitum.

q

ANNOTATA.

a *Apparet non haberi hunc aſſum, niſi mutilum initio, ubi poſt invocationem Dei aut Sanctæ Trinitatis, veroſimiliter legebatur nomen Notarii, annus, dies et alia de tempore ſcripti inſtrumenti nota, quæ optamus poſſe ex originali ſupplere.*

b *Sedit* Honorius III *ab an.* 1216 *ad* 1227.

c *Cæſar*

Orto familiæ Malatestæ

A Cæsar Ranuccius de Verucchio, post Vitas B. Joannis Canonici Ariminensis & B. Roberti Malatestæ, atque memorias sacras Oppidi Verculensis, editas Arimini an. 1610, appendicem addit de prima ac vera origine familiæ Malatestæ; eamque ostendit & a Verucchio cognominatam in antiquissimis quibusque instrumentis, ab an. 1195 ac deinceps; & creditam exinde processisse, a Raphaele Volaterrano, Leonardo Aretino, Blondo, aliisque scriptoribus; quorum aliqui ejusdem familiæ clientes aut subditi, non fuerint (nisi res exploratissima foret) nobiliorem ex Germania originem illi detracturi, quam nuper conati sunt aliqui astruere, ex quodam Privilegio, sub nomine Friderici Barbarossæ scripto, velut anno MCLXXXV in Episcopio Spoletano confirmantis donationem Ottonis III & Conradi Imperatorum de civitate Ariminensi, factam Roberto Malatestæ: quod Privilegium contendit ille omnino spurium ac supposititium esse plurimis argumentis; prudenter præmonens, Illustrissimam illam familiam non egere Privilegiis falsis & impossibilibus; idque in opusculo, ipsius Marchionis Malatestæ Commissario generali Rutilio Tinelli inscripto; eique sententiæ subscribentem allegat pag. 8 ipsum Carolum Malatestam Marchionem. Quod ii notent velim, quibus durum est visum in Propylæo antiquario ante tom. 2 Aprilis, quod ut suppositicia essent rejecta plura
B similia privilegia, quibus illustres multa ecclesia nullo modo indigent ut jura sua & prærogativas tueantur.

d Mantenementum, *conservatio*, a Manutenere derivatum.

e *Ferrera de hoc conventu agens parte 2 pag. 543, ostendit, quomodo anno 1386 institutæ in eo erat* Confraternitas Scholæ S. Mariæ de Misericordia, *forte ex memoria prioris instituti.*

f *Vulgatiori nunc cognomento, quod sepultura locus dedit*, S. Antonius de Padua, *colitur 13 Junii, quando Vitam dabimus; in qua is dicitur apud Ariminum convertisse* Bonovillium *seu* Bonellum hæresiarcham, *annos triginta in errore habentem, sic ut ad finem vitæ in vera religione perseveraverit.*

g *Nunc* Rieti, *antiquis* Reate, *urbis Umbriæ: ubi requirenda loca hic indicata.*

h *Ecgraphum nostrum* Concursus, *quod correxi; & quæ deesse censebam, hic & deinceps, verba supplevi.*

i *Ibidem* decorabant; *exciderunt forsan verba aliqua intermedia.*

k *Ibidem*, honore.

l *Sedit* Joannes XXII *ab an. 1316 ad 1334 pene exactum. Sub hoc autem an. 1333* Galeottus, *Pandolfi Malatestæ filius, dicitur occupasse Ariminum: quia in ea*
C *occupatione laudem præcipuam retulit, primus cum suo signifero intrans urbem, non sibi sed patruelis suo Ferrantino*
Galeotti Malatestæ Principatus *habendam, sicut narrat Cæsar Clementinus lib. 5 Historiæ Ariminensis: qui deinde lib. 7 ejusdem Galeotti res gestas prolixe & accurate pertractat, & narrat quomodo Galeotti Principatus, capto qui ipsi & fratri insidiabatur Ferrantino, cœperit anno 1336.*

Imago B. Gregorii. m *Exprimitur illa a Cæsare Ranuccio in prædicto opusculo, in habitu Augustiniano, radioso capite, dextra librum sub axilla sustinens, sinistra cingulum ferreum disruptum prætendens, cum titulo Beati & epigraphe nomini subscripta ex Psalmo 104.* Ferrum pertransiit animam ejus, donec veniret verbum ejus.

n *Sunt ea, in viridi campo, capita integra humana tria.*

o *Ecgraphum* cilicis: *sed correctionem probant quæ mox subjungemus.*

p *Innocentii VI annus 6 inchoatur die 18 Decembris anni 1352, cum quo & Ecclesiæ reconciliatus Galeottus, eodem anno, is qui Ludovici Bavari Vicarius antea fuerat, Ecclesiæ Vexillifer factus est, contra ipsos rebelles; itaque facile impetravit id quod in causa Gregorii postulabat.*

q Rogito *dicebatur instrumentum publicum, quod scribere Notarii rogabantur.* Rogatum *Latinius diceremus.*

EX MS.

APPENDIX.

Ex Italico impresso Casanis Ranuccii.

8 BEati Gregorii Verucul. Augustiniani imago depicta cernitur antiquitus in sacristia S. Jacobi Bononiensis & alibi; ossa autem ejus, reposita in ecclesia S. Augustini Veruculi, semel dumaxat quotannis demonstrantur populo, reseratis duabus capsis, quarum una lignea est & colorata, vinculisque ferreis & crate item ferrea instruitur; altera ex grandi marmore, ligneam semper intra se clausam continens. Utraque olim collocata erat sub quodam arcuato fornice, ubi satis belle expressa erat imago jacentis in morte Beati, inter Angelorum manus cereos pretendentium, cum epigraphe, HIC JACET CORPUS BEATI GREGORII V. id est, VERUCULENSIS. Modo compositæ illæ arcæ sunt in alio ac magis etiam decenti loco, videlicet ad sinistram majoris altaris. Quando autem ostenduntur prædicta ossa, concurrunt undique magna frequentia populi devoti ad ea veneranda, & capitibus imponenda cingula ejus ferrea: eo quod publica seniorum omnium traditione credatur hic Dei servus alibi mortuus esse, corpus autem adductam fuisse a mulo, citra ducentis obsequium
F divinitus huc directo, sonantibus ad augmentum miraculi nullo trahente campanis ... Vitæ ejus austeritatem testantur illi duo grandes circuli, quos ad nudam carnem gestari ab eo solitos, videmus hodie absque rubigine ulla, ruptum unum, alterum integrum. Ossa candido nitidoque gossypio decenter involuta, nescio quid vivacitatis & rubedinis præferunt, qui color in multorum Sanctorum ossibus notatur: non tamen ibi sunt omnia; integra autem est capitis testa, cum utraque maxilla multisque dentibus, & exucco cerebro, quod etiam cernitur, uti & pellis atque carnis nonnihil, adhuc firmiter ossibus hærentis, utpote non prorsus exuccæ. Dicunt autem omnes corpus diu integrum incorruptumque fuisse; sed male habitum in præteritis bellis ab insolentia militari, in hunc statum esse redactum. Dicunt etiam jurati testes, vidisse se olim appensa publice anathemata votiva; & ejus ossa, tempore magnæ siccitatis fuisse in Processione circumlata, cum effectu pluviæ mox obtentæ. *Haltenus ille, propter silentium Augustiniana Chronica non dubitaturus de veritate prænarratæ traditionis, ne-*
E *que de auctoritate qua talis processio instituta fuit; si nunc in manibus fuisset Epitome vitæ, quam dedimus.*

alia effigies.

corpus a primi loco translatum ad latus altaris.

duo cingula ferrea ibi.

Ossium reliquorum conditio præsens.

cultus ab antiquo.

SYNTAGMA BEATIARUM

per B. Gregorium hoc sæculo impetratarum, *ex instrumentis Notarialibus.*

CAPUT I.

Gratia ab anno MDCXLII *ad mensem Julium anni* MDCL *notata.*

1 IN Christi nomine. Amen. Anno ab ejusdem sanctissimo Natali MDCXLII, Indictione X D. Urbano octavo Pontifice opt. max. sedente, die vero 11 mensis Maji. Per hoc publicum instrumentum cunctis ubique pateat, & evidenter sit notum, qualiter coram me ac testibus infrascripteis personaliter constitutæ, honestæ mulieres, D. Dorothea, uxor Mag. Francisci Thedeschi, & D. Diamantes, uxor Mag. Baptistæ Mazzucchetti, ambæ de terra S. Marini a Feretranæ diœcesis, cum præsentia dd. suorum virorum, existentes ante portam oratorii

Instr. 1.

Earum gravis dolor oculi.

IX MSS. INSTRU.

Venerab. Societatis ſanctiſſimi Corporis Chriſti terræ Verucchii, prope plateam publicam, eadem D. Diamantes dixit, qualiter diebus proxime elapſis vexata fuit a dolore habito in oculo ſiniſtro, tam vehementi quod vix ſufferre poterat. Et quamvis medicamentis quæſiviſſet remedium porrigere, tamen dolorem evitare non potens, vovit B. Gregorio Auguſtiniano, obtulitque ſe paratam viſitare ejuſdem ſanctas Reliquias, exiſtentes in eccleſia Conventus S. Auguſtini Verucchii, invocavitque auxilium ſanctum ejuſdem ut liberaretur. Et prius obtinuit gratiam quam viſitationem fecerit: eo quia evaſo tumore oculi præfati & effugato dolore, ſana, Dei gratia interceſſioneque B. Gregorii, remanſit; Deumque laudavit in Sanctis ſuis, & ad implendum votum hac die ſepulcrum ejuſdem Beati viſitavit; obtentaque integra ſanitate, modo, vigeſima octava hora hujus diei completa, auditis ſacris divinis Officiis in eadem eccleſia, ad patriam proficiſcitur.

vota ejus rendit impetu facto,

2. D. Dorothea, gaudens & animo & corpore, dixit: Neceſſe eſt quod ego hic præſens narrationi gratiæ obtentæ per præſentem honeſtam D. Diamantem Mazzucchettam, compatriotam meam, non abſcondam quod ex gratia hujus Beati mihi contigit. Quod cum multis abhinc diebus vexarer a quodam incognito morbo, habito in junctura brachii & manus hujus ſiniſtræ, cum tumore & dolore; & veniens ad viſitandas ſanctiſſimas Reliquias B. Gregorii, adhuc dolore maximo perſiſtente, rogavi Patrem Auguſtinianum, detinentem in manu cilicium ferreum ſeu cincturam, quam deoſculantur ceteri fideles, pro devotione exiſtentes in eccleſia S. Auguſtini; ut cilicio ſuprad. tangeret brachium meum, in loco ubi adeſt dolor. Quo tacto per d. Rev. Patrem, ſtatim evaſit dolor, & gaudens & ſana revertor in patriam. Sicque numquam ceſſabo gratias referre & Deo & Beato iſti, qui ſic mihi & omnibus Chriſti fidelibus propitius.

male affectus exhibet,

B

attactura cingali ferrei:

3 Quæ omnia ego Notarius infraſcriptus pro veritate ad perpetuam rei memoriam adnotavi, ut ſancti Protectoris digna memoria poſteris meis aliiſque cernere volentibus remaneat: & ſciant compatriotæ mei ubi refugiendum in tribulationibus & in his calamitoſis miſeriſque temporibus in quibus bella, ſeditiones, proditiones, murmurationes, inſidiæ, & omnium perfidiarum genera floreant ac regnant, & in quibus nil niſi ſolum intereſſe colitur: ſicque omnipotens Deus, per interceſſionem hujus Beati, nos protegere & adjuvare dignetur, & patriam hanc & totum mundum a prætatis & aliis quibuscumque vitiis expurgare dignetur. Super quibus omnibus rogantes &c. Actum Verucchii, ante portam majorem oratorii Venerab. Societatis ſanctiſſimi Corporis Chriſti, in via publica, in capella S. Petri, in contrata plateæ prope plateam communem & alia ſua notiſſima latera; præſentibus ibidem Mag. Joanne Andrea Ghirardo de Verucchio, Mag. Baptiſta Mazzucchetto b Scarpellino, & Mag. Franciſco Thedeſco, ambobus de terra S. Marini teſtibus rogatis &c.

C

b

4 Et quia ego Hieronymus Cellius, publicus auctoritate Apoſtolica Notarius, præmiſſis omnibus interfui, eaque rogatus ſcribere ſcripſi & adnotavi; & ſumptam copiam, licet aliena manu mihi tamen fida, cum ſuo originali, penes me & in rogitibus meis exiſtente, collatione facta concordare inveni; ideo pro fide ſubſcripſi, publicavi, & ſigno meo quo in talibus utor ſignavi requiſitus &c. *Hoc aut ſimili modo ſingula inſtrumenta confirmat fide Notariali prænominatus Hieronymus Cellius; idem verosimiliter, inter cujus ſchedas, a patre forſitan aut avo relictas, inventa eſt epitome qualem ſupra dedimus. Non autem videtur nobis opere pretium hujus authenticationis formulam ſæpius deſcribere in ſequentibus, ut neque nomina teſtium qui ad gratia narrata confirmationem nihil faciunt; ſed ſolum adſtipulantur ut præſentes quando illa coram Notario narrabantur; denique nec ipſum locum in quo recepta depoſitio ſcrupuloſius deſcribere, ut hic factum vides, magnopere ad rem facit; quare etiam illa ſtudio brevitatis veſecuti, exemplum in hoc primo inſtrumento exhibuiſſe contentus.*

parentes publicum de iis inſtrumentum,

D

5 In Chriſti nomine. Amen. Anno Jubilæi, ab ejuſdem ſanctiſſimi Natali MDCL. Indictione III. D. Innocentio X Pontifice Opt. Max. ſedente, die vero VI menſis Junii. (*Et ſic deinceps incipiunt cetera omnia eodem anno confecta, demptis tribus ultimis; ut ſatis nobis deinceps futurum ſit, aliis omiſſis menſem ac diem notare*) coram me &c. ... Stephanus & Thomas fratres, & filii qu. Petri Cantellæ de Verucchio Ariminenſis diœceſis, expoſuerunt qualiter ex honeſta muliere D. Catharina, filia Cæſaris Majacci, d. Stephanus, ejuſdem legitimus maritus, habuit Petrum-Franciſcum, amborum filium, jam ætatis ſuæ complentem annos ſexdecim menſes quinque & dies tres. Et per ſpatium annorum tredecim & menſium trium vitam in proſpera ſanitate duxiſſe: ſed poſtea, ſic jubente Deo ad ſuam & ſanctorum ſuorum gloriam, in gravem morbum incidiſſe, & talem quod

Inſtr. 2,

Sederunt puer tabe confectus & membris attractis:

E

per menſes ſex attractus.

per quam quod manus, crura, pedes, nec aliam corporis etiam minimam partem movere poterat, ſed tantum linguam, inſtar Job [dicentis] derelicta ſunt tantummodo labia circa dentes meos, & quod malum malorum dici debet, ad propria naturæ indigentia non poterat ſe aptare ſine domeſticis auxiliis, cum doloribus ut ſic dixerim inferni, propter amotionem oſſium & nervorum attractionem: ex quo procedebat, quod etiam grabatum, inſtar paralytici piſcinæ, de quo, in Evangelio [Joannis] Evangeliſtæ Domini, reaptari non poterat ſæpius per menſes ſex & ſeptem, quamvis pii parentes id facere procuraverint: ita ut nec vivum nec mortuum cadaver habere tenerent.

frustra attempta poſſe multos desperare,

6 Sed domeſticis perſonis jucunditati erat indicibilis & inenarrabilis Petri-Franciſci patientia, quam omnipotens Deus miſericordia & pietate ſua compenſat, in qua ſperantes & ſanctorum ſuorum interceſſione, ſub die XXIX menſis Maji currentis annis MDCL, conſecrationis templi eremitarum S. Auguſtini terræ Verucchii, & apertionis marmorei depoſiti B. Gregorii, ejuſdem Ordinis Eremitarum S. Auguſtini Verucchienſis, ſumpto in linteamino mundo ſuper propriis humeris Petro-Franciſco dd. Stephanus pater & Thomas patruus cariſſimus, ipſum Petrum-Franciſcum ſemivivum detulerunt ad d. B. Gregorii depoſitum, per totam d. diem univerſo populo Verucchienſi & forenſibus apertum, concurrentibus præ devotione in Beato, credentibus & Chriſti fidelibus cæleſtem odorem ſpirante; ubi vivam ſpem in Deo & in Beato ſuo habentes, ſupplicaverunt adm. Rev. P. Baccalaurum Joannem Antonium Param, Priorem & Superſtitem d. Conventus, & ejuſdem beati depoſiti ſingularem curam habentem, ſicut & ipſe Petrus-Franciſcus, quatenus ex ejus benignitate & caritate dignaretur, cum capite ſeu oſſe capitis ejuſdem Beati tangere crura attracta coxendicibus ejuſdem pueri, & ſpecialiter dexterum, effectum taliter attractum per attractionem nervorum quod natium initium ei affixum exiterat, adeo quod

F

29 Maji defertur ad tumulum Beati,

petit admoveri ſuo genu dextro caput ejus;

nec

A nec vi, nec medicamentis, nec humana induſtria amoveri poterat: itaque, propter temporis longitudinem & dierum, pes ejuſdem lateris, præcontinua exiſtentia ex qua aliter moveri non poterat, callem recurvum & induratum generavit, prout & ego Notarius infraſcriptus vidi cum infraſcriptis teſtibus.

quo ſacto ipſum extendunt & viſitant.

7 Quibus precibus & ſupplicationibus Rev. adm. P. Baccalaureus correſpondens, hortatus fuit eumdem Petrum-Franciſcum & prædd. Stephanum & Thomam, ad habendam rectam fidem in Deum, qui per interceſſionem Beati poterat eidem omnimodam ſanitatem largiri; & ſuper inde, ſi non debitis, ſaltem per ipſum poſſibilibus porrectis precibus & orationibus, accenſis luminibus omni reverentia, ſumpto ex ſacro depoſito venerabili capite Beati, cum eo tetigit primo ejuſdem dexteri cruris genu (mirabilis quidem Deus in ſanctis ſuis: non ſine lacrymis hoc factum mirum & memoria dignum ſcribam) in quo nec vitalem ſpiritum, nec carnem, nec ſanguinem habebat: ſtatimque genu extendit, paulo poſt pedem incallitum movit, & paulatim crus

B totum: & quod mirabilius eſt, ſanguis, cognoſcens omnipotentem factorem ſuum, in genu, crure & pede concurrit, & gratiæ Beati correſpondit; ſicut & ſanguine plenum, palpabile, & rubicundo colore inſtar ſani hominis egomet ipſe vidi: adeo quod adſtans populus lacrymis & precibus omnipotentis Dei miſericordiam invocaret, & de obtenta gratia gratias ageret: & eo magis, quia d. puer, qui antea cruciabatur ex apoſtemis tabo profluente maximis

e doloribus, atteſtatus fuit ſe a febri & ab ejuſdem *e* vitæ doloribus liberum fore, & firmam fidem in Beato habere pro integra ſanitate.

8 Et hoc mihi pluries interrogatus confeſſus fuit hac ſuprad. die VI currentis menſis Junii, ſecunda ſolennitatis *d* Pentecoſtes, exiſtens delatus iterum

d Idem VI menſis Junii, ante arcam & depoſitum d. Beati, ſedens ſuper quadam ſede lignea, ad effectum iterum habendi benedictionem cum eodem venerabili capite: quod ſibi oblatum pluries oſculatus eſt, & cum eo tacto iterum genu & crure præd. denuo confeſſus eſt ſe liberum a doloribus, febri & anguſtiis: & ultra ſolitum, poſt dd. ſaccos tactus & benedictiones, in domo

modis ſe libere non poſſe. ſuper ſedes & cubile ſedere, manus & brachia movere, aquam benedictam a ſemetipſo ſponte ſua accipere, vivamque fidem in Beatum habere & in Dei miſericordia: ita quod omnimodam ſanitatem ſperat, ſic jubente Deo, & non aliter, ſe totaliter re-

C mittens benignitati ſuæ. Faxit Deus, quia in puero iſto omnia mirabiliora erunt: quia tantum hominis nomen & effigiem habet, ex quo præ infirmitatis longitudine tantum pellem & oſſa retinet, interiora locum ventris non occupant, & ventre cum

f ſchena *f* anpexum habet, ita quod cadaver & mu-*f* miam *f* diceres: ſed quod admirabile annotavi, faciem hilarem, jucundam & jubilantem.

Et pergit exhauſti corpuſculi integram ſanitatem ſperare.

9 Sicque ſacris [tactibus] completis & benedictionibus factis per adm. R. P. Baccalaureum Joannem-Mariam Dulcium de Verucchio, ejuſdem Ordinis Eremitarum S. Auguſtini, poſt celebrationem Miſſæ per eum ad altare S. Nicolai *g* cui adſtitit & eum audivit cum omni jucunditate, puer

D præd. Petrus-Franciſcus delatus fuit ad propriam habitationem, in ædibus parochialibus S. Blaſii: cui, intercedente eodem B. Gregorio noſtro apud omnipotentem Deum, & omnibus Chriſti fidelibus concedatur & animæ & corporis perpetua valetudo; & mihi ſpiritus & ſufficientia ejuſdem gratias & miracula virtutum annotandi, ut poſteris, terrigenis & externis, ſit condigna æterna memoria, incitamentum in tanti Beati devotionem, in Sancto-

rum gloriam, ſanctæ matris Eccleſiæ & fidei propa- EX MSS. INSTR.
gationem, & hujus patriæ noſtræ Verucchii beneficium: meque & omnes terrigenas ſuos precibus ſuis dignos efficiat, ut in cæleſtibus eum inviſere & cum eo ſine fine gaudere [poſſimus]. Super quibus &c. Actum in templo præfato S. Auguſtini, quod ſitum in burgo terræ Verucchii, in capella S. Blaſii juxta ſua notiſſima latera, ante depoſitum ejuſdem B. Gregorii; præſentibus ibidem Capitaneo Joſepho, filio Petri-Pauli Maſiæ, & Paulo qu. Joannis Canducci, ambobus de Verucchio, teſtibus rogatis &c. Et quia ego Hieronymus Cellius &c.

ANNOTATA.

a S. Marini *nomine geminum eſt oppidum, utrumque* 3. P. M. *diſtans Verucchio alterum minus, in Boream tendens Ariminum verſus & ad hujus diœceſin pertinens; alterum in meridiem verſus & ad diœceſin Feretrana civitatis vulgo S. Leonis urbem.*

b Scarpellinus, *latomus ſeu ſculptor*, ſcarpellare *incidere, ſculpere.*

c Vita *hic pro* corpore *ſumi videtur, idiotiſmo Italico: ſic alibi legi aliquem* tota vita, *id eſt*, omnibus membris, *contractum.*

d *Nam Paſcha eo anno* 1650 *fuerat* 17 *Aprilis, adeoque Penteceſte* 5 *Junii.*

e Schena, *vel* Schiena, *Italice vocantur lumbi, ſeu potius dorſum a ſcapulis ad cingulum.*

f Mumia, *cadaver exuctum, qualia ex Ægypto adferuntur*, vulgo Mummi, *ab Arabico* mum, *cera: ſolebant enim Ægyptii cadavera aromatis condita cera involvere, teſte Herodoto: Voſſius ab* Amomo, *quaſi* Amomiam *dici magis probat.*

g S. Nicolaum Tolentinatem *hic intelligo: quod is Ordinis Auguſtiniani Sanctus ſit, & in omnibus fere illius eccleſiis altare habeat vel ſacellum.*

CAPUT II.

Gratia deſcripta menſe Julio anno 1650.

10 IN Chriſti Dei nomine ... anno MDCL ... die vero menſis Julii XVI. Univerſis & ſingulis infraſcripta viſuris & lecturis Sacerdocali more tacto pectore affirmo Deumque atteſtor, qualiter ipſe Baccalaureus Fr. Joannes Antonius Para Verucchienſis, Ordinis Eremitarum S.P.N. Auguſtini, coram Domino Notario & teſtibus infraſcriptis, depoſui & veriſſimum eſſe dixi, quod de anno a nativitate D. N. Jeſu Chriſti MDCXXVIII, graviſſima, non periodica, ſed continua febri in menſe Junii letaliter laborabam: & quamvis humanis remediis uſus omni cura fuerim, attamen gravius eodem morbo ſemper afficiebar. Quare multis diebus aucta infirmitate acerbiſſimo vexatus, atque omnibus fere viribus deſtitutus; tandem B. Gregorii de Celliano noſtri, Auguſtiniani Verucchienſis, pie pro meis viribus invocato auxilio; & ad ejus ſacrum depoſitum, ut potui, ex cella, in qua ægrotabam, maximo cum labore, itinere habito; ſtatim ac genua flexi, & vehementius exiles meas preces ad eum porrigere cœpi, maximam ſudoris copiam e meo capite ac toto corpore emiſi, ita ut a fronte ſudor cruentus, ab arca d. Beati ſummitate ad terram uſque deflueret; & humor aqueus, a reliquis corporis mei partibus profluens, indumenta omnia etiam exteinſeca totaliter madefaceret. Unde ab eodem loco ſacro non aſſurrexi, quin penitus ac omnino omnipotens bonorum omnium munificus impertitor Dominus, ejuſ-

Infra.

Se unctum Auguſtinianum profitetur.

quid cum intolerabili continua febri.

EX MSS. INSTR.

dem B. Gregorii meritis & interceſſione, cumulatiſſimam priſtinam ſanitatem reſtituit.

11 Inſuper fatear oportet, quod de anno ab ortu ejuſdem Chriſti D. N. MDCXXXV, poſt ejus humana Natalitia iſchiadico dolore adeo angebar, ut coxendice, & femore, & crure dextro ſummopere impedito parum & quidem laborioſe incedere & ambulare valerem, & aſſidue per aliquot menſes ſequentis anni MDCXXXVI valde claudicarem: quia nervi a me extendi difficile vel retrahi niſi magno cum dolore non poterant. Et quoniam hujuſmodi infirmitas humana ſapientia curari vix poterat, ipſe humanis medicamentis diffiſus, ad cæleſtia, quamvis indignus, mentem erexi; atque ad opem apud ſummum Deum, B. Gregorii noſtri Auguſtiniani Verucchienſis [interceſſione impetrandam] ſuppliciter confugi; ut mihi ab eodem Deo, morborum omnium divino medico, ſanitatem impetraret. Quod illico ita factum eſt. Nam precibus meis, licet indignis, ab eodem Beato ſuſceptis, nondum eas effundere deſiteram, & perfectam aſſecutus fueram ſanitatem. In cujus rei memoriam ad ſacrum d. Beati monumentum, argenteam cum crure coram, ex voto quod adhuc cernitur, ibidem obtuli.

anno 1636 ab ejus ad. ventu ſtrenuſſime aliquot menſibus vexata.

12 Unde jure & merito de Sancto tutelari meo addam, quomodo de anno ab ejuſdem Domini Servatoris noſtri ortu MDCXL, ob frequentia & quidam longiſſima itinera, æſtivo tempore a me habita [contigerit mihi] in crure dextero juxta pedem tria profunda foramina apparuiſſe, ex maximo tumore oborta, a quo in d. crure acerbius vexabar: ex quibus cruor & tabum aſſidue effluebant, ac penitus ad gradiendum inhabilem me reddebant, nec adhibita ab arte medicamina unquam proderant. Unde efficaciſſimam alias apud Deum omnipotentem expertus B. Gregorii noſtri Auguſtiniani Verucchienſis interceſſionem, & in omnibus neceſſitatibus & anguſtiis meis ad auxilium & opem mihi ferendam ejus facilitatem; mentem & animam, qua potui, ad Deum pietate evexi, ac eodem Beato mediante divinum auxilium imploravi. Sed, o clementiſſime Deus! preces incaſſum nequaquam obtuli: quia ſtatim tabum, cruor, & ſanguis defluere deſtitit; foramina continuo evaneſcunt; & cruris obtenta ſanitate, illico convalui. Quocirca argenteum, ex voto præmiſſo, crus ad ſacram ejus arcam, in qua ejuſdem Beati venerabile corpus jacet, & gratiis ac mirabilibus miraculoſiſque operibus quotidie claret, detuli; & gratias pro viribus meis Deo ipſi & eidem Beato humiliter exixeque egi.

B *anno 1640 ab alceribus in crure auctis*

C 13 Verum neque id quoque omiſſum faciam, me, viginti & amplius annorum ſpatio, acerbiſſimo dentium dolore cruciatum eſſe; adeo ut ad virilem ætatem vix pervenerim, quin omnibus dentibus ob hujuſmodi doloris aſperitate privatus omnino fuerim. Attamen ſæpius, Deo ſic dante & eodem B. Gregorio noſtro intercedente, a doloris & cruciatus nimia acerbitate, repente immunem liber incolumisque exiti. Quamobrem ne tantorum beneficiorum & gratiarum hominibus immemor omnino videar, ut poſteritati exemplar relinquerem, hæc omnia, prout mihi veriſſime contigerunt, & a ſummo largitore Deo, interveniente glorioſo noſtro B. Gregorio Verucchienſi, conceſſa ſunt, propria manu hic exarare conſtitui ac volui, ad laudem omnipotentis Dei, ad gloriam & pietatis acceſſionem, nec non ad religionis augmentum erga eumdem Beatum: Dominumque Petrum Franciſcum Ser-Anzalonium, publicum hujus noſtræ terræ Verucchienſis Notarium, una cum teſtibus infraſcriptis [Hieronymo Cellio & Horatio Naccio] rogavi ut hanc meam veram depoſitionem & juraram atteſtationem ſua teſtificatione confirmare & munire vellent, validamque redderc non gravarentur. In quorum fidem hæc omnia tanquam veriſſima affirmavi & dixi; atque hic ſcripſi meaque ſubſcriptione corroboravi. *Hactenus ille & ſequuntur tam ipſius, tam teſtium ac Notarii prædictorum ſubſcriptiones.*

ex ſæpius a dentium cruciatu liberatus fit

de illorum teſtimonio inſtrumentum confectum fuit.

D

14 In Chriſti num .... XIII menſis Julii ... honeſta mulier Gentilis, filia qu. Jacobi Caſtellani, & uxor qu. Mag. Petri Franzoni, fabri cæmentarii de Verucchio, breviter mihi expoſuit, qualiter per tres menſes continuos proxime tranſactos currentis anni MDCL, vexata fuit a doloribus ortis in pede ſiniſtro ejuſdem perſonæ, adeo quod ex ſemetipſa movere non poterat, nec aliquid agere, nec etiam aliquantulum de loco ad locum [ire]: & ſi filii pro alimentis & aliis pro ejuſdem vita neceſſariis coacti erant eam movere, dolores vehementiores fiebant doloreſque doloribus augmentum præbebant; ita ut ex cauſis prædictis morituram ſe tenebat, & omnibus adhibitis medicamentis nihil proficiebat. Sicque deſtituta, audiens famam miraculorum & gratiarum B. Gregorii Auguſtiniani Verucchienſis, vovit per ſeptem vices viſitare arcam depoſiti ejuſdem Beati, exiſtentem in eccleſia S. Auguſtini terræ Verucchii, prout in proxime elapſis diebus viſitavit. Ex quo facto in continenti tantum ſanitatis receperavit, quod potuit votum adimplere; & indies magis ſanior facta eſt, ita ut hac præſenti die, quæ fuit ultima viſitationis, in totum dolores evanuerint. Et in ſignum & memoriam gratiæ obtentæ, tumor in pede prædicto & crure remanſit, ſicut cicatrix in milite a pugna & bello regreſſo: & læta ac gaudens gloriatur pedem omnibus oſtendere, ambulare, & ad feminilia negotia ſua operam dare; ſicut & ego cum infraſcriptis teſtibus [Magnif. Dominis Adaucto & Nicolao ejus filio de Pappiis ambobus de Verucchio] vidi & pro veritate adnocavi. Non deſunt gratiæ Beati iſtius his calamitoſis temporibus omni malitia plenis, quæ ab aliis ſapientioribus calamis deſcribentur: ſolum nos nobis deficimus, ceſſantes ad tantum Protectorem confugere, qui nemini unquam in honeſtis petitis gratiam denegavit. Rogo te, beate terque beate Pater, ut ſis mihi in doloribus, afflictionibus & neceſſitatibus meis adjutor, totique familiæ meæ: ſi autem ab eis, pro Chriſtiano exercitio meo, dignus non efficior ſublevari; ſaltem [feram eas] tali patientia ſufficienti ad meritum gloriæ, quam precibus tuis mihi tribuat omniporens & miſericors Dominus qui trinus & unus regnat in æternum. Super quibus &c. Actum in apotheca aromataria Mag. D. Adaucti Pappii, ſita intus terram Verucchii ...

Indr. 5

mulier ex pede dolore trimeſtri torqueri impotens.

poſtea vota gradi ſecuri ſupplet o curata fuit.

E

15 XIII ... menſis Julii ... Sebaſtianus q. Hieronymi Benzoni de Verucchio ... expoſuit qualiter per aliquot dies proxime decurſos, gravatus reperiebatur febri, orta ex quodam tumore & livore magno, quem in collo a parte poſteriori habebat, deſcendente ex capite, ex quo vires & auditum perdiderat. Ex quo morbo & paupertate vexabatur adeo quod victum ſibi & pauperrimæ ſorori ejuſdem procurare non poterat. Sed die III currentis menſis Julii MDCL Dominicæ, confugiens ad aream patris pauperum B. Gregorii Auguſtiniani, exiſtentem in eccleſia S. Auguſtini terræ Verucchii, ſtatim ſanitatem recuperaſſe atteſtatus eſt, & amplius nec a febre nec a magno tumore vexatum fuiſſe, & omnimodam valetudinem ob interceſſionem ejuſdem B. Gregorii obtinuiſſe, prout tactis &c. juravit &c. rogans &c. Actum in cortili Parochialis eccleſiæ S. Petri ...

Indr. 6

ob ſanper a febri & fordidis liberatus.

Indr. 7

16 .... XIII menſis Julii ... Adm. Rev. D. Stephanus Canduccius de Veruc .... confeſſus eſt, proximis diebus elapſis, in cruribus gravi morbo laboraſſe, adeo quod difficillime ambulare poterat, ob humorum concurſum. Et ſtante ſibi neceſſitate viſitandi infirmos & celebrandi in eccleſiis parochialibus ejuſdem curæ ſuppoſitis SS. Andreæ & Blaſii, gravabatur anguſtiis viſitationum, curarum & dolorum. Sed confugiens ad animæ & corporis conſolatorem B. Gregorium Auguſtinianum, talem obtinuit ſanitatem, quod & curæ celebrationibus & viſitationibus ſatisfacere potuit & poteſt; & recognoſcens

Paſtor Verucchien. recipit gradiendi facultatem.

omne

A omne beneficium ſanitatis ab eodem, rogavit me &c. Actum *ubi ſupra*.

Inſtr. 8. *puella ufum brachii ſinistri recuperat.*

17.... xix menſis Julii... honeſta juvenis D. Urſula, filia qu. Benedicti Galli de S. Archangelo in Vado, incola terræ Verucchii... dixit ſe diebus elapſis, laboraſſe quodam incurabili morbo in manu dextera, adeo quod nec digitos nec manum movere poterat, nec ſibi ipſi victum laboribus ſuis procurare præ nimio dolore & tumore maximo. Vovit viſitare arcam, ubi ſacræ reliquiæ B. Gregorii Auguſtiniani Verucchienſis ſervantur in eccleſia S. Auguſtini terræ Verucchii, & die xv d. menſis Julii MDCL Veneris, acceſſit ad eccleſiam præd. & fide & ſpe viva in Deum & interceſſionem ejuſdem Beati, per tres vices in modum Crucis tacta arca marmorea ejuſdem Beati exterius, ſtatim dolores ceſſarunt, diſperſus eſt tumor, & totalem obtinuit ſanitatem. Et ego Notarius cum infraſcripteis teſtibus [Gregorio filio Mei, & Cæſare Antonii Facciardi de Verucchio] eamdem D. Urſulam vidi d. manu dextera laborantem . . . Actum in adito domus meæ, ſitæ intus terram Verucchii, in capitanata S. Thomæ in contrata Poſtarelli.....

Inſtr. 4. *Notarius quidam ſtomachi vitio ſimiliter laborat,*

18.... xx Julii Hac præſenti fide patet, quod cum ego Petrus Franciſcus Marzalonius, civis & Notarius publicus terræ Verucchii, ætatis meæ annorum XLVIII, per multos & multos dies continuos ſtomachi dolore atroci fuiſſem concuſſus, multiſque remediis uſu nullum unquam ab his recepiſſem refrigerium, ita ut die XXIII Junii proxime præteriti tam vehementes fuiſſent cruciatus, ut vix mihi reſpirandi locus exiſteret ex nimia cordis mei paſſione præ dictis doloribus: tandem, Deo ita jubente, præ mente mihi venit aſſiduus & mirabilis concurſus quamplurimorum tribulatorum, qui per recurſum per ipſos factum ad interceſſionem B. P. Gregorii Auguſtiniani in eccleſia adm. RR. Patrum Eremitarum terræ Verucchii, & concivis noſtri, cui optime encomia decantari poſſunt, conſolator afflictorum & ſalus infirmorum, o bone Jeſu, priſtinam ſanitatem adepti fuerant. Ego itaque meritis tam præclari ſolis cæleſtis confiſus, animo ſine dubio frigidus, ad terrenum corpus meum radiis tanti ſolis calefaciendum, auxilium d. beati Patris concivis mei, & artis meæ particularis Patroni, implorare auſus fui, ut apud Deum opt. max. & beatam Virginem Mariam pro mea priſtina valetudine intercedere dignaretur. Factoque per me voto de accedendo per tres vices, die Sabbati qualibet vice, ad arcam depoſiti facti d. beati Patris, eademmet die tanti cruciatus, ante lapſum tertiæ horæ noctis d. die non tantum doloribus liberatus extiti, ſed fere priſtinam ſanitatem reportavi: & inde ſemper de bono in melius [procedens] dedi gratiam Deo & interceſſioni d. Beati. Quare ne præclara Sanctorum [beneficia] mortalibus abſcondantur, ego qui ſupra, ad honorem & gloriam omnipotentis Dei, B. Mariæ ſemper Virginis, & d. B. P. Gregorii, humiliter in his actis omnia quæ mihi contigerunt redigere cenſui ad perpetuam memoriam & decus, d. beati Patris, paradiſi concivis, & piorum Chriſtianorum exemplum & devotionem. Ita ego Petrus Franciſcus Marzalonius plene atteſtor & fidem facio: & ad majus robur propria manu ſcripſi & ſubſcripſi; & meo tabellionatus ſigno munivi.

Inſtr. 9. 19... Quintilis menſis die XXI. Mirabilis omni tempore per Sanctos ſuos operatus eſt Dominus, quia mirabilis eſt in Sanctis ſuis. Idcirco in B. Gregorio Auguſtiniano Verucchienſi mirabilem ſeipſum ſemper oſtendit Deus, quia per centum decem & octo annos ei ſancte famulatum præbuit. Verum in me Franciſcum Mariam & Franciſcum fratrem meum, adoleſcentes & ambos D. Joannis Mariæ Borgheſii Verucchienſis filios, mirabiliorem, eodem Beato precante, ſe præbuiſſe vidimus. Per multos namque annos febri quadam languida, quam vocant heſticam, continua corporis & animi perturbatione, nulla quieſcendi remiſſione conceſſa, virium pene omnimoda deficientia, ita ut pulſus valde debilis fuerit, adeo quod ad Dominorum medicorum tactum vix pervenerit & fere extinctus apparuerit, aſſidue laboravimus: quinimo nobis ad veſperas gravior quotidie caloris, doloris & febris inferebatur acceſſio. Quamobrem expertis hinc inde plurimis medicorum remediis, priſtinæ ſanitati nullo modo ac ratione conſulere potuimus. Extremum tandem illud accidit, ut acerbiſſimi morbi viribus afflicti penitus, ſuper lectum letaliter ſtrati, diem ultimum obire arbitraremur. At vero auditis, imo viſis mirabilibus & miraculoſis ejuſdem glorioſi B. P. Gregorii Cellii, Ordinis Eremitarum S. Auguſtini, operibus; nos quoque ad ejus patrocinium, divino ſuffulti auxilio, piis precibus, ut nobis datum fuit, confugimus, quo a ſummo febrientis ſocrus Simonis medico, corporis & animæ ſalutem & incolumitatem nobis imploraret.

EX MSS. INSTR. *fratres duo heſtica cum ſanguis.*

ac ſimul vomendi.

B

ſubito ſe reſtauratos agnoſcunt.

20 Continuo, mirabile dictu, verum ut ab omnibus pro certiſſimo & exploratiſſimo habeatur factum Deo dignitſſimum; Domino concedente, eodem Beato pro nobis interveniente, ad inſtar beatiſſimi Apoſtolorum Principis ſocrus pene emortuæ, e ſtratis noſtris incolumes conſurgimus, viribus corporis integre reſtitutis. Faciebuſque noſtris priori nitore, colore & juvenili rubedine eodem temporis ſpatio mirabiliter & miraculoſe conceſſis, ad ſacras Divini Auguſtini ædes & ſacrum monumentum, in quo præd. Beati ſemper olens cæleſti odore & ſuperna ſuavitate venerabile corpus jacet, advolavimus; atque in ſignum obtentæ gratiæ argenteas vota obtulimus; nec non ibi toto conatu quam humillimas, Deo in primis, poſtea ipſi Beato omniporentis omnium opificis ſervo, pro adepta valetudine, gratias egimus atque reſtulimus. Quocirca ne tanti beneficii & gratiæ immemores videamur, imo præcones perpetuo nosmetipſos exibeamus, ac ceteros Chriſti fideles ad tam præclaros ſervi Altiſſimi devotionem excitemus atque impellamus; hæc mei Franciſci Mariæ annodicti manu propria, annuente & ſponte jubente d. Franciſco fratre meo, omni meliori modo quo potuimus ſcriptis tradere voluimus, coram D. Notario & teſtibus: *quod factum ſpeciali inſtrumento die* XX *Julii*.

C

Ipſo die ſe ejus votis adstrictum profitetur.

D

E

F

Inſtr. 11 *Difficilis partus ſolutus mulieri.*

21... Die XXVII Julii. Omnipotens Deus numquam deficit effectus divinæ ejuſdem miſericordiæ oſtendere, modo ex ſemetipſo & modo per interceſſionem Sanctorum ſuorum, continuo & quotidie in neceſſitatibus miſerabilium creaturarum utriuſque ſexus, cujuſvis ſtatus & conditionis exiſtant, prout ex ſubſequentibus clare cognoſci poteſt. Quoniam cum Mag. Octavius Landus de Verucchio & honeſta juvenis magnif. D. Magdalena, filia Magnif. D. Vincentii Barbarini de Sabiniano, ejuſdem uxor, in maxima afflictione morarentur in menſe Julii anni MDCXLVIII, eo quod ipſa mulier per aliquot dies in doloribus partus verſaretur, & ad lucem devenire [infans] non poterat, non obſtantibus quibuſcumque medicamentis appoſitis & adhibitis; hoc factum viſum fuit ad gloriam Dei & Sanctorum ſuorum. Quia recurſum habens ad interceſſionem beati Protectoris noſtri Gregorii Verucchienſis Auguſtiniani,

ipſo

EX MSS. INSTRUM. ipſo ſtatim quaſi preces recurrentium obviante & præveniente, ſub die XII ejuſdem menſis Julii, feliciſſime peperit maſculum. Ex quo factum eſt quod pii parentes Deo & ejuſdem Beato noſtro gratias infinitas egerunt, & ex ejus interceſſione partus expeditionem, celeritatem & felicitatem agnoverunt & agnoſcunt: & ſacro baptiſmatis lavacro condito in eccleſia plebis hujus S. Martini, & nomine Achillis impoſito, ſub tutela tanti Protectoris ſervare procurant.

ſſium eumdem ex ipſo claudum.

22 Et quia varii ſunt eventus humanæ vitæ ac ſæpe infortunia, ad exercendum hominum corda & patientiam, ſic Deo jubente; accidit quod nondum anno expleto cecidit inadvertenter, ex prava cuſtodientis cura. Et proinde dicta de cauſa idem puer Achilles privatus remanſit motu, uſu, & vi coxendicis dexteræ, adeo quod procul dubio claudus & inhabilis ex defectu prædicto efficeretur. Quare parentes & jugales prædicti iterum voverunt, & ad eumdem ſanctum Protectorem B. Gregorium iterum recurſum habuerunt: & veſpere unius dici facto voto, de mane ſequenti, XII currentis menſis Julii MDCL, obtinuerunt gratiam ſanitatis pueri. Qui

ſumma cuſtodit.

in ſignum obtentæ ſanitatis, de mane proſpicientes, B in coxendice ejuſdem pueri invenerunt prodiiſſe quemdam parvum nigrum tumorem: & exinde puerum ex ſemetipſo ſtantem, & deinde indies magis commodius ambulantem, omnimodam ſanitatem obtinuiſſe. In ſignumque gratitudinis veſte alba ejuſdem Ordinis S. Auguſtini eum induerunt; ſicut ego Notarius infraſcriptus & alii talibus veſtimentis indutum vidimus & videtur a conterraneis. Quæ omnia vera fuiſſe & eſſe medio ejus juramento atteſtatus eſt ipſe Magnif. Octavius.

nſis. 22 alia a dolore ſtomachi & febri cum a quo ſanatur.

23 .... Ultima menſis Julii .... honeſta mulier D. Antonia, filia qu. Alexandri Tondini, uxor Dominici Julii de Verucchio, expoſuit qualiter tribus menſibus elapſis proxime decurſis, vexata fuit ex quodam maximo dolore in ſtomacho ejuſdem perſonæ & febri continua, ex qua tenebatur morti ſubjecta; quia cum omnia poſſibilia medicamenta adhibuerit, nihil proficiebat, & indies magis declinabat. Quare audiens quotidianas gratias, habitas a recurrentibus ad interceſſionem B. Gregorii Auguſtiniani Verucchienſis, vovit ſepties viſitare ſepulcrum ejuſdem Beati. Et ſtatim facto incorde voto, ceſſaverunt dolor ſtomachi & febris; & adhuc non impletis vicibus viſitationis ſacræ, Dei C gratia extra periculum reperitur; ut pro veritate faſſa eſt, rogans me Notarium de præmiſſis &c.

CAPUT III.

Gratia menſe Auguſto anno 1650 teſtata.

Inſt. 23 Deo cuiusdam curiosa febri periclitantis,

24 IN Chriſti nom ....x menſis Auguſti ... Thomas qu. Petri Cancellæ de Verucchio dixit, & palam & publice atteſtatus eſt verbo veritatis, qualiter ipſe & honeſta mulier D. Urſulina, q. Roberti Silveſtri de Chiocchis de eodem Verucchio, uxor ejuſdem, vexati fuerint ambo a continua febri, ita quod parum ſalutis ac vitæ ſperabant, eo quod indies magis morbus prænd. & dolores creſcerent & a medicis ac medicamentis deſtituti, pro futura vita de temporalibus & ſpiritualibus providere ſtudebant. Sed factum eſt quod, ſic jubente Deo ad ſui & Sanctorum ſuorum gloriam, in domo habentes puerum, nomine

ſanato eorum nepotis avi ipſi gratiam impetrant.

Petrum Franciſcum, eorumdem nepotem ex fratre, qui non multis ab hinc diebus nec vivi nec mortui hominis effigiem habebat, ſed utriuſque cadaver [videbatur], propter acerbiſſimam infirmitatem ac incurabilem. Qui mediantibus precibus ipſorum jugalium & ejus parentum ac ſui ipſius, ad interceſ- D ſionem B. Gregorii Auguſtiniani Verucchienſis, ab omnipotenti Deo ſanitatem obtinuit, prout quiſque videre poteſt. Sic & ipſi jugales, tanto Protectore cognito, prævia, ſi non debita, ſalem poſſibili fide, ad ejuſdem Beati interceſſionem devote recurrentes, omnimodam & priſtinam recuperarunt ſanitatem, & modo in ſtatu ſanitatis exiſtunt. Super quibus ipſe Thomas rogans me &c.

Inſt. 10 25 ..... XX Auguſti. Hac præſenti fide cunctis pateat, quod ego Jacobus Borgheſius, Notarius publicus Verucchii, magno capitis dolore detentus rabidaque febri afflictus fui, atque multis adhibitis remediis gravius me ſemper habebam, ac morbus indies vehementius ingraveſcebat. Humanis tandem remediis diffiſus, ad B. Gregorii Celii Verucchienſis Ordinis Eremitarum S. Auguſtini, tot tantiſque miraculis & gratiis illuſtrati, opem confugere decrevi: atque humillimis precibus ab eo petii ut me ab hac infirmitate eriperet, ac ſalvum redderet. Id quod (mirabile dictu!) eodem die quo auxilium ab ipſo imploravi, ipſius Beati interceſſione, a Patre luminum & Datore munerum conſecutus ſui. Unde ego pro obtenta gratia vovi, priuſquam alio veſtigium ponerem, S. Auguſtini ædem adire. Poſtea, cum paucis poſt diebus in morbum ſuprafcriptum iterum incidiſſem, ejuſdem Beati implorato auxilio, priſtinam de integro adeptus ſui valetudinem: hoc ſcriptis mandare volui, quo clarius B. Gregorii commiſerationem in ſuos & patrocinium patefaciam, alioſque ad ejus opem implorandam & gratiam requirendam magis & magis alliciam.

Notarius bis liberatus a febre

Inſt. 24 nec multo poſt

26 ..XV Auguſti. Summus noſter omnipotens Deus, qui non permittit nos ſupra id tentari quod poſſumus, dat etiam cunctis malis noſtris medelam. Unde cum de menſe Julio jam proxime præterito, ego Jacobus Borgheſius de Verucchio, Apoſtolica auctoritate Notarius, bis ab ardentiſſima febri vexarer, nec medianæ pharmacales auxilium mihi ullum præberent; ad efficacem B. Gregorii Auguſtiniani Verucchienſis interceſſionem & defenſionem confugi: ac, uti in libro iſto conſtat, bis ab eodem malo proſuſe convalui: nec non, ad oberiorem in Deum & Beatum devotionem, & quo ejuſdem Beati patrocinium ac Dei benignitatem experirer, dolor aſſiduus in capite me paucis interjectis diebus acerbe confecit. Quare eum die XX d. menſis Auguſti, ob multorum piorum devotionem, arca ſacra ſeu depoſitum ejuſdem Beati reciuderetur; ſtatim eccleſiam D. Auguſtini adivi, ut ſacro d. Beati capite tangeretur, ac F fieri ſolet, caputi meum. Cum autem d. eccleſiam ingreſſus eſſem, majore capitis dolore affligi me ſenſi; unde ardentiori fide ad eum converſus, & frequentioribus precibus d. Beatum deprecatus, ſtatim ac Sacerdos ad capitis mei frontem venerabile caput d. Beati admovit, dolor omnino evanuit, corpus meum vires priſtinas reſumpſit, nec ullam morbi prænd. offenſionem ſenſu per ipſo, ſed priſtina valetudine fruor & optime valeo. Quocirca hæc volui poſterorum memoriæ omnia committere, ut ſemper ardentius ſummi Dei potentiam in ſervo ſuo colant, atque ab eodem præſidium & auxilium in infirmitatibus & neceſſitatibus ſuis petant. Quod cum ita ſit, idcirco propria ſcripſi omnia exaravi....

curatur a capitis dolore acerbo ſuo capitis

Inſt. 25 nec & ſanguine ejus.

27 ... die XVIII Auguſti ... D. Catharina de Borgheſiis, uxor legitima Mag. Blaſii Benzoni de Verucchio ... pro veritate depoſuit, quomodo per multos annos ante actos continuo & inceſſabili totius capitis dolore, & quidem graviſſimo, afflicta fuit. Qui quidem dolor adeo eam aliquando vexavit & valetudine privavit, ut de commutatione præſentis vitæ cum futura cogitaret: nam ex eodemmet dolore cætera corporis partes affligebantur, ut viribus

omnibus

A omnibus ſæpiſſimè privata exiſteret, & nonnumquam humana virtute levamen aliquod ejuſmodi dolori & doloribus non reperiret. Tandem ipſa D. Catharina audiens & propriis oculis inſpiciens, B. Gregorium de Cellis Auguſtinianum Verucchienſem cunctis eum pie & fideliter implorantibus opem & auxilium, in eorum infirmitatibus & ceteris calamitatibus præſtare; ac præſertim in die Dominica ultima menſis Maji proxime præteriti, in qua ejuſdem ſacrum mauſolæum aperitur, cæleſtem medicinam Petro-Franciſco, filio Stephani de Cartellis die eodem, qui attractis nervis & vulneribus plenus incurabiliter infirmabatur, ſumma pietate & Deo dante continuo præbuiſſe [auxilium], ita ut ad libitum movcatur, convaleſcat, & eo magis indies ſanitatem priſtinam acquirat.

suum lotus sua ſanitatis recupe ra tionem,

28 Hinc eadem D. Catharina fiduçialius & certius ſperans ſanitatem a Deo per interceſſionem ejuſdem B. Gregorii ſe adepturam; in Dominico Pentecoſtes die d. anni ſacra Divi Auguſtini ædes pie omnino adiens (illo namque die, ob nonnullorum pietatem in eumdem Beatum, ſacrum ejuſdem monumentum, magno populi Verucchienſis concurſu aperiebatur) tanti B Protectoris ac Patroni patrocinio & piæ interceſſioni ſe commendavit. Poſtea ad ſacram ejuſdem Beati arcam ſe humillime contulit, neque vota ſua fruſtra tulit. Statim namque ac Sacerdos capiti ejuſdem D. Catherinæ ſacrum d. Beati caput, quod ſemper Paradiſi odorem emittit, admovit ac illud tetigit, aſſiduus dolor capitis ceſſavit & omnino deſiit, neque corpus ejuſdem D. Catharinæ amplius ab ullo turbatum eſt ſeu vexatum dolore. Imo licet ſexageſimum ſecundum ætatis annum agat, in facie tamen ſua nitorem & rubedinem, remoto omni antecedenti pallore, ſervat; corporiſque ſui vires integras atque ejuſmodi ætati convenientes habet: id quod a ſummo optimo Deo ſibi ob interceſſionem d. B. Gregorii largitum agnoſcens, & ingrati animi vitium vitare volens, ad poſteros excitandos & ardentiori mentis affectu in tantum Dei ſervum commovendos, hæc deſcribendâ mihi impoſuit, ac ita fuiſſe & eſſe affirmavit. Deo votis ejuſdem benigne annuente ..... ego Jacobus Bonghetius ... ſcripſi, ſubſcripſi & publicavi & ſolito mei tabellionatus ſigno munivi requiſitus.

Infr. 16.

29 ... Die XV menſis Auguſti. Quod ſancta mater Eccleſia in hymnis ſuis divinitus de Confeſſoribus expoſuit illis verbis, Ad ſacrum cujus tumulum C frequenter membra languentum, quolibet morbo fuerint gravata, reſtituuntur; notiſſimum quotidie fit nobis, propter mirabilia, quæ dator omnium bonorum Omnipotens operatur per interceſſionem Beati, imo terque quaterque Beati Gregorii, Ordinis Eremitarum S. Auguſtini, Verucchienſis, non ſolum in cerrigenis, ſed etiam alienigenis utriuſque ſexus, ad ipſum Beatum in ſpe viva & fide pie recurrentibus, in eorum neceſſitatibus, cujuſvis qualitatis exiſtant. Nec accidit verborum ſerie longa & prolixitate alicui perſuadere, quoniam experientia rerum magiſtra hoc indicat: ſed tantum ſpem & fiduciam non habentibus nec confugientibus ad tantum Protectorem deficiunt gratiæ & beneficia, in his omni malitia plenis & calamitoſis temporibus. In his enim frigeſcit caritas, in his ſunt homines ſui amatores; & proſequendo prout videre eſt, plenus ille Spiritu ſancto, prophetizavit de temporibus iſtis, in quibus Omnipotentis clementia dedit refugium in tribulationibus, quæ invenerunt nos nimis.

Ad Gregorium ut communis refugium,

accedens monitor beatus hic impedit.

30 Tale refugium tamen agnoſcens devota & prudens Ill. D. Conteſſina filia qu. Ill. D. Laurentii Nanni de Urbania, habitatrix Belforti, ex digna Ill. Excellentiſſ. Domini Joannis Tuvaglini de Planano Ferretranæ diœceſis; cui parienti filium maſculum, in arce & palatio Apoſtolico ejuſdem terræ Verucchii; ex partu prædi. & aliis forſan anguſtiis remanſit in humero ſiniſtro & brachio afflicta: quod nec die nec nocte quieſcere poterat, nec medicamentis adhibitis refrigerium aliquod invenire poterat, clamoribus tantum & inquietudine ſibi & dilectiſſimo viro dolores doloribus adjungebat; utique ſibi, pro inceſſanti morbo, & viro, amoris virtute: adeoque in totum inhabilis humero & brachio effecta, cum quaſi omnino attractum [eſſet], eo uti minime poterat, nec etiam ad uſum cibi nec ad alia quæcumque minima. Sed audi, qui Dei clementiam & Sanctorum ſuorum contemnis. Decrevit & vovit prudens Domina viſitare marmoreum ſepulcrum & reliquias B. iſtius Gregorii Auguſtiniani, repoſitas in eccleſia S. Auguſtini terræ Verucchii: & omni quo potuit meliori modo, ſpe viva & fide, aliarum mulierum ope & auxilio, ſe die VI currentis menſis Auguſti contulit ad eamdem arcam. Et non tam citius oſculata eſt eam, manu offenſi brachii & quaſi deperditi paulatim tangens eam, quin ſtatim de Immobili mobile factum eſt idem brachium & humerus, & præ gaudio eo uti non deſtitit: & ad propriam habitationem regrediens, eadem nocte ceſſante dolore quievit. Die autem decima ejuſdem menſis & anni, recognoſcens collata ſibi beneficia, iterum ſe contulit ad eamdem eccleſiam, ad effectum viſitandi beatum cadaver & reliquias ibidem. Admodum autem Reverendi Patres ejuſdem eccleſiæ & conventus convenientes, & eorum caritate aperto ſacro marmoreo ſepulcro (imo vivo, non mortuo theſauro) & exinde venerabili capite devote & ompi qua decet reverentia ſuſcepto, & cum eo devotiſſimæ Dominæ brachio tacto, ſtatim ſana & libera facta eſt, ita ut adſtans populus nec lacrymas nec clamorem continere poterat & laudare Dominum in Sanctis ſuis. Propterea qui ſenſum [habet] aliquem & ſe Chriſtianum profitetur, conſideret in Domino, qualis Dominæ iſtius, dilectiſſimi viri, & populi univerſi talia audientis fuerit jubilatio.

EX MSS. INSTRU.

tactis ſepulcro ſanitas recepit,

31 Quare eadem Domina, tantum Interceſſorem agnoſcens, ad eidem tanti beneficii accepti gratias agendum, ſe die XIII ejuſdem menſis & anni, contulit ad eamdem eccleſiam S. Auguſtini, & in ſignum trophæi oſtendens gratiam acceptam & benedictionem, beneficium & ſanitatem ab eodem Beato poſtulavit: & mihi Notario coram infraſcriptis teſtibus [Ill. & F Excellentiſſ D. Joanne Travaglino de Planano I. V. D. & Rev. D. Franciſco-Maria Borgheſio & Fr. Stephano Patino Auguſtiniano, ambobus de Verucchio] ut hæc mirabilia adnotarem [injunxit]. Quod munus libentius exequendum ſuſcepi: quia eamdem Dominam brachium ad ſuum libitum vidi cum infraſcriptis teſtibus movere & eo uti; & libere dicentem audivimus, gratiam & ſanitatem ab eodem Beato obtinuiſſe, & ab eo ejus clementia recognoſcere: [rogans] ut de prædictis omnibus publica documenta conficerem. Super quibus ..... (ſic me Deus adjuvet) & pro me & tota familia mea intercedere dignetur Beatus iſte glorioſus ... ego Hieronymus Cellius &c.

idque publice teſtatum fuit.

Infr. 18. Verucchii menſi Capitaneus a febre continua.

32 ..... XX menſis Auguſti ... Perill. D. Capitaneus Camillus Cupers de Verucchio expoſuit, qualiter retro actis diebus ex gravi imo incurabili morbo vexatus fuit, ita & taliter, quod attractus ex ſemetipſo aliquid agere minime poterat, nec ſe movere niſi aliorum auxilio: & ultra exceſſivos dolores corporis continua & inceſſanti febre & morbo vexabatur: & medicamenta de continuo adhibita, quæcumque quamvis excellentia, parum aut nihil proficiebant. Unde quaſi humana ſalute deſtitutus, cogitabat quæ

ad

Digitized by Google

EX MSS. INSTRU.

ad animæ ſalutem pertinerent. Prudenter quidem, & ut opus eſt Chriſti fideles. Cogitans inſuper ſe divinum prope habere medicum, qui ejuſdem divinitatis & paradiſi medicamina nemini ad ſe confugenti impertiri dedignatur, ad ipſum recurſum habuit, atque ad interceſſionem B. Gregorii Auguſtiniani Verucchienſis, cujus ſacrum cadaver & reliquiæ ſervantur in eccleſia S. Auguſtini ejuſdem patriæ Verucchii, propter cujus preces & merita omnipotens Deus in his temporibus tot benignitatis ſuæ & clementiæ operatur miracula & prodigia, ut omnibus notiſſimum eſt. Itaque ad ipſum Beatum recurſum habuit, ac ſpe viva & fide rogavit, ut eum protegeret, & a tam pernicioſo & periculoſo morbo levaret. Et non tam citius preces porrexit, quin, Beato iſto ſaluti animæ & corporis annuente, cœpit effectus obtentæ gratiæ impetrare, & ſanitatem corporis obtinere: & malos humores infirmitatis in ſudorem emittens, integram exinde recuperavit ſanitatem, qua de præſenti potitur & gaudet, eam omnino ab eodem Beato recognoſcens: prout ipſe coram me Notario & teſtibus atteſtatus eſt, ut credant omnes experientiæ rerum magiſtræ: quia hæc teſtatus eſt non in domo propria, ſed in apotheca aromataria Magnif. D. Adaucti B Poppii, ad quam pluries ſe contulit, non ſolum ad evidentiam obtentæ ſanitatis, ſed etiam ad ejuſdem exercitium & negotia pertractanda. Quin & Beato gratias egit, & benedixit Deum in Sanctis ſuis, ſicut inceſſanter non deſiſtit, aſſerens ſe omnem corporis ſalutem recognoſcere ab interceſſione ejuſdem beati...

ſe liberatum teſtatur.

33 ..... XXVI menſis Auguſti. Currite omnes Chriſti fideles, qui concupiſcitis gratias; currite omnes, imo celeriter, quoniam omnipotens Dator bonorum omnium aperuit fontem miſericordiæ, nec deficit quærentibus & pulſantibus aperire: & videte quam pius & miſericors eſt Dominus noſter, qui non contentus in redemptionem generis humani mortem ſubire, ad manutentionem etiam animarum in corporibus, ad ſui laudem dedit ſereniſſimæ, immaculatæ, ſanctiſſimæ genitricis ſuæ Mariæ & Sanctorum ſuorum interceſſionem, conceſſitque. Reſpicite mirabilia, quæ talia ſunt, quod niſi ab effectu virtutis ejus operarentur, ſicut paucis abhinc diebus accidit, [impoſſibilia crederentur]. Quoniam coram me Notario ac teſtibus perſonaliter conſtitutus Mag. Franciſcus Franzinus de Macerata, Feretranus, incola terræ S. Marini ejuſdem diœceſis, dixit palam & publice confeſſus eſt, ſe habere filium legitimum & naturalem, natum ex ſe & D. Franciſca de Maſis de Verucchio legitima uxore, nomine Joannem-Mariam, annorum duodecim circiter: qui a continuis acerbiſſimis doloribus per quam plurimos dies cruciatus, æſtimabatur ultimum procul dubio claudere diem. Quare eadem pia mater procuravit, ut idem dilectus vir ſanctionibus ſolitis præfati tunc morientis pueri intereſſet, prout amore conſueto in filio non defecit. Et ambo compatientes doloribus, proximam jacturam dolentes, ſtantibus humanis tot medicamentis adhibitis inanibus & quod nihil prodeſſent, & quod procul dubio [Deus curationem illius] ad ſuam gloriam reſervaret; concorditer jugales prædicti recurſum habuerunt ad interceſſionem Beatiſſimi Gregorii, Ordinis Eremitarum Sancti Auguſtini Verucchienſis; rogaveruntque pro ſemivivo puero Joanne-Maria, attracto in omnibus nervis lacerati corporis: quoniam ad veram atteſtationem ipſius Franciſci patris, brachia & crura non ſolum attracta & reddita penitus inutilia erant; ſed etiam hæc ad humeros inverſa, & hæc ad coxendices, adeo quod potius formam pilæ quam rationabilis creaturæ dixiſſes.

34 Sed ■ infinita Dei bonitas & clementia! Quam D incomprehenſibilia ſunt judicia tua, omnipotens Deus! Quis non judicaſſet amplius puerum vivere [non poſſe]? Attende, benigne lector: obſtupeſcite omnes Evangelicam veritatem, ad corroborandam ſanctam orthodoxam & catholicam fidem, Majora horum facietis. Hoc teneo de illis: quia pia mater antedicta vovit pro puero viſitare ſanctas reliquias ejuſdem beatiſſimi Gregorii pro recuperatione ſanitatis pueri. Attende ultimo vivam fidem, quoniam dixit, Viſitare cum puero: eo quod ſi ſanitatem cum fide non ſperaſſet; non dixiſſet, Viſitare cum puero. Sicque ſtatim porrectis precibus beatiſſimo Gregorio, linguam movit ad laudem Dei patris omnipotentis; manus & crura attracta ex indiſſolubili nodo attractionis cœpit movere, & poſtmodum ad deſtinatos uſus motuſque convertere, & ad priſtinam ſanitatem firmiter reducere, & pro ſatisfactione voti ad benefactorem ſuum cum matre ſe conferre; prout & ego, cum aliis Verucchienſibus in eadem terra Verucchii exiſtentibus, ſanum jubente Deo vidimus. Dignetur beatiſſimus iſte Gregorius ſanitatem animæ & corporis mihi tribuere, & dignum ejus interceſſione efficere & beatiſſimæ ſemper Genitricis Dei, quod ſemper mihi & familiæ ſint propitii. E

ad meritum pro eo votum

teſtificatur & votum luſcit.

CAPUT IV.

Gratia menſe Septembri palam declarata.

35 IN Chriſti Nom..... MDCI die III Septembris. Ego Petrus-Franciſcus Marzalonius, civis & Notarius publicus Verucchii, omnis prorſus mendacio & paſſione remotis, teſtor coram Deo, qualiter de menſe proxime præterito, ſub cane Syrio majori & ſole in ſigno Leonis [ingreſſo], per dies quindecim incirca, maximis laxitudinibus per totam vitam laborans, ita quod vix ſiſtere poteram, non abſque febricula & magno phyſicorum timore quod in periculoſam febrim incurrere potuiſſem, attento ſomno penitus deperdito & inappetentia prægrandi: quinimo & nimia humorum agitatio, proventa ex aliquibus medicaminibus ſolutivis, quæ totum corpus meum commotioni extraordinariæ dederunt, brachium meum ſiniſtrum prope manum tumore magno affecit ſine aliqua ſanguinis fluxione, ita quod tumor hydropici morbi de principio verebatur. Facto [autem] humili voto ad beatiſſimum Patrem Gregorium Auguſtinianum concivem meum, de viſitando devote ſanctiſſimum depoſitum d. ſancti Patris, in venerabili eccleſia Auguſtinianorum d. patriæ meæ Verucchii; ad ejus ſanctiſſimam arcam acceſſi ſub die XIII menſis; ubi benedicta arca, ob concurſum quamplurimorum laborantium, honorifice aperta fuit. Ante quam devote genuflexus, cum ſanctiſſimo capite d. beati Patris in venerabili eccleſia Auguſtiniana, in capite meo & partibus offenſis corporis mei, tactus fui. Poſt quem quidem tactum laxitudines, alterationes & tumores evaneſcere cœperunt, & taliter evanuerunt, quod in paucis diebus priſtina valetudo mihi reſtituta fuit, gratia Dei beatiſſimæque Virginis Mariæ & interceſſione d. beati Patris Gregorii & aliorum ſanctorum Advocatorum meorum, quorum auxiliamen ſemper invocavi. De quibus præſentem fidem feci propria manu, hic poſui, & ad majus robur ſigno mei tabelionatus ſignavi, ad gloriam Dei & honorem d. beati Patris Gregorii Patroni mei. Ego Petrus Franciſcus Marzalonius ſcripſi & ſignavi pro fide.

Notarius periculoſe diſſaturus & tumens

36 ..... X Septembris, in die feſtivitatis S. Nicolai de Tolentino mei Proctoris, affirmo pro veritate ego Joannes Bernardinus Turchini de Monte Coragnone,

Digitized by Google

A ragione, Notarius publicus, quod cum Hieronyma uxor mea infirma [esset] ab annis quatuor, ex doloribus quos medici matricarios vocant, & cruciatu poplitum ac pedum ita ut ambulare non posset; cumque hoc præsenti anno MDCI mense Julio, jaceret in lecto dictis doloribus & cruciatu exercita; contigit ut occasionaliter transitum habens per terram Verucchii appellerem ad conventum S. Augustini, consuetum [meum] hospitium. Ubi sermonem dum facio cum Patre Priore præsenti de infirmitatibus uxoris meæ, dixit ille mihi, quod ante paucos dies per intercessionem B. Gregorii liberatus fuerit puer quidam Verucchiensis, qui & ipse per multos menses graviter fuerat cruciatus; ipsumque videre me fecit. Quo miraculo viso dixi me velle etiam meam uxorem isti Beato vovere, sicut & feci. Domum autem regressus & eamdem uxorem meam lecto decumbentem reperiens, narravi quid vidissem, feciſsemque, & ipsa votum meum ratum habuit. Post dies autem quatuor vel quinque a ratificatione præd. cœpit de lecto assurgere, & indies melius meliusque valere, quemadmodum videri nunc potest: quia eam huc duxi ad arcam B. Gregorii, ad gratias agendas Deo opt. max. pro beneficio obtento, mediante intercessione B. Gregorii. Quoniam vero hæc est ipsissima veritas, præsentem scripsi, atque subscripsi in ecclesia S. Augustini, coram arca B. Gregorii, cum consensu d. uxoris meæ, vera esse omnia affirmantis, præsentibus, adm. RR. PP. Baccalaureis Livio Bindi, Paulo Fredizzani, & Joanne Maria Dolci, Patribus d. monasterii, *qui singuli post ipsum Bernardinum Furchini testati sunt subsignationibus propriis, quod predicta ab eo signari viderint Instrumentum totum hactenus Italice scriptum, Latine concludente ut coperat, eodem qui cetera Hieronymo Cellio.*

aliter, cujus uxor prius per primum decumbebat.

eamdem post votum sanitatem ad arcam adducit.

B

37 .... XIII mensis Septembris.... Jacominus filius Alexandri Monide Verucchio dixit, se per spatium mensium duorum circiter cessasse ab operibus & famulatu, quibus sibi victum & alia ad vitæ [sustentationem] necessaria procurabat, ex quo incidit in morbum seu catarrhum, quo in pedibus & manibus valde cruciabatur, maximis doloribus in juncturis, cum tumore & inflatione maximis ita ut vix nisi difficillime movere se poterat, ex quo inhabilis ad operandum efficiebatur, quia victu & cibo sæpius miserrime privabatur, expulsus a famulatu, derelictus a debita Christiana caritate, a mundo crudeli relegata; expectabatque se eumdem mundum derelinquere. Sed, mi Deus omnipotentens qui neminem in te sperantem damnari permittis, & miseris placatus succurris! Cogitans hæc omnia mala [evenisse sibi] pro peccatis suis, ad intercessionem beatissimi nostri Gregorii Augustiniani Verucchiensis recursum habuit, vovit visitare ejusdem sacras reliquias, duas faculas & votum cereum offerre, prout visitavit & obtulit & integram sanitatem obtinuit: prout & ego Notarius [præsentibus D. Julio de Barbaris & Antonio Gantino, ambobus de Verucchio testibus] in apotecha aromataria Magn. D. Julii de Barbaris, vidi sanum, & Deo omnipotenti & Beatissimo suo fine fine gratias agentem; & affirmantem, statim facto voto cessasse dolores, & tumorem & inflationem evanuisse. O medice sanctissime, digneris a nobis omnibus infirmitates omnes animæ & corporis expellere, & tecum in cœlis fine fine gaudere. Amen.

Instr. 2. quo Pauper amittitur victum sibi victum inveniri

C

ex voto sanatur.

38 .... XIV mensis Septembris. Talia sunt miracula, quæ quotidie operatur per intercessionem Beatissimi Gregorii Augustiniani omnipotens Deus, quod præ excellentia ad ea adnotanda requireretur scriba, & in sacris & in omnibus scientiarum virtutibus doctissimus, ad hoc ut Christi fidelibus quibuscumque

Instr. 3. Notarius ante tres ad miracula notanda.

persuaderet Christi Jesu sequelam, & Beatissimi hujus in omnibus angustiis invocationem. Respicite quæso, quod ad effectum notandi mirabilia, & gratias suas vocatus, me contuli ad ejusdem beatissimi arcam, & tria describenda in eodem loco inveni. Quoniam D. Lucretia, qu. Marini molendinarii de Arimino, uxorque Matthæi Giovagnoni de Verucchio, vulgo inhonesta (hoc dico ad manifestandam omnipotentis Dei misericordiam & Beatissimi compassionem) permanens circa arca in ecclesia S. Augustini, clamans invocabat in adjutorem eumdem Beatissimum his clarissimis verbis: Sis benedictus, glorioſe S. Gregori, quod ab ea hora qua vovi tribus sabbatinis diebus venire discalceata ad visitandas vestras sanctas reliquias, ex quibus jam duos dies complevi, restatque mihi adhuc tertius proxime venturus, sanatam me sentio a doloribus quos patiebar in latere & crure dextero, qui multis septimanis detinuerant me lecto miserabiliter affixam inter cruciatus admodum periculosæ consequentiæ. Nunc autem Deo & tibi, Benedicte, sint laudes, quia per tuam intercessionem nullos amplius dolores sentio; neque in crure aliud patior quam modicum pruritum, qui me non cruciat, sed solum admonet devotionis erga istum Sanctum; & gaudeo quod reipsa possim eum visitare. Hactenus vernacula sua lingua illa, asserens se a doloribus omnimode liberam, & ab intercessione ejusdem Beatissimi recognoscens gratiam & liberationem.

EX MSS. INSTR.

primum excipit sanitas ab intercessione Beatissimi

dolores sanctum se prosequi.

F

39 Honesta mulier D. Catharina, filia Cæsaris Majani, uxor Stephani Cantellæ, existens in eodem loco ante arcam Beatissimi, clamans, & cum lacrymis exponens affirmavit & dixit mihi: Scriba, nota, & in scriptis tuis repone & conserva: quod ego mulier, quamvis indigna, cum per multas hebdomades tumorem habuerim in manu dextera & inflationem levationis horridæ & magnitudinis ponderisque talis, quod mihi necesse erat appensam ad collum panno tenere cum doloribus excessivis; & omnibus adhibitis medicamentis omnia frustra & infructuosa redibant: quando credebam & manum & vitam perdere, tenens domi exemplum filii mei, ab orco liberati per intercessionem Beatissimi hujus; sicut pro eo vovimus, sic & ego vovi visitare has Sanctas Reliquias. Oh! quid mirabile dictu! Statim peracto voto ante visitationem sanata est manus mea dextera & dolores cessarunt. Videte, videte eam liberam, & ad pristinam sanitatem reductam, tamquam si nullo unquam tempore morbo laboraſſem in ea. Et gloriabatur coram me Notario & testibus, & laudabat Deum in Sancto suo fine fine, ostendens nobis manum liberam;

tum alterius mulieris dexteram ab humerili tumore curatam ostendit.

G

40 D. Joanna, honesta juvenis, filia eorumdem jugalium Stephani Cantellæ & D. Catharinæ, permanens in ecclesia eadem ante arcam Beatissimi, glorificans Deum & gratias agens Deo, dixit: Adnota, Scriba, quia ego puella, Domini Jesu Christi & beatissimæ Virginis indigna ancilla, cum per multas hebdomades febri continua laborassem, piique parentes non cessassent omnia quæ poterant medicamenta adhibere, omnia tamen inania evaserunt, & hoc propter gloriam [Dei & Beatissimi hujus]. Quoniam more fratris mei Petri-Francisci, & dilectissimæ matris meæ, vovi visitare has sanctas Reliquias; & statim febris continua dereliquit me, & sana effecta sum, sicut me videtis in hac sancta ecclesia: ubi cessare non possum, præ gaudio reliabitæ sanitatis laudare Deum in Sanctis suis; & [profiteor] omnem sanitatem obtinuisse per intercessionem Beatissimi hujus. [Et ego Hieronymus Cellius coram duobus testibus notavi singula] prout unaquæque ipsarum mulierum, omnia prædicta vera fuisse & esse, medio

& filia ejus liberata a febri continua.

Digitized by Google

EX MSS. INSTR. earum & cujuslibet ipſarum juramento, affirmarunt; rogantes &c.

41 In Chriſti nomine. Amen. Ego Blaſius Georginus de Verucchio I. V. D. atteſtor, quod cum olim per plures menſes habuerim cor oppreſſum vehementiſſimis doloribus ac paſſione moleſtiſſima & fere intollerabili, porrectis precibus devotis B. Gregorio, ut mihi benigniſer opem de ſua miſericordia ferre vellet; in inſtanti ipſo, cor meum, miraculoſe omni ſolita paſſione ac dolore penitus evacuatum ac immune eſſe cognovi, & me priſtinæ ſanitati donatum: prout fidem indubitatam facio pro veritate, ad gloriam omnipotentis Dei ac ejus Sanctorum, & ad æternam memoriam gratiæ acceptæ ab eodem Beatiſſimo Gregorio. Ideo hanc ſcripturam meo nomine, cognomine & ſigillo roboravi, ad fidem Verucchii die XXVIII Auguſti. *Hactenus ille: ſequitur deinde fides Hieronymi Celii eandem ſcripturam, XX menſis Septembris ſibi exhibitam, ſubſignantis.*

Inſtr. 25 42 . . . . XX menſis Septembris . . . . adm. Rev. P. Baccalaureus Paulus Joſephus Caſatus Mediolanenſis, Ordinis Eremitarum S. Auguſtini, & ad præſens Prior Conventus S. Georgii civitatis Cerviæ, medio ejus juramento, tacto pectore more Sacerdotali, ad B delationem mei Notarii, infraſcriptam fidem fecit tenoris ſequentis, vulgari ſermone loquendo ad majorem intelligentiam, & claritatem, qualiter veritas ſuit & eſt, quod infirmatus prædictus Pater ſpatio quatuor menſium febre continua, poſt adhibita omnia humana remedia neceſſaria, & poſt fruſtra mutatum aerem meliorem, non potuerat liberari ab illo ſuo gravi morbo. Occaſione autem eundi Verucchium quod pertinet ad Legationem Romandiolæ, diœceſi Ariminenſi in ſpiritualibus ſubditum, cum pro ſua devotione curaſſet aperiri arcam, in qua jacet corpus B. Gregorii de Verucchio, atque devotiſſime tetigiſſet ipſius caput, ejuſque patrocinium apud Deum invocaſſet, intra paucos dies liber remanſit a d. morbo: ſicuti etiam D. Paulus Nicolaus Caſatus Mediolanenſis, nepos d. Patris Prioris, quietiam ipſe febri continua laborans, mediante interceſſione S. Gregorii de Verucchio, infra paucos dies totus ſanus & liber extitit. Quæ quoniam omnia veriſſima ſunt ad perpetuam memoriam tantæ gratiæ a Deo obtentæ per interceſſionem & patrocinium dicti B. Gregorii, præſentem fidem propriis manibus ambo ſubſcripſerunt. *Subſcripſerunt autem ut depoſuerunt vulgari lo-*C *cutione: Latine deinde Notarius ipſe concludit & addit*: Actum in Conventu S. Georgii præſentibus D. Brunoro Baruco & Matthæo de Fabris, teſtibus de Cervia ad hoc vocatis. Et ego Chriſtophorus Armilus, civis & auctoritate Apoſtolica Notarius Cervienſis in Archivio Romano deſcriptus & Archiviſta d. civitatis: *ac denique*. Quia ego, *inquit*, Hieronymus Cellius, Notarius & modo terræ Verucchii Archiviſta ſumptam copiam collationavi cum originali tranſmiſſo, & mihi data eſt ad conſervandum cum aliis meis rogitibus & cum eo concordare inveni, ideo pro fide ſubſcripſi & ſolito ſigno meo & d. Archivii ſignavi requiſitus.

Inſtr. 16. *Item alius* 43 . . . . XXIV Septembris . . . . Mag. Jacobus Maſtignonus de Verucchio expoſuit mihi. O potentiam Dei noſtri Creatoris! o bonitatem ejuſdem Salvatoris! qui in hunc mundum venit, & cum hominibus habitavit, ut eis gratias & beneficia impertiret, unde facit ſurdos audire & febribus imperavit, ita ut admirarentur turbæ & exclamarent magna voce, Quis eſt hic qui ſurdos facit audire & mutos loqui & imperat febri? Hinc eſt quod per interceſſionem Sanctorum ſuorum voluit etiam eadem ſanitatis dona pie ad ſe confugientibus elargiri. Quamobrem prædicta Mag. Jacobus Maſtignonus dicta & pro veritate affirmavit medio juramento, ſe paucis jam diebus elapſis a continua & inceſſante febre fuiſſe ardentiſſime vexatum & afflictum. Neque remedia pharmacalia ei opem ullam dabant ut ab ejuſmodi morbo liberaretur: quare vitam præſentem cum futura commutare credebat. Sed factum eſt ut Nicolaus puer ejuſdem Mag. Jacobi filius, hanc acerbiſſimam infirmitatem cuidam Religioſo Auguſtiniano narraret. Qui Religioſus hortatus eſt eumdem puerum, ut patrem adiret; & quod ſe interceſſioni B. Gregorii Verucchienſis Ordinis S. Auguſtini devote commendaret, illi diceret. Ivit domum puer filius, & patri omnia narravit. Unde idem mag. Jacobus recordatus adfuiſſe in eccleſia S. Auguſtini, quando illemet B. Gregorius ſanitatem attracti cruris & genu Petro-Franciſco Cantellæ à Deo obtinuit; ſtatim qua potuit ſpiritus pietate, potenti & efficaci ejuſdem beatiſſimi Viri patrocinio & interceſſioni ſe commendavit. Continuo autem ferviditſima & letalis febris imminul cœpit, pauciſque horis prætertis omnino ceſſavit: & Dei gratia & B. Gregorii interceſſione integram virium facultatem poſt paucos dies perfecte obtinuit, & nunc ſanus ſuam artem exercet ut prius. Ideo me Notarium rogavit, ut ad Chriſtianorum exemplum hæc omnia inter mea E ſcripta ponerem. Actum in platea publica ante apothecam ſuprad. Mag. Jacobi in Capitanata S. Petri, præſentibus D. Simone Lando & D. Andrea de Georginis de Verucchio teſtibus rogatis. Et Ego Jacobus Borgheſius de Verucchio Notarius publicus Apoſtolica auctoritate, præſcriptam copiam facta diligenti collatione cum ſuo originali concordare inveni: ideo ſubſcripſi & ſolito mei tabellionatus ſigno munivi & publicavi. *Item idem deinde Jacobus Borgheſius in ſubſequentibus uſque ad num. 53.*

Inſtr. 27 44 . . . . XXIV menſis Septembris . . . . honeſta mulier Franciſca de Bronzettis Verucchienſis, conjux Georgii Imolenſis de Arvertano diœceſis Ceſenæ & nunc habitantis in caſtro S. Joannis in Marignano diœceſis Ariminenſis, ut ibi ſua arte victum ſibi & familiæ ſuę acquiſtet, depoſuit & medio juramento aſſeruit, d. Georgium virum ſuum per aliquot menſes dolore gravitſimo & ſurditate unius auriculæ fuiſſe afflictum, ex qua infirmitate omnino detinebatur, ne victum neceſſarium lucraretur: & totum corpus jam jam viribus privatum erat, adeo ut etiam in magno timore eſſet amittendi vitam. Quare auditis quotidianis gratiis, quæ a B. Gregorio Auguſtiniano Verucchienſi F ad ſe pie recurrentibus a Deo impetrantur, nuntiavit eidem amantiſſimæ ſuæ uxori ut toto cordis fervore illum eidem Beato commendaret. Quæ ſtatim ad eccleſiam S. Auguſtini Verucchienſis advolavit, & genibus flexis ante arcam in qua jacet corpus d. Beati, ſanitatem pro d. Georgio viro ſuo ab eodem Beato tota mente petiit. Nec fruſtra preces effudit nam paucis diebus interjectis, ſumma gaudio ejus & hilaritate cordis audivit, d. Georgium virum a ſurditate auris fuiſſe & eſſe liberum; & corpus ejuſdem nullo amplius morbo nec impedimento detineri, ſed optima ſanitate frui, artemque ſuam ut prius & melius exercere. Quibus ſic ſtantibus rogavit me &c. Actum in domo Mag. Joannis Antonii Bronzettis in contrata & Capitanata S. Andreæ. . . .

CAPUT V.

Reliqua gratiæ mortuo Olivi deſcripta.

45 IN Chriſti nomine, anno a ſanctiſſimo ejus natali MDCI, die vero V Octobris . . . honeſta Inſtr. 31 mulier Joanna de Majanis & uxor Hieronymi Mat-

tonæ

A tonæ de Verucchio, ſponte & nulla vi adducta, ſed a veritate impulſa, dixit & affirmavit ſe per multos dies febris infirmitate graviſſima in lecto detenetam fuiſſe; & certo diem ſuum, licet ſit in florida ætate, obituram exiſtimaſſe: quia ſubito corporis viribus omnino privata fuit, nec remedia adhibita morbi vim expellere & detrudere potuerunt. Quare cum ſibi ultimum diem imminere cognoſceret, ad auxilium B.Gregorii Verucchienſis Auguſtiniani confugit: & voto facto viſitandi per tres vices corpus venerabile ejuſdem Beati, qui in eccleſia Patris ſui Auguſtini ſanctiſſimi jacet; eodem tempore omnipotens Deus vires conceſsit eidem mulieri pie ſupplicanti, per interceſsionem ejuſdem B.Gregorii ut ſurrexerit e cubili, & potuerit d. eccleſiam petere, uti fecit: nec votum adhuc implevit quin ei priſtina ſanitas reddita a Deo fuit. Ideo hanc gratiam ob præd. Beati patrocinium ſibi collatam a ſummo Creatore pro certo habens, voluit me Notarium, ad perpetuam rei memoriam, prædicta inter ceteros meos rogitus collocare; tamquam veriſsima & indubitata, prout medio juramento aſſeruit & affirmavit....

Sanatur mulier mortali febri decumbens.

Inſtr. 29.

46 ... Die VII. Octobris ... Petrus-Franciſcus, filius qu.Mag. Franciſci de Manduccis, Verucchienſis, aſſeruit & pro veritate affirmavit, quod die IV d. menſis & anni ivit ad eccleſiam vulgo dictam della villa RR. PP. FF. Reformatorum S. Franciſci, ut ibi confiteretur peccata ſua, ſicuti fecit. Poſt confeſsionem profectus eſt ab eadem eccleſia ut regrederetur Verucchium. Sed cum abeſſet a d. loco Villæ per quartam partem unius milliarii, juxta arundinetum ſeu cannetum ſitum juxta viam publicam, tres viri, velatis faciebus, armis diverſis onuſti, ex inſidiis aggreſsi fuerunt d. Mag. Petrum-Franciſcum, animo eum occidendi. Quare laxatis tormentorum bellicorum rotis, omnes curarunt eumdem mortaliter lædere: & ipſe Mag. Petrus-Franciſcus, cognoſcens naturaliter ſe non poſſe certum mortis periculum evitare pio mentis affectu & toto corde auxilium B.Gregorii Auguſtiniani Verucchienſis enixe petiit & imploravit, ut a ſecura & inevitabili morte eum, Deo dante liberare veller. Unde factum eſt, ut Deus, ob d.Beati preces & patrocinium, per brevem orationem & commendationem ſupplicantis exaudiret. Nam permiſit Deus ut ignis intus d. tormenta bellica non accenderetur & globuli exire non poſſent, licet pulveris fumus foris viſus fuerit; & ſic ab eo mortis periculo illæſus evaſerit.

Invitatus ab hoſtibus perſonaliter.

Invitatus ab eorum ſeipſi ignem non revelantibus.

47 Attamen dd. aggreſſores abſtulerunt pugionem d. Mag. Petro-Franciſco, & pluribus vicibus eum percuſſerunt, & præcipue uno ictu in ventrem pupugerunt, ex quo ictu & percuſſione adeo pugionem intus infixerunt, ut una cum olivi arbore eumdem Mag. Petrum Franciſcum infixum reliquerint, & jam mortuum eſſe crediderint: ex qua percuſsione ipſe etiam putavit vitam omnino amiſiſſe. Sed idem Beatus eum incolumem ab hoc etiam periculo ſervavit & immunem reddidit: quia thorax cum ſubucula tantummodo læſus fuit. Unde poſtquam dd. aggreſſores diſceſſerunt, ipſe vix potuit pugionem ex olivo extrahere, quia contortus, incurvatus, complicatus in ea arbore ex vi percuſsionis erat. Quare ſtatim ad eccleſiam D. Auguſtini, ubi ſacrum monumentum d. B.Gregorii extat, ivit: & Deo gratias agens pro vita ſibi ſervata patrocinio d. Beati, ad aream ejuſdem d. pugionem devote appendit, ut ibi ad perpetuam rei memoriam remaneret. Et quia ex hominum memoria gratias tantas & adeo ſingulares non deleri intendit, ideo me Notarium rogavit, ut illa, tamquam notiſsima & veriſsima, inter rogitus meos adſcriberem.

Ex ipſis ab eorum pugione infixum reliquerint.

Invocatio B. Gregorii.

48 .... Die x Octobris ... Hieronymus Soarpa de Verucchio aſſeruit & pro veritate ſponte affirmavit, ſe tranſactis diebus e ſubito & vehementiſsimo capitis dolore imo doloribus, ad partem ſiniſtram adeo correptum & afflictum fuiſſe, ut caput ſibi videretur in duas partes ſecari & dividi; quo circa quotidiana & continua febris vi etiam affligebatur, unde totius corporis vires amiſerat & mori arbitrabatur. At quia ſibi ſatis conſtabat, & conſtat, B. Gregorium Auguſtinianum quotidie gratiis & miraculis clarere, idcirco eidem Beato preces porrexit, majori qua potuit ſpiritus humilitate, ut ſibi dignaretur ab omnipotenti Deo priſtinam ſanitatem obtinere. Neque incaſſum preces ſuas effudit. Nam ſtatim tales vires eidem Hieronymo conceſsit Deus, ut poſſet eccleſiam D.Auguſtini adire, in qua jacet corpus venerabile d. B. Gregorii. Ad ſacram aream cujus ubi pervenit, porrectis prius precibus, tetigit ſua capite, doloribus pleno & afflicto, linteamina ſuperpoſita ipſi aræ d. Beati. Mirabile quidem dictu & auditu, quia ſtatim omnes capitis dolores evanuerunt, febris omnino ceſſavit, & eum prorſus dereliquit, & paucis interjectis diebus vires corporis reaſſumpſit. Idcirco recognoſcens tantam gratiam ſanitatis ſibi a Deo datam ob merita & patrocinium d.B.Gregorii, voluit me Notarium hæc omnia exarare & in meis rogitibus ponere tamquam veriſsima, prout tactis &c. juravit.

Ex MSS. INSTRUM. Inſtr. 30. Curatur dolor interioſſimus capitis.

Caſtis linteaminibus aræ.

49 .... XXIV Octobris ... Rev. adm. P. Baccalaureus Fr.Paulus Fedrizzonius Cervienſis, ſacri inſtituti Auguſtiniani profeſſor, ac de familia conventus S. Auguſtini terræ Verucchii ſponte dixit & certo affirmavit medio ejus juramento, more Sacerdotali tacto pectore, ſe de anno MDCXLIX tempore autumnali, per duos menſes ab ardentiſsima & quotidiana febre vexatus fuiſſe, a qua per interceſsionem D. Nicolai Tolentinatis immunis evaſit. Verum in humero ejus ſiniſtro peracerbus dolor remanſit, a quo aſſidue afflictus adeo graviter fuit, ut brachium etiam pene inutile fuerit a d.tempore infirmitatis prædictæ uſque ad ultimam Dominicam menſis Maji MDCLI. In qua die cum apertum fuerit ſacrum monumentum, ubi venerabile corpus B.Gregorii Cellii Auguſtiniani Verucchienſis jacet, juxta annuum & ſolitum morem illud aperiendi; ipſe Rev.adm.P.Baccalaureus Fr. Paulus præfatus, ſe potenti apud Deum interceſsioni ejuſdem B.Gregorii ex corde commendavit, humiliterque eum rogavit, ut a prædicto humeri dolore ſe liberare veller. Et quia ejuſdem Beati caput, ſemper cæleſti odore olens, piis aſſtantibus oſculandum a Sacerdote porrigebatur; idem adm.Rev.P.Baccalaureus Fr.Paulus ardenti ſpiritus affectu curavit, ut ſibi ab eodem Sacerdote, humerus, vehementiſsimo dolore offenſus, illo venerabili capite tangeretur. Ex quo tactu ita dolor ille evanuit, ut amplius deinceps offenſionem ullam d.R.P.Fr.Paulus non ſenſerit; ſed priſtina ſanitate, Deo ſic dante & B. Gregorio intercedente fruitus fuerit. Quocirca ne tanta gratia oblivioni ullo tempore tradatur, ſed ſemper magis hujus beati ſervi Dei Gregorii merita apud Deum & homines elucescant, voluit me Notarium præſata omnia inter mea ſcripta & rogitus adſcribere.

Invocatio B. Gregorii.

Humor cruciatus reddens inutile brachium.

Adnuto ſacris capitis.

50 .... Die XXVII Octobris .... honeſtæ adoleſcentulæ, Baptiſtæ ſcilicet Mariæ, ambæ filiæ Lucæ Domini Rodani de Verucchio, ſponte & per ſe deposuerunt & veritatem eſſe dixerunt, ſe per multos menſium præteritarum hebdomadas febribus continuis & letaliter eas cruciantibus laboraſſe, quibus nulla arte humana liberari potuerunt: ex quo fiebat, ut cum ſint pauperes, victum & alia ſibi neceſſaria parare & lucrari minime poſſent. Verum in Deo confiſæ,

Inſtr.

Item puellæ pauperes duas febribus continuis afflictæ.

EX MSS. INSTRUM. confisæ, & B. Gregorii Augustiniani Verucchiensis, qui permultas alias personas ab hujusmodi infirmitatibus sua apud Deum intercessione liberavit, ut iisdem Baptistæ & Mariæ satis constat, patrocinio tota mente & corde implorato, & facto que voto ejusdem Beati sacrum sepulcrum, in ecclesia S. Augustini Verucchii existens, pluries visitandi, veluti illud adimplere omni spiritus pietate sibi possibili studuerunt; Omnipotens & omnium bonorum elargitor Deus infirmorumque certa salus, per intercessionem d. B. Gregorii, ambabus optatam & imploratam valetudinem clementissime tribuit, easque omnino a prad. febribus immunes reddidit, ut etiam filio illius Reguli Evangelici ipse Deus concessit. Hinc ambæ Baptista & Maria, cupientes ea qua possunt ratione gratias has innotescere ceteris fidelibus posteris, quo erga tantum Dei servum amoris & devotionis fervore accendantur, me Notarium rogavegunt unanimes, uti prædicta omnia describerem, & publicis rogitibus meis tamquam notissima & verissima inferere vellem.

51 *Hactenus Regitus, ut vocant, descripti per Jacobum Borghesium, continuantem regitus ab Hieronymo Cellio usque in mensem Octobris decubitos: qua omnia cum intra quinque menses mutata ac ferre etiam privata fuerint; apparet quanta potuisset similium gratiarum silva colligi, si vel prioribus annis talis abhibita diligentia fuisset vel posterioribus continuata. Verum ut in humanis rebus nihil constans atque perpetuum est, sic neque in Sanctorum cultu: quorum sape favores quanto frequentiores sunt, tanto negligentius admirantur: quasi jam minime necessarium sit scriptis mandare ea, quibus similia quotidie experiuntur mortales. Unum tamen, septemdecim annis quam priora recentius, in fine sic additur.*

52 In Christi nomine. Amen. Anno ab ejusdem sanctissimo Natali MDCLXVII Indictione V, sedente divina providentia S.D.N. Clemente Papa IX. Pontificatus sui anno I, die vero III mensis Octobris, coram me Notario & testibus infrascriptis sponte & libere constitutus R.P. Baccalaureus Fr. Joannes Antonius Para Verucchiensis Augustinianus, Ariminensis diœcesis tacto more Sacerdotali pectore, jurisjurando asseruit & pro veritate affirmavit, se per aliquot annos renum & calculorum infirmitate fuisse acerbe vexatum, & eam ob causam magna cum difficultate & dolore urinam emisisse: sed die XXVII mensis Maji proxime præteriti, id est die Veneris antecedentis sanctissimam Pentecostes celebritatem, in qua solennitate aperienda erat, juxta morem & consuetudinem annualem, & quidem antiquissimam, sacra arca, in qua asservantur semper suavissimo odore redolentia B. Gregorii Cellii Verucchiensis Augustiniani sacra & veneranda ossa; idem Baccalaureus Fr. Joannes Antonius adeo talibus & renum & calculorum afflictissimis & acerbissimis doloribus vexatus afflictusque fuit, ut non urinam amplius e corpore emiserit; sed profluentiam & copiam maximam sanguinis, per totam anted. diem XXVII mensis Maji, mingere numquam destiterit. Qua de re providens ipse Baccalaureus Fr. Joannes-Antonius, & cognoscens se illis efficacissimis doloribus non posse viribus corporis resistere, sed potius mortem raptim expectare debere, neque alla medicamenta ei auxilium ferre; quo potuit majori spiritus fervore, uti alias in suis infirmitatibus & necessitatibus fecerat, ad opem cælestem & intercessionem B. Gregorii sui Ordinis Augustiniani confugit. Neque id frustra: quoniam in sero seu sub vesperum illiusmet diei XXVII suprad. fluxus ille sanguinis omnino cessavit, nec postea tali infirmitate affectus est, sed urinam tunc temporis claram emisit; imo sacris moneribus ecclesiæ suæ sequentibus diebus, sabbathi scilicet & Pentecostes nec non solennis diei Dedicationis suæ ecclesiæ Augustinianæ atque solennitatis d. B. Gregorii, optime potuit satisfacere. Quæ omnia cum ita sint, rogavit me [Petrum Ugolinum] notarium publicum, ut de prædictis omnibus publica hæc conficerem documenta, prout rogatus feci ejusque piis votis requisitus annui....

nec ullum quam in pro urina reddere.

Fides Notarii hac omnia transcribentis.

53 *His ita transcriptis ex originali apud Patres Augustinianos libro per d. Petrum Ugolinum, sequebatur fides publica Priorum & Communitatis terræ Verucchii de ejusdem Notaris legalitate, data die XVI Januarii* MDCLXXVII *subsignante Michaele Faviardo Secretario: ac denique ipsius Notarii authenticatio his verbis concepta.* Et quia ego Petrus Ugolinus de Verucchio, publicus auctoritate Apostolica Notarius, præsentes copias ex libro in quo adscripta & authentica prodigia B. Gregorii Cellii de Verucchio extant, ut in eo videri possunt, bene custodito & conservato in Conventu adm. RR. Patrum Eremitarum Ordinis S. Augustini, & ex rogitibus qu. Petri-Francisci Marzaloni, Hieronymi Celli, & Jacobi Borghesii meique Notariorum publicorum de terra Verucchii, fideliter & de verbo ad verbum propria manu, excepta legalitate Perill. Communitatis Verucchii, extraxi, nil addito nec diminuto, quod sensum mutet; quas facta collatione diligenti cum suis originalibus concordare inveni: ideo pro fide scripsi, hisque me subscripsi, & publico signo mei tabellionatus, quo in talibus utor, munivi; *quod quidem signum ramosum præfert caudicem stirpitus evulsum, cujus scapo affixus ramulus cum initialibus nominis atque cognominis litteris P.V.*

Circa 1667. Fr. Augustinus calculo laborans.

DE B. PHILIPPO AQUILANO

EX ORDINE OBSERVANTIÆ REGULARIS S. FRANCISCI,

D.P. SULMONÆ IN ITALIA.

ANNO MCCCC-LVI

Cultus & virtutes B. Sulmonensis.

PElignorum veterum insignis & antiquissimâ urbs Sulmo *sive* Sulmona, *cujus Episcopalis titulus cum Valvensi conjunctus hodieque perseverat, quamvis multum se jactet P. Ovidii Nasonis natalibus, ejus versibus celebrata, pluris tamen facit habuisse civentem, & possidere mortuum* B. Philippum, *dictum a patria* Aquilanum; *in conventu suburbano Fratrum Minorum Observantium S. Nicolai nuncupatum, qui est octavus Provincia S. Bernardini apud Gonzagam. fundatus circa annum Domini* MCCCCXLIII. *Ibi Guardianus erat Philippus, cum hac IV Maji moreretur anno* MCCCCLVI. *Ibi sacellum sub ejus nomine frequentatum ab incolis, infirmos suos illuc inferentibus, nec raro sanos offerentibus. Ibi mausoleum Beati, miraculis clarum, in sacello Mazzara familiæ proprio; quo nunc, dum nova ecclesia struitur, dissoluta, arca sacri pignoris custos asservatur tantisper in sacristia, donec absoluta fabrica augustius collocetur: quod si prius factum intellexerimus, quam mensis hic in lucem prodeat, poterit indicari in Appendice hujus tomi. Nunc dico id quod cultum publicum & minime vulgarem indicat, ipsam aream, qua omnia integri corporis ossa continet, transparentibus insternam crystallis, conspiciendo ea efferre populo, quoties educitur ex alia lignea ipsam includente.*

a *Vitam*

Digitized by Google

Vita a B. Bernardino conscripta, cujus hic epitome.

A 2 *Vitam ejus scripsit* Bernardinus Aquilanus, *etiam ipse illustri Sanctimonia clarus, cujus Funerali, Latina; & Admonitiones vitæ spiritualis, Italica lingua extant, Venetiis editæ anno* MDLXXII.; *cetera ejus opera, utroque idiomate scripta, & adhuc inedita habentur in Conventu S. Angeli, inter Fossam & Ocrem Aprutii opida, uti testatur Waddingus in libro de scriptoribus, numerans in iis primo loco Brevem Historiam Latinam de Cœnobiis & viris provincia S. Bernardini, ad quam B. Philippus spectabat; & inter Italica opuscula, ipsius* S. Bernardini Senensis *& hujus* B. Philippi *Vitas. Hanc inde Italice transcriptam accipere & integram Latine reddere maluissem, quam ex Waddingi Annalibus dare epitomen; sed meo illam petentis & optantis studio, non respondit rerum diligentia, quarum maxime intererat cooperari pro viribus: multa autem solicitatione usus aliud hactenus non obtinui quam ex Ms. vetusto libello, complura miracula B. Philippi continente, pauca quædam, jussu Valvensis & Sulmonensis Episcopi Notarialiter excepta, ipso quo Beatus obiit anno: quæ Latine versa damus post vitæ epitomen: cetera pergimus optare & expectare æque ac ipsius prælaudati B. Bernardini Vitam Italicam diligentissime conscriptam, aut saltem ejus Latinam epitomen editam ab Antonio Amicio consanguineo, dandam* XXIX *Novembris, quo ipsum in dicto S. Angeli conventu coli dicit Arturus a Monasterio, in Martyrologio Franciscano.*

miracula eorum, quorum aliqua dantur ex Ms. loco.

sed omnia ex originalibus integre afferuntur.

3 *Unum hic addo ex Wadingho, quod prælaudatus Bernardinus obierit anno* MDIII *in conventu S. Juliani prope Aquilam, suas autem Admonitiones scripserit anno* MCCCCXCI: *unde intelligitur auctorem ea scripsisse de B. Philippo, quæ partim ipse vidisse potuit, partim ab iis qui viderant, audivisse; adeoque scripturas tam de Vita quam de miraculis ducentesimum annum vix superare. Quæ si nunc difficulter legantur intelligunturque, cogitent quæso illorum Conventuum Fratres, quanto difficilius ea legenda intelligendaque sint post plurium sæculorum lapsum, si tamen tandiu evadant exitium, quod eis imminet ex eo ipso, quod quæ intelliguntur ægre, negligantur plerumque & facillime pereant. Dent igitur operam, ut superata qualicumque difficultate, ejusmodi monumenta conservari perpetuum possint in hac nostra collectione.*

V I T A

Ex Italico B. Bernardini fere synchroni

F *a Wadingo tomo* VI *Annalium Latine contexta*

A patre fœteriori tibrum additus.

1 PHilippus Aquilanus, patre Amico Fociano, matre Bucia, apud Cassinam, agri Aquilani oppidum, modico genere natus, anno ætatis sexto utroque parente orbatus, a Jacobo avunculo susceptus est. Ab illa ætatula summam præseferens honestatem & morum gravitatem, placida quadam hilaritate ab ipsa natura præditus, jam tum cœpit jejuniis & piis vitæ institutis assuescere. Integri anni singulis diebus supra parentum sepulcrum prolixe orabat, interrogatusque quid illic faceret, respondit, se parentum beneficia, quibus poterat modis, compensare. Peccata prævenit pœnitentia: prius enim castigavit quam commisit. E lecto surgens, in paleis aut nuda humo brevem delibans somnum, reliquam noctis partem precibus tribuebat. Indusii mollitiem omnesque corporis delicias procul ablegavit; & pro cilicio, quod non habebat, interiores vestes opplebat pungentibus & aculeatis seminibus Teutlomalachæ, vulgo Spinacii, quod etiam pœnitentiæ genus post susceptum institutum Franciscanum retinebat. Clericali habitu susceptu, grammaticæ operam dedit, reliqua studia prosecuturus quæ sacerdotali judicabat idonea dignitati. Sed provectioris factus ætatis, mundana expertus pericula, & peritiores exosus delicias, tutiorem vitæ normam delegit, sub formula a S. Francisco præscripta.

Ex vvadingo.

Ab Christi deis Miseria.

2 Exultavit ut gigas ad currendam viam istam Dei mandatorum, non solum præcepta & saluti necessaria, velut pusillus aut spiritu infirmus, verum superexcellentia virtutis opera & consilia Evangelica, tamquam virtute potens & fide robustus, hilari vultu lætaque mente observabat. A vino, ut plurimum; a carne, semper abstinebat; jejunis, verberibus, mirisque modis corpus excrucians. Superiorum nutibus prompte obediebat; eorumque reprehensiones, eo alacrius quo severiores excipiebat. Teneerime aliorum miseriis & fragilitati compatiebatur, ergo seipsum prorsus immisericors. Simplicitatem columbinam incessu & verbis repræsentans, in operibus & consiliis serpentina utebatur prudentia. Nihil ponderosum absque consilio aggrediebatur, & secum tacitus ruminabat quæ cælitus infundebantur beneficia. Omnia, quæ prospiciebat vel agebat, materiam suppeditabant altiora contemplandi. In chori concentu, cælestis curiæ suavissimam harmoniam; in oratione confratrum, Sanctorum communionem, piamque pro nobis intercessionem; cubitum iturus, mortis imaginem & angustam sepulturam; in vermiculis e corpore prodeuntibus & molestè mordentibus, horribilia sepulturæ germina, in religiosa mendicitate, Christi voluntariam paupertatem; in igne, glacie, tenebris, fœtore, internæ tormenta protinus, tamquam præsentia, contemplabatur. Temporis æquus æstimator, nullum absque fructu permisit elabi.

& obtrectationibus exercitatus.

3 In oratione assiduus, quotidie post Completorium accuratissimo examine singulas discutiebat illius diei actiones; & siquidem severe judicabat vel minimum deliquisse, severiori corripiebat supplicio. His ea hora semel intentus vidit satanam, in monstruosæ capræ terrifico spectro, lampadem, coram divini Corporis depositi lucentem, extinxisse. Tum ille intrepide: Hæ tibi artes, futilis joculator, minime proderunt: neque enim me ab oratione turbabis, neque sacras aras tenebris offundes. Educto protinus e culina lumine, lychnum accendit, & lampadem altiori tractu suspendit. Secundo & tertio his repetitis, & capra in fœtidum hircum conversa, indignatus vir Dei; Abi, inquit, in malam rem: in Dei nomine tibi præcipio, ne me amplius ab oratione perturbes. Confusus abiit inimicus, neque ausus est deinceps molestiam inferre.

a se visa tum audita.

frequens ad missas audiendas.

4 Officium divinum summa attentione, corpore erectus, neque muro neque sedili neque ullo innixus sustentaculo, persolvebat. Arcanum Missæ sacrificium quotidie offerebat, & quotquot in templo Sacra fiebant, diligenter audiebat; dicens, nullum tempus utilius quam in Missis legendis aut percipiendis impendi. Castitatis vigilantissimus custos, minimas, quæ obrepere solent, inhonestas cogitationes diligenter eliminabat; prudenter dicens, quod si arbor prius radices non egerit, neque frondes neque fructus emittat. Beatus, ajebat, qui tenebit, parvulos suos, & ad petram allidet: Sponsus animæ nostræ & zelotypus & delicatus, honestatis nullam sufert injuriam. Si quem audiebat verba proferentem minus honesta, peracriter reprehendebat, nullius sexus aut qualitatis habito discrimine: eo tamen dicebat modo, ut nullius indignationem incurreret; eoque fructu, ut quoscumque à se correptos vere redderet criminis pertæsos & corde contritos. Mulierum consortium diligentissime fugiebat, & annis quindecim nullam in facie conspexit: eamque tandem a Deo gratiam consecutus est, ut ad feminarum non magis quam ad ligi moveretur aspectum.

& castitatem feliciter custodiens.

§ Unius

Digitized by Google

EX VVAD LINGO.

5 Unius tentationis ei reliquit Dominus exercitium, videlicet ſomni moleſtiam: quam ut effugeret, per integrum triennium, multo verbere ſevere in corpus ſuum animadvertebat. Aliquando vinctis manibus injectoque ad trabem ſune ne in terram decideret; aliquando ligatis manibus & pedibus ad lecti ſcamnum, ſæpe glomerato corpore, colligatis conjunctiſque manibus & pedibus, inſtar agni vel hœdi revincti; vel ut plurimum ſedens, numquam jacens, breviuſculum ſomnum delibabat: eo autem diligentius tentationem hanc propulſabat, quo vehementius moleſtis inſomniis & inhoneſtis viſionibus afflictabatur. Miſere aliquando concuſſus quid ageret? interrogavit Joannem Capiſtranenſem. Patienter ferendum & viriliter agendum, reſpondit, omnemque hanc afflictionem ad meriti augmentum fuiſſe permiſſam. Otium, malorum ſeminarium, ſummo fugiebat ſtudio: & ſiquod ſupererat orationi tempus, religioſis devovebat exercitiis. Animadvertens humiles caſas & paupercula ſui inſtituti domicilia libris choralibus, Pſalterio, Antiphonario, aliiſque ſimilibus indigere; ſtatuit hos ſcribendi modum, etſi difficilem, condiſcere; mireque conſecutus provinciam
E omnem his libris complevit. Oratoria multa, in ſilvis vel hortis cœnobiorum, vel ædificavit vel reſarcivit; probe ſciens, quod licet loca hominem non ſanctificent, valde tamen ad bene operandum pro ſua juvant opportunitate; & commodius a turba ſeparati orant viri contemplativi, quam ſi aliorum commercio diſtrahantur. Strictiſſimæ paupertatis amator nihil in victu aut veſtitu ſuperfluum, nihil in utenſilibus neque eccleſiæ paramentis pretioſum admittebat, dicens, pauperes Fatres paupere cultu debere gloriari.

6 Solidam prægnantemque hominis virtutem conſpicientes Superiores, inſtruendis tironibus præfecerunt: quibus ille optimam, quam a Fr. Savino *a* de
a Campellis Provinciæ S. Franciſci viro ſanctiſſimo, diſciplinam accepit, cum fœnore inſtillavit. Illud ei potiſſimum ſtudium, cæleſtium contemplatione a terrenis avocandi, & oratione mentali Deo conjungendi; neque adeo inhiabat laboribus corpus atterere, quam ſpiritualibus documentis animum colere, & internas paſſiones mortificare. Chriſti vitam piis exercitationibus docuit æmulandam, ſed præ omnibus myſteriis Paſſionem meditandam, quam quindecim punctis ſeu partitionibus optimo ordine diſtribuit.
C Eam ipſe tam vehementer intimo impreſſit cordi, ut quoties illam referri audiret, ſummo cruciaretur dolore: & ſingulis feriis ſextis Paraſceves eamdem lugubri ritu explicantibus, verbere multo, ſanctiſſimo jejunio, lacrymis, impatienti ejulatu, adimplebat ea quæ deerant Paſſioni Chriſti in corpore ſuo....

7 Etſi ſubeſſe mallet quam præeſſe, conſtrictum majorum præcepto oportuit aliquando aliorum regimen ſubire. Ita tamen regebat, ut potius ſervire videretur; & aliis præfectus, omnibus eſſet æqualis,
Eccl. 32, 1 illius ſecutus conſilium qui dixit: Rectorem te poſuerunt, noli extolli, eſto in illis quaſi unus ex ipſis: curam illorum habe, & ſic conſide, & omni cura tua explicita recumbe: ut læteris propter illos, & ornamentum gratiæ accipias coronam, & dignationem conſequaris, corrogationis. Talem ille ſecutus eſt placido & prudenti regimine opinionem, ut omnes ſe illius tradere cuperent diſciplinæ, nec eſſet in illa provincia qui non optaret ei cohabitare. Non erat qui de eo loqueretur verbum malum, nec qui ad Prælatos majores querelas tranſmitteret. Imperfectos ad Regulam componebat, perfectos ad potiora ſtimulabat. In redarguendo vehemens, in monendo ſuavis, in præcipiendo nullius animum exulcerabat, probe conſiderans quod Prælatus indiſcretus facit inobedientem ſubditum. Juſtitiam & miſericordiam ita contemperabat, ut delicta non remanerent impunita, neque delinquens exaſperatus: etenim juſtitia ſine D miſericordia, ſeveritas eſt; & miſericordia ſine juſtitia, incentivum præbet delinquendi. Moleſte ferebat, ſi quem videbat otioſum: atque unicuique ſuum deſignabat miniſterium.

8 Signis etiam & prophetiæ floruit virtute. In conventu *b* Terami juvenculam a dæmone oppreſſam, *b*
præcipiente Guardiano, Cruce ſignavit, ſtatimque a malo genio liberavit. Sulmonenſis cœnobii factus Guardianus, viam quæ ducebat ad civitatem *c* non parvo labore fecit ampliari. Interrogatus a Fratre collaborante, ut quid tanto Fratrum ſudore & aliquot impenſis ſemitam curabat dilatari; Pauculis, inquit ille, Fratribus noſtris callis iſte abunde ſufficit: ſed prope eſt tempus, quo ingens populorum multitudo hinc ſit tranſitura. Verum prædixiſſe apparuit, cum poſt ejus mortem, crebris commendatam miraculis, maximus fieret ad ſepulcrum piæ gentis concurſus. Magno æſtuans Deum videndi ardore, viginti annis Deum rogavit, ut e corporis ergaſtulo ſuſpirantem animam placeret educere. Sæpiſſime repetebat illud Apoſtoli, Cupio diſſolvi, & E
eſſe cum Chriſto: addebatque ſe valde iis invidere Phil. 1, 23
qui ad Chriſtum præceſſerant.

9 Tandem exauditos cœpit ægrotare, deinde variis morbis affligi, & ingraveſcentibus doloribus vehementer torqueri: in quibus illa dumtaxat ejus vox audiebatur, Dominus fortitudo mea, Dominus refugium meum & liberator meus. Demum languidulo ſpiritu cum ſentiret mortem propinquam, præmiſſa Confeſſione, devotiſſime ſanctiſſimum Chriſti corpus, flexis extra lectum genibus, appenſo ad collum fune ſuſcepit: ſuſceptaque a S. Franciſco tranſgreſſionum venia, feliciter migravit ad Dominum anno MCCCCLVI, die IV Maii, in prædicto Conventu Sulmonis, quem regebat. Corpus, dum viveret ad nigredinem tendens, & facies fuſca, ita facta ſunt alba, & labia quaſi roſa rubentia, & membra omnia adeo tractabilia & mollia, ut omnes mirarentur cuperentque tangere & venerari. Acceſſit ad viri ſancti honorem gloria miraculorum; quæ magno numero Notarii manu collegit Epiſcopus *d* Sulmonenſis, & alia plurima Fratres ſcripſerunt.

10 Ejus vitam ſcripſerunt Marianus, *e* Florentinus, Marcus *f* Ulyſipponenſis, Petrus *g* Rodulphus; atque omnibus diffuſius ejus conterraneus B. Bernardinus Aquilanus, quæ circumfertur manuſcripta, ex qua ego potiſſima decerpſi. In opuſculo quod de Provinciæ S. Bernardini cœnobiis compoſuit, iſta de hoc ſancto viro ſubjungit. In loco S. Nicolai prope Sulmonem, corpus B. Philippi Aquilani requieſcit, qui paupertatis maximus zelator fuit, caſtitatis & obedientiæ maximus amicus, oratione devotus, diſcretione ſingularis, humilitate præcipuus, ſimplicitate purus, prudentia cautus quaſi ſerpens, contra diaboli inſidias ſemper intentus, & (ut brevibus multa complectar) ſingularis noſtri Beati S. Franciſci filius. Cunctis erat ſpeculum ſanctitatis, tamen totis viribus ſuam ſanctitatem abſcondere nitebatur: ſed (ſecundum Dominum, qui dicit, Nemo accendit lu- Luc. 11, 33
cernam & ponit eam ſub modio, ſed ſuper candelabrum, ut luceat omnibus qui in domo ſunt) quanto magis nitebatur abſcondere, tanto magis ſanctitas ejus circumquaque diffuſa fuit. Denique poſt mortem multa miracula Deus oſtendere voluit, ut patet Sulmone: de quo viro plura nunc alia non dico, quia vitam ſuam late deſcripſi.... B. Joannes Capiſtranus, audita ejus morte, vehementer indoluit, & dixit: Heu mihi! quia incolatus meus adeo prolongatus eſt,

Digitized by Google

est, ut post sanctum hunc virum inter has ærumnas oporteat suspirare *b*. Felix urbs Sulmonensis, quæ tantum meruit possidere thesaurum.

ANNOTATA.

a *Spoletinus hic fuit, fortassis proprio familiæ nomine dictus de* Campellis: *nam etiam anno* 1660 *Spoleto transeuntes ibi invenimus nobilissimum eundemque rei historicæ scientissimum virum illis cognominem D. Bernardinum de Campellis. Waddingus post alios* Beatum *appellat & obiisse scribit anno* MCCCCII, *significque & virtutibus admirandum, sepultum esse ad S. Damianum Assisii. Arturus refert eundem* VII *Julii: sed nos nullum invenimus illius monumentum, ne dum cultum aliquem. Cæterum qui sub illo tirocinium habuit B. Philippus, ætate grandæva debuit obiisse.*

b Teramo *vulgo, aliàs* Interamnium, *ad Tordinum fluvium, qua alio rivulo accurrente augetur, Aprutii oppidum versus Marchiam Anconitanam.*

c *Gonzaga dicit quod* Conventus Sulmonensis longiusculè a vallo ædificatus *sit*, quem fratres quatuordecim satis commodè inhabitant.

B d Fr. Donatus Bottinius Neapolitanus, ex Ordine Eremitano, Cupersanus antea Episcopus, ad Ecclesias Valvensem & Sulmonensem regendam translatus an. 1448 IV Nonas Septembris, Cathedralem Sulmonensem mirabiliter exornavit, variaque supellectile & cultu ecclesiastico ditavit ad invidiam. *Ita Ughellus tomo* 1. *Italiæ sacræ, successoris ingressum (qui fuit* Fr. Bartholomæus de Scalis ex Ordine S. Dominici Sulmonensis) *assignans anno* 1463. *Cæterum miraculorum ejus jussu notatorum non magnus numerus fuisse videtur, si ea solum notata sunt quæ jam jam dabimus.*

e *Ejus Chronica Ms. inedita sunt Romæ apud successorem Waddingi Haroldum.*

f 3 *Parte Chronicorum lib.* 3. *cap.* 62.

g *Lib.* 1 *Historiæ Seraphicæ, ubi pag.* 127 *veram hujus sancti viri effigiem invenies cum elogio, in quo dicitur* D. Bernardini, Aquilæ publicè in foro concionantis prædicationibus inflammatus (*in margine notatur* aliter B. Joannis Capistrani *sermonibus id tribus*) ingressus ordinem anno 1426 & mansisse in religione annos triginta: *quorum omnium fides vacillat, si vere sub B. Bernardino de Campellis tirocinium posuit, isque obiit anno* 1402. *Decepit Rodulfum Bernardini nomen, perperam intellectum de* C *S. Bernardino Senensi, qui usque ad annum* 1444 *vitam produxit, & pro annis* 30 *potest fortasse dici annis* 60 *in religione mansisse Philippus. Multo minus verosimile est quod de B. Joanne Capistrano suggeritur in margine: de hoc enim dicit ipse Rodulfus quod ordinem solum ingressus sit anno* 1415: *quamvis etiam hic Aquila potuit fuisse concionatus, & B. Philippo haud dubie fuit familiaris, Capistrani non longe ab Aquila natus.*

h *Sed non supervixit diu, eodem anno* 1456, 23. *Octobris in Hungaria mortuus; quando veram ejus dabimus.*

MIRACULA

Ex veteri Ms. Notariali Italico.

Hæc sunt miracula B. Philippi Aquilani, Ordinis, Fratrum Minorum de Observantia, examinata per Episcopum Valvensem aut Sulmonensem.

Tutius sive corporis mala prævidet.

1 Masius Dominici de Juliano, ex provincia Aprutii, comparens & stans coram Domino Episcopo Valvensi aut Sulmonensi, ad declarandam gratiam, quam recepit per votum factum B. Philippo Aquilano Ordinis FF. Minorum de Observantia, ipso quo obiit anno a Guardianus in loco S. Nicolai Sulmonæ, dixit, quod longo tempore passus fuit certam infirmitatem, unde graves existebant dolores, corpori suo admodum molesti, non tamen æqualiter semper, sed aliquando magis magisque intensi. Ab initio autem Maji usque adeo afflictus fuit præd. Masius in tibiis, manibus, aliisque membris, solo capite ac ventre exceptis, quod nullam fere corporis partem movere valens, coactus fuerit in lectum se reclinare, nec sine alieno adjutorio levare sese ab eo tantillum posset: patiebatur autem vehementes contractiones in manibus, nec in ipso lecto commovere se poterat nisi ab uxore vel alio quopiam assistente adjutus, neque hoc ipsum fiebat absque magna difficultate. EX VVADDINGO.

2 Ita constitutus pluries a medicis & medicinis subsidium petiit: sede frustrà: quare ad invocandos Sanctos alios se convertit, quos vicina patriæ suæ oppida venerantur. Postea vero in die *b* Pentecostes, dicto mense Maji, intelligens quod ad corpus B. Philippi Deus faceret multas miraculosas gratias & liberationes a variis infirmitatibus, referente eas Bartholomæo Ricciardi de Juliano, subito cum maxima devotione & fide votum fecit d. B. Philippo, dicens quod si meritis & precibus ejus intercedentibus liberaretur a sua infirmitate, iret ad visitandum corpus ejus; indeque regrediens ad suum *c* castellum, depingi faceret ipsius effigiem, collocandam in ecclesia S. Mariæ ejusdem castelli. Hoc voto facto præd. Masius continuo tentavit assurgere, & publice ac manifeste confirmans se recepta gratia liberatum a morbo, ambulavit per castellum: die autem lunæ sequenti liberrime se movens, pedes venit ad d. corpus sanctum B. Philippi cum infrascripeis comitibus. Visus autem fuit ipse Masius, mediante voto & gratia recepta, libere venire & redire. Atque hæc omnia dixit ipse Masius: hi vero sunt testes qui eum comitati sunt: Bartholomæus Ricciardi, Catalda Andreæ & Nina Colai: qui omnes & singuli medio juramento suo confirmarunt omnia præmissa, uti a præd. Masio enuntiata fuerant. b *fatto voto subito convalescit.* E

3 Die XXV mensis Maji Indictione IV, comparuit coram D. Episcopo, Turius Simonis de Juliano ex provincia Aprutii, confitens & dicens quod fuerit infirmus & graves dolores passus in crure sinistro & in nervis circa genu ex una & altera parte: adeo ut per sex annos d. crure uti ad ambulandum nequiverit. Audiens autem quod corpus B. Philippi mortui in ecclesia S. Nicolai prope Sulmonam per Dei virtutem multa operabatur miracula, devotione inflammatus cum spe recuperandæ sanitatis, vovit ad illud visitandum se conferre. Mox vere adfuit divina misericordia, recepit gratiam desideratam ipse, recessit omnis dolor a crure, & sicut promiserat ita continuando suam devotionem venit a præd. Castello Juliani Sulmonam ad d. beatum corpus, magis pedes quam eques; equo tamen subinde utens ad quietem corpori indulgendam: distat enim Castellum Juliani circiter triginta milliaribus Sulmona. Hæc autem omnia narravit d. Turius coram D. Episcopo Sulmonensi, eademque de suo patre coram eodem D. Episcopo sub juramento affirmavit Antonia ipsius Turii filia, esse vera prout supra narrata sunt, præsentibus D. Antonio de Avezzano Vicario Generali præd. Episcopi, nec non Antonio de Pacano, Sulmone commorante; Jacobo Joannis Rainerii Aquilano, Francisco Mag. Petri de Horiano, & Honufrio Manelli de Sulmona, c *Idem erat filius Andrutii civis Sulmonæ.* F

4 Die XXVII d. mensis Maji comparuit coram D. Episcopo Sulmonensi Petrus de Gallutio habitans Miniani in provincia d Terræ-laboris, confitens & dicens, quod infirmus fuit & graves dolores passus in pede sinistro, adeo ut per mensem integrum d *& aliàs pede*

non

EX MS. NOTAR. non potuerit ambulare ad ſpatium unius milliaris neque laborare. Audiens autem quod corpus B. Philippi mortuum ſtaret in eccleſia S. Nicolai Sulmonæ, & per illud multa Deus operaretur miracula, devotione accenſus fecit votum ejus viſitandi cum ſpe ſanitatis conſequendæ. Subitoque voto facto per Dei miſericordiam, compos fuit deſideratæ gratiæ cœpitque ambulare, & ſuam continuans devotionem ve-
a vit pedes ad d. loco Miniani *a* uſque Sulmonam ad d. ſanctum corpus. Nicolaus vero Antonii de d. terra examinatus & adjuratus, ſolenni juramento aſſeruit vera eſſe prædicta: idemque ſimiliter examinata & adjurata affirmavit Joanna Honofrii de Petra Mondaza, ipſius Petri commater.

de teſtis ex cruce dextra.

§ Eadem die & hora comparuit coram D. Epiſcopo Sulmonenſi Nicolaus Antonii ex d. terra Miniani, dixitque ſe fuiſſe infirmum, & graves dolores paſſum in crure dextro, ita ut difficulter magnoque cum labore ad exiguum ſpatium ambularet: hac autem infirmitate laboraviſſe ſe ab ipſa ſua pueritia. Audiens autem quod Deus omnipotens multa operaretur miracula, mediantibus orationibus & meritis B. Philippi in loco S. Nicolai Sulmonenſis, oravit & vovit, quod ſi Deus ſe quoque a ſua infirmi-
B tate liberaret, ſine mora ſeſe conferret Sulmonam, & perſonaliter viſitaret corpus B. Philippi ejuſque ſepulcrum. Facto vero ſic voto, ſubito ſe liberum ſenſit, veniteque perſonaliter nudis pedius ad d. locum & corpus beatum. Quare ſuprad. Petrus ſub ſuo quoque juramento aſſeruit rem ita ſe habere, idemque confirmavit præd. Joanna Honofrii, præſente D. Presbytero Petro de Avezzano Doctore Vicario generali D. Epiſcopi, D. Antonio Victorici Canonico, & Innocente de Corbis Presbytero; & Joanne de Sulmona, ac Paulo Antonio Colai, atque Andrea Ciotti ex civitate Theatina.

f *& mox ex-pore tu-mens.*

¶ Die XXIX menſis Maji MCCCCLVI *f* coram D. Epiſcopo Sulmonenſi D. Maria uxor D. Marini de Caramento, tertii Ordinis S. Franciſci provinciæ Aprutii, ſub juramento interrogata de ſua infirmitate & gratia obtenta, dixit quod inflationem manuum ac genuum patiens per annum unum quorundam medicorum conſilio adhibuit remedia quædam; quibus in grandem tumorem provectum eſt malum, toto generaliter corpore inflato, adeo ut & loquendi & videndi amiſerit facultatem, neque per dies quindecim ci-
C bum aliquem nutritivum ſumere potuerit. Itaque vita ejus in deſperatis paſſim habebatur, & a filiis domeſticiſque veluti jam mortua plangebatur. Hoc in ſtatu acceſſerunt ad eum duo Fratres de Obſervantia, quorum alter Fr. Oliverius, alter dicebatur Fr. Hieronymus: qui infirmam animantes ſuggeſſerunt ei ut ſe commendaret B. Philippo de Obſervantia S. Franciſci, mortuo in ipſorum loco S. Nicolai Sulmonenſis, ut ſibi obtineret gratiam in vitam æternam: addentes, Non diſcedemus hinc donec dixeris Ave Maria. Ipſa autem quæ antea loqui non potuerat, eorum orationibus & Dei gratia mediante, recitavit Ave Maria. Quo viſo, quotquot aderant ipſaque infirma fecerunt votum de viſitando d. beato corpore B. Philippi. Tunc illa cibum popoſcit, & ſubito ſanata venit ad viſitandum d. beatum corpus, per obtentam gratiam libera ab omni infirmitate. Laurentius filius d. D. Mariæ ſub juramento eadem omnia confirmavit, præſentibus ad cuncta Paſchale Coccii de Staffa, Mag. Nicolao Petrucci muratore, Simeone Mariani, Mag. Antonio Angelucci de Sulmona.

Iamque ad mortem di-poſita.

Omiſſis aliis informationibus miraculorum brevitatis cauſa, extracta eſt preſens copia a quodam libro in pergameno manuſcripto antiqua manu, in quo adſunt annotata Vita & informationes miraculorum d. B. Philippi ad Aquila: exiſtente in libraria Venerab. Conventus S. Nicolai civitatis Sulmonis: & facta collatione &c. In quorum fidem ego Notarius Ber- E
nardinus Sebaſtianus &c.

D

ANNOTATA.

a *Clarius infra num.* 6 *exprimitur annus* 1456, *quo omnia hæc facta ac deſcripta ſunt ipſo ſancti obitus menſe.*

b *Paſcha hoc anno* 1456 *celebratum fuit* 28 *Martii, atque adeo ſecutum eſt feſtum Pentecoſtes* 16 *Maji.*

c *Mox infra dicitur* caſtellum Juliani *diſtare Sulmona ad* 30 *milliaria, quale nullum in hodierna Aprutii chorographica tabula invenitur: ſed bene in vicino Comitatu Moliſino, in diſtantia longe majori* Mons S. Juliani; *& in Iapygia ſeu Capitanata, adhuc longius remota,* Caſtellum Julianum.

d *Vulgo* Terra di Lavoro, *Campania Felix; ideo fortaſſis ſic dicta, quod copioſus fructuum quovis anno geminatorum proventus adeo ad eam colendam ſtimulet indigenas, ut nullam anni partem habeant a labore vacuam.*

e *Vulgo* Mignano, *diſtat circiter m. p.* 30. *a Sulmona, quantum fere mons Caſſinus, cui ad Africum jacet intervallo milliarium circiter* 8.

f *Hujus numeri veritas confirmatur per ſupranotatam Indictionem* 4.

DE B. MICHAELE GEDROCIO

D. P. *ORDINIS CANON. REGUL. S. MARIÆ DE METRO*

CRACOVIÆ IN POLONIA.

ANN. circ. LXXXV Ordo S. Mariæ de Metro; *qui etiam* de Pœnitentia ſeu Patientia Sanctorum Martyrum nuncupatur, *ab Alexandro* IV *ſummo Pontifice ejuſque Succeſſoribus confirmatus ſub Regula S. Auguſtini & mendicitatis profeſſione, in veſte candida, rubram ſuper ſcapulari Crucem præferente ad pectus, varia poſſidet etiam nunc & plura olim poſſedit monaſteria in Lithuania atque Polonia. In prima, religionis illius habitum Biſtrici i ſuſcepit* B. Michael Gedrocius, *ex Ducali ſanguine oriundus; in altera, Cracovia ſancte vixit & obiit. Matthias de Michovia lib.* 4. *rerum Polonicarum, quem finit cum anno Chriſti* MDVI *eodemque* XII *poſt obitum ipſius Beati, cap.* 73 *ſic de eo loquitur,* Anno Domini MCCCCLXXXV Fr. Michael Ord. S. Mariæ de Metro de Patientia BB. Martyrum ad S. Marcum Cracoviæ, IV die menſis Maji vitam finivit, in choro ad valvas ſacrarii ſeptentrionem verſus ſepultus. Fuit ſtatura brevis, de natura nanorum; miraculis (ut fertur) glorioſus & clarus... Semper humilis, orans & devotus fuit.

Eiuſdem apud Michovitam verum.

& verum-tamen ſcriptoris cum titulo Beati.

a *Ceteri poſt Matthiam ſcriptores incunctanter* Beatum *appellant, in primis ii qui aliorum Beatorum ipſi familiarium Vitas ſcripſere, videlicet Martinus Baronius in Vita B. Stanislai Caſimiritani, cui* quatuor mortuorum reſuſcitator percelebris *appellatur; Auctor Vitæ B. Simonis de Lipnica, cui eſt,* plurimorum miraculorum patrator clariſſimus: *Opmicus in Vita B. Joannis Cantii, qui aſſerit* inſtar ſidereæ lampadis probitatis ſuæ lumen *in ipſum Joannem* defixiſſe. *In prologo quo-*

que

Digitized by Google

A *que ad Vitam B. Ladislai Gistnovii, hoc ipso* IV. *Maji dandam, dicitur* in templo S.Marci Ord.S.Mariæ de Metro locus *esse* affabre efformatus ad parietem, decoreque debito fulgens, in quo B. Michaelis Gedroc venerabilia ossa requiescunt. *Noster Albertus Wink Kojałowicz, in Miscellaneis rerum ad statum ecclesiasticum in magno Lithuania Ducatu pertinentium, enumerans proprias illius Patronos, proximum a S. Casimiro collocat B. Michaelem Godroyc*, ex antiqua Ducum Godroyciorum inter Lithuanos familia: *& in parte* 2 *Historia Lithuanie, quam Antverpie imprimendam curavimus, lib.* 5 *pag.* 250, *relata S. Casimiri morte ad annum* MCCCCLXXXIV *obita*, secutus est eum, *inquit*, proximo anno, antiquorum Lithuaniæ Ducum sanguis, Michael Dux Giedrocius, non minus morum Sanctimonia quam genere illustris: *in margine autem scribitur* B. Michael.

Ex probatis mr cultu.

Vita olim ex familiarium relata scripta.

3 *Vitam quis primus scripserit, ignoratur: incendio amissam restituit anno* MDLXIV Joannes a Trzciana, Artium Magister, Collegii Majoris Collega, ac Sedis Apostolicæ & Imperiali auctoritatibus Notarius publicus, *prout partim ex ejus Confessario, partim ex aliis*, qui eum bene noverant cum eodem conversantes, sub bona fide ac conscientia accepit, B *coram pluribus fide dignissimis testibus. Hujus vitæ originale autographum servari in conventu S. Marci asserit nobis R. P. Fredericus Schembek, is qui anno* MDCXXIV *in translatione sacrorum ossium eas egit partes, quas infra ex publico instrumento intelligemus; & decennio post Domus nostra Professa Cracoviensis Præpositus, ipsum illud instrumentum nobis misit, una cum Vita Cracovia impressa anno* MDCV, *dedicata Illustriss. ac Reverendiss. D. Petro Tilicki Episcopo Wladislaviensi, nominato Cracoviensi, per Fr. Christophorum Præpositum Libycoviensem & Commissarium Generalem, profitentem in fine se eam dare, qua a Joanne conscripta est*, integra fide, orationis tantummodo cultu immutato: *addo ego interjectis etiam nonnullis post factis, explicationis aut confirmationis causa.*

Ex relatu cæterum

Vita edita anno 1605.

4 *Nobis multo fuisset gratius accipere illam primigenia phrasi; idque ut obtinremus dedimus Cracoviam litteras. Dum autem illa expectatur recudimus quæ habemus collata cum versione Polonica, quam anno* MDXV, *Joachimo Hrabina, Tarnovia & Wendenskia Satrapa, dedicatam, vulgavit Andreas Gronowski Prior S. Marci Cracoviensis, cum quibusdam ex ultimo decennio additamentis; quæ nobis Latine reddidit Joannes Snini, Sacerdos Polonus hic Antverpiæ residens. Per annos deinde sexaginta secutos multa memoratu digna miracula accidisse non dubitamus, quæ libenter etiam in lucem dabimus, si quemadmodum per litteras postulavimus, ea nobis fuerint Cracovia submissa.*

Polonice cum auctario redditæ an. 1615.

C

VITA

Ex relatu eorum ac familiarium duorum scripta a D. Joanne Trzciana Notario publico, & a Fr. Christophoro Præposito Libychoviensi exitiori stylo edita Cracovie anno 1605.

PROTESTATIO AUCTORIS

Scriptoris Vitam B. Michaelis.

IN Nomine Domini. Amen. Anno Domini MDXLIV, Die quinta Aprilis, Dominante Romæ Paulo III Pontificatus ejus decimo anno, ad perpetuam memoriam, ad honorem Domini Dei omnipotentis, & ad imitationem bonorum, vitam B. Michaelis Confessoris singularis, Ordinis S. Augustini, duxi exscribere, ego Joannes de Trzciana, Artium liberalium nunc Professor, Collegii majoris Cracoviensis Collega, Clericus ejusdem diœcesis,

publicus Notarius sanctæ Sedis Apostolicæ, sponte rogatus & desideratus, sincere propter Dominum Deum, per venerabiles & devotioni deditos homines Fratres de Pœnitentia, sub vexillo S. Augustini militantes, Stanislaum Intrzkowski, Præpositum Libichovienſem, & nunc Provincialem Generalem totius Ordinis; & per Felicem Krasowski, Priorem ad S. Marcum, & Fratres ejusdem claustri, ne tam magni viri sanctitas simul cum annis pereat; siquidem jam antea descripta fuerat, sed quia, cum tempore & cum gestis ejus miraculosis, per ignem sit deperdita. Ex narratione itaque hominum fide dignorum hoc scripsi, & magis ob autoritatem dignam Patris Nicolai Abbatis, Brzestenſis Conventus, qui antea S. Marci Prior fuerat, & a Fratribus inferius memoratis, ejusdem claustri Divi Marci, totam vitam ejus sumpseram, & verbis inferius in vita ejus expressis nihil addendo vel minuendo, solum hoc, quod mihi sub conscientia est dictum, prout habui a Reverendo Joanne Præposito Libichovienſi: qui existens Frater ejusdem Conventus, Confessarius fuit B. Michaelis, ubi etiam ejus secretiora verba in agone ab ipso recepit, quæ inferius ponentur; & a Rev. Stanislao, Præposito Bystrycenſi in Lituania, qui simul cum eo ad eumdem intraverat Ordinem, & professionem fecerat. Ad hæc Stanislaus Czarnli, Stanislaus Srafraniec, Prior ad S. Marcum, Matthias Kolaczek Frater, Stanislaus Ozga Prior, qui eodem tempore cum eo ad S. Marcum cohabitabant; & vitam ejus bene noverant, & Plebani duo Lituani, Laurentius in Miednicis, & Laurentius de Iwerecza; in unam rem & verba convenientes, superius commemorato Patri Nicolao de Namiona Abbati Brzestenſi denuntiaverunt, ex cujus ore ego has res, quas scripsi rescivi, ad hæc & a Venerabili Patre Joanne Porembski, Custode Woynicenſi & a provido Joanne Rysia, pistore & cive Cracovienſi Provisore templi Divi Marci, * qui eum bene noverant, & cum eodem conversantes, vitæ ejus integritatem probaverunt. Qui duo prænominati mihi, sub bona fide ac conscientia, de vita ac moribus B. Michaelis retulere: de quorum concordi ac unanimi testimonio, eo quo sequitur ordine, prout res exposcebat, fideliter congessi, una cum prodigiis, quæ adhuc in vita ac post mortem gessit, ex virtute Divina in Sanctis suis cooperante, ad eorum sanctitatem confirmandam; non quidem omnibus, sed iis tamen quæ sub testimonio ex ore prædictorum testium accepi, testibus adhoc vocatis, videlicet Venerab. ac Nobilib. viris Dominis, Joanne Parocho Brzestenſi, Stanislao a Vrzedow Priore ibidem, Stanislao Kacki Parocho Raciechovienſi, Andrea Ofwiecimenſi, Georgio Zatorienſi, Stanislao a Vrzedow Notario publico, a multis aliis viris fide dignis, quos causa brevitatis omittendos, duxi: in quorum fidem ac testimonium nomine ac signo solitis corroboranda duxi.

AUCT. Jo. TRZCIANA.

ante hæc ipse deperdita.

nominat res ex quorum relatu ipse fama accepit

coram die quis fide testibus.

Hactenus protestatio Joannis ante Vitam impressa, sed ab exemplo nobis misso avulsa imprudenter, usque ad signum: quare cum post varias litteras ea de causa scriptas necdum accipere deficientia potuerimus, sicut Latine habentur impressa: ex versione Polona, eadem nobis jussimus iterum reddi Latine per R. D. Joannem Snini, etiam partem Appendicis ad vitam premeneratam ex Polono: quod te hic monitum, lector volui.*

Digitized by Google

AUCTORE TRIZIANA

CAPUT I.

Ortus, pia educatio, virtutes in ſæculari vita & monaſtica exercita.

Nobili genere apud Lithuanos natus.

1 BEatus Michael ortum ſuum ad Lithuanos, Sarmaticam gentem, veterem in primis ac rebus geſtis illuſtrem, ſed cultui idolorum diutius deditam (quæ humilitatis & religionis ſtudium ſero tandem, Wladislai a Jagellonis ſui Ducis, Poloniæ autem Regis, opera ſuſceperat) refert: parentes equeſtris ordinis b, integritate vitæ & pietatis zelo vehementius incenſos, divino munere ſortitus. Quibus vicus c quidam, cui Gedrocio cognomen non procul a Vilna, nobili & primaria provinciæ illius civitate, ſedes fuit. Hi filio unico neque militari neque ruſtico operi (quibus gens præcipue ſtudet) propter negatas ſibi a natura corporis dotes (brevior enim ſtatura & infra humanam menſuram illi contigerat) ſatis idoneo, ſuſcepto, ab orbitate non multum ſe diſtare arbitrati, quod talem genuiſſent, pietati præcipue & ſervitio divino illum addixerunt: hinc ſummum ſolatium (cum aliunde negaretur) ſperantes, ſi filius animi vi, qua potiſſimum pollebat, proficeret; & virtutibus ſufficeret, quod ad corporis habitum deeſſet. Nec fraudati deſideriorum eventu: namque quam primum illi per ætatem licuit, ea potiſſimum ſtudia ſecutus eſt, quibus ſe ab illecebris peccandi vel ſubduceret vel certe eriperet. Quam enim facultatem ex ingenio ad litteras nactus erat, eam tum penuria ſcholarum in illis partibus, tum quotidiana cum morbis lucta, jam inde a pueritia ſuſceptæ, tardabat. Huc acceſſit acerba calamitas, ex uſu alterius pedis in prima juventa amiſſo, ita ut neceſſe haberet inniti ſuſtentaculis, ad greſſus officium exequendum.

a
b
c
corpore parvo & invalido
addixit ſe virtuti ſuæ dio

2 Cum vero homini ſedentario nec litterato alius (præſertim ubi ab orationibus, quibus ſolicitius cum ſumma devotione vacabat, requies data) non eſſet fallendi otii modus, quam per manuariam aliquam artem; thecas proinde deferendæ Sacroſanctæ Euchariſtiæ ad infirmos, artificio non vulgari faciebat, Apoſtoli exemplum ſecutus, qui de ſuis laboribus ita loquitur: Argentum & aurum aut veſtem nullius concupivi, ſicut ipſi ſcitis, quoniam ad ea quæ mihi opus erant, & his qui mecum ſunt, miniſtraverunt manus iſtæ. Non putavit ergo probrum in his, C quibus corporis neceſſaria acquiruntur, verſari, præſertim cum tali auctore fretus eſſet: pleroſque enim poſtquam contemplatio occupavit, ita tenet, ut contaminari ſe putent, ſi paululum ad curam neceſſariorum vitæ, animum flexerint; id ſæcularibus totum negotii relinquentes, cum Apoſtolus tantus, ad manus proprias, in his non erubuerit confugere. Numquam enim probrum fuit, occaſiones male agendi laborando declinare, imo ſanctis viris non aliud fuit ad ſanitatem animi perfugium. Senſit hoc idem B. Michael, ideo illud ætatis quod alii in otio, laſcivia, luſibus conſumunt, in labore potius exegit, hoc quaſi fræno juvenilem contumacem ac rebellem ſpiritum inhibens & revocans: jejuniis a puero ita deditus, ut tres dies tantum ſeptimanales reficiendo corpori indulſerit, reliquis in abſtinentia cibi exactis. Adeo nihil corpori conceſſum eſſe voluit, ut præ nimia vitæ auſteritate animi functiones hebetarentur,

manuali opere
Act. 20, 33
ad exemplum Apoſtoli
Ex alia vita magna.

3 Incredibile dictu eſt, quantopere ſolitudinem amaverit, commercia æqualium fugerit: quippe loca petebat ab arbitris remota; in meditationibus, orationibus perpetuas horas agebat, ſtabilitate morum atque gravitate ſenem juvenis referebat, ſermonis adeo parcus, ut numquam ab illo vox extundi poſſet irrita. Quod ſi quid loquicum neceſſitas cogeret, audiebantur voces, quaſi ex quodam numine profectæ, ac ſupra humanæ. Tantum majeſtatis in pectore, verecundiæ in ore, modeſtiæ in vultu præfetulit, ut divinum quiddam ipſo habitu ſpirare videretur. Quæ res illi eo majorem admirationem apud ſuos acquirebat, quo minor ſignificatio tantæ indolis primo aſpectu oſtenderetur: ſic enim fert affectus hominum, ut ea magis ac magis ſuſpiciamus in ſplendorem evecta, quæ ſtudioſius contempſimus adhuc in obſcuro poſita: nam ibi divina virtus vim ſuam maxime exerit, ubi minimum a natura adjumenti expectatur. Non fallebat id certe B. Michaelem, cui in maximis votorum fuit, ſubjicere divinis rebus omne humanum, ideoque quo majorem venerationem ex virtutibus merebatur, eo magis animum demittebat, ſummam virtutum in humilitate collocans; cum ipſi Salvatori in uſu vitæ non aliam magis frequentatam eſſe ſciret. Cujus ut omnibus momentis admoneri poſſet, Crucem pendentem a collo ferebat, Deum aſſiduis precibus fatigans, ut ſibi majores occaſiones, uberioremq; campum ejus virtutis exercendæ, cujus beneficio omnes obtinentur, ſubminiſtrare dignaretur.

ſe omnes gravior ea, ea minabilis
humilitate fabilis,

4 Atque in eo affectu perſeverantem religionis ſtudium vehemens inceſſit; ſed obſtabat unum, quod patria ſua ea tempeſtate a religioſis viris parum eſſet inſtructa. Celebre tunc erat Collegium Fratrum Ordinis S. Marci Conventus Cracovienſis, ſub d regula S. Auguſtini militantium, Biſtricii; qui vicus in Lithuania non multis paſſibus a natali ipſius pago diſtabat. Eo ſe contulit; has ſpes cogitationeſque ſecum portans, ſe litterarum expertem, corpore invalidum, religioni tamquam inutilem, prohibitum iri: periculum tamen facere decrevit. Agebat ea tempeſtate Præpoſitum loci Generalemque totius Ordinis Frater Auguſtinus, vir integritatis ſummæ ac doctrinæ: cui (copia mutui ſermonis facta) aperit, ſibi fuiſſe jam inde a prima adoleſcentia in animo, inter Fratres Religionis iſtius agere; ſed veritum ne ſpei irritus dimitteretur, in hanc diem diftuliſſe: nunc vero ſupplicem contendere, ut voti ſe compotem faceret; nec deſideria ſua, Deo & Religioni jam pridem conſecrata, in longum differre vellet; inventurum mercedem ampliſſimam apud eum, qui dives eſt in retribuendo. Annuit petenti vir gravis, ſive ipſius pio affectu motus, ſive quod ex facie animi ardorem explorafſet. Habitum itaque Ordinis, Sacris prius operatus, illi cum benedictione induit: nec mora Cracoviam, ad Conventum Fratrum celebrandum, iter adornaturus, comitem eum ſibi adjungit, & ubi licuit per probationis tempus ſacramento religionis eumdem initiat.

D
perit ad Ordinem recipi
d
& impetrat
F

5 Quia vero peropportunum ſibi viſum fuit, Deo vacaturo, habere fixam aliquam ſedem, Capitulo ſupplex fit, ut ſibi Cracoviæ e manſionem continuare; & cellam aliquam ſecretam a frequentia Fratrum, cum libera facultate commeandi in templum quandocumque vellet, habere liceret. Aſſenſere ſine difficultate, cum viderent magis ac magis indies pietatem & ſanctitatem ipſius vires ſumere. Ædicula igitur a tergo fori templi intra claſtrum ad Occidentem ſuſcitatur, adeo humilis & anguſta, ut vix unum reſupinum caperet. Talem corpori manſionem elegit, qui animum cælo deſtinabat. Veniebant ſub ingredientium aſpectum, terra cubile, pulvinaria ſtramen, ſupellex ſphæruläe precatoriæ, & virga pendula diſciplinæ ergo. His opibus contentus vir Dei fuit; omnibus claſtri muneribus intentus, nihilque de officio ſuo remittens, præſertim ubi vel aræ ornandæ, vel ſacrificium ſacrum Miſſæ celebranti parandæ

locum ut liceat habere Cracoviæ cellam ſecretam
e
juxta templum.

Digitized by Google

A da opera esset, alioqui & reliquis horis, ubi per obsequia Fratrum licuit, nusquam nisi in templo visus. Victu tenuissimo imo & vilissimo gaudebat. Carnium esu ab eo tempore, quo monasticam vitam est amplexus, semper abstinuit, cocta olere contentus & cervisia tenui; sæpe solo pane ac sale, raro oleo, atque butyro, & quidem tamquam condimentis.

6 Extra monasterium pedem extulit numquam, ratus discrimen se subire, quoties in publicum prodiret, nisi cum visitandi essent viri fama sanctitatis ea tempestate clari & incredibili pietate in Deum *quam non egredi-tur nisi pietatis & visitandi caussa* succensi, cum quibus illi divino adglutinante animum spirito, arcta consuetudo fuit. Tunc enim vel Suentoslaum *f* ad S. Mariæ in circo Cracoviensi degentem, & ibi post fata sepultum, perpetuum in vita silentium servantem, conveniebat; vel B. Joannem Cantium *g*, Sacræ Theologiæ Doctorem, *f* Academiæ Cracoviensis Professorem Collegam majorem, qui ad S. Annæ post obitum miraculis claret; vel B. Simonem *h* Franciscanum, Lipnicii oriundum, *h* cujus apud Fratres Bernardinos in Stradomia sepulcrum votis hominum celebratum visitur; vel Fratrem Stanislaum *i* de Casimiria Canonicum Regularem, qui tituli Corporis Christi Ecclesiam miraculis illustrat. Mirabile dictu, quam opinionem sanctitatis & integritatis vitæ, istorum singulis adinvicem habuerint: nam interrogatus unus de aliis, cæleste quiddam & sanctum referebat, etiamsi suo judicio quisque sibi minimus, imo etiam contemptus videretur. Felicissimum erat illud sæculum, quod tot viros sanctitatis expertæ, urbi Cracoviensi dedit, quorum suffragiis hucusque felicitate optabili securitatis perfruitur, utinamque diu ipsis devotis perfruatur.

Laudatur eruditio Sed ad Beatum Michaelem redeo, cujus solius vitam litteris distinguere decrevi, & cujus pietatem nullius hominis eloquentia assequi potest. Ecclesia illi domicilium diurnum ac nocturnum fuit; ibi vigilare, orare, poplitem incurvare, orationes ad Deum, & quidem præcipue ante imaginem Crucifixi, quæ in medio templi erecta, fundere; fixam oculis in cælum habere, contemplatione alta quasi extra se rapi, divina beneficia in animo volvere, pro illis gratias agere, præmia cum pœnis pro factis æstimare, innocuam vitæ functa agere, quotidianum illique assiduum. Itaque imaginem Crucifixi sibi locutam fuisse & audisse est, & ipse exiguam spe trahent animam in confessione P. Joanni Generali Præposito Lubecinensi fateri non dubitavit. Quin etiam in orationem perseveranti, contemplationi intento, mali genii, clamore, convitio, stridore, insultatione, terrore sæpe infesti fuerunt. Disciplinæ quoque vacanti & verberibus tergum concidenti, iidem geminando verbera, adeo atrocibus plagis corporis inflictis molesti erant, ut a vibicibus nulla pars corporis esset immunis; cum tamen ille in oratione perseveraret, ejusque præsidio omnes diaboli- *corpus cæsi-gari dire a suo moribus cadunt.* cas tentationes superaret. Frequenter ad satietatem exsus, & diris verberibus afflictus: etiam per templum raptatus, semivivus, cum virgis comminutis retro altaris majoris, a Fratribus ad Matutinum decantandum convenientibus, reperiebatur. Quamvis porro languesceret ex dolore, premebat tamen silentio ea quæ secum agebantur, etiamsi res dissimulari nullo pacto potuit. Nam solennioribus festi instantibus hæc repetita sibi tormenta frequenter Fratres exaudierunt. Natalis Domini instabat dies, religiosius de more celebrandus; eo cum Fratres pro Matutinis decantandis, in ecclesiam convenirent, stramen his diebus ex consuetudine loci per pavimentum templi sterni solitum, comminutum totum ac in acervum congestum, repertum est. Cum Beatus Michael retro altaris majoris semivivus jaceret, quærentibus Fratribus ab eo rei gestæ indicium, nihil extundi potuit; conjectura tamen assequebantur, raptato illo a dæmonibus stramen comminutum esse. Quantum dolorem vir Dei libens pertulerat, qui nullis lectisternis unquam usus, nuda humo requiescere solitus esset? cum præsertim eum dolorem ad quartum decimum diem continuaret, priusquam se collegisset. AUCT. JO. TRZCIA-NA *quod tamen celare tentat.*

ANNOTATA.

a Jagello, *baptizatus an.* 1386. Wladislai *nomen accepit.*

b *P. Szembek notavit in margine*, titulo tamen Knias, quod Ducem Latinis sonat, ex majoribus fuisse gavisos *parentes Michaelis: horum autem genus deducens auctor Vitæ Polonicæ, narrat quo modo Trabus primus Dux Lituanorum quinque filios habuerit, patris dominia partitos (de quibus plenius & accuratius agit Albertus Kojalowicz parte 1 historiæ Lithuaniæ lib. 4) ex quorum uno Gedrocio Michael stirpis ultimus, ex altero Holsano Paulus Vilnensis Episcopus familiam quoque suam finierit. Quod Lithuanis examinandum relinquo; nam Albertus præcitatus Gedrociorum familiam adhuc subsistere ait, de Holsana fatetur extinctam cum Paulo stirpem esse anno* 1553. *Paulus autem Paulus erat ex Episcopo Lucerionensi Vilnensis an.* 1530, *& a repressa constanter hæresi Lutherana laudem meruit. In titulo instrumenti ad finem deinde additur ipsi Michaelis titulus olim* Ducis in Lithuania.

c Castrum *dici mallet Szembek. Vita Polonica possessiones ei attributas ad 26 milliaria extendit. Albertus, amplam ditionem vocat a Vilna septemtrionem versus ductam, adeo ut corrigenda sint mappæ, in quibus* Gedrocium *magis versus ortum locatur.*

d *Szembek scribi jubet* Ordinis Canonicorum Regularium mendicantium S. Mariæ de Metro, de patientia beatorum Martyrum, *alibi autem addit perperam alios scribere* de Penitentia: *in quo mirum esset a vita Polonica auctore, ipsiusmet Ordinis religioso, errari; nisi ducamus, exulcrasse cognomentum & in solis antiquis scripturis abbreviate notatum inveniri* ſtitia, *quod alii aliter extendendum nunc judicent. Extant porro adhuc in solo Vilnensi Palatinatu Monasterium Miedniky, a Jagellone fundatum; Præpositura insulana Widzieniſzkie, a Martino Martello Gedrocio instituta, item Præpositura Powkrezii & Michaliſzkii, & alibi alia.*

e Conventus S. Marci Cracoviæ (*unde toti Ordini nomen apud multos fuisse apparet, ex pluribus auctoris supra notatis*) *dicitur fundatus fuisse in Vita Polonica* (*cui assentitur Crammerus lib. 9. sub finem*) *a Boleslao Pudico, Poloniæ Rege ab anno* 1226 *ad* 1279. *Hujus conjux fuit B. Kinga seu Kunigundis, in cujus Vita danda 24 Julii, etiam Boleslai acta describuntur.*

f *Obiit* B. Suentoslaus 15 *Apr.* 1489: *sed translationem ad 7 Maji, quod non satis mihi constaret de vultu, & quæ de eo præcipue dici poterant, potius deberent ex dicendis de S. Stanislao Ep. Mart.*

g B. Joannes Cantius, *mortuus est anno* 1473. 24 *Decembris: Vita ejus scripta est ab Adamo Opatovico, & pro beatificatione obtinenda impressa Cracoviæ an.* 1628. *Habemus aliam longiorem a Polonico translatam.*

h B. Simonis de Lipnica *Vita Latine edita a Ludovico Skrobkovio Brunsberga an.* 1636; *antea vero an.* 1611 *Polonice Cracoviæ a Nicolao Ciebovio referenda ad* 18 *Julii.*

i Stanislai *hujus Vitam edidit Martinus Baronius, dandam 7 Junii quo obiit.*

AUCT. IO. TRZCIA-NA.

CAPUT II.

Viventis & mortui Michaelis miracula: pius ejusdem obitus.

Miraculis claruisse.

8 OB hanc singularem & inauditam patientiam, humilitatem, pietatem, ceteraſque virtutes, poteſtas patrandi miracula vivo illi divinitus conceſſa fuit, ex qua metiri virtutes viri tanti licebat. De iis, juxta fidem antiqui exemplaris manu ſcripti, hoc loco dicendum. Nam febribus, fluxibus, variiſque aliis languoribus, ipſis medicis deſperatis, plurimos levavit, & valetudini priori reddidit, ſed incuria ſcribæ multa neglecta ſunt. De his quos referam hæc ſcripta habentur. Mulier quædam nobilis, de Cracovia, fluxu menſium aliquot annos laborans, ac de vita ſua deſperans, cum a medicis fruſtra ſæpe opem imploraſſet, ad eum fide ſuccenſa venit. Sed cum ſacrificanti miniſtrantem inveniſſet, nec poſſet eum verbis adoriri; proſtrata in faciem Deum orabat, veſtimenti extremitate Beati Michaelis manu prehenſa; ſalvaque ex tunc Dei dono domum rediit, gratias
B agens, nec diſſimulans, cujus ope ſanitatem fuiſſet adepta.

fluxus hæmorrhoidum.

9 Quodam etiam tempore in platea S. Joannis, incendio late per tecta effuſo, vidua quædam, cui Anna Palibotkowa cognomen fuit, ad B. Michaelem accurrit, rogans, ut ſuis precibus apud Deum impetraret a domo ſua incendium prohiberi (jam enim ex vicinia lambebat eam ignis) qui ita ſubito quievit, ut peperciſſe ligneæ & combuſtibili materiæ videretur. Quæſita igitur a vicinis quidnam domui ſuæ profuiſſet, reſpondit D. Michaelis preces. Simile acciderat ex oppoſito D. Marci in *a* lapidea, Snieſkowska vulgo dicta, ab incendio graviter correpta. Interim illo orationibus vacante, Fratrum conſternatorum fit ad eum concurſus, flagitantium, ut imminentem plagam claustro, interceſſione curaret averti. Quos ille in Domino conſolatus, his verbis adoritur: Nihil eſſe periculi inquiens a præſenti incendio, ſecuturum tempus poſt ſua fata, allaturum huic conventui magnam ex igne calamitatem. Meminit ejus rei graviſſimus ſcriptor Matthias a Miechow in ſua hiſtoria *b*. Templo igitur una cum Fratribus egreſſus, flammam late graſſantem ſigno Crucis mitigavit.
b Quo miraculo attoniti homines, Deo ingentes gratias agebant, virtutem tantam in Beato viro ſtupentes ac prædicantes. Nec multum fluxit temporis, cum ignis violentia illam partem civitatis afficere cœpit, ubi proſtibulum eſt ſitum. Indicant Fratres atque
C accurrentes vicini B. Michaeli quid agatur. Ille, uti facere in re ſimili conſueverat, per Crucis ſignum incendium proſus extinxit. Stupefacti qui vidiſſent, ad cœlum ſublatis manibus Deum collaudarunt, & beato viro gratias egerunt.

Incendia precando viſtingit.

10 Ex eo tempore affatim eleemoſynarum in cœnobium portatum fuit, concurſumque ad beatum virum cum variis ægrotis & infirmis, ex remotioribus etiam locis. Cumque fama miraculorum, quæ ab ipſo patrabantur, late pervagata fuiſſet; alios deſiderium videndi viri beati accendit, alios pietas extimulavit, pleroſque ut de ſtatu vitæ ſuæ aliquid ex ipſo expiſcarentur. Nam & Prophetiæ donum in eo eluxit. Quædam enim parens, Civis Cracovienſis, cum duobus filiis ſuis ad eum venit, conſulturа de ſtatu vitæ illorum ineuntis. Cujus voto vir beatus conſiderato, atque in pueris obtutu paululum fixo, reſpondit, alterum ſacris Ordinibus initiatum, alterum vero ſuſpenſum iri: quod evenit adhuc ipſo ſuperſtite. Hæc dum in vulgus ſpargunturr, frequens fit ad eum hominum concurſus, fata cognoſcendi avidorum, beato viro ſe ſubducente & abdente, ne hinc aut vana gloria quæri, aut ſuperſtitioni aliqua occaſio ſtrui videretur. Sæpe igitur objurgabat ejuſmodi oracula poſcentes, in Deum ſolum futurorum cognitionem rejiciens; & a vita ſua, quæ ſimiliter infirmitatibus multis ſubjecta eſſet, rem tam altam & divinam alienam eſſe dictitans. Itaque ſpem ne alerent inanem, Deo fata ſua committerent, ipſi pie caſteque pro virili viverent, ſecutura fata vita digna ne dubitarent.

futura prædixit.

11 Talia ſæpe inculcans vir Dei ad orationes redibat, de ſtudio pietatis nihil remittere uſque ad extremum ſpiritum volens, in eoque ſancto animi ſui inſtituto perſeverans ſenium implevit, ab exercitiis aſſiduis macillentus & viribus exhauſtus, facie pallens, capite albicans, non tam annis, quam morbis, laboribus, ac denique vigiliis confectus. Namque extrema ætate multo duriorem vitæ conditionem ſibi impoſuit, jejuniis continenter ſe macerans, ita ut ſpiritu deficeret, & vitæ functiones ægre admodum obiret; cum nihilominus ab aſſueris orationibus haud revocaretur, imo intenſius in obſequiis divinis verſaretur, ſe totum Deo devovens, nec infirmitati aut debilitati corporis quidquam concedens. Non ille retro reſpexit, ſed aſſiduo mortis atque extremorum conditionem in animo coxit; cæleſtium felicitatem & damnatorum cruciatus ſecum reputans, hos execrando, illos æmulando in Deum vota ſemper direxit. Correptus febri gratias Deo agere cœpit, quod tempus reſolutioni ſuæ, quam ipſe multo ante prævidit, jam appeteret. Itaque Fratribus una cum Priore ad ſe convocatis, eorum orationibus ſe diligenter commendabat, cohortans eoſdem ad mutuam caritatem, illudque Joannis frequenter uſurpans, Deus eſt caritas, & qui manet in caritate, in Deo manet, & Deus in eo; ad hæc ut ſeniori ſuo obedirent, inculcans illud ſcripturæ, meliorem eſſe obedientiam quam victimam; præterea ut ſcandala publica fugerent, cum Salvator interminetur, væ eſſe illis per quos ſcandala veniant.

felici corre-ptus adhortatur Fratres.

1 Joan. 4. 16

Reg. 15. 22. Matt. 18. 7

12 Jam ut mandata Divina diligenter ſervarent, accurateve cuſtodirent, Crucem Domini, cujus imaginem in veſte deferebant, in pectore potius intimiſque ſenſibus expreſſamque gererent, ac a viis Domini ne latum unguem recederent: quæ facientibus omnium bonorum augmentum, religionis per univerſum orbem Chriſtianum propagationem & incrementa pollicebatur, negligentibus vero pœnarum certiſſimum eventum denuntiabat, præcipue temporalium per incendia crebra & monaſteriorum deſolationes atque amiſſiones: quod ſi adhuc pergerent ſcandala facere, non ſolum
F perſecutionem vulgi atque infamiam, verum etiam triplex incendium brevi incurſuros. Quod quidem non aliter, atque præcaverat, evenit. Nam intra quinquaginta annos ter monaſterium S. Marci Cracovienſis ædes ſola ſacra incolumi, uti Annales *c* Polonorum teſtantur, conflagravit. Prima clades ex incendio accepta, dum rerum in Polonia potiretur Joannes *d* Albertus Poloniæ Rex, anno ab incarnatione Dominі MCCCCXCIV Junii XXIX, quæ erat dies SS. Petri & Pauli Apoſtolorum ſolennitate celebris, ortum eſt incendium a Nova-porta noctu, adeoque graſſatum per omnia platearum tecta fuit, ut vix in platea ſutorum vis flammæ reſideret. Secunda anno Salvatoris MDXXVIII Sigiſmundo *f* ejus nominis primo regnante, die Veneris pridie S. Marci, hora XIIG, ignis a Nova-porta ſimiliter erumpens, omnia ædificia ſacra ac profana, uſque ad S. Stephani templum, quatuor fere horarum ſpatio conſumpſit, claustrum S. Marci, & templi pars anterior, *h* Cleparini univerſa tecta conciderunt, incendio conflagrata. Tertia anno Domini, MDLIV Dominica Lætare hora noctis prima, ignis ex platea S. Joan-

c quæ evenerunt anno 1494.

d

e

f 1528

g

h

A S. Joannis exiliens, late per plateam exitium dedit, claustrumque S. Marci una cum domibus adjacentibus in cineres redegit. Hi eventus subsecuti prædictionem beati viri veram fuisse, arguere poterant: nam & nobile monasterium Bystricianum in Lithuania, cum omnibus suis latifundiis, circuitu ultra triginta millia passus patentibus, insuper oppidis, villis, prædiis, stagnis, nemoribus, sylvis, obscandala publica, & quorumdam Fratrum excessus non ferendos, notabiliter autem F. Joannis Præpositi Bystriciani, & F. Jacobi Parochi Miednicensis, cessit in possessionem capituli Vilnensis; Sigismundo ejus nominis primo Poloniæ Rege ac Lithuaniæ magno Duce, non solum indulgente, verum etiam privilegium concedente, ac in perpetuum donante, sub annum incarnati Domini MDXXVI, ex quo tempore inclinari Ordo hic sensimque minui cœpit.

Extremum excessus.

13 Sed ad propositum redeo: Ubi vitæ suæ finem jam jam adesse B. Michael cerneret, confessorem suum venerabilem virum F. Joannem, qui postmodum in Præpositum Libichoviensem & totius ordinis Generalem est electus, ad se acciri jussit; eique de omnibus, quæ in vita sibi acciderant; accurate & cum dolore B confessus est, nec de supra memoratis secretis reticuit, quod sibi oranti imago Crucifixi quæ est in templi medio locuta fuisset, quodque ex persecutione geniorum malorum semivivus nonnumquam relinqueretur, & quod variis morbis hominum succurrisset: quæ tamen ne propalarentur, ab eodem suo Confessore maximis precibus contendit. Tandem sa-

Ex Visione mundus,

cris mysteriis procurari se jussit; quibus a Fratribus petit, ut extremam operam navare sibi in Psalterio recitando non recusarent, cui postquam satis vacatum esset, veniam admissorum ab iisdem cum la-

mortem ob. sedit

crymis flagitabat: tum vero si quid in majores deliquisset, præcipue contra obedientiam, dimitti sibi rogabat; vicissim ipsis hoc idem instantibus, lacrymisque obortis sese illius votis commendantibus. Genu itaque flexo orans, & lacrymas fundens, ut verus athleta Christi IV Nonas Majas anni MCCCC-LXXXV. in Domino quievit.

Ad locum sepulturæ a B. Suentoslao indicatum.

14 Postera die Fratribus indicitur Capitulum, deliberaturis ubinam sepeliendum conferent; cum interim Suentoslaus, silentii secreto admirabilis, vitæ sanctitate celebris & doctrina conspicuus, Beati autem Michaelis intimus in templum S. Marci accurC rit, pulsans ad ostium sacrarii, ubi Fratres clausi in consilio tenebantur, factoque sibi aditu, schedam deliberantibus porrexit, in hæc verba scriptam: Iste vir Dei frater vester, qui mortuus est, cujus anima in cœlis æternaliter requiescit, sepelietur in choro ad valvas sacrarii septentrionem versus, ubi sepulcrum invenieris paratum, & aliud quoque sepulcrum adhuc est, sub magno altari, quod nunc ser-

k

dolatus inter multos contortionis,

vabitur, quia futurus illo major erit, *k* qui in eo sepelietur. Experiri, quod intimatum, placuit: omniaque sic responderunt quærentibus, prout erant prædicta. Ad funus itaque celebrandum descensum est, quod curam poscebat majorem, quo clarior ob sanctitatem vita B. Michaelis fuit. Fit ergo de more Sacrum, corpore super feretro posito, & ante altare constituto, hominibus incredibili frequentia hinc inde confluentibus: inter quos Suentoslaus, & ipse opinione sanctitatis illustris, a loculis ipsius usque ad finem sepulturæ non recedebat, amicum supremo officio cumulaturus. Accurrebatur cum infirmis, variisque languoribus oppressis, qui omnes contactu feretri sanantur. Tantam virtutem operatur Deus in Sanctis suis.

15 Placet ex multis hæc tantum commemorare. Catherina quædam Piscatrix civis Cracovienſis, ex platea cui a Vistula flumine cognomen, a dæmonio correpta, postquam loculos defuncti tetigit, dæmonio liberatur. Quidam etiam vir a nativitate claudus, fide ac spe plenus deferri se ad corpus beatum jussit; qui solo attactu feretri pedum usum recepit; domumque lætus, virtutem divinam in reliquiis Sanctorum operantem prædicans, reddit. Multi denique alii eodem die, a variis languoribus febribusque liberati, cum gratiarum actione funus beati viri celebrabant, adeo magna frequentia, ut non solum templum, verum etiam ipsa platea multitudinem capere non posset. Nam fragrantia quædam odoris suavissimi mire homines afficiebat, propterea-

claudum & Nives cæci jamat.

que promiscue viri ac mulieres, faciem ipsius strophiolis & vitratis detergebant, & domi cum veneratione reliquiarum loco servabant.

16 Mandatur interim sepulturæ corpus, desiderio multitudinis gliscente, illius adhuc perfruendi. Expeditur locus, cujus supra mentionem fecimus: demittitur in scrobem acclamante plebe, & monumenta acceptorum in præsentia divinitus beneficiorum ad sepulcrum figente, donec tandem in sua sit cuique discessus. Quidam recepto tum temporis gressu in Ungariam reversus, Budam nobilem Regum sede civitatem pervenit; ibique juvenem gurgite Danubii absortum, ac per triduum in aquis detentum, sepeliri offendit, propinquis supra modum hominis casu ejulantibus. Accedit propius, & quæ secum in Polonia B. Michaelis ope sunt acta, exponit. Accensi dictis cognati circumstantes votum pro mortuo nuncupant, ipsi ad Deum plena fide erecti, se, si ad vitam rediisset visitandi sepulcri B. Michaelis Cracoviæ autores illi futuros; cum interim quasi a somno juvenis experrectus, ad vitæ munia redit, gratias Deo omnibus agentibus, ipsoque inprimis, postquam se collegerat. Voto itaque satisfacturus, Cracoviam ad sepulcrum B. Michaelis cum summa devotione venit, laudibus misericordiam Dei vehens, ac signum illius ad monumentum B. Michaelis relinquens. Hæc igitur sunt, quæ Joannes a Trzciana, artium Magister, Collegii majoris Collega, ac Sedis Apostolicæ & Imperiali auctoritatibus publicus Notarius de vita B. Michaelis litteris mandavit, in hunc locum collata integra fide, orationis tantummodo cultu immutato: quæ, qui legerit, æqui bonique consulat.

Rudo brachium mortuo vitam reddit.

ANNOTATA. F

a Lapidea, *subintellige*, domo: *ita enim fert usus loquendi Polonorum, quibus vulgo haud alia quam lignea domus; eximiaque nobilitatis est habere lapideam.*

b *Lib. 4. cap. 73, ubi de hoc Beato post verba jam ante citata.* Hic verentibus Fratribus et metu concussis, ne ignis non longe exortus monasterium S. Marci corriperet, dixit: Non timendum pro hac vice, sed dum moriar, plaga per ignem grandis huic monasterio accidet. Quod ita factum post mortem ipsius verificando supervenit.

c *Quinam sint hi* Annales Polonorum *scire haud magni refert: solum noto totam hanc digressionem usque ad num. 13 fuisse ab interpolatore adjunctam.*

d Joannes Albertus, *frater S. Casimiri, subrogatus Casimiro III Regi an. 1492 mense Junio, vixit ad an. 1501.*

e *Aliud incendium urbis Cracoviensis post obitum Casimiri Regis refertur a Cromero sub finem lib. 29, & iterum an. 1500 dicitur conflagrasse ab illo arx Cracoviensis.*

f Sigismundus *electus* 1 Decembr. an. 1516, *coronatus an. 1587 die 24 Januarii, mortuus* 1 *Apr. an. 1548.*

g *Vita Polonica addit* secundum Horologium majus, *quo scilicet dies ac noctis hora simul 24: quem usum licet Poloni servent, non idcirco tamen intelligas suitimus numeran-

EX MS. *randi illic fieri ab occasu solis, more Italico; sed immobiliter adhærere media nocti; sic ut prima hora post meridiem obtetur decima tertia, & sic consequenter.*

h P. Szembek monet legendum Clepardiæ: *vita autem Polonica addit hanc esse* quasi suburbium Cracovicole.

i Anno 1544 *Pascha erat* 13 *Aprilis, adeoque* Dominica Lætare 23 *Martii.*

k Nondum impleta erat pars istius prophetiæ cum anno 1615 *excuderetur Vita Polonica, ab autem his ultimis* 60 *annis impleta sit, non compers.* ex

APPENDIX

Alia posteriora miracula quædam.

ex relatu Ab. Przeorensis habit. anno.

17 *Fredericus Szembek jam sæpe memoratus, præmisse Vitæ hæc verba adnotat,* Multa præterea per eum facta miracula auctor vitæ hujus se omisisse testatur: tria tamen ex antiqua traditione monasterii ipsius hic ponemus. *Hoc autem facit sub hoc titulo,* Aliqua ex prodigiis ad sepulcrum Divi Michaelis gestis in Priora-
B tu Vener. viri D. Nicolai Brzeſtensis, ad S. Marcum tunc agentis, ex relatu ejus conscripta, cum incendio ignis perissent prima acta. *Videntur autem ipsa esse quæ indicat Vita Polonica, ubi ait in fine:* Ponunt modo scriptores recentiores in suis historiis, quod etiam præter supra nominatum (*Brudensem scilicet puerum*) tres alii mortui ad vitam rediere: *quorum etiam causa apud Martinum Baronium in Vita B. Stanislai Casimiritani B. Michael vocatur,* quatuor mortuorum suscitator percelebris. *Sunt autem hæc.*

sepulturæ suum abstrahit.

18 Sub anno Domini MDXLI Zamata Anna, civis Cracoviensis, abortivum peperit: e tandem præ dolore debilitata somno opprimitur. Vir Dei B. Michael in somnis apparuit, veste candida habitu monachali quo incedere est visus, consolans eam ne tantopere mœrore concutiatur, inquiens se esse B. Michaelem Ordinis D. Augustini, ad S. Marcum sepultum; ad cujus sepulcrum si votum fecerit cum oblatione ac revelatione prodigii puerum vivum habebit. Ipsa evigilans apparitionem B. Michaelis viro ac aliis vicinis indicavit, cui vir credens, una cum aliis bona fide in Deo sperans, votum ad sepulcrum fecerunt una cum
C matre. Mox puer ociscitare ac tandem movere se cœpit. Quo viso gratias Deo gaudentes agebant, ac votum ad sepulcrum sine mora solverunt, cum affixione tabulæ pictæ, apparitione viri sancti, mulieri in somnis existenti [factam repræsentantis]. Et hæc tabella prima erat fixa ad sepulcrum B. Michaelis: quem puerum viventem idem Prior vidit.

puerl a strideo sufocat.

19 Item anno sequenti MDXLII, sub Prioratu Ven. D. Nicolai supranominati, quidam puer ex rure Spytkowicza, annorum duodecim in aquis suffocatus per tres dies erat. Parentes mœsti usque die tertio submersum extraxerunt: & quia nulla spes de vita erat, non desperantes tamen de gratia Dei, ad sepulcrum Beati Michaelis Cracoviam puerum voverunt, merita Sancti implorantes. Tandem successu temporis puero primum pallor corporis disparere cœpit, ac rubedine perfundi facies, deinde caput moveri ac attolli; tandem evixit tamquam a somnis. Cujus parentes, votum adimplentes, cum ad sepulcrum adduxerunt bene sanum. Quem Prior una cum aliis vidit ac in suggestu publicavit.

de salutem matri ac prali formatam.

20 Item Magnifica Domina Anna Szydlowiczha, Castellana Cracoviensis, circa partum magno affecta dolore, sic quod de vita ejus desperabant, cum nec prolem in lucem edere posset, votum fecit, una cum prole, si Deus dederit [veniendi] ad sepulcrum B. Michaelis. Mox voto facto, sine difficultate partus peperit. Tandem cum solenni oblatione, Domino Deo D gratias agens de accepto beneficio ad sepulcrum B. Michaelis venit, ac insigne reliquit. Item nota quod sub Prioratu Ven. ac Rev. Patris D. Nicolai a Kamzana Abbatis Brzelensis B. Michael visus est ab eodem in sepulcro.

famatur aliquot miracula recondi.

21 *His ex MS. sumptis addo recentiora quædam, hoc sæculo patrata, & ex Vita Polonica Latinitati donata, a D. Joanne Snini, hoc tenore.* Anno Domini MDCXI Illustris & Magnifica D. Barbara Plazina, Gubernatrix Cracovienſis; magno & gravi morbo depressa, de qua etiam medici desperarunt, per intercessionem hujus Beati est resanata: & in signum beneficii tabulam argenteam ante effigiem viri Dei flectens, suspendere ad sepulcrum ejus curavit. Etiam anno MDCXII, cum Nobilis D. Dorothea Paszkowska de Montibus diversis & incognitis morbis vexaretur, & vitam vix traheret; per intercessionem B. Michaelis sanitati est restituta. Anno MDCXIII quidam Frater ejusdem Ordinis gravi infirmitate depressus, a Domino Deo per venerabilem Patrem Michaelem postulans subsidium, cito convaluit. Anno MDCXIV Famosa D. Anna, civis Kleparienſis, cujus fi- E
liberantur capitis.
lius jam animam agebat, votum vovit ad sepulcrum prænominati S. Michaelis: & puer juvante Deo in vivis remansit. Eodem anno Pater quidam ejusdem Ordinis, de quo ab omnibus desperabatur, per B. Michaelem ad salutem rediit. Eodem anno, quatuor milites, a Moschis per infortunium capti, & de salute sua in subitaneo casu desperantes, per visum intellexerunt quod B. Michael ipsis libertatem daturus esset, quam reipsa consecuti numismata quatuor diversa ad ejus sepulcrum obtulerunt. Eodem anno Cracovienſis Sacerdos Religiosus, in extremis positus, ad sanitatem eodem B. Michaele intercedente est reductus.

alia differimine depelluntur.

22 Anno MDCXV Nobilis D. Misioreska, filiolum agonizantem obtulit ad sepulcrum B. Michaelis, & ab infirmitate liberum recepit. Eodem anno MDCXV nobiliter natus Gregorius Donkoreski, ex districtu Coscienensi, appendit tabellam cum hac inscriptione: D. O. M. Domino Deo omnipotenti, in Sancta Trinitate Uni, gratias ago, quod me liberare dignatus sit ab inimicis meis, quos Dominus Deus mihi immiserat juste, propter peccata mea: Ex quo autem votum vovi ad B. Michaelem, omnis anxietas a me recessit, & adversarii mei facti sunt amici mei. Sit nomen Domini Dei mei benedictum in
F
secula. Eodem anno Nobilis Dominus Joannes Acius Kinita Srzeniavienſis, Susannam filiam suam, morbo oppressam ac pene exanimem, vovit ad sepulcrum Divi Michaelis; & illa tertia die salutem recepit. Eodem anno nobilis D. Anna Wolska, in partu moritura, ad B. Michaelem oblata & salvata fuit. Pauperi homini jumentum sub curru depressum jacebat fere mortuum, qui cum supplex confugisset ad B. Michaelem surrexit illud incolume; ex quo deinde natum fœtum vir ille in gratiarum actionem ecclesiæ obtulit.

INSTRUMENTUM PUBLICUM

Inventionis, Sublevationis, & Translationis ossium Beati Michaelis Gedrocii Anno Domini MDCXXIV die IV Junii.

1 THomas Oborski Episcopus Laodicenſis, Suffraganeus & Canonicus Cracovienſis, pie

A piæ poſteritati. Ad Dei omnipotentis gloriam majorem & Sanctorum ejus honorem, notum facimus & teſtamur, nos rogatos fuiſſe a Religioſis Patribus Ordinis Canonicorum Regularium Mendicantium S. Mariæ de Metro de Pœnitentia Sanctorum Martyrum, ut oſſa & cineres ſervi Dei B. Michaelis Gedroc, Ordinis prædicti, in templo eorumdem Religioſorum Cracoviæ S. Marco dicato ſepulti, e ſepulcro veteri (quod occaſione ſtructuræ novorum ornamentorum altaris majoris neceſſario diruendum erat) ob majus fidelium commodum levaremus: horumque petitionis piæ nos annuentes, auctoritate Officii Illuſtriſſimi & Reverendiſſimi in Chriſto Patris ac Domini, Domini Martini Szyſzkowſky, Epiſcopi Cracovienſis, Ducis Severienſis, morem geſſiſſe hoc ordine & modo.

Auctoritate Epiſcopi Cracovienſis.

ejus Suffraganeus.

2 Anno Domini MDCXXIV, feria tertia poſt feſtum Sanctiſſimæ & Individuæ Trinitatis, quæ erat dies IV Junii, perſonaliter venientes ad templum S. Marci ſupradictum, adfuimus ſacrificio Miſſæ, quod votivum ritu ſolemni de Sanctiſſima Trinitate peregit R.P.F. Joannes Baptiſta Italus ex familia S. Franciſci, pro tempore illo Apoſtolica autoritate Commiſſarius Generalis totius Ordinis jam dictorum Religioſorum S. Mariæ de Metro; ſimulque ſermoni, quem Reverendus Pater Fridericus Schembek, Societatis Jeſu Profeſſus, habuit de vita & geſtis hujus ſervi Dei B. Michaelis. Deinde Pontificalibus induti, & gratia Spiritus ſancti per Hymnum Veni creator decantatum invocata, acceſsimus ad ſepulcrum, in pariete ad valvas ſacrarii Septemtrionem verſus ad cornu Evangelii altaris majoris exſtructum; illudque clauſum, integrum & intactum in omnibus repertimus, & malleo accepto ipſimet illi aperiendi initium dedimus: remotoque lapide ingenti (in quo imago integra ejuſdem ſervi Dei decumbentis ſculpta fuit) invenimus intra ſtructuram ipſam muri lateritii, cui jam dictus lapis incumbebat, ciſtulam ligneam, & in ea calvariam ejuſdem B. Michaelis majori ex parte integram (cui tamen mandibulæ deerant) & inſuper tres cranii calvariæ ejuſdem partes; duoque oſſa ſeu brachia longitudinis palmum unum vix ſuperantis, & partem nigri baculi, qui ei ſimul loco ſigni Crucis & ſuſtentaculi ſerviebat, quique una cum ipſo olim in ſepulcro poſitus fuit.

anno 1614. 4 Junii.

aliquot Reliquiæ B. Michaelis.

3 Quæ oſſa, una cum prædicti ſuſtentaculi ſeu Crucis parte, ante aliquot decades annorum, Epiſcopante tunc Cracoviæ Cardinale Radzivilo S.R.I. Principe, extraxerat ex ipſo ſepulcro inferius ſito (in quo idem Beatus quieſcit in loco eodem) Frater Thomas Squiernievius Sacerdos, actui huic noſtro, de cujus veritate hoc teſtimonium poſteritati damus, præſens & ſanus tam mente quam corpore, juſſu & mandato ſui Superioris ſibi tunc aſſiſtentis in opere eodem, Fratris Chriſtophori Prævorſcenſis; qui ſepulcrum idem magnificentius exornare deſiderans, partem jam dictam ſacrarum exuviarum ex illo exerahi & decentius collocari curaverat. Quæ ſic a nobis inventa, manibus noſtris inde levantes, multitudini piæ fidelium præſenti oſtendimus, muſicis inſtrumentis interim perſonantibus, & ad devotionem majorem populum incitantibus: qui concurrebat numeroſus, globulos offerens precarios, ſacris admovendos oſſibus: cujus poſtulatis ſatisfactum.

a Radzivilo depoſitus.

eruit.

4 Deinde muram ſolidum altitudinis ferme duorum cubitorum, longitudinis trium, in cujus medio Epitaphium ejuſdem Dei ſervi, foriſecus in tabula marmorea exſculptum extabat, ſupra vetus ſepulcrum idem, novi ornamenti majoriſque cauſa, cura prædicti Fratris Chriſtophori Prioris exſtructum, dirui mandavimus. Quo diruto, ſepulcrum ipſum conſpeximus intra eumdem templi parietem; Septemtrionem verſu ad valvas ſacrarii, plane juxta deſcriptionem & relationem in ſuo Polonorum Chronico Matthiæ Miechovitæ celebris hiſtoriographi, & conformiter narrationi Fratris Thomæ Squiernievii ſupra dicti; Nos antequam murus jam dictus, ſub Illuſtriſſimo Cardinale Radzivilo exſtructus, diueretur, de re tota informantis & oculati teſtis. Erat autem teſtudinatum, cujus ſummitas ſeu extima ſuperficies pavimenti templi ferme æqualis fuit, clauſum bene & integrum, veſtigium ſolum foraminis in ſuprema ſui parte, olim juſſu prædicti Prioris facti & deinde obſtructi, habens. Quod nos Pontificalibus induti, præſentes aperiri mandavimus, ipſimet manibus noſtris operi initium dantes.

ex MSS. mandat ejus ſepulcrum aperiri.

Sublata ergo juſſu noſtro ejus teſtudine, Oſſa reliqua, præter ſupra dicta, majori ex parte in pulveres reſoluta, vel quæ ad primum ſtatim contactum in eoſdem reſolvebantur, inventa ſunt, & inde nobis ſpectantibus, manibus ſupradictorum R.P. Commiſſarii Generalis Ordinis, & Societatis Jeſu Sacerdotis Profeſſi extracta, & una cum Cineribus in vaſis ad id idoneis decenter collocata, nobis ad altare majus ad latus ſepulchri ejuſdem ſedentibus, oblata, & præſentata fuerunt. Quæ nos ut & priora, populo magno numero concurrenti, & globulis precariis ex pietatis affectu eadem contingenti, ſpectanda exhibuimus, campanis omnibus interim templi ejuſdem perſonantibus, & hymno Te Deum laudamus per nos inchoato. Qui dum caneretur, plurimorum devotionis ſatisfactum, ex cineribus & loculo ligneo, in quo ſepultus annis tot jacuit, aliquid inſtanter petentibus; tandemque per nos in ſacrarium templi ejuſdem S. Marci eadem oſſa & cineres delata, & in thecas ſeu ciſtulas decenter depoſita occluſaque, ſigillo tam noſtro quam provinciæ dicti Ordinis, & inſuper conventus ejuſdem obſignata fuere.

oſſa Cineres teſtudinabi

Cineres alio ſtatim in ſacrario deponit.

6 Et ſic ad menſem uſque Auguſtum anni ſequentis MDCXXV occluſa & obſignata manſerunt. Cujus deinde die VIII, de voluntate noſtra, ad inſtantiam eorumdem Religioſorum conventus S. Marci, Reverendus Pater Fridericus ſupra dictus, cujus nobis pietas, fidelitas, & prudentia perſpecta optime eſt, ea ex ciſtulis ſupra dictis Notario Publico præſente extraxit, ut exſiccarentur aliquantum, antequam iterum ſepulcro includerentur: & in loco bene undique clauſo, & ſigillis pluribus a ſe juſſu noſtro, in præſentia publici Notarii munito, per horas XXIV aeri expoſita reliquit. Quæ deinde anno eodem MDCXXV ejuſdemque Menſis Auguſti die decima, quæ erat Dominica duodecima poſt Pentecoſten (pridie loculo ligneo decenter albo ſerico interius & exterius veſtito, & deinde alteri plumbeo, una cum eodem ligneo per nos incluſa, & ſigillo noſtro obſignata, in magna frequentia populi concurrentis, & globulis precariis thecam, ſacra eadem pignora continentem, tangentis) in ſepulcro novo, in loco eodem ſupra ſepulcrum vetus exſtructo decentiuſq; exornato, manibus noſtris depoſuimus, poſt peractum prius per nos ſacrificium Miſſæ de feſto S. Laurentii, cum collecta in gratiarum actionem de Sanctiſſima Trinitate, & concionem habitam de laudibus & imitatione ejuſdem beati viri, per eumdem ſupra dictum Sacerdotem Societatis Jeſu.

inde anno 1615, 8 Auguſti extracta.

& locali Ilicano inclu ſa.

ac Auguſti in novo ſepulcro deponit.

7 Et quia magna pars cinerum ejuſdem ſervi Dei ruderibus ſeu calci (quod caveri non potuit, licet magna diligentia adhiberetur, ne id contingeret) in aperiendo ſepulcro & teſtudine removenda, erat permixta, nos ſubtiliores omnes ruderum ſeu dictæ calcis partes, quæ erant aperte ſacris cineribus mixtæ,

calcem ex cineribus adminiſtram in thecis.

thecæ

EX MSS. theca ligneæ minori, forinſecus ſeu extra per totum oſſibus ſectis vermiculato opere conveſtitæ, incluſimus; craſſiores vero ejuſdem calcis partes ſeu rudera, inter quæ etiam aliquid ex ſacris cineribus remanſiſſe probabile fuit, in ciſtula lignea altera ſimplici poſuimus; & utramque earum in ſepulcro ſupra dicto ad pedes loculi plumbei ſupra dicti collocavimus, & hymno Te Deum laudamus, inchoato, dum illum populus decantaret, ſepulcrum idem ipſimet clauſimus; & ad oſtium ejuſdem ſaxum ingens ſuperius nominatum, in quo imago hujus Servi Dei decumbentis ſculpta extat, advolvi, & eidem imponi fecimus; Divinam orantes ſuppliciter Majeſtatem, ut Eccleſiæ ſuæ, Regno & Regi noſtro, totique ejus domui, inſuper & civitati huic, nobiſque meritis Sanctorum ſuorum propitius eſſe dignetur, cui laus & gloria in ſæcula ſempiterna Amen.

Ex clauſi lapidem advolvi juſsit.

8 Acta ſunt hæc & facta præſentibus Venerabilibus Dominis Bartholomæo Solomansky Canonico Chelmenſi; Valentino Kozlogloviensi in Alba-Eccleſia Parocho, Alberto Mika Altariſta SS. Petri & Pauli in Eccleſia Collegiata S. Annæ Cracoviæ, nec non Reverendo Patre Fratre Adamo Kaſprowic Definitore perpetuo Ordinis ejuſdem, R.P. Alberto Piſarski Definitore, R. P. Juſto Pomorski Priore Conventus S. Marci, R. P. Ambroſio Gronowski Concionatore Ordinario Eccleſiæ S. Marci, R. P. Thoma Squiernievio Confeſſario, R. P. Chriſtophoro Clepardienſi, R. P. Theophilo Lubiecki, R. P. Clemente Izdebski, R. P. Ignatio, F. Placido Woytaſzowsky Diacono, F. Gabriele Kazieracki Diacono, Fr. Ægidio Diacono, FF. Bartholomæo, Joanne, Marciano Acolytis, FF. Demetrio, Georgio, Michale Profeſsis; nec non ſpectabilibus Dominis Stanislao Konrad, Hieronymo Zalaſowski Conſulibus Cracovienſibus, Martino Paczoska, Joſepho Pielisz, Joanne Sepetowicz Civibus Cracovienſibus; Venerabilibus ac eximiis Viris D.D. Magiſtris Chriſtophoro Niklaſzowski Medicinæ, Stanislao Pudlowski I.V. Stanislao Koteniovio ad ſancti Spiritus. Nicolao Kalſtyn ad S. Stephani Gymnaſiarchis, Philoſophiæ in Academia Cracovienſi Doctoribus & Profeſſoribus, aliiſque quam plurimis teſtibus ad præmiſſa exiſtentibus. D

Thomas Oborski Epiſcopus Laodicenſis, Suffraganeus & Canonicus Cracovienſis, manu propria.

† locus ſigilli.

Præſentes litteræ & his per omnia ſimiles habentur in ſpeciali ſcrinio, circa Reliquia B. Michaelis, in Eccleſia S. Marci Cracoviæ tumulati, depoſito, quæ ſunt manibus Notariorum publicorum ſubſcriptæ, & ibidem tempore levationis ejuſdem Sancti Reliquiarum aſſervatæ.

9 *Ante Vitam, tam Latinam quam Polonicam, exprimitur imago B. Michaelis, genuflexi & globulos precatorios volventis: in Latina quidem ante nomen Jeſu radioſum inter nubes, cum adjacentibus dextero lateri axillaribus fulcris, quibus ad gradiendum nitebatur: in Polonica vero, ante imagines Chriſti crucifixi & Matris Deiparæ filiolum ſinu geſtantis, ſimiliter inter nubes locatas, cum ſceptro & corona Ducali ante genua: ſed utrobique tam invenuſta parumque accurata eſt ſculptura, ſcilicet in tabella lignea, ut ſperare non poſſim veram Sancti ſpeciem ex altera tura formari aſque in æ poſſe incidi. Præterea inſtituto noſtro appoſita magis eſſet vetus imago Beati, expreſsa in lapide ſepulcrali, quare hujus accuratam delineationem poſtulavi mitti. Interim Latinos hoſce verſus, impreſſis imaginibus ſubjectos, habe:* E

Imago Beati.

ejusdem ſubjecti verſus.

Nonne Viri hæc ſancti venerabile corpus imago
Expreſsit? Michael hic fuit ille pius:
Qui Chriſti pura veſtigia mente ſecutus,
Impiger æternæ legis obivit iter.
Illius precibus cæcis data lumina, claudis
Greſſus, infirmis vita, & amica ſalus.
Fecerat, ut vivus miracula plurima, ſic poſt
Funera Divino munere plura facit.
Dive Pater Michael, de alto nos reſpice cælo,
Affert opem miſeris, cuncta pericla fuga.

DE B. LADISLAO GIELNOVIO

ORDINIS FRATRUM MINORUM DE OBSERVANTIA,

WARSAVIÆ IN MAZOVIA PROVINCIA POLONIÆ.

G. H.

C AN. MDV. *Loca ab eo habitata.*

WArſavia, *urbs ampla Poloniæ ad Viſtulam fluvium, ac Mazovia caput, ordinaria Regum reſidentia & publicis regni Comitiis nobilitatur. In hac* B. Ladiſlaus, *de quo hic agimus, vitam monaſticam auſpicatus eſt, & in eadem finem vivendi fecit, in vita & poſt obitum pluribus miraculis claruit*; cognomento Gielnovius, *utpote natus in oppido* Gielnio W *Palatinatus Sendomirienſis diſtrictu Opocinenſi Archidiœceſis Gneſnenſis prope Pilczam fluvium. Fuit, eidem paleſtra ſtudiorum* Cracovia, *urbs notiſſima & minoris Poloniæ caput. Imo poteſt totum Poloniæ regnum ejus patrocinium ſibi aſſumere, quod quinies omnium conventuum dicti Ordinis Vicarius Provincialis illud regnum circumeundo colluſtraverit, ac primos Ordinis ſui Fratres ad Ducatum Lithuaniæ inhabitandum miſerit, eiſque procuraverit Skapenſem locum in Chelmenſi Ruſſiæ Rubra diœceſi, Deiparæ Virgini ſacrum. Quidni etiam Auſtria, Bohemia, Sileſia, Moravia eumdem ſibi aſciſcere poſſent, quarum quoque regionum conventus, necdum a Polonicis diviſos, primo ſuo Vicariatu adivit?*

quot ejus omnium conſensu Patronus juſſit.

2 *Natus eſt B. Ladiſlaus circiter annum Chriſti* MCCCCXL, *vitam religioſam profeſsus anno* MCCCCLXII, *quo tempore imperabat Polonis Rex Caſimirus* III *Jagellonides: a quo Ordo Fratrum Minorum de Obſervantia admiſſus in Polonia, illos introducente B. Joanne Capiſtrano, cujus Acta erunt illuſtranda ad diem* XXIII *Octobris: agimus interim de eo etiam infra* XX *Maji ad Vitam S. Bernardini, quorum induſtria in Ordine dicta Obſervantia plurimum fuit promota. Ac de Rege Caſimiro actum eſt* IV *Martii ad Vitam S. Caſimiri filii. Illi ſucceſſit alter filius Joannes Albertus, & regnavit ad annum uſque* MDI; *ſub quo regnum Poloniæ extremo periculo expoſitum, dicitur infra precibus auxilioque B. Ladiſlai in melierem ſtatum reductum. Tandem, regnante alio Caſimiri* III *filio Alexandro, B. Ladiſlaus ex hac vita mortali migravit anno* MDV *die* IV *Maji, ac poſt modum anno* MDLXXII, *Dominica in Albis* XIII *Aprilis, fuit corpus ejus, ſolenniſſimo apparatu, in Comitiis generalibus regni, coram Rege & Principibus elevatum, & ad dexterum latus majoris altaris collocatum. Plurima ejus interceſſione miracula patrata ſunt, & inſtituto Proceſſu informativo legitime approbata, atque de novo, ex ſpeciali mandato Urbani* VIII, *ſecundum ſtylum Romanæ Eccleſiæ, examini ſubjecta fuerunt.*

Temporis obitus.

& Translationis.

3 *Vitam B. Ladiſlai*, & bona & integra fide, *uti in titulo præfatur, conſcripſit Vincentius Adamowski, ejuſdem Ordinis Definitor, Sacræ Theologiæ Lector, & Prædicator, ac generalis Procurator pro Canonizatione ejuſdem, edidit-que tribus libris Varſaviæ anno* MDCXXXIII, *citans Vitas prima & ſecunda editionis, pra quibus æſtimanda* perve-

Vita a Vincentio Maravuski ſcripta anno 1633.

tuſta

A ręsta litterarum monumenta, *allegata num.* 105 quibus hujus ſancti viri vita concredita eſt, & antiqua Provinciæ Poloniæ Chronica *nu.* 130 *indicata, unde acceptæ miracula nonnulla: quare hæc deſcribi petimus, ſaltem pro operis Supplemento ſervitura ſi mittantur. VVaddingus in Annalibus Minorum ad an.* 1505 *num.* 29 *allegat Vitam, ab eodem Vincentio Moravvski, anno* MDCXII *Cracoviæ excuſam, quæ ſaltem altera eſt ex citatis prioribus editionibus. Præponitur in ultima editione: Epiſtola dedicatoria ad Regem, Epiſcopum Poſnanienſem, Principes regni & cives VVarſavienſes, in qua late deducit Vincentius quare Vitam hanc appellarit* Lucernam Chriſtianæ perfectionis. *Huic epiſtolæ ſubduntur variorum approbationes, licentia & facultas imprimendi, tum octo diverſorum epigrammata & poëmata ad laudem B. Ladislai, ac dein citantur varii Auctores, ex quibus ea quæ in libris continentur, fuerunt aſſumpta. Præterea additur* Proœmium, *in quo* docetur omnes homines ubique locorum poſſe venire ad perfectionem, exemplo B. Ladislai. *Quæ omnia, ut minus ſpectantia ad hiſtoriam Actorum veritatem, omiſimus, & incipimus a Prologo ad Lectorem, in quo, ſi qua ante circa Vitam fuerunt obiter indicata, accuratius exponuntur.*

B 4 *Opus ſuum auctor in tres libros, libros ſingulos in capita decem diviſit: hanc partionem, quia nobis quoque commoda videbatur retinentes, ſatis habuimus capitum titulos ad noſtrorum formam reducere: & quia hiſtoria recens eſt, non exiſtimavimus opus eſſe eam operoſis annotationibus illuſtrare, ſed ſatis habuimus ſynopſim marginalem inſtituto noſtro conformare. Major nobis labor fuit, in illa quam ſequimur editione expurganda ab infinitis mendis, quibus fœdatam accepimus, pro majori parte imputandis negligentiæ aut imperitiæ eorum, qui abſente vel aliter impedito auctore præfuerunt impreſſioni, ex ejus manu ſcripto faciendæ. Utraque enim tanta fuit, ut appareat, non modo in ſingulis pagellis erratum graviter omiſſione, alteratione, aut prava conjunctione disjunctionove litterarum; ſed ſæpius etiam hærere oporteat ob defectum alicujus aut plurium conſequentem verborum, ſine quibus calamo aut mente ſubſtitutis nequit ſanus ſenſus haberi. Qua omnia aut eorum præcipua & graviora errata ſi vellem capitibus ſingulis, ſicut alibi* Annotata, *ſubnectere; vereor ne non tam viderer meam voluiſſe librare fidem, quam inſultare prioribus, quibus male debers gratias, quod Beati vitam vel ſic protulerint. Præfandum tamen hoc loco id fuit, ne quis in eam editionem non præmonitus incidens, atque ipſam cum hac noſtra conferens, ſuſpicetur non tantum ſublata mendæ,* C *ſed ſtylum quoque mutatum fuiſſe, præter quam facere nos paſſim profitemur.*

ea quomodo hic emendata ſint.

VITA

Auctore Vincentio Moravvski Ordinis Minorum Polono.

PROLOGUS

ad Lectorem devotum.

1 IN magna rerum copia, aliud alii natura iter oſtendit. Pulcrum eſt bene facere, etiam bene dicere haud abſurdum. Et qui fecere, & qui facta aliorum ſcripſere, multi laudantur. Verum ex omnibus negotiis quæ ingenio exercentur, inprimis magno uſui eſſe memoriam rerum geſtarum, omnis exempli documenta, in illuſtri poſita monumento, docebunt intuentem. Inde tibi tuæque reipublicæ quod imitere, capies: inde fœdum inceptu, fœdum exitu, quod vites, ſumes. Cererum quibus ingenii opes abunde ſuerunt, multorum virorum res perſcripſere: mihi, D cui tenuis facultas, unius tantummodo viri, ſanctitate & miraculorum magnitudine clariſſimi, egregia virtutum ſpecimina, dictis enarranda aſſumpſi. Quibus autem inductus cauſis, accipe.

Cauſa quæ Auctorem ad ſcribendum induxerat.

2 Præclare & vere teſtatur, ingenii & eloquentiæ Princeps, Marcus Tullius Cicero, in libro quem de Amicitia conſcripſit, Nihil virtute amabilius, nihil quod magis alliciat homines ad diligendum; quippe eum propter virtutem, & probitatem, eos etiam quos numquam vidimus, quodammodo diligamus. Vidit hoc quondam Ageſilaus, & ita ſenſit; qui interrogatus, quomodo quis apud homines probaretur? Si dicat, inquit, optima, & faciat honeſtiſſima. Virtus enim ejuſmodi eſt, quæ ipſis ſtatim rebus ita afficiat homines, ut non modo admirentur opera, verum in auctorem quoque ſummo ſtudio incendantur. Et hæc quidem hujus laboris mei ſuſcepti prima cauſa eſt, virtutis amor. Cum enim in hoſte diligatur virtus; in religioſo ac ſancto viro, a religioſo Sacerdote, maxime ejuſdem inſtituti, ejuſdem Patris filio, eam omnino debere diligi clarum eſt. Nam & veteres Hiſtorici & Poetæ, præclarorum virorum res geſtas, non alio fine litterarum monumentis conſecraruut; niſi ut ſeſe B virtutis illorum illectos dulcedine oſtenderent, & poſteritati memoriam bonorum & virtutis digna encomia ſatis abunde commendarent. Non poſtrema ſiquidem virtutis merces, & probitatis cenſetur præcharus fructus, dictis eruditorum celebrari. Athenienſium res geſtæ, inquit Salluſtius, ſicut ego exiſtimo, ſatis amplæ magnificæque fuere; verum aliquanto minores tamen, quam fama feruntur: ſed quia provenere ibi maxima ſcriptorum ingenia, per orbem terrarum Athenienſium facta pro maximis celebrantur. Ita eorum qui ea fecere, virtus tanta habetur, quantum verbis ea extollere potuerunt præclara ingenia.

Virtutis amor.

Exemplum domeſticum.

3 Subit autem recordatio & alterius cauſæ, ut domeſtico exemplo noſtri Poloni, ad virtutis ſtudia colenda, facilius accendantur. Duo enim nos maxime movere ſolent: ſimilitudo, & exemplum. Quod exemplo ſit, id etiam jure fieri putant homines. Longum iter eſt per præcepta, breve & efficax per exempla. In omnibus præbuit ſeipſum B. Ladislaus exemplum bonorum operum: in doctrina, in integritate, in gravitate, proximo ſuo placuit in bonum ad ædificationem. Profectus ejus manifeſtus eſt omnibus: & fuit exemplum fidelium in verbo & converſatione, in caritate & fide, in caſtitate ſemper ſine querela, Chriſti odor bonus & luminare lucens F in medio nationis ſuæ. Attendite, o Poloni, ad hunc Patrem veſtrum, eſtote imitatores ejus, ſicut & ipſe fuit Chriſti. Non vos exhortor oratione, non perſuadeo dictis; validiora ſunt exempla quam verba, & plenius eſt opere docere quam voce. Verum quod maximæ conſiderationis vim exigit, illud eſt domeſticum quod offero exemplar ad virtutem, calcar ad ſanctitatem conſequendam.

Gentis Polonæ fama.

4 Neque ſilentio involvenda eſt gentis noſtræ Polonæ, quæ inde oritur apud exteras nationes, fama & gloria. Si enim filius ſapiens lætificat patrem; filius vero ſtultus mœſtitia eſt matris ſuæ, Prov. 10; Profecto filius bonus, innocens, ſanctus, impollutus, Deo & hominibus ſanctitatis gloria notus, erit ornamento patriæ. Non poſtrema ea laus civitatibus Chriſtianorum ſemper habita, Sanctorum ſepulcris exornasi. Exultat Hieroſolyma Stephano, Roma Petro & Paulo, Venetia Divo Marco. Lætatur noſtra Cracovia, & laudis ſuæ propagines late longeque diffundit inde, quod in Cathedrali ſua, illud ſumptuoſiſſimum Mauſolæum Sanctorum Stanislai Antiſtitis ſui, & Floriani Martyrum conſpiciat;

Digitized by Google

A. VINCENT. MORAUSKI.

ciae: in Basilica Sanctissimæ Trinitatis excelsum & splendidum sarcopagum S. Hyacinthi Poloni Ordinis Prædicatorum intuetur: in ecclesia S. Bernardini Fratrum Minorum Observantium monumentum ornatissimum, continens corpus B. Simonis Lipnicii, ejusdem Ordinis, quondam Præconis Dei ferventissimi, summo honore veneratur: in templo S. Francisci Patrum Conventualium, sepulcrum absolutissimum B. Salomeæ quondam Reginæ Poloniæ, Monialis S. Claræ, admiratur: in æde S. Annæ bustum magnificum B. Joannis Cantii, Academiæ Cracoviensis Doctoris eximii, celebrat: in Parochiali sua magnifica B. Mariæ Virginis Cracoviensi, arcam marmoream, complectentem corpus B. Stanislai Baryczka Sacerdotis Martyris, possidet: in alia Parochiali Casimiriensi, sepultura variis structuris & picturis conspicua, B. Stanislaum Casimirium Ordinis Canonicorum Regularium S. Augustini continens, in summa devotione & veneratione habetur: in templo S. Marci Ordinis S. Mariæ de Metro, locus est affabre efformatus ad parietem, decoreque debito fulgens, in quo B. Michaelis Gedroc venerabilia ossa requiescunt: in conventu denique S. Catharinæ, amplissimi Ordi-
B nis Eremitarum S. Augustini, ejusdem professionis Fratris Isaiæ Doctoris, reliquiæ in uno sacello honorifice conservantur. Quod si de aliis quam plurimis variorum Beatorum, in locis diversis tumulatorum, corporibus lætatur & exultat urbs illa; cur etiam noster Ducatus Mazoviæ & ejus Metropolis Varsavia, non gloriabitur de suo Ladislao? Fax mentis honestæ, gloria nostræ provinciæ, non mediocris inde oritur, dum hujus Sancti memoria ubique locorum celebratur. Et ut magis splendor boni nominis hujus Sancti, simul & Patriæ nostræ, volantisque per diversas regiones famæ, velocibus alis diffundatur, obsequium scribendo subire placuit. Laudetur Deus in Sanctis suis, & pia mater nostra Polonia non defraudetur laude sua. Libet proferre & ultimam mei instituti rationem.

Finis scribendi Beati.

4 Quis ignorat principibus placuisse viris, non postremam esse laudem? Principes populi, Sancti Dei, ore omnium nuncupantur. De his omnibus velle bene merrei, quis rem veritati consentaneam esse negabit? At cultu debito Sanctos prosequi, & virtutes factaque eorum præclara scribendo litteris celebrare, æqua lance & pari mensura habitum est
C semper & observatum. Cum vero nova causa id tractandi animum coocitat, tanto magis elaborandum est in Sanctorum laudibus promendis. At nuper, ante annos sex circiter, cum mihi per Superiores meos demandata sit provincia, instrumento mandatoque publico, vitæ sanctitatem B. Patris Ladislai investigare, acta ipsius hinc inde colligere, de miraculis inquirere, inquisita in judicium deputatum per testes contestesque inducere, approbata conscribere, & super his omnibus processum auctoritate Reverendissimi Domini Loci Ordinarii formare, ac demum Curiæ Romanæ hæc confecta absolutaque omnia præsentare: cumque singulari Dei auxilio fultus, omnia non infeliciter perfecissem; de novoque Sacra Congregatio Rituum, ex speciali mandato Sanctissimi Domini nostri Urbani VIII feliciter moderni, novum processum, auctoritate Apostolica secundum stylum Sanctæ Romanæ Ecclesiæ, super eamdem vitæ sanctitate & miraculis B. Ladislai, [fabricandum] per litteras Remissoriales & Compulsoriales id mihi commisisset, accedente ad hoc præterea voluntate & præcepto Reverendissimi Patris Generalis Ordinis nostri: idcirco ea quæ labore meo modico hinc inde congessi de vita B. Ladislai, notitiæ hominum publicæque luci proponenda decrevi; ne lucerna hæc sub modio amplius delitesceret, sed super candelabrum posita omnium oculos collustret. Hæ itaque sunt causæ, quæ me ad hoc opus conficiendum adegerunt. D

Vitæ scripta Romæ examinata.

LIBBER PRIMUS.

Res gestæ Beati Ladislai. Variæ ejusdem virtutes.

CAPUT I.

Nativitas, puericia, institutio.

6 PRiusquam Caput hoc inciptam, commemoranda sunt verba Doctoris gentium clarissimi & Sanctissimi D. Pauli, 1. Cor. xv sic scribentis: Non prius quod spirituale est, sed quod animale, deinde quod spirituale. Primus homo de terra terrenus, secundus homo de cælo cælestis. Non dispari ratione hic nobis dicendum est; quoniam Beatus Ladislaus portavit imaginem terreni, & imaginem cælestis hominis. Clarius luce meridiana est, natum fuisse de terreno, & postea quasi iterato, genitum de E
cælesti Patre: quare utriusque generationis ipsius series describenda mihi est. Sed quia prius est illud quod est animale, de hac, quæ ex sanguinibus & voluntate carnis fit, sermonem instituere placet. Ac in primis locum nativum, unde oriundus est B. Ladislaus, considerare libet. Regnum Poloniæ amplissimum, potentissimum, abundantissimum licet, habeat civitates complures, natura & arte munitissimas, in omnem eventum ad ornatum patriæ a fundamentis erectas, multitudine civium, mercimoniorum copia ex universo fere orbe congestorum, varietate ædificiorum, templorum & collegiorum pluralitate, optimo instructas, & altis mœnibus, arcibus, turribus, & fortalitiis adornatas; non ita tamen frequentes in ea videre est sicut in aliis orbis partibus. Ita a principio majoribus nostris persuasum fuisse, memoriæ est; contra hostiles impetus fortiora esse opponentium sepectore, quam fortissima civitatum mœnia. Atque illi, artibus iis subnixi, nulli unquam hosti locum vel minimum cessere: & incredibile memoratu est, quam facile Regni fines longe lateque produxerint; remque suam civibus, moribus, agris auctam, pro- F
speram, fatisque pollentem effecerint: nationibus vero diversis, suæ ditionis jugum injecerint, & eorum provincias finibus suis adjunxerint.

In regno Poloniæ.

7 Igitur oppidum Gielniovv Palatinatus Sendomiriensis, in districtu Opocinensi, Archidiœcesis Genesnensis, situ quidem mediocre est, ædificiis ligneis constructum; sed inde gloriæ splendor jure merito illi attributus, quod hunc virum clarissimum B. Ladislaum genuerit, educaverit, aluerit & produxerit. Fide Catholica Romana semper illustre, & numquam aliqua labe hæreseos contaminatum hucusque fuit: quod de illo tempore maxime & securissime asserendum est, quo B. Ladislaus natus est & vixit, circa annum Domini millesimum quadringentesimum quadragesimum & multis post annis. Siquidem in toto regno Poloniæ Christianitas cum omni puritate, simplex Catholicismus vero cum pio fervore zelosissimus, in omnibus incolis regni hujus floruit, sub piissimis Regibus Uladislao Jagellone, ejusque filiis Uladislao & Casimiro; hujusque ultimi posteris Regibus successive; Joanne Alberto, Alexandro, & Sigismundo Primo: sub quorum felici regimine hic B. P. Ladislaus natus est, & vitam præsentem egit; nullo jam paganismo, nullo schi-

& Oppidum Gielniovv ascitur circa 1440

smate,

Digitized by Google

A ſmate, maxime in Poloniarum Provinciis (nam in magno Ducatu Lithuaniæ & Ducatibus Ruſſiæ, adhuc iſta lues deliteſcebat) nullis penitus hæreſibus eras has vexantibus, imo capitali pœna ſordibus his infectos punientibus legibus.

Christianis institutis diligentissime erudituc.

8 In illo itaque oppido B. Ladislaus, limen materni uteri tranſgreſſus in hanc lucem prodiit; ſuſceptus a parentibus, quorum vita ſancto matrimonii vinculo copulata, honeſtis moribus, boni nominis fama, Catholicæ Religionis lumine, optimæ converſationis gloria inter ſuos concives ſatis nota & celebris fuit. In ejuſdem oppidi eccleſia Parochiali ſacro baptiſmatis fonte ablutus, numen Joannis ſortitus eſt. Ab ipſa infantia timore Dei inſtructus, neceſſariis ſalutis imbutus doctrinis & primis litterarum fundamentis in ſua patria, in palæſtram muſarum erudiendus traditur. Statim vero, nova futuræ fertilitatis indicia in ætate illa apparuere. Diligenter litteris invigilare, ſcholam libenter adire, præceptoris mandatis obedire, divinis Officiis & ſacro Miſſæ ſacrificio frequenter adeſſe & miniſtrare, altaribus appropinquare, cantare, pſallere; hymnos & pſalmos recitare, memoriæ mandare; totus a ſtudiis & divi-
B nis officiis pendere; & ſic ſuam juventutem inſtituere, ut brevi tempore, bonus ager & fertilis, ad producendas uberes doctrinarum ſegetes, agnoſceretur, & ad altiora ſtudia ab aliis accenderetur. Cracoviam igitur ſumptu paterno adjutus, ubi Academica Univerſitas, omnium ſcientiarum fecunda mater, plurimos regno & patriæ parturit filios, ampliſſima eruditionis laude utiles, ſeipſum contulit. Fertilis ille campus & hortus aromatum (ſine invidia ſit illi debitus a nobis honor & cultus) locus ſcientiarum & doctorum virorum paradiſus; ſed & pietatis nidus, in quo educatus B. Joannes Cantius, ejus Academiæ Doctor egregius, magnæ ſanctitatis gloria omnibus notus, ab iiſdem uberibus, fere eodem tempore quo noſter Ladislaus, ſuxit lac probitatis, & de illo torrente pietatis bibit, & exaltavit uſque ad cælos caput.

Cracoviam Academiæ inſtituendus adducitur.

9 Ingreſſus palæſtram illam, non vanæ Palladis, ſed Philoſophiæ Chriſtianæ uberibus alendus; non ad fallacis Apollinis citharam erudiendus, ſed ſaluberrimis ſanctorum Patrum dogmatibus Theologicis inſtituendus; non Muſarum inanium conſortio in
Profecit in doctrina & pietate, C Parnaſſo amœnoſo adjungendus, ſed ſodalitatibus devotorum juvenum aggregandus, animo promptus & ingenio validus juvenis: ingreſſus, inquam, nemus amœnum denſiſſimis arboribus ſcientiarum conſitum, cœpit alacri mente & celeri manu flores bonarum artium colligere, herbas virtutum, fructus exemplorum, acervos omnium bonorum aggregare, & in ſui pectoris horreum invehere; publicis lectionibus præſto adeſſe, aure & intellectu ſenſum percipere, horam & tempus obſervare; privatis magiſtris ſedulo auſcultare, conſabulationes inanes fugere, conſortia inſolentium vitare, abhorrere a conſuetudine illorum, quibus doctrinam & pietatem cordi non eſſe, ſed ſocordiam & pigritiam ſenſibus inhærere intelligeret. Templa frequenter adire, religioſorum vitam intueri, cæremonias advertere, pietatem & devotionem mirari; & inde pectus ſuum ad imitationem illorum accendi, & ea de re cogitationem habere, negotium Deo commendare, & ſeipſum in primo juventutis flore, eidem velle conſecrare, qui primitiarum jus ſibi offerri lege juſſerat. Et profecto ſic ſe res habet, ut quos Deus omnipotens, ad ſui obſequium allicere & vocare decernit, hos ab ipſa infantia trahat in funiculis caritatis, & ſtatim a teneris unguiculis mirabili gratia foveat. Teſtis hujus rei Joſephus Patriarcha, teſtis Samuel Propheta, teſtes alii ſine numero Sancti Martyres & Confeſſores. Non dubium quin & hujus Sancti, futuræ ſanctitatis radiaverint ſcintillæ; ſed aut ob ejus animi profundam ſubmiſſionem occultatæ, aut parum ab aliis cognitæ; oblivionis tenebroſo ſepulcro illatæ, lucem non aſpexerunt. A. VINC. MORAUS

felicissimo & sanctissimo tempore

10 Felix hic juvenis, felici imo aureo natus ſeculo, quo nullæ hæreſes, nulla infernalis ſectæ barbaries, nulla peſtis perverſæ in fide opinionis venenum in ſuis finibus effudit. Aurum purum, ſimile vitro puro; totum regnum quaſi una eccleſia erat, tota reſpublica quaſi una domus, ſub regimine optimi Patris. Diſſenſiones nullæ (ſecundum Chronologos illius temporis) pax, quies, concordia vigebant: boni mores domi militiæque colebantur: jus bonumque apud majores noſtros, non legibus magis quam natura valebat: cives cum civibus de virtute certabant: in ſuppliciis divinis magnifici, domi pacifici, in amicos fideles erant: duabus his artibus, audacia in bello, & ubi pax evenerat æquitate, ſeque remque publicam curabant. Hac igitur felicitate temporum, tum illi multi florenteſque coruſcantibus miraculis Beati, Joannes Cantius, Simon Lipnicius, Stanislaus Caſimirius, in ſola Cracovia; E plures per alia loca, ut S. Caſimiros Vilnæ, virtute clarebant. Tum etiam noſter B. Ladislaus natus eſt, quando religionis ſtatus in flore ſanctitatis uberrimos producebat fructus; quando virtutis honos in amplexu & favore omnium fuit; & honeſta vitæ ratio in pretio apud mortales erat. Proinde animus viri ſancti, jam inde ab ineunte ætate, ad ardua virtutis ſpecimina, divina inſpirante gratia proclivis, facile exemplo bonorum omnium accendi poterat; domeſticæque pietatis radii ubique locorum fulgentes, poterant ſine dubio idoneam mentem ad vitæ ſanctitatem amplectendam inflammare, ſecundum illud Pſalmi XVII, Cum ſancto ſanctus eris, & cum perverſo perverteris.

CAPUT II.

Ordinis Minorum de Obſervantia adventus in Poloniam.

Inter Religioſas inſtituta varia. F

11 SEcuti verba Doctoris gentium S. Pauli, jam vidimus, Primum animale, deinde quod ſpirituale; hoc conſequenter conſiderandum eſt. Nemo neſcit, cum quiſpiam, remiſſo nuntio mundi illecebris, vitæ religioſæ ſeipſum mancipaverit, mori mundo, & vivere Chriſto dicitur, ſicut ille qui ajebat ad Galat. II, Vivo ego, jam non ego, vivit vero in me Chriſtus. Quare, qui mundo moritur, vitæ mundanæ finem accipit; illius inquam vitæ, quæ multum cum animalibus brutis habet conſortii; vivere autem incipit Chriſto, & eam vitæ conditionem amplectitur quæ Angelorum ſorti proxime accedit. Ergo qui vitam alteram inchoat ducere, naſci eum oportet: nam nullus vivet, niſi prius naſcatur. Naſcitur autem moriendo mundo, & adhærendo Chriſto; cui qui adhæret, unus ſpiritus efficitur cum eo. Talis porro vitæ ſeminaria ſunt Religiones variæ, ab Eccleſia approbatæ, quales ſunt præcipuæ quatuor, a quatuor Fundatoribus & Regulis cælitus datis denominatæ, videlicet S. Baſilii, S. Auguſtini, S. Benedicti, S. Franciſci: e quibus tamquam e fontibus ceteræ originem ducunt, in quibus viventes vitam Angelicam vivere dicuntur, utpote mundo, ſibi, & carni mortui, per illa tria eſſentialia vota; obedientiæ, per quam ſibi; caſtitatis, per quam carni; & paupertatis, per quam mundo moriuntur.

AVILA. MORAIS. *Pafi ordinem Minorum a S. Francisco institutum & multiplicatum.*

12 Hoc loco prætermissis aliis, ago enim de sanctissimo viro profitente Regulam S. Francisci, de sola Religione Fratrum Minorum pauca commemorabo; & de ea solum, quæ per Beatos Bernardinum Senensem & Joannem Capistranum primævæ Observantiæ restituta est. Ordo itaq; Fratrum Minorum ab humilitate, sic a suo Fundatore S. Francisco appellatus, jam per ducentos & amplius annos summa laude sanctitatis florebat, totum fere orbem suis monasteriis replens. Abundabat multitudine Fratrum, ita ut adhuc S. Francisco vitam mortalem agente, ad unum Capitulum quinque millia Fratrum convenirent; & in eodem Capitulo, alii quingenti ad Ordinem recepti fuerint. Erant tunc operarii non pauci in vinea Domini, ad messem semper parati, ut cum exultatione comportarent manipulos suos in horreum Domini sui. Jam cælo inseruerat S. Antonium, S. Bonaventuram, S. Ludovicum, S. Bernardinum, plurimos Martyres & Confessores, innumeros miraculis clarissimos, alios calamo, lingua, ingenio, virtute, & sanctitate refulgentes, ficut stellas in cælo colebat.

B *Ordo pafi nonam observantiam introducta.*

13 Sed multo amplius, clarius, & perfectius, circa annum Domini millesimum quadringentesimum quadragesimum, cum jam reductione facta per S. Bernardinum & B. Joannem Capistranum, ad primævum institutum quoad observantiam voti paupertatis, obtenta nova, clara, securiore & perfectiore declaratione Regulæ a Martino V, refloruisset Ordo, tamquam frugifer hortus post deciduam pluviam, flores odoriferi apparuerunt in terra nostra; ita ut plurimi Fratres, mirabilibus mundo factis & sanctimonia vitæ conspicui viri, ex solis Observantibus ultra sex millia recenseantur in tabula, omnes in hodiernum usque diem miraculis coruscantes, quorum memoria, monumentis litterarum consecrata, in manibus habetur. Quidam enim austeritate vitæ, quidam scientiarum laude, nonnulli sedula in convertendis gentibus cura & opera, universum fere mundum in admirationem sui & amorem traxerunt. Hinc Reges, Principes, Duces, regna, provinciæ, civitates societatem eorum appetere, consortium exposcere, & ad suos penates invitare; offerre ad inhabitandum loca, monasteria ædificare, templa erigere; eleemosynas rerum omnium, ad victum & amictum necessariarum, sufficienti abundantia suppeditare; summa ope niti, ut sibi concreditorum populorum civitates, oppida, villas, tamquam viris Deo acceptissimis exornarent, & ad virtutem optimamq; vivendi rationem eorum exemplo commoverent, simulque apud Deum exoratores & amicos suarum Provinciarum constituerent.

C

14 Quod etiam consilium nostri quoque Regis Casimiri Jagelloniadæ mentem incesserat, & vehementer accenderat, ita ut postquam audiret B. Joannis Capistrani opera & plantationes in Germania, solennes nuntios ad eum destinaret, instando multis precibus, ut suum quoque regnum visitare non dedignaretur, suosque Fratres & discipulos suo regno concederet. Erat B. Joannes Capistranus, excellenti doctrina & eximia sanctitate præditus, & pro tempore illo Sedis Apostolicæ cum plenitudine Legatus factus, & hæreticæ pravitatis Inquisitor institutus. Multa inerat viro gravitas, profunda rerum divinarum scientia, in rebus gerendis summa dexteritas, miraculorum quoque per frequentes occasiones exhibendorum cælitus collata vere potestas Apostolica, libertas dicendi, spiritus ardens; sed vel maxime visquedam desuper infusa aderat homini illi, ad homines in viam salutis reducendos, & a semitis iniquitatum removendos. Quibus ille artibus maximam sui nominis gloriam compareverat in omnibus locis, in quibus aliquando conversatus fuerat. D

a Rege Casimiro.

eruditus B. Joannes Capistranus.

15 Vix fama Cracoviam pervenerat, & advenire novos Patres significaverat, cum ecce verbum pervenit ad Regem ipsum, & cor ejus tetigit. Mox ille surrexit de solio suo, exultavit ut gigas ad currendam viam, & progredi obviam Christi famulis in suum Regnum venientibus statuit. Ea quoque fama Procerum Civiumque auribus illata, Regis exemplum omnibus imitandum proposuit. Fit concursus hominum ingens hinc inde profilentium. Rex ipse, tamquam sponsus procedens de thalamo suo, numerosissima cinctus familia, descendit ex arce. Præcedebant plurimi auro fulgentes, ipse medius inter duos præcipuos, vultu amabilis, lætitiam ex adventu novorum hominum concepta præferens, ibat; sequebantur innumeri; cingebant latera ferreis hastis armati, corporis custodes. Magistratus civitatis, Clerus omnium ecclesiarum, Religiosorum cohortes, studiosorum agmina, plebis copiosa multitudo, sequebatur vestigia Principis. Aderat in illo splendido concursu Serenissima quoque Regina, Sophia Regis mater, magnam pietatis laudem promerita femina cum suo comitatu, magna illustrium feminarum circundata corona. Non pauci Principes, Duces, Barones, Senatores, Proceres, & Consiliarii Regis, qui una cum suo Rege processere obviam Patribus illis, egressi non solum extra mœnia Urbis, sed ultra quoque Clepardiam, oppidum ingens, Cracoviæ adjacens, loco junguntur. E *Cracovia exultavit.*

cum pii Fratres.

16 Et ecce procedunt cum suo Duce, pauperes & egeni Regis cælestis famuli, gressu humili, capite inclinato, oculis in terram fixis, manibus invicem complicatis, facie per inediam extenuata, corporibus ex itinere fessis, pedibus nudis. Corpora tegebat simplex vestis ex rudi lana confecta, funis lumbos cingebat, & paupertatis inopia omnibus inhærebat. Stupor pectus Regium invaserat, & austeritas illa raro visa in Regno nostro omnium oculis observabatur. Mirari omnes & profunda emittere suspiria; Deum Omnipotentem mirabilem in Sanctis suis esse agnoscebant: nonnullis etiam in mentem veniebat, vitam illam, licet austeram, multorum dignam imitatione. Quibusdam etiam in memoriam succurrebat, Patres ipso exemplo solide demonstrare, angustam esse portam quæ ducit ad vitam, latam quæ pandit iter ad perditionem; Dei tandem esse & non negligere humanam salutem, & voluptati & concupiscentiæ ab hominum mentibus eradicandæ fortes & non leves submittere operarios; docere eos exemplo, quod ab aliis docebantur verbo. Ire fortes, ire felices jubent, inceptis pares eventus reddere, favorem & benevolentiam, liberalitatem in largiendis a se eleemosynis sperare. F

Regem allocuntur.

17 Adsunt, & jam lateri Regio proximi gressum sistunt. Prodit in medium dux illorum Joannes Capistranus. Salve, inquit, Rex inclyte. Tibi ac Tuo Regno, ad laudem Dei & Ecclesiæ reformationem, novos sisto milites, nullius alterius prædæ nisi salutis Tuæ, & Tuorum cupidos. Bonorum temporalium non egent, nec villarum aut prædiorum desiderio ardent: paupertatis cultores, solo victu & amictu contentos; habebis, mole negotiorum Regni oppressus, continuos apud Deum exoratores; & si ad opus aliquod invitaveris, strenuos agnosces operarios, impigros, manuque promptos servitores. Hos cape & fove, Tuæ Tuorumque subditorum salutis promotores. Ille cujus secuti exemplum vivimus, Tuo pectori Regio, nos commendatos exhibeat, & nostri apud Te, o Rex, & apud Tuos curam agat. Dixi. Ad ea Rex per suum Cancellarium breviter, gratias se Deo agere omnium bonorum auctori, Sedi quoque Apostoli-

ca

A ce multùm debere, cujus beneficio hoſpites tam gratos liceat intueri, reſpondit. Datutum ſe operam, ut eos non pœniteat itineris in regnum ſuum, non ſine gravi moleſtia ſuſcepti. Non dubium eſſe, Ordinem illum brevi temporis intervallo felices ſucceſſus in Regno ſuo experturum. Converterent quoque oculos ad multitudinem hominum ſibi occurrentium; ex quibus plurimi illorum provocati exemplo, virtutis & probitatis ſint ſecuturi palæſtram. Provoluti tandem ad genua Regis, ab eodem paterno complectuntur affectu. Tunc dextræ interjunctæ, Patres illi a notis ignotiſque benigne & hoſpitaliter ſalutati, lætuſque dies omnibus factus. Prætereuntibus varios cœtus hominum, templaque, quidquid animo occurrit, precantur, Ut illud agmen fauſtum atque felix in patriam ſuam mittat Deus, & crelcere in multa milla faciat. Sed vel maxime Beatus adoleſcens Ladislaus, Joannes tunc ex baptiſmo a ſuis parentibus vocatus, conſiderabat diligenter Ordinis hujus Fratrum vitæ auſteritatem, converſationis ſanctitatem, Verbi Dei ferventiſſimam proclamationem, juſtam religioſi muneris functionem; e contra vero mundi fraudulentiam, omniumque in eo contento-

B rum vanitatem. Introductus itaque B. Capiſtranus Cracoviam, in hoſpitio quodam Circuli Cracovienſis collocatus, tam diu permanſit, donec locus proviſus eſſet proconventu eccleſiaque fabricanda.

CAPUT III.

Ordo Fratrum Minorum Cracoviam introductus: Varſaviam deducta colonia.

18 DEducta colonia familiæ D. Franciſci de Obſervantia Cracoviam, incredibile memoratu eſt, quam facile creverit. Opus enim erat dexteræ Excelſi, cujus opera magnifica ſemper habentur, & fiunt mirabilia in oculis noſtris: Igitur introducti Fratres illi in locum ſibi deſignatum, omnibus viribus & toto pectore in virtutis ſtudium incubuere. Divina officia media nocte ſurgentes ad confitendum nomini Domini, celebrare, cantu religioſo & eccleſiaſtico more, oratione continua, ardenti divini verbi prædicatione, & ferventi ad bona opera exercenda exemplo præire, & exhortatione frequenti accendere, omnibus ad ædificationem lucere, odorem ſuavem bonæ converſationis diffun-

C dere ſtuduerunt. Jam vero vitæ auſteritas, morum gravitas, animi profunda ſubmiſſio & mentis humilitas, totius corporis membrorum modeſta compoſitio, ſancta quoque & exemplaris cum hominibus converſatio; tum etiam veſtimentorum aſperitas, ad frigus ſolummodo arcendum, non ad ornatum adhibita, omnibus in oculis eſſe cœpit. Inſinuans memoriæ hominum, Anguſtam eſſe viam quæ ducit ad vitam, planam & ſpatioſam quæ ad interitum. Hinc frequentior uſus Sacramentorum fieri, templa copioſiori multitudine impleri, ad conciones devote audiendas ingentes hominum concurſus congregari, virtutis uberes ſegetes conſurgere, herbæ inutiles vitiorum areſactæ perire, pietatis pullulare flores, & probitatis matureſcere fructus inchoant.

19 Maxime autem juventus, flexibilis ſuapte natura ad omnia; ſed cum auctor adeſt, etiam ad virtutis & pietatis palæſtram ſubeundam prompta & pro-

illoſti mutat habitum S. Franciſci arripiunt.

clivis; vitæ illius religioſæ, primo ſtupore & admiratione capi, jam vero amore trahi, tandem ad imitationem ſtimulis cælitus immiſſis allici & impelli. Quare plurimi ſpretis mundi illecebris, jugum illud leve & onus dulce, ſuis cervicibus imponendum flagitant; renuntiant mundo, & religioſæ militiæ ſacramento obligari concupiſcunt: terga objiciunt ſæcularibus deſideriis, fronte vero hilari excipere novæ vitæ novum inſtitutum geſtiunt: periculoſam navigationem mundi contemnunt, tutiorem vitæ ſtatum, quaſi portum ab omni mundanarum ſolicitudinum tumultu alienum, & quietem cælicolis ſimilem eligunt. A die vigeſima octava menſis Auguſti, quæ dies celebrandæ feſtivitatis D. Auguſtino ſacræ deſtinata eſt, anno Domini milleſimo quadringenteſimo quinquageſimo quinto quaque B. Joannes Capiſtranus cum ſua militia Cracoviam ingreſſus eſt, uſque ad diem nonam menſis Februarii S. Apolloniæ martyrio condecoratam, numerus Fratrum illorum mirum in modum eſt auctus: ita ut in proceſſione publica eo die, pluſquam octoginta Fratres comparuerunt, aliis nempe officialibus & occupationibus reliquis in conventu interim detenti. Videre tunc licuit matrem filiorum lætantem, & novellam illam plantationem tantum ſui augmentum cepiſſe, non ſine admiratione & ſtupore conſpectui omnium apparuiſſe.

20 Tempus erat in diebus illis, nuptiarum Regalium ſolennitate celebre. Rex Caſimirus matrimonialis amicitiæ indiſſolubili vinculo, Eliſabetham, Alberti Auſtriaci Imperatoris filiam, ſibi copulari per Legatos petierat. Gratus Imperatori Legatorum adventus erat, Regis quoque juſtum deſiderium haud ſuis fruſtratum optatis. Filia in matrimonium data, mundo muliebri & dote ſatis ampla optime inſtructa, mittitur cum Legatis in Poloniam. Novæ ſponſæ advenienti obviam procedit Rex ampliſſimo comitatu cinctus: ſed cum multa ad excipiendum novæ Reginæ adventum, Regio ſplendore conſpicua, edita cernerentur ſpectacula, vel illud maxime admirabile omnium oculis videbatur, Ordinis Minorum de Obſervantia Fratrum, nuper in Poloniæ regnum introductorum, tam brevi temporis intervallo multiplicatorum, effuſum obviam novæ Reginæ de ſuo conventu agmen. Nec mirum cuipiam id fieri debet: ſola enim Academia Cracovienſis, intra paucos menſes, centum triginta & amplius optimæ indolis juvenes piæ matri, fecunda ipſa parens, feliciter ſuppeditaſſe dicitur: quorum alii ſupremo magiſterii gradu illuſtres, nonnulli prima laurea inſignes, plerique ſtudiorum & artium liberalium encomiis celebres erant. Hi omnes poſtpoſitis mundi illecebris, aratro in agro Dei manum impoſuere, & ita felici ſucceſſu incepto operi invigila-

F vere, ut minime retro reſpiciendum ducerent, ſed ad altiora ſemper Evangelicæ perfectionis cacumina arreptum iter tenerent.

21 Arſit eadem flamma B. Ladislaus, qui hujus ſanctiſſimi Ordinis inſtitutum attenta conſideratione animadvertens, quam primum illorum conſortio adjungi feſtinabat. Diſplicebat optimo juveni fucatus mundi ſplendor, & ſordeſcebat in naribus ejus temporalium bonorum fœtidus odor: auſteritas illius vitæ, ſanctitas & pietas Evangelicæ perfectionis, animo illius inſederat. Et jam mente totus in religione fuit, ſtudia iterum cœpta in Academia continuans, tempus tantum & occaſionem beatus juvenis obſervabat: quod poſtea divinitus oblatum, utriuſque manibus & pedibus, ut ajunt, arripuit. Erat quoque ad nuptias illas invitata Anna Duciſſa, Vladiſlai jam pro tempore illo defuncti Ducis Mazoviæ conſors, magni nominis mulier. Hæc ubi vidit Fratrum Minorum de Obſervantia brevi temporis ſpatio multiplicatum numerum, & modica illa grana feliciſſime in uberes creviſſe ſegetes, in vehementem rapta admirationem, confeſſa fuit, Digitum Dei id effeciſſe, cujus ea vis eſſet, ut det frugum incrementa,

& de

A. VINC. MORAUS.

ab eo aliiſque a Lad. ſtatur.

Ob pio exercitia

Ladislaus ad.

Regina Eliſabetha ſponſa

E

1500 Cracoviæ admiſſi.

non ſine pio Ladislai motu.

a Duciſſa Mazovia

A. VINC. MORAUS. & de paucis granis pinguiſſimos conſtituat acervos. Inde diligenti perſcrutata ſtudio & cura, quod inſti-
Varſaviam deducit. tutum vitæ, qui mores Fratrum, quæ obſervantia, & qui curſus rerum; edocta, homines eſſe pietati addictos, mundi contemptores, pauperes ſpiritu, Divini verbi ferventes prædicatores, vitæ religioſæ & Evangelicæ perfectionis ſectatores; rata eos ſubditis ſuis ad bonum exemplum fore, Varſaviam, ubi tunc defuncto Principe vidua degebat, deducendos propoſuit.

22 Vocato itaque ad ſe B. Joanne Capiſtrano, mentem ipſi ſuam aperuit: cordi ſibi eſſe, quam primum in ſuo Ducatu D. Franciſci deductam familiam ſpectare: id Eccleſiæ Dei & Ordini multum profuturum, ſibi quoque eam curam ſuſcipiendam, ut promovendo Ordini in nullo negotio defuturam oſtendat mentem: petere ad hæc inſtanter, ne ſuum deſiderium differendum velint; ſed potius una ſecum mitterent, quos doceret Varſaviam. Datur locus piæ petitioni: eliguntur de numero Fratrum certi: Frater Jacobus de Glogovia in Guardianum præficitur, cui alii ſex ſocii adjunguntur. Comitantur Ducillam, Varſaviam uſque veniunt, lo-
conſtruunt conventum cum ab ea oblatum recipiunt, quem hucuſque in præſens obtinent, Deo vota ſua perſolventes, & ſemper ſanctæ converſationis ſuavem odorem diffundentes. Pa-
B rum ſcilicet in initio ſtructuram illius conventus ſucceſſerat, nam fodientibus terra fundamen talis ſoliditas nullo pacto reperiri potuit. Jamque animus defecerat
Oraculum proſequendi fabricam eccleſiæ: ſed apparente S. Anna matre Virginis Dei genitricis, & admonente ut pauliſper foderent; reperta eſt arida firma, ſuper quam excellens templum, ſub titulo ejuſdem S. Annæ firmiter ædificatum, uſque in hodiernum diem perſeverat. Et ſicut Cracoviæ ita & Varſaviæ, in ſecundo conventu hujus Regni Poloniæ, Ordo ille paucis interjectis menſibus copioſo auctus operariorum numero extitit. Ad hunc conventum beatus juvenis Ladislaus, neſcio qua occaſione properare decreverat: credo
fervorem B. Ladislai mirificum. quia Cracovienſis conventus ſatis abunde pollebat numero Fratrum, eum ad novam Coloniam augendam per ſuperiores Ordinis Cracovia Varſaviam directum; aut certe Spiritu ſancto omnia ſuaviter diſponente, qui cum alios Sanctos Cracoviæ deſignaret retinendos, Varſavienſi conventui & Maſoviæ Ducatui hunc ſanctum
C juvenem deſtinatum, ad locum ſibi veniſſe deſignatum, & impenſe petiiſſe recipi in Fraternitatem Ordinis; adeoque ardenter petendo inſtitiſſe, ut ejus petitioni locus relinqueretur, & ipſe in Ordinem reciperetur, magno commodo & emolumento Eccleſiæ Sanctæ Dei & Ordinis.

CAPUT IV.

B. Ladislai receptio in conventu Varſavienſi, futuræ ſanctitatis argumenta & indicia.

In feſto S. Petri ad Vincula 23 Liberi jam hinc & a mundi ſallaciis erepti B. Ladislai res, in Ordine ſancto ſancte pieque peragendæ. Receptus in Ordinem omnium Fratrum conſenſu & favore ipſis Kalendis Auguſti, quæ dies celebris habetur feſtivitate Vinculorum Principis Apoſtolorum Divi Petri, fauſtum omen, a die Divoque cui dicata dies eſt, ſe nactum ratus eſt B. Ladislaus; vere fauſtum omen & futuræ veræ ſanctitatis lucidum argumentum. Die namque illa, ſoluta ſunt de membris Divi Apoſtoli Vincula, cuſtodes decepti & ſomno capti, fores apertæ, portæ patentes, hoſtium fruſtrata expectatio, & ipſius Tyranni Herodis eluſa crudelitas: Eccleſia libertate Apoſtolica gaviſa, & omnis fidelium cœtus ſuarum oratio-
D num felicem ſortitus exitum. Angelus enim Domini Petro adfuit, dormientem excitavit, e vinculis eripuit, portas aperuit; liberum immunemque eduxit. Id quo-
B. Ladislaus Religioſam vitam amplexus que B. Ladislao a Patre luminum præſtitum eſt: diruptа ſunt vincula ejus, eductus de carcere mundi: laqueus contritus eſt, & ipſe liberatus eſt de laqueo venantium; quia adjutorium ejus fuit in nomine Domini. Adfuit Angelus Domini, & inſpiravit in aurem Beato juveni, Quouſque, mundi hujus detineberis vinculis? quouſque, bone juvenis, inter cuſtodes bonorum temporalium demoraberis? quouſque conſortio hominum ſæcularium periculoſe gaudebis? Mundus carcer eſt tenebroſus: ejus bona & occupationes, vincula ferrea: bonorum illius cuſtodes homines ſunt, ſuæ & æternæ felicitatis parum memores. Tu ſurge, & ambula. Quo? Ad Ordinem Minorum de Obſervantia, auſteritate quidem vitæ difficilem, ſed cæleſtium bonorum contemplatione & bonorum conſortio Fratrum ſuavem & jucundum. Eja, juvenis ſcintillas illas pietatis, tuo pectori ab ipſa tenera ætate inditas, nunc excita in flammam divinæ caritatis ardentem. Creſcant ignículi illi in magnum incendium. Jam illa lucerna, pridem Spiritus ſancti gratia accenſa, ponatur ſuper candelabrum Ordinis, ut luceat in poſterum omnibus qui E in Domo Dei ſunt. Tuum eſt, ſi vir es, regnum cælorum: erige te, & Deum ſequere ducem, qui clarum hoc ſore caput, divino ſanctitatis lumine circumfuſum, mundo exhibebit. Nunc te cæleſtis excitet flamma, nunc expergiſcere vere. Ecce hi qui in hoc Ordine ſunt, jam regnant mente & affectu cum Deo, & Deus cum illis.

24 Audivit ille vocem Domini, nec obduravit cor ſuum. Venit ad portam conventus, pulſat, aperitur porta, & quid velit, quæritur. Ducite me, inquit, ad Superiorem veſtrum, petitionem unam grandem ad eum delaturus ſum. Fit ſatis petitioni ipſius, admittitur in conſpectum Superioris; quem ubi vidit, rubore virgineo ſuffuſus, ad genua ejus procidit. Cujus manu ſublevatus, quid peteret interrogatur. Fugio inquit, mundum & concupiſcentiam ejus, veſtrum expoſco conſortium. At juvenis es, anni vitæ tuæ horridam conſuetudinis noſtræ non poterunt ſuſtinere conditionem: tenerum quoque corpus vigiliarum, inediæ, algoris, frigoris, quomodo patiens F erit? Omnia ſe poſſe in Chriſto beatus juvenis reſpondit, vincula mundi omnia diſrumpenda: adeſſe Angelum pacis, & Deum ipſum bonæ voluntatis promotorem: Divum etiam Petrum ſuis conatibus affuturum, & ab illo tempore Patronum ſuum fore: cælum apertum & Jeſum ſtantem in auxilium S. Stephano viſum, omnibus ſincere ſibi ſervientibus eumdem favorem præſiturum. *religioſo habitu ſe induit.*

25 Ergo nomen ejus in catalogo Fratrum reponitur. Exuitur veſtimentis ſæcularibus, & confeſtim ipſe quoque exuit veterem hominem cum actibus ſuis. Induitur aſpero cilicio & vili tunica: ſed ſimul induit Chriſtum Dominum, cæleſtem hominem, cæleſtis futurus incola. Admittitur in caſtra, & Chriſtianæ militiæ ſacramento obligatur acerrimus juvenis. Ponitur in acie pugnantium tiro fortiſſimus, poſt breve tempus, non ſolum miles ſtrenuiſſimus Chriſti, ſed Dux etiam exercitus futurus. Præcingitur cingulo puritatis, fune forti, & ſimul armatur thorace auſteritatis. Sumit caputium ſuper caput ſuum, galeam ſalutis; divinæ contemplationis efficax præſidium. Arripit gladium mortificationis, in omnibus imitaturus D. Petrum Apoſtolum, Petro quoque patre genitus. Atque ita mancipatus ſancto Ordini, haud otio indulgendum ratus [imitabatur] granum illud felix terræ benedictæ injectum, mortificari cœptum, imo mundo mortuum, ut poſtea plurimis proferendis fructibus aptum fieret, plantatum

in

A in domo Domini in atrio ſancto ejus. Dum ſe humilem in omnibus exhibet, defluentes in convallem pectoris ſui divinæ gratiæ rivos agnoſcit. Adſurgere majoribus natu, obedire Superioribus, non invidere junioribus; in templo, in choro, in oratione frequens adeſſe; modeſte in omnibus agere, prætereuntibus caput inclinare, nemini contradicere, virtutis exempla ſectari, flagellationibus corpus caſtigare & in ſervitutem redigere, in omnibus ſeipſum bonum & diligentem novitium exhibere.

Pia meditatio caſtiſſimi.

26 Expleto anno probationis, cum jam tempus advenisſet perpetuæ emittendæ profeſſionis, precibus Superiores, Patres, Fratres, omnes fatigare, ut ſe quam primum, æterno & inviolabili profeſſionis fœdere, Deo & Ordini alligatum, vitam incipere paterentur: eam ſibi mentem eſſe, ut numquam ad ſæculum redire velit, ſed divino manciparus obſequio vitam uſquem ad ultimam fatalem periodum in Ordine ducat. Quare revoluto anni circulo, in eadem D. Petri feſtivitate, ſub vexillo Divi Franciſci, prælia Dei continuo conflictu pugnaturus, æternus Chriſti miles conſtituitur, & fortiſſimo Profeſſionis nexu, Fratrum conſortio adjungitur. Vincula Chriſti & religionis onera pedibus affectuum injicit, ſilentium
B perpetuum concupiſcentiis ſenſuum indicit: Regulæ, Conſtitutionum puritatem; exercitiorum Religioſorum, Ordinationum præcepta, adamuſſim obſervanda contendit: Ordinem Minorum de Obſervantia cum toto affectu recipit & profitetur. Et quidem adeo in illo gloriabatur ſtatu, ut quaſi capta præda victor triumpharet, & ſui conflictus militiæque inchoatæ memoriam continuo retinens, exultaret, quod his

profeſſionem emittit.

anno 1586.

verſibus teſtatus eſt:

Anno milleno, quadrin, ſexinque ſecundo.
Vincula ad alma Petri accepi, vincula clauſtri.
Me Petrus genuit Gielnovin, Petrus & almus
Clauſtro me clauſit, ſolus mea vincula ſolvit,
Grates reddo Deo, cantando cum Cythariſta:
O Deus, en dirupiſti mea vincula cuncta:
Ut bene perficiam, gratia ſit miſero.

27 Tum emiſſa confirmatus Profeſſione, prodiit in aciem fortis athleta Chriſti, ſumpſit in manus ſcutum fidei & munimenta ſuæ Regulæ cum declarationibus Summorum Pontificum, & hæc ſtatuit firmo propoſito retinenda. Armatur itaque Chriſti miles ea mente eamque ſumit voluntatem, ut in omnibus clauſulis & præceptis ſui inſtituti leges conſervet inviolabiles, & ſic vitæ religioſæ curſum dirigat, ut mortem potius
C oppetendam quam contra ſui inſtituti ordinationes contraveniendum ſtatueret. Adhibendas quoque aliarum virtutum ſocietates ad illud propoſitum ratus, fœdus amicitiæ cum probitate junxit, exempla omnium virtutum ſectatus. Quod in aliis optimum videbat imitatione, in ſuo pectore illud excitare ſatagebat: ſic Regulam ſuam in omnibus obſervando, votorum religioſorum memor, Angelicæ caſtitatis florem in ſuo ſplendore & odore ſervavit perpetuo. Obedientiæ adeo addictus, ut in nulla re voluntati propriæ morem gerere præſumeret. Paupertatis vero adeo ſtudioſus cultor, ut præter Chriſtum eumque crucifixum, nihil ſciret nec haberet.

In virtutibus omnibus exercetur.

28 Hinc factum eſt ut curſu illo veloci, ad altiſſimum perfectionis verticem, cito perveniret; præriperetque palmam ceteris Fratribus, in omni ſanctitate & juſtitia, omnium virtutum factus ſpeculum; & do-
& inſtituti profeſſi. norum cæleſtium opibus abundans, non ſolum Ordini ſuo effectus gratus & acceptus, ſed & totius populi vehementiſſime in ſe accenderet ſtudia. Fit enim ut Deus omnipotens, ſuis ſervitiis inhiantes, gratiæ ſuæ incrementis foveat, & cunctis amabilem exhibeat. Utrumque autem conſecutus fuerat beneficium B. Ladislaus, quem ob varias animi virtutes, omnes ſummo proſequebantur amore, & tamquam virum ſanctitatis gloria illuſtrem, omni cultu & reverentia ſunt venerati. Deus etiam omnipotens, ubi agnovit gratiam ſuam non eſſe in homine illo vacuam, ſed ſemper tendere ad altiora; addebat calcar currenti, & de virtute in virtutem procedendi ardens deſiderium inflammabat. Factumque eſt ut B. Ladislaus, inter ſuos vir perfectiſſimus & ſanctiſſimus haberetur, omniumque Patrum ac Fratrum oculis ejus ſanctitas diligentiſſime obſervaretur; a populo quoque omnium voce magnæ ſanctitatis alumnus, & omnium virtutum diligentiſſimus cultor judicaretur. Atque ita Deo gratiſſimus, Ordini acceptiſſimus, populo religioſiſſimus eſt viſus, habitus & reputatus. Et hæc de ejus converſionis principio dicta pro nunc ſufficiant.

A. VINCEN. MORAUSKI.

CAPUT V.

Sacerdotium. Varia Prafecturæ adminiſtrata. Conſtitutiones condita.

29 PRogredior & cœptum produco opus: neque enim bonus Chriſti miles, ſolummodo in E principio ſuæ converſionis, ſeſe ſtrenuum exhibuit bellatorem, verum magis ac magis creſcere multo labore, vigilantia, ſolicitudine, multaque cura ſatagebat: ideo multis & admirandis hic beatus Pater Ladislaus virtutibus plenus erat, vixque aliquam ſibi deeſſe omnibus palam fuit. Quod inde facile colligi poteſt: ſi quidem in illis primordiis Obſervantiæ Regularis ſuſcitatæ, omnes virtutibus certare ſtudebant, & unus alium præire bonitate curabat. Plurimi ſanctitate conſpicui, miraculiſque præclari; multi cum ſanctimonia vitæ, doctiſſimi in omni ſcientia; non pauci nobilitate generis, adjunctis ſibi jam dictis donorum fulgoribus, præſtantes, in hac provincia Polona Obſervantiæ Regularis extiterunt. Inter omnes tamen hic beatus Pater Ladislaus, ſicut ſol inter ſtellas micantes lucebat; & in tantam claritudinem pervenerat, ut ſuis omnibus vehementer carus, malis & dæmonibus terrori eſſet. Ac ſane quod difficillimum in primis eſt, & prælio in debellandis animæ hoſtibus & vitiis profligandis ſtrenuus erat, & bonus conſilio in avertendis inimicorum inſidiis.

Inter ſuos ſanctiſſimus.

30 Factus Presbyter, pollens viribus eloquentiæ, ingenio validus, non ſe luxui neque inertiæ corrumpendum dedit; ſed ut mos Ordini huic eſt, toto *Sacerdos conſecratus.* F ſpiritu & corpore Deo deſervire, animum contemplatione, corpus labore & exercitiis variis occupare, de rebus divinis & bonis cæleſtibus cum æqualibus & colloquio & diſcurſu certare. Et cum in ceteris omnibus reliquos gloria virtutis anteiret, omnibus tamen carus erat. Ad hæc pleraque tempora in orando agere, leonem infernalem circuientem, & quem devoret quærentem, atque aliorum vitiorum crudeles feras, primus & in primis fœire, ab anima ſua repellere, & exemplo ſuo alios ad id præſtandum induœre: plurimum facere, & minimum de ſe loqui. Quibus omnibus rebus Ordo Minorum initio lætus, exiſtimabat, virtutes illas B. Ladislaui, Ordini ſuo gloriæ fore. Unde quia manu promptus & appetens virtutum gloriæ erat, in ſublimi culmine bonorum, officiorum, regiminum, & dignitatum Provinciæ ſuæ collocare, & eum gubernandæ Provinciæ præponere ſtatuit. Qui ut erat impigro & alacri ingenio, commiſſo ſibi Magiſtratui in nullo deeſſe voluit. Omnes fere res difficiles & aſperas per eum Ordo agere, in amicis habere, magis magiſque eum indies amplecti cœpit: quippe cujus conſilium neque cœptum fruſtra erat. Huc accedebat animi magnitudo.

ſolers in negotiis Ordinis promovendis.

Digitized by Google

A. VINCENTIO KADLUBKO

gnitudo religiosa humilitate exornata, & ingenii solertia in procuratione negotiorum Ordinis toties exhibita; quibus rebus sibi multos ex utriusque status conditione homines familiari amicitia conjunxerat.

31 Ea tempestate in Ordine Minorum de observantia fuere complures boni atque praestantes viri, quibus honestae artes & virtutum studia, optimique in Religione mores, divitiis & omnibus mundi bonis potiores fuere, domi zelosi & ferventes Christi imitatores, apud exteros clari & honesti, qui non mediocrem laudem meruerant sanctitatis. Inter omnes tamen, sanctitas B. Ladislai primam obtinebat cathedram. Atque vel inde hujus viri sanctitatem intueri licet. Cum enim illa memoria Ordo minorum in regno Poloniae, recenti in multis locis fundationis afficeretur beneficio, id vel maxime in exortu suo curare habuit, ut omnium virtutum gloria excelleret. Omnibus itaque in virtutis studium toto pectore incumbentibus, varia caelitus dona conferebantur. Alii gratia curationum, nonnulli interpretatione sermonum, pars scientia & cognitione rerum variarum, ecclesiae Deo deserviendo, omnium in se vultus obtutusque converterant. Manat toto regno rumor: famulos Dei ad Caelum laudibus ferunt. Familiam unam subjisse pietatis jugum bellum, quod omnibus inest adversus rectores tenebrarum harum, quasi praecipue in privatam Ordinis illius curam, in privata illorum arma versum: si sint plures ejusdem fortitudinis in gente nostra status, populo Dei tranquillam vitam agente, omnes animarum hostes subigi, & vitiorum monstra facile subjici posse. Ea tunc fama sanctitatis Ordinis Minorum de Observantia fuit; quamquam omnium hominum memoria, ad nostrum usque saeculum, odor illius minime exoleviſſe dignoscitur. Numquam exercitus Christi, neque major numero, neque clarior fama & admiratione hominum, in nostro regno incessit.

Inter plurimos in ordine excellentes.

Quis ad regimen Ordinis adhibitus?

32 Inter omnes tamen B. Ladislaus repertus est, cui Ordinis hujus sanctissimi gubernacula relinquerentur. Saepenumero ad gubernandum Ordinem in regno existentem, ad retinendam perfectam & sinceram Observantiam, ad custodiendos & augendos bonos mores electus, ita se gessit, ut semper dignior ad clavum in Ordine tenendum judicaretur. Omnium consensu inibat Magistratum: & si aliquando eodem se abdicare cuperet, iterum ad subeundam gubernandi provinciam omnium desiderio compellebatur, frequenterque imperium eidem in Fratres prorogabatur. Id testatur rerum gestarum memoria, ad nostra usque tempora prolata. Vicariatus Provincialis officio in toto regno Poloniae quinquies functum fuisse, cum ingenti Ordinis incremento & nominis Dei gloria, Chronica dicunt. Nondum enim Provinciales, pro tempore illo ad ordinem gubernandum assumpti, Ministri vocabantur: qui vero ad exercendam gubernationem eligebantur, Vicarii Provinciales nuncupabantur: aliorum vero Magistratuum Praefecturarumque tituli Patribus Conventualibus salvi & integri erant, usu illorum nondum in Ordinem Minorum de Observantia translato. Ceterum ut supradictum est, Officio Vicariatus exercendo, inter multos religiosae perfectionis cultores, maxime habilis multoties omnium judicio B. Ladislaus eligebatur. Quae res, viri sanctitatem fuisse eximiam & minime vulgarem, haud obscure testatur, insinuatque eum fuisse lucem gentis suae, sal terrae, & exemplum in odorem suavitatis.

33 Placet clariori stylo ejus gubernationis memoriam celebrare; & primum quod dicendum occurrit illud est. Anno Domini MCCCCLXXXVII Varsaviae indicta fuerunt Ordinis Minorum Comitia, quibus celebrandis praefuit Reverendus Pater Frater Marianus Jeziorko, vir sanctitate & doctrina praestantissimus. Electus tunc B. Ladislaus in Vicarium Provincialem, Magistratum iniit, precantibus Fratribus, ut illud faustum atque felix experiretur officium. Anno sequenti idem Beatus Ladislaus celebravit Cracoviae Capitulum, in quo illud praecipua cura promovit, ut Officio Vicariatus abire sibi liceret, inter sacella & aras, vitam se acturum placidam & quietam ratus. Sed ea res longe aliter ac sperabat evenit; nam omnium sententiae, voces, ac vota; in eodem Magistratu retinendum censuerunt. Iterum ille anno Domini MCCCCLXXXVIX indicit Conventum Fratrum in Przevorscensi coenobio. Adsunt plurimi ex Patribus, de bono communi salutares consultationes habituri. Ibi B. Ladislaus omnem movere lapidem, ut sibi, deposita oneris sarcina, vitam privatam cum aliis Fratribus ducere concederetur, usus ad causam illam promovendam variis rationum argumentis. Deesse sibi animi & ingenii opes, ad sustinendum illud gubernandi officium; diligentiori & prudentiori committendam Provinciam; se minus idoneum donarent quieti & vitae privatae: non se labores recusare Ordinis, sed suos agnoscere defectus; potiores illas sibi videri deliciat, subesse quam praesse. Verum dabat vento verba, surdoque canebat fabellam. Nam iterum Vicariatus officio invigilare, & Ordini gubernando praesse, omnium voce compulsus, brachia oneri imposito supposuit.

anno 1489 electus Vicarius Provincialis.

anno 1489 confirmatur.

34 Additum oneri gravius multo onus & multiplicatum beato Viro officium. In Italiam ad celebranda totius Ordinis generalia Comitia, exposcentibus omnium desideriis, in Discretum Provinciae eligitur, & peregrinationem longam, Nuntius ab Ordine deputatus, arripere compellitur. Totius Ordinis negotia, curas, studia, necessitates, causas, petitiones eo portaturus, omnium Fratrum causam unus peracturus & promoturus, itineri se accinxit, abunde oneri sibi impositio in omnibus satisfaciendo. Reversus ex Italia, rebus rite confectis, ad domesticos penates (cum quietem eum capere oporteret) iterum manus suas extendit ad labores, per octo annos fere sibi succedentes. Concionibus ad populum habendis operam navare, libris conscribendis incumbere, lectionibus continuis inhaerere, ad exequias Procerum & Magnatum Ecclesiastico decorandas eloquio invitatus accurrere, nullo labore & cura fatigari, fugere otium, & semper talentis sibi concreditis alia atque alia lucrari. Cumque his occupationibus piis in Ordine occuparetur, venit nuntius, Capitulum Opatoviae celebrandum anno Domini MCCCCXCVI indicens. Auctor & praecipuus illius Capituli moderator aderat quidam, P. Joannes Vitreator nuncupatus. Is tum, Vicariatus praestans dignitate, primas partes in conventu Fratrum tenuit. Adfuit eidem Capitulo B. Ladislaus, omniumque in se oculos convertit, & studia accendit. Solennitas ipso die S. Joannis Baptistae Praecursoris agebatur. Beato Ladislao, major, melior, dignior surgere, pietate & sanctitatis opinione non videbatur inter omnes illos Patres congregatos. Delectati omnes praesentia ejus, & plurimum consortio illius consolati & aedificati, congratulabantur sibi, hominemque illum omni reverentia & cultu venerati sunt. Ibi licet multum reluctatus, locum Vicariatus Provincialis obtinere jubetur. Resistit, verum Aethiopem lavat, omnium urgent desideria, capiat primam sedem, regat, gubernet, praesit feliciter Ordini. Tandem fatigatus, omnium consensui acquievit: sumit in manum virgam regiminis, & commissam exercet Provinciam.

ad Comitia generalia in Italiam proficiscitur.

octo annos continuos libros scribit.

anno 1496 iterum Vicarius Provincialis eligitur.

35 Verum a tempore illo, Fratrum illorum tantum

Digitized by Goo

A tum curam & regimen ſuſcepit; quorum monaſteria intra fines Regni Poloniæ conſiſterent: nam ad hoc uſque tempus Moravia, Bohemia, Sileſia, & Auſtria, ſimul cum Polonia, unius Provinciæ gerebant titulum: in hoc autem Capitulo ab illis ſejuncta Polonia, ſuis ſe limitibus continere, & Provinciæ nomen ſubire regimenque cœpit. Rexit ſuam Poloniam B. Ladislaus anno integro, & cœpit illum tædere vitæ illius: aſſuetus contemplationi, ejus deſiderio angi, adſpirare, & quamprimum regredi ad placidum vitæ contemplativæ ſtatum cupere. Quamobrem ad oppidum Vartham præcipua Ordinis capita convocat, in unumque congregatis inſinuat, quemadmodum deſiderat cervus ad fontes aquarum, ita animam ſuam deſiderare ad Dominum Deum ſeum. Sinerent Patres illum diſſolvi ab officio gubernationis ſuæ, & conjungi per continuos contemplationis gradus cum Chriſto. Portaſſe ſe onus pro viribus; fractum jam laboribus, velle dulcedini & quieti cæleſtis meditationis vacare: ſubſtituerent alium, cujus vires & ſolertia animi opulentior eſſet; ſe jam deſtitutum viribus, liberum a regimine, ſubjectum autem religioſis legibus, vivere paterentur. Id primum acerbum indignumque Patribus viſum, Ordinem iſto optimo privari regimine. Inde ex re conſilium natum, precibus fatigandum, velit omnium curam Fratrum agere, prorogatum ſibi imperium in Fratres exercere, nec deſerere commiſſum ſibi gregem; Dei voluntatem eam eſſe, cujus evidens argumentum, omnium Fratrum ad eum eligendum vota, in unum comportata: non eſſe reſiſtendum Spiritui ſancto, nec deſideria omnium Fratrum poſtponenda. His dictis conſurgunt omnes, & conſenſum a reluctante exigunt; & tandem cum ingenti animorum ſuorum lætitia obtinent.

Ad ſuam Vartham proficiſcitur.

36 Antequam Caput iſtud ad præfixam deducam metam, ſubjiciendum duxi dignum diligenti attentione ſanctitatis B. Ladislai teſtimonium. Quoniam regimen totius magiſtratus, quem Ordo exigebat, multoties penes eum erat; ipſa edoctus experientia rerum magiſtra, ad condenda nova Conſtitutionum jura ſe contulit. Latæ ab eo leges & conſtitutiones Patres in Capitulo, ut præmiſſum eſt Cracovienſi, Commiſſario Generali (qui fuit Ludovicus della Torre) præſidente, ingentique omnium bonorum expectatione, propoſitis Legum tabulis, Conventum ad concionem una cum Commiſſario advocarunt: & quo majoris autoritatis valore fulcirentur, fierentque auguſtiora Conſtitutionis jura, ſub nomine Commiſſarii prædicti promulganda ſtatuerunt; &, quod bonum faſtumque Reipublicæ illorum, ipſis & ſucceſſoribus eorum eſſet, aure percipere & oculis videre leges propoſitas juſſere. Se quantum pietatis intuitu & ingenii acumine providere potuiſſent, omnibus ſummis infimiſque jura æquaſſe. Impedire nonnulli & intercedere conati ſunt, graves illas & & intolerabiles vario murmure jactantes; victi tamen aliorum aſſenſu fuerunt, & conſtitutiones illæ ſilentio proferuntur. Et cum ſatis correctæ viderentur, ab omnibus receptæ, ad obſervandum exhibitæ, ſerio conſcientias omnium qui Ordinem illum profiterentur ſœdere obligationis icto conſtrinxerunt. Actum hac de re in Capitulo Generali, Urbini congregato anno Domini MCCCCXCVIII die XXVIII Maji; conſiliumque initum, an illæ Conſtitutiones univerſo Ordini Minorum iint obſervandæ. Pollere multorum ingenia, conſiliaque: verſarent in animis ſecum unamquamque rem, deinde ſermonibus agitarent, atque in medium quo i in quaque re plus minuſve eſſet conferrent; eas leges habiturum Ordinem Regulæ adjectas, quas conſenſus omnium non juſſiſſe latas magis, quam tuliſſe videri poſſet. Plenæ pietatis erant, & a pietate profectæ; & ideo contemni & abjici non poterant. Omnium ergo applauſu collaudatas, recipi placuit.

Anno 1498 in Capitulo generali,

37 Exemplo etiam ipſius Commiſſarii addita rei dicitur fides & auctoritas: qui in manus ſumpto codice, illas Conſtitutiones continentes, in concionem prodiit, lacrymis ex devotione profuſis, his verbis ad Fratres congregatos uſus: Mihi ea mens, ille animus, ad extremam vitæ lineam, has pias leges, hæc ſancta ſtatuta conſervandi & obſervandi, ſicut ſanctum Evangelium. Non prius ab illis obſervandis me avelli patiar, quam mihi vita erepta, cervicibus acutam falcem pallida mors ſuppoſuerit. Idem finis mihi hæc jura obſervandi qui & vitam finiendi. Vivere his munitum placet: & mori his armatum libet. Hæc mihi erunt remedia contra vitia; hæc medicamenta ſalutaria contra morbos animi; hæc viventi monimenta, hæc morienti ſolatia. Mirum profecto quanta illi viro hæc nuntianti fides fuerit, quamque vehemens deſiderium omnium Patrum ad illas Conſtitutiones obſervandas incenſum eſſet, animorum quoque certamen eas imitandi, cupidoque juxta morem illarum vivendi invaſerit. Hinc colligitur, quam acri judicio vir, quam ſolerti ingenio, quam ardenti pietate fuerit B. Ladislaus; cujus ab ore ad gubernandas animas prolata præcepta & conditæ legum Conſtitutiones, adeo ſuaviter & prudenter conſcriptæ, univerſo Ordini placuere, ut ab omnibus recipiendas, & in perpetuum obſervandas, præcipui omnes definierint. Ex puro fonte neceſſe puriſſimos eſt derivari rivos, & ex abundantia cordis linguam in verba prorumpere. De theſauro proferuntur nova & vetera. E ſpelunca tenebroſa, quid aliud niſi venenata animalia, fœtor & ſtercus? Ex fructibus cognoſcitur arbor, & ex unguibus leo. Dicite juſto, quoniam bene, quoniam fructum adinventionum ſuarum comedet. Rectæ adinventiones, quæ non tantum ipſi B. Ladislao, ſed toti Ordini Minorum, magno uſui & commodo ſteterunt.

A. VINCEN. MORAUSKI.

& a Commiſſario Generali approbatæ.

CAPUT VI.

Miſſi Fratres in Lithuaniam.

38 PLacet mentionem facere de aliis, æterna memoria dignis, a B. Ladislao exhibitis, heroicis virtutum ſ eciminibus; cui vel id maxime curæ erat, fidei Catholicæ lumen, bonorumque operum lucem, in omnes mundi partes diffundere, virtutum radios ubique locorum ſpargere, ſuoque & Fratrum ſuorum exemplo cognitionem Dei, bonos mores, fidei Catholicæ myſteria, quam plurimorum mentibus invehere, huc atque illuc ad diſſeminandum ſalutis verbum Fratres expedire, exemplo & doctrina ſalutari univerſis prælucere. Potiebatur ſumma rerum ea tempeſtate in Magno Ducatu Lithuaniæ Alexander Jagelloniades, Joannis Alberti Regis Polonorum, qui pro tempore illo habenas Regni moderabatur, frater uterinus. Hic ſecutus priorum Regum exemplum Fratres Ordinis Minorum de Obſervantia, ad eruendam ſuæ ditioni ſubjectam plebem, mittendos in Lithuaniam Albamque Ruſſiam, a B. Ladislao, pro tunc Provinciali Vicario, petiit. Rem non eſt aſpernatus ſalutis humanæ avidus, Pater; miſſuram ſe promiſit, & nulla interpoſita mora promiſſis ſtetit.

In Lithuaniam.

39 Res hic poſtulare videtur, Lithuaniæ ſitum potius quam ſitum, cultum quam mores, paucis exponere; & ejus gentis, cui in principio cum Regno Poloniæ bellum, nunc amicitia & fraternitas eſt,

Digitized by Google

A. VINCEN. MORAUSKI. *regni ac ecclesiæ optimus*,

dogmata attingere. Omnia quæ dicturus sum, pauciſſimis, ad laudem gentis optimæ & devotiſſimæ, abſolvere animus eſt. Magnus Ducatus Lithuaniæ latiſſime patens, plurima tamen loca, ob aſperitatem oræ, itidemque ſolitudines, ſilvas, lacunas, minus frequentata continens, habet a Septemtrione Moſcoviam, gentem licet Chriſtianam, ſchiſmate tamen Græco obſtinatam, cum qua etiam varia fortuna plurima bella geſſit & gerit: ab Oriente Ruſſiam, eadem qua Moſcoviam obdurationis infectam olim fere totam: ab Occidente conjungitur Pruſſiæ & Livoniæ, olim parum Catholicis, nunc hæreſi male olentibus: a Meridie vicino complexu copulatur Poloniæ. Ager frugum fertilis, bonus pecori, arboribus fecundus: ferarum itidem non rapacium ſolum, luporum, urſorum, echinorum, vulpium, melium, martium, ſed etiam eſui humano ſervientium feraciſſima; præter lepores, capreas, cervos, etiam abundantia magna biſontium, alcium, aprorum, item avium, perdicum, bonoſorum, tetracum, tragonum, turdorum, varii generis, & aliarum quam plurimarum, relatu haud facilium.

40 Genus humanum ſalubri corpore, patiens laborum, agreſte aſperumque, olim ſine legibus Chriſtianæ veræ fidei, ſine imperio Eccleſiæ, liberum atque ſolutum, in omnes errores effuſum, multo tempore vixit. Poſt, ubi Regium imperium ad Jagellonem illorum Ducem delatum eſt, incolis Regni Poloniæ in eum conſentientibus; iſque Heduigi Reginæ Polonorum per matrimonium adjunctus, lumen fidei Chriſtianæ recepit, nomen ſuum Catholiciſmo conſecrans; Romano Pontifici per obedientiam filius factus; gentem quoque ſuam, in eamdem ſalutis viam feliciter conatus eſt inducere. Verum antequam lux fidei hominibus illis barbaris illata eſt; ſerpentes, bufones, quercus itidem, lucos, ignem, umbras, prodius coluere. Uladislaus Jagello Dux ipſorum, Rex factus Polonorum & Chriſtianus, illos non ita doctrina ſicut imperio, timore potius quam amore, exemplo ſuo quam veritatis agnitione, ad baptiſmum turmatim attrahebat. Nihilominus tamen tempore illo, quo adminiſtrando Ducatui præerat Alexander Princeps, nepos Jagellonis, [conſtat] plurimos adhuc fuiſſe errorum caligine involutos, multos ſchiſmate Ruthenico ſeu Græco infectos, innumerabiles barbarie innata & nondum exculta aſperos; qui autem Catholicæ fidei lumine illuſtrati erant, tamquam infantes, quibus lacte opus erat & non ſolido cibo, vacillabant. Tenella plantatio, irrigatione frequenti, & pluvia divini eloquii, imbreque cæleſtis roris opus habebat: meſſis multa erat, operarii pauci.

B *diu idolis dedicus*,

a Jagellone Christianam fidem,

C *deſtinat Monachos*

41 His ſubvenire & adjumentum ferre, precibus Principis ſolicitatus, ſtatuit B. Ladislaus. Deſtinat ad agrum illum excolendum impigros operarios, datque mandata, ut vineam illam incultam, diligenti opera, labore, & ſtudio, expurgandam aggrediantur: colligant ex ea ſcandali lapides; ſpinas & tribulos evellant iniquitatis; herbas inutiles vanæ ſuperſtitionis eradicent; urſos & porcos luxuriantes expellant; monſtra idololatriæ, & rabidas ſchiſmaticorum feras, lupoſque rapaces omnino ejiciant: exſtruant ſepem bonorum operum, quibus circumducant & & muniant inſtar fortiſſimi valli gregem Dominicum, ædificentque murum in medio ejus cælum vertice tangentem; ſolius veri Dei cognitionem & amorem mentibus hominum ingerant: torcular quoque exſtruant variis ſcientiis doctorum, potum exprimentes animabus ſalutare. Addit beatus Pater, ut exemplo prius præluceant, poſtea verbo doceant homines, exemplum ſeipſos præbeant in omni verbo & opere.

42 His armis inſtructi milites; a ſuo Imperatore Polociam uſque iter arripiunt. Civitas eſt in finibus Ruſſiæ albæ & Provinciæ Lithuaniæ Ducatu ſita, arte & natura optime munita. Miſſi ſunt tamquam oves in medio luporum, præcincti lumbos ſuos, lorica juſtitiæ induti, & calceati pedes in præparationem Evangelii pacis, Patre Fratre Leone de Lancuth in Prælatum ſibi aſſignato. Ergo ubi fines ingreſſi ſunt Lithuaniæ, ubique locorum ſpirituali militiæ intenti, feſtinare, parare, alius alium hortari, vitiis obviam ire, fidem Catholicam, libertatem Chriſtianam, cæleſtem gloriam prædicare, ſeipſos armis virtutum tegere. Poſt ubi pericula & invidiam, virtute pepulerant, ſociis atque amicis, Parochis inquam & Curatis auxilia portabant: magiſque dandis & exhibendis ſpiritualibus beneficiis, quam accipiendis eleemoſynis amicitias fidelium parabant. Imperium legitimum ad adminiſtrandam curam animarum, Sixti Quarti Romani Pontificis Privilegio, quale Terræ Sanctæ & Boſnenſibus conceſſum eſt, habebant. Delecti, quibus corpus annis infirmum, ingenium ſapientia validum erat, Reipublicæ Chriſtianæ conſultabant, excipiebant confeſſiones; & hi vel ætate vel curæ ſimilitudine, inpræſens uſque, communi vocabulo Patres appellantur.

D *ad Polonos*

& aliarum

43 Jam primum omnes illi Patres, ſimul ac belli ſpiritualis patientes erant, in debellandis vitiorum monſtris, in evertendis idolorum ſimulacris, in diluendis ſchiſmaticorum præſidiis, per continuos labores, militiam Chriſti uſu ediſcebant: magiſque in decoris virtutum armis, quam in occupationibus hujus ſæculi, voluptatem habebant. Igitur talibus viris non labor inſolitus, non locus ullus aſper aut arduus erat, virtus omnia domuerat; ſed promovendæ fidei Chriſtianæ, & augendæ Dei gloriæ maximum certamen inter ipſos erat. Quiſque idolum confringere, errorem expellere, animas de lacu ignorantiæ educere, bonum fidei promovere, conſpici dum tale facinus patraret properabat; eas divitias, eam bonam famam magnamque nobilitatem putabant. Laudis divinæ multiplicandæ avidi, pecuniæ contemptores erant; gloriam ingentem, paupertatem honeſtam volebant. Memorare poſſem, quibus in locis maximas tenebrarum copias expulerint, & lucem fidei invexerint, quas idolorum machinas & gentilium varios confregerint errores, niſi ea res longius ab incepto me haberet. Antiquus codex Annalium plura millia ſupra decem, ex tenebris & umbra mortis, ab errore paganiſmi erepta per illos Patres, & Chriſtianæ fidei luce illuminata eſſe, memorat. Rem paucis: bonum certamen certarunt, ſicut ſtrenuos decet Chriſti milites. Neque Dominus piis conatibus deerat, verum operibus eorum, & favebat, & laboribus illorum ſupplementum ſpirituale exhibebat. Factumque eſt ut Ruſſi, ſchiſmatis pertinacia ab unione Catholicæ Eccleſiæ ſejuncti, & ſic deficiente veræ & inviolatæ doctrinæ oleo puro, lampadibus fidei, ab irruente ſuperſtitionis vanæ vento, ſub obſcure jam lucentibus, & tenebris ignorantiæ ſeſe pro lumine infundentibus; reſpicerent lumen veritatis, & averterent pedes ab errore, & oculos a vanitate, appeteterentque Romanæ Eccleſiæ ſocietatem & amicitiam. Manſeruntque in fide ſocietatis & amicitiæ, quo adusque Patres illi, doctrina & exemplo præluceret eiſdem. Verum capta & veſtata per Moſchum Polocia, aliis ibidem interemptis, aliis autem variis modis amotis, etiam fidei ardor detrimentum pati debuit. Hoc certum eſt & luce meridiana clarius, Patrum illorum opera diligenti; illa in Regione fidem Catholicam plurimum refloruiſſe & diu viguiſſe, mores agreſtes in humaniores transformatos fuiſſe, virtutum ſemina

ubi harumce res Ruſſos concernant.

E

F

germi-

Digitized by Google

A germinaſſe, bona opera in uſu frequenti fuiſſe. Non prætereunda ſilentio magna pietas & fervor Principis Alexandri, qui operariis illis auxilio, ope, favore, omni denique via & ratione, opitulari & favere pro virili parte ſtuduit.

locum Skapenſem ſuſcipit.

44 Eodem quoque anno idem B. Ladislaus, ad oppidum Skape, recepit locum, plurimis miraculis univerſo regno notum. B. V. Mariæ ille locus ſacer: eadem pia Matre apud Filium ſuum curam afflictorum agente, multa beneficia a fidelibus, qui eo opis cauſa turmatim confluunt, non ſine miraculo percipiuntur, meritis & interceſſione B. V. Mariæ loci Patronæ, de quibus infra plura afferentur. Anno deinde ſequenti, congregato Capitulo Varſaviæ, magiſtratu abiit B. Ladislaus. Poſtquam gubernavit Provinciam per ſex annos, optimis legibus & ſtatutis imo & declarationibus regulæ munitam, in manus alterius eam gubernandam tradidit, magnam ſanctitatis ſuæ & nominis gloriam promeritus. Concludo, hunc Beatum virum magna ſanctitatis gloria conſpicuum fuiſſe, qui tam frequenter gubernandæ familiæ potiebatur imperio. Niſi enim præ ceteris luxiſſet præcipua ſanctitatis prærogativa, nequaquam in illis primordiis, quando fervebat principium, & zelus Obſervantiæ ardens vibrabat flammas, principatum inter illos Patres tenuiſſet. Magnum profecto hoc ſanctitatis ipſius documentum, taleque quod ſua vi omnium mentes firmo robore de ejus ſanctitate vera confirmare poſſit.

effecta declarantur.

B

CAPUT VII.

Humilitas B. Ladiſlai profunda, & Caſtitas Angelica.

Exoritur profunda humilitate,

45 ADornaverat præpotens Deus ſervum ſuum B. Ladislaum pretioſiſſimis margaritis virtutum, ſplendidiſſimis lapidibus meritorum, & incomparabili theſauro donorum & gratiarum, quem toti mundo ſpectabilem, admirandum, colendum, & imitandum in poſterum propoſiturus erat. Mira namque in eo eluxit humilitas, fundamentum ceterarum virtutum, cuſtos gratiarum. Compertum eſt omnibus, omne ædificium a fundamentis erigendum eſſe: hoc ſi debile ac infirmum fuerit, parietes quoque & tectum ipſum facile a procellis tempeſtatum dirui poſſe nemo dubitat. Ædificium pertingens uſque ad

C cælum, omnium virtutum in unum congregatarum arx fortiſſima eſt: cujus omnino verticem conſtat ab omnibus conſcendendum eſſe, qui cæleſtis provinciæ tabernaculis pedem inferre contendunt. Fundamentum autem omnium virtutum nemo aliud reperiet,

virtutum fundamentum.

præter ſolam humilitatem; teſtimonium illi perhibentibus omnibus Eccleſiæ doctoribus. Joannes Caſſianus XII Inſtit. ſuarum, quid dicat audiamus. Nullo modo in anima veſtra poterit virtutum ſtructura conſurgere, niſi prius jacta fuerint veræ humilitatis in noſtro corde fundamenta, quæ firmiſſime collocata perfectionis & caritatis culmen valeant ſuſtentare. Humilitas eſt omnium magiſtra virtutum, ipſa eſt cæleſtis ædificii firmiſſimum fundamentum, ipſa eſt donum proprium atque magnificum Salvatoris. S. Cyprianus quoque de Natali Chriſti inquit: Hic eſt primus religionis introitus, ſicut in mundum primus Chriſti ingreſſus, ut quicumque pie vult vivere, humiliter de ſe ſentiat, neque ſupra ſe in mirabilibus ambulare præſumat. Fundamentum ſanctitatis ſemper fuit humilitas, nec in cælo ſtare potuit ſuperba ſublimitas.

46 Ab hoc fundamento coepit ſtructuram Religio-

ſæ perfectionis erigere B. Ladislaus: & ideo felici ſucceſſu ad culmen ipſum perduxit cœptum ſanctitatis ædificium: omnis enim qui humiliatus fuerit erit in gratia, & qui inclinaverit oculos ipſe ſalvabitur: Didicerat a Domino, mitem eſſe & humilem corde; humiliari ſub potenti manu Dei, ut exaltaretur in tempore viſitationis. Subjecta erat anima ipſius Domino, & ab ipſo patientia ejus. Quo major erat, eo ſe magis in omnibus humiliabat, & idcirco coram Deo invenit gratiam. Pro more habuit, ut non ſolum ſermone actioneque externa ſe deprimeret; ſed revera in animo humiliter de ſeipſo meritiſque ſuis ſentire diſceret, juxta illud Chriſti Lucæ XVII, Cum feceritis omnia, quæ præcepta ſunt vobis, dicite, quia ſervi inutiles ſumus. Secutus deinde exemplum Chriſti Domini, qui impendente morte a cœna ſurrexit, linteo ſe præcinxit, aquam in pelvim miſit, pedes diſcipulorum abluit, & inter illos Judæ proditoris; ille quoque humilia officia exercere ſolitus, culinam adire, ollas omniaque alia vaſa ad uſum culinæ deſtinata manibus propriis abluere, *& externis abjectis.* ſcopis ſecretiora loca purgare, lavare, mundare; & ea quæ infimæ conditionis peragunt mancipia exequi, & fronte hilari munia illa obire, quæ coquis E & vilibus ſervis obeunda uſus & conſuetudo tradit. Meminiſſe juvat David Regis, qui non dubitaret nudus, ridente licet uxore Michol, ante arcam Dei, religionis ergo ſaltare; quem cum Dominus cunctis ſingulariter prætuliſſet, ipſe ſeſe ſubdendo & exæquando minimis, & abjecta exhibendo, contemnit. Et non tantum, dum, adhuc ardor ætatis juvenilis, ad eam humilitatis amplectendæ ſortem, inclinabat Virum ſanctum, ſed etiam ſenectute, licet laboribus continuis fatigata & debilitata, affectus, ab humili illo obſequiorum genere haud dextram revocare voluit. Hinc, tam profundæ humilitatis exemplo, reliquis omnibus ad eam virtutem iter oſtendere, calcar currentibus addere, ſemitam monſtrare, & ſui ipſius ædificatione præludere; & adeo quidem efficaci modo & ratione, ut in præſentem uſque diem & ad noſtra tempora, illius humilitatis veſtigia, fortiter impreſſa, ſancta conſuetudine obſervata appareant: quibus omnis ætatis Patres ac Fratres inhærere pro ſummo ducunt decore.

etiam inſtituitur.

47 Verum non hic neque in his operibus abjectis metas limiteſque humilitatis ſtatuere decrevit; longiores ſcopulos & fines produxit, & in virtute hac profundiſſime plantas pedum ſuorum collocare voluit; alioſque vel maxime juniores natu, ad amplectenda humilitatis officia, productis in medium exercitiis, attraxit. Ea vero hujus generis ſunt: fune collum circumdatum pertrahi, proſterni pedibus tranſeuntium, & aliorum plantis ſeſe calcandum ſubjicere: ad limen domus in ipſis foribus pronum humi procumbere; ad oſculandos aliorum pedes provolvi; facie velari; verbis injurioſis, vilificantibus, minacibus, & convitia ſpirantibus exagitari; oratione contumelioſa accuſatoriaque vexari: exprobrandis defectibus illudi, omnibus poſtponi, & indignum conſortio Fratrum pronuntiari, aliiſque ad humilitatem inclinantibus exercitiis erudiri: quæ in uſu eſſe Ordini ſancto hodiernum quoque ſæculum intuetur & admiratur. Solus perpetuo ſtudium modeſtiæ exercere, nullam in ſermone arrogantiam uſurpare, neque dictionem oſtentare ſuperbam. Comem ſe exhibere erga amicum, manſuetum erga domeſticum, patientem erga temerarium, humanum erga humiles, patronum affli- F ctis, inviſere in dolore conſtitutos: in ſumma neminem contemnere: ad hæc demonſtrare ſe ſuavem in appellatione, alacrem in reſponſione, dextrum & expoſitum univerſis, neque ſua celebrare encomia,

humilia exercitia præſcribit.

Digitized by Google

A. VINCEN. MOKAUSKI.

neque alios qui hoc facerent ſubornare, neque inhoneſtam de proximo famam admittere; & virtutes ſuas & prærogativas, quantum fieri poterat, obtegere: peccatorum vero gratia ſeipſum accuſare, idem facere quod juſtus, qui in principio ſermonis ſui ſeipſum accuſat. Ad hæc non fuiſſe hominem illum ſanctum increpando moleſtum ac ſeverum, neque procacem aut cum animi commotione quemquam reprehendiſſe, neque propter modica delicta condemnaſſe, quaſi rigidum juris exactorem; ſed eos qui delinquebant, exemplo S. Franciſci Patris ſui, complexum fuiſſe, & ſpiritualiter inſtruxiſſe; tantumque ſtudii impendiſſe ne apud homines glorioſus haberetur, quantum impendunt alii ut glorificentur. Nihil enim Deo tam gratum, quam cum extremis peccatoribus ſeipſum connumerare. Hoc eſt totius ſapientiæ principium, & nili ſuper humilitatis ſtabili fundamento, ſpirituale ædificium ſtare minime poteſt.

In reprehendendo moderatus.

48 His jactis fundamentis, B. Ladislaus facile reliquum ædificium conſtruxit, & altiſſimam perfectionis turrim, in medio Chriſtianorum conſpiciendam erexit. Supra fundamentum humilitatis tria Religionis vota, abunde per Chriſtum Dominum commendata, collocare ratus; ad eorum obſervantiam omnes intendit vires, & convertit animum. Prima occurrit caſtitas, virgo pulcherrima, puella decora, & incognita viro. Hanc ille plurimum dilexit, & in deliciis habuit. Noverat ſiquidem eſſe voluntatem Dei, ſanctificationem ſuam, ut abſtineret a fornicatione, & ſciret vas ſuum poſſidere in ſanctificatione & honore, non in paſſione deſiderii. Omnis ponderatio non erat digna ipſius continentis animæ, quæ profecto erat fons ſignatus & hortus concluſus. Non ſuperædificabat B. Ladislaus, ſuper fundamentum humilitatis, ligna, fœnum, ſtipulam: ſed aurum, argentum, & lapides pretioſos virginitatis & continentiæ, qui carnem ſuam crucifixerat cum vitiis & concupiſcentiis. Sexaginta fortes ex Iſrael lectum ejus ambiebant, omnes tenentes gladios & ad bella doctiſſimi, uniuſcujuſque enſis ſuper femur ſuum, propter timores nocturnos, Angelorum intelligo cuſtodiam, qui ſemper caſtiſſimis adſunt cogitationibus, & a fœda libidine famulorum Dei præſervant mentes illæſas: ſive etiam exempla Sanctorum, quorum vi vehementer accendi ſolent præcordia juvenum, ad caſtitatem integro affectu diligendam, ut inquit S. Auguſtinus,

Caſtitatis amator & cultor.

C Cap. VIII. Confeſſ. Aperiebatur ab ea parte, qua intenderam faciem, & quo tranſire trepidabam, caſta dignitas continentiæ, ſerene & non diſſolute hilaris, honeſte blandiens ut venirem, neque dubitarem: & extendens ad me ſuſcipiendum & amplectendum pias manus, plenas gregibus bonorum exemplorum: ibi tot pueri & puellæ, ibi juventus multa & omnis ætas, & graves viduæ, & virgines & anus, & in omnibus ipſa continentia, nequaquam ſterilis: & irridebant me irriſoria exhortatione, quaſi dicerent: Tu non poteris, quod iſti & iſtæ? Sanctorum imitatus exempla B. Ladislaus, virtutem continentiæ ſemper dilexit, nec ab illius amore ab ſiniſtram carnalis voluptatis aliquando deflexit; ſed mente & corpore caſtus, invictum gerebat ſanctimoniæ nomen. In expugnatione fortis infamiæ, armatus erat caſtitate, cujus retinaculis, omnis obſcœnitas frænatur, & compedibus ejus calces furenti libidini ſtatuuntur. Profecto vir iſte ſanctus, ob continentiæ virtutem gloria ſublimis, in omnium oculis luxit, & numquam ſiniſtra libidinis opinione notatus fuit: ut merito laſcivia petulantis infirmitatem calcaſſe, probitatis præſidium ſumpſiſſe; animæ victoriam & corporis prædam cepiſſe, caſtitatem colendo, dicatur.

D

CAPUT VIII.

Paupertatis & Obedientiæ ſtudium.

49 NUnc jam progredi ulterius libet, libet & introſpicere fabricam, quam Spiritus ſanctus, ſuum famulum inhabitando, in altum erigebat. Intueri placeat palatii hujus manſiones, in B. Ladislao a Deo factas. Creſcebat indies magis, magiſque ſurſum conſurgebat ſpirituale ædificium hujus viri ſancti, Neſcit enim tarda molimina Spiritus ſancti gratia; & perfectionis Chriſtianæ ea virtus eſt & proprietas; quod ſemper augeri poſſit in hac vita. Ea enim hominis natura eſt, ut non repente evadat ſummus in ſtudio virtutis: ſed primo ſit quaſi infans incipiendo, ſecundo adoleſcat proficiendo, tertio fiat vir, hoc eſt perveniat ad debitam perfectionem. In caritate (ait Paulus ad Epheſios IV) creſcamus in illo, & ad Philippenſes I. Hoc oro, ut caritas veſtra magis abundet, & ad Theſal. I. Vos Dominus multiplicet & abundare faciat in caritate. Procedebat de virtute in virtutem B. Ladislaus, vir juſtus atque perfectus cum Deo ambulavit: & quo magis ad portum vitæ appropinquabat, eo ferventius virtutem ſtudiis vacabat. Beatus revera vir, qui inventus eſt ſine macula, & qui poſt aurum non abiit, nec ſperavit in pecuniæ theſauris, fecitque mirabilia in vita ſua, omnia arbitratus ut ſtercora ut Chriſtum lucrifaceret. Auri & argenti nulla cupidine tactus, erat quaſi dives cum nihil haberet, & quaſi pauper cum cæleſtium donorum plurimis divitiis affluereret. Reſpiciebat volatilia cæli quoniam non ſerunt, neque metunt; neque congregant in horrea, & Pater noſter cæleſtis paſcit ea. Nihil ſe in hunc mundum intuliſſe noverat, haud dubium quod nec auferre quidquam poſſet. Habens autem alimenta & quibus tegeretur, his contentus erat. Reliquerat omnia, & ſequebatur Chriſtum. Renuntiaverat omnibus, quæ aliquando poſſederat, & in omnibus exhibebat ſe ſicut miniſtrum in multa patientia, & fiti, & frigore, & nuditate: aſſuefactus noſſe ſatiari & eſurire, abundare & penuriam pati: militans Deo non ſe implicabat ſæcularibus deſideriis: non poſſedit aurum neque argentum, neque pecuniam in zona ſua, neque peram in via habebat, neque calceamenta. Indutus vero ſimplici habitu, numquam in veſtibus gloriatus eſt: numquam ſolicitus de craſtino: craſtinus enim dies ſolicitus erat ſibi.

Procedit de virtute in virtutem.

Paupertatis religioſa ſtudioſus.

E

50 Provinciæ monaſteria, in diverſis locis ædificata, longo inter ſe intervallo diſtantia (erant autem tunc numero viginti quatuor jam erecti conventus) pedibus nudis incedens viſitabat; non curru vectus, non equo inſidens, non vehiculis adductus, duriſſimo itineris tractu fatigabatur. In Italiam duabus vicibus, mole negotiorum ſuæ provinciæ adactus, longam & ſatis moleſtam peregrinationis viam pedes expedivit. Iter illud plenum defatigationum & difficultatum zeloſus athleta arripuit, & abſolvit: quo in itinere apud exteros populos, multa patientiæ documenta eum edere neceſſe erat. Plerumque pane ſolo & aqua veſci ſolitus, nulla gulæ irritamenta quærebat: cibus illi adverſus famem & ſitim, non libidini neque luxuriæ erat; ſicli aurei & argentei minimi haud in manu ejus invenit unquam ad vitam ſuſtentandam; per emendicata ſuffragia cibum procurabat: ſequebatur quod juſtum erat, & quærebat Dominum: attendebat ad petram unde exciſus erat, & ad cavernam laci de qua præciſus fuerat: attendebat ad Abraham (Divum Franciſcum puta) & ad Saram (Religionem ſanctam intellige) quæ peperit eum, quoniam unum vocavit Domi-

F

Pedes conventus viſitat.

Cibo miniſtro contentus vivit.

Digitiz

A Dominus eum & benedixit ei, & multiplicavit eum, qui elegerat abjectus esse in domo Domini: & nullius etiam minimæ rei possessionem in hoc mundo obtinere voluit, cupiens eleemosynis sustentari, & oblato pro amore Dei pane vesci, & saturari de micis quæ caderent de mensa divitum. Religioni quoque eam consuetudinem esse noverat, ostiatim alimenta quærere, & de manu liberali benefactorum cibum requirere: & quia ejusdem supremum Prælatum agebat, haud decere arbitrabatur, esuriente exercitu, imperatorem delicate & molliter vivere; & eamdem legem sibi, quam Fratres servarent, tenendam præfixerat: neque pudore aut verecundia a petenda eleemosyna linguam revocandam arbitrabatur. Egressum se nudum de utero matris suæ, nudum quoque regressurum, & nihil secum ablaturum de labore suo certo sciebat: Filium quoque hominis, non habuisse ubi reclinaret caput, & in alieno sepulcro conditum fuisse legerat.

Matella laboriosa & officiosissima fratrum fuit.

51 Annus Domini cursum agebat suum MCCCLXXXIX quando iterum B. Ladislao munus Provinciam gubernandi collatum fuit. Discreti quoque B (Custodem Custodum nunc usus Ordinis nuncupat) officium impositum (nam illa memoria utrique muneri unum eumdemque attendere licitum erat) laboribus assuetus senex gessit; & jam molestam sibi injungi curam in meritum ingens patienter tulit. Post anno Domini MCCCXCVIII celebrandorum Comitiorum Ordinis tempus advenerat, in nobilissima Mediolanensium civitate: eo quoque profectionem suscipere compulsus, & iter capere pedester, unico socio solo contentus, patientiæ addictus non abnuit. Inde quoque Romam Ordinis causam strenue acturus se contulit. Et quoniam impio detrahentium ore. Ordinem suum in regno Poloniæ existentem, diffamatum male audire sciebat; opposuit calumniatoribus fortissimum innocentiæ scutum: & prolata in medium recte pieque viventium Fratrum suorum vita optimoque in omnibus Observantiæ statu, obstruxit os loquentium iniqua, manifestque ipsius cura & diligentia, in nullo læsa optima existimatio & fama Ordinis. Liquido igitur patet, beatum hunc Patrem, fuisse omni genere virtutum instructum, quem in summa paupertate constitutam, nulla adversitas superare quivit.

52 Obedientiæ vero ipsius in omnibus promptissimæ, argumenta non pauca, eaque minime levia illa sunt facta ipsius, quibus totalem sui abnegationem in manus Superiorum suorum resignationem comprobavit. Non deterrebat eum unquam certamen laborum, quia ipsum invitabat magnitudo præmiorum: ideoque accingens se ad hanc virtutem obedientiæ, quam edoctus in schola Seraphici Patris, scivit veram, rectam, puram, & firmam esse non posse, nisi se quisque reputet mortuum, aut per omnia mortuo similem; ita se abnegaverat, ut nihil penitus facere vellet, quod non esset merito obedientiæ condecoratum; quod & in Salvatore suo legerat sæpissimeque repetebat, facto obediente usque ad mortem, mortem autem crucis. Legerat & illud, quod olim Samuel Propheta ajebat, Numquid vult Dominus holocausta & victimas, & non potius ut obediatur nomini Domini. Didicerat obedientiam B. Ladislaus, ut obediret verbis Domini, & faceret quodcumque dixerint, qui præerant loco quem elegerat Dominus. Super Cathedram Moysi, sederunt Scribæ & Pharisæi, omnia ergo quæcumque dixerint ei, servabat & faciebat. Potestatibus sublimioribus subjecta erat anima illius, ipsique obediebat præpositis suis, & subjacebat eis. Hic cum esset vir obediens, loquebatur victorias, & factus est Dominus protector ejus, & mercesjus magna nimis. Cibus illius fuerat, ut faceret voluntatem ejus qui misit eum: obediebat Superioribus suis cum timore & tremore, in simplicitate cordis sui sicut Christo. Noverat optime sanctus vir, solam virtutem esse obedientiam, quæ virtutes ceteras menti inserit insertasque custodit. A. VINCEN. MORAUSKI.

C *ex Obedientia meritis sua agit.*

1. Reg. 15

Matth. 23

53 Sufficiet ex multis obedientiæ B. Ladislai argumentis vel unicum in medium prolatum testimonium; illud autem tale est, quod omnium admiratione simulque imitatione dignissimum habeatur. Anno Domini MDIV B. Ladislaus, cum usque ad senectutem veniisset, & juventutis florem viriliſque ætatis robur continuis laboribus debilitasset, ac vigorem pristinum prorsus amisisset, jamque officio Vicariatus quinquies functus fuisset, Prædicatoris & Guardiani munus multoties cum ingenti nominis sui laude substinuisset, aliisque in Ordine curis & laboribus assiduo conatu invigilasset; evocatus ad Capitulum in Cracovienſi Conventu pro Festo B. V. Mariæ Nativitatis celebrandum, adfuit. Præses erat Capituli Venerabilis Pater Fr. Lucas de Rydzyna, vir sanctitatis laude, doctrinæ gloria, & peregrinationis ad loca Hierosolymitana susceptæ clarissimus, & insigni pietate toti Ordini gratus & acceptus. Cumque in illo Fratrum Concilio, multa eaque utilia decernerentur E Ordini, locis Præsides, officiis homines digni darentur, ac denique conventus ad manendum cuilibet Fratrum, & conventibus Patres & Fratres necessarii determinarentur; ea etiam Patribus, ad causas & negotia Ordinis diffinienda deputatis, advertentia succurrit in mentem, respicerent B. Ladislai continuis laboribus fractam senectutem; darentque operam, ne debilitate ætatis onereque aggravatum, aliquibus negotiorum curis amplius anxium molestarent; sed potius post longam navigationem, in portu quietis placide tranquilleque degentem, & terminum vitæ suæ præstolantem, adjutum solatio & obsequio electi per ipsum socii, vivere sinerent. Cunctis Patribus, maxime senio confectis, placuit optima propositio, & in mentem venit, se in eadem cymba navigare & ad portum properare, gratum sibi fore F eadem cura senectutis suæ habeatur.

ob finalem in Capitulo ipsius electionem socium & quietem ad illam.

54 Fertur tandem sententia mittendum e Patribus unum, nomine Patrem Stanislaum de Slapii, senectute etiam confectum, & peregrinationis ipsius quondam fidelem comitem, qui nomine omnium referat; Pietatem ipsius & virtutem obversari oculis omnium, labores, quos felici & prospero successu in Ordine toleraverat, non ingratitudinis oblivione sepultos, sed in archivo recentis memoriæ ab Ordine universo conservari: omnesque in eam sententiam propensos esse, ut senectutis ejus ratio haberetur; haberetque morti propinquæ solatium, qui in vita sua causa religionis nullum respuit arduum negotium & obsequium. Ediceret ipse quod potissimum beneficium sibi ab Ordine exhiberi cuperet: in nullo illi defuturos Patres. Patribus quidem placere, ut sibi locum, qui animo suo carus esset, ad manendum eligeret: socium, quem desideraret, ad præstanda obsequia haberet; a laboribus jam abstineret, & quietem placitam caperet. Stupere ad hæc B. Ladislaus, & primo quasi attonitus vocem præclusam tenere, post oculis in cælum sublatis ac deinde in nuntium illum conversis admirans, dolens, & in seipso fremens, voce alta, clara & grandi, quam a natura habuit, fatur: O Pater Stanislae, quid hoc rei est? quid novi audio? Jubetis me propria lege & juxta animi mei sententiam vivere? Num ignoratis me usque ad ultimam vitæ periodum, perseverare in præstanda Superioribus obedientia pro viribus contendere? An compertum non habetis me, ad votum

mavult ad mortem obedire.

obedien-

A. VINCEN. MORAUSKI.

obedientiæ ad mortem usque observandum, data juramenti fide, conscientiam obstrinxisse? Absit a pectore ea mens, ea animi elatio, ea voluntatis propriæ electio. Quæ fuerit voluntas Superiorum, eam exequi animo placet. Propriis desideriis hostilem declaro mentem. Non erit affectibus meis locus: Superiorum judicio acquiescam; & quidquid de me per illos statutum cognovero, sine mora executioni mandabo: quia modo sentio in me vires, & omnia possum in eo qui me confortat. Vadat ad Concilium Patrum responsumque meum referat: longe ab animo meo esse propriæ acquiescere voluntati; illorum mandato & dispositioni reliquum vitæ meæ tempus consecro, & ad beneplacitum illorum refero; nullum recusaturus laborem, quemcumque subeundum dixerint; eum porro locum habiturus sum, quem illi ad habitandum assignare dignabuntur.

Consilio factum laudantibus.

55 Retulit ille ad Concilium, non sine stupore mentis, lacrymis suffusus. Audierunt omnes, & admirantes vehementer dignis laudum encomiis exornarunt: omnibus exemplum illud veræ obedientiæ, posteritati quoque commendandum & proponendum statuerunt, multique pro tunc dixere: Quantus est vir, & quam ardenti caritate erga Deum & proximum inflammatus, qui ad exaltandam divini nominis gloriam, & ad promovendam proximi salutem, non laboribus frangi, non continuis curis distrahi, non senectutis debilitate avocari, non oblata quiete alienari patitur! O vere sanctus! o vere beatus! o vere obediens servus! cui major animus ad obedientiam explendam, quam ad curam valetudinis suscipiendam; promptior animus ad aliena jussa efficienda quam ad oblata præmia pro suis tot laboribus obtinenda; hilarior mens, ad Superiorum voluntatem exequendam, quam ad oblatam requiem capessendam.

B

Vir Conventui Varsaviensi Guardianus & Prædicator præficitur.

56 Ceterum Patres illos cura incessit, quem conventum, & quibus exornandum officiis optimum senem, & optime de Religione tota meritum Patrem condecorarent. Visus ad id peropportunus Varsaviensis coventus, quo in loco primordia tirocinii in Ordine eum exercuisse, professionem emisisse, Deo se consecrasse, spiritum devotionis quo inflammatus ad tantam perfectionem pervenit concepisse scirent; & ideo conventum illum cordi eidem fuisse invenirent. Omnes eam rogationem susceperunt, & huic sententiæ subscripserunt. Guardianus igitur simulque Prædicator pro conventu illo ordinarius designatur, eo quod illum plenum doctrina, zelo, spiritu, certo scirent, & disseminandi verbi Dei avidissimum haud dubitarent: laborem illi delicias, quietem pœnam esse. Mittitur extemplo, qui significaret placuisse concilio, creare illum Guardianum & Prædicatorem Varsaviensem, susciperet onus impositum, & exequeretur fideliter: visum ita Spiritui sancto & Patribus, incolis quoque Varsaviensibus id gratum fore, qui ejus desiderio tenerentur. Acquievit obediens filius: stetit in loco sibi assignato fortis athleta Christi, & sic commisso officio incubuit, ut inde gloriæ Dei augmentum, Fratres exemplum, sæculares solatium, omnes piæ mentis gaudium ingens caperent. Hoc exemplo plurimos devotos Patres in hac religione ad sui imitationem pertraxit: qui laboribus assueti in religione a juventute sua etiam effractis viribus, numquam otiari aut quiescere a laboribus poterant, indulgereque senilibus membris: unde cum Guardiani instituebantur, simul & prædicationis officium assumebant. In quo sicut in omnibus aliis, hic beatus Pater Ladislaus felicissimus fuit: qui in omnibus suis actibus, faciles imitatores habuit, maxime in suis devotionibus non vulgaribus, exercitiis spiritualibus, methodo docendi disciplinas D. Christianas, & reliquis, sicut inferius in sequentibus Capitibus latius patebit.

C

CAPUT IX.

Zelus B. Ladislai in quærenda salute proximi.

57 Dilatata erant viscera hujus servi Dei B. Ladislai, plena nimirum ferventissimo Dei amore & caritate proximi, ita ut non sibi soli vivere sanctissime studuerit, sed & aliis quantum pro viribus potuit prodesse curaverit. Præclare a Philosophorum Principe dictum, Bonum diffusivum esse sui ipsius. Et revera, sic se rem habere causa in promptu. Sicut enim invidia, odium, malitia, ad seomnia trahit, & proximo secundos spirare ventos vehementer dolet; ita [gaudet] bonitas piis mentibus indita, omnibus usui esse, bene velle, bonum proximi promovere, cupereque ut in omnibus prosperos experiantur successus & felici gaudeant sorte. Sanctitas B. Ladislai haud ista eximia carebat prærogativa: erat enim illi studium continuum placendi Deo, instruere se armis spiritualibus congruentibus magnitudini belli. Induerat se armatura Dei, ut posset stare adversus insidias diaboli: quoniam non illi erat colluctatio adversus carnem & sanguinem, sed adversus principes & potestates, adversus mundi rectores tenebrarum harum contra spiritualia nequitiæ in cœlestibus. Stetit ergo succinctus lumbos in veritate, & indutus lorica justitiæ, & calceatus pedes in præparationem Evangelii pacis, in omnibus sumens scutum fidei in quo posset omnia tela nequissimi ignea extinguere, & galeam salutis assumpsit, & gladium spiritus quod est verbum Dei, per omnem orationem & obsecrationem, orans omni tempore in spiritu, & in ipsa oratione vigilans, in omni instantia pro omnibus sanctis & pro seipso. Posuerat Dominus zelum suum in eo, & accendebatur velut ignis zelus ipsius: sumpserat sarraginem ferream, & posuit eum murum ferreum inter se & civitatem: ignem enim mittere contendebat in terram, & volebat ut accenderetur. In igne quoque zeli Dei locutus est ad gentes: noverat quippe nullum omnipotenti Deo tale esse sacrificium, quale est zelus animarum.

Ex fonte Patrendi Deo.

& zelo divino

58 Per totum igitur tempus Vicariatus sui, nocte ac die non cessabat, cum lacrymis monens unumquemque suorum: fuitque per humilitatem beneagentibus socius, & contra delinquentium vitia per zelum justitiæ erectus, ut & bonis in nullo se præferret, & cum pravorum culpa exerceret potestatem; quatenus & honore suppresso, æqualem se subditis bene viventibus putaret, & contra perversos jura fortitudinis vibraret. Attendebat sibi & universo gregi, in quo eum posuerat Spiritus sanctus Pastorem agere gregis Dominici, quem acquisivit sanguine suo; providens non coacte sed spontanee, secundum Deum, non turpis lucri gratia, sed voluntarie; neque ut dominans in familia, sed forma factus gregis ex animo, peccantes coram omnibus arguebat, instabat oportune, importune, obsecrabat in omni patientia & doctrina. Segregaverat illum Dominus ex utero matris suæ, & vocaverat per gratiam suam, ut revelaret filium suum in eo, & ut evangelizaret eum in populis, qui æmulatus est eos Dei æmulatione, & non acquievit carni & sanguini. Quocumque sese contulerat, semper Verbi Dei semina spargere, virtutum studia promovere, vitia removere, saluti proximorum deservire, omnibus omnia fieri, ut

salutem hominum quærit

continuus laborabit

omnes

Digitized by Google

A omnes lucrifaceret: quod infirmum erat conſolidare quod ægrotum ſanare, quod confractum alligare, quod devium reducere, quod perierat quærere; & ſummopere pervigilare, quaſi rationem reddituros pro animabus ſibi creditis, Chriſto miniſtrare, benedictum nomen ejus quibus poterat prædicare, ſuas oves admonere, docere, hortari, & corripere: impendere benevolentiam, & exercere diſciplinam, in domo ſua Eccleſiaſticum & quodammodo Epiſcopale implere officium, & ſic virtute zeli & ardore curandarum animarum Deum demereri, & divinorum omnium diviniſſimum facere cooperando Deo in converſione peccatorum,

ſermonibus ſcribendis.

59 Ad hæc non ſolum verbo & exemplo, verum etiam ſcripto & calamo omnibus prodeſſe voluit. Scripſit namque conciones, eruditionis & pietatis, condecoratas floribus, odorem devotionis vehementer ſpirantes: Sanctorum quoque feſtivitatibus & Dominicis per integrum annum currentibus multos ſermones accommodatos compoſuit & litteris reliquit conſignatos; emolumentum inde animarum & gloriæ Dei augmentum exoptans. Quia vero exploratum habuit gentem ſuam piis cantilenis delectari, eis componendis operam navare decrevit. Quare mul-

pias cantilenas componendi.

B tos hymnos, dulces cantilenas, carmina certis numeris ligata, concentu rhythmico concluſa, Pſalteria nonnulla, Chriſti Domini laudes & B.V.Mariæ virtutum ſpecimina decantantes, de theſauro pectoris ſui produxit. Quædam erant idiomate Latino digeſta, nonnulla vernacula lingua compoſita: omnia tamen eodem pietatis ardore & dulcedine amoris divini condita. Tum vero cibos illos præparatos fidelibus exhibere animabus, porrigere junioribus, & in menſa in medio eccleſiæ ad ſumendum præbere venientibus: in ſcholis quaſi lac pietatis pueris ad diſcendum ea exhibere, & cantilenis illis ad colendam B.V.Mariam vehementer accendere. Et hoc modo pietatis ſuavitatem animabus juvenum inſtillare.

quas ipſi concioni canteri mandat maximo fructu

60 In eccleſiis quoque ſui Ordinis tempore pomeridiano, cum jam ſol ſui itineris medio peracto curſu, ad occidentem quadrigas ſuas dirigere incipit, ſolet dari majori campagna ſignum; ad evocandos è commeſſationibus populos, ut ad concionem quæ tempore illo ex ſuggeſtu haberi conſuevit, audiendam accurrant. Concione finita juſſerat B. Ladislaus hymnos illos & cantilenas, publice in concentu ſuavi, clara decantare voce, & ſic populum addiſcere

C multa ad pietatem media, & inde ad virtutem prudentibus inflammari ſtimulis, commoverique præcordia fidelium, & ardentes effici ad rerum ſpiritualium dulcedinem, Quæ res optima inventu, ſancta ſucceſſu, eventu etiam fructuoſa & perquam utilis reperta eſt. Nam & populus illectus modulati pietate cantus, frequentius templa adire, menſas, pocula, ebrietates aſpernari, ad eccleſias Fratrum Minorum turmatim confluere, loca adſedendum præoccupare, adventum Prædicatoris prævenire, venientem cum deſiderio expectare, verba facientem avide audire, ad cæleſtia adſpirare, horrere infernales cruciatus, & mundi illecebras paulatim contemptui habere; finita concione, cantilenas de Chriſto Domino deque ſua genitrice ſanctiſſima B.V.Maria depromere, clare & devote decantare, memoriæ mandare, diligenti attentione conſiderare. Nonnullos [vidiſſes] lacrymas profundere, alios gemitus flebiles educere, quoſdam pectus ferire, Ordinis Minorum & B. Ladislai pietatem laudibus in cælum ferre, deprædicare, & omnes ad illam imitandum ſtimulare & inflammare. Eſt enim cantus, Doctore Angelico aſſerente, exultatio mentis de æternis bonis habita, prorumpens in voces, & proinde ad lætitiam & gaudium ſpirituale effi-

caci motu inflammans. Illud quoque verum eſt, cantilenas ſuavius & felicius memoriæ inhærere; quod exploratum in pueris eſt, qui citius cantilenas, quas raro audiunt, addiſcunt; quam Pater noſter, quod quotidie adacti repetunt: ideoque cantilenarum uſu fidei myſteria, pietatis exempla, virtutum germina, mentibus hominum influere, radices mittere, & poſtea fructus dignos pietatis in Eccleſia Dei facere. A. VINCEN. MORAUSKI.

61 Secutus hac in parte B.Ladislaus eſt exemplum, primo vere & prima ætate diſſeminatæ Chriſtianæ fidei, per Regnum Poloniæ exhibitum, & felici effectu terminatum. Venerat enim in memoriam illi S. Adalbertus, olim Pragenſis, poſtea noſter Gneſnenſis Archiepiſcopus: qui vita inſolente ſuæ gentis Bohemæ, monitiones illius & doctrinas paſtorales reſpuentes, offenſus, cum ſe in Regnum Poloniæ contuliſſet; gentem rudem, & ad fidei lumen, quaſi in tenebroſo loco ad lucernam ardentem, quodammodo oculis excutientem, invenit ſedentem; [ideoque] vir ſanctus, ſpiritu Apoſtolico plenus, illuminandam & magis inſtituendam Poloniam aſſumpſerat. Ut vero facilius fidei dogmata mentibus Polonorum induceret, cantilenarum uſum ad id efficiendum conducere plurimum ratus, hunc ſuſcepit laborem, confecitque ſuaviſſimam cantilenam, in cujus viſceribus myſteria fidei Chriſtiæ compleaus eſt. Nomen illa cantilena, a primo ſuo vocabulo quo incipit, Bogarodzica, ſortita eſt. Publicata & ad uſum univerſalem tradita, incredibile dictu, quam avide accepta ſit a fidelibus, & memoriæ incluſa theſauro: uſuſque poſtea obtinuit, ut omnis ſtatus & conditionis homines eam addiſcant, & per occaſionem eam cantu celebrent: maxime militibus pro more receptum, ut cum claſſicum canitur, illi quoque cantilenam illam voce depromant alacri, & illius virtute ad fortiter cum hoſtibus ſigna conferenda ſeipſos incitent. Præluxit recenti exemplo ad augendam & conſervandam eam conſuetudinem, gloria immortalis factus, Illuſtris & Generoſus D.Bartholomæus Nowodworski, Ordinis Militaris S.Joannis Baptiſtæ Congregationis Maltenſis Profeſſus, vir manu promptus, bello ſtrenuus, & multis victoriis de hoſtibus feliciter obtentis clarus; quia fœlicis memoriæ Gregorio XV petiit & obtinuit certas Indulgentias, per eos lucrandas, qui cantu celebrare illam aſſumpſerint cantilenam. Sed nos properemus ad alia.

ſicut S. Adalbertus myſteriaſidei docuit Polonos.

CAPUT X.

In extremis Poloniæ periculis hoſtes profligat.

62 NEminem fugit, zelum, quo Sancti ſolent ardere, junctum cum ingenti dolore eſſe, ut liquet exemplo D.Pauli Apoſtoli, dum ſuccenſus zelo ſcribit ad Rom. IX, Triſtitia mihi magna, & continuus dolor, cordi meo: obtabam enim ego ipſe anathema eſſe a Chriſto pro Fratribus meis, qui ſunt Iſraelitæ: & ad Philipp. III, Multi ambulant, quos ſæpe dicebam vobis (nunc autem flens dico) inimicos Crucis Chriſti, quorum finis interitus, quorum Deus venter eſt. Flebat, afflictus fuerat noſter B. Ladislaus, ut alter Jeremias Propheta, ſuper Hieruſalem; contritione lamentabatur, & eo zelo angebatur, ut identidem in hæc prorumperet verba; Quis infirmatur & ego non infirmor? quis ſcandalizatur & ego non uror? Vehementi tactus dolore B.Ladislaus, cum videret iram Dei ſævientem in gentem ſuam, variis modis & orationibus & mortificationibus eam placare ſtuduit, geſtiteque populi ſui cauſam apud Deum: quæ illius virtus ut magis in

Ad profligandam Ladislai caritatem

aperto

A. VINCEN. MORAUSKI, aperto ſit, quædam nobis neceſſario in medium proferenda cenſeo.

63 Anno Domini MCCCXCVIII, quo B. Ladislaus ut ſupra dictum eſt, jam quarta vice Vicarium Provinciæ agebat, nova & lugubris clades regno illata, aliam ſuper aliam in eum annum cumulante fortuna. Joannes Albertus Rex, collecta magna militum manu, cujus numerus octoginta millia virorum complecteretur, ulturus de impiis Turcis eædem patrui ſui Uladislai, olim Regis Polonorum ſimul & Ungarorum, crudeliter ad his hoſtibus feris interempti; invitatus dolo à Valachorum Principe Stephano, & ab eodem ad bellum contra Turcam incitatus, pollicente conſilium, favorem, & omne (tamquam amicus eſſet) ſubſidium; incautus fidens multum perfido Principi Rex, ab ipſo in arctiſſima loca ſilveſtria, Bukovina dicta, inter rupes montoſas & ſaxoſas & inextricabiles, cum toto exercitu ibidem miſere profligandus, introducitur. Nam ejus ſilvæ, dextra lævaque circa viam, Valachi impii, Principis perfidi mandato (qui ſe Polonis favere ſimulabant) arbores inciderant, ita ut immotæ ſtarent, ac momento levi impulſu caderent. Ubi poſteaquam Regius exercitus ingreſſus eſt, tum extremas arborum ſucciſarum impellunt, ac proinde alia in aliam incidendo inſtabilem ac male hærentem, ancipiti ſtrage arma, viros, equos obruunt, adeo ut vix aliqui ex hac clade effugerint. Nam cum ſic plurimi exanimati eſſent arborum truncis ramorumque fragmentis, ceteram quoque multitudinem inopinato invadunt impetu trepidumque ac miſerum militem ubique cædunt; atque omnem ſaltum armati circumſidentes, ſi quis Polonorum elaberetur, interimunt; ita ut de tanto numero, vix ſeptem millia cum Rege evaderent. Ibi plurimi Magnates & Proceres, milites ſtrenui & viri fortiſſimi, ſpolia corporum ſuorum perfidis hominibus relinquentes, miſere occubuerunt. Rex accepta clade, primum Leopolim, poſtea Cracoviam ſe contulit.

expeditio Joannis Alberti Regis contra Turcas.

dolo Ducis Valachorum inferre.

B

64 Interea primo vere, hoſtes exacerbati Regis parum feliciter expeditione perfecta, Turcæ nimirum cum Tartaris, infeſto agmine ditiones invadunt Polonorum. Nam ingenti conflato exercitu fines Regni depopulabundi ingrediuntur. Non diu hoſtis ſe in finibus continuit: pergit inde infeſtus in agros Polonorum: ubi cum obvius nemo ne inermis quidem fieret, loca quoque omnia, non præſidiis modo non proviſa, ſed etiam cultu agreſti ommino inculta & neglecta invenirent, pervenerunt uſque ad Canczugam & Sanocum oppida, ferro & igne omnia ſolo æquantes. Deſerta omnia, ſine capite, ſine viribus, cuncta incurſionibus hoſtium patebant. Oppida prædæ data, agri vaſtati, villæ igne conſumptæ. Haud minor hominum ſtrages, ſupra centum millia in ſervitutem duram a fera & crudeli gente abducta memorantur. Omnes exercitus ſuſi, ſpectaculum horribile in campis patentibus, in villis, in oppidis, viri ac mulieres afflictæ, equi, pecora, jumenta, beſtiæ dilapſæ. Multi vulneribus acceptis, neque fugere poſſe, neque quietem habere; niti modo, ac ſtatim concidere; campus conſtratus telis, armis, cadaveribus, & interea humus infecta ſanguine. Tales ubique ſtrages edebant, in quoſcumque inciderent homines. Horribilis belli ſævitia graſſabatur; [vidiſſes] rapi virgines, pueros, ſenes, ac juvenes, muliereſque, divelli liberos à parentum complexu; fana atque domos expoliari, incendia fieri & cædes.

ſæveſſit ſæva irruptio Tartarorum in Ruſſiam.

C

65 Talia agentes & pervadentes totam Ruſſiam ſuaſque Provincias pinguiſſimas, Podoliam, Pokuciam, Volhiniam, Ciſmontanamque regionem, ad Viſlocum uſque amnem longe lateque populabundi excurrerant; igneque & ferro omnes municiones conſumentes, ingentem Poloniæ terrorem incuſſerunt, nemine ad arcendum hoſtem neque parato neque animato, ſed omnibus ad fugam ſpectantibus & non ſolum in remotiſſimas munitiones, verum in avios montes ac ſilvas ſeſe abdentibus: unde tamen plurimi mortales, utriuſque ſexus & omnis ætatis, Ordinis, ſtatus & dignitatis, a perſcrutantibus extracti, in miſerabilem ſervitutem abducti, & diſtracti ſunt, ita ut Thracia, Macedonia, Scythia & Aſia, Ruſſicis mancipiis implerentur, cum ingenti gregum & armentorum & omnis generis præda. Inter ceteros Pater Georgius de Nova Civitate Guardianus Samborienſis, Minorum Obſervantium octo comitatus Fratribus, cum hoſtium impetum declinare vellet, ne illis obvius eſſet de via deflexit invia loca tenendo; ſed inopinato incidit in hoſtium turmas, a quibus in captivitatem abductus eſt, ubi ſqualore & mœrore omnes conflictati deceſſere. Remanſerant in conventu duo reliqui, ſed eorumdem hoſtium crudelitati objecti ferro vitam finivere. Neque vero hic tunc Ruſſiæ & Podoliæ malorum finis fuit. Nam Tartari præda in Taurica depoſita, menſe Julio iterum circa feſtum S. Annæ, eaſdem regiones horribili graſſatione percurrerunt, quo tempore meſſis ſegetina omni ſtudio peragitur. Iſti impetu facto prædam agunt, ferro & flamma labores hominum depopulantur. Ubique fama volat, in fines ſuos hoſtes deſcendiſſe: nemo inventus eſt qui opem ferret; ſi qui illæſi remanſerant, longius fugam producunt. Nec ita multo poſt, ſub finem Novembris, ſeptuaginta millia Turcarum per Valachiam in Ruſſiam ſeſe effuderunt, omnem eam oram quæ ad Neſtrum & circa Haliciam, Zydacoviam, Drohobyczyam & Samboriam, ferro & igne vaſtantes, & prædam agentes. Neque progrediendi & vaſtandi modum Barbari ullum ſtatuiſſent, nemine ſeſe illis objiciente, niſi Deo miſereſcente populi ſui, repulſi atque adeo profligati fuiſſent.

& Novembri.

D

E

F

66 Nemo hominum erat, tunc in univerſo Regno, qui tantæ potentiæ reſiſteret; nemo qui calamitati ſuccurreret, omnibus potius manum hoſtilem fugientibus, inque loca tutiora & remotiora ſe recipientibus. Interim B. Ladislaus, Provincialis tunc Vicarius, monere, adhortari, vocem ſuam in concionibus ſicut tubam exaltare, ſcelera populo annuntiare. Dum patria inops auxiliis humanis caret, ad Deum Omnipotentem populum clamare jubet: Fratres quos gubernabat continuis inſtare orationibus præcipit: adhortabatur etiam inſuper ferventiſſimis concionibus, quas (ſingulas civitates & villas obvias percurrendo) faciebat continue, populum univerſum; imo & Clerum ipſum ſæcularem inſtanter ſolicitabat ad idem faciendum, ut miſerabili ſuorum caſu permoti Deum precarentur, inter veſtibulum & altare, ut ſcilicet ponerent ſe ſepem inter Deum & populum, cui offenſus Dominus; ploranteſque ut veri miniſtri dicerent: Parce Domine, parce populo tuo, & ne des hereditatem tuam in opprobrium, ut dominentur eis nationes. Et in hunc finem confecit hanc, licet brevem, efficacem tamen, & devotam Antiphonam: Jeſus Nazarenus Rex Judæorum exſurgat & conterat gentes Paganorum, & præſtet victoriam populo Chriſtianorum, ut laudetur omnipotens Deus in ſæcula ſæculorum. Amen. Cum hoc ſalutifero titulo, tamquam cum vexillo victoriali, ſicut ſemper in omnibus ſuis concionibus prodibat contra vitia, ſic etiam contra viſibiles hoſtes patriæ audacter ſibi populoque toti procedendum exiſtimabat, plenus ſpe de victoria. Sciebat dies illos, dies furoris Domini, dies caliginis & tenebrarum: noverat vires inimici, ante cujus faciem ignis vorans, & poſt eum exurens flamma. Regiones illæ Ruthenicæ quaſi

hoc ornato. ut B. Ladislaus populum excitaret ad pœnitentiam.

hortus

A hortus voluptatis antea erant, & post decessum hostium solitudo deserta: a facie eorum cruciabantur populi, & omnes vultus redigebantur in pallam, sicut Joel Propheta vaticinatus est.

67 Et revera cum jam in conspectu hostium sluitilet terra nostra, ita ut jam desertum nomen Polonorum videretur, existimarentque extranei, gentem nostram ad internecionem deleri per hostium immanitatem posse; recordatus est Dominus afflictionis suorum, & tantis fluctibus hujus maris vectem opposuit, dixitque, Hucusque procedes, & hic tumentes confringes fluctus tuos. Inde populatio minui cœperunt vires hostium, animi erigi Polonorum, oriri nova lux visa regno, gaudium, lætitia, & tripudium. Alteri Mardochæo, per Hester formosam, ardentem inquam orationem, placantem & mitigantem iram Dei, gentes, quæ convenerant conterere & delere nomen nostrum, occisione occisæ sunt. Clamavit B. Ladislaus ad Deum, & salvum fecit Dominus populum suum, liberavitque eos ab omnibus malis, & fecit signa magna atque portenta inter gentes. Nam cum ad Deum tanta devotio, hortante & omnes invitante B. Ladislao, per Regnum Poloniæ fieret, tertia jam vice eodem anno, ultimis diebus Novembris, irB repserant Turcæ cum Tartaris in fines regni, & unius exercitus castra munierant inter dictos fluvios, Prothum & Niestrum nuncupatos; qui uterque rapido cursu & veloci labitur, dividitque regnum Poloniæ a Walachiæ Provincia; mediocribus autem trajiciuntur navigiis, limo abundant, & varii generis piscibus. Tunc Dominus Deus noster dedit vocem suam, ante faciem populi sui, cujus multa sunt nimis castra fortia & facientia verbum ejus: misertus inquam populi sui, inimicorum insolentium tot victoriis & prædis demersit exercitum, inundatione duorum dictorum fluviorum repentina, nive decidua obruit, congelatione aquarum inundantium conclusit, & demum frigore nimio enecavit.

68 Etenim in eo loco, cum jam castra essent munita, subito aquæ crescere, intumescere, latissime rapidissimo cursu diffundi cœperunt, ingentemque inundationem statuit Dominus. Postea cum vehementius gelu friguisque suas exererent vires, aquæ congelatæ, e glacie confectis quasi mœniis hostes concluserunt. Mox nive densa decidente castra obruta sunt, hominibusque & equis ultima necessitas mortem afferebat. Alii frigore enecati, alii aquis obruti, alii viscera equorum gladiis aperientes, intraque ea calefieri volentes, simul cum bestiis miC sere miseri peribant. Sic Deus Omnipotens sagittis suis cælestibus hostes illos perdidit: ita ut vix ex septuaginta millibus effugerent mortemque evaderent octo millia; sed neque hi firma & integra valetudine. Qui tamen vix se explicuere ex illis plagis, a fidefrago Stephano Valachorum Principe postea sic contriti sunt, ut vix quadringenti evaderent; vulgata prius fama, suum exercitum esse Polonum, ut sic amicitiam cum Turcis quam fingebat integram conservare videretur. Hi nihilominus quadringenti, licet faciem gladii effugerint, morbo tamen contagioso, qui vulgo Gallicus appellatur, correpti, labem illam, quam conversatio mutua & contagio ipsa vulgabat, patriis finibus (alias illis incognitam) intulere. Meminere hujus miraculosæ stragis multi clarissimi historici, qui res Polonicas scripsere. Ipsi quoque Turcæ, lumine licet veræ fidei carentes, considerantes nihilominus varium eventum rerum, ajebant, cælum ipsum pro Polonis pugnare, ideoque eam gentem non esse amplius bello infestandam existimarunt. Sic zelatus est Dominus terram suam, & pepercit populo suo.

69 Quam stragem hostibus eveniisse, propter orationes devotissimas, zelum, curam, & suspiria ardentia B. Ladislai ad Deum, quis extremæ dementiæ negabit? Quem obsecro prætorit, aut cui exploratum non est, olim Dominum Deum civitati Jerosolymitanæ succursum voluisse parare, & veniam gratiamque delictorum facere, si iracundiæ suæ obicem viri alicujus sanctitate celebris pietatem opponeret? Sic enim conquestus est: Quæsivi inter eos virum, qui interponeret sepem, & staret oppositus contra me pro terra, ne disperderem eam, & non inveni. Et effundi super eos indignationem meam, in igne iræ meæ consumpsi eos. Felix profecto mater nostra Polonia, quæ grassante furore Domini, habuit tunc virum illum, sanctitate eximia prædictum, qui valuit manum Dei continere, & evaginatum furoris ejus gladium iterum in vaginam inferre. Exprobrabat Goliath (Turca puta) exercitui Dei viventis, qui veniebat cum gladio, hasta & clypeo. Beatus autem Ladislaus veniebat in nomine Domini exercituum, & dedit eum Dominus in manu ejus, & percussit eum, & abstulit caput ejus, & dedit cadavera castrorum Philistiim (Turcas & Tartaros intellige) volatilibus cæli, ut sciret omnis terra, quia est Dominus Deus Israel; & noverit universa Ecclesia Dei, quia non in gladio nec in hasta salvat Dominus: ipsius enim erat bellum, & tradidit eos Dominus in malum finem. Pulsabat item David cytharam, & spiritus malus recedebat a Saul, nec sustinere potuit dulcedinem cantus, quem David cithara Regis auribus, suavi motu, inducebat. Citharæ in manibus seniorum in Apocalypsi visæ, orationes Sanctorum denotabant: & noster B. Ladislaus, cum affectu ferventi sanctis orationibus intendere, citharam pulsare, hostem malignum repellere, spiritus nequissimos debellare, quietem afflictis Regni incolis comparare, pacem poscere, iram Dei lenire agnitus est. Sic & olim Eliseus, tribus Regibus in angustias redactis dum placare Dominum desiderat, psaltem accersiri jubet; quo psallente spiritu Dei afflatus, victoriam de hostibus ab iisdem reportatum iri denuntiat. Oratio B. Ladislai fervens; cantilenæ ab eo in hunc finem compositæ, Antiphonæ ad hoc conscriptæ, conciones vehementes, effecerunt, ut Dominus populo suo reconciliatus daret pacem, & hostibus induceret necem, suis conferret victoriam, inimicis ignominiam, benediceret gregi, repelleret luporum rabiem, & omnem belli pestem in ipsos converteret hostes. Sit Dominus benedictus in Beato suo Ladislao.

70 Nos memores beneficiorum, per eum nobis a Deo Patre omnipotente exhibitorum, omni officiorum genere studeamus compensare, ea in memoria sempiterna habere, ejus sanctitatem ita promovere & deprædicare, ut Dei gloria inde incrementa sui, & pietas viri sancti condignum ab Ecclesia Dei consequatur relationis in Sanctorum catalogum præmium. Urgeat negotium hoc patria, cujus ille Patronum se vivens in terris exhibuit, & haud dubium, quin vivens vita feliciore, incolis patrem se amantissimum exhibebit: urgeat Mazoviæ Ducatus, qui thesauro tam pretioso lætatur: urgeat civitas Warsaviensis, quæ sarcophago suo illius sanctas Reliquias continet: urgent tota Polonia cum suis omnibus adjacentibus provinciis, quas doctrinis salutaribus imbuebat, & orationibus fulciebat: quæ eo auctore digna inventa est, cui cœlitus plurima dona beneficiaque a Deo omnipotente lætissime collata sint.

A. VINCEN. MORAUSKI.

Exod. 22.

comparatur Ladislaus cum David occidente Goliath

Ex ipso Dei ore in ipsum.

Qua ægrate vetus hostis exercitus miserit peritia.

Ex pulsante citharam eorum Sale.

cultus Canonizationem promovendi optat auctor.

A. VINCEN. MORAUSKI.

LIBER SECUNDUS.

Labores ultimi. Extaſes. Pius obitus. Sepultura, Corporis elevatio.

CAPUT I.

Singularis devotio B. Ladislai, potiſſimum in Corona Deipara Virginis recitanda.

77 MAgnus plane vir & multarum virtutum clarus inſignibus B. Ladislaus: itaque cujuſmodi fuerit devotio in eo viro, conſideremus: hæc enim virtus ordine prima eſt, quæ eſt fundamentum ceterarum omnium. Memor erat Dei & delectatus eſt. Devotio ejus fuit, pius & humilis affectus in Deum: humilis ex conſcientia infirmitatis propriæ, plus ex conſideratione clementiæ divinæ. Ponebat illi ſcientiam meditatio, ſcientia compunctionem, compunctio devotionem, devotio perficiebat orationem. Deſiderium cordis tribuerat illi Dominus, & voluntate labiorum ejus non fraudabat eum; & quemadmodum deſiderat cervus ad fontes aquarum, ita deſiderabat anima ejus ad Deum ſuum. Sicut adipe & pinguedine repleta fuit anima ipſius, & labiis exultationis laudabat os illius Creatorem ſuum. Cor mundum creaverat in eo Deus, & ſpiritum rectum innovaverat in viſceribus ejus. Dominus firmamentum, & refugium, & liberator ipſius; levabat in montes oculos unde veniret auxilium ei: & ſicut oculi ancillæ in manibus Dominæ ſuæ, ita oculi ejus ad Dominum Deum ipſius. Paratum cor habebat ad Dominum, & providebat Dominum in conſpectu ſuo ſemper. Adhærere Deo bonum illi erat, & ponere ſpem in Domino Deo ſuo. Erat dives in caritate, quæ nullis exhauritur impenſis, & de ipſa facile holocauſta medullata offerre ſufficiebat.

Ejus devotionis perfectio ordine prima.

78 Fundebant paſſim ſudantia præcordia liquorem ſanctum, quo imbuta pleniuserant, quando loquebatur magnalia Dei, & ad virtutem amplexandam continuis ſtimulabat exhortationibus. Tanta nempe abundantia devotionis repletus erat B. Ladislaus, ut etiam non ſolum in ſe fervorem amoris divini continue excitaret, ſed eumdem via & ratione ſingulari in aliis promovere ſtuduerit: ita ut de ſe merito dicere potuerit illud Sapientis, Ecce factus eſt mihi trames abundans & fluvius meus appropinquavit ad mare, quoniam doctrinam quaſi antelucanum illumino omnibus. Siquidem doctrinam ſuam quaſi antelucanum illuminabat omnibus, trames abundans ſpiritus amoris divini, e quo fervor devotionis, tamquam fluvius rapidus, egrediebatur; cum exemplo ſuo quamplurimos ad ſimilem devotionem quodammodo raperet, ſimul & divino eloquio veluti flumine deduceret. Et appropinquavit ad mare, id eſt ad univerſum populum ædificandum, & ad pietatem commovendum plurimum valuit, [perſuadens] ſummam bonum in ſola religione eſſe, hoc vinculo pietatis nos Deos eſſe religatos, unde & ipſa religio nomen acceperit, nihil eſſe in rebus humanis religione præſtantius, quæ eſt verus & cæleſtis cultus, in quo mens colentis ſeipſam Deo immaculatam victimam ſiſtit. Per hanc B. Ladislaus affectiones ſuas dirigebat in Deum: & ejus compunctio non horanea, ſed continua fuit. Beatus vir in ſapientia morabatur, & in ſenſu cogitabat circumſpectionem Dei: quærebat aſſidue Dominum, & confirmabatur omnibus diebus vitæ ſuæ. In mente habuit Deum, aſſuefactus facere judicium, & diligere miſericordiam, & ſolicitus ambulare cum Domino Deo ſuo. Et quia ſemper Dei meminerat, ideo mens ejus in cælum evadebat. Vere Dominus erat in loco cordis ejus: non erat ibi aliud niſi domus Dei & porta cæli.

& in aliis excitat fervorem divini amoris.

Eccli. 24. 42

79 Exemplar pietatis ejus, & devotionis ad noſtra uſque tempora famam & veſtigia ſui confirmat Corona B. V. Mariæ, non vulgari modo, ſed ſpeciali quadam devotionis formula ad recitandum compoſita: poſt ſingula verba ſalutationis Angelicæ, adhibitæ piæ ac devotæ meditationes, ferventes orationes; compunctiones. Cum vero B. Ladislaus hujuſmodi coronæ recitandæ operam navaret, cum primum Ave Maria proferret, ſtando profunda inclinatione caput deorſum demittebat. At vero cum pronuntiaret tremenda illa nomina Jeſus Chriſtus, in genua ſubito cadere & caput ad terram inclinare ſolitus erat: atque ita totam Coronam, conſtantem ex octo Pater noſter & ſeptuaginta Ave Maria, tamquam ex odoriferis floribus, rubeſcentibus nempe roſis liliiſque albeſcentibus compoſitam, aut velut ex pretioſiſſimis gemmis margaritiſque inæſtimabilibus compactam, Deo & B. V. Mariæ ſingulis diebus devotiſſime recitabat. Qui mos ab eo profectus, pro uſu a Fratribus Minoribus de Obſervantia inviolabiliter obſervatur, & quotidie ad dicendam eo modo Coronam B. V. Mariæ integra hora poſt expletas Veſperas deſtinatur, in omnibus conventibus eorumdem Fratrum. Etenim aliqui finitis Veſperis, non exeundo ex eccleſia, ſubito inchoant illam devotionem, non ſufficere ſibi illam horam, ad tam dulces epulas arbitrantes: alii autem ſtatim conveniunt, & nemo ab illa ſancta conſuetudine excipitur, debilibus demptis. Et ſic ſinguli in locis ſuis, cum omni humilitate & devotione, ſanctæ orationi inſtant ante thronum majeſtatis Divinæ, tenentes phialas plenas odoramentorum; profundaque capitis inclinatione & totius corporis, flexo poplite in genua demiſſione, Regem Regum & Dominum Dominantium ſimulque Dominam & Reginam cæli venerantur. Fit & ſæcularium hominum alibi magnus concurſus, maxime in Lithuania & Samogitia, qui exemplo illius devotionis accenſi, ad præſtandum B. V. Mariæ cultum libenter congregantur, & Fratribus orantibus, ipſi ſimiliter, eadem cæremoniarum via & modo, Matrem miſericordiæ colere & obſervare contendunt. Cujus egregii facti quoniam B. Ladislaus auctorem ſe & ducem exhibuit, profecto magnum devotionis affectum erga Matrem miſericordiæ oſtendit, ſimulque exemplum Fratribus ſuis & ceteris ædibus, ad colendum Chriſti Domini genitricem, dedit: ut quemadmodum ille fecit, ita & ejus ſucceſſores omni ætate & memoria facere aſſueſcerent.

Corona B. V. Mariæ erat modo ſingulari.

Ejus obſervatio a Fratribus Minoribus.

& multis locis laetabat.

80 Fama eſt B. V. Mariam inſigni declaraſſe teſtimonio, illum modum recitandi coronam, ſibi gratum & acceptum eſſe. Referebant enim quidam ex ſenioribus Patribus a ſe viſam fuiſſe B. V. Mariam, tempore illo quo Corona ipſius recitaretur, tranſeuntem per medium chorum, in quo Fratres tunc perſeverabant orantes, & in medio Fratrum, quaſi dulcedine illius orationis illectam, modo conſiſtere, amanter ſingulos intueri, vultu ſuo glorioſo exhilarare; modo ad ſingulos Fratres accedere, & ſuum Unigenitum, quem in ulnis geſtabat quaſi ad oſculandum ipſum exhibere. Obſervatum etiam & hoc eſt, eam præteriiſſe, Fratres illos, neque Filium ſuum illi porrexiſſe, qui recitaret quidem illam Coronam, ſed ab inclinationibus profundis & genuflexionibus abſtinerent: ſolis autem illis beneficium præſtitiſſe illud, qui adhibitis cæremoniis ſolitis recitandæ Coronæ impenderent curam & devotionis affectum. Inſinuare B. V. Maria volebat, illud orationis obſequium, condecoratum inclinationibus & humilitate, ſuo aſpectui jucundum & cordi-

gra-

A gratiſſimum. Quippe humilitatis, qua Virgo beatiſſima una cum ſuo amantiſſimo Filio ſumme delectatur, typum gerit actus ille inclinationis profundæ; & honoris, quem Beati jam Deo coregnantes in cælo exhibent majeſtati ipſius Divinæ convenientis. Deinde talibus cæremoniis non ſolum debitus Deo honor exhibetur, ſed etiam torpor qui ſæpe orantes invadit repellitur, fervor in orante concitatur, attentio continuatur, humilitas exercetur, ac demum ſpiritus renovatur & magis inflammatur. Non dubium quin ab ipſo Deo modus ille orandi B. Ladislao, per internam inſpirationem infuſus fuerit; idque ad debite & condigne puriſſimam Virginem, ſuam digniſſimam genitricem, colendam, & honorandam.

81 In omnibus magnus fuit B. Ladislaus, verum & in ferventi oratione principatum obtinebat, palmamque ceteris præripiebat. Immolabat Deo ſacrificium laudis & reddebat Altiſſimo vota ſua. In omni oratione & obſecratione, cum gratiarum actione, petitiones ejus innoteſcebant ante Deum, quem ipſe colebat exorabatque pro peccatis, & continebat ſe ab illis. Inter cetera ſalutaria ſua monita & præcepta, B. Ladislaus orandi ad B. V. Mariam, ut dictum
B eſt, formam dedit, ipſe quid precaremur innuit & inſtruxit. Erat ipſe prudens & vigilabat in orationibus, ſine intermiſſione orare, gratias agere in omnibus, orationi inſtare, vigilare & non deficere; indeque efficere, ut dignus haberetur, cui Deus ſapientiam daret affluenter. Et cum velut alter Moyſes oraret in monte, in acie Amalechitas devincebat: per orationem quippe B. Ladislai, ut pie creditur, hoſtes deleti patriæ, & in nihilum prorſus redacti fuere, ſicut ſupra dictum eſt. Nec mirum delectabatur quippe in Domino, & dedit illi Dominus petitiones cordis ſui. Cor ipſius non reprehendebat eum, ideo fiduciam habebat ad Deum, & quidquid petierat accipiebat ab eo, quoniam mandata ipſius cuſtodiebat, & ea quæ ſunt placita coram eo faciebat. Oculi Domini erant ſuper eum ut juſtum, & aures ejus in preces ipſius.

82 Imitemur igitur virum hunc, devotionis pietate inſignem: oremus in omni loco, ſervantes puras manus ſine ira & diſceptatione. Non pudeat, exemplo hujus Sancti, genuflexione & profunda inclinatione capita noſtra ad terram demittere. Chryſoſtomus in Matthæum Hom. v, de proſtratione in terram, uſurpata a Chriſto & S. Jacobo, aſſerit cum aſſiduitate orationis jugique in pavimentum proſtratione totius
C corporis, genua quoque ejus callo obducta, ita ut nihil ferme a cameli pelle diſcreparet. Introgreſſus S. Antonius ſpeluncam S. Pauli primi Eremitæ, vidit genibus complicatis erecta cervice expanſiſque in altum manibus corpus exanime; putanſque ipſum eſſe vivum, & orare, pariter cum eo & ipſe procidens orabat. At poſtquam nulla ut ſolebat ſuſpiria precantis audivit, in flebile oſculum ruens intellexit, quod etiam corpus Sancti Deum, cui omnia vivunt, geſtu ſuo precabatur. Hunc geſtum & alios profundiores, ſuos Fratres, ut dictum, B. Ladislaus docuit; valetque ad declarandam promptitudinem animi, inopiam & imbecillitatem noſtram oſtendendam, cui ſubventionem imploramus ab eo ad quem preces noſtras dirigimus. Potiſſimum Matrem illam, cujus humilitatem reſpexit Deus, eo modo orandi poterimus ſemper ad vota noſtra feliciter inclinare, & efficere ut noſtris petitis benigne reſpondere & poſtulatis acquieſcat.

CAPUT II.

A. VINCEN. MORAUSKI.

Locus, apparitione B. V. Mariæ & miraculis clarus, datus Fratribus Minoribus.

83 Sub hoc ferme tempus, videlicet anno Domini MCCCXCVII, cum B. Ladislaus normam illam B. V. Mariæ recitandi coronam verbo & exemplo omnibus commendaret; in territorio Dobrzynenſi prope oppidum Skape plurima acciderunt ſupra fidem cælitus, ſine dubio revelationum, exhibita miracula. Brevi intervallo loci a via publica, qua diſcedentium deducit veſtigia in aliud contigua vicinitate oppidum, Lipno vocatum, lapis quidam mediocris magnitudinis, intra & extra plurimis ſalutiferæ Crucis imaginibus hinc inde conſignatus, & quodam modo inſtar venarum in mole illa omni in parte diſtinctis & diſpoſitis, coſpiciebatur. Res omnibus loco miraculi haberi cœpta. Auxit autem admirationem rei quidam majeſtatis horror, loco illi inditus: nam quicumque parum honeſte & circumſpecte auſi accedere, ei appropinquabant; aut ebrioſis, vel irreverenter ſe habentes, vel
E inhoneſte inter ſeſe conferentes, vel certe aliud quid indignum tractantes vel agentes pertranſibant, damna notabilia incurrebant. Aliquando currus cum illis evertebatur, ad terram elidebantur, & quodam terribili ſpiritu proſtrati evolvebantur; ii præſertim qui geſtu laſcivo petulantive, aut verbo inhoneſto, inſolentiæ edebant ſigna, ſimul cum vehiculis ſuis in pulvere lutove volvebantur: aliquando vero rotæ & axes confracti diſjiciebantur, vel denique aliquid inſoliti illis contingebat.

84 Cumque omnes in admirationem rapti, quid illud rei eſſet detinerentur, & hac de re inter ſe invicem ſæpius conferrent & conſultarent; ſupervenit quidam homo ſenex, omnibus notus, ætate gravis, fama honeſtus, moribus ſedatus, a cunctis in ſua converſatione commendatus paupertatis licet inopia preſſus, ſimplex, rectus timenſque Deum; qui ſub juramenti atteſtatione & ſuæ conſcientiæ fide aſſeverabat, penes lapidem illum B. V. Mariam a ſe eſſe conſpectam luce admirabili fulgentem, virginem nimis gratioſam, hæc verba ſuis auribus inſtillantem: Hic locus erit Deo acceptus & mihi; terra ſancta, nobis grata, & electa: & ab hoc tempore cultui & honori divino conſecrata, debet ab omnibus conſervari intacta. Et volo habere Religioſos Filio meo gratos & acceptos, pro ſuis obſequiis hic collocandos & divinis officiis mancipandos. His dictis beatiſſimam illam Virginem ex oculis ſuis evaniſſe, & ſe obſtupefactum attonitumque remaniſſe, ſuper rei inſolitæ novitate. Iſta viſione vulgata ſic, & publica fama in viciniores primum partes, tum etiam in remotiores diſſeminata, fides facile habita eſt; & locus honore venerari, & ab injuriis cum animalium tum malorum hominum muniri cœpit. Subſecuti ſunt frequentes concurſus hominum, Deo & B. V. Mariæ ſupplicum. Multi ægritudinibus correpti, plurimi variarum neceſſitatum vi adacti, nonnulli duris difficultatum & calamitatum telis confoſſi, vota ſua Deo & B. V. Mariæ obtulere, & omnes finem optatum proſperumque eventum deſideriorum ſuorum conſecuti, diſceſſere conſolati. Recuperabant alii ſanitatem amiſſam, pars quæſita obtinuere beneficia; quidam a malis erepti, conſolationis guſtarunt dulcedinem. Locus ille magis magiſque clarior evadebat in dies, & majori dignior veneratione a cunctis habebatur.

85 Eodem anno, cum in eodem loco jam, propter majorem populi devotionem locique deſignationem, Crux erigeretur; plures quam centum homines ſolvendi

A. VINCEN. MORAUSEL. *Videm duo contenta.*

voci causaeo temporis curriculo convenere; de quorum numero duos miseros videre licuit, a malo obsessos dæmone, cujus malitiæ Dei permissione subjecti, crudelem in modum vexabantur. Hi a miserantibus suæ calamitati amicis ducebantur, & cum jam ad locum prædictum appropinquarent, ubi primum eumdem conspexerunt oculis, elapsi de manibus ducentium se, fugam in proximam silvam arripuere: sed tandem vi maxima amicorum se alacriter insequentium comprehensi, ad locum designatum, reniti nihilominus conantes, deducebantur. Deducti in horribiles prorupere clamores, vociferantes a B. V. Maria se in angustias redigi & vehementer angi, conquesti de vi sibi per eamdem illata. Adjecerunt insuper, breve post tempus in loco hoc quosdam Religiosos nudipedes collocatum iri, locum autem hunc, illorum perpetuum in ævum futurum, nec unquam

profitentes locum Religiosi dæmones liberantur.

sæcularium Sacerdotum jurisdictioni fore subjiciendum: numquam etiam futurum, ut quemadmodum in oppido Siepre (ubi etiam imago B. V. Mariæ plurimis miraculis votiva coruscat) collegium Presbyterorum sæcularium illi loco præsideat; æternam possessionem loci illius mansuram Religionis Deo & B. V. Mariæ acceptis. Nec mora his prolatis

B dictis, deserentes obsessa corpora relinquentesque libera, subito infera petierunt antra. Illi porro qui erant obsessi, pacem & liberationem in loco dicto assecuti, gratias Deo & B. V. Mariæ egerunt.

86 Præerat tempore illo fabris circa Crucis erectionem laborantibus, quidam vir, auctoritate super illos pollens, fide dignus, & boni nominis laude celebris; qui se præsente omnia illa acta fuisse, illis quorum intererat narrabat; subjiciens, neminitunc

eorum dæmones exiisse asserit.

in mentem venisse, de quibus Religiosis malli illi dæmones loquerentur; tamdiuque memoriam de illis omnibus suspensam fuisse, quousque ad illum locum deducta colonia Fratrum Minorum de Observantia, vera prædixisse, Deo ita disponente, malos spiritus compertum est. Nam ante illud tempus Fratres Ordinis illius, omnino nemini ex incolis cogniti erant. Multa & alia signa prodigiaque in eodem loco exhibita sunt, quæ in archivo ejusdem conventus diligenter conscripta asservantur, præsertim circa eos qui repugnabant fundationi Fratrum, quos jam beatus Pater Ladislaus, uti Provincialis Vicarius, ad illum locum suscipiendum designaverat. Ex multis unius & alterius exempli mentionem faciam, ex quibus colligi facile poterit locum illum B. V. Mariæ

C gratissimum esse; cum omnino in cura, non aliorum, sed Fratrum Minorum de Observantia habendum, obsequiisque illorum providendum [voluerit]: nam quicumque aussi sunt contradicere, haud multi remanserunt.

87 Peregregie hoc in suo corpore expertus erat, oppidi Skape ecclesiæ Parochialis Rector. Ægre tulerat Ordinis Minorum Fratres in eo loco capellam

Miratur autem se oppidani Parochus

ædificasse, sibi inde in proventibus oriri detrimentum conquestus. Licentiose igitur in eosdem invehi, loco maledicere, & novum persequi Ordinem: dicere insuper non se passurum aliam ecclesiam in sua parochia se vivo ædificari, & in præjudicium suum novam consurgere fabricam. Cum vero a certis viris timoratis, ne divinæ voluntati resisteret, admoneretur; exacerbatus, stimulis invidiæ exagitatus fremensque, malum nescio quid machinabatur. Accidit quosdam devotos in præsentia illius locum sanctum laudibus prosequi, mirabilia in eo fieri, quibus ejus prærogativam Deus mundo declarat: inter cetera, esse homines quosdam fide dignos, qui se jurejurando asserant, in sacello noviter erecto, nocte intempesta audire suavissimos concentus Angelorum psallen-

tium. Vehementi Parochus ille succensus iracundia D verba blasphemiæ prorumpit; dæmonum potius rugitu & malorum spirituum, luporumque infernalium ululatu locum resonare, quam dulci melodia Angelorum: neque verbis blasphemiæ contentus, progredi ad opus malitiæ statuit. Transibat forte tum sacellum: accedens ergo proxime ad parietem, planta pedis percussit delubrum, quasi nisus ipsum impellere, submurmurans in furore; malorum dæmonum hoc in loco audiri rabidas vociferationes, non autem Angelorum suaves & jucundas voces. Vix impia verba de ore effudit, cum ei a tergo ecce ultor Deus: concidit subito impius in terram, correptus insueta agritudine. Portatus, nullo sibi auxilium ferente, domum suam, manifesta Dei agnita virtute, maximis dolorum exagitabatur cruciatibus.

poster dictæ blasphemiæ a Deo percutitur.

88 Cum itaque magis, magisque morbi vis per membra vulgaretur, ad meliorem se recepit mentem: agnovit culpam, pœnam juste sibi impositam confitetur, incipit Altissimum invocare, ut vitam sibi con- *pœnitet facti* cedat, in supremo jam spiritu constituto. Deflet scelus, & veniam commissi delicti expescit: B. V. Mariam voce flebili invocat; velit pro se vota Filio dilecto suo offerre, habituram in posterum ex blasphematore laudum suarum fervenem prædicatorem: [vovet] si amissæ valetudini restituatur, ad sacellum E cultui ipsius erectum, se, quam primum de strato *per votum ad B. V. M. fugiunt.* surrexisset, iturum, honorem cultumque Deo & ipsi votivum exhibiturum; imo totius oppidi incolas Clerumque & Ministros Ecclesiæ, cum cantu publico per solennem processionem, ad id inducturum. Voto emisso, nulla interposita mora, sanus factus est. Igitur congregato per majorem campanam populo in ecclesiam, luculenta celebrat oratione B. V. Mariam, sibi per eam collatum sanitatis beneficium confitetur: votum suum aperit, ad quod explendum animum sibi esse asserit; invitat rogatque pastor oves velint ad sacellum illud eunti, congregationem ad ecclesiasticum convenientevexillum, adeste. Omnibus eam rogationem acceptantibus, tit ingens concursus hominum, Pastorem suum ad sacellum prædictum deducentium. Ubi reatum suum confiteri, culpam agnoscere, palam facere cum dolore, pœnam deprecari, Fratribus D. Francisci reconcilliari; post hæc sacrum ad altare, imagine Reginæ cæli insignitum, solenniter celebrare, & pro docili correctione gratias agere; testari omnibus opera Dei esse magnifica, subjungere quoque si quem haberent hostem operis inchoati aut salutis suæ insidiatorem, mitterent illuc & flagellatum illum reciperent, si tamen evaserit; eo quod eo loco sit quæ- F dam virtus Altissimi, qui adjutor est loci illius, & venientes ad malefaciendum perditione perdit.

89 Hoc ipsum quod iste re comperta, & difertis verbis testatus est, paulo post in alio Parocho alterius parœciæ re ipsa compertum est, idque eodem plane modo. Nobilis vir quidam, cognomento Kobiernichi, devotione erga Ecclesiam & Clerum ductus [Parochos] tam Skapensis ecclesiæ, quam alterius vi- *fundere laborat: ideo petitur.* cinæ parochiæ, cum suis adjutoribus Presbyteris reliquisque templi servitoribus, invitavit ad prandium. Antequam mensæ assiderent, datur, ut moris est, aqua ad manus abluendas. Dum funderetur ergo aqua super convivarum manus, vicinus Parochus affatur Skapensem: Quid hoc rei est, Reverende Domine, permittitis his Mendicantibus ad latus vestrum sacellum erigere novum? patimini detrimentum fieri rerum vestrarum? Num ignoratis plebem, rerum novarum cupidam? Evadet sic Ecclesia vestra desolata, stabit quasi vidua spoliata plebe, ovile sine ovibus, pastor erit sine grege, nam devotionis ergo omnes ad sacellum current. An fortassis obliti estis curæ vestræ

animas

A animas omnium esse commissas? Quid si illuc sese conferentes in errorem potius quam in ardorem devotionis deducentur? Displicere sibi suum silentium, suam patientiam, si vir esset, amovendum illud tabernaculum una cum Fratribus curaret; impigre se, si illud negotium curæ suæ incumberet, dicta peracturum, & a sua parœcia omnia impedimenta removerum. Respondit Skapensis, locum B. V. Mariæ esse gratum, a se delectum, in suaque tutela esse; *& in Deiparam blasphemat,* fratres illos, non alios, sibi acceptasse: aliquid contra Dei Genitricis voluntatem attentare nolle, nec se periculo committere, ne in ipso periclitaretur: acquiescendum Divinæ voluntati, & cultum B. V. Mariæ suis commodis præponendum potius, quam lucri gratia beneplacitum Virginis violari. Ad hæc ille ridere, tandem verba blasphemiæ proferre. Verum *Et mutus* exemplo, sicut & ille prior, manum Omnipotentis agnovit. Etenim cadens in terram, horribili voce clamans, ejulans & fremens, mox loquelam amisit simul & rationem. Sic in domum suam delatus, cum ad se rediisset, recolligens se, errorem suum magnum agnovit, quod scilicet voluntati Dei resistendum suaderet, bellum indicendum Virgini Dei

B Genitrici diceret, populo scandalo fuisset. Hoc cor- *& pristinæ sanitati.* de doluit, votum fecit se cum suo Clero & ministris locum a Deo electum aditurum, & Missam in ipso a se despecto sacello de B. V. Maria celebraturum. Quod cum re impleret, annuit votis ejus Virgo Beatissima, miserta illius; & quæ est misericordiæ mater, eum ad pristinam fecit redire vitæ prosperitatem: eaque severitate pœnæ docuit universos, locum illum ab omni violatione immunem & liberum esse velle; contradicentes indignationem filii sui & suam incursuros. Conticuere [ergo deinceps] omnes intentique ora tenebant.

90 Fratres vero illi, a B. Ladislao ad loci fundationem missi, æterna possessione potiti, Illustrissimo & Reverendissimo Domino Nicolao de Koscielec Koscielecki, Episcopo Chelmensi, consummationem omni ope & sumptu promovente, consederunt; & ad nostra usque tempora die noctuque, divinis vacantes officiis, Domino & B. V. Mariæ locum illum recentibus semper signis illustrante, vota sua feliciter persolvunt. Atque vel hinc colligere licet, B. Ladislaum in hanc B. V. Mariam, insigni arsisse devotionis amore, insignisque sanctitatis extitisse; sub cujus non minus prudenti quam felici regimine, tota sua familia sancta, tota Deo & B. V. Mariæ grata, reperta est; quamque in loco a se delecto, uti in hortulo suo delicato, ad ipsum custodiendum & excolendum, collocare sibi complacuit. Inque diem hodiernum felix hæc plantula B. Patris Ladislai, in eadem devotione, qua ipsam erudiit, recitandæ Coronæ Divæ Deiparæ Virginis permanet, Deo optimo maximo cultum suum crebris miraculis confirmante.

Missus a B. Ladislao mittit bellum ibidem residens,

CAPUT III.

Ladislai Labores religiosi: Ordinis bonum nomen propugnatum.

Otium fugiens, 91 Inter cetera perfectionis religiosæ argumenta non postremum locum habuit fuga otii, & desiderium laboris & occupationis: omnis enim qui sectatur otium stultissimus est, & replebitur egestate: multam quoque malitiam docuit otiositas: & hæc fuit iniquitas Sodomæ, superbia, saturitas panis, & abundantia, & otium ipsius & filiarum ejus. Omnis igitur arbor quæ non facit fructum bonum, excidetur, & in ignem mitteretur. Etiam in paradiso collocavit Deus hominem ut operaretur & custodiret illum. Homo nascitur ad labores, & avis ad volandum. Nullus oderit laboriosa opera & rusticationem creatam ab Altissimo, & qui non vult operari non manducabit. Hinc Ægyptiorum monasteria hunc morem tenebant, ut nullum absque operis labore susciperent, non tam propter victus necessitatem, quam propter animæ salutem, ne vagaretur mens abducta perniciosis cogitationibus. Ideo hujus virtutis exercitio delectabatur noster B. Ladislaus. Conservabat tempus & declinabat a malo, nec defraudabatur videre bona, & particula dori non præteribat eum. Aliquid semper operis faciebat, ut *Soluti semper* eum diabolus semper occupatum inveniret. Argentum & aurum nullius concupiscere, & omnia quæ sibi opus erant manibus propris ministrare, sua negotia per se agere, quietum esse & operari manibus propris, honeste ambulare ad eos qui foris sunt, neque gratis panem manducare, sed in labore & fatigatione nocte & die operari; nec aliquem gravare, non quasi non haberet potestatem, sed ut se- *aut variae,* metipsum formam daret, ad imitandum Christum; nullius aliquid desiderare, subtrahere se ab omni homine inordinate ambulante. Nec solum cum Maria Magdalena fidelis hic servus Dei B. Ladislaus, divinis contemplationibus & piis meditationibus, ora- E tionibusque vocalibus tam privatis quam publicis in choro, cum ceteris Fratribus Divinum officium altissimo Domino decantans, incumbebat (quod numquam nisi gravibus occupationibus impeditus, necessitate inevitabili a choro extractus, omittebat) sed etiam cum Martha circa frequens ministerium satagebat.

92 A primo etenim ingressu suo in sanctam re- *aut magis* ligionem, laboribus & exercitiis, non minus corporalibus quam spiritualibus, circa rem domesticam se occupabat. Nullus eo fuit promptior ad labores, ad servitia, ad negotia, etiam imparia suis humeris. Absoluto prandio, cum alii pro more, causa relaxationis animi, honesta deambulatione aut collocutione mutua sese occuparent; ille solus hortum purgare, sarmenta ejicere, herbas inutiles evellere, lapides colligere, frondes noxias amputare, ligna ad usum culinæ præparare, aquam haurire, claustri interiora mundare, & omne aliud abjectum & vile obsequium præstare, numquam otiari, sed semper manibus propris laborare, in sudore vultus sui manducare panem, nullas horas male collocare, bonum facere & non deficere, mensuram bonam actionum F bonorum, & confertam & coagitatam, & superefluentem dare in sinu matris suæ Religionis sanctæ, pro illaque augenda multum sudare & omnem lapidem movere; positus in culmine regiminis omnia impigre administrare, magnum & sapientem virum seipsum præbere. Nam insignitus Provincialatus honore, non solum edicto, sed & exemplo & cura & vigilantia, omnes abusus si qui tunc essent tollere, virtutes plan- *magna in-* tare, omnes instituere satagebat. Cæterum artem *terim de-* & modum in omnibus statuebat. Ardentibus quotidie *viga jacti-* exercitationibus ad virtutem inducebat, valloque at- *tos annos,* que fossa humilitatis muniebat, vigilias crebras ponebat, in quibus ipse primus semper per orationes frequentissimas fuit. Multitudine tamen officii divini & orationum pluralitate, jam per varios zelatores introductarum, Fratres obrui noluit, ne in via longarum devotionum nimium fatigarentur. Unde & ad recitationem septem Psalmorum quotidie in choro Fratres nullo jure teneri declaravit, in hoc auctoritate sua cum illis dispensando.

93 Et quamquam optime omnia jura Regulæ & statutorum ipso duce custodirentur, & omnia prospere agerentur; orta nihilominus ex virtute invidia,

hinc

Digitized by Google

A. VINCEN. MORAUSKI.

hinc odium, poſt modum traductiones, detractiones, maledicta, per certos externos Religioſos, invidus boni nominis, excreverunt: longe Fratres a ſuis legibus receſſiſſe, diſciplinam violaſſe, a veſtigiis majorum longiſſimos ſaltus feciſſe: pro labore deſidiam, pro temperantia & æquitate crapulam, otium & inertiam quærebantur: omnia denique in pejus abiiſſe, famam talem in vulgus prodire, jam de concepta ſanctitatis Fratrum opinione multum deficere, ſcandaliſque ipſam quotidianis fœdari. Tali malo æmuli promovendo magis ac magis inſtabant, os pravum & detrahentium labia libere in fama Fratrum graſſabantur: ferebatur male paſſim Ordo ille ſanctiſſimus, per impios traductus; iners, imbellis, neque obſervantiæ neque laboris patiens, lingua quam manu promptior, ſine religioſo imperio, & ſine modeſtia habitus: poſtremo quæcumque dici aut fingi queunt ignaviæ probra, illi Ordini attribuebantur. Sed in ea difficultate Beatum Ladislaum, non minus quam in rebus proſperis, magnum & ſapientem virum fuiſſe compertum eſt. Tanta ſapientia, temperantia prudentiaque animi, inter illas detractionum procellas, moderatum ſe habuit, ut nihilo mutatum videre licuerit. Jam illi antea experimentis crebrioribus cognitum erat, malum dæmonem Ordini illi ſemper ſtruxiſſe inſidias, & multorum linguas ad eum infectandum armaſſe. Itaque late explorare omnia, Ordinis nomen bonum defendere, calumnias & convitia refutare, impigre prudenterque ſuorum & hoſtium res pariter attendere, cognoſcere quod bonum utriuſque partis, aut contra eſſet; explorare conſilia, & inſidias eorum antevenire; nihil apud ſe remiſſum, neque apud illos tutum pati. Itaque Romam, quo erat Ordo delatus, iter intendit, cauſam Ordinis acturus,

Ordinis famam multo impugnat.

94 Alexander Sextus tunc Eccleſiæ Romanæ clavum tenuit; ad quem B. Ladislaus admiſſus, pro ſe, breviter & moderate; de Ordini illatis per calumnias injuriis, multis diſſeruit: denique Pontifici pateſecit, ſibi neque majus quidquam neque carius auctoritate Sedis Apoſtolicæ eſſe ab adoleſcentia ſua; ita ſe Ordinemque ſuum virtuti addictum, ut ab optimo quoque probaretur; virtute, non malitia, Fratres ſuos præcipuis Chriſtianorum Principibus placuiſſe: ob eaſdem artes in regnum Poloniæ a Caſimiro Rege vocatos; cetera, quo plura bene atque ſtrenue feciſſent, eo majorem invidiam incurriſſe: plurimos famæ Ordinis inſidiantes, quid comperiſſent de ipſis, ſibi uti Judici ſupremo detuliſſe; ſe vero Vicarium Provinciæ ſuæ, non recte neque pro bono facturum, ſi in illa Ordinis injuria taceret; Poſtremo de omnibus rebus Sanctiſſimum edocturus Pontificem, ſe Romam veniſſe; petere inſuper, ne ſuos alios putaret quam ab initio cogniti eſſet. Quæ poſtquam Regi aliiſque Principibus cognita ſunt, B. Ladislaum Romæ eſſe, & cauſam Ordinis male traducti agere; ſtatuerunt quam primum Romam litteras mittere, quibus a Summo Pontifice peterent, ne Ordini ſancto graviſſimam inferri injuriam pateretur, paternaque provideret cura, ut detractoribus condigna pœna aſſignaretur; ſibi optime exploratam ſancti Ordinis illius pietatem, inſtitutionem, converſationem: bene artibus bonis & conſtitutionibus inſtructam Religionem, inique & injuſte inimicorum lacerari dentibus.

& Romam Profectus apud Alexandrum VI

adiuvat litteris Principum.

95 Rex etiam Uladislaus, qui ſummæ rerum apud Ungaros & Bohemos præerat, germanus Regis Poloniæ (quem ex injuriæ Fratrum Minorum de Obſervantia, de quibus audierat, vehementer læſerant) egit apud Pontificem Maximum de eadem re; ubi luculentum ſanctitatis & innocentiæ Fratrum Ordinis Minorum Obſervantium præbet teſtimonium,

& Ladislai Regis Ungariæ,

fibi inpoſterum eam in mente acceptam reponi ſententiam, pro ſanctiſſimo Ordine omne diſcrimen velle ſubire, nullum cum adverſariis prælium detrectare; & adeo ſtrenuam, ad comprimendam ſceleſtorum linguam, operam navaturum, ut illis ſine condigna pœna & gravi animadverſione abire non liceat; contriturum ſe molas iniquorum, & dentibus illorum ablaturum prædam innocentem: venturum ab ore ſuo Aquilonem, diſſipaturum pluvias, & vultum triſtem, linguam detrahentem, exterminaturum. Mirari ſe, homines peſſimos videre feſtucam in oculis fratrum ſuorum, & trabem in oculo ſuo non videre. Ni Sedis Apoſtolicæ rigoroſo cohibeantur mandato, ſibi lignorum copiam ad comburendos detractores adeſſe: quod ſi ea deficerent, non defuturam ad ſubmergendos aquam: ſed & ſilvarum & fluviorum ſatis adeſſe ad perſequendos omni ſupplicio rum genere detractores, perſecutores bonorum. Perpetuum odium, & inimicitiam & contumeliam, ſubſannatoribus illis a ſe impendere. Nihil minus habere, qui occulte detrahunt, quam ſi mordeat ſerpens in ſilentio: aſtrictos in verbis improperii homines, omnibus diebus vitæ ſuæ, non erudiendos. Nolle ſe cum detractoribus commiſceri, ſemperque ſuſurronem & bilinguem maledictum eſſe, quod multos turbare ſoleant pacem habentes, quodque repente conſurgat perditio illorum. Detractores Deo odibiles: & abominatio hominum omnis detractor. Porro debere Summum Pontificem manus ſeveritatis in eos extendere, qui detrahunt Fratribus ſuis, aut judicant eos; nam detrahunt legi & judicant legem: id omnes pios expectare & cupere: omnibus etiam Chriſtianorum Principibus gratum fore id.

cauſam obtinet:

96 Motus pietate viri Summus Pontifex, Principum quoque litteris de innocentia Fratrum certus factus, ſilentium indixit detractoribus: Beatum vero Ladislaum in amicis habere, magis magiſque in dies amplecti: qui multo labore multaque cura pro Ordine ſuſcepta, in tantam claritudinem brevi pervenerat, ut ſuis Fratribus vehementer carus, invidis & detractoribus maximo terrori eſſet. Idcirco poſtquam tantam rem B. Ladislaus ſine ullo ſuorum incommodo patravit, magnus & clarus antea, major atque clarior haberi cœpit. Omnia enim cœpta & conſilia in virtutem trahebantur. Fratres modeſto imperio habiti, ſimul & innocentes declarati, eum ad cælum ferre; inimicis vero magis quam mortalem timere; poſtremo omnes invidi atque hoſtes credere, illi aut mentem divinam eſſe, aut Dei nutu cuncta portendi. Sed B. Ladislaus ubi ea res bene evenit, in patriam (quinque menſibus Romæ commoratus) pergit, lætiſſimis animis excipitur. Ordini Patribuſque juxta carus.

indefeſſo adſunt,

97 Multas his ſimiles difficultatum anguſtias, plurimas perſecutionum procellas, innumerabiles detractionum turbines, pro Ordine propugnando perferre eum neceſſe erat: nec tamen fatigabatur illis laboribus optimus Paſtor, & diligens ſuorum militum Imperator; omnibus periculis obviam ivit, omnes ſuſtulit difficultates, omnia ſubiit onera, ne ſuus Ordo aliquid detrimenti pateretur. Vix ex Italia reverſus, curis & laboribus exhauſtus, iterum aratro manum admovere, concionibus de ſuggeſtu ad populum habendis occupari, ſemperque eo modo vivere, ut omnino aut regiminis laborioſam onus ſuſtineret, aut eo ſublato Prædicatoris officio incumberet & nuſquam a laboribus manus revocaret, modo in prima acie gubernando, modo in poſtremis abjecta ſervitia obeundo; adeſſe verbo & exemplo, ad virtutem permovere, paſſim laborantibus ſuccurrere, conſulere Fratribus, juvare manu, & omni

utiliſſimam operam Ordini navat.

ope

A opè omnibus velle prodesse. Profecto magna animi fortitudine, ingenti vi animæ & corporis, valido mentis consilio prædictum hunc beatum oportebat esse, qui adversariis omnibus resistere, Summi Pontificis animum devincere, Regum & Principum gratiam ultro oblatam possidere poterat: quique calumniis sanctitatem vitæ; mendaciis innocentiam, invidiæ virtutem, tenebris lumen, illatis contumeliis probitatem opponere noverat. Quis hæc alius feliciore effecisset conatu, nisi ille cui abunde sanctitatis copia, virtutis opes, ingenii divitiæ, probitatis & pietatis thesauri ad manum essent? quibus subnixus, difficillima quæque subire, prospere omnia peragere, & secundis ventis studia sua ad felicem portum solitus erat perducere.

CAPUT IV.

Prædicationes & extases B. Ladislai.

98 Licet hic beatus Pater Ladislaus quasi continuis laboribus, in officiis quibus gravabatur, & variis difficultatibus distraheretur, tam circumeundo Conventus, a se longissime distantes invicem, per Polonias majorem & minorem, per Mazoviam, Russiam, Prussiam, & magnum Ducatum Lithuaniæ, usque ad fines Moscoviæ, latissimas & amplissimas Regni Poloniæ Provincias, in quibus omnibus Conventus habebat; quam etiam alias plures difficultates superando, & negotia pertractando, quæ omnia ad ipsum tamquam ad Prælatum Ordinarium devolvebantur, & quæ ex natura sua mentem avocant ab his quæ Dei sunt, animum perturbant & inquietant, hominem pigrum & difficilem ad spiritualia reddunt, a contemplatione rerum cælestium longe amovent, ita ut vix cum magno conamine recolligi possit; præsertim vero si sint continua, qualia hic; nihilominus tamen iste beatus Pater in tanta mentis serenitate, etiam his distractionibus implicatus, permanebat; ut in lassum orationis studium, cum continua exercitat one virtutum, numquam prætermitteret; spiritum suum semper contendens Deo præsentem exhiberet. Sicut domi in cella inclusus, sic in omnibus itineribus suis, intus & foris, laborans & vacans, orans & negotians, in tantum erat spiritu in Deo immersus, ut plane videretur illi, quidquid erat in eo non solum cordis & corporis, verum & operis & temporis consecrasse. Vere sensit dixitque Christus Dominus, Quicumque fecerit & docuerit hic magnus vocabitur in regno cælorum: Utrumque autem B. Ladislaus impigre executus, magnitudinis illius palmam obtinuit. Nunc quia satis clare supra declaravimus, eum omni virtutum genere instructum, excellentissimæ sanctitatis radios ubique locorum diffudisse, supremos regiminis gradus adiisse, summum perfectionis religiosæ culmen attigisse; restat declarandum, verbo, doctrina, scientia, concionibus, lucem eximiam pietatis, mentibus fidelium eumdem virum sanctum & ferventem prædicatorem invexisse, errores tenebrarum infernalium dissipasse, lumen divinæ cognitionis & flammam amoris accendisse.

Nulla occasione obstantibus difficultatibus a vita sancta & religiosa deducebatur.

Matth. 5.

99 Certum est quod ille vir sanctus tanto zelo Dei in dicendo fervebat, ut quasi alter Elias prodisse videretur. Nulla prorsus flectebatur personarum acceptione, nulla adulatione mollieba ur, non popularis transversum rapiebat favor & opinio; sed juxta Prophetæ vocem, quasi plaustrum triturans, habens rostra serrantia, montes comminuit, & colles quasi pulverem posuit. Ex ejus concionibus prudens hauriebat, unde sapientior fieret; ibi bellator reperiebat, unde animi virtute roboraretur; inde Princeps accipiebat quemadmodum subditos sub æquitate justitiæ disponeret. Illius vita nullis obnixa criminibus, irreprehensi mores, & optimum experimentum, concionibus magnam addebat auctoritatem. Venerabilis doctor, nomen cum re possidens, præsentes semper admonebat de timore divino, de conservando geminæ dilectionis vinculo, de obedientia Domini, sublimiorumque potestatum honore. Circuibat per vicos, castra, urbes & agros, & vitæ semina ubique largissime spargebat; vehementique animarum zelo accensus ubique discurrebat, omnemque requiem sibi prorsus voluit interdictam. Habuit scientiam discernendi inter sanctum & profanum, inter pollutum & mundum; docebatque filios Israel omnia legitima Dei. Tantaque fuit scientia & eruditio servi Dei, ut & gestus, & motus, & ipsa vox, sapientia plena videretur. Veritatem mente concipiebat, & toto eam habitu resonabat & ornato: ut quidquid ageret, quidquid loqueretur, esset doctrina populorum. Irreprehensibilem esse, prudentem, doctorem, exemplum fidelium in verbo, in conversatione, attendere lectioni, exhortationi, & doctrinæ; facere opus Evangelistæ, ministerium suum implere: eloquia ejus casta, argentum & aurum igne examinatum, purgatum terræ, probatum septulum.

Prædicationi utiles Ambo.

A. VINCEN. MORAUSKI.

erium in agris & vicis.

100 Et stupebant turbæ super doctrina ejus. Erat enim docens eos quasi potestatem habens, & non sicut scribæ. Rudibus hominibus seu carnalibus, plana atque communia, non summa atque ardua prædicabat, ne immensitate doctrinæ opprimerentur, potius quam erudirentur. Neque dumtaxat ætate provectos, sublimium rerum capaces erudiebat, sed etiam visitando Conventus sui Ordinis, villasque & pagos transeundo, pueros evocatos instituebat, docens eos quemadmodum se Cruce signarent, orationem Dominicam & Angelicam salutationem atque fidei Symbolum enuntiarent, Deum colerent & amarent, parentibus & proximis quibusque honorem haberent & debita officia persolverent. Ex quibus omnibus constat, verbum ipsius fuisse lucernam pedibus fidelium, ipsum autem extitisse ducem cæcorum, lumen eorum qui in tenebris sunt, eruditionem insipientium, magistrum infantium, habentem formam scientiæ & veritatis in lege. Hinc omnes accipere disciplinam ejus & non pecuniam, doctrinam magis quam aurum eligere: melior enim erat illis sapientia cunctis opibus pretiosissimis, & omne desiderabile ei non poterat comparari. Erat autem in auditorum pectoribus efficax sermo ipsius, & doctrina salutaris fixit radices, ut profligatis vitiis, criminibus, & peccatis quibuscumque gravibus, non pauci ad vitæ emendationem sint reducti, & temperantiæ manu dederint. Carnalibus desideriis obedientes, castitati corpora sua consecravere; errore seducti, & veritati sensum & rationem submisere; avaritia capti, largiendis eleemosynis liberales manus exhibuere; invidia & ira obcæcati, cum proximo in gratiam rediere; multa bona ex ipsius prædicatione semper orta productaque fuere.

Instruit eum dei & patres.

profligat vitia.

101 Maxime autem circa Christi Domini mortem & passionem expendendam, meditandam & contemplandam, quasi assiduus erat; & in tantum in ea recogitanda afficiebatur, ut multoties suspensus devotionis excessu, supra semetipsum rapeus, & ultra humanum sensum aliquid sentiens, quid circa se tunc ageretur omnino ignoraret. Quod certe non modicum erat argumentum divinæ gratiæ & amoris præcipui, quo scilicet Deus præpotens suos amatores, licet adhuc periclitantes inter adversa vitæ præsentis & discrimina, quantumvis eorum grossa sint & suapte natura terram

In Passum Christi expendenda passim excessum mentis.

A. VINCEN. MOKAUSK.

terram versus mutantia corpora, per delectabiles captus & in Deum ferventes animi recessus, divinæ gloriæ aliquatenus participes efficit, Unde ex ipsius pectore, pleno divino fervore, stimuli amoris divini exiliebant; quos ille concionibus suis, auribus auditorum inculcare, & eximiam caritatem Christi commendare satagebat. Ideo omnes concionesab illo sanctissimo Crucis titulo, Jesus Nazarenus Rex Judæorum, incipere, & quasi a fonte inexhausto rivulos conceptuum decurrentes inde deducere, & in mentes populi præsentis invehere; omnibus suis sermonibus, titulum illum quasi aurum diadema præfigere, & omnia sua dicta ad illum finem dirigere, & egregio discursu applicare, miroque quodam modo memoriam Christi Domini passionis in omnibus suis concionibus includere, & ardenti affectu audientium præcordiis instillare. Plenæ sunt illius conciones salutari Christi Domini mortis continua recordatione & repetitione, abundantes insigni eruditione & valida exhortatione. Ex quibus facile concluditur virum sanctum, flamine cælesti accensum, divini ignis calore æstuasse; illasque scintillas Christi amoris de camino conceptæ caritatis prosiliisse, & in animos filiorum Dei descendentes, pectora ad compunctionem sæpius commoviisse, & ad amorem Dei accendisse.

a titulo Crucis Concionis inchoat

101 Erant præterea illi sancto viro, præter cælitus collata dona ad prædicandum, a natura præcipuæ attributæ dotes, quibus ornatus, in schola recogitatæ passionis Domini divinitus eruditus, verbi divini prædicator extitit eximius: qui spiritu fervido & eloquio suo totum quasi ad se populum pertrahebat, & in amore divino accendebat; a vitiis avocabat, in virtutibus erudiebat. Erant verba ipsius non inania, mundanæ curiosa, & vana: erant virtute Spiritu sancti plena, erant viscera cordis penetrantia, Erat vox & elocutio verborum Dei, non inflexa, mollis & ficta; sed realis, clara, fervida & devota; ita ut non solum vehementem in stuporem audientes converteret, & in vitiis obstinatorum corda efficacia virtuosa ad meliorem frugem converteret; sed etiam vi quadam occulta in peccatis enutritos ad Deum redire cogeret, a consuetudine pessimorum deterreret, & viam justitiæ ingredi compelleret. Non solum etenim illum singularis divinæ gratiæ virum Apostolicum effecerat; sed & natura præconem excellentissimum formaverat. Latera firma, vox sonora, alta & tubalis; pectus latum, facies plena gratiarum, caput laboris patiens; inedia quidem & laboribus exhaustum, sed statura justa & eleganti condecoratum, etiam sui aspectu miram videntibus ingerens dilectionem. Quibus donis adornatus, facile affectum, quem intus concipiebat, exprimebat, imprimebatque cordibus audientium quod intendebat; ita ut facile in viros alteros converterentur. Spiritus enim ipsius, in illo camino passionis Dominicæ, in qua recogitanda totus erat, a scoria carnalium expurgatus, nihil eructare potuit, nisi divinum, nihil nisi saluti proficuum. Rem paucis. Fuit B. Ladislaus vir opere & sermone potens.

quibus præcipuis ad id dotibus

102 Ceterum conversatio ejus in cælo fuit. Non habuit hic manentem civitatem, sed futuram inquirebat. Et cum sciret hanc esse vitam æternam, ut cognoscamus solum esse verum Deum, & quem ille misit Jesum Christum; contemplationem Dei, inter cetera virtutum exercitia colendam & frequentem assumpsit. Ad contemplandum quippe Creatorem suum & cognoscendum homo creatus est; ut ejus semper speciem quæreret, atque in soliditate ejus amoris habitaret. Sed homo sic recte a Deo conditus, ad laudandum se perpetuo, adhuc in Paradiso extra se per inobedientiam missus, mentis sue locum (qui est Deus) perdidit; quia tenebrosis itineribus spiritus ejus ab inhabitatione veri luminis elongavit. At illuxerat Dominus in corde B. Ladislai, ad illuminationem scientiæ claritatis Dei; cujus menti duo contemplationis excessus inhærebant, in intellectu unus, alter in affectu; unus in lumine, & alter in fervore; unus in cogitatione, & alter in devotione. Pius sane affectus, & pectus amore calens, & sanctæ devotionis infusio, & spiritus vehementi repletus zelo, contemplativam illam vitam degustabat, amabilem valde; cujus dulcedinem experiebatur, quæ super semetipsam animam rapit, cælestia aperit, serena autem debere esse contemptui ostendit, spiritualia mentis oculis patefacit, corporalia abscondit. Sæpe igitur anima B. Ladislai, cum voluisset intelligere vel divina, vel Deum vel seipsam, suasque considerare virtutes; abstrahebat se ab omnibus corporis sensibus, quibus non adjuvabatur, nisi ad corporeas formas, coloresque sentiendos; spiritu vero ac ratione se conspiciebat, meditatione autem atque contemplatione ad Deum ascendebat, Deus porro revelatione & sua inspiratione ad eum descendebat; & sic meditabatur in omnibus operibus Dei, & in factis manuum ejus exercebatur. Invisibilia enim Dei a creatura mundi, per ea quæ facta sunt, intellecta conspiciebantur; quia integre ac perfecte, juxta verbum Sapientis, Cor suum tradiderat ad vigilandum diluculo ad Dominum qui fecit illum, & in conspectu Altissimi deprecabatur; simulque votis omnibus studebat secundum Esaiam Prophetam, parare vias Domini, rectas facere semitas Dei sui: cui cum alio Propheta licebat dicere; Oculi mei semper ad Dominum, quia providebat in conspectu suo Dominum semper; quare accipiebat benedictionem a Domino & misericordiam a Deo salutari suo.

intellectualis affectus

affectus a corporis phantasmatibus

Eccli. 49.

Psal. 15. Psal. 24.

103 Visitabatur profecto frequenter a Domino nec unquam ignorabat tempus visitationis suæ. Nam in talibus contemplationibus sæpenumero amoris fervidi igne in dilectum suum Jesum accendebatur. Frequentissime solebat experiri hunc suavem enthusiasmum: persæpe a terra in sublime elevabatur; a sensibus vero alienatus, jucunda colloquia cum Deo, velut amicus cum amico, consueverat habere. Consideratione æternæ patriæ de loco suo animus ipsius movebatur; quia derelictis infimis, in supremis cogitationibus ponebatur: per ardentem amorem invisibili sponso anima ejus conjungebatur, ejus desiderio mens ejus ardebat; & sicut nulla quæ in mundo sunt concupiscebat, ita præsentis vitæ longitudinem pœnam deputabat, exire festinabat, & amoris amplexu in cælestis Sponsi visione requiescebat: nullam præsentis sæculi consolationem recipiebat, sed ad illum, cujus desiderio ardebat, medullitus suspirabat, fervebat, anhelabat, anxiabatur. Vilis fuit ipsi sanitas sui corporis, quia confixus erat vulnere amoris. Clare testantur litterarum pervetusta monimenta, quibus hujus sancti viri vita concredita est, sæpenumero tempore orationis per extasim raptum fuisse, frequenterque intelligentia vivaci divinitus irradiata humanæ industriæ metas transcendisse, præsentium memoriam menti excidisse, & in peregrinum quemdam humanæque industriæ [ignotum] animi statum divinæ operationis transfiguratione transisse, & in illa contemplatione ignem amoris vehementer exarsisse: utpote cor purum a vitiis, liberum atque immune a peccatis; & ideo facile ad superiora levari potuisse, suaviterque, ut dictum est, per longas moras stupore & extasi suspensum detentum fuisse. Tales suspensiones, raptus, & ignes amoris divini ad extrema usque ipsum deduxerunt & consumpserunt, sæculo subtra-

in exemplis expirat, a terra elevatur.

xerunt

A xerunt, ſed Deo in æternum victorum conjunxerunt.
Pſal. 38. 4. Merito hic beatus Pater dicere potuit illud Pſalmiſtæ, Concaluit cor meum intra me & in meditatione mea exarſit ignis: ignis vero non alius niſi Deus, quem in corde ſemper gerebat, qui ignis conſumens eſt. Et hæc hactenus de vita B. Ladiſlai. Finis vitæ ejus, morſque, & ea quæ inde ſecuta ſunt calamum avocant.

CAPUT V.

Extaſis in concione de paſſione Chriſti, inde agritudo, obitus.

106. Vitæ tranſactæ pie ſanctèque finitæ præcipuum eſſe præmium mortem bonam, unanimis conſenſus Doctorum monet, imo Doctorum omnium lumen Divus Paulus manifeſte idem declarat, cum ait; Nolite errare Fatres, Hæc enim homo
Galat. 6. metet quæ ſeminavit; & qui ſeminaverit in benedictionibus de benedictionibus & metet. Ille in benedictionibus ſeminat, qui dum vitæ hujus uſura fruitur, ſanctis & piis operibus occupatur: hic de
B benedictionibus metet, quia in hora mortis ad Patrem familias de vinea accerſitus, meretur in catalogum benedictorum inſcribi, & cæleſti mercede potiri, & de fonte æternæ benedictionis refici. Addo, non tantum morte præventos electos amicos ſuos Deus omnis benedictionis conſuevit induere veſtimento incorruptibili; ſed ante mortem etiam, adhuc in vivis exiſtentes, admirabili dilectionis ſuæ prærogativa & claritudinis ſingulari gloria eos prævenire, & in oculis hominum æternæ nobilitatis baltheo inſignire pro more habet. Occurrit S. Nicolaus Tolentinas, qui ſex ante obitum menſibus, ſingulis noctibus Angelicum concentum audivit, cujus ſuavitate cum jam Paradiſi gaudia præguſtaret, crebro illud Apoſtoli repetebat, Cupio diſſolvi & eſſe cum Chriſto. S. Maria Magdalena, tum quoque S. Maria Ægyptiaca, duro multorum annorum tranſacto aſperrimæ pœnitentiæ curriculo, in ſeſſotis ab hominum contuberuio eremis, ab Angelis utraque meruerat, multo ante mortem ſuam, in ſublime a terra ſublevari, ad audiendas cæleſtium incolarum ſuaviſſimas melodias.

Sanctis adhuc in hac vita ſignis beatitudinis tradere tantur.

107. S. Franciſcus, dum Seraphicis deſideriorum ardoribus ſurſum ageretur in Deum, & affectus compaſſiva teneritudine in eum transformaretur, cui ex
C caritate nimia crucifigi complacuit, quodam mane ante feſtum Exaltationis S. Crucis, in latere montis orans, vidit quaſi ſpeciem unius Seraphim, ſex alas tam fulgidas quam ignitas habentem, de cælorum ſublimitate deſcendere, qui volatu celerrimo ad aeris locum viro Dei propinquum perveniens, non ſolum alatus, ſed & crucifixus apparuit; miroque quodam modo, manibus & pedibus lateriquc viri Dei ſtigmata impreſſit, & biennio ante mortem Chriſto per omnia ſimilem effecit. Sunt & alia hujus rei plurima exempla, quam plurimos Sanctos revelata facie Domini gloriam ſpeculantes, in eamdem imaginem transformatos referentia. Imo ipſe qui illuxit in cordibus noſtris, ad illuminationem ſcientiæ claritatis Dei, Chriſtus Jeſus; ante obitum ſuum, in monte Thabor, cæleſti quadam methamorphoſi transfiguratus, facie ſolis radios repræſentante, veſtimentis autem ſuis albedine ad nivem proxime accedentibus, in oculis Apoſtolorum apparuit: facto illo, inſinuans, ſanctorum hominum finem immenſa claritatis gloria a Patre cæleſti decorandum; futurumque, ut quicumque ſancte & pie vitam traduxerint, ultima vivendi tempora illuſtria & deſiderabilia expectiantur,

exemplo S. Franciſci ſtigmatiſati.

de Chriſto in Thabor transfigurati.

108. Tantum gratiæ beneficium noſtro B. Ladiſlao non fuit denegatum. Adiit poſſeſſionem hujus doni; & jam morti proximus, futuræ beatitudinis manifeſta in ſeipſo agnovit documenta. Jam quadraginta annos & novem menſes in ſancto Ordine compleverat; illoque longo ſatis temporis intervallo, nulla requie, a continuis laborum moleſtiis abſtractus, omni tempore continuis curis, vigiliis, difficultatibus, ſtudiis, lectionibus, piis & ſanctis operibus addictus, ad tempus vitæ ultimum laborioſo curſu contendebat. Semper in acie Dei, in via mandatorum ejus, in ſemitis rectis juſtitiæ, greſſus ſuos dirigebat, nec declinabat ad dexteram aut ſiniſtram, a cœpto ſanctitatis itinere numquam dimovit pedes, neque ad bravium currens alio convertit oculos, ab omnibus ſe abſtinens, donec ad præfixam perfectionis metam perveniret & bravium acciperet. Deficiebant jam corporis vires; ſenectutis debilitate fracte, laboribus jam ſubeundis parum idoneæ videbantur: ille tamen animi fortitudinem præſeferre, & ad onera ſuſtinenda excitare ſeſe aſſuefactus, haud abſtinuit a moleſtiis laborum revocari. Tandem Altiſſimus, qui juſtus Judex eſt, coronam eidem redditurus, finem vitæ ejus adeſſe voluit: & in hoc ſæculo, ſervi ſui ſanctitatem manifeſtari plebi ſuæ ſtatuit, ſimulque
E in modio Eccleſiæ demonſtrare, quam ardenti caritate erga ſe incenſus fuerit, & cultui nominis ſui fortiter invigilaverit. Res eo modo geſta.

A. VINCEN. MORAUSKI. B. Ladiſlaus pere-grinis in ordine ſere 50. annis.

109. Erat feria ſexta Majoris hebdomadæ, Paraſceves vocant, tempus deplorandæ Chriſti paſſioni & morti, uſu devoto Eccleſiæ, deputatum. B. Ladiſlaus omni ſtudio & compaſſionis affectu ad prædicandum illud Chriſti pro nobis morientis eximium beneficium ſeipſum armabat, ſtudebatque omni ope more conſueto in devotiſſima contemplatione, ut ex cathedra Chriſti paſſionis memoriam audientium animis inſtillaret, ac ipſorum cordibus Chriſti crucifixi effigiem imprimeret. Satis exploratum erat univerſo populo, illum virum ſanctum Chriſti mortis recolendæ operam adhibiturum: quare omni ex loco ingens hominum concurſus ad audiendum eum confluxit. Ex villis & oppidis, Varſaviæ proxime adjacentibus, multa nobilium congregatio, plurima plebis turba, civium quoque omnis ætatis multitudo templum impleverat, ardenti omnes ſuccenſi deſiderio, de ore viri Sancti verbum Dei audiendi. Cum itaque ſuſpenſi expectatione concionatoris expectarent deſiderabilem ſermonem; nocte media, ut moris eſt, qua Dominicæ paſ-
F ſionis myſteria ſerius pretractantur, divinus hic prædicator (cum jam cor ejus compaſſivi doloris gladius tranſverberaſſet) totus lugubris & ingenti mœroris ſqualore indutus, facie præ Inedia & vigiliis extenuata, triſtis & pallidus, profundiſſima ſuſpiria producens, cathedram aſcendit, concionemque ſuam ſic exorſus eſt, ut luctum potius draconum & ſtruthionum aſſumere videretur, quam oratorem verbi divini ageret: ita ut omnium audientium corda ſubito mœrore, oculos fletu, viſcera dolore, corpora ſtupore repleverit; gemereque ſicut turtures. imo potius ſpiritu fremere coegerit. Tota eccleſia tunc ſingultibus, ſuſpiriis, mœrore, triſtitia, repleta viſa eſt: lacrymarum imbribus perfuſa, ſtimulis dolorum & amaritudine mœroris redundabat. Videre enim erat prædicatorem illum totum inflammatum; audire vocem vehementem, ſed lugubrem; intueri hominem, non hominem, ſed Angelum in ſuggeſtu; faciem ſenectute venerandam, ſed lacrymis irrigatam; vultum amabilem, ſed ſcintillantem dolore. Res prædicata erat Chriſti Domini Redemptoris noſtri paſſio amariſſima, ore illo Angelico declamata, affectu amoroſo

Maji Tomus I.

Eccc exagge-

In Paraſceve Domini.

ascendens cathedram cum moesto ſingulari.

de paſſione Chriſti pro-ut:

Digitized by Google

AVINCEN. MORASKI. exagerata, geſtu lugubri demonſtrata. O quis non fleret, ſi videret, ſi adeſſet, ſi audiret, ſi corde perciperet!

110. Perduravit hæc commotio flebilis, illo ſic prædicante, quouſque dum nova mutatio, novaque & ardentior commotio in populo audiente, ſed multo amplior & vehementior in prædicatore perorante, ſupervenisſet. Prædicator vero hic ſanctus pergebat in ſermone ſuo, & proceſſerat jam in enarranda paſſione Dominica non modicam viam; ſed jam jamque diſponebatur ad ſtupendam tranſmutationem ſuam, & magis ac magis in amore Jeſu accendebatur. Exillebant ſcintillæ affectuum ignitorum, erumpebant flammulæ amoroſæ compaſſionis, frequentes ſingultus, ſuſpiria gravia, ululatus multus; vox linguæ hærebat, lacrymæ copioſæ decidebant. Intuebatur populus diligenter vultum ejus, ſtupore ad ſingulos motus ipſius majore & majore ipſum contrahente, qui quaſi jam inſenſibilis reddebatur; ſaxeaque etiam corda malleis verborum ejus vehementium confringebantur. At ubi ad illud punctum Dominicæ paſſionis deveniſſet, ubi rem cruoris plenam, ſanguinis innocentis Chriſti effuſione rubentem, crudelitate immani deteſtandam, flagellationem (inquam) Chriſti enarraturus erat; collocata jam in adaptato loco columna, virgis, flagellis acculeatis, catenis, ad flagellationis atrocitatem repræſentandam in oculis ſibi poſitis, icone Chriſti jam denudata, columnæ alligata, ad crudelem flagellationem adaptata; aſſumptis in manus ſuas crudelitatis inſtrumentis, converſis oculis in Chriſti imaginem denudatam, columnæ alligatam, capite mœſto inclinatam; flebili, vehementi, & atroci voce exclamare incipiens: O Jeſu, o Jeſu, o Jeſu mi dilecte! ſubito toto corpore contremuit, lingua hæſit, cor affectu vehementi compaſſivi doloris obrutum riguit: proloqui amplius voluit, ſed dolore oppreſſus amplius non potuit, mœrore plenus & viribus deſtitutus.

& magis continuo inflammatur

B dum flagellationem Chriſti enarraturus erat,

111. Tunc jam ardentis ignis divini amoris, in camino cordis ſui ſuccenſi, flamma vehemens, contineri intus non valens; tamquam e fornace, ſeptuplum pluſquam ante ardente, ſubito in tantum erupit od extra: ut ipſum viſibiliter, coram illa tota congregata multitudine, omnibus clare ſpectantibus, viris & mulieribus, ſenibus & juvenibus, peccatoribus & juſtis, devotis & indevotis, in altum tolleret; ita ut, cunctis videntibus, & præ novitate rei alias inauditæ ſtupentibus, aliis alte exclamantibus C Jeſus, Jeſus, Jeſus! aliis in terram cadentibus, aliis præ ſtupore, timore, & rei novitate a ſenſibus quaſi alienatis; ſupra ſuggeſtum elevatus in aere pendulus apparuit. Stabat ſublimis inter cælum & terram, nullo humani auxilii adminiculo ſubnixus, per extaſim ſurſum ſublatus (aere ipſo, loco ſolidi corporis, ad ejus ſuſtentandum corpus miniſterium præbente) quaſi in cælum vellet abire clare viſus. Manſit ſic juſto temporis ſpatio, nec fari amplius potuit in languore poſitus, totuſque in Deo immerſus. O amorem vere Seraphicum! qui cum præcordia viri ſancti invaſiſſet, quaſi ſolo Domino potiri cupiens, miniſteria linguæ compreſſit, & ſuis acquieſcere affectibus compulit. O pectus illud ignitum! quod flamma cæleſti calefactum, reſpirationis beneficium retinere in præcordiis videbatur. O cor erga dilectum ſuum ea dilectionis commotum virtute, ut [corpus] in ſui poteſtatem abreptum, ſenſibuſque deſtitutum, relinqueret!

apparet pendulus in aere:

112. Sic Deus Omnipotens mirabilis in Sanctis ſuis, non ſolum in locis privatis & ab hominum conſortio ſegregatum, beatum ſervum ſuum fidelem Ladiſlaum, talibus ſuis viſitationibus divinis honeſtare dignatus eſt; ſed etiam in loco ita publico & eminenti, coram populoſiſſima multitudine, ipſo die devotiſſimo ſuæ ſacratiſſimæ paſſionis, eo tempore quo JeſusChriſtus in fornace ſui ardentiſſimi amoris per paſſionis ſuæ acerbiſſimos cruciatus conſumptus eſt, ſervum ſuum quoque & verum imitatorem B. Ladiſlaum ardere & aduri voluit. Et ſicut ille in monte Calvariæ, in ara Crucis ſublevatus in altum a terra, ſpectante tota Jeroſolyma, imo toto populo gentis Judaicæ, qui convenerat illuc ſecundum præceptum legis Moſaicæ pro feſto celeberrimo Paſchatis, paſſus eſt; ſic B. Ladiſlaus in eccleſia, in cathedra ſurſum erecta, Dominicam paſſionem prædicans, myſteriaque ejuſdem paſſionis repræſentans, quo convenerat tota civitas Varſavienſis multaque nobilitas & plebs ex oppidis, pagis & villis circum jacentibus ad audiendum talem prædicationem, ad quam ſolet frequentior populus quam alias convenire, in Metropoli Ducatus Mazoviæ, Chriſto paſſo, eadem cogitatione armatus B. Ladiſlaus, aſſimilatus fuit: Auditoribus illius concionis admiratione captis ſuccurrebat in mentem, Chriſtum Dominum, tempore illo quo mortem ſubire noſtri cauſa dignatus eſt, velle ſervulum ſuum fidelem ſui ſimilem reddere: & ſicut ille inter cælum & terram cruci affixus moriebatur, ita ſervum ſuum B. Ladiſlaum a terra ſublevatum, inter cælum & terram vi E compaſſionis vehementer ſuſpenſum, Chriſti crucifixi typum præferre. Nonnullis etiam veniebat in mentem, ibi cor hominis eſſe, ubi & theſaurus ſuus ſit reconditus, atque ideo B. Ladiſlaum ſurſum ſublevari, quod in cæleſtibus eſſet cordis ejus theſaurus, & ſuper omnes dilectus animæ ſuæ ſponſus Chriſtus Jeſus. Aliquibus vero ille conceptus oriebatur, ignem ſurſum ſemper tendere, idque a natura eidem attributum: ita P. Ladiſlaum, cæleſti igne inflammatum, non potuiſſe in terris contineri; ſed flamma illa ſurſum tendente, eumdem fortiter elevari, & ad cælum tendere. Quibuſdam videbatur, ſanctum virum, compaſſivi doloris æſtu abreptum, quaſi ad Chriſti columnam voluiſſe accedere, & dulciter alligatum ſuum dilectum amplecti, illiuſque corpori illatos ictus ſuo excipere. Omnes autem Proceres, Clerus, nobiles, cives, ſimpliceſque & laborioſi, quorum omnium ingens copia aderat in concione illa, Deum in ſancto viro laudare, communi & pleno ore ac voce & conſenſu Sanctum deprædicare, amicum Dei vocare, dignumque eſſe, cujus orationibus ſe omnes commendarent, & tam ſancti viri patrocinium expoſcerent. Fama illius miraculi cum ſermonibus celebrari viſa eſt, & in omnes regni limites diffundi; plurimi ea re commoti, licet longe F remoti, illius orationes expoſcere, patrocinium poſtulare, vota offerre, omneſque optata aſſequi, & deſideratam conſolationis guſtare dulcedinem coperunt.

Chriſti paſſionem imitatur & typum geſtat.

eum variis audientium motus.

113. Igitur lento motu ab aere deſcendens, ſenſit ſe vehementi debilitare affectum; languore correptus, delatus ad locum Fratribus ægrotantibus deputatum, morbo corpus invadente, lecto decumbit; atque unius menſis ſpatio detentus infirmitatis ægritudine, rerum terrenarum contemptor & cæleſtium ſemper appetens, Sacramentis Eccleſiæ muniri, & continua devotionis pietate occupari, & ſine intermiſſione orare voluit. Humana jam relinquens, divina pertractans, jam non terrenus ſed cæleſtis homo videbatur. Tandem omnibus divinis adjumentis bene munitus, & optime præparatus ac inſtructus, in infirmitate intenſiſſima quam patiebatur, ferventiſſimus prædicator, perfectus religioſus, homo Dei timore plenus, ſanctitatis veræ alumnus, religioſæ perfectionis cultor præcipuus, de futuræ gloriæ retributionis lætus & gaudens, ſpiritum Deo reddidit,

delatus moritur in infirmaria,

& exspirat,

A didit, & diem ultimum vitæ ſuæ clauſit, anno Domini MCV die IV Maji; & ad illam requiem æternam, præmium pro labore recepturus fidelis ſervus Dei, uti bonus in vinea Domini operarius tranſiit, plenæ meſſis manipulum, operum bonorum, virtutum, & meritorum, ſecum cum exultatione deferens, in cæleſti patria multam gratiam conſecutus eſt a Deo omnipotente; lugentibus obitum ejus, non ſolum Fratribus tanto Patre orbatis, ſed omnibus fere incolis civitatis ſuiſque notis, & ſuam orbitatem amore deplorantibus. Talis quidem exitus fuit vitæ B. Ladislai, viri optimi & perfectiſſimi ſervi Dei, qui ſit benedictus in Sanctis ſuis.

obiit 4 Maji, anno 1505.

A. VINCEN. MORAUSKI.

CAPUT VI.

Senſus Sanctitatis ejus a morte relictus.

114 POſtquam naturæ ſoluit debitum B. Ladislaus, tota civitas Varſavienſis motu ſubito icta, mœſtum non modico tenuit tempore ſilentium: vehementi deinde capta deſiderio illius [querebatur] lucernam civitatis ſuæ extinctam, lumen obſcuratum; ſidus ſanctitate vitæ lucidum, caligine mortalitatis involutum; radios ipſius tenebroſa nube obſcuratos, dolore premi univerſos, tam bono privari viro, ſublatum decus & ornamentum, Ducatum Mazoviæ orbatum celeberrima incola. Jam vero, multos humanitatem ipſius celebraſſe, labores in prædicando Dei verbo & ardentem zelum laudaſſe, multis in ſuis graviſſimis negotiis conſilio, auxilio, patrocinio ſubvenſſe; medicum animarum ſuarum obiiſſe, omnes ſeniores & juniores lacrymis obortis ploraverunt, quod vir ille per omnia utilis & neceſſarius deceſſiſſet. Virum optimum, de Eccleſia bene meritum, in Patronum civitatis Varſavienſis & totius Regni aſſumunt; pacem precibus expoſcunt, ut velut perpetuus Patronos ſuorum ſemper ſoſpitet progeniem. Intra breve tempus, quantum tunc potuit apparatum fecit civitas: ſed multo majus morti decus publica fuit mœſtitia, eo ante omnia inſignis, quia omnis ætatis homines, ut parentem proprium eum luxerunt, quod acer & zeloſus ſalutis animarum promotor fuerit. Quare omnis conditionis & generis hominum multitudo mortui veſtimenta tangere & deoſculari; &, ſi id minus præ multitudine ad loculum accedentium liceret, a longe ſaltem corpus exanimatum intueri, & aſpectu illius mœſtitiam de ipſius obitu conceptam, ſolari.

At omnibus deſiderat.

Se in Patronum optant.

C 115 Tunc virgo quædam illuſtris, Palatinides Mazoviæ, Ordinis Tertiæ Regulæ S. Franciſci, in die obitus viri ſancti, aliquoties nitebatur pro anima defuncti unum & aliud Pater noſter dicere; non tamen ullo modo progredi potuit. Iterum atque iterum eidem orationi recitandæ linguam & affectum accommodare voluit; & ſemper hæſit, nec ultra procedere potuit: quoque magis pro anima ipſius orare ſtuduiſſet, eo majori impedimento ſe abſtractam fuiſſe affirmabat. Stupore defixa, cum in varias animi diſtraheretur ſententias, cogitaretque quid rei eſſet, ſe pro defuncto illo Patre Orationem Dominicam dicere non potuiſſe; ſuggeſſit memoria menti illius, virum ſanctum non egere humano ſubſidio, qui in patria cæleſti jam perfruatur æterno gaudio. Tunc Virgo illa exclamavit, & in verba hæc affectu ardenti prorupit: Agnoſco, Pater ſancte, te forte peccatricis non indigere orationibus, ſed te jam frui æternæ beatitudinis felicitate: at ego tuis precibus opus habeo, & ideo tuæ ſanctitati me commendo. Quæ verba cum intra me dicerem (referebat virgo illa) invaſit me ſubito, cum mea ingenti admiratione, tanta dulcedo & mira voluptas ſpiritus, ſenſique refrigerium ſuaviſſimum, occurrente ex improviſo in memoriam tituli ſalutiferi Crucis declamatione, ab hoc Beato per multos annos prædicata, Jeſus Nazarenus Rex Judæorum, cum ea ſuavitate qualem ante numquam habui, neque numquam habuiſſe memini. Quo facto manifeſte demonſtrabatur, virum ſanctum, contemplatione Chriſti Paſſionis & ipſius triumphalis tituli, magnæ ſanctitatis apicem conſcendiſſe, regnique cæleſtis gloriam eadem vi adeptum & æternam lætitiam obtinuiſſe.

Quidam imperatus pro eo orare.

Impellitur ut ipſi ſe commendet.

116 Paulo antequam naturæ conceſſerat, fama præveniens eum vitam cum morte commutaſſe vulgaverat, perveneratque nuntius ille immaturus ad aures cujuſdam viri nobilis, qui uno milliari a civitate Varſavienſi diſtans, vehementi ægritudine detentus, exigua in ſpe trahebat animam. Hic ubi primum auribus concepit, beatum virum diem ultimam obiiſſe, tactus dolore intrinſecus; Doleo, inquit, meam patriam tam ſancto viro orbatam: illius me commendo precibus, & quem eximia ſanctitate præditum credo fuiſſe, & cæleſtibus illatum ſedibus firmiſſime teneo; precibuſque humiliter peto, velit mihi afflicto adjumentum ferre, & mihi amiſſam valetudinem reſtituere. Pater ſancte, ora pro me indigno peccatore, & ſuccurre jam jam morituro. Vix de ore hæc æger verba profudit, & ecce vim morbi a ſe repulſam perſenſit, ſicut ſi onus a ſe graviſſimum fuiſſet remotum, ſub quo preſſus animam agebat; ſtatimque vires reſtitui ſibi, & ſanitatis virtutem ex integro recuperare, artus ad priſtinum vigorem redire, & totum corpus convaleſcere cognovit. Surgit e lecto, plurimum de recuperata ſalute gaviſus: utque ſe gratum beneficii tanti oſtenderet, ſine mora Varſaviam venit, ſepulturam beati Patris Ladislai veneraturus, nuper ſicut intellexerat ſepulti. Conventum itaque adit, & ubinam locorum ſit terræ mandatus ſciſcitatur. Reſpondetur illi, nondum ipſum ad ultimam periodum vitam deduxiſſe; ſed tamen morti proximum eſſe, ad limenque ſepulcri accedere. At ille, magnificans Deum in ſancto ſuo, quem adhuc in mortali exiſtentem mobilitate tam ſibi acceptum declarare dignatus eſt; quid ſecum actum fuerit, pandit: ſe videlicet infirmitatis gravi moleſtia oppreſſum, limen attigiſſe leti, jamque invidæ mortis falce ſuppoſita cervici, Parcarum crudelitati aditum patefactum fuiſſe. Tunc ſe in arcto poſitum ad B. Ladislaum confugiſſe; illius, quem Deo ſemper acceptiſſimum eſſe ſciebat, auxilium invocaſſe; votum ſepulturam ejus ſe viſiturum emiſiſſe; & ſic ſubito optatam ſanitatem ejus patrocinio obtinuiſſe: & quia fama vulgo eum mortuum tradidiſſet, ad ſepulcrum ipſius ſe veniſſe, votum factum perſoluturum, ac promiſſis ſatisfacturum. Audientes Fratres referentem virum, rem admirati, ſancti viri ſanctitatem venerati ſunt. Mirum quanta viro illi nobili hæc nuntianti fides fuerit, quamque ingens deſiderium B. Ladislai apud populum univerſum, facta fide immortalitatis & ſanctitatis illius auctum ſit.

moriturum ejus celebrant.

117 Annæ Illuſtriſſimæ feminæ, Ducis Mazoviæ viduæ, pectus curis anxium doloris gladius pertranſivit, cum mors beati Patris ad aures ejus delata eſt, quo ſe tunc maxime viduam & orbatam mulierem amare flevit ex receſſu ſui Patris. Referebat illa, verbis fluentes ex oculis lacrymas immiſcens, ſeipſam quotieſcumque in arduis quantumvis negotiis conſilium ejus requireret, orationemq; pro ſe fieri expoſceret, ſemper proſperos in omnibus agnoviſſe ſucceſſus, omniaque ex animi ſententia ſibi ſucceſſiſſe, nunc vero ad Superos abeunte, plurimum ſui deceptum felicitati, amiſiſſe magiſtrum vitæ ducem viæ, Patrem ſpiritualem, Angelum ſui cuſtodem, qui viam vitæ ſibi demonſtrabat: Ducatui quoque ſuo ſubla-

A. VINCEN. MORAUSKI. eandem fuisse pueris instituisse.

sublatum pretiosum thesaurum, & orbitatis numquam satis deplorandum illatum detrimentum. Seniores autem civitatis homines & parentes, quibus vita mortis consilio proxime fuerat, monere juniores filiosque suos, ut annis succedentibus illis omnibus, quos futurum sæculum illis desinentibus suppeditaturum esset, sancti viri vitæ integritatem referrent, simulque nuntiarent ut illius patrocinium ardentibus votis expoſcerent; futurum ut in omnibus certam consequantur exspectationem. Parentes quoque, maxime tempore illo quo vita illorum extrema linea terminatur, in mandatis filiis suis relinquere & testamento cavere, ut & ipsi sancti viri memoriam conservarent, & generationi venturæ eandem conservandam traderent, & quasi jure hereditariæ possessionis, ipsius patrocinium invocandum & quærendum posteritati relinquerent.

nulli scribebat probatur.

118 Multi quoque hac tempestate, tam piæ admonitionis avorum suorum in civitate præsertim Varsaviensi memores, mihi, hanc historiam compilanti, id se a suis majoribus accepisse, asserebant. Præcipuus autem hujus rei relator erat famatus quidam vir Franciscus Seliga, ætate senili decrepitus, qui a patre suo ea admonitione se instructum fuisse ajebat: dicebatque se jam tertium esse incolam civitatis Varsaviensis, & se meminisse ad B. Ladislaum insignem semper fuisse devotionem, & mentibus insitam de ejus sanctitate famam & inviolabilem opinionem. Eandem cantilenam, honesta quædam matrona senio confecta, Catharina Badowska, depromebat, a suis parentibus dictam erga B. Ladislaum devotionem se habuisse, & omni tempore in suo pectore eam conservasse. Non diversam doctrinam de ore suorum prædecessorum, plurimis vitæ annis & honestis moribus abundans, boni nominis matrona, Balthasaris olim Giza consors, prædicabat, [ajebatque] accepisse se a majoribus suis, B. Ladislaum in ipsa concione sublimem a suggestu raptum, in ea extasi ab omnibus tunc præsentibus visum, post brevi tempore morte præventum, ex hoc mundo abiisse, magnum sui desiderium reliquisse, & sanctitatis veræ insignia vestigia in omnium mentibus impressisse, ab omnibus ut Sanctum cultum fuisse & a senioribus juventuti ejus memoriam, cultum & devotionem commendatam eo animo fuisse, ut illis in viam universæ carnis abeuntibus, aliis atque aliis in suum locum succedentibus, inter alia jure hereditatis obventura bona, memoriam quoque sancti viri, ut Patroni regni Poloniæ, perpetuo retinendam commendarent.

B

C

CAPUT VII.

Sepultura corporis, & hujus decreta solennis elevatio.

119 QUamvis B. Ladislaus, dum adhuc in vivis esset, plurimis argumentis vitæ suæ sanctimonia probaverit; Dominus Deus etiam virtutum delectatus varietate, multis per eum editis miraculis ipsius optimam vivendi rationem illustraverit; morte insuper admirabili interveniente, eum ad cælestia evocaverit, idque variis testimoniis demonstraverit; nihilominus Fratribus, in conventu Varsaviensi pro tempore illo existentibus, visum est, virum illum magistrum humilitatis profundæ, nullo sepulcri sumptu pomposo exornare, aut certe præ aliis celsiori monumento honorare. Communem cum ceteris decernunt viro optimo sepulturam, terræ arenosæ visceribus inferunt corpus, illud, inquam, sancti Spiritus magnificum tabernaculum. Ceterum ut in posterum aliquando tam egregii viri monumentum ab aliis dignosceretur, super imposuerunt lapidem grandem tumulo ipsius, ut saltem illo indicio memoriæ sepulti viri consuleretur. Sepultus itaque fuit in ecclesia fuorum Fratrum Minorum de Observantia, S. Annæ dicta, in civitate Varsaviensi, in medio chori eo in loco ubi lampas ante tabernaculum, in summo altari situm, sacrosanctæ Eucharistiæ accensa, luminis fulgentes in honorem tanti Sacramenti spargit radios. Felicem locum, in quo tam pretiosa margarita condita fuit! O agrum benedictum, in quo thesaurus pretiosus manet absconditus! Vere hortus erat, in quo lignum vitæ plantatum fuerat. Nam in corpusculo illo manſit ille, qui seipsum viam, veritatem, & vitam merito nuncupavit.

D Sepultum in medio chori, ante lapidem grandem.

120 Longo temporis spatio, per annos videlicet sexaginta septem corpus illud beatum tenebroso telluris utero inclusum requievit, nullo alio, ex consensu Fratrum, adhibito honore publico: ardens tantummodo devotionis desiderium, in pectoribus fidelium relictum, & a majoribus posteritati multa pietate commendatum, beati viri memoriam fovebat. Nam ad locum sepulturæ ejus, cum accensis candelis homines veniebant, genibus flexis orabant, sepulcrum labiorum oscuis & capitis profunda inclinatione tangebant, candelas lumine coruscantes afferebant; imagines partim de cera confectas, partim de argento elaboratas, partim pictorum coloribus efformatas, voti persolvendi gratia offerebant devote, miraculis identidem coruscantibus. Porro plurimi erant qui ad locum sepulcri accedentes in suis necessitatibus, consolationis beneficio delectati, domum revertebantur, vere beatum virum vitaque ejus sanctitatem communi voce deprædicantes, & beneficia sibi per eum (ut pie credebant) collata grato linguæ ministerio exaltantes. Arsit hujus devotionis fervor, & ea pietatis erga Beatum virum flamma luxit annis sexaginta septem, ab anno videlicet ipsius mortis MDV usque ad annum MDLXXII, nullo humano studio & labore eam promovente: solius Dei gratia & singulari providentia sanctitatem servi sui famamque ejus conservante, & frequentibus continuisque miraculis illustrante. Tandem placuit Altissimo, ex turbido & caliginoso loco, in serenam & tranquillam lucem, viri sancti ossa producere: neque deerat omnia suaviter disponendi occasio, quæ in hunc modum oblata fuisse, traditio antiquorum est.

E Sanctum virum existimatum.

F Stanislaus Karnkowski

Eccli. 50.

121 Illustrissimus ac Reverendissimus Dominus Stanislaus Karnkowski, de quo illud usurpari potest sacrarum litterarum documentum, Ecce Sacerdos magnus, qui in vita sua fulsit domum, & in diebus suis corroboravit templum; templi etiam altitudo ab ipso fundata est, duplex ædificatio & excelsi parietes templi. Ille namque, sævientibus hæreseos procellis in regno Poloniæ, invictum robur animi oppoſuit; verbo, calamo doctorum virorum ad eum finem adhibito consilio, pesti irruenti obviam ivit; in Comitiis Generalibus regni per multos annos hæreticis, confœderationem non minus potenter quam audacter requirentibus, Jurium & libertatum Catholicarum [protector] in faciem restitit, murumque adamantinum se semper opponebat; & multum labenti fidei Catholicæ succurrit, cujus memoria sit in benedictionibus. Hic egerat Episcopum Cujaviensem & Pomeraniæ; quo [munere] cum ingenti laude functus, & ad Metropolitanæ Gnesnensis Ecclesiæ regimen judicio potentissimi illius Principis Stephani Battorei Regis accersitus, Regni Primas, Primusque Princeps, Legatus natus, veri Speculatoris exercebat officium. Erat mos continuus optimo Pontifici, non in sumptuosissimis palatiis, quibus

ex Episcopo Cuiaviensi Archiepiscopus Gnesnensis.

in

Digitized by Google

A in ſuis civitatibus, oppidis & villis abundabat, commorandi; ſed quocumque ſeſe conferebat in monaſteriis Fratrum Minorum de Obſervantia, fere omni tempore vitæ ſuæ habitandi, cum ipſis converſandi, convivendi, devotionibus utendi: [apud hos] ſuæ deliciæ, ſuæ voluptates, ſuæ dulcedines erant: quoniam miro dilectionis affectu, vereque paterno affectu huic Ordini alligatus erat.

anno 1572 in Comitiis divertens ad Fratres Minores.

122 Anno igitur Domini MDLXXII Comitia Regni Generalia celebrabantur, ad quæ hic Pontifex pro officio ſuo Senatorio invitatus, acceſſit; & pro more ſuo, ut præfertur, hoſpitio a Fratribus Minoribus Obſervantibus gratiſſime exceptus [apud eos] manſit, perque integrum Comitiorum tempus cum eiſdem converſabatur. Accidit die certo Pontificem illum templum adire devotionis ergo, voluiſſeque, eundo per medium chorum Fratrum, ad altare majus accedere (erat enim vir hic multum orationibus inſtans, devotionibus invigilans, precibus ad Deum fundendis continuo vacans, ideoque ad monaſteria Fratrum Obſervantium, quorum devotionibus delectabatur, inhabitanda feſtinans) eundo itaque ſubito incerto loco concidit in terram, nullo impulſus caſu. Conſurgens facile, obſtupuit vehementer, cauſam

B nullam videns ſui repentini caſus. Arbitratus nihilominus vir prudentiſſimus, lapſum ſuum talem non vanum eſſe, nec ſine diſpoſitione divina, cecidiſſe: Patres illius conventus ad ſe vocat; quid ſibi accidiſſe enarrat; concidiſſe ſe in terra in tali loco, & inopinato caſu greſſum pedibus ſuis inhibitum; ſuccurrere ſibi in mentem id non fruſtra contigiſſe: edicerent qui locus ille, aut cujus ſepulcrum lapide grandi deſuper tectum conſpiciatur. Reſpondent illi locum eſſe ſepulturæ B. Ladislai, quondam conventus hujus Superioris & prædicatoris ferventiſſimi, multis miraculis a Domino Deo illuſtrati; locum illum ſumme obſervandum, ad quem etiam ex remotioribus locis magni populorum concurſus fiunt, & plurima ad ejus interceſſionem homines percipiunt beneficia. Intellexit optimus Pontifex terram illam ſanctam eſſe, & in eo loco pretioſum theſaurum abſconditum occultari, ſeque lapſu corporis ſui moneri, velit curetque honeſtiori loco oſſa ſancti viri reponi.

ex lapſu ſuo pia ſepulcrum accipit mutationem B. Ladislai.

cupit elevari corpus ejus.

123 Tum ad præſentes Patres illos converſus, vultu contracto dixit, illorum negligentiam dignam reprehenſione, qui tam multo tempore, eo in loco

C tam pretioſum ſui Ordinis theſaurum, decus religionis, Patronum tam pium, quaſi ſine honore detinent. Non ſe paſſurum amplius illis in tenebris oſſa tam ſancti viri deliteſcere; daturumque ſe operam, ut quam primum hæc lucerna ardens de ſub modio proferatur, & ſuper candelabrum ponatur. Ab eo itaque tempore optimus hic Præſul oſſa Beati de pulvere illo ſublevari ſatagebat, & ad tam pium opus terminandum magis accenſus, ipſius B. Ladislai auxilia invocabat. Non erat inanis oratio ejus: etenim quodam tempore, per claram viſionem viſus eſt ei Beatus ipſe Ladislaus admonens voluntatis eſſe divinæ, ut oſſa ſua in honeſtiori loco & pro conſolatione multorum aptiore, reponerentur. Addidit præterea indignum eſſe, in terra conculcari ea pedibus tranſeuntium, quæ Deus ipſe clementiſſimus honorificare dignatur in cælo: quapropter curæ ſuæ ſit, ut quam primum locum honeſtiorem & aptiorem ſortirentur. His dictis ſublimis factus diſparuit. Epiſcopi piiſſimi cor, jam antea ea cogitatione armatum, magis inflammatur. [Itaque] non ſolum affectu jam ante concepto, ſed magis revelatione confirmatus, & mandato Dei per ſervum ſuum B. Ladislaum adactus, omne ſtudium, ad oſſa viri beati ſublevanda, & totum ſe convertit: ut cujus animam in cæleſti patria æterni luminis participem factam cognoviſſet, ejuſdem in terris oſſa condigno loci honore dignaretur. Totam hujus rei ſeriem narrabat honeſta quædam matrona, octogenaria & ſupra, Catharina Gnatowska, Varſavienſis incola, quæ referebat omnia illa ſe percepiſſe ex marito ſuo, jam olim defuncto, qui Clericatus minorum Ordinum charactere inſignitus, ſublevationi B. Ladislai præſens aderat, & ſecretorum particeps præfati Præſidis fuerat. A. VINCEN. MORAUSKI.

B. Ladislai apparet Illustrissimo Domino.

124 Aderant tempore illo duo Varſaviæ Purpurati Principes ac Patres, quos vulgo Cardinales Curia vocat; alter illorum Commendon, alter autem Vincentius Porticus nuncupatus; uterque in procuratione negotiorum Sedis Apoſtolicæ, ad Sereniſſimum Sigiſmundum Auguſtum, a latere Summi Pontificis Legati fuiſſe referunt. Hos adiit devotiſſimus Antiſtes: oratione gravi totum negotium aperuit: Divinam voluntatem eſſe enarravit, ut ſervi ſui dilecti ſanctitas, debito cultu præventa a fidelibus, majori reverentia obſervetur; oſſaque viri ſancti de pulvere ſublevata, ſublimiori loco expoſita, cœtui fidelium exhiberentur; illis ſe, auctoritate Sedis Apoſtolicæ ſubnixis, cupere ad opus tam egregium & celebre uti; qui pro innata ſua pietate, ſuis ut conatibus velint operam navare, auctoritate qua multum pollebant, inſtitit, & preces ardentes adhibuit. Reſpondent Purpurati Patres, placere ſibi eam pietatem, nec ſe defuturos tam E æquis & juſtis deſideriis pollicentur. Sciſcitantur & ipſi a Fratribus conventus illius Varſavienſis, diligentique inquiſitionis examine, cognoſcere intelligereque B. Ladislai veram ſanctitatem, certis ideque publica probatis illuſtratam miraculis, ſatagunt; præbent aſſenſum, & oſſa Beati ſublevanda decernunt. Licet autem huic operi loci Ordinarius, qui eſt Poſnanienſis Epiſcopus, jure ipſo jubente adhibendus fuiſſet; nihilominus tamen prædicto Illuſtriſſimo Domino Stanislao Karnkowski, actum illum exercendum mandant; qui cælitus ad ipſum exequendum deſignatus erat, per apparitionem eidem exhibitam per ipſum B. Ladislaum, voluntatem Dei aperientem; ſiquidem illum veluti alterum Paulum, in terram decidentem lapſu illo monuerit. Ille autem qui agnoſcens Dei digitum videbatur reſpondere, Domine, quid me vis facere? obſequentiſſimum ſe exhibuit mandatis. Igitur omnium votis, vocibuſque & acclamationibus, decretum, ut taceret in hoc paſſu loci Ordinarius, latum, acceptatum, & communi conſenſu laudatum eſt. F

ex levitat. Cardinalis

CAPUT VIII.

Solennis corporis elevatio.

125 QUemadmodum B. Ladislaus, ad inſtar aliorum Sanctorum Dei electorum, dilectus Deo fuit & hominibus multum amabilis, ſic etiam ſimilem fecit illum Deus in gloria Sanctorum, & non tantum magnificavit eum in anima (uti pie credimus) in cæleſti patria, ſed etiam in hac valle lacrymarum, corpus iſtius [honeſtavit] honore Sanctorum; oſſa videlicet, licet ad inſtar ceterorum hominum corruptioni ſubjectorum eamdem mortalitatis formam referentia, decenti loco, venerationi commodo, ſublata de ſub populi calcantis pulvere; & in ſublimi ſarcophago locatum glorificavit in conſpectu Regum, Principum, Præſulum, Procerum; & juſſit illi coram populo ſuo, & oſtendit illi gloriam ſuam. Etenim ſicut hunc B. Ladiſlaum, altiſſimus Dominus non alio tempore, quam ſolenniſſimo, devotiſſimo, & cunctis obſervabili, quo recolitur memoria Paſſionis ſuæ, virum magnificavit.

in

A. VINCENTIO MACSAI.

in ſublime eum tollendo in conſpectu totius populi, dum verba ſacra profundens lacrymarum imbres faceret; ſic mortuum, in telluris pulvere delitescentem, non alio tempore levari inde mandavit, quam populoſiſſimo & frequentiſſimo, plane in oculis Regni Poloniæ, in facie totius gentis ſuæ, & non ſuæ ſolummodo, ſed quam plurium externorum. Plus dico, in conſpectu Eccleſiæ, cum duo clariſſima luminaria Varſaviæ ſimul ſterniſſent, duo Purpurati Patres ampliſſimo Cardinalatus honore dignati, uterque a Summo Paſtore & Vicario Chriſti miſſi, ejus perſonam gerentes, qui caput viſibile Eccleſiæ, qui judex ſupremus, qui pater omnium, qui Deus terreſtris, ſi fas eſt dicere. Rem clarius refero.

Solemniſſimo tempore in Comitiis regni.

ex conſenſu Cardinalium.

116 Cum jam legati Sedis Apoſtolicæ optime perſpectam rem haberent, ſibi ab Illuſtriſſimo Stanislao Karnkovio Cujavienſi Antiſtite propoſitam & expoſitam; cognoviſſentque pluribus argumentis ſanctitatem eximiam beati Patris Ladislai; jamque in præfatum Præſulem ambo conſenſiſſent, ut ille & non alius, negotium ſibi a Beato relevatum & a Deo commiſſum perageret, ſepulcrum aperiret, ſacras Reliquias quæreret, colligeret, exportaret, inque loco alio honeB ſtiore collocaret; qua potiſſimum die id fieret, conſilia habita ſunt inter plures; res etiam ad Sereniſſimum Regem delata, ponderata eſt. Reperti ſunt nonnulli, qui dicerent nocte potius quam die, ſecrete non publice, ſerata eccleſia, ſecluſo populo tumultuante, idque ob graviſſimas cauſas, ut illis tum videbatur, eo quod Generalis tunc agebatur conventus Regni. At e contra inſtiterunt optimi quique, ut negotium tam ſanctum, actus celeberrimus & in partibus his rariſſimus, cauſa Dei & ſervi ſui fidelis, in aperto non in abſcondito, publice non privatim, adhibitis debitis ſolennitatum cæremoniis celebretur, & non leviter obiterve ad deſideratum effectum res hæc deducatur, executionique voluntas Divina mandetur. Sic luceat lux iſta coram hominibus, ut videant opera Sanctorum, ut glorificent Patrem noſtrum qui eſt in cælis, ut in Sanctis ſuis benedicatur Deus, ut dicat omnis natio & ætas ac ſexus, O quam bonum eſt viro portare jugum ab adoleſcentia ſua! vere nunc cognoſcimus & viva experientia edocemur, quod ſervire Deo regnare eſt. Collaudata & acceptata eſt ſententia poſterior, uti ratio nobilior & utilior ſaluti communi.

decernitur publica elevatio

C 117 Itaque quænam dies ad hoc commodior aſſignetur, conſultatur. Dominica in Albis omnibus vel maxime arriſit: ut is qui cum Chriſto in die Paraſceves, fornace ardentiſſimi ardoris & compaſſionis flammis aduſtus, in ſuo dilecto langueſcens defecit, ipſique Chriſto conformis factus eſt; in Octava ſuæ glorioſiſſimæ & triumphalis Reſurrectionis, quodam modo de miſera conditione corruptibilis, pro ſtatu hoc, naturæ humanæ triumphans, de pulvere terræ reſurgeret; & in honeſtiori loco depoſitus glorioſior multo fieret, ſuæque in cælo gloriæ initia inditiaque monſtraret. Placuit omnibus dies talis, quæ & actui conveniens, & viro ſancto vitæque ipſius condigna eſſet, & quæ non longe abeſſet a tempore dieque menſis, tranſitus ipſius ex hoc mundo. Indicta igitur dies & aſſignata Dominica in Albis (quæ eſt Octava ſolennitatis ſolennitatum, Dominicæ videlicet Reſurrectionis) voce prædicatoria in omnibus eccleſiis proclamatur, publica fit fama per civitatem vicinioraque loca; corda fidelium exhilarantur, deſideria omnium accenduntur, animi ad tam inſuetam ſolennitatem præparantur. In ipſa ergo die impigre, ſummo mane, etiam præveniendo horas antelucanas, convenit omnis ſtatus, ſexus, & dignitatis populus, certando de loco, non prioritatem ſed commoditatem, non dignitatem ſed proximitatem ejus ſpectando. Non pigebat devotam D plebem feſtino celerique greſſu properare, etiam ſigna antevertendo, & ad eccleſiam Patrum Bernardinorum accurrere: non rædebat gentem bonam, unam & alteram horam pluresve alias, in expectando actum ſublevationis & conventum Magnarum, conterere.

Coram Rege, Cardinalibus, Epiſcopis & Principibus ad Comitia venientis,

128 Hora debita [adfuerunt] Sereniſſimus Rex Sigiſmundus Auguſtus, cum ſua Sereniſſima ſorore Anna Virgine devotiſſima; Eminentiſſimi Patres Purpurati, Principeſque Sacræ Romanæ Eccleſiæ Cardinales Comendon & Vincentius Porticus, Sedis Apoſtolicæ Legati de latere; Illuſtriſſimi, & Reverendiſſimi Epiſcopi totius Regni Poloniæ, Abbates, Præpoſiti ceterique Prælati, quoquomodo ad conventum illum Comitialem Generalem regni pertinentes, Principes, Palatini, Caſtellani, Regni officiales, Nuntii terreſtres & ceteri Senatores; Barones, Nobilitas & multitudo copioſa nimis, excedens capacitatem illius prægrandis eccleſiæ. Omnes hi videre, palpare, contemplari ſancta oſſa, cordibus accenſis deſiderabant; omnes provolvi ſternique in terram, ſi fas eſſet, ut ſe Sancto commendarent, cupiebant. Omnibus ergo in unum congregatis, qui diu expecta- E bantur; deſignatus operi exercendo Illuſtriſſimus & Reverendiſſimus Dominus Stanislaus Karnkowski; proceſſit ad locum, Epiſcopali tiara redimitus, ceteriſque Pontificalibus inſignitus, cum Clero ſimiliter candide ſplendente. Ad locum venientes, in terram proſtrati, ceteris omnibus exemplo ſuo mandarunt ſimiliter in terra hærere. Sacroſanctum Miſſæ ſacrificium devotiſſimus Præſul de Spiritu ſancto celebravit, interim muſicis inſtrumentis concrepantibus, cantoribuſque melodias ſuaviſſimas harmonice concinentibus. Poſt invocata gratia Spiritus ſancti per hymnum conſuetum, ſuffragiis Beatæ Virginis Mariæ, & Sanctorum Dei implorato auxilio, ſepulturæ appropinquarunt.

Poſt Miſſæ ſacrificium

129 Lapidem prægrandem ſuperimpoſitum amoveri jubet Antiſtes, qui, ſine mora nec difficulter amotus, ſeponitur. Et ecce ſtupendum, oculis omnium intuentium novum expoſitum miraculum. Oſſa nimi- *oſſa B. Ladislai in ſuperficie terræ reperta*
tum ſancta, in ipſa ſuperficie terræ modico tantum pulvere conſperſa, miro ordine compoſita cernuntur. Sic immediate ſub lapide reperta, olim ante ſexaginta duos annos profunde cum recenti corpore in terram defoſſa, mirantur omnes, miraculum agnoſcunt, Deo gratias agunt; qui ſicut beati viri ſanctam animam, F
in ſupremam cælorum ſublimatam regionem, gloria & honore coronavit: ita oſſa ipſius de terræ viſceribus, Angelorum miniſterio, ad ſuperficiem uſque terræ levavit: inſinuans, licet corpus ipſius ſit reſolutum in pulverem, pro conditione carnis corruptibilis; oſſa tamen non in terræ tenebroſo utero, ſed in magnifico ſuper terram erecto monumento, omnino eſſe reponenda, & in magna veneratione apud omnes habenda. Sublevata igitur oſſa ſancta de pulvere vino abluuntur, in arcam ligneam reponuntur, & in loco jam *ad dexteram majoris altaris collocantur.*
ad hoc debite præparato ad dextram majoris Altaris ſatis decenter & honeſte collocantur. Multi infirmi accurrunt, de vino quo ſancta abluta erant oſſa modice ſumunt, & ſanantur, conſolatione replentur, auxilio ſublevantur, ſervum Dei Sanctum ubique deprædicant, laudibus in cælum ferunt, devotionem ceterorum accendunt.

130 Omnibus rite peractis clauditur monumentum: lapis ingens, in quo effigies B. Ladislai, totius corporis ſupine jacentis, ſculpta conſpicitur, monumento advolvitur: quæ adhuc cernitur, in ſummaque devotione populi & veneratione habetur. Deſuper imago non exigua, a facie depicta ejuſdem B. Ladiſlai, ſuperpoſita eſt: in cujus capite, radiis a circulo

Digitized by Google

A culo adinstar solari in signum ipsius sanctitatis egredientibus, splendor Cælicolam demonstrat. A latere vero, sepulcro astanti dextro, contiguum est altare, in quo sacrosanctum Missæ officium, singulis diebus celebratur a pluribus Sacerdotibus, ut plurimum ad instantiam eorum, qui voti solvendi ergo ad Beatum recurrunt. Conspiciuntur hic quasi sine numero, tam in tabula lignea cum icone Beati sepulcro superposita, quam in ipso altari eminenter consurgente, tabulæ aureæ & argenteæ non modicæ quantitatis, elenodia & imagines: tum quoque circum circa imagines e cera conflatæ, quæ omnes in signum receptorum beneficiorum & gratitudinis ergo appendantur. Plurimi homines huc votorum solvendorum gratia confluunt, plurimi optatis & desideriis suis potiuntur, & beneficia in anima & corpore, in bonis & fortuna referunt. Non pauci ab ipso mortis limine ad vitam revocantur; sicut ex libro nostro tertio, ubi miracula ex innumeris non pauca enumerabuntur, intelligi potest, quæ rite per testes fide dignos deducta, officiose approbata, suscepta & per Notarium auctoritate Apostolica institutum, ad hoc specialiter designatum atque assumptum, diligenter annotata sunt: quod facile ab omnibus, inferius intelligi potest. Multo tamen plura & quasi innumerabilia sunt alia, quam quæ hic referuntur; sed illa tantummodo hoc loco describuntur, quæ vel in Chronicis antiquis Provinciæ Polonæ annotata reperiuntur, vel quorum evidens notitia habetur. Reliquum est, ut salubri exhortatione mutua nos quoque omnes concitat, sæpius ad hunc servum Dei in nostris necessitatibus supplices accedamus; ut quemadmodum illi qui sublevationi aderant, Deum pleno affectu, in viro illo Beato laudaverunt; nos etiam procumbentes in genua, adoremus Dominum, in Sanctis suis mirabilem; & B. Ladislaum precibus flagitemus, velit patriæ nostræ, quæ eum genuit, pacem impartiri, Serenissimo Regi longam valetudinis prosperitatem, incolis a peste, fame & bello tutam libertatem & incolumitatem, civitati Varsaviensi felicitatem, omnibus afflictis consolationem, & denique cunctis in necessitatibus suis auxilium ejus implorantibus, optata beneficia impetrare a Deo auctore bonorum, qui sit benedictus in æternum.

splendor imago videtur.

cum multis Antithematis

miracula rite approbantur.

CAPUT IX.

Testimonia Sixti V Papæ, Cardinalium & Archiepiscoporum Gnesnensium.

131 PRincipibus placuisse viris, non ultima laus est; imo ab illis præcipua merces virtuti debetur: boni & præclari viri per Principes ad supremos dignitatum gradus evehuntur, mali & improbi pœna afficiuntur. Possem hujus rei gratia multa in medium proferre exempla ethnicorum; verum homines erroribus involuti, in suis relinquantur delitescere tenebris: Christiano lectori magis ejusdem Religionis suggerenda rerum gestarum monimenta, quorum pleni Sacri & Ecclesiastici libri, in quibus videre licet quosdam ab ipso Deo, veluti Abraham & Davidem, viros juxta cor Domini laudari; alios ab ipsa sacra Scriptura dignis encomiis celebrari; nonnullos a scriptoribus rerum gestarum deprædicari. Præclare id officii genus, virtutem celebrandi, Annales Ecclesiastici, a nobilissimo auctore Cæsare Baronio in lucem editi, exequuntur: & libri illi, quos de Vitis Sanctorum inscripsit Laurentius Surius, eamdem talem texere cognoscuntur. Liberum est adire fontes ipsos, & quantum voluerit unusquisque, pleno etiam ore potare: mihi a proposito ne transversum unguem discedendum. Beati Ladislai virtutes, multorum clarissimorum virorum scriptis celebratas & decantatas produco: nam hoc quoque illius sanctitatis non postremam laudem judico. A primo Ecclesiæ Principe & summo Pastore fiat initium. Siquidem & B. Antonio Patavino, ejusdem Ordinis Minorum S. Francisci, ab ore Summi Pontificis profusum, magni æstimatur testimonium, lectionibus Ecclesiasticis dicendis pro ejus festivitate accommodatum, quod hic habet: Dicendi sapientia & copia tantum profecit, tantamque sui admirationem commovit, ut eum Summus Pontifex aliquando concionantem audiens, Arcam Testamenti appellavit.

B. Ladislaus a viris Pontificiis maximis laudatur.

A. VINCEN. MORAUSKI.

132 Nostri quoque Beati Ladislai a Pontifice itidem Maximo laus & honorifica mentio, calamo ad posteritatem transmissa, legitur. Sixtus quintus hic erat, justitiæ cultor eximius, vitiis omnibus vehemens & impiger adversarius, virtutis & doctrinæ gloria plurimum delectatus. Illo viro ad apicem Pontificatus Summi evecto Varsaviæ, in Ecclesia Ordinis Minorum de Observantia, Confraternitatis S. Annæ matris B. V. Mariæ feliciter erigendæ factum erat initium. Ardens pietatis studium Serenissimæ Reginæ Poloniæ Annæ, Serenissimi Stephani Bathorei Regis consortis, fundamenta ejus ædificii spiritualis jecerat. Ad erigendos autem parietes, & ad perficiendam integram structuram suum studium & operam contulerant, item Eminentissimus ac Reverendissimus Dominus Georgius Radzivillus, Cardinalis S. R. E. Episcopus Cracovienſis; & Joannes Demetrius Solikovviki, Archiepiscopus Leopolienſis. Egerunt hi omnes apud Sedem Apostolicam, ut de novo erecta Confraternitas, sub titulo S. Annæ Mettertiæ, Apostolicæ confirmationis robore stabiliretur, & accedente ad pietatem illorum auctoritate Summi Pontificis, in petra Sodalitatis devotæ magnifica structura locaretur. Piis conatibus non defuit pietas Pontificis: exhibitum est confirmationis diploma sub plumbo, cujus exordium tale est: Ex incumbentis nobis desuper Apostolicæ serviturîs officio, &c. Datum Romæ apud S. Marcum anno Incarnationis Dominicæ millesimo quingentesimo octogesimo sexto, octavo Kalend. Octobr. Pontificatus nostri anno secundo. Regestr. lib. 5 fol. 9. Inquo quidem diplomate Sanctitas sua, inter cetera Ecclesiæ Varsaviensis Fratrum Minorum de Observantia præconia, illud quoque tribuit, quod corpore B. Ladislai ibidem requiescente sit insignis & celeberrima. Verba diplomatis ea sunt: Præterea cum oppidum Varsaviæ, Posnanienſis Diœcesis, in quo generalia totius Regni Poloniæ Comitia haberi solent, venerandumque corpus B. Ladislai in ecclesia domus ejusdem S. Annæ ipsius oppidi dicti Ordinis reconditum est, celeberrimum sit & insigne, inibique dicta confraternitas canonice instituta reperiatur, &c. Magni viri, magnum Beati Ladislai sanctitatis illustrandæ testimonium! insigne civitati Varsaviensi inde attributum laudis encomium!

Sixtus V Papa

F. Beatum appellavit.

133 Proxima Apostolicæ auctoritatis Cardinalitia dignitas, a cujus magnifico splendore sumpsit B. Ladislai sanctitas satis splendidam lucem & luculentum veritatis testimonium. Duo erant Patres Purpurati, ut supra diximus, qui diligenti examine facto adhibitaque cura vigilanti, intellexerunt ex multorum sermonibus B. Ladislai sanctitatem fuisse eximiam, veram, sinceram & Deo placitam; miracula quoque non nisi cælitus ad illustrandam illius sanctitatem facta audiverunt & admirati sunt; devotionem populi erga beatum virum collaudaverunt, ossa beati viri de pulvere sublevanda communi sententia sanxerunt, & actum

Cardinalitia S. R. E.

sub-

Digitized by Google

A. VINC. MORAUS. sublevationis præsentia sua exornaverunt; & in omnibus fidelibus, prout sanctæ Sedis decebat Legatos, suo exemplo erga virum beatum devotionem ardentem magis accenderunt, & pietatem inflammarunt; simulque mentem suam, a Spiritu sancto illustratam, & ad opus illud pium exercendum cœlesti commotam lumine, demonstrarunt, omnibus bonis Deum in B. Ladislao exaltantibus & devote laudantibus.

ab Archiepiscopis Gnesnens. 134 Episcopalis etiam dignitas in Ecclesia Catholica Romana in maxima æstimatione habita, B. Ladislao suum exhibuit favorem, & erga ipsius sanctitatem illustrandam subire voluit scribendi, compendiosum quidem, sed veritati maxime consentaneum, obsequium. Andreas Krycius, Cancellarius Reginalis, vir solertissimus & prudentissimus, postea Episcopus Præmisliensis, ac demum *Andr. Krycio* Archiepiscopus Gnesnensis, homo nobilis, illaque ætate doctissimus & sapientissimus ab omnibus habitus, de B. Ladislao in hunc modum scriptis disseruit. Frater Ladislaus de Gelnovv, Ordinis sancti Francisci de Observantia, mira sanctimonia vitæ præditus, doctrina & vitæ moribus clarus, puritate & innocentia adhuc a pueritia integer; jejuniis, vigiliis, & prædicationibus supra quam dici potest invictus; in observantia Religionis & cultu Dei, B maxime Virginis Deiparæ sedulus in cujus laudem rhythmos & cantilenas complures edidit: in colloquio benignus & mitis, in reprehensione rigidus, in præfecturis religionis diligens, & cunctis exemplo fuit. In sacro Præparationis die ad populum concionem prædicans, cum ad flagellationem ejus venturus erat, visus ab omnibus publice ultra suggestum nullo adminiculo humano elevari, denique sensim deficere, veluti animo raptus loqui ulterius non potuisse. Unde mox languore correptus, ac mense uno lectulo decumbens, cum summa devotione & alacritate in mœrentium Fratrum manibus desiderium suum omnibus reliquit, & gloriosissime mortuus hoc in loco conditus est anno Salutis MDV. *quædam miracula narrantur.* Ejus merita & sanctitatem Deus Opt. Max. manifestis & admirabilibus indiciis declarare & illustrare mox cœpit. Nam puella gravi morbo laborans, & cervical ejus sanguine ex naribus tinctum lavans, subito convaluit. Dehinc puer quidam nobilis ab C equo ictus, & confestim mortuus, flebili invocatione & voto parentum ad Beatum Ladislaum, stupentibus omnibus revixit. Alter item puer non minus insignis, morbo correptus, jamque penitus extinctus, vitæ restitutus est. Deinde puella in flumen delapsa, & vix post quatuor horas exanimis inventa, ex voto ad tumulum hunc allata, vitam recepit. Et alia infinita & innumerabilia beneficia præstantur his, qui auxilium beati Patris istius fideli animo implorant. Hæc tibi, lector, strictim, ne sis insscius, annotata, clarius ipse cognoscas tute, cum illum precibus & meritis aliquibus prosequi, & observare volueris. Hæc ille.

& Stanislaus Karnkovvski 135 Non puto item prætereundum Illustrissimum & Reverendissimum Dominum Stanislaum Karnkovvski, itidem Archiepiscopum Gnesnensem, quem supra memoravimus. Hic B. Ladislai ossa e pulvere atque e visceribus terræ eruta, in editiore monumento honestiorique loco reposuit; lapidem grandem, effigie beati viri insignitum, eidem monumento admovit; luculenta oratione, ad populum habita, beatum esse proclamavit; omnesque ad honorem & venerationem illi exhibendam, tamquam fideli servo Dei & viro sancto, verbo & exemplo admonuit. Cujus quidem Archiepiscopi quicumque vitam, pie sancteque traductam, operaque ipsius litteris exarata, tum egregia pro Ecclesia Dei peracta negotia intellexerit; facile in eam deveniet cognitionem, fuisse hominem cœlestibus donis abunde instructum, & Deo auctore B. Ladislai sanctitatem honorasse, dictis, factis, & omni meliori modo exornasse, ossa sublevasse, & in decenti loco reposuisse; omniaque illa quæ erga B. Ladislaum exhibuit pietatis officia, a suprema sapientia perfecta fuisse; atq; Spiritu sancto inflammante servum Dei, ab optimo Præsule ardenti devotionis affectu honoratum extitisse. Cernitur ad nostra usque tempora durans, B. Ladislai in lapide, monumento ejus apposito, exsculpta effigies. Caput ejusdem cingitur umbra circulari aurata, typum sanctitatis repræsentans. Versus porro additi sunt isti:

Ossa Ladislai tumulus tegit iste Beati:
Qui minime favit mundi nequam iniquitati,
Corregnat Sanctis, succurrit debilitati.

CAPUT X.

Testimonia Canonicorum & Senatorum Varsaviensium, Oppidi Gelnoviensis, & aliorum.

136 IN ore duorum vel trium testium stare omne verbum, vulgo dicitur. Sed & ab illo, in quo Pater cælestis omnes scientiarum posuit thesauros, Christo, prolatum tenemus memoria documentum. Ubi duo vel tres congregati fuerint in nomine meo, ibi ego sum in medio eorum. Inde orata est certa & nullo confinio falsitati proxima sententia, Vocem populi vocem esse Dei: multorum probatorum virorum dictum, esse veritatis certum testimonium; & ubi multa consilia, ibi salutem inveneri; ubi multa bonorum colloquia, ibi necessario veritatem produci; plurimorum prudentum consensum, divinæ sententiæ indicium dici vocarique. Hinc collige Beatum Ladislaum insigni sanctitate fulsisse in Ecclesia Dei, qui multorum ore Beatus, Sanctus, vir Deo acceptus, prædicatur. Et quamquam non sit contemnenda animorum consensu juncta vulgi opinio; spiritualium tamen personarum, Sacerdotumque divino cultui mancipatorum, quorum labia custodiunt veritatem, consensus in re aliqua, & vinculo unanimis concordiæ copulata sententia, habet justum pondus auctoritatis, & ad conciliandam veritatem rebus per se decretis vim fortitudinis & roboris. E *Ad majorem rei certitudinem Matth. 18.*

137 Non defuit hujusmodi testimonium sanctitati beati Patris Ladislai illustrandæ. Venerandum collegium Canonicorum Ecclesiæ Collegiatæ S. Joannis Baptistæ Varsaviensis, noluit suam operam & devotionis studium erga B. Ladislaum aliorum pietate posterius esse; imo non nuda orationis serie, nec simplici verborum tenore, qui effusus abore una cum sonitu in nihilum redactus evanescit; sed litterarum monimentis, quorum vita longa capit æternitatis apud posteritatem tempora, devotionis suæ erga Beatum Ladislaum exhibuerunt manifestam significationem. Cum enim multorum annorum spatio, sanctitatis Beati Ladislai fama illustris radios suos in omnes partes diffunderet, partimque homines omnis ætatis & conditionis ad ejus sepulcrum confluerent; ibique suorum votorum, humilium supplicationum, ardentium desideriorum, felices effectus & prosperos eventus consequerentur; & non solum ii qui de propinquo veniebant loco, multa variaque beneficiorum genera ad monumentum ipsius perciperent, sed & alii in longinquis F *Testantur Ladislai sanctitatem* *Canonici Varsav.*

locis

A locis existentes, & ejusdem beati viri opem implorantes, optata beneficia assecuti gauderent; placuit visumque est Venerabili Collegio Canonicorum supra nominatorum, ad majorem Dei gloriam & ad augendam in populo erga virum Dei devotionem, testimonio publico, cui sigillum ipsius Capituli appositum, cum subscriptione, ut majorem astruerent fidem, ratam & gratam eam reddere & communire: quod equidem factum est accedente omnium consensu. Hujus tam egregii facti asservatur authenticum in archivio hujus Religionis, & in actis Consistorialibus præfati Collegii reperitur, datum anno Domini MDCIII die XIII Januarii. Cujus testimonii valorem plurimi æstimo: sunt namque in Collegio illo Canonicorum integri, pietate & doctrina conspicui; & (siquidem in ea Civitate Regni totius Generalia celebrantur Comitia, ipseque Serenissimus Rex cum sua tota Curia ibi solitam residentiam habet) genere, doctrina, rerum gerendarum dexteritate præcipui quique viri in illud Collegium adscribuntur assumunturque.

authentico scripto anno 1603 signato.

138 Non prætermittendum neque sicco calamo transeundum existimo Senatus totiusque civitatis Varsaviensis exhibitum testimonium, sanctitati B. Ladislai scripto publico obsecutum. Habet civitas illa viros multos, ingenio & consilio validos, zelo Dei & erga fidem Catholicam forti constantia armatos, & a Deo sic incensos contra hæreseos sectis infectos, ut nullum civitatis jure sinant gaudere, qui diversam in fide a Catholica Romana teneat opinionem. Senatus viris doctis & rerum varietate cognitione bene instructis abundat, pietatis amor & erga Religiosas personas innata quædam benevolentia omnibus inhæret. Hi sæpenumero agnoscentes patrocinium suæ civitati per B. Ladislaum exhibitum, non solum particularibus personis, verum universitati populi totius (sicut inferius patebit) beneficia pluries præstita attestantes, ne forte ingratitudinis subirent notam, libenter in eam venerunt sententiam, ut publico scripto, sigillo suæ civitatis munito, Patronum & Protectorem suum revererentur. Datum Varsaviæ anno Domini MDCIV, die XV Junii.

Senatus civitatis

anno 1604

139 Placet a publicis ad privata descendere. Descendentibus primum occurrit divini verbi præco serventissimus, R. P. Fabianus Orzeszkovvski, prædicator eloquentissimus, vicinus B. Ladislai temC poribus: qui cum multa a Fratribus, qui una cum beato viro in Ordine vixerant, de ipsius sanctitate certa argumenta cognovisset; & ab aliis piis hominibus, quibus cognitus erat, plurima de ejus immaculata vita comperisset; ea carmine rhythmico comprehensa, posteritati transmisit, tenore tali:

Fabianus Orzeszkovvski

D. O. M.

En Pater Sanctissimus jacet tumulatus,
Qui parvo oppidulo Gelnovv fuit natus:
Atque in Ecclesia rite baptizatus,
A suis parentibus Joannes vocatus.
Is puer in patria sua scholis datur,
Plus ceteris paribus studens illustratur,
Tandem a parentibus Cracis destinatur,
Et in brevi tempore doctus comprobatur.
Hinc divino munere cœpit meditari,
In aliquo Ordine volens monachari:
Mundi pestilentiam cœpit detestari,
Ad Minores transiit, eis commorari.
Ladislaus nomine ab iis vocatus,
Humilis & patiens, probe conversatus,
Castus ab infantia, omnibus & gratus,
Mox in Sacrificium fuit ordinatus.
Hic Mariæ Virgini factus est devotus,
In cujus servitio ardens erat totus:
Ejus vivens gratia a probris semotus,
Coronam geniculans lacrymis perlotus.
Suscepit officium hic Prædicatoris:
Et, ne sit in scandalum, corpus terit loris:
Æqua lance vitia librans, vi auctoris
Formidabat neminem, jussu Redemptoris.
Injuncta officia lætanter obibat,
Solutus negotiis, mox templum adibat:
Peccatorum crimina gemens deplorabat,
Pusillos, ambiguos, fide roborabat.
Hinc sermones plurimos scripsit festivales,
Edidit de Tempore & Dominicales,
Metro atque carmine, & quos legebamus,
Cum in Fabianicis scholis agebamus.
Fecit vir sanctissimus multas cantilenas
De Christo, de Virgine, pias & amœnas:
Hic anno millesimo quingen. quinto stravit
Lectum, febri decubans, ad Christum migravit.
Mox cœpit miraculis claresscere multis,
Variis languoribus, pueris, adultis,
Adest invocantibus vivis & defunctis;
Ad vitam hic revocat, salutem dat cunctis.
Cervical sanguineum cum puella tangit
Ægra Patris; illico tota sana surgit,
Hic mortuos nobiles duos suscitavit,
Primum namque puerum, quem equus calcavit;
Et quamdam juvenculam, quæ quatuor horis,
submersa in flumine, fuit, vis doloris
Ipsius parentibus: levamen mœroris
Capiunt ad tumulum, effectum dulcoris.
Et hoc Epitaphium Herus lectitavit
Porticus Vincentius, atque confirmavit,
Tamquam Apostolicus legendum dictavit,
Legentibus singula vera approbavit.

editum hoc Ladislai epitaphium

A. VINCEN. MORAUSKI.

complectuntur virtutes viri

& mortal miracula aliqua.

140 Mirabile vero est, quod olim Episcopus Mantuanus Franciscus Gonzaga, ex Ordine Fratrum Minorum de Observantia, ante Generalis totius Ordinis Fratrum Minorum Minister, ad illius Episcopatus fastigium evectus, vir sanctitatis laude & miraculis eamdem comprobantibus clarus (cujus nomen ut in Album Sanctorum referatur, ardens hoc sæculo omnium bonorum desiderium, favor, & studium laboriose invigilat) editis quoque in lucem litterarum operibus insignis scriptor, in Chronico Seraphici Ordinis, Provinciæ Polonæ descriptionem instituens, facit mentionem B. Ladislai de Gelnovv in conventu Varsaviensi tumulati; quamquam, re male intellecta & ex aliis referentibus imperfecte cognita, historiæ quidem veritatem retinet, sed rei seriem confundit. Duo namque ejusdem nominis erant, & uterque Ladislaus vocatus, uterque ejusdem Ordinis proles, uterque vitæ sanctimonia clarus, beatitudinis titulo insignitus. At origo diversa utrumque sejungebat: nam alter Ungarus Cracoviæ est sepultus, & miraculis illustratus: alter, de quo nobis sermo est, de oppido Gelnovv, Varsaviæ mortuus, & in ecclesia Fratrum Minorum de Observantia monumento illatus requiescit. Prior ille, antequam Ordo horum Fratrum in regno Poloniæ conspectus est, Ordinis jugum portavit; noster B. Ladislaus, post introductos in regnum Fratres anno Domini MCCCCLIV, religionis sacræ habitum suscepit anno Domini MCCCCLXII. Ille fuit primus Guardianus conventus Cracoviensis noviter fundati, hic numquam Cracoviensem conventum gubernasse solum legitur. Tamen Reverendissimus ille Episcopus, cupiens ex animo vere describere nostrum B. Ladislaum, quædam illi tribuit, quæ sunt propria illius Beati, cujus ossa Cracoviensis tenet ecclesia; cetera vero sunt vera encomia

Franciscus Gonzaga Episcopus Mantuanus eum cum laudat.

sed ab altero Ladislao male sensis dissimule

Digitized by Google

A. VINCEN. MORADSKI. noſtri B. Ladiſlai Gelnovii, in eccleſia Varſavienſi quieſcentis.

141 Non ſemper etiam ingrata patria. Oppidum Gelnovv, in quo primam lucem aſpexit B. Ladislaus & primos infantiæ peregit annos, ſingularem devotionem erga beatum virum gerit, vehementerque afficitur ad ſectandum pietatem per domeſtici exempli lucem; & B. Ladislaum, veluti agri ſui theſaurum, vineæ propriæ racemum, arboris nativæ fructum, oppidi ſui quondam felicem incolam, os de oſſibus ſuis & carnem de carne ſua, Fratrum & vicinum ſuum, ardenti proſequitur amore. Ejus patrocinio ſe & ſua ſubjiciunt omnia, multumque ſpei & fiduciæ collocant in meritis beati viri, cujus precibus oppidum ſuum continuo commendant & conſecrant. Non poſtremum hujus devotionis argumentum eſt, cives ſigillum oppidi ſui vetuſtum aboleviſſe, & pro ſtemmate novo effigiem B. Ladislai ſumpſiſſe, eoque facto declaraſſe, non alium ſibi cariorem Patronum & civitatis Protectorem fideliorem eſſe, Magnifici ac Generoſi Domini Brzezinenſes, oppidi illius hereditarii poſſeſſores, nequaquam patiuntur eripi ſibi palmam a ſubditis in devotione exhibenda erga B. Ladislaum. Et ſicut excellunt illos nobilitatis ſplendore & bonorum abundantia, ita pietatis & devotionis ſtudio antecedere eos ſumma ope enituntur. Imaginem B. Ladislai, artificio eximiam, pictura venuſta exornatam, magnitudine inſigni, in templo ſuo parochiali erigi curaverunt; ad quam cultu debito proſequendam, plurima hominum turba convenit, & juxta devotionis menſuram etiam conſolationis recipit gratiam.

Gelnovienſes profectio aſſumunt effigiem ejus

Domini Brzezinenſes imaginem ejus exponunt.

142 Demum memoratu rem dignam exiſtimo. Sub imagine B. Ladislai, in qua tabulæ voto promiſſæ affiguntur, hæc verba a multis annis ſcripta de eo leguntur. B. Ladislaus, vir evangelicæ perfectionis culmine nobiliſſimus, omnique ex parte in vita ſua beatus, poſt multa humilitatis & abſtinentiarum omniumque virtutum Ordini univerſo relicta ſpecimina, poſt ſuaviſſimos in Deum frequenter extaticos receſſus, poſt multos zelo honoris Dei & Catholicæ religionis exantlatos labores, plenos dierum ſpiritum cælo reddidit anno Domini MDV die IV Maji. Ad extremum illud quoque omittendum non eſt, quod Reverendiſſimus Pater Frater Marcus Uliſiponenſis, Epiſcopus Portuenſis ex Ordine Minorum de Obſervantia aſſumptus, tertia parte Chronicorum libro 8. cap. 33. de hoc beato Italico idiomate ſcribit, quod ſic habet Latine. Marſomi in Provincia Poloniæ ex hoc mundo abiit ardens illa & ſplendens lucerna Fr. Ladislaus: qui valde clarus fuit mirabili ſua doctrina & vitæ ſanctitate, non abſque miracolis. Fecit expoſitionem ſupra vetus ac novum Teſtamentum: ſcripſit verſu in Magiſtrum ſententiarum &c. *Ita ſane Marcus*, Marſomi *pro* Warſavia *haud recte ſcribens; non tamen Italice, ut putavit auctor (quamquam opus ejus Italice, Hiſpanice, & Gallice ab aliis redditum habeatur) ſed Luſitanice: quo obſervato finio cum auctore hunc ſecundum librum, dicente quod* hactenus de teſtimoniis, ſanctitate vitæ B. Ladislai, a clariſſimis viris exhibitis, ſatis ſit dixiſſe.

Eloquentiæ ſubtilitate

Ex actis Marcum Uliſiponen.

LIBER TERTIUS.

Miracula octoginta poſt obitum patrata.

CAPUT I.

Statim poſt obitum, mortui ſuſcitati, moribundi aliique ſanati, peſtis ſublata.

143 IMmenſa Dei Majeſtas, interdum variis in rebus potentiæ ac virtutis ſuæ magnitudinem oſtendens, dum ea operatur quæ humanis ingeniis fieri poſſe non videntur, in admirationem homines convertit, & ob hoc hujuſmodi res miraculorum nomen acceperunt; quibus Chriſtiana Religio omni hominum memoria plurimum abundavit, ut doctiſſimi Alphonſus de Caſtro Ordinis Minorum Obſervantium, & poſt eum Robertus Bellarminus de notis eccleſiæ docent. Maxime tamen ad fidem Dei vere illuſtrandam miracula ſunt edita, juxta illud Matthæi XX, Euntes prædicate Evangelium omni creaturæ, docentes; Appropinquavit regnum cælorum, &c. Infirmos curate, mortuos ſuſcitate, leproſos mundate, dæmones ejicite, &c. Fiunt etiam miracula vera, non ſemper ad confirmandam fidem, ſed interdum ad illuſtrandam vitæ Sanctorum probitatem. Etenim cum miracula fiunt ad gloriam alicujus Sancti demonſtrandam, oſtendunt, ipſum hominem Deo acceptum, multum poſſe pro mortalibus apud eum, ejuſque auxilia in noſtris neceſſitatibus efficacia eſſe. Porro qualis vita B. Ladislai ſervi Dei fideliſſimi fuerit, quamque in conſpectu Altiſſimi grata opera acceptaque exiterint, ipſe Deus glorioſus mirabiliter impenſeque fidelibus omnibus declaravit. Namque ſtatim poſt felicem finem vitæ ejus, cum jam beatus ſervus Dei, carnis mole exutus, ad ea quæ præparavit Deus diligentibus ſe ineffabilia gaudia perveniſſet; tot & tam præclara, evidentia & magnifica prodigia ipſius meritis & interceſſionibus facta ſunt, tot beneficia hominibus utriuſq. ſexus, omnis ſtatus & conditionis ejus auxilium implorantibus divina bonitas clementer exhibuit, ut nullo pacto poſſit in hoc portentis veritas ipſa denegari, quibus ſanctitas B. Ladislai ita præ multis aliis Sanctis abundat, ut infinita donorum multitudo in ipſo ſedem fixiſſe agnoſcatur: quæ ſi omnia velis recenſeri, præſens volumen in magnitudinem immenſam augeri videretur. Nos in omnibus brevitati ſtudere copimus: & ideo ex omnibus, quæ nobis memoria rerum geſtarum & veritas hiſtoriæ offert, præſtantioribus electis, quæ ad oculum manifeſtant B. Ladislai ſanctitatem, illa ſimpliciter referemus; cetera, ceu rem infinitam, omittemus. Conſcribendis igitur miraculis (vita jam per Dei gratiam non infeliciter litteris digeſta & conſcripta) calamum applicamus. Tu qui mirabilis es in Sanctis tuis, o Deus omnipotens, fer opem ſcriptori: & qui magnam contulisti ſanctitatis gratiam in B. Ladislao, multam largire virtutem ſtudioſo cultori.

Miracula manifeſtum ad fidem ad illuſtrandam

ſed etiam ad Sanctorum probitatem oſtendendam exhibentur.

144 Initium ſumatur a primo illo, poſt ipſius felicem ex hoc mundo tranſitum ad meliorem vitam, exhibito prodigio. Nam cum jam gravi detentus infirmitate B. Ladislaus, præſtolaretur mortis adventum; magis magiſque ægritudinis languor debiles & effractos opprimebat artus: quibus alleviandis, & ut molliori ſuſtentarentur lectiſternio, acceperant Fratres mutuo duo cervicalia a Virgine quadam, Margarita dicta, Palatinide Mazoviæ, Tertii Ordinis ſancti Franciſci monacha, ſuppo-

nenda

Digitized by Google

A nenda capiti beati Patris, ad mitigandum tantisper sævientis morbi furorem. Serviebant illi ad ultimam usque horam necessitati B. Ladislai: luctante vero cum morte natura, ut frequenter usu venire solet, sanguis de naribus beati viri manans, cruenta sui vestigia in illis cervicalibus reliquerat. Ubi autem vir sanctus naturæ debitum solvit, sine mora cervicalia prædictæ Virgini sunt reddita. Accepit illa in manus, sed dum vidit cruentata, naturali & tanto magis femineo horrore transfixa, subito a se removit. At vero alia Virgo, socia sua, Soror Catharina SWiderska dicta, devote ea in manus recepit; & ardenti [affecto] in beatum virum, quem vivum summo cultu uti Sanctum venerata erat, accensa, hilari fronte & promptis manibus, licet gravi morbo conflictata, lavit: confestimque a gravissima infirmitate illa, qua afficiebatur, libera & immunis facta, amissam recuperavit sanitatem; totoque corpore roborata & exultans, Deum laudare, beati viri sanctitatem deprædicare, & se felicem jactare devote cœpit.

cervical cruentatum fangue B. Ladislai egrum sanat.

145. Sed ecce pia invidia. Prædicta virgo Margarita Palatinides, stupore confusa, ex facto quod contigerat infirmæ Sorori, dolere cœpit, quod cruorem beati viri despexisset, invidereque felicitati Sororis tali invidia, quali David, benedictionibus
B divinis advertens domum Obededom repletam, ex inhabitante eam Arca Domini, deduci quantocius ipsam fecit in domum suam Regiam, anhelans toto pectore gratiis divinis abundare. Turbulentissimis siquidem tempestatibus internis, tumentibusque tentationum udis, præfatæ Sororis Margaritæ cymba conscientiæ exigua jactabatur, assidue proxima periculo naufragii. Ideoque vehementer solicita, ne in scopulos allisa, disrupta navi, pretiosas virtutum collectarum margaritas in profundo abysli demergeret; provocata beneficio Sororis Catharinæ præstito, votum vovit, se adituram beati viri sepulcrum, & quinque accensas candelas oblaturam. Post votum emissum, fiduciam sibi certam in pectore oriri, liberam se nimirum fore ab omni salutis discrimine, præsensit. Flavere secundi venti, ubi primum satisfecit promissis: siluit mare, ventis & procellis illis tentationum penitus extinctis; & ex turbida die serena & tranquilla lux rediit. Grata tanti beneficii, pluribus referebat gratiam sibi præstitam.

alia vota facto a tentationibus liberata.

146. Etiam ex ipsis faucibus mortis B. Ladislai patrocinium eripere potuit illum, qui fato sublatus, inter homines hujus lucis usura frui desierat. Res sic se habet.
C Quidam Eques Polonus, in districtu Czerscensi, Matthias Piotrowski cognomento, fide certa & indubitata, largissimo etiam imbre lacrymarum, de suis oculis manantium, narrationem suam comprobante, referebat, Filium suum, scilicet Stanislaum trimum (quæ ætas & puerilis innocentia oculis parentum grassimum subministrabat dolorem) correptum fuisse periculosissima ægritudine, & ad extrema deveniisse, animam exhalasse, inque manibus suis vitam finivisse; oculos, ut moris est, defuncti suis propriis digitis se clausisse; corpus exangue relictum deposuisse, & ad sepeliendum disposuisse: ceterum a corpusculo se jam recedente, ingentem dolorem præcordia sua & matris afflictæ penetrasse, lacrymas uberes prosiliisse, totam domum luctu & lugubri carmine resonasse. Tum in mentem, inquit, utrique nostrum venire, ut ad Sanctorum implorandam opem pro filii vita restituenda confugeremus. Placuit pium propositum. Igitur modo ad hunc Sanctum, modo ad illum, prout suggerebat memoria & affectus, preces offerre, manus in cælum levare, opem & auxilium poscere, supplicare, suspirare, orbitatem nostram deflere cœpimus: incassum tamen preces nostras sensimus abire. Tandem uxor satis mœsta, Eja, inquit, o marite, insignis fama de sanctitate B. Ladislai, nuper defuncti, passim ab omnibus divulgata, hortatur mentem meam, ut illius exposcamus in hac nostra tribulatione patrocinium. Mens exhilarata mariti, animus plenus fiducia, in sanctum virum totus effunditur. Ambo igitur in genua provoluti, ardentem, ad Beatum ore devoto fundunt orationem. Additur precibus votum, seipsos una cum filiolo; ad ejus sepulcrum veneraturos, peregrinationem suscepturos, & cum digno munere illud exornaturos. Pondus suum habere verba, & beati viri intercessio morte fortior agnita est. Rediit puer ad vitam, morti eripitur præda! voto emisso cordis palpitantis motus consurgere, oculos aperire, & tandem verba ad parentes profundere cœpit ille, qui vita defunctus, mortis resectus falce ceciderat. Ingens gaudium, lætitia, tripudium. Votum per ipsos expletum anno Domini MDXIV. & res facta ad notitiam omnium perlata, B. Ladislai sanctitatem illustravit. A. VINCENTIUS MORAUSKI.

147 Non tantum hoc hominibus a natura inditum est, ut quorum semel experti sunt benevolentiam, ad eos in suis necessitatibus iterum atque iterum recurrant; sed brutis quoque animalibus illud commune, ut semel cognita pinguia repetant pascua. Ejusdem viri nobilis supradicti filia, in similis fere infirmitatis conjecta erat periculum: invaserat etenim eam ea vis & rabies morbi, ut semel in lectum dejectam nullatenus dimitteret; imo virus suum magis ac magis intendens, jam jam animam agere cogeret. Commoti vehementi periculo natæ suæ parentes, agnitam requirunt medicinam: ad fontem, de quo nuper consolationis hauserant aquam, filioque defuncto ad vitam revocando bibendam propinaverant, perque ipsum vivum recuperaverant, quantocius, properantes Beatum videlicet Ladislaum, ut iterum rivos benedictionis defluentes demittat cælitus, rogant: filiæ sanitatem vitamque impetret, ægritudini subjectam adolescentulam incolumitati restituat, qui nuper dignatus est defunctum filium, jamque a morte absorptum, vivum afflictis parentibus reddere: sese beneficii accepti futuros memores, ad sepulcrum ipsius deducturos filiam, & cum eadem Patrono suo gratias peracturos. Adfuit auxilio B. Ladislaus. Convaluit subito puella, e lecto surrexit, & sana facta est: quam parentes, ut polliciti sunt, ad se-
F pulcrum Beati deduxerunt.

Suvatur exorbitanda puella mea

148. Insignis cujusdam viri civis Varsaviensis filia, quam sui parentes in intimis habebant, gravi letalique morbo decumbebat. Adhibiti medici; consiliis suis nihil proderant: medicinæ propinatæ, variique modi juvandi puellam, nihil faciebant. Properabat illa ad vitæ terminum, vi morbi & vigiliis continuis tota exhausta, ita ut nihil præter cutem & ossa remaneret, & spiritum jam ageret. Pater ipsius, in extremis jam carissimam filiam cernens, desperata penitus ejus valetudine; jamque morti proximam prænoscens, ne angustias morientis videre cogeretur, domo, flens & cordis dolore tactus intrinsecus, exivit. At pedem domo efferens, mœrens uxori suæ innuit, voto filiolam moribundam ad sepulcrum B. Ladislai obstringat, ut ipsi quemadmodum plurimis opem ferre dignetur. Ipse interim in maximo tædio & mœrore vehementi, ad proximam ecclesiam Parochialem S. Joannis Baptistæ, Deum supplex pro filia deprecaturus, divertit, seque in orationem prostratus dedit. Res dictu mira! Cum mater a marito instructa votum fecisset, virus morbi, veluti ignis

& alia

Alia vota ad sepulcrum facta

aqua,

Digitized by Google

A. VINCEN. MORAUSKI.

aqua, extinctum est: cessarunt vehementes anhelitus, calor refriguit, membra flaccida vigorata sunt. Prima vox elinguis puellæ fuit petentis cibum, uti fame confectæ. Ad præparata cibaria viribus propriis de lecto surrexit, sine alterius adminiculo ad mensam accessit, & inde ad stratum redire renuit. Afflictus pater, ad mortuam filiam ire ab oratione renuens; cum intellexisset domum suam misericordiis Domini repletam, gaudens reversus, filiam jam bene sanam reperit: & post, sine dilatione, ad sepulcrum B. Ladislai votum devotissime cum uxore & filia exolvit.

149 Misericordiæ Domini, qui afflictis per Sanctos suos succurrere non dedignatur, invocantibus eum. Attende quid in suburbio Varsaviensi cunctis vulgatissimum acciderit. Honesta quædam matrona, boni nominis ac famæ inculpatæ mulier, die quodam festo e domo sua egressa, ad ecclesiam Fratrum Minorum de Observantia, in qua B. Ladislai venerabile recumbit corpus, ivit concionem auditura. Hæc recedens a domo, unicam filiam ætate quinquennium reliquit. Itaque matre illa audiendis divinis eloquiis in templo occupata, puella levitate puerili ducta, feli domestica
B colludebat manique oblectabatur lusu. Elapsa de manibus puellæ felis, fugam in hortum domui contiguum arripuit. Puella eam insecura, dum incaute persequitur bestiam, ignara imminentis periculi, in fossam profundam, aquis repletam, quam facile felis transiit, incidit: & quoniam nemo erat qui periculi spectator esset, destituta omni auxilio, aquis suffocata, vitam perdidit, mortem invenit. Reversa domum mater, nil mali suspicans, ubi non invenit filiolam, vehementer territa, nomen ejus inclamare, in omnibus locis quærere, a vicinis scisciatari, omnia loca scrutari anxia cœpit. Cumque intelligeret a nemine visam in locis publicis, ipsamque minime comparere infra spatium quatuor horarum cerneret; subiit sibi in mentem in fossam illam inspicere. Accurrit, inspicit, inquirit: & ecce triste spectaculum: comperet in aquis infantula suffocata; extrahitur, in arida jacet, rivulis aquarum ex se profluentibus. Mater in lacrymas resoluta, vociferare, suum infortunium incusare, crines capitis lacerare, plangere, ejulare cœpit, & nullam consolationem admittere. Tandem in se reversa ad Deum auctorem vitæ confugere, B. Ladislai opem implorare, vota ad ejus visitandum sepulcrum emittere satagit; velit orbitati suæ non deesse qui multorum favere dignatus est precibus. Vix vota emissa finierat: ecce tibi puella,
C quatuor horis in aquis delitescens submersa, motu sui corpusculi, quasi e gravi morbo evigilans, vivere se post mortem perpessam demonstrat; spiritu vitali plena, e loco propria virtute consurgit; matrem alloquitur, viva, sana, integra conspicitur, omnibus cum matre tum gaudentibus tum stupentibus, & miraculum admirantibus ac prædicantibus; matre præsertim præ nimia lætitia flente, indignam se tanto beneficio contestante, & erga B. Ladislaum omnia gratitudinis beneficia & officia, voce, devotione, rei factæ enarratione, exhibente. Hæc omnia præfata matrona Fratribus Minoribus, cum summa devotione & conscientiæ attestatione, filiam etiam miraculose resuscitatam præsentans referebat; votumque illis adjutoribus cum hymno Te Deum laudamus, exolvit.

submersa puella vita restituitur

150 Eodem anno MDXIV quo vel maxime in B. Ladislaum devotio populi exercverat, propter creberrima miracula, quæ Deus præpotens, honorare volens servum suum B. Ladislaum, fieri permittere dignabatur; & aliud non minus stupendum accidit. Genesosus Dominus Joannes Psarki, Notarius districtus Sochacovicnsis, publica recognitione testatus est, in domo sua admiratione dignum prodigium factum. Fuisse sibi videlicet filium, cui ex baptismo D Stanislaus nomen obtigerat, in deliciis habitum, magnæ expectationis & optimæ indolis adolescentulum jam quintum annum agentem, quem flos gracilis ætatis illius miro exornabat. Hic equis supra modum delectatus, sæpius stabula intrabat, & sabbato hebdomadæ sanctæ, quo mysteria Dominicæ Resurrectionis a cunctis fidelibus serenis mentibus celebrari incipiunt, ab equo sufferrato adeo forti ictu percussus est, ut in eodem loco, in quem supinus ab ictu ceciderat, spiritum & vitam simul profuderit. Cernus pater factus de infeliçi casu iteremptæ filii, vehementi percussus dolore, accurrit, corpus assumit, perscrutatur spiritum, sed frustra. Obiisse illum animadvertit, & nullam sibi subesse spem aliam præter Deum, nullaque humana ope posse defunctum suscitari filium. In montes igitur levat oculos suos, unde veniat auxilium sibi. B. Ladislaus venit sibi in memoriam. Eum ergo voce lugubri compellat: O vir, inquit, beatissime, cujus sanctitatem multis Deus manifestat miraculis, mei quoque capiat te miseratio; succure misero mihi: filium, quem infortunii casus terræ allisit & morti adjudicavit, tu redde vitæ & patri mœrenti. Plus valeat sanctitatis tuæ oratio apud Deum, quam mortis crudelitas in pueri corpusculo. Si te adjuvante filium vitæ restitutum obtinuero, memor beneficii præstiti ad tuum sepulcrum provolutus gratias persolvam congruas, filium quoque tuo patrocinio a mortis tyrannide ereptum eo loci ducam, & tuum beneficium in medio ecclesiæ clara voce proferam. Pulsanti aperta janua, & precibus concessus locus est. Filius qui erat mortuus, tamquam a gravi somno solutus, ad vitam reversus, in pedibus stetit: caput, solea equi conquassatum & gravi vulnere consossum, ad pristinum statum rediit & dolore abscedente sanitas integra venit. Factum miraculum erat istud anno Domini MDXIV, & relatum annotatumque fideliter per Fratres illius conventus, quibus prædictus Dominus Psarki, tam integre sibi & filio suo præstitum beneficium, gratus & memor retulisse scribitur.

puer equi fulsu ictus resuscitatur.

151 Mira fuerant quæ jam diximus, sed non minus miranda quæ sequuntur. Cum calamitosum cælum pestiferum aerem circumcirca oram Varsaviensem causaret, ita ut lues epidemica populum crudeliter infestaret, ingravescente in dies cælo, grave tempus, pestilens annus fuit iste MDXXII. Contagio ille in omnibus domibus civitatis Varsaviensis vulgabat morbos & mortes: infecti plurimi civium; juvenili fere omnis ætas, mulierum major pars sublata fuit. Hinc secuta est fames, cum nemo in forum res ad victum necessarias auderet inferre, obstante Superiorum mandato, ne contagione pestifera laborioši rustici affecti, eamdem inferrent in suas villas. Cum ergo sævitia pestilentiæ & famis rabies utraque junctis manibus per civitatem illam grassaretur, obviam quemque hæc vel illa interficiens (non enim facile erat alimenta ad sustentandam vitam, in tantis periculis sitam, procurare) quædam mulier, assumptis secum duobus filiis, latrante stomacho & pene deficiente præ fame, glandinis ferali fructu consulere vitæ suæ, opemque illi ferre statuit. In propinquam itaque silvam de civitate egressa abiit: ecce revertentibus illis domum visio quædam admirabilis oculis eorum objecta, eos stupore & admiratione in loco uno defixit. Vidit namque illa mulier cum suis pueris, circa Vistulæ ripam versus ecclesiam Fratrum Minorum de Observantia, quemdam arcum cælestem, fulgore admirabili micantem; in ejusque medio sedentem velut Judicem, aspectu & majestate

pestilentia & fames sævit

majeſtate terribilem, cui plurimæ Angelorum cohortes hinc inde aſtarent, ad omne præſtandum obſequium expeditæ. Cumque ſic omnes ſimul, ſine terrore ullo, intuerentur viſui ſuo oblatam majeſtatem; viderunt in aere quemdam Fratrem Minorum, flexo poplite & manibus extenſis orantem judicem: vox ſiquidem nulla audiebatur, labia tantummodo moveri & aperiri cernebantur. A viſione hac magnifica terribile illud ſpectaculum oculos ipſorum evocavit: comparuere namque majoris horroris veſtigia: draco teterrimus ingenti magnitudinis, beſtia immanis & nimium formidabilis, ex alia parte Viſtulæ fluvii ad villam Praga dictam apparuit, torvoſo ſuo ſitu videbatur velle cingere civitatem, ore ſuo flammam igniferam verſus civitatem rapido ſpiritu evomebat. Res viſu fuerat terribilis, & horrenda ſtupore & horrore pariter & admiratione: adhæc viſa, defixa mulier tremebunda cum pueris, immobilis ſtabat.

Apparitio horrenda appa-rentium.

152 Interim ſupervenit vir quidam, ſenectute gravis, artis ſutoriæ cultor, qui etiam eamdem ob cauſam verſus ſilvam iter faciebat, ut glandini famem ſe prementem arceret. Hunc ut primum vidit mulier, verbis eum retinuit, ſiſtereque pauliſper rogavit, inquiens, Eja amice ſiſte gradum, & nobiſcum mirari incipe, quæ Deus noſter peccatoribus revelare dignatus eſt. Leva oculos, intuere cælum, conſidera opera Dei admiranda. Fige intuitum ſuper Viſtulam, quæ ſupra agantur ex oppoſito clauſtri Patrum Bernardinorum, Minorum nempe Obſervantium. Videſne hanc grandem viſionem? Reſpondit ille, nil horum penitus ſe videre, nilque novi cernere. Oremus, inquit mulier, ut Dominus dignetur, eadem quæ ego video tibi quoque revelare, & obturus tuos ad ſpectanda hæc mirabilia aperire. Procidentibus illis ſimul in genua omnibus, & Pater noſter &c. ſimpliciter orantibus, aperti ſunt oculi viri illius, & tunc demum ſe perſpicue aſſeruit videre viſionem grandem illam. Sic illis omnibus ſpectantibus; & quaſi in raptu quodam exiſtentibus, Draco ille teterrimus, beſtia fœtida, crepuit medius cum fragore, ſonituque prolato per aera, veluti ſi fulminea machina explooderetur. Inſonuit quoque vox per aeris regiones diffuſa, delapſa a magnifica gloria, Is qui orat Judicem, eſt magnus Dominus coram Deo omnipotente: Varſavia, ſis grata. Poſtea viſio illa tota diſparuit, & ab illo tempore, pace & ſalute a præpotente Deo impetrata, ceſſavit ſævire morbus epidemiæ, infecta morbis corpora ſaniora eſſe coperunt, peſtilentiæ virus ſublatum, rabies extincta, & quaſi poſt vehementem grandinem ſerenitas, ſanitas ſucceſſit. Multa alia facta ſunt prodigia ſtatim poſt deceſſum B. Ladislai, quibus ejus ſuccurſus humanæ infirmitati monſtrabantur. Sed, ut dixi, ſelectiora elegi, prætermiſſis nonnullis; ad recentiora, teſtibus in judicio approbata & acceptata, curſum dirigo, caputque hoc primum claudo.

Mulier cæleſtem auxilium ſibi exorat.

Ejus cæleſtem auxilium ſubla-tata.

CAPUT II.

Miracula x *ab anno* MDCXIII *ad annum* MDCXXIII *patrata.*

Miracula per 10 annos patrata non ſuerunt ſcripta a

193 QUamvis numquam, per octoginta prope annos, ceſſarent fieri miracula ad ſepulcrum B. Ladislai, illaque ſtupenda, ſicut a certis hominibus ſenio confectis intellexi; quod meritis ipſius plurimi ſunt mortui reſuſcitati, plures cæci illuminati, claudi rectificati, infirmi variis doloribus ad priſtinam ſanitatem deducti, morbo comitiali vexati ab eo penitus liberati, paralytici ſanati, peſtes ſedatæ, aliaque innumera incommoda ſublata: tamen quia hæc litteris exarare, poſteritatique & memoriæ ſempiternæ nemo mandare curavit, ideo omnia quaſi ſepulta oblivioni data ſunt. Argumentum veritatis hoc firmum eſt, quod numquam devotio, numquam interruptus eſt recurſus ad ſepulcrum ejus, & populi univerſi continua devotio; ſed continuatæ gratiæ & conſolationes, auxilia ab hoc Beato petentium. Hoc noſtro ſæculo, cum jam accuratior diligentia & cura circa miracula, quæ fiunt, inveſtiganda haberi cœpit, primum illud occurrit, quod accidit Catharinæ, Lufzkowska a prioris mariti cognomine, quia vivis exceſſit, dictæ, nuper matrimonio iterum junctæ, & Golianowska appellatæ. A. VINCEN. MORAUSKI.

194 Hæc moleſtiſſimo juxta ac graviſſimo oculorum dolore affecta, plurimo ſumptu a profeſſoribus artis medicæ quæſivit remedia, oleum tamen & operam perdebat, aſinum tundere viſa; & quo diligentiori ſtudio requirebat, eo vehementiori dolore oppreſſa, proximam excitati cladem ſubire debuit. Sic male affectam viſitavit Confeſſarius ſuus, afflictæ ſolaturus ſpirituale oblaturus. Conquerenti quod ſibi nullam opem poſſent ferre medicinæ, ait, deficientibus humanis, divinum requirendum eſſe auxilium. Sciſcitanti qua arte id aſſequi poſſet, reſpondit, B. Ladislai eam opus habere patrocinio: votum emitteret ad ejus ſepulcrum ſeipſam ſiſtendi, ſi per eum optatis licebit gaudere. Conſentit mulier, & toto devotionis affectu Divino ſe recommendavit. Et ecce ſentit ſanguineum callum, quo oculi obducti erant; & paulo poſt viſum & acumen ſalubre oculorum redire. Gaviſa vehementer, egit Deo gratias & Divo Ladislao: votumq; emiſſum mandat ſine mora fideli executioni anno Domini MDCVIII.

Samuel ut anno 1608

mulier curatur.

195 Illud quoque admiratione non caruit, quod eadem Matrona referente ad poſteritatem tranſmiſſum eſt, Sereniſſimum Principem Joannem Albertum, filium Sigiſmundi Tertii Regis, ad Varmienſis primum, poſtea erectum ad Cracovienſis Epiſcopatus apicem (cujus alendæ infantiæ uberum miniſterio obſequebatur, nutrix ejuſdem exiſtens, prædicta Matrona) dolore nimio præcordiorum fuiſſe correptum, illudque malum in corpuſculo Principis tenello adeo ſuas fixiſſe radices, ut ad illas eradicandas & penitus tollendas nullius conſilium ſufficeret. Sola nutrix, humana claudicante ope deſpicatui habita, cæleſtem requiſivit. B. Ladislaum ad opem infanti ferendam, humili prece invitat: puerum voto facto offert. Quo emiſſo, furentis ſævitia doloris domita ſedatur, pellitur vitæ inimica rabies doloris; eodemque die amiſſa ſanitatis dulcedo, lætante tota regia inventa eſt anno Domini MDCXII.

anno 1611 Princeps Palatina Regis filius,

196. Poteſt etiam & hoc inter miranda numerari, quod de honeſta matrona cive Varſavienſi, femina annoſa, Hedwige Herlerówa, ſcripturæ concreditum eſt. Trium hæc menſium intervallo, ſuperante vires corporis infirmitate detenta, lecto decubuit; & quoniam rerum omnium pollebat copia, medicorum operam, in depellenda ſua ægritudine, liberali ſectabatur pecunia. Nec ipſi deerant, ſuiſque innixi præceptis, furentibus infirmitatum procellis, opponebant hæc & illa fortiſſima (ut ipſi teſtabantur) propugnacula. Parieti loquebatur. Rabies morbi medicorum irridebat arma, & conſilia pro vili palea ducebat. Accidit illuc quemdam e familia Minorum Obſervantium, viſitandi eam gratia, divertiſſe: a quo poſt pia colloquia interrogata; velit ne (manu mortalium ab auxilio ferendo reſiliente) cæleſti adjumento ſublevari: ingemuit illa, & ait libenter ſe velle tam ſalutari ope adjuvari quod & popoſcit. Tum ille ſubintulit: Beatum Ladiſlaum, inſigni pietate virum & ſanctimonia vitæ admirandum multis in ſimili caſu fidele exhibuiſſe auxilium; illi etiam non

Hedwigis Herlerówæ deſperata ſalus,

defutu-

A. VINCEN. MORAUSKI.

defuturum eumdem, ſi ejus ſepulcrum ſe viſitaturam polliceretur. Ignotum ſibi ejus ſepulcrum reſpondit mulier, neque ſibi exploratum, quo in loco Beatus ille vir requieſceret conditus. Edocta ab eodem Patre ſarcophagum ipſius, in templo Patrum Bernardinorum, in loco ſatis conſpicuo, videri; Libenter, inquit, adibo, & id me facturam juro, & voto obſtringo. Mirum! Vires recuperavit, & ſanitatem breviſſimo tempore obtinuit, & ſic de integro præter ſpem & opinionem convaluit. Sepulcrum Bati adiit, & beneficium ſibi exhibitum clara confeſſione coram Fratribus & populis celebravit; Deum in Sancto viro laudavit, & grates mente grata perſolvit. Hæc contigerunt anno Domini MDCXII, in præſentia non ſolum domeſticorum, ſed & plurium externorum.

Barbara Delpacina a peſte moribunda.

197 In eodem ordine ponemus caſum ejuſdem Heduigis Herlorowa filiæ Barbaræ, poſtea matrimoniali ſacramento junctæ Joanni De pace, civi Varſavienſi. Hæc graſſante peſte intra mœnia civitatis Varſavienſis, ne peſtiferæ contagionis veneno ſuccumberet, loco cedere maluit, cum hac filia ſua aliiſque domeſticis. In villam itaque proximam Raſin dictam ſeſe contulit, tamdiu in eo loco manſura, quouſque ad præfixam perveniens metam diffuſa peſtilentiæ rabies, tumentes confringeret fluctus. Eo etiam loco filia ejus, præfata Barbara Delpacina, pariter cum matre commigraverat, ejuſdem periculi metu de civitate Varſavienſi amota. Manentibus illis aliquo temporis ſpatio in ea villa, morbus vehemens filiam invaſit, malitiæ ſuæ & potentiæ virus in eam infudit, & ita ſua vi corporis membra oppreſſit, ut debilitatis languore confecta, lecto affixa, continuo maneret immota. Indies morbus creſcere, corpus debilitari, vita periclitari, ſalus confringi, & omnia membra a ſolitis ceſſare obſequis: ſenſus ipſi fraudati ſine viribus, lingua etiam orbata innato miniſterio loquelam amiſerat; manus tremulæ, pedes ad capiendos greſſus inhabiles, timor, tædium vehemens, cibi faſtidium, mortis imminens periculum. Munitur ſacramentis, & extremæ Unctionis oleo ſancto inungitur. Augetur malum, & diſcrimen vitæ illius in omnium verſatur oculis, omnium ore proxima vitæ periodus proclamatur. Solicita mater de filia ad Deum lacrymabunda confugit, in cujus manu vita & mors, flatus quoque Principum & cor Regum tenetur. Sacerdotem Vicarium illius templi mater adit, & ſuppliciter agit cum eo, ut flexis ante altare genibus, offerat filiam ſuam Deo & B. Ladislao; votoque emiſſo ſpondeat eam, ubi primum vires corporis recuperaverit, ſepulcrum Beati viri adituram, veneraturam, & condignum munus ſanctitati illius oblaturam. Factum eſt prout petierat: ſacroſanctum etiam Miſſæ officium ad eam intentionem habitum eſt, & votum juxta mentem emiſſum. Ideoque amotæ ſunt a corpore ægrotantis ſagittæ letales, ſublata amaritudo tædioſæ infirmitatis, & reddita ſanitatis ſuavitas deſperata. Convaluit tandem, & peſte ceſſante Varſaviam reverſa, quæ verbo promiſerat, exhibito opere teſtata eſt.

Stephanus Wolinski epilepticus.

198 Non minori admiratione dignum quod ſequitur. Nobilis virgo Sophia Wolinska, provectæ ætatis, ſtudio devotionis & diligenti in abſolvendis precibus opera ſatis laudabilis femina, quadam vice ad fratrem ſuum uterinum, Albertum Wolinski, in villæ Klæbow hereditaria poſſeſſione habitantem venit, ipſi pro more conſanguinitatis congratulatura. Et ecce in domo fratris invenit aurum obſcuratum, lumen in tenebras verſum, gaudium in mœrorem: guſtat pro uvis labruſcas, pro odoriferis roſis legit pungentes ſpinas; invenit filium fratris ſui, nomine Stephanum, morbo epileptico jam ab annis decem-

ita obnoxium, ut ea præſente ſeptem vicibus horrido ipſius mali furore corriperetur. Parentibus ad tantam ſuſceptæ prolis calamitatem vehementer dolentibus, nec remedium invenientibus, etiam ipſa virgo tali ſpectaculo, ſicut acuto ſpiculo doloris, intrinſecus tacta & in lacrymas ſoluta, ad templum properavit; manibus expanſis ante altare Domini in terram proſtrata in faciem, ſimul cor cum lacrymis & precibus ignitis coram Domino effundens, deprecatur velit nepoti ſuo miſereri, & ab illa infelici calamitate liberum & immunem conſervare. Beatum etiam Ladislaum devote invocat, viram nepotis horrendo ſubjectam morbo commendat, obnixeque precibus inſtat, ut ab illa calamitatis miſeria ejuſdem viri beati patrocinio ereptus, feliciorem experiatur vitæ conditionem: potitum optatis pollicetur ſepulcro ejus admovendum, & omne gratitudinis officium erga B. Ladiſlaum pro eo exhibendum. Reverſa in fratris domum, reperit eumdem nepotem cum eodem morbo luctantem; qui veluti eidem valedicens, & ex illius corporis poſſeſſione alio migraturus, adhuc corripuerat ipſum una illa vice; & quaſi vi abactus viribuſque deſtitutus, inde avolavit, nec amplius redeundi facultatem habere potuit. Sanus factus eſt ab illo tempore juvenis: & votum emiſſum devotiſſime ſolutum.

eiuſdem pertinet ſebriade & ſebre laborat.

199 Pariter inter miranda venit, quod de eodem Alberto Wolinski memoriæ mandatum eſt. Hunc morbus iſchiadis, quo ad ſenſum ſatis acerbus, & quo ad ſalutis diſcrimen ſatis periculoſus, invaſerat; & multo tempore gravi moleſtia mali illius ita diverſatus gemebat, ut contracta febri inde continua vehementique nec minus periculoſa, de vita periclitaretur. Viſum eſt domeſticis, nulla interpoſita mora, prædictæ virgini Sophiæ fratris periculum denuntiare, ſimulque ab ea petere, ut quemadmodum nepotem, ſimili ratione & fratrem, B. Ladislao voto & precibus redderet commendatum. Mota illa periculo fratris, toto cordis affectu ad ſepulcrum B. Ladislai vota concipit, & pro ſalute fratris fidelem Dei ſervum vehementer precatur. Neque fruſtrata eſt ſpe. Poſt aliquot dies venit nuntius, aſſerens, ab utroque morbo fratrem ipſius liberum & immunem convaluiſſe, & jam receptis viribus ſanitatem recuperaſſe. Lxta proſperitate nuntii, admonet fratrem per litteras, quam primum ab ore ſuo profuſæ promiſſioni ſatisfaciat, & voto emiſſo compulſus, ad ſepulcrum liberaliſſimi Patroni veniat, gratam mentem & accepti beneficii memorem ſe exhibeat: quod & factum eſt fideliter, eodem promiſſa exequente.

& ancilla febricitans.

200 Non prætermittendum & illud, quod ab eadem virgine Sophia Wolinska relatum accepimus. Erat illi a domeſticis obſequiis ancilla, Heduigis nuncupata, quam febris quartana, ſuis innixa viribus, per aliquot menſes detentam moleſta vexavit anxietate. Felix illa virgo ad B. Ladislaum recurrere ſolita, ſemperque benevolum experta adjumentum, eadem via ancillæ ſuccurrere ſtatuit, idem requirit ſubſidium & obtinuit; B. Ladiſlaum invocat, & exauditur, Fugit febris, nec amplius reverſa eſt; ſanitas redit, & ancilla liberata feliciorem ſortem vitæ deguſtare cœpit.

item ex eiuſdem parentum laborare deſperata.

201 Inter miranda quoque & illud prodigium commemorandum eſt, ex eo maximum, quod eadem Sophia Wolinska cauſam præbente, editum eſt (ut pie creditur) eodem B. Ladislao auctore & Patrono. Eſt congregatio Varſaviæ quædam ſeminarum illarum, quibus devotionis occupatio ſectandæ pietatis commune exhibet conſortium, Fundamenta illius congregationis jecerat Sereniſſima Anna Regina, Stephani Batthorei Regis conſors. Vivunt ſub obedientia

A dienda unius, quam officium regiminis ſupra reliquas datum evexerit. De earum numero fuit quædam ſenilis ætatis virgo, Catharina Ribinska. Hæc cum carnes comederet, caſu fortuito parum provide os intra carnem latitans deglutivit, quod in ipſo gutture in tranſverſum fortiter hæſit; nec loco, ſumma ope adnitente in id femina, ullo modo dimoveri potuit. Hinc præſentes aliæ terrore fuerunt nimio perculſæ: nam motu capitis inſolito, oris hiatu, motu labiorum gravi, gutture tuſſitante, & quaſi præcluſo reſpirio, miſera periculum ſuum indicare nititur: item oculi ſanguineo obducuntur cruore, facies induitur rubore, omnes artus replentur horrore. Deficere jam cœperat & penitus animam agere, luctari cum morte, & per integram horam vehementi diſcrimine ſalutis opprimi. Omnes quæ aderant, actum eſſe de illa putabant, & res ipſa brevi morituram indicabat. Reliquæ Sorores, humano deſtitutæ auxilio, ad orationem confugiunt: Sophia Wolinska ad agnitum aliquoties ſeſe recepit præſidium; B. Ladislao arduum illum caſum commendavit, periculum imminens vitæ Sororis ſupplex obtulit, & votum ſiſtendi eam ad ſepulcrum B. Ladislai emiſit. Quo facto, ſubito uno impetu, os cruore obductum de gutture ejecit, ac ſic periculum evaſit. Omnes
B una voce exclamarunt: Magnus Dominus & laudabilis valde, & mirabilis in Sancti ſuis.

gravi pedis dolore affligitur.

201 Nec minus mirum, quod honeſto viro Joſepho, ſuæ Regiæ Majeſtatis olitori evenit, pedibus ægro. Senſerat ille cruciatus vehementiſſimos in pede, quorum ea vis erat, ut ſibi videretur, præ doloris magnitudine, crus ipſum in duas dividi partes. Ingenti clamore & ejulatu frequenti anguſtias illas ſuas teſtabatur: neque adhibita medicamenta mitigandi gratiam præſtabant. Quare uxorem monuit, ut adiret vicinas devotas feminas; & Illarum ſodalitio juncta, commendaret ingentes corporis ſui moleſtias Domino Deo: confidere ſe illarum orationibus ſublevamen aliquod conſecuturum. Paruit illa monitis mariti, & ſedulo illud negotium pertractavit. Nec feſellit ſpes infirmum; obviatum eſt dolori, & infirmitati mandatum, ut vim tormentorum & ſtimulos doloris ab homine illo removeret. Cæleſtis illud beneficium præſtitum eſt, ab incola cæleſti Beato Ladislao, apud Deum omnipotentem patrocinio fideli obtentum. Una quippe ex illis devotis feminis, aliis fidem ſuam orationibus adjuvantibus, prædictum infirmum, ubi primum ad ſepulcrum beati viri ſiſtendum voto promiſit, extemplo ſanum effecit.

mortuus ad vitam revocatur.

C 203 Plus admirationis in reſurrectione cujuſdam pueri fuit. Nam anno Domini MDCXXIII Nobilis quidam, non longo locorum intervallo a civitate Varſavienſi ſejunctus, ad conventum Fratrum Minorum de Obſervantia venerat; qui ſuperiorem loci ad ſe accerſitum benigne compellans, adduxiſſe ſe ait hoſtiam Deo vivam, & ſacrificium Divino cultui mancipandum, atque per manus illius Deo offerendum; non de adipe pingui boum aut arietum, neque de ſanguine animalium holocauſtum Deo omnipotenti ſe exhibere, ſed ex ſe natum filium. Inde vehementer inſtare, ut reciperet eum in ſodalitium ſuum, familiæ D. Franciſci eum ſe voviſſe; nolleque ut domum ſecum umquam reverteretur, ſed potius ſub vexillo D. Franciſci, in Ordine ſuo de Obſervantia, militiæ ſpiritualis ſubeat onus: juſtam æquitatis rationem id a ſe exigere, ut Ordini illi manciperur, cujus beneficio vita frueretur. Subjecit clarius, filium quem adduxerat, jam fuiſſe morte abreptum, & communi fato obiiſſe: eumdem B. Ladislao oblatum, & religioni ſacræ huic conſecratum, reviviſſe, ad vitamque (ut cernitur) rediiſſe. Quare cordi ſibi eſſe votum emiſſum executioni mandare, & filium Ordini ſancto conſecrare. Siſto, offero, reddo: tollite, inquit, debitum veſtrum, & ſacrificium hoc Deo & B. Ladislao dicatum a me recipite. Lætus tam admirabile factum audivit Superior loci. Verum quoniam puer annorum ſolummodo duodecim erat, quæ ætas Ordinem ingredienti minime ſufficere poteſt, Canonum Eccleſiaſticorum mandato prohibente, repulſam pro tempore illo paſſus eſt pater cum filio, dimiſſuſque congrua ſatisfactione recepta [reddidit] gratias Deo conſolatori ſummo, & ſimul B. Ladislao, ad ſarcophagum ipſius ut mediatori optimo & interceſſori efficaciſſimo, qui mortuis vitam obtinere ſuis precibus & meritis apud Deum acceptiſſimis potuit.

A. VINCEN. MORAUSKI.

CAPUT III.

Alia decem miracula circa annum MDCXXV *& ſequentem facta.*

204 INterdum & corpora Sanctorum ſepulcris inclusa, imo & ſepulcra ipſa admiranda quoque ſanctitatis eorum exhibent argumenta, quod & de noſtro B. Ladislao factum fuiſſe legitur. Illuſtris & magnifica Domina Margarita Zalivvska, Caſtellani Varſavienſis conſors, interpoſito juramento & conſcientiæ adhibito teſtimonio, clare narrabat, ſuis ſe ſpectaſſe oculis, orantibus pariter ſecum monialibus aliquot Ordinis tertii S. Franciſci ad ſepulcrum Beati Ladislai, tumulum B. Ladislai, grandi lapide tectum in medio chori (nam hoc immediatis diebus ante ſublevationem corporis ipſius acciderat) moveri, ſurſumque a terra elevari, & quodammodo virum beatum de ſepulcro tenebroſo, in quo conditus a principio quieſcebat multo tempore, in lucem prodire velle, & egreſſum accelerare. Mirum hoc viſum eſt aſpicientibus & videntibus illis devotis feminis, ſed & [dixerunt] devotionis ingentem flammam inde ortam ſuis præcordiis accenſam æſtuaſſe, vehementique ſtupore detentas ſe miraculo tam ſtupendo oculorum aciem accommodaſſe.

E

Tumulus B. Ladislai elevari viſus.

205 Nec ſilentio involvenda eſt gratia, Generoſo Domino Petro Kruſzevvski exhibita, eodem B. Patrem Ladislao opitulante. Æger erat: & quidem proxima periculo infirmitas, vitæ ipſius inſidiari viſa. Cor ipſum, vitæ radix & fundamentum, objectum diſcrimini, non contemnendum terrorem afferebat. Tremor quidam, quaſi ex repentino timore conceptus, aſſidua palpitatione cor exagitabat, motuque inſolito vim naturæ inferebat. Non deerat muniendæ a periculo vitæ prædictus Dominus Petrus, variiſque remediis uſus eſt, ſed parum proſperis & prorſus inanibus. Inductus quorumdam conſilio B. Ladislai ſepulcrum adeundum ſtatuit, & effectu ipſo adiit: ſtatimque a periculo ſalvus & immunis remanſit.

palpitatio cordis curatur.

F

206 Majus referam, quod non ita pridem in civitate Varſavienſi accidit, certaque fide compertum eſt. Suburbium Varſavienſe, quo in loco conventus Fratrum Minorum de Obſervantia ſitus conſpicitur, incendio gravi correptum, flammam multis in locis vorantem contiguas domos concepit. Clamor inde ortus in tota civitate, campanis tubiſque dantibus ſignum, quo dormientes e ſomno ſuſcitati celeriter conſurgerent, vigilantes ad extinguendum flammam accurrerent, ceteri ſuis ædificiis caverent & proſpicerent. Tumultus inde magnus, concurſus hominum innumerabilis, ſtrepitus, vociferatio, luctus, timor, horridus incendii furor ubique reſonat. Flamma creſcente tecta ruunt, fumus & ardentes ſcintillæ aerem occupant. Alii hominum fugiunt, nonnulli ſupellectilem efferunt, ceteri natos exportant, mulieres plorant, flent pueri, lamentantur illi qui domos ſuas incendio con-

Incendium prope reverendum exortum.

ſumptas

VINC. MOLADISKI.

sumptas comburi conspiciunt. In hoc tumultu quidam vir, canitie capitis venerabilis, nomine Jacobus, tunc infirmitate langueſcens ingenti, ad clamorem multorum territus, extra limen domus eductus; ubi oculos ad furentes incendii flammas convertit, & eas eccleſiæ Minorum & conventui appropinquare animadvertit; vehementer & contriſtari & timere ſimul cœpit, ne graſſante incendii furore correpta eccleſia, una cum conventu, ſubiret ultimum periculum. Igitur Deum & Patronos in auxilium cœpit invocare. Oranti, digna admiratione revelata eſt viſio. Conſpexit namque ſupra conventum, in ipſa aeris regione, B. Ladislaum expanſis manibus orationis inſtantem, & conventum ab incendii coruſcante impetu protegentem. Et quod auget miraculum, conſpexit ita flammis obviantem, ut fumo & flammis creſcentibus & eum contegentibus, videndi amplius ipſum privaretur poteſtate. Horrendum illud incendium ſolo æquaverat plures quam quinquaginta domos, quæ ſitu proximæ conventui & ejus eccleſiæ erant: at B. Ladislao monaſterium ſuum protegente, haud poterant nocuiſſe igniferæ horribilis incendii ſagittæ.

a B. Ladislao apparente arceſſus.

207 Admirationem quoque meretur & hoc, quod ſequitur prodigium. Heduigis, mulier de Nieporaeth villa, conditione ſerva, paralyſi correpta concidit. Tres præterierant dies, morbus tamen tantum abeſt ut recedet, ut magis magiſque vitæ extinguendæ inhiare agnoſceretur. Privaverat manum unam & pedem unum calore & motu naturali, linguam ſpoliaverat loquela, & ſic miſeram omni auxilio deſtitutam abjecerat, ut omnium judicio catalogo moribundorum adſcribenda cenſeretur. Domina ipſius, de B. Ladislai conſiſa patrocinio, eam ad ſepulcrum ipſius ſiſtenda vovit: & ecce brevi, ejecta in exilium infirmitate, ſana ab ergaſtulo in quo decumbebat ſurgit, nullo valetudinis defectu amplius comparente.

curatur paralyſis.

28 Ex parte quoque ſimile fuit, quod infero. Illuſtris ac magnificus Dominus Stanislaus Zalivvski, Capitaneus Varſavienſis, ſæpenumero morbo iſchiadis corripiebatur; fuitque illi moleſta illa corporis pœna eo gravior, quod depellendo malo admota multorum conſilio remedia nihil adferrent commodi & auxilii. Conquerebatur ſæpe coram multis de illo ſuo ſalutis moleſto ſatis impedimento. Inter alios Confeſſor ipſius erat Pater Ambroſius, dictus Smætek, ſenex valde, ejuſdem Ordinis Minorum de Obſervantia; qui ad illam Domini Capitanei querelam reſpondit, humanis parum proficientibus, auxilia cœleſtia eſſe requirenda, & B. Ladislai honorificam facit mentionem: hortatur, ipſius ſepulcrum viſitet, & orationem Dominicam cum ſalutatione Angelica quinquies repetitam offerat. Placet conſilium; votum emittitur, executione terminatur, morbus depellitur, & longo tempore a corpore arcetur.

ſibiis.

209 Hoc interpoſito, cogit me iterum ſupradictæ Heduigi ancillæ per eumdem B. Ladislaum exhibitum beneficium, ut denuo de ea aliquot verba proferam. Reſperſam per totum corpus cutem habuit erumpentibus inſtar ulcerum quibuſdam turpibus puſtulis, quæ mirum in modum excruciabant corporis male affecta membra, & ita divexando ipſam perurgebant, ut eam ſomnum capere omnino inhiberent, nec permitterent vel modico tempore quieſcere. Quare memor prioris exhibiti beneficii, dum ad eumdem B. Ladislaum confugit, iterum ſanitatem recepit.

ulcerosæ puſtulæ.

210 Anno Domini MDCXXVI, factum mirabile memoriæ proditum eſt; honeſti viri Andreæ Buba, alias Mathak dicti, civis Varſavienſis filium, nomine Matthæum, vehementiſſimis adverſæ valetudinis traditum cruciatibus, tantos perpeſſum fuiſſe per aliquot hebdomadas doloris ſtimulos, ut viribus deſtitutus omnem ſpeciem amiſiſſe. corporis formam exuiſſe, faciei candorem perdidiſſe, ſola autem oſſa & aridam cutim retinuiſſe videretur. Non vocis ſonus, neque anhelitus fervor, ſed horridus quidam præcordiorum fragor audiebatur. Exanguis, pallidus, & toto corpore arefactus, futura mortis præda, vitæ ſpolium, ſepulcri hoſpes futurus, omnium judicio aſſerebatur. Et vere ſic erat; nulla vitæ ſpes, mors etiam in deſiderio, ut ea adveniente finis dolorum & tormentorum, quibus corpuſculum illud ſubjacebat, terminaretur. Pater, cujus filius infirmabatur, quemdam e Collegio Sacerdotum ſecularium obnixe rogavit, ut poſtridie ad ſepulcrum B. Ladislai, ſacro celebrandæ Miſſæ officio, miſerabilis filii vitam commendaret Deo omnipotenti, & peteret ab eodem miſericordiam. Acquievit peritis Sacerdos, & juxta deſiderium patris, pro ſalute filii, obtulit Deo Patri hoſtiam ſalutarem, B. Ladislai patrocinium invocans, & ab ipſo deſperatæ ſalutis requirens medicinam. Interea pater in procuratione rerum ad victum neceſſariarum verſabatur in foro: & ecce puer, omni ex parte jam debilitatus, & nullo corporis auxilio antea adjutus, ſeipſum in lecto erigit, ſedet, & paulo poſt ſurgit; gaudet, & quaſi nihil adverſi perpeſſus, popoſcit ab alio puero cultrum & lignum, quo in partes diſcindendo delectabatur pauliſper, pueriles cum ſocio ſermones miſcendo. Supervenit interim pater, & quem morti proximum reliquerat ante breve tempus, vitæ & ſanitati reſtitutum miratur: ſtupet, & præ lætitia lacrymas effundit; puerum amplexibus ſtringit, Deum laudat, B. Ladislaum celebrat, votum explet, & gratum gerit animum.

mortuus ad mortem vergere creditus.

paralyſis.

211 Notabile eſt, quod de Anaſtaſia quadam vidua, incola Varſavienſi, fertur: paralyſi eam nempe correptam, quinque hebdomadarum intervallo durum illud flagellum toleraſſe; ſpeque recuperandi ſanitatem deſtitutam, a Patre quodam Ordinis Minorum de Obſervantia, cui ſecreta & arcana conſcientiæ ſuæ concredebat, admonitam fuiſſe, conferret curam & omne ſtudium ad impetrandum B. Ladislai patrocinium: votoque ſponderet ſepulcrum ejuſdem adeundum, & ſeipſam eo loci ſiſtendam. Obedivit ſalubri admonitioni, & confeſtim a corpore ipſius remota ſunt adverſæ valetudinis flagella. Supervixit poſtea biennio integro, omni affectu & gratitudine tantam gratiam ſibi exhibita deprædicans.

212 Cum anno Domini MDCXXV peſtis in civitate Varſavienſi ſæviret, prout mos patriæ jubet, plurimi in villas liberas vel alia loca tutiora, fugiendo vitæ periculum, dilabuntur; tunc etiam & Religioſis perſonis non denegatur facultas vitam ſuam tutari, alioque commigrare. Hinc quidam Pater, nomine Franciſcus, Ordinis Fratrum Minorum de Obſervantia conventus Varſavienſis, metu graſſantis mali pulſus, in villa Kalina dicta dioeceſis Plocenſis commorabatur. Solent autem noſtri Patres, qui in peſtifera tempeſtate per pagos dilapſi extra clauſtrum degunt, cum licentia Superiorum, ſaluti animarum deſervire ſecundum gratiam ſibi datam, nec otio indulgere: quod in eadem villa feciſſe Patrem prædictum accepimus. Accerſitus hic Pater a quodam incola, ad ægrotum ſacramento Pœnitentiæ expiandum & ſalutari cibo Euchariſtiæ reficiendum, domum ingreſſus, feliciter obſecutus eſt infirmo. Et ecce filium Patris familias, Paulum nomine, decem annorum, præſente illo Sacerdote, morbus comitialis

tized by Google

A tialis invaſit, & horrendum in modum terræ alliſit, & vehementer afflixit. Compatienti Patri, & quamdiu quamque frequenter illius adverſitatis perferret tormenta ſciſcitanti, reſponderunt domeſtici; ab annis tribus, bis terve per menſem, illam morbi rabiem pati miſerum conſueviſſe. Subjecit Pater ille: Habete fidem firmam in Domino, & ſpem veſtram ponite in meritis B. Ladislai; cui voto facto, hunc afflictum puerum offeratis. Hectamus, inquit, genua, & beati viri implorемus auxilium. Omnes conſilium amplexati ſunt, & quidem felici ſucceſſu. Nam poſt aliquot menſes, cum jam quieviſſet furor epidemicus, parentes pueri, Varſaviam ad ſepulcrum B. Ladislai venientes, narrabant; ab illo tempore quo votum emiſerant, nullum epilepſiæ veſtigium in filio ſuo apparuiſſe unquam.

Comitialis morbus,

213 Pari periculo uxor cujuſdam aurigæ Sereniſſimæ Reginæ, ingenti partus difficultate & magnitudine mali affecta, jam uno pede in cymba Acherontis ſteterat, gravique valetudine correpta, mortis in corpore præferebat imaginem; nec ſpes a lecto conſurgendi aderat, omnibus eam ad ſepulcri antra deſtinantibus. Viſum eſt tamen nonnullis, B. Ladislao voto interpoſito offerendam. Itum pedibus in ſententiam; aura proſperitatis adfuit: revocata a porta ſepulcri, cœtui ſalubriter viventium adſcripta eſt.

Parturiens liberatur a meritis patris.

CAPUT IV.

Alia divum miracula eodem tempore patrata.

214 TAmquam rem miram ſcituque dignam ſcriptis mandatam reperi; Generoſum Dominum Nicolaum Cierniakovvski, diœceſis Plocenſis, adeo vehementem capitis dolorem ſenſiſſe, ut omnino e ſomno capiendo violenter abſtraheretur, & continua divexatione doloris opprimeretur. Inde ſecutum aliud malum, quod alterum oculum penitus viſu privaret, alterius autem videndi aciem magna ex parte debilitaſſet. Erat morbi rabies moleſtiſſima, & præterea inops conſilii humani; quare deſperationis abreptus impetu, terribiles eructabat clamores, & identidem in horribiles prorumpebat vociferationes. Traxerat oblata occaſio quemdam ex Ordine Fratrum Minorum Obſervantium Sacerdotem in domum ipſius: qui certior factus de calamitate ejus, illum adiit; quæſivitque ex ipſo, an aliquando de B. Ladislao, qui Varſaviæ quieſcit, famam aliquam ſuis acceptiſſet auribus. Reſpondit perlatum ad ſe fuiſſe quodam tempore de ipſius ſanctitate nuntium, teneriqne mentem ſuam deſiderio votum ad eum emittendi, & opem ejus implorandi: doceret Pater modum, quo promiſſa illa & vota ſint celebranda & emittenda. Præeunte Patre ſecutus eſt ille, docentique præbetur aſſenſus. Pollicitationem voto factam notabilis doloris remiſſio ſecuta, & paulo poſt ſanitas perfecta recuperata eſt. Promiſſis veritatem præſtitit; & quod ſe facturum pollicitus erat, poſt acceptum beneficium executus eſt.

Curatur doloris capitis cum amiſſione alterius oculi,

Invaletudo ejus inveterata diſſimulatur

215 Oſtenti quoque loco habitum eſt, quod de Magnifico Domino Martino Volinski relatum accepimus. Occupaverat corporis ipſius membra ea vis morbi, cujus malitiam medicorum ſcientia cognoſcendo aſſequi non poterat: ardentem in modum ſæviebat, & omni medicorum arte ſuperior erat; vincebat adhibita remedia, & quo diligentiori ſtudio expellendus & abigendus ſumebatur, eo duriores cruciatus afferebat. Mirari plurimi, & ſtupere omnes, naturam mali nullo pacto concipere ſe poſſe. Phthiſim nonnulli rati, plerique veneficia dixere, pars morbum incognitum appellavere. Caſu quodam venerat in domum ipſius unus de Patribus Ordinis Minorum Obſervantium ex conventu Varſavienſi: quam miſerabili Dominus opprimeretur calamitate, & in quam infelici vitæ ſtatu vitam amariorem duceret morte, cum referrent domeſtici, condoluit ille affectu Chriſtiano; & ubi facultas eidem Patri videndi infirmum oblata fuit, ſalutatione altro citroque data, monuit, ut B. Ladislao per humilem ſupplicationem ſeipſum offerret, & ab eo ferventi oratione auxilium peteret: futurum eſſe, ut is qui plurimis ſimilia exhibuit beneficia, eamdem ipſi præſtaret deſideranti gratiam. Promiſit ille ſe ejus viſitaturum ſepulcrum, & ad id exolvendum voto ſe adſtrinxit. Exinde morbus vires amittere, robur perdere, & virus omne amoveri cœpit. Ipſe vero Dominus intra paucos dies, qui jam exhauſtus & viribus deſtitutus ſepulcrum proſpiciebat, ſanus factus, & corpore ad amiſſum redeunte ſtatum ab omni periculo liberatus, inter feliciter viventes poſitus eſt.

A. VINCEN. MORAUSKI.

216 Miranda quoque res ætate noſtra contigit. Famatus vir, Sebaſtianus Branski, Regius auriga, utriuſque pedis greſſum, morbo impediente, prorſus amiſerat. Si quopiam neceſſitas eundi, ipſum domo egredi compulliſſet; non aliter viam carpere, & de loco in locum alium tranſire poterat, niſi ſuppoſitis fulcris ſubalaribus, pedibus præ dolore terram contingere non valentibus. Dolores interdum acutiſſimis exagitabant hominem ſtimulis, & in eas angustias redactum torquebant, ut cruta in partes diſcindi & comminui viderentur. Non deerat ſibi miſer ille, nec ſumptui parcere volebat; chirurgorum & medicorum operam expoſcebat: at illi, artis ſuæ præceptis inhærendo, vana proferebant medicamenta, quæ tamen efficacem non poterant exhibere opem. Ea tempeſtate Sereniſſimi Regis ad Montem-Clarum, miraculoſa imagine Beatæ Virginis Mariæ inſignem, parabatur profectio. Juſſi omnes, qui itineri expediendo miniſteria Regiæ Majeſtati exhibere tenebantur, ad viam arripiendam præſto eſſe. Pertinebat & ad illum, quem morbus occupaverat, prolatum imperium. Anxius ille, quidnam potiſſimum ageret, ignorabat. In varias igitur animi cogitationes abeunti, venit in memoriam, ut ſeſe ad ſepulcrum B. Ladislai ſiſteret, ab eoque miſericordiam & patrocinium peteret. Vocat ad ſe domeſticos, mentem ſuam aperit, & ſe ad ſepulcrum fulcris ſubnixum prædictis deduci jubet. Non ſine difficultate ac moleſtia ad locum perductus, vota concepta implet, ſacrum Miſſæ officium celebrari procurat, orationi inſtat: & ecce morbum debilitari paulatim ſentit, pedes confirmari, redire vires, doloris moleſtias frangi, & tandem ad greſſus faciendos plantas adaptari. Elevat ſe in pedes, & forti greſſu conſiſtit: ſentit etiam clare ſe beneficio ſanitatis affectum poſſe ſine fulcris progredi: tentat factum, & experitur perfectam ſanitatem oblatam. Lætus exclamat, gratias agit, Deum in B. Ladislao prædicat; fulcra lignea, quibus antea uſus e domo prodierat, in manus ſumpta donum gaviſus deferet, haud amplius ſequentibus annis illa ægritudine afflictus.

Impotentia, ſpe liendi

217 Quam multa alia ſint per B. Ladislaum exhibita miracula, teſtis eſt nobilis ac generoſus Dominus Samuel Drohojovvski, venator terræ Nurenſis; qui propria manus ſubſcriptione perhibuit veritati teſtimonium, & manifeſta declaratione teſtatus eſt, ſibi & conſorti ſuæ, imo univerſæ domui, plurima fuiſſe per interceſſionem B. Ladislai collata beneficia. Maxime vero inſigne miraculum, circa filium ſuum exibitum, referebat non ſine lacrymis, cum omni gratiarum actione. Sæpenumero morbo epilepſico filius ſuus exagitabatur valde;

A. VINCEN. MORAUSKI. epilepsia mortali laborat.

comque frequentissime horridam illam plagam tolerasset, quodam tempore, praesente uno Patre Bernardino e Conventu Pragensi, illa terribili rabie correptus, ita vehementi cruciatu exagitatus concidit, ut spiritu intercluso supinus in terra jaceret; nullo labiorum motu, non respirationis anhelitu, nullo etiam cordiali & arteriarum pulsu, vitae monstrabat vestigia. Pro mortuo igitur habitus, ad vitam iterum reversurus minime sperabatur. Tres horae praeterierant, & ille nullo sensu, nullo vitae argumento, nullo indicio, vivendi potiri beneficio agnoscebatur. Pater, qui aderat, praesentes allocutus est: Deo, inquit, negotium commendemus: hunc autem puerum B. Ladislao, sponsione per votum facta, offeramus, si a mortuis resurrexerit ad sepulcrum ipsius sistendum. Audivit eos Dominus & consolatus est. Tamquam e gravi somno solutus puer revixit, ea felicitatis praerogativa praeditus, ut deinceps nullo morbi epileptici opprimeretur tormento, sed ab illo salvus & incolumis factus sanam duxerit vitam.

alterius exemplum.

B

218 Semilitudo rei subnectere alium exemplum, in eadem familia visum, jubet. Ejusdem Domini Joannis Samuelis Drohojovvski filius, Stanislaus nomine, nondum infantiae aetatem transgressus, quem duodecim hebdomadarum vita ad ubera adhuc nutricis pendentem tenebat, Deo permittente in angustias morbi comitialis conjectus, per tres dies continuos angebatur, & quidem ea vis morbi erat, ut duodecim vicibus una die suam tyrannidem in artus infantiles exereret. Necessitas illa in vota compulit parentes. Aggressi itaque intrepida oratione B. Ladislaum, voto emisso filium illi infirmum offerunt, & dicta impient factis: inde sanum filium recepetunt, & in omne vitae tempus immunem ab illo malo possident.

Infantis morbus.

219 Non liberis tantummodo, sed & ipsi soli etiam praefato Domino Joanni Drohojovvski idem B. Ladislaus favoris sui obsequium praestitit. Cesserat prospera sanitas corporis ejus loco suo, a membris suis commigrans; adversa valetudo irruit in eum, & locum occupavit; dominiumque suum ita forti possessione fundare conata est, ut redeunti sanitati nusquam pateret amplius aditus. Accersiti medici cinxere obsidione inclusum hostem: posthaec adhibita sunt bellica instrumenta antidoti salutaris, omniaque artis medicae apposita remedia, ad hostem de alienа domo deturbandum. Fortiter sese munierat morbus, neque globos pillularum, mossia cincta verberantes, quidquam metuebat. Inde desperatio orta, non posse capi adversarium, nec expugnabilem esse, & ideo solvendam obsidionem; frustaque adhibitam operam amovendam. Solus ille qui angustias sentiebat, Dei auxilium petere, & B. Ladislai operam invocare conatus est; cui impigre petitum auxilium exhibitum est. Pulsi hostes, sublatum omne periculum vitae, salus de integro restituta est.

C

Pestis mortalis.

220 Non caret etiam admiratione, quod ab eodem D. Joanne Samuele Drohojovvski audivimus relatum. Anno Domini MDCXXVI saevissima peste per omnes Mazoviae civitates, oppida, & villas grassante, eadem hac praefati D. Samuelis Drohojovvski infectam familiam plurimum terroris ei attulisse. Tres numero ejus cubicularii jam pesti sublati erant, quorum ministeria & solita obsequia intimaque praesentia lateri Domini sui eos adhaerere faciebant; idcirco & periculi participem eumdem facere videbantur. Villa sua, in qua residebat Varsavice dicta, eodem pestifero infecta veneno, viginti hominum jam eo morbo extinctorum intuebatur cadavera: quorum laboribus tamquam subditorum quia Dominus utebatur, census & pecuniam debitam ab eisdem, ignarus periculi, accipiebat. Vehementer territus multorum periculo & morte, votum vovit Domino, una cum sua consorte, seque juramento constrinxit, non facturum irritum verbum suum, sed omne quod promisit impleturum, atque sepulcrum B. Ladislai se visitaturum, si data fuerit potestas tam evidens periculum evadendi. Rogavit Dominum & exaudivit eum, & de omni tribulatione eripuit ipsum, B. Ladislao, cui se, domum suam, suosque subditos voverat, pro eo (ut pie creditur) intercedente. Post emissum votum, pellitur e domo & de villa ipsius crudelis Parca, extinguitur aura pestifera, amovetur periculum, oritur clarissimus Phoebus vitae pater, serena prosperae valetudinis dies revertitur: in posterum nemo fuit abreptus mortis impetu, unica excepta puella, quae minen mortem incurrit, non malitia pestilentiali jam extincta, sed alia diversa (uti a domesticis, qui bene causam noverant, asserebatur) occasione.

D

facilitatus Partus.

221 Eodem modo uxor praefati Domini Samuelis Drohojovvski Barbara, B. Ladislai experta fuit fidele patrocinium. Praegnans erat; & cum tempus pariendi advenisset, compressa ingenti dolore, maximos cruciatus pertulit; nec tamen, praepedita difficultate pariendi, parere poterat. Aderant omnia ad tale negotium praeparata subsidia: omne tamen auxilium, si quod adhibebatur frustra fuit. Anxius maritus & vehementi solicitudine compressus, lugebat, domestici omnes, in summum conjecti moerorem, plangebant; manifesto morti periculo subjectam dominam cernentes, deplorabant. Illa magis magisque ad pariendum niti, sed & eo magis cruciari, & morti appropinquare. Tandem pia recordatione admonita, simul cum matre sua, quae parienti adhaerebat, ad B. Ladislaum per devotam suspirationem & orationem confugit; & ab eo in illa necessitate, & tam evidenti mortis periculo, auxilium exposcit. Nec mora, consequitur sine periculo partus. Expedita satisfecit cum summa animi gratitudine promissis; & ad sepulcrum, venerabunda beatum, votum solvit.

E

ultra insanabile curatio.

222 Magna huic domui salus a Deo facta est Domini Samuelis Drohojovvski, inaestimabilis thesaurus beneficiorum ibi collocatus meritis & patrocinio B. Ladislai; non tantum in aula sua, verum & per totam illam villam diffusa est gratia, & benedictio divina, sicut ex supradictis jam clare patuit. Sed praeter haec adhuc tertius filius, Andreas nomine, percussus quodam insanabili ulcere inpede, molestissimos sensit dolores. Vocati chirurgi omni studio conabantur obviare saevienti malo. Appositа sunt haec & illa cataplasmata, unguenta, malagmata, & id genus medicamenta: auxerunt magis, quam sanarunt ulcus. Varia adjumenta interiora & exteriora applicata cum sibi afferrent levaminis, inanem illorum morbus elusit operam. Inde magis crescere malum, & virus morbi vehementius incensum eo malitiae processit, ut poplitem extra genu ejecerit: ossium etiam fragmenta, illaq; non exigua, centum quinquaginta & amplius simul cum sanie effluxerunt. Inde subibat metus parentes moestos, ne hinc filius eorum pedis usu penitus privaretur claudusq; fieret. Deflentibus casum filii, optabilior videbatur mors, quam vita ipsius tantae subjecta calamitati, eamque in desiderio habuere. Anno integro illud serpebat malum, donec devota mater ad agnitum confugit praesidium: Beatum videlicet solicitans Ladislaum ardenti prece, succurreret filio, ad sepulcrum suum per se sistendo. Breve post tempus virus illud coepit mitius saevire, tandem prorsus extingui & perire; & eo demum totaliter sublato,

F

puer

puer convaluit, parum claudicans. In signum gratitudinis, memores tanti beneficii parentes, argenteo pede, ad sepulcrum B. Ladislai affixo, gratam mentem testati sunt.

223. Priusquam caput istud claudam, exarandum est aliud eximium miraculum, in villa districtus Sochaczevien sis Kulczovice dicta, exhibitum. Erat illa villa, cujus hereditario jure possessionem obtinebat Generosus Dominus Nicolaus Jordanowski, diversorium sive hospitium publicum. Et quoniam e diversis locis diversi homines iter peragentes eo divertere pro more habebant, facile peste, quæ illo tempore passim grassabatur, infectum remansit. Primus erat diversorii rector seu stabularius, quem nos hospitem nuncupamus: hunc correptum peste mors e vivis sustulerat. Pervenit ad aures Domini sui, cui subjacebat, factum subditi. Uxor præfati Domini Jordanowski, prout sunt animi mulierum ad compatiendum flexibiles, diversorium ingressa, ploranti matrifamilias cum liberis condolens, manibus propriis corpus defuncti sindone involvit, & ad sepeliendum apravit inscia periculi. Secuta etiam cadaver ad templum, defuncti infantem in eodem secum deferens curru, insuper cum omnibus qui eam inhabitabant domum familiarissime est conversata.

Periculum pestis præcluditur.

B Tali servitio rite defuncto persoluto, domum reversa, de periculo sit certior. Omnes enim, quos diversorii continebant parietes (erant autem homines septem numero) male affici cœperunt; signa pestilentiæ præferre; & tandem brevi omnes peste, unus post alium, sublati sunt, & ingenti terrore dominam suam affecerunt. Nec dubium quin pestis in eam quoque suum effudisset virus, ni cælesti inhibita imperio resiliisset, fortiter repulsa. Erat in sodalicio Monialium Tertiæ Regulæ S. Francisci filia prædictæ Dominæ Jordanowska, nomine Apollinara: hæc ubi primum nuntio ad se perlato didicit, in summo discrimine parentum vitam versari; ad sepulcrum B. Ladislai sistendos vovit, cum lacrymis devotissime Beatum hunc in adjutorium suis invocans parentibus; & tali remedio illos muniens, quo a contagionis pestifera rabie præservarentur. Atque ideo nulli in tota illa domo virus nocumento fuit, voto intercedente.

CAPUT V.

Miracula alia decem recensita.

C 224 JUngi optime potest præcedenti exemplo, aliud per omnia simile. Anno namque Domini MDCXXVI, quo, grassantis ubique locorum pestis rabie, multa hominum millia mors absorbebat, civis etiam cujusdam Varsaviensis domum morbus epidemicus invadens, eam furentibus scopis, scrutando abditissima quæque loca, adeo exacte mundavit, ut neminem, qui intra parietes morabatur, inter vivos remanere sineret. Domus autem illa, paupertatis inopia oppressa, laboribus manuum victum quærebat; maxime vero lavandis linteaminibus, sudariis, altisque id genus indumentis monialium Tertiæ Regulæ S. Francisci, quæ per ancillas & servitrices earum deferebantur in domum illam mundanda, & lota referebantur per easdem ad Monialium Conventum. Hinc servitrices prædictæ deferentes, factæ periculo pestis obnoxiæ, monialibus quoque ipsis ejusdem discriminis terrorem attulere. Auxit insuper periculi magnitudinem mors, a peste genita, uxoris illius civis, quæ monialium culinæ præerat. Metu tanto perculsæ Sorores, prostratæ in orationem, B. Ladislai patrocinio seipsas dicarunt; eoque remedio confisæ, nulla penitus contagione læsa, immunes & salvæ permanserunt.

Patrocinium remotæ pestis imperatum.

225. Memoratu jucundum est istud, Soror Domitilla Bariczkowna, tertiæ Regulæ S. Francisci monasterii Varsaviensis, gravissimo morbo eoque periculosissimo correpta, febri quartana biennio est vexata & exhausta. Vix spirabat: tandem graviori multo quadam infirmitate affecta concidit, omniq; humana ope destituta est, amissaq; omni aviditate cibi, limites vitæ transgredi, & in regionem mortis profectionem parare videbatur. Ipsi etiam medici nullam de salute ipsius spem faciebant, imo eam post tres horas aut citius spiritum & vitam profusuram affirmabant. Idcireco Sacramentorum munita præsidiis, extremæ etiam Unctionis oleo inuncta, ultimum præstolabatur finem. Sorores, quæ graviter ægrotanti præsentes aderant, miserunt ad Fratres, obnixe precibus agentes, ut ad sepulcrum B. Ladislai pro ea fervens oratio haberetur. Igitur Fratribus in oratione perseverantibus, dulcis somnus infirmam amplexus est. Dormienti sic, apparuisse sibi quemdam visum est & poculum propinasse, dixisseque: Bibe a B. Ladislao cælitus tibi oblatam medicinam; cujus virtute recreata, ad sanitatem pristinam reduceris. His auditis, postquam illud poculum, ut sibi videbatur, suaviter bibisset, & satis gratum ejus gustum sensisset; in singulare antidotum sibi abiisse credidit. Somno soluta, sensit melius se habere, & multo quietius omnes artus corporis sui permanere. Læta referebat somnium salutiferum, & viribus convalescebat. Tandem cum aliæ omnes, tum ipsa quoque re ipsa cognovit, se e mortis foribus ad vitæ limina rediisse; & intra unam hebdomadam, beneficio sanitatis perfectæ potita, convaluit.

Sanatur moribunda post aliquam in somno visionem.

226. His annumeratur Soror alia ejusdem Ordinis, regulæ, & conventus, nomine Petronella Brodowska, cujusdam morbi gravissimi & insanabilis cruciatu exagitata, integro decennio: Plica, lingua nostra vernacula gozdziec, morbus ille vocatur. Malum & virus hoc, non modo circa capillos, sed & in venis, nervis, musculis, carne, & ossibus hærens, vehementer homines cruciat & torquet; ossa interdum non solum loco movet, sed etiam in partes minutas confringit; grassatur pernicioso per omnia membra, cibos grossiores respuit, delicatos potus interdum solos admittit; alias ad pugnam paratus maximorum dolorum gignit materiem, universaque viscera corporis cruciando depopulatur; arcuum quoque penetrat intima, plena doloris ingerens vestigia; in Russiæ potissimum Provinciis omnibus pernicioſa parturit germina. Tali succubuerat virgo illa morbo. In capite illius cernebatur cirrus in se retortus & implicatus, densus ad instar paxilli, qui spissitudine capillorum invicem connexorum colligatus, Koltan nuncupatus a Russis, dependebat a capite ejus, ingentem dolorem parturiens. Igitur Virgo illa, in ipsa die qua examen de B. Ladislai vitæ sanctitate & miraculis institutum erat, accessit ad fenestram unam sui conventus, recta ecclesiam Fratrum Minorum de Observantia, in qua sepulcrum continens venerandum omni devotione corpus ejusdem B. Ladislai habetur, respicientem: & conversis oculis, fluento lacrymarum perfusis, versus templum orationem fervoris ardore succensam, & humilitatis vili pallio induram, ad B. Ladislaum suæ calamitatis nuntium dirigebat, suppliciter petens ab eo, ut illius intercessione, tormenti illius crux a suo removeretur corpore. Finita oratione, accersitam ad se quamdam devotam feminam rogat, ut tollat in manu sua sudariolum, & abstergat illo sepulcrum B. Ladislai, atque contactu illo (ut confidebat) sanctificatum, & virtute divinitus medicativa refertum, sibi restituat. Executa illa preces ejus, reddit-

Item alia peregrinum morbo affligitur.

Digitized by Google

A. VINCEN. MORAUSKI.

strophiolum; quod Virgo devote assumens venerata, caput male affectum illo obvolutum tenuit. Nocte quadam, somno ab oculis recedente, sensit cirrum illum, uti prius conspissatum, a capite avulsum, ad latus suum jacere; & vehementi perfusa lætitia, e lecto surgit; omnemque a se ægritudinem depulsam agnoscit. In memoriam tanti beneficii usa est ejusdem fœminæ opera, ut quæ fasciolam vi sanativa cælitus imbutam ad se retulerat, eadem ad sepulcrum Deo gratias & B. Ladislao agat, & in memoriam dictum cirrum sepulcro ejusdem appendat, grata semper tanti beneficii collati.

sanitati restituitur moribunda.

227. Contigerat anno Domini MDCXXVI eamdem Virginem iterum alia gravissima infirmitate concidisse, & in illud vitæ periculum incidisse, ut omnibus tam physicis, qui cum vitæ statum probe noverant, quam aliis peritis, viam universæ carnis ingressura, & de medio vivorum recessura jam jam videretur. Ideoque extrema Unctione, ut moris est, ad ultimam cum malo dæmone luctam præparata, Sacerdotem a quo sacri olei inunctione armata fuit, in illa angustia modicæ vitæ suæ, prece flagitavit, ut per votum ad B. Ladislaum suum Patronum vitam suam illi offerret. Exequente
B illo promissa negotiumque sibi commendatum, Virgo a mortis limine revocatur ad vitæ & incolumitatis beneficium, per evidens miraculum.

228. Idem contigit Illustri ac Magnifico Domino Adriano Radziminski, Capitaneo Livensi. Hic in puerili adhuc ætate constitutus, cum in collegio Pultoviensi Musarum coleret Parnassum, morbo qui lienteria nuncupatur graviter affectus, & jam profluvio sanguinis correptus, periculum vitæ adibat manifestum. Edocta soror ejus, Monialis in monasterio Varsaviensi, de periculo fratris germani, dicta Mariana Radzyminska; ad B. Ladislaum illico pro salute ipsius votum obtulit. Factumque est ut intra septem dies, repulsa ægritudinis molestia, sanitatis gratiam obtineret.

lienteria correptus

229. Hic quoque annumeranda est quædam virgo devota, Anna Mirkowska, de qua illud memorabile est: nuntio perlato edoctam parentes suos peste infectos obiisse, ea doloris magnitudine oppressam, ut nulla ratione consolationem aliquam admitteret; perpetuoque occupata luctu, spargentibus continuo vultum lacrymis, incessabili fletui indulgens, capitis incurrerat nimium dolorem; oculorum etiam acie imbre lacrymarum obtusa, cæcitatis plagam subiit, nihilque per tres dies penitus videre potuit. Tertia tandem die, quæ celebrandæ festivitati
C S. Bonaventuræ dicata destinataque erat, talem in somnis objectam speculabatur visionem: Dominam ineffabilis pulcritudinis (Reginam cæli nuncupabat illa, Dei Genitricem) admirabili splendore micantem, plurimis Angelorum choris comitatam sibi appropinquasse, & ab ore ipsius vocem dulciter manantem audivisse; Conferret se ad sepulcrum B. Ladislai, peccata confiteretur, & sacra reficeretur Communione; illa via & non alia amissam recuperari posse sanitatem: his dictis eamdem disparuisse. Tam salutaribus monitis talique oraculo instructam obdivisse Virginem, se deduci ad sepulcrum fecisse Beati; Missam ibidem pro se procurasse, & cum illi sacro officio auscultando ad sepulcrum ipsius interesset orationique instaret, tempore elevationis sanctissimi Corporis Christi, dexter oculus visu recuperato salutarem conspexit Hostiam: ubi vero sacra Communione refecta est, alter oculus eodem videndi beneficio potitus, magnoeam affecit gaudio. Grata beneficii accepti, cunctis revelavit præstitam sibi gratiam. Deo, B. Virgini Mariæ, & Beato Ladislao grates persolvendo maximas.

pro dolore & lacrymis cæcitate.

Apparitio B. Virginis Mariæ.

jussa adhibet B. Ladislai simulacrum, quo usque sanitatem recuperet.

230 Illud etiam de eadem Virgine clarum est, septem annorum intervallo, morbum comitialem in ejus corporis membris horridam exercuisse tyrannidem; ipsamq; singulis mensibus, certis diebus multoties grave illud onus tolerare solitam. Veneficia in causa mali illius dicebat fuisse. Voto facto sepulcrum B. Ladislai adeundi, promissis adimplendis operam adhibere festinabat. Hiems erat, festum quoque Purificationis B. M. V. instabat, quo tempore maxima frigora & summa hiemis asperitas dura extendit dominia; flumina etiam latissima glacie concreta equis, hominibus, vehiculis, instar pontis tutum præbent iter; maximis quoque oneribus onustis curribus patet liber per terga fluminum aditus quovis. Prædicta Virgo, voti solvendi causa, emptis duabus bicubitalibus candelis, hiemali conscenso vehiculo, Praga Varsaviam arripuit iter, adhibita secum in societatem quadam femina. Rex Vistulam fluvium, latitudine & altitudine satis patentem, glacie tamen contectum, iter ad ecclesiam Fratrum Minorum carpendum erat. In via jam erant, trahæ insidentes; & ecce equus cursu effuso rapidoque una cum tragula abreptus, velocissime currere, & adeo quidem pertinaci motu ferri, ut nullo modo refrænari a vectore cohiberique posset. Ad ripam fluminis prægrandis spectabatur fossa, aquarum inundantium rapido impetu jam olim præparata; ad illam recta via obcæcatus ferebatur equus, & manifestum objiciebatur ac terrore plenum vitæ periculum. Tremebundæ fœminæ, clamore sublevato, B. Ladislai opem vocibus flebilibus implorant: O Beate Ladislae, adjuva nos, ora pro nobis; servitii tui & laudis causa venimus hoc. O beate Ladislae, tua nos devotio concitavit, tua erga nos benevolentia tractæ sumus; adjuva periclitantes ancillas, nec permittas perire incautas. Ad hanc vocem est oblatum cælitus auxilium, equus in illo veloci cursu in genua procidit, & immotus loco constitit; indeque subito immutatus, & ex indomito domitus factus, reliquum iter tardo lentoque gressu perfecit. Ingressa ecclesiam virgo, dum expiandæ per sacramentalem Confessionem conscientiæ invigilat, vexari cœpit morbo epileptico, cujus signa consueta jam ferebat. Accepta celerius absolutionis gratia, ad sepulcrum B. Ladislai deducta est. Ad orationem in terra prostratæ tanta multitudo lacrymarum ex oculis effluxit, ut terram abunde irrigaret, vultusque ejus luto hæreret. Tunc sensibiliter libertate se donatam a vexatione suæ calamitatis agnovit. Missa audita, domumque reversa plurimos vomitus habuit, & tussis luctam sensit. Ab illo autem tempore comitialis morbus, possessione in ejus spoliatus corpore, abiit; cujus loco vomitus habere aliquot vicibus consueverat, nullo prædicti morbi gravamine affecta.

eodem comitiali morbo affligitur,

Pragæ Varsaviam per Vistulam congelatam vehitur,

& ad sepulcrum transfertur,

231 Ad hæc eadem virgo, unius pedis propter ejus malam affectionem orbata gressu, succensa ardenti desiderio ecclesias designatas pro lucrando Jubilæo visitandi, cum pes infirmus ministerium ambulandi denegaret; adiit ipsa ut potuit claudicando, non sine adjutorio aliarum fœminarum, B. Ladislai sepulcrum: preces ea mente adhibuit, ut saltem decem dierum inducias a morbi molestia obtineret. Mirum est, quomodo concessa subito venit facultas & fortitudo ad ambulandum; datæ indutiæ; obtinuit optata; ecclesias visitavit; & Jubilæum lucrata, Deo gratias egit.

eidem redditur facultas gradiendi.

232 Illud certe multis hominibus, qui & viderunt & adhuc nonnulli vivunt, manifestum fuit, quod factum a multis fide dignis accepimus. Nobilis ac devota Christiana Jaroszewska, conditione vidua, ab impio & pernicioso Arianorum coetu, divina revocante gratia, in viam salutis, reducta; malo suggerente dæmo-

Digitized by Google

A dæmone, ut neophyta facile talibus succumbens tentationibus, de Sanctorum miraculis dubiam aliquo modo tenebat opinionem, hæc ad Clarum-montem Czestochovienſem, quo in loco miraculoſa B. Mariæ V. imago, B. Lucæ Evangeliſtæ (ut fertur traditione antiqua) manu depicta, veneranter aſſervatur, profecta, feminam quamdam ſecum, a decem annis mutam, in comitem duxit; quæ propter fauctum pectoriſque contuſionem, quodam caſu factam, uti ipſa indicabat, loqui (ut dictum eſt) decennio non potuit. Domum ex Monte-Claro jam devotionibus votiſque ſuis ſolutis rediens, in civitate Ravenſi conſtitit paulliſper, laſſo corpori indulgendo ex longo itinere. Ibi exiſtenti venit in memoriam B. Ladislai mentio, ſubitque recordatio menti ipſius de miraculis, per ipſius patrocinium, ut vulgo celebre erat, exhibitis. Exploratura veritatem, & ipſis experimentis agnitura, egit cum quodam Sacerdote ſæculari, ut Sacrum juxta intentionem ſuam abſolveret: quod ut libentius faceret liberalem eidem obtulit manum: intendebat autem mutæ feminæ loquelam, B. Ladislai patrocinio obtinendam. Oblato per Sacerdotem ſacrę Miſſæ officio, itineri continuando ſe accinxit. Dumque viam ſimul gradientes arripiunt, ecce tibi illa elinguis & muta, in hæc prorumpit verba: Eja aberravimus a via: revertamur, aliam quæſituræ. Facta voti compos Domina Chriſtiana, ablatum videns linquæ in femina impedimentum, Deo gratias egit cum ſuis omnibus; atque in fide Catholica magis confirmata, omnes dubietates & ſcrupulos e domo pectoris expulit. Muta autem, remota linguæ remora uſque ad mortem recte loquebatur.

mutæ loquelam recipit

B

233 Porro eadem Chriſtiana Iaroſzevvska, morbo quoque comitiali & ipſa obnoxia, frequentiſſime habere ingentes tyrannide ipſius cruciatus cogebatur. Voto ad B. Ladislaum emiſſo, unicum illudque ultimum cum eo luctamen habuit poſt tale votum: amplius non valente eo ſuam extendere juriſdictionem. Convaluit perfecte, a tyrannide illa immunis in poſterum remanſit, Deo & B. Ladislao ſuis votis annuente.

epilepticis ſumatur.

CAPUT VI.

Alia decem facta miracula in mortuis, moribundis & aliis ægris.

234 INgerit ſe recenſendis miraculis & exemplis, quædam nobilis femina, in oppido Opatovienſi quondam commorata, cujus nomen rationalibus de cauſis & ad ſuam ardentem inſtantiam hic ſubticetur. Erat illi ab obſequiis puella duodecim annorum ætatis ſuæ, ignaviæ, pigritiæ & ſomnolentiæ ita dedita, ut quaſi a natura illud vitium attributum ipſi fortiter inhæſiſſe videretur. Tarda a ſomno ſurgere, cito & per diem frequenter & ad quodlibet opus quietem dormitandi capere, neque (multis licet vocata verbis) reſponſum præ ſomnolentia reddere, ſed quaſi occluſo auditu ſtertere: non reverti, ſi quopiam mitteretur a domina domicelliſque, niſi longiſſima interpoſita mora; nec alacri ſtudio quidquam peragere, ſed omnia tardo greſſu, tædioſo videntibus motu exequi. Inde dominam ipſius furore ſæpius accendi, ſtimulari ira, verbis durioribus ipſam infectari, maledictionibus proſequi, etiam interdum diris reddere: & tandem commoveri ad infligenda pigro corpori flagella. Multoties virgis cæſa, pugnis, alapis colaphiſque percuſſa, atque aliis affecta pœnis, nihilo melior facta, ſegnis permanſit. Tandem die quodam anno Domini MDCXXVII, ſtimulis iracundiæ ſuccenſa domina, virgis caſtigatam atrociter extra limen domus foras denudatam ejecit:

Puella pigerrima

eorum furorem domitat

quo die horror ſævientis hiemis geluque intenſiſſimum, locis omnibus glacie & nive obſitis, corporibus humanis duram frigoris vicem inducebat. Conſtitit, non modico tempore miſerabilis, e ſomni quiete nunc levata, duriter caſtigata & plane denudata, in nivis vehementi frigore algens & flens, tremebunda, gemens & ejulans. Jam omnia tenella ſua membra viſceraque penetraverat ardens gelu. Non contenta Domina caſtigationis gravitate & horrida cæli inclementia penetrantique hiemis aſperitate in corpus puellæ ſæviente, ac ſuis tantis objurgationibus (uti non eſt ira ſicut mulieris, aquam frigidiſſimam, de ſub glacie recenter ex fluvio hauſtam, afferri in grandi hydria mandavit: apprehenſam miſeram puellam, jam præ nimio frigore deficientem, nudam furioſe in hydriam injecit, volutavit, agitavit. Hinc puella, primum cholerica materia ſpurca violenter ore projecta, dentibus compreſſis agonizare cœpit, moxque penitus extincta eſt, ſigna mortis in exanimato corpore præferens. Nullus rhythmus venarum nullus ſenſus ſpirituum vitalium, nulla commotio muſculorum, ſed merus livor & algor, omni prorſus vitalitate animæque viventis miniſterio corpuſculum orbatum jacebat. Advertit hoc præfata domina, & vehementi correpta metu perterrefacta, ſeſe homicidii crimen perpetraſſe lamentabatur. Aderant & aliæ feminæ domeſticæ, quæ ipſius luctu provocatæ, omni ope nitebantur ſubvenire his & illis inventionibus extinctæ puellæ, dubiæ adhuc de vita ejus, ut pote calefactione cadaveris, in os aquarum diſtillatarum immiſſione, agitatione, &c. Sed conatu irrito, nam revocare a portis mortis gradum ſolius divinæ potentiæ opus eſt. Quædam deinde illarum feminarum, B. Ladislai memor, vovit ſi ſuperſtes puella vitæ redderetur, ad ſepulcrum ipſius iturum. O potentiam Dei! Puella quæ jam per quatuor horas inter mortuos computata, terræ reddenda jacuit; vitæ reſtituta ſurrexit, & cibum ſibi oblatum ſapide ſumpſit. Domina nimium afflicta tum ex morte ipſius, tum metu imminentium difficultatum moleſtiarumque quibus exagitanda erat a parentibus puellæ (qui etiam & ipſi nobiles erant) Deo Beatoque Ladislao egit maximas gratias.

A. VINCEN. MIRAUSKI.

deinde ſolida immerſam cernunt.

E

reſuſcitatur.

235. Verum quia de recentibus eſt ſermo, quod quæſo exemplum illuſtrius afferri poteſt illo, quod apud nobilem virum Chriſtianum Rubach, Advocatum Galachovienſem, Præfectum ſalinarum officinarum Regiarum diſtrictus Zakroczymenſis, in domo ipſius eſt exhibitum? Illud porro tale eſt. Filius viri hujus, nomine Conſtantius, puer quadrimus, valetudine adverſa affectus, beneficio vitæ privabatur longa decubatione. Jamque malo indies ſuccreſcente, viam qua leto patet aditus ſpectabat; jamque quaſi abeuntem ad aliamque regionem propenantem, fletu proſequebantur mœſti parentes, optime de ſtatu Religioſorum Sacerdotumque meriti. Interea quidam Pater Ordinis Minorum Obſervantium conventus Novodvorienſis ſuperveniens, afflictis parentibus ſummum allaturus ſolatium, domum intravit; accedenſque ad lectum, infirmum ipſum aqua benedicta aſperſit. Proſtratus deinde in terram flexis genibus, idemque domeſticos omnes facere admonens, B. Ladislaum ſupplici mente votoque invocavit, ejus auxilium & patrocinium implorans. Voto emiſſo, ſciſcitatur a puero, quomodo haberet? Quo reſpondente ſubito (quia jam fandi poteſtatem perdiderat, malitia infirmitatis, linguam ſuam ligante) ſe melius habere, tantummodo caput ſibi dolere; juſſit illi cidum potumque dari. Quo ſumpto, convaleſcere cœpit, convaluitque brevi. Acta ſunt hæc anno Domini MDCXXVII.

F

parentes a morti limine revocatur.

236. Venio & ad aliud recentis memoriæ exemplum. Nobilis

A. VINCENTIUS KRAUSKI.

Vini adusti flammis ædificia implet.

Nobilis ac generosa Domina Dorothea de Oyrzyn Oyrzynska, generosi Domini Adami Gumovvski consors, (perita) vini igne eliquandi, operam dabat distillando materias ad id præparatas. Jamque opere absoluto, dum vas ad excipiendos distillantis laticis adusti rivos suppositum inspicere tentat cum candela incaute ex improviso scintilla resiliens a lychno, in vas plenum igneo liquore incidit. Concipit sine mora flammam vas fulmineum, periculosoque & nimis horrendo fervore bulliens, furioso impetu erumpit. Territa vehementer domina præfata, in flammam tota effunditur, volens ipsam compescere, incendium penatibus afferentem. Inops salubrioris consilii & opis, illud quod repentina temeritas suggessit agit: fimbria vestis suæ qua tunc tegebatur apprehensa, flamam jam in vase furentem, ore ejus obturato, suffocare tentat. Heu infelicem casum! Victrix flamma prævaluit; vestimenta ipsa primum linea, tunc reliqua edaciter invadit & pervadit impetuose; conceptoque igne corpus juvenile mulieris crudeliter depopulatur, ita ut a planta pedis umbilico tenus sanitas a carne illa longe abesset, igne per omnes partes incendii producente æstum. Tardo domesticorum adjuta auxilio, vehementer adusta, locum, in quo paulisper a doloribus intensissimis liberaretur, non invenit. Vestes igno consumptæ, caro tenera crudelem in modum afflicta, venæ incendio contractæ dolorem maximum afferebant, quo sine cessatione exagitata loco se movere non poterat. Et si necessitas se erigendi vel latus dextrum lassum sinistrorsum convertendi suaderet, facultas nulla ratione dabatur. Tam atroci casu dilectæ uxoris vehementer afflictus maritus, Varsaviam requirendæ medicinæ ergo properavit, & in ipso itinere obvium habens Fratrum Minorum de Observantia conventum Novodvvoricnsem, ad ipsum descendit: a quibus benigne exceptus, miserabilem fortunam consortis suæ denuntians, illorum orationibus desperatam salutem ipsius commendabat. Libenter petitis annuunt Fratres illi, verumtamen salubre consilium conceptum dant, ut efficaciorem medicinam & multo salubrius antidotum uxori quæreat; ut videlicet infirmam B. Ladislao, qui Varsaviæ apud Patres requiescit, per votum, adhibito quoque ad sepulcrum ipsius per aliquem Sacerdotem sacrosancto Missæ sacrificio, offerat quam devotissime. Consilium ille suscipiens consestim, pro salute caræ uxoris solicitus, ubi Varsaviam venit, dicta executus est. Rebus itaque rite confectis domum rediit, mœstus penetrale intravit, sed uxorem primo aspectu intuitus, penitus a flebili statu immutatam invenions, lætus salutavit, pharmaca proferens; & quomodo ipsam B. Ladislao vovisset, devotionemque pro ea fieri procurasset, enarravit. Ipsa vicissim retulit quomodo hora illa dolores igni extincti fuerint, cum sua vehementi admiratione; quomodo lorum cutis ambesa, facile cecidisset; caro ustulata primo vigori restituta, venæ præustæ vivificatæ, omniaque membra tosta, suapte natura sanata fuissent: induratum flammis corpus, nunc morbidum, tenerum & tractabile: & quidem ita secundis ventis, ut e lecto subito surgere, & gressum carpere quocumque vellet, ipso temporis intervallo posset. Quare sine mora Deo & B. Ladislao, gratam exhibentes mentem, beneficii exaltantes magnitudinem, ad ejus sepulcrum comparuerunt anno Domini MDCXXVII.

Soror ipsa ægræ mariti vitam pro ea ab Deo precatur.

invenitur salus.

237 Sed in ipsa etiam civitate Varsaviensi miraculum factum, omnia sibi adæquat dicta, aut etiam superat. Fuit Joannes Dabski, civis & pharmacopola hujus civitatis, qui sitis sedandæ gratia, ab æstu choleræ ardentis causatæ, potum sumpserat, hydromel dictum (hipiec vulgo dicitur) inde, ut ferebat opinio ipsius, accidit corperi cholericus vomitus, sanguine medio permixtus. Hoc facile ejecto, cubiculum suum ingressus, majores & vehementiores in præcordiis sentit motus. Hinc ingentes & violentæ ab ore profluxere dejectiones, aliæ post alias: & quod majorem afferebat horrorem, sanguine erant cruoris plenæ: imo sanguis coagulatus in tanta copia frustatim ab ore manavit, ut ad illum excipiendum vasa non sufficerent. Magnum patrisfamilias periculum ad opem ferendam commovit domesticos. Quæsita sunt remedia, medici quoque accersiti consilium inierunt, quonam modo obviandum esset imminenti periculo tantoque malo. Visum est omnibus venam esse secandam, & certa quædam sumenda pharmaca. Factum est ita: sed horum nihil poterat sanitati ipsæ ferre aliquod adjumentum. Frustra igitur medicamenta adhibita spem medicis præciderunt prorsus: unde domo ejus abeuntes uxorem admonuerunt, intempesta nocte maritum ipsius e vita discessurum, nec amplius duraturum nisi per potentiam Divinam. Omnes itaque ipsum deseruerunt: solus infirmus non se deseruit: Confessarium ex Ordine Fratrum Minorum Observantium accersiri sibi fecit, conscientiæ expurgandæ causa. Igitur peccata sua confitetur, dolorem de commissis reatibus concipit: Sacramento pœnitentiæ expiatus in manibus Confessarii, votum Deo fecit, rogans ut intercessione B. Ladislai, cujus patrocinio ante prolem se suscepisse fatebatur, in periculo quoque vitæ oblatum experiretur auxilium. Voto emisso, ob incisionem venæ & ob continuos vomitus ab ore ejectos, lassum & fatigatum somnus oppressit. Suaviter dormienti vox quædam audita est, Domine Joannes. Sono ejus expergefactus, sensit repentinum in corpore vigorem, redisse amissas vires, & robur sibi restitutum. Mentem quoque admirabili suavitate repletam cognoscens, cibum sibi dari poposcit, quem oblatum sapide sumpsit: iterumque obdormivit. Somno solutus, cibum iterum requisivit. Verum referente familia, noctem mediam esse, somno potius accommodam quam cibo, abstinuit ideoque somno sese commisit. A quo tandem orto jam sole excitatus, ciboque refectus, se vires habere sanumque sese affirmavit, ideoque [causa] voti solvendi, in periculo vitæ emissi, ad sepulcrum B. Ladislai ire voluit: ivissetque: sed quia tabula argentea (voti beneficiique accepti signum) appendenda sepulcro B. Ladislai, quam confici festinanter mandaverat, nondum ultimam manum artificis acceperat; debilitasque ex gravi defatigatione infirmitateque nondum a corpore repulsa erat; suadentibus amicis, in aliud tempus distulit exequendum promissum. Quod tamen brevi post, amicorum cinctus corona, solenni Missæ officio de S. Trinitate per Sacerdotem habita, cum omni gratiarum actione B. Ladislao persolvit, plurimum se debere testatus.

ab sanguinis copiam vomi.

a medicis adjudicatus morti

vocat miseratus sanat.

238 Patri collatum beneficium etiam in unicum filium ipsius, eodem B. Ladislao auctore, redundavit. Nam ispuer, Joannes quoque vocatus, variolis in pectore conspersus seu papulis infectus, ægrotabat graviter. Invaluerat infirmitatis vis, & evidentius mortis periculum apparuit, quando nigredinis colore dictæ morbillæ indutæ, intra carnem recondi cœperant; Sed parentes mœsti hoc animadvertentes, &, quod ipsa experientia doceret, jam morbi vim mortisque irruentis præmuntiari adventum, cognoscentes, Missam pro salute filii ad sepulcrum B. Ladislai celebrandam curaverunt, atque illo subnixi remedio filium sanum receperunt.

puer a morte præservatur:

239 In eadem civitate Varsaviensi non minus admirandum evenit miraculum. Joannes Gasiorek, ejusdem civitatis incola, in æstuantis febris calidissimum

A ſimum injectus balneum, ſex dierum ſpatio, ſatis ſervidos perpeſſus eſt ardores; quibus continue exagitatus, per integram hebdomadam cibo abſtinuit, & in manifeſto ſalutis diſcrimine verſabatur. Et quoniam in humanis nullam habebat fiduciam, dexteræ Divinitatis favorem experiri per B. Ladislaum decrevit. Miſit ad Fratres Minores de Obſervantia, ardentibus votis expoſtulans, ut ſui coram Deo mentionem ſerventi oratione facerent, votoque B. Ladislao facto eidem vitam ſuam periclitantem commendarent. Nolebant deeſſe Fratres juſtis ipſius poſtulatis. Profuſa ad Deum oratione, votoque ad B. Ladislaum facto, deſiderio ipſius reſponderunt. Eadem hora, qua id actum eſt, reliquit eum febris; eſurivit, & ſapide comedit; & quem medicorum ſententia morti adjudicaverat, B. Ladislai gratia & benevolentia vitæ priſtinæ reſtituit.

a vomitibus febri adnexis deperditus, ſanatur.

240 De domo ejuſdem civis Joannis Gasjorek nondum egredi licet; revocat ab ipſo limine greſſum caſus filii ipſius, Joannis quoq; dicti. Hic infantulus, in menſa ſuper cervical ſeu pulvinum a matre eſt collocatus; ea vero certi cujuſdam negotii occupatione in atrium abeunte, in terram de elevata menſa infans decidit fortuito. Ætas tenerrima, ad gravem

B ſubeundum caſum parum idonea, magnum incurrit ſalutis detrimentum: vertex totus capitis intus retruſus, quaſi concavus factus; cranium quoque immerſum ipſi cerebro remanſit; viventis hominis vix aliquibus veſtigiis remanentibus. Nullum aptius remedium tanto malo ſublevando mœſtis parentibus viſum, quam ut B. Ladislai ope precibus implorata infanti ſubvenirent. Exequentibus promiſſa, nullo humano adhibito auxilio, eadem nocte cranium in ſuum locum rediit; & infans dum hæc fierent, modico fletu emiſſo, materno lacte recreatus obdormivit; ſanuſque ab hinc factus eſt.

Infans e lapſu cranii, ejus reſtituti vigilanti

241 Et hoc quoque noſtri ſæculi eſt quod infe-

epilepticus curatur.

ro. Anno namque Domini MDCXXVI Nobilis ac Generoſi Domini Krakowicki filius, ſub graviſſimo ac moleſtiſſimo morbi comitialis onere preſſus, quolibet die ſelle ipſius paſcebatur, parentibus inde magna amaritudine ſaturatis. Amicis tandem quibuſdam ſuadentibus, quorum notitiæ optime B. Ladislai cognita ſanctitas erat, ut eidem beato viro filium male habentem devoverent, fecerunt; nec ſpe fruſtrati. Namque depulſo morbo immunem factum puerum ſepulcro beati viri obtulerunt, Deo gratias agentes, &

C Ladislaum grata mente venerantes, eo quod poſt tale votum numquam epilepſia filium eorum vexaverit.

242 Præſens ſe Divinum numen oſtendit cuidam villano, ſubdito Illuſtris Domini Theophili Grzybowski, diſtrictus Varſavienſis Judicis ſupremi terreſtris, in villa ſua Leviczyn dicta, cui ad fidem dandam ætatis canities multum tribuebat auctoritatis, & ſimplicitas villana teſtimonium perhibebat veritatis. Referebat ille Confeſſario ſuo, qui fuit unus de numero Fratrum Minorum de Obſervantia Varſavienſium, quod cum atrox peſtilentia magnas ubique ederet ſtrages per civitates, oppida, villas, domum quoque ſuam eadem pernicie repleverat, violentaque rabie adeo graſſata eſt, ut omnibus quos domus ſua complexa erat ſublatis, uxore, liberis & familiaribus quotquot erant enecatis, ſolus ille remanſerit. Jamque & ille moribundus, plenus nempe ulceribus pluſquam quinquaginta (uti ipſe aſſeverabat) peſtilentialibus, mortem præſtolabatur, quam in deſiderio magis quam vitam habebat, partim ex tædio & melancholico humore, ſe vehementer angente, partim ex mœſtitia de tot ſuorum carorum ſublatione, partim ex doloribus quos ulcera illa infligebant ipſi. Ueque citius ad metam vitæ perveniæ, in illo ſtrato procubuit in quo peſte ſublati ipſius domeſtici mortem oppetivere. Cumque huc atque illuc ſeſe volutando virulentæ peſtis toxicum pleno ore & ſpiritu in ſe attraheret, vocem auribus ſuis illatam ſenſit. Quid agis, o homo? Vove Domino te oſſa ſancta Varſaviæ requieſcentia viſitaturum, & ſalvus eris. Monitus voce cæleſti, ingemuit; firmoque ſtatuit propoſito, ſe, quamprimum vires ſanitatemque recuperaſſet, dictis obedire. Confeſtim ulcera in carne ejus aperta ſaniem peſtiferam copioſe ejecerunt: ille vero ſanus factus, poſtquam a Patre ſuo Confeſſore reſciviſſet de loco ſacri depoſiti, promptiſſime mandatis ſatisfecit, & liber in poſterum ab omni contagione remanſit. A. VINCEN. MORAUSKI.

Peſte infectus caleſti voce ducitur ad B. Ladislaum recurrere.

243 Non diſſimile ante complures annos miraculum accidit, videlicet anno Domini MDCXI. Homo quidam obeundis ſcholaribus officiis intentus, Nicolaus nomine, ad eccleſiam parochialem S. Joannis civitatis Torunienſis inter Cantores Eccleſiaſticos converſatus, ſtatus ſui conditione exigente, ad pulſandas campanas turrim eccleſiæ adjacentem conſcenderat, ubi terribili quodam caſu a campana ictus, decidit pro mortuo ſublatus: deinde manibus ſublevantium adjutus, e loco quidem ſemivivus ſurrexit, ſed ſurdus & mutus effectus, & per omnia ec- E cleſiaſticis obeundis officiis inutilis redditus, de catalogo ſervitorum templi expunctus, regiſtro mendicorum in poſterum adſcriptus eſt. Quadriennio in eodem loco mendicus commoratus, tædio quodam affectus, locum mutare decreverat, & in Maſoviæ Ducatum iter cœptum perficiebat. Tranſeunti per ſilvam civitati Sochaczevienſi proximam, placuit ſub quadam arbore quiete perfrui, laſſoque corpori indulgere. Sedens & ſuam miſeram conditionem deplorans, lacrymis obortis in amaritudine animæ ſuæ gravia ad Deum ſuſpiria emittebat, orationeque humili cor ad Deum ſurſum afflictum ſublevabat, ſupplicans ut, pro ſua benignitate, miſericors Deus ſuam priſtinam amiſſam ſanitatem ſibi reſtituat, vitæque prioris feliciorem conditionem reducat. Perſeverante eo ſic in fletu & amaritudine gravium ſuſpiriorum, ecce vox a tergo inſonuit: Noveris, o homo, te ſanitatem recuperaturum, modo Varſaviam F venieus eccleſiam Bernardinorum viſitaveris, & peccata tua confeſſus fueris, ibique pro beneficio hoc Deo gratias egeris. Obſtupuit ille, & audiens retroſpexit, animo accenſus ſciendi, cujuſnam voces tam dulces & ſuaves fuerint: viditque in albis ſpeciem hominis, ſed cito eum diſparuiſſe advertit. Omnia hæc Patri Confeſſario ſuo, tum aliis Fratribus omnibus cum ſumma devotione, ſanitate jam recuperata, referebat homo ille: Pater vero Confeſſor oſtendit illi ſepulcrum B. Ladislai, uti locum ubi Deo gratias & B. Ladislao deberet agere, cujus meritis ſanitas prior ſibi reſtituta eſt.

Clericus lapſu muttus ac ſurdus

elapſis circiter duobus mendicatum recepit.

CAPUT VII.

Alia decem miracula recenſita.

244 RElatis jam quamplurimis miris ſtupendiſque factis B. Ladislai, adhuc multo plura imo innumerabilia reſtant relatu digna. Occurrit pro nunc mulier annoſa octoginta & amplius annorum, longa vivendi ætate fidem dictis ſuis concilians, Catharina Lugowska vidua. Hæc claris devotiſque teſtata eſt verbis, ab hac arbore, ſituata in medio paradiſi Religionis Seraphici Franciſci, plurimos fructus a ſe decerptos, vitæ ſuæ & ſuorum ſaluti magno commodo ſtetiſſe. Multa nempe beati Patris Ladiſlai patrocinio collacta beneficia, conſolationis quoque ab eo fonte rivos ad ſatietatem hauſiſſe bibiſſeque,

mulieri eidem cum familiari epileptico

A. VINCEN. MORAUSKI.

bisseque. Filium sibi fuisse, qui per integros quinque annos morbi epileptici duram patiebatur servitutem. Fruſtra adhibita remedia cum nihil proficerent, profusum ab ore Confessoris consilium malo sævienti profuit. Suasit ille ad B. Ladislaum in tali vitæ discrimine esse recurrendum, per sacrum Missæ officium ad ejus sepulcrum celebrandum. Mulier illa, ubi primum ad effectum deduxit oblatum consilium, feliciter de collata filio sanitate gavisa est, qui abhinc ab illo malo liber semper extitit.

245 Eidem mulieri insignis exhibita consolationis gratia calamum alio properantem revocat, & de illa iterum non nihil dicere compellit. Circa annum Domini MDLXXXVII maritus ejus mente captus, domo propia clam omnibus insciis elapsus, per silvas, nemora, campos, aliaque invia loca multis diebus vagatus, sua absentia uxori solicitudinem, tribulationem, imo & sinistram suspicionem causavit; consanguineis vero & propinquis curam, murmur, & anxietatem magnam injecit sui ipsius. Amici enim ejus pariter cum consanguineis in unum convenientes, varios inter se conferebant sermones, & in varias distracti sententias, de amico non comparente per tam longum tempus sciscitabantur invicem. Omnibus ea sententia visa est optima, uxorem de marito interrogandam: illam quippe juramenti Sacramento obligatam, voto quoque matrimoniali teneri ad curam de mariti vita habendam. Eliguntur de numero amicorum qui eam adirent, sciscitarentur, scirent, ubinam locorum vir ejus esset: jam vitæ ipsius indissolubili factam vinculo sociam, viri negotiorum, operum & consiliorum participem [esse debere]. Respondente illa, omnino se ignorare de statu viri, nec posse scire quo sese contulisset; extemplo omnibus sinistra incidit de illa opinio, tacito murmure inter se conferentibus, maritum ab uxore neci occulte traditum, & in aliquod tenebrosum antrum injectum latere. Proinde minaci allocutam sermone, afflictam satis feminam terrore concutiunt, ni veritatem dicat, juris strepitu eam requirendam. Correpta misera vehementi terrore, vitæque suæ metuens, & ne legibus de marito interrogata vim tormentorum subire cogeretur, iterum ad Confessarium suum præfatum Patrem Stanislaum Zdziarski recurrit, consilium petit. Ille eamdem, ad evitandam tantam difficultatem periculumque monet viam tenendam; B. Ladislai auxilium sacrosancto Missæ officio adhibito implorandum. Quod cum factum esset; eadem die maritus domum reversus, omnes reditu suo lætificavit, uxorem vero a periculo liberavit.

246 Nec negligiendum istud, imo inter miracula per intercessionem B. Ladislai facta annumerandum censeo, mulieris, Evæ nomine, Valentini Leopolitæ pellionis uxoris, civis Varsaviensis, voto & precibus obtentum. Grassante per totam Varsaviam contagione epidemica, pestilens spiritus domum ipsius invaserat, jamque duos domesticos suos crudeli leto necaverat, extra limen ejecerat, in terra defossa absconderat. Insilierat quoque in filium suum, quem primo impetu ulcere pessimo in umbilico percussit, ad mortis portam ipsum dirigens. Mater, filii admonita periculo, B. Ladislai patrocinio seipsam, domum totam, & jam peste plenum commendavit filium. Neque defuit afflictæ subsidium. Ruptum ulcus filii effluxit, tam grandi in corpore relicto vestigio, ut viscera aspicientibus paterent videnda. Cito tamen, non sine miraculo admirationeque omnium, sanitatem recepit; & domus tota a periculo libera, nullius alterius mortuum spectavit cadaver.

247 Saluberrimum hoc ad debellandam & extinguendam pestem antidotum, beati Patris Ladislai præsidium, mulieri præfatæ exhibitum, ad aliorum quoque aures facile pervenit. Erant duo Sacerdotes sæculares, peste infecti, ideoque ab aliis segregati, mortem quasi jam inevitabilem præstolantes. Hi per nuntios certos præfatam mulierem precibus solicitis obsecrarunt, ut salutis suæ conservandæ ergo, sacrum Missæ sacrificium, ad sepulcrum B. Ladislai celebrandum, nomine eorum procuraret. Ad vota illorum ubi accessit optatum remedium, a peste præservati remanserunt. Eodem spiritu devotionis impulsa erga B. Ladislaum, toties experta ipsius promptas intercessiones prædicta femina, cum filium alium suum, acuta febre, in mortis periculum injectum devovisset eidem Sancto, sanum subito conspexit. Imo de seipsa quoque referebat, ulceris ingentis impedimento guttur sibi præclusum, nullum cibi alimentum potuisse recipere. Hinc orti dolorum stimuli pungentes, & manifestum vitæ discrimen: sed imploratum B. Ladislai auxilium tam cito affuit, ut quo tempore sublatum fuisset prædictum impedimentum ipsumque virulentum ulcus, non plane advertisset.

248 Mira res, neque ea parva, quæ de Magnifico Domino Stanislao Smiecinski, Notario terrestri districtus Varsaviensis legitur. Eum circa annum Domini MDCIX tam atroci ægritudinis supplicio afflictum fuisse, ut duarum hebdomadarum spatio, nulla requie ab urgente morbo oblata, continuo affligeretur dolore; medicorum etiam propinata remedia, longe inferiora morbi magnitudine agnoscerentur; jamque illorum sententia morti destinatus, agonizantis subire aleam putaretur. Ea vis, fortitudo & malitia morbi illius fuit, ut in socium sibi adsciscere comitialem infirmitatem: quæ irruens de repente in miserum senem, eo furore & impetu debacchabatur in membris ægrotantis, ut per diem naturalem octoginta vicibus pernicioſos iteraret incursus. Tam ingenti oppressus infirmitatis malo, agebat animam; ideoque Sacerdotes & domestici, cum omnibus necessariis ad animæ exitum, sibi assistebant, horam exspectantes. Interim certi amici, ex adhærentibus sibi tunc, B. Ladislai consilii patrocinio, eum si vitæ restitutus sanitatis recuperasset beneficium, ad sepulcrum ipsius præsentandum cum oblationibus decernunt voventque. Inter illos uxor juncta vinculo matrimonii, quo propinquior ipsi erat, eo ferventiori devotione maritum eidem beato viro offerre satagebat: suspiria proferebat, vota concipiebat, & devotas depromebat orationes. Nec mora: promissione per vota stabilita, vigore recepto, vitam simul & sanitatem affectatus, a porta mortis revocatus est; & in perpetuum gratitudinis testimonium, argenteam affixit sepulcro tabellam: scripto etiam satis prolixo vir sapientissimus illud beneficium recognoscendo prosecutus est, longo post tempore vivens in senectute bona.

249 Verum temperare mihi nequeo, quin huic viro magno, miraculose sanitati restituto, aliud nobilissimæ cuidam matronæ exhibitum beneficium subjungam. Fuit autem illa illustris & Magnifica Domina Hedwigis a Przerabii Przerabska, legitima D. Stanislai Paris Castellani Varsaviensis consors. Hæc in utero morte interemptam prolem, inclusam per sex integras hebdomadas gestabat. Grave puerperæ negotium doloremque casus ille faciebat: cadaver in utero putridam circumferebat; tormentum continuum, manentes producebat dolores. Quicumque, de illo infelici casu audiebant sparsum sermonem, unanimi sententia morti dominam proximam, judicabant, inevitabilem profecto passum. Mater prægnantis, imminentis memor periculi, doloribus quos afflicta patiebatur filia compatiens, B. Ladislao voto

nuncu-

Sacerdotes duo a peste liberantur.

Febricitanti curatur.

Qui guttur exulcerat sanat.

E variis infirmitatibus mortalibus sanatur.

Eadem modo fugavit redarcias.

Domus peste infecta liberatur & filius sanatur.

Fœta diu mortuo liberatur matre.

A nuncupato, obviandum periculo firma ſpe conſtituit. Vovit itaque, ſi mortis depulſo telo vitæ ſuperſtes & particeps remaneret, ad ſepulcrum ipſius deducendam. In hunc finem adhibita fuit oratio per Confeſſarium, ipſius ibidem ſibi aſſiſtentem, de B. Antonio per S. Bonaventuram compoſita, ſed ab illo Patre mutato nomine de B. Ladislao prolata. His pollicitationibus, votis, devotionibuſque rite peractis, ecce partus cadaveris fœtidi ſine magno dolore adfuit; ſublata pariendi difficultas; parturientis & fœtum educere connitentis membra blandiſſime obſecuta, corpus ita flexibile redditum, ut nullo negotio fructus ventris ſeu potius putredo exiret; vix ex penetrali valentibus diſcedere qui infirmæ aſſiſtebant, ſecutus eſt flebilis cum gaudio partus, proleſque abominabilis in lucem cum lætitia & gratulatione ejecta, quæ tamdiu in alvo concluſa, putrida remanens, tormenta doloreſque intolerabiles ac demum exitium letale materno corpuſculo minabatur. In ſignum gratitudinis de argento conflata imago, per eamdem dominam ſepulcro appenſa, anno Domini MDCX, cernitur.

curantur pedes affecti.

250 Memorabilis eſt quoque Generoſi Alberti Vituski caſus, qui cum graviter doleret pede, & utriuſque ad faciendos greſſus miniſterio prorſus privatus decumberet, ac uxor ejus vereretur, nequid incommodi aut aliquid claudicationis contraheret; de periculo admonita, votum Deo cæli fecit, rogans ut interceſſione B. Ladislai, ſervi ſui miraculoſiſſimi, auxilium ſanitatis celitus marito ſuo exhiberetur, & malo que liberaretur. Hinc cito maritum ſanum conſpexit, quem nullus hominum ſanare potuit. Denique quædam honeſta femina, Catharina Svveykovvska de Miedzſtyn, cum longa infirmitate correpta nullo ſubſidio humanæ artis adjuvaretur; creſcente in dies malo adverſæ valetudinis, etiam hydropiſim contraxit; quæ in ipſius corpus radice miſſa, nulla ratione eradicari potuit, dominioque ſemel obtento ſe ſpoliari non patiebatur. Gaudebat longa ſatis proceſſione, & altius radicem profundere nitebatur: inſtabat mortis inde metus, humana claudicante ope. At ubi divinum popoſcit auxilium & B. Ladislai opem implorat, in exilium pellitur tumida hydrops, & ſanitas in domum, qua pulſa longo tempore aberat, revocatur.

& hydropiſis.

CAPUT VIII.

Alia decem miracula prolata.

C 251 ETſi omnes partus in humano genere, maledictionis decreti divini, difficultatibus variis, doloribus, angustiis, periculiſque vitæ ſint pleni, quo primæ matris noſtræ tranſgreſſio mandati Dei caſtigata eſt, dicente illi Domino, Multiplicabo ærumnas tuas & conceptus tuos, in dolore paries filios, & ſub poteſtate viri eris, Geneſ. III; alii tamen aliis difficiliores periculoſioreſque accidunt diverſis ex cauſis: unde plurimæ in tali actu, tormento potius, vitam cum morte volentes nolentes commutant. Hoc in ſe experta eſt quædam femina, Dorothea Czvvolczyna de Pariſzovv: quæ cum per integram diem & noctem in evacuando utero laboraſſet; nullo modo ad terminum partus pervenire potuit. Citius animam, quam fœtum, ex corpore illo egreſſuram aſſiſtentes ſperabant, quia paratior jam ad exitum, quam fœtus ad partum fuit: fortius claustrum uteri, quam vinculum naturæ, nexuſque corporis cum anima; hoc violentiæ cedente, illo vero indurato, obſtimatoque ad omnes ictus remediorum remanente. E cælo opus fuit advocare clauſtrarium artificem. In

Parturiens mortem per vota evadit.

vocatus itaque a devotis aſtantibus B. Ladislaus, ad cujus viſitandum ſepulcrum parturiens per votum decreta eſt. Dum votum tale concipitur & promittitur, ecce reſeratis clauſtris partus inopinatus introducitur, lætantibus omnibus, & Deum in Sanctis ſuis benedicentibus, magnificantibuſque ſimul cum puerpera potentiam Dei. Hæc circa annum Domini MDCX. A. VINCENTIO RAUSCH.

Frater Laicus miraculoſe ſanatus.

251 Non deſunt & in ipſo Varſavienſi conventu exhibita miracula. Erat in conventu illo quidam Frater nomine Thomas Lada, de numero laicorum, olim in ſeculo genere nobilis & militiæ ſecularis gloria ſatis celebris. Hic adverſa valetudine correptus, ad vitæ metam properabat: jamque deſtitutus ſenſibus, memoriæ quoque beneficio privatus, quaſi extra limites vitæ jacebat. Plurimum mœroris & ſollicitudinis capiebant Fratres ex illa periculoſa infirmitate ejus: nam laboribus manuum ſuarum, multum utilitatis conventui illi pariebat: peritus erat enim artis conficiendæ cereviſiæ, quam fideli opere exercendo utilem ſe conventui exhibebat. Ideo pro ſalute ipſius lucranda fervens a Fratribus oratio fundebatur; votum etiam ad B. Ladislaum eo fine emiſſum, ut a morbo liberatus ſervitiis ſuis conventui ſubveniret. Poſtquam ergo talis medicina decumbenti infirmo admota eſt; ſanus efficitur, ita ut tertio die poſt votum ad omnes labores aptus eſſet, exerceretque eos facto; votaque pro ſe emiſſa ipſe per ſe adimplevit. E.

eidem manus ſunt.

252 Non defuit & alia occaſio eidem Fratri Thomæ, a B. Ladislao efficaci prece opem implorandi. Etenim gravi dolore manus unius affectus, uſum & miniſterium ipſius amiſerat. Urgebat neceſſitas, & officii ejus exigebat onus, ut utriuſque manus obſequio labori incumberet. Objiciebat impedimentum ad id exequendum vis doloris, & revocabat ab omni opere male affecta manus. Plenus ſpe ad B. Ladislaum ſeipſum contulit & obtulit: acceſſit ad ejus ſepulcrum, ſupplex in genua procumbens: oravit humiliter pro reſtitutione manus. Tum finita oratione, doloris finis advenit: recedente illo a ſepulcro, infirmitas quoque omnis receſſit: ſicque remoto impedimento, idoneum ſe ad opus exercendum advertens; ad recta accinctis lumbis roboravit brachium ſuum, & ad fortia miſit manum ſuam, officio ſuo incumbens, & opus ad effectum bonum deducens.

ejus manus reſtituit.

253 Quam præclarum & illud, de nobili Domino Laurentio de Raduanica Kaminski deductum exemplum? Expoſitus hic vir erat quadam nocte irruentibus in ſua membra calidæ febris ardoribus, illiſque adeo vehementi impetu corpus invadentibus concidit, ut aliorum ſimul morborum experiri ſit coactus ſupplicia, potiſſimum hepatis, ſplenis, ſtomachi, & capitis dolorum tormentis exagitabatur ſupra modum, pluſquam natura ferre poterat: & præterea calculi moleſtiſſima anguſtia ipſum premebat. Tot ſe advertens conflictari calamitatibus; tot in ſe irruentibus ſalutis propriæ hoſtibus, mortem etiam adeſſe in foribus arbitrabatur: hoc autem vel maxime dolebat, & ea anxietas pectus ſuum pulſabat, quod ſine Sacramentorum præſidio & abſque Sacerdotis præſentis orationibus, e vita diſceſſum inſtare ſentiret. Hinc uxor ſua, una cum filia ſua Catharina majore natu, profundis ſuſpiriis, orationibus, votis, continuis precibus, Dei miſericordiam invocare, & ſimul B. Ladislai auxilium flagitare, votiſque ſe obſtringere ſepulcrum ipſius adeundi ſatagunt. Non defuit viri Dei auxilium: confeſtim dolorum fracta rabies, inſtar fumi a corpore illo evanuit: & ipſe ſanus factus, poſtridie, quæ ore tum ſuo tum aliorum pollicitus erat, opere exequi cum uxore & filia ſtudioſe voluit & fecit. F

Curantur calculus aliique morbi.

Digitized by Google

A. VINCEN. MORAUSKI.

254 Cogitanti mihi ad alios etiam properare, ecce in eadem domo ejusdem nobilis viri filia occurrit Catharina. Haec decem dierum spatio febri exagitata, ab omni prorsus cibo abstinuit; æstuante autem febre, & tamquam ardente flamma per omnia corporis membra incendium producente, visa est omnibus ad præfixam vivendi lineam celeri curtu properare, & eo devenisse, ut morti major facultas eam enecandi data fuisse, quam vitæ eam inter homines retinendi potestas concessa videretur. Parentes ipsius ad sepulcrum B. Ladislai viam arripiunt, & venientes subnixi spe & fiducia certa, circa horam octavam orto sole in tetram prolapsi, orationi servidæ incumbunt. Domum reversi, eadem hora filiam a febri dimissam inveniunt; plurimum gavisi de insigni sanitatis beneficio, illæ per B. Ladislaum collatæ, quam ob morbi violentiam omnium consensus morti adjudicaverat.

255 Neque uxor ejusdem Nobilissimi Domini Kaminski extra hanc sortem posita fuit, quæ grassante in domo sua febre malitiosa & contagiosa, proximeque ad pestilentialem accedente, quam epidimicam vocat Poloni lozna choroba; eo correpta malo, in regionem viventium de hoc sæculo iter & profectionem B parare festinabat. Ea vis morbi corpori infusa erat, ut cum a medicis subsidium requireretur, & ab aliis morbi malitiam cognoscentibus responsum expectaretur, ejusmodi datum fuisse perhibeatur, telam corpori illi involvendo magis necessariam, & urnam præparandam pro recondendo eodem corpore, quam medicinam adhibendam. Talibus dispositionibus humanis intellectis, ad agnitum jam multis vicibus præsidium visum est confugere: & quidem felici successu. Nam voto ad B. Ladislaum emisso, ea quæ morientium cœtui erat destinata, rediit ad viventium consortia, optime sana. Ejusdem morbi virus totam familiam infecerat Illustris & Magnifica Dominæ Sophiæ a Dzialinin, Nicolai Miniszek Capitanei Lukovienſis consortis; eodemq; subiatum est remedio: Beati Ladislai invocatum est auxilium: adfuit; & omnes qui eo infecti erant ad sanitatem revocavit, & a grassante lue liberavit. Conflata de argento tabella, ad sepulcrum Beati affixa, argumentum præfert recognitionis beneficii & gratitudinis.

256 Rursum se offert pestilentiæ sævientis mortifera lues. Edebat ingentes anno Domini MDCIII Varsaviæ hominum strages, & ad Fratres in Conventu degentes eamdem intulit pernicietm: Confessiones hominum excipiendo eam labem plurimi contraxerunt; infecti decumbebant multi, mox esca vermium futuri. Monialium quoque domus, eodem subjecta morbo, jam unius e numero Sororum extinctæ spectabat cadaver: nonnullæ indicia pestis in corporibus apparentia gestabant. Superior tam Fratrum quam illarum, ea periculorum magnitudine admonitus, ad sepulcrum B. Ladislai in orationem prostratus, utrumque Conventum eidem devovit: factumque est ut omne periculum cessaret, & discrimen vitæ ab utroque remotum abiret: qui vero jam plaga infirmitatis perusti morti appropinquabant, sanitati & vitæ restituti, salvi & immunes facti, Deum & servum ejus B. Ladislaum laudabant.

257 Egressus de conventu Fratrum, domum Consulis civitatis Varsavienſis ingredior. Ecce occurrit mihi Gregorius Badovvski dictus, Consul civitatis, testis miraculi in se exhibiti. Pestis, inquit, civitatem hanc nostram depopulabatur, cum ego puer adhuc essem: quam puerili judicio parvi pendens, contracta familiaritate cum filio Simonis fabri arcarii vicini domui nostræ, colludebam ei; blandisque collocutionibus amicissime ipsi communicans, mortiferam ex eo hausi pestem, qua ille jam infectus erat. Mortuus est quer postridie: me quoque infoD dum febris eadem corripuit, apostemaque in corpore meo produxit. Mater mea, ingenti periculo consussa, ad sepulcrum B. Ladislai festinavit; sacrosanctum Missæ officium dici quamprimum procuravit; vota, orationes, suspiria multiplicavit; vitam meam & domum totam eidem commendavit. Reversa me, quem febre æstuantem reliquerat, jam lætum, sanum, & ludentem invenit. Et ab hinc domus tota libera ab omni contagione extitit, nec ullum pestis vestigium in ea post apparuit.

258 Non in sola tamenmodo juventute se emulatum beneficiis B. Ladislai, dictus Dominus Gregorius Badovvski affirmavit; sed multo amplioribus consequentibus ætatibus. Inter cetera vero retulit, quomodo anno Domini MDCIX gravi infirmitatis plaga percussus sit, cum spe de producenda vita prorsus deposita, sic de se tam medicis ipsis, quam omnibus aliis judicantibus, qui eum statum vitæ probe noverant. Me quoque ipsum (ejebat ille) gravitas infirmitatis, magnitudo dolorum, & vitæ E tædium adhoc induxit, ut me præciperem de lecto depositum in terra collocari, ea mente ut accelerarem vitæ perdendæ terminum. Satisfactum est voluntati: nam depositus de lecto, in nudo stramine collocatus, jam pene animam agebam: & menti succurrit B. Ladislaus Patronus meus; cujus patrocinium, in juventute mihi præstitum, spem adhuc in me resuscitavit & fiduciam erexit ad sanitatem recuperandam, vitamque iterato restituendam, modo ad ipsum supplex recurram. Igitur eo modo & affectu, quem infirmitas concessit debilitasque permisit; corde & ore auxilium ejus invocavi, votum ad visitandum corpus ejus feci, opem imploravi. Et ecce, in illo ipso motu mentis & cordis mei, immutationem quoque in membris sensi; vigorem mihi restitui, sensus acui, spiritum lætificari, morbi potentiam debilitari, & sanitatis gratiam mihi restitui, cognovi. Sublevari me itaque de terra mandavi, & rursus in lectum reponi: ubi tantas vires recepi, uti postridie sepulcrum ejusdem beati viri adire potuerim: quod sine mora, sicut decreveram, feci. Utrumque hoc miraculum, manu sua digestum, posteritati commendavit.

CAPUT IX.

Reliqua miracula in judicio vitæ dedusta. Rex, Palatinus Pomeraniæ & alii sanati.

259 PUlcrum est & memoria dignum, quod sequitur, miraculum. Alexander puer, filius Magnifici Domini Stanislai Lezynski & Annæ de Rzuchovv, occulta infirmitatis sagitta ictus, in lecto decubuit. Mortifera adversæ valetudinis rabies vitæ ipsius præcidendæ instabat; & jam in extremo agone constitutus, mortis impetu facto, abripiebatur, dolentibus super se domesticis. Mater ipsius fatis mœsta cum assistentibus, ad B. Ladislaum voto concepto eum obtulit, obnixe rogans, ut ipsius beneficio adhuc in viventium consortio remaneret. Voto emisso, anhelitus gravis & aspera respiratio, quæ mortis brevi imminentis prænuntiabat adventum, termino conclusa fluit. Tum mater flens & ejulans, arbitrata puerum jam obiisse, in voces lamentabiles & lacrymas prorumpit; carmenque lugubre mœsta incipit, accinentibus sibi eamdem cantilenam omnibus domesticis, qui tunc aderant, fratribus sororibusque & familiaribus reliquis. Fletus, ululatus, ploratus auditur. Interim puer, velut e gravi somno excitatus, matrem talibus verbis alloquitur. Quid hoc rei est, domina mater? Cur fletis? Nihil mali

A mali accidit mihi: quare ploratis? Ad hanc vocem omnes conticuere, intentique ora tenebant. Subita lætitia omnes occupavit, lacrymas ab oculis abstersere, ploratus cessavit: puer de lecto surrexit: & quia hora prandii erat, mensæ accubuit; acsi nihil adversi unquam passetur, lætus sapide cibum sumpsit. Stupendum miraculum plurimorum studia in B. Ladislaum accendit.

Palatinus Pomeraniæ sanatur.

260 Illud quoque quod sequitur non minus mirabile celebreque habendum est, quod Illustrissimo Domino Michaeli Konarski, Palatino Pomeraniæ, accidit. Parabat profectionem in certorum negotiorum Regni procuratione, urgentibus eam gravissimis causis: & ecce de repente ingruens morbus expeditioni celeri obicem posuit, ipsumque Palatinum duro exceptum flagello in lectum conjecit. Auctus indies morbus spem salutis recuperandæ præcidit, mortis irruentis metum injecit. Jamque domesticis certior inhæserat opinio, de Palatino morte tollendo, quam in vita retinendo. Pervenit ea fama celeri cursu ad Curiam Regiam, & cum aliostum vel maxime filiam ipsius Domini Palatini, in gynæceo Reginæ existentem, vehementi concussit mœrore & metu, terruitque periculum paternum. Helena Constantia virgini nomen erat; quæ accepta licentia a
B Serenissima Regina, ad sepulcrum B. Ladislai celeri cursu properavit mœsta, & de salute amantissimi parentis sui sollicita. In orationem prostrata, affectu, lacrymis, voce, & profundis suspiriis beati viri, sublevandæ saluti paternæ, opem imploravit & impetravit. Etenim eadem hora, qua oratio Varsaviæ pro ejus salute offerebatur, cœpit melius domi suæ habere, morbi violentus motus cessare, & paulatim conticescere ac vires corporis sibi redire. Inde ille mirari, unde tam repentina mutatio & salus. Surgit de lecto, comedit, ambulat, currit, & iter propositum ingreditur. Certior postea factus, cujus auxilio sublevatus viveret, Deo egit gratias, & B. Ladislaum abhinc mira veneratione & observantia prosecutus est.

Curantur dolores capitis.

261 Expeditis jam tot miraculis, intercessione & opera Beati Patris Ladislai patratis, nova & nova subministrata sunt. Nam occluso & sigillato jam processu Romam transmittendo, ultro se ingerebant plurimi ad recognoscenda miracula circa ipsos facta, & in primis quidam venerabilis Pater Albertus a Czelandis, Psalteriista ecclesiæ Parochialis S. Joannis Baptistæ Varsaviensis. Hic cum anno Domini
C MDCXXVII veniisset Varsaviam, insignendus sacro Subdiaconatus ordine; nocte quadam hospitio foras exiens, in tantum dolorem capitis incidit, qualem numquam se persensisse in vita sua affirmabat: nullam acerbiorem infirmitatem ullo unquam ætatis suæ tempore in corpore suo pertulisse se meminerat. Suasu & instructione uterini sui, venerabilis D. Petri a Czelandis Presbyteri, Psalteriistæ itidem ecclesiæ ejusdem, inductus, illucescente die, ivit, maximo dolore capitis pressus, ad ecclesiam Fratrum Minorum de Observantia, ad sepulcrum B. Ladislai, quinquies Orationem Dominicam recitaturus. Cumque ingrederetur templum, paulatim remitti vim morbi sensit: Ac tandem persolutis ante altare B. Ladislai votivis precibus, continuo & plane a dolore capitis liber, ad hospitium rediit.

Felicissimus.

262 Beneficium semel obtentum spem & animum concitat ad alia obtinenda & acquirenda, præsertim in necessitate. Idem venerabilis Pater Albertus de Czelandis Psalteriista, cum quodam tempore assidua & acuta febre plusquam una septimana ureretur; memor prioris beneficii divini, intercessione B. Ladislai obtenti, convertit cor supplex ad ipsum, meritis & intercessionibus ejus a morbo illo liberari flagitans, vovensque se quam primum veniisset Varsaviam, sacrosanctum Missæ sacrificium ad sepulcrum Beati de SS. Trinitate peracturum. Quo facto mox recessit febris, pustulis quibusdam e capite & facie erumpentibus. Postea nullum capitis dolorem sensit, nec ullam molestiam aut vexationem febris sustinuit, & votum explevit. A. VINC. MORAUS.

263 Exemplo plurimorum ductus Generosus Dominus Petrus Zaluski, Vexillifer Ravensis, veniens Varsaviam testimonium perhibiturus veritati, libere recognovit, qualiter B. Ladislai beneficio a podagra, molestissima ægritudine sua fuerit liberatus. Anno Domini MDCXXIX passio podagrica ipsum invasit ita vehemens, quod cruciatus, quos in pedibus ejus causabat, videbantur sibi humanitus intolerabiles; qui per tres hebdomadas somnum sibi suberaxerant, nec cibum nisi ægre valde sumere permittebant; quare mortem potius optare, quam diutius tormentum illud tolerare eligebat. Nullum medium, nullum refrigerium, nullum remedium, quod vel ad modicum tempus doloris magnitudinem mitigaret inveniebatur. Videns consors sua cum ceteris familiaribus dolorem esse intolerabilem, ad B. Ladislaum Patronum suum & suæ possessionis Gielnovv, in quo natus est hic vir sanctus, cui tunc ipsa dominabatur, per simplicem orationem recurrit, votoque maritum ad sepulcrum ejus visitandum obstrinxit. Hoc solum remedium, hoc pharmacum efficax contra rabiem illius morbi fuit. Statim namque post emissum votum, quasi flamma ardens aquæ conspersione, podagræ illius ardor & stimuli compressi extinctique sunt: somnus placidus subsecutus sensus vivificavit, membra vigoravit, & sanum totum effecit: ita ut postridie, nec lecto amplius, nec adjumento aliquo, sanus factus indigeret. Quod totum intercessione Beati Ladislai se consecutum, firmiter credit & prædicat. E

paralysi sanatur.

264 Frequentissima miracula sunt B. Ladislai in patria sua, qui si aliorum externorum, maxime autem domesticorum suorum, curam habet. Unicus jam heres oppidi Gielnovv, patriæ locique nativi beati viri, reliquus est Casimirus puer, filius olim defuncti Generosi Domini Joannis Dunin Brzezinski & Barbaræ de Valovvice, nunc secundarum nuptiarum dicti Domini Petri Zaluski uxoris filius. Hic in tenella adhuc existens ætate, paralysi correptus (qua infirmitate & suus frater uterinus in simili ætate sublatus est) manus dextræ & pedis usum linguæque amiserat; imo fratrem suum imitatus, vestigiis ejus inhærens, eamdem viam universæ carnis ingredi videbatur: cui jam agonizanti parochus Gielnovienſis, R. D. Matthæus Silnicki, iter orationibus designatis in cælum sternebat. Venit in mentem matri B. Ladislaus; rogat Presbyterum, voto filium suum sancto viro obstringat. Facit ille sine mora: & ecce puer manum dextram elevat, pedem affectum male erigit, & ut potuit lingua infantili verba formar, oculos attollit & denique totius corporis sanitatem se recuperasse demonstrat, sanus, per Dei gratiam & merita B. Ladislai, in hunc usque diem. F

265 Non tantum intra domesticos parietes B. Ladislaus potentiæ suæ vires, Dei virtutem sanctimonia vitæ suæ induitus, exhibebat; sed latissime etiam illas aliquando per totum regnum expandebat, si vivus, ut supra recensuimus, multo magis nunc, cum in regno cælesti triumphat egregius miles, post devictos tot atrocissimos hostes laureatus. Hujus potentiæ suæ in patria signa, memoratu & digna & jucunda, reliquit. Anno Christi MDCXV milites quidam licentiosi insolentesque Lisovvczycy dicti, depopulatis multis locis, & vastatis provinciis, civitatibus, oppidis, agmen suum proxime admo-

A. VINCEN. MORAUSKI.

ventes oppido Gieluovv, distributores hospitiorum miserunt in oppidum; quibus dum ea denegarentur, eo quod non a brachio Reipublicæ penderent, impetuose turba tota oppidum invasit ultura prætensam injuriam igne ferroque. Jamque nobili viro Andrea Rucki, ad templi præsidia confugiente, cum aliis in valvis ipsis ecclesiæ crudeliter occiso, & multis in oppido flagitiis patratis; cum vellent ingredi sacram ædem, ipsam spoliaturi & incensuri, adverterunt iconem in pariete prægrandem B. Ladislai: cujus terrore nimio perculsi, pedem tremuli referunt, conterritique cuncti fugiunt; oppidumque relinquentes, in villam proximam Wywoz dictam, gressus & copias dirigunt; ibi Dominam oppidi, dictam Barbaram de Walovvine Brzezinska viduam, suamque aulam invasuri, spoliaturi, & igne crematuri, in vindictam prætensæ injuriæ. Jam celeri cursu furiosi homines versus aulam ferebantur, ignem spirantes; Domina vero cum suis, tanto impetui resistere non valens, orationi se dedit, Patronum suum B. Ladislaum ingeminat, invocat, obsecrat; ostendat se nunc verum pastorem, defensorem, protectorem; O miraculum! Cum milites furiosi pervenissent ad
B crucem, insignitam Crucifixi imagine, ante aulam sitam, nullo modo ulterius progredi, limitesque crucis egredi poterant. Exagitabant homines crudeles equos stimulis, flagellis, calcaribus: non tamen proficiebant, sed tantum in gyrum agebantur. Advertunt tandem digitum Dei esse hic; sed tamen artes funestas & incantamenta carminum Dei potentiam nuncupant. Evidens igitur fuit Dominam hanc misericordia Dei fuisse tunc a furia illorum inimicorum, intercessione singulari & auxilio B. Ladislai, quem in adjutorium sui invocaverat, liberatam & protectam.

Grassatores impediti Gieluovii.

& Vrpoui,

266 Ipsum quoque oppidum alio tempore singularem protectionem hujus sancti Patroni sui expertum est. Etenim anno Domini MDCXXVI cum epidemica lues in illud irrepsisset, sævireque cœpisset in natale solum B. Ladislai, jamque triginta hominum oppidanos enecasset; incolæ oppidi instituerunt devotionem, in qua intercessionem & protectionem sancti sui Patroni invocantes, ipsi se devoverunt. Quo facto mox pestis grassari cessavit, nec amplius ullum vestigium contagionis ejus in infirmitate aut morte alicujus apparuit. Quod animadvertentes incolæ iidem, in memoriam gratiæ acceptæ, eum in Patronum oppidi modo singulari de novo elegerunt. Insigni etenim oppidi sui, quo ex antiquo utebantur, abjecto, imaginem B. Ladislai religiose vestitam, in
C manu sinistra columnam cum alligato Christo, & in dextra flagellum tenentem, pro insigni stemmateque assumpserunt, utunturque tamquam proprio.

Celebrantes festa hic peste liberati, magnum Sanctum pro insigni assumunt.

267 Plurima alia edita sunt per B. Ladislaum miracula, quæ omnia scriptis distinguere immensi laboris opus foret, maxime autem in sublevandis infirmis: sed adhuc me a descriptione unius & alterius continere non possum. Distat a Varsaviensi civitate sex leucis quidam nobilis, egregius benefactor Fratrum, & Religioni S. Francisci Minorum Observantium singulari affectu addictus, Dominus Martinus Cieciszevvski; cujus uxor de familia Chlevvicka, cum ad punctum partus devenisset, laborare difficultatibus variis cœpit. Vocatæ sunt multæ obstetricandi arte pollentes mulieres; fungebantur officio suo; sed tandem difficultatem advertentes, desperantes recedebant, puerperam deserebant. Convenerant aliquot nobiles Dominæ ex locis diversis, auxilium, consilium, solatium periclitanti allaturæ, sed nullum tam efficax inveniebatur, quod decumbentem aliquo modo levaret. Omnium judicium fuit, & vox sententiæque unanimis, citius edituram animam, quam fœtum conceptum; ideoque ad talem partum potius
D præparandam, Sacramentis muniendam, & salutaribus armis instruendam. Vocatus est unus Pater e vicino loco Ordinis Minorum Observantium, ut puram virginem Deo animam suam generaret. Venit ille, rogat, monet, invitat, ut omnes genu flectentes pro illa pariter secum orent septem Pater noster, votaque pro ea ad B. Ladislaum nuncupent. Respondent illæ nobiles feminæ, se illam vovisse aliis Sanctis, una S. Ignatio, alia S. Hyacintho, non tamen quidquam profeciisse. Instat nihilominus Sacerdos, & bono animo omnes jubet esse, ad orandum septem Pater noster hortatur. Deposita ex se chorda cinctoria, infirmam circumdat: flectit ipse, orat, ad B. Ladislai sepulcrum obligat. Orabant secum alii, sed magis agonizanti, quam orationi attendebant. Et ecce inopinato fœta defungitur partu, edit conceptum: prodit in lucem quod cruciabat, torquebat, necabat matrem: illa libera efficitur. Confusæ desperabundæ mulieres, collætantur puerperæ decumbenti: magnum Sanctum B. Ladislaum deprædicant, cujus beneficio in tam manifesto periculo vitæ, in tam arduo casu, E uterum impeditum facile mulier fuderit, enixa quod stricte occlusum fuit, nec naturaliter nisi discissione soluti potuit.

Partus diros periculo mortis liberatur.

268 Jam ad metam digestorum nostrorum accedentes, illud hic ponimus miraculum, quod jure merito primum locum sibi vendicabat, tum ratione personæ dignissimæ, in qua potentiæ suæ & misericordiæ Deus signa ostendit, tum ratione antiquitatis, eo quod priioritate temporis maximam partem scriptorum præcesserit. Ponimus autem illud ultimo loco, ex ducti ratione, qua orator in fine fortissima argumenta sermonis sui accumulat, ut videlicet hoc in fine saltem efficiat, quod oratione tota non potuit obtinere. Robur igitur, auctoritatem, pondus, dignitatem, & coronam jam exaratis exemplis, hoc ultimo miraculo apponere intendo. Jam tandem veniat Serenissimus Vladislaus Sigismundus, favente Dei gratia jam modernus Rex Poloniæ & Sueciæ, electus Magnus Dux Moschoviæ. Hic an. Domini MDCXII, in ipso juventutis suæ flore, gravissimo correptus morbo, periculosam vitæ subierat aleam. Verior sententia videbatur, quæ fato exitiali succubiturum dicebat, quam opinio illa, quæ sanitati restituendum promittebat. Tanto Principi, & universis omni tempore regni incolis gratissimo, nulla humanæ artis deerat subsidia: medicorum opera & continuum studium depellendo vacabat morbo: sed inani conatu quæsita adhibebantur remedia. Sinistra de vita Principis orta suspicio, imo desperata salus: mors sine dubio imminens appropinquabat. In eo namque statu salus Principis fuit, ut unius horæ spatium, ad vitam retinendam, Medicorum quinque qui illi adstabant sermo vix eidem promitteret. Mortis etiam signa & vitæ deficientis indicia eamdem proferebant sententiam. Non dispar a medicorum sententia fuit Sereniissimæ Principis Annæ, Regiæ virginis Sueciæ, Sereniissimi Regis hujus nostri Vladislai Sigismundi, de quo nobis sermo, amitæ opinio; quæ licet a fide Catholica fuit aliena, depellendis tam morbis & curandis infirmitatibus felix est habita. Hæc testata est, miraculosam sanationem Principis fuisse, in quo omnia signa vitalia deserant, & omnia mortalia successerant.

a Medicis desperatus.

269 Igitur tam evidenti periculo objecta Principis salute, quidam Capellanus Sereniissimæ Reginæ, R. D. bonæ memoriæ Georgius Cerasinus, memor beneficiorum infirmis ceteris per B. Ladislaum præstitorum, ad eum recurrendum ratus, ad Fratres Varsaviensis Conventus venit; Monialibus quoq; S. Francisci idem denuntiat, Principem in extremo vitæ

Vladislaus Sigismundus Rex Poloniæ in extremis ægre.

versari

A vérſari periculo, a medicis derelictum, & omni ſpe ſalutis præciſa, ad mortis portam celeri properare curſu; compaterentur juvenili ætati ingenui adoleſcentis; condolerent Patriæ amittenti optimæ expectationis Principem, de vita periclitantem, & in ipſo flore juventutis decidentem; perire ſpem Regni, indolem præclaram tolli, omnium bonorum expectationem eludi: arriperent orationis præſidium, apponerent ſcutum votorum ad B. Ladislaum loci Patronum, expoſcerent a Deo ardenti devotione deſperatæ ſalutis ſubſidium, B. Ladislao ſolicite totum negotium commendarent, & multis exhibitam in ſimili cauſa opem implorarent. Moniales Tertiariæ, cum accenſis candelis, ſine mora ad ſepulcrum B. Ladislai in orationem provolutæ, fuſis lacrymis ad Deum clamaverunt, & B. Ladislai auxilium requiſierunt. Idem devotionis ſtudium exercuere Fratres, omnes in ſupplicationem effuſi, alii ſacris Miſſæ celebrandis, nonnulli ſepulcro B. Ladislai affixi, orationibus ad Deum fundendis, ceteri litaniis recitandis, diſciplinis faciendis, pſalmodiis decantandis incubuere. Bis eamdem texuerunt telam: nam iterum recidivante morbo, correptus Princeps eamdem ſubierat periculorum ſortem. Ita optimus Princeps, beneficio B. Ladislai, cui per B tam ardentia vota fuit oblatus; a Deo ſibi miſereſcente ſanitati reſtitutus, a morbo liber remanſit. Vivat felix magnus Princeps, & in longos ætatis annos felices experiatur vitæ progreſſus; omnes precamur, ominamur, & vovemus. Fiat. Fiat.

ope B. Ladislai recuperata.

CAPUT X.

Concluſio operis.

270 PArvo hoc volumine, omnia quæ Deus Opt. Max. ad interceſſionem & merita ſervi ſui B. Ladislai operari dignatus eſt, miracula concludere, impoſſibile eſt: de ipſis inveſtigare, diſquirere, ſcrutari, arduum nimis; teſtes colligere, ad officium deducere, in judicio producere miracula, probare, demonſtrare, verum a falſo dignoſcere, opus laboris, moleſtiæ, difficultatis, ſolicitudinis intolerabilis eſt. *Curata variorum infirmitates.* Ideo plurima relata ſimplici fama conſulto omiſſimus, quamvis veriſſima eſſe certo ſciremus. Ex eo numero fuit nobilis Domini Nicolai Czoſnovvski C uxor, quæ diu infirma ſine ſpe recuperandæ ſalutis, voto B. Ladislao per quamdam virginem devotam, Varſaviæ manentem, ſuam conſanguineam obligata, repente convaluit, cum ſui vehementi admiratione: neſciebat enim in villa decumbens, quid pro ſe Varſaviæ ageretur. Quod item alia vice marito ejus tum etiam & filiæ accidiſſe, certa fide relatum eſt. Quædam etiam femina, de villa Biallolaka, dicta Marina Labaciovva, per quatuordecim hebdomadas gravi eaque incurabili infirmitate vexata, per votum nuncupatum ad B. Ladislaum, curata eſt. Non prætereunda Domina Heduigis Zavvadzka, quæ morte in ea letalia tela vibrante, erepta a periculo, & ſana facta eſt, cum recurriſſet per devotas orationes & votum ad B. Ladislaum. Adeſt en Nobilis Domina Kroſnovvska, ex maligna febre detrimentum in ſenſu & ratione paſſa, eodem remedio ſanata. Plurimæ [domus] a periculo peſtis, etiam integræ villæ & civitates; tum variæ perſonæ in quam plurimis locis, hoc ſcuto contectæ, ſalvæ remanſerunt. Multæ feminæ difficultate partus ſublevatæ: nonnulli a periculis latronum, fluminum, itinerum, invocato B. Ladislao liberi evaſerunt. Alli in difficultatibus negotiorum, contentionum, diſſenſionum juris, præſidio B. Ladislai ſe committentes, conſolati ſunt; & beneficia recognoſcentes, tabellas argenteas & alia ſigna eo nomine ad ſepulcrum B. Ladislai detulerunt. Plures tamen, quod dolendum eſt, pudore & verecundia inordinata abſtracti, ne defectus ſuos, quos occultos eſſe volunt, prodant, beneficia a Beato accepta ſubticent: ceteri difficultate territi, quod non niſi præſtito juramento deponenda ſint teſtimonia, non deferunt iis ad quos pertinet cognoſcere & approbare miracula facta: reliqui receptis beneficiis, meritis B. Ladislai, partim per imperitiam, partim per negligentiam, partim ob diſtantiam loci, itineris difficultatem & varias alias ob cauſas, ea reticent. A. VIN. CEN. MORAUSKI.

Beneficia præſtita plurimis.

271 Hæc ſufficiat protuliſſe primo hoc motu, ad habendam aliqualem cognitionem ſanctitatis hujus ſervi Dei B. Ladislai Patroni noſtri, ut eo fiducialius ejus ſanctum auxilium populus invocare ſciat, & valeat ad majorem Dei gloriam, & B. Ladislai honorem; cujus ſanctitas utinam cito Sanctæ Dei Eccleſiæ illuceſcat, & Canonizationis gloria coronetur, nobiſque ſuum auxilium & patrocinium implorantibus proficiat! Felix patria, felix civitas, feliciſſimum regnum; quod ſuis non caret Patronis; qui ſe ſcutum opponant furori vindicis Dei. Refricent memoriam, anni Domini milleſimi ſexcenteſimi ſexti & ſeptimi, & inteſtini motus concitati in hoc regno florentiſſimo Poloniæ; quam atrociter turbulentiſſimis diſſenſionibus, diſcordiis, diſſidiis, fuerit exagitatum: quando in armis totum, ad interitum certiſſimum, Deo ſic permittente, impetu ferebatur; ita ut non ſolum incolæ, ſed & ceteræ nationes externæ, nihil niſi exitium ejus ominarentur. Hoc judicium non inane nec ſuccoſum fuit. Nam Romæ eodem curriculo temporis fuit quidam Pater, B. Bartholomæus Salutius, Ordinis Fratrum Minorum de Obſervantia, adhuc tunc in vivis exiſtens, vir ſanctus, miraculis adhuc in vita celeberrimus, de cujus Canonizatione nunc tractatur Romæ. Hic in viſione divinitus ſibi exhibita, conſpexit Regnum hoc Poloniæ, poteſtatibus infernalibus repletum, artibus ſuis ſtygiis illud parare ad interitum nitentibus; quibus ſplendida Corona Sanctorum Patronorum Regni fortiſſime ſeſe opponens, ſic reſtitit, ut viribus tenebrarum illarum penitus confractis, artibuſque ſolutis, mox faciliter nec infeliciter, concordia, amor, paxque reſtituta ſit, in hunc uſque diem ſancte perſeverans. Exclamaſſe fertur, ille Pater exultans: O Polonia! multos validoſque Patronos habes, qui niſi tibi nunc ſuccurriſſent, in occaſum tui miſerum per poteſtates tartareas, in perniciem P tuam factas, deducta, jam tranſiſſes. II *Polonia a Patronis ſuis adiuta anno 1606 & 1607 in ſtiſſimbello.*

272 Quidni idem de ceteris Regno Poloniæ noſtræ ſæpius impendentibus periculis dicam? Meminerit providus lector, annis paucis interjectis in quantis patria noſtra ſalutis ſuæ diſcriminibus verſaretur; cum Ottomanus ſeu Oſmanus Imperator Turcarum anno Domini MDCXXII contra eam ſexcenta millia, validiſſimum & iſtis ſæculis prorſus inauditum exercitum, eam ardenti furore percitus expugnaturus, libertatem ſublaturus, Chriſtianum nomen in ea deleturus, imperio ſuo ferociſſimo ſubacturus, adduxiſſet. Meminerit ſimul, & illud Iſaiæ XLII & mente pia recolat, Super muros tuos Jeruſalem conſtitui cuſtodes, tota die & tota nocte in perpetuum non tacebunt. Ecquinam iſti ſunt cuſtodes? Angelos præſides a Deo hominibus adhibitos dixerim. Bene equidem: etenim Deus Angelis ſuis mandavit de te, ne forte offendas ad lapidem pedem tuum, Pſal. XC. Quod & clare Eliſæus Propheta, oratione ſua impetravit a Domino intueri Giezi famulum ſuum, exercitum validum Syriorum, in vicino jam circumquaque caſtrametatum, nimium pertimeſcentem. Orante namque Propheta *quidni Turcas anno 1622 contra Turcas?* *non ſolum ab Angelis.*

pro

A. VINCEN MORAUSKI.

pro illo, vidit: Et ecce mons plenus equorum & curruum igneorum in circuitu. IV. Reg. VI. Zacharias quoque II. Cap. levan oculos suos, vidit Angelos circa Hierusalem egredientes, & occurrentes sibi invicem. In summa ipse Dominus VI Baruch verbis luculentissimis hanc testatur veritatem: Angelus meus vobiscum est, ipse autem exquiram animas vestras.

273 Verum enimvero & hoc nemo inficiari potest, ut sanctos Patronos locorum, civitatum, regnorum, hos custodes esse affirmemus. Clarissimum se objicit exemplum II Mach. XV. referente Duce fortissimo Juda suam visionem his verbis. Oniam, qui fuit summus Sacerdos, virum bonum & benignum, verecundum visu, modestum moribus, & eloquio decorum, & qui a puero in virtutibus exercitatus fuit, manus protendentem orare pro omni populo Judæorum. Sequitur aliud ibidem. Post hoc apparuisse & alium virum, ætate & gloria mirabilem, & magni decoris habitudine circa illum; respondentem vero Oniam dixisse, Hic est fratrum amator & populi Israel; hic est qui multum orat pro populo & universa sancta civitate, Jeremias Propheta Dei. Similibus quam plurimis aliis exemplis omissis; hic in patria nostra sanB ctissimus Patronus Florianus visus est olim suos Cracovienses a flammis ignium, domos vicinas consumentium, defendisse, ardoresque illos extinxisse. S. Casimirus, Regali thoro natus, Casimiri Jagiellonidæ Regis Poloniæ filius, regalem animum, post suum obitum felicem, erga gentem suam Lithuanam, cujus magnum Ducatum sancte administrarat, gessisse conspectus est, cum exercitui populi sui contra Moschum procedenti, visibilem se exhibens, ducatum præbuit, equo candido insidens, ipsum agmen gloriosus viam carpendo præcedens; in evidentissimum victoriæ signum, quæ mox subsecuta est, in fugam ex metu inimicis conversis.

274 Non minoris profecto apud Deum præpotentem meriti, & in Patriam suam singularis affectus, censendus est noster B. Ladislaus Gielnovius; qui ut supra retulimus, non solum privatis personis se apud Deum intercessorem & in necessitatibus adjutorem, sed etiam totius civitatis Varsaviensis, imo & regni universi pium Patronum, Custodem, Protectorem, & Defensorem exhibuit. O utinam gratos tantorum beneficiorum ab eo receptorum nos omnes exhibeamus; quem Deus ipse honorat, nos quoque non tantum eum condigna reverentia prosequamur, sed ut etiam sancta C mater Ecclesia eum inter Divos relatum, nobis conspicuum, & cultu Sanctorum colendum cito proponat, omni studio, opere, solicitudine, curemus, omnia ad laudem omnipotentis Dei referentes; qui sit in Sanctis suis benedictus in æternum.

ORATIO

Ad Beatum Ladislaum.

O Felix Pater, B. Ladislae, Pater amabilis, O decus Ecclesiæ Catholicæ, ferventissime cultor & zelator laudis Divinæ, castarum animarum director & protector singularis, debellator malarum tentationum post Christum & Angelos ejus, Rector & Patrone fidelis Varsaviæ. Eia me & omnia mea negotia, sanctam Dei Ecclesiam, Regnum & Universos ejus ordines, Religionem nostram, & præsertim hanc provinciam, consanguineos, amicos & benefactores meos, civitatem, & locum istum, in tutelam & directionem specialem susce pe. In tentationibus, piis tuis orationibus nos protege; hostes visibiles atque invisibiles omnes reprime & expugna, in tribulationibus nos consolare & conforta: aerem salubrem ac fertilem, nec non amicis & inimicis nostris caritatem & concordiam impetra: patriam istam, cum omnibus in ea habitantibus, ab omni peste, fame & bello, inimicorum feritate & potentia, illæsam conserva: insuper me & omnes amicos meos, cum suis afflictionibus, infirmitatibus, tristitiis, & quibusvis indigentiis, tibi per visionem Majestatis Divinæ cognitis, commendo & resigno: ut omnes ad tuam singularem intercessionem & protectionem confugientes, gratiam Dei omnipotentis in præsenti vita, & in futura gloriam cælestem obtinere valeamus. Per Christum Dominum nostrum.

APPENDIX

Authenticum miraculum anni MDCLXIII.

276 HAstenus Vita, ut fuit impressa anno MDCXXXIII: quam videns esse extractam e Processibus, nihil dubitavi quin plura adhuc alia miracula in iisdem continerentur, brevitatis studio hic omissa. Rogavi igitur Guardianum loci, ut non solum describenda mihi vetera de hoc Beato monumenta, sed etiam supplementum miraculorum ex præditis processibus colligendum curaret; iisque adderet cetera, quæ ab anno dicta editionis contigisse multa, pariqueſtudio annotata fuisse mihi persuadebant; quin & effigiem ipsius Beati, qua num. 135. dicitur lapidi sepulcrali incisa haberi, delineandam ad vivum petii, quæ posset ad posteritatis memoriam æri incidi. Et imaginis quidem alicujus (non tamen ejus quæ ibi describitur) delineationem misit ille, eamque tam rudem, ut boni aliquid inde confici posse desperaverim: miraculum vero duntaxat misit unicum. Miraculum mox transcribam: de imagine hoc dixerim, pingi in ea Beatum Ladislaum cum radioso supra caput sole, expansisque brachiis, itaque dextra manus flagellum rectum teneat, affixis ad dependentium locorum extremitates aculeis horridum; sinistra, columnam longam ac teretem, eique per manus ac pedes alligatam mundi Christi effigiem. In recessu vero ipsius tabulæ, a dextris cernitur idem Beatus genuflexus in colle, procul ab urbe Varsaviensi fugare immanem flammivomumque draconem, per quem pestilentis morbi contagium designari, quod repulisse narratur in Vita num. 150. significabat scriptura addita. Simili in recessu a sinistris, supra Varsaviensem (ut additum nomen indicat) civitatem, ducta in aere iris insidentem habet figuram fulmen una manu vibrantis, altera crucem tenentis: Christi judicis irati esse diceres, nisi E dubitare faceret explicatio quæ dicitur, prædicans passionem Christi in aere elevatur: videtur ergo ipse Beatus etiam hic exprimi: totaque compositio esse talis, ut grandiorem aliquam altaris tabulam implere posse pictura ejusmodi. Miraculum, quod dixi, in forma probante sic transmissum est.

Quomodo de hoc Beato adhuc disputetur.

Ejus imago quomodo pingatur.

277 Anno Domini MDCLXIII, die vero Veneris, XX mensis Julii, Varsaviæ coram Perill. & Rev. adm. D. Matthæo Jagodovvioz I. V. D. Protonotario Apostolico, Placensi, Varsaviensi, Pultoviensi Canonico, Vicario in spiritualibus & Officiali generali Varsaviensi ac per Ducatum Masoviæ, S. R. Majestatis Secretario, pro Tribunali ad jura reddenda sedente personaliter, comparentes Religiosi, Franciscus Varsaviensis, Magister Novitiorum Conventus Fratrum Minorum Varsaviensis ad S. Annam Ordinis S. Francisci de Observantia; & Elzearius Babski, ejusdem conventus Tertiarius, suis ac totius Conventus prædicti nominibus præsentes, visionem seu apparitionem certam, eidem supradicto Religioso Elzeario divinitus factam, juramento ejusdem Religiosi Elzearii corporaliter præstito verificatam,

Coram Officiali Varsaviensi Fratres Conventus S. Annæ.

exhibent publicandum instrumentum.

Aſſecatam, in ſcripto conceptam infraſcriptam, ſeu inſtrumentum miraculoſæ recuperationis deperditi ſenſus auditus, manibus Religioſorum Patrum Sigiſmundi Janovvski Guardiani, Bonaventuræ Mlacienſis Vicarii, ac aliorum ejuſdem Conventus Fratrum ſubſcriptam, & ſigillo Conventus munitam, ad omnem meliorem fidem & effectum ac robur perpetuæ firmitatis obtinendum, judicialiter exhibuerunt: quod admitti, & ad perpetuam rei memoriam in omnibus & ſingulis ejus punctis, clauſulis, & articulis univerſis, approbari, confirmari, ratificari, robur auctoritatis ordinariæ & perpetuæ firmitatis pariter & decretum deſuper apponi, literas approbationis & confirmationis ac alias quaſvis neceſſarias decerni & extradi; ceteraque ad effectum præmiſſorum de jure opportuna fieri & ſententiari, cum debita inſtantia petierunt & poſtulaverunt. Et Perill. ac Rev. adm. D. Officialis generalis Varſavienſis ac per Ducatum Mazoviæ ſupranominatus, petitione inſtantium exaudita, ſcriptum per ipſos productum, authenticum & faciens fidem, mihi Notario infraſcripto publice legendum & publicandum dedit, tenoris ſequentis videlicet.

B *de Fr. Elzearo, Tertiario ſuo, ſuo,*

278 Anno a partu Virginis MDCLXXII, cum ſolennis Octava Viſitationis beatiſſimæ Virginis Mariæ, ad ædes ejus, in nova civitate Varſavienſi ſitas, peragerentur; mira circa deſperatam ſenitatem ſuam, ex parte depediri, tonitrui ſentius auditus beneficia, collata a Beatiſſima Virgine & B. Ladislao expertus eſt Fr. Elzearius Babski, Regulæ S. Franciſci in Conventu Varſavienſi ad S. Annam, Ordinis Fratrum Minorum Regularis obſervantiæ, Tertianus vulgo dictus, die VIII Julii pro tunc currente. Ex afflictione enim & diuturniore dolore capitis, die IV Julii, ſub tempus communis refectionis, adeo ex improviſo & violenter ſurdus effectus eſt, ut nec voces, nec clamores, aut ſtrepitum ullum audire vaceret; ſed tantum nutibus aut ſcripto pro opportunitate informari deberet. Cujus affectionis pertæſus afflictus Frater prædictus, deſperare humanæ opis auxilium cœpit. Quare ædes Beatiſſimæ Virginis Mariæ pro die VIII Julii viſitare ſtatuit: interea vero temporis B. Ladislao ſupplicat, ut ſua interventione beatiſſimæ Virginis Dei Genitricis gratiam ſibi conciliare dignetur. Et quia tunc totius Cleri & populi totius civitatis Varſavienſis concurſu ſolennis proceſſio, cum triumpho & lætiſſimo applauſu, ad ædes beatiſſimæ Virginis in nova civitate Varſavienſi inſtituebatur, pro gratiarum actione ex parte diſſoluti nexus colligati exercitus, & reſtitutæ pacis intra viſcera patriæ regni Poloniæ; hinc Fr. Elzearius ſatisfaciendo voto optimam occaſionem ratus, petit licentiam a Patre adm. Vener. Cuſtode, ut una in proceſſione cum Fratribus eccleſiam beatiſſimæ Virginis viſitare permitteretur: ſed debilitatis inhabilitate præpeditus, judicio diſcreto Superioris detinetur: votum tamen adimplendum in deſiderio non deſpondet, ſed pro Octava ſolenni Viſitationis beatiſſimæ Virginis diſponit.

qui ſubito plane ſurdus effectus,

Implorata p. v. B. Ladislai preces B. Virginis opt.

279 Redeuntes poſt proceſſionem Fratres, aſſidentem menſæ Fr. Elzearium per ſigna & nutus interrogabant, num tormentorum, exploſorum in gratiam triumphi, ſonitum & mugitum audierit: ſed ſe hac in parte, ut ſurdum, quid factum fuerit ignorare reſpondit. Tandem menſæ pro communi refectione accubuit: & finito prandio, mox triſtiori vultu & pallido, quaſi ſemimortuus, Fratribus videbatur: & ſurgens a menſa, præ debilitate collabens, egreſſus de refectorio, in ambitu clauſtri conſedit: moxque tali viſione in vigiliis, hora ſecunda pomeridiana, recreatur. Videt vultu venuſto, in habitu Regulari Fratrum Minorum virum religioſum, maturum ætate, ſpecie venerandum, cum aſſociata ſibi

Iterat de illum in viſa eruſ picturam audet.

a dextris Virgine, forma & veſtitu decoro præfulgida, aureo inſignita diademate, capillis capillis diſcriminatis, in ambitu clauſtri deambulare: quorum tam mutuam ob utriuſque converſationem mox arguere cœpit idem Frater Elzearius, interrogans hiſce verbis apparentem præ oculis Religioſum; Velim ſcire Paternitas veſtra, quis ſit, & undenam ſit? Apparet quia non e noſtra provincia, cum diſcurrere cum Virginibus per ambitum clauſtri non ſit in more Patribus noſtris uſitatum: imo dedecere, neque licere hanc aliquas mulieres ingredi. Cui ex tunc (ut creditur) B. Ladislaus reſpondens, inquit, Vel me non noſti? Qui reſpondet, ſe numquam noſſe eum. Cui interim B. Ladislaus ait; An ignoras ubi oſſa mea quieſcant? addiditque, Ego ſum unus hujus loci incola & Patronus. Quibus auditis verbis, totus in ſtuporem, ob reverentiam & timorem, Fr. Elzearius prænominatus verſus eſt; auſus tamen interrogare, quænam illa aſſociata ei a dexteris Virgo fuerit. Cui ipſa Virgo in ſua perſona reſpondit. Quæ ego ſim ne inquiras, ſed ſcias quia abhinc auditum recipies. Reſponditque Fr. Elzearius: Utique, o Virgo, jam optime audio & percipio ea quæ inter vos conferris. Quem ſtatim glorioſiſſima Virgo hiſce adhortata eſt verbis: Satisfac ergo voto, & viſita eccleſiam meam ut promiſiſti, & inpoſterum acuto & bono auditu pollebis.

a quibus de ver. præmiſſa auditus certior reddi-tus,

E

280 Quibus finitis ſermonibus diſparuit viſio illa; & in capite Fr. Elzearii factus eſt tantus fragor & intenſiſſimus ſonitus, ut intra cranium capitis ſui tormentum aliquod exploſum eſſe putaverit. Hiſce peractis ſurgens de loco, venit ad Fratres, volens probare num audire poſſet ea quæ inter ſe loquebantur. Sed illi ignorantes rei eventum, per nutus dumtaxat & ſigna ſenſum ſuum ei denuntiant. Aſt ille, uti jam optimo auditu pollens, præmonuit eos ut ſibi voce jam & non ſignis reſponderent, cum jam, favore beatiſſimæ Virginis & B. Ladislai interventione, audire ſe optime fateretur; reique ſeriem totam & eventum mox eis enarravit: & a Superiore requiſitus, & flexis genibus adjuratus, rei veritatem bona conſcientia, ſuper omnia & ſingula quæ viderat & ei evenerant, confeſſus eſt. Tertia tandem die in vice gratitudinis per oblationem Miſſæ, pro gratiarum actione tanti beneficii obtenti, in ædibus beatiſſimæ Virginis Mariæ, in nova civitate Varſavienſi ſitis, præſentialiter viſitans comparuit. Quæ quod ea ſerie facta evenerint, ſanus recognoſcit, ad majorem honorem Deiparæ Virginis Mariæ, & B. Ladislai fidelem patronatum conteſtandum. In quorum omnium & ſingulorum fidem, nos Diſcreti, præſentes, ſigillo conventus munitas, manibus noſtris ſubſcripſimus. Datum in Conventu noſtro Fratrum Minorum regularis obſervantiæ S. Franciſci die XIX menſis Julii anno Domini MDCLXXII.

mox ſe ſanatum Frater Ludovicus probat

F

optatum B. Virginis ſa-lutem impetrat;

Fr. Sigiſmundus Janovvski, Cuſtos & Guardianus Varſavienſis manu propria.

Fr. Bonaventura Mlacienſis Vicarius loci m. pp.

Fr. Benedictus Bilinski m. pp.

Fr. Franciſcus Varſavienſis, Magiſter Novitiorum m. pp.

Fr. Adrianus Coſtenus, Prædicator monialium & Pœnitentiarius m. pp.

de præfata curia vera eſſe invenit confirmat.

281 Poſt quam quidem publicationem, Perill. ac Rev. adm. D. Officialis generalis prænominatus, licet quidem is idem Religioſus Elzearius Babski, ſuam ejuſmodi recognitionem in manibus Patrum Diſcretorum Conventus prædicti congregatorum juramento comprobaverit; nihilominus tamen pro majori ejuſmodi veritatis firmitate & ſubſiſtentia, hanc eandem ſuam aſſertionem d. Religioſo Elzeario,

Digitized by Google

ex MS. zearius, juramento officioſo in præſentia teſtium infraſcriptorum verificare mandavit. Qui Religioſus Elzearius in continenti, ſuper omnibus & ſingulis præmiſſis, juramentum corporale, poſitis duobus digitis ſuper imagine Crucifixi & flexis genibus, judicialiter præſtitit in eam rotham. Ego Fr. Elzearius Babski, Ordinis S. Franciſci de Obſervantia Conventus Varſavienſis ad S. Annam Tertianus, juro Deo omnipotenti, in trinitate uni, quod omnia & ſingula quæ in hac papyri ſchedula, ex mea vera & fideli relatione, ſunt connotata & conſcripta, non ſunt vana aut ficta, ſed realiter ac indubie & præſentialiter facta: quodque non in ſomnis, phantaſmate, aut mentis evagatione; ſed ſani judicii, bonæ memoriæ, rectæque rationis exiſtenti mihi apparitio hujuſmodi ſe exhibuerit. Ita recognoſco & ita aſſero, ſub damnatione animæ meæ; & ita me Deus adjuvet & ejus ſancta Paſſio.

approbante eorum teſtibus Officiali,

282 Et ex tunc Perill. ac Rev. adm. D. Officialis generalis & Judex ſupranominatus, ex audita & bene intellecta matureque perpenſa ac diligenter trutinata & conſiderata præinſertæ viſionis enarratione, & illius juratoria verificatione, per ipſum Fr. Elzearium ſuprad. B facta, eamdem admittere, ac in omnibus & ſingulis illius punctis, articulis & contentis auctoritate ordinaria approbandum, confirmandum, ratificandum, robur ejuſdem auctoritatis & perpetuæ firmitatis pariter & decretum deſuper apponendum eſſe cenſuit; prout quidem, in nomine Domini, ad perpetuam rei memoriam, admiſit, approbavit & confirmavit ac ratificavit, robur auctoritatis ordinariæ pariter & decretum apposuit, vimque perpetuæ ac inviolabilis firmitatis obtinere debere ſententia ſua decrevit, litteraſque approbationis & confirmationis extradere mandavit; præſentibus Perill. & adm. Rev. Dom. Paulo Kloſovvicz I. V. D. Protonotario Apoſtolico, Plocenſi, Varſavienſi, Kieicenſi, Pultovienſi Canonico; Luca Zakrzevvski, Particularis Lovæ Commendatario; Stanislao Kaminski, Vice-Decano; Adamo Uladislao Sienkievvicz, Collegiatæ eccleſiæ antiquæ Varſaviæ Vicario perpetuo; tum Religioſis Gaſpare Sargha Patrum Societatis Jeſu, Franciſco a Jeſu-Maria & Sigiſmundo .... Patrum piarum Scholarum Matris Dei Conventus Varſavienſis profeſſis, aliiſque plurimis teſtibus circa hunc Actum aſſiſtentibus, meque Paulo Auguſtino Pfzonba, publico auctoritate Apoſtolica & Conſiſtorii Varſavienſis pro tunc Notario.

ex alia copia authentica pauca.

283 Ex Actis Conſiſtorii Varſavienſis extractum, ſigilloque Perill. & adm. Rev. D. Matthæi Jagodovvicz, I. V. D. Protonotarii Apoſtolici, Varſavienſis, Pultovienſis Canonici, Vicarii in ſpiritualibus & Officialis generalis Varſavienſis & per Ducatum Mazoviæ, Regiæ E Reginalisque Majeſtatum Secretarii communitum.

✠ Andreas Alexander Groſzkieuzki, Apoſtolicus & cauſarum Curiæ Epiſcopalis Poſnanienſis, nec non Conſiſtorii Varſavienſis Notarius Actuarius S. R. Majeſtatis ſecretarius m. pp.

DE BEATO PIO QUINTO

SUMMO PONTIFICE.

G. H.

ANNO MDLXXII *ide Aupp. hyperolis.*

In Relatione ad Canon. ex ejusdem laudatur Vita ſcriptor.

DUplicem nacti ſumus Vitam hujus Sanctiſſimi Pontificis, alteram Italice ab Hieronymo Catena, alteram Latine a Joanne Antonio Gabutio ſcriptam: quanti utraque ſit æſtimanda, colligimus ex Relatione Joannis Baptiſtæ Coccini, Philippi Pirovani & Clementis Merlini Rota Auditorum facta Urbano VIII ſuper vita & miraculis ſanctæ memoriæ Pii Papæ V, anno MDCXXIX, in cujus prima parte illi ſic loquuntur: Nos inter omnes hiſtorias potiſſimum re- C cepimus eam Hieronymi Catenæ, & Joannis Antonii Gabutii: qui ex profeſſo vitam & res a Pio V præclare geſtas memoriæ prodiderunt, & ex his ſi non integram & concludentem probationem, ſaltem inſurgere adminiculum ſuperioribus probationibus

Hieronymus Catena,

judicavimus; tum quia Catena vir fuit inſignis, auctoritatis, in Romana curia valde celebris, & a Secretis tum Cardinali Alexandrino pronepoti ejuſdem Pii V, tum Congregationi Epiſcoporum & ſacrę conſultæ ... tum etiam, quia ea quæ ſcripſit, vel probatiſſimis e fontibus hauſiſſe, vel propriſſimet oculis vidiſſe ſe affirmat, cum Pium V viventem agnoverit & ſuſpexerit, ac proinde teſtimonium illius maximi faciendum ... Quin imo cum volumen Catenæ a Sixto V non modo lectum & approbatum, ſed etiam ejus auctoritate & juſſu impreſſum fuiſſe videatur, & Senatus-conſulto Populi Romani munitum fuerit, ut habetur in epiſtola nuncupatoria eidem volumini præfixa, & ex ipſo Senatuſconſulto ante hiſtoriæ principium impreſſo, non eſt ambigendum, quin promereatur fidem. Si enim veritati non inniteretur, Princeps in lucem edi non ita facile juſſiſſet aut permiſiſſet.

Ioh. Antonius Gabutius,

2 Gabutio vera non minus fidei præſtandum eſſe putavimus, nedum quia vir religioſus probataque vitæ ac opinionis fuit, nempe e Clericis Regularibus S. Pauli ad Columnam, Religionis ſuæque Domus Præpoſitus, doctrina & moribus ſpectandus (quæ qualitates plurimum auctoritatis & fidei adſtruunt) verum etiam, quia idem Gabutius examen ſubiit in Proceſſu Romano ordinario, eſtque ſecundus teſtis & ſuſcepto juramento operis ſui de geſtis Pii V veritatem teſtatus eſt: ex quo Sacramento qualis & quanta approbatio inſurgat, nemo eſt qui ignoret .... Imo bis Gabutius Boſchum & alio ſe contulit, ut fideliter & accurate geſta Pii V inveſtigaret & litteris traderet, ſequeex probatiſſimis & integræ fidei auctoribus & monumentis Vitam Pii collegiſſe affirmat in calce operis: ejuſque teſtimonium uti fidei dignum pro ſanctitate S. Caroli affertur in ejus Relatione. Unde & validiores ex eo poſſunt elici probationes pro ſanctitate Pii V probanda. Quibus accedit ratio, quæ apud nos ſatis urgere & fidem addere profatis ſcriptoribus videbatur: quia ſcilicet eorum ſcripta vulgata fuerunt viventibus adhuc multis, qui Pium V cognoverant, ac rebus ab eo geſtis interfuerant, ac præſertim Sixto V, cui dicatum eſt opus Catenæ. Qui quidem Sixtus V familiaris fuerat Pii V, ab eoque Cardinalatus honore inſignitus: & proinde credi non poteſt eos fuiſſe tam impudentes, ut mendacia omnium oculis palam exponerent, ne a Superioribus redarguerentur. *Hæc aliaque in dicta Relatione Coccinus.*

a Clemente VIII. approbatus.

3 *Quanti autem Clemens Papa* VIII *Gabutii opus fecerit, teſtatur in diplomate ante ipſam Vitam excuſo hoc exordio*: Cum, ſicut accepimus, dilectus filius Joannes Antonius Gabutius, Presbyter Congregationis Clericorum Regularium S. Pauli, ac Præpoſitus collegii ejuſdem S. Pauli ſiti in platea Columnæ Urbis, Pii V Prædeceſſoris noſtri, Pontificis, ſanctitatis morum ac omni virtutum laude præſtantiſſimi, cujus memoria ſit in benedictione, vitam & res

Digitized by Google

A res geſtas, a probatis auctoribus plurimiſque oculatis teſtibus acceptas, & ex variis monumentis & litteris Apoſtolicis magna fide ac multo labore & ſumptu collectas, & eleganter ac docte conſcriptas, ad communem Romanorum Pontificum & Chriſtianorum Principum omniumque Chriſti fidelium utilitatem in lucem edere ſtatuerit &c. *Quibus præmiſſis concedit Clemens ampliſſimam facultatem circa impreſſionem dictæ Vitæ Pii V. Prodiit deinde typis Romanis anno* MDCLXXII, Pius V Romanus Pontifex, ſive Annalium Eccleſiaſticorum, auctore R.P.F. Abrahamo Bzovio Polono ſacræ Theologiæ Doctore Ordinis Prædicatorum, tomus poſthumus & ultimus, Rerum in Orbe Chriſtiano ab anno Domini MDLXVI uſque ad MDLXXII (hoc eſt ſub Pii V Pontificatu) geſtarum narrationem complectens. *In quo tomo Bzovius omnia, quæ proprie ad Pii V res geſtas ejuſque virtutes ſpectant eiſdem plane verbis, ſed ordine ſubinde immutato narrat, prout ea deſcripſerat dictus Gabutius. Bella tamen & ſeditiones hæreticorum, quæ ſtrictius proferuntur a Gabutio, latius ex aliis ſcriptoribus a Bzovio deducuntur. Quem alioſque ſcriptores poteris benevolus Lector conſulere, ſi iſta quoque cupis accuratius diſcuſſa legere; nobis hiſtoria Gabutii, ſatis prolixa, abunde ſufficit: quia ipſe Hieronymi Catenæ Italicæ Vita uſus fuit, de qua potiſſimum iſta in Præfatione arbitramur intelligenda:* Quæ vero alii de Pio ſcripta reliquere, ex iis (nonnullis, quatenus fuerit opus, prætermiſſis; multis vero etiam, ni fallimur, verius explicatis; plurimis denique, quæ illi non attigerant, memoratu dignis adjectis) illuſtre cunctis ordinibus virtutum omnium, in hoc Pontifice ſplendeſcentium, ſincera fide proponetur exemplum. *Hæc ille.*

Bzovio deſcriptus.

4 Collegerat idem Gabutius epiſtolas Pii V ad Antiſtites, Reges, alioſque Principes, & ſtatuerat tanquam rerum memoratarum teſtes edere, uti in Epilogo addit: ſed eas in aliud tempus dilatas nactus eſt Franciſcus Gomarus, & curavit Antverpiæ in Officina Plantiniana Balthaſaris Moreti anno MDCXL. *libris quinque diſtinctas excudi. Ex his varias inſeruit ſuo tomo Bzovius, uti etiam varias conſtitutiones ex Bullario Pontificio Laertii Cherubini deſumptas, in quibus centum & quinquaginta conſtitutiones Pii V continentur. Nos plurimas & epiſtolas & conſtitutiones inter noſtras ſynopſes marginales indicavimus, ut eas poſſit lector conſulere, ubi deſiderabit ulteriorem rerum memoratarum explicationem. Vitam etiam ipſam more noſtro in capita & numeros diſtinximus, addita prioris, quam fecit auctor diviſionis notitia, ut ſi ea ab aliis citetur, facillime poſſit etiam apud nos inveniri.*

Citantur Epiſtolæ & Conſtitutiones.

C *5 Subjungimus epitomen Relationis Auditorum Rotæ, ac miracula inibi relata, quæ a Gabutio non attinguntur, inde colligemus, unacum Synopſi miraculorum omnium in Proceſſibus productorum, quam etiam ex eodem dabimus: idque putamus eſſe ſatis, cum Relatio ipſa ſit integra apud Bzovium edita. Extat etiam, quam prætermittimus quia nil continet ſingulare, brevis Relatio a Congregatione ſacrorum Rituum, & a Summo Pontifice approbata, ac Romæ ex typographia Reverendæ Cameræ Apoſtolicæ anno* MDCLXXII *excuſa: quo anno ipſis Kalendis Maji Clemens Papa X ipſum Pium V ſolenni ritu Beatorum numero aſcripſit, & conceſſit facultatem Officium Eccleſiaſticum ſub ritu ſemiduplici die quinta recitandi* Romæ in Patriarchali S. Mariæ Majoris Eccleſia, ubi corpus ejus requieſcit; in oppido Boſchi, ubi natus eſt; in diœceſibus Montis-Regalis, Nepeſina & Sutrina, ubi fuit Epiſcopus; & in univerſa Religione Prædicatorum utriuſque ſexus, cujus Regulam profeſſus fuit.

Relationis ejus auctor.

Officium Eccleſiaſticum.

6. *His ita digeſtis &c.* Vide Append. pag. 849. col. 2.

VITA

Auctore Joanne Antonio Gabutio.

EPISTOLA DEDICATORIA

Sanctiſſimo ac Beatiſſimo Patri & D. N. Paulo V. Pontifici Maximo, Joannes Antonius Gabutius, Clericus Regularis S. Pauli, ſempiternam felicitatem.

QUæ Pius V, & dignitate & virtute ſanctiſſimus Pontifex, qui Te, Beatiſſime Pater, in ſupremo iſto Apoſtolicæ Majeſtatis faſtigio, octavo jam loco præceſſit, ſanctarum actionum reliquit exempla; ea piorum omnium ac recte ſentientium judicio, plane digna cenſentur, quæ cunctarum gentium litteris ac linguis ubique celebrentur, & in quibus commemorandis non modo tenuitas mea, ſed acriora quoque præſtantium ſcriptorum deſudent ingenia. Hac namque ratione, & divini nominis gloria, quæ in tanti Pontificis virtute mirifice claruit, longius ac latius forte propagabitur; & mortalium animis, quibus hæc legere libuerit, tam præclaro virtutum exemplo propoſito, conſuletur egregie; & ipſius denique ſummi viri, quæ plis mentibus grata æque ac jucunda ſemper fuit, memoria ab hominum oblivione facile vindicabitur. Hæ videlicet fuere cauſæ, cur ego ſuperioribus annis, non equidem ſponte mea, ſed ampliſſimis viris, in primiſque Michaele Bonello, Cardinale Alexandrino, mox vita functo, ac deinde Sebaſtiano Gislerio, Strongolenſium Epiſcopo, ejuſdem Pontificis conſanguineis; atque aliis, quorum a nutu diſcedere mihi non licebat, ſæpius impellentibus; Pii vitam ac res geſtas litteris conſignandas, parendi voluntate magis, quam perficiendi facultate, ſuſceperim.

Qui acta Pii V memoratu digniſſima.

Plurimi hortatu ſcripſerat auctor.

Opus igitur cum ex aliis multis ac probatis auctoribus, tum ex variis ac certis, quæ idem Cardinalis cereque multi locupletes & oculati teſtes mihi ſuppeditarunt, monumentis ac teſtimoniis, bona fide collectum, etſi minus pro dignitate, ſane quidem pro ingenii mei tenuitate acrique hiſtoricæ veritatis ſtudio, Deo bene juvante, conſcriptum; ſummorumque virorum, harum rerum peritorum, in primis vero graviſſimo tuo, Pater Beatiſſime, dum Cardinalis eſſes & Clementis VIII in Urbe Vicarii munere fungereris, judicio cognitum & approbatum, vix dum typis mandatum erat; cum ecce Te ad Eccleſiæ ſuæ ſanctæ tenenda gubernacula, nihil ejuſmodi cogitantem, pro ſingulari ſua providentia Deus evocavit. Et ſane non caſu aliquo, ſed divino conſilio factum videtur, ut hoc qualecumq; opus, jamdiu quidem inchoatum, ſed variis de cauſis ſæpius intermiſſum, Tibi quaſi de induſtria reſervatum dicaretur; ut ejus potiſſimum fultum patrocinio, auguſtiſſimoque nomini conſecratum prodiret in lucem, cui uni omnium maxime deberi conſtaret. Nam & ſanctiſſimi Pontificis vita reſque præclare geſtæ, nulli magis quam ſummo Pontifici, ejus in locum & poteſtatem ſucceſſori, cum relegendæ tum imitandæ, opportune vel aptius proponuntur: & Pii V virtutum recordatio haud injucunda eſſe poteſt ei, qui Chriſtianæ pietatis cultor & propagator egregius, Pium ipſum ſemper mirifice coluit; & cum aliarum virtutum omnium ſplendore, tum in primis ſingulari morum integritate, eximia manſuetudine, ſumma prudentia conſpicuus, eum & moribus & vitæ ſic exprimere videtur, ut admirabili ſapientiſſimorum S. R. E. Patrum conſenſu, ita Deo bene providente, illi ſuccedere, atque adeo Chriſti vices in terris meruerit ſuſtinere.

Jam impreſſum ac probatum opus.

Offert ſeipſum anno Papæ Pauli V.

PER ANT. GUBUT. *Gloriosum Patrum.*

Huc accedit, quod ſicut optimum & eruditiſſimum virum, Marcum Antonium Burgheſium, genitorem tuum, pro ſingulari ejus virtute ac pietatis ſtudio, Pius plurimum diligebat; eumque propterea Chriſti pauperum, quos idem Pius in viſceribus ſinceræ caritatis ſuæ ſemper gerebat, Advocatum in Urbe jampridem conſtitutum benigne conſervabat in officio, fidelique illius opera libenter utebatur; ita magna plane Sanctitatis tuæ in Gislerios, ejuſdem Pontificis conſanguineos, omni tempore benignitas extitit: quam illi tum potiſſimum agnovere, cum annuente Clemente VIII, & Collegii ſui Ticinenſis a Pio V erecti cauſam tibi delegatam de jure dirimi, ac ſapientiſſimo judicio tuo magnis laboribus terminari, & memoratum Sebaſtianum Epiſcopum abs te tam libenti animo conſecrari viderunt. Quibus & aliis nominibus, illi ſe tibi plurimum debere profitentur; hujuſmodique beneficia non tam ſe tenere, quam auctoritate ac beneficentia tua obtinere lætantur.

Itaque videre videor, in maximo delatum meritis tuis Pontificatum gratulantium numero, Pium V, tui amantiſſimum, e cælo initum tibi honorem ſummopere gratulantem; ac non modo tecum in hac electione prorſus admirabili, ſed cum univerſo quoque populo Chriſtiano præclare actum eſſe lætantem; atque ope divina, quam tibi ſummis votis implorat, ſperantem fore, ut quæ ipſe bene geſſit, tu optime repræſentes; & quæ Pius V, ſenio prope confectus morteque præreptus, inchoata reliquit; ea aliaque longe majora Paulus Quintus, ætate conſtanti integraque valetudine, feliciſsime proſequatur atque perficiat, ut in hoc tuo auguſtiſsimo atque (ut ſperamus) diuturno Pontificatu, cultus Dei longe lateque propagetur, Chriſtiana diſciplina reſtituatur, Eccleſiæ dignitas & jura lapſa reparentur, præclara inſtituta retineantur, depravata corrigantur, profligentur hoſtes Catholicæ religionis, ſuus juſtitiæ, ſuus ceteris virtutibus locus reſtituatur. Hæc, & id genus alia Pontificiæ poteſtatis munera præclara, Pauli, Leones, Gregorii, Clementes, Pii, ceterique omnium virtutum laude preſtantiſſimi anteceſſores tui poſteris ſucceſſoribus ſuis imitanda reliquerunt. In hæc, ut cœpiſti, incumbere te ſummopere lætantur: atque in his te excellere maximis votis exoptant, ſperant, magniſque apud Deum precibus cum univerſa Eccleſia, ſive quæ in cælis, ſive quæ in terris eſt, enixe comprecantur. Ut ſummus hic Pontificatus, ad gloriam Dei & ad communem Chriſtianæ Reip. ſalutem tibi divino conſilio delatus, ſicuti hoc initio omnium bonorum animos ſingulari gaudio complevit; ita, ut cœpit, feliciſsime procedens, imaginem quamdam referat veterum ſanctiſsimorum Pontificum, ſitque noſtris ac futuris temporibus univerſæ Eccleſiæ Dei maxime ſalutaris.

B *Aliqui Illius Successus*

C *ejusque pij sanctique operationes.*

Merito igitur hæc tibi, Pater Beatiſsime, debetur hiſtoria: cujus ut optimus cenſor, ita ſane omnium ſumme legitimus judex patronuſque clementiſsimus, & veritati teſtimonium, & operi judicium, & auctori patrocinium cum ſacratiſsimo Apoſtolicæ benedictionis munere benigne præbere, ut maxime potes, ita maxime ut velis, ſupplex ſacris pedibus tuis advolutus rogo Sanctitatem Tuam, Beatiſsime Pater, Deus Opt. Max. ad Eccleſiæ ſuæ ſanctæ utilitatem, quam diutiſsime tueatur incolumem; & quæ ſancte meditaris, optatum exitum ut feliciter conſequantur, clementer efficiat. Romæ, Nonis Julii, MDCV.

Se quoque dedicat.

PRÆFATIO.

MAgno ac prorſus divino conſilio Titum Cretenſium Epiſcopum, & una cum eo Chriſtianos univerſos, in primis vero ſacrorum Antiſtites, Paulus Apoſtolus hortabatur, ut in omnibus bonorum operum ſeſe præberent exemplum. Intelligebat enim egregius Doctor illegentium, mortalium animis ita natura comparatum eſſe, ut ad virtutem, ſine qua vel bonus vel beatus eſſe nemo poteſt, præclaris actionibus potius, quam præceptis omnes impellantur: & cum ceteris in rebus omnibus, tum vel maxime in deligendo aut inſtituendo genere vitæ, clarorum virorum facta quam verba libentius conſectentur. Itaque ſummus idemque ſapientiſsimus rerum omnium opifex ac moderator Deus, divinas leges, ad quas, tamquam ad certiſſimas regulas, humanæ dirigerentur actiones, dediſſe non contentus; ipſemet e cælo venit, hominiſque formam induit, ut homines admirabili exemplo ſuo, & revocaret a vitio, & ad amplectendam colendamque virtutem incitaret. Parum enim erat, inquit B. Auguſtinus, Dominum hortari homines verbo, niſi firmaret exemplo. Cæleſtis porro hujus divinique humanæ vitæ magiſtri præclara tam præcepta quam exempla ſectati, cum innumerabiles alii ſanctiſsimi homines, tum in primis qui perſonam ejus in terris poteſtatemque geſſere, nobis eadem ad imitandum & vita & moribus expreſſa reliquerunt. Viderunt priſca illa ſæcula quamplurimos, viros plane divinos ac virtutum omnium laude florentiſsimos, qui veros Chriſti veri Dei ac Domini noſtri Vicarios agentes, Eccleſiam ejus cum optimis & inſtitutis & legibus conſtituerunt, tum vero etiam clariſsimo ſanctarum actionum ſplendore mirifice collustrarunt; neque tunc viventes ſolum, ſed poſteros etiam omnes, ad illuſtria ipſorum ſectanda veſtigia, ſtimularunt.

Th. a Kempis ergo in carnatum Chriſtum,

E *In Pſal. 83. imitatio ejus Pii V.*

a Viderunt majores noſtri, vidimus & nos ſingulari Dei beneficio legitimos eorum ſucceſſores, pari auctoritate ac dignitate præditos, nec diſſimili virtute ornatos; qui veterum ſanctimoniam & ſtudia diligenter æmulati, eximia virtutis quiſque ſuæ nobis dedere documenta; atque rerum magna cum laude adminiſtratarum amplitudine, immortalem ſibi apud Deum & homines gloriam pepererunt. Quorum in numero Pium hujus nominis Quintum, Pontificem ſane Maximum (cujus præclara facta plerique omnes, qui hac luce fruuntur, vel percepiſſe auribus, vel oculis etiam ſpectaſſe potuerunt) cum primis lucere, prudens aut pius nemo negaverit. Quoniam igitur, ut ſcite Sapiens quidam dicebat, uſque eo nobis bona proſunt exempla, ut magnorum virorum non minus recordatio quam præſentia juvet; & gloriæ Dei, & Reipublicæ Chriſtianę commodis conducere merito exiſtimatum eſt, ſi tanti Pontificis vita ac res geſtæ Latinis quoque litteris conſignarentur: cum præſertim hiſtoriæ hujus utilitas non ad unum tantum hominum genus (id quod in aliis ſæpe ſolet evenire) ſed ad omnes omnium ordinum gradus vel maxime pertineat. Religioſum fortaſſe profiteris inſtitutum? En habes egregium hic obedientiæ, caſtimoniæ & paupertatis, & quod maxime admirere ſimul & imitere, in ſumma poteſtate inſigne Chriſtianæ humilitatis ac pietatis exemplum. Sęcularibus alius rebus addictus, vel domi vel foris rem aut publicam aut privatam adminiſtrat? Sed huic etiam non deſunt hic pietatis prudentiæque plena conſilia; quibus inſtructus, & pro-

F *& inter hos B. Pius I.*

cujus Vita Latine edita est omnibus utilis,

Digitized by

A & propriæ & alienæ conſulens ſaluti, cuncta ſapienter moderetur. Militaribus alii ſtudiis ducuntur; vel ſquebelli gerendis vel legendis valde delectantur? Habent & hi ſaluberrima præcepta, & quæ jucunde perlegant; non inania aut profana; ſed gravia, eademque pia, bella maxima; & omnium fere, quæ umquam de Chriſtiani nominis hoſtibus reportatæ fuerint, victorias celeberrimas. Hinc denique habent *maxime Pontifices & Epiſcopi* (quod caput eſt) Pontifices & Epiſcopi, unde ad rem Eccleſiaſticam omnem, ſive ordinandam, ſive tuendam, ſive amplificandam petant exempla, ad veræque religionis cultum retinendum magis ac magis incendantur: idque eo etiam ardentius, quod veterum ſanctorum Patrum vitas lectitare, eorumque res bene geſtas identidem memoria repetere, proprium Sacerdotum ornamentum eſſe, ſacris litteris eruditur. Præceperat namque Dominus olim, ut Exod. 28. 9 Patriarcharum nomina ad pectus inſcripta perpetuo Lib. 2. epiſt. 29. & Paſtor. par. 2. cap. 1. geſtarent ſummi Sacerdotes, quod Gregorius Romanus Pontifex ſanctiſſimus interpretans, Adſcriptos patres, inquit, in pectore ſemper ferre, eſt antiquorum vitam ſine intermiſſione cogitare. Nam tunc Sacerdos ſine querela vivit, cum exempla Patrum præcedentium intuetur, ac Sanctorum veſtigia ſine ceſſatione conſiderat.

B 3. Ceterum hæc ſummorum virorum auctoritate juſſuque ſcribere ingreſſi, nihil in medium afferemus, quod a probatis auctoribus locupletibuſve teſtibus non acceperimus; aut quod nimia libertate *ſcripta ſine cenſu judicii* quemquam jure poſſit offendere. Nam licet alienæ auctoritatis imperio, non tamen ad alienæ voluntatis arbitrium, ſed ſincero candidoque animi judicio, gravem hanc, licet viribus meis imparem, ſcribendi provinciam ſuſcepi. Ac, quæ tria jurantibus propoſita eſſe oportere, divina tradunt oracula, ne quid falſum, alicuive noxium aut futile proferatur, ea mihi, mortalibus rebus jam pridem abdicatis, perfectioris vitæ ſtudia utcumque profitenti, humanique nihil, ſed unam Dei gloriam hominumque ſalutem ſpectanti, cum in omni vitæ ratione, tum in primis in hoc graviſſimo ſcribendi genere ſumma religione cuſtodienda eſſe exiſtimavi: ſtatuique potius multa alioqui vera, citra tamen ullam hiſtoricæ dignitatis injuriam, pio ſilentio præterire; quam ad alicujus gratiam de meo quidquam affingere, aut ea tangere, quæ nulli prodeſſe, ſed vel Deum vel homines quoquomodo queant irritare. Quæ quidem *Ex optima fide.* C omnia, ut quantum in me eſſet optima fide præſtarem; nullis laboribus parcens aut impenſis, complures tum in Urbe, tum foris, eoſque locupletiſſimos & oculatos, qui Pio in omni fere vitæ gradu familiares extiterant, teſtes conſului: epiſtolas aliaque multa hinc inde mihi ſuppeditata manu ſcripta volumina diligenter inſpexi. Quæ vero alii de Pio ſcripta reliquere, ex iis (nonnullis, quatenus fuerit opus, prætermiſſis; multis vero etiam, ni fallimur, verius explicatis; plurimis denique, quæ illi non attigerant, memoratu dignis adjectis) illuſtre cunctis ordinibus virtutum omnium, in hoc Pontifice ſplendeſcentium, ſincera fide proponetur exemplum. Sicut enim ex igne ſuapte natura emicat ſplendor, ex unguentoque præſtanti ſuavis diffunditur odor, *Orat. in S. Gordium* quod ait S. Baſilius; ſic e ſanctorum commemoratione geſtorum ad omnes provenit emolumentum. Sed jam ad inſtitutum aggredior.

LIBER PRIMUS:

Res geſtæ ab ejus ortu ad Pontificatum uſque, & in eo circa Vrbem & ditiones ſubjectas ſtatuta.

CAPUT I.

Ortus ac monaſtica diſciplina.

4 IN ea Ciſalpinæ Galliæ regione, quæ ad Liguriam pertinet, in ditione Mediolanenſi, inſigne ac perveſtum oppidum eſt, Dertonenſis diœceſis, ſex millia paſſuum ab urbe Alexandria diſtans, Boſchum appellatum. Id ubertate ſoli, cæli temperie, incolarum frequentia ac pietate præſtans, Alexandrini agri finibus continetur, & Comitis titulo a proprio Domino tenetur hoc tempore. Tenuerunt antea Marchiones, ex iis præcipui, quos ſeptem in Italia ſeptingentis ferme jam ab hinc annis Otho II. Auguſtus inſtituit, magniſque muneribus exornavit. In hoc oppido, Gisleriæ gentis, quæ perantiqua & nobilis ex urbe Bononia ob civiles diſcordias varias in regiones commigraſſe perhibetur, veluti propaginem quamdam, anno a E *ex Gisleria familia.* Virginis partu milleſimo quadringenteſimo quadrageſimo quinto, conſediſſe ferunt; ac deinceps, uti fere rerum humanarum viciſſitudo, licet ad inopiam redactam, inter primas tamen ejus loci familias honeſtum perpetuo gradum tenuiſſe. Illud vero ſatis conſtat, Gisleriorum pleriſque per idem tempus in civili tumultu Bononia pulſis, qua exceſſerant, portam in odium ſeditionis protinus obſtructam, deinde in hujus honorem Pontificis ſuo tempore ex Bononienſi Senatuſ-conſulto apertam, ornatam, ac Piam nominatam fuiſſe, cum olim porta S. Iſaiæ diceretur. Quod ibi in lapide exciſa hujuſmodi teſtatur inſcriptio. Portam, civilis ſeditionis cauſa centum & amplius annos obſtructam, Pio V. P. M. in ſumma civium tranquillitate, Ioan. Baptiſta Doria, Bononienſis Præſes, *(quæ ex Bononia amplæ fuit)* publico commodo atque ornamento aperiri, conſtrui, Piamque nominari voluit, ex S. C. MDLXVIII. F Civitatis inde pace compoſita, numquam ex ea familia defuerunt, qui, ſicut etiam antea, ſummos magiſtratus & honores popularibus ſuffragiis conſecuti, domi foriſque præclare ſe geſſerint. Sed hanc ſtirpem multo ante, quam Gisleriі Bononia pellerentur, Boſchum incoluiſſe, cum Pius ipſe Pontifex aſſerebat interdum, tum etiam pluribus & certis ejus loci probatur documentis,

5. Ex hoc igitur loco familiaque anno ſalutis MDIV ad XVI Kal. Februarii, qui dies S. Antonio ſacer eſt, Julio II Romano Pontifice, Maximilia- *an 1504, 15 Januarii* noque Auſtrio ejus nominis primo imperante, Paulo Gisleriо patre, matre vero Dominina Augeria, honeſtis piiſque conjugibus, ortus eſt Michael: hoc enim Pio ad ſacrum fontem nomen eſt inditum. Qui annos natus quatuordecim, cum optimam indolem præſeferret, a vilioribus artibus, *Michael dicitur.* quibus cum parentes pro rei familiaris tenuitate nitebantur addicere, ſingulari animi ingenuitate prorſus abhorrens (utpote ad altiora ac majora natus) quoquo modo poterat excolendo virtutibus ingenio ſeſe cœpit exercere: divinoque ſpiritu commotus, eam vitæ rationem ineundam ſibi eſſe conſtituit, qua poſſet & Deo liberius in-

Digitized by Google

PER ANT. GABUT. *Ordinem Prædicatorum ingreſſus*

ſervire, & terrenarum illecebrarum laqueos evadens ad cæleſtia facilius aſpirare. Quo igitur pietatis in ſtudio fuerat educatus a puero, in eo egregie proficiens, antequam rerum caducarum labe commacularetur, ſuo retento nomine, ſanctiſſimi Dominicani Ordinis habitum induit. Idque in Vicoliriæ, quæ nunc Vogeria dicitur, in domo ejus ſodalitatis, quæ ſeveriorem diſciplinam in Gallia Ciſalpina profitetur. Ubi cum magnam de ſe exſpectationem concitaſſet, Viglebanenſi cœnobio, & piorum ſodalium frequentia, & duriore genere vitæ, & litterarum præterea ſtudiis per eos dies admodum celebri, adſcriptus, eo commigravit. Nec ita multo poſt, cum ibi præclara probitatis & ingenii documenta dediſſet, Bononiam ſtudiorum cauſa miſſus, in iis ita profecit, ut brevi temporis intervallo dialecticæ, philoſophiæ, theologiæque docendæ munus Patres ei demandarint, atque erudiendis variis in locis adoleſcentibus cum deſtinarint. Doctoris vero munere tanto cum auditorum fructu, ſive rerum cognitionem, ſive morum ſpectes integritatem, ſexdecim functus eſt annos, ut ejus eſſe diſcipulum felicitati tribui ſoleret.

militiæ ducis

6 Inter hæc Genuæ factus Sacerdos, anno a
B Chriſto nato MDXXVIII, reique divinæ primum
fit Sacerdos anno 1528. faciendæ, ac ſuos bellorum cladibus afflictos conſolandi cauſa Boſchum profectus, cum direptum oppidum & a Gallorum exercitu duce Lautrechio ſuccenſum offendiſſet; pro ſua in patriam pietate propinquis & amicis pie recreatis, Sezadii, qui pagus inde nec longe diſtat, ſolenni ritu ſacrorum primitias obtulit Deo. Cum vero Ticini Fratres ſuos de ſuperiore loco doceret, optimarum artium ſcientiarumque poſitiones publice defendit Parmæ, in frequentiſſimo Ordinis ſui conventu; ubi & præſtantem ſui felicitatem ingenii, & eximiam erga ſacroſanctam Sedem Apoſtolicam fidem, quod nec ſine divino fieri dixeris conſilio, probe declaravit. Nam ex triginta propoſitis enuntiatis, bona pars erat de tuenda Romani Pontificis auctoritate, & contra hæreſes, quæ iis temporibus inſurgebant. Quibus in ſtudiis ſi quid vacui dabatur temporis, ut in omni vita, ab otio turpi ſemper abhorruit: nam & in otio ſine deſidia, & litterarum in negotio non ſine pietatis ardore verſabatur: haud ignarus, ut otium ſine litteris eſſe vivi hominis ſepulturam, ita litteras & ſcientia abſque caritatis officiis inflare hominem potius, quam ædificare. Itaque præclaris & illuſtribus ſanctorum Patrum veſtigiis inſiſtens,
C ad vitæ perfectionem ſolidiore fundamento
de virtute exercita præſtante. ſtabiliendam augendumque ſpiritum religionis, aſſiduum ſacræ precationis uſum adhibebat; ac B. Dominici aliorumque ſanctitate præcellentium virorum, præſertim eorum qui ejuſdem fuerant inſtituti, vitas lectitabat. Porro ceteris frequentius ad officia divina ſtatis horis convenire, aliaque monaſtica vel humillima prompte obire miniſteria, nullius reſpuere conſuetudinem, ſed omnibus comem ſe facilemque præbere; afflictos recreare, errantes corripere, ignaros docere, labantes confirmare, cunctis, ad perfectioris vitæ formam præclaro virtutum exemplo prælucere; nullum aut levitatis aut vanitatis indicium præ ſe ferre. Quod ſi inter æquales, ut fit, animi gratia eum jocari contigiſſet; eam omnino decori rationem ſemper habuit, ut illius jocos & magna gravitate temperatos, ac ſapientiæ plenos eſſe intelligeres. Et quemadmodum iis, qui religionis laude ceteros anteibant, ſe comitem adjungere; ita quoad ejus fieri poterat, obtrectantes homines maledicoſque refugere ſolebat.

7 Ordinis ſui cœnobils præfuit, bis quidem Vi- D
glebanenſi, Soncinenſi vero Albenſique ſemel. *cœnobiis utrique ſimul.*
Quo in munere, non ambiendo ſed obediendo ſuſcepto, domi foriſque paſcendo Dominico grege, paſtoris vigilantiſſimi, egregiique religioſæ diſciplinæ magiſtri, tam verbo quam exemplo partes implevit: ac variis in locis ſacratarum Virginum curam ita geſſit, ut earum complures cœtus ad perfectam religionis diſciplinam egregie conformaverit; ubique in omni rerum adminiſtratione ſine querela, immo ſumma cum integritatis, prudentiæ & pietatis laude verſatus: quas & alias ipſe virtutes, priſcos illos ac ſanctiores Chriſtianæ militiæ duces imitatus, ſic expreſſit, ut eas non tam uſu comparaſſe, quam in mores ac naturam convertiſſe videretur. Albenſi *cum laude præf.* cœnobio cum præſideret (ut interim omittam, quod poſtea commodius de Comite Trinitatis ſuo loco narrabitur) eximia Michaelis fortitudo, gregiſque Dominici tuendi ſtudium in primis enituit. Nam cum in bello Subalpino, quod per id tempus Hiſpanos inter & Gallos exardebat, tercentum milites, ſeu neceſſitate adacti ſeu prædandi libidine adducti, monaſterium cui ipſe præerat expilaturi, Albam conveniſſent, nefariumque opus perpetrare conarentur; eos ille non armis, ſed gravi oratione repreſſos, ut alter Leo Magnus, E
cui erat ſucceſſurus, repulit fugavitque.

8 Ceterum licet corpore non admodum firmo, *verbo & exemplo ſuos diu à curarum ad officia divina.*
ſed imbecillo potius eſſet, tamen ſobrietatis ope incolumem ſeſe, atque ad ordinarios labores communiſque vitæ rationem idoneum, perpetuo conſervavit. Divini vero cultus ſive diurnam ſive nocturnam exercitationem numquam aut remiſit ipſe, niſi cogente neceſſitate, aut Fratres ſuos remittere permiſit. Hoc enim ſacris in collegiis inſtituto acurate retento, ibi omnia & ad victum & ad alios uſus neceſſaria, Deo providente, cumulate ſuppeditari. Quam ad rem ut ſemper vigiles ſe ſolicitoſque præſtarent, ſimulque ſacrarum litterarum in ſtudia diligenter incumberent, Fratres ſuos identidem hortabatur. Ex his veluti duobus & pietatis & eruditionis uberibus (quod ille a ſanctis Patribus traditum uſurpare conſueverat) lac ſpirituale ſugi oportere, ut pote ſine quo humanus animus prorſus exareſceret ſteriliſque redderetur. Illud vero etiam dicebat interdum, religioſum hominem a ſuo conclavi ſemotum, nihilo melius habere ſeſe, quam ex aqua piſcem extractum. Quare quamdiu cœnobia gubernavit, juvenes do- F
mi fere ſemper continuit, neque niſi admodum *& monuit alios.*
raro, gravique de cauſa ſuos prodire patiebatur: alienum enim eſſe ab regulari homine atque inſtituto, temere per urbes vicoſque vagari, ac facile ſe in laicorum conſuetudinem dare. Quod ipſe non verbo ſolum, ſed exemplo quoque docens, quoties pro rerum ac muneris ſui neceſſitatibus prodibat in publicum, magno ſociis ſuis magnoque aliis erat Chriſtianæ moderationis religioſæque diſciplinæ documento. Senſibus namque *ipſe ab compoſitos mores diſtare S. Bernardinus.*
religioſe compoſitis oculiſque demiſſis, cum in eo ſumma quædam tum animi tum corporis conformatio mirabiliter eluceret, atque omnibus in rebus ſingularem quamdam modeſtiam & gravitatem præ ſe ferret, eam ſibi reverentiam apud omnes peperit, ut non amplius Michaelis, ſed S. Bernardini nomine paſſim appellaretur: quippe qui ipſum ſanctiſſimum virum, ut moribus, ita & corporis gracilitate & aſpectu venerando, egregie referret: atque hæc quidem opinio famaque ſic increbuit, ut hocne nomen, an illud ei proprium eſſet, non pauci dubitarent.

9 Per

A 9 Per multos autem annos toto Quadrageſimæ tempore ſacras conciones magno pietatis ardore, parique cum audientium fructu variis in locis habuit: & cum ceterorum cujuſvis ordinis, tum vero etiam principum virorum, apud quos pro ſuæ famæ virtutisque magna erat in gratia, ſacras confeſſiones frequenter audiebat. In iis erat Alfonſus Avalus, Vaſtii Marchio, ditionis Mediolanenſis pro Carolo v Cæſare Hiſpaniarum Rege Præfectus: qui pro ſua pietate cum, licet ab urbe Mediolano viginti fere millia paſſuum abſentem Viglebanique reſidentem, conſcientiæ ſuæ judicem ac vitæ moderatorem elegit; ejuſque virtuti valde fidens, eleemoſynarum quas egentibus erogare conſueverat eum ſibi miniſtrum eſſe voluit. Quæ vero in uſus ſuos tribuebantur, ex iis nihil omnino retinebat ſibi: ſed omnia, ut regularem decet hominem, in communi conferebat: quin etiam ab iis rebus, quæ ſibi neceſſariæ ad uſum videbantur, religioſæ paupertatis cultor egregius interdum abſtinebat. Viglebani, ſodalibus ſuis eum cohortantibus, ut e collata ſtipe pecuniarum aliquid reſervaret, quo pallium, pluvio tempore Mediolanum ad Marchionem proficiſcenti ſibi neceſſarium, conficeret, minime id quidem expedire reſpondit: ſed uti ceteris præpoſitum ſe bono illis exemplo eſſe oportere: mendicantes pauperes debere una qualicumque tunica contentos eſſe: inanem illorum eſſe paupertatis profeſſionem, qui more divitum ſplendide veſtiuntur.

10 Ceterum pauper ille quidem erat ac tenuis, ſed cultus tamen munditiæque ſtudioſus: propterea dicere ſolebat; paupertatem ſemper quidem ſibi valde placuiſſe, ſordes vero numquam. Ad Ordinis vero ſui comitia, ſibique aſſignata domicilia, ne ab inſtituti ſui legibus vel modice declinaret pedes proficiſcebatur. In itinere ſarcinulas, ſuas humeris impoſitas geſtabat ipſe, raro cum comitibus ſermonem conſereus; ſed vel recitandis precibus, vel rebus divinis meditandis pie occupatus. Ambitionis autem vanitatem ita fugit, ut ne minimam quidem ejus dederit ſuſpicionem: ſed ad omnes dignitates, gradus, & honores abſque ulla ſua contentione, imo pene coactus, ut paſſim dicemus, evectus eſt. Provincialibus Fratrum ſuorum in comitiis, ob ſummam omnium de illius integritate exiſtimationem, ſæpe lectus eſt Judex extraordinarius: atque ubi juſtitiæ ratio virtutiſque decus ageretur, tam inexorabilis fuit, ut nemo magis. Quibus in comitiis, quandoque Definitor, ut appellant, quod munus ad Provincialis Præſidis dignitatem proxime accedit, electus eſt.

11 Ægre porro magnoque cum timore adminiſtrationis alicujus, præcipue vero monaſticæ præfecturæ atque regendarum animarum onus, utpote Angelicis humeris formidandum, impoſitum ſubibat: viroque ſibi admodum familiari ſerio dicere conſueverat, ob ſalutis ſuæ declinanda diſcrimina, ubi ſine divini honoris aut virtutis detrimento id fieri potuiſſet, hujuſmodi ſe dignitatum gradibus libentiſſime abdicaturum: ratus cum illis maxima pericula eſſe conjuncta: ac propterea ſacri Quæſitoris, violatæque religionis Judicis muneri ſuſtinendo, quod minus ejuſmodi periculis eſſet obnoxium, ſi ad id ſuſcipiendum adigeretur, pro ardenti ſuo in exterminandis hæreticis deſiderio ac tuendæ Catholicæ fidei ſtudio, ſe propenſiorem eſſe demonſtrabat. Quod munus a B. Dominico ſingulari Dei providentia divinitus inſtitutum, atque in Eccleſia Catholica receptum, ob idque in ſacra Dominicanorum Fratrum familia hereditario quaſi jure deinceps perpetuo retentum, quam utile ad evellenda ex agro Dominico hæreſum zizania, atque ad Catholicam fidem ſive protegendam ſive propagandam neceſſarium ſemper fuerit; uberrimi ac ſalutares, qui in Chriſtiano orbe ad gloriam Dei ejuſque Eccleſiæ ſalutem pietatis fructus in dies percipiuntur, luce clarius oſtendunt. Præclarum hoc igitur, ſanctumque in hæreticos inquirendi officium, Superiorum juſſu ſibi delatum, tam ardenti animo Michael ſuſcepit & exercuit, ut & acerrimum Chriſtianæ veritatis protectorem, & S. Dominici alumnum egregium ſe ubique ſemper exhibuerit. Atque inde ſummus ille rerum omnium moderator Deus, qui ſuaviter omnia diſponit, quique pios miniſtrorum ſuorum conatus actioneſque ſanctas & benigne fovere & large remunerari pro immenſa ſua bonitate conſuevit, fidelis famuli ſui cum virtutem probandi, tum perſonam ac nomen illuſtrandi ſumpſit occaſionem: quæ fuit hujuſmodi.

Confeſſarius dilectus

communis ex paupertate vitæ ac mensa,

inter officia ibi ab Ordine impoſita,

pro ſuo adverſus hæreticos zelo,

PER ANTIGABUT.

amat officium Inquiſitoris.

CAPUT II.

Munus Inquiſitoris, etiam generalis, impoſitum.

12 SUb idem tempus Rhæti, qui nunc Griſones appellati, Alpes incolunt, qua Germania ab Italia dividitur, ob magnam cum hæreticis Helvetiorum pagis vicinitatem & uſum, utpote imperita gens naturaque rudis, hæreſeos veneno tabeſcebant. Atque hæc peſtis manabat latius, in valleſque Telinam ſeu Volturenam & Clavennam, primarias Comenſis diœceſis partes, jam penetraverat: verendumque erat, ne ob aſſiduam cum illis populis conſuetudinem & mercimoniorum commoditatem, ſenſim omnem Ciſalpinam Galliam labefactaret. Huic tam gravi morbo depellendo tantoque vitando periculo, cum magno præſentique opus eſſet remedio, re diligenter conſiderata, inveniri nemo potuit, qui ad ſacrum Quæſitoris munus Comi gerendum aptior & melior eſſe videretur Michaele Giſlerio: quique minus pro Catholica religione ullum periculum extimeſceret, ac vitam ipſam, ſi opus eſſet, profundere dubitaret. Hoc igitur officio in hiſce rerum anguſtiis ei delato, in id tam acriter incubuit, ut nullus ferme inibi fuerit aut locus, quem ille non perluſtrarit; aut incola, quem vel in rectam religionis viam reducere, vel in officio continere non contenderit. Haud veritus, ad omnia perſcrutanda, in eas ſe valles vel noctu conferre: ad eam rem uſus inprimis opera Bernardi Odeſcalchi Comenſis Patricii, qui a propinquis ſuis, eas valles incolentibus, de rebus hæreticorum omnibus certior fiebat. Iserat e ſodalitate Crucis ejus civitatis, vir pius, & apud Cardinales ſacræ Inquiſitionis præfectos valde gratioſus,

Ob hæreſes in Valle Telina & Clavenna,

conſtituitur Inquiſitor Comi,

13 Sed quoniam inter alias peſſimas hæreticorum artes in ſuis proſeminandis erroribus, præcipua ſemper ea fuit ac forte omnium perniciouſiſſima, ut ſpecioſis titulis, editis pervulgatiſque libellis, venena ſua longe lateque diffunderent, homineſque mellito ac peſtifero poculo ſeductos perderent: hanc potiſſimum fallendi viam, quam ſcilicet in Gallia Germaniaque & alibi viderant ſibi bene proceſſiſſe, ad Catholicos quoque Italorum animos peſſime, ſi poſſent, imbuendos, inire pernicioſi illi diabolicæ doctrinæ magiſtri conſtituerunt. Hoc igitur conſilio cum hæretici Lutherani Calviniauique dogmatis, librorum, abs ſe conſcriptorum, & in Peſclario Rhæticæ ditionis, imo hæreticæ factionis oppido, typis excuſorum, duodecim ſarcinas ex Volturena valle exportandas curaviſſent; ut ſubinde variis in Italiæ civitatibus, præſertim Cremonę, Vicentiæ, Mutinæ, Faventiæ, & in Calabria Conſentię, atque aliis in locis, quibuſcum negotiorū conſuetudo ipſis intercederet, per Comenſem mercatorem diſſeminarentur; ea de re Michael admonitus, videnſque

13 ſarcinæ librorum hæreticorum intercipiuntur.

id

PERANT. GABUT.

id magno Italiæ exitio fore, si pestilentia dogmata passim & impune legerentur; de repente pro sua auctoritate libros penes publicanos intercepit. Quamobrem mercator ad sacrorum Vicarium Comensiumque Canonicorum collegium, vacante illa Sede, confugit. Itaque rogante mercatore, nec mora, ad tollendos libros Vicarius accurit. At vero Michael, qui prior eos pro jure suo recte repetierat, cum intercepti libri sibi minime redderentur, sed potius mercatoris civis causa multorum fulta patrocinio defenderetur, in ejus criminis affines anathematis sententiam tulit; ac de re tota Romam perscripsit ad Cardinales violatæ religionis Judices, nempe ad Joannem Petrum Carafam, qui postea lectus Pontifex Paulus IV est appellatus; ad Rodulphum Pium Carpensem, & ad Marcellum Cervinum, qui mox Pontifex fuit Marcellus II; & ad Joannem Toletum; viros omnes Christianæ religionis studio flagrantissimos. Qui, re cognita, Michaelisque probata sententia atque constantia, Vicarium ipsum & Canonicos Romam citarunt: quod ii præsertim Inquisitori essent acriter minitati.

possunt excommunicari,

B 14 Hac citatione civitas illa commota Michaelem habere odio cœpit. Itaque magno infimæ plebis, puerorum, aliorumque vulgarium adolescentium globo coacto, arreptisque lapidibus ipsum urbem ingredientem (nam extra muros cœnobium est) primum petulanter compellare; tum impressione facta, præcipites aggredi non dubitarunt: ille vero in fugam conversus, in Odescalcorum ædes vix se propipere quivit. Interea Vicarius & Canonici ad Ferdinandum Gonzagam, Mediolanensis provinciæ præfectum, auxilii gratia perfugiunt: illud objicientes, quod ipse civitati tumultum injecisset: atque ut ea re supersederetur, impetrarunt. Non tamen ille ob id incepto sibi abstinendum, aut deferendum officium, imo vero fortius insistendum existimavit. Ita percitus Gonzaga, gravi pœna proposita, mandat illi, ut mane postridie ejus diei (quod utique nimis breve temporis erat spatium ejusmodi itineri circiter triginta millia passuum conficiendo) adesset Mediolani. Per idem tempus de insidiis, quas ad eum ut in comminatas pœnas incideret retardandum, adversarii paraverant, Michael admonitus; lecto sibi certo itineris duce, atque ea, qua Berlasina (ubi S. Petrus Martyr occubuit) recta pertransitur, via prætermissa, per Licinii forum C (Incini-plebem vocant) profectus, noctu pedes tantopere contendit, ut ad præscriptam sibi horam coram Gonzaga constiterit: qui truci aspectu eum intuitus, audire noluit, imo ceteris dimissis, in cubiculum sese abdidit. Tum vero Michael, agnito nobili viro, Præfecti familiari, eum rogat, ut quid sibi Princeps de ipso velit, ab eodem diligenter exquirat. Rogata præstat ille, refertque ipsum in eo consilio esse, ut Michael arctissimam in custodiam conjiceretur: quod tamen divino atque amici illius intercedentis beneficio non evenit. Quocirca veritus ipse, ne notam aliquam aut dedecus importune subire cogeretur, magnis itineribus Romam contendit.

Mediolani in carcerem conjiciendus.

Romam contendit:

15 Hoc loco jucundum ejus tum patientiæ tum modestiæ documentum, futurique Pontificatus haud inanem, licet ironiæ plenam prædictionem, silentio non præteribo. Urbem ingressus, cum ex itinere lassus ac jejunus, sub noctem ad Sanctæ Sabinæ Ordinis sui cœnobium mula vectus se contulisset; qui tum loco præerat, homo forte paulo durioris ingenii, virum non agnoscens, ægre hospitem excepit: ratusque fortasse proprii commodi & ambitionis causa eum advenisse; Quid tu, inquit, tibi in Urbe quæritas? num existimas te summum fore Pontificem? scilicet isti (Cardinales designans) te sunt electuri. Ad hæc vir Dei, se Christi causa venisse, ejusque honorem & gloriam auctam quærere, præterea nihil; sibi vero qualecumque brevis temporis hospitiolum, ac pro mula fœni modicum rogare. Utcumque igitur acceptus, eisdem proinde Cardinalibus, quæcumque in ea causa gesta fuerant, tam ardenti in religionem animo præsens omnia renuntiavit; ut quamvis Canonici Romam evocati, multorum haud recte de re doctorum ope & gratia niterentur, nihil tamen effecerint: sed re præclare confecta, ex sententiaque feliciter expedita, summam inde laudem ipse consecutus est. Quamobrem eam de ipsius virtute amplissimi illi Patres opinionem concepere, quæ de optimo ac fortissimo viro, ad beneque merendum de Ecclesia Dei egregie animato, concipi posse videbatur. Inter hæc objicienti, satius fuisse in his contentionibus cum viris primariis mitius agere; Michael ardore virtutis incensus; Si quis, inquit, ad homines, violatæ religionis Judicum ministris vim inferentes, respectum habet humanum, is male affectum animum se habere ostendit.

& exinde optimum nuncupatus.

16 Ea tempestate, Curiæ, quod est primarium Rhætorum oppidum, duo ad eam Ecclesiam designati Canonici, de electione in judicio contendebant. Horum alter e Plantarum, e Salicum alter erat familia. Planta pluribus suffragiis nitebatur: sed quia hæreticus erat perditisque moribus, ejus electio Pontificis auctoritate comprobari non poterat. Res coram sacræ Inquisitionis Cardinalibus Romæ agebatur: qui Michaelis virtute in re Comensi egregie probata atque perspecta, eum ad quærendum in Plantam, quæstionemque legitime formandam, in Rhætiam legaverunt. Nonnullis vero, ut alieno habitu eo proficisceretur, ob effugendas hæreticorum Dominicani Ordinis acerrimorum hostium insidias, consulentibus; habitum nullo pacto immutare se velle respondit: quin etiam in eodem ipso habitu, si opus esset, pro religione libenter se mortem oppeturum, quando id sibi divino beneficio licuisset. Profectus igitur quæstionem habuit, & habitam litteris consignari; atque ab hæreticis, cognitam viri virtutem ac sanctimoniam reverentibus, detrimenti nihil ipse passus, hæreticum electum condemnari curavit.

Curiam adiegatur Canonici hæretici electionem irritam facit:

17 Inde Bergomum pro tempore missus Inquisitor, singulari animi fortitudine, nec sine gravi vitæ suæ discrimine, contra Georgium Medulacum, insignem hæreticum, judicium instituit. Is erat eloquentia, qua civium causas tuebatur, & affinitate, qua nobiles sibi multos devinxerat, in civitate potens in primis & clarus: ex quo fiebat, ut Inquisitores, quamquam illius scelera minime ferenda judicarent, in eum tamen animadvertere, ne se suaque in maximum periculum adducerent, non auderent. At vero Michael, absentis Inquisitoris locum & potestatem nactus, pestem illam e civitate alioqui Catholica, prius quam altiores radices ageret, penitus evellendam existimavit, Medulaco in carcerem conjecto, in eumque judicio legitime constituto. In quo magno illi adjumento fuit gratia & auctoritas Comitis Joannis Hieronymi Albani, celebris jurisconsulti, ac perpetui sacræ Inquisitionis egregiique patroni: quem deinde ipse Pontifex, pii hujus officii memor, in amplissimum Cardinalium collegium, pro eximiis ejus virtutibus ac meritis, cooptavit. Is ergo, ut miserum illum propinquum suum ad sanitatem revocaret, una cum Michael plurimum, sed ne quidquam, cum elaborasset; demum carni & sanguini religionem præferendam ratus, & ad Inquisitorem conversus, legibus ut in eum ageret, enixe rogavit. Interim reo noctu per vim ab amicis suis e carceribus erepto, cum & illum in vincula reducere, & tot fontes cives

Bergomi Medulacum hæreticum,

carceri tradit.

ab eoque elapsum recipiendi curavit

justis

Digitized by Google

A justis pœnis afficere, esset omnino difficillimum; ut omnes ejus criminis affines, Catholico ritu facinoris se pœnitere profiterentur, Michael effecit: Meduliaco, statim ipsius Albani ope in custodiam restituto: qui postea Venetias relegatus, ibidem in carcere periit infeliciter.

Ad Episcopum, aspectum quæstionum quæstionem habet.

18 Nec ita multo post, Bergomum, cum potestate Apostolica, ab Julio Tertio Summo Pontifice ac memoratis Cardinalibus denuo Michael destinatur, ut in Victorem Superantium, nobilem Venetum, ejus civitatis Episcopum, de hæresi delatum, inspiceret ac legitimam quæstionem institueret. Irrepserat namque in eam urbem hæretica pestis, contracta potissimum ex hæreticorum lectione librorum; quibus depravatus etiam Antistes, iis duas arcas repleverat; easque in suburbana villa, ne deprehenderentur, clausas abscondi curaverat. Ex quo fit etiam perspicuum, id quod ante memoravimus, quam periculosus atque adeo pernicios us semper fuerit ejusmodi libellorum usus, quo veluti virulento pabulo non solum Christi oves, sed Pastores quoque aliquando fœde corrupti contabescunt. Cum igitur sine gravi & aperto quærentium periculo res inspici non posset, quod & a Magistratibus & ab aliis quamplurimis Episcopus vehementer protegeretur; Michael negotio fortiter ac prudenter insistens, testimonia clam excipi, quæstionem haberi, & in commentarios referri caute procuravit. Quod ubi compertum est, Episcopus Magistratusque miserunt, qui eum ad necem conquirerent. Inter alias vero illi structas insidias, illud fuit sane facinorosum, cum Nonis Decembris anni MDL, intempesta nocte, armata manu, cœnobium, in quo ipse quiescebat, aggressi, Dei ministrum inde eripere maleque habere tentaverunt. Quo ille cognito, surgens e lectulo, ad inexpugnabilem sacræ precationis arcem de more confugiens, divinam opem supplex imploravit. Nec irritas famuli sui preces esse voluit Deus, qui de cælo respicit in preces humilium, protectorque est omnium sperantium in se. Mox enim fidei plenus, ac cælestibus munitus armis, irruentem cohortem una voce ita repressit, ut in fugam omnes conversi, damni nihil intulerint.

non sine sua summa periculo.

Matth. 10 19 At ipse memor Dominici præcepti monentis; Cum persequentur vos in una civitate, fugite in aliam: Bergomo de nocte discedere, rustico duce, properavit. Aviis itineribus discedenti paratas in via recta ab adversariis insidias, divino potius quam humano consilio, mirabiliter evasit: conscriptam vero quæstionem, ne periret, apud Aurelium Grianium Franciscanum caute deposuit; eaque mox recepta, ad Urbem remigravit. Ubi rem bene gestam omnes, præsertim Cardinales sacræ Inquisitionis Præsides, laudibus extollere; eximiamque Michaelis cum prudentiam tum fortitudinem, religionisque tuendæ studium prædicare. Romam proinde ductus Antistes, multorum licet gratia fretus, in S. Angeli arcem inclusus, judicium subiit: & convictus est errorum hæreticæ pravitatis errorum, exemplique perniciosissimi: ex quibus comperiebatur, cum factum ex pastore lupum pessimam tenere artem, e Lutheri Calviniique colluvie hausta, inficiendi Christi gregis, nisi tot tantisque malis divina providentia per ipsius Michaelis antevertisset industriam. Ille vero tandem Ecclesia privatus Venetiis, seu veneno, seu, ut alii volunt, mœrore confectus interiit. Itaque sublata hæretica pestilentia, civitas Bergomensis alioqui pia, & avitæ Catholicæque religionis cultu jam inde ab initio nascentis Ecclesiæ inclyta, in sinceræ pietatis professione deinceps perseverat.

Ex Rom. Pontif. & Card. Actis.

20 Post hæc autem anno MDLI, mense Junio, Theophilo, Dominicani Ordinis in Urbe Proinquisitore (quem generalem sacræ Inquisitionis Commissarium appellant) officio simul & vita functo, cum plerique spectatæ virtutis viri in demortui locum apti proponerentur; Cardinalis Carafa, primarius illius Congregationis Præfectus, Michaelem, summa Collegarum atque adeo Julii Pontificis voluntate, sua sponte ad id muneris aptiorem judicavit & elegit. Erat videlicet Michael cum aliis amplissimis Patribus egregie probatus & carus, tum in primis ipsis Carafæ atque Carpensi: qui eum familiarissime & accipiebant & complectebantur; &, quo ipse incensus erat studio religionis illecti, simplicique aperto ac minime fucato hominis ingenio delectati, conferendis cum eo sermonibus animos explere suos haud satis posse videbantur. Propterea Carafa mi- nistris mandarat suis, ne illum adventantem, ut fit, adesse prænuntiarent aut prohiberent ingressu, sed in ejus intima cubicula statim ingredi libere permitterent. Itaque sapius, remotis arbitris, secedentes, inter se quam diutissime colloquebantur: quod ut commodius fieret, palatii sui, quam incoleret, ei partem assignavit; familiaribusque suis atque aliis dicebat interdum, Michaelem sane maximum Dei famulum esse, summisque & honoribus & dignitatum gradibus dignum.

PER ANT. GVEUT.

CAP. III

Commissarius generalis Inquisitionis.

carus Cardinali Carafæ

21 Dum igitur hoc ipse fungeretur officio, ut alias ubique, peregregiam ac strenuam, tum Catholicæ tuendæ fidei, tum hæreticorum erroribus convellendis, pertinacibus plectendis, resipiscentibusque clementer habendis, operam impedit. Quos enim vel privatis colloquiis ad saniora consilia revocasset, vel publice ejuratis erroribus, legitimis pœnis affectos, vere pœnitentes, & ad meliorem frugem conversos agnovisset; eos perhumaniter acceptos consolabatur, pie fovebat, & ad mensam sibi convivas excipiebat: qua etiam in eos humanitate postea factus Cardinalis utebatur. Ceterum cum ab omnibus avaritiæ sordibus longissime se abesse semper ostendit, tum vero magnam temperantiæ, magnam beneficentiæ ac piæ liberalitatis laudem tulit. Suis namque stipendiis & oblatis eleemosynis, quamquam sibi minime supervacuis, non quoslibet aut indignos, sed egenos, viduas, ac pupillos, quorum ipse parens vere dicebatur virtuteque præditos homines benigne sustentabat: eratque ad conferenda, quam ad accipienda beneficia promptior: & quoties de aliis licebat sibi bene mereri, summopere lætabatur.

erat versatus benevolentia.

CAPUT III.

Dignitas Episcopalis & Cardinalitia, ac summum Inquisitoris culmen. Libertas in sententia dicenda.

CAP. IV

Varia de summi Inquisitoris Vicinia

22 Interea vero x Kal. Aprilis anni MDLV, migravit e vita Julius Pontifex, subindeque Marcellus II ei subrogatus, qui duos & viginti dies vixit in Pontificatu: cui x Kal. Junii ejusdem anni, suffectus est Jo. Petrus Carafa, Card. Neapolitanus, Paulus IV appellatus. Per hosce comitiales dies sacræ Inquisitionis Cardinales absolutam gravissimarum rerum cognitionem atque judicium, facta ei libera & ampla potestate (paucis nonnulli atrocioribus causis exceptis) per se decidendi quæstiones fidei, causas definiendi, reosque vel absolvendi vel condemnandi, præter ordinem Michaeli detulerunt: quæ potestas par deinceps ex hujusmodi occasione nemini data. Paulus vero non solum in ejus muneris admi-

PER AN. GABUT. administratione Michaelem confirmavit, sed eum etiam Nepetæ Sutriique dixit Episcopum. Quæ quidem Ecclesiæ duæ tenuis reditus, inter se modico locorum intervallo distantes, via Flaminia, XXV ferme ab Urbe lapide, jamdiu ab uno reguntur Antistite. Hanc ergo Episcopalem provinciam sponte deferente atque adeo mandante Pontifice, invitus quidem suscepit, an. MDLVI mense Septembris, sed susceptam egregie deinceps triennium & amplius administravit. At vero quod ab ejusmodi onerum periculis perpetuo cavendum sibi esse statuisset, eam dignitatem subire initio recusanti, ac potius ad monasticam quietem redire flagitanti, Paulus minus indulgens; iis, inquit, te compedibus illigabimus, ut ad cœnobiticam vitam jam amplius reverti non possis. Quibus ille verbis innuere volebat, se illum inter amplissimos Romanæ Ecclesiæ Patres relaturum. Itaque creatione proxima cum Pontifex in fratris filii cubiculum accersivit, quem ipso die mane legeret in Senatum, quod tamen tunc non evenit. In quo Michael nihilo secius, ac si magnum periculum evasisset, confestim Senatu dimisso lætus; Effugimus, inquit, effugimus. Mox cum ipso Pontifice & cum aliis colloqui cœpit, animo tranquillissimo ad omniaque bene parato. Quæ res fuit a multis observata diligenter, aliis, quod desponsæ dignitatis expers inde regrederetur, digito eum indicantibus, ac per jocum compellato pudorem injicere conantibus; aliis vero constantiam ejus, & quam ipso vultu præ se ferebat, moderationem animi demirantibus.

deinde Episcopus Nepesinus & Sutrinus

CAP. V

23 Anno denique post Christum natum MDLVII, Idibus Martiis, in amplissimum Collegium cooptatur, Cardinalis Alexandrinus appellatus (accepto nomine ab urbe Alexandria, quæ, ut ostendimus, parum abest a Boscho patria sua) Tituli primum quidem S. Mariæ supra Minervam, quæ insignis Prædicatorum Fratrum ædes tunc primum ejus causa dari cœpit in titulum Cardinalibus, deinde S. Sabinæ ejusdem Ordinis: demum, rebus ita ferentibus, ad prioris Ecclesiæ titulum revocatus est. Ceterum Paulus, cum religionis cultum ac morum disciplinam valde collapsam restituere, sibique ad tam gravem rerum molem sustinendam, præter ordinarios adjutores, quempiam inviolatæ fidei judicio intimum administrum adsciscere statuisset, novo munere sapienter instituto, id Alexandrino detulit; eumque summum ac perpetuum in universa Christiana republica Inquisitorem, in amplissimo Cardinalium cœtu, magna cerimonia declaravit; quem ceteri omnes, seu delegati seu ordinarii judices, etiam Episcopi, in ejusmodi causis agnoscerent Superiorem: atque ut id Cardinalibus tantum in posterum mandaretur, instituit; eis & administri certum stipendium constituturus: decrevitque ne sacri interregni tempore vacaret, instar officii summi Pœnitentiarii. Sed ut ante, ita post ipsum Michaelem, supremum Inquisitorem fieri vel appellari, nemini datum esse constat; Pontificibus id sibi reservantibus, Inquisitionisque cura certis, qui ex instituto Pauli III ad hanc rem eligi solent, Cardinalibus, ut antea, delegata.

denique Card. inter creatus

& summus Inquisitor

24 Hoc igitur munere sic est ipse perfunctus, ut cum præcellenti dignitate parem quoque integritatem ac diligentiam conjungeret, & industriam omnino consentaneam gravissimi Pontificis voluntati. Qui sicut rebus optime ordinandis dare operam cœpit, ita præclare cepta optatus finis esset consecutus, ni ardens in Italia bellum cogitationes ejus prævertisset. In amplissimo ordine Michael ita se gessit, ut ea dignitas, probitatis ac virtutis suæ index splendorque potius extiterit, quam ut illius animus inde fuerit ullam in partem vel leviter immutatus. Quin solitam humilitatem suam, modestiæque vitæ cultum ita diligenter præstitit, usuque retinuit, ut præterquam in publicis actionibus monasticos habitus deponere numquam voluerit. Sed quæ mens, qui mores illi fuerint, in tam sublimi gradu collocato, quid Pontificem ad eum promovendum impulerit, quid inde propinquos agere vel sentire præscriberet, denique quam castus & integer in rebus ecclesiasticis, etiam amicis & affinibus, conferendis extiterit, vel ex una, quam ad Paulinam sororis suæ filiam manu sua scripsit, epistola, velut ex unge leonem licet agnoscere. Quæ quidem epistola quoniam ad harum rerum veritatem magis illustrandam pertinet, operæ pretium fore visum est, eam a me ex ipso exemplari Latine conversam hoc loco subjungere.

nihil hodie clarior

25 Hodie litteras tuas, III Kalend. Martii datas, accepi: ex quibus mihi perjucundum fuit intelligere, tibi cum marito tuo, probo viro, optime convenire: amboque, uti pios Christianos decet, de quo minime dubitabam, in timore & amore Dei vitam instituere. In quo si, uti speramus, perseveraveritis, divinæ illius majestati erit cura de vobis deque rebus vestris, quoniam timentibus Deum omnia cooperantur in bonum; beatique sunt illi, quorum consilia omnia ad unum Deum diriguntur, eumque spectant unum, qui cunctis mundi thesauris longe præferendus est, ac pluris quam mille mundi, si tot essent, æstimandus: cetera namque universa, nisi ad Deum referantur, inania sunt omnino, ac veluti fumus evanescunt. Nec tibi subeat inaniter gloriari, te filiam esse sororis Cardinalis: illud potius debes animo diligenter advertere, indeque summo & omnipotenti Deo immortales gratias agere, quod vel hinc te ad colendam virtutem alliciat ac moneat; ut caveas, ne ab his exiguis degeneres virtutibus, quibus avunculum tuum Deus pro immensa misericordia sua munire dignatus est: quibusque permotus ejus in terris Vicarius, nullo majorum splendore, nullis humanis opibus aut artibus, nullis denique Principum commendationibus aut propriis divitiis (quippe qui pauperrimus, si quis alius in Dominicana familia, sed tamen tenuitate sua contentus esset) eum in sacrum Collegium Apostolicum, Romanæque Ecclesiæ Senatum adscripsit. Itaque Deum precare, non ut eum amplius extollat in terris, sed æternum beet in cælis: ac scito longe majores nunc ejus esse labores, mentis inquietudinem atque molestias, quam dum privatam in cœnobio degeret vitam.

quod ut epistola ad unum declarat.

26 Quod autem de Giberti mariti tui fratre scribis, sic habeto, ecclesiastica beneficia non carni & sanguini, sed virtutibus deberi: & cum in hanc usque diem absque hujusmodi mercimoniorum negotiis vitam duxerim, nolle me, hac ætate senescente, conscientiam meam onerare. At si Reverendissimus vester Dertonensis aut alius Antistes, harum rerum bene peritus, de illius sufficienti eruditione mihi perhibuerit testimonium, libentissime, quod illum obtinere deceat, ut consequatur, enitar. Quod porro ad Gibertum attinet, cum primum per facultates meas licuerit, ejus opera libenter utens consulam commodis ejus. Deum rogate, ut quod ad majorem gloriam suam bene sibi visum fuerit, nobis omnibus evenire disponat. De Juliano, adhuc est nimis adolescens: & ego majori gravor familia, quam ut ferant tenuissimi reditus mei, in magna præsertim annonæ caritate: quod si Domino placuerit, me commodiore uti conditione, ipsum & alios adjuvero, modo velint virtutem colere, rectoque vivendi

quæ sunt ejus affines pro movendo commendatur.

leges

Digitized by Google

A leges fenere; non, ut quidam alii, qui ſuis moribus effecere, ut mihi valde refrixerit animus, ne patriæ noſtræ cives apud me deinceps eſſe velim; majorem fidem, probitatem, ſinceritatem, & humanitatem in extraneis expertus. Atqui Dei benignitate, familia utor iis moribus prædita, ut ad eam amandam impellar, ac ſi mihi ſinguli filii eſſent, non adminiſtri. Vale, ſalutaque meis verbis ſorores tuas & cognatos. Romæ VI Kal. Aprilis MDLVIII.

27 Extant & aliæ, quas vidimus, ejuſdem fere argumenti, ad ipſum Gibertum manu ſua reſcriptæ litteræ, quibus eum vir ſummus ac ſummis rebus ſemper occupatus, non minus perite quam pie & humaniter commonet, ne quid in eodem fratris negotio contra ſacras leges committat, ſed ut omnia caſte ac ſecundum Deum rite fieri procuret. Quæ idcirco memoravimus, ut vel hinc intelligas, eum cognatos & cives ſuos humiles non deſpexiſſe, aut quo jure quaque injuria ditare & extollere ſtuduiſſe: ſed ſuæ, eorumque ſempiternæ ſaluti pie conſulendo, humanitatis pariter & caritatis B officio numquam defuiſſe. Ceterum quod ad Paulinam de familia ſua ſcribit, ea fuit ita pauca, vix ut viginti homines, hique omnes probatæ vitæ, in illa cenſerentur: utpote modicis adhuc facultatibus, quæ toto Cardinalatus tempore ad quinque millia nummum aureorum non pervenerunt. Volebat omnino, ut domeſtici omnes religioſorum hominum inſtar vitam inſtituerent: eoſque antequam nomen in familiam darent, ut non in aulam, ſed ſacrum in cœnobium ingredi ſe cogitarent, teſtatus præmonebat. Sæpe vero illis ſacroſanctam Euchariſtiam adminiſtrabat ipſe, ita ſe cum iis gerens, ut non minus amantiſſimi parentis, quam domini ardenti caritate flagrantis officia cumulate præſtaret, inque rebus omnibus illis ſubveniret; præſertim ægrotantibus; accurate providens, ut certo domus loco ſeparatim conſtituti, diligenti cura idoneorum miniſtrorum & officio curarentur: in eamque rem ſumptus omnes ad obolum uſque de ſuo ipſius ære perſolverentur.

28 Quatuor porro annos & amplius, cum Eccleſiæ præfuiſſet Paulus Quartus, anno a Chriſto nato MDLIX, quintodecimo Kal. Septembris ceſſit e vivis: cui poſt quatuor fere menſium interregnum ſubrogatus eſt Joannes Angelus Medices, Cardinalis Mediolanenſis, Pius IV nuncupatus. Qui licet non- C nullis, ejuſdem Pauli favore & clientela antea nitentibus, aperte ſit adverſatus, & in pleroſque principes viros ejus conſanguineos graviter animadverterit; Michaelem tamen in ipſo ſummi Inquiſitoris munere firmatum eſſe voluit; ac paulo poſt, ut pro ſtatus ſui dignitate melius ipſe poſſet inde ſibi providere, cum a Nepeſino Sutrinoque Epiſcopatu, ad regendam Montis-regalis in Subalpinis Eccleſiam tranſtulit. Cujus quidem Eccleſiæ adminiſtratione ſuſcepta, cum in ea multa & rite providenda & pie ordinanda eſſe animadverteret, tollendoſque varios depravatos mores & corruptelas, quæ in eam, utpote hæreticis vicinam, irrepſerant decurſu temporis, quo a ceteris Paſtoribus, gravi cum illius Chriſtiani gregis detrimento, jamdiu recognita non fuerat; illam accurate ſibi viſendam & componendam exiſtimavit. Atque eo verſus iter ingreſſus, nocte ſanctorum Apoſtolorum Petri & Pauli feſtum diem inſequente, anno MDLX, ad Lucenſes balneas pervenit: ibique dies aliquot poſuit ad eas adhibendas aquas, curando ſtranguriæ morbo, quo ſæpe graviſſime cruciabatur: quique tandem cauſa fuit, ut concreto auctoque in veſica duro ac diro calculo, uti poſtea narrabimus, mors illum celerius abriperet.

29 Inde porro ſolvit Genuam, quæ honoris cauſa quatuor triremes ei obviam miſit. Dux Sabaudiæ Emanuel Philibertus, Princeps cum aliis nominibus, tum in primis Chriſtianæ pietatis laudibus clariſſimus, ſummis eum honoribus excepit, biduum cum illo jucunde commoratus. Eccleſiam denique ſuam perluſtravit, rebuſque omnibus, quas oportebat, quoad ejus fieri potuit, optime emendatis atque compoſitis, ægre ferens ad hæreticorum punitionem civilem poteſtatem ſibi defuiſſe, amicorum rogatu Boſchum divertit: ubi ſummis & honoribus & gaudiis acceptus, egregiam ſuam in patriam caritatem quamplurimis ac variis in omnes, præſertim in egenos carceribuſque detentos, pietatis officiis humaniſſime teſtatus eſt. Inde ad Viglebanenſe cœnobium (ubi adoleſcens regularis diſciplinæ, uti memoravimus, ſcientiarumque tirocinia fecerat) pari lætitiæ & honoris ſignificatione ſuit exceptus: deinde Mediolanum delatus, ibique a Magiſtratibus viriſque principibus illius civitatis honorifice habitus, Romam revertitur die B. Catharinæ ſacro, anni paulo ante memorati. Atque hæc quidem reverſio mirifice grata fuit cum amicis ſuis omnibus, tum vero multis ampliſſimis Patribus, inprimiſque Ranutio Farneſio S. Angeli Cardinali: qui donec vixit eum ſemper plurimi fecit, & vero pro ſingulari ſuo judicio ſæpe prædixit, facile futurum, ut B. Petri clavium poteſtas illi gerenda traderetur: ſed immaturæ mortis injuria optatum ſuæ præſenſionis eventum videre non potuit.

30 Jam vero ad ſacræ Inquiſitionis adminiſtrationem rediit Alexandrinus, cunctiſque ſalutaris illius Of- CAP. VII ficii congregationibus, ut antea, numquam non intereſſe voluit. Agebatur per idem tempus Tridenti ſacroſanctum & œcumenicum Concilium, quod jamdudum a Paulo III inſtitutum, ſed deinde ſæpius intermiſſum, a Pio IV denique repetitum, tandem hoc anno MDLXIII ſummo Chriſtianæ reipublicæ bono, Deo bene juvante, concluſum & abſolutum eſt. Ergo quæ res in eo graviſſimæ tractabantur, de iis Romæ itidem agi cum vellet Pontifex, in ejuſmodi conventibus accuratum Michaelis ſtudium & operam adhibere conſueverat: ejuſque ſolidæ & probatæ doctrinæ, & vere gravium ſententiarum, a liberali & ingenuo animo proficiſcentium, maxima ſemper habita ratio eſt. Privatis namque rationibus omnino poſthabitis, cum in iis, tum etiam in aliis omnibus cœtibus, & privatim & publice, quid ſecundum Deum & e Chriſtiana republica ſibi eſſe videretur, F libere pronuntiabat. Nam illi in rebus omnibus ut ſpectata virtus & integritas auctoritatem, ita conſcientia optimæ mentis ſententiæ dedit libertatem: neque enim ignorabat, ſummum ac præcipuum Cardinalis officium eſſe, tam in privatis quam in publicis conſiliis apud Pontificem, probum ſe ac fidelem conſiliarium ubique præſtare, ac libere profiteri, nihil ſibi, eſſe antiquius Dei gloria & Chriſtianæ reipublicæ ſalute.

31 Itaque talem ſe Alexandrinus erga Pontifices exhibebat, quales S. Bernardus Cardinales requirit, cum ad Eugenium Pontificem Max. ſcribens, eum inducit videre cupientem Eccleſiam Dei talibus innixam columnis, eoque ſacrorum Senatorum munitam conſilio, ut, ſi Pontifex Summus vellet aliquatenus deviare, illi non ſinerent, frænarent præcipitem, dormitantem excitarent; quique pro ſua reverentia & libertate extollentem ſe reprimerent, excedentem corrigerent; conſtantia vero & fortitudine nutantem firmarent, erigerent diffidentem: qui denique pro ſua fide & ſanctitate, ad quæque ſancta, ad quæque honeſta eum & alios provocarent. Hæc igitur præclara ſanctiſſimi viri de Cardinalis officio documenta, atque alia ejuſmodi probi Senatoris

PERANT. GABUT. munera, ſortier & opportune, exequi non omiſit Alexandrinus. Atque ut de multis pauca colligamus, VIII Idus Januarii ipſius anni MDLXIII, cum Ferdinandum Medicem, Coſmi Florentinorum Ducis filium, teneræ fere puerum ætatis, & Federicum Gonzagam, filium Federici Mantuæ Ducis, adoleſcentem, Pontifex (id quod mox fecit) ſacrum in Senatum legendos propoſuiſſet; ſtatim a prandio, quod in anniverſario Pontificiæ coronationis die Cardinalibus Principumque Oratoribus de more dari conſueverat, Cardinalibus ipſis convocatis, cum illiſque communicato conſilio, ea de re ſingillatim omnium ſententiam rogavit. Quæ cum ex ordine dicenda eſſet Alexandrino, is mirifica libertate reſpondit fere in hæc verba:

se addolescentes Principum filii Cardinales creantur

32 Cum habeatur hoc tempore, Beatiſſime Pater, Sacroſancta Tridentina Synodus, in qua, præter accuratam religionis dogmatum tractationem, in Eccleſiaſticam diſciplinam ac mores ſancte reſtituendos ſummis laboribus incumbunt tot tantique Antiſtites; ii ſane hujuſmodi creatione valde offenſos ſe arbitrarentur, ſi de hujus habenda ratione dignitatis decreto vix dum abſoluto, ſtatim derogaretur. Quare non poſſum equidem non ire in alia omnia: neque huic ego ſententiæ unquam plane ſubſcribam. Præterea quorſum evaſura ſit ætas adoleſcens, cum omnino ſit incertum; cumque in his dignitatibus conferendis expectanda ſit ætas legitima, eam potiſſimum expectare debent ii, quibus meritis ita ferentibus, ſacræ Purpuræ dignitas deeſſe numquam poterit. Huc accedit, hic non eſſe aut locum aut tempus legendorum Cardinalium: locum quidem, quia ex more in eorum publico conſeſſu legi conſueverunt: tempus vero, quoniam cum illico ſit a prandio (quod ſane plurimum exaggeravit) id maximos hominibus ſermones dabit. Ceterum Cardinalis S. Angeli, qui præter alios audierat hæc omnia, ſummam viri libertatem, ardenſque ſacræ diſciplinæ ſtudium admiratus, dicebat poſtea, quemcumque vel pretioſiſſimum theſaurum, quem unquam habere potuiſſet, ſe libenter impenſurum, ſi ejuſmodi, quæ nemo alius dicere auſus fuerat, ipſe ad Pontificem verba facere valuiſſet. Nec ita multo poſt Florentiæ Ducis Orator, cum illius nomine pro more veniſſet ad agendas gratias cum aliis Cardinalibus, tum vero etiam ipſi Alexandrino; protinus is; Non eſt, inquit, quod mihi gratias agas: quippe qui huic electioni non modo non faverim, ſed valde ſim etiam adverſatus: non quod Medicæam gentem oderim, ſed quod ita mihi conſcientiæ ratio præſcriberet. Ac recte quidem id nulla ſe invidia adductum feciſſe dixit: nam, ut ex dicendis patebit, eam ipſe domum & dilexit plurimum, & non mediocriter exornavit.

vehementer dissuadet.

idque se fecisse profitetur.

33 Sed illud quoque in hoc genere memorabile. Sub finem hujus Pontificatus, Maximilianus Cæſar eo nomine II, & alii plerique Germaniæ Principes, graviora ſcelera perniciosaque exempla hac via cautum iri prætendentes, per litteras ac nuntios Pontificem urgebant, ut Germanis Sacerdotibus, Græcorum exemplo, uxores ducendi faceret poteſtatem. Quod etſi Chriſtianis moribus, Apoſtolicis præceptis, ſacris legibus, atque omni eccleſiaſticæ diſciplinæ omnino repugnare conſtabat; Pontifex tamen, ut quid dicto factoque opus eſſet gravius decerneret, tantorumque Principum petitionem haud prorſus contemnere videretur; rem nonnullis Cardinalibus ad id ſelectis expendendam ac definiendam detulit. In iis ergo cum eſſet Alexandrinus, ſacras leges Deique honorem omnium Principum gratiæ cunctiſque rebus humanis præferendum ratus, ſingulari conſtantia atque animi libertate ita ſeſe opposuit, ut ejuſmodi poſtulata nemo aut ardentius oppugnarit, aut acrius rejicienda eſſe contenderit; potiſſimuſque ipſe auctor fuiſſe dicitur, ut Pontifex id nullo pacto faciendum eſſe reſponderet. Non enim fas eſſe, mala fecere, ut eveniant bona: neque cujuſvis rei gratia contra leges omnes proſtituendum eſſe, atque adeo profanandum ſacroſanctum Sacerdotium, quod ſine ſancta caſtitate aut rite conſtare, aut Deo placere non poſſe, Catholica & Apoſtolica ſemper docuit Eccleſia. Hæc igitur & ejuſmodi alia graviſſima illius reſponſa præter ceteros admirans Annibal Bozzutus Cardinalis, non minore prudentia quam dignitate generiſque ſplendore inſignis, dicere conſueverat, Cardinalis Alexandrini ſententiam in ampliſſimo Collegio plus ponderis habere (abſit invidia verbo) quam ceterorum omnium, alioqui ſapientiſſimorum, Patrum ſimul juncta ſuffragia.

ut matrimonium contrahant Sacerdotes,

dissuadet & evincit:

34 Obſtitit præterea vehementer eidem Pontifici, Avenionenſis legationis munus Alexandro Farneſio Cardinali abrogare, Caroloque Borbonio ejus collegæ mandare cupienti: quod ea res & gravi Catholicæ religioni periculo, & ſacroſanctæ Sedi parum honorifica fore videretur. Nam inde futurum, ut hæretici magis inſolescerent, cum illius ſe imperio traditos vidiſſent: cujus, alioqui probe Catholici, ſtudia in gentem ſuam, hæretica fraude ex parte deceptam, propenſiora fore ſperarent: cum nemo neſciat, dominandi libidinem & cognationis vinculum, ad hominum, præcipue Principum animos immutandos, valere quamplurimum. Addebat, non admodum eſſe Galliæ Regis promiſſis nitendum, Avenione hæreticos haud victuros pollicentis: tum quoniam is fere puer eſſet, aliorumque regeretur arbitrio, tum quia ſi domi ſuæ id ille præſtare nequiviſſet, eo minus ſperandum in aliena ditione hoc ab eo præſtitum iri. Quare partim ex his, partim ex aliis, quæ nunc omittuntur, contentionibus contrariiſque ſententiis, ad ſacrum Inquiſitionis magiſtratum pertinentibus, fuere qui dicerent fore, ut a Pontifice in Adrianæ molis arcem includeretur. Quibus ipſe, Mihi, inquit, locus numquam deerit in Ordinem meum redeundi, quoties ob teſtificationem veritatis in hoc collegio permanere non potero. His ergo atque aliis ejuſmodi rebus forte motus Pius IV. noluit, ut amplius ille palatinas ædes incoleret, ſupremique Inquiſitoris auctoritatem ei non nihil imminuit.

Idque cum aliqua offensa Pontificis,

35 Interim is, quem ante memoravimus, e calculo contractus morbus ac dolor, menſe Julio Michaelem tam vehementer afflixit, ut in ſummo vitæ diſcrimine conſtitutus, per octodecim dies ſanguinem, urinæ loco, reddiderit. Quocirca de ſe ad felicem obitum componendo, deque parando ſibi ſepulcro cogitare cœpit: quod ejuſmodi eſſe voluit, quale in medio templi ſolo S. Mariæ ſupra Minervam hodie conſpicitur, cum hoc epitaphio. Ad laudem D. O. M. Fr. Michael Giſlerius, ex oppido Boſchi, Agri Alexandrini, Ordinis Prædicatorum Dei miſericordia tit. S. Sabinæ Presbyter Cardinalis, noſcens terram terræ ſe redditurum, ob certam reſurrectionis ſpem, in Virginis Dei genitricis templo, ejus & Sanctorum ac piorum viventium cupiens adjuvari ſuffragiis, locum hunc vivens ſibi ſtatuit: in quo cadaver, cum ſuum obierit diem, poni curavit, annum agens ætatis ſuæ LX, & humanæ ſalutis anno MDLXIV. Confirmata porro valetudine, ad Eccleſiam ſuam, ut Chriſti oves ſibi concreditas verbo & exemplo paſceret, redire cogitans, ſacram diverſi generi ſupellectilem & ſcripta, cum itineris impedimentis, per mare dedit avehenda. Sed ille, cujus divino Conſilio cuncta gubernantur, quippe pro ſua in nos clementia, quos

In morbum lapsus disponit de sepultura,

ad Ecclesiam suam redire.

A quos diligit, arguit & flagellat; quemadmodum in afflictione corporis, ſic in rerum externarum detrimento patientiam ejus ac virtutem magis voluit experiri: ideoque permiſit, ut non procul ab Herculis portu onerariam piratæ caperent diriperentque. Quo quidem ille accepto nuntio, non tam ceterarum rerum, quarum damnum facile pertulit, quam ſcriptorum, quæ maximi erant momenti, gravem ſane jacturam ægre admodum tulit. Inde recrudeſcente morbo, diſcedendi conſilium immutavit: idque eo magis, quod ſacræ Inquiſitionis Cardinales, diſceſſionem ejus moleſte ferentes (quippe qui ſui ipſorum, uti dicebant ipſi, conſiliorum quaſi moderatorem amitterent) impetraſſent a Pontifice, Romæ ut ſeſe contineret, illi mox in Pontificatu divino conſilio ſucceſſurus.

Variis modis prohibetur.

CAPUT IV.

Summus Pontificis Romani collata dignitas

CAP. IV. 36 MOrtuo Pio Quarto ad v Id. Decembris, anno a Chriſti ortu MDLXV, novendialibuſque juſtis ei rite perſolutis, pridie feſti diei S. Thomæ Apoſtoli, Patres novum Pontificem lecturi in comitiorum conclavi ſeſe concluſerunt. Ferme omnium erat opinio, ob Cardinalium frequentiam, qui ad quinquaginta convenerant, & quod multi eſſent, quibus Pontificatus variis de cauſis deſponderetur, fore, ut plurimis contentionibus diutius protraheretur electio. Longo tamen uſu compertum eſt, non Cardinalium multitudinem efficere, ut id negotii citius aut ſerius conficiatur; ſed potius (ſi humana ſpectaverimus) eorum ſtudia, qui pro ſua auctoritate in conclave ſe partium duces rebus agendis exhibent. Comitiorum Principes, quique opibus, auctoritate & gratia præſtabant, erant Carolus Borromæus & Marcus Sittichus Altaempſius, Pii IV ſororum filii, Alexander Farneſius Pauli III. Pontificis nepos, Hippolytus & Aloyſius Ateſtini Ferrarienſes, & Ferdinandus Medices. Primi duo collegas complures recentibus & magnis beneficiis devinctos habebant: quoniam quinque & quadraginta, eoſque lectiſſimos viros, Pius IV in ampliſſimum ordinem cooptaverat. Horum plerique memorem & gratum in demortui Pontificis propinquos animum præſtabant, ſtudiaque ſua Borromæo in primis deferebant. Erat is tum Archiepiſcopus Mediolanenſis, ætate quidem juvenis, moribus tamen ac prudentia gravis; dignitate, clientelis & amicorum ſtudiis clarus; ſed vitæ ſanctitate; cujus jam tum præclara fundamenta jecerat, rerumque pie geſtarum magnitudine clarior.

B *In Conclavi pro creando novo Pontifice.*

Studia S. Caroli Borromæi

C

37 Huic a legibus, quæ ambitum arcebant, & quid in hac re ſervandum eſſet præſcribebant, minime diſcedere; ſed quod ad Dei gloriam ejuſque Eccleſiæ dignitatem pertinerent, facere propoſitum erat. Quæ res, ut plurimi Cardinales ejus præſidii ſpe tenerentur, horumque rationes & cogitationes ab ejus arbitrio penderent, ſic effecerant, ut qui Borromæo probatus eſſet, omnibus probatus fore videretur. Ejus ergo ſtudium in Joannem Moronum Card. Mediolanenſem verſum erat: quod quamvis initio diſſimulare placuiſſet; tamen poſtea conciliatis multorum animis, ei ſe ſuffragaturum aperte præ ſe tulit. Moronus variis virtutum præſidiis & ornamentis longe clariſſimus, atque haud ſcio an omnium ſapientiſſimus habebatur: a patre Hieronymo, regendi ſcientiſſimo, a teneris annis ad publicarum rerum adminiſtrationem eruditus: Pauli III, a quo Cardinalis creatus fuerat, diſciplinæ alumnus: magnis negotiis publiciſque muneribus ſæpe præfectus, denique plurimis ad Reges & Principes legationibus egregie perfunctus; quibus rationibus Eccleſiæ dignitas pararetur & augeretur, optime didicerat: quod ei quoque amplum & glorioſum erat, Tridentino concilio Legatus Apoſtolicus præfuerat, idque tam felici ac memorabili exitu concluſerat, ut qui Principes illud diutius trahi & apertum eſſe cupierant, tam præclarum facinus arguere non auderent. Hujus auctoritati, perpetuo bene actæ vitæ tenore partæ (ut eſt virtus invidorum querelis & calumniis ſemper objecta) unum maxime officiebat, quod ſub Paulo IV, quaſi de religione minus recte ſenſiſſet, accuſatus judicium ſubierat: in quo tamen ſeſe optime purgaverat, egregieque ſuam probaverat Innocentiam. Itaque Borromæi & aliis Morono ſuffragantibus; nonnulli, qui clandeſtina prenſatione adverſati erant, patefacta mox voluntate, aperte reſtitere; datiſque ſuffragiis, ex his quatuor ad rem conficiendam deſiderata ſunt.

PERANT GABUT.

38 Ubi de Morono inane inceptum evaſit, Borromæus ad Gulielmi Sirleti creationem animum tranſtulit. Erat Sirletus, non ſummo quidem loco natus, ſed integerrima vita, caſtiſſimis moribus, ſumma pietate ac multiplici eruditione præditus. Linguarum autem, præſertim Hebraicæ, Græcæ & Latinæ cognitione omnium facile princeps, in ſacrarum litterarum ſtudio verſatus, ita omnibus doctrinæ ſuæ copiam fecerat, ut E nemo ferme unus reperiretur, cui carus ac jucundus non eſſet: quam remotus a ſtudiis ambitionis ſemper fuiſſet, illud teſtimonio extitit, quod Pius IV, ne ſe legeret Cardinalem, ſupplex obſecraverat. Alexandrinus vero in cellula auditus, aſſiduis precibus & quotidianis Miſſæ ſacrificiis intentus, nihil præter Dei gloriam & commoda publica ſpectans, Sirletum ornando Eccleſiam ornari, Chriſtianæque reipublicæ bene conſultum iri putabat. Itaque re audita, non modo ſtudium ſuum Borromæo ultro pollicitus eſt, ſed Patres etiam obibat, miſcendoque preces & conſilia, omnium gratiam Sirleto conciliare ſtudebat. Sed his & Sirleti meritis & amicorum ſtudiis non æque omnes ſuffragabantur: nonnullis fieri non poſſe exiſtimantibus, ut homo novus, publiciſque in negotiis & magnis rebus gerendis minime verſatus; ſed tantum libris & ſcientiarum ſtudiis deditus, tantam majeſtatem tantamque auctoritatem capere poſſet aut ſuſtinere.

Gulielmus Sirletus,

cui Gloriosius sum ne studebat.

39 Quare propoſitis multis aliis viris, Pontificiis plane virtutibus ac meritis præcellentibus, de quibus ſingulis hic referre non eſt opus, ceteris poſthabitis, demum in Alexandrinum ſunt ſtudia converſa; Borromæo inprimis & Altaempſio ſummis votis eum Pontificem depoſcentibus. Perſpecta namque in Sirleti negotio optima F Alexandrini ad honeſtos ac pios viros propenſione, vitaque præterea ſanctiſſime ac religioſiſſime acta, ſic Borromæi animus ei devinctus eſt, ut quem antea plurimum dilexerat, poſtea ſtudioſiſſime coleret: & quem initio inter alios tacite deſignaverat, ad eum legendum vehementius animum adjiceret. Ut ergo quæ cogitaverat, a ſuis præcipueque Morono & Farneſio probari intellexit, ceterorum animos illi conciliare, in eamdemque ſententiam trahere contendit. Summis Alexandrini meritis ac virtutum ornamentis tantum obſtabat humana quædam opinio, eum Pauli IV, cujus fuerat alumnus, actionum vindicem fore, & Pii IV propinquis & clientibus adverſaturum, denique ſeverioris ingenii, quam ut illum ferre multorum infirmitas poſſet, a plurimis exiſtimari. Sed inanes omnes humanarum cogitationum contentiones timoreſque egregia Borromæi, cujus potiſſimum rebus timebatur, & aliorum magis priorum Patrum, divina potius quam humana reſpicientium, & privatis rationibus publicam ſalutem præferentium, virtus,

Pro meliore Joannis Moroni.

Humanæ omni respectu ille posthabito.

Digitized by Google

PER ANT. GABUT. Deo bene juvante, facile ſuperavit: perſuaſitque id, quod eventus indicavit, fore, ut Alexandrinus, ſi legeretur, nihil præter Dei honorem & Eccleſiæ decus hominumque ſalutem ſpectaret.

40 Electionis igitur auctoribus rem conficere maturantibus, unus ipſe de quo agebatur, quique ſanctis precibus, ut diximus, intentus, procul a negotiis & ambitione, ſatis ſua ſorte contentus, quieſcebat, abnuere: Pontificiæ majeſtatis altius faſtigium dicere, quam ut ipſe conſilio & gravitate id tueri ſe poſſe confideret: perfecto viro & quaſi divino opus eſſe, qui in Apoſtolicæ Sedis cuſtodia, velut in ſpecula locatus, totam Eccleſiam vigiliis & providentia præſtare poſſet. Quid agerent, etiam atque etiam providerent: non deeſſe viros omnibus numeris abſolutos, quibus tam gravis provincia longe melius mandari deberet. Inter hæc Borromæo & Farneſio eum urgentibus, hortarique, rogare, & meritis cumulare laudibus non deſinentibus; Deum precatus, ut ea res Eccleſiæ Dei fauſte ac feliciter eveniret, mox e cubiculo eductus in ſacello, ubi creati Pontificis adoratio fieri ſolet, conſtituitur.

41 Triplex creandi ſummi Pontificis ratio eſt, Prima, ut quiſque ex Patribus eos quos deligit, codicillis, proprio chirographo conſcriptis & annulo obſignatis, nominavit, codicillos in calicem, quo in ſacro Miſſæ faciendo eo die uſi ſunt, quique in medio altari collocari ſolet, inſert. Ea re peracta, Patres ordine conſidunt: tum Epiſcoporum, Presbyterorum & Diaconorum primarii (Decanos appellant) qui huic negotio cuſtodes & inſpectores adhibentur, calicem de altari ſublatum ſuper menſam in medio poſitam, ubi & conſpici & audiri undique poſſint, deferunt. Codicilli ab Epiſcoporum Decano de calice ſingillatim deprompti, Diaconorum Primati recitandi traduntur. Cardinales ſinguli libellos, ubi omnium collegarum nomina deſcripta ſunt, præparatos habent: his eorum nomina, qui ſuffragiis Pontifices deſignantur, excipiunt, & punctis notant. Qui duas ex tribus partes ſuffragiorum expleverit, is ſummus Pontifex lectus ducitur. Huic ſuffragii ferendi rationi Scrutinii nomen impoſitum. Si vero accidat, ut nemo legitimum ſuffragiorum numerum tulerit, a Collegii Primate edicitur, cuique ex Patribus liberum eſſe, vocis ſuffragio, cujus judicium graviſſimum cenſetur, ad eos qui nominati ſunt quibuſque non ſit ſuffragatus, accedere. Huic alteri creandi Pontificis inſtituto, ob id Acceſſus nomen indidere. Tertia eligendi ratio, poſtremis temporibus crebrior & uſitatior, ab re Adorationis nomen ſumpſit: quæ tum inducitur, cum coacto legitimo Cardinalium numero, communi conſenſu & viva voce ac ſalutatione, qui maxime probatus eſt, ſummus Pontifex declaratur.

42 Cum igitur, ut ad rem redeamus, inter paucos Cardinales de eligendo Alexandrino conveniret, iique jam eum in ſacellum, ut diximus, pertraxiſſent; ſimul atque id ceteri omnes reſcivere, mirabili quadam animorum conſenſione, tremebundi tamen, ipſiquemet ſibi vix credentes, non ſine divini Spiritus impulſu, ad eum adorandum certatim properarunt. Ita qui opibus humanis, qui gratia, qui artificio conciliandæ benevolentiæ omnibus erat inferior; divino nutu, præter omnium expectationem, ceteris, qui in ſpem ſummi honoris nati & erecti videbantur, ſuperior factus eſt: & cum alii multi tamquam Iſai filii adducerentur eligendi, non reſpexit Dominus vultum neque altitudinem eorum; ſed hunc, veluti alium Davidem, in ſumma præſtantis pietatis humilitate jacentem, erexit & elegit, qui in medio Fratrum ungeretur.

43 Adoratione facta, ut deſignati ſummi Pontificis aſſenſione comprobaretur electio, reſque tota conſtituta ſtipulationis formula publicis monumentis mandaretur, lex jubebat: id vero hujus vocis pronuntiatione fieri conſuevit, Accepimus. Urgente Farneſio, uti S. R. E. Procancellario, ut id extemplo faceret; ſecum ipſe reputans, ampliſſimum ſe quidem honorem, ſed cum omnium graviſſimum, periculique & ſolicitudinis plenum accipere, cogitabundus reſpondere cunctabatur: incertuſque inter ſpem & metum, tacitis cogitationibus hinc inde pendebat animi. Primum, qui vellet tam grave onus ſubire, cujus ſub mole fortiſſimi ac præſtantiſſimi quique viri prope ſuccubuiſſent. Se intra parvæ cellæ anguſtias jam inde fere a puero educatum & aſſuetum, cum Regibus ac Principibus agere non conſueſſe. Altera ex parte veniebat in mentem cogitare, eam ſe dignitatem nec optaſſe unquam, eoque minus ad illam obtinendam operam ullam ſeu ſtudium aut ſe adhibuiſſe aut proſe ab aliis adhiberi curaviſſe. Anceps hæc deliberatio cum eum pauliſper tenuiſſet, divinæ demum providentiæ confidendum ratus; quæ quocumque ſe moveret, quod generi humano prius ac potius eſſet, efficeret; ad ſpem rei bene gerendæ ſe excitari ſentiebat. Itaque prolato, quod lex exigebat, verbo, graviter ſuſpirans, delatam dignitatem ſuſcepit. Quæ dies orbi Chriſtiano felix illuxit VII Id. Januarii ſub veſperum, anno a Virgineo partu MDLXVI.

44 Rogatu Borromæi, ut is avunculo haberetur honos, Pius, qui fuit hoc nomine Quintus, appellari voluit. Inde in S. Petri templum ex more delatus, coram ſacroſancta Euchariſtia ſupplex procubuit, & imis precibus auxilium inito honori paſſis manibus oravit. Ibi, ex quanta humilitate ad quantum culmen divino conſilio evectus eſſet, recordanti, lacrymæ profluxerunt: tantumque abfuit, ut inter hæc agenda ſpeciem ullam ſe effuſe & inaniter efferentis temereque geſtientis præberet: ut, quod magni excelſique animi & humanos honores humanæ fragilitatis regula metientis eſt, in quotidiano & conſueto oris habitu, virile mentis robur præ ſe ferente, ſe ſpectandum obtulerit. Illud quoque ſedati ac tranquilli animi argumento fuit, quod cum proxima nocte quieti ſe tradidiſſet, tam arctus eum ſomnus complexus eſt, ut, quod numquam ante acciderat, quodque dyſuriæ morbus prohibebat, undecim continentes horas ſopitus conquieverit.

45 Ceterum electionem hanc multi, divinitus, ut ferunt, admoniti præviderunt; variaque ſigna e cælo edita præmonſtrarunt. Franciſcus Gonzaga Cardinalis, in comitiis graviter ægrotans noctumque experrectus, creatum iri Pontificem Cardinalem Alexandrinum præſenſit: eumque ſe veri Pontificem Maximum libenter adorare profeſſus, ſub mortem, quam obiit pridie quam fieret electio, familiares ſuos inclamavit; conquerens, ea de re nihil ab illis ſibi renuntiatum. Idem fere paulo ante acciderat Geneſio Lucenſi, Dominicani cœnobii ad Minervam Præfecto: ſed is præterea viderat, Pontificem ſibi cito ex oculis evaneſcere: quod ille portendere interpretabatur, illius Pontificatum haud diuturnum fore. Idque cum ipſe paulo poſt enuntiaſſet Pontifici; is, Lætatus ſum, inquit, in his, quæ dicta ſunt mihi: in domum Domini ibimus. Londini in Anglia ſuper eam inſulam, tunc impiæ Eliſabethæ Reginæ Catholicos perſequentis tyrannide oppreſſam, erinitos cometes per eos dies apparuit, igneſque de cælo terribiles ac ſanguinei coloris; immanis præterea magnitudinis manus, diſtrictum intentans gladium, minarum ac dirarum indicium, & mox intorquendi ab hoc Pontifice in eam Reginam, ut infra ſuo loco demonſtrabitur, Apoſtolicæ poteſtatis gladii, eam uti hæreticam a fidelium communione præcidentis, & omni regnandi jure ſpoliatam declarantis, haud obſcurum prodigium.

46 Illud

A 46 Illud quoque Boſchenſibus miraculo fuiſſe narrant. Galliarum Regis tabellarius, Pontificis creationem enunciaturus, Roma per diſpoſitos equos in Galliam properans, cum ad oppidum Boſchum perveniſſet, ignarus eam Pii patriam eſſe; divino potius quam humano ductu, præter conſilium, ab ordinaria, qua extra loci muros recta pertranſitur, declinans via, id oppidum eſt ingreſſus; ac celeri curſu tranſire conanti, quo vehebatur equus, in medio foro pro ſummo parochiæ templo, tam pertinaciter ſubſtitit, ut quibuſvis adhibitis ſtimulis progredi, quaſi alter Balaam, nullo modo poſſet. Accurrentibus auxilii cauſa multis, atque equum undique nequidquam extimulantibus, ac demum unde, & quo pergeret, & quid novi eſſet, percunctantibus; ubi Cardinalem Alexandrinum creatum eſſe Pontificem Maximum, ſeque ea de re litteras ad Galliæ Regem afferre ſignificavit; ſtatim equus per ſe repetito curſu, cœptum iter inſiſtere; ſubindeque re divulgata, ſummis gaudiis exultare omnes, ad templa confluere, immortales Deo gratias agere, atque alia multa publicæ lætitiæ ſigna edere cœperunt. Poſtera vero die ab ipſomet Pio certiores facti, planius intellexere, admirabundique prædicavere, non ſine divino conſilio cecidiſſe, ut tantæ lætitiæ nuntio, quaſi e cælo miſſo, pridie mire dignati fuiſſent.

Boſchi a quo ſubſtiterit equus cursu.

B

CAPUT V.

Res geſtæ Pontificatus initio: Eccleſiaſtica diſciplina reſtituta.

47 IAm vero tota Urbe Chriſtianoque orbe creati ſummi Pontificis fama vulgata, pro variis hominum ſtudiis atque opinionibus, ut fit, varie afficeit animos. Philippus II, Hiſpaniarum Rex maximus, re & cognomento Catholicus, pro eximia ſua in Eccleſiam Dei pietate, hoc accepto nuntio, vehementer inde lætatus, quantas maximas potuit immortali Deo gratias egit, lætitiamque ſuam cum aliis Principibus viris, plenioribus atque ampliori-bus verbis, coram & per litteras communicavit, ſibi ceteriſque pollicens futurum, ut hoc Pontifice Chriſtiana diſciplina ad priſcos mores redigeretur, magnaque ad pietatem & ad Sedis Apoſtolicæ dignitatem fieret acceſſio. Quæ ſpes, ſingulari cumulata gaudio, & aliorum piorum animos cepit; eoſque, ut oſtendemus, minime fefellit. Plurimos tamen, præſertim in Urbe, animi vere pii Pontificis ejuſque ſtudiorum ignaros, metu interprete omnia in deteriora vertente, mœror ac pavor ingens invaſit; nemine fere ſibi non timente ab hominis ſeveritate: cum aliud nihil, quod ei populus obiceret, haberet. Id ipſe cum præſenſiſſet, quid de ſua ad Pontificatum aſſumptione populus ſentiret, quæque de ſe vulgo eſſet exſpectatio, ex familiaribus ſuis percunctanti reſponſum eſt, priſcæ ac nimis duræ ſeveritatis metum animos inceſſiſſe. Quibus ipſe, Confidimus, inquit, Deo, cujus ope noſtra facturos, ut majorem ac longiorem ex obitu noſtro, quam ex hac ſuſcepta dignitate mœrorem homines capiant. Atque ita plane contigiſſe, eumque e vita cedentem ingens ſui deſiderium, communi ac diuturno bonorum omnium cum dolore, reliquiſſe, exitus declaravit.

Adventus Cretii Hiſpaniarum Regis Legati,

Romanis ſui rerum conſulatur.

C

48. Ceterum cum probe intelligeret, ad regendos cum quiete ac moderatione homines, nihil aptius eſſe quam diligi, nihil alienius quam timeri: nec ulla re proprius hominesad Deum accedere, quam ſalute hominibus danda; Pontificii muneris initia a caritate in pauperes, & in alios liberalitate atque clementia, voluit exordiri: quæ res & emolumento & dignitate captas alienas mentes, ad benevolentiam, qua regna ſtabiliuntur magis quam armis, allicere & in officio continere facile poterat. Die feſto S. Antonii, quo die in lucem editus eſt, Pontificia corona, ſumma cærimonia rite decoratus fuit. More inſtituroque ſuperiorum temporum, ipſa celeberrima coronationis hora, inconditæ multitudini in S. Petri aream confluenti, publicæ lætitiæ cauſa pecuniæ diſpergebantur: ruenteque quam tumultuoſiſſime turba, & aliis alios prementibus, & in præripienda pecunia collidentibus, ætate tantum & viribus validiores & audaciores hoc munere potiebantur: reliqui vero non ſolum ea liberalitate excludebantur, ſed ex his plures obtriti & conculcati miſerabiliter interibant. His incommodis ut mederetur Pius, atque ut ſublato periculoſo turbulentæ largitionis inſtituto, pauperum tenuitati prudentius conſuleret, deſtinatam huic operi pecuniam, ac præterea mille aureos, quibus quotannis eodem die convivium magnifice & ſplendide Cardinalibus, & Regum Principumque Legatis inſtruebatur, piorum cœnobiis egentibus & aliis inopibus erogavit, eo convivii more deinceps omnino ſublato: nuſquam eam impenſam poni tutius, ac ſanctius poſſe ratus, quam ſi reciſis ſumptibus minime neceſſariis, & relicto quod fieri liceret ſæculi ſplendore, aliorum inopiæ & neceſſitati ſuccurreret. Neque enim quod Cardinalibus aut Oratoribus cura & ſumptu majore epulas non apparaſſet, ſed quod afflictas pauperum familias benigne non ſublevaſſet, horribili illo ac pertimeſcendo magni Judicii die a ſe repoſcendam eſſe rationem intelligebat.

PERANT. GABUT.

coronatur 13. Januarii

pecuniam turbæ ſpargendam & conſilio impediendam,

in pauperes diſtribuit:

E

Conſilt 144

49 Habita præterea ceterorum pauperum ratione, & relato ab hominibus, quibus id negotii datum erat, numero, eos propenſius & largius eleemoſynis ſuſtentavit. Virginibus plurimis, quibus aut nullum, aut exiguum erat patrimonium, pecunias dotis nomine large ſuppeditavit. Triginta & octo tenuioris cenſus Cardinalibus viginti millia & nongentos aureos inter ſe viritim dividendos tribuit. Singulis ſacræ Rotæ judicibus ducentenos dedit. Cardinalium familiaribus, qui comitiorum conclavi præfecti magnos labores & vigilias ſuſtinuerant, aureorum decem millia dono dari, immunitateſque & beneficia ante in eos collata nihil imminuta eſſe juſſit. Multis aliis, quorum opera fideque optima Sedes Apoſtolica adjuta atque ornata fuerat, præmia decreta & honores aucti. Ab ſingulorum Cardinalium mortuorum heredibus quingenteni aurei annulorum nomine exigebantur; eam pecuniam, ac præterea aureorum decem millia erigendo ſacrarum Virginum Dominicani ordinis cœnobio, quod in Quirinali colle magnifice conſtructum eſt, attribui voluit. Hæc munificentia, quo minus erat exſpectata & quo magis comitate condita, eo gratior extitit atque jucundior: diſſectaque curarum ac metus caligine, alii quaſi luce libertatis & ingentis humanitatis odore recreati, ad ſpem tranquillioris vitæ erigi, alii nec opinatam magnitudinem animi ſuſpicere, omneſque ſummi & infimi uno ore dignum ſummo honore cum admiratione prædicare; eumque tamquam ſalutis omnium præſidem, quaſi e cælo miſſum venerari. Nonnullis tamen rem a longe, non inſpecta cauſa, ut ſæpe fit, judicantibus, quod ſequitur, viſum eſt legibus minus conſentaneum, datumque probro largitionis: ſed ab his, qui facti cauſas melius inſpexere, ſecus judicatum. Res ita ſe habuit.

magnopere erga varios munificentia uſus,

F

50 Annibal Sitticus, Altaempſii Comes, Marci Cardinalis frater, Paulo antequam Pius IV. e vita migraret, ducta in matrimonium Cardinalis Borromæi

animos deſcendum ſibi exigit:

Digitized by Google

PER ANT. GABUT. *Dotis a decessore promissæ dimidium.*

romæ sorore, in subsidium dotis ab avunculo Pontifice centum millibus aureorum donatus fuerat. Spuer ea re diploma conscriptum, Pontificioque signo munitum extabat: verum Pontificis morte consecuta, pecunia ex ærario deprompta non fuerat. Itaque, licet donationis jus Annibali animum ad spem obtinendi muneris facere potuisset; tamen sive causæ diffideret, quod, quæ a legibus & jure civili pendent, varias & ancipites interpretationes interdum reciperent, sive plus spei in summi Pontificis benignitate poneret; ad pedes Pii provolutus, exposita juris sui ratione, rem omnem ejus arbitrio voluntatique permisit; suppliciter tamen rogare, sortis suæ rationem habere vellet, tristemque nobilis Equitis tenuisque Pontificii propinqui conditionem miserari. Ad conciliandam Pontificis gratiam id maxime juvit, quod de jure suo cedere maluisse, quam cum tanto Principe pertinaciter contendere Annibal visus esset. Is enim erat Pius, qui legum sententias ad facilitatem æquitatemque revocaret: statueretque magnanimi Principis esse, potius aliis de suo largiri, quam ulli quidquam detrahere. Quare cum neque eum, qui se judice & arbitro uteretur, fiduciæ fructu defraudatum vellet, neque tamen superioris Pontificis in suos indulgentiæ adstipulari placeret (quippe qui in sacro Senatu ei, hoc ipsum consultanti, unus fere ex omnibus Patribus constanter obstitisset) excogitato aptissimo æquitatis temperamento, mediam viam inter summum jus & gratiam-Init: atque omnium ferme Cardinalium, & Ludovici Requesensii, Catholici Regis in aula Pontificia Oratoris rogatu, aureorum quinquaginta millia ei numerari jussit. Itaque non illi potestas ulciscendæ simultatis, sed benignitatis ostendendæ fuit occasio: resque ipsa docuit, quam inani opinione ducerentur, qui cum Pius IV propinquis minus benignum, aut præteritarum offensionum vindicem fore suspicabantur.

Liberaliter donat Alumpsio.

48 Sed quo in alienos indulgentior, eo severior fuit in suos. Jam enim duo ab inito Pontificatu menses abierant, cum carni & sanguini non acquiescens, assiduis Cardinalium inprimisque Farnesii ac Principum virorum precibus vix adduci potuit, ut Michaelem Bonellum, sororis suæ nepotem, Dominicani ordinis Sacerdotem, Perusii Theologicis studiis operam navantem, legeret Cardinalem. Statuerat namque ex propinquis suis neminem ad altiorem gradum provehere; neque hunc, præstanti alioqui virtute probatisque moribus ac doctrina præditum, a perfectioris vitæ cursu ad aulicas licet sacras, dignitates avocare. Sed summis viris id efflagitantibus, ac multa, quibus id e Christiana republica esse videretur, obtendentibus, demum annuendum existimavit; eumque in amplissimum Collegium statis temporibus post sacros Cineres rite cooptatum, galero tituloque suo decorari, Alexandrinumque nuncupari voluit: mox illum negotiis agendis sibi adjutorem sic adhibuit, ut ipsemet tamen intelligere moderarique vellet omnia, graviora præsertim, ne per alios deses quiescendo Pontificatum administraret. Sed qua in hunc atque alios affines suos moderatione se gesserit, loco suo plenius postea narrabimus. Ecclesiam vero suam Montisregalis integerrimo ac doctissimo viro, Vincentio Laureo, Calabro, qui deinde fuit Cardinalis, Episcopo ab se lecto, regendam contulit.

Multorum Regularium postea fuit Cardinalium.

Cui in universis adjutorem habet.

CAP. X

49 Romani vero Pontificis munus illud Pius dicebat esse præcipuum, summa ope conniti, ut in urbe Roma, ex qua tamquam ex fonte universum in Christianum orbem omnis religionis omnisque virtutis ac sanctitatis cum documenta tum exempla derivantur, & divinus cultus, & ecclesiastica disciplina, & urbanorum denique omnium mores, quoad ejus fieri potest, integerrimi conserventur. Itaque primo sui Pontificatus anno ac deinceps, in eam potissimum curam incubuit, ut sacrosanctæ religionis cultum, ubi lapsus esset, ad pristinum splendorem in Urbe revocaret, atque omnium ordinum & vitam & mores ad veræ pietatis rationem restitueret. Quod ut sedulo faciliusque præstaretur, in primis eam ipse sibi familiaribusque suis vivendi legem imposuit, quæ in rebus omnibus ad virtutis imitationem ceteros excitaret & alliceret: ut, quemadmodum Salvator noster ab suo & Apostolorum exemplo Ecclesiæ conformationem est orsus; sic ipse a se primum & ab aulicis suis Christianæ rei ordinationem voluerit exordiri. Intelligebat enim frigide admodum ac fere nequidquam alios ad modestiam, ad liberalitatem, ad justitiam, ceteraque virtutes perci incitari, cujus aut vitam aut domum, vel ambitio, vel avaritia, vel injustitia, vel alia ejusmodi vitia commacularent.

Domestici ac familiares ad vivendi normam præscribit.

50 Itaque primum omnium domesticos suos ac familiares omnes ad se convocatos, ad omnem ambitionis vanitatem, arrogantiam, invidiam, intemperantiam, avaritiam, discordias, atque alias id genus animorum pestes nocentissimas, maxime vero otium, uti vitiorum omnium fomitem, diligentissime cavendum ac propulsandum, & ad sanctitatem vitæ, ad integritatem & innocentiam, in primis vero ad pietatem in Deum, mutuamque inter se caritatem perpetuo retinendam gravissime cohortatus, quid a quoque præstandum esset, declaravit. Nolle se in aula sua quemquam tolerare, cujus & spectata virtus & vita optime instituta non fuisset. Quare se quisque ita componeret ac compararet, ut in omnibus exemplo esset Christianæ modestiæ, religionis ac pietatis. Verum de his commodius ac plenius, de ipsius domestica disciplina scribentes infra, commemorabimus. Advocari porro jussit Magistratus & Judices omnes Urbanos, adhibitis etiam Cardinalibus, qui aliquam publicæ jurisdictionis vel administrationis partem attingerent: quibus legem præscripsit & rationem cognoscendi & explicandi causas, ut divino instinctu illam haberi orationem plerique testarentur.

Cardinales adhortatur ad vitam sanctæ instituendam.

51 Cardinales adhortabatur, nullius causam nisi illis verbis, Quantum patitur justitia, commendarent; considerarentque secum diligenter, quibus quantisque tempestatibus Christiana respublica concuteretur eo tempore: horrenda illa esse flagella Dei, mortalium peccata vindicantis, dum viderent omnes Ecclesiam, tum a grassantibus hæreticis undique oppugnari atque affligi, tum ab immanissimo ac potentissimo Turcarum tyranno gravissime divexari. Tempus hoc minime negligi oportere. Cardinales imprimis decere, ut se ipsi familiamque suam ordinent, studioque veræ pietatis Deum offensum placent, atque universis gentibus præclara præbeant exempla virtutum, ipsis enim & Episcopis præcipue dixisse Christum: Vos estis lux mundi, &, Vos estis sal terræ. Itaque secum reputarent identidem, se tamquam clarissima mundi lumina, in summo Ecclesiæ vertice divinitus constituta, tantum virtutis splendorem cunctis præferre oportere, ut non minus vitæ sanctitate ceterisque animi ornamentis, quam excelso dignitatis gradu universis hominibus ad gloriam Dei præcellere viderentur: neque enim Sacerdotes & Cardinales vulgari quodam Christianorum officio, ac mediocri solum piæ vitæ cursu contentos esse debere; sed altiorem quamdam sibiq; propriam atque adeo necessariam virtutis rationem illis a Deo impositam esse: cum illorum vitam in edito loco positam esset diceret, in qua ceteris hominibus exemplum

Matth. 5.

itized by Google

A plum ad imitandum proponeretur. Quocirca dandam illis esse operam, ut non modo manum, linguam, mentem ob omni sceleris contagione castam & integram custodirent; sed vitam quisque suam familiæque mores iis virtutibus instituerent, quarum laude ordo Sacerdotalis, qui ad humani generis procurandam salutem divinitus est institutus, maxime decoratur ac continetur. Itaque sanctarum legum ecclesiasticarumque sanctionum patronos ac vindices fortissimos sese præstarent; fideles, sapientes, & integros consiliarios, quod proprium illorum esset officium, Pontifici se ubique præberent: nihil omnino vel ab se vel ab aliis postularent, quod cum ceteris sacris legibus, cum vero Tridentini Concilii decretis adversaretur: nihil enim tale ab se umquam illos impetraturos. Ceterum se fore ad universa eorum sana juvanda consilia ubique paratissimum: facturumque ope divina, ut & Christianæ Reipublicæ & privatis eorum etiam rationibus, quantum æquitas ferret, perpetuo consuleretur,

ex proprii officii ratione.

Judicibus æquitatem commendat

B 52 Tum ad Judices conversus, eos admonuit, viduarum, pupillorum ac pauperum in primis, suis in judiciis, curam gererent: quod si quis extra justitiæ formulam eis commendatus fuisset, illum malam causam habere existimarent. Itaque justitiæ rectum iter tenerent, cujus flectendi nemo ex Pontificia familia auctor eis aut suasor esset futurus: mandaverat namque familiaribus suis, ne in eas res, quæ ad jus dicendum pertinent, ullo modo interponerent sese, aut Judicibus causas commendarent. His igitur atque aliis ejusmodi verbis omnes ad munus quemque suum recte præstandum adhortabatur. Ceterum probos & integros juris administros, quibus ad rempublicam capessendam, non pecunia, sed virtus aditum aperuisset, rebus gerendis causisque expediendis præfici curavit; memor sententiæ illius, Qui emit (nempe justitiæ ministerium) necesse est ut vendat.

visitat Ecclesias Patriarchales,

53 Subinde Patriarchales quinque Urbis Ecclesias invisit: nempe S. Joannis Lateranensis, S. Petri, S. Pauli, S. Laurentii extra muros, & S. Mariæ Majoris; & ad earum singula Collegia gravem æque ac piam orationem habuit: omnesque ad sui muneris functionem, & ad vitam suam, utpote ad quam populi mores soleant conformari, sanctius instituendam, & ad divinum cultum, antea curatum negli-

C gentius, majore studio retinendum, vehementer est cohortatus. Ac propterea statim Visitatores delegit præstantes viros, qui sacras omnes Urbis ædes obirent, summa cum potestate & aulicos & sacratos homines quoslibet ad meliorem frugem corrigendi. In iis fuere Nicolaus Ormanetus Veronensis, & Alfonsus Binarinus Bononiensis, viri spectatæ probitatis & eruditionis, Christianæque disciplinæ studio flagrantissimi: qui in hoc rerum ordinandarum negotio egregiam illi operam navaverunt. Inanium porro deorum effigies, ab ethnicis relictas, magnisque sumptibus olim ornatus causa in Vaticano sacrique Palatii theatro collocatas, tamquam iis locis prorsus indignas, confestim alio jussit asportari, easque populo Romano largitus est; edicens hujusmodi ornamenta Capitolio, ubi deinde posita sunt, indecora minus esse, quam Pontificio domicilio.

effigies Deorum eliminat ex Vaticano.

meretrices eurat aut expelli.

54 Inter hæc gravissimum edictum, de expellendis ab Urbe atque omni ditione Pontificia meretricibus, evulgavit. Eo namque istarum & numerus & petulantia jam excreverat, ut egregias Urbis domos ac vias publicas habitantes, piorum & præsertim exterorum graviter offenderent oculos. At vero triumviris Urbis Conservatoribus, huic legi acriter obsistentibus, idque e Republica non esse, maxime ob locandarum ædium detrimenta, contendentibus, Pius illico silentium imposuit: scilicet Romani Senatus officium esse, impudicarum mulierculorum causam tueri; ob idque Principis sui auribus obstrepere, ac pudicitiæ leges tollendas curare. Ad hæc indignatus adjecit; nisi illæ Roma cederent, se una cum universa curia ex Urbe migraturum. Excessere tandem; illæque præsertim, quæ præ ceteris offensioni incautis hominibus fore, divinæque majestatis offendendæ majores occasiones præbituræ videbantur, nominatim sunt relegatæ. Nonnullas vero, ut pejora scelera vitarentur, remanere permisit; quas in unum Urbis angulum rejectas, ac remoto ignobilique loco conclusas esse constituit; ea lege, ne inde egrederentur; quæ secus facerent, virgis cæsæ in exilium pellerentur. Illis vero duo vel tria templa, quo ad rem divinam & sacras conciones convenirent, designavit. Hæ leges fuere statim salutares: nam ex iis multæ viris in matrimonium traditæ; aliæ vero complures studiose ac diligenter conditionem exquisivere, qua ex illa turpitudine & contumelia eriperent sese, laudabilemque vitam ac piam instituerent. Adjecit etiam vere Pius pater, eleemosynam suam non defuturam, uti non defuit, præsertim iis, E quæ propter paupertatem segniores ad pietatem fieri viderentur. Illud præterea multas a flagitiosa illa vita deterruit; quod eas Pius decrevisset sacra carituras sepultura, ac in sterquilinio sepultum iri, quæ in ea vitæ fœditate absque Sacramentorum communione e vivis excessissent.

PERANT. GABUT.

aut in regno Urbis curandi.

55 Neque vero id remedii prætermittendum, quo plurima in hospitalis publicis & cauponis crimina resecabantur. Graviter enim severeque interdixit, ne quis eorum, qui Romæ degerent, convivandi aut compotandi gratia, illa adiret loca; nec quisquam in iis ludere permitteretur. Ac licet complura nummum aureorum millia vectigalis nomine ex vino cauponarum ærario publico quotannis accederent, qua pecunia onera ac sumptus Reipublicæ sustentabantur; ad hæc tamen detrimenta Pius connivere maluit, quam ad tot flagitia, quæ cum divini honoris contumelia, animarum privatarumque domorum pernicie, perpetrabantur. Hospitia igitur jam antiquo libera vectigali, & tamquam ipsa sibi reddita, a peregrinis tantum frequentabatur; & advenarum, quorum causa fuerant instituta, inserviebant commoditati. Ad hæc luxum vestium & conviviorum tota Ecclesiæ ditione repressit. Denique nihil erat, quod vel ad divinum cultum, vel ad mores optime formandos attineret, quod non summo studio ad suum pristinum nativumque splendorem revocare niteretur: neque hoc solum gravioribus, sed levioribus etiam in rebus accuratissime procuravit.

reprimit comparationes in hospitiis.

Constitu-it

F

56 His autem atque aliis ejusmodi quamplurimis, quæ passim infra scribentur, institutis & exemplis effectum est, ut & Pontificis aula & Urbs ipsa tota novam quamdam, ac plane piam induisse faciem videretur. Nam vidisses interea ludos, commessationes, fabulas, ludicra certamina, ac ceteras scelerum occasiones obsolescere; divina vero diligentius officia coli, frequentari conciones sacras, visitari hospitales pauperum domos, sacrosanctam tum Confessionem tum Communionem tota Urbe majore frequentia celebrari; vectigalia ac portoria partim sublata, partim remissa, omnemque ejectam esse in rebus sacris pecuniæ conditionem, nullum ferme potentiæ vel gratiæ locum relictum; spectatæ religioni ac virtuti omnia tribui; Episcopatus, dignitates & sacerdotia considerate ac prudenter conferri, ornari viris Ecclesias, non hominibus aut pensionibus onerari; Clericorum disciplinam sancte restitutam, sacrarum ædium administrationem ad probatum veterum morem pene perductam; purgatam

hinc mira Ecclesiæ &c. facies.

Urbem

PERANT. CAEUT. Urbem flagitiis, sublatas calumnias; res ac rationes inique contractas rescindi, nullam fœnoris iniquam conditionem esse permissam; non extrahi lites, sed maturo judicio dirimi: nam ipse audire, cognoscere, videre volebat omnia Pius Pontifex & eorum, quibus utebatur actionum administris, relationem omnem repellebat, in qua vel minima nota subesset odii, amoris, cupiditatis. Quæ quidem omnia eo facillora cuique reddebantur, quo clariora præceptis ejus exempla prælucebant: quales enim in Republica Principes sunt, tales & reliqui solent esse cives: eaque Principum conditio est, ut quidquid faciant, præcipere videantur. Quare cum recte facere Princeps cives suos faciendo doceat, ad Christianam Rempublicam bene ordinandam Pius non tam imperio sibi opus esse putabat, quam exemplo.

Pius Romæ restaurator.

B

CAPUT VI.

Sacrosanctum Tridentinum Concilium inductum ac primo circa res Ecclesiasticas.

CAP. XI.

57 HÆc igitur, & id generis alia complura, cum per terrarum orbem evulgata eximio piorum gaudio prædicarentur; increbuerat fama, in ejus Pontificatu imaginem quamdam veterum Sanctorum Pontificum elucescere; ac magna piaque lætitia perfusi Principes viri per litteras invicem gratulabantur, utrumque Dei in nos singulari beneficio factum esse, ut sacri Tridentini Concilii præscripto intelligerent homines, quales esse deberent Christianæ religionis Antistites; & non multo post, cum qui a Concilio requiritur, Pontificem Maximum haberent. Enimvero providens animo Pius, nisi ejusdem decreta Concilii, tot tantisque & Summorum Pontificum & Principum & Antistitum, cum impensis, tum etiam laboribus, ad convellendas hæreses corruptelasque tollendas, divinitus constituta diligenter servari curarentur, omnia pessum ac perditum ire; in illud incubuit accuratissime, ut ad universa tam in Romana curia, quam in toto orbe Christiano restituenda, Concilium ipsum ubique gentium & evulgaretur, & in mores induceretur: existimans hoc salutari remedio, hisce temporibus inprimis accommodato, Ecclesiæ statum, tot depravatis moribus collapsum, & erigi pie, & restitui facile posse.

Concilium Tridentinum curavit promulgari & observari.

C

58 Factus igitur ipsius Concilii, ut acerrimus vindex, ita propagator ac propugnator egregius; primum Episcopos, Archiepiscopos, Patriarchas, ceterosque præterea sacrati ordinis omnes, præsertim qui curam gererent animarum, ad suam quemque diœcesim atque provinciam administrandam jussit proficisci. Quod ut serio citoque præstaretur, in dies magis urgebat; illisque mensem indixit, quo vel ad suas ecclesias sese conferrent omnes, vel se abdicarent beneficiis, quibus etiam privatos esse voluit, qui edicto non paruissent. Ad omnes porro Christiani orbis Antistites Apostolicas litteras dedit, pastoralis officii, ut vidimus, paternæque caritatis plenas; quibus eos ad ipsius Concilii decreta pie suscipienda riteque exequenda, & ad pascendos verbo & exemplo Christi greges summopere cohortabatur: atque ut nomina omnium, qui doctrina & virtute in cujusque Episcopi ditione præstarent, conscripta sigilloque munita ad se transmitterent, admonebat; præmia, sacerdotia, aut alia publica munera cuique pro meritis delaturus. Inde multa ad universam rem Christianam publicam sanctissimis legibus ordinandum variis temporibus decrevit atque constituit. Quæ quidem hoc loco, non temporum, sed rerum quodam ordine utcumque servato, ne ad eadem sæpius recurrat oratio, fere omnia summatim referemus.

Profectus vel ad suas Ecclesias redire vel se abdicare jubet.

Epist. 28 lib. 1

D

59 Rem divinam horis vespertinis, præsertim in Paschatis Natalisque Domini pervigiliis, vel noctu, ac præter antiquam Ecclesiæ consuetudinem faciendi potestatem abrogavit. Græcis ne Latino, Latinis vero ne Græco ritu sacra conficerent, interdixit. Missalem librum; Breviarium, statas & arbitrarias preces, ac Beatæ Mariæ Virginis officium ordinavit, atque restituit: hoc recitantibus Apostolicæ indulgentiæ præmio concesso. Sacrum Catechismum ad Parochos, quo præcipua Catholicæ doctrinæ dogmata luculenter explicata continentur, per viros Christiana eloquentia, & eruditione insignes, Latine confici primum, & ubique gentium evulgari, mox in Italicum, Gallicum, Germanicum, ac Polonicum sermonem converti curavit. Ut autem Deo rebusque divinis, & sacris locis debitus cultus deferretur; &, ubi lapsus esset, restitueretur; Gregorii IX. Romani Pontificis decessoris sui, Conciliique Tridentini decretis inhærens, constituit, ut ad ecclesias humilis ac pius esset accessus, quieta ac devota statio, religiosa & intenta supplicatio. Absint tumultus & clamores; facessant vana, fœda & profana colloquia, risus immoderati & strepitus omnes judiciorum, inambulationes, & alia, quæ divina perturbare possunt officia; nec pauperes in templis stipem emendicare ullo modo permittantur, sed pro foribus ecclesiarum stare non prohibeantur. Hæc vero omnia sacrorum administri diligenter procurent, secus propositas pœnas luituri. Sepulcra vero supra solum eminentia, vel altius posita tolli jussit, ossaque vel cineres in illis conditos effossa terra in loco sacro sepeliri. Festis diebus ne mercatura fiat, nec aliis profanis ac servilibus operibus vacetur; sed omnes, qua par est pietate, sacras ædes frequentent; rebus divinis, aliisque caritatis ac religionis officiis intenti.

Const. 5, 11 Ritus sacros, ordinat.

Const. 23, 106, 111.

Catechismum ad Parochos, evulgat.

curat decorem domus Dei.

E

& festorum observationem.

60 Simoniacam pravitatem, nefaria in Deum Sanctosque maledicta, præposteram libidinem, concubinatum severioribus legibus ac pœnis eodem decreto coercuit. Sacras indulgentias, licet perpetuas, cuivis loco concessas, quas consecuturos certa conferre symbola oporteret, quæque stipem emendicandi potestatem facerent, irritas esse decrevit. Quæ quidem quæritandi ratio ob ea, quæ ab hominibus ad id delectis proficiscebantur incommoda, magnam apud omnes in invidiam erat adducta, utpote plena dolis atque fallaciis: quandoque enim ejusmodi quæsturæ circumforaneis, atque aliis sordidis hominibus venditabantur, qui non gloriam Dei, non animorum salutem, sed turpe lucrum affectabant, Sacrosanctæ Inquisitionis munus, quod illi maxime pro ardenti suo Catholidæ fidei studio semper cordi fuit, amplissimis decretis communivit; & anathematis execrationem, & alias gravissimas pœnas constituit in eos, qui salutaris illius officii ministros vel impedirent, vel offenderent, vel bona diriperent, aut carceres effringerent, aut ejus denique jura quoquomodo violarent. Sacræ vero Pœnitentiariæ ministris concessas facultates & indulgentiæ munera, aliis melioribus subinde constitutis, omnino sustulit, atque hunc Magistratum sanctius correxit, ac moderatus est. Omnes porro Christiani orbis in partes cohortationes ejus & decreta perlata sunt, ad instituendas societates & scholas, quæ sacra catecheli pueros, & rerum divinarum ignaros erudirent; iis tum ediscentibus, tum etiam edocentibus divino indulgentiæ collato beneficio. Sanctissimi nominis Dei seu juramentorum sodalitatem, quæ ab Ordine Fratrum Prædicatorum originem ducit & incrementum, tantum in locis ipsius Ordinis, vel

Epist. 28 lib. 1

Indulgentias pœnarias abrogat.

Const. 30 99

Inquisitionis munus amplificat.

Const. 31, 34

commendat sodalitatem

Const. 250

by Google

A vel ejuſdem Superiorum conceſſu in aliis etiam eccleſiis, deinceps inſtitui poſſe ſancivit.

61 Pium ac ſalutarem precationis ritum, quod S. Virginis Mariæ Roſarium appellant, a S. Dominico inſtitutum, & ab Eccleſia Catholica receptum, maximoque cum animarum fructu jam ubique gentium apud Chriſtianos uſitatum, gravi decreto renovavit, & ampliſſimis ſacræ indulgentiæ donis illo pie utentes, vel publicam proceſſionem, quæ ab ejus ſodalitii fratribus ſingulis menſibus fieri conſuevit, devote comitantes exornavit: atque hujuſce ſacri inſtituti ſocietatem, cum Apoſtolicis ſuis decretis & muneribus, ubique locorum communicandi & erigendi, uni ſummo Dominicani ordinis Antiſtiti pro tempore exiſtenti aliiſve ab eo delegatis poteſtatem fecit. Edixit porro ne in popularibus concionibus aliiſve publicis in conventibus, ubi promiſcua virorum ac mulierum multitudo convenire ſolet, de B. Virginis Mariæ Conceptione diſputare, alterutram partem damnando propriamque aſſerendo ſententiam; vel de hac ipſa quæſtione, cujuſvis pietatis aut neceſſitatis prætextu, vulgari ſermone ſcribere; vel dictare deinceps quiſpiam auderet, ſub gravibus pœnis ſtatim poſt factum ſubeundis; ac Sixti IV Tridentinæque Synodi ſuper hac re decreta confirmavit. Ceterum quamdiu per Apoſtolicam Sedem res definita non fuerit, fas eſſe viris doctis in publicis academiarum diſputationibus, de illa quæſtione in utramque partem diſſerere, dum tamen neutra ut falſa reprobetur, nec ulla offendiculi ſubſit occaſio. Et cum Pius eſſet S. Thomæ Aquinatis doctrinæ ſtudioſiſſimus, in eumque afficeretur pietate ſingulari, ut ejus feſtus dies in Regno Neapolitano celebraretur, reliquis vero Chriſtiani orbis in regionibus tamquam unius ex quatuor Eccleſiæ Doctoribus recoleretur, graviſſimo decreto conſtituit; ac ſeptenos & amplius annos indulgentiæ ſingulis, ejus ſacellum Neapoli ad S. Dominici cauſa religionis inviſentibus, tribuit (quo loco videlicet ejus ſancti viri doctrina, ex ore Chriſti de cruce admirabiliter eum alloquentis divinitus comprobata fuit) aliis vero locis centenos dies tantum conceſſit.

Rosarium B. Mariæ, Conſtit. ■

Præfertim quo modo de ejus Conceptione loquendum, *Conſt.* 114 ■

Conſtit. 36 *Cultum S. Thomæ Aquinatis promovit*

62 Decrevit, qua ratione parochiarum eccleſiæ ſuis quæque miniſtris attribuerentur; earumque Rectores ad reſidendum, ſi opus eſſet, per Ordinarios compellerentur. Quo in negotio præclara multa reſtituit & emendavit; fecitque ut multis in locis, ac potiſſimum in Sardinia, earum plurimæ fundarentur, in quibus perpetuus inſtituit vicarias. Et quoniam nonnulli Epiſcopi Tridentinum decretum, de aſſignatione portionum vicariis perpetuis facienda, minus exequebantur; ejuſmodi portionum quantitatem ſacrorum Antiſtitum arbitrio ſic æſtimandam eſſe ſtatuit, ut nec major centum, nec minor quinquaginta nummum aureorum ſumma ſit, computatis omnibus etiam incertis emolumentis, exceptis quibuſdam conditionibus, de quibus in generali ac perpetua ejus hac de re conſtitutione latius exprimitur. Statuit præterea de beneficiorum reſignationibus, quæ nempe in manibus Antiſtitum jure fieri, quæque non fieri queant. Præſertim vero cavit, ne illa ad reſignantium cognatos, hereditario quaſi quodam jure, pervenirent. Atqui pleriſque per hanc occaſionem, & ob alias reſtitutas res, Romanam curiam everſum iri conquerentibus; Præſtat, inquit Pius, Curiam vel potius hominum corruptelas, quam religionis atque adeo Eccleſiæ Catholicæ ſtatum evertere. Plurima decrevit, & de cavenda eccleſiaſticarum rerum alienatione, & de ſimul jungendis beneficiis, & item de Clericorum ſpoliis rite diſtribuendis. Sanctioribus præterea legibus ſacerdotiorum, quas vocant, confidentias adſtrinxit: quas etiam qui male exercerent, gravi eos anathemate notavit; eoſdemque bonis omnibus eccleſiaſticis, ac publicis muneribus abdicatos, ad eadem dehinc inhabiles declaravit. Decreto ſanxit, ut beneficiorum fructus, lite pendente, apud perſonam a Judice deligendam deponerentur, quibuſcumque ſtatutis nihil obſtantibus. Quæ vocant indulta Cardinalium ſuper eccleſiaſticorum beneficiorum collatione, unde multiplicia Reipublicæ Chriſtianæ manabant incommoda partim ſuſtulit, partim etiam temperavit: conſuetudinemque aliquid recipiendi in beneficiorum collatione prorſus abrogavit. Ad ipſa vero beneficia, quæ per litteras Pontificias minus integre fuiſſent expedita, regrediendi jura reſcidit.

Reſtituit ecclesiarum Parochialium Conſtit. 65

portiones Vicariæ perpetuæ, Conſtit. 47. 119

reſignationum beneficiorum, Conſtit. 33, 38

aliaque ecclesiarum res & beneficia Eccleſiaſtica,

PER ANT. GABUT.

63 Edixit, ut Clerici, quos propter Chriſtum ſpectaculum fieri oportet mundo, Angelis & hominibus, maxime debeant ab his ſpectaculis, quæ Chriſtum non ſapiunt, abſtinere. Ne talis, teſſeris, pagellis pictis, & omnino alea, aut nullo præterea vetito & indiguo ludi genere ludant, neve ludorum ejuſmodi ſpectatores adſint. Ne comeſſationibus, choreis, comœdiis, aut minus honeſtis conviviis intereſſint; cauponaſque aut tabernas, niſi longioris itineris cauſa, ne ingrediantur. Ne cuiquam propinent, vel provocati ad bibendum reſpondeant: ſed ſobrie, modeſte & caſte ex doctrina Apoſtolica vivant. Ne feminas, etſi nobiles, affectentur; neque officii cauſa ſtent circa menſam, illis accumbentibus. In famulatu vero, etiam Eccleſiaſticorum hominum, vilia officia aut opera, quæ Clericali dignitati non conveniunt, minime faciant. Qui vero in his deliquerint, eos graviter pro perſonæ conditione & modo culpæ, plectendos eſſe ſtatuit. Beneficiarios autem, qui citra legitimum impedimentum, ſtatas preces, quas vocant Horas Canonicas, non recitarent, ad omiſſionis ratam, quam ipſe præſcripſit, beneficiorum fructibus privari; qui vero penſionem aut res alias eccleſiaſticas ut Clericus percipere, cum ad B. Mariæ Virginis pſalmodiam recitandam ſub iiſdem pœnis obnoxium eſſe ſtatuit. Item ne Laicis aut clericis uxorem habentibus aut bigamis ſacræ penſiones ſolverentur. Condendi teſtamenta, eccleſiaſticaſque res atque adeo vectigalia & emphyteutica bona in ſpurios (quamvis natalibus reſtitutos) vel legitime natos, vel extraneos diſtribuendi facultatem ſacris viris abrogavit. Cumque ex his quidam filio ſuo paterna bona ex teſtamento reliquiſſet, Pius, decreto in id potiſſimum interpoſito, teſtamentum ipſum & alia ejuſmodi nulla eſſe declaravit. Eo uſque videlicet hoc genus intemperantiæ eccleſiaſticis in hominibus execrabatur ipſe, ob ea quæ in populos inde mala recidebant exempla: & item, quoniam ea ratione & eccleſiis, & egenis, & vero etiam legitimis heredibus hujuſmodi bona peripiebantur. Concilii Trid. decretum de Clericorum ſæcularium ad ſacros Ordines promotione, ad Clericos etiam regulares non profeſſos pertinere conſtituit.

Epiſt. 4e lib. 3 honeſtatem Clericorum.

emendanda ubi teſtamenta. *Conſtit.* 119 ■

CAPUT VII.

Edicta de Regularibus Eccleſiæ juribus & aliis rebus.

OMnes mendicantium cœnobitarum Ordines ab omni genere veſtigalium, exactionum ac militum hoſpitio liberos & immunes, veteribus privilegiis confirmatis, eſſe ſtatuit, eoſque multis decretis exornavit: ac ne ipſorum fratrum vel monacharum illis ſubjectarum adminiſtrationi, niſi quatenus Tridentina Synodus præſcripſit, ſeſe immiſcerent Epiſcopi; ſed omnia Præfectis eorum curanda relinquerent, interdixit. De ſacra vero familia, quam Franciſcani inſtituti Obſervantium vocant, ad piſtinam diſciplinam revocanda, præclara multa decrevit, atque reſtituit; cum illaque Fratres, quos Amadæos & Clarenos appella-

Sancti eorum dicatibus propria, *Conſtit.* 21

PER ANT. GABUT. Conſtit. 42

pellabat, penitus conſociavit: ejuſque familiæ Præfectis Tertium S. Franciſci Ordinem, quem de Pœnitentia nominant, omnino ſubjecit, hujuſque labentem diſciplinam ordinavit: quos vero Conventuales nuncupant in Hiſpania ſuppreſſit, eoſque ad ejuſdem ordinis Obſervantes aggregavit. Declaravit, ut Dominicanæ familiæ Fratres, ceteros mendicantes cœnobitas omnes, etiam eos, qui ordini ſunt ſanctæ Trinitatis, ubique locorum anteirent. Ordini fratrum Servorum Beatæ Mariæ diſciplinam reſtituit, ſanctiſſimiſque legibus ordinavit. Decreta cuncta, per quæ religioſos cujuſvis ſodalitatis homines in aliam ſocietatem præter juris communis ordinem recipi licebat, penitus delevit. Regularium apoſtatas omnes ſeveriore anathemate percuſſit: ne tamen ex deſperatione miſeri durius aliquid de ſe ſtatuerent, abhortatus eſt Generales Atiſtites, ut ſinguli ſuorum ordinum deſertores, ſi qui eſſent, reciperent, illoſque benignitate paterna conſervarent foverentque.

Apoſtatis.

65 Religioſas Militias emendavit, cavens ne in illas adſcripti, ſive Clerici ſive Sacerdotes, ullum eccleſiaſticum beneficium, præter illa quæ propria eſſent Ordinis ſui, poſſent obtinere; neque Militiis ipſis vel earum Hoſpitiis beneficia liceret applicari. Ne conſequendi eccleſiaſtici beneficii male uſitatam, quam vocant, Exſpectativam dare ſacrarum Militiarum vel Sodalitatum vel Hoſpitiorum Magiſtri poſſent. Nonnullis piorum ſocietatibus, quæ ſub voluntaria religioſaque degebant obedientia, a ſæcularibuſque Presbyteris habitu diſtinguebantur, ut tria ſolennia religionis vota profiterentur, edixit. Superiorum Pontificum decretis inhærens conſtituit, ut monaſteria aliaque ſacra loca, quibus eccleſiaſtica beneficia deinceps non vacantia eſſent adjuncta, & quorum fructus in ærario Pontificii libris æſtimati reperiuntur, ipſi ærario quindecimam penſionem ad ratam fructuum quintodecimo quoque anno perſolverent. Sacris in cœnobiis aut aliis Deo dicatis locis aut in eorum ædibus milites hoſpitio excipi aut diverſari lege prohibuit. Sacrarum Virginum & ſepta bene concludi, & vitam moreſque ordinari ſancivit: cavitque ſub anathematis pœna, ſtatim poſt factum ſubeunda, ne deinceps umquam monaſterii ſepta egrederentur, niſi ex cauſa vel magni incendii, vel morborum lepræ, vel epidimiæ; quæ tamen morborum cauſa a Superioribus ſuis cognita prius & ſcripto approbata fuiſſet. Mulieribus autem cujuſvis ſtatus, gradus & ordinis, Regularium virorum cœnobia ingrediendi facultatem omnem abrogavit: excommunicationis latæ ſententiæ pœna propoſita iis, quæ ſecus facere deinceps auderent.

militaribus.

ſanctimonialibus, Conſtit. 3

B

C

CAP. XIV

66 Et quoniam omnis fere Pii cogitatio ſtudiumque eo erat intentum, ut ſacroſanctæ Eccleſiæ amplitudinem, dignitatem ac jura tueretur; edito graviſſimo decreto ſtatuit, ne ulla civitas vel locus Eccleſiæ veſtigalis umquam alicui in jus ditionemve concederet, aut per alicujus vitæ ſpatium, ſive ad tertiam ſobolem, ſive alia ratione rem alienante, gubernandus traderetur. Jurejurandoque adegit Cardinales omnes, & alios eamdem dignitatem ſubinde accipientes, ne umquam hujuſmodi decreto derogandum putarent: neque id ipſum conantibus futuris Pontificibus aſſentirentur, nec ejus ſacramenti religione ſolvi ſe vel poſſe putarent umquam vel paterentur. Quod ſi ullo tempore, ſive clam ſive palam, de iis rebus ſic alienandis quidquam perſuadere contendiſſent; e veſtigio & anathematis execrationem aliaſque præterea pœnas ſubirent, & perduelles infameſque inde cenſerentur: & quicumque ex illis in Pontificem lectus umquam fuiſſet, is legis ejuſdem ſe acerrimum vindicem ac patronum præſtiturum, iterum in eamdem legem juraret. Hoc autem decretum, quam Eccleſiæ ſalutare atque utile deinceps extiterit, illud præter cetera ſuperioribus annis declaravit; cum eo quaſi clypeo muniti Cardinales, Alfonſo poſtremo Ferrariæ Duci, ſub Gregorio XIV. Ferrarienſem provinciam, certum & antiquum Sedis Apoſtolicæ patrimonium, olim illis Ducibus in ditionem traditum, ad incapaces ſucceſſores transferre conanti, Pontificiaque auctoritate id firmari efflagitanti, ſapienter ac fortiter obſtitere: ex quo paucis poſt annis proinde factum vidimus, ut eodem Duce vita functo, ſingulari Clementis Octavi Pontificis Maximi conſtantia, virtute atque laboribus, Ferraria ipſa omniſque illa ampliſſima ditio ad Romanæ Sedis jura liberamque ſummi Pontificis poteſtatem & adminiſtrationem, incredibili bonorum omnium gratulatione, immortalique ipſius Clementis gloria, tandem redierit.

D

Et ſic Ferraria Eccleſiæ manet reſtituta.

67 Ceterum Pius ut Urbem & Eccleſiaſticam ditionem a latronibus liberam ac tutam redderet & conſervaret, edictum promulgavit, quotannis publice prælegendum, contra homicidas, prædones, exules, & alios maleficos homines, eoſque vel receptantes vel protegentes vel eorum etiam conſortes: decrevitque ut id hominum genus, ac regno Neapolitano exortes, nullo modo poſſent in Eccleſiaſtica ditione conſiſtere, inito pacto cum Rege Catholico & cum Etruriæ Duce, ut ii cujuſvis eſſent juris, ſive in Pontificio, ſive in Neapolitano Regno, ſeu in Etruria caperentur, ſibi invicem in vinculis puniendi traderentur: exulum vero patrocinia in judicio ſuſcipi vetuit, niſi prius ſe in carcere conſtituerent. Sicariorum atque ejuſmodi peſtilentium hominum perfugia in Urbe ſuſtulit: cavitque ne tormenta ignea breviora binis, aliave arma tribus minora palmis, ſub perduellionis pœna gestarentur; in eos etiam gravi intento anathemate, qui ejuſmodi armorum licentiam dare deinceps auſi fuiſſent. Ne viatores vim aliquam aut injuriam paterentur, acres pœnas decrevit in eos vel principes viros vel populos, qui fines ſuos a latronibus non cuſtodirent: ac ſi quis in via ſpoliatus exinde fuiſſet, locorum, in quibus latrocinium eſſet commiſſum, vel Domini vel incolæ, damna præſtare cogebantur. Quod contigit in Piceno, ubi cujuſdam caſtelli homines, cum ad farcienda patrati apud ſe latrocinii detrimenta compellerentur, Pontificique ut decreti ſeveritatem remitteret, ſubmiſſe ſupplicaſſent; non modo nihil impetrarunt, ſed illud etiam reſponſum retulere, niſi majore diligentia ac ſtudio fines ſuos tuerentur, fore, ut majore quoque pecunia jacturas hominum in poſterum compenſarent. Finitimos præterea Principes graviter adhortatus eſt, ut triremes per mare diſpoſitas haberent; quarum præſidiis littora oræque Italiæ a prædonibus & piratis defenderentur: ad Trajanumque Portum atque aliis maritimis locis turres extruxit & ſpeculas, quibus omnis facultas piratis adimeretur ea vexandi loca, iiſque noſtri contra Turcas tutis perfugiis uterentur. Per hunc modum terra marique Chriſtianæ Reip. tranquillitati bene conſultum.

Edictum promulgat de eorum fuga e latrocinibus.

E

& piratis.

Portus loca Eccleſiæ aliquando, Conſtit. 17.

68 Grave pariter & amplum decretum edidit de nautis & naufragis, eorumque rebus non occupandis aut impediendis; ſed ab his qui poſſent benigne juvandis, & qua par eſſet Chriſtiana varitate conſervandis: quod ut libentius præſtaretur, ſingulis Chriſti fidelibus, in hoc pietatis genere ſtudium ſuum & operam ponentibus, denos annos indulgentiæ ac totidem quadragenas de injunctis eis pœnis Apoſtolica auctoritate relaxavit. Chriſtianos vero, qui apud Turcas ſervi reperti eſſent, una cum bonis ſuis omnibus deinceps humaniter accipi, ac liberos dimitti juſſit, a piorum communione ſegregans eos omnes, qui huic legi minime parerent. Qui autem ex ſervis facti Chriſtiani, ad Urbis Conſervatores pro tempore exiſtentes

naufragis, Conſtit. 2

& Chriſtianis manumiſſis

F

A ſtentes libertatis cauſa confugerent, eos per eumdem magiſtratum libertate donari, civeſque Romanos effici poſſe ſtatuit. Corcyrenſe xenodochium, in quo univerſæ Chriſtianæ claſſis contra Turcas bellantis ægroti ac vulnerati curarentur, ut ampliaretur piorumque ſubſidiis auctum ſuſtentaretur, lege ſancivit. In medicos, qui lapſo triduo ægros peccata ſua ritu Catholico non confeſſos curaſſent, confirmatis aliorum Pontificum decretis, multas pœnas conſtituit: languentium propioquos ac familiares, ut etiam Parochis eorum enuntiarent morbum, adhortans. De nuptiis rite celebrandis, de conſanguinitatis vel affinitatis gradibus fideliter exprimendis, cum quiſpiam ſe legibus exſolvi poſtulat; de impedimentis publicæ honeſtatis, & cognationis ſpiritualis, & affinitatis ex fornicatione contractæ, multa decrevit. Scita ac leges populi Romani ſuper dotium moderatione comprobavit: ne videlicet ſumma dotis, una cum ipſo mundo muliebri, major eſſet quatuor millibus quingentiſque nummis aureis: quæ lex, alioqui civitatibus ſalutaris, jam exolevit.

Conſtit. 1 multa ad pietatem utilia ſanxit.

69 Doctoris ornamenta conferendi poteſtatem Palatinis in Urbe Comitibus, aliiſque nonnullis Romanæ
B curiæ Collegis abrogavit; ne amplius, ut plerumque fiebat; ad ejuſmodi gradus imperiti homines, & indigni proveherentur: qui poſtea ad publica, ſacraque miniſteria, atque adeo ad Epiſcopalem dignitatem, non ſine gravi Reipublicæ damno, aſſumebantur. Sanxit, ut togati laici, qui Clericorum in morem veſtiebantur, capitis tegumentum in occipite replicatum inducrent, ut vel inde a clericis diſcernerentur, ſicuti jam olim fieri conſueverat. Declaravit, quæ jure, quæque injuria pecuniæ permutatio fieret; ac contrahendorum cenſuum certis adhibitis conditionibus formam præſcripſit. Cruenta turpiaque damnorum, ut appelabat ipſe, non hominum ſpectacula in quibus canum ac ferarum congreſſiones ſeu agitationes, plerique multis in locis, ad virium ſuarum & audaciæ oſtentationem, publice & privatim exercere conſueverant, unde hominum cædes, membrorum mutilationes, animarumque pericula frequenter oriebantur, gravi decreto prohibuit: qui ſecus facerent, protinus anathematis pœnam incurriſſe cenſerentur. Liberales & item operoſas artes fovit egregie: ac multa aureorum millia in lanificium, quod ipſe in Urbem induci curavit, impendit. Agriculturam itidem magnis, uti dicemus affecit beneficiis.

Conſtit. 70 pellacula cruenta, prohibet, Conſtit. 48

C

Conſtit. 16 & officiorum mutationes.

70 Plurima de carcerum Viſitatoribus & Judicibus eorumque collegiis ordinavit. Tribunalia ac Romanæ civitatis magiſtratus omnes, ab imo ad ſummum uſque, correxit melioribuſque legibus temperavit. Qui autem dignitates & officia, quibus juriſdictionis adminiſtratio eſſet adjuncta, vel pecunia vel aliis malis artibus ambirent ſeu etiam aſſequerentur (quod jure civili cautum eſt) in eos propoſitas graviſſimas pœnas innovavit & auxit; quibus pœnis obnoxios fore quoque declaravit, qui ob id pretium vel promiſſionem acciperent, vel operam ſuam huic rei utcumque præſtarent: uſque adeo videlicet rectam juris adminiſtrorum electionem, juſtitiæque miniſterium, quam integerrimum eſſe cupiebat. Fraudes, luxum, & æris alieni diſpendia coercuit: cum enim illi eſſet allatum, nummularium quemdam pro ſua intemperantia decoxiſſe, eum alioqui nobilem, ſuſtuarii pœnas luere mandavit; ſubinde conſtituens, eos, uti latronibus deteriores, non ſolum profanos, ſed etiam ſacratos homines, exceptis Epiſcopis, capitali ſupplicio plectendos eſſe, qui non fortuitis eventis, ſed ſua ipſorum vel incuria, vel luxu, vel aliis explendis voluptatibus, creditores ſuos ceſſione bonorum eluſiſſent; quique re ſua familiari aut dilapidata aut abſcondita, æs alienum diſ-

eluſo n decreto bi deciderer,

Conſtit. 12

ſolvere noluiſſent. Deo ordine ſervando, in ſatisfaciendo creditoribus Præſulum in Romana curia decedentium, leges æquitatis plenas dedit: ceterorum in creditorum concurſu, miſerabiles perſonas præferendas eſſe ſtatuit. PER ANT GABUT.

71 Hebræos Urbanos, in regionem ad Marcelli theatrum illis attributam, concludi juſſit, noctu foribus obſeratis; animadvertens in illos, qui foris eo tempore deprehenſi fuiſſent, ac Pauli IV ſuper ea re conſtitutionem innovavit: nec ita multo poſt eos omnes depulit e tota ditione Pontificia, præterquam ex Urbe Roma, ubi ad lucem veritatis facilius converti poſſent: & item ex Ancona maritima civitate, ne videlicet Orientis mercimonia prorſus impedirentur. Edicto præterea retuit, ne Chriſtianum quempiam ad opus conducerent (cum antea Chriſtianis bajulis uterentur) vel eorum, quibuſcum negotiarentur, domus limen intrarent. Sciebat enim, id quod perpetuo res ipſa docuit, Hebræorum conſuetudinem & familiaritatem Chriſtianis populis periculoſam, prævarumque opinionum quaſi ſeminarium ſemper extitiſſe, perinde ac fuit olim ipſis Hebræis cum Ethnicis conſuetudo. Verumtamen cum alias ſæpe, tum in primis poſtquam ad ſummum Apoſtolatus officium evectus eſt, ut ipſemet de E ſe teſtabatur, numquam deſtitit, hortando, docendo, monendo; confiſus fore ut eorum quamplurimos ad Chriſti fidem adduceret. Neque vero irriti omnino, Dei benignitate, labores ejus fuerunt: quando ſatis multi utriuſque ſexus, in iiſque nonnulli ex primariis, ut infra ſuo loco demonſtrabitur, ab ipſo ſalutari aqua perfuſi, Chriſtianam religionem ſuſceperunt. Ad extremum ita multa ſunt, quæ vel tollendis de medio corruptelis, vel rebus ſancte reſtituendis præclare decrevit atque conſtituit, ut ex iis juſtum volumen confici facile queat. Quæ quidem ego, ne lectori moleſtus ſim, conſulto prætereo: reliqua vero, quæ memoratu digniora viſa fuerint, quoniam ſecum longiorem trahunt narrationem, infra ſuis quæque locis paſſim commemorabimus.

Conſtit. 6 & Tacens

Conſtit. 30

LIBER II.

Præſtita pro fide Catholica in Germania, Gallia & Belgio. Suppetiæ datæ contra Turcas in Melita inſula & Pannonia.

CAPUT I.

Pro fidei Catholicæ in Germania reſtitutione & conſervatione varia præſcripta.

72 INterea Pius non earum modo rerum, quæ vel ad Romanæ civitatis totiuſque Pontificiæ ditionis adminiſtrationem, vel ad omnes Eccleſiaſticæ diſciplinæ partes pie formandas & ordinandas pertinerent, curam geſſit diligenter; ſed eo ſive tuendæ ſive amplificandæ religionis flagrabat ardore, ut ſimul & univerſæ Chriſtianæ reipublicæ moderationi, & graviſſimis regnorum negotiis accuratam impenderet operam; nihilque vel in maximis ac potentiſſimis Principibus diſſimulandum putaret, quod eidem religioni adverſari videretur. Inter cetera vero, quæ ut primum eſt ad Pontificatum evectus, ſedulo curare conſilia cœpit, illud in primis fuit; quod labentem Catholicæ religionis cultum, & Apoſtolicæ Sedis auctoritatem, valde periclitantem in Germania, reſtituere ac tueri omni ope contendit. Cum enim Maximilianus Cæſar, ut Turcicum exercitum Pannoniæ imminentem coercendi conſilium caperet, Imperii comitia Auguſtam Vindelicorum indixiſſet; in his ſive poſtulantibus

Digitized by Google

PER ANT. GABUT. *Ad comitia Imperii dimittuntur.*

hæreticis, sive minus piis viris conniventibus, per speciem sedandi nonnullas de religione turbas reique civiles componendi, præter cetera proposita erat ejusmodi quæstio definienda, qua ratione ac via Christiana religio ad meliorem ac rectionem intelligentiam seu formam reduci posset. Quod sane consilium haud omnino sanum, cum sacris legibus repugnaret, protsusque derogaret sacrosanctæ Romanæ Ecclesiæ auctoritati, ad quam unam, utpote omnium Ecclesiarum magistram ac judicem, pertinet sacræ religionis dogmata proponere, declarare, & constituere; erat plane graviter pertimescendum, ne quidpiam inibi contra Catholicam veritatem decerneretur, gravisque Pontificiæ potestati inferretur injuria, cum præsertim id in sacri interregni tempus incidisset. Ceterum hoc ipso valde lætabantur hæretici, novarumque sectarum cupidi; quippe qui Cæsaris animum in sua ipsorum studia propensum videre viderentur, ob idque futura erant comitia frequentissima.

pro auctoritate Eccles. stabilienda.

Epist. 14. lib. 2.

75 Hoc igitur tam grave periculum ut averteret Pius, ad Joannem Franciscum Commendonum B Cardinalem, virum summa virtute singularique prudentia præditum, atque optime de Christiana republica meritum, ex Polonia (ubi erat apud Sigismundum Regem a superiore Pontifice Legatus) ad Urbem redeuntem litteras ac diplomata misit; quibus ille commoneficeret, ut ubivis gentium litteræ ipsæ redderentur, inibi subsisteret; intelligeretque se ad Cæsarea comitia, de conservanda Apostolicæ Sedis auctoritate, ac de Catholica fide in Germania tum restituenda tum etiam protegenda, Legatum Pontificium destinari. Legationis ergo suæ litteris Augustæ acceptis, Cardinalis vidit sibi mandari a Pontifice, ut antequam ea res in comitiis ageretur, coram Imperatore atque omnibus Principibus publico in consessu graviter denuntiaret, nisi eam cogitationem abjicerent, futurum ut Pontifex omnem auctoritatem in eos Principes, tam laici quam sacrati ordinis, reprimendos exerceret, ac multo magis in ipsum Cæsarem, quem & Imperio, & ditionibus, & omnium jure successionum, & quibuscumque præterea rebus potiturum ille se consuleret, esset facile privaturus. Legatus autem variis & cum ipso Cæsare & cum aliis Principibus habitis sermonibus, ad Pontificem scripsit, rem eo loco esse, ut absque illa publica denuntiatione ex sententia cuncta successura sperarenC tur. Sed enim Pontifex pro magno suo in ea re studio, ut absque alia recusatione idem ediceret, denuo Cardinali præcepit. Verum enimvero, mandatum hoc quam graves Principibus illis offensiones afferre posset, Legatus prospiciens (cum præsertim id non esset necessarium, re jam Pontificis nomine diligenter procurata, ut ejusmodi articulus nullo modo tangeretur, ut re ipsa contigit) conscientiæ suæ magis, quam Pio præcipienti parere non dubitavit. Itaque per litteras Pius edoctus, quæ rationes ad mandatum non efficiendum Legatum impulissent, præter consuetudinem fere omnium Principum, consiliorum suorum constantiam tueri potius quam ministri integritatem probare nitentium, summa significatione lenitatis manu sua rescripsit, quidquid ab eo gestum esset æquo animo sibi tolerandum videri: quin etiam illi se gratias agere, quod jussis suis non obtemperasset. In quo apertissime declaravit, se præter unam Reipublicæ salutem, nihil omnino spectare, nihil intueri.

Cardinalem Commendonum abjicere.

eiusque fortis atque sapiens.

monet Cæsarem, ne causa religionis laicis committatur.

74 Legato præterea mandavit, ut præter explicatam rationem Cæsari denuntiaret, Pontificem committere nullo modo posse, uti causa religionis ullum vel leve detrimentum pateretur. Laicos homines audere de rebus fidei vel tractare vel definire, intolerabilem esse temeritatem. Neque in eo genere deesse D Catholicum exempla Imperatorum, qui hisce de rebus audire, ne dum decernere noluissent, sed omnia, ut par erat, sacrosanctæ Sedis Apostolicæ judicio ac moderationi dijudicanda reliquissent: Gloriosissimique Principis & numquam satis laudati Constantini exemplum posse cunctis abunde sufficere. Quod deinde in Concilio Chalcedonensi Martianus Cæsar secutus, præter cetera in ea Synodo testatus esset, se ad protegendam fidem, non ad potestatem aliquam exercendam, exemplo religiosi Principis Constantini, Synodo interesse voluisse; ne populi dehinc pravis opinionibus separarentur. Basilium pariter Augustum sub finem octavæ Synodi aperte professum fuisse, profanis viris vel in quovis dignitatis gradu collocatis, atque adeo ipsis Imperatoribus, nefas omnino esse vel hiscere in ecclesiasticis causis, aut Ecclesiæ Romanæ sive auctoritati sive sanctionibus obsistere; ac si Angelus de cælo delapsus aliter docere velit, atque ipsa docet Ecclesia, ut ait B. Paulus, anathema Gal. 1. censendum. Quapropter Cæsarem rogabat Pius, uti privatis rebus omnibus posthabitis, simpliciter & aperte Catholicos adjuvaret; præsertim eo tempore, quo magna, inter sectas hæreticorum discordia præbendi E ejus auxilii opportunam daret occationem; ut vel hac ratione quot quantisque in erroribus illi versarentur, facilius intelligerent, atque ad pristinam fidem avitamque religionis obedientiam promptius redirent: nimirum abitum jam ac functo sacrosancto Concilio Tridentino.

der fide restituendo.

Epist. 14. lib. 2.

Epist. 15. lib. 2.

Epist. 17. lib. 2.

Epist. 19. lib. 2.

Epist. 21. lib. 2.

Epist. 41. lib. 2.

Epist. 44. lib. 2.

Epist. 45. lib. 2.

Epist. 46. lib. 2.

Epist. 47. lib. 2.

Epist. 48. lib. 2.

Epist. 49. lib. 2.

Epist. 50. lib. 2.

Epist. 51. lib. 2.

Epist. 52. lib. 2.

Epist. 53. lib. 2.

*Epist.

A enim fore ut Ecclesia illa diœcesisque omnis in suam perniciem prorsus lapsa concideret. Quamobrem curandum videri, ut Catholici adjutores illis darentur, vel certe alio genere præsidii res ibi Christiana communiretur.

77 Omnibus porro Catholicis Germaniæ Principibus denuntiaret, cupere Pontificem, sibi ab eis pro sua quoque prudentia salutaris consilii aliquid dari de iis rebus, quas ipsi optimas vel dictu vel factu arbitrarentur, ad Catholicam fidem in illis regionibus aut tuendam aut amplificandam, & ad convellendas hæreses inducendumque usum Tridentini Concilii, & ad necessarium vacantibus sacerdotiis modum adhibendum: denique ad retinendam suam ipsorum auctoritatem ditionemque, sive Ecclesiasticam sive civilem pie conservandam: amari vero ab se omnes caritate singulari, atque pro ipsis protegendis intentatum se nihil relictum. Denique illis sacrorum Principibus hæc mandaret singillatim, ut qui solenni cæremonia consecrati non essent, ii primo quoque tempore consecrarentur, divinaque mysteria peragerent, & ad populum cuncti sacras conciones haberent interdum: ut vel semel in anno totam, aut certe potiorem diœcesis quisque suæ partem, obirent ipsi: sacra cœnobia curarent instaurari: B desertores omnes ac deploratos monachos expellerent ac profligarent. Quod si cœnobitæ ibi defuissent, se satis multos optimis moribus ornatos, ex Italia Belgarumque regione delectos, eo dimissurum. Archidiaconos & alios quoslibet Ecclesiastica dignitate præditos, ad modum cujusque gradui consentaneum vitam instituere compellerent, neque ea in re cuiquam indulgerent. Caverent etiam diligenter, ne in diœceses suas hæreticorum libri comportarentur: etenim huic pesti non occurrere, nihil esse aliud, quam animarum in perniciem consentire, hæreticisque aperte favere. Proinde omnes efficerent, ut quamplurimi Catholici libri excuderentur: nam hæreticos libris ab se editis majorem, quam alia ratione, Ecclesiæ cladem intulisse: itaque illos facile convictum iri, si optimorum auctorum libri exquirerentur; quibus modico pretio divenditis, commodius possent hæreticorum fraudes & errores aperiri.

78 Legatus caute & prudenter ageret, ut a quovis hominum genere quæreret, an quispiam vel Italus, vel Belga, vel Hispanus hæreticorum in Germania consuetudine, ad Catholicos populos ac provincias labefactandas, utereretur: atque in ea re nullis aut impensis aut vigiliis, ut de rebus omnibus Pontifex certior fieret, parcendum putaret. Principes etiam viros & Antistites omnes commoneret, ne unquam hæreticos in suis vel ædibus vel ditionibus tolerarent: curarentque sedulo, ut ad Pontificis aures perveniret, huic se monitioni prorsus obtemperasse. Quod si Catholici viri, probitate & eruditione præstantes apud illos invenirentur; qui contra hæreticos concionari, vel alia ratione pro re Christiana insudare parati essent; ea de re scriberent ad Pium, qui pro sua liberalitate virorum ejusmodi opera uti, eosdemque justo præmio cumulate cohonestare studuisset. Id porro diligenter operam darent omnes, ut suum quisque Theologum, cum doctrina tum integritate vitæ præcellentem, penes se alerent & haberent: neque eruditorum in Seminariis adolescentum Clericorum, ad præscriptam rationem sacri Tridentini Concilii, curam negligerent. Præterea vero, cum in Spirensi Vuormatiensique diœcesibus adversus Catholicos omnem impietatem Elector Palatinus exercuisset; ageret Legatus, ut neque Principes neque sacri Proceres Catholici, neque Cæsar ipse tam immane scelus dimitterent impuni-

ut hi conservarentur & viderent diversa. Epist. 20. l. 2.

monachos & clericos reformari,

Illum Catholicos excudi curarit.

hæreticos denuntiari & notari jubet.

Instituit Conservatores & Theologos servari.

Epist. 23. lib. 1.

Palatini contra illum obsistunt.

tum, sed acriter id vindicarent: nam hujusmodi flagitia dissimulare aut toleranter ferre, nihil aliud esse, quam hæreticos Principes ad ecclesiasticos vicinos suos perdendos incitare. In quo Pius operam suam omnem & opem prolixe pollicebatur, ut vel inde intelligerent homines, cum in re tanti ponderis officio suo numquam defuisse. Denique Bavariæ Ducem, spectatæ Principem integritatis ac religionis, & confirmaret in officio, & ad liberos suos iisdem virtutibus instituendos, segregandosque omnino ab hæreticorum consuetudine, atque omne studium conferendum ne quispiam ejusmodi peste affectus ejus in aula delitesceret, pie cohortaretur. Quæ quidem fere omnia atque alia multa generis ejusdem, jubente Pio, Legatus, quoad ejus fieri potuit, egregie præstari curavit. Itaque priorum conatuum sanctorumque consiliorum haud contemnendus extitit fructus. Sed hæc dum ita curantur, Melitensium periculis occurrendum fuit.

PERANT GABUT

Datum Bavariæ ducatum dari jubet.

CAPUT II.

Suppetia contra Turcas data: succursum insulæ Melitæ & Pannoniæ.

79 INter alias enim multas easque gravissimas, in quas Pii Pontificatus incurrit, rerum difficultates, acris in primis plenaque timoris atque periculi fuit obsidio Melitensis. Satis constat, Melitam Libyci maris insulam, non modo Siciliæ cui adjacet, ex millia passuum ab ea distans, sed etiam omnis fere Italiæ contra barbarorum impetus tutum propugnaculum, sacræ militiæ S. Joannis Hierosolymitani hospitio inclitum, ad Romanæ Ecclesiæ præsidium maxime pertinere. Id scilicet Solimanus Turcarum Imperator, Christiani nominis hostis acerrimus, non ignorans, atque in Italiam sibi aditum aperire cupiens; paulo ante nunc Pontificatum ingenti classe, ducentis ac sexagina fere instructa navigiis, Melitam expugnare, ac per quatuor menses gravi obsidione divexare instituit. Et cum magna Melitensibus damna intulisset, jamque arcem, cui a Sancto Erasmo cognomen est, per vim in potestatem redegisset; propugnantium militum virtuti demum cedere coactus, gravi suo dedecore, parique detrimento & indignatione inde recesserat: e suis triginta millibus, e nostris vero ferme novem millibus in ea obsidione desideratis. Sed ne recuperatis viribus, majore impetu ac furore eo reverteretur, nemo non timebat: maximos enim ob id bellicos apparatus Constantinopoli fieri, nuntibatur. Itaque Joannem Valletam, Hierosolymitani Ordinis Magistrum, ut quam designabat novam urbem condere, omnique genere præsidii communire quamprimum aggrederetur, graviter cohortari atque impellere Pius non desistebat: triaque millia militum, quos in eam daret expeditionem, stipendiis affecit. & quæ Pius IV desponderat, aliaque loge majora subsidia libenter se præbiturum ostendit. Ac protinus aureorum quindecim millibus donavit milites Melitenses: & alia præterea quina millia in menses singulos in eam fabricam per sepimestre contulit.

CAP. II

Melitensi insulæ auxilia a Solimano diu obsessæ succurrit,

F

Epist. 3. lib. 1.

pecuniis pro urbe inde condenda, & militibus alendis.

80 Sed quoniam & tantæ molis ædificium, & grave a potentissimo hoste imminens periculum, majora postulare videbantur auxilia, quæ ab aliis Principibus tributum iri spes erat exigua; auctore Valleta exierat rumor, Melitensium militum Magistrum, nisi Christiani Principes opem ei ferent in tempore, Ordine suo, relicta Melita, se in Siciliam receptarum. Qua de re Pius ab ipso Valleta certior factus, simulque de variis quibus iste premebatur angustiis edoctus, ut mœrentem hominem

Digitized by Google

PERANT CABUT.

sublevaret & in officio contineret, non solum quanta posset maxima illi subsidia tribuere, sed vitam etiam ac sanguinem pro honore Dei Melitensiumque salute profundere se probe paratum esse respondit. Itaque statim amplissima Apostolicæ indulgentiæ munera cunctis Christi fidelibus proposuit, eosque ut erratis expiatis divinam opem Melitensibus implorarent, ac pro suis quisque facultatibus eis succurrerent, patria caritate provocavit. Ex quo Pontificiæ indulgentiæ piorumque liberalitatis beneficio, per Italiam Galliamque præstito, haud modicus pecuniæ numerus collectus est. Quod ne in Hispania quoque fieret, regiorum administrorum, inde cogendæ pecuniæ bonam partem in Goletanam munitionem conferendam esse prætendentium, fecit exceptio. At vero cum in Lusitania itidem atque Indiis, ut ediderat, Jubileum ipsum minime vulgatum fuisse Pius intellexisset; id ægre ferens, eo mox abrogato, per exhortatorium diploma sacrum Apostolicæ benedictionis munus tantum obtulit iis, qui ejusmodi subsidium benigne deinceps contulissent.

Ex illorum amore in suppetias ferunt. *Epist. 28. hujus Lib.*

B Et Inter hæc autem Philippum Hispaniarum Regem, ac Neapolis Siciliæque Proreges, per litteras ac nuntios, ad promissas Melitensibus suppetias quam celerrime ferendas, ardentius extimulavit. Ad ipsumque Valletam litteras dedit, Apostolici fervoris, ut vidimus, paternæ pietatis ac prudentium plenas consiliorum: quibus cum ad novam exædificandam urbem primo quoque tempore insulamque tuendam impellens, illum a suscepto vel prætexto discedendi propositio revocavit. Ceterum his ad fabricæ perfectionem haud sufficientibus, majora a Pio subsidia, in eo uno secundum Deum spem omnem se repositam habere professus, in dies Valleta flagitabat. Itaque cum maximos Pius, præsertim contra hæreticos, per idem tempus sumptus faceret, neque alionde suppeteret, ex quo largiora pro sua eximia pietate Melitæ conferre posset auxilia; Pontificii administri, officio suo male functi, rebus fisco addictis, ex his quatuor & quadraginta millia nummum aureorum, ac varias ejus præterea gemmas, quæ tredecim ferme aureorum millibus æstimabantur, ipsi fabricæ statim attribuit. Sacrisque militibus Melitensibus in eam rem, ut aureorum centum quinquaginta millia legitime cotrahere quoquo modo possent, Ordinis sui fundis in Italia, Gallia, Hispaniaque oppigneratis, indulsit. Neapolitanis porro Clericis ob id tres decimas imposuit; unde mox triginta fere aureorum millia collecta sunt.

majores ipso auctore.

C Ac pro necessitate celerius ut absolveretur ædificium, ne festis diebus opus facere impedirentur, fabros & operas legibus exsolvit; edicens id aliquando fas esse, vel necessitatis vel pietatis vel publicæ utilitatis, quæ genus quoddam est pietatis, causa: quæ rationes omnes ad rem præsentem pertinerent. Itaque novæ urbi, anno salutis MDLXVI quinto Kal. Aprilis, Deo in primis, Pio V, atque aliis bene juvantibus, exædificari cœptæ, ferventique opere deinceps extructæ ac communitæ, Valletæ, a gentili conditoris Magni Magistri cognomine, more majorum nomen est inditum. Quamobrem Turcæ, Melitam optime instructam atque munitam esse audientes, eo redire noluerunt: sed ad explendum furorem suum, & quam inani Melitensi incepto ignominiam subierant vindicandam, confestim insulam Chium, illustris ac piæ Justinianæ gentis ditionem, occupare aggressi, eam sibi magno Christianorum damno subjecerunt. Justinianos vero ipsos male acceptos, ad urbem Theodosiam, quæ nunc Caffa dicitur, captivos abduxerut: quos deinde Pius, Caroli Noni Gallorum Regis ope, vinculis eximi liberarique curavit,

82 Sub idem tempus centum & amplius Equites Galli primariæ nobilitatis, quos ingens suæ gentis D hominum numerus comitabatur, ex insula Melita a Turcarum obsidione liberanda profecti in patriam revertentes, Pii sacros pedes osculandi causa Romam diverterunt. Quos ipse singulari pietate a limine aulæ S. Marci, ubi tum residebat, genibus prorepentes, ad sacri pedis oscula benigne excepit, singulisque benedixit. Mox Guhelmo Sangalletto intimo Quæstori, ut ex ærario Pontificio decem aureorum millia illis distribueret, imperavit: ratus, exteros homines, e salutari expeditione profectos, longoque itinere afflictos, pecuniarum egere subsidio. Horum Principes erant Comes Brisacius & Philippus Strotius: qui una cum aliis egregiam Pontificis liberalitatem admirati, ad eumque colendum impensius propensi, pecuniam, qua se non indigere profitebantur, pro sua modestia recusarunt. Sed immortales Pio gratias agentes, ac magno se illi beneficio devinctos agnoscentes, ad Anconam urbem præsidio communiedam, cui a Turcarum classe periculum imminebat, sponte profecti, inde, donec tuta res esset, E discedere noluerunt. Per idem tempus cum Turcarum classis in Adriaticum sinum esset ingressa, teneretque timor animos, ne quid gravius inde Christiana, præsertim Veneta Respublica pateretur; Paulum Jordanum Ursinum, Braciani Principem, Pontificiarum triremium ducem Pius declaravit, eoque subsidio misit: ac protinus quatuor militum millia suis ducta stipendiis, in eam expeditionem dedit. Præter alia multa, quæ [ad Italiæ tutelam providit] tum a Philippi Catholici Regis classe procuravit auxilia, tum ditionis suæ maritima firmavit præsidia: quibus illos Christianorum portus & oras egregie communivit, ab hostilibusque armis vindicavit. Sed jam ad res in Germania gestas redeamus.

Gallis a Melita dofugatis domum ibus offert 20000 aureos.

Portus munitissimos curat.

CAP. VII.

83 Nihil fortasse minus expectares a Pontifice, & re & nomine Pio, quam ut bellicis rebus vel administrandis vel procurandis animum adjiceret. Verum, ut a dominico grege sibi commisso truculentam undique frementium luporum rabiem vigilantissimus pastor arceret atque propelleret, necessario sibi faciendum putavit, ut pacis bonum, cui perpetuo fuit intentus, bellicis præsidiis tueretur. Enimvero cum Rempublicam Christianam duorum acerrimorum hostium, Turcarum videlicet & hæreticorum, viribus continenter oppugnari ac propemodum opprimi videret; immanem quidem illorum audaciam F contundere, horum vero impietatis furorem extinguere ab ipso sui Pontificatus initio cogitavit. Itaque per epistolas, occultis notis conscriptas, Commendono Legato mandavit, ut cum Cæsare Germaniscque Principibus diligenter ageret de sociali in communem hostem Turcam fœdere jungendo: quippe quem intelligeret maximos bellicos apparatus conficere, ut Christianos terra marique peteret summo cum eorum detrimento. Cumque de illius potentia constaret, Pius, uti summum omnium parentem decet, Principes ad tutandam rem Christianam sanctissimi fœderis vinculo colligare decreverat: ut non solum imminentia proxime, sed multo post etiam futura pericula declinare: ac præterea se, quidquid posset, quam diligentissime præstiturum pollicebatur, tam in faciendo sumptu, quam in Regum omnium ac Principum auxilio procurando.

Contra Turcas cum Germanis Principibus.

84 Acta sunt a Legato cuncta diligenter. Atque in comitiis solum constitutum, ut contra Turcas a Germanis Principibus auxilia quædam suppeditarentur. At vero Pius, Cæsaris rerum angustia perspecta, ad eam rem sexaginta millia nummum aureorum ei decrevit, pollicitus alia præterea quin-

& multa millia aureorum amplius Cæsari

quagena

A quagena millia in annos ſingulos donec bellum conficeretur: ac paulo poſt eidem petenti, alia quoque triginta millia, ad oppidum Caniſiam aliaque loca contra Turcam in Pannonia communienda, Venetiis numerari juſſit: aliam porro grandem pecuniarum vim ad id paſſim elargitus. Ceterum Principes omnes aſſiduis urgebat cohortationibus, ut ſacroſanctam belli ſocietatem inirent. Cæſareamque Majeſtatem, contra barbarum Tyrannum pro Chriſtiani nominis gloria dimicantem, juvare ne gravarentur. *elgus Prin-cipis apud concilium.* Hinc Emanuel Philibertus, Dux Allobrogum, quadringentos equites minoribus tormentis inſtructos eo miſit, ipſeque expeditioni quamplurimis aliis primariis ſtipatus militibus interfuit: ſed equitibus Cæſari operam navantibus relictis, ad tuendas ditiones ſuas ſubinde neceſſario remeavit. Alfonſus quoque Ateſtinus, Ferrariæ Princeps, quadringentos viros clari nominis, trecentoſque minoribus armatos tormentis, ac centum galeatos milites, totidemque ducens cataphractos, eodem eſt profectus. In iis nobilis quiſque, tres aut quatuor voluntarios milites, egregie fortes, ſecum adduxerat: ut ii numero eſſent omnes ad duo millia amplius armatorum: quibus etiam plurimi viri primarii ex omni Italia, Pio co-B hortante, profecti, auxiliares acceſſere. Coſmus Florentinę Dux ære ſuo tria milla peditum eodem ſubmiſit: præter ducenta millia nummum aureorum, quos ille paulo ante Venetiis in hanc expeditionem Imperatori curaverat. Genuenſes itidem atque Lucenſes opem quique ſuam contulerunt: remque grandi pecunia juvit Gulielmus Gonzaga, Dux Mantuanorum.

85 Inter hæc autem indicto ampliſſimo Jubilæo, ut hiſce divinorum armorum opibus, præter pecu- *Indicit Jubilæum cum triduana ſupplicatione* niaria ſubſidia, opitularetur Imperatori; pro more veterum Patrum, ad ea pietatis præſidia, quibus iræ cæleſtes a mortalibus averruntur, confugiendum Pius exiſtimavit. Itaque ſolennes ac publicas tridui ſupplicationes decrevit, quæ non Romæ ſolum, ſed per totum ferme Chriſtianum orbem haberentur: ad ſalutares pœnitentiæ fructus omnes excitavit. Apoſtolicam gratiam & indulgentiam ampliſſimam omnibus conferens, qui jejuniis, eleemoſynis & orationibus piis intenti, ad Confeſſionisque & Euchariſtiæ ſacramenta accedentes, adverſus Chriſtianæ fidei hoſtes victoriam Cæſari a Deo precarentur. Inciderunt hæc in æſtivos dies, quibus maximi in Urbe ca-C lores eſſe ſolent: ſupplicationes tamen illas ipſemet *qui ipſe interfuit Romæ.* Pius coram honeſtavit. Nam a ſe diluculo facta re divina in æde S. Marci, inde primo die ad Lateranenſem baſilicam, altero ad S. Mariæ Majoris, tertio ad Aræ Cœli templum pedes proceſſit. Omnino magna opinio erat, trecentis abhinc annis nullum extitiſſe Pontificem, qui majore frequentia, alacritate ac pietate ſacrum ejuſmodi ſupplicationum munus obiiſſet. Illud admirabile, quod cum tanta ad S. Joannis ædem prima ſupplicatione confluxiſſet hominum multitudo, ut major convenire minime poſſe videretur; frequentior tamen apparuerit in ſecunda: quodque demum in tertia, longe quam antea numeroſior, ad pie precandum turba undique collecta, rebuſque divinis intenta, conſpiceretur. Denique in eo celeberrimo comitatu tantum Pontifex excitavit ſtudium pietatis, ut in omnibus imaginem veræ fidei, quam olim Apoſtolus in Romanis hominibus extulit laudibus, ſe intueri plerique reſtarentur. Auxit etiam religionem certa nefariorum ſpirituum ex aliquot notiſſimis feminis ejectio, haud obſcura Pontificis ſanctimoniæ ſignificatione: qua de re infra commodius ſuo loco ſcribemus.

86 Interea Solimanus, in Pannoniam progreſſus, urbem Juliam cepit, civibus ſeſe dedentibus, ut pote non valentibus diutius hoſti reſiſtere: qui eos omnes, contra datam ab ſe fidem, æque impie ac perfide contrucidavit. Mox centum nonaginta millium Turcarum exercitu inſtructus, Sigetum, arcem oppi- *Solimanus capit Juliam & Sigetum obſeſſo, imperatur.* dumque, & natura loci & arte munitiſſimum, in Croatiæ Pannoniæque finibus collocatum, cœpit obſidere. Qua in obſidione, atrociſſima ſane ac diuturna, non tam univerſa Chriſtianorum arma, quam efficaces apud Deum Pii Pontificis deprecationes ſe pertimeſcere Solimanus dictitabat. Nec impii tyranni timor inanis, nec Pii Pontificis, quam pro ea re fundebat, irrita omnino precatio fuit: nam triduo antequam Sigetum caperetur, acerrimus ille Chriſtiani nominis hoſtis, cum per annos ſex & quadraginta variis cladibus Chriſtianam rempublicam aſſlixiſſet, tandem repentino morbo correptus, juſto Dei judicio, infelicem vitam cum æterna morte commutavit, pridie Nonas Septembris anno MDLXVI, divina cavente clementia, ne ille aut adepta victoria lætaretur, aut quas nomini Chriſtiano minitabatur clades majores inferret. Ejus vero mortem Mehemetus, primarius Baſſa, ſummo artificio ſuis & noſtris occultavit, donec oppidum expugnaretur: E captoque Sigeto, Selymum, ejus nominis ſecundum, demortui parentis in ſolio Conſtantinopoli collocari mirabili celeritate aſtuque procuravit.

PERANT. GAUT.

CAPUT III.

Curat Eccleſiaſticam diſciplinam in Gallia reſtitui & hæreſim ſubrui

CAP. III

87 TAmetſi omnes, qui ubique gentium vel Chriſtianam religionem profiterentur vel ab ea declinarent, & curandos & ad ſalutis viam revocandos Pius ita ſuſceperat, ut univerſus terrarum orbis domus ſua ſibi eſſe videretur; tamen, quæ per id tempus gerebantur in Gallia, propter periculorum *Ob ſolerem nimii negotii curam in Gallia,* tum magnitudinem tum vero etiam vicinitatem, magis eum ſolicitum habuerunt. Itaque ab ipſo ſui Pontificatus exordio ac deinceps continenter, & conſilii & pecuniis & armatorum præterea ſubſidiis, rem Chriſtianam opportune juvare non deſtitit, ut peſtilens hæreticorum ſecta, ab Eccleſia Catholica & ab Rege ſuo deficientium, penitus deleretur, veræque pietatis cultus in Gallia quam integerrimus perpetuo conſervaretur. Sed enim Hugonoti F (ita Calviniani quidam hæretici ſunt appellati) de quibus multas ipſe victorias reportavit, aut acriorem hoſtem, aut ad impios conatus ſuos infringendos illo paratiorem, adhuc habuere neminem. Cum igitur Henricus II Valeſius, Gallorum Rex, in primarios quoſdam ejus peſtis auctores acriter olim animadvertiſſet, ceteris dein caput attollere non audebant: ſed eo jam vita functo, in Franciſcum eo nomine Secundum, ejus filium ac ſucceſſorem, inita conjuratione, inſanis quorumdam præpotentium virorum, innovandis Galliæ rebus enixe ſtudentium, conſiliis confirmati, qua in adoleſcentem Regem qua etiam in Eccleſiam Dei pernicioſum virus evomebant. His *poſt mortem Regis Franciſci* porro conſiliis inſtructi, primum ad oppidum Bleſas, ubi Rex per eos dies morabatur; tum ad Ambaſiam, quo mox ille perrexit, edixere diem in Idus Martias; quo die omnes eodem, ad eum vel capiendum vel e medio tollendum, convenirent. Verum tam caute (illum Deo protegente) rem gerere non potuere, qui a Carolo Lotharingio Cardinali detegerentur, nefariique illorum conatus inanes & irriti redderentur. Itaque maximam partem in vincula conjecti, princeps eorum capite plexus, & cum aliis præterea multis in fruſta diſcerptus eſt.

88 Cum

Digitized by Google

PERANT. CABUT.

88 Cum hæc igitur cauſa, tum etiam Franciſco Rege mortuo, Caroli fratris in ejus locum ſuffecti pueritia ætas, ipſi ſectæ ſeſe corroborandi præbuit occaſionem: propterea VII Idus Januarii MDLXII, regium pro tempore divulgatur edictum, quo decernitur, ut religionem illam, nomine Reformatam, re vera corruptiſſimam confectantes, eam extra urbes tantum poſſent profiteri. Atque id potiſſimum permiſſum ad leniendos Primatum quorumdam animos, qui ante mortem Franciſci Regis in regiam domum ſe male animatos eſſe declaraverant. Ita quippe viſum vel hac ratione illorum poſſe furorem temperari: quod tamen tantum abfuit ut eveniret, ut majora quoque mala ſint inde conſecuta. Nam extemplo Regi, ut nefarium ſic apertum inferre bellum, ac regno toto, qua ſacra templa impie demoliri, qua innumerabilia patrare ſacrilegia, qua innocentem Catholicorum ſanguinem immani crudelitate profundere cœperunt. Denique cum in eo regno perniciosis cuncta bellis conflagrarent in dies, MDLXII Nonis Martiis, Aureliis, nova mutuo pactione facta, permiſſum eſt, uti regno toto, præcipuis quibuſdam oppidis exceptis, pro ſua quiſque conſcientia libere poſſent & vivere & concionari: idque
B donec Rex in tutelam veniret ſuam. Interim vero per annos aliquot Hugonoti, modo apertis machinis modo inſidiis, ubique, ſed in primis in ipſa regia conſtructis, totius regni perniciem moliebantur.

ad perniciem ut vel ex, horum dium.

89 Quod quidem malum Pius animo proſpiciens, ut tam exitialem peſtem averteret, lenioribus primum utens remediis, Comitem Michaelem Turrianum, Cenetenſium Epiſcopum, qui poſtea Cardinalis creatus eſt, virum ſumme pietatis & integritatis laude præſtantem, ad Regem & ad Catharinam, quæ ut Regina mater per hoc tempus gubernacula tenebat, in Galliam Internuntium declaravit. Huic, ut & animorum ſaluti, & Regi ab hoſtium inſidiis vindicando, atque regno ejus tuendo provideret, multa religionis Chriſtianæque prudentiæ plena mandata dedit. Illud in primis regios in animos Pius revocabat, ne humanis conſiliis poſthaberent juſſa divina: ſed mille regna ac vitam ipſam projiciendam potius, quam officium ſuum deſerendum putarent: præſertim in negotio Catholicæ religionis, quam haud quaquam ſatis eſſet, ſi Principes ipſi complecterentur; ſed illis etiam efficiendum, ſui
C ut provinciales & ſubditi eandem profiterentur, hæreticam vero impietatem ſectantes graviter plecterentur. Hoc enim regii muneris eſſe, hoc præcipue Galliarum Reges præſtare oportere: ſi Chriſtiani, atque adeo Chriſtianiſſimi & eſſe & appellari; ſi majores ſuos Carolos & Pipinos, aliosque ſtrenuos Romanæ Eccleſiæ & Catholicæ fidei defenſores imitari; ſi denique, ut par eſt, ſervire Domino velint. Hoc namque cunctis Regibus, Principibus, atque Judicibus præceptum divinitus datum, quod Rex ille Propheraque ſanctiſſimus his verbis edixit: Et nunc Reges intelligite: erudimini, qui judicatis terram: ſervite Domino in timore. Id vero, ſanctorum Patrum teſtimonio, tum ab Regibus cumulate fieri conſtat, cum & ipſi, quatenus homines ſunt, recte vivunt; & quatenus Reges, in regno ſuo bona jubent, malaque prohibent; non ſolum quæ ad humanam ſocietatem, verum etiam quæ ad divinam pertinent religionem, exemplo piorum Regum Ezechiæ atque Joſiæ, qui Domino egregie ſervierunt, lucos & templa idolorum, & excelſa illa quę contra præcepta Dei fuerant extructa deſtruendo.

miſſus Internuncius Turrianus

Regem & Reginam matrem animat

Pſalm. 2

90 Ceterum Pius, ut Tridentini concilii decreta cuſtodirentur in Gallia præcepit: & cum hoc ſegnius curari videret, nihil tale aut Rege aut Regina poſtulante, ad omnes Gallicanos Epiſcopos litteras dedit, mandans eis, ut vel Concilium ipſum ſervandum curarent, vel graves neglecti officii pœnas ſubirent: Reginam vero commonuit, ne id præſtare differet, donec Rex ætate & viribus augeretur: ſi quidem temporum momenta haud in noſtra eſſe poteſtate: meminiſſetque oracuło illo divino magis eſſe nitendum, quo Deus ait: Per me Reges regnant: ac Davidi majores vires divinitus collatas fuiſſe, quam Sauli, ceteroqui ſtatura corporis & ætate præſtantiori: quicumque ſuis unquam eſſet viribus temere confiſus, hunc demum ſe a Deo confuſum offendiſſe. Odettum vero Caſtilionæum, jam olim a Pio IV ſacræ Purpuræ dignitate ſpoliatum, Regis in conſilium nequaquam adhibendum eſſe: quippe qui hæreticus palam eſſet, & a piorum communione jure ſejunctus. Neque permittendum, ut is ſacri habitum geſtaret honoris, quo ante anathematis in ſe latam ſententiam ſuperbe ſe abdicaverat; imo vero in Sedis Apoſtolicæ contemptionem, eo reſumpto, ſibi uxorem adſciverat. Quocirca denuntiabat Pius, niſi quæ decretæ jam erant de illo pœnæ ſumerentur, ſe dignitatem hujuſmodi in quemquam alium ejus
F regni numquam amplius collaturum. Ceterum Ecclesiaſticis beneficiis & vectigalibus nonnulli, qui Hugonotorum more uxorem duxerant, juſſu Pii ſunt expoliati, ejuſdemque factionis plerique moti ſunt regiis miniſteriis; Pontifice profitente, ſublatis impedimentis religionis, meditari ſe atque moliri magna quædam exteris in locis, eaque præclara facinora; quibus Dei gloria ſumme propagaretur, & ſæculum optatis floreret bonis, & regnum illud ingenti pacis beneficio potiretur. Verum in primis edictum illud, quod Hugonotorum in gratiam editum diximus, infirmandum eſſe; uti mox magna ex parte factum fuit.

Card Caſtilionæum ejurat

Epiſcopi ad reſidentiam mittuntur

91 Atque ita ex iis, quæ ad ſacrorum Antiſtites diplomata ſcripſit, Chriſtiana res inſtaurari cœpit in Gallia: pleriſque locis receptus Romanus Catechiſmus, & Catholica diſciplina reſtituta. Inde Epiſcopi omnes, per id tempus in aula Regia commorantes, ut ad ſuam quiſque diœceſim præſentes procurandam quamprimum abſcederent, Pius edixit: eoq; hortante ad Archiepiſcopos hujuſcemodi Rex litteras dedit. Quas hoc tempore calamitates experimur, ea ſane, Dei in nos iram exerceri, ſatis oſtendunt. Ut autem ille placetur, opus eſt, ut Antiſtites
P ſacri, pro officio ſuo, & ratione ſpectatæ vitæ, & doctrinæ munere, piiſque jejuniis & obſecrationibus, populis rite edocendis operam navent diligenter, atque ad cultum Dei ejuſque cœleſtium mandatorum obſervationem, quos debent omnes inſtituant. Hoc autem ad agendum inducit nos, ac pie cohortatus Pius V. Pont. Max. Itaque Præſules omnes obteſtamur in Domino, ut ad reſidendum in ſuam ſinguli pro-

hortatione Sede petit.

vinciam primo quoque tempore proficiſcantur. Quod illi ſtatim præſtiterunt. Interim vero Galli ſeptem Epiſcopi, nempe Uticenſis, Valentius, Carnotenſis, Oloronenſis, & Laſcurenſis, aliique præterea duo, Eccleſias etiamnum occupantes, cum hæreſis damnati Romæ jam eſſent; eam damnationem in Gallia promulgandam, iiſque de Sede dejectis, alios Catholicos ſubrogandos Pius curavit. Fecitque ut memoratus Odettus Bellovacenſi ſe abdicaret Epiſcopatu: quem ille, cum omnibus quorum potiebatur ſacerdotiis, apud Regem depoſuit; atque diabolicis actus furiis Angliam profectus, ibidem impie migravit e vita.

92 Ad omnes porro ipſius Galliæ, ſicut etiam ad alios ceterarum gentium Antiſtites, Pius perſcripſit, eorum conſcientiam graviter obteſtans, uti ſumma fide colligerent indicem, in quo non ſolum civitatum, ſed diœceſeon etiam quique ſuarum omnium,

Digitized by Google

Clericos fide doctrina excellentes deſcribi.

A nium, nomina cenſerent Clericorum, qui & recta fide & vitæ ſanctitate præcellerent; eaque doctrina præditi eſſent, ut digni judicarentur & apti, quibus eccleſiaſtica munera ac beneficia conferrentur, præſertim quæ curam animarum adjunctam haberent. Ac ſi quando intelligeret, forte quempiam Antiſtitem indicem ipſum haud bona fide confeciſſe; religioſos viros earum civitatum per litteras ſubmonebat rem omnem diligenter explorarent, deſcriptamque notationem ſubmitterent ad ſeſe: ratus videlicet illud maximi eſſe momenti, idoneos viros deligere, qui curam gerant Eccleſiarum. Nam dum Pontifices id negligentius curant, fieri plerumque ſolere, ut animæ depereant: viderique illos id potius curare, ut homines ſacris ditent proventibus, quam ut Eccleſias juvent atque ornent hominibus. Hujuſmodi vero indices apud ſe cuſtodiebat ipſe diligenter.

Quam beneficia & Eccleſias laici & feminæ poſſideri

B 93 In illud porro ſedulo Pius incubuit, ut deprava quædam tolleretur conſuetudo, quæ ſub aliis jam Regibus cœpta etiamnum vigebat in Gallia: cujuſque generis beneficia Eccleſiaſque præcipuas, non modo laicis ſed etiam feminis, per interpoſitos miniſtros res ſacras procurantibus, obſequii remunerandi ſpecie conferendi: ex quo id præter cetera conſequebatur incommodi, ut Eccleſiæ ſine legitimo capite diu regerentur; laico videlicet illo ſeu viro ſeu muliere, quæ fruebatur bonis nominandique jus habebat, interim negotium differente, donec vel frater, vel filius, vel nepos, vel alius ſanguine ſibi conjunctus ad certam ætatem perveniret; aut tandem ad aliquem nominandum neceſſitate compulſi, poſt multum temporis non ſine ſimoniaca labe quempiam conducebant. Id autem cum Pius animadverteret, diceretque male diſtribuere beneficia, Eccleſiæque bonis abuti horrendum nimis eſſe, ſcilicet Chriſti ſanguinem abjicere; ut Reges illi ab hac re temperarent in poſterum, effecit. Itaque Regina prompte Pii mandata præſtans, ad Antiſtites Regni perſcripſit, uti certiorem ipſum facerent, quinam hujuſmodi occuparent beneficia. Atque ita labentibus rebus proviſum eſt opportune: ac præcipue Roccam, Surionis Principem, feminam Catholicam, quam Monpenſerii Ducis frater regiæ ſtirpis habebat in matrimonio, Glandatenſem Epiſcopatum, quem illa per annos multos ſine adminiſtratore tenuerat, & alia quædam eccleſiaſtica beneficia, ei regio permiſſu conceſſa, coegit abdicare.

C 94 Fecit ergo, ne ſacerdotia ſine titulo poſſiderentur: ſed potius ut illis idonei miniſtri præficerentur; & quod in ipſo fuit, ut ſimoniaca negotia e medio tollerentur; nulloque modo concederetur, ut quiſpiam beneficii Regis nutu collati poſſeſſionem iniret, niſi prius litteris Pontificiis id eſſet Romæ comprobatum. Ad hæc ut Rex ejuſque miniſtri labantem ibi juſtitiam (quæ ſcelerum medicina veræque religionis ſocia & adminiſtra eſt, quaque remota, ut ait S. Auguſtinus, nihil aliud ſunt regna, niſi magna latrocinia) regno toto retinendam & adminiſtrandam curarent. His enim rebus regii nominis dignitatem, atque adeo & Regum & regnorum ſalutem contineri: & quemadmodum ſalus animæ, quod ait Sapiens eſt in ſanctitate juſtitiæ; ſic ceterarum rerum ſalutem atque felicitatem, ex eadem juſtitiæ & religionis ſanctitate, tamquam ex vero pietatis fonte profluere. Ex certa namque & vera religione, certam ac veram juſtitiam exiſtere, & ex variis religionibus incerta & falſa omnia conſequi. Si enim Magiſtratus aut Reges, ſtatus ſui conſervandi vel augendi cauſa, ſibi fas eſſe exiſtiment ſubditos fallere, datam fidem abnegare, juſjurandum violare, fallaciis decipere, dolis illudere, omnia bellis permiſcere, nullam pietatis aut religionis rationem habere; quæ inde in Remp. ſcelera

commendat curam juſtitiæ.

Lib. 4. c. 4. de Civit.

Eccli. 30

quæ flagitia, quæ ſacrilegia profanabunt & erumpent? Ad Metropolitanos proinde omnes Conſtitutionem in Cœna Domini editam, in Gallia promulgandam, & ut ex parte factum eſt, in uſum inducendam emiſit. Ad eoſque & ad alios Antiſtites crebras & graves litteras dedit de corrigendis Clericorum moribus ac diſciplina; mandanseis, ut præter cetera concubinatus labem tollerent, Clericorumque Collegia, quæ vocant Seminaria, conſtituerent. *PER. ANT. GABUT.*

Scribit Reginæ de abdicando Regno Navarræ

95 Manu ſua (ut alias ſæpe ſolebat ad ceteros Catholicos Principes) ſcripſit ad Reginam, curaret omnino, ne jam amplius Joanna Navarræ Regina adverſus Eccleſiaſticam libertatem apud ſuos quidquam decerneret: ſecus enim, præpotentes Hiſpanos Antiſtites in eas Eccleſias ac dioeceſes omnes ab ſe introductum iri, aliaque ſe moliturum, quæ ipſi Galliarum Reginæ minus eſſent grata futura. Etenim cogitare ſe, de Navarræ Regina ſceptri jure ſpohanda, eaque condemnanda ut hæretica: atque ſe pro ſua auctoritate Hiſpaniarum Regem, ad eam ipſam regni partem, quam Joanna tenebat, quamprimum fieri poſſet, capiendam inducturum. Sed quoniam nonnulli pollicebantur fore, ut ea femina ab hæretica perfidia revocaretur, atque ita Princeps ejus filius Chriſto lucrifieret; factum eſt, ut tolerando negotium extraheretur: cum etiam Hiſpanos inter & Gallos intermiſſa bella renovare vererentur. Quamobrem Galliarum Reginam Pius incitabat interdum, ut vel eam Navarræ ditionis partem ſibi vindicandi occaſionem caperet; vel pateretur, ut Apoſtolica auctoritate ejuſdem ditionis aliquem e Valeſia domo Regem ipſe conſtitueret. E

Gentes expugnandæ.

96 Egit porro cum illa de Genevenſi aggrediendæ expeditione, exiſtimans opportunam ad id occaſionem dari, Albano Duce in Belgas Catholici Regis exercitum trajiciente. Eſt Geneva ad Lemanum lacum in Allobrogibus oppidum, inſignis hæreticorum & apoſtatarum ſedes atque perfugium: quo, veluti ad hæreticæ pravitatis gymnaſium, aſylumque tutiſſimum, undique confluunt peſſimi quique Catholicæ veritatis deſertores. Hoc igitur tam nefarium impietatis domicilium vel capere vel exſcindere, Chriſtianique nominis opprobrium tollere, Pius omnino decreverat; atque hanc expeditionem continenter verſabat animo, eamq; poſt Turcicum, de quo dicemus, bellum, ſi illi vita ſuppeditaſſet, haud dubie confeciſſet. Curavit itidem, ne interdicti libri aut excuderentur, aut etiam divenderentur: quod quidem edicto regio præſtitum fuit. Ne item fierent conventicula; ne concionari, ne baptizare, ne connubia inire Hugonotorum more quiſpiam auderet: quæ tamen facere non dubitabant iidem Hugonoti contra conventa. Regem denique ſocietatis, quæ illi cum Turca eſt, graviter increpuit: nam inde Galliarum perniciem proficiſci; & uſque dum ejuſmodi conſuetudo non diſſolveretur, in regno domeſticos hoſtes numquam defuturos: quin eam rem illi exitio fore, perinde ac fuit olim Hebræis cum ethnicis juncta ſocietas. F

alia quædam ut illustrentur fundat.

CAPUT IV.

Contra hæreſes Avenionenſis ditio proteſta, & Gallia adjuta.

Ad propugnandam contra Hugonotos Avenionenſem ditionem

97 PEr idem tempus Avenionenſem Venaſſinamque ditionem, certum ac vetus Sedis Apoſtolicæ patrimonium, omni ſtudio protegere, ab hæreticorumque poteſtate vindicare Pius inſtituit. Etenim Hugonotis, ejus ditionis partem occupare jam aggreſſis, ne omnem illum regionis tractum obtinerent, pravitatiſque ſuæ tabe

Digitized by

PER. ANT. GARUT. Epist. l. 2. 18, 21, 23, 28 lib. 3

labefacturent omnia, haud leve periculum imminebat. Apostolicæ legationis munere tum ibi fungebantur Cardinales, Carolus Borbonius & Georgius Arminiacus, qui absentis collegæ vicem sustinebat. Ut igitur ejusmodi periculis occurreret Pius, in primis

millis parcit sumptibus.

Arminiacum, ad hominem in officio continendum, decem aureorum millibus donavit; haud ignarus Reipublicæ Præfectos, officium suum præstare nitentes, rerum suarum aliquando dispendia subire. Eidem quoque magnum pecuniarum numerum variis temporibus misit, præter quina aureorum millia in singulos ei menses attributa ac bellica subsidia; quibus & locorum præsidia defendi, & hostium impetus reprimi propulsarique possent. Cardinalem præterea Laurentium Strotium, & Tenderensem Comitem Provinciæ Præfectum, Guilielmumque Jojosam Narbonensis Galliæ Proregem, ut opes quisque suas ad rem Ecclesiasticam protegendam & conservandam prompte conferrent, per litteras est cohortatus. Qui omnes Pontificis impulsu cum Arminiaco fœdere copulati, ad olim erepta Ecclesiæ loca recuperanda, belli vires converterunt.

B 98 Ac primum quidem oppidum receptum est, Monas appellatum, mirifice munitum, una quidem

Expugnatis hæres,

ex parte defluente Rhodano, ex altera vero prærupto monte: cujus in cacumine arx est collocata, in quam Hugonoti sese præsidii causa concluserant. Ii tamen, incursione ab Catholicis facta, expugnati captique sunt: qui autem a militibus captivi ducebantur, eos Pius pretio redemptos, in jusque sibi vindicatos, atque Avenionem perductos, publico supplicio afficiendos pro ardenti suo religionis studio decrevit. Sub-

Pontes S. Spiritus & Aramonis

inde iisdem copiis Pii stipendia facientibus, advertendum Pontem sancti Spiritus nuncupatum, in Gallia Narbonensi, sunt arma conversa; ut Provinciæ & Allobrogum saluti, sublato hæreticorum commercio, consuleretur. Cumque ea res prospere processisset, Aramonium castellum est recuperatum, fortissimis quibusque Hugonotorum militibus occisis: quo die a Catholicis cæsi sunt mille pedites equitesque trecenti, qui ipsi castello suppetias venerant allaturi. His igitur tribus expeditionibus feliciter absolutis, brevi temporis intervallo, Rhodani libere navigandi

C facultas ab urbe Lugduno ad mare usque recepta est. Quæ res magno illis provinciis bono fuit: præsertim ob negotiationem salis, cujus jam inopia premebantur.

Nemausus liberatur.

99 Ipsarum porro cohortium ope Nemausiensi arci ab Hugonotis obsessæ idemtidem est subventum. Denique pro tempore compositis rebus, noluit Pius, ut perduelles vel Avenionem pristinum in statum redirent, vel bonis fruerentur suis: nam hujusmodi homines, Catholicorum instar vitam ducere in speciem non recusare, ut vel hanc arte possent & domum quisque suam repetere, & prava studia magis operire simul & exequi. Subjectis vero suis interdixit consuetudine cum iis qui erant Auraicensis Principatus, Pontificiæ ditionis oppidis circumsepti, ne scilicet hæreseos labe fœdarentur. A quo quidem Principatu

pulsis aut reprensis ad tribus;

cum desertores & novis moliendis defectionibus, & quorumdam hæreticorum in urbe Avenione delitescentium usu retinendo foverentur; Pii copiis adversus ea loca dimissis, per vim tria capta sunt oppida, eaque mox Legato subjecta: nec ita multo post conjuratione quadam patefacta, nonnulli ejus participes Avenione in vincula conjecti, ac subinde capitis damnati sunt. Exules autem, quorum alii in Gallia Narbonensi, permittente Rege continebant sese, conjunctisque suis furenter appropinquabant; omnes jussu Regis ab illarum provinciarum Præfectis fusi fugatique sunt, uti efflagitaverat Pius, qui etiam cavit, ne in posterum ad xv millia passuum vel in Avenionensem, vel in Venaissinam ditionem illi possent accedere: atque ne D Sectarii dogmata sua profiterentur in his Provinciæ locis, in quibus Legatus & Archiepiscopus Avenionensis suprema judicia exercerent.

contra ejus hæreos semina

100 At enim pace Regem inter & Hugonotos conciliata, Admiralius Gaspar Colignius, de Avenione Venaissinaque ditione occupanda, copiis suis fretus, agitare consilia cepit: ratus id sibi licere citra ullam de pace conditionum, in quibus nulla fieret mentio Pontificis, vel injuriam vel offensionem: cogitabat enim, cum esset urbs ipsa copiosa ac præmunita, in Provinciæ, Galliæque Narbonensis finibus cis Rhodanum collocata, si ipsorum veniisset in potestatem, fore, ut simul non modo validum præsidium opimamque regionem; sed etiam adversus Regem, si minus ille conventis stare voluisset, firmissimum se propugnaculum adepturos: atque ita pro rei gerendæ opportunitate, Auraicensi ditione in potestatem redacta, ad omnem Rhodani occupandam oram vires extensuros. Quibus de rebus Pius certior factus, nonnullis Gallis, quorum suspecta fides erat, Primatum cæteroqui ope subnixis, se publicis ministeriis abdicare

Torquatum Comitem præfecit militiæ,

coactis; Torquatum Comitem, e prima nobilitate Romanum, virum artis militaris scientissimum, eo cum E imperio misit. Is autem Pii Pontificis jussu, Asculanam in exules ac prædones expeditionem, iisdem summa celeritate partim extinctis partim ex Piceno depulsis, summa cum laude confecerat: in eo usque fide atque virtute Pontifex conquiescebat. Ac præter armatas cohortes, quæ Pontificia ibi stipendia continenter merebant, cum eo misit ingentem Italicorum, præsertim Romanorum, tum equitum tum vero peditum numerum, cum mandatis, auxiliares, ac subsidiarios in Gallia milites conscribendi; cum ad se ipsos tuendos, tum etiam ad omnem belli tempestatem fortiter ac tuto sustinendam. Quamobrem hostes, quorum jam plurimi eo versus iter intenderant, negotio supersedere sunt coacti. Admiralius Rhodanum trajicere non ausus, in Arverniam protinus ire contendit.

& de Aramone jubet tecum collatis cum Rege.

101 Et quamquam ejusdem expeditionis occasione sublata tolli quoque stipendia debere videbantur; tamen Pius rebus cautius consulendum arbitratus, Torquatum ipsum, iis quas secum duxerat copiis munitum, per duos annos ibi subsistere jussit. Hujus deinde ope subsidiis receptum castellum est in Allo- F brogibus, Auriolum appellatum. Enimvero nisi summa Pontificis hujus & cura & faciendi sumptus munificentia rebus præsto fuisset, omnis ea ditio furentium hostium in potestatem facile pervenisset. Nullum præterea finem faciebat Pius, Gallorum Regi suadendi, ut vel sibi assentiretur Auraicensem expeditionem aggredi cogitanti; vel in eam iret sententiam, ut mitteret ipse Rex, qui ditionem illam gubernarent: quam ubi in potestatem adduxisset, eam Apostolicæ Sedi tribueret ad ingentem auri vim, quam antea ipsi Regi Pontificia donaverat beneficentia, compensandam; vel denique aut coemptionis, aut pignoris titulo concederet Pontifici, Avenionensique Legato subjiceret. Auraicensem namq; ditionem, quod una cum Præfecto suo hæreticæ pravitatis laboraret morbo, & Catholicis infesta esset quotidie magis, rebelleq; foveret, ad exitialis contagionis cavenda pericula jure posse ab ipsis Catholicis occupari. Ad eamdem porro Avenionensem civitatem varias, easq; præclaras, rerum instaurandarum formulas Pius misit idemtidem, ad illam in Christiana disciplina pie continendam, atq; ad sacræ Inquisitionis munus rite præstandum accommodatas. Hæreticorum autem, ac perduellium bona fisco jam addicta religiosis locis attribuit: æque ut idem ceteris regni ipsius in regionibus efficeretur, quantum in se fuit, procuravit.

102 Ver-

CAP. VI

A Vertebat interim annus a Chriſto nato MDLXVII; cum perduelles hæretici iterum in Gallia tumultuari, & alterum ſerere civile bellum ſumma ope nitentes, non ſine certa & religionis & patriæ ſuæ & florentiſſimi regni pernicie, de interimendo Carolo Chriſtianiſſimo Rege Lutetiaque occupanda cogitare cœperunt. Nam in ſpem quamdam erant ingreſſi, cum primum eam urbem, quam ſemper nefariis conatibus ſuis infeſtam eſſe cognoverant, in poteſtatem redegiſſent; fore, ut haud magno negotio toto regno potirentur: eaque de re quotidie inter ſe conſilia, ut occulta, ita plena fraudis & impietatis, agitabant. Comorabatur tum forte Rex in oppido Meldenſi, decimo a Lutetia lapide, ubi cum Regia domo animi gratia, tantis de rebus minus quam par erat ſolicitus, quieſcebat. Itaque Pius cum hæc reſciviſſet, Regem ipſum ejuſque matrem, ut in ſimili periculo faciebat idemtidem, graviter & commonendos & hortandos putavit; hoſtibus nequaquam eſſe fidendum, quin potius a regno ſuo tam exitialem ac perniciosam peſtem propulſandam; atque in primis, ex ipſamet aula conſilioque regio, perditos miniſtros & Hugonotorum Principes ſine cunctatione profligandos. Verum illis dicto ferius audientibus, evenit, ut

B Ludovicus Borbonius Princeps Condenſis, una cum adjunctis ſibi ſociis, de improviſo ingenti equitatu ſuffultus, Meldas advolaret, Regem vel interfecturus, vel certe (ut alii volunt) male accepturus. Rex tamen ope divina opportunoque ſex millium Helvetiorum, quos ipſe ſive hac ſive alia de cauſa per id tempus illuc evocaverat, ſubſidio protectus, una cum matre, fratribus & ſorore Lutetiam ſe recepit incolumem.

103 Interim Hugonoti, qui partes ſuas valido tum equitum tum peditum præſidio confirmabant in dies, undique omnia occupare molientes, S. Dionyſii oppidum, duo fere millia paſſuum ab eadem urbe diſtans, in poteſtatem redegerunt; atque ipſius S. Dionyſii ædem pretioſo theſauro in ea repoſito ſpoliare aggreſſi, cum eum tutiorem in locum translatum diripere non poſſent, confuſi remanſerunt. Quibus locis ſubinde commiſſum certamen eſt: in quo duobus paulo minus hæreticorum millibus trucidatis, hoſtium copias Catholici diſpulerunt ac profligarunt. In iis interempti Comites duo, Saltuanus & Claromontius, Dampetra aliique permulti nobiles milites: ex

C Catholicis autem quinquaginta ſunt deſiderati, & præter alios tribus vulneribus confoſſus cecidit Annas Momorantius, Comeſtabilis, vir genere & virtute inſignis. Ibidem igitur cum per aliquot dies hoſtes hæſiſſent, ingens facienda præda damnum intulerunt, multaque devaſtarunt incendiis. Mox Caſimiro, Comitis Palatini filio, validas equitum turmas ex Germania illorum in ſubſidium ductanti, obviam prodiere, ædeſque ſacras ea profectione deſtruxere.

104 Quibus de rebus Pius edoctus, manu ſua ſcriptas ad eos Reges literas dedit, quarum hæc ſententia fuit. Illos ſe jam ſæpenumero præmoniſſe, ejuſmodi profligatis hominibus non ſolum eſſe conſilium veram religionem opprimere, cujus ſpecie regnorum moliantur excidia: ſed Reges ipſos & regno & vita depellere: propterea diſſimulandum haud eſſe diutius, quin etiam tam immane ſcelus armis vindicandum, ſeque ob id quantam poſſet maximam pecuniarum vim, ubi rem illi ſerio curare voluiſſent, Italicumque militem ſacris conductum ſtipendiis, donec bellum conficeretur, prompte ſuppeditaturum. Mox ad Ludovicum Gonzagam, Niverni Ducem, quinque & viginti millia nummum aureorum, in Italicos milites a Subalpina regione collectos impendenda, miſit. Ceterum illi Reges (quibus aureorum multa centena millia, quæ hic ſingillatim recenſere prætermitto, variis temporibus Pius curavit) oblatæ pecuniæ conditionem, quam cohortes ſtipendio affectas libentius acceperant: idque ſuadentibus iis, qui neque Regem neque Catholicam religionem ſalvam eſſe cupiebant; ſed omnia vota ſua ad privata commoda & ad inſanas cupiditates impotenter explendas, uti civilibus in bellis fieri conſuevit, furenter conferebant. Ex quo fiebat, ut his opibus Rex uſquequaque victor ille quidem exiſteret, nullius tamen victoriæ fructum ferret.

105 Itaque licet vinceret, vel iniquis tamen conditionibus pacem dabat perduellibus, uti fecit tertio Idus Martii MDLXVIII, cum ſtipendia multa Germanico equitatui pependit, ut regni finibus excederet; atque alia multa, non minus religioni quam regno pernicioſa, hæreticis conceſſit, bonis omnibus factum condolentibus, ac judicantibus Regem, pluribus victoriis inclitum Pontificiiſque ſuffultum auxiliis, facile & honorifice potuiſſe & bellum proſequi, & rebelles compeſcere, & peſtiferam hæreſum illarum radicem proſus convellere, & Catholicæ pietatis cultum in regno lapſum reſtituere, nulla pacis accepta conditione: quæ quidem pax ipſi Regi parum honorifica, regno majoris incendii fomitem, ut evenit, illatura putabatur. Hoc nuntio Pius accepto, vehementer condoluit, nihilque jam amplius pecuniarum ſe E Gallis collaturum edixit: ſcilicet ne ſacrum exhauriret ærarium, importuno hæreticorum beneficio: ad quos ceteroqui vel convertendos vel evertendos, non modo quidquid ſibi eſſet virium, ſed vitam etiam ipſam & ſanguinem profundere, ſe bene paratum eſſe teſtabatur. Ementitæ porro pacis hujus fructus Regi Catholiciſque acerbiſſimos fuiſſe; nihilque aliud hæreticos, niſi ut ſe interim ad impios conatus ſuos explendos commodius accingerent, hac ſimulatione ſpectaviſſe, infelix rerum exitus declaravit. Nam nec ita multo poſt Condenſis Princeps, & Gaſpar Colignius Admiralius, & Andelotus ejus frater, aliique præterea primarii Hugonotorum duces, confirmatis viribus, animiſque ad novam faciendam rebellionem intentis, majores quam unquam antea tumultus conciverunt; evocatoque ex Germania ingenti armatorum tum equitum tum peditum numero, Vuolfango Bipontino Regulo & Caſimiro, una cum aliis Germanis viris principibus, Anglorum Regina copiarum & pecuniæ ſubſidia tribuente, regno toto cuncta ſubverterunt. Ac veluti rabidæ tygres, in Deum & Regem furibundi, debacchantes excurrebant, ſacra omnia profanantes funditusque evertentes.

106 Ac mihi quidem cogitanti horret animus, ea cum inaudita tum nefaria ſcelera commemorare, quæ hac eruptione ceteriſque tumultibus illius temporis, per ſummam Chriſtianæ religionis atque adeo divini nominis injuriam, hæreticorum impia crudelitas & crudelis impietas in Gallia perpetravit. Quæ omnia quoniam explicare longum eſſet, idque nec inſtituti noſtri nec facultatis, ex his nonnulla ſummatim attingam, quibus planius perſpici queat, & quam juſto neceſſarioque ſtudio vindicandæ religionis Galliæque tuendæ Pius adductus, tam ſceleſtos homines vel potius immanes Sathanæ miniſtros bello compeſcendos atque delendos exiſtimaverit; & quod genus pietatis profiteantur ii, qui ab Eccleſia Catholica Romana deficientes, in perniciosam neſcio quorum peſtilentiſſimorum hominum, Lutheri, Calvini, Bezæ, eorumque ſimilium diſciplinam ſe tradiderunt; ac proinde, ut cladibus ſuis documentum poſteris Gallia præbeat, quam noxium & efficax rerum publicarum venenum ſit ſpreta vel neglecta religio, præſertim cum civili diſſenſione conjuncta.

PER ANT GABUT.

CAPUT II.

Horrenda hæreticorum scelera in Gallia commissa ad res comprimendas auxilia a Pio prælata.

CAP. VII. 107 Ad iis igitur, perinde ac si non hominibus tantum, sed Deo quoque summo Cælitibusque universis bellum indixissent, in primis templa multis locis vel incensa vel diruta: & quidem numero pene incredibili, utpote ad decem millia & amplius. Quæ reliqua fuere, qua ad usum equorum accommodata, qua in speluncas latronum conversa. Altaria destructa: Sanctorum imagines & statuæ vel igni traditæ, vel in eas quasi vivas sæviendo, præcisis capitibus comminutæ, aliisque indignissimis affectæ contumeliis. Sacræ reliquiæ aut per injuriam dissipatæ, aut combustæ cineresque dispersi, aut in profluentem dejectæ: Sic sanctorum Episcoporum Martini apud Turones, Hilarii apud Pictavos; Irenæi, Justi, Bonaventuræ apud Lugdunenses; sic aliorum alibi, quæ suis quæque locis magna veneratione colebantur, sacra corpora sunt amissa. Cœnobia supra
B sexcenta direpta, solo æquata, quamplurima incendiis absumpta. Vasa aurea atque argentea, quibus majorum pietas ornaverat templa, partim per sacrilegium erepta & in pecunia versa; partim a Præfectis provinciarum in usum belli commutata. Sed, quod maxime horrendum est dicere, sacrosancta Eucharistia, quæ nihil in terris est sanctius, nihil divinius, porcis objecta (quod scelus humanæ mentes cogitare, nedum piorum aures audire maxime exhorrescunt) pedibus protrita, oleo sacro cocta atque aliis fœdissimis injuriis accepta: cum eam vocitarent, ridiculo apud Gallos nomine, Joannem Blancum, stultum appellantes Christum, quod sub figura panis corpus suum occultavisset. Sacri calices, aut confracti, aut in abjectissimos quosque usus conversi. Pretiosa vestis, aulæa omnis generis, & gemmata sacrorum ornamenta, omnis denique sacra supellex, direpta. Ex vasis æneis & campanis tormenta bellica conflata.

Sacræ res impie eversæ dissipatæ, profanatæ.

Epist. 1. 1. a

108 Bibliothecæ, quæ in Gallia erant instructissimæ & antiquissimæ, passim incendio conflagrarunt: utpote quod sentiant hæretici ægreque ferant, sese veterum sanctorum Patrum optimorumque librorum auctoritate in primis oppugnari, ac velint nolint coargui. Multæ urbes ferro ignique vastatæ: multæ plurima auri pondo seditiosis, extrema minitantibus, tra-
C dere coactæ: aliæ diuturno militum præsidio vexatæ, mœnibus spoliatæ, pecunia multatæ, vectigalibus oppressæ: cives in exilium actis, aut in oculis uxorum ac liberorum trucidati. Agri hostiliter vastati, coloni per ludibrium interempti. Capti multi ex altissimis ac præruptis locis dati præcipites, nonnulli vivi aggesta humo sepulti, alii aliis cruciatuum generibus usque ad necem excruciati. Mulieribus gravidis uterus ferro cæsus: infantes ad saxa collisi, ante mortem accepere, quam vitam. Pueri medii ferro fecti, alii vivi flammis exusti. Ac ne in vivos tantum crudeles & impii esse viderentur, in mortuos quoque sæviunt: piorum namque sepulcra demoliti, cadaveribus effossis, ea quasi viverent, mutilarunt, lacerarunt, canibus projecerunt, igni cremaverunt. Ita Ludovici XI, ita Francisci II, Gallorum Regum, sic aliorum Principum & Optimatum, olim pietate præstantium, corpora tractavere.

Scelerum in vivos mortuosque.

109 At Episcopis ac Sacerdotibus, tamquam intimis administris Christi, forte pepercere? Imo quo majus illorum in eos odium exarserat, eo innumerabilibus fere locis ac modis hos gravius afflixere. Constat supra quinquies mille Sacerdotes

Præsertim in Sacerdotes.

omnis generis, utroque cumulo, & lentis & crude
D libus supplicis esse peremptos: eorum aliis viscera fuste intorto sensim extracta; alii vulnerati cum Episcopis in puteos vivi dejecti perirent; aliis detracta pelli, qui octavo aut nono demum die quasi ad insaniam redacti, spiritum exhalabant. Multis caput abscissum, alii militari supplicio minorum tormentorum ictibus expositi, aut æneorum machinarum ori illigati, emisso igne in frusta distracti: complures unco summo gutturi affixo, dolore & inedia confecti; non pauci in templorum crucibus suspensi; plurimi etiam, sulphureo pulvere instructi lardoque perunctis, misso igne deflagrarunt: alii candentibus verubus vivi per posteriores partes infixi; alii clavis ferreis in abrasam sacri capitis coronam adactis extincti; nonnulli exenterati, quorum viscera frumento respersa in porcorum alimentum cesserunt. Aliis fune stricto pudendas partes alligarunt, quos longo spatio incitatis equis raptatos ad focum suspenderunt, ut subjecto fumo extinguerentur; denique instar suis linea recta in partes dilaniarunt. Alios, divina conficientes mysteria capros, sacris ut erant vestibus indutos, impositis capiti galea & hasta in humeros injecta, per plateas ductos ludibrii causa, totum diem jejunos inter ne-
E bulones milites perstare compulerunt: complures aliis atque aliis exquisitis & acerbissimis cruciatibus afflicti, cæsi, necati sunt. Multi diu superfuere, ac fortasse adhuc hodie quoque supersunt, mutili, excisis naribus, auribus desectis, scissis pedibus aut adustis, unguibus extractis; cæcati, vulnerati, sensibus spoliati: qui horum flagitiorum, & plusquam barbaræ crudelitatis vestigia præ se ferunt. Sacræ Virgines nobilesque puellæ innumerabiles constupratæ, matronæ violatæ: nulli denique vel libidinis, vel crudelitatis, vel impietatis generi temperatum est. Quæ quidem omnia adeo sunt vera, ut hæretici etiam multo plura & his acerbiora se fecisse glorientur. Hæc scilicet sunt præclara hæreticorum nostri temporis & egregia facinora.

CAP. VIII 110 Cum igitur, ut ad institutam narrationem redeamus, hæc ab hæreticis perduellibus summo Catholicorum terrore committerentur; boni omnes una cum ipso Rege erant animis vehementer con-
Inter hæc ad oppressum fere Regem tendam
sternati. Augebat dolorem, adolescentulum esse Regem, tantisque rebus aut gerendis aut sustinendis imparem, fratribus natu minoribus, sub tutela degentem Reginæ matris. At is ejusmodi rerum tempestatibus propemodum oppressus, in magna, F ut incertorum, sic infidorum consiliorum varietate constitutus, cum sese Lutetiam recepisset; ibi omnes omnium ordinum animos & immutatos & inter se diffidentes invenit. Quamobrem Pius, tam aperto & gravi permotus periculo, cognita, qua Regia domus premebatur, summa animi, virtutis, ac subsidii necessitate; tamquam benignissimus
Catholicæ Pietatis
parens, ut opem illi ferret, nullis aut laboribus aut impensis parcendum existimavit: Legatosque misit cum litteris ad Regem, & ad alios ejus regni Catholicos Principes, quos omnes & convocare, & cohortari, & impellere non desistebat, ut nulla interposita mora, priusquam perditorum hominum augeretur audacia, fortiter arma capienda decernerent: seque omnes ad honorem divinum, ad Regem suum, ad vitam, domos, lareſque proprios tuendos ac protegendos accingerent: quibus ipse in eam rem, & grandem pecuniam, & magnum equestrium pedestriumque militum numerum auxilio misit.

Bellum decernitur in hæreticos
111 Atque his quidem patriis & Christianis monitis, expeditisque subsidiis a magnanimo Pontifice profectis, & Rex & Regina, & ceteri proinde Principes optima-

Digitized by Google

A optimatesque Catholici egregie sublevati & erecti, in communi periculo justoque bello celeriter arma sumenda constituerunt. Inde magna ac celebris, ad implorandam opem divinam, ab Regio sacello ad ædem usque Cathedralem habita supplicatio est. Mox Lutetia milites omnes egressi, Henrico Regis fratre, Andegavense Duce, summo copiarum Præfecto declarato; cum intelligerent Condensem hostem Burgundiam versus iter intendere, ut copias suas cum iis quæ ex Germania sibi suppetias venebant conjungeret, omni ope aditum intercludere, & antequam viribus augeretur cum illo congredi nitebantur. Itaque ad Clarentiam amnem, III Idus Martii anno MDLXIX, Jarnacium inter & Castrum novum commisso prælio, in quo per horas quatuor acriter pugnatum est, hæreticorum exercitus cæsus fugatusque est; pluribus eorum ducibus, primariisque ad quadringentos militibus occisis. Gaspar Colignius Admiralius, ejusque frater Andelotus, vulnerati fugam arripuere: Condensis vero Princeps, quo utebantur equo sustosso, cecidit; galeaque detracta a Guisianis equitibus agnitus, cum pro redimenda vita aureorum nummum centum millia parcentibus offerret, ærea glande in fronte percussus B interiit.

publicas Deo gratias agit Pius.

112 Hac audita victoria Pius, Deo rerum bene gestarum auctori, quem ipse ob id assidue precabatur, ex intimis sensibus gratias agens, publicas supplicationes, quibus ipse & Clerus populusque Romanus frequens interfuit, statim decrevit, aliaque pia publicæ lætitiæ signa edi curavit. Hac enim insigni clade Catholicæ religionis hostibus illata, spes quædam piorum animis erat injecta, fore ut fractæ hæreticorum vires ab impiis conatibus abstinerent, regnumque a bellorum tumultu conquiesceret. Subinde vero equestris militiæ signa duodecim, de hæreticis bello victis recepta, Rex Carolus ad Pium transmisit; solemnibus verbis apud eum in publico Patrum consessu per Oratorem suum testatus, hanc se Deo victoriam, Pii precibus intercedentibus, acceptam referre ac proficeri; ob idque vexilla ipsa, veluti grati piique animi sui pignora, in Basilica S. Petri, primi Christi Vicarii, cujus ipse Pius locum teneret, suspendenda misisse: divino fretus auxilio fore, ut ipsius Pontificis precationibus adjutus, alia longe majora de hostibus spolia signaque pietatis ergo ad eum deferenda curaret. Quibus verbis Pius respondit, se optimam pii Regis mentem summopere commendare; seque ad eum ejusque regnum, quibuscumque posset precibus & armis juvandum, semper fore paratissimum; signaque ipsa se libenter accipere: quæ mox magnis accepta cæremoniis, & in B. Petri ædem decore illata, adhibitis de more precibus, ibi supra novi templi portam, unde ea per annos duos & triginta pependerant, ad futuram rei memoriam collocavit.

victoriæ publicæ.

Epist. 42 & 43. lib. 1

Quæ vexilla subinde in Vaticana suspendit.

Supperiæ impetrat a Rege Catholico.

113 Interim vero, præter pecuniaria subsidia, quibus Pius ad expugnandos Hugonotos Galliarum Regem donavit, e Belgica quoque regione ab Rege Catholico opem ei ferendam curavit, inde mille & quingentis equitibus & quatuordecim cohortibus evocatis, Mansfeldio Comite copiarum ductore: procuravitque uti, ne Catholici nominis hostes e Germania in Galliam trajicerent, Cæsar operam daret. Deinde ad Regem Catholicum perscripsit de fœdere inter se, & illum, & Cæsarem, & Gallum ad tollendas hæreses ineundo: ac de conjugiis, quæ subinde inter Imperatoris filias Annam & Philippum Hispaniarum, Elisabethamque & Carolum Galliarum Reges conjuncta sunt. Inter hæc Petrum Donatum Cæsium, Narniensium Episcopum, virum cum in Ecclesiasticis conficiendis negotiis rerum usu, tum vero summa virtute præstantem, qui postea in sacrum Romanæ Ecclesiæ Senatum a Pio lectus fuit, ad omnes Italicos Principes & ad Respublicas Internuntium legavit: qui quam ipse de Gallorum Regis periculo gravem sane molestiam sentiret; cædes bonorum, sacrarum ædium, & altarium eversiones, sacrosancta conculcata Sacramenta, nefaria sacrilegia; pereuntium animarum exitia, eorum ob oculos poneret; eosque doceret; Galliam, quæ media fere inter Hispaniam, & Britanniam, & Belgium, & Germaniam, & Italiam interjacet, concidere haudquaquam posse, quin ruina sua conjunctas partes secum pertraheret.

Epist. 21 lib. 2

Principes Italiæ monet de malis in Gallia.

114 Eamdem vero Galliam, quæ olim Regi suo erat addictissima, vel potius plerosque Gallos perduelles hæreticos, certo reliquis gentibus exemplo esse, in Principes suos per causam religionis ac conscientiæ conjurandi; illud scilicet prætendentibus, velle se Deo magis quam hominibus obedire, ob idque sese a Dominorum suorum imperio subtrahere: ac propterea eamdem provinciam ad populares exciendos tumultus propensam esse vel maxime. Calvinianam porro impietatem, quam Hugonoti profitentur, ad rerum immutationem accommodatam esse, quod ceteris hæreticorum sectis plurimum indulgeret, ac popularibus vitiis inserviret: neque Mahometana minus esse voluptariam. Quocirca, nisi mature illi resisteretur, ad rerum omnium statum convellendum latissimum inde aditum patefactum iri. Ad hæc Hugonotos in complura loca, atque adeo in Italiam misisse, qui factionis suæ fautores confirmarent, & commonerent; arma sibi haud esse ponenda prius, quam Ecclesiasticarum atque civilium rerum administrationem immutassent. Germanicos vero motus, quoniam ipsa regio est in plures, & Ecclesiasticas & civiles, divisa ditiones, locorum intervallo disjunctas, altera alterius metu suis se finibus continendi, ut pote quæ mutuas sæpe sibi clades intulerint, haud ita magnos facere progressus potuisse. Id autem in Gallia non evenire, quæ amplum minimeque divisum regnum habens, unius gubernarentur arbitrio: ubi hæreticis obtinentibus, horribilem bonis imminentem pertimescendam esse tempestatem.

& periculo simili ipsis imminente.

115 Porro Italicis Principibus diligenter illud considerandum, longe præstare proximum incendium restinguere, quam spectando sinere ut ardentibus flammis domus deflagrarent suæ: posseque Principes, dum tumultus abessent, subjectis sibi populis ad victoriam uti. Quod si hæc hominum monstra in Italiam penetrassent, fore, ut quam acerbam ex hæresibus cladem & exitium regna capere soleant, permulti experirentur. Quæ quidem pestis jam Italiam nimis aggressa, si paulo altius radices ageret, haud difficile intelligi posse, quæ faces Italicis mentibus inde subjicerentur: iis præsertim temporibus, quibus forte sua populi minus contenti, ægre dominis suis obedirent. Qua oblata occasione, sibi quoque faciendum esse Pius existimavit, ut admoneret principes viros, cavendum esse diligenter, ne ditiones ipsorum hac contaminarentur labe: quin efficiendum, ut jam contaminatæ omnino expurgarentur. Narrabatque præsentia mala duobus ex erroribus orta fuisse: quorum alter erat, Principum fiducia, perfidos ipsi Deo, fideles hominibus fore confidentium; alter vero, non animadvertisse Principes ipsos, se iisdem pœnis obnoxios fieri, apud Deum, ejus causam tutari negligentes, quibus pœnis iidem perfidos sibi subjectos afficiebant, quando dominorum in necessitatibus & vita & officio eis minus præsto fuissent.

nisi illud provisum esset.

116 His igitur atque aliis ejusmodi rationibus

pro

PER ANT. GABUT. *deinde pecuniam mutuam in subsidium corrigit.*

pro perſonarum conditione omnes adhortabatur, ad magnum pecuniarum numerum Lugduni in commune conferendum, in Regiæ illius ſubſidium majeſtatis. Enimvero pro immenſa clementia ſua voluit Deus Eccleſiæ ſuæ ſanctæ per ea calamitoſa tempora faveret, ei præfecto Paſtore, tam egregie vigilanti adverſus hæreſes: quibus niſi ille ſe fortiter oppoſuiſſet, uti per omnem vitam ſuam perpetuo fecit, Italia in primis exitiali illo miſerandum in modum fortaſſe conflagraret incendio. Ceterum Pius jam alios viros per omnem ditionem Eccleſiaſticam dimiſerat ad cogendam pecuniam, nova imponenda eſſe vectigalia haudquaquam arbitratus: ſuadens populis, ut pro ſuis quiſque facultatibus ejuſmodi publicæ neceſſitati ſponte ſubvenirent. Hoc autem collectionis genus caritativum ſubſidium vulgo fuit appellatum: quæ quidem pecuniæ nummum aureorum centena millia fuere: aliaque præterea centena millia a Sacerdotibus exegit. Triginta vero millia ſacri cœnobitarum Ordines duodecim, quibus amplior ſuppetit cenſus, ultro contulerunt. Sed ante omnes populus Romanus, ſimul ac Pii deſiderium cognovit, pro ſingulari ſua in eum & ſanctam Sedem Apoſtolicam fide ac pietate, aureorum
B centum millia ei ſponte obtulit. Quod exemplum a Pio mox reliquis ditionis Pontificiæ civitatibus per Italiam benigne propoſitum, eas ad idem præſtandum induxit.

CAPUT VI.

Auxilia Italica ſubmiſſa. Victoria de Hugonotis obtenta.

In Gallia collatæ ab eccleſiis pecuniæ permiſſæ,

117 SEd quoniam ad perſolvenda militi ſtipendia, copiaſque in aciem educendas, Pontificiis auxiliis haud ſufficientibus, Eccleſiaſticos fructus divendi in ipſo regno opportere, Rex & Regina mater ſupplices poſtulaverant; Pius Regiis precibus acquieſcens (licet ægre, ac multis Cardinalibus reclamantibus, quod antea ſacra per hunc modum collata pecunia reſtituendæ Catholicæ religioni parum profuiſſet, ſed potius, quod magis dolendum, hæreticis commodo fuiſſet) per diploma illis indulſit, ut ex Gallicarum Eccleſiarum vectigalibus centum millia nummum aureorum poſſent alienare, ea tamen lege, ut pecunia ipſa Pontificii Quæſtoris mandato colligeretur, ab ejuſmodi exactione ordinariis regiis Quæſtoribus ſub-
C motis. Hoc itaque ab Internuntio & a Quæſtore Pontificio procuratum eſt. Atque ut, quoad ejus fieri poſſet, hujuſmodi vectigalium ſive obligatio ſive alienatio caveretur, nonnullis eccleſiis, ac ſacerdotiis (parochiis tamen exceptis) tributum eſt imperatum, juſſumque certas in tabulis conditiones adhiberi, de rebus divenditis intra decennium redimendis, quibus conditionibus Rex ille Reginaque parens teneri ſe voluerunt. Ex variis igitur Galliarum partibus collectæ pecuniæ ſumma fuit ad quingenta ſeptuagintaque millia nummum aureorum.

Imperat edicta contra hæreticos,

118 Summo præterea ſtudio contendit, ut Rex, qui jam adultus venerat in tutelam ſuam, evulgaret edictum, quod aliud olim Aurelliis, anno MDLXII, ab ſe per nimiam in hæreticos indulgentiam editum, uti fecit, antiquaret; hæreticiſque miniſtris, ut ejus regno quamprimum excederent, imperaret: aperte profeſſus, nolle ſe uti opera eorum, qui Catholici non eſſent. Curavit præterea Pius, ut juſſu regio hæreticorum facultates, fiſco jam addictæ, diligenter exigerentur; honoreſque & dignitates, illis depulſis vacantes, reique publicæ miniſteria Catholicis viris mandarentur. Gum vero Metis eſſet Rex, Fabio Mirto Epiſcopo Calatino, mox Arc..iepiſcopo Nazareti, tunc Internuntio Apoſtolico ſuadente, templum ab Hugonotis extructum, in quo ipſi congregari conſueverant, funditus everti juſſit. Qua in urbe accepto nuntio de clade cædeque, Condenſi Principi ejuſque copiis ad Jarnacium illata, præſidia ſubmiſit ad ea recuperanda oppida, quæ ab hoſtibus occupabantur. Ii mox Admiratio duce receptis armis, Reginæ Navarræ ope ſubnixi, ad cohortes ſuas cum exercitu Bipontini Ducis, qui Ligerim amnem jam tranſmiſerat, conjungendas iter perrexerunt.

ſubmittit militem,

119 At Pius, promiſſa ſubſidia identidem ſubminiſtrare non deſinens, quatuor millia quingentoſque pedites Italos, equiteſque mille, delectu habito, ſtipendiis aſſecit, eoque deſtinavit. Ei præterea Coſmus Florentiæ Dux mille pedites equiteſque ducentos ſoluto ſtipendio miſit auxilio. Quarum quidem copiarum omnium, atque adeo Pontificii totius exercitus imperator, ab ipſo Pontifice declaratus eſt Sforcia, Comes Sanctæ Floræ, vir non minore generis ſplendore quam bellicæ virtutis prudentiſque conſilii laude præſtantiſſimus: Florentinis autem copiis & omni equitatui Marius, peditibus vero Paulus ejuſdem Comitis fratres, E
ſpectata fortitudine duces, præfecti ſunt. His acceſſere Enn. 24. 25. 26 lib. 1 Epiſt. 40 lib. 3
& alii complures equites Itali, nobilitate generis & militari virtute inſignes, qui nullis ſtipendiis neque prædæ ſpe allecti, ſed religionis vindicandæ ſtudio, ut Pio deſervirent Galliæque prodeſſent, huic bello ſtrenuam operam navaverunt.

legem præſcribit Ducibus,

120 Ducibus vero Pius ad Chriſtianam diſciplinam inſtituendorum militum rationem ac formulam præſcripſit. Ac prima quidem arma fuere, pietas atque religio in Deum Optimum Maximum, quo ſine boni fieri nihil poteſt: deinde vero in præfectos cujuſque ſuos obedientia, firmaque inter ſe concordia: ſingulos ſuis contentos eſſe ſtipendiis, nefaria maledicta in Deum execrari, corruptum ludendi morem, aliaque vitia defugere: ut vel hac ratione per exempla cognoſcerent illi populi, ad ſe miſſos eſſe ſanctæ Eccleſiæ milites, vere Catholicos, qui eos ab hæreticorum ferocia atque impietate vindicarent: non autem diſſolutos homines, qui incolarum bona prædarentur, aut domos expilarent. Hunc vero ſelectorum militum numerum cogi facile fuit, pro ſumma Pontificis in dando *proſpicit militum corporibus animiſque,*
ſtipendio liberalitate, ac magnificentia in copiarum ducibus remunerandis; atque pro diligenti cura quam, F
ut cibaria & commeatus abunde commodeque ſuppeterent, geri volebat; & item eis, qui vel ex morbo vel ex vulnere decumberent, ſedula adhibenda curatione: quos etiam eo, unde profecti erant, quoad ejus fieri poſſet, incolumes reducendos, ſumptibus ſuis curaturum eſſe pro ſua caritate pollicebatur, ipſe, in ſeque recipiebat. His adjiciebat alias præterea multas eaſque haud contemnendas commodorum pollicitationes. Cujus quidem rei multis ab hinc ſæculis haud facile par exemplum fortaſſe reperitur. Emiſit inde Sacerdotes, qui eos ad ſacroſanctæ Confeſſionis & Euchariſtiæ frequentem uſum cohortarentur, æternæque morientium ſaluti conſulerent. Omni genere commercii, privatique ſermonis, ac diſputationis cum hæreticis habendæ illis interdixit: ne item noſtri eos exciperent, ne vetitis aut libris aut ſcriptis, quæ depravatæ deteſtabiliſque doctrinæ ſuſpecta eſſe poſſent, uterentur. Quod ſi ipſe ſummus copiarum Dux, vel de pace vel de rerum compoſitione quidquam Catholicæ religioni damnoſum præſentiret; imperavit e veſtigio aut converſo itinere in Italiam remearet, aut ad Catholicum exercitum in Belgio cum hæreticis bellantem ſeſe conferret & adjungeret.

121 Re-

Ab his solus P. Aemilius abstinuit.

A 121 Regiam autem existimationem, ac decus non mediocriter auxit, quæ toto regno percrebuerat fama de Pontificio Italicarum gentium auxilio, uti viribus pervalido ita Christianis moribus egregie instructo. Quæ quidem copiæ decora specie atque ordine in aciem prodiere, summa cum omnium admiratione, Regina Catholicisque omnibus eximiis laudibus Pontificem extollentibus. Ex hoc autem Italico milite equites levis armaturæ ducenti & quinquaginta, ac totidem equites minoribus armati tormentis, Paulo Sfortia Angeloque Cæsio ducibus Pictavium ingressi, furorem impetumque hostium repressere. Quo quidem insigni oppido aliquando tandem obsidione liberato, nostri conjunctis viribus ad Principem Andegavensem profecti, utriusque partis cohortes copulavere, pugnam commissuri. Quo in negotio Comitis Sanctæ Floræ consilio idem Princeps utebatur ad omnia, ut Regina mater illi præscripserat.

Epist. 9. L.

qui deinde ducum suorum mortis ultus est.

122 Sed priusquam certamen inirent, Duces suæ quisque lingua milites ad aggrediendum fortiter hostem accendebant. A nefariis ejus sacrilegiis, cædibus, crudelitateque regii orsi sunt: adjecerunt scelere B occupatas urbes atque oppida; nefandis rapinis direpta, & incensa templa; divina omnia atque humana prostrata jura. Tantorum igitur scelerum vindictam exigerent: gloriam Dei, sacrorum religionem, Gallici regni & Italiæ libertatem in dextris suis portare se cogitarent. Vincentibus omnia tuta, metu cedentibus omnia infausta fore. Hæc & alia Duces communiter. Separatim vero Sfortia, advocata Italorum concione, sic eos hortabatur. Si qui fitis, a quo missi, quamobrem huc concesseritis, quibuscum res vobis sit, quæque præmia vos maneant, memineritis; vicimus, commilitones. Vos Italo sanguine procreati estis: quod nomen non solum factis fortibus & militari gloria cæteris gentibus semper antecessit, sed totum fere terrarum orbem virtute domuit, victoriisque Romanum

ad rem fortiter gerendam vos rediisse,

Imperium longe lateque propagavit. Nisi pasturi estis, ut a natura inditum genti bonum per vos turpiter degenerasse videatur, vobis æmulanda majorum gloria est, fama apud Gallos par illi priscæ obtinenda, idemque specimen animorum ostendendum. Illud deinde animis vestris proponere debetis, vos non, ut olim Romani milites, a Julio Cæsare vel a quovis alio Ethnico Rege, sed a summo C Regum Rege Christo Deo Optimo Maximo, per ejus in terris Vicarium sanctissimum, qui divino regitur consilio, in Galliam missos esse; non ut pro regni libertate tantum dimicaretis, sed ut Gallis a falsis opinionibus atque ab hæresibus defensis, & vobis delictorum expiationem divinamque gratiam promereretis, & illis in salutis viam reductis, omnis Gallia in posterum antiquo instituto secundum Deum Apostolicam Sedem, qua par est, obedientia & cultu veneraretur.

ad versus Deo & Regi rebelles,

123 Jam vero quibuscum certamen vobis sit futurum, considerate. Non enim virtute ulla, aut rei militaris scientia, & usu muniti sunt hostes ac firmi: sed agunt eos præcipites detestabilia scelera, quibus & se a Deo abalienarunt, & a legitimo Rege defecerunt, cognatorumque sanguine imbutis animis & armis, sese communi humani generis hosti conjunxerunt: conscelerata sacrilegia, execrabiles Sacerdotum cædes, nefaria præda, qua se ac domos contaminarunt suas, illata sacris Virginibus stupra, eos ad exitium ac supplicia, quæ impiis constituta sunt, rapiunt. Gens ferocior ad rebellandum quam ad bellandum, irato magis Deo quam Rege dimicatura est. Illud testimonio fuerit, quod quoties signa contulerint, toties cæsi sunt ac superati. Præmia vobis ea proposita sunt, quibus ampliora ne homines quidem a Deo optare possunt. Nulla habet annalium memoria, ullum unquam Principem, quam Pium V in benemeritos fuisse gratiorem. Is enim est, ut non solum quid meruerittis, sed etiam quid desideretis, quidque vos deceat, sit consideraturus, dignioraque exspectatione vestra præmia collaturus. Quare præterquam quod conservati regni Gallici immortalem vobis gloriam, reditumque in patriam clarum & memorabilem parabitis, spolia quoque manantia hæreticorum cruore Romam ad triumphum deferetis: atque, quod caput est, ad æternas in cælis sedes aditum vobis aperietis. Pro Dei causa pugnantibus, ut divinum non deerit auxilium, ita Deo digna, hoc est immensa & immortalia, seu vivere seu mori in prælio contigerit, parata sunt præmia. In hanc tam opimam mercedem intuentes, agite cum Deo, arma expedite, atque hostilem aciem invadite; barbaræque arrogantiæ, qua & Romam & Italiam direpturos minati sunt, pœnas expetite.

PERANTGABUT.

cum spe temporalis atque æterni præmii

124 His autem verbis ad pugnam fortissime com- *Hostem insani prælio fundunt,*
mittendam vehementius inflammati sunt militum animi, statimque Pontificiis cum Regis copiis adjunctis, cum Andegavensis Dux acie instructa adversus hostes iter intendisset, in Pictonibus ad locum Monguntorcium appellatum, collatis signis, fracti cæsique hostes ingentem a Catholicis cladem E acceperunt, contrucidatis in eo prælio duodecim & amplius hæreticorum peditum millibus, milleque & quingentis equitibus: ex nostris vero fere quingenti desiderati sunt. Ex quo quidem felici certamine magna Italico nomini facta gloriæ accessio est: si quidem pedites Itali, in primo agmine dispositi, fortiter impressione facta, tanto impetu in Teutonicorum aciem irrupere, ut eos, quamvis numero superiores, brevi tempore fregerint ac trucidarint. Equites vero cum ipso Comite Sanctæ-Floræ, qui erant in dextro cornu, Regiis aliis militumque magistris adjuti, affulgentem victoriæ spem amplexi, incitatis animis hostiles conatus irritos efficiebant. Parta victoria est v Non. Octobr. anno MDLXIX, *Pius Deo victoriam gratulatur,* Catholicis omnibus pie lætantibus. At Pius de re bene gesta certior factus, quantas maximas potuit divinæ majestati gratias egit: atque ut idem ab omnibus efficeretur, publicas ac solemnes per triduum ad tres Urbis Ecclesias supplicationes indixit: quibus ipse pedes & Clerus populusque Romanus interfuit, ac piis gaudiis voluit Urbem totam compleri. Mox Urbanis Magistratibus ob significationem F grati animi, quo populus Romanus Galliarum salutem, Catholicorumque bonum gratulabatur, in ludos & munera magnos sumptus facere cogitantibus, id Pius fieri non probans, ejusmodi pecuniam pauperibus erogandam censuit.

Epist. 10. 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20. Lib. 3.

captum Uticensem Principem grassidunitis

125 Ex eo prælio Catholici captivum duxerunt insignem, Uticensem Principem Hugonotum, hostilis peditatus Præfectum: qui cum pro sui redemptione decies mille nummos aureos offerret, id Pius ubi cognovit, de Comite Sanctæ-Floræ conquestus est, quod jussa non fecisset ejus, dudum imperantis, necandos protinus esse hæreticos omnes quoscumque ille capere potuisset. At vero, quando interposita jam in id Gallorum Regis auctoritate res haud erat integra, ut captivus dimitteretur, neque redemptionis causa quidquam acciperetur, imperavit. Ut vel inde posset intelligi, unam gloriam Dei cum religionis, animarumque salute conjunctam, præterea nihil, Pium illo bello spectavisse: hoc enim consilio sanctoque proposito bella gerentibus divinum auxilium adesse solet. Id quod cum alias sæpe, tum in hac ipsa pugna contigisse memoratur: etenim narraverunt proinde multi Cardinali Alexandrino, in primis dux quidam militaris clari nominis,

ejusque cæsus adjuvari.

PER ANT. GABUT.

nemnis, dum vexilla Pontificia explicarentur, vidisse se hominum speciem in sublimi aere, lucidissimis armis refulgentium, contra hæreticorum acies, in quibus erat ipse, districtis gladiis sanguinolentis; ac propterea sese ad Catholicam fidem convertisse, Deoque voto concepto se adstrinxisse, si periculum illud evaderet, Pii se signa perpetuo sectaturum.

vexilla a Lucensi insuper dantur,

126 Ejusdem porro victoriæ tantum Pio tribuendum esse plerique existimarunt, ut omnes totam ei secundum Deum acceptam referrent: cum præsertim Pontificiæ copiæ auxiliariique milites obsidionis vim Pictavii fortiter sustinuissent, gravique prælio hostes debellassent; ex iis quingentis, paulo ante quam cuncti funderentur, occisis: cum etiam in ipso conflictu, in eos eruptione facta, iidem primi conflixissent, ab hostiumque insectatione postremi destitissent: a quibus abstulere signa septem & viginti, quæ Romam a Comite Sanctæ-Floræ missa, & a Paulo ejus fratre, qui in eo bello strenue sese gesserat, in frequenti Romanorum Procerum comitatu oblata Pontifici; is alacriter suscepta in Lateranensi templo, ubi nunc etiam pendent, magna cæremonia suspendi jussit: hisce verbis, quæ statim ipse dictavit, ad gloriam Dei perpetuamque rei memoriam, incisis in marmore. Pius V. Pont. Max. Signa de

addito titulo

B Caroli IX Christianissimi Galliæ Regis perduellibus, iisdemque Ecclesiæ hostibus, a Sforcia Comite Sanctæ-Floræ, Pontificii auxiliarii exercitus Duce, capta relataque, in principe Ecclesiarum Basilica suspendit, & Omnipotenti Deo tantæ victoriæ auctori dicavit, anno MDLXX.

CAPUT VII.

Contra hæreses in Belgio motas & auxilia data.

CAP. X. *Hæretici in Belgio rebellantes,*

127 DUm hæc geruntur in Gallia; ad evellendas hæreses motusque sedandos in Belgio, Pius animum adjecit. Belgæ namque, pestilentium & ipsi hæreticorum fraude decepti, cum jam inde a Caroli V Cæsaris tempore insana quædam agitare consilia, ac deinceps Gallorum exemplo permoti tragice tumultuari sæpe cœpissent; res eo spectare videbantur, ut antiquo sacrorum ritu prorsus abjecto, Philippi Regis Catholici legitime illis imperantis

C jugum excuterent. Hujus autem vel excitandæ vel augendæ seditionis occasionem inde acceptam esse ferunt. Mandaverat olim idem Rex Margaritæ Austriacæ sorori suæ, Parmæ Placentiæque Principi, Belgium pro eo tum gubernanti, ut, ad conservandam ac propagandam ibi Catholicam fidem, edicta omnia Caroli V parentis sui adversus hæreses olim edita, itemque Tridentini Concilii decreta, quæ præsertim ad ordinandam Sacerdotum disciplinam pertinerent, atque alia quædam pia ac rationi consentanea instituta, promulgari servarique curaret. Et quamquam vellet Rex, ut qualis antea sub Carolo V iis in regionibus sacra in hæreticos fuerat Inquisitio, talis deinceps usu retineretur; tamen jussis regiis a Gubernatrice promulgatis, in vulgus continuo sparsi rumores sunt, ac deinde nonnullis Belgii magistratibus virisque Principibus persuasum, iis edictis Hispanicam in reos violatæ religionis inquirendi consuetudinem, quæ pro superiorum temporum licentia genti severior esse videretur, in Belgas introduci: idque antiquis eorum institutis & legibus, atque adeo & privatæ & publicæ repugnare libertati.

Contra tota ea tempestate Inquisitionis,

coitum quo Hugonotti pacificationis

128 Inde porro nobiles aliquot inter viros ictum est fœdus: in quod initio Catholici quidam, quod ad Hispanicam Inquisitionem arcendam attinet, ferunt confessisse: qui tamen postea ab illis sese disjunxere. Sed hæretici, turbolentum hominum genus D salutariumque legum impatiens, conjunctis animis in Ecclesiam Dei in suamque Regem nefarie conspirantes, sacra profanaque omnia vastare, diripere, violare, convellere instituerunt; ac deinceps eadem fere impietatis & crudelitatis plena flagitia, quæ ab Hugonotis sociis eorum in Galliis commissa memoravimus, crebris eruptionibus in Belgio per multos annos parare vix tandem bellis attriti destiterunt. Hæc igitur mala Pius non sine magno dolore cum partim jam præterita deploraret, partim præsentia lugeret, partim vero futura prospiceret; iis, quoad ejus fieri posset, omni studio occurrendum existimavit. Præsens atque optimum tantis tollendis seditionibus, rebusque omnibus in pristinum statum restituendis remedium esse videbatur, si Rex ipse in Belgium proficisceretur, rebellesque vel compesceret præsens vel profligaret, & Catholicam religionem tueretur: quod ne præstare cunctaretur, & litteris & nuntiis cum Pius graviter hortabatur.

ut ea profligaturus Regem hortatur Pontifex.

Epist. Lat.

129 At vero, quoniam post Caroli Cæsaris obitum, veterem Belgicæ administrationis morem gubernandique rationem Rex immutaverat; fuere qui ei consulerent, operæ pretium fore, si eas ipse gentes tantum ad politicam præstandam obedientiam adduceret, causamque religionis in aliud tempus connivendo protraheret, ipsis interim populis super ea re quamcumque vellent facta potestate. Qua re cognita Pius, ad Regem manu sua scripsit, ejusmodique sententiam vehementer improbavit, ostendens quia Cæsari Carolo V suasum olim fuerat, ut politica solum in Germania negotia procuraret, in causa vero Catholicæ fidei conniveret; neque interim de Protestantibus reportata victoria uti voluerat; accidisse, ut pacem in ea provincia nullam ille reliquisset: quin etiam intra paucos admodum annos contagione in ceteras partes late diffusa, in id quo laborarent periculi ditiones Belgicas conjectas videri. Quod si eo tempore, quo Christiana religio inibi minus erat abjecta, captum Caroli consilium ei graviter obfuit, quanto pejorem simili de causa rerum afflictarum exitum impendere dicendum?

E *mora in causa religionis disserendum Alii putant.*

ad eam ipsa politica sua pernicium fert.

130 Adjiciebat, Christianos Principes, primis harum factionum temporibus, aliquam excusationis causam objicere fortasse potuisse, non quidem de remissis eorum in divino tutando cultu studiis intelligens; sed quia quorsum factiones ipsæ specie religionis evasuræ viderentur, minus animis prospexisse: mox vero tandem, post tot tantasque seditiones provinciarumque tumultus, non modo nullum excusationis locum illis relictum esse, quod profligandarum hæresum consilium initio non cepissent; sed etiam, nisi primo quoque tempore expeditis validisque præsidiis rem Catholicam tuendam decernerent, brevi futurum, ut ab hæreticis omnis defensionis facultas ac spes illis præriperetur. Itaque religionis patrocinium dissimulanter deferere, ne vel populi tumultuentur, vel pravæ vicinarum gentium mentes periculosius irritentur, interea loci facta illis arbitratu suo concionandi conventiculaque habendi potestate, nihil esse aliud, quam ignem fovere, ac fomitem congerere ut majoribus flammis exardescat. Etenim religione Catholica Romana, quæ una vera ac solida religio est, sicuti fidei soliditas atque amor in Deum & homines, veram in Præfectos obedientiam summa cum rerum tranquillitate conjunctam solet afferre; ita contra spiritus hæreticus, pravis in hominum mentibus insidens ac delitescens, aliquorsum tandem graviter erumpat necesse esse, ingentemque rebus inferat perturbationem. Ac miserum quidem certe Christianæ reipublicæ statum esse propterea Pius dicebat, quod

hæreticis

Digitized by Google

A hæreticis religionis causam in dies audacius pertendentibus, ejusdem religionis tutelam Catholici dissimulando negligerent; ideoque permittere Deum, ut eisdem dissimulandi rationibus amittant ipsi jura sua atque ditiones, quas inique tueri sine ope divina & conservare conarentur, ei qui potest omnia confidere nolentes: atque ita divino fieri judicio, ut subjectorum suorum ipsi subjiciantur imperio.

131 Ut igitur primo quoque tempore in Belgas armata manu sese conferret, Regem & monebat & hortabatur: dicereque solebat, in rebellionibus, dum res agitur absque armis, non dantur leges, sed accipiuntur; nec dominorum justa fiunt, sed subditorum. Neque vero quemquam ex Regiis administris, quamvis magnum & præpotentem ei rei gerendæ præficiendum esse; quoniam id ejusmodi in negotiis haud esset opportunum, præsertim apud eos qui extraneos Magistratus perpetuo repudiassent. Et quando ad expediendum exercitum matare facto esset opus, suadebat Regi, ut Mediolanum interim appropinquaret. Ac Pontificis quidem ea sententia fuit, ut Rex cum primum in Belgas esset ingressus, continuo pestem illam radicitus evelleret, neque ullum dissimulantibus relinqueret locum. Hæc autem omnia Regi voluit ipse renuntiari. Ad quem ea de re subinde Petrum Camajanum, Asculanorum Episcopum, Internuntium Apostolicum misit: secus enim fore, ut exitiale rebellionis exemplum ex ejusmodi negligentia consequeretur in ceteris ejus ditionibus, in primisque Mediolanensi, Neapolitana ac Siciliensi: quibus locis dubio procul malæ sementes factæ jam essent, graves que animorum reperirentur offensiones. Ad hæc vero denuntiabat, nisi præsentia sua rebus modum afferret, haud ita magno temporis intervallo futurum, ut & in Belgis religio jam inculta periret, & Rex ipse ditionibus suis exutus condoleret: propterea in ea re insistendum esse vestigiis Caroli V, qui ob unam Gandavensem defectionem, posthabitis ceteris rebus omnibus, ex Hispania discessit, atque Regis æmuli sui fidei sese committens, Galliam prætervectus in Belgasque progressus, eos motus omnes sustulit ac tranquillavit.

aut tradat agi rem sine armis posse

132 Ceterum facultatem illam, quam Cruciatam appellant, illi petenti se numquam concessurum, sicuti nec antea concesserat, nisi Rex ipse rebus gerendis interesset. Quo de genere facultatis variis temporibus ad Regem literas dedit, quæ illum ab ea petitione revocarent: si quidem certo scire se, ea in re corruptelas inesse quamplurimas; quocirca variis eam conditionibus ac finibus cunctabundus circumscribebat, nam se pro sua conscientia secus facere non posse. Regem præterea monebat, ne novis vectigalibus atque Ecclesiasticis fructibus frui admodum curaret: quinimo regnis ejus animæque saluti magis ex usu futurum, si se privaret illis, quibus ad eam usque diem usus fuisset in præsentiaque uteretur. Neque tantam habendam esse rationem vel propriæ utilitatis vel publicorum quo minus imminuerentur vectigalium, in Rhætorum Helvetiorumque commercio, ob hæreticæ pestis contagia, cum Mediolanensis ditionis subjectis sibi populis interdicendo; quanta habenda ratio est detrimenti, quod in Catholicam religionem inde recideret, cui rei Belgium esset exemplo.

Cruciatam bannam ei negat

Graviter admonet

133 His addebat alia monitorum genera, de Ecclesiasticæ jurisdictionis violatione in Neapolitano Siciliensique regnis: queis de rebus sæpius ipse manu sua literas ad Regem conscripsit, demonstrans, pernicio sam hanc cogitationem Principum ministris instinctu dæmonis subjici solere per speciem, quod Ecclesiasticam jurisdictionem Pontificibus administran-

contra damnosas politicorum suggestiones

dam relinqui, laicis Principibus civilium & humanarum rerum damnum inferret: atque hunc primum esse gradum causamque ab Ecclesia Catholica deficiendi. Sed enim Pius, nulla interposita mora, Julium Pavesium, virum eximia virtute & doctrina præditum, Surrentanorum Archiepiscopum, Internuntium legavit ad Belgas: quibuscum ille collocutus de tumultibus cognosceret, ut morbi vi causaque cognita, præsens remedium commodius posset adhiberi. Ceterum ejusmodi paterna ac pia vere Pii Pontificis & cohortationis & legationis officia, grato animo Rex, pro singulari perpetuaque sua in Apostolicam Sedem observantia ac pietate, semper accepit: atque ipse Catholicæ religionis & cultor & patronus egregius, quod eidem religioni obesse posse videretur, nihil omnino subjectis sibi ditionibus indulgendum esse decrevit.

PERANT. GASUI.

134 At cum, pro summa & sua & Pontificis voluntate, gravissimis de causis in Belgium trajicere Rex ipse non posset; Ferdinandum Toletum, Albanum Ducem, magnæ virum auctoritatis magnæque prudentiæ, & bellicarum virtutum gloria clarum, illarum ditionum omnium Gubernatorem declaravit, eoque maximis copiis instructum cum imperio misit. Quæ per idem tempus ac deinceps, iis tollendis seditionibus moribusque sedandis ibi gesserit Albanus, ea literis tradere alieni fuerit instituti: nonnulla tamen ex iis quam brevissime complectar, quæ a susceptæ narratione minime visa fuerit abhorrere. Is igitur instructissimo cum exercitu in Belgium vix dum ingressus, tantum hæreticis ac fœderatis perduellibus terrorem injecit, ut complures, ab eo sibi metuentes, finitimas in provincias illico fugitarint. Mox Bruxellis honorifice acceptus a Gubernatrice, cum ex ea de statu regionis multa didicisset, ac plerisque perduellium locis graviore periculo laborantibus nova constituere præsidia instituisset, quosdamque primarios viros, & quotquot seditionis vel auctores vel participes comprehendere potuit, in vincula conjecisset; eos extremo supplicio publice afficiendos pro potestate mandavit: licet duriore, quam par esset, judicio in nonnullos animadvertisse diceretur. In iis fuere Comites duo magni nominis, Agamontius & Hornensis, qui, quod ambo rebellium fœderi sese admiscuisse judicarentur, capitis damnati perduellionis pœnas dederunt. Anteverpiam Albanus inde profectus, cum ibi munitissimam arcem, ad eam civitatem in officio continendam ac communiendam, ædificare cœpisset, perduellium que & hæreticorum bona fisco jam addixisset; ex iis sacras ædes monasteriaque ab illis destructa denuo jussit instaurari, quemadmodum per literas mandaverat Pius, ab Regeque depoposcerat Internuntius Pontificius, qui id ipsum omnino præstari curavit.

CAP. V.

Ad Ducem Albanum cum copii in Belgium missum.

135 At vero Princeps Aurantius & frater ejus Ludovicus Comes Nassovius, e Belgio in Germaniam superiorem profugerunt; conquerentesque se Belgicarum legum ac Lutheranæ factionis, cujus se propugnatores esse profitebantur, eundæ causa sedibus suis esse depulsos, opem inde postulaverunt. Hinc Saxoniæ & Pontanorum Duces, Comes Palatinus Casimirus, aliique præterea multi hæretici nominis, qui Catholici Regis oderant amplitudinem, favebant Aurantio; & ob id cogendis copiis operam dabant. Quocirca Pius animadversa rei necessitate, Albano ingentem illico pecuniarum vim subsidio misit, eum crebris & literis & nuntiis magis ac magis impellens, ad hæreticorum omni barbarie majorem comprimendam impietatem. Atque Regi super Hispaniarum ecclesiis magnum aureorum numerum,

pecuniam dirigit contra hæreticos a Germaniæ adjutos

PER ANT. GABUT.

quos quingentena millia fuiſſe quidam ajunt, in annos ſingulos ſe conceſſurum eſſe pollicebatur, dummodo ipſemet rei gerendæ præſens intereſſe voluiſſet quod ſi faceret, quidquid præterea petiiſſet ſe facile daturum. *Eſſus pro primum cladem,* At enim Albanus, magna adhibita ſeveritate, prout in præſentia opus eſſe videbatur, de multis ſumpto ſupplicio, cum ad amnem Moſam, quam Germanicæ Aurantii copiæ trajicere cogitabant, exercitum emiſiſſet, hoſtes eſt aggreſſus: quos per Clivenſem regionem diffugientes ad Doleram Catholici conſectati, eorum circiter mille ſexcentos, & in iis multos primarios viros cecideruut: ex Catholicis autem quadraginta tantum ſunt deſiderati.

136 At vero perduellium uſquequaque numerus augebatur in dies, majoraque ſubſidia continenter illis afferebantur. Etenim Comes Ochſtratanus, *majorum ſubſidiorum ac noſtrorum damna,* cum duobus equitum, quatuorque peditum millibus, ex Alemannia in Geldriam tranſmiſſit: e Friſia vero cum Naſſovio confluxerunt decem peditum, equitum tria millia. Aurantius quoque Princeps quatuor & viginti peditum ſigna, equitum octo millia ductans, noſtris infeſtus appropinquabat. Naſſovius dein, Anglorum etiam Reginæ ope ſubnixus, atque aliis auctus auxiliis, quaſdam Regis Catholici ditiones occupare cum jam inſtituiſſet, copias ſuas ad Groningam Friſiæ munitum oppidum continebat; ibique ſe præſidio communierat, veritus ne quid detrimenti a Chiapino Vitellio, cum exercitus parte præire juſſo, caperet. Albanus interea, prius quam Aurantius cum Naſſovio conjungeretur, in aciem cohortes eduxit; quibus aſſidue magna fiebat acceſſio Italicorum militum, ſuadente Pio, ſubſidii cauſa eodem convolantium. Ad hoſtes demum ubi pervenit Albanus, haud quaquam bellum cunctandum eſſe ratus; eorum propugnaculum, circumjacentibus aquis præmunitum, ac terra alte defoſſa repletum, in fronteque bene ſuffultum, fortiter adortus, illud in poteſtatem redegit, hoſtilibus copiis ingenti agmine ſeſe retro propipientibus, *iterumque fugit.* Verum haud longe regreſſi, a Catholicis fuſi fractique ſunt; eorumque dux in fugam ita conjectus eſt, ut armis ac veſtimentis abjectis, vix evadere potuerit. Porro Albanus per noctem ibi ſubſiſtens de hoſtibus inſectandis cogitabat: itaque prima luce caſtra movet, eoſque proſequens, paucis poſt diebus, Amaſium amnem a tergo jam ab illis occupatum eſſe, atque Aurantii ſubſidiarios exſpectantes, loco foſſis & canalibus ita præmunito, conſediſſe reperit, ut inexpugnabilis prorſus eſſe videretur. Sed cum fortiter invadere non dubitans, victor diſceſſit, hoſtium ſeptem millibus & amplius trucidatis: vivere vel roganti nemini permiſſum: ex Catholicis octo tantum tum occiſis, totidemque vulneratis. Quo prælio tormenta majora ſexdecim, ac præterea ſigna militaria viginti, ceteris quatuor in flumen ab hoſtibus injectis, victores acceperunt.

137 De qua quidem victoria Dux extemplo nuntios miſſit ad Pium, qui pro ea re aſſiduis precibus Deum interim obſecrabat. His rebus cognitis, Pontifex confeſtim, tribus diebus incuntis Auguſti menſis anno MDLXVIII, ad tres Urbis ſacras baſilicas celebres ſupplicationes, pauperibus eroganda ſubſidia, ibique rem divinam magna cæremonia faciendam decrevit: quibus quidem ſupplicationibus, *Epiſt. 11 ſup. 22 l. 2* cum univerſo Clero populoque Romano, pedes interfuit ipſemet, ad agendas ex more gratias divinæ majeſtati. Quod miro fuit pietatis exemplo, dum pedibus procederet, ſacras preces de libello, quem manibus tenebat, pie recitans, tam ſuperveniens pluviam quam ſolis æſtum parvipendens. Atque ad majorem hæreticorum animis metum incutiendum, juſſit Urbe tota, & ignibus & omnium arcis tormentorum feſto ſtrepitu, univerſos impenſe lætari. Nec ita multis interjectis diebus terrificum exercitum ſuum in Belgas cum traduxiſſet Aurantius, tamen cum Albano ſigna conferre cunctabatur, ſcilicet ut interim populi rebellarent. Quod cum haud eveniſſet, cum amnem Moſam tranſmittentem Albanus adortus, ad quinque millia hominum obtruncavit. Qua quidem ille accepta clade, in Alemanniam ſibi remeandum eſſe, hieme præſertim jam ineunte, cogitavit.

138 Sed illud hoc loco non omittendum, quod in hoc bello magna omnium admiratione, atque utinam pari hæreticorum ad rectam fidem converſione divinitus accidiſſe graves auctores litteris prodidere. Hiſpanum militem Catholicum, inter alios quos ita peremerunt, ab Aurantio captum arborique alligatum, impii milites hæretici æneorum tormentorum ictibus occidere conati, tantum abfuit ut illum confoderent, ut ne creberrimis quidem ac vehementiſſimis ignitis globis in eum emiſſis vel minimum lædere potuerint. Quo viſo obſtupefacti, cum veſtibus exuere cœperunt; rati hominem occultis quibuſdam armis communitum, quæ tormentorum vis penetrare non poſſet. Sed cum nihil in eo præſidii reperiſſent, præter ſacrum Agnum e collo pendentem, ex iis (ut conjectura eſt) quos Pius V primo ſui Pontificatus anno de more conſecraverat (eorum namque magnum numerum in Hiſpaniam, Galliam & Belgium, præſertim militibus pro fide Catholica dimicantibus diſtribuendos curaverat) hoc illi detracto, primo ictu tranſverberatus occubuit. *Agnus Dei militem in militiæ diſcrimine tutatur.*

139 Ceterum Galliarum Rex, ad opem Albano ferendam incitatus a Pio, bis mille pedites minoribus tormentis inſtructos, milleque ducentos equites a Mareſcallo Coſſe ductos, ei ſubſidio miſit. Interea Pius viros decrevit, qui cœnobitarum Ordines ac monaſteria ibi perluſtrarent & recognoſcerent, veteremque revocarent pietatis diſciplinam, & ab hæreticis vexatos Catholicos ſublevarent. Jam vero tandem ex iis locis Aurantio depulſo, Pontifex Albano, tamquam de Eccleſia Dei optime merito, pileum enſemque decore gemmis ornatos, ac Pontificiis de more precibus conſecratos tranſmiſſit: cum alioqui ejuſmodi virtutum inſignia, ferme Romæ capi mane Pontificia dudum conſueſſent. His autem muneribus, & honoris & gratæ animi cauſa, illuſtres Catholicæ veritatis conſervatores ornare conſueverunt ſummi Pontifices, ut ii turbulentis in rebus afflictam Chriſtianam rempublicam tueri atque protegere velint impenſius. At vero Pius, ut ad Chriſti gregem errantes oves Paſtor bonus reduceret, atque omnes Catholicæ pietatis in officio contineret, jam ignoverat iis omnibus qui hæreſes execrati ad ſacroſanctæ Romanæ Eccleſiæ fidem reverterentur: ex quo factum, ut ope divina quamplurimi hæretica depoſita malitia, ad Catholicæ veritatis cultum adducti, pie vitam inſtituerint. Quamobrem ad eum Albanus litteras dedit in hanc ſententiam. Tanta illorum eſt multitudo, qui ad eam, quam in rectam Catholicæ religionis viam redire volentibus Sanctitas tua fecit, gratiam amplectendam quotidie confluunt (id quod & ab Epiſcopis & ab Legatis Prolegatiſque provinciarum referuntur ad me) ut eorum numerus percenſeri vix poſſe videatur. Et ſane vel in hoc nemo non admiratur egregiam curam ac ſolicitudinem, quam adhibet Beatitudo tua, cum omnium quidem expetenda ſalute, tum vero etiam eiſdem ſummis precibus Deo commendandis. Cui quidem confido futurum, ut vita tua

tam

A tam præclare ſancteque actæ, e totius Chriſtianæ reipublicæ agro peſtilientes hæreſes brevi convellantur. Recens vero creati ſacrorum Antiſtites tam egregie præſtant officium quiſque ſuum, ut a Sanctitate tua eo in gradu collocati plane fuiſſe perſpiciantur. Quare ei qui mihi ſuccedet, illud unum in his ditionibus præſtandum relinquitur, ut nimirum quo in ſtatu ſunt res, in eo ſedulo conſervet ac tueatur.

LIBER III.

Varia pro fide Catholica ſtabilienda & hæreſi deprimenda per orbem a Pio V fortiter patrata.

CAPUT I.

Res eccleſiaſtica in regno Neapolitano reſtituta. Bulla Cœnæ Domini, ubique promulgata.

140 IAm vero cum in ipſo Rege Catholico, & animum egregie pium, & eximiam erga ſacroſanctam Sedem Apoſtolicam fidem atque obedientiam, B ac denique ſingulare tum Catholicæ tutandæ religionis tum profligandarum hæreſum ſtudium Pius optime perſpiceret, patrio quodam amore ſic eum complectebatur, eaque inter ipſos eſt mutuo coorta fiducia, ut ſummo Chriſtianæ reipublicæ bono, tam afflictis in rebus duos haud diſſimiles ſummorum Principum animos, arctiſſimo amoris vinculo prorſus conjunxiſſe Deus velle videretur. Etenim Pius nuntio de ægrotatione Regis, accepto, ſublatis in cælum manibus, divinam clementiam ſuppliciter imploravit, ut vel eum liberaret a morbo, vel certe ſibi corporis imminueret firmitatem, annoſque vitæ contraheret ſuæ, dum illi eoſdem adjiceret: quin ejus vitam Chriſtianæ reipublicæ longe magis, quam ſuam neceſſariam eſſe. Verum enimvero, ut difficile eſt inter mortales, præſertim vero Principes ſummos, de rebus omnibus ubique convenire; fatendum eſt, inter eos querelas quaſdam extitiſſe; quarum in altero cauſa fuit ſanctum quoddam conſilium ac propoſitum corruptelas omnes e re Chriſtiana publica tollendi; in altero vero ſtudium, jura, ditiones, regnaque ſua eo in ſtatu, quo ea nactus erat, conſervandi. Quibus tamen querelis aut contentionibus, de quibus deinceps aliquid commemorare neceſſe fuerit, amborum animi nihil ſunt offenſi; quin mutua ut antea benevolentia conjuncti, magna C conſenſione in commune Chriſtianæ rei bonum deſixi perpetuo fuere,

141 Quocirca Pius cum præclare intelligeret, nihil eſſe vel ad rem Eccleſiaſticam ordinandam, vel ad Chriſtianam diſciplinam aut lapſam reſtituendam, aut reſtitutam conſervandam accommodatius, quam ſi diœceſes accurate viſitarentur; id ipſe primus aggreſſus, non ſolum per Antiſtites in ſua quemque provincia, ſed etiam per Apoſtolicos Viſitatores, quos in varias orbis terræ partes emiſit, ſ. dulo præſtari curavit. Atque a regno Neapolitano rem exorſus, Thomam Orſinum, ſpectatæ integritatis virum, Viſitatorem Apoſtolicum eo cum poteſtate miſit: qui Strongolenſium a Pio factus Epiſcopus, & obeundis Eccleſiis, & corruptelis tollendis, & ſalutaribus præſcribendis legibus, Neapolim profectus; cum ei Prorex ediciſſet, ut exſequendi decreti Pontificii regiam facultatem (quam vocant Exſequatur) acciperet, id facere conſtanti animo recuſavit. Se namque miſſum eſſe a Chriſti Vicario, cui haud quaquam eſſet opus hujuſmodi laicorum poteſtate, atque eo minus in ditionibus Pontifici tributariis: neque vero indigere ſe aut uti velle litteris commendatitiis, quas illi Prorex ad regios miniſtros ſe daturum offerebat: quippe quæ perinde atque ipſa regia facultas valerent. Quo tempore Neapoli Magiſtratus duo Viſitatori audacter obſiſtere non veriti, nec multo poſt ambo vita defuncti, terrifico ceteris fuerunt exemplo.

142 Jam vero cum a Pio Prorex ſuppliciter impetraviſſet, ut ſuper hac re perſcriberetur ad Regem, interimque negotio ſuperſederetur, ita præſtitum eſt. Sed reſponſo ſerius allato, Pius corruptelam hanc nullo pacto ferre ſe poſſe profeſſus, poſthabita diſputatione de vi generali regiæ ipſius facultatis, rem faciliori conditione tranſigendam putavit; quod Pontifici, qui caput & Princeps eſt Epiſcoporum omnium, diœceſes inviſere multo magis liceret, quam propriis Epiſcopis: qui alioqui diœceſes ſuas abſque hujuſmodi exſequendi conceſſu viſitare conſuellent. Itaque illi, viſitationem ut proſequeretur, Pius imperavit; ad Progemque Rex ipſe perſcripſit, Pontificem officium ſuum præſtare permitteret. Perluſtratæ ſunt igitur abſque alia Regia facultate Calabrenſes, Hydruntinæ, Barienſes, ac ceteræ adjacentes Eccleſiæ, in primiſque Neapolitana civitas: in qua non ſolum Eccleſias, ac ſacratos homines Archiepiſcopo ſubjectos, ſed etiam qui ipſi Proregi a ſacris erant, immunitatem objicientes, & recognoſcendos & emendandos curavit. Quæ res magno tum publico, tum privato bono fuere: atque inde iis in regionibus, quæ antea plurimum imminuta fuerat, Apoſtolicæ Sedis auctoritas ac reverentia reſtituta eſt. Et ſane mirum fuit, quocumque pergeret Viſitator, magnum populorum ſpectare concurſum, omnibus omnium ætatum, ſexuum, atque ordinum hominibus, ad eum ſuſcipiendum ac venerandum certatim confluentibus; coram eoque in genua procumbentibus, ut vel una illos Pontificali benedictione dignaretur: utpote miſſus a Pontifice, cujus ſanctitatis ſic increbuerat fama, ut ab omnibus culta concelebraretur. Idem ferme in Hiſpania, in Gallia, in Germania, & ubique demum, quocumque ipſe Viſitatores vel Nuntios miſit, contigiſſe, atque uberrimos pietatis fructus inde conſecutos eſſe conſtat.

143 Inter hæc autem Pius, ad rem Chriſtianam & tuendam & vero etiam amplificandam in omnes partes pro munere ſuo ſemper intentus, Pontificiam conſtitutionem, quæ veteri atque recepto Romanorum Pontificum inſtituto, die Cœnæ Dominicæ ſacro promulgari conſuevit, non ſolum in Urbe Roma, ſed per univerſum etiam Chriſtianum orbem & edici juſſit & conſervari. Quod quidem dum ſedulo curaretur, ecce tibi Ludovicus Requeſenſis, Major Caſtellæ Præceptor, in aula Pontificia Regis Catholici Legatus, ejus nomine cum Pio expoſtulare cœpit, primum de inuſitata ipſius conſtitutionis in regnis ejus divulgatione, præſertim vero Neapoli, abſque regio exſequendi conceſſu: deinquod omnibus ſacras Confeſſiones excipientibus Pius imperaviſſet, ne abſolverent eos, qui conſtitutionem ipſam violaſſent: in ea quoque adjuncta fuiſſe multa, quæ cum neque in antiquis neque vero in iis quas vel Julius III, vel Paulus, vel Pius, uterque eo nomine IV, ediderant, continerentur, admodum gravia viderentur eſſe; ſententiis ſummatim adhibitis, ac verbis generatim ſignificantibus, quæ populis confuſionem afferrent, præſertim ob decreta ſub anathematis pœna in eos, qui nova imponerent vectigalia: ex quo publicæ quietis exoriretur perturbatio, nonnullis civitatibus ea penſitare recuſantibus.

144 Ceterum quod ad juriſdictionem attinet, Regem habere vetuſta & Apoſtolica decreta legitimaque jura, titulos & poſſeſſionem antiquiſſimam, atque

Pontificem & Reges, alias optime conveniebat.

mœrentia contraria arte ſalva pacis.

Viſitatores Pius Neapolim miſſos.

Epiſt. 61. *eique ſe oppoſuit Prorex.*

Circa Cœnæ Domini querelas motas Legato Hiſpano.

& alia plura objecta.

PERANTGABUT.

immemorabilem. Pontificiæ auctoritatis uſum temperandum eſſe ad rationem juſtitiæ, quæ nemini quod ſuum ſit tollit immerito, idque eo minus Principibus publicis in rebus. Sententias præterea, de judiciis in Clericos exercendis adjectas, videri contra Sicilienſis regni monarchiam, quæ & Apoſtolicis niteretur privilegiis & jure poſſeſſionis uteretur vetuſtiſſimo. Offendi porro ipſum Regem, quod Paulum Odeſcalcum, Internuncium Pontificium, ejus regni citra ultraque Pharum Eccleſiaſticæque libertatis propugnatorem appellandum Pius cenſuiſſet. Nam inde videri, velle Pontificem, Legatos in Siciliam inducere, nihil obſtante monarchia; cumque Reges ipſius regni natos ſe eſſe Legatos obtendant, munus regium eſſe, Eccleſiæ atque ejus immunitatum ſe vindicem ibi ac patronum profiteri. Neque vero minus Regem dolere, S. Lazari militiam, ſe inſcio, in regna ſua inductam fuiſſe, aliaque præterea multa edicta publicata, ac præſertim illud ſuper iniquis Eccleſiaſticorum bonorum alienationibus editum. Querebatur denique de armata ſatellitum cohorte Archiepiſcopi Mediolanenſis, qua illum uti non poſſe contendebat.

145 His autem querelis Pontifex reſpondendum
B putavit, non quidem quod de rebus a ſe geſtis rationem laicis Principibus reddere ſe oportere arbitraretur; ſed ut oſtenderet, quæ Regi ea de re fuerant relata, a nonnullis proficiſci, qui propriis ducti commodis, ut aſſolet, corruptelas ſuas tutari conabantur: quarum ipſe quamplurimas certa ſchedula deſcriptas miſit ad Regem. Hæc ſe cavere oportere nullo alio conſilio, niſi ut rem Chriſtianam pro munere ſibi divinitus commiſſo tueretur, animarumque ſaluti hujuſmodi tollendis erroribus, Catholicaque diſciplina ac pietate in populos inducenda, conſuleret. Ceterum quo longius latiuſque quam aliorum Principum paterent ditiones ipſius Regis, eo quoque magis illum pro regnorum ſuorum incolumitate ſubjici debere Deo, ejuſque in terris Vicario Romano Pontifici. Conſtitutionem vero editam in die Cœnæ Domini, jam antiquo more receptam, licet in Urbe tantum a nonnullis Pontificibus evulgatam, tamen ubique terrarum, veluti alias etiam generales conſtitutiones vigere: atque olim ſeu Principes viros ſeu populos, qui violatæ conſtitutionis hujus quoque modo ſeſe reos agnoviſſent, delicti veniam a Romano Pontifice ſuppliciter poſtulaviſſe. In omnibus porro vel expiationum vel Jubilæorum generalium litteris, in
C univerſas Chriſtiani orbis partes dimiſſis, & item in iis quæ Confeſſionalia vocant, ejuſdem conſtitutionis mentionem jamdiu perpetuo factam reperiri. In diplomate præterea de facultate, quam in Hiſpania Cruciatam appellant, petentibus illis Regibus aliquando conceſſa, præcipue nominatam eſſe hujuſmodi conſtitutionem; quippe quæ mortales omnes, quotquot Chriſtiano nomine cenſentur, ſua obligatione devinciat: neque generalibus verbis vim ejus comprehendi conſueſſe, quod & a Paulo II & a Sixto IV declaratum eſſet. Ut igitur cautius rebus conſuleretur, in veteri ipſius conſtitutionis editione conſuetudinem increbuiſſe, Patriarchis, Archiepiſcopis, & Epiſcopis præcipiendi, ut in ſuis quiſque Eccleſiis eam evulgarent. Quod cum hoc tempore intelligeret ipſe minime præſtari, ac propterea in ea re ipſi conſtitutioni derogari, ob idque anathematis laqueis jacere homines irretitos, voluiſſe ſe animarum exitium avertere; quas præſertim haud excuſaret ignorantia.

146 Porro Sacerdotes admonere muneris ſui, ad verum legitimumque Pontificem partinere: ut il lepram a lepra diſcernere, ac de peccatis, præſertim quorum eſt abſolutio ſummo reſervata Pontifici, recte judicare queant. Quod ſi quid eſt privilegii, quod clam ſit ipſis Sacerdotibus, eoſdem de his edoceri, D Principum miniſtris graveſſe non debere. Verba vero vel nuper adjuncta, vel in antiquis litteris inuſitata, haud debere dura cuiquam videri: ſiquidem id jam in more poſitum eſſet, nonnulla videlicet in his vel adimere vel adjicere, pro varietate temporum ac corruptelarum qualitate. Quod autem regio niteretur exſequendi conceſſu, neque id neque aliam ullam laicorum facultatem vim aliquam habere in Eccleſiaſticis decretis exſequendis, neque ſacris habendis concionibus: quarum facultatem ab laicis petere, intolerabile prorſus eſſet. Laicis enim etiam religioſis, quod docent ſacri canones, ſuper eccleſiis, perſonis, & rebus eccleſiaſticis nullam attributam eſſe facultatem: quos obſequendi manet neceſſitas, non auctoritas imperandi. Quæ res patent, utpote ſacroſanctis legibus ac Conciliis jam ſatis explicatæ & conſtitutæ.

147 Illud vero de tributis atque portoriis adjectum *per eam non derogari Regis poteſtati.* eſſe, quoniam in eo ſæpius graviter peccaretur, nimirum cum vel a non habentibus poteſtatem, vel eis, qui per privilegia ſunt immunes, quales ſunt Eccleſiaſtici omnes, vel nullo jure ſibi ſubjectis, vel denique contra ſanctas leges imperantur. Itaque Principibus legitima poteſtate præditis non prohiberi, quin E ex ſacris legibus ſubjectis ſibi populis æqua ac tolerabilia imponere tributa poſſint: ac licet in litteris Pontificiis, abſque alia declaratione, ne nova imponantur onera, caveatur; ejuſmodi tamen declarationem haud quaquam eſſe neceſſariam; utpote quæ nunquam adhibita fuerit, ubi de iis quæ pedagia vocant tributis agitur: quæ res a ſacris legibus jam ſatis explicata videatur. Quocirca non popularem exire tumultum, qui potius ex immoderatis oneribus a Principibus impoſitis exciri ſolet; ſed rationem ac viam tradere, qua poſſint tranquillitatis ac religionis in officio homines contineri; & quos oporteret, commonere muneris ſui, conſilium ſibi fuiſſe.

148 De Apoſtolicis vero privilegiis, Regibus conceſſis, nihil ſibi compertum eſſe, neque ex auctoritate ſua injuſti quidquam eſſe committendum: videre *nec privilegiis a Romana Sede et contra fas.* tamen ſe hujuſmodi privilegia male paſſim uſurpari, indeque multa fieri contra jura ſive humana ſive divina: & quicumque niteretur, vel etiam uti ſoleret privilegiis, eum haud dubie debere illa proferre & aperire. Cum præſertim Pontifex ſummus, unus & legitimus ſit privilegiorum omnium ab aliis Pontificibus conceſſorum & interpres & judex: qui ubicumque errata & offenſiones compererit, pro ſuo munere debeat abſque alia quæſtione labentibus rebus F providere. Verumtamen velle ſe tantum ut hiſce rebus boni præficerentur adminiſtri, per quos omnia bene gererentur, ac de omnibus certior fieret ipſe Rex; iſque intelligeret, criminum ad divinum retinendum cultum judicandorum jus in auctoritatem eſſe Romani Pontificis, Jeſu Chriſti Vicarii, non in arbitrio laicorum Principum: quibus nequaquam a Deo filio dictum eſſet; Paſce oves meas; ſed ipſos *Joan. 21. cleros ejuſdem Sedis præjudicium.* tamquam paſcendos agnos permittere debere, ſe a B. Petri ſucceſſore duci & gubernari, niſi velint ſe extra Chriſti gregem abduci atque abigi, per ſpeciemque privilegiorum Eccleſiaſticam ſubvertere hierarchiam. Ceterum (quando illud a pietate Regis egregie Catholici longe abeſſet) ipſomet Rege procurante ſperare ſe rebus bene conſultum iri, præſertim in Sicilienſis monarchiæ negotio. Itaque Rex omnino ſibi perſuaderet, haud poſſe Pontificem tot tantaque dare privilegia, ut ſucceſſorum ſuorum auctoritatem imminuat, a Deo ſibi collatam ad Eccleſiæ ſuæ ſanctæ ædificationem, non autem ad ejus deſtructionem: contra quam quidem auctoritatem nulla objici præſcriptio poſſet, vel antiquiſſima.

149 Ad-

Litteris ad Regem, miſſis reſpondet Pontifex.

edendi Bullam ex hoc actu.

Quo pro Pontificii officii jure præmuniat.

Digitized by Google

A *Per mutuum esse ut in Siciliam mittatur Legatus.*

149 Adjiciebat, contraria omnia, adverſus ejuſmodi objectam cauſam, potius reperiri per Apoſtolicas in regnum illud decretas Legationes, poſſeque Pontificem arbitratu ſuo id tamquam gratuito conceſſum, ſed exinde male verſum, abrogare. Quare diploma Paulo Odeſcalco, Apoſtolico ultra citraque Pharum Internuntio datum, firmiſſimo niti fundamento: cum antea diu in eo regno Legatos & quæſtores, ipſis etiam Cæſaris Caroli V temporibus, Apoſtolica Sedes habuerit. Quod autem diplomata quædam eo inducenda dediſſet, illudque in primis de alienatis Eccleſiæ bonis recognoſcendis; id ſancte ac rite proviſum, cum ob Chriſtianæ reipublicæ utilitatem, tum etiam ob cavendos animarum laqueos, quibus ea bona poſſidentes miſere capiebantur. De S. Lazari militia, Apoſtolici muneris eſſe ejuſmodi militias inſtituere vel extinguere, prout Pontificibus opportunum eſſe videretur: quas etiam illius regnis jam ipſe conceſſerat, alibique ſuſtulerat: neque vero poſſe Regem, uti Catholicum, contra quidquam decernere. Eam vero militiam ab ſe propterea reſtitutam fuiſſe, quod illi milites Sedi Apoſtolicæ, ubi & quoties vocati eſſent, contra quoſcumque Romanæ Eccleſiæ hoſtes vel rebelles, armati inſervire atque opem ferre ſuis impenſis, ex officio ſuo, B decretoque Apoſtolico, deberent. De Satellitum vero cohorte, qua ad Eccleſiaſticam tuendam diſciplinam utitur Archiepiſcopus Mediolani, ex antiquis ipſius Eccleſiæ monumentis & inſtitutis, ad hanc uſque diem uſu retentis, liquido conſtare, quod in laicos de criminibus, ſive ad ſacrum tantum ſive ad utrumque forum promiſcue pertinentibus, quæſtiones judiciaque ille ſoleat exercere, ob idque armati ſatellitii uti miniſterio. Denique nolle ſe tam graves errores vel corruptelas, in Dei offenſam ac ſacroſanctæ Sedis injuriam recidentes, ullo pacto tolerare. Hominum officia eſſe inter ſe diſtincta: ac propterea Principes ſuum quemque munus præſtare oportere; Eccleſiæque dimittere, quæ Dei ſunt.

Improbat ejus militiæ S. Lazari

vel Archiepiſcopi Mediolanenſis.

150 At enim Rex vere Catholicus, pro ſua ſingulari pietate, adminiſtris ſuis in Italiæ ditionibus id ſibi eſſe conſilii per litteras declaravit, ne quid in ſanctas leges committeretur; quinimo ſi quid commiſſum eſſet, corrigeretur. Neapolique Interuuntio Pontificio & loci & omnibus præcedendi data prærogativa; eique perinde atque Hiſpanienſi Oratori debitos honores habendos eſſe. Sed C quoniam Regis juſſa miniſtris ejus minime facientibus, id ferebatur impune; ſacri interdicti legibus in eos agere Pius conſtituerat: feciſſetque niſi ab amplißimis viris, ſtudioſis ipſius Regis, ea de ſententia deductus eſſet: pleriſque ſuadentibus, mitiſſima quæque remedia tentanda prius eſſe, quam tam acre medicamentum adhiberetur: ſic enim facilius ſe quod cupiebat conſecuturum. Itaque in illis regnis deinceps omnia vel ſuæ jam integritati reſtituta, vel ſeveris pœnis emendata fuiſſent, niſi graviſſimum imminentis tunc contra Turcas fœderis negotium, mox luctuoſus ipſius Pontificis obitus rebus anteverteſſet.

quibus Rex acquieſcit.

CAPUT II.

Varia in Hiſpaniis & Indiis conſtituta.

151 HÆc tamen, quin Pius & Regem optimum unice diligeret, & regnis ejus omnibus, in iis præſertim quæ ad Chriſtianam ſpectant pietatem, ne quid inducerctur erroris, diligenter provideret, nihil impediebant, Itaque in Hiſpania, ut res Chriſtiana bonique mores optime conſervarentur atque ubi lapſi fuiſſent ſancte reſtituerentur, non modo per Apoſtolicos Nuntios, ſed multis etiam ſalutaribus edictis ac decretis ibidem evulgatis, ſtudioſe procuravit. In primis vero illud edici juſſit, quo, ut ante meminimus, ſub anathematis aliiſque graviſſimis pœnis ludicra ſpectacula interdixit: in quibus taurorum ferarumque congreſſiones ſeu agitationes, non ſine aliqua hominum cæde gravique animarum damno, fieri conſueverant. Roganteque Rege eam poteſtatem infirmavit, qua ſanctiſſimi Sacramenti ſodalitates uti vel potius abuti conſueverant, cibos ab Eccleſia ſtatis diebus interdictos permittentes: facultatemque ſuſtulit, qua utebantur Antiſtites in caſibus Epiſcopo reſervatis, gratiaque facienda; unde, quas velut Hiſpanicæ Cruciatæ nomine penſitabant Regi, pecunias colligebant. Statuit, ut ludi magiſtri omnes ſolennem ac legitimam fidei profeſſionem ederent; atque ne inſcriptiones ſub imaginibus eorum, qui hæreſeos damnati plecterentur, deinceps affigerentur in templis; ſed eorum domus ſolo æquarentur, in medioque defigeretur columella cum marmorea tabella, in qua illorum vita pariter & exitus deſcriberetur. Porro ut capitali ſupplicio damnatis, pridie quam in eos animadverteretur, E ſacroſancta rite adminiſtraretur Euchariſtia. Iniquas fœneratorum negotiationes ſeverioribus legibus ſuſtulit, quamvis pecuniis difficilius mutuo accipiendis, quas mox curaturus erat in Belgis alibique, certum inde Rex detrimentum eſſet accepturus.

PER ANTGABUT.

Edictis adjicit verbum Hiſpanorum abolet.

152 Oblatam vero conditionem accipere Pius recuſavit de Sacratorum hominum ſpoliis ea lege accipiendis, ut eorum ſpoliorum dimidium Regi tribueretur: nam etſi Pontifici commodius foret & utilius ea per adminiſtros Regios colligi, cavendum tamen eſſe, ne in Clero magnam inde ſibi conflaret invidiam, vel in avaritiæ ſuſpicionem incurreret. Dolere porro ſe vehementer, quod tot decreta & facultates ſuper tribus militaribus Ordinibus, & Cathedralium inſuper eccleſiarum nominationibus, aliiſque rebus Pontifices ſummi dudum conceſſiſſent: qui olim tantumdem, ac fortaſſe pluſquam Reges ipſi, in Hiſpanis humanis de rebus diſponere & adminiſtrare potuiſſent. Sub idem tempus arcas nonnullas, Calvinianis refertas Catechiſmis, in Hiſpanicum idioma converſis, ut mos eſt hæreticorum, per Hiſpaniam diſſeminandis, Lugduni Toloſæque in Gallia deprehenſas fuiſſe, Pio renuntiatur. Quo ille cognito, graviter doluit periculoque occurrens, ea de re Catholicum Regem admonuit, caveret diligenter, ne exteri libri, ni prius bene cogniti & a ſacris Quæſitoribus approbati, in Hiſpaniam inducerentur: uti ſedulo curatum eſt, tanto ſublato periculo.

recuſat oblata inde munificentiam Clericorum ſpolia

cavet libros in vehendos examinari.

F

153 Agitabatur per idem tempus in Hiſpania gravis illa cauſa Bartholomæi Mirandæ & Caranciæ, Archiepicopi Toletani, qui de hæreſi poſtulatus, ex Apoſtolicæ Sedis auctoritate ibidem in cuſtodia tenebatur. In eum jam diu cum eſſet habita quæſtio, neque Paulus, neque Pius, uterque ejus nominis IV, Romani Pontifices, ut vel reus vel cauſa ad ſe Romam ex ſacrarum legum præſcripto deferretur, & coram ipſis, tamquam ſummis Epiſcoporum omnium fideique cauſarum judicibus, ageretur, obtinere potuiſſent, quod apud Regem Catholicum ab illo ſacræ Inquiſitionis Senatu, id judicii ex auctoritate Apoſtolica, ſibi pro tempore ſæpius delegata, ad ſe pertinere profitente, continenter daretur exceptio; Pius V, ut & reus & quæſtio ad ſe deportaretur, quæ ſua apud Regem erat auctoritas & ſanctitatis opinio, prorſus effecit. Nam ob id maximis cum mandatis Petrum Camajanum, cujus ante meminimus,

CAP. IV

Archiep. Toletanus hæreſis accuſatur.

fruſtra obtenta lingulæ fictione.

Digitized by Google

PER ANNOS GABUT.

mus, in Hiſpaniam miſit, dato diplomate, quo, ſi minus juſſa facerent, ſacros illos violatæ fidei Judices omni auctoritate judicandi privabat, & a piorum communione ſegregatos declarabat: quamquam id illis, quod neceſſe non eſſet, minime fuit indictum. Simul atque Rex Pii poſtulata cognovit, quæ erat in Apoſtolicam Sedem, & præſertim in hunc Pontificem pietate, licet nonnullis reclamantibus, conſtanter edixit, parendum omnino eſſe) ut ejus utamur pene verbis) Patri ſanctiſſimo, ac quidquid ille decreviſſet, prompte præſtandum: nihil enim niſi ſanctum ac Deo gratum abeo ſtatui poſſe, quippe qui divino nutu regeretur.

Romam de. portari facit.

154 Archiepiſcopo igitur cum ſua deſcripta quæſtione ſub arcta cuſtodia Romam perducto & in ſancti Angeli arcem incluſo, ad ejus cauſam & cognoſcendam & dijudicandam, ſapientiſſimis viris in conſilium adhibitis, tam aſſidue Pius; incubuit ut quamplurimis ſuper hac quæſtione habitis congregationibus, iis ferme omnibus frequentiſſimus ipſemet interfuiſſe vel præfuiſſe potius, remque lata ſententia prope decidiſſe perhibeatur. Sed aliis graviſſimis diſtractus negotiis, morteque præreptus, rem ſucceſſori ſuo Gregorio XIII definiendam reliquit: qui dum eſſet Cardinalis, a Pio IV hac de cauſa in Hiſpaniam Legatus, nihil reportaverat. Mox Pio V. in Pontificatu ſuſtectus, reum Archiepiſopum ſuper tali crimine valde ſuſpectum judicavit; certiſque pœnis injunctis, ad voluntariam omnis hæreticæ pravitatis deteſtationem, ac legitimam Catholicæ fidei confeſſionem admiſſum, abſolvit. Is porro, ſummo patientiæ & modeſtiæ documento, in adverſarios ſuos in hac cauſa nihil unquam, ut ferunt, oblocutus, diuturnum carcerem alacriter conſtanterque perpeſſus, demum in cœnobio Fratrum ſuorum Sanctæ Mariæ ſupra Minervam, anno MDLXXVI ſexto Nonas Majas, ſumptis ſacroſanctis Eccleſiæ ſacramentis, quæ cedentibus e vita præberi ſolent, ſingularem pietatem præ ſe ferens, Romæ in pace quievit: ſub mortem ſæpe Deum hominesque conteſtatus, ſe nihil omnino conſcium unquam fuiſſe eorum criminum, quæ ſibi ab adverſariis objecta reum fecerant talis tantique judicii: quod tamen ipſe injuſtum appellandum non putaret, quoniam ſecundum allegata probataque rite proceſſerat; ſed juſtum Apoſtolicæ Sedis decretum ſe revereri, optimæque conſcientiæ teſtimonio fruentem impoſita pro ceteris peccatis ſuis pœnitentiæ piacula lætum ſubiiſſe, ac ſe ad Deum in Catholica fide, quam in omni vita integerrime profeſſus eſſet, divinæ clementiæ fiducia nixum libenter commigrare. Inter hæc animam ſuam Deo ac B. Virgini ejus genitrici, quam pie ſæpius invocavit, ac ceteris beatiſſimis ſpiritibus cæleſti gloria fruentibus, denique Dominicanis ſuis Fratribus, ut pro ipſo ſacroſanctum Miſſæ ſacrificium Deo ſæpius offerrent, pie commendavit: ejus vero corpus in ejuſdem templi presbyterio pio funere elatum, ab ipſis Patribus conditum eſt. Hæc pluribus obiter commemoraſſe libuit, ne quis tantum virum, ac talis tantæque Eccleſiæ Antiſtitem, turpi labe per calumniam forteſſe notatum, infelici exitu vitam cum morte commutaſſe arbitraretur.

Qui ſub Gregorio XIII Romæ obiit.

Impoſitam pœnitentiæ ab ipſo ſuſcipit ac pie explet.

CAP. V.

155 Jam vero ex Europa in Indiam, non longo ac periculoſo navigationis curſu, ſed brevi ac tuto narrationis compendio, tranſeamus: nam & in illis gentibus, qua ad Chriſtianam fidem convertendis, qua ſuſceptæ jam religionis in officio continendis, & ubique rebus ad divinum cultum animarumque ſalutem neceſſariis provide curandis, ardens in univerſum Chriſti gregem toto orbe diffuſum Paſtoris vigilantiſſimi ſtudium eluxit. Cum enim intelligeret rem Chriſtianam in India, ad Orientem primò ſub Luſitaniæ, mox ad Occidentem ſub Hiſpaniarum Regibus, ſuperioribus annis, Deo juvante ſummis religioſorum virorum, Franciſcani primum, inde Dominicani Auguſtinianique Ordinum, ac demum Societatis Jeſu laboribus feliciter quidem propagari cœpiſſe; ſed tantæ molis opus cum aliis difficultatibus ne melius procederet laborare, tum potiſſimum & majore neophytorum cura, & ſacrorum miniſtrorum ſedulo indigere miniſterio; omni ope, quoad ejus fieri poſſet, exurgenti illi Chriſtianæ Eccleſiæ ſuccurendum exiſtimavit. Et quidem Internuntium Apoſtolicum, per quem omnia melius inibi cognoſceret ac procuraret, eo mittere cogitaverat: ſed mutato poſtea conſilio, Regem Catholicum de Indica divinarum rerum neceſſitate, & quid facto opus eſſet, edoceri voluit: eique multa admodum ſalutaria monita ſuggeſſit, quibus illum ad eam rem ſedulo curandam, jam currentem incitavit.

Epiſt. 18, 19, 20, 21 lib. 1

Regem Hiſpaniæ & Luſitaniæ monet, Epiſt. 16, 17, 18 lib. 1. Epiſt. 14, 25, 32 lib. 3.

156 Cum enim ſuſceptum olim, de illis regionibus conceſſu Pontificio ab Hiſpaniæ Luſitaniæque Regibus in poteſtatem redigendis, conſilium eo potiſſimum ſpectaret, ut idoneis Sacerdotibus & concionatoribus illo dimiſſis, infideles adjungerentur ad Chriſtum, id in primis ſummo ſtudio curandum eſſe: quod vero in hoc genere ad ſe pertineret, officium ſuum non defuturum. Sed quoniam non ſatis eſſet infideles ad Chriſtum convertere, niſi converſis ac jam Chriſtianorum in numerum aggregatis neceſſaria vitæ ſubſidia conferantur, cum ex collectis piorum eleemoſynis more naſcentis Eccleſiæ, tum ex regiis tributis alimenta illis præberi oportere; ne fame compulſi vel ad priſtinos mores & vitam relaberentur, vel Chriſtianam religionem, quæ his potiſſimum caritatis officiis foveatur & alitur, quaſi duram abnegarent rejicerentque; ac per hanc occaſionem Chriſti nomen per eos blaſphemaretur in gentibus, dum parvulis panem petentibus non eſſet qui frangeret eis.

Ne Neophytis præbeantur vitæ ſubſidia

157 Quod vero ad divina animarum alimenta pertinet; hæc eo ſtudioſius illis curanda, quo anima præſtantior eſt corpore; & quo terrenis cæleſtia, ſempiterna caducis potiora ſunt habenda. In primis hoc divinum opus, divinorum omnium, ut S. Dionyſius Areopagita teſtatur, operum maximum, nimirum in æterna animarum ſalute procuranda; Dei, quod ait Apoſtolus, adjutorem eſſe, Chriſtique miniſtrum; id non cujuslibet idiotæ, ſed proprium eſſe Sacerdotum; & eorum, qui Chriſtianis ſacris ita ſunt initiati, ut poſſint, ſecundum ipſum Apoſtolum, alios ſanam doctrinam edocere, & exhortari in verbo veritatis; & eos, qui contradicunt arguere, & de ea, quæ in ipſis eſt, fide, ſpeque rationem reddere. Itaque licet unicuique, quod ait Sapiens, mandaverit Deus curam proximi ſui; & quod quiſque pro viribus ad ſuam aliorumque ſalutem recte præſtare poteſt, id efficere quemque decet, Deoque gratum cenſeatur; populares tamen homines & imperitos, non tam doctoris quam diſcipuli munus obire par eſſe. Per ſacros ergo & eruditos magiſtros Chriſtiana catecheſi imbuendos eſſe ſeu catechumenos ſeu neophytos: adultoſque niſi rite inſtructos ad ſacrum baptiſma non admittendos.

Sacerdotes idoneos illis præficiant.

Ecclī. 17

158 Per montes autem pagoſque diſperſi, ut commodius Chriſtianis legibus & moribus aſſuefcerent, urbanis in contuberniis collecti, ad ſocialem & piam vitam inſtituerentur: quod genus remedii præter cetera magno ad illarum gentium animos Chriſtianis moribus inſtituendos uſui fuiſſe, qui viderunt, inde regreſſi, ſæpe teſtati ſunt. Si vero ethnicis & Chriſtianis unum eſſet hoſpitium, illis idololatriæ cultui ſuperſtitionique dicata loca non permitti, ſed ſolo æquari delerique oportere; ne bapti-

Diſperſos ſecundos in unum colligant.

Pro Indiarum ſalute ſolicitus Pius,

A zatis ad impietatem relabendi præberetur occaſio: nec tolerandum, ut Chriſtiani, vel in ſacra doctrina capeſſenda, vel exercendo Catholicæ religionis cultu ab ethnicis prohiberentur. At ſi veteranis tironibuſque Chriſtianis unum eſſet domicilium, caverent illi, ne hos pravis ſuis perderent moribus & exemplis: quinimo ita ſe gererent, ut eorum perſpecta vitæ ſanctitate, infideles impietatis puderet ſuæ, & ad Chriſti fidem ſuſcipiendam magis incitarentur. Si vero Chriſtiani jam adulti publice vitam degerent iniquam, præſtare eos publice pœnas dare, quam iis diu toleratis offenſionem peccandique occaſionem neophytis ethnicisque præbere. Crapulam, intempeſtivaque convivia, & alia quibus illi populi dediti erant vitia, ſceleraque nefaria quibus humana ſocietas omnis corrumpebatur, prorſus abolenda: infidelitſque ad cuſtodiendam naturæ legem adigendos eſſe. Ne qua mulier plures haberet maritos, ſed Chriſtiani matrimonii legem in mores inducerent. Nec regii miniſtri, manciporum loco, ſervitio uterentur Indorum; ſed eorum tantum, qui ſervire ſua ſponte voluiſſent: iiſque pactam mercedem tribuendam eſſe, neque eos immoderatis onerandos eſſe
B vectigalibus; ſed qua par eſſet æquitate omnes habendos.

eorum declinare immanes ſeverit. a tributis.

159 Sacerdotes vero, concionatores, & Epiſcopos, ut decet, tamquam intimos Dei miniſtros, ab Regiis Magiſtratibus aliiſque benigne accipiendos ac reverendos eſſe; eoſque a vectigalibus ac tributis exemptos & immunes conſervandos. Epiſcopis & aliis ſacrorum adminiſtris liberam in ſua exercenda juriſdictione corrupteliſque tollendis relinquendam eſſe poteſtatem, præſertim in iis quæ ad Catholicam religionem tuendam & propagandam pertinerent. Denique Rex ipſe Catholicos homines, integros, ſpectatæque virtutis Viſitatores ad principes viros, ad Judices, & ad alios præterea illarum gentium Magiſtratus decerneret, qui hæc omnia rite præſtari curarent, cognitiſque omnium meritis, ſuo quemque præmio vel pœna poſſent afficere. Ceterum

oppreſſiones pauperum prohibent.

pauperum oppreſſio, quo ſcelere in cælum exclamante, ut divina teſtantur oracula, iræ cæleſtes maxime provocantur, numquam eſſet impunis: ne videlicet miſerabilibus eorum gemitibus permotus Deus, in Reges ipſos
C animadverteret. Armis porro contra ethnicos ſumendis, liſque bello ſubigendis, nihil inique, nihil crudeliter ageretur: neque ad Chriſtianam religionem eos compellendos eſſe; ſed benigne ſacra doctrina, & quod plus aliquando movet piis exemplis, ex infidelitatis tenebris eductos perhumaniter ſuſcipiendos; eorumque errata corrigenda clementius, pro manſuetudine atque indulgentia novellis ejuſmodi Chriſti agnis exhibenda. Hæc & id generis alia complura ſalutis monita, quibus Rex ejuſque adminiſtri ad eas gentes convertendas, recte moderandas, ac pietatis in officio continendas uterentur, ſapienter ac pie præſcribebat. Poſtremo, quod ad ſe attineret, auxilium ſuum, ut diximus, divinorumque munerum pro Apoſtolica auctoritate communicationem, proborumque Sacerdotum legationes, & alia tum ad amplificandum tuendumque honorem Dei, tum ad animarum procurandam ſalutem neceſſaria, nullo tempore dum viveret defuture: ſicuti deinceps non defuiſſe res ipſa declaravit.

Frſ. 69. & 70 lib. 1 Inſtaurat. deſtinat Andream Oviedum Patriarcham Æthiopiæ.

160 Sed quoniam & Sebaſtiani Luſitaniæ Regis epiſtolis, & Franciſci Borgiæ ex Gandiæ Duce Societatis Jeſu Præpoſiti generalis admonitu, nec ita pridem Pius intellexerat, rem Chriſtianam in Japone adoleſcentem, inter alias, quibus premebatur, angustias, Epiſcoporum opera plurimum indigere; novellam hanc etiam Chriſti vineam, quibus poſſet adminiculis excolere pro ſuo Paſtorali munere non omiſit. Erat per id tempus in Æthiopia Andreas Oviedus Caſtellanus, ex eadem Societate, ſummus ſacrorum Antiſtes, Sedis Apoſtolicæ miſſu, Patriarchali dignitate ſingularique vitæ ſanctitate ac doctrina præditus. Is cum maximis laboribus periculiſque perfunctus, in illis gentibus ad Chriſtianam fidem perducendis, diu multumque inſudaſſet; cumque aut votis eventus, aut laboribus fructus parum reſponderet, bellis inibi cum Turca continenter exardentibus; Regeque illo pro ſua barbarie veram deteſtante religionem, atque adeo Patriarcham ac ſocios ejus inſectante; ad eum Pius diploma dedit, omnibus prudentiæ ac patriæ caritatis plenum officiis, quibus Dei miniſtrum, graviſſimis ærumnis & cladibus afflictum, benigne conſolatus; ad munuſque ſuum ſtrenue præſtandum cohortatus eſt. Ei præter cetera præcepit, ut ſi operam ſuam inanem ibi eſſe perſpiceret, relicta Æthiopia, quod tamen commodo ſuo tutoque fieri poſſet, in Japonem Sinaſque tranſceanderet; ibique Paſtoralibus muneribus Catholico ritu obeundis ad æternam illarum gentium ſalutem incumberet. Ad eum ſacri E
Concilii Tridentini decreta, tum recens Apoſtolico munita ſuffragio, miſit: ut ea potiſſimum, quæ ad fidei doctrinam pertinerent, excquenda aſuque retinenda in illis oris ſtudioſe procuraret.

eoque vita functo

161 Andreas vero Pontificiis ſe litteris ad diſceſſum non urgeri, certumque in via ſibi ſi diſcederet ab hoſtibus vitæ diſcrimen imminere proſpiciens, ſpe quadam etiam allectus fore, ut tum factæ tum etiam faciendæ evangelicæ ſementis fructus meteret uberiores, in Æthiopia ſi ſe contineret, ſatius eſſe duxit: ubi nec ita multo poſt, variis moleſtiis & calamitatibus affectus, ad æterna laborum ſuorum præmia tandem emigravit. Itaque Pius, ut Japonis Siniſque Chriſtianis non deeſſet, ejuſdem auctoritatis & argumenti Apoſtolicas litteras ad Melchiorem Carnerium Luſitanum, ex eadem Societate lectum Nicænum Antiſtitem, emiſit: qui ex decreto Julii Tertii Romani Pontificis una cum Andrea ipſo atque aliis ſociis ſuis in Æthiopiam dimiſſus, illi in ea miſſionem ſucceſſerat. Is ergo Pii litteris acceptis, ejus juſſa facturus, ad Amacanum Luſitanorum emporium, haud longe a Sinis, qua patet in Japonem aditus, tranſmiſit: ibique Japonios Sinaſque Chriſtianos ad ſe confluentes, per aliquot annos ſacris initiabat Sacramentis, aliaque Pontificiæ
F poteſtatis officia rite præſtabat. Sed is quoque, dum in Japonem iter adornat, ſummis laboribus curiſque defunctus, vir de re Chriſtiana optime meritus, & ſanctitatis ceterarumque virtutum gloria clarus, exceſſit.

Melchiorem Carnerium.

CAPUT III.

Acta contra Auguſtanam confeſſionem, pro jure Eccleſiæ Tridentinæ, & pro fide Catholica in Scotia.

162 HÆc dum ita curantur, magnum interea periculum Catholicæ religioni in Germania creari, Pio renuntiatur. Scilicet Maximilianum Cæſarem, ut graviora vitaret incommoda, ſecus facere ſe non poſſe profitentem, binis ordinibus, hoc eſt Proceribus ac Nobilibus Archiducatus Auſtriaci, & aliis præterea ditionibus hereditariis, ut Auguſtanam confeſſionem, hoc eſt, Lutheranæ impietatis profeſſionem, ſectarentur vel indulſiſſe, vel certe ut indulgeret ſpem illis injectam fuiſſe: idque, ut fama erat, ob ingentem pecuniarum vim, quas iidem Cæſari penſitabant: quamquam id de tali ac tam Catholico Principe apud bonos incredibile fere videbatur.

Ne Auguſtanæ confeſſio permittatur Auſtriacis,

Digitized by Google

PERANT. GABUT.

batur. Quidquid eſſet, id Pius ægerrime ferens, nulla interjecta mora, Cardinalem Commendonum, Veronæ conſidentem, Legatum ad Cæſarem miſit, ut ſi in tempore fieri poſſet, tam nefarium facinus impediret (utpote quod errores ex erroribus ſerens, exitioſo cæteris gentibus futurum erat exemplo) vel certe Apoſtolica auctoritate illi denuntiaret, Pontificem omnibus execrationibus Eccleſiaſticiſque pœnis in eum animadverſurum, ipſumque privaturum Imperatoria majeſtate; atque Catholicis Principibus in eum convocatis novum Imperatorem creaturum, niſi ejuſmodi decretum ſi factum eſſet illico reſciſſet. Qua de re ſtatim Pius ad Principes viros quoquoverſum nuntios dimiſit, in primiſque ad Hiſpaniarum Regem, eum adhortans ad agendum eo de negotio cum ipſo Cæſare, ac docendum quam certa inde pernicies immineret, & quam gravis Catholicæ religioni, quam ille ceteroqui tutari deberet, inferretur injuria. Rex vero quinas litteras eaſque longiſſimas ſuperea re manu ſua ſcripſit ad Cæſarem & ad Auguſtam ſororem ſuam: quibus litteris admonebat, præterquam quod ſummi ponderis momenta rerum agerentur, illi etiam cavendum eſſe, ne Auſtriaca familia, quæ Catholicæ veritatis ſemper fuerat retinentiſſima, per eum hanc notam ſubiret; cum præſertim Rex ipſe, ſi nullam ſuperſtitem haberet prolem, aliquem ex Cæſaris domo ſibi in ſucceſſorem adoptare ſtatuiſſet.

ſollicitat in favorem ſororis Regis Hiſp.

B

C

Super Legationem ſuam multa exhibit apud Cæſarem

165 Ceterum Legatus, cum primum audientia ſibi facta fuiſſet, Catholici Regis litteris nondum allatis, firmiſſimis efficaciſſimiſque rationibus infregit atque retudit quidquid Cæſar enarraverat, excuſans ſe ad id concedendum induci poſſe, ut ceteras hæreticorum factiones omnes extingueret; ſubjiciente Legato id nequaquam futurum, imo eam fore viam, qua illæ majorem in modum augerentur, ſtabileſque ac tutæ ſic efficerentur, ut inde certum extremumque rerum excidium eſſet extimeſcendum. Verum Cæſare cauſas, quibus nonnullorum ſuaſu id ſibi licere arbitrabatur, iterum objiciente, Cardinalis, poſtremis admotis remediis, minis atque terroribus, eum ita confutare, ob oculoſque illi quibus laborabat ponere pericula inſtitit, ut eam Confeſſionem, ſe haud quaquam vel permiſiſſe vel permiſſurum profiteretur; ſed velle ſe omnino eſſe in auctoritate Romani Pontificis, a quo perterrefactum ſe eſſe dicebat, Legato referente. Nam viſum ſibi videre ſeſe coram Pio, flagellum manu tenente, conſiſtere; cujus opera ſcilicet ac ſtudio factum eſſet, ut id enuntiaretur; eoque Principes Catholici omnes converterent oculos. Cæſar itaque ſtatim provinciales ſuos, qui ob ejuſmodi religionis cauſam frequentes convenerant, omnes dimiſit: iiſque & aliis, qui conventuri eſſe ferebantur, ſignificavit, ne amplius eadem de cauſa convenirent: Legatoque pollicitus eſt, ſe quoſdam hæreticos concionatores vicinis e villis expulſurum. Quibus rebus Pius auditis, ſummopere lætatus eſt: humaniſſimiſque litteris, quas vidimus, ad Cæſarem datis, ejus pietatem & erga ſacroſanctam Sedem Apoſtolicam ſtudium commendans, illum, ut quæ ad Catholicæ fidei patrocinium & ad S. R. Eccleſiæ dignitatem conſervandam pertinent, pro munere ſuo præſtare numquam deſiſteret, acrius incitavit. Atque ita fuit ab Eccleſia depulſum tam grave periculum. Quin ex hoc ipſo facto tribus poſt annis rejectum conſilium eſt atque petitio quorumdam Archiduci Carolo ſubjectorum, eamdem Confeſſionem ab ipſo Archiduce depoſcentium.

Epiſt. 29. 2.

CAP. VII

164 Per eadem tempora, ne unquam cum principibus viris pro re Eccleſiaſtica contendendi Pio deeſſet occaſio, Archidux Ferdinandus Auſtriacus, in Eccleſiæ Tridentinæ civilem ditionem, neſcio quid juris ſibi eſſe ratus, quorumdam ei male conſulentium impulſu, contra veterem centum annorum & amplius conſuetudinem, ad id quaſi per vim obtinendum jam Tridentum cohortes emiſerat, præſidiariiſque ejus urbis militibus ex illius & Eccleſiæ fructibus ſtipendia ſolvi ſtatuerat. Quibus cognitis Pius, ſacræ videlicet juriſdictionis ut cuſtos ſummus, ita propugnator egregius, primum quidem omni adhibita moderatione illum ab eo conſilio revocare; dein, cum & cohortationibus & precibus locus non relinqueretur, ſacros in eum deteſtationes intentandas eſſe conſtituit: atque ut id ipſum conteſtati denuntiarent, Cardinali Commendono Legato, Melchioriique Billio Internuntio, pro Sede Apoſtolica in aula Cæſarea commorantibus, imperavit. Mox etiam ea de re Scipionem Lancellotum, Romanæ Rotæ duodecemvirum, qui poſtea ſacræ Purpuræ honorem eſt adeptus, ad Ludovicum Cardinalem Madrutium Tridentinum Epiſcopum, illiuſque Eccleſiæ Sacerdotum Collegium, ad Bavariæ Ducem & ipſum Archiducem, cum litteris miſit: quibus quidem litteris ſingillatim omnes admonebat, uti Ferdinandi conatibus opponerent ſeſe, neque paterentur ut Eccleſia quidquam caperet detrimenti. Eidem præterea litteras ad Cæſarem dedit, quibus intelligeret, Archiducem de ſuſcepto conſilio ſibi deducendum, cum eoque expoſtulandum, uti fecit, de diſcrimine, in quod ſe Majeſtatemque Cæſaream atque adeo totam eam domum ille conjiciebat: de nota rurſus, quæ ſibi inureretur, ſi a Pio fuiſſet Catholicorum communione ſubmotus: de malo exemplo, quod ad imitandum objiciebat hæreticis, Germanicas Eccleſias omnes occupare conantibus, maximo ſuo totiuſque Auſtriacæ familiæ dedecore ac detrimento. Illud porro etiam atque etiam videndum, quo majore ſe jure niti in ea cauſa putaret, eo minus per vim quidpiam ſibi eſſe moliendum; itaque induceret animum, ut primo quoque tempore ab urbe Tridento milites ſubduceret, controverſiamque vel interpoſito compromiſſo vel ex jure dirimi permitteret, offenſumque placaret Pium, ipſi merito ſubiratum. Interim Chriſtophorus Madrutius, Cardinalis Tridentinus appellatus, magnæ vir auctoritatis, & ejus Collega Ludovicus, ejuſdem civitatis Epiſcopus, uti ferenda anathematis ſententia ſuperſederet, Pio ſupplicavere: nam fore brevi, id quod fuit, ut ejus rei abſque Eccleſiæ damno componendæ ratio conſiliumque caperetur. Itaque de illius Eccleſiæ jure cum nihil deceſſiſſet, eam Pius gravi periculo liberavit.

D

jus Eccleſiæ Tridentinæ defendit.

E

Ferdinando Auſtriaco excommunicationem minatus

F

165 Magnos interea motus in Scotia perduellium hæreticorum furor exciverat: inclinataque jam res eo ſpectare videbatur, ut regia ſtirpe atque omni Catholicæ veritatis luce proſus extincta, exitialis erroris tenebræ in recta fide labantibus præſtringerent oculos, regnoque potirentur hæretici. Tenebat per idem tempus regni gubernacula Maria, Jacobi Stuardi eo nomine Quinti Scotorum Regis filia, caris orbata parentibus, eximiæ virtutis femina, Catholicæque pietatis propugnatrix egregia. Hæc primum Franciſci II Gallorum Regis uxor, mox vidua, ad patrii Scotiæ regni adminiſtrationem cum revertiſſet; rebus ut conſuleret ſuis, principum affinium ſuorum ſuaſu, Henrico Stuardo Lennoſii Comitis filio nupſerat. Sed is per hæreticorum fraudes miſerabiliter interemptus, reliquit ex ea genitum filiolum, Jacobum nomine: quo nunc in Anglia Scotiaque regnante, ope divina gentes illas, olim Catholicæ religionis cultu florentiſſimas, ad Apoſtolicæ Sedis obedientiam, ſacroſanctæque Romanæ & Catholicæ Eccleſiæ gremium reductum iri, optant boni omnes

CAP. VIII

Mariam Reginam Scio

Epiſt. 11. 2. Epiſt. 36. 2. Epiſt. 37. 38. lib. 4

ac

Digitized by Google

A ac ſummis votis Deum comprecantur. Iterum ergo vidua Maria, cum Jacobi ſpurii fratris ſui, hæreticorum facile Principis, regnum peſſimis artibus occupare conantis, ceterorumque perduellium inſidiis undique peteretur; in maximas inciderat ærumnas ac difficultates: quas hoc loco recenſere longum ſit, minimeque opportunum. Inter alia vero erat, quod cum a Catholicæ fidei profeſſione averti tentaretur, in aſſiduo vitæ diſcrimine verſabatur; in cuſtodiaque per annum afflicta, cum inde ſe fuga prompuiſſet, nullo jam loco tuta conquieſcere poterat.

Tentatur ab hæreticis

166 Concitabat has turbas Eliſabetha, Anglorum impia Regina; perduellionumque ſtudia in primis fovebat, tum ut hæreticorum factionem & ipſa hæretica ſuſtineret, tum etiam ut Mariam, utpote regni æmulam & heredem, e medio tolleret. Anglici namque regni ſceptra, non hæreticæ Eliſabethæ, Henrici VIII Regis inceſtæ filiæ, ſed ipſi Mariæ Catholicæ deberi conſtabat: cujus pater Jacobus matrem habuerat ejuſdem Henrici ſororem natu majorem. His ergo rebus cognitis, Pius ad rem

Nuntium cum pecuniis

B majorem. His ergo rebus cognitis, Pius ad rem Chriſtianam vel in remotiſſimis Orbis partibus & reſtituendam & propagandam pro munere ſuo ſemper intentus, Mariæ Reginæ Scotiſque Catholicis afflictis, quibus poſſet maximis adminiculis ſuccurrendum eſſe exiſtimavit. Itaque ad implorandam opem divinam piis ſuis aliorumque precibus confugiens, Regem Catholicum Philippum aliosque Chriſtianos Principes, ut ſuppetias quiſque ſuas Scotiæ ferrent, graviter hortari atque inflammare inſtituit. Mox Vincentium Laureum, quem ſibi poſt initum ſummum Pontificatum, ut oſtendimus, Eccleſiæ Montis regalis in Subalpinis Epiſcopum ſuffecerat, Apoſtolica auctoritate Nuntium in Scotiam decrevit; quem viginti millibus aureorum (plura ſine dubio, ſi tuliſſet occaſio, deinceps erogaturus) ac ſalutaribus conſiliis inſtruxit: quibus ille rebus ad protegendam religionis cauſam, Mariamque & regnum periculis eximendum, uteretur. Quin etiam ad illam manu ſua conſcriptas, ſtudii ſui & ardentis pietatis indices, ejuſmodi litteras dedit.

Ob conſolatorias litteras mittit

C 167 Ex quo, cariſſima in Chriſto filia, tumultus a perduellibus tuis, iiſdemque ſinceræ & Catholicæ religionis hoſtibus, excitatos intelleximus; non prætermiſimus, quo minus ex animo, ſicuti par erat, ad Deum tum noſtris tum aliorum religioſorum hominum precibus confugeremus. Libenter tibi omnino vita & ſanguinem proprio ſuppetias attuliſſemus: omni quidem animi ardore Principes Catholicos, ut tibi auxilio eſſe vellent, hortati ſumus. Poſtquam vero te tam ingenti periculo divina ope erepram fuiſſe novimus, ut gravi nos ægritudine levari ſenſimus, ita ſi non quas debebamus, ſaltem quas pro viribus potuimus, Deo gratias egimus. Nunc quoniam ob ingraveſcentem jam ætatem noſtram, ac tot immenſas occupationes, quibus hic pro univerſa Chriſtiana republica diſtinemur, in Scotiam ire non poſſumus, mittendum duximus Nuntium noſtrum, Vincentium Montis-regalis Epiſcopum, virum rara ſingularique propemodum virtute, doctrina & prudentia praditum, qui tibi ſingulis quibuſque occaſionibus inſerviat. Ipſi igitur æque ac nobis fidem in omnibus habebis. Quod ad nos attinet, enitemur certe atque efficiemus, ut nullum unquam paterni affectus ſtudiique officium a nobis poſſis deſiderare.

168 Itaque Vincentius, omnibus, quæ ad legationis ſuæ munus obeundum neceſſaria videbantur, a Pio mandatis acceptis; ſub ipſo ferventis cau-

PER. ANT. GABUT.

qui Pariſiis conſtitui jubſſtere,

D culæ æſtu longum iter ingreſſus, præ multis ac gravibus Scotorum tumultibus Lutetiæ Pariſiorum ſubſiſtere cogitur: nec potuit in Scotiam trajicere, uti Regina Maria pro maxima ſua in Pontificem pietate vehementer optabat: neque enim illa dubitabat, quin prudentiſſimis ejus conſiliis auctoritateque nixa, tum Catholicam religionem protegere ac vindicare, tum regni incolumitati ſalutique proſpicere aliquando poſſet. Quod ſi Regina conſiliis, quæ a Pontifice, prudentiæ fideique plena, ſuggerente Nuntio, proficiſcebantur, uſa fuiſſet: ut deinde compertum eſt, graves calamitates, quas poſtea ſubiit, evitare proculdubio potuiſſet. Denique Vincentius tertium ſe jam menſem Lutetiæ detineri, moramque hujuſmodi & Pontificis Maximi & Legationis ſuæ exiſtimationi parum honorificam videri, Reginæ quoque ipſius dignitati haud decoram eſſe idemtidem expoſtulans; crebris eam litteris hortabatur, ut quod in ſe erat, primo quoque tempore præſtaret; egregiamque virilis animi conſtantiam ac pietatis ardorem, quem multis ac variis periculis pro fide Catholica ſuſceptis memorabili poſteritatis exemplo nuper oſtenderat, non modo non extinctum, ſed auctum etiam eſſe demonſtraret. Quocirca Maria Edimburgi, quæ urbs primaria totius regni eſt, omnium ordinum conventum habuit, ubi duo vix tandem obtinere potuit. Alterum, ut quem diximus, filii ſui paulo ante nati baptiſmus publice Catholico ritu, uti factum eſt, celebraretur: alterum vero, licet promiſſum, ut nempe Sedis Apoſtolicæ Nuntius quo par erat honore in Scotiam admitteretur, hæretici præſtare noluerunt. Itaque rebus, ſive ad Catholicam religionem ſive ad regni quietem pertinentibus, omnino deſperatis, Vincentius legationis ſuæ munus obire non poſſe perſpiciens, jubente Pontifice, ad regendam Eccleſiam ſuam in Italiam remigravit.

ex inde fruſtra ſuo lutaria laudans,

redit Italiam.

169 Mariam deinde cum aſſiduis perduellium ſuorum inſidiis tentaretur, Eliſabetha fingens ſe afflictæ conditionem miſerari, ſimulate ſolabatur; auxiliumque ſuum pollicens, in Angliam ut tranſcenderet per fraudem alliciebat. His ergo & hæreticorum vexata dolis, & perfidis Eliſabethæ pollicitationibus ducta, imo ſeducta, in Angliam demigravit; ſubſidium inde accepturam ſe, in Galliamque ad ſuos a quibus benigne invitabatur, fide publica tranſituram eſſe confidens. At vero non hoſpes ab hoſpite tuta, hæreticorum perfidiam & immanitatem denuo cogitur experiri. Nam ubi Eliſabetha Mariam habuit in poteſtate, ſive quod nefarias hæreſes amplecti recuſaret, malletque pro fide Catholica pati quam impie regnare, ſive quod Anglici regni jura ad Mariam (ut oſtendimus) pertinere conſtaret, eam in vincula conjecit. Quam inde Pius per litteras ſæpius eſt conſolatus, & quibuſcumque poſſet auxiliis eam liberare contendit. Sed deinceps per annos ferme duodeviginti in arcta tenta cuſtodia, cum nullo aut ſquallore carceris, aut cruciatuum terrore, aut denique blanditiis de firmiſſio colendæ Catholicæ religionis propoſito obedientiaque ſacroſanctæ Sedi Apoſtolicæ præſtanda dimoveri potuiſſet; impio ipſius Eliſabethæ decreto capitis damnata, a terreni & caduci regni miſeriis ad cæleſtis & æternæ felicitatis gaudia, ut pie creditur, feliciter evolavit.

ſolatur Pius

PER ANT. GABUT.

CAPUT IV.

Alia pro conservanda fide Catholica in Anglia. Anathema in Elisabetham Reginam.

CAP. IX

Sub Elisabetha grassatum de pressos Catholicos

170 SErpebat interea, maxime in Angliæ regno, Calviniana & alia multiplex hæretica pestis, manabatque malum quotidie latius: quoniam hæreticos Elisabetha, Anglorum haud legitima Regina, tanta cum pertinacia fovendos fusceperat, ut immanem illam veterum tyrannorum in Ecclesiam Dei sævientium immanitatem referens, Catholicos ibi pioſque omnes variis divexaret modis. Eos enim iniquissimis legibus ac pœnis opprimere, & ipsorum bona vel proscribere vel diripere, & laicos & Sacerdotes, insuper & Episcopos, alios carcere, alios exilio, alios nece multare, sacrosanctos Ecclesiæ ritus interdicere & conculare, atque alia impietatis plena flagitia patrare sic instituerat, ut per annos quatuor & quadraginta rerum potita, tandem divino judicio, hoc anno MDCIII, dum hæc scriberemus, impiam vitam cum sempiterna morte commu-
B taverit. Ferebat hæc mala Pius Pontifex sane molestissime, ac pro munere suo ardentique in Christianam rempublicam studio, quemadmodum in Gallia, Belgio, ac Scotia, sic in Anglia fœde gliscentis impietatis flammam vel omnino restinguere, vel certe quoquo modo posset coercere, atque oppressos Catholicos summis mortalis & immortalis vitæ periculis eximere nitebatur. Quam ad rem & adjuvandam & conficiendam, dum Christianos Principes ac Reges per litteras adhortaretur, interim ipse Catholicos Anglos, sive patria depulsos, sive carceribus inclusos, sive etiam aliis incommodis afflictos, liberali & opportuno, qua pecuniarum subsidio, qua epistolarum solatio recreabat: & una quidem ex parte ipsi Scotorum Reginæ, ut jam diximus, opem ferre, eamque omnino liberare; ex altera vero lapsam in Anglia religionem renovare cogitabat: simul & illam malorum omnium sentinam, seu, ut appellabat ipse, flagitiorum servam de medio tollere; si minus posset ad sanitatem revocari.

futuræ vitæ memor, Pius

Epist. 22 lib. 3 Epist. 10, lib. 4 Epist. 19, lib. 5

Cædes atque alia contra ipsam insidiæ.

171 Fovebat enim suis Elisabetha studiis Christianorum dissidia; & impios hæreticorum conatus, in Gallia præsertim & Scotia Belgioque provehens,
C Germanos Protestantes adjuvabat. Quare Pius nonnullis viris in Anglia mandavit, ut de rebus & Catholicorum & hæreticorum omnibus cognoscentes, cuncta perscriberent ad se: atque ad pristinum sacrorum ritum in ipso regno instaurandum, Catholicos incitarent. Sed cum haudquaquam permitteretur, ut vel Apostolicus Internuntius, vel alius quispiam sacrosanctæ Romanæ Sedis personam sustinens, posset ibi consistere; omni studio faciendum curavit, ut Robertus Rodulfus nobilis Florentinus, qui per mercaturæ speciem illo commorabatur in regno, incolarum animos ad Elisabethæ perditionem rebellione facta commoveret. Is ergo Pontificis nomine rem diligenter egit, non modo cum Catholicis, quorum ibi bonus erat numerus, sed cum multis etiam Protestantibus, qui in id variis de causis pariter conspirabant: alii quidem ob vindicandas privatas inimicitias, quibus dissidebant ab iis qui ad ejus regni hereditatem aspirare conabantur; alii vero majore spe rerum innovandarum excitabantur: quod sane firmum optimi rerum successus fundamentum esse videbatur.

Implacatis de eam rem Hispanorum & Francorum auxiliis:

172 Hæc dum occulte tractantur, ecce tibi exorta discordia inter Catholicum Regem & Elisabetham, Hispanicis de navigiis ac peconiis Londini detentis, quibus Rex exercitui in Belgio stipendia solvere cogitabat. Cumque hæc eadem, una cum Genuensium mercimoniis, postulanti Regi nequaquam redderentur; Dux Albanus effecit, ut Anglorum merces Antverpiæ & aliis præterea locis interceptæ pariter detinerentur. Quocirca Pius, oblatam occasionem haud contemnendam esse ratus, efflagitabat ab Rege, ut Anglorum in Elisabetham pie conspirantium studia foveret: cum præsertim nulla ratione posset tutandis Belgicis ditionibus suis melius consulere, quam ea expugnanda Regina, qua dominante regiones illæ perpetuis infestationibus forent affligendæ. Ad hæc subjiciebat debitum tuendæ religionis officium, quæ prima ad eum commovendum ratio esse debebat. Cui quidem consilio libenter acquiescente Rege, illud Pio reliquum erat, ut in idipsum & Gallorum Regem, & Gallos ipsos, qui Catholicis Anglis idem faverent, prudenter inclinaret. Idque Pius confestim agere instituit, demonstrans omnino ferendam opem esse & Scotorum Reginæ, Gallorum Regibus affinitate conjunctæ, & item Britannis Catholicis, qui Regibus ipsis opem tulerant eo tempore, quo ad Valesium domum ex-
E cidendam armata manu venerat Admirallius. Jam vero cum in Anglia res bene constitutæ viderentur, Rodulfus negotium eo perduxit, ut pars major optimatum in Elisabetham conspiraret: delecto sibi conjurationis Principe, Thoma Norfolciæ Duce, viro Catholico: cui si res feliciter evenisset, Scotorum Reginam, nec invitam, ut ajunt, desponderant uxorem. Ad hanc vero conjurationem & augendam & confirmandam, atque adeo ad jam deplorati morbi infringendas vires, extrema remedia Pius adhibere constituit.

D

Epist. 22 lib. 1 Epist. 16 lib. 4

deinde sacrilegam Reginam excommunicatam

172 Cum igitur videret Elisabetham ipsam supremi Ecclesiæ capitis locum & auctoritatem in omni Anglia sibi arroganter atque impie usurpasse, sacrosanctum Missæ sacrificium ac reliquos ritus Catholicos aboleviſſe, impia dogmata & instituta, ad Calvini præscriptum a se suscepta & servata, e subjectis etiam sibi populis servari mandaviſſe; Episcopos & Sacerdotes Catholicos ex Ecclesiis suis ejeciſſe, eosdem insuper & carceribus & acribus supplicüis ad necem usque divexaſſe; atque id genus alia complura, quæ referre longum esset, quæque satis jam nimis orbi cognita sunt, exempla impietatis ediderſe; eamque ejusdem Elisabethæ animum tam pertinaciter obfirmatum intelligeret, ut non modo pias Catholicorum Principum de sanitate ac conversione preces admonitionesque contemneret, sed ne Se-
F dis quidem Apostolicæ Internuntios in Angliam trajicere permitteret; gravissimum edictum promulgavit atque sententiam, qua ipsam Elisabetham hæreticam & hæreticorum adjutricem esse, & una cum iis, qui ei in ejusmodi flagitiis adhæsissent, anathematis pœnam incurriſſe declaravit; ac præterea omni jure regni, si quod illi erat, omnique dignitatis & honoris titulo eam spoliatam esse statuens, proceres & universos illi subjectos ei præstandæ fidelitatis sacramento solvit, anathemate proposito iis qui ei deinceps in rebus ejusmodi paruiſſent.

& regno privatam declarat.

Constit. 22

sententiam Londini affigunt Feltono.

173 At enim cum hoc edictum in Hispania Galliaque publicari difficile videretur, ne in illas nationes magis irritaretur ea pessima femina, idque in Anglia primum evulgandum putaret; ejus multa ad Rodulfum misit exempla, ab eo, uti fecit, ibi disseminanda. Cumque unde allata illa fuiſſent prorsus ignoraretur; quamplurimi, quod manu sua ea descripsiſſent, capitis supplicium publice pertulerunt. In iis Joannes Feltonus, Britannus, vir & generis nobilitate satis clarus, & Catholicæ veritatis confessione multo clarior: qui veræ fidei studio permotus, cum exemplum ejusdem sententiæ ad fores ædium

Episcopi

A Epiſcopi Londinenſis affixiſſet, deinde comprehenſus, acerbiſſimo genere mortis affectus eſt; conſtanter aſſeverans, ſe recte feciſſe, atque ad idem denuo præſtandum paratum eſſe. Illas enim Pii V. Pontificis Maximi litteras merito ſibi venerandas videri, ſeque agnoſcere illum eſſe Jeſu Chriſti Vicarium in terris: quæ res indigenarum animos ita permovit, ut non amplius Eliſabethæ parendum eſſe publice vociferarentur. Quod ſi per eos dies aliorum ſe ducem aliquis præbuiſſet, proculdubio rebus ſubito motu ſubvertendis, atque adeo melius conformandis, populi animos adjeciſſent. Quamobrem Eliſabetha metu perculſa, quippe quæ Optimatum conjurationem præſenſiſſet, armare ſeſe atque parare inſtituit; cum ut ſe ipſa tueretur, tum etiam ut in ejus conjurationis participes acerbe ſæviret.

174 Interea Thomas Northumbriæ & Carolus Veſtemerlandiæ Comites Catholici, veriti ne in ditionibus ſuis ex improviſo ab hæreticis deprehenderentur, conjurationis ſocils externiſque haud expectatis auxiliis, duodecim hominum millibus ſuffulti; cum edixiſſent, ſe eo potiſſimum nomine arma capere, ut Catholicam religionem reſarcirent, avitaſque pietatis leges in Anglia reſtituerent; bellicas vires ſuas ad expugnandam Eliſabetham contulerunt. Verumtamen illi pecuniarum inopia preſſi, cum rerum gerendarum ſumptus diu ſuſtinere non poſſent, in Scotiam tandem recepti, nihil profecere: ſed illius, ut ajunt, cauſa fuerunt incommodi, ut Eliſabetha ſuſpicionibus ducta, ac ne conjugium Scotorum Reginæ ſuccederet valde ſolicita, Norfolcium Ducem alioſque præterea multos, quo in numero Rodulfus erat, in vinculis juſſerit detineri: verum cum latentia conjuratorum conſilia reſcire illa non poſſet, captivos omnes præter Ducem dimiſit. Interea Pius aureorum nummum centum quinquaginta millia Rodulfo curaverat, majoremque ſummam ad eam expeditionem parabat in dies: quo tamen ille ſubſidio, carcere præpeditus, Catholicis ſociis ſubvenire non potuit. Is vero poſtea illis dinumeravit certam ejus pecuniæ partem qua munitis in locis ac propugnaculis ſuſtentare ſeſe ipſi tutarique poſſent: aliam inde partem Norfolcio Duci, aliam vero aliis conjuratis occultis, ut in ſententia perſiſterent, impendit. At cum idemtidem obſtreperetur in regno, Eliſabetha quoſdam in regiam per multiplicem ſimulationem advocavit, nihil tamen anſa tumultum excire: qui quidem abnuentes eo convenire, palam profitebantur, ſe nequaquam illi obtemperaturos, vigente ſcilicet edicto Pontificio: quod tamen illa grave ſibi eſſe dictitabat, non tam ob rem ipſam per ſe, quam quod id factum eſſet a Pio, cujus & admirabilem ad Pontificatum aſſumptionem & vitam integerrimam ipſa prædicabat.

Catholici Duribus pecuniis ſubſidium ferunt

175 Ceterum ut optimis quibuſque fundamentis ea niteretur conjuratio; Rodulfum cum mandatis conjurati legarunt ad Pontificem, cui omnia, quod in ipſis erat, comparata eſſe renuntiaret, ut negotium & vindicandæ religionis, & ſuam in ſedem reſtituendæ Scotorum Reginæ cauſa ſuſceptum, conficeretur, eaque ipſi Norfolcio Duci in matrimonium collocaretur; ac Pio ſuggereret, incitandum eſſe Regem Catholicum, ad ea quæ poſcebant conferenda ſubſidia. At Pius, rerum ſerie optime perſpecta eademque probata; Rodulfum, per cauſam offerendæ de fœdere pactionis, ad Hiſpaniæ & ad Luſitaniæ Reges cum litteris miſit. Quo tempore ad Norfolcium captivum Pius etiam perſcripſit, uti bono eſſet animo; ac certo ſciret, ſe nulla in re illi unquam defuturum. Rodulfus Catholico Regi litteras reddens, eidem retulit Pii conſilium, ad tam egregium aggrediendum facinus dandaque illico poſtulata ſubſidia eum cohortantis. Quam ad rem Pontifex ſe non modo quidquid poſſet collaturum auxilii, ſed etiam, ſi opus fuiſſet, ut optime de Chriſtiana republica mereretur, præſentem ſe affuturum; cunctaque Sedis Apoſtolicæ vectigalia, & item ſacros calices, cruces atque adeo veſtimenta ſua ob id oppigneraturum pollicebatur. Cumque hæc veriſſima eſſe conſtaret, illud ſatis eſſe videbatur, ſi Rex Catholicus ex Gallia Belgica in Angliam armatas cohortes trajiceret, ductore Chiapino Vitellio, ubi Albanus eſſet impeditus.

Regressus Hiſpaniæ & Luſitaniæ ad eas juvandas ſolicitat.

176 Id vero cum Rex ipſe fieri mandaviſſet, interimque procurante Pio, aureorum ducenta millia in eam rem in Belgis dinumerari juſſiſſet; intercedens Albanus, variis difficultatibus negotium obſtructum eſſe (ut ſuſpicionibus implicita ſæpe ſunt Principum conſilia) renuntiavit. Nam ſi eam expeditionem, inſcio Gallorum Rege, Catholicus aggrederetur; fore ut indignati Galli, ſua & Anglica ſimul arma in Belgas converterent; verentes nimirum, ne Anglia in Hiſpanorum caderet poteſtatem. Quod ſi etiam Galli tum inteſtinis bellis impediti, cum primum poſſent, Anglicanam expeditionem per ſe ſuſcepiſſent; ſuſpicandum eſſe Catholico Regi, ne eodem illi regno potirentur. Neque vero Pontifex ipſe, quod ſatis utriſque eſſet, poterat tuta cuncta pollicere. Hæc igitur momenta rerum impedimentaque omnia, conſideranda, Regi, per litteras Albanus proponebat. Cui dum Rex imperat denuo, ut nulla re impediretur, quin juvandis in Anglia ſoclis cœptam navaret operam, ad eum Miſſo Rodulfo cum pecunia in eam rem; interim divino judicio permiſſum eſt, ut de rerum ſerie tota ad Eliſabetham referretur a nonnullis, Galliæ regno politice magis quam pie conſulentibus; ſtatuſque jure, (quod Pius diabolicum jus appellare ſolebat) atque vana ſuſpicione implicitis, ne ſcilicet Anglia recepta, Galliarum Regno potirentur Hiſpani.

PERANT GABUT

ſed mores hujus temporis Albani

& conſpirationum prodendarum Fraus.

177 Quamobrem majore adhibita diligentia, Norfolciæ Ducis litteras Eliſabetha intercepit, cum aureorum duodecim millibus, quæ ipſe in Scotiam, ut copias inſtruerent, ab ſocios ſubmittebat. Extemplo Ducem arctius illa conſtrinxit, alioſque præterea multos in vincula conjecit; quo in numero fuit is, qui ipſi Duci erat a ſecretis: qui in quæſtionem datus, ubi arbitrariæ litterarum notæ, deliteſcerent, indicavit: ex quo Dux convictus, cum aliis quoque multis extremo ſupplicio fuit affectus. Id autem quam ingentem dolorem attulerit Pontifici, verbis explicari vix poteſt. Rex deinde Catholicus coram Cardinale Alexandrino, in Hiſpaniam, uti dicetur, ad eum Lagato, collacrymans ajebat; nullum unquam hoc ipſo vel præclarius vel ſanctius compoſitum ſtratagema fuiſſe: neque vero majorem unquam viſam eſſe conjuratorum ſive concordiam ſive conſtantiam: ſi quidem per tot dies nihil unquam ab ipſis temere enuntiatum erat; magnaque rei bene gerendæ atque opportuna ſeſe offerebat occaſio. Sed enim ſummus ille mundi opifex, cujus nutu omnia gubernantur, ſeu mortalium peccatis id emerentibus, ſeu ut ex Anglia vigente perſecutione plures interim Chriſti Martyres, uti deinceps factum eſt, in cælum evolarent; hos alioqui pios conatus irritos eſſe permiſit.

expeditio illa e tempeſtate.

Digitized by Google

PER ANT GABUT.

CAPUT V.

Fides Catholica in Polonia & Prussia stabilita. Alibi hæresis infirmata, & Clerus reformatus.

CAP. V.

178 AT vero nec minori periculo, hæretica gliscente perfidia, per idem tempus in Polonia res Christiana laborabat. Nam cum Petricoviæ, quædam adversus Ecclesiasticam libertatem publice decreta fuissent, inde sacra violabatur jurisdictio: ac præterea veteres Ecclesiæ ritus, statæque cæremoniæ plerisque locis immutatæ passim labebantur. Quibus rebus cognitis, Pius primum Julium Rogerium, Protonotarium Apostolicum, eruditum ac prudentem virum, jam a superiore Pontifice destinatum, Internuntium Apostolicum ad Sigismundum Poloniæ Regem decrevit, optimis consiliis ac mandatis instructum: in primis vero Regem illum in officio contineret, eique denuntiaret, quicumque religionem contempsissent, eos (quod perpetuo res ipsa docuisset) divino judicio graves in hac vita pœnas dedisse, præter æterna, quæ post mortem eos manent, atrocissima supplicia: atque ex immutatione religionis regnorum excidia consequi solere. Tridentinum Concilium, ab ipso Rege jam receptum, in usum induci; sacram jurisdictionem salvam & integram conservari; templa, cœnobia, aliaque sacra loca, vel ab hæreticis diruta, vel hominum negligentia collapsa renovari, sartaque tecta præstari; Christianæ disciplinæ leges pristinum in statum revocari: inter sacrorum Antistites controversias componi ac dirimi procuraret. Rex vero se Catholicorum patronum vindicemque præberet ac profiteretur; ejusque sorores, Principibus nuptæ viris, per homines pios Catholicæ veritatis in officio retinerentur. Transilvaniæ Princeps, ejusdem Regis sororis filius, a moribus ac consuetudine hæreticorum, eum seducere conantium, atque ad ecclesiasticam omnem ibi delendam disciplinam impio cohortantium, omnino sejungeretur.

Missio in Poloniam Internunt.

Epist. 4, 5, 32, lib. 1.

Epist. 42, lib. 4.

179 Et quoniam Magnus Moschorum Dux Polonicum Regnum invasurus esse ferebatur, id Pius, quoad ejus fieri posset, avertendum sibi esse existimans, misit, qui de illius consiliis cognosceret, ageretque cum eo, ut sese Christianis cum Principibus communi fœdere consociaret, seque potius ad bellum adversus Turcam hostem suum pro viribus gerendum compararet: quin etiam ea de causa cum Polono pacem conficeret: qua de re Pius erat ad Moschum Oratorem legaturus. Cogitabat per id tempus Rex ille, Reginam uxorem suam, ceteroqui legitimam, Maximiliani Cæsaris sororem, sterilitatis causa repudiare: id vero consilii præter alios hæretici maxime commendabant fovebantque: quod si factum fuisset, præterquam quod sacris legibus repugnabat, ut turpem Regi notam inurere, ita pernicioso tum Christianis, tum aliis etiam populis, præsertim vero principibus viris, exemplo futurum boni omnes judicabant. Itaque Pius per litteras apud Regem tantopere contendit, ut eam ille cogitationem abjiceret: quin etiam obtinuit, ne quispiam Regis nomine (quæ plerique a Pontifice petituri esse dicebantur) sacram sub utraque specie Communionem Sacerdotumque connubia deinceps auderet postulare. At vero cum in Lublinensibus comitiis decretum olim esset & constitutum, ut ex Polonia Trinitarii & alii quidam hæretici depellerentur, Confessionistæ vero quos vocant & Calvinistæ tolerarentur; ea de re Pius cum ipso Rege & cum aliis Catholicis gravissime expostulavit, ostendens, id decreti Catholicæ veritati pestilentissimum esse: neque vero se id ullo pacto permissurum: quinimo factu-

Mosch. in Tartar. expedit.

Epist. 2. & 22 lib. 5.

erclave dissentium impedit.

decreta favorem hæresis abolet.

rum, ut Regis jussu hæretici illi abomnium dignitatum gradibus ac publicis muneribus amoverentur. Itaque statim illud antiquatum est & abrogatum. Quæ res illi regno salutaris admodum fuit: nam si secus accidisset, perversa ac falsa dogmata sua sectarii corroborassent, hæreticaque pestis miserandum in modum aucta fuisset.

Epist. 1. & 2. & 23 lib. 3. & 1. & 2. Ep. & 41. l. 4.

180 Post Rogerium Pius Vincentium Porticum, Lucensem, integrum virum quem, dein Epidaurensium Archiepiscopum novimus, Internuntium Pontificium apud eumdem Regem constituit: hujus autem opera Pontifex ibi multa eaque præclara ita gessit, ut inde magnam integritatis, animi magnitudinis, ac liberalitatis laudem sit consecutus. Ac primum quidem, ut ex earum gentium animis omnem suspicionem avaritiæ, cujus infimulabantur Sacerdotes, prorsus evelleret, faciendum esse constituit, ut sacra negotia cuncta & facultates, quas tamquam Apostolicus Internuntius daret, nullo quæstu nullaque intercedente vel pecunia vel mercede, sed gratuito ille gereret & administraret. Quæ res ibi magno provehendæ religioni tam adjumento fuit, tum etiam incremento. Jam vero cum Rex aperte perspiceret, quam ardenti sinceroque studio Pius regiam in salutem regnique illius amplitudinem & tuendam & amplificandam esset intentus; optavit, ut Internuntius regiis negotiis interesset: existimabat enim hac potissimum ratione futurum, ut ope divina cuncta sibi feliciter evenirent. Quocirca ejus tantum rei causa misso rabellario, id eum rogans, litteras dedit ad Pontificem: qui mox ad Internuntium manu sua scripsit in hanc sententiam. Lætati sumus vehementer, indeque Deo gratias egimus, cum intelligeremus, abs te cumulate satisfieri Regiæ isti majestati, idipsumque ab ea de virtute tua judicari, quod jam antea nos quoque judicavimus. A nobis autem Rex ipse petit, ut quoties opera tua sibi fuerit opus, sive procurandis rebus humanis, sive aliis negotiis ad istius regni tranquillitatem & pacem conficiendis, tuum vel consilium vel officium ei desiderari ne patiaris. Et quoniam genus hoc petitionis a sincero quodam optimoque proposito videtur proficisci, tam præclaro desiderio deesse noluimus. Quare mandamus tibi atque præcipimus, ut quoties postulatus fueris, ea diligentia ac fide illi deservias, qua nobis ipsis inservires. Romæ XIII Kal. Februarii MDLXIX.

Regium patroni officium adsit.

mala mutua Pontificis inscitia, rem gratam

181 His igitur consiliis deinde factum est, non modo ut major inter Pium ac Regem illum animorum conjunctio intercederet ac benevolentia, sed etiam ut Internuntius Pontificia negotia regiis præferens, res graviores deinceps curaret conficiendas. In iis ut hæreticis amotis, publica munera Catholicis mandarentur: ut Stanislaum Hosium, Varmiensem Episcopum & Cardinalem, singulari virum doctrina parique vitæ sanctitate præditum, Rex honorificentius haberet, eo proximo sibi loco in Senatum admisso; cum antea inter Episcopos, uti Varmiensis Antistes, septimus assideret. Internuntio præterea Pontificio concessum, ut ad dexteram Regis ubique esset, uti deinceps apud ipsum perpetuo fuit. Ex hac eadem fiducia mox orta & constituta est Lituaniam inter & Poloniam optata concordia, quæ sexaginta jam annorum spatio sæpius agitata stabiliri non potuerat. Hinc porro factum, ut sacra vectigalia, quæ ad sancti Petri patrimonium antiquo jure pertinent, facilius ibi ac tutius exigi possent: quæ cum jam inde ab anno post Christum natum MDXXVIII, ob datum Polonis, concessu Pontificio Regem Casimirum, qui monachus fuerat Cisterciensis, Apostolicæ Sedi, quam tenebat eo tempore Benedictus IX,

viriclim

Digitized by Google

PER ANTGABUT.

A viritim gratis animis pendi cœpissent, dehinc passim solvi desierant: quod Romani Pontifices pro tempore Polonorum Regibus, ad eas gentes in officio ac fide continendas, condonare interdum consuessent: præsertim ab anno salutis MDXXX. At vero cum Sigismundus Rex, bonis omnibus annuentibus, ea Pio pendi statuisset, illico Pontifex eadem exigendi eo misit facultatem. Quamquam ne res ad exitum perduceretur, variis intercedentibus hominum studiis, mox fuit impeditum: nonnullis Pio subjicientibus, cavendum esse, ne id avaritiæ speciem apud eas gentes præ se ferret, itaque id damni Pius dissimulare maluit, quam vel ullam licet injustam cupiditatis notam subire, vel pusillis animis querendi occasionem dari: quamquam non ignorabat, in officio recte præstando retinendoque jure suo, vel pusillorum querelis vel iniquorum calumniis impediri quemquam non oportere: sed aliquando de jure suo non nihil decedere, magnum esse compendium.

Tributum servum ibidem exigere dissimulat.

magnum fructus.

182 Inter hæc autem Romani Pontificis in Prussiam jura quædam retinenda ac tuenda esse Pius cogitavit: erat namque Prussia quondam Sedis Apostolicæ ditio, in qua Pontificius Quæstor considebat:
B sed eam ditionem Albertus Marchio Brandeburgensis, sumpto Ducis titulo cum olim occupasset, eique filius succedens hæreticus vel obid tenere illam jure non posset; ei qui titulum ac ditionem ipsam tum usurpabat, quidquid Apostolica Sedes in Prussiam haberet juris, in Lublinensibus Comitiis publice denuntiari, ac denuntiationem ipsam publicis tabulis consignari, uti sedulo factum est, Pius imperavit. Præterea vero, suadente Pio, Rex sese cum Maximiliano Cæsare ad rem Christianam a Turcarum furore vindicandam clandestino fœdere conjungere, sororemque suam nuptum in Austriacam familiam collocare, atque de hisce aliisque de rebus in ipsius Cæsaris colloquium venire constituit. Quæ tamen ne fierent, aliena, ut plerumque accidit, interposita consilia præpediverunt. Ad hæc Societati Jesu, quæ benigne deinceps ac liberaliter ibidem accepta est, tria collegia, cohortante Pio, Rex ædificavit: eaque & amplis vectigalibus, & pretioso instructissimæ bibliothecæ suæ munere decoravit. Ad extremum Rex, ut rectam suam in Deum fidem atque in Pontificem Pium observantiam testaretur, hæreticam omnem pravitatem in dies magis execratus, cum per tabulas duorum testium firmatas fide regioque signo præmunitas, se in omni vita Catholicam religionem ut antea professurum, nec ullam ejusdem religionis immutationem unquam in regno suo permissurum esse Pio spopondisset, easque obsignatas ad eum tabulas misisset;
C ad hoc ipsum magis etiam confirmandam, die Cœnæ Dominicæ sacro, magna pii populi lætitia publica Catholico ritu communicavit.

Suum amorem for in Prussiam tuetur.

Suadet Sedus cum Cæsare cum Turcis.

collegia Societatis Jesu fundata.

183 Interea ubique ferme gentium Pontificis opera sanctæ religionis cultus renovabatur egregie. In primis vero Dantisci, quæ celeberrima Prussiæ civitas est, maximisque mercimoniorum commerciis inter omnes Europæas urbes insignis. Erat in ea civitate Catholicæ veritatis ita lumen extinctum, ut omni ecclesiastico jam Ordine sublato, nullum fieret sanctæ Missæ sacrificium, nullæ sacræ conciones a Catholicis unquam haberentur: omnia denique, Lutherana peste aliisque pessimis depravatæ religionis erroribus referta, miserandum in modum interibant. Verum hujus Pontificis ope, Dominicanæ familiæ Fratribus templum cœnobiumque suum ibi restitutum est: quæ ædificia & amplitudine & opere præclara etiamnum exstabant, multum hospitio ac præsidis exposita. Qua restitutione facta, plurimi concionatores egregii aliique præterea ejus Ordinis Sacerdotes eo missi sunt:

restitutum Dominicanis templum Dantisci.

qui sacris faciendis, tantoque illorum populorum concursu atque frequentia, quanta explicari vix potest, concionibus habendis, Pontificiis tum precum tum pecuniarum subsidiis adjuti, eas gentes ad fidem Catholicam reduxerunt. Exinde per eas regiones omnes ad illorum quos ad sanitatem reductum iri spes erat commoditatem, ingentem Sacerdotum numerum decrevit, cum potestate, illos, modo ad saniora redirent consilia, a crimine hæreseos absolvendi: ex quo æternæ salutis admirabiles sunt fructus consecuti. Ac proinde continuata res est, cereris pro tempore ministris eo missis, ad illorum populorum, divini luminis ope in dies resipiscentium, procurandam salutem: cujusquidem singularis beneficii haud immemores illæ gentes, in hanc usque diem cum gratiarum actione Pii laudes concelebrare non desinunt.

CAP. XII. *hæresibus ubique compescendis intentus.*

Jam vero cum nihil esse aut Deo magis invisum aut humano generi pestilentius hæretica pravitate, Pius optime perspiceret; ad hanc contagionem ubique terrarum radicitus evellendam, cum in omni vita sua, tum in primis in Pontificatu, & prudentissimis consiliis, & piis cohortationibus, & humanissimis monitis, & bellicis subsidiis, armis ac pœnis adhibitis, nullis laboribus parcens aut impensis, nihil non agendum sibi esse perpetuo cogitavit. Docent hocce, quæ in Italia, in Gallia, in Belgio, in Hispania, in Scotia, in Anglia, in Polonia, in Prussiaque ab eo contra hæreticos gesta fuisse hactenus commemoravimus. Ad hæc vero illud etiam accedit, quod eodem ipse religionis incensus ardore, cum Italicarum tum exterarum quoque gentium Præfectos commonebat interdum, summo studio invigilarent, ut si quis apud eos hæretica infectus labe deprehensus fuisset, is continuo sacrorum Inquisitorum in potestatem traderetur. Ac propterea Catholicos & religiosos viros quoquoversum submittebat idemtidem odoratum, quid non solum hæretici, sed Catholici quoque Principes de religione sentirent, aut contra ecclesiastica jura permitterent, seu etiam committerent, quaque ratione viverent cum sua quisque familia. Sed quoniam de singulis hoc loco scribere, ut longum esset, ita minime necessarium, unum vel alterum exemplum attulisse fortasse fuerit satis.

Epist. 12. lib. 1

183 Cum ergo remotioribus quibusdam in locis Neapolitani regni, nonnullos jamdiu damnatam Vualdensium, alio nomine Pauperum de Lugduno, hæresim sectantes superesse intelligeret; eo Christophorum Rodericium, Societatis Jesu Sacerdotem, ampla cum potestate misit: qui eos sanctitate vitæ solidaque doctrina, quibus ille præsidiis probe erat instructus, sapienter congueret: errantesque oves ad Catholicæ Ecclesiæ gregem, uti fecit, ope divina revocaret. Catholicæ fidei desertor quidam, nomine Franciscus Celaria, hæreticus concionator, Morbinio, quod est oppidum Volturenæ vallis, Mantuam, ubi magno cum illius civitatis periculo perfidiæ suæ virus effundebat, statis diebus clanculo proficisci consueverat: ad hunc Pius Petrum Angelum Casanovam, Dominicanum cœnobitam, in Volturenam Clavennamque Galliæ Cisalpinæ valles emisit, rationemque præscripsit, qua ille ad capiendum hæreticum uteretur. Quod quidem ei percommode cecidit: nam illum, ex quodam hæreticorum convento Curiæ celebrato Morbinium versus redeuntem, atque per os Abduæ trajecturum, ipse Casanova ibi præstolans, octo virorum ope subnixus, suis manibus comprehensum in lintrem ab id comparatum detrudit: eumque vinctum inde Placentiam, uti sibi fuerat imperatum, ad Octavium Farnesium Ducem perduxit: qui pro sua in Sedem Apo-

Vualdenses conversi per hodiernum Societatis Jesu.

Fr. Celarii. ann. hæresiarchæ per Casanovam Dominicanum capti.

stolicam

PERANT GABUT. qui Romæ exuſto,

ſtolicam fide ac pietate eum Romam devehendum curavit. Damnatum hæreticum pœnam ſequi oportebat, ut igni vivus cremaretur: ſceleris tamen conſortibus, qui non modo Mantuæ, ſed alibi etiam erant, prius enuntiatis. Cui morbo, & item ceteris, quæ inde proficiſcebantur, malis opportuno ſubinde remedio proviſum eſt. Ille vero tandem ſui pravitatem agnoſcens errati, antequam igni traderetur, ſerane, an ſera pœnitentia duci viſus eſt: atque ita mortuus flammis fuit abſumptus.

fruſtra hæretici conſervantur.

186 At vero Pontificis juſſu, ad hæreticum capiendum concionatorem, adminiſtros Pontificis eo penetraviſſe tantum Rhetorum animis terrorem incuſſit, ut eorum præcones per Catholicorum oppida deinceps vagari non auderent. Extemplo Rhæti ad varios principes viros de ſua, quam violatam eſſe querebantur, vindicanda juriſdictione legationes decreverunt. Dux autem Albuquercius, Gabriel a Cueva, ditionis Mediolanenſis Præfectus, ad quem in primis illi confugerant, ut erat vir admodum pius atque Catholicus, id quod res erat eis reſpondit: Pontificem abſolutam ac legitimam in omnes terrarum orbis partes poteſtatem habere, quoties ipſe vellet hæreticos vel capi,
B vel meritis affici ſuppliciis. Quamobrem cum adverſa votis reſponſa retuliſſent, præmia publice propoſuerunt iis, qui Caſanovam ejuſque fautores vel enecaſſent, vel eos vivos aut mortuos in poteſtatem ſibi tradidiſſent. At enim Pius, quin ad alias ejuſmodi hominum peſtes, tum eodem tum alio etiam tollendas mitteret, haudquam ſibi propterea deſiſtendum eſſe conſtituit: qui in vincula conjecti, Romam ad eum a multis principibus viris, citra ullam fere contentionem, perduci curabantur.

ſit & a Florentiæ Duce tranſmiſſus Caruſcera combitur,

187 Cum enim Petrum Carneſiccam, Protonotarium, civem Florentinum, hæreticum, ſæpe relapſum, primo Pontificatus anno, vinctum ad ſe Romam perduci una litterarum ſignificatione a Coſmo Medice Florentiæ Duce poſtulaviſſet, id ille ſtatim, qua ſemper fuit in Deum fide, & in Apoſtolicam Sedem (præſertim in Pontificem Pium) obedientia ac pietate, ſummo ſtudio præſtandum curavit: adjecitque ſi ob ejuſmodi cauſam, quod ab illo Deus omen averteret, Principem ejus filium ſibi tradi Pius voluiſſet, eum ab ſe in vinculis illi miſſum iri. At hæreticus ab ſacro Inquiſitionis magiſtratu Romæ damnatus, ſæcularique poteſtati traditus, ignis ſupplicium pertulit: cum per annos viginti ſeptem ea infectus labe, ſa-
C cris proventibus clam hæreticos impie ſuſtentaſſet; atque inter alia pravitatis indicia, permultæ ad hæreſiarcham Calvinum ejus epiſtolæ cum reſponſis deprehenſæ fuiſſent. Goidum præterea Zanctum Fanenſem, eadem hæretica perfidia notatum, Pataviique latentem comprehendi, ad Sediſque Apoſtolicæ judicium Pius deduci mandavit: licet Venetis Senatoribus judicium illud ad ſe pertinere profitentibus, in ea re obtinenda variæ de juriſdictione contentiones interceſſerint. Sed Pius ejuſmodi cauſarum omnium ubique gentium ſupremum ſe ac legitimum judicem agnoſcens, quod volebat obtinuit, edicens, hæc ex ſacris legibus non ad profanam, niſi quod ad infligendas pœnas poſt latam per Eccleſiaſticos judices ſententiam, ſpectare, ſed ad ſacram poteſtatem omnino pertinere,

& Zanctus Patavii la-tens capitur,

laudat Pius in conſtan-tia vi-rum primarium.

188 Ceterum nihil Pio gratius poterat accidere, quam ſi videret ex hæreſi aliquos reſipiſcere, & ad Eccleſiæ unitatem obedientiamque redire: atque hanc animi voluptatem cum de omnibus ſentiret, ea tamen ſingularem ex primariis viris reſipiſcentibus percipiebat. Intelligebat enim, quod ait B. Auguſtinus, claros homines cum multis noti ſint, multis eſſe auctoritati ad ſalutem, & multis præire ſecuturis. Quare cum aliquando cognoviſſet, Polonos quoſdam nobiles viros ad fidem Catholicam revertiſſe; eximio perfuſus gaudio, datis ad ipſos clementiſſimis litteris, ſummum illud beneficium quod a Deo accepiſſent gratulatus, amantiſſime illos ad perſeverantiam adhortatus eſt: qui poſtea in ſuſcepto pietatis cultu perſiſtentes, magno ceteris illis gentibus, ad æternæ ſalutis viam pie tenendam, adjumento fuere.

D
Lib. 2. Conſ. cap. 6

CAP. XIII

189 Acre porro ſtudium ac diligentiam Pius adhibuit tum Venetorum Sacerdotum ordinandæ diſciplinæ, tum in omni illa ditione Chriſtianis moribus & inſtitutis ſive reſtituendis ſive etiam conſervandis. Diligebat enim eam ipſe Rempublicam atque univerſis illius vel decretis vel legibus tuendis, quatenus æquitas ferret, paratum ſemper ſeſe præbuit. Cum igitur Joannem Antonium Fachinetum, qui poſtea Innocentius IX appellatus bimeſtrem Pontificatum ſanctiſſime geſſit, virum ſummo rerum uſu, eximia juris prudentia & integritate ornatum, apud eum Senatum Internuntium Apoſtolicum toto Pontificatus ſui tempore decreviſſet, ejus opera complura ibi, eaque præclara, & utilia confici negotia procuravit. Ut autem
E Sacerdotum diſciplinam ordinaret, Venetis conſiderandum proponebat; hæreticos, quemadmodum nullo certo pravitatis ſuæ nituntur fundamento, ita depravatis quorumdam Clericorum moribus objectandis, falſam & iniquam ſectam ſuam prætexere ſolere imperitæ multitudinis animis obcæcatis. Cumque magno Italiæ ornamento eſſet illa Reſpublica, in qua tamdiu Chriſtiana religio floruiſſet, quoniam divinis legibus ac ſanctæ Romanæ Eccleſiæ antea Veneti obtemperaſſent; ſummo quoque ſtudio curandum, ut pietatis in officio ſe omnes continerent: populorumque, in primis vero Sacerdotum mores ac diſciplina recte ſeſe haberet. Neque enim cuivis Reipublicæ ſatis eſſe, ſi Princeps unus bonus ipſe fuerit, ſubjectis interim ſibi populis data peccandi licentia: ex qua demum Reipublicæ pernicies manaret & exitium, cujus rei cum aliæ provinciæ complures, tum in primis Galliæ reliquas gentes non ſine magno ſuo malo commonerent. Statuit porro, ut olim ſacris legibus cautum erat, ne cum mulieribus habitarent Sacerdotes, ac ne ita multi ſacris initiarentur ordinibus: in eaque re major & morum & eruditionis ratio deinceps haberetur. Satius enim eſſe, in ordinatione præcipue Sa- Matth. 15
F cerdotum, paucos bonos, quam multos malos habere miniſtros: quia ſi cæcus cæcum ducit, ut ait Chriſtus, ambo in foveam cadunt.

in ditione Venetæ præcipit Sacerdotum mores emendari.

& alia plura utiliter ſtatuit.

190 Edixit præterea, ut adverſus execranda in Deum Sanctoſque maledicta, publice conſtituti vindicarent, in eos animadverterent, qui in ſacroſanctam Romani Pontificis, Eccleſiæque vel auctoritatem vel dignitatem obloquerentur: nam obtrectationes ejuſmodi argumenta quædam & initia quondam fuiſſe immutandæ religionis, ac rerum ſtatus convellendi. Hæc & id genus alia complura Pius Venetis præcipiebat, quæ magno & ſactis & profanis rebus pie componendis aut conſtituendis adjumento fuere; nam his monitis illi permoti, ad Pontificis juvanda conſilia juſſaque facienda, ſeſe converterunt. Itaque ſacrorum Antiſtites ſunt in ſua quiſque loca profecti: Abbates, & Eccleſiarum adminiſtri, aliique præterea ſacrati ordinis Eccleſiaſticam ſervare diſciplinam, moreſque componere omnes juſſi, alii quidem paruerunt; alii vero, qui contumaces eſſent ceteriſque præberent offenſionem, per illam ditionem omnem, vel ad ſaniora conſilia revocati vel expulſi vel alias propoſitas pœnas ſubire coacti ſunt.

C A-

zed by Google

CAPUT IV.

Ecclesiæ Mediolanensis jura protecta: Ordo Humiliatorum abolitus: Ducit Florentia honores aulici.

CAP. XIV.

EXardebat etiam per eos dies inter Carolum Cardinalem Borromæum, Mediolanensem Archiepiscopum, virum eximiæ sanctitatis laude clarissimum, ac regios ejusdem civitatis Magistratus, gravis in primis ac multiplex de sacra jurisdictione controversia. In ea præter cetera contigit, ut Ecclesiastici fori lictor primarius, cum armis Principis edicto prohibitis comprehensus, eorumdem jussu Magistratuum in carcerem truderetur, ac deinde publice fune acerbissime tortus in exilium cedere juberetur. Quare cum omnes hujus facinoris affines auctoresque præcipuos ab Ecclesiæ communione Archiepiscopus pro potestate sejunxisset, ac proinde Senatus Mediolanensis Præsidem duosque primarios Senatores ad dicendam coram se causam Romam Pius evocasset, ac judicio in eos constituto rem ipse dijudicare atque componere statuisset, Philippi Catholici Regis in Urbe procuratores, Regem ipsum jussa Pontificis omnia facturum esse in se recipientes, negotium præverterunt. Itaque Pius per Josuem Baptistam Castaneum, Rossani Archiepiscopum, ordinarium suum in aula Regia tunc Internuntium, virum omni virtute præstantissimum, qui deinde ad summum Pontificatum evectus, Urbanus Septimus est appellatus, & item per Vincentium Justinianum, universi Dominicani ordinis Antistitem; ac denique per Julium Aquavivam, Atriæ Ducis filium, utriusque Signaturæ Referendarium, viros eximia prudentia, doctrina, & integritate præditos (quos ambos ipse postea sacra Purpura dignitate decoravit) ad Regem ob hæc atque alia id generis negotia ab se missos, apud eum agebat, ut auctoritatem suam retinere atque exercere posset Ecclesia Mediolanensis. Secus enim imminere periculum, ne inde clanculum aditus aperiretur hæresibus: quibus deinceps occurrere, eidem Regi vel capienti haud ita facile foret. De optima quidem pii Regis voluntate se nihil ambigere, sed ne quid præter vel contra illam committerent administri, se jam re ipsa doctum subvereri. Ceterum se potestatem, quam a Deo summam acceperat, in id interpositurum, atque in ejusmodi causis pro Ecclesiastica retinenda libertate se vitam & sanguinem si opus esset, libenter profusurum.

Pro S. Carolo Borromæo jura Ecclesiæ Mediolanensis.

Epist. 16. & 17. lib. 1 Ep. 38. lib. 3.

192 Demum post varias contentiones Regii quidam administri, ad quos ea magis pertinebat causa, Mediolani, Pii concessu, ab Archiepiscopo data ceremonia in gratiam Ecclesiæ recepti, merita pœnitentiæ piacula publice subiere, spectaculo pro foribus ædis maximæ constituto. Sed arma prius Archiepiscopalibus jam erepta ministris restituerunt: solemnique jurejurando sese devinxerunt, in Ecclesiam deinde nihil unquam tale se commissuros. At qui nec multo post quicumque in ea fuerant culpa, fere omnes vario immaturæ mortis genere decesserunt: relicto posteris exemplo, ne quid audeant in Ecclesiam temere moliri; sed eam potius, ut pios homines decet, tueantur ac protegant. Sacram namque dignitatem aut Ecclesiastica jura violare vel imminuere, scelus est, ut Christianæ reipublicæ perniciosum, ita Deo Ecclesiæ suæ vindici justissimo tam odiosum & invisum, ut quicumque in eo genere deliquerint, in eos graviter ira divina semper exarserit. Quin etiam si prisca memoria repetamus exempla, inde maximam in genus humanum offendemus invectam esse partem incommodorum. Hinc hæreses, hinc civiles dissensiones, publicæ clades, hinc denique civitatum, regnorum ac Regum excidia divino judicio consequi semper consuevisse, sacra profanaque testatur historia. Verum hæc, & ea quæ mox de Humiliatorum Ordine subjiciam, complectar brevius, quoniam eadem & uberius & melius explicata legere est in libro de ipsius Cardinalis vita, quam vir egregius Carolus a Basilicapetri, olim nostræ hujus Congregationis Clericorum regularium S. Pauli Præpositus Generalis, nunc Episcopus Novariensis, accurate conscripsit.

apud Philippum Regem fortiter tuetur.

ut qui ea violarunt impuniti haberentur.

PER ANT. GABUT.

CAP. XV. *Reformatio Humiliatorum instituta a S. Carolo.*

193 Humiliatorum, quos appellabant, Ordinem inde Pius extinguendum esse statuit. Ii namque cum jam quingentis circiter ab hinc annis egregia pietatis laude in Italia florere cœpissent, dein sensim neglecta perfectioris vitæ disciplina (ut ad deteriora proclivia sunt hominum ingenia, ac nisi optimis culta studiis perpetuo fulciantur, vel præclara instituta facile prolabuntur) a susceptæ religionis officio declinabant in dies. Cui malo Pius pro sua pastorali cura quibuscumque posset remediis occurrendum esse constituens, ipsi Carolo Cardinali, cujus in patrocinium jam traditus erat ille Ordo, de eo corrigendo, & ad pristinam disciplinam revocando, mandata dederat. At is cum jussa Pontificis exsequi niteretur, magnam apud quosdam ejusdem Ordinis Præpositos, ab ejusmodi rerum instauratione clam abhorrentes, sibi conflavit invidiam: quæ usque adeo crevit, eoque temeritatis eorum perpulit animos, ut socium suum desertorem quemdam, Hieronymum Donatum, cognomento Farinam, ad Cardinalem quoquo modo possit e medio tollendum, inducere non dubitarint. Is ergo cum nefarium scelus variis artibus sæpenumero committere nequidquam tantavisset; demum quadam die, quæ dies fuit ad VII Kalendas Novembris, anno MDLXIX, vesperi clam in Archiepiscopale palatium ingressus, Cardinalem in sacello cum familia sua sacris de more precibus intentum, ab aperto loci ostio, ictu minoris tormenti, glande & aliquot præterea quadratis plumbi frustulis instructi, confodere est aggressus. Exaudito strepitu, mox, ne incepto precantes absisterent, præsenti animo pulsit Cardinalis. Utrumque divinitus factum esse dixeris, ut & eo temporis momento, quasi ad ipsos orantium animos magis confirmandos, pio concentu canerentur ea Domini verba: Non turbetur cor vestrum, neque formidet; & ictus ad Cardinalis tergum perveniens eum, a nefario percussore quatuor quinqueve cubitis distantem, nihil offenderet. Glans enim plumbea, cum nec extimam quidem ejus vestem lineam (superpelliceum vel rochetum appellant) trajecisset, sed in ea fœdum vestigium reliquisset, in dorsique spina leviter contusa cum tumore signum impressisset, in pannum humi stratum decidit. Frustula vero, eo quoque minime læso, varia loca petierunt: alia quidem inami ictu trajectis vestibus & ambustis, in iis diffusa reperta sunt: alia vero in parietem & lignum, quæ contra ostium erant, Carolo medio, excussa ceciderunt. Itaque famulum suum protegente Deo, periculum admirabiliter evasit sanctus Antistes.

Ideoque ab iis ad mortem petitus.

Joan. 14. cum scripti illum exce-pisset libro-rum.

194 Hisce rebus auditis Pius, utpote qui Carolum ipsum, virum ut honoris dignitate, ita virtutum omnium laudibus illustrissimum, unice diligeret ac complecteretur; quique pati nullo modo posset, ut sacrosancta vel Cardinalium vel Episcoporum violaretur auctoritas, eoque minus vita peteretur, vehementer condoluit: eaque de re in Cardinalium conventu verba faciens casum deploravit, eosque hortatus est, ut de tanto viro per miraculum servato, Deo gratias agerent. Mox suo nomine ad Regem Catholicum litteras dari, eique negotium gravissime com-

Pius Deo gratias agit.

Digitized by Google

PERANT. GABUT. commendari juſſit, ut provinciæ Mediolanenſis adminiſtris, quæ oporteret, pro rei gravitate præſcriberet. At enim optimus Rex, tantum facinus & ipſe vehementer execratus, ut ſacrilegi parricidæ diligentiſſime conquirerentur, meritiſque ſupplicis afficerentur, imperavit. Caroli vero litteris, quibus rem ipſam accurate deſcriptam per Nicolaum Ormaneto ad Pium referri curaverat, Pontifex manu ſua reſpondit, hoc jam inde ab ipſo mundi ortu iniquis ſemper in more fuiſſe, odiſſe juſtos, eoſque inſectari: ſed dum illis obeſſe conati ſunt, profuiſſe potius, ſibi vero nocuiſſe. Dolere ſe maxime quorumdam cæcitatem, qui contra ſe ipſos laborarent: Deo gratias egiſſe, quod talem virum ſibi ſervaſſet, & dæmonis conatum infregiſſet: non ſolum Dei fiducia, maximo alioqui præſidio, ſed diligentia etiam in ſe cuſtodiendo uteretur: vindicaturam id ſceleris divinam majeſtatem, ut ſolet, in tempore. Deum oraret per ſe, & per alios, ut cæcis lumen daret.

& Carolo gratulatur.

195 Ceterum Pius, tam nefarium ſcelus haud quaquam diſſimulandum ratus, in primis Carolum juſſit ſibi ſuſpectos prodere: qui reſpondit, ſcire ſe correctionis cauſa multos ſibi offenſos eſſe, ſed legitimam ſuſpicionem habere nullam: nolleque, quantum in ſe eſſet (quod etiam publico ſcripto teſtatus eſt) aut in quemquam omnino ea de re agi, aut ſuorum aliquem ejus inquiſitionis vel judicii ullo modo eſſe participem: quin etiam ſæpius Pontificem ſupplex Carolus rogavit, ut criminis auctoribus ignoſceret, Deoque factum remitteret. At vero Pontifex, cum edictum evulgaſſet in eos, qui ſceleris affines eſſent, idque nondum comperiri poſſet; ineunte anno MDLXX Antonium Scarampam, Epiſcopum Landenſem, qui de maleficio diligenter quæreret, alio graviore cum edicto Mediolanum legavit. Quo edicto ibi per Epiſcopum promulgato, anathemati omnes ſubjiciebantur quicumque non indicarent, quid de eo facto noſſent: indicantibuſque impunitas promittebatur, etiam ſi ſceleri conſentiſſent. Huic autem edicto, ut Carolo ipſi & aliis Cardinalibus in poſterum magis caveret, generalem adjecit conſtitutionem, qua veteris decreti pœna, in percuſſores Cardinalium a Bonifacio VIII ſancita, etiam conſcios ſceleris, niſi indicarent, teneri ſtatuit.

Inquiſitionem criminis committit Ep. Landenſi.

Eadem fruſtra deprecanti.

B

196 Jam vero tandem conjuratione patefacta, flagitii auctorem in oppidum Clavaſium, ubi inter præſidiarios milites incognitum ſe adſcribi fecerat, receptum eſſe Pius intelligens; confeſtim Emanuelem Philibertum, Sabaudiæ Ducem, cujus in ditione illud eſt præſidium, per litteras commonuit, Eccleſiaſticorum Judicum in poteſtatem cum protinus dare ne recuſaret. Qui, ut optimus Princeps Catholicæque religionis ſtudioſiſſimus, & in ipſum Carolum ſingulari obſervantia propenſus, reum comprehendi, ſub arctaque cuſtodia Mediolanum Archiepiſcopales in carceres perduci curavit. Quos etiam in carceres conjecti ſtatim illi Præpoſiti &c. in quæſtionem dati, crimenque confeſſi, Senatus judicio capitis damnati ſunt, una cum ipſo ſacrilego percuſſore. Quare cum in truculenti ſceleris hujus deteſtationem, tum etiam ob alias ejus ſodalitatis corruptelas, eodem anno MDLXX totum Humiliatorum Ordinem Pius extinxit, eorumque Præpoſituras, ſacerdotia & vectigalia, partim Cardinalibus partim etiam religioſis locis, piorumque ſodalitatibus adjudicavit. Monachos vero, qui fuere non amplius centum ſeptuaginta quatuor, ex ipſis diſtributis facultatibus, victu monaſtico donec viverent ſuſtentari juſſit, & in religioſa diſciplina Epiſcoporum cura contineri. Hinc demum exitum habuit optimus quondam monachorum Ordo, taleque edidit Pius exemplum neglectæ diſciplinæ vindicandæ, ut ceteri ſibi diſcant cavere diligentius.

Ejus mor. in puniti.

C

Conſt. 119, 120 ordinem ad paucos redactum extinguit.

D

CAP. XVI

197 Sed quemadmodum Principes viros, ſi quid contra ſacram poteſtatem eccleſiaſticaque jura committerent, reprimere Pius non formidabat, ſic eos ubi Sedi Apoſtolicæ favere, Eccleſiæque dignitatem & Catholicam fidem, quibus deberent ac poſſent auxiliis, protegere cognoviſſet, ampliſſimis muneribus & honoribus augere conſueverat. Cum enim ad Catholici nominis hoſtes in Gallia, ut diximus, debellandos, Coſmum Medicem, Florentiæ Ducem, adjumenti plurimum attuliſſe, eumque & Chriſtianæ Reipublicæ tuendæ ſaluti, & Apoſtolicæ Sedis obſequio perpetuo intentum eſſe animadverteret; ipſum atque ſucceſſores ejus omnes ad altiorem honoris gradum provehere, Magnique Ducis Etruriæ, provinciæ ſibi pro maxima illius parte ſubjectæ, titulo inſignire pro poteſtate conſtituit: cum ut piam liberaliſſimi Principis ac domus clariſſimæ in Eccleſiam Dei beneficentiam ac merita honorifico grati animi officio proſequeretur; tum etiam ut cæteros Catholicos ac principes viros, ad ejuſmodi in Chriſtianam Rempublicam ſive ſubſidia ſive beneficia pro tempore conferenda, illuſtri remunerationis genere provocaret: nihil tale Pii temporibus procurante Coſmo, nec ab eo ſe impetraturum eſſe cogitante; ſed totum id ipſius tantum Pontificis curatum arbitrio eſt.

Coſmum Florentiæ Ducem.

E

198 Etenim eodem ipſo bello Gallico conflato jam ac prope confecto, Comitem Sanctæ-Floræ rogabat Galliarum Rex, ut Pontificis Coſmique auxiliares copias, quibus ille præerat, ultra conſtitutum ſibi tempus in alios tres menſes in Gallia contineret. Comes ea de re miniſtrum ſuum ab epiſtolis miſit ad Pium: qui ſibi gratum quidem eſſe reſpondit, milites ſuos illic ejus ſubſidii cauſa commorari; ſed de Coſmi cohortibus ſe non poſſe ultra præſtitutum tempus quidquam decernere, neque oneris illi plus imponendum videri: nam Coſmum cumulate ſatis officio feciſſe ſuo, cum præſertim ille, ſuadente ſe, centum & amplius nummum aureorum millia in ejuſdem belli ſubſidium Gallorum Regi commodaſſet. Alog Comitis nuntio Pius imperavit, ut cum ejuſmodi explicatione conſilii rediret in Galliam, Florentiamque prætergrediens ſingillatim de rebus omnibus Ducem certiorem faceret. Dux autem eo accepto nuntio: Non erat, inquit, cur Pius hoc de me ſibi polliceri vereretur: non ſolum enim ſubſidiarios meos cum Pontificiis copiis, quamdiu voluerit ipſe, in Galliis pro Catholica religione permanere curabo; ſed etiam, eo jubente, operam in illo bello meam ei navare, & quidquid ex ditionibus meis ſubſidiorum cogi poterit, prompte ſuppeditandum polliceor, deferoque libentiſſime. Quod cum per litteras nuntius Pio ſignificaſſet, oculos ipſe convertit in Chriſti de cruce pendentis effigiem, junctiſque manibus ſupplex Deum oravit, ne permitteret ſe triſtem obire diem ſuum: ſicuti contigiſſet, niſi per occaſionem ſibi in Coſmum, de ſancta Eccleſia Dei optime meritum, grati animi ſignificationem dare licuiſſet.

miſſi de continuando in Gallias ſubſidio.

optime meritum dicit.

F

199 Subinde cum ei veniret in mentem, temporibus ſuperioris Pontificis agitatum eſſe de augendo Coſmi titulo, ea de re ubi diligentius cognovit, cum, aliis Principibus non admonitis, Magnum Ducem creare decrevit; ac ſuaſipſe manibus regium illi diadema deſignavit, in quo hæc verba ab ſe dictata voluit inſcribi. Pius V Pont. Max. ob eximiam dilectionem, ac Catholicæ religionis zelum, præcipuamque juſtitiæ ſtudium, donavit. Cumque ſuper hac re diploma ſcribendum curaviſſet, id per Michaelem Bonellum, Cardinalis Alexandrini fratrem, miſit ad Coſmum:

ſtatuam ei auſtoratæ. Conſtit. 11 Epiſt. 66 lib. 4

A Coſmum: cujus in eo diplomate virtutes, atque ea, quibus erat maxime conſpicuus, promerita juſſit explicari: præſertim vero, quod provinciam ille ſuam ab hæretica contagione liberam conſervaſſet: quod Sedes Apoſtolica gratiſſima plerumque obſequia, atque etiam commoda, ſubminiſtratis ab Etruſcis auxiliis, olim ac nuper accepiſſet; idque complures Romani Pontifices, præſertim Innocentius & Clemens, uterque eo nomine IV, Gregorius X, Benedictus XI, Martinus V & Leo X luculenter teſtati fuiſſent; adeo ut tam eamdem provinciam, quam ejus Rectores & Magiſtratus, ob peculiarem erga Romanam Eccleſiam devotionem, & obſervantiam, propenſo paternoque affectu variis muneribus & honoribus jure cohoneſtandos atque ornandos eſſe cenſuiſſent.

de diemate inſſo explicari ſenatui Etruſco

100 Quod ipſe Coſmus majorem in dies eximiæ virtutis ſuæ ſplendorem, ferventioremque Catholicæ religionis cultum, & in adminiſtranda juſtitia præcellens ſtudium, ex eo tempore quo imperare cœpit, nuſquam prætermiſiſſet. Quod Carolo Gallorum Regi Chriſtianiſſimo, adverſus ejus rebelles & hæreticos, pecuniis, peditatu & equitatu, Pio ipſo cohortante, alacriter opem tuliſſet. Quod pro eximia ejus

Ipſum Coſmi laudes eximias

B in Deum pietate ſuperioribus annis Militiam S. Stephani, ad rectæ fidei exaltationem ac propagationem, inſtituiſſet; bonis ditaſſet & ampliaſſet. Quod delatum ſibi admirabiliter Principatum admirabilius regeret ac moderaretur; illumque ſingulari prudentia, in pacis ac juſtitiæ amœnitate, ab ineunte ejus ætate diligentiſſime contineret & conſervaret. Quod terra marique præpotens, piratis, ſacinoroſis, ſicariis, quietis & otii publici perturbatoribus, Sediſque Apoſtolicæ perduellibus & adverſariis, hoſtis acerrimus ſcelerumque ſeverus vindex exiſteret. Quod numeroſa ac frequenti populorum ei ſubditorum, Deo benedicente, multitudene, copioſis grandibuſque reditibus gauderet ac frueretur. Quod validus peditum & equitum numerus in omnes uſus ei præſto ſemper eſſe poſſet. Quod quamplures florentiſſimas urbes, tam Cathedralium quam earum nonnullas Metropoliticarum dignitate inſignes, & gymnaſiorum generalium celebritate liberaliumque diſciplinarum ſtudiis ornatas, munitiſſimos portus, validiſſimas arces, loca tutiſſima, triremium claſſem paratam & inſtructam, tam ad Tyrrheni ſui maris quam ad Romanæ Sedis oræ maritimæ tutelam, haberet. Quod rerum omnium

C copia, ditionis amplitudine, locorum ubertate, continua vitæ felicitate, demum gentis celebris admodum & opulentæ viribus ſubnixus efflorеſceret. Quod cuncta hæc ipſa & alia bona immenſæ Dei omnipotentis benignitati accepta referens, ea ad divinum honorem & gloriam paratiſſima ſemper fore profiteretur. Quod abſoluta poteſtate, ratione liberi & recti Dominii Florentini, nemini ſubjectus eſſet, ut juxta diſtinctionem Pelagii Romani Pontificis inter ceteros magnos Duces ac Principes cenſeri & numerari poſſet ac deberet. Quod ipſe ejuſque filius primogenitus Franciſcus, arctis admodum affinitatis & neceſſitudinis vinculis cum Maximiliano Cæſare deſignato, & maximis Chriſtiani nominis Regibus conjuncti eſſent: iique a nobiliſſima ſtirpe Medicæa, multis honoribus & titulis decorata, & ex qua tot illuſtres viri ac tres Romani Pontifices prodiiſſent, ortum haberent.

aliqui dati titulum Magni Ducis.

101 His ergo atque aliis ejuſmodi, quæ latius in ipſo diplomate referuntur, juſtiſſimis de cauſis id honoris & tituli Coſmo ipſi illique inclitæ familiæ, de ſupremæ ſuæ Apoſtolicæ poteſtatis plenitudine, conferendm eſſe ſtatuit: idque Romanorum Pontificum deceſſorum ſuorum ſecutus exempla, præſertim Alexandri III, qui Alfonſum ex Duce Luſitaniæ Regem conſtituit, & Innocentii pariter III, qui Calaionnem Bulgarorum & Blanchorum, qui Pannoniæ Regibus ſubjecti erant, Regem fecit; & Bohemiæ Duci, ut in ſuis litteris Regem ſe nominare poſſet, conceſſit; &, ut alios plurimos omittamus, Pauli IV, qui noſtris temporibus Hiberniam inſulam in regni titulum ac dignitatem erexit. Coſmum ergo, Romam ad ſuſcipienda inſignia diadematis evocatum, honorificentiſſime in aula Regia Pius excepit. Mox in ſacello Pontificio inter ſacrorum ſolemnia, die Dominica Lætare, quæ incidit in tertium Nonas Martias, anno MDLXX, ſuis ipſe manibus ejus capiti eximii pretii coronam impoſuit, atque ſceptrum illi dedit in manus: Coſmo prius pro more ſeſe jurejurando obſtringente, ad fidem & obedientiam Pio ipſi, ac ceteris deinceps Romanis Pontificibus ejus ſucceſſoribus Eccleſiæque præſtandam: eumque inter hæc ſacra Roſa, ipſo die de more ab ſe conſecrata, condonavit.

PER ANT. GABUT.

coronam & ſceptrum ac roſam benedictam.

102 Neque vero paſſus eſt Pius, ut ille vel de itinere Romam ſuſcepto, vel de diademate recipiendo, Cæſarem aut Hiſpaniarum Regem commonefaceret. Providebat enim fore, ut nonnulli alii Principes viri, quantum in ipſis eſſet, eam rem impedire conarentur: E quæ tamen res ad Sedem Apoſtolicam, bene de ſe meritos eum in modum remunerare cupientem, omnino pertineret. Sed antequam facellum Pius iniret, Cæſaris Orator, illi neutiquam licere Coſmum ita redimere, ſupplex denuntiavit; quod is non Pontificis beneficiarius eſſet, ſed Cæſaris, cujus eſſent partes hujuſcemodi. Cui mox Pius: Quonam, inquit, jure Imperatores ipſi vel ſunt vel appellantur Imperatores, niſi ex Apoſtolicæ Sedis auctoritate? Subinde ad ſe Fiſci procuratorem acciſum, uti ipſius Sedis rationibus caveret, admonuit. Qui juſſa faciens, Oratori Cæſareo reſpondit; Pontificem nequaquam accipere denuntiationem ejuſmodi, ſed eam veluti legibus adverſam repudiare. At vero Maximilianus, identidem inſtigatus a ſuis, Florentiam civitatem ad Imperium pertinere dicentibus, dari Pio curavit certa ſcripta, quibus jura ſua confirmare conabatur; ut id tituli omnino deleretur: ſecus enim multa ſe, quæ inde proficiſcerentur, incommoda minitari: demum haudquaquam licere Romano Pontifici de rebus humanis, in locis ſibi non ſubjectis, quidquam ſtatuere. Ac Pius, uti poteſtatem in terris gerens Chriſti Domini, cujus ſunt cæli terrarumque ambitus, ultro citroque agi eade re amplius noluit: ratus id minime convenire ei, qui pro ſua ampliſſima auctoritate poſſet hæc, & alia in hoc genere longe majora, ad communem Chriſtianæ reipublicæ ſalutem, efficere. Neque tamen paſſus eſt, ut in ejuſmodi opinione Cæſar diutius inhæreret: nam per Cardinalem Commedonum Legatum, quam gravi errore conſiliarii ſui eum implicuiſſent, ei coram referendum imperavit. Ac proinde rationibus, quibus Cæſar ipſe de ea mente deduci maxime poterat adjunxit etiam exempla, & Imperii in Occidentem per Apoſtolicam Sedem translati, & Septemvirum in Germania creatorum, & ejus, quam ab ipſa ſacroſancta Sede fidem habent, auctoritatis; & illa demum, quæ paſſim Pontifices ſummi regnorum jura commutarunt, ac varios Principes novis & ampliſſimis titulis olim decoraverunt.

utque Roma ut Orator Coſmo.

F

Ipſique Cæſari.

ſed & ſolemne prorſus.

Digitized by Google

PER ANT. GABUT.

LIBER IV.

Apparatus & fœdus ad bellum Turcis inferendum.

CAPUT I.

Cyprus a Turcis capta occupari. Pii V cura, ut suppetias a Regibus Hispania & Lusitania acquirat.

203 DUm hæc agerentur, ineunte vere ipsius anni MDLXX, Selymus II Turcarum Imperator, pacis fœdere, quod ille jamdiu a patre cum Venetis ictum anno superiore jurejurando firmaverat, perfide violato, graveque & extiosum Christianis intentans bellum, in primis Cypri regnum, ut fecit, occupare nitebatur: ob idque maximos, si unquam antea, bellicos apparatus Constantinopoli & alibi ab eo fieri constabat. Cyprum, mediterranei maris insulam longe maximam & opimam, quam Veneti per annos octoginta & amplius pacate ac legitimo jure tenuerant, eo magis sibi subjicere Tyrannus, pro immensa sua dominandi libidine & efferato in Christianos odio, cupiebat: quod inde ad alias Italiæ adjacentes insulas
B & oras aditum sibi patefacere, & Venetos per idem tempus duabus maximis cladibus afflictos, Turcarum impetus sustinere, nedum frangere nullo modo posse, confideret. Nam anno superiore, & summa frugum inopia, propter cæli intemperiem, non modo Venetiis, sed per Italiam quoque laboratum erat; & Venetum navale seu armamentarium, toto fere orbe celeberrimum, bellicis machinis, armis atque aliis rebus ad bella necessariis instructissimum, horribili casu ingentique jactura conflagraverat. Hoc igitur Selymus inito consilio, Cubatem legatum suum ad Venetos misit, qui denuntiaret, eam se insulam sibi deposcere, & pro jure in eam suo, & pro ea quam adeptus erat Memphitici regni possessione. Cum enim Sultanus Rex Mempheos (Cairum appellant) jam ante annos centum & quinquaginta Joannem Lusinianum, Cypri Regem, ad Thalamem Peloponnensi oppidum cepisset, octoque millium aureorum nummum in annos singulos vectigalem fecisset; demum quidquid Sultanus possedisset, in potestatem Turcarum, qui postea ejus imperium obtinuerant, perveniſſe: atque ita Cyprum sibi successionis lege deberi, ac nisi inde Veneti cederent, se ad eorum internecionem cum mille navigiis & amplius proditurum.

Selymus Turca Cyprum petit a Venetis

C 204 Hæc autem referenti, atque alias præterea minas superbe jactanti, quæ oportuit constanter Veneti respondere: se Regibus Ottomanis omni tempore datam fidem servasse, Cypri causa annua tributa pendisse, multorum commodorum amplificandique imperii occasiones plurimas dimisisse, ut pacta fides suam obtineret religionem; judicasseque magnanimos Principes nihil magis decere, quam fidem datam præstare, & ubique servare constantiam: ne primi pacem violasse dicerentur, multa & indigna & acerba, quæ passi essent, dissimulasse; finibus suis se non excessisse; denique nihil tale in eum commisisse, quam ob rem ille posset ita se gerere. Quare quando jure fœderis non possent, armis id regnum se defensuros, quod a majoribus acceptum veteri ac legitimo jure possiderent: post obitum videlicet Catharinæ Riginæ Cypri, quam Venetus Senatus, utpote civem suam, e clarissima Corneliorum familia, in gratiam Jacobi Lusinani postremi Cypri Regis antequam illi nuberet, sibi filiam adoptaverat. Quæ proinde eodem Jacobo ex eoque genito filio posthumo vita functis, ejus regni legitimum heredem ex mariti testamento Sena-
D tum ac Rempublicam Venetam reliquerat. Itaque ad jus suum pro viribus retinendum parati Veneti Turcicum legatum dimiserunt: imminentiaque pericula per Michaelem Surianum, suum apud Sedem Apostolicam Oratorem, Pio renuntiari curaverunt: supplicantes, ut non modo classi, quam ipsi bene validam instrui maturabant, opem ferret: sed opportuna quoque per alios Principes in id dari subsidia procuraret. Venetorum autem spem non modo non fefellit Pius, sed etiam longe superavit: hanc enim tam præclaram, quam sibi divinitus oblatam esse existimabat, occasionem amplectendam esse ratus; præter illa, quæ quanta posset maxima se præbiturum, ab aliisque Principibus diligenter procuraturum pollicebatur auxilia, sociale fœdus, quod ipse jamdiu volutabat animo, Venetis proposuit Christianis cum Principibus ineundum, ad avertendum communem hostem, vel si fieri posset evertendum; atque id se curaturum esse spopondit, & in se recepit.

Ejus ille invitat ad fœderis feriendi societatem.

205 Prompta ac pia Pontificis officia studiaque sibi quam gratissima esse, eamque rem prudenti ipsius judicio conficiendam, libentes se deferre Veneti responderunt: sed quod plurimum temporis interceſſurum intelligerent, antequam fœderis conditiones convenire, Principesque ad suscipiendum commune bellum
E induci possent, præsentibus periculis moram non ferentibus, illud urgebant impensius, ut quam maxima celeritate a Christianis auxilia flagitarentur: interim de conditionibus ageretur. Hac approbata sententia Pius, rebusque omnibus in summo Cardinalium consessu mature consultis & constitutis, ut id nomini Christiano bene ac feliciter eveniret, ipse primum Spiritus sancti opem suppliciter implorans, privatim & publice supplices ad Deum preces indicit. Mox Ludovicum de Torres, Cameræ Apostolicæ Clericum, spectata prudentia & integritate virum, cujus optima fide & opera aliis in rebus usus fuerat, ad Catholicum Regem Philippum, qui & præcipuam hujus belli causam habebat, & classe jam instructa, potentia & imperii magnitudine plurimum valebat, cum litteris legavit: quibus *litteris* afflictæ Christianæ Reipublicæ statum graviter deplorans, & quam ipse acerbam sane molestiam inde caperet ostendens, illum ad bellicas vires suas cum ceterorum Christianorum principum armis conjungendas, ad frangendosque Turcarum conatus impellebat.

Ipse & Philippum Hispaniæ Regem.

206 At licet summorum virorum opinione, fieri vix posse videretur, ut Principes in hanc belli societatem coirent, ob varias inter se prætensas causas, quæ singulos ad suam quemque rem curandam inducerent; nihilominus Pius, pro eo quod optimi
F omnium parentis, aliudque nihil præter publicam salutem spectantis, nomen sibi pepererat; nullo suspectæ fidei, quod ad se attineret, in animis Principum relicto loco, rem totam conficiendam suscepit; Ludovicoque mandavit, in primis Regem Catholicum edoceret, quo in periculo non modo Veneta, sed etiam universa Christiana respublica versaretur, imminente bello ab hoste potentissimo pariter & immanissimo; qui licet Cypro tantum atque aliis Venetorum ditionibus interminari videretur; verendum tamen esse, ne ceteris etiam Christianorum oris, præsertim maritimis locis ipsius Regis, pro nocendi opportunitate moliretur exitium. Quæ res Pontificem admoneret, ut pro suo pastorali munere universo Christi gregi solicite prospiceret, imminentibusque periculis occurreret. Eam vero esse rei conditionem, ut quemadmodum Veneti per se ipsi tantam belli tempestatem diu sustinere non possent, sic ipsi Regi ad sua mediterranei maris defendenda littora non

Offendens non de Cypro tantum sed & de ditionibus ejus defendendis agi. Epist. 13 14

satis

Digitized by Google

A satis esse præsidii. Itaque non liquere, utrinam eorum magis in votis esse deberet id fœderis, quod utrisque & sumptus imminueret, & ditiones redderet tutiores, & earum amplificandarum in spem animos erigeret; cum præsertim & periculum esset commune, & superiorum temporum difficultates sublatæ jam essent; & item utrisque id esset ingenii, ut regna quisque sua tenere niterentur, ad monarchiam neutiquam contendentes. Quod si Veneti per se ipsi tanta essent victoria potiti, id nequaquam Regi aut commodum fore aut honorificum: quippe qui absque illius ope tam egregiam nominis existimationem, imperiique vires essent adepturi. At si Regiis auxiliis adjuti debellassent hostem, magnam partæ victoriæ laudem accessuram ipsi Regi, cujus ope res bene processisset. Evincentibus vero Turcis, universum fere belli pondus cladisque periculum regiis ditionibus imminere. Prudentis etiam esse consilii, statuere, nihil amplius fidendum esse hosti, qui data tam sæpe fide violare non dubitasset.

vires autem sunt ipsi esse utiles.

207 Denique id auxilii se, pro summa ipsius Regis in Christianam rempublicam pietate debitoque tuendæ Catholicæ religionis officio, deposcere: ac pro concessu Ecclesiasticorum Hispaniæ fructuum, quos Pius IV ipsi Regi condonaverat, ut ille se ad centum armatas triremes contra Christiani nominis hostes sustentandas obstringeret, ad Mediterranei maris oras tutas & integras conservandas: ac propterea se id subsidii libenter confirmasse, ut triremes ipsæ perfidorum hostium telis propellendis deservirent. Sed non esse, cur magnopere laboraret in ostendenda fœderis hujus tam per se perspicua sive necessitate, sive utilitate, sive etiam honestate; præsertim apud Regem, non minus, prudentia ac pietate, quam animi & imperii magnitudine maximum ac potentissimum: qui, licet res sua non ageretur, tamen pro singulari suo tuendæ Catholicæ Ecclesiæ studio & officio, hanc divinitus oblatam occasionem libenter amplecti, eamque divini beneficii loco ponere vellet ac deberet. Et cum rei hujus peragendæ momenta Pontificis arbitrio Oratorique in Urbe suo Veneti detulissent, postulare se, ut Rex per procuratores suo Romæ apud se, quæ oporteret agi & confici, primo quoque tempore mandaret: ne, dum per litteras longasque moras ob maxima locorum intervalla res diutius extrahitur, periculis post ruinam occurratur. Rationibus ipsius Regis Pontificem, pro singulari suo in eum amore, proque meritis ejus, proba fide, non minus quam Venetis quibus minus deberet, consulturum. Ceterum quando fœdus exiguo temporis intervallo sanciri non poterat, impendentibus interim cladibus occurrens, vel per eum annum, Rex triremium suarum Venetis præberet auxilium. His igitur mandatis instructus, ad XVII Kalendas Aprilis Roma profectus, Cordubam, ubi tum Rex morabatur, magnis itineribus pervenit: abeoque benigne & honorifice acceptus, legationis suæ causam Piique consilia breviter exposuit.

Æquum id fore sua putavit:

interim ne ea vagare ut Veneti sibi fidum se ostenderent.

208 Loquentem Rex attente & libenter audivit, deque singulari sua in Pium Pontificem observantia ac pietate nonnulla præfatus, se in ejus studia votaque propensum esse, classeque & commeatu Venetis se Pontificis gratia subventurum ostendit. Sed de ineunda societate, quod majore indigeret deliberatione, consiliarios suos Hispali, quo tum ire properabat, velle consulere. Hispalim proficiscentem Regem Ludovicus prosequitur, denuoque cum eo & cum Didaco Spinosa S. R. E. Cardinali, Regii consilii Præside, & cum aliis summis viris, ad quos Pii litteras attulit, quique apud Regem gratia & auctoritate plurimum poterant, de negotio sæpe congressus;

quod Rex breviter ostendit.

Epist. 114.

varias, quæ objiciebantur difficultates prudenter superavit: ac magnam inde virtutis suæ laudem apud omnes consecutus, Pium voti compotem fecit. Quo quidem etiam in negotio conficiendo Joannis Baptistæ Castanei, Rossani Archiepiscopi, per id tempus ordinarii apud Regem Internuntii Pontificii, de quo supra facta mentio est, studium & opera commendatur. Rex itaque, quod ad fœderis conditiones attineret, spatio ad deliberandum sumpto, summa voluntate se Pontifici obsecuturum esse respondit: atque interim, dum Oratori in Urbe suo, aliisque ut oporteret ea de re quid agendum decerneret, ut imminentibus periculis occurreret, confestim quinquaginta triremes, hinc inde in Italico mari collectas, in Siciliam deduci jussit, ac Neapolis Siciliæq; Proregibus, ut, quam Pius postulaverat, Venetis frumenti copiam facerent, edixit; ac triremes ipsas, Venetis addixit auxiliis; eaque gubernantem Joannem Andream Auriam, Melphiæ Principem, ut Pontificiæ classis Præfecti monitis obsecundaret, admonuit.

PERANT. GABUT.

Epist. 10. 13. 16. 17. 18. 19. 20. 21. lib. 2. *50 triremes comparat.*

CAP. II.

209 Ejus vero præfecturæ munus Marco Antonio Columnæ, Paleani Taleacotiique Duci, Neapolitani regni equitum Magistro, III Idus Junii, hoc anno Pius detulit. Eumque, utpote virum prudentissimi consilii, ac bellicæ virtutis laudibus insignem, duodecim Pontificiis triremibus cum potestate præfecit quæ res magno apparatu ac pompa confecta est. Nam ad cælestem opem pro felicissimo rerum successu suppliciter implorandam, per Marcum Antonium Cardinalem Columnam, coram Pontifice in publico amplissimorum Patrum cœtu, in sacello Pontificio, peracto sacrosancto Missæ sacrificio, Pius sacris de more precibus adhibitis, suis ipse manibus Columnæ dedit Præfecturæ vexillum, ex Damasceno serico rubro confectum: in quo erat Christi Domini de cruce pendentis imago depicta, atque hinc inde effigies sanctorum Apostolorum Petri & Pauli, his verbis inscriptis: In hoc signo vinces. Ut, qui Constantini illius Magni pietatem & animi magnitudinem egregia referret, is eodem quo ille fausto ac salutari signo, tamquam hostilis cujusque & infestæ violentiæ propugnaculo, contra Christiani nominis hostes felicissime uteretur. Porro Catholico Regi pergratum accidit, id muneris Columnæ, quem ipse plurimi faceret, a Pontifice mandatum esse; ad eumque perscripsit, ut licet Auriæ loco & auctoritate præstaret, non tamen ejus prudentissimi & nauticarum rerum peritissimi Ducis consilia unquam spernenda sibi esse arbitraretur. Columnam subinde Pius Venetias misit, ut duodecim triremes a Venetis acceptas instrueret, atque alia ad eam expeditionem necessaria procuraret.

Pius Columnam præficit suis triremibus.

eique sacrum vexillum tradit.

CAP. III.

210 Rebus igitur in Hispania bene constitutis, Ludovicus de Torres ad Sebastianum Lusitaniæ Regem, quod ei præceperat Pius, contendit: quem cum Sintræ, quæ villa est haud longe ab urbe Olisipone, convenisset; pontificis litteras mandataque edidit: illumque non tam ut sociale fœdus iniret, quod ei tum Indicis tum Africis expeditionibus impedito, tantum oneris Pius imponere vereretur; sed ut impendentibus Venetorum periculis quam posset opem ferret, cohortatus est. His adjecit, quæ de Regiis nuptiis procurandis in mandatis habebat: pergratum Pontifici ac bonis omnibus futurum, quin etiam sibi ragnoque suo perhonestum ac salutare, si Rex in animum induceret, Margaritam Caroli noni Galliarum Regis sororem sibi uxorem adsciscere, ex qua proles majoribus digna, ad tuendam pietatem regnumque suum stabiliendum, procrearetur. Ad hæc Rex, quod ad Venetos pertinet, se communi periculo ac metu commoveri: neque sibi voluntatem ad bellandum

Epist. 11. & 12. lib. 2. Epist. 26. 27, 28. 29. 30, 31. 32. 33. 34. lib. 4. *Pius & a Lusitano Rege impetrat, ut ejus copiæ fundat contra Turcas: non Francis.*

PERANT GABUP. deesse, sed facultatem: nec ita pridem pestilentiam exortam Olyssiponem afflixisse, & vastitata facte, remiges ac milites absumpsisse. Cum primum Lusitania se ex clade refecisset, publicæ rei non defuturum: multis nominibus id se facere debere, sed præcipue, quod Pio Pontifici, quem ipse unice coleret, gratificari & obsequi vehementer cuperet: gratias Deo quam maximas agendas esse, quod hisce calamitosis temporibus tam vigilantem sanctumque Pastorem Ecclesiæ suæ præficere voluisset, qui tam præclaram ac necessariam Principum societatem, ad Christianam Rempublicam ab hostium furore vindicandam, conciliare niteretur. Arctissimis porro se amoris vinculis Venetorum Senatui conjunctum esse, quem sciret in Principis patris baptismo sponsorem adhibitum fuisse: confidere se proximo anno triginta navigiorum & eo majorem classem, lectissima Lusitanicæ juventutis manu instructam, auxilio missurum. At si minus quam expectaretur præstaret, ideum excusare, quod in novi orbis tractu terrestribus ac navalibus copiis cum Turcis continenter bellum gereret: ibi Christianæ rei suam opem utiliorem fore, quam si in Mediterraneo mari fœderatorum vires adauxisset.

qui respondit Venetos id instarum ut posse,

B 211 Quod vero ad uxoris ducendæ rationem attineret, se in ea quoque re optimam Pii voluntatem paternamque caritatem & agnoscere & venerari: sed quoniam ea de re inter se & Philippum Hispaniarum Regem aununculum jam agitatum erat, variaque intercesserant consilia, de quibus Pontifex haud satis edoctus Roma proficiscenti Ludovico certi quidquam præscribere non potuisset, exspectandum esse, quid Pius his litteris responderet, quas ad eum & ad suum in Urbe Oratorem, super ea re proxime dedisset. Hæc per Internuntium, & per Apostolicas litteras ad Regem ipsum, & ad Henricum Cardinalem ejus patruum, Principem ætate & auctoritate gravissimum & ad Catharinam Regis aviam, feminam non minore pietate quam prudentia præstantem, cum diu multumque agitata fuissent, nihil denique confectum est. Itaque Ludovicus, cum benigno responso magis quam rerum obtentu, a Lusitano dimissus, Pontificis jussu in Hispaniam revocatur: ut Regem Catholicum de fœdere jungendo in officio contineret; eumque, ut ea de re quam primum ad suos in Urbem mandata perscriberet, hortaretur.

de capitis nil posse absque Hispano fieri.

CAPUT II.

Christianæ classes conjunctæ, fœdus tractatum.

CAP. IV. 212 INterim vero per litteras Pius Auriam admonuit, ut primo quoque tempore Regis Catholici classem, cum Pontificiis ac Venetis triremibus, ex composito jungendam curaret. Fecit ille statim quod jussus erat. Itaque sub æstatis finem, hoc anno MDLXX, Christianorum classis tota simul centum & octoginta fere triremibus, undecim onerariis, & duodecim quas vocant galeaccis constabat: in Cretamque devecta instituit ut Cyprum versus proveheretur, ubi jam validissimus Turcarum exercitus, trecentis circiter navigiis, ac cum terrestribus tum navalibus copiis instructus, Nicosiam celeberrimam eamdemque munitissimam urbem mediterraneam circumsedebat. Verum Christiana classis, opportuna in dies capiens consilia, deque Turcarum progressu ad eos profligandos identidem certior facta, demum cognovit obsessam urbem jam in hostium potestatem perventisse. Quo tempore inter Columnam & Auriam importune coorta controversia est, Auria se Columnæ placita ubique sequi non debere proficente: itaque turbata concordia, nihil proficiebatur. Hac re cognita Pius vehementer condoluit: & quamquam Italicæ gentis dissensionem, percutiendique fœderis difficultatem animadverteret, ac tam ingentem & validam classem, fere omnem Italicis instructam viribus, diversas in sententias levi momento distractam esse intelligeret, non tamen deserit sese: verum Deo, ad quem, uti dicetur, assiduis precibus confugere solebat, confidendum esse ratus; eumque precatus, ut ea controversia componeretur, obtinuit.

per duram discordiam inutilis redditur.

213 Interea Catholici Regis de fœdere mandata ad Pium afferuntur: quibus Rex, quod ad rationes suas attineret, Antonio Perenoto Granvellano & Francisco Pacieco Cardinalibus, & Joanni e Stunica Oratori in Urbe suo, ejus rei tractandæ & conficiendæ provinciam delegabat, arbitro Pontifice constituto: Veneti vero Michaelem Surianum, de quo jam dixi, pro se decreverunt. Quæ mandata quia parerat auctoritate munita, delegatosque viros cum tantæ rei & agendæ & explicandæ aptos esse Pius approbasset, eos advocatos ad se in hanc sententiam allocutus est. Maximis de rebus, iisque Reipublicæ Christianæ summopere necessariis, hoc tempore vobis, dilecti filii, est proposita deliberatio. Nam, ut videtis, in hoc summum orbis terræ consilium adhibiti estis, ad agendum ac providendum, qua ratione ac via, icto inter Christianos Principes fœdere bellum & maximum & maxime pium ac periculosum, contra Turcas, acerrimos Christiani nominis hostes, non tam inferri ultro quam nobis illatum sustineri necessario, atque a nostris omnium cervicibus depelli propulsarique possit. Agitur ergo in hac causa de protegenda Ecclesia Catholica, de totius Christianæ rei, in primis vero de vestrorum Principum, quibus proximum imminet periculum, salute ac dignitate conservanda: denique (quod rebus omibus antiquius vobis esse debet) de divini nominis honore ac gloria, cum piorum omnium bono conjuncta, & tutanda & augenda; vel etiam (quod Deus avertat) magno nostro cum damno sempiternoque dedecore, plurimum imminuenda.

Interim ad Venetos Regis que deferr.

E *proponit Pius exponit quæ moveantur in deliberationem veniat.*

214 Jam vero conspicimus, ac summo nostro cum dolore, nec sine Christianorum Principum ignominia, sentimus, quas injurias, quas clades inmanissimus Turcarum Tyrannus olim nobis intulerit: quam multas, easque nobilissimas, ac vere pietatis antea cultu florentissimas, & urbes, & insulas, & provincias, & regna nobis eripuerit & usurparit. Discordiam Principum Christianorum, fons malorum omnium & origo est. Dum enim ii aut intestinis dissidiis ac bellis mutuo sese conterant & miserabiliter exagitant; aut aliud volentes, in contrarias sæpe sententias distracti, suam quisque rem cupidius procurant; interim barbarus ille hostis Asiam ferre omnem, & magnam Africæ, magnam Europæ quoque partem quondam invasisse ac sibi subjecisse non contentus; ecce nostris temporibus Rhodum insulam cepit, ac Melitam aggressus, Chium atque alias insulas & regiones occupavit; expugnatoque Sigeto, bonam Pannoniæ partem suo subegit imperio. Nunc vero Selymus, terra marique ingenti exercitu comparato, universæ Christianæ Reipublicæ exitium intentans, ante omnia Cypri regnum obtinere contendit: ut non sine causa nobis omnibus inde sit graviter pertimescendum, ne sævissimus hostis idemque potentissimus viribus & auctus & ad majora nobis inferenda detrimenta in dies factus audacior, in Cretam Siciliamque transgressus, & cunctis mediterraneis insulis, portubus, orisque potitus, in Italiam, hoc est, in Christianorum viscera tandem irrumpat omniaque subvertat. Quod quidem, ne ad peccatorum nostrorum

crescere per Christianorum dissidia Turcam.

indies que potentiorem ipsi Italiæ imminere.

A ſtrorum ultionem fieri Deus permittat, ut aſſiduis precibus, ac meliore genere vitæ nobiſcum enixe contendere decet Chriſtianos omnes ſic in primis ſummi Principes, ſenſibus ac viribus conjunctis, pro ſuo ſibi divinitus tradito tuenda Chriſtianæ reipublicæ munere, impendentis periculi calamitatem nobiſcum omni ope debent arcere.

quare ſollicitus ipſe pro ſuo Pontificio officio.

215 Nos autem, quos licet indignos divina providentia in hac totius orbis cuſtodia & tamquam in ſpecula collocavit, ut integram ab exitio, liberam a periculo, vacuam a metu rem Chriſtianam omnem noſtra vigilia ac cura redderemus; Eccleſiamque Dei, quam ipſe acquiſivit ſanguine ſuo nobiſque commiſit, ſartam & tectam conſervaremus; officio noſtro deeſſe nullo modo poſſumus, nec volumus aut debemus. Quare, quando ſoli tantæ rei pondus ſuſtinere non valemus, Reges ac Principes Catholici nominis jam pridem & monere, & hortari, & rogare pro noſtra auctoritate non deſiſtimus, ut communis hanc belli ſocietatem, pro ſuo defendæ religionis officio, nobiſcum inire velint. Quam ad

ac Principum voluntati,

rem annuente Deo, cum veſtrorum Principum, quorum potiſſimum hoc bellores agitur, animos paratos invenerimus, veſtræ prudentiæ nunc eſt veſtrique conſilii, diligenter agere, providere & efficere, ne quid

B impediat aut interturbet, quo minus ſanctiſſima hæc juncta, & neceſſaria jungi conflarique ſocietas poſſit. Nihil autem impediet, ſi in communi periculo communia potius, quam privata commoda procuraveritis; ſi

hortatur ut adjungendo in communem hoſtem arma cum ſuis,

(quod vos pro veſtra integritate & prudentia facturos eſſe confidimus) ſtatueritis, nihil eſſe poſſe tanti, quod honori divino, quod Eccleſiæ ſanctæ ſaluti, quod veſtrorum Principum incolumitati, quod regnorum ipſorum bono, quod piorum denique omnium votis, quæ univerſa hoc in diſcrimen adducuntur, anteferendum putetis. Si communem poſtem, communibus quoque remediis ac viribus, averti oportere; ſi totius Chriſtiani nominis hoſtem, omnium ſi fieri poſſit Chriſtianorum armis & opibus compeſcendum, debellandum, evertendum decreveritis: neque poſſe Regem unum aut alterum, quamvis præpotentem, per ſe tantam belli molem ſuſtinere; ſed complurium potentiſſimorum Principum conjunctas vires, divinisque & humanis opibus inſtruC ctas, optime poſſe quoſvis Turcarum & barbararum gentium, aut exercitus frangere, aut conatus comprimere, aut ferocem extinguere, aut imperium nomenque delere.

216 Non deerunt nobis hoc ad efficiendum tum divina, tum humana ſubſidia. Aderit tam piis conatibus ille ipſe, qui Eccleſiam ſuam nec antea deſeruit

de divino ſi deretis auxilio

ullo tempore, nec in præſens aut in poſterum pro ſua clementia eſt unquam deſerturus. Nec fallere promiſſa poſſunt ejus nos confirmantis illis verbis: Ecce ego vobiſcum ſum omnibus diebus uſque ad conſummationem ſeculi. Confidite. Ego vici mundum: & Portæ inferi non prævalebunt adverſus Ec-

Matth. 28 Joan. Matth. 16

cleſiam meam. Quæ tamen auxilia nobis ea lege Deus repromiſit, ut, quantum in nobis eſt, ſemper connitamur efficere. Quod vero ad humana præſi-

& hanc eam in rempub. hortatur,

dia ſpectat, non ſolum veſtrorum Principum animos in hanc expeditionem propenſos, ſed etiam paratos exercitus, & ad dimicandum alacres; jam inſtructas claſſes, & in aciem deductas, jam fortiſſimos duces ac promptos habemus. Tantum hæc omnia, ut firmiora, validiora ac diuturniora fiant, ſanctiſſimi fœderis vinculo colligenda ſunt. Quæ cum ita ſint, videte quæſo, ne Chriſtianæ reipublicæ exitioſum, & nobis permoleſtum, & vobis turpe ſit, huic ſummo conſilio, præſertim in re tam aperta, quæ per ſe ipſa loquitur, conſilium intelligi defuiſſe. Sed arripite opportunam hanc, quam Deus nobis offert, occaſionem: quæ aliis temporibus optari quidem illa poſſet, ſed par numquam certe reperiri: quin eam ſi neglexerimus, id apud poſteros noſtros merito nobis probro fuerit ſempiterno. PERANT. GABUT.

217 Quod ſi divinitus oblata tam præclara occaſione uti volnerimus, cum perpetuo decore ſalute- *ad Terræ ſanctæ recuperationem Cypro ſervata vicem habituri,*
que, frementis rabidi illius canis in nos ſævientis dentes infringemus: florentiſſimum Cypri regnum, quod omni ope tueri conſervareque debemus, non modo Venetæ, ſed univerſæ Chriſtianæ reipublicæ vindicabimus; nobiſque ad ſacroſanctum illud Salvatoris noſtri ſepulcrum, atque alia Paleſtinæ loca, ipſius Chriſti Domini conſecrata veſtigiis, feliciter recipienda viam aperiemus, cum ad ea nullus alius nobis aditus relinquatur. Nam cum olim Hieroſolymitani regni recepta poſſeſſio eſt, ſuadente humili quodam fratre, & Urbano II deceſſore noſtro Chriſtianos Principes fere omnes in eam expeditionem impellente; per Conſtantinopolitanos fines trajectus fuit Chriſtianus exercitus: quod nunc fieri nullo modo poteſt. Sed cum una Cypri maris navigatione in Paleſtinam commodius adeatur, retenta Cypro, ad illas Terræ ſanctæ ditiones recuperandas I
facilis patebunt aditus. Nec dubitare debemus, hoc inter nos percuſſo fœdere, quin alii Catholici quo- *& alios Principes præterea exemplo.*
que Principes in id ipſum deinceps facile conſpirent. Quorum enim una fides eſt, una religio, eorum etiam ad illam tuendam ac propagandam unus debet eſſe animus, una contentio: & quorum idem eſt periculum, eorum quoque ad id depellendum idem ſtudium junctaque potentia debet adhiberi. Ut quemadmodum omnis omnium Regum virtus, auctoritas, dignitas, ſplendor, opes, atque potentia a Deo, velut ſummo univerſæ poteſtatis fonte derivantur; ita ad illius & protegendum cultum & gloriam amplificandam, ea cuncta certatim conferantur. Ego vero, quod ad me attinet, illud aperte profiteor; ſi huic expeditioni præſentiam meam ullo modo prodeſſe poſſe conſiderem, non modo me periculis omnibus libenter exponerem, ſed inter primos etiam, pro gloria Dei & pro Chriſtianæ reipublicæ ſalute, ſanguinem & vitam alacriter profunderem.

218 Hac cohortatione commoti ſunt vehemen- *cum autem omnes vel ipſi eſſe in agendo primi*
ter principum virorum animi, rei conficiendæ præſi- F
dentium: ac Pii magnitudine animi probitateque commendata, una cum Cardinalibus, tractando fœderi ab eo præpoſitis, convenerunt. Hi autem fuere, Joannes Moronus, Michael Bonellus, Joannes Aldobrandinus, Carolus Craſſus, cui vita functo Joannes Paulus Eccleſia ſuffectus eſt, Petrus Donatus Caſius, Hieronymus Ruſticucius, viri prudentia, pietate & rerum uſu præſtantiſſimi; quos omnes (Morono excepto) in ampliſſimum Cardinalium ordinem ipſe cooptaverat. Principio res inibi fuit, ut actum de ea propemodum eſſe videretur. Nam Regii, Venetos id ſupplices efflagitaturos eſſe confidentes, conditiones ut proponerent ipſi, præſtolabantur. Veneti contra, fœdus, quod nequaquam depoſcebant ipſi, ſed Pontifex, non minori illis quam ſibi commodo futurum eſſe profitentes, ea de re agere primi recuſabant. Quocirca Pius, ut o- *prior Pius proponit capita foederis*
mnem tolleret difficultatem, is eſſe voluit, qui utroſque ad id precatus impelleret, cauſam hanc, quæ ad univerſam Chriſtianam Rempublicam pertineret, privatis omnibus omnium rationibus anteferendam eſſe demonſtrans. Inde porro quædam rerum veluti capita propoſuit, quibus negotium confici convenienter poſſet; eaque ipſis dedit expendenda.

219 Regii vero, Pontificiis etiam nonnullis aſſentientibus, eam ad id legem volebant adhiberi, ut ſocietas adverſus infideles omnes conflaretur: ac

nomi-

PERANT. GALLIT. nominatim in Mauritaniam, Principemque Seriphum, qui Philippo Regi Catholico intra fretum Herculeum infestus esse poterat. At Surianus obsistere: se non esse ad id agendum admissos, nisi ut in Turcas foedus iniretur, hoc tantum & Principes rogatos esse: hoc sibi ab Republica sua datum in mandatis: de ceteris vero gentibus ac Regibus nominatim agere, non esse statuere, sed evertere, quod praecipue quaereretur. A quibus enim speratur auxilium, eorum non irritandos, sed conciliandos potius esse animos: neque iis injiciendam suspicionem esse, quorum adversus communem hostem essent exspectanda subsidia. Nam & Sophum Persarum Regem, quem Christianis auxilio futurum sperarent (quod etiam Cardinalis Moronus cum Suriano sentiens praemonuit) infidelium numero censeri. In Mauritanos autem societatem inire, illis potius quam sociis honorificum videri: minusque decere Hispaniarum Regem potentissimum, ad hostes nulla ferme instructos classe debellandos, sociorum auxilium quaerere. Hac igitur approbata sententia, in Turcas tantum, & in loca illis subjecta, nominatim in Juliam Caesaream (quae nunc appellatur Algerium) Tunetum, ac Tripolim sociale bellum suscipiendum esse censuerunt. Erant porro qui vellent, ad foederis pacta magis constabilienda, ea anathematis vinculis obligari: sed Venetis datam inter Principes fidem sufficere demonstantibus, assensum est.

quod in foedere Turcas spectandum decernitur,

B

220 In his atque aliis sententiarum varietatibus, quas omnes hoc loco referre longum sit minimeque necessarium, praesertim de communi sumptuum collatione, diu multumque disceptatum. Erant ii sumptus in singulos mensesa ureorum nummum sexcentena fere millia. Surianus pro sua Republica, quartam partem, praetera nihil, in medium conferendum decernebat. Regii vero dimidium tantum, cum interim sextam partem contribuere vix posset Ecclesia, uti fecit in foedere icto anno MDXXXVII, praesertim quod ab eo tempore annua Pontificis vectigalia minus quadringentis millibus aureorum haberent. Itaque Pontifex quinque tantum & triginta millia se tribuere posse pollicitus, quod reliquum erat oneris, aequa portione Regem inter & Venetos distribuendum esse dicebat; longe tamen plura, quam pollicitus esset, uti factum constat, postea praestiturus.

acta simulantur

C

CAPUT III.

Joannes Austriacus electus Dux totius exercitus. Foederis conditiones, pecunia subsidia comparata.

CAP. 3 221 DE totius porro ineundae societatis exercitus Duce designando haud levis contentio fuit. Hispanis contendentibus, ut ad id Regius aliquis propterea decerneretur, quod & Rex ipse plura quam alii in id subsidia conferret, & hoc ad regiam existimationem valde pertineret: eam tamen electionem comprobari Pontificis Venetorumque volebant arbitrio. At Veneti, indictum sibi fuisse bellum objicere: idque in mari orientali gerendum, ubi sui vel duces vel milites locorum peritia praestarent, ubi quoque Turcis subjecti populi, Venetis potius quam Regiis aut Pontificiis signis, ad se illa servitute eximendos, excitarentur: denique se majore classe instructos esse, propterea e suis unum totius belli Ducem constitui par esse. Assensere demum, ut tres Imperatores essent, qui deliberarent de rebus omnibus, eorumque deliberationes atque consilia, quod ad executionem attinet, arbitrio Pontificis remitterentur. Ceterum Pius supremam hanc Praefecturam Emanueli Philiberto Sabaudiae Duci, utpote Principi summa auctoritate ac bellicarum rerum usu praeclarissimo, mandare maxime cupiebat: eaque de re cum ipsius sensum per litteras explorasset, ille pro sua pietate animique moderatione respondit, se Pontificis nutu in bellum contra Turcas, tantum ut auxiliarem militem, libenter profecturum: nullumque laborem aut periculum, ut Christianae reipublicae prodesset ac Pio obtemperaret, unquam detrectaturum. Verum ne Pontifex voti compos fieret, aliorum obstitere suspiciones: Venetis quidem objicientibus, quod cum alia multa id praepedire viderentur, tum illud in primis quoniam ille Cyprium in regnum sibi jus esse praetenderet; Hispanis vero, ne id imperii praepotenti viro ditionesque suas amplificare cupienti deferretur, obsistentibus, unumque Joannem Austriacum, Caesaris Caroli V filium, deposcentibus: his tamen, ne a Pontifice prorsus dissidere viderentur, placebat, ut rei quidem terrestri Sabaudius ipse, navali vero praficeretur Austriacus.

post variam deliberationem,

D

222 At vero Pius, totius belli summam uni potius quam pluribus committendam esse ratus, negotium ita confecit; ut, cunctis approbantibus, summum belli Ducem atque Praefectum Austriacum ipsum declararit, qui rei navali terrestrique cum imperio praesideret. Erat is supra aetatem tot tantisque bellicarum rerum laudibus insignis, ut tanti belli molem ei tradi tuto posse, cum paulo ante res bene gestas in tumultu Baetico contra Mauros, tum navalis hujus expeditionis felicissimus exitus indicarit. Prospiciebat enim Pius ope divina fore, ut Christiana res in eo bello prospere procederet; & cum eum uti summum belli Ducem aliorum consilia audire praestareque oporteret, futurum ut res celerius conficeretur: rebusque deliberandis, ex trium Praefectorum suffragiis duobus evincentibus, Pontificii Venetique Ducum sententia facile conveniret: quippe qui cum hoste congredi magis cuperent, ac bellum extrahere iis foret incommodius quam Hispanis. Veneti autem primum Hieronymum Zanium, deinde eo revocato, Sebastianum Venerium, viros prudentissimos, ac rerum maritimarum peritissimos, suae classis Imperatores declaraverunt.

delitur Joannes Austriacus;

E

223 Disceptatum porro est de summi Imperatoris Vicario constituendo, quando Joannes expeditioni coram praesse non posset. Id igitur muneris, post varias contentiones, Pius detulit Columnae, Pontificiae classis Praefecto, qui nec ita pridem, de rebus ab se tum gestis tum gerendis cum Pontifice communicaturus, Romam e classe redierat: atque hunc subinde Venetias misit, qui non mediocriter nutantes Venetorum animos confirmaret. Ii namque suspicati, ne Surianus, maturandi foederis impense cupidus, plura quam habuerat in mandatis praestitisset, Joannem Superantium Illi collegam adjunxerant, qui rem difficultatibus obstruebat. Verebatur etiam Pius, ne Veneti ancipiti distracti consilio rem protrahere cuperent, spe ducti fore ut Turca pacis consilium iniret. Non defuere tamen, qui objicerent Pio, nequaquam e dignitate Pontificia factum videri, ab se aliquem ea de re Venetias mitti. Quibus ipse respondit, se pro communi Christianae rei beneficio indigna quaeque perpeti velle, atque extrema virium experiri. Quod si Veneti sua explicare consilia noluissent, sacratissimum Christi sanguinem pro iis, quos Turca jam captivos tenebat, effusum de illis poenas repeturum. Columna igitur Venetias profectus, rem ita composuit ac tam praeclare sese gessit; ut magnam prudentiae laudem inde consecutus, eam legationem necessariam fuisse demonstraret. Jam vero

Venetias ejus Columna,

qui Venetias missus ab. Pio ea re moveri

F

A vero tot tantisque difficultatibus reserat impedita, ut sanctum hoc & necessarium fœdus fieri minime posse dicerent sapientes viri, nisi summa virtus, acre studium, singularis prudentia ac patientia Pii Pontificis, bene juvante Deo cunctis submotis impedimentis, rem ad exitum perduxisset. Post multas igitur, & graves, & longas contentiones, anno MDLXXI, ad XIII Kal. Junii confectum est negotium; atque in publico Pontificis & Cardinalium consessu solennis jurisjurandi religione sanctum fœdus, magna piorum lætitia subinde promulgatum, in has convenit conditiones.

Itaque sanctum fœdus

224 Pius V Pontifex Maximus, Hispaniarum Rex Catholicus Philippus, & Veneta Respublica fœdere perpetuo junguntur, tam ad inferendum bellum, quam ad illatum quoque propellendum, adversus Turcam & omnes quas ille possidet ditiones, Julia Cæsarea (quæ nunc Algerium appellatur) Tuneto ac Tripoli etiam comprehensis.

CAP. VI. *Fœdus hæc conditionibus.*

Bellicus fœderatorum apparatus sit, triremes ducentæ, onerariæ centum; Italorum, Hispanorum, & Germanorum peditum quinquaginta millia; equitum levis armaturæ quatuor millia & quingenti; bellicis tormentis, tum majoribus, tum minoribus,

B commeatu, ceterisque rebus necessariis instructi.

Opes & apparatus ejusmodi quotannis, mense Martio aut Aprili ad summum, in promptu sint in Orientali mari; ut iis rebus belli Duces, ad fœderatorum & Christianæ reipublicæ utilitatem, pro opportunitate rerum ac temporum uti possint.

Quod si hostes adversus sociorum loca bellum susceperint, classium Præfecti, vel cum omnibus copiis vel cum earum parte, ante susceptam expeditionem relicta, opem ferant, omnesque vires ad auxilium vexatorum convertant.

Fœderatorum Principum Oratores quotannis per autumnum, de suscipienda in annum insequentem expeditione, ac de copiis comparandis, cum Pontifice Romæ deliberent decernantque.

Pontifex Sedesque Apostolica duodecim triremes, rebus omnibus necessariis ornatas, ac tria millia peditum equitesque ducentos & septuaginta præbeat.

Pontifex sextantem, Rex Catholicus semissem, Veneti trientem totius sumptus bellici tribuant.

Sumptus, quos facere Pontifex non possit, pro ratione suarum partium Rex & Veneti suppleant. Si quid Veneti plus sua portione dederint, id Rex com-

C pensare teneatur.

Veneti commemoratas duodecim triremes, bellicis tormentis & armis præmunitas, Pontifici commodent: quas ipse milite, remige, & commeatibus instruat; & confecto bello, instructas Venetis reddat, nisi quid belli vis absumpserit.

Et quoniam fieri potest, ut rerum bellicis usibus necessariarum major uni quam alteri copia suppetat; si quis plus sua portione contulerit, ab alio ceteris in rebus compensetur.

Si commeatus fœderatis deesset, cum sibi e locis suis aut aliunde, prout commodius fuerit, capere liceat, moderato pretio, sintque rei frumentariæ exportationes sociis omnibus liberæ, ad usum copiarum. Nemini vero fas sit ex iis locis commeatum exportare, in quibus inesse contigerit; nisi prius fœderatorum classibus copiisque provisum fuerit. Liceat tamen Catholico Regi commeatum arbitratu suo Gulcanis, Melitensibus, classisque suæ necessitatibus, ex Neapolitano Siculoque regnis devectum, providere.

Ubi vero certum vectigal exportantibus est impositum, id in sociorum detrimentum augeri non possit: at ubi ordinarium portorium non existit, id mediocrem summam non exuperet. PER ATTIGABUT.

Quod si Turcæ, præsertim ab Algerio, Tuneto, Tripolive, Regem Catholicum bello petant, quo tempore nulla fœderatorum fieret expeditio, tum Veneti quinquaginta triremes bene munitas Regi subsidio mittant: quod ipsum fiat ab ipso Rege, si Turcas Venetos aggrederetur: atque id auxilii negari non possit, dummodo qui bello premuntur, majores non habeant vires, quam sit fortasse quod petunt subsidium.

Si vero contra Algerium, aut Tunetum, aut Tripolim Hispanus bellum suscipiat, quotempore nulla sociorum communis fiat expeditio, vel nullum a Turca Venetis grave periculum immineat, tunc Veneti quinquaginta bene validas, & instructas triremes ei mittant auxilio. Id ipsumque pariter auxilium Hispanus Venetis simili conditione submittat, quando ipsi in Adriatico sinu ab urbe Appollonia, quæ nunc Velona dicitur, Venetias usque bellum gererent.

Si quis Pontificiæ ditionis locus bello tentaretur, reliqui fœderati periculum nitantur avertere, ad ejusque tutelam conspirent.

Omnibus rebus & consulendis, & decernendis, & administrandis tres fœderatorum Principum summi Duces interfint: ratumque sit, quod vel tres communi consilio vel duo decreverint.

Bellicæ societatis hujus & totius Christianæ classis, maritimarumque & terrestrium copiarum omnium, summus Imperator sit Joannes Austriacus: qui vel de communi cum ceteris fœderatorum Præfectis, vel saltem de consilio unius rebus omnibus moderetur. Quo absente vel impedito, summa cum potestate præsit Pontificiæ classis Dux, Marcus Antonius Columna.

Summus Imperator in communi expeditione communi fœderatorum vexillo utatur: in propria vero expeditione cum proprio vexillo præsit is, qui illam susceperit.

Honorificus porro locus Cæsari, & Gallorum & Lusitanorum Regibus pateat, ad hanc belli societatem ineundam: qui pro sua singuli portione fœderis vires adaugeant.

Hos & ceteros Christianos Principes Pontifex pro sua auctoritate paterne cohortetur; ut hoc inito sociali fœdere, viribus & armis Christianæ reipublicæ consulant: quod ut fiat, ceteri quoque fœderati operam omnem & auctoritatem adhibeant. F

Loca communibus fœderatorum armis recepta inter ipsos distribuantur, ut in fœdere anni MDXXXVII, Tuneto, Algerio, Tripolique exceptis, quæ oppida sint Philippi Regis: tormenta vero apparatusque bellici, ubivis gentium venerint in potestatem, pro ratione sumptuum inter fœderatos dividantur.

Epidaurum, Ragusium nunc appellatum, ejusque ager nullum a fœderatis detrimentum aut incommodum accipiat, nisi aliqua justa de causa vel Pontificis Pio vel ejus successoribus secus visum fuerit.

Neque vero per ullam causam inter fœderatos controversia objici possit aut impedimentum, quo minus vel expeditio vel fœdus non continuetur: atque ejusmodi controversias quælibetque dissidia judicare, tollere, vel componere, sit Pii Pontificis ejusque successorum.

Ne cuiquam ex fœderatis liceat, aut per se aut per alium, ceteris sociis inconsultis ac non approbantibus, agere de pace aut de induciis, aut de ullo amicitiæ genere cum hoste communi. Atque hæc quidem omnia bona fide, plene & integre, ut Christianos Principes decet, servare studeant fœderati,

225 San-

PER ANT. GABUT. CAP. VII

215 Sancito fœdere atque, uti diximus promulgato, tum ad agendas gratias divinæ majestati, tum ad cælestem opem implorandam, ut ea res bene ac feliciter eveniret, publicas in Urbe tridui supplicationes, quibus ipse more suo pedes interfuit, & amplissimum per universum Christianum orbem Jubileum Pius indixit; Cardinales omnes graviter cohortatus, ut quisque se, familiamque suam ad ipsas habendas supplicationes, ac Jubileum ea religione promerendum componerent, ut & Deum placere & Christianis populis singulari pietatis exemplo esse possent. Mox cum intellexisset, Venetos ferme supra vires bellicorum sumptuum magnitudinem bello contra Turcas gerendo sustinere, clementer illis indulsit, ut in universa ditione Veneta ab sacratis viris aureorum nummum centena millia in annos quinque, durante fœdere, per sacros administros colligere possent. Similique usus liberalitate in Regem Catholicum, ei multiplicem cogendæ pecuniæ tribuit facultatem atque illi centum triremes confirmavit, quę ad maritima Italiæ tutanda præsidia, Pii IV concessu, Ecclesiæ vectigalibus sustentabantur. Inter hæc nonnullis Pio subjicientibus, oportune factum iri, si

Jubilæum promulgat.

concedit facultatem ab Ecclesiasticis, exigendi subsidia.

B per eam occasionem opimos proventus aut alia commoda consanguineis suis apud Regem ipse procuraret, se sacrarum facultatum mercatorem nequaquam esse respondit: sed ejusmodi subsidia ad Christianæ reipublicæ salutem se gratuito ac libenter concessisse, ut fœdus ictum eo liberalitatis vinculo sanctus devinciret. Ac vere id quidem: neque enim ea prius ut concederet, adduci unquam potuerat, nullam ejusmodi causam subesse videns.

226 Et quoniam propter multa eaque maxima, quæ & Melitensibus & Cæsari in Pannonia contra Turcas, & Gallorum Regi & Belgis Britanniscque Catholicis adversus hæreticos pugnantibus, tum pecuniarum tum vero copiarum auxilia sæpe miserat, exhaustum erat ærarium Pontificium; ex urbanis Magistratibus nonnullos bellici hujus subsidii causa vendere, ut moris est, prope cogebatur. Quare Cardinali Alexandrino, sororis suæ nepoti, Camerarii munus, quod ei superiore anno contulerat, abrogare venaleque habere constituit. Id vero Cardinali minime ingratum accidit: quinetiam is Christianæ reipublicæ causa in gratiam Pontificis tali munere libentissime sese abdicans, Pio id postulanti respondit, si vellet eo genere subsidii ad ejusmodi occasionem uti, id

petuntur a Pontifice

vendit. munus Camerarii.

C majoris se in beneficii loco positurum, quam eo ipso recipiendo posuisset. Hunc igitur Magistratum, qui suapte natura venalis erat, vendidit Pius septuaginta millibus nummum aureorum. Eademque de causa Cameræ Apostolicæ Clericorum numerum cum antea septem essent adauxit ad duodenarium: e quibus centum & viginti quinque millia nummum aureorum collegit. Duodecim ditioribus Cœnobitarum Ordinibus, qui postea triginta duo aureorum millia in annos singulos se collaturos esse transegerunt, quadringentorum millium aureorum tributum imperavit: ex quibus fidei Montem instituit, eumque Religionis Montem appellari decrevit: atque eisdem Ordinibus ipsius subsidii causa, nonnulla bona sua vendendi fecit potestatem. His & aliis præterea Cœnobiis senas decimas imposuit: habitaque mendicantium Ordinum ratione, illorum tributum ad tres decimas, ex antiqua æstimatione revocavit. Super alios itidem sacros fructus ac pensiones per Italiam, exceptis Venetorum ditione, sex decimas indixit. Ad hæc usus quoque semel est mensruo fructu nonnullorum Romanæ curiæ Magistratuum. Statuit demum ut exules, tum Clerici tum laici, ab exilio revocarentur; in eos imposita multa, per viros ad id electos definienda.

Clericis Cameræ additis.

exigendi exactiones a Religiosis.

227 Fuere, qui per hanc occasionem Pio proponerent, ex usu maxime futurum, si ad ecclesiastica beneficia regressus Sacerdotibus concederet: nam inde decies fere centena aureorum millia colligi posse: quorum tamen consilio minime acquiescendum Pius putavit, quod ea res ad alia multa & indigna & indecora viam patefaceret. Sic enim fore, ut Ecclesiastica bona, quæ viris probis ac sapientibus arbitrio Pontificum distribuenda essent, sensim ineptorum & indignorum hominum fierent, quasi patrimonium: atque ita non virtuti & Ecclesiarum utilitati; sed carni ac sanguini, atque adeo impuris interdum administris consuleretur. Denique nullam tantam esse posse necessitatem, quæ Principem quemvis bonum, nedum Pontificem Summum, ad ea quæ vel divinis vel humanis legibus minime consentanea sint, publice concedenda debeat inducere. Verum ante omnia summo id sibi studio faciendum existimavit, ut sine cunctatione ad Christianos Principes legationes decerneret, cum ut junctum fœdus magis ac magis confirmaret, tum etiam ut eos ad moliendum, si fieri potuisset, Turcarum excidium impelleret ac provocaret.

D

renuat tamen gratis concedere regressum ad beneficia.

E

CAPUT IV.

Legatio Cardinalis Alexandrini ad Philippum Regem Catholicum.

228 IN amplissimo igitur Cardinalium consessu, ad XIII Kal. Julias habito, Cardinalem Alexandrinum ad tres præcipuos Christiani orbis eosdemque potentissimos, Hispaniæ videlicet, Galliæ & Lusitaniæ Reges; & Cardinalem Commendonum absentem ad Cæsarem Poloniæque Regem, Legatos Apostolicos declaravit. Sed de Commendono postea; nunc de Alexandrino: cui ad Reges ipsos litteras dedit, pastoralis studii ac paternæ caritatis plenas: quibus litteris, quam gravate præsenti illius sibi & unice cari & intime conjuncti opera privaretur, ostendit. Huic proficiscenti complures lectissimos sacros Proceres virosque præstantissimos comites esse voluit. In his fuere præcipui, Hippolytus Aldobrandinus, jam ab ipso Pio primum Romanæ Rotæ lectus Auditor, hujusque legationis ac negotiorum omnium moderator, nunc Clemens VIII Pontifex Maximus, Alexander Riarius, Apostolicæ Cameræ Auditor, Patriarcha Alexandrinus; Hippolytus Rubeus, Episcopus Ticinensis; Joannes Franciscus Sangeorgius, Comes Blandratæ, mox Urbis Præfectus & Episcopus Aquensis; Matthæus Contarellus, legationis hujus, deinde Gregorii XIII Datarius. Franciscus Maria Taurusius, mox Avenionis, nunc Senarum Archiepiscopus, omnes postea Cardinales; Cæsar Specianus post Novariensis, nunc Cremonensis Episcopus; Guilielmus Bastonus, nunc Episcopus Ticinensis, Vincentius Herculanus & Bartholomæus a Lugo, ambo ex Dominicano Ordine Theologi: ille ad Sarnensem primum, inde ad Foro corneliensem, mox ad Perusinum; hic ad Interamnensem Episcoparum assumpti; Franciscus Borgia, ex Gandiæ Duce religiosus, tunc Præpositus Generalis Societatis Jesu; Annibal Crassus, Cameræ Apostolicæ Clericus, post Episcopus Faventinus; Pyrrus Tarus & Joannes Petrus Gislerius, præsules Romani; omnes viri pietate, rerum usu, integritate, sapientia, ceterarumque virtutum splendore conspicui: ut præclarum hunc comitatum, Romanæ aulæ florem, & Episcoporum, Cardinalium, summorumque Pontificum quasi seminarium fuisse, nec immerito, dixerimus.

CAP. VIII

Cardinalis Alexandrini Legatus Apostolicus.

F

cum præclaro comitatu

229 His

A 229 His & aliis omnibus Pius cautum esse jussit, ne ullum omnino donorum genus, seu a Principibus seu ab aliis acciperent, neque pro seipsis aut pro aliis Legati gratia apud ipsos Principes uterentur: suum enim esse, meritis præmiis eorum quemlibet afficere. Neque vero moram ullam interponere Legatum passus est, summa diligentia maturandæ profectionis primum ad Catholicum Regem, in quo majora earum momenta rerum posita esse videbantur. Itaque pridie Kalend. Julias Roma profectus & in itinere cum ab aliis Italiæ Principibus, tum in primis a Sabaudiæ Duce, magnis acceptus honoribus; apud eum biduo commoratus, atque ejus optimique Principis Guilielmi Jofosæ, Galliæ Narbonensis Proregis, ductu per medios Galliarum hæreticos Avenionem usque deductus incolumis: III Kalend. Octobris ejusdem anni, Mantuam Carpetanorum (Madritum appellant) pervenit: ibique ab Rege, qui honoris causa cum Regio comitatu ei obviam processit, honorificentissime & humanissime fuit exceptus. Reddito a Pontifice litteris Legatus ostendit, tam ardenti communis salutis studio Pium teneri, ut si per ætatem licuisset, ipse ad hæc cum Rege peragenda venturus fuisset; sed quoquo modo posset id absentem agere, quod B coram præstare impediretur: summo Dei beneficio socialis belli fœdus in Turcam sancitum esse, nunc ineundam esse rationem, non modo ne auxilia quæ pepigissent minuerentur; sed ut nova eaque majora si fieri posset adderentur. Regi, ad rem Christianam tutandam & conservandam nato, omnia tentanda & conanda esse, ut furentem Christiani nominis hostem reprimeret: ejus opes & imperium quotidie magis augescere, Christianorum imminui. Nisi conando audendoque Rex aliquid pro viribus moliretur, periculum imminere, ne ut cœpisset res Christiana laberetur: si bellum contra Turcam Rex ardentius suscepisset, eum non modo illata ab eo vulnera ulciscei, sed etiam tota Africa potiri posse. At si Venetorum vires frangerentur, Regi graviora impendere pericula: cladibus, quas Pannoniæ & Austriacis ejus cognatis passim hostis intulisset, plus satis ostendi, quo in discrimine res Hispana & Italica versaretur.

230 Ceteris quidem Principibus Christianis minus turpe fore, si alienis periculis neglectis sua tuerentur: Philippum vero, qui opibus & auctoritate tantum valeret, ut merito columen Christianæ reipublicæ religionisque præsidium haberetur, vix (quod pace tantæ Majestatis dictum vellet) effugere C vituperationem posse, si quos Principes aut nationes a Turca opprimi pateretur: omnium sive existimatione sive essagitatione, neminem magis decere quam Philippum, libertatis Christianæ vindicem se præbere. Illi ergo, ut Christianæ rei sibique consuleret, difficillima quæque superanda esse. Iéti namque foederis viam, quæ a primis rerum agendarum consiliis duxisset ad deliberationes, magnas difficultates habuisse: sed illam majores habituram, quæ a deliberationibus ferret ad exequenda absolvendaque ea quæ decreta fuissent. In primis igitur diligentiam adhibendam esse, ut statutis locis ac temporibus rerum bellicarum apparatus & copiæ præsto essent: cum plerisque in rebus tarditatem & procrastinationem obesse, tum hoc bellum celeritate indigere: consilia, ut Rex ipse optime nosset, esse temporum, quæ in horas mutarentur; cum negotiorum maturitates præteriissent, rerum opportunitates sero & nequidquam quæri. Ad rem igitur bene gerendam magni interesse, belli rationes ita constitui, ut ex re & tempore consilia capi possent: ne in rebus subitis & angustis, cum maturato opus esset, Rex semper consulendus, interjectoque longo terrarum spatio ex Hispania deliberationes semper essent expectandæ. Omnia præterea Regem experiri & tentare oportere, ut Maximilianus Cæsar & Carolus Galliæ Rex in hanc belli causam descenderent. Omnia autem prospere processura, si hostis terrestribus Christianorum & navalibus copiis urgeretur. Hæc, in quibus secundum Deum spes salutis consisteret, Pium non solum petere & obtestari, sed etiam quasi debita ab eo Rege poscere, cujus, Deo bene juvante, quam maximæ in orbe terrarum opes essent.

231 Legatum hæc & alia referentem benigne Rex audivit: Pio, qui de Christiana republica numquam nisi divine cogitasset, se maximas gratias agere, majores etiam habere: primum, quod tali mente esset, quali caput & summum columen rei Christianæ esse deceret: deinde quod Alexandrinum Cardinalem, consiliorum & pietatis avunculi effigiem, ad se misisset. Pii mandata sibi curæ futura: omniaque prout tempus & res sineret, se diligenter acturum. In primis ergo Joanni Austriaco, in eam expeditionem profecturo, mandavit, ut expleta ejus anni navigatione, cum triremibus cunctisque bellicis opibus in Italia subsisteret, quamvis paulo E ante eidem jussisset, ut hibernatum rediret in Hispaniam. Deinde, ut nulla de re ad initam societatem pertinente, ex Hispania dehinc Romæ aut in classe expectanda deliberatio esset: liberam potestatem cognoscendi & decernendi, quæ ex usu essent, Granvellio & Pacieco Cardinalibus Scunicæque Oratori suo permisit. Quidquid illi Romæ constituissent, id ratum firmumque perinde, ac si apud se actum esset, futurum. Præterea jussit, ut præscriptis temporibus decreta subsidia præberentur: denique per litteras & Cæsarem & Galliarum Regem, ad ineundam fœderis societatem, ut Legatus Pii verbis postulaverat, graviter cohortatus est.

232 Initæ vero societatis rebus hunc in modum constitutis, Legatus habere se ad eum privata Pontificis mandata demonstrat: quæ etsi non ad belli rationem, ad tollendas tamen dissidiorum causas pertinerent. Pio semper id animi fuisse, ut amicos & Sedis Apostolicæ studiosos Reges, non modo nihil sui juris deperdere, sed etiam dignitate, gratia & honore auctiores esse vellet. Quæ ceteri summi Pontifices in Neapolis Siciliæque Reges olim contulissent, ea ita firma esse debere, ut ne quid de sacrosanctæ Sedis jure derogetur. Sed in eorum regnorum administrationem multas corrupcelas irrepsisse, quæ F sacris legibus ac Pontificiæ auctoritati repugnarent: ut inter alia, quod Regii constituta in Sicilia monarchia, quæ ad Apostolicæ Sedis patrimonium pertinet, in sacros viros jus sibi vindicarent, & in Neapolitani regni finibus Concilii Tridentini decretis non obtemperaretur: Pontificiisque litteris & constitutionibus, quæ decreti Regii, quod Exequatur appellant, immunes esse deberent, obsisteretur. De his & aliis Legatus Pii verbis petebat, ne ab institutis superiorum temporum, & ab jure tamdiu retento recederetur. Nec magis Sedis Apostolicæ quam ipsius Regis interesse ut iis malis occurreretur: propterea quod ubi Ecclesiastica jura violarentur, ibi nescio quo divino consilio fieret, ut turbulentæ seditiones pestiferæque hæreses exorirentur; populique communicatis consiliis in caput & in fortunas Principum conjurarent. At ubi Principes cuncta post religionem habuissent, & humana imperia sacræ auctoritati submittenda probe pieque sensissent; ibi eos, pulsis curis atque periculis, solido ac tuto rerum statu frui: idque tum vetustis, tum recentibus exemplis constare. Ceterum Pio curæ esse, non modo ut sine injuria, sed etiam sine querela res administrarentur.

PERANTGABUT.

profectus in Hispaniam

ibi Madriti honorificentissime a Rege excipitur.

Iter cum ad bellum Turcicum foris promovendum.

quod neminem magis quam ipsum id decuit

providendumque maturo apparatui consilio.

cum arcendo bello providisse.

retentus a legato

ut Neapoli & in Sicilia quæ ad investituras ecclesiasticas.

PER ANT. GABUT. *Mediolanensi Archiepiscopo ius suum restituit.*

233 Eum præterea postulare, ut controversiæ Mediolanensis Ecclesiæ finis imponeretur; & jus amissum veterum Archiepiscoporum culpa, qui diutius abfuerant, restitueretur. Lectionem Oeconomi ipsius Ecclesiæ, quam sibi Regii usurpaverant administri, summo Pontifici, ad quem unum id jure spectat, relinquendam esse. Regem, qui ad æquitatem omnia referri vellet, Pio pergratum facturum, si suis præcepisset, ne se alieno juri immiscerent. In regno Neapolitano & Mediolanensi ditione, ad sustinendum bellum Turcicum, sex decimas Pium indixisse: eam collationem mere esse Ecclesiasticam, eamque pecuniam veteri instituto ab Ecclesiasticis administris exigendam esse: neque vero quidquam Regiis impertiendum: si quid eis antea tributum esset, ad summorum Pontificum indulgentia factum fuisse, neque ejus rei certam ac perpetuam legem posse constitui. Nunc vero Pium postulare, ne pecuniam ad bellicos usus erogatam, ad suorum lucrum revocari Rex pateretur.

Indignatio Papæ desiderata per nos assequitur

Cosmo Magni Ducis decorum titulum a se tollit

234 Illud porro Pio non minorem curam attulisse, quod de Cosmi Magni Etruriæ Ducis titulo nonnulli per invidiam, secus ac res esset, Regi detulissent; multaque affinxissent, quibus a Cosmo Regis animum alienarent. Sed non esse, cur id Regi aut ægre ferendum esset aut æmulis credendum putaret. Principem Italum esse neminem, qui afflicta Christiana republica se ad omnes casus paratiorem ac constantiorem præbuerit, quam Cosmus Medices. Officia ejus & studia, cum aliis occasionibus, tum præcipue proximo bello Gallico perspici potuisse. Præclarum hunc virum, & de Ecclesia optime meritum, consilioque & pietate florentem, dignum judicasse, quem Magni Ducis titulo pro potestate decoraret. Testem esse Deum, se neque ambienti neque petenti, sed ultro, hunc honorem detulisse. Quo consilio & qua spe hunc æmuli oppugnassent, Regem conjectura assequi posse. Cosmum, qui in eam rationem semper incubuisset, ut æqui & iniqui intelligerent, se fide & observantia erga Regem ceteros anteire; etiam in posterum omnia facturum, cum ingenti significatione suæ erga tantam majestatem propensæ voluntatis.

aut Columnæ eiusdem Pontificis profectum

235 Ad hæc illud Pio molestum accidisse, quod de M. Antonio Columna Regi delatum esset, eum a Pio delectum, quem Pontificiæ classi præficeret, Summique fœderatorum Imperatoris Vicarium constitueret, non, ut quidam per invidiam querebantur, quod alios ab Hispanis propositos minus quam par esset vel æstimaret Pius, vel privatis rationibus ductus quemquam posthaberet: sed quod Columnam, clarissimi nominis ducem & bellicæ virtutis gloria præcellentem, Catholici Regis studiosissimum cupidissimumque perpetuo cognovisset; hæc omnia ea mente constituta fuisse, ut Regi gratificaretur. Alios præteriisse, qui Principum quidem opibus & studiis commendarentur, sed minus multa virtutis suæ documenta dedissent. Superiores summos Pontifices vix aut numquam adduci potuisse, ut hujusmodi honores intimis Regum clientibus deferrent: quod igitur Pontifici, pro sua in Regem caritate gratiam conciliare vel augere debebat, id Columnæ invidiam conflasse: sed quod gloriæ esse par erat, id vitio verti minime oporteret. Denique non ut Pii gratia Columnæ prodesset, sed ne obesset, Regem rogari.

atque Alexii Præfecto Christianis adiungendo favent.

236 Pium præterea magnum aliud opus conari, eumque spe quadam obtentari, fore ut Lucialius Calaber, Christianæ religionis desertor, tunc Algerii Præses, archipirata notissimus, idemque terrestrium ac navalium certaminum usu insignis, ad pristinum veræ religionis cultum reverteretur, si ei de ditione aliqua vel certo stipendio in Italia provisum esset: ea namque de re Pium recentibus litteris factum esse certiorem. Itaque Regem optime reipublicæ Christianæ consulturum, si tam bellicosum ducem & tam multa audentem Turcis detraxisset: quod si conatus irriti cecidissent, tamen id boni sua sponte secuturum, ut ob eam rem Lucialius Turcis invisior & suspectior ad omnia redderetur. Et quidem Pio, nec inanis spes injecta esse videbatur, si inter Christianos Principes illud teneretur institutum, ut huic hominum generi opportuna & commoda degendæ vitæ subsidia tribuerentur, fore ut non modo Catholicæ fidei desertores, sed ex ipsis quoque Turcis non pauci ad Christi castra confugerent. His expositis, Legatus adjecit, posse Rempublicam inclinatam erigi, si quæ præclare inchoata essent, constanter ad exitum perducerentur, Pontificem omnem spem rei bene gerendæ, secundum Deum, in spectatissima Regis pietate positam habere: quam si iis miseris temporibus præstitisset, imminentia pericula longe fore leviora. Spe impetrandi se lætum, ad talem tantumque Regem venisse: lætiorem discessurum, si responsum super tantis rebus, quale magnifica & generosa Regis instituta spoponderant, retulisset.

Rex benigne ad singula respondet.

237 Ad hæc Rex, non minore quam antea benignitate, respondit: Regni Neapolitani Siculique ditiones eo jure se tenere, quo a majoribus traditas accepisset: ut aliena occupare non consuesset, sic hereditarias & justas possessiones tueri æquum esse. Etsi possessione & causa se superiorem existimaret, tamen Pontifici se morem gesturum: hominemque peritum rerum ex suis Romam missurum, id quod ante recusasset, qui in re præsenti de iis controversiis disceptaret. De jure Mediolanensis Ecclesiæ, de Oeconomatu, de decimarum rationibus, in auctoritate se summi Pontificis penitus futurum. De Cosmo, licet alii secus scripsissent aut coram locuti essent, tamen se Pio crediturum potius: nec solum in Cosmum se eum futurum, quem Pius esse voluisset; sed Maximilianum Cæsarem, qui ei ob novitatem honoris valde succensuisset, leniturum. De Columna, quanti eum faceret, cum res ferret, se factis ostensurum: neque solum de conservanda, sed etiam de amplificanda ejus dignitate libenter cogitaturum. De Lucialio vereri, ne medicina morbo esset inferior. Nam etsi ea Pii sapientia esset & auctoritas, ut ipse ab eo, non summus Pontifex ab se deberet admoneri; tamen indicandum, quid vere sentiret; ab hujusmodi hominum ingeniis, qui ad omnem auram spei mobiles essent & infidi, nullam bonam frugem exspectari posse. Se tamen cogitaturum, quid de hac re commode fieri posset. Omnibus in rebus officium, fidem, & pietatem præstiturum: & Pio Pontifici, quem ipse unice diligeret & coleret, quibuscumque in rebus posset, obsecuturum.

CAPUT V.

Legatio ejusdem Cardinalis Alexandrini ad Reges Lusitaniæ & Galliæ.

CAP. IX. Epist. 33. lib. 1

Mens apud Regem Lusitaniæ legationis agitata.

238 Cum amplissimis verbis Legatus Philippo gratias egisset, ad Sebastianum Lusitaniæ Regem progressus est: & cum eadem fere, quæ superiore anno Ludovicus de Torres Internuntius postulaverat, ab eo depoſceret, eadem ferme responsa retulit. In hisce atq; aliis rebus agendis, ajebat Rex, Pontificis in se benevolentiam, paternam caritatem atque prudentiam non solum diligere, verum etiam admirari. Quæ vero causæ ante obstitissent, quo minus auxilia

auxilia præberet, eaſdem etiam nunc manere: & ut nunc ſe res haberet, non ſolum manſuras, ſed ad veteres difficultates novas etiam acceſſiſſe. Multo majores copias, quam ſingulis annis in Indiam miſerit, tranſmittere opportere: ibi quoque bono publico ſibi cum Turcis bellum gerendum. In illis item regionibus, ubi omnia infeſta eſſent & hoſtilia, ubi incolæ inſociales advenas pejus omnibus malis odiſſent, portus imperii magnis operibus præmuniendos eſſe: & quamquam appeteret hiems, tamen claſſem inſtruendam eſſe, & contra hæreticos quoſdam piratas educendam, qui oppreſſis plurimis navibus, cum multos alios, tum Sacerdotes nonnullos obtruncaſſent. Sibi præterea compertum eſſe, Seriphium Mauritaniæ Regem, qui proximo ſuperiore anno inſulas Canarias depopulatus eſſet, nunc magno conatu claſſem ædificare, ad terreſtres copias maritimas addere, & vires augere: non cunctandum videri, quin huic hoſti occurreret. Ingentem præterea claſſem parandam & ita diſtribuendam, ut alia pars Minæ, alia Congil regno, alia inſulis tuendis ſufficeret. Porro famam percrebuiſſe, hæreticos, pace facta, ex Gallia & Britannia piraticas naves deducturos, & Luſitaniæ maritimam oram populaturos: hos aliarum triremium apparatu coercendos
B eſſe. Itaque circumſpectis regni viribus, nihil ſupereſſe, quo amicis Principibus auxilio eſſe poſſet: ſperare tamen ſe, Pium hæc in bonam partem acceptorum.

reparat cum Mauris bellis irruentibus.

239 Hæc palam, & aperte Rex obtendebat: ſecreto autem, ut poſtea magis compertum eſt, bellum Mauritanum meditabatur. Ejus conſilii cauſam, plerique nonnullis religioſi inſtituti Sacerdotibus, conſiliariis ejus adſcribebant: quorum auctoritas apud Regem tanti erat, ut rerum ſumma ad eorum arbitrium judiciumque revocaretur. Ii Regi auctores eſſe dicebantur, ut in præſentia connubio abſtineret, bellumque prius cum Seriphio conficeret *a*. Quæ res animum Reginæ Catharinæ Regis aviæ, quæ in Sebaſtiani capite ſtirpis regiæ ſpem periclitari cerneret, exulceraverant, & a Sacerdotibus illis alienaverant: eorum partes eſſe ajebat, ut in rerum divinarum ſtudia incumberent, non ut regnorum adminiſtrationibus ſe admiſcerent, aut Regibus modum conjugii & cœlibatus, pacis & belli facere auderent: plus iis rationibus nocituros Regi quam, quod ſanctis inſtitutis imbuerent, profuturos. De his atque aliis cum privatis tum publicis in
a nepotem Regem querelis, Regina ipſa libellum & litteras Legato dedit ad Pium perferendas, ut iis malis occurreret: ac niſi rebus modus fieret, in Caſtellam, unde venerat (erat enim Caroli V Cæſaris ſoror) reverti conſtituerat. Sed Reginæ querelæ Legatique mœſtitia, quam ex negatis auxiliis præ ſe ferebat, rem prolapſam aliquatenus reſtituerunt.

Seriphium Mauritaniæ Regem

240 Nam Legato (quod erat alterum ſuſceptæ legationis caput) Pii verbis, ut Margaritam Valeſiam, Gallorum Regis ſororem, ſibi uxorem adjungeret, Sebaſtianum vehementer hortante; ille demum, ut alicui ejus petitioni obſecutus videretur, ſe in poteſtate Pontificis futurum pronuntiavit; doris nomine nihil aliud poſtulans, niſi ut Gallorum Rex cum aliis Chriſtianis Principibus in Turcas belli ſocietatem iniret. Sed præclare compoſita conſilia longe alium, quam ſperabatur, exitum habuere. Dum enim hæc in Luſitania curantur, Antonius Maria Salviatus, S. Pauli Epiſcopus, poſtea Cardinalis, qui tunc Internuntii Apoſtolici munere apud Galliæ Regem fungebatur, Pio renuntiat, Margaritam factis ſponſalibus Henrico Borbonio, Navarræ Principi, deſponſam eſſe, ſe omnibus rationibus ne id fieret obnixum; quod Pio moleſtiſſimum fore non igno-

perſuadet tamen ſuperiori Margaritæ Valeſiæ,

ſed hanc Henrico Navarræ deſponſam

rare: & quoniam ii conſanguinitate conjuncti eſſent in tertio gradu aliiſque rebus prædicti, Catharina Galliæ Regina ſenior petebat, ut eos ad legitimi matrimonii jus Pius legibus exolveret. Re audita, Pius ægerrime tulit, negavitque allum triſtiorem nuntium ad ſe perferri potuiſſe: hæc non modo non placere, ſed ne licere quidem. Henricus enim, licet regio genere ortus, jam inde a puero patris contubernio bellis & artibus militiæ eruditus, miſſuſque in varias expeditiones fortibus factis Gallorum in ſe animos convertiſſet; hanc tamen gloriam opinionum hæreticarum labes magnopere fœdabat. Ex matre namque hæretica natus, & inter hæreticos educatus, Calvinianoque veneno a teneris imbutus, jam ingentes in Gallia motus excitaverat: & quamquam vulgari quadam opinione hac fieri affinitate poſſe videbatur, ut inter Gallos ipſos bene conveniret, hæreticique ab infeſtandis Catholicis deinceps abſtinerent, & quod ad res ſæculares attinet, Regi Gallorum obtemperarent, ſic ut regnum illud in priſtinum ſtatum reſtitueretur; verumtamen Pius, qui ſecundum Deum judicabat omnia, rem ſecus interpretabatur: pravitatem videlicet jam expertus eorum, qui Chriſtianiſſimi nominis ſplendorem de-
E pravatæ religionis fuco non mediocriter obſcurare conabantur. Itaque non modo in aliam partem accipiebat omnia, ſed etiam quidquid dicerent refellebat, quid inde mali futurum eſſet proſpiciens. Ac rei dolore æſtuans, & divini honoris ſtudio ardens, lævam manum, qua dextera loco uti ſolebat, ad cervicem admoviſſe dicitur; & jurejurando affirmaſſe, ſe capitis ſui jacturam facturum eſſe potius, quam ut Reginæ iniqua petenti morem gereret & publicæ cauſæ deeſſet; ſeque tempeſtatem omnem ſubiturum, ne quibuſdam indulgendo malum publicum fieret.

cum merito intelligit improbatos.

PER ANT. GABUT.

CAP. X

241 Rebus in Luſitania utcumque compoſitis, regiiſque illic animis inter ſe conciliatis, Legatus Pii litteris in Galliam devocatur; quo maximis itineribus per dubios infeſtoſque ſaltus media hieme cum perveniſſet, honorifice acceptus, adeundi Regis poteſtate facta, Pii conſilia diligenter exponit. Ac primum nihil eſſe, quod Pius, Principes, populique Chriſtiani magis expeterent, quam ut Rex eoſdem, quos Catholica Eccleſia amicos & inimicos haberet; & ſocietate cum ceteris Regibus inita, arma in Turcas vireſque converteret. Id
F faceret, & pro Chriſtianiſſimi nominis dignitate officioque facturum, & omnia domi foriſque pacata & tranquilla propediem habiturum. Ad hæc præclara veterum, præſertim Galliæ Regum inſtituta ſcinoraque commemorat. Quamdiu Reges Sanctam Eccleſiam tutati eſſent, eos rebus ſecundis uſos eſſe, orbemque terrarum victoriis & triumphis peragraſſe: ſi qui poſtea ex iis, conſociando ſe cum Turcis, iram Dei meruiſſent; nunc Rex, vires conferendo cum Chriſtianis, divinam clementiam promereretur.

Quare Regi Galliæ bellum contra Turcas ſuadent Legati.

Epiſt. 11. 12. lib. 4.

242 Deinde conſilium de ſorore Borbonio collocanda vehementer improbavit. Pium, qui Regem unice diligeret, cum per regalem dignitatem, per effuſum a Chriſto ſanguinem, per quidquid earum eſſet orare atque obſecrare, ne quid gravius de ſalute Gallorum & Regni incolumitate conſuleret. Deum hominesque teſtificari, vatem ſe haud inanem futurum; niſi orientem flammam oppreſſiſſet, mox cum nemo auxilio eſſe poſſet, cum nuptialibus hiſce facibus conflagraturum: male ſe rem habere, cum impietati vires adderentur. Ubi eſſet religionis ſtudiorumque diſſimilitudo, ibi veram & tutam pacem eſſe non poſſe: etiam atque etiam caveret, ne ſpe præſentis tranquillitatis perpetuam

inſtat ne ejus ſororem Luſitano potius quam Navarræ det.

PER ANT. GABUT.

tranquillitatem amitteret: tacitas & occultas inimicitias magis timendas esse, quam indictas & apertas. Si cum Lusitano, Catholici nominis Principe longe clarissimo affinitatem amicitiamque junxisset, id fore Galliæ Regi Regnoque, & ad dignitatem gloriosum, & ad securitatem tutissimum, & ad rerum amplificationem utilissimum: ad eam rem Pium adjutorem se & internuntium profiteri.

243 Illud præterea Pio, pro Christiana republica solicito, magnam suspicionem injecisse, quod homo inimicus, Catholicæ fidei desertor, Aquensium in Gallia Episcopus, dignitatis abrogatione notatus, Constantinopolim legatus esset: augurari conjecturam, eum nihil recte facturum, qui a Catholicæ veritatis via declinasset. Quid Venetias tentatum venisset, Pium subodoratum fuisse: eumque subvereri, ne is urgendo pervinceret, ut vel pace inducisve inter Venetos & Turcas factis, sociale fœdus disturbaretur; vel inita nova aliqua cum Galliarum hæreticis societate, Turcæ ad majorem Christianæ reipublicæ perniciem impellerentur: præsertim bello
B contra aliquam Catholici Regis ditionem inferendo. Augeri suspicionem, quod Philippus Strotius, in Gallia haud procul a Rupella, naves aliquot ornare jam instituerat; specie quidem in Indias nuper a Gallis inventas transmittendi, tantas tamen esse latebras tantosque animorum recessus, ut quid credi possit ignoraret. Hæc & alia ad Regem Legatus. Sed magis benigne auditus est, quam ut quidquam impetrare potuerit.

quorum hæreticum Constantinopolim legatum esse.

244 Quibus Rex ita respondit: Romanæ Ecclesiæ dignitatem, atque adeo Christianæ reipublicæ tutelam, Galliæ Regibus maximæ curæ semper fuisse: eosque propterea magnos olim labores & pericula suscepisse, ac proinde fama rerum pro Catholica religione gestarum orbem terrarum complevisse. De animo suo inde conjici posse, quod carissimum fratrem pro Catholica fide summis vitæ periculis & hostium telis objicere non dubitasset: sed civilibus bellis contra hæreticos, uti ipse nollet, per annos multos paulo ante sustinendis, nunc ærarium ita exhaustum esse, populos sic afflictos, ut præsentibus viribus ad tutandum regnum vix contentos esse posset. Rebus suis melius constitutis, officio suo non defuturum, & quantum in se esset eniturum, ut studiis suis & opibus in re Christiana conservanda & amplificanda ceteros Reges ac Principes superaret. Aquensium Episcopum de rebus ad Gallium valde pertinentibus legationem ad Turcam obiisse, nihil
C mali moliturum: optare se a Deo, ut potius terra sibi dehiscceret, quam ut tam præclarum ac sanctum fœdus impediret. Christianæ reipublicæ salutem & dignitatem sibi primam semper fuisse vitaque cariorem.

Rex humaniter excusat exhaustas bello opes;

Legati CP. missionem;

245 Quod Margaritam sororem, de consilio Principum prudentiumque virorum, Henrico despondisset, ad id multa fuisse quæ hortarentur: sed præcipue, quod ille majorem animi ingeniique indolem præ se ferret, quam in ullo unquam Borbonix gentis eluxisset: multa in homine signa perspici, ut conjici posset, parem bello juvenem neminem iis temporibus futurum. Illud unum intolerandum esse, quod hæreticis opinionibus deceptus abhorreret a Catholica veritate: cujus tamen veritatis tanta vis esset, ut se contra falsarum opinionum commenta facile tueretur. Catholicæ religionis hoc esse propium, ut victa vinceret: qui magnis præterea naturæ bonis præditi essent, eos facile adduci, ut ejectis errorum tenebris, veritatis lucem intuerentur. Ad curandum hunc morbum, præsertim in principum virorum ingeniis, existimasse lenia remedia pleramque salubriora esse, quam acria:

affinitatem amicitiamque

sibi quidem persuasum esse, traditis vera & germanæ pietatis rudimentis cum non solum evasurum qualis optaretus, sed aliquando magno Ecclesiæ ornamento & adjumento futurum: multos nostra & antiquorum memoria celebrari, qui cum Christiano nomini & Catholicæ religioni infestissimi fuissent, ex insaniæ tandem tenebris emersissent, seque ad bonam frugem recepissent. Si is, qui caput errantium esset, ad bonas partes traduceretur, quot & quanta commoda consecutura? Galliam magnis & intestinis oppressam malis caput tandem erecturam: consilio & auctoritati locum futurum: qui contagione insanirent, furere desituros. Fateri, se necessitate adactum indigna multa pertulisse: verum illud jurejurando affirmare, Regnum se potius & caput in discrimen adducturum, quam ut illatas Deo injurias inultas relinqueret. Ceterum quid moliretur, enuntiandum non esse.

cum spe ditius ad fidem Catholicam adducendi.

246 Inter hæc Rex, e digito seo detracto annulo, cui adamas eximii pretii erat illigatus; Accipe, inquit, Legate, pignus hoc, arrhabonem promissionis fideique meæ, quam tibi do, me ab sanctæ Sedis Apostolicæ obedientia numquam defecturum, & E quacumque sum pollicitus adversus horum scelestorum hominum impietatem, cumulate præstiturum. Legatus accipere annulum recusans, sibi omnino satis esse ait, tanti Regis testatam fidem, omni pignore omnique obside majorem. At Pio ex humanis erepto, Rex Cardinali annulum misit: cujus in pala incisa erant hæc verba: Non minus hæc solida est pietas, ne pietas possit mea sanguine solvi. Ceterum ejusmodi nuptiarum negotium in aliud tempus remissum, quod nollet Pius eos legibus solvere, ejus successoris Gregorii XIII permissu confectum est. Quid autem postea successerit, quibus de causis Clemens VIII Pontifex Maximus id conjugium irritum esse declaraverit, assiduisque precibus, jejuniis ac lacrymis a Deo ipsius Henrici ad Catholicam fidem conversionem exoraverit, eumque in sanctæ Romanæ & Catholicæ Ecclesiæ gremium receperit, receptumque Christianissimi Galliarum Regis in solio, quod nunc felicissime tenet, legitime collocaverit, ut vera omnino pius Rex Carolus IX prædixisse videatur, plenius litteris prodere, nostri non est instituti.

datoque annulo fiduciæ salutis mansuetæ promissa.

247 Ceterum Pius, ex occasione natæ per eos dies Regi Philippo Catholico virilis prolis, Catharinam ejusdem Regis secundo genitam Henrico Valesio, qui postea Galliarum regno infeliciter potitus F est, in matrimonium tradi procurabat; sperans, hac ratione fieri posse, ut novo affinitatis nexu ejusmodi Regum animi in amicitia magis confirmarentur, majorique pacis vinculo consociarentur: ex quo multa, eaque præclara Christianæ rei commoda consecutura videbantur; præsertim ad tollendam Hispanorum suspicionem de periculo ditionum, ne videlicet gerendo bello Turcico, eorum inde studia retardarentur. Sed ejusmodi quoque nuptiæ variis impeditæ consiliis non successere.

Pius Philippo suadet affinitatem cum Gallo.

ANNOTATA.

a *Calumnia hac*, non solum falso sed contra speciem omnem tolerabilis mendacii (*ut loquitur Franciscus Sacchinus parte 4 Historiarum Societatis Jesus l. 6 num.* 190) *ejusdem Societatis hominibus impulta, mirum est qua ratione paruerit Romæ fidem invenire apud viros prudentes, qualis Galterius erat. Novit certe non parum hunc temporis, quo scribebat ille, quoque insignem aliquem fidei constantis fructum ab Apostolica Sede retulerat Societas fuerat, nisi id obstitisset. Rem accipe ex Ferdinando Rebello, Claudium Aquavivam Præpositum Generalem sic alloquente,*

Calumniam contra Societatem Jesu

A *alloquente, ante opus ſuum de obligationibus juſtitiæ, religionis & caritatis, anno* 1607. Cum Romæ pro Luſitana Provincia Procuratoris officio perfunctus fuiſſem & in Luſitaniam redirem, in itinere, antequam Lugdunum, ubi liber hic excudebatur pervenirem, intellexi, cum Sanctiſſ. D. N. Paulo V ac Sede Apoſtolica Clariſſimæ Venetorum Reipublicæ, non ſine magna totius orbis Chriſtiani gratulatione, promulgatam eſſe reconciliationem: ſimulque intellexi Societatis homines, qui antea pro bono pacis ex eadem Republica diſceſſerant, ab eadem arceri. Cupido animum inceſſit cauſas diligenter perſcrutandi, ob quas non idem qui reliquis Religioſorum hominum Ordinibus, qui propter Cenſuras Pontificias ex eadem urbe diſceſſerant, in eamdem Societati quoque foret regreſſus. Multorum auditione accepi, circumforaneum eſſe aliquorum malevolorum ſermonem, Societatis homines publicis rebus eſſe perniciosos; afferrique in exemplum florentiſſimum quondam Luſitaniæ regnum, quod ex falſa Hieronymi Franci relatione (qua etiam deceptus videtur eſſe Natalis Comes, ambo natione Itali) Jeſuitis impulſoribus corruiſſe, acceptamque ante annos viginti octo in Mauritania cladem eiſdem adſcribendam dictitabant. Non potui non tam aliena a Societate calumnia, ut minimus ejus filius, magnopere commoveri; ut Luſitanus vero, harumque rerum oculatus teſtis, rem adeo indignam, ab ipſaque veritate adeo abhorrentem, admodum vehementer averſari. Ne vero
B hæc falſa criminatio in Sereniſſimum Venetiarum Ducem Senatoreſque illos Præclariſſimos quoque irreperet, ad meum Procuratoris etiam officium aliqua ex parte pertinere putavi, accepta quavis occaſione apud veſtram Paternitatem & apud quoſvis alios a tam falſa calumnia Provinciam noſtram tueri. Nam duplici ex capite imputari nobis Luſitanici Regni ruina & clades illa poterat Africana: vel quod ex Societatis diſciplina Sebaſtianus Rex ita inſtitutus prodiret, ut nuptias omnino faſtidiret, quo factum fuit ut nullo relicto herede decederet: vel quod eidem auctores fuerimus, ut conſilio nimis immaturo Africanam ſuſciperet expeditionem. Utraque tamen criminatio & falſo nobis & injurioſe impoſita. Nam quod ad primum attinet, ubi Regi per ætatem licuit, nullam non funem, nullum non movit lapidem, P. Ludovicus Gonſalvius Camara, ex Societate noſtra ejus &
C magiſter & confeſſarius, ut matrimonium quamprimum iniret. Et vero cum Catharina Regina Sebaſtiani Regis avia, cum Henrico Infante ejuſdem patruo, omnes induſtriæ ſuæ nervos ſtrenue explicavit, ut princeps aliqua femina, tanto digna Rege, quæreretur, ſive ea eſſet Philippi Catholici Regis Hiſpaniarum, ſive Francorum Regis Chriſtianiſſimi filia. Sed tam Regina Catharina quam Henricus ejus patruus verebantur, ne idem quod Principi ejus patri, immatura morte decedenti contingeret, ſi ante maturiorem ætatem matrimonio jungeretur. Cum ipſo porro Rege aſſidue egit ne in Africam tranſiret (quod ſecundum erat criminationis caput) quin prius tres vel quatuor Regni heredes in Luſitania relinqueret. Imo ut tranſitum difficiliorem, vel ſaltem ſecurum quaſi ex Dei oraculo redderet, ſi forte ab eo nollet deſiſtere, addebat, nulla ratione ipſi tranſeundum eſſe, niſi ex conſilio & impulſione omnium Epiſcoporum Luſitaniæ atque etiam ipſius ſummi Pontificis pro Chriſto in terris Vicarii, quos Dei os eſſe in terra dicere ſolebat. Sed cum ille propoſiti tenax in ſententia nihilominus perſiſteret, & tranſitum in Africam decerneret, ab aula Regia P. Ludovicus diſceſſit, ſeque in Collegium noſtrum Conimbricenſe, ab aula pluſquam per centum triginta milliaria diſtans, recepit: ex quo ad ipſum Regem, cum primo in Africam anno MDLXXIV trajecit, epiſtolam dedit, qua illum protinus in Luſitaniam re-

Impedit ejus reditum Venetias.

quam falſo ei imputentur conſilium Sebaſtiani R. Luſitaniæ

nuptias averſari quas ille fugiebat;

eo in bellum Africanum profecti quod impedire conabatur.

vocavit; ut ipſe Rex ingenue poſtea faſſus eſt, oſtenſa epiſtola, quam in ſinu afferebat eidem Patri ultimo febricitanti. Mortuo vero P. Ludovico anno ſequenti MDLXXV, XV Martii, tribus ferme annis antequam Rex cum multa Regni nobilitate ſecundo in Africam, ubi tandem periit, ſolveret (ſolvit enim Ulliſpone anno MDLXXVIII menſe Junii) qui e Societate Regi aderant, quamvis exigua ſatis jam apud ipſum, aliorum conſilio penitus addictum, auctoritate valerent; officio tamen ſuo defuere numquam, nihil intentatum reliquere, ut illius mentem a tam funeſta expeditione per ſe & per alios omnino averterent. Verum in irritum ceciderunt & preces & monita, irato ſcilicet Numine. Ex quibus colligere cuivis in procinctu erit, non plenam harum rerum notitiam ad Natalem Comitem & Hieronymum Francum (utpote homines externos & ſecretorum Regis Sebaſtiani penitus ignaros) pervenille, cum neſcio quam ex ea clade Societati labem aſpergunt. Illorum tamen non veram hiſtoriam his in rebus non eſt quod hoc loco redarguam, cum id egregie nuper præſtiterit edito libello Hieronymus Mendoza Luſitanus, atque hujus expeditionis ſcriptor præclarus. Et ſcio Senatum Luſitanum, a Rege ſuo Philippo III poſtulare, ut præfatorum auctorum hiſtoria excudi prohibeatur in omnibus provinciis ipſius ditioni ſubjectis, donec ab iis & aliis, quæ non bene informati ſcripſerunt, per Inquiſitores ſancti Officii expurgetur. *Hæc ille, optima certiſſimaque fide. Quod ſi quis pluribus cupit explicatum videre, quam privatim noxia fuerint, & cuivis ſanum ſenſum habenti videri debuerint illa conſilia, quorum dicebatur eſſe auctor Societas; præcitatum Franciſcum Sacchinum legat, & intelliget nihil concipi poſſe ab omni humana politia ratione adeoque & a veri ſimilitudine alienius, quam quod Regem, ſui amantiſſimum, & illum affectum certe certius tranſmiſſurum ad liberos ſi quos ſuſcepiſſet, continere cælibem, & dubiis etiam bellorum aleis exponere voluiſſet, cum rei totius publicæ diſcrimine.*

PERANT. GABUT.

Quid ea de re ſcripſerint Luſitani ipſi?

CAPUT VI.

Legationes ad Cæſarem, Regem Poloniæ, & Principes Italiæ pro ſuppetiis.

247 INterea Cardinalis Commendonus, de quo ante commemoravimus, de incundo fœdere deque re Chriſtiana publica a Turcarum imperu vindicanda, ad Cæſarem a Pio Legatus Apoſtolicus in Germaniam profectus, cum eo Pontificis conſilia communicavit. Sed eo pervenienti Legato Pius antevertendum exiſtimavit, ut Cæſarem ad faciendam hanc belli ſocietatem, Eccleſiamque Dei ſtrenue protegendam, per litteras graviter adhortaretur. Id enim Imperatoris titulum, id Cæſareæ majeſtatis dignitatem & officium, id familiæ ſuæ majorumque ſplendorem, id denique Dei honorem Chriſtianæque reipublicæ ſive ſalutem ſive periculum; ab eo in primis jure depoſcere & efflagitare. At vero, quoniam ad imminuendas Turcarum vires, non autem ad eorum penitus evertendum imperium, nomenque delendum (id quod, ſi fieri potuiſſet, ipſe molichatur) navales Chriſtianorum copias ſatis eſſe Pius intelligebat, hoſtem prorſus ut tolleret e medio, eum terra marique peteret, præſertim in Pannoniæ Poloniæque finibus, cogitabat.

CAP. XI F

Per literas & literas.

248 Hoc igitur præter cetera conſilium Cæſari Legatus enuntiavit, ab eo vehementer contendens, ut hac ipſe expeditione ſuſcepta, in Pannonia

Epiſt. 15

Turcam

PER ANT GABUT. *Instat Cæsarem ut bellum infert Turcis in Pannonia.*

Turcam vexare, & Italico quod Pontifex ſubmiſiſſet auxilio munitus, expugnare fortiter ingrederetur. Se ad eum in tanto diſcrimine, tamquam ad unicum Chriſtianæ reipublicæ præſidium, miſſum eſſe oſtendit: ab eo cuncta auxilia non ſperari ſolum, ſed etiam flagitari. Ut dignitate & loco ceteris Principum anteiret, ita ei majus tutandæ Chriſtianæ rei onus injungi: ab eo rerum omnium egregiarum exempla petenda; atque omnium oculos in eum, tamquam in patronum ac vindicem Chriſtianæ libertatis, eſſe conjectos: quale conſilium ipſe cepiſſet, tale & reliquos eſſe capturos: ſi ipſe, qui ſua dignitate ſuſtineret perſonam Chriſtiani nominis, qui etiam propria cauſa Turcæ infenſus eſſe deberet, ſocietatem renuiſſet; non ſolum periclitantium animos alienaturum, ſed etiam ceterorum; obtrectareque volentibus cauſas ſermonum præbiturum. Meminiſſet præterea, quoties & ipſe & Ferdinandus pater Deum precati fuiſſent, ut Venetos ſibi contra Turcam daret ſocios: factus nunc voti compos, nec ſibi ipſe, nec officio deeſſe vellet. Si ſociale fœdus aſperna-

Rebellandi ſi terra marique poterit, petunt Turcæ.

retur, id Turcam non benevolentiæ ulli aut conſilio, ſed timori tributurum; tergiverſationeque magis iritaturum eſſe hoſtem, quam lenieturum. Quod ſi pactis induciis Cæſar confideret, eum vehementer falli: Turcarum perfidiam cum ceteris rebus plurimis, tum violatione fœderis quod cum Venetis fecerant, ſatis eſſe perſpectam. Chriſtianis prudentibuſque Principibus contra Turcas tutum & acerrimum divinitus datum eſſe telum, ut eorum promiſſis nullam haberent fidem: idque divino ſapientis, immo Dei conſilio traditum, admonentis illis verbis: Non credas inimico tuo in æternum. Si Chriſtianorum copiis bifariam diviſis, Turca terra marique peteretur, numquid fore ut quoat obſiſtere? Cæſarem numquam majorem rei bene gerendæ occaſionem habiturum. Nunc ei declarandum eſſe, an cum ſummis Principibus fœdere junctis malit vincere, an perpetua premi ſervitute, vel certe ſuam aliorumque ſalutem periclitari.

Eccli. 22

Qui conſilii, exempl.

249 Hæc & alia in hanc ſententiam Pii verbis cum Legatus expoſuiſſet; ea Cæſar, quod vera eſſe conſtaret, non improbare, aut ſe officio deeſſe velle, ſed varia excuſare impedimenta cœpit. Ac primum quidem fœderatorum Principum conſilium, qui Turcam arcere & communibus armis communem ſalutem vindicare parati eſſent, commendavit: deinde rem Chriſtianam ſibi curæ fore ſignificans, communicato prius cum Germaniæ Ordinibus conſilio, certiora reſponſa daturum pollicetur. Pluribus vero diebus, loquendo quæ in rem non eſſent abſumptis; Legatus inſtare & docere, quid officium, quid dignitatis altitudo poſtularet, quam ea conjunctio ſalutaris eſſet futura: ſed tantum aberat, ut quidquam certi exprimeretur, ut quotidie languidiora & perplexiora reſponſa redderentur. Cæſari, res inter ſe pugnantes cogitanti, nutabat animus; neque ſatis conſtabat, quid ageret, aut quid conſilii caperet. Majeſtatis quidem faſtigium, dignitatis amplitudo, & officii ratio ad ineundam ſocietatem hortabantur: at conſcientia virium, & præteritarum cladium memoria, & pactæ cum Turcis induciæ, a belli cogitationibus abſterrebant. Illud etiam obſtabat, quod infenſus Cæſar ſubiratuſque erat Pontifici, qui Magni Ducis titulo Coſmum Medicem decoraſſet, quod ipſe facere ad ſe (ut diximus) pertinere profiteretur.

Et Selimi minæ reformidant.

250 His ergo rebus impulſus dictitabat, magna de re deliberationem eſſe, Rempublicam & majeſtatem Imperii, quæ in ſuo capite periclitaretur, in diſcrimen temere non eſſe deducendam: non in poſtremos eventus, ſed in primas errorum cauſas culpam malorum conjici ſolere. Aliis, quorum fines & urbes procul a periculis abeſſent, libera eſſe conſilia; ſe, qui expoſitus adverſus Turcam primos hoſtium impetus eſſet excepturus, ſuo periculo erraturum, & in ſe omnem belli molem converſurum. Timorem Cæſaris augebat Selimus, qui haud ignarus eum legationibus fœderatorum ad arma ſolicitari, ſcriptis minaciter litteris cum fœderis ſecum initi admonens, hortabatur ne pacem, quam tantopere experiſſet, turbare auderet. Quanto ſpes victoriæ certior Turcæ, quam Chriſtiano eſſet, denuntiabat. Maximilianum & vim & gratiam hoſtis expertum, debere malle Turcam amicum, quam inimicum habere. Hæc edicere voluiſſe, ne qua vana ſpe erectus, in irrevocabilem caſum incideret: non in ejuſdem poteſtate & initium belli & finem futurum. Denique cum variis contentionibus inchoati negotii ratio diutius extraheretur, res tandem eo deducta eſt, ut Cæſar magnis ſe copiis adjuvari poſtularet; nec tamen quantis, exprimeret. Sed prædibus in Germania datis, ſibi cavendum: vereri enim ſe, ne cum bello implicatus eſſet, aut pace facta, aut aliqua obtenta cauſa, deſereretur.

Inimæ perſuadet ut rem diſſimulet.

251 Cæſaris conſilium, eo ſpectare videbatur, ut qui aperte non auderet, conditionum difficultate fœderis negotium excluderet: at Pius, Legato referente, multa concedere malebat, quam tantæ rei ſpem infectam relinquere. Legatus vero Pontificis juſſa de Cæſareo decernendo ſubſidio ita fecit, nihil ut offerret ipſe ſingillatim; ſed expectaret, ut quo numero, aut genere etiam auxilii ſibi opus eſſet, per ſe Cæſar ipſo proponeret: verente Pio, ne ſi parum obtuliſſent, inde negotium deferendi; ſi vero multum, plus quoque poſtulandi ſumeretur occaſio. Quæ deliberatio in multos extracta dies eſt: dum nollet Cæſar quidquam definire. Demum Legatus, exſpectationis pertæſus, ei libere denuntiat, velle ſe de hujuſmodi implicato conſilio Romam nuntios dimittere: & quando ille certi nihil vellet explicare, vel illud edicceret, qua ratione Pio ceteriſque fœderatis perſuadere poſſet, omnino cupere ſe huic fœderi ſedulam operam dare. Itaque multis ac variis, quibus per eam noctem agitatus eſt, cogitationibus implicitum illum reliquit. Sed cum inde Cæſar edixiſſet, ne ſe inconſulto, cuiquam Romam patenti ulla jumentorum genera præberentur; poſtridie prima luce per ſyngraphum Legatum rogat, ne Romam hæc velit renuntiari: nam de peditum & equitum, quo indigeret, numero ſe decreturum: ſicuti ſubinde fecit, depoſcens triginta peditum, equitum vero quatuor millia.

Cum ad definitum reſponſum urgeretur.

Et Pius ei 10 peditum 4 equitum millia offert.

252 Ceterum erat Pio conſtitutum, viginti peditum & quatuor equitum millibus in hac terreſtri expeditione Cæſari ſuppetias ferre, nihilque fœderatis gravius imponere. Sed eo tum equitum (quando ii ægre ac fere nequidquam in claſſibus expediuntur) tum etiam peditum numero ad eam rem uti, qui inſtruendis ſociorum claſſibus ſuperfuiſſent: cui numero accedente ſubſidio, quod ex Italia, ut mox dicemus, colligendum erat, eo Cæſar contentus eſſe poterat. Hæc igitur auxilia cum Cæſari Legatus offerret, propeque eſſet, ut ejus cunctatio conditionum æquitate vinceretur; tum demum quod ante Cæſar tacuerat, objecit, ſe in octo annos inducias cum Turca pepigiſſe: æquum non eſſe, fas, fidem, Deumque teſtem conventorum fallere; ac perjurio caput obſtringere, qui fraudem & perfidiam in aliis vindicaret. Dictis facta minus opportuna adjecit: quod pactum cum Turca tributum Conſtantinopolim deferendum curavit: quæ res ut noſtris detrimento & dolori, ſic hoſtibus gaudio fuit & adjumento. Nam ut illi Germanici periculi coram &

Eandem excuſat fidei fraudi cum Turca ictum octennii.

timo-

A timorem ademit, ita noſtris auxilii impetrandi ſpem omnino præcidit.

CAP. XII. 253 Ut igitur id, de quo proxime dicebamus, ſubſidium ex Italia colligeret; e veſtigio Pius Antonium Mariam Salviatum & Paulum Odeſcalcum ad Italicos Duces Oratores miſit: ut ii quoque, pro ſuis ſinguli facultatibus, in Turcicum bellum conſpirantes, fœderatis opem ferrent. Itaque ab Sedis Apoſtolicæ ſtipendiariis rem aggreſſus, a Guidone Ubaldo, Urbinatium Duce, cui tenue magis vectigal erat, pedites mille poſtulavit: ab Octavio Farneſio, Placentiæ Parmæque Duce, pedites totidem equiteſque ducentos: ab Alfonſo Ateſtino, Ferrariæ Duce, trecentos equites, pedites mille: a Guilielmo Gonzaga, Mantuæ Duce, pedites mille, equites ducentos: ab Emanuele Philiberto, Duce Sabaudiæ, bis mille peditum, equites quadringentos: a Magno Etruriæ Duce Coſmo, quatuor millia peditum, equites quadringentos: a Genuenſibus autem, atque Lucenſibus ſimul, pro rata utriuſque Reipublicæ virium, bis mille pedicum equiteſque trecentos. Ceterum hi Principes fere omnes ſe pro viribus B obſecuturos eſſe Pontifici, & quæcumque poſſent in id belli ſubſidia collaturos reſponderunt. In primis vero Coſmus, Magnus Dux, Salviato renuntiavit, ſe quidquid auxilii præterea Pius adjiciendum decreviſſet, libenter præbiturum: modo Hiſpaniarum Rex, quocum pepigerat, nullius Principis bellicam ſocietatem ipſo inſcio inire ſibi licere, id prius reſciviſſet. Quę Pio reſponſa fuere ſane gratiſſima: eumque inter hæc dixiſſe ferunt, velle ſe in eam expeditionem proficiſci, ſi modo prius maritimum imperium Turcis ademiſſet: turpe, & indecorum fore, domi ſe juvenes continere, confecto jam ætate viro Principe, & eo quidem omnium ſummo, ad bella prodeunte. Hæc autem pro ſuo tuendæ Chriſtianæ religionis ardore ex animo pronuntiata eo pertinebant, ut Galliarum Regem ac Cæſarem, qui piam hanc belli ſocietatem inire cunctabantur, ad ejuſmodi conſilium prompcius & capiendum & adjuvandum provocaret.

A plurimis Italiæ viris auxilia petuntur & impetrantur.

CAP. XIII. *In Polonia excuſant Rex pacem cum Turca initam.* 254 Dum hæc ita geruntur, diligenter & illud ſibi faciendum Pius exiſtimavit, ut fœderis negotium in Polonia Moſchoviaque pariter ageretur. Ac primum quidem id per Vincentium Porticum, Internuntium Pontificium; deinde per ſæpe memoratum Cardinalem Commendonum, quem Germanica legatione tertia perfunctum, ad Sigiſmundum C Poloniæ Regem Legatum, ut diximus, deſignaverat, diligenter procuravit. Sed quæ Portici opera geſta ſunt, ordine prius referamus. Is igitur cum de Pontificiis conſiliis ad Regem retuliſſet, ille nomen ſuum in hanc ſocietatem dare ſe non poſſe reſpondit, propterea quod perpetuam cum Turca pacem feciſſet; ſed eam unam reliquam viam eſſe docuit, ut ad Polonicos Dynaſtas, quos Palatinos appellant, confugeretur: ac cum eorum aliquo de obtinendo triginta aut quadraginta millium equitum ſubſidio tractaretur. Nam Palatini, in quos ſibi minus plena poteſtas eſſet, cum ad eam faciendam pacem nihil conſenſiſſent, quidquid agerent, ejus pacis jura nihil violare. Hinc igitur Internuntii opera curatum eſt, ut Albertus Laſcus, primarius Syradiæ Epiſt. 3d. 3. Palatinus, per duos menſes equitum triginta millia in eam expeditionem ſe daturum polliceretur: ac proinde Nicolaus Torlaus, magnæ potentiæ Dynaſta, alium equitum numerum cogeret ſane quam copioſum, ut iis copiis in extrema Polonia ad Hadrianopolim urbem in Turcas irrumpere, eoſque frangere conjunctis viribus aggrederentur.

Internuntium remittit ad Dynaſtas, ejus nuptias.

Epiſt. 31. 4. 255 At enim cum Moſchorum Principem centum & quinquaginta equitum millia deducere in aciem poſſe, eumdemque Turcarum hoſtem exiſtere, Pius cognoviſſet; Portico in Polonia commoranti juſſit, ut in Moſchoviam inde proficiſceretur; Mognoque Moſchorum Duci oſtenderet, ſe a Pio miſſum eſſe, ad ejus ſenſus & vires conſociandas Chriſtianis cum Principibus, inter quos inito ſocialis belli fœdere contra Turcam, regna Chriſtianorum occupantem, optime jam conveniret. Bellum inique Venetis indictum: idque non in mari ſolum, ſed ad Hungaricam quoque plagam gerendum: ex Italia ingentem claſſem & copias collectas eſſe: terreſtri huic expeditioni opem ferre Moſchum, non decere ſolum, ſed e re ſua maxime videri. Turcarum enim tyrannum, longe lateque imperandi libidine incenſum, aliis finitimis regnis occupatis, Moſchoviæ demum non parciturum. Urgebat ſane vehementer Pius, ut Moſchus hanc in Turcas expeditionem ſuſciperet: quam ille, pro imperii ſui amplitudine & locorum vicinitate, feliciter agere ac ſuſtinere potuiſſet, quod Moſchorum longe lateque maxime patebat imperium. Protenditur enim ab Alexandri Magni Aris, ad Tanais uſque fontes in extremas terras ad Borealem Oceanum, ſub ipſis ferme Septemtrionibus: ab Oriente vero & a meridie Moſchovia finitimos habet Scythas, hodie Tartaros appellatos: occupant autem Tartari latiſſimam planitiem, ad Sericam uſque provinciam, quæ vergit ad orientalem Oceanum: verum, qui Tanaim inter & Volgam incolunt, in obſequio Moſchi eſſe ſolent, atque inter eos, qui Caſanli dicuntur, Moſchorum colunt amicitiam: Moſchoviam inde ad occidentem ſolem reſpicit Lithuania. Itaque Pius per ejuſmodi populos, tum amicitia & obedientia quam præſtant Moſchovitis, tum prædæ ſpe rerumque novitate permotos, cum Polonis conjunctos, Mahometanum imperium deleri forte vel certe frangi poſſe ratus, eos ad id efficiendum identidem impellere non deſiſtebat.

PER ANTIGALLI. *Idem Internuntius ad Muſcum ſolicitandum miſſus.*

Ejus ſocietas multum utilis futura erat. E

Quique Regium nomen & dignitatem ſuſtinet ab. F *quando Romæ petierit.*

256 Sed quoniam Pius non tam Chriſtiani nominis hoſtium cædem atque victoram, quam æternam eorum atque adeo omnium gentium in Chriſto Jeſu partam ſalutem ardenter ſitiebat, Moſcho per Internuntium oſtendi juſſit, ſe non ſolum bellicæ ſocietatis cauſa, ſed etiam vehementi animarum ſalutis deſiderio permotum eſſe, ad eam decernendam legationem, ut Moſchovitas, qui tum Chriſto nomen dederant, cum ab Eccleſia Latina Græci deſcivere, ac deinceps Græcanicos errores magna pertinacia ſectabantur, ad Catholicæ pietatis cultum ſanctæque Romanæ Eccleſiæ obedientiam revocaret. Ejus rei ſpem ſibi injectam eſſe, quod olim ad Romanos Pontifices anteceſſores ſuos, Clementem Septimum, Paulum & Julium, utrumque ejus nominis Tertium, a Moſchorum Principibus legati miſſi fuiſſent, qui certa munera regia videlicet inſignia, ab Apoſtolica Sede poſtularent, & ut Sacerdotes aliique pii viri, civilium artium opifices, in Moſchoviam mitterentur. Optabat enim Baſilius, Moſchorum Princeps, Regii nominis titulo per ipſum Clementem decorari; cum id dare ſacroſancti juris & Pontificiæ majeſtatis eſſe judicaret: quando & ipſos quoque Cæſares, a ſummis Pontificibus coronam auream & ſceptrum Romani Imperii inſignia ſuſcipere inveterata conſuetudine, cognoviſſet. Itaque ſi Moſchorum Dux in eo conſilio eſſet, quod memoratis Pontificibus olim anteceſſores ejus oſtenderant; pollicebatur Pius, ſe miſſurum eſſe Sacerdotes & Epiſcopos, qui populos illos edocerent Catholicæ religionis veritatem, quam a Chriſto traditam tenet ac docet ſacroſancta Sedes Apoſtolica, cui divino munere datum eſt, ut errare non queat. At ubi Porticus de barbaris Moſchorum

equitis ſeptuaginta millia hoc ſubeunte ſubſidio.

mori-

Google

PERANT. GASUT. moribus plene cognovit, & ad Pium perſcripſit de rebus omnibus, quas noverat ab Alberto Pomerano, qui præſens oculis perluſtraverat omnia, Principiſque illius ingenium probe noverat, et Pius reſpondit, non eſſe, cur in eas ille regiones jam proficiſceretur: quamvis profectionem illam Poloniæ Rex commendaret foveretque, nolle enim ſe cum tam feris gentibus ſibi quidquam eſſe commercii, cum præſertim ex aliis olim illuc miſſis legationibus nullos, quod ad religionem attinet, inde pietatis fructus adhuc perceptos eſſe intelligeret.

CAP. VI. *Legatus de inde Commendonus internuntius ſolicitat Regem Poloniæ*

257 Nunc vero quid per Cardinalem Commendonum in Polonia de ſociali fœdere Pius egerit, paucis comprehendamus. Hunc enim, ut jam ſæpe diximus, ad Poloniæ Regem Legatum deſtinaverat, cum ut nulla in re ſuam in tanto negotio deſiderari diligentiam pateretur; cum etiam ut Regem ipſum, miſſo non ſolum Internuntio, ſed Legato quoque Apoſtolico, ad ineundam hanc belli ſocietatem facilius inclinaret. In Poloniam igitur ille profectus ipſi Regi denuntiavit, ejus regni ac regiæ exiſtimationis rationes in primis expoſcere, Turcis ut ipſe bellum inferret; ſeque Chriſtianis cum Principibus fœdere copu-
B laret. Secus enim gravia inde accidere illi incommoda poſſe: jamque nova nec levia pericula ab Turcis intendi, quæ non mediocrem eis rei bene gerendæ ſpem afferebant: ad devaſtandum namque Poloniam, Turcæ Tartaros, olim Scythas appellatos, evocaverant. Ipſi Turcæ in Podolia ad flumen Tyram (Hiſtrum vocant incolæ) præſidia conſtituerant, ibique loca ſuapte natura tuta magnis operibus communierant. At ſi Turca ad occupandas Chriſtianorum ditiones curas converteret, Poloniæ Regnum, quod apte commodeque Turcico Imperio adjaceret, poſt tergum non relicturum. Si vero ad ſtabiliendam utriuſque Vallachiæ ditionem, pellendoſque ex Tranſilvania Vaivodas, qui Chriſtianam colerent religionem, animum Selymus adjeciſſet; non dubitandum videri, quin Polonis illico bellum inferret. Danos & Suecios, mari Sarmatico diſjunctos, remotiores eſſe, quam ut ſubſidio venire poſſent.

Quem ea propoſitis conditionibus alienum a fœdere intelligent,

258 Rex igitur, ut Legati rationibus aliquid dare videretur, fœdus cum ſociis Principibus inire ſe velle oſtendit; modo conditiones quædam (quæ duræ admodum erant atque difficiles) ſervarentur: e quarum hæc ſumma erat. Ut ſecum Cæſar Germanique Principes, eodem tempore collatis armis, Turcis bellum inferrent:
C a pellendis Cherſoneſo Turcis bellum ordirentur: ut quidquid juris in Pruſſiam ſe habere Cæſar obtenderet, ſibi cederetur; idem præſtaret, Danimarchæ Regem nihil contra Polonos moliturum: caveretque ne mari Sarmatico merces in Moſchos devehérentur: Barii Roſſanique ditiones in Italia, quas ſui juris eſſe prætenderet, ſibi redderentur: pecunia, quæ bello gerendo ſibi deeſſet, a fœderatis conferretur. Sed Legatus reſponſa Regis ita interpretabatur, ut eum non æquitatem conditionum quærere, ſed aperte ſocietatem abnuere exiſtimaret. Itaque oblatas Syradienſis Palatini conditiones accipiendas eſſe conſtituit, qui, pro jure in Valachiæ regiones ſuo, ſperabat, ſi exterarum gentium ope juvaretur, ad finitimarum nationum animos ac tumultus excitandos, ducenta ſe militum millia, quibus Turcam bello vexare poſſet, collecturum: oſtendebatque ſe habere litteras ſuper ea re, per certos nuntios ad ſe miſſos ab illis populis, qui una ſecum tam ſancti Pontificis Legatum convenire decreverant. Mæſi namque, Zigæ, Triballi, qui nunc Servii, Circaſſi, & Bulgari appellantur, ad famam belli & ſpem rerum novarum erecti, litteras ac nuntios ad Legatum miſerant, quibus ſe conſiliorum participes, & periculorum ſocios fore pollicebantur,

cum Syradienſi Palatino rem agit

D nuntiis Legatus collocutus, eorum in animis auxit deſiderium arma capiendi, quoties per Vallachiam trajiceretur exercitus: quæ via dubio procul tutior putabatur ac certior, ad intimas Turcarum opes evertendas. At enim gravis Regis invaletudo, ex qua paulo poſt ceſſit e vivis, ut conſilia irrita eſſent, effecit: de qua quidem ægrotatione Pius admonitus, id graviter tulit. Cum enim Sigiſmundus nullam virilem prolem relinqueret, ejuſque obitu inclytæ gentis Jagellanæ nomen, quæ ducentos annos in Polonia regni ſceptra tenuerat, extingueretur; verebatur Pius, ne comitiis habitis, hæreticus aliquis ſufficeretur. Itaque Legato juſſit, ne inde diſcederet; ſed, ſi quid Regi humanitus accidiſſet, omni ſtudio contendens ut Catholicus quiſpiam ſublegeretur, intereſſet electioni.

& Rege mortuo interrex adeſſe dicitur.

LIBER V.

Bellum Turcicum felici victoria peractum. Obitus Pii V.

CAPUT I.

Clades hoc bello a Turcis illatæ. Chriſtiana claſſis Meſſanam conveniunt.

259 HÆc dum parantur auxilia, ac rebus cadentibus opportune ſuccurrere, nondum fatis inſtructi vel inter ſe de re gerenda concordes, noſtri cunctantur; magnas interea clades Turcæ Chriſtianis intulere: tantum ſcilicet ubique, ſed præcipue bellicis in rebus momentum habet celeritas ſive concordia. Nam anno ſuperiore, cum ingentem exercitum, quo ducenta fere militum millia contineri ferebantur, ad occupandam Cyprum terra marique Selymus emiſiſſet; Muſtafa, primarius ejus Dynaſta, rei terreſtri præfectus, ad ejus inſulæ portus claſſe delatus, menſe Julio facile copias ſuas prædabundus expoſuit: ac Nicoſiam primum, celeberrimam & munitiſſimam urbem mediterraneam, regni caput, quod ante memoravimus, obſidere atque expugnare aggreſſus; magna Chriſtianorum edita ſtrage, eam VI Idus Septembris ejuſdem anni tandem obtinuit. Deinde Famaguſtam, Salaminam olim appellatam, maritimam urbem, pa- F riter inſignem atque inſtructiſſimam, acri diuturnaque obſidione vexare & oppugnare inſiſtens, eam per deditionem, quod diutius hoſti reſiſtere non poſſet, ineunte Auguſto hujus anni MDLXXI, itidem occupavit, deditionis conditionibus perfide violatis: ac Marco Antonio Bragadeno urbis Præfecto, Neſtori Baleonio ſummo belli Duce, Laurentio Teupolo, Joanne Antonio Quirino, Aloyſio Martinengo, aliiſque primariis viris per ſummam perfidiam & impietatem vario ſuppliciorum genere peremptis. Itaque univerſa illa nobiliſſima inſula in Turcarum poteſtatem redacta, non modo Venetæ, ſed fere omni Chriſtianæ reipublicæ graviſſimum vulnus paremque dolorem attulit.

Poſt expugnatam a Turcis Cyprum,

260 Turcica vero claſſis interea, ne Veneti vel alii Cypriis opem ferrent, atque ut quam maximis poſſet Chriſtianos damnis afficeret, ſummis viribus obnitens; Corcyram, Cretam, Cephaleniam, Zacynthum, Cytheram, & alias mediterranei maris inſulas & oras infeſtat ac depopulatur: quin Ceſtriam Epiri urbem, cui Soppoto vulgo nomen eſt, quam paulo

ante

ante Sebaſtianus Venerius, dum Corcyræ præſſet, e Turcica ſervitute vindicaverat Venetæque ditioni adjecerat, recepit: atque in Adriaticum ſinum ingreſſa, Olcinio Doclæaque, novo nomine Antibario, Dalmatiæ oppidis in poteſtatem redactis, Butua ac Pharia devaſtatis incendio, Curzola inſula, quę olim Corcyra nigra dicebatur, Ulatoque oppido tentato (quod licet haud bene munitum, diffugientibus præ timore viris, mirabili propugnantium feminarum virtute protectum eſt) Rhizonicum ſinum erat aggreſſa: atque ex his locis omnibus grandi coacta præda, captiva duxerat amplius xv millia Chriſtianorum: majoraque intuliſſet detrimenta, niſi Chriſtiana claſſis hoſti pro viribus paſſim obſtitiſſet. Sed ne has calamitates proſus arceret hoſtemque proſtigaret, multa ſæpius eam præpediverunt. Dum enim in ſtativis ad Jaderam in Dalmatia ſociorum præſtolatur auxilia, peſtilentia fameque laborans, plurimis Ducibus ac militibus abſumptis, haud mediocriter deformatur: mox variis agitata procellis, ancipitibuſque Ducum diſtracta conſiliis, quod nondum unius capitis imperio regeretur, cum hoſte potentiſſimo congredi minus expedire judicabat. Sed B hæc alibi. Nos vero, quibus longius ab inſtituto digredi minime propoſitum eſt, ad Pontificem redeamus.

Dum illorum claſſis ſuis ſe impediunt.

261 Labentis ergo rei Chriſtianæ calamitatem Pius ægerrime ferens, hoſtiumque potentiam pariter & ferociam in dies augeſcere perſpiciens, ſimul ac fœdus ſancitum eſt, ut quam celerrime ſociorum claſſes conjungerentur, hoſtemque invaderent ac debellarent, undequaque ſolicitus urgebat. Itaque M. Antonium Columnam, Pontificiæ claſſis Præfectum, cum mille quingentis militibus, qui Honorato Caetano Sermonetæ Duci parebant (præter alios plurimos, quos undique in hanc expeditionem evocabat) & cum duodecim triremibus, quas a Magno Etruriæ Duce Pontificiis ornatas & conductas ſtipendiis acceperat; laceratis iis, quas anno ſuperiore Venetiis Anconam miſſas bene inſtrui nimia celeritas non ſiverat; Meſſanam convenire jubet: ibique Joannem Auſtriacum, ſummum belli Ducem, ex Hiſpania proficiſcentem exſpectare. Meſſanam enim, propter celeberrimi portus ac ſitus ad res omnes opportunitatem, ſocialis belli Duces, ut inibi commeatum commode compararent, ac de ſumma rerum conſilia caperent, convenire fœderatorum Principium juſſu conſtituerant. C

Pius eandem Meſſanam convenit.

262 Ceterum Joannis tardiorem adventum, quod exacto jam fere menſe Julio nondum in Italiam tranſiiſſet, Pius moleſte ferens; rem ut ille maturaret, ſummum ſtudium adhibuit: ad eumque ſolicitandum, in Hiſpaniam crebras litteras ac nuntios miſit. Ille demum ſub Kalendas Auguſti cum quadraginta triremium claſſe Genuam devectus, dum inde Neapolim properat, Ferdinandum Carrillum, Plegi Comitem, domus ſuæ Præfectum, ad Pontificem legat: qui quod ſibi per tempus facere non liceret, ſacros illius pedes oſculatus, rebuſque feliciter gerendis per eum divinam opem implorans, moræ ſuæ cauſas exponeret. Cauſæ vero potiſſimum erant, quod Alvarus Bazanus, Marchio ſanctæ Curcis, Neapolitanarum triremium Præfectus, ad Pinnonem Mauritaniæ arcem majore præſidio communiendam ab Rege Philippo miſſus, Barcinonem cum triremibus, ut illi præſcriptum erat, citius redire non potuiſſet; & Rodulfo Erneſtoque Maximiliani Cæſaris filiis, Madriti male valentibus, atque in Italiam una cum ipſo Auſtriaco tranſire indeque in Germaniam reverti cogitantibus, præſtolari oportuiſſet. Carrillum benigne Pius audivit, acceptaque tardioris adventus excuſatione, ei graviter edixit, ut quamprimum ad Joannem reverſus, eum ſuis verbis admoneret; ut quo parente natus eſſet bene memor, neque ſibi neque tempori deeſſet: ſed adverſus hoſtem ire ne cunctaretur, divino fretus auxilio fore ut glorioſam victoriam reportaret. Idem vero Marco Antonio Columnæ, idem aliis belli Ducibus ac militibus, idem ſacris viris in hanc militiam proficiſcentibus, Pius diſertis verbis denuntiabat. PER ANT. GABUT.

cui Joannes Auſtriacus excuſata mora occurrit,

263 Joannes interea Neapoli ab Antonio Cardinali Granvellano, Neapolitani Regni per id tempus Prorege, honorifice acceptus, ibi in æde S. Claræ, de ipſius Cardinalis manibus, inter ſacrorum ſolennia, ſceptrum vexillumque, dati honoris inſignia, a Pio Pontifice miſſa, ſingulari religione ac cæremonia ſuſcepit. Quoquidem in vexillo Jeſu Chriſti affixi cruci imagno, mire auro & argento adumbrata erat: ſub qua locata in medio Pontificis Maximi, a dextera Philippi Regis, læva Senatus Veneti, atque ex iis quibuſdam annexa catenulis ipſius Joannis pendebant inſignia. Is vero paucis poſt diebus, relicto Neapoli Bazano, qui cum triginta triremibus (nam Granvellanus viginti prioribus decem adjecerat) & novem onerariis navibus milites, arma, commeatumque portaret, ſecundo vento cum viginti quatuor triremium claſſe Meſſanam tenuit: ubi a Marco Antonio Columna, & Sebaſtiano Venerio Venetæ claſſis Præfecto, atque aliis Ducibus ac militibus longo deſiderio exſpectatus, magnaque alacritate & honore acceptus, ingentes Pontifici Maximo Venetoque Senatui gratias egit, a quibus totius belli Princeps electus eſſet; ſeque probo ac fideli animo cuncta adminiſtraturum recepit. Eodem fere tempore Marcus Quirinus & Antonius Canalis, Venetæ claſſis Legati, qui Famaguſtanis opem ferebant (nondum enim de capta Famaguſta triſtis nuntius erat allatus) ex Creta Senatus Veneti juſſu revocati, Kalendis Septembris cum novem triremibus citato curſu Meſſanam appulere. E

acceptis Neapoli ſceptro & vexillo,

eadem Meſſana diſcedit,

mi & Legati Veneti.

264 Adſunt etiam Alvarus Bazanus Neapoli, & Panormo Joannes Cardona, Sicularum triremium Præfectus; & Joannes Andreas Auria cum undecim triremibus & novem onerariis navibus, duo millia militum ſub Sigiſmundo Gonzaga, & tria Germanorum millia ſub Alberico Lodronio ducens, Genua profectus. Adfuere & alii ex omni fere Italia, Gallia, Hiſpania, Germania ſelecti Duces ac milites, qui ſumma voluntate huic bello, quo Chriſtianæ reipublicæ ſalus agebatur, Pio cohortante, ut pios Eccleſiæ filios decet, nomen dederunt: quorum plerique genere, ætate, opibuſque florentes, nullam aliam laborum periculorumque mercedem quærebant, niſi ut Chriſtianæ reipublicæ prodeſſent, nomenque ſuum memorabili aliqua victoria nobilitarent. In iis præter memoratos Duces eminebant, Alexander Farneſius, Parmæ Princeps; Franciſcus Maria Ruvereus, Urbini Ducis filius, ambo ſummæ ſpei adoleſcentes; Pompejus Columna, Zagaroli Dux, & Proſper ejus frater; Paulus Jordanus Urſinus, Braciani Dux; Antonius Caraffa, Dux Montiſdraconis; Pompejus Lanoja, Sulmonæ Principis frater; Innocentius Cibo, Marchio Carrariæ; Ludovicus Requeſenſius, Major Caſtellæ Præceptor; Sforza Comes Sanctæ-Floræ, & Paulus ejus frater; Vincentius Tutavilla, Sarni Comes; Andreas Provana, Linii Comes; Bernardinus Cardenas; Aſcanius Corneus, Caſtrorum Magiſter; Octavius Gonzaga, Franciſcus Ibarra, Horatius & Virginius Urſini, & alii quamplurimi veterani Duces ac milites, generis nobilitate & bellica virtute inſignes, quorum nomina meritaque recenſere longum eſſet. F

Epiſt. 2. l. 2. aliiſque Duces.

& viri prin. cipes multi.

PER ANTIGABUT. Sed eos infra ſuo loco, prout res tulerit, abſque perſonarum acceptione memorabimus. Interim Ægidius Andrada, Jeroſolymitani ordinis miles egregius, e Corcyra (quo ad res hoſtiles explorandas cum duabus triremibus, Hiſpana altera, altera Veneta, ab Auſtriaco miſſus fuerat) revertitur, ac magnam Corcyræ vaſtitatem Turcas intuliſſe, atque inde ſe Butrotum tranſtuliſſe nuntiat: habere vero claſſem (ut a Græcis acceperat; nam hoſtem ipſe non viderat, qui ſolum ad S. Angeli Caſtrum applicuit, quod in adverſa Corcyræ parte, quæ Italiam reſpicit, ſitum eſt (numero navium trecentarum, quarum triremes centum & nonaginta, reliquæ biremes ac breviora navigia: quamquam longe major numerus erat: quippe triremes ducentas viginti, biremes triginta quinque, præter alias plurimas minores naves, Turcicam claſſem habere poſtea cognitum eſt.

Epiſt. 22. 23. lib. 4.

CAPUT II.

Poſt longam diſceptationem pugna decreta, inſtruitur acies.

B 265 INter hæc quoniam Pius audierat, inter ipſos belli Duces non ſatis convenire de pugna cum hoſte conſerenda, aliis aliud, pro ſuo quiſque ſenſu, quod e re publica eſſe videretur, objicientibus; Joannem Paulum Odeſcalcum Pinnenſium Antiſtitem, cujus ante meminimus, Meſſanam miſit, qui Auſtriaco ceteriſque omnibus ediceret, pugnam non modo, ſi ferret occaſio, non detrectandam; ſed etiam quam primum exquirendam ac fortiter incundam: victoriam enim fore Chriſtianorum. Odeſcalcus igitur ad Auſtriacum profectus, eum Pii verbis graviſſime commonet, unam ſalutis ſpem in eo poſitam eſſe, ſi rem acie deceraeret: neque occaſionem tamdiu optatam negligeret. Si divinis potius quam humanis opibus fretus, hoſtem fortiter aggrederetur, Deum cauſæ ſuæ non defuturum; eumque læta omnia ac proſpera portendere: neque vero hæc temere aut humano conſilio, ſed natu inſtinctuque divino ac multis ſignificationibus ductum, hæc Pium denuntiare. Nam de felici rerum ſucceſſu, & in Hiſpania, & Venetiis, & alibi piis viris multa, ut ferebatur, enuntiata eſſe divinitus; idemque olim S. Iſidorum Hiſpalenſem Antiſtitem prævidiſſe, & ſcripto traditum reliquiſſe: Pio, ſcripti vaticinii vim ſententiamque ponderanti, & quorſum id pertineret conſideranti (ſi quid fide dignum res haberet) conjecturam injici, omnia, quæ ea de re prædicta fuerant, in Auſtriaci perſonam cadere. Deum igitur Ducem ſequeretur, magna & proſpera omnia ſperaret: ac memor ſe Carolo V patre natum, bellum ita gereret, ut ſi domeſticas laudes exuperare non poſſet, eas pro viribus æquaret. A Carolo parente ei quidem vitam traditam, ſed regnum nullum relictum eſſe: a Pio cuncta, quæ ad dignitatem & ad commodum pertinerent, in eum profectura: eumdem qui nomen & caritatem parentis ſibi ſumeret, id effecturum, ut opportune & bene cumulatam gratiam referret: id tantummodo ab eo poſtulari, ut ſe regno dignum oſtenderet. Magnam Deo gratiam habendam, quod ei campum aperuiſſet, in quo excurrere ejus virtus cognoſcique poſſet. Ceterum divinam opem ſibi eſſe piis precibus implorandam: eamque affuturam, ſi militum animos ab effuſa licentia ad ſanctiora inſtituta revocaret, militaremque diſciplinam tota claſſe ad Chriſtianæ pietatis formam componeret. Mixtos ex perdita & infima hominum fece ſicarios, exules, latrones, obæratos, ad nomina danda confluere: itaque purgaret ipſe exercitum miſſionibus flagitioſorum: in primis vero D deteſtabiles & maxime Deo inviſas blaſphemias interdiceret; infames ludorum labes & deſidiam, maximas peccandi illecebras, arceret; ſocios ac militem prohiberet injuria; denique prius adverſus peccata, quibus iræ cæleſtes provocantur & acuuntur hoſtium tela, quam adverſus hoſtes ipſos bellum ſibi gerendum putaret. Hæc ſi feciſſet, non ſolum milites obedientiores habiturum, ſed victoriam quoque haud dubiam brevi relaturum.

Pius addit ſpem victoriæ.

ac divinitus promiſſam:

ſed poſſe cohiberi licentiam peccandi.

266 Hæc & id genus alia Pontificis monita tantæ fuere apud Auſtriacum auctoritatis ac fidei, ut has ille voces velut oraculo editas in pectus animumque demitteret, ac rei bene gerendæ majorem in ſpem ingrederetur. Non ignorare ſe dicebat, hac de ſe concitata exſpectatione, magnum ſibi onus imponi; ſed quantum in ſe eſſet enixorum, ut quæ ſanctus Pontifex præcepiſſet, ſummo ſtudio ac pietate præſtaret. Itaque denuo advocato concilio, cui Pontificius Internuntius, belli Duces, & alii principes viri veteranique præcipui interfuere, ſuam ſinguli ſententiam rogati, eamque ſcripto edere juſſi, hoſtium vires diligentius explorandas prius eſſe, quam ultimum periculum ſubeundum, nonnulli E conſulebant. In iis Ludovicus Requeſenſius, magnæ vir prudentiæ & auctoritatis (qui juveni Auſtriaco Legatus & conſiliorum moderator datus erat) quæ ferro decernerentur, ſummo conſilio adminiſtranda eſſe præcavebat: errori, quo temere conſerto prælio ſumma rerum periclitaretur, haud facile remedium reperiri. Scipionem illum Africanum ſcite quondam admonuiſſe, non niſi magna opportunitate aut urgente neceſſitate, cum hoſte confligendum: importunum videri, pugnam quærere, cum hoſtis intra ſinum Corinthiacum ſe recepiſſet (id enim tenebat fama) neque ulla facultas eum inde eliciendi præberetur.

Papinum alia offerunt, dum differendæ alia ſuadent.

pars media & a nimia utrinque remotior eam eſſe demonſtrat.

267 At enim Auſtriaco, M. Antonio columnæ, Sebaſtiano Venerio, Auguſtino Barbadico, ſummis belli Ducibus, Alexandro Farneſio, Gabrieli Sorbellono, Aſcanio Corneo, atque aliis, pleriſque magnis viris militarique virtute præcellentibus, longe alia mens erat: & quamprimum fieri poſſet, rem prælio decernendam eſſe firmis rationibus demonſtrabant: nec committendum, ut conſilium, quod animorum magnitudo glorioſum ac fortunatum facere poſſet, pugnæ detrectatio fœdum atque irritum redderet. Ergo jacturam apparatus, tanto ſumptu ac labore facti, vaſtationem finium, hoſtium inſolentiam, noſtra, inquiunt, augebit ignavia? inulti nos Turcæ toties laceſſent? oſtentabimus ſemper hoſti, neque unquam inferemus arma? repellimus bellum, non inferimus. Tanto igitur promptius alacriuſque prælium incundum eſt, quanto neceſſitas major arcentis periculum quam inferentis eſſe debet. Neque vero dubium eſt, quin hoſtis ingenita ſuperbia ac victoriis elatus, occurrentibus nobis, claſſem ſit eductorus, ac pugnæ copiam facturus. At ſi nulla alia ratio, dignitas ipſa nos ad prælium impellat. An mediocre diſcrimen exiſtimationis nos ſubituros putatis, ſi inani apparatu contenti, ne levi quidem tentata pugna, ac ne viſo quidem hoſte, cum ſumma noſtra Chriſtianique nominis ignominia domum redeamus? Hoſtes tacita hanc ſibiq; optabilem cedentium deliberationem pro expreſſa victoria læti jactabunt: fœderati Principes & alii, qui animos & vires in hanc belli curam itenderant, ſe ſpe ſua fruſtratos, ac nequidquam tot impenſis ac laboribus fatigatos jure conquerentur: populi ſe injuria tributis exhauſtos condolebunt: in proximum annum major validiorque hoſtium claſſis

nobis

Digitized by Google

PER ANT. GABUT. nobis imminebit, quæ majus nobis belli negotium faceſſat omniaque proſternat: nos vero claſſem aut majorem aut validiorem numquam comparabimus. Quid igitur cunctamur? aut cur non Deo duce, ejuſque in terris Vicario Pio Pontifice fauſta ac proſpera omnia divino inſtinctu pollicente, ſummiſque votis ac viribus una cum ſociis Principibus in id conſpirante, hoc prælium inimus, quod non modo utile, ſed etiam valde neceſſarium videatur?

rei cum accederetur ad rem, 268 Hæc & alia in hanc ſententiam ſummi Duces, quæ ceteris quoque & manu promptis & conſilio præſtantibus trierarchis & commilitonibus probabantur: ſed complures, rei militaris alioqui ſcientiſſimi & auctoritate graves, rerum cauſſis & rationibus omiſſis, una Pii auctoritate contenti, prælium haud differendum ſuadebant. Cunctis denique in hanc ſententiam diſcedentibus, tanta ſpes lætitiaque animos inceſſit, ut quidquid intercedere temporis, id victoriam e manibus eripere videretur. Itaque ſtatim indicto tridui jejunio, decernuntur ſupplicationes, quę in Natalem diem feſtum Beatiſſimæ Virginis Dei Matris inciderunt: omneſque per ſacram confeſſionem elutis peccatorum maculis, cæleſti pane ſe communiunt, nacti ampliſſima Apoſtolicæ

B indulgentiæ præmia, quibus Pius ornabat eos, qui rite

omnibus pie & religioſe præparatis, expiati nomen in hanc expeditionem darent. Non pauci inter ſe diſcordes, condonatis injuriis, ex inimicis amici facti, pacatas & ad communem rem bene adminiſtrandam conſpirantes voluntates præſe ferre: mira pro cujuſque ingenio toto exercitu, & publice & privatim, religio eſſe: Pontificis judicio ex variis religioſis Ordinibus delecti & in hanc militiam dati Sacerdotes, piis cohortationibus atque aliis caritatis officiis obeundis, omnes in Chriſtiana diſciplina continere. Itaque videres alios ex præſcriptis libellis, alios ex calculis in coronam inſertis, ſacras ad Deum ejuſque Genitricem Virginem Sanctiſſimam preces fundere, opemque divinam ſupplices implorare: omnes piacularibus granis, & cereis Agni Dei imaginibus, quarum rerum ingentem vim Pius commiſerat, iiſque ſingulos milites donari juſſerat, tamquam firmis tegumentis communiri: pro certo habentes, ſi quid gravius illis incidiſſet, ſe in cæleſtes ſedes exceſſuros: probro erat, tota mente pietatis officiis non ſe dedere: ea fuit apud omnes Pii Pontificis auctoritas & exemplum. Otioſum aut ludo intentum toto exercitu videres neminem: qui Deum Sanctoſve maledictis inceſſeret, haud ferebat impune: nam duo apud Auſtriacum ejus criminis delati, laqueo ſuſpenſi pœnas dederunt: idque magnum univerſæ claſſi terrorem injecit.

C

educitur e portu claſſis 269 His rebus ita conſtitutis, eductam e portu claſſem in acies explicare atque ordinare inſtituunt, ac ſi tum cum hoſte congrediendum eſſet: ut antequam certamen inirent, ſuo quiſque loco aſſueti, omnes paratiores & inſtructiores eſſent. Triremes erant ad ducentas & novem, quarum Pontificiæ duodecim, Regiæ octoginta una, Venetæ centum & octo, Sabaudiæ Ducis duæ, Reipublicæ Genuenſis tres, Jeroſolymitani Ordinis tres, præter ſex majores Venetorum triremes, quas vocant Galeatias, quibus Franciſcus Diodus vir intrepidus præerat; & viginti quatuor naves onerarias, quas Cæſar Avalus, genere & bellica virtute clarus, gubernabat. Sed is cum navibus ab Auſtriaco præmiſſus, tempeſtate retardatus, ſociæ claſſis curſum tenere & navali prælio intereſſe non potuit. His accedebant celoces fere ſeptuaginta, armatorum vero militum numerus erat ad viginti millia, præter remiges & operas, & item eos, qui huic militiæ ultro nomen dederant, quorum tria millia & amplius fuiſſe traduntur. Eo igitur, quo mox dicemus, ordine inſtructa acie, Internuntio Odeſcalco Pontificia auctoritate claſſiariis bene precante, XVI Kalend. Octob. ad Orientem Meſſana ſolverunt. D

270 Provehebatur Chriſtiana claſſis Corcyram verſus, quo paulo ante magno cum incolarum damno hoſtes appuliſſe ferebantur, quatuor in partes ab Auſtriaco ita diſtributa, ut mediam aciem, cornua duo, & ſubſidia conſtitueret. Medium agmen ſeptuaginta & una triremium ipſe ductabat Auſtriacus: cujus latera cingiebant, dextrum Pontificia, lævum Veneta prætoria; illi Marcus Antonius Columna, huic Sebaſtianus Venerius, ſocialis belli Duces, cum poteſtate præerant. Dextrum cornu, quod erat quinquaginta quatuor triremium, ducebat Joannes Andreas Auria, juſſus; ut antequam iniretur pugna, ſemper alios antecedens ad ſex millia paſſuum in altum procederet, ac ſub certamen in locum ſuum æqua fronte pugnaturus reveheretur. Lævum cornu, in quo erant pariter triremes quinquaginta quatuor, regendum dedit Auguſtino Barbadico, ſummo Venetę claſſis Procuratori: cui Sfortia Comes Sanctæ-Floræ, regiis Italicæ nationis copiis Præfectus, adjungebatur. Poſtremam aciem, quæ a tergo navigans E triginta conſtabat triremibus, regebat Alvarus Bazanus Marchio Sanctæ Crucis, agmenque claudebat, huc & illuc opem allaturus, prout caſus & incurſus hoſtium poposciſſet.

CAP. III

æque in ordines diſtribuuntur,

271 Modicum intervallum mediam aciem a cornibus dividebat; ſubſidia ſuis quæque locis aſſignantur. Auſtriacum Ludovicus Requeſenſius, ejus Legatus, ſuis triremibus munitus ſequebatur: Genuenſium prætoria, in qua Alexander Farneſius Hectore Spinola Duce vehebatur, Columnam ſuffulciebat: Ducis Allobrogum prętoria, in qua erat Urbini Princeps, Andreæ Provanæ Linii Comitis ductu, poſt Venerium in ſubſidiis conſtituitur: qua media acies a ſiniſtro cornu dirimebatur, Petri Baptiſtæ Lumellini prætoria, quam Paulus Jordanus Urſinus regebat, ſubſidio futura navigabat: poſt cornu dextrum Petrus Juſtinianus, Melitenſium triremium Præfectus, erat conſtitutus: Antonius Canalis & Marcus Quirinus, Venetæ claſſis Legati, lævum ille, hic dextrum cornu ſequebantur: Joanni Cardonæ, decem Sicularum triremium Duci, qui in agmine erat F Aurix cornuque dextrum ad Regiam claudebat, erat imperatum, ut cum ſuis triremibus ad decem millia paſſuum continenter præcederet, & ſimul atque hoſtilem claſſem proſpiceret, ſuum in locum revectus, claſſiarios de rebus omnibus admoneret: ſuaſque triremes ita divideret, ut quaternæ quidem ſingulas utriuſque cornu prætorias, reliquæ vero duæ Imperatoriam præmunirent. Ad cornua porro ſingula, & ad mediam aciem binæ majores triremes remulco trahebantur.

ſuis cuique parti attributis ſubſidiis,

Chriſtianis officia in tempus ſuum.

271 In diem autem pugnæ condixerat, ut ſimul ac vexillum magnum a Pio Pontifice miſſum ad Regię puppim extenſum conſpexiſſent, colligerent ſeſe omnes, atque acies inſtruerent & ordinarent, agminibus ita diſtributis, ut unam frontem omnes objicerent hoſti, tam in acie media quam in utroque cornu; ac majores triremes quiſque ſuas ad milliarium ante navigare juberent, quæ ſingulæ tanto inter ſe intervallo disjungerentur, ut univerſam Chriſtianæ claſſis ad quinque milliaria late patentis frontem æquarent, eique propugnaculo eſſent; & copioſa, quam ſecum devehebant, æneorum tormentorum vi primæ cum hoſte congreſſæ, quanta poſſent maxima in eum inferrent damna, acieſq; illius, uti fecere, disjicerent ac perturbarent. Diſtribuerant præterea quingentos milites, in illas majores triremes ſingulas, minoribus tormentis inſtructos, qui de operto loco tuti hoſtem glandium procella verberarent: erant enim ea præalta amplaque navigia, veluti munitiſſima

Digitized by Google

PER ANT' GABUT. *circa diſcrimen militum.*

propugnacula. Prætoria vero quæque, diverſa ac diverſis affixa locis vexilla geſtabat; &, quæ prætorias ſequebantur, triremes cum illis ejuſdem pariter coloris ferebant ſigna. Triremes non conſtipatæ, ſed modico intervallo inter ſe diſtantes collocantur; ut ad emittendos tormentorum globos, ubi tempus poſceret, ſpatium relinqueretur. Pontificiæ, Regiæ, Venetæ triremes intermiſcentur; ut æquata omnibus commodi incommodive conditio majorem auxilii mutui curam ſingulis injiceret. Quin etiam inter firmas infirmæ diſtributæ, quæ tamquam alis meliorum protectæ hoſti fortius obſiſterent: ſed & milites ipſi non omnes ſeparatim per nationes, verum ad mutuam concordiam, opemque fovendam, prout opportunius videretur, tota claſſe diſtincti. Et cum nonnullæ Venetæ triremes minori, quam oporteret, militum numero viderentur inſtructæ; iis ſuppletis quatuor Hiſpanorum millia & mille Italici generis Auſtriacus tribuit.

movetur in hoſtes

B

273 Per hunc modum inſtructa claſſis, ad aggrediendum hoſtem progrediens, per varios caſus & pericula (quæ, ne longiores ſimus, recenſere prætermittimus) VII Kanlend. Octobris in Corcyram, inde in Cephaleniam pervenit. Interea cum Turcicam claſſem in Corinthiacum ſinum ſe recepiſſe conſtaret, inde in Petalam Acarnaniæ portum, Echinadibus inſulis (quæ nunc Curzolares appellantur) objectum, navigationem intendunt, eo conſilio, ut ad fauces Corinthiaci ſinus provecti, hoſtem ad pugnam elicerent. Sed reflantibus ventis iterum tertioque retenti, in Valliſque Alexandriæ portum, qui in Cephaleniæ ora ſitus eſt, revecti, donec mare conquieſceret, ſubſtitere, hinc nondum lenita vi ventorum ad Echinadas moventibus, lugubris de capta Famaguſta, cum id nondum reſciviſſent, nuntius allatus eſt: qui non modo non fregit animos, ſed ira, dolor, indignitas prœliabundis tantos ſtimulos adjecit, ut pugnandi cupiditate ac delendæ maculæ ſtudio vehementius exarſerint.

quorum prudentia ut pugnam deliberandam ſentiunt,

274 Eodem tempore Turcæ, poſt famam appulſæ Chriſtianæ claſſis, convocato concilio, quid agendum videretur, varias in ſententias diſtracti conſultant. Mahemetes Syrochus, Alexandriæ Præſes, ætate, rerum uſu, & auctoritate gravis, aliique nonnulli Turcarum primores (ut exinde noſtri captivorum relatione cognoverunt) minime negligendum eſſe hoſtem dicebant, qui ultro laceſſitum veniret: & claſſem, cui Regis Philippi frater cum florentiſſimis totius Chriſtianæ reipublicæ Principibus præeſſet, non niſi optime inſtructam adveniſſe: neque cum ſtipendiariis militibus, ſed cum honorariis Ducibus prœliandum eſſe: intra ſinus Corinthiaci clauſtra, in omni rerum copia, ſe tutiſſimos fore: quare ſummam rerum, nulla cogente neceſſitate, martis temeritati committendam non eſſe, cum præſertim claſſem infirmiorem haberent, ſuorum plurimis aut morbo conſumptis, aut longa navigatione debilitatis: Chriſtianorum vero claſſem, aut Ducum diſſenſionibus diſſolvendam, aut aliqua tempeſtate, ſi his locis hoc anni tempore perſtiterit, diſjiciendam: igitur ſedendo ſe plane victuros.

275 In hac ſententia erat etiam Portaus, alter ſummus belli Dux, rei terreſtri Præfectus, vir pariter ætate gravis & bellicis artibus inſignis: qui licet pugnæ conſilium privatim abnueret, tamen ut ſe culpæ exortem oſtenderet, neque Selymi decreto repugnare videretur, quod hoſtes pugnæ poteſtatem non facturos exiſtimaret, in contrariam ſententiam pertractus eſt: quæ erat Ali Baſſæ collegæ ſui, totius claſſis Præfecti, & Lucialii archipiratæ, navalium certaminum peritiſſimi: qui turpe ducebant, ſemper alias victorem Turcam intra ſuos fines a Chriſtiano armis provocari, magnamque ignominiæ notam Turcico nomini ex ignavia & metu, ſi pugnam detrectaſſent, inuri. Nec ſe de victoria quidquam dubitare: nam & numero navium, & militum robore, atque ex multis ſecundis prœliis comparata experientia, ſe omnino præſtare. Denique ſatis ſuperque compertum habere, quid valeat navali prœlio Chriſtianus: quem olim Solimanus Selymi parens, aliique Turcarum Reges ac Duces ſæpe foliciter debellaſſent. Itaque ſecundiſſimorum prœliorum memores, forti & alacri animo in hoſtem incurrerent, quidquid eſſet Chriſtianarum virium uno certamine profligaturi: nam hanc unam victoriam adeptos, perpetuo terra marique victores fore. Sed nulla re magis ad id ſentiendum movebantur, quam quod Tyranni Selymi, omnino prœliandum eſſe jubentis, voluntatem exploratam haberent; eamque pro oracuło ducerent, ac meminiſſent, anno ſuperiore Pialim, Turcicæ claſſis Ducem, eo quod Chriſtianam claſſem non profligaſſet, loco motum, Selymi gratiam ac dignitatem amiſiſſe. Pugnandi conſilium adjuvabat Caracoſſa archipirata, vir acerrimus bellorumque navalium ſcientiſſimus: qui ad explorandas Chriſtianorum vires profectus, ſex noſtrorum majores triremes, gravitate fere immobiles, nulli uſui futuras retulerat: reliquas vero, agili & nautico inſtrumento aptas, centum ſexaginta numerum non explere (quod eas bene dinumerare non potuiſſet) per errorem confirmaverat. Hac igitur approbata ſententia, Turcarum Duces triremes novo remigum delectu firmant; eaſque majore militum numero, quos ex proximis Achaiæ, Ætoliæ & Peloponneſi præſidiis collegerant, tumultuoſe ſupplent, ac ſe totis viribus ad pugnam comparant.

ſed ſuperat opinio plurium contraria

D

E

CAPUT III.

Navale prœlium, & victoria de Turcis reportata.

CAP. IV

276 INterea noſtri de hoſtium apparatu certiores facti, pridie Nonas Octobris, hora tertia noctis, favente cœlo ac luna, e Cephalenia movent: ac poſtera die, quæ dies erat Dominica, ad Echinadas inſulas prima luce devecti, Joannem Cardonam cum octo triremibus ad portus naturam perſpiciendum emittunt. Subinde claſſis ad aquandum ſenſim progrediebatur ad amnem Acheloum, qui Ætoliam ab Acarnania dividens, late tortuoſus in mare devolvitur. Præcedebant dextri cornu triremes, quæ prætoriam Auriæ ſequebantur: qui ut primum ex illis inſulis evehi cœpit, ſub alteram lucis horam, Turcicam claſſem circiter quindecim millia paſſuum diſtantem proſpectans, id continuo ſignificavit Auſtriaco: qui etiam ex Regia triremе, albeſcente cœlo, adventantem hoſtem proſpexerat. Neque inde triremes admodum accelerandas eſſe ratus, ne qua illis in aciem dirigendis confuſio naſceretur, culparum Indulgentiam, quam univerſis depugnantibus pro poteſtate Pius liberaliſſime conceſſerat, jubet promulgari, pugnæ ſignum extolli, & omnes ſe ad dimicandum comparare. Sacerdotes a Pontifice miſſi, triremes omnes obibant, militum errata brevem per confeſſionem expiantes; Chriſtique de cruce pendentis effigies per naves circumferentes, præclare hortabantur omnes, uti bono eſſent animo; nec dubitarent, Chriſtum Deum, pro cujus ſanctiſſimo numine dimicaturi eſſent, e cœlo ipſis opem allaturum.

vix Oſtenſis

F

Chriſtiani

Indulgentia Pontificia promulgata

277 Mox Auſtriacus cum in celocem deſcendiſſet, idemque Columnam & Requeſenſium facere man-

militibus ſuo animo addit.

A mandaviſſet, illum ad ſiniſtrum, hunc ad dextrum cornu circumſpiciendum, claſſiariosque ad pugnam adhortandos emiſit: ipſe vero mediam aciem circumvectus, ſuum quemque locum tenere juſſit, atque omnium animos ad certamen pie ac fortiter incundum optimis rationibus acuebat. Nam præclare cum illis agi putandum, ſive ſupereſſent, ſive mortem oppeterent: ſuperſtites quidem, quod ſibi tam felici certamini intereſſe contigiſſet: demortui vero, quod pro Chriſti nomine Chriſtianæque Reipublicæ ſalute fortiter occumbentes, ſe per ampliſſimam peccatorum expiationem cum beatiſſimis mentibus feliciter conſociare potuiſſent. Neque vero eſſe de victoria dubitandum: præſertim tam ſancto Pontifice pro ipſis apud Deum, cujus res ageretur, intercedente. Ad hæc autem reſpondebant milites, ne quidquam de illorum virtute dubitaret, facturos ſe quod fortes viros deceret. Columna quoque & Venerius aliique Duces optime confirmabant ſuos: nec quidquam eorum omittebant, quæ adipiſcendæ victoriæ opportuna fore viderentur: quæ res in-
B gentem Auſtriaco lætitiam attulerunt. Quo ad Imperatoriam ſuam reverſo, tympanis, tubis, & id genus aliis inſtrumentis magis etiam erecti & accenſi ſunt militum animi; altaque voce Deus omnipotens, Trinus & Unus, invocatus eſt; & ipſa quoque ſanctiſſima Virgo Chriſti mater, ut quæ plurimum poſſit apud filium ſuum (quod illis præſcripſerat Pius) reverenter ſalutata.

278 His igitur cum humanis tum divinis munita præſidiis Chriſtiana claſſis procedebat in hoſtem: qui noſtros proſpectans, e veſtigio ſe ipſe quoque ad pugnam accingens, in hunc modum acies inſtruxerat. Medio agmine, quod nonaginta ſex fere cum triremibus tum biremibus conſtabat, Alis & Portanis ſummi Duces procedebant: dextrum cornu, quo ſexaginta ſex triremes vehebantur, regebant Syrochus, Cauraliuſque archipiratæ: ſiniſtrum vero, nonaginta quinque cum triremium tum biremium conſtans numero, ductabat Lucialius: a quo non nihil remotæ duodecim triremes remigabant, biremes vero triginta, quibus præerat Amurates Dragutes: alia minoria navigia cogebant agmen: Caracoſſa magno cum leviorum navigiorum numero
C alios antecedebat. His omnibus archipiratæ plurimi, iidemque fortiſſimi, qui luminum inſignia præferebant, adjutores acceſſerant. Conſtabat Turcica claſſis triremibus ducentis & octo, quadraginta & ſeptem biremibus, præter alia multa minora navigia. Jam vero hoſtes, inflatis animis ac velis propius advecti ſinuoſa fronte in modum ſemiplenæ lunæ acie compoſiti, mare latius occupabunt: quippe qui Chriſtianos prius adverſos, mox eos prætervecti, averſos etiam aggredi, atque ita perſtringere cogitarent, ut ne unum quidem eorum effugere navigium poſſet. Nam quoniam Chriſtiana claſſis diverſis erat ſubjecta Principibus, putabant fore ut capta fuga ſibi conſuleret: præteritiſque victoriis elati, nihil minus quam noſtros ſuperiores fore exiſtimabant: minorem enim credebant claſſem Chriſtianorum, quam re vera eſſet.

Signo confirmat (& primam aciem formavit ſuis persequendis.

279 Itaque ad pugnam ſeſe expediunt: pollicentur Duces militi gratiam ſui Tyranni ſpoliaque ampliſſima. Mox præliabundi, diſploſo magno tormento, conſerendæ manus ſignum edidere: quibus pari ſigno noſtri reſpondere, pugnam nihil detrectantes: eaque prælii denuntiatio eodem tormentorum ſtrepitu, iterum ac tertio, ultro citroque repetita eſt. Collatis inde ſignis, principio ſex illas majores triremes, quæ noſtram antecedebant claſſem, Turcæ obvias habuerunt: quæ multis ac validis tormento-

PERANT' GABII.

rum ictibus eminus eos percutientes, illos varias in partes ſuſos diſpulerunt; eorumque acies ita perturbarunt, ut ingentem ſuorum ſtragem intuentes, timore correpti, ordines ſeruare non poſſent. Quæ res Turcis eo improviſa fuit ac terribilis, quod nulla tormenta in ejuſmodi triremium lateribus diſpoſita eſſe, ſpeculatores retuliſſent: neque ipſi ſe ad id genus certaminis, antea numquam viſi, præparare potuiſſent: ſed id ut initium calamitatis illis attulit, ita maximo noſtris adjumento ad victoriam fuit. Affulſere hoc loco Chriſtianis nonnulla præſentis auxilii divini, eorumque conatus feliciter pro- *favente vento, ſole ac fumo uſi.*
vehentis, indicia non obſcura. Primum ventus, qui in eam uſque horam faverat Turcis, reflavit illico, mareque prorſus conquievit; & omnem ſe ad prælium componendi, & in pugna conſiſtendi ſuſtulit difficultatem. Dein ſol, qui noſtris adverſus incurrebat in oculos, proſpectumque impediebat, tranſmiſſa media cæli regione, radiis ſuis hoſtium offendebat obtutum; ſimulque aura quædam ab occaſu leniter ſpirans, fumum, quem tot tormentorum excitabant tonitrua, a noſtris in Turcas deferebat.

280 At vero Turcæ, collectis animis ac viribus, E
pergebant, & magnas illas triremes vi penetrare conabatur. Sed adeo male tum accepti ſunt a noſtris, *Hac clade primis triremibus edita*
ut bona pars claſſis eorum diſjecta fractaque fluctuaret. Nam quo minus poſſent hoſtes ictus illos celeri curſu devitare, a vento mox non nihil aucto retardabantur: qui etiam fumo omni in illos adacto, fere omnem eis videndi facultatem adimebat. Audiebant tunc noſtri fragores magnos, ruinaſque malorum & triremium, Turcarumque pereuntium ſtridorem inauditum. Videbant non paucas illorum triremes flammis abſumi; alias amiſſis gubernatoribus ſubſiſtere; plurimorum cadavera, remos, antennas, vaſa diverſi generis arma, ferri ſuper aquas. Et *utraque claſſis miſcetur in pugnam.*
hæc quidem a ſolis illis magnis triremibus perpetrabantur. Sed hoſtes quamvis diſtractam multis locis claſſem ſuam perturbatoſque ordines viderent, tamen furoris quodam æſtro perciti, majoreſque naves noſtras prætervecti, non deſeruerunt ſeſe. Itaque mox prætoriæ triremeſque fere omnes ita conflixere, ut non jam miſſilibus aut tormentis eminus, ſed gladiis prope collato pede præliarentur. Nam & F
proræ inter ſe junctæ hærebant, & naves in arcto ſic erant conſtipatæ, vix ut telum ullum in mare vanum intercideret: & cum alii in aliorum triremes inſilirent, ac ferreis malleis, militaribus ſicis, pugionibus, aliiſque varii generis armis inter ſe confligerent, tantus ſuſus cruor eſt, ut mare ſanguineum eſſe atque ex frequentibus tormentorum ignibus ardere videretur.

281 Ducibus ac militibus tam atroci prælio di- *Siniſtrum cornu, duce ipſo Venetorum Præfecto*
micantibus, jam totis claſſibus pugna conſerta erat. Siniſtri cornu ſociorum triremes, quæ vergebant ad Acarnaniam, acriter primæ conflixerunt: graveque & longum certamen ſuſtinuerunt. Sed Præfecti Barbadici præſtantia, ac reliquorum præterea Venetorum Ducum ac militum virtus ſic enituit, ut ex ea parte victores primum evaſerint. At Barbadico, non minus egregii militis quam fortiſſimi Ducis partes implenti, ancipitique prælio ſtrenue dimicanti, conjecta ſagitta, lævo effoſſo oculo, caput trajecit; ipſeque præceps cadens, inter manus ablatus eſt: ſed extrahi ſagittam noluit, donec pugnatum eſſet: quod illa extracta, præ dolore ſe illico moriturum cognoſceret, optaretque ſe victoriæ lætitia fruentem emori. Abſoluto certamine cum victores Chriſtianos fuiſſe intelligeret, e capite ſagittam elici paſſus, gaudio plenus, elatis in cælum manibus, immortales Deo gratias ageos, vir ſinguliari pietate, conſilio,

eloquen-

PERANT-GABUT. eloquentia, ac militari virtute clarus, æternaque memoria dignus e vita excessit. Tanti Ducis casum sensit utraque acies: nam Turcis in turbatam Duce amisso prætoriam impigre transilientibus, actum de illa foret, ni Federicus Nanius & Silvius Portius citato cursu hosti se fortiter objecissent: horum subsidio factum, ut semicapta triremis reciperetur; & atrociore prælio nostri in hostium triremes irruentes, caso Turcarum robore, mixta cum dolore lætitia eas obtinerent. Non aliorum vero magis in hoc cornu pugnantium virtus enituit, quam Joannis Contareni, Sforliæ Comitis Sanctæ Floræ, Jo. Baptistæ Benedicti Cyprii, Marci Quirini, Antonii Canalis, & Marci Ciconiæ: quorum fortissimorum Ducum non minus quam & aliorum singulari ardore dimicantium robore, fractis hostibus, eorumque Ducibus Syrocho, Caracossa, & aliis multiplici vulnere confectis, inde Christianis affulgere victoria cœpit: sicuti mox etiam evenit in acie media, ubi Imperatores nostri cunctis sese pugnæ periculis invictis animis objiciebant; hostemque gladio ferire, ac clypeis & thoracibus, quibus
B insigniter muniti erant, telorum hostilium ictus comminus eminusque excipere, tanto vitæ contemptu, non formidabant, ut mortem ultro pro communi salute appetere viderentur.

fortiter alii Duces succurrunt.

hostem vi-Ctoria faciri

282 Hoc enim loco inter summos utriusque classis Duces atrocius certamen exarsit: hic pars firmior triremium, hic militantium robora constiterant. Austriacus in Ali Bassæ regiam invectus ad proram, ab eo gravissimi certaminis impetum sustinuit: ceteris Turcarum triremibus passim suis opem ferentibus, seque tam pertinaciter defendentibus, ut Hispani vulneribus affecti, gravi cum periculo cædeque mutua identidem repellerent. Interea Columna, cum triremem, quacum diu admirabili contentione dimicaverat, in potestatem redegisset; aliasque vicinas, velut tempestas, pari virtute disjecisset; quacumque pergeret magnam hostium faciebat stragem, ac demum in Turcarum regiam sese insinuavit. Pontificia vero triremis, cui præerat Honoratus Cactanus, cum insigni Archipirata Caracossa fortissime congredicns, eum oppugnavit. Sed is postea in Joannis Baptistæ Benedicti Cyprii triremem incidens, cum illo prælians interficitur: quem dum Cyprius exanguem armis expoliat, immisso ab hoste eminus spiculo &
C ipse transfigitur. Ex altera parte Venerius, alioqui senex septuaginta septem annis major, eximia virtute cum hoste congressus, victor discesserat: acceptumque vulnus in crure tam diu dissimulavit, donec hostes essent deleti: idque sic ultus est, ut prætoriam sibi infestam ceperit atque depresserit: animadversoque periculo, in quo versabatur Austriacus, a puppi Alim aggredi constituit; si terga cæderet, fore sperans, ut anticipiti dimicatione distractus vinceretur. Prætoriam eo dirigenti, Portius alter summus belli Dux cum triremium globo tam celeriter sese objicit, ut cum in fronte se ostendisset, mox in latera pugnam verteret. At Venerius, cujus virtute res Veneta nitebatur, suos verbis & factis itidem confirmans, pugnantibusque se immiscens, optimi Ducis & strenui militis munera non omittit. Pluribus hinc inde peremptis, acrius Turcæ pedem inferunt. Ducibus ac militibus nostris non animus, non virtus deerat: sed multitudine pressi cessissent loco, ni Joannes Lauretanus & Catharinus Maripetrus, Veneti trierarchæ militari fortitudine conspicui, periclitantibus succurrissent: qui dum aliquamdiu procedente pugna, pari certamine strenue dimicando hostes profligant, glandibus transfixi cecidere.

ex media acie in Alim Bassam in vectus Austriacus,

Alii contra alios fortiter pugnant,

Venerius ab aversantibus ad eius prætoriam Ducibus Venetis,

strenue adsistunt,

283 His Ducibus amissis, nostri non dejiciunt animos: sed majore ira succensi vehementius in hostes irrumpunt, alioque trucidant, alios vulnerant, D alios propellunt. Paulo Jordano Ursino duas triremes fortiter oppugnanti, gravique in discrimine versanti, præsto fuit Comes Sanctæ-Floræ, cui bene dimicanti brachium duplici glande transfigitur: ejusque ope cæsis hostibus, triremes ipsæ fractæ deprimuntur. Ursinus & ipse in crure saucius, Pontificiorum militum robore munitus, in Portai Bassæ prætoriam invehitur: triremique potitus eum fuga elapsum non invenit: nam ille, ut in Christianos victoriam inclinare prospexit, clam e sua prætoria scapha exceptus, abjectis dignitatis insignibus, evaserat. Tanti fuga Ducis, ut Turcis adimere, ita nostris adjicere animos visa est. Tandem Austriacus & Colum- *Ex Alim evasisse.*
na, aliorum Ducum ac militum viribus suffulti, cum Ali per tres fere horas acerrime dimicantes singulari virtute hostium Regiam superarunt, Turcis quamplurimis contrucidatis. Ali, dissiliente ligni fragmento ex adacta pila de triremi Pontificia, cui præerat Alfonsus Appianus, summum caput effringitur, duplicique vulnere transfoditur. Exangui detrahi spolia, caput abscindi, idque in hasta suffixum extolli Austriacus imperavit: Turcarumque vexillis depressis, ac signo Crucis erecto, captam hostium Imperatoriam post Regiam suam agebat remulco, Victoriam conclamans. Interfecti hostium Imperatoris cognitum os, & vincentium Christianorum clamor illico totis classibus exauditus, ac præcipue salutare Christi signum in hostili prætoria elatum, & nostros alacriores ad victoriam perficiendam fecit, & Turcarum ardorem adeo restinxit, ut capta fuga plerique sibi consulerent. Nec fere jam cædendis, sed colligandis hostibus, spoliisque capiendis victores operam dabant. Multi capti, plures cæsi proceres Turcæ militesque præcipui: non pauci in mare dedere se præcipites, ut vel aquis obruerentur, vel ad continentem enatarent. Complures substitere mortem deprecantes, tum quod evadendi deesset facultas, tum quod de Christianorum clementia bene sperarent. Sed quæ in subsidiis erant triremes, acriter & ipsæ dimicantes, egregie se quoque præstiterunt. Nam & Bazanus & Requesensius, Cardona, & Linius, aliique præterea Duces, ut quæque pars premi aut laborare videbatur, pro communi fide, quam omnibus debebant, auxilia impigre submisere: ipsique strenue dimicantes, ad victoriam non mediocrem opem contulerunt. Eodem tempore, qui ex Christianis in vinculis apud Turcas durissimam servitutem patiebantur, cum nostros vincere sensissent, alii catenas confringere, alii soluti victos solvere, omnesque raptim captis armis ingentem cædem facere.

post mortem Alim utrinque cadem.

prætoria Turcica spolium victoriam conclamat:

quam promovent municipia Christiana raptis vinculis facta? F

284 Dum hostes in acie media, ac sinistro cornu strenue cæduntur, in dextro nostrorum cornu minus feliciter pugnatur. Ibi duo clarissimi ac veterani Duces ex utraque acie inter se adversi constiterant. Joannes Andreas Auria atque Lucialius, ambo strenui & inter se notissimi, quod eadem littora sæpius obiissent. Sed Auria certaminis initio, decem aut duodecim triremibus instructus, in altum se subduxit; sive quod triremes, in quibus dignitatis suæ summa periclitabatur, in discrimen non adducere caute statuisset; seu veritus, ne hostis, qui multitudine navigiorum longe erat superior, cornu latius extenderet, Christianamque aciem circumveniret: id enim potissimum Lucialius agebat, ut nostrorum aciem cingeret, Auriamque a latere prætervectus, ad puppim cum illo congrederetur. Sed id consilii ab Auria fuit anteversum: licet in mare se latius extenderit, seriusque pugnam commiserit: hinc varias subiit reprehensiones, plerisque suspicantibus eum in fugam dare se voluisse. Sed illum alii vindicabant

in dextro cornu cruentatur Auria,

a culpa,

A a culpa, quod arte cautus artem eludere ſtuduiſſet. Quoquo modo ſe res haberet; graviter hoc loco perculſæ ſunt complures Chriſtianorum triremes, in primiſque prætoria Melitenſis: nam Lucialius noſtrorum triremes, quæ ab Auria ſe disjunxerant, nulloque ordine & incerto imperio mari ferebantur, conſpicatus, eas incredibili celeritate continenti triremium agmine circumſepſit: eaſque aggreſſus, cæſis propugnatoribus, ferociſſime percuſſit. In hac pugna Jeroſolymitani Ordinis milites, quibus eſt quaſi naturale bellum cum Turcis, ad quinquaginta; & S. Stephani equites Florentini complures, Venetique aliquot trierarchæ, atque alii non pauci fortiſſime dimicantes, cecidere.

Inclinat ad Turcas victoria capta prætoria Melitenſi,

285 Prætoria Melitenſis aeriter cum Lucialio congreſſa, tandem in ejus venit poteſtatem: ſed mox a noſtris recepta eſt; Petro Juſtiniano, ſtrenuo Duce, ſaucio e Turcarum faucibus erepto: gravioremque plagam hoſtes intuliſſent, niſi Auria, mox Auſtriacus, Columna, Venerius, Bazanus, & Cardona, conſpecto periculo, celeriter ſuppetias attuliſſent, hoſtemque profligaſſent. Quos cum Lucialius appropinquantes, & Auriam triremes in ſe obvertentem conſpexiſſet, virtuteque noſtrorum mediam aciem ac dextrum cornu cæſum ſuperatumque fuiſſe cognoviſſet, meru ardorem pugnæ remiſit: ac relictis quas ceperat triremibus, quam citatiſſimo potuit agmine in fugam ſe conjecit. Eum noſtri, cum ſex aut ſeptem navigiis ad promontorium vela facientem, inſectati, reliquas Turcicas triremes, quæ erant ad triginta ad litus allidere compulerunt; eaſque omnes una dempta remulco extractas, ſed inanes, & male multatas receperunt; Lucialio velociſſime, ut diximus, effugiente: qui cum ſemifractis aliquot navigiis, quæ triginta ferme eſſe ferebantur, Methonem verſus, dein Conſtantinopolim properavit, ut ereptum Melitenſibus vexillum captamque triremem, fortitudinis ſuæ ſigna, Selymo præſentaret: cum vero, quod jam adveſperaſſet, remigeſque fractis viribus defatigati eſſent, noſtri perſequi nequiverunt. Hoſtibus igitur maxima ex parte cæſis, compluribus in vincula, reliquis paucis in fugam conjectis, integra nomini Chriſtiano victoria ſteterit. Qua peracta, noſtri, collectis triremibus ac ſpoliis, in portum ſe receperunt. Mox ſæva exorta tempeſtate, marique vehementer perturbato, ne in portu naufragium facerent, nihilque inde læderentur, qui victoriam dedit, Deus incolumes protexit. Spectaculum viſu fœdum, miſerandum, ac terribile omnino erat, cæſorum hominum corpora, cruentatique maris fœditatem, arma ſimul & confractarum triremium partes undique fluctuantes circumſpicere; ipſaque cadaverum ſupernatantium multitudine remorum pulſum præpediri.

ſed ab aliis victoriæ inflammatæ pugnæ,

B

C

286 Erat in Regia Chriſtiana, præter alios, delecta quadringentorum Hiſpanorum militum manus, qui ſub tabulatis ad longioris pugnæ caſus & ad ultimum diſcrimen, reſervabantur. Ii nutum Auſtriaci ad conſurgendum expectantes, ut primum ex condicto editum ſurgendi ſignum audivere, integri vigenteſque ex improviſo exorti, feſſis noſtris atque extremo in periculo verſantibus ſucceſſerunt: ſublatoque clamore in laſſos hoſtes ſtrictis gladiis impreſſionem fecerunt. Hæc inexpectata acies, improviſaque procella primo confudit, turbavitque barbaros; mox vaſta ſtrage cecidit. Auſtriacum Hiſpani complures proceres viri, conſilio manuque prompti, præliando circumſtabant. In iis Ludovicus Requeſenſius, ejus legatus; Bernardinus Cardenas, qui fortiter dimicans mortem oppetiit; Lupus Figueroa, caſtrorum Magiſter; Michael Moncada, Petrus Padilla, & alii plerique viri ſummo loco nati: qui ſtrenue pugnantes egregiæ virtutis ſpecimen ediderunt. In prætoria vero Pontificia, præter fortiſſimorum militum cohortem, florentem Romanorum procerum globum Columna ſecum habebat: in iis erant Pompejus Columna, Zagaroli Dux, quem illi Pontifex legatum adjunxerat, & Proſper ejus frater; Troilus Sabellus, Vincentius Vitellius, & alii: quorum virtus, conſilium, impigraque opera hoc bello ſpectata inprimis eſt: ex iis vero Horatius & Virginius Urſini, & Horatius Caraſa, ſtrenue dimicantes, invictis animis occubuerunt. Sed hoc prælio egregia virtus etiam eluxit Parmæ & Urbini Principum, Linii Sabaudienſis prætoriæ Ducis, Franciſci Diodi majorum triremium præfecti, & Aſcanii Cornei. Nec iis in hoſte cædendo inferiores fuere, Gabriel Sorbellonus, & Pompejus Specianus, Mediolanenſes, & alii genere & bellica virtute inſignes. Paulus vero Gillerius, Pii Pontificis conſanguineus, in hoſte proterendo nemini ſecundus, ſtrenue dimicans vulnus in faciem accepit, trirememque ſibi infeſtam, cæſis hoſtibus, aliorum ope devictam in poteſtatem redegit. Michael quoque Bonellus, Pontificis ex ſorore nepos, impiger adoleſcens, acriter pugnans hoſtes cædebat. Denique omnes, & Pontificiæ, & Regiæ, & Venetæ claſſis ſive Duces, ſive milites tam egregie ſe geſſerunt, ut ope divina ingens ille Turcarum exercitus totus ſuſus, ad internicionem cæſus capturſve fuerit.

PERANT. GABUT.

quorum principi ruinamque;

E

287 Hunc igitur dies ille memorabiliſque conflictus, hora cœptus meridiana, felicem exitum conſecutus eſt: atque tam brevi temporis intervallo, videlicet quatuor circiter horarum ſpatio, placuit Deo, maximam omnium quæ in mari poſt hominum memoriam extiterint, victoriam dare Chriſtianis: quæ res eo fuit admirabilior, quo noſtri & militum & navigiorum numero erant hoſtibus inferiores. Et ſane perſpicere nemo non potuit, id factum eſſe divinitus: nam ut omittamus id, quod de commutatione venti ſupra memoravimus, tam ingentem claſſem, tam longam navigationem, ea anni tempeſtate, ita brevi temporis intervallo conficere potuiſſe; egreſſum fuiſſe hoſtem ad Chriſtianos laceſſendos, cum alioqui domi ſuæ tutus eſſe poſſet; animadverſione plane dignum videtur. Sed piratam, qui ad Chriſtianam claſſem explorandam venerat, falſo retuliſſe, ad LX triremes noſtras retrorſum navigationem intendiſſe; ſicuti Chriſtianis quoque fuerat renuntiatum, e Turcarum claſſe totidem roſtratas naves ad Orientem receſſiſſe; id effecit, ut progredi ſignaque conferre mutuo, ſed noſtris fauſto errore, decepti utrimque non dubitarint. Divino præterea conſilio factum, ut bene mane hoſtem eo loci noſtri proſpectarent: nam & eis fuit otium ſeſe ad pugnam inſtruendi perficiendique victoriam, & natura loci, quantam maximam optare potuiſſent, rei bene gerendæ præbuit facultatem.

& evidentiori Dei favoris auxilio.

ut fuit ejusque utrimque error in eorum Chriſtianorum contra, ſe;

F

288 Sinus ille Jonii maris ad Naupactum, ubi res geſta eſt, theatri ſpeciem præbens intuentibus, in circuitu patet amplius ducentis quinquaginta millibus, oris ad viginti quinque millia paſſuum inter ſe diſtantibus. Ab ortu ſolis ora, Peloponneſi & Ætoliæ montibus cingitur; a meridie Zacynthum inſulam, ab occaſu Cephaleniam, & Leucadem reſpicit. Qua in orientem ſpectat, mille fere paſſus procul a continenti, tres eminent ſcopuli, nunc Corzulares inſulæ, Echinadæ olim appellabantur; ſive quod præacuti illi ſcopuli ſpinoſi echini formam referant, ſive quod ibi echinus piſcis (utrumque enim verum eſt) copioſe a piſcatoribus capiatur. Sed nomen antea fere ignotum & obſcurum celebris hæc victoria nobilitavit. Ceterum victores, duces ac milites, ad Petalam portum recepti, inter ſe mirifice gratulantur,

quibus fortuna quoque ut tempus favit

Digitized by Google

PER ANT. GABUT. *sed postissimum Pii precesprofuse.*

lantur: alter alterius egregia facinora meritis extollunt laudibus, omnesque singulari lætitia supinas manus ad cælum tendentes, Omnipotenti Deo rerum bene gestarum auctori summas laudes, & quam maximas possunt gratias agunt, qui se tantæ victoriæ compotes fecisset, eamque Pii obsecrationibus ac pietati secundum Deum acceptam referentes, quæ liberi parentibus debent, ea se illi debere profitentur. Mox ad eum & ad alios Principes de rebus gestis nuntios cum litteris decernunt. Ad Pontificem Austriacus Ferdinandum Carillum, Plegi Comitem; Columna vero, Prosperum affinem ac gentilem suum, & Maturinum Romagassium Jerosolymitani Ordinis Militem insignem, cum vexillo hostium Ducibus erepto legaverunt. Interea vero nostri curandis sauciis, prædæ dividendæ, reficiendisque viribus intenti, per aliquot dies adversis fluctibus impediti in illis portubus substitere.

CAP. V.

Cæsi 30. millibus Turcarum, capti 3486.

289 Cæsa feruntur eo die triginta fere hostium millia. Nobiliores duces & triearchæ omnes, pars cæsi, pars capti sunt, præter Portaum Bassam ejusque filium, & Lucialium; quibuscum alii pauci, ut diximus, fugam arripuerunt. Recensendis captivis, qui vivi in potestatem nostrorum venerunt, in partitione quidem prædæ tria millia quadringenti & octoginta sex inventi sunt: sed multo plures privatim occultati, qui in communem sortem non venerunt. Inter alios complures primarios duces ac milites, capti sunt duo filii Alis Bassæ, ex Selymi sorore suscepti, Amathes decem & octo, alter tredecim annos natus, Mahemetes appellatus. Ad quindecim millia Christianorum, quos superioribus annis barbari captivos fecerant, sunt in libertatem vindicata. Ex nostris, censu habito, septem millia quingenti sexaginta sex desiderati sunt: & eorum magna pars Veneti: quatuor namque millia & quingenti ex iis pugnantes cecidere: in quibus complures clari viri Ducesque fortissimi; ut, præter Augustinum Barbadicum, & alios quos supra memoravimus, Benedictus Superantius, Vincentius Quirinus, Joannes Lauretanus, Hieronymus & Marinus Contareni, Georgius & Andreas Barbadici, M. Antonius Landus, Antonius Pasqualicus, Franciscus Bonus, Hieronymus Venerius, & alii, quos recensere longum esset.

Plerique Christiani ad 5 millia

cæsi 5000 Veneti plerique

290 Ejusdem vero casus gloriæque participes fuere nonnulli ex sociis civitatibus triremium Præfecti, clari nominis; ut Joannes Baptista Benedictus, Cyprius; Andreas Calergus, Cretensis, Antonius Eudemontius, Cydoniensis; Hieronymus Bysantius, Aserivienſis; Jacobus Metius, Dalmata; & Jacobus Trissinus, Vicentinus; qui omnes, singulari fortitudine ad extremum usque spiritum dimicantes, e vivis excessere. Sed hos ac ceteros, qui in nostrorum classe mortem obiere, non tam vis hostium perculit, quam ille pro quo pugnabant sibi pigneratus est Christus: credibile namque est, qui prius Catholico ritu expiati, ac culpis omnibus soluti, tunc vero in Deum intuentes, vitam pro illius gloria profuderunt, eos eodem tempore Angelorum agmine stipatos triumphantes in cælum evolasse. Tanta enim belli sacri contra sanctæ Ecclesiæ hostes vis est, ut, quod ex divinis litteris tradunt auctores boni, vel parum probos, Sanctos & Dei Martyres efficiat, ubi vinci salutare, vincere vero glorioſum. Captæ sunt centum circiter & nonaginta hostium, partim triremes partim biremes: quarum centum & triginta erant integræ; æque omnes omni commeatus, pretiosæ supellectilis, & armorum genere instructissimæ; octoginta, partim triremes, partim biremes, aut fractæ aut incensæ, aut depressæ perierunt, triginta vero plus minus in fugam dissipatæ. E quadraginta triremibus honorariis, quæ quod nocturni luminis ferant signa, Græco nomine Phanones appellantur, omnes, una dempta, in Christianorum potestatem pervenerunt. Ænea tormenta majoris formæ centum & sexdecim reperta, minora vero ducenta quinquaginta sex: quæ omnia inter fœderatos, ex lege fœderis, pro rata parte divisa sunt.

quos omnes a cælo raptos esse credibile.

capta navis 190

reliqui perierunt aut fugerunt.

CAPUT VI.

Victoria divinitus Pio Vindicata, quagratulatione celebrata.

CAP. VI.

Ipso pugnæ hora dum oratur Romæ.

291 Hoc ipso pugnæ die noctequæ præcedenti, Romæ Pius (quippe qui classes jam prope esse, ut congrederentur, existimaret) multo majores se in preces dedit. Id ipsumque sacrorum hominum in Collegiis ac Cœnobiis, per omnes hosce dies, faciendum curavit: ubi in singulas horas Dei famuli erant distributi, ob id assidue Dominum deprecantes. Neque enim ulla magis eum premebat cura, quam felix & optatus expeditionis hujus eventus: cujus causa tot tantisque vigiliis & jejuniis, ætate alioqui devexa, sese afflictaverat; ac tot lacrymas precesque profuderat, quibus misericordiam clementiamque divinam in Christianos inclinans, meruit exaudiri. Præterea dignus est habitus, cui Deus, licet tantis locorum intervalis, in Vaticano videlicet, suis in cubiculis agenti, eadem die & hora, qua pugnatum est, victoriam divinitus indicarit. Ubi cum familiaribus suis, præsertim cum Bartholomæo Bussotto, ærarii Pontificii Quæstore, gravibus de rebus agens; illis ex improviso relictis, senestram aperuit; oculisque in cælum sublatis, paulisper fixus ita perstitit: ac speculam subinde claudens, cogitabundus, Bussottum intuitus: Non est, inquit, nunc tempus negotiandi. Vade ergo, & Deo Domino gratias age: nam classis nostra cum Turcica congressa hac ipsa hora victoriam retulit.

Pio divinitus indicatur victoria

292 Hoc ille audito, statim admirationis plenus abscessit: sed eundo respiciens, Pontificem ad parvam aram jam genibus provolutum, junctis manibus Deo grates agentem vidit. Id vero Bussotto licet mirum videretur, tamen præter domesticos ac fidos amicos, cum aliquo rem communicare noluit: veritus, ne, si minus verum foret visum, de Pontificis existimatione quidquam detraheretur. Domum igitur profectus, certo libro ejus rei memoriam, diem, horamque notavit. Cum porro certus de victoria nuntius esset allatus, nullus de visionis ejus dictique veritate dubitandi sibi relictus est locus: idque multis proinde Cardinalibus atque aliis principibus viris ipse Bartholomæus enarravit, Pontifice præsertim vita functo. Cardinalis quoque Cæsius, se ad Pontificem tunc statim introisse, eumque in genua procumbentem & orantem vidisse, testabatur. Neque ita multo post, nempe XIII Kal. Novembris, de re bene gesta, Pius per nuntium Venetiis profectum certior factus est: cum Ferdinandus Carillus, & alii ab Austriaco Columnaque ad Pontificem legati, restantibus ventis præpediti, Romam citius pervenire non potuissent. Ferunt Pium sæpius demiratum, quod sibi res serius, quam tempus poscceret, enuntiaretur: quippe qui de felici rerum eventu nihil dubitaret.

prout ex ejus ore supra tavit Bussottus

nisi verba eam comprobare nuntia Venetiis missa.

293 Hoc igitur nuntio intempesta nocte Pius accepto, e lectulo statim exiliens, atque ad domesticum sacellum accurrens, singularis lætitiæ, pariſque pietatis, & gratiarum actionis indices voces supplex obtulit Deo, rerum bene gestarum auctori: ac Palatinos & familiares suos omnes evigilare jussos, ad eamdem gratiarum actionem excitavit. Orta vero luce, cunctis Patribus ad eum gratu-

quo accepto ille sacrificationi indicit.

Digitized by Google

A gratulationis cauſa venerabundis pariter ac lætabundis convolantibus, hilariſſimeque exceptis, & communicata utrimque lætitia; iis atque aliis quamplurimis comitatus, inde quantas maximas potuit, in S. Petri Baſilica, ut par erat, Deo gratias egit: publicaſque ac celebres ſupplicationes indixit & obiit: atque per omnes parochias, qui tam præclaro bello mortem oppetierant, rite juſta perſolvi, & eorum egregia facinora virtuteſque publicis orationibus concelebrari curavit. Quin etiam ut tantum divinæ clementiæ beneficium, qua par erat pietate, Chriſtianus populus perpetuo coleret, ad honorem Dei ejuſque ſanctiſſimæ Genitricis Virginis Mariæ (cujus potiſſimum precibus & auxilio tantam ſe victoriam adeptum eſſe profitebatur) inſtituit, ut deinceps in perpetuum Nonis Octobris, Commemoratio Sanctæ Mariæ de Victoria in Eccleſia Catholica pie recoleretur: ut hoc videlicet eximio divinæ benignitatis monumento poſterorum animi, ad agendas Deo ejuſque parenti gratias excitati, in eam ſpem erigerentur, poſſe noſtræ religionis hoſtes (modo in unum Chriſtianorum ſenſus vireſque conveniant) omnino

victoriam annue commemorari juſſit.

B vinci, profligari, delerique; præſertim ſi non tam in armis, quam in ope divina (uti tunc factum eſt) ſpes reponatur, peccatorumque ſordibus elutis, puræ ad Deum preces effundantur, atque Genitricis ejus Mariæ ſubſidium ſedulis votis imploretur.

294 Sub idem tempus Romanorum Imperator CAP. VII Auguſtus ac ceteri Chriſtiani Principes, tam felicem ac ſingularem rerum eventum Pio per litteras & nuntio gratulati, illi ſecundum Deum tam inſignem victoriam acceptam retulerunt. Mox ubique gentium pervulgatur fama, divino conſilio factum, ut ejus Pontificatus in ea Incidiſſet tempora, quibus Eccleſia Dei, Turcarum Chriſtianos divexantium viribus afflicta, hoc opportuno ſubſidio vehementer indigebat: ac Pontificis operam uſque adeo ſummo Deo gratam fuiſſe, ut ea ſatis extitiſſet ad ſacroſanctam Principum ſocietatem conciliandam, & ut talis tantæque victoriæ ipſe princeps eſſet & auctor: qua de re tum ſoluta tum vincta numeris oratione, a cunctis ferme præclari ingenii viris inſcriptiones & elogia paſſim edita, & tribus nobilioribus linguis ad ejus rei memoriam ſempiternam ubique terrarum pervulgata.

Fama ingens ubique gratulatis Pio victoriam adſcribentium.

295 Ceterum Selymus, ſua amiſſa claſſe furore percitus, ut qui in regno erant ſuo Chriſtiani omnes C interimerentur, edixit: quod tamen Deus avertit, tyranno per Mahometum ejus conſiliarium ex ea mente deducto. Id nempe ſi fieret, fore ut non ſolum Turcæ omnes qui apud Chriſtianos eſſent, eodem modo perimerentur; verum Galliæ quoque Rex, hac immanitate perſpecta, veteri pace nihili penſa, una cum ceteris Chriſtianis Principibus in Turcicum Imperium excidendum conſpiraret. Illud vero ſatis conſtitit, per idem tempus Conſtantinopoli, timore perterritos publice Turcas exceſſiſſe, & in Aſiam confugientes eo res plurimas comportaſſe: omnes porro, qui Chriſtum olim abnegaverant, apud Turcas transfugæ, pari formidine correptos, jam perfidiam ſuam purgaſſe, ſeque [profeſſos] oretenus non ex animo Chriſtum ejeraſſe, itaque abjiciendi Turcicam ſuperſtitionem & ad Chriſtianam diſciplinam redeundi tempus adveniſſe. Quamobrem ipſi Turcæ, terrore perculſi amentibuſque ſimiles, ſeſe Chriſtianis ſubmittentes, dictitabant: Cum in veſtra poteſtate fuerimus, noſtri, quæſumus, vos miſericordia teneat. Is videlicet hoſtium animos pavor invaſerat, eoque exiſtimationis venerant Chriſtianorum arma, propter celebrem hujus victoriæ Pontificiſque virtutis famam, & eam

ut mirum conſternatio apud Turcas

volat ſi jam jam exitio dendum ſuo rum imperium

quam de ipſius precationum vi conceperant opinionem ſanctitatis. PERIANT. GABUT.

298 Timorem Turcis augebant e cælo oſtenſa prodigia, quæ Ottomanici imperii excidium portendere videbantur. Nam Conſtantinopoli ſupra Moſcheam (quod olim S. Sophiæ nomine Deo dicatum inſigne templum fuit) tres lucentiſſimas Cruces, ignea ſpecie, puro claroque æthere apparuiſſe, fama percrebuerat: eaſque a barbaris pluribus ſagittis petitas numquam lædi potuiſſe: verum celeri motu ſeſe in ſublime attollentes, vanos irritoſque ictus reddidiſſe. In ipſo quoque navalis pugnæ conflictu, Chriſtum Redemptorem noſtrum, & Sanctos Apoſtolos Petrum & Paulum, Angelorum agmine ſtipatos, ſtrictis gladiis Turcis minitantes, in ſublimi aere conſtitiſſe. Id vero Turcæ ipſi, ut ajunt, eo prælio capti ſe conſpexiſſe teſtabantur: quod etiam indicat ipſius prælii affabre adumbrata pictura, quæ in Vaticano in aula Regia conſpicitur, ſubjectis hiſce inſcriptionibus; quarum altera id innuere videtur. Claſſes oppoſitæ, Turcarum una, Chriſtianæ ſocietatis altera, inter Pium V Pontificem Maximum, Hiſpaniarum Regem, Venetam Rempublicam inito jam fœdere, ingentibus utrimque animis concurrunt. Altera vero ſic legitur. Hoſtes perpetui Chriſtianæ Religionis Turcæ, diuturno victoriarum ſucceſſu exultantes, ſibique temere præſidentes, militibus, Ducibus, tormentis, omni denique bellico apparatu ad terrorem inſtructi, ad Echinadas inſulas, a communi claſſe, prælio poſt hominum memoriam maximo, perſpicua divini Spiritus ope, profligantur. His autem oſtentis Chriſtiani imperii prolationem ac Turcarum exitium portendi, hoſtes quidem formidabant: ſed tamen (ſive Chriſtianorum Principum, diſſidiis ne dicam, an deſidia? ſive noſtris peccatis id emerentibus) neque id factum adhuc videre meruimus, neque barbarorum cæcitas, ad lucem veritatis, vel ſignis e cælo miſſis, amplectendam commovetur.

quod etiam tollitur præmoſtrari victoriæ ſignis variis

de quibus aliquid innuit titulus in Vaticano poſitus.

E

297 At vero, ut ad victricem claſſem redeamus, victores Duces, claſſis viribus inſtauratis, concilium advocant, & quid agendum, conſultant. Alii hoſtilis regni caput Byzantium petendum, alii Naupactæum ſinum & oras, alii alias expeditiones aggrediendas, ac dum victoribus caleret animi, hoſteſque timor occuparet, bellum fortiter proſequendum ſuadebant. At cum remigibus fere ſpoliatæ triremes eſſent, militumque bona pars vulnerati, plerique decederent, alii decumberent; & qui pugnare poſſent, vix ſex millia ſupereſſent, & copiarum, quas præſidio relinqui oporteret, & commeatus laborarent inopia; tum vel maxime, quod præcipitaret autumnus, hiemſque procellas minaretur; in hiberna redire conſtituerunt: eo tamen conſilio, ut vere novo, ſtatim in altum prodirent, & conjunctis armis ad infeſtandos intimos hoſtium fines, aperto liberoque mari progrederentur. Interim vero terra Maximilianus Cæſar in Pannonia viginti peditum, equitum vero quatuor millibus, quæ illi fœderati Principes, ut diximus, offerebant, bene ſuffultus, bello Selymum urgeret: & Sarmatæ, Moſchovitæ, Perſæ, Tartari, aliique Turcis finitimæ gentes, ad proximas provincias bello petendas evocati, concurrerent: ut terra marique undique circumvallatum, quod Pius moliebatur, Ottomanicum everteretur Imperium. His igitur conſtitutis, Auſtriacus cum regia claſſe Meſſanam, inde Neapolim, ſummis honoribus exceptus conceſſit; Venetus intra portus ſuos continuit ſeſe; Columna triumphans Romam contendit.

quia tamen e triremibus plus bona ſuperarant integri

F

at verum tempus diſſerunt bellum terra marique gerendum.

Digitized by Google

PER ANT GABIT. CAP. VIII. *Pro triumpho quem redux Columna peregerit Romæ.*

298 Et quoniam virtuti honos & victoriæ triumphus debetur, præsertim cum illud quondam in more & instituto Senatus Populique Romani positum esset, ut Imperatoribus suis, post devictos hostes ad Urbem redeuntibus, triumphum decernerent, illosque honorificentius exciperent; Columnæ Romam appropinquanti, hanc honoris & communis lætitiæ significationem, pro victoriæ magnitudine, Romani dari constituerant. Quod genus spectaculi per multa sæcula Romæ numquam visi, dum summa pompa eximiisque sumptibus publice curatur; ecce id minus expedire, statim Pio refertur: tum quod id honoris uni Austriaco, summo classis Imperatori, deferri par esse videretur; tum etiam ne Marcus Antonius inde majorem in invidiam apud æmulos suos, ut contigit, adduceretur. At vero Pius, etsi eum unice diligebat, summoque honore dignum existimabat, tamen ne minorem potestatem majori æquare videretur, ut moderata illum pompa cohonestarent, populo permisit: quod si Urbem ingrederetur Austriacus, majores se illi honores habiturum. Romanorum tamen studia quin Columnæ ingressum triumphali honore, & omnium ordinum celeberrimo concursu celebrarent, cohiberi non potuere. Itaque ad XVII Kal. Januarias Capena porta Urbem ineunti, & Pontificis propinqui, & Magistratus, & alii præterea summi viri, Pontificiæque custodiæ equites obviam prodiere, atque honorifice salutatum equo ornatissimo insidentem magnifice deduxere; porta, qua invectus est, sumptuosius exornata.

permissum donat ex se a Pio ut honorifice excipiatur

299 Ad eam erexerant magna trophæa duo, ad quæ nonnulli captivi religati cernebantur: supra portam vero hoc positum erat elogium. Marco Antonio Columnæ, Pontificiæ classis Præfecto, & de Apostolica Sede, sociorumque salute, ac Populi Romani dignitate optime merito, S. P. Q. R. Complures porro aliæ passim, præsertim ad veteres arcus, eruditæ & honorificæ legebantur inscriptiones; quibus & partæ victoriæ magnitudo, & Pontificis & tanti Ducis laudes paucis memorabantur. Ubi vero duci pompa cœpta est, ducenti circiter captivi composito ordine, Pontificiæ familiæ vestitu præcedebant: alia porro centum septuaginta mancipia proxime dispositæ sequebantur, hostiumque spolia hinc inde elata pulcherrimum triumphi spectaculum præbebant. Pontificiæ custodiæ equitibus, inde Magistratibus ordine dispositis, graviter incedentibus; socialis fœderis vexillum, aliaque signa militaria C præferebantur. Columnæ latera cingebant Hieronymus & Michael fratres Bonelli, Pontificis propinqui. Ad Romanum forum progressis obvia fuit urbana militia, in septemdecim distributa cohortes: quæ decore instructa, post captivos incedens, egregiam spectantibus referebat speciem pompamque perficiebat.

grati fortunis insigni pompa.

300 Hoc ordine ad Capitolium, inde ad Vaticanum processerunt: ibi Pius Pontifex, plurimis Cardinalibus aliisque summis viris inspectantibus, ad deosculandos sacros pedes summittentem se Columnam sustulit, amantissimeque complexus est. Ille de more Ducum, rebus ab se gestis breviter expositis, statim productos captivos in potestatem Pio tradidit. In iis erat Alis minor filius: nam etsi uterque perinde, ac si Principum Christianorum liberi essent, commode ac liberaliter habitus fuerat; tamen major ex ægritudine, quæ eum somno privaverat & inedia confecerat, Neapoli jam excesserat e vivis. Captivos vero Pius, partim in domicilio ad id præparato, partim in Adriani mole sub custodia condi, ac sumptu publico tam humaniter haberi voluit, ut hospitum potius quam hostium

post quam captivos suos Pio tradit Columna,

loco esse viderentur. Gratum inde Pius Columnæ D se præbuit: eumque non modo honorificis extulit verbis, sed copiosa quoque pecunia donavit. At Columnæ animus, omni auro præcellentior, id non ad privatum suum, sed ad publicum referens commodum, eam pecuniam in pauperes puellas collocandas erogavit. Ad ceterorum vero indigentium tenuitatem sublevandam, publicæ hujus lætitiæ causa Pius alias pecunias large distribuit.

donatum sibi ab eo pecuniam impendit in dotem pauperum puellarum.

301 Curatum deinde est, in Capitolino Aracœli templo, magna cæremonia sacrosanctum Missæ sacrificium, pro gratis agendis divinæ majestati: cui rei complures sacri Præsules, & Marcus Antonius ipse, & alii quam plurimi Romani Proceres interfuere. Ubi sacris rite peractis, posteaquam de summa Pontificis virtute, de præstantia fortissimorum Ducum & militum, ac de insigni parta victoria, Marcus Antonius Muretus, egregius illius temporis orator, luculenta oratione peroravit; argenteam columellam, rostratarum navium figuris ex argento expressis ornatam, B. Virgini Deiparæ, ejusdem ædis patronæ, Columna singulari pictate dedicavit. His autem habendis celebritatibus, tam benigna favit cæli clementia, ut post hominum memoriam, per autumnum aut hiemem, fere nulla felicior vel augustior unquam fuisse diceretur. Nam sudo & temperato cælo, rosæ flores, novellique fructus de arboribus, non modo in Urbe, sed alibi quoque per Italiam, præter consuetudinem pendebant; ut aspectantibus ubique essent admirationi, ac de tam felici rerum successu cuncta exultare viderentur. E

celeberrimque ex ea domo votum dedicat D. Virgini,

frequens ad miraculum celo.

302 Partam victoriam Pius, ad reprimendos superbos Turcarum animos, eorumque vires imminuendas valde prodesse; ad Ottomanicumque regnum evertendum, magnum inde Christianis aditum aperiri, non ignorabat. Sed cum etiam probe intelligeret, non satis esse vincere, nisi victoria quoque uti victores scirent; ne tam opportuna e manibus laberetur occasio, omnem, ut ajunt, lapidem movendum esse existimavit: nam si Turcis ad suas reparandas vires tempus daretur, eos majori instaurata classe reversuros, & acceptam cladem ardentius vindicaturos. Hoc igitur ne magno Christianæ Reipublicæ damno parique dedecore contingeret, sed potius ut tantæ victoriæ fructus quam uberrimos colligere, sævissimique Tyranni communis hostis regnum sociis animis & armis F excindere ne cunctarentur, non modo fœderatos Epist. 4. c. atque alios Christiani nominis Principes, sed etiam 7, 8, 9. 11, 12, 13; lib. 5 Ethnicos & extremi prope terrarum orbis Reges, per litteras ac nuntios orabat & obtestabatur. Et vero, quoniam fieri plerumque solet, ut res feliciter gestæ, magnique rerum apparatus, facile multorum animos ad amicitias opesque jungendas alliciant; omni studio curavit, ut partæ victoriæ magnitudine diligentius explicata, sociorumque animis ac viribus ostensis, reliquos Principes in eamdem belli societatem adsciseeret. Itaque ad Mennam Æthiopum Regem, vulgo Pretejannem appellatum, cujus imperium in Africa Turcis finitimum longe lateque patet, quique se Christianam religionem colere profitetur; & ad Sciecum Thomam Persarum Regem & alios Orientales Principes, etsi Ethnicos, opibus tamen ac viribus potentissimos, litteras dedit amplissimis verbis, quibus magna partæ victoriæ momenta, & Christianæ classis apparatus referens; eos tamquam perpetuos Turcici nominis hostes, ac ferme naturales illis inimicitias continentiaque bella gerentes, hortabatur, ut fœderatos adjuvarent, admotisque ex diversis locis exercitibus, communem hostem ancipiti contentione per-

vim solum Christianos Principes ad sociale bellum

sed etiam Reges Æthiopiæ ac Persarum invitat.

Digitized by Google

A percellerent: Id ſi feciſſent, hoſtem, qui ſæpe fines eorum occupaſſet, everſum iri: ſeque multo plura quam amiſiſſent recuperaturos, & univerſo terrarum orbi ſalutem allaturos: idque non modo ad communis ſalutis ſummam, ſed etiam ad gloriam ac felicitatem eorum pertinere, qui ubique ferme gentium regia majeſtate & opibus excellerent. Eas vero litteras Pius per Sebaſtianum Luſitaniæ Regem, qui Pontificis hortatu ſuas etiam illis adjunxit, miſſis peritis viris, ad eos perferendas curavit.

& ſumptus ac navis parat inſequentem annum. Conſt. 146

303 Ceterum Pius complures triremes in annum inſequentem diligenter inſtrui ornarique juſſit, atque ingentem colligi pecuniarum vim, Fidei Monte, Fœderis nomine conſtituto: & cum humana, tum etiam divina pro aliorum Pontificum more Apoſtolicæ indulgentiæ præmia conceſſit iis, qui vel in hanc juvandam expeditionem proficiſcerentur, vel ipſi bello facultatibus ſuis opem ferrent. His vero & aliis parem opem præſtantibus, æris alieni ſolutionem differri juſſit, litibuſque ſuperſederi. Demum ita multa ſunt, quæ de hoc ſacro bello feliciter gerendo ſapienter conſtituit; ac firma ſanctaque Hiſpanos inter & Venetos, ei promptiſſimis animis obſequentes, retinenda concordia procuravit; ut quamplurimis voluntariis militibus undique ad eum confluentibus, B cunctiſque Turcarum hoſtibus ad eos debellandos concitatis, ſi cœptis exitus reſpondiſſet, a Turcica tyrannide liberam Chriſtianam rempublicam videremus; neque magnis, ut ſæpe fit, periculis & damnis, ab hoſte ſæviſſimo nobis illatis, tantopere laboraremus.

CAPUT V.

Pii V morbus & pius obitus.

CAP. X

304 SEd ut humana conſilia votaque, licet pia, neſcio quo divino judicio, aliquando fallit eventus; ſpeſque & inanes contentiones noſtræ in medio curſu ſæpe franguntur & corruunt; ita nos juſta divinæ providentiæ ratio, cuncta ſapientiſſime moderantis, Chriſtianæ ſubmiſſionis in officio debet continere. Inter hæc namque conſilia, motuſque rerum humanarum; Chriſtianorum, ut credere fas eſt, tantum Pontificem diutius habere non promerentium, peccatis ſic exigentibus, evenit, ut ex ardore dyſuriæ (quo morbo, ut diximus, laborabat interdum) ſæviente hieme, per menſem Januarium anno MDLXXII C gravius cœperit ægrotare. Ex quo cum non nihil convaluiſſet, inanes Aſtrologorum divinationes irridebat; qui ſuis ducti conjecturis, de propinquo ejus interitu diſſerebant; ſolitiſque laboribus intentus, parum ſibi parcebat. Incunte Martio, acerbioribus, quam ſoleret antea, renum doloribus cum angeretur, urinamque faceret putreſcentem; addubitabant medici, ne exulceratos renes haberet atque veſicam, quæ calculos etiam contineret. Ipſe vero nullo alio humano fretus remedio, ætate præſertim admodum ingraveſcente, ſecretas illas corporis partes ab ullo vel aſpici vel tangi pro modeſtia ſua numquam paſſus, medicos ſibi noluit amplius adhiberi; aſinino lacte, veteri ſuo atque uſitato medicamento contentus: & quo graviore premebatur dolore, eo majore vim ejus lactis exhauſit: hinc factum ut ſtomachus elangueſcens id concoquere non valeret.

Anno 1571 menſe Januario labore at dyſuria

Maleſtus affe-

305 Corporis igitur viribus labentibus in dies, doloreque ſummopere invaleſcente, quamvis eum comprimere niteretur, mirificam conſtantiam, patientiam ac moderationem animi præſtans; ſuſpiria quædam occulte in Chriſti de cruce pendentis imaginem effundebat, idemtidem ſupplex in hæc verba: Domine, adauge dolorem, dum adaugeas & patientiam. Neque tamen adduci potuit, ut per eos ſacros dies de ſtata ciborum abſtinentia quidquam remitteret; quo de genere pietatis plura ſuo loco infra ſcribemus. Die Cœnæ Dominicæ ſacro, Cardinalis Alexandrinus, legationibus ſuis jam perfunctus, ei ſic præcipienti cæleſtem Panem adminiſtravit. Id autem agentem, & ea verba, Corpus Domini noſtri Ieſu Chriſti cuſtodiat animam tuam &c. de more pronuntiantem, Pius juſſit inſiſtere, & ita verba concipere, ut iis tantum fieri ſolet, qui ſanctiſſimo illo Sacramento pro viatico communiuntur, paulo poſt e vivis exceſſuri. In Paraſceve deinde, quæ incidit in diem pridie Nonas Aprilis, domeſticam in ædiculam prope cubiculum ſuum, Dominicam Crucem juſſit afferri, quam excalceatus maximo caritatis affectu pronus adoravit. Sed a publicis rebus audiendis cum ſe ſubduxiſſet, mortuus eſſe vulgo ferebatur. In Urbe tamen ejuſmodi rerum & animorum motus, quales in extremis Pontificum ægrotationibus fieri ſolent, viſi non ſunt: quæ res optimæ ejus adminiſtrationis fuit indicio, rebus omnibus ordinate conſtitutis. Porro ſtatim de illius obitu, licet inanes, E per orbem terrarum nuntii dimiſſi.

In Cœna Domini accipit ſacram Synaxim.

In Paraſceve Crucem adorat.

306 Subinde cum paululum convaluiſſet, ſacroſancto Paſchatis die, in Vaticani podium, qua in S. Petri forum reſpicit, ſalutari ſigno populum uſitato more conſignaturus, pedes proceſſit: ut eadem quoque opera vulgarem illam de obitu ſuo plebis opinionem inanem eſſe doceret. Ubi Pontificali habitu, lætam frontem præ ſe ferens, non ignarus ſe a cunctis deploratum fuiſſe, ſtatam precationem alta & canora voce ſic intonuit, ut qui in area media conſiſtebant, eum exaudierint: ex quo tanta lætitia populos inceſſit, ut mirum id prorſus eſſe videretur. Verum haud ita multo poſt, recrudeſcente morbo, de rebus quarumdam vacantium Eccleſiarum providendis, aliiſque de negotiis ſermonem cum eo ferere nonnullis cupientibus; Mihi, inquit, alia longe graviora negotia modo ſunt tranſigenda: ſubjecitque, An vero quibus diſtringor, negotia parva eſſe putatis, cum ad extremum diem, quem appetere jam ſentio, recte obeundum componendus mihi ſit animus? Cereos tamen orbiculos, quos vocant Agnos Dei, ſeptimo nimirum Pontificatus ſui vertente anno, ſolenni ritu conſecrare voluit, idque non ſine magna lacrymarum vi. Mox denuo errata confeſſus, quod illi fuit extremum, Sacerdoti, qui ſibi a ſacris Confeſſionibus erat, ut pro ea, quam illi maximam auctoritatem communicaverat, per ampliſſimam noxarum indulgentiam ipſum expiaret, injunxit.

In Paſchate publice benedicit populo

Et Agnos Dei conſecrat.

CAP. XI

306 Undecimo porro Kal. Majas edicens, velle ſe eorum reliquias in terris poſtremum viſere, quos ſe non multo poſt viſurum ſperaret in cœlo; Septem, inquit, Urbis Eccleſias obire volo, ab ſanctis illis locis ad Deum dimittendus: idque præſtitit, ab æde S. Pauli ad S. Sebaſtiani magnam partem pedibus ingrediens: quo in itinere ut moreretur, non pauci verebantur; uſque adeo videlicet afflictus erat viribuſque dejectis. Neque vero fuit, qui eum ab ejuſmodi conſilio revocare poſſet. Inter alios M. Antonio Columnæ ei obviam prodeunti, atque ut ſibi parcens lectica veheretur ſuadenti, juſſit Pius, ut primo quoque tempore Neapolim ad Joannem Auſtriacum, in Orientem inde cum eo atque aliis belli ducibus, Turcas expugnaturus, properaret. Ad Lateranenſem ædem cum perveniſſet, rogatus, vellet reliquum viæ in alium diem differre, parumper hæſit, oculiſque in cœlum ſublatis; Qui fecit, inquit, totum, ipſe perficiat opus.

ſeptem Urbis Eccleſias obire

Columna profectionem dirimit

Digitized by Google

PER ANT. GABUT. Quæ cum Latinè pronuntiaſſet, viribus auctus, ac meliore vultus colore cœptum iter inſiſtens; ad gradus, ſacris Chriſti Salvatoris noſtri veſtigiis conſecratos, progreſſus, obortis lacrymis, infimum gradum ſingulari pietate ter oſculatus eſt, quaſi poſtremum auguſto loco honorem habiturus. Commoratus ibi pauliſper eſt, aures præbens Anglis Catholicis, eo regno religionis cauſa profugis, qui ſacro illius pedi oſculum infixerunt: quos ipſe cum humaniter accepiſſet, Cardinali Alexandrino juſſit, eorum nomina percenſeret, ut illorum poſſet neceſſitatibus ſubvenire: oculiſque in cælum converſis, Domine, inquit, ſi fuerit muneris mei, vel proprium ſanguinem pro eorum ſalute libens profundam. Eodem in itinere egentes quoſdam homines, Martinumque Navarrum, virum doctrina & probitate inſignem, de Toletani Archiepiſcopi cauſa, de qua ſupra ſcripſimus, cum eo diſſerentem audivit.

Anglos commendat Card. Alexandrino

308 Veſperi domum reverſus, non prius quam duodecim ſupplices libellos perlegiſſet, ſedens quievit. Demum curato corpore, accitoque ad ſe Cardinali Alexandrino, ſacrum ei fœdus commendavit; & ut quantum in ipſo eſſet, novi Pontificis electionem primo quoque tempore maturandam deinceps procuraret, admonuit: quando magnum numerum haberet Cardinalium, quos ipſe in eum ordinem cooptaverat. Qua quidem admonitione proinde motus Alexandrinus perfecit, ut novi creatio Pontifici (is Gregorius Tertiuſdecimus fuit appellatus, & Eccleſiam Dei ſapientiſſime gubernavit) conclavi vix dum clauſo, conficeretur: idque potiſſimum ne fœderis rationes perturbarentur. Cujus quidem fœderis, ac Dei in primis ope fretus, ſubinde dicebat Pius, minori duorum annorum ſpatio poſt victoriam ſperare ſe, fore ut Ottomanicæ gentis imperium nomenque deleretur, vel certe plurimum imminueretur: angebaturque animo non poſſe ſe, vel ſanguinis detrimento ſui, tot provincias, quas perfidus Turcarum tyrannus per vim occupaverat, a Chriſtianis receptas intueri, atque inde eam quam cupiebat capere lætitiam: verum ſe reſeco loci, tam egregieque compoſitas relinquere, ut ſucceſſori difficile haud quaquam foret, cuncta initæ ſocietatis ope recuperare.

& fœdus ad eel. rem fuæ & Sedis erga eum commendat.

309 His vero peractis, ſeptem Pſalmos, ad ſalutarem pœnitentiam accommodatos, ubi prælegi mandavit; legenti præcipiens, id faceret alta voce, ad ſingulos verſus paululum ſubſiſtens, quo melius ipſe poſſet divinos illos ſenſus meditando deguſtare. Itidemque ſibi ſæpius Evangelicam Dominicæ Paſſionis legi juſſit hiſtoriam: & ubi ſanctiſſimum Jeſu nomen audiret, ob reverentiam pileolo manum intendebat: quem ſi per corporis imbecillitatem attingere non poſſet, manu mentis ſenſum indicabat. Quarto ante obitum die rem divinam facere, atque ita divinis ſeſe præſidiis communire, Deoque poſtremum ſe in odorem ſuavitatis hoſtiam offerre cogitabat: ſed viribus deſtitutus, cum id non poſſet, interfuit ſacrificanti, ac cæleſtem Euchariſtiæ cibum ſumma pietate ſuſcepit. Pridie vero quam obiret, per Epiſcopum Signiæ, Pontificio ſacrario præpoſitum, ſacram, quam ſæpius efflagitaverat, poſtremo ſibi juſſit Unctionem adhiberi; quinquaginta dies & amplius acerbiſſimos dolores toleranter paſſus, citraque ullam ſeu vultus ſeu animi perturbationem identidem in genua procumbens, ſupplexque Deum tum pro ſe tum pro ſancta ejus Eccleſia enixe deprecans, ac de morte verba faciens, quam ſub ipſum ægrotationis initium imminere ſibi præſenſerat: ac licet morbo doloribuſque tam diu graviter conflictatus, nullam tamen unquam vocem aut verbum, minus ſe ipſo dignum, emiſit.

CAP. XII. C *Lectis Pſalmis*

& Paſſionem extremo ſuſcipit Sacramento.

310 Morienti aderant Michael Bonellus Alexandrinus, Hieronymus Roſticucius, Felix Perettus cognomento Montaltus, Antonius Caraſa, Julius Aquaviva, aliquando etiam Paulus Aretius Placentiæ Epiſcopus: quos manes ipſe creaverat Cardinales, ac præterea Seraphinus Caballus, Generalis Dominicanorum Magiſter; omnes, ut quam feliciſſime mortem obiret, procurantes. Paulo vero ante quam efflaret animam, ingenitæ modeſtiæ ſuæ non immemor, intimam lineam ſubuculam, quam, uti dicemus, cuti proximam ſemper induere conſueverat, ad humeros retortam, brachiorumque partem nudam ſe habere comperiens; modicis, quæ ſibi ſupererant, viribus ipſemet eam nitens extendere, corporis nuda contexit. Deinde manus Crucis in modum conformavit, & intermortuis vocibus pronuntians hos verſus: Quæſumus auctor omnium, in hoc Paſchali gaudio, ab omni mortis impetu, tuum defende populum; abſque alio motu, Deo placidiſſime reddidit ſpiritum, Kalend. Maji, ſub veſperum, anno poſt Chriſtum natum MDLXXII, ætatis vero ſuæ octavo & ſexageſimo, cum Pontificatum ſanctiſſime adminiſtraſſet annos ſex, menſes tres, dies quatuor & viginti. Tanti Pontificis jacturam portendere atque deplorare viſa ſunt etiam elementa, & terræmotus certis ditionis Pontificiæ locis, fremitus illuvioneſque fluviorum. Hoc anno IV Idus Februarias Romanæ arcis arborem fulmen excuſſit, Angeli marmorei alam effringens, ipſaque arbor ignem ita concepit ut totam noctem deflagrarit. Sacra turris S. Petri in Vaticano, icta fulmine, magnam partem exciſa eſt. Hæc & id generis alia ſigna, quamvis naturalia ſint, neque certa Pontificum futuræ mortis aut rerum immutandarum indicia; hoc tamen divinæ providentiæ ſere ſolenne eſſe obſervant etiam pii & docti viri, ut inſignes rerum humanarum clades, qualis fuit tanti Chriſtianorum parentis amiſſio, formidoloſis antea ſignis denuntiare aliquando ſoleat.

Interpone ad Romanos

& ſua præcepta

Mense I. Maji ætatis 68.

præmittuntur viſa.

CAP. XIII. *mœrentia cum triſtitia Chriſtianorum.* F

311 Mox de illius obitu, ut antea incerti, ita poſtea certi quoquo verſus nuntii dimittuntur: atque inde tum in Urbe tum foris, pii viri bonique omnes, tanti Pontificis ac ſanctiſſimi Paſtoris ſui diſceſſum ferre quam dolentiſſime: ut verum illud eſſe conſtaret, quod nonnullis Pontificatus initio mœrentibus prædixerat, futurum, ut majorem ex obitu ejus, quam ex dignitate ſuſcepta dolorem homines caperent. Collacrymans Joannes Auſtriacus, Joanni Paulo Odeſcalco nec multo poſt ad eum miſſo, mortuo Pio, parentem ſuum mortuum eſſe dicebat; neque ſperare ſe deinceps unquam boni quidpiam effecturum. Demum communis omnium erat ſententia atque vox, multis ab hinc ſæculis Chriſtianam rempublicam cladem majorem nullam accepiſſe, tanti viri facta jactura. Sed ut vere Chriſtiani piique omnes dolere & ingemiſcere; ita contra impiæ ac perfidæ gentes Chriſtianique nominis hoſtes ingentem præ ſe ferre lætitiam; certo credentes, bellicos ejus apparatus omnes perturbatos & irritos fore. Selymus admirabiles dies feſtos egit Conſtantinopoli: Mahometes Baſſa, primus ejus dynaſtæ, cui per exploratorem Epidaurium clam id erat allatum, Aquenſium Exepiſcopo, cujus ante meminimus, Galliæ Regis apud Turcam Oratori, nullum Ottomanam domum accipere poſſe nuntium hoc ipſo feliciorem teſtabatur: ac Turcas Pii precationes extimuiſſe magis, quam univerſa ſimul arma Chriſtianorum: enimvero preces ejus Deo pergatas videri: neque aliunde claſſis ſuæ jacturam profectam eſſe. Hæc omnia deinde retulit idem Orator Jacobo Malateſtæ, Marchioni Roncofredi, per eos dies Conſtantinopoli apud ipſum diverſanti.

& exultatione Turc.

312 Hic

Digitized by Google

A 312 Hic autem æstate superiore in Turcicam expeditionem missus a Pio, cum a Venetis præfectus esset Epiro, contigit, ut Turcarum veniret in potestatem: itaque ad Selymum in vinculis perductus est, in ejusque redemptionem Pius tria millia, & quingentos nummos aureos contulerat: atque, ut Carolus Gallorum Rex eum dono sibi dari postularet, effecit. E turri porro Euxini ponti, eo tempore, quo Pius decesserat, tandem ille vinculis exemptus, per tres dies sub vesperam Constantinopoli ingentia dari publicæ lætitiæ signa prospexit; ignibus, accensis facibus, æneorum tormentorum bombo atque clamoribus, Turcico de more, cuncta replentibus: iisdemque diebus, præ gaudio tam optati nuntii, pueros procedere supplicantes. Nova res, & apud ipsos, ex quo regnum obtinent, ante numquam visa. Ceterum Pio vita functo, sacri fœderis conatus & consilia in pejus ruere cœperunt: inter fœderatos Principes repente multiplex exorta diffidentia est: mox denique, Venetis cum Turca pacem facientibus, disjuncta societas: ac tantam victoriam reportasse ferme nihil aliud profuit, quam vinci posse Turcam, ostendisse. Verum si susceptum bellum fœderati prosequi voluissent, opes Pontificiæ, nec invalidæ, satis erant in promptu: nam in ærario decies centena millia nummum aureorum Pius reliquit, ac quingenta præterea millia in nominibus, post tres inde menses exigenda: tredecim vero millia in ejus cubiculo sunt inventa, quæ tenebat ipse manu sua in pauperes eroganda: centena porro millia in manibus habebat Guilielmus Sangalettus, intimus Quæstor ærarius.

B

quam retulerunt ex eo lætitiæ,

eum qui de sacrum fœdus elanguit.

CAPUT VI.

Pii sepultura, & translatio.

CAP. XIV *Defuncti forma & Bulla describitur.*

313 JUsta fuit statura, gravi, permodesto, ac pleno sanctitatis aspectu: idque vel oculorum præ se ferebat obtutu. Macie præditus, rubro & albescente colore, oblonga facie, oculis subcæruleis, naso admodum adunco, promissa barba, & in Pontificatu tota jam canescente; calvo capite; calido ac sicco temperamento. Hinc valebat memoria, & quos semel de facie jam diu cognovisset, eos facile omnes agnoscebat: atque ditionum suarum omnium rationes & statum regnorumque negotia tam perfecte didicit, ut primo Pontificatus anno ea omnia mente ac cognitione comprehenderit. Defuncti corpus medici exenteraverunt, tresque in vesica nigros calculos planioris formæ, singulos ponderis dimidiæ unciæ, inter seque non absimiles invenerunt. Lotum deinde, novisque vestimentis ad sepulturam decore ornatum, Theodosius Florentius & Justinianus Orsinus, intimi cubicularii, vesperi, lacrymarum pleni, majorem in ædiculam sacri Palatii detulerunt. Inde vero in S. Petri ædem deportatum, non solum populus Romanus, qui eum diu deploravit, invisit, omnibus cujusvis ordinis osculatum illius pedes certatim confluentibus; sed omnes fere ex circumjectæ regionis finibus per eos quatuor dies, quibus inibi fuit, ad eum venerabundi convenere frequentissimi: aliqui precationum coronis corpus ipsum attingere, alii lacinias illi præcidere, alii de mento pilos evellere, religionis causa sibi asservandos, nitebantur: parumque abfuit, quin carnem ejus quoque convellerent. Quæ quidem caro eorum testimonio qui illam attrectarunt exanimem, mollis erat & flexibilis, vividique coloris, instar corporis viventis: quod nec contemnendum sanctitatis indicium esse solet.

corpus in ade S. Petri quatridui prolatum venerandum

314 Jam vero ne corpus ex eo concursu aliquo modo læderetur, necesse fuit militum ei custodiam adhiberi: ob idque in sacello S. Thomæ repositum est, unde pes ejus ex ferrea crate prominens præbebatur ad osculum multitudini, quæ nihilominus calceorum ei soleas excidit. Et sane mirum, vestimenta resque illius omnes piis viris quam magnæ essent veneration. Lancam subuculam, qua quidem amictus est mortuus, Dominicanorum summus Antistes enixe precatus obtinuit: eamque uti decebat ornatam, ad Sebastianum Lusitaniæ Regem, Pii Pontificis summe studiosum, dono perferendam curavit. Pileolos vero, calceos, & alia ejusdem generis magnis precibus efflagitarunt alii Principes viri; quos rebus ejusmodi donavit Cardinalis Alexandrinus. Quin etiam ab ipsis Christiani nominis hostibus similis fere Pii memoriæ exhibita veneratio est. Cum enim Cauralius Turca, inter alios captivos vir primarius, vinculis esset exolutus; effigiem Pii ad Selymum perferendam ab eodem Cardinali postulavit, ac cum ea voti compos Constantinopolim versus dimissus est. Per eos dies impudicæ quædam mulierculæ, quæ sub hoc Pontifice turpitudinis suæ meritas aliquando pœnas dederant, ad ejus corpus spectandum lætabundæ processerant: ratæ videlicet, effractis timoris quasi repagulis, ad explendas cupiditates suas liberum aditum apertum esse; sed illud conspicatæ, repente consilium immutaverunt; atque ipsæ quoque sacros ejus pedes osculatæ, errata sua lacrymis execrari cœperunt. Mox vero in S. Andreæ sacello, parvo in tumulo ad tempus extructo conditum fuit; ubi elogium affixum erat ejusmodi. Pius V Pontifex, religionis ac pudicitiæ vindex, recti & justi assertor, morum & disciplinæ restitutor, Christianæ rei defensor, salutaribus editis legibus, Gallia conservata, Principibus fœdere junctis, parta de Turcis victoria, ingentibus ausis & factis, pacis bellique gloria, Maximus, Pius, Felix, Optimus Princeps.

vestes Pontificias pervenerabiles miramur.

impudicæ mulierculæ ex visa conversatæ.

cadaver temperamenta sepulturæ datum.

315 Anno deinde a partu Virginis MDLXXXIII, v Idus Januarii, Sixtus V Pontifex maximus, eximio ac plane pontificia magnificentia digno apparatu, e B. Petri in Exquilinam S. Mariæ Majoris basilicam, Pii corpus transferendum curavit. Videlicet e sacello non insigni admodum structura, in splendidissimum atque ornatissimum, & e lateritio ad tempusque extructo, ad marmoreum ac perpetuum sepulcrum, ab se una cum ipso sacello magnifice exædificatum, præclarisque operibus affabre expolitum; ubi sacratissimum illud ipsum, Salvatoris nostri de virgine nascentis tactu consecratum, Præsepe colitur, ob idque secellum ad Præsepe nuncupatur. Sunt autem in eo sacello monumenta duo, & ea quidem amplissima atque ornatissima. Quod in sinistro latere est, id sibi Sixtus Pontifex; alterum vero ad dextram, Pio V posuit. Hoc in medio cernitur egregia ipsius Pii Pontificis effigies, e lucidissimo marmore, ornatu Pontificio de more sedens, habetque infra pedes elogia duo; unum in hæc verba: Pio V Pontifici Maximo ex ordine Prædicatorum, Sixtus V Pontifex Maximus ex ordine Minorum, grati animi monumentum posuit. Alterum illi subjungitur his verbis: Pius V, gente Gisleria Boschi in Liguria natus, Theologus eximius, a Paulo III in Insubria hæreticæ pravitatis Inquisitor, a Julio III sanctæ Inquisitionis officii Commissarius generalis, a Paulo IV Episcopus Sutrinus, deinde S.R.E. Tit. S. Mariæ super Minervam Presbyter Cardinalis, & a Pio IV Ecclesiæ Montis-regalis in Subalpi-

CAP. XV

anno 1588

transfertur ad S. Mariam Majorem. F

ibique in sacello ad Præsepe conditur.

cum hisce elogiis.

nis

Digitized by Google

FERANT. GABUT. nis administrator factus; eo vita functo, summo Cardinalium consensu Pontifex Maximus creatur: qui veteres sancto Pontifices æmulatus, Catholicam fidem propagavit, Ecclesiasticam disciplinam restituit: tandem gestarum rerum gloria clarus, dum majora molitur, totius Christianæ Reipublicæ damno nobis eripitur, Kalendis Maji, MDLXXII, Pontificatus anno VII, ætatis suæ LXVIII.

Et aliis ornamentis, atque imaginibus exprimitur.

316 Ornatur præterea Pii sepulcrum binis grandioris formæ marmoreis simulacris; hinc quidem S. Dominici Confessoris, inde vero S. Petri Martyris, in suo cujusque hemicyclo collocatis; aliisque multis undique nitet imaginibus, affabre incisis in marmore, quæ præcipua quædam acta Pii Pontificis ob oculos ponunt. In primis vero nobilis apparatus, pompaque exprimitur, cum Pontifex creatus solemni ritu coronatur: a dextera vero ejus cernitur, cum Marcum Antonium Columnam classis Pontificiæ

præsertim victoria de Turcis relata,

B Præfectum constituit. Pugnæ item navalis designatio, & Christianæ classis contra Turcas ad Echinadas bene pugnantis descriptio, pulcherrimis pariter expressa figuris apparet: quæ brevi hoc narratur elogio: Selymum Turcarum Tyrannum, multis insolentem victoriis, ingenti parata classe Cyproque expugnata Christianis extrema minitatem, Pius V, fœdere cum Philippo II Hispaniarum Rege, ac Republica Veneta inito, M. Antonium Columnam Pontificiæ classi præficiens, ad Echinadas, hostibus trigesies mille cæsis, decies mille in potestatem redactis, triremibus centum octoginta captis, nonaginta demersis, quindecim mille Christianis a servitute liberatis, precibus & armis devicit. Ad sinistram vero figuris item exprimitur, cum Sfortiam Sanctæ-Floræ Comitem, Pontificii auxiliarii exercitus Ducem declarat contra perduelles, Caroli Noni Galliæ Regis Ecclesiæque hostes. Ibidemque imago cernitur prælii & victoriæ, quæ, eo ipso Sfortia Duce, in Gallia de hæreticis reportata est: habetque incisam inscriptionem hanc: Galliam, Carolo IX Rege, perduellium hæreticorumque nefariis armis vexatam, ut de Regno deque Religione actum videretur, Pius Quintus, Sfortiæ Comitis Sanctæ-Floræ ductu, missis equitum peditumque auxiliaribus copiis, periculo exemit: hostibusque deletis, victoriam reportavit: Regi Regnum cum Religione restituit: signa de hostibus capta ad Lateranensem Basilicam suspendit.

altera insuper de Hugonotis.

Populus qui ad translationem multus confluxit.

C 317 Ceterum hæc Pii corporis translatio, magna celebritate & concursu, summaque omnium pietate & religione habita est. Et sane jucundum æque ac pietatis plenum spectaculum erat cernere sacros ac laicos Proceres, Clerum Urbis fere universum, urbanos Magistratus atque alios quamplurimos, suo quemque loco, atque ordine procedentes: hos quidem orantes silentio, alios vero pio concentu sacros versus, antiphonas, & psalmos decantantes. Undique præterea e vicis, ex omni foro, ex officinis domibusque incredibilem fieri concursum sexus utriusque hominum, tum spectantium, tum sacram processionem comitantium, sanctique Pontificis memoriam recolentium. Qui, corpore in basilicam quo deportabatur illato, ferme ad punctum temporis eadem ipsam, alioqui magnam & amplam, compleverunt: qui vix ne ab armatis quidem militibus a feretri lateribus dimoveri poterant; cum pro multa

Aliquo tote locum fragrantia:

animi erga Pium Pontificem devotione, omnes ipsum feretrum amplecti, osculari, aut manu saltem aut precationum coronis attingere gestirent. Collucebant in ea translatione accensæ faces quamplurimæ, quæ manibus gestabantur. Postera luce, quæ dies Dominica fuit, etiamsi corpus in sepulturam illatum esset, tanta ad basilicam S. Mariæ Majoris hominum effusio, tantusque populi concursus est factus; ut Urbs pene tota pie effusa videretur, ad recolendam Pii V Pontificis memoriam. Plenæ ubique viæ confluentium, plenum basilicæ atrium, completa ædes ipsa precantium multitudine: nemo autem erat, quin Præsepis in sacellum ingredi contenderet, ubi supplex oraret. Postridie vero ejus diei, in eodem templo, magna cæremonia, Missa pro anima Pontificis ab Antonio Cardinali Carafa celebrata est: cui Sixtus ipse, una cum Cardinalibus numero quadraginta quatuor, interfuit. Qua re perfecta, Antonius Buccapadulius, vir egregie doctus, gravem orationem habuit, & rei de qua agebatur plane accommodatam.

ab ipso Missam Oratio habita,

Ipse quidem mandaverat se ad conventum sibi suum transferri,

318 Statuerat olim Pius, uti dicemus, corpus suum post obitum ad Boschense cœnobium asportari. Sed cum annis quindecim & amplius id numquam curatum esset; factum plane videtur non sine

præsertim victoria de Turcis relata,

divino consilio, ut tanti Pontificis memoriam & ossa, non Boschum oppidum, non Alexandria in Cisalpinis, non alius denique quamvis celeberrimus in orbe locus exciperet aut conservaret, nisi una Roma: atque ibi præcipue in basilica S. Mariæ Majoris, & in sacello sacratissimis Christi Dei ac Domini nostri Natalitiis incunabulis consecrato. Ut videlicet inde, velut e frequentissimo terrarum orbis theatro, Pontificalium ejus virtutum exempla spectatissima, tum ad Dei gloriam prædicandam, tum etiam ad præclara quæque edenda facinora posterorum animos excitarent, atque omnium gentium mentes ad colendam virtutem erudirent: & qui Beatissimæ Virginis Dei Matris in omni vita fuit cultor egregius, is non nisi in ejusdem Virginis æde, urbanarum omnium ei dicatarum longem augustissima, post obitum conquiesceret: & qui pro singulari sua modestia qualecumque sibi sepulcrum elegerat, ad humile quidem Salvatoris Præsepium, tamquam ad omnis humilitatis fontem, pro suo desiderio, an monumento pro virtutibus suis ornatissimo, conderetur: ac demum qui pii gratissimique animi significatione, Pauli Quarti Pontificis Maximi, de se ipso bene meriti, ossa honorifice transferri, honestissimoque loco, uti scribemus, reponi curaverat; eum Sixtus Quintus Summus Pontifex, quem Pius primo S. Agathæ Episcopum, deinde Cardinalem a se creatum perpetuo complexus erat, pari grati animi studio, nec dissimili pietatis officio, eximia magnificentia translatum in sepulcrum daret decentissimum. Hæc videlicet, præter alias, fuere causæ, quæ ad celeberrimam hanc curandam translationem Sixtum Pontificem impulerunt.

sed id dilatum annis quindecim augustius Romæ conderetur.

APPENDIX

Ordo Translationis ex Annalium Abrahami Bzovii tomo postumo.

Aperta sepulcro lateritio.

SAnctissimi Domini nostri Sixti V Pontificis auctoritate & jussu, anno MDLXXXVIII, die VIII Januarii, feria VI, hora I noctis, in Basilica Vaticana S. Petri, sepulcrum lateritium Pii Papæ V beatæ memoriæ, prope S. Andreæ aram ad tempus extructum, annis post illius obitum quindecim & amplius, dirutum apertumq; est; curante im primis Reverend. D. Guilielmo Sarpallero, utriusque Pontificis Cubiculario intimo: cui potissimum ejus Sanctitas illam curam demandavit. Apertioni demolitionique sepulcri præsentes, singulari pietatis significatione gratissimique animi officio, aderant Illustrissimi S. R. E. Cardinales novem: Alexandrinus Pii fororis filius, Senonensis, S. Severinæ, Rusticuccius, & Carafa: hi quinque ab ipso Pio, reliqui quatuor a S. D. N. Sixto

A Sixto V in eum ordinem optati; Pinellus, Aſculanenſis, Gallus, & Montaltus, ejuſdem Sanctiſſimi Domini noſtri ſororis ex filia nepos: alii præterea complures, olim ipſius Pontificis defuncti familiares, quibus ille benigne fecerat. Dum demolitio fiebat, Baſilicæ Vaticanæ Beneficiati & Clerici Pſalmos pro mortuis recitabant, cum ſua in fine uniuſcujuſque Pſalmi Antiphona, Requiem æternam, & aliis in Officio mortuorum ſtatis Antiphonis. E ſepulcro corpus, quod intus in capſa lignea reconditum erat, accuratiſſime ut fieri potuit ſuſceptum in capſam plumbeam, recens paratam, ſerico velo rubro ſuppoſito, honorifice includitur his verbis: Corpus Pii Papæ V. In capſæ autem operculo erat inciſa hæc inſcriptio: Hic reconditum eſt corpus beatæ memoriæ Pii Papæ V, juſſu Sixti V Pontificis maximi, cum illud grati animi ergo e Baſilica S. Petri, ad hanc Baſilicam S. Mariæ ad Præſepe, ſolemniter trasferri, & in ſuo hoc ſacello reponi curavit, v Idus Januarii, anno a Nativitate Domini MDLXXXVIII, ab ejus autem obdormitione, quæ fuit kalendis May MDLXXII, anno XV, menſe VII, die XXIX.

exemplaribus similibus.

transponitur corpus in capſam plumbeam,

Tum in promptu fuit capſa altera de cupreſſo, inſtar ſepulcri arcuati, affabre pulchreque opere artificioſo facta: in quam illata eſt illa ipſa plumbea, ferreis clavis firmiter clauſa. Ea autem capſa cupreſſea, [cooperta] pallio ampliſſimo Attalici operis, auro intexti, quod recens S. D. Sixtus V impenſe curaverat, undique longe lateque ducto, lacinis e ſerico gruſapino nigro ſeu villoſo undique dependentibus aurifrigiatiſq;, ejuſdem Pontificis Pii inſignitis ad ſingulos ejus angulos appoſitis, apte accommodata eſt in feretro. Quod mox a pleriſque Canonicis qui aderant & Clericis ſuperpellicea indutis ad mediam Baſilicam delatum, loco editiori quaſi in ſuggeſtu quodam collocatur: ubi tota nocte permanſit, funalibus accenſis certiſque etiam cuſtodibus adhibitis. Aderant præterea Dominicani Ordinis, cujus olim Pius fuerat, Fratres alii religioſi viri; qui vigilias per viciſſitudines agebant, nocturnaque ſtata pro mortuis recitabant. Apertionis autem ſepulcri, & recognitionis corporis inde extracti, omniſque ejuſmodi actionis tabulas publicas Magiſtri cæremoniarum, eo nomine vocati & rogati, confecerunt. Poſtero autem die, nempe v Idus Januarii: qui dies Sabbatum fuit, hora circiter XVIII, Clerus Urbis tam ſæcularium quam regularium fere univerſus, & pia aliquot delecta laicorum collegia, quibus pridie ejus diei ob tranſlationis ſolennitatem jam proceſſio ſolennis indicta erant, in atrio & porticu ejuſdem Baſilicæ S. Petri, unde corpus efferendum erat, præſto tantæ celebritati fuerunt. Et quo frequentior populus adeſſet, ac ſolennias quæ agenda erat ſignificaretur, atque omnium pietas excitaretur, eo die mane quoad corpus inde elatum eſt, ſignum campanarum, ut cum ſolenniter pro mortuis fit, maxime ſolenne datum eſt. Quæ campanarum ſignificatio ſolenniter etiam facta eſt in Baſilica S. Mariæ majoris, cum corpus e Baſilica S. Petri efferri cœptum eſt.

B *quæ cupreſſea intus lignea & pallio pretioſo operta,*

C *eo pulſatis antea ſolenniter campanis,*

Eo ipſo die, hora demum XIX, puerorum orphanorum familia, Confratrum pia collegia, & quatuor Mendicantium, ac Servitarum item, & Minimorum præterea, aliorumque Ordinum Regulares frequentiſſimi, ſuo quique loco atque ordine, procedere inceperunt, prælata una tantum cruce Baſilicæ S. Mariæ majoris, ad quam corpus efferebatur. Subſequebantur proxime omnes Urbis Parochi regionatim diſtincti: tum omnium item collegiatarum eccleſiarum ac mox Patriarchalium Baſilicarum Canonici, Beneficiati & Clerici. Qui omnes pio concentu ſacros Verſus, Antiphonas, & Pſalmos decantabant. Funalium autem collucentium ardentiumque copia magna feretrum anteibat: quæ funalia portabant partim ipſi pueri orphani, partim alii qui in hoſpitali domo S. Spiritus nutriuntur, aliiq; item alibunde evocati. Sed his ferendis funalibus accenſis ordo ſingularis fuit, ut collegii ſocietatiſve ſanctiſſimi Crucifixi Confratres quinquaginta, nigro veſtitu induti, hinc inde a feretro totidem funalibus ardentibus a Baſilica S. Petri incederent uſque ad templum S. Marcelli: inde in eorum locum, novis luminibus accenſis, ſuccederent alii eodem numero e Confratribus ſocietatis Mortis, uſque ad Baſilicam S. Mariæ majoris; ubi pari etiam numero funalia accederentur, cum corpus illatum eſſet. Id quod factum eſt non ſine rei ſanctioris ſignificatione: eſt enim numerus quinquagenarius plenus myſterii, ut Pſalmus quinquageſimus docet. Neque autem a myſterio vacat centenarius & quinquagenarius numerus, ex quo illa per viciſſitudines diſtincta ſumma omnis conſtat, ut ex pari Pſalmorum ratione cognoſci facile poteſt. Verum funalia omnia, quæ accenſa collucebant, ex ſupputatione numerata ſunt trecenta & amplius, præter alias faces innumeras quæ manibus geſtabantur: quod divine factum eſt, non ſine ſignificatione in Commentario explicata. Proximi feretro Curſores Apoſtolici togati, baculos argenteos manu geſtantes, bini præibant: iique prout opus erat, huc illuc gradiebantur ut rectum proceſſionis ordinem tuerentur.

PER ANT. GABUT. *præmeant funalibus accenſis, & ejuſmodi.*

aliiſque ſupra 300.

E

Feretrum autem e Baſilica ipſa B. Petri Apoſtolorum Principis, uſque ad eccleſiam S. Cæciliæ apud montem Jordanum, ſublatum eſt humeris Canonicorum illius Baſilicæ: qui rocchetis ſtatiſque ſuis ornamentis induti, preſeferebant in eo opere pleniſſimam pietatis effigiem. Inde vero Canonici Lateranenſes, ſtato Canonicali ornatu, uſque ad eccleſiam S. Marcelli, quæ in conſpectu eſt viæ rectæ ad portam Flaminiam, ſubierunt onus pari debiti officii ſignificatione. Tertio autem loco pium hoc opus pientiſſime etiam præſtiterunt Canonici S. Mariæ majoris, qui itidem ut illi decoro habitu, ab ea eccleſia in ſuam Baſilicam feretrum corpuſque tanti Pontificis gaudenti animo intulerunt. A feretri porro lateribus procedebant ordine milites Helvetii & Machærophori, ii ſcilicet qui ſunt a cuſtodia Palatii Pontificii: qui tamquam ſtipatores haſtatis armis ſulti ab eo procul dimovebant ingentem hominum multitudinem, quorum fuit concurſatio ad ſolennitatem longe frequentiſſima. Et vero feretrum proxime ſequebatur ejuſdem Sanctiſſimi Domini noſtri familia equeſtri inceſſu. Huic Magiſter cæremoniarum præibat, & Clavigeri item duo, qui Claves argenteas manu gerebant. Eorum omnium princeps, Magiſter domus Pontificiæ & Prælati dignitatis ſplendore inſigniores, qui Sanctiſſimo Domino noſtro aſſiſtunt, amplis lacernis induti, pileis Pontificalibus condecorati, mulis Pontificio ritu ornatis advehebantur. Omnes hos ſubſequebantur quamplurimi alii & Epiſcopi & Prælati diverſorum ordinum Curiæ Romanæ, utpote Protonotarii, Referendarii, Auditores Rotæ, Clericique Cameræ. Ea proceſſionis ratio ad aſpectum pulcherrima extitit.

facultatibus Canonicis ſtrictim habitarum,

F

ſequuntur majora Canonicarum pompa.

Hoc ordine a Baſilica Vaticana S. Petri itum eſt, via quæ Papalis vocatur, ad Palatium uſque S. Marci: inde flexu ad lævam uſque ad eccleſiam S. Marcelli, mox ad montem Qurinalem, tum ad ſiniſtram via Pia, quam olim Altam-ſemitam vocitarunt: demum via Felicia, quam nuper ejus Sanctitas aperuit, ad Baſilicam uſque S. Mariæ Majoris, quo corpus efferebatur. Toto proceſſionis itinere, incredibilis multitudo ac fere tanta quantam urbs Roma capit, proceſſionis ſolennitati præſto fuit. Undique e vicis, ex omni foro, ex officinis, tabernis, domibuſque omnibus

e Vaticano efferatur ut dictum eſt.

conſtratæ turbæ innumerabili,

PER ANT. GABII. ad S. Mariam maj. ferri,

omnibus concurſus factus eſt hominum, tum ſpectantium tum pompam comitantium, ſanctique Pontificis memoriam recolentium. Atque in ea tam ingenti concurſione, mirum ſanctumque ſilentium omnium. Denique janua ejuſdem Baſilicæ majori ingreſſa eſt tota proceſſio. Tum vero comitatus equeſtris conſtitit: corpus autem in Baſilicam tam ſolenniter illatum, ante ſacrum locum, quæ Confeſſio nuncupatur, majus altare verſus, depoſitum eſt ſuper ſuggeſto ibi erecto. Tum cum illud ita collocatum eſſet, Canonicus ejuſdem Baſilicæ Sacerdos, pluviali nigro indutus, Officium rite peregit, aquam benedictam circa feretrum aſperſit, thure adolevit, Reſponſoria, Verſus, aliaſque ſtatas preces dixit ad ſolennis ritus præſcriptum.

dimiſſae templo turbae.

His ordine rectoque peractis, cum jam pene adveſperaſceret, omnes quicumque aderant, exceptis iis quorum opera præſentiaque erat neceſſaria, e Baſilica excluſi ſunt. Aderant autem quam frequentiſſime utriuſque ſexus Chriſti fideles, uſque eo ut Baſilica ipſa, quamvis ampla & magna, fere ad punctum temporis completa eſſet. Vix e feretri lateribus ii dimoveri poterant, ne ab armatis quidem militibus: quippe cum præ multa animi devotione erga Pium ſanctiſſimum Pontificem, geſtirent omnes ipſum feretrum amplecti, oſculari, aut manu tangere, aut precationum coronis attingere. Demum igitur ſubterraneum ſepulcrum, quod prope illud honorarium humi effoſſum eſt, hora circiter prima noctis aperitur: apertum ſtatis precibus Sacerdos benedixit, miniſtris adjuvantibus. Mox illuc feretrum, multis circumfuſum luminibus allatum eſt ſacra cum prece Sacerdotum. Qua ſane re acta, tandem capſa ipſa cupreſſea, quæ alteram plumbeam continet, ubi Pontificis Pii corpus incluſum eſt, in id ſepulcrum novum apte dimiſſa, rectoque collocata eſt: in quo ſepulcro nemo adhuc humatus eſt, neque in poſterum humabitur, ex decreto Sanctiſſ. Domini noſtri. Sic igitur in ſepulturam dato Pontificis corpore, tum denique ſepulcrum operculo rotundo marmoreo, undique bene cohærenti, clauſum eſt; cum ex ejuſdem Sanctiſſ. Domini noſtri Juſſu, Rev. D. Guilielmus Sangallenus ita fieri mandavit. Hæc omnia acta ſunt RR. DD. Ludovico Saraſolio, Silvio Druſolinio, ejuſdem Baſilicæ S. Mariæ majoris Canonicis; Valerio Atracino, Capellano ejuſdem ſacelli Sixtiani ad Præſepe; & Franciſco Mucantio ac Paulo Alaleonio, Sanctiſſ. D. N. Papæ cæremoniarum Magiſtris, præſentibus. Atque hi quidem duo rogati publicas eorum actorum tabulas confecerunt ad perpetuam rei memoriam.

depoſitur in veterem ſepulcrum area,

C

11 Jan. mane ſacra eo rurſus celebrata,

Die proxime ſequenti, quæ dies Dominica fuit; nempe IV Idus Januarii, etiamſi corpus in ſepulturam illatum eſſet, tanta ad Baſilicam S. Mariæ majoris effuſio hominum, tantus populi concurſus fuit, ut Urbs pene tota pie effuſa videretur, ad recolendam Pii V Pontificis memoriam: plene ubique viæ confluentium, plenum Baſilicæ atrium, completa ipſa Baſilica precantium multitudine. Nemo autem erat quin in ſacellum Sixtianum ingredi contenderet, ubi ſupplex oraret. Tertio autem Idus Januarii, qui dies, fuit feria II, juſſu Sanctiſſ. Domini noſtri, ſolio Pontificio in eadem Baſilica collocato, ſeſſionibus Illuſtriſſ. Dominorum Cardinalium & Prælatorum ordine diſpoſitis circum altare, ſupra cujus ciborium ſacræ Reliquiæ aſſervantur, Miſſa ſolennis in eo ipſo altari pro anima defuncti Pontificis ab Illuſtriſſ. Card. Caraffa celebrata eſt: qui Cardinalis ab eo creatus jam fuerat. Huic celebritati S. D. Noſter una cum Cardinalibus numero quadraginta quatuor interfuit. Aderant quoque Oratores Regis

11 celebratur Miſſa funebris coram Papa,

Galliæ, Venetorum, & Ducis Sabaudiæ; qui apud D ſolium ſtabant: Patriarchæ item aderant & Prælati aſſiſtentes, ceteriique omnes quos adeſſe ſolenne eſt. Cœnotaphium autem, defuncti Pontificis corpus repræſentans, eodem aurei operis pallio, de quo ſupra, undique contectum, eo ipſo loco ubi ſabbato proxime præcedenti feretrum cum corpore collocatum fuerat, præclare poſitum extitit, funalibus quadraginta hinc inde collucentibus.

habetur oratio Buccapadii, de,

Peracto Miſſæ ſolennis officio, Antonius Buccapadulius, vir & omni liberalium diſciplinarum ſcientia & dicendi doctrina egregie eruditus, orationem habuit gravem, expolitam, & rei de qua agebatur plane accommodatam, quam Sanctiſſimus Dominus noſter attente audivit, nec vero ſine lacrymis, id quod etiam pleriſque contigit. Oratione porro habita, cœnotaphium a Clericis miniſtriſque inde ad gradus ſolii Pontificii allatum eſt. Is cum a cantoribus Reſponſorium illud, Libera me Domine &c. cum ſuis Verſiculis recitatum eſt, impoſito in thuribulum thure, ſtans abſque mitra, ut moris eſt, cœnotaphium ipſum aqua benedicta aſperſit thurificavitque, ac demum Abſolutionem rite peregit. Eam vero ob cauſam ad illud altare, de quo dictum eſt, nec vero in ſacello Sixtiano ad Præſepe, celebratum eſt ejuſmodi exequiarum officium, quoniam Sanctiſſ. Domino noſtro nequaquam decere viſum eſt, ubi Præſepe Domini eſt, Officia funebria agi: cum fas non ſit locum eſſe triſtitiæ, ubi natalis eſt vitæ, inquit, ſanctiſſimus Pontifex Leo magnus. E

Verſio deſcribitur a Petro Galeſinio.

Hactenus iſta Relatio, quam ſequitur apud Bzovium prænemorata Buccapadulii oratio: ſicut ibidem præceſſerat, ſimiliter ante citatus Commentarius de ſolenni tranſlatione corporis Pii Papæ V, *auctore Petro Galeſinio Protonotario Apoſtolico: qui totus inſumitur in Pii laudes, deſcriptionem Sixtiani ſacelli, & magnifici tumuli ibidem Pio eidem erecti: adeo ut ex jam dicta illius Commentarii tamquam proprii citatione appareat, Relationis a Bzovio* F *deſcripta auctorem eſſe eumdem Galeſinium: qui ſuo illi Commentario etiam ſubtexuit verſus, eamdem tranſlationem celebrantes, Fr. Angeli Camertis a Rocca Auguſtiniani Doctoris Theologi, Ioannis Franciſci Bordini Juriſconſulti & Presbyteri Romani, Silvii Antoniani & Hieronymi Badeſii Romani: quos verſus ſatis eſt apud Bzovium legi poſſe.*

LIBER VI.

Singulares Pii V virtutes enumeratæ.

CAPUT I.

Pietas & religio: item converſio Judæorum & hæreticorum.

CAP. I. *Pietas ejus ſpectata in quotidiana Miſſæ ſacrificio,*

319 HActenus Pii Pontificis res domi foriſque geſtas, atque omnem ejus vitæ curſum, quoad ejus fieri potuit, ordine commemoravimus: dehinc præcipua quædam de ipſius virtutibus ac moribus, & alia, quæ in hunc locum cadunt, quo magis in promptu ſint, ſingillatim enarrabimus. Ut igitur quæ potiora ſunt, prius etiam exſequamur, de ipſius religione pietatiſque ſtudio prius agendum videtur. Enimvero cum ceterarum virtutum omnium, quæ ſummum decent Hierarcham, tum in primis egregia in Deum pietatis laude Pius excelluit. Rem divinam quotidie, ſi poſſet, facere, vel ſi per valetudinem non poſſet, facientibus intereſſe, numquam intermiſit: ut propterea boni ac prudentes viri dicerent, minime fieri poſſe, ut is quidquam conſilii caperet, niſi utile ac Reipublicæ ſalutare, qui nullum diem fere prætermitteret, quo non hoſpitem

& tam-

A & tanquam sui consilii auctorem Deum reciperet. Ejus vero cogitationes ita perpetuo ferebantur in Deum, ut rebus omnibus divinum honorem, ejus & gloriam anteferret, cuperetque nihil magis, quam ut ad sanctissimam illius se voluntatem prorsus conformaret: cujus quidem rei cum alia multa, eaque longe majora, argumento sunt, tum quo utebatur, diplomatum signum: in quo veluti sibi proprium inscribi jussit pium illud Regii vatis optatum, ita Dominum precantis: Utinam dirigantur viæ meæ ad custodiendas justificationes tuas. Quos vero Christus Dominus noster acerbissimos pro nobis pertulit cruciatus, jugi pene memoria pie recolebat: ob idque ipsius Salvatoris de cruce pendentis effigiem coram habere consueverat; Apostolicis hisce verbis inscriptis: Absit mihi gloriari, nisi in Cruce Domini Nostri Jesu Christi. Atque hinc usus obtinuit, ut imaginem ejusmodi ob oculos habens depingi soleat.

diplomatum signo.

Psal. 118 præscripta sanctimoniæ Crucifixi.

Gal. 6

320 Erat porro vehementer assiduus in studio sacræ precationis: quod sane cum ceteris omnibus, tum præcipue Pontificibus singulari dicebat esse præsidio. Ac propterea ante lucem in ea exercitatione, statis Sacerdotum precibus recitatis, ita defixus immorari consueverat, ut ad se interpellandum accedentes, nisi vestis tractu sibi restitutus, aliquando vix exaudiret; indeque recedens in divina raptus sæpenumero videretur esse, neque percunctantibus ad rem satis respondere: quo quidem certo efferveſcentis in Deum caritatis animique divina patientis erat indicio. Dum autem in Turcas faciendi publici fœderis, de quo supra dictum est, urgeret difficultas, singulis noctibus in preces effusus diu vigilabat. Ac memor, olim Moysem divinum hominem, contra Amalechitas, non tam depugnando, quam deprecando victorem evasisse; fœderatorum classibus contra Turcas bellum gerentibus, in primis vero tum cum debellatum est, jejuniis, vigiliis, lacrymis & orationibus se se continenter afflictans, divinis nempe magis quam humanis fretus opibus, victoriam a Deo deposcebat; eamque sibi divinitus enuntiatam, ut ante retulimus, & multis prædixit, & summo Christianæ reipublicæ beneficio meruit obtinere: quod una omnium voce comprobatum esse meminimus; extantque hujus rei præclara, & illustria, & Regum & aliorum gravissimorum hominum, atque adeo ipsorum C Christiani nominis hostium testimonia. Et quidem Turcarum Tyrannus Solimanus, bellicis victoriis horribilem in modum elatus, cum in Pannonia inferiori Sigetum obsideret, non Christianorum arma, non copias innumerabiles, non bellicosissimos exercitus, sed Pontificis Pii assiduæ precationis tela, quibus superari se posse sentiebat, pertimescere se fatebatur. Nec inanis ejus timor fuit, cum in ipsa obsidione, ut ostendimus, interierit. Idem porro filium ejus Selymum sua ad Echinadas amissa classe, idem alios Turcarum Duces ac milites dicere solitos ante memoravimus.

orandi assiduitate.

etiam Turcis formidata.

321 Ceterum hanc ipsam orandi rationem gravioribus in rebus conficiendis perpetuo Pius servavit: Litanias præterea statasque preces in Apostolico Palatio coram se, nisi graviter impediretur, ac tota præsente familia, vespertinis horis, quotidie pie recitari voluit. Nec interim tamen quidquam de iis quæ ad officium pertinerent suum, prætermittebat. Cogitabat enim Pontificis munus esse præcipuum, pro delictis ac necessitatibus populi apud Deum intercedere: & propterea familiarem & gratum se oportere esse ei, apud quem intercessor esset constitutus. Itaque ad miscenda cum Deo colloquia a negotiis recurrebat identidem; exemplo Moysis, cre-

vespertinis cum familia precibus

BERANT. GABUT. *alimentum pietatis accr.*

Religiosum exercitium.

322 Sacras autem Reliquias mirifice coluit, easque plurimas collegit, & honorifice condi curavit: atque ad sacrosanctam cum ipsarum Reliquiarum, tum vero etiam sacrorum locorum venerationem, & cultum pie retinendum, ludorum consuetudinem sustulit, quæ in suburbana regionem genialibus diebus, sub initia Quadragesimalis jejunii, antea vigebat: nullam enim ibi esse vel minimam soli partem, quæ sacro Martyrum sanguine non esset imbuta & consecrata. Quare ludos ejusmodi cum, ut cupiebat, ubique gentium omnino tollere non posset, eos valde repressit; ad viamque Flaminiam rejici jussit, ubi eos Paulus Secundus Pontifex olim edi permiserat. Quo quidem tempore, ut alias sæpius, præcipuas septem Urbis basilicas, tota sua comite familia, quotannis de more Pius obibat, majorem itineris partem pedibus incedens. Nam operæ pretium esse, quibus diebus hominum peccatis mundanisque corruptelis ira Dei magis irritaretur, his diebus boni quidquam agere, quo posset offensa Majestas divina mortalibus conciliari. Sacro Quadragesimæ tempore, licet senex & imbecillis esset, magnisque laboribus fractus, & summis rerum curis semper occupatus, non solum abstinebat a cibis per eos dies interdictis, sed quotidiano se quoque jejunio macerabat. Quod per Dominicum Adventum quotidie, & aliis etiam statis jejuniorum diebus tam exacte in omni vita servavit, F ut nulla corporis infirmitate, vel ingravescentis ætatis deflexu, sacris legibus solutum se esse voluerit. Quin etiam in gravioribus Ecclesiæ necessitatibus & publicis ærumnis, graviore se quoque afflictabat abstinentia, ut offensum Deum hominibus placaret. Ceterum aliis temporibus eam sibi piæ, salutarisque temperantiæ legem indixerat, ut ab ea recedere nullo pacto vellet.

anteriorum alium pie.

ex jejuniorum exactione ad severitatem.

323 Cum tribus tantum hebdomadæ diebus edere carnes, seu degustare potius ab ineunte ætate consuevisset, iis, qui ciborum ejus curam gerebant, mandaverat, ne per alios dies carnium quidquam in cibos unquam admiscerent. Sub mortem tamen graviter ægrotanti contusas carnes, contritis amygdalis commixtas, die quodam ex his quibus ita se abstinere ultro consueverat, ejus administri clam ipso sumendas præbuerunt: sed nec pietatem necessitas vincere, nec palatum fallere pia potuit astutia: nam ut ori cibum admovit, benignam ministrorum artem odoratus, gustare noluit; expostulans, qui vellent, ob duos breves vitæ dies ipsum ab custodita per annos sexaginta vivendi lege revocare. Inter hæc Franciscus Rainosus, ejus ferculorum magister, qui diu postea ob eximiam ejus probitatem & merita factus fuit Episcopus Cordubensis, pium dolum aperte confessus, veniamque precatus

quotidianæ per hebdomadem abstinentiæ acerbitas.

alienæ servitudo fortasse.

Digitized by Google

PERANT. GABUT. obtinuit; ſuam excuſans fidem, quippe qui ſalutis cauſa, re ipſa potius quam verbis, guſtatum ejus, non mentem fallere voluiſſet; haud ignarus, eum ab omni vel leviſſimo mendacio, uti dicemus, plurimum abhorrere. Sæpe admonitus, caveret ſibi, ne hiſce periculis vitam objiceret ſuam: acceptius namque Deo, meliuſque Eccleſiæ futurum, ſi ſe ad diuturnam ipſius gubernationem, quam maxime poſſet, conſervaret; cum Apoſtolo reſpondere conſueverat: Omnia poſſum in eo qui me confortat: & qui mihi Philip. 4 in hanc uſque diem vires dedit, is in poſterum pro ſua clementia corroborabit.

audiendi concionibus 324 Ceterum in Apoſtolico palatio per coſdem Quadrageſimæ & Adventus dies, ſacram ſæpius haberi concionem volebat: cui & ipſemet, & Cardinales, & eorum familiares intererant. Quin etiam præſidiarios milites Helvetios nolebat Germanica concione carere. Atque ut omnium mentes ad Deum rite colendum, ac ſuam quemque ſalutem procurandam excitaret, precatorias coronas, piacu- *confirmandis multo numero compoſuit, cera,* lares calculos, æreas tum cruces, tum Sanctorum B imagines, ac cereas Agni cæleſtis effigies, res ad augendam piorum religionem in primis accommodatas, plurimas variis temporibus rite conſecravit. Quæ res tanta pietate ac veneratione excipiebantur ab omnibus, quantam ex omni memoria recordari nemo poteſt. Nam etſi ſalutarem illam vim, rebus ejuſmodi divinitus adjunctam, a Pontificia poteſtate proficiſci non ignorabant; tamen propter ſingularem hujus Pontificis ſanctitatem, neſcio quo modo ad haſce res, ab ipſo potius quam a ceteris Pontificibus conſecratas, in dies magis ac magis afficl, iiſque munitos ſe in periculis tutiores fore exiſtimare, jam per annos ferme quadraginta, cum foris, tum in Urbe, conſpicimus: in quo vel ii, in quos ipſe aliquando animadverterat, admirabile ſtudium pietatis in illum oſtenderunt. Verum neque iis religionis inſtrumentis, ſive etiam Pontificis ſanctitati, divinæ virtutis defuit teſtimonium: nam cum tumeſcentem in Tiberim, ex alveoque ſummo Populi Romani cum terrore parique periculo defluentem, unus ex cereis illis orbiculis, jubente Pio, projectus fuiſſet, confeſtim impetus aquæ reſedit.

CAP. III *puer; multis annis.* 325 Sed quoniam ſacrarum ex ære imaginum paulo ante facta mentio eſt, quarum pium uſum ipſe primus vel induxit, vel certe plurimum excitavit, qua id occaſione factum, hoc loco memorandum videtur. Margarita Auſtriaca, Parmæ Placentiæque Principe, Belgium pro C Rege Catholico Philippo, ut ante oſtendimus, gubernante; rebelles quidam hæretici ibi tumultuantes ei ſupplicem libellum, iniqua & impia poſtulata continentem, obtulerunt. Id vero illam ægre ferentem unus *ereaſſent Geuſiorum in Belgia ſua Ebi per riſum aſſumentium,* ex primariis ejus conſiliariis, vir pius, conſolabatur; nihili hoc eſſe faciendam, qui enim libellum obtuliſſent, fere omnes Geux eſſe: quæ vox Gallica Latine mendicos nebuloneſve ſignificans, in vulgus protinus diffuſa, perduellibus illis Geux indidit cognomentum. Appellationis ignominiam illi quidem primum diſſimulare, ſeque non rebelles, ſed Regi ſuo fideles in ſpecie profiteri; atque ejus in gratiam Geuſeos, id eſt adjectos ac mendicos nuncupari, quaſi gloriæ ducere. Mox æreum ſive plumbeum nummiſma ſibi fundi curavere: cujus in altera facie Regis effigies erat expreſſa, ipſorum manibus in fidem junctis, initæ inter ſe conſpirationis argumentum, his verbis Gallice circumfuſis, Regi fideles uſquequaque; ex altera vero parte mendicantis hominis ſpeciem, bulgaſque vel ſaccolos a tergo geſtantis expreſſerant, adjectis verbis, Regi fideles uſque ab bulgas. His ergo ſimulacris collo appenſis, veſtibus cinericii coloris induti procedebant.

326 Illarum inde gentium Catholici homines, ut D certo religionis ſymbolo ab hæreticis dignoſcerentur; æreas vel argenteas & ipſi imagines de collo pendentes, quarum ex altera facie Chriſti Salvatoris caput, in altera vero Deiparæ Virginis, puerique Jeſu Matris in gremio ſedentis effigies erat impreſſa, publice circumferebant. His de rebus Pius ab ipſa Margarita certior factus, Catholicorum pietatem commendavit, eas effigies rite benedixit & conſecravit: atque illas pie geſtantibus, vel inſpicientibus Deumque precantibus ſacra Apoſtolicæ indulgentiæ præmia conceſſit. Quæ religio proinde ſic increbuit, ut fere omnes Catholicam fidem ubique gentium profitentes, divinis hiſce vel muneribus ornari, vel præſidiis communiri pie contenderint. Itaque cum ab ipſo Pio, tum ab aliis Pontificibus ejus ſucceſſoribus ejuſmodi imagines & cruces, multiplici ſeu materia ſeu forma conflatas, & precationum coronas & piaculares globulos, & alia id genus pietatis monumenta, populis, Principibus, Regibus, & ſacrorum Antiſtitibus efflagitantibus, tam liberali religione conſecrari, tam ampliſque indulgentiæ donis cumulari videbamus, ut ne ſpecie boni quid irreperet mali, quod jam paſſim fieri ſolebat, Clemens VIII Pontifex Maximus, pro ſumma auctoritate E ſingularique ſapientia ſua, rem certis legibus coercendam ac temperandam, edito ſuper id decreto, exiſtimaverit.

pro quibus Catholici ſumpſerunt alia, indulgentiis ditata.

CAP. III

327 Ea porro, de qua dicebamus, tam egregia Pontificis religione, & magna Dei in illo comperta virtute, omnium animi ad omnia ſtudia pietatis mirifice vi- *ejus pietate multi converterentur multi.* debantur incendi. Ac mirum erat, quanto cum amore, obſervantia, ac veneratione omnes ordines proſequerentur. Mira quotidie fiebat multorum impuræ vitæ commutatio: neque id tam ſupplicionum metu, quam ejus exemplo virtutis, & firma quadam opinione ſanctitatis. Hinc quamplurimi Judæi, non urbani modo, ſed provinciales & externi, Jeſu Chriſto nomen dederunt: & in iis ditiſſimus ac doctiſſimus quiſque, ex urbanis autem celebris in primis & inſignis fuit converſio Eliæ Carcoſſii, & doctrina & divitiis inter *etiam Judæi & Archisynagogus cum familia;* ſuos facile principis, qui per id temporis ſynagogæ Præpoſitus erat. Hunc Pontifex, cum adhuc eſſet Cardinalis, multis identidem ſtimulis ad Chriſtianam fidem amplectendam incitaverat. Quod ille facere recuſans, per jocum reſpondere ſolebat: Tum Chriſti ſacra ſuſcipiam, cum Fr. Michael ſummum inierit Pontificatum. Id porro cum eveniſſet, Eliaſque de collata dignitate ad Pontificem gratulans adiviſſet, eum denuo Pius eſt aggreſſus; in memoriamque illi revocavit, quod eſſet pollicitus, ſe F baptiſmo expiatum iri, ubi ipſe Pontifex Maximus renuntiatus eſſet. En, inquit, ſum Pontifex ſummus, Dei benignitate, quod forteſſis tu numquam futurum credidiſti: præſta datam fidem: ſimul Deum pro illo ut ante precatus, ſalutem ejus piorum precibus commendandam curavit. Diſceſſit Hebræus; ſed paulo poſt divina gratia permotus, ad Pontificem rediit; & velle ſe, una cum tribus filiis ſuis ac nepote, fieri Chriſtianum profeſſus eſt. Qua re uſque adeo Pontifex lætatus eſt, ut vocatum ad ſe hominem, Deo Domino gratias agens, amiciſſime complecteretur. Mox eos omnes Chriſtiana doctrina imbutos manu ſua baptizavit, mira populi celebritate, atque omnium gratulatione: inde neophytos ipſos multis beneficiis ac donis exornavit. Eliam, qui mutato nomine Michael eſt appellatus, una cum filiis in Giſlerlorum gentem retulit. De filiis ejus unum, ſeptimum circiter agentem annum, novo nomine Paulum, in Collegio Germanico pie ac liberaliter educandum curavit.

328 Ne-

A 328 Neque vero Judæi ſolum, ſed hæretici quoque, tam ſancti Pontificis pietate exciti, ad ſanitatem redire veramque religionem amplecti, magna cum piorum exultatione, cœperunt. Nam præter ceteros Olicæ Princeps, per idem tempus Romam profectus, ac Pii ſanctitatem ejuſque optimam adminiſtrandæ Reipublicæ rationem demiratus, hæreſes, quibus erat imbutus, ſtatim execratus eſt. Ipſemet enim, poſteaquam in Poloniam eſt reverſus, ſe ad Catholicæ veritatis lucem rectamque ſalutis viam, de qua fuerat malo hæreticorum dolo deductus, duce Pio ſecundum Deum rediiſſe per litteras teſtabatur: ſperareque ſe illud ope divina cito futurum, ut ſua ipſius opera vel exemplo, uxor ſua ad eamdem fidem perduceretur. Porro autem hæreticus quidam ex Anglia, vir primarius, animi gratia Romam venit, ſacroſque ritus ac piorum cæremonias tacitus irridebat: ſed magna, quæ increſcebat in dies, pii religionis ac ſanctitatis percitus fama, interfuit ſolenni & anniverſariæ ſanctiſſimi Chriſti corporis ſupplicationi: in qua ſingulari humilitate ac reverentia, aperto capite, pedibus incedens, præter morem aliorum Pontificum (quæ alioqui recte pro ſua dignitate ſella geſtari conſuevere) ſacroſanctum illud Sacramentum Pius circumferebat. Tantam igitur ille religionem admiratus, ad Deum rite colendum ſe ſe B convertit: nec multo poſt ad Pii pedes provolutus, delictorum ſuorum veniam poſtulavit: atque illa demum Catholico ritu confeſſus, in ſanctæ Matris Eccleſiæ gremium revocatus eſt.

Item hæreticorum Principes.

CAPUT II.

Pii in egentes beneficentia: in extruendis ædificiis magnificentia.

CAP. IV *Beneficentia erga egenos per Pralatos,*

329 QUanta vero eſſet, & in pauperes, & in viros de Eccleſia Dei benemeritos, caritas ejus ac beneficentia; cum ex ilis quæ paſſim ſupra tetigimus, tum etiam ex his quæ infra dicemus, conjici poteſt. Etenim non modo tenuiores Cardinales ære ſuo ſuſtentabat ipſe, neceſſariamque illis comparabat ſupellectilem; ſed inſudantibus quoque Eccleſiæ miniſtris, iis præcipue qui publicis vel judiciis, vel legationibus operam darent, præter conſueta ſtipendia, multa largiebatur idemtidem. Egentioribus etiam Epiſcopis, vel e Sedibus ſuis Catholicæ reli- C gionis tuendæ cauſa pulſis, pie ſubveniebat: vel qui Apoſtolicarum litterarum ſcripturam ſtato pretio in ſuæ dignitatis adeptione ſolvere non poſſent, debitam pecuniam condonabat. Inſigniora Urbis pauperum hoſpitia ac publica valetudinaria viſebat interdum, ægrotos conſolabatur: & qui cum illis ageretur, an ſatis eorum tum animi tum corporis ſa- *loca pia.* luti conſultum eſſet, perhumaniter interrogabat: ac præſertim illud, cui a ſancto Spiritu cognomen eſt, quod omnium eſt maximum, aureorum nummum viginti milibus donavit. Sacra tum virorum tum mulierum cœnobia piis eleemoſynarum auxiliis liberaliter ſuſtentabat. Romano Clericorum Seminario ſex millia tribuit aureorum. Annuntiatæ, ut appellant, Virginis in Urbe ſodalitati, præter mille nummos aureos, quos annuos in dotem puellis in matrimonium collocandis pendebat, alia etiam quatuor millia ad earum centum nuptui tradendas adjunxit. *puellas & omni genere pauperes* Egenorum omnium ac miſerabilium hominum tunc Romæ degentium nomina cenſeri, certoque libello ſibi deſcribi, ac quæ præ docis tenuitate nubere non poterant, puellas recognoſci voluit: atque univerſis pro cujuſque fere neceſſitate providit. Urbanis pauperibus, vel in carcere concluſis, vel litigantibus ſubſidio erat: curabatque ne cauſſidici ac procuratores gratuitam illis operam navare gravarentur. Montium locis ingentem pecuniarum vim in gratiam pauperum aſſignavit. PER ANT GABUT.

330 Catechumenis & neophytis commodas ædes coemit; quibus non mediocre veſtigal attribuit. Cum enim plurimi Judæi, ejus & opera & exemplo, ut oſtendimus, Chriſtianam religionem ſuſcepiſſent; eorum numerus uſque adeo creverat, ut jam domicilium, quod Paulus III apud ædem S. Joannis de Mercato in Urbe pro excipiendis & in Catholica religione inſtituendis catechumenis ac neophytis erexerat, fere compleretur, parumque inde remotum neophytarum ac Virginum Dominicani ordinis monaſterium Beatæ Mariæ Annuntiatæ, anguſtum nimis redderetur. Itaque tam copioſo Chriſti gregi, in dies ſuccreſcenti, cum ampliora paranda eſſent hoſpitia; templum & vetuſta ædificia S. Baſilii, quæ juris erant hoſpitii S. Joannis Jeroſolymitani, ipſis & neophytis aſſignavit, ac perpetuo jure poſſidenda tribuit, cum annuis reditibus centum aureorum, præter alia eleemoſynarum ſubſidia, quæ paſſim illis benigne ſuppeditabat. E Primo hujus Pontificatus anno, Auguſto menſe, periculoſus morbus magnam partem Romanæ civitatis occupavit, maxime vero eos, qui labore & manu victum quæritarent; totæ ut multis locis familiæ, quæ erant ad quatuor millia, jacerent in lectulis graviter laborantes. Itaque ſingulis ægrotis pecuniam miſit, omnibus decem medicos attribuit, Joannem Franciſcum Gambaram Cardinalem ac duodecim primarios viros præpoſuit, qui, ut recte præſtarentur omnia, curarent diligenter; lanienas etiam & tabernas, cibariis & medicamentis inſtructas, illis aſſignavit; dato negotio cum piis viris, ut adeſſent ſemper ægrotantium adminiſtri; tum Sacerdotibus, animarum ſaluti conſulentes, eos viſitarent: quo quidem pietatis in officio cum aliorum piorum hominum, tum egregia religioſorum Patrum Societatis Jeſu caritas in primis enituit. *catechumenorum & neophytis.* *ſolicite ante pro egris curatis tempore.*

331 At vero ut cum pauperibus commodius ageretur, rei frumentariæ ſæpe providit: quæ ut ſuppeteret affluentius, gravi Romanos premente penuria, ex inclemencia cæli profecta, tum ex Sicilia nulla portorii ſolutione, tum ex Gallia benigno F Gallorum Regis conceſſu, Sedis Apoſtolicæ ſumptibus, nempe centum aureorum millibus, magnum in Urbem tritici numerum comportari curavit. Quo facto ſtatuit, ut id longe viliori venderetur, quam ementi ſibi conſtitiſſet. Qua de re Quæſtorem ærarium (ut ſunt plerumque Principum miniſtri privatis dominorum ſuorum magis, quam publicis populorum commodis intenti) expoſtulantem, atque hoc detrimentum (quod ſane erat haud mediocre) ægre ferentem, indeque lucrum aliquod affectantem; rejecit Pius, edicens, quod Reipublicæ ſaluti gaudioque eſſet, id non damni ſed lucri loco ponendum: præſtareque populum, rerum ad victum neceſſariarum copia lætantem, quam arcas otioſæ pecuniæ plenas intueri: indignum enim Rege atque eo magis ſummo Pontifice, quæſtum ex omni occaſione odorari, & lucellum in publico negotio quærere. Quin etiam ut rei frumentariæ copia in Urbe non deeſſet, pauperumque neceſſitatibus commodius provideretur, nobilem agriculturæ artem in finibus ipſius Urbis exercentes agricolas, & alios ipſi arti præfectos, magnis & amplis muneribus ac decretis auxit & exornavit. Cumq; ditiores quoſdam ac præpotentes homines propria frumenta in horreis *providet rei frumentariæ,* *ut copioſior & parabilior fit.*

PERANT GABUL. recondere, concluſaque ſupprimere, & donec pro eorum avaritia pretium adauctum conſpicerent, ab omni venditione abſtinere, aliiſque malis artibus ex pauperum damno lucrum affectare intelligere; hanc ipſe execrandam cupiditatem vehementer deteſtans, divites ipſos & avaros graviſſimo decreto coercuit; & cohortatus eſt, ut Dei largitatem in ſe ipſos agnoſcentes, pauperibus benigniores in poſterum ſe ſe præberent: ab hujuſmodique, ut appellabat ipſe, deteſtabili frumentario quæſtu prorſus abſtinerent, memores ſcriptum eſſe, Qui abſcondit frumenta, maledicetur in populis: Benedictio autem ſuper caput vendentium. Itaque pauperum tenuitas, eo Pontifice, perpetuo fuit ſuſtentata benigne, & optime ſuffulta.

Conſ. 30

Prov. 11.

Sit erga peregrinos,

332 Neque vero in urbanos modo, ſed veluti benigniſſimus omnium hominum parens, in exteros etiam & peregrinos fuit egregie liberalis. Nam iis, de quibus paulo ante dicebamus, viſendis pauperum domiciliis, cum annuos fructus, qui tranſalpinis nationibus Romam olim proficiſcentibus jam attributi debebantur, diſſipatos comperiſſet; mediam quidem illorum partem publicis ædificiis, reliquum vero alendis adoleſcentibus, quos ad excolendum virtutibus ingenium ex Germania, Pannonia, Illyrico, atque ex aliis orbis terræ partibus Romam evocabat, attribuit: ut optimis illi moribus ac diſciplinis inſtructi, ſuo quiſque loco, ſacris muneribus obeundis, Eccleſiiſque adminiſtrandis, recte præfici poſſent. Accidit per idem tempus, ut navis longa nobilis archipiratæ a Comite Altemiræ ad Montem Argentarium caperetur: in qua Chriſtiani homines fere centum e Turcarum manibus erepti erant, qui per decem prope annos ſervierant acerbiſſimam ſervitutem. Hos ſeminudos & afflictos Romam miſſos, perbenigne & liberaliter Pius accepit; ac veſtibus, pecuniis, ſacris etiam & ſalutaribus muneribus ornatos dimiſit. Chriſtianos porro captivos a barbarorum poteſtate ſæpius redimebat: quod genus liberalitatis ſummum ac præcipuum eſſe, teſtatur S. Ambroſius. Delegit qui ex omnibus, non ſolum Urbis, ſed totius etiam ditionis Pontificiæ tribunalibus, nomina cenſerent eorum, qui ab anno MDXXXV ad id uſque temporis ad triremes damnati fuiſſent; eoſque liberos dimitti juſſit, quos ubivis gentium, aut quorumlibet Principum in triremibus ſervitutis tempus exegiſſe conſtaret: ſtatuitque ut qui in poſterum Chriſtianis ejuſmodi pœnis addictis uti voluiſſet, is

Chriſtianis captis,

Lib. 1 de off. cap. 28

Ex reis ad triremes damnatis

C prius in Urbe Roma fide juberet, illos, exacto tempore ſervituti præfinito, priſtinam in libertatem reſtitutum iri.

Ex hiſtoria Laſaluſtri de Deipara laudatus.

333 Pecuniarum præterea ſacculos apud ſe retinebat, quas ipſe manu ſua per occaſionem ſumma cum alacritate pauperibus elargiebatur. Acceſſit ad illuſtrandam ejus benignitatem haud inane cæleſtis viſionis teſtimonium. Bartholomæus Bolognerus, civis Bononienſis, ad inopiam redactus, quam filiarum augebat multitudo; ne male cum illis ageretur, in tutelam ac fidem ſanctiſſimæ Deiparæ Virginis eas pie contulerat: quæ mox in quiete ei viſa: Noli, inquit, vereri, nam filias tuas in tempore juvabit Frater Dominicanus. Evenit deinde, ut ille Romam profectus in familiaritatem ſe daret Pii, per eos dies ſacris Quæſitoris munere fungentis: qui de illius & integritate vitæ & rerum anguſtiis cognoſcens, identidem ei pro viribus ſuccurrens; Pontifex dein creatus, ſex ejus filias nuptum honeſtas in familias collocavit; ejuſdemque filio ampla dote præditam dedit uxorem, alterum vero ſibi a cubiculis eſſe voluit: atque ita viſis facta reſponderunt. Jam vero quam longe abeſſet illius animus ab omni avaritia, tum ex his, quæ diximus, tum etiam ex adjiciendis intelligere nemo non poteſt. In ſociali bello contra Turcas, cum pecuniarum magna premeretur inopia, atque ei complures ſupplices libelli de beneficiorum, quos vocant, regreſſibus offerrentur, ac de ſolvendis legibus atque aliis abunde colligendæ pecuniæ artibus multa referrentur; audiit ille quidem omnia, quaſi oblatam vellet occaſionem arripere: ſed mox; Avertat, inquit, hoc a me Deus, ut pietatis cauſa quidpiam agam aut permittam, quod vel minus pium, vel avaritiæ ſpeciem præ ſe ferre videatur. Inter hæc vero libellos ipſos omnes in ignem conjecit. Sed alia ejuſdem generis exempla, cum de ſacro fœdere ſcriberemus, ſupra memoravimus. D

alienatione arcis Perusinæ intelligenda.

334 Quidam capitis damnatus, quod ſub alio Pontifice eadem feciſſet, nummum aureorum decem millia, pro ſui redemptione vel ſupplicii commutatione, cum ſe depenſurum offerret, eam pecuniam accipere Pius non ſolum recuſavit, ſed ut lege in eum ageretur, imperavit: atque ita in alios pleroſque reos ſe ſe geſſit. Dicereque ſolebat in puniendis ſceleribus non divitias, ſed jura ſpectare oportere: nam ſi pecuniis crimina paſſim redimantur, non divitibus, ſed pauperibus tantum a legibus pœnæ fuerint conſtitutæ, ac forte male parta pecunia facinoroſos reddet impunes, itaque juverit iniquum inique divitem fuiſſe. Hiſpani viri quidam principes, conjugii cauſa ſolvi ſe legibus poſtulantes, ut voti compotes fierent, ſe nummum aureorum quindecim millia Pontifici penſuros obtulerunt. Quod cum ille intelligeret, poſtulatorum momenta diligentius recognoſcens; eaque videns ejuſmodi E eſſe ut id fieri liceret, illis indulſit, nulla recepta pecunia. Objicienti Datario, eam ſummam ſalvis legibus accipi poſſe, atque in pios uſus impendi: ſubjecit Pius; Verba Concilii ſunt: Raro, ex cauſa, & gratis. Quemdam, exquiſitis callidiſque artibus inſtructum, conditiones multas atque exigendæ pecuniæ modos, abſque populorum damno, uti dicebat ipſe, proponentem; non modo non audiendum Pius putavit, ſed etiam Roma quamprimum juſſit abſcedere: improbabile videri, poſſe Principem id ſine populorum detrimento præſtare. Verum id illi ſolenne fuit: nec tam quid poſſet ex re qualibet obvenire compendii, quam, quid juſtitia, quid æquitas poſtularet, ſpectare conſueverat. Intelligebat enim nullum virium eſſe tetrius avaritia, præſertim in Principibus ac Rempublicam gubernantibus. F

aut eorum pro diſpenſationibus accipi

Sit crimina ſunt pœnis ultima!

CAP. V

Multa in Lateranenſi & Vaticano poſuit.

335 Etſi non tam lapidibus quam virtutibus Rempublicam a Pontificibus ædificari Pius dicebat oportere: ipſe tamen utrumque ſibi egregie præſtandum putavit. Multa namque, non ad luxum aut ad inanem mundi faſtum, ſed ad cultum divinum ac publicæ commoditatis cauſa, tum in Urbe tum foris, ædificia paſſim extruxit, in quibus piam liberalis Pontificis magnificentiam poſſis agnoſcere. Atque ut de urbanis primum dicamus, inchoata Lateranenſis ædis laquearia mediæ navis perfecit. Ad S. Petri baſilicæ ſtructuram augendam ac perficiendam incubuit: in eamque rem cum alias pecunias, tum varias piorum legatorum dilatas exactiones aſſignavit. Sacro Palatio egregium & commodum adjecit ædificium, trinis & facellis & cubiculis, triplici contignatione una ſuper aliam ita diſtinctis, ut ægrotantes Pontifices divinæ rei commodius intereſſe poſſent. Ædem ac domum prope Vaticanum, quo ipſe ad ſanctæ Eccleſiæ familiariter agenda negotia quandoque ſecedebat, exædificavit. Helvetiis, Pontificiæ cuſtodiæ deſtinatis militibus, templum extruxit. In Aventino colle S. Joannis

Jero-

A Jerosolymitani ordinis ædem, quam Cardinali Alexandrino cum Prioris titulo dederat, per eum instaurari curavit.

fundat cœnobium S. Sixti.

336 Templum muliebreque cœnobium, Deo ac B. Dominico dicata, in Quirinali clivo a fundamentis excitavit, ut clementioris cæli causa eo deducerentur sacræ Virgines, ad S. Sixti olim habitantes: quæ cum, jam inde ab Innocentii Tertii Pontificis temporibus, monasticæ vitæ leges & habitum de ejusdem S. Dominici manibus accepissent, in ea disciplinæ severitate perpetuo sese optime continuerant. Sacrarum Virginum cœnobia, ut integra sartaque tecta ab omni periculo religiosa disciplina conservarentur, ære suo, ubi erat opus, bene claudi curavit. Sacræ Inquisitionis palatium ad Vaticanum, ab alio Pontifice suadente se designatum extruxit, ampliusque decretis & annuis reditibus exornavit. Magnos sumptus in opus ab antecessore inchoatum, ad aquam Virginem ad Trivii fontem deducendum, fecit: & alios præterea publicos aquæductus collapsos instauravit. Curavit ut publici gymnasii structura perficeretur, ejusque Academiæ (Sapientiam vocant) annuos proventus, a quibusdam interversos, recuperavit; atque ibi publice docentium numerum & stipendium B adauxit. Sacræ vero Theologiæ studiosorum in gratiam, Sanctorum Thomæ Aquinatis ac Bonaventuræ opera, luculento charactere bonaque fide rursus excudi magnis suis curavit impensis. Urbanos carceres instauravit: hisque clausorum hospitium, in quo ægroti diligenter curarentur; & ædes, in quibus incolumes commode haberentur, adjecit. In Hebræorum sepimentum, ad Marcelli Theatrum, impensas haud mediocres fecit. Labantia mœnia, sacras ædes, turres, pontes, aliaque præterea multa ad publicam commoditatem ædificia, tum erexit tum etiam reparavit. Atque hæc quidem in Urbe; foris vero quæ sequuntur.

plura ad publicam Urbis commoditatem molitur.

337 Amplum Pontificiaque munificentia dignum, templum ac cœnobium Prædicatorum Ordini, ad Boschum patriam suam, constituit: idque sanctæ Cruci atque omnibus Sanctis consecravit; vectigalibus ei in perpetuum attributis, quatenus ad quinquaginta Fratres commode sustentandos satis esset: quæ proinde vectigalia, ipsorum Fratrum industria, C duplo fere majora sunt reddita. Loci sacrarium, vasis ad cultum divinum pertinentibus, ex auro argentoque elaboratis, ac sacrorum ornatu ejusdem æris, opere vario artificiosissime contexto, locupletavit. Pictas insuper tabulas & imagines, præcellentium artificum opere affabre factas, ac magnam vim sacrarum earumque insignium Reliquiarum, aureis argenteisque thecis distributarum, & ornantibus gemmis effulgentium, eodem transmisit; in iisque notabilem partem Crucis Domini nostri Jesu Christi. Luculentam præterea egregieque instructam bibliothecam, marmoreas columnas, ac sepulcrum suum & effigiem, cum hac inscriptione a semetipso dictaza: Pius Papa Quintus Boschensis, ex familia Ghisleriorum oriundus, Ordinem Prædicatorum professus, diem mortis universalisque resurrectionis præ oculis habens, a die assumptionis suæ ad apicem Apostolatus, monumentum istud erigi mandavit, pro cadavere suo reponendo, quando divinæ clementiæ visum fuerit ipsum ab sæculo nequam eripere. Atque ita ut corpus suum, uti memoravimus, post obitum eo deportaretur, constituit: quamquam ea de re deinceps nihil unquam commemoravit. Ad ejus denique loci commodum ac dignitatem, amplum sæcularibus de rebus a Philippo Hispaniarum Regem Catholico decretum impetravit.

Datâque omnia Boschi in patria munificentiam Pius Ordinatorum.

Ibique sepulturam sibi omnium oculis exigit.

338 Ad patriæ suæ commodum & ornamentum, præcipue Gisleriæ gentis in gratiam, in Ticinensi gymnasio, amplum & magnificum Collegium, quod Gisleriorum esse & appellari voluit, exædificavit: in quo saltem quatuor & viginti adolescentes, rei familiaris inopia laborantes, pie educarentur, dum bonarum artium studiis operam darent: idque certis vectigalibus annuis instruxit, præscripta lege, qua illud regi & per consanguineos & gentiles suos in perpetuum administrari veller: utque nonnullis libertatis & immunitatis beneficiis ab eodem Rege Catholico decoraretur, effecit. Anconam urbem prope arcem ad continentem communivit: quo loco etiam ad mare propugnaculum extruxit. Centumcellarum urbis munitionem absolvit. Ad arcendos piratas ac Turcas, ad Trajanum portum, ut diximus, & per omnem eam oras turres ædificavit. Alia quoque alibi, quæ commemorare longum esset, ad publicam utilitatem, tum excitavit ædificia, tum etiam instauravit. Extraordinariorum vero summa sumptuum, quos in commune Christianæ rei bonum vel augendum vel conservandum fecit toto Pontificatus sui tempore, ad vicies centena millia nummum aureorum perveniisse traditur.

PER ANTGABUT.

Thebei collegium pro Gisleriensibus.

Ancona alibi.

CAPUT III.

Pii erga bene de se meritos liberalis, erga omnes lenis & clemens animus.

CAP. VI.

339 MAxima quidem & Christianam in Rempublicam ornandam magnificentia, & in pauperes sive de Ecclesia Dei benemeritos, Pii benignitas fuit: sed si omnia circumspicias, nescias sane, an major exiterit ejus in referenda gratia liberalitas: quam ipse tribus in rebus potissimum consistere dicebat. Primum quidem accepto beneficio singulari memoria retinendo; dein ejus auctore laudibus ornando, eidemque gratiis agendis; denique ipso opportune remunerando pro cujusque facultate, idque vel acri studio voluntatis, quando rem ipsam præstare non possis. Quin etiam testabatur, nullam quodam modo a se virtutem agnosci majorem hac ipsa grati animi benignitate: qua videlicet efficeretur, ut non modo terrena regna corroborarentur; sed efferatæ quoque ac barbaræ gentes meliori amoris vinculo conjungerentur. Hæc igitur virtus, qua nihil est aut Deo gratius aut hominibus amabilius, in eo sic enituit, ut unus omnium maxime acceptorum beneficiorum remunerator gratissimus fuisse perhibeatur. Neminem enim prætermisit, qui vel modice in eum benignus extitisset, cujus operam præter omnem expectationem cumulate non compensarit: quinimo non paucos pudebat, se ob leviora quæque in eum officia, quorum ipsi dudum erant prorsus obliti, ab eo tam large remunerari. Ac vel præsentibus in Urbe, vel sua sponte multiplici spe ductis, ad eum certatim ut fit confluentibus, liberaliter æque ac prudenter satisfeciisse non contentus; quam plurimos etiam nihil minus cogitantes, e variis orbis regionibus Romam per litteras evocandos curavit, cum usurus illorum opera, tum vero magna in eos præmia collaturus: quod si forte hi migrassent e vita, beneficia apud ipsorum sive filios sive propinquos collocabat.

Eximius beneficiorum remunerator.

304 At memor quantum Paulo IV Pontifici Maximo deberet, ejus ossa, quæ in S. Petri basilica satis humili jacebant loco, inde celeberrima ac pia Sacerdotum & omnium urbanorum Magistratuum Populique Romani processione, in ædem S. Mariæ supra Minervam transferri, ibique magnifico sepulcro ex perpolito marmore honorificentissime condi curavit; erectis inibi simulacris ejusdem Pontificis, & item Fidei ac Religionis, cum hoc elogio:

corpus Pauli IV in ædi S. Mariæ supra Minervam condi curat.

Jesu

PER. ANT. GABUT.

Jesu Christo spei ac vitæ fidelium. Paulo IV Carafæ, Pontifici Maximo, eloquentia, doctrina, sapientia singulari; innocentia, liberalitate, animi magnitudine præstanti; scelerum vindici integerrimo; Catholicæ fidei acerrimo propugnatori; Pius V Pontifex Maximus grati & pii animi monumentum posuit. Vixit annos LXXXIII, menses unum, dies XX: obiit MDLIX, quintodecimo Kal. Septembris, Pontificatus sui anno V. Mox Sancti Thomæ Aquinatis ædiculam, in qua idem sepulcrum est, annuis vectigalibus instruxit, statuens ut quotannis ipsi Pontifici, uti curatum est, solenni ritu justa persolverentur. In ejusdem vero Pontificis propinquos, gratum se quoque præstitit. Ab iis enim rogatus, ut causam suorum, in quos tamquam de Republica male meritos Pius IV animadverterat, ad juris cognitionem revocaret; atque repetito judicio, qui superstites essent, in pristinum statum restitueret; non recusavit. De his igitur judicio constituto, virisque jurisprudentia & integritate præstantibus in consilium adhibitis, rerum omnium momenta, ne falleretur, ipsemet inspicere, causamque in sacro Senatu referri decernique voluit. In quo rebus singulis rite circumspectis, gravissima B Pontificis Patrumque sententia, Carafæ sunt in pristinam dignitatem & locum legitime restituti. Non quod eorum, qui male se gessissent, acta probare; aut legitimum superioris Pontificis judicium reprobare vel rescindere cogitaret: sed quod pro varietate probationum ac temporum, ut sæpe accidit, varie quandoque judicare, clarissimæque gentis honori salvis legibus consulere, æquum esse arbitraretur.

& Carafam familiam in pristinum dignitatem restituens,

341 Ac licet ex ea gente non deessent alii, Paulo Pontifici sanguine conjuncti, ex omnibus tamen unum delegit Antonium Carafam, Reginaldi filium (utpote virum spectatæ virtutis ac multiplicis eruditionis laudibus insignem) quem primo intimum sibi cubicularium, mox in amplissimum Cardinalium ordinem adscivit: quo facto, & ab Hispaniarum Rege Philippo, & a ceteris bonis omnibus magnam Pius gratiam inivit. Eum porro nec ita multo post signandorum supplicum libellorum muneri (Gratiæ Signaturam appellant) sua sponte præfecit. Quod ille munus etsi pro modestia sua recusabat, eo tamen ut fungeretur, Pius imperavit. Alfonsum præterea Carafam, ejusdem Pontificis fratris filium, S. R. E. Cardinalem, Neapolitanum Archiepiscopum, marmoreo sepulcro magnifice exornato, in C æde maxima Neapolitana posito, honestavit, hoc elogio in marmore inciso: Alfonso Carafæ, S. R. E. Cardinali, Archiepiscopo Neapolitano, adolescenti non minus sua virtute quam majorum splendore claro, patrui Pauli IV Pontificis Maximi religionem integritatemque referenti: ea sapientia prædito, ut in secundis rebus summam ejus temperantiam, in adversis miram constantiam omnes laudaverint; Pius V Pontifex Maximus posuit. Vixit annos XXV, dies XV, obiit MDLXV, IV Kal. Septembris. Neque vero solum in hanc ipse domum, sed in ejusdem quoque Pontificis familiares & administros grati animi virtutem exercuit: eorum namque alios vectigalibus auxit, alios excipiebat hospitio: quibusdam vero etiam publica mandabat munera: nonnullos denique vel a sacris, vel a cubiculis adesse sibi volebat.

creato ex eo Cardinali Antonio confert Gratiæ signaturam,

Archiepiscopo Neapol. monumentum erigit,

familiares Pauli variis promovet.

342 Quos autem in laboribus pro Ecclesia Dei sustinendis, in tuendaque Catholica religione socios habuisset, in eos, sive mortuos sive etiam vivos, grati animi officia studiaque pietatis cumulate conferebat. Nam cum Julium Antonium Sanctorium, Casertanum, virum singulari doctrina & integritate ornatum, acerrimum Catholicæ fidei propugnatorem, contra hæreticos consortem habuisset; eum, simul ac Pontifex creatus est, Romam evocavit, mox S. Severinæ Archiepiscopum legit: ejusque diligentia ac fideli opera, cum aliis multis Ecclesiasticis in negotiis tum in primis in sacrosanctæ Inquisitionis munere, & in iis qui ad Episcopalem vigiliam assumebantur, uti dicemus, examinandis, continenter usus, quinto sui Pontificatus anno, cum aliis quindecim summis viris in sacrum Cardinalium Collegium adscivit. Vita vero functos amicos ac socios pari grati animi beneficentia prosequebatur. In iis fuit Rodulfus Pius, Carpensis Cardinalis, quem quod olim ipse in salutari Inquisitionis officio egregium Catholicæ fidei defensorem esset expertus, insigni sepulcro in æde sanctissimæ Trinitatis Ordinis Minimorum, in Urbis colle Pinciano, pariter decoravit: ejusque præclaras virtutes ad perpetuam memoriam hoc elogio testatas esse voluit: Rodulfo Pio, Cardinali Carpensi, Principi Senatus, amplissimis Ecclesiæ Dei muneribus singulari prudentia perfuncto, juris Ecclesiastici defensori; a gratia, terrore, voluptatum illecebris, & adversis casibus æque invicto; ad beneficentiam nato; in summa gravitate jucundissimo; Pius V Pontifex Maximus collegæ, & E in custodia Catholicæ veritatis salutaris Officii consorti, perpetuis de Christiana Republica sensibus studiisque conjunctissimo, hoc amoris & judicii sui monumentum fecit.

Carpensi Card. sepulcrum excitat.

343 Ministris vero suis, & pro cujusque muneris dignitate conditioneque personarum, & pro ratione temporis quo sibi deservierant, passim in Pontificatus processu tam prudenter benignum liberalemque se præbuit, eorumque operas sic remuneratus est, ut ex omni memoria nullus unquam Pontifex illi par fuisse diceretur. Quo quidem præstando liberalitatis officio eos alloquens, ex Evangelio usurpabat idemtidem illa verba: Vos autem estis, qui permansistis mecum in tentationibus meis. Ac præter extraordinaria, & quæ quotannis in Natalitiis Domini nostri Jesu Christi ac S. Joannis Baptistæ solenniis in ipsos administros dona conferebat, magnis & aliquando nimiis (ut ferebant) eos vectigalibus exornabat: æquum enim sibi non videri, ut qui Pontifici Maximo fideliter inservissent, iidem postmodum aliis deservire per inopiam cogerentur. Cumque se ex tanta in suos administros beneficentia vulgo reprehendi potius quam laudari comperisset; addebat, eos nulla præmiorum spenr ambitione ductos operam sibi navaviſſe: quippe cum esset ipse Cardinalis angustis admodum præditus facultatibus, nulloque prope humani favoris præsidio fultus, ac propterea nihil possent ab eo sperare subsidii, reliquum esse ut amore inducti sibi præsto fuissent. Tum vero cum ad id potestatis ipsum Deus extulisset; velle se vel ea ratione officiosos omnium labores & amorem, pro cujusque meritis & conditione, remunerari.

liberalis erga ministros

Luc. 22

qui fuit olim Cardinalis pauperi amanter favebat.

344 Eorum igitur alios aliis honorum gradibus decoravit: quintoque sui Pontificatus anno, Hieronymum Rusticucium, Faventinum civem, qui sibi erat a secretis, in Cardinalium collegium cooptavit: in eorum publico consessu palam testatus, probatam ejus integritatem atque virtutem, ut ad ejusmodi gradum dignitatis ille provehereretur, exposcere. Quod cum judicium minime fefellit: is enim deinde Senogalliæ factus Episcopus, quinque summorum Pontificum ex ordine sibi succedentium in Urbe Vicarii egregie perfunctus officio, anno MDCXX, mense Junio, dum hæc scriberemus, excessit; relicto præter cetera præclaro piæ liberalitatis suæ monumento: instaurata videlicet & summis impensis magnifice exornata, tituli sui æde S. Susannæ in colle Quirinali, sacrarumque Sororum ordinis Cisterciensis

creat ex iis Cardinalis Hieron. Rusticucium.

A fis illi adjuncto cœnobio multis auctо beneficiis, & variis ornamentis expolito, Joannem Hieronymum Albanum, Comitem Bergomatem, virum eximia probitate parique juris prudentia ornatum, cujus ante meminimus, Romam pariter accivit, Protonotarium Apoſtolicum dixit, Picæno provinciæ præfecit, ac demum purpureo galero decoravit, officii memor ab eo Bergomi jam pridem accepti. Sed longum eſſet ſingulos, in quos ipſe grati animi ſtudium variis temporibus oſtendit, commemorare. His tam duo vel tria ejuſdem generis exempla ſubjiciam, ex quibus cetera queant facilius comperiri.

Ex Hieron. Albanum.

345 Cum ab æde Lateranenſi, cujus tum primum uſitato more poſſeſſionem inierat, ampliſſimorum virorum comitatu conſtipatus rediret; Franciſcum Baſtonum, Boſchenſem, virum ex illius oppidi primariis, qui ejus accerſitu paulo ante Urbem ingreſſus deſilierat equo, Pontificemque adoraturus adibat, recognovit: & qua vehebatur lectica juſta conſiſtere, ad ſe hominem accitum perhumaniter ſalutavit. Hunc autem, quod jam inde ab adoleſcentia militem egregium, honeſtum virum & probum, atque in ſe beneficum cognoviſſet, Romanæ arcis Præfectum ſtatim B renuntiavit; ejuſque filios Guilielmum & Albertum amplis honoribus decoravit. Guilielmum enim nunc Ticinenſium Epiſcopum, virum ſpectata virtute, ad utriuſque Signaturæ ſupplices libellos referendos, & ad munus Per conceſſum appellatum evexit: Albertum vero Equitem Auratum dixit, mox equitum turmæ levis armaturæ Ducem conſtituit, & poſt patris obitum Arci S. Angeli præfecit, eique ſororis ſuæ neptem uxorem dedit. In Vaticanum inde regreſſus, aulamque regiam prætergrediens, ex circumfuſa multitudine agreſtem quemdam itidem agnovit, qui ſexdecim ante annis in tuguriolum ſuum ipſum receperat hoſpitio, Bergomo Cremonam verſus aviis itineribus diffugientem, quæſtione, de qua ſupra diximus, in Epiſcopum Superantium expedita. Itaque homini ad ſe accerſito, licet alia omnia tum cogitanti, Ego, inquit, Dominicanus Frater ille ſum, quem tum jam dudum hoſpitio ſuſcepiſti. Denique mille nummos aureos ad duas ejus filias collocandas, alioſque præterea quingentos in ipſius uſus illi juſſit dinumerari. Per eoſdem dies Aurelium illum, cujus ante facta mentio eſt, Franciſcani ordinis Sacerdotem, cui deſcriptam eamdem quæſtionem olim cuſtodiendam commendaverat, pariter agnovit in frequentia ſodalium C ejus, comitiis ſuis Romæ habitis, ad ſacros ipſius pedes oſculandos ordine procedentium; eumque Lectrienſis Eccleſiæ creavit Epiſcopum: ratus videlicet, quem depoſito curando in pauca fidelem cognoviſſet, eum de Chriſti conſilio ſupra multa eſſe conſtituendum.

Pridem de ſe bene meritos, in turba diſcedentes ſum Pontifex.

amplißimorum virorum deduct. recenſet.

CAP. VII

346 Lenitas vero atque clementia, qua, ut ſapiens ille dixit, nihil laudabilius eſt, nihil magno ac principe viro dignius, in Pio ſic etiam eluxit, ut veteribus illis clementiæ laude celebratis jure ſit præferendus. Nihil in ejus moribus aſperum, nihil in imperio cerneres ſuperbum: ſed quod difficillimum eſt, manſuetudinem ita cum gravitate temperabat, ut neque de auctoritate facilitas, neque ſeveritas quidquam de ſuavitate detraheret. Facilem quidem ac perbenignum ſeſe omnibus ille præbebat, ſed in primis humilibus & egentibus hominibus: omneſque tamdiu patienter auſculeabat, quamdiu volebant ipſi, nec loquentem quemquam interpellabat. Erat in reſpondendo manſuetus: & quoties pro ſuo cuique deſiderio ſatisfacere non poterat, id ipſe ægre ferebat. Eo Pontifice creato, cum permulti memores ſuarum in eum offenſionum, Roma demigrandum ſibi putarent eſſe, confeſtim audiere id nullo modo committendum: neque videri ſe noſſe, quis eſſet Pius Quintus: quippe qui injuriarum ſuarum vindex numquam fuiſſet, quique offenſas omnes non modo facile deponere, ſed eaſdem etiam beneficiis exæquare paratus eſſet. Quin etiam illud ferebatur, juvare, Pio nonnumquam offenſiones afferre: quoniam officiis eas ipſe compenſare conſueviſſet. In quo vix ſatis ipſe ſibi facere videbatur: veritus, ne quam offenſionis memoriam, vel vindicationis cogitationem ejus in animo deliteſcere ſuſpicarentur: ac propterea ſæpe illis multa concedebat, quæ aliis temporibus ab eo vix impetrari potuiſſent.

PERANT GABUT.

autem ergà meos de ſe merites.

347 Ejus Pontificatus initio, nebulo quidam, evulgato maledico & famoſo carmine, Pontificem peculanter inceſſit: is ſubinde comprehenſus & in quæſtionem traditus, crimen eſt confeſſus. Quamobrem ex legibus, ab aliis Pontificibus olim præſcriptis, cum univerſis quibus abundabat fortunis, tum vero ſeveriſſimo genere mortis plectendus erat. Sed antequam lege in eum ageretur, juſſit Pius illum coram ſe ſiſti, & carmen ſuum recitare; tum exponere, cujus vel conſilio vel voluntate id conſcripſiſſet. Dicenti, ſe non niſi mali dæmonis id inſtinctu feciſſe; Si tu mihi, inquit Pius, uti Summo Pontifici maledixiſſes, haud quaquam ferres impune: at vero quia in Fratrem Michaelem, in monachum humilem, in Cardinalem Alexandrinum convitia jactaſti, abi liber, quo velis. Ego vero humilitatem generis, vitæ & habitus mei ſemper & animo retinebo, & libens confitebor: eroque vilis & abjectus in oculis meis. Demum illum commonefecit, ne ejuſmodi ſe ſcelere jam amplius obſtringeret: juſſitque ut ſi quid unquam ab ipſo minus recte factum ille comperiſſet, ſe conveniret, atque id ſibi renuntiaret: nam ad ſe ipſum emendandum bene paratum eſſe: atque ita reum dimiſit impunem.

ſatyra mandari in ſe ſcripta auctori

E

348 Haud diſſimile ſingularis clementiæ cum alias ſæpe, tum vero in re Georgii Coſtæ, Comitis oppidi cui a Trinitate cognomen eſt, documentum dedit. Etenim Albenſi Dominicani ordinis cœnobio, ut operis initio memoravimus, dum præſideret, ibique ſacrarum ejuſdem ordinis Virginum curam gereret; Comes ipſe ſorori ſuæ, in eum monacharum cœtum cooptatæ, dotem ſolvere conctabatur. Ad hunc tum aleis adverſa ſorte F ludentem, ejuſmodi æris alieni qua par erat modeſtia, licet hora forte minus opportuna, commonefaciendum pius Pater cum acceſſiſſet; is petitionem alioqui juſtam indigne ferens, niſi ab ſe quam primum abſcederet, graviter minatus eſt. Accidit proinde, ut ipſum jam factum Cardinalem, ac Montis-regalis Epiſcopum, ad viſendam Eccleſiam ſuam, ut oſtendimus, profectum idem Comes exciperet hoſpitio, perhonorificeque haberet, ignarus eum eſſe, cui olim interminatus eſſet: ubi cum a cœna inter ſe jucunde colloquerentur; Cardinalis ei nihil tale cogitanti, Ego, inquit, Frater ille ſum, cui tu, amice Comes, aliquando tam acriter Albæ minitabare: ſed acerbum illud reſponſum mihi promerui, quod eo temporis momento te minime interpellare debuiſſem. Itaque hominis contumaciam excuſans, eum pudore ſimul & timore ſuffuſum benigne conſolatus, bono animo eſſe juſſit: ſeque illi eſſe ac perpetuo fore quam amiciſſimum oſtendit; vel ex eo, quod illum a Catholica fide numquam abducere propinqui ejus hæretici potuiſſent. Illuſtrem clementis animi ſignificationem Comes admiratus, impenſius eum colere inſtituit: qui poſtea gratulationis & officii cauſa, ut fit, Pontificatus initio, a Sabaudiæ Duce Orator miſſus ad Pium, humaniſſime ab eo fuit acceptus: quin illum non modo ut cariſſimi Principis legatum, ſed uti ſingularem ami-

a Coſta Comite oſtium injuria affecti.

factum excuſat Cardinalis.

& Papa hoſpitio eum excipit.

PER ANT. GABUT. amicum, unum ex omnibus Principum Oratoribus, in Apoſtolicum Palatium hoſpitio ſuſcepit; quam acceperat hoſpitalis animi gratiam cumulate referens, ac veteres offenſas recentibus lenitatis officiis egregie compenſans.

Fervidi ingenii ſine ſuæ mitis. 349 At vero ſolebat ſuapte natura Pius de repente commoveri; &, quod fervido eſſet ingenio, ad iracundiam incitari: & ſimul ac moleſti quidquam præſenſiſſet, ſuccenſum animi motum vultu præ ſe ferre. Sed motus ejuſmodi aut cito quieſcebat, aut ſtatim in amorem convertebatur: nec ſatis omnino ſibi factum putabat, niſi quibus ſuccenſuiſſet eos aliquo ſibi mox devinciret officio. Quin turbidos animi motus ita noverat temperare, ut irato animo, ac multo minus odio in quemquam imbuto, cubitum ſe numquam contuliſſe teſtaretur; ſic ut ſol numquam occiderit ſuper iracundiam ejus. Hanc autem naturæ propenſionem, in Pontificatu adminiſtrando, accommodabat ipſe vel rebus fortiter ge-
B rendis, vel juſtitiæ ſplendori a ſceleratorum hominum injuriis vindicando: atque id pro ardenti ſuo ſtudio pietatis, Eccleſiaſtico tuendo jure, ab eo fieri comperiebatur.

CAPUT IV.

Juſtitia ſervanda conſtantia, etiam in honoribus deferendis.

CAP. VIII. 350 CLementiam porro cum juſtitia, ac manſuetudinem animi cum diſciplinæ ſeveritate, perpetuo ſibi jungendam putavit. Illa fiebat, ut eum boni diligendo, colerent juſtitiam; hac vero, ut mali timendo, ſceleribus temperarent: utraque autem, ut omnes in officio ac fide continerentur. Dum eſſet Cardinalis, ut operis initio demonſtravi, una erat omnium vox, neminem eſſe, qui majore libertate ſententiam diceret, qui minus ad gratiam loqueretur: & quæ vera rectaque erant, conſtantius aut animoſius tueretur. Lectus vero Pontifex, cum in rebus omnibus, tum præſertim in graviſſimo Signaturæ judicio, tam faciendæ gratiæ quam jure dicendo, integerrimum ſe ubique præſtitit. Quo in judicio ſi quis pauper, vidua, pupilluſve, præpotentem aut divitem haberet adverſarium, Pius cauſa cognita pauperis patronum agens, de jure utrique reſpondebat: & cum in numerum eorum, qui rebus in eo judicio referendis præfecti ſunt, nimis multos relatos
C eſſe perſpiceret, illos ipſe ad pauciores redegit; eoſdemque cum integritate & ſcientia, tum rerum uſu præſtantiores. Sed cum intelligeret, ut nihil uſitatius, ita nihil fere pernicioſius in civitatibus eſſe, quam lites extrahere, pauperumque clientium judicia perfide comperendinare; ad hanc tollendam hominum perfidiam, & ut omnibus omnia factus, omnium, præſertim egenorum, rationibus conſuleret; præterquam quod paſſim cuique benignas præbebat aures, certum diem cujuſque menſis cunctis indixit, quod die toto quorumvis miſerabilium cauſis ac precibus audiendis operam daret. Audienti vero cauſarum, de quibus ageretur, judices & patronos adeſſe volebat: ipſeque omnia patienter audire, ſupplices libellos inſpicere, eoſque ſi minus æqua continerent, coram reſcindere; æqua petentibus illico jus dicere; nullam cavillationibus aut calumniis locum relinquere; in pauperum cauſis non minus benignum advocatum, quam æquum ſe judicem præbere.

culpas forſitan advocati cum plurimis. 351 Judices & cauſidicos, quos vel mala fide, vel per negligentiam aut inſcitiam officio defuiſſe conſtaret, acriter increpare, ſevereque punire; ac ſi quid in his accidiſſet majore conſideratione dignum, id Judici, ad quem negotium ex officio pertineret, definiendum ea lege committebat, ut D juris dicendi celeritate perficeret, ne quid amplius ea de re ad ſe referri poſſet; ſecus vero alios pauperum damna præſtare, alios magiſtratu cedere oportebat. Inter hæc vidiſſe Judices non modo coram ipſo, ſed pro tribunali ſuo, vel audito Papæ nomine, clientibus ad eum interdum provocantibus, confeſtim metu contremiſcere. Sed cum ex notariorum ſeu imperitia ſeu fraude, plurima damna vel multarum occaſionem litium oriri comperiſſet; tum ſacri Concilii Tridentini decreto tum reipſa quoque doctus, urbanos in notarios & cauſarum procuratores *in eorumdem capacitatem inquirit.* omnes, de integritate vitæ ac de ſufficienti rerum civilium notitia juriſque prudentia, per idoneos viros diligenter inquiri & examinari curavit: illiſque non idoneis repertis, aut quandocumque in officio delinquentibus, officii ejus in negotiis, litibus, & cauſis exercendi uſum perpetuo aut ad tempus prohibitum eſſe voluit. Civitatum præterea locorumque præfectos & magiſtratus, in reddendo jure delictiſque puniendis, eadem qua ipſe legum ſeveritate uti jubebat: coſque, ſive urbanos ſive provinciales, officio functos, adminiſtrationis quemque ſuæ fiſco rationem reddere; ac ſi quis eorum de
E male geſtæ delatus eſſet, is in judicio cauſam dicere lege cogebatur. Ceterum ipſe omnia cognoſcere, non tamen omnia ad vivum reſecare: ſed parvis peccatis veniam, majoribus ſeveritatem noverat commodare: nec pœna ſemper, ſed quandoque pœnitentia contentus eſſe; curareque ut pœna ad paucos, metus ad omnes perveniret. Itaque fiebat, ut facilius omnes ſeſe continerent in officio, & lites citius dirimerentur, & ſuus daretur juſtitiæ locus; & omnium, in primiſque tenuium hominum, rationibus bene conſuleretur.

rationem exigit ab officio functi.

352 Quæ quidem omnia ut commodius efficerentur, univerſis, ſive privatim ſive publice, tam promptam benignamque faciebat audientiam, ut neminem, licet humilem & abjectum, ad ſe accedentem prohiberi pateretur. Quin iis quos Pontificiæ majeſtatis reverentia præpediri cognoviſſet, ſeſe dabat ultro; & comiter alloquendi ſuppliceſque libellos porrigendi, non modo poteſtatem, ſed animos quoque faciebat. Nec tamen ei, quod rarum eſt, aut facilitas auctoritatem, aut amorem ſeveritas imminuebat: ſed ut facilitas ad eum bonis aperiebat aditum, ita ſeveritas ab eo improbos arcebat. Hinc mimi, adulatores, ſanniones, atque alia id generis hominum monſtra, quæ ei vehementer diſplicebant, eo Pontifice declarato, propere ab Urbe diſceſſerunt: ac ſi quis eorum ibi remanſiſſet, is inſane hiſcere non audebat: atque ubi Pius adfuiſſet, inde ſeſe proripiebat fuga: nemoque fuit omnino, qui vel ſerio vel joco verba faciens, coram eo auderet adulari. Nec injuria id hominum genus a ſe propulſabat, memor divinitus ſcriptum eſſe: Qui te beatum dicunt, ipſi te decipiunt, & viam greſſuum tuorum diſſipant. Merito namque ſalubria noſtra ac vera conſilia nihil promovent, ut ait ſanctus ille Martyr, dum blanditiis & palpationibus perniciosis ſalutaris veritas impeditur. Sed Pio nemo fuit unquam aut mendaciorum inimicior, aut amantior veritatis: quam uſque adeo coluit, ut quemcumque mendacem ſemel deprehendiſſet, is numquam amplius in gratiam ejus redire poſſet: idque re ipſa declaravit in propinquum ſuum: quem, uti dicemus ob id a ſe ita repulit, ut ille priſtino apud eum loco numquam eſſe potuerit.

Comis erga omnes; ſalva ſemper auctoritate.

odit adulatores

ſibi,

S. Cyr. Epiſt.

& mendaces

353 Datam vero fidem ita præſtitit, ut nemo magis. Dicebat enim, quovis homine vel obſcuro ac vili, ne dum principe viro, indignum & indecorum

Simulationis omnis expers & in promissis fidelis

A corum esse; quidquam simulate polliceri, quod præstare minime cogites: idque multo minus Christi Vicario convenire; turpeque & iniquum esse, ab eo quemquam recedere, quod rectum semel esse bene judicasset. Dictum vero probavit exemplis. Nam viri principis Oratore, muneris dignitatem, quam Pius demortui hominis, cui id jam antea promiserat, filio dare cogitabat, efflagitante; Omnes, inquit, orbis terrarum Principes una simul, promissis ne starem, haudquaquam efficerent: idque eo minus erga mortuos. Quare illud nullo modo probandum judicabat, quod vulgo dictum circumfertur, Qui nescit simulare, nescit regnare. Atqui summam ipse integritatem & fidem, ut æquum erat, aperte professus, perpetuo cavit, ne aut quemquam falleret, aliud in lingua promptum, aliud in pectore clausum habens, aut arcana fidei suæ credita cuiquam enuntiaret. Qualis erat ipse, tales & suos administros, tales & omnes, præsertim quibuscum sibi negotium esset, sese præbere cupiebat. Regibus, atque Principibus denuntiavit, ut ad residendum apud se Oratores mitterent, qui studio religionis & ingenui animi laude præstarent, quique bona fide cuncta peragerent.

Pater quæque volebat esse ministros suos.

B 354 Difficilem vero se præbuit & iis rebus concedendis, quæ Ecclesiasticis sanctionibus repugnarent, & in facienda gratia legibusque solvendis: ut propterea non auderent homines ab eo quidquam petere, quod minus rectum aut iniquum esse videretur. Ac de Pii quidem virtute tam celebris fama percrebuerat, ut fortunati censerentur, qui ab eo quidpiam impetrare potuissent: nam vel hac ratione non solum suam ipsorum in eum observantiam tuebantur, sed magnam etiam probitatis opinionem sibi apud omnes conciliabant. Cum in Bohemia, sacrosancta Communione sub utraque specie, illis populis olim concessa, perverse complures uti, atque inde ceteris eis finitimis gentibus erroris occasionem dari jam pridem animadvertisset; ad hanc tollendam corruptelam, Pragensi Archiepiscopo atque aliis illius nationis Episcopis interdixerat, ne quemquam ejus participem Communionis sacris Ordinibus initiarent. Itaque Maximilianus Cæsar, ut interdictum ipsum laxaretur, per litteras a Pontifice contendens, multa prætendebat: quibus Pius nihil inflexus, ut eos populos interdicto solveret, aut contra communem Ecclesiæ disciplinam quidquam indulgeret, adduci numquam potuit. Sed longum esset, alia multa ejusdem generis C exempla ab eo relicta commemorare. In illud vero diligenter incubuit, ut ad priscum illum religionis splendorem & apud homines venerationem, tum Apostolicæ Sedis dignitatem tum etiam omnem rei Ecclesiasticæ statum revocaret, pacatamque & tranquillam omnes degerent vitam. Quod quidem ad perficiendum disciplinæ severitatem oportuit adhiberi: ac certam Improborum hominum partem vindicari, ne tota Respublica periret: sciens, digitum quandoque præcidi oportere, ne brachium corpusque ipsum contabescat.

Quam esse legum tenax

Epistola expetit Bohemi, ob Communionem sub utraque specie.

355 Itaque ditio Pontificia, atque addo Roma ipsa, pro superiorum temporum licentia, cum esset exulibus profligatisque sæpe vexata latronibus; ad hanc exterminandam hominum pestem, Pontificatus initio delegit Pius ministros expeditos, quibus amplam fecit potestatem, pecuniamque dedit ac militem, soluto stipendio. Atque ita quamplurimi depulsi, complures cæsi, ceteris voluntariam in fugam dissipati: ex quo tuta tranquillaque facta sunt omnia. Id tamen summa fide parique integritate præstandum curavit: nil passus per frau-

Purgam dictorum latronum.

dem quemquam circumveniri. Erat per id tempus ductor insignis, qui ditionem Ecclesiasticam variis latrociniis ac cædibus graviter affligebat. Hunc quidam ab se vinctum dare Pio pollicebatur; sed rogatus a Pontifice rationem ac viam ejus rei conficiendæ, Marianum amicum sibi esse respondit; ac propterea, cum amico fideret, in domum seductum per insidias facile captum iri. Cui Pius; Siccine, inquit, vis tu fidem fallere, prodereque amicum? Nos id haudquaquam fieri patiemur, freti Deo, nobis opportunam in Marianum animadvertendi, atque hanc a latronum manibus provinciam vindicandi occasionem non defuturam. Quod cum Marianus rescivisset, Pontificis magnitudine animi, clementia ac fide vehementer commendata, sponte sua una cum universo comitatu regionis ejus finibus excessit; neque, hoc Pontifice, voluit amplius imperium Ecclesiasticum divexare.

PER ANT GABUT.

non tubas quidem frandi vult uti

356 At enim ut pravos homines, vel potius pravorum improbitatem, quique eam non odissent, ac maleficos veluti pestem detestabatur; ita probos ac virtutibus excultos vehementer diligebat, magnisque a se muneribus & officiis ornatos complectebatur. Quin etiam per litteras ab universis Episcopis, ut supra jam sæpe memoravimus, & ab iis qui adibant ad se quærere consueverat, an per terrarum orbem viros probitate, eruditione, & rerum usu præcellentes cognoscerent, qui Christianæ reipublicæ navare operam possent: ac si quos esse intelligeret, eos vel honestis conditionibus Romam evocabat, ibique vel alibi publicis muneribus præficiebat. Itaque sicut virtute præditorum hominum meritis æstimandis, acerrimi judicii; sic iis etiam ad præclara quæque tum excitandis tum provehendis, promptæ semper & efficacis fuit voluntatis. Hinc vero factum, ut unum & viginti lectissimos viros in sacrum Cardinalium Collegium, tribus creationibus, statis temporibus habitis, prudenter cooptarit. Quibus de singulis hoc loco scribere, non est necesse: plerosque tamen, prout res tulit, suo loco nominavimus. Sed quo pauciores Cardinales, quod satis multos a Pio IV lectos invenisset; eo plures quam alii Summi Pontifices, pro tempore quo sedit, per diversa loca creavit Episcopos: quos ad trecentos quatuordecim fuisse reperio. Augendi numeri causa triplex esse potuit: quod usitatos ad sacras dignitates regressus sustulisset; quod nonnullas Episcopales Sedes novas instituisset; quod Antistites omnes ex Tridentini Concilii decreto in sua quemquem Sede residere curavisset. Ceterum iis & aliis sacrorum administris legendis, non tam externum splendorem aut Principum gratiam, quam insignem probatæ vitæ integritatem, aliaque animorum ornamenta spectare; nec tam homines dignitatibus & Ecclesiis, quam dignitates & Ecclesias hominibus ornare & juvare consueverat. Quod ut rectiori consilio præstaretur, ipse ex ejusdem Concilii sanctione primus effecit, ut qui ad Episcopalem dignitatem & onus essent promovendi, prius de vitæ integritate, deque necessaria ad tantum ministerium eruditione ac scientia, a peritis probatisque viris ad id ab eo delectis diligenter examinarentur: qui vero minus idonei reperti fuissent, rejicerentur.

CAP. IX

Senatus dignioribus confert.

E

Epistola

Promissa examine congrua.

357 Ac licet personarum acceptio apud ipsum locum non haberet, & modo dignus esset, nemi. nem excluderet; ex omnibus tamen libentius eligebat eos, quos sacris Regularium in familiis ad Christianæ perfectionis formam, quæ potissimum elucere debet in Episcopis, & ad regendas animas multum eruditos diuque exercitatos esse cognosceret: quos præsertim ad id non ambitio, sed caritas adigeret,

Ad Pontifices promovendos propensum se exhibet.

Digitized by Google

PERANT. GABUT. Epist. Li

urgeret obedientia. Ex hoc numero duos inter alios exempli causa memorabimus; Cardinalem unum, alterum Episcopum. Hieronymus Socherus, Gallus, Monachorum Cisterciensis ordinis generalis Præfectus, ob excellentem vitæ sanctitatem ac doctrinam a Pio lectus Cardinalis, pro singulari sua modestia, tantam dignitatem suscipere constanter abnuit: sed Pontifici semel & iterum in virtute sanctæ obedientiæ præcipienti diutius obsistere non potuit. Alterum (ut e domesticis exemplis non gloriandi causa, sed pii gratique animi studio aliquid proferamus) Alexandrum Saulium, Dominici viri clarissimi patritii Genuensis filium, Theologum eximium, ac summa prudentia parique probitate præstantem, optime novimus: quem Pius ex hoc Clericorum regularium S. Pauli Ordine, tunc Mediolanensis collegii S. Barnabæ Præpositum, licet invitum & magna modestia se indignum esse profitentem, cum lacrymisque diu repugnantem (Carolo Borromæo Cardinale S. Praxedis, Archiepiscopo Mediolanensi, a quo fuit consecratus Episcopus, procurante) ad Episcopalem Sedem Alerien sem in Corsicam pertraxit. Quam Ecclesiam cum ille summis laboribus
B verbo & exemplo, per annos viginti & amplius, ad Christianæ disciplinæ rationem egregie instituisset, & quasi ex inculta silva florentem hortum reddidisset; eum Gregorius XIV Pontifex Maximus ad regendam Ticinensem Ecclesiam transtulit: sed hanc ille dum strenue perlustrat, magno totius sui bonorumque dolore, pastor egregius ac vere pater pauperum appellatus, ad æterna, ut pie credimus, laborum suorum præmia, anno MDXCII mense Octobri, senex emigravit.

Sedulus pro iurisdictione eccles. fortis

358 Ceterum ut Ecclesia suam obtineret auctoritatem, universis Episcopis atque Præsulibus Pius edixit, ut nulla cum formidine officia quisque sua fortiter præstantes forum agerent, judicia exercerent, Ecclesiasticam potestatem tuerentur: ac si quando eos in jure Sacerdotibus dicendo ab laicis Principibus impediri, ut fit, aut oppugnari intellexisset, curam ipse suscipiens, auctoritatem interponebat suam: dabatque operam, ut jus suum Ecclesia retineret: Principesque ipsi magno in beneficio ducerent, si de rebus in sacra jura gestis veniam impetrare potuissent. Episcoporum vero negotiis & causis, quæ sæpe incidunt, audiendis, definiendis
C ac protegendis certum eruditiorum Cardinalium numerum primus ipse præposuit, qui una statis diebus & horis congregati, Apostolica auctoritate, quod rectum esse videretur, decernerent ac responderent; si quid vero gravius incidisset, ad Pontificem referrent: sicuti deinceps præstitum fuit. Aliam porro Cardinalium congregationem instituit, qui libris interdictis aut interdicendis præfecti, in eos inspicerent; ac vel corrigendos, vel damnandos, vel jam in Indice Apostolica censura notatos pari auctoritate cavendos curarent. Cetcrum a piorum cœtu segregatos esse voluit Clericos quoslibet, qui deinceps in Ecclesiasticis causis, aut ad sæcularem Judicem provocassent, aut laicorum Principum gratia se contra Ecclesiam tutari conarentur: eosque infamia notatos, numquam idoneos fore ad sacros Ordines, & ad consequenda beneficia declaravit: eos privans his, quæ jam obtinerent.

Senatum Cardinalium ad id instituit.

arcuit prohibet recursum ad laicos.

D

CAPUT V.

Ejus fortitudo, prudentia, modestia animi, castimonia, frugalitas.

359 Ecclesiasticam ergo ditionem ac jura singulari & perpetua constantia defendens, coercens improbos, probos vero præmiis ornans, Pontificiam majestatem auxit plurimum. Etenim in unam Christianæ reipublicæ curam intentus, supremam illam dignitatem non humanis consiliis, sed uni divinæ voluntati referens acceptam, ac nullius hominis vel potestatem vel gratiam respiciens, auctoritatem suam fortiter exercebat: illud aperte professus, non solum se nullis aut perturbationibus animi, aut privatis commodis duci vel commoveri; sed etiam in actionibus suis, nihil præter unum religionis bonum, & quidquid cum illa conjunctum esset, prorsus intueri. Propterea que dicebat, apud Christianos hanc vivendi legem perpetuam esse debere: ut ad sacrosanctæ religionis regulam cuncta dirigantur, honorique divino nihil anteferatur. Itaque illos audire non poterat, qui ditionis jus statusve causam, sacris legibus vel Christianis moribus
E præferre conarentur: dicereque solebat, causam ejusmodi, causam esse diabolicam: & tamen ita perfecit, ut eum Principes ac nationes omnes & amarent unice, & vero etiam vererentur. Quippe qui probe nossent dicereque solerent, illius vitam ejusmodi esse, ut in ea cum semper reperirent aliquid boni, quod imitarentur; nihil invenire possent improbi, quod calumniarentur. At vero quemadmodum corpore ad labores omnes perferendos erat assueto, sic tantus inerat illi vigor animi, ut nec secundarum insolentia rerum diffluceret aut inaniter efferretur, neque ullo genere calamitatis unquam frangeretur. Quisquis vero vel auctoritate vel minis eum superare contendisset, hunc statim ipse retundere, irritosque conatus ejus efficere non verebatur: vel illud coram objectans, se martyrii pœnam non modo non extimescere, sed etiam vehementer optare: sicut enim ipsum Deus in eo statu collocaverat, sic eumdem posse contra omnem humanæ potestatis impetum egregie ipsum defendere divinitusque tueri. Itaque de illo vere dici potest, quod scribit quodam loco B. Cyprianus: non animum martyrio, sed martyrium animo defuisse. Ac spe fretus ejusmodi tantopere fidebat Deo, ut maximis ac potentis-
F mis quibusque Principibus causa religionis fortiter obsisteret: & quoniam hominibus placere non studebat, loquebatur in conspectu Regum, & non confundebatur.

Ipsum arma ture exercendo respic. Deus omnia humana superet.

profitetur nec mortem a se timeri.

Serm. de mart.

360 Ea porro sapientia, eaque prudentia, atque in rebus omnibus moderatione præditus erat, ut heroicarum lumina virtutum in eo mirabiliter elucerent. Administros famulosque suos, quos longo tempore bonos esset expertus, nullis calumniis adduci poterat, ut deserendos putaret: ratus insitam jam inveteratamque de eorum probitate opinionem facile immutare, genus quoddam esse levitatis. In quo eo magis sibi constandum esse arbitrabatur, quo sæpius rerum, quarum illi insimulabantur, secreto cauteque veritatem explorando, eas omnino fictas aliquando esse comperiret. Quo in genere quam cautus esset minimeque præceps, cum plurimis in actionibus, tum in primis ex eo quod contigit Joanni Morono Cardinali, aperte licet intelligi. Paulus Maria cognomento Castellanus, Pontificiæ custodiæ militum Præfecti Vicarius, Pio aliquando renuntiavit, homines duos ex oppido Castellatio, non longe a Boscho, retuliſſe,

Tardus ad accusationes probandum fili ministrorum recipiendos.

se

A ſe & coram & per litteras, ejuſdem Cardinalis nomine, maximis pollicitationibus ad Pontificem interimendum ſolicitatos fuiſſe: ejus rei tot afferebantur indicia, quæ Pium ad quæſtionem in Moronum exercendam poſſent impellere. Verum providens ipſe, id, quod res erat, doloſe confictum eſſe, cum Morono collocutus, nihil ei moleſtus eſſe voluit: ſed ejuſdem Caſtellani opera calumniatores illos Romam caute perduci curavit. Ubi ad cognitionem veritatis in quæſtionem dati, confeſſi ſunt, ſe maximorum ſpe præmiorum adductos, id nequiter excogitaviſſe: ac propterea non præmiis, ſed meritis ſuppliciis affecti publice fuerunt. Quin Pius Moronum ipſum, utpote virum ſumma prudentia ac rerum uſu præcellentem, ſemper plurimi fecit: ac prudenti ejus conſilio ad res graviores conficiendas libenter utebatur.

Quia calumniatores ſæpe deprehendebat;

minus cre. dit Cardinalibus alteri obnoxiis.

361 Sed enim parum fidebat Cardinalibus, Principum negotia procurantibus; eos fere omnes ſuam quemque rem curare intelligens. Quod ſi quis opera Cardinalium ejuſmodi apud ipſum uti voluiſſet, is niſi prudenter egiſſet ac moderate, ſuſpectum reddebat ſeſe; & non modo jacturam exiſtimationis, ſed alia quoque ſubibat detrimenta. Ceterum ſuſpicioſi habebatur ingenii, nec alienis vel ſermonibus vel conſiliis facile credebat: non ignarus quantopere in hominum animis valeant ſui cujuſque boni cupiditates, & propriorum deſideria commodorum. Quæ vero in illius mente cogitatio primum inſediſſet, ea quidem ſibi altius defixa inhærere conſueverat. In alienis tamen conſiliis audiendis & in rebus conſultandis haud pertinax erat: ſed ut recti rationiſque capaciſſimus, in alienam ſententiam, quando melior aſſet ac tutior, facile deducebatur. Atque hujus quidem rei, contra vulgarem quamdam opinionem, Principum Oratores & alios ſummos viros, qui cum eo ſæpius agebant, auctores habeo locupletiſſimos.

B

licet facilis ad aliena conſilia audiendo.

CAP. XI I lib. 2. de Conſid.

362 Nullam plendidior gemma, in omni præcipue ornatu Pontificis, teſte S. Bernardo, eſt ipſa humilitate: quo enim celſior ceteris, eo humilitate apparet illuſtrior & ſe ipſo. Quare, licet in alto poſitum non altum ſapere difficile ſit & omnino inuſitatum, & quanto inuſitatius tanto glorioſius; tamen a Pio, in ſummo alioqui rerum humanarum faſtigio collocato, tantum abfuit ut de ſe ipſe alta vel ſentiret unquam vel prædicaret, ut in oculis ſuis nihil ſe ipſo eſſet abjectius, nihil humilius: quippe qui noſſet ſe gerere perſonam ejus, qui dixit: Diſcite a me, quia mitis ſum, & humilis corde. Itaque Sapientis ſecutus conſilium, quanto major erat, tanto magis ſe ſubmittebat in omnibus: atque ita ſummam coram Deo & hominibus gratiam invenit. Qua quidem ille virtute ſic excelluit, ut quanta ad dignitatem & honorem, tanta ad Chriſtianam humilitatem in eo fieret acceſſio. Nam adoleſcens, cum inter Dominicanos Fratres Bononiæ, ut initio diximus, ſtudiorum cauſa commoraretur, ibique Giſleriæ gentis nomen haberetur illuſtre; inde genus ſe trahere non modo non oſtentavit, ſed ne cuiquam innoteſceret diligenter procuravit: veritus, ut ipſe poſtea dixit, ne ex honorifico familiæ nomine inanis glorioſæ ſibi quidquam adhæreſceret; contra inſtitutum ejus, qui ſe humanam vanitatem omnem contemnere profeſſus eſſet. Eo porro magis & Cardinalis & Summus Pontifex, inanem omnem mundi faſtum ac pretioſum apparatum, privatim & publice, quatenus per dignitatem poſſet, evitabat. Ejus enim cubicula vel nuda, vel aulæis minus exquiſitis ornata, in iiſque non profanæ tabulæ, non inania ſigna conſpiciebantur: ſed, his remotis, Chriſti de cruce pendentis effigiem ſacraſque imagines ipſum habere

Quanto altior tanto humilior,

C

Matth. 11 Eccli. 3.

ſtatus adoleſcentis mutat familia occultatur,

ſic Papa faſtum omnem fugit:

delectabat.

363 Die cœnæ Dominicæ ſacro, de more aliorum Pontificum, tredecim pauperibus, ſingulari ejus cujus vices agebat in terris exemplo, pedes non modo procumbens lavare, ſed etiam exoſculari conſueverat. Inter hæc aliquando multis eximio virtutis documento fuit, cum fœdo ulceri, quo ex ipſis egenis unus laborabat in pede, in gratiam ejus, qui animarum noſtrarum ſordes lavit in ſanguine ſuo, ſacrum oſculum infigere talis ac tantus Princeps non exhorruit. Quæ res inſpectantium animos ita permovit, ut pia præ admiratione a lacrymis temperare nequiverint: in iiſque vir princeps effuſius collacrymans, edixit: Si coram univerſis hominibus hoc edi poſſet exemplum, fieri non poſſe, quin vel pervicaces hæretici ad Catholicæ veritatis cultum converterentur. Qui vero ipſum vel in minimis corriperent, quod magnum eſt, teſte B. Gregorio, Chriſtianæ ſubmiſſionis indicium, eos valde diligebat: parumque fidebat iis, qui, ut fit, præſertim apud principes viros, ejus dicta factaque omnia dilaudarent. Cum aliquando quispiam de familia ſua, uti probus, iiſque præditus virtutibus, quæ domino ſuo quempiam amabilem carumque ſolent efficere, apud ipſum commendaretur; Bonus ille quidem, intulit Pius; ſed mihi numquam contradicit. Non enim ignorabat, miſerum eſſe Principem, apud quem vera reticentur: ac Regum opes ſæpius eſſentatione, quam hoſtibus everti. Rerum autem humanarum ſive ſplendorem ſive magnitudinem parvi faciebat: neque vero malis artibus, vel ad hominum gratiam vel ad honores, unquam aſpiravit. Quin potius nihil minus quam de honoribus cogitantem, ac recto ſemper itinere gradientem, & de ſola virtute ſolicitum, ipſi eum ultro ſunt honores conſecuti. Neque enim fumoſæ majorum imagines, ut gravis quidam auctor de illo ſcriptum reliquit, non invidioſa divitiarum magnitudo, non eblanditæ Principum commendationes, viam ei ad Pontificatum munierunt, ſed eadem illa virtus, quæ ipſum ab incunabulis ſuſceptum comitata eſt, in illo ſummo dignitatis ſolio ſuis ipſamet manibus eum collocavit.

PER. ANT GABUT.

pauperum pedes la vans.

ſedem ubi cum ſi ani oſculatur.

amat ar. dentes ſi e

& ſolius virtutis me vite evectus infolium.

364 Vera igitur narrabat, familiares ſuos ad cavendam ambitionem adhortans, cum diceret, ſe pro adipiſcendo Pontificatu neque pecuniam, neque favorem hominum, ac ne cogitationem quidem adhibuiſſe: quin ejuſmodi gradum, ad quem alioqui ſumma contentione pervenire multi conantur, cuiquam haud eſſe deſiderandum: & quæ illum comitantur, moleſtias ſibi graviores videri, quam unquam fuerit vel onus paupertatis in cœnobio ſibi degenti, vel quodvis aliud afflictionis genus aut etiam laboris: eamque dignitatem ad æternam ſalutem ſibi quodammodo eſſe impedimento: itaque commiſerandam potius, quam invidendam conditionem ſuam eſſe crederent: ab eo enim die, quo in Pontificatum fuerat evectus, nullam ſe horam ſine ſolicitudine ac moleſtia tranſegiſſe. Quin potius ſplendorem & magnitudinem, quam in me, inquit, intuemini, nihil aliud, quam ſpinas pungentiſſimas ego ſemper reputo: quæ animum ſtimulant meum, quoties ſubit recordatio, quid ex officio præſtare debeam, & qualem rationem commiſſi mihi muneris Omnipotenti Deo ſim redditurus. Quare cœnobiticæ vitæ ſibi cum ſæpius veniret in mentem, veluti alter Gregorius, ad eam ſummis votis anhelans, ajebat, ſe tranquillitate vitæ aut perfecta quiete numquam potitum eſſe, niſi in provincia ſua, dum vitam duceret religioſam: pœnituitque ſe id oneris ſubiiſſe, cui ſuſtinendo ſe viribus imparem eſſe ſentiret: ac propterea eo ſeſe abdicare aliquando cogitavit. Qua de re ad Petrum Montium,

ſatetur ea nec cogitatione quidem aſpirafſe,

ſed neque optabile quid quam in ea reperiſſe:

ed by Google

PER ANT GALLUT.

Jeroſolymitanæ militiæ Magiſtrum, quæ extant, ipſe manu ſua litteras dedit: ſed quas in iis litteris legere eſt, rationibus demum acquieſcens, ad divinam ſe voluntatem conformandum putavit. Verum ut alia non pauca ſingularis ejus modeſtiæ argumenta præteream, illud hoc loco minime ſilendum videtur, quo ipſe iis rebus deſpiciendis, quas demirari mortales ſolent, quanti faciendæ eſſent, aperte declaravit. Cum Romani, ejus integritatem vitæ & optimam Reipublicæ moderandæ rationem admirabiliter extollentes, in Capitolio ſtatuam illi decreviſſent; ipſe, ne id ullo modo facerent, imperavit: nam ſi quid a ſe fieret boni, inde honorem & gloriam eſſe omnem ei tribuendam, qui bonorum omnium ſummus auctor exiſtit. Malebat enim ad gloriam Dei, ſe prudentium ac bonorum virorum pectoribus inſigne virtutis exemplum inſculpi, quam in foro marmoreus aut æreus perpetuo ſtare: haud ignarus, eximiam virtutem ſponte decus conſequi ſuum, nec ullam ſpecioſiorem eſſe ſtatuam, quam præclaram bene actæ vitæ memoriam.

Statuam ſibi erigi in Capitolio vetat

CAP. XII.

365 Ea porro continentiæ laude floruit, nihil ut non pudicum & caſtum de illius vita fuerit unquam auditum: quin illud certum eſſe fertur, eum virginitatis florem illibatum perpetuo cuſtodiſſe. Ejus vero integritatis præter alios locupletiſſimus teſtis fuit Archangelus Blanchus Viglebanenſis, vir pietate & doctrina inſignis, quem ipſe ex Dominicana familia aſſumptum, primum Theani Epiſcopum, deinde Cardinalem creavit. Is enim teſtabatur, ſacras illius in omni vita, hoc eſt cœnobitam, Cardinalem, denique Pontificem Maximum agentis ſe confeſſiones audiviſſe, neque tamen unquam letalis culpæ labem in eo deprehendiſſe. Id ipſum inſuper aſſeverabat Balneoregienſium Epiſcopus, qui etiam per multos annos illius confeſſionibus fuit. Non defuere tamen nebulones, qui per fraudem & calumniam, turpem impudicitiæ notam ei conarentur inurere: ut ſolet proborum virtus improborum ubique ſtudiis exerceri. Neapoli Romam profectus juvenis piſtoris famulus, ſe hoc Pontifice genitum eſſe palam dictitabat. Quare dubitatum, ne is vel ab hæreticis vel ab aliis hominum peſtibus, præclarum Pii nomen obſcurare nitentium, ad id facinoris eſſet impulſus. Ea ſuper re litteras ille contexens identidem, in compedibus demum cauſam dicere cogitur: ubi in quæſtionem traditus, quoties quæſitus eſt, toties ſibi minime conſtans mendaxque deprehenditur. Etenim epiſtolam, quam ſe a Pontifice Cardinalem agente accepiſſe dicebat, ementitam eſſe conſtabat: quippe quæ data eſſet Januario menſe, anno MDLVII, cum ipſe menſe Martio conſequente creatus eſſet Cardinalis. Itaque ab ipſo nebulone dictata fuit: quemadmodum & duorum teſtium, quibus coram ea ſcripta fuerat, & ejus qui octavo die antequam ille vocaretur in judicium eam exararat, conſtanti teſtimonio probatum fuit. Ad extremum confeſſus ille, ut commodis conſuleret ſuis, id pravi cepiſſe conſilii, Judicum decreto per urbem Romam virgis cæſus ad triremes in perpetuum damnatus eſt. Proinde Judex quidam Romanus, nomine Petrus Albicinus, certis de cauſis Pio factus inviſus, ſeceſſit in Galliam: ubi ſæpe rogatus ab Admiralio Colignio atque ab aliis Hugonotorum Ducibus præmiis alliciebatur, uti juvenem illum Pontifice progenitum eſſe mentiretur: ut Pio videlicet, apud eas gentes bene audienti, tam fœdam maculam aſpergerent: verum ejuſmodi calumniam Deus avertit, atque ita mentita eſt iniquitas ſibi.

Liber illibata virginitate vixit

emni culpa mortali exſtitit.

fuit tamen qui ſe filium ejus fingeret

de calumnia pulsus eſt.

366 Quemadmodum Pius & in Rempublicam liberalis, & in eos, quos ſpectata probitas, vel præſtitum inſervientis officium, vel alia ratione in eum exercita benignitatis virtus commendaret, mirifice beneficus fuit & gratus, ita erga ſe magnam perpetuo frugalitatem ac parcimoniam exercuit. Nam cum in omni vita ſua, tum in primis in ſummo illo dignitatis gradu collocatus, eam temperantiam retinuit, ut in Pontificatu pereximios ſumptus in diurnum victum ſuum fieri voluerit. Dicere vero ſolebat, hominem gulæ illecebris addictum, caſtum eſſe non poſſe: propterea que monebat, cibum tamquam medicamentum eſſe capiendum ad inſtaurandas vires corporis, ut eo ſumpto, actionibus quiſque ſuis operam dare non impediretur: atque hoc quidem in omni vita ſervavit ipſe diligenter. Ut rebus audiendis liberius poſſet operam dare, ut plurimum non prandebat: ſed tempeſtive peracta re divina, breve jentaculum ſumebat, aut ſorbendis binis ovis, aut juſculi parum ebibendo: quandoque vero etiam prandebat ſimulque cœnabat: idque frequentius publice. Ad pellendam vero ſitim, ſive in prandio ſive in cœna, bis terve ad ſummum pocillum bene dilutum exhauriebat. Cibos autem ut plurimum ex oleribus amaris, & magna ſimplicitate, ſale tantum & oleo, præſertim dum jejunaret, nec aromatibus aut ſaporibus guſtatum acuentibus volebat eſſe conditos: ceterequi uſus paulo commodiore victu, dum eſſet Cardinalis. Accumbenti vero ſibi cum magnam rerum omnium munditiam, tum in primis ſacram perpetuo voluit lectionem adhiberi: ac præcipue S. Bernardi libros de Conſideratione ad Eugenium (quibus videlicet, quæ pro honore Dei ac totius Eccleſiæ bono animarumque ſalute conſideranda ſunt, luculenter edocentur) ſæpius prælegi curabat: ſententiarumque gravitatem attentiſſime ponderans, quæ ſuo tempore & loco exequeretur, ſecum ipſe diligenter conferebat. Quem quidem prælegendi ritum ſane perantiquum, a multis intermiſſum, & Cardinales & alii præterea ſacri Proceres, ejus exemplo, deinceps in uſum revocare cœperunt.

CAP. XII.

Ad corporis reſtitutionem moderatus & frugalis

lectionem menſæ ſuæ adhibuit

367 Neque vero ſibi nova veſtimentorum genera comparavit, contentus veteribus Pauli IV, quoad honeſte indui potuerunt: neque item per annum totum indumenti quidquam innovavit, præter laneam tunicam, qua loco lineæ ſubuculæ ſemper eſt uſus: increpuitque miniſtrum, qui ei ejuſmodi tunicam ex ſubtiliori panno confici curaverat: quam etiam ob id induere noluit, ſolita, quæ craſſior erat & vilior, omnino contentus. Oblatum panni munus ex lana Conchenſi, quod pretioſius ac delicatius eſſe ſibi videretur quam ſuus ferret uſus, recuſavit. Nihil igitur in veſtibus, nihil in reliqua vitæ ratione, præter exteriorem habitum, immutavit: ſed eamdem quam privatus tenuitatem, eumdem cultum ac diſciplinæ ſeveritatem præſtitit. Ceterum peracto ſacroſancto Miſſæ ſacrificio, & eo, quod diximus, jentaculo bene mane ſumpto, negotiis audiendis operam impendebat. Quo in labore, æſtate quidem ad horam uſque nonam, hieme vero ad ſolis occaſum, ſæpe vero etiam ad multam noctem prorſus immobilis perſiſtebat: tanto vero ante lucem exurgebat, ut ad eum conſulendum prælatis facibus accederetur. Medicis ſuis ac familiaribus nimios labores in tam aſſidua diuturnaque auditione illi brevioris vitæ cauſam fore caventibus, principe viro ſane dignam ſententiam reſpondit: Se videlicet a Deo in eo gradu collocatum, non ut ſua, ſed ut aliena commoda procuraret: ac Reipublicæ Præfectum conſcientiæ magis, quam corpori ſuo ſatisfacere oportere. Rarius ac ſerius

ſe tantum ſuis negotiis impendit

loqui

A loqui ſolebat: ſæpe laborans in verborum, quæ propria & ſignificantia eſſe ſibi viderentur, inventione. Ceterum ejus ex ore nullum fere verbum excidiſſe fertur, quod non vel ad Dei honorem, vel ad ſuam aliorumve ſalutem pertineret.

CAPUT IV

Moderatus erga propinquos & domeſticos affectus.

CAP. XIV

368 NEque vero in ſe tantum, ſed in agnatos etiam ſuos ac propinquos eximiam temperantiam, ac modeſtiam tenuit. Non enim, ut diximus, acquievit carni & ſanguini, nec eum ab recto ſuorum amor inflexit: ſed in eos ita ſe geſſit, ut nec pauperes & humiles contempſiſſe, nec tenues amplis divitiis & honoribus auxiſſe, nec in eos Chriſtianæ pietatis officio defuiſſe videretur. Paulum Giſlerium, ſibi ex fratre pronepotem, quo nemo ſupererat illi ſanguine conjunctior, juvenem a piratis captum & triremibus alligatum, ignaris Turcis eum eſſe Pontificis conſanguineum, modica redimi pecunia, Romamque profectum videre voluit: ſed non alio habitu, quam eo ipſo, quo dum eſſet in vinculis induebatur. Eum porro graviter admonuit, ut ex ea calamitate ereptus diſceret, ingentes Chriſto Redemptori dum viveret gratias agere, Deique mandata diligentius cuſtodire. Dein equo officioque donatum, unde centenos aureos haberet annuos, humaniter accepit: mox cum, quod miles eſſet egregius, ſuburbanæ regioni cuſtodiæque ſuæ præpoſuit: atq; ei quingentorum aureorum annuam penſionem, ac ſuburbanam villam, in qua ipſe domum extruxerat, cujus ante meminimus, Pii V prædiolum appellatum, dedit. Sed cum ille juvenili lapſus errore præſcriptas Pontificiæ familiæ leges aliquando violaſſet, ac præterea culpam mendacio tegere voluiſſet; eum non ſolum officiis & donatis rebus fere omnibus privavit, ſed ab ſe & ab univerſa Romanæ Eccleſiæ ditione ſtatim ablegavit, ea lege, ne deinceps Romam accederet. Uſque adeo & mendaciorum, ut diximus, inimicus, & domeſticæ diſciplinæ vigilans ac tenax cuſtos, & in conſanguineos ſuos, quos ceteris modeſtiæ & obedientiæ exemplo eſſe volebat, ſeverior fuit quam indulgentior.

Paulum pronepotem a Turcis redemptum,

& cuſtodiæ ſuæ præpoſitum,

ablegat ab urbe ob mendacium ſuum.

369 Ex tribus porro Gardinæ ſororis ſuæ nepotibus, Antonio, Hieronymo, & Michaele Bonellis, unum Antonium, qui Dominicano ordini ſeſe addixerat, mutatoque nomine Frater Michael appellabatur, virum probitate doctrinaque præditum, ſacri Senatus Regiorumque Oratorum hortatu, ad eorum retinendam in negotiis tranſigendis fiduciam, vix tandem adduci potuit, quod ante retulimus, ut ſacrum in Collegium cooptaret. Hunc ergo Cardinalem Alexandrinum appellatum, rebus agendis ſibi adjutorem ſic adhibuit, ut ſuam ipſe auctoritatem retinendo, non uni omnia deferret; ſe graviora quæque ipſe cognoſceret, cunctaque ampliſſimorum Patrum conſilio moderaretur. In novi Cardinalis familiam cum initio permulti vellent adſcribi, Pius edixit, nolle ſe quemquam admitti, niſi quos ipſe deſignaſſet; ut non modo probati, ſed etiam pauci ad ejus miniſterium adhiberentur: velle namque ſe eum inter pauperes Cardinales, quales ipſe fuerat, numerari. Ac licet ſummum Camerarii Sedis Apoſtolicæ munus tertio Pontificatus anno vacans ei deculliſſet, tamen ſequenti anno, cum ad ſociale bellum contra Turcas gerendum pecuniis indigeret, quas alioqui poterat aliunde colligere, ſingulari exemplo ei nec invito id muneris abrogavit, &, quod venale ſit cen & alii nonnulli Urbani magiſtratus, Aloiſio Cardinali Cornelio vendidit ſeptuaginta millibus aureorum: quos, ut ante memoravimus, ad augendas Chriſtianorum vires contra Turcas contulit.

Antonium nepotem Cardinalem quidem creat,

sed pauperem velut unum ex suis monet, ne servato suæ Camerarii officium.

PERANT. GABUT.

370 Sed inter hæc cum alter effluxiſſet annus, ex quo ſacræ militiæ Melitenſis Ordo, ſummis votis, pro eximia ſua in hunc Pontificem pietate, Cardinalem Alexandrinum Protectorem ſibi delegerat; Prioris in Urbe titulum ejuſdem Ordinis, ex obitu Bernardi Salviati Cardinalis tunc vacantem, cum annuis reditibus, qui tum erant circiter ſena aureorum millia, ipſi Alexandrino Pius aſſignavit, nonnullis annuis, ut mox dicemus, penſionibus reſervatis. Sed cum ejuſmodi collationem Joanne Valletta illius Ordinis Magiſter, cujus ante meminimus, ægerrime ferens per litteras ad Papam datas ea de re graviter expoſtulaſſet; perlectis litteris Pontifex, ſi res integra fuiſſet, ab ea ſe temperaturum indicavit. Qui etiam, ne quid in ejus viri vel Ordinis, quos ipſe valde diligeret, offenſionem feciſſe videretur, actum reſcidiſſet, niſi Joſephus Cambianus, tunc militiæ Melitenſis apud Sedem Apoſtolicam Orator, privatas & occultas Vallettæ querimonias publicas feciſſet, ejuſque ſecretas ad Pontificem litteras querelarum plenas temere per Urbem, immo per Orbem, evulgaſſet. Quæ res hominibus ſermonem dedit, & Pontificis exiſtimationem animumque graviter offendit: pleriſque, uti fit, ex fama potius, quam ex facto rem perperam judicantibus. Itaque Pius quidquid feciſſet, jure ſe feciſſe oſtendens, Cambianum, ut imprudentem rumoris auctorem, ab Urbe confeſtim juſſit abſcedere, eodem amplius non reditorum.

Eidem fatis Ordinis Melitenſis Protectori, cum aliquas penſiones imponit,

371 Ceterum non eſſe, cur Valletta aut quiſpiam alius, ſe ob id offenſum arbitraretur: nam ſi quid detrimenti in eum Ordinem inde recideret, id non injuria factum, immo plurimis & maximis in eum collatis beneficiis antea ſe cumulate compenſaviſſe; ipſius ſacræ militiæ privilegia, decretaque honorifica, quatenus per Tridentini Concilii ſanctiones licuiſſet, denuo ſe libenter comprobaſſe; & ad eam inſulam ac militiam variis communiendam præſidiis, ſartamque tectam conſervandam, ingentes, ut oſtendimus, ſumptus feciſſe. Ac licet pro ſumma ſua poteſtate poſſet vacantia beneficia cui liberet digno tribuere; tamen templo cœnobioque Boſchenſi, de quo diximus, ab ſe ſe extructo, ipſius Hoſpitalis Ordinis Præceptoriam S. Joannis, cui ab Urba vicino torrente nomen eſt, a Boſcho parum diſtante, cum attribuere cuperet, ac pro ea amplum, quod Apoſtolica Sedes in Siciliæ diœceſi Mazarienſi habebat ſacerdotium, Abbatiæ nomine ſub titulo S. mariæ Jumarum, in commutationem ipſi Ordini tradere deſignaſſet; id ſe pro ſua modeſtia, ne quemquam offenderet, facere noluiſſe: niſi prius conſultis ac ſumma voluntate conſentientibus cunctis ſacris illis Militibus Italici nominis atqueadeo totius conſilii Melitenſis. Neque vero hæc ſe exprobrandi, ſed approbandi cauſa commemorare.

oſtendit ordinem ea de re quæ mudiare.

372 Ceterum ſuper ipſius Prioratus fructibus tres penſiones duorum millium aureorum annuum Pius impoſuit: unam quingentorum, Joanni Paulo Eccleſiæ, civi Derthonenſi juriſconſulto clariſſimo, quem ipſe ex Regio Senatu Mediolanenſi, ob ſingularem ejus integritatem & juriſprudentiam in ampliſſimum Cardinalium ordinem legit; alteram pariter quingentorum, ut diximus, ipſi Paulo Giſlerio; tertiam vero aureorum mille, Philippo, Sebaſtiano, Antonio, Michaeli, & Joanni, bonæ indolis adoleſcentibus, conſanguineis, Paganini Giſlerii Boſchenſis legitimis ac naturalibus filiis, ſingulis ducentenos aſſignavit. Quibus præterea fratribus ut tenuitatem ſuſtentarent ſuam, Romanæ curiæ officia,

eoſque appellata hæreditatis portionibus fulcit.

unde

Digitized by Google

PER ANTABUT.

unde ſinguli centenos aureos haberent annuos, clargitus eſt: eoſdemque primum in Urbe in Germanico collegio optimis diſciplinis ac moribus inſtitui; deinde Philippum natu majorem Giſleria villa, ex qua, ut dictum eſt, Paulus exciderat, donatum, in Patavino gymnaſio apud Nicolaum Crmanetum, quem ipſe ejus civitatis Epiſcopum conſtituerat, juri civili operam dare curavit. Sebaſtianus vero, ſub Sixto V multis in Eccleſiaſtica ditione Præfecturis honorifice adminiſtratis, ſub Clemente VIII variis in locis Apoſtolici Vicarii officio cum laude perfunctus, propinquitatis jure una cum fratribus ſuis in Ticinenſis Giſleriorum collegii, a Pio, ut retulimus, fundati juſpatronatus, & in alia fideicommiſſi Giſleriæ familiæ ab ipſo inſtituti jura ſucceſſit: ab eodemque Clemente Strongolenſium in Calabria factus Epiſcopus, præclaras Pii virtutes æmulari conatur.

373 Privatum porro & humilem ſtatum Pius in ſuis adamavit. Satis conſtat principem virum, titulis & opibus illuſtrem, ut affinitatem cum Pontifice contraheret, miſiſſe qui filiam ſuam cum ſumma dote Hieronymo Bonello, Cardinalis fratri, uxorem offerret. Cui Pius, magnam ſe illi gratiam habere: verumtamen nec Ducis, nec Marchionis, nec alios illuſtres titulos velle ſe in gentem ſuam inducere, quibus ea numquam antea claruiſſet. Huic ergo non feminam principem (ſicuti nec aliis ſuis) aut ampliſſimis præditam divitiis, ſed tenuem Hieronymi Ruſticucii, nobilis civis Faventiſis, de quo diximus, nondum Cardinalis, qui ſibi erat ab epiſtolis, ſororis filiam, nomine Diamantem, uxorem dedit. Hanc vero ſingulari Chriſtianæ moderationis exemplo, non frequenti Procerum comitatu, non ſplendidis vehiculis aut ullo denique magnifico apparatu, ſed humiliter & privatim clitellario mulo in ciſtis a Piceno Romam deduci voluit, in Urbeque ſubmiſſe & modeſte eam heberi. Inter hæc Emanueli Philiberto, Allobrogum Duci, per Vincentium Parpaleam S. Solutoris Abbatem, Pio ſuggerenti, ut liberalius pro dignitate cum propinquis ageret; reſpondit, ſi virtute cognati ſui præſtitiſſent, non defuturos, qui de illis bene mererentur. Prædictionem eventus comprobavit: nam Pio ex humanis erepto, Rex Catholicus Philippus, pro ſingulari ſua in hunc Pontificem pietate gratiſſimaque memoria, Hieronymum ipſum Caſſani in Inſubria Marchionem dixit; eumque in ditione Mediolanenſi divitiis & honoribus adauxit. Cardinali vero Alexandrino aureorum ſeptena millia annua, & abacum auro argentoque exlato inſtructum, qui duodecim aureorum millibus æſtimabatur & amplius, clargitus eſt, eumque deinceps aliis multis honoribus ac beneficiis ornavit. Michaelem porro, ipſorum fratrem natu minorem, idem Dux Allobrogum, pro eximia ſua in ipſum Pontificem obſervantia, vectigalibus auxit: inque ſacram Annuntiatæ Virginis militiam adſcriptum ſubalpinæ Provinciæ Præceptorem declaravit. Paulo denique Giſlerio, poſt ab eo præſtitam in illa memorabili victoria navali contra Turcas ſtrenuam operam, Rex ipſe ſexcentos aureos nummos annuos tribuit.

374 Ceterum Pius, toto Pontificatus ſui tempore, nihil Hieronymo dedit, nihil Michaeli, præter annuam ſingulis quadringentorum aureorum penſionem; nihil Iſabellæ ipſorum ſorori, quæ deinde Pio vita functo, Cardinalis fratris ope, honeſtiore conditione nupſit Pomponio Torello Parmenſi, Comiti Montiſchirugoli Coentiique, non minus virtutibus ac liberalibus diſciplinis quam generis nobilitate præcellenti. Puellis vero ſibi ex ſorore propinquis (quod ego ipſe publica auctoritate firmatis documentis teſtatum vidi) erogavit in dotem ſingulis mille aureos: quibus illæ ambæ a ſuis in matrimonium honeſtis viris pari conditione ſunt collocatæ. Non defuere & alii principes viri, qui aliquando ei ſubjicerent, dotes ejuſmodi & alia propinquis data ſubſidia, teniora videri quam talis tantique Principis cognatos deceret; poſſeque largiore manu cum illis agi. Quibus ille, Quin etiam, inquit, de his modicis, an ſalva conſcientia dederimus, ſæpe nobis venit in mentem dubitare: hæc enim bona ſunt Eccleſiæ, in ejus tantum ſacros uſus, non ad luxum aut ad ditandos propinquos a ſanctis legibus deſtinata. Cumque vir primarius ejus animum laudaret de conſanguineis medice juvandis, idque maximam bonis omnibus afferre conſolationem diceret, precaturque Deum, ut eam illi mentem quamdiu viveret conſervaret; grato animo id Pius accepit: adjecitque ſe ad ſummum Pontificatum a Deo vocatum fuiſſe, ut Eccleſiæ ſuæ, non ut conſanguineorum aut commodis inſerviret aut cupiditati. Præclara ſane vox, atque ut tanto prorſus digna Pontifice, ſic in omnes ætates poſteris illi ſuccedentibus ad exemplum valde memorabilis.

375 Dicere vero Pius ſolebat interdum, alios probe regere cupienti neceſſarium eſſe, ſe ipſum in primis domumque ſuam bene moderari: ſecus illi nequaquam obtemperatum iri. Hominibus enim ſuapte natura liberis ita comparatum eſſe, ut alter alteri minus libenter obediant, quam legibus quas a primariis ac principibus viris ſervari viderent. Itaque exemplo ſuo ac ſolicitudine pervigili optimæ diſciplinæ formam in familiam ſuam induci curavit, exiſtimans illud Apoſtoli in ſe maxime convenire, dicentis, Si quis domui ſuæ præeſſe neſcit, quomodo Eccleſiæ Dei diligentiam habebit? Videbat enim, tametſi erat a Deo ſibi totius Eccleſiæ moderatio commiſſa, ſingularem tamen domeſticorum ſuorum procurationem eo magis ad ſe pertinere, quo certius ad exemplum ſuorum familiarium reliquas Eccleſiaſticorum familias, non per Urbem ſolum, ſed per orbem etiam terrarum componendas eſſe intelligebat. Quare Pontificatus initio, iis penes quos erat cura rerum domeſticarum edixit, ſibi eſſe in animo, non habere apud ſe niſi homines ſpectatæ integritatis; velleque ut Pontificis domeſtica diſciplina Cardinalibus documento eſſet, atque inde rerum ordinandarum ſumeretur exordium. Porro autem familiares ſuos omnes convenire juſſos gravi concione excepit: in qua æternæ felicitatis ſcopo ob oculos poſito, Dei & Eccleſiæ ſanctæ præcepta, ſi rite conſervarentur, rectam viam eſſe docuit ad felicem illum finem conſequendum. Dein eos ad illorum perfectam cuſtodiam exhortans, quædam rerum capita præcepit ab omnibus, qui domui ſuæ futuri eſſent, accurate ſervari. In iis, ut unus quiſque nomen ſuum, & quibus initiatus eſſet Ordinibus, quæque poſſideret ſacerdotia, declararet. Hæc omnia ſcire ſe velle, quo ſibi ipſe ſatisfaceret: quod eo pertinere videbatur, ne quis beneficia plura quam jure poſſet obtineret, neque ab Eccleſiis, quæ reſidentes Præfectos exigerent, abeſſe ulli permitterentur: tum etiam, ut ſi qua conferenda erant beneficia, cui conferri oporteret, intelligeret.

376 Statuit præterea, ut domeſtici Sacerdotes omnes, etiam ſi nullo beneficio Eccleſiaſtico eſſent obſtricti, ter ſaltem in hebdomada divina myſteria celebrarent; ne publicæ utilitati cæleſte ſancti ſacrificii beneficium ſubtraherent. Ceteri vero, præſertim Diaconi aut Subdiaconi, ſaltem quinto decimo quoque die ſacroſanctam Euchariſtiæ menſam frequentarent: ut hoc ſalutari cibo recreati, majores ſumerent vires ad ſuperandos hoſtes animarum. Atque ut exterior cultus habituſque corporis bonæ mentis

CAP. XI

E

F

A mentis teſtimonio eſſet, edixit, ut quotquot in aliquo ſacro ordine eſſent conſtituti aut Eccleſiaſticos perciperent fructus, Clericorum habitum induerent (quod ut in ſuis familiis facerent, monuerat etiam Cardinales) atque tonſura capitis & talaribus indumentis a laicorum cultu ſecernerentur. Veſtes vero ex lana tantum ſimplici confici, nec ex holoſerico interius exteriuſve in familiæ ſuæ ornatu quidquam tolerari voluit: ſæculares vero penulas & galeros, præterquam ad arcendam pluviam, omnino interdixit. Ex ſubuculis lineis plicaturas, quæ foris ornatus cauſa prominebant amputari, & turgida femoralia abjici, ſimpliciaque tibialia geſtari mandavit. Et quoniam innumerabilia vitia ex otii radice provenire, & bonam aulicorum partem graviſſima cum jactura temporis otio abundare non ignorabat; ſtatuit ut omnes intereſſent ſacræ lectioni, quam ter in hebdomada in Apoſtolico Palatio haberi volebat. Sacros præterea libros, ad pietatem animos informantes, illis ſuppeditabat; ut iis legendis tempus honeſta occupatione tranſigerent: admonens, ut de auditis lectiſve rebus identidem conferrent: aut alioqui ingenuis & Chriſtianis viris digna ſermonum argumenta inter ſe proponerent. Otioſa colloquia, & parum pudicos ſermones, & omnem denique vel minima peccandi occaſionem ab aula ſacra prorſus exterminatam eſſe voluit.

ut ſui ordinarios eſſent

ſermonum inſtitutum.

B

377 Adhortatus præterea eos eſt, ut in omnibus actionibus ſeſe non ſæculares, leves aut vanos, ſed pios, prudentes, & vere religioſos exhiberent: ac domi foriſque cum honeſtis & gravibus tantum viris commercium haberent. Quod ut perfectius efficeretur, Nicolao Ormanetto, cujus opera ad rem eccleſiaſticam, uti memoravimus, reſtituendam utebatur, injunxit, ut & notare eos qui ſecus facerent, & admonere, & caſtigare, & expellere contumaces poſſet: ipſumque ab eo die aulæ ſuæ Præpoſitum in hujuſmodi rebus ſpiritualibus conſtituit, cavitque ut illi omnes notarentur, qui ab altera noctis hora vel e ſacro prodirent Palatio, vel id etiam inirent; eamque notationem ipſe aliquamdiu videre quotidie voluit. Eos vero ſumptus, quos ad dignitatis ſuæ ſplendorem Pontifices facere conſueverant, imminui juſſit, tenuique ſumma concludi: id ſe facere profeſſus, ut ſibi ſuppeteret, unde publicam Eccleſiæ tenuitatem liberalius poſſet ſuſtentare. Quocirca

Ormanetti Præpoſiti Ornamento

numerum famulorum minuit, & reditus ſibi prædium duplicat;

C famulorum numerum diminuit: quos autem ab ſe dimiſit, iis certam pecuniæ ſummam dono dedit: quos vero retinuit, duplici ſtipendio auctos eſſe voluit: ne videlicet unquam beneficiorum vel penſionum facultatibus inhiarent. Poſtquam autem ordinationum harum cauſas commemoravit, adjecit, ad officium ſuum pertinere, domeſticos omnes recta via ad ſuum finem deducere. Quamquam enim Princeps ſum, inquit, antiquius tamen Paſtoris & dignius, quam Principis officium eſſe agnoſco. Præfecto deinde cuſtodiæ corporis ſui præcepit, ut ex iis quæ audierat ea a militibus ſuis præſtari curaret, quæ eorum ferre conditio poſſet; eoſque cogeret tranquille ac ſine inſolentia vivere; caveretque ante omnia, ne hæ leges ulla perſonarum acceptione violarentur. Poſtremo nihil in ſeorum moribus, habitu, colloquiis, ac tota denique vivendi ratione vitioſum, & quod pravi eſſet exempli, toleravit: nihilque prætermiſit, quod ad optimi Principis ſanctiſſimique Pontificis familiam recte inſtituendam pertineret.

more Pauli ſexti a S. Paulo Ap.

378 Hæc quidem, & id genus alia quamplurima de Pontifice, non minus re quam nomine Pio, vera narrantur: ſed ſingula perſequi, neceſſe non videtur. Solum ad præclaras tanti viri actiones, mores virtuteſque ad gloriam & mortalium utilitatem cognoſcendas, hæc pauca commemoraſſe forte fuerit ſatis: ut nemo non videat, talem omnino ſe Pium præſtitiſſe, ut illius vita imaginem quamdam referat priſcorum illorum Pontificum, quorum ſanctimoniam actioneſque divinas in primis veneramur: & qualem informat Apoſtolus, irreprehenſibilem, ſobrium, ornatum, prudentem, pudicum, hoſpitalem, doctorem, modeſtum, domui ſuæ bene præpoſitum: talem denique, qualem Romanum Pontificem ad Eugenium S. Bernardus deſcribit his verbis; Formam juſtitiæ, ſanctimoniæ ſpeculum, pietatis exemplar, aſſertorem veritatis, fidei defenſorem, doctorem gentium, Chriſtianorum ducem, amicum ſponſi, ſponſæ paranymphum, Cleri ordinatorem, paſtorem plebium, magiſtrum inſipientium, refugium oppreſſorum, pauperum advocatum, miſerorum ſpem, tutorem pupillorum, judicem viduarum, oculum cæcorum, linguam mutorum, baculum ſenum, ultorem ſcelerum, malorum metum, bonorum gloriam, virgam potentium, malleum tyrannorum pariter & hæreticorum, Regum patrem, legum moderatorum, canonum diſpenſatorem, ſal terræ, orbis lumen, Sacerdotem Altiſſimi, Vicarium Chriſti, Chriſtum Domini, poſtremo Deum Pharaonis.

PER ANTIGABUT.

1 Tim. 3

Ex S. Bernardo de Offic.

E

CAPUT VII.

Sanctitas vitæ, etiam miraculis confirmata.

CAP. XVI.

379 INter hæc demum ornamenta Pontificis, illud etiam ſplendeſcit in Pio, quod Apoſtolus commendans: Oportet illum, inquit, & teſtimonium habere bonum ab iis qui foris ſunt. Nam quemadmodum ſol ſplendore ſuo, etiam qui lucem oderunt, velint nolint, ſæpe colluſtrat, ita Pontificis hujus virtutis lumen clariſſimum ſic omnium incurrebat in oculos, ut vel cæci ſanctæ Romanæ Eccleſiæ hoſtes de illo honorifice loqui cogerentur. Id quod Eliſabetha Anglorum, quæ ſe vocabat, Regina fecit; & Admiralius Colignius in Gallia ſæpius, cum aliis Hugonotis: atque in Germania primarii quidam hæretici dictitabant, dæmonem, ut falleret Papiſtas (ſic enim Catholicos appellant) eis optimum ac vitæ ſanctitate præſtantem dediſſe Pontificem, ut in ſua de religione ſententia pertinacius orfirmarent animos. Idem porro fecit Joanna Regina Navarræ, quę in longo, quem illa de Pio ſermonem habuit, in cauſa feminæ Principis Rothomagenſis ad ſacrum Romanæ Rotæ tribunal delata, ipſum eſſe virum ſumma virtute & ſanctitate præditum, aſſeveravit.

1 Tim. 3

Laudatur a peſſimis hæreticis,

F

380 In eum autem obloquentium ora Deus retundebat. Et ſane in quodam juriſconſulto, cui nomen Writo, qui Pii famam & veram Catholicamque religionem prave oderat, ultionis divinæ claruit exemplum: is enim Oxonii, quod eſt oppidum in Anglia, cum in ſuggeſtum verba facturus conſcendiſſet; adverſus Pontificem Pium, in ejuſque auctoritatem petulanter oblocutus, explicanſque ſeu verius implicans illa B. Pauli verba; Chriſtus in ædificationem Eccleſiæ quoſdam dedit Apoſtolos, quoſdam autem Prophetas, alios vero Evangeliſtas, alios autem Paſtores & Doctores: de ſuo ſubjecit hæreticus, Nulla hic Papæ fit mentio. Verum ſub finem ſermonis prope mutus effectus, ac ſubito correptus morbo domumque delatus, octavo poſt die miſer interiit. Ejuſdem Anglorum, quam diximus, Reginæ apud Philippum Regem Catholicum procurator, cum adverſus Pium pro Coudenſi Principe loqui non dubitaſſet; ab ipſo Rege fuit expulſus, longeque ab aula relegatus, donec alium ejus in locum Regina ſufficeret: quæ proinde ex illis adminiſtri ſui in Pontificem verbis haud mediocrem ſe moleſtiam

Eliſabetha ei obloquenti divinitus mortem parit.

accepiſſe

PERANT. CABUT. accepiſſe renuntiavit. Quæ cum ita ſint, vel ex his, atque adeo ex toto Pontificis hujus vitæ curſu diſcant, quæſo, Catholici nominis hoſtes, non amplius Romanos Antiſtites eiſque obedientes peſſime vel odiſſe, vel maledictis etiam inceſſere: ſed potius quam debent illis obedientiam ac venerationem præſtandam eſſe intelligant & confiteantur; cum principes vel invitos de Pio honorifice locutos eſſe perſpiciant.

CAP. XVII. 381 Ad ea poſtremo, quæ multa paſſim de Pii ſanctimonia, divinaque in eo collucente virtute narravimus, accedunt alia quædam, eaque nec obſcura ejuſdem rei teſtimonia: quæ quoniam auctores boni litteris mandavere, ea nobis hoc loco viſum eſt ſilentio non præterire. Et ſane cæleſtis quædam in eo vis nefarios ſpiritus ex humanis corporibus expellendos in primis enituit, ſingulis habendis ſupplicationibus, de quibus ante commemoravimus, ad divinam opem Cæſari contra Turcas implorandam. Primæ namque ſupplicationi cum a malo dæmone obſeſſa mulier interveniſſet, magnoſque & horrificos clamores edere cœpiſſet; ad Pontificem adducta eſt. Hanc ille ſancta Cruce ter pie ſignavit: mox quæ a pluribus teneri non poterat, velut exanimis in terram concidit: nec rumore ſolum, ſed re vera compertum eſt, eamdem ſubinde prorſus convaluiſſe. Quæ res cum diu latere non poſſet, propterea ad alteram ſupplicationem tres aliæ malo ſpiritu correptæ feminæ perductæ ſunt: quas cum eodem ſalutari ſigno iterum & tertio Pius conſignaſſet, ſingulæ ſanitati ſunt reſtitutæ. Harum unam non prorſus ignobilem fuiſſe narrant: ac licet a diverſis ſæpius curatam exorciſtis, nihilo tamen melius, niſi poſt Sancti Pontificis operam, habere potuiſſe. In eadem ſecunda ſupplicatione aliud etiam admiratione dignum accidit. Mulier quædam magnis clamoribus petebat, ut Pontifex opem ferret. Hanc ille juſſit coram ſe ſiſti, quod eam judicium in adverſarium poſtulaturam eſſe exiſtimaret: at illa de perpetuo ſui capitis dolore conqueri, quo multis jam annis laboraſſet; ac præſens ab eo remedium poſtulare. Hic ſubriſit Pontifex, ſingularem mulierculæ ſimplicitatem inſpiciens; neque tamen recuſavit, quo minus ejus capiti ſtolam ſibi de collo pendentem imponeret, mulieremque ſigno Crucis afficeret: mox compertum eſt, ægrotam illam ad priſtinam ſanitatem rediſſe,

liberantur ab ea ſigno Crucis energumenæ quatuor.

de dolore capitis patitur.

C 328 Nec multo aliter in tertia proceſſione uſu venit: nam quædam alia a dæmone vexata mulier, Pontifice templum ineunte, horribilis omnia ſtrepitu complevit. Tum Pontifex paululum conſiſtens, eodem ſigno miſeram inſignivit. At in ea liberanda plus negotii, quam in reliquis fuit: injecit ejus capiti ſtolam, ac dæmonem juſſit abſcedere, ejuſque digreſſus certam ſignificationem dare. Salit tum femina, impellente ſic dæmone: qui ad extremum levi flatu facem extinxit, ut diſceſſu ejus extaret teſtimonium: cum illa in terram corruit, ut mortuæ potius quam vivæ ſpeciem haberet. Rediit porro non multo poſt ad reſpirationem, ſeque hoſpite peſſimo liberatam eſſe cognovit. Ad hæc vero accedit aliud ejuſdem generis argumentum. Cum aliaquando prope Lateranenſem baſilicam locum religioſiſſimum, Sancta Sanctorum appellatum, inviſeret; rogatus a feminis primariis, ut energumenæ cuidam benediceret; annuit, ſubſtititque. Cum vero illa exclamaret vehementius, ac ne accederet ad Pontificem ſumma vi niteretur atque reſiſteret, aliquot e Pontificia familia, ne diutius Pontifex detineretur, raptam ad ejus pedum oſcula pertraxerunt: quam Pius cum ſalutari ſigno conſignaſſet, illa velut exanimis concidit: ac paulo poſt, diſcedente Pontifice, ſurrexit incolumis.

alia mira ejusdem Dei.

D 383 Sed non Romæ ſolum, verum & alibi quoque, præſertim in Hiſpania, ubi hujus Pontificis memoria præcipua quadam veneratione colitur, ſanctitatis ejus ſigna plura edita memorantur: ex his nonnulla, quæ a certis ac probatis auctoribus accepimus, hoc loco ſincera fide referemus. Palentiæ in Hiſpania, Dominicani Ordinis cœnobita, veteri gravique in ſecretioribus partibus morbo implicitus, neceſſaria naturæ officia exequi vix poterat, magnoque oppreſſus dolore morti vicinus credebatur. Humanis, quibus nihil levabatur, remediis omiſſis, ad divina confugit. Increbreſcente ergo per eos dies ſanctitatis fama Pii V, nec ita pridem vita functi, coram ejus imagine, quam Franciſcus Reinoſus, cujus ante meminimus, Cordubenſis Epiſcopus, ab Urbe in Hiſpaniam deferri curaverat, in ipſo doloris æſtu ſupplex procubuit: eamdemque imaginem ſingulari pietate arcte complexus, hunc in modum ſibi divinam opem imploravit: Vir Dei ſanctiſſime, ſicuti ego te beata Dei præſentia in cæleſti ſede frui non ambigo, teque Sanctorum ejus cœtui jam in cælis conſociatum eſſe firmiter credo; ita me tua apud Deum, quæſo, juvet interceſſio; ut per te omnino convaleſcam. Hæc vixdum precari deſierat, cum ecce ſe voti compotem factum eſſe perſpexit. Itaque ab omni dolore & morbi impedimento liber ſtatim effectus, nihil ſe talis moleſtiæ deinceps jam per annos multos (ad eum videlicet uſque diem, quo hæc teſtabatur) ſenſiſſe, & huic ſancto Pontifici quotidie ſuppliciter ſe devoventem, magna per eum a Deo beneficia impetraviſſe, lætus profitebatur. Hæc omnia ipſemet, qui talia paſſus divinitus ſanatus eſt, tamquam certiſſima veritatis divinæque virtutis teſtimonia narrabat Antonio a Fonte Majore, probatæ fidei viro, qui hæc ſe Palentiæ diligenter ab eo & inveſtigaſſe, & audiviſſe, & vidiſſe litteris prodidit. In Hiſpania quoque (ſubjicit idem Antonius; licet in his locum, tempus, nominaque perſonarum, & alia factum clarius teſtantia momenta rerum nec ille prodat, & ego perveſtigans reſcire nondum potui) Franciſcanus quidam, a dæmonio diu male vexatus, cum nullis exorciſtarum remediis ſanari poſſet; ſacris illis adminiſtris Pii V, dum (uti fit veriſimile) adhuc eſſet in humanis, ſanctimoniæ opinione ductis energumenum ad Pontificem, ut ab eo curaretur, Romam perducturos ſe cominantibus, edito Pii nomine (quaſi alter eſſet Antonius ille ſanctiſſimus, de quo ſimilia narrantur) mirabile dictu, protinus erumpente dæmone, evaſit incolumis.

Dominicani ab arcis cruciatu rerum ejus imagine ſanantur.

Franciſcanus Pii nomine a dæmone liberatus.

384 Proinde anno ſalutis humanæ MDLXXXII, Nonis Februarii, Valentiæ in Hiſpania, Gulielmo Raimundo, nobili viro & egregia in Deum & in Sanctos ejus pietate, paulo antequam excederet e vivis, Sanctorum Dominicani Ordinis & aliorum, quos ipſe in omni vita ſingulari religione coluerat, chorus affuit lætiſſimus. In iis vero beatiſſima virgo, Dei Mater, S. Dominicus, S. Vincentius, Pius V, & alii nonnulli ſancti Romani Pontifices, & B. Ludovicus Bertrandus (quem ipſe Gulielmus viventem apprime venerabatur, atque ab eo moriente nec ita multo ante fidem acceperat, pollicente, ſe poſt obitum ſuum ipſius bene memorem futurum) qui omnes lectulo ejus circumfuſi, Litanias pro eo recitantes ſeque ipſi mutuis invocationibus ſingillatim cum aliis Sanctis pie compellantes, pro eo precabantur. Hæc omnia ut viderat, coram multis gravibus utriuſque ſexus hominibus referre juſſus ægrotus, adjiciebat: Pium Quintum in ea viſitatione magno ipſi beneficio fuiſſe. Subinde rogans Hieronymam

quæ ſe cum aliis Sanctis apparere narrabat.

Google

A mam Vivem affinem ſuam, ut quotics Dominicanorum ædem adiret, maximas Pio V gratias ageret: ei namque ſe plurimum debere. Hæc porro verane eſſent, an dæmonum ludificationes, ſeu Phrænetica ſpectra, iis qui aderant addubitantibus, variiſque modis, ut aſſolet, rem iterum ac ſæpius rite explorare nitentibus; cum ille ſacra quædam verba pronuntiaſſet, remque ita ſe habere ut enarraverat, identidem affirmaſſet; demum, Sat, inquit, ſat explorata res eſt, nec pluribus opus eſt teſtimoniis. Ad extremum poſt multa indagandæ veritatis perite facta pericula, rogantibus an Sanctorum ille chorus diſceſſiſſet; reſpondit, non deceſſiſſe: ſed urgere, ut ipſe una cum illis quam primum in cælum emigraret. Quæ omnia mox in commentarios publice relata fuiſſe perhibentur: ac præter ceteros, qui aderant, Hieronymus Grazia, nobilis doctor phyſicus, in his omnibus ægrotum illum mentis compotem, ſanoque judicio præditum fuiſſe, locuples teſtis aſſeverabat. Quod autem ille a Pio V ſe beneficium accepiſſe dicebat, inde fortaſſe proveniſſe exiſtimatur: quod pietatis cauſa capiti ſuo ipſius Pontificis pileolum non ita pridem impoſuiſſet, quo pileolo Cardinalis Alexandrinus, Hiſpanienſi legatione fungens, B Valentiæ donaverat fratrem Vincentium Juſtinianum Antiſtium, Prædicatorum Ordinis gravem Theologum: eum ipſum, qui ejuſdem beati Ludovici Bertrandi ſocii ſui vicam conſcripſit: in qua hæc omnia, quæ breviter de ipſa viſione retulimus, fuſius enarrantur.

pileolo ejus pio uſo.

CAXVIII. 385 Sed Agabræ, quod oppidum eſt in Hiſpania haud longe a Corduba, domeſtico in ſacello clariſſimi viri Antonii Cardonæ & Cordubæ, Ducis Seſſæ, res contigit ad Pii ſanctitatem indicandam valde memorabilis. Nitebat idem ſacellum pulchris aulæis, ac variis qua inſignium Sanctorum qua Romanorum Pontificum tabulis, in tela affabre pictis, undique ornatum pieque inſtructum. Inter alia vero Pii V, quem Dux ipſe, una cum religioſiſſima femina Joanna Aragonia conjuge ſua mirifice colebat, binæ pendebant imagines: altera in tela ad altare; ex charta vero altera ad ſacelli januam appenſa. Accidit quodam die, qui dies ſancto Apoſtolo Thomæ ſacer erat, anno MDLXXXVI, ut ſacro-ſancto Miſſæ ſacrificio, precibuſque rite peractis, extinctis luminibus & univerſis qui aderant egreſſis, ſacellum de more clauſum intus totum conflagrarit: modica videlicet ſcintilla, ut conjectura eſt, ex ardentibus cereis C occulte decidente incendiumque ſenſim excitante. Quod cum poſtera die tantum compertum eſſet, re audita, conjuges Principes ad locum comite familia properant: incendii fœditatem dolentes intuentur. Sed illico dolorem vicit admiratio: dum enim & aulæa, & ſigna cuncta, & altaris ornamenta, denique omnia quæ cremari potuerant, igne vel abſumpta vel deformata mœrentes inſpiciunt; ecce ipſas Pii V ambas imagines, mirabile dictu, in mediis flammis non modo non exuſtas, ſed ne minimum quidem læſas demirantur: idque non niſi divina virtute fieri potuiſſe, omnes edicunt. Auxit admirationem intuentibus, vim incendii tantam fuiſſe, ut fornicati ſacelli cruſta undique diffracta, geminis amplioris formæ argenteis imaginibus & aliis quæ pariter ex argento erant conflatis, ſacro altaris lapide in pumicem redacto, Pii tamen imagines ſpectare eſſet, alteram quidem, qua ipſa contingebat alterius Pontificis effigiem cum lignea coronice combuſta, ſuper tapete quo altaris ſubſellia ſternebantur cecidiſſe, ibique prorſus illæſam jacere, ipſumque tapete undique ardens concremari cœpiſſe, ſed qua Pii obtegebatur figura nihil offenſum: alteram vero ex charta, periſtromatis & ceteris quibus cingebatur ſignis,

duæ imagines ejus.

ab incendio omnia conſumente illæſa permanent.

ut diximus, exuſtis, loco ſuo integram famoque tantum leviter offuſcatam remanſiſſe.

PER ANT. CABUL. *quorum una apud Dom. incarnat. Vacna in honore eſt.*

386 Hanc deinde ſacræ Virgines Dominicani Ordinis, in cœnobio cui a Sancta Maria Dei Matre cognomen eſt, in Hiſpaniæ oppido Vaena, pro ſua in hunc Pontificem pietate precibus obtentam, ſingulari religione conſervant. Alteram vero ligneis ſuis ut erat inſtructam ornamentis, prorſus immaculatam; tapeteque ipſum, ambuſtum ac refectum, iidem Duces nobis Romæ, dum hæc ſcriberemus, oſtenderunt: remque omnem, quam, ut ipſimet locupletiſſimi & oculati teſtes nobis retulerunt, explicatam eis recognoſcendam tradidimus, ſuo rurſus teſtimonio comprobarunt anno MDCIII. Quo tempore Dux idem, non minus religione quam generis nobilitate inſignis, apud Summum Pontificem Clementem Octavum pro Rege Catholico Philippo III Orator in Urbe reſidebat. Imaginem porro illam tapeteque, uti perpetua tanti Pontificis tam admirabiliſque caſus monumenta, apud ſe, ut vidimus, mirifica pietate retinere, & quocumque locorum iverint veluti divina ſalutis præſidia ſecum deferre, Duces ipſi pie profitentur. Ceterum nullas, quod ſciam, niſi Sanctorum imagines, hoc vel ſimili modo ex E incendiis quandoque divina virtute ſervari conſueviſſe, tum alia teſtantur exempla, tum in primis duo, quæ ſuperioribus annis accidiſſe conſtat, Romæ unum, alterum Neapoli: ubi (ut de hoc prius) cum in æde S. Catharinæ de Formello nuncupata, anno ſalutis MDLXXXVII, nocte feſti S. Barnabæ Apoſtoli, lapſo igne eccleſiaſtica ſupellex deflagraſſet, inter aliaque pallium ex albo ſerico totum exarſiſſet; S. Catharinæ Senenſis effigies, in eo medio depicta, prorſus illæſa remanſit, Neapolitana civitate obſtupeſcente. Romæ vero, in templo S. Salvatoris ad Laurum, menſe Septembri anni MDXCI orto incendio, ſanctiſſimæ Virginis Dei Matris imaginem in tela pictam, rebus omnibus circumfuſis, ſæviente undique igne, pariter exuſtis, integram & immaculatam divinitus conſervatam fuiſſe vidimus: tantique miraculi ſumma cum admiratione teſtis eſt populus Romanus, ejuſdem beatiſſimæ Deiparæ Virginis cultor ſingularis. Hæc videlicet & id genus alia divinæ potentiæ ſuæ miracula, tum ad noſtram firmandam fidem, tum ad Sanctorum ſuorum ſanctitatem magis illuſtrandam, tum denique ad impiorum iconomachorum arguendam perfidiam, interdum edere conſuevit ille ſummus rerum opifex ac moderator Deus; qui ut mirabilis eſt in Sanctis ſuis, ita F ſemper & ubique laudabilis.

alteram Romæ Scriptor vidit.

Duo Sanctos hac ratione inſpiciunt imaginibus honorant.

387 Hæc habui quæ de Pio V, Summo Pontifice, ex variis ac probatis auctoribus locupletibuſque teſtibus, ex Apoſtolicis ejus conſtitutionibus & epiſtolis, ex Legatorum & Internuntiorum inſtitutionibus ac rebus geſtis, atque ex aliis ſpectatæ auctoritatis monumentis, bona fide magnoque labore ac ſtudio collecta, poſteris ad imitandum & ad publicam utilitatem litteris proderem. Ex epiſtolis vero ad ſacrorum Antiſtites, ad Reges, & ad alios Principes viros ab eo datis, & reſponſis acceptis (quas ex Romanæ Eccleſiæ tabularils depromptas inſpexi, & ex primariis exemplaribus deſcriptas accepi, publicaque fide munitas penes me teneo) ad finem, ut ante ſum pollicitus, pleraſq; luculentiores & quæ publicæ rei utiliores fore viderentur, tamquam rerum memoratarum teſtes edendas ſelegeram. Sed cum, ne opus in aliud fore volumen excreſceret; tum vero etiam magis, ne fine aliis nobis repromiſſis ejuſdem Pontificis monumentis, quæ habere nondum potuimus, in lucem prodirent; eas vel ſeparatim, vel cum altera hujus operis (quam, ſi vita ſupererit, forte curabimus) editione vulgandas, differre viſum eſt. Interium vero pium

Concluſio auctoris.

PER ANT. GABUT. lectorum rogatum velim, ut si quid animadversione dignum vel offenderit, vel habuerit quod ad opus hoc seu locupletandum, seu melius faciendum (neque enim omnia possumus omnes) pertinere judicaverit; id mihi, pro suo Christianæ caritatis officio, benigne suggerere non gravetur. Ut quod pro ingenii mei ac virium imbecillitate perfici non potuerit, id in altera, si unquam parabitur, editione, ad gloriam Dei & ad communem utilitatem aliena suppleatur industria.

ANALECTA

Ex Relatione Auditorum Rotæ, facta Vrbano VIII *anno* MDCXIX.

Ad inſtantiam Conventus Boſchenſis.

1 CUm Pii Papæ V fama quotidie increbesceret, ejusque virtutum ac miraculorum rumor augeretur, Prior & Fratres conventus Boschensis ordinis Prædicatorum decreverunt a felicis recordationis Paulo Papa V petere, ut processus formaretur. Quare, de licentia Patris Generalis d. Ordinis Prædicatorum, R. P. Fr. Archangelum Caracciam, sacræ Theologiæ Magistrum, d. Conventus Boschensis filium, Romam legarunt: qui a summo Pontifice Paulo V fel. record. cui supplicem libellum obtulerat, & famam sanctitatis Pii instanter denuntiaverat .... remissus ad Congregationem sacrorum Rituum, hoc ab eadem rescriptum accepit: Instantes utantur jure suo via ordinaria. Reverendissimus igitur Cardinalis Millinus, facto prius verbo cum eodem fel. record. Paulo V processum fieri jussit informativum, & testes in Curia auctoritate ordinaria examinari; ac propterea deputavit Petrum Mazziottum, Curiæ Cancellarium & secretarium, in Notarium: examinatique fuere in Curia ad sexaginta testes. Pari auctoritate, scilicet ordinaria, extra Curiam Bononiæ, Auximi, Fani, Urbini, Mediolani, Bergomi, Terdonæ & Madriti plures quoque testes examen subierunt,

data facultas informativi processus condi.

2 His peractis & ad Curiam transmissis; atque ab eodem Reverendissimo Cardinale Millino, per sacram Congregationem deputato, diligenter inspectis factaque relatione, censuit Congregatio, si Sanctitati vestræ placeret, posse ad examinandos testes Apostolica auctoritate tuto deveniri. Obtenta ergo commissione a Sanctitate vestra signata, & sacræ Congregationi cui directa fuerat præsentata, deputati fuerunt ab eadem Congregatione Judices subdelegati, Reverendiss. D. Alphonsus Gonzaga, Archiepiscopus Rhodiensis (quo absente, subrogatus fuit Reverendiss. D. Montorius, Episcopus Neocastrensis) & Reverendiss. D. Sacratus, Episcopus Comaclensis; & Reverendiss. D. Mantica, Episcopus Famagustanus... Decretæ etiam fuerunt litteræ Remissoriales pro examinandis Testibus extra Curiam, expressis locis & civitatibus in quibus erant exequendæ: & vigore hujusmodi litterarum fabricati fuerunt auctoritate Apostolica processus Auximanus, Fanensis, Bononiensis, Terdonensis, Mediolanensis, Toletanus, Bergomensis & Urbinatensis. Productum pariter fuit instrumentum procuræ a Reverendiss. Patre Generali Ordinis Prædicatorum in persona P. Fr. Archangeli Caracciæ: qui produxit articulos per d. Congregationem admissos pro examinandis testibus, tam in Curia quam extra. Produxit etiam testes examinandos in Curia, qui solenni juramento suscepto examini se subjecerunt numero quadraginta tres ... Unde cum constet de Apostolica Jurisdictione delegata & subdelegata.... de legitimo mandato comparentis ... de relationibus & citationibus solennibus requisitis ... de juramento testium .... ac demum pateat testes prius super interrogatoriis, deinde super articulis deposuisse .... pronuntiamus processum hunc Romanum, Remissorialem & auctoritate Apostolica factum, rite ac recte fuisse fabricatum, esseque in forma probante..... Alterum vero processum, nempe informativum Romæ confectum auctoritate ordinaria per Petrum Mazziottum, in quo anno MDCXVI & MDCXVII examinati fuere plures testes, censuimus pariter esse admittendum & probationem facere ... Et eo facilius in hanc ivimus sententiam, quia fere omnes testes, auctoritate ordinaria in processu Romano informativo examinati, fuerunt deinceps auctoritate Apostolica repetiti, & attestationes eorum, qui morte præoccupati repeti non potuere.

B *consentur Romani processus esse informativi.*

cum commissio ad Processus Remissoriales.

C

3 Quoad alios processus remissoriales, existimavimus de eorum validitate ac legalitate satis constare. Decretæ enim fuerunt a sacra Rituum Congregatione litteræ Remissoriales, deputatique fuerunt, Auximi Reverendiss. D. Cardinalis Ara cæli, Episcopus Auximanus; & D. Decius Longus, Protonotarius & ejusdem Episcopi Vicarius; & D. Paulus Æmilius Gallus, olim Archipresbyter d. civitatis. Fani, Reverendiss. D. Card. Boncompagnus, Episcopus Fanensis; D. Cæsar Bracius, Vicarius Episcopalis; D. Cæsar Cararius, Archidiaconus Cathedralis Bononiæ; D. Euangelista Carbonesius, Vicarius Archiepiscopalis; D. Præpositus Metropolitanæ; & R. D. Angelus Michael, Canonicus Lateranensis, Abbas S. Joannis in monte Bononiæ. Terdonæ, Reverendiss. D. Episcopus Terdonensis, D. Vicarius ejusdem, & D. Archidiaconus Cathedralis. Mediolani, Reverendiss. D. Card. Borromæus, Archiepiscopus; D. Vicarius Episcopalis ejusdem, & D. Archipresbyter Metropolitanus. Madriti, Reverendiss. D. Nuntius Apostolicus, D. Archiepiscopus Tarantasiæ, & D. Episcopus Bisertinus. Bergomi, Reverendiss. D. Episcopus, D. Vicarius ejusdem, & Archipresbyter Cathedralis. Urbini Reverendiss. D. Card. Gipsius, Episcopus Ariminensis & Præses Status Urbini; D. Decanus, & D. Archidiaconus Metropolitanus.... Et ex inspectione ac revolutione cujuslibet processus deprehendimus ... constare de omnium validitate & forma probante.....

non nos alii esse alibi formati.

4 Ceterum non prætermittendum hic censuimus, quod ad ostendendam Pii Papæ V sanctimoniam ac miracula, ultra processus supra examinatos, non modicam etiam corroborationem ad probationes ex processibus resultantes desumpsimus ex Historicorum monumentis & Chronicis; videlicet ex Surio in Commentariis rerum in orbe gestarum; Antonio Cicarella, in additionibus ad Platinam; Ciacconio, in Vitis Pontificum; Henrico Spondano, in auctario ad Annales Baronii; Antonio a Fonte-majori, in Vita Pii V Hispano idiomate conscripta, aliisque Historicis: quibus fidem adhibendam communi Canonistarum & Legistarum consensu receptum est .... Nosque inter omnes historias potissimum recepimus eam Hieronymi Catenæ & Joannis Antonii Gabutii, qui ex professo vitam & res a Pio V præclare gestas memoriæ prodiderunt: & ex his, si non integram & concludentem probationem, urgentissimum saltem insurgere adminiculum superioribus probationibus judicavimus .... Hæcque quoad validitatem processuum & qualitatem probationum præmonuisse nobis visum fuit satis.

F *iisdem arridet auctoritas probatissimi de vita Pii.*

§ *Hæc & ad horum suaque sententia confirmationem alia plura Auditores Rotæ: qui deinde, explicata breviter vita Pii, ad virtutes ejus expendendas transeunt, agentes*

ex his probatur ejus virtutes eminentes

A *testigillatim de* excellentia fidei, de spe, caritate, de prudentia, de justitia, de fortitudine, de temperantia, de aliis indiciis sanctitatis; *quæ omnia & ex Gabutio satis facile colligi, & apud Bzovium jam collecta expensaque videri possunt: quædam tamen quia Gabutio præterita, hic juvat excerpere. Tale est quod ad* I *articulum de fide, ad demonstrandam Pii in ea promovenda diligentiam, tertio loco affertur, ipsum, Generalem Commissarium Inquisitionis constitutum, in redeuntibus ad sanam mentem clementer habendis opera pretium tulisse.* Inter ceteros enim, *inquiunt Relatores*, Sixtum

qui & Sixti Senensis conversionem prædixit,

Senensem, ex ordine Minorum, ob hæresim sæpius repetitam flammis damnatum, ad Catholicæ sensum religionis revocavit. Prævidensque spiritu plane prophetico, sua illum doctrina quamplurimis saluti futurum, apud Pontificem precibus contendit, ut mortis pœna absolveretur. Ex quo deinde factum est, ut Sixtus Prædicatorum Ordinem ingressus, collocutionibus, concionibus, scriptis Ecclesiam illustraverit; eo præsertim operæ edito, cui Bibliothecæ sanctæ nomen indidit, gratique animi pignus Pio V dicavit. Et in Epistola dedicatoria Sixtus ipsum testatur: seque Pii beneficio ab inferis revocatum, ab errorum tenebris eructum, in filium san-

B cto Spiritu renatum adoptatumque fuisse profitetur: ex quibus dictis, tamquam circa factum proprium, sufficiens resultat probatio.

ne veram in pedibus Crucifixi figuram miraculose effinxit,

6 *Articulus* 2 de spe *sic concluditur*. Neque vero sua illum de divino auxilio spes fefellit: quod ut alias sæpe, sic in eo quod narraturi sumus egregio sane facto animadverti potuit. Post preces, ante Christi crucifixi effigiem fusas, consueverat Pius Servatoris sui pedes deosculari. Cum semel hoc idem moliretur, ecce sibi Christi imago ita pedes attraxit, ne illos osculo contingere Dei servus non potuerit. Enim vero aliquod in se scelus admisisse ratus, in lacrymas solutus veniam postulabat: cum a Deo tandem significatum illi fuit, quod hoc contigerit, non ob culpam ab eo contractam; sed ne venenum, quo pedes Crucifixi erant infecti, hauriret. Testati id testis VI & X in Processu Romano de auditu ab intimo cubiculario Pii, Marco Antonio Florentio; & XXXI testis de auditu a Matthæo Ravario, ipsius Pii pincerna etiam familiari.

virtus fuit a medicis comprobatur,

7 *In articulo* de Temperantia, *ad confirmanda testimonia, asserentia perpetuam Pii virginitatem*, præcipue *appenditur ex Processu Romano ordinario depositio* D. Ludovici Montiali, chirurgi Papæ, testis

C XXIV, qui corpus Pii exenteraverit; & testis XXIII, qui præsens fuit. Affirmant enim ambo isti, quæ generationi deserviunt corporis partes, ea integritate in Pio repertas fuisse, ut infantis munditiam & puritatem referrent. Quæ verendorum integritas certius, quod haberi possit, integritatis est signum; ut latius declarando egregie scripsit Hieronymus Mercurialis lib. 6 variarum Lectionum cap. 23 & Capivaccius in Practica lib. 4 cap. de virginitate; ubi asserit, perdifficile esse in viro virginitatem alio modo probare ... Et sumpta virginitatis nota, quamvis omnino certa atque necessario concludens non sit, sufficienter tamen probari visa est; junctis præsertim cum assertionibus Confessariorum & testium, innocentia vitæ Pii ... innato quodam odio ipsius in vitia carnis .... præcipuo studio in corporis munditia & eximio pudore, sobrietate insigni quæ comes virginitatis est & præsidium ... frequenti Eucharistiæ sumptione ... publica voce & fama ... quodque præcipuo Dei consilio factum censeri potest, ne Pius a ceteris dissideret familiæ Dominicanæ alumnis, quos omnes, quotquot in Sanctorum Album relati sunt, virgines dedit & edu-

cavit, scilicet Dominicum, Raymundum, Petrum Martyrem, Thomam Aquinatem, Antonium, Vincentium, Hiacynthum, Catharinam Senensem, & alios: qui licet morum virtutumque præstantia varii inter se ac dissimiles, omnes tamen in unius virginitatis laude convenerunt. Ex PROC.

pulverem Vaticani pro Reliquiis habuit,

8 *In articulo* de Justitia, *quatenus hæc virtus Deo rebusque divinis debitum cultum tribuit, refertur memorandum quid, ac Magni Gregorii tempora referens.* Poloni Regis legatus, Roma propediem discessurus, Pium, a quo sacras Reliquias secum exportandas petierat, conveniens; eum in platea S. Petri obvium habuit, precesque pro Reliquiis habendis ingessit. Tum Pius e lectica desiliens, acceptum ab eo sudariolum expansumque, pugillo pulveris a platea sumpto implevit, & colligatum tradidit Oratori. Qui se illusum ratus domumque reversus, aperto sudariolo pulverem in sanguinem versum invenit: quare Pium statim conveniens, timore ac lætitia plenus, rem omnem aperit. Tum Pius, nobis notum omnino erat, Vaticanum pulverem Martyrum sanguine plenum esse, ac propterea ludos publicos ab ea parte ablegandos duximus. Testantur hoc in Processu Romano remissoriali Testes IV, VI, X & XXXI de auditu; & de visu, testis XXXIV.

E

mortui fœtent ut ceteri;

post mortem tractabilis,

de se dedit suavem odorem,

9 *Inter cetera porro sanctitatis indicia, de quibus agitur articulo ultimo, notatur* primo prophetia: *quare* Marcus Antonius Columna & Marchio Malatesta, *antequam cum Pio Pontifice negotia transigerent, conscientiam per Confessionem expiabant*, alioqui crimina sua a Pontifice narrari audiebant: uti testatus est Chrysippus Prentus. Secundo mira quæ circa ejus corpus acciderunt. Caro enim ipsius, quartum post mortem diem mollis adeo erat atque flexibilis vividique coloris, ut adhuc spirare videretur ... deponunt autem de hoc D. Angelus Formentus, D. Abbas Rusticuccius & Reverendiss. Sanctorius.... Ejusdem Pii ossa suavem emisisse odorem testantur Fr. Joannes Antonius Zerbus, D. Nicolaus Berlingarius, & D. Joannes Antonius Gabutius... Tertio visiones, quæ ejus obitum illustrarunt: tempore enim mortis Pii V adolescentula quædam Romæ, multis virtutibus ornata, dum animam ageret, ad matrem adstantesque convertens sese; Respicite, inquit, magnam gloriam, cum qua Pii V anima ab Angelis in cælum deducitur: quo dicto, expiravit. Refert hoc Antonius a Fonte-majori in Vita Pii V, typis Hispano idiomate edita anno MDXCV lib. 6. fol. 243. Præterea idem Pontifex triplici corona redimitus, ac duobus Angelis hinc F atque hinc comitantibus, apparuit sorori Mariæ Margaritæ Delfinæ, quæ magna cum opinione sanctitatis vixit Albæ, in monasterio S. Mariæ Magdalenæ Ordinis Prædicatorum, ut patet ex ejus vita typis impressa a Fr. Joanne Michaele de Bononia, Ordinis Prædicatorum Mediolanensi Inquisitore....

ingloriam lecti visus fuit,

10 Accedit ultimo loco testimonium gravissimorum scriptorum, qui vel ex instituto vel obiter arrepta occasione Pii V sanctimoniam commendarunt. Hi sunt inter alios Cardinalis Bellarminus in responsione ad apologiam pro juramento fidelitatis pag. 647; Genebrardus, Chronologiæ lib. 4; Jacobus Gualterius Societatis Jesu, in tabula Chronographica pag. 740; Jacobus Gurdonius Societatis Jesu, in opere Chronologico pag. 429; Franciscus Rosserius, stemmatum Lotharingiæ tomo 5 pag. 362; Andreas Maurocenus, Historiæ Venetæ lib. 8 pag. 334; Severinus Binius, tomo 4 Conciliorum parte 2 pag. 397; Archangelus Gianius, Centur. 4 Annalium Ordinis Servitarum

laudatur passim a scriptoribus ac fastis,

A lib. 4 cap. 2; Michael ab Iſſelt, in hiſtoria ſui temporis pag. 29; Laurentius Surius, in Commentario rerum in orbe geſtarum ad annum 1566; Joannes Mariana Societatis Jeſu, ad hiſtoriam Hiſpaniæ anno 1566; Papirius Maſſonus, lib. 6 de Vitis Pontificum pag. 412; Paulus Manutius, in epiſt. ad Marcum; Jacobus Auguſtinus Thuanus, Hiſtoriarum lib. 51; Hieronymus Platus Societatis Jeſu, de ſtatu religioſo lib. 2 cap. 28; Joannes Turſellinus pariter Societatis Jeſu, Epitome hiſtoriarum lib. 10; Nicolaus Sanderus, lib. 3 de ſchiſmate Anglicano pag. 422; Dominicus Gravina, in libro inſcripto Vox turturis parte 2; Henricus Spondanus, in Auctario Chronologico ad Annales Baronii pag. 76; Cardinalis etiam Baronius, Annalium eccleſiaſticorum tomo 7 ſub anno 533; Antonius Gallonius, in vita S. Philippi pag. 114, Joannes Petrus Guiſſanus, in Vita S. Caroli cap. 13 lib. 1; Marcus Antonius Muretus, in oratione publica habita in funere Pii V; Cardinalis etiam Sirletus, in Epigrammate impreſſo apud Antonium de Fonte-majori; Petrus Galeſinius, in Translatione Pii V; Antonius Maria Gratianus, de bello Cyprio; Abbas S. Fronti, in Vitis Pontificum; Ciacconius in Vitis Pontificum; & ſcriptores ex profeſſo Vitæ Pii abunde pluribus in locis ſanctitatem ejus commendant.

quare & veritum ſit de reſici Regulum,

11 *Elogia e ſingulis auctoribus deſumpta, qua citato libro & pagina aut capite hic allegantur, brevitatis cauſa omiſi, ſatis habens eorum indicaſſe nomina, qua in tam ſolenni & judiciali actu coram ſummo Pontifice commemoranda putaverunt Relatores: eo quod* illuſtre & uniforme teſtimonium magnorum virorum ad Pii ſanctitatem probandam magnifaciendum eſt; quemadmodum magni factum fuit in Relatione SS. Caroli, Ignatii, Thereſiæ, Raymundi. Claudet autem tertiam hanc partem, *inquiunt iidem Relatores*, atteſtatio ſacræ Congregationis Rituum, quæ Pium hoc honore decoravit, ut defunctorum ſacra pro eo celebrari non poſſent: ſed eorum loco; anniverſario depoſitionis die, Sacrum de Sanctiſſima Trinitate fieri poſſe conceſſit: ut patet ex Decreto confecto 1 Februarii MDCXXV.

quippe qui miraculis claruit in vita,

12 *Nunc* miracula primum a Pio ante mortem, mox etiam poſt mortem facta videamus. 1 Contactu ſtolæ & benedictione energumena liberatur. 11 Navalis victoria a Pio prædicitur & cognoſcitur. *Quibus expoſitis, expenſis, probatis, tranſeunt Relatores ad miracula poſt mortem; in iiſque ponunt* 1, *quod* Imagines Pii in maximo incendio non comburuntur: *id vero cum jure miraculum conferi probaſſent, ſubjiciunt hac verba*: Simile quid accidit nuper in palatio Auguſtiſſimi Ferdinandi 11 Imperatoris, in quo incendium ceteras res omnes quæ in altari ſacelli domeſtici erant, conſumpſit; ſolumque orbem cereum, quem Agnum Dei appellamus, a Pio V benedictum, illæſum præterilit; ut eadem Cæſarea Majeſtas teſtatur in epiſtola ad Sanctitatem veſtram directa & exhibita ſub data XXIII Julii MDCXXVII: & in aliis recentibus litteris, motu proprio & nemine efflagitante, ad ſolam Pii ſanctitatem confirmandam, eidem Sanctitati veſtræ ſcriptis, ſub die XIII Octobris MDCXXVIII, comprobavit.

ex poſt mortem curatio pertinaci febri,

13 Auximi Tibertia Florentia, annos LXXII nata, peticulari febre eo adducta fuerat, ut intra tres horas expiratura crederetur, medico ſic affirmante. Verum cum lancam ſubuculam Pii V ut deferretur rogaſſet; illaque delata, ſibique impoſita, huic Pontifici ſe enixe commendaſſet, ſomno capta fuit: a quo expergefacta, omnino febre ſoluta, e lecto ſurrexit, maxima omnium admiratione atque lætitia. Factum evidens eſt ex medici copioſa narratione.... Quod vero miraculum hoc cenſendum ſit, & in tertio ordine collocandum, nemini dubium eſſe poterit, ſi ratio habeatur gravitatis morbi ac deſperatæ ſalutis, ſubitæque curationis in anu, quæ poſtea etiam ad multos annos vixit.... Nec minus certum eſt Pio V eſſe adſcribendum, cum & ejus ſubuculam infirma adhibuerit, & ejus ſe precibus commendaverit..... D

immedicabilem dolorem capitis,

14 Julius Nipotellus Perufinus, toto anno intolerabilem capitis dolorem paſſus fuerat: cui quidem depellendo remedia omnia, etiam violentiſſima, ut ſunt cantarides atque ignis, fruſtra adhibita fuere. Tandem cranium ſecare, ut eo derecto os nudum ſcalpere poſſent, decreverunt medici, opuſque compleverunt: ſed irrito conatu. Nulla igitur ſupererat humanis in remediis fiducia. Quare infirmus, memoria repetens, quod ab Abbate Ruſticuccio, cujus ipſe domum adminiſtrabat, olim didicerat; Dominum ſcilicet Ravarium, Pii V pincernam, ad contactum oſſis ejuſdem Pontificis ſimili morbo fuiſſe ſolutum; votum una cum uxore Pio V nuncupavit; ſuumque Dominum, Abbatem Ruſticuccium, enixe rogavit, ut caput reliquiis ejuſdem Pii V tangere vellet & ſignare. Quo peracto, confeſtim dolore liber e ſtratu conſurgens, Pii V ſepulcrum voti reus petiit, nec ſimili in poſterum moleſtia fuit vexatus. Veritas facti ſatis probari videtur depoſitione ipſius qui ſanitatem eſt conſecutus, uxoris ejuſdem chirurgi qui remedia adhibuit, & Abbatis Ruſticuccii qui Reliquias detulit caputque ſignavit..... E

Prioriſſam moribundam,

15 Soror Angela Mareri, Prioriſſa monaſterii Humilitatis Romæ, ex magna diſtillatione, capitis & ſtomachi dolores maximos lentamque febrem contraxerat: a qua adeo fuerat debilitata, ut mortis diſcrimine imminente, medicus ſibi non fidens ſocium adjungi poſtularit impetraveritque in ſequentem diem, interim moniales delatas ad ſe Pii V reliquias religioſa mente cum excepiſſent, fervidaſque ad Pium preces fudiſſent; eaſdem capiti impoſuerunt: & ad earum contactum dolor abſceſſit, poſteroque die ſine febri a medicis inventa eſt. Rei geſtæ veritas habetur in proceſſu Romano ex atteſtatione infirmæ, medici & Confeſſarii, qui paratus erat ad miniſtrandum infirmæ Viaticum....

puerperam deſperatam,

16 Auximi Peregrina, uxor D. Jacobi Raſti, partui proxima, ſummis & diuturnis cruciabatur doloribus: quibus remittentibus, per tres totos dies nullum plane motum a fœtu in utero editum ſenſit: & ita debilis relicta fuit, ut cibum ſumere non poſſet, omninoque frigida & calore deſtituta jaceret. Quare ab obſtetrice ceteriſque feminis harum rerum peritis, fœtum in utero mortuum eſſe, exiſtimatum eſt; curatumque, ſed non adhibitum, remedium ad eum extrahendum. Interim allata fuit lanea Pii V ſubucula, quam languentis feminæ mater Peregrinæ utero impoſuit, invocato prius per preces ſancti Pontificis auxilio. Mirum dictu, intra quadrantis horæ ſpatium fœtus in utero moveri cœpit. Necdum hora abierat, cum femina incolumis maſculum peperit, qui adhuc vivit duodennis. Rei ſeriem ſatis probatam putamus a quatuor oculatis teſtibus ... nec minus clarum eſt, miraculum in hoc partu interceſſiſſe..... *Et hoc miraculum unum eſt ex duobus qua Clemens X die XV Novembris anno* MDCLXXI *approbavit & confirmavit, ſicut habet Decretum Congregationis pro Beatificatione ipſius Pii, quandocumque Sanctitati ſua libuiſſet facienda, editum* VIII *Martii* MDCLXXII, *alterum autem eras de imaginibus ab incendio illæſis: quibus etiam acceſſit approbatio revelationis de victoria navali, & quartum miraculum de multiplicatione frumenti infra referendum.* F

17 Ni-

A 17 Nicolaus Brautius Dalmata, Epiſcopus Sarci- *Epiſcopum in extremis agentem,*
nenſis, in febrim inciderat acutam atque letalem, ob quam æſtu, doloribus atque ſiti inextinguibili fatigatus per triduum, ad eum ſtatum redactus erat, ut non amplius audiret, aut ſentiret, aut interrogatus ad propoſitum reſponderet: imo poſt vehementem membrorum ac ſpirituum agitationem, jam fixabat oculos, & lecti ſtragulas colligens detegebat ſeſe rei ignarus, cum ſuapte natura prudentiſſimi moris eſſet: ac demum pedibus ceteriſque corporis partibus pallere inceperat admixta nigredine, ut bene ab omnibus, quotquot officii cauſa adibant, ſine dubio morituru exiſtimaretur; tam acri febri ſuccumbente natura ſenis annorum ſexaginta, nullis adjuta pharmacis aut medicamentis, de more gentis ſcilicet, cum medicos exoſi Dalmatæ cuncta naturæ beneficio committant. Igitur tertia nocte ſubiit mentem ægrotantis Pii V Pontificis recordatio, quem ſæpius nominatum perceperat, ac de quo collocutus fuerat cum P. Archangelo Caraccia. Hinc ſervo Dei fuſis precibus obdormivit: & ſtatim videbatur ſibi in Vaticani aula eſſe, quam Regiam dicunt: ubi longo ordine procedentes anteibat magnæ ſtaturæ
B Præſul, Pontificio habitu, Epiſcopali mitra, ac Pre- *poſt quem ei apparuit.*
ſbyteris ſtipatus compluribus, candidas indutis veſtes cereoſque geſtantibus, quos cantantes audire videbatur laudes & encomia Pii V Pontificis. His ut locum daret, dum cedens de via in angulum ſe ſubduceret, evigilavit illico, ſeque ſenſit a febri immunem, nulla vexatum ſiti; adeo ut nec potu, nec cibo, nec viribus, aut aliis corporis facultatibus impeditis aut imminutis affectionibus, nihil ſibi valetudinis minus adeſſe cognoverit, quam antea fuiſſet nondum ea febre laboranti. Probatur hoc factum ex ipſius Epiſcopi dictis, ex Mutio Baraccino ejus famulo, ex Cæſare Megantio Sacerdote, nec non ex Comite Franciſco Cionino. Ipſe quidem ægrotus & morbi gravitatem & viſum & valetudinem ſuſe exponit: famulus eadem confirmat cum mortis indiciis, & ad repentinam convaleſcentiam narratum ſibi quod nocte perceperat dominus: alii vero duo teſtes, quod eum amicitiæ cauſa adire conſueverant, die tertio ægritudinis actum de ejus ſalute fuiſſe dictitarunt, alium conteſtem producentes: poſtridie autem ad priſtinum robur reſtitutum invenerunt; idque miraculi loco habentes, atque rei eventum quærentes, adhibitas Servo Dei preces ac noctis præcedentis viſa
C intellexerunt. Ex his miraculum fuiſſe deprehendimus ex iis quæ in tertio gradu collocantur ex vulgata doctrina S. Thomæ .....

18 Hactenus, Beatiſſime Pater, retulimus quæ *ex quibus concludatur commendandus.*
de vita, virtutibus ac miraculis comperta fuere ſervi ſervorum Dei Pii V Pontificis Maximi. Reliquimus modo ſapientiſſimo veſtræ Sanctitatis oraculo, ut quæ olim puriſſima lux lucebat inter homines, Superis nunc demum adſcripta, neſciat occaſum in terris; imo redivivo ſubinde pietatis obſequio apud poſteros præſit e cælo ſplendidior; unde certiſſimam ſe præbeat Petri naviculæ Cynoſuram, quemadmodum feliciſſimo curſu & ſummo Eccleſiæ bono diu ſe dedit moderatorem. *Hactenus Relatio illa, cujus exemplum Romæ deſcriptum ea ratione qua ſolent præſentibus Cardinalibus talium exempla deſcripta dari, habuit & ad nos Pragæ miſit Illuſtriſſimus Ampliſſimuſque D. Henricus Julius Baro de Blum, Cæſareus in Tribunali appellationum Conſiliarius: nunc vero etiam impreſſam eandem videmus in poſtumo tomo Bzovii: quo recurrere poteſt quiſquis plenius cupit rationes & firmamenta judicii de ſingulis articulis ferendi cognoſcere. Idem Bzovius dicta Relationi addit pro Appendice* Notulam miraculorum, a ſervo Dei Pio V patratorum, in Congregatione ſacrorum Rituum pro ejus Beatificatione propoſitorum ſub Clemente X. D *Ex* PROC.

19 *Priora decem ex Proceſſu Romano referuntur, ut a Pio V patrata in Vita: quæ omnia vel a Gabutio in Vita capite ultimo relata, vel ab Auditoribus Rotæ accepta jam dedimus, excepto ultimo, quod tale eſt:* Quædam puella, nobili ſtirpe oriunda, ſpiritibus immundis obſeſſa, ducta a matre ad Pium V, dum per Aulam regiam tranſiens ad capellam Sixtinam pergeret: ubi prævia oratione, pedem ſupra corpus illius appoſuit dicendo, Super aſpidem & baſiliſcum ambulabis, & conculcabis leonem & draconem; & facto ſigno Crucis, libera remanſit. *Ultra nihil brevis illa Notula habet: auctor ſeu teſtis petendus ex proceſſu foret: quod pro nunc illo facere non eſt opera pretium. Magis ex re foret, ex dicto Romano proceſſu aliiſque, colligi a habere miracula circiter ſeptuaginta, patrata poſt obitum, quorum tenue ſpecimen jam habemus ex Relatione in prænarratis quinque miraculis: ſummariam vero explicationem in Notula: in qua tamen ex Urbinate & Toletano proceſſu nihil; ut videantur Proceſſus illi vel ad manum non fuiſſe cum cauſa ſub Clemente X reſumeretur, vel miracula nulla diſtincte explicare. Præterea ex Decreto Congregationis, in favorem Beatificationis faciendæ, cujus ſupra num. 16 facta mentio, diſcimus, quod* ex quatuor miraculis, ad aliam Congregationem delatis anno MDCXXX, & tribus noviter adductis, (*ipſo veroſimiliter anno* MDCLXXI) tertium multiplicationis farinæ in magna quantitate, in monaſterio monialium S. Dominici Prati, tamquam rite probatum Sanctitas ſua (*ſcilicet Clemens X*) admiſit: *quænam vero reliqua ſex fuerint nondum comperimus. Dedimus porro operam ut de omnibus jam indicatis acciperemus plenioremm notitiam, ex juratorum teſtium verbis, eo modo quo in Aprili S. Franciſci Paulani aliorumque Sanctorum miracula collegimus: ſed officioſis promiſſis eorum, quibus præcipua cura deberet eſſe Beati iſtius Pontificis honor, hactenus non reſpondit effectus: quem dum pergimus expectare, vel in Supplemento operis danda, Notulam præditam hic habe.* *Propoſitum autem fuerat Congregationi miracula ea in vita,* *& ex poſt obitum:* *alia a poſt allata.* E

NOTULA

Miraculorum, poſt mortem ex proceſſibus ſumpta.

DOn Michael Bonelli, Prior Hoſpitalis S. Mariæ Conſolationis, a quadam ſtruma in gutture cum continuis doloribus, magnitudinis pluſquam unius panis, qua per ſex annos & amplius laboraverat, commendatur Servo Dei, ſtatim liberatur. *Ex* PROC. ROMANO F

Nicolaus Brautius, Epiſcopus Sarcinonenſis, ab acuta & periculoſa febri ſanatur in inſtanti, invocato ope prædicti Servi Dei.

Maritus Cleopatræ Storchi Urbinatis, graviſſimo capitis dolore percuſſus, tactu Reliquiæ Pii V ſanatur.

R. P. D. Ravarius ab ingenti dolore capitis, paſſo per plures menſes, tactu Reliquiæ ejuſdem Servi Dei liberatur.

Julius Nipotellus, catarrho & diſtillatione in oculis & auricula, cum gravi dolore capitis detentus a medicis derelictus, tactu Reliquiæ ejuſdem priſtinam ſanitatem in inſtanti adeptus eſt.

Thomas Treviſanus, Sacerdos Romanus, a gravi laterum dolore & retentione urinæ liberatus, invocata ope dicti Servi Dei.

Gerardinus de Gerardinis, in extremis laborans infirmitate ſcarantiæ, tactu calceamenti prædicti Servi Dei ſanus evaſit.

Gregorius Donatus Sacerdos, duplici febri tertiana in extremis laborans, invocata ope Pii V ſanatur.

Odoar-

Digitized by Google

A Ex PROC. Odoardus Lopez Medicus, acutiſſima febri cum ſymptomatibus letalibus oppreſſus per viginti dies, commendatus d. Servo Dei ſtatim priſtinam ſanitatem recepit.

Soror Angela Mareri, a catarrho cum diſtillatione, ingenti capitis & ſtomachi dolore, & febri liberatur, appoſita capiti ejus Reliquia præd. Servi Dei.

Soror Maria Thereſia a copioſo ſputo ſanguineo, cum capitis & ſtomachi dolore, invocata ope d. Servi Dei, confeſtim ſanatur.

Prioriſſa monialium Humilitatis, periculoſa febri laborans, ita ut a medicis pro letali haberetur, commendata eidem Servo Dei, in inſtanti priſtinam ſanitatem recepit.

Tres filiæ Marchioniſſæ Bonellæ a morte præſervatæ ſunt, interceſſione ejuſdem Servi Dei.

Binæ imagines Pii V ab incendio præſervatæ.

Quidam Julius, ab ingenti & continuo dolore capitis liberatus, interceſſione præd. Servi Dei.

Michael Bonellus Presbyter a quadam deformi monſtruoſitate, liberatur ope præd. Servi Dei.

Quidam hæreticus Anglus, Writus nuncupatus,
B ſuggeſto conſcenſo adverſus Pium V petulanter obloquutus, mutus effectus fuit; ac ſubito morbo correptus domumque delatus, miſer interiit.

Quidam Frater Ordinis S. Dominici, in civitate Palentina, in regnis Hiſpaniarum, gravi & moleſta infirmitate affectus in ſecretioribus partibus, morti proximus, fuſis precibus coram imagine præd. Servi Dei, priſtinam ſanitatem accepit.

Valentiæ in Hiſpania, Guilielmo Raymundo nobili viro, paulo antequam e vivis excederet, chorus affuit lætiſſimus. In eo erant beatiſſima Virgo Dei Mater, S. Dominicus, S. Vincentius, S. Ludovicus Bertrandus, & Pius V, quem ipſe Guilielmus viventem apprime venerabatur: qui omnes lectulo ejus circumfuſi, letanias recitantes pro eo precabantur. Et prædictum Servum Dei magno ei beneficio fuiſſe referebat, cujus pileolum, a Cardinali Alexandrino in Hiſpaniam delatum, antea capiti ſuo appoſuerat.

Joannes Serpa, a quodam ſicario aggreſſus, qui pugione evaginato ipſum occidere tentabat, oſtenſa illi capſa, in qua erant quidam cerei orbiculares ejuſdem Pii V, liberatur, prolapſo in terram pugione & d. ſicario.

C Ex PROC. AUXIM. Tiburtia Florentii, annorum ſeptuaginta duorum, febri petecchiali aliiſque letalibus infirmitatibus oppreſſa, morti proxima & a medicis derelicta, tactu ſubuculæ præd. Servi Dei priſtinam ſanitatem in inſtanti recepit.

Quædam mulier infirma & crure deperdito, tactu calceamenti præd. Servi Dei ſanatur.

Antonius Florentius, Archipresbyter Auximanus, a gravi diſtillatione, vergente a capite ad fauces palati per ſeptem menſes, incaſſum adhibitis remediis humanis, commendatur d. Servo Dei, cum emiſſione voti celebrandi ſacroſanctum Miſſæ ſacrificium, viſitandi illius ſepulcrum, & appendendi votivam tabellam in eccleſia B. Mariæ Auximi, illico liberatur.

Pellegrina Jacobi Bacci, difficultatem partus per tres dies paſſa, febri oppreſſa, non ſine evidenti periculo mortis creaturæ quam in utero geſtabat, tactu ſubuculæ Pii V, ſtatim filium vivum peperit & ſana evaſit.

Maria Biagini, bis prægnans ab immundis ſpiritibus ita vexata fuerat, ut abortiverit: tertia vice prægnans, dum ab iiſdem ſpiritibus plurimum agitaretur, & abortui proxima cerneretur, tactu calcei ejuſdem ſervi Dei ceſſerunt dæmonis vexationes, & debito tempore peperit.

Sulpitia Fiorano, per multos menſes lecto accumbens, variis angoribus oppreſſa, tactu calceamenti præd. Servi Dei ſanatur in inſtanti. D

Uxor Petri Angeli Mendolſi liberatur a partu difficili, cum imminenti vitæ diſcrimine, tactu ſubuculæ Pii V.

Eliſabetha Dominici Franciſchini, tribus continuis diebus doloribus partus vexata & morti proxima, tactu calceamenti præd. Servi Dei ſtatim peperit, & ſana ac immunis viſa eſt.

Julia Auguſtini Pontiricli, ingenti capitis dolore affecta, nihil ei juvantibus humanis præſidiis, tactu fruſtuli ſubuculæ præd. Servi Dei, confeſtim ſanatur.

Iſabella Partighelſi a difficili partu ſtatim liberatur, delato ad ipſam Crucifixo eburneo præd. Servi Dei.

Aurelia, uxor Joannis Crocchini, a doloribus partus, quibus plurimum laborabat, tactu ſubuculæ præd. Servi Dei, ſtatim peperit.

Pandora, uxor Vincentii Vitalini, a ſimilibus doloribus partus liberatur, tactu cochlearis argentei præd. Servi Dei.

Joannes Baptiſta Lucius, doloribus petræ in extremis laborans, tactu calceamenti præd. Servi Dei confeſtim ſanatur. E

Franciſcus, filius Antonii Calvi, a letali infirmitate coxendicis, qua mori ſeu ſaucius remanere debuerat judicio medicorum, tactu Reliquiæ præd. Servi Dei, ſtatim priſtinam ſanitatem recuperavit.

Filius Joannis Leopardi a periculoſa infirmitate liberatur, tactu calceamenti præd. Servi Dei.

Tiberia Pranzi, gravi apoplexia correpta, tactu calceamenti præd. Servi Dei illico ſana evaſit.

Ex PROC. FANEN. Uxor equitis Gentiluccii Rocchi, tactu ſubuculæ præd. Servi Dei, a difficili partu cum diſcrimine vitæ liberatur.

Vicaria monaſterii S. Philippi Fanenſis, a manuum attractione liberatur, tactu calceamenti præd. Servi Dei.

Gentilis Bartorella de Durantibus, a gravi pleuritide cum febri acuta, dolore pungitivo in latere ſiniſtro, tuſſi, difficultate reſpirandi & pulſu duro, & judicio medicorum in extremis conſtituta, tactu calceamenti præd. Servi Dei, ſtatim & in continenti ſanatur.

Plera Bartorella de Uſſudutiis a dolore capitis cum febre liberatur, tactu calceamenti præd. Servi Dei. F

Julia Nulphia de Vignatolis, a doloribus colicis & nephriticis liberata, tactu calceamenti præd. Servi Dei. Ex PROC. BONON.

Pater Fr. Virgilius Paſeri, Ordinis Servorum B. Mariæ, a diuturno fluxu ſanguinis in extremis laborans, commendatus præd. Servo Dei, illico ſanatur.

Plures liberati a doloribus capitis, tactu Reliquiæ præd. Servi Dei.

Ex PROC. DERT. Filius Hieronymi Baddii, per quatuor menſes febri laborans & a medicis derelictus, commendatus a matre d. Servo Dei, ſanatur.

Catharina, uxor Andreæ Maſini, a febri cum letalibus ſymptomatibus liberatur, invocata ope præd. Servi Dei.

Hieronymus Baddii a periculoſa & diuturna infirmitate ſanatur ope d. Servi Dei.

Magdalena Blanca poſt eſum fungorum graviter infirmans, ita ut tribus continuis diebus abſque loquela & ſenſu remanſerit; implorata ope d. Servi Dei, priſtinam ſanitatem recuperavit, defunctis ceteris qui dictos fungos comederant.

Angelus Thomas Paſſeri, graviſſimis doloribus oppreſ-

Digitized by Google

A oppreſſus & morti proximus, emiſſo voto præd. Servo Dei, & appoſito ſuper parte offenſa orbe cereo ab eodem benedicto, ſtatim & illico priſtinæ ſanitati reſtituitur.

Idem ab equo in terram projectus, intercеſſione præd. Servi Dei liberatur a læſione brachii & humeri.

Joannes Paſſari, hernia inteſtinali laborans, commendatus præd. Servo Dei ſanatur, abſque applicatione præſidiorum.

Michael Annibalis Raddii, febri oppreſſus & in extremis conſtitutus, invocata ope præd. Servi Dei incolumis evaſit.

Julianus Albertini Rizzi a ſtrumis liberatus ope præd. Servi Dei.

Baro Puſterla, febri maligna per menſem laborans, & in agone poſitus abſque motu, ſenſu & loquela per triduum, & pro mortuo habitus, commendatus d. Servo Dei, priſtinam ſanitatem in inſtanti recepit.

Soror Clara Magdalena Verzola, Monialis S. Domi-
B nici oppidi Salarum, a gutta arthetica ita opprimebatur, ut nullo modo ſe movere poſſet; emiſſo voto præd. Servo Dei, ſtatim incolumis evaſit.

Soror Daria Franciſca Fraſcarola ejuſdem Ordinis, ab ingenti tumore in capite exorto, ita ut nec videre nec comedere valeret, liberatur ope præd. Servi Dei.

Don Cæſar, filius Marchioniſſæ Mariæ Grimaldæ Bonellæ, a febri continua cum dyſenteria diu oppreſſus, ope præd. Servi Dei liberatus.

Soror Maria Catharina, Monialis Ordinis S. Dominici, a continua ſurditate liberata, meritis d. Servi Dei.

Soror Joanna Maria Graſſa a fluxu urinæ, pluribus annis paſſo, liberatur, voto emiſſo præd. Servo Dei.

Nicolaus Buſutius equo incedens, in paludem prolapſus, ab evidenti mortis periculo liberatus, invocata ope præd. Servi Dei.

EX PROC. MEDIOL. Michael Creſcentius, Doctor Theologus & Protonotarius Apoſtolicus, gravi & continuo dolore in
C femore laborans, ita ut judicio medicorum nullum eſſet aliud remedium niſi femur abſcindere; paratis a chirurgo omnibus ad id neceſſariis, ipſe commendans ſe Pio V ſtatim ſanus & incolumis e lecto ſurrexit.

Os extractum ex corpore præd. Servi Dei fragantiam odoris ſuaviſſimi emittens.

EX PROC. BERGOM. Cabrinus Cabrini, quodam caſu dorſo ſibi effracto, ita ut ſe movere minime poſſet, una cum intenſis & continuis doloribus, ope præd. Servi Dei incolumis evaſit in inſtanti.

Fr. Æmilius de Bergomo, Ordinis Prædicatorum, a febri maligna liberatus, interceſſione præd. Servi Dei, qui ipſi infirmo, una cum beatiſſima Virgine & S. Dominico, apparuit.

Franciſcus de Cerri, graviſſima febri cum dolore capitis correptus, deoſculata imagine præd. Servi Dei, confeſtim ſanatur.

Barbara, filia Sebaſtiani Strozzæ, per plures dies cum febri maligna oppreſſa, & pro mortua derelicta, utpote loquela & ſenſibus privata & in agone poſita, commendata præd. Servo Dei confeſtim incolumis evaſit. EX PR.

Apollonia Ambroſii Selarii, febri per quatuor menſes laborans & energumena, nihil proficientibus exorciſmis, delata ad ipſam imaginem præd. Servi Dei, cui ſe enixe commendavit, ſtatim liberatur tam a febri quam a ſpiritibus immundis.

Urſula Petri Marcheſi, duplici febri tertiana graviter affecta, cruribus, renibus & facie tumefactis, & in extremis conſtituta, commendata d. Servo Dei, ſtatim incolumis reperta eſt.

Urſulina a Caſali coquinaria in ignem cecidit, unde pars faciei ſiniſtra, cum oculo, naſo & aure combuſta & intolerabili dolore afflicta: ad tactum Agnus Dei a Pio V benedicti, cui ſe commendavit, illico doloribus exempta eſt, & ſpatio duodecim dierum abſque aliqua deformitate ſanata.

Antonia, uxor Stephani Trotti, Pio V commendata, a mortali infirmitate liberata.

Hactenus Notula illa. Ne autem reliqua pagina hic vacet, accipe Hieronymi Badeſii Romani Carmen in ſtatuam ac tumulum Pii.

SAlvete o cineres Pontificis Pii, E
Salvete. Exiguo non decet amplius
Vos claudi tumulo, qui decus abdidit
Veſtrum jam nimium diu.
Vos ferri ad celebres exequias jubet
Sixtus, mirifico ſplendidus ordine
Hic vos nobilior ſuſcipiet locus,
Quo nil magnificentius
Hic marmor nivibus candidius nitet
Spirantem referens effigiem Pii.
Hic gemmæ maculis multicoloribus,
Aſtrorum ſuperant patrem.
Hic ſtant de Pariis marmoribus Duces.
Alter ſacrilego milite Galliam
Oppreſſam, rediens victor ab hoſtibus,
Regi reſtituit ſuo.
Claravit trepidas alter Echinadas,
Dum claſſem tumido merſit in æquore,
Et monſtrum Italicis excidium ferens
Longe reppulit urbibus.
Hic ſpectare licet prælia in ultimis
Decertata locis: Hic equites ruunt,
Hic cadens pedirum procubuit cohors,
Hac manat calidus cruor.
At parte ex alia nant ſive remige
Quaſſatæ igniferis undique ab ictibus F
Puppes; jam gravidum ſe fluitantibus
Horret corporibus mare.
Salvete o cineres, non iterum, aut quater,
Sed clarum quoties ſol revehit jubar,
Surgens Oceano, dum feret ultimus
Terris exitium dies.
Tunc veſter, ſuperis qui modo mentibus
Immiſtus merito perfruitur Deo,
Vos claros radiis ſpiritus induet
Numquam diſſociabilis.
Quam Sixti meritis magna rependere
Debes Roma? tuo qui gremio abſtrahi
Patris reliquias non tulit illius
Qui te jam tibi reddidit?

Digitized by Google

SYNAXARIUM

Ex Menologio, jussu Basilii Imperatoris collecto, cujus sex postremi menses servantur manuscripti in monasterio Basilianorum Cryptæ-Ferratæ in Latio.

ΜΗΝΙ ΜΑΙΩ, Α'
Η ΚΟΙΜΗΣΙΣ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΠΡΟΦΗΤΟΥ ΙΕΡΕΜΙΟΥ.

Hieremiæ Pr.

Ἱερεμίας ὁ ἐκλεκτὸς Προφήτης τοῦ Θεοῦ, ὑπῆρχεν ἐκ τῆς Ἰουδαίας χώρας· προεφήτευσε δὲ καὶ ἔπρα μεν πολλά, ἔτι δὲ καὶ περὶ τῆς ἁλώσεως Ἱερουσαλήμ. Διὸ καὶ ἔλαβε τὴν κιβωτὸν τοῦ νόμου· καὶ τὰ ἐν αὐτῇ ἅγια πάντα, καὶ κρύψας εἰς πέτραν, εἴπε τοῖς παρεστῶσιν, Ἀπεδήμησε Κύριος ἐκ Σιὼν εἰς τὸν ἀέρα, καὶ πάλιν ἐλάσεται ἐκ Σιὼν ἐν δυνάμει· καὶ σημεῖον ὑμῖν ἔσται τῆς παρουσίας αὐτοῦ, ὅταν ξύλον προκλιθῇ πάντα τὰ ἔθνη. Ἐγένετο δὲ ἐν τῇ πέτρᾳ, ἐν ᾗ ἔκρυψε τὴν κιβωτὸν, ὡς μεμένηκε σκιάζουσα τὸ πρόσωπον αὐτῆς τῆς πέτρας ἕως τῆς σήμερον. Ἐβαπτίσθη δὲ ταῖς ἀνομίαις αὐτῶν. Ἀπελθὼν εἰς Αἴγυπτον, προεφήτευσεν ὅτι δεῖ σταυρωθῆναι τὰ εἴδωλα αὐτῶν, καὶ συμπεσεῖν διὰ Σωτῆρος παιδίου ἐν σπαργάνοις γνωσθέντος καὶ φάτνῃ. Γενόμενος δὲ ἐν Δάφναις, πόλεως τῆς Αἰγύπτου, καὶ λίθοις βληθεὶς ὑπὸ τοῦ λαοῦ, ἀπέθανεν, ἐν εἰρήνῃ ἐγγὺς τοῦ οἴκου Φαραώ.

ΚΑΙ ΑΘΑΝΣΙΣ ΤΟΥ ΟΣΙΟΜΑΡΤΥΡΟΣ ΒΑΤΑ.

Batæ M.

Ὁ ἅγιος Μάρτυς Βατᾶς ἦν μὲν ἐκ τῆς χώρας Περσίδος, ἐκ προγόνων τὴν εἰς Χριστὸν πίστιν μαθών. Τελευτήσας δὲ γεγονὼς πατὴρ, μήτηρ, γυναῖκα, τέκνα, καὶ πάντα τὸν πλοῦτον αὐτοῦ, ἀπελθὼν ἐγένετο μοναχὸς· καὶ ἀσκήσας καλῶς, ἐτελειώθη καὶ τῇ διὰ μαρτυρίου πληρωθῆναι. Κοιμηθέντος δὲ αὐτοῦ μοναχῶν ἐκ τῆς μονῆς φυγόντων, αὐτὸς μόνος ἐμεινεν. Ἐνθα κρατηθεὶς, παρεδόθη τῷ Ἄρχοντι Νισίβεως· καὶ παρ' ἐκείνου ἀναγκασθεὶς ἀρνήσασθαι μὲν τὸν Χριστὸν, προσκυνῆσαι δὲ τῷ ἡλίῳ καὶ τῷ πυρὶ, οὐκ ἐπείσθη, ἀλλὰ παῤῥησίᾳ τὸν Χριστὸν ὡμολόγει. Ἐκτεθεὶς δὲ ὑπὸ δέκα στρατιωτῶν ἐξ ἑκατέρων τῶν χειρῶν, ἀπὸ τῆς πολλῆς βίας ἐξηρθρώθη τὰς ὠμους. Εἶτα δεθεὶς ἀπὸ τῶν περιοχόντων μοχλίων σχοινίοις ἑτέροις, ῥοπάλοις τυπτόμενος καὶ μὴ ταῦτα τυφθεὶς πάντα τὰ μέλη τοῦ σώματος, μαχαίρᾳ ἐπλεκώθη.

ΜΗΝΙ ΤΩ, ΑΥΤΩ, Β'
ΑΘΑΝΣΙΣ ΤΩΝ ΑΓΙΩΝ ΜΑΡΤΥΡΩΝ ΕΣΠΕΡΟΥ, ΖΩΗΣ, ΚΑΙ ΤΩΝ ΤΕΚΝΩΝ ΑΥΤΩΝ.

II HESPERI ZOES ET FILIORUM MM.

Ἕτερος δὲ Ζωὴ μετὰ τῶν τέκνων αὐτοῦ, οἱ ἅγιοι Μάρτυρες, ὑπῆρχον μὲν ἐκ τῆς Βασιλείας Ἀδειαβῆς, ἐκ τῆς χώρας Ἰταλίας, ὄντες δὲ πλησίον τινός. Ἀνατραφέντες δὲ Χριστιανικῶς Κυριακὸς δὲ Θεόδουλος ὑπὸ τῶν γονέων αὐτῶν, ἐν μιᾷ ἐκ τῶν αὐτοῖς· Διὰ τί δουλεύομεν τοῖς ἀσεβέσι τούτοις, δὲ ἐν τῷ Χριστῷ; μήποτε σωματολώμεθα αὐτοῖς. Τούτων ἀκούσαντα ἡ μήτηρ, εἶπεν, Ἀντέστητε τῷ ἀγοράσαντι ἡμᾶς τὰ σώματα, δὲ μαρτυρήσομεν ὑπὲρ Χριστοῦ. Τότε ἀπελθόντες οἱ παῖδες, εἶπον τῷ κυρίῳ ἑαυτῶν· Ἐπεὶ τῷ μὲν σωμάτων ἡμῶν κύριος ὑπάρχεις, τῶν δὲ ψυχῶν ὁ δεσπότης Ἰησοῦς Χριστὸς, ὁ πάντων κύριος· ἀπὸ τοῦ νῦν οὐ σοὶ, ἀλλ' ἐκείνῳ δουλεύσομεν. Ἐκπλαγεὶς οὖν ὁ κύριος αὐτῶν, τότε μὲν ἐπέμψεν αὐτοὺς ἕως Ἑστερου τὸν πατέρα αὐτῶν, ὄντα ἐν τῇ πόλει Τεανίᾳ· ὕστερον δὲ ἀγαγὼν τὸν πατέρα, καὶ μητέρα, δὲ βασανίσας, τέλος φόνου ἐκόλασε, καὶ ἐμβαλὼν αὐτοὺς, ἐν αὐτῷ ἔκαυσεν.

ΚΑΙ ΚΟΙΜΗΣΙΣ ΤΟΥ ΕΝ ΑΓΙΟΙΣ ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΩΝ ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ.

Athanasii Ep.

Ἀθανάσιος, ὁ ἐν Ἁγίοις Πατὴρ ἡμῶν, ἐπὶ τῆς Βασιλείας Κωνσταντίνου τοῦ μεγάλου, δὲ Κωνσταντίου υἱοῦ αὐτοῦ, ἐκ τῆς πόλεως Ἀλεξανδρείας, παιδόθεν τὸ Θεοῦ ἀγαπῶν, καὶ τῆς ἐκκλησιαστικῆς τάξεως ἀντιποιούμενος. Καὶ γὰρ παιδίον ὢν, συναλαβὼν τοὺς συνηλικιώτας, ἐπὶ τὰ αἰγιαλοὺ τῆς θαλάσσης παρεγένετο· καὶ ὡς ἐν παιδικῷ σχηματίσας ἑαυτῷ Ἐπίσκοπον, δὲ ἐκ τῶν σὺν αὐτῷ προχειρισάμενος Πρεσβυτέρους καὶ Διακόνους, ἐβάπτισε τὰ λοιπὰ παιδία τῆς Ἑλληνίων καὶ τῶν Ἰουδαίων τῷ τῆς θαλάσσης ὕδατι. Θεωρῶν δὲ ταῦτα ἀνωθεν ὁ τῆς Ἀλεξανδρείας Ἐπίσκοπος Ἀλέξανδρος, ἐθαύμαζε· καὶ γνοὺς τῷ πνεύματι ὡς ἄλλοτε εἰσὶ τὰ πραττόμενα προμηνύματα, τοὺς μὲν παῖδας τῷ θείῳ μύρῳ ἐπιχρίσας ἐπλείωσεν· Ἀθανάσιος δὲ παρ' αὐτοῦ γραμματισθεὶς πρόπορος, καὶ γνώμης Ἀναγνώστης, ὕστερον προεχειρίσθη καὶ Ἐπίσκοπος· δὲ πολλὰ ὑπὲρ τῆς Ἀστερείας ἀγωνισάμενος, ἐπλειώθη.

ΜΗΝΙ ΤΩ, ΑΥΤΩ, Γ'
ΑΘΛΗΣΙΣ ΤΩΝ ΑΓΙΩΝ ΜΑΡΤΥΡΩΝ ΤΙΜΟΘΕΟΥ ΚΑΙ ΜΑΥΡΑΣ.

111 Timothei & Mauræ MM.

Τιμόθεος, ὁ τοῦ Χριστοῦ Μάρτυς, ἐν μὲν Ἀναγνώστης ἀγωνιστὴς τοῦ Θεοῦ ἐκκλησίας· νόμῳ δὲ γάμου Μαῦραν εἰς γυναῖκα λαβὼν, ἡμερῶν εἴκοσι μὴ παρελθουσῶν, ἐκρατήθη παρὰ τῶν εἰδωλολατρῶν· καὶ δεθεὶς, ἤχθη πρὸς Ἀρριανὸν τὸν Ἡγεμόνα Θηβαΐδος, δὲ παρεδόθη αὐτῷ. Τότε λέγει αὐτῷ· Φέρε τὰς βίβλους σου, δὲ καῦσον αὐτὰς ἐμπροσθέν μου. Τοῦ δὲ Ἁγίου μὴ πειθόντος τοῦτο ποιῆσαι, σίδηρα πεπυρωμένα ἐμβαλὼν εἰς τὰ ὦτα αὐτοῦ· δὲ παραυτίκα αὐτοῦ τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτοῦ κόραι ἐξέπεσον. Εἶτα δεσμεῖται ἐπὶ τροχοῦ τὰς ἀστραγάλους αὐτοῦ, καὶ ξύλον ἐμβάλλων εἰς τὸ στόμα αὐτοῦ· καὶ λίθον τῷ τραχήλῳ αὐτοῦ προσδήσας, ἐκρέμασε καὶ κεφαλῆς. Ὡς δὲ οὐκ ἔπειθεν αὐτὸν, λέγων τῇ συμβίῳ αὐτοῦ, παραινέσαι αὐτῷ ἀποστῆναι τοῦ Χριστοῦ. Ἡ δὲ μᾶλλον δὲ αὐτὴ ἠρετίσατο μαρτυ-

Digitized by Google

μαρτυρῆσαι· ὅθεν ἀναστῶσι τὰς τείχας τ κεφαλῆς αὐτῆς. Καὶ μὴ παῦται προσπλωθέντες ἀμφότεροι τοίχῳ, ἐπὶ σπέρα ἡμέρας καρτερήσαντες ἐτελειώθησαν.

ΚΑΙ ΜΝΗΜΗ ΤΟΥ ΟΣΙΟΥ
ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΩΝ ΠΕΤΡΟΥ
ΤΟΥ ΘΑΥΜΑΤΟΥΡΓΟΥ.

Petri Ep. Πέτρος, ὁ ὡς Ἁγίους Πατὴρ ἡμῶν, ὑπῆρχε μὲν ἀπὸ τ Κωνσταντινουπόλεως, γονέων εὐλαβῶν υἱός, τῷ ὕστερον γεγονότων καὶ μοναχῶν· ἐ τοσοῦτον ἠγωνίσατο εἰς ἀρετὴν, ὅσον οὐκ ἔστιν εἰπεῖν· ἃ μόνον γὰρ ἀγρυπνίᾳ ἐ μελέτῃ τῶν θείων γραφῶν πάντας ὑπερῆρεν, ἀλλὰ καὶ ἐλεημοσύνῃ ἐ τῇ πρὸς τοὺς πένητας συμπαθείᾳ. Ἐξ ὧν ἐ καταναγκασθεὶς γηραιὸς κομίζεται Ἀρχιεπίσκοπος ἀκκεφάλου, διὰ ταπεινώσεως καὶ ἐλάβετο. Καὶ χειροτονηθέντι Παύλῳ, τῷ ἀδελφῷ αὐτοῦ, συγκατῆλθε· ἐ παρακλήσει τῶν Ἀγγείων ἐχειροτονήθη
B Ἄργους Ἐπίσκοπος· ἐ ὅτως ἐσπούδασεν εἰς ἐλεημοσύνην, ὡς μηδὲν καθ' ἑκάστην συγχωρεῖν διείσκειν ἐκ τοῦ κελλίου αὐτοῦ, πλὴν τῶν χιτώνων ὧν ἐφόρει, ἐ μὴ δὲ ἐκείνου φθάσαντος. Ὅθεν πολλὰ θαύματα ποιήσας, καὶ τὸν Θεὸν θεραπεύσας, ἐν εἰρήνῃ ἐτελειώθη.

ΜΗΝΙ ΤΩι ΑΥΓΩι Δ'

ΑΘΛΗΣΙΣ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΜΑΡΤΥΡΟΣ
ΣΙΛΒΑΝΟΥ.

Silvani Ep.M. ΣΙλβανὸς, ὁ τῶ Χριστῶ ἱερομάρτυς, ἦν μὲν ἐκ τ τῆς Γαλλίων χώρας, στρατιώτης δὲ ὑπάρχων πρότερον· ὕστερον διὰ Χριστὸν καταλιπὼν τὸ στρατεύεσθαι τῷ γηίνῳ Βασιλεῖ, ἐστρατεύθη τῷ ἐπουρανίῳ Βασιλεῖ Χριστῷ· διὸ ἐ ἱερατικῆς καταξιοῦται, γενόμενος Πρεσβύτερος, εἶτα Ἐπίσκοπος. Ἐν τῇ τῶν Χριστῶ δὲ προσκαρτερῶν ἐκκλησίᾳ, ἐ πολλὰς τῆς Ἑλλάδος διὰ τ διδασκαλίας αὐτοῦ ἐπιστρέφων ἐπὶ τὸν Κύριον, σπαράττηται ὑπὸ τῶν εἰδωλολατρῶν· ἐ ἀχθεὶς εἰς μέσον τοῦ
C δήμου τῶν Καισαρέων, ἐτύφθη ἀφειδῶς. Εἶτα κρεμασθεὶς, ξέσθη ἐγχρύσῳ· ᾧ μετὰ ταῦτα ἐν τοῖς τοῦ χαλκοῦ μετάλλοις χαλκεύειν κατεδικάσθη· ἐν οἷς πλεῖστα τιμωρηθεὶς, ἐ τὸν Χριστὸν ἐ μόνον ὁμολογεῖν μὴ παυσάμενος, ἀλλὰ καὶ ἄλλους, καὶ μάλιστα τοὺς μετ' αὐτοῦ ὄντας Θεὸν κήρυττον ἀληθινὸν, μετὰ καὶ ἄλλων τεσσαράκοντα Μαρτύρων τῶν ὑπ' αὐτοῦ διδαχθέντων, ξίφει τὴν κεφαλὴν ἀπετμήθη.

ΚΑΙ ΑΘΛΗΣΙΣ
ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΙΕΡΟΜΑΡΤΥΡΟΣ ΟΛΒΙΑΝΟΥ,
ΚΑΙ ΤΩΝ ΜΑΘΗΤΩΝ ΑΥΤΟΥ.

Olbiani & Disc. MM. Ὄλβιανὸς, ὁ θεῖος Ἱερομάρτυς, Ἐπίσκοπος ὢν ἐπὶ Μαξιμιανοῦ τοῦ Βασιλέως, ἡγεμονεύοντος τ Ἀσίας Αἰλιανοῦ. Ἀγειπίᾳ δέτινος Ἱερέως ὄντος τῶν εἰδώλων, θυσίαν ἐπιτελοῦντος τῇ Ἥρᾳ, κρατηθεὶς ὠφελεῖτο θῦσαι, ἐ λιβανωτὸν ἐπιβαλεῖν τῷ βωμῷ. Ὁ δὲ πολλαῖς ἀντιθέσεσι, ἐ λόγοις δυσεβέσι, τὸν μὲν τ Χριστὸν πίστιν ἔχοντα ἐ ἐπαινῶν, τὸν δὲ τῶν εἰδώλων θρησκείαν ψέγων ἐ διαβάλλων, σφόδρα αὐτῷ συβλίοις πεπυρωμένοις τὰ

ex Mo. CRYPTÆ FERRATÆ.

πλάγχνα ἐ τὰ ψοῖα διαπέφτει, ἐ τὰ ῥάβδοις ἀφειδῶς τύπτεται, ἐ τῇ φυλακῇ παραδίδοται· ἐμβληθεὶς δὲ μετὰ τοῦτο τ φυλακῆς, ἐ πάλιν ἀναγκασθεὶς ἀρνήσασθαι μὴ τὸν Χριστὸν, θῦσαι δὲ τοῖς εἰδώλοις, ἐ μὴ πεισθεὶς, μετὰ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ τὸν διὰ τυρὸς ἀπόφασιν δέχεται· ἐ ἀναφθείσης καμίνου χαλκῆς μεγάλης σφόδρα, μετ' αὐτῶν ἐμβληθεὶς ἐν αὐτῇ, ἐτελειώθη.

ΚΑΙ ΜΝΗΜΗ ΤΟΥ ΟΣΙΟΥ
ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ ΗΓΟΥΜΕΝΟΥ ΜΟΝΗΣ
ΤΟΥ ΜΗΔΙΚΙΟΥ.

Nicephori Hegumen. Conf. Ὅσιος Νικηφόρος ὑπῆρχεν μὲν ἐπὶ τῶν χρόνων τῶν Εἰκονομάχων, ἐν βρέφος δὲ ποθήσας τὸν Χριστὸν, ἐ ὁρῶν τὸν αἵρεσιν αὐξανομένην, καταλιπὼν τὸν κόσμον ἐ τὰ ἐν κόσμῳ, ἐ γηράμενος μοναχὸς, ἀπῆλθεν ἐν τοῖς ὄρεσι καὶ ἡσύχαζε, προσευχαῖς καὶ νηστείαις χολάζων, καὶ Θεῷ ὑπὲρ τ οἰκουμενικῆς κατασάσεως προσεχόμενος. Γαλήνης δὲ μικρὸν τ αἱρέσεως, πολλῇ παρακλήσει τῶν μοναχῶν προέστη τ τῆς Μηδικίου μονῆς. E Αὖθις δὲ κακῶς ἀναῤῥιπισθέντος, ἐ τ αἱρέσεως ὑπὸ Λέοντος τοῦ δυσεβοῦς Βασιλέως αὐξηθείσης, ἀχωσθεὶς τ τοίμνης, ὡς προστιμητὴς τῶν ταπείτων εἰκόνων, ἐ ταῖς τῶν ἁγίων Πατριαρχῶν ἐτολαῖς ἐπόμενος, τιμαῖς ἀρείαις καθυτοβληθεὶς, ἐ σκοτεινοτάτῃ φυλακῇ ἀπεκλείσθη. Ἔνθα καὶ ὡς στερρὸς ἀθλητὴς τὸν ψυχόλεθρον ἀτάτλον καταβαλὼν, πρὸς Χριστὸν, ὃν ἐπάθησεν, ἀχεδήμησεν.

ΚΑΙ ΜΝΗΜΗ ΤΟΥ ΟΣΙΟΥ
ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΩΝ ΙΛΑΡΙΟΥ
ΤΟΥ ΘΑΥΜΑΤΟΥΡΓΟΥ.

Hilarii Thaumat. Ἱλάριος, ὁ Θαυματουργὸς, ἐν νεαρᾶς ἡλικίας μοναχὸς γενόμενος, καὶ τὸν σταυρὸν αὐτοῦ ἐκ ὤμων ἀράμενος, τῷ σταυρωθέντι δι' ἡμᾶς Δεσπότῃ κατακολούθησεν· καὶ τὰ πάθη τ σαρκὸς ὑποτάξας διὰ ἐγκρατείας, ἐν πάσαις ἀρεταῖς τὰς μοναχὰς πάντας ὑπερῆρεν. Ἐν σκοτεινοτάτῳ γὰρ οἰκίσκῳ ἑαυτὸν ἀποκλείσας, ἐ ἔξω θαρρεῖν πάντας γενόμενος, ἐλεημοσύνῃ τῇ ἀταθείᾳ· διὸ F καὶ τ ἱερατικῆς καταξιώθη, ἐ τῷ θαύματα ἐπιτελεῖν· ζώοις γὰρ ἐπετίμα καταβλάπτουσι τὰ φυόμενα σπέρματα, ἐ ἀπεδίωκεν αὐτὰ ἐκ τοῦ ἀγροῦ, καὶ σηκὸν χαλάζης διὰ νυκτὸς ἀνέστειλε, καὶ γλῶ διψῶσαν ὄμβροις ἐτάτεσε· καὶ ῥᾴδιον ποτέμοις, ὡς ὁ Προφήτης Ἠλισσαῖος, διέῤῥιζεν, καὶ ξηρὰν χεῖρα ἀνθρώπου ἴασατο, καὶ τυφλοῦ τὸ βλέπειν ἐχαρίσατο, καὶ χωλοῖς τὸ περιπατεῖν ἐωμήσατο, ἐ ἕτερα θαύματα πλεῖστα ποιήσας, ἐν εἰρήνῃ πρὸς Κύριον ἀχεδήμησεν.

ΜΗΝΙ ΤΩι ΑΥΓΩι Ε'

ΑΘΛΗΣΙΣ ΤΗΣ ΑΓΙΑΣ ΜΑΡΤΥΡΟΣ
ΕΙΡΗΝΗΣ.

Irenes V. M. Εἰρήνη, ἡ τοῦ Χριστοῦ Μάρτυς, ἦν θυγάτηρ Λικιννίου Βασιλίσκου. Ἄμορφος δὲ ὑπάρχουσα, ἀπεκλείσθη παρὰ τοῦ πατρὸς αὐτῆς ἐν πύργῳ ὑψηλῷ, ἐξ ἐτῶν οὖσα, μετὰ δουλίδων δέκα καὶ τριῶν· ἐν ᾧ ἐδιδάχθη ὑπὸ θείου Ἀγγέλου τὰ μυστήρια τοῦ Θεοῦ. Καὶ μετὰ μικρὸν, ἐλθόντος Τιμοθέου, μαθητοῦ τοῦ ἁγίου Ἀποστόλου Παύλου, ἐβαπτίσθη ὑπ' ἐκείνου, καὶ σωτείψασα τὰ εἴδωλα,

Digitized by Google

EX MS. CRYPTÆ FERRATÆ.

ἃ ἔδωκεν αὐτῇ ὁ πατὴρ αὐτῆς προσκυνεῖν, ἔῤῥιψε κάτω. Τότε ὀργισθέντος τοῦ πατρὸς αὐτῆς, προστεδίδη ἵππος ἀγρίως ἐπὶ τὸ φονεύσαι αὐτήν. Καὶ αὐτὴ μὲν ὑδὲν ἐπάθη· ὁ δὲ πατὴρ αὐτῆς ἀπέθανε, τοῦ ἵππου δακόντος τὴν χεῖρα αὐτοῦ καὶ ἀποκόψαντος· ἡ δὲ προσέλθοῦσα, ἀνέστησεν αὐτόν. Τότε ἐπίστευσε καὶ αὐτὸς τῷ Θεῷ, ἐν ἡ γυνὴ αὐτοῦ, καὶ ἄλλοι ὡσεὶ χιλιάδες τρεῖς. Καὶ πάλιν χειροθεῖσα ἡ Ἁγία παρὰ Ἀμπελιανοῦ τοῦ Ἡγεμόνος, ἐν πολλὰ τιμωρηθεῖσα, καὶ μὴ πεισθεῖσα ἀρνήσασθαι τὸν Χριστὸν, ξίφει πλεωθεῖσα, ἐτάφη.

ΜΗΝΙ ΤΩι ΑΥΤΩι ϛ'

ΜΝΗΜΗ ΤΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ
ΚΑΙ ΠΟΛΥΑΘΛΟΥ ΙΩΒ.

Job. VI

Ἰὼβ ὁ μακάριος ὑπῆρχεν ἐκ τῆς Αὐσίτιδος χώρας, τῆς ἐρήμου Ἰδουμαίας ἐν Ἀραβίᾳ, τῆς Ἡσαῦ υἱὸς, ὡς εἶπε πέμπτον ἀπὸ Ἀβραάμ. Προυπῆρχε δὲ αὐτῷ ὄνομα Ἰωάμ· ἐν προσφιτάστευ ἔτη τριάκοντα καὶ πέντε, προλαβὼν τὴν σάρκωσιν τοῦ Χριστοῦ, ἔτη χίλια ἑπτακόσια εἴκοσι πέντε. Τοῦτον μαρτυρηθέντα ὑπὸ Θεοῦ δίκαιον, ἐζήτησατο ὁ διάβολος τιμωρεῖσθαι· ἐν θέλων ὁ Θεὸς ἐπὶ πλεῖον δοξάσαι, παρέδωκεν αὐτὸν τῷ διαβόλῳ. Ὁ δὲ διάβολος ἐ μόνον ἐγύμνωσε τὰ περιουσίας, καὶ τῶν τέκνων· ἀλλὰ ἐν αὐτὸν πλήξας, ἐπὶ τὰ κτήνεσιν ἠλαττωμένον, καὶ τραύματι ἔῤῥιψεν. Ἀλλ' ὁ Ἅγιος πάντα πειρασμὸν ὑπομένας, ἐν εἰς πάντα
B ἐχαρισήσας τῷ Θεῷ, κατήσχυνε τὸν διάβολον. Καὶ πάλιν ἀπολαβὼν ἐπὶ τὰ γῆς διπλῶν τὸν πλοῦτον, ἐν γυναῖκα λαβὼν, ἐν παιδοποίησας, καὶ τῷ Θεῷ σωφρόνως διαρεσήσας, ἐπλεώθη.

ΚΑΙ ΜΝΗΜΗ ΤΟΥ ΟΣΙΟΥ
ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΩΝ ΠΑΧΩΜΙΟΥ.

Pachomii Monachi.

Παχώμιος, ὁ ἐν Ἁγίοις Πατὴρ ἡμῶν, χρηματισθεὶς ἐν τῷ χειρῶ τοῦ δαιμονος, ἀπελείφθη εἰς φυλακὴν· ἁπλοῦς δὲ ὢν, καὶ μὴ γινώσκων καλῶς τὸ τῆς πίστεως δόγμα, παρεκάλει τὸν Θεὸν διδάξαι αὐτόν· ἐν ἐλθὼν Ἄγγελος Θεοῦ, ἐδίδαξεν αὐτὸν πᾶσαν τὴν ἀλήθειαν. Πασασθεὶς δὲ τοῦ δαιμονος, τῆς φυλακῆς ἀπολυθεὶς, ἀπῆλθεν ἐν ταῖς ἐρήμοις ἐν
C ἡσύχαζε· καὶ τοσοῦτον ὑψώθη πρὸς ἀρετὴν, ὡς Ἀγγέλῳ ἀξιωθῆναι ὁμιλίας, ἐν παρ' ἐκείνου μαθεῖν τὰς τύπους καὶ τὸ χῆμα τῆς μοναχῶν· ἐξ ἐκείνου γὰρ ἐτυπώθη τὸ ἀγγελικὸν ἐπάγγελμα τῆς μοναδικῆς πολιτείας. Μετὰ ταῦτα δὲ πολλὰ μοναστήρια ἀνεγείρας εἰς Θεοῦ δοξολογίαν, καὶ θαύματα ποιήσας, ἐν τὸν Θεὸν μέχρι γήρως θεραπεύσας ἐν πᾶσι, χεῖρων πρὸς αὐτὸν ἐξεδήμησεν, ἀπολαβὼν ἐν ἁγιοῖς Βασιλείαν αἰώνιον, ἐν ζωὴν ἄτελεύτητον.

ΜΗΝΙ ΤΩι ΑΥΤΩι ζ'

ΜΝΗΜΗ ΤΟΥ ΕΝ ΟΥΡΑΝΩι ΦΑΝΕΝΤΟΣ
ΣΗΜΕΙΟΥ ΤΟΥ ΣΤΑΥΡΟΥ.

VII Crucis apparitio.

Ἐπὶ Κωνσταντίου τοῦ Βασιλέως, τοῦ υἱοῦ τοῦ μεγάλου Κωνσταντίνου, ἐν Κυρίλλου Ἀρχιεπισκόπου Ἱεροσολύμων, ἐν ταῖς ἡμέραις τῆς ἁγίας Πεντηκοστῆς, ὥρᾳ τρίτῃ τῆς ἡμέρας, ἐφάνη ὁ τύπος τοῦ τιμίου ἐν ζωποιοῦ Σταυροῦ, ἐν στηλοῦν ἐκ φωτὸς ἐν τῷ οὐρανῷ, ὁρῶντος παντὸς τοῦ λαοῦ, ὑπὲρ ὅσιν τὰ ἁγία Γολγοθᾶ, ἀπεναντίον, ἔνθα ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς ἐσταυρώθη· ἐν δήκων μέχρι τοῦ ἁγίου ὄρους τῶν ἐλαιῶν, ὅστις τῇ λαμπρότητι τῶν μαρμαρυγῶν τὰς ἡλιακὰς ἀκτῖνας ἀπέκρυψεν. Οὗτον πᾶσα ἡλικία τῶν Χριστιανῶν, νέων ἐν γερόντων σωφρόνιος ἐν θηλάζοντων, εἰς τὴν ἁγίαν τοῦ Θεοῦ ἐκκλησίαν κατέλαβε· ἐν ἐν ἀμέτρῳ χαρᾷ δόξαν ἐν ἀγαλλίασιν μὴ θερμῆς κατανύξεως τῷ Θεῷ ἀνέπεμψεν, ἐπὶ τῷ ὑμνοδόξῳ θαύματι. Περὶ τούτου δὲ ἐν ὁ ἅγιος Κυρίλλος πρὸς Κωνστάντιον ἔγραψεν, ἐπιστρέφων αὐτὸν ἐπὶ τὴν ὀρθοδόξου πίστεως.

ΚΑΙ ΑΘΛΗΣΙΣ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΜΑΡΤΥΡΟΣ
ΑΚΑΚΙΟΥ.

Ἀκάκιος, ὁ τοῦ Χριστοῦ Μάρτυς, ἐν ἐπὶ Μαξιμιανοῦ τοῦ Βασιλέως ἐν τῆς χώρας Καππαδοκίας, στρατιώτης ἐν τῷ τάγματι τῶν σχολῶν. Διαγνωσθεὶς δὲ ὅτι Χριστιανός ἐστιν, ἐκρατήθη ἐν προσήχθη τῷ τῆς χώρας Ἄρχοντι· ἐν ὁμολογήσας τὸν Χριστὸν, ἐτύφθη σφοδρῶς. Εἶτα παραπεμφθεὶς ἑτέρῳ Ἄρχοντι, ἐν συνδεθεὶς ἐν ἄλλοις πολλοῖς δεσμώταις, ἦλθη εἰς τὸ Βυζάντιον· ἐν δεινῶς μάστιξι ἐν στρεβλώσεσι καταξανθεὶς ὅλον τὸ σῶμα, ἀπεκλείσθη εἰς φυλακήν. Ἔνθα ἐπισκέπτεται θεῖοι Ἄγγελοι, ἀπεκατέστησαν αὐτὸν ὑγιῆ· ἐν ἰδόντες αὐτὸν οἱ ἐν τῇ φυλακῇ πάντες ὅτι ταχέως ὑγιάνετο, ἐπίστευσαν ἐν αὐτοὶ τῷ Χριστῷ, ἐν ἀπεκεφαλίσθησαν. Εἶτα τῆς φυλακῆς ἐκβληθεὶς, ἐν παραπεμφθεὶς ἑτέρῳ Ἄρχοντι, ἐν πάλιν τιμωρηθεὶς, ἀπεκεφαλίσθη. Καὶ κατέθετο τὸ λείψανον αὐτοῦ ἐν τόπῳ ἐπιλεγομένῳ Στικείῳ.

ΜΗΝΙ ΤΩι ΑΥΤΩι Η'

ΜΝΗΜΗ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΙΩΑΝΝΟΥ
ΤΟΥ ΘΕΟΛΟΓΟΥ

ΕΠΙ ΤΗΣ ΑΓΙΑΣ ΝΟΝΗΣ.

VIII Manna Joannis Evang. F

Ὁ Φιλάνθρωπος ἐν πανάγαθος Θεὸς ἡμῶν, ἐ μόνον τοὺς ὑπὲρ αὐτὸν ἀγωνισαμένους ἁγίους αὐτοῦ Μαθητὰς ἐν Ἀποστόλους, Προφήτας τε, ἐν Μάρτυρας, ἐν πάντας τοὺς διαρεσήσαντας αὐτῷ, Βασιλείας οὐρανῶν, ἐν τῆς αἰωνίου ἠξίωσεν ἀγαθῶν· ἀλλὰ ἐν τοὺς τόπους, ἐν οἷς πόδας ἐπέβησαν ἢ ἐπάφησαν, πλήρεις χαρίτων ἀναδείξας, πολλοῖς ἐλάμπρυνε θαύμασι. Καὶ γὰρ ὁ τάφος, ἐν ᾧ ὁ μέγας Ἀπόστολος ἐν Εὐαγγελιστὴς Ἰωάννης μέλλων μετατίθεσθαι ἐτάφη, κόνις ἁγία, ἐν οἱ ἐγχώριοι Μάννα προσαγορεύουσι, ἐπιῤῥέουσι Πνεύματος ἁγίου, κατὰ τὴν ὀγδόην ἡμέραν τοῦ Μαΐου μηνὸς ἑτησίως ἐξαίφνης ἀναβρύει ἐν ἀναδίδωσιν· ἐν οἱ προσερχόμενοι λαμβάνουσι, χώραν αὐτῇ εἰς παντοίων παθῶν ἀπολύτρωσιν, εἰς θεραπείαν ψυχῶν, εἰς ῥῶσιν σωμάτων, Θεοῦ δοξολογοῦσι, ἐν τὸν αὐτοῦ θεράποντα Θεολόγον γεραίρουσι.

Digitized by Google

A

ΚΑΙ ΜΝΗΜΗ ΤΟΥ ΟΣΙΟΥ

ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΩΝ ΑΡΣΕΝΙΟΥ
ΤΟΥ ΜΕΓΑΛΟΥ.

Arſenii monachi. Ἀρσένιος, ὁ ἐν Ἁγίοις Πατὴρ ἡμῶν, ἦν μὲν ἐκ τῆς παλαιᾶς Ῥώμης, Διάκονος τῆς ἀγιωτάτης τοῦ Θεοῦ ἐκκλησίας· διὰ δὲ τὸν γνῶτον αὐτοῦ καὶ τὸν ἀρετὴν, ἐξελέγετο παρὰ τοῦ Μεγάλου Θεοδοσίου τοῦ Βασιλέως ἐπὶ τὸ διδάσκειν τοὺς παιδία αὐτοῦ, τόν τε Ἀρκάδιον καὶ τὸν Ὀνώριον, οὐ μόνον γράμματα, ἀλλὰ καὶ ἀρετὴν. Οὕτω δὲ ἐτιμᾶτο παρὰ τοῦ Βασιλέως, ὡς καὶ Βασιλεοπάτωρ καλεῖσθαι. Ἀλλ' ἐκεῖνος τὰς θορύβους μισῶν, καὶ τὸν κατὰ Βασιλέα ἀποστρεφόμενος, τὸν δὲ ἡσυχίαν ἀγαπῶν, καὶ τὸν ἄνω Βασιλέα ποθῶν, παρεκάλει αὐτὸν ὁδηγῆσαι εἰς ὁδὸν, ὅπως δεῖ σωθῆναι. Ἦλθεν οὖν αὐτῷ φωνὴ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ, λέγουσα ἐκ τεί-
B τε· Ἀρσένιε, φεύγε τοὺς ἀνθρώπους, καὶ σώζῃ. Καὶ παραυτίκα τὰ ἱμάτια ἀλλάξας, καὶ φορέσας πενιχρὰ, ἀπῆλθεν εἰς Αἴγυπτον, καὶ ἡσύχαζε· καὶ ἀγωνισάμενος ὡς οὐδεὶς ἄλλος, ἐν βαθεῖ γήρᾳ πρὸς Θεὸν ἐξεδήμησεν.

ΜΗΝΙ ΤΩι ΑΥΤΩι Θ'

ΑΘΛΗΣΙΣ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΠΡΟΦΗΤΟΥ
ΗΣΑΙΟΥ.

Ἡσαΐας, ὁ τοῦ Θεοῦ μέγας Προφήτης, ἦν μὲν ἐξ Ἱερουσαλὴμ, θεῖος δὲ ὑπῆρχε τοῦ Βασιλέως Μανασσῆ υἱὸς Ἐζεκίου. Ἐλέγχων δὲ αὐτὸν ἐπὶ ταῖς ἀνομίαις αὐτοῦ, ἐσχίσθη εἰς δύο μετὰ ξυλίνου πρίονος· καὶ πλευσήσας, ἐτύπη πλησίον τοῦ ὑδάτων, ἅπερ ἀπώλεσεν Ἐζεκίας ὁ Βασιλεὺς, κατασχώσας αὐτὰ διὰ τὰς πολεμίους· καὶ ὁ Θεὸς τὸ σημεῖον τοῦ Σιλωὰμ ἐποίησε διὰ τὸν Προφήτην· διότι πρὸ τοῦ ἀποθανεῖν διψήσας ἠύξατο ποτὸν ὕδωρ, καὶ εὐθέως ἀπεστάλη αὐτῷ ἐξ αὐτοῦ ὕδωρ. Διὰ τοῦτο ἐκλήθη Σιλωὰμ, ὁ ἑρμηνεύεται ἀπεσταλμένος. Καὶ τότε ἐβρέχετο τὸ ἱερὸν λείψανον τοῦ Προφήτου πλησίον, ὡς εἴρηται, τοῦ ὑδά-
C των τοῦ Σιλωὰμ, καὶ τοῦ πάρα τοῦ Βασιλέως Δαυὶδ καὶ Σολομῶντος. Ὕστερον δὲ μετακομισθὲν ὑπὸ Κωνσταντινουπόλεως κατεθέτη πλησίον Βλαχερνῶν, ὑπὸ τοῦ ναοῦ τοῦ ἁγίου Μάρτυρος Λαυρεντίου.

ΚΑΙ ΑΘΛΗΣΙΣ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΜΑΡΤΥΡΟΣ

ΧΡΙΣΤΟΦΟΡΟΥ.

Christophori M. Περὶ τούτου τοῦ ἁγίου λέγονταί τινα παρά τινων πραγμάτων καὶ παράδοξα, ὅτι τὸ κυνοπρόσωπος ἦν φρόπον καὶ ἀνθρώπους ἤθιεν, ὕστερον δὲ μετὰ τὸ πιστεῦσαι τοῦ Χριστοῦ μεταμορφώθη. Οὐκ ἔστι δὲ τοῦτο· ἀλλά τινες αὐτὸν οὕτως ὑπενόησαν, διὰ τὸ ἐθνικὸν εἶναι καὶ ἄγριον καὶ φοβερόν. Ὅμως δὲ ἐπὶ τῆς Βασιλείας Δεκίου, καὶ κρατηθεὶς ὑπὸ πολέμου παρὰ τοῦ Κόμητος, μὴ δυνάμενος λαλῆσαι Ἑλληνιστὶ, ἠύξατο τῷ Θεῷ· καὶ ἀπεστάλη αὐτῷ Ἄγγελος, λέγων· Ἀνδρίζου. Καὶ ἀψάμενος τοῦ χειλέων αὐτοῦ, ἐποίησεν αὐτὸν λαλῆσαι Ἑλληνιστί. Εἰσελθὼν οὖν ὑπὸ τὴν πόλιν, ἐκήρυττε τὸν Χριστόν. Ἀποσέλλονται οὖν στρατιῶται κρατῆσαι αὐτόν· ὑπὸ τῆς ῥάβδου αὐτοῦ βλασταίνουσι, ἐκπλήττονται τῷ Χριστῷ, καὶ σὺν αὐτῷ βαπτίζονται ὑπὸ Ἀντιοχείας

ἀπὸ τοῦ ἁγίου Βαβύλα, ἔνθα καὶ Χριστόφορος ὀνομάσθη. Εἶτα προσαχθεὶς τῷ Βασιλεῖ, καὶ πολλὰ βασανισθεὶς μάτην, ὕστερον ἀπεκεφαλίσθη. EX MS. CRYPTÆ FERRATÆ

ΚΑΙ ΑΘΛΗΣΙΣ ΤΩΝ ΑΓΙΩΝ

ΜΑΡΤΥΡΩΝ ΕΠΙΜΑΧΟΥ ΚΑΙ ΓΟΡΔΙΑΝΟΥ.

Ἐπίμαχος καὶ Γορδιανὸς, οἱ τοῦ Χριστοῦ Μάρτυρες, ὑπῆρχον ἐκ τῆς μεγάλης καὶ παλαιᾶς Ῥώμης· διὰ δὲ τὸ τὸν Χριστὸν ὁμολογεῖν, κρατηθέντες ὑπὸ τῶν εἰδωλολατρῶν, παρεδόθησαν τῷ τῆς χώρας Ἐπάρχῳ· καὶ καταναγκασθέντες ἀρνήσασθαι μὴ τὸν Χριστὸν, δῦται δὲ τοῖς εἰδώλοις, καὶ μὴ πειθόμενοι, ἐτύφθησαν σφοδρῶς· καὶ κρεμασθέντες, ξέσησαν μὲ σιδηρῶν ὀνύχων. Εἶτα ἀπὸ τῶν ξύλων καταβιβασθέντες, ἀπεκλείσθησαν εἰς φυλακὴν, λαβόντες ἡμέρων προθεσμίας· ὅπως μεταμεληθέντες ζήσωσιν. Οἱ δὲ καὶ ἐν τῇ φυλακῇ ὄντες, οὐκ ἐπαύοντο τοῦ προσεύχεσθαι, καὶ εὐχαριστεῖν τῷ Θεῷ, ὅτι καταξιώθησαν ὑπὲρ αὐτοῦ ἀγωνίσεσθαι. Μετὰ δέ τινας ἡμέρας πάλιν ἐμβληθέντες τῆς φυλακῆς, καὶ πολλοῖς καὶ διαφόροις βασάνοις ὑποβληθέντες, ξίφει τὰς ἱερὰς αὐτῶν κεφαλὰς ἀπετμήθησαν. Epimachi Gordiani MM.

ΚΑΙ ΑΘΛΗΣΙΣ

ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΜΑΡΤΥΡΟΣ ΚΟΔΡΑΤΟΥ

ΚΑΙ ΤΗΣ ΣΥΝΟΔΙΑΣ ΑΥΤΟΥ.

Κοδρᾶτος, ὁ τοῦ Χριστοῦ Μάρτυς, ὑπῆρχεν ἐπὶ τῆς Βασιλείας Δεκίου καὶ Οὐαλεριανοῦ ἐν Νικομηδείᾳ τῇ πόλει· διὰ δὲ τὸν εἰς Χριστὸν ὁμολογίαν κρατηθεὶς ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων, μετ' ἐσωμοδίας αὐτοῦ ἤχθη δέσμιος, καὶ παρεδόθη τῷ τῆς πόλεως Ἀνθυπάτῳ· καὶ ἐρωτηθεὶς, ὡμολόγησε παῤῥησίᾳ τὸν Χριστόν. Ἀτιμωθεὶς οὖν κατὰ μῆνα, ἐτύφθη βουνεύροις ξηροῖς· καὶ αἰμάτων πληρώσας τὸν μῆνα, τῷ δεσμωτηρίῳ παρεδόθη. Εἶτα εἰς Νίκαιαν ἀχθεὶς παρὰ τοῦ Ἀνθυπάτου, πάλιν ἐτιμωρήθη. Τινὰς δὲ φοβηθέντας τὰς κολάσεις καὶ βυλομένους θῦσαι, τὸν φόβον Θεοῦ ὑπομείνας, ἐστηλίτευσεν· ὃς εἰς τὸ πῦρ ἐμβαλὼν ὁ Ἀνθύπατος ἐκαυτεν. Ὁ δὲ Κοδρᾶτος, ἀπὸ πόλεως εἰς πόλιν περιαγόμενος, καὶ πάσας τοῖς αἵμασι καθαγιάζων, τὸν Ἑρμιπόλιν κατελαβὼν, τὸν κεφαλὴν ἀπετμήθη. Codrati & Soc. MM.

ΜΗΝΙ ΤΩι ΑΥΤΩι Γ'

ΑΘΛΗΣΙΣ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΜΑΡΤΥΡΟΣ
ΗΣΥΧΙΟΥ.

Ἡσύχιος, ὁ τοῦ Χριστοῦ Μάρτυς, ἐπὶ τοῦ ἐν Μαξιμιανοῦ τοῦ Βασιλέως, φωτὸς τῷ παλατίῳ ὑπάρχων, καὶ τὸν ἀξίαν Μάγιστρος· ἐν Ἀντιοχείᾳ δὲ διατρίβων ὁ Μαξιμιανὸς, προσέταξε Χριστιανοὺς μὴ πραπεύειν· ἀλλὰ τοὺς βουλομένους Χριστὸν ὁμολογεῖν λῦσαι τὰς ζώνας καὶ ἰδιωτεύειν. Καὶ πολλῶν ἑλομένων τὸν ἄδοξον μᾶλλον βίον, ἢ τὸν ἐν ἀπωλείᾳ τιμὴν, ἐν τούτων γέγονε καὶ ὁ μέγας Ἡσύχιος. Καὶ τοῦτο γνοὺς ὁ Βασιλεὺς, ἔξέδυσεν αὐτὸν τὰ πολυτελῆ ἱμάτια, καὶ ἐνδύσας κολόβιον τρίχινον, μετὰ τῶν γυναικῶν κατέπεμψεν οἰκεῖν. Καὶ μετά τινας ἡμέρας προσκαλε- Hesychii M.

Digitized by Google

EX MS. CRYPTÆ FERRATÆ

σάμβος αὐτὸν ἔφη· Εἶτε μοι, Ἠσύχιε, εἰ δὲ αἰχμὴ ἐν ἀτιμίᾳ τοιαύτη διάγειν; Ὁ δὲ εἶπεν· Ἢ παρὰ σὲ τιμὴ προσηκόντως ἔσται. Τόπῳ λίθον μυλικὸν προσδήσας αὐτῷ τῷ τραχήλῳ ὁ Βασιλεὺς, ἔρριψεν εἰς τὸ Ὀξώντη ποταμόν, ἔνθα δὲ τὸ μαχαίριον ἐδέξατο πέλος, ἀνέλαβὼν Βασιλείῳ ἐρανῶν.

ΚΑΙ ΜΝΗΜΗ ΤΟΥ ΟΣΙΟΥ ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΩΝ ΗΣΥΧΙΟΥ ΤΟΥ ΟΜΟΛΟΓΗΤΟΥ.

Hesychii Confess.

Οὗτος ὑπῆρχε μὲν ἐκ τῆς χώρας τῆς Ἀραβικῶν· βληθεὶς δὲ χρόνῳ μοναχὸς καὶ ἡσυχάσας, κατῴκητο ἐπὶ τὰ πρὸς θάλασσαν μέρη. Ἐνόμισε δὲ ὑψηλῷ ἀπελθόντι, δαίμονες εἰσελθόντες εἰς δύο ἀνθρώπους Γωνίλῳ καὶ Γλαείῳ, παρεσκεύασαν ἀπαντῆσαι, καὶ ἐρωτῆσαι αὐτὸν πῇ πορεύεται· καὶ μαθόντες, εἶπον, γένωνται τῶν τόπων θηείων καὶ ληστῶν. Ὁ δὲ εἶπεν. Ἐγὼ θανάτου ἄξια ἔπραξα, καὶ φεύγων τὸν θάνατον ἀπέρχομαι. Καὶ ἀποκριθέντες εἶπον· Τῶν ἀνθρώπων τὸν θάνατον φοβῇ; καὶ τῶν θηείων οὐ φοβῇ; Τόπῳ γνώς τῷ τῶν δαιμόνων ἐπίθεσιν, σφραγίσας αὐτὸν, ἐδίωξεν ἀπὸ τῶν
B ἀνθρώπων. Αὐτὸς δὲ ἀπελθὼν ἐπὶ τῶ τόπῳ, ὅτε ἠβουλήθη, καὶ κτίσας δίκτυον, ἠσύχαζεν ἐκεῖ, προσδεχόμενος τὸν Θεόν, καὶ θαυμαστὸς γνόμενος εἰς ἀρετὴν· καὶ πολλὰ θαύματα ποήσας, ἐπλάνητε. Τὸ δὲ λείψανον αὐτοῦ ἀνακομισθὲν ἐκ Ἀμασίας τῆ πόλει.

ΚΑΙ ΑΘΛΗΣΙΣ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΑΠΟΣΤΟΛΟΥ ΣΙΜΩΝΟΣ ΤΟΥ ΖΗΛΩΤΟΥ.

Simonis Apostoli.

Σίμων, ὁ μέγας Ἀπόστολος τοῦ Χριστοῦ, ὁ ἐπιλεγόμενος Ζηλωτὴς· μετὰ τῶν ἁγίων Ἀποστόλων ὑπάρχων ἐκ τοῦ ὑετρώνα, καὶ τῷ ὁρμηθέντι τοῦ Πνεύματος ἐνέργειαν ἐκ εἴδει πεμπτερᾶς καὶ πυείνας γλώσσας ὑποδεξάμενος, ὅλως πυείτνιος γέγονεν· ἐκ θείου ζήλους πληθεὶς, τῷ μὲν πολύθεον πλάνον πᾶσαν ὡς χόρτον κατέρλεξε τῇ παῤῥησίᾳ· τῷ δὲ γνῷ ὅλῳ χεῖρα διαδραμὼν, τῷ διδασκαλικῷ λόγῳ αὐτοῦ καὶ τῷ φέγγει τῆς εὐσεβείας, ἐλαμπρύνατο ἐκ καπρύτερον· ὅθεν καλῶς τῆς καταλλήλως τῷ τοῦ Ζηλωτοῦ ἐπικλήσεν ἐδέξατο, ἐκ διπλοῦν τὸ σέφος τῆς ὁμολογίας ἔλαβε. Μαρτυρίαν γὰρ, ἐκ τῷ τῆς Ἄφρης χώραν, καὶ τῷ Νιβύλῃ ἅπασαν διελθὼν, καὶ πολλοὺς τῆς ἀπίστου ἐπιστρέψας ἐπὶ τὸν Κύριον, ὕστερον ἐν Βρεττανίᾳ γνόμενος, καὶ τῷ σταυρῷ προ-
C σαγεὶς, Θεῷ τὸ πνεῦμα πρέπωτος παρέθετο.

ΜΗΝΙ ΤΩι ΑΥΤΩι ΙΑ'

Η ΑΝΑΜΝΗΣΙΣ ΤΟΥ ΓΕΝΕΘΛΙΟΥ ΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ.

Ὅτε τῷ τῷ Βύζαντος πόλιν ὁ μέγας ἐν Βασιλεῦσι ἐκ Χριστιανώτατος Κωνσταντῖνος λαβὼν, ἐκ κτίσας πολλῷ μείζονα, καὶ εἰς τὸ αὐτοῦ ὄνομα τῷ κλῆσιν αὐτῆς μεταμείψας, ἀντὶ Βυζαντίου Κωνσταντινούπολιν ὠνόμασε, μετὰ τὸ συμπληρῶσαι τὸ τεῖχος, καὶ τὰς ἐν αὐτῷ οἰκήσεις, καὶ τὰς ἱερὰς ἐκκλησίας, ἀνέθηκε ταύτῃ τῇ ὑπεραθέῳ δεσποίνῃ ἡμῶν Θεοτόκῳ ἐκ ἀειπαρθένῳ Μαρίᾳ κατεξαίρετον, ἀγχιστεῶν ἅμα τῷ ἁγιωτάτῳ Πατριάρχῃ καὶ τῷ κλήρῳ καὶ τῷ λαῷ, λιτανεύσας ἀπῆλθεν ἐν τῷ φόρῳ· ἐν ᾧ τῷ αὐτῷ στήλῃ οἱ πολῖται ἀνέστησαν, φέρουσαν τὰς ἁγίας τῆς Χριστῆς ἐκ Θεοῦ ἡμῶν ἥλως ἐν τῇ κεφαλῇ, ἔνθα κάτωθεν κεῖται οἱ δώδεκα κόφινοι τῶν περισσευσάντων κλασμάτων τῶν πέντε ἄρτων. Ἔκτοτε ἔν παραλαβοῦσα ἡ συνήθεια, ἑορτάζει ταύτῃ ἕως τοῦ νῦν.

Natalis CP.

ΚΑΙ ΑΘΛΗΣΙΣ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΜΑΡΤΥΡΟΣ ΜΩΚΙΟΥ.

Μώκιος, ὁ τῆς Χριστῆς Γερομάρτυς, ἦν μὲν ἐκ τῆς πόλεως Βυζαντίου, υἱὸς Χριστιανῶν Εὐφράτου καὶ Εὐσταθίας, ὁρμωμένων ἐκ τῆς παλαιᾶς Ῥώμης. Ὑπάρχων δὲ Πρεσβύτερος τοῦ Χριστοῦ ἐκκλησίας, παρήγγελλε πᾶσιν ἀτρέπτως μὴ τοῖς εἰδώλοις, τιμᾶν δὲ τὸν Χριστὸν, καὶ σέβειν αὐτὸν ὡς Θεὸν τῶν ὅλων καὶ Κύριον. Ἐν μιᾷ δὲ θυσίας ἐπιπλησθείσης παρὰ τοῦ Ἄρχοντος, καὶ τοῦ λαοῦ θύοντος, θείῳ ζήλῳ κινηθεὶς ὁρμῶν, ἀνέτρεψε τὸν βωμὸν, καὶ τὰ θύματα διεσκόρπισε. Κρατηθεὶς οὖν ἐτιμωρήθη, καὶ ἐμβληθεὶς εἰς πῦρ, ὡρᾳ τοῦ μέσου τοῦ φλογὸς μὴ τελῶν ψαλόντων, καὶ τῆς ἐνὸς τὸ ποτόστομον ἔλαμπεν ὑπὲρ τὸν ἥλιον. Καὶ αὐτὸς μὲν ἐξῆλθεν ὑγιὴς· ἡδὲ φλὸξ ἔκαυσε τοὺς παρεστῶτας, καὶ τὸν Ἄρχοντα. Εἶτα πέμπεται εἰς Ἡράκλειαν τῆς Θρᾴκης· ἐνθα τῷ κεφαλῷ ἀποτμηθεὶς, ἐτάφη. Ὕστερον δὲ κτίσας ναὸν μέγας Κωνσταντῖνος, ἤγαγε τὸ λείψανον αὐτοῦ, καὶ ἀπέθετο ἐν αὐτῷ.

Mucii M.

ΚΑΙ ΑΘΛΗΣΙΣ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΜΑΡΤΥΡΟΣ ΔΙΟΣΚΟΡΙΔΟΥΣ.

Διοσκορείδης, ὁ τῆς Χριστῆς Μάρτυς, ὑπῆρχε μὲν ἐκ τῆς Σμυρναίων πόλεως· Χριστιανὸς δὲ ὤν, ἐπῄρετο παῤῥησίᾳ τὸν Χριστὸν, καὶ ἐδίδασκεν ἐπὶ τῷ ὀνόματι αὐτοῦ πάντας τοὺς προσεχομένους αὐτῷ· καὶ πολλοὺς τῆς ἀπίστου ἐπιστρέφων ἀπὸ τῆς πατροπαραδότου πλάνης αὐτῶν, ἐβάπτιζε. Κρατηθεὶς οὖν παρὰ τῶν εἰδωλολατρῶν, μὴ φερόντων ἀκόνην παῤῥησίας τὸν Χριστὸν κηρυττόμενον, ἐμαστιγώθη. Εἶτα δεθεὶς παρεδόθη τῷ Ἄρχοντι· καὶ ἐρωτηθεὶς ὑπ' ἐκείνου, καὶ Χριστιανὸν ἑαυτὸν ὁμολογήσας, βασανισθεὶς παρετέθη φυλακῇ, ἐπὶ πολλὰς ἡμέρας κακωχηθεὶς ἐν αὐτῇ. Εἶτα τῆς φυλακῆς ἐκβληθεὶς, πάλιν ἠναγκάσθη τὸν Χριστὸν ἀρνήσασθαι· ἐκ μὴ πεισθεὶς, ξέσθη κρεμασθεὶς· καὶ ἐπιμένων τῇ εἰς Χριστὸν ὁμολογίᾳ, προσάξει τῷ Ἄρχοντι ἀνῃρέθη.

Dioscoridis M.

ΚΑΙ ΑΘΛΗΣΙΣ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΜΑΡΤΥΡΟΣ ΑΛΦΕΙΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΣΥΝΟΔΙΑΣ ΑΥΤΟΥ.

Ἀλφαῖος, Φιλάδελφος καὶ Κυρῖνος, οἱ τῷ Χριστῷ Μάρτυρες, ὑπῆρχον ἐκ τῆς χώρας Ἰταλίας, ἀγενεῖς ἐκ πλέσιοι, υἱοὶ Βιταλίου Ἄρχοντος τῆς αὐτῆς χώρας. Μαθόντες δὲ τοὺς ἀστέβειαν παρὰ Ὀνησίμου τινὸς Χριστιανῷ ἐκ βαπτισθέντος, ἐκήρυττον τὸν Χριστόν. Κατ' ἐκεῖνον δὲ τὸν χρόνον ἀπεστάλητος Ἄρχοντος ἀπὸ Ῥώμης μετὰ γραμμάτων Βασιλικῶν ἐν τῇ χώρᾳ Ἰταλίας, ἐπὶ τὸ φονεύειν τοὺς Χριστιανὸς, διαγνωσθέντες ὅτι οἱ καὶ χρατηθέντες, δέσμιοι παρεπέμφθησαν εἰς Ῥώμην, ἅμα Ὀνησίμῳ ἐκ Ἐράστῳ, καὶ ἑτέροις ἀνδράσι δέκα ἐκ τεσσαρσι, πρὸς Λικίνιον· καὶ ὑπ' ἐκείνου παραδοθέντες Διομήδει τῷ Ἡγεμόνι, ἐν Ποτόλοις ἀπήχθησαν. Καὶ ὁ μὲν Ὀνήσιμος λίθον μέγιστον καὶ τῶ σῶματος δεξάμενος, ἀφῆκε τὸ πνεῦμα· ὁ δὲ Ἔρασμος, μετὰ τῶν λοιπῶν δεκατεσσάρων, ἀπεκεφαλίσθη· οἱ δὲ τρεῖς ἐν Σικελίᾳ τελειωθέντες, ἀπῆλθησαν.

Alphei & Soc. MM.

MHNI

ΜΗΝΙ ΤΩ͂ ΑΥΤΩ͂ ΙΒ΄

ΜΝΗΜΗ ΤΟΥ ΕΝ ΑΓΙΟΙΣ ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΩΝ ΕΠΙΦΑΝΙΟΥ ΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΚΥΠΡΟΥ.

Epiphanii Epiſc. Ε΄Πιφάνι@-, ὁ ἐν Ἁγίοις Πατὴρ ἡμῶν, ἦν μὲν ἐκ τ῀ χώρας Φοινίκης, υἱὸς Ἰουδαίων· ἀλλ' ἐκείνων ἐκπομπευόντων τῇ τ῀ νόμου λατρείᾳ, αὐτὸς ὁρὸς τὸν Χριστὸν ἐδραμὼν, καὶ βαπτισθεὶς γέγονε μοναχός. Εἶτα ἐχειροτονήθη ἐπίσκοπ@- Κύπρου· καὶ ὅπως ἐθεράπευσε τὸν Θεὸν ὡς ἐ θαύματα ποιεῖν ἀξιωθῆναι. Ἀγωνιζόμεν@- δὲ ὑπὲρ τ῀ ὀρθοδόξου πίστεως, πολλὰς περιστάσεις ὑπὸ τ῀ κακοδόξων ὑπέστη· ἐ τῷ ἀληθεύειν μὲν ἐν τοῖς λόγοις κρατύνασε, τὰς δὲ αἱρετικὰς ἐ σκληρὰς ἀπειλὰς, ἐνεδήμησε ἐ τῇ Κωνσταντινουπόλει. Καὶ καταναγκασθεὶς ὑπὸ τ῀ Εὐδοξίας ὑπογράψαι εἰς τὸν ἔξοδον τ῀ Χρυσοστόμ@-, οὐκ ἐπείσθη. Ἀπειλήσης δὲ αὐτῆς, ὡς εἰ μὴ τ῀το ποιήσει, τὰ εἴδωλα ἀνοίξειν, πεισθεὶς ὑπέγραψε. Καὶ μαθὼν ὁ Χρυσόστομ@- τ῀το, ἔγραψε πρὸς αὐτὸν· Ἐπεράνθη, ἐπεὶ σωπήσας εἰς τὸν ἔξοδόν μου, ἐ μὴ καθήσῃ ἐπὶ τ῀ θρόνου σου. Ὁ δὲ ἀπέγραψεν· Ἀθλητὰ Γ῀ωάν- Β νη, Παῦε χήνικα. Εἶτα πλέων εἰς Κύπρον, ἐπλάτησεν ἐν τῷ πλοίῳ.

ΚΑΙ ΜΝΗΜΗ ΤΟΥ ΕΝ ΑΓΙΟΙΣ ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΩΝ ΓΕΡΜΑΝΟΥ ΠΑΤΡΙΑΡΧΟΥ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ.

Germani Patriar. Γ΄Ερμανὸς, ὁ ἐν Ἁγίοις Πατὴρ ἡμῶν, ὑπῆρχεν ἐπὶ τ῀ Βασιλείας Ἡρακλείου, υἱὸς Ἰουστινιανῦ Πατερκίου· ὃν διὰ φθόνον ὁ τ῀ Ἡρακλείου υἱὸς φονεύσας, τ῀τον ἐνέχισε, ἐ τῷ κλήρῳ τ῀ μεγάλης ἐκκλησίας ἀνέπαξεν. Ὁ δὲ πρῶτον μὲν ἐνδυς ἑαυτὸν τῇ μελέτῃ τ῀ θείων γραφῶν, ἐ τῇ ἀσκήσει ἐ λαπῇ ἀρετῇ, ὕστερον ἐχειροτονήθη Ἐπίσκοπ@- τ῀ ἐν Κυζίκῳ ἐκκλησίας. Ἀπὸ δὲ τ῀ Κυζίκου μετατεθεὶς, ἐπὶ τοῦ καθέδρου τ῀ Κωνσταντινουπόλεως ἀνήχθη, Πατριάρχης γενόμεν@-. Καὶ τῇ διδασκαλίᾳ αὐτῆς τὸν λαὸν φωτίσας, ἐ τὰ βιβλία τ῀ θείων γραφῶν ἑρμηνεύσας, διήνεγκε μέχρι τ῀ Βασιλείας Λέοντ@- τοῦ Ἰσαύρου· ὃν ἰδὼν τὰς θείας εἰκόνας ἀνατρέποντα, ἐ μὴ πολλὰ, μὴ πανταπάσῃ δυνηθεὶς πεῖσαι αὐτὸν ἀποστῆναι τ῀ αἱρέσεως, θεὶς τὸ ὠμοφόριον αὐτοῦ ἐπὶ τ῀ ἁγίας τραπέζης, ἀπῆλθεν ὃ τῷ οἴκῳ αὐτοῦ, ἡσύχαζεν· C ὡ῀ τῇ Θεῷ προσδοκόμεν@- πρὸς Θεὸν ἐξοδίαν, χρόνων ὀγδοήκοντα.

ΜΗΝΙ ΤΩ͂ ΑΥΤΩ͂ ΙΓ΄
ΑΘΛΗΣΙΣ ΤΗ͂Σ ΑΓΙΑΣ ΜΑΡΤΥΡΟΣ ΓΛΥΚΕΡΙΑΣ.

XIII. Glyceriæ M. Γ΄Λυκερία, ἡ τῷ Χριστῷ Μάρτυς, ἐπὶ ὃν ἐπὶ τοῖς χρόνοις Ἀντωνίνου τοῦ Βασιλέως ἐ Σαβίνα Ἡγεμόν@-, ὃν Τραϊανουπόλεως τ῀ Θράκης. Θύσαντ@- οὖν τῷ Ἡγεμόνος τοῖς εἰδώλοις, αὐτὴ ἐπὶ τῷ μετάνοιᾳ αὐτῆς ἐπιγράψασα τὸν τίμιον σταυρὸν, ἦλθε πρὸς τὸν Ἡγεμόνα, Χριστιανὴ ἑαυτὴν ἐ δοῦλον τῷ Χριστῷ ὁμολογήσασα. Καὶ τῷ Ἡγεμόν@- παραινέσαντος αὐτῇ θύσαι, ἀποστᾶσα ὃν τοῦ τοῦ τῷ εἰδώλων, ἐ ἁξαμένη τῷ Χριστῷ, κατέβαλε τὸ τῷ Διὸς εἴδωλον ἐ συνέτριψε. Διὰ τ῀το κρεμασθεῖσα ὃν τειχῶν, ξέσθη σιδήροις· εἶτα ἀποκλεισθεῖσα εἰς φυλακὴν, ἐτρέφετο ὑπ' Ἀγγέλου. Εἶτα ἐκ φυλακῆς ἐκβληθεῖσα, ἐκβλήθη εἰς κάμινον πυρὸς ἐ τῷ πυρὸς ὑπὸ θείας ὁρόσου σβεσθέντος, ἐξῆλθεν ἀβλαβής. Εἶτα ἐξεδάρη τὸν κεφαλὸν· ἐ ἀποκλεισθεῖσα εἰς φυλακὸν ἐ ὑγιάσασα ὑπὸ Ἀγγέλου, παρεκάλυσε τὸν δεσμοφύλακα πιστεῦσαι τῷ Χριστῷ· ὃς εὐθὺς ἀπεκεφαλίσθη· ἡ δὲ Ἁγία θηριομαχήσασα, ἐπλεκτάνισθη. Καὶ καπισθὲν τὸ λείψανον αὐτῆς ὃ Ἡρακλείᾳ τ῀ Θράκης. EX MS. CRYPTÆ FERRATÆ.

ΚΑΙ ΑΘΛΗΣΙΣ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΜΑΡΤΥΡΟΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ.

Alexandri M. Ἀ΄Λέξανδρος, ὁ τῷ Χριστῷ Μάρτυς, ἐπὶ τ῀ Βασιλείας Μαξιμιανῦ, ῥαπισθεὶς ὑπὸ Νουμεριανῦ Κόμητος. Θύοντος δὲ τοῖς εἰδώλοις τῷ Κόμητος μ῀ τῷ ὑπ' αὐτὸν τάγματος, μόνος ὁ Ἀλέξανδρος ἐ μόνον ὐκ ἐπείσθη θῦσαι, ἀλλὰ ἐ τὸν Κόμητα ἐ τοὺς σὺν αὐτῷ πεπλανημένους ἐκάλεσε, ἐ δαιμόνων λατρεύτας. Κρατηθεὶς οὖν, ἤχθη πρὸς Μαξιμιανὸν· ἐ ἐρωτηθεὶς, ἐ τὸν Χριστὸν ὁμολογήσας, ἐτύφθη σφοδρῶς. Εἶτα παρετέμνθη Τιβεριανῷ Ἐπάρχῳ, τιμωρεῖσθαι μ῀ τὸν ὁδὸν ἀπὸ Ῥώμης μέχρι Βυζαντίου. Καὶ πρῶτον μὲν τὰς πλευρὰς τῷ ξυλὶ κατεπλέχθη, ἔπειτα ῥάβδοις ἀκανθίναις ἐτύφθη, μ῀τρὸς αὐτῦ ἀκολουθούσης ἐ προθυμοποιούσης αὐτόν. Ἀχθεὶς δὲ εἰς Βερόην δέσμιος, ἐ διὰ προσευχῆς ὕδωρ ἐξαγαγὼν, πολλοὺς τ῀ εἰδωλολατρῶν ἔπεισε πιστεῦσαι τῷ Χριστῷ. Καὶ γνώμῃ τοῦ Δριζιπάτρῳ τόλει τ῀ Θράκης, τὸν διὰ ξίφους ἐδέξατο πλάτον. E

ΚΑΙ ΜΝΗΜΗ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΣΕΡΓΙΟΥ ΤΟΥ ΟΜΟΛΟΓΗΤΟΥ.

Sergii Conf. Σ΄έργιος, ὁ τῆ Κριτῆ Ὁμολογητὴς, ὑπῆρχε μὲν ἀγλαῶν ἐ πλουσίων γονέων υἱὸς, ἐ Κωνσταντινουπόλει γνωσθεὶς· προσκυνῶν δὲ τὰς θείας ἐ σεπτὰς εἰκόνας, ἁρπάθη παρὰ τ῀ Εἰκονομάχων· ἐ παρασὰς τῷ παρανόμῳ Βασιλεῖ Λέοντι, κατωνακάζετο ποτὲ μὲν κολακείαις, ποτὲ δὲ ἀπειλαῖς ἀθετῆσαι τὸν προσκυνητὸν τ῀ ἁγίων εἰκόνων. Μὴ πεισθεὶς δὲ, ἀλλὰ λογισάμενος τὸν τύραννον ὡς βδέλυγμα, ἐ τοὺς λόγους αὐτῦ ἐ τὰς ἀπειλὰς ὡς λῆρον ἡγησάμενος, παῤῥησίᾳ ἔλεγε, δεῖν προσκυνεῖν τὰς τιμίας εἰκόνας, ἐ τιμᾶν αὐτὰς· τάντα Χριστιανὸν σχετικῶς, ὡς τ῀ τιμῆς διαβαινούσης ἐπὶ τὸ πρωτότυπον. Τότε δεθεὶς σχοινίῳ τὸν τράχηλον ἐτύγετο ἐ ἀγορᾶς ὡς κακοῦργος. Εἶτα φυλακῇ παρεδόθη· ἐ δημευθεὶς ἐ γυμνωθεὶς τῆ πλάτη αὐτῦ, μ῀ τ῀ γυναικὸς αὐτῦ Εἰρήνης ἐ τ῀ τέκνων, ἐξωρίσθη· ἔνθα πολλὰς θλίψεις, ἐ ποικίλας περιστάσεις ὑπομείνας, πρὸς Κύριον ἐξεδήμησεν. F

ΚΑΙ ΜΝΗΜΗ ΤΟΥ ΟΣΙΟΥ ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΩΝ ΠΑΥΣΙΚΑΚΟΥ.

Pauſicaci Epiſc. Π΄Αυσίκακος, ὁ ἐν Ἁγίοις Πατὴρ ἡμῶν, ὑπῆρχε μὲν ἐκ τ῀ πόλεως Ἀταμείας, ἐκ γονέων γνωσθεὶς ἀλλαβῶν· ἰατρὸς δὲ ὢν τὴν τέχνην, περιήρχετο τὰς πόλεις ἐ τὰς χώρας, θεραπεύων πάντας τοὺς νοσοῦντας ἀνεργύρως. Εἶτα μισήσας τὸν κόσμον, καὶ τὸν Χριστὸν ἀγαπήσας, ἀπελθὼν ἐκ μοναστηρίου τινὸς, ἐγένετο μοναχὸς· ἐ τοῦτο ἠγωνίσατο εἰς ἀρετὴν, πολλὰ, ἀγρυπνῶν, ἐ προσευχόμενος, ὡς ἐ χαρισμάτων μεγάλων ἀξιωθῆναι. Τροφὴν δὲ ἐν αὐτῷ ἄρτος μόνος ὀλίγος ἐ ὕδωρ ὁμοίως· διὰ δὲ τὴν ἀρετὴν αὐτῦ ὑπὸ Κυριακῦ Πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως, ἐ μὴ βουλόμενος, ἐχειροτονήθη Σιωάδων Ἐπί-

EX MS. CRYPTÆ FERRATÆ. Ἐπίσκοπος, ἐπὶ τ Βασιλείας Μαυρικίου, ὃν ἐθεράπευσεν ἀπὸ σφοδροπάτου νοσήματος. Εἶτα καλῶς τὸ ποίμνιον αὐτῦ ἰθύνων, ἔζησε μέχρι τ Βασιλείας τῦ δυσεβῦς Λέοντος τῦ Εἰκονομάχου· καὶ ὁ βαθεῖ γήρᾳ γηρόμενος, πρὸς Κύριον ἐξεδήμησεν.

ΜΗΝΙ ΤΩι ΑΥΓΩι ΙΔ'

ΑΘΛΗΣΙΣ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΜΑΡΤΥΡΟΣ ΙΣΙΔΩΡΟΥ.

Isidori M. Ἰσίδωρος, ὁ τῦ Χριστῦ Μάρτυς, ὑπῆρχε μὲν ἐπὶ Βασιλείας Δεκίου, ἀπὸ Ἀλεξανδρείας τ πόλεως· στρατιώτης δὲ, τλῶ τῦ Ὀπτίωνος τάξιν ἐπετέλει. Ἀπελθὼν δὲ εἰς Χίον τλῶ νήσον, μετὰ τ στρατιωτικῶν πλοίων, ὧν ἦρχε Νυμέριος, διεβλήθη ὑπὸ Ἰουλίου Κεντυρίωνος ὡς Χριστιανὸς τῷ Νυμερίῳ. Καὶ κρατηθεὶς καὶ πρᾶσας αὐτῷ, ἠρωτήθη εἰ ὁμολογεῖ τὸν Χριστόν· Ὁ δὲ εἶπεν, ὅτι καὶ Χριστὸν ὁμολογῶ, ὡς ποιήσαντα τὸν οὐρανὸν καὶ τλῶ γλῶ καὶ τλῶ θάλασσαν, καὶ πιστεύω εἰς αὐτὸν ὡς ἀληθῶς Θεὸν ὄντα καὶ υἱὸν τῦ Θεῦ, καὶ διὰ τλῶ σωτηρίαν τ ἀνθρώπων γίνηθέντα ἐκ τ ἁγίας παρθένου Μαρίας· καὶ σταυρωθέντα ἀπόρως καὶ ἀδόξως, καὶ τοῖς τοιούτοις δόγμασι καὶ λόγοις καταπλήξας αὐτὸν, διαφόροις βασάνοις πρόπιον καθυποβληθείς, ἐτιμωρεῖτο. Ἔχων δὲ τὸ ἀμετάθετον πρὸς Χριστὸν, καὶ τὰς βασάνους ὑπομένων γενναίως, ὕστερον τλῶ κεφαλλῶ ξίφει ἀποτμηθεὶς, τὸν τῦ μαρτυρίου στέφανον εἴληφεν.

ΚΑΙ ΑΘΛΗΣΙΣ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΜΑΡΤΥΡΟΣ ΜΑΞΙΜΟΥ.

Maximi M. Μάξιμος, ὁ τῦ Χριστῦ Μάρτυς, ζῆλον θεῖον ἐν ἑαυτῷ περιφέρων, καὶ ὁρῶν τὺς εἰδωλολάτρας, οὐ μόνον ἑαυτὺς ἀνατιθέντας τοῖς εἰδώλοις, ἀλλὰ καὶ ἑτέρους ἀποπλανῶντας καὶ κατηγορίζοντας προσκυνεῖν αὐτοῖς, καὶ ὡς θεοῖς προσέχειν, ἔστενε μὲν καὶ ἐλυπεῖτο καθ' ἑαυτὸν, ἠύχετο δὲ τῷ Θεῷ σῶσαι τὸν διωγμόν. Ὅμως δὲ τοτὲ μὲν κρύβα, τοτὲ δὲ παῤῥησίᾳ ἐκήρυττε τὸν Χριστὸν· καὶ πολλὺς τῶν προστερχομένων αὐτῷ ἐπὶ τὸν Κύριον ἐπιστέφων, ἐβάπτιζε. Ποτὲ δὲ θυσίας ἐπιπλεμένης, καὶ πάντων τῶν Ἑλλήνων μετὰ σπουδῆς σπευδόντων ἐπὶ τὰς μυσαρὰς θυσίας, καὶ θυόντων οὐ μόνον κτήνη, ἀλλὰ καὶ ἀνθρώπους, μὴ ἀνεχὼν τλῶ ἀτοπίαν, εἰς μέσον καθεὶς, ἤλεγξεν αὐτὺς φανερῶς· καὶ τὰ εἴδωλα ἀψύχως λίθους καὶ ξύλα ἀπεκάλεσε, καὶ μὴ δὲ ἑαυτοῖς βοηθῆσαι δυνάμενα. Τότε κρατηθεὶς ὑπὸ τῶν ἀνόσων, καὶ διαφόρως πρόπιον βασανισθεὶς, ὕστερον ἐλιθοβολήθη· καὶ οὕτω πρὸς Κύριον ἐξεδήμησεν.

ΜΗΝΙ ΤΩι ΑΥΓΩι ΙΣ'

ΜΝΗΜΗ ΤΟΥ ΟΣΙΟΥ ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΩΝ ΘΕΟΔΩΡΟΥ ΤΟΥ ΗΓΙΑΣΜΕΝΟΥ.

Theodori monachi. Θεόδωρος, ὁ ὁσιος Ἁγίοις Πατὴρ ἡμῶν, ὁ διὰ τλῦ ἁγιότητα καὶ καθαρότητα ἐπικληθεὶς Ἡγιασμένος, ἐν βραχεῖ τὸν Θεὸν ἀγαπήσας, καὶ τῇ ἀσκήσει προελθὼν, καὶ τὸν τῦ Θεῦ νόμον ἐπιμελῶς μελετήσας, ὅλος καθαρὸς ἐγένετο, καὶ σκεῦος ἐκλογῆς ἐδόκησεν διὰ τλῦ τῶν ἀρετῶν ἐργασίαν, καὶ Θεοφόρος, καὶ καρπικτήριον ἅγιον. Καὶ ὑπερβὰς πάντα τὰ φαινόμενα καὶ ὁρατὰ καὶ φθαρτὰ, καὶ τὸν νῦν ἐταιρίσας τοῖς κοπτοῖς καὶ ἀοράτοις καὶ ἀφθάρτοις, ὁμόσκηνος τῷ ἁγίῳ Παχωμίῳ καὶ ὁμότροπος, καὶ τοῖς κατ' ἐκεῖνον ἁγίοις ἀνεδείχθη· ὅθεν καὶ τ μεγίστης προστηγορείας τῦ κληθῆναι Ἡγιασμένος ἄξιος φανεὶς, πολλῶν θαυμάτων ἐπλήρωσεν ἐνέργειαν. Καὶ διὰ τῦτο θαυμαστὸς καὶ περιβόητος τοῖς πᾶσι γηρόμενος, καὶ πολλὺς ὠφελήσας, οὐ μόνον διὰ τῦ λόγου, ἀλλὰ καὶ τῦ βίου αὐτῦ, εὐ βαθυτάτῳ γήρᾳ πρὸς Θεὸν ἐξεδήμησεν.

ΚΑΙ ΜΝΗΜΗ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΑΧΙΛΛΙΟΥ ΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΛΑΡΙΣΣΗΣ.

Achillii Epiſc. Ἀχίλλιος, ὁ θαυματουργὸς, ὑπῆρχε μὲν ἐπὶ τῆς Βασιλείας Κωνσταντίνου τῦ μεγάλου· Χριστιανῶν δὲ γονέων ὑπάρχων υἱὸς, ἐξ ἐκείνων ἐπαιδεύθη τλῶ εὐσεβείαν, μαθὼν καὶ τὴν ἔξω σοφῶν τὰ μαθήματα. Εἶτα καὶ τλῶ θείαν γραφλῶ ἐπιμελῶς μελετήσας, καὶ λόγῳ καὶ ἀρετῇ ἑαυτὸν ῥυθμίσας, Ἀρχιερεὺς ἐχειροτονήθη Λαρίσσης· καὶ πολλὰ κατορθώματα καὶ θαύματα ἐπιδεξάμενος, παρεγένετο καὶ εἰς τλῶ κ' Νικαίαν συνοδον, μετὰ τ θείων Πατέρων, κατὰ Ἀρείου τῦ αἱρετικῦ ὑπὲρ τ τῆς ὀρθοδοξίας δογμάτων καλῶς ἀγωνισάμενος, καὶ τὺς αἱρετικὺς καταισχύνας, ἐθαυμάσθη ὑπὸ πάντων. Ὑποστρέψας δὲ ἀπὸ Νικαίας εἰς τὸν ἴδιον θρόνον, καὶ πολλὰ θαύματα ἐργασάμενος, καὶ ναὺς διαφόρους καὶ μεγάλους ἀνεγείρας, εἰς Θεῦ δόξαν καὶ τ Ἁγίων αὐτῦ, πρὸς αὐτὸν ἐξεδήμησε χαίρων.

ΚΑΙ ΑΘΛΗΣΙΣ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΜΑΡΤΥΡΟΣ ΗΡΑΚΛΕΙΟΥ ΚΑΙ ΤΩΝ ΣΥΝ ΑΥΤΩι.

Heraclii & Soc. MM. Οἱ τῦ Χριστῦ Μάρτυρες Ἡράκλειος, Παυλῖνος, καὶ Βενέδιμος, οἱ Ἀθλώνας τῇ πόλει ὑπάρχοντες, καὶ Χριστιανοὶ ὄντες, ἐκήρυττον τὸ τῦ Χριστῦ ὄνομα παῤῥησίᾳ, πάντας τὺς εἰδωλολάτρας προτρέπουτες ἐπιστρέψαι ἀπὸ τ ματαίων εἰδώλων, καὶ βαπτισθῆναι εἰς τὸ ὄνομα τῦ Πατρὸς, καὶ τῦ Υἱῦ, καὶ τῦ ἁγίου Πνεύματος. Διὰ τῦτο κρατηθέντες παρὰ τ εἰδωλολατρῶν, παρεδόθησαν τῷ τ Ἀθλώνων Ἄρχοντι· καὶ ἐρωτηθέντες καλῶς, ὡμολόγησαν τὸν Χριστὸν, διδάξαντες αὐτὸν μὲν Θεὸν ἀληθινὸν ὄντα, καὶ δημιουργὸν τῆς κτίσεως, τὰ δὲ εἴδωλα ψευδεῖ ἀνατλάσματι, καὶ λίθων καὶ ξύλων κατασκευάσματα, καὶ πήχεως ἔργα. Παροργισθεὶς δὲ τὸν Ἄρχοντα καὶ τῷ τλῶ ἀληθεῖ λέγειν, ἐτύφθησαν ἰσχυρῶς· καὶ διὰ πάσης ἄλλης τιμωρίας πρόπιον διελθόντες, ὕστερον μετὰ τ μαθητῶν αὐτῦ εἰς κάμινον μέγαλλον ἐμβληθέντες πυρὸς, ἐπλειώθησαν.

ΚΑΙ ΑΘΛΗΣΙΣ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΜΑΡΤΥΡΟΣ ΠΕΤΡΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΣΥΝΟΔΙΑΣ ΑΥΤΟΥ.

Petri & Socior. MM. Πέτρος, ὁ τῦ Χριστῦ Μάρτυς, ἐν τῷ καμψάκῃ τ πόλεως· κρατηθεὶς δὲ παρὰ τ εἰδωλολατρῶν, παρεδόθη τῷ τ Ἀβύδων Ἄρχοντι· καὶ μὴ πεισθεὶς θῦσαι τοῖς εἰδώλοις, ξύλοις σιωτριβεῖς τὸ σῶμα, παρέδωκε τὸ πνεῦμα. Γαῦλος δὲ καὶ Ἀνδρέας, στρατιῶται ὑπὸ τῦ αὐτῦ τ Ἀβύδων Ἄρχοντι, σωὶ ὀπείτω τὺς Ἀθλώνας καπέλαβον, καὶ κρατηθέντας Διονύσιον καὶ Χρίσπον, καὶ φυλακῇ παρατεμφθέντας προστετάχθησαν φυλάττειν. Οἱ δὲ ὑπὸ τῆς ἁγίας Χρίσπης διδαχθέντες, ἀφῆκαν τλῶ πατροπαράδοτον πλάνην τῶν εἰδώλων, καὶ προσῆλθον τῷ Χριστῷ· καὶ γνωσθέντες ὅτι Χριστιανοὶ ἐγένοντο, αὐτοὶ μὲν καὶ Διονύσιος, πρόπιον πολλοῖς βασάνοις ὑποβληθέντες, διὰ τὸ μὴ θῦσαι

ed by Google

A θῦσαι τοῖς ἀκαθάρτοις δαίμοσιν, ὕστερον ἐλιθοβολήθησαν. Ἡ δὲ ἁγία Χειστίνα, ἐπιτεθῦσα αὐτοῖς ἐκλάυσατε, τῷ τιμίῳ καὶ ἱερὰ κεφαλῷ ἀπετμήθη.

ΚΑΙ ΑΘΛΗΣΙΣ ΤΩΝ ΑΓΙΩΝ ΜΑΡΤΥΡΩΝ ΣΥΜΕΩΝ, ΙΣΑΑΚΙΟΥ, ΚΑΙ ΒΑΧΘΙΣΟΟΥ.

Simeonis Isaacii Bachisoi MM.

Συμεὼν, Ἰσαακ, καὶ Βαχθισοῦς, οἱ τοῦ Χειστοῦ Μάρτυρες, ὑπῆρχον ἐκ τῆς χώρας Περσίδος ἐπὶ Σαβωρίου τοῦ βασιλέως. Χειστιανοὶ δὲ ὄντες, ἐκρατήθησαν ὑπὸ τῶν πυρολατρῶν, καὶ παρεδόθησαν τῷ Σαβωρίῳ, ἐπαναγκάζοντα ἀρνήσασθαι μὲν τὸν Χειστὸν, θῦσαι δὲ τῷ ἡλίῳ καὶ τῷ πυρί. Οἱ δὲ ἀποκριθέντες καὶ εἰπόντες, ὅτι τὸν Χειστὸν μὲν οὐκ ἀρνούμεθα, Θεὸν ἀληθινὸν ὄντα καὶ δημιουργὸν πάντων τῶν κτισμάτων, τὸν δὲ ἥλιον καὶ τὸ πῦρ ἀποτρεφόμεθα, κτίσματα αὐτοῦ τυγχάνοντα, εἰς ὀργὴν ἐκίνησαν τὸν τύραννον. Διὰ τοῦτο δεθέντες ἐκ πολλῶν χειρῶν καὶ πόδας, ἐτύφθησαν ἰσχυρῶς· εἶτα ἐνεβλήθησαν εἰς φυλακὴν, ἐπὶ ἑπτὰ ἡμέρας μὴ μεταλαβόντες τροφῆς. Μετὰ ταῦτα τῆς φυλακῆς ἐκβληθέντες, καὶ διαφόρως βασάνοις ὑποβληθέντες, τέλος τῆς τιμίας καὶ ἱερᾶς αὐτῶν κεφαλῆς προθύμως ἀποτμηθέντες, ἐτελειώθησαν.

B

ΜΗΝΙ ΤΩΙ ΑΥΤΩΙ ΙΕ΄
ΑΘΛΗΣΙΣ ΤΩΝ ΑΓΙΩΝ ΜΑΡΤΥΡΩΝ ΑΒΔΑ, ΚΑΙ ΑΒΔΙΗΣΟΥ, ΤΩΝ ΕΠΙΣΚΟΠΩΝ, ΚΑΙ ΤΩΝ ΣΥΝ ΑΥΤΟΙΣ.

XV Abda & Abdiesu MM.

Ὁ ἅγιος Ἀβδισοῦς Ἐπίσκοπος ὢν ὑπὸ Περσίδι, καταμεινωθεὶς τῇ Βασιλεῖ Περσῶν ὑπὸ τοῦ ἰδίου ἀνεψιοῦ, Δικόνου ὄντος, καὶ κρατηθεὶς, μετὰ καὶ ἑπέρων τεσσάρων καὶ εἴκοσι Χειστιανῶν, ἤχθη πρὸς αὐτὸν· καὶ ἐρωτηθεὶς, ὡμολόγησε τὸν Χειστόν. Ἀπειλὴ δὲ πρὸς τὸν ἀδελφὸν τοῦ Βασιλέως, ὅτως ὑπ' ἐκείνου τιμωρηθῇ· ἀλλὰ καὶ ἐκεῖνον λόγοις θειοτόροις ἐλέγξας, καπέπληξε. Διὰ τοῦτο δεθεὶς φοινίοις, καὶ συσφιγγεὶς εἰς ξύλα μέσον, σωστεῖβη τὰ ὀστᾶ· εἶτα ἐρρίφη εἰς φυλακὴν ὡστεὶ νεκρὸς, μὴ μεταλαχὼν τροφῆς ἐπὶ πολλὰς ἡμέρας. Καὶ μετὰ ταῦτα κρατηθεὶς καὶ Ἀβδὰς ὁ Ἐπίσκοπος, μετ' ἀνδρῶν εἴκοσι καὶ ὀκτὼ Πρεσβυτέρων καὶ Διακόνων, καὶ Παρθένων ἁγίων γυναικῶν, ἐπελλείσθη καὶ τῇ αὐτῇ φυλακῇ, ἵνα ἐδεδέσκοντο ὑπὸ τοῦ Ἐπισκόπου Ἀβδισοῦ. Καὶ μετ' ὀλίγας ἡμέρας τῆς φυλακῆς ἐκβληθέντες, ἅπαντες ἀπεκεφαλίσθησαν. C

ΚΑΙ ΜΝΗΜΗ ΤΟΥ ΟΣΙΟΥ ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΩΝ ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΜΙΤΥΛΗΝΗΣ.

Georgii Epiſc.

Γεώργιος, ὁ ἐν Ἁγίοις Πατὴρ ἡμῶν, ὃν βρέφος τὸν Θεὸν ἀγαπήσας, καὶ τὸν κόσμον μισήσας, ἀπελθὼν εἰς μοναστήριον ἐξήσκησε μοναχὸς, καὶ ταπεινώσεως ὑψηλὰς ἑτέρους τῶν δαιμόνων κατέβαλε. Ἐλεήμων δὲ ὑπέρμετρον γενόμενος, δαψιλῶς τοῖς πενιῶσι καθ' ἡμέραν ἐδίδου τὸν ἄρτον αὐτοῦ. Ἐπεὶ δὲ ὑπῆλθεν ἡ αὐτοῦ ἀρετὴ, Ἐπίσκοπος ἐχειροτονήθη Μιτυλήνης, παρελήσει πολλῇ τῇ λαῷ. Παραλαβὼν δὲ τὸν ἐκκλησίαν, καλῶς διεκυβέρνα αὐτὴν· πάσης γὰρ κακοδοξίας ἀντίμαχος ὢν καὶ ὀρθοδοξίας ὑπέρμαχος, ἐρρύετο αὐτὴν ἐκ τῆς αἱρέσεως. Προέγνω δὲ ἐκ τοῦ μετέπειτα αὐτοῦ· καὶ θανὼν καὶ ταφεὶς, τοῦ θείου αὐτοῦ παρεστήσατο βλύζειν ἰάματα, καὶ παντοίων θαυμάτων χάριτας ἐπέμπειν, θεραπεύοντα πάντα τὰ πάθη τῷ προστρεχομένῳ αὐτῷ μετὰ πίστεως.

ΜΗΝΙ ΤΩΙ ΑΥΤΩΙ ΙΣ΄
ΜΝΗΜΗ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΑΠΟΣΤΟΛΟΥ, ΑΝΔΡΟΝΙΚΟΥ, ΕΝΟΣ ΤΩΝ Ο΄, ΚΑΙ ΙΟΥΝΙΑΣ.

EX MS. CRYPTÆ FERRARIÆ.

Ἀνδρόνικος, ὁ τοῦ Χειστοῦ Ἀπόστολος, πᾶσαν τὴν οἰκουμένην περιελθὼν ὡς ὑποπτερος, καὶ τὸν Χειστὸν κηρύξας, πᾶσαν μὲν πλάνην ἐκ βάθρων ἀνέστρεψε, πᾶσαν δὲ ἀσέβειαν καὶ θεογνωσίαν καπφύτευσε· σωπερμήν αὐτῷ ἔχων καὶ συνεργὸν τὸν θεῖον κηρύγματος, τὴν ὑπερθαύμαστον Ἰωνίαν, τῷ κόσμῳ ἐκ τῆς σαρκὸς περιρρυεῖσαν, καὶ Χειστῷ μόνῳ ζῶσαν καὶ πολιτευομένην. Ὅθεν πολλοὺς τῆς ἀτέων πρὸς θεογνωσίαν ἐλκύσαντες, καὶ τῷ Χειστῷ προσαγαγόντες, ἐκ υἱοὺς φωτὸς ἐκ ἡμέρας διὰ τοῦ θείου βαπτίσματος ἀποπλέσαντες, εἰδωλικοὺς μὲν ναοὺς κατέρεφον, ἐκκλησίας δὲ Χειστῷ πανταχοῦ ἀνῳκοδόμουν. Τούτων δὲ τῆς Ἀγίων καὶ ὁ μέγας Ἀπόστολος Παῦλος, ὁ φωστὴρ τῆς οἰκουμένης, μέμνηται ἐν ταῖς αὐτοῦ ἐπιστολαῖς· Ἀσπάσασθε, λέγων, Ἀνδρόνικον καὶ Ἰουνίαν. Πυθόμενα δὲ ἀκάθαρτα ἐκ τῶν ἀνθρώπων ἀποδιώξαντες, καὶ πάθη ἀνίατα θεραπεύσαντες, πρὸς Κύριον ᾠχήσαντο. E

ΚΑΙ ΑΘΛΗΣΙΣ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΜΑΡΤΥΡΟΣ ΣΟΛΟΧΩΝΟΣ ΚΑΙ ΤΩΝ ΣΥΝ ΑΥΤΩΙ.

Solochonis & Socior. MM.

Ὁ τοῦ Χειστοῦ Μάρτυς Σολόχων ὑπῆρχεν ἐπὶ τῆς Βασιλείας Μαξιμιανοῦ, Αἰγύπτιος τὸ γένος, στρατιώτης τὴν τάξιν, πτυγμάριος ὑπὸ τῶν τῆς χώρας Τειβαίνου μυρίων τειχιλίων ἐπάρχων στρατιωτῶν. Κατά τινα χρείαν προστάξει Βασιλικῇ μετὰ τοῦ Τειβαίνου τοῦ Χαλκηδόνα καπέλαβεν. Κελεύσαντος δὲ τοῦ Βασιλέως τοῖς ταξίαρχοις, μετὰ τῶν ὑπ' αὐτοῦ στρατιωτῶν, θῦσαι τοῖς εἰδώλοις, ἕκαστος μετὰ τοῦ ἰδίου τάγματος, ἐπεπλέι τὰς θυσίας καὶ τὸ ἔθος· ὁμοίως δὲ ὁ Τειβαῖνος καὶ οἱ σὺν αὐτῷ. Πάντων δὲ θυόντων, τρεῖς μόνοι ἀντέστησαν τῷ θελήματι τοῦ Βασιλέως, Χειστιανοὺς ἑαυτοὺς ὁμολογήσαντες, Σολόχων καὶ ἕτεροι δύο. Καὶ τοσοῦτοι ἐτύφθησαν, ὡς ὀγκωθῆναι τὰ ψοῖα αὐτῶν καὶ ὑπεράραι τοὺς κεφαλάς. Καὶ οἱ μὲν δύο ἐν τῷ μαστιγοῦσθαι ἐπλεώθησαν, ὁ δὲ Σολόχων ἔτι ἔζη. Καὶ λαβὼν κάλαμον ὁ Τειβαῖνος, καὶ εἰς τὸ ὠτίον αὐτοῦ μετὰ θυμοῦ κατακεντήξας, ἐθανάτωσεν αὐτόν. F

ΚΑΙ ΜΝΗΜΗ ΣΤΕΦΑΝΟΥ ΠΑΤΡΙΑΡΧΟΥ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ.

Stephani Patr. CP.

Οὗτος υἱὸς μὲν γέγονε Βασιλείου τοῦ αὐθήμου Βασιλέως Ρωμαίων· διὰ δὲ τὸ ἁπλοῦν ἦθος αὐτοῦ, καὶ τὸν λοιπὸν σωφρονισμὸν καὶ κατάστασιν, καὶ τὸ τῆς ἀρετῆς ἀψηλὸν, ἐτιμήθη, ψήφῳ τοῦ Βασιλέως καὶ τοῦ ἱεροῦ συνόδου, καὶ παντὸς τοῦ κλήρου καὶ τοῦ λαοῦ, πλέον δὲ εἰπεῖν ὅτι ἀδοκήτως καὶ χειροτονήθη Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως. Ἐγκαθιδρυθεὶς δὲ τῷ μεγάλῳ καὶ ἱερῷ θρόνῳ, καὶ τῷ μεγάλῳ ποιμνίῳ ἐγχειρισθείς, καὶ τῷ ἄλλῳ φροντίδα τῆς τοῦ Θεοῦ ἐκκλησιῶν ἀναδεξάμενος, ἄγρυπνος ἐφάνη φύλαξ, καὶ ποιμὴν ἀληθινὸς, ἄγων τὰ ἴδια πρόβατα ἐπὶ νομὰς τῆς ὀρθοδόξου πίστεως, καὶ τυχὼν ἐλεῶν, καὶ χήρας καὶ ὀρφανὸς ἐκδικῶν, καὶ ἀδικουμένους χειρῶν ἀδίκων ῥυόμενος, καὶ τοῦ Θεοῦ θεραπείων ἐν ἅπασιν. Οὕτω δὲ ποιῶν, καὶ τῷ σάρκα τήκων τῇ ἐγκρατείᾳ, ἐν αὐτῷ τῷ ἄνθει τῆς ἡλικίας, πρὸς Κύριον ᾠχέδημησεν.

ΜΗΝΙ

EX MS. CRYPTÆ FERRATÆ.

ΜΗΝΙ ΤΩ, ΑΤΤΩ, ΙΒ'
ΑΘΛΗΣΙΣ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΜΑΡΤΥΡΟΣ ΘΕΟΔΟΤΟΥ ΚΑΙ ΤΩΝ ΣΥΝ ΑΥΤΩ,.

XVIII Theodoti & Soc. MM.

Θεόδοτος, ὁ τῷ Χριστῷ Μάρτυς, μιᾷ τῶν ὀκτὼ ἁγίων παρθένων, Τεκούσης, Ἀλεξάνδρας, Κλαυδείας, Φαίνης, Εὐφρασίας, Ματρώνης, Ἰουλίας, καὶ Θεοδότης, ὑπῆρχεν ἀπὸ Ἀγκύρας τῆς Γαλατίας. Τὰς δὲ Ἄρχοντος τοῦ πόλεως προσάξαντες ἐν τῷ εἰδωλοθύτῳ τὰ Χριστιανοῖς παρασκευαζόμενα βρώματα ἐπιτρίβειν, ὅπως μιαίνονται οἱ αὐτῷ ἀπογευόμενοι· αὐτὸς δὲ χρήματι ἐμποείας σῖτον ἀγοράζων, καὶ ἄρτους ποιῶν, ἐδίδου τοῖς δεομένοις Χριστιανοῖς· ἀλλὰ καὶ ἐν τῇς φυλακῇς εἰσερχόμενος, τὰς πίστεις ἐστήριζεν· ἐξ ὧν ἦσαν καὶ αἱ ἁγίαι ὀκτὼ παρθένοι· ὧν μία ἡ λεγομένη Τεκοῦσα, ὑπῆρχεν αὐτοῦ θεία. Αἵτινες λίθοις καταβληθεῖσαι, ἐκαπερρίφησαν τῇ παραχειμένῃ τῇ πόλει, λίμνῃ· καὶ λαβὼν ὁ Θεόδοτος τὰ λείψανα αὐτῶν, ἔθαψε· καὶ διαγνωσθεὶς, ἐκρατήθη. Καὶ B τιμωρηθεὶς πρότερον, ὕστερον ἀπεκεφαλίσθη.

ΚΑΙ ΑΘΛΗΣΙΣ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΜΑΡΤΥΡΟΣ ΦΙΛΕΤΑΙΡΟΥ ΚΑΙ ΤΩΝ ΣΥΝ ΑΥΤΩ,.

D

Philetæri & Soc. MM.

Φιλέταιρος, ὁ τῷ Χριστῷ Μάρτυς, ὑπῆρχε χώρημα ἐκ θρέμμα τῆς Νικομηδέων πόλεως, υἱὸς Τατιανοῦ τοῦ ἀπὸ Ἐπάρχων, ἀνὴρ δυσεγένθης καὶ ὡραῖος, λευκὸς ὡσεὶ χιὼν καὶ τυλοτρίχα τῆς κεφαλῆς καὶ τῆς γενάδος ἔχων ἐπιλάμπουσαν ὡς χρυσόν. Χριστιανὸς δὲ ὢν, ἐκρατήθη παρὰ τοῦ ἀπίστου, καὶ παρέστη Διοκλητιανῷ τῷ παρανόμῳ Βασιλεῖ· καὶ ἐλέγξας αὐτὸν ἐφ' οἷς ἐφρόντιζε κακῶν, ἐκ μισόχριστον καλέσας, ἐτύφθη ἰσχυρῶς· ἐκ ἐμβληθεὶς εἰς κάμινον πυρὸς, ἐξῆλθεν ἀβλαβὴς· ὅθεν θαυμάσας ὁ Διοκλητιανὸς, ἀπέλυσεν αὐτόν. Μετὰ δὲ πολὺν τὸν Διοκλητιανοῦ, τοῦ Βασιλέως παραλαβόντος Μαξιμιανοῦ τοῦ γαμβροῦ αὐτοῦ, πάλιν ἐκρατήθη ὁ Ἅγιος· καὶ πολλὰ τιμωρηθεὶς, εἶτα θαυματουργήσας, ἐποίησε πολλοὺς πιστεῦσαι τῷ Χριστῷ· ἐκ πλειωθῶσι, τοὺς μὲν διὰ ξίφους, τοὺς δὲ διὰ πυρός. Ὡμοίως καὶ ἡ Μάρτυς Κυριακὴ πυρὶ ἐπλειώθη, καὶ ὁ φύλαττων αὐτὸν Κόμης ἔχασεν μετὰ τοῦ Ἁγίου ἀπεκεφαλίσθη. E

ΜΗΝΙ ΤΩ, ΑΤΤΩ, ΙΘ'
ΑΘΛΗΣΙΣ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΙΕΡΟΜΑΡΤΥΡΟΣ ΠΑΤΡΙΚΙΟΥ ΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΚΥΠΡΟΥ, ΚΑΙ ΤΩΝ ΣΥΝ ΑΥΤΩ,.

XIX Parmuthii Ep. M.

Ὁ ἐν ἁγίοις Πατὴρ ἡμῶν Γερμανικὸς, ὑπῆρχεν Ἐπίσκοπος τῆς πόλεως Πρέστης· καὶ διὰ τὸ διδάσκειν τοὺς εἰς Χριστὸν πίστιν τοὺς προσερχομένους αὐτῷ, κρατηθεὶς παρὰ τῶν εἰδωλολατρῶν, παρέστη τῷ τῆς Βυθηνίας Ἄρχοντι· καὶ ἐρωτηθεὶς, ὡμολόγησε παῤῥησίᾳ τὸν Χριστόν. Τοῦ δὲ Ἄρχοντος εἰπόντος, ὡς οἱ θεοὶ ὀφείλουσι τιμᾶσθαι, Ζεὺς, καὶ Ἀπόλλων, καὶ Διονύσιος, καὶ οἱ λοιποὶ, ὧν καὶ τὴν φροντίδα τὰ θερμὰ ὕδατα ἀναδίδουσιν ἐν τῇ ἐνεργείᾳ τῶν ἀνθρώπων· ἀπεφήνατο ὁ Ἅγιος, ὅτι τὰ θερμὰ ὕδατα τῇ δυνάμει τοῦ Χριστοῦ ἀναδίδονται, καὶ ἀχὶ τῶν εἰδώλων, ξύλων ὄντων ἀψύχων καὶ λίθων ἀναισθήτων. Διὰ τοῦτο ἐμβληθεὶς εἰς αὐτὰ τὰ θερμὰ, καχλάζοντα βίᾳ, ἐξῆλθεν ὑγιὴς, τῶν δημοσίων καιόντων τὰ ξύλα· καὶ διαφόρως προπηλακισθεὶς, ὕστερον C τῷ διὰ ξίφους ἐδέξατο πλατεῖ, μετ' Ἀκακίου, καὶ Μενάνδρου, καὶ Πολυκάρπου, τῶν μαθητῶν αὐτοῦ.

ΚΑΙ ΑΘΛΗΣΙΣ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΜΑΡΤΥΡΟΣ ΚΟΛΛΟΥΘΟΥ.

Colluthi M.

Ὁ τῷ Χριστῷ Μάρτυς Κολλοῦθος ὑπῆρχεν ἐπὶ τῆς Βασιλείας Μαξιμιανοῦ, ἐν Θηβαΐδος πόλεως τῆς Αἰγύπτου· διὰ δὲ τὸν εἰς Χριστὸν ὁμολογίαν κρατηθεὶς ὑπὸ τῶν προσκυνούντων τὰ εἴδωλα, παρεδόθη τῷ τῆς χώρας Ἡγεμόνι· καὶ μή τι κολακείαις δελεασθεὶς, μή τε ἀπειλαῖς πτοηθεὶς, ὡμολόγει τὸν Χριστὸν παῤῥησίᾳ. Διὰ τοῦτο πρῶτον μὲν λίθῳ μεγάλῳ τὸν τράχηλον προσδεθεὶς, ἐκρεμάσθη κατὰ κεφαλῆς· καὶ τυπτόμενος ὑπὸ τῶν δημίων, ἔλεγεν· Οὐκ ἄξια τὰ παθήματα τοῦ νῦν καιροῦ πρὸς τὴν μέλλουσαν δόξαν ἀποκαλυφθῆναι εἰς ἡμᾶς. Εἶτα τοῦ ξύλου, οὗ ᾧ ἐκρέματο, καταβιβασθεὶς, ἠναγκάζετο ἀπελθεῖν εἰς τὸν ναὸν τῶν εἰδώλων καὶ θῦσαι. Καὶ μὴ πεισθεὶς, τὸν διὰ τοῦ πυρὸς ἀτόφατον ἐδέξατο· καὶ ἐμβληθεὶς εἰς κάμινον ἰσχυρῶς ἐκαίετο, τέλος ἔχει τοῦ προκειμένου βίου.

ΚΑΙ ΑΘΛΗΣΙΣ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΜΑΡΤΥΡΟΣ ΘΑΛΕΛΑΙΟΥ, ΚΑΙ ΤΩΝ ΣΥΝ ΑΥΤΩ,.

XX Thalelæi & Soc. MM.

Θαλέλαιος, ὁ τῷ Χριστῷ Μάρτυς, ἦν ἐπὶ Νουμεριανοῦ τοῦ Βασιλέως, ἰατρὸς τὸ πρῶτον. Κατασπασθεὶς δὲ ὑπὸ Ἀναζάρβου πόλεως τῆς Κιλικίας, προσῆλθε Θεοδώρῳ τῷ Ἄρχοντι· ὅστις ἐκέλευσε τοῖς δημίοις τρυπῆσαι τὰς ἀστραγάλους αὐτοῦ, καὶ κρεμάσαι αὐτὸν ἐκ κεφαλῆς. Καὶ τοῦτο δράξαντες οἱ δήμιοι ποιεῖν, διὰ θείας δυνάμεως τὰς φρένας ἀλλοιωθέντες, ξύλον τῇ παρακειμένῃ ἀντὶ τοῦ Ἁγίου τρυπήσαντες ἐκρέμασαν, καὶ νομισθέντες ἐμπαίζειν τῷ Ἄρχοντι, ἐτύφθησαν. Ἐξ ὧν Ἀλέξανδρος καὶ Ἀστέριος, διὰ τὸ θῦμα τισθῆναι τῷ Χριστῷ, ἀπεκεφαλίσθησαν. Καὶ βληθεὶς ὁ Ἄρχων οἰκείαις χερσὶ τρυπῆσαι τὰς ἀστραγάλους τοῦ Ἁγίου, ἐκ ἠδυνήθη εἰ τοῦ θρόνου ἐγερθῆναι. Κολληθέντων τῶν ὀστῶν αὐτοῦ τῷ θρόνῳ, καὶ τῶν χειρῶν ξηρανθεισῶν, πάλιν ἐτρήθησαν πολλοὶ ἐπὶ τὸν Κύριον. Εἶτα δὲ δύσεως τοῦ Ἁγίου ὑγιάνας ὁ Ἄρχων, καὶ τοῦ θρόνου ἀναστὰς, ἀπεκεφάλισεν αὐτόν. F

ΚΑΙ ΑΘΛΗΣΙΣ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΜΑΡΤΥΡΟΣ ΑΣΚΑΛΩΝΟΣ.

Ascalonis M.

Οὗτος ὑπῆρχεν ἐκ τῆς χώρας Θηβαΐδος τῆς Αἰγύπτου, καὶ διὰ τὸ πιστεύειν εἰς Χριστὸν κρατηθεὶς, ἤχθη δέσμιος πρὸς Ἀρριανὸν τὸν Ἡγεμόνα. Καὶ ἐρωτηθεὶς, καὶ παῤῥησίᾳ τὸν Χριστὸν ὁμολογήσας, ἐκρεμάσθη, καὶ τριὰκοντα ὀξέσιν ἔξεσθη τὰς πλευράς· καὶ μετὰ ταῦτα ἔῤῥιφη εἰς φυλακὴν ὡσεὶ νεκρός. Καὶ παρερχόμενοι τὸν Ἄρχοντα μετὰ πλοίου τὸν ποταμὸν ἰδόντες, ἠύξατο μὴ ἐξελθεῖν ἐπὶ τὸν ξηρὸν πρὶν ἂν ἐγγράφως ὁμολογήσῃ τὸν θεότητα τοῦ Χριστοῦ. Ὅθεν κρατηθέντι εἰ τῷ ποταμῷ, καὶ μὴ δυναμένῳ ἐξελθεῖν, ἐμήνυσεν ὁ Ἅγιος, Οὐκ ἐξεστί σοι ἐξελθεῖν, εἰ μὴ ἐγγράφως ὁμολογήσῃς τὸν Χριστὸν Θεὸν εἶναι. Καὶ λαβὼν χάρτιον ὁ Ἡγεμὼν, ἔγραψε μέγαν εἶναι τὸν τῶν Χριστιανῶν Θεὸν, καὶ τῷ αὐτοῦ μὴ ὑπάρχειν ἕτερον. Καὶ οὕτως ἐξελθὼν, ἤγαγε τὸν Ἅγιον ἐμπροσθεν αὐτοῦ· καὶ κρεμάσας, λαμπάσι πυρὸς τὰς πλευρὰς αὐτοῦ κατέ-

καὶ καπόλεξε· καὶ λίθῳ περιδήσας αὐτὸν, ἐνέβαλεν εἰς τὸν ποταμόν, ἐν ᾧ τὸ διὰ μαρτυρίου πλοῦν ἐδέξατο.

ΜΗΝΙ ΤΩΙ ΑΥΤΩΙ ΚΑ'

ΜΝΗΜΗ ΤΩΝ ΕΥΣΕΒΕΣΤΑΤΩΝ ΜΕΓΑΛΩΝ ΒΑΣΙΛΕΩΝ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ ΚΑΙ ΕΛΕΝΗΣ.

XXI Constantini & Helenæ Impp.

ΚΩνσταντῖνος, ὁ μέγας ἐν περῶτος ἐν Χριστιανοῖς Βασιλεύς, γέγονεν υἱὸς Κώνσταντος τοῦ Ῥωμαίων Καίσαρος, ἐ Ἑλένης, Κώνσταντος τοῦ ἐπονομαζομένου μὲν Χλωροῦ, μόνου δὲ τῶν ἄλλων Βασιλέων τιμὴ ἄνω περότεροι ἐτιμαλαμένου, ἐ τοῖς εἰδώλοις μὴ προσέχοντος· διὰ τοῦτο καὶ τοὺς Χριστιανοὺς τεμωρουμένους ὁρῶν ἠλέει, ἐ τὸν υἱὸν αὐτοῦ ἐδίδαξεν, τὸ ἄνω περοκοίας ἐν τοῖς πολέμοις αἰτεῖν καὶ τιμὴ Βοήθειαν, ἐ μὴ τιμὴ τῶν εἰδώλων. Ἐξ οὗ ἐ μετὰ πλοῦτον τοῦ πατρὸς αὐτοῦ, ἐτιμαλεσάμενος τιμὴ ἄνω περόνοιαν, εἶδε τὸν τίμιον σταυρὸν ἐν τῷ οὐρανῷ· καὶ φωνῆς ἀκούσας, Κωνσταντῖνε ἐν τούτῳ νίκα, ἔτρεψε τὸν ἐχθρόν. Καὶ μετὰ ταῦτα Βασιλεύσας, τὰ περὶ εἰδώλων κατέτρεψε, ἐ ἐκκλησίας ἀνήγειρε, καὶ πόλεις ἔκτισε, ἐ τὸν σταυρὸν τοῦ Χριστοῦ διὰ τῆς μητρὸς αὐτοῦ Ἑλένης ἐφανέρωτε, ἐ πολλὰ κατορθώματα ποιήσας, περὸς Κύριον ἐξεδήμησεν.

ΜΗΝΙ ΤΩΙ ΑΥΤΩΙ ΚΒ'

ΚΑΙ ΑΘΛΗΣΙΣ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΜΑΡΤΥΡΟΣ ΒΑΣΙΛΙΣΚΟΥ.

XXII Basilisci M.

ΒΑσιλίσκος, ὁ τοῦ Χριστοῦ Μάρτυς, ἐπὶ τῶν Βασιλείας Μαξιμιανοῦ, ὃν ὁ χώρας τῆς Ἀρμενιακῶν, ἀνεψιὸς τοῦ ἁγίου Μεγαλομάρτυρος Θεοδώρου. Προαγωνιστὴς δὲ μετὰ τῶν ἁγίων Εὐτροπίου καὶ Κλεονίκου, οἵτινες ἦσαν στρατιῶται τοῦ ἁγίου Θεοδώρου, σκεύων ὑπὲρ Χριστοῦ πλεωθέντων, καπλείφθη ἐν τῇ φυλακῇ. Δεόμενος δὲ τοῦ Θεοῦ τὸν τῆς ἀθλήσεως ὁρόμον πλέσαι, περοτράπη παρ' αὐτοῦ σωτήριον τοῖς σωζομένοις, ὡς μέλλων μαρτυρῆσαι ἐν Κομάνοις. Σωτήριος δὲ τοῖς οἰκείοις, σταλὲν παρὰ Ἀγρίππα τοῦ Ἡγεμόνος, ἐ ἦγετο ὅτι μος εἰς τὰ Κόμανα. Καὶ καὶ τιμὴ ὁδὸν θαυματουργήσας πολλὰς ἐπέστησε δίκας τῷ Χριστῷ. Καὶ ἀπελθὼν εἰς τὰ Κόμανα, καὶ προσδεξάμενος, κατέμενεκε πῦρ ἐκ οὐρανοῦ, ἐ καπέκαυσε τὸν ναὸν τοῦ Ἀπόλλωνος καὶ τὸ εἴδωλον· ἐ διὰ τοῦτο ἀποκεφαλισθεὶς, ἐρρίφη ἐν τῷ ποταμῷ. Εἶτα ἐκβληθὲν αὐτοῦ τὸ λείψανον, καπεδέθη ἐν Κομάνοις.

ΚΑΙ ΜΝΗΜΗ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΑΠΟΣΤΟΛΟΥ

ΙΟΥΔΑ.

Judæ Apost.

ΙΟύδας ὁ θεῖος Ἀπόστολος, μετὰ τιμὴ ἀνάληψιν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ζῆλον ἔνθεον ἀναλαβὼν, περιήρχετο πᾶσαν πόλιν ἐ χώραν, κηρύττων μεγαλοφώνως τὸν Χριστὸν, ἐ τιμὴ ἐν νεκρῶν ἀνάστασιν αὐτοῦ, κατηγγέλλων τοῖς πᾶσιν ἐ ἀποδεικνύων αὐτὸν κρείττονα ζώντων ἐ νεκρῶν· ὅπως τὶ διὰ τιμὴ ἡμετέραν σωτηρίαν, λόγος ὢν ἐ υἱὸς τοῦ Θεοῦ πατρὸς, κενώσας ἑαυτὸν, καπλθεν ἐπὶ γῆς, ἐ σαρκωθεὶς ἐκ Παρθένου ἁγίας, ἐνανθρώπησεν, ὅλον τὸν Ἀδὰμ φορέσας, πλὴν ἁμαρτίας ἐ πειρασθεὶς, ἐ ὑβρισθεὶς, ἐ ὠνειδισθεὶς, ἐ μαπισθεὶς ὑπὸ χειρὸς ἰδίων ἐτλασεν, ἐ ἀποκλεισθεὶς, ἐ πίλος σωτῆρι περοσηλωθεὶς, ἐ ταφεὶς, ἐ ἀναστὰς, ἐ τοῖς Ἀποστόλοις ἐμφανισθεὶς, ἐ ἀναληφθεὶς, ἐ καθεσθεὶς ἐν δεξιᾷ τοῦ Πατρὸς ἐν τοῖς ἁγίοις, ἐ πάλιν μέλλων ἐλθεῖν κρῖναι ζῶντας ἐ νεκρούς. Οὕτω δὲ διδάξας, ἐ πολλοὺς τῶν ἀπίστων βαπτίσας, ἐν εἰρήνῃ περὸς Κύριον ἐξεδήμησε. EX MS. CRYPTÆ FERRATÆ.

ΜΗΝΙ ΤΩΙ ΑΥΤΩΙ ΚΓ'

ΜΝΗΜΗ ΤΟΥ ΟΣΙΟΥ ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΩΝ ΣΥΜΕΩΝ ΤΟΥ ΕΝ ΤΩΙ ΘΑΥΜΑΣΤΩΙ ΟΡΕΙ.

Symeonis in monte mirabili.

ΣΥμεὼν, ὁ ἐν Ἁγίοις Πατὴρ ἡμῶν, ὑπῆρχεν ἀπὸ Ἀντιοχείας τῆς Συρίας, ἐπὶ τῆς Βασιλείας Ἰουστινιανοῦ τοῦ παλαιοῦ. Σωελήφθη δὲ ἐξ ἐπαγγελίας τοῦ Προδρόμου ἐ Βαπτιστοῦ, τῇ μητρὶ αὐτοῦ τοῦτο καταμηνύσαντος· ἐ γνησθεὶς, ἐν τῷ θηλάζειν ἀπείχετο τοῦ ἀριστεροῦ μαστοῦ, τοῦ Θεοῦ δηλοῦντος, ὅτι τιμὴ δεξιὰν ὁδὸν τῶν σωτηρίων ἀγαπήσει. Αὐξηθεὶς δὲ, ἐ τὸν κόσμον ἀφεὶς, τὸ ὄρος καπέλαβε· ἐ ἀπελθὼν ἐν τῇ μονῇ, ἐν ᾗ ὑπέρωθεν ἠγωνίσατο, γέγονε μοναχὸς· ἐ ὅπως διέλαμψεν εἰς ἀρετὴν, ὡς ἐ θαύματα παράδοξα ἐκπλεῖν. Εἶτα ἐν τοῦ ὄρους καπλθὼν, ἐπὶ σύλου ἀνῆλθεν, καθεὶς ἐπ' αὐτὸν ὄρθιος ἐπὶ δέκα ὀκτώ. Καὶ ἐν τῷ θαυμασίῳ ὄρει γλυόμενος, ἐ εἰς τέτραν ἀναβὰς, ἐκαρτέρησεν ἔτη δέκα. Εἶτα εἰς τὸν μικρὸν σύλον ἀνελθὼν, διεπλεσεν ἐπὶ πενταράκοντα πέντε, ὡς εἶναι τὸν χρόνον τῆς ζωῆς αὐτοῦ ἐτῶν ὀγδοήκοντα πέντε· ὧν τὰ ἑβδομήκοντα ἐνέα ἐν ἀσκήσει διαπλέσας, περὸς Θεὸν ἐξεδήμησεν.

ΚΑΙ ΜΝΗΜΗ ΤΟΥ ΟΣΙΟΥ

ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΩΝ ΚΑΙ ΟΜΟΛΟΓΗΤΟΥ ΜΙΧΑΗΛ ΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΣΥΝΑΔΩΝ.

Michaelis Ep. Conf.

ΜΙχαὴλ, ὁ ἐν Ἁγίοις Πατὴρ ἡμῶν ἐ Ὁμολογητὴς τοῦ Χριστοῦ, ὑπῆρχε μοναχὸς ἐλαβὴς ἐ φοβούμενος τὸν Θεὸν· ἐ διὰ τιμὴ ἐνάρετον αὐτοῦ πολιτείαν, ἐχειροτονήθη Συνάδων Ἐπίσκοπος, ἐπὶ τῆς Βασιλείας τοῦ εἰκονομάχου Λέοντος. Ἔτει δὲ ὑπὲρ τὸ ὀρθοδόξου πίστεως ἀγωνιζόμενος διεπλεν, τὸν λαὸν τοῦ Κυρίου τὰ περὸς σωτηρίαν διδάσκων, ἐ τὰς αἱρετικὰς τοῖς λόγοις αὐτοῦ ὡς βέλεσι βάλλων, ἐ τοῦ τοιμένος ἀποδιώκων, εἰς ὀργὴν ἐκίνησε τὸν παράνομον Βασιλέα. Προσκληθεὶς ὢν ὑπ' ἐκείνου, ἵνα γκαθέλῃ ἁρπάσαθαι τιμὴ προσκύνησιν τῶν ταυτέπων εἰκόνων· ἐ μὴ πεισθεὶς τοῦτο ποῆσαι, ἀχρείας πικροτάτας καθυτεβλήθη. Ἐνθα πολλὰς πειρασμὰς ὑπὲρ τῆς ἀληθείας ἐ τῶν ὀρθῶν δογμάτων ὑπομείνας, ἐ μέχρι πέλους ἀπείρεπτος διαμείνας, χαίρων τὸν παρόντος ζωῆς τὸ πέλος εὐξάμενος, διτλοῖς στεφάνοις κοσμηθεὶς, ἀρχιεροσύνης ἐ ὁμολογίας.

ΜΗΝΙ ΤΩΙ ΑΥΤΩΙ ΚΔ'

ΑΘΛΗΣΙΣ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΜΑΡΤΥΡΟΣ

ΜΕΛΕΤΙΟΥ ΤΟΥ ΣΤΡΑΤΗΛΑΤΟΥ ΚΑΙ ΤΩΝ ΣΤΝ ΑΥΤΩΙ ΧΙΛΙΩΝ ΔΙΑΚΟΣΙΩΝ ΠΕΝΤΗΚΟΝΤΑ.

XXIV Meletii & Soc. MM.

ΜΕλέτιος, ὁ τοῦ Χριστοῦ Μάρτυς, ἐπὶ μὲν τῶν Βασιλείας Ἀντωνίνου στρατηλάτης, ἐκ τῆς χώρας

EX MS. CRYPTÆ FERRATÆ.

χώρας τῆ κάτω Γαλατῆ. Χειστιανὸς δὲ ὢν, παρεκάλει τὸν Θεὸν καταργῆσαι πλέως τὴν τῆ εἰδώλων πλάνην. Καὶ γνῶπις οἱ δαίμονες τὴν κατασροφὴν αὐτῆ, εἰσελθόπις εἰς τινὰς, ἐθρήνουν τὴν ἑαυτῆ ἀπώλειαν, τῆ χωρῶν περιερχομένων, καὶ ὠρυόμενοι, ἐν τοῖς λαοῖς ἐκφοβοῦντο. Οὓς ὁ ἅγι. Μελέτι. μὴ τῆ ἐκ αὐτῆ στρατιωτῆ ξίφει ἀνεῖλε· καὶ τοὺς ναοὺς τῆ Ἑλλήνων καταλύσας, τὰ ἐν αὐτοῖς εἰδώλα σωρεύεται. Κρατηθεὶς δὲ διὰ ταῦτα παρὰ Μαξίμου τοῦ Ἡγεμόνος, μὴ τῆ σὺν αὐτῷ Κομήτων, ἐμαγκάσθη θῦσαι τοῖς εἰδώλοις· καὶ μὴ ἀναγόμενο. τοῦτο ἀκοῦσαι, ἐτύφθη μὴ σιδηρῶν σφαιρῶν· ὁμοίως ἐν οἱ Κόμητες. Εἶτα ὁ μὲν ἅγι. Μελέτι. κρεμασθεὶς ἐν τάλαι, ἐν καθηλωθεὶς, ἐπλεκώθη· Σίφακ. δὲ καὶ Ἰωάννης οἱ Κόμητες ἀπεκεφαλίσθησαν.

ΚΑΙ ΑΘΛΗΣΙΣ

ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΜΑΡΤΥΡΟΣ ΣΑΡΑΠΙΩΝΟΣ
ΚΑΙ ΤΩΝ ΣΥΝ ΑΥΤΩ.

B Σαραπίων, ὁ τοῦ Χειστοῦ Μάρτυς, ὑπῆρχε μὲν Αἰγύπτι. τὸ δὲ τὸν καιρὸν καθ' ὃν ἠγωνίζετο ὁ ἅγι. Μελέτι., ἡγεμονεύομεν. ἐξ Αἰγύπτου, ἐν ἰδὼν αὐτὸν ἐν τοὺς σὺν αὐτῷ μαρτυρήσαντας, ἐπίστευσε τῷ Χειστῷ, ἐν κρατηθεὶς παρεδόθη τῇ φυλακῇ. Ἔνθα νυκτὸς ὑπὸ θείου Ἀγγέλου ἐχειροτονήθη Ἐπίσκοπος, ἐπὶ τὸ βαπτίσαι τοὺς ἀφωτίσους μόνον, μέλλοντας δὲ μαρτυρῆσαι ὑπὲρ Χειστοῦ κ. τὴν ἡμέραν ἐμείνεν. Καὶ τῷ σωμαχθέπις οἱ συγγενεῖς τοῦ ἁγίου Μελετίου καὶ τῆ Κομήτων καὶ τῆ στρατιωτῆ, ὁμοίως καὶ αἱ γυναῖκες ἐν τὰ παιδία, μεγάλη τῇ φωνῇ ἔλεγον, ὅτι ἐν ἡμεῖς Χειστιανοί ἐσμεν. Οὗτοι εἰς ἀγῶνα κινήσαντες τὸν Ἡγεμόνα, ὁ μὲν Ἐπίσκοπος Σαραπίων, σὺν Καλλινίκῳ τῷ μάγῳ πισθύσαντι, ἀπεκεφαλίσθη· ὁ δὲ Θεόδωρος καὶ ὁ Φαύστος, μὴ τῆ πισθυσάντων ἀνδρῶν, πυρὶ ἐπλεκώθησαν· τὸ δὲ λοιπὸν πλῆθος, ξύλοις κατακοπέν, ἐτελεύτησεν.

ΜΗΝΙ ΤΩ. ΑΥΤΩ. ΚΕ'

ΚΑΙ ΑΘΛΗΣΙΣ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΜΑΡΤΥΡΟΣ
ΘΕΡΑΠΟΝΤΟΣ.

C Θεράπων, ὁ τοῦ Χειστοῦ Ἱερομάρτυς, τόθεν ὡρμητο, ἢ τίνων γονέων ἐγένετο, ἢ κ. ποίοις χρόνοις, οὐκέτι ἔχομεν, τῆ ὑπομνημάτων αὐτοῦ, ὡς ἔοικε, τῷ χρόνῳ διαφθαρέντων· τοῦτο δὲ μόνον, ὅτι μοναχὸς ἐγένετο ἐν Ἐπίσκοπος Κύπρου· καὶ ὅτι τὸν ἀθλητικὸν ἀγῶνα διήνυσε, ἐν τῷ Χειστῷ προσήχθη διὰ αἵματος, διὰ γραφῆς· ἃ μόνον ἐξ ἀγράφου παραδόσεως παρὰ τῆ προλαβουσέων, ἀλλὰ ἐν ἐκ τῆ εἰκόνων αὐτοῦ πληροφορηθέπις. Καὶ ταῦτα μὲν πρότερον· ὕστερον δὲ τῆ Σαρακηνῶν βληθέντων ἐπελθεῖν τῇ Κύπρῳ, ἐμφανισθεὶς ὁ Ἅγιος τῷ πρωτοσπαθαρίῳ αὐτῆ, εἶπεν αὐτῷ· Τὸ τάχος ἀναστὰς, καὶ λαβὼν μὲ τὸ λείψανον, ἀπαχόμενον εἰς Κωνσταντινούπολιν· μέλλουσι γὰρ οἱ ἐχθροὶ τοῦ σταυροῦ τοῦ Χειστοῦ τῇ νήσῳ ταύτῃ ἐπιβαίνειν, καὶ τοὺς τόπους τούτους ἐρημῶσαι. Ἀπαχομισθὲν δὲ τὸ λείψανον αὐτοῦ, ἐτέθη ἐν Κωνσταντινουπόλει, βρύον ἰάματα.

ΚΑΙ ΜΝΗΜΗ ΤΟΥ ΟΣΙΟΥ

ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΩΝ ΚΑΙ ΟΜΟΛΟΓΗΤΟΥ

ΙΩΑΝΝΟΥ ΤΟΥ ΨΥΧΑΙΤΟΥ.

Ἰωάννης, ὁ ἐν Ἁγίοις Πατὴρ ἡμῶν, ἐπιόθεν τὸν Χειστὸν ἀγαπήσας, ἐν Ἠλεῖ καὶ Ἰωάννῃ τοῖς προδρόμοις τοὺς τρόπους μιμησάμενος, ἀφῆκε τὸν κόσμον· ἐν ἀπελθὼν ἐν τῇ λαύρᾳ τοῦ Ψυχαΐτου, γέγονε μοναχός· ἐν τοσαύτῃ σκληραγωγίᾳ ἐπέδωκεν ἑαυτὸν, ὡς καὶ χάρισμα λαβεῖν παρὰ Θεοῦ, δαίμονας φυγαδεύειν, καὶ θεραπεύειν νοσήματα. Ἀγωνιζόμενος δὲ ἐπὶ τῆ χρόνῳ τῆ εἰκονομάχων, ἐν τὰ ὀρθόδοξα κριτῶν δόγματα, διεγνώσθη τῷ τυράννῳ, καὶ προσκληθεὶς, ἐμαγκάζετο ἀρνήσασθαι μὲν τὴν τῶν ἁγίων εἰκόνων προσκύνησιν, σωθῆναι δὲ τῇ αἱρέσει ὑπογράψαι εἰς τὸν τόμον τῆς ἀδικίας. Μὴ πεισθεὶς δὲ τοῦτο ποῆσαι, ἀλλὰ μᾶλλον ἐλέγξας τὸν Βασιλέα, καὶ αἱρετικὸν ἀποκαλέσας, ἐξορίσθη· ἔνθα πολλὰς πειρασμὸς ὑπομείνας παρὰ τῶν παρανόμων καὶ ἀδίκων εἰκονομάχων, τὸν βίον μετήλλαξε.

ΚΑΙ ΑΘΛΗΣΙΣ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΙΕΡΟΜΑΡΤΥΡΟΣ

ΘΕΡΑΠΟΝΤΟΣ.

Θεράπων, ὁ τοῦ Χειστοῦ Ἱερομάρτυς, Ἱερεὺς ὑπάρχων τῶν ἐν Σάρδεσι ἁγίας ἐκκλησίας, ἐν διὰ τὴν διδασκαλίας αὐτοῦ πολλοὺς τῆ ἀπίσων ἐπιστρέφων ἐπὶ τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χειστὸν καὶ βαπτίζων, ἐραπίθη παρὰ τοῦ Ἄρχοντο. Οὐαλεριανοῦ, ἐν δεθεὶς ἀπεκλείσθη. Εἶτα τῇ φυλακῆς ἐκβληθεὶς, ἦλθε δεσμῶ. εἰς Σμύρναν, καὶ πλησίον τοῦ ποταμοῦ ἀπλωθεὶς, ἐν δεθεὶς εἰς τέσσαρας πάλους ὕπτιο., ἐπὶ τοῦ γοῦ ἐτύφθη ἰσχυρῶς, ἕως καπεζάθησαν αἱ σάρκες αὐτοῦ πῖς ῥάβδοις. Ἐκ δὲ τοῦ αἵματος αὐτοῦ πεσὸν ἡ γῆ, φυτὸν βαλάνου ἀνέβλυσεν μέγιστον λίαν. ὅπερ μέχρι τῆ σήμερον φαίνεται ἀεὶ φύλλον ὂν, πᾶσαν νόσον, ἐν πᾶσαν μαλακίαν τῶν προσερχομένων ἰώμενον. Καὶ μὴ τοῦτο ἤχθη εἰς τὸ θέατρον τῆ Θρακήσων, πλησίον τοῦ ποταμοῦ Ἑβρου, ὑπὸ τοῦ ἐπισκόπου Σατάλων· ἐν πολλαῖς ὑποβληθεὶς τιμωρίαις ἐν κακώσεσι, τὸν τοῦ μαρτυρίου στέφανον ἐκομήσατο.

ΚΑΙ ΑΘΛΗΣΙΣ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΜΑΡΤΥΡΟΣ

ΠΑΓΧΑΡΙΟΥ.

Παγχάριος, ὁ τοῦ Χειστοῦ Μάρτυς, ἐγένετο μὲν τῆς παλαιᾶς Ῥώμης καὶ γένημα καὶ θρέμμα, καὶ πισῶν γονέων βλαστός· τιμώμενος δὲ ὡρός κοσμον τιμοῦ παρὰ τῆ εἰδωλολατρῶν Βασιλέων, καὶ οἰκεῖος ὢν αὐτοῖς, τῆς ἀθείας ὁδοῦ ἐστρατεῖς ὑπὸ διαβολικῆς ἐνεργείας, ἠρήσατο τὸν Χειστὸν, προστεπέθη δὲ τοῖς εἰδώλοις· ὅθεν ἀποδεχθεὶς παρὰ τῶν εἰδωλομανῶν Βασιλέων, ἐν μεγάλῃ διῆγε τιμῇ. Καὶ μαθοῦσα τοῦτο ἡ μήτηρ αὐτοῦ, καὶ πολλὰ θρηνήσασα, διαγραμμάτων ἐμιώσατο αὐτῷ, ἀποστῆναι τῆς εἰδωλολατρείας, ἐν προσελθεῖν αὖθις τῷ Χειστῷ, ὑπομείνασα τὴν κόλασιν ἐν τὴν γέενναν, καὶ τάντα τὰ κολαστήρια τὰ ἐκδεχόμενα τοὺς

Joannis Psychaitæ

Therapontis M.

Pancharii M.

A τοὺς τὸν Χριστὸν ἀρνησαμένους. Δεξάμενος δὲ τὰ γράμματα, ᾗ τῷ ψυχῷ καταυγεὶς, ἐταπεινώθη πρὸς τὸν ἀσέβειαν· ἐ ἀκούσας τοῦτο ὁ Βασιλεὺς, ἀπεκεφάλισεν αὐτόν.

ΜΗΝΙ ΤΩ. ΑΥΓΩ. Κϛ'

ΜΝΗΜΗ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΑΠΟΣΤΟΛΟΥ ΚΑΡΠΟΥ, ΕΝΟΣ ΤΩΝ ΕΒΔΟΜΗΚΟΝΤΑ.

XXVI Carpi Apoſt.

Οὗτος τοῖς ἑβδομήκοντα Μαθηταῖς ἐ Ἀποστόλοις ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Κυρίου σωαριθμηθεὶς, ἐ τῷ μεγάλῳ Παύλῳ διακονῶν ἐ τῷ κηρύγματι, ἐ τὰς θείας αὐτοῦ ἐπιστολὰς τοῖς πρὸς ἃς ἐπέμπετο διακομίζων, πολλὰς τῶν Ἑλλήνων πρὸς τὸν τοῦ Χριστοῦ πίστιν ἐχειραγώγησεν. Καὶ τῇ ἐλλάμψει τοῦ Παρακλήτου καταυγασθεὶς τῷ διάνοιαν, ὥσπερ ἄδυτος ἀπὸ ἐξ ἀνατολῶν ὁρμήσας, πᾶσαν τὴν οἰκουμένην ταῖς θείαις αὐτοῦ διδασκαλίαις κατεφώτισε, θαυμάσια μεγάλα καθεκάστην πλῶν, ἐ ἀποδιώκων πνεύματα τοπρώτατα, πόλεις δὲ ἐ λαὸς πρὸς τὸν εἰς Χριστὸν πίστιν ἐπισπάμενος, πολλὰς ὑπὸ τῶν ἀπίστων ὑπέστη θλίψεις. B Ἀνδρείως γὰ χωρῶν πρὸς τὰ ἐπίπονα τ ἀθλήσεως ἀγωνίσματα, τὸν θυμὸν τῶν Ἀρχόντων οὐκ ἐξελίασεν· ὅθεν, ὡς δοξάσας τὸν Θεὸν ἐ τοῖς μέλεσιν αὐτοῦ, ὑπ' αὐτοῦ εὐδόξως ἐδοξάθη· ᾗ πλεωθεὶς ἐ εἰρλῇ, τὸ πνεῦμα παρέθετο εἰς χεῖρας Θεοῦ.

ΜΗΝΙ ΤΩ. ΑΥΓΩ. Κϛ'

ΑΘΛΗΣΙΣ ΤΩΝ ΑΓΙΩΝ ΜΑΡΤΥΡΩΝ

ΘΕΟΔΩΡΑΣ ΚΑΙ ΔΙΔΥΜΟΥ.

XXVII Theodoræ & Didymi MM.

Ἡ ἁγία Θεοδώρα ὑπῆρχε ᾗ τὰς χόνες Δουκλητιανοῦ, πρσαχθεῖσα δὲ τῷ τ Ἀλεξανδρείας Ἡγεμόνι, ᾗ τὸν Χριστὸν ὁμολογήσασα, ἐ πορνείῳ ἐδόθη, ἐ ἀξιαθρόη διεφυλάχθη. Δίδυμος γάρ τις Χριστιανὸς, θεοθεν κινούμενος, ἐ στρατιωτικῷ σχήματι εἰσῆλθε πρὸς αὐτήν. Ἡ δὲ φοβηθεῖσα, τ οἰκίας ταῖς γωνίαις πρσέφευγε. Θαρρεῖν δὲ αὐτῇ παρακελευσάμενος, ὡς μηδὲν πεισομένη ὧν ὑποπτεύει, τῷ μὲ στρατιωτικῷ στολῷ αὐτῇ περιέθηκε, ἐ C ἐξελθεῖν τῶν δόματος ἐκέλευσεν· αὐτὸς δὲ τῷ γυναικείῳ αὐτῆς στολῇ ἐνδυσάμενος, ἐ κεφαλοδεσμίῳ τῷ κεφαλῷ ἀναδήσας, ἀντ' αὐτῆς ἐκαθέζετο· Εἰσελθόντος δέ τινος ἀκολάστου, ἐ ἐ γυναικείῳ σχήματι τὸν ἄνδρα καταιονήσαντος, ἐ πάντα φανερὰ τῷ Ἡγεμόνι κατασήσαντος, αὐτίκα συχεθεὶς ὁ Ἅγιος ἐτιμήθη τῷ κεφαλῷ. Μετὰ τοῦτο δὲ κρατηθεῖσα ᾗ ἡ ἁγία Θεοδώρα, ᾗ ξίφει τῷ κεφαλῷ ἐκτμηθεῖσα, ἐρρίφη ἐ τῷ πυρί.

ΜΗΝΙ ΤΩ. ΑΥΓΩ. ΚΗ'

ΑΘΛΗΣΙΣ ΤΗΣ ΑΓΙΑΣ ΜΑΡΤΥΡΟΣ

ΕΛΙΚΩΝΙΔΟΣ.

XXVIII Helicoⁿidis M.

Ἑλικωνὶς, ἡ τοῦ Χριστοῦ Μάρτυς, ὑπῆρχεν ἐπὶ Γορδιανοῦ ἐ Φιλίππου τῶν Βασιλέων, ἐκ πόλεως Θεσσαλονίκης. Κρατηθεῖσα δὲ, ᾗ πρὸς τὸν Δῖκα Κοσίνθιον ἀχθεῖσα, ἐ τὸν Χριστὸν ὁμολογήσασα, πρῶτον μὲν δεσμεῖται τὰς πόδας ἐ ζυγῷ βοῶν, ᾗ τὰς πτέρνας χαράσσεται, ᾗ ξηραίνεται τῷ κεφαλῷ, ἐ τῷ καθ' ὅλου τοῦ σώματος δέρεται· ἀνεθεῖσα δὲ, ᾗ ἐ τῷ ναῷ τῶν εἰδώλων εἰσελθεῖν, δι' ὀχῆς καπίπρεψεν αὐτά. Εἶτα τίνεται τὰς μασὰς, ᾗ διαδεξαμένου τὸν Δῖκα Γνσίνου τοῦ Ἀνθυπάτου, ἀχθεῖσα πρὸς αὐτὸν ἡ Μάρτυς, ἐ καμίνῳ ῥίπτεται. Τῆς δὲ φλογὸς μὴ ἁψαμένης αὐτῆς, ἀλλ' ἐκ τῶν στρατιωτῶν ἑβδομήκοντα ἄνδρας λιμωναμένης, ἐ χαβάτῳ χαλκῷ πυρωθέντι ἀτλεῖται· ἐπιφανέντος δὲ οἱ Ἀρχάγγελοι Μιχαὴλ ᾗ Γαβριὴλ, ἀβλαβῆ διετήρησαν αὐτοῦ. Εἶτα θηρίοις ἐκδίδοται· οἱ δὲ θῆρες αὐτοῦ μὲν οὐκ ἔβλαψαν, ἀνεῖλον δὲ ἄνδρας ἑκατὸν εἴκοσι· ᾗ τέλ τοῦ διὰ ξίφους ἀτόφασιν δεξαμένη, ἀπεκεφαλίσθη.

EX MS. CRYPTÆ FERRATÆ.

ΚΑΙ ΑΘΛΗΣΙΣ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΙΕΡΟΜΑΡΤΥΡΟΣ

ΕΛΛΑΔΙΟΥ.

Ἑλλάδιος, ὁ τοῦ Χριστοῦ Ἱερομάρτυς, ἐκκαθάρας ἑαυτὸν ἀπὸ νεότητος, Ἀρχιερεὺς ψήφῳ Θεοῦ καθίσαται· ἐ τοῦ φροντίδα τ ἐκκλησίας πεισθείς, ὡς κυβερνήτης ἄριστος ταύτῃ ἑτοίμαινε· ἐ διὰ τὸ πολλὰς τῶν Ἑλλήνων προσάγειν τῷ Χριστῷ κρατηθεὶς, ἀπεκλείσθη. Καὶ ἐπεὶ δέσμιον τοῦτον οἱ τύραννοι παρεσήσαντο, τόπ μᾶλλον ἔλαμψεν ᾗ κατέλαμπε τὰς τῶν πιστῶν διανοίας. Ἀνδρείως γὰ χωρήσας ἐπὶ τοὺς ἀγῶνας, ᾗ παρρησιασάμενος τοῦ ἀσέβειαν, ᾗ φανερῶς τὸν Χριστὸν ὁμολογήσας, πλείσαις βασάνοις καθυτεβλήθη. Καὶ τοῦ σώματος σφοδρῶς καταξανθέντος ταῖς μάστιξιν, ὁ Χριστὸς ἐπιφανεὶς ἰάσατο αὐτόν. Μετὰ ταῦτα ὀργῆς πλεσθέντες οἱ τύραννοι, τῷ πυρὶ τὸν Ἅγιον διαπορρίπτουσιν. Ὁ δὲ ἄφλεκτος διαμείνας, πρὸς τοὺς εἰς Χριστὸν πίστιν πολλοὺς ἐτεσπάσατο· ἔπειτα σφοδρῶς τυφθεὶς, τὸ πνεῦμα τῷ Θεῷ παρέθετο, ἀπολαβὼν βασιλείαν ἀθάνατον.

Helladii Ep. M.

ΚΑΙ ΑΘΛΗΣΙΣ

ΤΩΝ ΑΓΙΩΝ ΜΑΡΤΥΡΩΝ ΚΡΙΣΚΕΝΤΟΣ,

ΠΑΥΛΟΥ, ΚΑΙ ΔΙΟΣΚΟΡΙΔΟΥΣ.

Οἱ τοῦ Χριστοῦ Μάρτυρες Κρίσκης, Παῦλος, ἐ Διοσκορίδης ἐ Ρώμῃ τῇ πόλει διατείβοντες, ᾗ τῇ διδασκαλίᾳ αὐτῶν πολλοὺς τῶν ἀπίστων τῷ Χριστῷ πρσαγαγόντες ἐ φωτίζοντες καθ' ἑκάστην ἡμέραν, διεγνώσθησαν τῷ τῆς Ρώμης Ἐπάρχῳ· ᾗ κρατηθέντες, ἀπεκλείσθησαν εἰς φυλακὴν, παραγγελίαν λαβόντες μηδένα διδάσκειν ἐπὶ τῷ ὀνόματι τοῦ Χριστοῦ. Ὡς δὲ εἶδε ἐ τῇ φυλακῇ ἑστῶτα τοῦ διδάσκειν τοὺς σωδεσμίους, ἐξ ὧν πολλοὶ ἐπίστευσαν, ἐμβληθέντες τῆς φυλακῆς, ἐτύφθησαν σφοδρῶς, καταναγκαζόμενοι ἀρνήσασθαι μὴ ἐπὶ πάντων τὸν Χριστὸν, ἀπελθεῖν δὲ εἰς τὸν ναὸν τοῦ Διὸς, ᾗ θῦσαι τοῖς ἐ αὐτῷ εἰδώλοις. Καὶ μὴ πεισθέντες, ἀλλὰ μᾶλλον μεγάλῃ τῇ φωνῇ τὸν Χριστὸν πᾶσι κηρύττοντες, εἰς κάμινον μεγάλου πυρὸς ἐμβληθέντες, ἐ ἐ αὐτῇ καθάπερ οἱ ἅγιοι τρεῖς παῖδες δοξολογοῦντες, πλεώθησαν.

E

Crescentii, Pauli, Dioscoridis MM.

Digitized by Google

EX MS. CRYPTÆ FERRATÆ.

ΜΗΝΙ ΤΩ͂ ΑΥΤΩ͂ ΚΘ΄

ΜΝΗΜΗ ΤΩΝ ΕΝ ΝΙΚΑΙΑ ΤΟ ΠΡΩΤΟΝ ΚΑΤΑ ΑΡΕΙΟΥ ΣΥΝΕΛΘΟΝΤΩΝ ΑΓΙΩΝ ΠΑΤΕΡΩΝ.

XXIX Patrum Concilii Niceni.

ΜΕτὰ Πέτρον τὸν ἁγιώτατον Πατριάρχην Ἀλεξανδρείας, ἐχειροτονήθη ὁ Ἀχιλλᾶς, ϗ μετ' ἐκεῖνον Ἀλέξανδρος. Ἐπὶ τούτου Πρεσβύτερός τις τῆς ἐκκλησίας, Ἄρειος λεγόμενος, τῇ τῶν θείων γραφῶν πεπαιδευμένος ἕξει, ἰδὼν τὸν Ἀλέξανδρον ὅτι φροσεκείθη εἰς Πατριάρχειαν, καθὼς διετάξατο ὁ ἅγιος Πέτρος, ἐφθόνησε· ϗ κατ' ἐκείνης μὴ δυνάμενος κινῆσαι κατηγορίαν, τῆς ὀρθῆς πίστεως τῇ γλώσσῃ καθώπλησε, βλασφημῶν τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ, ϗ λέγων αὐτὸν κτίσμα εἶναι, ϗ ὐχὶ ὁμοούσιον τῷ Πατρί. Ἐξεβλήθη ἐν διὰ ταῦτα τῆς ἐκκλησίας, ϗ τῶν φροσευχῶν· ἔσχιζε τὴν ἐκκλησίαν. Καὶ μαθὼν ταῦτα ὁ μέγας Κωνσταντῖνος, ϗ συγκαλέσας τὴν ἁγίαν σύνοδον εἰς Νικαίαν· κατα-
B δικάσας αὐτὸν, ἐξώρισε· τοὺς δὲ ἁγίους Ἐπισκόπους φιλοφρονησάμενος, ἀπέλυσεν ἕκαστον εἰς τὰ ἴδια.

ΚΑΙ ΑΘΛΗΣΙΣ ΤΗΣ ΑΓΙΑΣ ΜΑΡΤΥΡΟΣ ΘΕΟΔΟΣΙΑΣ ΤΗΣ ΠΑΡΘΕΝΟΥ.

Theodosiæ V. M.

ΘΕοδοσία, ἡ τοῦ Χριστοῦ Μάρτυς, ὑπῆρχεν ἐκ τῆς πόλεως Τύρου· δεκαοκτὼ δὲ ἐτῶν ὕσα, ϗ ὡς Χριστιανὴ διαγνωσθεῖσα ϗ κρατηθεῖσα παρὰ τῶν εἰδωλολατρῶν, ἦχθη δέσμιος ϗ παρέστη Οὐρβανῷ τῷ Ἄρχοντι, ϗ ἐρωτηθεῖσα, ὡμολόγησε τὸν Χριστόν. Καὶ ἀναγκασθεῖσα ἀρνήσασθαι αὐτὸν ϗ θῦσαι τοῖς εἰδώλοις, ϗ μὴ πεισθεῖσα, ἐτύφθη λώροις ὠμοῖς κατὰ τε τῶν μαστῶν ϗ τῶν πλαγῶν, ϗ σωστείβη τὰ ὀστᾶ, ϗ ἔξεση ἕως ἐφάνησαν τὰ σπλάγχνα αὐτῆς· ϗ ὕπω μαστιζομένη, συγῆ τοὺς βασάνους ἐπέφερεν. Ἔτι δὲ ἐμπνέουσα, ἠρωτήθη παρὰ τοῦ Ἄρχοντος, εἰ τοῖς θεοῖς θύει· ϗ διανοίξασα τὸ στόμα αὐτῆς, ϗ τοῖς ὀφθαλμοῖς ἀπενὲς ἐμβλέψασα, μειδιῶντι τῷ φροσώπῳ εἶπε· Πλανᾶσθε, ἄνθρωποι· οὐκ οἴδας ὅτι τῆς κοινωνίας τῶν τοῦ Χριστοῦ Μαρτύρων ἠξιώθην; Καὶ τότε ὀργισθεὶς
C ὁ Ἄρχων, ἔρριψεν αὐτὴν εἰς τὴν θάλασσαν· ἔνθα τὸ μακάριον πέλος ἐδέξατο.

ΚΑΙ ΑΘΛΗΣΙΣ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΜΑΡΤΥΡΟΣ ΟΥΒΙΑΝΟΥ ΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΑΝΕΩΝ.

Olbiani Ep. M.

ΟΥΒιανὸς, ὁ τοῦ Χριστοῦ Ἱερομάρτυς, ὑπῆρχεν ἐπὶ τῆς Βασιλείας Μαξιμιανοῦ, Ἐπίσκοπος τῆς ἐκκλησίας Ἀνέων· ϗ κρατηθεὶς παρὰ Γαλλίᾳ Ἡγεμόνος, παρεδόθη φυλακῇ, παραγγελίαν δεξάμενος μὴ διδάσκειν ἐπὶ τῷ ὀνόματι τοῦ Χριστοῦ. Ὁ δὲ μᾶλλον παῤῥησίᾳ κυρήττων τὸν Χριστὸν, τὰ περὶ αὐτοῦ δή- D
γελλε, ϗ τοῖς πᾶσιν ἐκήρυττεν ἀφόβως. Διὰ ταῦτα τῆς φυλακῆς ἐκβληθεὶς, ϗ τὰ ἱμάτια ἐκδυθεὶς, ἐτύφθη σφοδρῶς, ϗ σκύβλοις πεπυραυτομένοις τὴν κοιλίαν ϗ τὰς πλάγας, ϗ τὰ σπλάγχνα καπνεπήθη, ϗ πάλιν ἀπερρίφη τῇ φυλακῇ ὡσεὶ νεκρός. Καὶ τῇ τοῦ Χριστοῦ ἐπιφανείᾳ θεραπευθεὶς, αὖθις εἰς δάκρυα παρέστη τῷ Ἡγεμόνι ἱκέτευσε· ϗ τοῦ Ἡγεμόνος μεταβαλλομένου ϗ παρακαλοῦντος αὐτὸν θῦσαι τοῖς θεοῖς, αὐτὸς πάλιν ὡμολόγει τὸν Χριστόν. Τότε εἰς κάμινον μεγάλην βληθεὶς, ἐπλεκώθη.

ΜΗΝΙ ΤΩ͂ ΑΥΤΩ͂ Α΄

ΜΝΗΜΗ ΤΟΥ ΟΣΙΟΥ ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΩΝ ΙΣΑΑΚΙΟΥ ΤΟΥ ΟΜΟΛΟΓΗΤΟΥ.

XXX Isacii Confess.

ΙΣαάκιος, ὁ ὡς Ἅγιος Πατὴρ ἡμῶν, ὑπῆρχεν ἐξ Ἀναπλῶν, ἐλθὼν δὲ εἰς Κωνσταντινούπολιν ἐπὶ τῆς Βασιλείας Οὐάλεντος τοῦ αἱρετικοῦ, ἡσύχαζεν ἐν μοναστηρίῳ· ϗ κτήσαντι τῷ Βασιλεῖ παιδαρίῳ ϗ τῷ Γότθων, σωματήσας εἶπεν· Ὦ Βασιλεῦ, ἄνοιξον τοῖς ὀρθοδόξοις τὰς ἐκκλησίας, εἰ βούλει ἐν τῷ πολέμῳ ζῶν ὑποστρέψαι. Καὶ ὀργισθεὶς ὁ Βασιλεὺς, φροστάξε τυφθῆναι, ϗ ἀποκλεισθῆναι τὸν Ἅγιον εἰς φυλακὴν, μέχρις οὗ ὑποστρέψῃ· τότε ἔφη ὁ Ἅγιος· Εἰ σὺ ὑποστρέψῃς, ἀλαλάξει μοι ὁ Θεός· φάγων γὰρ ἀπὸ φροσώπου τῶν ἐχθρῶν σου, διὰ πυρὸς δέξῃ τὴν καταστροφὴν τοῦ βίου σου· ὃ δὴ ϗ γέγονεν. Τραπεὶς γὰρ, ϗ ἐν ἀχυρῶνι φροσφυγὼν, σπάθῃ ἐν αὐτῷ, τῶν Γότθων ἐμφρησάντων αὐτόν. Ἔτι οὖν τῇ φορρήσει ταύτῃ ϗ ἄλλοις πολλοῖς καταρθώμασι μεγαλωθεὶς ὁ Ἅγιος, ἐν εἰρήνῃ ἐκοιμήθη.

ΜΗΝΙ ΤΩ͂ ΑΥΤΩ͂ ΙΑ΄.

ΑΘΛΗΣΙΣ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΜΑΡΤΥΡΟΣ ΕΡΜΕΙΟΥ.

XXXI Hermiæ M.

ΕΡμείας, ὁ τοῦ Χριστοῦ Μάρτυς, ἦν μὲν ἐκ τῆς πόλεως Κομάνων, στρατιώτης δὲ ἐπὶ τῆς Βασιλείας Ἀντωνίνου, τὴν ἡλικίαν ἤδη φροβεβηκὼς, ϗ λαμπρὸν ἔχων τὸν τρόπον. Διὰ δὲ τὴν εἰς Χριστὸν ὁμολογίαν, ϗ Σεβαστιανῷ τῷ Δουκὶ φροσαχθεὶς, ἐβιάζετο θῦσαι τοῖς εἰδώλοις· ϗ μὴ πεισθεὶς, σωστείβη λίθοις τὰς σιαγόνας, ϗ τὸ τοῦ φροσώπου δέρμα ἐξεδάρη, ϗ τοὺς ὀδόντας ἐξερριζώθη. Καὶ εἰς κάμινον ἐμβληθεὶς, ἐξῆλθεν ἀβλαβὴς· ϗ δηλητήριον ποτισθεὶς, ϗ μηδὲν ἀδικηθεὶς, τὸν τοῦτο χορήσαντα μάγον παρεσκεύασε πιστεῦσαι Χριστῷ, ϗ ὑπὲρ αὐτοῦ ἀποκεφαλισθῆναι. Εἶτα ἐκκοπῆναι πρότερον τὰ ἄκρα τοῦ σώματος, ϗ εἰς λέβητα πυρωθέντα ἐμβληθεὶς, ἐξῆλθε ἀβλαβὴς· εἶτα τὰς ὀφθαλμοὺς ἐκκεντηθεὶς, ϗ χρεμασθεὶς ἐπὶ ξύλου, ἀποξεκεφαλίσθη.

Digitized by Google

ΤΠΟΜΝΗΜΑ
ΕΙΣ ΤΟΝ ΑΓΙΟΝ ΑΠΟΣΤΟΛΟΝ
ΦΙΛΙΠΠΟΝ

Ex MS. Græco Vaticano signato 1798 fol. 234.

Cum incarnatum Dei Verbum

Ὁ τῦ Θεῦ Θεὸς Λόγος, ἀΐδίως σωὼν τῷ Πατρὶ, ἐ ἄχρον@ ὢν, εἵλετο ἐ καθ' ἡμᾶς γ̃ηνέσθαί ποτὲ, ϗ ὑπὸ χρόνον ἐλθεῖν, διὰ τὸ τ̃ ἡμετέρας ὁλίσθημα φύσεως· ὅτε δ̃ην ἐ Παρθένε σαρκὶ περιγράφεται, ϗ θεοῖ τῇ κοινωνίᾳ τὸ ϖροσλημμα. Ἐπεὶ δὲ τ̃ μ̃ σώματος ἐπιδημίας αὐτῦ πᾶσι περιποίσης τὴν σωτηρίαν, θεατὰς τύτων ἀρρήτε θείας οἰκονομίας ϗ κοινωνὸς τ̃ μυστηρίων ἔχειν ἐμέλλω, ὡς ἂν ϗ τῷ γ̃ηίνῳ παντὶ δι' αὐτ̃ ἐπιδαψιλεύσηται τὴν ἀνάκλησιν· μ̃ τὸ διὰ πάσης τ̃ περιόδε ϖ ὁμόρε τῷ Ἰορδάνῃ χωρῆσαι τὸ Ἰωάννε κήρυγμα, τὴν χάριν δὲ διαδοθῆναι τῦ

venisset in Galilæam

Γ̃ηδύματος ϗ πολλὰς ὑπ' ἐκείνε τὸ βάπτισμα δέξασθαι (ἵνα δὴ ἐ ὁ ἐμὸς ἐβαπτίσθη Χρις̃ὸς) τὰς ὁδὸς ἐκτελεῖ διατελῶν ὁ αὐτὸς ἦτος ἀπερίληπτος τῦ Θεῦ Λόγ@ ἀφεὶς (ἐ γὰρ τοῖς Ἱεροσολύμοις ἃ ἐπιδημῶν) ἐπιχωριάζει τῇ Γαλιλαίᾳ.

ubi Philippus erat sæcris litteris inftructus,

2 Τ̃ῇ δὲ ὁ θαυματος ἐπιδήμει Φίλιππος, ἀπὸ Βηθσαϊδᾶ μὲν ὤν, τ̃ πόλεως Ἀνδρέᾳ ϗ Πέτρ, τ̃ῇ Γαλιλαίᾳ δὲ τὸν παρὼν· ὅστις ὢν ϖρώτης ἔτι ἡλικίας ἀνὴρ τοῖς μαθήμασιν ὑπὸ τ̃ῇ γειταμβίων διδαχτοῖς ἐξεδόθη· δεξιᾶς δὲ τυχὼν τ̃ ἀγωγ̃ῆς ϗ τᾶσιν ἐπαινετῶ παιδεύμασιν ἀσκήσας π̃ὴν ἐ παιδαθεὶς, τὰς Μωσαϊκὰς βίβλους ἐπίει, ϗ ὅσα περὶ Χρις̃ῦ ϖροηγορεύετο ἐμνεῖτο, ὡς ἐπ' ἐχάτων ἐλάττονα ἐ κοινῇ πᾶσι οἰκονομήσει τὴν σωτηρίαν· ᾗ γὰρ ἐφεῖτο τοῖς τόποις παιδεύεσθαι ϖρὸς ἑτέραν μάθησιν τὰς φοιτητὰς ἐκτοπίζειν, εἰ μὴ τὰ Μωσέως ϖρότερον ἐπιλέξοιντο.

eum sequi se jubet.

3 Ἐπεισὰς ὖν ὁ Ἰησ̃ῦς τῇ Γαλιλαίᾳ, ϗ τὸν μέγαν τ̃ύτον Φίλιππον ἁρπακὼς, ἀκολυθεῖν αὐτῷ ϖροετρέπετο· ϗ ὃς ἀκύσας εἰς μνήμην ἦκεν ἃ θὺς ὢν ἐκ παιδὸς περὶ Χρις̃ῦ ἤκυσέ π ἐ σωελέξατο· ἐ τ̃ τὸν ἐκεῖνον εἶναι διέγνω, ὃν αἱ τῦ Μωσέως βίβλοι ἐλάττονα ὕστερον διεσάφουν. Ἐπὶ δ̃ην ὅτε τῶν καλέσαντι διδασκάλῳ τὸ ἀ τὸ τ̃ὸδε σωλῶ, συμϖροϊὼν ἀπ' εἶχε τῷ χρόνῳ τὴν ἀρετὴν, ϗ τοῖς τ̃ῇ μαθητ̃ῇ κορυφαίοις σωηριθμεῖτο. Μεταχὼν δὲ ὅτω τῦ ἀγαθῦ, κοινωνὸς παραλαμβάνει ϗ ἄλλης τ̃ μεταλήψεως, ϗ ἐκ ἀποκρύπτεται τὰ τύτων, ἀλλὰ ϖρῶτον περιτυχὼν τῷ Ναθαναὴλ, ὃς ἐκ πολλῦ φίλος αὐτῦ ἐ σωήθης ἐτύγχανε, τὴν τῦ ἐρχομένε ταχυτάτην, ἀϗ' ὡς ἔτι μέλλυσαν, ἀλλ' ὡς ἤδη τεθνᾶσαν, ἀπήγγελίσατο· ἀϗ ἔτι, λέγων, ἐ ἐλπίσιν ἡ σωτηρία τῷ Ἰσραὴλ, ἀλλ' ὃν αἱ ϖροσημαίνυσαι γλῶσσαι τῷ τυπικῷ Σωτῆρα ϖροεῖτον ἐπ' ἐχάτων τῷ Ἰσραὴλ ἀναστήσεσθϗ, ϖάρεσι· τύτον ἑώρακε ἡμεῖς τὸν ἀπὸ Ναζαρὲτ Ἰησ̃ῦν, ἐ τῷ τ̃ῇ αὐτῦ σωμάτων ὑπερφυεῖ μὴ ἐχόντες ἀπιστεῖν, μακρὰς τοῖς ἄλλοις ἅπασι χαίρειν εἰπόντες, ἵνα ἅμα Ἰησ̃ῷ ϖαραλάμβωμεν.

Hic Nathanaeli, indicat

inventum Messiam,

4 Τύτοις καπίκρας ἑλὼν τὸν Ναθαναὴλ, ϖρί τον δυσαναχετοῦντα τῷ ϖράγματι, ϗ μὴ ἂν ἐκ Ναζαρὲτ ἀγαθὸν εἶναί τι διατεινόμενον, τῇ μὲν τὰ τῦ Ἰσραὴλ ϖρεσβάσει ἀφίσησι, ϖειθῶνον δὲ τῷ Χρις̃ῷ ϖροσάγει τὸν ἄνδρα, b ϗ τύτῳ ϖρῶτον εὐοίας ἀναμίμνησκε ταύτης γνώσεως. Ὁ δὲ τῇ ὑγιεῖ αὐτίκα τίσει ϖροσθέμενος παῤῥησιαστικώτερον ἐκβοᾷ, Ῥαββὶ, λέγων, σὺ εἶ ὁ Βασιλεὺς τῦ Ἰσραήλ. Ἐφ' ᾧ ϗ ὁ Χρις̃ὸς αὐτὸς ἡδέως ὡς ἀπὸ γνώμης σεσιωπήτε λεχθέντι, ἐκκαλύπτει αὐτῷ τὸ οἰκεῖον, ὥστε ϗ μύσλω μειζόνων ἔσεσθϗ μυστηρίων, ϗ Βασιλείας Θεῦ θεατλὼ, τί ϗ φησί; Ἀμὴν λέγω ὑμῖν, τὸν ἀρτίως ἀνεωγότα ὀφθαλμὸν, ϗ τὸν ἀγγέλυς τῦ Θεῦ ἀναβαίνοντάς π ϗ καταβαίνοντας ἐπὶ τὸν υἱὸν τῦ ἀνθρώπε. Τὸ ἀπ' ἐκείνε περιγαροῦν ὁ Ἱερώτατος Φίλιππος ταῖς ἱεραῖς μυσταγωγίαις ϖρέχων τὸν ὦς, ὅλος ἐκείνων λῶν τὴν διάνοιαν, μηδεμιᾶς αὐτὸν ἀντισπάσης φροντίδ@ ϖρὸς ἕτερα, ϗ τῷ τ̃ θειοτέρας γνώσεως φωτὶ τὸν λογισμὸν ἐκαθαίρετο, τὴν ϖροτέραν ἀποσκαλζόμεν@ ἄγνοιαν, ϗ τὸν σὸν τὸς ἀνακαμπτόμεν@ ἄνθρωπον. Εἰς ἀνδρας τοίνυν ἦκων, πλεωτέραν μὴν τὴν ἀγάπην τὴν εἰς Χρις̃ὸν ϖροτελάμβανε· τὴν ἴσην δὲ ϖερὶ αὐτῦ ἀνελάμβανεν, ὡς ὃ ἴσως ϗ εἰς λογισθῆναι τὴν κληρονόμε π τλυτῆσαι τάξιν, ϗ τῇ ἐτελέστει τῦ Πνεύματος ἀρχὼν ἐπὶ πᾶσαν κατασλῶσαι τὴν γλῶν.

cui in primis carus

5 Ἐπεὶ δὲ ϗ ὁ τῦ σωτηρίε πάθυς καιρὸς ἐνεστήκει, δι' ὧ τῷ παθητῷ γ̃ήϊνε ϖερεγ̃ήνετο ἡ ἀπάθεια, ϗ ἀδιστάκτως ἦτος τῷ διαβατικῷ σωλῶ. Ἐδέησε δὲ ϗ ἑκείνε καιρῦ, τ̃ῇ Ἑλλήνων ϖροσβόλων τινὰς τὴν ἐπὶ τὰ Ἱεροσόλυμα σείλαϗ κ̃ θέαν τ̃ς ἑορτ̃ς· ἦτοι τοῖς παραδόξοις ϖερὶ τῦ Ἰησ̃ῦ διαγγελθεῖσι καταπλαγ̃ῆναι τὸν νοῦν (μεγάλα γὰρ ἤδη ϖερὶ αὐτῦ ἐ αὐτοῖς τέρα ϖίστεως διηγγέλλετο, ὡς ἀναστήσειε μὴν τὸν Λάζαρον ἐκ νεκρῶν, ἀφήμοις δὲ ὑπὸ τῦ ὄχλυ ϖαντὸς ϖαραπεμφθεὶς φωνᾶις, ἔτρεμέ π μυελὸς πλέσειε θαύματα) εἰς ἔρωτα τ̃ διὰ λόγων ἐλθεῖν τύτῳ καπίσησαν· Ἡττ̃ῆται τοιγαροῦν τῦ καλῦ τύτε ἔρωτος, ὡς τὸν ἐμόν π ἥκειν Ἰησ̃ῦ· ἐ τῷ Φιλίππῳ ϖροελθόντες, τὴν χρείαν διαγγέλλυσι τ̃ς ἀφίξεως. Ὁ δὲ τῷ ϖρωτοκλήτῳ Ἀνδρέᾳ τὰ ϖερὶ αὐτ̃ῇ κοινωσάμεν@ τῷ Ἰησ̃ῦ σὺν αὐτῷ ϖροσαγγέλλει τὴν ἔλευσιν, ϗ ὅτ@ τὰ ϖερὶ τῦ ϖάθυς αὐτοῖς ἐ τ̃ς τύτε δόξης τῷ λόγῳ διασημαίνει· Ἐὰν μὴ ὁ κόκκ@, λέγων, τῦ σίτε ϖεσὼν εἰς τὴν γ̃ῆν ἀποθάνῃ, αὐτὸς μόνος μένει· ἀποθανὼν δὲ πολλὴν φέρει τὸν καρπόν.

Gentiles Christum videre cupientes

adesse significat,

6 Ταῦτα μὲν ὖν ϖρὸς ἐκείνυς ὁ Χρις̃ὸς διεξήει. ἵνα δὲ μετὰ τὸ πάθος ἐ τὴν ἀνάστασιν τοῖς μαθηταῖς πολλάκις ἑαυτὸν ϖαρεδήλυ, ϗ θεατὰς καθίστη τ̃ῇ ὑπὲρ ἔννοιαν, ἐ αὐτὸς ἦτος ὁ μέγας Φίλιππ@, οἷα συμφοιτητὴς ϗ κοινωνὸς τ̃ῇ ἀπορρήτων τοῖς ϖραττομένοις ϖαρὼν· ϗ τύτων εἷς ἐκτίζετο. Ἤδη μὲν ὖν τῦ Δεσπότυ ἐ Σωτ̃ῆρος ἡμῶν Ἰησ̃ῦ Χρις̃ῦ τὴν διὰ σαρκὸς κάταν ὑπὲρ ἡμῶν τ̃ῇ οἰκονομίᾳ πλέσαντος, ἐ τοῖς ἐπουρανίοις ταμιεύσεως c ἐνστησαμένυ τὰ ἐπίγεια, μ̃ δόξης π εἰς ὑμᾶς ἀναληφθέντος, ἐ ὃ ἐ δεξιᾷ τ̃ῆς τῦ Πατρὸς μεγαλωσύνης καθίσαντος, τὸ ϖνεῦμα τὸ ἅγιον τοῖς αὐτόπταις αὐτῦ ϗ μύσαις κατὰ τὴν ἐπαγγελίαν ἐ ὕδει γλωσσῶν ϖυείσων ἑκατοστίλιτ@· τύτε δὲ Φίλιππ@ πλησθεὶς, ϖρὸς τὸν τῦ Εὐαγγελίυ δρόμον ϖαρεσκεύάζετο.

ϖοſt ejus autem mortem, resurrectionem

repletus Spiritu ſancto,

7 Ἐπεὶ

ipſumque adducit Chriſto,

inventum Meſſiam,

Digitized by Google

EX MS. VATIC.

7 Ἐπεὶ δὲ οἱ μὲν αὐτῷ τὰς ἑῴας λάξεις, οἱ δὲ τὰς ἑσπερίας λαχόντες ἐπῆσαν, βόρεια π ⸀ νότια περιέθεσαν πλίνθια, τὸ φοβερὸν παγμέγιστον αὐτοῖς πληροῦντες διάγγελμα· ⸀ ὁ θαυμαστὸς ἦτος Ἀπόστολος τὴν Ἀσίαν κεκλήρωτο. Ταύτην τὸ κύκλῳ περιῶν, ⸀ πάσας μὲν πόλεσιν, ὅλας δὲ χώρας ἐπιδημῶν, μυρίον τι πλῆθος ⸀ ἀριθμὸν ὑπερβαῖνον, σωθεῖσι τῇ ἀσεβείᾳ πεποίηκεν· ὃς ⸂καθάπαξ τῷ⸃ τ παλιγγενεσίας φωτὶ σημειούμενος, τῷ κρανίῳ φροσῆγε Πατεί. Καὶ ὃς ⸀ τὰς πάθεσί τισι ⸂καὶ νόσοις⸃ πιεζομένους, ἀ μὲν ἀλλὰ ⸀ οἷς ⸀οιοποιοῦσι τι δαιμόνιον κακῶς διετίθει, λόγῳ μόνῳ ⸀ χειρὸς ἱερᾶς ἁπτῆς ἐθεράπευε· νοητῶς μὲν τὰς ἐπεμβαίνοντάς π ⸂καὶ ἀντικειμένας τροπάς⸃, αἰσθητῶς δὲ τὰς ⸂ὑπ' ἐκείνων ἀπατηθέντας⸃ ἀναστοχόμενος· ὃς τῷ κηρύγματος μεγαλη⸂γορίᾳ καὶ⸃ ταῖς παραλόξοις θαυματοποιΐαις, οἷ ἅτινι δικτύοις ζωγρῶν τ ἀληθείας, ἦγε ⸂καὶ βραχὺ φρὸς ἐπίγνωσιν⸃. Ἱερεῖς δὲ ⸂καὶ θυσιαστήρια καὶ ναοὺς⸃ τῶν ἐκεῖ τότων ἀποτάξας π ⸀ ἀνεμάμενος, ἀντὶ θυσιῶν τῷ ἐπιβωμίων τῷ ἱερᾷ ⸀ τότις πλεῖσι μυσταγωγίαν ἱερῶς παρεσκάσατο, ὡς πρεσβύτας ⸂καὶ⸃ ἐπ' αὐτοῖς τὸν τῆς ἀναγγελίας θεσμόν. Οὕτω μὲν ⸀ πολύ τι πλῆθος τῷ⸃ δι' αὐτῆς πισάντων τῷ Χριστῷ φροσηγάγετο· ἔπειτα δὲ ⸂καὶ τῷ⸃ ⸀ οἰθένδε τῶν ἐδέ πάντως μεταφοιτῆσαι, ἐκδημίαν π τῷ φρὸς τὸν Κύριον στέλασι, τοιόνδε τι περὶ τὸ πλῆθος αὐτῷ σωμπίχθη.

8 Πόλις ἐστὶ ⸂καὶ⸃ τῷ Φρυγίας ἐπιφανής, Πόλις ἱερὰ καλουμένη, αὐτὴ πολυανθρωπίᾳ τῷ ἄλλων ἀνθησασα, ⸂καὶ⸃ τόλεων ἐπέρων μητρὸν ὀνομασθεῖσα, τὸν ἱεράτατον Φίλιππον μ⸂ὴ⸃ τὸν μυρίον ⸀οικεῖον ὑπὲρ τοῦ Εὐαγγελίου δέχεται κάματον. Παραβαλὼν ⸂δὲ⸃ ἦτος ὁ μέγας Ἀπόστολος, ὥστε κἂν ταύτῃ κηρύξαι τὸ Εὐαγγέλιον, ἐκεῖ ξοάνοις ⸀δε ταύτῃ, ⸂καὶ⸃ τῷ δεισιδαιμονικῶν τοῖς ἰοβόλοις, ἐχιδνήτινί πρατόντα τὸ σίβας, οἴμοι, φροσπέμασαν, ζήλῳ θείῳ τῷ ψυχῷ κατεπείσφρατοι, ⸀ σωτηρίφρον φροσκείμενον ταῖς ψυχαῖς, τῇ τοῦ Χριστοῦ ἐπικλήσει τῷ ὀλεθείαν ταύτῃ ⸀ πολλοῖς ἀπωλείας ⸂ἀμοιβὴν⸃ αἰτίαν, ⸂κερδαίνουσι⸃ αὐτίκα δεικνύει.

C 9 Ἐπεὶ δὲ ⸂οὕτω καλῶς ἡ⸃ ⸂καὶ⸃ τοῦ πίστεως τούτου θεῖα ⸀ εἶχεν αὐτῷ φρὸς τὸν Κύριον ἐντάξις, τὰ ⸀ πὸ τοῦδε πᾶσιν ἐπισκῶς παρῆν ⸂καὶ⸃ σωνεβάλλετο, τὸν ⸀ ὃν τοῖς ὑρανοῖς ἡγεμόνα ζῶντα Θεὸν, μὴ δὲ τοῖς ὑπὸ γῆν ἕρπουσι φροσανέχειν βοσκήμασιν. ἐπεὶ ⸀ Θεὸς, ὃς ⸀ ἀεὶ, Θεὸς πλουσιόπ ⸂καὶ⸃ ἀτενείλητος, μ⸂ὴ⸃ τὸ παραγαγεῖν τόνδε τὸν ὁρατὸν π τοῦτον ⸀ κόσμον ⸀ μὴ ὁρώμενον, κατ' εἰκόνα τ αὐτοῦ μεγαλειότητος πλάσας τὸν ἄνθρωπον, ⸂καὶ⸃ τοῦτον τῷ κτίσματι τιμήσας, τῷ ⸀ παραδόσφω καλῶν μετέχειν πεποίηκεν, ἀτέχνῳ τούτῳ μόνῳ κελεύσας, ὅπερ ⸂καὶ⸃ τὸ ξύλον τ γνώσεως. Ἐπεὶ δὲ ἠθετηκότα τῷ ⸀ ἀπειθοῦντα τῷ ⸀ φρὸς αὐτὸν ⸀οικειότητος ὀλεθήσαντα περιδῶν ⸂καὶ⸃ ὁ Θεὸς, διὰ νόμου τοῦτον φρόπαρον καθαγωγήσας ⸂καὶ⸃ φροφητῶν, ἐπ' ἐσχάτων ⸂καὶ⸃ τὸν ὁμοφυᾶ τοῦτο Λόγον ⸀ παρθένου ἁγνῆς καθ' ἡμᾶς πεχθῶνα ⸀δόκησεν· ὁ δὲ ⸀ καθ' ὁμοίωσιν ἀνθρώπων ἐπιφανείς, ⸂καὶ⸃ πάθημα ὁμιλήσας ὁ ἀταθής, διὰ τείπε πανάτου ⸀ νεκρῶν, φιλανθρωπίᾳ ἡμῖν ἐφανέρωσεν ἑαυτὸν, ⸂καὶ⸃ φρὸς ὑραιοὺς ἀπῆρεν, ὅθεν ἐτύγχανε καταβεβηκώς· τοῦτον δὲ ⸂καὶ⸃ νῦν ἧξεν πισάμενος, ὃς πλάσμα μὲν τὸ ἑαυτοῦ ἀναστήσει, ἀποδώσει δὲ ἑκάστῳ ⸂κατὰ⸃ τὰ ἔργα αὐτοῦ· Εἰστεθε ⸂καὶ⸃ ὑμεῖς οἳ ὅτι ἀξιωθέντες τοῦ θείου φωτὸς τ ἀναγλυπτέως, ⸂καὶ⸃ καθαρεύετε γὰ ὑμῖν διαγοῦς πάθους παντὸς ἡ διάνοια, φρὸς πόρον δὲ, εἰ ⸂καὶ⸃ μὴ πόρος ὧδεται τούτοις, τῇ παρὰ αὐτοῦ χαρίτων πληθύσεσθε, B ⸀ ἀγαθῶν τῇ ἐπηγγελμένων κληρονομήσετε.

10 Ταῦτα ⸂καὶ⸃ πλείω τούτων ἰδία ⸂καὶ κοινῇ⸃ σωνεργῶ ὁ θεῖος Ἀπόστολος· ὃς δὲ ἤδη τῷ ἄλλων μᾶλλον δεχομένων τὸν λόγον τ πίστεως, τῷ τ παλιγγενεσίας τούτους φροσῆγε φωτί, ⸂καὶ⸃ τῷ τῷ ἀρχιερέως καπίλεγε τάγματι, ⸂καὶ⸃ ταῖς ἐψυχωμένοις Χριστῷ ⸀ ἁγίοις ἀπήγειρεν. Οὕτω κατ' ὀλίγον χωρῆσαι ὁρῶν τὸν ἀληθειαρὸν τούτῳ βασκαίνων ἐχθρὸς, ὑπ' ἀνεκτὰ ἐποιεῖτο, εἰ μὴ σφέλοι π αὐτῶν, ⸂καὶ⸃ τῷ φρότῳ διακωλύοι. Ἐντεῦθεν τὸν τόπον ἡμῶν τῆς τ πόλεως μετιόντας ἀρχὰς ὑπελθὼν, ⸂καὶ⸃ οἷα πῦρ ἀναφλέξας αὐτοῖς τὸ ζηλότυπον, συλληφθῆναι μὲν ὑπ' αὐτῶν παρεσκεύαζεν τὸν Φίλιππον, συχνὰ ⸀ ἐν τῷ ἀφιδίῳ κατ' αὐτοῦ χεῖρα κινήσας, ἐπάγειν δὲ τοῦτο πάντι ⸀ τι λυτηρὸν ⸀ ὀλέθριον. Κατατίθενται μὲν γὰ οἱ συλλαβόντες αὐτὸν πικρῶς ⸀ ἐν εἱρκτῇ, πικρότερον δὲ μαστιγοῦσι ⸂καὶ⸃ παίουσιν, εἶτα ⸀ κοινίοις τῶν ἀσφαλῶν ⸀ ξάψαντες, ἐπὶ μετώπου ⸂καὶ⸃ κεφαλῆς ἀφαρτῶσι.

11 Τὸ δὲ ἄρα τῷ ἐπ' αὐτοῦ φρὸς τὰ ἄνω τοῦ νοῦ πορεύειν ὡς τὸ εἰκὸς ὑπεστήμαινε· ⸂καὶ⸃ οὐκ εἰς ἔσχατον ἀφῆκεν αὐτὸν ὁ Κύριος ἀπαράκλητον· ἀλλ' ἐπεὶ κατ' ἐκεῖνο τοῦ χρόνου ⸀ Βαρθολομαῖος ὁ θεῖος Ἀπόστολος E σωνεπιδημῶν ⸂ἐν τούτῳ τῇ Ἱεραπόλει⸃, ⸀ συγκαταγέλων τὸ Εὐαγγέλιον, ὥσπερ δὴ τοῦ κηρύγματος, ὅτου ⸀ τοῦ πάθους αὐτῷ κοινωνεῖ· κακεῖνον τῷ ἀσφαλῶν, ὡς ἔφημεν, ἀπαρτηθέντος σωτῆρος αὐτὸς καταπείνεται. Καὶ ἡ ἀδελφὴ δὲ Μαρκέλλη, ἡ μηδὲν ἧττον μία τῷ φύσει ἢ τῷ γνώμῃ αὐτῷ, ἡ ⸂καὶ⸃ τὸ σῶμα παρθένος ⸂καὶ⸃ τῷ ψυχῷ, παρῷ μὲν τάχοντι Φιλίππῳ τῷ ἀδελφῷ, τὸ δὲ πάθος ὡς οἷόν π τῇ φροαιρέσει σωφρείλητο ⸂καὶ⸃ σωνεμερίζετο. Ἐν ὅσῳ δὲ ταῦτα ἐφράττετο, γίνεταί τι φράγμα χαρὸν, σείεται μὲν ἁλφοῖς ἡ γῆ ⸂καὶ⸃ ἀσωπὴ πλόνον ὑφίσατο, φόβος δὲ ταῖς ἐκείνων διανοίαις εἰσέκυψεν, ὅτοι πέρυσιν ἐποιοῦτο ⸀ θέατρον τὰ ὁρώμενα, ⸀ διαδομεῖται ἅπας ὁ χῶρος ἐκεῖνος, ⸂καὶ⸃ εἰς βάθος κατῆκε ἀσυμφανὲς, συγκαπεπάτο δὲ τῷ ἐδάφει, ⸂καὶ⸃ πᾶς ὁ λαὸς, ⸀ οἰκτίστα παραπολέσθαι διεκινδύνευσεν.

12 Ἀμηχανία τοίνυν ἐπὶ τῷ κακῷ πάντας εἶχε, F ⸂καὶ⸃ εἰς ἄτορον αὐτοῖς περιέστατο τὰ βελήματα· ὁ γὲ ἂν ⸂καὶ⸃ σωὶ χρόνῳ διαθόμενοι, ὡς τῆς εἰς Φίλιππον τιμωρίας ⸂καὶ⸃ ὕβρεως τῷ δίκῃ ⸂κατάθεν⸃ ὑπέχουσι, περὶς ἅπαντα τοῦτον σωτῆρα ἐτεβοῶντο, ⸀ δεξιὰν ὑποτείνειν φρὸς ἀνάστασιν ἥτινι, μηδὲ καταφροεῖν ψυχὰς, ἐπὶ μόνῳ σαλεύσας αὐτῷ. Λέγεται δὲ τοῦτον ὅτω ταῖς δεήσεσι φροσκείμενον, ⸀ πολλὰ ἐπὶ ἐλεῷ λεγόντων, ⸂καὶ⸃ ὡς ἀτιέτων, τὸν Ἰησοῦν, ἄνωθεν ⸀ φιλάνθρωπον ὑποκλίναντα ⸂καὶ⸃ τὸ γινόμενον οἰκτρήσαντα ἐπιφανῆναι ἀθρόον αὐτοῖς, ⸀ τῇ ἐπιφανείᾳ λωφῆσαι μὲν ἄνθρακα, σπειχθῆναι δὲ τὸ πῦρ κλονούμενον ἔδαφος, ⸀ τοῖς ⸀ οἰκτίστοις θάνατον ἐλεεινῶς κηδωμένοις θεοπρεπῶς ⸂τοῦ ἀνθρώπου⸃ διὰ δυνάμεως, κλίμακος ἔξιν ἐπέχουσαν, ⸂καὶ⸃ τὸν ἄνοδον ῥᾳδίαν παρέχουσαν. Τοῦτο πίστεως φρὸς σωτηρίαν ὁδὸς τοῖς ἀπίστοις ἐγίνετο, ⸀ μέγα μὲν ἄμα τοῦ Φιλίππου, μείζονα δὲ ⸂καὶ⸃ ὁ ἐκεῖνος ⸂ἐπεμβάλλει⸃ σπάρυξε Κύριον.

13 Τὸ ⸀ ἀπὸ τοῦδε ⸂ἦν ἀφῆναι⸃ μὲν οἱ σεσωσμένοι τοὺς μαθητὰς τῷ δεσμῷ διὰ σπουδῆς ἐποιοῦντο, καθεῖναι δὲ τούτους τοῦ ξύλου φρὸς τάχος ἠπείγοντο. Καὶ λύουσι μὲν τὸν Βαρθολομαῖον, ὁ Φίλιππος δὲ τούτους ἐπέστρεφε τ φρὸς αὐτὸν ἐγχειρήτεως· ἤδει γὰ ὅσον ⸀ ὅτω ⸀ ἐκπεμπόσω φρὸς τὸν τοῦ ἥμου, ὅθεν ⸂καὶ⸃ τοῦ ξύλου ἀπωμη-

sortitus Asiam,

profecturus ad finitimas civitates.

Hierapolim

Ex quo capiunt suspendisse se latro.

crucifixitur etiam Bartholomæus

sacto delubro de terra motu

Ejus pedum predicat.

jussus exhortationi & precibus morientis

ἀπορημένος, πῶς ἀνὰ πᾶν τὸν πόλιν περὶ τὴν σωτηρίαν τῶν ὅλης ἡμέρας ὡμίλει ⁊ διελέγετο, τῇ πρὸς τὸν Κύριον πεποιθήσει τὰς αὐτῶν σπειρας ψυχὰς, ⁊ ἱκετηρίαν ὑπὲρ τούτων ποιούμενος, πῶς ἱεροῖς ἱερῶς σωματηλθε λογίοις, ⁊ πρὸς ὃν ἡγάπα μεμφοίμην Κύριον, ὡς χρεὶ τάτε τὴν ἑαυτῦ ψυχὴν ἀνδρὶ θεμένου.

14 Τὸ δέ γε τίμιον αὐτῦ σῶμα παρὰ Βαρθολομαίου ⁊ Μαρίαμης ὁσίως κατεσχέθη, λαμπρῶς τε τῇ f ἐπὶ ταφῇ νενομισμένων τυχὸν, ὕμνοις ἱεροῖς ⁊ τιμαῖς ὡς ἐπισήμῳ τόπῳ κατάθη ⁊ ἱερῷ, τόσαρες ⁊ δεκάτῳ ἄγοντος τότε τῦ Νοεμβρίου. Βαρθολομαῖος δὲ ἄρα ⁊ Μαρίαμη ἐπὶ βραχὺ τῷ τόπῳ προσμείναντες, ⁊ τῷ τιμίῳ τῷ ὀστέῳ τὰ τῆ ὑμνων ⁊ τιμῶν ἀποδόντες, ⁊ ἀῦθις λαμπρότερον βεβαιοτέρῳ τε τὰς παρόντας περὶ τὴν πίστιν ἐρράστοντες, τ' ἐπὶ τὰ οἰκεῖα εἶχοντο, τὸ τῦ Χριστῦ κηρύττοντες Εὐαγγέλιον. Ὅτι αὐτῷ πρέπει πάντα δύξα, τιμὴ, ⁊ προσκύνησις, νῦν ⁊ ἀεὶ, ⁊ εἰς τὰς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

f *Partholomæus Ap. & soror Mariamne sepelium.*

ANNOTATA.

a *Latine reddidi*, Videbatur Hierosolymis habitasse, *propter Templum scilicet, cui peculiari modo suam præsentiam indulgebat Dei Verbum, etsi alias per essentiam præsens ubique.*

b *Sequens linea abest a versione antiqua, fortassis & in MS. Veneto defuit.*

c *MS.* Κατεσκέυαστο, vacuasset, *quod non habet commodum sensum.*

d Ἐμπεστικὸς, Pestifer, *a latina voce* Pestis.

e Διαβεβῶτα, *corrigo* διαβεμῶτα, *ut sit compositum a* βωμὸς, *& tantumdem valeat atque subverto a fundamentis.*

f *Ita corrigo, pro* ἐπιθυεῖ: *nam,* ἐπὶ τυφῇ, *legendum suadet sensus, & ita videtur in MS. Veneto invenisse interpres quo usus Lipomanus.*

ΥΠΟΜΝΗΜΑ ΕΙΣ ΤΟΝ ΑΓΙΟΝ ΙΑΚΩΒΟΝ

ΤΟΝ ΑΠΟΣΤΟΛΟΝ ΚΑΙ ΑΔΕΛΦΟΘΕΟΝ.

Ex MS. Regis Christianissimi a

Utilis ac jucunda memoria Sanctorum,

1 Οὐχ ἕτως ἡδύ τι τῷ φιλαρέτῳ ⁊ κόρῳ μηδενὶ λυμαινόμενον ὡς μνήμη δικαίᾳ· ⁊ μᾶλλον εἰ διὰ Χριστὸν παθόντῳ κατέσηκε. Καὶ γὰρ αὐτὴ πλείων ἐκείνῳ ἡ χρυσὸς τοῖς φιλοχρημάτοις, ⁊ ὅσα τιμῶ ὤρεγε ἡδέα τοὺς b φιλοκάλους εἰς εὐφροσύνην προκαλεῖ. Ἐπεὶ δὲ ἐκ ἡδονὰ μόνον ἡ τῦ δικαίου μνήμη, ἀλλὰ ⁊ λίαν ὠφέλιμον, ζήλου τί κέντρον ταῖς ψυχαῖς ἐνιεῖσα, ⁊ τῆ ἴσων ἄπρακτος διεγείρουσα· φέρε δὴ ⁊ ἡμεῖς τὸν μέγαν τῦτον Ἰάκωβον εἰς μέσον προθέντες, τὸν ἀληθῶς Δίκαιον ὄντα ⁊ ὀνομαζόμενον· ὃς ⁊ τὸ ἀδελφὸς καλεῖσθαι Χριστῦ διαφερόντως πεπλήρωκε, κοινὴν ὠφέλειαν τὸ ἐκείνου ⁊ ἡδονὴν ποιησώμεθα. Πολλοῖς μὲν γὰρ ⁊ ἄλλοις ὑπῆρξε τῶν περὶ τὴν ἐκκλησιαστικὴν ἰσοτιμίαν ἐσπουδακότων περὶ τὴν Δικαίου τάτε διεξελθεῖν, ⁊ πρό γε πάντων Ἡγησίππου ⁊ Κλήμεντι, ὧν ὁ μὲν ἐν γε τῷ πέμπτῳ αὐτῦ ὑπομνήματι, ὁ δὲ ἐν τῇ ἕκτῃ τῶν καθυφηγήσεων ὑποτυπώσεων, ἔνια τῶν αὐτῷ πεφαλαιωμένων ἀπολαβόντες παρέδοσαν τοῖς εἰς ὕστερον· ἀλλ' ἡδὺς εἰς ἅπαντα καθήκει ἑαυτὸν, ⁊ δὲ τι ⁊ μέρος εἰς τὸν ἐφιλοτιμήσατο. Τὸ δὲ αἴτιον, ὅτι μὴ δὲ τὸν ἄνδρα σκοτὸν ἔθεντο· ἀλλ' ἑτέρα μὲν τῷ λόγῳ ὑπόθεσις ἐμοὶ, οἱ δὲ ἐν τῷ μέρει τῦ ἀνδρὸς ἐμέμνηντο, ⁊ ταῦτα δὴ ἀπὸ τῦ παρήκοντος.

Utilitas ac jucunditas memoriæ Sanctorum,

qui patria Judæus,

Justus dictus,

Ita vocatus,

ob sanctitatem

2 Ἰάκωβος τοίνυν τῷ θείῳ πατρὶς Ἰουδαῖος, πατὴρ Ἰωσὴφ, ὃς δὴ τε τὸ τῆς ἀρετῆς περιὸν, ⁊ διὰ τοῦ τῆ τρόπων χρηστότητα, τῆ τὸν Χριστὸν ἡμῶν γβυησαμένῃ παρθένῳ εἰς μητέρα ἐπίλεψε. Πράξεις τῆ κλήσεως συμβαίνοντα. Ὠβλίαν γὰρ αὐτὸν κεκλῆσθαί φασιν, ὅτερ δὴ ⁊ ὁπλοστῶν τὸν Δίκαιον βάλεται· ὀφθαλμὸς λίαν βλέπων, ⁊ ἕλεως ὄντως τῦ παρὰ Θεῦ ἀξιῶ· ἀκοὴ ῥήμασι θείοις τὸ παράπαν ἀνεωγμένη, στόμα ὡς τι σκεῦφος διὰ παντὸς ἔχον τὸν νόμον, χεὶρ πρὸς τὸ ἀγαθοεργεῖν ἀεὶ κινουμένη, γαστὴρ προπετὰς ἐωτῆς ὀρμὰς ὅλως καταργημένη. Εἰ μὲν γὰρ ⁊ ἐσθίειν τοσῦτο παρ' ὅλον τὸν βίον ἀπέχοιτο, ὡς ὕδωρ μὲν ἡγεῖσθαι ποτὸν ἥδιστον, τροφὴν δὲ ἄρτον, ⁊ τοῖς τῆ δακρύων ταγόσι τὸ μέτρον ὑπερβάλλειν τ' πόσεως ἴσασι τὰ ⁊ προσκυνήσεις, πῶν ⁊ ἀεὶ, ⁊ εἰς τὰς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

Ita vocatus,

ob sanctitatem

Justus dictus,

AUCT. METAPHR.

ἀΘὺς ἀπὸ γραμμῆς τῆ ἁγίᾳ τὸ μέτειον· ἔχει δὲ ὕπτιος. Ἰάκωβ Θεῦ ἐ Κυρίᾳ Ἰησῦ Χριστῦ δῦλ, ταῖς δωδέκα φυλαῖς ταῖς ἐν τῇ διασπορᾷ χαίρειν. Ἐξὸν γὰρ αὐτὸν Ἀπόστολον καλεῖν ἑαυτὸν, ἢ Ἐπίσκοπον, ἢ τό γε μεῖζον εἰπεῖν Ἀδελφὸν τῦ Κυρίυ, οἷς ὀνόμασιν αὐτὸν ἐ Παῦλ◎ γράφων Γαλάτας ἐδήλωσεν. Ὁ δὲ τοῖς ταπεινοπόροις φαίνεται χαίρων, ἐ δῦλον ἑαυτὸν Χριστῦ τῦ Θεῦ ταῖς φυλαῖς τῦ Ἰσραὴλ εἶναι γνωρίζει· τὸ ἰδιάτατον τῦ διδασκάλυ παράσημον τιλὼ μετεωροστομίῳ ἔχων, ἐ τύτῳ σεμνυόμεν◎ μᾶλλον ἢ τῷ τῆς ἐπισκοπῆς ἐ τῷ τῆς ἀδελφότητ◎ ἀξιώματι.

Gal. 1

5 Ἀλλ' ὅτως ἦνια ἐ τῶν τῇ ἐπιστολῇ φερομένων ἐ τὸ ἐγχωροῦν διεξέλθωμεν; δι' ὧν ἀληβορέσαι ἐ τῆς διανοίας ἐκείνυ τὸ καθαρὸν ἐ ἡ τῆς διδασκαλίας ἀκρίβεια. Καὶ γὰ ἐν τῇ ἀρχῇ τῆς ἐπιστολῆς χρώμεν◎ ἐ σκοπήσας τῷ θεωρητικῷ τῆς ψυχῆς ὀφθαλμῷ, ὅτι πάντα δὴ τὸν τῷ Θεῷ προσερχόμενον ἀκόλυθον πειρασμοῖς περιπίπτειν (ἀρχὴ μὲν γὰ ἐ ῥίζα τῦ ἀγαθῦ ὁ Θεός, ἀγαθὸν δὲ ἡ ἀρετὴ, ἡ δὲ γε πρὸς ἀρετὴν φέρυσα τραχεῖά τε ἐ προάντης ἐ πολλὰ τὰ ἀντικείμενα ἔχυσα· ἐ διὰ τῦτο συμβαίνει πάντας πῆς πρὸς Θεὸν ἐρχομένους ἀνωμάλοις προάγμασι περιπίπτειν) τῦτο δὴ σκοπήσας ἀλείφει τὰς πίστεις πρὸς ὑπομονὴν ἀνένδοτον, τὰς σοφὰς μιμήμεν◎ παιδοτρίβας, ἐ κατὰ νόμυς ἀθλήσεως καλῶς γυμνάζειν ἐπισαμένης· φησὶ γάρ· πᾶσαν χαρὰν ἡγήσασθε, ἀδελφοί μῦ, ὅτ' ἂν πειρασμοῖς περιπίσητε ποικίλοις· ἐ αἰτία, εὐθέως φησὶ ὅτι τὸ δοκίμιον ὑμῶν τῆς πίστεως ὑπομονὴν κατεργάζεται c. Εἶτα τὸ περὶ τιλὼ πίστιν ἀναμφίλογον πῆ ἐ σταθερὸν ὑποτίθησιν· Ἀνὴς δίψυχος, λέγων, ἀκατάστατος ἐν πάσαις ταῖς ὁδοῖς αὐτῦ.

finem ejusdem doctrinæ

quæ hortatur ad patientiam in tentationibus,

B

6 Ὁ δὲ μετὰ ταῦτα λέγει, πόσον ἔχει μετὰ χάριτος ἐ τὸ βάθος; Καυχάσθω γάρ, ἔφη, ὁ μὲν ταπεινὸς ἐν τῷ ὕψει αὐτῦ, ὁ δὲ πλούσιος ἐν τῇ ταπεινώσει αὐτῦ. Ἐπεὶ γὰρ ὁ μὲν πλοῦτος ἐπαγωγὸν εἰς ἀλαζονείαν, ἡ πενία δὲ ταπεινὸν ἐ μικρόψυχον· ἐκεῖνος τοὐναντίον κελεύει ποιεῖν· ὕψος ἑαυτῦ ποιεῖσθαι τὸ μετεμάζειν, τὸν πέντα δὲ αὐτὸ τῦτο ἀξίωμα νομίζειν ἤ τι τυχὸν, τὸ τιλὼ πενίαν φέρειν μεγαλοψύχως· ὕτω ἐ πενίαν ἐ πλοῦτον, ὄντα πῆς πολλοῖς πολλάκις εἰς ἁμαρτίαν, ὕλην εἰς Θεῦ θεραπείαν τίθησι ἐ ἀμφότερα. Ἔπειτα πάλιν οἴδως οἷας ὀφείλεις, ὅσων ἀγαθῶν πρόξενοι πῖς καρπῶνται οἱ πειρασμοὶ, ἐπαναλαμβάνων, Μακάριός φησιν ἄνθρωπος ὃς ὑπομένει πειρασμὸν, ὅτι δόκιμος γενόμενος, λήψεται τὸν στέφανον τ ζωῆς· τῷ μακαρισμῷ ἐ τῇ τῦ στεφάνυ ἐλπίδι ἀναπαδέκτυς τὰς πειρασμὰς τοῖς φιλαρέτοις εἶναι παρασκάζων, μικρὰ δὲ ἐ ὡς ἴσμαιον αὐτοῖς ἡγεῖσθαι, ἐ μετ' ἡδονῆς ὑποδέχεσθαι.

in divitiis & paupertate,

C

7 Οὐ μὴν δὲ τὸ τῦ πολλῶν νόσημα, οἱ ἐ ὅπως ἰδίας ἐνδικομῶσι ἐπιθυμίας, ὡς φύσεως εἶναι τὰ ἁμαρτάνειν λέγυσι, ἐ ὃ δὴ τὸν Θεὸν αἴτιον τῦ κακῶν ὀνειδίζειν νομίζειν, καπλῆκτον ἀθεράπευτον· ἀλλ' ὥσπέρ τις ἀγαθὸς ἰατρὸς, τοῖς φυλακτικοῖς χρώμεν◎ βοηθήμασι, πρὸς τιλὼ νόσον ἴσασι ταύτῃ, Μηδεὶς λέγων πειραζόμενος λεγέτω ὅτι ἀπὸ Θεῦ πειράζομαι· ὁ γὰ Θεὸς ἀπείραστος ἐστὶ κακῶν, πειράζει δὲ αὐτὸς οὐδένα, ἕκαστος δὲ πειράζεται ὑπὸ τ ἰδίας ἐπιθυμίας ἑλκόμενος ἐ δελεαζόμενος· εἶτα ἡ ἐπιθυμία συλλαβῦσα τίκτει ἁμαρτίαν, ἡ δὲ ἁμαρτία ἀποπλεσθεῖσα θάνατον. Οὕτως ὁ Δίκαιος ἀνὴρ μετὰ ξὺ ἀνθρώπων ἐοίκασε ἐ Θεῷ, ἐκείνῳ μὲν τὸ ἀνάπτιστον τῆ κακῶν μαρτυρήσας ἐ σωφρὰς πείσας γλώσσας μεγαλορήμονας, τοῖς ἀνθρώποις δὲ ἐπιγνώμονας τῆς ἑαυτῶν ἀσθενείας ἐ τῆ ἁμαρτημάτων εἶναι ποίησας, ἀλόγως πως παρασκάσας, ἑαυτοῖς μᾶλλον ἐ τῷ Θεῷ τὰ ἐκ πονηρᾶς σιωπηθείας ἐ ῥαθυμίας ἐπιγράφειν σφάλματα, ἐ ὕτω τὸ ταπεινοφρονεῖν μανθάνειν ἐ συλλογώμεθα αἰτεῖν.

dicit enim in conversatione,

sed propria concupiscentia allicienti ad peccatum,

D

8 Ἐκεῖθεν ὅτι τὸν δίκαιον σοφῶς ἀναιροῦντα τὸν ἐπόμβιον ἐπὶ τῇ καταρθώσει τῦ ἀγαθῦ τύφου, ἐ πείθοντα τῷ Θεῷ μᾶλλον ἢ ἑαυτοῖς λογίζεσθαι τὸ κατορθωθέν· Μὴ πλανᾶσθε γάρ φησιν, ἀδελφοί μυ ἀγαπητοὶ, πᾶσα δόσις ἀγαθὴ ἐ πᾶν δώρημα τέλειον, ἄνωθέν ἐστι καταβαῖνον ἀπὸ τῦ πατρὸς τῶν φώτων, παρ' ᾧ οὐκ ἔνι παραλλαγὴ ἢ τροπῆς ἀποσκίασμα, βυληθεὶς ἀπεκύησεν ἡμᾶς λόγῳ ἀληθείας εἰς τὸ εἶναι ἡμᾶς ἀπαρχήν τινα τῶν αὐτῦ κτισμάτων. Ταῦτα ἐ φρονήματος ἀποκενοῖ τύφον, ἐ τὸ θεῖον παρεκτικὸν ἅμα τῦ ἀγαθῦ ἐ ἄτρεπτον εἶναι ἐ ἀναλλοίωτον δείκνυσι, ἐ ὅτως ἀμέτρητον ἢ πρὸ τὰ ἄλλα κτίσματα περὶ τὸν ἄνθρωπον φαίνεται τὸ κηδεμονικὸν ἔχον.

E

omne bonum à Deo procedere.

9 Μετὰ ταῦτα ἐ ἠθικωτέρῳ ἄπεται παραινέσεων. Ἔστω λέγων πᾶς ἄνθρωπος, ταχὺς εἰς τὸ ἀκύσαι, βραδὺς εἰς τὸ λαλῆσαι, βραδὺς εἰς ὀργήν· εἰ γὰ τὸ λέγειν ταχέως φυλακῆς ἄξιον, τὸ ταχέως ὀργίζεσθαι πόσης μᾶλλον δεῖται τ ἀσφαλείας; Ὅρα δὲ ἐ τὴν κατὰ ἀλήθειαν Χριστιανῦ, οἵας ἐ ταύτην λέγει τὰς χαρακτῆρας· Θρησκεία καθαρὰ ἐ ἀμίαντος τῷ Θεῷ ἐ Πατρὶ αὕτη ἐστὶν, ἐπισκέπτεσθαι ὀρφανὰς ἐ χήρας ἐν τῇ θλίψει αὐτῶν, ἄσπιλον ἑαυτὸν τηρεῖν ἀπὸ τῦ κόσμυ. Ἐπίτης κελεύει ἐ τῦ κόσμυ ἀφίστασθαι, ἐ τῷ πλησίον προσίστασθαι· ταῖς μὲν ἀληθείας, τοῦ γνησίως τοῖς ἀδελφοῖς συντεθήσομαι, ὃν τ τῦ κόσμυ προσπαθείας ἐκπορεύσομαι. Τῷ δὲ εἰπεῖν. Μὴ ἐν προσωπολημψίαις ἔχετε, ἀδελφοί, τὴν πίστιν τῦ Κυρίυ ἡμῶν Ἰησῦ Χριστῦ τ δόξης, τὸ κατ' ἐπίλεξιν γινόμενον ἀναιρεῖ, διδάσκων μὴ πρὸς ἀρέσκειαν βιωτῶν ἀνθρωπίνων, μὴ δὲ τιλὼ ἐξ ἀνθρώπων ἐπιζητεῖν δόξαν, χαμαζήλα φρονοῦντας ἐ ταπεινά· ἀλλὰ Θεοῦ μόνου φιλεῖν, ἐ ἑαυτὸν τιλὼ ἀντίκοσιν ἀπεκδέχεσθαι. Τῷ δὲ ἐ νόμον φάναι βασιλικὸν ἐκπληροῦν τὸν ἀγαπῶντα τὸν πλησίον ὡς ἑαυτὸν, πρὸς τιλὼ τῶν ἀδελφῶν ἀγάπην διεξεθίζειν τῷ ἀξιώματι τῦ νομοθετήσαντος, τῆς ἐντολῆς ταύτης εἰδὼς τὸ μέγεθος ἐ τὸ κάλλος, ἐ ὅτι πλήρωμα νόμυ σαφῶς ἡ πρὸς τὸν πλησίον ἀγάπη, ἐ τῦτο δὴ τῦτο τῶν ἀγαθῶν τὸ κεφάλαιον.

dilectionem proximorum

10 Ὅτως δὲ ἐ πρὸς ἔλεον διεγείρει; μάλα σοφῶς δυστῶν τῷ ἀπλήκτῳ ἐ ἀπαρακλήτῳ τ ἐκεῖθεν κείσεως. Ἀτέλεστον γὰ ἔφη τιλὼ κείστι τῷ μὴ ποιήσαντι ἔλεον· ἐ κατακαυχᾶται ἔλεος κείσεως, τύτῳ δηλῶν ἑτερ ἐκείνη τὸ νικητήριον. Ἀλλὰ ἐ τιλὼ πίστιν ὑπὸ ὀφθαί φησι τῆς πράξεως, ὡς δεῖται τὸ σῶμα τῦ πνεύματος· ταύτης δὲ χωρὶς, νεκρὰν οἷον ὑπάρχειν αὐτιλὼ ἐ ἀνόητον· ἵνα μὴ τὸ πιστεύειν μόνον ἐπιθαῤῥῶμεν ἐ διὰ κενῆς ἐγκαυχώμεθα. Καὶ πείθει τῦτο λέγων, ὧδὸς τὸν Ἀβραὰμ ἐ τιλὼ Ῥαὰβ παράγων εἰς μάρτυρας, τὸν μὲν μ τ πίστεως ἐ τὸν Ἰσαὰκ προστεύγοντα, τιλὼ δὲ τοῖς κατασκόποις δι' ἑτέρας ὁδῦ πορευθέντας. Καὶ τί με δεῖ τὰ καθ' ἕκαστον διϊθμεῖσθαι· χεδὸν γὰ δὲ μίαν ὑπέλιπε τῶν ἠθικῶν ἀρε-

mos Prophetarum imitatione,

curam orphanorum & viduarum,

Jac. 3

reflam in Deum intentionem,

F

ἀρετῇ, πρὸς ὃν οὐκ ἠρέθισε τὸν φιλόθεον, μὴ πολλῷ τῷ πιθανῷ καὶ τὸ χάεστος. Οὕτω τῇ γλώσσῃ θέσπιον ἐπέθηκε, σωτῆρ τι καρὸν καὶ λέγειν ἀκεβασάμβω· οὕτω τὸ μὲν ἀληθείας ἔχειν, τῷ ψεύδους δὲ καὶ μίαν ἀτέχειν πατεικῶς διδάσκει· ὁ μιὼ ἀλλὰ τὸ φιλοψόγου γλώττης καὶ διαβόλου πλεῖστα κατηγορεῖ, καὶ τὸ λάθρα δὲ τῷ πλησίον καταλαλεῖν, ἡ καὶ κείνων τὴν ἀνθρώπων διανοίας μακρὰν ἀπωθεῖται.

Jac. 3 prescribit legis limen,

Jac. 4 & 5

11 Σὸν ἔργον, ὦ Δίκαιε, καὶ τὸ πλησίον ὡσθεὶς ἐν πένησι παραπέσαι, τὸν ἐπὶ τῷ πλούτῳ μὴ πεποιθέναι, τὸν δὲ μακροθύμως φέρειν ὡς ληψομένους μισθὸν τῆς ὑπομονῆς ἀναφαίρετον· κἀκείνους μὲν ἔλεγχον τῆς ἀπιστίας τὸν πλοῦτον τιθέναι, ἀπ' οὗ ἐπ' αὐτῷ θαρρήσασι, καὶ μὴ κόλπους τοῖς μὴ δέουσι κενεμβύοις· τοῖς δὲ οἷα προφήτης διαγγελίζειν πρὸ τῆς θυρῶν ἐστάναι τὸν κείνεσσι. Τὸ δὲ μὴ πλοῦ ἐπιορκίαν, ἀλλὰ ἐν αὐτὸν τὸν ὅρκον ἁπλῶς ἐκλέπειν, ἵνος ἄλλης ἢ τῆς δικαίας γλώττης παραίνεσις, πρὸ πάντων λεγούσης· Ἀδελφοί μου, μὴ ὀμνύετε ὅλως, μήτε τὸν οὐρανὸν, μήτε τὴν γῆν, μήτε τι ἄλλον ὅρκον τινά· ἔστω δὲ ὑμῶν τὸ Ναὶ Ναὶ· καὶ τὸ Οὒ Οὔ· ἵνα μὴ εἰς ὑπόκρισιν πέσητε. Τὰς ἀθυμίας ἀσφάλειαν ἑαυτῷ ποιεῖσθαι πλοῦ προσευχῆς διδάσκει, τὰς ποτοιοῦτας ἐλαίῳ μὴ προσευχῆς ἱερέως εἰς ἀλαφλοῦ χεῖρας, καὶ τοῦτο τῆς νόσου ποιεῖν ἴαμα· ὡς τῆς δι' ἔργων βασταμβόης, ἐνεργεῖν τὰ μέγιστα δυναμβόης. Τί δὲ χρὴ τὰ τῆς γλυκείας ταύτης ἐντολῆς πάντα διαλαβεῖν, ἐξὸν ἐντυγχάνειν αὐτῇ τῷ βυλομένῳ κἀκεῖθεν ὡς ἐκ πηγῆς ἀρύειν, καὶ γλασσόμβοον πιεῖν, καὶ ὕπνος ἀξιόχρεως μάρτυρα γίνεσθαι τῷ Ἰακώβῳ καλῶν.

Jac. 4 & 5 de precibus.

12 Ἐστὶ δὲ καὶ τοῦτο τὸ ἀξιόχρεων ἐκεῖνο καὶ δυναμένου τὸν λόγον μαθεῖν. Ζήτησις τοῦ πλοῦ Ἀντιόχειαν κατέσχε πολὺ, εἰ δεῖ τοὺς ἐξ ἐθνῶν προσιόντας τῷ λόγῳ τῆς χάριτος τοῦ τὸ ἔθος Μωσέως λοιπὸν περιπίπτειν. Οἱ ἐπὶ τῷ Ἀντιόχου τοίνυν ἀδελφοὶ τοῖς τοῦ Ἱεροσόλυμα Ἀποστόλοις πλοῦ κείσιν ἐπέτρεψαν, Παῦλον δὲ καὶ Βαρνάβαν διακονοῦντα πρὸς τὸ ζητούμενον. Τῆς δὲ τοῦ Ἱεροσολύμου ἐκκλησίας εἰς τοῦτο συναθροισθείσης, καὶ Πέτρου τοῦ τῆς Ἀποστόλων πρώτου προεστηκότος τῆς πίστεως, καὶ τοῦ τῆς ἀσεβείας σπέρματα καταβάλλοντος· Ἄνδρες ἀδελφοί, φησὶν ὁ Ἰάκωβος, Συμεὼν ἐξηγήσατο καθὼς πρῶτον ὁ Θεὸς ἐπεσκέψατο λαβεῖν ἐξ ἐθνῶν λαὸν τῷ ὀνόματι αὐτοῦ, καὶ τούτῳ συμφωνοῦσιν οἱ λόγοι τῶν Προφητῶν. Εἶτα ἐντεῦθεν τὰ τοῦ προφήτου ῥήματα, τοῖς ζητοῦσιν ὅπως ἐπεψηφίζετο· Κείνῳ ἐγὼ, λέγων, μὴ παρενοχλεῖν τοῖς ἀπὸ τῶν ἐθνῶν ἐπιστρέφουσιν ἐπὶ τὸν Θεὸν, ἀλλὰ ἐπιστεῖλαι αὐτοῖς ἀπέχεσθαι τῶν ἀλισγημάτων τῶν εἰδώλων, καὶ πορνείας, καὶ τοῦ αἵματος, καὶ τοῦ πνικτοῦ. Οὕτως ἔφη, καὶ ὁ λόγος ἔργον ἐγένετο, καὶ τὸ παρὰ τοῦ Ἰακώβου ψηφισθὲν εἰς τύπον τοῖς Ἀποστόλοις ἐγράφετο, καὶ τῇ ἐκκλησίᾳ παρεδίδοτο· ἦσαν καὶ παρ' αὐτοῖς οἳ καὶ τοῖς Ἀποστόλοις ὁ ἀνὴρ τὸ αἰδέσιμον.

In Concilio Hierosolymitano practicare differit:

æstimatur a S. Paulo,

13 Ἀλλ' ἐστὶν ἀκοῦσαι καὶ Παύλου οἷα περὶ αὐτοῦ Γαλάταις ἐπέστειλεν· Ἀνῆλθόν, φησι, εἰς Ἱεροσόλυμα ἱστορῆσαι Πέτρον, ἕτερον δὲ τῶν Ἀποστόλων οὐκ εἶδον, εἰ μὴ Ἰάκωβον, τὸν ἀδελφὸν τοῦ Κυρίου, ὡς μεγάλου τινὸς ὄντος καὶ ἀξίου μνήμης τοῦ θεάσασθαι τὸν Ἰάκωβον. Οὗτος δέ ἐστι καὶ αὐτῷ τῷ Παύλῳ παραινῶν ὁ Ἰάκωβος, ὁ τὰ τῶν πράξεων ἐπιὼν σαφῶς οἶδεν. Γλυκαίνων γὰρ ἡμᾶς, φησὶ ὁ Λουκᾶς, εἰς Ἱεροσόλυμα, ἀπεδέξαντο ἡμᾶς πάντες οἱ ἀδελφοὶ· τῇ δὲ ἐπιούσῃ εἰσῆλθεν ὁ Παῦλος σὺν ἡμῖν πρὸς Ἰάκωβον, πάντες τε παρεγένοντο πρὸς αὐτὸν οἱ πρεσβύτεροι· καὶ ἀσπασάμενος αὐτοὺς ἐξηγήσατο καθ' ἓν ἕκαστον ὧν ὁ Θεὸς ἐποίησε τοῖς ἔθνεσι διὰ τῆς διακονίας αὐτοῦ. Οἱ δὲ ἀκούσαντες ἐδόξαζον τὸν Θεὸν, εἶπόν τε τῷ Παύλῳ· Θεωρεῖς, ἀδελφέ, πόσαι μυριάδες εἰσὶν ἐν τοῖς Ἰουδαίοις τῶν πεπιστευκότων, καὶ πάντες ζηλωταὶ τοῦ νόμου ὑπάρχουσι· κατηχήθησαν δὲ περὶ σοῦ, ὅτι ἀποστασίαν διδάσκεις ἀπὸ Μωσέως τοὺς κατὰ ἔθνη πάντας Ἰουδαίους, ἀλλὰ τοῦτο ποιῆσαι σοι λέγομεν, ἀγνήθητι σαυτὸν τοῖς ἄνδρασιν ἀδελφοῖς, καὶ δαπάνησον, καὶ γνώσονται ὅτι περὶ ὧν κατήχηνται περὶ σοῦ οὐδέν ἐστι. Πάντας δὲ Ἰακώβου δέον ὑπολαμβάνειν εἶναι τὰ ῥήματα, οἷα τῆς ἐκκλησίας κατάρχοντος· διὰ τοῦτο γὰρ καὶ τῷ Λουκᾷ προκεῖται καταξίωτον, ὅτι Παῦλον εἰσελθόντα σὺν ἡμῖν πρὸς Ἰάκωβον. Τοσοῦτον δὲ Ἀποστόλοις Ἰακώβου τὸ συγκεχωρημένος, καὶ ὅπως ἐν ἐπιφανὴς τις ἐξ ἀξιότιμος, τοῦτο μὲν ἐκ τῆς ἀρετῆς ἔχων, τοῦτο δὲ καὶ ἀπὸ τοῦ ἀδελφὸς εἶναι τοῦ Κυρίου προσειληφώς. Ἰούδας δὲ, τοῦ ἑβδόμου ἐπιστολὴν τῶν καθολικῶν γράφων, ἐκ τίνος ἄρα ὄλλον ἑαυτὸν ποιεῖ, ἐκ πῶς τοῦ ἐπιγραφὴν τίθησιν; Ἰούδας Ἰησοῦ δοῦλος, ὁ ἀδελφὸς δὲ Ἰακώβου, τοῖς ἐν Θεῷ πατρὶ ἠγαπημένοις. Οὐχ ὅπως ἀπὸ τῶν βασιλικῶν τούτων ἐκ διανέων ἀξιωμάτων, οἱ κοσμοκράτορες τὸ ἐπίσημον ἑαυτοῖς περιποιοῦνται, ὅσον ἐκεῖνος ἀπὸ τοῦ ἀδελφὸς εἶναι καὶ λέγεται Ἰακώβου σεμνύεται ἐγνω. Εἰ δὲ τούτῳ δόξα τὸ ἀδελφὸν Ἰακώβου λέγεται, τόση ἐκείνῳ μᾶλλον ἀπὸ τοῦ ἀδελφὸν τοῦ Κυρίου κατονομάζεται· αὐτὸς γὰρ καὶ μόνος τῶν προσβείων ἔτυχε τούτων, καὶ ἀδελφὸς Κυρίου μόνος λέγεται καταξίωται.

Jacobus Justus a Judæis,

fidem Christi profitentur.

14 Ὁ τοίνυν μέγας ὄντως καὶ θεῖος Ἰακώβος ἅγιος ἐλέγετο, ὡς τὰ ἱερὰ φασι λόγια, ἐκ κοιλίας μητρὸς αὐτοῦ, διὸ καὶ, μὴ Χεσσὸν δίνασθαι τὸν πρῶτον ἀρχιερέα, τῆς τῶν Ἱεροσολύμων ἐκκλησίας τὰς οἴακας ἐγχειρίζεται, καὶ μόνος εἰς τὰ ἅγια τῶν ἁγίων διαπαντὸς εἰσπορεύεται· ἡ δὲ γὰρ ἀταξία, καθάπερ τοῖς τῷ νόμῳ ἐν τῇ σκιᾷ τῶν ἐπουρανίων λατρεύσασιν, ἐγχωρεῖν ἐλέγετο, ἀλλ' ὅπως εἰσίασι ὡς μόνος εἰσιέναι δυνάμενος ἀκηράτητος. Εἰσερχόμενος δὲ, κείμενος ἐπὶ τῶν γονάτων διέκειτο, καὶ τῷ λαῷ τῶν ἡμαρτημένων ἄφεσιν, κρεῖττον ἢ τὸν Μωσέα τὸν τοκέα, ὡς ἀπεσκληκέναι αὐτῷ τὰ γόνατα ἐν τοῖς καμήλοις, διὰ τὸ ἐπὶ γόνυ τοῦτον διαπαντὸς κάμπτειν· ὅτι γὰρ ἡμῖν ὁ Θεὸς, χαμαιμένος ἀνθρωπος, τὰ τῆς δίκης παραδίδωσι. Διαύδητος δημοσίᾳ ὑπερβολὴν Δίκαιος ἐκαλεῖτο καὶ ὁ Ὠβλίας, ὃ καθ' ἕλλησι περιοχὴν ὀνόματα τῷ λαῷ ἐν δημοσίᾳ.

Primus Episc. Hierosol. Sanctæ ingredi permittitur:

16 Ὥστε γοῦν οἱ προφῆται πρότερον δεδηλώκασι, τινὲς μέντοι τῶν ἑπτὰ αἱρέσεων, ὧν Ἄναυος ἐγένετο (Ἱερεὺς δὲ ἦν τότε ὁ Ἄναυος· ἐπεὶ καὶ Παῦλος ἐπιβοησάμενος Καίσαρα πρὸς Ῥώμην ὑπὸ τῆς Ἰδέας δεσμώτης ἐστέλλετο παρὰ Νέρωνα) ἵνα γοῦν οἱ τῶν τοιούτων αἱρέσεων, τὴν ἐλπίδος καθ' ἣν Παύλῳ τῷ ἐπιβαλλὼν ἔκρινον ἁμαρτάνοντες, ἐπὶ Ἰακώβου τρέπονται, τὸν ἀδελφὸν τοῦ Κυρίου· τοιοῦτα γὰρ αὐτοῖς ἐκ κατ' ἐκείνου πτόλυπτο. Καὶ μέσον ἑαυτῶν ἀπολαβόντες τὸν Δίκαιον, ἄρνησιν τὴν εἰς τὸν Χεσσὸν πίστεως ἐπὶ παντὸς τοῦ λαοῦ ἐπιζήτουν αὐτὸν, καὶ παρ' αὐτοῦ ἐπυνθάνοντο· Εἰπὲ ἡμῖν, ὦ Δίκαιε, λέγοντες· Τίς ἐστὶν ἡ θύρα τοῦ Ἰησοῦ· ὁ δὲ πιστότατος τῷ ἐκείνου φωνῇ, καὶ δίκαιος ὡσπερ γοῦν ἐκαλεῖτο φωνῇ βυλόμενος, δικαίῳ ἐκ τῷ φωνῇ δίδωσιν, Οὗτός ἐστιν λέγων ὁ υἱὸς τοῦ Θεοῦ Ἰησοῦς ὁ Χεσσός. Τίνες μὲν οὖν αὐτῷ τοῖς

intercessus a Judæis,

AUCT. METAPHR.

ὑπὸ τῦ Ἰακώβυ λεγομένοις πεπόνθει ἦταν· οἱ δὲ ἠπίστουν πᾶ ἀπέλεγον καὶ παράδοσιν εἶχ ὀρθὴν καὶ πλάνην. αἱ γὰ αἱρέσεις αὗται παρὰ Ἑβραίοις (ὡς τὰ θεῖα φασὶ λόγια) ὑπ ἀνάταπι ἐφρέσβδον, ὑπ ἐρχόμενον ἀτοδοῶναι ἑκάστῳ καὶ τὰ ἔργα αὐτῦ. Πολλοί μβί τοι καὶ διὰ τὸν Ἰάκωβον τῷ πρ πεπόνθεσι χορῷ συνετάττοντο, ἐ θορυβὸς τολὺς τὰς ἄρχοντας εἶχε τῆ Ἰουδαίων ὑπ διὸ τῆ Φαρισαίων κ Γραμματέων φασκόντων, ὅτι κηδωνεύ πᾶς ὁ λαὸς, Ἰησῦν τὸν Χριτὸν προσδοκῶν.

supra pia-narum confbinatio

17 Προσελθόντες τοιγαροῦν Ἰακώβῳ Παρακαλοῦμβέ σε, Δίκαιε, μάλα δεινῶς ἔλεγον, ἐπίοχες τὸν λαὸν, ἐπειτερ ἐπλανήθη εἰς Ἰησῦν ὡς αὐτὸν ὄντα Χριτόν· ἀλλ' ὅπως πείσῃς τὰς κ τὴν ἡμέραν τῦ Πάχα περὶ τῦ Ἰησῦ σωνελθεῖν ὑπάρχοντας, μὴ πλανᾶσθ περὶ αὐτῦ σοὶ γὰ πάντες πειθόμεθα· κ μαρτυροῦμβέ σοι, ἡμεῖς πᾶ ἐ πᾶς ὁ λαὸς, ὅτι δίκαιος εἶ, ἐ πρόσωπον οὐ λαμβάνεις· τῷ μαρτυρίαν ταύτῃ, τὸ δίκαιον εἶναι, ἐ τὸ πρόσωπον μὴ λαμβάνειν, τότε χάειν σεαυτῷ προσενέγκοπς ἴσ ὰν τῇ ἀπαίᾳ κλέψωσι μᾶλλον αὐτὸν, ἐ πρόσωπα σεαυτῷ λαβεῖν ἀναπείσωσι τῇ κολακείᾳ διαφθαρέντα. Ἐπὶ τὸ πτερύγιον ἦν, φησὶν, ἀναβὰς στῆθι τῦ ἱερῦ, ἵνα ᾖς ἐπιφανὴς τῷ λαῷ, κ ἀκουτά σου τὰ ῥήματα γήνται· διὰ γὰ τὸ Πάχα συνεληλύθασιν αἱ φυλαὶ ἅπασαι μ τῶν ἐθνῶν. Ἔστησαν οὖ οἵτε Γραμματεῖς ἐ οἱ Φαρισαῖοι τὸν Ἰάκωβον ἐπὶ τὸ πτερύγιον τῦ ἱερῦ· ἐ φωνῇ μεγαλοπρεπεῖ, Δίκαιε, ἔφησαν, σοὶ πάντες ὀφείλομβέν πειθεσθ· ἐπειτερ ὁ λαὸς ὀπίσω πλανᾶται τῦ Ἰησῦ, ὃν πάντες ἐπὶ Ποντίου Πιλάτου σαυρῷ προσηλώκοτα γινώσκομβέν· ἀπάγγελον ἡμῖν τίς ἡ θύρα τῦ Ἰησῦ.

profitetur Jesum fi-dem ad dexteram Patris :

18 Ἐπεὶ οὖ ὁ κυρὸς ἐκάλει τὸν ἀρετέα ς ὦσαι κ τῷ ψόβῳ, ἡ μέλλων ἴσως ἡ δὲ δειλία τῷ ἀληθεῖνα προδιδοῖς, ἀλλα κ ψυχῇ ἐ γλώττᾳ ἐλευθερώτατος, ἐ μεγάλῃ φωνῇ φρὸς τὸν ὑψηλὸν· Τί με ἐρωτᾶτε περὶ τῦ Ἰησῦ; λέγων, κ αὐτὸς κάθηται ἐν τῷ ὑψηλῷ ἐν δεξιᾷ τ δυνάμεως τῦ Πατρὸς αὐτῦ, ἐρχόμενος μ τούτου ἐπὶ τῶν νεφελῶν τῦ ὐρανῦ κεῖνα τῷ οἰκουμένῃ ἐν ὀργῇ. Καὶ πολλῶν πληροφορηθέντων ἐπὶ τῇ μαρτυρίᾳ ταύτῃ τῦ Ἰακώβυ, κραζόντων τε ἐ λεγόντων· Ὡσαννὰ τῷ υἱῷ Δαβίδ, πολλὴ τὰς Γραμματεῖς πὶ ἐ Φαρισαίοις εἰσῆει μετάνοια τῦ πραχθέντος· ἐ πρὸς ἀλλήλους, Κακῶς ἐποίησαμβέν, ἐλέγον, τοιαύτῃ μαρτυρίαν πρσχόντες τῷ Ἰησῦ· δεῦτε τοιγαροῦν καταλάβωμβέν τὸν Ἰάκωβον, ἵν' ὁ λαὸς ὕστερ φόβῳ ἀφεικθέντες μὴ πιστεύσωσι τῷ Ἰησῦ. Οὕτως εἰπόντες μέγα τι βεβοήκασιν· Ὦ, ὦ· κ ὁ Δίκαιος ἐκλαήθη.

indique dejicitur pro inimicis orat,

19 Ἀναβάντες οὖ ἐπὶ τὸ πτερύγιον ἐθὺς κατεβάλλουσι· ἐ μηδὲ ὅπως τ μανίας στάντες, ἔλεγον· Λιθάσωμβέν τὸν Δίκαιον. Καὶ ἤρξαντο λιθάζειν αὐτὸν, ἐπειτερ καταβληθεὶς ὑπ ἀπέθανεν, ἀλλὰ στραφεὶς, ὡ ψυχῆς ἁγίας! τίθησι τὰ γόνατα, λέγων· Κύεμε Θεὲ πάτερ, ἄφες αὐτοῖς, ἡ γὰ οἴδασι τί ποιοῦσι· τῷ αὐτῷ τῷ Στεφάνῳ φωνῇ ἀφεὶς ἐ ὁ θεῖος Ἰάκωβος. Οὕτως ἦν λιθοβολούμενος αὐτὸς, εἷς τῶν Ἱερέων, τῶν υἱῶν Ῥηχαὶ υἱῦ Ῥαχαβὶ, τῶν ἀπὸ Ἱερεμίου τῦ προφήτου μαρτυρημένων, ἔκραξε λέγων. Παύσασθε, τί ποιεῖσθε; εὔχεται ὑπὲρ ἡμῶν ὁ Δίκαιος. Καί τις αὐτῶν, ἀτὸ τῶν κναφέων τὸ ξύλον λαβών, ἐν ᾧ ἐκτείνιζον τὰ ἱμάτια, ἐπάγει λίαν τ κεφαλῆς αὐτῦ· κ οὕτως ὁ Δίκαιος ἀπεδίδοτο τῷ ψυχῷ. Καὶ λαβόντες αὐτὸν θάπτουσι πλησίον τῦ ναῦ τῦ Θεῦ.

Ⓑ ligno fullonis occiditur :

Anonymi Pontifex deponitur.

20 Ὅσοι δὲ τῶν κ τῷ τόλμῃ ἐπιτρέπεται, ἐ τὰ περὶ τὰς νόμους ἀκριβῶς ἐδόκουν, βαρέως ἤνεγκαν ἐπὶ τούτῳ· ἐ πέμπουσι κρύφα πρὸς τὸν Ἀγρίππαν (ἦτος γὰ τ Ἡρῴδου τετραρχίας διάδοχος ἦν) ἀξιοῦντες ἐπιτρέψαι Ἀνάνῳ· μὴ τοιοῦτα τολμᾶν, μὴ δὲ γὰ τὸ κ τῶν μέγαν τοῦτον Ἰάκωβον ὀρθῶς καταφρᾶξαι. Τινὲς δὲ αὐτῶν κ τῷ Ἀλβίνῳ ἐλθόντες, ἀτὸ τ Ἀλεξανδρείας ὁδοιτορουῦτι (αὐτὸν γὰ μ Φῆτον ἐχειροτόνησε Καίσαρ τ Ἰουδαίας Ἐπίτροτον) διὰ σκήψεως μὴ ἐξεῖναι τῷ Ἀνάνῳ χωρὶς γνώμης αὐτῦ καθίσαι συνέδριον. Ἀλβῖνος δὲ τοῖς εἰκῦσι πειθθεὶς, γράφει μεθ' ὀργῆς πρὸς τὸν Ἄνανον, δίκας ἀπειλῶν ἐπενεγκεῖν αὐτὸν τῦ τοιῦδε τολμήματος. Ἀγρίππας μέντοι ὁ Βασιλεὺς, ἀφελὼν τ ἱερωσύνης τὸν Ἄνανον, ἄρξαντα μιᾶς ἡ πλείους τελῶν, ἕτερον ἀντ' ἐκείνου κατέστησε. Τὰ μέντοι καιρῶν ἔχοντα, μ τῷ Ἰακώβῳ τελευτῷ, Ἰουδαίους κατεῖληφε· κ μάρτυς τούτων Ἰουδαῖος Ἰώσιππος, μηδὲν τ ἀληθείας ὑστερῶν φιλόψευστος.

21 Ταῦτα μὲν σωπηλθεν κ προσεπίθη τοῖς Ἁγίοις ὁ Ἅγιος, τοῖς Μάρτυσιν ὁ Μάρτυς, τοῖς Δικαίοις ὁ Δίκαιος, κ ὧν ἐ ὀνομαζόμβέν· ὃν Ἐπισκόποις τοῖς πρώτοις τὸν μαρτυρικὸν ἀναδησάμβέν στέφανον· Ἦν μὲν γὰ προφθάσας ὁ Διακόνοις ὁ Στέφανος, ἐ Ἀποστόλοις ὁ Ζεβεδαίου Ἰάκωβος· νῦν δὲ ὁ Ἀρχιερεὺς τῷ πρώτῳ Ἀρχιερεῖ Χριτῷ ἠκολούθησεν, ἡ Μάρτυς τῷ ὑπὲρ τῦ κόσμου πάντος τὸ αἷμα τὸ ἴδιον προσχῶντι. Ὅσων σοι θείων ἀξιωμάτων, τόσοι χρυσοῖ σοι στέφανοι, τῷ Μαθητῇ, τῷ Ἀρχιερεῖ, τῷ Δικαίῳ, τῷ Θεαδέλφῳ, τῷ Μάρτυρι, τῷ ὅτι ἂν τις εἶτοι τῶν ἀγαθῶν ἐκ ἀξιούσιος ἔχοντι, εἰς δόξαν Πατρὸς Τ ἐ ἁγίου Πνεύματος, τῆς μιᾶς κ ἀχωρίτου Θεότητος, ἡ πρέπει πᾶσα δόξα, τιμὴ, ἐ μεγαλοπρέπεια, νῦν ἐ ἀεὶ κ εἰς τοὺς ἀτελευτήτους αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

S. Jacobus primus Episcopus Martyr.

ANNOTATA.

a *Idem invenimus in MS. Regiæ Suecia num.* 13 *quod penes nos habuimus anno* 1654 *&* 1655.

b Φλαυιάλιος *videtur legisse interpres quo Lipomanus usus in MS. Veneto.*

c *Plura aliquanto habentur in MS. Veneto, quæ vide in versione Latina,* [ ] *uncis inclusa.*

d *Etiam hic locus ex Act.* 21 *magis integre habetur in eadem versione.*

e *Textus habet* οἱ ἑ α.

f *Vide notata ad versionem Latinam num.* 2. *Hic addo in MS. græco, primum* Ἰοβλίας, *hic vero etiam* Ἐβλίας *scribi, quæ ex Eusebio censuimus corrigenda.*

ΜΝΗΜΗ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΜΑΡΤΥΡΟΣ

ΒΑΤΑ ΤΟΥ ΠΕΡΣΟΥ

Ex MS. Synaxario Petri Francisci Chiffletii S. J.

Οὗτος ἰῶ ἐκ Περσίδος, ἐκ προγόνων τλὼ εἰς Χεισὸν πίσιν μεμαθηκώς· χεδὸν δὲ περὶ τὰ τελάκοντα ἔτη γηόμβυος, ἀκύσας τῦ Κυρίυ διὰ τῦ Εὐαγγελίυ λέγοντος, Ὅστις ἁ καταλειμπάνει πατέρα χαὶ μητέρα, ἢ γυναῖκα, ἢ τέκνα, ἢ ἀδελφὰς, ἢ κτήματα, ἁ δυνάται μυ εἶναι μαθητὴς· χ πληοθεὶς τῦ Πνεύματος ἁγίυ, ὅλος τῦ θείυ τόθυ γέγονε· καταλιπὼν πάντα, ἐς μοναστηρίω ἀπετάξατο· τὸν σκληρὸν χ ἐπίπονον βίον λαβὼν, ὑπερίβαλε πάντας ησεία χ ἀργυρπία ἐ ἐγκρατεία, μηδεμιᾷ τῇ αἰοθήσιων θύρω δεδωκὼς, ἀλλὰ πάσῃ φυλακῇ τηρῶν ἑαυτὸν, ἐπιθυμίαν δὲ εἶχε τῦ διὰ μαρτυρίαν πλεωθλῶαι. Οθεν κινηθέντος διωγμῦ χ᾽ τῶν Χεισιανῶν, ἐ πάντων τῶν σὺν αὐτῷ, χ καλάσταν ἐπολλὼ μὴ ἀφειδεῖν ἑαυτ᾽, ἀναχωρησάντων, αὐτὸς μόνος ὑπέμεινεν, τῷ πεοόντι

B

τ ἐπιθυμίας τοθῶν τὸ μαρτύριον· ἔνθα καταχεθεὶς ἦχθη, τελικοσὸν ἔτος ἄγων ἐ τῇ ἀσκήσει. Ἄγεται δὲ πρὸς Γαϊδίχ, ἀδελφὸν ἰῦ Βαρσαβαᾶ, ὄντα τὸν Τσίβιος Ἄρχοντα. Περσχωῆσαι δὲ τὸν ἥλιον κελδωθεὶς, ἁκ ἐπείθη· ἀλλὰ παῤῥησία Χεισιανὸν ἑαυτὸν ἀνεκήρυξε. Ταθεὶς δ᾽ ὡ ὑπὸ δέκα στρατιωτῶν ἑξ ἑκατέρων τῶν χειρῶν, τῇ βίᾳ τ πάσεως ἐξερθρώθη τὰς ὦμυς. Εἶτα τύπτεται ῥοπάλοις· ἐ ἐπὶ εἴκοσι στρατιωτῶν ἐπὶ γῆς συρόμβυος, ἀπὸ τῶν περμογόνων μωείων βεθεὶς, ἐ ἐπιμβύων τῇ εἰς Χεισὸν πίσει, ὕπτιος πθεὶς κατὰ τ γαστρὸς, πολλὴν ἐπιφορὰν λίθων δέχεται. Εἶτ᾽ ἔτως τὰ μετάφρενα ἐ τὰ ὑπὸ τὰς μάζας μέρη τῦ σώματος μαχαίρᾳ κατατέμνεται, χ τότε ξίφει τλὼ κεφαλὴν ἀφαιρεῖται.

E

ΜΑΡΤΥΡΙΟΝ

ΤΗΣ ΑΓΙΑΣ ΖΩΗΣ

ΚΑΙ ΤΩΝ ΣΤΝ ΑΥΤΗΣ.

Ex MS. Vaticano num. 866 *fol.* 377.

Maji 1 Αὕτη ἡ Μακαρία Μάρτυς, χ ὁ ταύτης ἀνὴρ, ἐ τὰ δύο τέκνα, ἐτιξενωθέντες ὡς Ἀβραὰμ ὁ πατὴρ τ ἰδίων, πόλεως ἐτυραννίς ἐχμήθησαν πολῖται· ἠγοράσθησαν χ ὑπὸ Κάτλυ, ἐ τ τότε γυναικὸς Τερτίας· Κάτλος δὲ ἀπὸ Ῥώμης ἐλθὼν εἰς Παμφυλίαν, κατῴκησεν ἐ Ἀττιλίᾳ, ἐ ἠγόρασεν δέλυς ἀπὸ Φρυγίας. Ἦσαν ὖν δοκεμώτατοι πολλῆ, χ εἰς Θεὸν ἐλπίδα ἔχοντες, C ἐ Χεισιανῶν ἦθος ὑπάρχοντες, ἦν μακαρία Ζωὴ ἐ οἱ σὺν αὐτῇ ὄντες, ἀθεῖαν ὁδὸν ὁδεύα. [Ἐγήρετο ὖν ἀγοραθεῖσαν τλὼ ἁγίαν Ζωὴν μ᾽ τῶν ἰδίων] οἱ δὲ ὀνησάμβροι αὐτὰς ὑπῆρχον τ μιαρᾶς θρησκείας τῶν εἰδώλων· ἕλλανες γὰρ ὑπῆρχον, χ ἔθνον τοῖς δαιμονίοις, λέγοντες αὐτὰς εἶναι θεάς. Ἡ ὖν ἁγία Μάρτυς Ζωὴ, ἐ ὁ ταύτης ἀνὴρ, χ τὰ δύο τέκνα ἀκ ἔφερον θεωροῦντες αὐτῶν τλὼ ματαίαν λατρείαν· ὅθεν ἁ δὲ ἐκ τῦ δαπάνης b b κιβαρίυ, ὃ ἐλάμβανον, ἤθριον· ὑποψίαν γὰρ εἶχον διὰ τὰ εἰδωλόθυτα· ἐ τῇ οἰκίᾳ γὰρ ἦσαν τὰ εἴδωλα, ἐ ἡ ἔμβυον ἐσῶντα.

Idolothyta aspernantur.

Pauperibus dimensum sum impartiunt Zoe.

2 Ἡ ὖν ἁγία Μάρτυς, λαμβάνουσα τὸ κιβάριον αὐτῆς, εἰσήκει πρὸ τῦ πυλῶνος, λίγουσα τῷ πυλωρῷ· Ἀναπαύυ τλὼ ἡμέραν, ἐ ἐὰν χρεία γήνηται, ἐγώ σε δυνήζω· ἄρτος γὰρ σοι ὁ κάματος, ὃν ἔχεις δι᾽ ὅλης τ νυκτὸς, διὰ τὸ εἰσπέναι ἐ ἐξέναι πολλὰς πρὸς τῷ δεσπότῃ ἡμῶν, χάριν τ ματαίας αὐτῦ λατρείας ὑπάγειν χ προσκυνεῖν τῇ Τύχῃ· Ὁ ὖν πυλωρὸς ἀκύσας ταῦτα, εἰσήρχετο χ ἀνεπαύετο ἐ τῷ πυλωείῳ ἔγγυς τῦ πυλῶνος· ἦσαν δὲ κυνες δεδεμβροι ἔξω τῶν θυρῶν, χ εἴ τις ἐὰν ἤρχετο ἔξω τῶν δεομβρων ξένων τῦ λαβεῖν ἐπολλὼ, οἱ κυνες ἐθέως διεσπάρασσον αὐτόν. Θεωροῦσα ὖν ἡ Ἁγία τὰς πίτηας ἐ τὰς ξένας, ἔβαλεν τοῖς κυσὶν ἐκ τῦ κιβαρίυ ὀλίγον, χ ἐπιώτων· ἐδίδυ δὲ τὸ ἐπίλοιτον τοῖς πένησιν· παρακαλῦσα αὐτὰς χ λέγυσα ῥμέας Χεισιανὰς· διὰ τῦτο γὰρ σώζεσθέ φησιν ἐρχόμβροι ὧδε· τῦτο ὖν ἐποίησεν πλειόνας. Ἦν δὲ διατρέφυσα χ τὰ πετεινὰ τ οἰκίας, λαμβάνυσα τλὼ μλωπαίαν αὐτῆς τροφλὼ, τοῖς μὲν σίτυ, τοῖς δὲ ὄσπεια, καθὼς ἐσθίυσιν χ ῥμοὶ τὰ πετεινά. Ἐξ αὐτῶν ὡῶν χ αὐτοὶ μεπλάμβανον πρὸς δύσιν ἡλίυ· χ τῦτο μνησκόμβροι τῦ θείυ λόγυ τῦ λέγοντος· κατανοήσατε τὰ πετεινὰ τῦ ἀρανῦ, ὅτι ὐ σπείρει, ὐ θερίζει, ὐ σωάγει εἰς ἀποθήκλω, χ ὁ Πατὴρ ὁ ἀράνιος τρέφει αὐτά.

Pauperibus dimensum sum impartiunt Zoe.

F

Mat. 6, 26

3 Ἔλεγον δὲ ἐ τὰ τέκνα πρὸς τλὼ μητέρα, Ἡμεῖς ἃ δυνάμεθα σωοίκειν μετὰ τύτων· ὐχὶ σὺ ἡμᾶς παιδάκις ἐ ταῖς θείαις γραφαῖς; ὅθεν ἐ ἡμεῖς μιμνδόμβρ τῷ λόγῳ τῦ Ἀποστόλυ λέγοντος, μὴ γίνεσθε ἑταροζυγοῦντες ἀπίστοις. Ἐὰν μὴ ὖν τῶν γραφῶν ἀκύωμβρ, ἐ φυλάσσωμβρ τὰ ἐντάλματα τῦ Κυρίυ, ἐ χωριζόμεθα ἀπ᾽ αὐτῶν, ἐσόμεθα χ ἡμεῖς σωκειθμέβροι μετ᾽ αὐτῶν· ἡ δὲ Μάρτυς τοῖς τέκνοις ἔλεγβ· Ποῖα πρόφασιν δυνάμεθα χωρίζεσθαι ἀπ᾽ αὐτῶν τέκνα; δεσπόται γὰρ ἡμῶν εἰσιν τῶν φαινομβρων σωμάτων. Τὰ δὲ τέκνα τῇ μητρὶ ἔλεγον· Ὁ Χεισὸς ὑπὲρ ἡμῶν ἔδωκεν ἑαυτὸν εἰς τὰς χεῖρας τῶν ἀνόμων Ἰυδαίων, χ ἐσαυρώθη, χ ἐτάφη, χ τῇ τείτῃ ἡμέρᾳ ἀνέστη ἐκ νεκρῶν· ἐὰν ουῦ χ ἡμεῖς ὑπὲρ αὐτῦ δῶμβρ τὰ σώματα ἡμῶν ἐ τῷ ἀνόμῳ Κάτλῳ, ἐ ἐ βασάνοις ἀπολώσει ἡμᾶς, γνωσόμεθα ὅτι αἱ ψυχαὶ ἡμῶν ζῶσιν εἰς τὸν αἰῶνα. Τῦτο ουῦ σε ωθκαλῦμβρ μήτερ, χαίρυσα ἐ ἀγαλλιῶσα προσάγαγε ἡμᾶς

1 Cor. 6, 14

confirmat sum matri exhibent.

EX MS. VATIC.

ἡμᾶς τῷ ἀνόμῳ ἡμῶν δεσπότῃ, ⸂ εἴ τι δώσει Κύριος τῷ σώματι ἡμῶν λέγομεν πρὸς αὐτόν.

4 Ἐρχομένης δὲ τῇ Κάτλᾳ εἰς τὸ ἄριστον, ἔτοιμοι ἦσαν οἱ ξένοι, ὥσπερ γυμνάσιοι ἀθληταὶ ἐν τῷ ἀγῶνι, λέγοντες πρὸς ἀλλήλους. Ἐὰν ὁ Κύριος δώσῃ ⸂ ἀποθάνοιμεν δι' αὐτόν, καταξιωθῶμεν ἰδεῖν αὐτόν, μετ' αὐτοῦ ἐσόμεθα. Ἡ δὲ μήτηρ ἐδειλία μήπως φοβηθῶσιν τοὺς βασάνους, ⸂ μέλλωσιν θύειν, ἃ γὰ εἴδησαν οἱ δεσπόται ὅτι ἦσαν Χριστιανοί. Μὴ βουλομένης οὖν πρωτεγκεῖν αὐτούς, ἔλεγον πρὸς αὐτὴν τὰ τέκνα αὐτῆς, τί ἐθρήσας τὸν ἄνομον τοῦτον; ἢ ἀ μήπω γέγραπται, Καὶ ἑλάλουν ἐν τοῖς μάρτυσι ἐναντίον βασιλέων, καὶ οὐκ ἠσχυνόμεθα· ἐξελθόντα οὖν τὰ παιδία συνελάμβανεν τῷ Κάτλᾳ ἕξωθεν τῆ πυλῶνος, ⸂ λέγουσι πρὸς αὐτόν· Καλῶς ἦλθες δέσποτα τὴν θεωμένων ἡμῶν σωμάτων· τὴν δὲ ψυχῶν ἡμῶν δεσπότης ἐστὶν Ἰησοῦς Χριστὸς ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς. Ὁ δὲ Κάτλος ἔλεγεν· Μαίνονται τὰ παιδία ταῦτα, ξένον ὄνομα φέροντά μοι, Θεὸν καὶ Κύριον λεγόμενον Ἰησοῦν Χριστόν· καλέσατέ μοι τὸν πατέρα καὶ τὴν μητέρα αὐτῶν.

5 Ἀπελθόντος οὖν οὐκ ἄργον τὸν πατέρα αὐτῶν, ἀλλ' ἤγαγον τὴν μητέρα αὐτῶν Ζωήν. Λέγει δὲ πρὸς αὐτὴν ὁ Κάτλος· Ποῦ ἐστὶν ὁ ἀνήρ σου; Ἡ δὲ εἶπεν πρὸς αὐτόν· Οὐχὶ σὺ ἐπέλασας οἰκεῖν ⸂ τῷ χωρίῳ ⸂ τῷ Τερτυνίῳ; ἐκεῖ οὖν ἐστίν. Ὁ δὲ Κάτλος εἶπεν πρὸς αὐτήν, Εἰσὲ καὶ ὑμεῖς ἦτε ⸂ τῷ Τερτυνίῳ, οὐκ ἂν ὕπνος ἐπαράξατο τὴν καρδίαν μου, λέγοντες ἴδιον ἔχειν Θεὸν ὃν ὑπ' ἐγὼ ἤκουσα ὑπ' οὐδενὸς τόπου· ἐπειδὴ δὲ ἐδόξην μοι διὰ παλλῆς παραμελήσεως, ⸂ πολλῶν δώρων, πλουσίους με τὴν θυσίαν πρὸς τὴν μεγάλην θεὰν Τυχέαν, ἀπολαβεῖν καὶ τὴν δέσποιναν ὑμῶν Τερτίαν c. ἃ βούλομαι ὑμᾶς ἐπερωτῆσαι ἄρτι περὶ τοῦ λόγου, ἵνα μοι· ἀλλ' ὡς ἀκούσῃ τὸ βρέφος, καὶ τοπήσω τὴν ἀγκάλην μου πρὸς τὴν μεγάλην θεὰν Τυχέαν, τότε ὑμῶν ἀκούω. Ἐκέλευσεν οὖν αὐτὰς ἀπενεχθῆναι ⸂ τῷ Τερτυνίῳ. Ἀπενεχθέντων δὲ αὐτῶν, ἐχάρη ⸂ ἠγαλλίατο, ψάλλουσα ⸂ λέγουσα· Κύριε τοιμάσει με, ⸂ ὕδεν ὑστερήσω, εἰς τόπον χλόης ἐκεῖ με κατασκηνώσει· ⸂ πάλιν· Ὅτι ἐρύσατο ἡμᾶς ἐξ ᾅδου, ⸂ ἐκ χειρὸς θανάτου ἔσωσεν ἡμᾶς· ἤτις γὰ ἔλεγον τὴν μὲν οἰκίαν εἶναι ᾅδου, τὸν δὲ Κάτλον θάνατον, τὰ δὲ εἴδωλα τὸ πῦρ.

6 Ἐγκύου δὲ τῷ Κάτλῳ υἱός, καὶ μαρᾶ γλυκεῖα ἐξέπλωσε, θύουσα τῇ Τύχῃ τῆς πόλεως, καὶ πάντες ἐφραίνοντο ἐπὶ τῇ μαρᾷ γλυκύτητι τοῦ παιδός· ἡ δὲ ἁγία Ζωὴ ἐκαρτέρει, δεομένη τοῦ Κυρίου, μὴ εἰσελθεῖν εἰς πειρασμόν, μή τι τὸν ἄνδρα, μή τι τὰ τέκνα αὐτῆς. Ὁ δὲ Κάτλος ἐλθὼν μετὰ τὸ ἄριστον τὸ μαρὸν ἐκεῖνο, εἶπεν τῇ γυναικὶ αὐτοῦ Τερτίᾳ· Ἄπαντες ἐφράνθησαν εἰς τὴν ἑορτὴν τοῦ παιδὸς ἡμῶν· ἡ δὲ εἶπεν· Ἄπαντες ἐφράνθησαν. Καὶ ἐξέως ἔβαλεν εἰς ἀγγεῖον οἶνον, ⸂ εἰς δίσκον κρέα, καὶ ἀπέστειλεν αὐτῇ. Ἡ δὲ ἁγία Ζωὴ ἰδοῦσα τὸν μαρὸν διέκοσον, καὶ τὴν μαρᾶν δώρων, τὴν ἐπίνοιαν ἐσήμανεν ⸂ εἶπεν· Κύριε ὁ Θεός, ὁ καρδιογνώστης πάντων ἀνθρώπων ἐπλάσπε, βοηθὲ ἡμῖν τοῖς ξένοις· πλὴν γάς σε, Κύριε ὁ Θεὸς ἡμῶν, ἄλλον οὐκ οἴδαμεν· ⸂ σήμερον ἡμᾶς ἐν τῇ σῇ ὁμολογίᾳ. Καὶ προσελθοῦσα ἐμαρτύρατο τῷ ἐνεγκόντος αὐτῇ τὰ κρέα, ἔβαλεν τοῖς κυσὶν, τὸν δὲ οἶνον ἐξέχεεν.

7 Ὁ δὲ ὑπηρέτης ἰδὼν ταῦτα, ἀπελθὼν ἀπήγγειλεν τὸ γεγονὸς τῷ Κάτλῳ. Ὁ δὲ Κάτλος ἀκούσας ταῦτα ἐπλήσθη θυμοῦ ⸂ ζήλου τὰ πρὸς τὸν Χριστὸν, καὶ ἐκέλευσεν συνεχθῆναι αὐτούς, ἐν τῇ οἰκίᾳ αὐτοῦ. Ἐρχομένου δὲ αὐτοῦ, συνῆθεν ἡ ἁγία Ζωὴ τὰ τέκνα, καὶ τὸν ἄνδρα αὐτῆς λέγουσα· Μὴ δειλιάσωμεν τοὺς βασάνους τοῦ ἀνόμου Κάτλου, ἀλλ' ὑπομείνωμεν, ἵνα διὰ τῆς ὑπομονῆς εἰσέλθωμεν καὶ ἡμεῖς εἰς τὴν πόλιν τοῦ Χριστοῦ μετὰ τῶν ἁγίων. Ἀπελθόντος οὖν πρὸς Κάτλον, λέγει αὐτοῖς· Ἐν τίνι πεποιθότες ἐτολμήσατε τοῦτο ποιῆσαι, ἃ γὰρ μέλει μοι περὶ τῶν ἐμῶν ὕβρεως, ἀλλ' ὅτι παρωξύνατέ με τὴν μεγάλην θεὰν Τύχην. Ἡ δὲ ἁγία Ζωὴ λέγει πρὸς αὐτόν· Ἡμῶν ἐλπὶς ἐστὶν ὁ Κύριος Ἰησοῦς Χριστὸς, ὁ υἱὸς τοῦ Θεοῦ τοῦ ζῶντος· ὃς γὰρ σὺ λέγεις θεὸς, παρ' ἡμῖν δαίμονές εἰσιν. Ὁ δὲ Κάτλος εἶπεν· Κελεύω οὖν βασανίζεσθαι τὰ τέκνα σου, ἵνα ἴδωμεν εἰ βοηθεῖ αὐτοῖς ὃν λέγετε Χριστὸν, εἶναι Θεόν. Κρεμασθέντων δὲ τῶν νηπίων, ⸂ ξεσμάτων, ἡ μήτηρ ἑστῶσα ἔλεγεν· Ἀγωνίσεσθε, μὴ δειλιάσητε τοὺς βασάνους τοῦ ἀνόμου Κάτλου. Τὰ δὲ τέκνα τῇ μητρὶ ἔλεγον· Οὐδέν εἰσιν αἱ βάσανοι αὗται· εἶπον τῷ ἀνόμῳ Κάτλῳ, ἵνα μείζονας βασάνους προσενέγκῃ ἡμῖν· ἵνα δὲ τῆς ὑπομονῆς πλέονες στεφανηφόροι ἀρεθῶμεν. Ἡ δὲ ἁγία Ζωὴ τῷ ἀνόμῳ Κάτλῳ ἔλεγεν, Τί ἐκρέμασας τὰ παιδία, ⸂ ἡ προσφέρεις αὐτοῖς τὰς βασάνους, ἃ ἰσήθησαν γὰ τῷ ξεόντων αὐτά. Τότε ἐκέλευσεν ὁ Κάτλος φοῦρνον καιῶαι, ⸂ βληθῆναι τοὺς δύλους τοῦ Θεοῦ, ⸂ ἀσφαλισθῆναι πάσῃ ἀσφαλίᾳ. Ἡ δὲ ἁγία Ζωὴ καὶ ὁ πατὴρ ἀνὴρ Εὔστερος, ⸂ τὰ δύο τέκνα Θεόδουλος ⸂ Κυριακὸς, ἦσαν ⸂ τῷ φούρνῳ ὑμνοῦντες, ⸂ δοξάζοντες τὸν Θεόν. Ἀκούσας δὲ ὁ Κάτλος ὑμνοῦντας αὐτούς, ἐσκέπτετο ποῖα μείζονι βασάνῳ ἀναλώσει αὐτούς. Ἐλαλήθη δὲ αὐτοῖς ⸂ τῷ φούρνῳ διὰ τοῦ ἁγίου Γρηγορίου, Ἀνδείζεσθε, ⸂ μείζονι γὰρ βασάνοις σκέπτεται ἀναλῶσαι ὑμᾶς ὁ Κάτλος. Οἱ δὲ ἀκούσαντες ταῦτα προσηύξαντο πρὸς τὸν Θεὸν λέγοντες· Κύριε Ἰησοῦ Χριστὲ, παράλαβε τὰς ψυχὰς ἡμῶν ⸂ εἰρήνῃ. Καὶ ἐξέως παρέδωκαν τὰς ψυχὰς αὐτῶν ⸂ εἰρήνῃ, μηνὶ Μαΐῳ Β'.

8 Τῇ δὲ ἐπιούσῃ ἐλθὼν ὁ Κάτλος, καὶ οἱ σὺν αὐτῷ, ἔρον τὰ σώματα τῶν ἁγίων Μαρτύρων εἰς ἀναπολὰς βλέποντα ὑγῆ· ἦσαν γὰρ αἱ ψυχαὶ αὐτῶν χωρέουσαι μετὰ τῶν ἁγίων Μαρτύρων, Ἀγγέλων τε καὶ Ἀρχαγγέλων· ⸂ φωνὴ ἐγένετο ἐκ τοῦ οὐρανοῦ λέγουσα, Εἰσέλθετε οἱ δίγμοι ⸂ τῷ παραδείσῳ· σὺ δὲ μερὶ Κάτλε ἀποβλέψεις εἰς τὸν αἰώνιον κείσιν, καὶ εἰς τὸν τόπον τῆς γεέννης, ὅπου τὸ πῦρ ἡ σβέννυται, οἱ δὲ δίκαιοι ⸂ τρυφῇ τοῦ παραδείσου εἰς τὸν αἰῶνα χρόνον ⸂ τῷ Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν, ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων· Ἀμήν.

ANNOTATA.

a *Abundant hæc quæ* [ ] *inclusi.*

b *MS.* ἐκτίνι. Κτίσαι *autem a Latino accepta vox est.*

c *MS. hic & deinceps* Τερτία: *quod ex usu recentioris dialecti scriptum sic arbitror, quæ sæpe* ι *pro* τ *pronunciatur,* τύπτιδα *pro* τύπτουσα.

d *Addebatur hic, loco non suo,* ἀμήν, *quod expunxi.*

Christianum palam profitetur

B cum ea ad patrium villam abigeretur.

C Cum vero ab natum divinæ filium

missam spectulam Zoe sprevisse,

cum ea ad martyrium illam cum marito & filiis,

filios in tormenta animat:

E

cum iisdem & viro in fornacem conjecta expirat:

Christum confitetur:

corpora illæsa invenerunt.

F

d

ΜΑΡΤΥΡΙΟΝ ΤΩΝ ΑΓΙΩΝ

ΤΙΜΟΘΕΟΥ ΑΝΑΓΝΩΣΤΟΥ ΚΑΙ ΜΑΥΡΑΣ.

Ex Codice Palatino Bibliotheca Vaticana 27 fol. 36.

Adductus ad Praesidem

1 ΕΝ τῇ ἡμέρᾳ τῦ διωγμῦ ἐζητοῦντο οἱ Χριστιανοὶ, ⁊ προσηνέχθη Ἀρειανῷ τῷ Ἡγεμόνι ἀνθρωπος ὀνόματι Τιμόθεος, Ἀναγνώστης ὤν, ἀπὸ κώμης Περατέων. Ὁ δὲ Ἡγεμὼν εἶπεν· Τίς τυγχάνεις; ⁊ ποίας ἀξίας; Τιμόθεος εἶπεν, Χριστιανός εἰμι, Ἀναγνώστης ὑπάρχων. Ὁ Ἡγεμὼν εἶπεν· Ἆρα σὺ μόνος ἐκ πάντας τὰ προσταχθέντα ὑπὸ τῦ Βασιλέως, ὅτι πᾶς ὁ μὴ θύων τοῖς θεοῖς, ἀπολεῖται ἀπολεῖται καλῶς; Τιμόθεος εἶπεν, Ἐγὼ εἰμὶ παῖς Ἰησῦ Χριστῦ τοῦ κυρίου, ⁊ διὰ τῦτο οὐ θύω. Ἀρειανὸς ὁ Ἡγεμὼν εἶπεν, Οὐχ ὁρᾷς τὰ βασιλικὰ κύκλῳ σε κείμενα; Τιμόθεος εἶπεν, Οὐχ ὁρᾷς τὺς Ἀγγέλους τῦ Θεῦ κύκλῳ μου ἐδραμακότάς με; Ὁ Ἡγεμὼν εἶπεν, Δός μοι τὰς βίβλους σου, ὅπως τύπων τινὶ δώσω μάθω. Τιμόθεος εἶπεν, Ἄφρων Ἡγεμὼν ⁊ πάσης ἀνομίας μέστε, τίς ποτε τῶν ἀνθρώπων τὰ ἑαυτῦ τέκνα θανάτῳ παραδίδωσιν; ἢ οὐκ ἐπίστασαι ὅτι αἱ βίβλοι τέκνα μου εἰσὶν; ὅταν γὰρ αὐτὰς χάσωμαι, διὰ θέως κυκλῦσί με οἱ Ἄγγελοι τῦ Θεῦ. Ὁ Ἡγεμὼν εἶπεν, τῦτο προσβάλλω, ὡς μὴ θέλων θύειν, μὴ δὲ τὰ βιβλία παραδεῖξαι· ὅρα ⁊ σκέψαι μήπως ἡ αἰθάδειά σε αὐτὴ σώσωσιν σε. Τιμόθεος εἶπεν, Οὐ θέω, Χριστιανὸς γὰρ ὑπάρχω.

2 Καὶ θυμωθεὶς ὁ Ἡγεμὼν, ἐκέλευσεν ἐκχθῆναι σίδηρα a πεπυρωμένα, ⁊ εἰς τὰ ὦτα αὐτῦ ἐμβληθῆναι· ἐν δὲ τ ἀτμίδος τῦ πυρὸς ⁊ τ σφοδρότητος ἐκκαύτεως σιδήρα, αἱ δύο κόραι τῶν ὀφθαλμῶν αὐτῦ ἐξεκάησαν. Εἷς τον δὲ αὐτῷ οἱ στρατιῶται τῦ Ἡγεμόνος, Ἐπειδὴ ἐκ ἠβυλήθης θῦσαι, ἰδὺ ἀπώλεσάς σου τὺς ὀφθαλμύς. Τιμόθεος εἶπεν, Οἱ μὲν ὀφθαλμοὶ τῦ σώματος τύτυ, πολλὰς ἀδίας ὁρῶντες, τῦτο ἔπαθον· οἱ δὲ σωτήριοι ὀφθαλμοὶ τῆ Κυρίᾳ ἡμῶν Ἰησῦ Χριστῦ φωτίζυσί μου τινὶ ψυχικῷ. Ταῦτα ἀκύσας ὁ Ἡγεμὼν χολέσας, ἐκέλευσεν ἐπὶ τῦ τροχῦ τὺς ἀστραγάλυς αὐτῦ δῆσαι, λέγων αὐτῷ, Θύσον ⁊ ἀπαλλάγηθι τῆ βασάνῳ. Τιμόθεος εἶπεν, Οὐ θύω, ἔχω γὰρ τὸν Κύριον συναπτίζοντά μοι. Ὁ δὲ Ἡγεμὼν εἶπεν, Λύσατε αὐτὸν ἀπὸ τῦ τροχῦ, ⁊ δήσαντες αὐτῦ τὰς χεῖρας, κάμοι b πεσεῖν αὐτῷ, κρεμάσαντες κ᾽ κεφαλῆς ἐπὶ τῦ κίονος, ⁊ λίθον προσδήσατε κ᾽ τῦ τραχήλυ αὐτῦ.

3 Καὶ οἱ στρατιῶται προσεκαρτέρησαν, αὐτῷ ἀκροώμενοι, εἰ ἄρα ἐτυμβύσει τῇ αὐτῇ γνώμῃ· δεινὴ γάρ ἐστι ⁊ μεγάλη ἡ βάτανος, ἡ δοθεῖσα αὐτῷ. Ὁ δὲ μακάριος Τιμόθεος ἀναβλέψας εἰς τὸν ἀέρα, εἶπεν· Ἔστι Θεὸς ὁ τῆς ἀρετῆς, ὃς με ῥύσεται ⁊ τ ἀναγκῶν τύτων. Οἱ δὲ στρατιῶται ἀπήγγειλαν τῷ Ἡγεμόνι τὰ ῥηθέντα ὑπ᾽ αὐτῦ, ⁊ εἶπον πρὸς αὐτὸν ὅτι· Ἐχρῆν σε μὴ φιλανθρωπίας αὐτὸν προτρέψασθαι, ⁊ μὴ διὰ τοσύτων βασάνων· ὅτι νυμφίος ἐστὶ, ⁊ ἀπ ἔχει τελείας ἡμέρας εἴκοσι ἡ πέντε τὸν γάμον ἐπέλεσε, ⁊ ἔχει τινὶ γαμετινὶ νέαν ἔτι ὖσαν. Καὶ ἐκέλευσεν ὁ Ἡγεμὼν ἀχθῆναι αὐτὸν, ⁊ εἶπον πρὸς αὐτὸν ὅτι· Εἰσαχθείσης δὲ αὐτῆς, Ἀρειανὸς ὁ Ἡγεμὼν εἶπεν, Τί σοι ἔστιν ὄνομα; Ἡ δὲ εἶπεν, Μαῦρα. Ὁ Ἡγεμὼν εἶπεν· Οἰκτείρω σε τινὶ δυστυχίαν, ὅτι νέα ὖσα, χήρα γέγονας. Διὰ τῦτο τοίνυν ἐπιτρέπω σοι, κόσμιον σεαυτινὶ ποιῆσαι κόσμον, ⁊ πλοκάμισόν σου τὰς τρίχας, ⁊ ἀφεστῆ ἡμέρα ἐνδύσασθαι, ἀπελθὲ πρὸς τὸν ἄνδρα σου Τιμόθεον, ἵ πως δυνήσῃ αὐτὸν πεῖσαι, ὅπως ἀπαρνήσας θύσῃ, ἵνα μὴ τῇ ἀληθείᾳ χήρα ὑπάρξῃς ἔτι νέα ὖσα.

4 Ἡ δὲ ἐποίησε καθὼς προσέταξεν αὐτὴν ὁ Ἡγεμὼν· ⁊ ἀπελθῦσα ἐκόσμησεν ἑαυτινὶ, ⁊ παρεγένετο πρὸς τὸν ἄνδρα αὐτῆς, ⁊ σφόδρα αὐτὸν παρεκάλει. Αὐτὸς δὲ ἀποκρίνασθαι ἐκ ἐδύνατο, διὰ τὸ περικεῖσθαι αὐτῷ τὸν γάμον. Μαῦρα δὲ ὑποστρέψασα πρὸς τὸν Ἡγεμόνα, ἐδεήθη αὐτῦ ἵνα περιέλῃ τὸν γάμον ἀπ᾽ αὐτῦ· ⁊ ἐκέλευσεν ὁ Ἡγεμὼν τῦτο γενέσθαι. Ἡ δὲ Μαῦρα ἀπελθῦσα, ἔστη πλησίον τῦ ἁγίου Τιμοθέου· Ὁ δὲ ὡσπράνθη τ μύρων τῦ κόσμου τ ἱματίων αὐτῆς, ⁊ ἀναβοήσας ἔφη· Πῦ ὁ πατήρ μου ἐστὶ, Ποικίλος ὁ Πρεσβύτερος; Ὁ δὲ παρεσῶς λέγει αὐτῷ· Τί βέλει μακάριε υἱέ; Ἀποκριθεὶς δὲ ὁ ἅγιος Τιμόθεος, εἶπεν, Δέομαί σε, πάπρ, ἐργὸν ἀγαθὸν ἐργάσαι εἰς ἐμέ, ⁊ κομίσας c μαφόριον περίβαλέ μοι τὸ προσωπον, ἵνα σκεπάσω ἀπὸ τῦ θανάτου τ ὀσμῆς ταύτης· αὕτη γάρ ἐστιν ἡ ὀσμὴ τῦ θανάτου, ἡ τὺς ἀνθρώπους καταστῶσα εἰς ἀπώλειαν, αὕτη ἡ ὀσμὴ γέννης πρόξενος, ἡ κακῆς ἐπιθυμίας μήτηρ, ἡ διαβόλου σωάδελφος, ἡ ἁγίων ἐχθρὰ, τὸ μῖσος τῦ δικαίων.

5 Καὶ ὡς ἐπαύσατο λέγων ταῦτα, εἶπε Μαῦρα πρὸς αὐτὸν· Ἀδελφέ μου Τιμόθεε, διατί με ὧδε προέδωκας, ⁊ ἐν ὑπ᾽ ἐμῦ προσδοθῆναι; ὧδε γὰρ ἡμέραι εἰκοσίν εἰσιν, ἀφ᾽ ἧ σωνέζυγήθην, ⁊ ὧδε πέντε ἔχεις τῆ ἐμῶν ἡθῶν, εἰσὶ δὲ ⁊ ἐπὶ τ οἰκίας τύτοις ὡς ὑδέπω ἴγνων, ὧδε μιᾷ ἄλλῃ συνεκοπώθησα λόγῳ, ὧδε κοινῆς μετέχομεν τραπέζης· ἤκουσα δὲ τῷ κλαυθμῷ ὁρῶσά σε βασανιζόμενον, ⁊ οἰκτείρωσε ταῦτα πάσχοντα χωρὶς τινὸς αἰτίας, ὀδυρομένη διὰ τὰς τοιύτας σου τιμωρίας, ὅτι ἔτι με κόρην ὖσαν, χήραν καταλείπεις. Μὴ ἐδανείσω τινὰ ἐσχάτισας, ⁊ ἀποδῶσω τῷ δανειστῇ τὸ χρέος σωνεχόμενός, εἰς τῦτο d καθήσας, ὅστε ἀποθανεῖν ἑαυτὸν ⁊ ἀπολέσαι τινὶ ζωινί σου; Ἀλλ᾽ ἀνάστηθι, ἀδελφέ, ⁊ τραπώμεθα εἰς τὸν οἶκον, ⁊ τὰ ἱμάτια ἡμῶν διαπωλήσωμεν, ⁊ ἀποδῶμεν τῷ δανειστῇ τὸ χρέος. Εἰ δὲ ⁊ διὰ τὰ τ γῆς δημόσια καπηχέθης ὑπὸ δημοσίων, ⁊ μὴ δυνηθεὶς ἀποδῦναι ἑαυτὸν περιέστειρας ὧδε τοιύτοις ὀδυνοις· ἰδὺ σωπτὸν σου πᾶς ὁ τῦ γάμου μου κόσμος, ὃν χρυσὸς, ⁊ μυρόβλητος ἐσθὴς, ταῦτα περιελόμενος ἀπ᾽ ἐμοῦ, διαπώλησον ⁊ ἀπόδου τῷ Βασιλεῖ τὸν e σῖτον. Καὶ ταῦτα εἰποῦσα, e σωτὴρ ἐχώρησατο.

6 Ὁ ἅγιος Τιμόθεος εἶπεν· Ἀδελφή μου Μαῦρα, ἐθεασάμην σε ἐρχομένην ἐν τῷ οἰκήματός σου, ⁊ τὸν διάβολον σωπορεύομενον ἐν δεξιῶν σου, ἔχοντα ἐν τῇ χειρὶ αὐτῦ κλειδίον χρυσοῦν, χρέφον τινὶ καρδίαν σου εἰς τὸν κόσμον. Μαῦρα εἶπεν, Ἀδελφέ μου Τιμόθεε, ἐάν σε ἐπιζητήσω, πῦ σε τὸ λοιπὸν ἕρω, ⁊ πλαγχρίζομαι γὰρ πάνυ ἐπὶ σοί· ⁊ ἐὰν τὸ σάββατον ἔλθῃ ⁊ ἡ Κυριακὴ, τίς σου τὰς βίβλους ἀναγνώσεται; Τιμόθεος εἶπεν,

Alligatur rotae,

Mauro nupta se comminus viro defectionem suadet

Timotheus ejus fratris cum a diabolo decipitur,

a *Ignis ignitis per aures immissis excaecatur.*

b *In caput suspendium:*

c

d *Ejus redimendo omnem offert ornatum.* e

Mauro nupta se comminus viro defectionem suadet

Timotheus ejus fratris cum a diabolo decipitur,

EX MS. VATIC.

εἶπεν, Τοῖς τῦ βίν ἀποτεξαμβίν ωροσηκόμοις ϗ ματαίοις, δῶρο σωὶ ἐμοὶ, ἀγώνισαι Μαῦρα τὸν καλὸν ἀγῶνα τῦτον, ὅπως σέφανον ἄξιον ωαρὰ τῦ Σωτῆρ◎ ἡμῶν Θεῦ κομισώμεθα. Εἰὰν γὰ ἐκόντες ωαραχωρώμεθα ωρὸς αὐτὸν, ἡ λογίσεται ἡμῖν τὰς ἁμαρτίας: Μαῦρα εἶπεν, Ἠνίκα ἤμελλω βελομβίν σωτυχεῖν σοι, ἄλλα ἐφρόνουν, ϗ ἀδικίας ἡ καρδία μν ◎ δόλν ἐπεπλήρωτο· ὅτε δὲ ωρός με διελέχθης, ὡς εἰ πνεῦμά μοι Θεῖον ◎ωεστάλθε, ◎ δικαρτωίν μοι ωαρηκολάθητεν ἐκ ◎ν σε, μακαρίωτατε ἀδελφέ· ϗ γίνωσκε, ὅτι κἀγὼ ταῦτα ωροκείνωα ◎ σὺ ἠγάπησας.

ἐκάστ se Præsidi fistere.

7 Τιμόθεος εἶπεν, Εἰ ταῖς ἀληθείαις λέγεις ἅπερ φρονεῖς, ἀπελθόντα ἔλεγξον τὸν Ἡγεμόνα περὶ τύτν. Μαῦρα εἶπεν, Ἀδελφέ μν Τιμόθεε, μὴ ποτε θεασαμβίν τὸν Ἡγεμόνα κινύμβνον, ◎ τὰς μεγίστας βασάνυς, ◎ τιμωρίας ὐχ ◎ωενέγκω, σφόδρα γὰ μικρά εἰμι τῇ ἡλικία, πεντεκαίδεκα ἔτη ὄντα. Τιμόθε◎ εἶπεν, Ἐλπιστὸν ἐπὶ τὸν Κύριον Ἰησοῦν Χριστὸν, ϗ ἔσονται αἱ βάσανοι ◎ ἐπὶ τιμωρίᾳ τῦ Ἡγεμόνος ὥστε εἶναι ἐπιχεόμβνον ◎ τῷ σώματί σν, ◎ ὥστε πνεῦμα δρόσν ◎ τοῖς ὀστέοις σν, ἐπικυδίζον ◎ ἀναπαύον σε ἀπὸ πάσης ἀλγηδόν◎. Σὺ δὲ ὁ Θεὸς πάσης χάριτος, ὁ βοηθήσας τοῖς τρισὶν παισὶν ◎ τῇ καμίνῳ, ὁ τὸν Δανιὴλ διασώσας ◎κ στόματος λεόντων, ϗ διὰ τῦ ωροφήτυ ωροφήτου θρέψας, μισθῦ δικαιοσύνης ἕνεκα τῆς ωρός σε, ὁ σπείρας ἀληθῶς τὸν Λίβανον διὰ τῦ ἀέρος, ἃ μόνον γὰ ◎ αἰχμαλωσίᾳ βοηθεῖς, ἀλλὰ ϗ ◎ λάκκῳ λεόντων, ϗ ◎ καμίνῳ ωρὸς τοὺς ◎ σοὶ πεποιθότας διασώζεις εἰς μαρτύριον τ σῆς φιλανθρωπίας, ὅτι αἰχμάλωτον λαβὼν Μάρτυρα ϗ ωροφήτου ἀπεργάτω· ◎ τὰ νῦν, Κύριε, Κύριε, ἔπιδε ἐπὶ τοῦ δούλου σν Μαῦραν. Ὁ ωρὸς γάμον ζεύξας ἡμᾶς, σὺ ϗ ◎ τύτῳ τῷ ἀγῶνι μὴ ἀποχωρίσῃς ἡμᾶς τῦ παραγίνου χορῆ τῶν μαρτύρων σν· ἀλλὰ παρακλήθητι βραβεῦσαι ἡμῖν ὅπως ◎λέγκωμεν ◎ ◎μοιωθῆναι τὰ ◎πέρ σν παθήματα, ◎ τὸν διά σε θάνατον· ἵνα καταισχυνθῇ ὁ ὑπεναντίος, μὴ ἰσχύσας ἀποχωρῆσαι ἡμᾶς τ ὁμοιότητος, ἧς ἐκτησάμεθα ◎ τῷ Χριστῷ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν, μεθ' ◎ σοὶ δόξα τῷ Πατρὶ σὺν τῷ ἁγίῳ Πνεύματι εἰς τοὺς αἰῶνας, ἀμήν.

ut ipsi conflantiam augeatur.

C 8 Τύτων οὖν τῶν ωροδρόμων γενομένων ◎ τῦ ἁγίν Τιμοθέου, ἀνασάσα Μαῦρα, ◎ ἀναζωπυρήσασα τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, ωρὸς τὸν Ἡγεμόνα ἀπῆλθε, ϗ ἔστη ◎ώπιον αὐτῦ, ϗ φησὶ πρὸς αὐτὸν, Ὦ τ ἀδικίας Ἡγεμών, χυτόν μοι ◎ ἀργύριον ἐπάνω ωαρέχων, ἐρεθίζων μν τὸν ψυχικὸν εἰς ἀπώλειαν, ϗ τῦτό σοι πολλῶν σπουδαιότερον γέγονε, δόσει χρυσῆν ψυχὰς τιμίας ἀπολέσαι· ἀλλ' οὐκ ἰσχύσεις κατ' ἐμῦ διὰ ταύτης σν τ ἀπάτης· τῦ γὰ Σωτῆρ◎ μν Ἰησῦ Χριστῦ τὸν ταυτολέαν ◎δυσαμβίν παρέσηκά σοι. Ἀρειανὸς ὁ Ἡγεμὼν εἶπεν, Οὐ προεῖπόν σοι ωερὶ Τιμοθέου, ὅτι ἀνὴρ μάγ◎ ἐστίν; ἰδοὺ γὰ ◎ τὸν γυναῖκα αὐτῦ ἐμάγδωσε συμμυσῶσαι αὐτῷ. Καὶ εἶπεν ωρὸς αὐτὸν, Ἱεροσύλας ϗ σὺ Μαῦρα τὸν θάνατον ὑπὲρ τοῦ ζωοῦ; ◎ ἰδοὺ βασάνοις ◎ τιμωρίαις ὑποσῶσαι μέλλεις μὴ ἀπολαύσασα τῦ ἰδίου βίν. Ἢ τὸν θάνατον τῦ ἀνδρός σν ωροσορωμένη, ὅτι γλυκεῖάν χάριν ἔχεις τὸ λοιπὸν ◎ τῷ βίῳ τύτῳ ἀπόλαυσιν, ἵνα ◎ἔχες ἔτι ωερισσότ◎ τῦ ἀνδρός σν, ωροέθου ◎ σὺ μετ' αὐτῦ ἀποθανεῖν; Μὴ τούτου τοῦ καρδίᾳ ἔκπλε ἐμοῦ· ἃ γὰ χρήσῃ χάρα· ἐγὼ γὰ εἰς τὸν παρ' ἐμοὶ Ἑκατοντάρχων, τὸν ωρὸς δέκα δύο f ἀπώνας λαμβανόντων, ωρὸς γάμον δέδωμί σε· ◎ τὸν τῦ βίν ἀγαθῶν ἀπολαύσας τοιύτῳ ἀνδρὶ σωῦσα, ◎ ◎δοξολογήσῃς τῷ ωρώτῳ ἀνδρός σν χρυσοῦ.

Dum orant

& pœnitentiam

generose ſpernens,

& ſe ſponſam

Chriſti

profitetur:

9 Μαῦρα εἶπεν, Τοῖς τῦ βίν ◎ωᾶσιν ἀποτεξαμβίν, ἑνὶ τῶν Ἑκατοντάρχων ἐγήμοις ἐμαυτὸν ◎ωοίδωμι· λέγω δέ σοι τὸ ἀσφαλές, Εἰ ◎ νυμφίῳ ◎μνετεξάμβν ἐπουρανίῳ Ἰησῦ Χριστῷ τῷ υἱῷ τῦ Θεῦ τῦ ζῶντ◎, ◎δεὶ θαῤῥοῦσα ◎ αὐτῷ, ἀδιστάκτῳ καρδίᾳ παρέσηκά σοι, μὴ φοβεμβίν τὸ ἀδικόν σε ◎καστήριον. Θυμωθεὶς δὲ ὁ Ἡγεμὼν, ◎πέλασε τὰς τείχας τ κεφαλῆς αὐτῆς ◎πελλαῦαι g, ϗ μ τῦτα εἶπεν αὐτῇ ὁ Ἡγεμὼν, Ἰδοὺ ἡ κόμη τῆς κεφαλῆς σν ἤδη ◎πίλλεται, διὸ κερδήσασα θέλησον τὰς μβύσας σε βασάνυς μεγάλας ϗ φοβερός. Μαῦρα εἶπεν, Νυῖ ἔγνων, Ἡγεμών, ὅτι ὄντως μν Χριστὸς ωρὸς σεωυτὸν ωροτελάβετο, μὴ λογισάμβνός μοι τὸ παράτυμα, ὅτε ἐωράϊζα ◎ ἀγνοίᾳ, σῦ ὄντ◎ αἰτίυ ταύτης μν τ ἁμαρτίας· ◎ξέτιλας γάρ μν τὰς τείχας, ἃς μ ◎δὲν ἐποίησας ωλοκαμωδιῶσαι εἰς ἀτάτλωτα μαχαείᾳ μν ἀνδρός· νυῖ οὖν μέγα μοι ἁμάρτημα τελείλεγε ὁ Θεὸς, ἵνα μὴ ϗ ἔπρος σκανδαλισθῇ ◎ ἐμοὶ τῶν παρεσηκότων ◎ τῇ θεωρίᾳ ταύτῃ.

ſemiſam ſibi comam radit

10 Ἀγανακτήσας οὖν ὁ Ἡγεμὼν ἐπὶ τῇ ἀποχείσει αὐτῆς, ◎πέλασε τὰς δακτύλας αὐτῆς κοπιῶσαι, ◎ ἀποδακτυλιῶσαι. Μαῦρα εἶπεν, Καὶ ◎ τύτῳ σοι χάριτας ὁμολογῶ· ◎πέλασάς γὰ κοπιῶσί μν τὰς δακτύλας, εἰς ἃς πεποίθηκα ἐμαυτῇ κόσμον δελεασμῦ. Γένωτο οὖν, μὴ ἐκβάλαι σε ὁ ποιητὴς ἐπ' ἐμέ· τῦτο γὰ δεύτερόν μν ἁμάρτημα, ◎ διὰ ταύτης τ κολάσεως ἀφελῶσαι ἐποίησας· διὸ ἀγαλλιῶσα παρέσηκα ὑπαντῶσά σοι ωρὸς τάσας τὰς μηχανὰς ϗ ἐπινοίας τῶν κολάσεων. Ἰδὼν δὲ αὐτὸν ὁ Ἡγεμὼν παρρησίας ὑποφέρουσαν τὰς βασάνυς, ◎ξεπλήσσετο ἐπὶ τῇ ὑπομονῇ αὐτῆς. Ὁ δὲ Γραμματοφύλαξ Ποικίλιος βλέπων τὸν ὑπομονὸν αὐτῆς (ἐ γὰ ὧν πόρρω ἀπ' αὐτῆς) ἔφη αὐτῇ, Ὦ Μαῦρα, γυναῖκα ϗ ἀγαθὴ, πῶς ἔπαθα, θύγαπερ ὅτι ◎ξέκοψάν σε τὰς δακτύλας ϗ ἔῤῥιψαν; Μαῦρα εἶπεν, Ὥσπερ πολλάκις ἑώρακας ἄνθρωπον ◎ κότου καθύγρου λάχανα ἀναστόντα ἀτοῤῥίζης αὐτῶν, ὕτω κἀγὼ ἔβλεπον τὰς δακτύλας μν ἀποκοπτομβίνας, ϗ ὐκ ἠθόμλν.

& abſciſſas ſibi digitos:

11 Ἀρειανὸς ωροστάξει δώδεκα στρατιώτας ὑποκαῦσαι μέγαν λέβητα, ϗ βληθῆναι πλὴν ἀλίγαν Μαῦραν ◎ αὐτῷ· ◎ δὲ ὁ λέβης κοχλάζων ϗ ἀναβρύχων ὡς ἦχος βροντῆς. Καὶ βληθείσης αὐτῆς ◎ τῷ λέβητι, ἐωρᾶτο στάσα μέσον αὐτῦ, μηδὲν παθῦσα δεινόν· ὕτω γὰ ἤρξατο λέγειν ωρὸς τὸν Ἡγεμόνα. Καὶ ◎ τύτῳ σοι χάριτας ὁμολογῶ, ωροστάξας γάρ με λῆσαι ◎ καθαρισθῆναι τῶν ωροτερημελημβίνων ἁμαρτημάτων, ὥπερ ◎ τῷ κόσμῳ τύτῳ ωρῶλω ἔδρασα· καθαρὰ ἦν καρδία ωροσελθῦσα τῷ Θεῷ, λήψομαι τὸν στέφανον τ ζωῆς· ἃ γὰ ὑπό σε τάγω, εἰς σωτηρίαν μοι τλὼ ◎ Χριστῷ γίνεται. Πλὴν ὕτω ζέσαντος τῦ λέβητος, ◎πέσας τάχιόν με ἑτοίμασας καπλθεῖν· πάνυ γὰ ψυχρά ἐστι τὰ ὕδατα τῦ λέβητος, ◎ ὐκ ἠθόμλν τῆς θέρμης, ὡς ἃ δὲ τῶν ωρώλων βασάνων.

in ſolium Præſidis

12 Ταῦτα ἀκούσας ὁ Ἡγεμὼν, σφόδρα ἐθυμώθη, ◎ εἰς ὑπόνοιαν ἦλθε, λογισάμβνος, μὴ ἄρα οἱ στρατιῶται ἕτερα ἀντ' ἐκείνων εἰργάσαντο, συνεργοῦσα τῇ Μαύρᾳ, ◎ τὸ θερμὸν ◎ ζέον ὕδωρ ◎κέχυαν, ψυχρὸν δὲ εἰς τὸν λέβητα ◎κέβαλον, ἵνα ἐὰν ἀθέσεως τύχῃ, παραλαβόντες αὐτὸν, αἰχμὰς ἐπιθυμίας πλέξωσιν ◎ αὐτῇ. Ταῦτα ◎νοηθεὶς ὁ Ἡγεμὼν, ἀνεκόπτετο ἀπὸ τῦ θρόνυ αὐτῦ θρομαῖος, βελόμβνος γνῶναι εἰ τῇ ἀληθείᾳ τὰ ὕδατα τῦ λέβητος ψυχρά ἐστι· ϗ λέγει τῇ Ἁγίᾳ; Εἰ σὺ δι' ἀναισθησίαν ὑπερβάλλυσαν καταφρονεῖς

qui ſpiritalem ſuam ſponſam eximiam eſſe putabat.

D EX MS. VATIC.

A νῆς αὐτῇ, ἄρασα τοίνυν μικρὸν ὕδωρ, ἐπίβαλε τῇ χειρί μου, ἵνα κἀγὼ γνῶ εἰ ἀληθῶς ψυχρά ἐστι τὰ ὕδατα τοῦ λέβητος. Μαῦρα εἶπεν, Οὕτω ψυχρά ἐστι ἐς καταφρονῶ αὐτῆς αἰσθάνεσθαί με τὸ θέρμης αὐτῆς· διὸ, εἰ μὴ διπορεῖς ξύλων φρὸς ἐκκαυσιν τοῦ λέβητος, πέμψον φρὸς τὸν ἐμὸν πατέρα, ἐς δώσουσί σοι φορτίον ξύλων φρὸς ἐκκαυσιν τοῦ λέβητος, τίκτων γάρ ἐστιν, ἵνα ἐπὶ πλεῖον ἐκκαύσῃς τὸν λέβητα· ἔλεγε δὲ ταῦτα χλευάζουσα τὸν Ἡγεμόνα ἐς τὰς ἐπινοίας αὐτοῦ. Ὁ Ἡγεμὼν εἶπεν, Οὕτως εἶ δύσεργος, ὡς μὴ αἰσθάνεσθαί σε τῆς θέρμης τοῦ ὑδάτων; εἶπόν σοι ἐπίβαλε τῇ χειρί μου ἐκ τοῦ λέβητος. Ἡ δὲ Ἀγλαΐα ἐπέχεε ταῖς χερσὶ τοῦ Ἡγεμόνος, καὶ δι' ὀλίγου αἱ χεῖρες αὐτοῦ ἀπεδάρησαν ἐκ τῆς πολλῆς ἐκκαύσεως τοῦ λέβητος. Καὶ ἐκπλαγεὶς ὁ Ἡγεμὼν ἐπὶ τῇ ὑπερβολῇ τῆς ἐγκρατείας αὐτῆς, σφόδρα ἐθαύμασεν, ἐπαινῶν αὐτὴν καὶ λέγων Εὐλόγητος Κύριος, ὁ Θεὸς Μαύρας, ἐς ἔκτισεν πλοῦν αὐτοῦ, ἐν ᾧ κωπηλατεῖ Μαῦρα. Καὶ ταῦτα λέγων, ἐπέλασεν αὐτὴν ἀφεδρῶσαι.

B 13 Ἀλλ' ἐν τῷ μεταξὺ ἐπὶ τῇ ἀνέσει αὐτῆς, πάλιν τοῦ διαβόλου βεβληκότος εἰς τὴν καρδίαν αὐτοῦ, ἐπὶ τὸ ἑαυτῆς καὶ τοῖς ἐπὶ τὸ κρεῖττον ἔχουσιν ἀγαθὴν σωτηρίαν φρὸς τὸν Θεὸν, ἐκάλεσεν αὐτὴν, καὶ εἶπεν, Μαῦρα πέπαυσο τοῦ λοιποῦ τοῦ ἐλπίζειν ἐπὶ Χριστὸν, καὶ θῦσον διὰ τάχους τοῖς θεοῖς. Μαῦρα εἶπεν, Οὐ θύω, ἔχω γὰρ Κύριον τὸν Χριστιανίζοντά μου. Ὁ Ἡγεμὼν εἶπεν, Τὸ σῶμα σου ἀνθράκων πληρώσας ἀνάψω ἐὰν μὴ θελήσῃς ἐπιθῦσαι. Μαῦρα εἶπεν, Ἄφρονος κινδύνου, ὃ ποιεῖς μὴ ἐπιγινώσκεις· ἐκέλασας γάρ με ἀνθράκων γεμισθῆναι τὸ σῶμα, ἐπὶ τοῖς πᾶσι πᾶσας τὰς ἀνομίας μου καὶ ἁμαρτίας, ἃς διὰ χειλέων καὶ γλώσσης ἐπλημμέλησα, ἐξαλειφθῆναι· καὶ γὰρ ὁ Χριστός μου, ὅτε τῷ φροφήτῃ Ἡσαΐᾳ ἔδειξε τὴν ἑαυτοῦ δόξαν, καὶ ἠκούτισεν αὐτῷ τὴν τῶν ἀγγέλων δυνάμεων ὑμνῳδίαν, ἐτι ξυπνῶντα αὐτὸν ἁμαρτίας εἶπεν, ἀπέστειλεν αὐτῷ ἕνα τῶν λειτουργούντων αὐτῷ Σεραφείμ, κατέχοντα ἐν τῇ χειρὶ αὐτοῦ ἄνθρακα πυρὸς, ὃν τῇ λαβίδι ἔλαβεν ἀπὸ τοῦ ἁγίου θυσιαστηρίου, καὶ φροσῆλθε τὸν ἄνθρακα τοῦ πυρὸς τοῖς χείλεσι τοῦ φροφήτου, καὶ εἶπεν αὐτῷ, Ἰδοὺ, ἥψατο τοῦτο τῶν χειλέων σου, καὶ ἀφελεῖ πάσας τὰς ἀνομίας σου, καὶ τὰς C ἁμαρτίας σου ἐξιλάσεται. Εἰ δὲ ἑνὸς ἀνθρώπου ὁ φροφήτης ἁμαρτιῶν καὶ ἀνομιῶν ἄφεσιν κατεξιώθη, δέομαί σου τοίνυν κἀγὼ, ἵ μόνον τὸ σῶμα μου ἀνθράκων πληρῶσαι, ἀλλὰ καὶ τὸ φροσωπόν μου σὺν παντὶ τῷ σώματι, εἰς ὁμοίωσιν ἀνθρώπου Χριστοῦ, ἵνα ὁ ἐν τῷ φροφήτῃ Θεὸς καὶ ἐμοὶ ἔλθῃ, καὶ ῥύσεταί με ἀπὸ πασῶν μου τῶν ἁμαρτιῶν.

14 Ἐκπλαγεὶς δὲ ὁ Ἡγεμὼν ἐπὶ τοῖς λόγοις τούτοις, ἅμα δὲ καὶ θυμοῦ πλέων, ἐπέλασεν λαμπάδα ἐκκαυθῆναι θείᾳ πεπληρωμένῃ μύρῳ ξηροτέρᾳ εἰς ἔκκαυσιν αὐτῆς. Ὁ δὲ ὄχλος, ὡ παρεσῶς εἰς τὸ θεωρεῖν ταῦτα, ἀναβοήσας φωνῇ μεγάλῃ, εἶπεν· Μέχρι τίνος ἐπίκεισαι, ὦ Ἡγεμών; μέχρι τίνος βασάνοις ἐφελκίσκεις, καὶ ταῦτα κόρην οὖσαν; Παῦσαι τοίνυν τοῦ λοιποῦ, πάνυ γὰρ ἐκπλησσόμεθα ἐπὶ τῇ ὑπομονῇ αὐτῆς. Καὶ γραφεῖσα Μαῦρα, ἔφη φρὸς τοὺς ὄχλους, Ἕκαστος ὑμῶν τοῖς ἰδίοις ἔργοις σχολαζέτω, οἱ ἄνδρες τὰ τῶν ἀνδρῶν ἔργα ποιείτωσαν, αἱ γυναῖκες τὰ τῶν γυναικῶν εἰς σωφροσύνην καὶ ἁγνείαν· χρεία γάρ μοι ἀδεμία ἐστὶ τῆς παρ' ὑμῶν φροσασίας· ἔστι γὰρ Θεὸς, εἰς ὃν ἐγὼ τὰς ἐλπίδας ἔχω, ὃς ὑπερασπιεῖ μου. Ταῦτα εἰποῦσα Μαῦρα, ἔκλεισε τὰς θύρας τοῦ οἰκήματος, καὶ ἐκάθισεν ἐν τῷ φροσευχῇ αὐτῆς λέγουσα, φροσέταξεν ὁ Ἡγεμὼν τοῦ λαμπάδα τοῦ πυρὸς φροσάψαι αὐτῆς τῷ σώματι, ὅπως αὐτοῦ κατακλίξῃ τὸ πῦρ. Μαῦρα δὲ θεασαμένη τοῦ λαμπάδα τοῦ πυρὸς, εἶπεν φρὸς τὸν Ἡγεμόνα, ὡς μὴ ἐχθρῶς μου πεῖρῶ διὰ τῶν φροπόρων κολάσεων, τοῦ δοκεῖς ἐκφοβεῖν με διὰ μιᾶς λαμπάδος οἰκτρᾶς; τί γὰρ μεῖζον ὁ λέβης ζέων ἐκαβρύχων, ἐν ᾧ ὅλη ἡμοῦ κάτω ἐκ καπήτυσα ὡς ὕδατος, σὺ μάρτυς ἐκείνου τοῦ ζέματος, ὡς αἱ χεῖρές σου ἀπεδάρησαν, ἡ λαμπὰς μία ἐν ἑνὶ τόπῳ τοῦ σώματός μου ἐφαπτομένη; εἰ δὲ δυνατὸς εἶ, κάμινον ἐκκαυσον σφοδρῶς, κἀκεῖ με βαλὼν, δείξεις τοῦ ἔντασίν μου, ὅτι Χριστοῦ εἰμὶ δούλη, κἀ μή με ἐγκαταλείψῃ ὁ Θεός μου, ὁ καλέσας με διὰ τοῦ μαρτυρίου μου ἀνδρὸς ὑπομεῖναι τὸν ἀγῶνα τοῦτον· τοῦ δὲ νομίζεις λαμπάδα μοι φροσάπτειν, ὡσεὶ δρόσου ἐστὶν ἐωθινὴ, ἡ καταρχομένη ἐν τοῦ ἑῴᾳ ἐπὶ τοῦ γοῦ, ἢ ποιεῖ τὸ δένδρον βλαστάνειν ἐς δίδωσι τοὺς καρπούς.

E CAP. III

15 Ἠτιμωθεὶς δὲ ὁ Ἡγεμὼν, ἐπεὶ δι' ἔργων ἀποκείνετο αὐτῆς, κἀ μὴ δυνάμενος ἔτι χείρονας βασάνους αὐτῇ ἐπαγαγεῖν, ἐν πολλῇ ἀπορείᾳ γενόμενος, τότε φροσέταξεν αὐτοῦ, κἀ τοῦ ἄνδρα αὐτῆς Τιμόθεον σαυρωθῆναι ἀπέναντι αὐτοῦ. Φοβουμένων δὲ αὐτὴν ἐπὶ τῷ σαυρωθῆναι, σωτυχοῦσα ἡ μήτηρ αὐτῆς, κατεῖχεν αὐτοῦ, κράζουσα καὶ λέγουσα· Μαῦρα θύγατερ, ἵνα ἔασας τοῦ μητέρα σου ἐπιζητοῦσάν σε; Τίς δ' ἔτι χήσεται τοῖς σοῖς κοσμίοις, τῷ χρυσίῳ κἀ τῷ ἀργυρίῳ, κἀ τοῖς ἄλλοις πᾶσι; τίς σοὶ καταντεύξει, μηκέτι ὄντος μου θυγατρὸς; Μαῦρα εἶπεν, Μῆτερ, ὁ μὲν χρυσὸς ἀπόλλυται, ἐ τὰ ἱμάτια σὺν σητὸς βρώσκονται, ἐ κάλλος γηρᾷ ἐ τῷ χρόνῳ μαραίνεται, ὁ δὲ στέφανος Ἰησοῦ Χριστοῦ ἄφθαρτός ἐστιν εἰς αἰῶνας. Καὶ ἐκ ἐδυνήθη αὐτὸν ἀντικατασχεθῆναι, ἡ αὐτὸς ἐᾶσαι αὐτῇ φρὸς ταῦτα· κἀ ἀποτινάξασα ἑαυτοῦ ἐκ τῆς χειρὸς τῆς μητρὸς αὐτῆς, ὀρθία ἔστη ἐπὶ τοῦ σαυρόν, εἰποῦσα τῇ μητρὶ· Τί μὲ παρατύρεις μὴ τάχιον τοῦ Κυρίου ἀπολαῦσαι ἐν τῷ ὁμοιώματι τοῦ θανάτου αὐτοῦ.

i 16 Καὶ σαυρῶσιν αὐτὸν ἀπέναντι ἀλλήλων i, ἐ ἦσαν ἐν τῷ σαυρῷ ἡμέρας ἑπτὰ κἀ νύκτας ἑννέα, φροτρεπόμενοι ἀλλήλους ἐν διδαχῇ. Εἶπεν δὲ ἡ ἁγία Μαῦρα φρὸς τὸν μακάριον Τιμόθεον, Μὴ τῷ ὕπνῳ ἑαυτὸν δῶμεν, μήποτε ἐπιστῇ ἡμῖν ὁ Κύριος τῆς οἰκίας ἡμῶν, κἀ εὑρήσῃ ἡμᾶς κοιμωμένους, κἀ ἀγανακτήσῃ καθ' ἡμῶν· κἀ γὰρ λύχνος ἡμμένος ἐπὶ οἰκήματος γρηγορούντος τοῦ οἰκοδεσπότου ἀποτρέφει λῃστὴν μέλλοντα εἰσιέναι, ὅταν δὲ σβεσθῇ, ἀχερῶς ἐπιβαίνει πᾶς ὁ θέλων διαπαίζειν· ὧμφοτέρως γρηγορωμεν καὶ νήφοντες ἐν φροσδοκίᾳ, ὅπως ἡμῶν ὁ Κύριος ἔτι κἀ ἔτι σωτηρίσῃ τῇ ὑπομονῇ κἀ καρτερίᾳ τῇ δι' αὐτοῦ, κἀ μὴ πάλιν ὁ ἐχθρὸς λάθρᾳ ἐλθὼν ἐπιχειρήσῃ πολεμῆσαι ἡμᾶς ἐν τῷ σαυρῷ. Καὶ πάλιν εἶπεν φρὸς αὐτὸν· Ἐγέρθητι Ἀδελφέ μου, ἐ ἔκβαλε τὸν ὕπνον ἀπὸ σου, κἀ ἔσῃ γρηγορῶν· ἑώρακα γὰρ ὡς ἐν στάσει ἀνθρωπον ἑστῶτα ἐναντίον μου, ἔχοντα ἐν τῇ χειρὶ αὐτοῦ τοπάριον μεστὸν γάλακτος ἐ μέλιτος· κἀ λέγει φρός με, Τοῦτο λαβοῦσα, πίε. Ἐγὼ δὲ φρὸς αὐτὸν ἔφην, Τίς γὰρ σὺ τυγχάνεις; Ὁ δὲ λέγει μοι, Ἄγγελος εἰμὶ τοῦ Θεοῦ. Ἐγὼ δὲ φρὸς αὐτὸν ἔφην, Ἄπαγε οὖν, κἀ φροσδεχώμεθα. Λέγει δέ μοι αὐτὸς, Οἰκτείρας σε παρεγενόμην, ὅτι ἐὰν νήσῃς ἕως ὥρας ἑνάτης, λέγεις ὅτι ἐπείνασα. Ἐγὼ δὲ εἶπον φρὸς αὐτὸν, Τίς σε ταῦτα ποτὲ λέγειν; ἢ πόθεν ἀχθῇ ἐπὶ τῇ ὑπομονῇ κἀ ἐγκρατείᾳ μου; ἐκ οἶδας

ejus experimentum capit male sua

B

rursus sollicitata ad sacrificandum

h

premat ut committendi

aperire se ait,

C

Ex lampade ardenti inflicta

F

Dum Timotheum ex vigilet somnus

Damnatio ad crucem

eidem narrat quomodo hic tentata a daemone

fruitra accurrit mater Maurae:

imagram formaceam ejus.

EX MS. VATIC.

δας ὅτι ἀδιώατα διὰ προσδυχῆς χρείζεται ὁ Θεὸς; Καὶ ἐν τῷ προύχεσθαί με, ἐθεασάμην τὸ πρόσωπον αὐτοῦ ἀποστρέφοντα ἀπ' ἐμοῦ· καὶ δι' ὅτι ἔγνων, ὅτι τοῦ ἐχθροῦ ἐστι τὸ ἐπιχείρημα τοῦτο, βουλομένου ἡμᾶς ἀποδλίψαι καὶ ἐν τῷ σαυτῷ ὄντας· καὶ δι' ὅτι ἀπέστη ἀφ' ἡμῶν. Καὶ ἰδοὺ ἦλθεν ἵππος· καὶ ἀρίγαγέ με ὡς ἐπὶ ποταμόν, ῥέοντα γάλα καὶ μέλι· καὶ λέγει μοι· Πίε. Καὶ λέγω αὐτῷ· Ἠδυνάμην, μὴ πίειν με ὕδωρ, ἢ ἀπὸ τοῦτο τοῦ γλυκαθῆναί με, ἕως πίω τὸ ποτήριον τοῦ Χριστοῦ, τὸ διὰ θανάτου μοι κεκερασμένον εἰς σωτηρίαν καὶ ἀφθαρσίαν ζωῆς αἰωνίου. Λύτὸς δὲ ἔπιεν καὶ πιόντος αὐτοῦ, ἠλαττώθη ὁ ποταμὸς, καὶ αὐτὸς ἀπέστη ἀφ' ἡμῶν.

tandem manifestans Angelo

18 Καὶ ἰδοὺ ἀφίσταται ἕππος εἰς γλῆμα ἡμιοφρετὲς, ᾧ τὸ πρόσωπον αὐτοῦ ἔλαμπεν ὡς ὁ ἥλιος· καὶ ἁρπάσας με [a] χειρὸς, καὶ ἀπήγαγέ με εἰς ὑρανὸν, καὶ ἔδειξέ μοι θρόνον ἑστρωμένον, ἔχοντα στολὴν λαμπρὰν, καὶ στέφανον κείμενον ἐπάνω αὐτοῦ. Ἐγὼ δὲ ἐκπλαγεῖσα, εἶπον, Τίνος ἐστὶ ταῦτα, Κύριε; Καὶ λέγει μοι Ταῦτά ἐστι τὰ νικητήρια σου, καὶ ὁ θρόνος αὐτὸς καὶ ὁ στέφανός σοι ἡτοιμάσθησαν. Καὶ ἀπήγαγέ με ἀνώτερον ὀλίγον, καὶ ὑπέδειξέ μοι θρόνον ἕτερον ἔχοντα στέφανον ἐπάνω αὐτοῦ, καὶ λαμπρὰν στολήν. Καὶ λέγω αὐτῷ, Τίνος ἐστὶ ταῦτα, Κύριε; Καὶ λέγει μοι, Ταῦτά ἐστι Τιμοθέου, τοῦ ἀνδρός σου. Ἐδεήθην δὲ αὐτοῦ λέγων, Διὰ τί πόρρω ἀπέχουσιν ἀλλήλων οἱ θρόνοι; Καὶ λέγει μοι· Πολλὴ διαφορὰ μεταξὺ σοῦ καὶ τοῦ ἀνδρός σου· οὐκ οἶδας ὅτι ἔσχεν αὐτοῦ καὶ τὴν προτροπὴν αὐτοῦ ἔλαβες τὸν στέφανον; Ἀπελθὲ οὖν, ἀνάκαμψον εἰς τὸ σῶμά σου ἕως ὥρας ἕκτης· ἄξιοι γὰρ ἔσχοντα Ἄγγελοι τοῦ Θεοῦ ἐπὶ τὰ πνεύματα ὑμῶν, καὶ φέρουσιν αὐτὰ ὀπίσω. Ἀλλὰ γίνεσθε γρηγοροῦντες, μὴ πάλιν ὁ ἐχθρὸς πολεμήσῃ ὑμᾶς.

videt thronos utrique paratos:

& finem ambo exspirant die decima.

19 Τῇ οὖν δεκάτῃ ἡμέρᾳ, ὄντων αὐτῶν ἐπὶ τῷ σαυρῷ, ὥρᾳ ἕκτῃ ἦλθεν ὁ Ἄγγελος ἐπὶ τὰ πνεύματα αὐτῶν. Καὶ ἐβόησεν ἡ ἁγία Μαῦρα, λέγουσα πρὸς τὸν Ἀδελφοὺς, μνήσθητε ὅτι ἐποιήσαμεν τὸ τοῦ κόσμου τοῦτο, καὶ πάλιν ἐπλέσαμεν τὸ τοῦ Θεοῦ, καὶ ληψόμεθα τὸν ἄφθαρτον στέφανον παρὰ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ· καὶ ὑμεῖς τοίνυν, ἐὰν τὸ τοῦ κόσμου ποιήσητε, πάλιν τὸ τοῦ Θεοῦ ποιήσατε, καὶ λήψεσθε τὸν στέφανον τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ· ὅσοι γὰρ λαμβάνουσι τὸν στέφανον αὐτοῦ, τότων ἀφεθήσονται αἱ ἁμαρτίαι. Καὶ ταῦτα εἰπόσης αὐτῆς, ἀπέδωκεν τὰ πνεύματα αὐτῆς ἐν εἰρήνῃ. Ἐπληρώθη δὲ αὐτῆς ἡ μαρτυρία ἐν ἀγαθῷ καὶ πλείῳ ἀγῶνι, ἐν Χριστῷ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν, ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος, σὺν τῷ Πατρὶ ἐν τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ANNOTATA.

a *In 3 Versu similari ante Canonem festi, ut habetur in Menais, hac* ferramenta *vocantur* Ὀβελίσκοι.

b Χάμος *Menea* Κημός. *Synaxarium Basilii* Ζυγὸν. *Ligneum igitur frenum seu lupatum ori insertum & loquelam prohibens intelligitur.*

c Μαφόριον *non tantum muliebris sed etiam virilis, imo & sacri vestitus fuisse genus, ostendit Meursius in Glossario.*

d *Exgraphum nostrum* καθ' ἡμᾶς ἔσωθεν.

e Σίτος *annua pensitatio est ad* σῖτον, *id est victum in frumento aliisve victualibus praberi solita: an aliter alibi pro censu seu tributo usurpatum inveniatur, ignoro.*

f Ἔννατον, *alias & melius* Ἐννάτη *stipendium, a Latinis sumpta vox quasi ad nonam, id est, horam seu tempus prandii praberi solita; a Græcis medii avi latinis accipitur. Sed quid sibi hic vult additum* πρὸ δέκα δύο. *Intelligo militiæ honorem a numero annorum in ea actorum seu meritorum stipendiorum æstimari: quemadmodum etiam hodie solent commendari milites quod quinque, octo, decem Campanias (ut cum vulgo loquar) cum honore absolverint.*

g Ἐπταλίων *nescio an euphoniæ causa pro* ἑπτάλιθον.

h *Visa est supplenda negatio, quæ exgrapho nostro deerat.*

i *Modum crucifixionis a communi diversum indicat Synaxarium Basilii* προσηλώθησαν ἀμφότεροι πρὸς τοῖχον *ambo ad parietem clavi confixi.*

ΜΑΡΤΥΡΙΟΝ
ΤΟΥ ΑΓ. ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΓ. ΑΝΤΩΝΙΝΗΣ.

Ex Codice 655 Bibliothecæ Vaticanæ.

Antonina Virgo

1 ΕΝ ταῖς ἡμέραις ἐκείναις γλωσσῶν διωγμὸς, καὶ πολλῶν ἀδελφῶν προαιρεθέντων τὸν ὑπὲρ τοῦ εἰς Χριστὸν διαβεβαίας, μετὰ πολλὰς ἡμέρας προσέχθη τῷ ἀνελεήμονι Φήστῳ τῷ Ἡγεμόνι Χριστιανὴ παρθένος, ὀνόματι Ἀντωνίνα, κώμης * Βοδάμων, τὸν βίον σεμνὸν ζήσασα, ᾧ καὶ ἀνέδειξεν ὁ Κύριος πλείαν ἐν τοῖς ἄθλοις πρὸς τὸν τοῦ ἀντιπάλου καθαίρεσιν. Παραδοθεῖσα γὰρ αὐτῆς τῷ μιαιφόνῳ Ἡγεμόνι Φήστῳ, ἤρξατο διεδράσεων παρακαλεῖν αὐτὸν καὶ λέγειν, Κυρία Ἀντωνίνα, τοιοῦτόν σε ὄντα σεμνὸν παρθένον, θέλω σε ἱερείαν κατασῆσαι τῆς Ἀρτέμιδος, ἀλλὰ μᾶλλον καὶ δώρειά σοι δοῦναι καὶ τιμὰς, καὶ δεσποτάδειν τοῦ οἴκου μου.

** al. Κωμέλιον.*

recusat oblatum a Præfecto Præsf. sacerdotium Dianæ

2 Ἡ δὲ ἐπὶ πολὺ σιωπήσασα, μόλις ἀποκριθεῖσα, εἶπεν αὐτῷ· Τί τοιαύτης δωρειᾶς μικτείας χρείζῃ μοι; εἰ δὲ βούλει καὶ σὺ, Φῆστε, μετασχεῖν τοῦ ἐμοῦ *Christi divinitatem asserit,* πλούτου, πίστευσον εἰς τὸν Κύριόν μου Ἰησοῦν Χριστὸν, καὶ λῆψῃ πλοῦτον αἰώνιον. Φῆστος Ἡγεμὼν εἶπε· Μὴ γένοιτό μοι τοιούτῳ Θεῷ πιστεῦσαι, καὶ μάλιστα ἐσταυρωμένῳ. Ἀπεκρίθη Ἀντωνίνα καὶ εἶπεν· Οὐκ ἀρνοῦμαι ὅτι ἐσταύρωται καὶ ἐτάφη, καὶ γὰρ τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ ἀνέστη, καὶ ἔστιν ἐν δεξιᾷ τοῦ Πατρὸς αὐτοῦ καθεζόμενος, καθὼς γέγραπται ἐν τῷ ρθ' ψαλμῷ, Εἶπεν ὁ Κύριος τῷ Κυρίῳ μου κάθου ἐκ δεξιῶν μου, ἕως ἂν θῶ τοὺς ἐχθρούς σου ὑποπόδιον τῶν ποδῶν σου. Φῆστος Ἡγεμὼν εἶπεν· Αἱ πολλαί σου πολυπραγμοσύναι τὴν λόγων μετανοί εἰσιν, μᾶλλον οὖν πείσθητί μοι, καὶ θῦσον τοῖς θεοῖς, καὶ ἔσῃ ἐν πολλῇ παῤῥησίᾳ. Ἀπεκρίθη Ἀντωνίνα καὶ εἶπεν. Ἐγὼ τοιούτους ἀναισθήτους οὐ θύω, οἵτινές εἰσι δαιμόνια, ὅτι γέγραπται ἐν τῷ νόμῳ Κυρίου τοῦ

Digitized by Google

A τῷ Θεῷ μου, οἱ θεοὶ τῶν ἐθνῶν δαιμόνια εἰσὶν, ὁ δὲ Κύριος τοὺς οὐρανοὺς ἐποίησεν. Φησὶ αὐτῷ εἶπεν· Τοὺς θεοὺς ἡμῶν δαιμόνια λέγεις; Ἀντωνῖνα εἶπεν, Ναὶ, οἷς γὰρ ἰσχὺς ἐστὶν, ἔστω σώσατω, ἂν εἰσὶ θεοὶ, ἀλλὰ δαιμόνια. Φησὶ αὐτῷ εἶπεν· Πλησάτω τὰς σιαγόνας αὐτῆς ῥαπισμάτων, ἵνα ὀλίγον αἰσχυνθῇ· μὰ τοὺς γὰ ἅπαντας θεούς, ὅτι εἰ μὴ τεκοθεὶς Ἀντωνῖνα τῷ δόγματι τοῦ Αὐτοκράτορος, καλλωπίκως αἰκίσας σε, εἰς πορρεῖον ἐκπέμψω, εἶθ' ὕπως τυχέσε ἀναλώσω· πῶς δέ σοι διωρίσω δίδωμι τελῶν ἡμερῶν, ὅπως σκεψαμένη, ἢ μετανοήσας θύσεις τοῖς θεοῖς· τοῦτο γὰ κ πλείονες ἐπεχείρησαν ὧν σὺ τολμᾷς ποιεῖν, ἐ πάλιν μετανοήσαντες, ἔθυσαν. Ἀντωνῖνα εἶπεν· Ὦ βέλε, ποιε, ἀνόσιε τύραννε.

3 Καὶ παραδοθεῖσα πέντε σρατιώταις, ἀπῆγε χαίρουσα ἐν τῇ φυλακῇ. Λάθρα δὲ καλέσας ὁ Ἡγεμὼν ὁ Κατικλάειος, εἶπεν αὐτῷ· Μηδαμῶς κακόν τι ἐδείξῃ αὐτῇ, ἀλλὰ μᾶλλον παραίνει αὐτῇ ὥρος τὸ μετανοῆσαι κ θῦσαι· δυσμετάθετον γὰρ ἐσὶ τὸ τῶν Χειστιανῶν γένος. Ὁ δὲ Κατικλάειος εἰσελθὼν εἰς τὴν φυλακὴν, ἤρξατο παραινεῖν κ λέγειν αὐτῇ· Κυρία Ἀντωνῖνα, τί ὕπως ἐτιμᾷς τὴν διανοίαν σου; μᾶλλον μετανόησον, ἐ θῦσον, κ σώθητι. Ἡ δὲ ὅλως ἤθελεν ἀτενίσαι αὐτῷ. Ὁ δὲ Κατικλάειος δεηθόρει ἐν ἑαυτῷ, λέγων, Τί ἄρα εἴη τοῦτο; Ἡ δὲ μακαρία Ἀντωνῖνα θείσας τὰ γόνατα αὐτῆς εἰς τὸ ἔδαφος, ἠύχετο νύκτα κ ἡμέραν. Πληρωθέντων δὲ τῶν τελῶν ἡμερῶν τῆ ἁγίᾳ, περὶ ὥραν ἑκτὴν ἀξίφνης βροντὴ ἐγένετο, ὥστε τὰ κλεῖθρα τοῦ δεσμωτηρίου διαῤῥαγῆναι, ἐ τὰς θύρας ἀνεῳχθῆναι, ἐ φῶς μέγα λάμψαι ἐν τῇ φυλακῇ· κ φωνὴ ἐκ τοῦ ὑρανοῦ ἦλθεν λέγουσα αὐτῇ, Ἀνάστα, Ἀντωνῖνα, ἐ μετάλαβε τροφῆς ἄρτου κ ὕδατος, ἐ ἐνίσχυσον, ἐ μὴ φοβηθῇς τὸν ἀνόσιον Φῆσον τὸν Ἡγεμόνα, ὅτι ἐγὼ μετά σου εἰμί. Καὶ ἀίστη ἀνῳμώθη, κ πληρώσασα τὸ Ἀμὴν, ἤνεγκε τροφὴν ἄρτου ἐ ὕδατος, κ ἔφαγε ἐ ἔπιε, ἐ εἰς ὕπνον ἐτράπη.

4 Περίας δὲ ἀνῳμώθης, ἐκάθισεν ὁ Ἡγεμὼν ἐπὶ τοῦ βήματος, κ εἶπεν. Ἀγάγετε τὴν ἱερόσυλον, ὅπως μάθωμεν τί τὸ δόξαν αὐτῇ. Καὶ ἐποιήθησαν οἱ σρατιῶται, κ ἤγαγον αὐτήν. Ὁ δὲ Ἡγεμὼν καθίσας ἐπὶ τοῦ βήματος, ἐκέλευσε παρασῆναι αὐτήν. Ἀναβλέψασα δὲ ἡ μακαρία Ἀντωνῖνα εἰς τὸν ὑρανὸν, εἶπεν· Εὐχαριστῶ σοι Κύριε ὁ Θεός μου, ὅτι τὸ θέλημά σου τοιοῦτόν ἐσὶ μοὶ· μὴ ὃν ἐγκαταλείπῃς με ἕως θανάτου. Καὶ φωνὴ ἐγένετο ἐκ τοῦ ὑρανοῦ λέγουσα, Παῤῥᾶ ἐπὶ τὴν ὁδόν σου, ἐγὼ γάρ εἰμι μετά σου. Ἐγγίσασα δὲ αὐτῆς ἐπὶ τὸν τόπον ἔνθα ὁ Ἡγεμὼν καθίζετο, ἐμειδίασεν ἡ μακαρία Ἀντωνῖνα· ὁ δὲ Ἡγεμὼν θεασάμενος, εἶπεν αὐτῇ· Τί ἐγέλασας, Ἀντωνῖνα; Ἡ δὲ εἶπεν αὐτῷ, Θέλεις λέγειν σοι, ἀνόσιε, τί ἐγέλασα; εἶδον τὸν θρόνον σου καθαιρέμενον, κ διὰ τοῦτο καταγέλασά σου. Αἰσθόμενος δὲ ὁ ὕβεως ὁ Ἡγεμὼν, ἐκέλευσεν αὐτῷ τυπτίζειν. Ἡ δὲ τὸ ὄμμα τῆς καρδίας εἰς τὸν ὑρανὸν ἀνατείνασα, εἶπεν· Εὐχαριστῶ σοι Κύριε ὁ Θεός μου, ὅτι καταξίωσάς με τοῦ παλαίτωρος ἐ ἁμαρτωλοῦ λαβεῖν κλῆρον μετὰ τῶν Ἁγίων σου· τὸν δὲ μιαρόφονον τοῦτον ἐν τάχει παράδος εἰς τὰς χεῖρας τῶν ἀδίκων, ὅπως γνῶ, ὅτι ἐφ' οἷς ἤλπικα θεοῖς, μάταιοί εἰσίν.

5 Ταῦτα ἀκούσας ὁ αἱμοβόρος Ἡγεμὼν, ἐτὶ πλέον ἐταράχθη, κ ὤφθη τοῖς σρατιώταις· Ἡ ἀνοσία κ ἀκάθαρτος αὕτη ἐ μόνον τοὺς θεοὺς παροργίζει, ἀλλὰ κ ἡμᾶς ὑβρίζει· διὸ δὴ εἰσαγάγετε αὐτῶν εἰς τὸ πρεσῶον, ὅπως .....c, ἐμπλησθῇ τ ἐπιθυμίας αὐτῆς. Οἱ δὲ σρατιῶται εἰσήγαγον αὐτῶν εἰς μικρὸν οἰκημάτιον. Ἄγγελος δὲ Κυρίου ὤφθη ἐν τῷ σρατιωτῷ, τῇ ἡλικίᾳ ὁμοίῳ νέῳ, ὡς ἐτῷ κγ' ὧν ὄνομα Ἀλέξανδρος, ἐ φησὶ πρὸς αὐτόν· Ἀλέξανδρε, λάλητον δὴ τῷ Ἡγεμόνι, ἐ εἰσελθὲ πρὸς Ἀντωνῖναν, κ ἐνδυτὸν αὐτῶν τῶν χλαμύδα σου, ὅπως ἀξελθοῦσα διαλάθῃ τὸν ἀνόσιον Ἡγεμόνα. Ὁ δὲ πλεῖος σρατιώτης τοῦ Χειστοῦ εἶπε τῷ Ἡγεμόνι, Κέλευσόν με εἰσελθεῖν πρὸς Ἀντωνῖναν, κ ἐὰν μοὶ πείσῃ αὐτῶν, εἰ δὲ μή γε, ποιεῖν ὃ θέλεις. Ἐπέτρεψε δὲ ὁ Ἡγεμὼν κ εἶπε, Ποιεῖν ὃ βέλει. Εἰσελθὼν δὲ ὁ Ἀλέξανδρος εἰς τὸ οἰκημάτιον, ἔνθα ὧν ἡ μακαρία Ἀντωνῖνα, ἔπεσεν εἰς τοὺς πόδας αὐτῆς κ εἶπεν· Δέλη τοῦ Θεοῦ Ἀντωνῖνα, ὁ Κύριος ἀπέσαλκέ με πρὸς σὲ, ὅπως ἀναγγελῶ σοι ὅτα ἐλάλησέ με, ἐ πῶς σωθήσῃ· ἡ δὲ ἐνθαμβὸς ἐθορυβήθη, ἐφοβήθη σφόδρα· ἀξαίφνης δὲ μέγα φῶς ἔλαμψεν αὐτοῖς, κ φωνὴ αὐτοῖς ἦλθεν λέγουσα· Μὴ φοβοῦ, Ἀντωνῖνα, ὁ γάρ σε καλέσας εἰς τοῦτο ἄφοβός ὧν, ἐκάλεσεν κ Ἀλέξανδρον ἐτὶ τὸ αὐτὸ βραβεῖον· διὸ λάβε τοῦ χλαμύδα αὐτοῦ, κ βαλοῦ τοῦ κεφαλήν σου ἐν αὐτῇ, κ ἀξελθοῦσα λάλητον διανόησα τῷ Ἡγεμόνι, κ διαλάθῃς αὐτόν· ἐγὼ γὰρ κρύψω σε ἀπ' αὐτοῦ. Καὶ λαβοῦσα ἡ μακαρία Ἀντωνῖνα τοῦ χλαμύδα τοῦ Ἀλεξάνδρου, ἐνεδύσατο ἐ ἐβάλετο ἐν αὐτῇ τοῦ κεφαλοῦ αὐτῆς, κ προελθοῦσα ἔξω, διενόησε τῇ χειρὶ αὐτῆς, κ εἶπε τῷ Ἡγεμόνι, ποιεῖν ὃ θέλεις· κ ὡς δορκὰς ἐν βρόχοις ῥυσθεῖσα, ἀπέση τοῦ ὁδὸν αὐτῆς χαίρουσα.

6 Ὁ δὲ Ἡγεμὼν, νομίσας τὸν Ἀλέξανδρον ταῦτα αὐτῷ λέγειν, ἔπεμψε πέντε σρατιώτας, λέγων αὐτοῖς. Ὡς ἂν βέλεσθε, χήσασθε αὐτῇ, ἐ ἀγάγετε αὐτοῦ ἔξω, ὅπως ἐν πολλῇ ὕβρει ποιήσω αὐτοῦ. Οἱ δὲ σρατιῶται εἰσελθόντες τοῦ ἁρπάξαί τι ἄτοπον εἰς αὐτοῦ, οὐκ ἦσαν αὐτοῦ εἰ μὴ μόνον τὸν Ἀλέξανδρον, ἐ ἐνθαμβοι ἐγένοντο λέγοντες· Πῦ ἐσὶν ἐκεῖνη; ἐ πῶς σὺ ὧδε εἶ; Καὶ ἐπιλαβόμενοί τ χειρὸς αὐτοῦ, ἀπήγαγον αὐτὸν ἔμπροσθεν τοῦ Ἡγεμόνα, ἐ εἶπον· Τοῦτον ηὕραμεν ἔσω μόνον. Ὁ δὲ Ἡγεμὼν ἰδὼν αὐτὸν, καπηλάγη κ εἶπεν. Εἰτέ μοι, ἄθλιε ἐ δύσυχε, πῶς τοῦτο ἐποίησας ἡμῖν; τοῦ δέ ἐσιν ἡ ἀνοσία τόρνη; πάντως ἐκτορνεύσας αὐτοῦ ἀπέλυτας, ὃς αὐτῇ ἐ τοῦ χλαμύδα σου, σωπεχάμβος αὐτῇ εἶναί σου γυμνὰ· ἀλλ' οὐχ ὕτως σοι ἔσαι, ἐγὰρ ἐκφάξη τὰς χεῖράς μου. Καὶ πολλὰ διατορήσας ἐν ἑαυτῷ ὁ Ἡγεμὼν, ἐκέλευσεν κρεμασθῆναι τὸν Ἀλέξανδρον κ d κατασίζεσθαι.

Σταθιζομένου δὲ αὐτοῦ, ἔλεγεν αὐτῷ ὁ Ἡγεμών· Πῦ ἐσὶν ἡ μιαρόφονος ἐκείνη; Ὁ δὲ Ἀλέξανδρος; οὐδὲν ἀπεκρίνατο αὐτῷ, εἰ μὴ μόνον εἰ τὸν ὑρανὸν ἀνέβλεπεν. Καὶ φωνὴ ἐγένετο ἐκ τοῦ ὑρανοῦ πρὸς τὸν Ἡγεμόνα λέγουσα· Ἀνόσιε Φῆσε, τί τὸ ἀναίτιον ὕτως κολάζεις; Καὶ ταύτης γενομένης τ φωνῆς, ἐπάυσατο τοῦ βασανίζειν αὐτὸν, κ ἐκέλευσεν αὐτὸν καθαιρεθέντα ἐκ τοῦ ξύλου ὑπὸ τήρησιν εἶναι, εἰπὼν ὅτι· Δισσεῖλο δῶμεν αὐτῷ, ὅπως σκεψάμενος μετανοήσῃ τοῦ ἀνοσίας. Διελθουσῶν δὲ ἡμερῶν πέντε μετεκάλεσατο ὁ Ἡγεμὼν τ Ἀλέξανδρον, κ εἶπεν αὐτῷ. Τί ἐσχέψω; Ὁ δὲ Ἀλέξανδρος εἶπεν αὐτῷ. Τί ἔσχον σκέψασθαι, μιαρέ ἐ ἀμοκότα; Ὁ Ἡγεμὼν εἶπεν· Πῦ ἐσι πρὸς ὃν εἰσῆλθες; Ἀπεκρίθη Ἀλέξανδρος ἐ εἶπεν αὐτῷ, Οὐκ οἶδα. Ἔτι δὲ αὐτῷ λαλοῦντι, εἶπεν ὁ Κύριος τῇ Ἀντωνῖνα, ἴσχυε Ἀντωνῖνα, ἐ πορεύου ἐπὶ τὸν τόπον, ἔνθα ὁ ἀνόσιος Ἡγεμὼν καθίζεται· ἐ πορευθεῖσα, ἔσῃ σώσιον τῷ Ἡγεμόνι, ἐ εἶπεν· Ἀνόσιε καὶ ἀκάθαρτε Φῆσε,

EX MS. VAT. c

Ex alapis cæsa differtur ad crucem.

Alexander vbi communicata omittit:

qui comprehensi

de cælo confortata illa

interrogatus & negligi videtur;

reducitur ad tribunal,

Præsidem videns confulcatum.

confumptus post diem 7 producitur,

cum Antonina. vbi sit hîc,

inde rapitur ad lupanar

EX MS. VATIC. πίνα ζητᾷς, μή τι ἐμέ; ἰδὼ πάρειμι, ὅτως καθελῶ τὴν ἐγκαύστην.

9 Ὁ δὲ ἰδὼν αὐτὴν ἐντραπὴς, ἐ ἔξαπ ἐπὶ πλεῖον παράτπαλ, ἐ τίμψας στρατιώτας, ἐκέλευσεν ἐγγὺς στῆναι αὐτῇ, ἐ κελάσται αὐτῇ χρεμαθῆναι, ἐπέτρεψε σπαθίζεσθαι, ὅτως μάθῃ τὸ ἀκριβές, εἰ ἄρα ἐστὶ παρθένος, ἢ ἀκέφθαρται. Σπαθιζομένης δὲ αὐτῆς, ὑόεμία φωνὴ ἐγένετο ἀπ' αὐτῆς. Καπνεγθείσης δὲ αὐτῆς πάλιν ὑπὸ τῆ ξύλη, ἐπιωθήσετο αὐτῇ ὁ Ἡγεμὼν λέγων· Ἀκριβῶς εἰπέ μοι ἐὰν ἢ παρθένος; Ἡ δὲ μακαρία Ἀγνῆνα εἶπεν· Ὦ Ἀνόσιε ἐ αἱμοτόπα, ἡμεῖς τ' σῆς ὠμότητος ὐκ ἔσμεν, ὐδὲ τ' αἰτίας, ἐ γὰρ θεράπον μὲ ὁ Κύριος ἐφύλαξε τῇ αὐτῇ ἀσπλαγχνίᾳ. Ὁ δὲ ἐμβλέψας αὐτῇ, ἐθαύμασε ἐ εἶπεν· Εἰ ὡῶ παρθένος εἶ, θύτον τοῖς θεοῖς μ᾽ Ἀλιξάνδρᾳ ἐ σώθητι. Τότε ἐπάρασα τὴν φωνὴν αὐτῆ ὁμοθυμαδὸν ὡς ἐκ ἑνὸς στόματος, ὅτι Ἀλέξανδρός ἐ ἡ Ἀγνῆνα, εἷτον αὐτῷ· Οὐχ ὅτως οἱ Βάτανοί σε κατισχύσατο ἡμῶν, τολμήτωρ Φῆστε, ἵνα δωνθῇς τεῖσαι ἡμᾶς θῦσαι θεοῖς ματαίοις, οἷς ἀκ ἔστι ἰσχύς. Ὁ δὲ Ἡγεμὼν εἶπεν· Κόψατε αὐτῆ τὰ ἀκρόχειρα τῆ δύο χειρῶν. Οἱ δὲ προβαλόμενοι τὰς χεῖρας αὐτῆ ὡς γναῖοι στρατιῶται τῷ Χριστῷ, ἔτως εἶπον· Προσπαλῆ σοι ἀνόσιε ἐ μιαρὲ, ὅτι ὑδεμία σε ἐπίνοια δωνθῇ ἀγξαι ἡμῶν τὸν ἀστεβῆ λογισμὸν, διὸ ὃ βέλει ποίει.

10 Καὶ προστενέγκαντες μαχαίραν οἱ στρατιῶται, ἔκοψαν αὐτῆ τὰ ἀκρόχειρα· οἱ δὲ μὴ αἰσθόμενοι τὸ γεγονὸς αὐτοῖς, ἤρξαντο δοξάζειν τὸν Θεὸν, ἐ εἶπον τῷ Ἡγεμόνι· Αἱμοτόπα ἐ ἀνόσιε, ἢ δὲ ἔτως αἰσθόμεθα τῆ πόνων, ὧν σὺ βάλει ποιεῖν ἡμῖν· σὲ δὲ ὁ Θεὸς ὃν τάχει μεπλάσεται εἰς τὸν ἄδλον ἀνάπαυσιν χολάσεσιν. Καὶ χολέσας ὁ Ἡγεμὼν ἐπὶ πῖς ῥήμασιν, οἷς ὕβρισαν αὐτὸν, ἐκέλασεν ὀργλῶσι βόθρον βαθὺν, ἐτὸν ἔτως. Κρεμάσαντ αὐτὰς ἐ σπαθιζέσθωσαν ἕως αἰσθάνονται τ' χολάσεως. Καὶ ἔτως ἀναγκασθεὶς ὑπ' τῆς παρ' αὐτῆ ὕβρεως, τὸν βόθρον τυρᾶς πληρώσας, προστάξεν ἐμβαλεῖν τὰς Ὁσίας ἐν αὐτῷ. Τῶν δὲ Ἁγίων σπαθιζομένων, ἐ μὴ αἰσθανομένων, ἀλλὰ δοξαζόντων τὸν Θεὸν, ἐκέλασεν ὁ παράνομ Ἡγεμὼν λαμπάδας προσάγειν εἰς τὰς πλευρὰς αὐτῆ· τότε ἀνέκραγον, ὅτι Ἀλέξανδρ Ἐ ἡ Ἀντωνῖνα φωνῇ μεγάλῃ λέγοντες, Ἡμεῖς μὲν, τολμήτωρ, ταῦτα πάσχομεν διὰ τὸν Δεσπότην τὸν εἰς Χριστὸν, πιστεύοντες αὐτῷ ὅτι μετὰ θάνατον ἡμῶν ληψόμεθα παρ' αὐτῆ τὸν μισθόν· σὲ δὲ ὁ Θεὸς ἐν τάχει ἐξολοθρεύσει, ὅτι τὸν ἄδλον τῇ Θεῇ ἔκτισε βασκαίνεις.

11 Θυμωθεὶς δὲ ὁ Φῆστ εἶπεν· Ἐξάψατε εἰς τὸν λάκκον πυρὶ σφοδροτάτῳ, ἵνα ἐμβληθῶσι ἐν τάχει εἰς αὐτὸν. Οἱ δὲ στρατιῶται ἐ τὸ κελασθὲν αὐτοῖς παρὰ τῆ Ἡγεμόν, ἔτως ἐτοίμων. Ἐξαψάντων δὲ αὐτῆ πυρὶ μεγάλῳ σφόδρα ἐν τῷ λάκκῳ, ἀνέγνωσαν τῷ Φήστῳ. Εἶτε δὲ ὁ ἀσπλαγχνος Ἡγεμὼν τοῖς στρατιώταις, ἐν ᾧ ἡ χάρις αὐτῆς ἰσχύσῃ, ἐμβάλετε ἐν τῷ πυρί. Καὶ οἱ στρατιῶται ἐποίησαν καθὼς ἐκέλασεν αὐτοῖς ὁ Ἡγεμὼν, ἐ ἐνέβαλον ἐκεῖ τὸν Ἀλέξανδρον ἐ τὸν Ἀντωνῖνον. Καὶ ἐκέλασε ξηρὰν τύλην καταβάλλειν ἐν τῷ πυρί, εἰπὼν, Οὕτως ἐκκαίσονται εἰς τέλ, ὥστε ἐ τὰ ὀστᾶ αὐτῆ αἰθάλλω γλυέ, ἐ μ᾽ ταῦτα κατισχυθῇ ὁ λάκκος, ὅτως μὴ τὰ γυμνάσια θελήσωσι σωναγαγεῖν ἀπὸ τῆ ὀστέων αὐτῆ, καθὼς ἔθος ἐστὶ τοῖς Χριστιανοῖς. Καὶ ἐμβαλὼν αὐτὰς εἰς τὸ πῦρ, ἐ κατισχύσας τὸν λάκκον, ἀπῆλθεν εἰς τὸν οἶκον αὐτ, ἐ ἐφαγεν, ἢ δὲ ἔπιεν, ἀλλ' ἔμεινεν ἄφων· τάλιμα γὰ τοιαῦτα ἀπορεῖν ὑπ' ἀγγέλων ὀργῆς ἕως ἡμερῶν ἑπτὰ ἐβασανίζεν αὐτὸν, ἐ μετὰ τὰς ἑπτὰ ἡμέρας, ἐν δεινοῖς ἐ σφοδροῖς χολάσεσιν ἀπέθανε τὴν ψυχὴν· ἐ ἔθαψαν αὐτὸν, ἐ ἔτως ἐπαύσατο ὁ διωγμός.

12 Ἐμαρτύρησαν δὲ οἱ ἅγιοι Ἀλέξανδρος ἐ Ἀντωνῖνα πρὸς ἓξ ἱστάμενον Μαΐου, ὥρᾳ ἕκτῃ, ἡμέρᾳ σαββάτῳ, βασιλεύοντος τῆ Κυρίου ἡμῶν Ἰησῦ Χριστῦ, ᾧ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

amb. præcisis manuum summitatibus,

& virgi ætiam cædunt.

ac denique in furca capiti imminent.

Iterum cæduntur,

lampadibus ustulantur

Profert a damnatis corripiuntur exsultationis.

ANNOTATA.

a *Exemplum nostrum vitiose* δῦ μετὰ σε.

b *Sirletus habet* flagellis verberari: *aliud igitur ipse legit in suo Cryptæ-Ferratæ MS.*

c *Videtur deesse aliquid ad plenum sensum. Sirletus*, ut impleatur libido ejus.

d Στεῖσι, *unde hic alibi ignotum verbum* σπαθίζεσθαι, *proprie palmarum est: nec properata opus est ut in palmifera aliqua regione rem gestam concipiamus; quamvis & hoc verum esse potuerit, cum palmea virga ad varias usus exportarentur.*

e *Fortasse legendum* τοιοῦτος.

f *Sirletus invenisse videtur* πρὸ ς Νίσσου, *qui vertit* ad v Nonas.

ΠΕΤΡΟΥ ΤΟΥ ΘΑΥΜΑΤΟΥΡΓΟΥ

ΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΑΡΓΟΥΣ.

Ex Synaxario MS. Collegii Claromontani S. J. Parisiis.

Τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ μνήμη τοῦ ὁσίου Πατρὸς ἡμῶν Πέτρου, Ἐπίσκοπου Ἄργους, τοῦ Θαυματούργου.

Οὗτος τὴν Κωνσταντινούπολιν κατῴκησε, πατέρων δὲ ἔφυ θεοφιλῶν ἐ τὸν μοναχὸν βίον ἑλομένων παροικεσία. Καὶ τῶν ἀδελφῶν προκεκριμένων Παύλου τε ἐ Διονυσίου· κατὰ ζῆλον δὲ ἐκείνων ἐ μίμησιν ἀνὸς, ἔμπλ Πλάτωνι τῷ ἀδελφῷ, ἐκεῖσε τὸν ἀσκητικὸν ἀγῶνα, ἐ τοσοῦτον ἠγωνίσατο, ὅσον ὐκ ἔστι εἰπεῖν. Οὐ μόνον γὰ ἀγρυπνίᾳ ἐ μελέτῃ τῶν θείων γραφῶν πάντας ἐκαίνησεν, ἀλλὰ ἐ ἐλεημοσύνῃ τῶν πόρρω τὰς πένητας ἐ συμπαθείᾳ. Διὰ δὲ τὸν εἰς ἄκραν ἀφετὸν αὐτῆ κατακληθεὶς γλυέσθαι Καισίνθ Ἀρχιεπίσκοπος, ὐκ ἐτολμήθη διὰ τοσοῦτον ἐ ἀλλάβειαν. Καὶ χειροτονηθέντι Παύλῳ τῷ ἀδελφῷ αὐτῆ συγκαπλθε, ἐ παρακλήτου τῆ Ἀργείων ἐ τῷ ἀδελφῷ αὐτῆ ἐχειροτονήθη Ἄργους Ἐπίσκοπος.

Καὶ

A Καὶ ὅπως ἐσπούδασεν εἰς ἐλεημοσύνην, ὡς μηδὲν παθ' ἑαυτὸν ἀφίστασθαι τῶ πένητι αὐτὸ πλὴν τῶν χιτώνων· ὃν ἐφόρει, καὶ μηδ' ὑπεῖνα φείδεσθαι πτωχῶ προστελθόντος· ὡς καί ποτε λιμῶ πλήσαντα Ἑλλησποντίαν, πολλὰς διατρέψαι μυριάδας· τῆ δὲ ἀφειδίᾳ τῆς χειρὸς ὑπολειφθέντα τὸ πίθω ἀλεύρου ὀλίγου, ἀρεσθῆναι πλήρη τὸν πίθον, ἐφ' ἱκανὸν ἑταρκέσαι χρόνον τοῖς δεομένοις ἐξ αὐτοῖς τοῖς περὶ αὐτόν· αἰχμαλώτους δὲ λύτρῳ ἀναρρύεσθαι, ἐκ τῆς ὑπὸ σκληρότερας ἐλκομένης χειρὸς τῆς ἐκείνου βίας ἐλευθερῶν, κόρην τε παρθένον δαιμονῶσαν ἰάσασθαι, ἐκ τὸ τῆς τοῦ Πέλοτος πάθος προσκεκτῆσθαι δι' αἰτίγματος, ἐκ αὐτὸ δὲ γνῶναι τὸ πέρας τῆς ἰδιωτικῆς πλεπῆς. Ἤδη γὰρ γεγονὼς ἐτῶν ἑβδομήκοντα, ἐκ μετὰ μυρίας ὑδρώπας τῆς ἀρετῆς, τῶ μακαρίαν ψυχὴν διαθεὶς, ἐκ μετὰ τέλος διαδήλως δείξασι τὰς ἐνεργείας, μύρα προχέων ἐκ τῆς ἁγίας σορῦ, ἐκ δαίμονας ἐκβαλλόμενον, ἐκ νόσους παντοίας ἰώμενος, ἐκ ὑποφαίνων τῶν διὰ μακαριότητα τῶν ἐνθένδε διαλεξαμένων χερῶν ἐκ Θεῶ.

B

IDEM BREVIUS

Ex MS. Synaxario D. Gabrielis Naudei.

D

Οὗτος τῶν πατρίδα μὲν ἔσχε τὴν Κωνσταντινούπολιν, γονέων δὲ ἐφύη ἀλλαβῶν, μοναχῶν γεγονότων τὴν πολιτείαν. Κατὰ ζῆλον δὲ ἐνείνων γίνεται ἐκ αὐτὸς μοναχὸς, ἀσκήσει ἐκ ἀγρυπνίᾳ, ἐκ τῆ τῶν θείων μελέτη πάντας ὑπερβάλλων· ὅθεν ὑπὸ Νικολάου Πατριάρχου ΚΠ. καταναγκάζεται τῆς Κορίνθου γένεσθαι Ἀρχιερεύς. Τῶ δὲ μὴ πειθέντος, Ἰωάννου ἀντ' αὐτῶ τὸν ἀδελφὸν χειροτονεῖ. Καὶ κατῆλθε τῶ ἀδελφῶ αὐτῶ εἰς Κόρινθον. Βίᾳ δὲ τῆ Ἀργείων ἐ παρακλήσει τῆ Ναυπλίων χειροτονεῖται ἐ αὐτὸς ὑπὸ τῶ ἀδελφῶ Ἄργους Ἐπίσκοπος· ἐκ τοσοῦτον ἔπεσεν εἰς ἀπορίαν, ὡς μηδὲν παθ' ἑαυτὸν ἐν τῶ πένητι αὐτῶ ἀφεῖσθαι· ὅθεν ἐκ ἐπλήσθη ἐ τῶν τῆ θαυμάτων ἐνέργειαν. Λιμῶ δέ ποτε γνωμένω, ἐκ πολλὰς τρέφοντος μυριάδας, ἐν ἑνὶ πίθω ἀλεύρου ὀλίγου ὑπολειφθέντος, δι' ἀχῆς τῆς τοῦ πλήρη ἀναβλύσαι· αἰχμαλώτους δὲ ὡς ἔστιν ὅστις εἰς Περσῶν ἀνεῤῥύσατο, ἐκ κόρην δαιμονῶσαν ταχέως ἰάσατο· ἐκ τὰ μέλλοντα προέλεγε, ἐκ τὸ πέλος προέγνω τὸ ἑαυτῶ. Ἐβδομήκοντα δὲ γεγονὼς ἐτῶν ἐν εἰρήνῃ πρὸς Κύριον ἐξεδήμησε. E

ΑΘΛΗΣΙΣ

ΤΗΣ ΑΓΙΑΣ ΚΑΙ ΚΑΛΛΙΝΙΚΟΥ ΜΑΡΤΥΡΟΣ ΤΟΥ ΧΡΙΣΤΟΥ

ΠΕΛΑΓΙΑΣ,

ΤΗΣ ΕΝ ΤΑΡΣΩ ΤΗΣ ΚΙΛΙΚΙΑΣ.

Ex Bibliotheca Vaticana Codice Palatino 17 pag. 68.

Persecutionis tempore

1 Τοῦ πρώην διωγμῶ ἀναιρωθέντος ἐπὶ Διοκλητιανοῦ τῶ Βασιλέως καθ' ὅλης τῆς οἰκουμένης, πολλοὶ ὡς ἐπὶ τὸν ἐκ ἀναιδήμητοι ἀνέστησαν, ἔφυγον ἐν τοῖς ὄρεσι, φοβούμενοι τὸν θυμὸν τῶ Βασιλέως· οἱ μὲν τις σεσοὶ τῆ πίστει, ἐκ φοβούμενοι τὸν Θεὸν, ἔμειναν ἐν ταῖς ἁγίαις τῶ Θεῶ Ἐκκλησίαις, ἀγχόμενοι τὸν ὑπὲρ Χριστῶ ἀγῶνα νικῆσαι. Ὁ δὲ μακάριος ἐκ ὅσιος Ἐπίσκοπος, ὁ ὀνομαζόμενος Κλίνων, ἰδὼ βαπτίζων, ἐκ καθαρτικὸν ἕνα ἕκαστον τῶ βλουσιόνων δοὺς ἐπὶ τὸ βραβεῖον τῆς ἄνω κλήσεως. Διέβαμε δὲ αὐτῶ ἡ φήμη ἐν ὅλη τῆ Κιλικίᾳ. Ἦλθε ἐ ἐν Ταρσῶ τῆ πόλει τῆς Κιλικίας ὁ Ἐπίσκοπος, ἐ ἐβάπτισεν ὄχλον πολύν. Ἐγένετο δὲ μετὰ τρεῖς ἡμέρας, τῶ Μακαρίου ὄντος ἐν τῆ πόλει, ἀκῦσαι τὸν Βασιλέα τὰ κατ' αὐτὸν, ὅτι πολλὰς ἀποστρέφει ἀπὸ τῶν θεῶν αὐτῶν, ἐ προστάγει τῶ ἰδίω Θεῶ· ἐ ἐκέλευσεν κλεισθῆναι τὰς πύλας, καὶ συλληφθῆναι αὐτόν. Ὁ δὲ μακάριος Ἐπίσκοπος ἐκπλήξας, δι' ἀποκαλύψεως ἐξῆλθε τῆς πόλεως, μηδενὸς θεωρήσαντος αὐτόν. Ζητηθέντος δὲ αὐτῶ ὑπὸ τῆ στρατιωτῆ ἐν ὅλη τῆ πόλει, ἐ μὴ ἀνευρεθέντος, ὀργισθεὶς ὁ Βασιλεὺς, ἐκέλευσεν πάντας τοὺς βαπτισθέντας ὑπ' αὐτῶ ἐγκλεισθῆναι· ἦσαν γὰρ πολλοὶ, ὡς ὁ Κύριος κατὰ μέρος προσεκλήθετο.

multis Tarsi baptizatis a Clinone Episc.

2 Παρθένος δέ τις ὀνόματι Πελαγία, διαφέρουσα κατὰ τὸν τῶ Θεῶ φόβον, ἧς τὸ κάλλος ἐξιστᾶν ἐ δυνάμεθα, οἰκοῦσα ἐν τῆ προρρηθείσῃ πόλει, F ἤκουσεν αὐτῆ περὶ τῆς φυγῆς τῶ μακαρίου Ἐπισκόπου, *Pelagia audito martyrio* ἐ ἐπεθύμει ἰδεῖν αὐτόν. Ἀκούσας δὲ ὁ υἱὸς Διοκλητιανοῦ περὶ τῶ κάλλους αὐτῆς ἐ τῆς πολλῆς ὡραιότητος, ἀπέστειλε Πρωτίκτορας ἐ στρατιώτας πολλὰς, ὀφείλοντας συλλυσωτῆσαι αὐτὴν τῶ ἐπιδῆναι ἑαυτὴν αὐτῆ πρὸς γάμου κοινωνίαν. Ἡ δὲ μακαρία Πελαγία, ποιήσασα τὴν ἐν Χριστῶ σφραγίδα, ἀνώτατο αὐτοῖς λέγουσα, Μεμνήσθαι τῶν υἱῶν τῶ Θεῶ. Καὶ ἀπελθόντες ἀνήγγειλαν τῶ υἱῶ τῶ Βασιλέως ταῦτα, ἐ ἐθυμώθη ὀργῆ μεγάλη κατ' αὐτῆς. Καὶ παραυτὰ μὴν ἐπιστήσας τὸν ἀδελφὸν τὸν χαμαί· ἡ δὲ ἁγία Πελαγία εἰσελθοῦσα πρὸς τὴν μητέρα αὐτῆς, εἶπεν, Μῆτερ, θέλω διὰ πολλῶ χρόνου τὴν τροφόν σου ἰδεῖν. Ἠβούλετο δὲ ἡ ἁγία Πελαγία τῆ ἀφορμῆ τῆς τροφῶ ἀπελθεῖν πρὸς τὸν Ἐπίσκοπον, τὸν ἄνθρωπον τῶ Θεῶ· ἵνα γδ ἀκούσασα παρά τινων εἰς ποῖον τόπον εἶσιν. Ἡ δὲ μήτηρ αὐτῆς, ἐξ ἐνεργείας τῆ πονηρῶ, διεκώλυσε, ἐ ἀσυνεχώρησεν αὐτῆ ἀπελθεῖν, λέγουσα, Νεῖν ὑ δυνῆ, τέκνον· ἀλλὰ ἀπελεύσῃ δευτέρας.

3 Ὁ δὲ Κύριος διὰ τῆς νυκτὸς ἀπεκάλυψε τῆ Πελαγίᾳ τὴν ἰδέαν τῶ μακαρίου Ἐπισκόπου Κλίνοντος· καὶ ἐθαύμασε τὴν ὑπερβάλλουσαν δόξαν τῆ

EX MS. VATIC. *ejusdem in simile fr. ut supra.*

προστάτης αὐτῆς. Ὡς δὲ ἤκουσε πῶς ἡ μήτηρ αὐτῆς ἀπελθεῖν πρὸς τὴν τροφὸν, ἀπέστειλε λάθρα τὰς ἑαυτῆς δούλας εἰς τὴν φυλακὴν πρὸς τὰς ἐγκεκλεισμένας, ἃς προετάξεν ὁ Βασιλεὺς ἐγκλεισθῆναι, τὰς ὑπὸ τὴν Ἐπισκόπου βαπτισθέντας, ἵνα παρ' αὐτῶν μάθῃ τὴν ἀκρίβειαν, ποταπός ἐστι τῇ ἰδέᾳ ὁ Ἐπίσκοπος, δοκιμάσαι θέλουσα τὴν ὀπτασίαν, ἣν εἶδεν διὰ νυκτός. Ἐλθόντων δὲ τῶν παίδων, καὶ ἀναγγειλάντων αὐτῇ τὸν χαρακτῆρα τῆς ἰδέας αὐτοῦ, σιωπᾷ πάντα κατὰ τὴν ἰδέαν τὴν ὀφθεῖσαν αὐτῇ ἐν τῇ ὁράσει, καὶ ἐχάρη ἡ ἁγία Πελαγία χαρὰν μεγάλην, λέγουσα, Κύριε, τῶν σῶν ἀγαθῶν καταγγελλός ἐστιν ὁ ἄνθρωπος ἐκεῖνος, μή με ἀναξίαν ποιήσῃς τῶν μυστηρίων σου. Καὶ ταῦτα δέξαμένη, εἰσῆλθεν πρὸς τὴν μητέρα αὐτῆς, καὶ λέγει πρὸς αὐτὴν, Παρακαλῶ σε κύριά μου μῆτερ, τὴν ἐπαγγελίαν σου πλήρωσον, ἣν ἐπηγγείλω μοι λέγουσα, ὅτι ἀκμίρως ἀπελάσῃ πρὸς τὴν τροφόν σου. Ἰδοὺ νῦν καιρός ἐστι, δός μοι ἀπόστειλόν με.

B 4 Ἀκούσασα δὲ ἡ μήτηρ τὰς λόγους τῆς θυγατρὸς, ἐλογίσατο ἐν ἑαυτῇ, μήποτε κωλύσασα αὐτὴν ἀπελθεῖν, ἀπὸ τῆς λύπης ἡ θυγάτηρ αὐτῆς εἰς νόσον ἐμπέσῃ. Καὶ ἀθέως ἀναστᾶσα, μετὰ σπουδῆς ἐνέγκε πορφύραν βασιλικὴν, πεποικιλμένην ἐν λίθοις πολυτελέσι καὶ διαφόροις, καὶ τὰ ἀκόλουθα αὐτῆς πάντα, ὡς ἂν ὁρμαθὴν ἃ ἔσαν τοῦ υἱοῦ Διοκλητιανοῦ, καὶ ἐξαπέστειλεν αὐτὴν πορεύεσθαι μετὰ καταστάξεως παίδων καὶ στρατιωτῶν πολλῶν, εἶπεν δὲ αὐτῇ, Ἄπελθε, τέκνον, καὶ προσαγόρευσον ἐξ ἐμοῦ τὴν τροφόν σου. Καπελθοῦσα δὲ ἡ ἁγία Πελαγία, καὶ εἰσελθοῦσα ἐν τῷ βαπτιστηρίῳ αὐτῆς, ἐπροσεύξατο χαίρουσα, καὶ ἀγαλλιωμένη ἐπὶ τῇ μελλούσῃ πρόσοδοκία. Προσευξάντων δὲ αὐτῶν ὡσεὶ μίλια δώδεκα, εἶς τῶν πορευομένων στρατιωτῶν, ὀνόματι Λογγῖνος, εἶδέν τινα ἐρχόμενον ἀπὸ τὸ σκώληκον τοῦ ὄρους, καὶ ἀπὸ τοῦ σχήματος ἐξ ἧς δόξης τοῦ προσώπου αὐτοῦ ἐγνώρισεν αὐτὸν· καὶ εἶπεν ὁ Λογγῖνος τῷ συναὐτῷ, στρατιώτῃ, Ἀδελφὲ Ἰουλιανὲ, γνωρίζεις τὸν ἐρχόμενον ἐμπροσθεν ἡμῶν ἄνθρωπον; Οὗτός ἐστιν ὁ ἀνθρωποκτόνος τοῦ Θεοῦ Κλίνων, ὁ θαυματουργὸς τῆς ἀπατηλῆς ὕλης, ἣν ἡ φήμη καὶ ἕως τοῦ Βασιλέως ἦλθε, δι' ὃν καὶ διωγμὸς ἐγένετο τῶν Χριστιανῶν ὑπὸ τοῦ Βασιλέως. Ἦσαν δὲ καὶ αὐτοὶ οἱ στρατιῶται Λογγῖνος καὶ Ἰουλιανὸς δοῦλοι τοῦ Χριστοῦ.

ad exprobrationem vitandæ nutricis adis,

C 5 Ἀκούσαντες δέ τινες τῶν Εὐνούχων παλαιωτῶν τῶν στρατιωτῶν τὰ ῥήματα ταῦτα, ἀπήγγειλαν τῇ δεσποίνῃ αὐτῶν. Ἡ δὲ ἀκούσασα, σιωπήσε, καὶ ἐκέλευσε σῆναι τὸ βαπτιστήριον αὐτῆς, καὶ καπελθοῦσα, ἀπήρχετο τεζῇ εἰς ἀπάντησιν τοῦ ὁσίου ἀνδρὸς, φήσασα τοῖς στρατιώταις καὶ τοῖς παισὶν ἡσυχίαν ποιῆσαι, καὶ μὴ παρέξαι τὸν ἄνδρα, ἀλλ' ὑποχωρῆσαι καὶ ἀπελθεῖν ὑπὸ τὴν σκιὰν τῶν δένδρων, ἕως ἂν λαλήσῃ τῷ ἀνθρώπῳ τοῦ Θεοῦ· ἦσαν γὰρ ἐκεῖ τινες πλείονες ἀμύητοι τῶν μυστηρίων τοῦ Χριστοῦ, καὶ διὰ τοῦτο οὐκ εἶα αὐτοὺς ἀκοῦσαι τῶν μυστηρίων τοῦ Θεοῦ. Πάντων δὲ ὑποχωρησάντων, εἶπεν ἡ ἁγία Πελαγία τῷ ἀνθρώπῳ τοῦ Θεοῦ· Χαῖρε δοῦλε τοῦ Χριστοῦ. Ὁ δὲ ἐπτλαγεὶς ἐπὶ τῇ θέᾳ αὐτῆς, εἶπεν· Γενέσθω ἡ εἰρήνη τοῦ Χριστοῦ μετὰ σοῦ τὴν νεωτέραν. Ἡ δὲ πάλιν εἶπεν· Εὐλογημένος ἀποκαλυφθείς μοι ἐν τῇ εἰκόνι σου ταύτῃ Θεὸς, ὅτι ἀπέστειλέ σε πρός με, ἵνα σώσῃς τὴν ψυχήν μου ἀπὸ ἀπωλείας. Καὶ νῦν παρακαλῶ τὸν Θεὸν, ᾧ λατρεύεις, ἵνα μοι εἴπῃς τὸ ἀληθές, τίς εἶ σύ; ἢ τί σὲ ὀνομάσω; ἢ τί τὸ κατ' σε; Ἀποκριθεὶς δὲ ὁ μακάριος, εἶπεν αὐτῇ· Τὸ μὲν πρῶτον ἐξαίρετον ἐστὶ πάντων τιμιώτερον, Χριστός εἰμι, ἑτοιμάσαι τῷ λογικῶν προβάτων τῷ Χριστῷ· τὸ δὲ ὄνομά μου Κλίνων καλοῦμαι. Αὐτὴ δὲ ἐπόμασεν ὅτι τιμίως ἐστὶ τῷ θυμίῳ θρεμμάτων· ἐκποκριθεῖσα ὑπ' ἀδίκου, εἶπεν αὐτῷ· Δέομαί σου, Κύριε, ἀνεξιχάκως δέξαι με λέγουσαν, Πρόβατα πολλὰ ἐστὶ τοῦ οἴκου τοῦ πατρός μου, καὶ βάλε, δόμον ποίμανε αὐτὰ, κἀγώ σοι δίδωμι μισθὸν πολύν.

6 Εἶπεν δὲ πρὸς αὐτὴν ὁ Ἐπίσκοπος· Οὐκ εἰμὶ ἐγὼ ποιμὴν θρεμμάτων, ὡς ὑπενόησας, ἀλλὰ ποιμὴν τῷ λογικῶν προβάτων τοῦ Χριστοῦ, τυπέστι τῶν ἀνθρώπων b..... Ἡ δὲ ἁγία Πελαγία εἶπεν· Τί δίδως τοῖς ἀμνοῖς σου ὅτι ζωὴν αἰώνιον ἔχουσιν; Ὁ δὲ μακάριος Κλίνων εἶπεν· Εὐαγγελίζομαι αὐτοῖς ἐπίγνωσιν Πατρὸς, καὶ Υἱοῦ, καὶ ἁγίου Πνεύματος. Λέγει αὐτῷ ἡ Πελαγία· Κύριε πάτερ, εἰ τί ἐστιν ἀναγκαιότερον ἐν τῷ Θεῷ σου, τοῦτό μοι παράσχου. Καὶ ἀποκριθεὶς ὁ ποιμὴν τῶν λογικῶν προβάτων τοῦ Χριστοῦ; εἶπεν πρὸς αὐτήν· Εὐαγγελίζομαί σοι βάπτισμα εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν, καὶ εἰς ζωὴν αἰώνιον, τοῦτο ἀναγκαιότερον ἄλλο οὐδέν ἐστιν. Ἀκούσασα δὲ ἡ Πελαγία, προσέπεσε τοῖς ποσὶ τοῦ μακαρίου Ἐπισκόπου Κλίνοντος, λέγουσα· Ἐλέησόν με Κύριε, καὶ δός μοι τοῦτο τὸ ὕδωρ· ἀφ' οὗ γὰρ ἐλάλησάς μοι, τὸ φῶς αὐτοῦ ἔλαμψεν ἐν τῇ καρδίᾳ μου, καὶ ἀπὸ τοῦ νῦν ἀποτάσσομαι τῷ σατανᾷ καὶ τοῖς ἀγγέλοις αὐτοῦ καὶ τῇ πίστει αὐτοῦ, ἣ τινα ἐστὶν εἴδωλα νεκρὰ, ἃ ἐγὼ ἕως τοῦ νῦν προσεκυνοῦσα, ζητοῦσα παρ' αὐτῶν ἔλεος, παρ' ὧν οὐκ ἔστιν ὠφέλεια, ἀλλὰ βλάβη καὶ θάνατος αἰώνιος. Καὶ νῦν παρακαλῶ τὸν Θεὸν ἡ ἀναξία νυμφοστολισθῆναι μᾶλλον τῷ Υἱῷ αὐτοῦ, τῷ φωτίσαντι τὰ κρυπτὰ τῆς καρδίας μου, αὐτὸς γάρ ἐστιν ὁ ἀληθῶς δικαιοκρίτης.

inflexui genuum & humi.

b

7 Ὡς δὲ ἤκουσεν ὁ μακάριος Κλίνων ὁ Ἐπίσκοπος τῆς παραδόξους λόγους τούτους, ἐθαύμασε, καὶ ἐπῆρε τὰς χεῖρας αὐτοῦ εἰς τὸν οὐρανὸν, καὶ προσηύξατο, λέγων· Ὁ Θεὸς καὶ Πατὴρ ἡμῶν, ὁ καθήμενος ἐπάνω τῶν οὐρανῶν, σὺ ἐπάλεσας τὴν παρθένον ταύτην εἰς τὸ σὸν ἐπίγνωσιν, ἐξαπόστειλον αὐτῇ τὸ ἅγιον καὶ φωτεινόν βάπτισμα, τὸ τοῦ ἀγαπητοῦ σου Υἱοῦ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ. Καὶ ἀξιωθεὶς αὐτοῦ, ἐκραγὴ ἐμπροσθεν αὐτοῦ ὕδατος ζῶντος, καὶ εὐθέως ὁ μακάριος ὅτι ταχέως εἰσηκούσθη, ἐδόξασεν τὸν Θεὸν, ὅτι λέγων· Μέγας εἶ ὁ Θεὸς ἡμῶν ὁ Πατὴρ καὶ ὁ Υἱὸς καὶ τὸ ἅγιον Πνεῦμα, ὅτι ἐδωκας κληρονομίαν τοῖς ἰδίοις τῶν ἀνθρώπων, βάπτισμα εἰς ζωὴν αἰώνιον, καὶ νῦν, Δέσποτα καρδιογνῶστα, σὺ ἐπίσασαι τὴν ταπείνωσιν τοῦ δούλου σου, ὡς ἐλαβόμην τὴν παρθένον ταύτην βαπτίσαι· ἀλλὰ δυνατὸς εἶ σὺ πᾶσιν, οἰκονόμησον τὸ τί γένηται. Καὶ ἀξιωθεὶς αὐτοῦ, ἡ Πελαγία εἶπεν αὐτῷ· Κύριε πάτερ, εἰσηκούσθη ἐν σοὶ τούτῳ ἡ προσδοκία σου· ἰδοὺ γὰρ ἐξαπέστειλεν ὁ Θεὸς φῶς, καθὼς προσηύξω· θεωρῶ γὰρ καὶ δύο στρατιώτας ἐπάνω τῆς πηγῆς, ἔχοντας ἐν ταῖς χερσὶ λέντιον φωτὸς, ὥστε λάμπειν τὸ ὕδατος τῆς πηγῆς ὡς ἥλιος· μὴ οὖν διαλειφθῇς ἀπ' ἐμοῦ τοῦ βαπτίσαι με.

& extincto ad ejus preces fonte.

c

8 Ὁ δὲ Μακάριος, ἀκούσας ἀπὸ τῆς Πελαγίας ταῦτα, ἐδόξασε τὸν Θεὸν, καὶ προσῆλθε τῇ πηγῇ ἁγιάσαι θέλων τὸ ὕδατος. Ἐγένετο δὲ, προσευχομένου αὐτοῦ,

ed by Google

baptizata atque communione refecta.

αὐτῆ, ⁊ αὐτὸν θεάσαλ Ἀγγέλως, ἐσῶτας ἐτάνω τ πηγῆς χ τὸν τύτον, ὃν ἐώρακεν ἡ Πελαγία. Ὡς δὲ ἐξῆλθε τὰς Ἀγγέλως, ὑψωτε τλῶ φωνῶ αὐτῆ πρὸς τὸν Θεὸν, ἔτω λέγων· Δόξα σοι, Βασιλεῦ βασιλέυντων, ὁ τοιήσας τὰς Ἀγγέλως σε πνεύματα, ⁊ τὰς λειτργὰς σε πῦρ φλέγον, σὺ καταξιωτόν με προσενεγκεῖν σοι τλῶ παρθένον τύτλω, ἵνα αὐτὸς παρέδωκάς μοι προσφορὰν ζῶσαν εἰς μετάνοιαν ⁊ ὁτιμλῶ ἐλεημοσύνης· ⁊ κατάταξον αὐτὴν ἐν τῇ τοίμῃ τῶν ἐκλεκτῶν σε, ἵνα ⁊ τῇ ἡμέρᾳ τ Βασιλείας σε ⁊ αὐτὴ εἰσέλθῃ μ τῶν πίστ φρονίμων παρθένων εἰς τὸν νυμφῶνα τῦ Χειστῦ σε, ἔχυσα τλῶ λαμπάδα αὐτῆς ἄσβεστον. Καὶ πληρώσας τλῶ ἀγλῶ, ἀγαλλιώμενος τῷ Πνεύματι τῷ ἁγίῳ ἐπὶ τοῖς θαυμασίοις οἷς ἑώρακεν, ἐφώτισεν αὐτλῶ εἰς τὸ ὄνομα τῦ Πατρὸς, ⁊ τῦ Υἱῦ, ⁊ τῦ ἁγίυ Πνεύματος, ⁊ ἀναχρισθεῖσαν κοινωνὸν αὐτλῶ καθέστησε τ τραπέζης τῦ Χειστῦ· ⁊ προσελθοῦσα ἡ ἁγία Πελαγία, προσεκύνησε τῷ Ἐπισκόπῳ, καταφιλοῦσα τὰ ἴχνη αὐτῦ, ⁊ λέγουσα· Κύριε ⁊ πάτερ ἀλογημένε, δόξαν ὑπὲρ ἐμοῦ, ἵνα εὐδοκιμωθῶ ⁊ τῷ ἀγῶνι. Λέγει αὐτῇ ὁ μακάριος, Ὁ Θεὸς, ᾧ ἐδώκας τὸν ἀρραβῶνα τῆς ψυχῆς σε, αὐτὸς ἐξαποστείλαι σοι βοηθείαν ⁊ ἁγίαν καταπαυτήριον, ⁊ δῴη σοι νικῆσαι τὸν ἀντίπαλον.

promissas vestes sunt ei donat.

9 Καὶ χαρὰν λαβοῦσα διὰ Πνεύματος ἁγίυ ἐπὶ τῇ προσδοκίᾳ τῦ ἁγίυ Ἐπισκόπυ, εἶπεν αὐτῷ· Πάτερ, παρακαλῶ τὸν Θεὸν, τὸν σώσαντά με διά σε, μὴ με παιδῦσαι, μὴ δὲ ἀντείπῃς μοι ἐν οἷς σε ἀξιῶ. Καὶ εἶπεν αὐτῇ, Τί θέλεις, εἰπέ. Καὶ ἀποκριθεῖσα εἶπεν αὐτῷ· Ἐπειδὴ ἐδεξάμλω ἀπὸ τ ἁγίων σε χειρῶν ⁊ τ δεσποτικῆς πορφύρας τῦ αἰωνίυ Βασιλέως, ἐκ ἔξεστί μοι λοιπὸν τλῶ φθαρτλῶ ⁊ γαίνην φορεῖν ἐνθῆτα ⁊ τὰ λοιπὰ πάντα· δέξαι οὖν αὐτὰ ⁊ ἀπάγαγε εἰς χώραν μακρὰν, ὅπε δυώνται προχωρῆσαι, ⁊ λαβὼν αὐτῶν τὰς τιμὰς, διοικήσεις αὐτὰ τοῖς δεομένοις· ἐμοὶ γὰρ ἀπὸ τῦ νῦν τοῦτα βδελύγματά ἐστι. Λέγει αὐτῇ ὁ Ἐπίσκοπος Κλίνων, Οὐκ ἐῶ μέν σοι τῦτο ποιῆσαι, ἀλλ' ἵνα μή σε λυπήσω, διότι παρεκάλεσας τὸν Θεὸν δι ἐμῦ, λήψομαι αὐτά. Εἶπεν δὲ Πελαγία· Κύριε, ἐγὼ ἤκουσά σε λέγοντος, ὅτι εἶπεν ὁ Κύριος, Οὐδεὶς δυώνται δυσὶ κυρίοις δουλεύειν. Καὶ θαυμάσας ὁ Μακάριος ἐπὶ τῇ σωφροσύνῃ αὐτ, ⁊ προσδεξάμενος ⁊ εὐλογήσας, ἐτέλυτεν αὐτὴν πορεύθῆναι πρὸς τὰς ἰδίας λέγων Πορεύου ἐν εἰρήνῃ· ἦσαν γὰρ οἱ παῖδες ἐκδεχόμενοι αὐτλῶ.

Exemplar vitæ conversæ ad Christum.

10 Ἡ δὲ Ἁγία μ χαρᾶς ἐν Πνεύματι ἁγίῳ δοξάζουσα τὸν Θεὸν, ὅτι καταξιώθη τῆς ἐπουρανίων τυχεῖν, ἐπέστρεψεν πρὸς τὰς ἀκολουθούσας αὐτῇ παῖδας, ⁊ εὗρεν αὐτὰς ὑπὸ σκότος ⁊ γνόφον καταχομένας· ἀορασία γὰρ ἐπέπεσεν αὐτοῖς, ⁊ βαδίζειν οὐκ ἠδύναντο. Αὐτὴ δὲ ἡ Πελαγία σιωπῶσα, ἐν τῷ αὐτὰς ἰδεῖν πεπεδημένας, ὅτι ⁊ τῦτο πόλεμός ἐστι διαβολικὸς ⁊ καταφράγισεν ἑαυτλῶ ⁊ τὰς παῖδας, ⁊ ἀπέστη ὁ πειρασμὸς ἀπ' αὐτῶν. Καὶ ἤρξαντο αὐτὴν ἐρωτᾶν, Πῦ ἐστιν ὁ ἄνθρωπος ὁ δόντας σοι τὸ φώτισμα, ⁊ ἡ ἀμφιέσασα γαίνην; Ἡ δὲ Πελαγία εἶπεν πρὸς αὐτὰς, Ἡσυχάσατε, δυώσθε προελθεῖν, ὡς ἐγὼ προῆλθον τῇ ἀγαθῇ ἐλπίδι, ⁊ αἰωνίῳ βασιλείᾳ; Οἱ δὲ πάντες ἀπεκρίθησαν, λέγοντες· Διατί, δέσποινα ἡμῶν, ⁊ δυώμεθα πιστεῦσαι τῷ δυνατῷ ῥύσασθαι ἡμᾶς τ αἰωνίυ κολάσεως, ⁊ δῦναι ἡμᾶς ζῶν

EX MS. VAT.

ἐν τοῖς ὑψίστοις; Ἡ δὲ Πελαγία, ποιήσασα αὐτὰς ἀρήσασθαι τὰ εἴδωλα, ἃ ἐστέβοντο ἕως τῦ παρόντος, παρεσκεύασεν αὐτὰς κοινωνὰς γνῆσίας τ ἁγνείας μερίδος.

11 Καὶ καθίσασα ἐν τῷ βαπτιρίῳ, ἀπήει πρὸς τὴν ἑαυτῆς τροφόν. Ἐξῆλθε δὲ σωφρόνως ἡ τροφὸς εἰς συναντησιν αὐτῇ, ⁊ εἶδεν τ ἁγίας Πελαγίας τὸ πρόσωπον φαιδρὸν ἐν κάλλει παρὰ τλῶ προτέρᾳ ἰδέᾳ, τλῶ δὲ σολλῶ παρηλλαγμένλω· πρὸ τύτυ γὰρ τῷ κοσμικῷ πλύτῳ ἐσολίζετο, νυνὶ δὲ ἐν ἀλαβείᾳ ἐπεκόσμητο· τότε μὲν ὑψηλοφρόνως, νυνὶ δὲ ἐν ταπεινοφροσύνῃ· ⁊ τότε μὲν ἐπιφανῶς, νυνὶ δὲ ἐν σολῇ διεπτυγμένῃ· ⁊ πρὸ τύτυ ποικίλοις μὲν βρώμασιν ἐδιετρύφα, νυνὶ δὲ ἐν προσευχῇ ⁊ νηστείᾳ.

ad monasterium Christi nata.

12 Ἡ δὲ τροφὸς ἰδῦσα, σιωπᾷ αὐτλῶ Χειστιανὴ γεγονέναι· ⁊ μηνθεῖσα πῶς τὸ φρόνημα τῦτο ἔχοντας κρατεῖ ὁ Διοκλητιανὸς πολυτρόπως αὐτὰς ἐβασάνιζε, ⁊ ἀπαρνήσασθαι αὐτὰς τὸν Χειστὸν οὐκ ἰσχυε πεῖσαι, ἐλογίσατο ἐν ἑαυτῇ λέγυσα· Ἐὰν συμβαλέσθαι αὐτῇ μὴ εἶναι Χειστιανλὸν ⁊ τὸν θεσμὸν τῦ Βασιλέως, οὐκ εἶπεν μοι, ἐδέξατο γὰρ τλῶ χαίρειν, ὡς οἱ Χειστιανοὶ κηρύττυσι, λέγοντες ἕνα μόνον εἶναι Θεόν. Καὶ ἀποίξασα τὸ στόμα αὐτῆς ἡ τροφὸς, λέγει τῇ Πελαγίᾳ· Τέκνον, καθάπερ ἐθαυμάσθης ἐπὶ Διοκλητιανῦ τῦ Βασιλέως ⁊ τῦ υἱῦ αὐτῦ, ⁊ πάσης αὐτῦ τ δυναστείας, ⁊ ἐπὶ παντὸς τῦ στρατεύματος, ἡ μὲν ἀλλὰ ⁊ τοῖς εἰς μακρὰν Βασιλεῦσιν εἰς τὸ ὑπερβάλλον ⁊ ἀπρεπές κάλλος σε· ὅπε ⁊ νῦν τύχοις ἐν τῷ ἀληθινῷ σε κάλλει ἐνώπιον τῦ υἱῦ τῦ Θεῦ, ᾧ ἐξέδωκας ἑαυτὴν νύμφην ὡς αἰωνίῳ Βασιλεῖ, καθὼς λέγεις ⁊ πιστεύεις, ⁊ παράσχοι σοι ἰσχύν, ⁊ ὑπομονὴν ἐν τῇ πράξει σε, ⁊ νικητήρια ἐν τῷ ἀγῶνί σε. Γοργὸν οὖν μετ' εἰρήνης, ὅτι εἰσαγαγεῖν σε ἐν τῷ οἴκῳ μυ ἡ τολμῶ, μήτως ἀκύτης ὁρμασός σε, ⁊ παγχύσῃ με ἐξολοθρεύσῃ. Καὶ περὶ μὲν ἑαυτῆς ἡ τοσῦτόν μοι μέλει, ὅτι ἐὰν ἐμαυτὴν ἐκδώσω, μισθὸν σωὶ σοὶ κερδῶμαι· ἀληθινὸς γάρ ἐστιν ὁ Θεὸς, εἰς ὃν σὺ ἐπίστευσας.

hujus fiducia fe confirmarent.

13 Ἡ δὲ Πελαγία κατανύξασα, ἐχωρίσθη τ ἑαυτῆς τροφῦ· ⁊ ἀπερχομένης αὐτῆς πρὸς τὸν μητέρα, ⁊ ἐγγίσασης αὐτῇ, σωπήσεν αὐτῇ σωπῇ ἡ μήτηρ· Ἰδῦσα δὲ αὐτὴν σκηλαγμένον ⁊ ἦμα ἔχυσαν, μὴ ἐρωτήσασα, κραυγὴν μεγάλην μ κλαυθμῷ ⁊ ὀλολυγμῷ ἀφῆκεν. Ἡ δὲ Πελαγία προσευκτική, μηδὲν ἀποκεκρυμμένη. Ἡ δὲ μήτηρ αὐτῆς ἀπὸ τ μανίας ἔπεσεν ὠμιθανής, ⁊ ἄφωνος γενομένη ἔμεινεν ἱκανὴν ὥραν· μ δὲ τοῦτα ἀναψύξασα, ⁊ εἰς ἑαυτὴν ἐλθῦσα, ἀνέστη, ⁊ μηδὲν εἰπῦσα τῇ θυγατρὶ αὐτῆς, μὴ δὲ μαθῦσα παρ' αὐτῆς τὸ συμβάν, ἐχώρησεν ἐπεγκεῖν τὸ πλῆθος τῇ στρατιωτῇ ἀπὸ τῦ Βασιλέως. Καὶ ἀπέστειλεν ὁ Βασιλεὺς μετ' αὐτῆς πλῆθος στρατιωτῇ πεζῶν ⁊ ἱππέων σὺν τλοις, παραγγείλας αὐτοῖς πείθεσθαι τῇ γνώμῃ αὐτῆς, ⁊ εἰς ὅπερ ἂν βουληθείη. Καὶ ἐξελθόντες σπεῦσαι πάντες περιῆγον ταῖς ὁδοῖς ⁊ ἀτραποῖς τόποις, ἐρευνῶντες ἕως μιλίων μ' ἀνιχνεύοντες ἀρεῖν τὸν τοιαύτλω ὕβριν τῇ θυγατρὶ αὐτῆς πεποιηκότα· ἀκήκοε γὰρ παρὰ τῶν παίδων ἡ μήτης αὐτῆς, ὅτι ἀπῆλθεν πρὸς τὸν Ἐπίσκοπον· παρήγγειλε δὲ τοῖς ἀποστελεῖσι λέγυσα· Ἐὰν ἄρητε τῦτον, πεπεδημένον μοι αὐτὸν παραστήσατε.

frustra quæritur.

13 Ἀπελθόντες δὲ οἱ στρατιῶται εἰς τῦτον διάστημα ἡμερῶν ἑπτὰ, οὐδένα εὗρον. Ἡ δὲ ἁγία Πελαγία, σωὶ τοῖς παιδαρίοις αὐτῆς τοῖς πιστεύυσιν, ἐπαθίζετο εἰς τὸ πέραν τῦ ποταμῦ, ⁊ ἔβλεπε τὰς στρατιώτας, αὐτοὶ

postea eamdem generose redarguit.

EX MS. VAT.

αὐτοῦ δὲ οἱ ζητοῦντες οὐκ ἔβλεπον οὐδένα. Ἠγαλλιάσατο δὲ ἡ ψυχὴ αὐτῆς πρὸς τὸν Κύριον· μεταδιάσατα δὲ εἶπε τοῖς νέοις τοῖς μετ' αὐτῆς· Ἔγνωπε ὅτι ὁ Κύριος προσλαμβάνεται πάντας τοὺς προσερχομένους αὐτῷ ἐλπίζοντας ἐπ' αὐτόν. Ἐλθόντων δὲ τῷ στρατιωτῷ διαπεμπὴς πρὸς τὴν μητέρα αὐτῆς, ἐ εἰρηκότων αὐτῇ, ὅτι ἔπι τὸν ἄνδρα ἀρομαι, ὃν σὺ ἔφης ὑβρει πεποιηκέναι τῇ θυγατρί σε, ἔπι δὲ αὐτῆν. Ταῦτα ἀκήκατα, ἠθύμησεν. Ἀναστᾶσα δὲ ἡ Πελαγία μετὰ τῆ σωὶ αὐτῇ, ἦλθεν πρὸς τὴν μητέρα αὐτῆς, ἐ εἶπεν αὐτῇ· Τί μυρομένη λυπᾶς, ἐ ἀσωφρονεῖς; οὐκ οἴστρέπη ἀποστείλατα παραπῆσαι ἄνδρα ἅγιον, προσκυνῆντα τὸν Κύριον πάσης πιότης, ἐ πάσης ἀωσεβείας; οὐκ αἰσχύνη ἐπιχειρῆσα πόλεμον συγχροπήσαι μετὰ Θεῦ; ἐὰν γὰ ὁ δηλο- αὐτῆ ὁ Ἐπίσκοπο αἰτήσηται αὐτὴν, Ἄγγελον ἐξαποστελεῖ, ἐ ἐξολοθρεύσει πᾶσαν τὴν στρατιὰν τὴν σὸν πεμφθεῖσαν ἐπ' ἐμοῦ μέ, ἐπειδὴ αὐτῷ προσκυνεῖ, ἐ εἰσακήκεν αὐτῆ. Ἀποκριθεῖσα δὲ ἡ μήτηρ αὐτῆς λέγει, Καὶ τίς ἔστο, περὶ ᾧ λέγεις ταῦτας; Λέγει αὐτῇ ἡ θυγάτηρ αὐτῆς, Βασιλεὺς βασιλέων, ᾧ ἐ ἐμοὶ ὠφείλησα, ἀποστραφεῖσα τὸν πρόπαλόν μου ὁρμάτων. Τότε σιωπᾶσεν ἡ μήτηρ αὐτῆς, ὅτι Χριστιανὴ γέγονε· ἐ προσθεῖσα, πάλιν εἶπεν τῇ θυγατρί. Καὶ τίς ἐστιν ὁ Θεὸς τῶ Χριστιανῶν, ᾧ σὺ ἐμοὶ ὠφείλησας, εἰπέ μοι. Καὶ λέγει πρὸς αὐτὴν ἡ θυγάτηρ· Τί πολυπραγμονεῖς περὶ τὴν ἀνεκφράστο θεότητο; Γίνωσκε γὰ ὅτι αὐτός ἐστιν ὁ ποιῶν οὐρανὸν ἐ γῆν, ἐ ὄρεα, ἐ βυθούς, ὃς ἐ τὸ στερέωμα ἔκτισεν, ἐ ἀβύσσους σωνεστήσατο, ἐ ὅρον τῇ θαλάσσῃ ἐπέθηκεν τοῦ μὴ ὑπερβαίνειν αὐτὸν, ἐ τυραννῆσαι τῶν χέρσον; Ἐρωτᾷς περὶ τοῦ Θεοῦ μου; Οὗτός ἐστιν ὁ τύπας χαλκᾶς σωτρίψας, ἐ μοχλοὺς σιδηροῦς σωκλάσας, ἐ τὰς πύλας ζωοποιήσας.

14 Ταῦτα ἀκήκατα ἡ μήτηρ αὐτῆς, ἀπέστειλε παρευθὺ πρὸς τὸν υἱὸν Διοκλητιανοῦ λέγουσα, ὅτι ἡ ὁρμωμένη σε τῷ Θεῷ τῇ Χριστιανῶν ὡρμήθη. Ὁ δὲ ἀκήκατας, σιωπᾶσε ἀναμνησθείς, πῶς ὁ ἴδιος υἱὸν ταπὴν πρὸ τούτου ἐγκρατὴς ἐγένετο τῇ Χριστιανῶν, ἐ πολυτρόπως αὐτὰς ἐτιμώρει· ἐ λέγει τῷ πατρὶ αὐτοῦ, Ἀνθ' ὧν ἡ νεωτέρα τῶν Θεῶν τῶν Χριστιανῶν ἐπετόθητεν, ἃ δυνάται τοῦ λοιποῦ σκότιον ἔσται, ἐ ἐμοὶ εἰς γυναῖκα γενέσθαι· ἐ τοῦ λοιποῦ οὖν ἀποβλέψω d πρὸς τὰς Χριστιανὰς, τὰς ἑαυτὰς ἐκδιδόντας ὑπὲρ τοῦ ἰδίου αὐτῶν Θεοῦ, μὴ ἀγνοήσας αὐτόν· ἐ ἵνα μὴ ἴδω αὐτὸν ἐ ἐαυτὸν βασάνοις ὑποβαλλομένους, δικαίως ἐμαυτὸν φονεύσω ὑπὲρ αὐτῆς. Καὶ λαβὼν ξίφος εἰς τὸ ἑαυτὸν ἀνελεῖν, σπεύσαι μὴ ὀωσάμενος τὸν πόθον διὰ τὸ θαυμαστὸν αὐτῆς κάλλος, κλαίων ἐ ἀναπαλάμενος ἔλεγεν· Οὐαὶ τῷ κάλλει, ᾧ ἐγὼ ἐστερήθην! οὐαὶ τοῖς μαζοῖς, οἷς ἐγὼ οὐκ ἀνέψωσα! οὐαὶ τῷ σώματι, ᾧ οὐκ ἀπέλαυσα ἐγὼ τῆς φιλίας. Καὶ ταῦτα ἀναπαλάμενος, μὴ φέρων τὸν μανίαν, ἐπιπεσὼν τῷ ξίφει, ἀπέθανεν.

15 Ἀκήκατα δὲ ἡ μήτηρ αὐτῆς, ὅτι ὁ ὁρματὸς τῆς θυγατρὸς αὐτῆς αὐτὸς ἑαυτὸν ἀπέκτεινε διὰ τὸν θυγατέρα αὐτῆς, ἔντρομος γενομένη, ἐβόησε τῷ Διοκλητιανῷ διὰ τὸν θυγατέρα αὐτῆς· ἐ αὐτίκα λαβομένη τῆς παιδὸς, ἐ κατηχοῦσα βίᾳ, ἐ κρατήσασα αὐτὴν, ἀπήγαγε πρὸς Διοκλητιανὸν, ἵνα μὴ ταχυνθῇ ἐξολοθρεύσῃ αὐτόν. Καὶ εἰσελθοῦσα σὺν τῷ παλατίῳ, ἔστη σὺν μέσῳ· ἐ θεασάμενος ὁ Διοκλητιανὸς τὸν μητέρα σὺν τῇ θυγατρὶ λέγει, Τί τοῦτο ἐποίησας; D Ἡ δὲ μήτηρ τῆς ἁγίας Πελαγίας ἔφη· Ἰδοὺ ἡ θυγάτηρ μου, ὑπὲρ ἧς ὁ υἱός σε ἑαυτὸν ἀνεῖλε· νῦν οὖν ποίησον σὺν ταύτῃ τὴν ἐκδίκησιν τοῦ υἱοῦ σε. Ὁ δὲ Διοκλητιανὸς ὡς εἶδεν τὴν θυγατέρα αὐτῆς ἀνυπερτέρλητον παντὸς τοῦ γυναικῶν αὐτοῦ, ἐ τοῦ παλλακίδων, σὺν ἐλογίσατο ἐν ἑαυτῷ ποιῆσαι τὴν ἐκδίκησιν τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ, ἀλλ' ἐβουλεύσατο μᾶλλον ἔξαρνον αὐτὴν ποιῆσαι ἀπὸ τῆς τοῦ Χριστιανῶν πίστεως, ἐ τόπε εἰς γυναῖκα αὐτὴν λαβεῖν. Καὶ ἀθέως κελεύει τοῖς παρεστῶσιν αὐτῷ δορυφόροις σκέγκαι ἔμπροσθεν αὐτῆς ἄπειρον ὄγκον χρυσοῦ, βουλόμενος διὰ τῆς ἀπλησίας τοῦ χρυσοῦ δελεάσαι τὴν ἀμωμάδα τοῦ Χριστοῦ ἐ ἁγίαν τοῦ Θεοῦ κόρην, ἐ τῇ μητρὶ αὐτῆς δοὺς ῥ' τάλαντα χρυσοῦ, ἀπέλυσεν αὐτήν. Ἡ δὲ ἦλθεν σὺν τῷ οἴκῳ αὐτῆς, χωρισθεῖσα τῆς ἑαυτῆς θυγατρὸς, χαίρουσα τῇ διαβολικῇ χαρᾷ.

16 Ὁ δὲ Διοκλητιανὸς σκέλασε τὴν Πελαγίαν τῇ ἑωθεν καθῆσθαι αὐτὴν σὺν τοῖς στρατιώταις αὐτοῦ, ὥστε ἔξαρνον αὐτὴν ποιῆσαι, ἐ εἰ δ' ὅτως εἰς γυναῖκα αὐτὴν λαβεῖν. Καὶ λέγει πρὸς αὐτὴν ἐ E πρόσωπον πάντων, Μίαν αἴτησιν αἰτοῦμαί παρά σε, ἵνα χαρήσῃ τὸν Χριστόν, ἐ σωαφθῆς μοι εἰς γυναῖκα, ἐ κυριεύσεις πάσης μου τῆς Βασιλείας, ἐ ὁ γνησιόμβιός μοι σὺν σε υἱὸς Βασιλεύσει μετ' ἐμέ, ἐ ἐάν μου τὸ θέλημα ποιήσῃς, τὸ σὺν τῇ κεφαλῇ μου διάδημα σὺν τῇ σῇ κεφαλῇ θεμεθήτω. Λέγει πρὸς αὐτὸν ἡ Πελαγία, μυρόμβος σὺν τῇ ἀτονοίᾳ σε λαλεῖς τοιαῦτα, γνῶθι ὅτι οὐ ποιῶ τὸ θέλημά σε, ὑπὲρ χρησιμεύω σοι σὺ οἷς λέγεις, ὑπὲρ τὸ διάδημα τὸ ἐπὶ τῆς κεφαλῆς σε δύσεις ἐπὶ τοῦ ἐμοῦ κεφαλοῦ· οἶδα γὰ ὅτι τεῖα διαδήματα σὺν τοῖς ὑψίστοις οὐ τρεπιστεύονται μοι εἰσί, ἐ ἤδη κεκόσμημαι, τὸ μὲν πρῶτον διάδημα τῆς πίστεώς μου, τὸ δὲ δεύτερον ὅτι ἑαυτὴν ἐδέωκα ὁρμαθεῖσα τῷ Κυρίῳ, τὸ τρίτον τὸ τῶν ἐπιποθούμβης μοι θλίψεως μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων, δι' ὧν παρὰ τῷ Θεῷ χάεις ἀφάτους ἐκδέχεταί με· ἔτι οὖν γινώσκων, ὅτι τὸ θέλημά σε οὐ ποιῶ, ἐ τὸν Θεόν μου οὐκ ἀρνοῦμαι. Ὁ δὲ Διοκλητιανὸς ἀκήκατα ταῦτα, ἐκέλευσε τοῖς παρεστῶσιν αὐτῷ στρατιώταις κομίσαι βοῦν χαλκοῦν, ἐ ξύλα, ἐ πῦρ, ἐ στέαρ χοίρειον, ἐ ἐποκαῆναι τὸν βοῦν. Καὶ ἐκκαύσαντες τὸν χαλκοῦν βοῦν κατὰ τὸ κέλευσμα τοῦ Βασιλέως, ἐποίησαν φαίρεσθαι τὴν ἰδέαν αὐτοῦ ἀπὸ διασήματος ὠτὸς τύρος· ἄτεχε δὲ τοῦ Βασιλέως ὁ βοῦς πήχεις ι'. Καὶ παρέστησαν τὴν νεᾶνιν εἰς μέσον· ἰδόντες δὲ οἱ Πρεσβύτεροι ἐ οἱ Χριστιανοὶ, ἐπεκύχοντο αὐτῆς, ὅπως παράσχῃ αὐτῇ ὁ Κύριος δύναμιν ἐ ὑπομονήν.

17 Ὁ δὲ Βασιλεὺς ἔφη πρὸς αὐτὴν, ἀπόδυσαι τὰ ἱμάτιά σε, νεᾶνι. Ἡ δὲ Πελαγία ἰδοῦσα ὅτε ἀποδύειν αὐτὴν ἔμελλον, μεγάλῃ τῇ φωνῇ ἐβόησε, λέγουσα πρὸς τὸν Βασιλέα· Μάθητι ὅτι αἱ γυναῖκες ἐ αἱ παλλακίδες σε ὁμοίως ἐμοὶ σάρκα κεκτήσωνται. Καὶ μὴ φέρων ὁ Βασιλεὺς τὴν σὺν αὐτῷ οἰκοῦσαν ἐρωτομανίαν, ἐκέλευσε πολὺ πλέον τὸ τεῖχος ἐκδυθῆναι αὐτόν. Ἡ δὲ καταφραγίσατο, ἐ ἀποδυσαμένη ἐκεισίως, ἔρριψεν ἑαυτῆς τὰ ἱμάτια εἰς τὸ πρόσωπον τοῦ Βασιλέως, ἐ εἶπεν πρὸς αὐτόν, Τάχα σὺ εἶ ὁ δόλιος ὄφις, ὁ ἀπατήσας τὸν δεύτερον, ἐ ἐπεισελθὼν τῇ Εὔᾳ, ἐ σωπερτάσας αὐτὴν, ἐ πάλιν διὰ τῆς Εὔας πλανήσας τὸν Ἀδάμ, ὅθεν ἀμφότεροι ἐξω τοῦ πρωτοπλάστου ἐβλήθητε. Σὺ εἶ ὁ δόλιος ὁ παρεστὼς ἐν τῇ

προσβύτερον καὶ Χριστιανοὺς

ἐπὶ τῷ τυραννικῷ

ἐπὶ τῷ τυραννικῷ

προσβύτερον καὶ Χριστιανοὺς

χαρᾷ

καρδίᾳ τῷ Κύριῳ, καὶ ἐν τῇ διανοίᾳ αὐτῆς φθόνον ἐσπείρας, ἵνα τὸν παρθένον ἐκ σωτηρίου Ἄβελ φονεύσῃ. Σὺ οὖν ὁ παρακαθεὶς ἐν τῇ ἰδίᾳ στρατιᾷ προκρίτου καὶ ἐντίμου τῷ Δεσπότῃ ἡμῶν, ἐξελέξω εἰς πειρασμὸν τὸν δίκαιον Ἰὼβ, καὶ ἀποστήσας τὰ τέκνα αὐτοῦ, καὶ πάντα τὰ ὑπάρχοντα αὐτοῦ ἀπολέσας· Ἀλλ' οἱ ἐχθροὶ τοῦ Χριστοῦ ἐκλείψειν ἐν ῥομφαίᾳ, ἐξ ὧν ἐκ συ τυγχάνεις, καὶ ἀφανισθήσῃ, καὶ ἀφανισθήσῃ εἰς τέλος· προσέκοψας γὰρ τῷ ὀνόματι Ἰησοῦ, ᾧ ἐξέδωκα ἐμαυτόν. Ταῦτα εἶπεν ὁ Ἁγία πρὸς τὸν Βασιλέα, ἅμα ἐκ τῶν παρεστώτων αὐτῷ διάβολον διελέγξατο.

ultro in hoc se immittit.

18 Τότε ἐποφθεὶς ὁ διάβολος ὑπεχώρησε, ἐκ ἀλλοτρίου τῆς ἀληθείας ἀπὸ μάχης ἐβόα· Ὦ βία ἀπὸ τῆς Χριστιανῶν τῆς φονεύσαντος με! Ἡ δὲ νεᾶνις Πελαγία, ἐνδυναμωθεῖσα τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, δραμοῦσα, ἁρπάσασα τὸν χαλκοῦν βωμὸν, καὶ λίθους ἐξέρριψεν ὡς κηρὸν αἱ σάρκες τῆς χειρὸς αὐτῆς· μὴ ὀλίγως δὲ αἰσθομένη, ἐστιλίσεν τῷ κεφαλίῳ αὐτῆς εἰς τὸ σῶμα τοῦ βοὸς, καὶ ἐχάλασεν ἑαυτὴν ἐπάνω αὐτοῦ, καὶ λίθους ἐῤῥάγησαν αἱ σάρκες τῆς ὄψεως αὐτῆς, καὶ τῆς κοιλίας καὶ τὰ σπλάγχνα σὺν τῷ πλάρῳ, καὶ ἅπαν μέλος τοῦ σώματος, ἐν τῷ αὐτῷ εἰστελθεῖν ὅλῳ, ὡς ἔλαιον· καὶ ἐγένετο ἀνωδία ἐν τῇ ὥρᾳ ἐκείνῃ ἐν ὅλῃ τῇ πόλει, ὡς ὁ τμῆ μύρα· καὶ ἔτι μικρὸν αὐτῆς ἐμπνεούσης, τὸν Κύριον ἐδόξασε φωνῇ μεγάλῃ λέγουσα, Δόξα τῇ ἐλάστει σε, μοναρχίᾳ Υἱὲ τοῦ ὑψίστου Θεοῦ, ὅτι ἐν ταῖς χερσί σε ἐτέρπετο οἱ πλανηθέντες, καὶ ἐν σοὶ ἐπλεονάσθησαν, νικήσαντες καὶ καταπατήσαντες τὸν τοῦ ἐχθροῦ δυνάμιν. Καὶ οὕτως ἐπληρώθη νεᾶνις Πελαγία ἐν Κυρίῳ.

cujus exemplo alii duo Christum confitentur.

19 Δυσὶ δὲ παρεστῶσι στρατιώταις ἔγγιστα τοῦ βοὸς λέγει ὁ Βασιλεύς, Ἴδετε εἰ ἔτι ζῇ. Τῶν δὲ στρατιωτῶν τὰ ὀνόματα εἶσι ταῦτα, ὁ μὲν εἷς καλεῖτο Θεόνικος, ὁ δὲ ἕτερος Ἑλλάνιος· οἱ ἐκ θεατρίμοι τῷ ἀληθοφόρῳ πλησθέντες ἐν Κυρίῳ, εἶπον τῷ Διοκλητιανῷ, αὐτὴ οὐκ ἀπέθανεν, ἀλλ' ἐμαρτύρησεν ὁμολογήσασα τῷ καλῷ ὁμολογίαν, ἐν τῷ ἑαυτῆς Δεσπότῃ μὴ ἀρνησαμένη. Ὁ δὲ Βασιλεὺς ἀκούσας τὴν ἀποκρίσεως αὐτῆς, ἐν τῇ τοιούτων ῥημάτων, ἐκέλευσεν αὐτὸν δεσμίους χαλκᾷ, καὶ βληθῆναι ἐν τῇ φυλακῇ· ἐκέλευσε δὲ ἑτέροις στρατιώταις ἀπελθεῖν ἐν θεάτρῳ, εἰ ἄρα ὄντως ἀπέθανεν. Οἱ δὲ ἀπελθόντες καὶ ἰδόντες ὅτι ἐπλεονάθη, ἀπήγγειλαν τῷ Βασιλεῖ πᾶσαν αὐτῶν. Τότε ὁ Διοκλητιανὸς μανεὶς, μεγάλῃ φωνῇ ἔκραξε, καὶ τὰς χεῖρας ἐπιβαλὼν ἐν τῇ στολῇ αὐτοῦ, καπίρρηξε τὸν πορφύραν αὐτοῦ λέγων. Ὦ ἀπὸ τῆς Χριστιανῶν! τῶς ἐκδίδοασιν ἑαυτὰς μέχρι θανάτου, τὸν Θεὸν ἑαυτῶν μὴ ἀρνούμενοι, μήτε ἐμοὶ αὐτοῦ τὸ θέλημα ποιοῦσιν; μὴ ἀξιοτιμότεροί εἰσιν ὑπὲρ τὸν ἔξουσίαν μου; ἐγὼ τοίνυν τῶν ἐχθρῶν μου ἐκ ἐμπλήσω; Καὶ ταῦτα εἰπὼν, ἐκέλευσεν τὸ λείψανον τῆς ἁγίας Πελαγίας ταφῆς μὴ ἀξιωθῆναι, ἀλλὰ ἐῤῥίφη εἰς τὸ ὄρος, ὃ τὸ ὄνομα Λικαβητόν. Καὶ καπλησθέντες τέσσαρες λέοντες, ἐτηκάθησαν τοῖς ὁσίοις αὐτῆς, φυλάσσοντες αὐτὰ ἀπὸ τῶν θηρίων καὶ τῶν πετεινῶν.

Reliquiæ servant leones

20 Ἐνεφανίσθη δὲ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον τῷ μακαρίῳ Ἐπισκόπῳ Κλήντι, ὃς ἐκατήχησεν αὐτὴν, λέγων πρὸς αὐτὸν, Εὐαγγελίζομαί σοι, ὅτι σήμερον ἡ νεᾶνις Πελαγία, ἣν ἡτήτω παρὰ τοῦ Πατρὸς τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς γῆς, ἐμαρτύρησε καὶ τὰς δεήσεις τῆς σῆς σου. Ἀνάστα οὖν, προσένεγκε αὐτὴν προσφορὰν τῷ Θεῷ, διότι ἀνεξάρπαστος ἡ ὁμολογία αὐτῆς ἐγένετο. Ταῦτα δὲ αὐτῷ ἐν τῷ τόπῳ ἔνθα ἔκειτο ἡ ἁγία Μάρτυς Πελαγία· ἐν ἀπῆλθεν ὁ μακάριος Ἐπίσκοπος Κλήμης, καὶ θεασάμενος τὸν τόπον τῆς Μαρτυρίας, ἐώρακε καὶ τοὺς πέντε λέοντας παρεδρεύοντας τῷ τόπῳ, ἐν ᾧ κατέκειτο· οἵτινες ἰδόντες τὸν μακάριον, ἦλθον εἰς συνάντησιν αὐτοῦ, καὶ προσεκύνησαν αὐτῷ. Ὁ δὲ μακάριος ἰδὼν, χαίρων καὶ ἀγαλλιώμενος, ἔλαβεν τὸ λείψανον τῆς ἁγίας παρθένου Πελαγίας, ἀνέβαινεν εἰς τὸ ὄρος· καὶ προκόψας ὡς σταδίους ὀκτὼ, ἦλθεν εἰς τὸ ἀκρότατον τοῦ ὄρους. Καὶ ἰδὼν τὸ ἄκρον αὐτοῦ, ὅτι ἐλελείωτο ὡς μάρμαρον, ἐμισθώσατο λατόμους, καὶ ᾠκοδόμησε θυσιαστήριον, καὶ κατέθετο τὸ λείψανον τῆς ἁγίας Πελαγίας, καὶ ἐπωνόμασε τὸ ὄνομα τοῦ ὄρους, Ὄρος σωτηρίας. Καὶ ἐπέγραψε τὸ ὄνομα τῆς ἁγίας ὕτως· Ἡ ἁγία Πελαγία, δοῦσα ἑαυτὴν ἀῤῥαβῶνα τῷ Θεῷ ἐν μέσῳ πέλας ὑπὲρ τῆς ἀληθείας ἀγωνισαμένη, ἐνθάδε ἀνατέθειται τὸ σῶμα αὐτῆς, ἧς ἡ ψυχὴ ἐν ἁγίοις βασιλεύει μετὰ Ἀγγέλων. Ταῦτα ἐπιτελέσας ὁ Ἐπίσκοπος, ὕπνῳ καπλήθη χαίρων, καὶ ἀγαλλιώμενος ἐν Κυρίῳ. Οὕτως ἐπλήρωσε τὸ μαρτύριον ἡ ἁγία τοῦ Χριστοῦ Μάρτυς Πελαγία, δοξάζουσα Πατέρα, καὶ Υἱὸν, καὶ ἅγιον Πνεῦμα, εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

donec condigne sepeliantur.

ANNOTATA.

a Ὀμνύει sponsa, *sicut infra num.* 7 ὀμνύει sponsus, *ab* ὁμόζειν despondere, *quod occurrit num.* 14. *Voces antiquis Græcis in hoc significatu ignotæ.*

b *Ex alio MS. supplet Sirletus* qui vitam æternam consequi sperant, *hoc enim deesse probat subsequens Pelagiæ interrogatio, quare eam vitam sperent.*

c Λίνεον linteum: *cui enim Latinam linguam non est querenda origo: exempla auctorum modii qui habes apud Meursium in Glossario: sed quid iis opus, cum habeamus Joan.* 13 *v.* 4, λαβὼν λέντιον διέζωσεν ἑαυτόν cum accepisset linteum, præcinxit se.

d *Sirletus vel in suo MS. alium sensum reperit, vel ex ingenio proprio alium reddidit his Latinis verbis*: Num igitur post hæc ego Christianos aspicere potero? Num seipsos pro Deo suo tradentes?

Lubet hic etiam exemplum proponere ejus formæ qua Græci Officium ecclesiasticum quotidie variant, additis ad ea quæ singulis Dominicis ac feriis recitanda præscribuntur in Triodio, Paracletice & Pentecostaria, propriis quibusdam de unius cujusque diei nno aut duobus ut plurimum Sanctis.

PROPRIUM

DE S. PELAGIA V. M.

Ex Menæis excusis.

ΣΤΙΧΗΡΑ ΠΡΟΣΟΜΟΙΑ ΗΧΟΣ Δ'.

Βάπτισμα τὸ τάφεσεν ἐν ἰσχὺ καὶ σωτήριον Πελαγία ποθήσασα, πανοῦ ἐπεζήτησας· ἐν δύνῃ Μάρτυς τὸν μυσαγωγοῦντα μετ' ἀφροσύνης ἐν χαιρῇ τῷ ποθουμένῳ θάνατον προσέδραμες, καὶ ξένων καταξίωτε θεωρῶν, Ἀξίκαγατε, ὡς νεᾶνις· ὀπίσω δὲ τῷ νυμφίῳ σου ἔδραμες.

ΟΜΟΙΟΝ.

Κόσμον τὸν ἐπίγειον κατελιπῆσα, ὡς πρόσκαιρον ἐν θαρσῶν καὶ ἀμάραντον τῷ θείᾳ ἀνορέξεως, ὡς ἀεὶ ἐσῶσαν ἐν ὡς κεκτημένῳ διῳκησε τῷ χαρμονῷ καὶ θυμηδίᾳ ἐν καθαρότητα, συντόνως κατεδίωξας· ἐν Παρθένος προσείληφας τὸν Μαρτύρων τῷ δόξαν, δι' ἀμφοῖν ἀναλάμψασα.

ΟΜΟΙΟΝ.

Digitized by Google

ΟΜΟΙΟΝ.

Ἄνθρωποι χ' ἄφρασον τὴν σὴν θαυμάτων τὸ πέλαγος, Πελαγία παμάφθεμε· Χειτὸν γὰ ποθήσατα καθαρᾷ καρδίᾳ χ' πλουσίᾳ, τὴν αἰκισμὸν δὲ τῦ τυρὸς χ' τὴν βασάνων καταπεφρόνηκας· διὸ σε, Καρπὸν ψυχῆ θαλάμη, πόλον ἱράσιον ὁ Νυμφίος εἰργάσατο, ὁ Σωτὴρ τὴν ψυχῶν ἡμῶν.

Ο ΚΑΝΩΝ ΟΥ Η ΑΧΡΟΣΤΙΧΙΣ,
Πελαγία τὸν αὖτον εἰκότως πλέκω.

ΩΔΗ Α' ΗΧΟΣ Δ'.

Πελάγει τὴν θαυμάτων πλέοντι αὖραν τῦ Πνεύματος νῶν μοι παρασχῆ, Μάρτυς τῦ Χειτῦ Πελαγία παμάφθεμε, ὲ φρὸς λιμένα ἄδονον τὴν σὴν ἐπαίνων καθοδήγησον.

Ξὶ βρέφος φρογνωστικὼς τῷ Κτίστῃ σε ἀναπδεῖσα, Σεμνὴ, τλὼ τὴν φθαρτὴν ἀτέρριψας σορ-γλὼ, Πελαγία παγίνδοξε, ἀρρενωπῶς· τὰ πάθη δὲ θεία διωάμει καπτέπτησας.

Πνευτρὸν θεῖον ἐνεθυμῦσα δέξαλχ τῦ Βαπτίσματος, Ἱερυργὸν ἀφῦσα τῦ Χειτῦ, Πελαγία, φροσέδραμες· χ' μετασχῦσα γέγονας φωτὸς ὀνθέν, Μάρτυς, ἐμπλεως.

ΘΕΟΤΟΚΙΟΝ.

Ἁγίων ἁγιωτέρα πέφυκας, Παρθένε ἄχραντε, τὸν τ' Ἁγίων ἅγιον Χειτὸν ὠγκάλαις βασάτασα, τὸν θεϊκῆς δωιάμεσι πᾶσαν τλὼ κτίσιν πεφέχοντα.

ΩΔΗ Γ'.

Ἠ ὥσπερ τις ἀγαθὴ, φροσλιπεγκαμβὴ λογικὰ σπέρματα, Μάρτυς Χειτῦ πάνσοφε, παῦτα διψυχλῶς ἐγεώργησας.

Ἐθυώθης ὡς ἐκλεκτὴ, φρὸς τὸν Δεσπότλω χ' Θεὸν ἀνέδυσα, Μάρτυς Χειτῦ ἐνδοξε, θείοις ῥωννυμένη διδάγμασιν.

ΘΕΟΤΟΚΙΟΝ.

Ἀνέσητας, ὦ Σεμνὴ, τλὼ πεπτυκυῖαν μὲ μορφλὼ, πέξασα τὸν φροφανῶς αἴτιον τ' ὑπερφυῦς ἀνασάσεως.

Ο ΕΙΡΜΟΣ.

Τῷ πόθῳ τῦ Χειτῦ τλὼ ψυχίὼ τυρεμένη, ὑπλθες ἀνδρείκως ἐκκαέντι χαλκυργήματι, θεόφρον Πελαγία· ὲ γέγονας τῷ Δεσπότῃ σε ἀκρδεσάτη θυσία· ὅθεν σήμερον τλὼ πανηγίαν σε μνήμλω φαιδρῶς ἑορτάζομεν.

ΩΔΗ Δ'.

Ἠλὼ τῦ Δεσπότε πορφύραν ἐνδεδυμένη διὰ λυτρῦ, Πανένδοξε, παλιγγενεσίας, πᾶσαν τλὼ τῦ Βίου πρπλὼ πορφύραν ἐνδέδυται, Μάρτυς Πελαγία πανέντιμε.

Ὁ Πόθος τῦ ὑρανίου ὡραιότητι τὸς ἐπὶ γῆς ἡμᾶς ἔνωτε πόθης, Ἀθλοφόρε· ὅθεν ἐπρώθης Χειτῷ, βοῶσα χ' λέγουσα, Δόξα τῇ δωιάμει σε Κύριε.

Ζενοθυμήλλω θρησκείαν καταλιποῦσα, τῇ τῦ Χειτῦ φροσέδραμες σοφῶς, Πελαγία Μάρτυς παμακάριε, εἰδώλων πατήσασα πᾶσαν τλὼ ἀπάτλω, Θεόληπτε.

ΘΕΟΤΟΚΙΟΝ.

Ἀπειρογάμως ἐκύησας, ὦ Παρθένε, χ' μῦ τόκον ὠρθης παρθενεύσασα πάλιν· ὅθεν ἀσπίλοις φωναῖς τὸ Χαῖρέ σοι, Δέσποινα, πίστει ἀδιστάκτῳ κραυγάζομέν.

ΩΔΗ Ε'.

Ἐχυτος τῦ ἐχθρῦ καταλύται τὸ φρύαγμα, παμάφθεμε Πελαγία, λῶσαν ὧν τῦ Δεσπότλω σωθεῖσα χ' χάριτι.

Ζωῦ χάριτος ἀληθῶς σωτηφθεῖσα Νυμφίῳ σε, Πτέρλαμφορε, μαρτυρίᾳ ὲ τ' σῆς παρθενίας τὰς λαμπάδας κατέχυσα.

ΘΕΟΤΟΚΙΟΝ.

Ὁ Κύριος ἐν σοι, Θεομῆτορ, ἰσχλώσατο, τὸν ἄνθρωπον ἀνακλάττων, τὸν φθορᾷ πεπτωκῶτα, ἀκατάτῃ τῇ τῦ ὄφεως.

ΩΔΗ ς'.

Ζομίμως τῷ Χριστῷ νυμφευθεῖσα, φροσέδραμες τῦ μαρτυρίου τὸν δρόμον, ἐπιβαλλμένη τῷ σῷ Νυμφίῳ, ὲ λιμένι γαληνοτάτῳ τότε φροσέδραμες.

Πτλάκη σῇ κορυφῇ ὡραιότατος στέφανος διαφωσώσης, θεόφρον Πελαγία, Μάρτυς στεφαμφόρε· τλὼ γὰ πίστιν μέχρι τέλους ἐτήρησας ἄτρωτον.

ΘΕΟΤΟΚΙΟΝ.

Τὸν φρὶν μὲν ταῖς ἀκοαῖς τ' Εὔας ἔχειν ὁ σκολιώτατος ὄφις· σὺ δὲ μόνη τῦτον ἐξεπύξω, Θεομῆτορ, τὸν ἀναμέτλιτον τότε κυήσασα.

Hic notatur cavendus Hirmus, cujus initium, Θεὸν σὸν τῷ φωτὶ, & Comacion festi, deinde præscribuntur lectiones ex Synaxario, post quas prosequitur Chorus captum Canonem de Sancta.

ΩΔΗ Ζ'.

Κλαμίνι δίπλω τὸ κεκαυμένον, Μάρτυς, ὄργανον, θείῳ πυρτολομῇ αἵματι τῦ Χειτῦ ὁμοιμένον, ἐκραύγαζες· Εὐλογημένος εἶ ὁ τῶν πατέρων.

Περιβάλλων τὸν ὑρανὸν ὡς νεφέλας, ἔνδοξε Μάρτυς, γυμνωθεῖσαν θεία ἐνδυμασίᾳ καπεφαιδρύνεσε, ψάλλουσαν· Εὐλογημένος εἶ ὁ τῶν πατέρων.

ΘΕΟΤΟΚΙΟΝ.

Ἠ τῦ Ὑψίστου ἡγιασμένον θεῖον σκλώωμα χαῖρε· διά σε γὰ δέδοται ἡ χαρὰ, Θεοτόκε, τοῖς κραυγάζουσιν· Εὐλογημένη σὺ ὲ γυναιξὶν ὑπάρχεις, παράμωμε Δέσποινα.

ΩΔΗ Η'.

Ὡς Μάρτυς, ὡς λίαν ἀψαύσης, Χειτῦ παμάφθεμε, τλὼ τότε ὑμνῳδίαν ἐθεολόγησας, ἅπαντας θεοφρόνως ἐκδιδάσκουσα, ὲ φρὸς ἀσέβειαν εἱλκυσμένους ψάλλοντας· Εὐλογεῖτε πάντα τὰ ἔργα τὸν Κύριον.

Μαφῶς μυσταγωθεῖσα τῷ Χειτῷ, τλὼ τῦ τυράννου ὁρμλὼ πᾶσαν κατέβασας, σοφίας πέλαγος, βρύουσα, Πελαγία παντεβάσμιε· ὲ διαδήμασι τελσὶ Μάρτυς κεκόσμησαι, Εὐλογεῖτε πάντα τὰ ἔργα, βοῶσα, τ' Κύριον.

ΘΕΟΤΟΚΙΟΝ.

Πατρὸς ἐξ ἀνάρχου τ' Υἱὸν χ' Πνεῦμα ἅγιον ὁμολογοῦμεν πιστοὶ, σὲ σὲ, Παράμωμε, λέγοντες σεσαρκωκὸς τ' σωάναρχον μονογενῆ Λόγον Πατρὶ ὲ θείῳ Πνεύματι, χ' βοῶμεν· Εὐλογεῖτε πάντα τὰ ἔργα τ' Κύριον.

Tum canitur Hirmus, Χεῖρας ἰσχυτέρας Δαυὶδ.

ΩΔΗ Θ'.

Λόγος ἐξεπετάσθη ἔχων τὰς σὰς ἐπαίνους, Πελαγία· πέλαγος θαυμάτων γὰ βρύεις, τῇ σῇ Νυμφίῳ ἑνώμη χ' χάριτι· ὅπερ ὲ νῦν δυσώπησον, πάντας σωθῆναι τὰς ὑμνῳδούς σε.

Ἔσης τ' ἐφίστους, νυμφηστεφανόφορε Πελαγία, τῷ τ' ὄρεχτ' ἀκροτάτῳ, ἀξιωθεῖσα Μάρτυς, παῖσαλχ, ὲ τλὼ τρυφλὼ ἀπέλιφας τ' αἰωνίου ἀπολαύσεως.

Κόσμῳ τλὼ εἰρλίῳ βραβεύει τὸν σὸν Νυμφίον ἐνδυσώτει, Μάρτυς Πελαγία θεόφρον, τλὼ ἐκκλησίαν φυλάττουσα ἐκ πειρασμῶν, χ' χάριτι τὰς σε ὑμνῳδοὺς καταωγάζουσα.

ΘΕΟΤΟΚ.

Βρᾴθης παρθένος χ' μήτηρ ὑπερφυῶς, Θεογεννῆτορ, Λόγον συλλαβοῦσα ἐκ Πατρὸς σεσαρκωμένον τὸν γλυκύτατα· δι' ὅπερ κῶν σωζόμενοι σὲ, Θεοτόκε, μεγαλύνομεν.

ΑΘΛΗ-

Digitized by Google

ΑΘΛΗΣΙΣ ΤΟΥ ΑΓ. ΙΕΡΟΜΑΡΤΥΡΟΣ

ΟΛΒΙΑΝΟΥ ΕΠΙΣΚΟΠΟΥ

ΚΑΙ ΤΩΝ ΑΥΤΟΥ ΜΑΘΗΤΩΝ.

Ex Synaxario MS. Collegii Claromontani S. J. Parisiis.

Οὗτος ἦν ἐπὶ Μαξιμιανοῦ τοῦ Βασιλέως, ἡγεμονεύοντος Ἰουλίου Σίξτου Αἰλιανοῦ, Ἀγεστίνου δὲ Κλημεντίνου τῆς πανευφήμου θυσίαν ἐπιτελούσης τῇ Ἥρᾳ, ἰωαγκάζετο ὁ Ὀλβιανὸς ὁ ἅγιος Ἐπίσκοπος θύειν· ὁ δὲ πολλοῖς ἀντιθέτοις δὲ λόγοις τοῦ κατὰ Χριστὸν πίστιν ἀξιμνῶν καὶ ἀποστεμνύων, τοῦ δὲ εἰς τὰ εἴδωλα καλίζων καὶ διαβάλλων, σφῶν μὲν ὀλιγίστους πεπυρωμένους τοῦ νοῦν καὶ τὰ σκάνδαλα διαφέρεται· ὡς δὲ ἀκόλουθα, ὁ δὲ θύειν τῷ Ἡλίῳ ἐπείθετο, διενεχθέντος περὶ αὐτοῦ τοῦ Ἀνθυπάτου καὶ πρὸς ἔξαντος, ῥάβδοις ἀφειδῶς τύπτεται, εἶθ' ὕστερον μετὰ * τῆς μαθητῆς διὰ πυρὸς πλεύεται. Πολλὰ δὲ καὶ ἐν τῇ πεπεῖσθαι τῇ βίῳ ὁ Ἅγιος ἐπιτελέσας θαύματα, ἔτι δὲ μετὰ τοῦ ὁσίου κοίμησιν, ἔνθα κατάκειται τὸ τίμιον αὐτοῦ λείψανον, ἐνεργεῖ, ὡς ἡ κατ' αὐτὸν ἱστορία δηλοῖ.

* *MS. quidem solum habet* μετ' αὐτῆς, cum ipsa, *scilicet discipulis, sed quia excidit discipularum mentio, integrum sensum levi mutatione fecit. Inscripsit deinde S. Hilarionis Thaumaturgi elogio, quale dedimus* XXVIII *Martii sequitur.*

DE MARTYRIBUS SCYTHOPOLITANIS

Ex eodem & Chiffletiano MSS.

Τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ ἄθλησις τῶν ἁγίων Μαρτύρων Ἀφροδισίου *, Μίλδα, Μακροβίου, Οὐαλεριανοῦ, Λεοντίου, Ἀντωνίου καὶ τοῦ πλήθους τῶν Ἁγίων τῶν σὺν αὐτοῖς, οἱ Σκυθοπόλει μαρτυρήσαντες. Τελεῖται δὲ ἡ αὐτῶν σύναξις ἐν τῷ σεπτῷ Ἀποστολείῳ τοῦ ἁγίου καὶ παμφήμου Ἀποστόλου Ἰακώβου, Ἀδελφοῦ τοῦ Κυρίου, τῷ ὄντι ἐνδον τοῦ σεβασμίου οἴκου τῆς παναγίας ἀχράντου Δεσποίνης ἡμῶν Θεοτόκου καὶ ἀειπαρθένου Μαρίας ἐν τοῖς Χαλκοπρατίοις.

* *MS. Chiffletianus ordinem nominum hunc præbet* Ἀφροδισίου, Λεοντίου, Ἀντωνίου, Μιλδᾶ Οὐαλεριανοῦ, Μακροβίου καὶ τῶν σὺν αὐτοῖς. *Taurinensis vero MSS. servato nominum ordine, sub quadam scriptionis diversitate, ea variant: & nunc eorum post nomina enumerata habet* τῇ αὐθεντικῇ εἰλικρινῶς.

Digitized by Google

APPENDIX
SIVE ADDENDA AUT EMENDANDA
AD IV PRIMOS DIES MAJI.

AD DIEM I.

Fol. 3. col. 2 ſubfinem, hæc interſere:

B. Blaſius, Epiſcopus Suanenſis, *hac die inſcribitur Acies bene ordinata plurium Sanctorum ac Beatorum utriuſque ſexus Ordinis Carmelitarum, ex variis Martyrologiis & Kalendariis collecta per R. P. Philippum a Viſitatione, Carmeli Valencenſis Suppriorem, ſecundum edita anno 1679. Auctor in Notis ad eumdem manuſcriptis (quarum ut rationem haberem ſaltem inter Præterminſſos rogavit, ubi libenter ad alios dies & feci & faciam) ſic ſcribit:* B. Blaſius, ex urbis Senenſis & Carmelitanæ Religionis alumno & vere religioſo, factus Soanenſis Epiſcopus, tanta valuit ſanctimonia, ut nedum ſurdos, claudos, leproſos & alios infirmos mirabiliter curaverit, verum & cuidam mortuo vitam
B feliciter reſtituerit, quam ipſe ad annum 1287 ſancte depoſuit in Carmeli Senenſis templo ſepultus 1 Maji. Exinde miraculis ante & poſt mortem clarus, a populo ſemper excultus fuit. De illo latius agunt Sigiſmundus Titius Parochus Senenſis, Philippus Metius, & Alexander Calloſſus in Vita illius &c. *Optamus auctores hos videre: interim habemus Italiam ſacram Ferdinandi Ughelli, in cujus tom. 3 videtur ſatis accurate deduci ſeries Epiſcoporum Suanenſium, nec tamen ullus ibi* Blaſius, *ſed econtra an. 1283 morienti cum opinione ſanctitatis Davidi (qui ex Ordine Ciſtercienſi & monaſterio S. Galgani aſſumptus fuerat) ſuffectus dicitur a Martino V, poſt Donati, Nicolai & Ruſini electiones ſucceſſive fruſtratas, Marcus quidam Aſſiſienſis Canonicus, quem conſtat ex publico inſtrumento ibi adducto adhuc vixiſſe anno 1286 menſe Martio. Habemus etiam Faſtos Senenſes, ubi omnes quotquot in ea civitate vixere aliqua ſanctitatis fama noti, collato ſtudio latius Academia Inſtronatorum, Kalendatim digeruntur; ſed abſque* Blaſio. *Quin & ipſimet anno 1661 eccleſiam Ordinis Senis adivimus, & de talibus accurate interrogavimus Patres illos, qui tamen de eo nec verbum fecerunt. Quare plenierem & certiorem de illius promotione, ætate, ſanctitate & cultu notitiam expetlari debuiſſe cenſeo, abſque ullo*
C *ejus vel auctorum dictorum præjudicio,*

Bonamicus de Bonamicis, Tertii Ordinis S. Franciſci Volaterris in Hetruria, *cum titulo* Beati *refertur a Silvano Razzio, nullo aſſignato mortis die. In Commentario Volaterranenſium (plenius laudando ad VI diem Junii & alibi jam ſæpe laudato, præſertim ad III Februar. ubi de S. Candido) dicitur florniſſe anno 1424, & in eccleſia S. Franciſci Kalendis Maji tumulatus. Allegat idem Razzius librum, nuſcio quem, ubi de eo ſic legerit.* In eccleſia S. Franciſci Volaterris, ſubter pulpitum, jacent oſſa Beati Bonamici, qui in vita & morte miraculis claruit. *Addit autem Razzius, quod cum anno 1586, aliquid operis faciendum eſſet circa ipſum pulpitum; invenerint fabri atque incaute fregerint pulcherrimam quamdam arcam, intra quam ita fractam reperta ſint oſſa prædicta, cum lamella confuſa prænotata narrationi, ſuaviſſimum odorem ſpirantia; quare mœſti Fratres collecta oſſa incluſerunt ſæculo laneo, atque in Sacriſtiam detulerunt. Dicunt autem Volaterranenſes, publica auctoritate deputati, in ſua Relatione, quod anno 1647 die XIV Decembris, a Guardiano loci inauditi in Sacriſtiam, inſpexerint arcam, in qua ſervabantur reliquiæ* S. Florentii Epiſc. & Mart. & in eadem, *inquit Notarius,* area corpus B. Bonamici de Bonamicis, civis Volaterrani, repoſitum vidimus: ſed nec lamina ſupradicta, nec alia inſcripcio notata fuit. *Exiſtimo, Fratres iſtos, ſalvo conjunxiſſe prædictum corpus oſſibus* S. Florentii, *ut tuerent, hinc quidem ne inhonorus omnino maneret ſanctus* Bonamicus, *inde ne proprium ei cultum tribuendo, cisve debitum licentiam, delinquerent contra Canones. Quare nobis etiam ſatis ſit hæc obiter retuliſſe. Maxime cum neque appareat unde conſtet de die, neque plura, ut valemus, poſſimus de ipſo dicere.*

Fol. 4 col. 1 ante S. Sabam *ponantur*

Elizabeth Evangeliſta, *Ordinis S. Dominici Fanonenſis in Hiſpania; & Angelus Bonnſegna, ejuſdem Ordinis, Antiochiæ martyrio affectus a Saracenis: qui ambo cum titulo* Beatitudinis *referuntur in Anno ſancto dicti Ordinis, a Dominico de Ikrre Belgice vulgato.*

DE S. JEREMIA PROPHETA.

Pag. 6 num. 5 lin. 9 poſt verba — *eruditum incola* — expunge *ſequentes ſeptem lineas, & has* ſubſtitue —

Joannes Cotovicus, I. V. D. Ultrajectinus, anno MDXCVII *in Orientem profectus, in ſuo poſt annos viginti edito Antuerpiæ Itinerario, figuram loci antea tabella expreſſam exhibet pag. 146, iiſdemque fere verbis, quibus Quareſmius, eam deſcribit: de Minoritarum vero Conventu addit, ingentem eum fuiſſe, uti ex ruinis apparet, quas appingit; Arabes autem annis ab inde octoginta, puta ſub annum* MDXL, *ipſum invaſiſſe, & Monachos omnes trucidaſſe; juxta autem adeſſe fonticulum aqua optima; qui tamen incuria barbarorum neglectus, nullius fere uſus iter facientibus ſit. At Sanctus Hieronymus, cujus nobis in talibus potior eſt auctoritas, non iſto loco, ſed tertio ſupra Urbem ſanctam milliario* Anathot *locat. Neque vero opus eſt, ut qui* Anathotites *dicitur, ibi omnino natus fuerit; vel ſi fuit, ut hoc ei templum erectum ſit in loco ſuæ nativitatis; potuit enim ſic dictus fuiſſe a diuturna in* Anathot *commoratione, & quia parentes habuerit inde oriundos; unde etiam iſtic agrum poſſedit, a patrueli emptum, ut legitur in ejus Prophetia cap.* XXXII. *Potuit etiam locus hic, ſpectans ad ſortem tribus Ephraim; non autem ad Benjamin, ſicut* Anathot, *alia aliqua ex cauſa ſancto Prophetæ conſecratus fuiſſe, quam quod in eo natus ſit. Altera ejuſdem Prophetæ memoria &c.*

Eccleſia in loco (ut creditur) natali.

F *Diverſo ab Anathot.*

DE S. PHILIPPO APOST.

Pag. 11 num. 23 lin. 4 adde poſt verbum quieſcentium — *Nicolaus Bertrandi, in Geſtis Toloſanorum, ſcriptis ſub finem ſæculi XV, fol. 5 v. recitat* litteras, *jam olim ſcriptas,* complectentes ſingula Sanctorum nomina in præfata eccleſia quieſcentium, quorum maxime ſacra oſſa ſunt relevata, & cuilibet intueri volenti monſtrantur: *ſecundo autem loco nominantur,* corpora Beatorum Apoſtolorum Philippi & Jacobi Minoris, filii Alphæi. *Sed quando aut quomodo ea Toloſam allata ſint, nuſquam indicat Nicolaus: littera autem prædicta mox addunt, quod* Caput Jacobi inde tranſlatum fuit in Compoſtellam, civitatem Galiciæ, pro ſolatio & devotione peregrinorum illuc affluentium, *tacent autem de* Capite S. Philippi; *de quo tamen præfatus*

Reliquiæ Toloſæ.

& hinc Iterum corpus Part. Jac.

Digitized by Google

A tus *Sauſſaynus addit, quod ipſum etiam* a corpore divulſum *&c. — atque poſt verba Sauſſay & — Hac ibi — iterum* adde — *Fuit* Joannes *iſte tertio genitus Joannis II Regis Francia, qui primus Bituriges erexit in titulum Ducalem, & ſuo iſti filio donavit cum ampliſſima circumditione. Anno autem* MCCCLXIX, *ut docent Sammarthani lib.* 18 *hiſtoria Domus Regia, creavit Joannes Rex prædictus eumdem ſuum filium Vicegem per totam Aquitaniam & Occitaniam, vulgo Guyenne & Languedoc.* Allud in Lusitania. *Sed poſtremum titulum vindicante ſibi Gaſtone Comite Foxenſi, Joannes, licet bello ſuperior, æmulo tamen ſuo eumdem titulum pacis cauſa ceſſit: unde intelligitur prænotatum Indiculum Reliquiarum, ubi nulla talis Translationis ſit mentio, conditum eſſe ante Joannis Ducis promotionem. Vaſconcellus in deſcriptione &c.*

Fol. 11 *num.* 14 adde: *Deinde vero per litteras ſignificavit, quod eidem Capiti, decentius deinceps conſervando, D. Bernardus Ignatius Comes a Martinicz, ſupremus Regni Burggravius, Eques aurei Velleris, S. C. M. Conſiliarius actualis intimus, & in Regno Bohemiæ primarius Locumtenens Regius, curavit ſtatuam pelloralem argenteam inauratam pulchri operis, quam eccleſia Metropolitana tradidit anno* MDCLXXIV *die* 1 Februarii.

B

Ibid. poſt num. 25, adde — 26 *Tot locis de Capite* S. Philippi Apoſtoli *gloriantibus, accedit nihilominus adhuc Cyprus inſula, cujus novaqum in ea Juſtiniana Archiepiſcopus Chriſtodulus, anno* MDCXVI *Indictione* XIV, *ſignavit litteras atteſtantes veritati tibiæ unius, ex Reliquiis* S. Philippi *acceptæ, eo fine ut in Italiam deportata, excitaret liberalitatem Prælatorum Italicorum, in favorem monaſterii celeberrimi, quod eidem Sancto Apoſtolo conſecratum* S. Philippi in Arzo *nuncupatur. De illa, deque tunc pariter Neapolim allatis Reliquiis S. Barnabæ Apoſtoli, pluribus agemus,* XI Junii: *quia hæ illatæ in eccleſiam noſtram ibi Domus Profeſſæ, occaſionem iſta cognoſcendi dederunt: illa, ubi nam depoſita fuerint, nec dum comperi. Ex Proceſſu ſuper utrarumque legalitate formato, & apud noſtros Notarialiter tranſcripto, ſicut noſter Conradus Janningus ſuperiori anno illum ibi legit, ſatis ſe docuiſſe; quod unus ex tribus teſtibus, coram Vicario Archiepiſcopali D. Alexandro Roſſio examinatis,*

In Cypro Caput & alia quædam oſſa. C

XXIII Januarii MDCXVIII, D. Demetrius Zamperlanus, Archipresbyter civitatis Arzi regni Cypri, Sacerdos Græcus annorum XLVIII vel circa, *reſpondit*: In eccleſia monaſterii in Arzo eſt caput S. Philippi, & duo crura, & os ſacrum: hæſque ego Reliquias vidi feſto ejuſdem Sancti die, qui incidit in XIV Novembris; exponi tunc ſolitas in patina argentea ſupra altare. *Cumque in particulari interrogaretur ſignum aliquod diſtinctivum indicare, quo ſciebat tam de qua requirebatur tibiam, ipſam eſſe quam viderat in Cypro; dixit*, quod in medio eſſet aliquantum ambuſta; *ſicut reapſe videbatur.*

Unde tibia allata Neapolim an. 1616.

DE S. JACOBO ADELPHOTEO.

Audiit Jacobi fratres, eadem patre Cleophæ, alia matre

Pag. 21 *num.* 8 dele ultimas 9 lineas — *Quis autem hic* Joſeph? *Num.* 9 *lin.* 17 ſic proſequere, expunctis aliis. — *Non exiſtimo, quod ideo tantum; quia tunc illa, juxta modum loquendi iſtius ævi, potius* Cognata, *id eſt, fratris uxor, quam* Soror *Deipara, dicretur. An quia ipſamet* Maria, Cleophæ *uxor, nata fuerit ex ſorore aut fratre SS. Joachim vel Annæ, atque ita ſicut matres* Jacobi & Jeſu *inter ſe vocabantur* Sorores, *ita filii dicebantur* Fratres? *Id mihi videtur congruentius.* Simonem *vero & Judam, una cum* Jacobo & Joſeph Matthæi XIII *nominatos a Nazarethanis, ejuſdem* Cleophæ *filios vitium dixerim; ſed ex alia uxore, nihil ad Deiparam pertinente, atque ita ex una ſolum parte Chriſti Fratres. Horum alter procul dubio fuit Epiſtolæ*

Canonicæ Auctor, ipſe in titulo ſcribens ſe Fratrem Jacobi, *utique veluti dignioris vel ſenioris: quod autem idem etiam ſit unus ex duodecim, cognomento* Thaddæus, *mihi non videtur ſimile vero, etſi id paſſim credatur. De* Simone Cananæo (*qui eodem die colitur, & nomen a Cana Galilææ putatur traxiſſe, ibidemque a Nuptiis, quibus accitus Chriſtus ut conſanguineus aquas in vinum vertit, ad Domini ſequelam aſſumptus fuiſſe*) *difficilius dixerim, ſine is quem Nazarethani Chriſto objiciunt apud Matthæum; an vero* Simeon, *dictus etiam ipſe* Cleophæ *filius, ſecundus poſt Jacobum Jeroſolymorum Apoſtolus. Verum his de verbis diſtinctius agitur §.* 7 *Diſſertationis Theogenealogicæ ante Conatum Chronico-hiſtoricum ſuper Catalogo Romanorum Pontificum.*

10 *Atque hæc eo dicta, &c. pag.* 21 *col.* 2.

Fol. 24 *col.* 2 *ad finem §.* 3 *addantur ſequentia:*

Adde hic ſi placet ex Cardoſo, S. Jacobi Minoris cultum uſque in mare Atlanticum a Luſitanis propagatum: civitas enim Funchal, inſula Materiæ caput & Epiſcopali Cathedra inſignis, anno MDCVII *petiit a Paulo V Pontifice Maximo, atque per Breve* XVII *Decembris expeditum impetravit, ut ſibi liceret agere feſtum ejus, cum proprio Officio atque Octava per modum Duplicis I Claſſis, idque* 2 *die Maji, ne S. Philippo detrahatur quidpiam. Tam ſingularis autem venerationis cauſam refert Cardoſus ex Doctore Gaſpare Fructuoſo, in ſua Inſularum hiſtoria lib.* 1 *cap.* 26 *ſic ſcribente*: Anno MDXXI ingens mortalitas depopulabatur civitatem, ſicuti etiam annis prioribus continuis aliquot. Ut ergo tanto tamque diuturno malo remedium inveniretur, placuit Capitaneo Simoni Gonſalvio atque Senatui ſortes jacere, quem Patronum ſuæ civitati legerent; & ſors cecidit ſuper S. Jacobum Minorem. Mox igitur erecta eſt ſumptu publico eccleſia inſignis, ad quam ducta quidem ſupplicatio eſt, non tamen peſtilentia prorſus extincta: ſed annis ſingulis recrudeſcens ſæviit uſque ad annum MDXXXVIII. Tum vero injecta quibuſdam cogitatio eſt (quam divinam fuiſſe inſpirationem exitus ipſe docuit) ut auferrentur cigilla tam majora quam minora ab ædibus, quæ tali ſigno jubebantur caveri, interdicto cum inquilinis commercio; utque tam ſani quam infirmi promiſcue inter ſe verſarentur ſuæ quique domi, atque inſtituta proceſſione prædicta ligna comportarentur ad altare jam pridem electi Patroni, quemadmodum ibidem adhuc ad perpetuam rei memoriam ſervantur. Redeuntes autem a proceſſione domum, qui illam fuerant comitati ſani, ſuos quique infirmos ſanatos invenere: neque ex ea die peſtis amplius ulla afflixit inſolam, ſolemniſſimo deinceps feſto die 2 Majii beneficium commemorate ſolitam, cultu nihili minori quam adhibeatur ad celebrandum feſtum Corporis Domini. *Hactenus Gaſpar. Addit Cardoſus*: Etiam inſula Capitis viridis ſolemniſſime feſtum ejuſdem ſancti Apoſtoli agit, quotannis nova excogitans argumenta demonſtrandæ publicæ hilaritatis, eo quod die ejus feſto primum detecta a Luſitanis anno MCCCCXXVIII illac præternavigantibus, nomen illius tunc acceperit.

Diſtus ab eo Hieroſolymit. Sedes Thaddæa. Item ad inſulas Materiæ

D

E

F

Ex Capite Viridi

Pag. 25 *num.* 24 adde — *Scio eſſe qui ſibi perſuadeant, aut* Alphæi & Cleophæ *nomen unum eſſe, ſolaque pronunciatione diverſum; aut uni perſonæ geminum nomen fuiſſe, uti certum eſt eumdem* Levi *dictum qui & Matthæus; atque iiſdem videri, quod ex imaginaria duntaxat diſtinctione perſonarum, finxerint Græci Acta quædam* Jacobi Alphæi, *diverſa ab Actis ejus qui dicitur* Cleophæ. *Primum quam nulla veriſimilitudine nitatur, oſtendam ad* XXVI Maji, *quando* Alphæus, *Apoſtolorum* Matthæi & Jacobi pater, *ut Sanctus proponitur calendis a Græcis, nullam* Cleophæ *memoriam agentibus; ut hunc propterea exiſtimem obiiſſe ante Chriſtum; iſtum autem, in Evangelio poſt Aſcenſionem prædicando, partem habuiſſe, unde mireris, cum primis Apoſtolorum conſortibus,*

A Apoſtolus *dici etiam ipſe. Poſterius de gemino unius viri nomine, quam gratis dicitur, tam gratis negatur, donec evidens neceſſitas aliqua (& hac nuſquam apparet) cogat totius Orientis conſenſum in hac materia, veluti in meris fabulis fundatum, rejicere.*

Tolosa alii corpus etiam.

25 *Deinde* S. Jacobus Alphæi *&c.*

Fol. 26 *poſt num.* 30 add:

Non omnes ipſis favere opinionem referunt.

Quæ inter Petavium noſtrum & Salmaſium agitata eſt aliquando quæſtio, ab hac inconſtantiſſima intricatione perplexa, ab iſto ſolidiſſime diſſoluta, Majoribuſne *an* Minoribus Apoſtolis *accenſendus ſit* S. Jacobus Hieroſolymorum Epiſcopus, *hic a nobis non tangitur. Non enim* Minorem Jacobum *dici aſſerimus eo ſenſu, quo hæreticus ipſum retrudit ad inferiora ſubſellia, tamquam coadjutorem & miniſtrum Majorum Apoſtolorum, qualis fuerunt SS. Clemens, Timotheus, aliique ipſorum diſcipuli, paſſim ſoliti* Apoſtoli *nominari a Græcis: ſed ſolum dicimus, non magis ipſum fuiſſe e numero duodecim, quam fuerit ipſe Paulus, extra ordinem poſt Chriſti mortem adſcitus, & pari cum duodecim poteſtate*

B *ad Eccleſiæ totius regimen donatus: quam poteſtatem etiam in Jacobo Fratre Domini agnoſcimus: adeoque nihil præjudicamus iis, quæ lib.* 1 *de Doctrina temporum cap.* 7 *& 8 definiuntur a Petavio.*

Pag. 28 *col.* 1 *lin.* 8 lege — *patrem potius aut maritum intelligi: atque adeo ſæculo* XI *allatum Caput prædictum in Hiſpaniam fuiſſe. Ideo Litteræ, de Reliquiis Toloſanæ eccleſiæ, apud Nicolaum Bertrandi ſæculo* XIII *aut* XIV, *ita dicunt apud ſe haberi* corpus Beati Apoſtoli Jacobi Minoris, *ut addant*, præter caput ejuſdem, quod inde translatum fuit in Compoſtellam civitatem Galiciæ, pro ſolatio vel devotione peregrinorum illic affluentium. *Neque hoc impedit quo minus aliquamdiu Carreuæ haſerit ſacrum iſtud pignus; fueritque tempore Alfonſi filii Urracæ, eo adhuc puero, ſed jam tum Galeciæ Rege dicto, a matre Regina, conceſſum Archiepiſcopo Compoſtellano, Regio inſtructori. Nec refert quod Toloſates ex communi errore* Jacobum Minorem, *appellent*

Caput Compendii eſſe dicitur. filium Alphæi: *Sed vellem docere poſſe, quomodo & quando corpus & Caput prædictum, ab Hieroſolymis (ut dixi) tranſlatum Conſtantinopolim ſub Imperatore Juſtino, in Galliam pervenerit. Interim deficientibus veteribus ea de re documentis, paſſimus credere vetuſtæ poſſeſſioni, eique innixæ traditioni, vere id factum eſſe. Nec amplius putem pro ſe poſſe adducere Compendienſes pro ſuo SS. Cornelii & Cypriani monaſterio*, in *cujus* Sacrario, *inquit Sanſaynus, ad Supplementum Kalendarum Maji, celebris eſt* veneratio Capitis S. Jacobi Minoris Apoſtoli, in

C quo magnifice condito ictus adhuc apparet, quo a Fullone percuſſus eſt. *Manet ſua Hiſpanis Galliſque poſſeſſio, quando non eſt facile definire utri jure certiori nitantur.*

40 *Honoratus Bancho &c.*

Fol. 28 *col.* 1 *num.* 40 *poſt medium ante hæc verba. Habet etiam civitas Ancona, interpone:*

Bromptonus in Annalibus Trevirenſibus ad an. 855 *recitat Inſtrumentum, quo enumerantur donaria & Reliquiæ, a Lothario Juniore ad cultum monaſterii & eccleſiæ Prumienſis oblata, coram Thietgando Trevirenſi & Rutgando Arelatenſi Epiſcopis; primoque inter Sanctorum oſſa loco ponit, manum S. Jacobi Fratris Domini cum parte brachii.*

Trevirismanus.

Reliquiæ Lingonis. *Num.* 44 ſic lege — *Sanſajus in Martyrol. Gallicano, cum ad haſce Kalendas egiſſet de corporibus* beatiſſimorum Apoſtolorum Philippi & Jacobi, in baſilica S. Saturnini Toloſæ quieſcentium; *ſubdit.* Porro S. Jacobi Brachium unum Lingonis, in majori templo ante ſeptingentos annos repoſitum, ibidem ea qua decet veneratione recolitur. *Volaterranenſium commentarius de ſuis Sanctis & Reliquiis, inter eas quibus Cathedralis ſua gloriatur, undecim omnino Apoſtolos nominat, in quibus etiam* Jacobus & Philippus: *ſimiliter etiam Monaſterii in Weſtphalia Patres noſtræ Societatis, diverſas eorumdem particulas recenſent, una cum aliis collocatas in variis lipſanothecis, ſupra aut circa majorem aram. Abbatia Centulenſis &c. lin.* 5 *a fine expunctis* 10 *intermediis.*

D *Volaterre & cimelia.*

Pag. 34 *Annot.* — b *Scilicet antonomaſtice: nam conſtat alios fuiſſe tres*, Joſephum *ſcilicet*, *Jacobi fratrem germanum*; Judam item & Simonem, *Fratres Domini nuncupatos fuiſſe: ſed poſteriores duos, ſolum per patrem, non autem etiam per matrem, ut* Jacobus *& frater ſuus* Joſeph; *& hic videtur ante Chriſti in cælos aſcenſum obiiſſe, ideoque nullum nomen habere potuiſſe inter primos Evangelicæ legis Præcones.*

DE S. ANDEOLO.

Fol. 35 *num.* 4 *lin.* 6 *poſt hæc verba* clarere miraculis, *adde:*

Idem auctor pag. 207 *ex inſtrumento Leodegarii Vivarienſis Epiſcopi ſub nota anni* DCVIII *hæc præfert verba:* Ego Leodegarius Epiſcopus, cum conſilio Clericorum, eccleſiam S. Andeoli in loco qui Burgias dicitur, ubi ſacratiſſimum corpus ejuſdem Martyris quieſcere videtur, temporalibus bonis quondam locupletem, nunc autem multis modis attritam, committimus atque donamus ſub cura & providentia Leberti Abbatis S. Rufi: *Sub qua novum loco cultum & Sancto veneracionem acceſſiſſe, nequaquam eſt ambigendum: quo autem nunc loco res ibi ſint neſcimus, ſed veremur ne cum reliquiis illorum tractuum ſanctuariis, etiam hoc violatum ſit ſuperioris ſeculi funeſta rabie, quæ hæreſim Calvinianam omnibus poſt futuris ſæculis reddidit exacrabiliorem.*

Eccleſia Parisiis. E

ant. 1108. *commentator Abbati S. Rufi.*

Ibid. num. 5 adde — *De* S. Andeolo *ſuggerit Claudius Caſtellanus, Canonicus Pariſienſis, fuiſſe olim Pariſiis eccleſiam ſub ejus nomine, inter Pontem S. Michaelis viceſque dictas* de Latrondel *&* Gilemur, *atque vetus palatium* de Luines: *cujus videtur meminiſſe Childebertus Rex, apud Brolium in Pariſinis Antiquitatibus, pag.* 297 *nominans* Oratorium S. Andeoli Martyris.

6 *Poſt Vitam ſeu Paſſionem, additam voluiſſemus hiſtoriam miraculorum, vel mentionem ſaltem, ſi eorum notitiam habuiſſemus. Hanc nunc aliquam accipimus ex tractatu Joannis Columbi noſtri, lib.* 2 *de Geſtis Epiſcoporum Vivarienſium, ubi hæc eorum proponitur initium:* Cum nomine ſanctiſſimæ Trinitatis glorioſiſſimus atque piiſſimus Karolus Rex Burgundiæ ſeu Provinciæ Galliæ, mare uſque terminato, Deo favente, potiretur imperio; anno ſiquidem incarnationis Dominicæ DCCCLVIII. *Eam habueramus operam dederamus, ſed hactenus irritam: quare rogamus etiam poſt hac ipſa nobiſcum communicari, ut vel in ſupplemento Maji dari aliquando poſſint.*

De ſi dentibus miraculoſis. F

DE S. HYPOLISTO PRESB. M.

PAg. 43. *Col.* 2 *in fine* adde — 6 *Hallenus Acta prædicta* IX *Februarii, quibus confirmandis ſupplendiſque edita eſt anno* MDCXLVIII, *Italica lingua*, Brevis relatio de glorioſis ac miraculoſis corporibus Sanctorum, quæ ſunt Acripaldæ, *auctorem præferens* Andream Falconem, *qui, in Præfatione ad Lectorem, ſibi gratulatur, præſentem ſe fuiſſe Inventioni initio memoratæ, at qui tunc temporis Rector erat cryptæ, in qua theſaurus iſte latebat; exindeque ſæpius idem munus geſſiſſe profitetur, ac multam operam contuliſſe, tum eleemoſynis conquirendis ad inſtaurationem ornatumque ipſius ſacelli, & curandas picturas, pavimentum, feneſtras; tum celebrandis, quanto potuit ſplendore, eorumdem Sanctorum feſtivitatibus; tum denique conſcribendis nonnullis miraculoſis curationibus, impetratis per uſum ligneris, ex monumentis ſeu rientis.*

Ex nova Translationis hiſtoria.

Hic,

Digitized by Google

A *Hic, pag.* 11, *ſpecialiter de* S. Hypoliſto *narrat, quod authentice ſcriptum inveniatur, qualiter* anno MDC, cum Rector iſtius ſancti loci eſſet Notarius Alexander Manentis, vir non nullius auctoritatis & qualitatis dum viveret, 1 die Maji Atripaldam venit venerandus quidam Presbyter: qui præfato occurrens Notario, cum requiſiſſet ubinam eſſet eccleſia S. Hypoliſti Martyris: illuc ab eodem officioſe deductus, magna cum devotione nec ſine lacrymis, gratias reddidit Sancto, publiceque narravit; quod ante menſes aliquot, per mare veniens ex regionibus longinquis, & grandi tempeſtate nocte quadam agitatus, fuerit arreptus per brachium, in terramque depoſitus, ab apparente ſibi Sancto atque dicente: Ego ſum Hypoliſtus Antiochenus; vade igitur Atripaldam, juxta patriam tuam; ibi enim invenies eccleſiam, in qua requieſcit corpus meum, cum aliis Martyribus diſcipulis meis. Viſita ipſam die 1 Maji, quando feſtivitas mea agitur. Hæc Notarius audiens, continuo appellavit plures, teſtes narrati miraculi futuros. Presbyter autem ibidem reliquit anathema argenteum, ſic inſcriptum. Don Pompilius Vitalis Neapolitanus. Anno Domini MDC V. F. G. A. *Id eſt* (*ut ego quidem interpretor*) Voto facto gratias agit.

Habitum gratia facta privilegiandi ut mari per S. Hypoliſtum.

7 *Occaſio ſcribendi libelli prædicti fuit Tranſlatio* S. Hypoliſti *& Sociorum in novas arcas: cujus Tranſlationis cauſa, inſtitutus in Curia Epiſcopali Proceſſus eſt, variæque tum conditæ, tum productæ inſtrumenta, partim Latine partim Italice. Ac primum* die quinta menſis Maji MDCXLVII, ex parte Antonii Fareſii Syndici, Franciſci Paſchæ, Notarii Dominici de Matthæis, Marci Antonii Pepini, & Simonis Alvini, Electorum; nec non Andreæ Falconis & Agnelli Coci, Magiſtrorum Oeconomorum Capellæ Sanctorum Corporum in eccleſia Collegiata S. Hypoliſti, Atrepaldenſis oppidi, *narrata elevationis ſacrorum oſſium & depoſitione in capſellas ligneas prænemoratas, facta anno* MDCXXXIV; *propoſitum Curiæ Epiſcopali fuit*, quod *præfatus Syndicus cæteriique comparentes* optarent ipſa tranſponere in capſas plumbeas decentiores.

Proceſſus anno 1647 inſtitutus.

quo petitum facultas tranſponendi Corpora ſancta.

8 *His auditis*, Illuſtriſſimus D. Juſtinianus (*uti narrat inſtrumentum poſt rem factam conditum* XVI Septembris *ejuſdem anni* MDCXLVII, *ſed* 1 Indictionis *noviter inchoatæ*) D. Juſtinianus, *inquam*, ad augendum divinum cultum & populi devotionem, & præcipue ad preces Magnif. Michaelis Guarracini, olim regentis officium Regii Perceptoris hujus Provinciæ, in hac Terra degentis (qui ex voto & ex ſpeciali gratia recepta ab ipſis Sanctis, ut declaravit, eumdem Illuſtriſſ. Dominum pluries atque pluries ſuppliciter rogavit, ut ipſa Corpora in loco decentiori ponerentur; & audita intentione ipſius

ex ligneis capſellis in plumbeas tranſtulit,

C Illuſtriſſimi, deponendi ipſa Corpora in capſis plumbeis, aliquam ſummam pro emendo d. plumbo obtulit) ac etiam ad preces iteratas Populi & Cleri d. Univerſitatis, mandavit Reverendiſſimo Vicario & Reverendis Theologo ſuo & Procuratori Fiſcali, ac etiam Actuario uni, ut perſonaliter accederent ad præd. Terram Atripaldi, & propriæ intus d. eccleſiam & capellam ſeu conſervatorium; &, prævia diligenti informatione teſtium fide dignorum, recognoſcerent, ſi vere & realiter eadem Corpora Sanctorum, ſublata ex loco cryptæ S. Hypoliſti, ubi jacebant in monumentis lateritiis ex altera parte muſaici, eſſent ipſamet quæ repoſita fuerant in capſulis ligneis, depictis cum palmis & coronis, quæ capſulæ fuerant collocatæ ſuper altari novo S. Hypoliſti, ex parte dextera capellæ prædictæ, in repoſitorio ſimiliter ligneo, in fronte appoſita icona, cum pictura S. Hypoliſti & ſociorum Martyrum: prout apparebat mediante publico Inſtrumento, rogatu manu Notarii Julii Duardo Terræ Manicalcenti.

9 *Accedente ergo Atripaldum Vicario, cum adjunctis ſibi ſociis, ad eorumdem inſtructionem, primo productum fuit autenticum exemplum inſtrumenti facti* die XVI men. Septembris decimæ Indictionis (*quam fuiſſe annum* MDCXI *patet ex tempore mox nominandi Epiſcopi, clauſa intra annos* MDCIX & XXVI) *ubi comparens D. Mucius Cinquinus Epiſcopus, atteſtatur veritati tranſlationis S. Sabini, facta anno* MDCXXXVIII. *Productum deinde eſt ſimile exemplum inſtrumenti alterius, conditi* die XI menſis Januarii MDCXXXIX, XII Indictionis, *quo continentur ea fere omnia quæ habet relatio Canonicorum, edita in noſtro Februario. Tum vero, die* III *menſis Junii* MDCXLVII, Perilluſtri & Reverendiſſ. D. Fabritio Gavotti, V. I. D. Canonico & Generali Vicario & Frequenti, cum aſſiſtentia R. P. Fr. Hyacinthi Hiſpani, S. T. Magiſtri Ordinis Prædicatorum, Curiæ Epiſcopalis Theologi, ordinatione Illuſtriſſ. & Reverendiſſ. D. Epiſcopi, accerſitis in Subcorpore SS. Hypoliſti ac Sociorum Martyrum in Collegiali eccleſia terræ Atripaldi, ad finem exequendi petita & ſupplicata per Magnificos de Regimine terræ prædictæ, ut in eorum ſupplicatione ſeu petitione, præſentata ſub die V Maji proxime præteriti.

D *quorum veritate coram Vicario probata.*

ex ante conditis inſtrumentis.

10 In quo Subcorpore, cum aſſiſtentia & interventu Reverendorum, Archipresbyteri *D. Simonis de Cintiis*, Primicerii *D. Franciſci Antonii de Rogeriis*, & Canonicorum, nec non ipſorum de Regimine & Oeconomorum Capellæ dictorum Sanctorum Martyrum, fuit de ordine d. Reverendiſſ. D. Generalis Vicarii [ablata] icona cum imaginibus ſanctorum Martyrum Hypoliſti & ſociorum, in tela depictis, manens ſupra altare ſub invocatione S. Hypoliſti, prope gradum a cornu Evangelii d. eccleſiæ: & ſupra d. altare fuerunt repertæ decem capſulæ, ex ligno confectæ; novem quidem eodem modo confectæ, longitudinis palmorum trium una vero longitudinis palmorum ſex. In quibus capſulis adſunt inſcriptiones in qualibet ipſarum, ſcilicet in ſeptem ex eis, Corpus S. Martyris Socii Hypoliſti; in alia, Corpus S. Creſcentii Socii S. Hypoliſti; in alia, Corpus S. Hypoliſti Martyris, caput cujus ſervatur in theca argentea; in alia vero palmorum ſex, Duo Corpora SS. Martyrum Sociorum S. Hypoliſti. Quæ Corpora Sanctorum Martyrum, ut ſupra, unanimiter Reverendi, Archipresbyter, Primicerius, & Canonici, Magnifici de Regimine, Oeconomi, & alii ex Univerſitate, [aſſeruerunt] eſſe eadem quæ annis elapſis fuerunt per Illuſtriſſ. & Reverendiſſ. D. Bartholomæum Juſtinianum ..... repoſita in dictis capſulis ligneis, intus foderatis ex armiſino colorato, ſupra dictum altare pro majori decentia & veneratione; & ſic relicta & denuo repoſita. Fuit autem de omnibus capta informatio, ut ſequitur .....

inſpectiſque ipſo in loco capſulis ligneis undecim.

E

F

11 Magnificus V. I. D. Joannes Antonius de Roggeriis, terræ Atripaldi ætatis annorum LXXIV in circa, 1 Teſtis, ſummarie productus, & ejus medio juramento interrogatus, & examinatus ſuper præſenti informatione ..... ad opportunas interrogationes ſibi factas, reſpondit *de inventione, tranſlatione & repoſitione prædictis*, quia ſcit, quia vidit, audivit, & interfuit: *atque inſuper addidit*: prædicta Nomina Sanctorum Martyrum ſic fuiſſe ipſis Capſellis ligneis inſcripta, quemadmodum antea legebantur ſcripta ſupra gradus prædicti Subcorporis, ſed corrupta ſunt, dum ipſe aſcenſus dictorum graduum innovabatur. Et quia, *inquit*, idem Teſtis, prædictæ capſulæ ligneæ quotidie conſumuntur; Magnificus D. Perceptor Provinciæ, Michael Guaracinus, in hac Terra commorans; propter multas gratias, quas confitetur recepiſſe per interceſſionem dd. Sanctorum; decrevit propriis ſumptibus faciendas curare arculas plumbeas, in quibus eorum Reliquiæ collocentur (id quod faciet ad majorem venerationem ipſorum glorioſorum Martyrum) ac deinde

& auditis depoſitionibus in actis.

repo-

A reponantur in loco decentiori, quam ſit Subcorpus eccleſiæ. Id quod etiam ego probo & laudo; quia ſic multo melius ſacra iſtæc pignora ſervabuntur. *Teſtis* 11 Magnif. Conſtantinus Giſonellus, Terræ Atripaldi, annorum LIV in circa .... *& Teſtis* III Magnif. Joſeph Cinnamus, Atripaldi, annorum LXIV in circa .... *Eadem omnia affirmarunt, eodemque modo ac fere iiſdem verbis; ſubſcriptione nominis ſui firmando depoſitiones, quas ex ipſorum ore acceptas ſcripſerat, ac deinde ſubſignaverat* Maxentius de Rogeriis Actuarius .....

de mandato Epiſcopi Avellinen.

12 *Cauſa ſic verificata*, & facta de ipſo actu relatione eidem Illuſtriſſimo D. Juſtiniano, fuit demum ordinatum eiſdem Vicario, Theologo, Procuratori Fiſcali, & Actuario; ut denuo accederent ad locum prædictum; & cum effectu prædicta corpora Sanctorum Hypoliſti, Crəſcentii, & aliorum novem in capſis plumbeis reponerent; & in loco quam poſſent decentiori, intus dictam capellam & conſervatorium, collocarent. Quæ intervenientibus ſupradictis Reverendis de Collegio, & Magnificis de Regimine, ac Magiſtris & Oeconomis præd. venerabilis Capellæ, cum Magnifico V. I. D. Julio Cæſare de Aponte Neapolitano, ad præſens Gubernatore d. Terræ, & multis aliis perſonis dignioribus & ſpectabilibus, fuerunt collocata in decem capſulis plumbeis; in ſingulis capſulis corpus unum; incipiendo a corpore S. Hypoliſti, quod ſine Capite collocatum eſt in capſula una; in alia, corpus S. Creſcentii; in ſingulis ſingula corpora ſanctorum Martyrum ignoti nominis. Et in eorumdem præſentia capſulæ ſingulæ fuerunt clauſæ & ſigillatæ, per Joſephum Ruſſo, magiſtrum hujus operis.

Mens Vicarii ipſa corpora transfunde.

B

13 Quibus omnibus ſic completis, idem Reverendiſſ. D. Vicarius, concertatis de loco decentiori cum iiſdem Reverendis Theologo, Procuratore fiſcali, Actuario de Collegio, & cunctis omnibus, judicavit, & mandavit, & cum effectu collocari fecit ſuper monumentum marmoreum, in quo ſervatur corpus S. Sabini: quod monumentum ſitum eſt in capite cryptæ antiquæ, ad directum dicti operis muſaici, ubi manebant ex altera parte, ut ſupra dictum eſt, Corpora; & ut præſens eſt, ex altera parte conſervatur corpus S. Romuli Levitæ, ſimiliter in monumento marmoreo; & ſubtus dictum monumentum ſunt alia corpora Sanctorum. In quo capite cryptæ, ubi ſitum eſt monumentum S. Sabini, ſcilicet ex parte ſuperiori, connexa adhuc apparet imago Salvatoris depicta. Quæ quidem capſulæ plumbeæ ſunt; videlicet, in primo ordine inferiori, capſulæ quatuor; ſupra quas in ſecundo, capſulæ tres; in quarum prima ex parte Evangelii ſunt illa

Ex tranſlatione collocata ſupra monumentum S. Sabini

C

duo corpora, & in medio corpus S. Creſcentii; & ſuper eaſdem in tertio ordine, capſulæ duæ; & demum in ſupremo loco, capſula una, cum corpore S. Hypoliſti, cum inſignibus hinc inde coronarum & palmarum in laminis plumbeis pictis, & ſuper capſulam S. Hypoliſti collocata Cruce.

conditum quæ de re pars inſtrumenti.

14 Et abſolutis omnibus collocare fecit cancellatam ferream ante ipſas capſulas, ad conſervationem & majorem devotionem dd. Sanctorum, mandans quam diligentius & decentius conſervari & venerari, ad majorem Dei gloriam, ipſorum Sanctorum honorem, & Populi devotionem. In quo actu collocationis, ex Cleri & Populi devotione, cum laminibus accenſis, fuit cantatum Te Deum laudamus, & fuerunt pulſatæ campanæ ipſius Collegiatæ eccleſiæ & aliarum eccleſiarum; cum magna ſolennitate, Deo gratias agendo, & cum omnibus aliis ſolennitatibus requiſitis, in ſimilibus ſervari conſuetis. De quibus omnibus ſic peractis, prænarratis, & declaratis, dicti Reverendi præfati Collegii, nec non de Regimine d. Univerſitatis ac prænominati Oeconomi ſive Gubernatores d. Conſervatorii ſtatim requiſierunt nos &c. ut de prædictis omnibus publicum conficere deberemus Inſtrumentum &c. Unde ad ſecuram rei memoriam &c. præſentibus opportunis &c.

15 *Habemus Inſtrumentum, factum* In Dei nomine die XVI Septembris primæ Indictionis, *ut ſupra dictum.* MDCXLVII, Atripaldi ad preces & requiſitionis inſtantiam, Judici Notario & Teſtibus factas pro parte Reverendiſſ. Archipresbyteri D. Simonis de Ciutiis S. T. D. R. Primicerii D. Franciſci Antonii de Roggeriis; R. D. Alexandri de Alvino, S. T. D. R. D. Scipionis de Sanctis, R. D. Franciſci Pepino, R. D. Antonii Portiale S. T. D, R. D. Joſeph Ciccone, R. D. Dominici Giſonello, R. D. Marci Matthæi Mennati R. D. Joannis Angeli Giſſonello, Canonicorum Rever. Collegii d. Terræ; nec non Magnificorum, Franciſci qu. Felicis de Maſi Syndici, Thomæ de Roggeriis qu. Doctoris Pomponii, Joannis Angeli Fremante, Hieronymi Bottegliero, & Joſeph Maſcia, Electorum d. Univerſitatis; ac etiam Andreæ Falcone, Simonis de Alvino & Agnelli Coci, Magiſtrorum & Gubernatorum venerabilis Capellæ ſeu Conſervatorii ſanctorum Corporum ſubtus Collegiatam eccleſiam S. Hypoliſti præfatæ Terræ, *ſicut in capite ipſius Inſtrumenti omnes notantur. Accedit ipſius Vicarii Epiſcopalis de præditis omnibus authenticum teſtimonium*, Datum in Epiſcopali Palatio Avellini, die XX Septembris *anni prænotati; cum fide publica de qualitate Archipresbyteri, Primicerii, & Canonicorum prænominatorum: cui poſt præfatum Vicarium nomina ſua ſubſcribunt*, Ferdinandus Saccardus Procurator Fiſcalis, Fr. Hyacinthus Hiſpanus S. T. Magiſter Ordinis Prædicatorum Theologus Epiſcopalis, & Maxentius de Rogeriis Actuarius.

16 Parro cum S. Creſcentio ac Sociis ejus decem *nullus peculiaris honor habeatur per annum, diſtinctus a cultu* S. Hypoliſti; *neque dies proprius hactenus ipſis inveniatur aſſignatus, rectè eos videmur ſub unius dici nota compoſuiſſe in titulo. Quod attinet ad miraculum ſcaturientis in cryptâ jam dicta liquoris; id licet ex dictis* IX *Februarii ad* SS. Sabinum & Romulum *proprie pertinere videatur; tamen in deſcribendis gratiis, iſto liquore mediante relatis, pluries indifferenter attribuitur omnibus: quapropter haud incongrue etiam hoc loco illa referentur ex Andrea Falcone, aptius alias collocanda ad dictum diem* IX *Februarii.*

Socii S. Hypoliſti cur eidem hic tumuli.

F

GRATIÆ RECEPTÆ

per liquorem a Sanctis emanantem

Ex Inſtrumentis Atripaldenſibus.

a FIdem facimus plenam & indubitatam, etiam cum juramento more Religioſorum, nos D. Marcus de Ciutiis, Presbyter Succenſus Atripaldi, cuicumque præſentes lecturo; quomodo accedens ad viſitandum Agnellum Perillo, ind. Terra Infirmum, depoſitum a medicis, & omni mundani remedii ſpe deſtitutum, atque ægre reſpirantem, quæſivi ecquid mali ſentiret? Reſpondit ille, voce ſubmiſſa: Sentio tamquam glaciem ſupra ſtomachum, quo ſuffocor, nec retineo cibum. Subjunxi, ut vera cum fide ſe commendaret gloriosis corporibus Sanctorum: quodque volebam impendere ipſi aliquid ex manna, ab ipſis ſcaturiente. Ad quod ille: Libenter id accepto. Quæſivi ergo illud, & affectum male locum modice inangens, vidi ſubito relevari ægrum, atque clamare: Bonum mihi: pone, pone ſatis: quia ſanus ſum, ad honorem meorum glorioſorum Sanctorum. Itaque fuit: nam in momento receſſit a ſtomacho illa quaſi glacies & ſanus manſit. Quapropter in futuram ac perpetuam memoriam, præſentes mea manu firmavi Atripaldi ac

Liquore illo humano ministerio fabre conficiendo.

No-

Digitized by Google

A Novembris MDCXXXVII. Ego D. Marcus de Ciuttis confirmo ut supra. Ego D. Sabinus de Matthæis testis sum. Ego D. Franciscus Mascia testis sum.

eadem sanctus Natalis sanatur puer depositus a morbis.

2 Fit plena & indubitata fides, etiam cum juramento, cuicumque opus habituro hasce videre, quomodocumque sibi præsentatas, per me Doctorem Joannem Jacobum Cerqua, Terræ Atripaldæ; qualiter infirmum habens Franciscum Cerqua, unicum filium meum septennem, per spatium dierum quadraginta septem, ex febri maligna morboque contagioso in gutture, ita ut octodecim diebus jacuerit elinguis, inflammatam habens gulam, & os plenum malo atque emarcidum; devote recurri ad glorioſa corpora Sanctorum, scilicet SS. Sabini, Hypolisti & Romuli, & alia corpora sanctorum Martyrum Terræ præd. quæ servantur intra Collegiatam ecclesiam S. Hypolisti Terræ præd. rogavique Rev. D. Leonardum Tinum Sacerdotem, ut suas apud ipsos preces pro filio interponeret. Hic autem in meam domum veniens, & cum devotione ac fide pro illo orans, dedit eidem guttulam mannæ e sanctis Corporibus scaturientis: statimque ut eo unxit guttur infirmi, miraculoſe sanatus est, mediante gratia ipsorum
B Sanctorum, coram multis præsentibus. In quorum fidem, ad futuram rei memoriam, præsentes propria manu scripsi, Atripaldæ x Decembris MDCXXXVII. Idem qui supra Jo. Jacobus Cerquia manu propria. *Testes autem se subscribunt*, Vincentius Partiale, Cæsar Menati, Lucas de Sanctis.

Item Cassa Crypta, ad cujus fili frustum lateris sumpti ex veteri monumento Sanctatum.

3 Facimus plenam & indubitatam fidem, etiam cum juramento more Religioſorum, nos D. Savinus de Angionis, Canonicus & Sacrista major Collegiatæ ecclesiæ S. Hypolisti Atripaldæ, cuicumque interesse habenti; qualiter multis annis oppressus gravissima infirmitate oppilati gravatique lienis, nihil juvantibus syrupis, medicinis, pillulis, unctionibus, & remediis quibuscumque, tandem recurri ad devotionem erga glorioſa corpora Sanctorum Terræ præd. sumpsique frustulum cocti lateris, ex iis qui ex eorum tumulis sunt extracti, applicando ipsum cum fide lieni: ipsoque instanti sanatus sum, non obstante frigore ipsius lateris, quod potius nocere mihi debuisset: qua propter etiam miraculoſam eam gratiam fuisse censui, atque ad futuram & perpetuam rei memoriam & gloriam prædd. glorioſorum Sanctorum, præsentes mea manu firmavi. Atripaldæ IV Januarii MDCXXXVIII. Ego D. Sabinus de Angionis, Canonicus & Sacrista major, fidem facio, atque dico, quod prædictus later, tinctus fuerit manna,
C quando ipsum applicavi malo, & subito convalui. *Testes pariter subscripti* Petrus Barzellona, Carolus Torelli, Cl. Carolus Falcone.

puero restituitur per incursus similis miraculo.

4 Fit plena & indubitata fides, etiam cum juramento, per me Sabinum Farese de Atripalda, ei ad quem præsentes spectabunt, quomodo cum essem pede mancus, cujus pars anterior retrorsum flexa sic erat ut alterum pedem contingeret; cum eum unxisset mater mea liquore, manante ex corpore S. Sabini Episcopi, cum efficaci devotione; rediit ad suam rectitudinem pes, sanusque & similis alteri est redditus, qualem etiam nunc habeo. Et in fidem atque ad gloriam ipsorum Sanctorum, nec non ad perpetuam memoriam, firmavi præsentes propria mea manu. Atripaldæ x Januarii MDCXXXVIII. *Attestantibus & nomina subscribentibus*, Bartholomæo de Luca, Cl. Francisco Antonio Torelli, Francisco Antonio de Acomando.

alvorius quoque restauratur oculi,

5 Fit plena & indubitata fides, etiam cum juramento, ei quemcumque hæc spectabunt, per me Natalem de Alvino de Atripalda, quod cum maximus catarrhus descendisset in oculos filii mei Hypolisti; dimissis remediis aliis, quæ parum aut nihil profuerant; recurri ad glorioſa corpora Sanctorum cum fide vera, ne filius iste meus cæcus maneret; ipsumque inungi feci manna, scaturiente de glorioſo corpore S. Sabini Epi- D
scopi: & subito fuit miraculoſe sanatus. Itaque ad laudem & gloriam Dei ac prædd. Sanctorum, atque ad futuram & perpetuam memoriam scribi feci præsentes: &, quia litteras ignoro, signavi formato manu propria Crucis signo. Atripaldæ II Januarii MDCXXXVIII. Signum ✠ propriæ manus mei prædicti Natalis scribere nescientis. *Subinus vero*, Ego Franciscus Pasca, Vincentius Partiale, Jordanis Mariconda, *Testes*.

& moribundo servatur vitam

6 Facimus plenam & indubitatam fidem, etiam cum juramento, nos D. Salvator Julianus Presbyter Sacer- E
dos de Atripalda, ei quem præsentes attinebunt, quod intelligens in domo Joannis Petri de Castello, aurifabri d. Terræ magnum esse luctum, propter filium ejus nomine Antonium moribundum, depositum a medicis & extra spem humani remedii constitutum; illuc me contuli, patrem ac matrem consolaturus; eosque interrogavi, an gratum haberent, si eis portarem mannam scaturiens ex corpore S. Sabini Episcopi; futurum policens, ut ipsis fidem adhibentibus, puer convalesceret. Cum vero annuissent; ivi ego: & d. manna inuncto pueri gutture, cum etiam pauxillum ori ejus instillassem, subito & miraculoſe sanari vidimus. &. gratiarum vero actionem parentes cum appenderunt ad
panem & oleum, in Capella sive Subcorpore sanctorum Corporum, ad honorem ipsorum glorioſorum Sanctorum. atque ad futuram & perpetuam memoriam præsentes propria mea manu signavi. Atripaldæ die I Februarii MDCXXXVIII: *pariterque signarunt*, Thomas Roggerii, Franciscus Pasca, Andreas Falcone.

Item iam subsecundo per uxorem.

7 Fit plena & indubitata fides per me subscriptum Rinaldum Gentilem de Caserta, musicum, conjugatum Atripaldæ, etiam cum juramento, quomodo nocte quadam dormienti unico filio meo Horatio Gentili supervenit occultum rheuma, sic ut lividus totus atque ore spumans, parum abesset quin spiritum exhalaret. Ad clamores autem Catharinæ Julianæ uxoris meæ, matris ipsius pueri, accurrit D. Salvator Julianus, multaque cum devotione ipsi dedit manna S. Sabini Episcopi: subitoque convaluit tam perfecte, ac si numquam malo tam fœdo laborasset. In quorum fidem ad honorem prædicti Sancti præsentes propria manu scripsi. Atripaldæ XX Februarii MDCXXXVIII. *Cum quo etiam nomina sua subscribunt*, Marcus Matthæus Mennati, *&* Andreas Falcone. *Ipsis autem septem autographis, tamquam veris, fidem singillatim faciens* F
Notarius Vincentius Pepino de Atripalda, *inquit*, hic me subscripsi & signavi sic rogatus, *nullo expresso anno vel die*.

Letatiter subvicinam movet Sanctis suo ducatos,

8 Fit plena & indubitata fides, per me subscriptum Joannem Donatum Casarum, de civitate Cavensi, commorantem Atripaldæ, cum officina pannorum laneorum, sericorum, ac lineorum, cuicumque hæc attinebunt vel quomodocumque exhibebuntur; quod infirmatus, ideoque purgatus, delatus sui ad domum meam in prænominata civitate; ubi adeo increvit malum, ut experti valde medici, post varias medicinas mihi applicatas, omnino depositam haberent salutem meam. Tali in statu me inveniens, nocte quadam recordatus sum devotionis sanctorum Corporum in præd. terra Atripaldæ: magnoque cum affectu me commendans, solumque cogitans de donandis illic ducatis bis centum, (dictu mirabile) eodem in actu correptus sui modico somno; unde experrectus mane sequenti, deprehendi consecutum me gratiam optatam: quandoquidem depulsa febri videbar nullum morbum passus, magna cum admiratione medicorum, qui mei, per gratiam cælestem ita sanati, curam ulteriorem abdicarunt. Quapropter veniens ad visitandum præd. glorioſa corpora Sanctorum, indignus licet, implevi votum, &

quos

A quos promiſeram ducatos ducentos, abſque ullo onere, ibidem depoſui: quos accipientes Magiſtri capellæ ipſorum ſanctorum Corporum adcenſum expoſuerunt. Antequam autem ſic infirmarer, pro ſingulari mea erga ipſos Sanctos devotione, filio cuidam meo baptizando dedi nomen Savini. Nunc vero in honorem & gloriam prædd. glorioſorum Sanctorum, atque ad futuram & perpetuam memoriam, de prædictis ſignavi præſens inſtrumentum manu mea propria, Atripaldæ, XXVIII Junii MDCXLVI. *Subſcripſerunt etiam* Andreas Falcone, Carolus Torelli, & Thomas de Accommando; poſt quorum ſignaturas additur, Fidem facio ego Not. Franciſcus Antonius de Aitoro Turris Montis-fuſculi, incola in Terra Candidæ, præſentem fidem fuiſſe ſubſcriptam in præſentia mei, propria manu prædi. Joannis Donati Cafaro, & ſubſcriptorum teſtium ſubſcriptionibus roboratam, & fidem requiſitus ſignavi. *Ita ille verbis Latinis, ſub inſtrumento Italico ſcripto, qua lingua etiam habentur inſtrumenta ſeptem præterata. Idem autem Notarius ſimiliter Latine ſignavit fidem Inſtrumentorum, Tranſlationem prænumeratam ſpectantium, ne qui, facta collocatione cum ſuo proprio originali protocollo, concordare copias inveniret, meliori ſemper ſalva. Sequens vero inſtrumentum originaliter Latinum ſic exhibetur.*

B 9 Cunctis, univerſis, & ſingulis, has noſtras teſtimoniales litteras inſpecturis, viſuris, lecturis pariter & audituris, notum facimus, ac etiam cum juramento Religiorum more teſtamur, qualiter Nos D. Ludovicus Terra-lavore, Terræ Tripaldi Avellinæ diœceſis, ſacra & Apoſtolica auctoritate Notarius, annis elapſis & propriæ in anno MDCXXXIV, tempore quo ab Illuſtriſs. Dominis D. Bartholomæo Juſtiniano, noſtræ diœceſis Ordinario; ac D. Thoma Caracciolo, tunc Cirenenſi Epiſcopo, nunc vero Taranti Archiepiſcopo, a ſuis lateritiis monumentis, corpora Divi Hypoliſti & Sociorum ejus ſublata fuerunt, cauſa reponendi illa in loco devotiori & veneratiori, ut ipſemet Illuſtriſs. D. Tarentinus Archiepiſcopus ſuis expenſis fecit; dum ipſa ſacra corpora ſublata fuerunt, inventum fuit corpus d. Divi Hypoliſti, magiſtri illorum omnium, totum creta involutum, quæ in majori parte erat ipſius Martyris ſanguine conſperſa. Nam, ut auctores illius Martyrii ajunt, ipſe Martyr fuit raptus & trucidatus in loco, ut patet, cretaceo: quam cretam omnes adſtantes devotionis ſtudio ſingulari acceperunt, præſertim ego: qui accepta aliqua parte illius, illam impertiens cum devotione & oratione previa eidem Martyri, vino & alio pulmento infuſam, quartana

C vel tertiana vel quatriduana febre laborantibus, continuo ipſi curabantur, & hoc multoties evenit. In quorum fidem, & ad futuram rei memoriam, me ſubſcripſi & ſignavi. D. Ludovicus Terra-lavore confirmo, ut ſupra. *Idem deinde ſimiliter Latine fidem facit*, qualiter honorabiles Notarii Julius Duardus, Dominicus de Matthæis, Franciſcus Antonius de Aitoro, Vincentius Pepinus, de ſuperſcriptis inſtrumentis rogati fuerunt, *eiſque ut talibus habenda ſic & habeatur fides. Italice vero, perſonis aliis ſuperius nominatis fidem faciunt* XX *Septembris* MDCXLII, Doctor Fabritius de Matthæis Syndicus, Doctor Decius Lorenzanus, Franciſcus Paſca, Jordanus Mariconda, Electi; Notarius Dominicus de Matthæis Cancellarius; *& ſic tali libello Andreæ Falconis fides authentica finiſque impenitur, ſub ſigillo Univerſitatis Atripaldenſis.*

DE SS. ACIO ET ACHEOLO.

Pag. 44 *col.* 2 *lin.* 4 poſt hæc verba — *anno* MLXXXV, *ibi conſtituit — adde —* Charta *fundationis iſtius* in Capitulo Ambianenſi recitata, voto & aſſenſu omnium Senatorum *iſtius* diœceſis, *proponitur tom.* 2 *Spicilegii Acheriani pag.* 601, *ubi Epiſcopus*, eccleſiam quamdam, quam B. Firminus Confeſſor, dum primitus urbem a cultu dæmoniacæ ſervitutis erueret ..... in honore ſanctæ & perpetuæ Virginis fundavit; poſtea vero a ſanctis Martyribus Aceo & Acheolo, antiquitatis tempore, ſibi nomen aptavit.... ab omni redditu Epiſcopi miniſtrorumque ejus liberam eſſe decernit, & in ea Clericos, qui Canonice & regulariter Deo ſerviant, deputat: altaris bona, atrii & eccleſiæ totius reditus univerſos, & fidelium devotio quidquid eis contulerit, victui eorum integre & illibate adſcribit: concedit etiam totam villam Huy, & univerſa ad hanc villam pertinentia. *Alia deinde beneficia addit*, & Canonicis S. Acheoli, *ea concedere ſe ait. Tum etiam* Ingilramus Comes Ambianenſis & Advocatus Bothuenſis... de molendinis Bothuenſibus ſingulis menſibus ſextarios quatuor de tritico, menſæ illius eccleſiæ SS. Mariæ & ſanctorum Martyrum Acii & Acheoli in perpetuum tradit; *ut etiam* Euſtachius Vicedominus Ambianenſis, de reddita ſextarii ſui in Ambianica civitate ſextarios duos, omni menſe. *Porro nomen* Acheoli, *vulgo* Acheul *redditur*, teſte Peyreneto in *Onomaſtico Sanctis Gallico-Latino*.

D E

DE S. FLORINA.

Fol. 47 *poſt num.* 5 *addi:*

P. Joannes Columbi, cujus tradita opuſcula omnia in unum collecta volumen nuper prodierunt, libro 2 *de geſtis Vivarienſium num.* 59 *deſcribio membranam, apud Canonicos Vivarienſes ita continentem:* Inenarrabilis memoriæ Leodegarius, hujus Eccleſiæ Epiſcopus, Apoſtolicæ Sedis legatus, cum multas Sanctorum reliquias ad eccleſiam B. Vincentii contuliſſet, & eam multis & variis ornamentis ornaſſet; volens parietes ipſius, qui jam ruinam minabantur, in melius reformare; cum partem illam, quæ Caput dicitur, dirueret; invenit ibi plurimorum Sanctorum reliquias, quas beatiſſimi prædeceſſores ſui, de diverſis partibus mundi ad eccleſiam iſtam contulerunt: quas omnes cum magna devotione poſuit, & eorum ſcripta conſcribi fecit. *Id eſt earum catalogum texit: hic enim ibi ſubſequitur ipſis antiquis verbis: & ſunt ea notarum Sanctorum plerique, niſi quod ignota nobis miſcentur nomina* S. Veſterii, S. Troci, S. Theofredi, S. Arcontii Brinocenſis, S. Cannati, S. Xenari, *forte Renari*, S. Cleri, *forte* Clari, S. Foræ, *forte Faræ ſeu Burgondofaræ*, S. Tutuelis: *de quibus cum optarem aliunde diſcere, ſuggeſſit Claudius Caſtellanus*, S. Theofredum *eſſe eum, qui vulgo* Saint Chaſre *dicitur*, Abbatem Calmiacenſem & Martyrem XVIII *Novembris commemorandum; &* S. Cannatum *eſſe* Epiſcopum Matiſilienſem, *qui a ſuis colitur* XV. *Octobris. Cujus autem cauſa hæc indicamus, eſt* Caput S. Florinæ Virginis & Martyris, *ante Urſulanarum reliquias ſub finem nominatum. Quas* omnes, *ait prædictus auctor*, ſancte ſervavit Vivarienſis eccleſia uſque ad Patrum noſtrorum memoriam, cum Calviniſtæ illuſas & injurioſo pede calcatas dederunt ignibus. *Iſte autem adeo laudatus* Leodegarius *anno* MCVI *fuiſſe invenitur Epiſcopus, &* MCXVII *Concilio Tremolchiano interfuiſſe.*

Corpus S. Florinæ Virginis.

DE S. BLANDINO.

Pag. 49 *col.* 2 adde — *Sed D. Claudius Caſtellanus, Metropolitanæ Pariſiis eccleſiæ Canonicus, & minutiſſimarum etiam rerum quæ Sanctos ſpectant ſolertiſſimus indagator, ſcripſit mihi ſub finem anni* MDCLXXXIII, *quod per iſtius anni menſes autumnales, per Meldenſem tranſiens diœceſim, & Cellam veniens prope Faræ monaſterium,*

A *ferium, Benedictinorum Anglorum Prioratum, inveneris poſt altare elevatam capſam* S. Blandini, *ejus cujus hodie feſtum. Sed & in ipſum Fare-monaſterium veniens poſt biennium Octobri menſe idem Canonicus, inter Sanctorum ejus loci Reliquias, ſibi ad ſpectandum oblatas ab Abbatiſſa, quaſdam etiam* S. Blandini *notavit.*

DE S. ORIENTIO EP.

Pag. 61 *num.* 6 adde. — *Verear profecto ego, ne ſola affinitas nominum inter* Oſcam *&* Auſcium, *toti iſti commento occaſionem Hiſpanis dederit; & Oſcanos, cum nullas alicujus* S. Orientii, *neque patris neque filii Reliquias invenirent, ſuſpicatos eſſe, iſtum Auſciorum Epiſcopum, apud ſe natum fuiſſe; itaque ex Gallia poſtulaviſſe, quod optabant tenere.*

DE S. AFRICANO EPISC.

Nomen vulgo Sainte Frique:

Pag. 70 *col.* 2 *adde* —— 36 *Poſt hæc omnia monet hoc* Claudius Caſtellanus, Africani *nomen a Francis* Aifrique *pronunciari; imo a pluribus terminatione feminina ſcribi,* Sainte Frique; *quemadmodum populus vulgo*
B *etiam ſolet, eodem feminino* Sainte *propoſito, efferre nomina alias virilia,* Cornille, Melaine, Souleine, *id eſt,* Cornelii, Melanii, Solennis, &c. *Quod idem apud Belgas Teutonizantes valere novimus, qui quoties ex vicinia Francorum iſto Latino Francico adjectivo utuntur, ſi nomen Sancti incheatur a conſonante, adhibent terminationem femininam,* Sinte Peeter, Sinte Pauwels. *Neque hoc adeo mirum videri debet, inquit Caſtellanus, cum Romæ etiam ipſi maſculino nomini terminationem femininam quandoque adjungat vulgus; ut cum dicit,* Sancta Sitronina *pro* San-Saturnino; Sant-Apazara *pro* Santo Abba-Cyro. *Quin etiam numerum ſingularem quandoque idem vulgus, ſupponit pro plurali; ut cum eccleſia* SS. Innocentium *Pariſiis, nominatur* Saint Innocent; S. Geminorum *Lingonibus,* Saint-Geome; SS. Angelorum, & SS. Apoſtolorum *Romæ,* Sant-Angelo, Sant-Apoſtolo. *Eſt etiam in Francia nobilis quædam familia cui* Sainte-Frique *nomen eſt.*

DE S. MARCULFO AB.

Medunta an. 1551 inſpectum ab Epiſcopo Caput & oſſa quædam,

Pag. 71 *poſt num.* 4 adde — 5 *Eodem quo hæc edebamus anno* MDCLXXX, *edita etiam Pariſiis fuit Pars* 2 *Saculi* IV *Benedictini, ex qua didicimus, quod de veritate Tranſlationis* Corbiniacum *ſeu* Corbinacum, *non obſtantibus ex de re literis Caroli Simplicis, aliiſque monumentis, poſt Vitam datis ex Guillelmi Marloti Remenſi Hiſtoria certatum ante annos quinquaginta fuerit inter Medunenſes & Corbiniacenſes; quando Simon Farulfus Decanus & Officialis Medunenſis, libello de vita S. Marculfi Pariſiis edito, ſub annum* 1633, *protulit litteras, primum Petri Carnutenſis Epiſcopi, anno* MCCCCLI *datas: quibus teſtatur Antiſtes, ſe* Reliquias & oſſa gloriosi S. Marculfi, exiſtentes in veteri & antiqua capſa, in unam argento circumdatam & noviter fabricatam tranſtuliſſe; *atque Sanctorum diſcipulorum ejus* Domardi & Cariulfi (*quorum cultui proprium aliquem diem aſſignatum necdum comperi*) *ex alia item in aliam. Deinde idem Auctor alias litteras recitat Philippi Haraldi Carnotenſis Epiſcopi, a quo earumdem Reliquiarum viſitatio facta eſt anno Domini* MDCXLII; quas quidem Reliquias, cum præfatus Reverendus Pater pannis lineis involutas, apte & decenter compoſitas inveniſſet, eas intactas reliquit *&c.* conteſtatus, *ait Farulfus,* Medunenſes poſſe gloriari, poſſeſſione Capitis & multorum Oſſium S. Marculfi.

credunt se S. Marculfi eſſe;

contra Mabillio putat,

6 Hæc *ſi* tota (*ut Mabilio loquitur*) argumentorum Farulfi vis eſt, longa verborum ambage involuta; *non*

magno libro opus fuit Ondardo Bourgeois, *pro Corbiniacenſibus Apologiam reponenti, anno abinde quinto, ut doceret non poſſe prævalere eam octingentorum annorum continuatæ poſſeſſioni, inconteſtabilibus documentis ſubnixa. Quis enim non, facilius quam hæc omnia argutæ fictionis, perſuadebit ſibi, voluiſſe Medunenſes, ceſſante a Normannis metu & repertis* SS. Domardi & Cariulfi *Corporibus, reſtaurare priſtinum apud ſe* S. Marculfi *cultum; & compoſita in ejus nomen capſa tertia, iſtic recondidiſſe animo illorum Caput & quadam utriuſque oſſa, ad faciendam ſpeciem trium corporum? Equidem nolim cuiquam præjudicare, maxime cum Farulfi libellum non viderim; Mabilionis tamen fidei, omnibus notiſſimæ tantum tribuo, ut auſim aſſeverare, neutrum ex prænominatis Carnutenſibus duobus Epiſcopis, poſt plura ſecula ab incurſione Normannica capſas jam vetuſtate marcidas ſcrutatis, ſolicitum fuiſſe, ut adhibitis chirurgis ac medicis anatomices peritis dijudicaret, uniuſne & ejuſdem corporis iſtæc omnia oſſa eſſent, quæ in capſa* S. Marculfi *dicta detinebantur; neque exploratis duabus aliis capſis diſceret, an his non deeſſent plerique eorum quæ in prima repererant oſſium. Si medii ævi mores conſideraverimus, & quam non magno ſibi ſcrupulo multi tunc ducerent alias pro aliis Reliquias ſubſtituere (nolo enim deterius*
B *aliquid de Medunenſibus ſuſpicari) dicemus, debuiſſe eos, qui ſcire poterant, quanta ſub auctoritate & poſſeſſionis antiquæ certitudine corpus* S. Marculfi *honoraretur Corbiniaci, ut minimum dubitare de nomenclatura earum quas reperiebant Medunte, niſi vel in ipſa antiquiori capſa, vel ſaltem in monaſticis longiſſimæ ætatis tabulis notatum invenerint,* Caput & oſſa multa S. Marculfi, *inibi fuiſſe collocata, anno aliquo ante Normannicas incurſiones, aut poſt eas revecta Corbiniaco, certo auctore certaque fide. Tale autem quidpiam repertum fuiſſe, non tacuiſſet, ſi vere aſſerere potuiſſet Farulfus: tacuiſſe tamen credimus Mabilioni, ſummam argumentorum ejus colligere ſe dicenti.*

videri ea eſſe ex corporibus diſcipulorum ſumpta,

7 *Quibus econtrario documentis veritatem ſuæ poſſeſſionis Corbiniacenſes firment, videbimus poſt prænotata ſancti viri Acta, ubi ex editione Mabilionis dabimus* Miracula B. Marculfi Confeſſoris, modernis temporibus facta, ſeu Delationem corporis ejus per varia loca in ſubventionem ejus eccleſiæ, *prout ab Auctore ſæculi* XII *conſcripta ſunt, præmiſſo ſermone encomiaſtico, eruta que ex codice MS. qui olim fuit monaſterii Laudunenſis, ad cujus calcem ſic ſcriptum legebatur:* Anno Domini MCCCLXXXIV, Domina Egila de Berteree, quondam nata in villa S. Hilarii, ante fores iſtius eccleſiæ ſituata, dedit librum iſtum cum quadam Agenda (*id eſt Miſſa anniverſaria mortuali, ut videre eſt in Gloſſario Cangii*) Conventui eccleſiæ B. Vincentii Laudunenſis. *Idem autem Miraculorum libellus extat, Mabilione teſte, in Codice Victorino, continente Vitam ipſius Sancti (eam ſcilicet quam primo loco damus) eſtque is Codex annorum quadringentorum:* Ex quo intelligitur, *inquit idem Mabilio,* eam tum fuiſſe perſuaſionem, ſacrum corpus Corbiniaci ſervatum, eſſe S. Marculfi Abbatis Nantenſis, non alterius.

Corbiniacenſibus longe antiquiorem poſſe ſtatum præferentibus.

cum libello miraculorum an. 1384 ſcriptum.

Pag. 72 Annot. b *ſic lege* — Nantus, *vulgo* Nant, *pluribus locis commune nomen, quippe quod Britannica lingua ſignificat* Rivum: *Conſtantiam autem urbem præterfluit amnis,* Senle *dictus in tabulis, & ſeſquilenca ab inde* Heronem *recipit, atque poſt alteram ſeſquilencam miſcetur Oceano. An autem ad horum alterutrum, & ubi ſitus hic locus ſit, docebunt incolæ: nec enim ejuſmodi nomen nunc exprimunt tabulæ. Caſtellanus indicat adhuc eſſe nobilem familiam in Francia, quæ ab iſto vel alio* Nanto *nomen ferat.*

Pag. 80 *num.* 4 adde — *Mabilio ejuſdem diplomatis contextum expendens, perquam rationabiliter ex eo concludit, aliquot annis prius quam iſtud conderetur,*

A *puta ſub annum* DCCCXCVIII, *factam fuiſſe prædictam Translationem.*

N. 6 adde — *Eamdem porro Donationem confirmavit Lotharius Rex, Caroli nepos; cujus diploma autographum, uti & Superius Caroli, hactenus in Archivo Remigiano ſervari, teſtatur Mabilio.*

Poſt. num. 10 adde — 11 *Iſtius porro Regiæ prærogativæ curandarum ſtrumarum locupletiſſimum teſtem, allegat Mabilio Guilielmum Novigenti Abbatem, anno* MCXIV *vitæ functum, lib.* 1 *de Pignoribus Sanctorum cap.* 1 *ſic loquentem.* Quid? quod Dominum noſtrum Ludovicum Regem (*Craſſum ſcilicet, anno* MCVIII *regnare exorſum*) conſuetudinario uti videmus prodigio? Hos plane, qui ſcrophas circa jugulum aut uſpiam in corpore patiuntur, ad tactum illius, ſuperaddito Crucis ſigno catervatim, me ei cohærente & etiam prohibente, concurrere: quos tamen ille, ingenita liberalitate, ſerena ad ſe manu obuncans, humillime conſignabat. Cujus gloriam miraculi cum pater ejus Philippus, eo nomine primus, alacriter exercetet, neſcio quibus incidentibus culpis amiſit.

12 *Quo autem ritu Francorum Reges, ſæculo* XV, *ad ejuſmodi curationes ſe accingerent, docet apud prælaudatum diligentiſſimum Mabilionem Stephanus de Contio,* B *Corbejenſis Monachus, in libello qui tunc ſcriptus extat de Regibus Francorum, ita loquens:* Poſtquam Rex audivit Miſſam, affertur ante eum vas aquæ plenum. Statim tunc facit orationem ſuam ante altare, & poſtea manu dextera tangit infirmitatem, & lavat in dicta aqua. Infirmi vero, accipientes de dicta aqua, & potantes per novem dies jejuni cum devotione, ſine alia medicina omnino ſanantur. Et eſt rei veritas, quod innumerabiles ſic de dicta infirmitate fuerunt ſanati per plures Reges Franciæ. *Addit Mabilio:* Nunc id, ſolo Regiæ dexteræ contactu, adhibitis ſolemnibus verbis (*Rex te tangit, Deus te ſanet*) poſt Communionem ſacram præſtari ſolet a Francorum Regibus: qui ejus rei cauſa, ſtatim a ſua quiſque inauguratione, Corbiniacum adire ſolent ad corpus S. Marculfi, quem hujus gratiæ ſequeſtrum habent ac ſuſcipiunt. Rem deſcribit Oudardus in ſuo libello, ubi hunc morem, a S. Ludovico ad Ludovicum Juſtum, continua fere ſerie deducit. Teſtis ſum ego in multis, *inquit Mabilio*, anno MDCLIV, Chriſtianiſſimum Regem noſtrum Ludovicum Magnum, poſtridie ſacræ Unctionis ſuæ, C acceſſiſſe ad templum S. Remigii; in quo tunc, ob bellorum tempeſtates, corpus S. Marculfi repoſitum erat: ibidemque audita Miſſa, quæ per novenos dies continuata eſt, & Euchariſtia percepta, morbo ſcropharum affectos contigiſſe.

13 *Idem Mabilio vidiſſe ſe ait Privilegium*, Leonis Papæ IX *autographum, Hurimaro Abbati S. Remigii conceſſum, in gratiam* Monaſterii *Corbiniacenſis*, quod corpore S. Marculfi mobilitatur; datum III Nonas Octobris, anno Leonis IX Papæ primo, Indict. III, *utique a Septembri inchoata, hoc eſt anno Chriſti* MXLIX, *quando ipſe fuit* XII *Februarii conſecratus, non autem anno* XL. *Deinde* (*ne taceam de circumgeſtatione corporis anno* MCI, *ad relevandum afflictum monaſterii ſtatum, de qua agit prænemoratus & mox infra dandus libellus*) anno MCCXXIX Dominica ante Aſcenſionem Domini, *id eſt* XX *Maji* translatum fuit corpus ſancti Confeſſoris Marculfi Abbatis, a venerabili patre Anſelmo Laudunenſi Epiſcopo, & repoſitum in capſa argentea; præſentibus, Petro S. Remigii Remenſis, Guilielmo S. Michaelis in Tarafcha, Adam S. Baſoli Abbatibus, Thoma exiſtente Priore Corbiniaci, *ut ex veteri ipſius monaſterii charta ſcribit Mabilio; qui deinde addit*: Caput ſacrum ſcrinio peculiari tum incluſum eſt. Tres autem alias invenio, *inquit idem*, ejuſdem Corporis in alias thecas translationes: unam a Roberto Laudunenſi Antiſtite factam anno MCCXCV, D Dominica poſt feſtum S. Remigii in menſe Octobri, *id eſt die* 11; alteram anno MCCCLII, Feria tertia poſt feſtum Aſcenſionis, *id eſt* XXII *Maji*; tertiam anno MCCCCLXXVIII more Gallicano, die Dominica, menſis Januarii die XVII. *id eſt anno noſtro* MCCCCLXXIX, per Dominicum Tuſſanum Dionyſienſem, *Archiepiſcopi Remenſis Petri de la Val, tunc forte ob regiam indignationem abſentis, Vicarium, ut exiſtimo.* Alia præterea ejuſdem poſſeſſionis monumenta, *inquit Mabilio*, quæ apud Oudardum legere licet. *Ac denique concludens ſubjungit;* S. Marculfi corpus hactenus poſſident Corbiniacenſes noſtri, præter caput, quod furto ſublatum eſt Patrum noſtrorum memoria. *Quis ſcit, an non relatum Meduntam, ut ipſum ſit, de quo anno* MDCXIII *teſtem allegat Faruſius Philippum Haraldum Carnutenſem Epiſcopum.*

MIRACULA.

Circa annum MLXXV Corbiniaci patrata,

Auctore coævo, ex ſæc. 4 *Benedict. parte* 2.

1 VEnerandi Patres ac dilecti Fratres, quos in domo ſua Deus habitare facit unanimes, exhortationis noſtræ alloquia, imo divinæ virtutis inſignia, beati Marculfi meritis oſtenſa, veſtræ benignæ percipiant aures. Salomone teſtante, imo Spiritu ſancto Salomonis ore loquente, didicimus, quia gloria Regum, celare verbum; gloria vero Dei, inveſtigare ſermonem *a*. Quapropter, dilectiſſimi, veſtra dilectio noverit, nos inveſtigaſſe quædam operum Salvatoris noſtri Dei, quæ Pater ejus per naturam, noſter vero per gratiam, uſque modo operatur, & idem Filius operari cum Patre non deſinit. Igitur fidelis ac boni teſtimonii viri relatu comperimus, quod ad gloriam Dei Sanctorumque ejus honorem litteris tradere ſtuduimus.

2 Nocte ſequente diem Annuntiationis Dominicæ, in eccleſia, in qua B. Marculfus requieſcit corpore, talem virtutem Deum credimus operatum eſſe. Eadem namque nocte jam mediante, extincto in eccleſia lucernæ lumine, ſolitæ noctis redierunt tenebræ. Ædituus denique a ſomno excitatus, ut circumſpexit ac ſenſit luce viſibili baſilicam carere; relicto ſtratu, dormitorium & coquinam Fratrum non timuit adire; quatenus ibi candela ſuccenſa, lucem redderet domui ſanctæ. Sed & in dormitorio lucernam, & in ipſa etiam coquina prunas reperit extinctas; non fortuitu, ſed (ut remur) ut manifeſtarentur Dei opera. Quid ergo idem ædituus ageret ignorabat. Tandem nimia mœſtitia attonitus, [in] oratorium rediit, ibique proſtratus coram altari diutinæ orationi incubuit; ſupplicans divinæ majeſtati, ut meritis Sancti ſui ibidem quieſcentis, in hac opportunitate ſuccurreret ei, ne ſcilicet lumen deeſſet Fratribus, Matutinalem ſynaxim proxime cantaturis. Nec diſtulit Omnipotens exaudire & auribus percipere lacrymas pauperis, ad ſe in afflictione clamitantis. Nam affectus triſtitia, feſſus etiam oratione ipſa, dum Elbertus (ſic enim vocatur præfatus ædituus) dum, inquam, ſtratus ſui repetiſſet ſpatiola, tunc quoque lacrymatur: & ſibi omnino reputans, quaſi ſui negligentia luce careret eccleſia; Dei nutu reſpectus circumſpexit, totamque baſilicam cæleſti luce clareſcere vidit. Repente gaudio gaviſus magno, lucernam paulo ante extinctam adiit, eamque clariſſime ardentem reperit. Mox etiam lacrymis triſtitiæ gaudii lacrymas ſuperfundens, Deo & B. Marculfo præconiorum jubilos retulit, ſicque ſecurior dormitum ivit. Mane autem diſcuſſo noctis peplo, dieque ra-

a Sam. 2. 6. 21. 22.

Lampas extincta,

ad prædictum ædituum, ea cauſa mœſtum, divinitus revocatum,

A radiante ſereno, Fratres loci, Monachos videlicet beatiſſimi Remigii, accerſivit; eiſque (me præſente *b* qui
b hæc ſcripſi) rem geſtam pandit, conteſtans Dei virtutem Sanctorumque ejus auctoritatem, omnia, quæ ajebat, quæque huic pitaciolo decrevimus inſerenda, ſic habeat.

3 Adhuc autem, ſub hac noſtra xrumnoſa ætate, non diſpar omnipotens Deus miraculum in eadem eccleſia oſtendit: ut quoniam Electum ſuum ineffabiliter glorificatum habebat in cælis, non minus ad capacitatem mortalium mirificare dignaretur in terris. Nam illius infirmitatis ſanandæ (quam regium
c morbum *c* vocant) tanta ei gratia cæleſti dono acceſſit, ut non minus ex remotis ac barbaris quam ex vicinis nationibus, ad eum ægrotantium caterva perpetuo confluant. Quodam itaque die hujuſce gratia quidam homo ad eccleſiam devenit, ſuæ devotionis munus obtulit; eique, cujus id erat officii, ſui adventus cauſam patefecit. Is autem qui ſuper ſacra eccleſiæ miniſteria cuſtodiam habebat, vir magnæ in Chriſto reverentiæ erat, qui ex ſæculi fluctibus ad monaſterii portum convolaverat, ibique per aliquot annos miniſtraverat. Cumque ab eodem Domno Roberto (ſic enim vocabatur) omnia quæ ei ad ſalutem provenirent ex more percepiſſet, ægrotus adjecit: Ego, quidem, mi Pater, quoniam de lon-
B ginquo ſum, in præſenti repatriare diſpono: ſed hoc ob devotionem peto, ut hæc quam obtuli candela, ante hoc ſacratiſſimum ſepulcrum quamdiu durare poterit, uſque ad conſummationem ardeat: quoniam cum in patria mea eſſem, ſi non ex actione, certe ex deſiderio eam B. Marculfo ſæpiſſime offerebam. Erat autem non modicæ quantitatis, ut infinite per tres dies dare lumen in eccleſia ſufficeret; jamque ante altare, quod eſt in honore ejuſdem Chriſti Confeſſoris, revoluta ſuper pavimentum ardebat. Acceptaque ſponſione a Monacho, quod quæ petiverat adimpleret, peregrinus recedebat; cum Elbertus, de quo ſuperius meminimus, quaſi aliud quid agere vellet, pede ſuperpoſito candelam extinxit; juxta arcam ſeorſim extinctam depoſuit; poſt peregrinum, valvas eccleſiæ obſeraturus, abiit. Nec mora, firmatis oſtiis, antequam ille rediret, candela divinitus accenſa eſt; tantuſque ex ea ignis exilivit, ut & arcam & veſtes arcæ ſuperpoſitas ſubito in favillam redegerit; ipſaque candela (ſicut pauper Sancti petierat) illico conſummata eſt. Res mirabilis! quod quaſi duobus momentis & flamma multiplex excreverit, & quæ arripuerat omnino conſumpſerit. Sed ſi conſideremus unius devotionem, & alterius negligentiam; liquet profecto, pro
C irrogata fraude juſte divinitus vindictam ſubſecutam eſſe. Vidiſſes, fateor, miraculum de rebus inſenſibilibus, ad redarguendam rerum ſenſibilium, id eſt hominum, avaritiam. Accurrere Fratres qui in vicino aderant; nam crepitum ignis audierant cuſtodemque ſuccłamantem. Quid dicerent, agerentve non habebant: quoniam nihil jam remanſerat quod igni ſubtraherent. Ille autem ſe reum, ſe huic diſcrimini obnoxium, totis ſingultibus fatebatur; accepeaque pœnitentia a Fratribus, in communi ſtatutum atque anathematis vinculo confirmatum eſt, ut oblata a Fidelibus luminaria numquam hactenus *d* alias, niſi in uſibus ejuſdem eccleſiæ Fratrumque ibi ſervientium, expenderentur.

4 Neceſſarium eſt, cariſſimi Fratres, in laude hujus ſanctiſſimi patroni ac protectoris noſtri Marculfi, quod Deo donante noſtris oculis præſentatum eſt, memoriæ tradere, quem omnipotens Deus apud ſe dignatus eſt ſpecialem dare pro nobis interceſſorem: ipſe eſt enim qui aſſidue orat pro populo ſuo, & pro habitatoribus hujus ſancti monaſterii ſui. Tempore igitur quo eumdem beatum virum apud caſtrum Peronam miraculis coruſcare [cœpiſſe, ſciunt] hi qui interfuerunt & viderunt, & manibus tractaverunt; nobis, qui in ejus glorioſa ſede remanſimus, quanti eam haberet, mirabili operatione patefecit. Erat enim ante altare, ubi ipſe pretioſo requieſcit corpore, lampas ardens, quæ nullo modo die noctuque extinguebatur; quia quamvis modicum abeſſet corporaliter, non tamen deerat ſpiritualiter. Is itaque qui eccleſiæ officio præerat, cœpit ſecum cogitando dicere, quoniam idem luminare in vanum ardebat, eo quod corpus B. Marculfi in præſenti non eſſet: non conſiderans ibidem Dominicum corpus *e* (quod majus & præcipuum erat) cum Angelorum adeſſe cuſtodia. Quod cum prave & inaniter cogitaſſet, extincta lucerna abiit: ſed poſt tranſactum horæ ſpatium, cauſa cogente aliqua reverſus, dictu mirabile illico oculis ejus apparuit. Vidit namque eamdem lampadem, angelica claritate fulgentem, ita ineffabili modo pendere, ut nec func deſuper teneretur, nec terræ deorſum incumberet. Erat autem magnæ viſionis miraculum, quod inter funem & lampadem habebat cubiti ſpatium, & inter lampadem & terram cubiti ſimiliter ſpatium; & (ut dixi) lumine cæleſti accenſa mirabiliter ardebat. Non tibi forſitan ad credendum animus ſuffeciſſet, niſi Fratrum populique concurſus teſtimonium effeciſſet. Nam ille timore pariter & admiratione correptus, ex toto vico, rem videre mirabilem, maximam concionem plebis evocavit. Multi denique exuberavere lacrymis, dicentes; quoniam piiſſimus Chriſti Confeſſor Marculfus, ipſorum poſt Deum cuſtos vigilantiſſimus, & apud Deum multiplex advocatus; quamvis modico tempore eſſet aliorſum, ſuos tamen filios per oſtenſionem miraculi conſolari ac viſitare eſt dignatus. Actum eſt Corbiniaci milleſimo octogeſimo-quinto anno incarnati Verbi.

5 Igitur dilectiſſimi, qui hoc audire, & (ut reor) credere non renuiſtis, ſcitote quia hoc tam evidens miraculum, ad honorem Sancti ſui, ad utilitatem quoque noſtri, Deus dignatus ſit operari. Nec immerito. Quia enim B. Marculfus, dum in convalle lacrymarum carne moraretur, opera tenebrarum abjecit, & indutus armis lucis viriliter ejuſdem lucis principi militavit; merito carnis onere leviatus, & ad ſuperna polorum (ut credimus) vectus, auctori claritatis inhærere promeruit. Ergo non dubitandum eſt quin extinctam lucem reparaverit, qui tenebras noctis in baſilica ſua eſſe abhorruit. Verumtamen quoniam nihil ſit in terra ſine cauſa, & B. Gregorio dictante comperimus, quia Deus & Dominus noſter ad bene agendum aliquando verbis, aliquando nos admonet ipſis miraculorum exemplis; curemus hujus ſancti ac beati patroni noſtri Marculfi, ante cujus ſacros cineres excubamus, cujus etiam memoriam hodie ſolemniter celebramus; curemus, inquam, hujus patrocinium quærere: obſecrantes, ut ſuis piis precibus fuget tenebras cæcitatis & ignorantiæ noſtræ, & impetret nobis lucem cæleſtis gratiæ, qua illuminati opera tenebrarum abjiciamus, piiſque intenti actibus armis lucis induamur; his quoque muniti, principem tenebrarum proteramus; ſic etiam victoria potiti, conditori lucis adhærere mereamur, qui vivit & regnat trinus & unus Deus.

ANNOTATA.

a *Imo e contrario legitur in illo textu. Prov.* 25, 2 Gloria Dei eſt celare verbum, & gloria Regum inveſtigare ſermonem.

b *Socium verosimiliter auctorem aſſumpſerat Editus, Corbiniaco Remos ambulans.*

c *Quia ſcilicet a Rege curantur ſcrofulæ, ipſarum morbus uſque nunc ita appellatur etiam Teutonice*, t' Koningzeer; olim

d AUCT. COÆVO EX MABIL.

e extincta Corbiniaci ad aram Lampas, reaccenditur.

Deus in ſuis Patronis eſt,

ad alterius corpore ſpiritu præſente lucet ibi lampas.

Hom. 17 in Evang.

Digitized by Google

A *alios alios qui* Regius morbus, *teste Isidoro lib. 4 cap. 8 is erat*, quem Idericum Græci appellant, *quemque* Aurigi-nem Varro appellari ait a colore auri, *flavescere enim homines facit totum*: Regium autem morbum ideo existimant dictum, quod vino bono & regalibus cibis curetur; *ego potius dixerim, quia color aureus sive flavus*, Regius *apud multas nationes habetur. Habito vult antiquis eo nomine significatam* Lepram *fuisse, quod equidem necdum reperi, neque causam video.*

d Hactenus *pro* deinceps, *haud facile alibi invenies.*

e *Non omittenda hic insignis Annotatio Mabilonii, quæ sic habet*: In archivo Cœnobii Remigiani legi litteras Simonis Abbatis, attestantis, Odonem de Sarcejo Monachum, & conniventia sua, redditus acquisivisse; & de ipsis redditibus in ecclesia S. Remigii, *ante majus altare, super quod corpus Domini reponitur, cereum perpetuo ardere instituisse*. Id factum VVillelmo Archiepiscopo Remensi, sub annum MCLXV. Præiverat uno sæculo Paulus Abbas S. Albani in Anglia, qui, referente Matthæo Parisio, *pelvem argenti dedit, constituendo, ut cereum contineret jugiter ardentem ante majus altare*. Lege Aimoinum (*lib. 2 Miraculorum S. Benedicti cap. 13*) ubi observat, Floriaci *morem fuisse a priscis institutum patribus, ut tam diebus quam noctibus, trium lucernarum lumine memorata illustraretur ecclesia*. Lucernæ ergo communiter adhibebantur olim, rarius cerei, ad continuum in basilicis lumen.

B

MIRACULA.

Anno MCI facta Peronæ in Picardia,

Auctore coævo ex Sæc. 4 Benedict. parte 2.

CAPUT I.

Circumvectio sacri Corporis per Campaniam & Tardanensem agrum, atque exceptio Peronæ.

Exod. 23. 1 Sicut aqua frigida animæ sitienti, ita nuntius bonus de regione longinqua. De regione ergo longinqua; in quam abiit omnipotens Dei & hominum Mediator, accipere sibi regnum & reverti ad judicium, glorioſum Confessorem suum Marculfum, nuntium salutis & gaudii, ad nos transmisit; cum per ejus venerabile corpus signa & prodigia, quæ oculis nostris vidimus, ad annuntiandam virtutem operum suorum, populo suo paternæ pietatis respectu exhibuit.

Auctor Peronæ, hæc per extibas fatebit. C 2 Est cella Monachorum in villa Corbiniaco, constituta in Laudunensi territorio, beatissimi Remigii Francorum Apostoli subjacens Archimonasterio, in qua videlicet villa habetur basilica, præfati Confessoris Christi Marculfi sacratissimo corpore insignita: ubi, ad commendanda sanctitatis ejus præconia, multa sanitatum comprobantur fieri opera, quæ nobis, tamquam convicaneis *a* & alumnis suis, ostendere dignatur sæpenumero. Sed nos in hac schedula ea solummodo, quæ apud Peronam nuperrime gesta sunt (quia Fratrum ejusdem loci ita expetit dilectio) amore tanti Patroni devicti non patiemur premi sub silentio. Et quia Christianis omnibus fraternæ dilectionis debitores existimus, plurima ex his, quæ nobis certissime comperta sunt, subtrahentes æmulis & incredulis, ne propter multiplicitatem in blasphemias erumpant, caritative parcimus; devotis & benevolis, ad laudem & gloriam & honorem nominis Christi, carmen exultationis & gratiarum actionum materiam conteximus. Tunc enim fructuose & utiliter magnalia Sanctorum suscipimus, si ea quæ ægrotis impenduntur ad sanitatem corporum, in medelam nobis vertamus animarum; ut Deum in electis suis mirabilem humiliter glorificemus, & ad imitanda eorum vestigia, quorum miramur opera, socordiam nostram viriliter excitemus.

3 Anno igitur incarnati Verbi millesimo centesimoprimo, eadem quam prædiximus, villa, promerente incolarum malitia, multis est cladibus crudeliter devastata; & tam peste animalium varia, quam prædonum direptione assidua a pristino decore miserabiliter immutata: insuper a quodam nefandæ iniquitatis tyranno, nomine Thoma *c*. Montis-acuti oppidaneo, qui consobrinam suam in matrimonium duxerat, post diversas hominum cædes & rapinas, maxima ex parte incremata. Unde Fratres ibidem degentes, mente consternati, utpote pecudum suarum ceterarumque rerum possessione privati, pene ad extremæ inopiæ sunt indigentiam redacti; nonnulli etiam crebrescentibus malis ad monasterium *d* redire coacti. Demum ipse Præpositus Cellæ, in Domni Abbatis S. Remigii veniens præsentiam, sua conqueri cœpit infortunia, & in Capitulo Fratrum libenti animo ab eadem se absolvit obedientia. Quam omissionem cum nullus ei diffuaderet, Andreas, qui & Sigebertus, eligitur *e*: & statim communi consilio Fratrum, Deo (ut credimus) disponente, Corbiniacum dirigitur. Qui & ipse quamvis sagaciter & irreprehensibiliter studia sua instituerit, & magno dilectionis fervore erga B. Marculfum semper æstuaverit; tamen non multo post, tot inquietudinum procellis elisus, tot persecutionum pressuris affectus, tam dira familiæ suæ vexatione fatigatus (præsertim cum locum ipsum in magna egestate inveniset, nulliusque auxilii levamen a quocumque hominum percepisset) tanti pondus oneris non sustinens; licet inops substantiæ, tamen compos, quam mente conceperat, sanæ sententiæ; post tres ferme menses ad Monasterium regressus, quanta se perurgeret calamitas, coram omnibus exposuit; dicens, se & sibi commissos permanere non posse, ubi quotidiani victus defeciſſent necessaria; multos sibi imminere creditores, qui instantissime sua exigerent debita; se omnino carere unde eorum extingueretur querimonia; tecta etiam monasterii & aliarum officinarum attrita esse vetustate nimia, quæ cujusquam prædecessorum suorum numquam resarcisset incuria; expedire utique ut alimenta Fratribus ibi serviturus tribuerent, aut corpus B. Marculfi inde efferri præciperent, aut certe negotium, quod sibi intolerabile erat, alteri portus injungerent.

a *Ipsum erga in Peronam loci.*

b

c *quod, cum anno 1100 Corbiniacum pene & sævis devastaverat.*

d

e *Andreas Præpositus Andreas.*

4 Ad hæc cunctis reticentibus & competentem definire hæsitantibus sententiam, quoniam & ipsa beati Remigii ecclesia multimoda tunc temporis patiebatur impedimenta, nec ex facili constabat competens tantis adversitatibus adhibere remedium; prafatus Præpositus, animadvertens aliunde sibi non patere levaminis aditum, statim sui cordis aperuit consilium; dicens, *f* sæpius accidisse sua ætate in regno Francorum, ut quoties tam sævissima tribulatione aliqua prægravabatur ecclesia, ibidem commorantes suarum circumferrent lipsana Reliquiarum; quatenus ex donariis & oblationibus fidelium suæ repararent necessitatis incommodum. Nam eodem tempore nobiles Clericos S. Quintini Martyris *g* id actitare constabat: & ante sex annos, *f* conflagrata glorioſi Martini Turonensis basilica, corpus B. Strictii *g* (sicut ipsi perspexerant) procul a suis finibus pro hoc ipso negotio delatum exstiterat. Quapropter nihil sibi competentius videri adstruebat, quam ut similiter de corpore S. Marculfi fieret, si Dominus Abbas & ceteri non obsisterent: confidere se per Dei misericordiam, non defuturos, qui tam pretiosi thesauri portarixibus gemmam officiosa liberalitate manum auxilii porrigerent.

S. Marculfi corpus oppidatim deferri suadet.

g *simplex presbyter.*

5 His auditis, qui sanioris erant consilii, causa fraterna compassionis perfectioni ejus acquieverunt, & ut in proxima solemnitate sanctæ Pentecostes *h* cum pignoribus Sanctorum, quæ ex antiqua consuetudine remiserant deferenda, ipse quoque cum corpore S. Marculfi adesset, sicut optabat, annuerunt. Qui acceptu hac licentia, in crastinum Corbiniacum celeriter rede-

h

Digitized by Google

A redequitavit; & quæcumque huic expeditioni convenire eſt arbitratus, executor idoneus ſolerti cura præparavit.

Reditus Remos. 6 Inſtante denique præfatæ celebritatis die, cum timore & reverentia, de loco, in quo jacebat, a fratribus expoſitum; in geſtatorio, manu artificis his uſibus eleganter aptatum ſacri corporis feretrum componitur; atque proſequente utriuſque ſexus numeroſa populi multitudine, ad Remenſium urbem devehitur; ubi eos Canonici ſanctæ Dei genitricis Mariæ, proceſſione diligenter ordinata, in Metropolitanæ Sedis eccleſia cum gaudio ſuſceperunt: ſicque cum pſalmis & *In majori eccleſia excipitur,* hymnis & canticis ſpiritualibus excubantes ibidem pernoctaverunt. Altera die, decurrente hora prima, accepto nuntio Monachi S. Remigii ferventiſſimis ſtudiis dilectiſſimo ſibi Patrono occurrerunt, ſatis dolenti animo peccatis ſuis imputantes, quod cum honore condigno & lætitiæ apparatu, ut deſiderabant, eum ſuſcipere non meruerunt: nam quia dies pluvialis erat, cum pretioſis cappis egredi non valuerunt. Cum crucibus ſ tamen aureis ac thuribulis, ſ ceroferariis præeuntibus ķ arcam benedictam, pene uſque ad urbis mœnia ķ pro- *Sumo in ecclia S. Remigii.* cedentes, debitæ venerationis obſequium ſuppliciter exolverunt; nec minus devotis animis quam vocibus conſonis, Sancte Marculfe, Confeſſor Chriſti, audi B rogantes ſervulos, ex integro concinentes, ſic deducendo ſuis eum ſedibus intulerunt. Deinde, ut magis confluentium turbarum pateret ſpectaculo, in medio Oratorio, ante altare ſanctæ Crucis eum depoſuerunt.

Indo portatur Catalaunis, 7 Jam quia longum eſt, & forte aliquibus tædioſum, iter eorum per ſingulas diætas retexere; nos qui ad potiora tendimus, quæ ſuperſunt, donec Peronam perventum eſt, compendioſa proſequemur relatione. Poſt biduum ſæpedictus Andreas Præpoſitus, a B. Remigio humi proſtratus petita benedictione, ut intentionem ſuam paterna dirigeret conſolatione; qui præſtantiores erant, ſummiſſis humeris ſacrum efferentes feretrum, egreſſi ſunt, proſequente diligenter inſtructa proceſſione; poſtque reſponſorium B. Marculfo decantatum, in quadam planitie aliquanti ſper ſubſiſtentes, habito ad populum ejus, cujus id officii erat, exhortationis ſermone, dimiſſi a Fratribus in nomine *l* Domini per Cœnobium Sancti Baſoli *l* acceſſere Catalaunis: ubi ſibi obviam exeunte Clero cum civibus, honorifice ſuſcepti ſunt in templo victorioſiſſimi Stephani Protomartyris. Illuceſcente vero craſtino inde digreſſi ad villam, quæ quondam B. Remigii propria *m* fuiſſe dignoſcitur, *m* Spernacum nomine, devenerunt: C quorum adventu comperto, Canonici S. Martini cum plebis cohorte occurrentes, Summe Dei Confeſſor Marculfe, te venerantes protege, fide promptiſſima cecinerunt. Tranſeuntes autem per Caſtellionem *n* & Brai- *Noviomum* nam, Sueſſionis metatum acceperunt: &, ex non inutili conſilio Fratris Joannis, qui uſque Spernacum in commeatu eorum fuerat, In veneratione Spiritus ſancti, ut ejus omnipotentiæ benedictionem & auxilium obtinerent, quotidie Miſſam reverentiſſime celebraverunt. At ubi Sueſſionica urbe relicta, Noviomo *o* ſui præſentiam exhibuere; per confinium quod eſt inter *o* *p* Iliam *p* & Nigellam divertentes, Peronam appropinquavere; oppidum, ſitu quidem loci munitiſſimum, incolarum numeroſitate populoſum, præeminenti ædificiorum magnitudine celeberrimum, opulentia variæ ſupellectilis & antiquæ dignitatis gloria ceteris Viromandenſis provinciæ caſtris præcellens, habens in ſe non modicæ quantitatis & operoſæ compoſitionis templum, *Peronam* meritis & corpore B. Furſei *q* ampliſſime decoratum, & *q* ad ſuæ magnificentiæ cumulum honeſtiſſimi Cleri *r* ibi *r* ſervientis, quaſi cujuſdam egregii Senatus, nobilitate venuſtum.

8 Præcedente ergo qui adventum Confeſſoris Chriſti Marculfi ipſis Clericis nuntiaret; abſque dilatione cum D proceribus & oppidanorum plurimis exuntes, quantacumque potuerunt reverentia, eis obſequia ſuæ miniſterium impenderunt; ac feretro honorabili in medio eccleſiæ locato, ſecus eccleſiam ipſa nocte eos manere fecerunt. Et quia eo loci multus occurrerat populi conventus, facto ad eos ſermone qui ad hoc ipſum fuerat electus, tandem tragœdiam, quæ eos perurgebat, calamitatis expoſuit; deſolationem Cellæ S. Marculfi aperuit; adjiciens quod nullum ex circumſtantibus credebat ignorare, ad hoc electi Dei corpus illuc advectum, ut a fidelibus Dei loco ſuo impetraret auxilium. Ad hæc primus ejuſdem caſtri Dominus, vir admodum fidelis & ſtrenuus, & poſt cum plures, prout cuique viſum eſt, largiri cœpere. Nonnulli vero juvenum, filii Belial, levitatis turbine & vecordiæ ſcurrilitate agitati, garrulis vocibus inſultando, ac rugoſis naribus alterutrum irridendo ſubſannabant; quiſnam fuerit iſte Marculfus, ludibrio inquirentes; non audiſſe *a quibuſdam irreverenter audiunt.* ſe hactenus quemlibet hominum hujus nominis extitiſſe, non ſine ridiculo & inſania perhibentes. Quorum deteſtanda irriſio non multo poſt apparuit, quantum fuerit reprobata in oculis Majeſtatis divinæ, cum ſubſequentibus prodigiis, qualis eſſet Marculfus, nullus poterat neſcire. Quapropter, quia horrendum eſt incidere in manus Dei viventis, (ſicut ipſe electis E ſuis ait, Qui vos ſpernit, me ſpernit) caveat omnis *Luc. 10, 16* Chriſtianus, alicujus Sancti meritum, vel ex elegantia, vel ex deformitate nominis ponderare aut vituperare; cum extremæ ſit dementiæ, qualecumque nomen, quod in libro vitæ ſcriptum eſſe conſtat, non amplecti ſemper & honorare.

ubi ſuſcipitur in eccleſia S. Furſei.

9 Ceterum cum B. Marculfi vectores voto haberent a Perona proficiſci, mane facto egreſſi ſunt ab eccleſia *& transfertur in eccleſiam S. Joannis Baptiſtæ.* B. Furſæi, deducente ſe Clero cum maxima multitudine populi. Ut autem more ſuo Reſponſorium, Sancte Marculfe Confeſſor Chriſti, concinentes in foro venere; plerique ex circumſtantibus, quod maturius æquo abirent, cœperunt ſuccenſere; aſſerentes magno eis fore diſpendio, quod tam celeriter diſcederent; cum multus in eodem caſtro hominum ſupereſſet numerus, qui eos ibi adhuc eſſe neſcirent. Quod cum reciproca voce alii atque alii adſtipularentur, retractantes in cordibus ſuis interdum utilius eſſe alieno parere conſilio, quam ſuo ſemper uti arbitrio; ex voluntate Canonicorum, a quibus jam acceperant licentiam, diverterunt in proximam eccleſiolam Præcurſoris Domini, uſque in diem alteram ibidem demoraturi. At Præpoſitus, F cujus erat omnia illa diſponere, recordatus, ante quindecim annos, pro reparatione ſuæ eccleſiæ feretrum B. Vedaſti *ſ* cum reliquiis Remis uſque delatum, ac in B. *ſ* Remigii Archimonaſterio ſedula liberalitate ſuſceptum; civitatem Atrebatenſium adiit, Epiſcopum *t* convenit; quia cum ejus favore corpus B. Marculfi *t* poſt biduum *u* illuc afferre cuperet, intimavit. Cui *u* ipſe Antiſtes & quidquid petierat annuit, & apud ſe (quia jam ſolis occaſus imminebat) eadem nocte detinuit.

ANNOTATA.

a *Hinc colligitur, Corbiniacenſem quoque Auctorem fuiſſe, ac veriſimiliter Monachum, ex iis qui corpus ſunt imitati.*

b *Ex infra dicendis num. 9 intelliguntur omnia facta in eccleſia S. Joannis Baptiſtæ: & num. 20 indicantur monaſterii valva; ut cœnobitarum locum fuiſſe appareat, ſive Præpoſiturarum ejuſdem Ordinis, cujus Fratres hic intelliguntur.*

c Mons-acutus, *vulgo* Mont-aigu, *diœceſis Laudunenſis, ſeſquilenca diſſitus Corbiniaco verſus Boream.*

d *Remenſe, ſcilicet* S. Remigii, *cui tunc Abbas præerat nomine* Azenarius, *vocaturque etiam* Archimonaſterium, *tum*

Digitized by Google

A *tum a Leone* IX *ſec.* 10, *tum ab Adelberto Archiepiſcopo Moguntino in litteris anni* 1124.

c *Mabilio obſervandum hic monet, Præpoſitorum, in locis a monaſteriis aliquo principali dependentibus, electionem ſpectaviſſe ad Capitulum, non vero ad Abbatem.*

f *Ab hoc Sancto, qui* 31 *Novembris colitur ipſa Veromanduorum Auguſta nomen ſuum nunc habet, ut* S. Quintini *dicatur.*

g S. Brictius, *ipſius S. Martini ſucceſſor, colitur* 13 *Novembris.*

h *Recurſura dies Pentecoſtes erat, eo anno* 1101, *qui Paſcha habuerat* 21 *Aprilis, die* 9 *Junii.*

i *Ita corrigendum ſenſum credidi, quem Mabilio in ſuo originali turbatum reperierat hoc modo,* thuribulis præeuntibus aquam benedictam ceroferariis.

k Nempe eo tempore, *inquit Mabilio,* extra muros urbis erat S. Remigii eccleſia; poſtea, auctis urbis ædificiis, mœniorum ambitu incluſa.

l S. Baſoli, *qui colitur* 26 *Novembr. monaſterium Ordinis Benedictini, vulgo* Saint-Bale, *leucis fere* 4 *Remis diſtat, unde Catalaunos, vulgo* Chalons ſur Marne *reſtabat iter* 6 *leucarum.*

m Sparnacum, *vulgo* Eſpernay, *ad ſiniſtram Matronæ ripam, ſecundo fluminis deſcendentibus occurrit, poſt iter leucarum* 7.

n *Vulgo* Chaſtillon ſur Marne, Braine, Soiſſons, *hoc ordine ſuccedunt:* Sparnaco Caſtellionem, *ſitum ad dextram*
B *fluminis ripam, iter eſt leucarum* 4. *Hinc, directo inter Septentrionem, & Occidentem itinere, venitur* Brainam, *poſt leucas* 8; *Braina autem* Sueſſiones, *diſtant leucis fere tribus.*

o Noviomum, *vulgo* Noyon, *diſtat Sueſſionibus circiter* 9 *leucis;* Perona *vero, quo iter erat, tantumdem aut amplius.*

p *Vulgo* Han & Neelle, *diſtant inter ſe leucis tribus, eſtque per medium earum iter Noviomo Peronam, pari fere utrimque intervallo.*

q S. Furſei *acta illuſtravit, Bollandus* 16 *Januarii.*

r *Manet etiamnum Collegium Canonicorum, ut infra nominantur, Apoſtolicæ Sedi immediate ſubjectum, ibique ſepultus jacet* Carolus Simplex *Rex Francorum, defunctus an.* 929, *poſt aliquot annorum captivitatem Peronæ toleratam.*

s S. Vedaſti, *Acta & miracula illuſtravit Henſchenius* 6 *Febr. ſed hujus deportationis uſque Remos, facta circa an.* 1086, *notitiam non habuit.*

t Lambertus *hic fuit, quem Urbanus II, an.* 1093, (*diviſis quæ diu conjuncta fuerant Atrebatenſi & Cameracenſi Eccleſiis*) *proprium Artefiis Epiſcopum dederat, vixitque ad annum uſque* 1115.

u *Diſtat enim Perona* Atrebatum, *vulgo* Arras, *duntaxat leucis* 11.

CAPUT II.

Miracula facta, ſubſiſtente Perona corpore.

Eripitur cæcitati;

C-10 APud Peronam vero in eccleſia S. Baptiſtæ Joannis, in qua feretrum glorioſi Marculfi depoſitum fuerat, plurimæ cæcorum, claudorum, vel quibuſcumque infirmitatum debilitatibus oppreſſorum catervæ confluxerant: Fratres quoque, qui diſcedente Præpoſito remanſerant, poſt refectionem cibi feretrum circumſtabant. Cum unus ex languentibus, qui omni vitæ ſuæ tempore curvus, & numquam ſine duobus baculis ſe ſuſtentantibus ire conſueverat, hac & illac deambulans, repente S. Marculfi auxilium ſe ſentire perhibuit: abjectiſque baculis quibus utebatur, ſanus ex integro coram cunctis ſine ulla difficultate pergere cœpit. Noſtrates quidem, qui nihil tale tunc ſuſpicabantur, non temere credere voluerunt ejus ſermonibus: ſed ab his, quibus ab infantia notiſſimus erat, re diligenter inquiſita, cum veritatem agnoviſſent, laudes Deo & gratias devotiſſimis rependerunt vocibus. Cumque clamore ingenti plebs univerſa perſtreperet, ac velut ſeditione oborta in tam populoſa villa utriuſque ſexus concurſus fieret; qui in ſuperiori parte oppidi erant, quod evenerat neſcientes, tantis vocibus attoniti, ſenes cum junioribus, proceres cum ruſticis, matronæ cum puellis, per ſpatioſa loca platearum propo-

rantes, quidnam novi accidiſſet, alii ab aliis requiſie- D
runt; & ab his qui pro foribus eccleſiæ ſtabant, nec præ turba ingredi valebant, id reſponſi acceperunt: Balduinus, Balduinus impos, ille infirmus, qui retortus atque recurvus (ut vos ſcitis, & nos ſcimus) habitabat hic mendicus, ope B. Marculfi modo eſt ſanitati reſtitutus. Nec erat omnino qui contradiceret; cum, ad omnem ambiguitatem excludendam, oculis omnium ſe ille ultro ingereret. Eadem ergo hora diei per hunc Patronum noſtrum iſte incolumis eſt effectus *a*, qua ad *a*
ſpecioſam portam templi, qui ex utero matris claudus erat, per cæli Clavigerum extitit erectus. Ex hoc cuncti Peronenſes magis ac magis in ejus amore ſunt ſuccenſi, ac majori devotione quam pridie fecerant, cereis & luminaribus frequentes attuerunt nocte ſubſequenti.

curatur a malitiosa furdi Gemata, 12 Pervigilabat etiam multiplex energumenorum aut debilium numerus: inter quos aderat quædam puella, cui prima dies exordia vitæ dederat, abſque linguæ atque aurium uſibus: nec non in eleemoſyna nobiliſſimæ matronæ, uxoris ſcilicet Principis ipſius caſtri, per E
multa annorum curricula fuerat educata; & ex ejus imperio, comite quadam pediſſequa quam cuſtodem habuerat, ad confugium S. Marculfi ut ei ſubveniret deducta, ſub feretro illius nocte jacuit tota. Verum illuceſcente crepuſculo, cum dormire putaretur, ſubito vocem emiſit: dehinc loqui enixa, primo verbo quod protulit, Domina Adelidis, inclamavit. Ad hæc, quæ ei ad cuſtodiam deputata fuerat, concite ſurrexit; & quam numquam audientem vel loquentem viderat, quid pateretur, quid ſibi vellet interrogavit. Ita duplici miraculo verba ejus audivit, & interroganti reſpondit, ſe S. Marculfi auxilium ſentire; dominamque ſuam, quam prius nominaverat, velle videre ſe dixit. Nuntius tanti gaudii ad Dominam Adelidem in arcem cucurrit: quæ de ſtrata ſuo exiliens, magis virili animo quam inceſſu femineo, ad locum in quo cuncti adventum ejus opperiebantur, feſtinavit. Tunc accerſita illa, quondam muta ſua præbendaria, cum probaſſet factum, eadem congrue reſpondente per ſingula, præ magnitudine exultationis compuncta in lacrymas, oblationem ſuam S. Marculfo plenam quidem contulit manu, ſed preces & gratias pleniori ſtudio affectu. Ea res in brevi univerſis circumquaque innotuit, neque deinceps quiſquam Viromandenſium, quis eſſet Marculfus, ignorare potuit.

b *quæ Maria nuncupatur* 13 Poſt triduum quippe quidam ex Monachis ſancti Remigii Laudunum clavatum *b* a domino Abbate directus adiit: qui in cloiſtro *c* S. Vincentii, quia per S. F
Marculfum multa ſigna Peronæ fierent, gratulabundus *c*
audivit. Non multo poſt id, hora diei prima, revertenti a Præſule Atrebatenſi ſuo Præpoſito, Fratres ſoriatim retulere conceſſa ſibi divinæ pietatis opera: qui quoniam abſens hæc videre non meruerat, ingenti perturbatus eſt mœſtitia. Solus nimirum haberi indignus tantis intereſſe virtutibus vehementes expavit: ſed exaudibilis Marculfus ſine mora fideles ejus lacrymas perfecto gaudio exhilaravit. Cumque nomen ejus, quæ primo diluculo ante ejus reditum ſanata fuerat, inquireret; nullo eam hactenus nomine nuncuparam, utpote quæ nihil umquam intellexiſſet, accepit; populoque ſuggerente, ut ei nomen darent hi qui cauta ſalutis extitiſſent; quidam ex noſtris Sacerdos Mariæ nomen illi impoſuit; recordatione utique illius Mariæ illectus, quæ huic mundo generale gaudium protulit. Inſtante autem meridie cauſa reficiendi receſſerunt: ſed lotis manibus priuſquam panem frangerent, omnia campanarum ſigna in eccleſia ſancti Joannis inſonuerunt. Percunctantibus, cur id fieri videretur, quidam ex ſuis curſu velociſſimo affuit, quamdam veniſſe ad feretrum genibus & manibus reptando, quæ præ lan-

pedum uſu recipitur.

guore

A guore diutino officium pedum amiserat, nuntiavit: & quia post orationem B. Marculfo effusam, suspicati ad unguem reddita, cunctis apparuit. Sic exultantibus animis ad ecclesiam regressi, hymnum Te Deum laudamus præcordialiter, ut decebat, concinebant: & quia notissima erat universis mulier cui sanitas impensa erat, irruente multitudine, omnium bonorum datori Deo æquipollentibus studiis omnes affatim gratiarum actiones rependebant.

sanantur tres alii duo,

15 Præ tumultu vero ac pressura turbarum, longa mora interveniente, egredi nequiverunt; donec hora nona vix adepti facultatem ad hospitium eundi, cum ad mensam residere cœpissent, nondum appositio cibo, rursus campanas in ecclesia subito fragore concrepantes audierunt. Unde non ignari virtutem illic exhibitam divinitus, relictis quæ præ manibus erant, impigris ante S. Marculfum accessere gressibus. Profecto reverentissima matrona ejusdem castri domina, quam præmisimus, multis sibi cohærentibus aderat: sed & multitudo languentium e contiguis villis, fama vulgante res gestas, tamquam ad opinatissimi medici subsidia obtinenda concurrerat: ex numero quorum contracti duo sanitatem fuerant consecuti, quos revera longo
B tempore contractos fuisse constiterat attestatione totius præsentis populi. Cumque Deo laudes pro tam evidentissimis pietatis ejus operibus omnium referret vox consona, necdum finitis laudibus duo similiter ex debilibus receperunt optatæ sanitatis remedia: una videlicet anus visum, quæ, quamdiu vixerat, utrisque fuerat luminibus orbata: altera paralytica, dum omnium membrorum resoluta compagibus, in vimineo vanno ante S. Marculfum portaretur; priusquam limina ecclesiæ attingeret, aliquid intra se muneris divini sentiens, ad terram se deponi præcepit: sicque conamine non lento, acsi nihil unquam mali perpessa fuisset, ambulare cœpit. Quis fuerit sensus populi tam magna videntis, quis stupor & clamor, quæ sanæ gaudia mentis, nullius exprimere valet ingenium sapientis. Habuit ea die Perona novæ glorificationis lætitiam, cum Christo faciente memoriam mirabilium suorum, primitivæ Ecclesiæ experiretur gratiam in se; illiusque temporis felicitatem maxima ex parte tunc meruit accipere, quo per manus Apostolorum fiebant signa & prodigia multa in plebe.

vacca item ex paralytica,

Ex eorum Abbate Montis S. Quintini infirmi duo,

16 His auditis Domnus Montis sancti Quintini Abbas Henricus, vir magnæ in Christo reverentiæ, quod Cœnobium a Perona duobus circiter distare videtur milliariis, fraternis congratulans provectibus, ut-
C pote societatis eorum *d* particeps, & ecclesiæ B. Remigii justis de causis amicissimus; ante hujus pretiosi & dilecti sibi Confessoris veniens præsentiam; quia impediente turba humi prosterni non poterat, quod potuit fecit, stans quidem corpore, sed flexis cordis genibus oravit: statimque, eo præsente duobus curatis languidis, quod auditu acceperat, se intueri exultavit: & tam admirabilis amici Dei suffragiis enixius se commendans, inclinato capite benedictione petita, paulo post cum omni conventu Fratrum sibi commissorum in idipsum reversurus abscessit. Sancti quoque Fursei principalis Clerus, licet non perfunctorie circa affectum B. Marculfi suæ dedisset bonitatis experientiam; post ea tamen quæ præmisimus, potiori caritatis fervore instigatus, cum corpore ejusdem Patroni sui S. Fursei multitudine comitante affuit; ac in introitu ecclesiæ, non sine religiosissimæ deliberationis consilio, psallentes, Veni creator spiritus, eo finito subjunxerunt hymnum, Te Deum laudamus. Deinde a Præposito & sibi cohærentibus humillima supplicatione, quatenus ad ecclesiam S. Fursei, ubi primo fuerant, S. Marculfum referrent, cœperunt deposcere; perhibentes non expedire, eos in arcto positos loci difficultate prægravari; imo

Clerus S. Fursei precatur Sanctum Marculfum,

debere compati imbecillibus, quos quotidie videbant D constipatæ multitudinis impressione periclitari. Magnæ capacitatis ecclesiam talibus causis congruere; S. Marculfi vicinitate & eorum coessentia se plurimum delectari, quorum studiis & utilitatibus videbant Dei pietatem tanta signorum prærogatione cooperari. Econtra nostri, benevolentiæ quidem eorum maximas gratias agere, sed quod postulabant responderunt nullatenus se posse perficere: locum, quem Deus B. Marculfo elegerat ad operanda tanta signorum magnalia, se relinquere non præsumere; ne contra Dei nutum aliquid tentantes, incurrerent pœnas temeritatis illicitæ. Ita fraudati a desiderio suo Canonici, reversi sunt ad propria, inefficacis petitionis suæ repulsam, ut eruditi viri, disciplinatæ mentis perferentes modestia. Credo ego in conspectu Dei, qui pia vota semper dignatur intueri, devotionem illorum suffragante S. Furseo locum invenisse: quia quod illa die consequi nequiverunt, non multo post meruerunt impetrare.

ali ex Monachi Montis S. Quintini.

17 Pari modo Monachi Montis S. Quintini, relatione Pastoris sui incitati, eodem nihilo minus comitante nudis pedibus cum obsecratione letaniæ venientes, prostrati solo coram S. Marculfi feretro orationem fuderunt: ac plurimum lætati in Domino, xenia no- E
stris, ex caritatis debito & intimæ dilectionis munificentia, obtulerunt; dehinc S. Marculfi gratiam, fructum laboris sui sibi fieri deprecantes, abscesserunt.

ANNOTATA.

a Ad horam orationis nonam, *inquit S. Lucas Act.* 3 1.
b Laudunum elevatum, *vulgo* Laon, *distat Remis Peronam transeuntibus, leucis tantum* 10; *Perona vero,* 14.
c *Est & hoc Ordinis Benedictini cœnobium Lauduni.*
d *Item hoc, Peronæ ad Borcam situm.*

CAPUT III.

Alia miracula, & reditus Corbiniacum.

Senatus puer surdus,

18 Isdem diebus puer quidam, cui auditus officium natura negaverat, diu inibi ante S. Marculfi feretrum in orationibus & vigiliis pernoctaverat: qui cum, lassitudine ac fragilitate carnis compellente, quarta vix demum nocte pro foribus ecclesiæ paullulum membra sopori dedisset; & cum jam elapso quietis silentio, varios usus laborum optatis operum studiis lux alma reduceret; subito (mirabile dictu!) idem qui F
suæ adhuc surditatis gemens incommoda, prope limen ecclesiæ, imperfectæ soliditatis corpus salutiferæ quieti commiserat, expergefactus assurgit; & incolumem se repente miratus, ubinam se inveniat, defixis obtutibus inhiando circumspicit; & quod stupori ejus vehementius accedebat, qui extra ecclesiam calceatus obdormierat, nudum se pedibus intra ecclesiam ante S. Marculfi feretrum somno solutum videbat. Cujus rei se-

miraculose delatus in ecclesiam,

riem, cum non sine ingenti gaudio & admiratione, circumstantium multitudini, redintegratis & sæpe repetitis vocibus, præconatur; subito tanta divinæ largitatis fama per totum oppidum divulgatur, & quanta per servum suum Dominus sit dignatus operari miracula, crebris affluentium populorum præconiis celebratur. Mira res! soculares, quibus calceatus, videntibus qui aderant, sopore gravis abscesserat, nec sibi detractos ab aliquo omnimoda assertione obnixe & viriliter adstruebat; ubi somno sepultus jacuerat, inveniuntur; & ad tam plenariæ congratulationis augmentum, eidem inter tantam constipatæ multitudinis affluentiam referuntur.

19 Illud etiam nullatenus pigro taciturnæ oblivionis silentio occultandum censuimus, quod ante ejus-

Digitized by Google

A ejuſdem beatiſſimi Marculfi feretrum matrem & filium, priſtinæ jam ſanitati reſtituendum, gratulabunda ſententia promulgantes audivimus. Cum enim hujus tam inæſtimabilis gemma theſauri, & ſiderei inſtar luminis diverſorum odorem aromatum longe lateque diffunderet, & miraculorum ejus celebris & magnifica gloria circumquaque crebreſceret; quia, ſicut Salvator ait, Nemo lucernam accendit, neque ſub modio ponit, ſed ſuper candelabrum, ut qui ingrediuntur, lumen videant; non ſolum contigua & collateralis hominum affinitas, verum etiam remota aliquorum & ſolers univerſitas, ad tam inopinata ſalutiferæ reſtaurationis fluenta, infirmorum atque debilium protrahebat catervulas. Inter quas mulierecula quædam, in ſilva quæ vulgo Arcuvaſia *a* nuncupatur, filium ſuum miræ ægritudinis debilitate ..... multatum, *b* tædioſam humeris ſarcinulam ſubvehebat; & ut B. Marculfi ſubſidia ſine intermiſſione efflagitaret, improbis admonitionibus ſtimulabat: cujus ſano puer parens conſilio, alta voce ſanctum Dei Confeſſorem Marculfum, ut ſui miſereretur orabat, & circum ſe catervatim ruentium populorum aures tædioſis clamoribus obtundebat. Sed divina miſeratio, diu imperfectam ſui B juris fabricam eſſe non patiens, laboranti miſero ſolitam miſericordiæ manum porrexit, & ſolidum perfecti decoris ſupplementum proprio operi reparavit. Cum ergo præfatus puer divinæ ſibi miſerationis auxilia jam adeſſe ſentiret; ſe deponi celeriter exoravit, & qui hærentibus ad nates pedibus & pectori manibus, necdum etiam reptanti greſſu terram pulſaverat; ſubito per divinam gratiam ſoſpes & hilaris ambulabat. Quanta vero comitantium populorum fuerit exultatio, quam magnifica & ſpecialis laudatio, magis ſane videtur prætereundum ſilentio, quam imbecillis ingenii committendum naufragio.

Item puer contractus.

Matth. 5.

a

b

10 Dæmoniacus unus, ante S. Marculfi feretrum adductus, in craſtino eſt ſanatus. In illo autem tantæ admirationis concurſu, multi qui diverſis de cauſis invicem inimicabantur, advenerant: qui quamquam partim merita doloris ira perſtreperent, partim majoris facultatis ſubnixi potentia omnimodo ſequeſtræ paci reſiſterent; tamen præſentiam S. Marculfi reverentes, vinci gaudebant, alternatim condonantes. Ex quorum numero unus, arrogantiæ & faſtus ſui felle ſuffuſus, & imminenti jamque contiguo mortis exitio deſtiC natus, in hanc diabolicæ tenacitatis prorupit inſaniam; ut facilius poſſent ſaxa molliri, & adamantinæ ſoliditatis duritia in plumbi ſolubilitatem converti, quam ejus pertinax animus ab illicitæ temeritatis auſibus immutari. Cum enim, ut cuidam inimico ſuo, quod erga eum commiſerat, condonaret, ab omni Clero & affluenti populo rogaretur; & cum idem ſanctus Dei Confeſſor contra eum, quaſi itidem rogaturus, elevaretur; nullatenus acquieſcens abſceſſit. Verum divina ſubſequente vindicta, dum monaſterii valvas exire contendit, ſubito inenarrabili & acerbo interancorum dolore concuſſus, reſupinus infra eccleſiam corruit, & tantis anxietatum auſteritatibus cœpit urgeri, ut vix in eo halitus remaneret. Ad manus autem illum trahentes, ante ſancti viri feretrum ſtatuerunt; &, ut poſtea rei exitus approbavit, quod rogabatur, non ſponte conceſſit. Eductus autem ab eccleſia, & moribundus & gemens in lectulo reclinatus, divino ſubſequente flagello, viam eſt univerſæ carnis ingreſſus.

Inimici reconciliantur.

pervicax mens morte mulctatur.

11 Per idem tempus cum Canonici S. Quintini in Atrebatenſium partibus, ad reparanda intolerabilis ſuæ combuſtionis incommoda, Fidelium munificentiam cum Reliquiis & feretro ſolicitarent; accepta tanti fama Patroni & miraculorum ejus opinione gaviſi, non multo poſt cum eodem feretro & ſanctarum Reliquiarum inſignibus, ad præfatam eccleſiam, in qua ſanctum D ſervabatur corpus, venerunt: & feretrum ſuum juxta B. Marculfi feretrum deponentes, facta oratione votiſque ſolutis, conſono cordis & oris officio, Dominum, qui in Sanctis ſuis ſemper eſt mirabilis, venerantes, ad propria rediere gaudentes.

Reliquiæ S. Quintini deferuntur Peronam.

12 In Vigilia autem beati Joannis Baptiſtæ, cum innumerabilis utriuſque ſexus multitudo conflueret, & tum propter ſolitam & vulgarem Præcurſoris Chriſti ſolemnitatem *c*, tum propter tam famoſiſſimi & egregii hoſpitis venerationem, plebs copioſa concurreret; præfatus Clerus S. Furſei, diu deſideratæ petitionis tempus idoneum nacti, advenerunt; & ut Corpus ſanctum ad principalem deportaretur eccleſiam, ſuaſerunt; manifeſtis & probabilibus indiciis aſſerentes, locum vix unius huc uſque venerationi hoſpitis aptum, nunc apparatu geminæ exultationis arctiſſimum. Et quia hujus ſuggeſtionis ſanum viſum eſt eſſe conſilium, quod non ex cujusliber ambitus vel elationis zelo, ſed ex opimo puri cordis theſauro, iterata petitione quæſierant, invenerunt. Sic ergo hujus ſacratiſſimi reliquiæ Corporis, cum crucibus & candelabris, cum incenſo & ſuavi odore thymiamatis, magno præcedentium ſubſequentiumque populorum tripudio, ad præfatam ec- E cleſiam deportantur, & in medio eccleſiæ cum ingenti honore atque lætitia collocantur. Poſt triduum autem, ad cumulandam tam fidelis & honeſtiſſimi Cleri lætitiam, mulier quædam, videntibus qui aderant, coram ſancti viri feretro ſe contracta projecit; nec mora, cæleſti præeunte clementia, priſtinæ ſanitati reſtituta ſurrexit. Dæmoniacus quidam, qui nuper adductus fuerat, ſed necdum ſanitatis dona receperat, ad evidentioris miraculi præconia reſervatus, antiquæ eſt ſoſpitatis uſui reſtauratus.

& S. Marculfi corpus in baſilicam S. Furſei, c

Dæmoniacus a

Cæcitate curatur.

13 His ita peractis cum ad propriæ manſionis oppidum redire diſponerent, nec jam amplius peregrinandi tempus idoneum *d* judicarent; præfatus Præpoſitus & qui cum eo erant, ad Principem oppidi & ad univerſum Clerum accedentes, Patrono ſuo & ſibi revertendi licentiam petierunt; magnas illis gratias referentes, quod Prophetam in Prophetæ nomine recepiſſent, ipſiſque totius benevolentiæ & humanitatis obſequio nullatenus defuiſſent. Honeſtiſſimi autem Clerici, & totius incolæ & proceres oppidi, miro admodum dolore concuſſi, quippe qui tam amantiſſimi hoſpitis numquam cupiebant præſentia defraudari; quod juſtum erat petere, non ſunt auſi negare. Per totum ergo oppidum, juſſu Principis & Canonicorum, magna voce præconis edicitur, ut plebs univerſa ad deducendum Patroni tam liberalis in craſtino reditum accingatur; & eum a quo tot gratuita pietatis dona ſuſceperat, devotiſſimæ ſervitutis obſequio comitetur. Facto autem mane adeo nubium denſitas & turbida ventorum auſteritas cœpit ingruere, ut nequaquam futuræ ſerenitatis ſignum mutata cæli facies daret; & plebs univerſa perſtreperet, ad nutum amici Dei has aeris denſitates contingere, evidentibus indiciis edocentes, nulla eum penitus in præſens velle ratione diſcedere. Præpoſitus autem, convocatis itineris ſui comitibus, & apparatis hujus tam gratiſſimi oneris ſubvectoribus, diſpoſitum iter arripuit. Tunc ipſius Primores eccleſiæ colla ſancto ponderi ſupponentes, magna (ut dignum fuerat) populorum ſtipante caterva egredientes, Sanctum Dei deducebant, divinæ laudis & hymnorum carmina concinentes.

Cæcitate curatur.

d

cum ſolito apparatu.

F

Sanctum Peronam deferunt loci cujusdam Clerici ſubeuntes. Sancti.

14 Cum ergo oppidum egreſſi ad quamdam planitiem deveniſſent, religioſi & honeſtiſſimi Clerici, omnes etiam ſanctum corpus ſequentes, unanimiter petierunt, ut feretrum humi pauliſper deponeretur; quatenus ad ejus venerationis memoriam Crux affigeretur, quo diverſarum infirmitatum languoribus preſſi confluerent,

ed by Google

A rent, & opitulatione B. Marculfi priſtinæ ſe ſanitati reddendos non dubitarent: ubi etiam, uſque in hodiernum diem, ardore diverſarum febrium & varia peſte languentibus innumera præſtantur beneficia Redemptoris, interventu ſui dilectiſſimi Confeſſoris. Accepta ergo benedictione, & S. Marculfi ſe patrocinio commendantes, pro tanti viri abſentia gemebundi & lugubres, diſceſſerunt. Mulier autem quædam ſurda, quæ per omne tempus ſancti Dei viri præſentiæ cum luminaribus ſuis ante ipſius feretrum vigilaverat, ad diſceſſum ſanctiſſimi Confeſſoris cœpit mœſtis ululare clamoribus; & nequaquam eum ſe dimiſſuram, niſi ſibi ſubveniret, conteſtans, ſanctum ſequebatur corpus. Ecce autem ex improviſo repentino auditus uſui reſtituta, glorioſum & admirabile nomen Domini collaudavit: & accepta licentia, incolumis & lætabunda, ſanctum deoſculans feretrum, cum ceteris repedavit.

Surda auditus redditur.

Claudus ſanatur, g

25 Inde ergo diſcedentes, ad villam quæ Vermandis *e* vocatur, venerunt; ubi quidam ſervus ſancti B Marculfi, Robertus nomine, eis occurrit; qui audita miraculorum opinione, baculo ſuſtentante, laborioſo reptans eo uſque vix venerat: quippe qui per duodecim jam annorum curricula, nullo prorſus niſi uno pede terram attigerat. Cum ergo ante ſancti viri feretrum lacrymoſis ululatibus inclamaret, ut quam alienis munificentiam exhibuerat, eamdem ſibi, ſuo naturali ſervo & diu languenti, impertiret; quaſi ira turbatus, immo ſpe pietatis ejus animatus, ducem itineris baculum procul abjecit; & ſic deinceps ſine ſuſtentaculo, omni tempore vitæ, redintegratis pedibus ambulavit.

Corpus mandante Abbate S. Remigii

26 Interea dum in clauſtro S. Remigii de mora tanti Patroni hæſitaret Fratrum curioſa devotio, & de reditu ipſius multa fieret deſperatio; præfatus Frater Joannes, qui Corbiniacenſi eccleſiæ pro abſentia Patroni ſui maxime condolebat (quippe qui inſtinctu ſuo & ſuggeſtione in illas partes delatum ſibi conſcius erat) Deo ſibi providente, acceptis a Domno Abbate & ceteris Fratribus litteris, equum aſcendit; & cum Peronam verſus iter dirigeret, voti compos effectus, in *f* compos effectus, in Abbatia quæ Humolarias *f* dicitur, quod cupiebat invenit. Tunc Deo gratias agens, qui deſiderium ſuum proſperaviſſet; apertis ſigillo & litteris, quas a Domno Abbate & Fratribus acceperat, ſe C ideo miſſam ad eos, ne diutius morarentur, edocuit. *g* Inde ergo in craſtino egreſſi, per *g* Ribodimontem & *h* munitionem, quæ Francorum-curtis *h* dicitur, in ſuburbium Laudunenſe, in villam quæ Vallis *i* vocatur, *i* venerunt, & ibidem ea nocte manſerunt. Mane autem facto, & comperto quod prænominatus tyrannus Thomas eis inſidiaretur; quippe quos, tanta populorum munificentia, innumerabili nummorum copia redundantes arbitrabatur; pernicibus plantis iter aggreſſi feſtinare cœperunt, miro affectu occultari geſtientes. Sed quia urbs in monte ſedens numquam latere poteſt, multi eos populi ſequebantur gaudentes. Præco autem & tanti nuntius gaudii præcucurrit Præpoſitus; & ut deſiderato diu Patri, de regione longinqua redeunti, obviam irent, Corbiniacenſes & finitimos admonebat. Sed quia cupienti animo nihil ſatis feſtinatur, non erat opus admonitione, quos jam videbat adventu ſancti Confeſſoris excitos affluere. Ut autem, quod opinione didicerant, oculis inſpexerunt; & convicaneum ſuum Robertum, utroque pede ſine ſuſtentaculo ſanctum corpus præcedentem, viderunt; tunc vero ingens lætitiæ fervor exoritur, gaudium gaudio cumulatur, & ad laudem & gloriam Redemptoris ſubſequentium corda populorum ferventius animantur. Appropinquante autem ſancti viri corpore, & invicem ejus feretro ſuccedentes, cum ingenti congratulationis tripudio, uſque ad propriæ habitationis locum detulere gaudentes. Stantes ergo præ foribus, & ſanctum corpus humeris attollentes, omnes ſub eo tranſire fecerunt, & ſic in eccleſiam eum cum proceſſione & canticis intulerunt, anno incarnati Verbi milleſimo centeſimo ſecundo: ubi præſtantur innumera beneficia Redemptoris, cui eſt honor & gloria, cum Patre & Spiritu-ſancto, per omnia ſæcula ſæculorum. Amen. Cinctoria *k* autem, quibus religioſiſſimæ feminæ in eundo & *k* redeundo ſanctum cinxerant feretrum, probabiliter computata, inventa ſunt pluſquam ducenta. D

Laudunum Carolingum refertur.

ANNOTATA.

a D'Aroiſe, *nunc dici notat Mabilio: eſt autem forſitan ea ſilva, quæ ad fines Cambreſii ſita, inter Caſtelletum & Capellam, inveniatur in tabula appellari* le foreſt de Roiſe, *Peronæ diſtans* 10 *circiter leucis.*

b *Apud Mabilionem ſic legitur*, debilitate in gutture tenens infirmitas multatum: *unde cum nullus elicis ſanus ſenſus poſſet, malus redundantia quædam verba expunxere.* E

c *Quod integrum & amplius annum tenuerit hæc ſacri corporis circumvectatio, intelligitur ex num. ult. Nihil igitur impedit, imo ſuadent omnia, ut hic intelligatur præcipua Baptiſtæ nati feſtivitas,* 24 *Junii.*

d *Utpote populis jam totis in meſſem occupatis, ac deinde in futura vindemia occupandis, quando in ipſis etiam feſtis nonnumquam diſpenſatur.*

e *Vulgo* Vermand, *media inter Peronam & San-Quintinum via.*

f Homblieres *Ordinis S. Benedicti, una ab S. Quintini oppido leuca.*

g Ribemont, *Tardunenſis tractus inſigne oppidum, leucis fere* 3 *a prædicto oppido S. Quintini.*

h *Licet plura loca inter* Ribemont *&* Laon, *nomen* Court *ferant; hujus tamen munitionis nullum veſtigium in tabula reperio; forte mutato jam nomine in* Richecourt, *vel* Membre-court, *qua ambo via illa occurrunt.*

i Le Van *vulgo dicta villa, Laudunenſi urbi ad Orientem ſita, & a Ribemont diſtans itinere leucarum* 6.

k Cinctoria *ſcilicet* cerea, *ad menſuram capſa vel ejus perſona facta, pro quo ſupplicabatur: ſic legiſſe memini in Chronica Gaufridi Voſienſis, quod Lemovicenſi caſtro ab Anglis obſeſſo an.* 1183, mulieres intra muros caſtrum ſtupæ filo cinxerunt, ex quo candelas multas fecerunt, quas S. Martiali aliiſque eccleſiis diviſerunt.

DE S. SIGISMUNDO REGE.

PAg. 91 *num.* 15 *lin.* 7 *poſt*, Regis & Martyris — E adde — *Probatio tamen videri poſſit, quod ſuggeris Claudius Caſtellanus, qui Clauſtralis eccleſia Canonicorum S. Ambroſii nomen habet a* S. Sigiſmundo: *habent autem iſti eam eccleſiam ex ſua parte, ſicut Ciſtercienſes eamdem S. Ambroſii Baſilicam cum ipſis habentes, ex ſua parte habent eccleſiam S. Remigii — tum lin.* 10 *poſt* filiorum *adde* — *Ita Franciſcus Barbaranus in Hiſtoria Vicentina pag.* 78, *Aquilejæ eccleſiam eſſe dicit, ubi ad manum dexteram altaris conſpiciatur arca ſancta, his inſculpta notis:* MCCCXXV Ind. octava, die ſecundo Maji, corpora Sanctorum Felicis & Fortunati (*fuerunt hi Aquilejæ paſſi & referuntur in Romano Martyrologio* 11 *Julii*) Sigiſmundi Regis & Menæ, in hac arca de tumulo inferiori fuerunt translati. *Præterea &c.* Vicentia,

DE S. BRIOCO EPISC.

PAg. 91 *num.* 1 *hæc* adde — *Quæ omnia, cum Officio S. Guilielmi Epiſcopi Briocenſis, pro* XXIX *Julii recuſa ſunt, anno circiter* MDCLX; *ac rurſum, editione nova ani* MDCLXXXIII *prodierunt, ſub felicem ingreſſum ad iſtam diœceſim Ludovici-Marcelli de Coetlogon, Epiſcopi & Domini Briocenſis.*

Google

DE S. THEODULPHO.

Fol. 100 *col.* 2 *post primam lineam dele sequentes quatuor, & has substitue:*

Quos ex priori conjuge *genitos, atque* e sinu Sigesari Episcopi abreptos, *testatur Olympiodorus apud Photium in Bibliotheca: idemque Olympiodorus addit, Ataulpho, post solemniter celebratas cum Galla nuptias Narbonæ Galliæ urbe, natum esse ex hac secunda conjuge filium*, cui Theodosio nomen dedit; *extinctum autem postea* infantem vehementer luxit: *quidni similiter, secundo vel tertio aut etiam quarto sui conjugii anno, alios etiam filios ex marito barbaro Galla peperierit? quibus vel tyrannus Sigericus pepercerit, propter tenellam ætatem nonnullamque matris commiserationem, vel cura nutriorum profuerit ad lætandum, brevi illo septem dierum spatio, quo is regnum tenuit; succedente Walla, moribus diversissimo & Romanæ pacis, quam Ataulfus fuerit meditatus, concludendæ studiosissimo, quod mox fecit, restituens Imperatori sororem, cum duobus (ut opinari libet, donec contrarium aliunde doceatur) liberis ex Ataulpho prædicto. Dom Joseph Pellicer in Appendice ad Apparatum Monarchiæ Hispanicæ antiquæ, de duobus Maximo & Marco distinguendis, pag.* 14 *agit de* Theodorico, *quem Sigesarus subduxerit filiorum Regalium cædi, natum ex Placidia: sed nolo Dextrinis figmentis conjecturam meam stabilire: satis est in veteri historia nihil esse quod obstet, in Olympiodoro vero, scriptore coævo, etiam quod faveat. Certe* Theodolphi *ac* Theodorici *nomina &c.*

Sed obstat quod videatur obiisse sæc. 6. *Ibid. num.* 8 *in fine* adde — *Totam autem machinam conjecturarum præmissarum everteret videretur Mabilio, in Prætermissis ad sæc.* 4 *p.* 2, *allegata cujusdam Gegi ad Nicetium Trevirensem epistola apud du Chesne num.* 1, *ubi is ait*, Saluto Theodulfum, sacri Domitiani Abbatis similem, de cujus sepulcro rosarum virgulta prodierunt, moribus insignem & vitæ conversatione sublimem. *Nescio an hic nuncupetur* S. Domitianus, *qui colitur* 1 *Julii:* Nicetium *scio sæculo* VI *floruisse, atque adeo* Theodulphum, *quem is salutare jubetur, longius recedere ab ætate Honorii & Ataulphi.*

DE S. EVERMARO.

C *Fol.* 121 *col.* 1 *ante num.* 6 *adde ad finem num.* 5

Joannes Merssæus Cratepolius in Catalogo Electorum Ecclesiasticorum cap. 4, *quod continet Episcoporum Tungrensium & Leodiensium Annales, cum memoria Sanctorum qui sub iis floruerunt, etiam* S. Evermarum *nominat, ut qui* ab impiis innocenter occisus, Christi Martyr effectus, crebrisque & insignibus miraculis declaratus est fuisse in conspectu Domini pretiosus.

DE B. VIVALDO.

Pag. 161 *num.* 6 *lin. penult.* sic lege — *eo firmius credebam esse ab eodem auctore. Verum id credendo deceptum me fuisse, per litteras docuit R. P. Antonius de Terrinca, cujus opera de Sanctis sui Ordinis deque scriptoribus Florentinis mihi modo adferuntur ex Italia.*

Sed ab Anonymo scripsit Ord. ejusdem. 7 Etenim Dionysius (*uti scribit Antonius, & patere ait ex ipsa ejus Chronica, quæ MS. Italice servatur in Conventu Sanctorum omnium Florentiæ*) Dionysius, *inquam*, Minoribus observantibus nomen dedit in Conventu S. Francisci Fæsularum, anno MDXXXIV; atque eodem anno in Conventu S. Bernardini Caprecolæ; prope Senas in Tuscia, Sacerdos initiatus, primam Missam decantavit; demum anno MDLXXX Chronicam suam absolvit, defunctus MDLXXXII. Auctor vero MS. Codicis, a Silvano Razzio citati & a Francisco Maria Novello exemplati, anno MDX in sacro Alvernæ conventu vivebat, ubi anno jam dicto scripsit miraculum unum S. Bernardini, relatum in Vita ejusdem Sancti, Lucæ impressa, auctore Fr. Antonio de Terrinca, atque anno MDXLI vivendi finem fecit. Manet ergo MS. illius Auctor Anonymus, Florentinus tamen: quia in eodem MS. sub finem describens quædam de gestis B. Margaritæ Faventinæ, Florentiæ defunctæ, fatetur cum ea familiaritatem habuisse ab infantia in civitate Florentiæ. D

Jamdiu ante quam is qui de B. Margarita Faventina scripsit, 8 *Hactenus Terrinca, verumtamen, atque ut ego antea in Dionysio Pulinari, deceptus in componenda Anonymi nostri ætate cum* B. Margarita. *Hæc siquidem cum S. Humilitate Abbatissa sua, cujus Vitam illustravit, XXII Maji, ad fundandum Florentiæ monasterium venit circa annum* MCCLXXXII; *quando etiam invenitur signata a Vallumbrosano Abbate fundandi licentia, in qua supplicantium Sororum prima nominatur* Margarita; *quæ S. Humilitati anno* MCCCX *defuncta succedens, quamquam ultra centum annos ipsa vixerit, multo tamen prius obiisse debuit, quam noster Anonymus nasceretur, videlicet circa annum* MCCCL. *Quisquis igitur ista* B. Margaritæ *gesta subtexuit codici MS. de quo agimus, apparet eum transcripsisse, non quæ ipse, sed quæ alius de illa scripsit, quæque nos habemus data ad* XXVI *Augusti*, recollecta per Fr. Petrum de Florentia, Ordinis Minorum; *professionem, quod* propter intimam familiaritatem, quam *cum Margarita* habuerat, rogatos ab Abbatissa & Monialibus, *præsumpsit eam de suis secretis interrogare; & fide data de non revelandis iis quoad viveret, ipsoque obiit anno ætatis excepit, quæ deinde scripsit; Religiosus utique tunc minime juvenis: ut etiam ipse prius obiisse credi possit, quam Anonymus noster in lucem veniret.* E

DE B. PANACÆA VIRG.

Pag. 165 *n.* 7 *post* — *Opera pretium* — expunge ultimas 7 lineas, atque substitue — *Hæc jam impressa cum legisset nostri operis studiosissimus, & tum Collegii Gemmensis Rector R. P. Joannes Stephanus Flisius, significavit, auditam sibi de corporis translatione curiosam narrationem, quam mirabatur a Carolo Episcopo fuisse prætermissam. Ego vero ne ultra hanc desiderem, vel ipsum prænemorati Rochi scriptum invenire posse sperem, factis accepta nuper, qua anno* 1671 *Mediolani iterato impressa fuerat, Italica ejusdem Sanctæ Vita, auctore Æmiliano Castilionæo Congregationis Somaschæ Presbytero Regulari, atque dedicata Illustriss. Marchionissæ Cornelia Vicecomiti Borromæa Litta. In hac enim Vita collectum legitur, quidquid, voce, pictura, scriptura traditum haberi nunc potest: scriptura autem alia nulla allegatur pag.* 54 *quam Vita, jussu pralaudati Episcopi a Basilica Petri exarata, asservataque inter chartas ecclesiæ Parochialis Quaromensis, nulla facta mentione antiquioris alicujus quæ uspiam reperiatur.* Visitatio recusatur.

8 *Ipsa autem recentior, post præambula quædam, assumptum argumentum sic aggreditur.* Quarona Terra est diœcesis Novariensis, a sua metropoli distans passuum millibus circiter XXII, ad pedem cujusdam collis, quem præterlabens Sesia non minus salubrem quam amœnum reddit. Huc habitationis suæ sedem transtulerat, Laurentius de Mutiis, Cadarafanii natus, sed a Celiis cognominatus, quia matrem habuerat Celio oriundam, indeque Celiam nuncupatam. Ibidem etiam Mariam Agamiensem sibi copulavit uxorem, & furoriam exercuit, ac filiam genuit, nuncupatum Panacæam, haud sine præsagio ejus gratiæ, qua ad morborum quorumcumque curationem esset post mortem divinitus illustranda. Deinde ejusdem suæ uxoris obsequens, ad patrium illius solum Agamium, pas- *Quæ dilucidius explicantur genuinam patriæ matris mutationem.*

A passuum millibus undecim Quarona difficum, habitationem transtulit, post tertium felicis sui conjugii annum. Sed ea felicitas diuturna non fuit: paucos enim intra dies novæ in patria commorationis, febri contacta Maria, viduum maritum reliquit. Hic ad alteras nuptias cito transiens, adscivit in conjugem Margaritam de Gallogis Locarnensibus, ex parochia Paronis, modice remota a valle Sesiæ: itaque ad priores lares Quaronam remigravit. Ex eo matrimonio nata filia altera, pariter quidem adolescebat cum Panacæa; sed tantum ab ejus discrepabat moribus, quanto magis assimilabatur matri, nimium dissimilis ingenii mulieri: quæ ut impotentius proprium amabat fœtum, ita furiosius oderat alienum; seæque filiæ dissimulans vitia, ipsas privignæ virtuosas actiones ut crimina gravissima detestabatur. In primis tamen orationis frequentioris studium intolerabile videbatur nihil nisi terrena cogitanti, totumque tempus quod ei impederetur familiæ necessitatibus decedere existimanti. Quare cum in stabulo Panacæam aliquando orantem deprehendisset ferox noverca, tanto furore percita fuit, ut fuste caput ei contundens, non cessaverit prius innocentem affligere, quam, sanguine ex vulneribus atque potissimum ex naribus fluente coopertam, extenderet in palea: ubi pene exanimem sequenti nocte reperit pater, casu illuc cum lucerna ingressus: adhibitisque fomentis, per se perque accurrentes in auxilium vicinos, ægre ad usum sensuum revocavit.

mortis sævitia.

B

9 *Hactenus scriptor ipse recentior: cetera quoad modum patrata postea cadis nihil discrepans a præmissis, sed oratoria dumtaxat eloquentia exaggerantur singula; ac denique addidit impia noverca funesta mors, quam ipsa sibi conciverat, de alta rupe corpus præcipitans. E converso corpus Sancta privigna, ait Auctor, non solum ardentis fasciæ prænumerato miraculo indicatum fuisse accolis, sed etiam ultroneo pulsu Quaronensium campanarum. Cum vero admirationem augeret rigidi corporis immobilitas, ad eumdem ubi jacebat locum (ipsum scilicet montem, in quo ædificata erat Parochialis ædes Quaronensium, sancto Baptistæ dicata) eodem, inquam, accurrisse dicitur vicinorum oppidorum populus omnis cum suo Prætore, qui tunc fuerit Ambrosius de Panealtonibus, atque Novariensi Episcopo, qui erat Oldradus Olaradius Mediolanensis.* Hujus manibus, *inquit Æmilianus*, moveri se permisit cadaver carroque imponi; non tamen prius avehi alio, quam loco robustorum bonum jugum subirent vitulæ duæ, etiamnum lactentes. Jamque a monte ad planitiem Quaronensem adductæ Sanctæ, ubi erat fundus cujusdam Laurentii Juliani de Celio, designabatur ædificanda ecclesia; eo quod vitulæ istic carrum stitissent, idque non frustra esse crederetur: sed cum ille neque ad vendendum neque ad permutandum fundum suum induci posset, audita est vox de cælo dicens: Tam longe ego hinc recedam, ut cum volueritis ad me venire, integer vobis dies impendendus sit in itu redituque.

divinitus ostensa.

Ex Translatione corporis.

Quarona.

10 Tum vero Agamium versus carrum trahere cœperunt vitulæ; sequentibus turbis, neque credentibus longe a Quarona substituta animalia, ubi autem substiterunt, locum ecclesiæ struendæ capturis. Sed vitulæ porro gradientes, & Agamio propinquantes, venerunt in campum Bancheforum dictum, ubi mater Panacææ olim cœperat infirmari: ibique ad horæ quadrantem moratæ, transierunt in locum, ubi eadem est sepulta atque immobiles hæserunt, sonantibus mox ultro Agamensium campanis, sicut antea Quaronæ factum erat. His mirabilibus aliud accessit: qua enim ultima vice transiverunt vitulæ versus sepulcrum matris, siccata est palus quæ locum minus salubrem reddebat. Ibi ergo filiam juxta matrem sepelivit Episcopus, peculiari tamen in monumento, crate ferrea cincto, non sine encomio panegyrico, tunc pariter pronuntiato. In ipso quoque monte S. Joannis, ubi vitam finivit Sancta, colitur omni secunda cujusque mensis Dominica, habeturque os unum ipsius, cum carbonibus ex fasce conbusto reservatis. Supra saxum, in quo cæsa fuit, dedicatum altare est, cui hæc verba inscripta leguntur: In loco hujus sancti altaris migravit ad Dominum beata virgo Panacæa, Virgo & Martyr.

Agamium.

Illius altiusmodi altare Quaronæ in loco sedis.

DE VENERABILE GERALDO

ORDINIS CANONICORUM REGULARIUM.

ANSEDÆ IN LUSITANIA.

C DEcem ab urbe Portucalensi leucis, in ripa Durii fluminis, locus est, a trecentis & quinquaginta circiter familiis habitatus, propter irrigui undique soli commoditatem; Ansieda nuncupatus, ex nomine, ut fertur, cujusdam nobilis Gothi. Hinc mons adjacet, asper atque aridus, in cujus medio conspiciuntur veteris ecclesiæ parietes adhuc integri, triplici fornice desuper commissi, quam fuisse monasterii, S. Mariæ de Hermello dicti, indubitata traditio est. Canonicalem eam ecclesiam fuisse eadem traditione creditur. Hoc certum, quod Æra MCLXXIX, id est anno Christi MCXLI, non ibi, sed Ansedæ, conventus fuerit Canonicorum Regularium, S. Andreæ nuncupatus, quibus eorumque Priori Adanulfo Rex Alphonsus, VIII Kal. Maji, latifundia donavit ingentia, cum jurisdictione perquam ampla; quæ cum veniissent in Commendam D. Emanuelis de Sousa, & hic ad Portucalensem Cathedram esset evectus; D. Catharina, pro suo nepote Sebastiano regnum administrans, anno MDLIX impetravit ab Apostolica Sede licentiam, Canonicam istam convertendi in posteriorem Ordinis S. Dominici, cui tunc Provincialis existens Venerabilis P. Fr. Ludovicus Granatensis, ibidem constituit Vicarium, cui-

Olim Canon. Regul.

nunc Prædicatorum ecclesia

D

piculariter deinceps eligendum a sex, quos Ordo ibi habet, Religiosis.

2 Hoc in loco, (*uti in suo Hagiologio scribit Georgius Cardosus, cujus Annotationes jam dictam illius descriptionem subministrarunt*) hoc, *inquam*, in loco præsenti die honoratur quædam grandis pretii Reliquia, vulgariter nuncupata CAPUT SANCTUM, propter continua miracula quæ per ipsum operatur Altissimus: propter quæ etiam asservatur magno cum decore in capsa deaurata proprioque sacrario intra altare venerabilis Sacramenti. Ex traditione (cujus in similibus casibus magna solet esse auctoritas) pro certo creditur, ipsum esse probi cujusdam Canonici, nomine D. Giraldi, qui perquam honeste ac laudabiliter vixerit in monasterio Hermellensi Canonicorum quondam Regularium, quales etiam in monasterio Ansedensi fuerunt: cujus corpus ad latus aræ majoris tumulatum, pro majori devotorum ipsum invocantium commodo fuerit translatum a Priore quodam sub altare Dominæ nostræ, Caput vero ad ecclesiam Ansedensem: ubi hoc die colitur inter manus unius Sacerdotis linteati atque stolati, qui ipsum a mane usque in noctem, ardentibus cereis

E

Caput Sanctum.

miraculis clarum.

Digitized by Google

A cereis utrimque facibus, osculandum præbet, oculisque ac capiti accedentium undique devote admovet. Ex hoc autem pio contactu plurimi, a lupis vel rabidis canibus admorsi, miraculosam receperant sanitatem, nec non alii quicumque herpete, scabie vel rabie infecti. Usque adeo autem fides accurrentium successibus istis roborata est, ut panniculos, stramenta, fœnum sacro Capiti admoventes secum pro Reliquiis auferant, etiam in remotas partes, eosdemque ibi experiantur effectus, quibus heroica defuncti illius sanctitas comprobatur.

Et in monte sepulcrum venerabilis Geraldi.

3 *Hactenus in textu Cardosus, in Annotatis vero addit, quod* Sepulcrum saxeum, in veteri Hermellensi ecclesia, sic insertum est parieti sacelli majoris, ut aforis dumtaxat conspiciatur; idque plusquam palmum supra terram elatum, sed injuria temporis acrisque sic effectum, ut insculpti Gothicis litteris epitaphii sola secunda linea legi utcumque possit; quæ dici queat eo fine conservata divinitus, ut notitiam nominis ad posteritatem transmitteret. Porro supra ipsum lapidem ex parte sinistra pullulat exigua ficus, cujus folia ad facilitandos periculosos partus plurimum valere experientia compertum est: quisquis autem doloribus lateris cruciatus, ipsum devote applicat eidem lapidi, perfectam solet sanitatem recipere. Atque hæc omnia habentur ex Fr. Joanne Lopez parte 5 Chronicæ Dominicanorum lib. 2 cap. 34: Fr. Ludovico de Souia in 3 parte hujus Provinciæ lib. 6 cap. 2: Gaspare Alvaro Lonsada lib. 2 Territorii inter Durium & Minium fol. 333: atque ex testimoniis variarum personarum Ecclesiasticarum ac secularium, Deum timentium ac fide dignarum, juridice exceptis a P. M. Fr. Emanuele de Figueredo, Vicario Aniedensi, anno MDCLVIII die XIX Junii ad instantiam Abbatis de Refojos Michaelis Brandani de Silva, in ipso conventu commorantis.

cum fletu miraculosa.

B

4 *Digna isthac visa sunt nobis, quorum respectu prædictus* Giraldus, *cujus capiti ac sepulcro is cultus defertur ab innumerabili, quem fidis* Sanctis aut Beatis *deferendum esse Ecclesia definivit, hoc in opere collocaretur, saltem cum titulo* Venerabilis: *quousque concedatur a potestate sublimiore usus tituli religiosioris: nullus tamen addito anni vel sæculi charactere; quia nullius usquam invenitur expressus. Quod si conjectura faciendæ sit aliqua, &, si Canonicorum Regularium Ordini, qualis sub Eugenio* III, *& Alexandro item* III, *ac Regula S. Augustini, toto orbe refloruit, annumerari* Geraldus *ipse debeat, possit is sæculo* XII *adscribi, eredique fuisse unus aut etiam primus præcipuusque eorum quorum studio decus Canonici instituti restauratum fit Ansida, & ad novum S. Andreæ conventum deducta colonia: sic tamen ut ipse vel in monte manserit, vel ad eumdem redierit veteris ecclesiæ ædilis atque custos, sacrorum illic faciendorum causa. Horum enim consuetum ordinem cultumque sæculis adhuc aliquot ibi fuisse conservatum, persuadet superstes etiam nunc fabrica: in cujus latere quod supereft epitaphium, utinam diligenti cura aliquis exprimat mittatque ad nos, pro longo quem habemus dignoscendorum cujusvis ætatis characterum usu, ex ambesis notarum quæ liamcumque reliquiis aliquid forsitan elicituros, quo opera pretium tulisse ea diligentia videatur.*

Videtur vixisse sæculo II.

AD DIEM II.

DE SS. GERMANO ET CÆLESTINO MM.

Pag. 179 *num.* 2 *lin.* 13 *Bononiæ* — *adde* — *Idem dixerim de* SS. Germano & Cælestino, *quorum Reliquiæ aliquæ habentur in ecclesia Societatis nostræ Monasterii in Westphalia, atque in earum iniculo ad nos missa laudantur, tamquam* Romæ multa in carcere passi, *ex fide hodierni Romani Martyrologii, in hoc (ut mox apparebit) nequaquam recipienda. Similiter a prænemorato* Cælestino *diversum putamus &c.*

Pag. 183 *post Commentarium de* S. Flamina, *adde alium de* S. Avia.

DE S. AVIA VIRGINE MARTYRE

D. P.

CIRCA PARISIOS IN GALLIA.

Cultus Veteri.

C *Post* SS. Elenaram, Sponsariam, & Flamianam, *in Gallia passas sub Diocletiano, damus hic alteram Virginem Martyrem in eadem Gallia, sed tempore nobis ignoto coronatam, atque antehac inter Prætermissos relatam, quod nihil tum de ipsa sciebamus. Nunc istic dicta expungi jussi: invenimus enim nomen inscriptum Proprio Venetensis diœcesis, & plures ejusdem per Galliam ecclesias esse, docet a talium rerum observatore curiosissimo, Claudio Castellano; atque in primis Parisiis antiquissimam unam, unde appellationem habet platea inter celebriores urbis numeranda, dicta de* Sainte Avoye. *Ut enim* Via, *Gallice* Voye; *sic* Avia, Avoye *redditur. Erraverunt enim nostri Patres, Labbe & Bonnefons, confundentes illam cum* S. Aurea, *vulgo* Sainte Aure *dicta; hæc namque* S. Aurea, *in Parochia S. Pauli (intra cujus districtum Patres illi habitarunt in nostrabi Professa domo) festum de præcepto habet* IV Octobris, *quod ab aliquot annis in Dominicam primam mensis transfertur: ac etiam in ecclesia sancti Eligii Barnabitarum, ubi est corpus ejus. Ista vero* S. Aviæ *ecclesia, olim a Reguinis possessa, nunc obtinetur & colitur a Religiosis Ursulanis, qua sua istius Patrona festum agunt prima Dominica Maji, cum officio de Communi Virginis ac Martyris &* Plenaria Indulgentia. *Sed neque hæ, neque ista quidquam sciunt aut sciverunt de ejus Actis; solum in pariete exteriori ecclesiæ monstratur Sancta istius imago anaglypha, tamquam prospicientis per fenestram. Porro cum ecclesia ista ab annis pluribus quam quadringentis suum istud nomen habuerit; & dum istic Ursulinæ collocabantur, nemo cogitaverit de ulla convenientia ejusdem Sanctæ cum S. Ursula; apparet Arturum a monasterio, quando ipsam confudit cum* S. Avina, *Ursulanæ Societatis una juxta Crombachium, in istam conjecturam deductum ex eo solummodo, quod* S. Aviam *nunc videret ab Ursulanis coli. Est & alia similis nuncupationis ecclesia in diœcesi Parisina, teste prælaudato Castellano. Plures si indicentur, libenter eas his annexam, nec non quidquid ulterius notitiæ fortassis aliquando eruetur in lucem.*

ecclesia ædilibi & Parisiis,

Primum ordinis Societatis Ursulanæ sanctæ.

Pag. 1[illegible], *ante Commentarium de* S. Athanasio, *ponatur sequens de* S. Valentino Genuensi *novus; & qui nunc invenitur pag.* 273 *deleatur, totus enim mutandus fuit, accepta qua desiderabatur Vita, & nunc verisimilius definita.*

patronam & festa S. Aviæ.

DE

Digitized by Google

DE SANCTO VALENTINO

EPISCOPO GENUÆ IN LIGURIA.

COMMENTARIUS PRÆVIUS.

De ejus ætate & Vita, diu post Inventionem Corporis, sæculo x factam, scripta.

ANNO CCCXXV VEL XL.

1 *NOn ita accurata Genuenſium monumenta ſunt, ut de* S. Valentini *ætate ex iis poſſit aliquid certo pronunciari. Paſſim opinantur Scriptores, teſte Ughello tom.* 4 *Italiæ ſacræ, ipſum Eccleſiam ſuam gubernaſſe, quintum in ordine Epiſcoporum, quorum tamen nullum nominant, præter Salomonem, qui* Valentinum *anteceſſerit, vixeritque ſæculo Chriſti* II *vel* III. *Primus, cujus nobis certo innotuit ætas,* Diogenes *eſt, anno* CCCLXXXI *præſente Concilio Aquilejenſi. Ab hoc ſi ſurſum aſcendas, per Sanctos* Romulum, Syrum, Felicem, *ſextum (ut ajunt) Genuenſium Epiſcopum; non poteris quinti ante illos* Valentini *Cathedra, quam annis fere tredecim dicitur tenuiſſe, longe removeri ab ætate S. Silveſtri Papæ. Nam & ſucceſſor ejus poſt S. Felicem S. Syrus, ſediſſe dicitur annis viginti; ut autem prædictis Felici & Romulo, Diogenis immediatis deceſſoribus, quorum Sedi nulla certa definitur duratio, non amplius quam quinquennium vel decennium junctim tribuas; ipſumque Diogenem non niſi ſub tempus Concilii Aquilejenſis Epiſcopum fuiſſe concipias; neceſſario tamen incurres in Pontificatum Silveſtri, qui annis ferme* XXII *Eccleſiam rexit, anno* CCCXIV *ordinatus.*

B

Ex certo cognita ætate Diogenis Ep. i. pro an. III.

ſepulcrum Valentinum Servi Te ſub S. Silveſtro

2 *Certe qui in eccleſia Apoſtolorum ſepultus dicitur, non poteſt neque ſediſſe neque obiiſſe diu ante annum* CCCXIV, *quo Conſtantinus edixit, ut, quod Romæ cœperat, eccleſiæ toto orbe Romano amplioribus ſpatiis ædificarentur, ſicut ex Euſebio docet Baronius: quas eccleſias ut primus Silveſter ſub nominibus Sanctorum dedicandas inſtituit, ita exemplum ejus primus Genuæ potuit ſecutus eſſe* Valentinus, *& mox obiiſſe anno* CCCXXV. *Hunc annum mortis ut definiam, facit quod in Epitaphio, cum quo repertum poſt novem ſæcula corpus fuit, notatur* Indictio tertia decima. *Etenim Conſtantinus, numerandarum Indictionum, & ſingulis quindenniis innovandarum, initium fecit anno* CCCXIII; *a quo anno primam numerata Indictio* XIII, *ſignavit annum* CCCXXV, *ſupra indicatum; unde ſi detrahas annos* XII, *menſes* XI *(hos enim & Epitaphium definit)*

C *fuerit ordinatus* S. Valentinus *anno* CCCXII, *ipſis Kalendis Julii in Dominica. Ita porro ſucceſſor* Felix, *uſque ad annum* CCCXLV *Eccleſiam rexerit: ita* Syrus, *cujus toto Pontificatu graviſſimis Ariana tempeſtatis procellis agitata Eccleſia fuit, anno* CCCLIX *Ariminii vel etiam* CCCLXV *Mediolani vexatus ab hæreticis, mortuiſſe putatur, ut Martyr diceretur; quo titulo eum S. Gregorius lib.* 4 *Dialog. cap.* 53 *cohoneſtat. Sed idem S. Gregorius, jam deprehenſus in Sanctis Epiſcopis Zenone, Juvenale, atque Herculano, tali titulo liberalius quam par ſit uti, haud ſatis firma auctoritatis nobis eſt pro vero S. Syri martyrio, de quo agi poterit die* XXIX *Junii. Tantumdem fere erit, ſi recurrentem* XIII *Indictionem expectare malis, & anno* CCXL *mortuum S. Valentinum tenere. Sic enim deceſſor ejus* Salomon, *poſt tres Epiſcopos, quorum memoriam abolevit perſecutionum turbo, eccleſiaſtica in pace Nicænorum Patrum anno* CCCXXV *unus fuerit, pro æquo non diu ſuperſtite ordinatus* Valentinus *anno* CCCXXVII *pridie Nonas Junii ſeu die* IV, *undecimum fere menſem ſupra* XII *annos explèverit;* Felix *uſque ad annum* CCCXL, *cum pleriſque aliis in Ariminenſi concilio deceptus, paulo poſt forſan pro dolore obierit;* Syrus, *poſt exilium SS. Dionyſio, Lucifero & Euſebio indictum vexatus fuerit;* Romulus *circa* CCCLXVII *ſucceſſerit, & ante* CCCLXXX Diogenes.

& ex laudatis illis colligitur obiiſſe CXL.

3 *Prælaudatus Ughellus Vitam* S. Valentini *aliquam habuit, indeque tranſcripſit corporis, anno (ut ait)* DCCCCLXXXV *inventi tranſlatique, Hiſtoriam. Habuit tandem etiam Ferrarius, & ex ipſa retulit Miracula quædam, diu poſt inventionem prædictam patrata, cum eccleſia S. Syri (ſic enim dicta fuit, qua primitus a Sanctis Apoſtolis nuncupabatur) ad Monachorum uſus tranſlata Abbatem haberet, Epiſcopali Sede ad eccleſiam S. Laurentii tradicta. Vitam illam ut quæreret rogatus R. P. Joannes Stephanus Fliſcus, nulli quidem pepercit opera, ſed fruſtra ei ceſſit conatus omnis. Quapropter cum primum de* S. Valentino *egimus, nihil reperimus quod adderemus paucis quæ Ughellus Ferrariuſque ſuppeditabant, præter elogium virtutum ex Proprio Sanctorum Genuenſium tranſcriptum: in quo quia nos abamus, non legi niſi generica & cuivis Sancto Epiſcopo aptabiles laudes, ſuſpicatus ſum, in eo qui requirebatur textu nihil ſingulare circa viventis acta contineri. Quam id jure meriti, poſtea docuit Roma inventum a Janningo noſtro inſtrumentum authenticum, quo ipſam originalem Vitam contineri, ex eo deſcriptam codice qui Genuenſi Cathedrali eccleſiæ in uſu fuerat, hoc præambulo conſtabat.*

E

ejus Vita ex MS. Cathedralis Genuæ.

4 In nomine Domini. Amen. Noverint univerſi & ſinguli, qualiter Magnificus D. Antonius Maria Montebrunus qu. Magn. Franciſci, Patritius Genuenſis, conſtitutus coram Illuſtri & admodum Rev. D. Papiniano Denalio, Regienſi I. V. D. Protonotario Apoſtolico, Canonico eccleſiæ S. Mariæ in via lata almæ Urbis, Illuſtriſs. & Reverendiſs. Domini, D. Horatii Cardinalis Spinulæ Archiepiſcopi Genuenſis Vicario Generali, expoſuit, in libro magno chartæ pergamenæ manuſcripto, aſſulis cooperto, & in ſacriſtia eccleſiæ majoris Genuæ, una cum aliis libris & ſupellectilibus ejuſdem eccleſiæ aſſervari ſolito, inter cetera reperiri ſcriptam Vitam Sancti Valentini Januenſis Epiſcopi, cujus tenor de verbo ad verbum ſequitur infra, & eſt talis. Incipit Vita S. Valentini Januenſis Epiſcopi. B. Valentinus bonæ indolis puer &c. *Relata Vita textu (quæ potius* Sermo *appellandus eſſet quam* Vita) *ſequitur Notarialis atteſtatio de ipſius antiquo in eccleſia uſu, & fide tranſſumpto habenda, hoc tenore.*

F

Notarii ſcripta.

5 Qui quidem Magnif. D. Antonius Maria Montebrunus, debita cum inſtancia requiſivit de præmiſſis publicum tranſumptum fieri, & in publicam tranſumpti formam redigi, & de hujuſmodi publico tranſumpto ipſi copiam tradi, ac alias in præmiſſis opportune provideri omni meliori modo &c. Qui quidem Illuſtris & Admodum Rev. D. Papinianus Vicarius generalis, viſis & auditis atteſtationibus cum juramento factis, per Reverendos D. Franciſcum de Ferrariis & D. Seguranum Morandum, Capellanos Maſſæ prædictæ eccleſiæ majoris Genuæ, atteſtantibus recordari, quod alias (jam ſunt plures atque plures anni) Vita prædicti S. Valentini legebatur & recitabatur in choro d. eccleſiæ in recitatione Officii; librumque præd. in quo illa deſcripta eſt, fuiſſe & eſſe librum antiquitus aſſervari ſolitum in Sacriſtia ejuſdem eccleſiæ; quia ipſi interfuerunt, & viderunt, & audiverunt, prædictam Vitam S. Valentini ut ſupra legi, & librum ipſum ut ſupra

& probata in uſu Eccleſiæ antiquitus fuiſſe.

A pri asservari, & pro tali ab aliis Capellanis & Presbyteris d. ecclesiæ, antiquioribus & modernis haberi, teneri, & reputari: & demum, cum plena & sufficienti causæ scientiæ redditione, mandavit & mandat prænd. Vitam S. Valentini, per me Notarium & Cancellarium infrascriptum transumi, transcribi, & exemplari, & in publicam transumpti formam redigi; & successive pronuntiavit & declaravit, hujusmodi transumpto adhibendam esse & adhiberi debere illam eamdem fidem, ac habere illam vim & robur, quæ & qualis adhiberetur, ac quam & quod haberet originale illius, in eodem libro scriptum, ubi, quoties, & quando liber ipse & originale prædictum produceretur & exhiberetur; præmittisque omnibus & singulis (causa prius plene cognita) suam & officii sui, & Curiæ Archiepiscopalis Genuæ, qua fungitur auctoritatem interposuit & interponit, pariter & decretum laudans. De quibus omnibus per me Marcum Antonium Mulfinum, Notarium & Cancellarium &c. Actum Genuæ in palatio Archiepiscopali, anno a Nativitate Domini millesimo sexcentesimo octavo, Indictione quinta, secundum Genuensem cursum, die lunæ vigesima quarta Martii in vesperis; præsentibus D. Antonio Maria B Montebruno filio Stephani, & Hieronymo Odono qu. Augustini, testibus ad præmissa vocatis & rogatis.

AUCTORE D. P.

anniset Genuensium 24 Martii,

6 *Concursus feria* II *cum die* XXIV *Martii, exigens litteram Dominicalem* G, *simul cum numero Indictionis* V, *annum nobis notat* MDCVIII. *Qui cum* secundum Genuensium cursum *scribitur* MDCVIII, *patet quod secundum ipsum etiam hoc tempore numerentur anni Genuensibus, itidem ut Pisanis, ab Incarnatione, novem omnino mensibus ante Nativitatem Christi, & quidem præveniendo ipsum diem* XXV *Martii, atque a Vigilia dicti festi annum novum auspicando. Sic transumptum a Notario Mulfino egraphum, ex ejusdem protocollis anno* MDCXII *die* XI *Maji transcribi fecit, transcriptumque (quod habere nos dixi) in formam publicam probantemque redegit.* Jacobus Cuneus qu. Lazari, publicus Imperiali & Genuensium auctoritatibus Notarius. *Hinc vero fidem amplam fecit, eodem die & anno, idem qui supra* Papinianus Denalius; *subsignavitque* Silvester Mercellus, Notarius, & Curiæ Archiepiscopalis Genuæ Cancellarius. *Atque hæc sunt qua Romæ Innuingus noster reperit, fortassis ad probandum veterem cultum illuc allata, & unde impressa dantur sequentia, sub titulo* Sermonis.

nobis 1608.

Hæc usque hic dicit;

C 7 *Fuit is compositus ante annum* MCCXL, *quando, teste Ughello*, translatum fuit venerabilis Præsulis *Valentini* corpus, ab æde S. Syri, ad novam Cathedralem S. Laurentii: quod Joannes Archiepiscopus hujus nominis tertius, *cognominatus de Curturno*, reperit ibidem, atque honorificentiori loco excepit. *Sed quomodo* novam *illa* Cathedralem *ait? cum ipsemet de Joanne II scribit, quod circa idem tempus, quo is* corpus S. Valentini prædecessoris repertum, juxta altare majus in ecclesia S. Syri collocandum curavit, *id est circa annum* MCCCXXXV. Sedem Episcopalem transtulit, ex eadem S. Syri ecclesia ad ædem S. Laurentii, intra urbis mœnia. *Rursum quod ait Ughellus*, translatum fuisse idem corpus S. Valentini, *intelligendum est de notabili ejus parte: siquidem prælaudatus P. Flisius* traditione *haberi scribit*, partem sacri corporis relictam fuisse in ecclesia S. Syri, ubi ara maxima, in arca marmorea nigri coloris, affabre elaborata atque ornata signis aureis deauratisque, servatur, publicæ veneration exposita: reliquam partem in ecclesia S. Laurentii recondita sub ara majori.

compositio ante annum,

quo pars corporis fuit translata ad S. Laurentii.

D

SERMO IN FESTO

ex Veteri MS. Cathedralis Genuensis.

§. I. *Encomium Vitæ.*

1 BEatus Valentinus, bonæ indolis puer, a pueritia Christum studuit diligere, valenter carnis delicias, & voluptates sæculi calcans potenter, Dei præcepta in ipsa ætatula subsequens diligenter: neque enim, ut illa fert ætas, puerili lascivia relaxabatur; sed totus circa ecclesias & loca sancta erat intentus. Fidem, quam Christo in baptismo promiserat, fideiter conservans, ab omnibus pompis diabolicis sese custodiebat refrænans. Hic talis ac tantus, decedente Januensis Ecclesiæ qui tunc erat a Præsule, a Clero populoque unanimiter electus, in Sede Pontificali violenter inthronizatur: qui qualis quantusque fuerit sequens opusculum obsequendo monstrabit: idem namque perseverabat qui prius fuerat. Beatus namque Valentinus salubriter Pastoralem curam ita gessit, ut vita cum meritis concordaret. Propter culmen honoris, a recto tramite non deviavit intentionis pedem: sed vera semper viriliter permansit in fide. Iste talis ac tam laudabilis viduarum nutritor fuit, orphanorum & peregrinorum pater exstitit; dicens Beati Job verba, Quia ab infantia crevit mecum miseratio, & de ventre matris meæ egressa est mecum: &, sicut in libro Sapientiæ legitur, In diebus suis misericordiam fecit. In sulcis b agrestium hominum, [id est in eorum] cordibus, divini verbi semina serebat; eradicans omnia nequitiæ germina, studens ut Christo munda præpararent corda, & Domino lucrifaciebat, quos diabolo abstrahebat.

Ab adolescentia probatus Sanctus.

Job 31, 18. Eccl. 46, 9.

b

2 Fidelis namque ac prudens dispensator, in magni patrisfamilias domo constitutus erat, ut cum servis suis in tempore suo mensuram tritici erogaret. Quid dicemus, quam severus in corripiendo, quam alacer in prædicando, quam benevolus fuerit circa subditos: Oppressores pauperum & viduarum libera & aperta voce corripiebat, secundum Apostolicum præceptum arguendo, obsecrando, increpando: tam Domino quam hominibus complacebat in hoc sæculo: pernox semper in orationibus ac vigiliis; ut frugi homo parcus in cibis. Bonum namque qui solitus erat consuescere, pudebat desuescere: in adversis & prosperis perstabat c fortis: in agone positus speciali, infatigabiliter scutum tenuit fidei; totusque vitæ ejus excursus, cum Principe mundi fuit conflictus. In viis justitiæ rectus, in consiliis providus, in donationibus largus; Christum in ore, Christum in mente semper commemorabat attentus; omni enim dignitate extitit præclarus, omni bonitate compeus; statura decens, vultu honorabilis, facie venustus, corde lætus, consilio sapiens, ore jucundus, moribus compositus, atque in omni opere Dei strenuus. Vigili namque custodia mentem custodiens, non ut Isbozeth quondam ad ostium ancillam posuerat, sed Christum habebat custodem; qui est d janua e pro pessulo, per quem transeunt fideles, & ingrediuntur & regrediuntur oves; qui ad januam nostri cordis pulsat, ut cum Patre Spirituque sancto veniens in nobis requiescat ..... d Beati inquit misericordes, beati pacifici, beati pauperes spiritu, beati qui esuriunt & sitiunt justitiam, beati lugentes & patientes, & beati mundo corde; quoniam ipsi Deum videbunt, ipsorumque erit regnum cælorum; non eorum, qui extolliuntur in honoribus & divitiis, & qui gloriantur in signis & prodigiis.

ultra citraque fere 3 ædificiis emicat.

Tim. 6, 12.

e

d

3 His, & talibus beatus Valentinus florens virtutum charismatibus, tamquam miles emeritus, post longa hujus vitæ certamina, hominem exuens, ad sidera

mortuus 24 Mart.

Digitized by Google

A deres transiit regna, die secunda post prænominatas
e Kalendas e Majas; dans terris membra, spiritumque
f cælo. Sepultus est in ecclesia f Apostolorum antro, in sarcofato plumbeo, quod positum est in tophea tumba, ubi florent orationum ejus merita, quamdiu mundi hujus versatur orbita. Et, sicut reperimus scriptum in tabula marmorea, antiquitus super memoriam B. Valentini posita, degnit in hoc sæculo septuaginta
g quinque annos, in Pontificatus culmine præfuit annis duodecim, mensibus undecim, Indictione g tertia decima, regnante Domino nostro omnipotente, sereno, atque sacratissimo; qui numquam non fuit, numquam aliter fuit, numquam aliter erit; qui difficile invenitur ubi sit, difficilius ubi non sit; cum quo non omnes possumus, sine quo nullus nostrum esse potest; ipso adjuvante, qui in trinitate perfecta vivit & regnat, per cuncta sæcula sæculorum. Amen.

ANNOTATA.

a *Hunc fuisse* S. Salomonem *seu* Salonem, *qui* 28 *Septembris colitur, potest prudenti aliqua conjectura suaderi.*

b *Forte legendum.* Insulis, *& tunc nil supplendum esset.* B

c *Ecgraphum nostrum*, Propes, *quod sensum non faciebat.*

d *Ibid. additur* Ecce omnia hæc: *sed sequitur*, Hic omittuntur tres lineæ parvæ, quæ legi non possunt perfecte, cum charta in parte sit lacerata, & sequitur in principio sequentis chartæ: sacra. Beati &c. *Parva hæc sane jactura est, cum parum admodum ad historiam faciat generale encomium.*

e *Distinctius Propinum Genuense*, VI Nonas Maji, *id est*, 2 *die Maji.*

f *Ibidem*, duodecim Apostolorum: *quæ postea dicta ecclesia* S. Syri.

g *Anno, ut dictum* 325 *vel* 340.

§. II. *Inventio, elevatio, & miracula.*

Corpus occultum usque ad tempus Joannis Episcopi.

4 HUjus talis ac tanti Valentini Præsulis, unde superius epilogum fecimus, latuit mortalibus corpus, humatum intra S. Syri ecclesiæ sinum. Sed sicut ab antiquioribus nostris didicimus, dum in eodem locello ignoto euntium & redeuntium pedes deambularent, quasi quidam concavitatis sentiebatur sonus, terraque tremere: unde quam plurimi magnæ vitæ virum, ficuti & erat, quiescere [ibi] opinabantur. C Qui causa devotionis, quadrificæ compositionis incastraturam ligneam superius extruentes, ab injuria Sancti omnium remoti sunt pedes. Quæ ita permansit nostris usque temporibus, donec curam Pastoralem obtinuit Joannes, hujus Januensis civitatis Episcopus. Cum igitur Domino omnium bonorum inventori placuisset, ut egregii viri tam vita quam corpusculum panderetur, dum memoratus Episcopus ecclesiam S. Syri in monasticæ institutionis ordine ordinare cuperet, & populus dirutam ecclesiam jam in melius restauraret ac fundamenta jaceret; repererunt corpus sanctissimi Valentini, in loco de quo jam diximus, integrum vestibus & corpore.

In restauratione ecclesiæ reperitur.

5 Quod citis gressibus illico Episcopo nuntiatum est; qui celerius Diaconum suum misit, scire cupiens utrum ita sese res haberet; indicens in mandatis, ut diligentius inquireret, an Sanctus annulum in manu haberet, quem jussit ut sibi detulisset. Qui veniens adhuc in eodem loco corpus sanctum reperit; & causa cupiditatis (ut jussus fuerat) annulum abstulit, partemque aliquam carnis cum veste rapuit; sed eam illico super altare posuit, annulum autem Episcopo detulit; & partem, quam de corpore Sancti tulerat, & super altare reposuerat, per ordinem pandit; eumque idem Episcopus invexit d, quod stulte fecerit; atque præcepit in mandatis, ut quantocius carnem cum veste in sepulcro juxta corpus reponeret, unde abstulerat; quod & fecit. Domnus autem Episcopus, cum sacro ordine Clericorum & multitudine populorum, exinde glebam Sancti auferens, cum omni reverentia juxta altare majus posuit, quoad usque locus, ubi inde recondere- D tur, aptissime pericteretur. Quod Deo annuente completum est, & ab omni plebe donatione larga tantum largitum est, unde camera totius ecclesiæ pene ad finem perfecta est. De loco autem, ubi Sanctus jam pridem jacuerat, tabula inventa est marmorea; in qua ejus nomen & vita decenter est scripta, quæ permanet b usque hodie ad multorum notitiam. b

d juxta altare locatur.

6 Alio namque tempore quidam vir de c Vintimi- c
lensi castro, cum Domino suo videlicet Comite, in *Sancto invocato hæc cella frustibus vehementer ejicitur.*
Januensem convenerat urbem; qui a quodam suo amico ad domum propriam invitatus, dum hora prandii prandere, subito quædam offa carnis in ejus hæsit gutture, ut nulla agitatione vel impressione ejicere eam posset vel glutire. Qui nimia anxietate attritus, & mortis timore percussus, ad ecclesiam S. Syri confugit, ubi venerandi Patris Valentini jacet corpus, pro anima rogaturus, vel ultimum Viaticum sumpturus. Quem sic pavitantem & semimortuum Abbas videns, E causamque dignoscens; monuit ut quantocius ecclesiam intraret, & Sanctorum patrocinia imploraret. Cujus monitis obtemperans, ingressus ecclesiam, dum ternas ad unumquodque altare venias lacrymans flecteret, atque ante S. Valentini aram ternam genuflexionem complesset; ab ejus ore illico buccella carnis, cum sanguine prosiliens, ante altare corruit: sanusque & incolumis restitutus, Deo ac S. Valentino gratiarum actiones referens, ad propria est reversus.

d contracto catarrho.

7 Puella quædam alio in tempore in Astensi d urbe, a parentibus suis in Genuensem delata est civitatem, quæ ita erat indebilitata corpore, ut vix quoquam deambulare posset: nam calcanea pedum ejus, præ nimia infirmitate ita cruribus inhæserant, ut nisi reptans manibus, positis subsentaculis, alicubi non procederet. Quæ dum die quadam Dominica ita clinica jaceret; ecce adsunt mane duo Insulati ante Januam domus, dicentes ei, Surge, & ad ecclesiam procede. Quæ cum surgere crepidaret, ac deliramenta esse crederet; & iterum iterumque moneretur ut surgeret; inquirere cœpit, qui essent, qui eam tam mature de lecto levare præciperent. Fatetur unus se esse Syrum, & alium Valentinum, qui in ipsa eadem ecclesia e requiescunt; F
atque ut imperata perficiat cohortantur. Et dum tremebunda surgens, eos ad ecclesiam præcedentes subsequi, genibus & manibus reptans, conaretur; ecce Dei gratia ante ejusdem ecclesiæ valvas extenditur, cruribus erigitur, pedibus suis & baculis sustentata sanitati pristinæ restituitur. Tibiæ namque, quæ præ nimia ægritudine graciles & subtiles effectæ fuerant, iterum in priorem statum æqualitate reformantur: & ita in brevi tempore convaluit, ut nulla eam postea in aliquo officio anticipare posset. Hæc tua sunt Christe opera, tua miracula: qui dum mirabilis efficeris in Sanctis tuis, mirabilior præmonstraris in restituendis & renovandis creaturis. e

deformitas vultus corrigitur.

8 Sub eodem fere tempore in civitate Janua fuit quædam matrona: quæ dum larvam cereæ, ad sui vultus similitudinem factam, ad sepulcrum D. Valentini detulisset: confessa est seniori loci, se olim in suo vultu sic fuisse tumidam & fuscam factam, ut pene ad mortis devenire exitum crederetur. Quæ dum Sancti nomen Valentini invocasset, ejusque auxilium imploratasset; subito se in crastino sanam fuisse effectam, & vultum in priorem coloris effigiem reversum; ideoque, pro sua liberatione & gratiarum actione, dixit, [larvam illam] se detulisse, ut cunctis clarescceret, a quo morbo eam Sanctus liberasset. Hujus Beatissimi Valentini mi-

racula

A racula dignoſcens humana creatura, effligitet ejus ſuffragia; ut ſuis precibus fulta, mereatur poſſidere regna cæleſtia.

ANNOTATA.

a Invehere *active*, *pro* increpare, *etiam alibi legiſſe memini.*

b *Id eſt uſque ad ſæculum* 13. *quo ſcriptum hunc Sermonem putamus. Nec miramur ſub terra defoſſum marmor per ſeptem integra ſæcula ſervaſſe legibilem inſcriptionem, qui longe antiquiora Romanæ antiquitatis marmora bodiedum legimus.*

c Vintimilium, *antiquis* Intimilium *&* Albintimilium, *vulgo & in tabulis* Vintimiglia, *in confinio Liguriæ & Provinciæ celebre oppidum, diſtat Genua milliaribus* 90, *Nizza* 20, *quæ forſitan occaſio fuerit detorquendi iſtinc nominis.*

d Aſti, *civitas Pedemontii, diſtat Genua fere* 50 *paſſuum millibus.*

e *Hinc colligimus hæc ſcripta ante Translationem S. Valentini in eadem S. Laurentii, ſed multo magis (nam pars nihilominus ad S. Syrum manſit) ex ſilentio de aliis poſterioribus in retectione & diviſione facti corporis.*

§. III. *Concluſio exhortatoria ad Sanctum colendum.*

Pſ. 138. 17. *Colendus ut Patronus Urbis.*

B 9 Licet autem, cariſſimi Fratres, omnium Sanctorum ſolemniter ac miro opere celebranda ſit feſtivitas, juxta Propheticum vaticinium, Nimis, inquiens, honorati ſunt amici tui, Deus; præcipue tamen illorum ſolemnia largius venerari, piaque mentis devotione celebrare vobis convenit; quorum corpora vel pignora in urbe noſtra, vel in propinquis locis Deo favente quieſcere, quouſque Patronos noſtros jugi interceſſu, ſignis & miraculis coruſcantibus, pro certo fore cognoſcimus. Unde etiam cum olim Deus, univerſitatis auctor ac mirabilis rerum conctarum diſpoſitor, clementiæ ſuæ bonitatem & miſericordiam mortalibus luce clarius innoteſcere vellet; ipſoſque de ſede florigera in hujus vitæ exilium mirabiliter propulſos, gratuito munere ſibi filios facere decrevillet; ineffabili miroque modo unicum Filium, ex ſe ante Luciferum genitum, ad reformandum videlicet humani generis lapſum, ſancto cooperante Spiritu de Virgine natum, viſibili ſpecie in mundum direxit. Ut autem, juxta Evangelii fidem, Deus homo factus, plaſma, quod ipſe formaverat, diaboli veneno infectum atque in utriuſque mortis damna perductum, ad vitam reformaret priſtinamque libertatem; ipſe quidem, nulla

Chriſti amicus.

C peccati lege cogente, ſed propria voluntate, pro nobis mortem ſubire dignatus eſt. Ob id quidem, dilectiſſimi, Chriſtus Jeſus mortis atrocitatem corporaliter perferre voluit, quatenus mortis auctorem, carnis infirmitate ſuperaret: per quam & Crucis vexillum, in electis ſuis, ipſam mortem funditus deſtrueret; ſibique homines gratia ſua, per fidei copulam operumque exhibitionem, gratiſſimos faceret amicos. Unde ipſa Joan. 15. 14. Veritas in Evangelio; Vos, inquit, amici mei eſtis, ſi feceritis, quæ ego præcipio vobis.

& communicata ab ea virtute

10 Igitur quia homines, peccati conditione mortales, Apoſtoli ſcilicet ac reliqui eorumdem ſucceſſores, amici Domini noſtri Jeſu Chriſti veraciſſime comprobantur; ſummo opere neceſſarium fore credimus, quo eos ad continuæ interceſſionis noſtræque ſalutis ſuffragium ſedula prece implorare ſtudeamus; quatenus apud Deum ipſos patronos & amicos, Chriſti opitulante gratia, jugiter habere mereamur. Cetera, quæ tamen nec modica, nec pauca eſſe comperimus, in laude B. Valentini breviandi gratia dimittimus; quia eos inter quos facta ſunt, nullo modo de his ſilere putamus. Nam ſicut ſacramentum Regis abſcondere bonum eſt, ita opera Dei revelare & confiteri honorificum eſt. Ipſe enim in Sanctis & per Sanctos virtutes quaslibet operatur, qui electis ſuis diſcipulis dicit; D Joan. 15. 5. 1. Cor. 1. ſine me nihil poteſtis facere: de quo Paulus dicit, Chriſtum Dei virtutem & Dei ſapientiam: cui nos quoque, Fratres cariſſimi, pro modulo noſtro, laudes & gratiarum actiones, in his glorioſiſſimi ſui Valentini Confeſſoris ſolemniis deferamus: ut qui illum in Sanctis ſuis mirabilem prædicamus, eiſdem opitulantibus nobis eum propitium ſentiamus, ad cujus beatiſſima funera ſepulcri Chriſti vigilet gratia, dum diverſa infirmantium genera ejus experiunt merita, & reformati *cæcitatem mirac. alii claruit.* ſanitate remeant proſpero ſucceſſu ad propria ſani. Denique ſæva dæmonum perit ibi rapina, pervicax monſtrum pavet & refugit, figmentum diabolicum obſeſſa corpora ejulans laxat, febris livida oſſa vexata relinquit, umbra diurna lucis extinctæ in ſolem vertitur, nervorum contracta genua tramite recto & inceſſu ſolvuntur, omniſque infirmitatum catena frangitur, ſpeque felici deſolati in vivida iterum reformantur gratia ſani.

qua strata auctor Genuenſibus ſtravarat. 11 O dies veneranda, dies colenda, dies prædicanda! quæ talem florem in hujus mundi protulit lucem, ad hominum ſalutem omnium. Felix tellus Januenſis, talis gemmæ adornata pignore, taliſque lucernæ quæ reſplendet indicibili lumine. Plaude & gaude Januenſis civitas cuncta, tali lumine, quod fulget ſuper E æthera quaſi ſol, qui lucet inter ſidera. O magnum meritum, & admirabile donum, & ineffabilis gratia, præſtita ſancto Confeſſori! Cujus virtutes nec calamo notari, nec etiam lingua humana jam expediri poterunt. Non enim ibi tantummodo ubi corpore requieſcit miraculis pollet; ſed etiam (ſicut ab his, qui quotidianis ejus interſunt virtutibus, expertum eſt) in terra, in pelago, in carcere, in infirmitatibus, in periculis multis, & (ut ego ipſe jam ex parte probavi) in neceſſitatibus variis, ſi quis cum recto corde interpellaverit, præſentem ſentiret. Hoc quoque, ad laudem & gloriam Chriſti omnipotentis, qui omnipotentiæ ſuæ habenis cuncta cohibens, cum Patre & Spiritu ſancto coæterna unitate regnat, per æternaliter manentia ſæcula ſæculorum. Amen.

DE S. ATHANASIO.

Fol. 191 *poſt num.* 36 *adde*

ante quod tempus fierint de ſanctis reliquiæ S. Metrophanis CP. F *Anonymus auctor Orationis de rebus in Nicæna Synodo geſtis, apud Lipomanum & Surium* 10 *Julii, multa ſabulatur de acceſſu Patrum ad urbis Conſtantinopolitanæ Dedicationem; qui cum honoris cauſa apud S. Metrophanem, regiæ illius urbis Epiſcopum, convenilſent; iſque in ſua Sede ſucceſſuros ſibi Alexandrum & Paulum prædixiſſet, converſus ad Alexandrum Alexandrina Eccleſiæ Antiſtitem dixerit;* Et tu, Frater Alexander, egregium relinques ſucceſſorem: & manu accipiens Archidiacorum Athanaſium, *ſubjunxerit;* Ecce ſtrenuus Chriſti miles: is te ſequetur, qui non ſolum una cum Alexandro fratre meo decertavit adverſus Arii impietatem, ſed adhuc cum eo multa & magna ſuſcipiet certamina: non ſolum autem cum manent ſecunda, ſed etiam cum forti ac ſtrenuo Paulo ſuſtinebit tertia. *Hæc quam tempore non ſuo dicta ſcribantur, cum diu ante Nicænum obierit Metrophanes, & quinquennio poſt illam celebrata ſit urbis Dedicatio (ſicut recte obſervat Baronius) ita aliquo alio tempore vere eſſe dicta, non poteſt ex ſola ejuſmodi auctoris aſſertione veroſimiliter credi: prius enim probandum foret, aliquando vel cum puero Athanaſio Conſtantinopolim excurriſſe Alexandrum, Metrophanemque vidiſſe.*

Fol. 203 *num.* 110 *lin.* 8 *poſt hæc verba*, prænarratæ fabulæ, *adde*

Placuit deinde conſulere Annales Chriſtophori Brovveri, Trevirenſium traditionibus, utcumque excuſabilibus,

Digitized by Google

A *bus, haud facile quidquam detracturi: inventumque hoc puteo ſolicite quærentem, tandem nihil veroſimilius judicaſſe, quam quod in quibuſdam de Tranſlatione S. Mathiæ antiquis MSS. legitur*, Puteum hunc neglectæ vetuſtatis, a Chriſtianis fuiſſe oppletum oſſibus cineribuſque Martyrum: *additque* patrum memoria lectos verticulos, quibus in eodem puteo condita fuiſſe trecentorum Martyrum Thebæorum capita diſerte prodebatur. *Atque* hinc *putat*, credula inter faciles & incurioſos acceptum fama, Reliquiarum amore juxta delituiſſe Athanaſium. *Quam hujus latitationem poſtquam animoſe & ſincere refutavit Brotverus, etiam ingenue agnoſcit de Symbolo*, vix ullam ſatis idoneam *ſibi* apparere cauſam ejus Confeſſionis apud Treviros exhibendæ; *eoque ſe potius trahi, ut credat*, ejus edendæ neceſſitatem Athanaſio Romæ fuiſſe impoſitam, quando ejus apud Julium ab Ariano Euſebio clam oppugnata litteris integritas eſt, *eoque propendere ait, quamvis videat* ſcriptores paſſim ab annis amplius quadringentis ſolis Treviris eam gloriam tribuere, pro Romanis vix quemlibet unum ſtare. *Alexandro Wilhelmius &c.*

Ibid. poſt num. 111 *adde*

B *Symbolum iſtud S. Athanaſio ipſi, cujus nomen præfert, tamquam auctori: nec enim adhuc legeram aliquem, qui ea de re mihi injiceret ſcrupulum; quem alias* Symbolum Quicunque vult, *movere debuiſſet vel leviter attendenti ad verba, tam diſtincta Eutychiani & Neſtoriani erroris condemnatio, quam continet pars Symboli ejuſdem ſecunda, ubi dicitur Chriſtus*, licet Deus ſit & homo, non duo tamen ſed unum *eſſe*: unus autem non converſione Divinitatis in carnem, ſed aſſumptione humanitatis in Deum; unus omnino non confuſione ſubſtantiæ, ſed unitate perſonæ. *Animum ergo, ad alia plurima inveſtiganda diſtractum, primus mihi (ut quod res eſt conſuetæ ingenuitate profiteor) Paſquali Queſnel revocavit, in Appendice S. Leonis Magni Diſſertat.* 14, *agens de variis fidei libellis ſeu formulis deſcriptis poſt antiquiſſimum eumdemque ampliſſimum Codicem Canonum eccleſiaſticorum & Conſtitutorum Apoſtolicæ Sedis, qui ab Innocentio* I *uſque ad Leonem* I *inclusive in uſu Romanæ Eccleſiæ fuit. Etenim cum de ſingulis iſtis ſuo more breviter eruditeque tractaſſet, nec in iis Athanaſianum Symbolum inveniretur, ſumſit hinc occaſionem agendi de ejus ætate atque auctore. Idem argumentum, poſt Queſnellum, poſtea ex profeſſo tractavit Natalis Alexander, inter ſelecta capita hiſtoria Eccleſiaſtica Sæculi* 4. *par.* 2. *cap.* 6. *art.* 8. *agens de S. Athanaſio ejuſque ſcriptis; & num.* 9. *negavit eſſe Symbolum iſtud S. Athanaſii, poſtquam accurate deduxiſſet omnia, quorum favore videbatur ipſum ei aſſeri poſſe. Actum igitur egero, ſi utriuſque argumenta reſumere hic velim, & convitia, a neſcio quo Cano ea cauſa in me conjecta, retundere.*

C *Ibid. num.* 112. *ad lin.* 14. *poſt ſcriptus videtur*, ſic proſequere; *quapropter idem Natalis Alexander, loco jam citato num.* 6. *judicat* Magno Athanaſio perperam adſcriptum, *nulla ulteriori ſua ſententiæ ratione allata; nec vero ex intrinſecis cauſam ullam ego eruere potui, diligentius ſcriptum iſtud ſcrutatus. Suppoſito enim ſemel verum eſſe, quod dixi, Athanaſium Latine etiam doctum fuiſſe (hoc autem cur teneri nequeat, hactenus non video) haud difficulter excogitari ratio poteſt, qua Sanctum exulem eo loco ac tempore moverit, ad libellum iſtum conſcribendum. Quoniam enim monaſtica profeſſio &c.*

Pag. 204. *poſt num.* 117. adde.

Præter iſta jam olim nota, prodiit nuper Pariſiis typis, ſub magno S. Athanaſii Epiſcopi Alexandrini *nomine, opuſculum, publica ſane luce dignißimum, ex Voſſiano annorum quadringentorum aut quingentorum codice, etiam Palladii Lauſiacam & libellos aliquot ventilantes continente; Scilicet* Syntagma doctrinæ ad Cle-

ricos & Laicos *interprete & commentatore Andrea Arnoldo C. F. Norimbergenſi, quod vir clariſſimus pro ſua humanitate ad me miſit, dijudicandum an verax credi titulus poſſet. Sed præverterunt alii, & Novellis Hetrariis Gallicis Amſtelodami per menſes ſingulos edi ſolitis, inferendas curaverunt rationes, ob quas illud Pſeudepigraphum indicant. Harum prima, quæ velut certum ponit*, Athanaſii temporibus neque Communionem inter Monachos, neque Regulam fuiſſe, quarum tamen mentio in hoc libro occurrit, *confutationem evidentem habet ex Actis S. Pachomii, utique coævi SS. Athanaſio & Antonio, ad quæ Acta, illuſtrata* XIV *Maji, in Commentario prævio* §. 3, *juſſe oſtendi* Cœnobialis vitæ ſive Monaſticæ perfectionis initium & exemplum a Pachomio ejuſque Regula fluxiſſe, *contra eos qui ipſam longe antiquiorem credi volunt. Quod autem ſimplex Monachatus, id eſt, a cœnobiali ſocietate liber, adeo non adimeret Monachis aliis jure bona quædam proprio nomine poſſidendi, ut etiam Theodoſianus Codex lib.* 3 *tit.* 3 *liberam teſtandi facultatem eis concedat, nihil nos moratur. Non etiam moratur nos objectio tertia, exinde petita quod Auctor jubeat*, Quadrageſimam Sanctæ Eccleſiæ, & ſeptimanam Sancti Paſchatis cum cura agi, *nec enim dubitamus, quin Quadrageſimalis jejunii* D *obſervantia ſit ab Apoſtolica traditione; & hebdomadæ Paſchalis ſpecialis ſolemnitas, ex ipſomet* Athanaſio, *videtur probari poſſe. Magis me movet ſecunda difficultas: neque enim ſatis video, quomodo* Athanaſius *potuerit præcipere*, Simul ac fructus juſte & ſine fraude legiſti, primum Sacerdotibus offer decimas, *niſi illa jam tum lege præſcripta fuerint; non videntur autem fuiſſe ætate illa, etſi ad exemplum Legis Moſaicæ fideles pii ipſi ſibi legem feciſſe potuerint, proventuum ſuorum decimas divino cultui vel pauperum uſibus reſervandi. Quod* Clericos conjugio prohibeat *Auctor, non obſtante Nicæni Concilii indulgentia, quam non potuit* Athanaſius *ignoraſſe (& hæc objectio quarta eſt) non invenio in libello iſto: ſed quod moneat, μὴ ἔχειν γυναῖκα παρείσακτον, καθάπερ τοὺς ἀγυμνάστους ἱππεῖς ἐπὶ τὴν μάχην ἐπάγεσθαι· τάχα δὲ ἐναντίως μᾶλλον ἐπὶ τὴν ἄσκησιν ἀρετῆς ἀφέλιμον*, Non habere mulierem contubernalem, ſicut quidam, nomen eis ponentes Amicarum, quæ forte inimicæ potius ipſis invenientur. *Non enim hic prohibentur uxores legitimæ, ſed quales a Nicæna Synodo etiam prohibitas eſſe Can.* 111, *notat eruditiſſimus Commentator, γυναῖκας παρείσακτους ſimiliter appellans, niſi ſint matres ſorores aut amitæ vel matertera: quas deſcribens Concilium Ancyranum Can.* XIX, Virgines, *inquit*, quæ tamquam ſorores cum quibuſdam habitant, συνεχόμεναι παρθένοις τισί, prohibuimus; *eas denique de quibus Hieronymus ad Euſebium*, Unde in Eccleſias Agapitarum peſtis introiit? Unde ſine nuptiis aliud nomen uxorum? Imo unde novum concubinarum genus? *Nempe ut egregie notat prælaudatus Commentator*, Malæ rei, *aut certe periculoſæ admodum ideoque prohibendæ*, optimum nomen ingenioſe dabatur, *quo Appiam S. Paulus appellaverat*, Ἀγαπητὴν *nominans in epiſtola ad Philemonem. Fatetur ingenue Arnoldus*, hactenus nihil antiquius reperiſſe ſe, *quo libellum iſtum*, Alexandrino Athanaſio, *aſſerere poſſet, quam Interrogationes & Reſponſa cujuſdam Conſtantinopolitanæ Synodi, ſæculo (ut opinatur) nono celebratæ; novit autem etiam ipſe, quam fuerint facile iſto ſæculo ſcripta quædam antiqua ſub alienis nominibus recepta; quapropter aliud nihil affirmat, quam non perſpicere ſe*, quid ſit, quare Syntagma *ſuum* S. Athanaſii eſſe nequeat. *Auctoris certe eſt eo propemodum tempore viventis, quippe qui ſupponat adeo tunc adhuc gentiliſmum viguiſſe, ut neceſſarium duxerit Chriſtianos monere, ne feſtis Gentium communicent*, ἑορταῖς ἐθνῶν μὴ συγχαίρειν. *Supponens etiam publicas omnes aut pleraſque cauponas obſcenis teneri, docet quid iter agentibus ſit faciendum,*

Symbolum Quicunque vult, *an ſit ſermone aliquid diſcrepantia in Dionyſiis ibi nominatis?*

nomine prohibitum γυναῖκας συνεισάκτους

Et autem ſcriptio aliquanto Athanaſio coæva

A *dum, ſi fores eo venerint*, ubi nec eccleſia fuerit, neque domus ulla orthodoxorum. *Quæ omnia omnino quartum ſæculum ſapiunt.*

Ex Thebaide viſitans Pachomium viſitatur.

Fol. 205 *ad finem Capitis* 11 *adde:*

Poſt hæc, cum ſubjectas ſibi diœceſes luſtraret Athanaſius, in ſuperiorem quoque Thebaidem ad ipſam uſque Syenen aſcendere ſtatuit, Dei eccleſias in recta fide confirmaturus. Cum itaque ad Tabennefin appuliſſet, cum Fratribus ſuis monachis obviam occurrit Pachomius, non ſine magna lætitia Pſalmos hymnoſque decantans (magna quippe hominum multitudo comitabatur ſanctum Antiſtitem) Deoque ob ejus præſentiam gratias agens.... atque ipſum in navi exiſtentem diligenter intuitus, cognovit eſſe verum Dei famulum, maxime ubi audivit quantas pro Evangelio & recta fide tentationes ſuſtinuiſſet: qua etiam ex cauſa multum adhuc ſuſtinuit ſecutis temporibus. *Hæc in S. Pachomii Vita ad* XIV *Maji hujus illuſtrandi num.* 20 *invenit Lætus, & ſimul quomodo ſolicitatus fuerit S. Athanaſius, ut eumdem Pachomium conſecraret Presbyterum, & omnibus Tentyrana diœceſeos monachis juberet præeſſe: quod tamen ne fieret, caute declinavit humilitas Pachomii.*

Secundum S. Pachomii prædictionem.

Fol. 215 *Caput* 17 *ſic exordieris*

185 *Quo tempore Athanaſii cauſa Sardicæ agitabatur, favemiſque a cælo aura eidem incipiebat aſpirare*, erat B S. Pachomius (*ſicut in Vita num.* 73 *legetur*) in ſuo quod noviter intra Latorum fines ſuſceperat monaſterio, Pachnum dicto; *ubi a redeuntibus Alexandria Fratribus* ſolicite quæſivit, quo in ſtatu Eccleſia verſaretur: magnopere quippe ejus cauſa affligebatur, quia impiiſſimi Ariani cum Gregorio in eam violente irruperant; & hanc ob cauſam multis Deum precibus fatigabat, populo Dei compatiens, ſui Epiſcopi, viri vere Deiferi, præſentia deſtituto. Verumtamen, inquit, credimus Deo, qui cuncta hæc in ſuorum fidelium probationem fieri permittit, fore ut cito de inimicis noſtris ſumatur ultio, nec diu differatur vindicta .... Ipſe vero ſanctiſſimus Pontifex, tantas tanto tempore perſecutiones ſuſtinens, vere beatus dicendus eſt; nec adverſus eum quidpiam proficient adverſarii, propterea quod Deum habeat fidei ſuæ defenſorem. Quin & in eo implebitur illud quod ſcriptum eſt; Quicumque contra te voce ſua inſurgent, in judicium illis erit, & univerſis hoſtibus evades ſuperior. Itaque factum eſt. Non enim multum abierat temporis, quando magna cum gloria in eccleC ſiam ſuam eſt reductus. *Reductionis hujus tempus ut habeas definitum, conſidera, quod anni* CCCXLVIII *Paſcha &c.*

Fol. 219 *in fine Capitis* 18 *adde:*

Interim mortuus erat S. Pachomius, ejusque Tabennenſium ad regimen totius ſui Ordinis Petronium quemdam ſublegerant: quo infra octavum ſuæ electionis diem defuncto, ſucceſſit Orſiſius: de cujus promotione ut certum facerent S. Athanaſium, cum ea qua dictum gloria ad ſuam eccleſiam redeuntem, miſerunt Alexandriam Fratrum aliquot. Hi vero uſi occaſione degentis forte in monMortem Pachomii commendat Tabennenſium Orſiſio.

te exteriori Antonii, ad eum facta exſcenſione declinaverunt. Qui benigne excepti, Si, inquit, ad Epiſcopum Athanaſium, virum gradu eo dignitſimum, vobis eſt iter, ſic ipſum a me compellabitis: Hæc tibi commendat Antonius; Curam habe de filiis Iraclitæ, Orſiſium intelligens. Quo dicto ac ſua illis benedictione impertita, non ſine commendaticiis ad magnum Athanaſium litteris, ab ſeſe dimiſit. Qui ut Alexandriam pervenerunt, a ſanctiſſimo Pontifice, præſertim propter B. Antonii commendationem, magna benevolentiæ ſignificatione excepti fuerunt: non enim quantus eſſet Antonius latere poterat Athanaſium. *Ita coævus ſcriptor in Actis Pachomii & Theodori num.* 77.

Ibid. num. 214 adde — *multoque rectius Petrus de Marca Archiepiſcopus Pariſienſis, in Synopſi chronologica ad ſuam poſthumam Diatribam* de tempore Synodi Sirmienſis plenariæ, Valentiſque & Urſatii venia, D *ſtatuit, Romanam iſtam Synodum anno* CCCLIX *fuiſſe celebratam, uno alterove poſt anno quam Mediolani congregati Epiſcopi Catholici de cauſa Photini præjudicaverant, ipſum condemnantes; eoſdemque Valentem & Urſacium, ſe Catholicæ profeſſos ſenſiſſe, in communionem receperant; uti ex Hilarii Fragmentis & Epiſtola Synodica Ariminenſis Concilii, pralaudatus Archiepiſcopus loco citato confecit.*

Pag. 222 *num.* 226 adde — *Prædicta Epiſcoporum eum Athanaſio conſenſio, qua iſtos ita ſimulate reconciliatos urebat, magis etiam patuit in Sirmienſi Synodo illa, inter eruditos controverſia; de qua, poſt narratam Valentis & Urſacii receptionem a Julio factam ita ſcribit Hilarius.* Verum inter hæc (*dum ſcilicet relatio de prædictis Romæ ad Orientales Occidentaleſque lentius mittitur, & Orientales viciſſim id ſubdole litteris ſuis agunt, ne res Sardica judicatas convellere incipiant, præterea damnati Photiani & communionis Marcello negatæ ab Athanaſio*) *iterum* Sirmium convenitur, *ubi* Photinus hæreticus comprehenſus, olim reus pronuntiatus, & a communione jam pridem unitatis abſciſſus, *ſcilicet in Concilio Mediolanenſi anni* CCCLVIII, *& poſtea in Romano anni* CCCLIX, ne tunc quidem, per factionem populi, potuit amoveri, *a ſuo ſcilicet Epiſcopatu. Et*E *enim eum Sirmienſem Conventum ad* CCCLI *ſpectare, utpote Romanæ Julii Synodo biennio poſteriorem, teſte cenſuit de Marca.*

Et de Photini depoſitione Sirmii agunt.

Pag. 222 *num.* 231 *lin.* 9 *poſt* — *Hilarium* — adde — *Sed occurrit Baronius Tom.* 8 *Annalium, in addendis ad Tom.* 3, *prefixe vemilans hanc quæſtionem: notatque prædicta ſub Liberii nomine Epiſtola mox ſubjici,* Quid in his litteris non ſanctitatis, quid non ex metu Dei eveniens eſt? *qua approbatio epiſtola, Athanaſium damnantis, non potuit ipſius Hilarii eſſe. Sed neque ſatis veroſimilis conjectura fuerit, ſcriptam quidem &c.* — *& in fine* adde — *Fuit ergo epiſtola illa omnino ſubreptitia impetrata, ſi tamen impetrata eſt unquam vel ſic: quod ſane putem egre dici poſſe per conjecturam veriſimilem, eum id Liberio, Athanaſium damnare conſtantiſſime poſtea recuſanti, nemo unquam objecerit; objeciſſet autem proculdubio aliquis, ſi talis ejus epiſtola, quam nuncupatis ſupprimi juſſa, fuiſſet in manibus Arianorum, uti fuiſſe debuiſſet, ſi profecta ab Hilario aut alio quocumque ex vero deſcripta dari. Quid quod ipſemet Liberius videatur* F *aſſerere, ſe poſt obitum Julii inhæſiſſe communioni Athanaſii uſque ad ultimum ſui exilii annum, dum epiſtolam de Athanaſii damnatione, tunc a ſe vere ſcriptam, ſic ad Orientales orditur:* Ego Athanaſium non defendo, ſed quia ſuſceperat eum bonæ memoriæ Julius deceſſor meus, verebar ne forte in aliquo prævaricator judicaver, *eum ſcilicet abjiciendo quem is ſuſceperat.*

232 *Verum ne epiſtola non ſubreptitia ſolum, ſed proreus deſerdit &c. fus ſuppoſititia fuerit; non tamen Orientalium ad ſe legationem ſic contempſit Liberius, ut non ſaltem reſcripſerit. Cum enim poſtea accuſaretur &c.*

Pag. 225 *n.* 251 adde — *Agens de Hoſii lapſu Hilarius, Parmenſem cui conſenſit, olim, tunc cum Photinus* Epiſcopatu dejectus eſſet, *conſcriptam eſſe ait, in eâ in Synodo generali jam dicta anni* CCCLI: *ſed in particulari Illiricorum Epiſcoporum, quibus Urſacius, Valens, Germinius præſidebant anno* CCCLVII, *uti recte notavit de Marca.*

Fol. 230 *in fine col.* 2 *poſt num.* 284 *adde:*

Interim etiam contigit, quod in Actis Pachomii & Theodori num. 88 *narratur*, contigit *inquam* ut Artemius quidam Militum Præfectus, quærendi in Athanaſium poteſtatem, *aut potius mandatum*, acciperet. Hic omnia ubique loca nequidquam perſcrutatus, fa*Digreſſio ad vindicanda monumenta S. Theodori.*

maque

Digitized by Google

A maque accipiens fieri posse forsan ut inter monachos Tabennesiotas sanctus Episcopus occultum se haberet (siquidem eos diligebat) ut illic eum investigaret, navem conscendit. Qui cum sursum navigaret, casu factum est ut Theodorus (*Orsisii vice Fraternitatem tunc gubernans*) illac descenderet, monasteria sibi subdita visitaturus. Hic circa Hermopolim existens, & monasterio, cui Cajo nomen, appropinquans, vidit ascendentem Ducem: quodque futurum erat divinitus cognoscens, Fratribus id suis palam fecit. Volentibus igitur Fratribus cœptum iter relegere, ac Ducis prævenire adventum, ne repentina ejus præsentia, qui monasterium Pabau incolebant monachi, nimio terrore percellerentur; Theodorus restitit, dicens; Is cujus causa tantum itineris a nobis est confectum, ut Visitatione nostra famulos ejus recreemus, potens est hoc quidquid imminet tempestatis a capitibus nostris absque molestia ulla avertere. Quo dicto cœptum ad monasteria sua visenda iter prosecutus est. Posteaquam itaque ad monasterium Pabau propius accessit Artemius, non secus atque si bellum gereretur, armatis illud militibus omni ex parte observari ea nocte præcepit. Hinc ipsemet cum Præpositis militia monasterium subiens, B extra tamen synaxeos locum constitit, sagittariis utrimque per series dispositis. Insolito sane armorum conspectu haud parum conterriti fuerant Fratres. Versabatur eo loco quidam sancticate insignis monachus, qui Pecusius dicebatur: is animos Fratribus facere non cessabat, ut ne terreri nimium se paterentur. Dux itaque interprete usus; Quo ait loco Pater omnium vestrum modo versatur? Respondet Abbas Pecusius; Monasteria sua visitaturus a nobis discessit. At Dux, Ubi ergo est qui secundum ab eo locum obtinet? Tum exhibent Duci Abbatem Pharphium, magnum Oeconomum. Cui Dux seorsum; Habeo ego, inquit, Imperatoris mandatum adversus Athanasium Episcopum, qui inter vos quæsiisse sibi latebras dicitur. Respondit Abbas Pharphius & dixit; Ipse quidem apud nos Patris nomen & auctoritatem jam dudum habet, attamen ejus ego vultum necdum adspexi. Ecce istic est monasterium. Dux igitur diligenter omnia perscrutatus, postquam nulla Athanasii vestigia deprehendere potuit, ad Fratrum Congregationem progressus; Venite, dixit, & orate super me. Qui cum dixissent, nefas sibi fore id agere, propterea quod hoc a Patre suo accepissent mandatum, ut ne cum aliquo orarent, qui Arianis communicat (in Ducis namque comitatu hominem versari conspexerant, qui Episcopi speciem præferebat) abeuntibus illis, solus Dux oravit. Cumque ad plures dies in eodem loco esset moratus, e somno aliquando exsurgens, repertus est sanguinem e naribus mittere, & conturbatus. Quid homini acciderit certo haud sciebamus: sed magno apparuit terrore perculsus. Auditus quoque est cum diceret: Ea sane mihi oblata est visio, in qua mortem divina miseratione vix effugi: itaque a monasterio recessit. *Artemius hic Ægypto præfectus fuerat circa annum* CCCLIX *loco Sebastiani: & quidquid contra Athanasium in sua cum Arianis communione peccavit, sanguine eluit postmodum Antiochiæ, insignis sub Juliano Martyr, die* XX *Octobris revelandus.*

Artemius dux Athanasium quærit apud Tabennesiotas.

Dux dispositis custodiis conquirit eum.

Fol. 239 *num.* 345 *circa medium post hæc verba:* Nuntiate Didymo, hodie Julianum hac ipsa hora peremptum esse, idque ille Athanasio significet, & surgens comedat: *post hæc, inquam, verba, sic prosequere narrationem:*

Interim Theodorus fugitivi ecclesiam Thebaïdis

Fugerat paulo ante Alexandria Athanasius, sceuriores in Thebaïde sibi latebras quæsiturus; sed cognita jam aliunde Juliani morte illuc erat reversus, altero hoc Didymi oraculo confirmandus in fide prieri revelationi adhibenda. Hanc autem revelationem, ex ipso S. Athanasii ore acceptis verbis, scribit auritus & præsens testis, Ammon Episcopus, in epistola de Pachomio & Theodoro ad Theophilum Patriarcham Alexandrinum, qui & ipse præsens Athanasium ea narrantem audiverat. Verba hæc sunt: Cum me persequeretur Julianus, & aliud mihi in momenta expectarem quam ut ab illo caperer (de hoc siquidem ab amicis fidelissimis eram præmonitus) Theodorus Sanctificatus, Pater Tabennesiotarum monachorum, & Abbas Pammo, Pater monachorum circa Antinoum, uno die venerunt Antinoum: & ego, sumpto consilio ut apud Theodorum latercm, ipsius navigium undique coopertum ascendi, deducente nos Pammone Abbate. Vento autem minus prospero aflante, equidem corde anxius ad preces sum conversus: qui vero cum Theodoro erant monachi, exscensione facta, navim remuleo protrahebant. Tunc Abbati Pammoni, anxium me consolari volenti, dixi: Crede affirmanti mihi, non tam secura mente sum tempore tranquillitatis quam persecutionis: tunc namque animos mihi facit, quod Christi causa aliquid patiar, cujus misericordia ad omnes casus recte comparatus, quamvis in captivitatem abduci me contingeret, magnam tamen ab eo gratiam confecutum me existimarem. Sermonem necdum finieram, quando fixis oculis Abbatem Pammonem Theodorus intuitus, suaviter visus E est subridere. Qua de causa in risum pœne cum erumperet Abbas Pammo; Quid, inquam ad eos, talia me dicentem risu excipitis? nostisne causas quas habeam timendi? Tum Theodorus Abbati Pammoni ait; Risus nostri rationem expone. Respondit Pammo; Id ut ipsemet dicas longe est convenientius. Ac Theodorus; Hac ipsa, inquit, hora in Perside e vivis auferetur Julianus: sic namque de illo prædixit Deus, quod superbus & contemptor non prosperabitur in finem. Imperator porro exurget, Christianus quidem & admodum illustris, sed qui exiguum vitæ tempus est impleturus. Non itaque te necesse est cum anxietate in Thebaidem fugere: sed clam potius in Comitatum te infer: Imperatori quippe per viam occurres; ab eoque debito cum honore receptus in Ecclesiam reverteris. Quo dicto ipsemet mox Imperator a Deo ex hac vita auferetur. *Regressus ad suum secretum Alexandriæ hospitium Athanasius, & ibidem altera, ut dictum est, Didymi revelatione confirmatus in fide eorum, quæ ex Theodoro audierat,* rursus honesto & venerabili habitu indutus, *inquit Palladius*, noctu fuit inventus in ecclesia, *&c.*

indicat tyranni mortem & redire jubet Alexandriam.

Fol. 241 *ad finem cap.* 30 *adde:*

Ex hinc cœpit Athanasius solita rursum sedulitate Ecclesias diœceses sibi commissas, & monasteria propter se afflicta præsenti recreare visitatione. Cum ergo S. Theodorus fama accepisset, per Nilum in Thebaidem eum ascendere; Patrum præcipuis Fratribusque, ad Dei laudes concinendas valentioribus, secum assumptis, iter ingressus, Athanasium reperit prius quam is in Nomum Hermopolitem appulisset: ut autem eum Fratres aspexerunt, festino ad eum gradu properarunt. Utramque igitur ripam innumerabilis occupaverat multitudo, Episcopi inter hos non pauci, Clerici, & e locis omnibus monachi permulti. Quos ut a longe videre & cognoscere Athanasius potuit, non se continuit, quin illud de monachis olim dictum pronuntiaret: Qui sunt isti qui ut nubes volant, & quasi columbæ cum pullis ad me feruntur? Salute dein omnibus exhibita, prius quam sciret quis earum esset Abbas Theodorus) neque enim is primus Pontificem proprius accedere & salutare, sed a Patrum senioribus atque insignioribus id officii volucrat exhiberi) simul atque eum agnovit, manum arripuit, & Quomodo, inquit, Fratres? Cui Theodorus: Sanctissimis tuis orationibus valuerunt, Pater. Hinc auditæ voces Fratrum religiose psallentium, qui centum omnino erant, sed præ multitudine nemo proximum sibi agnoscebat. Abbas interim Theo-

F *Thebaïdis monasteria visitat.*

Isa. 60, 8.

excipitur gratanter a S. Theodoro.

A dorus, Pontificis afinum manu ducens, procedebat nec cum, & faces ex utroque latere. Pontifex porro videns Theodorum ſpiritu ferventem, non in promiſcua ſolum multitudine pedibus incedere, ſed ab accenſis undique facibus prope aduri, tantamque præferre alacritatem & animi robur; ad Epiſcopos alios converſus: Videtis, ait, quanto nos labore præcedat ille, toc tantorumque monachorum Pater. Nos Patres non ſumus: ecce um Patres, humiliati ſubjectionique propter Deum ſtudentes. Beati profecto & benedictione omni dignifſimi, qui numquam non Domini ſui Crucem geſtant, quorum omnis gloria in ſolo eſt contemptu ſui, & requies in labore, donec coronentur. Poſtquam autem paucos ibi egiſſet dies, ut Antinoo Hermopolique ſermonis ſacri officium impenderet, ad perluſtranda denique monaſteria aſcendit. Cumque egregium prorſus Fratrum converſationem obſervaret, magnis inceſſit lætitiis, ac debitam Deo gloriam reddidit. Circumiens autem in unoquoque monaſterio ſynaxeos & confeſſionis loca, ac ſingularum ædium cellulas ad ipſa uſque ſedilia; non ſine admiratione, dixit: Opus profecto egregium a vobis, Theodore, B perfectum eſt, ſic curantibus requiem animarum: poſtiſſimum autem monaſticam veſtram Regulam celebrari audivimus: ſed pulchra valde apud vos omnia. Deinde; Gratia, inquit, Dei in vobis per Patrem veſtrum habitat: te ſane cum video, ipſum Chriſtum me videre credo. Dies itaque non multos ibidem commoratus, dixit Theodoro: Quoniam prope eſt Paſcha; Fratres, ut apud vos moris eſt, accipe: ego autem quod Dominus dederit hoc efficiam. Tum ſalutato Theodoro e monaſterio receſſit, litteras interim ad Abbatem Orſiſium & Fratres exarans, quibus hæc continebantur. *eumque deinde pro epiſtolam Orſiſio ſcribit.* Vidi tuum in adminiſtratione ſocium & Fratrum Abbatem Theodorum, atque in eo Dominum intuitus ſum Patris noſtri Pachomii, neque id ſine ſummo animi mei gaudio, quod tanta Fratrum multitudinis conſpectus mihi peperit: Dominus autem remunerator eorum eſt. Cumque ad vos rediturus eſſet Theodorus; Mei, ajebat, memento. Et ego, Si oblitus fuero tui, Jeruſalem, oblivioni detur dextera mea; adhæreat lingua mea faucibus meis, ſi non meminero tui. Navigium porro una cum Fratribus Pontifici concedens Theodorus, dixit: Quocumque volueris, itote cum eo: habet enim poteſtatem etiam in noſtra corpora.

C *Lubet his ſubjungere, quamvis tempore poſteriorem epiſtolam aliam, ex iiſdem, unde ſuperiorem hauſimus, SS. Pachomii & Theodori Actis acceptam, hoc tenore*: Athanaſius Abbati Orſiſio Patri monachorum, & univerſis qui cum ipſo ſunt ſolitariæ vitæ cultoribus, in Dei fide ſtabilitis, Fratribus multum dilectis & deſideratis, ſalutem in Domino. Audita eſt mihi & Theodori dormitio (*obierat hic Dominica in Albis anno* CCCLXVIII) ac magnam profecto ſolicitudinem triſtis ille nuntius mihi peperit, cum probe ſcirem quam vir iſte vobis utilis, quam neceſſarius eſſet. Si itaque Theodorus non eſſet qui obiit, longis profecto ad vos ſolandos opus foret ſermonibus, imo & lacrymis, cum de iis inſtitueretur oratio quæ homini poſt mortem accidunt. Quoniam autem Theodorus e vita migravit, quam vos, quem ego cognitum omnino habuimus atque perſpectum, quid me ſcribentem opus eſt, quam quod Theodorus ſit beatus, qui non abiit in conſilio impiorum? Etenim 6, qui Dominum timet dicendus eſt beatus, cur eum modo beatum dicere non audeamus, de quo abſque dubitatione pronuntiare illud poſſumus, quod ſecurum in ſtationem delatus, vitam modo agat curæ omnis ac ſolicitudinis expertem? Utinam unicuique noſtrum hoc contingat? Utinam quicumque in mundi hujus Oceano navigat, unicam ſuam navim ad portum illum tempeſtatis omnis immunem deducat, ut in eandem cum Patribus requiem admiſſus dicere poſſit; D Hic habitabo, quoniam eligi eam. Nolite igitur, Fratres dilectiſſimi & deſideratiſſimi, Theodori mortem lacrymis & planctu proſequi. Nemo, cum illius recordatur, plorandum ſibi eſſe exiſtimet: ſed ejus potius vitam pro viribus imitari ſatagat: neque enim per eſt ut vices illius doleamus, qui ad locum doloris omnis expertem migravit. Atque hæc quidem omnibus communiter ſcripta ſunt: tibi autem ſingulariter, dilecte & deſideratiſſime Orſieſi, ut, cum Theodorus in pace modo quieverit, omnem in te curam & ſolicitudinem recipias, ejuſque locum in monaſteriis Fratribuſque moderandis ſubeas. Etenim cum in vivis ad hunc Theodorus ageret, tamquam unus eratis: uno enim abſente implebatur duorum miniſterium: ſimul autem exiſtentes uno quaſi ore loquebamini dilectis veſtris ad ſalutem. Ita nunc fac, itaque faciens ſcribe, & de tuo ac Fratrum ſalute certiorem me redde. Hoc vero univerſim omnes rogo, ut in ſuis ad Deum precibus firmiorem Eccleſiis pacem a Domino imperrare contendant. Nunc enim nobis fuit conceſſum, quod Paſchæ & Pentecoſtes ſolemnitates ſecuro animo celebrare potuerimus: quæ quidem Dei ac Domini noſtri beneficia magno nos gaudio perfundunt. Hæc igitur vobis ſcripſimus. Salutate omnes qui verum Dei timorem habent. Salutant vos qui mecum ſunt. Valere vos omnes in Domino jubeo, Fratres dilectiſſimi & deſideratiſſimi.

Pag. 249 *num.* 409 *lin.* 6 *iiſdem plane verbis*, — *adde* — *atque pro rerum ob* Athanaſio *geſtarum & tolerarum amplitudine nimis profecto arcta. Recentioris autem compoſitionis eſt primum, quem ne conſiderari quidem meretur. Caſinenſe in tres Lectiones ſic dividebatur, ut tota Vita ſimul legi ad ſecundum Nocturnum poſſet; neque ultra præditum Cœnobium extendiſſe ſe uſus illarum Lectionum videtur, certe non tranſiſſe Alpes, ad nobiliſſima alias Benedictinæ Profeſſionis cœnobia. Ergo* Adelbertus, Prior cœnobii SS. Udalrici & Afræ, Auguſtæ *Vindelicorum in Suevia, primum ſe credidit* Vitam S. Athanaſii Alexandrini Epiſcopi, fidei defenſoris, qui Symbolum Quicumque vult ſalvus eſſe compoſuit, *ſingulari opuſculo colligendam ex diverſis antiquis hiſtoriis ſuſcepiſſe, hac inter alia præfatus.* Anno exacto, cum operam dediſſem ordinandi & ſcribendi ad vigilias Matutinales in feſtis Sanctorum Legendas, Tomum libri Confeſſorum reſpiciens, & S. Athanaſii Vitam inter alias non reperiens annotatam, repente obſtupui; F & ſuſpirando cœpi mirari, & intra me proteſtari, quod vir tantus, toti orbi notus, tanta pro fide Catholica paſſus, in partibus noſtris de Actibus ſuis ſaltem libellum manualem non haberet ſpecialem. Nil ergo moratus, Hiſtorias, Eccleſiaſticam videlicet Euſebii Caſa-

reenſis, & Tripartitam Theodoreti, Sozomeni & Socratis, Græcorum diſertiſſimorum, ac librum Illuſtrium virorum, nec non librum Chronicalem pertractans, (*bi duo quinam ſint nec divinare libet, nec uspiam operoſius indagare*) & capita in diſtinctionibus librorum diligenter examinans, legi in quodam Capitulo de Rufino, qui vitam illius ſuo nobilitavit eloquio: reperi etiam abunde in eiſdem libris ad deſiderium meum. *Narrat deinde, quomodo expleto Legendarum volumine, deſideratum opuſculum de S. Athanaſio ſcribere exorſus, varias difficultates in eo recte ordinando objectas ſuperaverit, atque concludit*: Si qua ergo in hoc opuſculo reprehendenda reperiuntur, non inſcitiæ meæ aut ignaviæ reputentur, ſed illorum qui antiquitus illa ſcripſerunt: quia in nullo verbo ipſorum permutavi, niſi quod locorum & nivitatum nomina, nobis ne cognita, aliqua addicamento explanavi.

409 *Quandonam Adelbertus iſte vixerit, mihi non conſtat; nec pote ſcio dicere Udalriciani Monachi, quorum cœnobium totum conflagraſſe anno* MCCCXXIII, *ſcribit*

A *lit Bernardus Hertfelder, in brevi ipſius loci Chronico, luculenter deſcriptam SS. Udalrici & Afræ Baſilicam, ante hos* LX *annos ibidem Prior. Iſto autem incendio etiam prædictum de* S. Athanaſio *opuſculum, fortaſſis haud dia ante conſcriptum, periiſſe hoc veroſimili indicio credo, quod anno* MDCLX *Bibliothecam celeberrimi monaſterii & MSS. Codices omnes diligenter ſcrutatus (erant autem in iis aliqui ab annis circiter trecentis ſcripti) nihil tale invenerim. Sed quod in loco ſuo natali non inveniebatur, invenerat ante dictus Gamanſius noſter in Blabarenſi prope Ulmam Ordinis Benedictini Abbatia, infertum Parti* 2 *Paſſionalis, ibidem a Fr. Bartholomæo Kraffe circa annum* MCCCCLXXX *exarati. Idem Gamanſius ſuum Blabarenſis MS. exemplum curioſe contulerat anno* MDCXLIX, *cum alio vetuſtiori quam prius Paſſionali, vicini Wiblingenſis monaſterii; unde conjectura noſtra de Adelberto Priore, quod ſæculo* XIII *vixerit, utcumque confirmatur. Incipit ille ab enumeratione ſex omnino civitatum, quæ idem* Alexandriæ *nomen antiquitus tulerunt; ac deinde opus cœptum pluribus interſtinguit titulis, in propoſitum argumentum ſic ingrediens:* Regnante Conſtantino Imperatore, egregii Confeſſores & Catholicæ fidei fideles defenſores, Alexander apud Alexandriam, Maximus Hieroſolymis, Alexander æque Conſtantinopoli Sa-

B cerdotio fungebantur. *Minus operoſe, & cum vetuſtorum interpoſitione & abſque prologuis nihil continuare, eandem rem videtur egiſſe, mſcio an Adelberti exemplo, alius in S. Maximini prope Trevires Abbatia, unde ſimilem collectionem habemus tali principio;* Cum apud Alexandriam poſt Achillam, qui Petro Epiſcopo & Martyri ſucceſſerat, Alexander Sacerdotium ſuſcepiſſet *&c. verbis pene Ruffini, ac deinde aliis aliorum. Eadem fere ſtylo & initio habemus ipſam* Athanaſii *Vitam, in præclaro grandium ſex tomorum Paſſionali, quod eccleſia S. Mariæ de Valcellis aliquando fuit, & primo Tomo excepto venditum Clar. V. Balthaſari Moreto, ne ad uſum Typographiæ lacerarentur, ab eodem redimimus; ac deinde Vitam illam contulimus cum Codice 696 Regiæ Sueciæ, in quo ipſa aliquanto contractior habebatur; multo etiam magis contracta in Paſſionali Rodenſi, unde ſua manu eandem nobis deſcripſit prælaudatus Gamanſius, in duos quaſi libros diviſam.*

410 *Sed hæc omnia, & ſi qua alia, ut nomine Auctoris carent, ita non mirentur operoſius diſtingui: laudandus vero nominatim eſt* Joannes Aretinus, Romanæ Ec-

C cleſiæ Subdiaconus, *qui ſub Eugenio Papa IV, &c. commmendo hunc numerum uſque* 411 *pag.* 250.

Pag. 258 *num.* 453 *lin.* 8 ſic proſequere — *Topographica tabula, tertia ab urbe Turonenſi leuca ad boream, notant oppidum* Samblançay (*antiquis* Simulantiacum *fuiſſe, notat Claudius Caſtellanus, quod prædictus Pater, natione Hibernus judicium aurium ſuarum ſecutus, potius quam orthographiam,* Samblaſe *ſcripſit; mihique occaſionem dedit ſuſpicandi alium locum, paulo remotius ad urbis meridiem ſitum, & in tabulis notatum* S. Branche) *Tabula, inquam, Geographica tertia ab urbe leuca notant oppidum* Samblançay, *cique ad Occidentem vicinum* le Serrain, *in quo jam dictus Pater &c.*

Ibidem poſt finem numeri ſubjunge. —

456 *Hic poterat finis nobis eſſe agendi de S. Athanaſio, quia tamen ſuperius num.* 111 *indicavi, Symbolum* Quicumque, *non videri huic erudito ſæculo ejus eſſe cujus nomen præfert, idque argumentis pene inelucſabilibus evincitur; placet huic loco attexere digreſſiunculam haud importunam, ad inſtruendum minus eruditum lectorem; cui forte, ut mihi olim, durum videatur dubitare de Auctore, quem tot jam ſæculis nominatim appellavit Eccleſia, ſub Dominicali ad Primam Officio. Utar autem verbis ipſius Quæſtelii potius quam meis, ne alieni ſtudii fructus videar ad me licentius traduxiſſe.*

D

APPENDIX

Ad Caput x de Vita S. Athanaſii.

De Symbolo, quod vulgo S. Athanaſii dicitur, cujus ſit ætatis & auctoris?

POſt *undecim formulas ſeu* libellos fidei, editos *ſub nominibus Apoſtolorum, Synodi Nicænæ, Synodi Conſtantinopolitanæ, contra Pelagium, contra Arianos, Fauſtini, Anonymi ac ſorte Gregorii Bætici, Auguſtini, alterius Anonymi, Damaſi Papæ, tertiique Anonymi;* Poſt tot, *inquam* fidei libellos, quos ſtudioſe ſervabat Eccleſia Romana in ſuo Canonum Decretorumque Codice, mirabitur aliquis inter eos deſiderari præclaram illam fidei confeſſionem, quæ Symbolum S. Athanaſii dicitur, & cujus laus in Officio Eccleſiaſtico per omnes Occidentalis ſaltem orbis Eccleſias. Quod certe Symbolum numquam prætermiſſum eſſet a Romanis, alias longe minoris momenti formulas in illum ſuum Codicem conjicientibus, ſi illud tunc temporis eiſdem innotuiſſet: præſertim vero ſi, quod contendit Emin. Card. Baronius, eam fidei ſuæ confeſſionem Romæ S. E Athanaſius edidiſſet Latino ſermone, recitaſſetque coram Pontifice eique aſſidentibus Epiſcopis. Augebit admirationem, quod in illo teſtimoniorum delectu, quem S. Leo cum epiſtola ſua 134 ad Leonem Auguſtum miſit, quique ab eodem vel ab alio inſertus eſt Codici Romano ſub Capitulo 41; quod, inquam, Symbolum illud Athanaſium locum non habeat in illo delectu, ubi aliqua e S. Athanaſii ſcriptis excerpta leguntur, quibus illa Confeſſio & familiarior eſſe debuiſſet S. Leoni, & clarius potentiuſque Eutychis errorem profligaſſet, & Eccleſiæ Romanæ privilegiis addidiſſet roboris plurimum.

Hæc mirabuntur aliqui: ego vero miror magis, vel *etiam S. Leoni Papæ,* ex hoc unius S. Leonis ſilentio nondum viris aliquot eruditis fuiſſe perſuaſum, non Athanaſii eſſe Opuſculum iſtud, ſed alterius auctoris, qui vel Leoni ejuſque prædeceſſoribus ignotus fuit, vel ætate inferior. Utrumque igitur hoc argumentum, ex S. Leonis ſilentio & Codicis omiſſione petitum, ceteris accedat, quibus illud ſcriptum olim Athanaſio abjudicarunt ſcriptores doctiſſimi. Non eſt hujus loci vel otii de illius Auctore F fuſius operoſiuſque inquirere: abunde enim jam id præſtitum eſt & erudite a doctiſſimo viro Gerardo Joanne Voſſio, de tribus Symbolis differente. Paucula ſolummodo vice Appendicis addere hic viſum eſt, occaſione libellorum fidei, quos diſcuſſimus, & teſtimoniorum a Leone collectorum contra Eutychen: ut, ſi qua lux ex nova conjectura rei hactenus obſcuræ affulgere poteſt, ea lectorem non fruſtremur. Certa in primis ab incertis ſecernenda ſunt, tum ſuſpiciones conjecturæque in medium adducendæ.

Primo itaque jam omnium fere eruditorum conſenſu *jam ſatis apud eruditos eruditum unum eſſe Athanaſii Alex.* conſtat, opuſculum illud S. Athanaſii Alexandrini factum non eſſe: quod maxime arguit ſtylus ipſe ſermoniſque contextus, qui nullatenus Græci hominis eſt, ſed Latini: confirmaturque tum ex eo quod Athanaſius ipſe teſtatur in epiſtola ad Antiochenſes & alibi, procul ſe fuiſſe a condenda nova fidei formula; & præterea, Nicæna Synodi Symbolum ſuis omnibus numeris abſolutiſſimum eſſe, ſemper contenderit: tum ex alto ſilentio, quo uſque ad ſextum ſaltem ſæculum ſepultum fuit hoc Symbolum. Cum enim neque S. Cyrillus Alexandrinus, Athanaſii ſucceſſorum unus, neque alii ſcriptores Eccleſiaſtici vel Antiſtites, qui in Epheſino Chalcedonenſique Conciliis fidem Catholicam adverſus Neſtorium & Eutychen propugnaverunt, umquam ex illo quidquam protulerint, nec umquam illius fecerint men-

Google

AUCTORE D. P.

A mentionem; quis sibi persuadeat inter Athanasii opera recensitum tum fuisse illud Symbolum? His plura qui legere voluerit, adeat laudatum Vossium, alioſque, qui hac de re prolixiores Commentarios ediderunt.

2 Ex hac ultima ratione evincitur pariter, quisquis tandem Symboli istius auctor fuerit, eum post exortam damnatamque non solum Nestorii, sed etiam Eutychis hæresim floruisse; imo post Leonis Magni tempora. Detur enim per indulgentiam nonnullam, omissum fuisse Athanasianum hoc Symbolum in Concilio Ephesino & Chalcedonensi: certe numquam posteriorem S. Leonis diligentiam fugisset, qui sæpe sæpius post quartam Synodum scribens ad Orientales Episcopos, & propriam Orientalium Ecclesiarum traditionem appellans, numquam tamen Athanasii Symbolum commemorat, in quo tam expresse, tam distincte, utraque illa hæresis confoditur. Sed neque anno Christi CCCCLVIII notum erat, cum illam testimoniorum congeriem ad Leonem Augustum mitteret; quæ post excussa denuo Apostolicæ Sedis scrinia auctior prodiit altera, quam ad Synodum Chalcedonensem dudum direxerat. Quin & eorum Pontificum, qui adversus Acephalos Eutychianosque decertarunt, silentium de isto Symbolo, testatur, illud adhuc tum ignotum fuisse.

sed auctoris post an. 438 scrinium,

3 Constat hujus Symboli auctorem posteriorem non esse anno Domini sexcentesimo septuagesimo: hoc B quippe anno habita est Augustodunensis in Gallia Synodus, sub S. Leodegario Episcopo, cujus hic Canon legitur: Si quis Presbyter, Diaconus, Subdiaconus, vel Clericus Symbolum, quod Sancto inspirante Spiritu Apostoli tradiderunt, & Fidem S. Athanasii Præsulis irreprehensibiliter non recensuerit, ab Episcopo condemnetur. Imo & jam ab anno DCXXIII aliqua ex isto Symbolo descripta mihi videntur in ea Confessione fidei, quæ edita est a Concilio Toletano IV., habeturque capite I ejusdem.

diu tamen ante annum 670

4 Dubium non est quin multis ante Synodum illam Augustodunensem annis compositum sit, & jam olim per totam Ecclesiam celebre evaserit: numquam enim sapientissimi Antistites id commisissent, ut istam fidei formulam omnium ordinum Clericis amplectendam, & irreprehensibiliter, ut ajunt, custodiendam Synodali edicto sub condemnationis pœna præciperent, imo & illam e regione cum Symbolo Apostolico ponerent, nisi jam longo usu recepta, approbata, & inter germanas magni Athanasii lucubrationes numerata fuisset, quod nisi post plurimorum annorum seriem fieri vix potuit.

citra finem sæc. 5 aut 6.

5 Hinc sequitur ejus auctorem non extra centum fere C annorum illorum spatium requirendum esse, qui ab Hilari Papæ, Leoni succedentis Pontificatu, usque ad finem sexti sæculi vel septimi initium elapsi sunt. Ut ex saltem vel LXX ante Synodum Augustodunensem anni evulgando Symbolo dentur, ejusque auctoritati per omnes Ecclesias stabiliendæ: præsertim cum hujusmodi Canones Augustodunenses, S. Leodegarii dicti, quibus & ille qui de Symbolo agit annumeratur, a solo Leodegario in Diœcesana Synodo pro Ecclesia sua conditi esse videantur, ut vel ille titulus indicat. Existimandum enim non est, unicum Episcopum hoc sibi arrogaturum fuisse, ut novum Symbolum, nec ab universa Ecclesia vel usu receptum, vel a multis approbatum, Clero suo velut fidei tesseram, memoriæ tenendam, corde credendam, ore confitendam, gravi intentata pœna, præciperet. Quamquam, ne quid dissimulem, vix aliquid certi ex unico illo Canone Augustodunensi statuere auderem, nisi me doctissimorum virorum compelleret auctoritas, Jacobi, inquam, Sirmondi, Petri de la Lande, & Godefridi Hermantii, qui laudatum Canonem ad annum DCLXX referre non dubitarunt; cum tamen nec MSS. collectiones, ex quibus editus est, nec alii auctores quidquam de illius ætate vel leviter attingant; nec potiùs videatur esse D ratio illum S. Leodegario ejusque Synodo tribuendi, quam posteriori alicui Augustodunensi Episcopo vel Concilio. Eorum tamen sententiæ libenter accedimus, donec lucis amplius aliquid affulgeat. Hujus ergo auctoris, quem inquirimus, ætatem, intra annum circiter CCCCLXXX & DC, statuendam esse putamus, vel etiam intra brevius spatium.

6 Certum videtur neque casu neque librariorum incuria nomen Athanasii in hujus scripti titulum irrepsisse, sed potius ex certo consilio ab ipso auctore fuisse S. Athanasio adscriptum: quotquot enim illius exemplaria, seu manu exarata, seu excusa hactenus visa sunt, præ se ferunt Athanasii nomen.

scribendi autem sub alieno nomine.

7 Tantum abest ut impostura arguendus sit, quisquis talem fidei professionem sub alieno nobis nomine ingessit; quin potius spiritu Dei istud consilii ab eo ceptum fuisse, evincit ipsius Symboli contextus, in quo mire elucet & fidei docta simplicitas, & divina spiritus unctio, quibus ita Sanctis Ecclesiæ Patribus Athanasii fide dignum apparuit, ut illud singulis Dominicis omnium Clericorum ore celebrari, & inter Officii Ecclesiastici partes censeri voluerint. Enimvero latissimum discrimen est inter ipsum & impostorem illum, qui nobis tot commentitias epistolas, sub Pontificum Romanorum nominibus pessima arte mentoque confictas, protulit: In hujusmodi enim epistolis nihil pœne E est, quod non aliis turpi furto subreptum fuerit, vel quod iis Pontificibus, quibus ipsæ tribuuntur, indignum non sit, utpote & illorum temporum disciplinæ adversum, & ex consutis pannis male compactum. In hoc vero Athanasiano Symbolo omnia Athanasio digna sunt, omnia fidei sinceritate, quæ exponitur, apprime convenientia. Imo nec titulus ipse potest mendacii omni ex parte argui: non enim, ut in hodiernis codicibus legitur, SYMBOLI nomen præ se tulit, sed FIDEI. Ita in Augustodunensi Canone supra descripto, in Breviario MS. Monasterii Casinensis sexcentorum fere annorum, de quo inferius dicturi sumus, & alibi. Genuinumque esse scripti hujus titulum probant versiones Græcæ, in quibus appellatur Ἔκθεσις, vel ἐκθεσία τῆς καθολικῆς πίστεως, vel περὶ τῆς ὀρθῆς πίστεως; Hoc postremum habet Symbolum Athanasianum a Græcis interpolatum, a Jacobo Usserio editum: auctores pariter Latini illud; Expositionem fidei, vel Sermonem de fide, Inscribunt: inter quos Hincmarus Archiepiscopus Rhemensis. Hanc autem esse Athanasii fidem, quæ hoc Symbolo continetur, nemo inficias ierit, qui quidem Athanasium crediderit a Catholica fide non F recessisse.

sed circa impostu- ram,

Sed cur, inquies, auctor Catholicus alieno nomine, non suo, opus suum inscripsit? Dum enim Athanasii nominatur Symbolum, quod tamen S. Athanasii non esse convincitur, metuendum est ne inter spuria & apocrypha numeretur; quod Salonius Episcopus Gallus timebat, ne Salviani libro eveniret, quem sub Timothei nomine ad Ecclesiam Catholicam scripserat. Verum quod Salvianus respondet in epistola ad eumdem Salonium, respondeo similiter: sufficere ad excludendam penitus apocryphi styli suspicionem etiam hoc solum posse, quod satis perspicuum est, libros scotericæ disputationis esse, & a posterioris temporis homine divinarum rerum studio atque amore conscripto. Carent enim apocryphi suspicione, qui agnoscuntur nec Athanasii, nec hominis Athanasio coævi, nec Græci esse auctoris. Quod autem proprium nomen subticere voluerit, id metu hæreticorum & adversariorum fidei, cum quibus auctor vivebat, dum scribebat, accidisse putandum est: de quo & amplius aliquid inferius dicemus.

forte Salvianus sub nomine Timothei.

Ex his porro, quæ supra statuimus, quæque vix in du-

idque initio sæculi.

Digitized by Google

A dubium revocari poſſunt, hoc elicimus, quod ad inveniendum auctorem hujus Symboli viam aperit: Auctorem ſcilicet illum in primis Catholicum intra centum fere illos annos vixiſſe & floruiſſe, qui Leonis vel Hilari Romanorum Pontificum mortem proxime ſecuti ſunt: eumdem metu perſecutionis nomen proprium ſuppreſſiſſe, ac proinde eum in ea regione ſedem habuiſſe, in qua fidei Catholicæ hoſtes, Arianique præſertim rerum potiebantur; & eo tempore, quo Arii, Neſtorii, & Eutychis errores longe lateque ſpargebantur: tres enim iſtas potiſſimum hæreſes hoc Symbolum confodit.

Omiſſa porro eorum ſententia, qui illud homini Gallo tribuunt, in quibus eſt Pithœus lib. de Proceſſ. Spiritus ſancti, quam in ſententiam propendere ſe profitetur Voſſius in Appendice ſuæ in hanc rem Diſſertationis: contendo hæc omnia, quæ præmiſimus, maxime convenire Vigilio Tapſitano ſeu Tapſenſi in Africa Epiſcopo, neminemque videri, cui potius hoc Opuſculum tribui queat, quam acerrimum hunc Catholicæ fidei defenſorem. Floruit enim Vigilius iſte ſub finem quinti ſæculi, &, ut veriſimile eſt, ad ſextum uſque pervenit: quippe qui anno CCCCLXXXIV Bizacenorum omnium Epiſcoporum ultimus erat, ut ex Notitia Africanorum Antiſtitum, Regis Hunnerici juſſu pro reddenda fidei ratione convocatorum, feliciter conjicit Petrus Franciſcus Chiffletius in Notis ad eumdem hunc Vigilium. Præterea vivebat Vigilius & Sedem Epiſcopalem tenebat in Africana regione, in qua Wandali Ariana peſte infecti Catholicos omnes dira perſecutione vexabant, ita ut de Catholica fide vel verbum proferre crimini verteretur. Eo etiam vivebat tempore, quo Neſtoriana & Eutychiana hæreſes maximos in dies progreſſus agebant; præſertim per Orientales Eccleſias, ad quas fugere compulſus eſt Vigilius, ab impio Rege extorris factus. Denique quod magnopere penſandum eſt hac in diſquiſitione, admodum familiare fuit Vigilio, ut, ſi qua ſcriberet opuſcula ſæviente perſecutione, ea non ſuo nomine, ſed ſub antiquorum Patrum vel Auctorum perſona in publicum emitteret. Sic librum contra Marivadum ſcripſit ſub nomine Idacii Clari: alterum compoſuit in perſona S. Auguſtini contra Felicianum Arianum: tertium contra Palladium Ambroſio vel Gregorio Nazianzeno inſcriptum. Sed & ſub nomine S. Athanaſii plures, quam ſub aliorum perſona evulgavit: duodecim enim de Trinitate libros habemus inter opera S. Athanaſii Latine tantum editos, quos Vigilii eſſe clamant eruditi; ſicut & Dialogorum libros inter Athanaſium, Arium, & Probum Judicem. Sed etſi non indubitata fide eſſent Athanaſii memorata hæc Opuſcula; ſaltem Dialogus adverſus Arianos, Sabellianos & Photinianos, vel ipſo Vigilio fatente, ab ipſo ſub nomine Athanaſii, contra Arium, Sabellium & Photinum coram Judice Probo diſputantis, compoſitus eſt; ex quo certe maximum pondus accedit conjecturis noſtris. Ipſe, inquam, Vigilius in præfatione hujus Dialogi hoc profitetur: Utile hoc, ſcribit ille, & valde commodum apparuit, ut uniuſcujuſque hæretici perſonam cum ſui dogmatis profeſſionibus, quaſi præſentes cum præſentibus agerent, introducerem.... Sabellium ergo, Photinum, Arium; atque ad noſtras partes Athanaſium introduxi, ut veritas, ſummo conſligentium certamine eliquata, ad omnium notitiam perveniret.

Inde etiam confirmatur primo hæc noſtra opinio, quod quos adverſarios fidei præcipue impugnat Symbolum, Arianos ſcilicet & Eutychianos, eoſdem ſemper ſcriptis ſuis perſecutus eſt Vigilius. Pleraque enim opuſcula ſua contra Arianos, qui Africanas vaſtabant Eccleſias, conſcripſit, & inſigne opus contra Eutychianos emiſit, quo & S. Leonis epiſtolam, & Chalcedonenſe decretum ab hæreticorum impugnationibus ſtrenue vendicat.

2 Alias fidei profeſſiones, etiam ſub nomine Athanaſii, edidit Vigilius, quæ cum hujuſmodi Opuſculis conferendis aſſuetum produnt: velut ſunt illæ quæ libris de Trinitate inſertæ leguntur. Hanc autem, quæ Symboli nomen obtinet, tunc ab eo conditam fuiſſe exiſtimamus, cum Conſtantinopoli exularet: quo tempore jam multa ediderat Opuſcula contra hæreticos Arianos cum adhuc in Africa moraretur. Audiens autem, cum eſſet in Oriente, quantas ſtrages ageret in Africanis Eccleſiis Ariana hæreſis, & quo in diſcrimine verſaretur popularium ſuorum fides; Paſtoralis officii partes eſſe exiſtimavit, periclitanti populo ſuo ſuppetias ferre, ſimplicioribuſque Chriſtianis eam fidei Profeſſionem ob oculos ponere, quæ, remotis omnibus ſubtilioris & implicatioris Theologiæ ambagibus, Catholicam doctrinam pure, nitide, breviterque exponeret. Qua expoſitione Eccleſiam ſuam, aliaſque Africanas non ſolum adverſus Arianæ ſectæ perfidiam muniendas eſſe exiſtimavit; ſed etiam adverſus Neſtorianam & Eutychianam; quæ cum apud Orientales, inter quos agebat, longe lateque graſſaretur, eam ad Africanas regiones, vel jam eſſe invectam, vel invehi facile poſſe videbat. Athanaſii nomine ornandam eſſe exiſtimavit hujuſmodi profeſſionem, quia & tanti viri auctoritate eos, qui ſola auctoritate ducuntur, retinendos fore putabat; & probe noverat illius ævi eruditos non poſſe in hunc errorem induci, ut Athanaſio illam expoſitionem tribuerent, reclamante novellarum hæreſum, quam diſtincte habet, mentione. Sed & hoc neceſſarium omnino videbatur, ne quiſquam Africanorum, qui tunc vivebant, Epiſcoporum de condita hujus fidei formula in ſuſpicionem apud hæreticos deveniret, ac propterea in certiſſimum vitæ diſcrimen, quæ Arianorum erat ſævities, adduceretur: quod merito timendum fuiſſe intelliget, quiſquis Victoris Vitenſis de perſecutione Africana narrationem perlegerit.

3 Etſi in tam brevi & in hujus generis ſcriptiuncula, qualis eſt hæc fidei profeſſio, vix locus eſt conferendo ſtylo cum ceteris Vigilii lucubrationibus (alium enim dicendi breves & exegeticæ fidei formulæ, alium ſcripta proliziora & polemica exigunt) non levem tamen inter Symbolum & alia Vigilii opera ſtyli affinitatem ſcribendique rationem deprehendere mihi videor. Eamdem enim methodum ſectatur in Opere contra Marivadum ſcripto, & præſertim lib. 3, quam & in Symbolo conficiendo tenuit: ita ut prior pars Symboli, quæ Trinitatis unitatem contra Arianos defendit, compendioſa videatur eſſe recapitulatio eorum, quæ centum Capitulis exponuntur in tribus illis contra Marivadum libris. Iſti enim toti ſunt in exponenda probandaque unitate Trinitatis, & Trinitate unitatis, quæ eſt prioris partis Symboli peopria materies. Sed & hoc diſtinctius apparet in lib. 3. Tria enim hujus priora Capitula totidem has propoſitiones complectuntur cum ſuis probationibus: Deus Pater, Deus Filius, Deus Spiritus ſanctus. Dominus Pater, Dominus Filius, Dominus Spiritus ſanctus. Omnipotens Pater, Omnipotens Filius, Omnipotens Spiritus ſanctus: quæ totidem & iiſdem verbis habentur in Symbolo; in quo plures aliæ ejuſdem formæ propoſitiones leguntur; ſicut & in dicto lib. 3 longe plurimæ, videlicet ad centenarium uſque numerum, Scripturæ teſtimoniis probatæ reperiuntur, eumdemque, ni fallor, ſpirant auctorem.

Hactenus Diſſertatio illa: cui in Addendis pag. 913 ſequentia ſuggerit ipſe auctor.

Abſoluta Diſſertationum noſtrarum editione, invenit Codicem Thuanæum, in quo Dialogus Vigilii Tapſenſis adverſus Arianos, Sabellianos & Photinianos legitur ſub hoc titulo: Incipit Altercatio Athanaſii cum hære-

D AUCTORE D. P.

ad uſum Eccleſiæ Africanæ ſub hæreſi laborantis ſcriptum.

Videtur is fuiſſe Vigilius Tapſitanus.

in Africa circa an. 500

ſolitus ſua ſic edere

E

in quo etiam Vigilii ſtylus apparet.

F

contra Arianos & Eutychianos.

contra quos ipſum Symbolum eſt.

illi vero ipſe ſcripſiſſe ſub nomine Athanaſii fatetur.

A hæreſibus. Poſt hunc Tractatum habentur, Symbolum Nicænum, & Formula fidei Ariminenſis Concilii, quam proxime ſequitur Symbolum Athanaſianum cum hac epigraphe: *Fides dicta a S. Athanaſio Epiſcopo.* Porro conjecturæ noſtræ, de auctore hujus Symboli Vigilio, non parum ſuffragatur, quod in antiquiſſimo Codice illigatum reperiatur opuſculo, cui nomen Athanaſii pariter præfixum legitur; ſed quod Vigilii Tapſenſis eſſe, indubitatum habetur ipſius Vigilii teſtimonio. Siquidem libro 5 adverſus Eutychen num. 2 hæc ſcribit: *De Conciliorum diverſis ſanctionibus & nominum religioſe additis novitatibus, pleniſſime in iis libris, quos adverſus Sabellium, Photinum & Arium, ſub nomine Athanaſii, tamquam ſi præſentes cum præſentibus agerent (ubi etiam Cognitoris perſona videtur inducta) conſcripſimus, a nobis ſunt expreſſum &c.* Nec omittam obſervare locum ex ejuſdem Vigilii Tapſenſis libri 5 num. 6, ubi unitas Chriſti, ex Deo & homine conſtantis, confertur cum unitate hominis, ex anima rationali & carne ſubſiſtentis: *Sicut credimus unum eſſe hominem, animam rationabilem & carnem; ita credamus unum eſſe Chriſtum, Deum & hominem.*

B *Quæ omnino ſimilia ſunt his Symboli Athanaſiani verbis: Sicut anima rationalis & caro unus eſt homo, ita Deus & homo unus eſt Chriſtus.* Alia quoque non minus ſibi invicem convenientia fortaſſe deprehendet, qui attentius & majori otio ceteras Vigilii lucubrationes evolvere voluerit: nobis hæc modo ſufficiant ex occaſione ſcripta.

Quanti faciendum in talibus ſit vetuſtum Auctoritas.

Sufficiunt ſane huic noſtro Operi, non tantum ad eum quo nunc ipſis urimur finem, ſed etiam ut exemplo tam nobili eximatur animis piorum quorumdam virorum ſcrupulus, quo metuunt dubitare, utrum Dionyſius, qui ſcripſit divinos illos de Hierarchia cæleſti & eccleſiaſtica libros, ſit Areopagita, ad S. Pauli Apoſtoli prædicationem Athenis converſi, quamvis & Opuſcula ibi inveniant, & alia multa primo Chriſti ſæculo haud facile adjudicanda, in tam conſtanti quinque ſeculorum de libris iſtis eorumque auctoritate ſilentio. Rideat ad hæc TRIUMPHATOR *aliquis, explodatque argumenta negativa omnia ut ſtramina atque futilia: nihil aut ipſum aut ſimiles magiſtro diſcipulos moramur, quin putemus non contemnendum antiquitatis venerandæ ſilentium iis in rebus, quæ ſi olim revera nota cæteraque fuiſſent, non potuiſſent coævorum ſimul omnium effugere calamos, eorum præſertim qui voluiſſent, & debuiſſent, nec potuiſſent non ſæpius talium meminiſſe.*

Aſt Symboli Athanaſiani *meminiſſe dicuntur, Auguſtinus in tractatu ſuper Pſalmum* CXX, *& Gregorius*

C *Nazianzenus in Oratione de laudibus Athanaſii. De Auguſtino quidem apud Poſſevinum, & ex hoc apud Bellarminum lego, quaſi explicans illud,* Per diem ſol non uret te, *ſic loquatur.* De hoc ſole Pater Athanaſius Alexandrinus Epiſcopus, ita pulchre locutus eſt: Filius Dei a Patre ſolo eſt, non factus, non creatus, ſed genitus. *Verum ipſummet Auguſtinum conſulens, nihil aliud reperio, quam hæc verba;* Ergo alium ſolem fecit Deus, qui oritur ſuper bonos & malos, iſtum quem vident boni & mali (*puto Auguſtinum ſcripſiſſe* præter iſtum) Alius eſt autem ille ſol, non factus, ſed genitus, per quem facta ſunt omnia. *Poſſevinum credo memoria lapſum, pro alio quopiam Auguſtinum citaſſe, libenterque excuſo; excuſo etiam libenter Bellarminum, bona fide recipientem quod in Poſſevino repererat; ſed qui me arguit non legiſſe Bellarminum, aut lectum diſſimulaſſe; numquid poterit excuſari, quod ipſe ſaltem non curaverit Auguſtinum inſpicere? Nazianzenus porro nihil minus dicit quam ſcriptum ab* Athanaſio *Symbolum; ſed ſolum laudat eum, quod* cum cæteri omnes, qui doctrinam noſtram (*Chriſtianam ſcilicet*) profitebantur, trifariam diviſi eſſent, ac multi circa Filium, plures etiam circa Spiritum ſanctum ægram fidem haberent; D pauci autem utrimque ſani & incolumes eſſent; primus ille & ſolus, aut cum admodum paucis, veritatem palam apertiſque verbis promulgare non dubitavit, unam trium perſonarum divinitatem ſcripto confeſſus; & quod multis illis Patribus (*in Nicæno Concilio*) circa Filium prius conceſſum fuerat; idem ipſe poſtea, in aſſerenda Spiritus ſancti divinitate, ſuperno afflatu conſecutus: atque Imperatori donum vere Regium & magnificum offert, ſcriptam nimirum fidei confeſſionem, adverſus novum dogma, nuſquam in Scriptura expreſſum; ut ſic Imperatorem Imperator, & doctrinam doctrina, & libellum libellus frangeret atque opprimeret. *Quis autem Libellus iſte? Utique Græco Imperatori Joviniano Græce ſcriptus (quod de* Symbolo *meo hactenus cogitare potuit) nec alius quam* Synodica Epiſtola, ab Athanaſio ad Jovinianum data, nomine *quam male ſcripſerit S. Thomas.* omnium Epiſcoporum Ægypti, Thebaidos atque Libyarum; quæ & Nicænum Symbolum complectitur, & quædam ad jugulandum Pneumatomachorum recentem hæreſim, *uti recte animadvertit Natalis Alexander. Hic vero cum etiam ſibimet objeciſſet S. Thomam, 2, 2 qu. 1 art. 10 in reſp. ad 3, tamquam* non levis hac E in cauſa momenti, expreſſe dicentem; Athanaſius non compoſuit manifeſtationem fidei per modum Symboli, ſed magis per modum cujuſdam doctrinæ: ſed, quia integram fidei veritatem ejus doctrina breviter continebat, auctoritate ſummi Pontificis eſt recepta, ut quaſi fidei regula habeatur; *cum, inquam, hæc ſibi objeciſſet Alexander, ſuperfluum duxit reſpondere id quod per ſe patebat, D. Thomam, definiendo quod erat in quæſtione,* utrum ad ſummum Pontificem pertineat fidei Symbolum ordinare; *atque ex opinione vulgari* Athanaſium *ſibimet objiciendo; non examinaſſe quid factii erat, quod Hiſtorici eſt, non Theologi; ſed quid juris in iſto quod prætenditur facto eſſe potuerit, ſive id factum, ſive non: qui eſt modus ordinarius D. Thomæ, numquam proinde allegandi in iis rebus, de quibus diſputandis vel examinandis ille nec cogitavit quidem.*

DE S. GERMANO EP. M.

PAg. 260 *num.* 11 *lin.* 3 poſt — *coronatus* — adde — *vulgo* S. Germain-ſur Breſle, *a rivulo iſtic in Angiam influente*; *locus olim* Bretteiſel *dicebatur. Eſt vero Prioratus Ordinis Benedictini, cui* Joannes Miles Dominus de Bretteiſel, *donationes aliquas invenitur feciſſe anno* MCCXXXIV *&* IX; *Guarinus autem Epiſcopus Ambianenſis anno* MCXXXVIII, *confirmans vicina S. Fuſciani in memore Abbatiæ poſſeſſiones quaſdam, in iis numerat* F altare de S. Germano ſuper ripam Angiæ: *& Theobaldus, item Epiſcopus Ambianenſis, ejuſdem ſeculi* XI *anno* XC, *ipſammet* Eccleſiam S. Germani de Bretteiſel cum appendiciis *&c. eidem Abbatiæ commendavit. Non tamen ipſe Prior, ſed &c.*

Pag. 261 *col.* 1 *lin.* 3 poſt — *queat* — adde — *Superius vero paris menſura ſaxum, opere anaglypho Sancti ſtatuam habet inſculptam, jacentis in habitu Pontificali, cum mitra & baculo æque draconem ſub pedibus. Juxta eamdem aram &c.*

Ibid. lin. 6 — *Reliquiæ* — adde, *de quibus ad calcem Vitæ impreſſe, ſic legitur.* In uno brachio argenteo cum bordura, infra concavum clauſem, ſive firmatum aranea argentea, fuit repertus faſciculus quidam antiquus purpureus, cum ſcriptura, declarante ibidem eſſe oſſa cum pulveribus B. Germani Epiſcopi & Martyris. *Præmittitur autem Breve Urbani VIII, ipſi eccleſiæ pro feſto Sancti jam dicti concedentis Indulgentiam plenariam, ad ſeptennium duraturam ab anno* MDCXXXIX.

Ibid. num. 12 *in fine numeri ejuſdem* adde. — *Erat*

hac

Digitized by Google

A *hac Latina Hiſtoria, epitome alterius longioris, quam idem Auctor prius Gallice Bollando ſimiliter miſerat; ſed ſerius reperi, quam ut ante impreſſionem conferre cum Latina poſſem: nunc autem recognoſcens, deprehendo varias circumſtantias minutiores habere, quas opera pretium ſit in Annotatis legere.*

Pag. 168 *Annotat.* e, dele — Bellocaſſes, *vel — & ſolum retine* Bajocaſſes; *nam* Bellocaſſes, *ſeu potius* Veliocaſſes, *regionem tenuerunt, quæ Pariſina urbi ad Occidentem ſita, le* Pais Vexin *dicitur.*

Pag. 170 *poſt num.* 3. adde. *Placet Latine reddere ipſos authenticos Actus, quibus notarialiter conſignata ſunt, quacumque num.* 3 *prænotata Hiſtoria ſuccinctius referuntur.*

4 Anno MDCL, die VII menſis Junii Feria III Pentecoſtali, turmæ quædam hoſtiles, ab exercitu ſejunctæ, ex mandato Vice-Comitis de Turenne & Comitis de Fuenſaldaigne, cum Ribodi-montem occupaſſent expilaſſentque, nec ab ipſa quidem parochiali S. Petri eccleſia abſtinendo rapaces manus, in eadem reperunt arcam ſancti Martyris & Pontificis Germani, cognominati vulgariter Scoti, ipſamque effregerunt; nec enim B propter vetuſtatem ſuam potuerat auferri ad oppidum S. Quintini, quo oblatum fuerat caput & brachium, depoſitumque apud Dominum D'Origny, Regium iſtic Advocatum. Relicta nihilominus in fundo arcæ fuerunt oſſa, quæ Mag. Gilbertus Carlier, non ita pridem Theſaurarius prædictæ eccleſiæ, adjutus a piis aliquot diœceſanis ſuis, detulit in oppidum Feram, commiſitque fidei & cuſtodiæ Mag. Nicolai Viti, Presbyteri Curati prædictæ eccleſiæ S. Petri, qui & ipſe iſtuc ſe fuga receperat: omniaque clauſit in arcam, continentem ornamenta eccleſiæ, cum præſenti ſcriptura; & depoſuit in ædibus D. Joſephi Doctoris medici iſtic commorantis, præſente & ſuadente D. Mag. Antonio Bougier, Conſiliario Regio & Locumtenente Ribodi-monte; Franciſco Foreſtier, Notario Regio; Gilberto Carlier prænominato; & Dionyſio Baillet, tunc Graphiario, nunc Scabino Ribodimontenſi, qui ſimul omnes Feræ tunc erant. Acta ſunt autem hæc I Auguſti, & a ſingulis ſubſignata nominatim fuerunt in protocollo, quod aſſervatus Ribodi-monte in archivo publico.

Effracta anno 1650. a milite hoſtili capſa.

Corpus a Theſaurario Feram defertur.

5 Hodie vero, coram Notariis Regiis ſubſignatis, comparentes venerabilis & diſcretus Joannes Heduin, Presbyter, Doctor Theologalis, Conſiliarius & Elecmoſynarius Regius, Concionator item ordinarius, Pa- C riſiis commorans in Collegio Remenſi Parochiæ S. Stephani de monte; Ludovicus Buhot, Armarius, commorans in clauſtro S. Joannis Lateranenſis; & Mag. Antonius Gra, jam dicti Remenſis Collegii etiam inquilinus, omnes Ribodi-monte nati, certificarunt & teſtati ſunt, quod corpus S. Germani Scoti, Epiſcopi & Martyris, fuerit in ſua capſa (ſicut per traditionem audiverunt) abannis circiter octingentis; a die XIII Novembris depoſitum intra eccleſiam S. Petri Ribodimontenſis, ubi habetur Patronus oppidi: & quod anno MDCI, durante obſidione & oppidi caſtri Guiſiæ, menſe Junio, prædones aliqui ab exercitu inimicorum immiſſi, violenterque ingreſſi Ribodi-montem, iſtuc reſiduos aliquot incolas repererunt, ac nominatim prænominatum Comparentem Buhot: qui dixit & declaravit, quod vidit frangi grandibus malleis prædictam arcam, interim dum alii prædonum ſocii ipſum & alios plures tenebant firmiter religatos, ut captivos jure belli. Effracta autem capſa, cum intra eam vidiſſent oſſa, mediantibus adhuc nervis & carnoſitate quadam exucca inter ſe quadamtenus cohærentia; tanto terrore fuerunt omnes divinitus perculſi, ut ſimul omnes fugam arripuerint, reliquerintque intactum argentum, & lapides gemmaſque argento infixas. Ita remanſerunt inviolata oſſa ſancta, quo ad uſque præd. Gilbertus D Carlier Theſaurarius ea excepit, collegitque intra mappam benedictam, & adjuvantibus nonnullis Feram detulit, quo Mag. Nicolaus Vitus, tunc Ribodi-montis Curatus, cum Majori incolarum parte confugerat. Ibi de conſilio Domini Bougier Locumtenentis civilis & Mag. Franciſci Blondel Advocati Regii ac Majoris Ribodimontenſis, prædicta oſſa fuerunt depoſita apud D. Joſephum, Doctorem medicum Ferepſis oppidi. Poſt hujus mortem arca, continens prædicta oſſa cum ornamentis eccleſiæ Ribodimontenſis, de mandato prædicti D. Heduini, tunc Curati Ribodimontenſis, translata fuit in ædes Theodori Violette mercatoris pileolarii, Feræ commorantis; ubi etiamnum eſt, continens adhuc oſſa prædicta; niſi quod inde ſumptum aliquid, traditum ſit Fr. Joanni Cauchie, Priori Curato eccleſiæ S. Germani Scoti, ad ejuſdem ſuæ eccleſiæ ornatum. De quibus omnibus prædicti Comparentes petierunt fieri inſtrumentum authenticum, prout coram nobis in noſtro muſæolo factum eſt XIV Octobris MDCLIX, acrite ſignatum abomnibus.

aque exinde de menſſe Feræ depoſitum.

6 *Prædicta autem communicationis hoc ſpeciale eſt inſtrumentum.* Anno MDCLIX, XXV Septembris, coram E nobis Roberto de Tupigny, Presbytero Magiſtro in Artibus Univerſitatis Pariſienſis, Curato Parochiæ S. Petri Ribodimontenſis, diœceſis Laudunenſis, & Gilberto Carlier ejuſdem loci cive ac Theſaurario actuali dictæ Parochiæ, ſimul cum R. P. Victore Ambianenſi Capucino & Superiore Capucinorum Conventus Ferenſis, atque R. P. Hippolyto de Ault, ſtitit ſe Fr. Joannes Cauchie, Presbyter Religioſus Profeſſus Abbatiæ S. Joannis Baptiſtæ Ambianenſis, Ordinis Præmonſtratenſis & Curatus eccleſiæ Parochialis S. Germani Ambianenſis: qui nobis declaravit, quod motus devotione erga præd. S. Germanum Scotum, Pontificem & Martyrem, atque Patronum jam nominatæ Parochiæ ſuæ, in ejuſdem honorem requiſiverit, & publicaverit anno MDCLVI, Vitam ejus & Officium, ſub approbatione qu. Illuſtriſs. & Reverendiſs. Patris ac Domini Franciſci le Fevre de Camartin, beatæ mem. Epiſcopi Ambianenſis; viſitaverit etiam locum martyrii ac ſepulturæ, in oppido nomen ejus ferente in diœceſi Ambianenſi Decanatus Oiſemontani. Quodque proſequens prædictam devotionem, proſecutus etiam ſit curam quærendi loci, ubi corpus ejus quieſceret; intendens obſequi zelo quo ferebatur, ad promovendum illius Sancti honorem, non ſolum in dicta Parochia ſua, ſed etiam in tota civitate Ambianenſi, ubi populus pientiſſime erga eumdem F Sanctum afficitur.

Addit Curatus S. Germani Ambianenſ.

ſe poſt editam Vitam ac miracula

quod omnis loco Ribodimonte fuiſſe.

cognito quod corpus Ribodimonte fuiſſet.

7 Hoc agens didicerit, ipſum de loco primæ ſepulturæ tranſlatum fuiſſe, ab annis circiter octingentis quinquaginta, in oppidum Ribodimontenſe diœceſis Laudunenſis: ſed non fuerit auſus illuc ſe transferre propter bella; verum ſcripſerit plures epiſtolas venerabili & ſcientifico Domino Joanni Heduin, Presbytero Doctori in Theologia &c; cupiens ab eo certior fieri de Reliquiis S. Germani prædicti. Ille vero ipſi miſerit Officium divinum, quod canitur in loco præd. in die Martyrii ejus II Maji, & in die Tranſlationis Reliquiarum ejus die XXX Novembris: quo in Officio continentur miracula, iiſdem fere verbis quibus reperiuntur in Vita edita per d. Fratrem Cauchie; utroque obtulerit donare eidem notabilem aliquam partem Reliquiarum ipſius S. Germani. Hac ſpe illectus ipſe Fr. Joannes, quam primum ſibi tempus favere, ceſſante bello, vidit; diſceſſerit Ambiano XVIII Julii nupeo præteriti, fumulo ſuo Nicolao Archelin comitatus, & Ribodi-montem advenerit XXII die ejuſdem menſis; ubi non invenerit præfatum D. Harduinum, quippe qui Pariſius ſe receperat. Cura oppidi in Petrum de Ribodi-monte tranſlata. Itaque prænominatus Frater nos accedens, de-

ore ſanctiſſimo prædicto violatos qui vidit.

& accepta ſpe partis obtinendæ.

A claravit devotionis ſuæ & itineris cauſam : inſtanterque rogavit gratiam ſibi fieri, per quam poſſet ipſius Germani arcam inſpicere, ſecumque referre partem aliquam, ſua in eccleſia Ambiani reverenter exponendam. Tum vero narravimus ei præcedentis temporis acta: quomodo ſcilicet effracta a prædonibus arca Feram translata fuerit.... ibique nunc aſſerverur.... Volentes inſuper piæ ejus curioſitati facere ſatis, deduximus illum ad eccleſiam S. Petri, oſtendimuſque locum ubi poſita capſa erat: deinde vero conſilium ſumpſimus una cum ipſo Feram adeundi, quod tamen differendum nobis fuit, eo quod prænominatus Carlier Ribodi-monte obiiſſet, propter urgentia quædam negotia: proinde Frater ſæpe dictus Ambianum rediit.

Illæ confractæ anno 1619.

8 Die autem x Septembris ſequentis ſcripſimus Fratri illi, ut omnino curaret adeſſe Feræ die xxv ejuſdem menſis: quemadmodum & fecit, Ambiano egreſſus die xxii, & poſtridie Feram appulſus, ubi nos uſque ad xxiv expectavit, quando nos etiam iſtic adfuimus cum prænd. Domino Carlier; Sequenti vero die una cum eodem Domino adivimus R. P. Victorem Ambianenſem, Prædicatorem Capucinum & Superiorem domus & conventus Ferenſis, atque R. P. Hippolytum d' Ault item Prædicatorem; rogavimuſque dignarentur nos comitari, ituros ad Theodorum Violette, Magiſtrum Pileolarium, in cujus domo depoſita ſervatur arca, continens Reliquias S. Germani, & argenteam eccleſiæ Ribodimontanæ ſupellectilem, atque alia pretioſiora paramenta. Huc cum etiam adveniſſet, ut præmonitus erat, dictus Fr. Cauchie, ut intereſſet ipſius arcæ reſerationi, Reliquias ſpectaret, ſuæque devotioni faceret ſatis; oravimus prænd. Dominum Carlier, penes quem claves arcæ erant, ut ipſam nobis aperiret. Quo facto, cum omni qua potuimus reverentia, eximimus inde faſciculos duos, quorum unus continebat ſudarium S. Germani, in altero erant pene omnia illius oſſa, exceptis capite atque brachio, quæ ſeorſim habentur incluſa argenteis thecis.

Proinde Feram evocatur.

Feram deducunt Capucini.

9 Porro cum idem D. Carlier, præſtitiſſet juramentum, quod illa eſſent ipſamet S. Germani oſſa, quæ ante violationem capſæ, factam per milites, intus repoſita jacuerant (utpote qui ea ipſemet collegit poſtridie violationis prædictæ; quod etiam atteſtabatur Proceſſus verbalis, ex eadem arca productus) cumque omnes ipſas Reliquias profunde eſſemus venerati; ad inſtantem ſupplicationem prædicti Fr. Cauchie, accepimus inde os coxendicis unius, coſtæ unius, & unius vertebræ, cum parte maxillæ, cui etiamnum dens unus adhæret; ipſoque illo tempore donavimus prænd. Fr. Cauchie, Curato Parochiæ S. Germani Ambianenſis, per ipſum modo infra exprimendo iſtuc deportanda, & conſervanda in choro jam dictæ parochiæ; ita ſcilicet, ut ſolus ipſe directionem ejus rei habeat, quamdiu Curam ibidem obtinebit, ac poſtea ejus ſucceſſores; hos & illum inſtanter rogantes, ut quantam poterunt adhibeant diligentiam, pro tantarum Reliquiarum condigna veneratione. Denique, poſtquam prædictas Reliquias, candido Corporali involutas, incluſimus pyxidi ex albo ligno, cum goſſypio & filo albo, ad eum finem nobis per Fratrem Cauchie oblatis; eidem pyxidi etiam impoſuimus duplicatam hujus verbalis, a nobis omnibus rite ſignatam, obſignatamque ſigillo locali Conventus Capucinorum Ferenſium; quos rogaveramus ipſum ſigillum nobis commodare, pro comprobanda dictarum Reliquiarum certitudine & omnium ſupraſcriptorum: de quibus ipſe Fr. Cauchie, petiit a nobis publicum inſtrumentum: quod cum ei annuiſſemus, atque geminæ ſindoni albæ delicatiſſimæ involviſſemus tam Reliquias quam Sudarium S. Germani; & utrumque faſciculum incluſiſſemus arculæ ligneæ albæ, una cum prædicta gemina ſindone oblatæ nobis a dicto Fratre; addito etiam

reſerata per Theſaurarium arcæ.

tradidit Curatus Ribodimontenſis oſſa.

Inſtrumentum publici inſtrumenti.

B

C

authentico hujus Actus exemplo; ipſam arculam octo clavis operculum tranſeuntibus confiximus, funibus cannabinis circumligavimus, & per quatuor partes obſignavimus ſigillo antedicto; quo exprimitur S. Ludovicus Franciæ, cum circumſcripto, SIGIL. CAPUC. CONVEN. FERÆ. Præſens autem inſtrumentum traditum fuit prædicto Fr. Cauchie, hoc modo ſignatum. Fr. Victor Ambianenſis Prædicator Capucinus, Superior Conventus Ferenſis, Fr. Hippolytus d' Ault, Presbyter Prædicator Capucinus, Cauchie, Carlier & de Tupigny, cum atteſtatione & ſignatura legali.

Et extra arcam capſa inclaſi.

D

10 Sabbato xxvii Septembris anni jam dicti MDCLIX, prænominatus Fr. Joannes Cauchie, Curatus S. Germani prædicti, Ambianum appulit, in domum Presbyteralem ejuſdem S. Germani, cum famulo ſuo, qui eum fuerat ſemper comitatus, Nicolao Archelin, afferens pyxidem albam prænotatam, cum Reliquiis, expreſſe numeratis in Proceſſu verbali Domini de Tupigny, Curati Ribodimontenſis. *Qui Frater, cum de omnibus antedictis accurate retuliſſet ad Illuſtriſs. ac Reverendiſs. D. Franciſcum le Fevre, Dei & Apoſtolica Sedis gratia Epiſcopum Ambianenſem, petiit aſſignari ſibi horam, qua ipſi predictas Reliquias referandas & recognoſcendas offerret. Aſſignato autem ſibi die* III *Aprilis anni* MDCLX, *comparuit hora poſt ortum diei tertia, in capella Domus Epiſcopalis; & ſimul cum predicta pyxide capſam quernean attulit, benedicendam ab Epiſcopo. Hic convenienter ad ejuſmodi actum indutus, coram diſcretis ac ſpectabilibus Magiſtris Renato Robeville, Presbytero, Doctore Theologo in Univerſitate Pariſienſi, Archidiacono & Canonico Theologali eccleſiæ Cathedralis Ambianenſis; Carolo Picard, Presbytero, Juris Canonici Bacalaureo, Scholaſtico & Canonico atque Officiali Curiæ ſpiritualis; Carolo Honlon, Presbytero Licentiato in Legibus, Clerico Conſiliario Baliviatus & Sedis Præſidialis Ambianenſis, ipſiuſque Officialis tunc Vices gerente; omnibus ejuſdem Epiſcopi Vicariis generalibus: Secretario item, Promotore, ac Theſaurario Epiſcopalibus, pyxidem aperuit; omnia ut ſupradicta ſunt reperit, ipſas Reliquias oblatæ ſibi ſindoni albæ ac ſerico rubro involvit, & ſeparatim tribus pulvillis tela alba impoſuit, eiſque ſerico rubro filo aſſui fecit; itaque, ſimul cum Proceſſu verbali deſuper confecto (cujus hic ſummam dedimus) incluſit benedicta a ſe quernea arcula, ac ligneis clavis clauſam, & funiculo ſerico rubro obligatam, ſigillique ſui impreſſione munitam, reddidit prænominato Fr. Cauchie. Qui hanc narrationem concludens addit*, Intelligo quod, publicata inter ambas Coronas pace, Reliquiæ S. Germani, tam quæ apud S. Quintinum, quam quæ fuerant in depoſito Feræ, Ribodi-montem honorifice ſint relatæ ad eccleſiam S. Petri, ubi in eodem quo prius honore habentur.

Ipſæ Reliquiæ an. 1660 exhibet Epiſcopo Ambian.

E

ab eoque recognitas recipit, ipſas Parochiali expoſcendas.

F

DE S. WALDEBERTO AB.

Pag. 274 num. 1 adde — Sic etiam in nobili S. Faræ monaſterio diœceſis Meldenſis Reliquias S. Waldeberti Abbatis Luxovienſis *haberi (quem Sanctimoniales S. Gaubert vocant, & Walburgim, Gauburge, quaſi Gualbertum, Gualburgim) ſcribit mihi Claudius Caſtellanus Canonicus Pariſienſis, poſtquam omnes ipſius loci ſipſanothecas, monſtrante Abbatiſſa, vidiſſet anno 1685. Verum metuo, ne hæc ſit confuſio infra notanda; ubi Abbatem Luxovienſem, ab ejuſdem nominis Epiſcopo Meldenſi, SS. Faronis & Faræ fratre, diſtinguere conabor.*

Ibid. col. 2 lin. 24 poſt verba — Walberti Epiſcopi — adde — Mabilio, in Appendice ad part. 2 ſæculi 3, datarat librum Miraculorum, de quo infra, notat in vetuſtiſſimo Kalendario Corbejenſi, ante annos nongentos exarato; non aliter exprimi ejus memoriam quam hiſce verbis;

A *bis*; VI Nonas Madias depositio S. Waldeberti Abbatis, *nec majorem titulum in ipso libro miraculorum ipsiam ei dari. Idem post Part. I sec. 3 in addendis ad sec. 2 in Vita S. Salabergæ danda* XXII *Septembris, qua Vita non longe post Waldeberti obitum scripta est; & in libro de miraculis ejusdem Sancti, nusquam* Episcopum, *sed jugiter* Abbatem *appellari notat. Similiter post sec. 4 in addendis ad 2 notat, in Vita S. Rathildis, num. 7 secundum nostram divisionem,* XXVI *Januarii, dicit, Theofredum Corbejam Missum* a Reverentissimo viro Domno Gualberto, quondam Abbate, *ubi sine dubio pucat, si unquam fuisset* Episcopus, *sic etiam appellandum fuisse.*

Pag. 277, *col.* 1 adde — *Mihi videtur, ad rem tantam decidendam nullum momentum adferre posse scriptor*

quamquam de diu antea mos furris in Gallia. *seculi* XI, *licet Benedictinus: quantumvis in eandem cum ipso sententiam eat Albericus trium fontium Monachus, ad annum* DCCCCXXX *dicens, quod* ad hæc tempora Regula B. Columbani, tam in Francia quam in Burgundia, observabatur a nigris Monachis: sed S. Odo Abbas Cluniacensis Regulam S. Benedicti in Cluniaco, & in S. Benedicto supra Ligerim fecit observari, & exinde procedente tempore ubique recipi. *Quidquid enim illi dicant aut sentiant, certum est Benedictina Re-*

B *gula propagationem trans Alpes longe anteriorem esse sæculo* X; *ipsaque Floriacensis Abbatia secundus Abbas S. Mummolus, adeo solicitus ut corpus sanctissimi Patriarcha ad suum transferri faceret monasterium, satis certos nos reddit de Regula quam ille professus sit; & cujus dumtaxat observationem restituisse Floriaci potuerit S. Odo, non primum induxisse, uncumque actum sit cum Luxovio aliisve nonnullis, Burgundia ac Francia Orientalis seu Francenia monasteriis, qua forte solam S. Columbani Regulam usque ad sæculum* X *tenuerunt, licet Benedictinam nec ignorarent nec contemnerent, sed cum aliis aliorum Sanctorum Patrum Regulis haberent ac legerent pro spirituali institutione.*

DE S. WIBORADA V. M.

Pag. 283 *num.* 2 *lin.* 4 adde —: *eandemque his transcriptam nobis misit Gamansius, ex papyraceo Codice Augustano SS. Udalrici & Afræ, exarato (ut in fine hujus Legendæ additur)* anno Domini MCCCCXIIII, feria IV quatuor temporum in Adventu Domini: C *cum quibus duobus exemplis editionem hanc conferens, pauncula quædam aut diversa aut meliora reperi, & ad calcem apponenda censui. Vita ipsa ab Ekkehardo &c.*

Quem in Reclusum sequantur, *Ibidem post num.* 5 adde — 6 *R. P. Joannes Mabillo, suo* V *sæculo Benedictino inserturus Vitam a nobis accepram, inter alia præfatur, Reclusorum Reclusarumque institutum celebre olim in Ordine Benedictino fuisse; idque probat exemplis* S. Hospitii *ac* B. Coletæ, *de quibus nos egimus* XXI *Maji &* VI *Martii. Ad rem nostram propius hic facit, quod narrata* S. Rachildæ *reclusione & morte, ex prælaudatis Hispidanni Annalibus idem addat, quomodo sexto post obitum Rachildæ anno, Christi* DCCCCXII, Kerhilt V. Kal. Junii, in die Ascensionis *Kerhildis.* Domini, sacro velamine indura est, & in Natali S. Mariæ inclusa, *primum quidem ad S. Georgium, deinde* circa Wiboradæ clausulam apud S. Magnum; *fuit autem ipsa* neptis S. Nokeri Balbuli, *uti asserit Ekkehardus Junior Cap.* 9, *mox subjungens, quod* Perchterat quædam vidua sancta, cum & ipsa includi optasset, & in clausula ejus (*Rathildæ scilicet*) sibi oblata pene annum in probatione laudabilis appareret; vulgi visitationes crebras & inanes devitans, in cella Salomonis circa parietem tituli S. Georgii includi rogaverat, magnarumque virtutum operatrix plures inibi annos exegerat. *De hujus morte, ad annum* MCCCCLXXXVI, *scribit Hispidannus:* *Pertherada.*

Pertherat in claustro defuncta, petit loca cælo:

Hatker mox antrum, post quam, se damnat in ipsum.

De Hatketo *vero,* octava Christi (*videlicet* Nati) *adeoque Kalendis Januarii defuncto, ita porro canit ad annum* MXVIII.

Hatker in melius mutatur (ut opto) Reclusus; *Hatkerus.*

Dexter in Octava fit, bone Christe, tua.

Eodem etiam tempore similem reclusionem coluerunt apud Sangallenses, Gerhiltha & Kothelindis (*Virgines an Vidua incertum, grandeva ambæ*) *id enim testatur idem* D *Hispidannus ad earum mortuales annos,* MXIV & MXX, *hisce versibus:* *Gerhiltha & Kothelindis.*

Cruda virens Deo Gerhilth, seniore sub ævo
Fungitur in claustris, relegans ergastula carnis. *Et.*
Flando peractorum Kothelin veterana dierum,
Sponsi celsa subit, cui se vivam sepelivit.

Pag. 293 *post Annotata ponantur.*

VARIANTES LECTIONES.

Ex MS. Codice Augustano.

Num. 4 *lin.* 15 Quam dissimulata pro tempore causa.
5 *lin.* 17 Cumque ille.
6 *lin.* 1 Rem roboraturus sum.
7 *lin.* 12, immoramur.
8 *lin. penult.* in sæculum sæculi mansuræ.
10 *lin.* 15 coegisset *l.* coegit.
Lin. 20 & 21 una Kelmi, altera Bertheda: *quæ minus placent.*
Lin. 31 *l.* contenta [esset] *&* dole [cetera] F
13 *lin.* 11 eum: *l.* cum.
14 *lin.* 15 videretur, *l.* videret.
15 *lin.* 1 prædictum est.
16 *lin.* 16 in Potamico lacu *vulgo* Boden zee, *seu potius* Bodmen-zee, *ab adjacente castro: alias posset dictus ab auctore videri* Potamicus, *id est* fluvialis, *quippe quem Rhenus fluvius efficit: antiqui* Venetum *dixere.*
20 *lin.* 2 qua. *l.* quæ.
36 *lin.* 7. Qui *l.* Quibus.
Fol. 310 *ante S. Antoninum.*

DE B. MAFALDA REGINA

SANCII LUSITANIÆ REGIS FILIA,

D.P. *ORDINIS CISTERCIENSIS, ARDUÆ.*

ANNO MCCLII, *Sanc. SS. Tarafa & Sancia* SAncio Lusitaniæ Regi secundo, *sed sui nominis primo, ex Dulcia quinque fuerunt filiæ: quarum prima* Tarasia, *& tertia* Sancia, Lusitanis Sanctarum Reginarum *titulo venerabiles, locum in Opere nostro habebunt* XVII *Junii (quando prior natu, postrema obiit anno* MCCL) *addita utriusque Vita, quam ante duodecim annos*

Digitized by Google

A *curam Romæ familiariter gessit, & deinde in Lusitania, in vario quem gessit Magistratu, fidelius quam qui maxime adjutor, ad conquirenda Sanctorum Lusitanorum monumenta; idem, cujus tota prudentia tantum aliquando tribuit prudentissima Reginarum Christina, ut ei primo inter mortales communicarit illud suum Christianæ plenum fortitudinis consilium, de abdicando paterno Suecia regno pro Romano-catholica Religionis libertate, mille regnis potiori; eodem etiam administro atque interprete usa in negotii omnium difficillimi exordio.*

Mafalda, mortua 2 Maii. 2 *Inter* Tarasiam *atque* Sanciam *media fuit* Mafalda, *cujus, ipsis* Maji Kalendis *mortua (ut in obituario sanctæ Crucis Conimbricensis expresse notatur, cum titulo* Illust. R. D. *id est*, Illustris Reginæ & Dominæ) *anniversarius depositionis dies* VI Nonas *colitur, apparatu, non funebri, sed festivo; concurrente ex tota vicinia Clero ac populo, ad dotale ipsius oppidum Monasteriumque* S. Mariæ de Arouca *dictum, ubi corpus ejus ante hæc sepultum, anno* MDCXVII, *in ordine ad solicitandam Romæ canonizationem retectum, repertum est integrum. Ex hoc tempore quotidie post Completorium, a choro Monialium hæc decantatur* ANTIPHONA: Adstitit

B Regina a dexteris tuis, in vestitu deaurato, circumdata varietate: *cum* ℣. Adducentur Regi virgines post eam, & ℟. Proximæ ejus afferentur tibi: *subjungiturque* Oremus, Deus, cujus amore beata Regina Mafalda, mundi vanitates & oblectamenta despiciens, cælestia semper tractavit; concede propitius, ut ejus meritis & imitatione terrena pro tuo amore despicientes, ad cælestia semper adspiremus. Per Christum Dominum nostrum. Amen. *Locus monasterii, cui jura oppidi ipsa Beata impetravit ab Alfonso Rege ac fratre, situs est in dioecesi Lamecensi, ad pedes cujusdam montis* Freitas *dicti, in valle irrigua, sesquileuca extensa, & pari fere octo leucarum intervallo dissita a Portucensi, Lamecensi, Viseensi, Aveirensi, & Amaranthino oppidis ac civitatibus. De hoc in testamento patris Sancii, anno* MCCXI *defuncti, ante biennium condito, sic legebatur;* Reginæ Dominæ Mafaldæ dedi pro hereditate duo mo- *Se monasterio & oppido Arouca.* nasteria, Bauzas & Aroucam & hereditatem de Sena, quæ fuit matris suæ, quadraginta mille marapetinos & ducentas marchas argenti.

3 *Monasterium, favente plurimum fratre, infausti vitrici* ipsa *& ad Cisterciensis Regulæ observantiam adduxit, postquam eo se recepisset segregata ab infausto Henrici Castellæ Regis matrimonio, de quo mirum est quam diverse scribant auctores. Nam cum ejus Epitaphium vetus, Henrici R. Castellæ filiæ, C incisque traditio, secundum quam composita est precitata Colletta,* Virginem *appellens, Macedo diserte scribit in Vita sororum cap.* 3, Mafaldam post susceptam ex Henrico sobolem, auctoritate Romani Pontificis dirempto matrimonio, toro exclusam *fuisse. Mariana lib.* 12 *cap.* 5, *cum narrasset, ab Alvaro tutore Regio,* ut adolescentis leniret animum detineretque illecebris voluptatum, *eas nuptias conciliatas; Berengariaque Regis sorori earundem irritandarum causam fuisse, quod* Regis immaturam ætatem voluptatibus debilitari necesse esse considerabat atque corrumpi: Mafalda, *inquit,* mulier quamvis effecta (sic creditum est) in patriam dimissa est anno MCCXI. *Angelus Manrique Annal. Cisterc. tom.* 3 *ad an.* 1211 *num.* 4 Nupta, *inquit,* separataque a viro adhuc impubere, virgo an matrona, potuit dubitari. *Non constitunt hæc cum ea certitudine consummati matrimonii, quam* suscepta soboles *attulisset Hispanis, iis maxime quorum intererat consummatum matrimonium credi. Proinde suspicari quis possit,* & eadem Virgo. *ejus rei famam, licet falsam, ab ipsis potius manavisse; de qua falsitate si non fuisset sæpe protestata Mafalda, quæ fronte fuissent ausi conditores epitaphii, cujus stylus sæculi* XIII *aurum ipsissimum refert, dicere, quod etiam post nuptias* Virgo manet munda.

4 *Adde Rodericum Toletanum Archiepiscopum, Mafaldæ coævum, & ante hanc vitæ mortali functum, qui* D *ejus Rodericus.* *tunc cum res agerentur viveret, forte etiam scribere exorsus, capite* 2 *libri sui noni & ultimi de rebus Hispaniæ, consummati anno Domini* MCCXLIII, *Pontificatus sui* XXXIII *de reina sic loquitur*: Reginæ Berengariæ solers industria omnia sic ordinavit, ut Comitis Alvari insolentias refrænaret, & jura sua Regi parvo conservaret. Verum cum Rex tenellus intentionem Comitis sagaci indole jam sentiret, libenter volebat ad sororis custodiam se transferre: sed Comes Alvarus per suos complices ita cavit, quod Rex puer quod volebat non potuit effectui mancipare. Nam Comes callide cogitavit uxorem ex Portugallia sibi dare, qua mediante posset puerum in suo beneplacito retinere. Sed in contrarium res evenit. Nam cum Mafaldam, filiam Regis Portugalliæ, adduxisset, & puer non esset in ætate nubili; remansit Domina conjugali commercio defraudata; & quia se consanguinitatis linea attingebant, de mandato Innocentii Papæ III fuit contubernium separatum: & post (ut fertur) inter se & Dominam voluit Comes Alvarus connubium procurare: sed ipsa, cum esset pudica, verbum respuit indignanter. E

5 *Ita Rodericus, ex cujus libri* 6. *cap.* 21. *scimus,* Alfonso VI, *quem Imperatorem cognominant, filias duas fuisse,* Urracam, *unde natus nepos* Alfonsus VIII, *Henrici pueri prævus; &* Sanciam, *nuptam Henrico Comiti Portugalliæ, unde natus est Alfonsus, ejusdem Portugalliæ primus Rex, avus Mafaldæ: sic ut sponsi se mutuo contingerent in quinto gradu, in quo nuptias contrahi tunc adhuc vetabatur Canonico jure: qua omnia distinctius patebunt ex nostris ad Acta S. Ferdinandi regis commentariis die* XXX *Maji. Sciens ergo* Mafalda, *quale ipsam inter se & Henricum Castellanum consanguinitatis impedimentum esset, & pra oculis habens Tarasiæ sororis suæ exemplum, qua ab Alfonso rege Legionensi amissimo suo, post annorum plurium contubernium liberosque susceptos, fuerat coacta recedere, ut regnum interdicto solveretur; suppari debet, ut erat non minus prudens, quam pudica, & annos tum forte nata* 24: *diligenter caviisse, ne quid Rex puer circa se aut vellet aut posset agere, decori contrarium, quemadmodum velle animadvertis Cardosus, ex cujus Hagiologio, nec non ex Anacephaleosi Antonii Vasconcelli, & Chrysostomi Henriquez Liliis Cisterciis, hanc, quæ sequitur, Vitam compilamus; addimusque Monasticis fastis Menardi, Bucelini, & Chalemontii* Mafaldam, ut Beatam, *adscribi: itemque* F *Gynæceo sacro Arturi du Monstier.*

V I T A

Ex Vasconcello, Henriquez, & Cardoso.

1 MAfalda, in Lusitaniæ regno ex regia prosapia, *Regi fratri semper cara.* patre Sancio, matre Dulcia, Portugallensium Regibus orta, lineam generosa propaginis titulo sanctitatis ornavit. Corporis autem pulchritudine singularique prudentia & spiritus vivacitate, ab ipso adolescentiæ suæ tempore, viguisse fertur. Variis enim tum mentis, tum naturæ dotibus inter ceteras totius Hispaniæ emicuit. Argumentum excellentis gratioseque indolis vel hoc fit: quod Alfonsus Rex & frater ejus, sororibus aliis parente mortuo palam adversarius, propter assignatas eis testamento paterno portiones, atque erga eas ultra modum avarus; hanc suam sororem dilexerit sine invidia, dotemque ei legatam nihil imminuerit, sed auxerit potius. Actum deinde est de ea in matrimonium collocanda Henrico Castellæ Regi adhuc impuberi; cui tractatui ut consentiret, vix demum multis sororum suasionibus, publicam utriusque Regni utilitatem allegantibus, acquievit: sic tamen

ac

cavet consummari matrimonium

A ut nuptiis Palentiæ, vel (ut aliis placet) Medinæ-Campi celebratis, non ſtatim induci ſe paſſa ſit ad tentandam matrimonii conſummationem, cum ſponſo conſanguineo & vix per ætatem capaci; ſed & hujus incolumitati & conſcientiæ ſuæ cavere ſtuduerit, moram nectendo, donec illi firmior ætas a tempore, & utrique legitimæ conjunctionis facultas a Pontifice obtigiſſet. Eo etiam fortaſſis cautior fuit, quod non ignoraret Reginam Berengariam Alvaro Comiti de

cum ſponſo conſanguineo;

Lara, ſub curatelæ ſpecie tyrannidem exercenti, & nuptiarum harum conciliatori, contrariam, adnitente Procerum plerorumque favore, id agere, ut juvenculum Regem, ab ingrata Alvari poteſtate, ſicuti optabat, liberatum ad ſe traheret; nec ſegniter inſtare apud Pontificem Innocentium III, ut contra Eccleſiæ leges ſociatum connubium, vigore Apoſtolicarum cenſurarum diſſolveretur; ſicut & factum eſt, Tellio Palentino & Mauritio Burgenſi Epiſcopis commiſſam ſibi illarum promulgationem curantibus, efficientibuſque ut in Luſitaniam remitteretur Mafalda.

& hæreſia monaſterium alias monachorum;

2 Fuerat aliquando Aroquæ celeberrimum & divitiis & religione monaſterium, a Loderigo & Vandilo piis & nobilibus viris inchoatum, ab Anſurio autem & ejus uxore Helena ad finem perductum: qui illud Hermenigildo Abbati anno Domini MXCIX tradiderunt,

B ut ibidem ſecundum ſanctiſſimi Patris Benedicti Regulam Domino cum ſuis monachis militaret, ſub quo maxime floruit diſciplinæ monaſticæ rigor. Decurſu vero temporis, ut aſſolet, tepeſcentibus monachis, minuſque id opere adimplentibus, quod labiis voverant; qui aliquando ſancta converſationis ſuavitate aliis fuerant odor vitæ in vitam, cœperunt ſuo diſſoluto agendi modo odorem mortis in mortem populis adminiſtrare. Quare illis propter ſuos corruptos mores inde ejectis, Sanctimoniales ejuſdem Inſtituti introductæ ſunt: quæ per aliquod tempus inſolitæ ſanctitatis opinione, rigidiſſimaque Regulæ obſervatione vixerunt. Sed prædeceſſorum ſuorum more a primo illo propoſito mirum quantum degeneraverant, quando in Luſitaniam Mafalda rediens, decrevit ſæculo renuntiare, ſicuti jam pridem fecerat ſoror Taraſia, & reliquam vitam agere in hoc ſibi per patris teſtamentum legato monaſterio, Rege fratre conſilium impenſe probante, omnemque favorem & auxilium pollicente ad reſtaurationem loci, cujus ut diffluxerat diſciplina, ſic & poſſeſſiones diſtractæ plurimum erant.

deinde monachorum S. Benedicti.

ordini Ciſtercienſes induxit.

3 Ergo adhibito conſilio Abbatum Alcobatiæ & S. Joannis, conſentientibus & approbantibus Rege Al-

C phonſo, & Pelagio Lamecenſi Epiſcopo, in cujus diœceſi monaſterium conſtitutum erat, accerſitis Ciſtercienſibus ſanctimonialibus, reducta eſt ad priſtinum ſplendorem Congregatio illa. Mutationem habitus litteris ſuis approbavit Honorius III, anno X Pontificatus ſui: & eam iterum confirmavit Innocentius IV, die VIII Auguſti anno III Pontificatus ejuſdem. Prima autem loci Abbatiſſa fuit Eldrada, femina pia & devota, cujus labore & ſolicitudine breviter & numero & merito ſancta illa Congregatio cœpit augeri. Mafalda interim regalem pompam ſponte deponens, habitum Religionis inter eas ſuſcepit; & in ſumma vitæ auſteritate, laboribus, inedia, orationibus, & aliis pietatis operibus incumbens, mirabilem ſe perfectionis normam exhibuit. Dormiebat ut plurimum veſtita ſupra corticem quamdam arboream: ter in hebdomada jejunabat, & feriis ſextis aſperrimo cilicio corpus ſuum ſtrictiſſime cingebat, & ſilentium tota die obſervabat: flagellabat etiam ipſa ſe ſæpius ad copioſam effuſionem ſanguinis: & officiis ſacris in choro numquam patiebatur deeſſe præſentiam ſuam. Dono lacrymarum a primordiis converſionis ſuæ maxime excelluit, adeo ut nec diebus nec noctibus a fletu deſiſteret, minimos quoſque juventutis ſuæ defectus crebris ſuſpiriis & lacrymarum imbribus abſtergere & dilucre curans.

& inter eas ſanctæ vixit.

4 Incredibili caritate erga egenos & ægros corporis atque animi flagrabat, multaque opera beneficentiæ in omnes præſtabat. In hunc finem, quamvis monacham profeſſa, reditus quoſdam ſuos poſſeſſioneſque ſervarat, de quibus aliis faceret bene, ita Sponſo ſuo magis placituram ſe confidens. Illis ergo prudenter utens, non ut domina, ſed diſpenſatrix fidelis, plurima in Portuenſis urbis maximo templo & magnifica extruxit; propterea crediderim quod Mafalda Regina, avi ſui Alfonſi conjux, illud a primis erexerat fundamentis, & magnis reditibus locupletaverat, hodieque inter ſacras Reliquias aſſervatur capitis ornatus. Abraganenſe etiam cœnobium prope Tamagam fluvium conſtruxit: aliud item quod a Sancto Capite, quamquam cujus fuerit non ita liquido conſtet, miraculis tamen claro, nomen vulgo habet. Hujus quoque Principis femineæ opus fuit pons ille, qui fluvium conjungebat, Per-Deum nuncupatus; nunc ibi ſcapha præbet gratuitum viatoribus tranſitum, publico ſumptu a Mafalda in tam pium uſum legato, & ab ipſa re Scapha de par-Deos ab indigenis dicta: alius item pons ad oppidum Canaveſes. Illa Aroquam primum urbis nomine decoravit, quam ejus intuitu Reges poſteriores ſubdiderunt Parthenoni, per Alfonſum Regem prædictum ampliſſimis

E reditibus nobilitato. Annonam, quæ duodecim viduis partiretur, æternis reditibus comparatam, teſtamento legavit: quod teſtamentum nunc a Monialibus in ſummo pretio habitum ſervatur, dignum magnificentia ejus & pietate ſane regia, in pauperum ac piorum locorum ſubſidium. In monte, eo tempore vaſto & inculto, hoſpitium inſtituit iis reditibus, ut iter illac inſtituentibus lectus ſterneretur, & cetera omnia gratis apponerentur, atque in eos uſus homo conduceretur, qui nocte errantes dato ſigno viæ admoneret, interdiuque ad certa loca, quæ a fontibus maxime aberant, propinandam viatoribus gelidam comportaret. Pleraque tamen decurſu temporis aut deſtructa prorſus interiere, aut vix obſcuram tantæ Principis memoriam retinent.

5 Temporibus ejus in Luſitaniam advenere inclitæ SS. Dominici & Franciſci familiæ, quibus vehementer favit, primigenios earumdem filios ſæpe ad ſeſe Aroquam accerſens, ut cum iis ageret de rebus ad ſpiritum ſalutemque pertinentibus. Etenim tota mentis virtute ſpernebat gaudia hujus vitæ, & cuncta oblectamenta ſæcularium voluptatum, deſiderans omnibus modis conjungi agminibus cœleſtium virtutum: ad eumque intimæ cum Deo familiaritatis gradum pervenerat, ut

F noctes non raro integras in oratione meditationeque traduceret, cum tanta animi inter ejuſmodi exercitia ſuavitate, ut omne ei tempus videretur breve, deque ipſo ſole conquereretur aliquando, quod claritas ejus ipſam abſtraheret a fruitione clarioris lucis, qua ſuam animam perfundebat Deus. Sanctos duodecim Apoſtolos ſibi in ſpeciales Patronos elegerat, eorumque interceſſioni accepta referebat multa & magna, quæ ſibi divinitus obtigerant, beneficia. Erga ſanctum Eccleſiæ Doctorem Hieronymum devotiſſime afficiebatur, quia ejus memoria renovabat ſibi præſentiam extremæ illius tubæ, quæ univerſos ad judicium convocabit. Venerabatur etiam ardentiſſimi amoris affectu ineffabile ſanctiſſimæ Trinitatis myſterium, nec non ſupremam Angelorum Reginam, viſitando devote atque frequenter antiquam & formoſam imaginem ejus, a Silva nuncupatam, quæ in Cathedrali Portuenſi colitur, quam etiam locupletavit multo veſtium ac monilium pretioſorum ornatu.

Extrema morbo correpta in Riovitello,

6 Ab hac ſibi cara peregrinatione redibat aliquando ad ſuum monaſterium, cum in pago, cui Rivus-tinctus nomen, juxta Amaranthum apprehendit eam ardens febris,

D EX VARIIS. *Largas eleemoſynas fecit,*

& plura fundavit.

Mafalda fervet in exercitiis devotionis.

EX VARIIS.

Abris, nec ultra sivit pergere. Sensit ergo ultimum sibi diem instare: quapropter Aroquam misit qui Abbatissam accerserent, futuram testamenti sui executricem. Erat hæc quoque de imminenti Mafaldæ morte per visionem cælestem edocta: proinde mox adfuit cum senioribus sui Conventus: unde illa mirifice recreata, cum, susceptis sanctissimis Eucharistiæ atque Unctionis extremæ sacramentis, mira quadam vultus hilaritate jubilum cordis sui ostenderet; ad eam dixisse Abbatissa fertur; Quid hoc est, dilecta Domina? toto vitæ tuæ tempore vix mortis nomen audire poteras sine timore, & jam quando instare videtur, exultas? Cui pia femina respondit; Prudenter eam, dum vixi, formidavi, ut jam moribunda ejus horrorem contemnerem. Videns interim fusas circum lectulum, quo decumbebat, Religiosas, præ suæ orbitatis jam jam futuræ sensu, diffluere lacrymis, & suspiriis cælum implere; rogare cœpit, ut lacrymas atque suspiria commutarent in orationes, pro se in hoc extremo articulo fundendas. Volens etiam earum animis alte impressam relinquere obligationum suarum memoriam, neque ignorans quantum eo valeant extremæ morientium voces, hunc in modum universas affata est:

exultat ad se Regina ituram.

7 Vidistis, filiæ & sorores meæ, quo amore dum vixi vos fim complexa; quantumque laboraverim omni tempore, ut vos servarem secundum Dei spiritum ac voluntatem: nunc vero consolatissima hinc emigro. Offertur nihilominus menti meæ memoria admirabilis vitæ, qua primi fundatores nostri locum suum illustrarunt, inter principia sui fervoris, integerrime adimplentes omnia præcepta: quorum tamen posteri in tantum suæ institutionis neglectum deciderunt, ut necesse fuerit administrationem cœnobii, ne totum pessumiret, earum subtrahere manibus, ipsumque committere Sanctimonialibus nigri habitus, quæ tunc maxima virtutis æstimatione pollebant. Sed & hæ, lapsu temporis quod commutat omnia, delapsæ etiam paulatim sunt, ab illo sanctissimæ disciplinæ fastigio, in eum statum; quem novimus, & in quo necesse fuit mutato iterum habitu novam eis formam vivendi inducere, ad abolendam veteris depravatæque conversationis memoriam. Vos ergo nunc ego intuens reparatrices & instauratrices præteritarum ruinarum, duplici moveor affectu, gaudii scilicet, ex contemplatione præsentium; & timoris, ex consideratione eorum quæ accidere poterunt. Hoc est quod vobis volui indicatum, non ut animos vestros dejicerem, sed ut animarem ad currendum generose per viam mandatorum Dei & sanctæ Regulæ, versus æternam quo omnes tendere nos oportet beatitatem. Cursum ego meum consummavi: adeoque prope abesse me sentio ab extrema meta, ut, deficientibus viribus, ægre in hæc verba vocem solvam. Commendo vobis animam meam, pro eo quo vos semper amavi studio, bene de cunctis meritam. Benedictio Dei atque mea vobiscum sit semper.

Corpus mirae fur miraculis declarat Aroquam

8 His dictis super cinerem & cilicium deponi se fecit; & repetito Psalmo cum dixisset; In te Domine speravi; Crucifixum, quem manibus firmiter tenebat, dulciter amplectens, animam efflavit sanctissimam. Facies ipsius mirabili quodam decore, ultra quam credi potest, post obitum radiare cœpit, ita ut vix signum aliquod mortis in sacro cadavere appareret. Deinde ad confirmandam, quæ jam alte insederat omnibus, opinionem eximiæ sanctitatis ejus, aliud grande successit miraculum, quod a prisco illo tempore ad nostram usque ætatem Aroquæ & Amaranthi constans fama tenet. Cum obitum instare sibi certa foret, dicitur imperasse Mafalda, ut defunctum corpus mulæ impositum ibi demum tumularetur, ubi brutum animal ducente nullo pergendi finem faceret. Oppidani laudant celebris famæ testes arcuatos fornices, e quadrato lapide egregie laboratos, qui inter Aroquam & Amaranthum extant, eaque signant loca, in quibus cadaver Reginæ sanctæ (ita indigenæ Mafaldam appellare consueverunt) aliquas moras fecit. Aroquam devenit mula, Parthenonem adit, templi intima penetrat, & coram Divi Petri ara flexis genibus sistit tandem: ibique, postquam depositum fuit corpus, subito disruptam obiisse, a majoribus suis accepisse se incolæ contestantur.

tumulatur cum epitaphio.

9 Erectum in loco sepulturæ superbum ex lapide mausoleum est, cui pia & simplex antiquitas hujusmodi Epitaphium insculpendum curavit.

Hic jacet illustris Regina Mafalda sepulta:
Quam sua concedat bonitas & gratia multa,
Regnans Castellæ induatur more puellæ.
Virgo manet munda, fugiens a morte secunda.
Omnibus ista suis exempla dedit bonitatis.
Prandia centenis gratis dispersit egenis,
Æs dedit & vestes, cui sunt sua munera testes.
Hæc humilis, blanda, devitans facta nefanda,
Fulta bonis nituit, crimina nulla luit:
Cunctis discreta in factis, verbisque faceta,
Vera, pudica, pia, docta, modesta, scia,
Grandis, munifica fuit, & specialis amica
Patrum sanctorum, quos cantat gloria morum.
Hæc loca ditavit, quibus hic sumus, & reparavit,
Et Monachas fixit, cum queis sine crimine vixit.
Est hæc Regina cum Sanctis absque ruina.
Et jam lætatur, quia cæli sede locatur.
Mille ducentorum nonaginta fuit Era,
Quando ad Cælestes transivit femina mera.

10 Statim atque ex hac vita excessit, aliquibus Monialibus apparuit, seque in cælo inæstimabilis gloriæ coronam obtinuisse asseruit. Aliquando dum Aroqua ignibus conflagraret, visa est a pluribus sancta Regina Mafalda, habitu Cistercienſi induta & baculum gerens in manu, inter globos flammarum apparens: quæ signo Crucis muniens domum infirmarum & templum, eadem loca intacta ab igne conservavit. Ad talem aliquando monasterium Aroquanum paupertatem devenit, ut vix in eo inveniretur oleum, quod pro duobus diebus Conventui, sufficeret. Gerebat tunc rerum temporalium onus Violantia de Sosa, ejusdem monasterii Celleraria, piissima femina: quæ pro Sororibus suis solicita, ante tumulum B. Mafaldæ opem imploratura procubuit, & ex intimo cordis ejus intercessionem imploravit. Oravit & exaudita est. Ad caveam enim revertens (res mira!) vasa omnia, quæ vacua reliquerat, oleo plena & redundantia reperit, ita ut ipsum etiam pavimentum oleo perfusum aspiceret.

Innumeros restituit vitae in urna.

oleum cum hausisset reparavit.

11 Multis claruit miraculis sepulturæ locus, maxime anno MDCXVII, cum de mandato Philippi II Regis, Illustrissimus Episcopus Lamecensis, Martinus Alphonsus Mexia, sepulcrum sanctissimæ Reginæ aperuit VII die Augusti. Multis qui aderant testibus inventum est cadaver, nudum, supra tabulam, cinerem ac cilicium illo eodem modo compositum, uti Regina testamento mandaverat; velum quoque bombycinum subnigrum, quod super impositum fuerat a ministris. Visebatur ergo integrum corpus, cum tamen nullo fuisset artis unguentariæ præsidio delibutum; facies carne colorequæ sic vivido ac florido, ac si eadem ipsa hora vivere desiisset. Aliquot in partibus corporis nihil carnis, sed ossium tantummodo quidpiam apparebat. Igitur occluso iterum loculo, quam maxima fieri potuit fidelium pompa, sanctissimæ Reginæ corpus in commodiorem locum translatum est. Denique Episcopus forma juris consueta diligenter inquisitionem habuit, de multis atque insignibus miraculis, quæ in ore omnium versabantur, facta ad sepulcrum Reginæ aut ipsius Reliquias, exaudientis vota precesque tum monialium tum laicorum utriusque sexus: nam eo loci ad ipsius venera-

anno 1616 reperitur integrum.

& miracula clarent translata.

tio-

A rationem ſolet undequaque confluere innumerabilis fidelium multitudo. Neque vero pauca divinæ virtutis, ſanctitatem Reginæ teſtantia facta ſunt miracula, coram ipſo Epiſcopo; qui omnia, ſua teſtiumque auctoritate confirmata, ad Regem Catholicum remiſit, ſubſervitura proceſſui in ordine ad Canonizationem ſolennem formando.

12 *Negotium an Romæ cœptum fuerit tractari, neſcio: ipſius Translationis Actum authenticum & totius informationis fidelem copiam ſi valuiſſem nanciſci, in plura veroſimiliter folia vitæ hanc perduiſſet excreſcere. Sed moram non patiuntur prælo: ſperamus nihilominus fore ut Arequenſis urbis Magiſtratus aut monaſterii Præſides, accepta operis noſtri cognitione, ſubmittant ea, quæ quomodo ad ſuæ Patronæ gloriam poſſint facere, more noſtro digeſta & ordinata, non uno exemplo tum hoc tum aliis menſibus docuimus.* Porro quo tempore ſepulcri moles reſerabatur, mira odorum ſuavitate fragraſſe templum, quotquot aderant, affirmant conſtantiſſime. Aliquæ præterea e ſacris Virginibus dulciſſimos ſe concentus audiviſſe conteſtantur: cum tamen (ut magna adhibita diligentia compertum poſtea fuit) neque muſica aliquis pulſaverit inſtrumenta neque cecinerit: quare ſibi (nec temere) perſuaſum habent, ſacri corporis manifeſtationem cæleſti harmonia gratulatos fuiſſe Angelos, in quorum ſemper B obſequium propenſa fuit. *Hactenus Auctores nominati in titulo, qui cum tam expreſſe nominant teſtamenti tabulas (quarum exemplar nanciſci velim, æque ac alia, Supplemento ſervitura) juſtum nobis præbent fundamentum ſuſpicandi, Beatam hanc Reginam, vita potius & habitu, quam profeſſione & velatione ſolenni Sanctimonialem Ciſtercienſem fuiſſe, retenta ſemper dotalium fundorum atque redituum ſuorum proprietate, de quibus pro arbitratu ſuo vivens morienſque diſpoſuerit, nullo paupertatis voto adſtricta, ſicuti nec adſtringuntur variorum ordinum Donatæ ceu Tertiariæ, etiam intra cœnobia religioſa, ſed abſque obligatione clauſuræ viventes. Idem exiſtimo cum proportione ſentiri poſſe de variis Principibus viris, qui, etiam poſt habitum & nomen monaſticum ſuſceptum, inveniuntur pias multas donationes fundationeſque eodem jure eademque libertate feciſſe faciendaſque curaſſe, quæ facerent quivis Principes ſæculares.*

Antiquando ſolemniter velata fuerit?

DE S. ANTONINO.

Fol. 311 *n.* 2 *lin.* 13 poſt *accuratiſſime ederetur*, adde: C *Idem deinde nobis ſignificavit, hanc ipſam Vitam, quam nonniſi apud Leandrum Albertum credebamus an.* MDXVII *impreſſam inveniri, haberi etiam in ſua bibliotheca forſitan adhuc citius editam, idque (quantum in defectu ultima pagella intelligitur ex libro, cum literis* L. A. *frontiſpreſixo) Venetiis apud Juntas. Impreſſa eſt autem vita ſub titulo Epiſtola. poſt nonnullos ipſius Antonini aliorumque, in prima libri pagina nominatorum, tractatus; dirigiturque ab auctore Caſtillionæo,* PRIORI *Fratribuſque.*

Pag. 313 *col.* 1 *poſt lin.* 3 *adde* ---

13 *Abſolveram autem non ſolum compoſitionum prædictorum omnium, ſed etiam impreſſionem, ſreſq; prieres Majo tomos in lucem emiſeram; quando prælaudatus Illuſtriſſimus Patronus meus D. Antonius Magliabechius miſit Italicum Vitæ compendium, ſtatim a peractâ Canonizatione ex Caſtilionæo & Leonardo deſumptum, a Fr. Joanne Maria Toloſano de Colle Vallis-Elſæ Conventus S. Marci Profeſſore, cui teſtimonium eruditionis minime vulgaris præbent ejus opera complura, in Bibliotheca Conventus iſtius aſſervata, uti lectorem docet Præfatiuncula, eidem poſt plures anteriores editiones nuper recuſo præfixa. Recordatus etiam Magliabechius, in Muſæo ſuo, non tam copia quam vetuſtate & delectu librorum æſtimando, haberi aliam plenioremItalicam Vitam Sancti ſui tutelaris ac ſynonymi, anno* MDXXIX *Florentinis typis Italice editam, auctore Euphroſyno Lapini, ipſam mihi miſit. Laudat eum Catalogus ſcriptorum Florentinorum Poccianti a terſa Latinitate, Græcæque linguæ ac liberalium omnium Artium peritia ſingulari, qua nobiliſſimos quoſque patriæ ſuæ juvenes non modica cum eorum voluptate perdocuit: ſed mirum eſt, complura ejus utroque idiomate Latino Tuſcoque opera recenſeri, hunc de S. Antonini vita libellum innominatum præteriiſſe, duobus damnatæ annis editum ante Auctoris mortem, quam obiit exeunte anno* MDLXXI, *ut hoc ejus quaſi teſtamentum dici poſſit. Inſcribitur opuſculum Fr. Angelo Diaccetto, Feſulano Epiſcopo, ex Ordine S. Dominici ad eas Inſulas aſſumpto: qui etiam in eodem Ordine, poſt abdicatam Prælaturam pientiſſime obiit, trienniumnon integrum Lapinio ſuperſtes; vir etiam ipſe, dum viveret, doctrina & ſanctitate clariſſimus. Profitetur Lapinius ſecutum ſe* Auctores duos, *ex Caſtilionæo & Mainardo propriiſque mutuis,* quorum primus Sancto familiariſſimus (*haud dubium quin Franciſcus Caſtilionenſis*) ſtatim poſt mortem ejus Vitam ſcripſit Latine, affectando ſtrictam ac brevem ſermonis elegantiam; copioſius alter, quamvis ſtylo minus venuſto, eamdem compoſuit, tempore Clementis VII, rogatus a quodam P. Procuratore Ordinis S. Dominici, *ſcilicet Fr. Vincentio Mainardo prænominato*, ipſique Pontifici miſit. Ego vero, *inquit*, ex directione duorum iſtorum, & propriarum obſervationum quarumdam adminiculo, conformium ei relationi, quam a puero accepiſſe memini, ab iis qui ejuſmodi mirabilia audiverant recitari a ſenioribus ſuis, quorum patres ipſi Archiepiſcopo ſancto coævi familiareſque fuerant, accinxi me ad conſcribendum præſentem tractatum vulgari noſtra lingua; ut communis omnibus eſſe poſſit memoria glorioſiſſimi ſui Paſtoris. Hoc autem eo magis neceſſarium mihi viſum eſt, quod licet prædictæ Vitæ, ipſo quo ſunt compoſitæ tempore, typis mandatæ ſint; exemplaria tamen earum uſque adeo rara nunc inveniantur, ut nec apud ipſos quidem Sancti Fratres, niſi perquam difficulter, ea ſic reperire. *Ita ille, literis Florentiæ datis* x *Septembris. Quod ſi jam tunc tanta erat exemplarium prædictorum raritas, nil mirum ſi rariora ea nunc ſint, magnaque felicitati ſibi Magliabechii ducat, Vitæ a Caſtilionenſi curatæ impreſſum exemplar in ſua haberi bibliotheca; nec minus nos nobis gratulemur, accepiſſe ex Hiſpania librum, quem Florentiæ nuſquam videramus. Interim operæ pretium fuerit, inſtituta collatione jam impreſſarum a nobis Latinarum Vitarum cum iſta poſteriori Italica, reſervein Appendicem, Gloriæ poſthumæ præmittendam poſt Acta, quidquid a Lapinio ſingulariter commemoratum notaverimus.*

Vita Italica ab Euphroſyno Lapini.

unde hic datur accepta Appendix.

F

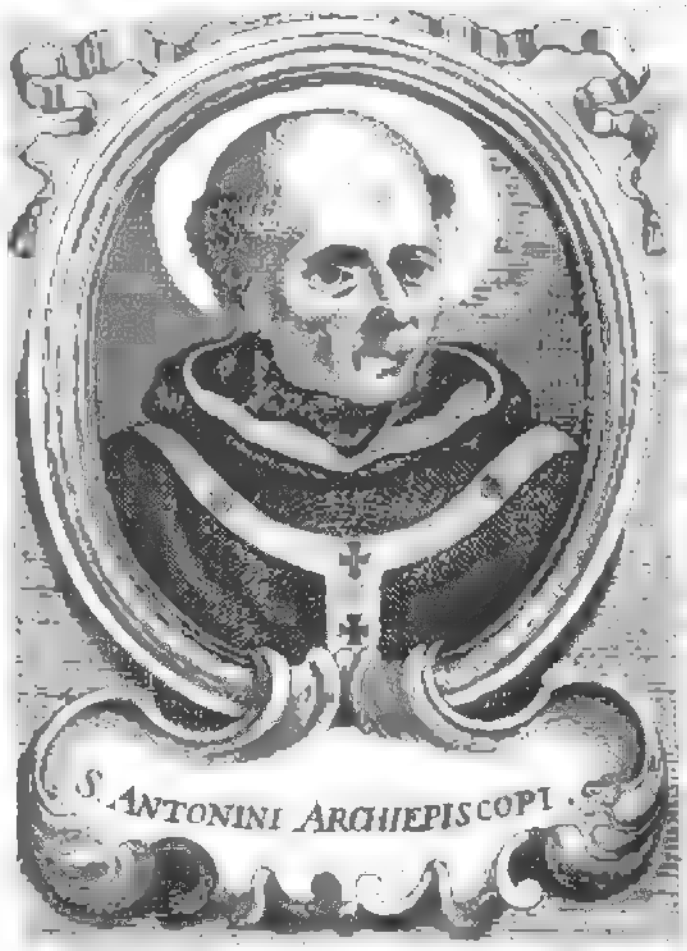

Digitized by Google

A 14 *Praterhac, nihil ultra habens quod addam, animadverti in Aliis Translationis ſuæ mentionem tabulæ, poſitæ ſuper altare, ſub quo conditum ſanctum corpus credebatur*; In qua *tabula* depicta exiſtebat imago ſanctiſ-
Sacri effigies deſcribuntur. ſimi Crucifixi, ad cujus pedes flexis genibus depicta eſt etiam imago S. Antonini, dictum Crucifixum adorantis. *Sed & in facie ipſius depoſiti, ſub eodem altari collocati*, reperta *dicitur* imago dicti S. Antonini, modo quaſi jacentis & mortui, cum quibuſdam Verſibus. *Hæ autem imagines cum fuerint æſtimatæ* a tempore depoſitionis ejus *ſic exiſtiſſe; cupido me ſubiit eas exquirendi, & ectypa ſi poſſem obtinendi: ſed reſponſum accepi eas quidem non extare amplius, haberi tamen in civitate vetuſtas alias, non ſolum pictas, quibus diffidere vir prudens merito poſſit; ſed etiam fuſiles, ex ea forma, quæ fuit ab ipſomet mortui vultu accepta, quæ nihil optari poteſt ad genuina lineamenta certius. Talem igitur hic accipe, qualem D. Carolus Marcellinus, eximius Florentiæ ſtatuarius, hunc in finem delineavit.*

Pag. 351 *ponatur.*

APPENDIX

B *Ex Vita Italice ſcripta ab Euphroſyno Lapini.*

1 MOrtuo D. Bartholomæo Archiepiſcopo Florentino, contigit totis novem menſibus Sedem
Poſt 9 menſium deliberationem unius pro creando Archiepiſcopo Romæ iſtita. vacantem manere: eo quod Eugenius Papa IV, Florentinæ Eccleſiæ optime affectus, utpote qui Florentiæ natus fuerat, hæreret ambiguus, quem potiſſimum illi præficeret. In hac tam longa deliberatione, divina id ordinante providentia, animum nonnihil laxaturus, die quodam venit ad capellam palatii, ubi Fr. Joannes ex Ordine Prædicatorum, Profeſſus Conventus S. Dominici Fæſulani, idemque celeberrimus pictor, de mandato & ad petitionem ipſius Pontificis, Chriſti a cruce depoſitionem pingebat, aliaſque hiſtorias, quas ibi etiamnum videre eſt. Erat Joannes vir bonus ac ſimpliciſſimus, ideoque perquam carus Pontifici ac familiaris. Hic ingredientem ſalutans, cum ſolito triſtiorem incedere animadvertiſſet (conſueverat enim frequenter, & hilari ſemper facie, ad opus inſpiciendum
Inquiſitum ſit a Pontifice Fratre Antonino. venire) interrogavit, ecquæ eum cauſa ſic perplexum haberet. Non levis, inquit Pontifex: cogitamus enim, quomodo, elapſis jam novem menſibus, quibus nullam potuimus quietem capere, tandem idoneum Præſulem præficiamus patriæ tuæ: necdum enim, quamvis multi oblati ſint, occurrit animo, cujus de-
C nominationi poſſim acquieſcere. Ad hæc Joannes; Ne Tua, inquit, Sanctitas facile iſta ſe cura liberaverit, cui tanta ſuppetit copia proborum atque litteratorum virorum, in quorum humeros onus iſtud reclinari poſſit. Inter hos non ultimus mihi nominandus occurrit Frater Antonius, de quo Sanctitas ſua toties magnificum tulit judicium, admirans eum ac præferens omnibus, ingenii ac virtutis laude præſtantibus, qui non ſolum in noſtra civitate Florentia, ſed etiam ubicumque florent hac ætate, tam quoad experientiam regiminis, quam quoad ſcientiæ Theologicæ profunditatem: ille vero opportune vicinus nobis eſt, Conventus per Regnum Neapolitanum viſitando circumiens. Hic vel alii ſimiles (quorum ideo ratio nulla habetur, quia ſeſe per ambitionem non ingerunt, uti alii, hac ipſa de cauſa indigni, & interim omni bora moleſti) ſolicitudinem veſtram leniens; quorum ex mentis facta electio, non ſolum quietem Sanctitati Tuæ conciliabit, ſed etiam laudem pariet.

2 (Non tu, ſubjunxit Pontifex, ſed Spiritus ſanctus per os tuum mihi locutus eſt, oſtendens mihi quod me-
ad id nimium ſtatim. dio iſti mari aquam requiram, & virum nominans procul dubio dignißimum. Gratias deinde Joanni egit, & de iis quæ dicta erant Silentium ipſi impoſuit; ac porro D ad alios ſermones digreſſus, in ſua conclavia rediit, firmiter decretum habens Antonium Archiepiſcopum nominare; quemadmodum, præter omnium expectationem, convocato poſtridie conſiſtorio, fecit. Ita omnino actam rem certiſſimo mihi conſtat: nec ſatis demirari poſſum, quod noſtri temporis ſcriptor aliquis, ex occaſione mentionem inducens Fr. Joannis Pictoris, aſſeruerit, quod huic ipſi Archiepiſcopatum obtulerit Pontifex; ſed ab eodem, ſuæ incapacitatis conſcio, propoſitus Papæ Antonius fuerit. Verum quid mirer in eo caſu narrando ſic exorbitaſſe ſcriptorem iſtum, quando eidem etiam accidit, Nicolaum V pro Eugenio IV *Ipſe erat regreſſus in Tuſciam Prælatis ſe excuſat.* nominare? Antonius interim, intellecta ſui nominatione, decrevit fuga ſeſe in Sardiniam ſubducere. Sed hoc cogitanti, & nihilominus moras aliquas in Regno trahenti, ne ſuæ Religionis cœpta negotia confuſa & imperfecta relinqueret; ſupervenit improviſo ſuus ex ſorore nepos Petrus, citatis equis ideo advectus Florentia, quia avunculi ingenium cognitum habens, haud fruſtra metuebat ne is electioni ſuæ repugnaret, & repugnando irritam faceret. Tum Neporis & Patrum omnium precibus victus, conſenſit quidem redire in Tuſciam; ſed convocatis in Peſulanum Conventum E diœceſeos Florentinæ Prælatis, conatus eſt excuſare ſeſe.

3 Quanto autem excuſabat magis, magis illi eum optabant habere; cumque videretur precibus eorum concordibus nihil moveri, decreverunt pariter omnes *Ad mare per Legatum ſuum Romæ inſtant.* ſcribendum eſſe Romam, ad Communitatis totius tunc in Curia Legatum, Paulum Zenobii qu. Pauli de Diacetto, ſignificantes ei quantopere ille repugnaret oblatæ Prælaturæ, ipſique econtrario Paſtorem non alium velle conſenſiſſent; injungentes eidem, quacumque ratione id ageret, ut vel ſponte vel coactus admitteret Antonius oblatam dignitatem: id quod inter alia dictus Orator Dominio Florentino ſignificat, ſe apud Pontificem tandem effeciſſe. Vidi ego talium litterarum exemplar in fragmento cujuſdam libri: ubi per modum Ephemeridum adnotabantur Legationis iſtius acta, quod fragmentum hodiedum ſervatur apud D. Franciſcum Diacettum Canonicum Florentinum, dignum heredem, non ſolum nobilitatis avitæ, ſed etiam virtutum majorum ſuorum. Placet autem ex illa Epiſtola, ſcripta die XIX Februarii MCCCCXLV, ad confirmationem prædictorum, tranſcribere articulum huc ſpectantem, eſt *ut colligitur ex ſequentibus.* vero hujuſmodi. Quantum ad Archiepiſcopum, mihi dicit (ſcilicet Pontifex) expertum ſe omnia, tam per litteras, quam per certos homines, ac porro libenter F idem facturum: hortatur autem Dominationes veſtras, ut loqui Antonium faciatis, eique perſuadeatis acceptare munus: quod ſi porro perſiſtat negare conſenſum, Dominationes veſtræ omnino intelligant quare neget, eumque exorent atque conſtringant. Quibus ex verbis liquet, qua in æſtimatione bonus ille Religioſus apud Pontificem eſſet; qui repugnantiam tantam intelligens, nec abſque ratione eam eſſe perſuaſus, omnino voluerit cauſam quæri; quam ubi denique non aliam animadvertit eſſe, quam profundam Chriſtianamque viri humilitatem, abſoluto eum præcepto conſtrinxit.

4 Archiepiſcopus factus, voluntariam paupertatem nihilo minus quam antea ſectabatur: quod ſi homines largi & caritate præditi, ut ſæpe fiebat, mitterent ei ali-
Pauperum amans. quid ad uſus ſuos, continuo jubebat vendi, acceptumque pretium in pauperes diſtribui. Contigit autem virum nobilem donare ei lectiſternium ſericum acu laboratum, eo quod judicaſſet non ſatis congruum ipſius dignitati eſſe vile illud, quod Archiepiſcopi lecto inſtratum viderat: quippe quo vix patienter mediaſti-norum quiſpiam uti voluiſſet. Verum ille venum miſit

obla-

A oblatum, & pretium in eleemosynam erogari jussit. Venditum in veteraris cujusdam apotheca agnovit Nobilis qui donarat: ratusque defectu pecuniæ id feciſſe, quem ſciebat ſæpe etiam de neceſſariis ſibi tuliſſe, eleemoſynæ faciendæ cauſa; ſtragulum idem redemit, Præſulique remiſit, idque tertium. Quæ res vulgo cognita adeo non reſtrinxit caritatem civium, ut potius plurimi, ex nobilioribus & opulentioribus, de ſubſtantia ſua ad eum conferrent, eo fere modo, quo temporibus Apoſtolorum primi fideles deferebant bona ſua ad pedes S. Petri.

Pretioſus ſtragulum ex vendi facit in eleemoſynam.

5 Nulla non nocte ſurgebat ad Matutinum Officium, nec erat domeſticorum ejus aliquis, qui, ejus hoc in genere conſtantiam aliquando expertus, quantumcumque intempeſta eſſet aura, ſequi eum detrectaret: quare aliquando etiam contigit oſtendere Deum quam id ſibi gratum eſſet. Cum enim hiemali ac pluvia nocte, per denſiſſimum imbrem, ſic progreſſo in Cathedralem occurrerent domeſtici, humorem a veſtibus excuſſuri, quas perplutas invenire credebant, nec hilum quidem madere mirati ſunt. Habebat ſororem Sanctus, conjugio copulatam. Ea cum aliquando de rei familiaris angustiis quereretur, ſolari eam volens frater, bono ut animo eſſet, juſſit; futurum aliquando aſſeverans, ut grave tunc onus, leviſſimum experiretur; tantum filiis, quos tres habebat, bene educandis incumberet ſedula. Nec irrita talis prædictio fuit: unum enim eorum vidit mater ad eum ipſum gradum dignitatis evectum, in quo tunc Sanctus erat: & alii duo inſignes Legum Doctores fuerunt.

Quot nocte ſurgere ad Matutinum ſolitus.

Imo tantum a pluvia.

B

6 In publicis vitiis reprehendendis, ſi verba non ſufficiebant, violentioribus etiam remediis utebatur. Ita cum ſub tempus Veſperarum, quibus ipſe intererat, nobiliſſima quædam ſponſa eccleſiam ingreſſura eſſet, ſingularis omnino formæ, & quæ iſta vice primum procedebat in publicum; ac ſparſa rei fama, juventus quaſi infinita accurriſſet ad ſpectaculum, viam qua tranſitura erat obſidens; mox atque eam portæ templi appropinquare auditum eſt, facto in Chorum concurſu, omnia ſedilia & ſcamna occupavit, & utrimque veluti in ſepem reducta, non niſi anguſtiſſimum tranſitum relinquebat. Hinc ingens toto Choro ſtrepitus confuſuſque tumultus, cum poſteriores alii urgerent anteriores. Tanta eorum proterviam ferre non valens Archiepiſcopus, ſurrexit de throno ſuo; ingreſſuſque in ſacriſtiam, manipulum funium arripuit; & facto exinde flagello, plenus zelo ad tumultuantes acceſſit; quantumque valebant brachia percutere incipiens; Ite, inquit, abite, ſcelerati & ſatanæ filii, Dei templum domus orationis eſt, & vos eam facitis ſpeluncam latronum. Ad Evangelicas haſce voces tantus terror invaſit multitudinem totam, ut quaſi iram Dei in vultu ſui Paſtoris legiſſet unuſquiſque, certatim ad aliquam portarum procurrerent omnes, exitum quæſituri, ita ut pene invicem conculcarent. Fuitque res admiratione digniſſima, quod tali in caſu, quo etiam villiſſimus quiſque ſolet audaciſſimus eſſe, in tanta turba Nobilium, & juvenum, & pro hujus ſæculi corrupcela inſolentiſſimorum, nec unus quidem repertus ſit, qui hiſcere contra auderet.

Tumultus ſui in templo ad ſpectatam nobilem videndam concurſus.

Flagello diſſipat.

C

7 Mortuo ſepultura fuit data, ad latus communis ſepulturæ Fratrum, quæ eſt ante portam Chori: ibidemque poſtea facta eſt capella, ac ſupra depoſitum Antonii altare, craticulatum a fronte, ut videri poſſit monumentum: ante quod tenetur jugiter accenſa lampas, & ſic ad noſtra uſque tempora perſeverat. Quamvis autem Pius Papa V, cupiens vel unicum ſancti viri digitum obtinere, ſuum hoc deſiderium Priori Conventus S. Marci indicaſſet; miſſus tamen ea de cauſa Romam fuit R. P. Fr. Sanctes Cini, qui ſux Sanctitati ſignificaret, ſepulcrum iſtud ad eum uſque diem numquam apertum fuiſſe: rogaret proinde, ne, & omnino id fieri Pontifex vellet, abſque apparatu aliquo extraordinario id ageretur. Quod ille intelligens, neque tunc ſatis idoneum tempus eſſe cognoſcens, maluit rem differri.

Mortui diſſitum optat habere Pius V. Pont.

D

Pag. 354 *num.* 16 adde — 17 *Blaſius Ortizius, Canonicus Toletanus, Adriani Papæ ex Hiſpania in Italiam comes, & quamdiu is fuit in vivis domeſticus.* Itinerarium *ejus* ab Hiſpania Romam uſque ac ipſius Pontificatus eventus, ſumma fide collectos *reliquit tribus libris, digniſſimis plane quos tertio ſuo Miſcellaneorum tomo inſereret eruditiſſimus Baluzius. Libri iſtic* III. *Caput* XXX *totum eſt* de Canonizatione Beatorum Antonini & Bennonis. *Colitur autem* S. Benno, *Miſnenſis in Saxonia Epiſcopus,* XVI *Junii, de cujus Canonizatione cum nulla habeatur promulgata Bulla, commode iſtud Caput ibidem proponitur ad ſupplendum defectum. Satis ſit ad laudem Adriani cum Ortizio notare, quod* quamvis ſumma pecuniarum non exigua in ejuſmodi *Canonizationis* actu, tum in Pontificia familia togandâ, tum in aliis impendiis ſoleat conſumi; circumſpectiſſimus tamen Papa tales ſumptus, quaſi alienos a ſanctimonia & puritate Canonizationis, fieri vetuit.

Adrianus omnia, ejus ſervi fieri juſſerat.

Pag. 355 *num.* 20. adde — *Cæptum id mox executioni mandari, tam Florentiæ quam in toto Prædicatorum Ordine. Et in hujus quidem Breviariis, ſecundum exemplar quod habemus excuſum Pariſiis anno* MDXLIX, *inſertum reperitur Officium, quoad Hymnos, Antiphonas, Lectiones, ac Reſponſoria totum proprium: quali autem uſus ſit reliquus Florentia Clerus non comperi: nam Lectiones & Orationem proprias, de quibus infra, primum anno* MDCLXV, *ſub Pontificatu Alexandri VII, invenimus fuiſſe approbatas.*

E

21 *Quod ad omnes per univerſam Eccleſiam Sæculares & Regulares attinet, a quibus etiam voluit Pontifex Officium cum Miſſa prefata ſecundum morem ſuarum Eccleſiarum recitari, an unquam & alibi quam Florentiæ adductum in praxim mandatum illud ſit, vehementer ambigo &c.* — Tum in fine ejuſdem numeri adde — *Ut ut eſt, cuicumque difficultati, in celebrando* S. Antonini *feſto eatenus obiatæ, occurrit anno* MDCLXXXIII S.D.N. Innocentius Papa XI, *die* XVII *Auguſti publicato Brevi, quo declarat, qualiter* de conſilio Eminentiſs. & Reverendiſs. DD. Cardinalium, ſacræ Congregationi Rituum præpoſitorum, habitæ die XXIV currentis anni, ad pias preces Sereniſſimi Magni Ducis Etruriæ, benigne indulſit, ut impoſterum in Eccleſia univerſali quotannis die X Maji poſſit recitari Officium, & celebrari Miſſa S. Antonini, olim Archiepiſcopi Florentini, Ordinis Prædicatorum, de Communi Confeſſoris Pontificis ad libitum, juxta Rubricas Breviarii & Miſſalis Romani, ab omnibus utriuſque ſexus Chriſti fidelibus, tam Sæcularibus quam Regularibus, qui ad Horas Canonicas tenentur. *Anno deinde ſequenti eadem* ſacra Congregatio, ad reiteratas preces Sereniſſimi Magni Ducis Etruriæ, Lectiones proprias pro ſecundo Nocturno & Orationem de prædicto S. Antonino, alias ſub die XXI Novembris MDCLXV reviſas, & relatas per Eminentiſs. D. Card. Azzolinum, & ab ipſa ſacra Congregatione pro Clero Florentinæ diœceſis approbatas, & relationem ejuſdem Eminentiſs. Azzolini, permiſit recitari ac reſpective celebrari poſſe, etiam in univerſali Eccleſia, *ut ſupra*, die XI Martii MDCLXXXIV.

F

Fol. 356 *col.* 2 *poſt num.* 28 *hæc jubjunge:*

29 *Non erat nobis fatis rem, ſicut dictum, geſtam ex Italica Boninſegnii relatione utcumque didiciſſe: ſuggerebat enim animus, fieri non poſſe quin ejuſdem rei authentica inſtrumenta extarent in archivo vel ſacriſtia S. Marci. Itaque ſolicitavi per litteras Priorem loci, ut ea mihi tranſcribi curaret, ſed ſurdis pulſavi oſtium, ac ne reſponſum quidem elicere potui. Tandem quid quærerem*

EX PROCESSU.

A *intelligent Illuſtriſſimus Magliabechius, miratuſque tantam in Conventu illorum domeſticarum vel ignorantiam vel incuriam, ut ne quidem ſciatur quid de tam proprio Sancto ſcriptum manu vel typis expreſſum haberi poſſit, ſua ipſe excuſſit ſcrinia; & eodem quo res geſta eſt an.* MDLXXXIX, *eiſdemque typis Sermartelli, excuſum reperit* Proceſſum & inſtrumenta; vigore Brevis Apoſtolici facta ſuper manifeſtatione & translatione corporis D. Antonini. *Inſtrumentorum primum ſic incipit.* In nomine ſanctiſſimæ & individuæ Trinitatis, Patris & Filii & Spiritus Sancti. Amen. Anno Domini a ſalutifera Incarnatione milleſimo quingenteſimo octogeſimo nono, Indictione ſecunda, die vero Sabbati, decima quinta menſis Aprilis, Sixto quinto Pontifice Maximo, in quarto ſui Pontificatus anno ſedente, & ſereniſſimo Ferdinando Magno Hetruriæ Duce tertio dominante. *Sequitur deinde breve elogium vitæ S. Antonini, & epitome rerum circa ejus canonizationem geſtarum, uſque ad promulgationem Bullæ per Clementem VII factam: quibus per duas pagellas extenſis, Inſtrumenti tenor in hunc modum procedit.*

Inſtrumentum reperit,

30 Cum ſit quod ab immemorabili tempore & citra, in cujus rei contrarium memoria hominum non exiſtit,
B tentum, exiſtimatum, & ſemper reputatum fuerit, & de præſenti etiam evidenter & clare teneatur & exiſtimetur, dictum ſacrum corpus ejuſdem Beatiſſimi Antonini depoſitum fuiſſe & exiſtere in eccleſia S. Marci Florentiæ dicti Ordinis Prædicatorum; & ſubtus altare, quod eſt ſituatum juxta chorum dictæ eccleſiæ, ſuper quo poſita eſt tabula, in qua depicta exiſtit imago ſanctiſſimi Crucifixi, ad cujus pedes flexis genibus depicta eſt etiam imago dicti S. Antonini, dictum Crucifixum adorantis, cum quibuſdam cypreſſis in eadem tabula depictis. Sub quo altari depoſitum ex lateribus conſtructum eſſe apparet, in cujus facie alia imago dicti S. Antonini, modo quaſi jacentis & mortui, reperitur; cum quibuſdam verſibus inferius deſcriptis. Ibique ſemper & omni tempore, etiam immemorabili, veneratum extiterit dictum ſacrum corpus dicti S. Antonini, ſub dicto depoſito & altari (ut tenetur) reconditum, licet numquam viſum fuerit. Et cum de proximo, auxiliante Domino noſtro Jeſu Chriſto, dictum ſacrum corpus dicti S. Antiſtitis Antonini ad eminentiorem & honorabiliorem locum, & in capellam noviter conſtructam, & maximis ſumptibus & impenſis per illuſtres Dominum Averardum & Dominum Antonium, illuſtris quondam Domini Philippi Domini Averardi de
C Salviatis, Nobiles Patritios Florentinos ornatam & decoratam, in dicta eadem eccleſia S. Marci, cum maxima pompa (ut decet) ac publice translatari & deponi debeat: & ad hoc ut dicta translatio & depoſitio pie, devote ac ſolenniter pluſquam fieri poterit celebretur, & dictum ſanctum ac beatum corpus veneretur, & nemini dubium de exiſtentia dicti Beatiſſimi corporis translatandi unquam eſſe poſſit.

Ex brevato de translatione proceſſu habetur, quamdocta decreta,

31 Idcirco Illuſtriſs. & Reverendiſs. Dom. D. Alexander Medices, Miſeratione Divina tituli Sanctorum Quirici & Julittæ Sanctæ Romanæ Eccleſiæ Presbyter Cardinalis & modernus Archiepiſcopus Florentinus, tanti Sancti (licet non immediate) in dicto Archiepiſcopatu ſucceſſor, decreverit ſe conferre ad dictam eccleſiam S. Marci, cauſa inveſtigandi, reperiendi, & ornandi dictum ſacrum corpus ejuſdem Beatiſſimi Antonini, & ſe ipſum & alios certiorandi: & ſic dicta ſupraſcripta die, circa horam primam noctis, ſecreto ſe contulit ad dictam eccleſiam S. Marci. Ad quam cum perveniſſet, obviam ei ſe fecerunt infraſcripti Fratres dicti conventus & eccleſiæ, & adorato Sanctiſſimo Euchariſtiæ Sacramento, & deinde decenti habitu indutus, cum ſtola & mitra acceſſit ad dictum altare & depoſitum ſupra expreſſum, in quo & ſub quo pro certo

accenſerit Archiepiſcopus ad eccleſiam S. Marci,

tenebatur exiſtere dictum ſacrum corpus Beatiſſimi An- D
tonini. Et primo coram me Notario publico ejus Cancellario ac Fratribus dicti conventus & teſtibus infraſcriptis, ſuo medio juramento propterea tacto pectore more Prælatorum actualiter præſtito, recognovit dictum depoſitum, ſub dicto altari ſituatum, nec non dictam imaginem Divi Antonini, ſupra dictum depoſitum jacentem & depictam, ac plegas ſeu criſpas veſtis ipſius, juxta regulam & ordinem S. Dominici, ſimiliter inibi depictas. Quod depoſitum, imaginem, veſtem & criſpas idem Illuſtriſſimus & Reverendiſſimus Dominus Cardinalis & Archiepiſcopus Florentinus dixit & confirmavit eſſe & exiſtere idem & eaſdem reſpective, quod & quas a teneris unguiculis & quinquennio conſtitutus, & ſic a quadraginta ſeptem annis proxime elapſis in circa, vidit & videre cœpit in dicta eccleſia S. Marci, & in eodem loco ubi de præſenti exiſtunt. Meminitque dicto tempore, inibi & in facie dicti depoſiti exiſtere infraſcriptos verſus, prout etiam de præſenti reperiuntur, & ſimiliter recognoſcere dixit, videlicet:

Hic eſt ille tuus Paſtor, Florentia, pro quo
Non ceſſas mœſto ſpargere rore genas:
Patribus haud priſcis pietate Antonius impar, E
Qui ſcripſit quicquid Littera ſacra docet.

32 Et propterea a dicto tempore ſuæ memoriæ citra, indubitanter ſcire & pro certo habere & tenere idem Illuſtriſſimus Dominus Cardinalis iterum confirmavit, dictum depoſitum numquam fuiſſe amotum, deſtructum, ſeu aliquo modo mutatum. Ac etiam Rev. P. Mag. Paulus Signorellus Cortonenſis, Provincialis Romanus ejuſdem Ordinis Prædicatorum, a triginta quatuor annis citra, poſt habitum ſuſceptum dictæ religionis; & Rev. P. Fr. Taddæus de Bartolis, modernus Prior conventus dictæ eccleſiæ S. Marci, a ſexaginta annis citra; Rev. P. Mag. Thomas Boninſegnius de Senis, ab annis quadraginta duobus; Rev. P. Fr. Petrus Landius de Florentia, Supprior dicti conventus S. Marci ab annis quadraginta; Rev. Fr. Marcus de Balduccis, Prior conventus S. Dominici de Prato, ab *quod eciam aliis plures juraverunt,* annis quadraginta; Rev. Fr. Antonius de Lamole de Florentia, ab annis ſexaginta quinque citra in circa, omnes profeſſi dicti Ordinis, medio eorum & cujuslibet eorum juramento, coram dicto Illuſtriſſimo & Reverendiſſimo Domino Domino Cardinali & Archiepiſcopo Florentino, & me Notario & teſtibus infraſcriptis, tacto pectore, more religioſarum perſonarum, actua- F
liter præſtito, eaſdem recognitionem & teſtificationem, quas ſupra fecit idem Illuſtriſſimus Dominus Cardinalis, ipſi fecerunt & teſtificati fuerunt, in omnibus & per omnia, prout ſupra continetur & ſcriptum eſt.

33 Subdens idem Reverendus Frater Antonius de Lamole (ut dixit) ætatis annorum ſeptuaginta quatuor, ſuo medio juramento prædicto, vidiſſe dictum depoſitum S. Antonini conſtructum & depictum, eo modo & forma & ad unguem, prout de præſenti exiſtit, etiam antequam dictus S. Antoninus eſſet canonizatus. Quod hodie recognoſcit in nulla ſua parte mutatum, & meminit depoſuitque idem Fr. Antonius, poſt dictam canonizationem, tempore Pontificatus Adriani Sexti factam, conſtructum fuiſſe altare ſupra *aut & altare ſupra illud conſtructum,* dictum depoſitum, in honorem dicti S. Antonini, prout de præſenti reperitur & ſupra ſpecificatum eſt. Et Rev. Fr. Joannes Maria de Roſtichellis, ætatis annorum ſeptuaginta, ejuſdem Ordinis, idem ſuo medio juramento & ipſe etiam confirmavit, quoad recognitionem dicti depoſiti, ab annis ſexaginta citra in circa: quod & multi alii Fratres dicti conventus, quorum nomina hic brevitatis cauſa omittuntur, teſtificati fuerunt. Quibus teſtificationibus & recognitionibus ut ſupra

Digitized by Google

A pra factis, præfatus Illuſtriſſimus & Reverendiſſimus Dominus Dominus Cardinalis & Archiepiſcopus Florentinus, devote procedendo, mandavit deveniri ad deſtructionem dicti depoſiti, ad effectum de quo ſupra.

34 Quo depoſito in ipſius calce & in ima ſui parte deſtructo & diruto, ſtatim viſa, & cum maxima lætitia & devotione dicti Illuſtriſſimi & Reverendiſſimi Domini Domini Cardinalis & Archiepiſcopi Florentini, & aliorum Fratrum dicti conventus, & mei Notarii & infraſcriptorum teſtium aſtantium, comperta fuit capſa ex ligno nucis fabricata, & a terra per tertiam partem brachii elevata, ſuper qua crux cereæ flavæ cum ferro confixa erat; quam Illuſtriſſimus Dominus Cardinalis ex dicto depoſito extrahi reverenter mandavit. Et cum dicta capſa longitudinis brachiorum trium in circa ponderoſa exiſteret, idem Illuſtriſſimus Dominus Cardinalis, quaſi certioratus, quod inibi Sanctum corpus Antonini Archiepiſcopi reconditum & aſſervatum exiſteret, Deo gratias egit; & demum ipſius juſſu, Reverendus Pater Novitiorum Magiſter, Fr. Dominicus Portiſianus, dicti Ordinis Profeſſus, ſumma cum re-
B verentia, cum inſtrumentis ferreis tabulam ſuperiorem dictæ capſæ refixit, & Illuſtriſſimus Dominus Cardinalis flexis genibus poſitiſque manibus, dictam tabulam elevavit. Et cum primum vidit ſanctum corpus dicti ſummi Antiſtitis Antonini, facta debita reverentia & oratione, ipſe communi aſtantium aſſenſu & lætitia, & abſque ulla dubitatione, ac cum omni maxima qua decuit decentia, illud eſſe verum corpus & vera oſſa S. Antonini Archiepiſcopi Florentini cenſuit, & pro certo tenuit & declaravit. Namque mirabilis devotio & ſanctitas, quæ ex illo ſancto corpore & ſanctis oſſibus proveniebant, & omnes reſpicientes in eum ad bene & caſte vivendum alliciebant, teſtificabantur illius ſummi & ſancti Antiſtitis virginitatem, & ſic ipſius immaculatam animam Creatori redditam fuiſſe, quod & ipſe moriendo prædixit, iſta verba ſacræ Scripturæ recenſendo & ſæpius repetendo, videlicet: Servire Deo regnare eſt. Ac rurſus: Sancta & immaculata virginitas quibus te laudibus efferam neſcio. Quibus peractis ejuſdem S. Antonini Archiepiſcopi effigies ab eodem Illuſtriſſimo & Reverendiſſimo Domino Domino Cardinali & Archiepiſcopo Florentino firmiter etiam recognita fuit, ipſo atteſtante medio juramento (quo ſupra) eam aſſimilari propriæ imagini, ut dici-
C tur, effictæ ſuper propria facie dicti S. Antonini, tempore ipſius obitus; quam ipſe propriis oculis vidiſſe, & diligenter inſpexiſſe confirmavit. Poſtmodum Illuſtriſſimus & Reverendiſſimus Dominus Dominus Cardinalis & Archiepiſcopus Florentinus, reverenter tangendo dictum ſanctum corpus, comperit illud eſſe indutum tonacella alba (quæ corpus ipſum immediate circumdabat) fere per totum tabefacta, & ſuper eam alia tonacella ejuſdem coloris cum ſcapulari, & ſuperius cum cappa nigra, cum duobus capuciis, uno albo & altero nigro, juxta ritum & ordinem Religionis S. Dominici, omnibus quaſi intactis & non conſumptis; cum bireto etiam magiſtrali, quod una cum capuciis in capite ſuo, ſuper tribus lateribus in dicta capſa exiſtentibus requieſcente, poſitum erat. Et ut Prælatus, Pallio tantummodo ex lana, cruciculis ſericeis de more intertexta, confecto, & circumcirca corio & plumbo in ejus extremitate conſerto munito & ornato, cum crucicula in medio nigri coloris ſimpliciter decoratus exiſtebat. Caligis etiam, ex panno laneo albi coloris confectis, juxta ordinem Dominicanum calceatus erat: quæ in ſummitate pedum tantum diruta & conſumpta, & propterea digiti, & ungues digitorum denudati, & penitus intacti videbantur. Quo ſancto corpore per dictum Illuſtriſſimum Dominum Cardinalem, & perdictos Rev. P. Mag. Paulum Signorellium Provincialem; D
Rev. P. Fr. Taddæum de Bartolis Priorem, & Fr. Dominicum Portiſianum Novitiorum Magiſtrum reſpective dicti conventus & eccleſiæ, maxima cum reverentia per totum denudato & cum ſetis expolito, compertum fuit corpus prædictum exenteratum & cum filo poſtea conſutum fuiſſe, totumque integrum & non labefactatum exiſtere; cujus longitudino in menſura duorum brachiorum & in quinque ſextis partibus alterius integri brachii conſiſtit: cujus etiam caput a parte poſteriori inciſum, ad extrahendum cerebrum, ut verisimile eſt, & cum filo eodem modo recluſum & conſutum reperitur; ſuper quo aliqui cani capilli adhuc exiſtunt. Auriculas etiam intactas & in ore quinque dentes habere manifeſte innotuit; in ſummitate tantum narium minima pars conſumpta erat, quam cum exigua cera Illuſtriſſimus Dominus Cardinalis illico reaptari juſſit & fecit.

35 Demum dictum ſanctum corpus caligis ex filaticcio (ut dicunt) albo & ſandalibus ex ermiſino rubeo, ac calceamentis ex raſo rubeo confectis, cum peniculamentis aureis & ſericeis ornatis, more Archiepiſcoporum calceatus extitit, ac tunica & ſcapulari, E
cum manicis ex filaticcio ſimiliter albo, & amictu, & camice ex byſſino, ac tonacella ermiſini rubei, cum peniculamentis aureis & argenteis etiam circumdata & fulcita, & veſte Dalmatica ejuſdem ſpeciei & coloris; nec non ſtola & manipulo ermiſini rubei cum cruciculis aureis & frangiis aureis & ſericeis, cum omni maxima qua decuit devotione & reverentia indutus, & cingulo ſive cordone cinctus fuit; & collo ſupra pectus aptata Crux aurea, cum imagine Crucifixi, quæ Crux pectoralis appellatur. Ac dictum ſanctum corpus planeta ex ermiſino rubeo ſimiliter confecta, & peniculamentis aureis cum ricamis canatigliæ aureis & argenteis intertexta, tandem Illuſtriſſimus Dominus Cardinalis veſtivit; & chirothecas, ex ſerico rubeo & aureo confectas, in ejus ſanctis manibus immiſit; & in digito annulari manus dexteræ gemmam ſapphyream cæruleam auro aptatam inſeruit; nec non mitram ex lamina aurea floribus intertexta, fimbriis aureis pendentibus, ſancto ipſius capiti impoſuit. Quibus peractis Illuſtriſſimus & Reverendiſſimus Dominus Cardinalis & Archiepiſcopus Florentinus præfatus, Canticum, Te Deum Laudamus &c. decantari juſſit. Quo decantato, Fratribus F
dicti conventus & aliis aſtantibus ſolemniter benedixit, & demum proceſſionaliter incedendo, & Hymnum, Iſte Confeſſor &c. canendo, Reverendi Fratres dicti conventus, una cum præfato Illuſtriſſimo Domino Cardinali, dictum ſanctum corpus Divi Antonini humiliter ac devote aſportaverunt in ſacrarium dictæ eccleſiæ Sancti Marci. Quod in armarium ligneum, in parte ſiniſtra dicti ſacrarii ſituatum, præfatus Illuſtriſſimus Dominus Cardinalis recondi & aſſervari juſſit & fecit, uſque ad ejus depoſitionem de proximo celebrandam. Quo armario obſerato, clavem penes ſe retinuit Illuſtriſſimus & Reverendiſſimus Dominus Cardinalis præfatus, qui mandavit; dicti vero Illuſtres Dominus Averardus & Dominus Antonius, Illuſtris quondam Domini Philippi Domini Averardi de Salviatis, qui manifeſtationi dicti ſancti corporis & aliis præmiſſis interfuerunt, rogaverunt per me Notarium publicum ſupra & infra ſcriptum, ad perpetuam rei memoriam, de præmiſſis publicum confici Inſtrumentum unum vel plura.

36 Acta fuerunt præmiſſa omnia & ſingula Florentiæ, in dicta eccleſia Sancti Marci, præſentibus ibidem Rever. Domino Ludovico de Natis de Bibiena, Clerico Aretinæ Diœceſis, Caudatario; Reverendo Domino Matthæo de Pozzis, Clerico Florentinæ Diœceſis, Cruciſero, reſpective dicti Illuſtriſſimi D. Cardinalis; &

Cadaver offertis aperuit eadem, in capite ſuturam invenit;

examinatur interiora;

quod Pontificalibus deinde indutum defertur ad ſacrarium.

Indita Ordini & Pallio indutum.

EX PROCESSU.

A Magnifico Benedicto Baccii de Gondis, Nobili Florentino; & Antonio Benedicti de Geminianis; & Sforcia de Falcuccis de Florentia; & Roggerio de Bertolis de Firmo, & Jacobo de Goggia de Prato, teſtibus ad præmiſſa vocatis atque rogatis.

47 *Hujus Translationis occaſione, reſervatas fuiſſe nonnullas ſacri corporis particulas, virique principibus impertitas, vix equidem dubitaverim: noſtrum certe Monaſterienſe in Weſtphalia Collegium habet aliquas in Reliquiario ære S. Crucis, & in Reliquiario parvo Sodalitatis minoris: de aliis alibi nondum cognovi: plures paterent, cenſeo, ſi haberemus Lipſanographiam Dominicanorum Conventuum, quibus par eſt credere plures fuiſſe communicatas. Sufficere poterat hæc geſta rei fidelis relatio, ex Italico contracta & Latine reddita: placet nihilominus publicum totius actionis inſtrumentum, quemadmodo Latine impreſſum habetur, totum hic addere. Eſt autem hujuſmodi.*

Dei nomine invocato:

Hac die nona menſis Maji anno Domini a ſalutifera Incarnatione milleſimo quingenteſimo octuageſimo nono, Indictione ſecunda, Sixto Quinto Pontifice maximo in quinto ſui Pontificatus anno ſedente, & Sereniſſimo Ferdinando Medice Etruriæ Magno Duce tertio feliciter dominante. Actum Florentiæ in Eccleſia con-
B ventus S. Marci Ordinis Prædicatorum, & in capella infra ſcriptorum Magnificorum Dominorum de Salviatis noviter conſtructa, inibi præſentibus & aſſiſtentibus admodum Magnificis & Clariſſimis Domino Antonio Franciſco Gondio, præfatæ ſuæ Celſitudinis Sereniſſimæ Locumtenente, & Domino Equite & Jureconſulto Joanne Baptiſta Concinio ex Comitibus Pennæ, Domino Pancratio Oricebario, & Domino Bernardo Vechietto Reipublicæ Florentinæ Conſiliariis ampliſſimis; Clariſſimo autem Domino Juliano Tornabonio, altero eorum Collega & dictæ Reipublicæ Florentinæ Conſiliario, propter ejus malam valetudinem abſente, teſtibus ad infraſcripta omnia & ſingula vocatis, adhibitis atque rogatis.

Cum ea-ribus 15. Aprilis recognitum corpus.

48 Cum ſanctum corpus S. Antonini Archiepiſcopi Florentini, Virginis & Doctoris celeberrimi, Ordinis Prædicatorum, dictorum Clariſſimorum Dominorum teſtium, dum in humanis ageret concivis, ſub die decima quinta menſis Aprilis proxime præteriti nocturno tempore ab infraſcripto Illuſtriſſimo & Reverendiſ-
C ſimo Domino Domino Cardinali & Archiepiſcopo Florentino manifeſtatum, & legitime recognitum, ac maxima cum reverentia (toto integro exiſtente) denudatum & expolitum, & deinde indutum & veſtibus ſericeis & aureis ornatum extiterit, ut hæc & alia latius conſtare dicuntur, per publicum Inſtrumentum manu mei Notarii infraſcripti, ſub dicta die rogatum & publicatum, ad quod & contenta in eo relatio habeatur. Et cum de proximo in capella, in dicta eccleſia S. Marci noviter conſtructa, & valde ſumptuoſa maximiſque ſumptibus & expenſis per admodum Magnificos & Nobiles viros ac Patricios Florentinos Dominum Averardum & Dominum Antonium, quondam Domini Philippi Domini Averardi de Salviatis, ejuſdem Anto-
& in novum repoſitum translatum. nini Archiepiſcopi Florentini dum in humanis agebat etiam concives, ædificata, ornata & decorata, juxta formam & ſeriem infraſcripti Brevis Apoſtolici transferri, reponi, ac perpetuo honorifice (ut decet) retineri, venerari & conſervari debeat.

49 Et cum per prius dictum ſanctum corpus & venerabilia oſſa dicti S. Antonini, ſicut ſupra in prædallegato Inſtrumento continetur, per dictum Illuſtriſſimum & Reverendiſſimum Dominum Dominum Cardinalem & Archiepiſcopum Florentinum, Pontificiis veſtibus ornatum & ornata, a primis Veſperis præcedentis diei uſque ad hanc diem, & circa horam decimam quintam ejuſdem, in dicta eccleſia S. Marci & in loco eminenti D ejuſdem eccleſiæ ſuper feretro aureato, & cum maxima pompa, multis luminibus ac perpulcro apparatu, omnibus ſumptibus dictorum Magnificorum Dominorum Salviatorum, publice ac cum non modica totius civitatis Florentiæ ejuſque villarum & caſtrorum & aliorum populorum, undique etiam ex aliis regionibus longinquis propterea confluentium, devotione & lætitia collocata, viſa, & venerata extiterint. Et ex edicto publico hæc ſupraſcripta die convocatis & congregatis omnibus Religioſis, Regularibus & Canonicis, Presbyteris & Clericis, tam Metropolitanæ quam Collegiatarum eccleſiarum dictæ civitatis, nec non etiam ipſius Magiſtratibus & concivibus, in cloiſtris dictæ eccleſiæ S. Marci, propterea etiam adhibitis & congregatis; præfatoque Illuſtriſſimo & Reverendiſſimo Domino Domino Cardinali & Archiepiſcopo Florentino in Pontificalibus conſtituto, & inibi in dicta eccleſia S. Marci perſonaliter reſidentibus infraſcriptis Illuſtriſſimis & Reverendiſſimis Sanctæ Romanæ Eccleſiæ Cardinalibus & Epiſcopis, & multis aliis Prælatis, dum proceſſionaliter Clarici Regulares & ſæculares, maxima cum devotione & reverentia, per civitatem & per infraſcripta loca incederent, cauſa transferendi dictum ſanctum corpus S. Antonini. Reverendiſſimus in Chriſto Pater & Dominus, Dominus Hugolinus Martellius, Patricius Florentinus & Epiſcopus Glandatenſis, F
Pontificalibus indutus, in publico pulpito ſive ſuggeſto, in dicta eccleſia S. Marci, de ſanctitate & doctrina, virtutibus & miraculis dicti Sancti Virginis & Doctoris Archiepiſcopi Antonini, materna lingua, ut ab omnibus aſtantibus veriſimiliter audiri & ejus ſermo comprehendi poſſet, orationem habuit; in qua etiam de Sereniſſimæ familiæ Mediceæ laudibus & ornamentis nonnulla verba fecit, populumque adſtantem ad bene vivendum, & veſtigia tanti Sancti Antiſtitis ſequendum, ac dictum ſanctum corpus venerandum, pie & maxima cum devotione illexit. Qua oratione perfecta, proceſſionibuſque expletis, e loco ſuperiori, in quo ſpectandum dictum ſanctum corpus, ut ſupra, expoſitum fuerat, reverenter depoſitum extitit, & ſuper humeris Epiſcoporum elatum, umbellam geſtantibus Sereniſſimis Ferdinando Medice Hetruriæ Magno Duce, & Vincentio Gonzaga Mantuæ Duce, & Illuſtriſſimis & Excellentiſſimis Dominis Dominis Petro Medice præfati Sereniſſimi Magni Hetruriæ Ducis germano, & Domino Virginio Urſinio Brachiani Duce, & Domino E
Cæſare Eſtenſi, & aliis Dominis.

50 Et ſic ex æde Divi Marci deportatum fuit per majorem portam: & in viam quæ dicitur Cocomeri ingrediens, ad monaſterium Monialium Divi Nicolai in Caſaggio pervenit. Inde egrediens per totam reliquam viam prædictam, & perveniens ad fundamenta Metropolitanæ Eccleſiæ, ut ad angulum de Pacciis tranſiret, & per viam de Albitiis iter faceret, uſque ad ædem S. Petri Majoris tranſcendens per plateam dictæ eccleſiæ, ut recta in viam Palatii incederet, & uſque ad Abbatiam Florentinam ſequeretur, & inde ad Magiſtratum delle Farine dictum, ad portam palatii Sereniſſimi Magni Hetruriæ Ducis perductum fuit. Quo in loco aliquantiſper qui illud ſanctum corpus geſtabant conquieverunt, ut a Sereniſſima Magna Hetruriæ Ducissa Chriſtiana, Caroli Lotharingiæ Ducis filia, & reliquis, qui ad feneſtras dicti Palatii conſiſtebant, ſpectari poſſet. Deinde forum novum verſus per portam Roſſam ingreſſus ad ſanctiſs. Trinitatis ædem acceſſit, unde vertens ad angulum de Tornaquincis, in viam de Tornabonis introivit, uſque ad angulum de Carneficibus, ſequens ad Oratorium Divi Joannis pervenit; & in dictum Oratorium per portam, a latere Operam verſus ingrediens, e porta media egreſſus eſt, & per pla-

A plateam tranſiens per mediam portam Metropolitanæ eccleſiæ, in eamdem eccleſiam introivit, quæ tota luminaribus refulgebat, & maximo apparatu condecorata erat; & per totam eccleſiam dictum ſanctum corpus humeris admodum Reverendorum Dominorum Dignitatum & Canonicorum dictæ majoris eccleſiæ, vicißim & ſubalterne geſtatum fuit; & ſic incedens circum chorum, a parte altaris S. Antonii verſus partem altaris ſanctiſſimæ Crucis regrediens, recta per navim dictæ eccleſiæ, viam Cocomeri verſus, e porta anteriori illius partis exivit; & viam de Martellis ingrediens; ut per viam largam ad ædem S. Marci regrederetur, tandem in dicta æde proceſſionaliter, & in ſacello dictorum Magnificorum, & Nobilium Dominorum Salviatorum, ex ordine dicti Illuſt. & Rev. Domini Domini Cardinalis & Archiepiſcopi Florentini, & ſuper ipſius altare, e feretro delatum repoſitum fuit, ſemper proceſſioni & huic actui aſſiſtentibus dictis Clariſs. Dominis Locumtenente, & Conſiliariis Reipublicæ Florentinæ, & reliquis totius Urbis Magiſtratibus, nec non etiam Bonis-Hominibus S. Martini, qui eleemoſynis erogandis pauperibus Civitatis ſubveniunt; quorum pium locum S. Antoninus, dum viveret, inſtituit. Et quibus Proceſſionibus in dicta eccleſia S. Marci, præter infraſcriptum Illuſtriſs. & Rev. Dominum Dominum Cardinalem & Archiepiſcopum Florentinum infraſcripti Illuſtriſs. & Reverend. Domini Domini S. R. E. Cardinales, & Archiepiſcopus & Epiſcopus reſpective præſentes extiterunt, videlicet

B

nominabuntur 3. Cardinal hic & 19. Epiſcopi.

Cardinalis Marcus Antonius Columna Romanus, Epiſcopus Prænestinus.
Card. Joan. Vincentius Gozaga, Mantuanus.
Cardinalis Franciſcus de Giojoze, Gallus.
Card. Franciſcus Maria Borbonius, de Monte.
Carolus Antonius Puteus, Archiepiſcopus Piſanus Inſularum Corſicæ & Sardiniæ Primas, & in eis Legatus natus.
Caravagial Simoncellus Urbevetanus, Epiſcopus Suannenſis.
Nicolaus Tornabonius Florentinus, Epiſcopus Burgi S. Sepulchri.
Spirellus Bencius, primus Epiſcopus Politianus.
Joannes Baptiſta Milandrius Florentinus, Epiſcopus olim eccleſiæ Marſicanæ.
Hugolinus Marſellius Floren. Ep. Gladatenſis.
Franciſcus Cataneus Diaceetius Florentinus, Epiſcopus Fetulanus.

C

Annibal Oricellarius Flor. Epiſcopus olim eccleſiæ Carcaſſonenſis.
Fredericus Raganeus Gallus, Epiſcopus Maſſilienſis.
Guido Servidius, Epiſcopus Volaterranus.
Maſſeus Bardius Flor. Ord. Minorum Regularium S. Franciſci de Obſervantia, Epiſc. Cluſinus.
Lucas Alamannus Flor. Epiſc. Mathiſconenſis.
Antonius de Plano, Ordinis S. Franciſci Conventualium, Epiſcopus Marſicenſis.
Ludovicus Marrellius Florentinus, Epiſcopus Joppenſis Cluſii Coadjutor.
Joan. Antonius de Graſſis Bonon. Ep. Faventinus.
Joan. de Albertis Florentinus, Epiſcop. Cortonenſis.
Fulvius Theophilus Romanus, Ep. Forolivienſis.
Achilles de Sergardis Senenſis, Ep. Meſſanenſis, & Petrus Uſimbardius Collenſis, Epiſcopus Aretinus.

Deinde Archiepiſcopus exhibuit Breve Sixti V.

Quibus ſic ut ſupra peractis Illuſt. & Rev. Dom. Dominus Alexander Medices, miſeratione divina tituli Sanctorum Quirici & Julittæ S. R. E. Presbyter Cardinalis & Archiepiſcopus Florentinus, coram & præſentibus ſupradictis Clariſſimis Dominis teſtibus, & me Notario publico ejus Cancellario infraſcripto dixit & confirmavit, hæc omnia peracta fuiſſe ex Indulto Apoſtolico, ut per Breve S. D. N. Papæ, quod ſuis manibus habebat, & publice alta & intelligibili voce legi per me eumdem Notarium commiſit, cujus tenor de verbo ad verbum ſequitur & eſt talis videlicet. *Et primo a tergo.*

D

Venerabili Fratri Archiepiſcopo Florentino.
Intus vero.

SIXTUS PAPA QUINTUS.

Venerabilis Frater, ſalutem, & Apoſtolicam benedictionem. Exponi nobis nuper fecerunt dilecti Filii Averardus & Antonius Salviati, Nobiles & Cives Florentini, quod ipſi ob ſingularem, quem erga corpus S. Antonini Archiepiſcopi Florentini, eorum dum in humanis ageret concivis, gerunt devotionis affectum, in eccleſia Domus S. Marci Ordinis Fratrum Prædicatorum Florentiæ, in qua ipſum corpus requieſcit, capellam unam valde ſumptuoſam magnis cum eorum ſumptibus & expenſis conſtrui & ædificari ac ornari curaverunt, ut ipſum corpus a loco ubi in eadem eccleſia hodie reperitur, de noſtra licentia ad ipſam capellam transferatur, & in ea perpetuo honorifice retineatur & conſerveetur. Capiunt propterea Exponentes præfati, eis dictum corpus integrum, a loco ubi nunc in dicta E eccleſia reperitur, ad dictam capellam, eorum ſumptibus & ſolennitatibus in ſimilibus adhibendis adhibitis, transferri faciendi, & in ea honorifice (ut decet) perpetuo retinendi, per nos licentiam impertiri, ipſamque capellam per nos decorari. Quare nobis humiliter ſupplicari fecerunt præfati Exponentes, quatenus pro eorum deſiderio hac in parte favorabiliter annuere, ac alias in præmiſſis opportune providere de benignitate Apoſtolica dignaremur. Nos igitur Averardum & Antonium præfatos ſpecialibus favoribus & gratiis proſequi volentes, nec non quemlibet eorum a quibuſvis excommunicationis, ſuſpenſionis, & interdicti, aliiſque eccleſiaſticis ſententiis, cenſuris, & pœnis, a jure vel ab homine quavis occaſione vel cauſa latis, ſi quibus quomodolibet innodati exiſtunt, ad effectum præſentium dumtaxat conſequendum, harum ſerie abſolventes & abſolutos fore cenſentes, hujuſmodi ſupplicationibus inclinati, Fraternitati tuæ per præſentes committimus ac mandamus, quatenus ſine alicujus præjudicio præfatis Averardo & Antonio & eorum cuilibet, ut dictum corpus S. Antonini Archiepiſcopi, a loco ubi in ipſa eccleſia hodie reperitur, ad dictam Capellam, de novo (ut præmittitur) in ipſamet ec- F cleſia conſtructam, ſolennitatibus in ſimilibus adhiberi ſolitis adhibitis, die quo eis bene viſum fuerit transferri facere; illud poſtquam ſic, ut præmittitur, translatum fuerit, ibidem etiam perpetuo honorifice (ut decet) retinere libere & licite, ac abſque aliquo conſcientiæ ſcrupulo aut cenſurarum & pœnarum incurſu, valeant, licentiam & facultatem auctoritate noſtra concedas & impertiaris, eiſque pariter indulgeas: nec non omnibus & ſingulis utriuſque ſexus Chriſti fidelibus, vere pœnitentibus & confeſſis ac ſacra Communione refectis, qui Translationi prædictæ ſeu illius actui quomodocumque devote intervenerint, & deinde annis ſingulis (quinquennio infraſcripto durante) ſimili die, quo ipſam Translationem fieri contigerit, a primis Veſperis uſque ad occaſum ſolis ejuſdem diei, dictam eccleſiam & hujuſmodi capellam, in qua ipſum corpus ejuſdem S. Antonini Archiepiſcopi ſic translatum requieſcet, ſimiliter pœnitentes & confeſſi ac ſacra Communione refecti devote viſitaverint, ac inibi pro pace inter Principes Chriſtianos conſervanda ac ſanctæ Matris Eccleſiæ exaltatione hæreſumque extirpatione pias ad Deum preces fuderint, quo die præfato id fecerint, plenariam omnium peccatorum ſuorum indulgentiam & remiſſionem, in forma Eccleſiæ conſueta,

ad

A ad quinquennium tantum, eadem auctoritate concedas & elargiaris. Non obſtantibus Conſtitutionibus & Ordinationibus Apoſtolicis, ceteriſque contrariis quibuſcumque. Volumus autem quod ſi viſitantibus eccleſiam ſeu capellam præfatam aliqua alia Indulgentia per nos alias conceſſa fuerit, eadem præſentes, quoad Indulgentiam quinquennalem, nullæ ſint. Datum Romæ apud Sanctum Petrum, ſub annulo Piſcatoris, die quinta Aprilis milleſimo quingenteſimo octuageſimo nono, Pontificatus Noſtri anno quarto.

C. Gabriellius. B. Seva.

52 Cujus Brevis Apoſtolici per me Notarium publicum infraſcriptum toto perlecto tenore, idem Illuſtriſs. & Reverendiſs. Dominus Dominus Cardinalis & Archiepiſcopus Florentinus coram dictis Clariſſimis Dominis Locumtenente & Conſiliariis, tamquam teſtibus omni exceptione majoribus, meque Notario uti publica perſona, & aliis aſtantibus, ſuo medio juramento, tacto pectore more Prælatorum, confirmavit & teſtatus fuit, dictum ſanctum corpus S. Antonini Archiepiſcopi Florentini, quod inibi adhuc ſuper dictum altare modo quo ſupra collocatum videbatur & ab omnibus veneraB batur, eſſe & exiſtere idem totum integrum corpus dicti S. Antonini Archiepiſcopi Florentini, quod ipſe ſub die decima quinta menſis Aprilis proxime præteriti nocturno tempore, ex depoſito in eadem Eccleſia tunc conſtructo & hodie diruto extraxit ſeu extrahi fecit, & coram me Notario publico ejus Cancellario & teſtibus tunc temporis præſentibus manifeſtavit & legitime recognovit. Et demum, juxta ſeriem & tenorem dicti Brevis Apoſtolici, ſanctum corpus S. Antonini prædicti capellæ dictorum admodum Magnificorum Dominorum Averardi & Antonii de Salviatis, præſentium & acceptantium, perpetuo aſſignavit; & in capſa, ſubtus altare dictæ capellæ fabricata & ornata, ſine tamen præjudicio alicujus, juxta formam dicti Brevis Apoſtolici, reverenter & perpetuo repoſuit & ſolenniter incluſit, & ternis clavibus reſeravit, ad hoc ut in dicta capella dictum ſanctum & venerabile virgineum corpus perpetuo honorifice (ut decet) retineatur, conſervetur, & veneretur, in omnibus & per omnia, prout in dicto Brevi Apoſtolico continetur & ſcriptum eſt, & alias omni meliori modo &c. Et etiam Illuſtriſſimus, & Reverendiſſimus Dominus Dominus Cardinalis & Archiepiſcopus Florentinus præfatus, etiam tamquam Sedis Apoſtolicæ Commiſſarius & Delegatus, Reverendis Priori & Fratribus dicti Conventus & Eccleſiæ, & dictis admodum Magnificis Dominis Averardo & Antonio de Salviatis, dictæ capellæ fundatoribus & patronis, præſentibus & audientibus, præcepit, ac etiam eos paterne hortatus fuit, quatenus de dicto ſancto corpore S. Antonini diligenter curam & cuſtodiam habeant, & illud honorifice aſſervent, juxta tenorem dicti Brevis C Apoſtolici: alias eiſdem proteſtatus fuit, quod ſi contrafecerint, Deo optimo maximo de præmiſſis rationem reddent. De & ſuper quibus omnibus & ſingulis idem Illuſtriſſimus & Reverendiſſimus Dominus Dominus Cardinalis & Archiepiſcopus Florentinus mandavit; dicti vero admodum Magnifici Dominus Averardus & Dominus Antonius de Salviatis rogaverunt, per me Notarium publicum infraſcriptum, publicum confici documentum unum vel plura.

53 Et ego Jacobus, quondam Sebaſtiani Franciſci de Cantonibus, ſacris Apoſtolica & Imperiali auctoritatibus Notarius publicus & civis Florentinus, & in Archivo Romanæ Curiæ deſcriptus, quia de dictis duobus reſpective inſtrumentis ſive proceſſibus manifeſtationis & translationis dicti S. Antiſtitis Antonini rogatus extiti, & præmiſſis omnibus etiam coram & præſentibus dictis Clariſſimis Dominis Locumtenente & Conſiliariis ſuæ Celſitudinis Sereniſſimæ, & aliis reſtibus modo quo ſupra reſpective interfui; ideò etiam, D tamquam Cancellarius præfati Illuſtriſſimi & Reverendiſſimi Domini Domini Cardinalis & Archiepiſcopi Florentini & ejus Archiepiſcopatus, hic publice me ſubſcripſi, meoque ſolito ſigno obſignavi, ad laudem & gloriam D. O. M. ejuſque Deiparæ Genitricis ſemper Virginis Mariæ, totiuſque cœleſtis Curiæ Paradiſi &c.

54 Nos Joannes Baptiſta Julianus Notarius publicus & civis Florentinus, ad præſens artis Judicum & Notariorum civitatis Florentiæ Præconſul, univerſis præſentes litteras inſpecturis ſalutem in eo qui eſt noſtra omnium vera ſalus. Notum facimus & in verbo veritatis atteſtamur, ſupraſcriptum Dominum Jacobum Sebaſtiani de Cantonibus, qui de præinſertis Inſtrumentis ſive proceſſibus rogatus extitit tempore dictorum Rogituum & ſatis ante fuiſſe & hodie eſſe Notarium publicum & civem Florentinum, & in arte & matricula noſtra Florentina deſcriptum & matriculatum, ejuſque ſcripturis publicis in judicio & extra ſemper adhibitam fuiſſe & hodie adhiberi plenam & indubiam fidem ab omnibus indifferenter, in quorum teſtimonium, &c.

E

AD DIEM III.

DE INVENTIONE S. CRUCIS.

Pag. 365 num. 23 lin. 8 ſic lege — eapropter retuli memoriam inventæ Crucis? ſi non ipſe quo inventa eſt die (hæc enim nimis incerta eſt conjectura, quam ſecutus eſt auctor epiſtolæ, Euſebio Papæ ſuppoſitæ ſupra, num. 13) eo ſaltem qui primus immobilis occurrere poteſt, habita ratione feſtorum cum Paſchate mobilium, quorum cyclus numquam ferias refert Dominicam Quaſi-modo, *quam* 11 Maji. *Sic tamen id creare velim Roma inſtitutum fuiſſe, ut etiam exiſtimem &c.* — & lin. penult. lege — *inter feſta a populo feriato agenda numeratum in pluribus Italiæ Germaniæque Provinciis. Ex Gallia intelligo, neque Pariſiis neque in diœceſibus aliis pleriſque, ſi Aurelianenſem excipias, obligationem iſtam ſuſceptam fuiſſe, cujus primum auctorem Caſtellanus exiſtimat fuiſſe* Urbanum VIII, *per Bullam necdum mihi viſam. Ea Bulla edita fuit ante annum* MDCXXXIV, *quando Bartholomæus Gavantus ſuum in Rubricas Miſſalis Commentarium quinta vice recudendum dedit; alias enim mirarer quod ejus ipſe non meminiſſet tom. 2 ſect. 7 c. 7, ubi agens de feſtis menſis Maji, dicit eſſe qui Officii, hoc in feſto recitandi (quale reperimus in Breviario Venetiis excuſo ſub annum* 1512) *auctorem faciant* Petrum Senogallienſem Epiſcopum, *approbante* Gregorio XI, *cujus is Sacriſta atque Confeſſor erat, Epiſcopatu Senogallienſi & aliis ſucceſſive titulis ornatus, ſuum tamen in Curia munus conſtanter & ultra annum* MCCCLXXXVIII *retinens. Idem autem Gavantus docet, quod* Clemens VIII prædictum feſtum inter feſta ſecundæ Claſſis numeravit, *cum antea ſolum ageretur ut Duplex minus*; mutavitque Antiphonas ad Laudes, ut eſſent eædem quæ in Exaltatione, quia priores hiſtoriam continebant dubiam, *imo fabuloſam, eque ac Lectiones quæ eadem de cauſa mutatæ fuerunt. Ut ut eſt, nec in noſtro quidem Belgio, quatenus ad Archidiœceſim Cameracenſem ſpectat, feriatus in populo eſt dies* Inventionis, *ſed dies* Exaltationis *menſe Septembri, uti & per omnem Galliam.*

2 *Erit forte &c.*

DE S. ALEXANDRO PP.

Pag. 369. num. 8, a lin. 31 reliqua iſtius paragraphi uſque ad lin. 55, ſic mutabis. — Trebonius Gallus & M. Atilius Metilius Bradua Conſules exiterunt *anno* CVIII, *Trajani* XI, *ultra quem annum ſuperſuiſſe* Eva-

A Evaristum, *ad aliquot saltem hebdomadas, olim censuimus, ut post longum intervallum succedere permisset* Alexander, *circa initium Martii. Postea deprehendimus, eos dies, quibus primi* XVIII *Pontifices dicuntur sepulti, veros eorum natales esse, adeoque revera mortuum esse* Evaristum, XXVI *Octobris; neque quidquam tunc adhuc circa* Alexandrum *mutantes, censuimus recipi posse Vacationem integrorum quatuor mensium, post quos hic sederit* annis VIII, mensibus II, diem I, *juxta priorem Catalogum. Verum secundis curis recognoscentes tractatum, quem circa Chronologiam Pontificiam paraveram, elegimus ex secundo Catalogo recipere pro mensibus duobus,* menses septem; *itaque* Alexandrum *facere* Evaristi, *primo Vicarium, a die* I *Octobris; deinde Successorem, a die* V *Novembris: ut illo, qua Vicarius qua Pontifex, Ecclesiam rexerit* annis VIII, mensibus VII, diebus II. *Similiter* Alexandri *successor* S. Sixtus, *invenitur ordinatus anno novos Consules &c. lin. 8 a fine.*

DE S. PHILIPPO PRESB.

Fol. 423 *Alluvi de hoc Sancto, diximus Cellam ab*
B *eo constructam, factam denique esse ecclesiam Collegiatam, & fundationum, consecrationum, indulgentiarum, fraternitatum, ceteraque avita venerationis monumenta, Heidelberga a nostro P. Joanne Gamans transcripta, ab eo nobis cupisse submitti; tam sero tamen, ut non potuerint prius haberi omnia, quin ulterius progrederetur impressio, si non sisteretur, nec tam levi ex causa sistendum videri. Itaque ad supplendum defectum sint hæc, post Vitam fol.* 426 *addenda.*

APPENDIX

De Ecclesia & Fraternitate S. Philippi.

Nova ac Major ecclesia.

1 Cella S. Philippi, *jam inde ab* VIII *sæculo, quo is vixit & obiit, cepta celebrari, in opulenta vinique & tritici feraci Nasgovia, in Parochiam cito excrescere potuit, auctis circum ædificiis. Sed prima angustiæ non potuerunt diu sufficere accrescenti populo, nec longam pluviumque sæculorum ferre ætatem fabricæ non admodum angustæ ac solidæ modus, quin tandem opus fuerit novam amplioremque ecclesiam a fundamentis condere. Hoc, si non etiam alias ante, saltem sæculo* XIII *factum esse, docet*
C *ipsum Consecrationis monumentum hujusmodi.* Bonitate divina & Apostolica gratia Th. Ordinis Fratrum Minorum Vironensis Episcopus, licet indignus. Constare cupimus universis, præsentem paginam inspecturis, quod nos auctoritate Venerabilis Patris ac Domini nostri Archiepiscopi Maguntinensis, ecclesiam Cellensem dedicavimus in honorem B. Philippi Confessoris. In cujus rei anniversario omnibus ibidem venientibus, vere contritis & confessis, manum eidem ecclesiæ porrigentibus adjutricem, centum dies & unam Karenam de injuncta sibi pœnitentia misericorditer relaxamus. Actum anno Domini MCCXLVIII, proxima Dominica post Vincula Petri Pontificatus nostri anno II, præsentibus litteris perpetuo duraturis. *Spectatur in plica, inquit Gamans, sigillum ex flava cera appensum, oblongum & orbe cuneato circumscriptum, mensura mediocri, in quo repræsentatur Episcopus stans cum mitra, casula, pedo, sinistra librum apertum tenens cum clavibus, ac supra caput Christum habens dimidio corpore, in gestu benedicentis. Duplex margo circuibat sigillum: interior habet inscriptum aliquid, quod legi non potest; exterior sic legitur,* DEI. GRA. FRATER. THEODORICUS. VIRONENSIS. ECCLE. EPIS.

Confirmatur an. 1248.

a Vicario Archiep. Maguntini Theoderico Episcopo.

2 *Archiepiscopus, cujus vice Theodericus fungebatur ut Chorepiscopus,* Sigefridus *erat,* III *hujus nominis, juxta Serarium in Moguntiacis pag.* 839 *vita functus sequenti anno* MCCXLIX, VII *Idus Martii. Dedicatio* D *autem priori anno fuit peracta die* II *Augusti immediate,* AUCTORE D. P. *festiveis post Vincula-Petri, tunc in Sabbatum cadente festo. Ignotior est Episcopalis titulus, Theodorico ex partibus infidelium datus: nec enim Veronensis in Italia Sedes in cogitationem hic potest alicui venire, hujus magnam dignitatem consideranti, qua tunc potiebatur Manfredus Scaliger. Omnia igitur circumspiciens, nullam invenio Ecclesiam, cujus nomen facilius huc trahi possit, quam* Berinopolitanam *in Lycaonia vel Galatia, unde* Verinensis *aut* Verinonensis, *ac denique corruptius* Vironensis *ac* Veronensis *formari potuerit. Interim habent hic Minorita nomen, quo augeant infinitum fere suorum numerum, quos rara virtutis aut doctrinæ merita, primo Ordinis sui sæculo, ad infulas Episcopales promovit. Præter istas autem Indulgentias, quæ in prædicta Consecratione ecclesiæ eam visitaturis proponuntur, etiam obtentæ sunt ab undecim Episcopis alia anno* MCCXCV, *quas nobis suggerit Gamansius hoc tenore.*

Indulgentiæ ab II *Episcopis*

3 Universis Christi fidelibus præsentes litteras inspecturis. Nos Rogerius miseratione divina Archiepiscopus S. Severinæ: Et nos Renaldus Senensis, Petronus Larinensis, Franciscus Fanensis, Jacobus Treventanus, Adam Marturanensis, Petrus Cajacensis, Frater Paulus Melfitensis. Andreas Lidensis, Stephanus Oppidensis, & Aymardus Lucerinus, eadem miseratione Episcopi, salutem in Domino sempiternam. E

Quoniam, ut ait Apostolus, omnes stabimus ante tribunal Christi, recepturi prout in corpore gessimus, sive bonum sive malum; oportet nos diem messionis extremæ piis maxime operibus prævenire, & æternorum intuitu seminare in terris, quod reddente Domino cum multiplicato fructu recolligere valeamus in cœlis: quoniam qui parce seminat, parce & metet; & qui seminat in benedictionibus, de benedictionibus & metet vitam æternam. Cupientes igitur ut ecclesia B. Philippi in Cella Maguntinensis diœcesis, frequentia fidelium honoretur, omnibus vere pœnitentibus & confessis, qui ad dictam ecclesiam in duabus festivitatibus Dedicationis & ipsius B. Philippi, cujus vocabulo est ipsa ecclesia insignita, nec non in omnibus & singulis festivitatibus B. Mariæ Virginis gloriosæ, BB. Joannis Baptistæ & Evangelistæ, BB. Nicolai & Ægidii Confessorum, & S. Catharinæ Virginis, ac etiam in festivitatibus Nativitatis, Epiphaniæ, Resurrectionis, Ascensionis Domini ac Pentecostes, & per Octavas F ipsarum Festivitatum, causa devotionis vel orationis accesserint, vel pro pace universalis Ecclesiæ oraverint mente pia, aut pro reparationibus, emendationibus, sustentationibus, structuris, luminaribus, vestimentis, libris, campanis, ornamentis, vel aliis quibuscumque dictæ ecclesiæ necessariis manus porrexerint adjutrices; vel qui Presbyterum seu Capellanum d. ecclesiæ associaverint cum reverentia, quando sacrum Christi corpus portaverit ad infirmos; aut qui in bona sui corporis sanitate seu etiam in extremis laborantes aliquid de bonis sibi a Deo collatis legaverint vel reliquerint ecclesiæ supradictæ, de omnipotentis Dei misericordia & BB. Petri & Pauli Apostolorum ejus auctoritate confisi, singuli singulas XL dierum indulgentias de injunctis eis pœnitentiis misericorditer in Domino relaxamus, dummodo Diœcesani voluntas accesserit & consensus. In cujus rei testimonium præsentes litteras sigillorum nostrorum fecimus appensione muniri. Datum Anagniæ die XVII mensis Junii Indict. VIII, Pontificatus Domni Bonifacii Papæ VIII anno primo.

anno 1295 circiter.

4 *Archiepiscopus hic nominatus* Rogerius, *hoc eodem anno a* Severinensi *ad Cusentinam translatus est, teste in Italia sacra Ughello; apud quem pro eodem anno etiam nati sunt suis quique locis,* Senensis, Larinensis, Fa-

Digitized by Google

AUCTOR. D. P.

A Fanensis, Marturanensis, Cajaciensis, Melfitensis, Lucerinus, *sed hic perperam ab eo* Aymandus *nominatus*. Oppidensis *ei notus est aliquis, qui anno* MCCCI *vixerit; sed cujus nomen necdum compererit, quod hinc supplere possit. Similiter ex hac bulla suppleri quadamtenus potest annorum sexaginta hiatus in serie* Trevcntinorum *Episcoporum, ab anno scilicet* MCCLXVI, *quo* Lucas *a Manfredo pulsus fuit, ad* MCCCXXV, *quo institutus* Fr. Natimbene, *sic ut inter utrumque sederint tum alii, tum hic nominatus* Jacobus. *Episcopatus* Lidensis, *cum nullus in Europa sit, oportet trans mare eum quærere, cujus* Andreas *ille titulum gesserit: nec alius occurrit aptior* Lyddensi, *qui & S. Georgii dicitur sub Archiepiscopatu Hierosolymitano. Erat hoc tempore Archiepiscopus* Gebhardus *sive* Gelhardus: *qui quem poscebatur assensum, hoc modo præbuit:* G. Dei gratia Maguntinensis Archiepiscopus, sacri Imperii per Germaniam Archicancellarius, universis fidelibus, ad quos præsens scriptum pervenerit, salutem in vero salutari. Litteras venerabilium Patrum infrascriptorum, signatas sigillis eorum, omni suspicione carentes vidimus in hæc verba: Universis *&c. Verbatenus ut supra: ac deinde.* Nos quoque G. Archiepiscopus supradictus cum præfata ecclesia S. Philippi in nostra sit diœcesi constituta & nostra beneficentia muniatur, præscriptarum Indulgentiarum concessiones ratas habemus & gratas, & de omnipotentis Dei misericordia beatorumque Petri & Pauli Apostolorum ejus, nec non omnium Sanctorum Dei, & B. Martini meritis confisi, omnibus vere pœnitentibus & confessis, qui ad prædictam ecclesiam devote convenerint, & sicut præmittitur manum porrexerint adjutricem, XL dies de injuncta sibi pœnitentia misericorditer in Domino relaxamus. In cujus rei testimonium præsentes litteras sigilli nostri munimine tradi fecimus communitas. Datum Magantiæ anno Domini MCCXCVI, III Idus Martii. *Hujus forma sunt & alia tres Bulla; una anno* MCCCXVI *a novemdecim Episcopis, alia anno* MCCCXXVII *ab Episcopis decem, tertia anno* MCCCXLII *a duodecim Præsulibus signata, & ab Archiepiscopis Petro, Matthia, Henrico confirmata, atque additis* XL *diebus cumulata, quas nihil attinet hic singulas describere: satis est animadvertisse, quod in nulla earum quidquam appareat, unde plus quam parochialis ecclesia fuisse videatur, cum ista Bulla expedirentur. Prius tamen quam* C *saculum* XIV *finem caperet, aut initio sequentis saculi* XV, *oportet aulam ejus dignitatem esse institutione Collegii Canonicalis: siquidem habetur diploma Joannis Maguntinensis Archiepiscopi, anno* MCCCCVII *confirmantis Confraternitatem, sub invocatione S. Philippi a Decano & Collegio adunatam hoc tenore.*

Alia alibi anni data & approbata.

Post mortem Dum ibidem Collegium Canonicorum

5 Joannes Dei gratia sanctæ Maguntinensis Sedis Archiepiscopus, sacri Imperii per Germaniam Archicancellarius, universis & singulis sanctæ Matris Ecclesiæ filiis, ac præsertim honorabilibus Decano, Capitulo, Vicariis & Personis ecclesiæ S. Philippi Cellensis, nostræ Maguntinensis diœcesis, devotis nostris dilectis salutem in eo, qui est omnium vera salus. Sanctis devotionum operibus, quibus se simplex pietas & pia simplicitas subditorum nostrorum in divinæ retributionis recompensam, & hic & in fine solidare consuevit; illos nostros favores, quia immo & spiritualia munera, tanto libentius & gratiosius addicere nos delectat, quanto ex eis vivis gratiam & defunctis misericordiam, continuato precamine salubri, conspicimus procurari. Cum igitur vos Decanus, Capitulum, Vicarii & Personæ ecclesiæ Cellensis prædictæ, tamquam divinitus inspirati, propter vivorum mentium & corporum nec non defunctorum Confratrum animarum salutem, & præsertim ut ecclesia vestra, in honorem pretiosi Christi Confessoris S. Philippi ab olim fundata & consecrata, in sacris ædificiis quasi desolata ac diruta, valeat in suis ædificiis, ex caritativis vestris & Confratrum vestrorum D contributionibus, salubriter reformari, secundum quod aliqualiter inceptis & Domino favente intenditis consummare; Fraternitatem quamdam decreveritis vobis assumere, & assumptam futuris & perpetuis certisque anni temporibus cum divinorum Officiorum decantatione observare, secundum tenorem scripti inferius annotati; nobisque devote supplicaveritis, quatenus d. Fraternitatem ratificare, approbare & confirmare, & nihilominus quædam spiritualia gratiarum munera, secundum mensuram crediti nobis talenti, tam de votis rebus inceptis superaddere, & mentes Confratrum vestrorum, tam præsentium quam futurorum, ad eam excitare dignaremur.

Petit approbari ab Archiepiscopo Maguntino.

Indulgentiæ.

6 Nos itaque attendentes, quod d. vestra Fraternitas ex pura vestra devotione pia sumat initia, bonis mediis procedit, & ad finem felicissimum ordinatur; idcirco, ejus tenore & modo faciendi clare perspecto, d. vestram Fraternitatem, tamquam ratam & gratam habentes, ipsam collaudamus, approbamus, & præsentis scripti patrocinio perpetuis affuturis temporibus auctoritate nostra ordinaria in Domino confirmamus: F & ut vos & ceteri Christi fideles ad hanc sanctam Fraternitatem devotius excitari possint, Nos de thesauro meritorum crucifixi Domini nostri Jesu Christi, quantum nobis conceditur, & de ejusdem misericordia, nec non beatorum Apostolorum Petri & Pauli, & B. Martini Patroni nostri precibus & meritis confisi; omnibus vobis & singulis qui hanc Fraternitatem assumpserint, divinisque Missarum solemniis, toties quoties illa pro Confratrum memoria, secundum Fraternitatis infrascriptæ continentiam & tenorem [celebrabuntur] devote interesseritis aut interserint, aut etiam ad fabricam ecclesiæ vestræ prædictæ manus porrexerint adjutrices, confessis saltem & contritis, quadraginta dies Indulgentiarum de injunctis eis pœnitentiis auctoritate nostra ordinaria misericorditer in Domino relaxamus. Tenor autem Confraternitatis prædictæ sequitur, & est talis.

Est autem ex instituto.

7 In nomine Sanctæ & individuæ Trinitatis, ad honorem & laudem gloriam ejusdem, nec non gloriosissimæ sanctæ Dei Genitricis Virginis Mariæ, & totius cælestis Curiæ, & S. Philippi Sacerdotis & Confessoris, gemmæ pretiosæ in ecclesia Cellensi Maguntinensis diœcesis, Patroni ejus glorioli; in memoriam reducentes, E ac bene digne & merito recolentes illam beatam & sanctam in feretro resurrectionem seu miraculosam erectionem, qua idem sanctus Dei Confessor & Sacerdos S. Philippus, corpore tunc mortuus (ad advenæ Francigenæ socii ejulatum non modicum, clamantis & dicentis: Heu! heu! Pater sancte, sine tua benedictione iter numquam arripere consuevi, tua namque benedictio mihi clypeus & galea fuit) in capite feretri se erigens ac resurgens & vivus residens, socio ejulanti & mœsto, facto manu sua dextra erecta signo salvificæ Crucis, respondens viva ait voce; Vade, sanus ibis, sanusque reverteris, cunctaque opitulante Deo prospera tibi; ad ultimumque subjungens, Tantum loci hujus dum vixeris memento; quibus factis & dictis, & ad feretri caput seu locum vir sanctus se reposuit. Et ut nos, hujus mundi ceu pelagi naufragi exules viatores, præfati loci Cellensis memores sumus dum vivimus, jamque per dictum periculosissimum naufragium ceu exilium ire, ac ad æternam patriam unde per creationem exivimus redire, benedictionemque a sancto Patre obtinere, cunctaque nobis ipso summo Deo opitulante prospera habere valeamus & possimus: consi- ad restauderantes etiam & præ oculis habentes, quod nihil in hunc mundum nobiscum duximus, nihilque inde reportabimus, nisi quantum quisque bonis ac pils operibus secum deduxerit, ac bonarum orationum & ad Dominum Deum deprecationum per caros & amicos

A memoriam obtinuimus: quotidie etiam mortem noſtram expectantes, nihil ea certius, ejuſque hora nihil incertius veriſſime credimus. Nos Decanus & Capitulum ſingulæque Perſonæ eccleſiæ Cellenſis præfatæ, ſub hujus vitæ ſæculi præſentis brevitate ſerere deſiderantes, ut meſſem beatam cum dicitur, Ite, Venite, ac copioſam habere valeamus, cum univerſis & ſingulis Chriſti fidelibus, Deo devotis, qui ad prædictum locum S. Philippi Cellenſis quaſi deſolatum, ac magna reformatione & ejuſdem quorumdam ædificiorum dudum inceptorum conſummatione bene dignum, & diu quaſi ſine memoria habitum, gratiam habentes, ejuſque loci memoriam agentes, manus adjutrices eidem porrexerint, hanc infraſcriptam in Domino Fraternitatem, ſeu mutuam in nobismetipſis caritatem continuam inivimus ac inimus per præſentes, omniumque noſtrorum & Confratrum prædictorum hanc ultimam deſideramus ac confirmamus hujuſmodi Fraternitatis voluntatem.

cum obligatione 2 Miſſarum.

8 Ita videlicet quod ſingulæ Perſonæ, in d. eccleſia S. Philippi Cellenſis beneficiatæ, pro univerſis & ſingulis ſuis Confratribus ſeu Sororibus prædictis, memoriam ipſius loci præfati Cellenſis habentibus & manus ei adjutrices porrigentibus, ut præfertur, continue in orationibus ſuis, pro vivis & defunctis Dominum Deum, ac apud eum intercedentem beatam Virginem, cum S. Philippo ac omnibus Sanctis, fideliter & devote deprecentur, & nihilominus omni Feria ſexta Quatuortemporum perpetue in præfata eccleſia Cellenſi duæ Miſſæ, cum debita ſolennitate ac luminaribus, celebrentur devote; prima quidem Miſſa, pro peccatis vivorum Fratrum ac Sororum prædictorum, poſt Primas; ſecunda vero Miſſa, pro defunctis Fratribus & Sororibus prædictis poſt Sextam ejuſdem diei, devote celebrentur per eoſdem. Fratres etiam Presbyteri, ibidem ſeu in alio loco exiſtentes, ad hanc Fraternitatem pertinenter præfata Feria ſi commode poterint, vel præcedenti vel ſequenti eis convenienti die, Miſſam eodem modo celebrent pro peccatis Fratrum & Sororum ſuorum prædictorum vivorum, Collectam ſeu memoriam adjungentes in eadem pro Fratribus & Sororibus defunctis ſupradictis; vel e converſo, Miſſam videlicet pro defunctis, ac Collectam pro peccatis vivorum adjungant. Quilibet etiam Frater vel Soror, ad hanc Fraternitatem pertinens, in Presbyterio non conſtitutus, eadem Feria ſexta quindecim Pater noſter & Ave Maria in orationibus ſuis, pro prædictis Fratribus & Sororibus vivis & defunctis, compleat devote. Cumque etiam Perſonis præfatæ eccleſiæ Cellenſis de morte cujuſque Fratris vel Sororis prædictorum fuerit notificatum, ſtatim pro eodem defuncto Miſſam pro defunctis celebrabunt, Dominumque Deum ac Beatam Virginem cum S. Philippo pro anima hujuſmodi defuncti deprecabuntur fideliter & devote: alii etiam Presbyteri ad hanc Fraternitatem ſpectantes, cum perceperint, idem faciant; ſimiliter & alii, in Presbyterio non conſtituti, quindecim Pater noſter & Ave Maria pro Fratre vel Sorore defuncta devote compleant, cum hujuſmodi perceperint mortem. Omnes etiam Fratres & Sorores, loci præfati Cellenſis continuam dum vixerint, ad mandatum S. Philippi in feretro poſt mortem ſuam vivi reſidentis, memoriam habentes, ſanique ire & redire, cuncta etiam eis Deo opitulante proſpera venire, ac benedictionem ab eodem obtinere ex intimis deſiderantes & cupientes, & in horum ſignum manum porrigentes adjutricem, ut præfertur, hos omnes ad unam matriculam ſeu libellum inſcribere volumus & debemus, ut perpetua eorumdem & omnium noſtrorum memoria circa præfatam eccleſiam Cellenſem & Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum cum ejus Matre & S. Philippo præfato continuę habeatur:

In Feriis ſextis quatuortemporum Perenn.

alia unaque precum pro vivis ac defunctis.

cui honor ſit & gloria per infinita ſæculorum ſæcula. Amen. D

AUCTORE D. P.

In cujus rei teſtimonium ſigillum noſtrum præſentibus eſt appenſum. Datum in oppido noſtro Heppinheimi in die S. Udalrici Confeſſoris, *id eſt* IV *Julii*, anno Domini MCCCCVII.

9 Sequuntur nomina Fratrum & Sororum, ad Fraternitatem ſupra memoratam pertinentium, cum dotis & legatis per eoſdem ad fabricam eccleſiæ S. Philippi Cellenſis. *Deſcripta hæc erant partim Latine partim Germanice: nos his ex Latine deſcriptis paucos dumtaxat proferemus: idque ex ſolo primo quem Gamanſius ad nos miſit quaterno: integrum ipſe dare poteris Syllabum omnium, in ſuo quod pridem molitur vaſtiſſimo opere de Archidiœceſi Moguntina & ſubjectis ei Epiſcopatibus. Sint ergo ad ſpecimen aliorum ſequentes:*

Infraſcripti Rupertus Rex Rom. & alii ex ejus familia.

Sereniſſimus Dominus Rupertus Romanorum Rex, Dux Bavariæ & Comes Palentinus, ad fabricam noſtram, per interceſſionem D. Joannis Decani, ordinavit & mandavit per ſuos homines fieri XXXVIII vecturas lapidum magnorum de loco Weszen.

Illuſtriſſimus D. Ludovvicus, filius præfati D. Regis, ad petitionem præfati D. Joannis, conceſſit eis X vecturas cum lignis magnis de Rheno. E

Anno Domini MCCCCVII, feria IV Exaltationis S. Crucis, Illuſtriſſimus Dominus Dux Ludovicus Palentinus, ſacri Imperii Archidapifer, filius præfati D. Ludovvici, & Illuſtriſſima Domina Margareta de Sabaudia conthoralis ejus, cum ſuis famulis & famulabus in numero circiter LX vel ultra LX, ex cauſa peregrinationis viſitarunt hunc locum, in honorem S. Philippi Confeſſoris Dei: & fecerunt & mandaverunt fieri quaſdam vecturas ad fabricam, & dederunt ad fabricam in promptis & in auro XX florenos: propterea conſtituci & inſcripti ſunt ad Fraternitatem S. Philippi Confeſſoris Dei. Item dedit unam caſulam ſuſtein, & unam cappam rubram cum puero deaurato. Item dedit Paſtoriam V Vaſſenheim.

Item Illuſtriſſimus Dom. Dux Fredericus Palentinus, frater præfati D. Ludovici, dedit V florenos ad Fraternitatem S. Philippi.

Illuſtriſſimus Dom. Dux Rupertus Palentinus, frater præfatorum Dominorum Ludovici & Friderici, dedit XI florenos ad Fraternitatem S. Philippi.

Illuſtriſſimus Dom. Comes de Katzenelebogen, D. Anna conthoralis, & filius Philippus & collateralis Anna de V Virtenberg, & junior Philippus & .... Otilia de Naſſauvve, dederunt unam bonam caſulam griſeam, & dederunt XII florenos ad fabricam, ad faciendam unam veſtudinem & alia bona. F

uel ex ejuſdem aula;

Item Eberhardus de Eppenſtein, Dominus in Kuningſtein, & Anna uxor ejus de Naſſauvve, & Margareta filia eorum, dederunt duas tunicas, blaveam & viridem, pro ornamentis eccleſiæ, & factæ ſunt quatuor tunicæ miniſtrantium.

Reverendiſſimus in Chriſto Pater & Dominus, Joannes de Naſſauvve, Archiepiſcopus Maguntinus, hanc ſupraſcriptam Fraternitatem approbavit & confirmavit, nec non Indulgentias XL dierum cuilibet eamdem Fraternitatem intranti ſeu aliquid ad fabricam eccleſiæ Cellenſis donanti vel leganti donavit.

Archiepiſcopus Maguntin.

Item Venerabilis Magiſter Joannes de V Vachenheim, Decanus eccleſiæ Nuhuſenſis & hujus eccleſiæ Canonicus, præfatam Fraternitatem inchoavit & direxit, ac jam a præfato D. Archiepiſcopo confirmari obtinuit, ac Indulgentias præſcriptas impetravit. Idem dedit XXX florenos ad murum Septentrionalem in anno Domini MCCCCVII. Idem dedit florenos X ad feneſtram magnam Occidentalem, in anno Domini MCCCCVIII. Item cum omnes muri [renovati] fuerunt; dedit omnes magnas trabes, pro tecto & ſuper eoſdem muros ponendas,

Decanus Gellen.

Digitized by Google

A circa XXXVI trabes, quas ſolvit in valore XXIV florenorum. Item XL florenos pro lignis magnis pro tecto.

Maximilianus Rex Rom. cum uxore.

Item anno Domini MCCCCXCV, in die Exaltationis ſanctæ Crucis, cauſa devotionis & peregrinationis venit ad S. Philippum, nec non ad Reliquias in hac eccleſia viſitandas, Sereniſſima Maria-blanca, Ducis de Mayland filia, & Sereniſſimi Maximiliani Regis Romanorum uxor, cum magno comitatu Baronum & militarium. Item præfati in altera die poſt Lucæ fuerunt perſonaliter hic. Item altera die poſt Laurentii, in anno XCVI, præfata Regina fuit hic, & oſtenſæ ei iterum ſunt Reliquiæ. Item iterum fuit hic V die menſis Septembris: & quatuor vicibus fuit hic apud S. Philippum.

10 *Quantum autem ex ea quæ ad manum eſt parte matricula hujus, ſeu veriùs Annalis, colligere poſſum; cauſa votivæ peregrinationis pleriſque fuit proles deſiderata vel impetrata. Sic* anno MCCCCVI Godefridus Comes & Dominus in Mansfelde, & Alcydis Comitiſſa Aldenburgenſis, & Philippus eorum filius, dederunt unum magnum puerum argenteum & XI florenos. Anno MCCCCVI Domicella Fiſa ab Alsdorff, & Domicellus Conradus ab Holdersdorff, dederunt puerum argenteum, & cum hoc etiam ſummam pecuniæ. Anno Domini MCCCCXCI Domicellus VVilhelmus de Leevvenſtein, & marita ſua, puerum argenteum, ipſa die Nativitatis. Anno XCVI Armiger Godifredus de Raneck junior, cum uxore Goda de Leevvenſtein, dederunt duo lamina, in quibus duo pueri ſunt inſculpti, in die dedicationis. Anno MDX Illuſtriſſimus Comes Philippus Badenſis, per ſuum certum nuntium, obtulit Sancto puerum argenteum. Anno MDXVIII adfuit nobilis Fridericus Stoltz de Bickelnheim, & uxor ejus Elizabeth de Partenheim, in ſabbato poſt Nativitatem Mariæ, & dederunt puerum argenteum. Item nobilis Domina Suſanna Landgravia in Naſſauvv & Sarbruck, Domina in Hynsberg, dedit puerum argenteum, poſt feſtum Paſchæ anno LXIX.

Anathemata pro obtinenda vel adeunta prole.

B

11 *Ad extremum exhibetur bulla Indulgentiarum, anno* MCCCCLXIX *ab octo Cardinalibus conceſſarum, hoc tenore*: Guillermus Epiſcopus Oſtienſis, Bartholomæus tituli S. Clementis, Jacobus tit. S. Chryſogoni, Oliverius tit. SS. Petri & Marcellini, Amicus tit. S. Balbinæ, Presbyteri; Franciſcus S. Euſtachii, Franciſcus S. Mariæ novæ, Theodorus S. Theodori Montiſerrati vulgariter nuncupatus, Diaconi, miſeratione divina ſacroſanctæ Romanæ Eccleſiæ Cardinales, univerſis & ſingulis Chriſti fidelibus, præſentes litteras inſpecturis, ſalutem in Domino ſempiternam.

Nova Indulgentia ab octo Cardinalibus anno 1469.

C

Glorioſus & mirabilis Deus in Sanctis ſuis, qui ſua mundum ineffabili illuminat claritate, pia vota fidelium de ipſius clementiſſima majeſtate ſperantium tunc præcipue benigno favore proſequitur, cum devota ipſorum humilitas Sanctorum precibus & meritis adjuvatur. Cupientes igitur ad inſtantiam honorabilis viri, D. Joannis Sartoris, ut eccleſia Collegiata S. Philippi Confeſſoris in Cellis Maguntinenſis diœceſis, unde oriundus exiſtit, idemque ſcholarum Rector olim illic fuit, congruis a Chriſti fidelibus frequenterur honoribus, fideleſque ipſi eo libentius eo confluant, qui ibidem dono cæleſtis gratiæ uberius ſenſerint ſe refectos; de omnipotentis Dei miſericordia & BB. Petri & Pauli Apoſtolorum ejus auctoritate confiſi, omnibus & ſingulis vere pœnitentibus & confeſſis, qui dictam eccleſiam in Cœnæ & Aſcenſionis D. N. Jeſu Chriſti, nec non in S. Stephani Protomartyris ac Dedicationis & ejuſdem Dedicationis Octavæ diei feſtivitatibus & celebritatum diebus, a primis Veſperis uſque ad ſecundas, devote viſitaverint annuatim, & ad reparationem & conſervationem ædificiorum, calicum, librorum, & aliorum ornamentorum pro divino cultu inibi neceſſariorum manus porrexerint adjutrices; Nos Cardinales præfati & quilibet noſtrum, pro qualibet hujuſmodi die centum dies Indulgentiarum de injunctis eis pœnitentiis miſericorditer in Domino relaxamus, præſentibus perpetuis futuris temporibus duraturis. In quorum omnium ac ſingulorum fidem & teſtimonium præmiſſorum, præſentes litteras fieri fecimus ſigillorumque noſtrorum juſſimus appenſione communiri. Datum Romæ in Palatiis noſtris ſolitis anno a nativitate Domini MCCCCLXIX pridie Kalendas Aprilis, Pontificatus S. D. N. Pauli divina providentia Papæ II anno V.

Præciſa S. Philippi data.

D

12 *Qui primus hic ſignat, eſt* Guillielmus de Eſtouteville, *ab Archiepiſcopatu, unde eum Eugenius* IV *aſſumpſerat, dictus* Rotomagenſis. *A Pio* II *electi fuerunt*, Franciſcus tit. S. Euſtachii, *ipſius Pii ex ſorore Nepos, prima creatione; ſecunda* Bartholomæus Roverella, Franciſcus Gonzaga, & Jacobus Amanatus. *Ceteros Purpura donavit Paulus* II, *puta* Oliverium Caraffam, Amicum Agnifilum, Theodorum Palæologum: *de quibus omnibus videri poteſt Ciacconii per Oldoinum editio noviſſima. Utinam nunc de præſenti ſacri corporis ſtatu, ſi nihil læti, certi tamen aliquid poſſem adjungere! Hæc etiamnunc expello ab aliquo piorum in Palatinatu Catholicorum, qui ſine dubio gaudebunt, inter illas orthodoxæ fidei ſub hæretico Principe oppreſſiones, videre iſtas avitæ pietatis monumenta, hoc in opere tam fideliter relata; &, ut confido, excitabuntur ad reliquas Sanctorum Indigetum memorias, ubicunque ſuperſtites, nobis ſubmittendas.*

E

F

DE BEATO ZACHARIA

Pag. 414. D. P.

ORDINIS MINORUM S. FRANCISCI.

ALANQUERII IN LUSITANIA.

SÆC. XIII. *Alanquerii vivens Rex Sancio,*

1 *Liſiponam inter & S. Irenes oppidum, ad Tagum, Luſitaniæ notiſſimum fluvium, aliud eſt oppidum, hinc quinque, ſeptem inde leucis diſſitum, quod a Mauris accepit* Alanquerii *nomen*; Jerobricam *Antonini, Ptolemæi* Arabricam *ſunt qui fuiſſe ibi olim velint. Hujus oppidi dominium filia ſua tertio genita Sancia, earum uxi., quas vulgus* ſanctas Reginas *appellat (uti jam diximus ſupra ad præcedentis diei ſupplementum, de B. Maphalda agentes) teſtamento legaverat pater ſuus Rex Sancius, regnum filio Alphonſo relinquens. Hujus aſperam erga ſe indolem experta illa, pertæſa aula, tunc Conimbricam inſidentis, in iſtam ſui allodii proprietatem ſeſe recepit; nempe locum* ſemotum a turba, ſalubri cælo, fœcundo ſolo, optimis aquis & copioſis, in edito poſitum & ſatis pro tempore munitum; *ut ſcribit jam in Maſalda laudatus Fr. Franciſcus Macedo, qui caput* 24 *de vita ejuſdem Sancia ſic orditur.*

Zacharias a S. Franciſco miſſus.

2 Vivebat ea ætate S. Franciſcus Aſſiſias, quem Chriſti, quo ſemper flagravit, amor, deſiderio martyrii ardentem, & ſtudio S. Jacobi Apoſtoli corpus viſitandi accenſum, in Hiſpaniam ire compulerat, ſi qua occaſio eſſet inde in Mauritaniam tranſeundi. Is, nulla oblata, in Italiam Deo ita volente redierat; ſpe

Digitized by Google

A ſpe tamen retenta, quod per ſe facere non potuerat, filiorum opera perfecturum. Hæc cum dies noctesque cura torquebat, quæ rem longius differre paſſa non eſt. Itaque anno quam reverſus fuerat proximo, Fratres duos ex præcipuis, Zachariam & Gualterum in Hiſpaniam cum ſociis miſit. Luſitaniam ingreſſi ad Regem Alfonſum Conimbricam adierunt: mandata Patris Franciſci, cujus recens erat ac grata memoria, expoſuere Regi. Summa erat, ab eo petere, ut liceret ſuis in eo regno monaſteria ædificare, quæ ſeminaria virorum doctorum eſſent, qui Evangelium barbaris annuntiatum irent; &, qui Luſitania expellebantur, Mauros in Africam ſequerentur, & divinæ fidei præceptis imbuerent. Accepta Regi legatio fuit, ſed multo Reginæ Urracæ acceptior: quæ cum Sanciæ pietatem noſſet, ad eam Zachariam, unum e duobus, cum litteris miſit, monens adeſſe tempus pia, de quibus ſemper cogitabat, opera præſtandi: non poſſe id temporis quidquam excogitari ad animorum ſalutem utilius. Cum his litteris Zacharias Conimbrica Jerobricam venit.

Benevole excipit.

3 Non egebat hortatione Sancia, ad quæ ipſa ſponte currebat. Benevole excepit hoſpitem: & quoniam, ex habitu oris & corporis, quanta ineſſet in animo virtus conjecit, de rebus cum eo cæleſtibus ſermones fovit. Cumque ille ardentes loquendo divini amoris faces jacularetur, & ſingularem præ ſe ferret opum & B honorum contemptum, eoque ſe germanum S. Franciſci diſcipulum Sanciæ probaſſet; ſtatuit hæc eum apud ſe retinere, tamquam prædem & obſidem reliquorum, quos venturos ſperabat, ut Franciſcanam familiam in Luſitania propagarent. Erat prope oppidulum in declivi ſitu ad profluentem ſacellum, Divæ Catharinæ Martyri dicatum, cum domicilio conjunctum: eo juſſit Zachariam divertere, ſuſcepto conſilio locum amplificandi, & monaſterium pro loco anguſtum, ſed pro tempore idoneum conſtruendi. Nec diſtulit quin admotis operis brevi paucis cellulis excitatis, & ſacelli parietibus commiſſis, juſtum pro ſex ſeptemve ſociis hoſpitium condidiſſet. Hoc primum fuiſſe ferunt noſtri Ordinis in Luſitania monaſterium, Sancia auctore fundatum. Ex hoc fonticulo in Aſiam, Africam & Americam tot Provinciarum facta divortia. Annus is erat MCCXVI. Scio quoſdam nobiles ſcriptores malle primas dare Brigantino cœnobio, quod patent a S. Franciſco ædificatum, de quo ego nolo contendere: ſequatur quiſque quod volet, ego illud a puero traditione accepi.

ejusque hoſpitium ad S. Catharinæ.

C 4 *Anno poſt hac tertio trajecturi in Africam Sancti Fratres Vitalis, Petrus, Berardus, Accurſius, Adjutus & Otho, Zachariam videndi deſiderio tracti, illuc excurrerunt, ipſamque Sanciam viſitarunt: cui deinde poſt Martyrium anno* MCCXX, XVI *Januarii Marrochii conſummatum, apparentes per viſum, religioſa vita deſiderium, quod ſororum Taraſiæ atque Mafaldæ exemplum moverat, uſque adeo in ea accenderunt, ut Ciſtercienſis Inſtituti cœnobium aliquod prope Conimbricam extruere, in eoque ſe recondere ſtatuerit.* Antequam diſcederet, de Franciſcanis Patribus, qui ad S. Catharinæ habitabant, ſolicita, certum & juſtum eis pro majori numero monaſterium ædificari voluit; ad idque palatium ſuum, quod relinquebat idonea ſupellectili inſtructum, Fratribus conceſſit: & præfectos operi & ſumptus ad fabricationem novi ædificii aſſignavit: retento tamen arctiori hoſpitio S. Catharinæ, ac edicto, ut ibi Fratres numero quinque deinceps degerent, ad totidem ſanctorum Martyrum, qui eum conſecraverant locum, memoriam ſuſtinendam: quorum illa tam fuit obſervans, ut quo in loco ſibi apparuerant, ibi ſacellum ſtrui juſſerit, quod hodieque ſervatur. Et quidem amplum illud eſt & magnificum monaſterium,

Maji Tomus I.

delute poſt 5 Fratrum martyrium.

monaſterium in ſuo Palatio fundat.

in edito ſitum, undique præciſum ab oppido, ſalubre & aſpectu intuentibus gratum, verum habitantibus aliquanto triſtius, idque ipſum ad meditationem cæleſtium juvat. D AUCTOR, D. P.

5 *Lucas Waddingus in Annalibus Ordinis ſcribit, quod anno* MCCXII *Romæ exiſtens Seraphicus Patriarcha, poſtquam* ſemel iterumque in plateis prædicavit, Fr. Zachariam Romanum, ſignis & portentis poſtea mirificum, ſuo habitu donavit. *De ſignis antiquiorem ceteris teſtem habemus S. Antoninum, 3 parte hiſtor. tit. 24 cap. 7 ita ſcribentem*, Inter ceteros Fratres in Hiſpaniam miſſos, deſtinatus fuit quidam Fr. Zacharias Romanus, magnæ vir ſanctitatis: qui deficiente pane Fratribus Guardianus exiſtens, a Domino impetravit Angelum Domini mitti ad eum, qui tot panes candidos & ſapidiſſimos ad oſtium detulit, quot erant Fratres. Et altera vice, cum quidam ad prædicationem ejus compunctus, ſibi confeſſus fuiſſet, inter cetera expreſſit ſe multum dubitare de veritate Sacramenti Euchariſtiæ. Et cum verbis ejus perſuaſivis dubitatio a mente ejus avelli non poſſet, mandavit ſibi, ut die ſequenti veniret ad audiendam Miſſam ejus, & Dominus ſibi provideret. Quod cum feciſſet devote Miſſæ adſtans, vidit manifeſte, quod Hoſtia, quam tenebat manu præfatus Zacharias, poſt Conſecrationem erat converſa in carnem, quouſque voluit Communionem aſſumere, & tunc reverſa eſt in ſpeciem Hoſtiæ ſicut E prius: & ex hoc miraculo liberatus eſt a dubitatione illa. Hic Frater Zacharias demum ſpiritum Deo reddens, miraculis effulſit.

Hic ille multarum claræ reſtes.

ſuis dubitatus patrem impetrat & veritatem Euchariſtiæ oſtendit a

6 *Rudolphus Teſſignianenſis in Hiſtoria Seraphica, ipſoque in fine libri primi, idem quod Antoninus de panibus narrat; addit que* D. Sanciam, cum rem audiviſſet, petiiſſe unum ex illis panibus, quem in Reliquiis ſervavit. *Dicit præterea, quod* orationibus, jejuniis & vigiliis Domino ſerviens, tantum inde divinæ conſolationis exceſſum recipiebat, ut ægre ab illo ſepararetur. *Signanter autem etiam aſſerit*, quod cum imago Crucifixi allocuta eſt, ante quam ſemper orabat. *Franciſcus Gonzaga, allegata* vita a Chronicorum Franciſcanorum auctore fuſius diligentiuſque deſcripta, *iſtud de Crucifixo ſic exponit*: Ad quamdam Crucifixi imaginem (quæ in loci Alanquerienſis Capitulo uſque ad annum Dominicæ Incarnationis MCCCCXIV perſeveravit) plura oracula, tum ſui Guardianatus executionem, tum propriæ animæ ſalutem concernentia retulit, vivenſque adhuc divina virtute aliquot mirabilia operatus eſt. *Miramur qua Chronica illa ſint, Gonzaga viſa ſuperiori ſæculo, Waddingho autem, vix annis quadraginta poſteriori, cæteriſque poſt ſcriptoribus, ignorata: quo fit ut de* B. Zacharia *aliud nihil jam nobis ſuperſit, quam quod (ſicuti ait Gonzaga)* in conventu *Alanquienſi*, tamquam ejus auctor atque promotor, maxima in veneratione habitus eſt, ſanctæque vixit atque ſanctiſſime vitam finivit. *Annum ac diem mortis nemo antiquorum expreſſerat: quare indicare eum non valens Waddingus, oblata occaſione tranſlati a S. Catharina ad Sancia palatium conventus anno* MCCXXII, *in unum eum locum contulit quadam argumenta ſanctitatis Zachariæ, quæ, inquit*, opportunius nuſquam referre potero, dum de ejus vita & morte certum nullum eſt tempus. *Narrationem vero de eo concludens*: Mortuus, *inquit*, tandem vir Sanctus, plenus meritis & virtute, ſepultus eſt in pavimento majoris ſacelli: deinde tranſlatus cum alio pio viro ſocio, conditus eſt ſub ipſo altari, in quo præmemorata Chriſti Crucifixi effigies digne colitur, *ſcilicet anno* MCCCCXIV, *nam antea in Capitulo ſteterat: ipſum vero altare immaculatæ Virginis Beatiſſimæ Conceptioni eſt ſacrum.*

Chriſtum colloquentem habet e Cruce.

7 *Georgius Cardoſus, in Annotatis ad hunc diem, deſcribit Crucifixum iſtum, qui etiamnum conſpiciatur*

non ſunt alterius in ipſe miraculo.

auctor. D. P.

A ligneus ac ruditer ſculptus, colore fuſco velut infuſcatus, ſed perquam devotus ac venerabilis. Altus eſt, *inquit*, palmos duos, habetque confoſſum latus, ut appareat ſculptorem expreſſiſſe in eo Chriſtum jam mortuum: & tamen ſpeciem nunc habet viventis ac veluti loquentis, erecto vultu, apertis oculis labiiſque, ſic ut dentes appareant: & hanc figuram creditur miraculo eo accepiſſe, quo per ipſum Zachariæ locutus eſt Chriſtus. Digne proinde viſus eſt poſteris, qui ſpeciali religione recluderetur in proprio ſacrario; neque ſpectandus vulgo præberetur reſerato oſtiolo, nisi per Quadrageſimam, Feriis omnibus ſextis, & hac

& rellow; Maji, an 20 Januarii.

Exaltatæ Crucis die: qua etiam, *inquit idem Cardoſus*, a tempore immemorabili utriuſque feſtum, Crucis ſcilicet & Zachariæ, conſuevit celebrari. *Hoc* immemorabile tempus *protendi ultra annum* MDCXI, *quo facta eſt ſancti corporis noviſſima tranſlatio mox dicenda, difficulter crediderim: ſatis tamen eſt nobis ut ipſum referamus ad hunc diem, nihili facientes, quod Arturus a Monaſterio in ſuo Martyrologio Franciſcano adſcripſerit* Zachariam *diei* XX *Januarii; utpote jam ſæpe deprehenſus a nobis, ſuis quos appellat Beatis, cum certum diem nullum aſſignatum invenit apud ſcriptores, aliquem pro ſuo arbitrio ligere.*

B

§ Ex primo ſepulturæ loco, *inquit Cardoſus*, ſolebant fideles pii terram educere, præſens adverſus febres remedium, neque id facere deſierunt ſimili cum affectu atque etiam effectu. Vidit hoc anno MDCXI, conventum iſtum dum viſitat, Provincialis Fr. Ambroſius Silva de Jeſu: & ſimili pietate motus mandavit Sacriſtæ, ut iſtius terræ etiam ſibi aliquid acciperet pro Reliquiis habendum. Dictum, factum: eodemque tempore placuit Deo, ut infra eamdem terram articulus digiti unius reperiretur. Obſtupuit devotiſſimus Prælatus officulum iſtud, poſt trecentos & quinquaginta circiter annos a morte viri ſancti, adhuc integrum conſpicions; exiſtimavitque voluntatis divinæ eſſe, ut tam pretioſæ Reliquiæ in loco honorabiliori ac magis conſpicuo reponerentur. Electa ad hoc

Educto e ſepulcro terra mortuos curat;

corpus anno 1612 tranſferunt,

eſt Vigilia Paſchæ, quando, conſentiente & approbante D. Michaele de Caſtro, Oliſiponenſis Urbis digniſſimo Archiepiſcopo, Provincialis, cum Guardiano loci Fr. Emanuele dos Reis, coram innumerabili

C

qui ad ſpectaculum tam religioſum accurrerat populo, tranſtulit ſacra oſſa ex veteri in novam, & rubro ſericeo panno interius conveſtitam arcam, quæ deinde proceſſionaliter circumlata, repoſita fuit ad dexteram partem capellæ majoris, intra ſacrarium lapideum, cratibus, ferreis quidem, ſed inauratis præmunitum: in cujus ſummitate legitur inſcriptio: Sepulcrum B. Zachariæ & duorum ſociorum, erectum XI Aprilis,

11 Aprilis,

anno MDCXI. *Annus iſte Cycle Lunæ* 16, *Solis* 24, *litteræ Dominicali* B, *celebrabat Paſcha die* III *Aprilis; procujus totiuſque Paſchalis hebdomadis reverentia, apparet ceſſatum fuiſſe uſque poſt Dominicam in Albis: adeo ut proxima feria* II *fuerit circumducta proceſſio prefata. Hoc die, quoniam abſque Sedis Apoſtolicæ expreſſa licentia fieri de eo ut Beato non poterat, factum eſt ſacrum de Beata Virgine: ſequenti autem die (nam unus non ſufficiebat populari pietati explendæ) factum eſt de S. Franciſco;* totius bidui pompam apparatumque ſuis impendiis curante Alanquerienſis oppidi Correctore Lupo de Barros, qui etiam prænoratum ſacrarium fabricandum ſuo ære locaverat, omnibuſque & ſingulis actibus interfuerat, authenticum de iis inſtrumentum confecturus ſignaturuſque.

D

9 *Quinam duo iſti Socii fuerint, non potuit nos docere Cardoſus: divinando tamen ſuſpicari quis poſſet, eorum unum eſſe de quo ad annum* 1217 *nu.* 24 *ſic loquitur Waddingus:* Prætereundum hic non erat pium & ſingulare cujuſdam cœnobioli S. Catharinæ incolæ & Zachariæ ſocii factum, quo quantum religioſis viris fugiendæ mulierum converſationes, ad oculum monſtravit. Principi Sanctæ familiaris erat Domicella, ob pietatem cara, nomine Maria Garcia; quæ Religioſum, vere quæ Religioſi erant curantem, ſæpius inviſebat, quo nihil ei moleſtius, nec quod magis horreret aut fugeret. Dum ergo ſemel orantem per nuntium interpellaret, rogaretque ut ſe allocuturus in eccleſiam prodiret; illeque renueret, & illa denuo pro mulierum conditione magis inſtaret cum lacrymis, ſuamque cuſaretur mœſtitiam ex denegato ſancti viri alloquio & pia exhortatione; tandem importune rogatus acceſſit, ignem una, altera E manu paleas ferens: quas ut igni admovit, cum ſubito ſuccenderentur, adjunxit: Domina, ideo tuum quantumvis pium recuſo conſortium & familiare colloquium, quia idipſum quod paleæ ex approximatione ad ignem lucratæ ſunt, lucrantur etiam religioſi qui cum feminis familiarius aut ſæpius colloquuntur; ingentemque illum perdunt fructum, quem ex divino colloquio & ſancta oratione poſſunt acquirere. Quo facto quibuſque verbis, cum rubore pia pediſſequa diſceſſit, nequaquam impoſterum Religioſo importuna. Plures ex noſtris rem hanc referunt, ſed viri nomen non exprimunt; id dumtaxat addunt, ſancte vixiſſe & obiiſſe, idque per miracula conſtitiſſe, & S. Antonium Oliſiponenſem, dictum de Padua, adhuc Canonicum Regularem in cœnobio Sanctæ Crucis Conimbricenſi, inter Miſſarum ſolennia, cum ingenti claritate vidiſſe ejus animam ad cælos adſcendentem. *Unde intelligitur ante annum* MCCXX, *quo S. Antonius tranſiit ad Oraïnem Franciſcanum, obitum iſtum contigiſſe: & prius quam in novum monaſterium migraret Zacharias. Quo non obſtante, potuerunt ſancti viri hoc tranſlata fuiſſe oſſa, propter miracula quæ ad invocationem ejus patrabantur.*

cum aliis 2 ſociorum,

quorum unus videtur eſſe Antonius

mortuus erat an. 1220.

10 *Porro* in ultima iſta B. Zachariæ Translatione, reſervatæ fuerunt extra arcam Reliquiæ nonnullæ, ad devotorum ſolatium, *inquit Cardoſus*: earumque una ſervatur intra medii corporis ſtatuam, in oratorio S. Catharinæ; itemque alia in ſimili ejuſdem Zachariæ ſtatua, quæ Alanquerii feſtivis diebus exponitur ſuper altari, & correſpondet pectorali imagini S. Franciſci, continenti partem habitus in quo hic recepit ſacra ſtigmata. Celebratur autem feſtum B. Zachariæ, ſicut dictum, communi cum ſancta Cruce feſto, & magno cum populi undique accurrentis conflux. *Ita ille partim hoc* III *Maji, partim* XI *Aprilis, quando predicta Translatio facta fuit: cujus ſi annuam memoriam obſervare libuiſſet, credo hanc nulli certo diei aſſignandam fuiſſe, ſed inter mobilia cum Paſchate ſuo reſurrexe debuiſſe, feria* II *poſt ejus Octavam.*

F

Reliquiæ ſuper altari.

Digitized by Google

DE B. ÆMILIA BICCHERIA

EX ORDINE DE PŒNITENTIA S. DOMINICI

VERCELLIS IN PEDEMONTIO.

COMMENTARIUS PRÆVIUS. D.P.

De cultu, translationibus, Vita scripta, & anno mortis.

ANNO MCCCXIV. *A Ferrerio Ep. Beatis Vercellensibus adscripta.*

1 JOannes Stephanus Ferrerius, *hujus nominis & cognominis Secundus Episcopus Vercellensis, sextus autem ex eadem Ferreriorum Bugello oriundorum familia, anno Domini* MDCII, *sui Pontificatus* III, *Vitam & res gestas S. Eusebii Vercellensium Episcopi & Patroni, ejusque in Episcopatu successorum, edidit & Clementi Papæ VIII dedicavit; ad calcem vero earumdem subjecit Catalogum Sanctorum ac Beatorum, qui cives aut Episcopi Vercellenses fuerunt. In his ultima inter tres* Beatas, *utpote ætate junior, nominatur* Beata Æmilia Bicchieria, Ordinis S. Dominici, *Guala Bicchierii, Episcopi item Vercellensis & S. R. E. Cardinalis, proneptis. Hæc, fundato juxta urbis mœnia S. Margaritæ monasterio, ipsum aliquammultis annis Prioriſſa rexit, in eoque pientissime obiit die* III *Maji; habita quidem in magna opinione sanctitatis, non tamen statim capta coli ut* Beata. *Colligitur hoc ex eo, quod fundatæ ab ea Sanctimoniales, ex suburbana sua habitatione in urbem commigrantes, circa annum* MCCCLX, *nihil solicitæ fuerint de transferendo pariter corpore. Cum autem cœlestibus supra sepulturam jam defectam luminibus nostra lucentibus, Episcopus ac cives Vercellenses excitі, venerabile corpus solenni processione institutа traduxerunt, die* VII *Augusti; videtur cogitatum fuisse de eo die, quotannis* B. Æmiliæ *sacro habendo; nam cum annue celebrare vovit qua num.* 56 *dicitur, eo die fuisse a maleficio liberata: sed nihil habeo unde affirmem, quod ea cogitatio habuerit consequentiam aliquam.*

ut talis transferatur circa an. 1360.

2 *Urebantur Sanctimoniales illæ, cum facta prima Translatio est, adeoque paucis post migrationem annis, aut etiam solum mensibus, loco Capitulari pro ecclesia, donec ea ædificarentur a fundamentis: hæc autem perfecta, suo potius affectui quam publicæ pietati consulentes, ibidem penes se retinuerunt depositum istud sacrum. Non tamen hoc obstitit, quo minus etiam apud cives, eamdem urgente aliqua infirmitate invocantes, perseveraret veneratio* Æmiliæ, *tamquam* Beatæ, *etiam in picturis. Quapropter supra laudatus Episcopus, cognita cultus antiqui possessione, & veritate tam veterum quam recentium ejus miraculorum, Sanctimonialibus id petentibus, anno* MDCIX, *die* XVII *Augusti, cum duobus Canonicis, illuc accessit, & sancta Fundatricis corpus a loco Capitulari transtulit, ad ecclesiam interiorem sive chorum Sanctimonialium, in urnam lapideam, cubitis aliquot alte elevatam a terra; juxta quam ad ægrotantium votum sæpe accenditur lampas, ut illi ejus oleo permulti sanitatem recipiant, quemadmodum recepisse plures, plurima circum anathemata testantur. Quin etiam num.* 49 *Vita intelligetur, anno* MDCXXXIV *adhuc in usu Monacharum fuisse, ut memoriam ultimæ Translationis* XVII *Augusti festivius quotannis iterarent. Præcipuum tamen festum nunc agitur die* III Maji; *sed ita, ut nec Officium de ea, nec Missa fiat, nec imago ponatur in altari; cum omnia hæc sibi vindicet Crux sancta. Quid ergo? Totum templum, ornatu extraordinario excultum, & uti num.* 57 *dicitur, expositum venerabile Sacramentum, omnibus tunc specialiter illuc accedentibus indicat, aliquam ibi memoriam agi, quæ non sit aliis Ecclesiis Dominicisque festivitatibus communis. Hæc sub annum* MDCLXXXIII *examinanti Joanni Petro Farcito, nostri Collegii Vercellensis tunc Rectori, dixerunt Sanctimoniales, Bullam etiam Pontificiam aliquam se habere, ubi Beata Æmilia appelletur; sed diu quæsitam reperire non potuerunt, significaveruntque, putare se, quod ipsa, una cum luculentioribus multis de Beata scripturis, ablata Mediolanum sit ad monasterium S. Eustorgii, ab ultimo ex Prædicatoribus Confessario, quando ipsius monasterii gubernationem, Fratribus domum remissis, ad suam curam Episcopus traxit. De ea re interrogati Eustorgiani Patres, cum nihil scire dicant, oportet quæ latent tempori trudenda relinquere, eorumque diligentia, quos hæc forte admonitio excitabit, ut studiosius requirant, si quæ sint antiquiora monumenta quæ hunc facere possint.*

inventa an. 1609

3 *Vita compendio primus scripserat Michael Pio, de quo infra, anno* MDCXIII, *prout eam partim inter schedas monasterii, partim ex traditione Sanctimonialium habere potui; hanc latius extendendam & miraculis posterioribus augendam sibi sumpsit Adm. Rev. Mater (fortassis Prioriſſa monasterii)* Soror Anna Maria Æmilia Mechtildis Fuazza; *sive, ut ipsa se brevius nominat in decursu,* Sor. Anna Mechtildis, *eamque Vercellis cum licentia Superiorum bis imprimendam curavit anno* MDCLII *& LXII. Accepi eam primum anno* MDCLXXXIII, *sub prelo habens alteram Maji partem. Accepi autem, unde illius notitiam hauseram, ab auctore scilicet Sacri Diarii Dominicani, Tomi sex Neapoli editi ante decennium; ab admodum, inquam, R. P. M. Dominico Maria Marchesio, qui eadem usus fuerat tomo suo tertio ad diem* III *Maji. Allegat hic etiam Michaelem Pio, agentem de ea, parte* 2 *de hominibus illustribus Ordinis lib.* 2 *pag.* 140, *unde ea quæ ad primam translationem veterisque cultus indicia pertinent verbotenus fere accepit Sor. Anna Mechtildis, & pariter cum illo natam fuisse statuit Æmiliam anno Christi* MCCXXXVIII, *habitu autem monastico indutam anno* MCCLVI.

Vitam prior Michael Pio

deinde Anna Mechtildis, & ex hac Marchesius ediderunt.

4 *Sed cum ille factam Prioriſſam dicat anno* MCCLXXIII, *obiisse anno* MCCCXIV; *ista anno* MCCLVII, *mortuam* MCCLXXVIII; *tanta diversitatis aliam nullam verosimilem causam invenio, quam confusam memoriam annorum quadraginta, quibus Æmiliam, vel vixisse, vel monasterio præfuisse obscura & incerta ferebat traditio, in solo annorum numero sibi constans. Interim quam est difficile creditu, annorum viginti duntaxat puellam, & licet fundatricem, fere tamen adhuc Novitiam, quæque per leges nondum ætatem pupillarem excesserat, factam esse novi monasterii supremam Magistram; tam merito præsumi potest, quod Michael annum electionis a se notatum non acceperit ex cerebro suo, sed ex instrumentis monasterii, ille primum anno ab Æmilia ut Prioriſſa notatis, vel ex Provincialium Priorum Actis in Archivo Provinciæ servatis: quod ut ipse sine dubio votum servatus est libros suos scribens; ita Anna Mechtildi inaccessum, juvare ipsam non potuit. Hujus ergo apud me minor, quam illius auctoritas est: ut taceam, quod ipsam deprehendam in supputandis temporum calculis infelicem*

eamdem ann. 1231 mutant. dicunt.

non-

A nonnihil fuiſſe, quæ anno MCCLVI *ingreſſam monaſterium,* quindecim *ſolum dicat* annorum *fuiſſe, cum nata* MCCXXXVIII, *debuerit annum decimum octavum egiſſe. Eadem utrumque ejus natalem diem, in terris & in cælis, Dominica Crucis inventioni dicatam, dicit etiam fuiſſe Dominicam; qui tamen dies, annis ab ipſa notatis, & habentibus litteras Dominicales* C & B, *debuerunt fuiſſe feria* II & III.

Sed primus correctionis annus diebus ad Primum & mortis decem videtur,

VITA

Per Rev. M. Sor. Annam Mechtildem Fuazam, Italice edita anno MDCLII.

CAPUT I.

Futura ſanctitatis ante ac poſt nativitatem præſagia, propoſitum Religionis ineunda oppugnatum a domeſticis, probatum a patre.

CAP. I. *Nata parentibus nobilibus & opulentis*

1 BEata Æmilia Biccheria, cujus vitam & converſationem narrandam ſuſcepimus, filia fuit Illuſtriſs. D. Petri Biccherii & D. Alaſiæ Borromææ, conjugum Vercellenſium, ſtirpe nobiliſſimorum & opibus præpotentium. Etenim Excellentiſſimus Cardinalis Guala Biccherius, ex cujus nepote proceſſit Æmilia, anno MCCXIX ædificari fecit ſumptuoſiſſimum illud templum & conventum S. Andreæ, quod nunc a RR. adm. PP. Canonicis Regularibus Lateranenſibus poſſidetur, expenſis in eam rem centum circiter ſcutorum millibus; itemque Noſocomium hujus civitatis, aſſignato eidem annuo ſexies mille ſcutorum reditu. Parentes, plurium caſtellorum atque feudorum Domini, amplam in iis exercebant juriſdictionem: prole inſuper multa fecundi erant, ſed feminina dumtaxat, quæ natæ filiæ cenſebantur hoc ordine: D. Agnes, D. Aldiſia, D. Otta, D. Æmilia (hæc de qua ſermo eſt) D. Beatrix, D. Margarita, & D. Martina: quarum aliæ nobiliſſimis familiis innupſerunt, aliæ Domino conſecrarunt virginitatem ſuam: ipſi autem ſua illa ſorte contenti, divinoque beneplacito acquieſcentes, exercitiis devotionis intendebant, quantum eis per negotia domeſtica licuit; præſertim Alaſia, nullum patiens ſibi diem effluere, quo non aliquid pii operis peregiſſet. Etenim converſatio ejus omnis erat cum matronis piis ac ſpiritualibus, nec non cum adm. RR. PP. Dominicanis, quibuſcum ſolebat de interiori animæ ſtatu conferre: frequens autem in viſitandis noſocomiis, eodem largis, ſed ſecretis eleemoſynis adjuvabat.

ac pii,

B

C

2 Egerat aliquando cum uno ex prædictis Patribus, gravidam ſe eſſe neſciens; ab eoque reverſa, una cum concepto fœtu (Æmilia hæc futura erat, filiarum quarta) ſenſit inſolitam ſibi antea a cibo ſumendo averſionem, iis omnibus diebus, quos poſtea filia jejuniis dicatos habuit, ſcilicet Veneris & Sabbati. Quia autem prædictus Pater eidem dixerat, fore ut filiam pulcherrimam pareret, per quam decus & ſplendor familiæ augeretur vehementer, divinumque obſequium promoveretur; maxima fuit perfuſa lætitia, ejuſmodi prædictionem conferens cum viſione, qua paulo ante conſpexerat matrem ſe factam puellæ, candidiſſimo velo cooperta & cinctæ turma puellarum nubilium, quæ eodem velo contegi ſatagebant. Sane tam viſionem quam prædictionem a cælo fuiſſe, patuit eventu; quandoquidem Æmilia poſtea facta eſt fundatrix monaſterii noſtri, in quod ingreſſa ſancte vixit & obiit.

una ſua ſoror nubilis futura ſuadente,

3 Nata fuit autem anno Domini MCCXXVIII die III Maji in Dominica, eademque feſtiva propter commemorationem inventæ Crucis, ſub horam XV, ſedente in Apoſtolica Sede Gregorio IX illo, qui Sanctiſſimi Patriarchæ noſtri Dominici nomen Sanctorum Catalogo ſolenni Canonizatione adſcripſit; Imperium vero Romanum obtinente Frederico II; Vercellis, civitate antiquiſſima ſimul & celeberrima, tam ratione divitiarum quibus olim abundabat, quam illuſtrium inſigni ſanctimonia heroum qui in ipſa aliquando floruerunt. Nativitas illa, non ſolum familiæ toti, ſed & vicinæ gaudium ſimul ſtuporemque attulit, cum præſagiis futuræ ſanctitatis; quando carni infantili, e regione cordis, impreſſum ſignum Crucis eſt conſpectum. Verum o! quam longe major admiratio fuit inter ſolennia baptiſmi, eidem a Reverendiſs. D. Vicario conferendi! quando ab omnibus circumſtantibus viſa eſt columba candidiſſima, pernici volatu ad infantulæ caput ſe iſtere, neque prius abſcedere quam poſitum ei eſſet nomen Æmilia; quo pronuntiato, in altum ſeſe tam celeriter ſuſtulit, ut comprehendi nequiret ubi ſubſtiterit; meritoque præſumatur cælitus dimiſſa, ad denotandum candorem illius ſancti habitus, quo eſſet poſtea induenda ad regimen animarum illarum, quas ſuo pallio nunc complectitur & obumbrat in cælo.

advolans ad ejus columba baptizatur.

D

Infans alia quoque de ſe dabat indicia ſanctitatis,

4 Quanta cum ſolicitudine & diligentia fuerit educata Æmilia, facile quilibet comprehendere poterit vel ex hoc argumento, quod parentes, ne tam formoſæ, & gratioſæ filiæ quotidiano privarentur aſpectu, decreverint eam domi ſuæ retinendam; committentes ipſam ſagaci nutrici, iſtum in finem curioſe lectæ. Affirmari porro cum veritate poteſt, quod a ventre matris ſecum tulerit indicium ejus amoris, in quo ſolidius poſtea exercenda erat & promovenda, dum etiam in ipſis cunis oculos fere in cælum defixos teneret, vel in honeſtas devotaſque picturas circum cubiculum appenſas. Nec minus dabat ſignum peculiaris quam erat uſurpatura abſtinentiæ, dum ubera bis tantum ſugebat in die, mane ſcilicet atque veſperi. Utrumque fortaſſis præfigurabat futuros raptus ejus, amoroſaque colloquia, olim per illam inſtituenda cum Domino univerſorum. Explicari certe verbis non poteſt, quomodo in ætate tam tenera oſtenderet parvula capacem boni omnis indolem: unde & parentes, in exigua hac radice præſagientes abundantiam fructuum ſpiritualium, ſolebant ſæpius inter ſe iterare prædictionem venerandi iſtius Patris. Neque vero quidquam decepti ſunt, quando vel ex iis quæ ipſi in puericia contigerunt, apparebat reſidere in ea ſpiritum illum ſortem ac principalem, quo adjuta, eſſet executioni mandatura, quidquid cognoſceret ad Dei honorem Eccleſiæque utilitatem de ſe requiri.

E

5 Erat non ſolum ſpeciei venuſtate, ſed etiam modeſtia ſingulari prædita, & moribus omnino placidis atque ſuavibus: adeo ut omnis ejus converſatio, harmoniam quamdam ſilentii atque ſermonis ex ratione temperatam præſeferret; vultuſque & oculi, velut feneſtræ cordis, manifeſtarent viſcera caritatis erga pauperes Chriſti. Simul etiam cum illa videbatur eſſe nata devoti animi inclinatio erga res ſpirituales: & jam inde a quarto ſuæ ætatis anno diviſſes Religioni atque Choro factam, ſi audiſſes, nunc fracta voce ſubmurmurantem, nunc elatiori tono cantantem per domum, Inclina Domine aurem tuam ad preces meas, & exaudi me: totaque incenſa deſiderio clauſtralis vitæ, non ceſſavit illud identidem eructare, donec ſui voti divinitus cognovit ſe futuram compotem. * Interim dum maxime egere videbatur maternæ auxilio ſolicitudinis, quadrima dumtaxat eodem privatur per illius mortem, cujus æque ac patris nutus ſolita obſervare, fuerat ſemper eidem obedientiſſima. Tum vero magna cum humilitate & affectus teneritudine ſupplex accidit cælorum Reginæ, ut ſibi pro matre eſſe dignaretur, acceptando in filiam: quod pie credi poteſt obtinuiſſe, tum propter ea quæ poſtmodum ipſi in vita acciderunt, tum quia illo ipſo tempore cœpit, cum extraordinaria dul-

infans ejus quoque de ſe dabat indicia ſanctitatis,

rarissimis erga pauperes

CAP. III. *Se propere ſuam ad Chriſtum.*

quadrima, matre orba, Deipara ſe commendat,

gitized by Google

A dulcedine ſpiritus, deguſtare primitias ſanctæ virtutis, ſubito ſeſe abſtrahens ab omni levitate puerili; annis quidem juvencula, ſed ſenſu matura.

mortificationi ſe ſubmittit.

6 Repudiabat ergo ex tunc ſuperfluum omnem ornatum corporis, ſimplici frugalique forma veſtium contenta; & averſata delicias atque divitias, paupertatem aſperitatemque veſtitus ſectabatur; quanto autem magis proficiebat ætate, tanto etiam magis creſcebat virtute. Conabatur etiam voluntati propriæ contradicere; cumque occurreret aliquid genio ſuo accommodum, eodem, cauſa mortificationis, abſtinere. Verba ejus pauca ac bene meditata erant; cum id unum ſpectaret attente, ut ne cui illa obeſſent, ſed proximo ſemper prodeſſe poſſent: ideoque cum famulabus domus paternæ non converſabatur, niſi ut eas erudiret in ſpiritu: ſed in ſuam ſæpiſſime cameram recipiebat ſe, converſari cum ſolo Deo cupiens, cujus manibus omnem ſuam vitam commiſerat. Orationibus adjungebat jejunia, jejuniis pauperum ſubventionem, quantam facultas præſens ſinebat; detractis non raro de collo proprio elegantiis quibuſdam aureis, quas famulæ ſuæ ipſi circumpoſuerant. Recurrebat autem quam poterat frequentiſſime ad Matrem gratiarum, velut ad ſuam ſpecialem protectricem & advocatam: nec prætermittebat alios quoque Sanctos invocare, ut iis mediantibus certius cognoſceret effectuique manciparet divinam circa ſe voluntatem. Quæ omnia conſiderans pater ſuus, magna implebatur expectatione bonorum, familiæ ſuæ ex proſperis illius ſucceſſibus profectibuſque obventurorum.

eam indicaſſet deſiderium Religionis.

7 Talibus cogitationibus intentus pater, quemadmodum admirabatur in filia tantam ingenii morumque gravitatem, ita delectabatur præconcipiendo felicitatem ejus domus, in cujus regimen aliquando eſſet per

CAP. IV matrimonium inducenda. * Sed alia omnia meditabatur Æmilia, & altioris perfectionis cogitationes volvebat animo: quarum etiam die quadam conſciam facere univerſam familiam non dubitavit, ſolo patre excepto, fortaſſis ne eum in tali ætate affligeret. Expoſuit ergo eis innocens virguncula, quam ardenter deſideraret dedicare ſeſe divino famulatui in aliqua Religione, utique certo perſuaſa eorum conſiliis adjuvandam ſeſe ad executionem tam ſancti propoſiti. Verum aliter longe accidit. Ex eo enim die cœperunt ſinguli ſtudioſe id agere, ut ipſam quacumque ratione diverterent, ab ejuſmodi cogitatione, quam credere non poterant ſatis matura deliberatione niti. Alii ſuadebant remanere in ſæculo, ut ſuis poſſeſſionibus melius

C *domeſticis advenſantibus paritur,* frueretur; alii exaggerabant Religioſi ſtatus aſperitatem, mortificationes, diſciplinas, jejunia, quorum nihil eſſet teneræ ejus complexioni proportionatum; omnes denique, vel conſanguinitatis intuitu, vel ſpecialis erga ipſam benevolentiæ, faceſſebant ei negotium; quorum ſermonibus inſultibuſque, quam improviſis, tam parum gratis, ſuccincta reſpondebat brevitate; non videre ſe, quomodo aut majoribus frui deliciis, aut teneræ ſuæ complexioni melius poſſet conſulere, quam vitam inter Religioſas ducendo.

ſed prior patrem ea de re allocuta.

8 Verum benigniſſimus Dominus eam, quam ſibi delegerat in Sponſam futuramque Matrem tot filiarum in domo ſua ſancta, non deſeruit in hujuſmodi certamine; ſed ei ingerens prudentem formidinem, ne conſilium ſuum aliunde patri innoteſceret, addidit animos, ut prior ipſa indicium ei faceret; ita forſitan citius voti compos efficienda, efficaciterque inhibitura quemcumque alium ab ipſo ſibi imminentem inſultum: quod etiam haud longa interpoſita mora, magiſtro (ut credere licet) Spiritu ſancto uſa, ſic eſt aggreſſa. * Annum attingerat illa decimumquintum, quando in

CAP. V. paternum conclave ſola ſe intulit, deſideratam diu licentiam petitura. Quæ tum improviſus hic ſolitariæ & verecundioris alias filiæ ingreſſus patri attulerit admirationis, facile concipere quilibet animo poteſt; crevit autem illa magis cum ante pedes ſuos proſtratam vidit, audivitque exponentem conceptum mente propoſitum de ſtatu monaſtico amplectendo. Suffuderat quidem virgineum ejus vultum rubor aliquis; ſolito tamen alacrior, ex fiducia bonæ quam proponebat cauſæ, tam libero expeditoque eamdem explicavit, eloquio, ut ſatis appareret non quieturam, niſi paterna benedictione obtenta. Quamvis ergo hominem, alioqui ſanctum, verba filiæ non modice conturbarent; eo quod perfectam morum ejus maturitatem excellentioremque virtutem ejus ſic probaret, ut tamen non facile pateretur ſuis ſe ex ea deliciis privari tam cito; tanta tamen efficacia illorum fuit, ut coactum ſe viderit divinæ acquieſcere voluntati, & piis Æmiliæ deſideriis præbere aſſenſum.

D A. SOR. MATHIL. DE EX ITAL. *jam quindecim.*

confeſſum exoratque.

9 Ita conſecuta quod concupierat illa, non poterat continere internum gaudium, quin ſe effunderet ad omnes quotquot domum intrabant. Quia autem nec-

interiori exercitio vacat.

dum determinatum habebat locum, Ordinemque religioſum quem amplecteretur; cœpit exercitiis ſpiritualibus vacare attentius, quatenus divina Majeſtas ei ſignificare dignaretur, ubinam ipſam ſibi vellet deſervire. Majori ergo quam hactenus fervore jejunia ſervans, quibus quaſi ab ipſis aſſueverat incunabulis, ad abſtinentiam Veneris ac Sabbathi, alios plures dies addebat, prout vel occaſio vel ſuus ferebat ardor; ſolitudinem etiam ſectabatur impenſius, mundanumque omnem rejiciebat ornatum; quibus in rebus licet progrederetur ultra quam domeſtici deſideraſſent, ea tamen utebatur diſcretione, ut nemo illam unquam præſumeret interpellare quærendo, cur hoc vel iſtud faceret, ſed eam permittebant arbitrio ſuo *. Interea pa-

CAP. VI *hæreditatis definitam ædificat parietem.* ter, non tam præſagus futurorum, quam divino impulſus afflatu, cogitare cœpit de fundis ac poſſeſſionibus ſuis inter filias partiendis ſeptifariam, pro numero earum: taliſque partitionis formulam ſua ipſe manu ſcripſit anno MCCLXV, ex qua ad Æmiliam pervenerunt Ropolum & Caballiacenſis fundus, cum parte bonorum in Caſſinis de Strata, aliiſque poſſeſſionibus in Olcenengo confiniiſque Vercellenſibus, puta Vercellina, Cantarana, Sapientia, Trapoligneum, S. Bartholomæus, & Volpera, & cetera, unde quotannis ampli reditus proveniunt, aliaque commoda quibus hodieque fruimur.

CAPUT II.

F *Ingreſſus in monaſterium ab ea conſtructum; Prioriſſa officium optime cum exemplo & fructu exercitum a Beata.*

CAP. VII *Electio Ordinis Prædicatorum.*

10 MAximopere deſiderans nobilis Virgo ſanctum ſuum propoſitum mancipare effectui; poſt invocatum ſolicitius divinum lumen, quatenus in tanti momenti negotio id eligere valeret, quod magis ex Dei gloria foret; animum tandem applicuit ad inſtitutum S. Dominici, mora inſigni ſanctitatis fama, quæ de eo tunc percrebuerat. Tali autem decreto firmato, ejuſdemque propoſiti ſocias aliquot virgines nacta, cum iiſdem ſe contulit ad conventum RR. Patrum S. Pauli; & re cum illis communicata, emit ab eiſdem locum & ædes extra muros civitatis ad portam S. Andreæ; ibique ædificavit ſumptuoſum monaſterium cum eccleſia, ſub titulo S. Margaretæ Virginis Martyriſque. Anno deinde MCCLVI, cum jam decimum quintum * ætatis

CAP. VIII * *Imo decimum octavum.* compleviſſet, & fabrica ſtaret quadamtenus abſoluta, ſtatuit illuc ingredi & aſſumere Habitum. Deinde ad pedes Crucifixi proſtrata, ſenſit ſibi animos addi ad conveniendum D. Petrum patrem ſuum, cui in hunc mo-

Digitized by

A. SOR. MATHILDE EX ITAL.

A modum locuta est: Pater carissime, ecce me tuæ prostraram dilectioni, ut quando mihi deliberatum est Sancti Patriarchæ Dominici institutum amplecti, eoque finem erectum monasterium habeo, prævia delictorum meorum contra te venia, benedictionem etiam tuam obtineam, sine qua nolim unquam a te discedere.

11 Perculit hujusmodi supplicatio generosi Equitis animum, neque se potuit continere, quin erumperet in planctum lacrymasque, interim dum illi, sic genuflexæ, vix leniter humectarentur oculi, ex compassione lacrymarum paternarum. Ipse vero, suppresso tantisper singultu; Equidem, inquit, filia, quia præceteris te diligo, ut mereris, sentio graviter tua privari præsentia: quia tamen eam esse dicis voluntatem Dei, & ego credo; vade quo libuerit cum mea benedictione, quam tibi de cælo indulgeat Deus, sicut ipsam tibi in terris annuo: & his dictis iterum prorupit in lacrymas, & tota domo audita est vox, credita descendisse de cælo, dicens, Confirmabitur, simulque tam patrem quam domesticos consolata nonnihil est. Nec mora, gratiis breviter actis & reddito extremo osculo, egressa est B domo paterna Æmilia, comitantibus ipsam prædictis virginibus populique multitudine copiosa, tam generosam mundi fugam admirantis: venienseque in locum præmemoratum, cum iisdem sociabus, quæ omnes erant nobiles Vercellenses, accepit sacrum Habitum, cantans illud Psalmi, Hæc requies mea in sæculum sæculi, hic habitabo quoniam elegi eam. Tum venia a circumstantibus sumpta, recipientes se intro, pariter prostraverunt in genua, agentes Deo gratias, qui ex Ægypto se traduxerat in terram promissionis, lacte ac melle manantem; nec dubitaverim quin diem illum, Dedicationi S. Michaelis sacrum, exinde festivum anniversarie habuerint, ipsumque Archangelum sibi delegerint in Patronum.

Et probabita puris benedictionem.

Illum cum sociabus ingreditur.

29 Sept. 1256.

12 Ex hinc porro aggredimur describere Beatæ nostræ vitam, atque virtutes in sancta Religione cultas: quarum in ea tanto majus est pretium, apud eos qui mentem habent divinitus illustratam, quantum obedientia illas elevat supra gradum quem potuerant habuisse in sæculo. Hæc ergo condiebat perficiebatque omnes actiones illius, quarum nec minimam quidem citra ejus directionem aggredi præsumebat, propriam omnem abdicans voluntatem, & in majorem Dei gloriam habens intentos semper oculos. Toto autem sui C Novitiatus anno solida jacens perfectionis summæ fundamenta, sic erat a sæculi affectu abstracta; ut mundanorum nulli, præterquam patri, conspiciendam se præberet, etsi sæpe ab illustribus matronis rogata: patri autem obsequebatur, non sua libera voluntate, sed Priorissæ atque Magistræ imperiis adacta. * Anno sic expleto Professionis religiosæ consueta vota nuncupavit, multum gaudens quod Deo se arctius obligatam videret. *Hactenus Annæ-Mechtildis: & mox subjungit electionem ad Prioratum, velut factam anno* MCCLVIII, *quam ego multo melius differri a Michaele puto ad annum* MCCLXXIII, *quando Beata attigerat ætatis annum* XXXVI, *tanta molis capacem. Omissa igitur parte reliqua Capitis* X, *pergo & prosequor interruptum contextum ad Caput* XI *transiens.*

Post triennii novitiatum professa. CAP. X.

13 Religiosis adstricta votis, orationis continuæ studium magis magisque intendit, pro omnium hominum suarumque in primis sororum salute Deum deprecans, nec oblita patris, per cujus indulgentiam facultas sibi contigisset monasterium fundandi, in quo felicem vitam duceret. Id cum aliquando ferventius ageret, monita ab Angelo fuit, fore ut intra octiduum naturali morte defungeretur pater. Illa nuntio haud leviter conturbata, ac veluti in quamdam agoniam reducta, cito tamen se recollegit; & divinam circa pa-

CAP. XI. *mortem patris præmonstrat,*

trem adoravit voluntatem, toto animo eidem se subjiciens. Postquam vero præstituto tempore & modo mortuum intellexit, adeo nihil commota est, ac si ad ipsam non pertinuisset; quin potius auditis factis circumstantiis exhilarata, & coram Crucifixo prostrata, cœpit defuncti animam cum omni tranquillitate commendare Deo. Et ecce apparens ipsi Christus, certam reddidit, quod is cui purgando alias fuerant tres dies necessarii, ipsius intuitu tres tantum horas egerit in purgatorio. Disparente autem Christo, mox etiam defunctus parens apparuit, gratias agens filiæ pro tam opportuno subsidio precum. D

animam ejus in gloria videt;

14 His officiis perfuncta, de consilio Ottæ sororis suæ, Comitem Robertum de Caballiaca Lomellum, de feudo Caballiacensi, quod ad ipsam devolutum constabat, rite investivit; locum autem Ropolensem, ex paterna partitione sibi relictum, exornare cœpit, & monasteriis usibus aptare: ubi etiamnum monstrantur ipsius & aliarum Sororum cellæ, pro tempore quo istic morabantur.

partem filii ex hujus comparatione dissuadet.

15 *Communibus omnium votis electa Priorissa, munus impositum, quam invita susceperit, indignam se reputans, tam relle gessit;* vitam instituens iis omnibus virtutibus instructissimam, quas in Superiore Religiosa posset aliquis requirere: de quibus sigillatim aliquid dicendum mihi censeo, quando illæ excellentius reluxere sub illo quod gerebat munere. * Erat ipsa quidem caritate erga Sorores abundanti, suoque tam placido quam suavi alloquio ita consolabatur omnes, ut ei proximæ semper esse studerent; admirantes in ejus conversatione, licet gravi ac majestatis plena, singularem quamdam humilitatem, monasticæ omnis sanctitatis ut fundamentum sic & munimentum. Et vero tam erat in hac virtute radicata Æmilia, ut licet tantis a Deo cumularetur favoribus gratiisque, nihil tamen propterea elevaretur cor ejus, sed verbis factisque demonstraret quam de seipsa sentiret demisse. Nihil unquam dicebat faciebatque quod ad laudem propriam captandam tenderet: quin potius omni studio occultabat quidquid illam ipsi posset acquirere, ad minimam quoque humanæ laudis mentionem virgineo rubore perfundi solita: utpote tam inimica omnis jactantiæ ac vanæ gloriæ, quam studiosa abjiciendi sui. Ergo quantum per sui officii occupationes licebat, ministrare culinæ, servire mensis, lances extergere, ciborum reliquias erogare pauperibus, deliciæ ipsius erant: volebatque in iis sibi suum cum ceteris diem habere. Nec minus libenter E occupabatur vilioribus etiam quibuscumque exercitiis communitatis; nunc cellas & ambulacra everrens, nunc aranearum telas decutiens, nunc lampades mundans concinnansque, tam solicite hilariterque, ut omnes ad sui imitationem traheret, appareretque speculum absolutissimi contemptus & abnegationis sui ipsius. F

CAP. XII *Abjectissimæ se Deo humiliter exhibet,*

infirmis quibuscumque ministeriis perficit.

16 Humilitati adjunxerat exactissimam obedientiam, non quidem erga Superiorem quam nullam tunc habebat, sed erga Regulas sui instituti & consilia Patris sui spiritualis, hominis raræ doctrinæ ac vitæ exemplaris, admodum inquam Rev. Patris Petri Mariæ de Beccaria, Ordinis Prædicatorum. Quidquid enim præscriberet vel suaderet ille, aspiciebat velut mandata transmissa divinitus, excipiebat magna cum promptitudine animi, atque ad Sorores referebat: animansque eas verbis Psalmistæ dicentis, Inclina cor meum Deus in testimonia tua, & non in avaritiam; Averte oculos meos ne videant vanitatem; in via tua vivifica me; expeditas & alacres esse monebat ad quemcumque nutum obedientiæ. Ex tali porro persuasione nascebatur reverentia, qua prosequebatur Confessarium suum, & quoscumque Ecclesiasticos Superiores; considerans eos velut Dei officiales & interpretes voluntatis ipsius:

CAP. XIII *Regularum & Confessarii obser-vantissima,*

unde

A unde etiam mandata eorum erant illi valde ſapida, conabaturque efficere ut Sorores ſuæ eamdem virtutem noſſent æſtimarentque.

16 Itaque cum monaſterii noſtri Conſtitutiones præcipiant, jejunii tempore nec bibere quidem extra conſuetæ refectionis horam abſque licentia Prioriſſæ; eamdem petentibus (ut erat in rebus ſpiritus exercitatiſſima) aliquando concedebat, negabat aliquando; affirmans abſtinentiam, ex mera obedientia factam, maximo ſubſidio eſſe in alteram vitam; docens etiam illam offerre Jeſu crucifixo, in memoriam ejus ſitis quam pertulit in Calvario monte; ac denique ſupplicans, ut ejuſmodi refocillationem conſervatam vellent in vitam æternam, vel per manus Cuſtodis Angeli offerendam animæ ſuæ inter flammas purgatorii. Hujus autem ſalutaris exercitii effectus claruit in Sor. Cæcilia Margarita Avogadra de Quinto, ſicut revelavit ipſamet, tertio poſt mortem die B. Æmiliæ conſpiciendam B præbens. Negaverat ei aliquando Beata potum iſtiuſmodi: quod illa licet vehementer ſentiret, tamen (ut edocta erat) obtulerat Jeſu Crucifixo. Ut autem obiit, apparens eidem inter purgatorias flammas Angelus, illo quo abſtinuerat potu deſuper infuſo plane omnes extinxit; & quæ ad triduum iſtic retinenda erat, propter nimium erga matrem carnalem affectum, iſtius mortificationis merito ſtatim educta eſt inde: orantique pro ſe Prioriſſæ, gratias egit de inſtructione tam fructuoſa.

17 Ut vero magis magiſque ad formalem obedientiam ſubditas exerceret, mandans quidpiam vel officium quodcumque mutans, dicere ſolebat, Judico ex Dei obſequio, vel ad majorem ejus gloriam futurum, ut iſtuc eas, vel hoc aut iſtud agas; vade ergo cum Dei benedictione: itaque dimittebat eam, præſciens quod de obedientia ejus eſſet ſecura, eoque majoris meriti occaſionem præbens, quanto minus humani motivi intervenichat imperio, cui formaliter ut tali parere docebat. Id ſe expertam fateretur, ſi viveret, Soror noſtra Maria-Iſabella, quam gravi tentatione impellente ſtimulatam ut ante alias egrederetur de Choro, cum interrogaſſet ut quid ita feſtinaret; illaque ingenue confitens, victam ſe tædio tam diuturnæ in eccleſia moræ, expectaret inſignem aliquam coram pluſquam quadraginta Sororibus mortificationem vel pœnitentiam gravem; nihil aliud dixit Æmilia, quam judicare ſe ex Dei majori gloria futurum, ſi ſemper ultima iſtic maneret. Hac vero tam amanter tamque diſcrete prolata ſententia, ſic Sororem ægram animo confirmavit, ut in exequendo dato ſibi conſilio pene ad exceſſum religioſa aliquibus videretur: etenim horis ſæpe integris poſt alias remanebat in Choro, orationi mentali abſque defatigatione intenta.

18 Porro neſcio qua ratione poſſim explicare diſtinctius exactitudinem Regularis obſervantiæ, qua præluxit aliis, quam dicendo, quod quamdiu in hac mortali vita ſuperfuit Mater noſtra Æmilia, ſive Superior ſive aliis ſubdita, a nemine unquam notata ſit tranſgredi vel minimam Regulam: & Prioriſſa exiſtens poſt ſuam Profeſſionem, faciebat omnes ad unguem obſervari, ſuavitate tamen ad id potius quam rigore utens. Apparebat autem illa ſpiritus ejus ſuavitas ex eo, quod ſæpius per annum, tam Sororibus profeſſis quam Novitiis, procurabat & indulgebat honeſtiſſimas recreationes, novaſque excogitabat praxes, ad conſervandas omnes lætas & hilares in Domino. Ad pacem quoque & amorem mutuum conſervandum inſtituit, ut circa præcipua quæque feſta, mutuo genuflexæ darent ſibi invicem oſculum pacis, petita prius venia malorum exemplorum aut moleſtiarum invicem creatarum: & prior ipſa id faciebat, ſubſequentibus ex ordine ceteris.

19 De paupertatis virtute ſolum dicam, quod ei nihilo ſecius afficiebatur Æmilia quam divitiis avari, etiam cum adhuc eſſet in ſeculo. Teſtari autem potuiſſet ejus temporis Portaria, qualis erga ipſos paupereſ fuerit: quandoquidem habuerit in mandatis, neminem eorum abſque eleemoſyna dimittere; omni vero ſabbato diſtribuere, in honorem quindecim myſteriorum Roſarii, totidem panes. Præterea omnem proprietatis ſpeciem quam longiſſime fugiens, ſi quando privatim accipiebat aliquid, a devotis ſibi perſonis oblatum, id continuo faciebat ad uſus publicos in commune exhiberi. De virginali quoque illius puritate, quam ſemper cuſtodivit illibatam, fruſtra dixero qualis fuerit: corpuſculum tamen ſuum tractabat rigidiſſime, ad pœnitentias & jejunia uſque adeo prona, ut niſi fervorem ejus diſcretus Confeſſarius refrænaſſet, cito fuerit exhauſtis viribus ſuccubitura. Jejunabat in pane & aqua omni feria ſexta & ſabbato, nec non præſcriptis ab Eccleſia vel ab Inſtituto diebus: cilicio aſpero ad nudam carnem utebatur ſemper; & hebdomadatim ut minimum tertio flagellabat ipſa ſe, licet paſſiones haberet uſque adeo mortificatas, ut iis carere videretur. E

A.SOR. MATHILDE EX ITAL. CAP. XIV *erga pauperes larga.*

& in corpus ſuum ſæ ſeverus.

CAPUT III.

Caritas erga ægras, zelus diſciplinæ, praxis colloquiorum ſpiritualium, & orationum Beatæ efficacia.

20 AMabat ſummopere Deum; ideoque inſtituens de eo colloquium colliqueſcebat quodammodo, & ex ipſius vultu ſplendor quidam inter ejuſmodi ſermones relucebat, ſignificans quam grati illi ſibi eſſent. In caritate autem erga Sorores ſingulariter excelluit, ſtudens ſuccurrere iis omnibus, quæ illius ope videbantur egere. Infirmis jugiter aſſiſtebat, quaſi hoc officii ſui fuiſſet; earumdem ſimul infirmaria & coqua, nec non conſolatrix induſtria, ſternendo lectos, condiendo cibos, morti propinquas ad extrema Sacramenta religioſe ſuſcipienda hortando: adeo ut quandoque pro ejuſmodi opere cogeretur aliud aliquod pietatis exercitium intermittere, quamvis non abſque moleſtia ſpiritus, ei æqua ſolatio quod ex tali obſequio percipiebat. Ordinaverat illa, ut feſto quoque die ſacra Communio ſuſciperetur ab omnibus. Cum ergo accidiſſet eam Miſſæ tempore circa quamdam infirmam occupari, nec potuiſſet communicare cum F ceteris: defunctaque officio veniſſet in eccleſiam, & ibi coram Crucifixo proſtrata, hinc doleret eo die privatam ſe ſacro iſtoc epulo, inde gauderet id tali ex cauſa eveniſſe; deſcendit de cælo Angelus, & ſacram ei Communionem cunctis videntibus admirantibuſque porrexit. Quæ tam ſingulari favore prævenia, non ſolum per ſe gratias egit virginum Sponſo, ſed etiam præſentibus omnibus Sororibus mandavit concinere Hymnum Ambroſianum: quod & facere ſolebat, quotieſcumque cælitus perceperat aliquod ſpeciale donum.

CAP. XV *Propter caritatis ejus Communionem privatam,*

eamdem poſtea ab Angelo ſuſcipit;

21 Alias præ ferventi ſacræ menſæ deſiderio propere dimittebat infirmas, ſtatimque ad eaſdem recurrebat; quæ deinde, accepta illius benedictione, ſæpius ſanitati reſtituebantur. Accidit id ſignanter anno MCCLIX, quando in Natali Domini, tres quæ lecto decumbebant Sorores, benedictione ejus percepta, ſanæ ſurrexerunt. Idemque ſæpius & ſæpius uſu venit, cum omni Dominica feſtiſque diebus, nec non feria qualibet quinta & ſexta, communicare ſoleret; totis illis diebus ſacris cum Sponſo colloquiis meditationibuſque intenta. Cum vero aliquando eam formido ſubiiſſet, ne præ amoris vehementia extingueretur; ſeque ut temeratiam red-

ægras benedictione ſanat;

ad frequenter communicandum a Chriſto animatur.

ſuas ægras ad ſtatim ſubinde tollerandam ex obedientia,

quod nulla earum mortua purgatorium extinxit.

quod eadem profuit ad vitandam aridiam,

mira ſuavitate diſciplinæ obſervantiam imperat:

A argueret coram Domino, quæ toties ad Euchariſtiam præſumebat accedere; hanc ei errorem eximere volens Chriſtus, apparuit dixitque: O dilectiſſima mea ſponſa Æmilia, quam delector manere tecum ſub ſpeciebus iſtis ſacramentalibus! Scito gratiores mihi eſſe qui eo ex amore accedunt, quam qui inde ſe abſtinent ex timore; ideoque dixiſſe me Apoſtolis meis, Qui manducat meam carnem & bibit meum ſanguinem, in me manet & ego in eo. Atque hoc dicto diſparuit, relinquens Dilectam ſuam ſolatio ſpirituali cumulatiſſimam.

A. SOR. MATHIL. DE EX ITAL.

21 Nec ſolum corporibus infirmarum Sororum ſuccurrebat Æmilia, ſed multo magis ſtudebat prodeſſe animabus, omnes tamquam filias præſentes ſibi habens in ſuis ad Deum orationibus; & orandi ſtudium ipſis quoque commendans, ſæpius dicendo, quod Religioſa in monaſterio manens abſque meditatione, eſt veluti peregrina, quæ mercandi cauſa in civitatem ingreditur, nec tamen novit quomodo tractare merces vel æſtimare debeat. Inſigniter autem demonſtravit ſuam caritatem erga puellam quamdam, cujus familia reticetur, non quia ignobilis fuerit, vel quia puella commiſerit crimen æterno ipſam probro affecturum, ſed ſolum ut liberius exprimi poſſit, quod vanitati ſæculari plus nimio dedita fuerit. Hæc in monaſterio educaba-
B tur, & quamvis non nihil diſcola moribus, volebat tamen fieri Monacha, eoque ſæpius ſupplicaverat in Capitulo; ſemper tamen ob cauſam prædictam paſſa repulſam, monebatur identidem, facile voti futuram compotem, ſi morum mutaſſet levitatem. Non deſinebat Beata admonere illam, nunc exempla meliora proponens, nunc pœnas divinitus ſæpe inflictas pro talibus, frequenter etiam orabat pro illa: cum tandem apparuit Angelus, dixitque futurum, ut octavo poſt Habitum aſſumptum die mutaretur in aliam, & in aſperitatem levitates, duritiam ingenii converteret in obedientiam, denique ex imperfecta valde perfecta evaderet.

Filiarum profectum precibus adjuvat,

& mal exemplum, nunquam diſſimulat,

22 Admittitur ergo, pleno totius Capituli conſenſu, haud multo poſt: ſed quæ primos mores una cum ſæculari veſte poſuiſſe credebatur, haud paulo quam ante deterior apparuit, exprimens pœnitentiæ ſeræ ſigna & voces ab iis, quæ putabant ſe in illius receptione nimia facilitate peccaſſe, ad ſuum ipſiuſque damnum haud leve. Sola Æmilia, futurorum conſcia, nec lamentabatur nec laſſabatur: ſed tranſactis diebus octo, ſibi in viſione præfinitis, mandavit ut jam veſtita Novitia ſequeretur in oratorium, nec inde diſcederet
C quoad ipſa juſſiſſet. Ea ergo intus recepta, ſe proſtravit humi; cœpitque ſuarum levitatum veniam a Deo petere, emendationemque polliceri. Precibus ejus ſuas quoque preces jungebat Beata. Interim vero rapta illa in ecſtaſi ad tribunal Chriſti, a ſupremo Judice vocem audivit hujuſmodi: Soror Dominica-Catharina (id enim nomen ei erat) ignoſco tibi præterita omnia: ſcito autem reprobandam te fuiſſe, niſi caritas Matris Æmiliæ interceſſiſſet, propter levitates tuas nimiamque ambitionem: ſed illa nunquam deſtitit deprecari pro ſalute tua. Emendare igitur, & gratia mea fruere. Sub hæc ad ſe reverſa Novitia, monita inſuper a Beata, narravit ei viſionem: qua audita, inſtitit porro Æmilia, ut ne ulterius cunctaretur Deo ſe totam tradere, ſatis ſuperque inſtructa. Sponſa vero Chriſti exivit ab eccleſia, cum dilectiſſima directrice ſua, tantopere compuncta, adeoque firmiter propoſitum habens ab omni deinceps petulantia abſtinere, ut fuerit omnibus admirationi; cum viderent antea effuſam in riſus, amare plangere ſuos defectus; eodemque planctu confuſæ ipſæ & excitatæ cucurrerunt ad eccleſiam; Hymnumque Te Deum intonantes, Deo egerunt gratias. Ipſa vero eo ſanctitatis pervenit, ut poſt multa quæ vivens patrarat miracula, & gratias pluribus perſonis impetratas, magnam de ſe opinionem D apud omnes moriens reliquerit, quæ brevitatis cauſa prætereo.

tamen ſub ſpe emendationis ad Habitum ſuſcepta,

ſubitam imperat correctionem.

24 Quia autem non poterat Æmilia ſeſe procurandæ ſaluti proximorum, quantum optaſſet impendere, cum id Religioſis viris potius quam feminis competat; ſtudebat ſpirituali ſuarum filiarum profectui, varia media induſtrie excogitans ad eumdem incitandum magis, pro ea quæ ſibi divinitus data erat prudentia. Neque ſolo curabat prodeſſe exemplo, quod ſemper optimum de ſe dabat: ſed inſuper id efficiebat, ut in recreatione, tam matutina quam ſerotina, ſermones ſemper haberentur de rebus ſpiritualibus, eliminarenturque colloquia, non dico otioſa & inutilia (talia enim omnino non fuiſſent tolerata) ſed etiam indifferentia: eumque in finem legebat ſæpe libros aſceticos aut Vitas Sanctorum. Si animadvertebat in turba aliquam auxilii ſpiritualis egentem, conabatur ejus ſibi conciliare affectum, mane ac veſperi ipſi ſe in recreatione adjungens; donec videretur ad eum gradum perfectionis adducta, quo putabat poſſe pervenire; deinde ab ejus converſatione familiariori paulatim ſequeſtrabat ſeſe, præſeferens quod ad communem ædificationem conduceret, magis indifferenter cum omnibus agere; nominabat nihilominus in particulari aliquas, ex quarum conſortio plus E eſſet profectura: atque hoc modo tranſibat ad alteram, inter Novitias præſertim, aut recens a novitiatu egreſſas; ſolicita conſervare in his ſpiritum, quem de Novitiatu extulerant.

Colloquia ut ſint ſpiritualia curat.

nunc uni nunc alteri ſe jungens.

25 Per ejuſmodi religioſas induſtrias, intra hebdomadas paucas, ſubveniebat multis, accendendo etiam in frigidioribus animis devotionis ignem: eratque videre monaſterium totum accenſum fervore. Cumque plures tunc eſſent quam quadraginta Sanctimoniales; erat tamen eas videre binas ternaſve recreationum tempore per hortos pergulaſve, nec aliud quam divina loquentes audire. Erat ergo relaxationis iſtiuſmodi horæ velut collatio quædam ſpiritualis: & quia ejus omnis rei inſtitutrix atque promotrix ſciebatur eſſe Æmilia, laus omnis in eam conferebatur, unde & æſtimabatur & diligebatur ab omnibus plurimum. Amabiliorem vero etiam illam reddebat, quod magna cum diſcretione atque prudentia aptabat ſe locis, temporibus, atque perſonis; & licet in omni actione eſſet ſeria, nihil tamen moroſum aut tetricum in converſatione præſeferebat; ſed potius gratioſam & affabilem cunctis ſe exhibens, quandoque etiam admiſcebat verbum ingenioſe argutum, aut brevem aliquam hiſtoriolam crudite narra- F bat, ad ſeipſam & alias oblectandas, intra fines religioſæ modeſtiæ.

tempore recreationis.

ſed abſque levitate.

26 Quam eſſet dedita orationi, quantamque in Deum haberet illa mediante collocatam fiduciam, ex ſequentibus caſibus poterit utcumque comprehendi. Ignis nocturnus, neſcio quo caſu, monaſterium forte corripuerat; & vicinia tota concurrebat ad portam, opem latura. Ipſa certior facta, una cum ceteris omnibus intravit oratorium, auxilium poſtulatura; neque rationem habuit ejus qui foris perſtrepebat clamoris aperiri jubentium: ſed juſſit ut pariter univerſæ laudem dicerent Deo, una voce cantantes, Gloria Patri &c, poſtquam ipſa recitaſſet Verſiculum, Domine non ſecundum peccata noſtra facias nobis, neque ſecundum iniquitates noſtras retribuas nobis. Hoc tertio ac trigeſies voluit repeti, in honorem annorum, quibus Chriſtus inter peccatores verſari dignatus eſt; ut quemadmodum omni illo tempore dignatus eſt pro nobis ſemper pati aliquid, ſic ad majorem gloriam ſuam ignem iſtum reſtingueret. Deinde vero, cum flamma nihilominus incrementum caperet, mandavit ut proceſſionaliter iretur ad locum incendii, ibique corpit ſignare ignem. Ecce autem, rem miram! Subito reſedit in

ſolet preces adhiberi petitur.

C. XVI. *Ardenti monaſterio.*

ſeipſum

A ſeipſum ignis, nec illum inventus eſt feciſſe damnum, plane ac ſi phantaſticus fuiſſet. Unde exhilaratæ omnes & ſtupefactæ recurrerunt ad eccleſiam, Te Deum laudamus pro more cantaturæ.

27 Magis etiam demonſtravit quantum confideret Deo, quando Mater Procuratrix, feria quadam ſexta, quæ ſolet apud nos quadrageſimaliter peragi, progreſſa ad hauriendum oleum pro cibis condiendis, neque tantum inveniens quanto opus erat, ſed neque ad manum habens quem ad illud quærendum mitteret, ancillis & famulis omnibus circa meſſem occupatis per agros, defectum retulit ad Beatam. Etenim nihil inde turbata, quia divinitus providendum præſenti neceſſitati ſperabat, fecit ad oratorium convocari Sorores, & juſſit recitari Pſalmum, Benedic anima mea Domino, & omnia quæ intra me ſunt nomini ſancto ejus; atque ad ſingulos verſus iterari ejuſdem Pſalmi verſiculum penultimum, Benedicite Domino omnes virtutes ejus, miniſtri ejus qui facitis voluntates ejus. Quo ſic completo, abiit Procuratrix, præparatura ollas quibus deinde imponeret oleum: omnes autem ſupereffluere comperit. Facile ex his quivis ſibi imaginabitur, quo B jubilo excepta Procuratrix fuit, quando omnibus adhuc in oratione adunatis renuntiavit miraculum quod acciderat; & quomodo pariter in terram proſtratæ, conſuetum Deo hymnum, gratulabundæ perſolverint. Ipſa vero Prioriſſa, quia ſæpe impediebatur officii ſui munere prolixiori vacare orationi, jaculatoriis ut plurimum utebatur verſiculis, inter quæ hunc ſibi habebat familiariſſimum, Benedicam Domino in omni tempore, ſemper laus ejus in ore meo.

Beſcivate olio.

poſt Veſpe ſumminiſtet potum.

abundare illud fecit.

CAPUT IV.

Favores Beatæ divinitus facti, pia mors; monaſterii ſuperiſque tranſlatio, & hanc comitata miracula.

18 A Bundabat tanto guſtu ſpirituali in orationibus ſuis, taleſque patiebatur elevationes mentis, ut in eis manere ſemper voluiſſet, niſi ex officio fuiſſet abſtracta ad opera alia. Noctu igitur ſupplens, quod minus per diem licebat, integram ſæpe tranſigebat inter viſitationes cæleſtes extatica: cujus gratiæ ſpecimina hic adducam quatuor, pluribus ejuſmodi favoribus fidem factura. Diebus continuis plurimis abundantia imbrium laboraverat terra, iiſque avertendis variæ novenæ ſupplicationeſque fuerant fruſtra inſtitutæ: orabat etiam eo fine Æmilia, cum ſibi Deum ipſum videre viſa eſt ſereno in aere; Mariamque Virginem ſe conſolantem blande, dicentemque audivit, Filia mea, dilecta Æmilia, ne dubites quin exaudiendæ ſint orationes & lacrymæ tuæ: volo autem docere te brevem orationem, qua tali occaſione poſthac uteris. Accipies ergo cereum Paſchalem, cum Cruce & Aqua benedicta, & comitantibus te proceſſionaliter Sororibus, ſignabis deinde ſola aerem ad quatuor mundi partes, ad ſingulas Cruces dicendo Credo, & Verbum caro factum eſt, & habitavit in nobis. Per ſignum Crucis de inimicis noſtris libera nos Deus noſter (ad hæc autem verba Crucem formabis) in nomine Patris & Filii & Spiritus ſancti. Amen. Denique regreſſa in locum opportunum recitabis Letanias honori meo compoſitas, cum Hymno, Maria mater gratiæ, mater miſericordiæ; tu nos ab hoſte protege, & hora mortis ſuſcipe. Hæc ſi in tempeſtatibus obſervaveris, videbis in momento redire ſerenitatem; imo ob tui amore ſimiliter exaudientur quicumque eamdem uſurpaverint.

C. XVII *Ad ſedandas tempeſtates docetur a Deipara.*

certam precandi formam & ritum.

29 Alias eidem pari modo apparuit Regina Angelorum, illo ipſo tempore, quo reducta in cellam magno cum deſiderio illam orabat, ut modum ſuggereret diſcendi aliquam precationem, quæ divinæ majeſtati magis grata foret, dixitque; Dilectiſſima mea, dulcedo ſermonum tuorum invitavit me ut venirem ad te: quandoquidem autem id facere deſideras, quod filio meo gratius eſſe poſſit; ſcito ei maxime placiturum, ſi commemorans illas tres longas orationes quas fecit in horto Gerſemani, recitaveris tertio Pater & Ave, gratiaſque egeris pro iis quæ ſuſtinuit, propter agoniam & ſudorem ſanguineum, eumque pro animam agentibus deprecaberis. Ex quo novo orandi modo tantam illa conſolationem ſenſit, ut eum poſtea quamdiu vixit omiſerit numquam. Fuit etiam cum a Chriſto ſponſo ſuo cupivit intelligere, quis dolorum, tempore paſſionis ab eo toleratorum, major fuiſſet; ille vero ipſi aſſeruit, eum ſibi accidiſſe, cum per tres horas manſit affixus cruci: & promiſit meritum trium virtutum theologicarum ei, qui ad horam diei decimamquintam ter Pater & Ave diceret in iſtius cruciatus membriam. Iterum meditanti myſterium Coronæ ſpineæ, accidit petere, ut hujus quoque tormenti participem ſe faceret; Chriſtus autem id oranti per os Crucifixi reſpondit, quod erat exaudienda. Tum vero ab oratione ſurgens, tam intenſum ſubito ſenſit capitis dolorem, ut triduo toto nequiverit de lecto ſurgere: & poſtmodum eo revelata, plurimum ſe reperit conſolatam; eoque magis quod etiam conſpicuas habuiſſet ſanctas Mariam Magdalenam & Catharinam, a quibus præbita eſt ei aqua, auferens acerbam ſitim, ex prædicto capitis dolore relictam.

D A. SOR. MATHIL. DE EX ITAL.

item quis gravior Chriſti patientis dolor.

& ſphæræ ejus corona particeps.

30 Concurrebant ad monaſterium, dum viveret Æmilia, omnis conditionis & ſexus perſonæ, commendantes ſe ejus orationibus, eo quod ſperarent iis mediantibus conſequi divinitus quas optabant gratias. Inter has præcipua quædam urbis hujas matrona ſe fecit in lectica adferri, quia impediente podagra gradi nequiebat. Statim autem atque Æmilia, oratura pro ipſa, humi fixit genua; exiens de lectica matrona, cæpit multa cum facilitate ambulare per locum, ac ſi numquam paſſa morbum talem fuiſſet. Acceſſit miraculo alia minus expectata gratia, quando ante finem anni, ea quæ ſemper habita ſterilis fuerat, filiam peperit, quam Æmiliam voluit nuncupari.

C. XVIII *Matronam podagri-cam.*

& ſterilem ſanat.

31 Illa porro, multiplicato jam ſatis monaſterio, atque ad perfectam Regularum obſervantiam adducto, graviter infirmata, lecto decubuit: ubi quomodo ſe præparavit ad tranſitum de terra in cælos faciendum, docere utcumque poterit inſignis ejus in morbo tolerando patientia, cujus nec minimum quidem defectum ullo unquam ſigno aut verbo oſtendit; ſed in omnem Infirmariæ voluntatem reſignatiſſima, ipſique & medico obedientiſſima, exemplo monſtrabat, qua ratione debeant Religioſæ ſuſtinere infirmitates corporales, quantumcumque graves. Manebat in continua fere divinarum rerum contemplatione defixa, ſubinde viſitantibus ſeſe verbum aliquod ſpirituale dicens, aut jaculatoria precatione ſilentium interpolans, eademque declarans quantum cuperet ſervire Deo. Actus etiam fidei & adorationis magna cum devotione exercebat. Denique aggravari infirmitatem videns, petiit inſtanter ſacro muniri Viatico, quamvis pro more ſuo nuperrime communicaſſet: id quod facile obtinuit, ferente ipſum R. P. Antonio Beccaria Confeſſario ſuo. Ipſa vero illud accepit maxima cum hilaritate, firmiter confidens, quod Sponſum ſuum facie ad faciem cito eſſet intuita in cælis.

C. XIX *Extremum agit, exemplo patientiæ,*

F

Viaticum perſuſcipit.

32 Credibile eſt præſentes omnes, videndo actum illum & audiendo conſueta verba, Accipe, Soror, viaticum &c. prorupiſſe in planctum lacrymaſque: maxime quando Viatico ſumpto ſigillatim voluit univerſas complecti, uniuſcujuſque precibus animam ſuam poſt mortem commendans. Illæ vero viciſſim ſe com-

& ſingulis amanter valedicit.

alias intelligit quo Deo gratiæ oratio ſit futura.

A. SOR. MATHIL. DE EX ITAL.

mendabant ejus apud Deum intercessionibus: cumque in commune petiissent, monitum aliquod testamenti vice relinqui sibi: Aliud, inquit, nihil vobis habeo commendandum, quam Regularum & Constitutionum observantiam: sic enim videbitis adimpleri in vobis, quod Dominus in Evangelio suo dixit, In patientia vestra possidebitis animas vestras. Postquam autem extremam quoque Unctionem petierat acceperatque, cœpit sensibiliter deficere: & tam, conjunctis manibus oculisque in cælum sublatis, quasi venientem Sponsum intueretur, assumpsit hæc verba; Et in carne mea videbo Deum Salvatorem meum. Parata sum, & non sum turbata, ut custodiam mandata tua. Deinde hæc: Et veniat super me misericordia tua, Domine, salutare tuum secundum eloquium tuum. Nihil autem sæpius majorique cum sensu iterabat, quam: Fiat misericordia tua ut consoletur me, secundum eloquium tuum. Denique, magno animo dixit: In manus tuas, Domine, commendo spiritum meum. Maria mater gratiæ: ac subjungens, Jesus, Maria, Dominice, benedictam animam suam suo reddidit Creatori.

in domicilio suum mittitur.

B

33 Dies tunc erat (*nam de anno vitiose notato tacere hic præstat*) dies, *inquam* erat III Maji, idem quo nata mundo fuerat; viderique poterat a Deo designatus, ut secundus meliorque natalis in cælis primo perfectus assimilaretur. Mox autem cum magna omnium circumstantium admiratione, audita est vox dicentis quasi Sponsi, Veni electa mea. Gloriæ quoque ad quam ingrediebatur signum festivo sonitu dedere campanæ monasterii, nullo eas trahente: unde factum, ut ad spectandum beatum corpus undique accurreretur. Repositum autem illud fuit in loco condecenti per dies octo, & (quemadmodum ex traditione habetur) infirmi multi illuc conducti recuperarunt sanitatem. Quin & ipsi cerei ad corpus ardentes, totoque octiduo nihil consumpti, beatitudinem Æmiliæ loquebantur omnibus. Postea vero eidem data est honorabilis sepultura, cum simili miraculosarum curationum frequentia, inter præsentes ægros, quales etiam multi hodieque sanitatem obtinent. Denique communi æstimatione habita, & voce solita dici Beata; utroque honore frui cœpit statim a morte. Extant enim apud nos imago, in pictura, haud diu post facta, radiato capite genuflexæ ante Crucifixum cum hac epigraphe, Beata Emiglia de Bicchieris, de Pœnitentia S. Dominici, fundatrix monasterii S. Margaritæ extra muros. Et supra portam Capituli, etiam reperitur ejus antiqua imago, æque radiata cum subscripto, Beata Emiglia de Bicchieris, de Pœnitentia S. Dominici, Ordinis Prædicatorum, ex civitate Vercellarum. Denique D. Doctor Joannes Franciscus Ranzus, in Vita D. Candidi Ranzi impressa anno MDC, ejusdem facit mentionem cap. 5 sub hoc titulo. De B. Emiglia Bicchiera, Dominicana.

3 Maji, natus olim erat.

Ejus mox imagines cum circulo Beatæ.

C

CAP. XX *Monasterio suo an. 1379 in urbem translato.*

34 Post mortem Beatæ, majores nostræ multis annis manserunt in primo illo extra civitatem monasterio: sed deinde considerantes, Italiam totam perniciosis Guelforum & Ghibellinorum factionibus concuti, a loco, etiamnum retinente nomen S. Margaritæ, transierunt anno circiter MCCCLXXIX in præsentem domum, & in monasterium, quod nunc inhabitamus; quem situm sibi non absque multis litibus & difficultatibus compararant, uti apparet ex instrumentis emptionis, factis anno MCCCLXXIII & LXXV.

ab ecclesia in loco sepulturæ interioris,

35 Cur simul non fuerit tunc etiam translatum corpus Beatæ, haud facile dixero; credi potest, Dei ordinatione id factum, ad declarandam magis famulæ suæ excellentiam. Etenim militiæ Teutonicæ vigiles, noctu circumeuntes civitatem, eo in quo sepulta jacebat loco, nescio quos radios splendoresque luminarium accensorum conspicere, & Angelicæ cujusdam melodiæ voces audire sibi visi sunt. Horum indicium cum declarassent ad Matres jam translatas & Patres S. Pauli, indeque certiores redditi essent Superiores Ecclesiastici & Seculares, & lumina atque cantus continuari constaret per multas consequenter noctes, decretum est tam sacrum pignus inde auferendum. Itaque instituta processio est, cui non solum Clerus totus, sed omnis etiam miles præsidiarius intervenit; translatumque est corpus in locum S. Margaritæ urbanum, & alto in suggestu collocatum conspicuum omnibus, quos multas ibi retulisse gratias, fidem faciunt appensa anathemata cereorum, facularum, lampadumque: novenæ etiam istic institutæ, aliaque publicæ venerationis argumenta. Præterea dum Monachæ omnes ad portam monasterii consisterent, sacrum pignus excepturæ, rursus trahente nemine sonuerunt campanæ monasterii. Libet autem ex post secutis miraculis aliqua hoc loco recensere.

D

transferuntur eo etiam corpus.

CAP. XXI *liberatur maleficio infecta.*

36 D. Maria Lancy, nullum die invenions remedium maleficio quo fuerat incantata, Beatæ vovit annue celebrare diem Translationis ejus, recursurum VII Augusti, offerendo ad sepulturam intortitia sex; cumque ad ecclesiam se conferens secutura etiam esset processionem, mox atque illuc intravit optatam liberationem se sensit consecutam. Joannes Franciscus Stopinus, vir opulentus sed cæcus, ad eamdem processionem perduci se jussit, promisitque pro visu accipiendo medietatem bonorum suorum, impendendam dotationi alicujus puellæ, quæ Monacha fieri vellet: statimque compos voti nullo ad processionem duce eguit, clare omnia videns.

E

& moritur infelicem.

37 Eodem die obierat Joannes Baptista Novella, mortuumque eo tulerant uxor & filiæ, qua transiturum per eorum ædes erat corpus sanctum; ante quod prostratæ, voto perpetuæ virginitatis se obstrinxerunt puellæ, si patrem sibi, matri virum Deus reddidisset, Ecce autem ipso momento suspiravit, qui jacuerat diu mortuus; & suaviter pronuntians Jesus Maria, veluti si expergisceretur de somno, exiliit de sandapila in conspectu omnis populi, clamantis, Miraculum! miraculum! Maximo id gaudio fuit uxori ac filiabus, quæ votum nuncupatum exacte compleverunt, paulo post receptæ in monasterium nostrum, ubi suscepto habitu sancte vixerunt: ipse vero progressus in ecclesiam nostram tota istic die mansit, agendis gratiis intentus; vovit insuper quotannis celebrandas curare Missas triginta pro animabus purgatorii. Ad horum autem omnium confirmationem, operæ dum habere tabulam illam, in qua Primores nonnulli ex consanguineis B. Æmiliæ exprimendum curarunt Processionis ordinem, cum istis & aliis quæ sub ea acciderunt miraculis. Sed quantumcumque laboraverim, numquam tam felix fui, ut eam ab ipsis obtinerem: quia translata Birolum, ubi isti habitabant, destructa omnino fuit a Francis, istic sua castra metatis, tempore obsidionis Eporediensis anno MDCXI.

F

C. XXII *Corpus in loco Capituli manet usque ad an. 1690.*

38 Ab ecclesia, propter fabricam ejus tunc necdum absolutam, deportatum est sanctum corpus ad locum Capituli, ubi tunc Missæ & cetera divina Officia celebrabantur: ibique reverenter contrectabatur, tam a Matribus monasterii, quam a personis aliis, quibus illuc patebat accessus: itaque requievit ibi usque ad XVII Augusti anni MDCIX, sicuti ad translationem secundam videbitur. Quamvis autem istic semper haberetur cum magna veneratione, refrixerat nihilominus etiam post tot obtentas gratias aliquantulum devotio: quando placuit Deo eam resuscitare, exhibitione miraculosarum curationum quarumdam, tam in Matres nostras, quam in omnis status conditionisque personas alias operatarum.

CA-

A

CAPUT V.

Gratia scripta a Rev. Matre Sor. Ludovica.

c. XXIII *Puella miserando formata.*

39 EDucabatur in monasterio nostro quædam formosissima puella, ex nobilissima Lanciorum familia, nomine Catharina. Hanc lætaliter ægram sua quædam amita, ejusdem loci Monacha, salvam cupiens, postquam ad Beatæ sepulcrum tenuisset cereum novem diebus ardentem, suasit ut ejus imploraret auxilium. Illa vero nihilo minus cupida longioris vitæ, virginitatem perpetuam Deo vovit, intendens ipso in loco Sanctimonialis fieri, si concupitam gratiam obtineret, quemadmodum etiam paulo post obtinuit. Verum frater quidam ejus, corporis quam animæ sororis amantior, tali proposito fortiter sese opposuit, econtrario promittens quod eam desponsaturus esset pari conditionis Comiti. Jamque captato tempore ad monasterium accesserat, educturus inde Catharinam; & hæc, quasi oblita voti jam egrediebatur; cum sibi ad latus vidit adstantem Æmiliam, quæ humerum leniter pulsans, dicebat: Memento Catharina voti mihi facti. Ipsa vero attonita respondit trementi voce, Frater meus in causa est: moxque asperrima febri corripitur, tertia die moritur, & (sicut præsumere licet) B sponsalitia sua consummat in cælo.

dum votum implere dubitat, corripitur & moritur.

40 Anno MDCVIII, die VIII Maji, immisit Dominus nostræ Matri Sor. Ludovicæ Avogadræ tam graves dolores punctuæ, febris, catarrhi, constrictionisque cardiacæ, cum aliis accidentibus talibus, ut medici, Amedeus Crucius, Christophorus Lilius, & Franciscus Viglionus de ejus vita desperatum esse concluserint. Susceptoergo sacro Viatico, cum extrema quoque Unctio pararetur, monita fuit ad votum aliquod faciendum. Tum velut a gravi letargo excitata, commendavit se Beatissimæ Virgini atque B. Æmiliæ, petens non tam liberari a doloribus corporis quam ab angustiis animi, quæ tali in articulo solent obvenire: cumque aliud offerendum nihil haberet, sese ipsam obtulit, si salutem corporis & animi consequeretur, ad scribendum cum facultate Superiorum eas omnes gratias, quas quotidie videbat, videretque in posterum accidere, per intercessionem illius. Vix verba pronunciaverat, cum circumstantes omnes animadverterent eam notabiliter melius habere: & concessam ei sanitatem omnino miraculosam esse attestati sunt medici. Hæc ergo fidelis observatrix voti sui, hactenus relata scripsit, & mox referenda, quæ ipsius porro verbis exponam. C

Sor. Ludovica, malis ipsa gravata morbis,

vota facta de scribendis miraculis, curatio-nem facit:

41 Mater mea, inquit, Bartholomæa Hodoti, extra spem vitæ derelicta a medicis, dum funeri jam pararentur necessaria, fuit a me commendata Beatæ die Jovis XXVIII Octobris (*atque adeo anno* MDCIV, *neque enim abhinc, usque ad* MDCX, *concursus hic fuit*) statimque cepit habere melius; adeo ut Dominica immediate sequenti processerit ad Missam audiendam. Infirmæ cuidam (*ipsimet Ludovicæ hæc scribenti*) aperta in uno pedum vena fuit, quod adeo nihil illam juvit, ut confluentibus eo humoribus pustulasque gignentibus, novem tandem plagis hiaret tibia, cum maximo (ut Franciscus Gattinara chirurgus affirmabat) gangrænæ periculo. Cum ergo ad desperatum malum humeros contraherent medici, nullum ei remedium invenientes; vovit illa novemdiale obsequium Beatæ peragendum, & intra viginti quatuor horas perfectissimam obtinuit sanitatem. Verum negligens statim implere votum, rursum correpta fuit infirmitate lætali, quam evasit renovato domitaxat voti exequendi proposito.

elus mater moribunda servatur,

& ipsa a gangræna periculo liberatur:

42 D. Margarita Avogadra de Asiliano, Præcedens nostra, ut nominare solemus, id est, admitti ad habitum postulatus, septem annis apud nos fuit titulo educationis, nec umquam potuit impetrare a consanguineis dotem suam. Tandem aliis mediis omnibus frustra tentatis, cœpit novenam facere in honorem Beatæ; Octavo autem die, quando jam aliud non expectabat quam ut domum remitteretur, adfuit nobis ille ad quem spectabat dotem deponere, eaque coram Reverendiss. D. Vicario deposita, sacrum habitum Margarita suscepit. Nec minor fuit gratia, quam obtinuit tempore suæ Professionis. Etenim transacto probationis anno & mensibus pluribus, haud levior alia subnata est difficultas, ratione census constituendi. Turbata igitur afflictaque Novitia, iterum se commendavit Beatæ. Et ecce die XX Decembris adfuit Reverendiss. D. Vicarius; & postpositis quas examen Ordinandorum tunc objiciebat occupationibus, dedit se tam pio negotio finiendo: quod illa non dubitavit beneficio singulari beatæ Matris adscribere.

& professa necessarium

43 Anno MDCV ingressa in monasterium est educationis causa D. Victoria Bellina Vercellensis; quæ licet nullam haberet propensionem erga religiosum statum, pro advocata tamen sua assumpsit B. Æmiliam, ab eaque obtinuit gratiam inspirationis efficacis. Itaque cum, expleto quod educationi conceditur spatio, venissent parentes, ut ipsam reducerent domum; noluit omnino e monasterio abire; quin potius æternæ virginitatis voto se obstrinxit, exitura numquam. Soror quædam capitis dolorem patiens, ut primum se Beatæ commendavit, extemplo liberata fuit, nec deinceps eumdem dolorem passa. Anno MDCVI Mater Sor. Martha Besia, paralytica effecta, totis duobus mensibus non potuerat de lecto surgere: quæ tamen sanitatem recuperavit vovendo novenam instituere, sub qua aleret perpetuo ardentem lampadem, prout fecit. Oasearia, Vercellensi in urbe paupercula, ad extremam redacta inopiam, nec habens unde filiæ infirmæ succurreret, ad monasterium venit, Matrum preces exposcens, ut Deus miseliam filiam vel sanitati redderet, vel ad sese in cælum assumeret: & ultimum intra paucos dies obtinuit. Anno MDCVII D. Joannes Baptista Borsanus, habens filium Franciscum infirmum, nec sciens quo remedio ipsi succurreret; misit aliquid olei ac ceræ, ut arderent ante sepulcrum Beatæ; statimque melius æger habuit: imo ipsa Beata nocte apparuit, eique promisit sanitatem, introitu oblationis per matrem ejus factæ: quemadmodum ipsa postea magno cum gaudio enarravit. Panifica nostra, hydropica exsistens, vovit celebrandam Missam curare in honorem Beatæ, cum oblatione facis unius ad sepulcrum: & intra viginti quatuor horas sana adstitit.

Impetratur gratia vocationis ad religionem

& puerpera,

obtinetur alia mater.

sanatur infirmus filius:

& hydropica F

44 Hæc omnia oblata fuerat Illustriss. ac Reverendiss. Domino, Stephano Ferrerio, Episcopo Vercellensi, a Matribus, rogantibus ut juberet corpus B. Æmiliæ referri ad ecclesiam, & collocari loco eminentiori. Is autem, re communicata cum adm. Reverendiss. P. Joanne Ambrosio, Inquisitore Generali Vercellis, Eporediæ atque Augustæ, ad ecclesiam nostram benigne se transtulit, XVII Augusti MDCIX, in comitatu adm. RR. DD. Joannis Baptistæ Corosanæ Canonici & Vicarii Monialium, atque Hieronymi Lorii Canonici & Theologi: & sub insigni musica sacrum corpus transposuit, coram iisdem DD. Canonicis & Sanctimoniahbus infrascriptis, videlicet RR. Matribus ac Sororibus. Augustina Vialarda, Archangela Centoria, Cassandra Avogadra Scarianensi, Francisca Bazzana Casalensi, Antonina de Senioribus Beronzana, Lazara de Marchesiis Cevensi, Angelica Trota Rozascensi, Angelica Barbavara Mediolanensi, Ægidia Catina Veneriensi, Hieronyma Gubernatis Hispana, Petronilla Bava Fossanensi, Veronica Gaiscarda Fossanensi, Clara Hyacintha

Quibus coram Epi. corpus tra

corpus ad ecclesiam refert,

Baz-

A. SOR. MATHILDE EX ITAL. ceream similem Reliquit,

A Bazzetta Buronzana, Joanna a Porta Vercellenſi, Barbara Abbiamina Vercellenſi, Margarita Mirgolia Monteſtinenſi, Beatrice Riſtis Vercellenſi, Ardiſia Conradi Lignana Vercellenſi, Benedicta Ranuttina Rivolenſi, Tecla Auguſtina Sangeorgii Foliizzana, Catharina Gubertati, Digna-merita Pane Vercellenſi, Flavia Conſtantia Lilii Santiana, Deomina a Porta Vercellenſi, Dominica Heumonia Taurinenſi, Alba Dominica Avogadra Silliianenſi, Victoria Bellina Vercellenſi, Angela Margarita Riſtis Vercellenſi, Daria Ruggerina Vercellenſi, Diana Maria Avogadra Vercellenſi, Anna Maria Valperga Mazzeana. Aderant & Sorores laicæ, Hieronyma de Stroppiana, Apollonia Caſtella, Martha Chieſa, Lucia Baſſa, Paula Malagigi, Helena Barbaris. Aderant denique & Prætendentes, quæ titulo educationis inter nos morabantur, Illuſtriſs. DD. Laura, Benedicta, & Leonora de Foliizzo, D. Margarita a Porta, Joanna Vialarda, Clara Oggeria, Lucretia & Ludovica Boncatia: quas ideo libentius nominavi ſigillatim, quia teſtes etiam fuerunt prædictarum & infra dicendarum gratiarum.

aliiſque plurimis deinceps

Puer ex alto lapſus ſervatur.

45 Iſtis omnibus volo annumerare Mag. Simonem Canutum, fabrum cæmentarium, non quia præſens adfuit, ſed quia varias gratias & favores a Beata ſe accepiſſe profitetur, dum graviter infirmaretur, & B quidem, ut putabatur, ad mortem. Imo cum aliquando in porticu noſtra extruenda laboraret, digreſſis ſociis cecidit de ſublimi contabulatione, quæ iſtic erat fabricæ cauſa excitata; & reſpirare vix valens, mox atque recordatus Æmiliæ vovit anathema aliquod, ſepulcro ejus appendendum; tantum reſumpſit virium, ut arrepto latere ſibi adjacente, ſtrepitum ciere potuerit, quo moniti ſocii ad ipſum recurrerent; quibus auxiliantibus ſurrexit, nihil omnino damni ſentiens.

CAPUT VI.

Gratia ſcripta ab ipſamet Sorore Anna-Mechtilde.

c. XXIV Anna-Mechtildis ea de re ſcribit,

46 NOn fuerat intentionis meæ in hoc opuſculo colligere miraculoſas gratias, a Beata Æmilia impetratas, ſed ſolas virtutes ejus exponere: aſt votum, ut jam dicam, etiam de illis ſcribendis factum, poſtquam liberata fui ab incurabili infirmitate quam C patiebar, huc me coegit non invitam, ad oſtendendum quantæ efficaciæ ſit ejus interceſſio. Ex eo autem tempore plures favores ab eadem recepi, tunc præſertim, quando gravi oppreſſa ſpaſmo & febre annum unum integrum, iſtud, quod dixi, votum concepi. Intendens enim colligere quæcumque noſſem accidiſſe, ab ea hora qua ſacrum Habitum hic ſuſcepi, quæque deinceps acciderent; mox & ſpaſmo & febri ſolutam me reperi, unde Deo gratiæ referantur. Scripſi ergo ſequentia.

Invocata Beata curantur ægræ,

47 Omnes Matres ſimul novenam Beatæ inſtituimus, accenſa jugiter ad ſepulcrum lampade, pro juvene quodam, cujus vitæ cuncti formidabant, & per interceſſionem Beatæ ſervatus in vivis eſt creditus. Sor. Paula Maria, Monacha in monaſterio Annuntiatæ, ex rheumate quodam ad maxillam confluente gravem patiebatur cruciatum: fruſtra autem adhibitis quæcumque ſuggerebantur remediis, unxit ſe oleo Beatæ, curavitque lampadem ejus ad ſepulcrum per dies novem ardere, & ſanitatem miraculoſe obtinuit. Ego quoque anno MDCXLI tam gravi cerebri infirmitate detenta, ut neſcirem ubi locorum conſiſterem, ſumpta in Beatam fiducia, ſui liberata. Ipſo quoque ejus feſto hæmorrhoides patiens, cum decreviſſem, quidquid ceræ poſſem a Matribus obtinere, eleemoſynæ nomine, id omne in illius obſequium impendere, ſanam me reperi.

Ex ipſam ſe libi;

48 D. Franciſcæ Bedæ advenit maligna & dolorifica valde febris, cui nullum remedium invenientes medici, habebant eam pro mortua; ſed decernens lampadem Beatæ per novem dies ardentem fovere, ſtatim quidem doloribus abſoluta eſt, brevi autem etiam febri. Continuam hanc patiebatur puer quidam Vercellenſis: ſed cum parentes ejus propoſuiſſent emere octo unciarum candelam, adeo celeriter convaluit, ut ipſemet ſequenti die illam candelam apportarit. D. Clara Paredo de Burgis malum in tibia patiebatur incurabile, cum intolerabili cruciatu: ſed crus argenteum duorum ducatorum Beatæ offerendum vovens, ſanata eſt illico. Verum dum cunctatur votum exolvere, recruduit intra paucos dies plaga; unde ſuam agnoſcens puniri negligentiam, miſit quod erat pollicita & ſanata fuit. Anno MDCXX, ego Anna-Mechtildis Fuazza, cum adhuc eſſem ſæcularis, febri maligna laboravi: facta autem per RR. Matres novena, convalui. Poſt multos autem in Religione annos attractionem quamdam crurum ſentiens, a medio ſurſum, unxi ea oleo Beatæ, & ſanavi. D

curatum letalem febrem,

curatum tibiam

49 Cum transferretur corpus ſanctum a Capitulo ad eccleſiam, continuo capitis dolore, quem annis viginti octo tulerat, liberata fuit Mater Sor. Petronilla Bava, licet nulla ei antea remedia profuiſſent. Soror quædam noſtra infirmabatur ad mortem; & deposita a medicis, ſolum id rogabat Beatam, ut ſuorum ſibi peccatorum veniam obtineret pro tali articulo. Vidit autem ſibi adſtantem in ſomnis venerandam quamdam Monacham, quæ quia radiis cincta erat caput, & viſionem conſecuta eſt ſanitas, credebatur fuiſſe B. Æmilia. Nobilis matrona Vercellenſis, anno MDCXXI, tantum infirma ut de vita conſervanda deſperaret, miſit eam quantitatem olei, quæ ſufficeret ad fovendam diebus novem lampadem: ſtatimque convaluit, mox atque illa accenſa fuit. Anno MDCXXIV, Claudia Victoria, Prætendens noſtra, acutos capitis dolores patiens, neque cibum ullum ſtomacho retinere valens, fruſtra multis curata fuerat. Vovit ergo ceream imaginem offerre, & omni anno in ejus feſto, quod celebratur XVII Auguſti, recitare ſemel Pater & Ave in ejus honorem, & ſanata fuit. Alia quoque Prætendens noſtra, nomine Veronica, neſcio quo modo offenſa in brachio, ſic ut illud abſque magno cruciatu nequiret commovere, eo quod nullum in principio remedium adhibuerat; cum crederetur ea manca remanſura, cereum brachium obtulit, & expedito brachio poſtmodum uſa eſt. D. Ludovicæ, ſimiliter Prætendenti noſtræ, fractum brachium fuerat, & ſimili oblatione facta conſolidatum: præmiſſa tamen oblationi Novena, ad cujus initium ceſſarunt intenſiſſimi, quos ruptura cauſabat, cruciatus. E

dimittens capitis dolorem,

Prætendentes a variis malis tres,

50 Sorori noſtræ Æmiliæ advenit anginæ morbus, quem Scaranziam vulgo nuncupant, cui inſpectæ medicus negavit ullum finem ſperandum niſi a morte: ſed cum illa interiori voto ſe obligaſſet ad offerendam facem ceream, poſt triduum ſana apparuit. Anno MDCXXXV mulier quædam habens filium maleficiatum indeque emarceſcentem, & conſilii tam inops quam plena doloris ex nati ſui labore gravi; venit ad monaſterium, oblatura B. Æmiliæ imaginem ceream; noſque oravit, ut intercederemus precando, quatenus puero vel vita ſana vel mors cita contingeret, modo finis eſſet anguſtiarum. Facta autem novena, ea parte ſe exauditam intellexit, qua vitæ in perpetuo cruciatu agendæ mortem quietam prætulerat. Anno MDCXXXVIII, puellæ cuidam octodecim menſium, facies tota ejuſmodi cruſtis operta fuit, ut parentes ejus certo exiſtimarent excrcandam: ſed emundata eſt, mox atque datum pro ea initium novemdiali devotioni. Hippolyta-Mechtildis, adhuc infantula, os adeo male affectum habebat, ut totis quinque diebus trajicere nihil potuerit præter vitel-

anginam,

maleficiatum,

cruſtas ſe citra operimentum,

ſe male affectum.

Digitized by Google

A vitellum uniusovi; affirmabatque chirurgus, fore ut in gangrænam defiecteret morbus. Verum hoc periculum cum ipso morbo ceſſavit, mox atque Beatæ oleo uncta parvula fuit.

ſtillam ſtillavit,

51 Equites decem, ad prælium ituri, venerunt ut ſe noſtris orationibus commendarent, offerentes oleum ad uſum lampadis pro novena: ſalli autem deinde ſunt, non alteri ſe vitam ex prælio ſalvam in acceptis referre, quam ſpeciali gratiæ ipſius Beatæ. Paupercula quædam, nomine Maria, ruri obambulans, ab equo fuerat impulſa in foveam, & tibiam fregerat jam grandæva: nihilominus redintegrata illa ipſi eſt, nullo relicto fracturæ indicio, ad ſimplex votum imaginis cereæ offerendæ. Grandæva ſimiliter erat Mater Sor. Hieronyma, imo inter mortuas reputabatur a medico: quæ tamen B. Æmiliæ interius recordata, ad omnium ſtuporem ſana ſurrexit. Soror quoque Thecla Auguſtina Prioriſſa, febri maligna laborans, deſperata habebatur a medicis; & intercedente Beata vitam ſervavit. Mater Sor. Beatrix, neſcio quo accidenti in terram corruit, & cum facie impegit ad pedem lecticæ: cumque ex caſu læſa eſſet venarum una, modus nullus inveniebatur ſiſtendo ſanguini. Illa vero propoſuit animo Miſſam dicendam curare in honorem Beatæ: & ſtetit ſanguis, detumuitque facies, quæ pariter ex lapſu inflata enormiter fuerat. Cancrum patiens infirmus quidam, tertium jam annum lecto jacebat, dum canes ipſi exedebantur: qui tamen ſanatus fuit, Beata intercedente.

gravitor ægrot.

vaptam venam.

Gangræna ſanat.

52 Tempore obſidionis, cum grandior bombus, in noſtram cadens eccleſiam, ibidem diffringeretur, fragmina ejus omnia, velut Beatam honoraturæ, ad capſam ejus convolarunt: ſed neque illam, neque ullam præſentium Sororum attigerunt. Alio die, cum ſimilis pila ſupra ſtragulum, quo capſa tegitur, cecidiſſet; non modo nihil Sororibus nocuit, ſed nec ſtragulum quidem prædictum penetravit. Adeo male diſpoſitus erat cuidam noſtræ Sorori ſtomachus, ut nihil lacticiniorum retineret: aliis autem remediis nequidquam tentatis, ſolum profuit Beatam invocaſſe. Alia ſimiliter, immedicabilem dolorem capitis ſuſtinens, vovit Pater & Ave recitandum, dum ceream imaginem Beatæ deferret: & voti rea, illud complevit. Sor. Claudia Mariana, tam graviter infirmabatur, ut C omnia ſecuturæ mortis indicia præberet medicis: ſed ubi pro eadem inchoata novena fuit, mox incepit habere melius, & brevi tempore perſanata ſurrexit. Peregrina quædam & maleficiata mulier, miſit ad noſtrum conventum, qui ipſam Sororum orationibus commendaret. Cum ergo unaquæque noſtrum id ageret quod ex devotione ſuſceperat, intellectum eſt illam cito liberatam fuiſſe. Ludovica, Prætendens noſtra, tamquam moritura derelicta a medico, votum Beatæ faciens, melius mox habere ſe ſenſit: inchoata autem a nobis omnibus Novena, convaluit.

diſſuſſa periculo.

plures infirmas ſanatæ.

53 Soror noſtra Catharina, confluentibus ad genu inflatum humoribus, lecto decumbebat: cui cum inciſionem pararet chirurgus, ipſa cruciatum reformidans, vovit, ſi abſque ea ſanaretur, jejunare in vigilia Beatæ, feſtum vero ſingulariter celebrare: ſtatimque ſubſidere tumor cœpit & cito evanuit. Sor. Angela Margarita, clavos quoſdam infixura parieti, in altum conſcenderat; cadenti autem, ſupra coxam cecidit capſa quædam; itaque afflixit, ut negaret chirurgus ſanari poſſe, niſi contuſa caro excinderetur. Illa vero vovit, potius quam id ſuſtineret, omnibus diebus vitæ ſuæ Pater & Ave recitare in honorem Beatæ. Et ecce citra inciſionem cœpit caro mundior & integrior apparere; cumque inchoaretur pro ipſa a Matribus novena, ipſo inſtanti ſurrexit ſana. Nobilis quidam Vercellenſis, dum res ſuas conſervare nititur, vulnus in capite

& quoſdam extra ſollicitum a mendicis decretam.

vulnus capitis.

letale tulit: quo in periculo verſari ſe videns, vovit D
ſeptem Miſſas in noſtra eccleſia dicendas, mittens ad A. SOR. MATHIL. DE EX ITAL.
eumdem finem candelas novem: & ad initium novenæ, ab omnibus Matribus aſſumptæ, cœpit convaleſcere, & cito ſanus fuit. Reverendus quidam Canonicus, arthritico morbo obnoxius, nobis ſæpe confeſſus eſt, quod *athritim.*
initia mali recurrentis ſentiens, ſoleat ad Beatam recurrere, proponendo ad ejus honorem Miſſam dicere in eccleſia noſtra; itaque diſpelli ſibi atque evaneſcere cruciatum.

CAPUT VII.

Alia ſimiles gratiæ, a variis impetratæ.

ſanatur, vulnus capitis,

54 QUædam noſtra benefactrix, Anna nomine, ab indiſcreto ac barbaro marito ſuo, ſeu verius tyranno, percuſſa in capite, cum de vita periclitaretur; cupientes nos tot ejus beneficiis referre gratiam, ſingulæ inſtituimus pro ea novenam: qua terminata coaluit vulnus, & illa ſana manſit. Nobilis quidam civitatis hujus faſſus aliquando eſt, quod totis duobus E menſibus febrim continuam patiens, nec remedium inveniens, mox ac mane quodam propoſuit dicendas curare Miſſas duas in eccleſia noſtra eaſque audire, & oleum offerre pro lampade Beatæ, liberatus ſtatim febri *febris revellitur,*
fuerit, neque multis poſtea annis eam paſſus. Lucia Mellia, pridem incurabiliter infirma, & tamen cupida recipiendæ ſanitatis, novenam vovit in honorem Beatæ inſtituendam, & oleum lampadi interim præbendum, eoque ſanata eſt. Similiter ad votivæ novenæ principium ſanatus convaluit Franciſcus Mellius, quem grave rheuma urgebat ad mortem. Quædam etiam noſtra Prætendens, neſcio unde afflicta, ſolamen retulit, ſtatim atque annulum ſuum Beatæ obtulit. Quartana *aliique gravius morbi.*
duplici laborans Sororum noſtrarum una, nec remedium a medicis referens, ſuo impendio vovit arſuram novem diebus lampadem: & ipſo inſtanti dimiſit eam febris.

55 Dominus quidam, ob morbum, quem hic vulgo *& mortuus.*
Prædam appellamus, inter mortuos jam reputatus, coram ſepulcro accendi candelas duas juſſit, eodemque momento ſanus fuit. Alius, conditione par illi, malignis febribus detentus, ad certam tendere mortem credebatur; jam enim biduum totum effluxerat, quod F
nihil alimoniæ potuerat ſumere. Hic miſſis ad ſepulcrum cereis quatuor, cibum cœpit cum ſapore ſumere & convaleſcere. D. Iſabella Careſana, Prætendens noſtra, ſcabie laborabat, nec adhiberi conſuetæ proderant medicinæ: vovit ergo, quod ſanata B. Æmiliam ſemper haberet pro Matre, & in præſentiarum faceret Miſſam *puriores ſudet.*
unam celebrari: exindeque mundari caput ei cœpit, donec ex integro ſanum apparuit. Julia Maria de Montanaro, æque noſtra Prætendens, malo cuidam incurabili adhibuerat remedia quæcumque potuerat: his autem nihil proficientibus, vovit ſervare jejunium ſeptem continuis ſabbatis ad honorem Beatæ, & ſic convaluit.

ſervatur parturiens,

56 Anno MDCXL parturiens quædam, nec enixi ſœtum valens, facto voto invocavit Beatam, mittens aliquid olei pro ejus lampade: qua accenſa mox peperit, citoque ſurrexit ſana. Puer quidam acuta febri ſenſus jam amiſerat: ſed ſervavit eum mater ſua, facto ad B. Æmiliam voto. Gravis infirmitas reliquerat cuidam Domino tantum capitis dolorem, ut periclitaretur de viſu inde perdendo: ſed cum voto facto novenam religioſe inchoaſſet, & nos pro eo etiam deprecaremur (erat enim extraneus) eodem tempore liberatus fuit; neque deinceps cum eo dolore conflictatus. Angelæ Catharinæ, Prætendenti noſtræ, faciem totam deformaverat eryſipelas, cum febri & capitis dolore conjun- *Curatur dolor capitis.* *eryſipelas,*
ctus:

A ctus: ſed ſanata eſt eodem die quo Beatæ ſe commendavit. Reverenda quædam Mater, oculis ſic laborabat, ut eos in rem aliquam fixe intendere non valeret: ſed eo incommodo ſoluta fuit, ſtatim ut Pater & Ave recitare propoſuit in honorem Beatæ. Reverendus quidam Pater Benedictinus, nequiens doloribus colicis, quos intenſiſſimos tolerabat, invenire ſolatium, venit ad nos, Miſſam celebraturus, eademque hora melius habuit. Similis gratia facta fuit Sor. Franciſcæ-Mariæ, quando rupta ei ex lapſu tibiarum una, cœpta eſt pro ipſa habere novena; mox enim cum quiete ſomni, ſanitatis deſideratæ obtinuit beneficium.

A. SOR. MATHILDE EX ITAL. *epiſtolarum*, *colica*, *rupta tibia*,

57 Ego Sor. Anna-Mechtildis Fuazza, odontalgia gravi laborans, neque requieſcere valens, accendi curavi lampadem Beatæ, ſtatimque mirabiliter ſum liberata. Alias cum caderem, metueremque exinde remanere clauda, ipſo in lapſu invocavi Beatam; nec uſpiam offendi niſi leviter in genu; licet caſus ex alto fuerit. Sororem Helenam, ad mortem infirmam, Sacramentis muniri juſſerat medicus. Erat ipſamet Beatæ dies, & in honorem ejus ſtabat expoſitum Sanctiſſi-
B mum: ſed infirma præ morbi vehementia nihil iſtorum reminiſcens, quæſivit quis dies iſte foret. Intelligens autem diem agi B. Æmiliæ, vovit quod ſi ex morbo aſſurgeret, Miſſam in honorem ejus celebrari faceret. Nec mora: notaverunt adſtantes, infirmam illico habere melius, nec diu poſt perfecte convaluit. D. Hippolytæ-Annæ-Mechtildi Fuazzæ, Prætendenti noſtræ, caput ſic erat affectum, ut plane appareret deformis. Videns autem nil proficere applicata remedia, vovit quotannis celebrare feſtum Beatæ, & oleum lampadi eo die ſufficere ſuis impenſis: poſtea veſperi concedens cubitum, oleo tali ſe unxit, & mane tota ſana ſurrexit. Alias plagam in pede ferens, & ſimili oleo ipſam inungens, cito ſanitatem pedis recuperavit.

dolor capitis, *infirma ad mortem*, *aliter ægra*.

58 Biroli ſentiebatur terræ motus, quo locus videbatur abſorbendus dehiſcente terra; quando D. Petrus Ludovicus Bicchieri bis recitavit ad honorem Beatæ Pater & Ave: quæ ſubito comparens ei, viſa eſt aerem manu ſignare, eumque in ictu oculi ſerenare. Fures quidam confeſſi ſunt, quod prædam facturi in monaſterio noſtro, & illuc clam ingreſſi, cum veniſſent ad refectorium & culinam, viderunt reverendam quamdam Monacham, capite radiantem, quæ ſilenter ipſos ſequebatur quocumque irent. Qua re obſtupefacti, nec
C dubitantes quin eſſet B. Æmilia ipſa, coacti demum ſunt, nulla re ablata, exire vacui e monaſterio.

Terræmotus ſedatur, *fures exhibentur*,

59 Anno MDCXLII D. Diana Bonetta, pleuritide laborans ad deſperationem medicorum, miſit oleum quod in lampade Beatæ arderet ad novem dies, tertia autem die ſurrexit ſana. Reverendus Canonicus Vercellonus, cancrum in uno oculorum ferens, cui abſque præſenti periculo vitæ nullum ſe facere poſſe remedium fatebantur chirurgi, aliquot candelas miſit ad eccleſiam noſtram: quibus ante ſepulcrum accenſis, habuit melius, & brevi recuperavit valetudinem amiſſam. D. Joannes Bonettus, tactus paralyſi, videns quia nullum humanitus ſuppeteret malo remedium, & ſaltem citius finire illud optans, miſit ſimiliter candelas, oleumque arſurum ad tumbam: quibus accenſis cum lampade, continuo expiravit. Faſſa eſt etiam D. Diana prædicta, quod aliquando malignam febrem & ſecretum abſceſſum patiens, quam nemini volebat manifeſtare, circumſtantibus jam lectum velat morituræ domeſticis, recordata miraculorum B. Æmiliæ, propoſuit imaginem ſui argenteam mittere; & immediate poſt crepuit apoſtema, reverſaque ad ſe adimplevit propoſitum. D. Comitiſſa Avogadra de Siliano, pleuritide afflicta, miſit oleum pro novem diebus: quo ardere incipiente, cœpit etiam ipſa habere melius.

ſanatur pleuritis, *cancrum in facie*, *paralyſis*, *apoſtema*, *plorabit*.

60 D. Joannes Vercellonus, quartana afflictus febri, non prius recuperavit ſanitatem, quam patrui ſui ipſum Beatæ devoverunt. D. Angelæ-Franciſcæ Geller Stropianenſi in una tibiarum advenit dolor tam intenſus, ut nullam quietis partem poſſet capere. Invocavit tamen Beatam, intendens, ſi dolor iſte ceſſaret, Miſſam in ejus honorem celebrandam curare, eodemque die accenſam tenere lampadem; & ille evanuit. Uxori Mag. Joannis Baptiſtæ Careſanæ accidit, ut toto triduo maneret omni facultate loquendi privata: cumque maritus ſuus pro novem diebus oleum miſiſſet, reſpiravit illa & loqui cœpit. Iſabella Lazzara Vercellenſis, vicina partui, in eam venit debilitatem, ut cibum nullum retinere valeret. Vovit ergo ad honorem S. Margaritæ Miſſam dicendam curare, & lampadi ardenti ante ſepulcrum Beatæ proſpicere de oleo ad novemdium. Illa autem accenſa ceſſavit affectio periculoſa, & initio Miſſæ votivæ ſana ac valens peperit filium. Similiter, eodem inſtanti quo accenſa fuit lampas pro nuru Franciſci Morettæ, ſanata eſt illa ab infirmitate ſua, quæ novem continuis menſibus eam lecto affixerat. Eodem modo ſanata eſt filiola Tul-
F lii Arbonenſis febri prohibita lac ſugere, ſtatim ut accenſum eſt oleum, quod nutrix miſerat lampadi infundendum. Idem pro novemdio mittens Maria Canuta, ſimili modo dimiſſa eſt a phrenetica febri. Et ego Anna-Mechtildis Fuazza, ab ejuſdem generis febri fui liberata, ſtatim atque indui camiſiam, oleo B. Æmiliæ tinctam.

D *ſanatur*.

dolor tibiæ, *Offert ad lampadem Beatæ unc.*

plures ſanantur.

61 Dominus Colonellus Roſignolus, iturus ad prælium, commendavit ſeſe eidem Beatæ, vovens faces duas cereas ſi victor reverteretur; diſcedens autem miſit oleum, diebus novem arſurum. Cum autem reverſus offerret faces, confeſſus eſt nulli alteri ſe ſalutem ſuam, quam interceſſioni noſtræ Beatæ debere. D. Henricus Bonus Joannes, audivit moribundus illam nominari, atque in corde ſuo propoſuit, ſi convaleſceret, celebrare feſtum ejus, nutrienda illius diei lampade: ſtatimque reſpirans recepit ſanitatem. Rurſum ego prænominata diſcuſſi catarrhum, collo humeriſque illapſum, ungens me oleo prælaudato. Sor. Æmilia Paravicina, terribili oppreſſa rheumate, eoque multum debilitata, nullum inveniebat remedium. Cumque feſtum Beatæ appropinquaret, propoſuit illius diei actiones omnes facere ad ipſius honorem. Et ecce ſtatim
E ac feſtum illuxit, pariter ſanitas optata advenit. D. Blanca Alda, diu infirma, cum feſtum celebrare voviſſet, eodem adveniente ſimiliter curata fuit. D. Artemiſia Blamina, in gravem prolapſa morbum, ungi voluit oleo Beatæ, & ſubito melius habuit: accenſo autem quod ad lampadem ſubmiſerat oleo, perfecte convaluit. D. Maria, Gubernatrix arcis, jam moritura, recuperavit amiſſam pene vitam, accenſa in nomen ſuum lampade.

Varium iterum ipſa ferbuit.

Et alia quædam.

CAPUT VIII.

Reliqua beneficia adſcripta invocationi Beatæ.

62 Anno MDCXLVIII ſanata fuit mulier quædam a dolore brachii, ſtatim ut uncta eſt oleo Beatæ. Idem accidit Angelæ Magliolæ, fluxum ſuper oculos patienti; & viro cuidam crus plagatum habenti. Anno ſequenti MDCXLIX Biellanus quidam, lapſus ex arbore, graviter caput afflixerat, & eodem adhibito remedio ſanatus cito fuit. Idem ſimili ex caſu totum corpus luxato cuidam Foſalenſi evenit: & mulieri Biellenſi, partum enici non valenti, cui inunctus venter ſuus fuit. Unctum ſimiliter induſiolum infantulæ, lactrahere non valentis propter continuam febrim, ſa-

Prodeſt multis oleum lampadis.

lutem

Digitized by Google

A lutem ei attulit: & trimestris filiolus Angelæ Toppæ, nihil alimenti valens retinere febri prohibente, sanatus est ac cibum retinuit, frontem, pectus & ventrem inunctus. Similis unctio sanavit Joannem Succiam & tres filios ejus, continua febri laborantes, nec non D. Helenam Molentam.

Febrata Beata tangit variis vicibus.

63 Anno MDCL Quidam villicus noster, ischiade tortus, & vir quidam febri acuta laborans, ad primam buccellam offæ, cui erat additum de pane admoto ad Beatæ corpus, cum eadem sanitatem sumpsit. D. Catharina Boni-Joannis ad continuam febrim grave patiebatur symptoma, coram Parocho aliquod contritionis signum expectante, quo nixus absolutionem moribundæ impertiretur; quando maritus uxorem commendavit Beatæ, & illa respirare incepit, ac cito convaluit. Sor. Catharinæ-Margaritæ dolores nephritici abscesserunt, adhibito sæpe dicto oleo; & Sor. Anna-Mechtildis Æmilia, eodem oculum ungens unde plurimum patiebatur, propter frustillum vitreum quod insilierat, dolorem abstersit. Alias quoque gravi stomachi dolore correpta, fidenter accessit ad ecclesiam, & corpori sancto applicans buccellam panis, eam deglutivit & liberata fuit. Henricus Bonus-Joannes, toto corpore maximam patiens cruciatum, misit oleum alendæ per dies
B novem lampadi, cum indusio quod sancto corpori admoveremus: quo facto, simul induit, simul sanitatem acquisivit. Illustri D. Annæ Camozzolæ octo mensibus fuerat continuata febris, sed hæc compulsa fuit cedere oleo Beatæ: quo etiam frontem uncta uxor cujusdam rustici, per missum lampadi nutrimentum, sana mox extitit. Alius quidam rusticus podagricus, idem beneficium in se expertus, vovit deinceps anno quolibet vel candelam vel oleum Beatæ offerre: quod cum aliquando per oblivionem facere omisisset, redeuntibus doloribus suæ obligationis admoneretur, eamque implens sanatur. Sed & hydropicus quidam simili unctione est sanatus.

64 D. Carolus Hieronymus Fozza, angina laborans, efficaciam talis unctionis est expertus; sicut etiam mulier Mediolanensis hydropica; & filius D. Magdalenæ Vercellinæ, indutus camisiam sic inunctam, excudit continuam febrim. Similiter unxisse poplites profuit D. Antonio Arbinæ podagrico; & caput, scabioso puero rusticano. Hieronymus autem Gotius paralyticus, sibi est restitutus, cum vovisset, quod die ipsius Beatæ toto maneret in ecclesia, nec nisi de
C eleemosyna tunc viveret. Victor Mina, tertium & amplius mensem lecto affixus, propter geminam in uno crurium plagam, nullis eatenus pharmacis curabilem; medelam plagis credidit allaturum oleum Beatæ, & mane sanus de lecto surrexit. Puella quædam, nomine Teresia de Sidrianis, de fenestra cecidit, lumbosque & junctoras coxarum haud leviter sibi quassavit: sed vovente pro ea matre, quod festis Beatæ diebus totis mansura esset in ecclesia, convaluit intra diem octavum. In nostro autem conventu podagram sustinens Sor. Catharina Gattinara, neque pedibus consistere valens, annum integrum decubuerat: cum autem proposuisset, vigiliam Beatæ jejunio, diem festum Communione sacra suscipiendo quotannis colere, sed & novenam instituere mox atque esset liberata; nocte quadam visa est sibi a Beata appellari, quin & videre ipsam, & audire promittentem quod sanaretur. Ad quæ tam fausta lætaque expergiscens, opem ejus devote requisivit, & mane se reperit perfecte sanam, totaque hilaris de lecto exilivit.

65 Acutissimum quoddam febrium genus Matrem Sor. Annam-Mariam Apazzam totis tribus annis afflixerat, nec spem consequendæ sanitatis ulla medicorum inventa attulerant; quando proposuit
D omni reliqua vita per dies singulos recitare septies Pater & Ave, in honorem sancti nominis Æmiliæ. Id autem ut facere certius meminisset, voluit ipsius Beatæ imaginem poni in cella sua: ante quam dum incipit orare, vidit & stupuit ipsam sibi capite inclinato annuere, subitoque miraculo sanitatem recepit. D. Isabella Testa, Prætendens nostra, lippientibus ac semper lacrymosis oculis utebatur ex morbo variolorum, sic ut nihil obtutu fixo posset intueri: corroborati autem iidem sunt, oblato quod illa voverat Beatæ tapetio. D. Laura Avogradra de Quinta morbum caducum patiebatur, nec proderant remedia applicita diligenter. Vovit igitur, quod si liberaretur tam importuno malo, Sanctimonialem induceret in nostro conventu. Festum tunc agebatur ipsius Beatæ, quare etiam decrevit prædicta Domina die isto de ecclesia non egredi. Neque frustra profecto, cum fine enim diei finem accepit infirmitas, nec unquam rediit: ideoque grata, nequaquam distulit implere quod promiserat, sed accepto Habitu in hoc monasterio sancte vixit.

A. SOR. MATHIL. DE EX ITAL. alia alia vovendo liberatur.

66 Anna MDCLI Reverendæ Matres religiosissimi monasterii S. Catharinæ Senensis Regii, testantur, quod Sor. Barbara-Maria Irica crus habebat totum exE sum, nec ei insistere unquam poterat absque fulcro aliquo, quamvis diligenter illud chirurgi curassent. Ad hujus notitiam venerunt gratiæ, quæ per B. Æmiliam Vercellis obtinentur in nostro S. Margaritæ monasterio. Nuntium ergo misit, rogans ut aliquam pro se orationem facientes, sibi mitteremus de oleo Beatæ. Quo uncta, quia miraculose sanata apparuit, Reverendæ illæ Matres facto subscripserunt: & insuper addunt, quod etiam ad se accurrant variis morbis infirmi, eodemque oleo uncti sanentur. Curant autem ne ipsum unquam sibi ad talem effectum desit. Prædicta vero nobis scribentes, miserunt etiam ex parte Sanctimonialis sanatæ eleemosynam, pro curanda Missa in honorem Beatæ & in gratiarum actionem. Eædem reverendæ Matres insuper testantur, quod civis quidam Regiensis, Petrus Pavus dictus, ex arbore quam conscenderat infeliciter cadens, tibiam fregerat; quæ tibia vesperi oleo Beatæ uncta, recitando interim quinque Pater & Ave, sequenti mane apparuit persanata, citra ullum læsionis vestigium, ad grandem omnium admirationem.

Reali eodem alio variis infirmitatis ungitur.

67 Nobilis quidam Trinensis, in continua quatuor mensium febri frustra curatus a medicis, misit indu-
F sium e suis unum quod oleo Beatæ tingeremus, cum oblatione cerei unius & eleemosyna ad Missam in laudem Beatæ curandam: moxque ut linteum illud induit, induisse visus est sanitatem, & liber a febri hilariter surrexit. D. Petrus Biccherius, articulari morbo sic impeditus fuit, ut nihil membrorum posset movere, inter continuos quos dolor exprimebat ejulatus. Itaque Beatæ vovit, quotannis solemnem Missam in ejus festo curandam. Vix autem votum nuncupaverat, cum sanum se miratus est, nullo præteriti morbi vestigio intra junctoras remanente aut aforis apparente. Reverenda-Soror Anna-Æmilia Biccheria, acutissima febri & intentissimo laborans dolore, cum auxilium Beatæ invocaret, ipsam se vidisse testata est & audivisse, quod sanitatem promitteret. Nec vanam fuisse promissionem apparuit, quando sequenti mane sana surrexit de lecto: quare etiam in signum gratitudinis erga Beatam fategit atque obtinuit, ut in die ejus festo posset impendio suo curare exponendum Sanctissimum.

Sanatur etiam febris continuæ;

mirabiliter;

& acutæ febris.

68 O flos amœne virginitatis, fertilis planta sanctorum morum, quæ a teneris annis instar ex-
Invocatur Beata.
celsis lilii cœpisti nitere in horto divino; & planta-

A rum *in terra truncum corporis habens, ſpiritu ſemper verſabaris in cælis. Tibi, o Æmilia, mundani faſtus contemptrici, capitalis inimicæ otii, exemplaris veri virtutum omnium ac virtuoſarum actionum, conſacro meipſam totam in perpetuam famulam; & exiguum hoc meæ ſervitutis obſequium. Precor autem, ut impetres mihi a Deo gratiam inſiſtendi ſanctis tuis veſti-* D *giis, ut cum imitata fuero virtutes tuas in hac mortali vita, mercar earumdem præmio frui in altera. Amen. Ad majorem Dei laudem & gloriam, beatiſſimæ etiam Virginis Mariæ, omnium Sanctorum & Sanctarum Dei, qui ſit benedictus in ſæcula.*

D. P.

DE B. ALEXANDRO VINCIOLO

EX ORDINE MINORUM S. FRANCISCI

NUCERIÆ IN UMBRIA EPISCOPO.

AN. MCCC LXIII. *B. Raynaldi Ep. Nucerini Vita*

1 *Acturi de* B. Raynaldo Epiſcopo Nucerino, *die nona Februarii, qua obiit anno* MCCXXV; *ſitum fortunamque urbis ubicumque deſcripſimus, ut nihil opus ſit ibi dicta hic iterare; ſolumque ſuperſit indicandum, quod Vitam ejus, quam ex Italica interpretatione Latinam demum coalli ſucramus facere, primigenio ſuo longeque prolixiori ſtylo, invenerimus deſcriptam Fulginii* B *apud Ludovicum Jacobillum, optime de Sanctis Umbriæ ſcribendo meritum. Ejuſdem deinde Vita exemplum aliud, charactere vulgari nec antiquo, exhibuit nobis Codex Vaticana Bibliotheca, ſignatus num.* 5855, *& continens Collectanea MSS. Lucii Cardinalis Sanſeverini, a ſcientiarum omnium notitia laudatiſſimi, & penultimo Vitæ ſuæ anno, Chriſti* MDCXXI, *ſacra Purpura donati, cum prius Roſſanenſem Archiepiſcoparum, deinde Salernitanum tenuiſſet.*

compilata eſt ſeculo 14 2 *Titulus Vitæ hic erat*: Incipiunt aliqua memorialia de Vita B. Raynaldi Epiſcopi Nucerini, ſicut ab antiquis relata ſunt, quæ veridica retulit miniſter ejus, qui illi ſervivit pluribus annis, ſicut antiquorum traditio affirmavit. *Apparet autem ex articulo ultimo, in quo finitur Series Epiſcoporum Nucerinorum inſerta iiſdem memorialibus, hæc ſic eſſe compilata ſub Epiſcopatu Lucæ de Camerino, anno* MCCCLXII *conſecrati: quem ſcimus ex epitaphio ſuo in eadem dignitate ſuperfuiſſe uſque ad annum* MCCCLXXXIX. *Qua tam exigua ſequi ſeculi intercapedine a morte Sancti uſque ad ætatem collectoris non obſtante, memorialia iſtæc ejuſmodi ſunt; ut, qua S. Raynaldum ſpectant, apocrypha eſſe manu ſua adnotaverit dictus Cardinalis, & non pauca ex Actis S.* C *Martini Turonenſis Epiſcopi mutuata videri. Poſteris id noſtris dijudicandum relinquimus: hic dicimus, non* *poſt Leporrii ecclefiæ ſcripta,* *adeo mirum videri deberi, quod Sancti iſtius geſta ſic fuerint obſcurata, quia ut ibidem dicitur*, Sub Imperatore Frederico Teutonici & Fulginates Nucerinos invaſerunt, & ipſos de terra expulerunt anno Domini MCCXLVIII ... & tunc Nucerina Eccleſia Canonicis & Clericis viduata, Teutonicorum ſtipendiariorum ſpelunca facta eſt ... & paramenta, libri & vaſa eccleſiæ perdita ſunt.

Nucerini fecerunt B. Philippum, & alii, 3 *Sed mortuo Frederico & pace Eccleſia reddita, reſtaurata eſt anno* MCCLVIII, *& in deceſſorum ſuorum Sedem rediit, qui fuerat ante quadriennium electus*, Philippus, *titulo* Beati *etiam ipſe honoratus, qua de cauſa commemorandus in ſupplemento operis veniet* XXI *Januarii, ſaltem inter Prætermittendos, ſi de ſufficienti ejus cultu interim non conſtet. Poſt Philippum* Fidemundus, *poſt hunc* Joannes, *ac deinde Nucerinæ Eccleſiæ* præfuit Alexander Epiſcopus de Ordine Minorum, natione Peruſinus de Vinciolis, *ut inter prædicta Memorialia legitur; ac rurſum in fine*, Alexander de Ord. Min. anno Domini MCCCXXVIII, *ſubintellige, conſecratus; immediatus deceſſor Lucæ, ultimo loco in iſtis ſcriptis nominati pro anno* MCCCLXII, *uti diximus. Edales*

hic, quantumcumque priora de Raynaldo vacillent, indubitabile teſtimonium de tempore quo ſedit Alexander. *Titulum* Beatitudinis, *quem ei dant recentiores ſcriptores, & cujus cauſa ipſum hic referimus, probat* Waddinghus, *eo quo ad Epiſcopatum a Joanne* XXII *nominatus eſt anno* MCCXXVII *num.* 15, *aſſerens, quod* in choro Fratrum Minorum Saxi-ferrati impoſita eſt tumulo ejus imago, circumdata radiis & ſignis ſancti viri, multiſque miraculis ab eo patratis: *quodque* ejus Reliquiæ ſtatutis diebus exponuntur populorum venerationi, Nuceriæ in eccleſia Cathedrali, aliiſque in locis prædictæ & Spoletanæ diœceſis. *tum B. Alexander*

4 *Ipſum* Saxum-ferratum *in Piceno eſt, ad Sentinum amnem; cui Nuceria in ſpiritualibus ſubeſt*, XX P. M. *diſtans eundo Fanum verſus in Boream. Hic fuiſſe conventum jam inde ab anno* MCCXLVIII *(ſi non a tempore ipſius S. Franciſci, quod oppidani tradunt) probat* Waddinghus *ad an.* 1290 *num.* 27 *ex bulla Innocentii* IV, *anno Pontificatus ejus* IV *data. Deeſt tamen conventus Saxo-ferratenſis Catalogo ſub ann.* MCCLVIII *per S. Bonaventuram conſcripto, primumque nominatur in eo quem an.* MCCCC *contexuit Bartholomeus Piſanus. Si quid de miraculis ad ſepulcrum patratis haberi ex illo conventu poteſt, rogo Patres iſtos ne ſibi ipſis ſuoque Beato gloriam debitam ſubtrahant, qua ex eorum diſtinctiori enumeratione poſſet provenire: nam de iis quæ vivens patravit, hoc unum habemus apud* Waddinghum, *quod* meritis ejus & interceſſione S. Raynaldi, Deus Nuceriam liberavit a ſæviſſima peſtis contagione; deinde municipium Saxi-ferrati. In cujus beneficii memoriam accolæ, ex Communitatis conſtituto, Minoritis ſex libras cereæ in menſe Majo quotannis appendunt. *Idem* Waddinghus *in Bullario poſt tom.* 3 *recitat Joannis* XXII *Breve*, datum Avenione XV Kal. Decemb. Pontificatus anno XII, *& inſcriptum*, Dilecto filio Alexandro Electo Nucerino, *quod hic ponere placet ad promotionis ipſius ordinem cauſaſque, & inſignes ſimul viri virtutes cognoſcendas. Eſt ergo hujuſmodi.* *ubi reſtem diſputationem que mirandis,* *in Saxoferrato ſepultus.* F

5 Ad exequendum Paſtoralis officii debitum vigilantibus ſtudiis intendentes, circa ſtatum Eccleſiarum vacantium aciem attentæ conſiderationis ſolerter extendimus, & de ipſarum profectibus ſolicite cogitamus; opem & operam, prout utilius fore perpendimus, diligentius impendentes, ut per Rectores providos eædem Eccleſiæ gubernentur, ac per eruditos miniſtros in ſpiritualibus fulgeant, & per diſpenſatores prudentes in temporalibus augeantur. Olim ſiquidem ex certis rationabilibus cauſis, quæ ad id animum noſtrum induxerunt, proviſiones omnium Eccleſiarum Cathedralium, in terris ad nos & Romanam Eccleſiam ſpectantibus conſiſtentium, tunc vacantium & vacaturarum in antea, ordinationi & diſpoſitioni noſtræ *a Joannes P. XXII ſuis Epiſtolis.*

Digitized by Google

A ſtræ & dictæ Sedis Apoſtolicæ, uſque ad noſtrum & ipſius Sedis beneplacitum, tunc duximus reſervandas; decernentes ex tunc irritum & inane, ſi ſecus ſuper his a quoquam quavis auctoritate, ſcienter vel ignoranter, contingeret attentari. Poſtmodum vero Nucerina Eccleſia, eidem Romanæ Eccleſiæ immediate ſubjecta & in terra, ſpectante immediate ad dictam Romanam Eccleſiam, conſtituta, per obitum B. M. Joannis Epiſcopi Nucerini, qui in partibus illis diem clauſit extremum, Paſtoris ſolatio deſtituta, Nos ad proviſionem ipſius Nucerinæ Eccleſiæ celerem & fidelem, de qua nullus præter nos ſe intromittere poteſt, reſervatione & decreto prædictis obſtantibus, paternis & ſolicitis ſtudiis intendentes; ac cupientes talem eidem Eccleſiæ præeſſe perſonam, quæ curet & poſſit eamdem præſervare a noxiis & adverſis, ac in ſuis manutenere juribus, & etiam augmentare; poſt deliberationem, quam ſuper his cum Fratribus noſtris habuimus diligentem, demum ad te, Ord. Fratrum Minorum Profeſſorem, Pœnitentiarium noſtrum, quem litterarum ſcientia præditum, converſationis & morum honeſtate decorum, & diſcretionis & conſilii

Commendatur fibi ab ea eccleſiam ſuſcipit.

B maturitate dotatum, in ſpiritualibus providum & providentia circumſpectum, aliiſque virtutum meritis multipliciter novimus inſignitum, direximus oculos noſtræ mentis: quibus omnibus attenta meditatione penſatis, de perſona tua nobis & eiſdem Fratribus ob hujuſmodi tuorum exigentiam meritorum accepta, præfatæ Nucerinæ Eccleſiæ, de ipſorum Fratrum conſilio, auctoritate Apoſtolica, providemus; teque illi præficimus in Epiſcopum & Paſtorem; curam & adminiſtrationem ipſius Eccleſiæ Nucerinæ tibi tam in ſpiritualibus quam in temporalibus plenarie committendo; firma concepta fiducia, quod dirigente Domino greſſus tuos tuaque ſtudia proſequente, præfata Eccleſia Nucerina, per tuæ providæ circumſpectionis induſtriam & providentiam circumſpectam, in utriſque feliciter & proſpere dirigetur.

Ex ordinatione 21 Maji eſſe Dom Pennotto.

6 *Cœperat ſedere Joannes die* VII *Auguſti an.* MCCCXVI; *proinde dies* XV *Kal. Decemb. an.* MCCCXXVII, *convenit in annum Pontificatus* XII *a trimeſtri cœptum: quare cum Ughellus aſſerat conſecratum fuiſſe Alexandrum die* XXII Maji, *debuiſſet eam ordinationem adſcri-*

C *pſiſſe, ſicuti is quem dixi auctor coævus fecit, an.* MCCCXXVIII, *non autem precedenti. Hoc ipſum confirmat litterarum Dominicalium ratio, qua, non precedenti, ſed iſto anno biſſextili erat* B, *adeoque referebat Dominicam die* XXII *Maji. Notum eſt autem quod Epiſcopi conſueverint in Dominica ſacrari. Fuit porro iſta Dominica non ſimplex ſed ipſa Pentecoſtali ſolennitate feſtiva, quia Cyclo Lunæ* 18 *Solis* 2, *Paſcha celebratum fuerat* III *Apr. Ludovicus Jacobillus, pauculas de B. Alexandro memorias recolligere ſatagens, dicit, quod an.* MCCCXXVIII, *ipſo quo conſecratus eſt*, facultatem conceſſit D. Andreæ Pauli de Aſſiſio, monacho Benedictino, ædificandi monaſterium in oppido Gualdi, ſub appellatione Corporis Chriſti cum eccleſia & officinis, ibique collocandi monachos & Abbatem ſub Congregatione Corporis Chriſti & regula S. Benedicti: *quodque* eodem anno permiſerit Ceceo Manciæ de Gualdo, fundare D monaſterium S. Petri extra oppidum Gualdi, ad introducendas illuc monachas S. Claræ: *denique quod* an. MCCCXLIII die XX Januarii, de licentia Clementis Papæ VI, corpus B. Angeli de Gualdo (*cujus nunc duplicem Vitam aliaque monumenta habemus, danda in ſupplemento ad* XV *Januarii*) tranſtulit in lapideam arcam in cappella eccleſiæ S. Benedicti: & anno MCCCLVIII peſtem, quæ Italiæ partes nona hominum parte imminuit, a ſua avertit diœceſi, *ſicut ſupra dictum eſt; in cujus rei & publicæ gratitudinis eam ſecutæ confirmationem allegantur in margine Hymnus antiquus eccleſiæ Sentini, & Communitatis ſtatutum, qua libenter videbimus, huic loco annectenda.* Cæſar Alexius, in prima Centuria elogiorum illuſtrium Perufinorum, elegantiſſime, tametſi brevi elogio hujus ſanctiſſimi virtutes complexus eſt, *inquit Ughellus in Epiſcopis Nucerinis. Nos Cæſaris iſtius elogia non habemus, ſed in Athenæo Auguſto Oldoini noſtri, Perufinos Scriptores complexo, tale invenio:* Alexander Vinciolus, Perufinus, Ordinis Minorum, ac Pœnitentiarius Joannis Romani Pontificis hujus nominis XXII, a quo ordinatus Epiſcopus Nucerinus in Umbria, Eccleſiam E illam ſingulari Sanctitatis exemplo, pluribus coruſcans miraculis, adminiſtravit, ſanctiſque legibus munivit. E vivis exemptus eſt die III, aliis XXII Maji, anno MCCCLXIII; ſepultuſque in Saxo-ferrato, in choro Fratrum Minorum, ubi pia credulitas Fidelium eum veneratur ut Sanctum. *Interim nullum ejus ſcriptum indicatur, cujus cauſa mereatur recenſeri inter ſcriptores illos.*

transfert corpus B. Angeli de Gualdo.

Auctor. D. P.

7 *Nonnihil etiam ad Alexandri laudem facit, quod Juris-conſultorum celeberrimum Bartholum, in oppido ſuo Saxi-ferrati natum, non ſolum nativitate ſubditum, ſed etiam amicitia familiarem habuit; quemadmodum videre eſt in collectione Conſiliorum ejus, Conſilio* CII *dato ad ipſius Alexandri quæſitum, per epiſtolam ſic propoſitum*: Cariſſime Domine. Iſti noſtri Nucerini inquiſiti ſunt a Domino Rectore Ducatus & ejus Curia, quod ipſi fuerunt negligentes & remiſſi in capiendo certos homicidas; ex quo crimine impoſita eſt certa pœna, ſecundum formam conſtitutionum Provincialium; ſupra qua inquiſitione examinati teſtes dicunt, Commune & homines dictæ civitatis fuiſſe negligentes, ut in F dicta inquiſitione continetur: nec reddunt cauſam ſui dicti, nec fuerunt interrogati an ex eorum dictis ſit probata inquiſitio; & ſi non eſt probata, quid debuiſſet fieri ad eam probandam. Quia iſta quotidiana ſunt, tam pro præſenti quam pro futuro, rogamus ut plenius ſcribere placeat. *Laudabilem certe pro ſubditorum ſibi civium quiete ſolicitudinem in Epiſcopo* Alexandro *ea quæſtio indicat: plura de eo nobis invidit ſcriptorum negligentia. Succeſſorem ejus, ut ſupra vidimus, Lucam pro anno* MCCCLXII *notat auctor coævus: interim Jacobillus* anno *dumtaxat* LXIII die III Maji *obiiſſe Alexandrum ſcribit: Jacobillum Ughellus ſequitur, & citato Regiſtro Vaticano aſſerit, quod* Urbanus V evexit Lucam anno MCCCLXIII, XII Kalendas Auguſti.

Baldum conſulit, cujus eſt ad eum Conſultio.

DE B. STANISLAO POLONO

CANONICO REGULARI LATERANENSI CASIMIRIÆ AD CRACOVIAM.

A.MCCCC LXXXIX. 1 FRidericus Szambek Cracovienſis, vir in Societate Jeſu eximius, inter alia Societatis miniſteria cum laude tractata, Sanctorum cultum mirifice promovit, cum impetrando multorum ſacra pignora, quæ per diverſa Poloniæ loca diſtribuit, tum colligendo plurimum Acta, quorum alia edidit, alia ante mortem, quam obivit anno MDCXLIV, ad nos Antverpiam tranſmiſit. Inter hæc fuit Vitæ, geſta, & miracula B. Stanislai Poloni, Canonici Regularis Lateranenſis Ordinis S. Auguſtini, & Vice-Prioris conventus ſacratiſſimi Corporis Caſimiriæ, ex fragmentis manuſcriptorum ejuſdem conventus fideliter collecta: uti præfatur ante ipſam Vitam. Fuit hæc prima Cracoviæ anno MDCIX edita a Martino Baronio Jaroslavienſi Clerico, auctoritate Illuſtriſſimi D. Bernardi Maciejovviki, S. R. E. Cardinalis & Archiepiſcopi Gneſnenſis, dedicata D. Stanislao Sazlovviki Abbati Tinecenſi ac Canonico nato Cracovienſi, a quinque Cenſoribus examinata & approbata, & poſtea a dicto Friderico Szambek reviſa. Aliam deinde prolixiorem Vitam ſermone Polonico Cracoviæ edidit an. 1660. Stephanus Rathebovviczius Canonicus Regularis; ex qua quæ addi hinc poſſent, fruſtra hactenus Cracoviam petii; interprete autem præſenti deſtitutus, ne nunc quidem aliud præſtare poſſum, quam indicare, quod ſi mihi non ſtet, quominus defectus qualiſcunque ſuppleatur.

miracula ex MSS. 2 Intra primum annum ab obitu B. Stanislai patrata fuerunt plurima miracula, ex quibus Canonici Regulares Caſimirienſes collegerunt & ſcripto reliquerunt centum ſeptuaginta ſex, quæ dictus Fridericus Szambek curavit deſcribi ex archivo ejuſdem monaſterii: cum Vita jam dicta excuſa ſunt eorum quinquaginta, & nonnulla ornatius reddita, quæ ex originalibus hic magis exacte & fideliter deſumpta eſſe, præfatus Szambek monuit, & indicavit inter ea aliqua valde inſignia miracula inveniri. Nos relictis excuſis, quæ a curioſo lectore haberi poterunt, omnia damus ut accepimus a jam dicto Friderico: qui præterea duo obſervanda notavit, primum, quoties C in his nominetur carnifex, intelligi debere lanionem. Alterum, quoties nominetur crinale, intelligi cereum, qui eſt inſtar plicæ ſeu crinium complicatorum, quo paſſim utebantur in illa eccleſia, & huc uſque utuntur in publicis proceſſionibus illi religioſi, & alii ad eorum parochiam pertinentes: alii intortitium appellant in Italia & Gallia. Quibus tertium monitum jungamus oportet, ſcilicet omnia ſcripta fuiſſe charactere tam imperfecto obſcuroque, ut Polonica nomina paſſim occurrentia impoſſibile nobis fuerit tam exacte reddere litteris noſtris, quin ſæpe exerraverimus: quos errores operæ pretium foret ad originalem ſcripturam a Polonica lingua gnaro conferri, & emendandorum ſyllabum huc tranſmitti. Sub finem addimus Appendices; alteram a Canonico deſcriptore, Appendices indicante ſuam in deſcribendo fidelitatem, & addente tria miracula ſeu beneficia ſe ibidem præſente præſtita. In altera referuntur aliquot miracula, recentiora & jam excuſa, quæ ad ſcientiam plenam ſunt adjungenda; quibus accedere poſſet ex Stephano Rathenovviczio Appendix tertia, uſque ad annum 1659 perducta, ſi non deſſet interpres; defectum tamen utcunque ſupplebo ex ſcheda nobis miſſa, & cum impreſſo Polonico (quatenus per ignorationem linguæ licuit) collata.

obitus B. Mati Caſimiro 3 Vita functus dicitur B. Stanislaus Caſimiriæ anno MCCCCLXXXIX: de quo cum inter omnes conveniat, neceſſe eſt annos ætatis quinquaginta tunc attigiſſe, ſi revera natus eſt anno MCCCCXXXIX, uti legitur excuſſum in margine ſub initium Vitæ. Diem ejus natalem in calis fuiſſe III Maji indicatur in tabella Kalendarii defunctorum Canonicorum illius eccleſiæ, & aliis Catalogis Confratrum in variis cœnobiis adſervatis, idemque dies refertur in Encomio vitæ, carmine deſcripto.

Hic idem Maji, diſtincto flore virentis,
Tertia lux tepidos dum peragravit equos,
Ex mundi ſcena tempeſtatumque theatro
Venit olympiacum ſplendidulumque chorum.

Eodem modo tempus mortis in margine ad miracula adſcriptum legitur anno 1489, 3 Maji: quod etiam præſcripſit dictus Szambek & infra apud Pennotum confirmatur. Interim in Actis Vitæ excuſa animam Deo reddidiſſe 1489 Junii 7 legebatur, & nos ideo ſepoſueramus ad dictum VIII Junii; verum dum ea Acta pro iſto die D parare volumus, reperimus ad hunc III diem Maji natalem ejus propius pertinere: ideoque illa vel hic damus in Appendice.

In cœnobio Canonicorum Regularium. 4 Gabriel Pennotus lib. 2 Hiſtoria Clericorum Canonicorum cap. 4 num. 2 Cœnobium, inquit, Corporis Chriſti, Caſimiræ prope Cracoviam, fundatum eſt per Caſimirum II Regem Poloniæ anno MCCCXLVII, ex occaſione miraculoſæ inventionis divini Sacramenti Euchariſtiæ, ablati & projecti cum delatorio æreo in paludem Motta juxta Villam Vavel. Quod monaſterium cum præfatus Rex teſtamento Regularibus Canonicis legaſſet; Uladislaus II, dictus Jagello Lituanus, fundator Academiæ Pragenſis, ex oppido Glatz diœceſis Pragenſis introduxit anno MCCCCV in craſtino Annuntiationis Beatæ Virginis, cum ſolennitate omnium proceſſionum Cracoviæ, & præſentia multorum Senatorum regni. Floruit in hoc monaſterio B. Stanislaus dicti loci Canonicus & Subprior: cujus ſanctitatem declaraverunt miracula, quæ poſt illius mortem (quæ contigit anno MCCCCLXXXIX, tertia die Maji) ſunt ſecuta; E ex quibus primo ſtatim anno centum ſeptuaginta tria per Presbyteros dicti monaſterii ſunt notata, & in chartophylaciis ſervata: quæ cum aliis, vulgari idiomate Polonico, una cum Vita ejuſdem beati viri, de licentia Illuſtriſſimi & Reverendiſſimi Domini Epiſcopi & S. R. E. Cardinalis, typis ſunt mandata. Ejus virtus Habitus Ordinis. in relevandis ægrotis maxime manifeſtatur. Hi Canonici veſte alba & rochetto & almiaco coloris violacei in eccleſia utuntur cum bireto clericali. Porro ex hoc monaſterio multa alia cœnobia originem ceperunt.

VITA

Auctore Martino Baronio, recognita a Friderico Szembek.

Caſimiriæ 1 BEatus Stanislaus Polonus, originem ſuam duxit Caſimiriæ, quæ eſt contigua Cracoviæ civitas, honeſtis prognatus parentibus pietateque conſpicuis, patre Matthia Soltys cognominato, textoriæ artis profeſſo ac Conſule Caſimirienſi, matre vero Hedwige fœmina devotiſſima. Natalem ejus illuſtrem effecit ſolennis apud Polonos dies a translatione corporis S. Stanislai Epiſcopi & Martyris ex templo, ſupra martyrium exædificato, ad auguſtiorem Cathedralis arcis ædem. a In eo ſtatim a primis incunabulis mira quædam pietatis ac religionis ſemina emicuerunt. Nam quamprimum

per

A per ætatem licuit, Academiæ Cracovienſi bonarum artium ac diſciplinarum gratia a ſuis commendatus, tantos ibidem tamque ſtupendos progreſſus brevi temporis ſpatio fecit, ut omnes æquales ac coætaneos ſuos multis poſt ſe paraſangis, cum admiratione haud modica præceptorum, relinqueret.

Et Canonicus Regularis Lateran.

2 Pulchram autem a Deo animam nactus, animadvertens haud tuto ſcorpionibus cohabitari, religioſum vitæ genus, ſub Regula S. Auguſtini, apud Canonicos Regulares Lateranenſes, magna animi cum aviditate amplexatus eſt, pauperiem Chriſti vanis ac fluxis mundi pollicitationibus prudenter anteponens. In conſortium itaque ſervorum Dei receptus, tamquam lucerna ſupra candelabrum poſita, vitæ ſanctimonia, abſtinentia victus, multaque reliquarum virtutum luce, ita ſubito ſplendeſcere cœpit, ut Superiores virtutibus ejus impulſi, ſine mora illum primo in ordinarium verbi divini apud Conventualem Eccleſiam ſuam Præconem, paulo poſt quoque ſacræ paginæ ad Fratres ſuos Lectorem publicum, ac denique ita urgentibus maximis ejus meritis in Vicepriorem conventus corporis Chriſti, unanimi conſenſu adoptarent.

multos convertit.

3 In quo dignitatis gradu conſtitutus, quam uberem meſſem animarum, tum ignitis ac zeloſis concioni-
B bus, tum ſancta & exemplari vita, apud concives ſuos collegerit, dici vix poteſt. Nec enim ita in proclivi poſitum reor exactum inire numerum eorum, qui doctrina ipſius ſanctaque converſatione ex ſcelerum ac flagitiorum lacunis extracti, ad ſalutarem pœnitentiam veramque vitæ emendationem traducti ſunt. Ea quippe præpotentis Dei gratia ſuper illum luculenter irradiabat, ut omnes amabili quadam ac perjucunda morum ipſius ſuavitate illecti, eum tamquam communem parentem, pluſquam filiali affectu proſequerentur. Hinc factum ut quotquot eſſent tum vitæ inſtituto, tum morum conſonantia ipſi perſimiles, minime a calore amicitiæ ejus abſcondere valerent, quin ſubito dexteras illi concederent, ſanctaque laborum ac conſiliorum communione, ipſum ad opus Evangelii inſtantius perurgendum fortiter inſtigarent. Inter quos ſanctitate præ-
b cipui exiterunt, primus *b* B. Simon de Lypnica Ordinis S. Franciſci de Obſervantia Minorum, qui decem mortuos vitæ reſtituiſſe creditur, Cracoviæ in templo Fra-
c trum ſuorum quieſcens. Alter *c* B. Michael Gedrucius, *adiutus ab alijs eius ordinis Beatis.* Canonicus Regularis S. Auguſtini, Ordinis S. Mariæ de Merro de pœnitentia Beatorum Martyrum, multis
C itidem miraculis clarus, ac quatuor mortuorum reſuſcitator percelebris, ad S. Marcum a Fratribus ſui Ordinis honorifice conditus. Tertius quoque *d* B. Joannes
d Cantius, Academiæ Cracovienſis Profeſſor, ac ſacroſanctæ Theologiæ Doctor, viginti ſex mortuorum reſuſcitator magnificus, apud S. Annam Academiæ templum decenter ſatis tumulatus. Quartus denique *e* B.
e Sventoslaus Manſionarius, executor teſtamentorum, cui, adhuc in vivis agenti in civitate Slavvkovv, S. Stanislaus Epiſcopus & Martyr apparuit: cujus reliquiæ ſimiliter Cracoviæ, in æde Divæ Virgini ſacra,
f ad forum religioſe venerantur *f*.

f veram agnoſcunt hodie.

4 Sed ut unde digreſſa eſt mea revertatur oratio, Beatus hic Stanislaus noſter, ſupra reliquarum virtutum cumulum, mira inſuper ſolertia & vigilantia præditus fuit; quoque ſe ab humanis laudibus occultaret facilius, noctu ſingulas infirmorum Fratrum cellulas adibat, & benedicens ipſis ſigno ſanctæ Crucis in oſculo pacis, ac ſolatia ſpiritualia ſanctaque monita iiſdem impertiens, ſubinde hæc & ſimilia repetens verba, Fratres cariſſimi, oportet nos per multas tribulationes introire in regnum cælorum; neceſſaria quoque ſi opus
g erat opportune ipſis miniſtrabat. Eamdem quoque conſuetudinem, in viſitandis ſæcularibus ægrotantibus, haud ſegnius uſurpabat: omnibus enim debitorem ſe arbitrabatur, nulli quantum ab ipſo erat ſubtrahens viſcera compaſſionis ac vitæ documenta ſalubria. D

A. MART. BARON. *ergo ſe ipſum vigilabat.*

5 Nocte indutus cilicio, nuda humo incubans, ſomnum capiebat, ſuppoſito capiti loco cervicalis ſaxo duriſſimo. Brevi deguſtato ſomno, iterum ſurgebat ad pernoctandum in oratione ſancta, Deique juſtificationibus ſeſe exercendum inſtantius. Diebus quoque ſolenni jejunio ab Eccleſia dicatis, frequenter conſpectus fuit, abjecta tunica ac cucullo, ſacco tantummodo indutus incedere, integram hebdomadam bina ſolummodo refectione in pane hordeaceo & aqua frigida terminare dimenſum ſuum quotidianum, reſiduum pauperibus larga manu interim diſtribuendo. Tam rara vigilantia præditus fuit, ut nocturnas Fratrum vigilias unus omnium ſemper anticiparet; nonnumquam quinquagenos, ſæpe etiam integrum ex ordine pſalterium ante Matutinas expediens. Cibum non niſi flexis genibus ac oratione Dominica pro vivis ac defunctis recitata capiebat. Spiritum ſuum aſſidue ſcopebat meditatione ſancta, ſtatuens ſe in conſpectu Domini & B. Mariæ Virginis, cui ſingulari quadam devotione addictus erat. Hinc cum aliquando in Eccleſia S. Stanislai, lo- *viſitatur a Deipara.*
co ubi Martyr Chriſti pro veritatis & Eccleſiæ Dei defenſione trucidatus fuit (habebat enim hoc in more poſitum, ut ſingulis feriis ſextis quoad viveret, ſepul- E
crum Chriſti Martyris devote viſitaret) inſolito quodam ſpiritus impetu correptus, preces ſuas ferventius peragereret; meruit videre glorioſam Virginem Mariam, puerum Jeſum brachiis ſuis claudentem, ſtipatam glorioſo epiſcopo & Martyre Stanislao, Pontificalibus ſolenniter induto, concomi aute inſuper innumerabili Sanctorum cohorte, in hæc verba cum compellantem; Gaudeo, fili Stanislae, de inſigni iſthac devotione tua, qua me una cum S. Stanislao Patrono tuo, indeſinenter proſequeris. Ideo tibi dico; viriliter age, & eſto robuſtus: te enim una cum Sanctis meis merces copioſa expectat in cælis: hiſque dictis diſparuit.

ſilentium ſervans.

6 Ex qua die ita ſtricte ſilentium obſervare viſus fuit, ut a Completorio uſque mane alterius diei, nonniſi Prima peracta, nullus unquam verbum ex ore ipſius elicere potuerit. Qua abſoluta, cauſarum audientiæ ſe dabat, aut ſi ab his vacare contingeret, uſque dum Miſſæ tempus appropinquaret eloquiis Davidicis ſolitarius cum Deo confabulabatur. Quotieſcumque ſacroſanctis altaribus aſtutie oblationem peracturus, numquam homini verbum locutus noſcitur. Sacra ſynaxi F
peracta, aut labori manuum ſe dabat, aut de Scripturis ſacris cum ſibi cariſſimis Fratribus conferebat. Hiſque & ſimilibus ſanctis exercitiis deditus, neutiquam tamen conſuetum prædicandi munus intermittebat, docens, increpans, obſecrans, cum multa humilitate & patientia. Verba autem ad populum faciens, hæc inter alia frequenter iterare ſolebat: Tu, qui Miſſam audis, & a fine recedis, nulla merces datur, quia laus divini officii in fine probatur.

agit a Chriſto admonitus

7 Denique multis pro Chriſti nomine exantlatis laboribus, tandem in gravem infirmitatem incidit, qua, ob exhauſtas nimia abſtinentia ac vitæ rigore vires, de die in diem magis invaleſcente; a Domino ſe ad requiem vocari haud obſcure perſentiens, ingenti lacrymarum imbre effuſo, divinæ ſeſe miſericordiæ ac protectioni ferventiſſimis precibus commendare cœpit. Cui ita in oratione poſito, ſubito apparuit Dominus & Salvator noſter, una cum glorioſiſſima virgine Maria ac multis aliis Sanctis, regni præſertim Poloniæ Patronis, blande illum hiſce verbis compellans: Surge & feſtina, fili mi Stanislae, hodie enim mecum eris in paradiſo. Quo exoptato nuntio percepto, ſubito de lectulo ſeſe proripiens, ſine mora Sacramentis Eccleſiæ præmuniri voluit. Quibus rite & ex ordine ſumma cum devotione perceptis, convocatis Fratribus ſuis in Chriſto cariſſimis

Digitized by Google

A mis paciſque oſculo ſalutatis, erecta manu eiſdem benedicens, manuſque ſingulis imponens, in hæc verba iiſdem vale dixit: Benedicat vos Dominus Deus noſter, Pater & Filius & Spiritus ſanctus, Amen: & det vobis ſuam ſanctam pacem, caritatem perfectam, converſationem ſanctam, & pios mores inſimul omnibus, in ſæcula ſæculorum, amen. Quibus dictis, proſtratis in terram genibus, manibuſque in formam Crucis expanſis, fixis in cælum oculis, caſtiſſimam animam Deo commendavit, ultima verba hæc emittens: Domine Jeſu Chriſte, Fili Dei vivi, in manus tuas commendo ſpiritum meum; ſicque animam Domino Deo reddidit, MCCCCLXXXIX Maji 11 19. Sepultus eſt cum ſummo honore & timore Domini, cum gaudio & lætitia omnium, non ſine miraculis, ibidem Caſimiriæ in Eccleſia ſacratiſſimi Corporis Chriſti apud ſuos Fratres *b*. Epitaphium in ſepulchro ipſius, ex antiquo & obliterato charactere, ea qua potuimus fide collegimus, & ſuis numeris reddidimus.

plo obit.

g

h

Hoc concluſa latent Divi Patris oſſa ſepulchro:
Stanislai hac Caſimiria de gente creati,
Cujus erunt meriti miranda *i* æterna trophæa.

Epitaphium.

i

ANNOTATA.

B a Translatio S. Stanislai *Epiſcopi & Martyris deſcribitur in Vita ipſius, ad diem 7 Maji excuſa, lib. 2 cap. 1, & facta eſt 27 Septembris anno* 1088.

b *Vita* B. Simonis de Lypnica *nobis Miſſa, edenda erit ad diem* 18 *Julii.*

c *Vita* B. Michaelis Gedrocii *jam edita eſt ad diem* 4 *Maji.*

d *Vitam hujus* B. Joannis Cantii *duplicem habemus, illuſtrandam ad diem* 24 *Decembris.*

e *De hoc* Suentoslao *late actum eſt ad Vitam S. Stanislai Epiſcopi et Martyris* 7 *Maji lib.* 2 *cap.* 2 *in Annotatis littera* c *pagina* 255.

f *Subjungebatur* B. Elaias Cracovienſis, *ſed quæ de eo hic erant relata, delevit Fridericus Szembek. Ejus Acta illuſtravimus ad diem* 8 *Februarii.*

g *Erat poſitum* Junii 7 *forte ob aliquam particularem rationem. At mortuum eſſe hoc* 3 *Maji ex ſupra relatis conſtat.*

h *Sequebantur nomina Papæ, Imperatoris, Regis Poloniæ, Epiſcopi Cracovienſis, quæ aliaque parce delevit dictus Szembek.*

i *Malem legere* mirandi.

Porro ſequentium miraculorum erat in MS. hic titulus.

Miracula quæ Deus omnipotens operatus eſt per merita pii & Beati Patri Stanislai, filii Matthiæ Scholtiſs, textoris & Conſulis de Cazimiria. *Singulis autem miraculis præmittebatur particula conjunctiva* Item, *quam placuit expungere.*

C *Poſt miracula ſequebatur prolixum encomium elegiaco carmine, ſed frigidum prorſus atque inſulſum, nihilque lucis ad hiſtoriam conferens, indignum proinde quod locum habeat in hoc Opere. Stylum deguſtare ſi lubet, habes ſuperius diſticha duo de die mortis, unde de ceteris judicium formes.*

MIRACULA

Primo anno poſt obitum patrata a Regularibus Caſimiritanis deſcripta

Ex ipſius Monaſterii MSS.

Curatur hæmorrhoa.

1 REgina, uxor Clementis Nigri, textoris de Caſimiria, fluxum ſanguinis & quamdam aliam infirmitatem femineam paſſa eſt longo tempore: cui in ſua magna infirmitate apparuit pius Pater Stanislaus, dicens; Quid hic jaces in tua infirmitate? vade ad ſepulcrum meum & ſanaberis: & dic Fratribus meis ut tegant ſepulcrum meum tapete. Quæ pergens ivit ad ſepulcrum beati viri, & flexit genua ſuper ſepulcrum ejus: & in inſtanti ſanata eſt.

2 Item Fr. Nicolaus Converſus de Svvoſchovvicze jacuit in gravi infirmitate, & pius P. Stanislaus apparuit in optima rubea cappa, geſtans pulcherrimum libellum in manibus: qui infirmum ſalutavit & dixit, Noli timere, quia ſanaberis, & adhuc Fratribus tuis ſervies: quod & factum eſt. D

Revelat.

3 Stanislaus, filius Peczkravvſcz de Caſimiria, ex læſione corporis ſui nimium infirmatus eſt. Et jam agonizando devovit cum mater ſua ad ſepulcrum ſupradicti Patris, cum Miſſa & lumine & ſigno cereo: & ſtatim convaluit.

Infirm.

4 Anna, mater ſupradicti Stanislai, uxor Kravvz, in infirmitate graviſſima agens, confeſſa, Euchariſtia procurata, & ſacro Oleo inuncta, non ſperans ulteriorem vitam ſuam: ſed cum devota fuit ad ſepulcrum ſuprad. Patris, cum Miſſa, candela, & *a* camiſia pro ſigno ſanitatis, ſtatim convaluit.

moritur.

a

5 Joannes, filius Wenceslai Vika de Caſimiria, agens in graviſſima ſua infirmitate & quaſi jam agonizans, devotus eſt ad ſepulcrum ſuprad. Patris, cum Miſſa & candela, & quod ad modum Crucis deberet jacere ſupra ſepulcrum pii Patris: ſtatim reverſus ad rationem, convaluit.

Beneficio is erat a relatus, E

6 Agnes, uxor Galhor, erat in quadam graviſſima infirmitate & punctionibus, quæ in medicos & antidota multa expendit, & nil eam juverunt: ſed cum votum fecit ad ſepulcrum pii Patris cum Miſſa & candela, ſtatim cœpit melius habere & convaluit. Sed quia hoc miraculum, quod Deus in ea operatus eſt per merita B. P. Stanislai tacuit & Sacerdotibus non manifeſtavit, propter ingratitudinem ſuam in priſtinam infirmitatem cecidit. Sed cum votum fecit quod hoc miraculum vellet debite publicare, ubi major populus eſſet in auditione verbi Dei, ſtatim convaluit: quod & fecit publicare ad S. Bernardinum.

Et iterum infirmatur.

7 Eadem femina exiſtens cum viro ſuo in magna perturbatione, propter quoddam notabile debitum, pro quo cum viro ſuo incarcerari debuit; votum vovit ad ſepulcrum pii Patris, cum Miſſa & candela, quod Dominus per merita ſua cauſam hanc ad bonum finem deduceret: & omnia, ſicut ipſa poſtulaverat, facta ſunt.

Curatur ictum alia.

8 Margareta, uxor Felicis Conſulis, exiſtens in tam magna triſtitia propter virum ſuum, ſic quod amens facta jacuit tamquam mortua: ſed cum devota fuit ad ſepulcrum B. Patris cum ſigno cereo, ſtatim ad ſe reverſa, convaluit.

Ophthalmia.

9 Eadem femina exiſtens in dolore & oppilatione pectoris, devovit ſe ad ſepulcrum pii Patris, cum Miſſa & ſigno cereo: ſtatim cœpit melius habere. F

b

10 Catharina, uxor Andreæ Calvi ſartoris de Caſimiria, agens in dolore oculorum, votum vovit ad ſepulcrum B. Patris, cum *b* crinali & oculis cereis: ſtatim dolor ceſſavit.

amentia.

11 Catharina uxor Nicolai piſcatoris in Pobrzeſſe erat quodam die in magna turbatione & amentia, ſic quod jam ſpirare non potuit: ſed cum devota fuit ad ſepulcrum pii Patris cum Miſſa & candela, ſtatim reverſa ad ſeipſam convaluit.

dolore cruris, pedis, ac tumore, laborat.

12 Dorothea, relicta Paczeska piſtoris de Caſimiria, paſſa fuit longo tempore maximum dolorem cum tumore in crure & toto pede, ſimiliter & dolorem oculorum; quæ fecit votum ad ſepulcrum B. Patris cum ſignis cereis & convaluit.

Curatur fluxu.

13 Eadem femina habuit puellam, filiam parvulam filiæ ſororis ſuæ, quæ maximum dolorem oculorum & fluxum longo tempore paſſa fuit; ſic quod aliud non æſtimabant, niſi quod ei oculi jam ex toto fluxiſſent; vovit eam ad ſepulcrum pii Patris cum crinali & oculis cereis; & ſtatim cœpit melius habere, dolor ceſſavit, & tertia die eis optime reſpexit.

14 Ca-

Digitized by Google

A 14 Catharina, relicta Bartoſſi carnificis de Caſimiria, paſſa eſt magnum dolorem in uno brachio; votum fecit ad ſepulcrum B. Patris cum brachio cereo & dolor ceſſavit.

15 Margareta, vidua de domo Poclaryn de Caſimiria, paſſa eſt dolorem brachii, votum vovit, & convaluit.

16 Alia femina, de eadem domo, patiens dolorem oculorum, votum vovit cum ſigno cereo, & convaluit.

c *Sacramento vix munitus ſubito convaluit.* 17 Chudii, tabernatorc de Lagisvvniky, agens in magna infirmitate, Euchariſtia procuratus & inunctus, ad conſilium ejuſdem Sacerdotis votum vovit cum Miſſa & candela: ſtatim convaluit: & hic idem Sacerdos teſtatus eſt, quod eumdem tabernatorem ſequenti die poſt votum ſuum viſitavit, & cum in campo laborantem invenit.

Curatur oculi, 18 Catharina, uxor Joannis Crotea carnificis, paſſa eſt longo tempore magnum defectum in oculis; votum vovit cum Miſſa & ſigno cereo; & ſtatim ſanata eſt.

gravis infirmitas, 19 Puer, filius Stanislai Camenez, textoris de Caſimiria, agens in magna infirmitate, devotus fuit per
B matrem ipſius ad ſepulcrum cum Miſſa & candela: ſtatimque convaluit.

d *feminmortua,* 20 Catharina, uxor Joannis raſoris d de Caſimiria, Cracoviæ exiſtens in foro, ex quadam ſua magna infirmitate cecidit in terram, ita quod tamquam ſemi-mortua delata eſt in hoſpitium: ſed cum ſe devovit cum Miſſa & candela, ſtatim convaluit.

e *Dolor manuum,* 21 Barbara, uxor Georgii lanificis e de Caſimiria, magnum dolorem oculorum ſuorum paſſa eſt: votum fecit ad ſepulcrum cum crinali & oculis cereis; & ſtatim dolor ceſſavit.

diuturnus morbus, 22 Eadem femina habuit puerum valde infirmum, de quo tantam triſtitiam habuit, quod etiam mortem ipſius poſtularet: ſed cum nec moreretur, nec convaleſceret; votum fecit ad ſepulcrum ſæpe dicti Patris B. Stanislai cum Miſſa & lumine; & in inſtanti convaluit.

coſta fracta, 23 Svviantocha, vetula de Caſimiria, cecidit late-
C re ſuper quamdam ollam, & in tantum læſa eſt, quod non ſolum ſibi fregit coſtas lateris, ſed etiam ab hac læſione infirma jacuit: votum vovit ad ſepulcrum cum Miſſa, & convaluit.

f *Per ſuadentem dæmonem mens,* 24 Nicolaus cognomento Lyſſy de Caſimiria, cum in judicio f terreſtri aliqui diu contra eum valde verbis inſiſtebant; propter hoc ipſe in tanta perturbatione fuit, quod quaſi amens factus nec reſpondere potuit: ſed cum votum fecit ad ſepulcrum cum Miſſa, ſtatim ad ſe reverſus convaluit, & reſponſionibus ſuis, omnibus, qui contra eum loquebantur, ſatisfecit.

extremis munitur, 25 Jacobus carnifex de Caſimiria, qui matrimonialiter copulatus eſt Hedvigi, filiæ Schonmathus, in magna infirmitate ſua Euchariſtia procuratus & munctus, cum jam quaſi agonizabat, devotus eſt ad ſepulcrum pii Patris Stanislai cum Miſſa & lumine; ac ſtatim cœpit melius habere & convaluit.

26 Huic ſimile factum eſt Midaſs VVlofaty de Caſimiria.

dolor capitis, 27 Margareta relicta Joannis VVrolich carnificis de Caſimiria, paſſa fuit longo tempore dolorem oculorum, & excæcata quod etiam viam ante ſe non videbat: votum vovit ad ſepulcrum pii Patris, cum crinali & oculis cereis, & cum quinquaginta Pater noſter ante ipſius ſepulcrum oratione; & ſtatim cœpit melius habere & illuminata eſt in oculis ſuis.

periculi difficultas, 28 Catharina, uxor Petri Bargel, ſartoris de Caſimiria, prægnans erat, & cum tempus pariendi venit, parere non potuit; & in ſuis magnis doloribus votum fecit ad ſepulcrum pii Patris cum Miſſa; & ſtatim poſt votum peperit.

D 29 Catharina Racovva de Caſimiria, in die Pente- EX MS. *depoſitus a medicis,* coſtes cecidit in magnam infirmitatem, in qua jacuit uſque ad quintam Dominicam, & medicus ejus jam de vita ejus deſperaverat, dicens ad filium ipſius: Gratis eſt jam aliquid in medicinis expendere, quia mater veſtra mortalis eſt & non convalebit. Audiens hæc idem filius, vovit eam cum una Miſſa & candela ad ſepulcrum; & ſtatim cœpit melius habere & convaluit.

paſtule manuum curantur, 30 Domina Catharina de Beſſenovv in tantum puſtulas habuit in manibus, quod nil potuit capere in manus ſuas, quod etiam aliæ mulieres eam cibabant & porabant: ſed cum votum fecit ad ſepulcrum pii P. Stanislai cum Miſſa & candela, ſanata eſt.

31 Simile factum eſt cuidam ancillæ de Cracovia: ſed quia ſubticuit hoc miraculum cecidit in priorem defectum, non ſolum manuum, ſed etiam totius corporis: & cum ſecundario votum fecit, & dixit hoc revelare Sacerdotibus ad Corpus-Chriſti ſanata eſt.

Pallium febrit. 32 Michael quidam, ſocius in ſcholis ad Corpus-Chriſti in Caſimiria, cum valde febribus æſtuabat; votum fecit ad ſepulcrum pii P. Stanislai, & confeſtim ſanatus eſt.

F 33 Hedvigis Bycliangyna de Caſimiria commiſit *Cereviſia corrupta reſtituitur.* tempore æſtatis cereviſiam braxare, & cum adhuc eſſet in braxatorio, deſtructa eſt a tempeſtate aeris in tantum quod omnino alba & fœtida effecta eſt; cum votum fecit ad ſepulcrum pii P. Stanislai; & ſtatim meliorata eſt, in tantum quod eam totam g epropinavit.

g *Curantur dolores cruris.* 34 Sophia, relicta Matthiæ Polgaſs piſtoris & Conſulis de Caſimiria, cum magnos dolores & punctiones haberet in crure, quod vix claudicando incedere potuit; videns item quod pius P. Stanislaus multos infirmos, debiles, defectuoſos ſanabat; votum fecit ad ſepulcrum ejus, & veniens applicuit tria lumina ardentia, & dixit tria Pater noſter, & tria Ave Maria ad laudem Dei, & flectebat circa ſepulcrum pii Patris, & orando & auxilium ipſius implorando, quo uſque finita fuit Miſſa, quæ ibi ad proximum altare lecta fuit pro quodam alio infirmo, qui jam per interceſſionem iſtius Patris convaluerat; & poſt Benedictionem Sacerdotis ſurrexit, & invenit ſe optime ſanam.

35 Dorothea, uxor Laurentii b muratoris de Caſi- b
miria, cum valde infirmata fuit; votum fecit ad ſepul- ■
crum pii Patris cum ſigno cereo & Miſſa; & convaluit. *Trium infirmitas,*

36 Dorothea monialis, cognomento Clauda, de Caſimiria, cum valde infirmata erat, votum fecit ad ſepulcrum pii Patris cum una Miſſa & candela, & ſtatim cœpit melius habere & convaluit.

37 Haniſneckel, carnifex de Caſimiria, cum Catharina uxore ſua habuit filium valde infirmum, ita quod etiam nec caput movere potuit: quem mater devovit ad ſepulcrum pii P. Stanislai cum Miſſa & candela; & ſtatim incepit melius habere & convaluit.

38 Stanislaus Kaſſych, Conſul de Caſimiria, venit cum filio ſuo Domino Stanislao ad Dominum noſtrum *audita blaſphemia,* Præpoſitum; & confeſſus eſt, quo modo multoties publice inter homines locutus fuiſſet, dicens: Ego non credo quod iſte Sacerdos ad Corpus Chriſti aliquem ſanaret, vel aliquod ſignum faceret, niſi hoc experirer in me ipſo. Et ſtatim Deus permiſit ei tantam ſquinantiam, quod etiam & ſalivam ſuam glutire non potuit. Sed cum doluit de præpoſita detractione, & ſe devovit ad ſepulcrum pii B. Stanislai cum ſigno cereo, & venit ad ſepulcrum ejus, flexis genibus veniam poſtulavit, immediate ſanitatem recepit.

39 Catharina de Cracovia, filia Margaretæ Felicis de Caſimiria, filiam ſuam valde infirmam devovit ad ſepulcrum pii P. Stanislai cum ſigno cereo; & ſtatim cœpit melius habere & convaluit.

40 Ca-

Digitized by Google

A EX MS. *dolor oculorum,*

40 Catharina de Clopaſs, relicta Auguſtini linificis de Caſimiria, cum valde oculos doluit; votum fecit ad ſepulcrum pii P. Stanislai cum crinali cereo & oculis cereis: ſed quia pauper non habuit unde emeret illud crinale, permanſit in dolore ſuo aliquot diebus. Cui pius P. Stanislaus apparuit, & dedit ei crinale cereum, dicens: Pauperes, non habes unde emeres ſignum cereum, quod voviſti mihi: vade ergo & pone hoc crinale ſuper ſepulcrum meum, & manifeſta hoc ſignum quod in te Dominus Deus per merita mea operabitur, ut inde Deus glorificetur. Et cum venit ad ſepulcrum pii P. Stanislai, & ibi flexis genibus oravit Orationem Dominicam, ſtatim ceſſavit dolor oculorum ejus.

Inflatio corporis tollitur.

41 Jacobus ſervitor Eccleſiæ S. Leonardi extra muros Caſimirienſes, cum totum corpus ejus fuit inflatum, & præcipue crura cum pedibus; ab illa inflatione & interiori defectu corporis in tantum infirmatus, quod cœpit jam quaſi agonizare, quod etiam ei jam lumen porrigebant. Admonitus a Præpoſito Domino ſuo, ut votum faceret ad ſepulcrum pii P. Stanislai, cœpit mo-
II dicum deliberare: & cum bonam voluntatem habuit ad ſupradictum votum, confortatus ſurrexit & flexit genua in lectulo ſuo, votum fecit ad ſepulcrum pii P. Stanislai cum Miſſa, candela, & pedibus cereis: & ſtatim omnis illa inflatio evanuit, & ipſe optime convaluit, & votum ſuum complevit.

42 Udalricus, mercator de Cracovia cum multum infirmatus fuit, uxor ejus eum devovit ad ſepulcrum pii P. Stanislai cum Miſſa & ſigno cereo; & ſtatim cœpit melius habere & convaluit.

dolor brachii.

43 Stanislaus Schordyl, civis de Caſimiria, habuit quemdam magnum dolorem in brachio uno, ita ut manum præ dolore & debilitate levare non potuit: quem defectum paſſus eſt a feſto Pentecoſtis uſque ad Dominicam ſextam poſt Trinitatis: qui cum feciſſet votum ad ſepulcrum pii P. Stanislai cum Miſſa & manu cerea; ſtatim convaluit.

oculus unus orbi.

44 Agnes, uxor Galbor carnificis de Caſimiria, cum præ magna triſtitia & fletu oculus unus ejus deſtructus fuit, ſic quod pellicula ſive macula viſum in eo texerat, quod illo oculo nihil videre potuit: perterrita ne ſic ſemper permaneret, votum fecit ad ſepulcrum pii P. Stanislai cum crinali & oculis cereis; & ſtatim illa pellicula cœpit evaneſcere & ex toto deperiit.

C *Debitum ſolvitur.*

45 Eadem Agnes cum in magna angaria fuit a quodam creditore pro debito centum florenorum; fecit votum ad ſepulcrum pii P. Stanislai cum ſigno cereo, ut ſibi a Domino meritis ſuis impetraret, quod cauſa ſua ſecundum ſuum deſiderium bonum finem ſortiretur: & factum eſt ſicut ipſa poſtulavit.

Cornua ſunt laborum pauſillanimes

46 Eadem Agnes cum maximas punctiones in toto corpore ſuo haberet, ſic quod nec jacendo, nec ſedendo, nec etiam deambulando quietem habere poterat; votum fecit ad ſepulcrum pii P. Stanislai cum imagine cerea: & ſtatim cœpit melius habere, & dolor ejus omnino evanuit.

& dolor cordis.

47 Catharina, uxor Nicolai Kanſochleba, civis de Caſimiria, cum maximum dolorem cordis & totius corporis paſſa fuit; votum vovit ad ſepulcrum pii P. Stanislai cum corde cereo: ſtatim dolor ceſſavit & votum adimplevit. Sed quia hoc miraculum [ſiluit] quod Deus in ea fecit per merita pii P. Stanislai, ideo eam idem dolor arripuit: ſed ipſa idem votum repetivit cum Miſſa & lumine, & hoc Sacerdotibus revelare: ſtatim æque convaluit.

Sanatur vacca.

48 Dorothea, uxor Matthiæ cujuſdam hortulani de Caſimiria, habens unam vaccam, quæ ei per tres dies multum infirmabatur, & tota inflata nullum pabulum accipiebat. Mulier illa multum contriſtata ſi eam amitteret; refugium habuit ad pium P. Stanislaum, & votum vovit ad ſepulcrum ejus cum ſigno cereo, Miſſa, & lumine: ſtatim vacca ſana ſurrexit: & ante II ipſam pabulum poſuit; & comedere noluit, ſed fortiter mugiebat. Ipſa mulier intelligens quod vacca ſitiebat, arripiens urceum ad fontem cucurrit pro aqua; ſed trahens phalangam cum urceo ad fontem, phalangam fregit, & urceus cadens ſuper quoddam lignum in fonte totus diſſipatus eſt: quæ anxia pro vacca ne ſiti moreretur, flexit genua circa fontem, invocans auxilium pii P. Stanislai; ſtatimque phalanga pariter cum urceo redintegrata fuerunt, & hauſit aquam, & vaccam refecit, quæ integraliter ſanata eſt. *Phalanga & urceus ſtatim redintegrantur.*

49 Rachael, ſmigmator de Caſimiria, cum magnum dolorem cordis & pectoris paſſus fuit; votum vovit ad ſepulcrum pii P. Stanislai cum cereo corde & pectore, & Miſſa: & ſtatim ſanatus eſt. *Cor mirum dolor percutit.*

50 Margareta, vidua de Regali-ponte, habens *corpus tumidum.* puerum 2 v annorum, qui multum infirmabatur & totus intumuit, ſic quod etiam de vita ejus deſperabat; ad monitionem aliarum mulierum vovit puerum ad ſepulcrum pii P. Stanislai cum Miſſa & lumine: & ſtatim puer convaluit.

E 51 Quædam vidua de Cracovia, cum dentes per tres *dolor dentium gravissimus.* dies valde doluit, ſic quod etiam præ dolore acerbiſſimo in quodam cellario ſola ſedebat, recoluit auxilia, quæ Deus nunc facit hominibus per merita pii P. Stanislai; fecit votum ad ſepulcrum ejus cum cereo crinali & oculis: & ſtatim poſt emiſſionem voti dolor dentium ejus ceſſavit.

52 Jacobus Obaio Cmeto de Pychovvice, cum do- *cæcus.* lorem oculorum magnum paſſus fuit, ita quod etiam longo tempore nihil vidit; votum vovit ad ſepulcrum pii P. Stanislai cum crinali & oculis cereis, & una Miſſa: ſtatim ceſſavit dolor oculorum ejus & incepit videre.

53 Margareta virgo, filia Nicolai Gauron de Cra- *Ob miraculum non publicatum redit ipſa dolor cruciatus.* covia, cum magnum dolorem paſſa fuit oculorum, ita quod etiam nil jam videre potuit; votum vovit ad ſepulcrum pii P. Stanislai cum ſigno cereo, candela, & Miſſa: ſtatim dolor oculorum ceſſavit, & in eis fuit illuminata. Sed quia hoc miraculum tacuit, ideo eam magnus dolor brachii arripuit. Agnoſcens illa peccatum ſuum, ſecundum votum fecit cum Miſſa & candela, & ſtatim dolor ceſſavit: quæ veniens ad Sacerdotem quemdam monaſterii noſtri, omnia quæ ſibi contigerant manifeſtavit, & petivit ut hoc miraculum in ſermone coram populo publicaretur.

F 54 Martha, relicta N. Phrad de Cracovia, cum *Pollicitum dolor pedum,* quemdam dolorem pedum & quaſi totius corporis ſæpius paſſa fuit, & ex illis doloribus ſæpius valde infirmabatur. Et nunc certo tempore circa feſtum Mariæ Magdalenæ etiam eamdem infirmitatem paſſa fuit. Veniens ad eam filius ſuus, vir Religioſus, admonuit ut votum faceret ad ſepulcrum pii P. Stanislai cum Miſſa & candela: & cum hoc feciſſet, convaluit, & uſque modo ſana eſt.

55 Albertus, luti figulus de Caſimiria, cum ni- *febris.* miam febrim paſſus fuit; votum fecit ad ſepulcrum pii P. Stanislai cum una Miſſa; & ſtatim febris ceſſavit.

56 Margareta Troperyn de Cracovia, quia valde *infirmitas.* infirmum puerum habuit, devovit eum ad ſepulcrum pii P. Stanislai cum Miſſa, candela, & ſigno cereo; & ſtatim puer convaluit.

57 Dominus Jacobus, Proviſor coquinæ monaſterii *dolor pectoris,* Corporis-Chriſti in Caſimiria, cum magnum dolorem pectoris & totius anterioris partis corporis ſui paſſus fuit; devovit ſe ad ſepulcrum pii P. Stanislai cum una Miſſa; & ſanatus eſt.

58 Matthias coquus ibidem, cum valde ſquinan- *anhelus.* tiam paſſus fuit, ſic quod etiam jam glutire non potuit; votum fecit ad ſepulcrum pii P. Stanislai; & infirmitas ceſſavit.

59 Do-

Digitized by Google

A *Dolor pectoris & capitis.*

59 Dorothea, relicta Matthiæ Paczoska sutoris de Casimiria, cum magnum dolorem pectoris, capitis, & caliginem oculorum passa fuit; votum fecit ad sepulcrum pii P. Stanislai cum Missa & candela; & in omnibus convaluit.

Oculorum.

60 Jacobus Clericus de schola Corporis-Christi in Casimiria, cum magnum dolorem oculorum passus fuit; ex consilio Dominæ suæ K. wiczislowyx, votum fecit ad sepulcrum pii P. Stanislai cum crinali & oculis cereis, & dolor cessavit.

Dolor & diversum.

61 Domina Catharina, uxor Domini Stanislai wiczislo de Casimiria, cum magnum dolorem ultra quam per hebdomadam perpessa fuit; votum fecit ad sepulcrum pii P. Stanislai cum cereo crinali, & statim dolor cessavit.

obstructio pectoris & tussis.

62 Domina Elisabeth, relicta Domini Clementis, textoris & Consulis de Casimiria, cum dolorem & oppilationem pectoris, & tantam raucitatem cum magna tussi, sic quod vix loqui potuit, passa fuit: cum votum fecit ad sepulcrum pii P. Stanislai, cum Missa & pectore cereo, statim convaluit.

oculi suppurare videbantur.

63 Barbara, relicta N. Nokomach de Cracovia, cum ita valide dolorem oculorum passa fuit, quod ei
B sanguis de eis effluebat; votum vovit per tres vices visitare sepulcrum pii P. Stanislai, & ibi qualibet vice flexis genibus dicere ad laudem Dei duodecim Pater noster: statim dolor cessavit.

Dysenteria.

64 Catharina, soror Novvahovva de Cracovia, cum dysenteriam valde passa fuit; vovit votum ad sepulcrum pii P. Stanislai cum Missa, & convaluit.

gravis dolor capitis.

65 Catharina cæca de domo nostra, in cœmeterio circa scholam, cum maximum dolorem passa fuit capitis, sic quod timuit ne rationem amitteret, votum vovit ad sepulcrum pii P. Stanislai; & statim dolor cessavit.

Vitrum non solvens tertio agor, tertio sanatur.

66 Nicolaus cognomento Skars, de Casimiria brazator, cum una dierum braxaret cerevisiam in quodam braxatorio, cecidit super eum maceries & paries argilleus, qui eum ita concussit, & multipliciter vulneravit, & præcipue in capite, scapulis & brachiis, quod minus qui eum vidit sperabat de vita ejus longiori. Videns hoc uxor ejus & quædam aliæ mulieres, devoverunt eum ad sepulcrum pii P. Stanislai cum Missa & candela; & statim ad se reversus cœpit uti ratione, manducare, & bibere, & in brevi fuit sanatus; ita quod etiam cœpit cerevisiam braxare. Sed quia distulit votum suum adimplere, ideo eum arripuit tantus dolor
C & punctiones capitis, quod timuit rationem amittere. Fecit iterum secundum votum ad sepulcrum pii P. Stanislai cum crinali cereo; & statim dolor cessavit. Et post sanationem adhuc distulit adimplere vota sua, ideo eum arripuit magnus dolor, ab umbilico incipiendo usque ad pedes. Videns quod eum Dominus sic plagaret propter suam negligentiam, flexis genibus vovit Domino Deo & pio P. Stanislao, quod quantocius posset ambulare, sua vota vellet adimplere; & statim dolor cessavit; & ipse sequenti die vota sua adimplevit.

Tentatione vexatur phrenesi liberatam se reviens reliquitur.

67 Barbara, monialis de tertia Regula S. Francisci, cum magnas tentationes a dæmone in visione nocturna passa fuit, & ipsa dæmoni fortiter resistendo valde fatigata fuit, & ex illo phrenesim capitis incurrit; apparuit ei pius P. Stanislaus, & dæmonem ab ea repulit, & manum suam super caput ejus posuit, eamque sanat, admonens & informans, quomodo dæmoni resistere deberet & a se repellere. Ex hoc ipsa ad devotionem pii Patris provocata, devovit se ad sepulcrum ejus cum Missa & candela, quod statim eadem die explevit. Sed quia hoc miraculum tacuit, propterea in majorem tentationem & dolorem capitis incurrit: & existens in tali tentatione & dolore, devovit se secundario ad sepulcrum pii P. Stanislai cum crinali cereo; & statim rapta in spiritu vidit talem visionem. Videbatur enim sibi quod D
Ex hac illusione visus non iterum claruit.
erat in quadam ecclesia pulcherrima, in quam vidit intrare solennem processionem Laicorum Regularium, inter quos vidit pium P. Stanislaum cum Fratre Jacobo Zbigneï; qui scilicet Jacobus accessit ad illam matronam, & recipiens eam per pallium, dixit ad eam: Sequere hanc processionem, & ego rogabo pro te istum pium P. Stanislaum, qui pro te intercedet ad Dominum Deum, & sanabit te. Quæ secuta est illam processionem Laicorum Regularium, qui intraverunt chorum, & divisi sunt in duas partes. Ex quibus omnibus soli duo, videlicet P. Stanislaus & Dominus Jacobus accesserunt ad altare, & divina celebraverunt: & infra divina sensit illa Monialis suavem odorem, qui per illam totam diem a naribus ejus non recessit. Post divina accessit ad eam pius P. Stanislaus, & manibus suis leniter compressit caput ejus, & dixit ad eam: Ecce jam sanata es, jam ultra non timeas dæmonem, nec istam infirmitatem. Et sanata est.

ulcus evanuit.

68 Dorothea, soror Petri & Nicolai Molner, confessa est quomodo se vena una sub talo pedis dexteri ejus aperuit, & quod in tantum sanguis de ipso fluxit per aliquot horas, quod vix supervixit: & post- E
ea in eodem loco ei ulcus magnum factum fuit, quod nullo modo potuit curari: sed cum votum fecit ad sepulcrum pii P. Stanislai, cum Missa & candela, ulcus evanuit.

Cum filio componitur, oculi sanantur.

69 Nicolaus filius ejus cum valde difficilem causam habuit propter seditionem quamdam, quam habuit in quadam civitate, sic quod nullibi securus fuit. Similiter idem magnum defectum habuit in oculis suis. Mater ipsius fecit votum ad sepulcrum pii P. Stanislai cum Missa & candela; ut Deus per merita ipsius pii P. Stanislai daret amicabilem concordiam inter filium suum & ipsius inimicos, & ut sanaretur in oculis suis: & sicut postulavit, sic factum est.

Cornu ulcus brachii,

70 Felix Consul de Casimiria, cum magnum dolorem cum turgente ulcere in uno brachio passus fuit, in tantum quod jam nec manum nec digitos movere potuit: fecit votum ad sepulcrum pii P. Stanislai cum cereo brachio, & manu: & statim cœpit melius habere & sanatus est.

& pustulæ faciei.

71 Margareta uxor ejus in tantum pustulata fuit in facie, quod quasi leprosa apparuit: devovit se pro sanitate sua ad S. Stanislaum Martyrem & Episcopum, & ad S. Laurentium. Nil juvit. Sed cum votum fecit ad sepulcrum pii P. Stanislai, cum aliquibus signis cereis; & veniens ad sepulcrum ejus posuit ibi signa illa F
cerea, & flexis genibus dixit aliquot Pater noster ad laudem Dei omnipotentis, & invocavit auxilium pii P. Stanislai, statim mundata est facies ejus.

steriles & subitaneæ,

72 Anna, uxor Martini Heckel carnificis de Casimiria, cum per aliquot annos prolem non habuisset, votum fecit pio P. Stanislao cum aliquibus luminibus & Missa; & per merita ipsius a Deo prolem impetravit. Et existens prægnans & prope partum, una dierum cum in tempestate magna de ecclesia in domum suam iret, fulmen valide percussit, & in tantum ipsa ab illo ictu est perterrita; quod amens facta in terram cecidit. Ipsa intra se votum vovit ad sepulcrum pii P. Stanislai cum Missa & candela, ut eam Deus per ejus intercessionem sanaret, & prolem a periculo conservaret: statim confortata surrexit, & puerum vivum in utero suo sensit.

variis dolor.

73 Anna, relicta N. Krettel de Casimiria, cum magnum dolorem capitis, colli, & brachii passa fuit; devovit se ad sepulcrum pii P. Stanislai cum Missa & lumine: & statim sanata est.

infirmitas integri anni

74 Margareta Lyskovva, cum quamdam gravem infirmitatem femineam, ultra quam per integrum annum, passa fuit; votum fecit ad sepulcrum

A pii P. Stanislai cum quodam ſigno cereo: & cum votum ſuum adimplevit, ſtatim ſanata eſt.

EX MS.

Sæpius ſanatam ſe ſuerat videbitur idem videbat.

75 Eadem femina cum vulnera in lingua ſua habuit, de quibus, quando comedit, magnum dolorem paſſa eſt: aliquoties votum fecit ad ſepulcrum pii P. Stanislai, & aliquoties ſanata fuit. Videns ipſa quod ſemper recidivabat in priorem infirmitatem; cognovit quia hoc ex iſto eveniret, quia ipſa iſta miracula tacebat & Sacerdotibus non manifeſtabat. Una dierum veniens ad Sacerdotem quemdam confeſſa eſt ſuam negligentiam; & iterum votum ex conſilio illius Sacerdotis fecit, ſic quot tribus diebus viſitavit ſepulcrum pii Patris & ſemper decem Pater noſter & decem Ave Maria dixit flexis genibus, ad laudes Dei & B. Virginis: & jam ex integro ſanata eſt.

Aliquoties ulcera crurum & pedum.

76 Dorothea Bochanska, cum tumorem crurum & pedum cum ulceribus & vulneribus paſſa fuit, ſic quod ab illo magno dolore valde infirmabatur; votum vovit ad ſepulcrum pii P. Stanislai cum Miſſa, candela, & pede cereo: ſtatim infirmitas abceſſit, & de lecto ſurrexit: ſed tumor, ulcera, & vulnera de pedibus & cruribus non receſſerunt per unam integram hebdomadam, in qua neglexit votum ſuum B adimplere. Sed ſtatim cum votum ſuum adimplevit, immediate circa ſepulcrum pii Patris, ex integro ſanitatem recepit.

difficultas pariendi.

77 Dorothea, uxor Petri piſcatoris in Pobrteſſe, cum pregnans erat, & tempus pariendi advenit; nullo modo parere potuit. Sed cum votum fecit ad ſepulcrum pii P. Stanislai cum Miſſa & lumine, ſtatim ſanum puerum effudit.

tentatio luxuriæ.

78 Agnes, conthoralis Michaelis Holhor de Caſimiria, cum per longum tempus ſæpiſſime & quaſi ſemper quando fuit in eccleſia in orationibus ſuis, tentationes habuit de luxuria cum magna delectatione; & licet reſtitit, tamen vincere non potuit, ſic etiam quod aliquando præ anguſtia de eccleſia fugit. Sed cum votum fecit ad ſepulcrum pii P. Stanislai cum orationibus, ſtatim eam dimiſit illa tentatio, quod ultra cum tranquillo corde oraret, & Deum deprecaretur pro neceſſitatibus ſuis.

brum ulcus malo

79 Puer Joannis Boner mercatoris de Cracovia, cum magnum ulcus rubeum, ad modum ovi gallinarum, ſuper oculo habuiſſet; devotus a parentibus ſuis ad ſepulcrum pii P. Stanislai, ſtatim ulcus evanuit.

C

& pedis.

80 Cum puero Udalrici mercatoris de Cracovia magnum ulcus in talo pedis dexteri creviſſet, ſic quod timuerunt contractionem ipſius pedis: mater ejus Catharina devovit eum ad ſepulcrum pii P. Stanislai cum pede cereo; & ſtatim poſt id votum ulcus ruptum eſt, & ſanies effluxit, & puer ille ſanatus eſt.

dolor manus & brachii.

81 Stanislaus Hybale de Caſimiria, cum magnum dolorem manus & brachii paſſus fuit, ſic quod etiam præ dolore nec dormire potuit: votum fecit ad ſepulcrum pii P. Stanislai cum manu cerea, & ſanatus eſt.

& pedis.

82 Margareta ipſius uxor, cum magnum dolorem unius pedis ſui paſſa fuit, devovit ſe ad ſepulcrum pii P. Stanislai cum pede cereo; & ſanata fuit. Sed quia hoc miraculum tacuit, quod Deus omnipotens per merita pii Patris in ea fecit; ideo recidivavit, & multo majorem dolorem cum ulceribus & vulneribus in eodem pede paſſa eſt, quam antea paſſa fuit. Ipſa conſiderans ultionem divinam, prius votum repetivit; & voto completo ad Sacerdotem acceſſit, & omnia quæ ſecum geſta fuerunt enarravit: & poſtea acceſſit ad ſepulcrum beati P. Stanislai, & oratione fuſa, ſtatim ſanata eſt.

Curantur morbi diuturni.

83 Domina Heduigis, relicta D. Sebaſtiani de Cracovia, cum in magna infirmitate jaceret, & in medicos multam pecuniam conſumpſiſſet, nec quidquam eam juvabant, devovit ſe ad ſepulcrum B. P. Stanislai cum imagine cerea, & ſtatim cœpit melius habere & convalu-

D

epilepſia.

84 Virgo Catharina, filia Stanislai Miroslchek de Kleparz, cum morbum epilepticum longo tempore paſſa fuiſſet, qui eam ſæpius projecit de lecto & de menſa; & nullus medicus eam juvare potuit: ex conſilio cujuſdam Sacerdotis cognati ſui devovit ſe ad ſepulcrum S. P. Stanislai cum Miſſa & candela, & illud adire nudis pedibus, & ſolum in laneis; & cum votum id adimpleſſet, Deus omnipotens eam adjuvit per merita pii P. Stanislai, quod eam morbus ille amplius numquam vexavit.

febris.

85 Andreas cognomento Maych de Caſimiria braxator, cum acutiſſimam febrim pateretur, devovit ſe ad ſepulcrum B. P. Stanislai cum portione ceræ: immediate poſt emiſſionem voti eum febris dimiſit, & ab illo tempore eam amplius non eſt paſſus.

dolor brachii

86 Margareta, relicta Ambroſi Zonthag de Caſimiria, magnum dolorem patiebatur in brachio uno, ita quod præ dolore nec bene dormire, nec brachium levare potuit: ſed cum votum fecit ad ſepulcrum B. P. Stanislai, cum Miſſa & brachio cereo; ſtatim dolor ceſſavit, & in brachio bene ſanata eſt.

E

& pedum acerrimus.

87 Stanislaus Caſſick, Conſul de Caſimiria, magnum dolorem pedum paſſus fuit, quod etiam præ dolore nec quieſcere potuit, & poſtulabat ſibi eos abſcindere: ſed cum eum uxor ſua devovit ad ſepulcrum B. P. Stanislai cum Miſſa & pedibus cereis; ſtatim ille dolor evanuit, & ipſe immediate obdormivit.

punctiones capitis.

88 Heduigis uxor ejus magnas punctiones habuit in toto corpore & præcipue in corde, & cum hoc magnum dolorem capitis: ſed cum ſe devovit ad ſepulcrum B. P. Stanislai cum Miſſa & imagine cerea; ſtatim cœpit melius habere, & optime ſanata eſt.

febris.

89 Catharina, famula ipſius Heduigis, acutiſſimam febrim cum magno dolore paſſa fuit: devota a Domina ſua ad ſepulcrum pii P. Stanislai cum corde cereo, quinque luminibus, & quindecim Pater noſter; ſtatim convaluit.

punctiones capitis.

90 Dorothea, alia famula ſupradictæ Heduigis, magnas punctiones paſſa fuit in toto corpore, & præcipue in capite: ſed cum devota fuit ad ſepulcrum B. P. Stanislai cum crinali cereo, quinque luminibus, F & quindecim Pater noſter: ſtatim illæ punctiones & dolores ceſſaverunt.

Curatur hæmoſtoi impetratur.

91 Quædam perſona, quæ non vult nominari, cum fuit in ſtatu malo & fama peſſima inter homines, ſæpe viſitavit ſepulcrum B. P. Stanislai, petens cum fiducia magna; ut pius Pater ſibi apud Dominum Deum impetraret, quod eam vir aliquis bonus & honeſtus in uxorem duceret, ut ſic ad ſtatum honeſtum veniret. Et propter hoc vovit convenire aliquem Sacerdotem ad celebrandam unam Miſſam ad honorem Dei, coram ſepulcro pii P. Stanislai, ad quam Miſſam dedit unam ſolennem candelam: & ſicut poſtulavit a pio Patre, ſic factum eſt.

Evanuit ulcus brachii.

92 Stanislaus Sczyrba de Caſimiria, cum ulcus ſive morbum magnum in brachio habuit, ſic quod multis diebus laborare non potuit, nec præ dolore quieſcere: devovit ſe ad ſepulcrum B. P. Stanislai cum Miſſa, candela, & manu cerea; & ſanatus eſt.

Curatur febris.

93 Joannes Zontag, carnifex de Caſimiria, cum acutiſſimam febrim paſſus fuit, devovit ſe ad ſepulcrum pii P. Stanislai cum Miſſa & candela; & ſtatim febris eum dimiſit, & ſanatus eſt.

& inflatio colli.

94 Anna, uxor ipſius, cum inflationem colli cum acutiſſimo dolore paſſa fuit, ſic quod nec quieſcere nec

man-

A manducare potuit; devovit ſe ad ſepulcrum B. P. Stanislai cum Miſſa, candela, & inſigni cereo; & ſtatim cœpit melius habere & ſanata eſt.

Extremis manibus brachium ſanitatem recipit.

95 Anna, uxor Alberti ſartoris de Caſimiria, diverſas infirmitates paſſa fuit, cum acutiſſimis doloribus in omnibus membris corporis ſui. Et cum jam cum Confeſſione & Sacramentis Eccleſiæ ad mortem procurata fuit, ex conſilio Confeſſoris ſui ſe devovit ad ſepulcrum beati viri Stanislai cum Miſſa, candela, & imagine cerea, & miſit ſe adducere ad ſepulcrum pii Patris; circa quod flectens & appodiata ſepulcro, integram ſanitatem accepit.

Lippitudo abſergitur.

96 Puer Matthiæ pictoris de Cracovia, cum in inſtanti nativitatis ſuæ oculos valde lippos habuit, devotus a matre ſua ad ſepulcrum B. P. Stanislai, cum crinali & oculis cereis; ſtatim ſanatus eſt in oculis ſuis.

Item dolores gingivæ.

97 Alius puer ejuſdem Matthiæ, cum quamdam infirmitatem gingivarum paſſus fuit, devotus ad ſepulcrum B. viri Stanislai cum mandibula & dentibus cereis; ſanatus eſt.

umbilici per 7 annos,

98 Bartholomæus Bierovvsky, carnifex de Caſimiria, per ſeptem annos magnum dolorem in corpore ſuo, & præcipue circa umbilicum paſſus fuit, ita quod ſæpe præ magno dolore nec ambulare potuit, neque manducare auſus fuit; quia quando in illo magno dolore aliquid comedit, ille dolor in eo in tantum augmentatus fuit, quod præ magno dolore vix ſupervixit. Sed cum ſe devovit ad ſepulcrum B. P. Stanislai, cum Miſſa & umbilico cereo; ſtatim dolor ille ceſſavit, & omnimode ſanatus eſt.

B

dentium,

99 Idem Bartholomæus uno tempore paſſus eſt acerbiſſimum dolorem dentium; ſed cum ſe devovit ad ſepulcrum pii P. Stanislai, cum una Miſſa, ſtatim dolor evanuit.

inguinis,

100 Veronica N. Odolef de Crozna ita magnum dolorem inguinum paſſa fuit, quod etiam præ dolore nec ambulare nec quieſcere potuit: ſed cum ſe ad ſepulcrum B. P. Stanislai cum inſignio cereo devovit; ſtatim dolor ceſſavit, & ex integro ſanata eſt.

pectoris,

101 Blaſius & Margareta de Caſtro Cracovienſi puerum habuerunt, qui magnum dolorem pectoris ſuſtinuit, qui die ac nocte præ magno dolore plorabat & clamabat. Sed cum devotus fuit ad ſepulcrum pii P. Stanislai, cum Miſſa & pectore cereo; ſtatim dolor ejus ceſſavit, & ſanus ad ſepulcrum B. P. Stanislai delatus eſt.

mamillarum,

102 Catharina, uxor Petri Bragel, ſartoris de Caſimiria, cum magnum dolorem in toto corpore ſuo & præcipue in pectore & mamillis ſuis paſſa fuit, quod etiam præ magno dolore infantem ſuum lactare non potuit: ſed cum ſe devovit ad ſepulcrum B. P. Stanislai, cum inſigni cereo; ſtatim ſanata eſt.

C

genu,

103 Jacobus mercator de Caſimiria, magnum dolorem paſſus fuit in genu, ſic quod præ vehementi dolore nec laborare nec quieſcere potuit: ſed cum votum fecit ad ſepulcrum B. P. Stanislai, cum Miſſa & lumine; ſtatim cœpit melius habere, & dolor ille evanuit.

oculorum & dorſi,

104 Catharina Soſomeryn de Cracovia, cum magnum dolorem oculorum & dorſi paſſa fuit, ea inductione aliquorum hominum devovit ſe ad ſepulcrum B. P. Stanislai, cum Miſſa & imagine cerea; & ſtatim incepit melius habere & ſanata eſt.

magnus capitis.

105 Margareta, uxor Jacobi Smerſneyder de Cracovia, magnum dolorem capitis paſſa fuit, ſic quod ab illo dolore excæcata fuit; quem defectum per aliquot hebdomadas patiebatur. Sed cum a quadam muliere audivit, quod Deus omnipotens per merita B. P. Stanislai homines ſanaret: ipſa fecit votum ad ſepulcrum pii Patris cum Miſſa, & crinali, & oculis cereis; & ſtatim ſanata fuit. Sed quia negligens fuit ad voti ſui impletionem & ſanitatis ſuæ manifeſtationem, ideo econtra cecidit in priſtinam infirmitatem.

D

EX MS.

Carnatur punctiones umbilici,

106 Nicolaus Hechel, carnifex de Caſimiria, magnas corroſiones & punctiones habuit in toto corpore ſuo, & præcipue circa umbilicum corporis ſui, quem defectum multis diebus paſſus fuit, ita quod etiam præ magnis doloribus ſuſpicabatur ſibi mortem imminere: ideo miſit pro Confeſſore ſuo & confeſſus peccata ſua, libentiſſime voluit procurari Corpore Divino: ſed quia ſæpius vomitabat, diſſuaſit hoc Confeſſor ſuus, propter periculum quod potuiſſet ſibi evenire: ſed ſibi ſuaſit ut votum ad ſepulcrum B. P. Stanislai faceret. Quod & ipſe fecit, cum Miſſa & inſignio cereo: & Deus omnipotens eum adjuvit, quod poſt completionem voti ſui optime ſanatus eſt.

dolor dentium,

107 Catharina, uxor ejus, cum magnum dolorem dentium paſſa fuit, quod etiam præ magno dolore per aliquot dies nil niſi liquida comedere potuit; fecit votum ad ſepulcrum pii P. Stanislai cum Miſſa & quam cito illa Miſſa completa fuit, ipſa liberata eſt a dolore ſuo.

cæcitas ex dolore orta.

108 Catharina, uxor Michaelis ſartoris de Caſimiria, de platea S. Jacobi, per longum tempus magnum dolorem corporis ſui, ab umbilico incipiendo & ſupra uſque ad caput, paſſa fuit, ſic quod excæcata per tres hebdomadas nihil videre potuit. In ea ipſius infirmitate apparuit ei B. P. Stanislaus in tali viſione; quod ſtetit erectus in ſepulcro ſuo, & dixit illi mulieri: Veni ad ſepulcrum meum, & ſanaberis. Et ipſa ad ſe reverſa votum fecit ad ſepulcrum pii Patris, cum Miſſa & imagine cerea: & ſtatim illuminata fuit in oculis ſuis, & completo voto ſuo omnimode eſt ſanata in corpore ſuo.

F

Apparet ei B. Stanislaus.

ex laſſitudine mortua ſibi reſtituitur,

109 Pyechna, lotrix Domini Stanislai Præpoſiti ad S. Leonardum extra muros Caſimirienſis, dum acutiſſimam quartanam paſſa fuiſſet, ita quod aliquando ſemiviva jacuit, & ſemel præ magnis doloribus & æſtuatione febris de fornace cecidit, & ſemimortua de ſtuba *i*elata fuit: & cum ad ſe rediit, votum fecit ex admonitione Domini ſui ad ſepulcrum B. viri Stanislai, cum Miſſa & candela; ſtatim ab ea infirmitate liberata fuit.

& ſuffitus ad lauatur

110 Eadem mulier, cum valde conſtipata fuit, nec eam quiſquam hominum juvare potuit; iterum votum fecit ad ſepulcrum pii P. Stanislai cum Miſſa; & immediate poſt votum convaluit.

Curantur dolores capitis.

111 Barbara, relicta Nicolai artificis de Caſimiria, cum ita magnum dolorem capitis paſſa fuit ut ſibi videbatur, quod oculi ejus rumpi voluerunt; ex inductione quorumdam hominum fecit votum ad ſepulcrum B. viri Stanislai, cum Miſſa & crinali cereo; & ſtatim poſt votum dolor capitis & oculorum ejus ceſſavit.

E

112 Stanislaus Schordil, cum magnum dolorem capitis & faciei paſſus fuit, ſic quod nec quieſcere potuit; recurſum habuit ad B. virum Stanislaum, cum ſuis devotis orationibus invocando; & cum votum fecit ad ſepulcrum ipſius cum Miſſa & inſignio cereo, ſtatim dolor ceſſavit & omnimode ſanatus eſt.

Repetitum vires ſalutantur.

113 Matthias filiaſter ipſius, cum octuale cereviſiæ ſolus de curru levavit, ita læſus, ruptus, & confractus fuit in interioribus ſuis, quod ſanguis per eum fluebat: ſtatim cum votum ad ſepulcrum pii P. Stanislai fecit cum Miſſa & imagine cerea, ſanatus eſt & convaluit.

Inveſtigatum dolor his vellitur,

114 Margareta, filia Nicolai Novvak de Wolia, ita acerbum dolorem interiorem paſſa fuit, quod die ac nocte clamabat. Sed cum eam mater ipſius devovit ad ſepulcrum B. P. Stanislai cum una Miſſa; immediate dolor ipſius ceſſavit. Sed quia hoc miraculum ad laudem Dei Sacerdotibus ad Corpus-Chriſti non manifeſtavit; ideo poſt quatuor hebdomadas illam puellam idem

A dolor apprehendit. Sed cum mater ipſius ab aliquibus
EX MS. feminis inducta fuit, quod ſecundario voveret, & ut votum, quod prius fecerat, ſine mora impleret & miraculum manifeſtare vellet: ſtatim virgo illa ſecundario ſanata fuit, quam mater ſua optime ſanam ad ſepulcrum pii Patris adduxit.

k 115 Veronica *k* oleatrix de Caſimiria, cum magnum
item capitis & pectoris. dolorem in pectore, & præcipue circa cor ſuum paſſa fuit aliquot diebus; votum fecit ad ſepulcrum B. P. Stanislai cum quindecim Pater noſter, quod ea flexis genibus ad ſepulcrum ejus ad laudem Dei dicere vellet; ſtatim ille dolor ceſſavit.

mira & cæcitas. 116 Nicolaus Scholovvyck, piſcator de ſuburbio Caſimirienſi, homo ſenex, cum longo tempore cæcus fuiſſet; uxor ipſius eum devovit ad ſepulcrum B. P. Stanislai, cum crinali & oculis cereis; cum quo crinali eum adduxit ad ſepulcrum ejuſdem Patris; & ſtatim illuminatus eſt.

l 117 Petrus *l* ſerator de Warthovia, cum ultra quam
& dolor capitis. per medium annum ita doluit oculos, quod omnino nihil laborare potuit; ex inductione quorumdam hominum ſe devovit ad ſepulcrum pii P. Stanislai, cum Miſſa & crinali cereo. Prima nocte poſt emiſſionem voti apparuit ei ſupradictus Pater in ſpecie Epiſcopi, & benedixit ei, & dixit: Sequere me. Et ſecutus eſt eum
B uſque ad ſepulcrum præfati Patris, qui dixit ad eum: Flecte genua, & dic tria Pater noſter ad laudem S. Trinitatis. Quod cum feciſſet, ſtatim dolor oculorum ceſſavit, & immediate illuminatus eſt.

m 118 Catharina, uxor Clementis *m* ferrifori de
Negat parituri ſuccurritur. Cracovia, prægnans, cum tribus diebus graviter laboraret in partu, ſic quod jacuit tertia die ſemiviva, quod etiam aliqui æſtimabant eſſe mortuam; cum ex inductione cujuſdam mulieris devota fuit ad ſepulcrum B. viri Stanislai, cum Miſſa & candela; ſtatim peperit & convaluit.

Punctiones & dolor capitis ceſſant. 119 Margareta, filia Nicolai Hechel carnificis de Caſimiria, ita magnas punctiones & dolorem in capite ſuo ſuſtinuit ultra quam per annum, quod timuit infatuationem; ſed cum ſe devovit ad ſepulcrum B. P. Stanislai cum Miſſa & candela; ſtatim ſanata fuit. Sed quia votum ſuum non ſtatim adimplevit, ecce eam, ut prior, dolor cum punctionibus arripuit: ipſa autem flexis genibus vovit, quod ſtatim ſequenti die votum ſuum adimplere vellet; & ſtatim dolor ipſius ceſſavit.

Cæcutiens dolor pedis. 120 Agnes Ortulana, mater pauperis de Caſimiria,
C cum magnum dolorem in pede uno ſuſtinuit, devovit ſe ad ſepulcrum pii P. Stanislai cum Miſſa, lumine, & pede cereo: ſtatim dolor ipſius ceſſavit.

crurum & capitis. 121 Heduigis, uxor Stanislai Kaſſiez Conſulis Caſimiriæ, cum magnum dolorem in cruribus & capite paſſa fuit, devovit ſe ad ſepulcrum B. Patris cum Miſſa & inſignio cereo; & ſtatim omnis ille dolor ceſſavit. Sed quia in longum promiſſum ſuum protraxit, ideo eam idem dolor ejus arripuit & acriter vexavit; ipſa autem ad ſepulcrum pii P. Stanislai acceſſit, & ibi flexis genibus votum ſuum repetivit, quod idem ſine mora adimplere vellet: & ſtatim ille dolor acerbiſſimus ab ea ceſſavit.

faciei hæmatoma. 122 Catharina, uxor Stanislai Wyczislo Conſulis de Caſimiria, ita magnum dolorem capitis paſſa fuit, quod tota facies ipſius intumuerit. Sed cum ſe devovit ad ſepulcrum B. P. Stanislai cum inſignio cereo, ſtatim dolor capitis ejus ceſſavit, & tumor faciei evanuit.

cordis angſtia. 123 Eadem Domina, cum una dierum erat in eccleſia Corporis-Chriſti in Caſimiria, ubi corpus pii Patris quieſcit; tantus dolor cordis eam invaſit, quod etiam mortem timuerit. Statim quocumque modo potuit acceſſit ad ſepulcrum B. viri Stanislai, & dixit aliquot Pater noſter ad laudem Dei, & commiſit ſe auxilio præ- D
fati Patris: immediate convaluit.

aperiendo capitis. 124 Catharina, uxor Nicolai Hechel in Caſimiria, morbum quemdam intrinſecum in capite habuit, de quo tantum dolorem paſſa fuit, quod nec quieſcere, nec dormire potuit: ſed cum ſe ad ſepulcrum B. P. Stanislai devovit cum una Miſſa, ſtatim convaluit.

ulcus ſu linguæ. 125 Margareta apud Wyeslo manens, paſſa fuit gravem dolorem in lingua, ita quod nec loqui nec comedere potuit, quia puſtulam magnam habuit in linguæ, a qua puſtula etiam graviter patiebatur in dentibus. In quo dolore ivit ad ſepulcrum pii Patris, devovendo ſe cum lingua cerea, & mandibula, & quibuſdam devotis orationibus: & ſtatim orans ante ſepulcrum iſta puſtula ſuper lingua rupta ſibi fuit; quod illo die bene loquebatur & comedebat; ſed dolor ex dentibus eam non dimiſit, quia diſtulit votum. Poſtquam autem votum, quod promiſerat, complevit cum ſignis, per merita pii Patris liberata eſt.

n puſtule in facie. 126 Dorothea, uxor Nicolai *n* coloriſtæ, alias ſalbierz, de Cracovia, in facie ſua magnas puſtulas habuit, ita ut æſtimabatur leproſa, ex quibus puſtulis gravem patiebatur dolorem, ſic quod nullum medicamen juvit: ex conſilio igitur quarumdam perſonarum votum vovit ad ſepulcrum pii P. Stanislai, cum Miſſa, & cerea facie, ac candela: poſt votum emiſſum per E
merita pii Patris ſtatim ſanata eſt, ita quod nec aliqua puſtula manſit in facie ſua.

dolor oculorum & cæcitas. 127 Joannes Fredel pectinator, alias gizebienicz, de Cracovia, tantum dolorem & cæcitatem oculorum a feſto Margaretæ Virginis uſque ad feſtum Elizabethæ fuit paſſus, quod nihil videre potuit: nec ullus hominum eum juvare potuit. Devovit ſe ad diverſos Sanctos, eorum auxilium implorando; nihil profuit. Sed cum a quodam vicino ſuo ſibi dictum fuit, quomodo Deus omnipotens per merita B. Stanislai cujuſdam Patris ad Corpus Chriſti multa miracula, in diverſis defectibus hominum utriuſque ſexus, operatur; devovit ſe ad ſepulcrum illius Patris, cum Miſſa & crinali cereo; & ſtatim dolor ceſſavit, & bene convaluit.

intoxicati veneno letali. 128 Paulus Krauvvs luti figulus de Ponte-Regali, pariter cum uxore ſua Anna intoxicati fuerunt ita forti veneno, quod in toto corpore ita inflati fuerunt, quod mirum fuit, quod non crepuerunt. Et cum eorum urinam Dominus Doctor Regula conſpexiſſet, dixit, quod ita acutiſſimum venenum accepiſſent, quod mirum eſt, quod ſtatim ambo non ſunt mortui. Et ait: Gratis eſt quidquid impendunt in medicis & antidotis, quia eos F
nullus hominum ſanare poteſt. Et in illa infirmitate per integram hebdomadam de lecto ſuo non ſurrexerunt, quotidie mortem expectantes, & nullo modo ſupervivere ſperantes. Sed cum ex conſilio cujuſdam boni viri, votum ad ſepulcrum B. P. Stanislai cum una Miſſa & ſignis cereis feciſſent; ſtatim ambo convaluerunt, & ad ſepulcrum pii Patris ad perficiendum votum ſuum properaverunt.

Seratur mamillis. 129 Catharina, uxor Nicolai Wylh carnificis in Caſimiria, cum magnum dolorem & punctiones in mamilla paſſa fuit, devovit ſe ad ſepulcrum B. Stanislai cum Miſſa & candela, & ſtatim ſanata fuit. Sed quia votum ſuum diſtulit per aliquot hebdomadas adimplere, ideo eam ejus prior dolor arripuit. Sed cum eam vir ſuus pro negligentia corripuit, ipſa votum prius a ſe emiſſum repetivit, & immediate ſanitatem recuperavit.

Lis abrumpitur. 130 Jacobus Niger, carnifex de Caſimiria, cum grave negotium ex parte uxoris ſuæ coram Conſulibus habuit, & Domini Conſules difficiles erga eum erant; refugium habuit ad pium P. Stanislaum pro auxilio, & vovit unam Miſſam pro gratioſa expeditione cauſæ ſuæ mittere legere;

&

A & ſtatim cauſa illa ipſo die bonum finem ſortita eſt.

Curatur dolor ſpinæ dorſi.

131 Barbara virgo, germana Catharinæ uxoris Stanislai Gybela de Caſimiria, cum magnum dolorem & corroſionem in ſpina dorſi, & infra uſque ad clunes, longo tempore paſſa fuit, devovit ſe ad ſepulcrum B. P. Stanislai cum una Miſſa; & ſtatim a dolore illo fuit demiſſa.

adit porcum.

132 Veronica, oleatrix de Caſimiria, habuit porcum, qui ita valde ægrotabat, quod exiſtimabatur eum jam mori: ſed cum eum devovit ad ſepulcrum pii P. Stanislai, cum quindecim Pater noſter, ſtatim convaluit.

dolor oculorum.

133 Puer Matthiæ pictoris de Cracovia, dolore oculorum in tantum doluit, quod etiam ſanguis de ipſis fluebat; ſed cum devotus fuit ad ſepulcrum B. P. Stanislai cum crinali & oculis cereis, ſtatim ſanatus eſt.

ventris & cordis.

134 Hedwigis, uxor Stanislai Kayſchych Conſulis de Caſimiria, cum acerbiſſimum dolorem corporis, & præcipue ventris & cordis paſſa fuiſſet; ita quod non fuit ſpes de vita ipſius: ſed cum ſe devovit ad ſepulcrum B. P. Stanislai cum Miſſa & inſigni cereo, ſtatim dolor ceſſavit & bene convaluit.

B 135 Simon, piſtor de Caſtro Cracovienſi, cum fere octo annis dolorem perpeſſus fuiſſet oculorum, ita quod vix jam videre potuit: ſed cum votum feciſſet ad ſepulcrum B. P. Stanislai cum Miſſa, lumine & crinali cereo; in inſtanti viſum recuperavit.

oculi pellucere aſſiſti.

136 Nicolaus, tabernator de Viuſchyna, habuit puerum valde infirmum, cui etiam morbus oculos de capite extorſit, qui inflati fuerunt tamquam duo ova, & rubedine diſtorta perfuſi, ſic quod nullus, qui eum vidit, ſperabat ipſum viſum umquam recuperare: ſed cum devotus fuiſſet ad ſepulcrum pii P. Stanislai cum Miſſa & crinali cereo, ſtatim convaluit & integrum viſum recepit.

pedes præ dolore emortui.

137 Anna, uxor Martini carnificis de Caſimiria, ſtatim poſt partum filiæ ſuæ in magnum dolorem pedum ſuorum incidit, ita quod quaſi demimortui fuerint, & non potuit in eis per aliquot hebdomadas ambulare: ſed cum devota fuiſſet per aliquot bonas matronas ad ſepulcrum B. P. Stanislai, cum Miſſa & duobus pedibus cereis, ſtatim convaluit.

Dolor brachii, ob dilatatum votum revertens, his poſitur.

138 Barbara Svvarezſnydery de Cracovia, cum magnum dolorem brachii paſſa fuiſſet, ita quod præ dolore nihil laborare potuit: ſed cum votum feciſſet ad ſepulcrum pii P. Stanislai cum Miſſa & lumine, immediate C dolor ceſſavit. Sed quia votum ſuum per aliquot hebdomadas adimplere diſtulit; & ad laudem Dei hoc miraculum, quod Deus omnipotens in ea per merita B. P. Stanislai fecerat, non manifeſtavit; ideo eam idem dolor brachii ſui e converſo arripuit, ita quod etiam præ ingenti dolore quieſcere non potuit. Intelligens ipſa quod Deus hanc plagam ſuper ipſam propter negligentiam ſuam permiſit: ideo votum ſuum ſine mora adimplere promiſit, & miraculum manifeſtare ſpopondit; & cum hæc feciſſet, miraculoſe ſtatim convaluit.

Surda auditum recipit.

139 Svvyantocha, vidua de Caſimiria, cum quinque ſeptimanas fere nihil audiviſſet; votum fecit ad ſepulcrum B. P. Stanislai cum aliquot Pater noſter & lumine: & cum veniſſet ad ſepulcrum B. P. Stanislai, & flexis genibus votum adimpleſſet; ſtatim ei aures apertæ fuerunt.

Dolor capitis vehementer tollitur.

140 Jacobus carnifex, famulus Laurentii Scholtz carnificis de Caſimiria, ita magnum dolorem capitis perpeſſus fuit, quod quinque diebus & noctibus nec comedit, neque dormivit. Sed cum votum feciſſet ad ſepulcrum B. P. Stanislai, cum Miſſa & inſigno cereo; ſtatim dolor ipſius ceſſavit & bene convaluit.

Item alius.

141 Joannes Scholtis, cerdo, alias Rotsgerber, de ſuburbio Cracoviæ, cum acutiſſimum dolorem & compunctiones capitis, cum ingenti inflatione faciei & colli, perpeſſus fuiſſet, ſic quod nec manducare nec quieſcere potuit: ſed cum devotus fuiſſet ad ſepulcrum pii P. Stanislai cum Miſſa, lumine, & inſigni cereo; ſtatim cœpit melius habere, & cito poſt hæc convaluit. D EX MS.

Item alius.

142 Joannes, cognomento Crovva, carnifex de Caſimiria, cum acres compunctiones capitis perpeſſus fuiſſet, ita quod præ dolore quieſcere non potuit: ſed cum votum feciſſet ad ſepulcrum B. P. Stanislai cum Miſſa & ſigno cereo; ſtatim dolor evanuit, & bene convaluit.

mittit mortuas vaccas.

143 Catharina, hortulana de horto aurifabri Caſimiriæ, habuit vaccam fœtam, quæ per alteram dimidiam hebdomadam ita infirmabatur, quod aliud non æſtimabatur niſi quod jam debuit mori. Sed cum eam cum vitulo, quem deferebat, devovit ad ſepulcrum B. P. Stanislai cum cerea vacca & vitulo, ſtatim convaluit, comedit, & bibit, & immediate vitulum ſanum peperit.

& dolor pedum.

144 Nicolaus, ſartor de Cracovia de platea S. Floriani, pedes cum cruribus uſque ad clingulum in tantum doluit, quod per duas hebdomadas ambulare non potuit: ſed cum ſe devovit ad ſepulcrum pii P. Stanislai cum Miſſa, duabus candelis, & duobus pedibus cereis; E immediate dolor ille ceſſavit, & ſanatus eſt.

Ulcus pedis evanuit.

145 Nicolaus, ſutor de Caſimiria, grande & diſtortum ulcus longo tempore habuit in pede, de quo magnum dolorem perpeſſus eſt: ſed cum ſe devovit ad ſepulcrum B. P. Stanislai cum una Miſſa & lumine; ſtatim illud ulcus cœpit evaneſcere, & ſanatus eſt.

Curatur convulſiones in corpore.

146 Eliſabeth, uxor Nicolai cognomento Nyczko, lanificis de Caſimiria, cum magnum dolorem, corroſionem, & punctiones in corpore ſuo perpeſſa fuit, devovit ſe ad ſepulcrum pii P. Stanislai cum Miſſa & candela; & immediate poſt emiſſionem voti ſanata eſt.

Animam ægro filii reddit.

147 Marcus, hortulanus de Rippaviſle alias de Pobiſſze Caſimiriæ, habuit filium ita infirmum, quod jam præ infirmitate agonizabat: ſed cum a parentibus ſuis devotus fuit ad ſepulcrum B. P. Stanislai, cum Miſſa & lumine; immediate ſanus ſurrexit.

Curatur paralyſes lateris.

148 Barbara, filia Nicolai Szhynel fabri ferrarii de Caſimiria, valde infirmata fuit, & magnas corroſiones & punctiones in uno latere perpeſſa fuit, ita quod etiam illi, qui infirmitatem & dolores ejus conſiderabant, de vita ejus deſperabant. Sed cum ſe ad ſepulcrum pii P. Stanislai, cum Miſſa & inſignio cereo devovit; ſtatim convaluit, & bene ſanata eſt.

dolor pedum.

149 Stachna, uxor Curczolck Knietonis de Przytkovvicza, ſedecim hebdomadis ita pedes doluit, quod F nullo modo ambulare potuit: ſed ſtatim cum ſe ad ſepulcrum B. P. Stanislai cum Miſſa & candela devovit; dilor ille ceſſavit, & bene convaluit.

lapſus ſub gravidare.

150 Matthias filius ejus, qui tunc ſervivit apud Stanislaum Czordyl Caſimiriæ, ita offenſus fuit ex elevatione oneris gravis, quod etiam ſanguis per eum fluxit, & ex illa infirmitate nihil laborare potuit: ſed cum ſe ad ſepulcrum pii P. Stanislai cum uno lumine devovit, immediate ſanatus eſt.

dolor dentium.

151 Margareta Vishovve, cum magnum dolorem dentium paſſa fuit, in illo dolore magno adiit ſepulcrum B. P. Stanislai, & flexis genibus dixit aliquot orationes Dominicas, & votum emiſit, ſi eam Deus omnipotens per merita pii P. Stanislai ab illo dolore liberaret, quod ad honorem Chriſti & Paſſionis ejus vellet convenire aliquem Sacerdotem ad legendum unam Miſſam de Paſſione: & ſtatim poſt votum ſuum ſenſit, quod ille dolor per caput ejus cum calore exivit, & optime ſanata eſt.

Fœtus mortuus revelavit.

152 Anna, uxor Frederici Porcarii, vulgariter Czvviankarzovva ſive Czvvakarz de Cracovia, puerum mortuum peperit, qui nec motum, nec ſenſum viſus

A visus est habere: sed cum devotus fuit ad sepulcrum B. P. Stanislai cum Missa & imagine cerea, statim revixit & cœpit oscitare. Et mater illius pueri cum magnum dolorem capitis perpessa fuit, devovit se ad sepulcrum ejusdem Patris cum crinali cereo; & immediate dolor quievit.

EX MS.

Curantur dolor gutturis,

153 Andreas Gotphor, carnifex de Casimiria, cum in gravem infirmitatem totius corporis & præcipue gutturis incidisset, sic quod vix potuit loqui, nec aliquid manducare per quatuor dies, quia glutire non valuit: sed cum eum uxor ipsius ad sepulcrum B. Stanislai cum una Missa devovisset, statim convaluit.

punctiones lateris,

154 Catharina, uxor Petri Poczantek de Casimiria, magnam infirmitatem cum magnis punctionibus lateris per aliquot hebdomadas perpessa fuit, sic quod etiam vir ipsius & multi alii, qui ejus infirmitatem considerabant, de vita ipsius desperabant: sed cum semetipsa quocumque modo potuit ad sepulcrum B. P. Stanislai cum una Missa & candela devovisset, statim cœpit melius habere & optime convaluit.

ulcus faciei,

155 Margareta, uxor Joannis Bedelli de Casimiria, quoddam grande ulcus in facie sua habuit, de quo magnum dolorem & infirmitatem non solum in capite, sed etiam in aliis membris perpessa fuit, sic quod B nec quiescere, nec alimenta capere potuit: sed cum eam vir suus cum Missa & candela ad sepulcrum pii P. Stanislai devovisset, statim cœpit melius habere & bene convaluit.

punctiones capitis colli, & brachii,

156 Jacobus, murator de Casimiria, magnum dolorem cum acerrimis compunctionibus in medio capite, collo, & brachio perpessus fuerat aliquot diebus, ita quod præ magno dolore manducare non potuit: sed cum se devovisset ad sepulcrum pii P. Stanislai, statim cœpit melius habere & bene convaluit.

157 Idem miraculum factum est & Stanislao Soyka, lanifici de Casimiria, qui etiam eamdem infirmitatem passus fuit aliquot diebus.

158 Petrus Thurck, lanifex de Casimiria, quodam tempore perrexit in curru cum panno suo ad annuale forum in Sandecz: & cum ad montes venisset, venit ad eum quidam homo, vel potius dæmon in specie hominis, dicens: Equita post me, & monstrabo tibi viam directam ac brevem. Et sequens eum venit ad montem altum, & statim doctor ejus evanuit. Videns ipse quod ultra nec procedere nec retroire posset, commisit se Deo C & B. P. Stanislao; & ligatis rotis ne possent gyrari, jussit aurigæ paulatim descendere: sed statim cum currus de loco motus fuit, cecidit de illo alto monte pariter cum equis & auriga usque in vallem, sine omni læsione, tam currus, quam equorum, & aurigæ. Et cum præfatus Petrus ad eos venit, ex alia parte de monte descendens; dixit ad eum auriga: Miraculum magnum hic factum est, quod nullam læsionem accepimus neque aliquod damnum; & videbatur mihi quasi non cadere, sed leniter volare. Post hoc prima nocte apparuit supradicto Petro quidam vir canus & honorabilis, & dixit ad eum: Regratiare Domino Deo, qui te ob merita B. Stanislai, cujus corpus quiescit in ecclesia Corporis-Christi Casimiriæ, a damno præservavit. Fac igitur pro honore ipsius ad laudem Dei omnipotentis unam Missam celebrare: quod & factum est.

Currus cum equis & auriga paulatim descendit ab alto monte sine læsione.

Curantur dolores

manus & brachii,

159 Margareta, uxor Gasparis Olbrychth pistoris de Cracovia, magnum dolorem perpessa fuit in una manu & brachio per aliquot hebdomadas, sic quod præ magno dolore & debilitate brachium movere non potuit, nec bene quiescere. Sed audiens miracula, quæ Dominus per merita B. Stanislai operator, venit ad sepulcrum ipsius, & flexis genibus lumen accensum ad sepulcrum ejus applicuit, & aliquot orationes Dominicas devote dixit. Et cum auxilium cernua facie ab eodem pio Patre postulasset, immediate dolor ille cessavit, & D in manu & brachio suo motum & sanitatem pristinam accepit; sic quod sana a sepulcro recessit.

corporis pestilis infectio,

160 Agnes, uxor Barthossii dolcatoris de Casimiria, maximum dolorem in corpore suo perpessa fuit, sic quod videbatur sibi, quod ille dolor major fuisset dolore parturientium. Sed cum se devovit ad sepulcrum B. P. Stanislai cum Missa & candela, statim ille dolor cessavit, & immediate eruperunt de corpore ipsius pustuli magni & distorti. Sed cum tertia die post hoc, auxilium pii P. Stanislai imploraret, & vovisset prius miraculum in ea factum, ad laudem Dei & ad honorem B. P. Stanislai, propalare; statim sanata est.

mamilla inflammata,

161 Sophia, filia Georgii Zontag, uxor Jacobi carnificis de Casimiria, cum maximum dolorem unius mamillæ cum dura inflatione aliquot diebus perpessa fuisset, ita quod nec dormire nec quoquo modo quiescere poterat. Sed cum se devovit ad sepulcrum B. P. Stanislai cum tribus luminibus & aliquot Pater noster; statim sanata fuit.

febris,

162 Stanislaus, filius ejusdem Sophiæ, cum acutissimam febrim aliquoties passus fuisset; devotus est per matrem suam ad sepulcrum pii P. Stanislai cum aliquot Pater noster; & statim febris eum dimisit, & optime E sanum reliquit.

ulcus faciei in flammati,

163 Idem Stanislaus alio tempore magnum ulcus circa aurem habuit, de quo inflationem magnam in tota facie & collo cum dolore magno perpessus fuit: sed cum eum mater sua ad sepulcrum B. P. Stanislai cum una Missa devovisset, statim sanatus est.

febris,

164 Adam de Opolie, stipendiarius Domini nostri Regis, febrim acutissimam perpessus fuit aliquot vicibus: sed cum se devovisset ad sepulcrum pii P. Stanislai cum Missa & candela, statim eum febris reliquit, & optime sanatus est.

oculi inflammati,

165 Ursula, relicta Andreæ pictoris de Cracovia, magnum dolorem oculorum cum grossa inflatione longo tempore perpessa fuit, & timens cæcitatem, devovit se ad sepulcrum B. P. Stanislai cum quindem Pater noster; & statim in oculis suis sanitatem integram accepit.

dolor capitis,

166 Veronica, oleatrix de Casimiria, cum magnum dolorem capitis & pectoris perpessa fuit, iterum devovit se ad sepulcrum B. P. Stanislai, & rursus statim dolor cessavit, & peroptime sanata est.

manus & pedum

167 VVenceslaus quidam, latomus & famulus F Matthiæ Clysz de Casimiria, infirmitatem gravem cum inflatione pedum longo tempore passus fuit: sed cum se devovisset ad sepulcrum P. Stanislai, optime convaluit.

membra debilitata,

168 Agnes, uxor Petri pellificis de Cracovia, infirmitatem, quæ icterica vocatur, alias Szottanyemocz, passa fuit: sed cum se cum Missa & lumine ad sepulcrum B. P. Stanislai devovit, statim ea infirmitas evanuit.

dolor oculorum,

169 Laurentius Sczyrba, lanifex de Casimiria, cum per longum tempus intensum dolorem oculorum perpessus fuit, quod nec laborare, nec bene quiescere potuit: sed cum se devovit ad sepulcrum pii P. Stanislai cum una Missa & crinali cereo, statim iste dolor cessavit, & econtra laborare cœpit.

febris,

170 Lituanus coquinarius monasterii Corporis-Christi Canonicorum Regularium in Casimiria, cum magnis febribus æstuabat, devovit se ad sepulcrum pii P. Stanislai cum aliquot Pater noster: statim illa infirmitas eum reliquit.

171 Urbanus, bombardarius, alias Pruszny k, Domini Regis, de VVielichlia, jacuit in quadam sua gravissima infirmitate, quæ sibi communiter in octo annis semel accidebat: & quia sibi venit aliquando octodecim aut viginti hebdomadis, & aliquando per medium annum

A num in ea decumbebat. In qua infirmitate tantum dolorem, & debilitatem, ac defectum perpessus fuit, quod nec manus, nec pedes, neque totum corpus movere potuit, nec manducare neque bibere per se ipsum potuit, sed per illos, qui sibi serviebant, cibatus & potatus fuit: & quando sibi necessarium fuit surgere, duo viri fortes in duobus manutergiis eum de lecto suo levabant, & ubi necessarium sibi fuit, deportabant; & econtra in lectum suum deferebant, in quo tamquam truncus immobilis decumbebat. In qua infirmitate multam pecuniam in medicis & antidotis consumebat, & tamen nullum auxilium sensit. Nunc autem, utinam ultimate! anno Domini MCCCXC in Quadragesima eum eadem infirmitas oppressit, in qua jam per quatuor hebdomadas jacuerat. Contigit una dierum, quod eum quædam bona & honesta matrona visitavit; & consolans eum, ejus doloribus, & debilitati, ac defectibus condolens, consuluit sibi, ut se bona fide ac spe recuperandæ sanitatis, cum una Missa & candela longitudinis suæ ac imagine cerea, ad sepulcrum B. P. Stanislai, qui jacet in ecclesia Corporis-Christi in Casimiria, devoveret: & sicum Dominus Deus, per merita & intercessionem illius pii Patris, sanaret; quod id miraculum ad gloriam & laudem Dei omnipotentis, & honorem supra dicti Patris per prædicatores publicare vellet. Audiens hæc omnia supra dictus infirmus, fiducia accepta, cum magna devotione se secundum consilium præfatæ matronæ ad sepulcrum B. Patris devovit. Et immediate post emissionem ejus voti, sensibiliter illa infirmitas de manibus & pedibus ac toto corpore, & visibiliter tamquam fumus a quadam nebula exibat: & de stuba, in qua jacebat, festinanter exire quærebat. Ille se sanum sentiens, statim surrexit, & gratias Deo omnipotenti & præfato Patri agebat: ac feria o infra Octavas Paschæ ad sepulcrum supradicti Patris optime sanatus venit, & votum suum devotissime adimplevit.

Membrorum usu destituitur, sanatur

morbo spectre fumi visibiliter exhalante.

Ad mortem fama disponitur, infirmitate liberatur.

172 Stanislaus Tolda vel Todla, doleator de Mysfumicze, magnam infirmitatem perpessus est, quasi per unum quartale anni: in qua infirmitate suspicans mortem sibi evenire, confessus est peccata sua, & suscepit Sacramentum Eucharistiæ cum sacra Unctione. Videns ipsius magnam infirmitatem quædam matrona, consuluit uxori supradicti Stanislai ut eum devoveret ad sepulcrum Beati P. Stanislai in ecclesia Corporis-Christi cum una Missa & imagine cerea. Et cum hoc ipsa cum consensu ipsius infirmi fecisset; statim infirmus ille convaluit, & optime sanus ad sepulcrum pii Patris
C in die S. Stanislai Episcopi & Martyris venit, & votum adimplevit.

Dolor capitis cessat.

173 Matthias Szyemianke Cmetho De Krzytanovvcze, cum valde infirmabatur, & præcipue in dolore capitis, devovit se ad sepulcrum B. P. Stanislai, cum Missa & insignio cereo; & statim dolor capitis ipsius cessavit & optime convaluit.

Periclitanti in partu succurritur.

174 Georgius, Aurifaber de Cracovia, videns uxorem suam periclitantem in partu, devovit eam ad sepulcrum pii P. Stanislai cum Missa & duobus luminibus & statim post votum emissum, puerum sanum peperit.

175 Nicolaus, institor de Casimiria, ita magnum & acerbum dolorem in præcordiis ac præcipue circa cor suum perpessus fuit, quod etiam vix potuit spirare: sed cum votum fecisset ad sepulcrum B. P. Stanislai cum Missa & corde cereo statim ille cessavit, & sanatus est.

Duo apostemata cerea in anu manifestans.

176 Bernardus Kmeto de Lobzovv duo apostemata habuit, unum in inguinibus, aliud in crure; de quibus tantum dolorem & infirmitatem perpessus fuit, quod vix per noctem supervixit. Sed cum se devovisset ad sepulcrum pii P. Stanislai cum una Missa & pede cereo; statim fuit sanatus & votum suum adimplevit. Se i quia hoc miraculum ad laudem Dei Sacerdo- D
tibus in Ecclesia Corporis-Christi non manifestavit; EX MS.
quia a suis Sacerdotibus fuit prohibitus, qui sibi dixerunt; Non credas, quod per illum P. Stanislaum sanatus es, sed tibi hoc casu evenit, quod apostemata tua sic repente evanuerunt. Sed in anniversario præcise eodem die, quo cruciatus fuit, arripuit eum tantus dolor *denuo & eisdem infestatur, & suspiciens curatur.*
inguinum & cruris cum magna inflatione, quod præ dolore acerbissimo nescivit, quo debuit divertere. Recolens ergo quomodo per illum pium P. Stanislaum fuit repente curatus, & quod de hoc beneficio Deo & ipsi fuit ingratus, quod hoc miraculum ad laudem Dei non manifestavit, quod propter illam ingratitudinem Deus tam magnum dolorem & inflationem in eum permisisset: doluit ergo negligentiam suam & votum suum repetivit & dixit; Si eum Dominus per merita B. Stanislai sanaret, quod hoc miraculum nullo modo vellet tacere, sed Sacerdotibus Ecclesiæ Corporis Christi id manifestare. Et cum idem votum emisisset, statim crus apertum est, & sanies effluxit in magna copia; & eadem die optime sanatus est, & venit ad sepulcrum beati viri, & votum suum adimplevit.

ANNOTATA. E

a Camisia, *interula linea, frequentem in hujusmodi occasionibus usum habet, sicut alibi* lodices, *ut instrumenta funeris jam jam parandi.*

b Crinale *pro intortitio cerei funicularit accipi, in principio notavimus.*

c Tabernator, *id est*, caupo, *sicut* taberna *dicitur* caupona.

d Rasor *videtur dici*, tonsor, *seu* (*ut alii loquuntur*) barbitonsor.

e Lanifex *videtur hic distingui a* textore, *quod hic lineos, ille laneos pannos texat: & infra num.* 156 *dicitur lanifex cum panno suo ad forum tendere.*

f Terrestre judicium, *intelligitur Conventus procerum cujusque territorii seu Satrapia, cui qui præsunt,* Judex, subjudex & Notarius terrestris, *designantur a Rege: ex isdemque Satrapiis Missi ad Comitia generalia Regni, vocantur* Nuntii terrestres.

g Epropinare, *fortasse hic significat*, ad mensuram divendere.

h Murator, *faber murarius seu cementarius.*

i Stubas *vocant Germani &c. ea conclavia, quæ in hieme solent accensa fornace* (*quæ ipsamet proprie* stuba *dicitur*) *tepefieri: indeque toto anno ad nominis retinent.*

k Oleatrix *videtur dici, quia publice oleum habet venale.*

l Serator, *alias* Serarius, *serarum fabricator.*

m Ferriforus, *an idem quod, Faber ferrarius? Sic infra num.* 127 Pectinator *& num.* 160 Doleator. F

n Coroliſta *est Tinctor, quod autem additur*, alias falbierz, *interpretatio nominis vernacula esse videtur, & quidem voce detorta ex Germanico, cui* farb *color*, farber *tinctor est.*

o *Id est* 16 *Aprilis: nam Pascha anni* 1490 *celebratum est* 11 *ejusdem.*

Bonam horum Miraculorum partem edidit Martinus Baronius post Vitam, ut præfatus sum, videlicet usque ad illud quod hic censetur sexagesimum; omisit tamen 7, 9, 13, 14, 16, 20, 23, 33, 46. *In his autem quæ retulit, variat quorumdam nominum lectio, & subinde adduntur aliqua hoc modo:*

2 *Dicitur Frater iste Conversus fuisse* in Civitate Casimiriensi, in monasterio Canonicorum Regularium Ordinis S. Augustini.

3, *est Baronio* 4, *&* Stanislaus *iste vocatur* filius Stanislai Crausz, *ejusdem de quo in MSS. perturbato ordine est mirac.* 3.

5 Wenceslaus Wyka, *appellatur* Lanio; *quod abest a MS. ubi deinceps* Carnifices *dicuntur, ii qui Baronio constanter sunt* Laniones, *quod semel non esse sufficit.*

6 Agnetis *hujus maritus, Baronio est*, Michael Galbor, lanio.

A ex Ms. 11 *Locus nominatur* Podbrzezie, *& dicitur esse* extra muros Casimirienses; *ægra autem narratur* tam magna infirmitate & oppilatione *impedita*, ut jam spirare non posset: *& addicur, quod* eam devoverunt bonæ quædam matronæ.

12 *Pro* Paczeska, *scribitur* Paczoska.

17 *Locus* Lagievvniki *est*.

18 Joannis Kravva *uxor*.

19 Cognomento Cumeniz.

26 Miklasz Wlozatii.

27 Joannis Frelich.

28 Petri Bargiele.

30 Catharina de Biezanovv.

36 Dorothea Begnie.

37 Joannes Nykiel.

38 Stanislaus Kunszych.

40 Catharina de Klepardia.

43 Stanislaus Schordiel.

44 Agnes, uxor Bialhor.

47 Nicolai Kesochleba.

49 Raphael Smigmator.

50 *Addit Baronius tamquam aliud*, Catharina, vidua de Cracovia, dolore dentium graviter per triduum vexata, per votum ad sepulcrum ipsius, mox liberata est.

B 54 Margareta, mater Stanislai Fard, Fratris Domus nostræ.

57 Dominus Jacobus Prior, dum adhuc esset Procurator monasterii nostri.

APPENDIX PRIMA.

Transcriptionis Copia.

HÆc omnia miracula quasi in revolutione primi anni ab obitu piissimi P. Stanislai Casimiriæ, Canonici Regularis in ecclesia Corporis-Christi acta, annotata per quemdam Canonicum Religiosum ejusdem ecclesiæ eodem anno, ad ea per Superiorem suum destinatum an. MDCCCLXXXIX, in scriniis ejusdem ecclesiæ fideliter asservantur; ex quibus hæc de verbo ad verbum extracta per me indignum Religiosum ejusdem Canonicæ Christophorum Lonirvvsky ad postulata religiosissimi P. Friderici Stembek Societatis Jesu ad ecclesiam S. Barbaræ Cracoviæ an. MDCXVI. Quo similiter eodem inquisitionis meæ tempore, in præsentia mea publice duo solatia miraculosa, per ejusdem pii Patris merita, ad ejus sepulcrum cum insignibus cereis attestata sunt.

Duo miracula ab ipso visa.

Unum videlicet honestæ ac nobilium parentum matronæ, & civis Casimirienſis Margaretæ, relictæ Consulis D. Lucæ Zatorsky, quæ in summa sua ægritudine Quadragesimali tempore, cui medici peritissimi subvenire non poterant, & ex pedum dolore tam tædioso, ut in illo nedum subsannaret medicos, sed etiam vix amens desparatos non subibat casus, ni Deus & sola famularum obstitisset custodia. Memor tandem patrociniorum pii P. Stanislai ad ædes sanctissimi Corporis-Christi, voto facto ad ejus sepulcrum cum insigni pedum cereo, quod ipsamet fusis faciendo irrigabat lacrymis, ut & nunc testatur; tertia die ab illo opere relevata est, & incolumis nunc in Sancto laudat pietatem Dei atque misericordiam.

Alterum famosi Joannis Zmuda, carnificis Casimirienſis, viri simplicis quidem sed recti, & in omni gravitate litteratis etiam gravissimis comparandi. Hic eodem anno feria quarta infra Octavam sacratissimi Corporis-Christi, cum pede cereo ad pii P. Stanislai sepulcrum per ejus merita, statim postquam se ei devovit, testatus est se evasisse unius pedis sui subitaneos dolores interiores vix tolerabiles.

Post hæc septennis puer civis Casimirienſis, dicti Colessa, prope agonizans ab accensa jam sibi valedictoria candela, per merita pii Patris, postquam eum parentes sui ipsi devoverant, relevatus dicitur: de cujus D salute, visis ipsius extremis defectibus, & egometipse desperaveram, nec pro die altera supervicturum credibile fuit.

Sed nec mei instituti est describere ulla alia miracula præter hæc: nec ea, quæ jam aliis typis mandata sunt, annis post hæc inferioribus facta, & omnia prorsus neglecta; nec ea, quæ per meum decennium a professione mea a me vel visa, vel nota, vel audita sunt; cum apparitionibus luminum de nocte in tam ampla ecclesia, visa a nonnullis confratribus; & odorem violarum de die, quem sensit tota Congregatio sine floribus violarum; uno præcipue tempore decantando Nonam, per totam ecclesiam diffusum a sepulcro ejus circa meridiem peracto prandio. *Plurima prætermittuntur.*

In sepulcro lapideo eminentius erecto circa ipsius pii P. Stanislai effigiem, ex eodem lapide sculptam, in Clericali habitu, superpelliceo scilicet & almucia sive mozetta, desuper nigra, rubeo colore subducta, & birretto nigro quadrato in capite, cum facie imberbi, more illorum Clericorum accepto antiquitus, hi versus sunt exsculpti. *Stanislai effigies & epitaphium.*

Hoc conclusa jacent divi Patris ossa sepulcro
Stanislai, hac Casimiria de gente creati,
Cujus exstet meriti, miranda cerne tropæa.

In antiqua tabella Kalendarii defunctorum Canonicorum illius ecclesiæ, habetur dies ejus cum rubro notatus cum anno, III Maji anni MCCCCLXXXIX. Similiter & Catalogi Confratrum in aliis cœnobiis etiam diversarum religionum, ut Claræ-tumbæ Cistercienſis per expressionem; in qua tabella non nisi Domini Præpositi rubro annotati cernuntur: post illos soli sanctitate conspicui: Videlicet D. Augustinus II Januarii; D. Joannes Loebleyn VII Februarii anni MCCCCXXXII: D. Nicolaus Becz minor XX Februarii; D. Gregorius Molendinator XXVII Februarii anno MCCCCXLIV: Frater Joannes Pictor II Aprilis; D. Joannes de Sandecz I Julii; D. Wenceslaus IX Julii; D. Nicolaus Apothecarius V Septembris; D. Joannes Auxis IX September; D. Derslaus decretorum Doctor & Archidiaconus Cracoviæ XXVI Septembris; D. Salomon Prior VI Novembris; D. Simon Prior primus professus XXVII Novembris. Sed & eamdem diem obitus testari videntur carmina a quodam compatriota, ipsius encomia decantante. E

APPENDIX SECUNDA.

1 ANno Christi MDXXXIII Sacerdos quidam Canonicus Regularis Ordinis D. Augustini, ejusdem monasterii ecclesiæ sacratissimi Corporis-Christi, magna & longa infirmitate gravatus, voto facto ad B. Stanislai in ecclesia Corporis-Christi tumbam, ad ejus preces pristinæ sanitati restitutus est. F *Curantur infirmitas.*

2 Anno Domini MDXXXV Presbyter, nomine Joannes Livvocha, ejusdem Conventus Corporis-Christi professus, & plusquam triginta annis in eadem ecclesia verbi divini prædicator existens, intolerabili dentium morbo longo tempore laborans, nullumque interim doloris levamen sentiens, contulit se sub voto ad tabernaculum Corporis-Christi, sub patrocinio B. P. Stanislai, Missam faciendi. Noctu interim in somnis visus est sibi idem Beatus faciem illam dolorosam, manu prehensam veluti linire. Qui expergefactus somno, omni prorsus dolore sese liberum comperit. *Dolor dentium.*

3 Anno Domini MDXXXV quædam matrona, incidit in morbum adeo gravem, ut ad crastinum sese supervicturam minime speraret. Verum oblata ab aliis ad B. P. Stanislai sepulcrum, illico ex illa vi morbi consurrexit: & tabellam quæ ibidem ad ejusdem Beati tumbam adhuc extat, appendi *Gravis morbus.*

Digitized by

A pendi curavit, in laudem & honorem Dei præpotentis.

periculum mortis.

4 Anno Domini MDCV Junii XIV, Thomas infantulus unius anni, filius Stanislai Koſz civis Caſimirienſis, & matre Anna Zaboerska de magna Opatovv, Czeſtochoviam ad Divam Mariam a parentibus curru vectus, nimioque ſolis calore conflagratus, gravi infirmitate oppreſſus eſt; ita ut per quinque hebdomadas, abſque ullo cibo, ſaltem paucissimo cerevisiæ potu contentus fuit: ſed cum votum ad tumbam hujus pii Patris B. Stanislai Caſimiritani per parentes factum eſſet, priſtinas vires reſumpſit.

febris & punctura lateris

5 Martinus Baronius Jaroslavienſis, Clericus Diœceſis Præmisliensis, anno Domini MDCVI Junii die VIII, in itinere Sendomiria Cracoviam pergens, graviſſima febri & capitis dolore, tum & lateris dextri acuta punctura ex nimio ſolis æſtu correptus, ita ut iter cœptum perficere nequaquam poſſet; voto ad B. Stanislaum Caſimiritanum facto viſitandi ſepulcrum ipſius, illico ſanus factus votum complevit.

dux dolor capitis curatur.

6 Honeſta Anna, uxor famati Joſephi Szperka, lanionis civis Caſimirienſis, dolorem capitis & pectoris acerbiſſimum paſſa, ex voto cum una Miſſa viſitandi ſepulcrum B. P. Stanislai, repente ſanatur, anno Domini MDCVII die XVI menſis Julii.

B *Parturientes aditu plurimæ.*

7 Poſt deceſſum de hac luce B. Stanislai Caſimiritani, multæ matronæ ſterilles meritis ipſius prolem a Deo impetrarunt, ac aliæ gravidæ puerperæ, difficili partu anxiæ, & nimio dolore afflictæ pœneque morituræ, invocato nomine divino & beatiſſimæ Mariæ Virginis, interceſſione ejuſdem B. P. Stanislai, diverſis locis & temporibus, felicem partum ediderunt, laudantes Deum in Sanctis ejus.

APPENDIX TERTIA.

Ex MS. Latino & impreſſo Polonico.

Alia quædam miracula ex Polonico cum indice,

8 *Vitæ Polonicæ ſubjiciuntur Miracula* CLXVIII, *omnia fere (quantum per interlucentia hinc inde nomina propria datur intelligi) a nobis ex vetuſtiori MS. relata. Interpoſitis deinde alio charactere lineis quatuor, quibus videtur indicari unde tum iſta accepta ſint, tum alia mox ſequentia, pertexitur numerus Miraculorum uſque ad* CXCVIII. *Primum videtur continere ſanitatem collatam*, Fr. Thomæ Canonico Regulari, paralytico; *In ſecundo, quidam* Stanislaus Konvvierſz *nominatur,*

C *curatus a morbo, quem* Takze *Poloni appellant.*

Tum ſequi dicas Appendicis ſecunda Miraculum I, *anni* MDXXXIII, *& alia duo in perſona cujuſdam* Cathazinæ Clepardienſis & Agnetis Caſimirienſis, *abſque nota anni: qua etiam caret miraculum ſequens* CLXXIV, *cujus teſti tabella ſubſcriptum legitur*, D. O. M. in ſignum beneficii tripliciis. *Nihil ſimile habent ſequentia quatuor: & his ſuccedit unum anni* MDCV, *diverſum ab eo quod retulimus ſupra num.* 4. *Rurſum, mediante Miraculo* CLXXXI, *comparet obiatio facta pro puero, de quo agitur num.* 4, *id atteſtante hac Epigraphe Latina*; Thomas, infans Stanislai Klos & conjugis ejus Zaborska, deploratus ſanatur, *ſed abſque titulo anni, quo etiam carent* CLXXXIV, V, VII, VIII *&* IX, *niſi quod huic adſcribatur* XIII Novembris.

Sacerdos paralyticus 1619.

9 *Miracula* CLXXXIII *&* LXXXVI, *adſcribuntur anno* MDCXIX: *prioris interpretationem requiro, poſterioris hanc habeo in MS.* Sacerdos quidam ex Pruſſia, paralyſi tactus, ita ut pedibus incedere non poſſet, venit Cracoviam: lectoque libello de vita B. Stanislai Caſimiritani, & quanta Deus per ſervum ſuum operari dignatur beneficia, in ſella allatus eſt ad eccleſiam ſanctiſſimi corporis Chriſti: ibique divino implorato auxilio ad ſepulcrum pii Patris, per interceſſionem ipſius, e veſtigio ſanus factus eſt; & relicta ſella, domum incolumis pedibus ſuis reverſus. In cujus beneficii memoriam, tabellam argenteam ad tumbam Beati reliquit, cum tali inſcriptione. Anno Domini MDCXIX Presbyter paralyticus ex Pruſſia, beneficii memor, votum obtulit.

1622 recuperat integritatem,

10 Anno MDCXXII (*ut eſt in Polonico*) *appenſum fuit anathema cum tali epigraphe:* Ego Albertus, Ordinis S. Benedicti, ad hanc tumbam B. Stanislai, votum reddo. *Addit MS. Latinum:* Anno Domini MDCXXIII Feria II Paſchæ, atrox in civitate Judæorum, Caſimiriæ manentium, excitatum eſt incendium; adeo ut, vix tertia parte domorum relicta, totam ignis abſumeret. Quo caſu perterriti Fratres religioſi, in vicinio civitatis Judæorum manentes, & ædificia monaſterii ſub id tempus majori ex parte lignea habentes, cuncti acceſſerunt ad ſepulcrum B. Stanislai, divinum implorantes auxilium per interceſſionem pii Patris: & ita factum eſt, ut & monaſterium illæſum ab igne, & nulla domus Chriſtianorum, ex oppoſito Judæorum manentium, conflagraret.

1625 curatur gravis morbus, E

11 Anno MDCXXV *ſuggerit Vita Polonica* Paulem Pikal, Canonicum Regul. S. T. D. *oblato anathemati ſic ſubſcribentem.* D. O. M. & B. Stanislao Caſimiritano, cujus meritis ex gravi morbo, in itinere contracto, præſentiſſimum expertus ſum auxilium. *Sequitur item alterum, quod ex MS. Latino dare plenius poſſum.* Anno Domini MDCXXX Magnificus D. Petrus Komorovvski, Comes in Liptovv & Orava, Capitaneus Oſvviecinenſis, acri dolore unius oculi continuo vexabatur. Hic venit Cracoviam ut aliquod a medicis contra hunc atro- *an. 1630 dolor oculi*
ciſſimum dolorem caperet conſilium. Sed cum medicina nihil proficeret, quadam nocte vidit in ſomnis Religioſum, Canonicorum Regularium habitu indutum, ſibi apparentem. Evigilans e ſomno, quæſivit ex familia, quiſnam eſſet talis Religioſus. Illiſque reſpondentibus, eſſe tales Religioſos ad eccleſiam Corporis Chriſti Caſimiriæ: audivit etiam ab illis, quomodo per interceſſionem B. Stanislai Caſimiritani, multi hominum a variis languoribus curentur. Juſſit ergo ſe deferri in ſella ad ſepulcrum pii Patris; & ibi voto facto præſentiſſimum expertus eſt auxilium, nam a dolore illo liberatus eſt. Cujus beneficii accepti non ingratus, adiit Præpoſitum eccleſiæ ſanctiſſimi Corporis Chriſti; & in villa ſua hereditaria, Sucha dicta, eccleſia & monaſterio ac muro non modicis ſumptibus ædificato, Canonicos Regulares Conventus Cracovienſis in eo fundavit & dotavit. Ita in erectione hujus eccleſiæ. F

Alia gratia an. 1711,

12 *Rurſum in Polonica, pro miraculo* CXCIV *& quatuor ſequentibus atque ultimis, notatur, quod* anno MDCXXXI Magnificus D. Adamus Wierzchovvski, *gratiam relatam profeſſus eſt: itemque perſona alia (cujus nomen non ſatis diſcerno) anathema poſuit cum hoc lemmate.* Anno Domini MDCXXXI. D. O. M. ad majorem *an. 1640, 39, 39.*
gloriam, & B. Stanislao Caſimirenſi; offero humillime votum pro ſanitate obtenta. *Similiter alia ſubſcripſiſſe reperitur.* Anno Domini MDCXL D. O. M. ad ſepulcrum B. Stanislai Caſimiritani Canonici Regularis, in templo ſanctiſſimi Corporis Chriſti, votum humillime offero, in gratiarum actionem pro recuperata ſanitate. *Ac denique concluditur tota illa Polonica miraculorum collectio, cum duabus gratiis anno* MDCL *&* LIX *receptis: MS. vero Latinum nobis miſſum hac inſuper addit.*

13 Anno Domini MDCLXV, die I Septembris, Generoſus D. Alexander Strzyzovvski, aliquot milliariis manens a Cracovia, venit ad eccleſiam Sanctiſs. *& 1665.*
Corporis Chriſti; & teſtatus eſt, liberos ſuos infirmos, quotieſcumque ad ſepulcrum B. Stanislai eos offerebat, ſemper ad priſtinam reſtitutos ſanitatem; ideoque obtulit duas candelas grandes cum Miſſa.

14 Anno Domini MDCLXVI die XIX Septembris, ipſa

A die Dominica, A. R. P. Petrus Grocholicki, Parochus Scurovienſis, Decanus Woyvicenſis, venit ad ſacriſtiam eccleſiæ Sanctiſs. Corporis Chriſti, & pene coram toto Conventu Fratrum, qui tum convenerant ad proceſſionem, faſſus eſt; ſe per longum tempus febri quartana fuiſſe afflictum; quodque, hoc malum ſuperare non valens, jam ad limina fati properare videbatur. In qua infirmitate, a quodam illius loci Vice-Capitaneo, accepit miſſum libellum de vita B. Stanislai Caſimiritani: in quo legens, quomodo Deus præpotens, per merita beati Patris Stanislai, multos hominum ſanat; votum fecit ad ſepulcrum illius, & ſtatim cœpit convaleſcere: febriſque, quæ die quarta advenire ſolebat, evanuit. Pro beneficio hoc accepto, ad ſepulcrum B. Stanislai, Miſſam de Sanctiſſima Trinitate celebravit.

An. 1666 ſanatur quartana.

15 Anno Domini MDCLXVII ſub tempus belli cum Turca, Andreas Frebichi Epiſcopus Cracovienſis, in tali publico negotio publicas ſupplicationes indixit; cumque ad alios Regni Poloniæ Patronos, quorum corpora Cracoviæ requieſcunt, certos dies ordinaſſet, tum ad ſepulcrum B. Stanislai Caſimiritani Dominicam Paſſionis aſſignavit. Cujus teſtimonium, ſigillo Reverendiſs. Nicolai Obouski, Suffraganei & Officialis generalis Cracovienſis munitum, & ſurrogati Judicis Joannis Chryſoſtomi Bodzenta I. V. D. Canonici Cracovienſis manu ſubſcriptum, in archivo eccleſiæ Sanctiſs. Corporis Chriſti ſervatur.

An. 1657 invocatur Patronus contra Turcas.

B

16 Anno MDCLXXVII Excellens Lucas Goslavvski, Academiæ Cracovienſis Artium & Philoſophiæ Doctor, tempore peſtis, in magno & evidenti periculo exiſtens, votum fecit ad ſepulcrum B. Stanislai, illius tutelæ ſe commendans; multiſque in illa domo peſte ſublatis, incolumis evaſit. Cujus beneficii memor, ſequenti anno, in anniverſaria die obitus hujus Beati Patris, juxta laudabilem illius loci conſuetudinem, in præſentia multorum virorum doctorum & religioſorum, nec non ſtudioſorum, publice in eccleſia Sanctiſs. Corporis Chriſti, oratione de laudibus B. Stanislai habita, mentionem hujus beneficii fecerat; & ad perpetuam rei memoriam, tabellam ad ſepulcrum ejus affigi curavit.

& peſti ereditur.

17 Illuſtriſſimus D. Joannes Stanislaus Jablonovvski, ſupremus exercitus Polonici Dux, iturus ad bellum cum Sereniſſimo Joanne III Rege Poloniæ contra Turcam, ſub tempus obſidionis Viennenſis in Auſtria, anno C Domini MDCLXXXIII die XIII Auguſti, deſcendit ad eccleſiam ſanctiſs. Corporis Chriſti, ibique ad ſepulcrum Beati Patris Stanislai preces ſuas devote obtulit, felices in bello progreſſus a Deo per hujus Beati interceſſionem implorando. *Quam id non fruſtra fecerit, obſidionis, die XII Septembris ſoluta, glorioſiſſimus eventus docuit, & victoria ſæculis omnibus memorabilis, qua Polona gentis exercitum præcipuis opulentiſſimorum caſtrorum ſpoliis ditavit.*

Jabl. iturus ad obſidem Viennam.

18 *His accedunt veteres recentioreſque* Orationes, *& receptiſſimum cultum demonſtrant. Antiquiores, excuſa habentur a Martino Barquio, ſub hujus* Antiphona.

Antiphona ex Mart. Barquio.

Ave lux vitæ monaſticæ, Dei confeſſor mirifice
Beate Pater Stanislae, ſtella refulgens Caſimiriæ.
Gloria tu Polonorum, tu decus Canonicorum,
Quos regula ſancta fovet, atque ſummo Deo vovet:
Cujus Divus Auguſtinus poſt Deum auctor eſt primus.
Vir omni lingua laudande, toto orbe prædicande:
Qui das lapſis relevamen, qui das infirmis juvamen;
Tu pro nobis intercede, ut cæleſti nos mercede,
Dirat Deus cum Beatis regno ſuæ ſanctitatis. Amen.

℣. Ora pro nobis B. P. Stanislae, ℟. Ut digni &c.

ORATIO. Omnipotens ſempiterne Deus, qui B. Stanislaum Confeſſorem tuum innumeris virtutum miraculis in terra decoraſti; tribue, quæſumus, ut ejus meritis ac precibus, infernalis terrenæque flammæ incendio, contagione peſtis, ac noxia inundatione aquarum, te miſerante liberemur. Per &c.

cum oratoribus.

D

ALIA. Deus qui ſacrum Ordinem Canonicorum Regularium S. Auguſtini, urbemque Cracovienſem, B. Stanislai Caſimiritani Confeſſoris tui meritis glorioſis illuſtrare voluiſti in terris; concede propitius, ut pro nobis apud tuam clementiam, nunc & in hora mortis noſtræ, ipſe intercedat in cœlis; quem Dominus noſter Jeſus Chriſtus filius tuus, cum beatiſſima Virgine Maria matre ſua, & S. Stanislao Pontifice & Martyre tuo, in hora mortis eſt dignatus cum gaudio viſitare in terris. Qui tecum &c.

19 *Poſt Vitam Polonicam, Latine habentur alia prolixioris ac recentioris compoſitionis Orationes tres, præludentes hoc Hymno.*

HYMNUS.

COntemplator Trinitatis,
Recens roſa caſtitatis,
Flos obedientiæ,
Stanislae, lacrymanti
Adſis, & te imploranti,
Jubar ſanctimoniæ:
Funde preces, flecte Deum:
Ut illuſtres pectus meum,
Ad te mentem erigo.
Ut ſim ſalvus tuo dono,
Meam in te ſpem repono,
Te patronum eligo.
Verbi Dei prædicator,
Fervens virtutum amator,
Gemma pudicitiæ;
Vagos ſtringe cogitatus,
Per te in me firmus ſtatus
Regnet conſcientiæ.
Senſus firma fluctuantes,
Hoſtes fuga conturbantes,
Comprime dæmonia;
Firma mentem, iram fræna,
Confer pacem, cor ſerena,
Aufer adverſantia.
Prælecte, tu dignare,
Peccatori impetrare
Mihi Chriſti veniam:
Ut ſic poſſim reſpirare,
Et exceſſus emendare,
Conſecutus gratiam.
Confer vitæ ſanctitatem,
Corporiſque ſanitatem,
Da quieta tempora:
Auge meram caritatem,
Cordis tolle pravitatem,
Me languentem robora.
O lucerna, flos virtutum,
Nobis præbens iter tutum,
Stella lucens ſæculo;
Jubar tuæ claritatis,
Me defendat a peccatis,
Tollat ab ergaſtulo.
Vitæ meæ rege curſum,
Ac poſt mortem trahe ſurſum,
Confer cœli gaudia:
Ubi DEUM contemplari,
Juſtiſque aſſociari,
Merear in gloria, Amen.

E

F

℣. Benedictus Deus in Sanctis ſuis.
℟. Et Sanctus in omnibus operibus ſuis.
℣. Domine exaudi orationem meam.
℟. Et clamor meus ad te veniat.

ORA-

Digitized by Google

A

ORATIO AD DEUM.

OMnipotens ſempiterne Deus, cujus bonitatis non eſt numerus, & miſericordiæ infinitus eſt theſaurus, pro donis nobis collatis gratias agimus. Non in juſtificationibus noſtris, ſed in multitudine miſerationum tuarum, proſternimus preces noſtras, ante faciem tuam, ſuppliciter Majeſtatem tuam implorantes, ut per merita & interceſſionem hujus electi tui famuli Stanislai Caſimiritani, reſpicias fragilitatem noſtram ſemper ad vitia pronam, ut ejus exemplo, toto conatu nitamur tibi placere. Inſpira nobis gratiam contritionis & humilitatis: fac, ut ab omnibus peccatorum maculis expurgati, inveniamur apud te ſemper, & caſtitate nitidi, & caritate ferventes. Famem, peſtem, & gladium, devorantem plebem tuam, & calamitates inſtar diluvii nos obruentes, averte: ab omnium inimicorum noſtrorum impetu defende: in omni afflictione & neceſſitate ſuccurre: manum tuam, ut a morbis & cunctis malis erigamur, ſuppone: & tandem poſt mortem, ad locum a te præparatum, ubi æternæ incolumitatis præmium referamus, introducere digneris, Amen.

B

AD B. STANISLAUM CASIMIRITANUM.

℣. Ora pro nobis B. Pater Stanislae.
℟. Ut digni efficiamur promiſſionibus Chriſti.

ORATIO.

LUcerna inter flammas exæſtuantis amoris Dei ardens, Beate Stanislae Caſimiritane, lux clara virtutum tuarum feriat oculos noſtros, ſomnolento adhuc corpore depreſſos: tuis precibus pelle e cordibus noſtris caliginoſam nubem peccatorum: fac ut exuamus opera tenebrarum, & induamus arma lucis: ſic lumen fidei in mente, ardor caritatis in corde. Notas nobis fac vias vitæ, ut ſuccenſo ad æterna deſiderio deſpiciamus terrena, accendamur ad cæleſtia; & ut poſt hanc caducam & fluctuantem vitam, tuti & incolumes, ad portum ſalutis æternæ pervenire valeamus. Lilium caſtitatis, indue nos lorica pudoris, refræna impetum libidinis; ut nec carnis rebellio, nec ſathanæ ſuggeſtio, nec concupiſcentiæ ſtimulus, in nobis prævalcat. Sectator profundæ humilitatis, fac nos alta non ſapere, & quæ C mundus ſublimia reputat conculcare. Repelle a nobis omnem faſtum & arrogantiam, omnem propriam & interiorem complacentiam, omnem oſtentationem & inanis gloriæ appetitum: diſcamus veram cordis humilitatem; & excuſſo ſpiritu præſumptionis & ſuperbiæ, in Deo ſolo gloriemur. Infirmitatis noſtræ ſingulare præſidium, tibi noſtras anguſtias, morbos, & neceſſitates omnes, humili cum fiducia commendamus; ut cunctos languores tuis precibus & potentibus meritis, juvare & ſanare digneris; ut in extremis habeamus lumbos præcinctos, & lucernas ardentes in manibus noſtris; ut cum venerit Dominus, & pulſaverit, paratos nos inveniat. Tuque in ultima periodo vitæ noſtræ ſuccurre, ut evadamus meritos dolores damnatorum, & intremus gaudia beatorum. Amen.

ORATIO ALIA.

ARdens Crucis Jeſu Chriſti amator, Beate Stanislae, quis nobis tribuat, ut oculi noſtri ſint in fontem lacrymarum converſi, ſuper tanta miſericordia & bonitate Redemptoris noſtri, quibus per recordationem amariſſimæ paſſionis ejus, omnes turpitudines noſtras, omnia falſa mundi gaudia, omnia delectabilia carnis defleamus? Eia, zelator glorioſe, tuo exemplo D excita noſtrum torporem, eumque in ferventiſſimum Chriſti crucifixi commuta amorem: imple nos hac tua vitate, ut ex toto affectu omnes hujus mundi illecebras deſpiciamus, nihilque adverſi pro Chriſto formidemus. Inſta precibus tuis, ut mereamur hanc crucem ardentiſſime amplecti, firmiter tenere, devote oſculari, & ſub umbra illius tuti quieſcere. Et cum venerit noviſſima hora, & tempus reſolutionis noſtræ, non ſit nobis crux iſta reatus ad pœnam, ſed propitiatio ſalutaris ad veniam, ſit ſpes noſtra, meritum, & refugium noſtrum, ſalus, vita, & reſurrectio noſtra. Amen.

AD DIEM IV.

Pag. 436 col. 1 in primo loco ponatur.

PS. Clarus, *ut* Epiſcopus Confeſſor, *notatur hoc die colendus in eccleſia S. Mariæ Vallis-Regiæ, vulgo* Vaire, *haud longe ab Urbe Genua, juxta Kalendarium Sanctorum qui in particularibus Genuæ eccleſiis celebrantur, juſſu Archiepiſcopali poſt Officia propria Genuenſia edita anno 1640. Requiſitus loci Rector reſpondit, Miſſam de Communi non Pontificum, ſed Abbatum fieri, aliud nihil; nec ſciri unde, a quo, vel quando delatum eo fuerit corpus, quod in arca marmorea clauſum ſervatur: agere de eo Trithemium in Chronico Hirſaugienſi ad an.* 1043. *Atqui hic, etiam a Wione aliiſque dictus* Abbas, *a Trithemio ſolum appellatur Monachus, & ſoli dicitur, quando de eo agimus,* 1 Januarii. E

Fol. 436 col. 2 ſub finem ante Ethebradum:

Licinianus, Carthaginis Spartariæ Epiſcopus, Conſtantinopoli veneno extinctus ab æmulis, ubi temporibus Mauritii Auguſti claruit, *ut vir doctus & juſtus laudatur a S. Iſidoro lib. de ſcriptor. cap. 29. Hunc prædictus Tamajus eidem ſuo Martyrologio inſcripſit, ut Sanctum, Chronica Dextri & Juliani-Petri ſecutus, nullius apud nos fidei omnia: quemadmodum nec admitti meretur epiſtola, ſub Liciniani iſtius nomine apud eumdem Tamajum legenda, quaſi ſcripta ad Vincentium Ebuſitanum, dubitantem ſitne Jacobi Minoris an Majoris epiſtola ea Canonica, qua Jacobi dicitur: ubi pro Jacobo Zebedæi, velut ex traditione inter Hiſpanos certiſſima, ſententia dicitur, confirmaturque fabula de Judæis in Hiſpaniam tempore Babylonicæ diſperſionis tranſgreſſis. Confer tam epiſtolam cum altera pridem apud Loyſam inventa, & ſenties aliter olere cæpulas.*

Pag. 437 col. 1 poſt lin. 6 adde —

Ven. Joſue, Abbas monaſterii S. Vincentii ad Vul- F turnum in Italia, *relatus parte 2 Sæc. 4 Benedictini,* ſumptus in gloria migravit a ſeculo IV Nonas Maji, anno D. Incarn. DCCCXVIII, ultra humanum modum ſecundum merita ſua: cujus ſanctum corpus, ante eccleſiam in dextera parte ſepultum eſt in pace: ſed longo poſt tempore, cum fama celebri didiciſſemus (*inquit auctor Chronici, ipſius monaſterii veroſimiliter Abbas, ſeculo* XI) aliquos ad ejus corpus divina ſæpe ſenſiſſe beneficia; illius oſſa & venerabilis Autberti (*Cujus ut Sancti Vita traditur ſeculo 3, parte 2, pro die* XIX *Julii*) & aliorum Patrum antiquorum (*ſcilicet SS. Paldonis, Tazonis, & Tatonis, primorum Abbatum, quorum commune feſtum fit* XI *Octobris*) hoc in loco attulimus, atque in ſarcophago grandi poſuimus, cum Domini Hilarii *proximi ſucceſſoris* corpore. *Quæ cum nullum abſolutum cultum ut Sancti indicent, etiam nos eo titulo cum Mabillone abſtinemus, apud quem legi Acta* Joſuæ Abbatis *poterunt.*

Pag. 440 lin. 22 poſt verba — *primi nominis feſtum* — expunge 4 lineas, & præmiſſis hæc ſubnecte — *quod rurſum in Indice Martyrologii confirmat pro dicta* 13 *Aprilis. Sed major fides adhibenda eſt ei, qui certius omnia explorare potuit & debuit, Franciſco le Maire.*

A *Hæc in tractatu de Antiquitatibus & Historia illius Urbis & diœcesis p. 2 pag. 36, inter Reliquias, anno* MDLXII *die* 11 *Maji ab ecclesia sanctæ-Crucis in Turrim-novam translatas, recensens* capsam argenteam inauratam capitis S. Quiriaci Martyris, *expresse addit*, cujus translationem ecclesia Aurelianensis celebrat die nona Aprilis, *Ipsa Inventarii verba apud Jacobum Sanssajum in Annalibus Aurelianensibus hæc sunt*. Caput S. Quiriaci Episcopi & Martyris argenteum, auro obrizo deauratum, cum tribus imaginibus, cardinibus duobus, & suppedaneo ejusdem metalli: *quæ omnia cum ceteris anno* MDLXII *a Calvinistis intensa sunt, ut videantur divinitus curata ejusmodi descriptio, uno anno prius quam clades ista accideret; quatenus discerent posteri, quantos thesauros olim possederint majores sui, & per hæreticorum vesaniam amiserint.*

aliàs tamen notatur aliquid pro 13 diei.

8 *Sanssajo in notanda die* 13 Aprilis, *suspicor errorem ex eo obrepsisse, quod alibi legerit, aliquam* S. Cyriaci *memoriam notari in Martyrologiis variis* XV Aprilis; *& in suis memoriis cyfra vulgari utens, scripserit* 13 *pro* 15. *Etenim (sicut ad istum* XV *diem &c.*

Fol. 440 *col.* 1 *post num.* 7 *adde:*

B *Sed quid dico, ab Aurelianensibus? Indiculus Reliquiarum, apud Senonenses in Gallia honoratarum, ibidem nobis descriptus: inter alia sic habet.* S. Quiriacus Episcopus Martyr: illius corpus integrum servatur in antiqua capsa nunc Prioratus nostræ Dominæ ab Ossario, in urbis vicinio ad Orientem positi, altari superstanti. *Hinc celebris factus sit totis Galliis* Cyriacus: *hinc sunum Caput Aurelianenses acceperint. Desiderantur tamen antiqua monumenta, qua certos nos faciant, corpus illud ex Palæstina allatum esse, nullamque nominis æquivocationem intervenisse, per quam id quod Senonibus solitum esse corpus Episcopi Hierosolymitani, & non alterius alicujus* Cyriaci Martyris; *quemadmodum alterius esse credimus dimidii corporis sacra ossa, in Cathedrali Wormatiensi hodiedum asservata. Scripsit etiam mihi Fr. Arnoldus Hertsfovorum, Ordinis S. Crucis Masaci in Brabantia Prior, anno* MDCLXXXI, *in hæc verba;* Costam integram S. Quiriaci, valde antiquo charactere connotatam, meo tempore, & me socio ac teste traditionis, accepit Domus nostra Colonienſis, ex Sacrario Hollandicarum Reliquiarum Coloniam translatarum (*ad Collegium scilicet quod ea natio tunc in ea Universitate habebat*) pro Mari cultu dicti Sancti Crucigerorum Patroni; ab Episcopo Ultrajectino; *id est, Illustrissimo Castoriensi, Vicario per Statuum fœderatorum Provincias Apostolico Joanne, sub annum* MDCLXXIII *dicto Ultrajectensi, quia Civitate ista a Gallis occupata, una cum aliis multis Hollandiæ locis, istic ut plurimum residens, sua ibidem Episcopalia munia exercebat: quod cum non nisi biennium duraverit, ultro recedentibus Gallis, omniaque in eo quem reperverant statu relinquentibus, apparet quo anno facta fuerit donatio ista. Est autem credibile,* Costam *ipsam* S. Cyriaci *Senonibus acceptam fuisse.*

Corpus illi asseritur dioecesis Senonensis.

unde ista falsa.

9 *Ad Græcos quod attinet &c.*

Pag. 448 *post Annot.* 00 *hæc adde —*

Hasce in primam partem censuras apte concludit, eumdem quem nos lapidem XIII *sæculo ineunte versans Monachus Antissiodorensis, qui de Crucis inventione altera, sic loquitur:* Non satis mirari possumus, quomodo illa Scriptura, in qua plenius describitur hujus inventionis ficticiæ historia, ad legendum sit in Ecclesiam introducta: nam nullatenus stare potest, si temporum series discutiatur & veritas inquiratur. Ibi enim traditur quod [cum] Constantinus, anno sexto Regni sui dimicaturus [esset] contra barbaros super Danubium, tunc ei signum Crucis cælitus sit ostensum: cum teste Eusebio, temporum descriptore verissimo, hac visione tunc sit lætificatus, cum circa pontem Milvium esset cum Maxentio conflicturus.... Refertur ibi: quod Jerusalem deserta tunc esset: cum innumeræ testentur historiæ, quod eam Ælius Adrianus extruxerit, & ex suo nomine Æliam nuncupaverit. Refertur ibi, quod tria millia Judæorum tunc ibi inventa sunt, cum a prædicti Imperatoris tempore, usque in præsens [Constantini], prorsus Judæi a Judææ finibus sint excluſi: proinde Episcopis ex Circumcisione cessantibus, illic constitui ex tunc Episcopi cœperunt ex Gentibus. Porro refertur ibi, Constantinum ab Eusebio Papa suscepisse baptismum, cum in hoc reclament actus B. Silvestri: qui si videantur apocryphi, tripartitam relegamus Historiam, in qua nobis aliud de baptismo Constantini innuitur. Quod autem Constantinum nequaquam baptizaverit Eusebius, facile convincitur, si tempus pensetur: siquidem Eusebio præsulante, & post ipsum aliquanto tempore, persecutionis adhuc rabies grassabatur .... Denique refert illa pseudoscriptura, quod Quiriacus Hierosolymorum præfuerit Ecclesiæ, Constantino regnante; cum in Catalogo Patriarcharum qui Hierosolymis præfuerunt, nomen ejus nullatenus reperiatur adscriptum; præsertim cum luce clarius constet, Macarium sub Constantino Hierosolymorum fuisse Episcopum: qui & Nicæno Concilio affuit, & inter ceteros Confessores mirabili sanctitate præfulsit, sub quo & Regina Helena Hierosolymam venit, invenitque Crucem Dominicam. De isto vero Quiriaco nusquam fit mentio, utpote qui non fuerit, sed fuisse confictus sit; aut, si fuit, plane tempora ista non habuit. Absurdum vero est credere, ceteris Hierosolymorum Patriarchis in ordine digestis, istum fuisse Quiriacum aut oblivione aut negligentia prætermissum. Confutandum est igitur, quod sic & auctoritas refellit & ratio: arbitrandumque est figmentum esse, cum ibi nullum eluceat vestigium veritatis. Quod si quis asserat, hoc ideo esse tenendum, quia recitari in Ecclesia ex longa consuetudine sit inductum; sciat, quia ubi ratio repugnat usui, necesse est usum cedere rationi. *Aurea enimvero sententia, & centies inculcanda iis, quibus impium & intolerabile videtur, si quid eorum quæ in usu Ecclesiæ fuerunt, aut forte etiam nunc sunt, per veteris historiæ ignorantiam introducta, fabulositatis arguatur; modo id non fiat temere, sed prohibita demonstratione historica, qualis hic habetur, & communiter ab eruditis suscipitur, non obstante pertinacia rudioris vulgi, eorumve qui sua interesse putant vulgares istos errores fovere.*

Inventionis Crucis sub Eusebio.

& Cyriaci Episcopi cum explosione falsitatis.

non obstante quorumdam reclamatione.

Fol. 452 *col.* 2 *num.* 4 *post hæc verba* sub Daciano Præside Martyrium passi sunt, *sic lege sequentia*

Sed Dacianum *in Italia* Præsidem *nullum novimus: talis aliquis, & quidem truculentissimus, sub Diocletiano & Maximiano in Hispania sæviit. Suspicor ergo alicui obrepsisse, ut pro* Deciana persecutione, *scriberet* Dacianum Præsidem. *Facilius fieri potuit, ut cum prædictis tribus Athletis posset etiam sit* Vitalis, *in Florentinis istis Martyrologiis nominatus, & ideo solum a Fulginatibus prætermissus, quod corpus ejus vel non inventum fuerit, vel &c.*

Fol. 467 *lin.* 5 *ante finem* post — *inveniri* — dele sequentia, & ipsis deletis hæc substitue — *Quemadmodum autem omnes illas Reliquias unius esse* S. Floriani, *citra ullam verosimilitudinem crederetur; ita merito ne sola nominis in Norico celebritas, usque in vicinam Poloniam diffamata, Polonos credere fecerit, eum quem Roma asserebant sub isto nomine, non fuisse istic passum, uti plerique alii Romanis in Cryptis sepulti, sed ex Norico post passionem advectum.*

8 *Nemini certe dubium esse potest, quin* Floriani *nomen pluribus commune fuerit; sed cum unius duntaxat,* 14 *Maji passi, martyrium vulgo celebraretur; fallum est ne quicumque ejus nominis aliquem reperiebant apud se, ipsum quoque a se possideri præsumerent. Sic Benedictini*

aut alius ejusdem corporis Vincentius ab auct. citato

Mo-

A *Monachi, in quorum eccleſia, S. Felici dicata, jam inde a Nicolai Papæ IV temporibus, quieſcere aſſerebatur corpus* S. Floriani Martyris (*ut conſtat ex Bulla ejus, apud Vincentium Barbaranum lib.* 1 *Hiſt. Vicentinæ cap.* 45, *data anno tertio Pontificatus, Chriſti* MCCXC) *non dubitaverunt, cultui ejus diem* IV Maji *dicatum habere. Quod autem vere alicujus* Floriani *id eſſet, perſuadebat tabella plumbea, ſacris oſſibus appoſita, & his litteris celata,* ✠ C. S. FLORIANI. M. *Cui etiam tabellæ teſtimonium perhibet tabula grandior, ad illius altare ſic deſcripta:* YHESUS. Illud eſt corpus glorioſiſſimi Martyris S. Floriani, quod inventum fuit in altari, ſub ſuo nomine intitulato die XIV Martii MCCCCXXV: quod certificatur per tabellam ſupraſcriptam, repertam in fundo caſſæ, in qua corpus reconditum erat, in præſentia Venerabilis viri Archipresbyteri & Sacriſtæ Domus (*Eccleſiam Cathedralem ſic appellant Itali*) & D. Abbatis, & omnium Monachorum; & per Indulgentiam conceſſam per Papam Nicolaum, viſitantibus eccleſiam hujus cœnobii in feſto ipſius præfati S. Floriani, quod celebratur quarta die Madii, videlicet anni unius & quadraginta dierum in pœnitentiis ſibi injunctis, & quia dictum corpus in hac noſtra eccleſia requieſceret.

translatum eſt an. 1425

9 *Simili ratione Æſii in Picено repertus fuit alius* S. Florianus, & in eccleſia ejus nominis apud Minores ſub ara majori repoſitus, *teſte Ughello tomo* I *Ital. ſacra col.* 324, *cum hac ibidem legenda inſcriptione.* Tempore B Malateſtæ de Malateſtis Domini Æſii, & Domini Jacobi de Bonripoſis de Perufio Epiſcopi, & Domini Ardingi de Paja Poteſtatis, penes ripam fluminis Æſii, inventum eſt corpus S. Floriani, & hic reconditum menſe Decembri MCCCCXI. Qui præcipitatus de ponte in flumen prædictum, martyrio coronatur tempore Maximiani & Diocletiani Imperatorum. Et procurante Magiſtro Matthæo hoc opus decoratum, ſibi Æſio dedicatum fuit, anno MCCCCXI. *Patronum ab Æſinis haberi, & hac die coli, teſtatur Ferrarius; & eadem aliqua quæ dedimus Acta: ſed (ut merito cenſet)* in multis depravata, *dum* inter alia Æſium fluvium appellant eum in quem Martyr præcipitatus eſt: qui error ex quadam nominis ſimilitudine cum Aniſo, qui apud Laureacum in Danubium influit, proceſſiſſe videtur. *Favebat errori locus ipſe, in quo corpus repertum; ſimili fortaſſis quo alii plures Martyres ratione, poſt capitis abſciſſionem, in aquas jactatum, ac deinde in ripa fluvii tumulatum a Chriſtianis.*

Invenitur ac reconditus an. 1411.

Æſini ac Picentini.

C 10 *Manifeſtiori etiam errori implicuerunt ſe Bononienſes, quando in ſua S. Stephani eccleſia habere ſe credidérunt corpora* S. Floriani & XL ſociorum ejus, *ad hunc diem ſpectantium; ipſorum autem feſtum, ideo ſolum agi* XVI *Decembris, quia tali die S. Petronius Bononienſis Epiſcopus, eccleſiæ conditor, ea iſthic recondiderit. Quiſquis enim ea Corpora iſtuc attulit ex Paläſtina, ubi omnes paſſi dicuntur, adeoque a paſſis in Norico ſunt diverſiſſimi, & tali die calendas inſtituit, patet eum intellexiſſe Martyres Eleutheropolitanos, tali die aut ſequenti paſſos, quemadmodum tunc plenius explicabitur; ſimul etiam oſtenderetur, Indulgentiam quadringentorum annorum, corpora ipſorum viſitantibus (ut præmittitur) conceſſam a* Cœleſtino *Pontifice; non eſſe Primi, qui anno* CCCCXXXIII *creatus, & S. Petronio fuit coævus; ſed ut ſummum Quarti, an.* MCCXLI *promoti, vel potius Quinti; etenim ab hoc inſtitutos Monachos, dictos Cœleſtinos, locum illum tenere, retulit mihi Claudius Caſtellanus; qui ipſummet in ſuo Italico itinere adiens, invenit, monaſterium iſtud eccleſias ſeptem, partim infra partim ſupra terram, ſuo ambitu amplecti; in quarum una, ſanctiſſimæ Trinitati dicata, ſint illa, quas ſupra dixi, Reliquiæ.*

Bononienſes vera quæ ſunt Reliquias

potius ad Eleutheropolitanum Martyrem pertinent.

11 *Franciſcus Sanſovinus, nobiliſſimam Venetorum civitatem libris quatuordecim Italice deſcribens, & lib.* 2 *agens de Parochiali S. Juliani eccleſia, ſub annum* MDLIII: *a Thoma Philologo & Medico Ravennate reſtaurata, dicit* ibi in veneratione haberi corpora Sanctorum Floriani & Pauli primi Eremitæ, *utique ex Oriente advecta, ut alia pleraque. Interim Janningus noſter, eandem Eccleſiam viſitans anno ſuperiori, invenit feſtum illius* S. Floriani, *ſimiliter ut Norici, agi hoc* IV Maji, *cum Officio de communi unius Martyris non Pontificis. Ibidem etiam intellexit, ex traditione creari, quod corpus ejuſdem* S. Floriani *requieſcat ſub pila, inter altare majus & altare ſanctiſſimi Sacramenti, potiſſimam eccleſiæ partem ſuſtinente. In pictura autem altaris majoris, ſatis antiqua notavit, tres Sanctos ita pingi, ut S. Julianus, Patronus primarius a dextris habeat S. Florianum, Romano more militariter veſtitum, qui altera manu palmam effert, ſiniſtra vero innititur capulo nudi gladii, terram cuſpide tangentis; ex altero vero latere ſtantem S. Paulum in ſua palmea tunica.*

ubi etiam ii qui ſe tueantur.

DE ALIO S. FLORIANO M.

Una cum Corpore S. Victorini Martyris Monaſterium weſtphaliæ translatio.

Veronenſes a Malinkrodt.

SIcus Poloni, *Æſini, Vicentini, vindicant ſibi* S. Florianum Laureacenſem, *ſic etiam Monaſterienſes in Weſtphalia ejus corpus ſe habuiſſe credunt, una cum corpore* S. Victorini Martyris; *quem ob ſolam Synonymiam, ut credo, æſtimaverunt eſſe Amiterninum Epiſcopum, de quo nobis agendum magis ex profeſſo erit die* V *Septembris. Placet autem rem totam proponere, exhibendo epiſtolam Nobiliſſimi D. Bernardi a Malinkrodt, Monaſterienſis Decani, perque varia eruditionis ſpecimina luci publicæ data ante annos* XL *clari, & reſpondentis ad quædam de iiſdem quæſita P. Hermanni Crombachii noſtri, apud Coloniam Agrippinam ſcribentis duos illos magnos de S. Urſula Sanctiſque Regibus tribus Tomos. Tenor Epiſtolæ, quam Crombachius ad noſtrum Bollandum miſit, hujuſmodi eſt, & gemina ipſius S. Hermanni obſervatione, his ſignis* [ ] *diſtincta, interpolatur.*

reſpondet Hermanno Crombachio.

1 Quæſita de SS. Victoriano & Floriano in ſequentibus, ſi recte aſſequor, mihi conſiſtere videntur. I. Quinam e pluribus homonymis ſint, quorum aliquando Monaſterii Reliquiæ exiterunt. II. Per quem & unde ad hanc Eccleſiam advectæ ſint. III. Quo cultu, quoque fructu & eventu illic tum Sancti, tum lipſana eorum culti fuerint. IV. Quo in loco ſacra corpora fuerint aſſervata. V. Qualiter illa per hæreticos profanata & exuſta fuerint.

ad varia de illis quæſita

2 Primum quod attinet, licet neque in Breviario neque in Lectionario apud nos, de utroque vel alterutro, propriæ & peculiares reperiantur Lectiones, ex Antiphonis tamen & Reſponſoriis ſatis patet, Reliquias Monaſterienſes, quas, proh dolor! Anabaptiſtici furores peſſumdederunt, fuiſſe de S. Victorino Amiternino Epiſcopo & Martyre, ſub Imperatore Trajano ad Aquas Cutilias interempto; & de S. Floriano Milite & Martyre, qui Laureaci ad Danubium in Norico Ripenſi paſſus eſt ſub Diocletiano. Utriuſque enim feſtum, ſubritu ſolenniori Officii duplicis, iiſdem diebus etiam nunc Monaſterii in Majori Eccleſia celebratur, quibus in Martyrologio Romano inſerti & adſcripti ſunt, V nimirum Septembris, & IV Maji. Reſponſorium de S. Victorino hoc habet: Sanctus Victorinus, dum ſuper putentes atque ſulphureas aquas ſuſpenderetur, non pœnæ metu territus eſt, ſed conſtanter triduum ſuſtinuit, & in confeſſione Chriſti ſpiritum emiſit &c. Ac ne ſcrupulum nobis facias de S. Victorino Pictavionenſi, itidem Epiſcopo & Martyre, quod II Novembris feſtum Translationis SS. Victorini & Floriani apud nos celebratur, quo eodem die prædicti S. Victorini Pictavio-

Reliquias eſſe S. Victorini Ep. Amiternin. & Floriani Laurear.

Nevers.

A vionensis memoria extat in Romano Martyrologio, idem quod modo retuli Responsorium, illo quoque die usurpamus. Committitur tamen in confundendis duobus Victorinis, Amiternino & Septempedano, in Breviario nostro Adonis aliorumque error, quem in suis ad Martyrologium notis Baronius indicat. *Ex Mss.*

3 De S. Floriano, tam in Natalitio quam Translationis Festis, hæc usurpamus Responsoria: Vir inclitus Florianus dixit Aquilino: Jussioni tuæ, o Præses, quantum decet militamus; nemo tamen nobis hoc suadebit, ut dæmonibus sacrificemus &c. Resp. 11. S. Floriano in flumine projecto, unda corpus viri sancti super saxum posuit, quod & aquila alis suis protexit &c. Denique hoc tertium: Jussit Præses ministris, ut ligarent ad collum Floriani saxum grande, atque militem Christi in flumen præcipiterent. Sic Martyr, dilectus Deo & hominibus, cursum vitæ consummavit. Hæc probe conveniunt cum illis quæ Surius tomo 3, Petrus de Natalibus in Catalogo, Ado in Martyrologio, Cuspinianus in Austria sua, & Raderus in Bavaria sancta
B parte 1 de S. Floriano Norico præter ceteros referunt. Auctor Catalogi Episcoporum Laureacensium & Pataviensium, hunc S. Florianum, uti apud Hundium in Metropoli Salisburgensi videre est, crasso errore inter Laureacenses Præsules recenset.

[Sed contra horum possessionem, a Monasterienſibus prætensam, facit primo, quod de S. Victorini Episcopi Amiternensis (saltem juxta Baronii sententiam) & Sociorum Maronis & Eutichetis Translatione Metas, anno DCCCCLXIX facta, constet ex Sigeberto. Secundo quod eumdem sibi vendicent Magdeburgenses. Nam in MS. ejus Ecclesiæ Reliquiarum Catalogo, anno MDI a Doctore Sebastiano Weyman conscripto, & a Pomario Paralipomenis Chronici Saxonici ad annum MCCXX inserto, in prima classe sexto loco ponitur *tumba, in qua corpus Victorini, qui fuit Frater Severini Episcopi Neapolitani*. Tertio contra S. Florianum facit testata ejus in Poloniam translatio. Quarto quod hodiedum Æsini & Vicentini de eodem sibi asserendo certent, ut testatur Ferrarius in Catalogo Sanctorum Italiæ ad 17 Maji. E diverso pro his sanctis a Monasterienſibus possessis facit, primo quod de nullis aliis Reliquiis apud Monasterienses constet, quibus locus præscriptus ex Catalogo convenire possit. Secundo, quod probabile sit, S. Victorinum Episcopum, non tantum olim perperam fuisse confusum cum S. Victorino Confessore, sed etiam
C hodiedum a Baronio & aliis male confundi cum Victorino M. de quo Martyrologium ad XX Aprilis, ut insinuat Ferrarius in Catalogo ibidem, & ad V Sept. Tertio quod Raderus in addendis ad Tom. 1 Bavariæ sanctæ dicat, Vicentinum Florianum a Laureacensi esse diversum: proindeque videntur sui Monasterienſibus Victorinus & Florianus, a Polonico & Magdeburgensi diversi, posse constare, sive illi ab expeditione Mediolanensi, sive alias aliunde a Frederico Monasterium translati sint].

Ex adverso Crombachius opponit Magdeburgenſibus Victorinum Rel. quint.

Idem Mediolanum affendit formam Translationis ut a Novem.

5 Ad Secundum. Historia Translationis reliquiarum SS. Victorini & Floriani, satis obscura hoc tempore, quod doleo, apud nos est. Nam licet de re ipsa nequaquam ambigi debeat, de circumstantiis tamen quas novimus, tenuia admodum vestigia sunt. Officium Ecclesiasticum sive Breviarium 11 Novembris non nisi anniversariæ diei meminit, in Antiphona super Psalmos secundarum Vesperarum, Beata nobis gaudia, anni reduxit orbita: nam Victorini & Floriani corpora, ad nostra hodie venerunt limina. Ista Antiphona dubitare nos vetat de Translationis festo, licet in Kalendario non nisi in genere mentio fiat diei festi istorum Sanctorum, quo etiam modo in Martyrologio Canisii ad dictam diem eorum apud Monasterienses festivitas annotatur. Idem committitur similiter in festo Translationis trium sanctorum Regum, quod D XXVI Julii apud nos celebratur, sub hoc in Kalendario titulo, Trium Magorum: correctum id tamen est in editione Missalis Antverpiensis MDCXXXI, quæ Translationis expresse meminit, quod obiter indicatum esto. De anno hactenus nil potui eruere.

5 Nec constat etiam de Episcopo, auctore & promotore hujus Translationis, nisi quod suspicari possimus, Frederico secundo, quem nonnulli perperam Henricum vocant, hoc pietatis opus adscribi oportere, ob locum e Catalogo Præsulum nostrorum, qui sic legitur: Hic multum laboravit pro nova ecclesia facienda: hic etiam dedit magnam Crucem argenteam supra chorum, in quam corpus Dominicum recondidit, & quam plurimas alias Reliquias pretiosas, per quas Deus multas virtutes longo tempore fecit. [Cum autem certo constet, hunc Fredericum Episcopum obsidioni Mediolanensi cum aliis Episcopis & Principibus interfuisse; & præterea complures auctores testentur, captæ urbis sacras Reliquias ab Imperatore inter præsentes Episcopos esse distributas; non improbabiliter quis conjectabit, memoratas in præscripto Catalogi loco reliquias per Fredericum ex Italia, ex ipso forte Mediolano aliave tunc capta urbe, acceptas & asportatas esse. Porro Auctores, qui dictam Reliquiarum inter Episcopos distributionem memoriæ posterorum transcripserunt, sunt, Otto a S. Blasio, Felix Faber lib. 1 Historiæ Sueviæ cap. 12, Nauclerus, Joannes Adolphus Medicinæ Doctor Argentinæ, cujus in Vita Barbarossa anno MDXX Basileæ edita hæc sunt verba: Hæc cum fierent (capto Mediolano) Imperator Reliquias & templorum Cimelia divisit Episcopis & Principibus, ut satisfaceret eorum petitioni; ut manifestum hinc evadat, & sua Sanctorum pignora cessisse Frederico Episcopo Monasterienſi, non uno nomine carissimo Imperatori; sed quænam illa fuerint, aut unde accepta, æque obscurum prope manet.] Si tamen constaret pretiosum istum Reliquiarum thesaurum ad nos pervenisse Mediolano; forte posset amplius inquirendum videri, an non sit credibilius, S. Floriani Reliquias, ad alterum ejus nominis Sanctum, itidem Militem & Martyrem, qui sub Heraclio Eleutheropoli in Palæstina palmam martyrii adeptus est, pertinere. Annales nostri & Historici, sive impressi sive manuscripti, prorsus tacent de hac memorati tane dignissima Translatione: satis enim curiose pleroſque, & F præcipue quibus hactenus publicum aspicere negatum est, perlustravi; nec vel Wittius, vel Kleinsorgius, vel Hovelius in westphalico speculo suo, expectationi ac desiderio meo vel in minimo satisfacere reperti sunt. Unus Rolevinchius, in Westphalia sua lib. 3 cap. 8, quod est de Sanctis & illustribus personis ac Reliquiis Westphaliæ, satis jejune de subjecto nostro hæc prodit: In monasterio, Sancti Martyres Victorianus & Florianus. Liber memoriarum majoris ædis sequentia de S. Floriano memorat, tacens de S. Victorino: S. Floriani, cujus venerabiles Reliquiæ hic requiescunt.

Quamquam suspicamur tempus posse ad tempus Friderici II. Episc. monuller.

Quæ posita præcedunt in Florianum Elentheropolitanum.

6 Ad tertium. Utriusque Sancti festus dies, uti olim, ita hodieque in Cathedrali Ecclesia, duplici Officio colitur (ita notatur in Kalendario) quod idem de Translationis festo obtinet: aliæ Ecclesiæ utriusque Sancti festum simplici ritu peragunt. Reliquias eorumdem antiquitus, ad Anabaptistica usque tempora, in magna veneratione habitas fuisse, diversa adhuc supersunt documenta. In feriis Rogationum per Canonicos fuerunt in Litaniarum processionalibus prolatæ, uti adnotat Ordinarius, ut vocatur, Cathedralis Ecclesiæ. Idem puto factum in Litaniis majoribus diei festi S. Marci, licet Ordinarius sileat. Habito enim & finito in Ecclesia S. Mariæ Virginis Transaquensi Sacro, & Litaniis Sanctorum inceptis, processio Cleri non prius se movet & progreditur, quam ad utrumque illum San-

Idem forte antiqui cultus ac Laureacensia varia.

ctum

A ctum perventum ſit, eorumque ſuffragia implorata fuerint. In feſto Translationis ad primas Veſperas, utraque Reliquiarum capſa (hinc apparet ſingulas ſeparatim repoſitas & aſſervatas fuiſſe) habita anniverſaria in navi templi ſtatione, una per duos Canonicos, altera per totidem Sacerdotes e Vicariis, e Choro portatæ leguntur; eademque ſtatione peracta, per illos referri conſueverunt. De miraculis factis ad horum Sanctorum reliquias, locus prætactus e Catalogo Epiſcoporum fidem facit: nec enim ad aliquas alias, quam has ipſas, aptius referri poteſt.

& qualiter in Litaniis geſtari conſueverint capſa.

7 Quarta erat de loco aſſervationis quæſtio, qui fuit in ipſo Choro, haud procul a primaria ac ſumma ara. Illic etiam nunc, certis diebus feſtis, quatuor candelæ cereæ accenduntur, quarum duæ ante horologium, totidem e regione juxta venerabilis Sacramenti ſive Dominici corporis repoſitorium, in Chori lateribus ponuntur. Has miniſtrant Primi, ut vocator, altaris (id e tribus ante Chorum, medium eſt) Rectores: qui antiquitus ex oblationum, ad prædictorum Sanctorum reliquias factarum, emolumentis, iſtarum candelarum impenſas fuiſſe deſumptas aſſerunt. Ceſſantibus igitur dudum oblationibus, ante annos aliquot

veliquo anno fiare juxta aram majorem.

B meo tempore, dicti Rectores inſtiterunt, ut ea de cauſa, ob mediorum defectum, onere iſto levarentur. Sed non fuit viſum de veteri more quidquam demere. Hactenus tamen non capio, quid Rectoribus iſtis cum dictis ſacris Reliquiis, non in ipſarum altari, ſed alibi conſervatis, commune fuerit. Suſpicari forte quis velit, ſtatis anni diebus in memorato altari expoſitas, ac inibi factas fuiſſe, quas dixi, oblationes. Verum ejus rei, præter nudam conjecturam, hactenus veſtigia alia & indicia non comperi. Idem de peregrinationibus (nam & hoc inter quæſita fuerat) dicere habeo. Nec conſtat aliquid de Sodalitatibus: nec habuerunt hi Sancti noſtri habentve altare aliquod, peculiariter honori ſuo dicatum.

nisi forte aliquando fuerint ante eorum lectam cauſa oblationum.

8 Denique de profanatione & abolitione ſacrarum reliquiarum SS. Victorini & Floriani hactenus nil aliud reſcire potui, quam quæ ex Kerſenbrochii Hiſtoria Anabaptiſtica inedita, & carminibus olim Coloniæ excuſis excerpta, quamvis non niſi in genere loquentia, haberi poſſent. Referri tamen audio a fide dignis, quondam R. Patrem Balthaſarem Hofflinger, Presbyterum Societatis Jeſu, & ab anno MDCXX ſuperioris ſæculi uſque ad XXX currentis, id eſt per XXXIX annos Eccleſiaſtem Cathedralis templi, identidem pro concione repetiſſe & inculcaſſe, SS. Victorini & Floriani oſſa ſacra ab Anabaptiſtis exuſta, ac cineres in Alpham fluvium conjectos

Reliquiæ ab Anabaptiſtis diſſipatæ.

C fuiſſe.

Putamus, quod earum cultus melius fuiſſet reſtitutus ad diem Translationis.

9 *Hactenus Mallinkrotius atque Combrachius: quorum dictis hoc ſolum addiderim, judicio meo longe conſultius facturos Monaſterienſes jam olim fuiſſe, ſi omiſſa cura inſtituendi proprii cuique feſti, contenti fuiſſent communi illo die* XI *Novembris, nullam confuſionem ipſis paritura. Poterant illi ad eum diem differri a nobis; niſi hic eos jungere aliis placuiſſet, ut multiplicatis exemplis pateat evidentius incertitudo & incongruentia ſimilium conjecturarum, quibus paſſim nititur plurium Synonymorum uno die cultus; dum ſinguli pro famoſiori certant, ſubnixi ſola traditione majorum, quos credere poſſumus, ex plurium ignorantia in unum diem eos compegiſſe. Idem de eo dixerim quem Magdeburgenſes olim habuerunt (nunc enim, obtinentibus omnia ibi Lutheranis, neglectas diſſipatasque Reliquias credo) & cujus aliunde notitiam nullam habeo, niſi ex Crombachii Annotatione.*

Fol. 468 *col.* 2 *num.* 4 *in fine adde:*

Hactenus Græci cum Euſebio: quem ſi legiſſet Cardoſus, pudniſſet ipſum ejus vanitatis, quas ſcriptor quidam Luſitanus præſumptis aſſerere, Silvanos duos, alterum Epiſcopum, alterum Martyrem, fuiſſe origine Luſitanos, ex familia Silvarum: *nec voluiſſet iſta applicare huic Gazæo Sanctо, non minus operoſe quam ridicule in hunc finem congerens, quidquid de antiquis* Silviis *ex Romana, fabula dicam an hiſtoria, potuit adducere, ut eum iis connectat Hiſpanorum* Silvas; *eaſdemque opera nomen eorum exponens riſui eruditorum, ſcientium appellationes hujuſmodi, plus ſatis extolli, ſi a quatuor aut quinque ſæculorum antiquitate poſſint citra adulationem derivari.*

II

§ *Sed patiamur eos, quibus id volupe eſt, fabricare, ut dicitur, caſtella in Hiſpania. Non quia Luſitanus non fuit, ideo minus notus eſt Latinis veteſtioribus* Silvanus. *In hoc laudando præivit ipſis Ruffinus, &c.*

DE S. JACOBO DIAC. M.

PAg. 472 *num.* § *lin.* 6 *a fine poſt verba* — quatuor corpora depoſuit — *adde.*

§ *Plenius ipſa Translationis Acta, & quidem, ut ex Benalio accepta, poſt Vitam S. Joannis Epiſcopi, ſub die* XI *Julii commemorandi, refert Marius Mutius: quæ a Guerrerio prætermiſſa, dum originaria Latina non ſuppetunt, ſic ex ipſius Italico reddimus.* Horum quatuor, D (*videlicet, Heſteria, Projectitii, Jacobi, & Joannis*) quemadmodum fuit miraculoſa inventio, ſic & miraculis glorificata translatio. Cum enim eorum corpora, in prædicta eccleſia diutius abſcondita, caruiſſent debito ſibi honore; placuit Deo eorum merita mortalibus in hunc modum revelare. Conſueverant pii quidam cives ad Cathedralem S. Alexandri eccleſiam devote accedere, cauſa nocturnorum diurnorumque Officiorum. Cum ergo Matutinæ, ut vocant, pſalmodiæ ſolito more intenduntur; vident media in eccleſia ſplendorem clariſſimum, velut accenſarum facularum; & perſonas quatuor toto corpore radiantes, velut e pavimento emergere; quorum duæ Clericali in habitu, altera in Pontificali nitebat, una vero Matronali ſpecie candidis induebatur veſtimentis, palmam omnes præferentes manibus; quæ cum tribus quatuorve vicibus eccleſiam obambulaſſent, eo unde emerſerant revertentes, apparere deſinebant. Hac viſione ſæpius iterata commoti fideles illi, rem Præpoſito eccleſiæ manifeſtandam cenſuerunt: qui, habita diligenti in eorum vitam ac mores quæſtione, ad Robertum Bongum, tunc Bergomenſem Epiſcopum, refert omnia. Is vero Clerum convocans, poſt Miſſam de ſancto Spiritu celebratam, coram omni populo cavari locum juſſit; exhauſtaque terra, quatuor corpora reperit integra, ordineque collocata, & ſuaviſſimum odorem ſpirantia. Tum eadem ſublata in humeros, proceſſionaliter deportata fuerunt, atque ad latus dextrum ſummi altaris locata, anno MCCXC die XXVI Aprilis; eodemque mox loco, in ipſorum honorem, fabricatum inſigne facellum eſt, ubi ſimilis viſio ſæpius oſtenſa fuit bonæ cuidam matronæ, & ipſorum ſanctitas crebris a Deo prodigiis manifeſtata.

cum aliis tribus.

& in proprium facellum condita ſunt.

6 Legitur ſiquidem quod devotus quidam, Braccæ commorans, poſt incurabilem lepram multis annis patienter toleratam, audita fama Translationis Bergomi faciendæ, illuc advenerit, Sanctorum opem fiducialiter imploraturus; moxque eorum meritis fuerit ſanatus, ab omni etiam minima labe. Inſuper matrona quædam nobilis, Clara nomine, liberata fuit a letali febre aliiſque gravibus infirmitatibus, & altera ex ſterili reddita fecunda. Frater etiam Ambroſius, Ordinis Servorum, ob ſenium grande multis ab annis cæcus, eodem Translationis die eorumdem invocavit auxilium: paucisautem poſt diebus in oppido Spino, ubi morabatur, oranti in eccleſia S. Georgii adſtitit quidam, & ab oculis ejus quaſdam veluti pelliculas abſtu-

quando etiam ipſe profus,

ſalutatus,

& cæcus curatiſſimus

lit

A lic disparuitque; & ipse visum mox recuperatum non dubitavit uni e Sanctis prænominatis acceptum referre. Alia longe plura in bonum civitatis hujus sæpe operatus est Dominus, potissimum tempore nimiarum pluviarum, aut siccitatis, vel publicæ alterius necessitatis: quorum gratam memoriam posteris renovatam cupiens pia civitas, publico decreto sanxit, ut eorum festivitas annue observetur: & in capella, Sanctorum corporum dicta, non solum ipsa quatuor requiescunt; sed etiam corpora SS. Alexandri, Narni, atque Viatoris, Patronorum nostrorum, intra septem nobilissimas arcas, ex ebeno argenteis bracteis ornato elaboratas anno MDCXVII, de mandato admodum Reverendi Capituli S. Alexandri, atque intra vetustiora eorumdem conditoria recluſas. *Hæc Marius: ad priorem Translationem videtur respexisse Galesinius ..... colitur* XVII *Augusti*, Hesteria *vero die* X *ejusdem mensis*.

anno autem 1617 priori longe similis area fabricata.

Earum ea alias translatio an. 1541.

7 *Ea S. Alexandri Ecclesia destructa fuerat anno* MDLXI; *& tunc Clerus ....*

DE S. MONICA VIDUA.

B *Pag. 473 post num. 4 adde — 5 Exciderat mihi Franciscus de Ribera Augustinianus. Justum hic de Vita S. Monicæ librum Castellano sermone conscripsit, & edidit Hispali anno* MDCXXI, *dedicatum Excellentissimæ D. Joannæ Enriquez de Ribera, Marchionissæ de Priego. Auctor hic argumentum assumptum eloquenter sane, & ad virtutum exempla sumenda utiliter, deducit. Insuper non contentus collegisse, quæ habet Sanctus de Matre sua in libro Confessionum, cetera etiam ejus opera scrutatus, quidquid potest eodem adducit, etiam ubi nulla Matris fit mentio. Sed in primis notavit sæpe insignes illas duas disputationes de Ordine, deque Beata Vita, quibus de industria Matrem Augustinus facit intervenire. Hinc ergo sumpta occasione, placuit inter secundum ac tertium Caput Vitæ, acceptum ex dictis Disputationibus Parergon ponere. Aliud quod ex Ribera discam, ad Historiam pertinens, nihil est; nam quod Cap.* 35 *asserit, Africanam illam Augustini amicam, ex qua is Adeodatum filium susceperat, secutam usque Mediolanum fuisse; Monica autem industria zeloque conversam ad pœnitentiam, dimisisse contubernium duplici titulo carissimum, revertisseque in patriam, amantis amplexus & filii dilectionem postponendo æterna quam illa promittebat felicitati; hæc ut pie cogitata fateor, ita puto nusquam in Augustino legi; uti nec quod Roma oblatas a Petitiano filiæ nuptias exhorrescens Augustinus, eo insalutato Mediolanum se proripuerit, quod idem Ribera ait Cap.* 36. *Non etiam placet, quod idem asserit, solicitam de sponsa filio quærenda* Monicam, *elegisse puellam, cui ad ætatem nubilem adhuc biennium deerat; quam scilicet interim posset formare ad ingenium suum. Si enim ad hoc festinabat mater filio invenire uxorem, ut ejus consuleret infirmitati, antea nimis quam propensi in amorem mulierum; profecto credibile non est cogitavisse de aliqua, cujus maturitas tamdiu expectanda foret.*

Pag. 478 inter Caput 2 *&* 3, *ponatur.*

C

cætera quæ quidem addentur gratis confilium credidi.

PARERGON D. P.

Monicæ sapientia, inter filii disputationes probata.

Disputaturus de Ordine Augustinus etiam matrem adhibet.

Disputatio S. Augustini de Ordine, *duos libros complectitur: quorum primum Sanctus Doctor cum finivisset, Matrem alloquens; secundum exordiatur, rationem reddendo, cur ita agere instituisset, ut illa colloquio isti suo rursum interesset, ea scilicet, cujus* ingenium atque in res divinas inflammatum animum cum antea convictu diuturno & diligenti consideratione perspexerat, tum vero in quadam disputatione non parvæ D
rei, quam die natali cum convivis habuit, tanta sibi mens ejus aparuerat, ut nihil aptius veræ Philosophiæ videretur. *Est illa Disputatio, ut ipse ibidem ait, in tum collata libellum, qui de* Beata Vita, *inscribitur, habita* idibus Novembris, qui dies *Augustino* natalis erat, *quando* post tam tenue prandium, ut ab eo nihil ingeniorum impediretur, omnes, *inquis*, qui simul non modo die illa, sed quotidie convivabantur, in balneas ad considendum vocavi ... Erant autem ... in primis *die suo natali cum aliis sex,* Mater nostra, cujus meriti credo esse omne quod vivo; Navigius, frater meus; Trigetius & Licentius, cives & discipuli mei; nec Lastidianum & Rusticum, consobrinos meos, deesse volui ... erat etiam nobiscum, ætate minimus omnium, sed cujus ingenium, si amore non fallor, magnum quiddam pollicetur, Adeodatus filius meus.

Inter hos ergo cum quæsivisset Augustinus, an sicut corpori cibus, sic anima esca videatur scientia; Plane, *Cessat illa animum meditationi pasci.* inquit Mater: nulla re alia credo ali animum, quam intellectu rerum atque scientia. De qua sententia cum Trigetius dubium se ostenderet. Hodie, inquit illa, tu ipse nonne docuisti, unde aut ubi anima pascatur? E
Nam post aliquantam prandii partem, te dixisti non advertisse, quo vasculo uteremur, quod alia nescio quæ cogitasses; nec tamen ab ipsa ciborum parte abstinueras manus atque morsus. Ubi igitur erat animus tuus, quo tempore illud te vescente non attendebat? Inde mihi credo, & talibus epulis animus pascitur, id est theoriis & cogitationibus suis. si super eas aliquid *nec beatum esse nisi qui bona & vult & habet;* percipere possit. *Deinde, quærente Augustino*, Videturne vobis beatus esse, qui quod vult non habet? Negaverunt. *Ille rursus.* Quid? omnis, qui quod vult habet, beatus est? Tum Mater, Si bona, inquit, velit & habeat, beatus est: si autem mala velit, quamvis habeat, miser est. Cui ego, *subjicit Augustinus*, arridens atque gestiens; Ipsam, inquam prorsus, Mater, arcem Philosophiæ tenuisti: nam tibi procul dubio verba defuerunt, ut non sicut Tullius te modo panderes, cujus de hac sententia verba sunt ista ..... Omnes F
ajunt esse beatos, qui vivunt ut ipsi velint. Falsum id quidem: velle enim quod non deceat, idem ipsum miserrimum: nec tam miserum est, non adipisci quod velis, quam adipisci velle quod non oporteat: plus enim mali pravitas voluntatis affert, quam fortuna unquam boni. In quibus verbis illa sic exclamabat, ut obliti penitus sexus ejus, magnum aliquem virum confidere nobiscum crederemus; me interim quantum poteram intelligente, ex quo illa & quam divino fonte manarent.

Porro cum Trigetio demonstrasset Augustinus, Bonis fortunæ fieri neminem beatum posse, quia amitti possunt; quisquis autem quod amitti potest, si amat, non potest non timere ne amittat; Etiamsi securus sit, *inquit Mater*, ea se omnia non amissurum, tamen talibus satiari non potest: ergo & eo miser, quo semper est indignus. Cui *Augustinus*, Quid? his omnibus abundans atque circumfluens, si cupiendi modum statuat, eisque contentus decenter jucundeque perfruatur, nonne tibi videtur esse beatus? Non ergo, inquit illa, istis rebus, sed animi sui moderatione beatus est. *Ventum tandem eo est ut statueretur, beatum esse qui Deum habet; quæreturque, quis Deum habeat: ad quod* Licentius, Deum habet, qui bene vivit: Trigetius; Deum habet, qui facit quæ Deus vult fieri. Puer autem ille omnium minimus, Is habet Deum, ait, qui spiritum immundum non habet: Mater vero omnia, sed hoc maxime approbavit. *Postridie resumpta disputatio est, in qua prioris diei dicta colligens Augustinus, rursum inquit*, Si qui Deum quærit, id facit quod Deus vult & bene vivit, & spiritum immundum non habet; qui autem

Bona autem fortuna beatum non facere.

Deumque ad eo habet qui spiritu immundum habet.

Deum

A Deum quærit, nondum habet Deum; non quiſquis aut bene vivit, aut quod vult Deus facit, aut ſpiritum immundum non habet, continuo Deum habere dicendus eſt.

Hic cum ſe ceteri conceſſionibus ſuis deceptos viderent; poſtulavit *Mater, cum diu ſtupida fuiſſet*, ut ei hoc ipſum, quod concluſionis neceſſitate intorte dixeram (*inquit filius*) explicando relaxarem atque ſolverem. Quod cum factum eſſet: Sed nemo, inquit, poteſt pervenire ad Deum, niſi Deum quæſierit. Optime, *inquit Auguſtinus*: tamen qui adhuc quærit, nondum ad Deum pervenit, etiamſi bene vivit: non igitur quiſquis bene vivit Deum habet. Mihi, inquit *Mater*, videtur Deum nemo non habere; ſed cum, qui bene vivit, habet propitium; qui male, infeſtum. Male igitur, *inquis Auguſtinus*, heſterno die conceſſimus, cum beatum eſſe qui Deum habet. Addes ergo, inquit *Mater*, Propitium. *Subinde cum dixiſſet Trigetius*, non continuo Deum adverſari, cui non ſit propitius; *atque de tali medio homine quæſiviſſet Auguſtinus*, *an* Deum quoquo modo habere *concederet*, *atque ille annueret*; Aliud eſt, inquit Mater Deum B habere, aliud non eſſe ſine Deo. Quod ergo, *inquit Auguſtinus*, melius eſt? utrum habere Deum, an non eſſe ſine Deo? Quantum, inquit *Mater*, poſſum intelligere, iſta eſt ſententia mea: qui bene vivit, habet Deum, ſed propitium; qui male, habet Deum, ſed adverſum; qui autem adhuc quærit, nondumque invenit, neque propitium, neque adverſum; ſed non eſt ſine Deo.

Alteri de Ordine diſputationi cum inchoaretur (fuerant autem cum Auguſtino Alypius, Navigius, Licentius atque Trigetius) non intervenerat Monica; ſed filius ſoluto coetu illacrymatarum ſe ait, utique pra dulcedine rerum de Deo antea tractatarum: multaque orans, *inquit*, audio Licentium, ſuccinentem illud Propheticum læte atque garrule, Deus virtutum converte nos, & oſtende faciem tuam & ſalvi erimus. Quod pridie poſt cœnam, cum ad requiſita naturæ foras exiſſet, paulo altius cecinerat, quam ut Mater noſtra ferre poſſet, quod illo loco talia continuo repetita canerentur; *adeo ſcilicet modeſtia amans & verborum ſacrorum reverens erat*. Objurgabat *ergo* cum religioſiſſima femina, ob hoc ipſum quod inconveniens loco canticum eſſet. Tum ille dixerat, jocans, Quaſi vero, ſi quis me inimicus includeret, non erat Deus auditurus vocem meam. *Iſtud autem ideo hic memoro, quia hinc ſumpta poſtridie occaſio eſt quærendi*, quid vere ſit converti in Deum. C *Diſputatione autem iſta ad finem decurrente*, Mater ingreſſa eſt, quæſivitque quid promoviſſent: nam & ei nota quæſtio erat. Cujus & ingreſſum & rogationem cum ſcribi noſtro more juſſiſſem, *inquit Auguſtinus*; Quid agitis? inquit Mater, Numquidnam in illis quos legitis libris etiam feminas unquam audivi in hoc genus diſputationis inductas? *Cui filius, poſt alia, etiam hoc reſpondit*: Doctiſſimorum hominum litteræ etiam ſutores philoſophicos, & multo viliora fortunarum genera continent... Nec deerit, mihi crede tale hominum genus, cui plus placeat hoc ipſum, quia mecum philoſopharis, quam ſi quid hic aliud aut jucunditatis aut gravitatis invenerit: nam & feminæ ſunt apud veteres philoſophatæ, & philoſophia tua mihi plurimum placet. Nam, nequid, Mater, ignores, hoc verbum Græcum, quod Philoſophia nominatur, Latine, Amor ſapientiæ dicitur..... Contemnerem te, ſi ſapientiam non amares; non autem contemnerem, ſi mediocriter amares; multum minus, ſi tantum quantum ego amares ſapientiam: nunc autem cum eam multo plus quam meipſum diligas, & noverim quantum me diligas; cumque in ea tantum profeceris, ut jam nec cujuſvis incommodi formidi, nec ipſius mortis (quod viris doctiſſimis difficillimum eſt) horrore deterreris, D quam ſummam philoſophiæ arcem omnes eſſe confitentur, egone me non libenter tibi etiam diſcipulum darem?

Hic illa cum blande ac religioſe, numquam tantum mentitum eſſe *filium*, dixiſſet ... placuit quæſtionem *reliquam de Ordine* in aliud tempus differri; *quando ſcilicet (ut ſupra dixi) rem ita inſtituit filius, ut & Mater adeſſet. Verum illa nihil interfata legitur, cavens ſcilicet, ne, quod antea factum viderat minuſque probabat, ſua quoque dicta ſcripto commisserentur. Non tamen vel ſic neglexit, hoc quoque in libro, Matrem laudare ſapientiſſimus filius. Cum enim agere incepiſſet de diſciplinis & artibus liberalibus, & qua intellectum ad divina etiam ipſa efferunt, converſus ad Matrem*, Quod, *inquit*, & illis ad id quod quærimus opus eſt, ne te quæſo, Mater, hæc velut rerum immenſa quædam ſilva deterreat: etenim quædam de omnibus eligentur, numero pauciſſima, id eſt potiſſima; cognitione autem multis quidem ardua, tibi tamen (cujus ingenium quotidie mihi novum eſt, & cujus animum vel ætate vel admirabili temperantia remotiſſimum ab omnibus magis, & a magna labe corporis emergentem, in ſe multum F exſurrexiſſe cognoſco) tam erunt facilia, quam difficilia tardiſſimis miſerrimeque viventibus. Si tamen dicam te facile ad eum ſermonem perventuram, qui locutionis & linguæ vitio careat, profecto mentiar: me enim ipſum, cui magna neceſſitas fuit iſta perdiſcere, adhuc in multis verborum ſonis Itali exagitant; & a me viciſſim, quod ad ipſum ſonum attinet, reprehenduntur.... Sed tu contemptis iſtis, vel puerilibus rebus, vel ad te non pertinentibus, ita Grammaticæ pene divinam vim naturamque cognoſcis, ut ejus animam tenuiſſe, corpus reliquiſſe diſertis, videaris. Hoc etiam de ceteris hujuſmodi artibus dixerim: quas ſi penitus fortaſſe contemnis, admoneo te, quantum filius audeo quantumque permittis, ut fidem iſtam tuam, quam venerandis myſteriis percepiſti, firme cauteque cuſtodias; deinde ut in hac vita atque moribus conſtanter vigilanterque permaneas.

Pag. 481 *Ann.* a, adde — *Ribera etiam alteram ſororem nominat* Felicitatem. *Fuerunt ſane in Africa celeberrimæ* SS. Perpetua & Felicitas, *in earumque feſto ſermonem habuit Auguſtinus, ad 7 Martii ab Henſchenio editum; ſed vereor ne vel hinc ſumpta occaſio ſit, ea nomina adſcribendi ipſius Sancti Sororibus, alias apud ipſum non inveniendis.*

Annot. c adde — *Ribera* Facundam *ſcribit, quin & patris Monica nomen facit* Aurelii, *hac forteſſis conjectura, quod hoc prænominis Auguſtino fuerit. Sed ut hac conjectura aliquod probabilitatis habeat, oporteret Navigium, alterum Monica filium, majorem natu concipere, & ab avo paterno nominatum: ſic enim congrue dicetur junior Auguſtinus ſortitus nomen avi materni: antiquis enim perquam familiare fuit liberis primo naſcentibus dare nomina avorum, ac deinda paterna in poſt genitis continuare; quaſi boni filii officium ſit, prius de parentum memoria quam propria propaganda, in nuncupatione liberorum, cogitare.*

Pag. 491 *ad num.* 14 *hæc ſubjunge.* —

Ughellus Tom. 1 *Italiæ ſacra col.* 231 **, annum prænotatæ tranſlationis inſigni confirmat documento, Epitaphio ſcilicet unius ex Epiſcopis, qui ſacro corpori ferendo humeros commodavit; quique ante ipſum voluit ſepeliri, ſicuti teſtatur effigies levitæ pavimento inſculpta, cum hiſce verbis propemodum vetuſtate abolitis,* Hic jacet corpus R. D. Rodulfi, Epiſcopi civitatis Caſtelli, & quatuor ſummorum Pontificum, ſcilicet Eugenii IV, Nicolai V, Calixti III, & Pii II Confeſſoris & Sacriſtæ & Bibliothecarii, qui (*ante iſtorum electionem & ſuam promotionem ab Eugenio factam*) ſuis humeris portavit

Et haberi ab eo propitium;

ideoque defuit interfati,

ipſum tamen filius laudat,

Pro magna erga ſacra verba reverentia,

cum probat ea ie feciſſe cavi.

aut ſuum nomen filii diſputationibus inſeri,

qualem qui nondum habet ſed adhuc quærit, eſſe non ſine Deo, quantumcumque cum eo eſt.

ut ſexui ſuo congruat philoſophiam.

A sacrum corpus S. Monicæ, ab Hostia Tiberina translatum, anno Domini MCCCCXXX. *Aliud ejusdem rei monumentum, ad præfata ecclesia subsellia litteris antiquis sic sculptum.*

Hæc quicumque vides, Lector, subsellia, Fratris
Rodulphi impensis facta fuisse tene:
Qui Præsul patriæ fuit, ac Sacrista beatum
Pontificum: major gloria quæ sequitur.
Hostia cum Monicam secreta in sede teneret,
Translata est Romam hoc duce Sancta parens.

Fol. 491 *num.* 15 *lin.* 4 *a fine* Estratovillæus: *ita scilicet scripserat Pancirolius: sed verum nomen est*, de Estouteville.

Fol. 492 *Ad finem ultimi Tractatus de Translatione corporis Romam, addit: Ab iis porro, quæ Romæ servantur*, costam unam *haberi præcipua in veneratione Papiæ ad Calum-aureum, ubi ipsum sanctissimi Doctoris corpus requiescit, testatur Jacobus Gualla, Sanctuarii Papiensis lib.* 4 *cap.* 15: *ubi etiam inveniet lector sancta Matris invocationem devotam, a prælaudato Mapheo Vegio elegiace compositam.*

B 18 *Hactenus scripseram, quando a R. P. Fr. Alberto le Roy, Antverpiensis Conventus antehac Priore (quam Romam iterum regaveram, ut de Reliquiis & miraculis* S. Monicæ *discere conaretur aliquid) ad quadam quæsita mea littera advenerunt,* XVIII *Junii anni* MDCLXXVIII *data, quibus significabat, in eo quod* S. Monicæ *dicitur argenteo capite, esse notabilem partem occipitis, a qua Gregorius* XIII *accipiens frustillum, uncias duas cum dimidia longum, latum fere totidem, misit illud Bononiam, per Breve datum* XIII *Augusti anno* MDLXXVI, *ad ecclesiam PP. Eremitarum S. Jacobo Majori sacram, uti scribit in Bononia perlustrata Masinus. Eodem autem anno & die idem Papa Gregorius expedivit Breve in favorem Confraternitatis S. Monicæ, quod incipit* Curandum est, *servaturque in Archivio Romano S. Augustini, ubi testatur Pontifex* propterea quod Confratres ad exercenda pietatis opera magis accendantur, eisdem ... S. Longini ac S. Monicæ matris S. Augustini capitum particulas, aliasque Sanctorum reliquias.... transferendi licentiam se dedisse, ut in processione, quæ quarta quavis hebdomada in ecclesia S. Augustini fieri consuevit, Reliquias hujusmodi solenniter deferre libere valeant. *Movent me præcitata duo Brevia, ut credam aut illo anno fabricatam dedicatamque fuisse prædictam statuam argenteam, translatasque Reliquias ex vetustiori alia theca in istam novam ac pretiosiorem; aut ipsum sepulcrum sive marmoream urnam apertam esse, ad ejusmodi ossium partes pro majori populi veneratione eximendas. Primum magis placet, quia nulla ejusmodi apertionis indicia extant uspiam. Porro* frequentissime evenit, *teste Rev. P. Vicario Apostolico, cujus manu id scriptum accepi*, quod permulti infirmi, voto S. Monicæ nuncupato, liberentur a morbis, quibus vexantur, præsertim cum eisdem a P. Custode sacelli deosculanda defertur cinctura ejusdem S. Monicæ, quæ in argentea capsula reservatur: superiori autem mense Majo, *inquit idem Vicarius*, duo evenere miracula, quæ acta expenduntur.

19 *Ea aliaque miracula, qua colligi vehementer expediret, si nobis mittantur aliquando, locum invenient in hujus operis Supplemento: nunc quod Ravenna accepi, Notariali instrumento authentice consignatum, lege:*

In Christi Domini nostri nomine. Amen. Die XVII Maji Indictione XII, D. Urbano VIII Papa sedente, anno vero salutis MDCXXIX, constituta coram me Notario & Testibus infrascriptis D. Gentilis, uxor D. Julii Negri Ravennatis, in ecclesia S. Nicolai hujus civitatis, in capella S. Monicæ, requisita ad dicendam veritatem, ne occultæ remaneant gratiæ, quas divina Majestas concedit suis devotis, mediante intercessione Sanctorum suorum, omnibus præsentes litteras lecturis facit hanc attestationem & fidem juratam indubitatamque. *Sequuntur verba attestantis Italica lingua, quæ Latine fideliter reddita accipe.* D

Ego Gentilis Becci, uxor Negri Ravennatis, plene testificor, quod anno MDXCV mense Majo, inveniebar habens parvulum filium, commune cum meo jam dicto marito, tunc annicalum eoque majorem, quantum scilicet intercedit temporis inter diem S. Leonardi & mensem Majum. Hoc autem mense accidit, ut cum a sorore quadam D. Francisci Donati, dicta Andrea, animadversum esset nescio quid intra puteum, qui est ad ingressum domus prædicti D. Donati, in platea Portæ-Titi, qui est vicinus domui meæ, e regione viæ ab ovis nuncupatæ (est autem puteus iste loco obscuro, subinde coopertus tabula, tunc vero ut plurimum manebat apertus) cumque d. D. Andrea soror d. D. Donati curiosius introspexisset in puteum, non potuit distincte cognoscere quid esset, sed dixit piscandum in eo esse, videri enim canem aliquem intro lapsum. Vocatus est ergo Mag. Bartholomæus Bartolini Vergolla ad piscandum: qui accepto uncino impegit in calceolum infantilem, sursumque ad se uncinum trahens, vidit ex eo pendentem infantulum, qui priusquam ad os putei adduceretur in eumdem recidit. Immisso igitur rursus uncino iterum calceolum apprehendit, extraxitque puerum, qui agnitus est esse meus, quem supra dixi, filiolus, nomine Joannes; nec quisquam ex præsentibus erat qui non certo crederet mortuum esse. Id ego intelligens, ascendi ad cubiculum meum, indeque detuli quamdam meam pelliceam ad involvendum cadaver. Mox autem atque ingressa sum cubiculum, positum ad plateam Portatitiorum, quod clarissimum lumen recipit per fistum quemdam, unde in ipsam plateam despectus est; visa sum mihi in ipso illo clarissimo lumine perquam distincte videre S. Monicam, stantem in habitu nigro, cum linteo ad collum albo, prorsus eo modo quo in capella eam repræsentat tabula & palla altaris. Subitoque sensi mihi antea afflictissimæ redire animum, meque in genua conjeci ante apparitionem istam, ac prædictum filium meum Joannem devovi S. Monicæ. Tum vero bene animata surrexi, descendi, & filium meum accepi, quem omnes mortuum credebant; panisque ad hoc allatis involvi, in solo Deo fiduciam habens. Ille autem intra mediæ horæ spatium ad se redire F cœpit, atque ad pristinum statum perfectissime rediit, absque alio medicamine præscripto a medicis, quorum præceptis uti nolui, utpote quæ vana ea esse credebam, atque in solo Deo & S. Monica fiduciam habebam. Vivit ergo, & vivit adhuc Rector parochiæ S. Pantaleonis ad Savium, territorii Ravennatis. Ex inde semper habui habeoque maximam consolationem, credens firmiter quod vitam filii mei impetraverim per votum præfatum & intercessionem Sanctæ ac bonitatem Dei. Plane enim judico quod humanitus non potuerit vivere post primum & secundum lapsum in aquam & puteum prædictum; & quando fuit retractus, omnes judicaverunt eum esse mortuum. Atque ita dico & affirmo jurata, tactis Scripturis sacris in Dei præsentia atque in hac ecclesia, ad vestram delationem.

Hactenus sua lingua materna mulier, quam excipiens & instrumentum concludens Notarius, Latine subjungit. Actum Ravennæ ubi supra in d. ecclesia, præsentibus Augustino Ruberto de Ravenna & Joanne Baptista Corso Milite, testibus vocatis, notis &c. Ita est.

Ego Gabriel Pascolus d. civitatis & Collegii Romani Notarius de prædictis rogatus scripsi & autent.

Et quoniam ego Balthasar Ghinibaldus, qu. Joannis Bap. Ciccis & publicus auctoritate Apostolica ex Collegio Ravennæ Notarius, in archivo Almæ Urbis resignatus, præsens transumptum fidei ex quodam originali

ex

Particula capitis Bononiæ.

& Roma in argento.

Item ebullitio.

Mulier Ravennas anno 1619 testatur.

quod anno 1595

filiolus suus mortuus extractus e puteo.

invocata S. Monica ac parente revixit.

A ex archivo vener. monaſterii S. Nicolai Ravennæ, rogatum per qu. Gabrielem Paſcolum d. civitatis Notarium, aliena, mihi tamen fida manu &c. ideo quidem hic me ſubſcripſi & requiſitus ſigno meo ſignavi: hac die XXI Junii MDCLXXVIII. *Sequitur deinde* Laurentius S. R. E. Presbyter Card. Raggius, Provinciæ Romandiolæ ac Exarchatus Ravennæ de latere Legatus, *fidem faciens pro praedicto Notario die* XXIII Junii, *cum adjunctione ſui ſigilli conſueti, ſubſcribente* Franciſco Legha Secret.

DE S. GODEHARDO EP.

PAg. 501 *poſt Commentariolum de* S. Nicephoro Mediolanenſi, *ponatur is qui pag.* 532 *habetur de S. Lupino Carcaſſonenſi, utpote qui, ſicut infra dicetur, notandus in margine eſt floruiſſe* saec. V.

Pag. 501 *num.* 2 *lin.* 6 poſt — *diligenter contulit.* — adde — *Simili diligentia jam olim uſus Joannes Gamanſius, tandem editionem contulerat cum inſigni & perantiquo pergameno Montis S. Michaelis Bambergæ Ordinis S. Benedicti, & Paſſionali Bodecenſi ſæpe nobis*
B *allegato. Priori præponebatur pulchre picta effigies ſancti, in habitu Epiſcopali cum pedo & mitra; eratque circum caput ſcriptum* SCS GOTEHARDUS EPS. *Hinc intelligatur non niſi poſt Canonizationem deſcriptus Codex: in quo tamen ipſe Sanctus perpetuo vocatur* Godehardus, *at in Bodecenſi* Gotehardus. *Verum ut pridem ea diligentia uſus Gamanſius ſit, annotatam tamen ab eo lectionum varietatem non niſi poſt editos primos tomos accipimus, paulo ante ejus mortem: proinde neceſſarium duxi, rurſum editionem noſtram ad iſtas notas conferre, ne fruſtra is tantum laborem ſumpſerit. Interim hic obſervo quod in Bambergenſi MS.* Wolferius *dicitur Auctor, in Gracienſi appellatus* Wolfherrus, *quem cum Brevviario &c.*

Cultus ſpecialis Gennæ; *Pag.* 502 *num.* 3 adde — *Kalendarium etiam feſtorum ſanctæ Gemmenſis eccleſiæ, juſſu Stephani Cardinalis Durazii an.* 1640 *editum ante Officia propria, eodem* IV *Maji, feſtum tali nomine Duplex agendum præcipit, & in Martyrologio addi jubetur:* Natalis S. Gothardi, Epiſcopi & Confeſſoris, qui tempore S. Henrici Imperatoris, ex Monachorum regimine ad gubernandam Eccleſiam Hildeſemenſem vocatus, multis virtutibus enituit, & beato fine quievit. *Cauſam tam ſpecialis Gennæ cultus quærenti, reſponſum eſt, fieri id ex antiqua conſuetudine, cujus nunc origo ignoretur: habere Sanctum*
C *in eccleſia Cathedrali capellam, cum utriuſque ſexus fidelium Confraternitate, quam omnium iſtius urbis antiquiſſimam cenſent Domini Canonici. In Archidioceſi Mediolanenſi, cui Genna aliquando ſubfuit, nunc quidem de* S. Godehardo *ſolum fit Commemoratio, ſub officio ſolenni de S. Venerio Mediolanenſi Epiſcopo; olim vero, cum de S. Venerio fieret* VI *Maji, uti habent vetera Kalendaria, fiebat hoc die de ſolo* S. Godehardo; *& quidem ita, ut in Miſſali anni* MDXII *inveniatur Miſſa tota propria antiquo ritu, id eſt cum propria Præfatione, qualis non additur Sanctis recentius ab Eccleſia Mediolanenſi aſſumptis, ut eſt S. Petrus Cæleſtinus, & alii ſimiles. Præfatio autem de* S. Godehardo, *poſt*, ✠ Æterne Deus, *ſic procedit.* Qui dum mirabiliter cuncta diſponis, quoſcumque fideliter in modicis exercitari prænoſcis, gradu feſtinato provehis ad majora. Inter quos beatus Confeſſor tuus ac Pontifex Godehardus, eccleſiaſticis deditus diſciplinis, de virtute profecit in virtutum. Nam quia, variis coruſcans miraculis & doctrinis, ſeipſum tibi præbuit acceptum & hominibus gratioſum, Pontificalem meruit aſſequi dignitatem. Hic enim diverſis religionum ſtudiis eccleſias condidit, & conditas reparavit; dæmonum phantaſticas illuſiones expulit; loca, a dæmonibus occupata, divinæ religioni & cultui eccleſiaſtico dedicavit: Majoribus ſor-

& Cremonia,

midini & honori, minoribus amabilis, cunctis affabilis extitit & benignus. Pauperibus ſubſidia non negavit; occupatam a dæmonio mulierem, infantulum quoque, miſerrimo infirmitatis genere laborantem, ſuis benignis precibus liberavit: tandem, poſt tanta pietatis exempla, cæleſte meruit conſcendere regnum, per Chriſtum Dominum noſtrum; & per quem &c. *Qua ſane nec novam nec parvam ſolemnitatem indicant, cujus tamen originem hactenus nec divinando conſido aſſequi me poſſe. Pro die autem* V *Maji reperit Gamanſius noſter, in Miſſali Cracovienſi antiquitus impreſſo, propriam de* S. Gothardo *Præfam, ut vocant, ſive Sequentiam; eamque deſcriptam nobis miſit, hoc principio.*

Hæc eſt ſancta Solennitas,
Laudetur ſumma Trinitas,
Pro Gotehardo Præſule.

4 *Anno proximo poſt Tranſlationem &c.*

Pag. 504 *n.* 6 *lin.* 10 — notitiæ Pontificis — *MS. Bamb.* Patavienſi Epiſcopo, qui tunc idem monaſterium beneficii cauſa gubernavit, eum commendando notificaverunt.

Pag. 506 *n.* 13 *lin.* 10 *a fine* — ingemuit, *adde ex Bodec.* Sed & hanc cauſſam pio Imperatori Henrico per E
ordinem Abbas totam ſecretius intimavit, ipſumque adjutorem ad corrigendum talem hominem corrogavit. Quem confeſtim Princeps ad ſuæ colloquium clementiæ evocans, per ſemetipſum convenit: & ex Evangelicis, Apoſtolicis ac Regularibus præceptis inſtruere cœpit, nullum poſſe duobus dominis ſervire, nec Monachum ad ſæculum, ut canem ad vomitum, reverti debere. His & aliis hujuſmodi præcantationibus, tandem in Chriſto vere compunctus vir memoratus, omni prædicta pactione &c.

Annot. 1 *Adde* — Cremiphanenſe *vocant alii, & ſub hoc titulo Annales habemus an.* 1677 *editos, multa rerum Noricarum notitia refertos, ubi lib.* 2 *cap.* 8 *agitur de reſtauratione hujus monaſterii per S. Henricum curata, & adminiſtratione S. Gothardo commiſſa, ſed ex hac ſola Vita.*

Pag. 510 *n.* 25 *lin. antepenult. ex Bamb.* — quam abundanti ſufficientia, impoſterum conquiſitis prædiorum copiis, pavit.

Ibid. n. 24. *lin.* 12 *Bodec.* Irmigardam, *Bamb.* Irmengardam.

Lin. 4 *a fine*: quibus tamen. *Bamb.* Et tam parentibus puellæ, quam & his qui ſecum erant.

Pag. 511 *lin.* 2 obteſtans, *&c. Bamb.* ut ita diligen- F
ter in pauperum cura deſudaret, ſicut pro hac ipſa diſpenſatione Deo rationem reddere deberet; in quo loco cunctis quærentibus prodeſſe voluit, maxime tamen his quos non diſcurſores & illuſores eſſe cognovit.

N. 26 *lin.* 21 Hos nimirum *&c. Bamb.* Hos omni affectu fovens, publice ac privatim ſecum habuit.

Lin 11 *a fine*, inciderent, *adde ex Bamb.* — prudenti conſilio correxerit, &.

N. 27 *lin.* 15 *Bod.* Frankoniamque — *& lin.* 25 — *Bamb.* regni ſui anno.

N. 28 *lin.* 1 Aribo, *hic & alibi ſæpe in MS. Bamb.* Erbo.

Lin. 4 *a fine Bodec.* Eberhardus Babenbergenſis, M. Padilbrunenſis.

N. 3 *lin.* 7 *Bodec.* Branthoho ... Wickero ... Hazichone — *& lin.* 10 Pilgrinus. *Lin.* 15 Dietherico Miſenenſe. *Lin.* 17 Hildolfus. *Lin.* 18 Reinoldus.

Pag. 512 *n.* 31 *lin.* 14 reconciliati ſunt *adde ex Bamb.* Cujus dilationis termino tandem adveniente, Erbo Archiepiſcopus Dei (ut vere credimus) præmonitus nutu, Seniorem noſtrum Beatum Gotehardum ſecreto convenit, ſeque ſupra prædicta erraſſe confitendo nuntiavit, & ita coram Epiſcopis omnem fraternam &c.

A *Num.* 33 *lin.* 4 adiit, *adde ex Bamb.* ut ibi pernoctaret. — *lin.* 15, quem ille — *Bamb.* Hunc, inquam, puerum, Werinum nuncupatum, ſanctus Epiſcopus & vultu &c.

Pag. 513 *n.* 35 *lin.* 14 — de Arbore quæ fuſarius, linguv. Belg. &c. *Bodec.*

Num. 37 *lin.* 1 de talibus. *Bamb.* de dolis atque fallaciis præfati Presbyteri aliquantulum certificatus.

Num. 38 *lin.* 6 — Hildevvin, inquit, Hildevvin, *&c.*

Pag. 514 *num.* 40 *lin.* 10 — Erat enim &c. *Bamb.* Et quia idem venerabilis Clericus grandævus erat & emeritus, omnis Eccleſia noſtra eum, pro virtutis probitate & morum honeſtate, quaſi Patrem venerabatur & amabat. Huic beatus Pontifex; ſicut ex Spiritu ſancto cognoverat, diem exitus ſui ſæpe prædixerat; ſcilicet, quod ipſe, ante annum & ſex menſes, tranſitum beati Patris noſtri Godehardi eſſet præceſſurus.

Lin. 13 *a fine*, *ex Bodec.* poſt biduum vere felix. — *lin.* 13 *a fine* — Congregationem noſtram — *adde ex Bamberg.* — imo totam noſtram Eccleſiam. — *lin. penult.* — qui eum ante ſe, anno & ſex menſibus.

Num. 41 *lin.* 12 *a fine* — pervenerat — *Bamb.* præcipue tamen ſupremo præſentis vitæ anno, per totam Quadrageſimam ſe caſtigans, vix collecto robore,
B peregit debito Epiſcopali officio Dominicam Palmarum &c.

Lin. 5 *a fine*. *Bamb.* jocundari, quoniam oporteret eum ad alium locum in Aſcenſione Domini proficiſci.

Pag. 515 *num.* 42 *lin.* 2 Adenſtat. *Bamb.* Eyſtat — *lin.* 6 *Bodec.* prædictus Adelbertus Abbas.

Num. 43 *lin.* 6 *Bamberg.* ſæpe prædixerat. — *lin. penult.* proficiſci. Ex ea die Præſul noſter, decreſcentibus diætim viribus, ad extrema præparatur; & a præfata villa ad Holthuſen &c.

Num. 44 *lin.* 9 convenit, *Bamb. addit*, pro quibuſdam cauſis Eccleſiæ ſuæ eum interpellavit, omnemque de reliquo ſubjectionem, & de præterito errore ſatisfactionem promittere cœpit. Ad cujus verba partim morbo &c.

Num. 45 *lin.* 6 ad eum fratres, *adde ex Bamb.* cum innumerabili alia multitudine fidelium.

Pag. 516 *col.* 1 *lin.* 10 pernoctabat. *Bamb.* animam ſuam attentius Deo commendavit.

Fol. 517 *col.* 1 *Annotat.* d *adde:*

Concilium Baſilienſe anno 1441 *Seſſ.* 42 *primam inſtitutionem feſti Viſitationis Bonifacio* IX *adſcribit: ſed*
C *quia hæc facta erat tempore ſchiſmatis, ac proinde ab hominibus alterius obedientiæ, ipſis Kalendis Julii initio ſeſſ.* 43 *decretum de ea condidit: quod una cum aliis multis Eccleſia univerſalis uſus recepit & approbavit.*

Ibidem poſt e *adde — In MS. Bamberg. ſequebatur hic titulus*: De miraculis quæ poſt mortem ejus contigerunt.

Ibid. num. 52 *Bodec.* Ludegerus.

Pag. 518 *n.* 55 *lin.* 1 *Bodec.* Mireſvvint. — *lin.* 7 Holthaon.

Num. 56 *lin.* 2 *Bodec.* Sivve, *Bamb.* Svvine. — *lin.* 5 *a fine*, quam amita — *adde ex Bamb.* ipſius.

Num. 57 *lin.* 2 *Bamb.* Folchardus. *Bodec.* Volcvvardus. — *lin.* 8 *Bodec.* Askerhuſen.

Num. 58 *lin.* 8 *Bamb.* Reverendi Pontificis noſtri Wecelini. — *lin. antepenult.* momento. *Bamberg.* die.

Num. 59 *lin. ult. adde ex Bamb.* per eum qui omnia operatur in omnibus, Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum, qui cum Patre & Spiritu ſancto vivit & regnat in ſæcula ſæculorum. Amen.

Pag. 519 *in Annot. poſt* a *adde — MS. Bamberg. ſic habetur*: Primo namque depoſitionis beati Gotehardi Pontificis anno, in ſpeciali noſtra feſtivitate.

Annot. g *adde — nec non in MSS. Bodec. ac Bamber-* D *genſi. In Bodec. autem ſic habetur.* Explicit vita, incipit de Translatione ejuſdem Patroni. Gloria ſummo, *ut infra pag.* 521.

Pag. 521 *n.* 2 *lin.* 11 & de populi, *Bodec.* & de univerſali utilitate. *lin.* 15 iterumque atque iterum.

Pag. 522 *n.* 5 *lin. penult.* perfectæ ſanitati redditus, *ita Bodec.*

Pag. 523 *col.* 1 *lin.* 3 *Bodec.* diſcretiſſime.

Num. 12 *lin.* 13 *Bodec.* & ſic tumba, in qua ..... aperiatur.

Annot. f *adde — Notat Gamanſius, quod* a translatione S. Gothardi Hildeſio redux Udo, Epiſcopus Naumburgenſis, filius Ludovici Saltatoris, & in Walckenrodenſi cœnobio benigne exceptus, ac loci religione delectatus; Colonam Monachorum inde impetravit, & deduxit ad Smolnenſem ſeu poſt Portenſem eccleſiam; *jubetque adire Portenſe Chronicon pag.* 14 *an.* 1140, *quod non habemus.*

Fol. 528 *col.* 2 *Annotat.* a *adde:*

Audio eſſe qui non ſolum duas diſtinguant Ruſſias, *quarum major*, Alba *dicta*, *Moſchorum ſit*, *Minor vulgo* Nigra *Polonorum*; *ſed etiam tres*, *ſic ut altera*, *ipſis* Rubra *dicta*, *ſit Pruſſenorum. Si antiquitus* Pruſſiam *etiam* Ruſſiam *dictam probare quis poſſet*, *nihil eſſet* E *corrigendum.*

DE S. HELENA VIRG.

PAg. 551 *col.* 1 *n.* 4 *lin.* 6 *a fine* ſic lege — *& hinc comprobando damus ex Gallico Deſguerrois miracula Latine reddita, quando ſcriptis Trecas litteris originaria Latina verba impetrare nequivimus. Acceperunt quidem Trecenſes Canonici litteras noſtras, nihilque feciſſent libentius quam continuo ſubmittere quæ poſtulabamus, negotium vero commiſerunt Domino Marcè Theſaurario ſuo: ſed is ingenue faſſus, chartarum veterum tantam in theſauro eſſe confuſionem, ut miraculo propius ſit aliquid ibi cum voles inveniendum, poſt multam ibi fruſtra poſitam operam deſpondit animum, alteri ſe felicieri ſucceſſo eiſdem ſcripturis inveniendis nobiſque tranſmittendis locum reliquit.* Collapſa anno 1227 ecclesia.

5 *Miraculis adnumerare Des Guerrois videtur &c —* *& poſt* 4 *lineas* adde — *Camuzatus in Promptuario pag.* 27 *v. ex veteri MS. notat quod* Anno MCCXXVII flavit ventus vehemens; tuncque eccleſia B. Petri Trecenſis corruit, ubi miraculum contigit: quia Iconium Salvatoris inter trabes longiſſimas integrum remanſit. *Quid* F *autem factum ſit capſa B. Helenæ intelligitur ex Decreto quod* M. (*Milo de S. Albino*) Decanus Capitulumque *ſignarunt* an. MCCXIX (*omnino enim corrigendus typothetæ error*, *quo* 1209 *obrepſit pro* 1219) die lunæ poſt Quaſi Modo, *id eſt* XIII *Aprilis*, *ita ſtatuentes*: Cum ad corpora Sanctorum, in noſtra eccleſia quieſcentium, veneranda teneamur ſpecialiter; attendentes, quod nuper, ex ſubita Trecenſis eccleſiæ ruina, capſa B. Virginis Helenæ, in qua ipſius corpus tunc temporis requievit, penitus fuerat diruta & confracta; nec ipſius corpus paſſum eſt, ſicut patet, in aliquo læſionem: nos ad ipſius capſam de novo inceptam, ex communi conſenſu ordinamus, ut ad reparationem dictæ capſæ, de qualibet Præbenda, unum ſextarium frumenti, caritatis intuitu, conferatur. *Conſequenter autem ad reparationem prædictam, facta ſacri corporis tranſlatione, non ſine feſtivo* (*ut veriſimile eſt*) *apparatu & ſupplicationum pompa, accidiſſe putamus miracula complura; quorum tamen deſcribendorum nemini cura fuit ante annum* MCCLVII, *quando patratum eſt illud, quod inter relata a Deſguerrois primum locum tenet; niſi malimus opinari, hunc datum eſſe locum iſtum, quia notam anni adſcriptam habebat, eum potius ultimo referri debuiſſet.* & reſtituta capſa illaſa fuere.

M.

Digitized by Google

A EX GAL.

MIRACULA

Ex Gallica N. des Guerrois ad an. 1257.

Visum ſibi punitur & curatur.

1 HEnricus l' Alemant juratus affirmat, quod feria VI poſt inventionem S. Crucis anno MCCLVII orationis cauſa venit ad eccleſiam S. Petri: domum autem ſuam regreſſus invenit in ſella otioſam ſedere uxorem, ab eaque rogatus eſt ut a labore conſueto abſtineret eo die, propterea quod eſſet feſtum S. Helenæ. Ille vero ſubſannans, Nihil, inquit, niſi feſta ſomnias; & mox admovit manum operi. Vix id oeceperat cum ſe divinitus puniri ſenſit. Os enim ei verſus aurem fœde diſtortum eſt, & oculus in dexterum latus ſeſe horribiliter vertit: maxilla etiam dextra continuo tremore ſubſiliebat, ſic ut metueret miſer totius illius lateris uſu ſe privandum, videreturque ſibi catenis ferreis toto corpore vinctus teneri. Tum ſcilicet cœpti operis inſtrumenta abjecit e manu, proſtratuſque in genua, Deo & S. Helenæ vovit, quod hujus feſtum dum viveret quotannis devotiſſime coleret. Deinde gemebundus venit ad ſacrum feretrum atque ante illud ab omni malo liberatus eſt. Qua de re teſtes auditæ ſunt Marie uxor ejus, ejuſque hoſpita ſimilis nominis, & Iſabella vicina, jurantes quod ipſum vidiſſent primum in ſua infir-
B mitate, deinde ab ea liberatum.

Gradiendi facultas redditur ami

2 Garnerus incola loci, dicti Maiſnil, de morbo ſuo ſub juramento interrogatus, dixit ſe a feſto Purificationis anni præcedentis gradiendi facultate deſtitutum fuiſſe, ſic ut nec adminiculo baculi, nec alio quolibet ire aut redire poſſet. Tenuit id malum uſque ad Paſcha proxime elapſum, cum moliri greſſum ſcipione nixus incepit, continuavitque ad feſtam uſque S. Helenæ lu-
a cem, quæ tum dies a Veneris erat: hac die decumbens in noſocomio S. Nicolai, audienſque frequentes de miraculis intercedente S. Helena patratis ſermones, ſpem ſuam in Deo dictaque Sancta collocat, ad ædemque S. Petri ſe portari jubet; ubi, ſuſis precibus, exauditus a Deo, figere greſſum ſine baculo cœpit. Annus eſt cum primum ad dictum noſocomium venit die octava feſtum S. Joannis Bapt. præcedente, indeque morbo ſuo afflictatus uſque ad feſtum B. Helenæ eſt, a quo confirmata jam gaudet valetudine. Teſtes, qui rem ita ſe habere affirmaverunt, ſunt, ſoror Emelina Prioriſſa iſtius domus, ſoror Maria de Villemoyenne, ſoror Martha (Martina) converſa, & Petrus de Meizthiercelin ibi-
C dem habitans.

Alteriq.

3 Jam dictæ perſonæ jurejurando teſtatæ etiam ſunt, quod quidam, Godefridus nomine, uſu pedum ſuorum a Paſchate uſque ad diem Veneris, feſtum S. Helenæ, deſtitutus, apportatus fuerit ad lipſanothecam Sanctæ, factaque ferventi oratione valetudinem integram conſecutus eſt.

Membrorum anomalum

4 Mulier quædam a quinquennali invaletudine adeo languida debiliſque ut movere ſe ſine alterius ope nequiret; vehementer inſtitit ut adduceretur ad S. Petri, ubi S. Helena colitur, cujus feſtum perquam ſolenniter agebatur poſtridie inventionis S. Crucis. Adducta igitur poſitaque ante lipſanothecam cum ſuſpiriis lacrymiſque ſanitatem petiit... (*deſunt hic in autographo Latino pagellæ duæ: deinde ſequitur*)

... Ab illoque tempore levavit ſe a lecto ſana, oſculataque reverenter atque humiliter arcam reliquiarum, nullo ſuſtentata baculo commode gradiens, domum reverſa eſt. Parochus S. Nicetii aſſerit, inviſiſſe ſe aliquando ad hanc ægram, tamque debilem comperiſſe, ut allatam ſacram Euchariſtiam ſuſceptura aliorum manibus levari ſuſtentarique neceſſe haberet. Præterea quotquot ſuburbium S. Jacobi frequentare ſolent, affirmarunt, eamdem ſe vidiſſe infirmam, decumbentem, & mendicantem.

5 Juvenis ex Aubruſſel, ab octo annis ſtare nequibat, niſi uno tantum pede; trahenſque ſiniſtrum incurvatum per terram, ſolo dextero, ut poterat, ſe promovebat. Hic, fama miraculorum a S. Helena patratorum late vulgata, ſpe plenus ſe viæ dat, ad ipſam perrecturus: quo animadverſo accurrit frater, levatumque humeris eo portat. Implorat devota prece opem Sanctæ, moxque erigit ſe in pedem utrumque bene ſanus, reſtituente Deo firmitatem ac robur pedi ſiniſtro. Hujuſce rei teſtes fuere ipſa infirmi mater, Matthæus vicinus, & Parochus Aubruſſellenſis, affirmarantque ita factum eſſe. D *Graduiq. pedis uſu deſtituti ſanitatem recuperat.*

6 Femina ex b Rouſſon totum brachium enormiter tumens, plagiſque multum fœtoris emittentibus refertum gerens, auditis quæ fiebant patrocinante S. Helena prodigiis, eo ſe, nihil diffidens, contulit; peccata per exomologeſin expiavit; deinde arcam, Sacerdote illius cuſtode permittente, brachio tetigit; & biduum divinam implorando miſericordiam exegit. Verum metuens, ne Dominus, cui famulatum ſuum addixerat, moram tam longam ægre ferret, conſtituit animo reverti domum: atque ecce dum in via eſt, ſentit ſe omni ex parte curatam, virtute & meritis Sanctæ. Recurrit e veſtigio ad ædem ſacram quanta poteſt celeritate; gratias Deo Sanctæque ſoſpitatrici perſolvit, diverſiſque perſonis tum e Clero, tum aliis curatum brachium oſtentat. Res plurium teſtimonio rata eſt. b *Curatur brachium tumens & fœtens.*

7 Fama hujuſce miraculi excita quædam puella, cui manus curvata laterique ſic affixa hærebat, ut nec movere nec levare digitos poſſet venit ex Tonnerre c cum domina quadam honeſta femina ad memoratam Sanctam. Triduo ab adventu interorandum elapſo curata eſt, manu ab latere retracta, motiſque ut ſubebat digitis, ſigno ſe Crucis munivit. Domina, quæ puellam adduxerat, & Sacerdos, cujus cuſtodiæ reliquiarum arca tradita eſt, ita teſtati ſunt. E *manus curvata & lateri affixa.* c

8 Domina quædam Trecenſis, jam biennio cæca, cum adducta fuiſſet a vicinis ad arcam, invocato S. Virginis nomine, uſum oculorum recepit, & obvia quæque viſu diſcernens domum ſuam revertit. *ex-tra lumi-nis.*

9 Femina quædam ex Sacey, trium filiarum mater, nihil quidquam viſu percipientium, niſi forte perparum claritatis rutilante ſole; certe nihil medio etiam die diſcernentium; duxit illas ad viſendam Sanctam. Poſteaquam iſtic loci preces ſuas fuderant, ſubſtitere aliquot diebus auxilium præſtolantes; nec fruſtra; quippe oculi earum illuminati diſcernebant quaslibet res inter ſe, quin etiam ſpecies & colores, uti album, F nigrum alioſque diſtinguebant. *tres cæcæ juvenes.*

10 Civis Trecenſis itidem cæca, adeo ut nec ſolum lucidiſſima etiam die viſu ſentiret, nec per plateas incedere poſſet ſine duce, tandem adducta ad S. Helenæ, tribus quatuorve diebus pietati datis, viſum recepit, regreſſaque eſt ſine duce. *alia item cæca.*

11 Guilbertus Guerrea civis Trecenſis, ventrem, femora, crura, pedes, ipſamque faciem fœda hydrope tumentia habens, ad S. Virginem confugit; precatuſque ſanus abceſſit inde domum ſuam, gratias agens Deo, teſtatumque toti mundo faciens, omni ſe penitus malo liberatum. *& hydropica.*

12 Puella quædam ex Bouilly, quæ ire non poterat niſi incurvata, manibuſque ad genua admotis greſſum firmans; poſt aliquantum ſpatii temporis obtinuit a S. Helena precibus ſuis incolumitatem, erectaque in pedes ibat quolibet, nullo manuum adminiculo adhibito. Teſtes hujuſce prodigii fuere Pariſia & maritus ejus, apud quos dicta puella diverſabatur, & plures alii incolæ prædicti loci. *Duæ curvatæ medium tibiæ.*

13 Alia filia e ſuburbio S. Martini urbis Trecenſis, quæ, niſi manus genibus aditerentur, ipſaque toto corpore prona inclinaretur, incedere nequibat; poſt-

A EX GAL. posteaquam diebus omnino quatuor aut quinque ferventibus coram S. Helena vacasset precibus, levavit se; sana erectaque stetit, gressa est tam dextere atque expedite, ut nullum umquam malum sensisse videretur; cum tamen triennio & eo amplius miserum, ut dixi, in modum affecta fuisset. Mater & tres alii rem indubitatam testati sunt, præter alios plures, qui puellam non semel mendicantem viderant.

Dæmoniaca liberatur.

14 Domicella quædam ex Barberey furiosa atque dæmoniaca, cum deportata a quibusdam consanguineorum ad S. Helenam esset, incessanter triduo quatriduove precibus opem cælitus poposcit. Deinde correpta a spiritu maligno, horrendum fremens, inconditasque & nefandas voces jactitans, omnem ecclesiam personuit. Tandem per misericordiam Dei & S. Helenæ merita incidit in somnum: qui noctem integram & partem diei non modicam tenens, cum abiisset; incolumem se puella & tortore dæmone liberam mirata est: gratiisque Deo & Sanctæ peractis, remeavit domum exultans, gaudensque toti mundo beneficium sibi præstitum annuntiare. Testes producti sunt soror ipsius, Maria vidua Mauritii Chaulson, aliique.

Debilitas trium annorum curatur.

15 Femina ex vico S. Theobaldi prope Isles, ratione infirmitatis, pro cujus curatione S. Eligius *d* invocari consuevit, tam debilis plus tribus annis, ut sine baculo incedere nequiret, aut affecto pede se sustinere; persticit ad capsam S. Helenæ, quatriduo pietati vacans: B
d
quo elapso tempore projiciens ab se baculum, firmiter pedibus stetit, roborataque sine incommodo incessit. Sex homines e vicinia interrogati affirmaverunt, interposito juramento, rem verissime ita evenisse; quod & ipsa suo confirmavit.

Marti præsentia ad se credit.

16 Filia quædam in parœcia S. Aventini Trecis, certo quodam morbo sic subito affecta fuit, ut omnium omnino membrorum usu motuque destituta nihil a mortua discreparet. Oritur lamentatio parentum miserabilis: accurrunt ad planctus vicini, uti & ipse Parochus. Jam putabatur decessisse puella aut proxime a morte abesse: suadentibus tamen Parocho aliisque, voverunt filiam parentes S. Helenæ, seque ad sacras ejusdem reliquias novemdiales vigilias acturos. Voto vix emisso, priusquam eo portaretur filia, manum capiti admovit: portata autem, continuo convaluit. Id testimonio vicinorum & Parochi comprobatum.

Tumor faucium & ventris fugatur.

17 Juvenis ex Mastolz, terribili faucium, ventris, aliarumque partium tumore infestatus, vires pœne omnes ab anno jam & dimidio desiderabat. Erat ille cu- C
stos corporis Domini de Mastolz; cujus jussu peregrinatus ad S. Helenæ est. Vix advenerat, cum levatum se sensit; moratus autem tribus quatuorve diebus, misericorditer sibi restitutus est. Et morbi & curationis testis producta mater cum tribus aliis, curationis vero plus quam ducenti & quidem oculati.

Puella

18 Rothomagensis puella lamentabatur, quod annis quatuor superioribus nec stare, nec sedere, nec quidquam operis tractare potuisset. Postridie Pentecostes per quemdam vicinum suum curru vecta ad S. Helenam est, ibique biduum in oratione continuavit: tertio vero die per merita Sanctæ confirmatam se sensit, sedit, ambulavit, cunctis miraculum prædicavit. Spectatum hoc pluribus Canonicis Trecensibus atque aliis Ecclesiasticis; auditumque a grandi multitudine populi testimonium trium quatuorve, qui ipsam infirmam viderant, id perhibentium.

& juvenis dat gradiendi facultatem recipiunt;

19 Juvenis quidam gravi languore atque imbecillitate inde ortis, quod spina per dorsum erupisset, emaciatus adeo ut incedendi standique potentiam amisisset, votum S. Helenæ fecit: quod soluturus jussit se Catalauno, ubi diu æger moratus fuerat, eo deportare, comitante matertera, uxore illius a quo portabatur. Medio itinere confecto miser ille petiit deponi in terra, tentaturus si forte per se nixus baculo promovere gradum posset; sentiebat enim aliquantum levaminis. Depositus (o prodigium!) decurrit reliquum iter solo baculo sustentatus: ubi vero ad capsam Sanctæ perventum est, conjunctis precibus Deum pro salute ipsius obtestati sunt exauditique, obtenta circa meridiem integra sanitate. Regressi autem, juvenis quidem gaudio, matertera vero, maritus aliique testimonio suo fidem miraculo fecere. D

20 Eadem die atque hora juvenis ex Chablies diutino incurvatus morbo, & gradi impotens, si quis subtraxisset scipionem, fuit meritis ejusdem Sanctæ sanatus, regressusque baculo relicto. Femina, quæ ducatum præstiterat, aliique huic rei subscripsere.

21 Civis Senonensis gravi morbo afflictatus stare absque sustentaculo nequibat: accidit ut quidam..... *duæ hic pagellæ in autographo desiderantur.*

22 Quidam ex Monstier Ramey non uno vexatus malo....altero captus oculo.... cum ad Sanctæ arcam accessisset, moramque ibidem fecisset.....

Fluxus sanguinis sistitur.

Reliqua hujus paginæ aberant, ex quibusdam sequentis paginæ verbis utcumque conficitur, fuisse hominem, qui sanguinis fluxum aliasque calamitates passus, iisdem medelam per merita S. Helenæ invenit.

Obstipatus ventre levatur.

23 Grandis tumor sic occupaverat infantis bimi e suburbio Trecensi verenda atque nates, ut necessitati naturæ satisfacere non posset: hinc dolore obrutus ac miserandum in modum ejulans, magnis passibus ad vitæ terminum properabat. Mater non moderatius lamentans præ commiseratione, detulit puerum ad S. Helenæ, unde post productam in octo dies pietatem, incolumem retulit.

Redditur facultas eundi.

24 Femina Molesmensis, quæ (uti ipsa jurata cum quatuor aliis affirmavit) toto triennio variis morbis debilitata, pedem omnino promovere sine scipione nequibat; ad Sanctam, ut potuit, accessit, orationi vacavit, sanitatem recepit, prætermisso baculo exultans recessit.

25 Eodem die restituit S. Helena sanitatem feminæ alteri ex Conlours, eodem morbo laboranti; quemadmodum tres personæ, quæ ipsam anno integro languentem viderant, testatæ sunt.

e loquendi.

26 Juvenis ex oppido *e* S. Desiderii Clericus, e gravibus infirmitatibus loquendi facultatem amiserat trimestri spatio, sic ut prioribus sex hebdomadis vocem nullam intelligibilem, sex posterioribus omnino nullam jam mutus promeret. Hac sua in calamitate peregrinatus ad S. Helenæ est, quamque ore non poterat, corde F
imploravit opem, obtinuitque, soluta tertio post die in voces lingua, & sanitate recuperata.

item eundi.

27 Femina Senonensis, impotens gressus nisi fulcris subalaribus sustentata, insuper sex annos cæca, a filio ad S. Helenam peregrinatum ducta, trium non amplius dierum spatio facultatem gradiendi pariter & videndi exoravit.

Curantur hernia fusa.

28 Domina quædam Trecensis infantem suum anniculum, hernia laborantem, tulit ad Sanctam gemens, ploransque obtulit ibidem novemdiales preces, infirmum suum atque seminecem ulnis gestans; & a Deo Sanctaque misericordiam ipsa, filius sanitatem obtinuit.

cæcus ex lapsu.

29 Quidam Gratiolus nomine, ex pago Chatres, altero oculo ex læsione quadam plus anno solido captus, ad S. Helenæ instituit peregrinationem; defunctusque periculo cæcitatis est, recepto cum oculo visu, postquam dies novem pietati dedisset.

calculosus.

30 Duodennis puer calculosus, qui omnem late locum lamentis implebat, cum reddenda urina urgeret, ad Sanctam die lunæ venit, & languidus istic hærens biduo, die subsequente Mercurii ejecit via naturali una cum lotio calculum, non sine magno ploratu & clamore:

Digitized by Google

A re: ejectum mox circum adſtantibus & prodigium mirantibus exhibuit, & ſanus manſit.

paralytica. 31 Biernæ femina paralytica ab annis quatuor, cruciansſe, quod inutile rebus agendis traheret corpus, advecta curru ad S. Helenæ eſt. Jacebat hic in modum trunci anima deſtituti, nihil movens corporis, ſolo corde gemens; ſicque noctem unam tranſegit: poſtera luce per miſericordiam Dei uſum membrorum ſanata recepit.

dæmoniaci duo. 32, 33 Furibundi duo, a maligno ſpiritu infeſſi, e diverſis locis ad S. Petri, ubi S. Helena Virgo claret miraculis, adducti convenere: in quos Deus per interceſſionem dictæ Virginis ſuam gratiam diſpertitus eſt. Exterminatis quippe dæmonibus incolumitate deinceps gaviſi ſunt: & prodigii hujus cauſa qui aderant, gloriam dedere Deo & S. Helenæ.

& variis morbis laborans. 34 Puer exhauſtus viribus gravatuſque immani tumore, femora ventremque inſidente, nec non aliorum morborum non uno genere, qui ipſum continenter cruciabant; allatus ad S. Helenæ Virginis, divinam miſericordiam meritus fuit impetrare: nam octavo ab ac-
B ceſſu die ſanitati reſtitutus eſt. Sit Deus benedictus per omnia.

ANNOTATA.

a *Annus* 1257 *cyclo Lunæ* 4, *Solis* 6, *litteram Dominicalem habuit* G, *& Paſcha die* VIII *Aprilis*, *quod notaſſe juvabit ad juſtificanda tempora, huc & deinceps deſignata, cum reſpectu ad feſtum S. Helenæ* 4 *Maji, vel mobilia ejus anni feſta.*

b Roiſon, *intra ſecundam ab urbe Trecenſi leucam, trans Sequanam ſitum. Sed hæc & ſimilia ignobilium villarum nomina non vacat requirere ſcrupuloſius: ſatis erit oppida hic indicata notaſſe, unde fiat conjectura etiam ex remotioribus Campaniæ locis acceſſiſſe aliquos.*

c Tonnerre, *in confinio Burgundiæ*, 8 *leucis ut minimum Trecis diſtat: Latine* Tornodorus.

d *Quid hoc morbi ſit docere cupio. Philippus Dontremannus Tomo* 2 *Pædagogi Chriſtiani parte* 2 *cap.* 3 *enumerans Sanctos tempore peſtilentiæ invocandos, in iis collocat* S. Eligium: *qui in Belgio communiter habetur & colitur auxiliator pro vulneribus aut infirmitatibus equorum.*

e *Vulgo* San-Deſier, *ad Matronam* 16 *leucis diſtans ab urbe Trecenſi.*

Ead. pag. 531 *col.* 2 *n.* 3 *lin. antep. poſt* — Helyni *Anachoreta* — adde — *Claudius Caſtellanus, ita omnino*
C *ſibi videri reſcripſit, cum adeo facile vulgus ſoleat virilia nomina efferre terminatione feminina (ſicut* 1 *Maji, ad* S. Africani *nomen, vulgo* Sainte-Frique, *eſt obſervatum) præſertim cum illa inchoantur a vocali, & cum ejuſdem nominis Sancta notior eſt quam Sanctus, ipſo nomine nuncupatus.*

DE S. LUPINO CONFESS. D

Pag. 532 *de* S. Lupino *ad finem* adde. — *cui interim magis credimus*, Feriam II; *quam Sanſſayo*, Feriam III, *anno* S. Lupini *cultu ſignanti, & in talibus ſæpe fallere deprehenſo. Neſcio etiam cur idem Sanſſayus hunc diem elegerit, cum audiam Carcaſſonenſes in ſuis Faſtis præferre* XXX *diem* Aprilis: *quæ etiam jubebo Sanctum poſthac referri, ſi, Supplementum Aprilis facturus, plura quæ opto accepero. Interim ex Claudii Caſtellani ſuggeſtione noto, ſanctum Corpus ideo geſtari a Canonicis, quia ipſe* Canonicus Carcaſſonenſis *fuerit: quod ſane notatum velim a nonnullis, optantibus* Sanctum *aliquem* Canonicum *noſſe, qui vel Regularis vel Martyr non fuerit, atque adeo ſub ſimplici Canonici titulo honorari meruerit. Quod ad tempus quo vixit attinet, videtur ei ſæculum* IX *aſſignandum: nec enim multo citius floruiſſe potuit, neque etiam ſerius; quando ſupponere licet, haud multis poſt mortem annis factam eſſe corporis elevationem, cujus memoria ſervetur in Schedæ prædictæ.*

DE B. PIO PAPA V.

Pag. 616 *Comment. prævium ſic ordieris* —

Triplex exat vita hujus Pontificis; prima Italice E *edita ab Hieronymo Catena, Roma anno* MDLXXXXI; *altera Hiſpanice compoſita per D. Antonium de Fontemajori, & Madriti excuſa anno* MDXCV; *decimo denique anno poſt, edita item Roma eſt tertia Latina, auctore Joanne Antonio Gabutio. Quanti prima & ultima ſit æſtimanda (ſecundam ipſe Gabutius loco non uno commendat) colligimus ex Relatione &c.*

Pag. 617 *col.* 1 *adde* — 6 *His ita digeſtis, omnino factum officio ſatis exiſtimavit Henſchenius; cum tamen Roma comparuit liber noſter, vir quidam auctoritatis inter eruditos primariæ, ſignificari nobis juſſit, operæ pretium haud exiguum fallurum, qui Italicam Vitam, annis* XXVIII *prius vulgatam quam Gabutius Latinam ederet, cum hac ipſa conferret. Dedi igitur operam, ut aliud Roma exemplar nanciſcerer (nam prius exemplum, commodato acceptum reſtituto quoque ſuo domino, eo mortuo non inveniretur amplius) volebam autem collationem inſtituere, non cum ipſa tantum, ſed etiam cum altera Hiſpanica, quia utraque uſum Gabutium videbam. Sed fruſtra mihi fuit voluntas illa, necdum reperto, quod mihi mitti poſſet, exemplari; ſicut etiam fruſtra fuit iterum ſolicitaſſe Patres Dominicanos in Urbe, ut ea mi-* F *racula, quæ nec in Relatione Auditorum habentur, neque narrantur a Gabutio, ſecundum ordinem referuntur in Synopſi vel aliter, curarent ex Proceſſibus colligenda. Quapropter utrumque dimitto poſteris, in totius operis Supplemento quandoque laboraturis.*

DE B. CRESCENTIO PRESBYTERO C. I.

PATAVII IN ITALIA.

COMMENTARIUS HISTORICUS.

§. I. De veneratione publica, ei a tempore immemorabili impenſa, Vitæ compendio, & cultus die.

POST AN. MLXXX. *Exulem fere illius memoria*

1 *Anno Domini* MDCLXXXVI. *Roma in Belgium rediens, veni Patavium* XXVIII *Julii; conſideranſque ſacrum iſtius urbis theſaurum, ſane copioſum, ad illorum præſertim Lipſana Actaque examinanda me accinxi, quorum memoria nunc quidem in benedictione ac veneratione illic eſt; ſi tamen illa paulo altius repetatur, non æque conſtat, an titulus aut cultus aliquis Sanctorum illis ab immemorabili tempore ante Conſtitutiones Urbani VIII impenſus fuerit; ſine quo locus illis in hoc Opere nullus competeret. Ex illorum numero mihi viſus eſt eſſe* B. Crescentius de Campo S. Petri, *vulgo* Campo ſan-Piero *dictus; de quo tacent Martyrologi, etiam recentiores impreſſi; cum interea Reliquiæ ejus veneratione publica expoſitæ conſpiciantur ſuper altare, in templo religioſarum Virginum monaſterii SS. Agathæ atque Cæciliæ.*

2 *Quamobrem operæ pretium duxi coram inquirere, ſi* ex Martyrologio veteri MS. ipſius loci, *quæ veteſtiora de Beato illo monumenta in archivo dicti monaſterii latèrent. Protulerunt animo lubenti Sanctimoniales omnia, quæ ad inſtitutum meum facere putabant poſſe; ſed illis non omnino expleverunt deſiderium meum.*

Igi-

A ADDENDA. C. L. *Igitur inquire in Miſſalia, Breviaria, Martyrologia vetuſta, ſi qua forte penes ipſas forent. Tum una, neſcio quid Martyrologii in angulo quopiam jacere, ait: ſed ſupervacaneum fore illud apportare, cum nulli amplius eſſet uſui. Ego vero, uſui id mihi quam maxime futurum ratus, illico adferri juſſi, & in eo quod præcipue quærebam, inveni. Codex erat pervetuſtus, in membrana, eleganti ſatis charactere ſcriptus; in eoque ſubinde alia manu panca adjuncta ſunt certis locis, puta de S. Franciſco Aſſiſinate, de S. Nicolao Tolentino, de S. Antonio Patavino, de Tranſlatione S. Juſtinæ*, de B. Creſcentio noſtro. *Et de hoc quidem duobus in locis memoria recolitur, videlicet* XIII Kalendas Majas & III Kalendas Decembris. *Priori loco ſic pancis legitur:* Civitate Padua, B. Creſcentii Presbyteri & Confeſſoris: *poſteriori vero pluribus ſic:* Civitate Padua B. Creſcentii, Presbyteri & Confeſſoris: qui non ſolum ex oppido Campi S. Petri, agri Patavini, originem traxit; verum etiam nobiliſſimis parentibus ortus, ab ipſiſque, quod divinum eſt, moribus, virtutibus, & divinis actionibus ſuffultus; tandem divina favente gratia, ſubſtantiam, quam ſibi delegavit pater, [impendit] in duabus eccleſiis, quas ipſe vivens, in honorem B Dei & SS. Cæciliæ & Agathæ, ædificari curioſe fecit, & pro alimonio Monialium ibidem reſidentium inſtituit. Aliam vero [fecit] in honorem S. Lucæ Evangeliſtæ: in qua eccleſia nunc ſanctiſſima ejus oſſa, corpus & Reliquiæ ſub altari, nomini ſuo erecto, honorifice requieſcunt.

geſti in adſcriptus Sanctis inveniur 19 April. & 29 Novemb.

3 *Habemus Martyrologium illud. Ubi noto, poſterius hoc & prolixius elogium antiquioris aliquanto ſcriptura videri quam primum: nec dubito affirmare, tempus immemorabile longe excedere. Id quod etiam iis quibus copia videndi Martyrologium præditum non eſt, reddetur veriſimile, ſi poſterior citati elogii pars conferatur cum alio ejuſdem* B. Creſcentii *elogio, quod habet Bernardinus Scardeonius*, de antiquitate urbis Patavii, *libro* II *Claſſe* VI; *impreſſus anno* MDLX *Baſilea, & biennio ante Venetiis. Si enim* Sanctiſſima oſſa B. Creſcentii honorifice quieſcebant, *atque adeo in veneratione erant, cum elogium illud exaratum fuit; exaratum fuiſſe oportet non modico temporis ſpatio antequam ſuum conſcriberet Scardeonius, utpote qui dolet ſuo tempore vix ullum honorem beato Viro impendi, his verbis:* Nunc vero (*egerat antea de veneratione & miraculis ejus pridem factis*) vel præſidentium ibidem C Sacerdotum negligentia, vel quod hominum refriguit caritas, paucis notus eſt, & a paucis debito honore ſalutatur. *Fac igitur* LX *aut* LXX *annorum ſpatium, uti debuit, efluxiſſe, quo* B. Creſcentii *cultus in defuetudinem, & nomen ipſum fere in oblivionem abiret; ad confinia ſæculi* XV & XVI, *ut minimum, referri debebit ſcriptio elogii ſupra producti. Cultum vero publicum ejuſdem longe antiquiorem etiam fuiſſe, apertiſſime probatur ex eo, quod* altare nomini ejus erectum *pridem extitiſſe debet; quandoquidem* tunc, *cum elogium ſcriptum eſt, ſub illo* honorifice requieſceret.

elogio inde orato confirmat Scardeonius,

negleſtum veteris cultus dolens,

qui ante tranſlationem ſolemnis erat 19 Apr.

4 *Hinc accedat, quod legi in charta aliqua ejuſdem monaſterii SS. Agathæ atque Cæciliæ, ſcripta a Sanctimoniali quadam, ad Monachos S. Juſtinæ ſub initium hujus ſæculi, quando* B. Creſcentii *ſacra Lipſana ad ſuum monaſterium tranſlata fuerunt. Petit autem per dictam chartam nova quædam diſcere* de B. Creſcentio *ex antiquis S. Juſtinæ tabulariis, non quidem quod dubitaret, an feſtum ejus agi quotannis licite poſſit; quandoquidem ibi expreſſe dicat*, jam ab antiquo uſum obtinere, *antequam Corpus ad ſe tranſlatum eſſet*, ut a monaſterio ſuo celebretur B. Creſcentii feſtus dies, ac recitetur Officium XIX Aprilis; *ſed ut celebrior memoria ac veneratio beati Viri redderetur in vulgus, ex publicatione geſtorum ejus, quæ apud Monachos S. Juſtinæ invenienda putabat, hactenus mundo ignota.* D

in ædo S. Lucæ ab ipſo Paulo conſtructa.

5 *Sed addamus his etiam contextum integrum, cujus partem adneximus paulo ante ex Scardeonio. Is ita loquitur loco citato, vitam Creſcentianam compendio deſcribens:* Hic mihi deinceps juxta diverſorum temporum ordinem de B. Creſcentio, viro ſanctiſſimo, dicendum videtur: qui cum ortus eſſet ex nobili familia Comitum Campi S. Petri, nihil de mundi honoribus, nihil de ſanguinis nobilitate ſolicitus, ad veram Chriſtianæ fidei religionem animum applicuit ſuum; & in Dei honorem ad Sacerdotalem Ordinem promotus eſt; non, ſicut noſtræ tempeſtatis permulti ſolent, ob inanem quamdam ac brevi perituram gloriam, ſed ut ad ſerviendum Domino gratior redderetur. Is ſiquidem ex propriis redditibus, partim Chriſto, partim ſibi, pro tenui victu & vili amictu, reſervatis; de reliquo extrui juſſit in ædibus ſuis monaſterium S. Cæciliæ, velatis Virginibus deputatum: quod poſtmodum ob nimiam arcis vicinitatem dirutum fuit, & ad monaſterium S. Agathæ a Principibus Carrarienſibus ſubinde translatum, anno Domini MCCCLXXIX. Ædificavit etiam ſacram ædem S. Lucæ, ubi nunc conditus jacet. Is ſane fuit vir eximiæ vitæ E ſanctitate inſignis, qui tum in vita tum etiam poſt mortem aliquamdiu miraculis claruit: nunc vero, vel præſidentium ibidem Sacerdotum negligentia, vel quod hominum refriguit caritas; paucis notus eſt, & a paucis debito honore ſalutatur. Ædificavit autem utraſque ædes ſacras anno Domini XXC: nec multo poſtea, pro recipienda ſui laboris mercede, felix migravit ad Superos.

ut & monaſterium S. Agathæ.

Obiverat circa an. 1100.

6 *Hæc Scardeonius. Quibus plura & certiora de vita geſtiſque* B. Creſcentii, *non reperio. Conſtat interim ex aliis, mortem ejus incidiſſe in finem ſæculi* XI; *cum obierit* non multo poſt *ædificationem eccleſiarum, quam anno* MXC *ſignat Scardeonius; quamque confirmat alia quædam charta, apud memoratas Moniales inventa, in qua ex Ungarello Italice notantur, quæ ſic Latine ſonant:* Inter ſcripturas Antonii Ungarelli, civis Patavini, qui res patriæ ſuæ antiquiores conſcripſit circiter annum ſalutis MCCCCXXX, ita lego: Item, vidi inſtrumentum ſcriptum anno XXC, quomodo Dominus Creſcentius, Nobilis de Campo S. Petri, factus ſit Sacerdos ſæcularis; ædificataque ſit Patavii eccleſia S. Lucæ, in qua ipſe ſepultus eſt, & eccleſia cum monaſterio S. Cæciliæ. *Atque his inſtructi ſubſidiis, certum mortis ejus annum, intra decennii terminos conſtituimus accidiſſe; non tam prope certum ejus diem determinaturi, niſi dicere velimus, ejus obitum in* XIII Kalendas Majas, *aut* III Kalendas Decembris *incidiſſe, mixi Annotationibus Martyrologii antiqui MS. de quo* F *ſupra: quod, etſi de obitu ejus neutro loco faciat mentionem, illum tamen alterutro tacite diſſignare, dici poſſet ex communi Martyrologiorum uſu, ut plurimum quemlibet Sanctum die ſui obitus referentium, niſi expreſſe alia addatur cauſa.*

incertum quo die ?

7 *Sentiat quivis illa ſuper re quod lubet: ego interim affirmare non dubitabo, neutro illo loco obitum beati viri fuiſſe notatum,* die XIII Kalendas Majas. *Illius quippe electio arbitraria, aut potius erronea, vulgi fuit: nam virtute miraculorum ejus excitati homines proprium-que ignorantes diem, quo coli deberet, præditum* XIII Kalendas Majas *potiſſimum aſſumpſerint, tam ob cauſam, quod tunc iſtius nominis Sanctum aliquem ſciverint alicubi coli, cum eoque ſuum, ſaltem quo ad diem anni cultus, confuderint. Obſervatus deinde error fuit, quod nempe* Creſcentius *ille, qui* XIII Kalendas Majas *veneratione habet, atque in Martyrologio Romano refertur, non Patavinus, ſed Florentinus ſit, S. Zenobii olim diſcipulus; ideoque ſatius putarunt, relicto*

nam fieri ut April. ab S. Creſcentiam Flo videtur ob

die

A die XIII Kalendas Maji, *ad* IV *ejusdem* Nonas, *solitum cultum transferre; Obitus dies, velut temere assumpto subsistnentes certum diem Translationis, & hactenus observantes. Ex quo consequi etiam videtur, dici vix posse*, B. Crescentium *vita functum esse* III Kalendas Decembris. *Nam si id olim constitisset, is utique dies pro anno cultu electus fuisset. Alia igitur causa fuerit, cur die illo adscripserint Beatum Moniales Martyrologio suo, quæ modo nos ipsasque latet. Quapropter prætermissis diebus, & quo coli olim solebat* B. Crescentius *noster, & quibus in dicto Martyrologio memoria ejus recolitur, agendum de ipso putavimus hoc die* IV Maji, *seu* IV Nonas, *quo translatus olim fuit, & nunc annua celebritate colitur, uti jam docere aggredior.*

anno 1604 Maji colitur, quo translatus ad eadem S. Agathæ.

§. II. Translatio Corporis a Parochiali ecclesia S. Lucæ ad Monachas SS. Cæciliæ & Agathæ.

Profuit fundatoris honore feliciter Monachæ. B

8 CUm sacrosancta B. Crescentii *Reliquiæ in ecclesia S. Luca, ab ipso non multo antequam diem obiret ultimum ædificata, jacerent, circa medium sæculi* XVI; *ut ex Scardeonio supra vidimus*, paucis notæ, & a paucis debito honore salutatæ; *excitavit Deus spiritum Sanctimonialium Sanctarum Agathæ atque Cæciliæ, quæ* B. Crescentium *Fundatorem suum agnoscunt, ut ejus sacra ossa ad se transferri curarent; uti anno tandem* MDCIV *obtentum factumque est, superatis difficultatibus, quæ spem ipsarum videntur in longum protraxisse. Nam inde ab anno* MDXCII, *id ipsum in votis habuisse & petiisse debent, a Cardinali Simone Tattiavia de Aragonia, Apostolicæ Sedis Legato: quandoquidem is, Clementis Papæ VIII anno primo, id est Christi* MDXCII, *rescripserit ac potestatem fecerit transferendi Corpus* B. Crescentii *ad Sanctimoniales prædictas, uti constat ex instrumento ab ipsis conservato, quod est tale.*

anno 1590 a D. Legato

9 Simon, miseratione divina titulo S. Martini Presbyter Cardinalis, Apostolicæ Sedis Legatus, discreto viro Joanni Abbati, Canonico Paduano, Capellano nostro, salutem in Domino. Dedicatarum divino cultui personarum vota, libenter salutis excitamus ad præmium. Profecto tunc agi cum Justorum memoria digne, comperimus, cum ad laudem Dominici nominis ipsos dignis occupamus honoribus, & in veneratione viventium ipsorum extollimus actiones. Cum igitur sanctæ memoriæ quondam Crescentii Presbyteri, Capellani ecclesiæ S. Lucæ de Padua, inhonesto tumulo clausum Corpus obdormiat, dum caret orationum vocibus, qui pro salute populi in orationis carmina devotis labiis superstes hactenus organa suspendebat: Discretioni tuæ, de qua fiduciam habemus in Domino, faciendi Corpus ipsum de loco, quo sepultum noscitur, exhumari, & ad monasterium Monialium S. Cæciliæ de Padua, cum ea qua convenit devotione, transferri, liberam damus, auctoritate qua fungimur, & committimus facultatem; volentes ut contradictores omnes atque rebelles per censuram ecclesiasticam prohibere valeas & etiam coercere. Datum Fabriani III Kalend. Julii, Pontificatus Domini Clementis anno primo.

Superstes vocat mandatum faciendæ Translationis. C

non secute effectus

10 *Expedita hac Cardinalis Legati facultate, nescio quid ejus executionem moratum fuerit. Constat certe, alium deinde libellum supplicem porrectum fuisse, super eadem Translatione, Illustris. ac Reverendiss. Episcopo Patavino Marco Cornelio, anno* MDCIV *ad sedem illam assumpto. Libellus sic habet*: Ad præsentiam Illustris. ac Reverendiss. Domini D. Marci Cornelii Episcopi Patavini comparentes, perillustres ac magnifici Domini, DD. Joannes Bapt. Zaccus, Rinaldus Papafava, Gaspar Boromæus, & Hieronymus Leonius Comes Sanguinetti, Decuriones magnificæ civitatis & civitatem ipsam repræsentantes; nec non magnifici & illustres Domini, Nicolaus Juris consultus, & Tiso, & Balthassar, omnes nati de antiqua & nobili familia de Campo sancto-Petro; & præterea magnifici & illustres Domini, Ludovicus de Doctoribus, Marcellus Barisonus, Protectores; Marcus Antonius Peregrinus, Juris-consultus & Eques, Advocatus & Defensor Reverendarum Dominarum Abbatissæ & Monialium sanctarum Agathæ & Cæciliæ; omnes simul collecti decenter exposuerunt suæ Illustriss. ac Reverendiss. Dominationi; quemadmodum ad præsens reperitur Corpus B. Crescentii, progeniti ex dicta nobili familia de Campo sancto-Petro, tumulatum in ecclesia parochiali S. Lucæ. Qui quidem cum admiratione civium per annos ætatis suæ pie, devote, cum Dei timore, & religiose vixit, & inimitabile miræ sanctitatis exemplum posteris reliquit; adeo ut sanctitatis vitæ suæ memoria per monimenta majorum propagata hactenus sit: sic ut communi civium hujus magnificæ civitatis consensu creditum sit, ejus animam inter Beatos, Deo Optimo Maximo sic concedente, assumptam fuisse, & inter Beatos ac in Beatorum ordine glorioſum tenere locum. D

AUCTOR. C. I. quare tot rerum supplicarum.

una cum familia de Campo S. Petri.

B

11 Verum quia Reliquiæ corporis hujus beati viri, ob tenuitatem & paupertatem illius plebis & Plebani, non in eo honore & veneratione tenentur, prout par esset, & prout cupiunt ac desiderant memorati illustres Domini, nec minus prædicta multum Reverenda Abbatissa & Moniales SS. Agathæ & Cæciliæ (siquidem jam dictus B. Crescentius fuerit Fundator dictæ ecclesiæ & monasterii S. Cæciliæ) quæ quidem summopere cupientes & affectantes, in gremio suæ ecclesiæ habere Reliquias dicti Beati, Benefactoris sui ac uti Patris; idcirco devote & reverenter petierunt & requisierunt eumdem Illustriss. Dominum Episcopum, quatenus dignanter vellet concedere, ut Reliquiæ Corporis dicti B. Crescentii leventur de prædicta ecclesia S. Lucæ, & solenniter, ut fieri decet & convenit, deportentur ad ecclesiam prædictam SS. Agathæ & Cæciliæ; ubi prædictæ multum Reverenda Abbatissa & Moniales ad altare, sub invocatione ..... pararunt honorificum locum & receptaculum, in quo reponantur & jaceant Reliquiæ Corporis supradicti B. Crescentii cum veneratione & honore: idque & magnifica civitas Patavina, & nobilis universa familia de Campo Sancto-Petro, nec non & dictæ Reverendæ Dominæ Abbatissa & Moniales gratissimum & favorabile admodum habebunt & existimabunt; amplius precaturæ eædem Reverendæ Moniales Majestatem divinam, in suis devotis orationibus, pro salute animæ & corporis Illustriss. ac Reverendiss. Dominationis vestræ ac prædictorum Dominorum Intercessorum.

præparata jam cuidam altari.

& acceperunt Sanctum corpus

12 *Quo anno libellus iste oblatus Episcopo Marco Cornelio sit, aut quale responsum hic dederit, non reperio: dedisse tamen favorabile, colligitur ex ipsa Reliquiarum subsecuta Translatione, quæ facta est anno* MDCIV *die* IV *Maji, uti ex monumentis, quæ penes Moniales sunt, erui. In illis enim sub hoc titulo*, Memoria Translationis S. Crescentii Conf. *Sic lege*: Notatur, quomodo anno MDCIV die IV Maji, cum consensu civitatis, id est Deputatorum, in præsentia Illustriss. D. Episcopi, supplicante toto Conventu Monialium SS. Agathæ & Cæciliæ Paduæ; translatum fit Corpus S. Crescentii ex nobili familia Campo S. Petri, ab ecclesia S. Lucæ, ædificata ab eodem S. Crescentio, portatumque ad ecclesiam SS. Agathæ & Cæciliæ ab eodem fundatam. *Scilicet, quatenus Moniales monasterii S. Cæciliæ, quod ab ipso fundatum quidem, sed postea diratum ob ni-*

4 Maji 1604.

A AUCTOR. C. I. *Igitur inquiro in Miſſalia, Breviaria, Martyrologia vetuſta, ſi qua forte penes ipſas forent. Tum una, neſcio quid Martyrologii in angulo quopiam jacere, ait: ſed ſupervacaneum fore illud apportare, cum nulli amplius eſſet uſui. Ego vero, uſui id mihi quam maxime futurum ratus, illico adferri juſſi, & in eo quod præcipue quærebam, inveni. Codex erat pervetuſtus, in membrana, eleganti ſatis charactere ſcriptus; in eoque ſubinde alia manu pauca adjuncta ſunt certis locis, puta de S. Franciſco Aſſiſinate, de S. Nicolao Tolentino, de S. Antonio Patavino, de Tranſlatione S. Juſtinæ, de* B. Creſcentio noſtro. *Et de hoc quidem duobus in locis memoria recolitur, videlicet* XIII Kalendas Majas *&* III Kalendas Decembris. *Priori loco ſic pancis legitur:* Civitate Padua, B. Creſcentii Presbyteri & Confeſſoris: *poſteriori vero pluribus ſic:* Civitate Padua B. Creſcentii, Presbyteri & Confeſſoris: qui non ſolum ex oppido Campi S. Petri, agri Patavini, originem traxit; verum etiam nobiliſſimis parentibus ortus, ab [illiſque, quod divinum eſt, moribus, virtutibus, & divinis actionibus ſuffultus; tandem divina favente gratia, ſubſtantiam, quam ſibi delegavit pater, [impendit] in duabus eccleſiis, quas ipſe vivens, in honorem Dei & SS. Cæciliæ & Agathæ, ædificari curioſe fecit, & pro alimonio Monialium ibidem reſidentium inſtituit. Aliam vero [fecit] in honorem S. Lucæ Evangeliſtæ: in qua eccleſia nunc ſanctiſſima ejus oſſa, corpus & Reliquiæ ſub altari, nomini ſuo erecto, honorifice requieſcunt.

gli ſi adſcriptus Sanctus invenitur 19 April. & 12 Novemb.

B

3 *Hactenus Martyrologium illud. Ubi noto, poſterius hoc & prolixius elogium antiquioris aliquanto ſcripturæ videri quam primum: nec dubito affirmare, tempus immemorabile longe excedere. Id quod etiam iis quibus copia videndi Martyrologium præditum non eſt, reddetur veriſimile, ſi poſterior citati elogii pars conferatur cum alio ejuſdem* B. Creſcentii *elogio, quod habet Bernardinus Scardeonius,* de antiquitate urbis Patavii, *libro* II *Claſſe* VI; *impreſſus anno* MDLX *Baſilea, & biennio ante Venetiis. Si enim* Sanctiſſima oſſa B. Creſcentii honorifice quieſcebant, *atque adeo in veneratione erant, cum elogium illud exaratum fuit; exaratum fuiſſe oportet non modico temporis ſpatio antequam ſuum conſcriberet Scardeonius, utpote qui dolet ſuo tempore vix ullum honorem beato Viro impendi, his verbis:* Nunc vero (*egerat antea de veneratione & miraculis ejus pridem factis*) vel præſidentium ibidem

C Sacerdotum negligentia, vel quod hominum refriguit caritas, paucis notus eſt, & a paucis debito honore ſalutatur. *Fac igitur* LX *aut* LXX *annorum ſpatium, uti debuit, effluxiſſe, quo* B. Creſcentii *cultus in deſuetudinem, & nomen ipſum fere in oblivionem abiret; ad confinia ſæculi* XV *&* XVI, *ut minimum, referri debebit ſcriptio elogii ſupra producti. Cultum vero publicum ejuſdem longe antiquiorem etiam fuiſſe, apertiſſime probatur ex eo, quod* aleare nomini ejus erectum *pridem extitiſſe debet; quandoquidem* tunc, *cum elogium ſcriptum eſt, ſub illo* honorifice requieſceret.

elogio inde orto confirmat Scardeonius,

negligentia ſæculi deleat,

qui mox tranſlationem ſolemnis erat 19 Apr.

4 *Hinc accedat, quod legi in charta aliqua ejuſdem monaſterii SS. Agathæ atque Cæciliæ, ſcripta a Sanctimoniali quadam, ad Monachos S. Juſtinæ ſub initium hujus ſæculi, quando* B. Creſcentii *ſacra Lipſana ad ſuum monaſterium tranſlata fuerunt. Petit autem per dictam chartam nova quædam diſcere* de B. Creſcentio *ex antiquis S. Juſtinæ tabulariis, non quidem quod dubitaret, an feſtum ejus agi quotannis licite poſſit; quandoquidem ibi expreſſe dicat,* jam ab antiquo uſum obtinere, *antequam Corpus ad ſe tranſlatum eſſet,* ut a monaſterio ſuo celebretur B. Creſcentii feſtus dies, ac recitetur Officium XIX Aprilis; *ſed ut celebrior memoria ac veneratio beati Viri redderetur in vulgus, ex publicatione geſtorum ejus, quæ apud Monachos S. Juſtinæ invenienda putabat, hactenus mundo ignota.*

D

in ædc S. Lucæ ab ipſo Beato conſtructa,

5 *Sed addamus his etiam contextum integrum, cujus partem adduximus paulo ante ex Scardeonio. Is ita loquitur loco citato, vitam Creſcentianam compendio deſcribens:* Hic mihi deinceps juxta diverſorum temporum ordinem de B. Creſcentio, viro ſanctiſſimo, dicendum videtur: qui cum ortus eſſet ex nobili familia Comitum Campi S. Petri, nihil de mundi honoribus, nihil de ſanguinis nobilitate ſolicitus, ad veram Chriſtianæ fidei religionem animum applicuit ſuum; & in Dei honorem ad Sacerdotalem Ordinem promotus eſt; non, ſicut noſtræ tempeſtatis permulti ſolent, ob inanem quamdam ac brevi perituram gloriam, ſed ut ad ſerviendum Domino gratior redderetur. Is ſiquidem ex propriis redditibus, partim Chriſto, partim ſibi, pro tenui victu & vili amictu, reſervatis; de reliquo extrui juſſit in ædibus ſuis monaſterium S. Cæciliæ, velatis Virginibus deputatum: quod poſtmodum ob nimiam arcis vicinitatem dirutum fuit, & ad monaſterium S. Agathæ a Principibus Carrarienſibus ſubinde tranſlatum, anno Domini MCCCLXXIX. Ædificavit etiam ſacram ædem S. Lucæ, ubi nunc conditus jacet. Is ſane fuit vir eximiæ vitæ

uti & monaſterium S. Agathæ,

E

ſanctitate inſignis, qui tum in vita tum etiam poſt mortem aliquamdiu miraculis claruit: nunc vero, vel præſidentium ibidem Sacerdotum negligentia, vel quod hominum refriguit caritas; paucis notus eſt, & a paucis debito honore ſalutatur. Ædificavit autem utraſque ædes ſacras anno Domini MXC: nec multo poſtea, pro recipienda ſui laboris mercede, felix migravit ad Superos.

Obierat circa an. 1100.

6 *Hæc Scardeonius. Quibus plura & certiora de vita geſtiſque* B. Creſcentii, *non reperio. Conſtat interim ex actis, mortem ejus incidiſſe in finem ſæculi* XI; *cum obierit* non multo poſt *ædificationem eccleſiarum, quam anno* MXC *ſignat Scardeonius; quamque confirmat alia quædam charta, apud memoratas Moniales inventa, in qua ex Ungarello Italice notantur, quæ ſic Latine ſonant:* Inter ſcripturas Antonii Ungarelli, civis Patavini, qui res patriæ ſuæ antiquiores conſcripſit circiter annum ſalutis MCCCXXX, ita lego: Item, vidi inſtrumentum ſcriptum anno MXC, quomodo Dominus Creſcentius, Nobilis de Campo S. Petri, factus ſit Sacerdos ſæcularis; ædificataque ſit Patavii eccleſia S. Lucæ, in qua ipſe ſepultus eſt, & eccleſia cum monaſterio S. Cæciliæ. *Atque his inſtructi ſubſidiis, certum mortis ejus annum, intra decennii terminos conſtituimus accidiſſe; non tam prope certum ejus diem determinaturi, niſi dicere velimus, ejus obitum in* XIII Kalendas Majas, *aut* III Kalendas Decembris *incidiſſe, mixi Annotationibus Martyrologii antiqui MS. de quo ſupra: quod, etſi de obitu ejus neutro loco faciat mentionem, illum tamen alterutro tacite deſignare, dici poſſet ex communi Martyrologiorum uſu, ut plurimum quemlibet Sanctum die ſui obitus referentium, niſi expreſſe alia addatur cauſa.*

F

certum quo die i

7 *Sentiat quivis illa ſuper re quod lubet: ego interim affirmare non dubitabo, neutro illo loco obitum beati viri fuiſſe notatum,* die XIII Kalendas Majas. *Illius quippe electio arbitraria, aut potius erronea, vulgi fuit: nam virtute miraculorum ejus excitati homines proprium-*

nam die 19 April. ab S. Creſcentium Flor. videtur relatus fuiſſe:

que ignorantes diem, quo coli deberet, præditum XIII Kalendas Majas *potiſſimum aſſumpſerint, eum ob cauſam, quod tunc iſtius nominis Sanctum aliquem ſciverint alicubi coli, cum eoque ſuum, ſaltem quo ad diem annui cultus, confuderint. Obſervatus deinde error fuit, quod nempe* Creſcentius *ille, qui* XIII Kalendas Majas *veneratione habet, atque in Martyrologio Romano refertur, non Patavinus, ſed Florentinus ſit, S. Zenobii olim diſcipulus; ideoque ſatius putarunt, relicto*

die

A die XIII Kalendas Maji, *ad* IV *ejuſdem* Nonas, *ſolitum cultum transferre; Obitus dici, velut temere aſſumpto ſubſistentes certum diem Translationis, & hactenus obſervantes. Ex quo conſequi etiam videtur, dici viæ poſſe*, B. Creſcentium *vita funtlum eſſe* III Kalendas Decembris. *Nam ſi id olim conſtitiſſet, is utique dies pro anno cultu electus fuiſſet. Alia igitur cauſa fuerit, cur die illo adſcripſerint Beatum Moniales Martyrologio ſuo, quæ modo nos ipſaſque latet. Quapropter prætermiſſis diebus, & quo coli olim ſolebat* B. Creſcentius *noſter, & quibus in dicto Martyrologio memoria ejus recolitur, agendum de ipſo putavimus hoc die* IV Maji, *ſeu* IV Nonas, *quo translatus olim fuit, & nunc annua celebritate colitur, uti jam docere aggrediar.*

anno 4 Maji celebratur, quo translatus ad eadem S. Agathæ.

§. II. Translatio Corporis a Parochiali eccleſia S. Lucæ ad Monachas SS. Cæciliæ & Agathæ.

Proſul fundatoris honore ſalutata Monachis, B

8 CUm ſacroſancta B. Creſcentii *Reliquia in eccleſia S. Lucæ, ab ipſo non multo antequam diem obiret ultimum adificata, jacerent, circa medium ſæculi* XVI; *ut ex Scardonio ſupra vidimus*, paucis notæ, & a paucis debito honore ſalutatæ; *excitavit Deus ſpiritum Sanctimonialium Sanctarum Agathæ atque Cæciliæ, quæ* B. Creſcentium *Fundatorem ſuum agnoſcunt, ut ejus ſacra oſſa ad ſe transferri curarent; uti anno tandem* MDCIV *obtentum faſtumque eſt, ſuperatis difficultatibus, quæ ſpem ipſarum videntur in longum protraxiſſe. Nam inde ab anno* MDXCII, *id ipſum in votis habuiſſe & petiiſſe debent, a Cardinali Simone Tagliavia de Aragonia, Apoſtolicæ Sedis Legato: quandoquidem is, Clementis Papæ VIII anno primo, id eſt Chriſti* MDXCII, *reſcripſerit ac poteſtatem fecerit transferendi Corpus* B. Creſcentii *ad Sanctimoniales prædictas, uti conſtat ex inſtrumento ab ipſis conſervato, quod eſt tale.*

anno 1592 a D. Legato

9 Simon, miſeratione divina titulo S. Martini Presbyter Cardinalis, Apoſtolicæ Sedis Legatus, diſcreto viro Joanni Abbati, Canonico Paduano, Capellano noſtro, ſalutem in Domino. Dedicatarum divino cultui perſonarum vota, libenter ſalutis excitamus ad præmium. Profecto tunc agi cum Juſtorum memoria digne, comperimus, cum ad laudem Dominici nominis ipſos dignis occupamus honoribus, & in veneratione viventium ipſorum extollimus actiones. Cum igitur ſanctæ memoriæ quondam Creſcentii Presbyteri, Capellani eccleſiæ S. Lucæ de Padua, inhoneſto tumulo clauſum Corpus obdormiat, dum caret orationum vocibus, qui pro ſalute populi in orationis carmina devotis labiis ſuperſtes hactenus organa ſuſpendebat: Diſcretioni tuæ, de qua fiduciam habemus in Domino, faciendi Corpus ipſum de loco, quo ſepultum noſcitur, exhumari, & ad monaſterium Monialium S. Cæciliæ de Padua, cum ea qua convenit devotione, transferri, liberam damus, auctoritate qua fungimur, & committimus facultatem; volentes ut contradictores omnes atque rebelles per cenſuram eccleſiaſticam prohibere valeas & etiam coercere. Datum Fabriani III Kalend. Julii, Pontificatus Domini Clementis anno primo.

impetrant mandatum faciendæ Translationis

C

10 *Expedita hac Cardinalis Legati facultate, neſcio quid ejus executionem moratum fuerit. Conſtat certe, alium deinde libellum ſupplicem porrectum fuiſſe, ſuper eadem Translatione, Illuſtriſs. ac Reverendiſs. Epiſcopo Patavino Marco Cornelio, anno* MDCIV *ad ſedem illam aſſumpto. Libellus ſic habet*: Ad præſentiam Illuſtriſs. ac Reverendiſs. Domini D. Marci Cornelii Epiſcopi Patavini comparentes, perilluſtres ac magnifici Domini, DD. Joannes Bapt. Zaccus, Rinaldus Papafava, Gaſpar Boromæus, & Hieronymus Leonius Comes Sanguinetti, Decuriones magnificæ civitatis & civitatem ipſam repræſentantes; nec non magnifici & illuſtres Domini, Nicolaus Juris conſultus, & Tiſo, & Balthaſſar, omnes nati de antiqua & nobili familia de Campo ſancto-Petro; & præterea magnifici & illuſtres Domini, Ludovicus de Doctoribus, Marcellus Bariſonus, Protectores; Marcus Antonius Peregrinus, Juris-conſultus & Eques, Advocatus & Defenſor Reverendarum Dominarum Abbatiſſæ & Monialium ſanctarum Agathæ & Cæciliæ; omnes ſimul collecti decenter expoſuerunt ſuæ Illuſtriſs. ac Reverendiſs. Dominationi; quemadmodum ad præſens reperitur Corpus B. Creſcentii, progeniti ex dicta nobili familia de Campo ſancto-Petro, tumulatum in eccleſia parochiali S. Lucæ. Qui quidem cum admiratione civium per annos ætatis ſuæ pie, devote, cum Dei timore, & religioſe vixit, & inimitabile miræ ſanctitatis exemplum poſteris reliquit; adeo ut ſanctitatis vitæ ſuæ memoria per monimenta majorum propagata hactenus ſit: ſic ut communi civium hujus magnificæ civitatis conſenſu creditum ſit, ejus animam inter Beatos, Deo Optimo Maximo ſic concedente, aſſumptam fuiſſe, & inter Beatos ac in Beatorum ordine glorioſum tenere locum.

nunc cum familia de Campo S. Petri.

B

11 Verum quia Reliquiæ corporis hujus beati viri, ob tenuitatem & paupertatem illius plebis & Plebani, non in eo honore & veneratione tenentur, prout par eſſet, & prout cupiunt ac deſiderant memorati illuſtres Domini, nec minus præfata multum Reverenda Abbatiſſa & Moniales SS. Agathæ & Cæciliæ (ſiquidem jam dictus B. Creſcentius fuerit Fundator dictæ eccleſiæ & monaſterii S. Cæciliæ) quæ quidem ſummopere cupientes & affectantes, in gremio ſuæ eccleſiæ habere Reliquias dicti Beati, Benefactoris ſui ac uti Patris; idcirco devote & reverenter petierunt & requiſierunt eumdem Illuſtriſs. Dominum Epiſcopum, quatenus dignanter vellet concedere, ut Reliquiæ Corporis dicti B. Creſcentii leventur de præfata eccleſia S. Lucæ, & ſolenniter, ut fieri decet & convenit, deportentur ad eccleſiam præfatam SS. Agathæ & Cæciliæ; ubi præfatæ multum Reverenda Abbatiſſa & Moniales ad altare, ſub invocatione ..... pararunt honorificum locum & receptaculum, in quo reponantur & jaceant Reliquiæ Corporis ſupradicti B. Creſcentii cum veneratione & honore: idque & magnifica civitas Patavina, & nobilis univerſa familia de Campo Sancto-Petro, nec non & dictæ Reverendæ Dominæ Abbatiſſa & Moniales gratiſſimum & favorabile admodum habebunt & exiſtimabunt; amplius precaturæ eædem Reverendæ Moniales Majeſtatem divinam, in ſuis devotis orationibus, pro ſalute animæ & corporis Illuſtriſs. ac Reverendiſs. Dominationis veſtræ ac præfatorum Dominorum Interceſſorum.

proponatur jam conditio altari.

& acceptant Sanctum corpus

12 *Quo anno libellus iſte oblatus Epiſcopo Marco Cornelio ſit, aut quale reſponſum hic dederit, non reperio: dediſſe tamen favorabile, colligitur ex ipſa Reliquiarum ſubſecuta Tranſlatione, qua facta eſt anno* MDCIV *die* IV *Maji, uti ex monumentis, quæ penes Moniales ſunt, erui. In illis enim ſub hoc titulo*, Memoria Translationis S. Creſcentii Conf. *Sic lege*: Notatur, quomodo anno MDCIV die IV Maji, cum conſenſu civitatis, id eſt Deputatorum, in præſentia Illuſtriſs. D. Epiſcopi, ſupplicante toto Conventu Monialium SS. Agathæ & Cæciliæ Paduæ; translatum ſit Corpus S. Creſcentii ex nobili familia Campo S. Petri, ab eccleſia S. Lucæ, ædificata ab eodem S. Creſcentio, portatumque ad eccleſiam SS. Agathæ & Cæciliæ ab eodem fundatam. *Scilicet, quatenus Moniales monaſterii S. Cæciliæ, quod ab ipſo fundatum quidem, ſed poſtea diratum ob ni-*

non forte aſſellus

Digitized by Google

A *miam arcis propinquitatem vidimus ex Scardeonio, migraverunt ad Monaſterium S. Agathæ, a neſcio quo fundatum; cui exinde alterum* S. Cæciliæ *nomen, una cum antiquo* S. Agathæ, *a novis incolis adhæſit. Quali porro cum celebritate aut pompa inſtituta ſit dicta Tranſlatio, æque ac multa alia, in obſcuro eſt. De ſtatu tamen, in quo Reliquiæ fuerunt, cum inſpecta atque examinata ſunt antequam transferrentur, aliqua me legere memini, & hæc præcipua ex inſtrumento excerpſi; videlicet*, quod in arca cypreſſina ſimul cum ſacris Reliquiis inventa ſit pyxis plumbea, ſed vacua; prope arcam vero ſtabat vas amplum Majoricenſe, in quo pars habitus Sacerdotalis & ſacrorum cinerum Beati viri conſervabantur. Vaſi inſcriptum erat: Divo Creſcentio, ex Proceribus Campo S. Petri, dicatum.

§. III. De ſtatu præſenti Reliquiarum, & cultu earum ad examen revocato.

Apparato omnibus altari,

13 *Reſtat modo de præſenti Reliquiarum ſtatu, de quo rebus Tranſlationem conſecutis pauca dicere. Recepta intra muros monaſterii cum ſummo Religioſarum Virginum gaudio deſiderata ſacrarum Reliquiarum arca, menſes omnino novem ſervata fuit, priuſ-*
B *quam illo, quo nunc eſt, loco & modo reponeretur: ut nimirum illo tempore pararentur omnia, quæ & decorem loci augere, & venerationem eo accedentibus ingerere debitam poſſent. Quamobrem curatum in primis eſt, pro Reliquiis urnam fieri marmoream coloris nigelli, & tabullam altaris depingi, quæ repræſentat ipſum* B. Creſcentium, *Sacerdotali veſte amictum, ſiniſtra manu tenentem librum, altera ſui parte lateri ejus applicatum. Ad pedes duo videntur ædificia, ea ſcilicet quæ ab ipſo fundata diximus. Altare ligneum eſt, & ipſius* B. Creſcentii *nomine appellatur. In hujus medio eminet prædicta marmorea urna, & apice ſuo bifariam dividit inferiorem tabulæ laciniam, cui utrimque inſcripti modo leguntur tituli ſequentes*: *dextrorſum quidem ſic*: Divi Creſcentii, Presbyteri Patavini, e nobili familia Comitum Campi S. Petri oriundi, oſſa honorifice ab eccleſia S. Lucæ, Illuſtriſs. ac Reverendiſs. Antiſtitis Marci Cornelii juſſu, Beati hujus honoris ergo, atque ſacrarum Virginum SS. Cæciliæ ac Agathæ piis precibus, tranſlata MDCIV, VI (*imo* IV) Nonas Majas, Monaſterium ære proprio hic c. c, anno ſalutis MDCV pridie Non. Febr. *Siniſtrorſum vero ſic*: Migravit ad Superos ſub anno ab orbe redempto MXC, miraculis clarus, cum in vita, quam ſanctiſſimam duxit in terris; tum poſt mortem, quam feliciſſima vita ſubſecuta eſt in cælis.

collocatæ hæc corpus 6 Febr. 1605

cunctæ Monachæ, ipſum 19 Apr. celebrature,

14 *Sed non diu licuit Sanctimonialibus frui pacifica poſſeſſione novi theſauri, conſuetaque jam pridem religione & cultu illum proſequi. Nam paulo poſt elevationem Reliquiarum modo dictam, cum in Vigilia* B. Creſcentii XVIII *Aprilis, uti fieri conſueverat in eccleſia S. Lucæ, pulſarent campanas ſuas Moniales, de proximo feſto beati Viri populum præmonitura; interceſſum eſt a Vicario Epiſcopi, mandante a campanarum pulſatione temperari. Super ad novum nec opinatum mandatum cum Religioſis ſuis Abbatiſſa*: *nec ullam interponens moram, illa ipſa die libellum ſupplicem confici curat, per Procuratorem ſuum offerendum Epiſcopo, his conceptum verbis*: Die XVIII Aprilis MDCV. Coram Illuſtriſs. ac Reverendiſs. in Chriſto Patre & Domino Marco Cornelio, Epiſcopo Paduano Comiteque Sacenſi, comparuit Dominus Joannes Buzacareno, uti Procurator admodum Reverendarum Abbatiſſæ & Monialium monaſterii Sanctarum Agathæ & Cæciliæ civitatis Paduæ, nomine ipſarum humiliter inſtans ac ſuppliciter petens, apud Amplitudinem ipſius Illuſtriſſimam, ſublevari ac liberari ab infrafcripta prohibitione, per adm. Reverendum Vicarium ipſius Amplitudinis Illuſtriſſimæ hodie

prohibetur iſtam c. VI. coram Epiſcopi pulſatio campanæ,

ſibi facta. Nam cum adveniente die ſolenni natalis B. Creſcentii Sacerdotis, cujus oſſa ſuperiore proximo anno per ipſius Amplitudinem Illuſtriſſimam tranſlata fuerunt, ab eccleſia parochiali S. Lucæ, in eccleſiam ſui monaſterii; & cœperint hodie in honorem prædictæ ſolennitatis campanas pulſare, ut moris eſſe ſolet in talibus diebus ſolennibus; ſupraſcriptus adm. Rev. Dominus Vicarius miſit nuntium Curiæ Epiſcopalis cum gravi prohibitione, ne campanæ, ut dictum eſt, pulſarentur. Quæ res cum ipſis Reverendis Monialibus videatur admodum nova, & per Amplitudinem ipſius Illuſtriſſimam, de facti & rei veritate certiorem factam, minime toleranda; eidem humiliter ſupplicandum duxerunt ac ſupplicant; quatenus, ſtante Decreto ſacri Tridentini Concilii, de Reliquiis & veneratione Sanctorum ſtatuentis, quatenus quemadmodum Reliquias illorum Beatorum, qui nondum fuerunt canonizati, non eſt permittendum majori honore celebrari; ita etiam nihil deſumendum de conſueta & immemorabili devotione ac celebritate, qua conſueverunt fideles in eccleſiis privatim & publice eas honorare.

offerunt & legitime probaturas,

15 Quocirca vigore talis Decreti humiliter inſtant, ac petunt ab Amplitudine ipſius Illuſtriſſima, ut prohibitio jam dicta omnino auferatur, ſicque ſibi liceat ſolemnitatem proximam conſueto proſequi honore. Quod ſi grave forte videretur tam juſtam petitionem admittere, eo quod de facti hujus veritate dubitetur, ipſiuſque Amplitudini expoſitio jam facta minime veritati conſentire: humiliter inſtant ac petunt ſibi infraſcripta Capitula, quæ probare intendunt, admitti. Videlicet: I, quod appropinquante ſolenni feſto hujus B. Creſcentii, in eccleſia S. Lucæ, in qua tunc oſſa ejus quieſcebant, biduo triduove ante feſtum, ab immemorabili tempore ſemper ære campano ſonari ſolebat, in honorem dicti Beati dictæque Solennitatis. II, quod ſemper fuit conſuetudo portandi ad dictam eccleſiam anathemata & eleemoſynas, in honorem ſimiliter præfati Beati, nec non ad celebrandas de eo Miſſas: quodque memorata anathemata & eleemoſynæ acceptatæ ſunt. III, quod ſemper uſus obtinuit jam inde a tempore, cujus non extat memoria hominis in contrarium, (exceptis ultimis illis rumoribus, ortis a morte R. P. Franciſci Montagnanæ, cui ſucceſſerunt in Cura S. Lucæ homines, dictæ devotionis & inſtituti ignorantes) celebrari in dicta eccleſia Miſſas, tum ſolennes tum privatas, cum Oratione ſeu Collecta, in qua fiebat expreſſa mentio nominis dicti Beati. IV, quod
F temporibus retroactis, cum dicta venerabilia oſſa nondum incluſa erant in altari prædictæ eccleſiæ S. Lucæ, conſueverunt eadem oſſa ſolenni B. Creſcentii feſto aliiſque diebus exponi publicæ populi veneration, a quo & bacilli ſertaque precatoria iiſdem admovebantur devotionis cauſa. Quibus Capitulis per benignitatem Amplitudinis ipſius Illuſtriſſimæ admiſſis, ac per ſe ſufficienter probatis; humiliter petunt, quatenus, conformiter ad dicta Capitula ac tenorem probationis, ſublata omni alia prohibitione, Beata oſſa tanti viri, de ſuo monaſterio optime meriti, ſibi liceat convenienti permiſſoque honore celebrare; diemque ſolennem ipſius, ſecundum antiquum morem, ſolenniter agere.

per Miſſas anathemata que,

& corporis exhibitione.

16 *Exandita fuerunt ab Illuſtriſſimo Epiſcopo ſupplices Monialium preces, jubente, ſtatim deſiderato examini initium dari; uti eadem ipſa die* XVIII *Aprilis datum eſt,* in camera adm. Rev. Domini Marci Antonii Zamboni in Epiſcopali palatio, citato per Joannem Grotum, Nuntium juratum Curiæ Epiſcopalis, Reverendo Domino Marco Antonio Berthalino, Capellano eccleſiæ Patavinæ, annos L nato, *qui*, præſtito corporali juramento de veritate dicenda, fuit interrogatus ac reſpondit

antiquitatem cultus Beato in ædc S. Lucæ delati.

(ut

A (*ut breviter præcipua quæque excerpam ex multis*) ſuper Capitulis præmiſſis; *ſe familiariter uſum quondam fuiſſe Rev. D. Franciſco Montagnana, Rectore eccleſiæ S. Lucæ; illumque in more poſitum habuiſſe, quotannis pro ſolennitate* B. Creſcentii *ſonare campanas & templum adornare; idque ſpecialiter in dicti Beati honorem factum eſſe, ex eo ſe ſcire, quod ipſe rogatus prædicti Domini Montagnana conquirere ſoleret Sacerdotes, qui in illa feſtivitate ibidem Miſſas celebrarent: in iiſque, uti etiam in ſolenni cantata, recitari ab aliis ſolitam & a ſe recitatam ſæpius fuiſſe Orationem cum expreſſo nomine* B. Creſcentii. *Qua in quarto Capitulo propoſita ſunt, affirmabat ſe propriis oculis non raro vidiſſe. Alter Teſtis productus, ut ſupra,* Rev. D. Angelus Qualea, Capellanus eccleſiæ Patavinæ, *depoſuit ſe rogatu alicujus feminæ Sacrum obtuliſſe votivum unius Confeſſoris non Pontificis, nominando in Collectis* B. Creſcentium; uti, *inquit*, D. Gregorius Juſtachinius, tunc ibi Rector, dubitanti mihi quam Miſſam legerem, faciendum dixit. *Iiſdem fere omnibus adſtipulatur* Rev. D. Auguſtinus Vergarius, Capellanus B in eccleſia Cathedrali Patavina; *puta de appenſis anathematis, de ſono campanarum, de Miſſis celebrari de Beato ſolitis, de capſa Reliquiarum, & veneratione illi a populo exhibita.*

Ordinem depoſitionis hic perſtringuntur.

17 *Sed omnium inſtar ſit ac valeat* Dom. Jacobus Gallina, filius quondam Dom. Dominici, habitator Paduæ in vicinia S. Lucæ, Teſtis ut ſupra productus & juratus. *Is ita depoſuit:* Ego anno natus ſum LXIV, ſemperque habitavi in parochia S. Lucæ: affirmo autem vobis, quantum memoria mea recordari ſinit, vera eſſe quæ primo Capitulo aſſeruntur; videlicet, quod dum oſſa B. Creſcentii quieſcebant in eccleſia ſupra dicta S. Lucæ, ſub toto Rectoratu Rev. P. Franciſci Montagnanæ, quem tenuit annos circiter viginti & unum, inſtante feſta luce prædicti beati Viri, audivi ipſe ſonare & crepitare campanas in honorem ejuſdem: non tamen memini modo, quot dies pulſatio illa feſtum præcederet. Scio etiam ante tempora dicti P. Montagnanæ, ejuſdem B. Creſcentii feſtum ſolenniter celebratum fuiſſe, utrum tamen tunc etiam pulſatione campanarum prævia indictum fuerit, non ſuggerit memoria. Poſt mortem porro D. Montagnanæ, quæ quatuor ab hinc annis accidit, prætermiſſa fuit dicta pulſatio; C quod ſucceſſerint Parochi exteri, talisque inſtituti verosimiliter ignari, quia ſacræ Reliquiæ claudebantur muro ſupra altare. Quantum autem de pulſatione campanarum dixi, certiſſime mihi conſtat. Nam accidit ſubinde, quod nihil cogitans de feſtivitate prædicta, audito crepitu campanarum in parochia, quæſierim quid ille ſibi vellet: reſponſoque accepto, feſtum B. Creſcentii illo prænuntiari, contuli non ſemel me in D ecclesiam, indulgentias lucraturus, vidique illam feſtivo apparatu præparari. *Super ſecundo dixit;* Aliud non ſcio, niſi quod ancilla dicti quondam Rev. P. Franciſci Montagnanæ, domi meæ cum aliis colloquens, narraverit, Dominam de Campo S. Petri, quæ nunc mortua eſt, ſolitam fuiſſe frequentare eccleſiam S. Lucæ in feſto B. Creſcentii, ibique curare celebrandas Miſſas, & appendere anathemata, neſcio cujus generis. Videor tamen mihi vidiſſe in eadem eccleſia anathemata argentea parva, appenſa aut ad capſam, in qua venerandа ſervabantur oſſa; aut ad altare, cum in eo incluſa erant. *Super tertio confirmat aliorum dicta de Miſſa, tam ſolenni, quam privata, & invocatione nominis* B. Creſcentii *in ejus feſto die. Super quarto denique reſpondit in hunc modum:* Eſt ſimiliter verum, quod priuſquam dicta venerabilia oſſa altari incluſa eſſent, recurrente feſto exponebantur publice in capſa ſua, ferro reticulato ſuperimpoſito; atque ita, quantum memoria recordari ſinit, collocabantur in menſa, tapetibus decore ornata; & populus, devotionis ergo, admovebat iiſdem roſaria & bacillos, qui iſtic in promptu aderant cum in finem, cum panno rubeo, uti obtinet conſuetudo. Et hæc ſcio: quia cum crebro illic Miſſam audirem, oculis meis uſurpavi omnia, quæ ſupra depoſui.

Quæſiti, an mos ſit antiquus.

Inscriptiones ſeu titulus productus.

18 *Num quid decretum ab Illuſtriſſ. Antiſtite poſt illud Examen ſit, reſcire nullus potui. Id ſcio ex atteſtatione Reverendiſſ. D. Abbatiſſæ iſtius monaſterii, ubi Reliquiæ ſunt, & ex litteris Patris Joannis Bapt. Remagnoli Societatis noſtræ, hoc ipſo anno* MDCLXXXVII *die* IX *Auguſti Patavii datis, quod nunc annis ſingulis feſtus* B. Creſcentii *dies iſtic celebretur ſonitu campanarum, ornatu altaris, celebratione Miſſæ ſolennis & votivarum. Campanæ quidem pridie feſti pulſantur in monaſterio omnes per ſpatium dimidiæ horæ; repetitur eadem pulſatio ſequenti diluculo; ac tertio demum iteratur ſub tempus Miſſæ ſolennis, ut ejus admoneatur populus advocenturque. Altaris vero ornatus in expoſitione pretioſioris ejus apparatus plurimumque ſolito ceterorum conſtitit. Miſſa denique cantatur ſolenniter, non quidem de* B. Creſcentio (*idenim propter Decreta Pontificia non licet modo, ſine ſpeciali indulto*) *ſed de Omnibus Sanctis; de quibus ſimiliter celebrantur, quæ ibidem privatim ex voto, in honorem Beati facta, fieri non raro dicuntur: Officium quoque Eccleſiaſticum commune Confeſſoris non Pontificis de ipſo recitari a ſe olim ſolitum fuiſſe, eadem aſſerunt Moniales; uſum tamen illum intermiſſum, ex quo per Conſtitutiones Apoſtolicas deſuper licitus eſſe.* F

Quibus nunc Beato cultus adhibeatur.

Appendicis finis, imprimi cœpta 10 *Decembris anno* 1679 *& abſoluta* 29 *Martii ſequentis: quod juverit lectorem meminiſſe.*

INDEX HISTORICUS
IN VITAS SANCTORUM
TOMI I MAJI.

Continet hic Index propria fere nomina hominum, non tamen Sanctorum, *quorum in hoc Tomo memoriæ aut res gestæ ex professo illustrantur, de quibus peculiaris Index sub initium Tomi præfigitur. Nota † præposita aliquibus, indicat* Sancti *aut* Beati *titulum illis tribui.*

A.

Abbo Ep. Magelonensis 9 sæc. 151 e
Abderamus Rex Saracen. irrumpit in Gallias 141 b
Abdias Ep. Babylonia scripsit Vitas Apostolorum 8 a
† *Achillas Ep. Alexandrinus 4 sæc.* 191 e
Achilles S. Mariæ trans Tiberim Cardinal. 16 sæc. 353 b
Achilles de Sergardis Ep. Messanensis 16 sæc. 797 e
† *Adalbertus Archiepiscopus Pragensis & Gnesnensis* 575 d e
Adalbertus Marchio Tusciæ 9 sæc. 391 c d 392 393 b c 417 e f 419 f
Adam Abb. S. Basoli an. 1229 762 c
† *Adalhelmus primus Ab. Montis Angelorum in Helvetia* 309 b c f 310 a
Adelbertus, Prior SS. Udalrici & Afræ scribit Vitam S. Athanasii. 780 e
Adrodatus filius cum S. Augustino baptizatur 458 d
Adrianus VI Sanctis adscribit Antoninum Archiep. Florentinum 353 355 d
Adso Ab. Luxovien. scriptor Vitæ S. Waldeberti 275 a
Ægidius Ep. Mutinensis circa 1200 annum 467 a c
Ægidius Ep. Turryburen. 13 sæc. 324 d
Ægidius Andrada Miles Ord. Hierosolymitani 16 sæc. 681 a
Ægidius de Sarzana scriptor Officii S. Athanasii 251 f
Ælianus Asiæ Præses sub Maximiano 458 c 459 a
Æthiopum Rex Mennas 571 anno 690 f
Aetius Patricius Dux Romanorum in Gallia 5 sæc. 60 e
Agnes, soror primogenita B. Æmiliæ Biccheriæ. 806 b
Agilbertus Ep. Bizurens. 9 sæc. 147 d e 148 a c e 151 e
Agnes Regina Hungarorum 309 a
Agrippa anno 60 Rex Hierosolymis 23 c d
Aidgenus Episcopus & Abbas Fovariensis in Hibernia 3 e
Agnisus Ab. S. Dionysii 84 d
Akelinus sive Exelinus Episcopus Hildesheimensis 11 sæc. 518 d f
Alaricus solitarius in Helvetia 299 c
Alysia Borromæa mater B. Æmiliæ Biccheriæ. 806 a
Albertus Marchio Brandeburgicus, Prussiam Ducatum facit 661 a
Albumus magister Wolfheri, cui Vitam S. Godehardi inscripsit 501 f 502 d
Aldebrandus Ep. Sutrinus 13 sæc. 394 e 396 b
Aldisia Biccheria soror secundogenita B. Æmiliæ. 806 b
Alexander III Papa 12 sæc. 481 d 487 a c
Alexander V Papa, ante Minorita 437 c
Alexander VI Papa Minores contra obtrectatores protegit 581
Alexander Farnesius Cardinalis 357 c 616 d
† *Alexander Ep. Alexandrinus* 188 e 189 c f 192 a 193 c
† *Alexander Ricius Patriarcha Alexandrinus Cardinalis* 672 f
Alexander Medices an. 1589 Archiep. Florentinus 355 f
Alexander Ep. Thessalonic. 4 sæc. 195 d 198 e
Alexander monachus Græce scripsit de Inventione sanctæ Crucis 366
Alexander Princeps Parmensis 681 f 682 e 684 f
† *Algisus sive Adalgisus Hibernus* 259 f
Almaricus Rex Hierosolymis 12 sæc. 16 c
Aloysius Carnolius Soc. Jesu 250 e 252 b
Alphonsus Rex Lusitaniæ 13 sæc. 789 c
Alphonsus Atestinus Dux Ferrariæ 16 sæc. 672 a
Alphonsus Avalus Marchio Vastii Præsellus Mediolanensis 16 sæc. 621 a
Altfridus Ep. Hildesheimensis 10 sæc. 508 f 509 a
Altmannus Ep. Pataviensis 11 sæc. 462 a
Alvarus Comes de Lara in Hispania 13 sæc. 788 d 789 a
Alvarus scriptor Vitæ S. Eulogii Mart. Cordubensis 436 e
† *Alvertii Mart. ex legione Thebæa corpus Fossani* 407 b
Aly Bassa in prælio cum Joan. Austriaco 684 c 685 b 686 b c d 688 a
† *Alypius cum S. Augustino baptizatur* 458 d
† *Amatus Ep. excl. excipitur a S. Ulcano* 119 d
† *Ambrosius excipit S. Monicam* 477 e f 478 a b, *baptizat S. Augustinum* 478 c d
Amelia Virgo Sovenick ena juxta Feneramundam 437 e
Amelinus Ep. Uzeticensis 9 sæc. 151 e
† *Amor Bolisia quiescens* 137 e 137 a
Amanus Pontifex Judæorum auctor necis S. Jacobi fratris Domini Pontificatu privatur 23 c d 34
† *Anastasius Papa contra perversam translationem Origenis* 494 c d e, *Reliquia Hildesheimii* 508 f 509 f
† *Andechius Presb. in Gallias missus* 35 c 36 b
Andreas Krycius Ep. Premisslien. Archiep. Gnesnen. 16 sæc. 522 a
Andreas Ovisdus Soc. Jesu Patriarcha Æthiopiæ 655 c d e
Andreas Provana Comes Linii 16 sæc. 681 f 683 a 686 e 687 d
Angelbertus sæculo 11 Ep. Pataviensis 462
† *Angeli de Gualdo corpus transfertur* 819 c
Angelus Boninsegna Ordinis Prædicatorum Martyr Antiochiæ 754
Angelus Cesius Dux exercitus Pii V 647
† *Anna mater Deipara apparens fabricam ordinat* 566 b, *pes dexter Ancona* 28 c, *Confraternitas erecta Varsaviæ 16 sæc.* 598 d e
Anna Corradi mater B. Gregorii Augustiniani 535 f
Anna Ducissa Mazoviæ 15 sæc. 565 f 587 f
Anna mater S. Juliani Hospitatoris 427 a
Anna mater habita S. Judæ Quiriaci, an cum ea passa 450
Anna soror Sigismundi Regis Poloniæ 16 sæc. 520 d 521 d
Anna Mechtildis Mon. scripsit vitam B. Æmiliæ Biccheriæ 806 a
Annas Montmorencius Constabilis occisus 643 b
Annibal Crassus Ep. Faventinus 672 f
Annibal Oricellarius Episc. olim Ecclesiæ Carcassonensis 16 sæc. 797 c

Anni-

Annibal Sitticus Comes Ahempſii 16 *ſec.* 629 f
Anſegiſus Ab. Luxovii capitularia publicavit 280 b 281
Anſelmus Ep. Lucen. dein Papa Alexander II, 11 *ſec.* 470 b
Anſelmus Ep. Landun. an. 1129 *transfert corpus S. Marculfi* 761 d
Anthemius Imp. Romanus 5 *ſec.* 497 b
Antima Maximilla, conjux Ægæ Patariæ 460 e f
† *Antonius petit reditum S. Athanaſii* 204 d, *illius Vitam ab hoc ſcriptam* 245 b
Antonius de Alliis, Ep. Vulterranus 15 *ſec.* 312 a 335 b
Antonius Perenottus Granuellanus, Cardin. 668 d 682 d
Antonius Sanctorius, Archiep. S. Severinæ Card. 702 c d
Antonius de Plano, Ep. Marſicenſis 16 *ſec.* 797 c
Antonius Patens, Archiep. Piſanus 16 *ſec.* 797 b
Antonius Scarampa, Ep. Laudenſis 16 *ſec.* 664 b
Antonius de Albizis Ab. S. Salvatoris Ordinis Ciſtercienſis 16 *ſec.* 337 d
Antonius de Cianca, ſcriptor Hiſtoriæ S. Secundi 169 f
Antonius Magliabechius de noſtro opere bene meritus 310 a
Antonius Verlus auxit Catalogum Petri de Natalibus 426 e e 427 d
Antonius Beccaria Confeſſarius B. Æmiliæ Bicchieriæ, ei ſacrum Viaticum porrigit 811 f
Apollinaris Abbas 8 *Divionenſis ad S. Benignum* 3 c
Apollinarii hæreſis 4 *ſec.* 247 b
Apollinarius junior fautor S. Athanaſii 217 d
Appianus Alfonſus, ſub Joanne Auſtriaco 686 d
Aquilinus Præſes Nerici Ripenſis ſub Diocletiano 462 e 463 464 467 d
Archidamus Presb. Legatus Julii Papæ 213 f
Ardingus de Paja an. 1411. *Poteſtas Æſii.* 837 b
† *Arianus Præſes Thebaidos, poſt Chriſtianus Martyr* 375 376
Aribo Archiep. Moguntinus 11 *ſec.* 508 d 509 e 510 d 511 e f 512 a b
Ariſtarchus Præſes Hierapoli 1 *ſec.* 15 b d
Arius Ep. Petræ Arabicæ 4 *ſec.* 214 e
Arius a S. Athanaſio oppugnatus 192 193, *mors illius* 204 b c d 237 c
Arnoldus 2 *Ep. Bardegalenſis* 12 *ſec.* 423 f
Arnoldus Vitam S. Godehardi, ut auctor, aliter diviſit 501 f 503 d
Arnulphus Ab. Herveldenſis 11 *ſec.* 511 f
Arnugus eremita in Hiſpania, an Sanctus? 360 c d
† *Arſenius magnus* 424 a
Arſenius Epiſc. fingitur a S. Athanaſio occiſus 194 e 195 c e 196 b e
Arſenius Ep. vel Hegumenus Pegadum, an ſcriptor Vitæ S. Syncleticæ? 245 f
† *Artemius Dux Ægypti Martyr* 234 f
Arteldus Archiep. Remen. transfert corpora SS. Gumberti & Bertha 117 b
Aſabel. Ep. Uſeticenſis 9 *ſec.* 148 d
Aſcanius Cornutus, Caſtrorum Magiſter ſub Joanne Auſtriaco 681 f 682 a 687 d
† *Aſterius Ep. Petræ Paleſtinæ* 4 *ſec.* 214 e 336 a b
† *Aſterius Presb. Mart.* 480 c d 485 a d
Athanaſius junior Ep. Alexandrinus 245 f
Athanaſius coquus monaſterii de Valvaneda in Hiſpania an Sanctus? 167 b 258 a b
Athanulphus Rex Gothorum an pater S. Theodulphi Presb. 100 c
Athelbertus Ab. Hildesheimenſis 11 *ſec.* 502 d
† *Andoenus transfert corpus S. Marculphi* 79 b 81 f
† *Avertani corpus ad eccleſiam S. Petri Lucæ relatum* 471 a b c
† *Auguſtinus Vitam & obitum S. Monicæ matris inſeruit libris Confeſſionum p.* 476. *In iis continentur ejus inſtructio in fide Chriſtiana* 477 f. *Lapſus ad Manichæos, & vota lacrymæque S. Monicæ* 478. *Iter hujus Romam, inde a morbo ſani Mediolanum, & renuntiatio Manichæiſmi* 478, *baptiſmus a S. Ambroſio collatus* 428 c d, *colloquium cum matre apud Oſtiam de æternabeatitudine* 478 e f, *luctus in morte matris, ſacrificium Miſſæ pro ea oblatum* 479 480, *apparens indicat Reliquias matris eſſe Aroaſiæ* 487 f 488 a
Auguſtinus Barbadicus Dux belli ſub Joanne Auſtriaco 682 a 683 d 685 f 688 b
† *Avia Virgo Martyr.* 169 a
Avitus Ep. Viennen. S. Sigiſmundum convertit 85 c
† *Avitus Abbas Miciacenſis* 85 f
Aulancus Ab. Luxovii & Ep. 10 *ſec.* 281 e
† *Aunarius Ep. Autiſſiodoren.* 6 *ſec.* 50 b c
† *Aurea Virgo Abbatiſſa Pariſiis* 7 *ſec.* 275
† *Aurea Virgo apud Oſtiam Tiberinam* 484 d f 490 d
Aurelianus Comes utriuſque militiæ ſub Trajano 369 f 371 d 373 e f
Auſindus Elnenſis Ep. 9 *ſec.* 148 c e
Auxentius Ep. Mediolanen. hæreticus 144 a b

B.

† *Babolenus Ab. Foſſatens. an diſcip. S. Waldeberti* 276 e
† *Balbina Romana* 272 e 273
Baldovinus de Baldovinis Notarius Florentinus ſcriptor Vitæ S. Antonini 312 d 325 c
Barbadicus, Andreas, ſub Joan. Auſtriaco 688 b
Barbadicus, Georgius, ſub Joan. Auſtriaco 688 b
Barbanus Epiſcopus aliis Presbyter, Hibernus 3 d
Barchochebas Dux Judæorum necat Chriſtianos 2 *ſec.* 444 a b
Bardo Archiep. Moguntinus 11 *ſec.* 512 b c e
† *Bartholomæus Apoſt. ſuſpenſus liberatur* 14
Bartholomæus a Lugo Ep. Interamnen. Dominicanus 612
Bartholomeus Carranza Archiep. Toletanus de hæreſi accuſatur 653 f 654
Bartholomeus Buſſotus, Quæſtor erarii Pii V 688 e
Bartholomæus de Salvatoribus Ab. Puppienſis. 16 *ſec.* 337 c
Bartholomæus de Zabarellis Archiep. Florent. 315 c
Bartholomæus Ep. Groſſetanus 13 *ſec.* 394 d 396 a
Bartholomæus Juſtinianus Epiſcopus Avellinas 17 *ſec.* 43 c d
Bartholomæus Novovorsky Eques Melitenſis 575 e
Bartholus Juriſconſultus conſulitur a B. Alexandro Vinciolo Ep. Nucerino 819 c d
† *Bartholus Magiſter B. Vivaldi* 13 *ſec.* 161 f 163 b
Baſilides hæreticus 237 c
Baſiliſcus Dux exercitus in Italia 5 *ſec.* 497 e
† *Baſilius amicus S. Athanaſii* 241 e f
Baſtonus, Franciſcus, Præfectus Romanæ arcis ſub Pio PP. V 703 a b
Bazanus, Alvarus, Dux Neapoli 684 e 685 e 686 a e 687 a
Beatrix Bicchieria, ſoror B. Æmiliæ, ejusque ætati proxima. 806 b
† *Beda genuinum Martyrologium* 367 d e
Benedicta filia B. Aufridi, ſanctimonialis 429 c
Benedictus de Florentia Epiſcopus Vaſionenſis 16 *ſec.* 337 c
Benedictus Ep. Lucen. 12 *ſec.* 470 c d
† *Benignus Presbyter Martyr Divione* 35 c e f 36 a d
Benno Ep. Ultrajectinus 11 *ſec.* 511 f
Berardus Herulus Ep. Spoletanus Cardinalis 15 *ſec.* 312 d 320 f
† *Bercharius Ab. Derventis & Alta Villarien. diſcip. S. Waldeberti* 276 e f
Berengaria Regina Caſtellæ 13 *ſec.* 788 d 789 a
Berengarius Ep. Maſſilien. 9 *ſec.* 151 d
† *Ber-*

† *Bernardinus Aquilanus scriptor Vitæ B. Philippi Aquilani* 550 f
† *Bernardinus ob mores compositos appellatus B. Pius PP. V* 620 f
Bernardinus Senensis, dein Ostiensis Episcopus Cardinal. 16 sæc. 352 c
Bernardinus Cardenas sub Joan. Austriaco 684 f 687 c 10 *sæc.* 304 e
Bernardus Ep. Hildesheimensis 11 sæc. 508 a 509 c 522 d e f 523
Bernardus Maciejowski Archiep. Gnesnensis Card. 820 b
Bernardus S. Mariæ in Portica Cardinal. 16 sæc. 352 e f 353 b
Bernardus Episcopus Tolosanus 9 sæc. 143 b 149 f 148 d 151 e
Bernardus Guidonis Ep. Lodevensis collector Vitæ S. Genii Conf. & 30 Militum Martyrum 383 c 384
Bernardus Dux Saxonicus 10 sæc. 504 e
Bertholdus Ab. Montis Angelorum in Helvetia 12 sæc. 302 b
Bertholdus Ep. Hildesheimensis 12 sæc. 521 d e 522 c
Bertholdus, aliis Bernardus Ab. Hirsfeldensis 10 sæc. 505 507 e
Bertinus junior in monasterio Sithiensi 167 e
Bertrandus Ab. Genuæ S. Syri 13 sæc. 274 a
Blasius Davila scriptor miraculorum S. Secundi 172 b
Blasius an Episcopus Suanensis & Ordinis Carmelitarum 754 b c
Bonaventura Ragusinus Ep. 13 sæc. 324 d
† *Bonaventuræ Reliquiæ dispersæ* 644 a
Boncompagnus Ep. Fanensis 17 sæc. 714 e
Bonellus, Michael, nepos ex sorore Pii V 682 d
Bonifacius 9 Papa confirmat Indulgentias Ecclesiæ Narniensis 325 c d
Bonus, Franciscus, sub Joan. Austriaco 688
Borbonius, Franciscus, Marcæ Card. 16 sæc. 797 b
Boso Ep. Agathensis 9 sæc. 148 d 151 e
Bossius Ep. Novariensis 16 sæc. 498 b d
Brantbeus Ep. Halverstadensis 11 sæc. 511 f
Brantius, Nicolaus, Ep. Sarsinensis 17 sæc. 717 a 719 f
† *Brictii corpus circumfertur per Galliam, causa colligendi eleemosynas pro restauratione Ecclesiæ quæ conflagraverat.* 764 f
Bruno Ep. Augustanus 11 sæc. 511 e f 512 a
Bruno Ep. Merseburgensis 11 sæc. 511 e f 516 d
Buccapadilius, Antonius, habet Orationem in Translatione B. Pii V 696 d e
Burchardus Dux Suevorum misere perit 10 sæc. 288 f 289 291 a 303 c d
Byzantius Hieronymus Aserivensis sub Joan. Austriaco 688

C.

Cæcilia Avograda conspiciendam se post mortem dat B. Æmiliæ Biccheriæ. 809 a
Cæsar Specianus Ep. Novarien. & Cremon. 672 f
Cajetanus, Honoratus, sub Joan. Austriaco 686 b
Calergus, Andreas, Cretensis sub Joan. Austriaco 688 b
Calixtus 3 Papa excipit S. Antoninum Legatum 312 e f
Canalis, Antonius, Legatus classis Venetæ sub Joan. Austriaco 681 a 683 e
† *Cannatus Ep. Massiliensis colitur 15 Octobris.* 47
Caracossa Archipirata Turca in prælio cum Joan. Austriaco 684 a 686 a b
Caraccia, Archangelus, Generalis Ord. Prædicat. 17 sæc. 714 c
Carafa Antonius Cardinalis creatus a Pio V 702 b
Carafarum familia in pristinam dignitatem erecta a Pio V. 702 a
Carafa, Antonius, Dux Montisdraconis 16 sæc. 681 f
Carafa, Horatius, sub Joan. Austriaco 687 d
Caravajal, Simoncellus, Ep. Suanensis 16 sæc. 727 b
Carbreus Ep. Maghilensis in Hibernia 360
Cardona, Joannes, Præfectus triremium Panormi 683 e 684 f 686 a e 687 a
Carillus, Ferdinandus, Comes Plegi sub Joan. Austriaco 688 e f
Carinalphus Secius S. Marculphi 71 a 76 c *cum eo illius reliquiæ an. 1451. translatæ.* 761 e
Carolomannus filius Ludovici Balbi, 142 e 143 f 148 e
† *Carolus Borromæus a sciapi ictu illæsus* 663. *In conclavi præclare agit* 627. *Transfert corpus S. Venerii* 495
Carolus Borbonius 626 e
Carolus Crassus Cardinalis sub Pio V 669 f
Carolus Lotharingius Cardinalis acer contra Hugenotos 639
Carolus IV Imp. Corpus S. Sigismundi attulit Pragam 88 f 89
Carolus V Imp. decreta fert contra hæreticos 648 b c
Carolus Simplex Rex condit Corbiniacum monast. 79 d
† *Casimirus Patronus Poloniæ* 614 b
Casimirus II Rex Poloniæ Casimiriam condit. 820 a
Casimirus Princeps Poloniæ 11 sæc. 467 a b c
Casimirus Comes Palatinus 16 sæc. 642 e 649 f
† *Cassius Ep. Narniensis* 386 f 392 e 393 f *epitaphium* 405 406 a 412 e 417 f 418 a 422 e
Catalus interficit SS. Hesperum & Zoen & filios 177 f
Catharina Regina Cypri 666 e
Catharina Regina mater Francisci 1 Regis Francorum 640 b 644 e
Cralo seu Gralo Ab. S. Galli 10 sæc. 193 e 194
† *Celsus Presb. apud Lemovicas* 384 e
† *Cerbonius Ep. Populoniensis* 486 e
Childebertus 1 Rex Franc. benigne excipit S. Marculphum, donat Nantum 76 d *& alia donat* 72 b e 74 e f 78 f
Chlodomeres Rex Franc. occidit S. Sigismundum 85 b 86 a
Christianus Ep. Passavienſis 11 sæc. 505 b
Christophorus Libychovienſis illustrat Vitam B. Michaelis Gedrocii 513 b c
Christophorus Rodericius Societatis Jesu Waldenses convertit 661 e f
† *Chromatius Ep. Aquilejensis 5 sæc.* 494 f
Ciconia, Marcus, Dux sub Joan. Austriaco 686 e
Cilia inclusa apud S. Gallum & expulsa 298 b f
Cibo, Innocentius, Marchio Carrariæ 682 f
Clara mater S. Genii Conf. 384 a c
† *Cleophas in Evangelio* 22 a c
Clemens VII evulgat bullam Canonizationis S. Antonini 354 e 355
Clemens VIII approbat Vitam B. Pii V 616 f
Clemens Tortus Ep. Fossani in Pedemontia 17 sæc. 408 b c 408 a
Clarus Ep. in territorio Genuensi honoratus 438 c d
Clino Ep. sub Diocletiano Tarsi degit 454 e 455 456 a b 458 a b
† *Clotildis Regina* 85 f 86 f
Colmocus Ep. Bamfiæ in Scotia an Sanctus 487 b
† *Columbanus Ab.* 275 b c 278 a
Columna, Pompejus, Dux Zagaroli 684 f 687 d
Columna, Prosper, 16 sæc. 681 f 687 d 828 e
Conclaidus Kildarienſis Episcopus 352 e
Commendonus Cardinal. Legatus in Polonia 16 sæc. 589 d 590 a *Legatus ad Cæsarem* 656 b 670 e 677 f 679 b 680 a
Conradus Archiepiscopus Coloniæ 13 sæc. 422 e f
Conradus Salicus Imp. successor S. Henrici 511 e
Constans Imp. in causa S. Athanasii 205 f 222 b e 221 b
† *Constantia uxor S. Sigismundi* 91 a
Constantius Imp. in causa S. Athanasii 186 f 205 b 208 d 215

Digitized by Google

215 e f 216 a e 217 a b 221 d 222 224 228 e f 229 232 234 d
Conſtantinus junior Imp. in cauſa S. Athanaſii 205 a f 207
Conſtantinus Magnus in cauſa Arii 190 e f 193 e f 194 a b 195 b 202 a b c
† *Conſtantini Magni pietas erga Crucem Chriſti inventam* 361 362 *quædam ei afflicta* 363 a b
Contarenus, Hieronymus, ſub Joan. Auſtriaco 688 b
Contarenus, Marinus, ſub Joanne Auſtriaco 688 b
† *Coſma & Damiani eccleſia C P.* 471 f 472
† *Coſmas & Damianus a camelo defenſi* 132 c
Coſmus Medices Dux Florentiæ ſubmittit militem contra Hugonottos 646 d *Magnus Dux creatur* 664 d e f 665 674 679 a b
† *Conigundis Imperatrix uxor S. Henrici* 505 b
† *Cyriacus Mart. Roma* 440 c d
† *Cyrillus Ep. Hieroſolymit. ab hæreſi defenſus* 442 d e f

D.

Dacianus Præſes non fuit in Italia 412 f 834 e
Dagobertus Rex pſallentium Agaunenſium præſcribit 84 d
Dalmatius Ep. Cyzicenus 4 *ſec.* 191 d
† *Damaſus Papa in cauſa S. Athanaſii* 243 f 242 a 247 b
† *Davidi Regi comparatus B. Ladiſlaus Gielnovius* 577 d e
† *Delphinus Ep. Burdegalenſis* 4 *ſec.* 424 c
Dianius Ep. Cæſarea in Cappadocia 4 *ſec.* 206 a
Diculfus de Clunin-Brain in Ultonia 3 d
Didacus Gelmirez I Archiep. Compoſtellan. 12 *ſec.* 27 e
Didacus Spinoſa Cardinalis Præſes Conſilii Hiſpanici ſub Philippo II. 667 c.
Didymus philoſophus Alexandriæ 4 *ſec.* 239 d
Dietmarus ex Abbate Hirſangienſi Ep. Hildesheimen. 437 a
Diodorus Ep. Tenedi 4 *ſec.* 214 f
Dionyſius Comes in cauſa S. Athanaſii 198 f
† *Dionyſius Ep. Alexandrinus* 234 a
† *Dionyſius Ep. Mediolanenſis* 224 b d 229 e
Dionyſius Pollinaris auctor Vitæ B. Vivaldi 161 d e
Domardus ſocius S. Marculphi 72 a 76 e *utriuſque reliquiæ an.* 1451 *translatæ.* 761 c
Dominica de Cruce Ord. S. Dominici Ducci 360 f
† *Dominicus virginitatis amator* 328 f 330 d
Dominicus Capranica Cardinalis 15 *ſec.* 315 f 316 e
Dominicus Zotarellus corpus S. Athanaſii defert Venetias 252
Dominicus Tuſſanus an. 1479 *tranſfert corpus S. Marculfi* 762 c
Dominina Augeria mater Pii V 619 f
Dominus Vallenus Melroſa Ab. Ord. Ciſterc. 360 b
† *Donatus Presb. Catanæ* 3 *ſec.* 40 e
Drogo Ep. Metenſis Ab. Luxovii 9 *ſec.* 280 a 281 d
Ducem Bavariæ foveri cupit Pius V 637 d

E.

Ebehardus Ep. Babenbergenſis 11 *ſec.* 511 e f
Ebionitæ hæretici a S. Philippo Apoſt. oppugnati 12 c
Ecdicius Præfectus Ægypti ſub Juliano 238 b c
Ekkehardi varii monachi S. Galli, horum unus ſcriptor Vitæ S. Wiboradæ 283 b c 292 f 293 a 294 b
Elegius Ep. Albienſis 9 *ſec.* 151 c
† *Eleutherius Ep. Ecanenſis in Apulia* 386 e
† *Eligius Ep. Veromanden.* 275 c d
Eliſabeth Evangeliſta Ordinis Prædicator. Samorra 714 c
Eliſabetha Auſtriaca nupta Caſimiro Regi Poloniæ 565 d e
Eliſabetha Regina Angliæ 643 e 657 a *excommunicata* 658 659
† *Eloquius Hibernus* 259 f
Emmanuel Philibertus Dux Sabaudiæ 16 *ſec.* 664 c
Emmanuel Comnenus Imp. C P. 164 a
Emmo Epiſcopus Senonenſis, an Sanctus 167 c
† *Engelbertus Archiep. Colonien.* 13 *ſec.* 532 e
Engelbertus Ab. S. Galli 10 *ſec.* 289 f 291 a
Eppo Ep. Auguſtanus 11 *ſec.* 512 a e
Eraclius aut Enraclius Ep. Leodienſis 10 *ſec.* 127 b 133
Erchambertus Ab. Altahenſis 10 *ſec.* 504 f 505 e 507 e
Eremius Ep. Theſſalonicæ 4 *ſec.* 229 f
Erkanbaldus ex Abbate Fuldenſi Archiep. Mogunt. 11 *ſec.* 502 c
Erlebodus Ep. 10 *ſec. an Bajocenſis* 72 e f
Ermemirus Pſeudo-Epiſc. Gerundenſis 9 *ſec.* 151 a e 153 f 154 d
Ermericus Luſignanus Rex Cypri & Hieroſol. circa 1200 *annum* 166 183 a
† *Eſaias Ordinis Eremit. S. Auguſtini Cracoviæ* 562 b
Ethelredus Rex Merciorum 8 *ſec. an Sanctus* 436 f 437
Eudemontius, Antonius, Cydonienſis ſub Joan. Auſtriaco 688
Eugenius Bellus Rex Connaciæ 6 *ſec. pater S. Kellaci* 104 e
† *Eugenius Ep. Carthagin. & ab eo alius Eugenius miraculis clarus* 270 f 271 a c 272 a e
Eugenius Papa 3 *dedicat Eccleſiam S. Juvenalis Narniæ* 323 e f
Eugenius IV Papa creat. S. Antoninum Archiep. Florent. 315 c e f *moritur* 319 b
Evodius intereſt ſepulturæ S. Monicæ 659 e
Euphratas Ep. Coloniæ 4 *ſec.* 215 a
† *Euſebius Ep. Vercellenſis* 224 b d 229 e 336 a b
Euſebius Ep. Nicomedienſis Arianus 190 d e 193 d f 194 c 205 f *Ep. C P.* 206 a b 212 d
Euſtachius Vicedominus Ambianenſis, dat menſtruos reditus eccleſiæ B. V. Mariæ 760 d
† *Euſtaſius Ab. Luxovien.* 275 c 278 a e f 281 c
Eutherius Neſtorianus 234 b
Eyberhardus de Eppenſtein 15 *ſec.* 801 e

F.

† *Fantinus Dandulus Ep. Pataviuus* 15 *ſec.* 256 b
Faara ſeu Burgundofara Abbatiſſa 275 a
† *Faro Ep. Meldenſis initio* 7 *ſec.* 374 a
† *Fauſta Virgo Martyr Cyzici in Helleſponto* 410 f
† *Fauſta uxor S. Caſſii, poſt Ep. Narnienſis* 392 c 393 c 405 f 406 a 412 e 417 f 418 a
† *Felicianus Ep. Fulginas Mart.* 388 b 396 a
† *Felicis I Papæ an corpus Oſtiæ depoſitum* 490 c d
† *Feliciſſima Virgo Martyr Viterbii* 167 d
† *Felix Ep. Mediolanenſis* 5 *ſec.* 424 b
Felix Krofovviski Prior Ord. S. Mariæ de Metro 553 d
Ferdinandus Auſtriacus 656 c d e
Ferdinandus Rebellus ſcriptor, impactam Societati Jeſu calumniam detegit 676 f 677
Ferdinandus Toletus Albanus, Dux in Belgio 641 e 649 e 658 d 659 d e
Feſtus Præſes anno 313, *crudelis* 381 a, *miſere perit* 382 e
Figueroa Lupus, caſtrorum Magiſter ſub Joan. Auſtriaco 687 c
Firminus Ambiani Eccleſiam fundat B. V. Mariæ, poſtea SS. Acii & Acheoli dictam 760 c
Flacillus Ep. Antiochenus 198 f 206 a
Fletus eremita degit cum S. Marculpho 73 e 77 f
† *Florentius Presb. Rejæ in Gallia, an frater S. Floriani* 462 d
Florentius, Theodoſius, cubicularius Pii V 693 c
† *Florianus Mart. in Aquitania* 436 d
† *Florianus Patronus Poloniæ* 614 b

† *Foil-*

† *Foillanus Ab. Poſſis Martyr* 118 123 f
Fortunatus Ep. Aquilejæ 4 *ſec.* 229 e
† *Frumentius Ep. Æthiopiæ* 4 *ſec.* 229 b c
† *Franciſcus Borgia Soc. Jeſu Generalis* 672 f
Franciſcus Gonzaga Cardinalis moribundus providet Pontificatum B. Pio V 618 f
Franciſcus Paciecus Cardinalis 668 d
Franciſcus Tauriſius Archiep. Avenionis & Senarum Cardinalis 672 f
Franciſcus de Minerbetiis Archiep. Turritanus 16 *ſec.* 337 b
Franciſcus de Hallewyn Ep. Ambian. 16 *ſec.* 260 d
Franciſcus Gonzaga Generalis FF. Minorum dein Epiſc. Mantuanus ſcriptor 523 c
Franciſcus Ruiz Epiſcopus Abulenſis 16 *ſec.* 172 e f
Franciſcus Rex Francorum 639 f 642 f 643, *Corpus ab Hugonottis effoſſum* 644 c 647 e
Franciſcus Fuſcarinus Dux Venetiarum 15 *ſec.* 256 c
Franciſcus Diodus Præfectus Venetus Galearum 683 e 687 d
Franciſcus Ibarra ſub Joan. Auſtriaco 683 f
Franciſcus Caſtilionæus ſcriptor Vitæ S. Antonini 311 b e 312 c d 326 b 335 b
Franciſcus Catanæus Diacetius Ep. Feſulanus 16 *ſec.* 797 b
Franciſcus Celaria hæreticus Romæ exuſtus 661 f 662
Fredericus Auſtriacus Imp. 15 *ſec.* 320 a b
Fredericus Barbaroſſa Imp. adhæret Antipapæ 482 d
Fredericus Raganeus Ep. Maſſilienſis 16 *ſec.* 797 c
Fredericus Nanius ſub Joan. Auſtriaco 686 a
Fredericus Salizburgenſis Archiep. 10 *ſec.* 504 c 505 b
Fredericus Shembek Socict. Jeſu 553 b 556 c 559 b
Frederonna Regina uxor Caroli ſimplicis 80 a d
† *Frigidianus Ep. Lucenſis* 392 d 393 d
† *Frodobertus Ab. Cellen. diſcipulus S. Waldeberti* 376 d e
Frowinus Ab. Montis-Angelorum in Helvetia 12 *ſec.* 309
Frodoinus Ep. Barcinonenſis 9 *ſec.* 148 c e 151 d e 153 f 154 d
Frutebaldus nobilis Belga 10 *ſec.* 430 a
Fulbertus Ab. Aroaſienſis 12 *ſec.* 482 d 487 a
Fulbertus Abb. Luxovii 2 *ſec.* 280 c
† *Furſæus frater S. Ultani* 118 124 a
Fulvius, Theophilus, Ep. Forolivienſis 16 *ſec.* 797 c

G.

Gabriel a Curva Dux Albuquercius 16 *ſec.* 662 a
Gabriel Sarbellonus ſub Joan. Auſtriaco 682 e 687 d
Galeottus Malateſta Princeps 13 *ſec.* 536 e 537 c
Galeſinius, ſcriptor hiſtoriæ Tranſlationis Pii V 696 e
Galla Placidia an ſoror Conſtantii Imp. aſtulerit Romam corpus S. Cyriaci 44 c d e
† *Gallus Abbas* 287 a 303 c
† *Garcias Martinez Ordinis Melitenſis ex Portugalliæ diœceſi* 2 e
Gaſpar Colignius Admiralius Franciæ, dux Hugenottorum 642 d e 643 e f 646 d
Gedeon Ep. Cracovienſis 11 *ſec.* 467 b c
Gedrocius Dux Lituanorum 555 d
† *Gelaſius Papa reprobat ſcripta de Inventione ſanctæ Crucis* 362 f
Gerelius Lucenſis Prior Dominicanus ad Minervam 16 *ſec.* 628 f
Genericus Vandalorum Rex vaſtat Italiam 427 b c
Gennenſes contribuunt in bellum Turcicum 679 a
Georgius Radzivilius Card. Ep. Cracovien. 16 *ſec.* 593 e
Georgius Ep. Laodiceæ 4 *ſec.* 214 a 231 c
Georgius Cappadox invaſor Sedis Alexandrinæ 228 231 e 234 f 235 a b c
Gerbertus Ab. Moguntinus 11 *ſec.* 511 f
Gerhardus ſeu Gebharus Archiep. Moguntinus 13 *ſec.* 800 a
Gerbilta, ætate grandæva, ſit Recluſa, & moritur an. 1014 *in Helvetia* 787 d
† *Germanus Ep. Autiſſiodorenſis a S. Amatore inſtruitur* 57 c d 58 f 59 b f *an Magiſter S. Brioci* 92 c d *in Britannia laborat* 262 c d 283 b c
† *Germanus Ab. Monaſt. Grandis-vallis* 275 f 276 a
† *Gertrudis, ab ea Gertrudis-Berga ſeu Mons, olim Monsſitoris* 429 d *jovet S. Ultanum* 118 f 123 f
Gilbertus Ab. Luxovii 2 *ſec.* 280 c
† *Gilvianus Hibernus* 260 a
Giraldus Canonicus Regularis Anſeda in Luſitania an Sanctus? 3 e
Girbertus Ep. Nemauſen. 9 *ſec.* 151 e
Giſelharius Archiep. Magdeburg. 11 *ſec.* 525 c
Giſteria familia Bononia olim ampla 619 e
Giſterius, Paulus, conſanguineus Pii V 687 d
Giſtbranus Ep. Carcaſſonen. 9 *ſec.* 147 d e 148 a e 151 a
Glorus de Piſtorio electus Ep. Faventinus 16 *ſec.* 337 c
Godefridus Hermant Gallice edidit Acta S. Athanaſii 186 c
Godomarus Epiſc. Auſonenſis in Catalonia 9 *ſec.* 151 d e f
Goiza, Franciſcus, Cardin. 16 *ſec.* 797 b
Gondoaldus Ep. Melden. 7 *ſec.* 274 e
Gonzaga, Franciſcus, Archiep. Rhodienſis 17 *ſec.* 714
Gonzaga, Joannes, Vincentinus Card. 16 *ſec.* 727 b
Gonzaga Sigiſmundus præfectus militum ſub Joan. Auſtriaco 682
Gosbertus Archidiac. Leodien. 11 *ſec.* 133 b
Gothmarus Ep. Ozomenſis nunc Vicenſis 9 *ſec.* 183 f
† *Grata vidua Bergomenſis* 4 f
Gregorius PP. IX adſcribit S. Dominicum catalogo Sanctorum 806 d
† *Gregorius Nazianzenus de S. Athanaſio* 186 b 218 a 248 a
Gregorius invaſor Sedis Alexandrinæ pulſo S. Athanaſio 207 e f 208 a 209 210 214 a 215 e 218 e
Grimaldus Abbas externus S. Galli 9 *ſec.* 388 e
Guala Bicchierius Card. an. 1219 *ædificat Vercellis conventum S. Andreæ* 806 d
Gualterus ſeu Gualterottus Ep. Accon. 12 & 13 *ſec.* 161 18 a
Guarinus Ord. Præmonſtrat. Ab. Vicenii & Landuni 438 b c
Guarius dynaſta in Connacia 6 *ſec.* 105 e f 106 b
Guido Archiep. Rotomag. 10 *ſec.* 79 e 80 a
Guido, Servidius, Ep. Volaterranus 16 *ſec.* 797 c
Guido Ab. Claravallis 13 *ſec.* 534 a b
† *Guido Cortonenſis Ordinis Minorum* 4 c
Guido Ubaldus Dux Urbinatium 16 *ſec.* 672 a 687 d
Guidus Zanetus hæreticus captus 662 c
Guilielmus Sirletus Cardinalis ad Pontificatum propoſitus 627 c
Guilielmus Baſtonus Ep. Ticinen. 670 f
Guilielmus Ab. Claravallis 13 *ſec.* 10
Guilielmus Gonzaga Dux Mantuæ 16 *ſec.* 672 a
Guilielmus Abb. S. Michaelis in Tarraſcha an. 1229 761 d
Guilielmus Jojoſa Prorex Galliæ Narbonen. 16 *ſec.* 673 a
Guilielmus Princeps Auriacus 649 f
Guilielmus Caſſador an. 1516 *Auditor Rotæ* 337 e 352 c 353 a b
† *Gumbertus maritus S. Berthæ* 112
Gundebadus Rex Burgundionum 5 & 6 *ſec.* 83 c 86 e f
Gundiochus Rex Burgundionum 5 *ſec.* 86 e
† *Gunthaldus Martyr, an filius S. Sigiſmundi* 91 a b

Digitized by Google

Guntherus monachus Altahenſis dein eremita 11 *ſec.* 506 507 a
† *Gunthramnus Rex* 84 c

H.

Hatto occiſor S. Evermari 121 c 124 d 125 d e f
Hæretici in Belgio rebellant 648 649 *caſi* 650 a b
Haymarus Ep. Mart. an Tullenſis 487 b
Hartmannus ſcriptor Vitæ S. Wiberadæ 9 *ſec.* 283 b c
Hartmannus Abbas externus S. Galli 9 *ſec.* 228 e
Haſeco Ep. Wormatienſis 11 *ſec.* 551 f
Hathumoda Abbatiſſa Gandersheimii filia S. Ottonis Ducis 508 f
Hatkerus, recluſus in cella S. Wiboradæ, in Helvetia, anno 1018 787 d
Hector Spinula Dux ſub Joan. Auſtriaco 683 e
† *Helanus Hibernus* 160 a
† *Helena Crucem Chriſti invenit* 163 *eccleſiam conſtruit* 362
† *Helladius Ep. Autiſſiodorn.* 4 *ſec.* 53 d
Henricus Archiep. Colonienſis 13 *ſec.* 529 a 550 b
Henricus an. 1101. *Abbas montis S. Quintini* 767 b
Henricus Niger Imp. procurat Canonizationem S. Wiboradæ 283 a
Henricus Auceps Rex Germaniæ 303 f
Henricus Rex Caſtellæ 13 *ſec. ſponſus B. Mafaldæ Reginæ* 788 b f
Henricus 2 *Valeſius Rex Francorum* 632 f
Henricus Dux Bavariæ pater S. Henrici Imp. 505 d
Henricus frater S. Cunigundis Dux Baioariæ 11 *ſec.* 511 c 512 e
Henricus 1 *Dux Brabantiæ* 12 & 13 *ſec.* 532 f 533 d 534 d
Henricus Stuartus Lennoſii Comes 658 f
Henricus fundator cœnobii Murenſis in Helvetia 11 *ſ.* 309 e
Heraclius Comes adverſarius S. Athanaſii 227 c d
† *Herculanus unicus Perugii* 422
Hermenigildus Ab. Arouæ in Hiſp. 10. *ſec.* 789 b
† *Hermes Præfectus Urbis* 371 c d e f 372
Hermolaus Barbarus Ep. Veronenſis 251 b c d
Heroes a S. Philippo baptizatus creatur Epiſcopus 15
Herſwindis prima Abbatiſſa Thorenſis an colatur 436 c
Heſychius Caſtrenſis in Concil. Sardicenſi 212 e f
Hezilo Epiſcopus Hildesheimenſis 11 *ſec.* 517 c 518 f
Hildiwandus Ep. Citizenſis 11 *ſec.* 511 e f
Hieronymus Ruſticuccius Cardinalis ſub Pio V 669 f 694 f 702 f
Hieronymus Manrique Epiſc. Abulenſis 16 *ſec.* 173 d
Hieronymus de Savanarola Ord. Prædic. 351 f
Hieronymus Catena ſcriptor Vitæ B. Pii V 616 b c 617 b
† *Hieronymo Doctori addicta B Mafalda Regina* 789 f
† *Hilarii corpus ab hæreticis diſperſum* 644 a
Hildolphus Ep. Mantuanus 11 *ſec.* 311 f 312 e
Hilfundis uxor B. Anfridi, dein ſanctimonialis 429 c
Hiltruda ſoror B. Rachildæ apud S. Gallum 292 b
Hippolytus Aldobrandinus Auditor Rotæ poſtea Clemens VIII. 673
Hippolytus Rubeus Ep. Ticinen. Cardinal. 671 f
Hitto frater S. Wiboradæ Clericus S. Galli 283 f 296
Hulfanus Dux Lituanorum 555 d e
Honoricus Rex Wandalorum in Africa 271 f
Hopidanus monachus S. Galli, ſcriptor Vitæ S. Wiboradæ 11 *ſec.* 283 d
Horatius Spinula Genuen. 773 e *an.* 1607. *Card. & Archiep.*
Horatius Urſinus ſub Joan. Auſtriaco 684 f 687 d
† *Hoſius in cauſa S. Athanaſii* 212 e 213 a f 221 e 225 b c d e 229 e
Hubaldus Allucingulus Ep. Oſtien. dein Lucius 3 *Papa* 485 d
Hugo Abbas S. Saturnini Toloſæ 9 *ſec.* 147 d e
Hugo de Pirrepont Ep. Leodienſis 13 *ſec.* 533 e f 534 e
Hugolinus Morſellius Ep. Glandatenſis 16 *ſec.* 727 b
Hugonotti in Gallia inſolentes 16 *ſec.* 639 e f 640 643 d e f 644 a b c *prælio victi* 645 a
Humiliati monachi conati S. Carolum Borromæum occidere, 663 & *morte puniti* 664 b, *eorum Ordo extinctus* 664 c
Humfridus Arch. Parthenopoli ſeu Magdeb. 12. *ſec.* 521 f
Hungari vaſtant Bavariam, Sueviam, 289 c d

I.

Jacobus filius Zebedæi Apoſtolus 18 c f
† *Jacobus Tifernas Ord. Minorum* 4 f
Jacobus de Bonripoſitis an. 1411 *Ep. Æſii.* 837 b
Jacobus de Vitriaco Cardinalis 4 d
Jacobus Luſinianus ultimus Rex Cypri 666 c
Jacobus Simonettus an. 1516 *Auditor Rotæ* 337 a 351 c 353 a b
Jacobus de Glogovia primus Guardianus VVarſaviæ 566 a
Jagello, Wladiſlaus dictus, primus Rex Poloniæ 554 a 555 d e 562 f 570 b 810 e
Ignatius Ab. Montis-Angelorum in Helvetia 17 *ſec.* 309 b
Ingilramus, Comes Ambianenſis, liberalis in Eccleſiam S. Mariæ. 760 e
Ingobertus Ep. Urgellenſis 9 *ſec.* 151 e
Ingofredus Ab. Luxovii 7 *ſec.* 272 e
† *Innocentii Papæ Reliquiæ Hildesheimii* 508 f 509 f
Innocentius 2 *Papa Leodii dein Remis in Synodo* 522 e f
Sanctis adſcribit S. Godehardum 523 a b
Innocentius 6 *Papa Beatis adſcribit Gregorium Auguſtinianum* 535 c 536 e f
Innocentius S. Mariæ in Dominica Cardin. 16 *ſ.* 352 f 353 b
Innocentius de Pandulfis Ep. Trojanus 16. *ſec.* 317 e
Joanna a Cruce Ord. S. Franciſci in Hiſpania 362 e
Joanna Regina Navarræ hæretica 16 *ſec.* 337 c
† *Joannis Bapt. Reliquiæ* 237 f 238 a
† *Joannis Chryſoſt. exulis epiſtola ad S. Venerium* 495 b c
† *Joannes Capiſtranus Ord. Minorum* 550 f 551 b
† *Joannes Bonus Ord. Eremitarum S. Auguſtini* 1 b
† *Joannes Cantius Doctor Cracoviæ* 15 *ſec.* 555 e f 562 a 563 b c 831 d
Joannes IX. Papa, 11 *ſec.* 511 d 512 d
Joannes XXI Papa dat Indulgentias Eccleſiæ Narn. 595 a b
Joannes XXII Papa creat B. Alexandrum Vincidum Epiſcopum Nuceriæ 818 f
Joannes Aldebrandinus Cardinalis ſub Pio V 669 f
Joannes de Turre cremata Cardinalis 15 *ſec.* 319 d 320 f
Joannes Domin. Ord. Prædic. Cardin. 14 *ſec.* 314 e 316 b c
Joan, Franc. Commendonus Cardin. a Pio V. ablegatus in Germaniam 636 b c
Joan. Franc. Sangeorgius Cardin. Ep. Aquenſis 800 c
Joan. Ludovicus Malinus Cardin. 15 *ſec* 332 c d
Joan. Moronus Card. ad Pont. propoſitus 627 c 669 f 670 a
Joan. Paulus ab Eccleſia Cardin. ſub Pio V 669 f
Joann. Petrus Caraffa Cardin. 16. *ſec.* 622 e f
Joan. Bapt. Caſtanea Archiep. Roſſani, dein Papa Urbanus VII. 663 b
Joan. Archiep. Moguntinus 15 *ſec* 800 c
Joan. Archiep. Genuen. invenit corpus S. Valentini 775 e
Joan. Demetrius Solkowſki Archiep. Leopol. 16 *ſec.* 591 e
Joan. Albertus Ep. Warſavien. dein Cracovien. filius Sigiſmundi 3 *Regis* 395 e
Joan. de Albertis Ep. Cortonen. 16 *ſec.* 797 c
Joan. Antonius de Graſſis Ep. Faventinus 16 *ſec.* 797 c
Joan. Bapt. Milandrius Ep. olim Marſicanus 16 *ſec.* 797 e
Joannes Ep. Genuenſis 10 *ſec.* 273 a
Joannes de Cortona Ep. Genuenſis 13 *ſec.* 15 f
Joann, Odeſcalcus Ep. Pinnenſium 681 c
Joan. Ep. Florentinus 13 *ſec.* 15 f
Joan. Paulus Rucciarellus Ep. Narnien. curat elevari corpus S. Juvenalis 398 a
Joannes Albertus Rex Poloniæ 15 *ſec.* 556 f 562 f 576 a
Joannes Luſinianus Rex Cypri 666 b
Joannes Auſtriacus Dux belli electus 670 e 682 & *ſeqq. dolet ob mortem Pii V* 698 f
Joannes Contarenus Dux ſub Joanne Auſtriaco 686 a
Joannes Medices Coſmi primogenitus 312 f 320 f
Joan. Andreas Auria Dux Melphiæ 16 *ſec.* 662 d 668 c 681 a 683 d 686 f 687 a
Joan. Petrus Giſlerius Præſul Romanus ſub Pio V 672 f

Joan. a Stunica Orator Philippi 2 ad Pium V 668 d
Joan. Hieronymus Albanus Comes Bergomenſis 703 a
Joan. Præpoſitus Lubiſchavienſis Confeſſarius B. Michaelis Gedrotii 513 e
Joan. Houthon Carthuſianus ſub Henrico VIII in Anglia occiſus 417 e f
Joan. Niger Canon. Foſſanenſis ſcriptor vitæ & miraculorum S. Juven. Foſſani quieſcentis 406 f 408 408, 409 a
Joan. Antonius Gabutius ſcriptor Vitæ Pii V 616 e 617 a
Joan. Trazzianus ſcriptor 15 ſec. 249 f
Joannes de Celliis pater B. Georgii Auguſtiniani 515 f
Joan. Franciſcus Ranzi, Vitam Candidi Ranzi a ſe ſcriptam imprimit an. 1600 812 c
Joannes Feltanus Britannus Catholicus 658 f 659 a
Joannes caput Meletianæ factionis 194 f 195 d 204 e f
Joffredus Comes Avenione pater S. Juliani Hoſpitat. 427 a
† Joſeph Barſabas 21 b
Jovianus Imp. in cauſa S. Athanaſii 239 240
Jovinianus Præſes Auſcii in Vaſconia 384 c e
† Irenæus Ep. Lugduni 56 a, corpus diſperſum 644 c
Iſchyras Presb. in cauſa Arii 194 b c 195 a 198
† Judas Apoſt. habitus frater S. Jac. fratr. Dom. 20 d e 334 d
† Judas Cyriacus, fingitur Crucem Chriſti revelaſſe 363
† Juliani Hoſpitatoris Acta MS. indicata 426 f 427 a b c
Julianus apoſtata in cauſa S. Athanaſii 234 e 235 d 238 239 an palam in Chriſtianos crudelis? 443 a b
Julius Aquaviva Referendarius Pii V 663 b
Julius Gubernator Galliæ Auguſtodunæ 5 ſec. 58 f 59 a
Julius I Papa in cauſa S. Athanaſii 206 b f 207 e 208 b 211 f 213 f 216 b 221 d
† Juſti & Paſtoris eccleſia Narbonæ 147 e 149 a 150 a c
† Juſti Lugdunenſis Reliquiæ diſperſæ 644 a

K.

† Kentigernus magiſter S. Aſaphi 81 b
Kerburga recluſa apud S. Gallum 229 a
Kerbildis, neptis S. Notkeri Balbuli, ſit an. 912 Recl. 787 e
Kitranus Ab. Cluanenſis in Hibernia 105 a c d
Kobeni famula S. Wiboradæ 194 b c 198 f
Kotbelindis, grandæva ſit Recluſa apud Sangallenſes, mortua an. 1019 787 d

L.

Ladiſlaus Rex Hungariæ 16 ſec. 581 c
Ladiſlaus Ungarus Guardianus Cracovienſis 593 e f
Lambertus Imp. in Italia 9 ſec. 393 e
† Lamberti Mart. corpus Piſauri 422 a b
Lambertus Abbas Aroaſiæ 12 ſec. 487 b
Landus, Antonius, ſub Joan. Auſtriaco 688 b
Lanojus, Pompejus, Principis Sulmonæ frater 682 f
† Lanto Ep. Conſtantienſis Gal. 6 ſec. 71 a
Laſtidianus, Conſobrinus S. Auguſtini 842 c
Laurentanus, Joannes, ſub Joan. Auſtriaco 686 c
Laurentius (aliis Mozenicus) Juſtin. 253 b 254 a e 255 d
† Lazari a Chriſto ſuſcitati culeus CP. 438 e f militia approbata 653 a
Leo X Florentiæ anno 1516 agit 337 a, promotor Canonizationis S. Antonini 342 a
Leo Imp. evocat S. Valerianum Forolivio 496 f
Leo Armenus Imp. iconomachus 501 b
Leobarus Dux Gothorum in Italia 5 ſec. 427 c
† Leolini eccl. fix in Hetruria 140 e f
Leonardus Ser-Uberti ſcriptor Vitæ S. Antonini 311 c e 312 c d 326 a 335 b
Leonardus tit. S. Petri ad Vinc. Card. 16 ſec. 312 e f 353 b
Leontius Ep. Arianus Antiochiæ 4 ſec. 431 c
Liberius Papa in cauſa S. Athanaſii 222 d e 223 e 224 f 225 243 d e
Licentius, diſcipulus S. Auguſtini 840 c
Licinianus Ep. Carthaginenſis in Hiſpania 438 b, an Sanctus? 835 d
Liebzo Archiep. Hamburgenſis 11 ſec 512 b
† Lini Papæ corpus an Oſtiæ depoſitum 490 c d e
Lodronius, Albericus, præfectus militum Germanorum ſub Joan. Auſtriaco 681 e
Lucas Alamannus Ep. Matbiſconen. 16 ſec. 797 e
Lucas de Rydzyna Præſes Capituli Cracovienſis Min 573 d
Lucialius, Calaber apoſtata, Algerii Præſes 674 c d 686 f 687 a b 688 a
† Lucifer Ep. Calaritanus 123 e 224 b 229 e 230 f 233 d 236 b c 237 e
Lucius III Papa mittit Reliquias S. Flor. in Polon. 467 a e
Lucius Ep. Adrianopoli 4 ſec. 214 e
Lucius Ep. Alexandr. Arianus 4 ſec. 247 a
† Ludolphus Dux Saxoniæ Martyr 508 e 509 e
Ludovica de Linange Abbatiſſa Avennaci 16 ſec. 112 e
Ludovicus de Torres Legatus Pii V ad Reges Hiſpaniæ 666 e 667 e 674 f
Ludovicus Gonſalvius Camara Soc. Jeſu Confeſſarius ſuadet nuptias Sebaſtiano Regi Luſitaniæ, & diſſuadet bellum Africanum, injuſte calumniam paſſus 677
Ludovicus Craſſus, Rex Galliæ, medetur ſtrumis 762 a
Ludovicus Naſſovius frater Auriaci 649 f
Ludovicus Borbonius Princeps Condæus 643 b c
Ludovicus Marcel. Ep. Joppenſis, Cluſini Coadj. 16 ſec. 797 e
Ludovici XI corpus ab Hugenottis effoſſum 644 e
Luizo Ep. Haverbergenſis 11 ſec. 514 f
† Lupus Ep. Trecenſis 264 b
Luſiniani Reges Cypri 666 b c
Litorius Dux Romanorum in Gallia occiſus 5 ſec. 60 e 61

M.

† Macarius Ep. Hieroſolymis Crucem Chriſti invenit 361 361
Macedonius Ep. Mopſueſtiæ 4 ſec. 206 a
Macedonius hæreticus Ep. CP. 233 e
Maclarius Ep. Luxovienſis 9 ſec. 148 d 151 e
Maghildis ſoror B. Alex. Ciſterc. ex proſap. Reg. Scot. 434
Magnentius tyrannus in locum Conſtantis 221 b
† Magni præfectura S. Galli 295 a
Magnus Norvvegiæ Rex an Sanctus? 3 d
Mahometes Syrechus Præſes Alexandriæ, in prælio cum Joe. Auſtriaco 684 b 686 a
Malateſta de Malateſtis an. 1411 Dominus Æſii 837 b
Malateſta familiæ origo 537 d, Principatus 537 c
† Mame Mart. eccleſia Vapinci 109 d
† Mamertinus Presbyter Antiſſiodor. 453 c d e
† Mammes Martyr a leone defenſus 139 c
Manichæus 237 c
Mantica Ep. Famaguſtanus 17 ſec. 714 c
Maphæus Vegius Datarius Martini V ſcriptor 491 e f
† Marcelli Mart. eccleſia Cabilone 109 c
Marcellus Ep. Ancyræ 4 ſec. 220
Marcellus Ep. in Campania 4 ſec. 223 c
Marcus Papa 211 b
Marcus Antonius Columna Cardinalis Dux Paleani & Taleviotii 16 ſec. 667 e 670 f 674 b 2 681 b e 682 e 683 d e 685 a 686 b 687 a d 690 a b c
Marcus Cornelius an. 1194 Electus Ep. Paravinus 849 e
Marcus de Strozziis Canonicus Florentinus 16 ſec. 337 c
Marcus Presbyter, intimus S. Antonini 314 f
Margarita Auſtriaca Gubernatrix Belgii 648 e
Margarita Valeſia Henrico IV deſponſa 675 c d 676 c
Margarita Bicheria ſoror B. Æmiliæ 806 b
† Maria Jacobi ſeu Maria Cleophæ in Evangelio 21 a
Maria Stuarta Regina Scotiæ 656 f 657 a
Maria Alphonſa Clariſſa Aſturica in Hiſpania 368 a
† Mariamne ſoror S. Philippi Apoſt. 14 a
Maripetrus, Catharinus, ſub Joan. Auſtriaco 685 c
Maris Ep. Chalcedone 4 ſec. 206 a
Marius Dux equitum Coſmi Ducis Etruriæ 646 d
Martha ſponſa S. Amateri obtruſa & relicta 52 e f 53, fit ſanctimonialis 53 d
Martina Biccheria ſoror natu minima B. Æmiliæ 806 b
Mart. V Papa Acta circa tranſlat. S. Monicæ 489 f 491 d

† Mar-

† *Martinus Turonen. damones pellit* 14 f
Corpus ab hæreticis dispersum 643 a
Martinus Baronius edit Vitam B. Stanislai Can. Reg. 810 e f
Massæus Bardius Ep. Clusinus 16 *sec.* 797 c
Matfredus Archiep. Aquensis 9 *sec.* 151 d
Matthæus, filius Alphæi, frater S. Jacobi Apost. 19
Matthæus Contrarellus Datarius, dein Cardinalis 672 f
Matth. Pansa anno 1519 *invenit sepulcrum S. Secundi* 170 e
Mauritius Burgensis in Hispania Ep. 13. *sec.* 789 a
Maurus Ep. Amelienſis 13 *sec.* 394 d 396 b
Maximilian. Imp. a Pio V admonitus 635 f 636 a 656 661 b 665 e f 677 f 678. *Visit. Ecclesiam S. Philippi Presb.* 801 e
† *Maximinus Ep. Trevirен.* 203 c
† *Maximus Ep. Genevensis* 6 *sec.* 84 a
† *Maximus Ep. Hierosolymitanus* 4 *sec.* 202
Maximus Præses Ansetii in Vasconia 384 e f
Medulacus hæreticus Bergomi carceri inclusus 621 f
Meginhardus Ep. Wirceburgensis 12 *sec.* 511 e f
† *Meinwerenus Ep. Paderbornensis* 11 *sec.* 511 e f
Melchior Carnerius Soc. Jesu laborat in Æthiopia 65 e f
Meletius Ep. Ægypti schismaticus 190 a 192 b 193 a
Melito seu Mellitus Episc. Laodicensis, an scriptor Vitæ S. Philippi Apostoli? 2 f
Melitensis Ordinis Magister Joannes Valetta 709 d
Mellinus Ab. Laxonien. 8 *sec.* 279 c d
Menghardus, cui inscripsit Arnoldus Vitam S. Godehardi 501 f 503 c
† *Mercurialis Ep. Forolivii* 396 a 427 f
Metius, Jacobus, Dalmata sub Joan. Austriaco 688 c
Michael Bonellus, prompse B. Pii V, Cardinalis rebus agendis præficitur 630 b e 669 f 672 e f 709 b c d
Michael Turrianus Ep. Cenetensis, Cardinalis in Galliam missus a Pio V 640 b c
Michael Antibaren. Ep. 23 *sec.* 394 c
Michael Ep. Taracensis 12 *sec.* 513 a e
Michael Konarski Palatinus Pomeraniæ 17 *sec.* 611 a
Migetius seu Metius Ep. Lingonen. 6 & 7 *sec.* 279 e f
Mochoemius de Tyrdaglug Hibernus 5 e
Monachus Cancellarius Hierosolymis, Archiep. Cæsarien. Patriarcha Hierosol. 16
Moncada, Michael, cum Joan. Austriaco 687 e
Monterius Episc. Neocastrensis 17 *sec.* 714 c
† *Monulphus & Gundulphus Ep. Traject.* 135 a
Moschorum Dux in Turcas excitatur a Pio V 660 b c d, *petit Romæ fidei Magistros* 679 679 e f
Muredacus Hibernus 105 106 107
Musæus Comes in Concil. Sardicensi 212 e f

N.

N*Arcissus Ep. Neroniadis* 4 *sec* 206 a 231 c
Navigius, frater S. Augustini 840 d
Nellanus de Kill unus re nepos S. Patritii 167 d
Neporianus sumpta Imperio occisus 221 b
Nestorius Præfectus Ægypti sub Constantio Imp. 217 b
† *Nicetius Ep. Vesontionen.* 279 a f
Niceas Paphlago scripsit Vitam S. Philippi Apostoli 8 b, *Jacobi Apostoli* 19 e
† *Nicolaus Myrensis fugit consortia mulierum* 328 f
Nicolaus IV Papa dat Indulgentias ecclesiæ Narniensi 394 f
Nicolaus V Papa æstimat S. Antoninum Archiep. 319 b c
Nicolaus Ebroicensis Ep. Suffragan. Ambian 16 *sec.* 260 d
Nicolaus Abbas Bizestensis in Polonia 553 d e
Nicolaus Ormanetus a S. Car. Bor. ad Pium V missus 664 a
Nicolaus pater S. Antonini 314 d 316 b
Nicolaus Tornabonus Ep. Borgi S. Sepulchri 16 *sec.* 797 b
Nigebertus Ep. Urgellitanus 9 *sec* 148 d 149 f
† *Norbertus Ep. Magdeburgensis* 12 *sec.* 522 f
Notkerus medicus monachus S. Galli 291 d

O.

O*Ctavius Farnesius Dux Parmen.* 16 *sec.* 661 f 679 a 687 d
Octavius Gonzaga sub Joan. Austriaco 681 f
Odetens Castilionæus Cardinalis depositus 640 d
Odescalcus sive Paulus Odescalcus 655 682 b
Odilo Dux Bavariæ 7 *sec.* 505 a
† *Odinus Fossani in Pedemontio* 409 a
Odo Rex Francorum 9 *sec.* 148 a 152 b
† *Oliva Virgo Martyr an Ordinis B. M. de Mercede* 167 c
Olympius Ep. Ænis in Thracia 14 *sec.* 214 f
Orsinus, Justinianus cubicularius Pii V 693 c
† *Orientius & Patientia Martyres Osca in Hispania, an parentes S. Laurentii Levitæ* 4 e
Orlandus Ep. Narniensis 13 *sec.* 394 d e 396 b
Ormanetus Nicolaus, Episc. Patavinus 710 a 711 b
Osdagus Ep. Hildesheimensis 10 *sec.* 509 a f
Otta Biccheria, soror tertiogenita B. Æmiliæ 806 b
Ottonis 2 *Imper. obitus* 504 d 505 c
Otto 3 *Imp. bene facit Eccl. Ukrajellinæ* 430 b
Ottwinus Ep. Hildesheimensis 510 e

P.

P*Adilia, Petrus, cum Joanne Austriaco Palatino Electori obsisti cupit Pius V* 687 e 637 c
Palentini seu Palatini Comites Rupertus Rex Romanorum, Ludovicus filius, Ludovicus Dapifer, Fredericus & Rupertus Ruperti Regis nepotes 15 *sec.* 801 d e
† *Palladius Ep. missus in Scotiam* 259 d e
† *Paphnutius Confessor* 4 *sec.* 201 a
Paschasius Brosius Soc. Jesu sit Sacerdos 260 c
Pasqualicus, Antonius sub Joan. Austriaco 688 b
Pasqualis Quesnel de Symbolo Quicumq; vult 777 b
† *Patiens Ep. Lugdunensis, sec.* 67 68
Patricius pater S. Augustini 480 d
Paulina soror B. Pii V 614 d
Paulinus Ep. Antiochiæ 237 e
† *Paulinus Ep. Nolanus* 5 *sec.* 494 b c
† *Paulinus Ep. Trevirensis* 223 a 224 b e 229 a
Pauli IV sepulcrum evellitur a Pio V 701 f
Paulo V dedicatur Vita Pii V 617 618
Paulus Bigazzinus Ord. Silvestrinorum 458 d
† *Paulus Ep. Constantinopol.* 4 *sec.* 205 b 206 a
† *Paulus Ep. Narbon.* 148 e 153 b c 154 f 155 b
† *Paulus Eremita* 424 a
Paulus frater Comitis Sanctæ Floræ 681 f 686 d
Paulus Ep. Aptensis 9 *sec.* 151 d
Paulus Ep. Lucerinensis, dein Vilnensis 16 *sec.* 555 e
Paulus Giselerius pater Pii V 619 f
Paulus Odescalcus, Nuntius Apostol. in Sicilia 16 *sec.* 653 a
Paulus nepos Pii V Custodiæ Papali Præpositus 709 a b
Paulus Præfectus proditum Cosmi Ducis Florentiæ 646 d
Paulus Sfortia Comes S. Floræ Dux exercitus Pii V 646 d
Paulus Sfortia Comes S. Floræ Dux exercitus Pii V 646 d
Paulus Samosatenus hæreticus 237 e
Pelagius Lamecensis Episc. 13 *sec.* 789 c
Perchstrada vidua, Reclusa an. 986 *obiit.* 787 c
† *Peregrinus Ep. Antissiodoren.* 453 b c d
Perronus Ep. Larinensis 13 *sec.* 394 d 396 a
Persarum Rex Sciecus Thomas 1671 *anno* 690 f
† *Petrus Ep. Alexandrinus Mart.* 188 f 189 a
Petrus Barbus Cardinalis 15 *sec.* 319 d 320 f
Petrus Donatus Casius Cardinalis sub Pio V 669 f
Petrus Assalb. Ep. Alethensis in Gallia 15 *sec.* 489 e e 490 a
Petrus Ep. Alexandr. successor S. Athanasii 246 f 247
Petrus Ep. Briocensis 13 *sec.* 84 b e
Petrus Episc. Florent. 12 & 13 *sec.* 16 d
Petrus Ep. Stanensis 13 *sec.* 394
Petrus de Walenburg Suffraganeus Coloniens. 18. *sec.* 811 e
Petrus, Abb. S. Remigii an. 1219 761 c
Petrus Franc. Laurentii de Medicis 337 d
Petrus Gravita Societatis Jesu 401 f 402 403 b d
Petrus Justinianus Præfectus Melitensium sub Joan. Austriaco 683 e 687 a
Petrus Tarus Præsul Romanus sub Pio V 672 f
Petrus Biccherius pater B. Æmiliæ 806 a
Petrus Bapt. Lunellinus sub Joanne Austriaco 683 a
Petrus Carnesius Protonotarius hæreticus exustus 662 b

Philargius Præfectus Ægypti apostata 208 f 214 e 218 f
† *Philippus Diaconus & ejus filia* 204 b
† *Philippus Ep. Nucerinus 13 sec.* 818 e f
Philippus II Rex Hispaniarum gaudet in exhibitione Pii V 629 b, *suppetias mittit contra Hugonottos* 645 e, *agit contra rebelles in Belgio* 646 647, *fœdus ei iniit contra Turcas rogatur* 666 e f 667 662 673 674
Philippus Princeps Achaja & Pedemontis 15 sec. 415 b
Philoxenus Presb. Legatus Julii Papæ 213 f
Pialim Dux classis Turcicæ in prælio cum Joan. Austr. 684 d
Piligrinus Archiep. Coloniensis 11 sec. 511 f
Pilgrinus Ep. Passaviensis 10 sec. 505 c
† *Pirminus extruit Altahense monasterium* 505 a
Pippin. Herstalius corpus S. Evermari sepelit 121 e 126 c d
Pistus Ep. Arianus Alexandriæ 4 sec. 206 a b c 210 a
Pii V nepotes, Philippus, Sebastianus, Antonius, Michael & Joannes 709 b c f 710 a b c
Pius Papa 512 b, *excipit S. Antoninum Legatum* 320 a, *ejus exequiis interest* 323 f
† *Polycarpi nomen intrusum Actis S. Andeoli, inde expungendum* 35 b
Polycarpus an auctor Vitæ S. Synclæticæ 245 c
Polycrates Episc. Ephesinus scriptor 9 b c
Persarum Turca in prælio cum Joan. Austriaco 684 c 685 b 686 d 688 a
† *Possessor Ep. Constantiensis Gall. 6 sec.* 71 e 75 f
Prima, an aliqua Martyr sepulta apud Ostiam Tiber. 489 a
Priscillianus Præses Bithyniæ 460 c d
† *Probus Ep. Reatinus* 386 e
† *Projectitius Mart. Bergomi* 471 f
† *Proterius Ep. Alexandr.* 248 d e
† *Pyterius monachus in Ægypto* 194 e

Q.

Quadragesima in Sardinia an Sancta 436 e
Quintini Reliquiæ pertantur Peronam. 768 c
† *Quirici & Julittæ corpora per S. Amatorem dicuntur delata in Galliam* 51 f
† *Quirinus Tribunus Urbis* 371 d 372 c e 373
Quirinus, Marcus, Legatus classis Venetæ sub Joan. Austriaco 681 a 683 e
Quirinus, Vincentius, sub Joan. Austriaco 688 b

R.

Radulphus Abbas Agann. 12. sec. 482 e 484 a e 487 a
Radzivilius Cardinalis 17 sec. 552 b c d e f 560 a
Raymundus I Comes & Marchio Tolosanus 8 sec. 64 b
Raynerus Prior Ecclesiæ Hierosolymis 13 sec. 15 f 16 d 17 a
Rambrechius Ep. Virdunensis 11 sec. 511 f
Ratherius Ep. Tarvisinus 9 aut 8 sec. 270 c e
Rathmundus Ab. Altahensis in Bavaria 12 sec. 507 a 515 a
Raualdus Messanen. Ep. 13 sec. 394 c 395 f
† *Raynaldus Episc. Nucerinus 13 sec.* 818 b
Razalinus Presb. apud Tungros 10 sec. 127 b e 128
Rechabita apud Judæos 34 f
Regibertus fundator monasterii S. Blasii in Helv. 10 sec. 309 e
Reginboldus Ab. Loresheimensis 11 sec. 511 f
Reginoldus Ep. Alaenbergensis 11 sec. 511 f
Reginoldus Presb. Altahensis in Bavaria 12 sec. 502 f
Reinosus, Franciscus, Ep. Carduben. 712 e
Relingenda Ducissa Suevia 10 sec. 289 b c
† *Remaclus fama virtutum clarus* 124 b
Requiescensis, Ludovicus, Major Castella Præceptor 681 f 682 e 683 e 685 a 686 a e 687 c
† *Reticius Ep. Augustodunen. 4 sec.* 58 d
Ricardus Dux Aquitaniæ 9 sec. quis 142 f 143 a 144 a
Richardus Ab. Fuldensis 11 sec. 511 f
Richardus de Metrode & de Frentz 429 f
Richelmus seu Richelinus Ep. Forolivii 13 sec. 496 b c
Ricuifus Ep. Elnensis 9 sec. 151 e
Robertus Bungus Ep. Bergomensis 13 sec. 472 f *an.* 1290 *invenit Corpora 4 Sanctorum* 832 f
Robertus, Ep. Landun. an. 1295 *transfert corpus S. Mar-*

culfi 781 c
Robertus Comes de Caballiaca sec. 13 808 d
Rodulphus Ep. Shefuicensis 11 sec. 511 f
Rodulfus Pinu Carpensis Cardinalis 702 e d
† *Romani corpus Lucæ ad ecclesiam S. Petri relatum* 471 a b c
Romagassius, Maximinus, Miles Ordinis Hierosol. 688 a
Romanus Ep. Alyphanus in Samnio 13 sec. 394 d
Romanus Ep. Crobensis in Albania 13 sec. 394 d
Ronardus socius S. Marculphi 73 d 77 f
Rorico Ep. Ambianensis 11 sec. 44 e
Rostagnus Archiep. Aralat. 9 sec. 151 d
Rufinianus Ep. an Neapoli 236 d e f
Rufticus, consobrinus S. Augustini 840 d
Ruspirius, Franciscus Maria, filius Ducis Urbini 681 f

S.

Sabellius hæreticus 237 c
Sabellus, Troilus, cum Joanne Austriaco 687 d
Sacratus Episc. Comaclensis 17 sec. 714 b
† *Salaberga Abbatissa a S. Waldeberto adjuta* 275 b c
† *Salomea Regina Poloniæ apud Clarissas* 562 a
Salomon 2 Episc. Const. in Suevia 9 sec. 286 d 297 d 299 a
Salomon 3 Ep. Constantiæ in Suevia 9 & 10. sec. 287 b
† *Sancia Regina, Sancii Lusitaniæ Regis filia* 788 b 803
Sancius Rex Lusitaniæ 13 sec. pater BB. Tarasiæ, Mafaldæ & Sanciæ 787 c 788 f
Sapientia de Remeja Ord. Cisterciensis in Belgio 5 d
Sarpellerus, Guilielmus, Cubicul. Pii V & Sixti V. 694 f
Saulius, Alexander, ex Bernabita Ep. Alexiensis dein Ticinensis 706 a b
† *Seb. Mart. ex legione Thebæa corpus Fossani* 407 b 408 b
Sebastianus nepos Pii V Ep. Strangelensis in Calabria 710 a
Sebastianus Dux Manich. in Ægypto sub Const. Imp. 228 d
Sebast. Rex Lusit. 667 f 668 a 674 f 675 676 677 695 d
Sebastianus Venerius Præfectus classis Venetæ sub Joan. Austriaco 661 e 682 e 683 d e 686 b c 687 a
Secundus Ep. Arianus 4 sec. 206 a
† *Secundus Presb. Mart. Alexandriæ 4 sec.* 228 d
Selva Pseudo Episc. Tarraconen. 9. sec. 149 f 151 c d e 152 153 154
Serapion Ep. cui scripsit S. Athanasius 232 f
† *Sergii & Bacchi ecclesia Andegavis* 94 f
Sergius II Papa dat Reliquias Ep. Hildesheimensi 508 b
† *Servatius Ep. Trajecti* 232 e *Miraculis clarus* 124 e 135 e
Servus-Dei Ep. Gerundæ 9 sec. 131 e
Severina uxor Aureliani Comitis Christiana 374 a b
† *Severinus Ep. Colonien.* 266 b
† *Severus Ep. Treviren. 4 sec.* 266 b c
Severus Imp. S. Andeolum curat occidi 38 39
Sforzia Comes Santa-Flora 681 f 683 d 686
Sigebertus Ep. Mindensis 11 sec. 511 e f
Sigebodus Ep. Narbonen. 9 sec. 143 a b 151 c
Sigefridus Archiep. Moguntinus 13 sec. 799 e
Sigericus filius S. Sigismundi Regis 85 d 87 b
Sigifridus Mimigardensis Ep. 11 sec. 81 f
Sigismundus Imp. a S. Sigismundo appellatus 89 d f
Sigismundus Rex Poloniæ 16 sec. 556 f 557 f 562 f 660 679 b c, *Societati Jesu collegia fundat* 590 d 661 b
Silvius Passerinus Cardinalis 16 sec. 337 b
Silvius Portius sub Joan. Austriaco 686 a
† *Simeon Christum in ulnis habuit* 27 e d
† *Simon de Lipnica Ord. Minorum 15 sec.* 555 a f 562 a 563 e 780 b
† *Simplicianus Ep. Mediolanensis 4 sec.* 494 b c
† *Simplicius Ep. Augustodunen. 5 sec.* 58 c
Simplicius Judex Tarsi sub Diocletiano 454 d
Simon Card. & Apost. sedes Legatus an. 1590 *jubet transferri corpus B. Crescentii* 849 b
Sinnarius Comes Urgellæ 9 sec. 151 a b 154 b c
Sixtus V Papa approbat Confraternitatem S. Annæ 524 d e. *Monumentum ponit B. Pio V* 693 f 694 f 695 *Confirmat translationem S. Antonini Florentini* 797 d

Sochæ-

Sucherus, Hieronymus ex Generali Cisterc. Ordin. 706 a
Sulimannus Imp. Turcarum obsidet Melitam 634, Occupat Jaliſſa & Sigetum in Hungaria & moritur 639 e
Solimus II Imp. Turc. 16 sec. 639 d 666 678 e 692 f 693 a
Sophia soror Ottonis III Imp. Abbatissa Gandersheimensis 508 f 521 e f 526 f
Specianus, Pompejus, sub Joan. Austriaco 682 d
Spirellus Bencius Ep. Politiensis 18 sec. 797 b
† Stanislaus Buryetka Profes. Mathes. Cracoviæ 561 a 563 e
† Stanislaus de Casimiria 15 sec. 555 e f
Stanislaus Karnkovvski Ep. Cracoviensis & Archiep. Gnesnensis 16 sec. 588 f 589 590 592 c
Stanislaus Padicus Rex Poloniæ 13 sec. 555 e
Stanislaus Salzlovvsk Ab. Tinecensis in Polonia 820 a
Stanislaus Præpositus Bystrytiensis in Lituania 553 a
Stanislaus Sutrykovvski Præpositus Lubischoviensis Ordinis S. Mariæ de Metro 553 d
Stanislaus Sidigosta Poloniæ Carmelita in Prussia tractatus 568 a b
Staniſl. de Slapis socius datus B. Ladisl. Gichnovio seni 573 e f
Stephanus Princeps Walachorum 15 sec. 576 a b
Stephanus Africanus Presb. scriptor Vitæ S. Amatorii Ep. Autissiodoren. 50 c d
Stephanus Ep. Ulyssbonensis 13 sec. 394 d 396 b
Stephanus Ferrerius an. 1609 Ep. Vercel. 813 e
† Stanislaus Cracovia 15 sec. 555 e f 557 b c 821 c
Sultanus Rex Memphitæ 666 b
Superantius, Benedictus, sub Joan. Austriaco 688 b
Symmachus Præfectus urbis Romanæ 4 sec. 477 d
† Symphoriani cella dedicatur Augustoduni 58 d
† Synclerica Vita num a S. Athanasio scripta 245 d e f
† Syri ecclesia Genuæ 273 e d
Syrianus Dux Præfectus Ægypti sub Gratiano Imp. 226

T.

Tadili Viterbiensis Ep. Ecclesiæ Hildesheimensis 12 sec. 512 b c d
† Tarasia Regina, Sancii Lusitaniæ Regis filia 787 c
Taurus Præfectus Prætorii 4 sec. 222 a
Tellius Palemonius Ep. 789 a
† Terentianus Ep. Tudertinus Mart. 388 b 399 a
Tendolenus Abbas S. Sequani 376 e
Theodaldus Archiep. Narbonn. 9 sec. 247 e.
† Theodoricus Ab. in Or monte Remorum 94 f
Theodoricus Ep. Constans. Cancellarius Henrici Nigri Imp. 12 sec. 285 a
Theodoricus Rex Gothorum in Gallia 5 sec. 60 a 61 e
† Theodora soror S. Hermetis Præsulis Ultrai 373 f
Theodorus Ep. Feltrensis 15 sec. 250 a
Theodorus Ep. Heracleæ 4 sec. 206 a
Theodosius Kijoviensis, an Sanctus? 360 e
Theodninus Ep. Leodien. 12 sec. 532 d 533 b
Theodulus Ep. Tracanopoli in Thracia 4 sec. 214 f
† Theofredus, vulgo Saint Ghaffre, abbas Clusinii & Martyr. 47
Theognius Ep. Nicænus 3 sec. 193 d
Theophilus Ep. Alexandrinus 4 & 5 sec. 424 e f
Theutmarus Mindensis Ecclesiæ ex Præpositus 504 505 d
Theutarius Ep. Gerundensis 9 sec. 148 d
Thiedericus Ep. Misnensis 12 sec. 511 f.
Thietmarus Ep. Hildesheimensis 11 sec. 518 f
† Thomas Aquinas castitatis amator 328 f 330 d. Ejus cultus a Pio V promotus 633 b
Thomas Cajetanus Ord. Prædic. Cardinalis 552 b
Thomas Ep. Aderensis seu Acerranus in Apulia 13 sec. 524 d
Thomas Oliverii Ep. Landa-Suffragan. Cracoviensis 560 d
Thomas Piolatus anno 1621 Ep. Feltrini 809 d
Thomas an. 1229 Prior Carbonicus 762 e
Thomas Norfolciæ Dux Catholicus 16 sec. 658 a 659 b c
Thomas Northumbriæ Comes Catholicus 658 d
Thomas Orsinus Ursinor. Apostolicus Neapoli 651 e d
Thomasia mater S. Antonini 314 d
† Thyesus Diaconus in Gallias missus 35 e 36 b
Timotheus Ep. Alexandrinus Catholicus 4 sec. 248 a
† Titianus Ep. Brixiensis 498 e
Titianus Ep. Taurinensium 7 aut 8 sec. 270 e f
Torellus, Pomponius, Comes Montisfebruglii 710 c
Torquatus Comes Præfectus militiæ Pii V 642 d
Trabus primus Dux Lituanorum 455 d
† Trudo miraculis clarus 124 b 135 b
Trigetius, Discipulus S. Augustini 840
Trissinus, Jacobus, Vincentinus sub Joan. Austriaco 688 c
† Trophimus Ep. Arelatens. 153 a 155 a
Tullia corpus S. Andeoli sepelit 32 c d
Turcæ & Tartari anno 1496 vastant regionem Polon. 576 577

V.

Valdebrunus Ep. Avellonensis 13 sec. 394 a 396 a b
Valens imp. in causa S. Athanasii 235
Valens hæreticus 237 c Depositus in Sardicensi Conc. 214 a Pœnitens 219 d. Reprobus 221 f 223 b 224 c 225 c 242 d e 244 b
† Valentinus Ep. Interamnis Mart. 388 b c 390 a
Valeria sepulturam S. Flaviani procurat 465 e f 467 c
† Valerianus Ep. Autissiodoren. 4 sec. 52 f
† Udalricus Ep. Augustanus 10 sec. 283 b c 287 b c 278 c d 291 c
Udalricus sive Ulricus Ab. S. Galli 11 sec. 294 a d
Venerius, Hieronymus, sub Joanne Austriaco 688 b
† Verena Virgo 309 a
Veglius Verinus scriptor Vitæ S. Antonini carmine 311 f 312 a 335 b
Victor Superantius Episc. Bergomens. ab hæresim depositus 622 a b c
Victor 3 Antipapa 12 sec. 482 d
Vigilius Ep. Tupsensis inscriptoris Symbolum sub nomine S. Athanasii 783 784
† Vincentianus Hispanus Mart. in Gallia 361 a
† Vincentii, Sabinæ, Crispinæ officinæ Abulensibus concessum 177 b d
† Vincentius Martyr Ebora in Lusitania 44 d e
Vincentius Portianus Cardinal. Legatus in Polonia 16. sec. 589 d 590
Vincentius Ep. Capuæ 4 sec. 115 a 123 e 229 e
Vincentius Herculanus Ep. Sarnen. Forocornel. Perusin. Dominicanus 672 f
Vincentius Laureus Ep. Montis Regalis in subalpinis, Nuncius Pii V 617 b c d e
Vincentius Justinianus Generalis Prædicatorum 663 b
Vincentius Mainardus scriptor Vitæ S. Antonini 318 e
Vincentius Moravvski scriptor Vitæ B. Ladislai Gielnovii 560 f 561 e
Vincentius Tuta-Villa Comes Sarni 681 f
Virginius Ursinus, sub Joan. Austriaco 681 f 687 d
Vitellius, Vincentius, sub Joan. Austriaco 687 d
Vladislaus Sigismundus Rex Poloniæ, in juventute desperatus sanatur 612 e f 613 a
Ulricus Clericus Aquitanicus 12 sec. 485 e 486 c f
Unewanus Archiep. Hamburgensis 11 sec. 512 b
Urbanus VII Papa 16 sec. 663 b
Urbanus VIII Papa curat fieri processum de B. Ladisl. Gielnovio 561 c
Urbanus Præses Palæstinæ sub Maximino 468 e f 469 d
Urraca Regina Galleciæ 12 sec. 27 e f
Ursatius depositus in Sardicensi Conc. 214 a. Pœnitens 219 d Reprobus 221 f 223 224 e 225 e 232 d e 244 b
† Ursinus Ep. Auscitanus 5 sec. 61 a
Ursinus, Paulus, Jordanus, Dux Braciani 681 f 683 e 686 e

W.

Walbertus Comes Arquensis, alias a S. Waleberto Ab. Luxovien. 274 b f
Walbertus Ep. Maldensis alias a S. Waldeberto Ab. Luxovien. 274 c d e f
Waldenses in regno Neapolitano conversi 16 sec. 651 e f

Wal-

Wladramus monachus S. Galli 10 ſec. 289 d
Wlaterus Canonicus Regul. S. Auguſtini Arroaſiæ, ſcripſit Vitam S. Monicæ, ex libris Confeſſionum S. Auguſtini editam a pag. 474, & ſcripſit Tranſlationis corporis, quod ipſe Arroaſiam detulit a pag. 481
Warinharius Dux exercitus 8 ſec. 425 b 426 d
Warinus Dux Burgundiæ 9 ſec. 280 a 282 b
Wedericus Ab. Ponziacenſis Aquiſgrani 13 ſec. 132 e
Wendilgarde neptis Henrici Aucupis Regis 304 a
Wericus Prior Alnenſis 438 e
Wernerus Ep. Argentinenſis 12 ſec. 512 e f 512 a e
Wifredus Comes Barcinonen. 9 ſec. 185 f
† Wigbertus Abbas Herſfeldenſis 505 f 507 a
Wiggerus Ep. Vendenſis 12 ſec. 513 f
Wilhelmus Ep. Straſburgenſis 11 ſec. 512 a
Willegiſus Archiep. Moguntinus 10 ſec. 504 a 509 c
Willericus Ep. Bremenſis 9 ſec. 437 a
Wolfangus Ripontinus exercitum ducit in Galliam 643 e
Wolfherus diſcip. ſcriptor Vitæ S. Godehardi Ep. 501 f 502 d

Z.

† Zacharias Ep. Lugdunen. 36 f
† Zacharias pater S. Joan. Baptiſtæ 276 d
† Zeno unicus Verona 432 f
† Zeogardus Eremita in Hungaria 4 d
† Zoyli eccleſia in Hiſpania 27 e
Zuentibaldus Rex 429 d

INDEX TOPOGRAPHICUS IN VITAS SANCTORUM

TOMI I MAII.

A.

ABellinum ur. Hirpinorum. *Corpus S. Hypoliſti & 12 Sanctorum* 41 43
Abraganenſe monaſt. a B. Maſalda in Luſitania conſtructum 789 d
Abula ur. Hiſpaniæ. *S. Secundus Epiſcopus* 169
Adenſtat in Saxonia inferiore. *S. Hodehardus ultimo morbo correptus* 515 a
Æſernia ur. Samnii. *S. Benedictus Epiſcopus* 495
Æſium ur. in Piceno. *Corpus S. Floriani Mart.* 467 f
Æthiopia. *Patriarcha Andreas Oviedus & ſocius Melchior Carnerus Soc. Jeſu.* 655 c d e
Africa. *Quintianus, Eleutherius, Gagus, Alexander, Saturninus Mart.* 45. *S. Vindemialis Ep. Mart.* 270. *SS. Marianus, Fortunatus, Saturninus, Rufina, Fauſtinio, item Fortunatus Mart.* 383 *SS. Cæleſtinus, Felix, Urbanus, Romanus, Cellicus, Martialis ſeu Marcianus Preſbyter, Florianus, Petrus Martyres* 460.
Agamium in dioec. Novarienſi. *B. Panacea Virgo* 164
Agaunum monaſterium conſtructum 83 f 185 d 87 c
Alada ur. Epiſc. Hiberniæ *S. Kellacus Epiſc.* 105 e
Alanquerium opp. Luſitaniæ. *B. Zacharias Ordinis Minorum S. Franciſci.* 802
Albenſis conventus. *Prior olim B. Pius V* 620 d
Albia ur. Gall. *Eccleſia S. Africani* 64 e
Alexandria. *SS Saturninus & Neapolus Mart.* 180. *SS. Germanus, Cæleſtinus & Sunina Mart.* 181. *S. Athanaſius Ep. ſæpius expulſus & reſtitutus* 186.
Algerium Turcis ſubjectum 670 b 674 c
Altaha monaſterium Bavariæ 503 e f 505 a. *S. Godehardus monachus* 504 b. *Abbas* 505 d e 507 b. *Guntherus monachus* 506 d
Altricus mons prope Autiſſiodorum 55 a d
Alypha ur. Samnii 396 b
Ambaſia ur. Galliæ 639 f
Ambianum ur. Galliæ. *SS. Acius & Achaolus Martyres* 44. *S. Germanus Scotus Ep. Mart.* 259 260
Ambra in Arvernia. *Sepulcrum S. Flaminæ Vir. Mar.* 181 b
Ancona, *Pars capitis S. Jacobi fratris Domini, Reliq. SS. Antonii & Annæ* 28 b. *Reliquiæ & patrocinatus S. Cyriaci* 440 441 f
Andegavum. *Corpus S. Brioni* 92 e
Andeca monaſt. Bavariæ. *Reliquiæ S. Philippi, an Apoſtoli?* 11 d
Anea urbs Epiſcopalis Aſiæ 459 d. *S. Olbianus Epiſc. Mart.* 458
Anglia, *S. Philippi Preſb. patria* 423 f
Anſeda ur. Luſitaniæ. *Giraldus Ordinis Canonicorum Regularium* 771
Antverpiæ. In eccleſia Soc. Jeſu *Pars capitis S. Jacobi Alphæi* 29. In eccleſia S. Salvatoris *Reliquiæ SS. Gregorii Magni, Luciæ Virg. Mart. & Marculphi* 80 f 81.
Aphroditia in Caria. *SS. Diodorus & Rodopianus Diaconus Martyres* 382
Araris fluvius Helvetiæ 295 c 307 c
Arauſio ur. & Arauſienſis ditio 462 e f
Arelate. *Carolus IV Imp. coronatus* 88 f. *Cultus S. Juliani Hoſpitatoris* 427 d
Argos ſive Argiva ur. Peloponneſi. *S. Petrus Thaumaturgus Epiſcopus* 428
Arida Gamantia, ſilva Arteſiæ 482 d
Aroaſia cœnobium Canonicorum Regularium in Arteſio. *Corpus S. Monicæ, ibidemque caput ejus feſtum celebrari* 473 481
Aromonium caſtellum ad Rhodanum 642 b
Aroqua monaſt. Luſitaniæ. *B. Maſalda Regina* 788
Aſia. *S. Hermogenes Mart.* 366
Aternum ur. Aprutii 396 a
Atripalda ur. Hirpinorum. *Corpus S. Hypoliſti & ſociorum* 41 c e 42 f
Attalia ur. Pamphyliæ. *SS. Hilperius & Zoe conjuges, Cyriacus & Theodulus filii Mart.* 177
Auda ſive Auca fluv. Normanniæ 269 b
Avenio ur. *ab hæreſi ſervatur* 641 f 642 a 645 f
Avellinum ur. & Principatus 396 a
Auguſtana confeſſio 655 f 656
Auguſta Vindelicorum. *Comitia habita contra Turcas* 635 f 636 a
Aurelii. *Caput S. Quirici Ep. Mart.* 440 a
Auſa urbs Catalaniæ erecta 171 f
Auſciorum urbs Novempopulaniæ 184 c e *S. Orientius Epiſc.* 60
Autiſſiodorum. *S. Amator Ep.* 50. *SS. Euſebius Preſb. & Avitus Diac.* 423. *S. Corcodemus Diac.* 453

B.

BAjoca ur. Normanniæ 268 b c
Bajocaſſina ur. Gall. *Patria S. Marculphi* 71 75 d
Bergoate locus ad Rhodanum 37 e
Bergomum. *Jacobus Diaconus Mart.* 472. *B. Pius V inquiſitor* 621 f 639 a
Bethſaida *patria S. Philippi Apoſt.* 12 f
Bigorra ur. Novempopulaniæ. *SS. Juſtinus ſeu Juſtus, Magnus, Iſicius, Phocus* 47. *Ea fugit S. Orientius* 62 f

Biſtri-

Biſtricium in Lituania. *B. Michael Gedrocius Novitius* 554 e f 557 a
Boſcum opp. Liguriæ. *Patria B. Pii V* 619 629 a
Bononia. *Giſleria familia* 619 e. *B. Pius V fundet deinde* 620 a. *Reliquiæ S. Cæleſtini Mart.* 179 e. *Particula capitis S. Monicæ* 842 b
Brachbantium ſeu **Bratuſbantium.** *B. Anfridus Comes* 428 f
Brantolma in Petagorico. *S. Siebarius puer Martyr* 183
Briocum ur. Britanniæ Armoricæ *S. Briocus Ep.* 91
Burgum S. Andeoli *ab hoc appellatum* 35 d
Burgundiæ antiquæ Sedes, primi Reges. *S. Sigiſmundus Rex* 83
Burdegala. *S. Macarii Ep. Reliquiæ* 492
Bulgari populi 680 c

C.

CHrempſenſe monaſt. Auſtriæ *a S. Gotthardo reformatum* 506 b 507 e
Cadurcum. *Reliquiæ S. Sigiſmundi* 91 e
Calepium in Bergomenſi ditione. *Corpus S. Cæleſtini Mart.* 179 f
Callipolis ur. Ep. in agro Hydruntino. *Corpus S. Mauri Libyci* 40 c 41 b
Camerinum ur. Umbriæ. *Porphyrius Preſb. Mart.* 451
Campus S. Petri opp. Territorii Patavini, *patria B. Crescentii.* 848 a
Capharnaum *patria SS. Jacobi & Matthæi Apoſt.* 19 b
Caput viride *cultus S. Jacobi minoris Apoſt.* 751 f
Carcaſſi populi 680, urbs Galliæ *S. Lupinus* 532
Curienſis vicaria, nunc oppidum S. Africani 64 b
Carpentoracte urbs Epiſcopalis Galliæ 36 f 37 b 44 f
Carpi urbs Italiæ 389 f 399 d
Caſimiria ad Cracoviam. *B. Staniſlaus Canonicus Regularis* 810
Caſtellana civitas inter Romam & Narniam 484 c 485 c
Caſtiglione varia loca Italiæ 325 c
Caſtrum ur. Occitaniæ 427 b
Catana ur. Siciliæ *S. Cominius* ſeu *Comitius* 40 *Sedes ibi Præſidialis* 40 e
Cella in Palatinatu Rheni *S. Philippus Preſb.* 423
Cenisius mons Italiæ 487 c 488 d
Cephalenia *a Turcis infeſtata* 680 f, *exercitus Chriſtianorum* 684 b f
Cretia civitas & Cretius mons in Noricis 462 e 464 a 466 f
Citizenſis ur. Saxonicæ *Epiſcopatus Naumburgum translatus* 512 e
Civitas-Vetus ad Centum-cellas 486 b c 487 b
Cocheim opp. diœc. Trevirenſis 103 e
Columna *cade S. Sigiſmundi celebris* 85 b 86 a
Compendium *caſtrum Childeberti I* 78 d
Compoſtella *Caput S. Jacobi fratris Domini* 27 e f
Comum. *Inquiſitor B. Pius V* 621 e
Conſtantia ur. Gal. *S. Marcalphus* 70
Conſtantinopolis. *Alexander & Antonina Martyres depoſiti* 372. *Corpus S. Pelagiæ Virg. & Mart. Tarſenſis.* 454 a b. *Corpus & cultus S. Athanaſii* 246 d e 250 d. *Templum & Reliquiæ S. Jacobi fratris Domini* 24 d. *Templum & feſtum &* Zoes 177 f. *Cultus SS. Timothei & Mauræ conjugum* 175 f. *Cultus SS. Aphrodiſii, Melæ, Macrobii, Valeriani, Leonti, Antonini & aliorum Mart.* 459 c. *SS. Neophyti, Gaji, Gajaci, Zenonis, Marcii, Maurii Martyrum* 471
Convenarum Lugdunum. *An S. Africanus Ep.* 67 f 68 a. *An S. Macarius Ep.* 492 f
Corbiniacum monaſt. in diœc. Remenſi *Corpus S. Marculphi* 79 d
Corcyra *a Turcis infeſtata* 680 f 684 b, *exercitus Chriſtianorum* 684 b
Corſica inſula. *SS. Florentius & Vindemialis Epiſcopus Conf.* 270
Clavena *hæreſi infecta 16 ſec.* 625 c 661 f
Clepardia ſuburbium Cracoviæ 558 a
Cluania monaſt. Hiberniæ *S. Kellacus monachus* 105 a
Cracovia *B. Michael Gedrocius Canon. Reg. S. Mariæ de Metro* 552. *B. Ladiſlaus Gielnovius fundat* 563 b. *Ordo Minorum admiſſus* 565. *Corpus eccleſiæ & cultus S. Floriani* 467
Crodamnorum vicus *patria S. Antoninæ Mart.* 380 c d
Croja ſeu **Croha** ur. Albaniæ 396 a
Curia ur. Rhetiæ. *B. Pius V Inquiſitor* 622 e
Cythea *a Turcis infeſtata* 680 f
Cyprus *capta a Turcis occupari* 666 c, *a Luſinianis ad Venetos devoluta* 668 c, *occupata a Turcis* 680 e f

D.

DAntiſcum. *Cœnobium Dominicanum reſtitutum* 661 c d
Daphnuſia inſula Archipelagi, *S. Sabas Epiſc.* 282
Darnjacum in Arvernia *S. Flamina Virgo Mart.* 181
Delfini portus in ditione Genuenſi 482 e 483 f
Dombinus Principatus Galliæ 488 d

E.

EChinadę inſulæ. *Victoria ſub Joanne Auſtriaco accepta* 687 f
Eſcreach monaſt. Hiberniæ. *S. Kellacus Epiſcopus* 104 107 b
Elna urbs Epiſc. in Ruſcinonenſi Comitatu 142 c
Emirita ur. Hiſpaniæ. *Saturnina* ſeu *Saturninus* 546
Epaone Concilio celebris ubi ſita 84 e
Epheſus. *Filia S. Philippi Apoſt. ſepulta* 2 c
Eporedia, aliter **Iporea**, ur. Pedemontii 511 d 512 d
Eremus Deiparę in Helvetia. *Reliquiæ S. Sigiſmundi* 91 e
Eſcuriale. *Os S. Secundi Ep. Abulæ delatum* 176

F.

FAmaguſta *a Turcis occupata* 681 b 684 b
Fanenſe metallum in Paleſtina. *S. Silvanus Ep. Gazen. & 39 aut 40 Martyres* 468 f
Ferraria *Eccleſia reſtituta ſub Pio V* 634 d
Florentia. *S. Antoninus Archiep.* 318. *Brachium S. Philippi Apoſtoli* 11 b 15 16 17
Forolivium ur. Italię. *S. Valerianus Martyr* 496. *Mandibula S. Jacobi fratris Domini* 28 b
Forum Sempronii ur. Italię. *S. Aldebrandus Ep.* 158
Friſia *patria S. Everhari* 121 b 122 d
Foſſæ opp. Belgii. *S. Ultanus Abbas* 118
Joſſanum ur. Pedemontii. *S. Juvenalis Conf. corpus & cultus* 406 414
Francorum-curtis *munitio Galliæ.* 769 f
Fulginium ur. Umbriæ. *SS. Heraclius, Juſtus, Manrus Mart.* 452
Funchal ur. Materiæ inſulæ. *cultus S. Jacobi minoris Apoſtoli* 714 e
Juſniacum Abbatia Galliæ. *B. Alexander Converſus Ord. Ciſterc.* 434

G.

GAlli opp. Helvetiæ *S. Wiborada Mart. & B. Rachilda Virgines incluſæ* 28 a
Gallinaria inſula Liguriæ 54 f 55 d
Gardersheim monaſt. Saxoniæ inferioris. *Controverſia de præeminentia ejus Epiſcopo Hildesheimenſi contra Moguntinum Archiep.* 508 e f 509 511 e d e f 512 a b
Gaza ur. Paleſtinæ. *S. Silvanus Ep. Mart. cum aliis* 39 aut 40 468
Gemblacum. *Brachium S. Jacobi Alphæi* 28 c
Genardi-pons opp. Normanniæ 268 f
Geneva *ut expugnetur fundat Pius V* 641
Genua, *S. Valentinus Ep.* 273. *B. Pius V ſit Sacerdos* 620 b
Gielnovv in Palatinatu Sendomirienſi. *Patria B. Ladiſlai* 560 e 562 f

Gobilium in Augustodunensi districtu 57 e
Grœcia. *S. Sabas Mart.* 46, *S. Isidora* 49
Grossetum ur. Hetruriæ 396 a
Gruona opp. Thuringiæ 508 b 510 d
Gullinga monast. Thuringiæ 506 c 507 f. *Prior Gunthe-rus* 506 d

H.

Havelberga urbs Slaviæ 12 sec. 516 c e
Herlerus vicus in Morinis 279 a e
Hersfelda Abbatia Hassiæ 505 f 507, *reformata a S. Ge-debardo* 505 f 506 a a, *Guntsbero data* 506 c
Herstallium *nequit inferri corpus S. Evermari* 136 c f
Hierapolis in Phrygia. *S. Philippus Apostolus* 711 a, *fi-lia Virgines* 9 c
Hierosolyma Sedes Theadelphica dicta 61 d. *S. Jacobus frater Domini primus Episcopus* 31 c, *ejus sepulcrum* 27 c d. *Inventio sanctæ Crucis per SS. Helenam & Ma-carium Ep.* 361. *S. Judas Syriacus Ep. Mart.* 439. *De-dicatio Ecclesiæ sub Constantino Magno* 201 b. *Concilium contra S. Athanasium* 201 d
Hildesheimium ur. Saxoniæ inferioris. *S. Godehardus Episc.* 501
Hispalis *S. Felix Diac. Mart.* 185
Hispellus ur. Umbriæ *B. Ventura* 432
Hohorst monast. prope Amersfordiam 430 c d e 432 b
Holthusen ad Visurgim 511 d 512
Hujum ur. ad Mosam. *B. Anfridus Comes* 419 b
Huginhusen curtis Episcopi Heidenheimensis 512 f

I.

Imbripolis, Ratispona ad Danubium 511 d 512 d
Imola ur. Italiæ. *Corpus S. Sigismundi dicitur ibi esse* 90 b, *an uxoris?* 90 e
Interamna ur. Umbriæ. *Proclus, Pelesius, Agapitus & milites* 33 *aut* 34. *Antiam Apollonius & Euphemius* 45
Intermontium Abbatia Italiæ. *Reliquiæ S. Monicæ* 486 f
Julia ur. Pannoniæ *a Solimano capta* 639 c d
Justinopolis. *Quales ibi Reliquiæ* 370 d

L.

Lactora urbs Vasconiæ Aquitanicæ, *S. Genius Conf. & 30 milites Martyres* 383
Larinum ur. Ferentinorum 396 a
Laudunum clavatum *inter Remos, & Geronam* 766 f
Laureacum in Norico Ripensi, seu Superiore Austria, *S. Florianus Princeps Officii, & socii Martyres* 461
Laus-Pompeja ur. Italiæ *S. Titianus Episcopus* 428
Levitania vallis Novem-populaniæ 62 f 63 e
Libya, *patria S. Mauri Libyci* 40 f
Ligenum ad Garumnam, *nunc oppidum S. Macarii ibi-dem mortui* 423 a
Limenis & Limenopolis ur. Pisidiæ 360 f
Lindaugia ur. Sueviæ 292 a
Logingaha pagus Thuringiæ 510 d
Lovanium. *manus S. Theodulphi Presb. apud Prædicatores* 100 f *B. Anfridus Comes* 429 a
Luca. *Catena qua vinctus S. Alexander Papa* 370 f. *Cor-pus S. Juvenalis Ep. aliquando servatum* 392 d. *Corpus S. Synesii Mart. depositum* 469
Lugnia Comitatus Conactiæ 105 d 107 e
Luxovium *S. Waldebertus Ab.* 274

M.

Mazoria in diœcesi Claromontana, *S. Florina Virgo Martyr* 47
Medicium monast. in Bithynia. *S. Nicephorus Hegume-nus* 500
Mediolanum. *S. Venerina Ep.* 494. *Reliquiæ S. Sigismundi* 91. d. Ecclesiæ *jura defensa a Pio V* 663 674 a
Megdunum nunc Monteburg in Normannia 267 e 268 b
Melitene ur. Armeniæ. *Helpidius, Hermogenes, Expoli-tus Mart.* 180
Meldæ ur. Galliæ *S. Blandinus* 42
Melitensis insula *a Solimano obsessa, adjuta a Pio V* 637 e f 638 a
Messana. *classis sub Joanne Austriaco collecta* 682 b
Methone in Peloponneso 254 a
Monasterium Westphaliæ. *Corpora SS. Floriani & Vi-talini Martyrum* 837 c
Mons-Ajone opp. Hetruriæ. *B. Vivaldus Ordinis S. Fran-cisci* 160
Mons-Angelorum monast. Helvetiæ. *B. Conradus Mart.* 309
Mons Bliardæ opp. Alsatiæ 281 e 282 e
Mons-diaboli in agro Pisano 483 e f
Mons-major opp. Lusitaniæ. *Cranium S. Philippi Apo-stoli* 11 c
Mons-Regalis in Subalpinis. *Episcopus Pius V. Cardina-lis* 625 b c 693 f
Morbinium opp. Vulturenæ vallis 661 f
Morgetensis ecclesia in diœc. Claromontana 109 b
Morna munitio ad Rhodanum 642 b
Mortuum mare, castrum seu vicus Galliæ 269 a
Mundus fluv. Conactiæ 106 f 107 e

N.

Nantum monast. in diœc. Constantiensi a S. Marcul-pho constructum 72 f 73 a 76 e
Nantum in pago Meldensi *patria S. Waldeberti* 278 c
Narbona *S. Theodardus sive Audardus Ep.* 141
Narnia ur. Italiæ. *S. Juvenalis Ep.* 388. *Urbs destructa & innovata* 388 a. *Obsessa ab Adalberto Marchione* 391 392
Narnoja mons Galliæ apud Auscios 61 d
Neapolis. *Res Ecclesiastica a Pio V procuratæ* 651 b c
Nebbium opp. Corsicæ. *Cultus SS. Florentii & Vindemia-lis Ep.* 271 c
Nemausus ur. Galliæ 640 c
Nepe. *Ep. Pius V* 624 a
Nicomedia. *S. Antonia Mart.* 460
Nisibis ur. Mesopotamiæ. *S. Bates Persa* 46
Nuceria ur. Umbriæ. *B. Alexander Vinciolus Ord. Mino-rum Episcopus* 777: in diœcesi *S. Peregrinus* 167

O.

Ormons Remorum. *S. Theodulphus Abbas S. Theo-derici* 24
Oriens. *Quintinus seu Quintianus* 45
Ostia Tiberina. *Obitus & sepultura S. Monicæ* 478 479 484
Ostracina urbs Episcopalis, *ubi sita. S. Jacobus Apostolus Martyr* 19 f

P.

Parcum monasterium Brabantiæ. *Ven. Catharina San-timonialis* 532
Parisii. *Caput S. Philippi, an Apostoli?* 11 c
Panzanum in Hetruria. *S. Euphrosynus Ep.* 139
Patavium in Italia *B. Crescentius Presb.* 847
Perapeorum vicus Thebaidos *patria S. Timothei Lectoris* 376 c
Perona opp. Picardiæ. *S. Ultanus Abbas* 118
Phalera Abbatia 12 sec. 484 e 485 d
Phœnum in Palæstina, metallis celebre. *S. Silvanus Ep. Gazensis & 30 aut 40 Martyres* 468 a
Pictavum *pulsis Hugonottis solutum* 647 a
Polocia ur. Lithuaniæ. *Minoritæ recipiunt* 570 d e f
Ploisy seu Polozk o ur. Poloniæ. *Caput S. Sigismundi* 89 e
Polonia regnum illustre descriptum 561 d e f
Pont S. Spiritus *munitio in Gallia Narbon.* 642 b
Populonium seu Populonia ur. Hetruriæ 486 e 497 c
Porcetum Abbatia Aquisgrani, *caput S. Evermari* 129 d 132 e
Porrera balnea in Italia 324 b
Portuense cœnobium Italiæ 158 d
Pontus-S. Severe in Hetruria 486 e
Praga. *Brachium S. Philippi Apostoli* 11 d. *Corpus S. Si-gis-*

gismundi pretiosis coronis ornatum 88 e. *Corpus a Carole IV Aganno allatum* 88 f 89. *Caput Constantiæ uxoris* 91 a
Prussia *in Ducatum erigitur* 661 e

Q.

QUarona *locus in diœcesi Novariensi* 770 f

R.

RAgusium ur. Dalmatiæ 495 f
Ribomons opg. Picardiæ, *Corpus & cultus S. Germani Ep. Mart.* 269 c d
Ripatorium monast, Ordinis Cistercienſis. *B. Joanna Reclusa* 534
Ripollense monast. Catalaniæ. *SS. Simplicius & Ambrosius Mart.* 185
Ritenbach in diœcesi Patavienſi, *patria S. Godehardi* 504 a
Rivus-tinctus pagus Lusitaniæ. *B. Mafalda Regina mortua* 789 f
Roma. *S. Maurus Libycus Martyr* 40. *S. Alexander I Papa, SS. Eventius & Theodulus Presb. Mart.* 367. *B. Pius V Pontifex* 616. *Corpora SS. Philippi & Jacobi apud PP. Conventuales* 28 d e. *Corpus S. Juvenalis Ep. aliquando depositum* 392 f. *Ecclesia S. Athanasii cum seminario Græcorum* 246 f
Romanisium. *Corpus S. Juvenalis Conf. olim depositum* 411 a 412 413 a b
Ruthensis silva Tungrorum. *S. Evermarus occisus* 120 d e 124 d 129 e

S.

SArdica. *Concilium in causa S. Athanasii* 212 d
Savona limes Imperii & regni *Galliæ in Liguria.* 12 *sec.* 482 d 483 f
Saxum-ferratum opp. Piceni. *B. Alexander Ordinis Minorum sepultus* 818 d
Scopulę in Italia. *Corpus S. Floriani Mart.* 467 f
Scotia. *S. Germanus Ep. Mar. Ambiani* 259 c. *Patria B. Alexandri Cistercienſis* 434
Scythia. *S. Philippus Apost. prædicat,* 10 c 12 a 17 c
Scythopolis ur. Palæstinę. *SS. Aphrodisius, Meldas, Macrobius, Valerianus, Leontius, Antonius & alii* 80 *Martyres* 459
Seligenstadium monast. ad Mœnum 511 d 512 d
Senogallia ur. Italiæ. *S. Paulinus Episcopus* 499
Senonum ur. Galliæ. *Reliquia S. Quiriaci Ep. Martyris, sed cujus?* 834 b
Serrinium vicus Galliæ in diœc. Turonensi. *An caput S. Athanasii* 258
Servii populi 680 c
Sesia *Fluvius in diœcesi Navariensi* 770 f
Sigetum ur. Croatiæ & Pannoniæ, *a Solimanno capta* 639 d
Skape locus Poloniæ, *Cultu & miraculis Deiparæ celeberis* 171 a 172 d e
Slavia regio ad Albim & mare Balthicum 526 c e
Smolenscum ur. Russiæ, *Digitus S. Sigismundi* 90 f
Sonninensis conventus. *Prior olim B. Pius V* 620 d
Sparnacum *Villa S. Remigii* 765 b
Stabium ur. Campaniæ 396 b
Stryen Comitatus in Belgio 429 c
Sulmona ur. Italiæ *B. Philippus Aquilanus* 548
Sutrinus. *B. Pius V Episcopus* 624 625 f

T.

TAphnes in Ægypto. *S. Jeremias Propheta* f
Tarnada opp. prope Agaunum 84 b
Tarvisium. *Corpora SS. Florentii & Vindemialis Episc. Confessorum* 270
Tarnensis pagus in Morinis 279 e
Tarsus ur. Ciliciæ. *S. Pelagia Virgo Mart.* 453
Taurinum. *Capella & festum S. Juvenalis Conf.* 415 e
Tegerense monast. Bavariæ, *a S. Godehardo reformatum* 506 b 507 c
Terracina *excipit Papam* 484 b 485 c
Testerbantia Comitatus Belgii 430 a c d
Thebais. *SS. Timotheus Lector & Maura uxor Mart.* 375
Thorense monast. in Belgio 429 b c
Ticinum. *B. Pius V docet* 620 b
Tolosa. *Reliquia S. Philippi an Apost.* 11 c. *S. Jacobi* 28 f *Cultus & veneratio S. Orientii Ep. Auscierum* 60 b f 68 f
Tolosa castrum aut opp. Bæticæ 267 c
Treviri. *Depositio & ostensio prima Tunicæ Christi* 2 b. *S. Theodulphus Presb. apud Prædicatores* 99. *S. Athanasius* 28 *mensibus degit* 202 f
Trecæ. *S. Helena Virg.* 530. *An S. Helenus anachoreta* 531. *Vertex capitis S. Philippi Apostoli* 11 b
Tir-Amagaldia ditio Conactiæ 10 b c
Tribinia ur. Dalmatiæ 396 a
Tridentinum Concilium *jubet promulgari & observari Pius V* 632 b 636 c
Tripolis. *Turcis subjecta* 670 b
Tunetum. *Turcis subjectum* 670 b
Tungrensis ager. *S. Evermarus* 120
Turagium in Lusitania. *S. Columba ejusque soror Martyres* 44
Turonensis ur. Galliæ. *S. Antonius Abbas* 498
Turricinus pagus Helvetiæ 291 b 292 c
Tyrus. *Concilium contra S. Athanasium* 196 a

V.

VAda portus in agro Pisano 482 f 488 f
Vaber. opp. Galliæ. 9 *sec. Abbatia,* 14 *sec. Episcopatu decoratum. Corpus S. Africani Ep.* 64
Vallis Telina hæresi infecta 16 *sec.* 621 e
Vapincum ur. Galliæ. *S. Artgius sive Aredius Ep.* 107
Veneris portus apud Genuenses 482 f 483 f
Venetiæ. *Corpus S. Athanasii in ade sanctæ Crucis* 250 d e f. *Digitus in ecclesia S. Laurentii* 251 a
Vercellę *urbs Ep. Pedemontii. B. Emilia Biccheria ex Ord. S. Dom.* 805
Verona. *S. Viola Virgo Mart.* 583
Veruculum in finibus Urbinatium. *B. Gregorius Ordinis Eremitarum S. Augustini* 135
Vicensia. *S. Ursius* 426
Viglebanensis conventus. *Prior B. Pius V* 620 d 621 a
Vicentia. *Corpus S. Floriani Mart.* 467 f
Vivarium ur. Galliæ. *S. Andeolus subdiaconus Martyr* 35. *Caput S. Florinæ* 760 e
Ultrajectum. *B. Anfridus sive Anfridus Ep.* 428
Vogeria olim Vicus-Irię. *B. Pius V habitum Prædicatorum sumit.* 620 a
Vulturena vallis, *hæresi infecta* 661 f

W.

WArascum pagus Burgundię 281 f 282 e
Warsavia ur. Mazoviæ. *B. Ladislaus Gielnovius* 580. *Ordini Minorum admissus* 560
Westerlo pagus Brabantię 429 e f 430 a
Wilaria monast. Cistercienſe in Austria 466 b f
Wonstorpense monasterium Westphaliæ 525 b 526 d

Z.

ZAcynthus *a Turcis infestata* 680 f

INDEX HISTORICUS
IN VITAS SANCTORUM
TOMI I MAJI.

Continet hic Index propria fere nomina hominum, non tamen Sanctorum, *quorum in hoc Tomo memoriæ aut res gestæ ex professo illustrantur, de quibus peculiaris Index sub initium Tomi præfigitur. Nota † præposita aliquibus, indicat* Sancti *aut* Beati *titulum illis tribui.*

A.

Abbo Ep. Magelonensis 9 sæc. 151 e
Abderamus Rex Saracen. irrumpit in Gallias 141 b
Abdias Ep. Babylonia scripsit Vitas Apostolorum 8 a
† *Achillas Ep. Alexandrinus 4 sæc.* 191 e
Achilles S. Mariæ trans Tiberim Cardinal. 16 sæc. 353 b
Achilles de Sergardis Ep. Messanensis 16 sæc. 797 e
† *Adalbertus Archiepiscopus Pragensis & Gnesnensis* 575 d e
Adalbertus Marchio Tusciæ 9 sæc. 391 c d 392 393 b c 417 e f 419 f
Adam Abb. S. Basoli an. 1229 761 c
† *Adelhelmus primus Ab. Montis Angelorum in Helvetia* 309 b c f 310 a
Adelbertus, Prior SS. Udalrici & Afræ scribit Vitam S. Athanasii. 780 e
Adrodatus filius cum S. Augustino baptizatur 458 d
Adrianus VI Sanctis adscribit Antoninum Archiep. Florentinum 353 355 d
Adso Ab. Luxovien. scriptor Vitæ S. Waldeberti 275 a
Ægidius Ep. Mutinensis circa 1200 annum 467 a c
Ægidius Ep. Turrylaven. 13 sæc. 394 d
Ægidius Andrada Miles Ord. Hierosolymitani 16 sæc. 682 a
Ægidius de Sarzana scriptor Officii S. Athanasii 251 f
Ælianus Asiæ Præses sub Maximiano 458 e 459 a
Æthiopum Rex Mennas 171 anno 690 f
Aetius Patricius Dux Romanorum in Gallia 5 sæc. 60 e
Agnes, soror primogenita B. Æmilia Biccheriæ. 806 b
Agilbertus Ep. Biterren. 9 sæc. 147 d e 148 a c e 151 e
Agnes Regina Hungarorum 309 a
Agrippa anno 60 Rex Hierosolymis 23 c d
Aidgenus Episcopus & Abbas Fovarien sis in Hibernia 3 e
Agulfus Ab. S. Dionysii 84 d
Akelinus sive Exelinus Episcopus Hildesheimensis 11 sæc. 518 d f
Alaricus solitarius in Helvetia 298 c
Alesia Borromea mater B. Æmilia Biccheriæ. 806 a
Alcerius Marchio Brandeburgicus, Prussiam Ducatum facit 661 a
Alburnus magister Wolfheri, cui Vitam S. Godehardi inscripsit 501 f 502 d
Aldebrandus Ep. Sutrinus 13 sæc. 394 e 396 b
Aldisia Biccheria soror secundogenita B. Æmiliæ. 806 b
Alexander III Papa 12 sæc. 482 d 487 a c
Alexander V Papa, ante Minorita 437 c
Alexander VI Papa Minores contra obtrectatores protegit 582
Alexander Farnesius Cardinalis 357 c 626 d
† *Alexander Ep. Alexandrinus* 188 e 189 e f 192 a 193 c
† *Alexander Ricius Patriarcha Alexandrinus Cardinalis* 672 f
Alexander Medices an. 1589 Archiep. Florentinus 355 f
Alexander Ep. Thessalonic. 4 sæc. 195 d 198 e
Alexander monachus Græc scripsit de Inventione sanctæ Crucis 366
Alexander Princeps Parmensis 681 f 682 e 684 f
† *Algisus sive Adalgisus Hibernus* 259 f
Almaricus Rex Hierosolymis 12 sæc. 166 e
Aloysius Carnolius Soc. Jesu 250 e 251 b
Alphonsus Rex Lusitaniæ 13 sæc. 789 c
Alphonsus Atestinus Dux Ferrariæ 16 sæc. 679 a
Alphonsus Avalus Marchio Vastii Præsidius Mediolanensis 16 sæc. 621 a
Altfridus Ep. Hildesheimensis 10 sæc. 508 f 509 a
Altmannus Ep. Pataviensis 11 sæc. 462 a
Alvarus Comes de Lara in Hispania 13 sæc. 788 d 789 a
Alvarus scriptor Vitæ S. Eulogii Mart. Cordubensis 436 e
† *Alvarii Mart. ex legione Thebæa corpus Fossani* 407 b
Aly Bassa in prælio cum Joan. Austriaco 684 c 685 b 686 b c d 688 a
† *Alypius cum S. Augustino baptizatur* 458 d
† *Amatus Ep. cui excipitur a S. Ulstano* 119 d
† *Ambrosius excipit S. Monicam* 477 e f 478 a b, *baptizat S. Augustinum* 478 c d
Amelia Virgo Suveniek ana juxta Teueramundam 437 e
Amelinus Ep. Usceticensis 9 sæc. 151 e
† *Amor Belisia quiescens* 137 e 137 a
Amanus Pontifex Judæorum auctor necis S. Jacobi fratris Domini Pontificatu privatur 23 c d 34
† *Anastasius Papa contra perversam translationem Origenis* 494 c d e, *Reliquiæ Hildesheimii* 508 f 509 f
† *Andochius Presb. in Gallias missus* 35 c 36 b
Andreas Krycius Ep. Premisliens. Archiep. Gnesnen. 16 sæc. 522 a
Andreas Ovisdus Soc. Jesu Patriarcha Æthiopiæ 655 c d e
Andreas Provana Comes Linii 16 sæc. 681 f 683 a 686 e 687 d
Angelbertus sæculo 11 Ep. Pataviensis 462
† *Angeli de Gualdo corpus transfertur* 819 e
Angelus Boninsegna Ordinis Prædicatorum Martyr Antiochiæ 254
Angelus Casius Dux exercitus Pii V 647
† *Anna mater Deiparæ apparens fabricam ordinat* 566 b, *pes dexter Ancona* 28 e, *Confraternitas erecta Varsaviæ 16 sæc.* 598 d e
Anna Corradi mater B. Gregorii Augustiniani 535 f
Anna Ducissa Mazoviæ 15 sæc. 565 f 587 f
Anna mater S. Juliani Hospitatoris 427 a
Anna mater habita S. Judæ Quiriaci, an cum ea passa 450
Anna soror Sigismundi Regis Poloniæ 16 sæc. 590 d 591 d
Anna Mechtildis Mon. scripsit vitam B. Æmiliæ Biccheriæ 806 a
Annas Montmorencius Constabilis occisus 643 b
Annibal Crassus Ep. Faventinus 672 f
Annibal Oricellarius Episc. olim Ecclesiæ Carcassonensis 16 sæc. 797 c

Annibal Sittius Comes Altempſii 16 *ſec.* 629 *f*
Anſegiſus Ab. Luxovii capitularia publicavit 280 *b* 282
Anſelmus Ep. Lucen. dein Papa Alexander II, 11 *ſec.* 470 *b*
Anſelmus Ep. Laudun. an. 1229 *transfert corpus S. Marculfi* 761 *d*
Anthemius Imp. Romanus 5 *ſec.* 427 *b*
Antima Maximilla, conjux Ægeæ Patariæ 460 *e f*
† *Antonius petit reditum S. Athanaſii* 204 *d*, *illius Vita ab hoc ſcripta* 245 *b*
Antonius de Alliis, Ep. Vulterranus 15 *ſec.* 312 *a* 335 *b*
Antonius Perenottus Granuellanus, Cardin. 668 *d* 682 *d*
Antonius Sanctorius, Archiep. S. Severinæ Card. 702 *c d*
Antonius de Plano, Ep. Marſicenſis 16 *ſec.* 727 *c*
Antonius Putens, Archiep. Piſanus 16 *ſec.* 797 *b*
Antonius Scarampa, Ep. Laudenſis 16 *ſec.* 664 *b*
Antonius de Alitzis Ab. S. Salvatoris Ordinis Ciſtercienſis 16 *ſec.* 337 *d*
Antonius de Cianca, ſcriptor Hiſtoriæ S. Secundi 169 *f*
Antonius Magliabechius de noſtro opere bene meritus 3 10 *a*
Antonius Verlus auxit Catalogum Petri de Natalibus 426 *c c* 427 *d*
Antonius Beccaria Confeſſarius B. Æmiliæ Bicheriæ, ei ſacrum Viaticum porrigit 811 *f*
Apollinaris Abbas 8 *Divionenſis ad S. Benignum* 3 *c*
Apollinarii hæreſis 4 *ſec.* 247 *b*
Apollinarius junior ſanctor S. Athanaſii 217 *d*
Appianus Alfonſus, ſub Joanne Auſtriaco 686 *d*
Aquilinus Præſes Nerici Ripenſis ſub Diocletiano 462 *c* 463 464 467 *d*
Archidamus Presb. Legatus Julii Papæ 213 *f*
Ardingus de Paja an. 1411. *Poteſtas Æſii.* 837 *b*
† *Arianus Præſes Thebaidos, poſt Chriſtianus Martyr* 375 376
Aribo Archiep. Moguntinus 11 *ſec.* 508 *d* 509 *e* 510 *d* 511 *e f* 512 *a b*
Ariſtarchus Præſes Hierapoli 1 *ſec.* 15 *b d*
Arius Ep. Petræ Arabicæ 4 *ſec.* 214 *e*
Arius a S. Athanaſio oppugnatus 190 193, *mors illius* 204 *b c d* 237 *c*
Arnoldus 2 *Ep. Burdegalenſis* 12 *ſec.* 423 *f*
Arnoldus Vitam S. Godehardi, ut auctor, aliter diviſit 501 *f* 503 *d*
Arnolphus Ab. Hirveldenſis 11 *ſec.* 511 *f*
Arnugus eremita in Hiſpania, an Sanctus? 360 *c d*
† *Arſenius magnus* 424 *a*
Arſenius Epiſc. fingitur a S. Athanaſio occiſus 194 *e* 195 *c e* 196 *b e*
Arſenius Ep. vel Hegumenus Pegadum, an ſcriptor Vitæ S. Syncletica? 245 *f*
† *Artemius Dux Ægypti Martyr* 234 *f*
Artoldus Archiep. Remen. transfert corpora SS. Gumberti & Bertha 117 *b*
Aſabel. Ep. Uſticenſis 9 *ſec.* 148 *d*
Aſcanius Cornutus, Caſtrorum Magiſter ſub Joanne Auſtriaco 681 *f* 682 *a* 687 *d*
† *Aſterius Ep. Petræ Paleſtinæ* 4 *ſec.* 214 *e* 336 *a b*
† *Aſterius Presb. Mart.* 480 *c d* 481 *a d*
Athanaſius junior Ep. Alexandrinus 245 *f*
Athanaſius coquus monaſterii de Valvaneda in Hiſpania an Sanctus? 167 *b* 258 *a b*
Athaulphus Rex Gothorum an pater S. Theodulphi Presb. 100 *c*
Athelbertus Ab. Hildesheimenſis 11 *ſec.* 502 *d*
† *Audoenus transfert corpus S. Marculphi* 79 *b* 81 *f*
† *Avertani corpus ad eccleſiam S. Petri Lucæ relatum* 471 *a b c*
† *Auguſtinus Vitam & obitum S. Monicæ matris inſeruit libris Confeſſionum p.* 476. *In iis continentur ejus inſtructio in fide Chriſtiana* 477 *f*. *Lapſus ad Manichæos, & vota lacrymoſque S. Monicæ* 478. *Iter hujus Romam, inde a morbo ſani Mediolanum, & renuntiatio Manichæiſmi* 478, *baptiſmus a S. Ambroſio collatus* 428 *c d*, *colloquium cum matre apud Oſtiam de æterna beatitudine* 478 *e f*, *Iuſtus in morte matris, ſacrificium Miſſæ pro ea oblatum* 472 480, *apparens indicat Reliquias matris eſſe Arcaſiæ* 487 *f* 488 *a*
Auguſtinus Barbadicus Dux belli ſub Joanne Auſtriaco 682 *a* 683 *d* 685 *f* 688 *b*
† *Avia Virgo Martyr.* 162 *a*
Avitus Ep. Viennen. S. Sigiſmundum convertit 81 *c*
† *Avitus Abbas Miciacenſis* 81 *f*
Aulaucus Ab. Luxovii & Ep. 10 *ſec.* 281 *c*
† *Annarius Ep. Antiſſiodoren.* 6 *ſec.* 50 *b c*
† *Aurea Virgo Abbatiſſa Pariſiis* 7 *ſec.* 271
† *Aurea Virgo apud Oſtiam Tiberinam* 484 *d f* 490 *d*
Aurelianus Comes utriuſque militiæ ſub Trajano 369 *f* 371 *d* 373 *e f*
Auſindus Elnenſis Ep. 2 *ſec.* 148 *c e*
Auxentius Ep. Mediolanen. hæreticus 244 *a b*

B.

† *Babolenus Ab. Foſſaten. an diſcip. S. Waldeberti* 276 *e*
† *Balbina Romana* 372 *e* 373
Baldovinus de Baldovinis Notarius Florentinus ſcriptor Vitæ S. Antonini 312 *d* 325 *c*
Barbadicus, Andreas, ſub Joan. Auſtriaco 688 *b*
Barbadicus, Georgius, ſub Joan. Auſtriaco 688 *b*
Barbanus Epiſcopus aliis Presbyter, Hibernus 3 *d*
Barchochebas Dux Judæorum necat Chriſtianos 2 *ſec.* 444 *a b*
Bardo Archiep. Moguntinus 11 *ſec.* 512 *b c e*
† *Bartholomæus Apoſt. ſuſpenſus liberatur* 14
Bartholomæus a Lugo Ep. Interamnen. Dominicanus 613
Bartholomæus Carranza Archiep. Toletanus de hæreſi accuſatur 653 *f* 654
Bartholomæus Buſſotus, Quæſtor erarii Pii V 688 *e*
Bartholomæus de Salvatoribus Ab. Puppienſ. 16 *ſec.* 337 *c*
Bartholomæus de Zabarellis Archiep. Florent. 315 *c*
Bartholomæus Ep. Groſſetanus 13 *ſec.* 394 *d* 396 *a*
Bartholomæus Juſtinianus Epiſcopus Avellinas 17 *ſec.* 43 *c d*
Bartholomæus Nowowerſky Eques Melitenſis 575 *e*
Bartholus Juriſconſultus conſulitur a B. Alexandro Vinciolo Ep. Nucerino 819 *c d*
† *Bartholus Magiſter B. Vivaldi* 13 *ſec.* 161 *f* 163 *b*
Baſilides hæreticus 237 *c*
Baſiliſcus Dux exercitus in Italia 5 *ſec.* 497 *e*
† *Baſilius amicus S. Athanaſii* 242 *e f*
Baſtonus, Franciſcus, Præfectus Romanæ arcis ſub Pio PP. V 703 *a b*
Bazanus, Alvarus, Dux Neapoli 684 *e* 683 *e* 686 *a e* 687 *a*
Beatrix Bicheria, ſoror B. Æmiliæ, cujus ætate proxima. 806 *b*
† *Bedæ genuinum Martyrologium* 367 *d e*
Benedicta filia B. Anfridi, ſanctimonialis 429 *c*
Benedictus de Florentia Epiſcopus Vaſionenſis 16 *ſec.* 337 *c*
Benedictus Ep. Lucen. 12 *ſec.* 470 *c d*
† *Benignus Presbyter Martyr Divione* 35 *c e f* 36 *a d*
Benno Ep. Ultrajectinus 11 *ſec.* 511 *f*
Berardus Herulus Ep. Spoletanus Cardinalis 15 *ſec.* 319 *d* 320 *f*
† *Bercharius Ab. Derventſis & Alta Villarien. diſcip. S. Waldeberti* 276 *e f*
Berengaria Regina Caſtellæ 13 *ſec.* 788 *d* 789 *a*
Berengarius Ep. Maſſilien. 9 *ſec.* 151 *d*
† *Ber-*

Digitized by Google

† *Bernardinus Aquitanus scriptor Vitæ B. Philippi Aquitani* 550 f
† *Bernardinus ob mores compositos appellatus B. Pius PP. V* 620 f
Bernardinus Sabinen. dein Ostiensis Episcopus Cardinal. 16 *sæc.* 352 c
Bernardinus Cardenas sub Joan. Austriaco 684 f 687 c
10 *sæc.* 304 e
Bernardus Ep. Hildesheimensis 11 *sæc.* 508 a 509 c 522 d e f 523
Bernardus Maciciovvski Archiep. Gnesnensis Card. 820 b
Bernardus S. Mariæ in Porticu Cardinal. 16 *sæc.* 352 e f 353 b
Bernardus Episcopus Tolosanus 2 *sæc.* 143 b 149 f 148 d 151 e
Bernardus Guidonis Ep. Lodevensis collector Vitæ S. Genii Conf. & 30 Militum Martyrum 383 c 384
Bernardus Dux Saxonicus 10 *sæc.* 504 e
Bertholdus Ab. Mantis Angelorum in Helvetia 12 *sæc.* 309 b
Bertholdus Ep. Hildesheimensis 12 *sæc.* 521 d e 522 c
Bertholdus, aliis Bernardus Ab. Hirsfeldensis 10 *sæc.* 505 507 e
Bertinus junior in monasterio Sithiensi 167 e
Bertrandus Ab. Genuæ S. Syri 13 *sæc.* 274 a
Blasius Davila scriptor miraculorum S. Secundi 172 b
Blasius an Episcopus Suanensis & Ordinis Carmelitarum 754 b c
Bonaventura Ragusinus Ep. 13 *sæc.* 324 d
† *Bonaventuræ Reliquiæ dispersæ* 644 a
Boncompagnus Ep. Faventis 17 *sæc.* 714 e
Bonellus, Michael, nepos ex sorore Pii V 682 d
Bonifacius 9 *Papa confirmat Indulgentias Ecclesiæ Narniensis* 395 c d
Bonus, Franciscus, sub Joan. Austriaco 688
Borbonius, Franciscus, Marcæ Card. 16 *sæc.* 797 b
Boso Ep. Agathensis 9 *sæc.* 148 d 151 e
Bossius Ep. Novariensis 16 *sæc.* 498 b d
Brandeus Ep. Halverstadensis 11 *sæc.* 511 f
Brantius, Nicolaus, Ep. Sarcinensis 17 *sæc.* 717 a 719 f
† *Brictii corpus circumfertur per Galliam, causa colligendi eleemosynas pro restauratione Ecclesiæ quæ conflagraverat.* 764 f
Bruno Ep. Augustanus 11 *sæc.* 511 e f 512 a
Bruno Ep. Merseburgensis 11 *sæc.* 511 e f 516 d
Buccapadilius, Antonius, habet Orationem in Translatione B. Pii V 696 d e
Burchardus Dux Suevorum misere perit 10 *sæc.* 288 f 289 291 a 303 c d
Byzantius Hieronymus Ascrivensis sub Joan. Austriaco 688

C.

Cæcilia Avograda conspiciendam se post mortem dat B. Æmiliæ Biccheriæ. 809 a
Cæsar Specianus Ep. Novarien. & Cremon. 672 f
Cajetanus, Honoratus, sub Joan. Austriaco 686 b
Calergus, Andreas, Cretensis sub Joan. Austriaco 688 b
Calixtus 3 *Papa excipit S. Antoninum Legatum* 319 e f
Canalis, Antonius, Legatus classis Venetæ sub Joan. Austriaco 681 a 683 c
† *Cannatus Ep. Massiliensis colitur* 15 *Octobris.* 47
Caracossa Archipirata Turca in prælio cum Joan. Austriaco 684 a 686 a b
Caraccia, Archangelus, Generalis Ord. Prædicat. 17 *sæc.* 714 c
Carafa Antonius Cardinalis creatus a Pio V 702 b
Carafarum familia in pristinam dignitatem erecta a Pio V. 702 a
Carafa, Antonius, Dux Montisdraconis 16 *sæc.* 681 f
Carafa, Horatius, sub Joan. Austriaco 687 d
Caravajal, Simoncellus, Ep. Suanensis 16 *sæc.* 797 b
Cartrens Ep. Magbilensis in Hibernia 360
Cardona, Joannes, Præfectus triremium Panormi 683 e 684 f 686 a e 687 a
Carillus, Ferdinandus, Comes Plegi sub Joan. Austriaco 688 a f
Carilphus Socius S. Marculphi 71 a 76 c *cum eo illius reliquiæ an.* 1451. *translatæ.* 761 c
Carolomannus filius Ludovici Balbi, 142 e 143 f 148 e
† *Carolus Borromæus a sclopi ictu illæsus* 663. *In conclavi præclare agit* 627. *Transfert corpus S. Venerii* 425
Carolus Borbonius 626 e
Carolus Crassus Cardinalis sub Pio V 669 f
Carolus Lotharingius Cardinalis acer contra Hugenottos 639
Carolus IV Imp. Corpus S. Sigismundi attulit Pragam 88 f 89
Carolus V Imp. decreta fert contra hæreticos 648 b c
Carolus Simplex Rex condit Corbiniacum monast. 79 d
† *Casimirus Patronus Poloniæ* 614 b
Casimirus II Rex Poloniæ Casimiriam condit. 820 a
Casimirus Princeps Poloniæ 11 *sæc.* 467 a b c
Casimirus Comes Palatinus 16 *sæc.* 641 e 649 f
† *Cassius Ep. Narniensis* 386 f 392 c 393 f *epitaphium* 405 406 a 412 e 417 f 418 a 422 e
Catalus interficit SS. Hesperum & Zoen & filios 177 f
Catharina Regina Cypri 666 e
Catharina Regina mater Francisci 2 *Regis Francorum* 640 b 644 e
Cralo seu Gralo Ab. S. Galli 10 *sæc.* 293 c 294
† *Celsus Presb. apud Lemovicas* 384 e
† *Cerbonius Ep. Populoniensis* 486 e
Childebertus 1 *Rex Franc. benigne excipit S. Marculphum, donat Nantum* 76 d *& alia dona* 72 b e 74 e f 78 f
Chlodomeres Rex Franc. occidit S. Sigismundum 85 b 86 a
Christianus Ep. Passaviensis 11 *sæc.* 505 b
Christophorus Libychoviensis illustrat Vitam B. Michaelis Gedrocii 553 b c
Christophorus Rodericius Societatis Jesu Waldenses convertit 661 e f
† *Chromatius Ep. Aquilejensis* 5 *sæc.* 494 f
Ciconia, Marcus, Dux sub Joan. Austriaco 686 e
Cilia inclusa apud S. Gallum & expulsa 298 b f
Cibo, Innocentius, Marchio Carrariæ 682 f
Clara mater S. Genii Conf. 384 a c
† *Cleophas in Evangelio* 21 a c
Clemens VII evulgat bullam Canonizationis S. Antonini 354 e 355
Clemens VIII approbat Vitam B. Pii V 616 f
Clemens Tortus Ep. Fossani in Pedemontia 17 *sæc.* 408 b c 408 a
Clarus Ep. in territorio Gennensi honoratus 438 c d
Clino Ep. sub Diocletiano Tarsi degit 454 e 455 456 a b 458 a b
† *Clotildis Regina* 85 f 86 f
Colmocus Ep. Bamfiæ in Scotia an Sanctus 487 b
† *Columbanus Ab.* 275 b c 278 a
Columna, Pompejus, Dux Zagaroli 684 f 687 d
Columna, Prosper, 16 *sæc.* 681 f 687 d 818 e
Conclaidus Kildarensis Episcopus 359 c
Commendonus Cardinal. Legatus in Polonia 16 *sæc.* 589 d 590 a *Legatus ad Cæsarem* 656 b 670 e 677 f 679 b 680 a
Conradus Archiepiscopus Coloniæ 13 *sæc.* 429 c f
Conradus Salicus Imp. successor S. Henrici 511 e
Constans Imp. in causa S. Athanasii 205 f 212 b c 221 b
† *Constantia uxor S. Sigismundi* 91 a
Constantius Imp. in causa S. Athanasii 186 f 205 b 208 d 215

Digitized by Google

215 e f 216 a e 217 a b 221 d 222 224 228 e f 229 232 234 d
Conſtantinus junior Imp. in cauſa S. Athanaſii 205 a f 207
Conſtantinus Magnus in cauſa Arii 190 e f 193 e f 194 a b 195 b 202 a b c
† *Conſtantini Magni pietas erga Crucem Chriſti inventam* 361 362 *quadam ei aſſicta* 363 a b
Contarenus, Hieronymus, ſub Joan. Auſtriaco 688 b
Contarenus, Marinus, ſub Joanne Auſtriaco 688 b
† *Coſma & Damiani eccleſia CP.* 471 f 472
† *Coſmas & Damianus a cam'o defenſi* 139 c
Coſmus Medices Dux Florentiæ ſubmittit militem contra Hugonottos 646 d *Magnus Dux creatur* 664 d e f 665 674 679 a b
† *Conigundis Imperatrix uxor S. Henrici* 505 b
† *Cyriacus Mart. Romæ* 440 c d
† *Cyrillus Ep. Hieroſolymit. ab hæreſi defenſus* 442 d e f

D.

Dacianus Præſes non fuit in Italia 452 f 834 e
Dagobertus Rex pſallentium Agaunenſium præſcribit 84 d
Dalmatius Ep. Cyzicenus 4 *ſec.* 191 d
† *Damaſus Papa in cauſa S. Athanaſii* 243 f 242 a 247 b
† *Davidi Regi comparatus B. Ladiſlaus Gielnovius* 577 d e
† *Delphinus Ep. Burdegalenſis* 4 *ſec.* 424 c
Dianius Ep. Cæſareæ in Cappadocia 4 *ſec.* 206 a
Dicuilſus de Cluain-Brain in Ultonia 3 d
Didacus Gelmirez I Archiep. Compoſtellan. 12 *ſec.* 27 e
Didacus Spinoſa Cardinalis Præſes Conſilii Hiſpanici ſub Philippo II 667 e.
Didymus philoſophus Alexandriæ 4 *ſec.* 239 d
Dietmarus ex Abbate Hirſaugienſi Ep. Hildesheimen. 437 a
Diodorus Ep. Tenedi 4 *ſec.* 214 f
Dionyſius Comes in cauſa S. Athanaſii 198 f
† *Dionyſius Ep. Alexandrinus* 234 a
† *Dionyſius Ep. Mediolanenſis* 224 b d 229 e
Dionyſius Pollinaris auctor Vitæ B. Vivaldi 161 d e
Domardus ſocius S. Marculphi 72 a 76 c *utriuſque reliquias an.* 1451 *tranſlatas.* 761 c
Dominica de Cruce Ord. S. Dominici Ducti 360 f
† *Dominicus virginitatis amator* 328 f 330 d
Dominicus Capranica Cardinalis 15 *ſec.* 315 f 316 e
Dominicus Zotarellus corpus S. Athanaſii defert Venetias 252
Dominicus Tuſſanus an. 1479 *tranſfert corpus S. Marculfi* 762 c
Dominica Augeria mater Pii V 619 f
Dominus Vallenus Melroſæ Ab. Ord. Ciſterc. 360 b
† *Donatus Presb. Catanæ* 3 *ſec.* 402 e
Drogo Ep. Metenſis Ab. Luxovii 9 *ſec.* 280 a 282 d
Ducem Bavariæ foveri cupit Pius V 637 d

E.

Ebbardus Ep. Babenbergenſis 11 *ſec.* 311 e f
Ebionitæ hæretici a S. Philippo Apoſt. oppugnati 12 c
Ecdicius Præfectus Ægypti ſub Juliano 238 b e
Ekkehardi varii monachi S. Galli, horum unus ſcriptor Vitæ S. Wiboradæ 283 b e 292 f 293 a 294 b
Elegius Ep. Albienſis 9 *ſec.* 351 e
† *Eleutherius Ep. Ecanenſis in Apulia* 386 e
† *Eligius Ep. Veromanden.* 275 c d
Eliſabeth Evangeliſta Ordinis Prædicator. Samorre 714 e
Eliſabetha Auſtriaca nupta Caſimiro Regi Poloniæ 565 d e
Eliſabetha Regina Angliæ 643 e 657 a *excommunicata* 658 659
Emmanuel Philibertus Dux Sabaudiæ 16 *ſec.* 664 e 665 a
Emmanuel Comnenus Imp. CP. 164 a
Emmo Epiſcopus Senonenſis, an Sanctus 162 e
† *Engelbertus Archiep. Coloniens.* 13 *ſec.* 533 e
Engelbertus Ab. S. Galli 10 *ſec.* 289 f 291 a
Eppo Ep. Auguſtanus 11 *ſec.* 511 a e
Eraclius aut Euraclus Ep. Leodienſis 10 *ſec.* 127 b 128
Erchambertus Ab. Altahenſis 10 *ſec.* 504 f 505 e 507 c
Eremius Ep. Theſſalonicæ 4 *ſec.* 229 f
Erkanbaldus ex Abbate Fuldenſi Archiep. Mogunt. 11 *ſec.* 509 c
Erlebodus Ep. 10 *ſec. an Bajocenſis* 79 e f
Ermenirus Pſeudo-Epiſc. Gerundenſis 9 *ſec.* 151 a e 153 f 154 d
Ermericus Luſignanus Rex Cypri & Hieroſol. circa 1200 *annum* 16 c 18 a
† *Eſaias Ordinis Eremit. S. Auguſtini Cracoviæ* 562 b
Ethelredus Rex Merciorum 8 *ſec. an Sanctus* 436 f 437
Endemontius, Antonius, Cydonienſis ſub Joan. Auſtriaco 688
Eugenius Bellus Rex Connaciæ 6 *ſec. pater S. Kellaci* 104 e
† *Eugenius Ep. Carthagin. & ab eo alius Eugenius miraculis clarus* 270 f 271 a e 272 a e
Eugenius Papa 3 *dedicat Eccleſiam S. Juvenalis Narniæ* 393 e f
Eugenius IV Papa creat. S. Antoninum Archiep. Florent. 315 c e f *moritur* 319 b
Evodius intereſt ſepulturæ S. Monicæ 659 e
Euphratas Ep. Coloniæ 4 *ſec.* 215 a
† *Euſebius Ep. Vercellenſis* 224 b d 229 e 336 a b
Euſebius Ep. Nicomedienſis Arianus 190 d e 193 d f 194 c 205 f *Ep. CP.* 206 a b 212 d
Euſtachius Vicedominus Ambianenſis, das menſtruos reditus eccleſiæ B. V. Mariæ 760 d
† *Euſtaſius Ab. Luxoviens.* 275 c 278 a e f 281 c
Eutherius Neſtorianus 234 b
Eyberhardus de Eppenſtein 15 *ſec.* 801 e

F.

† *Fantinus Dandulus Ep. Patavinus* 15 *ſec.* 256 b
Faara ſeu Burgundofara Abbatiſſa 275 a
† *Faro Ep. Meldenſis initio* 7 *ſec.* 274 a
† *Fauſta Virgo Martyr Cyzici in Helleſponto* 410 f
† *Fauſta uxor S. Caſſii, poſt Ep. Narnienſis* 392 c 393 c 405 f 406 a 412 e 417 f 418 a
† *Felicianus Ep. Fulginas Mart.* 388 b 396 a
† *Felicis I Papæ an corpus Oſtiæ depoſitum* 420 c d
† *Felicisſima Virgo Martyr Viterbii* 167 d
† *Felix Ep. Mediolanenſis* 5 *ſec.* 494 b
Felix Kroſovviski Prior Ord. S. Mariæ de Metro 113 d
Ferdinandus Auſtriacus 656 c d e
Ferdinandus Rebellus ſcriptor, impoſtam Societati Jeſu calumniam detegit 676 f 677
Ferdinandus Toletus Albanus, Dux in Belgio 641 e 649 e 658 d 659 d e
Feſtus Præſes anno 312, *crudelis* 381 a, *miſere periit* 382 e
Figueroa Lupus, caſtrorum Magiſter ſub Joan. Auſtriaco 687 c
Firminus Ambiani Eccleſiam fundat B. V. Mariæ, poſtea SS. Acii & Achæoli dictam 760 e
Flacillus Ep. Antiochenus 198 f 206 a
Fletus eremita degit cum S. Marculpho 73 e 77 f
† *Florentius Presb. Rojæ in Gallia, an frater S. Floriani* 462 d
Florentius, Theodoſius, cubicularius Pii V 623 c
† *Florianus Mart. in Aquitania* 436 d
† *Florianus Patronus Poloniæ* 614 b

† *Foil-*

† *Foillanus Ab. Poſſis Martyr* 118 123 f
Fortunatus Ep. Aquilejæ 4 ſec. 229 e
† *Frumentius Ep. Æthiopiæ 4 ſec.* 229 b c
† *Franciſcus Borgia Soc. Jeſu Generalis* 672 f
Franciſcus Gonzaga Cardinalis moribundus prædixit Pontificatum B. Pii V 628 f
Franciſcus Paciecus Cardinalis 668 d
Franciſcus Tauriſius Archiep. Avenionis & Senarum Cardinalis 672 f
Franciſcus de Mineriertiis Archiep. Turritanus 16 ſec. 337 b
Franciſcus de Hallewyn Ep. Ambian. 16 ſec. 260 d
Franciſcus Gonzaga Generalis FF. Minorum dein Epiſc. Mantuanus ſcriptor 523 e
Franciſcus Ruiz Epiſcopus Abulenſis 16 ſec. 172 e f
Franciſcus Rex Francorum 639 f 642 f 643, *Corpus ab Hugenottis effoſſum* 644 c 647 e
Franciſcus Fuſcarius Dux Venetiarum 15 ſec. 256 c
Franciſcus Diodus Præfectus Venetus Galearum 683 e 687 d
Franciſcus Ibarra ſub Joan. Auſtriaco 683 f
Franciſcus Caſtilionæus ſcriptor Vitæ S. Antonini 311 b e 312 c d 326 b 335 b
Franciſcus Catanæus Diacetius Ep. Feſulanus 16 ſec. 797 b
Franciſcus Celaria hæreticus Romæ exuſtus 661 f 662
Fredericus Auſtriacus Imp. 15 ſec. 320 a b
Fredericus Barbaroſſa Imp. adhæret Antipapæ 482 d
Fredericus Raganeus Ep. Maſſilienſis 16 ſec. 797 c
Fredericus Nanius ſub Joan. Auſtriaco 686 a
Fredericus Salzburgenſis Archiep. 10 ſec. 504 e 505 b
Fredericus Shemlok Societ. Jeſu 553 b 555 e 552 b
Fredeuonna Regina uxor Caroli ſimplicis 80 a d
† *Frigidianus Ep. Lucenſis* 392 d 393 d
† *Frodebertus Ab. Cellen. diſcipulus S. Walaberti* 276 d e
Frowinus Ab. Montis-Angelorum in Helvetia 12 ſec. 309
Fruduinus Ep. Barcinonenſis 9 ſec. 148 c e 151 d e 153 f 154 d
Frutcboldus nobilis Belga 10 ſec. 430 a
Fulbertus Ab. Aroaſienſis 12 ſec. 482 d 487 a
Fulbertus Abb. Luxovii 9 ſec. 280 c
† *Furſæus frater S. Ultani* 118 124 a
Fulvius, Theophilus, Ep. Ferolivienſis 16 ſec. 727 c

G.

Gabriel a Cueva Dux Albuquercus 16 ſec. 662 a
Gabriel Sarbellonus ſub Joan. Auſtriaco 682 e 687 d
Galeottus Malateſta Princeps 13 ſec. 536 e 537 e
Galeſinius, ſcriptor hiſtoriæ Tranſlationis Pii V 696 e
Galla Placidia an ſoror Conſtantii Imp. attulerit Romam corpus S. Cyriaci 44 c d e
† *Gallus Abbas* 287 a 303 c
† *Garcias Martinez Ordinis Melitenſis ex Portugalliæ diœceſi* 2 e
Gaſpar Colignius Admiralius Franciæ, dux Hugenottorum 642 d e 643 e f 646 d
Gedeon Ep. Cracovienſis 11 ſec. 467 b e
Gedrecius Dux Lituanorum 555 d
† *Gelaſius Papa reprobat ſcripta de Inventione ſanctæ Crucis* 362 f
Gerardus Lucenſis Prior Dominicanus ad Minervam 16 ſec. 612 b f
Genſericus Vandalorum Rex vaſtat Italiam 427 b c
Gennenſes contribuunt in bellum Turcicum 679 a
Georgius Radzivilius Card. Ep. Cracovien. 16 ſec. 593 e
Georgius Ep. Laodiceæ 4 ſec. 214 a 231 c
Georgius Cappadox invaſor Sedis Alexandrinæ 228 231 e 234 f 235 a b c
Gerbertus Ab. Moguntinus 11 ſec. 531 f
Gerhardus ſeu Gebhardus Archiep. Moguntinus 13 ſec. 800 a
Gerbita, ætate grandæva, fit Recluſa, & moritur an. 1014 in Helvetia 787 d
† *Germanus Ep. Autiſſiodorenſis a S. Amatore inſtruitur* 17 c d 18 f 19 b f *an Magiſter S. Brioci* 92 c d *in Britannia laborat* 262 c d 283 b c
† *Germanus Ab. Monaſt. Grandis-vallis* 275 f 276 a
† *Geretrudis, ab ea Gertrudis-Berga ſeu Mons, olim Mons lætoris* 429 d *jovet S. Ultanum* 118 f 123 f
Gilbertus Ab. Luxovii 9 ſec. 280 c
† *Gibrianus Hibernus* 260 a
Giraldus Canonicus Regularis Anſeda in Luſitania an Sanctus? 3 e
Girbertus Ep. Nemauſen. 9 ſec. 151 e
Giſelharius Archiep. Magdeburg. 11 ſec. 505 c
Giſteria familia Bononia olim ampla 619 e
Giſterius, Paulus, conſanguineus Pii V 687 d
Giſbrannus Ep. Carcaſſonen. 9 ſec. 147 d e 148 a c 151 a
Glorus de Piſtorio electus Ep. Faventinus 16 ſec. 337 c
Godefridus Hermani Gallice cæidit Attila S. Athanaſii 186 c
Godomarus Epiſc. Auſonenſis in Catalonia 9 ſec. 151 d e f
Goioza, Franciſcus, Cardin. 16 ſec. 727 b
Gondoaldus Ep. Melden. 7 ſec. 274 e
Gonzaga, Franciſcus, Archiep. Rhodienſis 17 ſec. 714
Gonzaga, Joannes, Vincentinus Card. 16 ſec. 727 b
Gonzaga Sigiſmundus præfectus militum ſub Joan. Auſtriaco 682
Gosbertus Archidiac. Leodien. 11 ſec. 133 b
Gothmarus Ep. Oxomenſis nunc Vicenſis 9 ſec. 183 f
† *Grata vidua Bergomenſis* 4 f
Gregorius PP. IX adſcribit S. Dominicum catalogo Sanctorum 806 d
† *Gregorius Nazianzenus de S. Athanaſio* 186 b 218 a 248 a
Gregorius invaſor Sedis Alexandrinæ pulſo S. Athanaſio 207 e f 208 a 209 210 214 a 215 e 218 e
Grimaldus Abbas externus S. Galli 9 ſec. 288 e
Guala Bicchierius Card. an. 1219 ædificat Vercellis conventum S. Andreæ 806 d
Gualterus ſeu Gualterottus Ep. Accon. 12 & 13 ſec. 160 18 a
Guarinus Ord. Præmonſtrat. Ab. Viconii & Lauduni 438 b c
Guarius dynaſta in Connacia 8 ſec. 105 e f 106 b
Guido Archiep. Rotomag. 10 ſec. 79 e 80 a
Guido, Servidius, Ep. Volaterranus 16 ſec. 727 c
Guido Ab. Claravallis 13 ſec. 534 a b
† *Guido Cortonenſis Ordinis Minorum* 4 e
Guido Ubaldus Dux Urbinatium 16 ſec. 672 a 687 d
Guidus Zanetus hæreticus captus 662 c
Guilielmus Sirletus Cardinalis ad Pontificatum propoſitus 617 e
Guilielmus Baſtonus Ep. Ticinen. 670 f
Guilielmus Ab. Claravallis 13 ſec. 10
Guilielmus Gonzaga Dux Mantuæ 16 ſec. 672 a
Guilielmus Abb. S. Michaelis in Taraſcha an. 1219 761 d
Guilielmus Jojoſa Prorex Galliæ Narbonen. 16 ſec. 673 a
Guilielmus Princeps Auriacus 649 f
Guilielmus Caſſador an. 1516 Auditor Rotæ 337 e 352 e 353 a b
† *Gumbertus maritus S. Bertæ* 112
Gundebadus Rex Burgundionum 5 & 6 ſec. 83 c 86 e f
Gundiochus Rex Burgundionum 5 ſec. 86 e
† *Gunebaldus Martyr, an filius S. Sigiſmundi* 21 a b

Digitized by Google

Gunsberus monachus Altahensis dein eremita 11 sec. 506 507 a

† Gunthramnus Rex 84 c

H.

Hatto occisor S. Evermari 121 c 124 d 125 d e f
Haretici in Belgio rebellant 648 649 cast 650 a b
Haymarus Ep. Mart. an Tullensis 487 b
Hartmannus scriptor Vitæ S. Wiborade 9 sec. 283 b c
Hartmannus Abbas externus S. Galli 9 sec. 228 e
Hascco Ep. Wormatiensis 11 sec. 551 f
Hathumada Abbatissa Gandersheimii filia S. Ottonis Ducis 508 f
Hatkerus, reclusus in cella S. Wiborada, in Helvetia, anno 1018 787 d
Hector Spinula Dux sub Joan. Austriaco 683 c
† Helanus Hibernus 160 a
† Helena Crucem Christi invenit 163 ecclesiam construit 362
† Helladius Ep. Augustodunen. 4 sec. 53 d
Henricus Archiep. Coloniensis 13 sec. 529 a 550 b
Henricus an. 1101. Abbas montis S. Quintini 767 b
Henricus Niger Imp. procurat Canonizationem S. Wiboradæ 283 a
Henricus Auceps Rex Germaniæ 303 f
Henricus Rex Castellæ 13 sec. sponsus B. Mafaldæ Reginæ 788 b f
Henricus 2 Valesius Rex Francorum 632 f
Henricus Dux Bavariæ pater S. Henrici Imp. 505 d
Henricus frater S. Cunigundis Dux Baioariæ 11 sec. 511 c 512 c
Henricus 1 Dux Brabantiæ 12 & 13 sec. 532 f 533 d 534 d
Henricus Stuartus Lennoxii Comes 658 f
Henricus fundator cœnobii Murensis in Helvetia 11 s. 109 e
Heraclius Comes adversarius S. Athanasii 217 c d
† Herculanus unicus Perusii 422
Hermenigildus Ab. Aroquain Hisp. 10. sec. 789 b
† Hermes Præfectus Urbis 371 c d e f 372
Hermolaus Barbarus Ep. Veronensis 251 b c d
Heroes a S. Philippo baptizatus creatur Episcopus 15
Herswindis prima Abbatissa Thorensis an colatur 436 c
Hesychius Castrensis in Concil. Sardicensi 212 e f
Hezilo Episcopus Hildesheimensis 11 sec. 517 c 518 f
Hildisvvandus Ep. Citizensis 11 sec. 511 e f
Hieronymus Rusticuccius Cardinalis sub Pio V 669 f 694 f 702 f
Hieronymus Manrique Episc. Abulensis 16 sec. 173 d
Hieronymus de Savanarola Ord. Predic. 351 f
Hieronymus Catena scriptor Vitæ B. Bii V 616 b c 617 b
† Hieronymo Doctori addicta B. Mafalda Regina 789 f
† Hilarii corpus ab hæreticis dispersum 644 a
Hiltolphus Ep. Mantuanus 11 sec. 511 f 512 c
Hilsundis uxor B. Anfridi, dein sanctimonialis 429 c
Hiltruda soror B. Rachildæ apud S. Gallum 292 b
Hippolytus Aldobrandinus Auditor Rotæ postea Clemens VIII. 673
Hippolytus Rubeus Ep. Ticinen. Cardinal. 672 f
Hitto frater S. VViboradæ Clericus S. Galli 283 f 296
Holsanus Dux Lituanorum 555 d e
Honoricus Rex VVandalorum in Africa 271 f
Hopidanus monachus S. Galli, scriptor Vitæ S. VViboradæ 11 sec. 283 d
Horatius Spinula Genuen. 773 e an. 1607. Card. & Archiep.
Horatius Ursinus sub Joan. Austriaco 684 f 687 d
† Hosius in causa S. Athanasii 212 e 213 a f 221 e 225 b c d e 229 e
Hubaldus Allucingulus Ep. Ostien. dein Lucius 3 Papa 488 d
Hugo Abbas S. Saturnini Tolosæ 9 sec. 147 d e
Hugo de Pirrepont Ep. Leodiensis 13 sec. 533 e f 534 e
Hugolinus Morsellius Ep. Glandatensis 16 sec. 797 b
Hugenotti in Gallia insolentes 16 sec. 639 e f 640 643 d e f 644 a b c prælio victi 645 a
Humiliati monachi conati S. Carolum Borromæum occidere, 663 & morte puniti 664 b, eorum Ordo extinctus 664 c

Hunfridus Arch. Parthenopoli seu Magdeb. 11. sec. 511 f
Hungari vastant Bavariam, Sueviam, 289 c d

I.

Jacobus filius Zebedæi Apostolus 18 c f
† Jacobus Tifernas Ord. Minorum 4 f
Jacobus de Bonripositis an. 1411 Ep. Æsii. 837 b
Jacobus de Vitriaco Cardinalis 4 d
Jacobus Lusinianus ultimus Rex Cypri 666 c
Jacobus Simonettus an. 1516 Auditor Rotæ 337 a 351 c 353 a b
Jacobus de Glogovia primus Guardianus VVarsaviæ 566 a
Jagello, Wladislaus dictus, primus Rex Poloniæ 554 a 555 d e 562 f 570 b 820 e
Ignatius Ab. Montis-Angelorum in Helvetia 17 sec. 309 b
Ingilramus, Comes Ambianensis, liberalis in Ecclesiam S. Mariæ. 760 c
Ingobertus Ep. Urgellensis 9 sec. 151 e
Ingofredus Ab. Luxovii 7 sec. 279 c
† Innocentii Papæ Reliquiæ Hildesheimii 508 f 509 f
Innocentius 2 Papa Leodii dein Remis in Synodo 522 e f Sanctis adscribit S. Godehardum 523 a b
Innocentius 6 Papa Beatis adscribit Gregorium Augustinianum 535 c 536 e f
Innocentius S. Mariæ in Dominica Cardin. 16 f. 352 f 353 b
Innocentius de Pandulfis Ep. Troianus 16. sec. 317 c
Joanna a Cruce Ord. S. Francisci in Hispania 361 c
Joanna Regina Navarræ hæretica 16 sec. 327 c
† Joannis Bapt. Reliquiæ 237 f 238 b
† Joannis Chrysost. exulis epistola ad S. Venerium 425 b c
† Joannes Capistranus Ord. Minorum 550 f 551 b
† Joannes Bonus Ord. Eremitarum S. Augustini 1 b
† Joannes Cantius Doctor Cracoviæ 15 sec. 555 e f 562 a 563 b e 831 d
Joannes IX. Papa, 11 sec. 511 d 512 d
Joannes XXI Papa dat Indulgentias Ecclesiæ Narn. 525 a b
Joannes XXII Papa creat B. Alexandrum Vincidum Episcopum Nuceriæ 818 f
Joannes Aldobrandinus Cardinalis sub Pio V 669 f
Joannes de Turre cremata Cardinalis 15 sec. 319 d 320 f
Joannes Domin. Ord. Predic. Cardin. 14 sec. 314 e 316 b c
Joan, Franc. Commendonus Cardin. a Pio V. ablegatus in Germaniam 636 b c
Joan. Franc. Sangeorgius Cardin. Ep. Aquensis 800 c
Joan. Ludovicus Malinus Cardin. 15 sec 332 c d
Joan. Moronus Card. ad Pont. propositus 627 e 669 f 670 a
Joann. Paulus ab Ecclesia Cardin. sub Pio V 669 f
Joann. Petrus Caraffa Cardin. 16. sec. 622 e f
Joan. Bapt. Castanæus Archiep. Rossani, dein Papa Urbanus VII, 663 b
Joan. Archiep. Moguntinus 15 sec 800 c
Joan. Archiep. Genuen. invenit corpus S. Valentini 775 e
Joan. Demetrius Solkowski Archiep. Leopol. 16 sec. 591 e
Joan. Albertus Ep. Warsavien. dein Cracovien. filius Sigismundi 3 Regis 595 e
Joan. de Albertis Ep. Cortonen. 16 sec. 797 c
Joan. Antonius de Grassis Ep. Faventinus 16 sec. 797 c
Joan. Bapt. Milandrius Ep. olim Marsicanus 16 sec. 797 e
Joannes Ep. Genuensis 10 sec. 273 a
Joannes de Cortona Ep. Genuensis 13 sec. 14 f
Joann, Odescalcus Ep. Pinnensium 682 c
Joan. Ep. Florentinus 13 sec. 15 f
Joan. Paulus Rucciarellus Ep. Narnien. curat elevari corpus S. Juvenalis 398 a
Joannes Albertus Rex Poloniæ 15 sec. 556 f 562 f 576 a
Joannes Lusinianus Rex Cypri 666 b
Joannes Austriacus Dux belli electus 670 e 682 & seqq. dolet ob mortem Pii V 698 f
Joannes Contarenus Dux sub Joanne Austriaco 686 a
Joannes Medices Cosmi primogenitus 319 f 320 f
Joan. Andreas Auria Dux Melphiæ 16 sec. 662 d 668 c 681 a 683 d 686 f 687 a
Joan. Petrus Giselerius Præsul Romanus sub Pio V 672 f

Digitized by Google

Joan. a Sinnica Orator Philippi 2 ad Pium V 668 d
Joan. Hieronymus Albanus Comes Bergomenſis 703 a
Joan. Præpoſitus Lubiſchovienſis Confeſſarius B. Michaelis Gedrotii 553 f
Joan. Houthon Carthuſianus ſub Henrico VIII in Anglia occiſus 437 e f
Joan. Niger Canon. Foſſanenſis, ſcriptor vitæ & miraculorum S. Juven. Foſſani quieſcentis 406 f 408 408, 409 a
Joan. Antonius Gabutius ſcriptor Vitæ Pii V 616 e 617 a
Joan. Trazcianus ſcriptor 15 ſec. 249 f
Joannes de Celliis pater B. Georgii Auguſtiniani 535 f
Joan. Franciſcus Ranzi, Vitam Candidi Ranzi a ſe ſcriptam imprimis an. 1600 812 c
Joannes Felxanus Britannus Catholicus 658 f 659 a
Joannes caput Meletianæ factionis 194 f 195 d 204 e f
Joffredus Comes Avenione pater S. Juliani Hoſpitat. 427 a
† Joſeph Barſabas 21 b
Jovianus Imp. in cauſa S. Athanaſii 239 240
Jovinianus Præſes Auſcii in Vaſconia 384 c e
† Irenæus Ep. Lugduni 56 a, corpus diſperſum 644 c
Iſchyras Presb. in cauſa Arii 194 b c 195 a 198
† Judas Apoſt. habitu frater S. Jac. fratr. Dom. 20 d e 33 d
† Judas Cyriacus, fingitur Crucem Chriſti revelaſſe 363
† Juliani Hoſpitatoris Acta MS. indicata 426 f 427 a b c
Julianus apoſtata in cauſa S. Athanaſii 234 e 235 d 238 239 an palam in Chriſtianos crudelis? 443 a b
Julius Aquaviva Referendarius Pii V 663 b
Julius Gubernator Galliæ Auguſtodumi 5 ſec. 58 f 59 a
Julius I Papa in cauſa S. Athanaſii 206 b f 207 c 208 b 211 f 213 f 216 b 221 d
† Juſti & Paſtoris eccleſia Narbona 147 e 149 a 150 a c
† Juſti Lugdunenſis Reliquiæ diſperſæ 644 a

K.

† Kentigernus magiſter S. Aſaphi 81 b
Kerburga recluſa apud S. Gallum 292 a
Kerhildis, neptis S. Notkeri Balbuli, fit an. 952 Recl. 787 c
Kieranus Ab. Cluanenſis in Hibernia 105 a c d
Kobemi famula S. Wiberadæ 194 b c 198 f
Kothelindis, grandæva ſit Recluſa apud Sangallenſes, mortua an. 1010 787 d

L.

Ladiſlaus Rex Hungariæ 16 ſec. 582 c
Ladiſlaus Ungarus Guardianus Cracovienſis 593 e f
Lantbertus Imp. in Italia 9 ſec. 393 e
† Lamberti Mart. corpus Piſauri 422 a b
Lambertus Abbas Arouſiæ 12 ſec. 487 b
Landus, Antonius, ſub Joan. Auſtriaco 688 b
Lanojus, Pompejus, Principis Sulmonæ frater 682 f
† Lento Ep. Conſtantienſis Gal. 6 ſec. 71 a
Laſtidianus, Conſobrinus S. Auguſtini 842 c
Lauretanus, Joannes, ſub Joan. Auſtriaco 686 c
Laurentius (aliis Mozenicus) Juſtin. 253 b 254 a e 255 d
† Lazari a Chriſto ſuſcitati cultus CP. 438 e f militia approbata 653 a
Leo X Florentia anno 1516 agit 337 a, promotor Canonizationis S. Antonini 342 a
Leo Imp. evocat S. Valerianum Forolivio 426 f
Leo Armenus Imp. iconomachus 501 b
Leobardus Dux Gothorum in Italia 5 ſec. 497 c
† Leolini eccleſia in Hetruria 140 e f
Leonardus Ser-Uberti ſcriptor Vitæ S. Antonini 311 c e 312 c d 326 a 335 b
Leonardus tit. S. Petri ad Vinc. Card. 16 ſec. 352 e f 353 b
Leontius Ep. Arianus Antiochiæ 4 ſec. 431 c
Liberius Papa in cauſa S. Athanaſii 221 d e 223 c 224 f 225 243 d e
Licentius, diſcipulus S. Auguſtini 840 c
Licinianus Ep. Carthaginenſis in Hiſpania 438 b, an Sanctus? 835 d
Liebza Archiep. Hamburgenſis 12 ſec 512 b
† Lini Papæ corpus an Oſtiæ depoſitum 490 c d e
Lodronius, Albericus, præfectus militum Germanorum ſub Joan. Auſtriaco 681 e
Lucas Alamannus Ep. Mathiſconen. 16 ſec. 727 c
Lucas de Rydzyna Præſes Capituli Cracovienſis Min 573 d
Lucialius, Calaber apoſtata, Algerii Præſes 674 e d 686 f 687 a b 688 a
† Lucifer Ep. Calaritanus 123 e 224 b 229 e 230 f 233 d 236 b c 237 e
Lucius III Papa mittit Reliquias S. Flor. in Polon. 467 a c
Lucius Ep. Adrianopolis 4 ſec. 214 e
Lucius Ep. Alexandr. Arianus 4 ſec. 247 a
† Ludolphus Dux Saxoniæ Martyr 508 e 509 e
Ludovica de Linange Abbatiſſa Avennaci 16 ſec. 112 e
Ludovicus de Torres Legatus Pii V ad Reges Hiſpaniæ 666 e 667 e 674 f
Ludovicus Gonſalvius Camara Soc. Jeſu Confeſſarius ſuadet nuptias Sebaſtiano Regi Luſitaniæ, & diſſuadet bellum Africanum, injuſte calumniam paſſus 677
Ludovicus Craſſus, Rex Galliæ, medetur ſtrumis 762 a
Ludovicus Naſſovius frater Auriaci 649 f
Ludovicus Borbonius Princeps Condæus 643 e e
Ludovicus Marcel. Ep. Joppenſis, Cluſini Condj. 16 ſec. 797 c
Ludovici XI corpus ab Hugonottis effoſſum 644 e
Luizo Ep. Haverbergenſis 11 ſec. 511 f
† Lupus Ep. Trecenſis 261 b
Luſiniani Reges Cypri 666 b e
Litterius Dux Romanorum in Gallia occiſus 5 ſec. 60 e 61

M.

† Macarius Ep. Hieroſolymis Crucem Chriſti invenit 361 362
Macedonius Ep. Mopſueſtiæ 4 ſec. 206 a
Macedonius hæreticus Ep. CP. 233 e
Maclarius Ep. Lutovenſis 9 ſec. 148 d 151 e
Maghtildis ſoror B. Alex. Ciſterc. ex proſap. Reg. Scot. 434
Magnentius tyrannus in locum Conſtantis 221 b
† Magni præfectura S. Galli 295 a
Magnus Norvegiæ Rex an Sanctus? 3 d
Mahometes Syrochus Præſes Alexandriæ, in prælio cum Jo: Auſtriaco 684 b 686 a
Malateſta de Malateſtis an. 1411 Dominus Æſii 837 b
Malateſtæ familiæ origo 537 d, Principatus 537 c
† Mama Mart. eccleſia Vapinci 109 d
† Mamertinus Presbyter Antiſſiodor. 433 c d e
† Mammes Martyr a leone defenſus 139 c
Manichæus 237 c
Mantica Ep. Famaguſtanus 17 ſec. 714 c
Maphæus Vegius Datarius Martini V ſcriptor 491 e f
† Marcelli Mart. eccleſia Cabilone 109 c
Marcellus Ep. Ancyræ 4 ſec. 220
Marcellus Ep. in Campania 4 ſec. 223 c
Marcus Papa 211 b
Marcus Antonius Columna Cardinalis Dux Paleani & Taleviſii 16 ſec. 667 e 670 f 674 b 681 b e 682 e 683 d e 685 a 686 b 687 a d 690 a b c
Marcus Cornelius an. 1594 Electus Ep. Patavinus 849 e
Marcus de Strozziis Canonicus Florentinus 16 ſec. 337 c
Marcus Presbyter, intimus S. Antonini 314 f
Margarita Auſtriaca Gubernatrix Belgii 648 e
Margarita Valeſia Henrico IV deſponſa 675 e d 676 c
Margarita Bicheria ſoror B. Æmilia 806 b
† Maria Jacobi ſeu Maria Cleophæ in Evangelio 21 a
Maria Stuarta Regina Scotiæ 656 f 657 a
Maria Alphonſa Clariſſa Aſturica in Hiſpania 168 a
† Mariamne ſoror S. Philippi Apoſt. 14 a
Maripetrus, Catharinus, ſub Joan. Auſtriaco 685 c
Maris Ep. Chalcedonæ 4 ſec. 206 a
Marius Dux equitum Coſmi Ducis Etruriæ 646 d
Martha ſponſa S. Amatori obtruſa & relicta 52 e f 53, fit ſanctimonialis 53 d
Martina Biccheria ſoror natu minima B. Æmiliæ 806 b
Mart. V Papa Acta circa tranſlat. S. Monicæ 489 f 491 d
† Mar-

† *Martinus Turonen. damones pellit* 14 f
Corpus ab hæreticis disperſum 643 a
Martinus Baronius edit Vitam B. Staniſlai Can. Reg. 820 e f
Muſſus Bardius Ep. Cluſinus 16 *ſec.* 727 c
Matfredus Archiep. Aquenſis 9 *ſec.* 151 d
Matthæus, filius Alphæi, frater S. Jacobi Apoſt. 19
Matthæus Contrarellus Datarius, dein Cardinalis 672 f
Matth. Panga anno 1519 *invenit ſepulcrum S. Secundi* 170 c
Mauritius Burgenſis in Hiſpania Ep. 13. *ſec.* 789 a
Maurus Ep. Amelienſis 13 *ſec.* 394 d 396 b
Maximilian. Imp. a Pio V admonitus 635 f 636 a 656 661 b 665 c f 677 f 678. *Viſit. Eccleſiam S. Philippi Preſb.* 801 e
† *Maximinus Ep. Treviren.* 203 c
† *Maximus Ep. Genevenſis* 6 *ſec.* 84 a
† *Maximus Ep. Hieroſolymitanus* 4 *ſec.* 202
Maximus Præſes Auſcii in Vaſconia 384 e f
Medulacus hæreticus Bergomi carceri incluſus 621 f
Meginhardus Ep. Wirceburgenſis 11 *ſec.* 511 e f
† *Meinwerenus Ep. Paderbornenſis* 11 *ſec.* 511 e f
Melchior Carnerius Soc. Jeſu laborat in Æthiopia 65 e f
Meletius Ep. Ægypti ſchiſmaticus 190 a 192 b 193 a
Meliton ſeu Mellitus Epiſc. Laodicenſis, an ſcriptor Vitæ S. Philippi Apoſtoli 2 f
Melitenſis Ordinis Magiſter Joannes Valetta 709 d
Mellinus Ab. Luxovien. 8 *ſec.* 279 c d
Menghardus, cui inſcripſit Arnoldus Vitam S. Godehardi 501 f 503 c
† *Mercurialis Ep. Forolivii* 396 a 497 f
Metius, Jacobus, Dalmata ſub Joan. Auſtriaco 688 c
Michael Bonellus, promptus B. Pii V, Cardinalis rebus agendis præficitur 630 b c 669 f 672 e f 709 b c d
Michael Turrianus Ep. Centenſis, Cardinalis in Galliam miſſus a Pio V 640 b c
Michael Antibaren. Ep. 23 *ſec.* 394 c
Michael Ep. Taraconenſis 12 *ſec.* 513 a e
Michael Konarski Palatinus Pomeraniæ 17 *ſec.* 611 a
Migetius ſeu Metius Ep. Lingonen. 6 & 7 *ſec.* 279 e f
Mochoemius de Tyrdaglig Hibernus 5 e
Monachus Cancellarius Hieroſolymit, Archiep. Cæſarien. Patriarcha Hieroſol. 16
Moncada, Michael, cum Joan. Auſtriaco 687 c
Monterius Epiſc. Neocaſtrenſis 17 *ſec.* 714 c
† *Monulphus & Gundulphus Ep. Traject.* 135 a
Moſcherum Dux in Turcas excitatur a Pio V 660 b c d, *petit Romanæ fidei Magiſtros* 679 679 e f
Muredacus Hibernus 105 106 107
Muſanus Comes in Concil. Sardicenſi 212 e f

N.

Narciſſus Ep. Neroniadis 4 *ſec* 206 a 231 c
Navigius, frater S. Auguſtini 840 d
Nellanus de Kill unâ cum nepote S. Patricii 167 d
Nepotianus ſumpta Imperio occiſus 221 b
Neſtorius Præfectus Ægypti ſub Conſtantio Imp. 217 b
† *Nicetius Ep. Veſontionen.* 279 a f
Niceus Paphlago ſcripſit Vitam S. Philippi Apoſtoli 8 b, *Jacobi Apoſtoli* 19 c
† *Nicolaus Myrenſis fugit conſortia mulierum* 328 f
Nicolaus IV Papa dat Indulgentias eccleſiæ Narnienſi 394 f
Nicolaus V Papa æſtimat S. Antoninum Archiep. 319 b c
Nicolaus Ebroicenſis Ep. Suffragan. Ambian 16 *ſec.* 260 d
Nicolaus Abbas Bizeſtenſis in Polonia 553 d e
Nicolaus Ormanetus a S. Car. Bor. ad Pium V miſſus 664 a
Nicolaus pater S. Antonini 314 d 316 b
Nicolaus Tornabonus Ep. Burgi S. Sepulchri 16 *ſec.* 797 b
Nigebertus Ep. Urgellitanus 9 *ſec* 148 d 149 f
† *Norbertus Ep. Magdeburgenſis* 12 *ſec.* 522 f
Notkerus medicus monachus S. Galli 291 d

O.

Octavius Farneſius Dux Parmen. 16 *ſec.* 661 f 679 a 687 d
Octavius Gonzaga ſub Joan. Auſtriaco 681 f
Odaetus Caſtilionæus Cardinalis depoſitus 640 d
Odeſcalcus ſive Paulus Odeſcalcus 655 682 b
Odila Dux Bavariæ 7 *ſec.* 505 a
† *Odinus Foſſani in Pedemontio* 402 a
Odo Rex Francorum 9 *ſec.* 148 e 152 b
† *Oliva Virgo Martyr an Ordinis B. M. de Mercede* 167 c
Olympius Ep. Ænis in Thracia 14 *ſec.* 214 f
Orſinus, Juſtinianus cubicularius Pii V 695 c
† *Orientius & Patientia Martyres Oſcæ in Hiſpania, an parentes S. Laurentii Levitæ* 4 e
Orlandus Ep. Narnienſis 13 *ſec.* 394 d e 396 b
Ormanetus Nicolaus, Epiſc. Patavinus 710 a 711 b
Oſdagus Ep. Hildeſheimenſis 10 *ſec.* 509 a f
Otta Biccheria, ſoror tertiogeniti B. Æmilio 806 b
Ottonis 2 *Imper. obitus* 504 d 505 c
Otto 3 *Imp. bona facit Eccl. Ultrajectinæ* 430 b
Ottwinus Ep. Hildeſheimenſis 510 e

P.

Padilia, Petrus, cum Joanne Auſtriaco Palatino Electori obſiſti cupit Pius V 687 e 617 c
Palentini ſeu Palatini Comites Rupertus Rex Romanorum, Ludovicus filius, Ludovicus Dapifer, Fredericus & Rupertus Ruperti Regis nepotes 15 *ſec.* 801 d e
† *Palladius Ep. miſſus in Scotiam* 259 d e
† *Paphnutius Confeſſor* 4 *ſec.* 201 a
Paſchaſius Broetus Soc. Jeſu fit Sacerdos 260 e
Paſqualicus, Antonius ſub Joan. Auſtriaco 688 b
Paſqualis Queſnel de Symbolo Quicumq; vult 777 b
† *Patiens Ep. Lugdunenſis, ſec.* 67 68
Patricius pater S. Auguſtini 480 d
Paulina ſoror B. Pii V 624 d
Paulinus Ep. Antiochiæ 237 e
† *Paulinus Ep. Nolanus* 5 *ſec.* 494 b c
† *Paulinus Ep. Trevirenſis* 223 a 224 b c 229 a
Pauli IV ſepulcrum erectum a Pio V 701 f
Paulo V dedicatur Vita Pii V 617 618
Paulus Bigazzium Ord. Sanctiſtrinorum 458 d
† *Paulus Ep. Conſtantinopol.* 4 *ſec.* 205 b 206 a
† *Paulus Ep. Narbon.* 148 e 153 b c 154 f 155 b
† *Paulus Eremita* 424 a
Paulus frater Comitis Sanctæ Floræ 681 f 686 d
Paulus Ep. Aptenſis 9 *ſec.* 151 d
Paulus Ep. Lucerianenſis, dein Vilnenſis 16 *ſec.* 555 e
Paulus Giſterius pater Pii V 619 f
Paulus Odeſcalcus, Nuntius Apoſtol. in Sicilia 16 *ſec.* 653 a
Paulus nepos Pii V Cuſtodiæ Papali Præpoſitus 709 a b
Paulus Præfectus proditum Coſmi Ducis Florentiæ 646 d
Paulus Sfortia Comes S. Floræ Dux exercitus Pii V 646 d
Paulus Sfortia Comes S. Floræ Dux exercitus Pii V 646 d
Paulus Samoſatenus hæreticus 237 e
Pelagius Lamecenſis Epiſc. 13 *ſec.* 789 c
Perchterada vidua, Recluſa an. 986 *obiit.* 787 c
† *Peregrinus Ep. Antiſſiodoren.* 453 b c d
Perronus Ep. Larinenſis 13 *ſec.* 394 d 396 a
Perſarum Rex Sciecus Thomas 1671 *anno* 690 f
† *Petrus Ep. Alexandrinus Mart.* 188 f 189 a
Petrus Barbus Cardinalis 15 *ſec.* 319 d 320 f
Petrus Donatus Caſius Cardinalis ſub Pio V 669 f
Petrus Aſſalh. Ep. Aletenſis in Gallia 15 *ſec.* 489 e e 490 a
Petrus Ep. Alexandr. ſucceſſor S. Athanaſii 246 f 247
Petrus Ep. Briocenſis 13 *ſec.* 84 b e
Petrus Epiſc. Florent. 12 & 13 *ſec.* 164
Petrus Ep. Stanenſis 13 *ſec.* 394
Petrus de Walenburg Suffraganeus Coloniæ 18. *ſec.* 81 c
Petrus, Abb. S. Remigii an. 1219 762 c
Petrus Franc. Laurentii de Medicis 337 d
Petrus Gravina Societatis Jeſu 401 f 402 403 b d
Petrus Juſtinianus Præfectus Melitenſium ſub Joan. Auſtriaco 683 e 687 a
Petrus Tarus Præſul Romanus ſub Pio V 672 f
Petrus Biccherius pater B. Æmilio 806 a
Petrus Bapt. Lumellinus ſub Joanne Auſtriaco 683 a
Petrus Carneſius Protonotarius hæreticus exuſtus 662 b

Philargius Præfectus Ægypti apostata 208 f 214 e 218 f
† *Philippus Diaconus & 4 ejus filiæ* 10 a b
† *Philippus Ep. Nucerinus 13 sec.* 818 e f
Philippus II Rex Hispaniarum gaudet in obsidione Pii V 629 b, *supperias mittit contra Hugonottos* 645 e, *agit contra rebelles in Belgio* 676 647, *fœdus ut iniat contra Turcas rogatur* 666 e f 667 662 673 674
Philippus Princeps Achaja & Pedemontis 15 sec. 415 b
Philoxenus Presb. Legatus Julii Papæ 213 f
Pialim Dux classis Turcicæ in prælio cum Joan. Austr. 684 d
Piligrinus Archiep. Coloniensis 11 sec. 511 f
Piligrinus Ep. Passaviensis 10 sec. 505 c
† *Pirminus extruit Altahense monasterium* 505 a
Pippin. Herstalius corpus S. Evermari sepelit 121 e 126 e d
Pistus Ep. Arianus Alexandriæ 4 sec. 206 a b c 210 a
Pii V nepotes, Philippus, Sebastianus, Antonius, Michael & Joannes 709 b c f 710 a b c
Pius Papa 312 b, *recipit S. Antoninum Legatum* 320 a, *ejus exequiis interest* 323 f
† *Polycarpi nomen intrusum Actis S. Andeoli, inde expungendum* 35 b
Polycarpus an auctor Vitæ S. Syncletica 245 e
Polycrates Episc. Ephesinus scriptor 9 b c
Porsanus Turca in prælio cum Joan. Austriaco 684 c 685 b 686 d 688 a
† *Possessor Ep. Constantiensis Gall. 6 sec.* 71 e 75 f
Prima, an aliqua Martyr sepulta apud Ostiam Tiber. 489 a
Priscillianus Præses Bithyniæ 460 c d
† *Probus Ep. Reatinus* 386 e
† *Projectitius Mart. Bergomi* 472 f
† *Proterius Ep. Alexandr.* 248 d e
† *Pysterius monachus in Ægypto* 191 e

Q.

Quadragesima in Sardinia an Sancta 436 e
Quintini Reliquiæ portantur Peronam. 768 c
† *Quirici & Julittæ corpora per S. Amatorem dicuntur delata in Gallias* 51 f
† *Quirinus Tribunus Urbis* 371 d 372 c e 373
Quirinus, Marcus, Legatus classis Venetæ sub Joan. Austriaco 681 a 683 a
Quirinus, Vincentius, sub Joan. Austriaco 688 b

R.

Radulphus Abbas Agaun. 12. sec. 482 e 484 a c 487 a
Radzivilius Cardinalis 17 sec. 552 b c d e f 560 a
Raymundus I Comes & Marchio Tolosanus 8 sec. 64 b
Raymerus Prior Ecclesiæ Hierosolymis 13 sec. 13 f 16 d 17 a
Rambrechius Ep. Virdunensis 11 sec. 511 f
Ratherius Ep. Tarvisinus 9 aut 8 sec. 270 c 2
Rathmundus Ab. Altahensis in Bavaria 11 sec. 507 a 515 a
Ranaldus Messanen. Ep. 13 sec. 394 c 395 f
† *Raynaldus Episc. Nucerinus 13 sec.* 818 b
Razalinus Presb. apud Tungros 10 sec. 127 b e 128
Rechabita apud Judæos 14 f
Regibertus fundator monasterii S Blasii in Helv. 10 sec. 309 e
Reginboldus Ab. Lorsiocimensis 11 sec. 511 f
Reginoldus Ep. Alacenbergensis 11 sec. 511 f
Reginoldus Presb. Altahensis in Bavaria 11 sec. 502 f
Reinosus, Franciscus, Ep. Corduben. 712 e
Relingenda Ducissa Suevia 10 sec. 289 b c
† *Remaclus fama virtutum clarus* 124 b
Requiesensis, Ludovicus, Major Castellæ Præceptor 681 f 682 e 683 e 685 a 686 a e 687 c
† *Reticius Ep. Augustodunen. 4 sec.* 58 d
Ricardus Dux Aquitaniæ 9 sec. quis 142 f 143 a 144 a
Richardus Ab. Fuldensis 11 sec. 511 f
Richardus de Averode & de Frentz 429 f
Richelmus seu Richolinus Ep. Faroliviï 13 sec. 496 b c
Ricolfus Ep. Elnensis 9 sec. 151 e
Robertus Bungus Ep. Bergomensis 13 sec. 472 f *an.* 1290 *invenit Corpora 4 Sanctorum* 839 f
Robertus, Ep. Landun. an. 1295 transfert corpus S. Maccusi 781 c
Robertus Comes de Caballiaca sec. 15 808 d
Rodulphus Ep. Slesuicensis 12 sec. 511 f
Rodulfus Pius Carpensis Cardinalis 702 c d
† *Romei corpus Lucæ ad ecclesiam S. Petri relatum* 471 a b
Romegassius, Maximinus, Miles Ordinis Hierosol. 688 a
Romanus Ep. Alyphanus in Samnio 13 sec. 394 d
Romanus Ep. Crotonsis in Albania 13 sec. 394 d
Romardus socius S. Marculphi 73 d 77 f
Rorico Ep. Ambianensis 11 sec. 44 e
Rostagnus Archiep. Arelat. 9 sec. 151 d
Rossinianus Ep. an Neapoli 236 d e f
Rusticus, consobrinus S. Augustini 840 d
Ruperius, Franciscus Maria, filius Ducis Urbini 681 f

S.

S *Abellius hæreticus* 237 c
Sabellus, Truilus, cum Joanne Austriaco 687 d
Sacratus Episc. Comacinsis 17 sec. 714 b
† *Saluberga Abbatissa a B. Waldeberto adjuta* 276 b c
† *Salomea Regina Poloniæ apud Clarissas* 562 a
Salomon 2 Episc. Const. in Suevia 9 sec. 286 d 297 d 299 a
Salomon 3 Ep. Constantiæ in Suevia 9 & 10. sec. 287 b
† *Sancia Regina, Sancii Lusitaniæ Regis filia* 788 b 803
Sancius Rex Lusitaniæ 13 sec. pater BB. Tarasiæ, Masaldæ & Sanciæ 787 c 788 f
Sapientia de Remeja Ord. Cisterciensis in Belgio 5 d
Sarpallerus, Guilielmus, Cubicul. Pii V & Sixti V 694 f
Saulius, Alexander, ex Bernabita Ep. Alteriensis dein Ticinensis 706 a b
† *Seb. Mart. ex legione Thebæa corpus Fossani* 407 b 408 b
Sebastianus nepos Pii V Ep. Strangelensis in Calabria 710 a
Sebastianus Dux Mauric. in Ægypto sub Const. Imp. 228 d
Sebast. Rex Lusit. 667 f 668 a 674 f 675 676 677 693 d
Sebastianus Venerius Præfectus classis Venetæ sub Joan. Austriaco 661 e 682 e 683 d e 686 b c 687 a
Secundus Ep. Arianus 4 sec. 206 a
† *Secundus Presb. Mart. Alexandriæ 4 sec.* 218 d
Selva Pseudo Episc. Tarraconen. 9. sec. 149 f 151 c d e 152 153 154
Serapion Ep. cui scripsit S. Athanasius 232 f
† *Sergii & Bacchi ecclesia Andegavis* 94 f
Sergius II Papa dat Reliquias Ep. Hildesheimensi 508 b
† *Servatius Ep. Trajectl. 232 e. Miraculis clarus* 124 e 135 e
Servus-Dei Ep. Gerundens. 2 sec. 135 e
Severina uxor Aureliani Comitis Christiana 374 a b
† *Severinus Ep. Colonien.* 266 b
† *Severus Ep. Trevirens. 4 sec.* 266 b c
Severus Imp. S. Andeolum curat occidi 38 39
Sforcia Comes Sanctæ Floræ 682 f 683 d 686
Sigebertus Ep. Mindensis 11 sec. 511 e f
Sigebodus Ep. Narbonen. 9 sec. 143 a b 151 c
Sigefridus Archiep. Moguntinus 15 sec. 792 e
Sigericus filius S. Sigismundi Regis 85 a 87 b
Sigifridus Mimigardensis Ep. 11 sec. 81 f
Sigismundus Imp. a S. Sigismundo appellatus 89 d f
Sigismundus Rex Poloniæ 16 sec. 556 f 557 f 562 f 660 679 b c. *Societati Jesu collegia fundat* 590 d 661 b
Silvius Passerinus Cardinalis 16 sec. 332 b
Silvius Portius sub Joan. Austriaco 686 a
† *Simeon Christum in ulnis habuit* 27 c d
† *Simon de Lipnica Ord. Minorum 15 sec.* 555 e f 562 a 563 e 780 b
† *Simplicianus Ep. Mediolanensis 4 sec.* 494 b c
† *Simplicius Ep. Augustodunen. 5 sec.* 58 c
Simplicius Judex Tarsi sub Diocletiano 454 d
Simon Card. & Apost. sedis Legatus an. 1590 jubet transferri corpus B. Crescentii 849 b
Sinnarius Comes Urgellæ 9 sec. 152 a b 154 b c
Sixtus V Papa approbat Confraternitatem S. Annæ 592 d e. *Monumentum ponit B. Pio V* 693 f 694 f 695 *Confirmat translationem S. Antonini Florentini* 797 d

Sachs.

Sucherus, Hieronymus ex Generali Cisterc. Cardin. 706 a
Solimanus Imp. Turcarum obsidet Melitam 637 d. Occupat Jaliam & Tigerinum Hungariæ & moritur 639 e
Solimanus II Imp. Turc. 16 sec. 635 d 666 678 c 692 sq 693 a
Sophia soror Ottonis III Imp. Abbatissa Gandersheimii 508 f 511 e f 516 f
Specianus, Pompejus, sub Joan. Austriaco 689 d
Spirellus Bencius Ep. Polit. 15 sec. 797 b
† Stanislaus Burzetka Præfe. Matr. Cracovia 562 a 569 e
† Stanislaus de Casimiria 15 sec. 515 a f
Stanislaus Karnkovuski Ep. Cracovia & Archiep. Gnesnen. 16 sec. 588 f 589 590 592 c
Stanislaus Pudicus Rex Poloniæ 13 sec. 555 e
Stanislaus Salzlovusk Ab. Tinecensis in Polonia 820 a
Stanislaus Præpositus Bystryciensis in Lituania 553 a
Stanislaus Smerykovuski Præpositus Lubschoviensis Ordinis S. Mariæ de Metro 553 d
Stanislaus Sidigosta Polonus Carmelita in Prussia trucidatus 168 a b
Staniſl. de Slapis socius datus B. Ladisl. Gielnovio seni 573 e f
Stephanus Princeps Walachorum 16 sec. 578 a b
Stephanus Africanus Presb. scripsit Vitæ S. Amatoris Ep. Autissiodoren. 50 c d
Stephanus Ep. Utyalotensis 13 sec. 394 d 396 b
Stephanus Ferrerius an. 1609 Ep. Vercel. 813 e
† Stanislaus Cracovia 15 sec. 555 e f 557 b c 821 c
Saltanus Rex Memphos 666 b
Superantius, Benedictus, sub Joan. Austriaco 688 b
Symmachus Præfectus urbis Romanæ 4 sec. 477 d
† Symphoriani cella dedicatur Augustoduni 58 d
† Synclerius Vita num a S. Athanasio scripta 245 d e f
† Syri ecclesia Genua 373 c d
Syrianus Dux Præfectus Ægypti sub Constantio Imp. 226

T.

Tadili Vicedominus, & Ecclesiæ Ecclesiæ Hildesheimensis 11 sec. 512 b c d
† Tarasia Regina, Sancii Lusitaniæ Regis filia 787 c
Taurus Præfectus Prætorio 4 sec. 812 a
Tellius Falernus Ep. 13 sec. 789 a
† Terentianus Ep. Tudertinus Mart. 388 b 399 a
Tendolenus Abbas Sue Sequani 176 e
Theodaldus Archiep. Narbonen. 9 sec. 147 e
† Theodericus Ab. in Or monte Ratisbonæ 94 f
Theodericus Ep. Constant. Cancellarius Henrici Nigri Imp. 11 sec. 285 a
Theodericus Rex Gothorum in Gallia 5 sec. 60 e 61 e
† Theodora soror S. Hieronymi Præfecti Urbis 375 f
Theodorus Ep. Feltrensis 15 sec. 250 a
Theodorus Ep. Heracleæ 4 sec. 206 a
Theodosius Kijovensis, an Sanctus 360 c
Theodninus Ep. Leodien. 11 sec. 132 d 133 b
Theodulus Ep. Tracanopoli in Thracia 4 sec. 214 f
† Theofredus, vulgo Saint Chaffre, Abbas Clusinæ & Martyr. 47
Theognius Ep. Nicænus 4 sec. 193 d
Theophilus Ep. Alexandrinus 4 & 5 sec. 494 e f
Thesmarus Mindensis Ecclesiæ ex Præpositus 504 505 d
Theutarius Ep. Gerundensis 9 sec. 148 d
Thiedericus Ep. Misnensis 11 sec. 511 f
Thietmarus Ep. Hildesheimensis 11 sec. 518 f
† Thomas Aquinas castitatis amator 328 f 330 d. Ejus cultus a Pio V promotus 633 b
Thomas Cajetanus Ord. Prædic. Cardinalis 352 b
Thomas Ep. Aderar. seu Acerranus in Apulia 13 sec. 394 d
Thomas Obertus Ep. Landi. Suffrag. Cracoviensis 560 d
Thomas Piolanus anno 1623 Ep. Foliani 409 d
Thomas an. 1129 Prior Carbonarii 762 a
Thomas Norfolcia Dux Catholicus 16 sec. 658 a 659 b c
Thomas Northumbriæ Comes Catholicus 659 a
Thomas Orsinus Visitator Apostolicus Neapoli 651 c d e
Thomasia mater S. Antonini 314 d
† Thyrsus Diaconus in Gallias missus 35 c 36 b
Timotheus Ep. Alexandrinus Catholicus 4 sec. 248 a
† Tirianus Ep. Brivatensis 498 e
Titianus Ep. Turonensis 7 aut 8 sec. 270 e f
Torellus, Pomponius, Comes Montisfalisgii 710 c
Torquatus Comes Præfectus militiæ Pii V 642 d
Trebis primas Dux Lituanorum 455 d
† Trudo miraculis clarus 124 b 135 b
Trigetius, Discipulus S. Augustini 840
Trissinus, Jacobus, Vincentinus sub Joan. Austriaco 688 c
† Trophimus Ep. Arelaten. 153 d 155 a
Tullia corpus S. Andeoli sepelit 32 c d
Turcæ & Tartari anno 1496 vastant regiones Polon. 576 577

V.

Valdebertus Ep. Avellonensis 13 sec. 394 d 396 a b
Valens Imp. in causa S. Athanasii 241
Valens hæreticus 237 c Depositus in Sardicensi Conc. 214 d Pœnitens 218 d. Reprobus 221 f 223 b 224 e 225 c 242 d e 244 b
† Valentinus Ep. Interamnis Mart. 388 b c 390 a
Valeria sepulturam S. Flaviani procurat 465 e f 467 e
† Valerianus Ep. Antissiodoren. 4 sec. 52 f
† Udalricus Ep. Augustanus 10 sec. 283 b c 287 b c 278 c d 293 c
Udalricus seu Ulricus Ab. S. Galli 11 sec. 294 a d
Venerius, Hieronymus, sub Joanne Austriaco 688 b
† Verona Virgo 309 a
Ugolinus Verinus scripsit Vitas S. Antonini carmine 311 f 312 a 335 b
Villor Superantius Episc. Bergomen. ab hæresim depositus 622 a b c
Villon 3 Antipapa 12 sec. 481 d
Vigilius Ep. Tapsensis an scripserit Symbolum sub nomine S. Athanasii 783 784
† Vincentianus Hispanus Mart. in Gallia 361 a
† Vincentii, Sabina, Cristeta officium Abulensibus concessum 177 b d
† Vincentius Martyr Ebora in Lusitania 44 d e
Vincentius Portiens Cardinal. Legatus in Polonia 16. sec. 589 d 590
Vincentius Ep. Capuæ 4 sec. 215 a 223 aa 229 e
Vincentius Herculanus Ep. Sarnen. Forocornel. Perusin. Dominicanus 671 f
Vincentius Laurens Ep. Montis Regalis in Subalpinis, Nuntius Pii V 657 b c d e
Vincentius Justinianus Generalis Prædicatorum 663 b
Vincentius Mainardus scriptor Vitæ S. Antonini 312 e
Vincentius Morawski scriptor Vitæ B. Ladislai Gielnovii 560 f 561 e
Vincentius Tutavilla Comes Sarni 681 f
Virginius Ursinus, sub Joan. Austriaco 681 f 687 d
Vitellius, Vincentius, sub Joan. Austriaco 687 d
Uladislaus Sigismundus Rex Poloniæ, in juventute desperatus sanatur 612 e f 613 a
Ulricus Clericus Aganensis 12 sec. 485 e 486 e f
Unevuanus Archiep. Hamburgensis 11 sec. 512 b
Urbanus VII Papa 16 sec. 663 b
Urbanus VIII Papa curat fieri processum de B. Ladisl. Gielnovio 562 c
Urbanus Præfes Palæstinæ sub Maximino 468 e f 469 d
Urraca Regina Galleciæ 12 sec. 27 e f
Ursatius depositus in Sardicensi Conc. 214 a. Pœnitens 219 d Reprobus 221 f 223 224 225 e 232 d e 244 b
† Ursicinus Ep. Auscitanus 5 sec. 65 a
Ursinus, Paulus, Jordanus, Dux Brazziani 681 f 683 e 686

W.

Walbertus Comes Arquensis, alius a S. Walaberto Ab. Luxovien. 274 b f
Walbertus Ep. Meldensis alius a S. Waldeberto Ab. Luxovien. 274 c d e f
Waldenses in regno Neapolitano conversi 16 sec. 651 e f

Wal-

Wladramus monachus S. Galli 10 *ſec.* 189 d
Wlaterus Canonicus Regul. S. Auguſtini Arroſiæ, ſcripſit Vitam S. Monicæ, ex libris Confeſſionum S. Auguſtini edita a pag. 474, *& ſcripſit Tranſlationis ſuperioris, quid ipſe Arroſiam detulit a pag.* 481
Warinharius Dux exercitus 8 *ſec.* 425 b 426 d
Warinus Dux Burgundiæ 9 *ſec.* 280 a 282 b
Wedericus Ab. Ponzetanus Aquiſgrani 11 *ſec.* 132 e
Wendilgarde neptis Henrici Aucupis Regis 1044
Wericus Prior Alnenſis 438 e
Wernerus Ep. Argentinenſis 11 *ſec.* 511 e f 512 a e
Wifredus Comes Barcinonen. 9 *ſec.* 185 f
† *Wigbertus Abbas Herſfeldenſis* 505 f 507 e
Wiggerus Ep. Verdenſis 11 *ſec.* 511 f
Wilhelmus Ep. Straßburgenſis 11 *ſec.* 512 a
Willegiſus Archiep. Moguntinus 10 *ſec.* 1044 509 c
Willericus Ep. Bremenſis 9 *ſec.* 437 a
Wolfangus Bipontinus exercitum duxit in Galliam 643 e
Wolfherus diſcip. ſcriptor Vitæ S. Gothehardi Ep. 501 f 502 d

Z.

† *Zacharias Ep. Lugdunen.* 36 f
† *Zacharias pater S. Joan. Baptiſtæ* 37 c d
† *Zeno unicus Verona* 422 f
† *Zeogardus Eremita in Hungaria* 4 d
† *Zeyli eccleſia in Hiſpania* 37 e
Zuentibaldus Rex 428 d

INDEX TOPOGRAPHICUS IN VITAS SANCTORUM TOMI I MAII.

A.

Abellinum ur. Hirpinorum. *Corpus S. Hypolibi & 12 Sanctorum* 41 43
Abraganenſe monaſt. a B. Mafalda in Luſitania conſtructum 789 d
Abula ur. Hiſpaniæ. *S. Secundus Epiſcopus* 169
Adenſtat in Saxonia inferiore. *S. Hadebardus ultimo morbo correptus* 515 a
Æſernia ur. Samnii. *S. Benedictus Epiſcopus* 495
Æſium ur. in Piceno. *Corpus S. Floriani Mart.* 467 f
Æthiopia. *Patriarcha Andreas Oviedus & ſocius Melchior Carnerus Soc. Jeſu.* 655 c d e
Africa. *Quintianus, Eleutherius, Gagus, Alexander, Saturninus Mart.* 45. *S. Vindemialis Ep. Mart.* 270; *SS. Marianus, Fortunatus, Saturninus, Rufina, Fortunio, item Fortunatus Mart.* 383 *SS. Cæleſtinus, Felix, Urbanus, Romanus, Cellicus, Martialis ſeu Marcianus Preſbyter, Florianus, Petrus Martyres* 460
Agamium in dioec. Novarienſi. *B. Panacea Virgo* 164
Agaunum monaſterium conſtructum 83 [85] d 87 c
Alada ur. Epiſc. Hiberniæ *S. Kellacus Epiſc.* 105 e
Alanquerium opp. Luſitaniæ. *B. Zacharias Ordinis Minorum S. Franciſci.* 802
Albenſis conventus. *Prior olim B. Pius V* 620 d
Albia ur. Gall. *Eccleſia S. Africani* 64 e
Alexandria. *SS Saturninus & Neapolus Mart.* 180. *SS. Germanus, Cæleſtinus & Sunina Mart.* 181. *S. Athanaſius Ep. ſæpius expulſus & reſtitutus* 186
Algerium Turcis ſubjectum 670 b 674 c
Altaha monaſterium Bavariæ 503 e f 505 a. *S. Godehardus monachus* 504 b. *Abbas* 505 d e 507 b. *Gunthurus monachus* 506 d
Altricus mons prope Autiſſiodorum 55 a d
Alypha ur. Samnii 396 b
Ambaſia ur. Galliæ 639 f
Ambianum ur. Galliæ. *SS. Acius & Achiolus Martyres* 44. *S. Germanus Scotus Ep. Mart.* 259 260
Ambra in Arvernia. *Sepulcrum S. Flaminæ Vir. Mar.* 182 b
Ancona, *Pars capitis S. Jacobi fratris Domini, Reliq. SS. Antonii & Annæ* 28 b. *Reliquiæ & patrocinatus S. Cyriaci* 440 441 f
Andegavum. *Corpus S. Brioci* 92 e
Andeca monaſt. Bavariæ. *Reliquiæ S. Philippi, an Apoſtoli?* 11 d
Anea urbs Epiſcopalis Aſiæ 459 d. *S. Olbianus Epiſc. Mart.* 458
Anglia, *S. Philippi Preſb. patria* 423 f
Anſeda ur. Luſitaniæ. *Geraldus Ordinis Canonicorum Regularium* 771
Antverpiæ. In eccleſia Soc. Jeſu *Pars capitis S. Jacobi Alphæi* 29. In eccleſia S. Salvatoris *Reliquiæ SS. Gregorii Magni, Luciæ Virg. Mart. & Marculphi* 80 [81].
Aphrodiſia in Caria. *SS. Diodorus & Rodopianus Diaconus Martyres* 382
Araris fluvius Helvetiæ. 295 c 307 c
Arauſio ur. & Arauſienſis ditio 462 e f
Arelate. *Caroli IV Imp. coronatio* 88 f. *Cultus S. Juliani Hoſpitatoris* 427 d
Argos ſive Argiva ur. Peloponneſi. *S. Petrus Thaumaturgus Epiſcopus* 428
Arida Gamaritia, ſilva Arteſiæ 482 d
Aroaſia cœnobium Canonicorum Regularium in Arteſio. *Corpus S. Monicæ, ibidemque captum ejus feſtum celebrari* 473 481
Aromonium caſtellum ad Rhodanum 642 b
Aroqua monaſt. Luſitaniæ. *B. Mafalda Regina* 788
Aſia. *S. Hermogenes Mart.* 366
Aternum ur. Aprutii 396 a
Atripalda ur. Hirpinorum. *Corpus S. Hypoliti & ſociorum* 41 c e 42 f
Attalia ur. Pamphyliæ. *SS. Hoſpitius & Zoe conjuges, Cyriacus & Theodulus filii Mart.* 177
Auda ſive Auca fluv. Normanniæ 269 b
Avenio ur. *ab hæreſi ſervatur* 641 f 642 a 645 f
Avellinum ur. & Principatus 396 a
Auguſtana confeſſio 655 [656]
Auguſta Vindelicorum. *Comitia habita contra Turcas* 635 f 636 a
Aurelii. *Caput S. Quiriaci Ep. Mart.* 440 a
Auſa urbs Catalaniæ erecta 171 f
Auſciorum urbs Novempopulaniæ 384 c e. *S. Orientius Epiſc.* 60
Autiſſiodorum. *S. Amator Ep.* 50. *SS. Euſebius Preſb. & Avitus Diac.* 423. *S. Corcodemus Diac.* 453

B.

Bajoca ur. Normanniæ 268 b c
Bajocaſſina ur. Gall. *Patria S. Marculphi* 71 75 d
Bergonte locus ad Rhodanum 37 c
Bergomum. *Jacobus Diaconus Mart.* 472. *B. Pius V inquiſitor* 622 f 629 a
Bethſaida *patria S. Philippi Apoſt.* 12 f
Bigorra ur. Novempopulaniæ. *SS. Juſtinus ſeu Juſtus, Magnus, Iſicius, Phœnix* 47. *Ea fugit S. Orientius* 62 f

Biſtri-

Biſtricium in Lituania. *B. Michael Gedrocius Novitius* 514 e f 517 a
Boſcum opp. Liguriæ. *Patria B. Pii V* 619 619 a
Bononia. *Giſleria familia* 619 e. *B. Pius V ſtudet ibi* 620 a. *Reliquiæ S. Caleſtini Mart.* 179 e. *Particulæ capitis S. Monicæ* 842 b
Brachbantiam ſeu Bratuſbantium. *B. Anfridus Comes* 428 f
Brancolina in Petragorico. *S. Sicharius puer Martyr* 183
Briocum ur. Britanniæ Armoricæ S. *Briocus Ep.* 91
Burgum S. Andeoli *ab hoc appellatum* 35 d
Burgundiæ antiquæ Sedes, primi Reges. *S. Sigiſmundus Rex* 83
Burdegala. *S. Macarii Ep. Reliquiæ* 492
Bulgari populi 680 c

C.

CHrempſenſe monaſt. Auſtriæ *a S. Gotthardo reformatum* 506 b 507 c
Cadurcum. *Reliquiæ S. Sigiſmundi* 91 e
Calepium in Bergomenſi ditione. *Corpus S. Caleſtini Mart.* 179 f
Callipolis ur. Ep. in agro Hydruntino. *Corpus S. Mauri Libyci* 40 c 41 b
Camerinum ur. Umbriæ. *Porphyrius Preſb. Mart.* 451
Campus S. Petri opp. Territorii Patavini, *patria B. Criſcentii.* 848 a
Capharnaum *patria SS. Jacobi & Matthæi Apoſt.* 19 b
Caput viride *cultus S. Jacobi minoris Apoſt.* 755 f
Carcaſſi populi 680, urbs Galliæ *S. Lupinus* 532
Curienſis vicaria, nunc oppidum S. Africani 64 b
Carpentoracta urbs Epiſcopalis Galliæ 36 f 37 b 44 f
Carpi urbs Italiæ 389 f 399 d
Caſimiria ad Cracoviam. *B. Staniſlaus Canonicus Regularis* 820
Caſtellana civitas inter Romam & Narniam 484 c 485 c
Caſtiglione varia loca Italiæ 325 c
Caſtrum ur. Occitaniæ 427 b
Catana ur. Siciliæ *S. Cominius* ſeu *Comitius* 40 *Sedes ibi Præſidialis* 40 c
Cella in Palatinatu Rheni *S. Philippus Preſb.* 423
Cenisius mons Italiæ 487 c 488 d
Cephalenia *a Turcis infeſtata* 680 f, *exercitus Chriſtianorum* 684 b f
Cretia civitas & Cretius mons in Noricis 462 c 464 a 466 f
Citizenſis ur. Saxonicæ *Epiſcopatus Naumburgum tranſlatus* 512 e
Civitas-Vetus ad Centum-cellas 486 b c 487 b
Cocheim opp. diœc. Trevirenſis 103 e
Columna *cade S. Sigiſmundi celebris* 85 b 86 a
Compendium *caſtrum Childeberti I.* 78 d
Compoſtella *Caput S. Jacobi fratris Domini* 27 e f
Comum. *Inquiſitor B. Pius V* 621 e
Conſtantia ur. Gal. *S. Marculphus* 70
Conſtantinopolis. *Alexander & Antonina Martyres depoſiti* 372. *Corpus S. Pelagiæ Virg. & Mart. Tarſenſis.* 454 a b. *Corpus & cultus S. Athanaſii* 246 d e 250 d. *Templum & Reliquiæ S. Jacobi fratris Domini* 24 d. *Templum & feſtum S. Zoes* 177 f. *Cultus SS. Timothei & Mauræ conjugum* 375 f. *Cultus SS. Aphrodiſii, Meldæ, Macrobii, Valeriani, Leonti, Antonini & aliorum Mart.* 452 c. *SS. Neophyti, Gaji, Gajaci, Zenonis, Marcii, Macarii Martyrum* 471
Convenarum Lugdunum. *An S. Africanus Ep.* 67 f 68 a. *An S. Macarius Ep.* 492 f
Corbiniacum monaſt. in diœc. Remenſi *Corpus S. Marculphi* 79 d
Corcyra à *Turcis infeſtata* 680 f 684 b, *exercitus Chriſtianorum* 684 b
Corſica inſula. *SS. Florentius & Vindemialis Epiſcopus Conf.* 270
Clavena *hæreſi infecta* 16 *ſec.* 625 e 661 f
Clepardia ſuburbium Cracoviæ 558 a
Cluania monaſt. Hiberniæ *S. Kellacus monachus* 105 a
Cracovia *B. Michael Gedrocius Canon. Reg. S. Mariæ de Metro* 552. *B. Ladiſlaus Gielnovius ſtudet* 563 b. *Ordo Minorum admiſſus* 565. *Corpus eccleſiæ & cultus S. Floriani* 467
Crodamnorum vicus *patria S. Antoninæ Mart.* 380 c d
Croja ſeu Croha ur. Albaniæ 396 a
Curia ur. Rhetiæ. *B. Pius V Inquiſitor* 622 e
Cythera a *Turcis infeſtata* 680 f
Cyprus *capta a Turcis occupari* 666 c, *a Luſinianis ad Venetos devoluta* 668 c, *occupata a Turcis* 680 e f

D.

DAntiſcum. *Cœnobium Dominicanum reſtitutum* 661 c d
Daphnuſia inſula Archipelagi, *S. Sabas Epiſc.* 281
Davajacum in Arvernia *S. Flamina Virgo Mart.* 381
Delfini portus in ditione Genuenſi 482 e 483 f
Dombinus Principatus Galliæ 488 d

E.

ECHinadę inſulæ. *Victoria ſub Joanne Auſtriaco accepta* 687 f
Fiſereach monaſt. Hiberniæ. *S. Kellacus Epiſcopus* 104 107 b
Elna urbs Epiſc. in Ruſcinonenſi Comitatu 142 c
Emirita ur. Hiſpaniæ. *Saturnina* ſeu *Saturninus* 546
Epanne Concilio celebris ubi ſita 84 e
Epheſus. *Filia S. Philippi Apoſt. ſepulta* 2 c
Eporedia, aliter Iporea, ur. Pedemontii 511 d 512 d
Eremus Deiparę in Helvetia. *Reliquiæ S. Sigiſmundi* 91 e
Eſcuriale. *Os S. Secundi Ep. Abulæ delatum* 176

F.

FAmaguſta *a Turcis occupata* 681 b 684 b
Fanenſe metallum in Paleſtina. *S. Silvanus Ep. Gazen. & 39 aut 40 Martyres* 468 f
Ferraria *Eccleſia reſtituta ſub Pio V* 634 d
Florentia. *S. Antoninus Archiep.* 310. *Brachium S. Philippi Apoſtoli* 116 15 16 17
Forulivium ur. Italię. *S. Valerianus Martyr* 496. *Mandibula S. Jacobi fratris Domini* 28 b
Forum Sempronii ur. Italię. *S. Aldebrandus Ep.* 198
Friſia *patria S. Everwari.* 121 b 122 d
Foſſę opp. Belgii. *S. Ultanus Abbas* 118
Joſanum ur. Pedemontii. *S. Juvenalis Conf. corpus & cultus* 406 414
Francorum-curtis *mannile Galliæ.* 769 f
Fulginium ur. Umbriæ. *SS. Heraclius, Juſtus, Manrus Mart.* 452
Funchal ur. Materiæ inſulæ. *cultus S. Jacobi minoris Apoſtoli* 754 e
Juſniacum Abbatia Galliæ. *B. Alexander Converſus Ord. Ciſterc.* 434

G.

GAlli opp. Helvetiæ *S. Wiberada Mart. & B. Rachilda Virgines incluſæ* 282
Gallinaria inſula Liguriæ 54 f 55 d
Gardersheim monaſt. Saxoniæ inferioris. *Controverſia de præeminentia ejus Epiſcopo Hildesheimenſi contra Moguntinum Archiep.* 508 e f 509 511 e d e f 512 a b
Gaza ur. Palæſtinæ. *S. Silvanus Ep. Mart. cum aliis* 39 *aut* 40 468
Gemblacum. *Brachium S. Jacobi Alphæi* 28 c
Genardi-pont opp. Normanniæ 268 f
Geneva *ut expugnetur ſuadet Pius V* 641
Genua, *S. Valentinus Ep.* 273. *B. Pius V ſit Sacerdos* 620 b
Gielnovv in Palatinatu Sendomirienſi. *Patria B. Ladiſlai* 560 e 562 f

Gobi-

Digitized by Google

Wladramus monachus S. Galli 10 *ſec.* 289 d
Wlatterus Canonicus Regul. S. Auguſtini Aroaſiæ, ſcriptor Vitæ S. Monicæ, ex libris Confeſſionum S. Auguſtini edita 4 *pag.* 474, *& ſcriptor Tranſlationis corporis, quod ipſe Aroaſiam detulit* 4 *pag.* 481
Warinharius Dux exercitus 8 *ſec.* 425 b 426 d
Warinus Dux Burgundiæ 9 *ſec.* 280 a 282 b
Wedericus Ab. Ponzatanus Aquiſgrani 13 *ſec.* 132 e
Wendilgarda nepotis Henrici Aucupis Regis 304 a
Wericus Prior Alnenſis 438 e
Wernerus Ep. Argentinenſis 12 *ſec.* 511 e f 512 a e
Wifredus Comes Barcinonen. 9 *ſec.* 185 f
† *Wigbertus Abbas Hirſfeldenſis* 505 f 507 e
Wiggerus Ep. Vindenſis 12 *ſec.* 511 f
Wilhelmus Ep. Strazburgenſis 12 *ſec.* 512 a
Willegiſus Archiep. Maguntinus 10 *ſec.* 504 a 509 c
Willericus Ep. Bremenſis 9 *ſec.* 437 a
Wolfangus Biponcinus exercitum ducit in Galliam 643 e
Wolfherus diſcip. ſcriptor Vitæ S. Godehardi Ep. 501 f 502 d

Z.

† *Zacharias Ep. Lugdunen.* 36 f
† *Zacharias pater S. Joan. Baptiſtæ* 276 d
† *Zeno unicus Verona* 422 f
† *Zeogardus Eremita in Hungaria* 4 d
† *Zoyli eccleſia in Hiſpania* 27 e
Zuentibaldus Rex 429 d

INDEX TOPOGRAPHICUS IN VITAS SANCTORUM TOMI I MAII

A.

Abellinum ur. Hirpinorum. *Corpus S. Hypoliti & 12 Sanctorum* 41 42
Abraganenſe monaſt. a B. Mafalda in Luſitania conſtructum 789 d
Abula ur. Hiſpaniæ. *S. Secundus Epiſcopus* 169
Adenſtat in Saxonia inferiore. *S. Hadebardus ultimo morbo correptus* 515 a
Æſernia ur. Samnii. *S. Benedictus Epiſcopus* 495
Æſium ur. in Piceno. *Corpus S. Floriani Mart.* 467 f
Æthiopia. *Patriarcha Andreas Oviedus & ſocius Melchior Carnerus Soc. Jeſu.* 655 c d e
Africa. *Quintianus, Eleutherius, Gagus, Alexander, Saturninus Mart.* 41. *S. Vindemialis Ep. Mart.* 270 f *SS. Marianus, Fortunatus, Saturninus, Rufina, Fortunio, item Fortunatus Mart.* 383 *SS. Cæleſtinus, Felix, Urbanus, Romanus, Cellicus, Martialis ſeu Marcianus Presbyter, Florianus, Petrus Martyres* 460
Agamium in dioec. Novarienſi. *B. Panacea Virgo* 164
Agaunum monaſterium conſtructum 83 f 85 d 87 c
Alada ur. Epiſc. Hiberniæ *S. Kellacus Epiſc.* 105 e
Alanquerium opp. Luſitaniæ. *B. Zacharias Ordinis Minorum S. Franciſci.* 802
Albenſis conventus. *Prior olim B. Pius V* 620 d
Albia ur. Gall. *Eccleſia S. Africani* 64 e
Alexandria. *SS Saturninus & Neapolus Mart.* 180. *SS. Germanus, Cæleſtinus & Savina Mart.* 181. *S. Athanaſius Ep. ſapius expulſus & reſtitutus* 186
Algerium Turcis ſubjectum 670 b 674 c
Altaha monaſterium Bavariæ 503 e f 505 a. *S. Godehardus monachus* 504 b. *Abbas* 505 d e 507 b. *Guntherus monachus* 506 d
Altricus mons prope Autiſſiodorum 55 a d
Alypha ur. Samnii 396 b
Ambaſia ur. Galliæ 639 f
Ambianum ur. Galliæ. *SS. Acius & Acheolus Martyres* 44. *S. Germanus Scotus Ep. Mart.* 259 260
Ambra in Arvernia. *Sepulcrum S. Flaminæ Vir. Mar.* 182 b
Ancona, *Pars capitis S. Jacobi fratris Domini, Reliq. SS. Antonii & Annæ* 28 b. *Reliquiæ & patrocinatus S. Cyriaci* 440 441 f
Andegavum. *Corpus S. Brioci* 92 e
Andeca monaſt. Bavariæ. *Reliquiæ S. Philippi, an Apoſtoli?* 11 d
Anea urbs Epiſcopalis Aſiæ 459 d. *S. Olbianus Epiſc. Mart.* 458
Anglia, *S. Philippi Presb. patria* 423 f
Anſeda ur. Luſitaniæ. *Geraldus Ordinis Canonicorum Regularium* 771
Antverpia. In eccleſia Soc. Jeſu *Pars capitis S. Jacobi Alphæi* 29. In eccleſia S. Salvatoris *Reliquiæ SS. Gregorii Magni, Luciæ Virg. Mart. & Marcelphi* 80 f 81.
Aphrodiſia in Caria. *SS. Diodorus & Rodopianus Diaconus Martyres* 382
Araris fluvius Helvetiæ 295 c 307 c
Arauſio ur. & Arauſienſis ditio 461 e f
Arelate. *Carolus IV Imp. coronatus* 88 f. *Cultus S. Juliani Hoſpitatoris* 427 d
Argos ſive Argiva ur. Peloponneſi. *S. Petrus Thaumaturgus Epiſcopus* 428
Arida Gamantia, ſilva Arteſiæ 482 d
Aroaſia cœnobium Canonicorum Regularium in Arteſio. *Corpus S. Monicæ, ibidemque corpora ejus feſtum celebrari* 473 481
Aromonium caſtellum ad Rhodanum 642 b
Aroqua monaſt. Luſitaniæ. *B. Mafalda Regina* 788
Aſia. *S. Hermogenes Mart.* 366
Aternum ur. Aprutii 396 a
Atripalda ur. Hirpinorum. *Corpus S. Hypoliſti & ſociorum* 41 cc 42 f
Attalia ur. Pamphyliæ. *SS. Hoſpertus & Zoe conjuges, Cyriacus & Theodulus filii Mart.* 177
Auda ſive Auca fluv. Normanniæ 269 b
Avenio ur. *ab hæreſi ſervatur* 641 f 642 a 645 f
Avellinum ur. & Principatus 396 a
Auguſtana confeſſio 655 f 656
Auguſta Vindelicorum. *Comitia habita contra Turcas* 635 f 636 a
Aurelii. *Caput S. Quiriaci Ep. Mart.* 440 a
Auſa urbs Catalaniæ exciſa 171 f
Auſciorum urbs Novempopulaniæ 384 c e *S. Orientius Epiſc.* 60
Autiſſiodorum. *S. Amator Ep.* 50. *SS. Euſebius Presb. & Avitus Diac.* 423. *S. Corcodemus Diac.* 453

B.

Bajoca ur. Normanniæ 268 b c
Bajocaſſina ur. Gall. *Patria S. Marcelphi* 71 75 d
Bergoate locus ad Rhodanum 37 e
Bergomum. *Jacobus Diaconus Mart.* 472. *B. Pius V inquiſitor* 622 f 629 a
Bethſaida *patria S. Philippi Apoſt.* 12 f
Bigorra ur. Novempopulaniæ. *SS. Juſtinus ſeu Juſtus, Magnus, Ifcius, Phocus* 47. *Ea fugit S. Orientius* 62 f

Biſtri-

Biſtricium in Lituania. *B. Michael Gedrocius Novitius* 514 e f 517 a
Boſcum opp. Liguriæ. *Patria B. Pii V* 619 629 a
Bononia. *Giſleria familia* 619 e. *B. Pius V ſtudet deinde domui* 620 a. *Reliquiæ S. Cæleſtini Mart.* 179 e. *Particula capitis S. Monicæ* 841 b
Brachbantium ſeu Bratuſbantium. *B. Anfridus Comes* 428 f
Brantolma in Petragorico. *S. Siebarius puer Martyr* 183
Briocum ur. Britanniæ Armoricæ S. *Briocus Ep.* 91
Burgum S. Andeoli *ab hoc appellatum* 35 d
Burgundiæ antiquæ Sedes, primi Reges. *S. Sigiſmundus Rex* 83
Burdegala. *S. Macarii Ep. Reliquiæ* 492
Bulgari populi 680 c

C.

CHrempſenſe monaſt. Auſtriæ *a S. Godehardo reformatum* 506 b 507 e
Cadurcum. *Reliquiæ S. Sigiſmundi* 91 e
Calepium in Bergomenſi ditione. *Corpus S. Cæleſtini Mart.* 179 f
Callipolis ur. Ep. in agro Hydruntino. *Corpus S. Mauri Libyci* 40 c 41 b
Camerinum ur. Umbriæ. *Porphyrius Preſb. Mart.* 451
Campus S. Petri opp. Territorii Patavini, *patria B. Criſcentii.* 848 a
Capharnaum *patria SS. Jacobi & Matthæi Apoſt.* 19 b
Caput viride *cultus S. Jacobi minoris Apoſt.* 755 f
Carcaſſi populi 680, urbs Galliæ *S. Lupinus* 532
Cucienſis vicaria, nunc oppidum S. Africani 64 b
Carpentoracte urbs Epiſcopalis Galliæ 36 f 37 b 44 f
Carpi urbs Italiæ 389 f 399 d
Caſimiria ad Cracoviam. *B. Staniſlaus Canonicus Regularis* 820
Caſtellana civitas inter Romam & Narniam 484 c 485 c
Caſtiglione varia loca Italiæ 325 c
Caſtrum ur. Occitaniæ 427 b
Catana ur. Siciliæ *S. Cominius* ſeu *Comitius* 40 *Sedes ibi Præſidialis* 40 c
Cella in Palatinatu Rheni *S. Philippus Preſb.* 423
Ceniſius mons Italiæ 487 c 488 d
Cephalenia a *Turcis infeſtata* 680 f, *exercitus Chriſtianorum* 684 b f
Cretia civitas & Cretius mons in Noricis 462 e 464 a 466 f
Citizenſis ur. Saxonicæ *Epiſcopatus Naumburgum tranſlatus* 512 e
Civitas-Vetus ad Centum-cellas 486 b c 487 b
Cocheim opp. diœc. Trevirenſis 103 e
Columna *cæde S. Sigiſmundi celebris* 85 b 86 a
Compendium *caſtrum Childeberti I.* 78 d
Compoſtella *Caput S. Jacobi fratris Domini* 27 e f
Comum. *Inquiſitor B. Pius V* 621 e
Conſtantia ur. Gal. *S. Marculphus* 70
Conſtantinopolis. *Alexander & Antonina Martyres depoſiti* 379. *Corpus S. Pelagiæ Virg. & Mart. Tarſenſis.* 454 a b. *Corpus & cultus S. Athanaſii* 146 d e 150 d. *Templum & Reliquiæ S. Jacobi fratris Domini* 24 d. *Templum & feſtum S. Zoes* 177 f. *Cultus SS. Timothei & Mauræ conjugum* 173 f. *Cultus SS. Aphrodiſii, Meldæ, Macrobii, Valeriani, Leonti, Antonini & aliorum Mart.* 459 c. *SS. Neophyti, Gaji, Gajaci, Zenonis, Murcii, Macarii Martyrum* 471
Convenarum Lugdunum. *An S. Africanus Ep.* 67 f 68 a. *An S. Macarius Ep.* 492 f
Corbiniacum monaſt. in diœc. Remenſi *Corpus S. Marculphi* 79 d
Corcyra a *Turcis infeſtata* 680 f 684 b, *exercitus Chriſtianorum* 684 b
Corſica inſula. *SS. Florentius & Vindemialis Epiſcopus Conf.* 370
Clavena *hæreſi infecta* 16 *ſec.* 625 c 661 f
Clepardia ſuburbium Cracoviæ 518 a
Cluania monaſt. Hiberniæ *S. Kellacus monachus* 105 a
Cracovia *B. Michael Gedrocius Canon. Reg. S. Mariæ de Metro* 512. *B. Ladiſlaus Gielnovius ſtudet* 563 b. *Ordo Minorum admiſſus* 565. *Corpus eccleſiæ & cultus S. Floriani* 467
Crodamnorum vicus *patria S. Antoninæ Mart.* 380 c d
Croja ſeu Croha ur. Albaniæ 396 a
Curia ur. Rhetiæ. *B. Pius V Inquiſitor* 622 e
Cythea a *Turcis infeſtata* 680 f
Cyprus *capta a Turcis occupari* 666 c, *a Luſiniis ad Venetos devoluta* 668 c, *occupata a Turcis* 680 e f

D.

DAntiſcum. *Cœnobium Dominicanum reſtitutum* 661 c d
Daphnuſia inſula Archipelagi, *S. Sabæ Epiſc.* 282
Davajicum in Arvernia *S. Flamina Virgo Mart.* 181
Delfini portus in ditione Genuenſi 482 e 483 f
Dombinus Principatus Galliæ 488 d

E.

EChinadę inſulæ. *Victoria ſub Joanne Auſtriaco accepta* 687 f
Fiſereach monaſt. Hiberniæ. *S. Kellacus Epiſcopus* 104 107 b
Elna urbs Epiſc. in Ruſcinonenſi Comitatu 149 c
Emirita ur. Hiſpaniæ. *Saturnina* ſeu *Saturninus* 546
Epaone Concilio celebris ubi ſita 840
Epheſus. *Filia S. Philippi Apoſt. ſepulta* 9 c
Eporedia, aliter Iporea, ur. Pedemontii 511 d 512 d
Eremus Deiparę in Helvetia. *Reliquiæ S. Sigiſmundi* 91 e
Eſcuriale. *Os S. Secundi Ep. Abulæ delatum* 176

F.

FAmaguſta a *Turcis occupata* 681 b 684 b
Fanenſe metallum in Paleſtina. *S. Silvanus Ep. Gazen. & 32 aut 40 Martyres* 468 f
Ferraria *Eccleſia reſtituta ſub Pio V* 634 d
Florentia. *S. Antoninus Archiep.* 310. *Brachium S. Philippi Apoſtoli* 11 b 15 16 17
Forolivium ur. Italię. *S. Valerianus Martyr* 496. *Mandibula S. Jacobi fratris Domini* 28 b
Forum Sempronii ur. Italię. *S. Aldebrandus Ep.* 148
Friſia *patria S. Everwari* 121 b 122 d
Foſſę opp. Belgii. *S. Ultanus Abbas* 118
Foſſanum ur. Pedemontii. *S. Juvenalis Conf. corpus & cultus* 406 414
Francorum-curtis *munitio Galliæ.* 769 f
Fulginium ur. Umbriæ. *SS. Heraclius, Juſtus, Maurus Mart.* 452
Funchal ur. Materiæ inſulæ. *cultus S. Jacobi minoris Apoſtoli* 734 e
Fuſniacum Abbatia Galliæ. *B. Alexander Converſus Ord. Ciſterc.* 434

G.

GAlli opp. Helvetiæ *S. Wiberada Mart. & B. Rachildis Virgines incluſæ* 281
Gallinaria inſula Liguriæ 54 f 55 d
Gardersheim monaſt. Saxoniæ Inferioris. *Controverſia de præeminentia ejus Epiſcopo Hildesheimenſi contra Maguntinum Archiep.* 508 e f 509 511 e d e f 512 a b
Gaza ur. Paleſtinæ. *S. Silvanus Ep. Mart. cum aliis* 32 *aut* 40 468
Gemblacum. *Brachium S. Jacobi Alphæi* 28 c
Genardi-pons opp. Normanniæ 268 f
Geneva *ut expugnetur ſuadet Pius V* 641
Genua, *S. Valentinus Ep.* 173. *B. Pius V ſit Sacerdos* 620 b
Gielnovv in Palatinatu Sendomirienſi. *Patria B. Ladiſlai* 560 e 562 f

gismundi pretiosis coronis ornatum 88 e. *Corpus a Carolo IV Aganno allatum* 88 f 89. *Caput Constantiæ uxoris* 91 a
Prussia *in Ducatum erigitur* 661 c

Q.

Quarona *locus in diœcesi Novariensi* 770 f

R.

Ragusium ur. Dalmatiæ 395 f
Ribomons opg. Picardiæ, *Corpus & cultus S. Germani Ep. Mart.* 269 c d
Ripatorium monast, Ordinis Cistercienſis. *B. Joanna Reclusa* 534
Ripollense monast. Catalaniæ. *SS. Simplicius & Ambrosius Mart.* 185
Ritenbach in diœcesi Patavienſi, *patria S. Godehardi* 504 a
Rivus-tinctus pagus Lusitaniæ. *B. Masalda Regina mortua* 789 f
Roma. *S. Maurus Libycus Martyr* 40. *S. Alexander I Papa, SS. Eventius & Theodulus Presb. Mart.* 367. *B. Pius V Pontifex* 616. *Corpora SS. Philippi & Jacobi apud PP. Conventuales* 28 d e. *Corpus S. Juvenalis Ep. aliquando depositum* 391 f. *Ecclesia S. Athanasii cum seminario Græcorum* 346 f
Romanissium. *Corpus S. Juvenalis Conf. olim depositum* 411 a 412 413 a b
Ruthensis silva Tungrorum. *S. Evermarus occisus* 120 d e 124 d 129 e

S.

Sardica. *Concilium in causa S. Athanasii* 222 d
Savona limes Imperii & regni *Gallici in Liguria.* 12 *sec.* 482 d 483 f
Saxum-ferratum opp. Piceni. *B. Alexander Ordinis Minorum sepultus* 818 d
Scopulæ in Italia. *Corpus S. Floriani Mart.* 467 f
Scotia. *S. Germanus Ep. Mar. Ambiani* 259 c. *Patria B. Alexandri Cistercienſis* 434
Scythia. *S. Philippus Apost. prædicat,* 10 c 122 a 17 c
Scythopolis ur. Palæstinæ. *SS. Aphrodisius, Meldas, Macrobius, Valerianus, Leontius, Antonius & alii* 80 *Martyres* 459
Seligenstadium monast. ad Mœnum 511 d 512 d
Senogallia ur. Italiæ. *S. Paulinus Episcopus* 492
Senonum ur. Galliæ. *Reliquiæ S. Quiriaci Ep. Martyris, sed cujus?* 834 b
Serrinium vicus Galliæ in diœc. Turonensi. *An caput S. Athanasii* 258
Servii populi 680 c
Sesia *Fluvius in diœcesi Novariensi* 770 f
Sigetum ur. Croatiæ & Pannoniæ, *a Solimanno capta* 639 d
Skape locus Poloniæ, *Cultu & miraculis Deiparæ celebris* 571 a 572 d e
Slavia regio ad Albim & mare Balthicum 526 c e
Smolenscum ur. Russiæ, *Digitus S. Sigismundi* 90 f
Soncinensis conventus. *Prior olim B. Pius V* 620 d
Sparnacum *Villa S. Remigii* 765 b
Stabium ur. Campaniæ 396 b
Stryen Comitatus in Belgio 429 c
Sulmona ur. Italiæ *B. Philippus Aquilanus* 548
Sutrinus. *B. Pius V Episcopus* 624 a 693 f

T.

Taphnes in Ægypto. *S. Jeremias Propheta* f
Tarnada opp. prope Agaunum 84 b
Tarvisium. *Corpora SS. Florentii & Vindemialis Episc. Confessorum* 270
Tarnensis pagus in Morinis 372 e
Tarsus ur. Ciliciæ. *S. Pelagia Virgo Mart.* 453
Taurinum. *Capella & festum S. Juvenalis Conf.* 415 e
Tegerense monast. Bavariæ, *a S. Godehardo reformatum* 506 b 507 e
Terracina *excipit Papam* 484 b 485 c
Testerbantia Comitatus Belgii 430 a c d
Thebais. *SS. Timotheus Lector & Maura uxor Mart.* 375
Thorense monast. in Belgio 429 b c
Ticinum. *B. Pius V docet* 620 b
Tolosa. *Reliquiæ S. Philippi an Apost.* 11 c. *S. Jacobi* 28 f *Cultus & venerario S. Orientii Ep. Auscierum* 60 E f 68 f
Tolosa castrum aut opp. Beticæ 267 c
Treviri. *Depositio & ostensio prima Tunicæ Christi* 2 b. *S. Theodulphus Presb. apud Prædicatores* 99. *S. Athanasius* 28 *mensibus degit* 202 f
Trecæ. *S. Helena Virg.* 530. *An S. Helenus anachoreta* 531. *Vertex capitis S. Philippi Apostoli* 11 b
Tir-Amagaldia ditio Conactiæ 10 b c
Tribinia ur. Dalmatiæ 396 a
Tridentinum Concilium *jubet promulgari & observari Pius V* 632 b 636 e
Tripolis. *Turcis subjecta* 670 b
Tunetum. *Turcis subjectum* 670 b
Tungrensis ager. *S. Evermarus* 120
Turagium in Lusitania. *S. Columba ejusque soror Martyres* 44
Turonensis ur. Galliæ. *S. Antonius Abbas* 428
Turricinus pagus Helvetiæ 291 b 292 c
Tyrus. *Concilium contra S. Athanasium* 196 a

V.

Vada portus in agro Pisano 482 f 488 f
Vaber. opp. Galliæ. 2 *sec. Abbatia,* 14 *sec. Episcopatu decoratum. Corpus S. Africani Ep.* 64
Vallis Telina hæresi infecta 16 *sec.* 621 e
Vapincum ur. Galliæ. *S. Aregius sive Aredius Ep.* 107
Veneris portus apud Genuenses 482 f 483 f
Venetiæ. *Corpus S. Athanasii in æde sanctæ Crucis* 250 d e f. *Digitus in ecclesia S. Laurentii* 251 a
Vercellæ *urbs Ep. Pedemontii. B. Emilia Biccheria ex Ord. S. Dom.* 805
Verona. *S. Viola Virgo Mart.* 583
Veruculum in finibus Urbinatium. *B. Gregorius Ordinis Eremitarum S. Augustini* 135
Vicentia. *S. Ursius* 426
Viglebanensis conventus. *Prior B. Pius V* 620 d 621 a
Vicentia. *Corpus S. Floriani Mart.* 467 f
Vivarium ur. Galliæ. S. *Andeolus subdiaconus Martyr* 35. *Caput S. Florine* 760 e
Ultrajectum. *B. Anfridus sive Anfridus Ep.* 428
Vogeria olim Vicus-Iriæ. *B. Pius V habitum Prædicatorum sumit.* 620 a
Vulturena vallis, *hæresi infecta* 661 f

W.

Warascum pagus Burgundiæ 281 f 282 e
Warsavia ur. Mazoviæ. *B. Ladislaus Gielnovius* 580. *Ordini Minorum admissus* 560
westerlo pagus Brabantiæ 429 e f 430 a
wilaria monast. Cistercienſe in Austria 466 b f
wonstorpense monasterium Westphaliæ 525 b 526 d

Z.

Zacynthus *a Turcis infestata* 680 f

INDEX ONOMASTICUS IN VITAS SANCTORUM

TOMI I MAJI.

A.

ACcordum, *conventio* 64 e
Amphibalum, *pallium* 284 e
Alimonium, *alimonia* 848 a
Almiaco, *pellis caponicalis* 820
Angaria, *auxietas* 824 b
Antianus, *senior, sanator* 399 e
Antiscopus, *Pseudo-episcopus* 149 f 151 e
Apostemæ, *apostemata* 539 b
Apodissa, *schedula de receptione pecuniæ* 397 b
Apparsus, *qui apparuit* 402 f
Appendiciæ, *appendix* 429 d
Appodiare, *adniti* 826 f
Aqualemus, *hydropicus* 294 b
Argilleus, *argillaceus* 825 d
Armisinus, *sericeus* 757 e
Asciola, *securis* 290 d
Asinulus, *Asellus* 133 f
Assulæ, *asseres* 773 e
Attitulare, *signare* 56 d
Auctorabilis, *fide dignus* 526 a
Auctoraliter, auctorabiliter, *perite* 285 b 296 e
Augmentari, *augeri, crescere* 278 f

B.

BAcile, *pallibrum* 400 a
Bajulus, *Prator* 391 d
Balza, *rupes* 345 e
Bandire, *proclamare* 326 d
Banderia, *vexillum* 269 a
Bannum, *proclamatio* 345 e
Bannus, *interdictum* 508 e 510 d
Barcherolus, *nauta* 345 b
Bava, *spuma* 253 f
Baylus, *prator* 64 e
Besonds, *Byzantinus, genus pecuniæ* 64 e
Biretum, *pileolus quadratus* 340 f 795 c 820 e
Birotum, *planstrum* 392 c
Bladum, *frumentum* 63 a
Blaveus, *cæruleus* 801 c
Boja, *manica* 372 f
Bollette, *cera sigillaris* 401 f
Bordura, *opus acupictum* 784 f
Bortone, *scipio* 396 e
Branchada, *feretrum* 65 c
Brevis, *phylacterium* 750 b
Brigata, *societas, turma* 396 e
Buffectus panis, *siliginea* 339 a 340 b

C.

CAminata, *cella cum camino* 304 a
Camisia, *indusium* 822 d
Camix, *indusium* 795 e
Canatiglia 795 e
Canipa 159 e
Capisterium, *alveolus ligneus* 342 f
Capitanata, *vicus* 541 b
Carnifex, *lanio* 102 f 820 b
Carena, *Quadragena Indulgentia* 500 a
Casia, *capsa* 531 a
Caudatarius, *Syrma tollens* 795 f
Cautificare, *admonere* 296 e
Cellcraria, *promo-conda* 790 e
Cerifex, cerajolus, *cerarius* 347 b 746 f
Cernita, *concilium, deliberatio publica* 404 e
Certiorare, *certiorem facere* 794 c
Circulare, *circumdare* 192 d
Clausula, *parvum claustrum* 286 f
Collateralis, *uxor* 801 c
Collationare, *conferre cum scriptura originali* 722 f
Colorista, *tinctor* 829 d
Commentaria, *Carceres prætoriani* 229 f
Commentariensis, *Præfectus carceris* 373 e
Concambium, *commutatio* 510 c
Confrontari, *conjungi* 64 e
Consecretalis, *particeps secreti* 124 a
Consulta, *deliberatio* 616 c
Contentari, *contentum esse, acquiescere* 319 a
Conthoralis, *uxor* 801 d
Contrata, *platea* 542 b
Coquinarius, *coquus* 830 f
Cordo, *cingulum* 795 e
Coronix, *limbus* 713 c
Cosmus, *mundus* 114 c
Cotta, *superpelliceum* 399 e
Crassare, *impinguare* 54 a
Creperum, *multum, valde* 305 a
Crinale, *cereus circumvolutus hastili* 820 b
Crispa plica 724 f
Cryptuncula, *parva crypta* 405 c
Cuba, cupa, *vas ligneum* 295 b 307 f
Cugnus, *moneta* 65 c
Cupha, *scyphus* 519 d
Curia, *domina* 16 c
Curiosus Imperatoris 200 c
Cussinum, *pulvinar* 142 f

D.

DEcretare, *decreto firmare* 722 b
Defensaculum, *munimen* 77 d
Deliberatio, *deliverance, jussio solvendi* 327 b
Depalare, *manifestare* 53 d
Depositare, *in depositum dare* 336 b
Diabolizare, *obsideri a dæmone* 398 a
Dietim, *quotidie* 510 b
Diffidatus, *depositus, desperatus* 347 f 746 b
Disparilitas, *disparitas* 56 e
Distemperantia, *intemperies* 17 d
Doleator, *victor* 831 b
Domus cellus, *nobilis* 840 e
Domus, *Ecclesia Cathedralis* 817 b
Drappus, *pannus* 71 c

E.

ELinguitas, *infantia* 71 c
Epilogus, *breve encomium* 775 b
Epromptuare, *divendere* 823 a
Ermesinus, *fericus pannus subtilis* 795 d
Ethica febris, *hectica* 746 a
Ethicus, *hecticus* 101 f
Exemplare, *transcribere* 405 c & 774 a
Exenium, *munus* 78 f
Experimentare, *experiri* 746 b

F.

FAscurari, *fascinari* 339 d
Fanon, *mapula sacra* 287 f
Fazoletum, *sudarium* 717 a

Feriare, *celebrare* 511 c
Fettuccia, *segmentum subtile* 401 f
Fiduciatus, *fiduciam habens* 510 d
Filaticcium 795 d
Firmare, *figere* 345 e
Firmitas, *diploma confirmationis* 271 f
Fixare oculos, *in unum obtutum defigere* 717 a
Foca, *Veneticum litus* 254 d
Fodratum, Fodratura, *duplicaturas panni, duplicatum, duplicare* 757 e
Foresta, *silva* 159 f 430 d
Fossatum, *fossa* 516 e
Frangiæ, *limbi e serico vel auro filo texti* 795 e
Fraudatus, *adulterinus* 347 e
Frigoreticus, *febrilis, febriens* 85 b 302 d
Frigoreticus, *rheumaticus* 722 c
Fuca, *sinus Venetiæ pars* 253 d
Fucina, *officina* 325 b
Fustein, *panni genus* 801 c

G.

GAnea, *anser silvestris* 278 e
Garsiones, *prædones* 148 d
Grappus, *uncus* 399 e
Griscus, *cinereus* 801 c
Grossus, *grandis* 830 e
Guaina, *vagina*. Guainarus, *vaginarum factor* 345 c 347 a
Guanciale, *pulvinar* 349 f
Guerræ, *bella* 395 d
Gurgulio, *gula* 388 d
Gutta, *arthritis* 393 a

H.

HOlographus, *propria manu totus scriptus* 219 e
Hospitale, *diversorium* 735 a
Hymnizare, *hymnos canere* 149 a

I.

ICona, Iconium, *tabula picta* 757 d 844 f
Impensatus, *inopinatus* 404 b
Incallitus, *callo obductus* 532 a
In circa, *circiter* 341 f
Indebilitatus, *debilis* 775 e
Inficiatrix, *accusatrix* 298 a
Inimicari, *inimicitiam exercere* 768 b
Inthronizare, *in thronum & possessionem inducere* 97 c
Invehere, *increpare* 771 c
Invulgare, *divulgare* 338 a
Jocale, *res pretiosa* 66 c 64 f

L.

LAboretium, *opus* 397 a
Lamiari, *fascinari* 339 d
Lampificus, *splendidus* 14 a
Ledones, *minores undæ* 96 d
Lepraticus, *leprosus* 58 e
Limare, *limis intueri* 98 d
Logia, *porticus* 338 d 339 f
Lubricamentum, *lubricitas* 55 e
Luctivagus, *mastus* 52 c
Luchetum, *fera farcinaria* 400 b

M.

MAlinæ, *majores undæ* 96 d
Mansus, *prædium* 72 f 505 f
Mantementum, *conservatio* 536 a
Manutergium, *mantile* 831 a
Marangon, *naupegus* 251 f
Marapetinus, *vulgo* Marvedis, *nummi Hispanici species* 788 d
Marguellarius, *adituus* 72 b
Massa, *manicula* 801 c
Mattoni di Mezzanelle, *lateres media magnitudinis* 404 c
Mausoleum, *tumba* 392 b
Metatus, *hospitium* 744 b
Molendinum, molendinarius, *mola, molitor* 342 c
Molliditas, *mollities* 73 a
Monachari, *monachum fieri* 522 c
Morigerare, *morem gerere* 399 f
Mozetta, *pellis canonicalis* 832 d
Mugulare, *inarticulate loqui* 348 c
Mulettinus, *parvus mulus* 342 b
Multocius, *cito* 73 f
Mumia, *cadaver exsuccum* 532 e
Murare, *fabricare* 404 f
Murator, *faber murarius* 813 e
Muton, *genus aurei francici* 64 f 65 b
Muzzetta, *mantellum episcopale* 399 c

N.

NIcromantus, *magus* 339 b

O.

OBlatæ, *hostiæ sacrificales* 287 f
Obstinacia, *pertinacia* 530 e
Obuncare, *manu obuncа advocare* 762 a
Octuale cerevisiæ, *mensuræ genus* 828 f
Ocularia, *conspicilia* 341 b
Oleatrix, *olei venditrix* 830 f
Oppedaneus, *civis* 765 c
Ordinarius, Ordo *divini officii* 838 f

P.

PAlla grossa, *pila major* 349 b
Palliger, *Archiepiscopus* 508 f
Partitum, *deliberatio* 338 e 339 340 b
Pastoria, *Parochia, Pastoratus* 801 a
Pectinator, *faber pectinum* 828 e
Pedagium, *tributi genus* 652 e
Pelliciolum, *pera ex pellibus* 488 c
Pellifex, *pellio* 830 c
Peniculamentum, *corrigia* 341 b
Peota, *navis oneraria* 254 d
Perdonare, *donare* 429 d
Pergulum, *suggestus* 559 d
Perla, *gemma* 88 e
Pestilentiatus, *peste contactus* 342 c
Pestilentiarius, *idem* 343 c
Peticularis febris, Petecchialis, *pestilens febris cum maculis* 716 c 718 c
Phalanga, *trabs pensilis ad aquam hauriendam* 824 d
Phaleramentum, *ornatus* 276 c
Phanones, *naves nostræ lucrum ferentes* 688 d
Philargyria, *avaritia* 298 b
Piega, *plica* 724 d
Pierium, *studium* 307 b
Pitaciolum, *schedula* 763 a
Pittacium, *schedula* 294 c
Planeta, *casula sacerdotalis* 795 e
Plica, *morbi genus* 603 e
Polpa cruris, *sura* 332 c
Pompaticus, *splendidus* 71 e
Pontajolum, *tigillus* 404 e
Posterne, *retro* 397 c
Potestas, *Prætor* 16 f
Postitium, *postica* 483 c
Potestas, *Prætor* 837 b
Potestative, *cum potestate* 511 d
Potirium, *potio* 308 a
Præsulare, *Præsulem agere* 386 c
Precamen, *oratio, precatio* 800 c
Principari, *dominari* 124 f
Procura, *mandatum procuratorium* 714 c
Profluitas, *abundantia* 61 c
Propaginare, *propagare* 17 d
Protocollum, *Registrum publicum* 405 c
Psallentium, *psalmodia* 84 d
Pugnizari, *pugnis cædi* 146 e

Putcolana, *genus cæmentariæ* 404 a

Q.

QUantoties, *ſæpius* 514 f
Quartale anni, *trimeſtre* 831 b

R.

RArenter, *raro* 73 a
Raſor, *tonſor* 623 c
Ralum, *corium* 725 c
Recidivare, *recidivam pati* 746 a 826 a
Recompenſa *compenſatio* 800 c
Recuperare, *ſe recipere, fugere* 159 d
Regiſtrare, *referre in acta* 345 d
Regratiari, *gratias agere* 830 e
Relicta, *viduæ* 830 e
Reliquium, *reliquiæ* 160 b
Repatriare, *redire in patriam* 295 e
Repedare, *redire* 679 b
Ricamum, *opus phrygionicum* 796 e
Riga, *ſulcus, linea* 114 d
Rocchetum, *ſuperpellicenum Epiſcopale* 339 c
Rogitus, *inſtrumentum notariale* 171 d 536 f
Ronzenus, *equus ſarcinarius* 396 e
Rumor, *rheuma* 517 a

S.

SAlarium, *ſtipendium* 396 f
Saluts, *genus pecuniæ Gallicæ* 64 c
Sangalla, *tela genus* 401 b
Scanna, *ſcamella* 750 c
Scaffale, *ſcamellum* 750 c
Scaligradium, *ſcala* 344 f
Schaphiſterium, *alveolus ligneus* 342 f
Scarantia, *morbi genus* 717 f
Scarpellinus, *lapicida* 538 c
Salivares, *frenum* 447 f
Scaranzia, *morbus* 814 f
Schena, *lumbi* 539 c
Sciaticus, *Iſchiadem patiens* 347 f
Semiſecla, *dimidium ſicli* 298 c
Senior, *dominus* 287 c
Sententiare, *ſententiam ferre* 615 a
Sequipedes, *pediſſequi* 385 b
Sero, *veſpera* 345 f
Serator, *ferrarius faber* 819 c
Serra, *rupes* 41 a
Servimen, *ſervitus* 503 f
Situatus, *poſitus, ſitus* 794 d
Smigmator, *confector ſmigmatis* 824 d
Solatiari, *conſolari* 108 f
Soma, *corpus* 156 d
Sotulares, *calcei* 484 b
Spatula, *humerus* 348 b
Specificare, *ſpeciatim notare* 794 f
Spondilia, *colli vertebra* 526 e
Squinantia, *angina* 338 c 823 f
Stallum, *ſedile* 65 c
Struba, *conclave* 831 a
Subadjuva, *ſubcenturio* 461 c
Superſtans, *Præfectus* 397 a
Suſpectus, *ſuſpicio* 306 f

T.

TAbernator, *caupo* 823 a
Taffeta, *pannus ſericus* 400 a
Talcum, *vitrum foſſile ſeu Moſcoviticum* 400 f
Taſtartz, *genus pecuniæ Gallicæ* 64 e
Taxare, *æſtimare* 114 d
Temperius, *citius* 116 a
Terzen, *materia* 253 f
Theriſtrum, *peplum tenue* 284 e
Tina, *vas ligneum ſeu dolium* 500 a 526
Tonacella, *tunicella* 795 c
Tonſurare, *Tonſuram clericalem dare* 51 d
Torciæ, *faces* 404 c
Tornare, *vertere* 526 e
Tranſlatare, *transferre* 794 c
Tranſumptare, *tranſcribere* 405 e
Travertinus, *Tiburtinus lapis* 404 e
Typus, *febris* 389 b
Typus quaternus, *quartana febris* 87 f
Venia, *inclinatio corporis* 775 d
Verboſari, *garrire* 442 f
Vermina, *vermes* 392 d
Vittatorius, *vittatus* 284 e
Vivarium, *piſcina* 301 f

ONOMASTICUM GRÆCO-BARBARUM.

Ἀνδρεῖον, *ſtipendium militare* DCCXLII c
Δούξ, *Dux* DCCXXXII f
Ἐπιζητικὸς, *peſtilens* DCCXXXIV b
Κακοκαίνως, *male* DCCXLV a
Κατακλειστὴς, *cuſtos carceris* DCCXLV b
Κεντυρίων, *Centurio* DCCXXVI
Κίβωσις, *dimenſum* DCCXXXVII c
Κολόβιον, *colobium* DCCXXIII f
Λέντιον, *linteum* DCCLI e
Μαγίστρος, *magiſter* DCCXXIII f
Μαφόριον, *pallium* DCCXLI e
Ὀπτίων, *Præfectus annonæ* DCCXXVI a
Ὀμνύειν, *deſpondere* DCCLI e
Παλάτιον, *palatium* DCCXXIII f
Πυροβολεῖν, *conculcari* DCCXLV c
Σύβλιον, *ſubula* DCCXXI c
Φοῦρνος, *furnus* DCCXX e
Φοῦρνος, *fornax* DCCXLIX

INDEX

Digitized by Google

INDEX MORALIS.

A.

Abbatis *munus subire diu detrectat S. Godehardus, & susceptum præclare administrat* 101 e f. Abbates *potissimum Benedictini indicantur ubique suis locis.*

Absens *novit S. Wiboradæ gallum in periculo ne devoretur a vulpe, & curat liberari* 287 d

Abstinentiam *nimiam, quia Deus vult corpus refici, jubetur mitigare S. Wiborada* 292 d

Abusus *Hispaniæ edictis Pii V coercentur* 653 d

Acta Sanctorum *scribenda ad amorem virtutis & exemplum sumendum* 561 d e, *& ad bene merendum de Sanctis* 562 b, *ut famagentis, in qua quisq; vixit, promoveatur* 561 f, *ad imitandum proposita* 503 c. Acta & exempla Sanctorum *multa ad Christum adducunt* 122. Actis Sanctorum *a nobis editis & edendis summe addicti Ignatius Ab. Montis Angelorum in Helvetia* 309 b. *Antonius Magliabechi* 310

Acta fabulosa *omissa S. Helenæ Virginis Trecensis* 530 f 531 a b. *S. Cominii seu Comitii Mart.* 40. b. *S. Justini Mart. in Novempopulania* 48 d, *S. Orientii Ep. Ausciorum* 61 a. *S. Africani* 67

Acta apocrypha *S. Judæ Quiriaci Ep. Mart.* 445. *Synodi Provincialis in Vita S. Theodardi* 152, 153. *Acta suspecta S. Ursi* 427. *S. Pelagiæ Virg. Mart.* 454, *aliquot capita Actorum S. Theodardi* 141 c d e 144. *Acta S. Flaminæ Virg. Mart.* 182

Accuratus *& solers in negotiis Ordinis peragendis B. Ladislaus Gielnovius* 367 f. 568 a b

Accidia *fortiter superata, oratione delectatur Religiosa* 809 c

Adulteros *compescit Pius V* 704 f

Æger *ad mortem Carolus IV Imp. oblatis S. Sigismundo donis sanatur* 89 f. Ægris *maxime contagiosis beneficus Pius V* 699 e. Ægros *pauperes humeris fratris allatos benigne suscipit, alit, ministrat S. Wiborada* 285 c

Ætatis *anno* 118 *Grandavus obit B. Gregorius Augustinianus* 536 d. Ætate *nonagenarius obit Iatus S. Theodulphus* 99 a

Agnos Dei *confectas eger B. Pius V* 691 e, *& utiliter in milites distribuit* 650 d, *tactu sanatur lapsus in ignem combustis facie, naso, oculo, aure* 719 d

Agricultura *infudat annos* 22 *S. Theodulphus dein Abbas* 97 a, *ejus stimulus terra sinus assurgit in arborem* 97 b. *Hujus excisor fit cæcus* 97 b. *aratrum medetur dentium doloribus* 97 d

Alapis *caditur S. Antonino* 381 b

Altare *privilegiatum S. Juvenalis Gregorius* 13 *facit* 325 e f

Amentia *tollitur ope SS. Gumberti & Bertha* 117 c. *S. Antonini* 324 d, 348 b. 349 d e, *invocato B. Ladislao Gielnoviensi* 608 a b *B. Stanislao Canon. Regul.* 822 e f 823 b 825 c

Amor *Alexandrinorum & Ægyptiorum erga S. Athanasium reducem* 218

Amoris divini *fervorem in aliis excitat B. Ladislaus Gielnovius* 578 b c

Anathematum *multitudo maxima ad sepulcrum S. Antonini* 350 d e 351 c

Angelus *prædicit nasciturum S. Briocum* 92 f. Angeli *monitu monasterium construit S. Marculphus* 77 b. Angelus *offert duplex ferrum S. Amatori & Martha sponsa virginitatem amplectentibus* 53 d *fert panes Fratribus Minoribus orante B. Zacharia* 803 d. Angelos *cantantes initium Psalmi* 22 *audit S. Wiborada* 299 e. Angelorum *chori interesse visus S. Aregius* 110 f. Angelus *deducit S. Helenam rigide jejunantem ad refectionem* 532 a d. Angeli *monitu in Armoricam migrat S. Briocus* 93 f. Angelus *a naufragio liberat S. Aregium* 109 f. *ducit S. Alexandrum Papam ad S. Hermetem Præfectum Urbis* 372 b. Angelos *supra domunculam pauperis viduæ videt S. Antoninus* 333 d e *& ea remissius agente cessisse dæmoni* 336 e

Angelus *post duplicem dæmonis tentationem ostendit S. Mauro pendenti cum S. Timotheo marito in cruce thronos in cœlo paratos* 372 a b c. *animas utrinsque suscipit* 379 d. Angeli *cantant morientis sorore S. Wiboradæ* 284 c 296 a. Angeli *S. Brioci animam instar columbæ in cælum deferunt* 94 a. *monent Sacerdotem, ut corpus S. Evermari elevet, & incredulum 3 vice verberibus castigant* 127. *ab* Angelo *confortatur inter tormenta S. Hypatius* 42 d. Angelico *concentu cohonestatur corpus S. Masaldæ in Translatione* 791 a

Angina *ob blasphemiam contra B. Stanislaum Canon. Regul. accepta, eo invocato curatur* 823 f

Anima *S. Antonini visa in cælum ferri & alterius in purgatorium* 323 c, 347 c d

Animum *imperturbatum in omnibus negotiis servat S. Antoninus Archiep.* 317 f

Annorum 81 *S. Eventius generose martyrium subit* 374 c

Anniversarium *diem celebrari placet S. Wiboradæ apparenti* 291 f, 307 b

Annuli *Episcopalis usus sec.* 4 771 c

Anserem *Silvestrem ad se adduci jubet, & unum occisum resuscitat S. Wandelbertus* 278

Apoplexia *sublata tactu calceamenti B. Pii V* 718 e. *ope S. Antonini* 324 d

Apostata *Ordinis & fidei fama mortis gloriosa S. Antonini commorans ad pœnitentiam, Martyr obit Tuneti* 344 e

Apostatis *Regularium propria sancit Pius V* 634 a

Apostemata *curata invocato B. Stanislao Can. Reg.* 831 c

Apostoli *S. Philippus Martyr Hierapoli* 7. *S. Jacobus filius Alphæi, Martyr Ostracinæ* 18. *Quomodo S. Jacobus frater Domini & S. Paulus Apostoli dicantur* 25 c

Apprecatio *mercedis a Deo scripta præponderat pomis multis in lance positis a S. Antonino* 341 a

Aprum *mitem reddit S. Aregius* 110 a

Aquæ *bibendæ cupiditatem refrænare edocta S. Monica puella* 475 a

Aquila *servat corpus S. Floriani Mart.* 463 c 465 d 467

Arthetica gutta *curata invocato B. Pio V* 719 b

Asino *vellus in triumpho regreditur Alexandriam S. Athanasius* 218 d

Avari *hominis vinum imprecatione exsiccat S. Germanus Ep. Mart.* 267 f

Avaritia *Monachi circa templi donaria punitur miraculose* 763 b

Audientiæ *omnibus danda impendit unum in hebdomade diem Pius V* 704 c

Aves *sibi familiares habet S. Philippus Presb.* 424 b

B.

Baptizat *ludo S. Athanasius puer catechumenos, & rite baptizati censentur* 188 d e. Baptizatus *& alio unctus a S. Amatore energumenus liberatur* 54 f. *ut* Baptizetur *S. Pelagia, fons erumpit* 455 e

Baculo *suo submisso sanat B. Rachildam ægram S. Wiborada* 302 f

Digitized by Google

302 f 303 a b. Baculus *subito virescens indicat sanctitatem Peregrini* 157 d e
Bellici *tumultus sedati implorato S. Floriano* 462 b 467 c
Beneficia *quomodo resignanda præscribit Pius V* 633 c *prohibet eorum mandationes* 635 c *& a laicis & feminis possideri* 641 a
Beneficus *erga tenuiores Prælatos, loca pia, puellas & omnis generis pauperes, catechumenos, neophytos & agros contagiosos B. Pius V* 699 b c d e
Benignus *in causis omnium & erga omnes S. Antoninus Archiep.* 317 d
Bibliothecæ *ab hæreticis combustæ* 644 b
Blasphemus *in Deiparam fit mutus & demens, ac pœnitens sanatur* 581 a b, *in S. Antoninum cancro perit* 350 f, *alius in morte pœnitens* 351 b, *ob* Blasphemias *in S. Antoninum ferri fundendi fluxus sistitur, ejus benedictione restituitur* 324 e
Boves *immobiles avehentes lapides, coguntur eos S. Evermaro relinquere* 135 b c. *in* Bove *ante accenso immissa S. Pelagia Martyr obit* 417 d e
Brachii *dolor tollitur invocato B. Stanislao Canon. Reg.* 822 f 824 b 826 d e 829 b 830 c *S. Helena Trecensi* 845 c. Brachii *cubitus male affectus attactu ferrei cinguli B. Gregorii Verculensis sanatur* 538 a b c, *alterius brachium curatum* 543 c. Bracchium *attractum curatur ad corpus S. Antonini* 343 e, *item fractum* 349 b
Bulla *Cœnæ Domini ex antiquo usu Ecclesiæ* 651 e f, 652 C.

Cæcus *altero oculo sanatur Invocato S. Philippo Apost.* 17 c. *S. Theodulpho* 98 c. Cæci *illuminantur ope S. Theodulphi Presb.* 101 e, 103 a. *B. Stanislai Canon. Regul.* 824 d e 825 e 828 a d *Helenæ Trecensis* 845 c f 846 f, *ope S. Evermari* 132 a. Cæcum *signo Crucis illuminat S. Amator* 57 f 58 a. Cæca *e cruciatu oculorum brevi moritura sanatur ope S. Evermari* 137 f, 139 a b. Cæca *& paralytica sanatur a S. Germano Ep. M.* 267 e. Cæci 2 *ad Reliquias S. Wandelberti* 281 d. Cæcus *arrepto pulvere sanguinolento S. Wiberada illuminatur* 290 e, 305 d. Cæca 5 *annis nutrix filiæ S. Hermetis illuminatur a S. Alexandro Papa* 372 d, *alii ope S. Genii* 385 f. Cæci 25 *ope S. Philippi Presb.* 424 f. 426 a. Cæcus *sit carnifex præcipitans in flumen S. Florianum* 465 d. Cæci *ad sepulcrum S. Godehardi illuminantur* 518 a d, 524 a 525 a 527 c d. Cæcam *luto cum sputo mixto liniens oculos & invocato Jesu sanat S. Godehardus* 520 d. Cæcutiens *sanatur ope S. Athanasii* 256 e, *S. Monica* 491 a b
Calculosi *sanantur ope B. Ladislai Gelnoviensis* 609 f. *S. Helena Trecensis* 596 a. Calculo *laborans, & sanguinem pro urina reddens sanatur ope B. Gregorii Verculensis* 548 b d. Calculosa *lapidibus 2 magnis emissis liberatur ope S. Godehardi* 524 d
Calumnia *illata S. Athanasio de Arsenio Ep. occiso* 194 e f, 195 a b, 197 b c d e, *de stupro mulieri illato* 196 d, 197 f, *de vi aliis illata* 196 e, *de ordinatione subreptitia* 196 f, 197 f, *& abdicatione* 201 e, *de calice apud Ischyram fracto* 198, *apud Marceticos* 199, 200 *de cade ejus causa Alexandriæ facta* 201 d, *& frumento subtracto* 205 e. Calumniam *passus quasi filium genuisset Pius V* 708 b c. Calumniatrix *impudicitia accusans S. Wiberadam amens efficitur* 297 d e f
Campanæ *nemine trahente pulsantur moriente S. Aldebrando* 159 f, *furto ablata alibi non edunt sonum* 160 b. Campanæ *ultro sonant ab Angelis pulsatæ in morte B. Vivaldi* 162 a, *in adventu corporis B. Gregorii Verculensis* 536 d *in translatione B. Panaceæ V. M.* 771 *in morte B. Æmilia Biecheria* 812 d *& in translat. corporis ejus* 812 b
Cancri *morbus curatur ope S. Theodulphi Presb.* 102 e
Candela *tertio calitus accenditur ad sepulcrum S. Wiberadæ* 306 d
Canis *rabidi morsu vulneratum sanat S. Marculphus* 74 b c, *S. Briocus* 93 e, *Geraldus* 772 a
In Canonicatu *adeundo impeditus, invocato S. Antonino obtinet* 352 b
Pro Canonizatione *S. Antonini fit accuratus Processus testium* 48 *ex omni Ordine præcipuorum, coram Cardinalibus, Episcopis & aliis a pag.* 335 *ad* 351 *Processus Roma iterato examinati* 352, 353. *Indicto jejunio & precibus declaratur Sanctus* 353, 354
Cantilenas *componit, & post concionem canari mandat B. Ladislaus Gielnovius* 575 a b c, *item S. Adalbertus Archiep.* 575 d e, *& Bartholomæus Novvodvverki procuratis indulgentiis* 575 e
Capillos *tactu albos efficit S. Theodulphus* 98 b
Capitis *vertigo curatur ope S. Theodulphi Presb.* 101 a *dolor ope S. Athanasii* 256 a, *invocato B. Stanislao Canon. Regul.* 823 c 825 f 826 e 827 e 829 c d 842 d *ope S. Wiberadæ* 307 c. *S. Antonini* 344 a c *item contusio* 349 b, *ope B. Gregorii Verculensis* 542 f, 543 a b 547 d. Capitis dolores *cum amisso visu alterius oculi curati invocato B. Ladislao Gelnoviensi* 601 b. 611 b Capitis dolor *signo Crucis pellitur a Pio V* 712, *eo a morte invocato* 716 d, 719 f, 818 e f 819 c d
Capite *abscisso Martyr S. Hypolistus* 42 e. *S. Batus Persa* 46 c. Capite *inverso suspenditur S. Timotheus Lector* 37 b. Capite *plexi S. Silvanus Ep. Gazensis &* 39 *aut* 40 *alii* 468 b e. *Heraclius, Justus, Maurus* 452. *SS. Aphrodosius, Leontius, Meldus, Valerianus* 459 e f. *S. Quirinus Tribunus, S. Hermes Præfectus Urbis* 373 f. *SS. Eventius & Theodulus* 375 a *Milites triginta a S. Genio baptizati* 385
Caput *S. Juvenalis Conf. in processione deferentes aglandibus scloporum intacti* 417 c. Caput *S. Andeoli in Crucis modum scissum* 32 a
Captivi *liberantur aperto carcere ad delationem corporis S. Amatoris* 59 c, *invocato S. Godehardo* 526 a b c, 528 d e, *& B. Michaele Gedrocio* 558 e. Captivis *redimendis suos & Ecclesia reditus impendit S. Theodardus* 150 f, 151 a. Captivis *Christianis & reis ad triremes damnatis succurrit Pius V* 700 b. Capturi *triginta milites convertuntur & Martyres obeunt* 385
In Carcere *mortui SS. Saturninus & Neapolus* 180 b c
Cardinales *fieri Principum filios dissuadet B. Pius V Cardinalis* 626 a b, *adhortatur ad Vitam recte instituendam* 630 f, 631 a
Caritas *S. Aregii erga monachos in Angliam destinatos* 108 e f, *ob* Caritatem *leproso ingrato factam, intelligit cerdonem sibi meritis æqualem S. Antoninus* 336 c d
Castitatis *amore e familia excludit mulieres & pueros S. Antoninus* 328 d, *exemplo SS. Nicolai, Dominici, Thomæ Aquinatis* 328 f. Castitatis *amator & cultor B. Ladislaus Gielnovius* 572 a b c
Catechismum *ad Parochos vulgat B. Pius V* 632 d
Catechumenis *& neophytis benefica Pius V* 699 c
Catarrhus *cum distillatione in oculis & auricula sublatus invocato B. Pio V* 717 f, 718 a c
Cathedra *S. Jacobi Hierosolymis post modum in honore* 27 d
In Cella *arctissima solitarius vixit S. Antonius Abbas Taurinis* 498 f
Census *pauperum Cardinalium & Judicum Rotæ auget Pius V* 612 a
Cervi *divinitus submissi ferunt corpus S. Kellaci adsepulturam & custodiunt* 107 b c
Cervorum *ludus in annua festivitate S. Evermari* 138 d e f, 139
Cerevisia *restituitur invocato B. Stanislao Can. Reg.* 823 f
Cervical *tinctum sanguine B. Ladislai Gelnoviensis egrum sanat* 525 a
Christus *Redemptor cum SS. Petro & Paulo & Angelis visus in pugna cum Turcis sub Joanne Austriaco* 689 d
Christi crucifixi *imaginem exosculans moritur S. Antoninus* 323 d. Christi *imaginem sibi loquentem audit B. Ladislaus Gedrocius* 555 b *B. Zacharias Ord. Minorum* 803 e f. Christi passionem *cum lacrymis recolit S. Monica* 481 a, *expendens patitur excessum mentis B. Ladislaus*

G. el

Gielnovius 583 f *die Paraſceves in concione de flagellatione Chriſti apparet pendulus in aere, inde ager obit* 585 586. Chriſti *Paſſionis Evangelicam hiſtoriam curat ante obitum legi B. Pius* 693 c. Chriſti *crucem continue ante ſe habet* 697. *Crucis pedes veneno infecti, divinitus retrahuntur* 715 b a Chriſto *de morte monitus invitatur ad gloriam B. Staniſlaus Canon. Regul.* 821 f

Cibaria *ex farina, oleo & melle confecta tempore famis juſſu S. Antonini pro hoſpitibus per 7 annos non deficiunt* 343 a

Cibum *faſtidientem ægram pane oblato ſanat S. Wiberada incluſa* 286 f, Cibis *vilioribus ſic aſſuetus, ut delicatiores non diſcerneret, S. Antoninus* 328 a, 329 a

Cilicium *S. Wiberada pro Reliquiis habitum* 283 e, *in eo vulnerata obit* 290 d

Claudus *cuſtos ſepulcri S. Godehardi, eo invocato ſanatur* 517 d e f, *alius claudus* 518 a, *lignare S. Juvenalis unctus ſanatur* 394 a b. Claudi *octo ſanati ope S. Godehardi* 524 a b c, 525 c, 527 b; *ope B. Gregorii Verucchienſis* 542 a b, *B. Michaelis Gedrocii* 557 d. Claudus *& monoculus ſanatur ope S. Philippi Preſb.* 425 a. Eundi *facultas reddita ope S. Helenæ Trevenſis* 734 b c d, 846 c d e

Clemens *& lenis etiam erga de ſe male meritos, & injurias inferentes Pius V* 703 c d e f

Clericos *fide & doctrina excellentes deſcribi jubet B. Pius V* 641 a. Clericorum *mortuorum ſpolia oblata recuſat* 653 a. *in* Clero *reformando fortitudo S. Antonini Archiep.* 318 b f. Clericorum *juniorum magnam curam gerit S. Aregius Ep.* 109 c

Cœnobia 600 *ab Hugonottis directa & everſa* 644 b

Collici *dolores ſublati tactu calceamenti B. Pii V* 717 f

Colli *inflatura, fiſtula, foramina curantur ope S. Theodulphi Preſb.* 101 c 103 b

Colloquia *de cæleſti beatitudine & Dei viſione SS. Monicæ & Auguſtini* 478 e f, 479 a b

Columba *nivei candoris alis ſanguine plenis apparet S. Ultano, inde colligenti martyrium S. Follani* 119 a

Cometa *creationem Pii V Pontif. annuntiat in Anglia* 628 f

Comis *erga omnes, ſalva tamen auctoritate, Pius V* 704 c.

Comitialis *morbus invocato B. Panacea tollitur* 161 e, *apparente S. Antonino* 351 e f, *invocato B. Ladiſlao Gelnovienſi* 601 a, 604 d e

Comitum *utriuſq; militia dignitas ſub Trajano* 369 f, 370 a

Concionator *dicta miraculis confirmat S. Marculphus* 75 e f, 76 a. Concionans *ab Arianis læſus, & præcipitatus ac ſuffocatus contuſus Martyr obit S. Jacobus Bergomi* 472 c

Conciones *utiles habet etiam in agris & vicis ad rudes & pueros B. Ladiſlaus Gielnovius* 583 c d e, *in profligandis vitiis* 585 f. Conciones *incipit a Crucis titulo dotibus ad id præclaris inſtructus* 584 a b. Concionibus *cujuſdam Ordinis Prædic. motus hunc Ordinem ingreditur S. Antoninus* 314 e f

Concubinarios *beneficiis ſpoliari jubet Pius V* 640 e

Confeſſarius *diligens B. Pius V* 621 a. Confeſſus *peccata munitur viatico ſumpto S. Theodardus* 155 f

Confraternitas *ad honorem S. Annæ erecta Warſaviæ* 591 d e

Conjuges *SS. Gumbertus & Bertha mutuo conſenſu ſeparati* 113 f. Conjugatos *& ſeculares ad congruam ſui ſtatus virtutem cupit animari S. Athanaſius* 203. Conjugio *inito S. Monica maritum ſibi devincit, mores ejus tolerando* 475 d, *ſocrum ſibi devincit, & inter diſcordes pacifice agit* 475 e, *maritum ad fidem adducit* 476. Conjux *honeſtus impetratur invocato B. Staniſlao Can.* 816 e

Conſanguineos *non promovet quod eſſe Cardinalis effectus* 624, d e f *erga* Conſanguineos *ſuos moderatus Pius V* 709, 710, *præter modicam ſuſtentationem nihil concedit* 710 c, *nec ſine ſcrupulo* 710 d

Conſiliis *ſuggerendis præſtans S. Antoninus Archiep.* 317 d. Conſilii *eprimi etiam Regi B. Anfridus* 431 d

Conſtantia *in tormentis admiranda S. Maura Mart. in Thebaide* 377, 378

Contractus *manibus pedibuſque ſanatur ad ſepulcrum S. Ottonis* 62 c, *ope S. Godehardi* 525 c. *B. Gregorii Verucchini* 544 b c d, 545 b c. *S. Secundi* 572 c, *ope S. Valentini Ep. Genuenſis* 573 f, *ad Reliquias S. Wandelberti* 281 d e f 282

Contractio *cruris curatur ope Theodulphi Preſb.* 103 a

Contractæ 2 *& vir toto corpore ſanantur ope S. Evermari* 131 f, 132 b, *alia ad contactum corporis S. Antonini ſanatur* 323 e, *induens tunicam ejus* 330 b, *alii ope S. Philippi Preſb.* 416 a d

Converſioni *virorum primariorum congaudet Pius V* 662 c d. Converſioni *Judæorum monita præſcripta a Pio V* 653 d e f, 655

Cordis *ſyncope inveterata curatur ad brachium S. Philippi Apoſt.* 17 d. Cordis *dolor ſublatus ope B. Gregorii Verucculenſis* 546 a. *B. Staniſlai Canon. Regul.* 824 c 826 e 828 c. Cordis *palpitatio ſublata invocato B. Ladiſlao Gelnovienſi* 592 e

Corona *cum duplici apparet B. Alexander Ciſterc. altera in manu ob regnum Scotorum relictum, altera in capite ob regnum cælorum acceptum* 434 c d

Corpus *S. Andeoli lapidi annexum flumini injectum in aridam defertur* 39 b c. *S. Berthæ poſt* 100 *annos incorruptum, ſanguinem emittit* 114 f. *Wandelberti præſidium eſt contra Paganos* 279 b f. *S. Antonino ad ſepulturam delato omnes ad benedictionem ſe proſternunt* 325 c. *B. Maſaldæ poſt annos* 360 *incorruptum claret fragrantia & miraculis* 790 f. *S. Juvenalis poſt* 100 *annos imputre ſe erigit, ſanguine fluit* 392 b. Corporis *S. Juvenalis effigies in fundo arcæ lapideæ impreſſa* 400 e f 403 a b. Corpus *S. Pelagiæ Martyris ſervant 4 leones* 458 a. *S. Floriani Martyris Aquila* 463 c, 465 d, 467 d. Corpus *caſtigans dire a dæmonibus caditur B. Ladiſlaus Gedrocius* 555 c. Corporis *totius motu privatus ſanatur ope B. Philippi Aquilani* 551 c d 552 b d. *Corpora mortuorum etiam Regum effoſſa & cremata ab Hugonottis* 644 c. Corpus *B Pii V quarridus proſtat venerandum* 693 c 694 *eo viſo mulierculæ impudicæ convertuntur* 693 d, *magna cum pietate transfertur ad S. Mariam Majorem* 694 695 696

Coſta *fracta curatur invocato B. Staniſlao Can. Reg.* 813 b

Coxendicis *lædi infirmitate detentus liberatur ope B. Pii V* 718 e

Crines *evulſos ſibi gaudet B. Maura Mart.* 377 e

Crus *fractum in nomine Jeſu ſanat S. Godehardus* 502 c *curatur ope S. Antonini* 332. Cruris *vulnera ſublata ope B. Gregorii Veruculenſis* 540 b. *Cruris cruciatus ope B. Philippi Aquilani* 531 e f 552 a b. *B. Staniſlai Canon. Regul.* 823 d e 826

Crux Chriſti *a crucibus latronum diſcernitur ob moribundam ejus attactu ſanatam* 361 f, *ejus reſpectu Eccleſia Hieroſolymis conſtructa* 362 b. *Inventionis ſolennitas* 364, 365

Crucis *ſigno illuminat cæcum S. Amator* 57 f 58 a *leproſos curat S. Amator* 58 d *dolorem, capitis Pius V* 712 c *vas diſſolutum ne aqua efflueret, reparat S. Wiberada* 300 b

Crucis *in modum ſciſſum caput S. Andeoli* 79 b

Crucifixi *S. Philippus Apoſt.* 12 c, 14 a. *S. Jacobus Apoſt. Oſtracinæ* 30 c. *SS. Timotheus & Maura conjuges die* 2 *expirant* 378 f, 379 d

Cruciatam *petenti Regi Hiſpaniarum negat Pius V* 649 b

Cuſtos *oratorii S. Philippi Preſb. ob luminaria negligenter curata triduo concrematur* 424 f, 425 a

Curiæ Romanæ *reformatio a Pio II committitur S. Antonino* 320 a

D.

Dæmon *compeſcitur cilicio S. Antonini* 310 e, *in energumeno nomen S. Sicharii Mart. indicat* 184 e

A Dæmone *obſidetur machinatus necem S. Amatoris, ab hoc veniam petens, baptizatus & oleo unctus, liberatur* 54

Dæmonem *in femina ſpeciem transformatum nomine Jeſu pellit S. Marculphus* 73 77 c *terriculamenta ejus ſigno Crucis fugat S. Wiberada* 286 a *inſtar pauperis certi petentem cibum ſigno Crucis fugat S. Wiberada.* 288 b 101 c

Dæmones *orantem S. Marculphum manifeſtant* 72 b 76 c *in virtute Chriſti a S. Amatore effugantur* 54 f 55: *a S. Marculpho* 72 d 76 f 77 a

Dæmonum *infeſtatione montem liberat S. Orientius.* 61 d

Dæmoniaci *liberati ope B. Michaelis Gedrocii* 55 d *invocato S. Godehardo* 510 de 510 e f 527 d *S. Aldebrando* 159 f *ſigno Crucis & Jeſu invocato per S. Wiberadum* 287 b *ope S. Philippi Preſb.* 425 d 426 a *S. Helena Trecenſis* 846 f *filia Regis Angliæ tactu oſſium S. Juvenalis Conf.* 413 b c d *item alii* 414 a *nepos Leonis Imp. a S. Valeriano* 496 f *ſex ſigno Crucis liberantur a Pio V* 712 a c, *alius Pii nomine* 712 e

Dalmaticarum *uſum S. Aregio permittit S. Gregorius Magnus* 108 c 110 e

Decoctoribus *leges ſancit Pius V* 635 c

Deformitas *monſtroſa curata ope B. Pii V* 718 a. *Facies ope S. Theodulphi Preſb.* 102 d *S. Athanaſii* 256 f *invocato S. Valentino Gennenſi.* 273 f

Dentium *dolet ſublatus aratro S. Theodulphi* 97 d *ope S. Theodulphi Preſb.* 102 f *S. Wiberada* 307 f *S. Antonini* 333 e f *B. Staniſlai Canon. Regul.* 783 g *Gregorii Veruculenſis* 540 c

Deorum *effigies ex Vaticano eliminat B. Pius V* 631 c

Deſidi *operari maledicit S. Aregius, & ideo a ſerpente læſum ſanat* 110 b c

Diaconus S. *Corcodemus Antiſſiodori* 453

Diaconi Martyres *S. Jacobus Bergomi* 472 *S. Paulinus Coloniæ* 498. *Diffamantes luxuria S. Amatorem caſtigantur cæcitate, aut obſeſſione dæmonum* 55 e f

Digitus *ſive pollex de junctura emarceſcens ſanatur invocato S. Godehardo* 511 c

Digitus *S. Aldebrandi ablatus, ultro corpori adjunctus* 106 b

Digitum *abſciſſum reſtituit S. Briocus* 93 e

Digitos *ſibi abſciſſos gaudet S. Maura Mart.* 377 f

Diſuria *ſublata invocato S. Antonino* 347 b 349 c

Divinitatem Spiritus ſancti, & Filii Dei *ſcripto propugnat S. Athanaſius* 233 a b 240 a 244 c

Docilem *reddit, natura hebetem S. Godehardus* 521 a

Domeſticos *inſtar religioſorum inſtituit B. Pius V factus Cardinalis* 625 a b *item Papa* 630

Dormit *humi in cilicio & ſavo capiti ſubdito S. Wiberada* 286 a 297 b

Dorſum *effractum ſanatur invocato beato Pio V* 719 c

Draco *venenoſus a S. Philippo Apoſt. exterminatur* 12 b 17 c, *cultu divino honorari ſolitus in Corſica ſigno Crucis eliminatur a SS. Vindemiale & Eugenio* 272 c d *ſepticeps draco ſtola S. Germani Ep. M. dicitur ſubmerſus* 265 a b c

Dyſenteria curatur ope B. Staniſlai Canon. Regul. 825 b

E.

Eccleſiæ *Alexandrinæ ab impiis contaminatæ & ornamentis ſpoliatæ* 209 a 227

Eccleſiæ *clauſtra oratione aperit S. Aregius* 109 b

Eccleſias *Urbis viſitat ager B. Pius V* 691 f *ſolitus quotannis diebus antecineralibus idem facere* 697 b

Eccleſias *& monaſteria & collegia erigit Pius V* 700 f 701 a b c d

Eccleſias *a ſcandalis feminarum impudice ornatarum & juvenum inſolentia purgat S. Antoninus* 338 d, *ob id convitia jaciens male perit* 338 d e

Eccleſiæ *afflictæ medicus & conſolator S. Athanaſius habitus a S. Baſilio* 242 c f 243 c

Eccleſiaſticos *pecuniam in Italia & Gallia ad hæreticos extirpandos contribuere jubet & permittit Pius V* 646 a b

Elevationem *in oratione patitur S. Antoninus* 335 e

Eleemoſynas *largas & pias fundationes facit B. Maſalda Regina* 789 d e

Epilepſia *curata invocato S. Antonino* 349 d

Epileptici *curati invocato S. Juvenale Conf.* 414 a *ope S. Godehardi* 522 b. *B. Staniſlai Canon. Regul.* 824 d *B. Ladiſlai Gelnovien.* 598 c 602 a b 605 b 607 b f

Epiſcopus *deſignatus a Papa S. Antoninus a fuga reductus deprecatur, ne fiat: mandato juſſus parere fuſis lacrymis capeſſit* 315 *pedes urbem ingreditur* 316 a 338 c *per ſe viſitat omnia templa diœceſis* 318 c 319 a

Epiſcopos *vel ad ſuas Eccleſias redire, vel ſe abdicare aut pelli jubet B. Pius V* 632 c 640 e f. *Catholicos in Germania ſubſtitui cupit* 636 f, *& qua ſint ab iis præſtanda* 637 a b c

Epiſcopi DCLXX *ab Honorico Rege Wandalorum in exilium miſſi* 271 f

Epiſcopatum *admittit, nullus virga ſubito floreſcente S. Orientius* 63 b

Epiſcopatum *Hildeſheimenſem a S. Henrico Imp. oblatum diu recuſat S. Godehardus* 508 b c d

Epiſcopales *Sedes Ægypti venduntur indignis Arianis* 228 c

Epiſcopales *virtutes & columen Eccleſiæ S. Athanaſius* 192 d e f

Epiſcopalis *officii partes omnes explet S. Athanaſius* 240 d

Epiſcopales *virtutes S. Godehardi, diſciplinam ſuorum curantis, juventutem in ſtudiis educantis, fabricas reſtaurantis* 510 a b c. *Xenodochium fundantis* 510 f, *Baſilicas conſtruentis* 511 c

Epula *Regias admittens liberat machinatione invidorum occidendum S. Orientius* 62 b

Equitans *liberatur in præcipitio ope S. Antonini* 345 c, *item alius* 345 c

Equuleo *torquetur S. Quirinus Tribunus* 373 f *S. Alexander Papa* 374 d

Eremita *S. Helenus anachoreta* 531 *In cava caſtanea vivit B. Vivaldus* 161 f

Euchariſtia *per Huguenottos porcis objecta* 644 b

Euchariſtiæ *Sacramentum in paludem projectum, miraculoſe inventum in Polonia* 820 e

Euchariſtiæ *ſervandæ tabernaculo illæſo evertitur templum Florentiæ* 321 e. *Communionem ſub utraque ſpecie negat Bohemis Pius V* 705 b. *Hoſtia ſacra poſt Conſecrationem mutata ad veritatem fidei oſtendendam* 803 d *Ante Euchariſtiam ardentis jugiter lampadis uſus miraculo confirmatur* 763 d

Excommunicatio *a S. Godehardo, mortui e ſepulcris ſurgentes ab eccleſia diſcedunt, abſoluti repetunt ſepulcrum, & vivi emendantur* 521 b c

Exempli *boni ergo Chriſtus incarnatus: ejus virtutes imitati Sancti* 618 d e

Exequiæ *S. Antonini a Pio II Papa honeſtantur* 323 f *datis indulgentiis* 324 a

Extaſim *in contemplatione patitur S. Monica* 481 c

in Extaſim *rapitur contemplationi deditus, abſtractus a corpore, & a terra elevatus B. Ladiſlaus Gelnovius* 584 e

Exul *in ciſterna latet S. Athanaſius* 231 a, *fugiens navi ad perſecutores converſa evadit* 238 c d, *latet apud Virginem* 238 d e f, *in ſepulcro patris* 242 a

F.

FAmis *tempore multa millia hominum farina non deficiente alit S. Petrus Thaumaturgus* 428 c

Familia *rectæ inſtituendæ exorſus Pontificatum Pius V* 710 c f, *circa uſum Sacramentorum* 710 f

Famulorum *numerum diminuit, & retentis ſtipendium duplicat Pius V* 711 b

ob Fauces *eſcis inhærentibus occluſas moribundus ſanatur ope S. Valentini Ep. Gennenſis* 273 f

Febris *curatur ope S. Theodulphi Preſb.* 102 d, *S. Athanaſii* 256 f, 257 f. *B. Pii V* 717 f, 718 e f 719 a b c. *S. Germani Ep. M.* 269 c. *S. Philippi Preſb.* 425 b, *S. Antonini* 324 b, 333 a c d, 342 c 347 e f, 348 a 350 a. *S. Sigiſmundi Regis* 821 f. *S. Monicæ* 488 c d. *B. Staniſlai Can. Reg.* 823 d 824 f 826 e f *B. Ladiſlai Gielnovienſis* 598 f, 607 a 608 d 610 a 611 b

Febribus *medetur S. Theodulphus* 98 f

Febris *letalis aut continua ope B. Gregorii Veruculenſis* 539 f, 542

Digitized by Google

f, 542 cd, 543 f, 545 f, 546 bcd, 547 af,
Febres *pellit data vino a ſe Cruce ſignato S. Godehardus* 519 bcd, *item pomo a ſe benedicto* 519 a, *item jubens in nomine Jeſu ſurgere* 519 c
Febri hectica *conſumpti & pene moribundi ſanantur ope B. Gregorii Verucuſenſis* 541 de
Febris quartana *triennalis curatur ope S. Theodulphi Preſb.* 102 a
Febri *triennali ante obitum laborat, nec ulla medicamenta admittit S. Theodardus* 155 cd
Femur *fractum ſanat S. Briocus* 93 d
Femoris *dolor cum periculo adſciſſionis curatur invocato B. Pio V* 719 c
e Ficu *ſuſpenſus S. Sabas M.* 462. Ficus *pullulans ad ſepulcrum Ven. Geraldi ſalubris parturientibus & doloribus lateris* 772 b
Fides *Alexandrinorum erga S. Athanaſium laudatur a Julio Papa* 216 bc
Fidem *ſuam Rom. Pontificibus probat S. Athanaſius* 243
Fidei *magiſterium verbo & opere reſumit S. Athanaſius reverſus* 219 b
Fidei *cauſa infinita certamina S. Athanaſii* 193 & ſeq. 206, *eam ſcriptis defendit* 231, 233
Fidei *Nicana formulam commendat S. Athanaſius* 240 b 242 a. *Symbolum an ſub nomine Athanaſii ſcripſerit Vigilius Tapſenſis* 781 782 783
Fidei *formulam ſæpius mutant Ariani & Euſebiani hæretici* 208 c, 211 c, 212 a, 214 d, 235 e
Fidelis *in promiſſis Pius V & tales volebat miniſtros ſuos* 705 a
Filium *Auguſtinum in fide Chriſtiana inſtruit S. Monica mater* 475 f, *eum Manichæis adhærere deplorat* 476 b, *filium toc lacrymarum perire non poſſe intelligit, certior facta quod fidem orthodoxam aliquando teneret* 476 bc d e. Filius & mater *B. Gregorius & Anna ſuſcipiunt habitum Auguſtinianum* 536 b. Filia *S. Maura matri diſſuadenti martyrium generoſe reſpondet* 378 f
e Fiſtula *in genu de vita deſperans ſanatur, invocato S. Godehardo* 525 e
Flagellis *dire cæſus S. Silvanus Ep. Gazenſis* 468 b
Fluvii *Arni fluctus comprimit benedictione S. Anton.* 341 a
Fœdus *contra Turcas inter Germanos Princeps curat Pius V* 638 ef, 639 a. Fœdus *contra Turcas inter Pium V, Venetos, Regem Hiſpanum* 668, 669. *Fœderis conditiones* 670, 671, 672, *negans admittere Reges Gallie & Luſitanie* 672 f, 673, 674, *item Cæſar & Rex Polonie* 677 f, 678, 679, 680. *Poſt victoriam fœdus novum parat Pius V* 690 ef 692 ab
Fœniculo, *ad ſepulcrum S. Wiberade creſcente, morbi curantur* 291 c, 206 e
ad Fordinas *metalli damnatur S. Silvanus Ep. Gazenſis, & 39 aut 40 ſocii* 468
Fons *a S. Euphroſyne ſanctificatus curandis febribus ſalutaris* 140 d. Fons *excitatus ut baptizetur S. Pelagia* 455 e, *erumpit ad reficienda animalia ferentia corpus S. Floriani* 465 ef. Fontem *dirigente S. Petro reperit & poſt ſe ducit S. Bertha* 114 cd
in Fornacem *ardentem conjecti expirant SS. Heſperus, Zoe, Cyriacus & Theodulus corporibus illæſis* 177 f 179 ab. *S. Olbianus ejuſque diſcipuli* 438 f
In Fornace *ardenti illæſi S. Alexander Papa, SS. Eventius & Theodulus Preſbyteri* 374 f, 375 a
Fortitudo *S. Athanaſii in conſpiratione Arianorum cum Meletianis* 193, *in calumniis perferendis* 194, 196 *&c. Vide* Calumnia. Fortis *in Senatu Florentino arguendo & immunitate Eccleſiaſtica tuenda S. Antoninus* 320 a b, *Senatui cenſuras minando* 320 d, 338 f 339 a, *in hæreticis & maleficis exterminandis* 339 b. Fortis *S. Alexander Papa in arguendo incredulitatem & crudelitatem Aureliani Comitis* 374 bc, *in ſpernendo minas & tormenta* 374 d. Fortis *in ſuo munere exercendo profitetur, nec mortem a ſe timeri Pius V* 706 d a
Fratres 2 *Epiſcopi ſancti Petrus Argivorum Paulus Corinthi* 428 a
Frumentaria *rei, ut copioſior & parabilior ſit, Providet Pius V* 699 ef
a Fulmine *& grandine immunis villa S. Africani* 65 f
Fungorum *eſu æger liberatur ope B. Pii V* 718 f
Fures *duo inter ſpoliandum ſacellum S. Floriani extinguuntur* 466 c. Furibus *boves conatis abducere, benefacit S. Philippus Preſb.* 424 b. Furati *poma in horto ejus puniuntur, alius deglutire nequit, alterius equus crepat* 424 e. Furtivis *lignis onuſtus currus moveri nequit* 425. Furatus *dentem S. Evermari, ut quæſtum faceret, punitur tenebris, inverſione oculorum & capitis, pœnitens facta reſtitutione ſanatur* 129 f 120 Furatus *ornatum Eccleſia fit immobilis, & furatus ſarcinas peregrinorum, nequit fugere. Pœnitentes ſanantur* 134 135 a, Furto *pecuniam ſublatam prædicit recuperandam, & furem abſque moleſtia dimitti præcipit S. Amator* 533 bc
Fuſtibus *cæſus S. Andeolus* 38 a

G.

Gloria *S. Antonino data in cælis ipſa mortis hora revelatur* 330 cde. *in* Gloria *cæleſti viſus Pius V.* 715 e
Gladius *a Jeremia traditus Jude Machabæo contra adverſarios* 7 d, 30, *a* Gladio illæſus *S. Juvenalis Epiſc. quo ſemet percuſſor interimit* 488 c. Enſem & pileum *Duci Albano in Belgium mittit Pius V* 650 a
Genitales *partes ſunt conſtricta S. Sabæ Perſa* 46 bc
a Genuflexione *callus inſtar cameli obductus genibus S. Jacobi fratris Domini.* 21 f
Gibboſi *duo ſanantur ope S. Godehardi* 524 d
Gingiva *fœtida curatur ope S. Theodulphi Preſb.* 102 c
Gradiendi *impotentia ſublata invocato B. Ladiſlao Gelnovienſi* 601 de 604 f
Guttur *exulceratum ſanatur invocato B. Ladiſlao Gelnovienſi* 608 d. Gutturis *tumor & faucium dolor ſublatus ope S. Monica* 488 b, *B. Staniſlao Canon. Regul.* 830 a
Gutturi *os implicatum ejicitur invocato S. Godehardo* 525 f, *inhærens ſublatum invocato B. Ladiſlao Gelnovienſi* 598 f.

H.

Hæmorrhoiſſa *ſanatur a B. Michaele Gedrocie* 656 a, *a B. Staniſlao Canon. Regul.* 822 c
Hæreticus *petulanter obloquens adverſus Pium V ſit mutus, miſer perit* 711 f, 718 b
Hæretici *crudeliter ſæviunt in Catholicos adhærentes S. Athanaſio* 200 f 209 a f 210, 214 ef, 215 a 226 227, Hugonotti *obtenta iniqua pace, novos tumultus parant ad religionis & regni perniciem* 643 def, *ſæviunt in ſacra omnia, in vivos & mortuos petiſſimum Sacerdotes* 944, *bello vincuntur* 643 abc. *iterum* 647. d. Hæretici *moti pietate B. Pii V convertuntur* 699 a. Hæretici *proſequitur Inquiſitor B. Pius V* 622 623 Converſione *excipit* 623 e, *denunciari & caveri jubet* b, *iis comprimendis intentus*
Hegumenus *Medicii in Bithynia S.* 500
Hernia *attactu corporis S. Secundi V* 719 a. *S. Helenæ* 331 f 332 a
Honores *dignioribus conſtituendis* d e f
Hoſpiti-

Digitized by Google

ıteſtinorum *cruciatus curatur ope S. Theodulphi Presb.* 102 d *B. Staniſlai Canon Reg.* 827 f
ıviſibilis *redditur miles ab hoſte circumventus invocato S. Juvenale Conf.* 410 b c
ſchias *curatur ope B. Gregorii Veruculenſis* 540 a *invocato B. Ladislao Gelnovienſi* 598 e 600 b
tinera *difficilia etiam ſenex ex amore paupertatis pedet peragit B. Ladislaus Gielnovius* 572 f 573 b
Jubilæum *ferentibus ſuppetias Melitenſibus concedit Pius V* 638 a *contra Turcas pro Hungaria* 639 c d
Judæi *non poſſunt eſſe Judices Chriſtianorum* 145 f 146 Judæis *Romæ leges præſcribit Pius V* 635 d *multi ejus pietate commoti convertuntur* 698 f
Judicibus *æquitatem commendat B. Pius V* 631 a
Judicia *Dei incomprehenſibilia, quod Sancti a morte diu latitant* 126 f 127 a
Juriſdictionem *Eccleſiaſticam ſedulus tuetur Pius V* 706 b
Juſtitiæ *ſervandæ conſtantiam ſervat Pius V* 705 b *culpat adminiſtrantium* juſtitiam *plellit* 704 c *rationem exigit ab officio ſumtûs* 704 a
Juvenis *omni virtutum genere clarus, alios viam almis docet S. Marculphus* 75 e f

L

AD Laicos *recurri in cauſis Eccleſiaſticis acriter prohibet Pius V* 706 c
Lampade *ardente uſtulata, integram fornacem petit S. Maura M.* 378 d e Lampadibus *uſtulati Ss. Alexander & Antonina* 382 d
Lampadum *jugiter ardendarum uſus in Eccleſia.* 764 a
Lapidibus *obruti S. Jeremias Propheta* 62 a c *S. Philippus Apoſt. crucifixus* 12 c *S. Jacobus e pinnaculo templi dejectus* 23 a
Lapſus *aliqualis Liberii & Hoſii reparatus* 225 e f
Lapſu *contritus infans ope B. Ladiſlai Gelnovienſis ſanatur.* 607 a *ex* Lapſu *gravi moribundi ope S. Antonini* 324 c 344 f 349 a Lapſum *in fluvium ſiccis veſtibus emergere facit S. Antoninus* 341 f Lapſum *in puteum porcum oratione recipit S. Theodulphus* 98 a
Laterum *dolor ſublatus invocato B. Pio V* 719 f
a Latronibus *ſicariis & piratis pagas ditiones ſuas Pius V* 634 d e f
Lector *ordinatus S. Timotheus Mart. in Thebaide* 376 c
Lectione *ſacra ad menſam ſe paſcit S. Antoninus Archiep.* 317 c
Lectus *S. Antonini abſque culcitra & linteis* 319 a
Legatus *Florentinorum ad Caliſtum III, & Pium II Pontifices S. Antoninus Archiep.* 319 e f *ad Imperatorem mittendus ſe excuſat* 320 a
Legum *tenax Pius V* 705 e
Leones 4 *ſervant corpus B. Pelagiæ* 458 b
Leproſi *ſanantur ope S. Athanaſii* 457 e f *S. Antonini* 348 b *S. Monicæ* 491 a *S. Godehardi vivuntis* 512 f 513 a Leproſos 3 *aqua Jordanis illimens ſanat S. Amator* 58 d *alios* 5 *mundat S. Aregius* 110 f Leproſum *a ſe lotum in lecto ſuo collocat, & novis veſtibus induit B. Anfridus* 432 d
Lepus *effugiens venatores latitat ſub cappa S. Marculphi* 74 d 78 d Lepores *ſibi familiares habet S. Philippus Presb.* 424 b
Libertas *conſtans SS. Luciferi, Euſebii, & Dionyſii, argumentum Conſtantium Imp. reſiſtentem S. Athanaſio* 224 b c d *& damnantem eos exilio* 224 e *B. Pii V Cardinalis in ſententia proferenda* 625 e f
Liberalis *erga bene meritos Pius V* 701 c d e *erga miniſtros* 702 e 703
Librorum *hæreticorum farcinas intercipit, reſiſtentes excommunicat cum magno vitæ periculo Pius V* 621 f 622 a b Libri *a S. Antonino conſcripti* 322 b c d 323 b

Lien-

Lienteria *curata invocato B. Ladiſlao Gelnovienſi* 604 b
Linguam *maſticans expirat tyrannus Aurelianus Comes, poſt occiſos S. Alexandrum Papam, alioſque* 375 b
Linguæ *ulcus ſanatum invocato* B. *Stanislao Canon. Reg.* 828 d f
Liquor *ſalutaris emanat e ſepulcro S. Juvenalis Epiſc.* 389 c *eo claudus unctus ſanatur* 349 a b
Litanias *viſi apud moribundum recitare Mariæ Deiparæ aliique Sancti* 718 b
Lodi *ad annulum infeſto S. Juvenalis ordinati* 196 d
Ludos *noxios tollit S. Antoninus* 620 c *pecuniam vi acquiſitam in pauperes erogat* 920 d Luſum *alea perdens blaſphemus, ore & vultu terribiliter torto caſtigatus, & ope S. Juvenalis Conf. ſanatur* 425 f 426 a
Luce *cæleſti inter tormenta circumfuſus S. Hypoliſtus* 24 c Luce *mira collucent oſſa S. Juvenalis Epiſcopi* 400 f
pro Lumine *Eccleſiæ S. Philippi Presb. deſtinatam animam guſtantes, miſere cruciantur* 425 f
Ad Lupanar *dotis S. Antoninæ a S. Alexandro commutata veſte dimittitur* 381 d e
Lupi *morſu vulneratum ſanat S. Marculphus* 78 a
Luxum *omnem a re familiari proſcribit S. Antoninus* 317 e

M

MAgicos *libros exurit S. Antoninus* 339 c d
Mamillarum *dolores ſubitati ope B. Stanislai Can. Reg.* 821 a 828 f
Mancipia *Chriſtiana raptis vinculis promovent victoriam ſub Joanne Auſtriaco* 686 e f *liberata ad quindecim millia* 688 b Mancipiis *Chriſtianis opitulatur Pius V* 634 f
Manus *arida curatur invocato S. Godehardo* 524 b Manus *immobilis aut tumida ſanatur ope B. Gregorii Veruculenſis* 541 e 545 e Manus *uſus amiſſus recuperatur invocato B. Ladislao Gelnovienſi* 609 e Manuum *ſummitates præſcinduntur SS. Antoninæ & Alexandro* 372 b Manus & *pedes abſcinduntur S. Quirino Tribuno* 373 f Manus *manet in aere ſuſpenſa, volentes vi diripere oblata S. Wandelberto* 280 f
Mariæ *inundatione liberati Hollandi, invocato S. Godehardo* 127 e
Maria Virgo Deipara *apparens excæcatum præ dolore & langore jubet adire ſepulchrum B. Ladislai Gelnovienſis, & ſanatur* 604 b c *ejus ope per B. Ladislaum Gelnovienſem petita ſanatur ſurdus* 613 Maria *Deipara & SS. Dominicus, Vincentius, Pius V. aliique Litanias viſi apud moribundum recitare* 718 b, *a* Maria Deipara *viſitatur B. Stanislaus Canon. Regularis* 821 b Mariæ Deiparæ *juſſu puellæ in monaſterio collocandæ colligit S. Bertha* 114 a Mariæ *cultor eximius S. Antoninus* 317 e Mariæ *honorem protelaturus acceperat Epiſcopatum B. Anfridus* 431 e Mariæ *Eccleſia de Salica ſeu de Campis in Pedemontio, ubi corpus S. Juvenalis manſit immobile* 413 a 414 b Mariæ *feſtum Præſentationis coptum* 517 a Mariæ *addicta Catharina, filia Judæi quinquennis* 523 a, *ab eadem monetur ut fugiat* 523 c, *fella Sanctimonialis eam loco parentum habet, & in imagine colit* 534 d Mariæ *veneratio & miracula Skapæ in Polonia* 571 a Mariæ *coronam recitat B. Ladislaus Gielnovius novo modo, dein a Fratribus Minoribus & multis ſecularibus obſervato* 578 d e, & *a* Deipara *apparente probato* 478 f g Maria *indicat ſe locum Skapæ habere carum, ibique miraculis claret* 579 e f 580 a, *Energumeni ibi liberantur* 580 a Mariæ *verum faciens ſanatur propter blaſphemiam punitus* 580 a d e *Alius in* Deiparam *blaſphemus ſit mutus & demens, pœnitens ſanatur* 581 a b. Mariæ *Virg. Roſarium promovet Pius V* 633 a, *præſcribit quomodo de Conceptione loquendum* 633 a. Mariæ *addicta imaginem veſtibus & monilibus ornat B. Mafalda* 789 f
Mariæ *victoria de Turcis ſub Joanne Auſtriaco adſcripta, & annus revelatur* 689 a
Matrimonium *cavet conſummare cum ſponſo conſanguineo Henrico Rege Caſtellæ* B. *Mafalda* 789 a.
Ad Matutinum *officium prævertit Clerum* S. *Antoninus Archiep.* 317 c: *præſentia ſua excitat ad illud* 718 c. *etiam ſenex* 318 d
Memoriæ *mandat librum decretalem brevi tempore, ut in Ordinem Prædicatorum ingrederetur S. Antoninus* 335 d e
Mendaces *odit Pius V* 704 f. *ſimulationis omnis expers* 705 a, *Paulum nepotem cuſtodiæ ſuæ Præpoſitum ob mendacium ablegat* 830 c f
Mendici *æaci collegerunt* 550 *aureos, eos in puellarum dotem expendi jubet S. Antoninus* 340 f. *Religioſis Mendicantibus ſancit propria Pius V* 633 f
Menſa *frugali uſus adhibita lectione Pius V* 708 d e: *quod etiam præſcribit domeſticis* 744 a
Meretrices *curat expelli, aut in angulo urbis concludi B. Pius V* 631 c d
Milites *triginta a S. Genio baptizati Martyres* 385. Militum *animis corporibuſque proſpicit Pius V* 646 e f *animantur ad fortiter agendum pro religione adverſus Deo & Regi rebelles* 647 a 2 c d. Militaribus *præſcripta a Pio V* 634 a
Miracula *exhibentur ad fidem adſtruendam, & ad Sanctorum probitatem oſtendendam* 594 d e f
Miſericors *erga egenos, afflictos, & captivos S. Theodardus* 150 d e f
Miſſa *in honore S. Sigiſmundi oblata morbos pellit* 85 b Miſſam *quotidie cum magna pietate celebrat Pius V* 696 f: *ſub* Miſſa *ſanatur viribus corporis deſtituta ope Floriani* 466 c d
Mitem *reddit blandio alloquio legatum ira commotum S. Theodulphus* 98 d e
Moderatus *in reprehendendo B. Ladislaus Gieln.* 572 a
Molendinum *pauperis fiduciam in Deo præcipiente S. Antonino divinitus inſtauratur* 342 c
Monachis *cum laude præeſt, eos verbo & exemplo ſuadet aſſiduitatem ad officia divina & amorem cellæ B. Pius V* 620 d e f. Monachorum *obſervationes laudat S. Athanaſius* 203 b c. *inter illos in eremo 6 annis degit* 230 b c. Monaſteria *indiſciplinata reformat induſtrie & ſuaviter S. Godehardus* 501 f, 506 a b
Morbos *patienter tolerat S. Antoninus* 315 b. Morbo *longo tabeſcentes ope S. Wiboradæ ſanantur* 291 c, 292 b, 307 c
Mores *pii S. Henrici juvenis & Ducis* 505 d: *ab* Mores *compoſitos S. Bernardinus appellatur B. Pius V* 620 f
Mors *miſera Arii in latrina crepantis medii* 204 c d. Mortis *diem & horam S. Gertrudi prædicit S. Ultanus* 119 b *a* Morte *ſe erigens lacrymanti proſpera prædicit S. Philippus Presb.* 424 d., *a* Morte *præſervata invocato B. Pio V* 717 a. Mori *parati monachi pro S. Athanaſio* 230. c. Moritur *Crucifixum exoſculans Sanctus Antoninus* 313 d, *S. Godehardus Clero cantante*: Dirige pedes noſtros in viam pacis 516 b. Moriturus *extremum confitetur & viatico munitur B. Michael Gedrocius* 537 a b. Moribundus *a Chriſto viſitatur S. Orientius* 63 d. *Moribundus e vulnere apparente Beato Vivaldo, ſanatur* 162 c d, *implorans patrocinium B. Ladislai Gielnovii necdum mortui ſanatur* 587 d e. Moribundus *Reliquiis B. Pii V. ſanatur* 716 e, *apparente B. Pio V* 717 a b. Moribunda *S. Monica deſiderat*
moriam ſui ad altare 480 c, *eam & patrem*
tres commendat S. Auguſtinus precibus
d Moribundi *ſanantur ope S. God*
d, B. *Michaelis Gedrocii* 55[illegible]
257 d, d *invocato* B. *La*
d, 603 d 604 a *b*
Uladislaus Sir

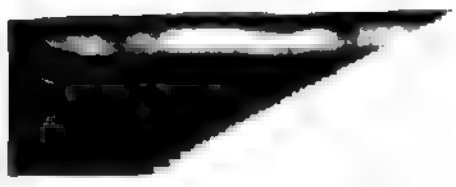

Digitized by Google

corporis S. Philippbi Presb. 425. d, *ex corpore mortui Pii V* 715 e, 719 c, *e corpore S. Secundi* 170 c. Odor *divinus & refocillans dulcedine ſpirituali adſtantes ex corpore S. Godehardi* 523 d. Odoris *fragantia cahus effuſa dum S. Amator & Martha eligunt virginitatem* 53 b c

Oleum *lampadis S. Aldebrandi furatus fit cecus, deinſanatur* 260 b. Oleum *manans ex tumba S. Petri Thaumaturgi damones abigit, morbos ſanat* 428 d. Oleum *exhauſtum reſtauratur invocata B. Maſalda Regina* 790 e. Oleo *ſacro inungitur moribundus S. Godehardus* 515 f

In Ollam *aqua ferventis miſſa inſultat Preſidi S. Maura Mart.* 378 a b

Orationi *addicta B. Panacea ideo a noverca occiſa* 165 c d. Orationem *pia devotione perficit B. Ladislaus Gielnovius* 578 a b, *quo modo faciat efficacem* 579 b c. Orandi *aſſiduitas B. Pii V etiam Turcis formidanda* 697 a b, *veſpertinis precibus cum tota familia intereſt*.

Ordo Canonicorum Regularium *Mendicantium B. Maria de Metro ſub Regula S. Auguſtini, ſeu de Panitentia beatorum Martyrum in Polonia, B. Michael Gedrocius* 552 555 c. Ordinis Canonicorum Regularium *Lateranenſium in Polonia, B. Stanislaus Subprior* 820 *Ordinis habitus* 820 e, *introductus in Caſimiriam* 820 e. Ordinis Canonicorum Regularium *Ven. Geraldus* 576. Ordo Humiliatorum *ob ſcelera a Pio V extinctus* 663, 664. Ordinis Benedictini *Sancti ſuis locis indicati. Habitum in Epiſcopatu ſuſcipit B. Anfridus* 432 b. Ordinis Crucigerorum *B. Ventura* 432. Ordinis Eremitarum S. Auguſtini *B. Gregorius Verneulenſis* 535. Ordinis Ciſtercienſis *B. Maſalda Regina* 788, *eam inducit in monaſterium Arequa* 789 c, *Converſus B. Alexander* 434. *Ven. Catharina ſanctimonialis Parci in Brabantia* 522. Ordinis Prædicatorum *Pius V Pontifex* 220 a, *S. Antoninus Archiep. Florentinus* 310, *habitum ſervat* 219 c, *ut plures ingrediantur, impetrat apud Deum S. Antoninus* 334 a d e, *& alii eo invocato* 344 d, Ordinis S. Franciſci *de Obſervantia B. Philippus Aquilanus* 548, *B. Zacharias* 802 c. *Ladislaus Gielnovius* 560, *Adventus in Poloniam* 563 f, 564, 565. *Tertii Ordinis B. Vivaldus* 160, *Epiſcopus ex dicto Ordine, B. Alexander Vinciolus Nuceria* 818

Ori *prunas immittendas ſibi eſſe optabiles oſtendit S. Maura Mart.* 378 c

Oſculo *inter ſimulatos amplexus occiditur B. Conradus in Helvetia* 310 d. Oſculari *caput S. Juvenalis Conf. in feſto ad* 25000 *homines* 425 c

Otium *fugit, labori orationi & vilibus ſervitiis intentus B. Ladislaus Gielnovius* 582 c d e. Otii *ejus tempus orationi & libris ſcribendis impendit vacuum S. Antoninus Archiep.* 317 e

P.

PAnem *ab Angelo ſuis adferri impetrat B. Zacharias Ord. Minorum* 803. d. Panem *a S. Wiberada bendictum contemnens Presbyter, febri corripitur* 287 c, 301 d

Papa *ſolius virtutis merito factus, quo nec cogitatione quidem aſpirat Pius V.* 707 e, *nihil in eo mutare optabile reperit* 707 f. Papa *non via ſcrutinii aut acceſſus, ſed adorationis electus B. Pius V.* 618 b c, *nullo ſequenti undecim horis continuis ſopitus quieſcit* 628 c. *Ejus creatio previſa a Card. Gonzaga moribundo* 628 f, *annuntiata per Cometem in Anglia* 628 f. *Domeſticis & familiaribus rectam vivendi normam proſcribit* 650 d

Paralyſis *variorum curata invocato S. Antonino* 341 c f, 346. b c d, *S. Helena Trecenſi* 59 b a, *B. Ladislao Gelnovienſi* 600 b a, 611 c Paralyticus 30 *annis ſanatur ope S. Amatoris* 59 c. Paralyticus *incredulus ab Epiſcopo miſſus, ope S. Evermari in teſtimonium ſanctitatis*

genitrix Mariæ recitat ad Canonizat. Gelnovienſi 601 f, 602. d, 608 f, 609 c, *precibus S. Godehardi adjuta* 520 b, *B. Michaelis Gedrocii* 558 c d. *In* Partu *periculoſe laboranti Imperatrici apportato capite S. Sigiſmundi peperit filium, Sigiſmundum ideo dictum, dein Imperatorem* 89 f

Patienter *ferre cacitatem inſtillam B. Anfridus Epiſc.* 432 a

Pauperes *petentes numquam vacuos dimittit S. Antoninus* 340 c, *pro donata cappa aliam divinitus accipit* 340 d, *tres reſidui panes eregans, capſam plenam invenit* 340 e, *hoſpitale inſtituit* 340 b. Pauperibus *benevolus S. Wandelbertus* 178 b. Pauperibus *omnis generis beneficus Pius V* 699 c, *ideo a* Deipara *laudatus* 700 c. Pauperum *in juſtitia patronus* 704 b, *eorum pedes lavat, ulcus fœdum oſculatur* 707 d, *in* Pauperes *& hoſpites diſtribuit ſibi oblata S. Wiberada incluſa* 286 e, 299, *in* Pauperes *liberalis S. Godehardus* 511 b, *in* Pauperes *diſtribuit pecuniam in conſecratione ſpargi ſoliram, & convivio impendendam Pius V* 629 d. Paupertas *viro nobili pro familia ſuſtendanda ſublevatur invocato S. Antonino* 544 b. Paupertatis *religioſa ſtudioſus, pedes iter etiam difficillimum egit, cibo minimo contentus, S. Ladiſlaus Gilnovius* 572 e f, 573 a b

Pectoris *vena rupta ſanatur ope S. Antonini* 346 c. Pectoris *dolor ſublatus ope B. Staniſlai Canon. Regul.* 819 c 824 f 826 e 827 c 828 a

Pecten *S. Wiberada in aere pendat* 306 f

Pecuniæ *colligendæ artes abominatur Pius V* 700 d, *illa non ſine crimine redimi, neque pro diſpenſatione eam accipi* 700 d e

Pedis *dolor greſſum impediens ſublatus ope B. Gregorii Verculenſis* 540 d e f, *ope B. Philippi Aquilani* 551 f, *invocato B. Ladiſlao Gelnovienſi* 599 b, 609 b, *B. Staniſlao Canon. Regul.* 823 f 824 f 826 828 b. 830 e f 832 a, *B. Helena Trevenſi* 845 Pedibus *nudis Archiepiſcopus ingreditur Cathedralem S. Antoninus* 316 a f, 338 c

Pejerans *in alterum damnum & S. Godehardo obſtrepens miſere periit* 513 d e f, 514 a b

Perdicem *coctam vita reſtituit S. Aldebrandus* 159 f

Peregrinis *ſuccurrit Pius V* 700 a. Peregrinos *cum diſcretione excipit S. Godehardus* 511 a. Peregrinatur *martyrii deſiderio Compoſtellam ad S. Jacobum S. Evermarus* 123 d. Peregrinatus *Romam & in reditu ſancte mortuus S. Peregrinus* 147 c d. Peregrinatur *Romam & loca martyrum inviſit cum fratre S. Wiberada* 285 d

Perfectione *magna vixit bene in ſæculo, melius in religione, optime Archiepiſcopus S. Antoninus* 343 c

Cum Periculo *Inquiſitor B. Pius V* 621 f, 622 a b, *libros, invehendos in Hiſpaniam, curat examinari* 655 c

Perſecutio *contra recuſantes Arianam communionem* 233 e

Peſtis *tollitur invocato B. Vivaldo* 162 e. *S. Athanaſio* 256 d, *S. Jacobo minore Apoſt.* 754 e, *per milicii S. Antonini partem* 350 a. Peſtilentia *curatur invocato S. Juvenale Conf.* 416 f. *Varſavia invocato B. Ladiſlao Gelnovienſi, poſt viſionem in cælo apparentem & cæleſtem vocem ſublata* 596 c f, 597 a b *variorum* 598 a, 602 a, 602 b c, 607 d, 608 e, 610 a b c. *Nuceria depulſa meritis B. Alexandri Vincioli & interceſſione B. Juvenalis Conf.* 416 f. *Varſavia invocato B. Ladiſlao Gelnovienſi, poſt viſionem in cælo apparentem & cæleſtem vocem ſublata* 596 c f, 597 a b *variorum* 598 a, 602 a, 602 b c, 607 d, 608 e, 610 a b c. *Nuceria depulſa meritis B. Alexandri Vincioli & interceſſione B. Juvenalis* 601 a, 602. d, 608 f, 609 c, *precibus S. Godehardi adjuta* 520 b, *B. Michaelis Gedrocii* 558 c d. *In* Partu *periculoſe laboranti Imperatrici apportato capite S. Sigiſmundi peperit filium, Sigiſmundum ideo dictum, dein Imperatorem* 89 f

Patienter *ferre cacitatem inſtillam B. Anfridus Epiſc.* 432 a

Pauperes *petentes numquam vacuos dimittit S. Antoninus* 340 c, *pro donata cappa aliam divinitus accipit* 340 d, *tres reſidui panes eregans, capſam plenam invenit* 340 e, *hoſpitale inſtituit* 340 b. Pauperibus *benevolus S. Wandelbertus* 178 b. Pauperibus *omnis generis beneficus Pius V* 699 c, *ideo a* Deipara *laudatus* 700 c. Pauperum *in juſtitia patronus* 704 b, *eorum pedes lavat, ulcus fœdum oſculatur* 707 d, *in* Pauperes *& hoſpites diſtribuit ſibi oblata S. Wiberada incluſa* 286 e, 299, *in* Pauperes *liberalis S. Godehardus* 511 b, *in* Pauperes *diſtribuit pecuniam in conſecratione ſpargi ſoliram, & convivio impendendam Pius V* 629 d. Paupertas *viro nobili pro familia ſuſtendanda ſublevatur invocato S. Antonino* 544 b. Paupertatis *religioſa ſtudioſus, pedes iter etiam difficillimum egit, cibo minimo contentus, S. Ladiſlaus Gilnovius* 572 e f, 573 a b

Pectoris *vena rupta ſanatur ope S. Antonini* 346 c. Pectoris *dolor ſublatus ope B. Staniſlai Canon. Regul.* 819 c 824 f 826 e 827 c 828 a

Pecten *S. Wiberada in aere pendat* 306 f

Pecuniæ *colligendæ artes abominatur Pius V* 700 d, *illa non ſine crimine redimi, neque pro diſpenſatione eam accipi* 700 d e

Pedis *dolor greſſum impediens ſublatus ope B. Gregorii Verculenſis* 540 d e f, *ope B. Philippi Aquilani* 551 f, *invocato B. Ladiſlao Gelnovienſi* 599 b, 609 b, *B. Staniſlao Canon. Regul.* 823 f 824 f 826 828 b. 830 e f 832 a, *B. Helena Trevenſi* 845 Pedibus *nudis Archiepiſcopus ingreditur Cathedralem S. Antoninus* 316 a f, 338 c

Pejerans *in alterum damnum & S. Godehardo obſtrepens miſere periit* 513 d e f, 514 a b

Perdicem *coctam vita reſtituit S. Aldebrandus* 159 f

Peregrinis *ſuccurrit Pius V* 700 a. Peregrinos *cum diſcretione excipit S. Godehardus* 511 a. Peregrinatur *martyrii deſiderio Compoſtellam ad S. Jacobum S. Evermarus* 123 d. Peregrinatus *Romam & in reditu ſancte mortuus S. Peregrinus* 147 c d. Peregrinatur *Romam & loca martyrum inviſit cum fratre S. Wiberada* 285 d

Perfectione *magna vixit bene in ſæculo, melius in religione, optime Archiepiſcopus S. Antoninus* 343 c

Cum Periculo *Inquiſitor B. Pius V* 621 f, 622 a b, *libros, invehendos in Hiſpaniam, curat examinari* 655 c

Perſecutio *contra recuſantes Arianam communionem* 233 e

Peſtis *tollitur invocato B. Vivaldo* 162 e. *S. Athanaſio* 256 d, *S. Jacobo minore Apoſt.* 754 e, *per milicii S. Antonini partem* 350 a. Peſtilentia *curatur invocato S. Juvenale Conf.* 416 f. *Varſavia invocato B. Ladiſlao Gelnovienſi, poſt viſionem in cælo apparentem & cæleſtem vocem ſublata* 596 c f, 597 a b *variorum* 598 a, 602 a, 602 b c, 607 d, 608 e, 610 a b c. *Nuceria depulſa meritis B. Alexandri Vincioli & interceſſione B.*

Jemma peſtate invocato S. Evermaro impetratur 135 d e f, 136 a

Podagra *ſublata invocato B. Ladiſlao Gelnovienſi* 621 d

Pœnitentiam *agit S. Sigiſmundus ob filium perſuaſu noverca occiſum* 85 e, 87 b. Pœnitentes *hæretici recipiendi exceptis hæreſiarchis* 236 a. Pœnitentes *manſuete excipit S. Godehardus* 511 b. *Cingulo ferreo & cilicio utitur & flagris S. Antoninus* 336 f. Pœnitenti *lorica ferrea exuitur ad ſepulcrum S. Godehardi* 524

Pontes *ſupra fluvios in publicum uſum erigit B. Mafalda* 794 a

Pontifex Romanus *Pius V ex Ordine Prædicatorum* 602 a, *olim de ſumma Pontifice propugnarat theſes* 620 b

Præcordiorum *dolor in filio Sigiſmundi III Regis Poloniæ ſublatus invocato B. Ladiſlao Gelnovienſi* 597 c

Prædicit *victoriam & animat ad pugnam S. Marculphus* 73 f, 74 a, 77 f 78 a. Prædicit *feſtivitatem Paganorum ex voce corvi Cras impediendam S. Athanaſius* 222 c. Prædicit S. Wiberada *Epiſcoparum S. Udalrico juveni* 287 c, 301, *Burchardo Duci mortem* 289 a, *adventum Hungarorum & martyrium ſuum* 289 c d, 290, 304, 305, *mortem ſuam S. Antoninus* 321 a. *quorundam mortem intra annum, item duas futuras religioſas, item tres filios vidua afflicta fere magnos: & falſi ſunt Archiepiſcopus, Doctor, mercator inſignis* 343. a b. Prædicit *futura etiam tria incendia B. Michael Gedrocius* 556 c f, *obitum Tadilonis Decani* 514 c d, *& diem obitus ſui S. Godehardus* 514 d e, 515 b, *& Sophia Abbatiſſa* 515 f, *& cubicularii ſui* 515 d, 516 a

Prioris *Altahenſis S. Godehardi virtutes eximiæ* 504 f

Princeps *officii S. Florianus* 461 c

Proles *maſcula impetratur poſt 8 puellas invocato S. Antonino* 344 b. Prolis *obtinendæ cauſa invocatur S. Philippus Presb.* 801 d

Propheta *S. Jeremias* 5

Prudens *accuſationes de probatis ſibi miniſtris non facile admittit Pius V* 706 f, a. *Facilis ad aliena conſilia audienda* 707 b

Pſalmos a *fratre edocta S. Wiberada eo celebrante Miſſam pſallit* 284 f, 285 c, 296 d e, *in viſione Miſſam celebrante S. Gallo audit alios pſallere* 300 d. Pſalmos 7 *Pœnitentiales ante obitum recitat* B. *Pius V* 692 c. Pſallentia *comitus apud Agaunenſes monachos* 85 a, 87 c, 88 b. Pſalterium *in feſtis ſolemnioribus integrum recitat S. Antoninus Archiep.* 317 f, *totum ante obitum a 4 ſcholaribus coram ſe recitari curat S. Godehardus* 516 c

Puella *S. Wiberada levitates juveniles evitat* 384, *undipes mane adit eccleſiam, dein operatur* 284 c d, 296 a b, *ornamenta capitis juſſu parentum aſſumpta deponit* 284 c, *correpta dolore capitis abjicit* 296 c, *equo vehi renuit* 284 e, *renuit nubere* 296 d, *pia erga parentes* 285 c, 296 b. Puellæ *nubili S. Antonino commendate vir inventus* 331 c d e. Puellis *benefica Pius V* 699 c

Puer *Martyr S. Sicharius, an a Judæis occiſus* 183 f. *ſpecioſus, benignus, vigilans, Chriſtum prædicat S. Germanus Ep. M.* 263 e f. Puer *ſtudio precandi tenetur moribus ſupra puriles annos præditus S. Antoninus* 314 d e

Puer-

creati 664 c f
Sepulcrum *S. Wiberada de nocte clara luce illustratur* 291 b, 306 d. Sepulcri *B. Ladislai Gelnovienſis tumulus elevari viſus* 599 e, *ad* Sepulturam *a corvis divinitus ſubmiſſis defertur corpus S. Kellaei* 107 b c
Serpentem *venenoſum contrivit S. Aregius* 1184
Sicarii *e manu liberatus ope B. Pii V* 718 b
Sigillum *urbs Gelnovienſis aſſumit B. Ladiſlaum Gelnovienſem* 594 a, 612 b
Silentium *indicit avibus obſtrepentibus S. Aldebrandus* 195 f. Silentium *arctum a Completorio uſque poſt Primam ſequentis diei arcte ſervat B. Staniſlaus Canon. Regul.* 821 e
Simoniaca *labes a S. Greg. Magno & S. Aregio oppugnata* 208 d e
Somnus *conciliatur adhibito pulvinari S. Antonini* 349 e f. Somni *brevis erat S. Antoninus* 328 b. Somno *tridiano punitur injurius S. Philippo Preſb.* 425 c
Spectacula *cruenta prohibet Pius V* 635 b
Spina *laeſum pedem ſanat S. Briocus* 93 c
Sponſa *S. Amatori obtruſa, & ob recitatas pro nuptialibus preces Ordinationi Levitica relicta* 532 e f, 533 a
Sterilitas *in conjugio ſublata ope S. Antonini* 324 f, 332 e f
Stomachi *dolor vehemens ſublatus ope B. Gregorii Veruculenſis* 541 b c, 542 b
Struma *S. Balbinae curata attactu bajae S. Alexandri Papae* 373 b. Strumarum *curandarum privilegium Regibus Francorum conceſſum, an a S. Marculpho* 80 d e
Studia *juventutis promovet S. Godehardus* 510 b
Sultam *ſe ſimulans in magna auſteritate & contemptu vivit S. Iſidorus* 49 c e
Subdiaconus S. Andreolus Martyr 3 *ſec.* 35
Submerſionis *periculum invocato S. Philippo Apoſt. evitatur* 17 d e, *ope S. Africani* 69 a, *S. Juvenalis Conf.* 416 a. Submerſus *precibus S. Godehardi reſuſcitatus, poſt acceptа Sacramenta iterum mortuus* 519 f, 520 a, *alii eo invocato* 523 f, 527 b f, 528 c, *ope B. Michaelis Gedrocii* 558 c, *invocato B. Ladiſlao Gelnovienſi* 596 b. Submerguntur *ligati ad colla lapidibus Martyres in carcere a S. Alexandro Papa baptizati* 373 f. Submergitur *in flumen praecipitatus S. Florianus Martyr* 463 c, 465 d
Sudat *circa feſtum corpus S. Hippolyti* 42 c, 43 b
Suffocatus *a draconе ſuſcitatur a S. Germano Ep. Mart.* 265 a b
Surdi *ſanati ope S. Theodulphi Preſb.* 103 a. *ope B. Gregorii Veruculenſis* 540 f, *item ſurdus & mutus* 546 e f, *ope B. Pii V* 719 b, *B. Staniſlai Can. Reg.* 828 e *B. Ladiſlai Gelnovienſis* 607 d e, 613 b c d
Suſpenſi *etiam vel invocato S. Godehardo liberantur* 524 e f

T.

Tabe *confectus & membris attractus ſanatur ad tumulum B. Gregorii Veruculenſis* 538 d e f, 539
Tempeſtate *erepti invocato S. Godehardo* 527 e
Tentationes *pelluntur ſacro voto B. Ladiſlao Gelnovien.* 595 b. Tentatis *aliis ſubvenit S. Antoninus* 329 f, 330 a Tentato *graviter mulieri apparens S. Antoninus, ſerenitatem mentis reſtituit* 329
Terra *edulis e ſepulcro B. Zachariae Ord. Aſinorum morbos pellit* 804 b
Teſtamenta *quomodo ſint a Clericis condenda praeſcribit Pius V.* 633
Thaumaturgus *ob miracula S. Petrus Ep. Argivorum* 428
Thebix *dolor ſublatus ope S. Athanaſii* 257 e
Tranſlatio *ſolemnis Reliquiarum S. Athanaſii Ventiis ſedata ſubito tempeſtate* 255 d e f, *corporis S. Antonini ſolemniſſime peracta* 355, 356, 357, 797 795 796
Triumphus *moderatus conceſſus Columnae poſt victoriam de Turcis ad Echinadas inſulas anno* 1571 *oblentam* 690

V.

Vaccas *mulget & caſeos conficit B. Alexander ex progenie Scotorum regia* 434 b
Venationem *& equitandi exercitium, ut daemonum tentationes repellit S. Evermarus* 122 f, 123 a. *Ex dexteritate in Venatione noſcitur genus nobile B. Alex. Converſi Ciſt.* 434 d

Vene-

Veſtes *B. Pii V mortui Principibus mittuntur* 693 d. Veſtitu *vetuſto & rudiore uſus Papa* Pius *V* 708, *moderatum præſcribit domeſticis* 611 a
Viatico *ſumpto obit S. Aregius* 111 b c. Viatico *ſacro poſt confeſſionem peccatorum munitur S. Theodardus* 155 f
Victoria *de Turcis ſub Joanne Auſtriaco a Pio V addicta* 682 b, *& impetratur* 685 c, 687, *cæſis* 30000 *Turcarum* 688 a, *&* 7300 *Chriſtianorum* 686 b, *captæ naves* 688 c
Victum *ad leges paupertatis accommodat S. Antoninus Archiep.* 317 b
Vinum *meritis S. Aldebrandi augetur* 160 a, *in cella S. Philippi Preſb.* 425 b. Vini *libendi cupiditatem ſi frenare eduEa S. Monica exemplo invitatæ ancillæ meritibula* 475 b c. Vini *adufti flammis uſtulata femina, voto a marito facto B. Ladiſlao Gelnuvienſi, ſanatur* 606 a b c
Virgines *cæduntur S. Alexander* 381, *S. Antonina* 382 a, *iterum ambo* 382 d
Virgines vixerunt 3 *filiæ S. Philippi Apoſt.* 9 b c d 12 d Virgines *ſacræ Alexandriæ ab impiis raptæ violatæque* 208 f, 209 a, 227 c. Virgines 139 *ſimul velatæ in Monte Angelorum præſente Agnete Regina Hungarorum* 309 a Virginibus *ſacris ut ſponſis Chriſti adhortationem ſcribit S. Athanaſius* 203 f, *an etiam librum de Virginitate præclarum* 224 c. Virginibus *pecuniam datis nomine ſuppeditat B. Pius V* 629 e. Virginitatem *volentes ſervare S. Amator & Martha ſponſa, effuſa cœlitus fragrantia firmantur, item viſione Angeli duplex ſertum offerentis* 53. Virginitatis *donum petit a Deo & impetrat, ſe in morte gratias de eo agit S. Antoninus* 327 *catur* 300 e f, *his omnibus uſi Sancti* 301 a b
Vitæ Sanctorum *in exemplum proponuntur* 113 c. Vita *Pii V utilis Pontificibus & Epiſcopis, ſcripta ſummo judicio & optima fide* 619 a b c. Vitæ *communis & pauperis amans B. Pius V* 621 a. Vitas Sanctorum *edentes collaborant eorum donis* 96. c. Vitam *S. Wiberadæ e voto ſcribit Eggibardus ab urbanitide ſanatus* 242 f, 293 a
Vitalium *torſio & alia paſſio ſublata ope S. Monicæ* 488 a
Ulcera *in crure curantur ope B. Gregorii Veruculenſis* 640 b. Ulcera *curata invocato B. Ladiſlao Gelnuvienſi* 600 c, 602 e f. Ulceroſam *ſaniem annis* 21 *teſta vadit B. Richilda, longum martyrium paſſa* 283 f
Umbilici *dolores per ſeptem annos curati ope B. Staniſlai Canon.* 827 c
Urbs *obſeſſa Paſſavienſis liberatur implorato S. Godehardo* 329 d e. Urbium, *ubi coluntur, ſunt Sancti præſidium* 390 f, 391 a
Urinæ *detentio ſublata invocato B. Pio V* 717 f, *fluxus* 719 b
Uſuras *tollit S. Antoninus Archiep.* 318 b
Vulneribus *tribus in capite acceptis obit Martyr S. Wiberada* 305 a, *ſed abſque vulneribus poſtea inventum corpus* 305 a

Z.

Zelus *adverſus hæreſes B. Pii V* 621 c. Zelo *placendi Deo quærit ſalutem hominum concionibus habendis & ſcribendis & cantilenis componendis B. Ladiſlaus Gelnuvius, imitatus S. Adalbertum* 574, 575. Zelo *S. Athanaſii reverſi reſpondet fructus multiplex animarum* 219 b c

FINIS.

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

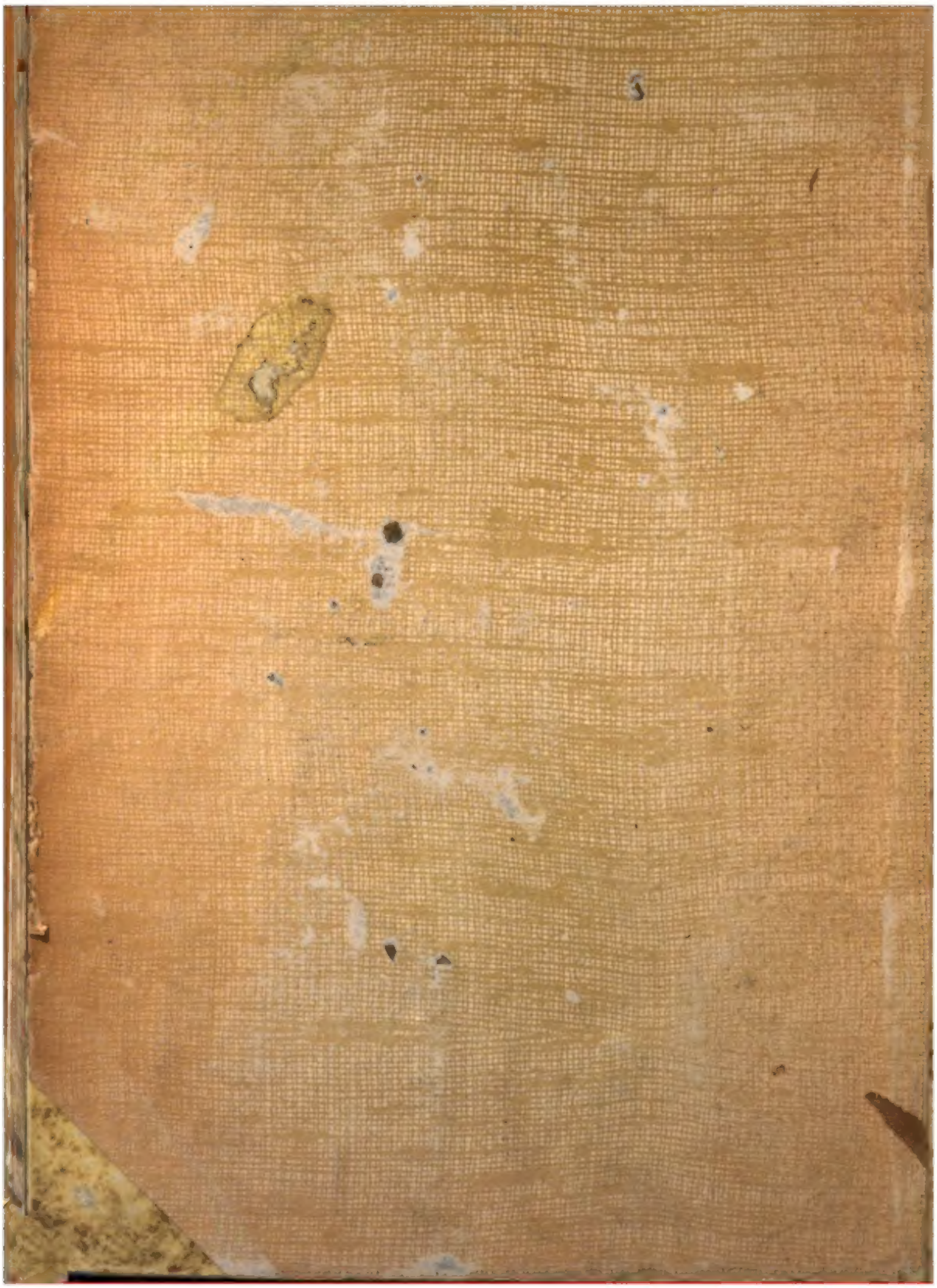

Digitized by Google